BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLIII
F
15
NAPOLI

Digitized by Google

GERARDI JOAN. VOSSII

OPERUM

TOMUS SEXTUS

THEOLOGICUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

TRACTATUS THEOLOGICI

Quorum ſeriem pagina poſt

PRÆFATIONEM EXHIBET.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,

Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM, & GOETHALS.

M DCC I.

Digitized by Google

Benevole Lector,

DE Tractatibus his Theologicis , quos hoc volumine comprehendimus ; utpote antehac editis , multa præfari neceſſe non eſt. Solummodò rationem reddemus ordinis , in quem eos digeſſimus , quem non adeo facile reperire fuit inter tractatus propter argumenti diverſitatem vix inter ſe cohærentes. Commodiſſima methodus viſa fuit, à ſerie Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiaſticæ deſumta; ut, cum vix ulla ſit materiæ connexio , ſaltem ordo temporis obſervari poſſit. Quare primo loco collocavimus *Chronologiæ Sacræ Iſagogen* , quæ hiſtoriarum Veteris Teſtamenti ſeriem docet. Inde progredimur ad Hiſtoriam *Domini noſtri Jeſu Chriſti*, ipſiuſque *Genealogiam* , *Nativitatem* , & *Paſſionem*. Eam excipiunt *Theſes Theologicæ*, *de Baptiſmo*, & *de variis doctrinæ Chriſtianæ capitibus*, quibus doctrina Jeſu Chriſti explicatur. Tum tranſitione factâ pergimus ad res Eccleſiæ. Hic primò ſeſe offert *Diſſertatio de tribus Symbolis*, *Apoſtolico*, *Conſtantinopolitano*, & *Athanaſiano* : Mox ſequitur *Hiſtoria Pelagiana* : cui ſubjunximus Fragmentum *de Manichæis*, hactenus ineditum. Tandem totum hoc opus claudimus duobus circa proximè elapſi ſæculi initium editis tractatibus , qui controverſias eo tempore agitatas expendunt : *Epiſtolicâ* nempe *Diſſertatione de autoritate Magiſtratus circa ſacra* : & *Reſponſione ad Judicium Hermanni Ravenſpergeri de libro Hugonis Grotii contra Socinum de Satisfactione*. Habes rationem methodi , quam tibi probatum iri confidimus. Vale, & laboribus noſtris fave.

Digitized by Google

SERIES TRACTATUUM
Hoc volumine Contentorum.

I. Chronologiæ Sacræ Iſagoge, ſive de Ultimis Mundi Antiquitatibus, ac imprimis de Temporibus Rerum Hebræarum, Diſſertationis octo.

II. Diſſertatio Gemina; una de Jeſu Chriſti Genealogia, altera de Annis quibus Natus, Baptizatus, Mortuus.

III. Harmoniæ Euangelicæ de Paſſione, Morte, Reſurrectione ac Aſcenſione Jeſu Chriſti, Salvatoris Noſtri, Libri Tres.

IV. De Baptiſmo Diſputationes XX, & Una de Sacramentorum vi, ac efficacia.

V. Theſes Theologicæ & Hiſtoricæ de variis Doctrinæ Chriſtianæ Capitibus, quas olim diſputandas propoſuit in Academia Leidenſi.

VI. Diſſertationes Tres de tribus Symbolis, Apoſtolico, Athanaſiano, & Conſtantinopolitano.

VII. Hiſtoriæ de Controverſiis, quas Pelagius ejuſque Reliquiæ moverunt, Libri Septem.

VIII. Fragmentum de Manichæis & Stoicis, *nunquam antehac editum.*

IX. Diſſertatio Epiſtolica de Jure Magiſtratus in rebus Eccleſiaſticis.

X. Reſponſio ad Judicium Hermanni Ravenſpergeri, de Libro, ab Hugone Grotio V. Cl. pro Catholica Fide de Satisfactione Jeſu Chriſti, ſcripto adverſus Fauſtum Socinum.

GERARDI JOANNIS VOSSII

CHRONOLOGIÆ SACRÆ ISAGOGE

SIVE DE

Ultimis Mundi

ANTIQUITATIBUS,

Ac imprimis de Temporibus

RERUM HEBRÆARUM

DISSERTATIONES VIII.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,

Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM, & GOETHALS.

M DCC I.

Digitized by Google

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM PRIMA,

Quæ eſt

De Diſtributione omnis Ævi.

CAP. I. *De diviſione omnis ævi ſecundum poetas: quæ dividitur in quatuor ætates, totidem metallorum nominibus diſtinctas.* Pag. 1

CAP. II. *De diſtributione omnis ævi Varroniana, in incertum, fabuloſum, & hiſtoricum.* 2

CAP. III. *De diviſione omnis ævi ſecundum domum Eliæ.* 3

CAP. IV. *De diviſione omnium temporum, ſecundum B. Auguſtinum: alia item Gregorii M. atque alia Joannis Damaſceni.* ibid.

CAP. V. *Diviſio alia omnis ævi in partes denas.* 4

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM SECUNDA,

Quæ eſt

De Mundi Natali.

CAP. I. *De mundi natali primo dicitur, in quo omnes conveniant: nempe non eſſe conditum hyeme, eò quod omnia, ſimulac natus, germinarint, ac fructus protulerint. Deinde exponitur quid in controverſia ſit utrum natus vere, æſtate, an auctumno. Ac notitiam ejus rei peti, partim ex hiſtoria creationis, ac diluvii, partim ex iis, quæ de initio anni habemus tum in Scripturis, tum etiam ſcriptoribus externis. Scopus & propoſitum totius diſſertationis.* 5

CAP. II. *Cœptum ab iis, quibus placet mundum eſſe conditum initio auctumni. Quorum ea fuerit opinio. Primum pro ea argumentum, quod petitur à fructibus creationis initio maturis, adfertur, & expenditur.* ibid.

CAP. III. *Adfertur & excutitur alterum pro eadem opinione argumentum, ab eo petitum, quod Iſraelitis ante exitum ex Ægypto annus inciperet à menſe Tiſri, qui Septembri, & Octobri reſpondet, non à Niſi, qui Martio, & Aprili. Initium à Tiſri obtinuiſſe in contractibus agrariis. eoque obſervatum in annis Sabbaticis ac Jubilæis. Unde Ægyptiis annus cœperit.* 6

CAP. IV. *Alteram ſententiam fuiſſe Ægyptiorum, qui mundum ajebant natum æſtate, ſive tum Sol fuerit poſitus in Cancro, ſive in Leone: poſſéque eas opiniones conciliari, quia Ægyptii putarint mundum non uno tempore fuiſſe conditum totum, ſed partes alias poſt alias. Hanc de mundo æſtate condito opinionem placuiſſe etiam Gerardo Mercatori: ſed parum firma videri, quæ pro ea adferebat.* 7

CAP. V. *Tertiam ſententiam eſſe eorum, qui exiſtimant mundum eſſe conditum vere inchoante, eamque opinionem firmari hiſtoria tum creationis, tum diluvii.* 8

CAP. VI. *Licet aliud fuerit civilis anni initium, quam ſacri; in menſibus tamen non variaſſe anni rationem. Eoque in diluvii deſcriptione menſes à verno æquinoctio eſſe numerandos. Ex eo autem colligi poſſe, ante diluvium menſes eſſe numeratos ab æquinoctio verno.* 9

CAP. VII. *Ex tribus ſententiis minus placere mediam, magis primam, maximè tertiam: partim quia rationibus melioribus ſubnixa; partim quia eam veterum, etiam Sanctorum Patrum, imprimis comprobavit auctoritas.* 10

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM TERTIA,

Quæ eſt

De annis eorum qui ante Diluvium vixerunt.

CAP. I. *De annis Patrum, ab Adamo, uſque ad Noe.* 11

CAP. II. *De regibus Chaldæis, & Ægyptiis, qui ante diluvium vixiſſe perhibentur.* 12

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM QUARTA,

Quæ eſt

De Tempore Diluvii.

CAP. I. *Quando cœperit Diluvium.* 12

CAP. II. *Quando deſierit Diluvium.* 13

CAP. III. *An Diluvium, quod Ogygium, & Deucalioneum vocatur, tempore, ac re differat ab eo, quod traditur à Moſe.* 14

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM QUINCTA,

Quæ eſt

De Temporibus à Diluvio exacto uſque ad vocationem Abrahæ, ſive migratione ejus ex Haran.

CAP. I. *De ætate Semi, quando genuit Arphaxad.* 15

CAP. II. *An Arphaxad genuerit Cainan.* 16

CAP. III. *De Temporibus Salæ, Eber, & Phalec: atque eo jam adulto contigiſſe ſtructuram Turris Babylonicæ, confuſionem linguarum, & diſperſionem hominum varias in terras.* 17

CAP. IV. *Ad Pelegi etiam tempora referri debere initium regni Babylonici.* ibid.

CAP. V. *De Tempore, quo geniti ſunt Ragau, Serug, Nachor, & Thare: cumque ſuper tribus, ante memoratis, & quatuor iſtis, valde diſſentiant codices, quos imprimis ſequi velimus.* 18

CAP. VI. *De annis Tharah, quibus genuit Haran, & Abrahamum.* 19

CAP. VII. *De intervallo à nato Abrahamo, uſque ad iter ejus ex Haran Meſopotamiæ. Hanc migrationem ex Haran verum eſſe initium æræ Judaicæ: non vocationem ex Ur Chaldæorum, & promiſſiones primitus iſtic Abrahamo factas. Nec enim ejus rei tempus conſtare è Scripturis: ſed conſtare de tempore migrationis ex Haran, à qua migratione, & Euphratis trajectu Hebræi ipſum etiam nomen acceperint.* ibid.

CAP. VIII. *De ſumma annorum ab initio diluvii, uſque ad migrationem Abrahami ex Haran.* 20

DISSER-

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM SEXTA,

Quæ eſt

De Tempore à migratione Abrahæ, ex Haran Meſopotamiæ, uſque ad ingreſſum Iſraëlitarum in Ægyptum.

Cap. I. *De tempore à migratione Abrahæ ex Meſopotamia, uſque ad natum Iſaacum, & inde uſque ad natum Jacob.* 21

Cap. II. *De tempore, quo Jacob vixit in Cananæa.* ibid.

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM SEPTIMA,

Quæ eſt

De Tempore habitationis in Ægypto.

Cap. I. *Acceditur ad tempus Iſraëliticæ habitationis in Ægypto. Ac poſt expoſitum hanc quæſtionem tractandi modum, extenduntur ea Scripturæ teſtimonia, quibus ſe tuentur, qui in ea tradunt annis eſſe habitatum* cccc, *vel* ccccxxx. 23

Cap. II. *Quibus Scripturæ verbis, ab iis, qui ſecundam opinionem tuentur, probari ſoleat, non ultra* ccxx. *annos, imo paucioribus potius annis, eſſe ab Iſraëlitis habitatum in Ægypto.* 24

Cap. III. *Ut in ſtupenda multiplicatione Iſraëlitarum in Ægypto, argumentum peti ſoleat adverſus eos, qui ſummum* ccxx, *annis in ea ab Iſraëlitis eſſe habitatum cenſuerunt.* 25

Cap. IV. *Ut ſecundæ ſententiæ patroni argumento eo quod Iſraëlitæ quatuor ſolum generationis fuerint in Ægypto, refellere ſoleant illos, qui quadringentis, vel pluribus annis ab iis in hac eſſe habitatum exiſtimant.* ibid.

Cap. V. *Quid prioris ſententiæ patroni reſpondeant ad locum Apoſtoli ad Gal.* III. *unde alii colligunt, habitatum eſſe in Ægypto annis non multo pluribus, quàm ducentis.* ibid.

Cap. VI. *Quomodo poſteriorem qui ſententiam ſequuntur, occurrant verbis Geneſ.* XV. *& Exodi* XII. *ubi Iſraëlitæ* cccc. *& præterea triginta annis, fuiſſe in Ægypto dicuntur.* 26

Cap. VII. Ἐπίκρισις *prima, de genuina ſententia tum Moſis in Geneſi & Exodo: tum Stephani: & Pauli apud Lucam in Actis: qui annos* cccc. *vel* xxx. *amplius, tribuunt habitationi Iſraëlitarum in Ægypto. Item de verbis Achioris in Judithæ hiſtoria, ubi idem numerus adfertur. Et an idem adſtrui poſſit ex Flavio Joſepho, quod putabat Genebrardus.* ibid.

Cap. VIII. Ἐπίκρισις *primæ pars altera, qua conciliantur verba Scripturæ, quibus habitationem eam quadringentorum, ac præterea* xxx. *fuiſſe annorum proditum fuit. Item refelluntur, qui volunt habitaſſe in Ægypto annis* I). 27

Cap. IX. Ἐπίκρισις *primæ pars tertia: qua expenduntur argumenta primæ Sententiæ* ἀνασκευαστικά: *uti illud an intra annos* ccxx. *populus Iſraëliticus excreſcere potuerit uſque ad ſexcenta armatorum millia.* 28

Cap. X. Ἐπίκρισις *ſecunda pars prior, quæ eſt de verbis Pauli ad Gal. quadringentos, & triginta annos numerantis à promiſſione facta Abrahæ, uſque ad legem à Moſe latam.* 29

Cap. XI. Ἐπίκρισις *ſecunda pars poſterior, qua occurritur tum* LXX. *interpretibus, tum Flavio Joſepho, ac Rabbinis, tum veteris Eccleſiæ Doctoribus, qui omnes conſpiraſſe videntur in* CCX. *vel* CCXV. *annis Iſraëliticæ habitationis in Ægypto.* 30

Cap. XII. Ἐπίκρισις *tertia, qua ad defenſionem prioris ſententiæ, occurritur ſecundæ opinionis patronis, quando ex eo, quod ſolum duæ generationes ſint intermediæ inter Levi, qui in Ægyptum deſcendit, & Moſen, qui ex ea exſcendit, colligunt habitationem Iſraëlitarum in Ægypto, non fuiſſe annorum* cccc. *Oſtenſum labaſcere hoc argumentum, ſi ſtatuamus Caath natum eſſe in Ægypto è Levi, ſed jam grandævo admodum, ac ſimiliter Caath cum Amram, & Amram cum Aaronem gigneret admodum ſenes fuiſſe.* ibid.

Cap. XIII. *Ulterius oſtenſum, quod de brevitate habitationis Ægyptiacæ colligunt ex eo, quod inter Levi & Moſen duæ ſolum generationes ſint interjectæ, facilè convelli, ſi ſtatuamus generationes quaſdam eſſe prætermiſſas: atque id Scripturis non eſſe inſolens.* 32

DISSERTATIONUM CHRONOLOGICARUM OCTAVA,

Quæ eſt

De Tempore ab exitu ex Ægypto uſque ad regnum Davidis.

Cap. I. *De annis* XL. *quibus principatus penes Moſem fuit.* 33

Cap. II. *De temporibus ab obitu Moſis uſque ad initium Othonielis: viderique id ſpatium annorum* xxxiv. 34

Cap. III. *De annis ab initio principatus Othonielis, uſque ad initium Jephte; ac videri id ſpatium eſſe annorum* cccxi. 35

Cap. IV. *De annis à Jephte uſque ad initium Samuelis, quos centum, & undecim numeramus.* 37

Cap. V. *De ſpatio, quo penes Samuelem & Saulem, principatus fuit Iſraëliticus. Atque intervallum hoc videri annorum* XL. ibid.

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM PRIMA,

Quæ eſt

DE DISTRIBUTIONE OMNIS ÆVI.

Caput I.

De diviſione omnis ævi ſecundum Poetas : quæ dividitur in quatuor ætates totidem metallorum nominibus diſtinctas.

PRiuſquam in mare hiſtoriarum, vela dem mea : eos imitabor, qui deſcripturi terrarum globum, ante omnia eum diſpeſcunt, in partes maximas; uti veteres plerique in Aſiam, & Europam, ſub qua Africam comprehendunt : noſtri iis addunt Americam, ſive Indiam Occidentalem : nonnulli etiam Magellanicam, ſive terram Auſtralem. Quod hi faciunt in terris, id non minori ego jure præſtabo in temporibus. Sunt enim geographia, & chronographia, germanæ ſorores : imò quaſi ocelli duo Hiſtoriæ ; quorum altero ſi orbetur, luſca fiat; utroque exſtincto, cæca ſit prorſus. Nec tamen altè adeo tempora mundi ordiar, quàm Ægyptii juberent : quorum Manethos Sebennyta, flamen Heliopolitanus, tribus voluminibus complexus fuit ſpatium annorum quinquies millium trecentorum, & quinquaginta quinque. Atque haſce Ægypti dynaſtias fuiſſe ſcripſit ante victum ab Alexandro Magno Darium Codomanuum. Ejus operis epitomen concinnavit Julius Africanus, atque inde Chronologico ſuo operi inſeruit Euſebius. Vixit autem Manethos ille ſub Ptolemæo Philadelpho, ut Beroſo jam ſene claruiſſe videatur. Ac Ægyptii quidem tantam jactâſſe antiquitatem ſuæ hiſtoriæ videntur, ut ſoli ſapere, cæteri pueris ſimiles, & tanquam umbræ circumvolitare viderentur. Sed enim, ut verum dicerent, quantillum egerint, ſi tantillo oſtendant mundum eſſe antiquiorem, quàm gentes aliæ putarint? Quid hoc ad perennitatem, quàm Ariſtotelis ſectatores ſtatuerunt? Nunc verò extra controverſiam poni debet, Manetho primo & altero tomo prorſus tempora confudiſſe, dum non ſatis attendit dynaſtias, quas recenſet, non ſingulas ſingulis ſucceſſiſſe: ſed plures ſimul imperâſſe. Cui, quia alias id luculentè oſtenſum nobis, pluribus hoc tempore non inſiſtam.

De antiquiſſimis igitur mundi temporibus certiorem Manethone ducem ſequar Moſem, in omni Ægyptiorum ſapientia, cura filiæ Pharaonis, inſtitutum, & Manethone annis amplius mille ac ducentis vetuſtiorem. In cæteris etiam veſtigia premam eorum, quorum fluxa non ſit fides. Sed ſic quoque ea temporum diſtributio difficultate non caret, propter variantes veterum ac juniorum ſententias. Eas omnes commemorare ſi velim incertiores multò reddantur, quàm fuerant prius. Faciam igitur, quod & me dignius, & aliis utilius erit. Exponam ſententias nobiliores : quales quatuor imprimis, una veterum poëtarum, altera Terentii Varronis, tertia dicitur domûs Eliæ, poſtrema eſt B. Auguſtini. Etiam adjungam, quid mihi de ſingulis harum videatur. Denique ex ſententia noſtra omne ævum dividam, & principum partium partes faciliori ſimul, ac certiori, quàm fieri ab aliis video, explicabo.

Ordiar à poëtis, penes quos, antiquiſſimis temporibus, & hiſtoria & philoſophia, & omnis doctrina liberalis, conſiſtebat. Hi fere quatuor ſtatuunt ætates, auream, argenteam, æneam, & ferream. Auream durâſſe ajunt, donec regno ſuo expelleretur Saturnus. Omnia verò ea, quæ Maro, Ovidius, poëtarum alii, aureæ tribuunt ætati, hæc conveniunt tempori illi, quo Adamus ante peccatum in paradiſo vixit. Ut dubitandum non ſit, quin Adamus ſit gentilium Saturnus. Quod pluribus probaremus, niſi id factum à nobis foret libro de Origine Idololatriæ. Ex quibus luculentè patebit, per auream ætatem, quæ Saturno regnante fuit, non aliud intelligi, quàm felicem primorum parentum vitam in paradiſo.

Secuta inde, ut Poëta *a* ait, a Ovid. 1. Met.

——— argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære.

Sanè fuit Adamus ſanctior poſteris. Etiam eadem ætate erant Abel, Seth, Enoch, atque alii, qui filii Dei in Scripturis vocantur. Idem de hac ætate ſubjungit :

Semina tum primùm longis Cerealia ſulcis.
Obruta ſunt, preſſique jugo gemuere juvenci.

Quod optimè convenit Adamo, & Caino agricolis. Nec tamen ſola tum agricultura locum habuit : ſed aliæ etiam artes repertæ ſunt ut Maro multis refert. Nec cauſſam diſſimulat. Nam neceſſitatem coegiſſe ait,

Ut varias uſus meditando extunderet artes.

Atque eodem illa pertinent,

Tum variæ venere artes. Labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.

Ac iſta etiam probè conſentiunt Scripturis. Adamus enim, ut Cainum agriculturam, ita paſtoralem vitam edocuit Abelem. Niſi hanc ab Abele ipſo inventam malimus. Jam tum etiam oppida condi cœpere : quod primus fecit Cainus. Jabal autem, qui è poſteris Caini erat, primus in agris ac nemoribus exſtruxit tentoria, ut pecus minori paſcerent moleſtiâ. Ejus frater Jubal primus reperit Muſicam organicam. Frater utriuſque conſanguineus Tubulcain invenit opificium ærarium & ferrarium. Quæ omnia apertè à Moſe traduntur. Et vox ipſa *Tubulcainus* fidem fecerit, non aliunde eſſe *Vulcanus* : qui primus inveniſſe dicitur ignis uſum in metallis. Unde & igni præſidere dictus, & divino cultus honore; præcipuè à fabris ærariis & ferrariis.

Tertia b *poſt illam ſucceſſit ahenea proles,* b Ovid.
Sævior ingeniis & ad horrida promptior arma. Met. 1.

Nempe poſtquam Nimrod, nepos Chami, cœpit eſſe

 potens

potens in terra ; ac Babylona condendo ſundamenta jecit imperii Chaldaici: Aſſur autem Semi filius, Niniven exſtruendo, initia poſuit imperii Aſſyriorum. Quorum Nimrodus à gentibus dictus eſt Belus : Aſſur autem videtur, qui ab iiſdem Ninus vocatur. Sed quia Babylonium, & Aſſyrium imperia, poſtea in unum coaluere, hinc factum, ut uterque imperaſſe Aſſyriis, imò & Perſis, crederetur: quemadmodum ex Alexandrino Chronico cognoſcimus. Ab imperio autem horum cœpiſſe bella, ac proinde æream ætatem, facile mihi largientur Grammaticorum illi, qui *bellum* à Belo deduxere : quia cum antea fuſtibus pugnaretur, ille gladiorum primus uſum induxerit; uti non apud Caſſiodorum modò, *a* ſed Hygenum *b* etiam legere eſt. De etymo non contendero, cum ex duello *bellum* eſſe factum conſtet. Interim hæc quæ veterum de belli origine ſententia fuerit, ſatis oſtendunt. Eſt igitur, ſeculum tertium, quo cum Jove Mars imperavit. Id autem, originem cepit à Belo & Nino, Chaldaici & Aſſyrii regni conditoribus: qui gladiorum uſum inveniſſe, primique finitimis bellum intuliſſe dicuntur: qui etiam, (vel alteruter ſaltem) Jovis Enyalii ac Martis nomine vocabantur.

a *Lib. 1. epiſt. 30.*
b *De Fab. cap. 272.*

Ænea hæc ætas duraſſe à Poëtis dicitur, quamdiu heroes fuere, qui *Semidei* dicuntur: ut Heſiodus indicat, quando ad eam refert:

Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
Ἡμίθεοι. ——

Atque idem mox ſubjicit, tales eſſe, qui ad Thebas Bœotias pugnavere propter oves *d* Oedipi: vel ob Helenam bellum geſſere ad Trojam. Unde liquet, idem ſenſiſſe de Argonautis, qui illis ſunt antiquiores. Nam Argonautica expeditio in Colchidem ſuſcepta eſt, quo tempore Iſraëlis judex erat Gideon, dux clade Madianitarum inclytus. Bellum autem Thebanum inter Oedipi liberos fuit tempore Thola judicis, qui ſucceſſerat Abimelecho; patricidiis adeo infami. Bellum verò Trojanum cœpit ſub Jepthe: ſed capta eſt Troja ſub ſucceſſore ejus Abeſſam, quinquaginta annis poſt bellum Thebanum, nonaginta poſt expeditionem Argonauticam.

c *Divinum genus heroum, quos nomine dicunt Semideos.*
d *Id eſt opes. Nam olim omnes divitiæ in pecudibus & armentis.*

Supereſt ætas ferrea: cujus initium duco à temporibus Oreſtis, vel generatione proxima: nempe in liberis aut nepotibus eorum, qui temporibus fuerant belli Trojani. Hic enim ſiſtere eos video qui heroum geſta carminibus ſuis celebrarunt : qualis Homerus: item Æſchylus, Sophocles, Euripides. Quare non ſequor ſummum virum, qui heroicum tempus extendit uſque ad Olympiadem primam. Neque enim, puto, cum Heſiodus conqueritur de ferreo quo viveret, ſeculo, hoc voluit, ſuis illud temporibus, aut paullo antè cœpiſſe. Atqui Heſiodum circa Olympiadem primam floruiſſe, ſatis ex Vellejo, Solino & aliis, cognoſcimus. Sed de initio ferreæ ætatis non ſimiliter ſtatuere licet in populo Iſraëlitico. Nam ut ſanè heroica tempora extendamus uſque ad Heraclidarum reditum in Peloponneſum, quod annis fuit LXXX. poſt excidium Trojæ: non tamen hæc tempora in Iſraële ferrea dici poterunt, quia reditus ille Heraclidarum circa ea tempora fuit, quibus in Heli locum Samuel ſucceſſit. At florentia illa Samuelis, Davidis, Salomonis tempora ferrea vocare, id mihi ſerio prope durius videtur. Sed ſi decem quidem tribus ſpectemus ferreæ ætatis nomen convenit tum iis, cum Olympiade primâ tributariæ factæ ſunt Phul Aſſyriorum regi: ac imprimis Olympiadi XIV. quando captivæ à Salmanaſſare abductæ ſunt in Aſſyriam. Judæ autem competet ea appellatio, cum Sedekias, ultimus ejus Rex, deportatus eſt Babylona: quod Olympiade contingit XLIV. ac potiſſimùm cum exciſis Hieroſolymis Judæi fuere diſperſi per orbem terrarum, quod anno evenit LXX à nato Chriſto.

Atque ex his liquet, quomodo ætates quatuor, quibus à quatuor metallis nomen impoſitum eſt, tum in gentilium, tum in Iſraëlitarum temporibus diſtinguantur.

Cæterum quæſtio hic conſurgit, an non eadem diviſio aptari debeat totius mundi imperiis. Multorum ea opinio eſt, eorum etiam, qui ſapiant ſupra vulgus. Pro aiis, & puppis eſt locus Prophetæ Danielis cap. II, ubi Nabuchodonoſoro in ſomnio offertur viri imago τετραμέταλλος, cujus caput aureum foret, pectus argenteum, venter æneus, crura ferrea. Quibus intelligi volunt quatuor ſumma imperia; Aſſyrium, cujus initium à Nino; Perſicum quod à Cyro cœpit; Græcum, cujus primordia ab Alexandro; & Romanum, quod ordiuntur à Julio Cæſare, vel Auguſto, & duraturum ajunt ad finem mundi. Neque dubitant, quin illa de quatuor ætatibus ex vaticinio Danielis hauſerint poetæ. Sed de iſto eos temporum ratio ſatis refellit. Nam claruit Daniel poſt Olympiadem L. annis amplius ducentis poſt Heſiodum, qui tanto ante hanc ætatum pro quatuor metallis diviſionem attulit, idque non in Θεογονίᾳ, quæ utrum genuina eſſet, jam olim aliqui dubitarunt; ut ex Pauſania conſtat: ſed in ἔργοις καὶ ἡμέραις: quem germanum eſſe Heſiodi fœtum ſatis convenit. Præterea imago illa Nabuchodonoſoro oblata non fuit typus omnium temporum: ſed eorum tantummodo, quæ à captivitate Babylonica defluxere uſque ad adventum Meſſiæ. Nam caput aureum notat imperium Babylonicum ſub quatuor regibus Nabuchodonoſoro, Evilmerodacho, Balſaſare, & Nabonido, ſeu Dario Medo. Pectus argenteum ſignat imperium Medorum, & Perſarum, quod à Cyro cœpit, ac deſiit in Dario Codomanno, quem devicit Alexander M. Venter æneus indicat regnum Alexandri M. Cruribus ferreis deſignantur imperia Seleucidarum in Syria, & Lagidarum in Ægypto. Quare in vaticinio hoc enarrando multa peccant. Primùm, quod pro Chaldæo Nabuchodonoſori, & trium proximorum regum imperio ſubſtituant imperium Aſſyriorum quod à Nino ceperat, & deſierat in Sardanapalo; quaſi hiſtoricum ibi Daniel agat, non vatem. Præterea errant, quòd per crura ferrea intelligant Cæſares Romanos, cùm ex cap. XI ſatis liqueat, Seleucidarum & Ptolemæorum imperium intelligi oportere. Nempe propoſitum Deo fuit, indicare, non regnorum conſtitutionem uſque ad finem mundi: ſed ſucceſſionem imperiorum, quæ vexatura eſſent populum Judaicum, uſque ad adventum Chriſti in carnem. Illorum verò ſententia, qui Romanam intelligunt μοναρχίαν, præterquam quod verbis Prophetæ repugnat, etiam Judæis præbuit anſam pertinaciæ, quaſi necdum advenerit Meſſias. Nam dicitur cum finem ſortietur quartum imperium, ſucceſſivum regnum Meſſiæ perpetuum : quod non convenit imperio Romano. Interim vix dici poteſt, quam multi huic errori implicentur, quos inter etiam eſt Sleidanus in libellis de quatuor imperiis. Nam initio libri primi clarè imaginem illam è quadruplici metallo *temporum omnium hiſtoriam ad finem uſque mundi paucis complecti.* Sed ut junioribus facilius ignoſcatur, facit quod veterum multi in eadem ſententia fuerint, ut ex Theodoreto & aliis, cognoſcimus.

CAP. II.

De diſtributione omnis ævi Varroniana in incertum, fabuloſum, & hiſtoricum.

HActenus vidimus de diviſione omnis ævi in quatuor ætates, quæ metallorum nominibus diſtinguuntur. Accedo nunc ad ſententiam Terentii Varronis : quam Cenſorinus nobis expoſuit in aureolo libello de die Natali. *Varro*, inquit, *tria diſcrimina temporum eſſe tradit: primum ab hominum principio ad cataclyſmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur ἄδηλον. Secundum à cataclyſmo priore ad Olympiadem primam: quod quia in eo multa fabuloſa referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à prima Olympiade ad nos: quod dicitur ἱστορικόν, quia res in eo geſta veris hiſtoriis continentur. Primum tempus, ſive habuit initium, ſive ſemper fuit, certe quot annorum ſit, non poteſt comprehendi. Secundum non planè quidem ſcitur; ſed tamen ad mille circiter & IX annos eſſe creditur. A priore ſcilicet cataclyſmo, quem Ogygium dicunt,*

dicunt, ad Inachi regnum anni circiter cccc. *Hinc ad Olympiadem primam paullo plus* cccc. Mox addit: *De tertio autem tempore fuit quidem aliqua inter auctores diſſenſio in ſex ſeptemve tantummodo annis verſata: ſed hoc quodcumque caliginis Varro diſcuſſit.* De tempore μυθικῷ, vel longè a Varrone abiit Africanus; vel locus eſt corruptus, præſertim quod ad numeros. Res tota ſic habet. Ponit Varro triplex tempus. Primum dicitur ἄδηλον, quia, quid eo geſtum ſit, à gentibus ignoretur. Extenditur uſque ad diluvium Ogygium: quod contigit temporibus Jacobi Patriarchæ, juxta Euſebium. Eſtque hoc diluvium intermedium inter univerſale temporibus Noachi, & Deucalioneum extremis temporibus Moſis. Ab diluvio Ogygio incipit tempus μυθικὸν, quomodo vocatur, non quia, quæ de eo tradantur, ſint meræ fabulæ: ſed quia ejus temporis hiſtoria multis ſit fabulis involuta: ſic tamen, ut non uſque adeo difficile ſit ex iis hiſtoriam elicere. Ut ſi ex Apollodori bibliotheca ſepares vera à falſis. Nam homines fuiſſe certum eſt, utcumque multa iis falſa tribuantur. Extenditur hoc tempus uſque ad Olympiadem primam judicio Varronis. Nam Diodorus Siculus lib. 1. bibliothecæ ſolùm extendit uſque ad bellum Trojanum. Atque addit, ante ea tempora nihil certi haberi, propterea quòd nullum ſit παράπηγμα περὶ τίνων πιστευόμενον. Nempe Aſtrologi quidem habent tabulas ſuas, quæ παραπήγματα vocantur, ubi ſiderum ortus, & occaſus, atque tempeſtates ordine annotatur: cujuſmodi tabulas ſequi tuto licet: at non hiſtorici ſimiliter ante Trojana tempora, ut hic Diodorus ait, habent ſua quoque παραπήγματα πιστευόμενα, ubi ſeries temporum annotetur. Exſtabant quidem Arctinus, Eumelus, Leſches, alii Poëtæ Cyclici: ſed negat hos παράπηγμα eſſe, cui ſedem habere ſemper poſſis, propter tot fabulas. Varro, ut dixi, extendit μυθικὸν tempus ulteriùs. Nimirum uſque ad primam Olympiadem.

Intra hoc tempus: Reges antiqui Sicyoniorum, Argivorum, Theſſalorum, Lydorum, & aliorum. Horum tempora non tam per annos expanſos, quàm per generationes cognoſcere licet. Quo pacto etſi exactè tempus neſciatur, non multum tamen aberratur. Eſtque γενεὰ annorum xxxv: vel biennio penè minus, juxta Herodotum, qui tres generationes annis tribuit centenis. Nonnulli quatuor generationes ſeculo aſſignant. Itaque generationes numerando non quidem annum certum cognoſcimus; attamen invenimus, quo tractu temporis aliquid evenerit.

Hiſtoricum tempus incipit ab Olympiade prima, quæ incidit in tempora Azariæ, ſive Uſiæ, Regis Judæ: ducentis *a* annis poſt obitum Salomonis, ac diviſionem regni Iſraëlitici: ducentis prope *b* ante excidium templi Hieroſolymitani: annis xxiv ante conditam Romam. Atque hæc dicta ſunt de ſententia Varonis.

a Exactè loquendo c v.
b Exactè tantum CLXXXV. *Nam à diviſione regni uſque ad everſionem templi ſive deportationem Zedechiæ anni ſunt* CCCXC.

Cap. III.

De diviſione omnis ævi ſecundum domum Eliæ.

VEnio nunc ad ſententiam domus Eliæ, quæ legitur in Thalmud *c*. Verba Latinè ſic ſonant; *Qui ex familia Eliæ tradiderunt mundum duraturum annos ſex mille: videlicet.* DUO MILLIA INANE, DUO MILLIA LEX, DUO MILLIA MESSIAS. Ubi duos primos millenarios vocat INANE, quia ante conditam Babylona maxima longè mundi pars erat inanis, propterea quòd nondum diſperſæ erant gentes in terras varias longéque diſſitas. Quamquam alii aliter interpretentur. Proximis bis mille annis Lex: ubi ſi per legem intelligatur lex Moſaica, falſum erit de bis mille annis: quia ad legem latam ab orbe condito anni ſunt pene bis mille quingenti: inde ad Chriſtum natum nondum mille quingenti. Sed per legem intelligi debet lex circumciſionis Abrahæ lata. Quare, ut omnia ſint clariora, malim eandem ſententiam ſic efferre, bis mille annos eſſe ante promiſſionem Abrahæ factam; bis mille ſub promiſſione; bis mille poſt completam promiſſionem. Quamquam illud de bis mille annis poſt promiſſionem, audaciùs dictum videtur, cum nemo ſciat judicii diem. Unde liquet, Eliam, cui illud dictum tribuitur, non eſſe Eliam Thisbitem, ſed alium, qui vixerit tempore templi ſecundi. Sed hac de re videat, qui volet diſſertationem noſtram de fine mundi, quæ jam ante annos pene xxx lucem vidit. Interim ex dicto iſto refelli poſſunt, qui Meſſiam adhuc exſpectant. Quippe anni jam mille ſunt & ſexenti, quod quartus exſpiravit millenarius.

c Fol 9. cap. 1.

Cap. IV.

De diviſione omnium temporum ſecundum B. Auguſtinum, alia item Gregorii M. atque alia Damaſceni.

SUpereſt ſententia B. Auguſtini: qui, ut ſex diebus creavit Dominus mundum, ſeptimo autem quievit, unde is *ſabbathi* nomen accepit; ita ævum omne dividit in ſex ætates; poſt quas fore dicit æternum illud ſabbathum in cœlis, quod diei ſeptimo reſpondet. Verba Auguſtini ſunt iſta lib. xii. contra Fauſtum Manichæum cap. viii. *Sex diebus in Geneſi conſummavit Deus omnia opera ſua, & ſeptimo requievit. Sex ætatibus humanum genus hoc ſeculo per ſucceſſiones temporum Dei opera inſigniunt: quarum prima eſt ab Adam uſque ad Noe. Secunda a Noe uſque ad Abraham. Tertia ab Abraham uſque ad David. Quarta à David uſque ad transmigrationem in Babylonium. Quinta inde uſque ad humilem adventum Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sexta, qua nunc agitur, donec Excelſus veniat ad Iudicium. Septima verò intelligitur in requie Sanctorum, non in hac vita, ſed in alia.* Sequitur autem Auguſtinus Græcos, qui juxta τοὺς ἑβδομήκοντα mille amplius annos numerant ante Abrahamum: quomodo Chriſtus demum natus erit poſt annum quinquies milleſimum. Unde eſt quod Auguſt. quinque diebus creationis reſpondere ait quinque millenarios ante Chriſtum: nempe quia in Scripturis eſt, unus dies apud Deum eſt ſicut mille anni. Eandem diviſionem adducit idem in libris de civitate Dei libri ult. cap. poſtremo: item lib. 1. de Geneſi contra Manichæos cap. xxii. Etiam ſecuti illam Iſidorus lib. v. Originum cap. xxxviii, & Beda lib. de ratione Temporum cap. lxiv, & initio libri de ſex ætatibus mundi. Imò ante Auguſtinum eandem amplexus Chryſoſtomus Homilia de Jephthe *a*. Diſtributio hæc eo differt à ſuperiori, quod partem primam diſpeſcit in duas, ſecundum in tres, ut quæ illic erat tertia, hic fiat ſexta. Nempe hunc in modum.

a Tom. 1.

Omne ævum dividitur

Juxta domum Eliæ in tres partes: Quarum	Juxta B. Auguſtinum in ſex partes: Quarum
I. Ab orbe condito uſque ad promiſſionem Abrahæ factam.	I. Ab Adamo uſque ad Noe.
	II. A Noe uſque ad Abrahamum.
II. A facta promiſſione uſque ad impletam.	III. Ab Abrahamo uſque ad Davidem.
	IV. A Davide uſque ad captivitatem Babylonicam.
	V. A captivitate uſque ad Chriſti adventum priorem.
III. Poſt promiſſionem impletam.	VI. A priori Chriſti adventu uſque ad adventum poſteriorem.

Nec multum ab hac diviſione abit Gregorius Magnus Homil. XIX in Euangelia, & è Græcis Nicetas in Nazianzeni orat. XLII *b*. Solùm in eo eſt diſcrimen, quòd hi ab Abrahamo numerent ad Moyſen, & inde ad captivitatem: non, ut Auguſtinus, ab Abrahamo ad Davidem, & inde ad captivitatem.

b *Num.* 27.

Paullo magis receſſit Joannes Damaſcenus lib. II. Orthodoxæ Fidei cap. I. Quem non modò ſecutus Judocus Clichthoveus in comment. ad Damaſcen. ſed etiam Joannes Lucidus lib. de Emendatione Temporum. Hi omne ævum diſpeſcunt in partes ſeptem. Prima ſe extendit uſque ad diluvium. Altera uſque ad Abrahamum, ſive Circumciſionis Legem. Tertia uſque ad Moſem, ſive Legem latam in monte Sinæ. Quarta uſque ad Davidem, primum Regum, è quo Chriſtus deſcenderit ſecundum carnem. Quinta à Davide uſque ad transmigrationem Babylonicam. Sexta ab hac tranſmigratione uſque ad adventum Chriſti in carnem. Septima uſque ad finem ſeculi, ſive ad ſecundum Chriſti adventum.

Nunc conferamus diſtributionem Auguſtini, & Damaſceni. Abiit Damaſcenus primùm in eo, quod prima pars extenditur Auguſtino uſque ad Noë: Damaſceno uſque ad diluvium. Convenit tamen eo, quòd ſecunda utrique extenditur ad Abrahamum. Itaque utraque cum illa Eliæ facilè conciliatur. Majus diſcrimen in temporibus poſt Abrahamum: ubi Auguſtinus habet tres partes ab Abraham, uſque ad David, à David uſque ad captivitatem Babylonicam, & inde uſque ad Chriſti adventum in carnem: Damaſcenus vero habet quatuor partes quia partem Auguſtini ab Abraham uſque ad David dividit in duas, Moſe inſerto. Nam duæ ei partes ab Abrahamo uſque ad Moſem, à Moſe uſque ad David.

Hæc Damaſceni diviſio impenſiùs placet ſuperioribus. Primùm enim commodè diſpeſcit omnia tempora in mundum veterem, qui diluvio interiit, & mundum hunc noſtrum. Deinde in mundo noſtro rectè diſcernit inter tempora ea, quibus nulla erat diſcretio gentium, & illa qua Deus Hebræos ſibi in gentem propriam ex orbe univerſo elegit: ut hinc rerum Hebræarum ſit initium. In Hebræorum temporibus rectè ab Abrahamo, cui data lex Circumciſionis, itur ad Moſen, per quem lex lata in monte Sinai. Ut mittam, quod ante Moſen partim in Cananæa, partim in Ægypto, habuere quidem Patriarchas, ſed non ex gente Hebræa principem: qualis primus Moſes, populi ejus legiſlator. Exinde optimè itum ad Davidem: ante quem, ſi Saulem exceperis, non habuere Regem, ſed partim paruere Moſi, partim Joſuæ, partim Senioribus, partim Judicibus. A Saule verò, etſi is primus Rex initium fieri non debuit, partim quia maxima regni ſua parte imperium non ſolus habuit, ſed cum Samuele: partim quia quando cœperit imperare, vel quamdiu rexerit, è Scripturis non liquet; ut ab ejus regno nova à Chronologis epocha ſtatui non poſſit: partim quia rejectus eſt à Deo ob inobedientiam: ac contrà David prælatus, ex quo & Meſſias naſci voluit ſecundùm carnem. Primus etiam regum promiſſionem habuit naſcituri ex ſe Servatoris. Inde jam ubi melius novum initium ſumatur, quàm ubi reges Judaici deſierunt, ac ſerviri cœptum regibus externis. Quod factum, ubi cœpit captivitas Babylonica. A quo tempore periodus ſe extendit uſque ad Chriſtum. Sed hanc ob tam diverſos Reip. Hebrææ dominos, meliùs fuerat in tria dividi membra: ut poſtea liquebit.

Cap. V.

DIVISIO ALIA OMNIS ÆVI IN PARTES DENAS.

Vidimus, ut diviſiones allatæ à Chriſtianis non diſſideant, ſed in ſumma conveniant. Exiſtimo tamen liquidiora ac clariora fore omnia, ſi eadem hunc in modum proponantur. Tria cum Elia tempora attendimus. Primum ſe extendit uſque ad initium rerum Hebræarum, quæ incipiunt à vocatione Abrahæ. Alterum complectitur tempora Hebræorum, ſive uſque ad natum Chriſtum, ſive prædicationem ejus, vel etiam mortem, ſive ad everſum templum ſecundum, & diſperſionem gentis Judaicæ per orbem univerſum. Tertium tempus eſt rerum Chriſtianarum: ſive à nato Chriſto viſum ordiri, ſive tempore eo, quo Apoſtoli juſſi ſunt prædicare Euangelium omni creaturæ.

Primum intervallum eſt bipartitum. Pars una eſt ab orbe condito uſque ad diluvium exactum. Altera à diluvio exacto uſque ad Abrahæ vocationem ex Ur Chaldæorum.

Alterum intervallum, quod rerum eſt Hebræarum pro vario principatu ac imperio, ſtatuo eſſe quinquepartitum.

Prima pars tranſacta ſub patriarchis, & regibus Ægyptiis.

Altera ſub gentis ſuæ principibus, Moſe, Joſua, judicibus, & regibus.

Tertia ſub regibus exteris, Babyloniis, Perſicis, Græcis, & Syris.

Quarta ſub Ducibus, & Regibus, Aſmonæis.

Quinta ſub Romanis.

Tertium intervallum, quod rerum eſt Chriſtianarum, eſt tripartitum.

Prima pars ſub Cæſaribus Romanis, uſque ad deſitum Occidentis imperium in Momyllo Auguſtulo.

Altera extenditur uſque ad inſtauratum Occidentis imperium à Carolo Magno.

Tertia eſt quæ ſub variis Imperatoribus ac Regibus inde fluxit uſque ad hæc tempora.

Ita videmus, ſi pro tribus partibus majoribus numeremus partium earum partes, quas diximus: omne ævum in partes decem diſpeſci. Quarum ordo diſtinctus plurimum memoriam, rerumque intelligentiam juvat. Has ipſas vero in minores alias deinceps partiemur. Nec tamen in minutias concidemus, ſicut Moloſſi bovem ſolent: ſed illuſtriores epochas obſervabimus. Alioqui enim partitio non lucem adferat, ſed obſcuritatem: præſertim iis, quibus obtigerit vel ingenium minùs ſubtile, vel memoria parum felix. Nobis verò iis etiam conſulere animus eſt, quibus hæc mediocria obtigere.

CHRO-

Digitized by Google

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM SECUNDA,

Quæ eſt

DE MUNDI NATALI.

Caput I.

De mundi natali primò dicitur, in quo omnes conveniant: nempe non eſſe conditum hieme, eò quod omnia, ſimul ac natus, germinarint, ac fructus protulerint. Deinde exponitur, quid in controverſia ſit: videlicet, utrùm natus vere, æſtate, an auctumno. Ac notitiam rei ejus peti, partim ex hiſtoria creationis, diluvii, partim ex iis, quæ de initio anni habemus, tum in Scripturis, tum etiam ſcriptoribus externis. Scopus & propoſitum totius diſſertationis.

EXpoſui, quo pacto omne ævum diviſerint gentiles, Judæi, Chriſtiani: ac poſtremò adjeci, maximè mihi partitionem eam probari, qua temporum ſeriem, decem quaſi curriculis diſtinguimus. Primum curriculum eſſe dicebamus veteris mundi, ſive ab orbe condito uſque ad diluvium exactum. Ubi tria in conſiderationem veniunt: quando mundus ſit conditus: quod intervallum uſque ad diluvium cœptum; & quamdiu duràrit diluvium. Primùm igitur, ſi fieri id poſſit, conſtituendus nobis mundi natalis in certa anni parte: ſuper quo valde olim variarunt ſententiæ; nec minor hodie diſſenſus videtur. Nec tamen, qui mundum hyeme conditum diceret, hactenus repertus eſt quiſquam, utcunque annus Romanus, quo vulgò utimur, octo à brumâ diebus inciperet. Nempe facilè omnes viderunt, conſiſtere hanc opinionem non poſſe, cum eo, quod Moſes refert de germinatione terræ, & maturatione fructuum: quæ alii verno, æſtivo alii, alii denique autumnali tempori adaptâre maluerunt. Neque ex creationis ſolùm hiſtoria ſententiæ ſuæ ſubſidium petierunt; ſed etiam diluvii, ubi mentio fit menſis primi, ſecundi, ſeptimi, undecimi. Sic enim collegerunt, in diluvii hiſtoria, cum Moſi annum primum dici, qui ita appellatus eſſet diluvii tempore: Noachum autem vocaſſe primum, quem ſic Adamo fuiſſe nominatum, à majoribus accepiſſet. Verùm nec inter eos, qui hæc pro confeſſis habuerunt conveniri potuit, quis primus, quis undecimus menſis diceretur; deque toto hoc naturalibus argumentis diſputatum fuit. Tertium etiam argumenti genus acceſſit, partim ex Scripturæ locis commemorantibus initium anni, ante exitum ex Ægypto: partim ex iis, quæ gentium ſcriptores, atque alii de anni initio apud Ægyptios veteres, & populos Orientales, prodiderunt. Nam conſenſum iſtum de principio anni judicârunt non leve eſſe indicium vetuſtiſſimi conſenſus de mundi natali.

Has tam diverſas opiniones expendere animus eſt, non tam profectò, ut aliquid omnino certi ſtatuam, quàm ut oſtendam, nondum ſatis liquere, eo quòd omnes argumentis pugnent minimè abſurdis; nec iſtiuſmodi tamen, ut controverſiam terminent ac decidant: qualia ab Ariſtotele πεπαμένα appellantur. Scio, imperitis imperitiam videri, non determinare omnia: ſed non ſumus ex omniſciolis iſtis, quales in iis etiam, quæ fidei non ſunt, ac ſæpe multâ caligne ſunt immerſa, prorſus Lyncei præ aliis videri volunt. Et tamen, ut probis magis operam probem noſtram, ubi aliorum ſententias excuſſero, non refugiam referre, quid in re incerta magis mihi veriſimile videatur.

Cap. II.

Cœptum ab iis, quibus placet, mundum eſſe conditum initio auctumni. Quorum ea fuerit opinio. Primum pro ea argumentum, quod petitur à fructibus creationis initio maturis, adfertur, & expenditur.

INitium ab iis ſumam, qui auctumno mundum creatum tradiderunt, ac quia quarto demum die Sol conditus, eum tum non præciſè quidem initio Libræ, ubi æquinoctium fit auctumnale; ſed triduo poſt, quartâ Libræ parte, fuiſſe à Deo conſtitutum. Hanc ſententiam tuetur Adrianus Junius Animadverſorum lib. III. cap. VIII. Ubi & placuiſſe narrat Iſaaco Argyro, erudito monacho Græco. Inque eam tandem pedibus quoque ivit ſummus Vir, Joſephus Scaliger; cùm, in prima editione operis ſui de Emendatione Temporum, mundum ab æquinoctio verno, ſive primum ſolis ortum à quarta Arietis parte inchoâſſet. Atque, ut alios noſtri ſæculi præteream, eodem inclinabat miraculum ſui temporis Jo. Picus Mirandulanus. Imò, ut altius paullo adſcendam, ante jam duo ſeculo ita ſtatuit Alphonſus Toſtatus, doctiſſimus Abulenſium epiſcopus; de quo vulgare illud:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne.

Vide eum in Geneſ. I. quæſt. XXI, & parte priori Defenſorii trium concluſionum cap. XIV. Totóque ante eum ſeculo idem ſenſit Nicolaus de Lyra, ex Judæo Chriſtianus, in Geneſ. cap. VII. Ubi & Rabbi Eliezerem laudat auctorem, cui præiſſe Talmud videtur. Nam in Gemara Aboda zara cap. I legas, Adamum, & Evam, mox ubi orti eſſent; vidiſſe dies decreſcentes. Quod non verno, ſed auctumnali convenit tempeſtati. Cabaliſtarum quoque eadem opinio: qui menſem תשרי Tiſri à Chaldæis τὸ μετοπωρινὸν ſic vocari cenſent à ראשית, *reſit*, id eſt *principium*. Quemadmodum & iidem hoc myſticè contineri volunt in voce prima Moſaica בראשית, *bereſit*, id eſt, *in principio*. Nam, trajectis literis, inde reſultare בא' תשרי, hoc eſt, *in 1 Tiſri*.

Sed hujuſmodi miſſis, quæ non invenuſtè inventa, ſed nihil ſolidi crepant, videamus, quibus cordatiores, ſe defendant.

Primùm hi eò ſe tuentur, quia arbores, ſimul ac creatæ, habuerint fructus maturos, ac ad veſcendum idoneos non mutis ſolùm animantibus, ſed hominibus ipſis. Audiamus Lyranum, etſi βαρβαρίζοντα: *R. Eliezer,*

& ſui ſequaces dicunt, quod iſte menſis (ſecundus) *eſt menſis Octobris: qui Hebraice nominatur MARE SEBAN. Dicunt enim, quod primus menſis anni eſt September: in quo arbores ſunt perfecta in ſuis fructibus; quæ ſic productæ ſunt à principio; ut patuit ſuperiùs cap. 1. Et ideo dicunt, eum eſſe primum ſimpliciter in anno, quod in eo à principio inceperunt anni, & menſes.* Fuſiùs hæc, elegantiuſque diduxit Arias Montanus initio libelli, qui Daniel, ſive de ſeculis inſcribitur. *Mundi*, inquit, *conditi initium autumni tempore fuiſſe, ex obſervata ſacrorum librorum ſententia accepimus, quod Deus animantium omnium generibus mox exituris, atque etiam homini fingendo omnium fructuum ad uſum & vitam opportunorum copiam proſpexerit, quam in calidioribus regionibus herbæ tunc vetentes, & fructus arborum maturi, atque adeo ad hyemem proximam, ulteriuſque, durabiles ſuppeditare poſſent. Veris enim fructus fugaces ſunt, nec ſatis ad alendum commodi; fructus æſtivi, & commodiores, & diu-*
a Geneſ. 1. 11. *turniores ſunt. Atque ita ſcriptum eſt* a; *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus ſuum; cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram; & factum eſt ita: & protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum, & habens unumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam.* Hactenus Montanus.

Ad infringendam ejus argumenti vim, ab aliquibus dicitur, non auctumno ſolum, ſed vere etiam, in paradiſo fructus fuiſſe maturos: ut de India Plinius, de Taprobana prodidit Solinus. Sed non ſatis attendunt loca iſta, quæ bis quotannis fruges, ac fructus ferunt, circulo ſubjici Æquinoctiali: paradiſum vero ſitum fuiſſe cis Tropicum Cancri: puta ubi Tigris, & Euphratis fit divortium, ut ex Moſaica ejus deſcriptione conſtat.

Veriſimilius igitur ſic occurras; nihil eſſe neceſſe, ut dicamus, cum Adamus conderetur, maturos fuiſſe omnes fructus auctumnales. Si enim æſtate mundus conditus ſit; ſufficere, ut æſtivi tum fructus fuerint; ſi vere, ſatis eſſe, ut maturuerint fructus verni. Qui faciliùs proveniunt locis calidis & humidis; uti eſt Meſopotamia, in qua paradiſus fuit. Multo minùs requiri, ut omnis generis arbores tum fuerint fructibus onuſtæ: ut ceraſus, malus, vitis. Imò hoc abſurdum fore, niſi temere ad novum miraculum recurratur: quia ſic verni, & æſtivi fructus, facti eſſent auctumnales. Non alias igitur arbores tum fructus habuiſſe, quàm iſti anni parti convenientes: cæteras ſuo tempore poſtmodo & in paradiſo, & extra eum, fructus produxiſſe.

Sunt qui ſingula iſta agnoſcant: nec aliud velint, quàm mundum eſſe conditum in ſtatu perfectiſſimo: perfectiſſimum autem eſſe, cum plures, & nobiliores arbores, edunt fructus ſuos: hoc autem fieri in auctumno: eòque tum mundum eſſe conditum, in perfectione non abſoluta, ſive ſecundum omnes ſpecies: ſed comparata, ſive ſecundum ſpecies plures, & meliores. Sed mihi ſic videntur novum potiùs texere argumentum, quàm veteri inſiſtere: quod hujuſmodi erat, mundum conditum eſſe, cùm maturuerant arborum fructus: id autem auctumno convenire. Oſtendimus enim, id non eſſe proprium auctumni: quod ſufficit, ad probandum, non evinci eo argumento, mundum creatum eſſe in auctumno. Ei vero, quod de comparata perfectione dicunt in ſententia tertia occurretur.

Cap. III.

Adſertur, & excutitur alterum pro eadem opinione argumentum, ab eo petitum, quòd Iſraelitis, ante exitum ex Ægypto, annus inciperet à menſe Tiſri, qui Septembri, & Octobri, reſpondebat: non à Niſi, qui reſpondebat Martio, & Aprili. Initium à Tiſri obtinuiſſe in contractibus agrariis, eòque obſervatum in annis Sabbaticis, ac Jubilæis. Unde Ægyptiis annus cœperit.

ALiter etiam idem comprobant è Scripturis. Nam inquiunt Iſraelitas primò annum inchoaſſe ab initio auctumni. Nam Exod. xxiii. 16. jubentur Judæi σκηνοπηγίαν, ſive Tabernaculorum feſtum celebrare *in exitu anni, quando congregaverint omnes fruges ſuas de agro.* Et xxxiv. 22. idem Collectionis feſtum indicitur, *quando, redeunte anni tempore, cuncta conduntur*: hoc eſt, anno vertente, ſive in revolutione anni. Quid apertiùs, quam hic anni exitum, & reditum, ſtatui in auctumno? At Moſes hunc morem antiquavit. Conſtituit enim, ut menſis *Abib*, ſive, ut poſtea dictus, Niſan, primus eſſet, non ſeptimus, idque in memoriam, quòd eo menſe Iſraelitas Deus eduxiſſet ex Ægypto. Hinc Exodi xii. 2. *Menſis iſte, vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni.* Ac cap. xiii. 4. menſis ille vocatur אביב, *abib*, h. e. calami cum ſpica, quia nempe in Ægypto, ac Palæſtina, ſpicæ tum è calami hordeis exeunt. Idem Exod. xxxiv. 18. *Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis novorum: menſe enim verni temporis egreſſus es de Ægypto.* Ubi pro *menſe novorum*, & *verni temporis*, itidem in Hebræo eſt *Abib*. Vide & Deuter. xvi. 1. Atque ex iis lucem capit hoc Chaldæi Paraphraſtæ 1 Reg. cap. viii. 2. verba iſta, *menſe Ezan*, ſic [illegible], *in menſe, quem antiqui vocabant primum, nunc autem vocatur ſeptimus.* Quaſi dicat, menſe Septembri, qui primus anni habitus, priuſquam Moſes ſtatuiſſet, ut is annum inciperet, qui antè erat ſeptimus, ac ſeptimus foret, qui antea fuit primus. Nec tamen Moſes plane antiquavit veterum morem: ſed tantum conſtituit, ut in rebus ſacris Niſan annum duceret: in agricultura verò, & rebus civilibus, deinceps quoque Tiſri ab Iſraelitis princeps habitus eſt: ſi Flavio Joſepho credimus lib. 1. Antiquitatum cap. iv: ubi ſic ſcribit: Μωυσῆς δὲ τὸν Νισὰν, ὅς ἐστι Ξανθικὸς, μῆνα πρῶτον ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ὥρισεν, κατὰ τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ἑβραίους προαγαγών· Οὗτος δ' αὐτῷ, καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς εἰς τὸ θεῖον τιμὰς ἦρχεν. ἐπὶ μέντοιγε ὠνὰς καὶ πράσεις καὶ τὴν ἄλλην διοίκησιν, τὸν πρῶτον κόσμον a διεφύλαξε. Vertit Rufinus: *Moſes autem Niſan menſem, qui eſt Xanthicus, primum in feſtivitatibus definivit, in quo ex Ægypto Hebræos eduxit. Hic autem apud eum etiam in cunctis muneribus divinis valde pollebat:* hoc eſt, initium ſtatuebat, ſive honorem hunc habuit, ut annum inciperet) *in venditionibus autem & emtionibus, & alia gubernatione, prioris ſeculi decreta ſervavit.* a Al. νόμον. Vide Franciſcum Junium Notat. in Exodi cap 12. verſ. 2.

Quod verò hic Joſephus univerſè dicit, Moſen ſervàſſe vetus anni initium in contractibus, id manifeſtum eſt de contractibus agrariis, tum propter annos Sabbaticos, quos *Semitas* dicunt; tum etiam Jubilæos. Nam prohibet Deus in Deuteronomio, ſeptimo anno ſerere, & ut quis ſeviſſet, prohibetur metere. Serebatur initio anni ſeptimi, menſe Tiſri. Meſſis incidebat in ejuſdem anni finem, menſe Hillul. At ſi Semita, ſive annus Sabbaticus ordiretur à Niſan, interdictum ſpectaret tam octavum, quàm ſeptimum annum. Nam ſententia foret, nec in Tiſri anni ſeptimi ſerere licet: nec metere in Hillul anni octavi. Atqui & de ſatione, & de meſſe unius & ejuſdem, puta ſeptimi anni, loquitur Moſes. Quare annus Sabbaticus non à Niſan, ſed à Tiſri, initium ſumebat, & in Hillul deſinebat, non in Adar.

Nec quia duplex anni initium agnoſcimus, propterea aſſentiendum hominibus erudititiſſimis, qui tradiderunt, Hebræos etiam poſt exitum ex Ægypto, bifariam menſes numeraſſe; ac tertium ſeptimum, nonum, nunc intellexiſſe à Martio, ſive Niſan, nunc ab Septembri ſive Tiſri: ac in ſacris quidem rebus priori, in cæteris altero modo rationes ſuas iniſſe. Nam longè plurima ſuppetunt Scripturæ loca, ubi in civilibus quoque menſes a Niſan numerentur, non à Tiſri. Imò ſemper ſic in iis numerantur, quod Cornelius à Lapide fatetur in Exod. xii. 2. Sed de hoc pluribus poſtea agetur.

At

At dicent, utcunque iſta ſint, ſaltem quod ante Moſem Iſraelitæ annum orſi ſint a Tiſri, in eo videri ſecutos Jacobum Patriarcham; ad hunc autem eum numerandi morem perveniſſe, ab Noacho, Semo, Abrahamo, Iſaaco. Noachum verò itidem à majoribus accepiſſe; hos ab Adamo, & Setho, quos à mundi natali annum auſpicatos, dubium non ſit. Verùm conjecturæ huic obſtet Flavii Joſephi auctoritas. Nam ante verba ea, quæ ſuperiùs adſcripſimus, ſic loquitur: Συνέβη δὲ τοῦτο τὸ πάθος κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος ἤδη Νώχου, τῆς ἀρχῆς ἐν μηνὶ δευτέρῳ, Δίῳ δὲ ὑπὸ Μακεδόνων λεγομένῳ, Μαρσουάνῃ δὲ ὑπὸ Ἑβραίων. οὕτω γὰρ Αἰγύπτιοι τὸν ἐνιαυτὸν ἦσαν διατετάχοτες. Ruffinus vertit: *Contigit autem hæc paſſio, ſexcenteſimo anno nativitatis Noe, menſe ſecundo, qui à Macedonibus Dio nominatur, ab Hebræis autem Marachal ſeu Anmarſuane. Sic enim in Ægypto conſtituerunt.* Videmus, ut dicat Joſephus, Iſraëlitis menſem Marſuanem, ſive potius Marchaſevam eum eſſe, qui Macedonibus Dius: utlèque eum menſem ſecundum; *ſic enim Ægyptios ordinaſſe annum.* Quomodo clariùs tranſtuliſſet Ruffinus.

In dubio igitur relinquitur, utrùm Iſraëlitæ conſuetudinem illam inchoandi anni ab æquinoctio auctumnali à majoribus, an ab Ægyptiis acceperint. Sanè notiſſimum eſt, Abraham, & ejuſdem poſteros partim inter Cananæos vixiſſe, partim Ægyptios: interea temporis, eos potiſſimùm in anni ratione ſecutos eſſe, minimè abhorret à vero.

Imò, inquient, etiam ante adventum Abrahami in Cananæam hæc numerandi ratio obtinuit. Quod evincere conentur ex diluvii hiſtoria. Dicitur enim diluvium cœpiſſe menſe ſecundo die ſeptimo decimo: deſiiſſe anno ſequenti menſe ſecundo die vigeſimo ſeptimo. Quam, ajunt, naturæ illud conſentaneum, ut medio auctumno cœperit diluvium, hyeme excreverit, æſtate autem decreverit; ita ut autumno ſequenti terræ fuerint exſiccatæ? Sin ſecundus menſis fuerit Aprilis, non October, ſequi illud, centum, & quinquaginta dies, quot fuere antequam aquæ decreſcerent, hybernos fuiſſe, non æſtivos. Nec ignorant, Deum agere multa ſine cauſſis ſecundis: ſed ajunt, nihil eſſe, cur negemus, primam cauſſam uſum eſſe cauſſis ſecundis. Solere eum illas adhibere in iis, quod poſſunt: ac ſupplere miraculosè, quod non poſſunt. Sed enim falluntur, cùm cenſent, non poſſe rationem adferri, cur Deus nollet uti cauſſis naturalibus. Nam ſi hyeme cœpiſſet, potuiſſet diluvium tribui naturæ: non æquè, ſi cœperit vere. Præterea quanto convenientius, ſi homines puniret Deus, cum laſcivire imprimis ſolerent: quod verno fit tempore. Et ſi verno tempore mundus eſt conditus, ut plurimi veterum voluere, nonne admodum conveniens fuit, ut Deus, quaſi pœnitentiâ ductus, delere mundum inciperet ea quaſi anni tempeſtate, qua feciſſet? ut illum anno poſt reficere voluit quaſi eo ipſo tempore, quo deleviſſet? Alia etiam pro hac ſententia inferiùs adducam.

Adhæc argumentum petunt à tot gentibus in Oriente, qui annum à verno æquinoctio ordiebantur. Audiamus B. Hieronymum in Ezechielis cap. I. *Apud Orientales populos, poſt collectionem frugum, & formularia, quando decimæ deferebantur in templum, October erat primus menſis, & Ianuarius quartus.* Ubi Octobrem potiùs, quam Septembrem nominat, quia menſis Tiſri, maxima ex parte Octobri reſpondet. Hunc morem etiam Ægyptii habuerunt: ut ex Joſepho ante vidimus lib I Antiq. cap. IV. Atque idem ſcripſerat Tullius in III de Natura Deorum: *Nunc*, inquit, *Ægyptii Thoth appellant: eodemque nomine anni primus menſis apud eos vocatur.* Lactantius lib. I. cap. VI: *Hunc Ægyptii Thoth appellant, à quo apud eos primus anni ſui menſis; id eſt, September, nomen accepit.* At unde, inquiunt, illa populorum conſpiratio, niſi inde, quod à majoribus ſic accepiſſent, qui mundum tum conditum perſuaſum haberent?

Sed enim ne hoc quidem argumentum firmum videtur. Citò enim Noachidæ veri Dei cultum deſeruerunt: ut non multùm laborarint de mundi natali, quem fortaſſe ne cognitum quidem habuere, ſed omnia potiùs ſuis metirentur commodis. Nulla vero erat anni tempeſtas, quæ magis æquinoctio auctumnali idonea eſſet anno inchoando, propter agriculturam, & contractus in agris locandis: quorum commoditas exegerit, ut annum ordirentur à tempore ſationis, ac definirent in tempore meſſis, quando meliùs facultas eſt pretii perſolvendi.

Cap. IV.

Alteram ſententiam fuiſſe Ægyptiorum, qui mundum ajebant natum æſtate: ſive tum Sol fuerit poſitus in Cancro, ſive in Leone: poſſeque eas opiniones conciliari, quia Ægyptii putarint mundum non uno tempore eſſe conditum totum, ſed partes alias poſt alias. Hanc de mundo æſtate condito opinionem placuiſſe etiam Gerardo Mercatori: ſed parum firma videri, quæ pro ea adferebat.

De prima ſententia ſatis. Venio ad alteram eorum, qui mundum ab æſtivo tempore cœpiſſe arbitrantur. Fuere in hac opinione Ægyptii: quod ſatis oſtendit locus ille Porphyrii de Nympharum antro: Αἰγυπτίοις δὲ ἀρχὴ ἔτους οὐχ Ὑδροχόος, ὡς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ Καρκίνος. Πρὸς γὰρ τῷ καρκίνῳ ἡ Σῶθις, ἣν κυνὸς ἀστέρα οἱ Ἕλληνες φασί. Νουμηνία δὲ αὐτοῖς ἡ Σώθεως ἀνατολή, γενέσεως κατάρχουσα τῆς εἰς τὸν κόσμον. *Ægyptiis initium anni non Aquarius eſt, ut Romanis: ſed Cancer. Nam in Cancro Sothis, quam Canis ſidus vocant Græci. Novilunium verò iis ortus Sothios: unde natalis mundi initium ſumit.* Ubi non ſatis videntur convenire, quod nunc mundum auſpicatur ab Sole ingreſſo Cancrum, nunc idem cœpiſſe ait oriente Sothi ſive Canicula: quæ oritur Sole conſtituto in Leone. Niſi placet, quæ ſententia fuit Scaligeri, Ægyptiis Sole in Cancrum ingreſſo oriri cœpiſſe Caniculam. De Leone tamen id quoque ſcribit vetus Arati Scholiaſtes, his verbis: Ὅλον δὲ τὸ ἄστρον ἀφιερώκασι τῷ Ἡλίῳ. τότε γὰρ ἐμβαίνει ὁ Νεῖλος, καὶ ἡ κυνὸς ἐπιτολὴ κατὰ ἑνδεκάτην ἡμέραν φαίνεται, καὶ ταύτην ἀρχὴν ἔτους τίθενται. *Totum hoc ſidus ſacrarunt Soli. Tum enim augeri incipit Nilus, & ortus Caniculæ apparet die undecima. Et hoc conſtituunt initium mundi.* Etiam Pauli Alexandrini ſententia eſt Solem initio mundi poſitum fuiſſe in decima-quinta Leonis parte. Latinos etiam audiamus. Julius Solinus in Polyhiſtore capite XXXI: *Poſtmodum triginta* (Cancri) *partibus evolutis, ubi ingreſſus* (Sol) *Leonem ortus Sirios excitavit, propulſo omni fluore tantam vim amnis erumpere. Quod tempus Sacerdotes natalem mundi judicarunt*, id eſt, *inter tertium-decimum Calendas Auguſtas, & undecimum.* Similiter Firmicus Maternus, qui præfatione quidem libri tertii ait: *Quare illi divini viri, atque omni admiratione digni, Petoſiris, Necepſoque, quorum prudentia, ad ipſa ſecreta divinitatis acceſſit etiam mundi genituram, divino nobis ſcientiæ magiſterio tradiderunt.* Mox autem caput primum ſic orditur: *Mundi enim genituram hanc eſſe voluerunt, ſecuti Æſculapium, & Anubim, quibus potentiſſimum Mercurii numen iſtius ſcientiæ ſecreta commiſit. Conſtituerunt enim Solem in Leonis parte decima-quinta.* Ex iis verò, quæ paulo pòſt ſubdit, liquet Petoſirim, & Necepſon hauſiſſe iſta *ex illo libro Æſculapii, qui μυριογένεσις appellatur.* Ex iis, quæ diximus, liquet, communiorem fuiſſe ſententiam, ex Ægyptiorum opinione mundi initio Solem in Leone, fuiſſe conſtitutum, fuiſſeque id tempus, quo Canicula exoritur. Atque hinc tantus Caniculæ honos. Nam Nili ortum Leoni ac Caniculæ tribuerunt. Vide, quæ de hoc diximus lib. II. de Phiſiologiæ Chriſtianæ cap. LXXIV. Nec nihil tamen pro eo adferre eſt, quod Porphyrius initio mundi putat Solem

lem fuiſſe in Cancro. Audiamus Macrobium lib. 1. in Somnium Scipionis cap. xxi. *Ajunt, in hac ipſa genitura mundi, Ariete, ut diximus, medium cœlum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis, Cancro geſtante tunc Lunam: poſt hunc Sol cum Leone oriebatur.* Atque hujus ſententiæ Macrobium laudat auctorem, ſeptingentis eo annis junior, Gulielmus Hirſangienſis abbas lib. 1. Aſtronomicarum Inſtit. *a*. Etiam conciliari poſſe videntur duæ illæ opiniones, quarum una mundo naſcente, Solem fuiſſe ait in Cancro conſtitutum, altera in Leone. Nam Ægyptii plures ſtatuebant mundi natales: ut ex Theophraſto clarè ſcribit Ptolemæi interpres. Nec ſanè ſolùm in Cancro, ac Leone natum dicunt mundum; ſed etiam in Libra. Prima mundi initia fuerint in Cancro. At in Leone, cùm crearentur aſtra. In Libra autem terra condita. Unde de ea ſic Firmicus: *Cætera enim ad* xxx *numeros collocantur. In iſtis enim poſterioribus partibus terra dicitur eſſe compoſita; ut Barbarica ratio confirmat.* Nempe mundi natales Ægyptus fuere μερικαὶ, ſive partiales. Scitè hac de re etiam maximus Salmaſius Exercitationibus Plinianis in Solinum *b*. Ubi ad partiales hoſce natales refert, quod ex Æſopo Ariſtophanes refert galeritam ſive caſſitam avem fuiſſe ante terram. Videntur autem hi diverſi natales mundi reliquiæ quædam eſſe traditionis veteris, quia, ut Moſes docet, Deus non cuncta uno die creavit, ſed ſex dierum ſpatio mundi opificium abſolvit. Unde & ἑξαήμερον *c* appellatur. Porro quod dixere de terra condita Sole in Libra conſtituta, id jam pertineat ad auctumnum. Sed ad æſtivum tempus mundi natalis referendus, ſi Sol in Cancro, vel Leone primò fuerit. Hanc opinionem parentum ævo, amplexus fuit Gerardus Mercator in Methodo Demonſtrationis temporum cap. 1: ubi arbitratur Ægyptios, *ita à Moſe, interpretibus aliquot Hebræis, edoctos fuiſſe; nam & Moſi ſcripta habuerunt, & frequens ipſis cum Hebræis converſatio fuit, aut ſane (ut ſunt antiquiſſimi) à Noe, ac filiis ejus, ita domeſticâ traditione per manus accepiſſe.* Idem quoque hanc ſententiam è Scripturis propugnat. Nam ſine dubio, inquit, is mundi eſt natalis, unde annum auſpicatur Moſes jam in antiquiſſimis illis diluvii temporibus. At Moſi in diluvii deſcriptione primus menſis eſt, quo Sol perambulat Leonem, ſecundus, quo in Virgine eſt; atque ita deinceps. Hoc eo oſtendit, quod, cùm Noe vigeſimoquinto die menſis ſecundi columbam emiſiſſet, illa attulerit folium virentis jam, ſive frondeſcentis olivæ. Atqui, inquit Plinius libro xvi cap. xxv, Vites, & Oleam, eodem tempore germinare: concipere autem Vergiliarum exortu: hoc eſt ſex diebus ante Majas Idus. Iſta autem de olea ſcripſerit Plinius ratione ſui climatis; Romani nempe, in quo & Gordiæus Armeniæ mons, ſuper quo arca Noë recedentibus aquis, dicitur conſediſſe. Unde cognoſcere eſt, quando ordinariè eo in climate oliva germinet. Sed non dubium, quin paullò tardiùs tum id factum ſit, ob frigus terræ ex tam longa aquarum incubatione, ita ut pluſculum ſpacii fuerit requiſitum, quo terræ humor excoqueretur, ne radices fluidum quid ſolùm, ſed ſucculentum & pingue attraherent alimentum. Quare quo tempore columba novellum olivæ folium ac germen attulerit, Sol jam non tam in Tauro, in quo Virgiliæ, quàm in Geminis fuerit, ut is undecimus Moſi menſis dicatur; uti poſtremus, quando in Cancro. Patriarchis igitur Diluvii tempore annus cœperit ab ingreſſu Solis in Leonem: nec dubitandum, quin annum ordinentur à mundi natali, Adamum ſecuti, & majorum deinceps alios. Hæc ſententia novitate ſuâ ſuſpectior eſt. Nec enim veterum vel Judæorum, vel Chriſtianorum quiſquam, Mundum in æſtate conditum putavit. Verùm, ut Plinius ait lib. vi, epiſt. xxi ad Canin. *Sum ex iis, qui miror antiquos: non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio.* Quare operæ me facturum puto, ſi non minùs ſententiam hanc novellam expendero, quàm illas veterum. Præcipuum robur ejus opinionis erat in eo, quòd de tempore germinantis oleæ produnt antiqui. Sed enim non video, quid nos cogat, Moſem ſic intelligere, quaſi dicat, novellum ramum, ſive recens germen ab columba diſcerptum. Scio B. Hieronymum vertiſſe, *ramum olivæ virentibus foliis.* Etiam apud B. Auguſtinum lib. 1. Locutionum locum integrum ſic redditum invenio; *Habebat olivæ folia, ſurculum in ore ſuo.* Ubi per *ſurculum*, quem columba ore portare poſſet, ſine dubio intellexerit, quod Græcè dicunt θαλλὸς, hoc eſt germen, ſive primum arboris germinatum. Sed enim Hebraicè ſimpliciter eſt עלה זית טרף quæ ad verbum ſignificant *folium olivæ raptum* ſive *decerptum*: ut nihil hinc colligere poſſis de prima germinatione: præſertim cum oleæ folia non decidant; teſte Plinio lib. xvi cap. xx.

a Cap. quo tempore anni mundus creatus ſit, ſive pag. 27. edit. Baſil. an. 1537.

b Pag. 435.

c Sex dierum opificium.

Cap. V.

Tertiam ſententiam eſſe eorum, qui exiſtimant mundum eſſe conditum, vere inchoante, eamque opinionem firmari hiſtoria tum creationis, tum diluvii.

VEnio ad tertiam ſententiam, eorum, qui cenſent Mundum cœpiſſe ab æquinoctio verno, non quaſi Sol primo die, quo nondum erat, poſitus ſit in æquinoctii puncto; ſed quia quarto die mundi, quo productus, conſtitutus ſit in quartâ partis Arietis quæ dies fuerit vigeſima prima Martii ſtylo Gregoriano.

Sententia iſta prima probatur ex eo, quod Deus Geneſ. 1. 11. jubeat, & plantas omnes germinare, & lignum ſive arbores quaſque proferre fructum ſecundùm genus ſuum. Sane ſi auctumno mundus eſt creatus, multæ arbores, ob hyemem inſtantem, eo anno non produxerunt fructum: quod adverſari videtur mandato Dei. Et non parùm puto, pulcherrimum paradiſi & vicinorum locorum ſpectaculum depretiaſſet, ſi frugiferæ omnes ſe quaſi infertiles obtuliſſent. Sin verno conditus ſit tempore, nulla frugiferarum arborum fuerit, cujus non fructum ante hyemem primi conſpexerint parentes. Vere viderunt vernos, æſtate æſtivos, auctumno itidem illi tempori convenientes. Omnes enim fructum ſuum habuere; aliæ actu, partim maturum, partim immaturum; aliæ virtute, quæ ſuo ſe tempore eſſet exertura. Nec mirum videri debet, aliquos fructus veris initio maturos eſſe; quando in Palæſtina feſto Paſchatis, ſive primo æquinoctii plenilunio manipulus frugis hordeaceæ Deo offerebatur; uti feſto Pentecoſtes duo panes tritici. Nec opus fuit, ut in vere omnes eſſent fructus maturi. Cui bono? cùm duo ſolùm eſſent homines. Imò repugnâſſet hoc naturæ, quia ſic ex vernis fructibus fierent æſtivi, vel auctumnales. Atqui non dubium, quin Deus talem tum naturam oſtenderit, qualem deinceps voluit comparere. Præterea quanto convenientius, ſi mundus fieret, cùm dies augentur, quam cum minuuntur; cum plantæ incipiunt florere, frondeſcere, fructus ferre, quàm cùm marceſcunt, arbores frondes & fructus amittunt, ac, verbo ut dicam, nitor omnis deperit.

Alterum petimus argumentum ex hiſtoria diluvii, quod menſe ſecundo cœpiſſe, ac ſequente ejuſdem anni menſe deſiiſſe, Moſes teſtatur. Ubi in eo, cum primæ ſecundæque ſententiæ auctoribus convenimus, numerari menſes à mundi natali. Sed eo diſtamus, quòd numerari eos arbitramur ab Solis in Arietem ingreſſu. Nempe hæc opinio eſt noſtra; quemadmodum iris ante diluvium fuit, ſed poſt diluvium cœpit eſſe ſignum gratiæ divinæ: ita longe ante tempora Moſaica annum cœpiſſe ab æquinoctio verno, ſed cùm Iſraëlitæ in Ægypto aliunde inchoaſſent, veterem numerandi rationem reſtitutam eſſe à Moſe, idque in ejus memoriam, quòd prima anni menſe educti eſſent ex Ægypto. Hæc igitur ratio fuerit, cur per totam Scripturam eodem modo menſes numerentur: nempe quia ut primo primi menſis die mundus conditus eſt: ſic decimo-quinto Iſraëlitæ educti ſint ex Ægypto.

Præterea vere diluvium cœpiſſe, geminâ ratione colligo.

Pri-

Primum, quia, orbe per diluvium exhauſto, credibilius eſt, animantia, ad eum generando inſtaurandum, emiſſa eſſe illo tempore, quod generationi naturâ maximè idoneum eſt. At tale potius vernum eſt, quod æſtas excipit, quam extremus auctumnus, cum hyeme inſequente. Notum eſt illud in Pervigilio Veneris:

Vere concordant amores, vere nubunt alites.

Alterum eſt, quia, ſi auctumno præcipiti animantia exiiſſent ex arca, totâ hyeme eos alimonia defeciſſet. At verno tempore, dum prope bimeſtri poſt aquarum receſſum in arca Noë moratur, ferre tantum terra cœperat, quantum egredientibus ſatis eſſet, ac mox uberiùs omnia ſuppeditavit menſe proximo: æſtate autem tantum enatum, ut auctumno etiam abundè hominum & animantium uſui in hyemem reconderent.

Etſi verò hæ rationes duæ non ejuſmodi ſint, ut nihil obducere poſſint ſagaciores: magis tamen veriſimiles ſunt, quam quæ in contrarium adferuntur.

Cap. VI.

Licet aliud fuerit civilis anni initium quam ſacri; in menſibus tamen non variâſſe anni rationem. Eoque in diluvii deſcriptione menſes a verno æquinoctio eſſe numerandos. Ex eo autem colligi poſſe, ante diluvium menſes eſſe numeratos ab æquinoctio verno.

QUod verò ſemel, iterumque, antea diximus, menſem ſecundum, quo diluvium cœpit, vernum eſſe, non auctumnalem; id equidem pene, extra controverſiam pono. Cur enim hic aliter numeremus menſes, quàm aliis in locis univerſa facit Scriptura? Sed enim in nullo eſt, ubi æquè huic ſententiæ adverſentur. Quare, ut antea me facturum recepi, deinceps oſtendam, ſemper in Scripturis menſium numerum peti ab Solis in Arietem ingreſſu. Scio, quid dicant, in ſacris id locum habere, non item civilibus. Verùm contra putamus, id verum eſſe, & in ſacris, & in civilibus. Sane in libris Scripturæ, quos Hebraicè habemus, in civilibus primi menſis decies quater mentio fit; ſecundi, octies: tertii quinquies; quarti bis; quinti ſepties; ſexti bis; ſeptimi quinquies; octavi ter; noni ſepties; decimi octies; undecimi ter; duodecimi decies. Neque ullo ex locis iſtis (parque ratio librorum, qui ſolum Græcè exſtant) aliter numerus initur, quàm ab æquinoctio verno. Imò ne paraphraſtes quidem Chaldæus menſem Etan, ſive Tiſri, primum vocat; ſed ſeptimum; tantum addit, ſolere primum vocari, puta ante tempora Moſaica: ut ſuperiùs oſtendimus, non deinceps: aut ſaltem non ante reditum è Babylonia. Nam ut Iſraelitæ inter Ægyptios cum iis annum a Tiſri inchoarunt: ita & in Babylonia, & inde reduces in contractibus potuere ab eo annum incipere. Ac fortaſſis inde eſt, quod Joſephus conſuetudinem ſui temporis putârit eſſe ex veteri inſtituto, quod ante exitum obtineret. Nec tamen inficias iero, etiam ante captivitatem ſub Judicibus, ac Regibus ſuis retinuiſſe eam conſuetudinem in annis ſabbaticis, maximeque jubilæis: quia inter meſſem, & ſementem, veteribus dominis in poſſeſſionem redeundum erat. Sed nullum tamen numerandi inde annos veſtigium, aut vola, iis etiam temporibus apud ſacros exſtat ſcriptores. Satisfacere hæc ſola poterant. Sed altè admodum contraria ſententia animis inſedit. Quare contra quam alioquin animus foret, ex ſtrue ingenti, aliqua Scripturæ loca apponam, ubi in civilibus menſes numerentur à verno tempore. Hujuſmodi eſt illud Num. lib. 1. 2. 3. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sinai, in tabernaculo fœderis, primo die menſis ſecundi, anno altero oppreſſionis eorum ex Ægypto, dicens: Tollite ſummam univerſæ congregationis filiorum Iſrael per cognationes, & domos ſuas, & nomina ſingulorum, quicquid ſexus eſt maſculini, A viceſimo anno & ſupra omnium virorum fortium ex Iſrael: & numerabitis eos per turmas ſuas, tu & Aaron.* Jubet numerari omnes Iſraelitas ad militiam idoneos. Quis hoc ad feſta potiùs, & ſolemnitates, quàm rem civilem, ſive militarem, dixerit pertinere? Et tamen per menſem ſecundum conſtat non Heſvan, ſed Jiar intelligi, qui proximus à Niſan. Sic Num. XXXIII. 38. refertur Aaronem in montem Hor aſcendiſſe; ibique mortuum eſſe, anno egreſſionis ex Ægypto quadrageſimo, menſe quinto. Nec id ſolùm fit, cum anni ab exitu ex Ægypto numerantur; ſed etiam cùm aliunde initium ſumitur. ut II ſive IV Reg. cap. XXV. verſu 1: ubi Nabuchodonoſor dicitur ad Jeruſalem obſidendam veniſſe anno nono regni Sedechiæ, die decima decimi menſis. Ac verſ. 3. legas, ſequentis anni nona die menſis famem invaluiſſe, urbemque captam. Ubi librarii culpâ numerus menſis videtur excidiſſe. Fuit autem Tamuz, ſive menſis quartus: ut conſtat ex Jerem. XXXIX. 3. Quinti autem menſis die ſeptimâ Nabuzardan templum incendit: ut eſt verſ. 8. At verſ. 25. Iſmael dicitur Godoliam interemiſſe, & Judæos ac Chaldæos, qui cum eo erant in Maſpha. Denique verſ. 27. ſcribitur trigeſimo ſeptimo tranſmigrationis Joachimi, Regis Iuda viceſimo-ſeptimo die menſis duodecimo. Evilmerodachus Rex Babel Ioachimum è carcere eductum ſupra cæteros Reges honore extuliſſe. Non dubium, quin his in locis menſes ab æquinoctio numerentur: ut vel arguit, quòd templum dicitur incenſum quinti menſis die ſeptimâ. At quintus ab æquinoctio auctumnali menſis foret Sebat, quo nemo veterum tradidit id contigiſſe: ſed conſentiunt id factum menſe Ab, qui quintus eſt ab æquinoctio verno. Nempe, die ſeptimo menſis Ab, Nabuzaradan ingreſſus eſt Hieroſolyma, ac mox nobilia quæque loca urbis cœpit accendere. Secundo ab ingreſſu die, hoc eſt, nono die menſis Ab templum conflagravit. Quod in Thalmud legas בתענית cap. IV. item in Seder Olam, ſive Chronologia Hebræorum, ubi dicitur in ephemeria Ioaribi, nono die menſis Ab. Quod etiam Scaligero, notis in fragmenta, quæ operi de Emendatione Temporum adtexuit, probatum ivit ex rhythmis, à presbytero cani ſolitis in nona menſis Ab. Sunt verò iſtiuſmodi.

בתשעה לחודש בשעת הערב
אני על משמרתי ומשמרת יהויריב
ונכנס האויב ואת זבחיו הקריב
ובא אל בקדשי ולא צוה יהוה

Tentabam levi operâ trochaicis reddere, ſic tamen, ut verſus verſui reſponderet:

Nona menſis lux oborta eſt, veſperæ tempus fuit.
In vigilia cum forem mea, in vigilia Joarib.
Introivit hoſtis, atque ſacra confecit ſua.
Et Dei injuſſu ſubivit ſanctuarium meum.

Ad verbum ſi malis, ſic ſonant:

Die nonâ menſis, hora veſpertini temporis,
Cum eſſem in vigilia mea, vigilia Jojarib,
Introivit hoſtis, & ſacrificia ſua obtulit.
Ingreſſus eſt in ſanctuarium meum injuſſu Domini.

Quare quod Scriptura ait, Nabuzaradan ſeptimo die menſis quinti Hieroſolymam ingreſſum, ut eam accenderet: quodque traditio Hebræa habeat, biduo pòſt nonâ die menſis Ab, templum eſſe accenſum, ſatis arguit Hebræos eo tempore quoque numerum menſium iniiſſe non ab auctumnali, ſed a verno æquinoctio. Verni enim menſes Niſan, Jar, Sivan: Æſtivi, Tamuz, Ab, Hullul. Uti auctumnales Tiſri, Heſvar, Kiſleu: Hyberni, Tebet, Sebat, Adar.

Sic igitur concludimus, geminum quidem in Scripturis anni initium attendi: ſed menſium ſimplex; non quaſi non pro anni principio duplici potuerint Hebræi bifariam vocare menſem primum, ſecundum, tertium; ſed quia ſcriptores ſacri nuſquam ſic loquantur: nec vulgo ſub Moſe Ioſue, Iudicibus, vel Regibus, etiam ad

captivitatem uſque Babylonicam, ſic locutus eſſe, veriſimili argumento adſtrui poſſe.

Cap. VII.

Ex tribus ſententiis minùs placere mediam, magis primam, maximè tertiam: partim quia rationibus melioribus ſubnixa; partim quia eam veterum etiam Sanctorum Patrum imprimis comprobavit auctoritas.

Quamquam verò non dubium mihi, quin, ubi menſibus numerat Scriptura, initium à verno ducatur æquinoctio, fateor tamen non prorſus eſſe neceſſarium, quod inde colligebamus, mundum vere conditum eſſe. Dicere enim liceat, Moſem quo meliùs intelligeretur, ſic numeráſſe menſes Diluvii tempore, accommodando ſe formæ ſermonis, quæ poſtquam ex Ægypto Hebræi exierant, in populo hoc obtinuit. Verùm enimvero, quanto, meo quidem judicio, veriſimilius eſt, eò ſolum reſpexiſſe, ſed mundi etiam originem. Nempe, ut credamus, primitus Patriarchas à verno tempore, quia in ejus initium mundi incideret natalis annum auſpicatos, cumque hoc veterum inſtitutum etiam in populo Dei tempore ſervitutis abolitum eſſet, Moſem illud reſtituiſſe in memoriam beneficii, quod eo tempore educti eſſent ex Ægypto. Objectant, quod Moſes, cur primus menſis vernus princeps in anno deinceps futurus ſit, cauſam præter beneficium recens non aliam adferat; deque mundo eo tempore condito, prorſus taceat. Fateor equidem: nam ſi Moſes hoc addidiſſet, jam controverſia omnis eſſet deciſa. Nunc ipſi non certo ſatis de hoc conſtare agnoſcimus. Tantum hoc itaque volumus, in re dubia magis nos inclinare in eorum ſententiam, quibus placet, primævum fuiſſe inſtitutum, ut annum duceret primus menſis vernus: atque hoc inſtitutum vetus in uſum fuiſſe revocatum à Moſe propter beneficium novum. Et ſanè ſi auctoritate pugnandum eſt, quanto plures opinionem eam fuere ſecuti ex antiquis. Mitto Poetas, in his Maronem, qui apertè in hac ſententia eſt Georgicon ſecundo. Mitto Aſtrologos, qui conſtanter ſigna Zodiaci ab Ariete ordiuntur. Mitto Hiſtoricos, uti quæ Diodorus Siculus hac de re ſcribit libro I I. Mitto Judæos, ex quibus R. Joſua idem ſtatuit, ac ſectatores habuit multos. De ſanctis ſolum Patribus dicam: quorum antiquiores quinque, idque pluribus ſeculis, ita tradiderunt. Cyrillus Catecheſ. XIV. Ἐαρινὸς τοίνυν ὁ μὴν ὁ ἐνεστώς, ἔαρ ἐστὶ λοιπόν. ὁ δὲ καιρός ἐστιν οὗτος ὁ μὴν ὁ παρ' Ἑβραίοις πρῶτος, ἐν ᾧ ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα τοῦ πρότερον τυπικοῦ, νῦν δὲ ἀληθινοῦ· οὗτος ὁ καιρὸς τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας. Τότε γὰρ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα. *Aprili enim menſe inſtante, jam ver eſt reliquum. Quod tempus eſt hic menſis apud Hebræos primus, in quo feſtum Paſcha prioris erat typica, nunc vero eſt vera, hoc tempus eſt creationis mundi. Tunc enim dixit Deus: Producat terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus.* Ne Nazianzenus quidem determinare quicquam voluit. Ita enim ille Orat. XLII. quæ in Paſcha. Μὴν μὲν εἰσάγεται πρῶτος, μᾶλλον δὲ ἀρχὴ μηνῶν. εἴτε τις τοῦτο παρ' Ἑβραίοις ὢν ἀπ' ἀρχῆς, εἴτε ὕστερον ἐν τούτοις γινόμενος, καὶ ἀπὸ τοῦ μυστηρίου τὸ εἶναι πρῶτος λαβών. *Menſis quidem primus, vel potius menſium principium inducitur: ſive quiſpiam ab initio apud Hebræos id fuerit: ſive poſtea hinc factus ſit, ac à myſterio id acceperit, ut primus foret.* Videmus, ut in medio relinquat, utrùm menſis, quo Paſchalis agnus cædebatur, jam ante Abrahæ tempora fuerit primus: an verò Moſes primus ſtatuerit, ut is primus cenſeretur. Nec decidere audet interpres ejus Nicetas: eo tamen inclinat, ob Hebræorum auctoritatem. Nam ſic ſcribit: *Menſis Paſchatis, qui apud Ægyptios Pharmuti, apud Hebræos Niſan, apud Macedones Xanticus vocantur. Hic primus in menſibus introducitur, atque decernitur, ac principium menſium anni, FORTASSE, quia jam inde à principio primus ordine erat. Arcanus enim hic apud Hebræos ſermo eſt, hoc tempus eſſe, quo Deus univerſam rerum molem condidit.* Ambroſius Hexaemeron lib. I. c. IV. a. *Menſis hic initium menſium erit vo-* a Exod. 12.
bis. Quamvis & de tempore iſtud accipiatur, quia de Paſcha Domini loquebatur, quod veris initio celebratur. In hoc ergo principio menſium cælum, & terram, fecit; quod inde Mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies. Unde & annus mundi imaginem naſcentis expreſſit, ut poſt hibernas glacies, atque hyemales caligines, ſerenior ſolito verni temporis ſplendor eluceat. Theodoretus in Exodum quæſt. XXIII: Ἐπειδὴ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν τὴν κτίσιν ἐδημιούργησε. καὶ μαρτυρεῖ τῷδε τῷ λόγῳ τῶν δένδρων ἡ βλάστησις. ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος, καὶ οἱ λειμῶνες ἀνθοῦσι καὶ κυμαίνει τὰ λήια, καὶ τὰ δένδρα φύει καρπούς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἠλευθέρωσε τῆς Αἰγυπτίων δουλείας. Καὶ τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος ἐκόμισε τῶν παραδόξων ὠδίνων τὰ εὐαγγέλια κατὰ τοῦτον τὸν καιρόν, καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς τὸ σωτήριον ὑπέμεινε πάθος. *Propterea quod eodem fere tempore Deus creaturas condidit: cui rei fidem facit arborum germinatio. Incipiente enim vere prata florere ſolent, ſegetes ſemina concipiunt, arbores fructum emittunt. Ea de cauſa Deus etiam ſub idem tempus, liberavit populum Iſrael à ſervitute Ægyptiorum. Et Gabriel archangelus ſanctæ virgini Mariæ lætum nuntium admirandi partus attulit. Eodem quoque tempore Chriſtus Dominus ſalutarem pertulit paſſionem.* Damaſcenus Orthod. Fid. lib. II. cap. VII: Διὰ μὲν γὰρ τοῦ ἡλίου αἱ τέσσαρες τροπαὶ συνίστανται. Καὶ πρώτη μὲν ἡ ἐαρινή. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ σύμπαντα. *Nam per ſolem quatuor temporum verſiones, immutationeſque, conſtituuntur: Et prima quidem verna eſt: in ipſa enim Deus fecit univerſa.* Veterum iſtis unum è junioribus ſubdam, ſed antiquis parem. Is eſt Cæſar Scaliger Exercitatione CCLVII adverſus Cardanum b: *Mundum vere er-* b Pag.
tum primo, & autumant ſapientes, & credere par eſt. 793.

Concludam tandem verbis Joannis in ſumma Anglicana, idque exemplo Lucidi Samothei lib. I de emendat. temp. cap. II: *Hanc quæſtionem, an mundus fuerit creatus in æquinoctio vernali, vel autumnali, determinare non audeo: ſed ſi auderem, non ſufficerem. Rationes autem, ut mihi videtur, plures & fortiores ſunt pro illa parte, ſcilicet, quod mundus ſit creatus in æquinoctio vernali.*

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM TERTIA,

Quæ eſt

DE ANNIS EORUM, QUI ANTE DILUVIUM VIXERUNT.

Caput I.

DE ANNIS PATRUM AB ADAMO USQUE AD NOE.

Vidimus, quo anni tempore conditus ſit mundus. Nunc ad homines illuſtres venio, qui ab eo tempore uſque ad diluvium vel verè vixerunt; ut Patriarchæ memorati à Muſe: vel vixiſſe dicuntur à gentium ſcriptoribus; ut Reges aliqui Chaldæorum, & Ægyptiorum. In Patriarchis priùs exponam diſcrimen inter codices Hebræos, & Græcos. Deinde inter Hebræos & Samaritanos.

In annis Patrum ante diluvium partim conſentiunt LXX cum Hebræis codd. partim ab iis diſſentiunt. Conſentiunt, ſi attendas annos vitæ. Diſſentiunt in eo, quòd aliter eos dividant. Atque hoc diſcrimen maximè elucet in quinque primis Patribus, & ſeptimo. Nam Hebræi tribuunt Adamo ante Sethum genitum annos cxxx: poſt genitum Iↄccc. Græci ante Sethum ccxxx: poſtea tantùm Iↄcc. Reſultant anni vitæ æquales: nempe Iↄcccxxx. Iidem Hebræi aſſignant Setho ante genitum Enoſch annos cv, Græci ccv: Hebræi Enoſchu ante Cainam xc, Græci cxc: Hebræi Cainano ante genitum Malaleel, LXX, Græci CLXX. Hebræi Malaleeli ante genitum Jared annos LXV, Græci CLXV. Hebræi Jaredo ante quam gigneret Enoch, CLXII, Græci CCLXII. Hebræi Jaredi filio Enoch, ante natum Mathuſalem annos LXV, Græci CLXV. Sed quos Græci annos addunt ante prolem natam, eos demunt poſt natam. Nam cum Hebræi Sethu poſt editam ſobolem Scripturis memoratam dent annos Iↄccc: Græci tantum Iↄcc. Similiter Hebræi Enoſchu ante id tempus Iↄcccxv: Græci Iↄccxv. Hebræi Cainano Iↄcccxl, Græci ſolùm Iↄccxl. Malaleeli Hebræi quidem Iↄcccxxx, Græci ſolùm Iↄccxxx. Denique Henocho Hebræi ccc: Græci duntaxat ducentos. Ita fit ut de ſumma vitæ in ſex iſtis juxta utroſque codices ſit conſenſus: ſed totis ſexcentis annis exſuperent Græci, ſi tantum generationis annos numeremus. Superſunt è X Patriarchis, (tot enim ante diluvium generationes numerantur) tres illi, octavus Mathuſalem, nonus Lamech, & decimus Noë. De duobus nihil eſt diſcriminis. Quippe & Hebræi, & Græci codices tribuunt Mathuſalemo ante natum ei Lamechum annos CLXXXVII, poſtea IↄccLXXXII. Itemque Noachu, antequam ſobole in Scripturis nominatâ augeretur, annos Iↄc. De ſolo Lamecho non convenit: cui Hebræi, ante genitum Noë, adſignant annos CLXXXII, Græci ſexennio ampliùs: puta annos CLXXXVIII: Hebræi poſt natum Noë annos Iↄxcv, Græci viginti annis minus, nempe IↄLXV. Quod abſurdum eſt. Nam inde ſequeretur Mathuſalem annis XIV vixiſſe poſt diluvium. Multi tamen veterum ſic jam olim legêre in tralatione τῶν ἑβδομήκοντα: unde & quæſtionem, quam dixi, movent, nec extricare ſe poſſunt, niſi ad Hebræos codices recurrant. Vide Hieronymum in Quæſtionibus Hebraicis, & Auguſtinum lib. xv de Civitate Dei cap. XI, & XIII.

Contulimus hactenus cum Hebræis codicibus tranſlationem τῶν ἑβδομήκοντα. Nunc videamus, in quo conveniant ac differant Samaritæ ratione utriuſque ſui codices, & ejus in quo Hebræa Samaritanis ſcribuntur literis, & alterius, quæ verſionem, ſive paraphraſin Samaritanam, continet. Et quidem in quinque primis, Adamo, Setho, Enoſchu, Cainano, & Malaleele, nullum eſt diſcrimen. Sed cùm Hebræi dicant Jared, cùm Enochum gigneret, fuiſſe annorum CLXII, Samaritani codices, centum demtis, ſolùm habent LXII. Et cùm Hebræi dicant, vixiſſe poſtea annis Iↄccc, Samaritæ quindecim minus habent, puta annos IↄccLXXXV. De Enocho prorſus conveniunt. Nam falſus Georgius Syncellus, cum putat quinquennium eos minus dicere Hebræis. Nempe annos ſolum LX, non LXV, ut Hebræi. Iterum diſſentiunt de Mathuſalem, cui ante ſatum Lamech Hebræi attribuunt annos CLXXXVII. Samaritani CXX minus, hoc eſt, annos LXVII: ac poſt ſatum Lamech, Hebræi IↄccLXXXII, Samaritæ CXXIX minus, videlicet IↄcLIII. Nec in Lamecho conſentiunt. Cui antequam Noë naſceretur, Hebræi annos dant CLXXXII, Samaritanæ, demtis CXXIX, ſolum LIII. At poſt Noë editum Hebræi tribuunt Iↄxc: Samaritæ, quinque additis, dant ſexcentos. De Noë conveniunt. Utrique enim ante filios genitos tribuunt annos quingentos. Atque hæc lucis aliquid accipient ex laterculo, quem ponam, cum diluvii annum inveſtigabimus. Porrò ex iis, qui Noacho priores fuere, viderunt eos omnes unde deſcenderant. Noachus verò, qui decimus ab Adamo fuit, tres iſtos videre non potuit, Adamum, Sethum, Enochum. Natus enim Noe expleto anno mundi cIↄLVI. At Adam, ut dictum, mortuus eſt anno mundi, ſuæque ætatis Iↄccccxxx. Henoch vivus à Deo ablatus, anno ætatis cccLXV, mundi IↄccccLXXXVII. Seth mortuus anno ætatis Iↄccccxii, mundi autem cIↄXLII, octennio ante Noachi natalem. Omnium verò diutiſſimè vixit Mathuſalem, Lamechi parens, Noachi parens: ut qui demum obierit anno ætatis IↄccccLXIX: nempe initio ejus anni quo diluvium fuit, vel fine præcedentis.

Digitized by Google

Cap. II.

De regibus Chaldæis, & Ægyptiis, qui ante Diluvium vixiſſe perhibentur.

HÆc de genealogia Patriarcharum. Nunc expendam illa de ineunabulis regni Chaldaici, & Ægyptii ante diluvium. Nam ex veteribus Chaldæorum monumentis prodidit Julius Africanus, ante Belum, ac Ninum duas in Babylonia dynaſtias fuiſſe: priorem VII Chaldæorum; alteram VI Arabum. Chaldæorum hi anni.

Euechoos regnavit annis — 6.
Chomusbolos — — — 7.
Poros — — — — 35.
Nechubes — — — 43.
Abios — — — 48.
Oniballos — — — 40.
Zinziros — — — 45.
224.

Zinziros iſte imperio ſpoliatus ab Arabibus: quorum VI in Babylonia rexerunt.

Mardocentes annis — 45.
Siſimardacos — — 28.
Abias — — — 37.
Parannos — — — 40.
Nabonnabos — — 25.
.... — — 41.
Summa — 216.

Ultimum Regem Belus vigeſimo-ſeptimo ſuo regni Aſſyrii anno deviciſſe dicitur: atque exinde regnum Aſſyriorum conjunxiſſe cum Babylonio. Utramque ſi dynaſtiam conjungas, anni conſiunt CCCCXL. Id ſpatium omnino ultra diluvium excurrit. Nam, ut poſtea comprobabitur imperii Babylonii primordia ſi non inciderunt in Pelegi natalem, aut mediam ætatem, ſaltem differri nequeunt ultra ejus mortem: quæ incidit in annum à diluvio CCCXXXVIII. Et ſane quis in tantæ antiquitatis prædicatione fidem habeat Chaldæis: quorum tam ridicula fuit oſtentatio, ut ſe quadringenta ſeptuaginta millia annorum monimentis comprehenſa habere delirarint: quemadmodum Cicero tradidit primo de Divinatione, & ex eo Lactantius lib. VII. cap. XIV. ſive, σαρῶν ρκ. hoc eſt, CCCCXXXII millia: ut ex Abydeno refert Euſebius, initio ἱστορίας παντοδαπῆς. Quamquam minimè abſurda opinio erit, ſi hos Chaldæorum annos intelligamus Lunares fuiſſe: quales anni novies mille præcisè faciunt annos Arabicos DCCL; ut colligit Scaliger. Nempe ut ſimili hic argumento Chaldæos eludamus, ac Varro Ægyptios, cùm ait apud eos menſes pro annis haberi: atque inde ortam fabulam, quod putarentur antiqui mille annos victitaſſe. In quo perſpicuè falſus eſt: ut etiam obſervat Lactantius. Puto interim rectiùs occurri Chaldæis, ſi dicamus, non diſpiciendum eſſe, quid vulgo dici ſoleat; ſed quid ſapientiores crediderint. Horum autem judicium optime cognoſci ex iis, quæ Calliſthenes, ut ex Simplicio conſtat, Ariſtoteli ſcripſit. Hoc iſtiuſmodi erat, quo tempore Ariſtoteles Babylona occupavit, numeràſſe eos annos ↀↀↀↀ ccccxciii. Quod tempus neutiquam extra diluvium excurrit, ſed LX annis à diluvio incipit, ut multi numerant: noſtro verò judicio minimùm duobus ſeculis à diluvio cœpit; qua de re poſtea dicemus.

Quod verò ad Ægyptios attinet, potiſſimum inde eorum error provênit, quòd annos regum implicitos, confunderent cum annis explicitis ac chronologicis. Nam cùm variæ eſſent eodem tempore dynaſtiæ in Ægypto, annos eorum, qui ſimul imperarunt, ſic numerarunt, quaſi omnes in eadem dynaſtia alii aliis ſucceſſiſſent. Quo pacto tanto major evadit numerus annorum, quanto plures fuerunt dynaſtiæ. Hanc rem, ut puto, non ſolidè minùs, quàm fusè, comprobavi lib. I. de Idololatria gentili cap. XXVIII. Ea hoc locò repetere nihil attinet.

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM QUARTA,

Quæ eſt

DE TEMPORE DILUVII.

Caput I.

Quando cœperit diluvium.

HÆc dicta ſunt de generatione Patrum ante diluvium, uſque ad Noë. Exſpectet nunc aliquis, ut proximam etiam generationem ſubjungam, quia & Noë centum ante diluvium annis liberos cœpit gignere: ut eſt Geneſ. v. 32. Sed enim quicquid de hoc controverſiæ eſt; non aliunde naſcitur, quam quòd Semus à Moſe dicatur filium genuiſſe ſecundo à diluvio anno, quando ipſe erat annorum C, vel CII. Quare de eo potius poſt tempora diluvii loquar: proximè verò agam de tempore diluvii: ubi duo attendemus, quando cœptum, & quamdiu duràrit. In initio conſideramus annum, menſem, diem.

De anno aliter ſtatuendum ſecundum codices Hebræos, aliter ſecundùm Samaritanos, aliter ſecundum Græcos. Nam, ut ex iis liquet, quæ ſuperiùs diximus, Græci plures παιδοποιΐας annos ponunt, quàm Hebræi, He-

Hebræi quàm Samaritæ. Hoc liquet ex ſubjecta tabula ſecundùm codices:

	Hebræos	Samaritanos	Græcos
Adam genuit Seth anno ætatis	130.	130.	230.
Seth Enoſch	105.	105.	205.
Enoſch Cainan	90.	90.	190.
Cainan Malaleel	70.	70.	170.
Malaleel Jared	65.	65.	165.
Jared Enoch	162.	62.	162.
Enoch Mathuſalem	65.	65.	165.
Mathuſalem Lamech	187.	67.	167.
Lamech Noë	182.	53.	188.
Diluvium cœpit Noë annos nato	600.	600.	600.
Summa	1656.	1307.	2242.

Satis hinc liquet convenienter Hebræis codicibus legi in Judaico Hillelis computo.

מאדם עד המבול אלף
ושש מאות וחמשים ושש שנים

Ab Adamo, ad Diluvium uſque, anni mille quinquaginta ſex.

Etiam ex lateculo adlato videre eſt, falli Georgium Syncellum, cùm ait Samaritas uſque ad diluvium colligere annos CCCXLIX ampliùs, quàm Hebræos; & LXX ſupra Samaritas ſtatuere annos IↃCCCCXXX. Sed neque cum his ſatis convenit, quod Euſebio traditum Samaritas uſque ad diluvium numerare annos CIↃIↃCCCCXLVII: annis CCCXV minus, quàm LXX: ac anni CCLXXI, plus quàm Hebræi. Ita Joſephus Scaliger Notis in Græca παντοδαπῆς ἱστορίας Euſebianæ *a*. Porro in hoc diſſenſu, neque ſequimur Samaritas, neque παράδοσιν τῶν ἑβδομήκοντα, ſed codices Hebræos: quibuſdam etiam conſentit paraphraſtes Chaldæus. Scio, multos olim protuliſſe LXX; in his etiam Auguſtinum: qui nequidem dubitavit Hieronymum reprehendere, propterea quod Hebræi ſermonis rationem magis haberet. Sed meritò poſtea magnus ille Hipponenſium antiſtes ſententiam mutavit.

a Pag. 242.

Hactenus dictum, quo anno mundi diluvium cœperit. Nunc videamus, quo menſe, & die id fuerit. De quo ibidem diſſentiunt codices Scripturæ Hebræi, ac LXX interpretes. Hi pluere cœpiſſe dicunt die XXVII menſis ſecundi. At Hebræi habent decimam-ſeptimam: ut decem diebus citiùs cœperit juxta Hebræos, quàm LXX. Eo autem lubentius hac parte Hebræos potiùs ſequimur, quia cum iis conſentit Chaldæus paraphraſtes, Samaritarum codex, & tranſlatio Hieronymiana. Nec fortaſſe aliter LXX: ſed à Græcis librariis fuerit is error.

Utcumque verò aliquis ſit diſſenſus de die, omnes tamen codices ac tranſlationes conveniunt de menſe ſecundo: qui Jiar dictus poſtea. Nam ſuperius oſtendimus, Moſem, atque Prophetas omnes, numerare ubique menſes ab æquinoctio verno, non auctumnali: ut fallantur, qui eum menſem Heſvan putant.

CAP. II.

QUANDO DESIERIT DILUVIUM.

EXpoſui, quando cœperit pluvia. Duravit autem diebus XL: qui deſinunt XXVIII die tertii menſis Sivan. Hinc, ut addit Moſes, aquæ crevere diebus CL: quibus additis ac XL dies memoratos, finis fuerit menſis octavi, nempe Heſvan. Sed XL illos dies ſub CL comprehendit Moſes. Alioqui pugnent hæc duo inter ſe, quod prius dicitur Geneſ. VII. 11, decimo-ſeptimo die menſis ſecundi apertos eſſe omnes fontes: & quod poſtea Geneſ. VIII. 4, legimus, requieviſſe arcam decimo ſeptimo die menſis ſeptimi. Si enim ſeorſim numeres non ſeptimi, ſed octavi menſis dici oportuiſſet. Sin comprehendas, ſpatium reſpondet. Nam a ſeptimo decimo ſecundi menſis, uſque ad ſeptimum-decimum ſeptimi menſis quinque ſunt ſolidi menſes. Et ſpatium CL dierum conficit totidem menſes ſolidos. Nec exinde altius ſe aquæ extulerunt, quæ jam quindecim cubitis ſupra altiſſimos montes excreverant.

Septem-decimo autem die menſis ſeptimi, qui eſt menſis Tiſri, aquæ jam multùm erant imminutæ, ita ut arca non fluitaret amplius, ſed in altiſſimo reſideret Armeniæ monte, dicto Ararat. Baris vocatus Nicolao Damaſceno lib. XCVI: ubi diluvii hiſtoriam enarrabat. Unde Flav. Joſephum lib. I. Ἀρχαιολογίας cap. IV. Petrus Trecenſis, cognomento Comeſtor, pro Nicolao Damaſceno vocat Manaſſem Damaſcenum. Ubi *Manaſſis* vox irrepſit ex *Mnaſeas*: qui ſcriptor diverſus, ſed Joſepho ibidem memoratus. A Chaldæo Paraphraſte mons vocatur. Et valde cum hoc convenit (eodem Joſepho teſte) Beroſus de diluvio agens; λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων ἔτι μέρος τι εἶναι, καὶ κομίζειν τινὰς τῆς ἀσφάλτου ἀφαιροῦντας. Χρῶνται δὲ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι τῷ κομιζομένῳ πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμούς. *Dicitur autem & navis ejus quæ in Armeniam venit circa montem Cordyæum adhuc aliqua pars eſſe, & quoſdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes utuntur.* Strabo & Ptolemæus, itidem Γορδυαῖα vocant: ac ſimiliter Curtius in IV *Gordiæus*, ut in editione ſua Hadr. Junius expreſſit: pro quo perperam in Modiana *Cordæus* legas.

Poſt decimum-ſeptimum menſis Tiſri, uſque ad Kalendas menſis Tebet, qui ordine decimus eſt, aquæ magis magiſque decreverant, ita ut tum conſpicere eſſet montium juga. Exinde C diebus Noach in arca remanſit. Ac XL quidem eorum exactis aperuiſſe dicitur feneſtellam, corvumque emiſiſſe: uti poſt ſeptem dies columbam: poſt alios ſeptem, denuo columbam, quæ ramum attulit virentis olivæ: ac poſt totidem dies, rurſum columbam, quæ non reverſa. Conſiunt hinc ſolidi dies LX, ſive menſes integri duo, Sebat & Adar. Itaque primo die primi menſis, hoc eſt Niſan, Noë aperto arcæ tecto vidit aquas planè à terris receſſiſſe. Necdum tamen terra prorſus erat exſiccata: quod factum demum menſis ſecundi die XXVII. Præterquam verò, quod ad uſque id tempus mandatum egrediundi à Deo reſpectavit; duæ etiam aliæ fuerunt cauſſæ, cur hactenus in aqua remanſerit, etſi aquæ receſſiſſent: una quidem illa, quod terra uſque adeò foret limoſa, ut non ferret greſſum: altera autem, ut tellus priùs herbas produceret, quæ egredienti Noë familiæ, & mutis animantibus eſſent alimento uſque dum reliquus menſis vernus, & ſubſequens æſtas ubertim omnia produxiſſent, ſic ut auctumno etiam in hyemem reponi alimentum poſſet. Atque hinc ſuperius etiam comprobavimus, non inſtante hyeme, ſed æſtate imminente, Noë ex arca egreſſum videri.

Annum igitur & dies ſeptendecim Noë in arca fuit. Septem enim diebus arcam cum familia & animantibus ingreſſus eſt, antequam diluvium inciperet. A diluvio ipſo ſi numeres, ſeptem tantummodo dies ab hac ſumma recidi opus ſit. Sin ſolum conſideres tempus à diluvii initio uſque ad id tempus quo nullis terra aquis amplius tegebatur, ſolùm fuerit menſium undecim, & dierum tredecim. Reliquo enim tempore in arca eſt moratus, donec ut diximus terra non ſolùm exaruiſſet, ſed etiam herbas, fortaſſe aliquæ etiam arbores fructus ſuos produxiſſent, aut prope ad maturitatem perduxiſſent.

Cap. III.

An diluvium, quod Ogygium, & Deucalioneum vocatur, tempore ac re differat, ab eo, quod traditur a Moſe.

PRæterea in quæſtione eſt, an diluvium, quod gentiles vocant Ogygium; quod item Deucalioneum nuncupant: idem ſit illi, quod Noachi tempore fuit. Communis ſententia eſt, illud quidem Noe fuiſſe καθολικὸν a; Ogygium, & Deucalioneum, fuiſſe μερικὰ b: ac Ogygium quidem incidere in tempora Iſaaci Patriarchæ: dici autem Ogygium ab Ogyge, hujus patre, Bœotiæ Rege, qui Thebas in ea condidit; unde hæ Ogygiæ appellantur. Deucalioneum verò ſic vocari à Deucalione Promethei filio, ſecundo Athenienſium Rege, Cecropis, primi Regis, (qui Διφυὴς ſive biformis dicebatur, quia Ægyptiacè & Græcè ſciret) ſucceſſore, Moſis, ut ajunt, æquali. Ogygium univerſali iſto, quingentis annis fuerit recentius, ſecundùm Julium Africanum: Deucalianeo autem fuerit antiquius annis ducentis & ſexaginta tribus. Vidimus, quæ communior ſit ſententia. Mihi magis veriſimile ſit nec Iſaaci, nec Moſis tempore, ullum in Bœotia, vel Attica, diluvium fuiſſe: ſed planè eſſe Græcorum commenta: qui cùm quaſi de manu in manum aliquid de univerſali diluvio accepiſſent: illud accidiſſe finxerunt ſub Regibus ſuis antiquiſſimis, Ogyge, Rege Atticæ, & Deucalione, Rege locorum circa Parnaſſum. Sanè Deucaleoneum Ovidio quoque non particulare, eſt, ſed univerſale. Memorabilis etiam eſt locus ille Luciani lib. de dea Syria: ubi cum locutus eſſet de templo Hieropolitano, ut vetuſtate inclyto, ita per Orientem in gentibus præcipuo, iſta ſubjungit: Οἱ μὲν ὦν πολλοὶ, Δευκαλίωνα τὸν Σκυθέα τὸ ἱρὸν εἵσασθαι λέγουσι. τοῦτον Δευκαλίωνα, ἐπὶ τοῦ, τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο. Δευκαλίωνος δὲ πέρι, λόγον ἐν Ἕλλησι ἤκουσα, τὸν, Ἕλληνες ἐπ᾽ αὐτῷ λέγουσι. ὁ δὲ μῦθος, ὧδε ἔχει. ἥδε ἡ γενεὴ, οἱ νῦν ἄνθρωποι, οὐ πρῶτοι ἐγένοντο. ἀλλ᾽ ἐκείνη μὲν ἡ γενεὴ, πάντες ὤλοντο. οὗτοι δὲ, γένεος τοῦ δευτέρου εἰσί. τὸ, αὖτις ἐκ Δευκαλίωνος ἐς πλῆθος ἀπίκετο. ἐκείνων δὲ πέρι τῶν ἀνθρώπων, τάδε μυθέονται. ὑβρισταὶ κάρτα ἐόντες, ἀθέμιστα ἔργα ἔπρησσον, οὔτε γὰρ ὅρκια ἐφύλασσον, οὔτε ξείνους ἐδέκοντο, οὔτε ἱκετέων ἠνείχοντο, ἀντ᾽ ὧν σφίσιν ἡ μεγάλη συμφορὴ ἀπίκετο. αὐτίκα ἡ Γῆ πολλὸν ὕδωρ ἐκδιδοῖ, καὶ ὄμβροι μεγάλοι ἐγένοντο, καὶ οἱ ποταμοὶ κατέβησαν μέζονες, καὶ ἡ θάλασσα ἐπὶ πολλὸν ἀνέβη, ἐς ὃ πάντα ὕδωρ ἐγένοντο, καὶ πάντες ὤλοντο. Δευκαλίων δὲ, μοῦνος ἀνθρώπων, ἐλίπετο ἐς γενεὴν δευτέρην, εὐβουλίης τε, καὶ τοῦ εὐσεβέος εἵνεκα. ἡ δέ οἱ σωτηρίη, ἥδε ἐγένετο. λάρνακα μεγάλην, τὴν αὐτὸς εἶχε ἐς ταύτην ἐσβιβάσας παῖδάς τε, καὶ γυναῖκας ἑωυτοῦ, ἐσέβη. ἐσβαίνοντι δέ οἱ ἀπίκοντο σύες, καὶ ἵπποι, καὶ λεόντων γένεα, καὶ ὄφιες, καὶ ἄλλα, ὅσα ἐν γῇ νέμονται πάντα ἐς ζεύγεα. ὁ δὲ πάντα ἐδέκετο. καί μιν οὐκ ἐσίνοντο, ἀλλά σφισι μεγάλη διόθεν φιλίη ἐγένετο. καὶ ἐν μιῇ λάρνακι πάντες ἔπλευσαν, ἔστε τὸ ὕδωρ ἐπεκράτεε. τὰ μὲν Δευκαλίωνος πέρι, Ἕλληνες ἱστορέουσι. *Complures igitur Scytham illum Deucalionem, eum puta Deucalionem, cujus temporibus aquarum diluvium fuit, templum hoc conſecraſſe tradunt. Apud Græcos autem, quod illi de Deucalione dicunt, audivi: ſicque ſe habet fabula. Hanc hominum generationem, quæ nunc eſt, ab initio nequaquam fuiſſe, ſed eam, quæ tunc fuit, totam interiiſſe. Hos autem homines, qui nunc ſunt, ſecundi generis eſſe, quod rurſus a Deucalione, in multitudinem excrevit. De illis autem hominibus hæc tradunt: eos, cum eſſent admodum contumelioſi, nefaria perpetraſſe, juramentum non obſervando, hoſpites non recipiendo, ſupplices non ferendo. Quamobcauſam in magnam calamitatem incidiſſe: quum terra protinus aquam multam effudit, imbres magni ingruerint, fluvii majores decurrerunt, atque in tantum intumuit mare, ut omnia eſſent aqua, & omnes perierint. Deucalion autem ſolus hominum relictus eſt in ſecundam generationem, prudentiæ, & pietatis gratia. Servatus autem fuit hoc pacto. Magnam quandam arcam, quam ipſe habebat, liberis, & uxore in eam impoſitis, conſcendit. Ingredientem ſecuti ſunt apri, equi, leones, ſerpentes, & alia, quæcumque in terra paſcuntur, bina cuncta. Quæ omnia excepit: nec ipſum lædebant: ſed magna inter eos divinitus erat concordia: unáque in arca omnes navigârunt, quamdiu aqua ſuperavit. Atque hæc quidem de Deucalione Græci tradunt.* Ex hoſce diluvio Deucalioneo, quod planè idem ac Noachicum, profluxit & fabula de Jano bicipiti: qui ἱστορικῶς non alius eſt, quam Noemus. Hic eò biceps effingebatur, quia & veterem vidit mundum, ſive homines eos, qui ante diluvium vixerunt; & mundum noſtrum, ſive eos, qui à diluvio demum nati fuere. Ac ſimiliter ex Noemo vineam plantantem fabula de Baccho vitis inventore. Neque abſurda eſt Juſti Lipſii a conjectura, ab arca ſive nave Noemi omnis generis animantia continente, ac terris reddente, exemplum cœpiſſe veteres, cùm in Amphitheatro è nave ſolutili ac luxata ſubito emitterent omne genus ferarum. Qua de re Dio in Nerone, & Severo.

a Univerſale.
b Particularia.

a *Lib. de Amphitheatro cap. 10.*

CHRO-

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM QUINTA,

Quæ eſt

DE TEMPORIBUS A DILUVIO EXACTO, USQUE AD VOCATIONEM ABRAHÆ, SIVE MIGRATIONEM EJUS EX HARAN.

CAPUT. I.

DE ÆTATE SEM QUANDO GENUIT ARPHAXAD.

PErſolvimus promiſſi denarii Chronologici aſſem unum: qui fuit de hiſtoria mundi veteris, ſive de temporibus à mundi natali, uſque ad diluvium exactum. Nunc paro me ad exſolvendum aſſem alterum; qui continebit tempora à diluvio exacto uſque ad vocationem Abrahæ, ſive ex Ur Chaldæorum, unde initium ſumunt res Hebræorum, ſive potiùs ad profectionem ex Haran, quod tempus quinquennio poſterius fuiſſe exiſtimatur. Omne autem hoc intervallum quinque quæſtionibus explicabitur. Primum, quando Semus genuerit Arphaxadum. Deinde an Arphaxadus genuerit Cainan, ille Salam. Hinc quando genuerint Selah, Heber, Phaleg, Reu, Sarug, Nachor, Tharah. Exinde quoto anno Therachi natus ſit Abraham. Ac poſtremo quoto ætatis anno Abraham ex Haran profectus ſit in Canaæam.

Ordiar à Schemo, & Arphachſado: de quibus ſic Gen. XI. 10. *Sem natus erat centum annos, cum genuit Arphaxat, biennio poſt diluvium.* Videri tamen poſſit fuiſſe annorum CII. Siquidem Geneſ. v. 32. legas: *Et fuit Noe quingentorum annorum, & genuit Sem, Cham, & Japhet.* Ubi ſine dubio, non hoc voluit Moſes, tres illos uno partu editos fuiſſe: quod cenſuit R. Eliezer Germanus; ſed potius anno memorato Noachum cœpiſſe generare. At diluvium, cœpit anno Noë ſexcenteſimo: ut eſt Geneſ. VII. 11. eoque Sem jam tum centum annorum fuerit, non demum biennio poſt. Craſſiùs ſic fortaſſe obviam ire liceat, non negari à Moſe, Semum, cum Arphaxat gigneret, annorum fuiſſe CII: ſed centum duntaxat dixiſſe, quia rotundum amaret numerum, qui aliunde poſſet ſuppleri. Sed acutè magis huic difficultati occurrebant Iſaac Abravanel, & R. David Kimchi. Volebant enim, Semum natum eſſe exeunte quingenteſimo Noachi anno: diluvium autem cœpiſſe ſexcenteſimo Noachi inchoante: atque ita Semum, cum diluvium cœpit, annorum tantum fuiſſe XCIX: quodque de biennio dicitur à diluvio, id intelligendum eſſe de initio ſecundi anni à diluvii principio: quâ ratione Sem centeſimum expleverit, non item primum ſupra centeſimum, nedum ſecundum. Alii aliter, nec ingenioſe minùs, iſta conciliant: in his R. Salomon in Gemara Aboda Zara cap. I, item Aben-Ezra, & R. Levi Ben Gerſon. Eorum opinio eſt Semum natum eſſe Noacho annum agente ſexcenteſimum ſecundum: ac anno ante eum, Cham: biennio prius Japhetum, ut is natu fuerit maximus: ac propterea Geneſ. x. 21. Semum vocari fratrem Japheti magni, hoc eſt natu maximi. Nonnulli idem probatum eunt iſto, quod Cham filius minor, hoc eſt minimus dicatur Geneſ. IX. 24. Sed Aben-Ezra & R. Levi ben-Gerſon de iſto non aſſentiunt. Malunt per *filium minorem* intelligere nepotem Canaan, Chami filium; ut cui Noach maledixerit; fortaſſe, quia primus nuditatem patris vidiſſet; cumque per ætatem plus ſapere potuiſſet, & debuiſſet, nihilominus cum ſcelerato riſu parenti ſuo Chamo ejus indicium feciſſet. Sanè de Canaan etiam cœpere Abravanel, ac David Kimchi. Quibus nec prior locus de Semo fratre Japheti ſolidus videtur. Nam *magni* appellationem ad Semum referunt: eoque ſic interpretantur, Semum fratrem Japheti magnum, ſive natu maximum. Nec negare poſſumus, vocem גדל *gadol* utroque poſſe referri in Hebræo contextu. Quare neutros auſim damnare, nec eos qui cenſent, uti Sem primo loco nominatur, ita primo etiam genitum fuiſſe: quod placuit Iſaaco Abravanel, & R. David Kimchi: nec qui arbitrantur, quia ſecundo poſt diluvium anno centum, non CII fuiſſe annorum dicitur, & cum primo loco memoratur non ætatis haberi rationem, ſed dignitatis: quod judicium fuit R. Salomonis, in Gemara Aboda Zara cap. I. Item Aben Ezræ, & R. Levi ben-Gerſon. Adhæc R. Moſis Gerundenſis. Eſt in quibus diſſentiant, cum alii Cham, alii Sem, natu minimum arbitrentur. De Japheti tamen primogenitura conveniunt: ſed non Iſaac Abravanel, ut dixi: qui Sem putat natu maximum. Ut nec R. David Kimchi. Sed hic Japhetum virtutum ergo magnum dici exiſtimabat.

Si placet Semum, quia primo refertur, eò primò quoque natum fuiſſe: dicendum, alterutro loco rotundum numerum poni pro juſto: hoc eſt vel Noachum cum cœpit gignere, fuiſſe annorum DII, quomodo ſequitur Semum ſecundo poſt diluvium anno fuiſſe annorum CI, vel Semum cum genuit Arphaxat, fuiſſe annorum CII. Nec ſanè cauſſa erat, cum doctus vir, D. Paræus, commentario in Geneſin diceret, hæc eſſe *aperta tormenta Scripturæ.* Nam quis ignorat, frequenter Scripturam rotundo uti numero pro juſto? Dicere etiam liceat, in generationis annis ſæpius à Scriptura præteriri menſes. Atque eos hic biennium facere. Ac quibus ea placet ſententia, hunc ſimilemve in modum digeri poſſe annos iſtos arbitrantur.

Enoch Mathuſalem	genuit annos natus	65.	ut nativitas ea incidat in annum mundi	687.
Mathuſalem Lamech		187, & aliquot menſes		875.
Lamech Noach		182.		1057.
Noach Sem		500, & aliquot menſes		1558.
Sem Arphaxat		100.		1658.

Nec tamen, altera ſententia, minus eſt veriſimilis: nempe ut Semus ante Japhetum referatur, ſervato ordine non naturali, ſed perſonali, partim videlicet, quòd pietate & ſanctimoniâ vinceret fratres; partim, quia, ut dicitur Geneſ. x. 21. *pater* eſſet *omnium filiorum Heber*: adde, pater omnium Abrahamidarum, & Iſraëlitarum; pater ejus familiæ, unde naſciturus eſſet Meſſias. Atque hoc pacto Japhetus fuerit genitus anno Noë quingenteſimo: at biennio poſt natus ſit Semus, ut biennio poſt diluvium duntaxat annorum, fuerit centum, non centum & duorum.

Video vehementibus nimis animis certari, utra ſententia potior ſit. Quod in re uſque adeo ambiguâ fieri nolim. Sed de eo poſtea etiam dicetur. Hoc loco ſuffecerit, ubi aliquid nunc rotundo numero nunc aliter dicitur, non ex rotundo numero, ſed altero, ἀκριβέστερον peti oportere. Præterea, ſive prior, ſive altera magis conciliandi ratio placeat, ſatis elucere, non pugnare hæc tria inter ſe; quòd Moſes primo ait, Noë anno quingenteſimo genuiſſe Sem, Cham, Japhet: ac deinde addat, centum poſt annis diluvium fuiſſe: ac denique tradat, biennio pòſt à Semo centenario genitum eſſe Arphaxat.

C a p. II.

AN ARPHAXAT GENUERIT CAINAN.

VEnio nunc ad Patrum alios. Arphaxat, ſecundum codices Græcos, genuit Cainan, annos natus cxxxv: poſteaque ſuperfuit annis ccccxxx. Hebræi verò & Chaldæus paraphraſtes, & utraque editio Samaritana ab Arphaxado ἀμέσως genitum dicunt Sale. Solum de annis diſſentiunt inter ſe Hebræi & Samaritæ: illi genitum dicunt anno xxxv: hi annos dicunt centum, ut fiant cxxxv. Verùm iidem e illos demunt annis quos vixit poſtea. Nam tribuunt Hebræi annos ccccIII: Samaritæ ſolum cccIII. De diſſenſu illo à Samaritis aliàs dicemus. Nunc videbimus ſolum de diſſenſu illo Hebræorum, & Græcorum codicum. Hebræi ſic habent Geneſ. x. 22. *Filii Sem, Ælam, & Aſſur, & Arphaxat, & Lud, & Aram.* Et verſ. 24. *At verò Arphaxat genuit Sale, de quo ortus eſt Heber.* Item cap. xi. 12. 13: *Porrò Arphaxat vixit triginta annis, & genuit Sale. Vixitque Arphaxat, poſtquam genuit Sale* cccIII *annis.* Ac ſimiliter 1. Paralipomenon cap. 1: 17. *Filii Sem, Ælam, & Aſſur, & Arphaxat, & Lud, & Aram.* Et 18: *Arphaxat autem genuit Sale, qui & ipſe genuit Heber.* Atque hæc pro ſe adferunt è Scripturis, qui neſciunt Cainan.

Pro altera verò ſententia ſunt LXX interpretes. Nam in Regiis codd. ac Romana etiam anni ClↃIↃLXXXVIII, Geneſ. x. 24. legas: *Et Arphaxat genuit Cainan: Cainan autem genuit Sale: Sale autem genuit Heber.* Item cap. xi. 11. *Et vixit Arphaxad annos* cxxx, *& genuit Cainan.* Et verſ. 25: *Et vixit Arphaxad, poſtquam genuit Cainan, annos* cccxxx. Et 1 Paralip. 1. 17: *Et Arphaxad genuit Cainan, & Cainan genuit Sala, & Sala genuit Heber.*

Præterea legitur apud B. Lucam III. 35. 36. *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.*

Qui Hebræorum ſententiam ſequuntur, contendunt ex Moſe judicium fieri debere. Nam, inquiunt, ſi Cainan fuiſſet, non Moſes ignoraſſet: ſin ſcivit, cur eum omiſit? Et ſi à Moſe præteritus fuiſſet, ubi is potius memorari debuit, quàm in Παραλειπομένων libris. At id non factum.

Quibus verò Græcorum placet opinio, non diffitentur, omitti in Hebræo, & Chaldæo contextu: ſed ajunt, parum efficacia eſſe argumenta negantia. Nec enim ſi quis non dicat, eò verum non eſt. Plus valere affirmantia. At legi in LXX interpretibus: legi item in B. Luca: cujus nobis ſacroſancta eſſe debeat auctoritas.

Quod verò ajunt, Moſen, ſi fuiſſet Cainan non fuiſſe omiſſurum, reſpondent, etiam Matthæum in Chriſti genealogia ſciiſſe multas generationes, quas tamen omiſerit, quia vellet numerare per teſſeras decadas. Similiter Moſen non ignoraſſe Cainan: ſed præteriiſſe eum, quia vellet numerare per decadas; ut ſic velut ab Adamo eſt denarius uſque ad Noë; ſic denarius foret à Noë uſque ad Abrahamum.

Quærunt porrò, ſi eum præterierit Moſes, unde cognorint LXX, unde item Lucas. De hoc alii reſpondent, LXX non tam fuiſſe interpretes, quàm paraphraſtas, qui, ut lucem afferant majorem, ſubinde aliquid aliunde addunt. Eos autem hauſiſſe illud ex genealogiarum libris, qui fuere inter Judæos. Lucam verò didiciſſe ex LXX: & ut illi quoque præteriiſſent, potuiſſe & illum ſcire ex genealogiis, quæ exſtarent. Quomodo in Chriſti genealogia neceſſe habuit ex iiſdem ſupplere, quæ conſecuta ſunt tempora illa, ubi deſinunt libri Veteris Inſtrumenti.

Alii aliter occurrunt. Ajunt ſive LXX fuerint Cainan commenti, ſive aliunde didicerint, B. Lucam, quia eorum codices per orbem totum ſparſi forent, ne diſſenſu ſuo, turbaret Eccleſiam naſcentem, noluiſſe ab eorum tralatione abire: eo minus, quia ſive aliquis Cainan ex Arphaxado eſſet natus, ſive non, nihil illud ad fidem pertineret. Ita Eugubinus, Sixtus Senenſis, Cajetanus, Genebrardus, Janſenius, ut cæteros prætercam; in his ſocerum Junium in parallelis.

Sunt etiam qui ſentiant Moſi memoratum: ſed librariorum culpâ excidiſſe: ex LXX autem ſuppleri oportere. Quomodo totus verſus, librarii vitio, omiſſus eſt in Hebræis Pſ. CXLV a. Eſt enim Pſalmus ſic ſcriptus, ut cujus- *a al. 144. etiam in Arab. tralat.*
que initium fiat à litera alphabeti Hebraici: ſolum poſt verſum XIII, deſideratur is cui initium ſint ab נ. In Græcis eſt, Πιστὸς κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ut Molleri etiam judicio in Hebræo fuiſſe videatur.

נֶאֱמָן יְהוָה בְּכָל דְּבָרָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו׃

Confirmat hanc ſententiam etiam Arabica tralatio in qua is verſus comparet Latinéque itidem ſonat: *Deus verax eſt in ſermone ſuo, juſtus in omnibus operibus ſuis.*

Vidimus quæ pro quaque ſententia putem poſſe adferri. Nunc exponam, quæ opinio ſit noſtra. Cenſeo Cainam nec eſſe agnitum Moſi, nec LXX interpretibus, nec B. Lucæ; ſed per errorem librarii in LXX, & Lucam, irrepſiſſe. Faciam verò ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς, primoque oſtendam, non fuiſſe cognitum B. Lucæ. Id inde colligo, quod neque in omnibus, qui ſuperſunt codd. habeatur. In antiquiſſimo quidem non reperit Theod. Beza. Sed majus eſt, quod primitivæ Eccleſiæ temporibus in Luca non legebatur: ut liquet ex Irenæi lib. III cap. XXXIII, ubi non LXX generationes numerat ab Adamo ad Chriſtum, ſed LXXII, omiſſis nempe tribus illis Matthat, Levi, & Cainan. Qua de re plura diximus in Diſſertatione de Genere Jeſu Chriſti ad Aphoriſmum quintum. Sed neque in LXX primitus fuiſſe his argumentis evincitur.

Flavius Joſephus, etſi Græcè ſcripſerit, ac LXX ſequi ſoleat, eum tamen præterit lib. 1. Antiq. Judaic. cap. VI.

Nec meminit Epiphanius hæreſ. LV. contra Melchiſedecianos diſſerens.

Neque Hieronymus nominat in Traditionibus Hebraicis:

cis: quamquam iſtic diſſerat de diſſenſu codicum Hebræorum, & Græcor.

Imò neque nunc in omnibus codd. Græcis legitur 1 Paral. cap. 1. Abeſt ſanè in optima editione Romana Caraffæ. Etiam deſiderari in emendationibus Græ-
a Pag. 18. cis indicat Maſiæus lib. II *a*, & Pererius lib. X in Geneſ.
b Sive num 177. pag. 461. col. 2. Diſp. XI *b*.

In Moſe denique nuſquam legitur, neque in codd. Hebræis, nec Chaldæis, nec Samaritanis; manifeſto argumento nunquam in iis fuiſſe; præſertim cùm nemo veterum ſignificet, fuiſſe in nonnullis Hebræorum libris.

Cap. III.

DE TEMPORIBUS SALA, EBER, ET PHALEC: *atque eo jam adulto contigiſſe ſtructuram turris Babylonicæ, confuſionem linguarum, & diſperſionem hominum varias in terras.*

SAtis oſtendimus Sala Arphaxadi fuiſſe filium, non nepotem. Nunc ejus, & filii Eber, & nepotis Phalec, tempora adſignabo.

Sala cum Ebero auctus, ſecundum Ebræos annorum XXX: Samaritis & Græcis, CXXX. Hebræis ſupervixit CCCCIII: Græcis CCCXXX: Samaritis CCCIII: ut cum Hebræis in minore quidem numero conveniant, ſed in majore cum Græcis.

Eber, naſcente Phaleco, Hebræis fuit annorum XXXIV: juxta Samaritas & Græcos centum additis, CXXXIV. Poſteaque juxta Ebræos CCCCXXXIV: juxta Græcos CCCLXX: Samaritæ in minore numero ab utriſque recedunt: ſed in minore conveniunt cum Græcis. Ponunt enim annos CCLXX.

Phalec nato Ragau, Hebræis fuit annorum XXX: ſed centenos addunt Samaritæ, ut ſint CXXX: quibus Græci adjiciunt IV, ut fiant CXXXIV. Poſtea ſupervixit annis CCIX: in quo numero conveniunt Hebræi, & Græci, ut mirum ſit variare Samaritas, qui, centum ablatis, dicunt CIX.

Tempore hujus Peleg exſtructa eſt turris in terra Sennaar, quæ terra ab urbe Babel poſtea eſt dicta Babylonia. Meminit ejus turris etiam Heſtiæus ſive Hiſtiæus Mileſius: è cujus de rebus Phœnicum opere hæc verba adducit Flavius Joſephus lib. 1. Antiq. Judaic. cap. VI: Τῶν δὲ ἱερέων τοὺς διασωθέντας τὰ τοῦ Ἐνυαλίου Διὸς ἱερώματα λαβόντας, εἰς Σενάαρ τῆς Βαβυλωνίας ἐλθεῖν. Quæ ſic reddidit Rufinus cap. IX: *Qui verò de ſacerdotibus ſunt erepti, Jovis ſacra ſumentes, in Senaar Babylonis venerunt.* Ac videntur hujus hiſtoriæ eſſe reliquiæ, quæ Poëtæ fabulantur de montibus, quos montibus impoſuerint gigantes: ſecundum illud primo Georg.

Ter ſunt conati imponere Pelion Oſſæ,
Scilicet atque Oſſæ, frondoſum imponere Olympum.
Ter pater exſtructos disjecit fulmine montes.

Nempe finxere montes montibus impoſitos, quia majori turri imponerent minorem, huic item minorem aliam. Verè autem illa Gigantomachia erat Theomachia. Deus enim deſcendit, & eorum conſilia diſſipavit: ut narrat Moſes. Pœna autem tantæ vanitatis fuit confuſio linguarum. Quamquam propriè non tam linguarum dicenda ſit confuſio, quàm hominum, qui ſe mutuo intelligere ulteriùs nequibant. Nempe uni hæc, alii lingua alia fuit indita. Ac ex parte ſimile eſt, quòd Apoſtoli Pentecoſtes feſto variis cœperint linguis loqui. Sed hi repleti fuere Spiritu S. Idem interea miraculum fuit. Ajunt antiqui, pro LXXII familiarum capitibus, quæ referuntur Geneſ. cap. X, totidem linguas originem habuiſſe. Quæ ſententia placuit Irenæo lib. III cap. XXXIII. Ut & Origeni, Arnobio, Epiphanio, Hieronymo, Auguſtino, Proſpero ſive Hilario Arelatenſi libro de vocat. gentium: ut mittam Bedam, Marianum Scotum, & juniorum alios.

Tam receptam opinionem nolim impugnare: quamquam non ſatis videam, quid ſolidi tinniat. Hodie in noſtro hemiſphærio ſex ſunt linguæ magis univerſales: Hebræa, Græca, Latina, Germanica, Sclavonica, Tatarica. Hebrææ adfines Chaldaica, Syriaca, Arabica, & quædam aliæ. Græcæ dialecti Ionica & Æolica: illius propago Attica: Æolicæ vicina Dorica. Ex Latina magnam partem ſunt Hiſpanica, Gallica, Italica, Walachica. Ex Germanica ſunt Danica, Anglica, Belgica. Ex Slavonica, Polonica, Bohemica, Moſcovitica. Ex Tatarica, Turcica, Abyſſina, Æthiopica, atque aliæ. Adverſus ea, quæ de Hebræa diximus, paſſim diſſerit Goropius Becanus. Sed non ſinit inſtitutum, ut nunc omnibus ejus argumentis occurramus.

Nec ſtructuram turris Babel ſolùm ſecuta eſt linguarum confuſio, ſed etiam diſperſio hominum varias in terras, prout quemque ſors, & Deus duxiſſent. Semi poſteri habuere Aſiam Orientalem & partem Auſtralis. Chami poſteris obvenit pars Aſiæ Auſtralis, & Africa: Japhet obtinuit Aſiam Septentrionalem & Europam.

Sed quæritur, utrum hæc tria contigerint, naſcente Peleg, vel paullo antè: an adulto, an morti propinquo. Primum cenſet Joſephus lib. 1 Antiquitatum cap. VII, & Auguſtinus de Civitate Dei lib. XVI cap. XI. Nimirum ut ex memorabili hac re pater ei nomen dederit Phalegi. Solent enim antiqui nomina indere ex temporis περιστάσει. Sic Heli nurus dedit filio nomen Jechavod, quia, captâ Dei arcâ, aliò quoque tranſlata eſſet Dei gloria: ut legere eſt 1 Samuelis IV. 21. Natus autem Phaleg centeſimo anno à diluvio expleto.

Sed alii cenſent adulto id nomen datum à patre, qui ſpiritu Prophetico prævideri, ejus tempore futuram terræ diviſionem. Ita Hieronymus traditionibus Hebraicis in Geneſin, & Chryſoſtomus homil. XXX in Geneſ. item Abulenſis, ac Lyranus. Cùm autem, quod de adulto dicitur Pelego, valde ſit ambiguum, ſumamus mediam vitæ partem: quæ incidit in annum ætatis CXIX, vel ſequentem ſive annum à diluvio CCXVIII aut ſeq.

Tertia eſt opinio, factam eſſe, eam terram diſtributionem extremis Pelegi temporibus. Idque propterea, quia vix ante tanta eſſe potuerit hominum copia, ut de terrarum diviſione magnopere eſſet cogitandum. Hanc ſententiam ſequitur liber inſcriptus *Seder Olam*, ſive Ordo ſeculi. Mortuus verò Pelegus anno ætatis ſuæ CCXXXIX: annis ab expleto diluvio CCCXXXVIII, biennio ante mortem Nachoris, qui avus erat Abrahæ, imò Abrahamo annos jam nato XLVII: ſi eos ſequimur, quibus Thare eum dicitur procreaſſe anno ſeptuageſimo. In diverſis adeo ſententiis minimè omnium probamus primam: Nec enim centeſimo anno ab expleto diluvio tanta eſſe potuit hominum diluvio, ut eos opus eſſet per mundum diſpergi. Nec tamen differri eam migrationem opus in tempus illud, quod mortem ejus proximè anteceſſit. Media igitur ſententia imprimis placet. Vel ſi paullò ultra procedere quis malit, ſaltem ſuffecerit media ætas Pelegii quando annorum erat CXVIII, & aliquot menſium. Nam vixit annos CCXXXIX. Id fuerit annis à diluvio expleto CCXVIII, triennio ante natum Thare, Abrahæ parentem.

Cap. IV.

AD PELEGI ETIAM TEMPORA REFERRI DEBERE INITIUM REGNI BABYLONICI.

EX iis, quæ hactenus diximus, præſertim de ſtructura turris in terra Sennaar, cognoſcere etiam eſt ad quæ tempora convenientiſſimè referamus initium imperii Babylonici. Etſi verò non dicat Scriptura, quo auctore condi turris ea cœperit: veriſimile tamen eſt, eum fuiſſe

Nimrodum, validum, & imperandi cupidum. Nam, ut legimus Geneſ. x. 8. is cœpit eſſe potens in terra, & regni ejus principium in terra Sennaar, ſive Babylonia. Is igitur conditor eſt imperii Babylonici. Fuit autem Nemrod filius Chus, nepos Canaan, pronepos Chami; quod ex eodem Moſe diſcimus Geneſ. x. 10. Antiquius igitur hoc imperio Aſſyrium fuit, quod ita dictum ab Aſſure, Semi filio, qui Niniven, urbem gentis Aſſyriæ principem condidit: ut Moſes ibidem teſtatur. Sed non diu Aſſyriorum imperium, ac Babylonium, diſtincta permanſere. Primus creditur Belus utrumque obtinuiſſe, ac poſt eum Ninus, à quo Babyloniam, Aſſyriamque monarchiam multi auſpicantur. Belum autem regnum Aſſyrium cum Babylonio junxiſſe, tradidit Julius Africanus. Ait idem, regnare cœpiſſe anno poſt diluvium CXCIV, regnaſſe autem annis LV, pro quo alibi legas LXV: ut quoque eſt apud B. Auguſtinum. Annus ille CXCIV à diluvio ſit Pelegi annus XCIV. Poſt quod tempus vixit annis CXLIII. Pelegi autem annus XCIV incidit in ſecundum tertiumve Nachoris, qui avus Abrahami erat. Nec multum ab his abit Clemens Alexandrinus, ſive ſub ejus nomine alius quarto Recognitionum libro a: Ninum eundem, ac Nemrodum, eſſe arbitratur.

a Fol. 57. b. edit. Pariſin. Sonnii.

Antiquitatem regni Babylonici etiam ex Simplicio ſcimus, qui commentario in Ariſtotelis libb. de Cœlo refert, quomodo, cum Alexander M. Babylono cœpiſſet, Ariſtoteles ex conſobrino & diſcipulo ſuo Calliſthene, qui Alexandrum comitabatur, quæſierit per literas quamdiu duraſſet imperium Babylonium: illum autem Ariſtoteli reſcripſiſſe, ex ſententia ſapientum Chaldæorum, urbem eam occupatam eſſe anno æræ Chaldaicæ CIƆIƆCCCCXCIII. Ab hoc numero non multum abeunt, quæ de regno Aſſyrio Medico, Perſico, tradiderunt alii.

Ut quod Belo, qui Ninum anteceſſit, tribuunt annos ——— ——— ———	65.
Ab initio Nini uſque ad exitum Sardanapali Diodorus Siculus annos ſtatuit ———	1360.
Inde idem ab Sardanapalo devicto uſque ad Aſtyagem à Cyro ſubactum annos numerat —	322.
Perſicum vero imperium duravit annis ———	231.
Summa ——	1978.

Id ſolùm quindecim annis minus eſt quàm à Babyloniorum archivis retulit Calliſthenes.

Atque hæc ſatis mihi aperta videntur. In quo verò anno mundi caput æræ Chaldaicæ conſtituendum ſit, non æquè dilucet Doctiſſimus vir Ubbo Emmius in Chronologia ſua ſtatuit illud in anno ſexageſimo à diluvio. Atqui demum poſt quadraginta annos Peleg fuit natus: quo non naſcente, ſed adulto, ac fortaſſis jam ſene & turris Babel exſtructa, & linguarum orta confuſio, & terrarum in varia imperia facta eſt diſtributio: ut ex iis cognoſcere fuit, quæ antea dicebamus. Nec ſanè ſexaginta à diluvio annis ea potuit eſſe hominum multitudo, ut tum de terrarum diſtributione, ac magnificis imperiis, eſſet laborandum. Error ex eo provenit non Emmio modò, ſed aliis etiam non paucis, quod pauciores multo annos mundi numerant, quàm oportebat. Hinc enim factum ut illi anni CIƆIƆCCCCXCIII, qui ante Babylona captam effluxerant, propius à diluvio abeſſe putarentur, quam ratio permittit. Inque hoc ſæpius peccari, ſuis locis demonſtrabitur.

Sed nec in eo hominibus doctiſſimis adſenſere, quòd quia Aſſur in ſcripturis dicatur Niniven condidiſſe, & à Græcis eam Ninus ſtruxiſſe dicatur: conjectant eundem eſſe Aſſurem, ac Ninum. Nobis longè veriſimilius videtur, dici à Nino eſſe Niniven conditam non quia ante eum urbs illa necdum fuerit: ſed quia cum Aſſuris primi conditoris temporibus exigua fuerit propter hominum, qui illis temporibus viverent paucitatem: Ninus aucto hominum numero illam mirificè ampliârit, ut digna eſſet, in qua Reges Aſſyrii ſedem ſuam collocarent. Ac credo etiam Nini demum temporibus Ninives nomen accepiſſe: antea dici potuit *urbs Aſſuris*, vel etiam *Aſſyria*: quandoquidem conſtat plurimas regiones a primaria civitate nomen accepiſſe. Præterea quomodo Ninus ſit Aſſur, cum Moſes dicat Aſſur fuiſſe filium Semi, nepotem Noë: at Ninus fuerit filius Beli; ut prodiium Cephalioni Gargettio: item Julio Africano, & Euſebio in Chronicis, ac B. Hieronymo in Ezechiel. cap. XXIII, & Oſeæ cap. II. Belus verò idem ac Nimrodus, qui non proprio nomine, ſed ab imperio vocatus eſt Belus, hoc eſt, dominus. Uti filius ejus vocatus Ninus, quaſi dicas filium Beli, ſive filium Dominicum. Nam Hebræis NIN filius, uti Ægyptiis Non. A Belo autem conditam Babylona, ſcriptum à vetuſto Poëta Dorotheo Sidonio. Id cum non obſcurè Nimrodo tribuat Scriptura, cur eundem eſſe Nimrodum, & Belum, dubitemus? At Nimrod non eſt Aſſur Semi filius; ſed filius Chus, nepos Chami. Vide quæ de Belo, & Nino, dixi lib. I de Idololatria gentili cap. XVI, & XXIV.

CAP. V.

DE TEMPORE QUO GENITI SUNT RAGAU, SERUG, NACHOR, ET THARE. *Cumque ſuper tribus antememoratis, & quatuor iſtis valde diſſentiant codices, quos imprimis ſequi velimus.*

Vidimus de diſſenſu codicum in tempore, quo nati tres illi; Sala, Heber, Phaleg. Nec minor eſt in quatuor illis, Ragau, Serug, Nachor, & Thare. Nam ſecundùm Hebræos Reu, ſive Ragau, ante editum Seruch, fuit annorum XXXII. Sed conſpirant iterum Græci ac Samaritani, centum adjectis ut fiant CXXXII. At de tempore poſt hunc natum conveniunt Hebræi & Græci, qui annos numerant CCVII: ubi, demtis centum, Samaritani dicunt CVII.

Serug, cum ei naſceretur Nachor, fuit ſecundùm Hebræos annorum XXX: ſed ſecundum Samaritanos & Græcos CXXX. Hinc Hebræi vitam tribuunt annis CC: ac ſimiliter Græci: ſed Samaritæ ſolum C.

Nachor in Hebræis codd. naſcente Thare fuiſſe dicitur annorum XXIX: ſed Samaritæ quinquaginta additis, ajunt LXXIX: Græci, centum præterea appoſitis, CLXXIX. Poſtea Hebræi ajunt vixiſſe annis CXIX: Græci, adjectis ſex, ſcribunt CXXV: ac Samaritæ, longè infra amborum numerum, ſolum LXIX.

Hinc controverſia exſurgit, cùm adeo diſcrepent codices, quos potiſſimùm ſequi conveniat: Multis quæſtione ea nihil levius videtur. Nam quis ſapiens, ajunt, rivos potiùs conſectetur, quàm fontem? Bellè profectò, ſi Moſis αὐτόγραφον exſtaret. Cujus rivi ſunt codd. Hebræi, quotquot ſuperſint, quippe omnes tandem ex eo fonte derivati. Quis autem perſuaſerit ſibi, librarios non potuiſſe labi in exſcribendis Hebræis? Præſertim cum videamus tot in locis tantoperè variare lectionem non in punctis modò, Maſſoretharum invento, ſed literis, ſyllabis, vocibus ipſis. Non religioſi mihi, ſed ſuperſtitioſi videtur, velle illam ἀναμαρτησίαν tribuere ex ſcriptoribus Judæis: quam Novi Fœderis ex ſcriptoribus Græcis, vel Latinis aſſignare non audent. Quare mihi quidem ſufficit, quòd, non dico, in minutis, neque ad fundamentum fidei nihil pertinentibus, ſed in capitibus religionis, ſive illis, quorum ignorantiâ ſalus periclitaretur, non ſiverit divina providentia, ut ullus librariorum error conſtanter omnes, vel multos etiam codices obſideret. Et tamen, tum hic, tum in cæteris, hoc honoris apud me futurum Hebræis, ut eos ſequar potiſſimum, niſi fortè, quæ pugnare inter ſe videntur, conciliari non poſſint ex codicibus Hebræis; ex aliis verò poſſint.

CAP.

Google

Cap. VI.

De annis Tharachi, *quibus genuit Haran, & Abrahamum.*

HActenus egimus de diſſenſu codicum in tempore, quo geniti ſunt ſeptem illi Patriarchæ inter Arphaxad, & Thare interjecti. Nunc de Thare ipſo videndum.

Thare, cum genuit primogenitum, annorum erat LXX, poſteaque vixit annis CXXXV. In quo ſolo poſt Semum conveniunt codd. Hebræi, Græci, & Samaritani. Sed quæſtio eſt, quis ille primogenitus fuerit, utrum Abrahamus, an Haran. A veteribus pene omnium conſenſu traditum eſt Abraham fuiſſe natu maximum trium filiorum Tharachi: idque propter verba illa Moſis Geneſ. XI. 26. *Vixit Tharach ſeptuaginta annos, & genuit Abram, Nahor, & Haran.* Sic enim colligunt, non quidem hoc velle Moſen, tres illos eſſe genitos à Taracho, ſeptuagenario; ſed illud ſolum, poſt ſeptuaginta annos cœpiſſe gignere: cùm autem primo loco ponatur Abraham, ab eo eſſe factum gignendi initium, ac proinde genitum eſſe, cum Tharach explevisſet annum ſeptuageſimum.

Sed huic ſententiæ adverſatur, quod eodem cap. ſequitur verſ. 32. *Fuerunt autem dies Tarachi quinque & ducenti anni; mortuuſque eſt Tharan in Haran.* Atqui cap. ſeq. verſ. 4, legas, *Abram natus erat* LXXV *annos quando egreſſus eſt de Haran.* Hos LXXV annos aufer de annis Tharachi CCV, reſidui ſunt CXXX. Tot igitur annorum erat Tharach, cum Abram ei naſceretur. Et firmat quoque B. Lucas Act. VII. 4. ubi diſertim ait, exiſſe demum, poſtquam pater mortuus eſſet.

At valde infirmum eſt argumentum, quando ex eo, quod Moſes ait, Tharach fuiſſe annorum LXX. cum cœpit liberos gignere, colligunt Abrahamum, qui primò è tribus loco memoratur primo etiam loco, ac proinde anno patris ſeptuageſimo, natum fuiſſe. Nec enim eſt Scripturæ inſolens, ut in liberis referendis dignitatis potiùs, quàm naturæ ſive temporis ordinem obſervet. Quod in Noachi etiam liberis factum videri, ſuperiùs diximus. Ac in Thare liberis actum eſſe, Cajetani, & aliorum fuit opinio. Imò ex antiquioribus hæc ſententia Procopii fuit, qui diſertim dicit Abraham natum eſſe anno Tharæ non LXX, ſed CXXX; Ac Moſen ejus primo loco meminiſſe, tanquam filiorum præcipui, & communis omnium Iſraëlitarum parentis.

Quod ſi Abraham non anno patris LXX, ſed CXXX natus fuit, liquet ſexaginta annis in æta mundi ab iis aberrari, qui ſeptuageſimo Tharachi anno natum arbitrantur.

Cap. VII.

De intervallo à nato Abrahamo, uſque ad iter ejus ex Haran Meſopotamiæ. Hanc migrationem ex Haran in Palæſtinam verum eſſe initium æræ Judaicæ: non vocationem ex Ur Chaldæorum, & promiſſiones primitus iſtic Abrahamo factas. Nec enim ejus rei tempus conſtare è Scripturis: ſed conſtare de tempore migrationis ex Haran, à qua migratione, & Euphratis trajectum, Hebræi ipſum etiam nomen acceperint.

POrrò tam ii, qui Abrahamum anno patris LXX, quam qui CLXXX, natum arbitrantur, ab ejus ortu novum incipiunt intervallum: quod alii extendunt uſque ad vocationem Abrahæ ex Ur Chaldæorum: alii uſque ad migrationem ejus ex Haran. Meſopotamiæ in terram Palæſtinam. Qui prius malunt, eo id faciunt, quia in Ur ei primo facta eſt promiſſio, quæ ſæpius poſtea eſt repetita. Una promiſſionum fuit de donatione terræ Cananeæ. Geneſ. XII. 1. *Abi ad terram, quam oſtendam tibi.* Altera erat de magna poſteritate. Ut Geneſ. XII. 2: *Faciam te gentem magnam*: Et XIII. 16. *Ponam ſemen tuum ſicut pulverem terræ.* Ac ſimiliter XV. 5: ubi ſemen ſtellis comparatur. Hæc pollicitatio eò major, quia uxor eſſet ſterilis.

Tertia eſt de benedictione multiplici, ac præcipuè naſcituri ex eo Meſſiæ. Ubi primum conſiderandum universè de benedictione multiplici: deinde particulatim de illa in Chriſto. Benedictio universè eſt tum animi, tum corporis, tum rerum externarum. Huc pertinet magnitudo nominis. Unde verſ. 2, *Magnificabo nomen tuum.* De iſto & cæteris magnitudinem benedictionis ſignificat, quod non ſimpliciter dicit, *eris benedictus*: ſed, *eris benedictio*: quod plus eſt, ſimileque ac ſi dicas, non modo humanus eſt, ſed ipſa humanitas. Ut ſententia ſit, fore exemplum benedictionis: hoc eſt, ita Deum illi benedicturum, ſive benefacturum, ut qui felicitatem ſummam precari alicui volet, is optare ei debeat felicitatem Abrahæ. Addit Deus non ſe modo ipſum Abraham velle beneficiis cumulare: ſed etiam eos, qui Abrahamo amici fuerint: & contra malè ei facturum, qui nocuerint Abrahamo. Hæc universè de multiplici benedictione. Singularis verò illa benedictio in Chriſto: quod Abraham ſit electus pater fidelium: qui beati ſint futuri per ejus ſemen Jeſum Chriſtum. Atque huc pertinent verba illa verſ. 3. *In te benedicentur omnes cognationes terræ.* Ubi *in te* valet *in ſemine tuo*: ſecundùm illud Geneſ. XXII. 18: *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.* Quid verò valeat *in ſemine tuo*, declarat hoc Apoſtoli ad Gal. III. 16. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus. Non dicit: Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in uno: Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.*

Atque hujuſmodi quidem fuerunt promiſſiones, quæ primo factæ ſunt Abrahæ in Ur Chaldæorum. Sed eos probare non poſſum, qui propterea inde novum ordiuntur intervallum. Nec enim id tempus è Scripturis colligi poſſit, quandoquidem nuſquam in iis legas, quoto illud Abrahami anno contigerit. Sed legitur, quando ex Haran Meſopotamiæ diſceſſerit in Palæſtinam: nam diſertim ait Moſes Abrahamum tum fuiſſe annorum LXXV.

Interim argumentum moræ diuturnioris in Haran præbent illa Stephani Act. VII. v. 2. *Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cum eſſet in Meſopotamia priuſquam moraretur in Haran, & dixit ad illum, Exi,* &c. *Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, poſtquam mortuus eſt pater ejus, tranſtulit illum in terram iſtam, in qua nunc vos habitatis.* Videmus, ut tempus in Haran, & morationem, & habitationem dicat. Et præit Moſes Geneſ. XI. 31: *Tulit itaque Thare filium ſuum, & Loth— & eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan, veneruntque uſque Haran, & habitarunt ibi.* Videmus hic etiam habitationem vocari. Similiter Geneſ. XII. 5: *Tulitque Sarai uxorem ſuam, & Loth filium fratris ſui, univerſamque ſubſtantiam, quam poſſederant, & animas, quas fecerant in Haran.* Pro eo, quod dicit *quam poſſederant*, Hebraice eſt אשר רכשו, à radice רכש, quæ ſignificat, *acquirere*, vel *congerere* opes. Ut ſententia ſit, *opes, quas* ſibi pepererant in Haran. At in illis acquirendis, morâ non dierum vel hebdomadum, imò nec anni unius ſed complurium, opus fuit. Præſertim cùm etiam de aucta familia Lothi vel aliorum, qui comitarentur Abraham, ibidem addatur; *Et animas, quas fecerant in Haran.* Quibus tum pecudis incrementum ſignatur, tum vernarum; quales CCCXVIII illi, quos pugnaturus ad Lothum recipiendum armârat. Non quaſi omnes, & mancipia ei illic nata; ſed partim nata, partim emta. Duriùs verò Chaldæus paraphraſtes, & Hebræi aliqui, exponunt de Hominibus ad Dei cultum perductis: etſi dubium non ſit, quin in hoc quoque Abraham ſtrenuè adlaborârit. Sic igitur colligo, Abraham pluſculum, habitaſſe in Haran: cum tempus aliquot annorum requiratur ad hæc, ut illic dicatur moratus & habitaſſe, & opes auxiſſe, vernis

etiam anctum, patrem quoque amiſiſſe, ac demum poſt ejus exſequias in Canaan profectus. Objicitur tum promptam fuiſſe Abrahami obedientiam, ut poſt mandatum Dei, ſactamque promiſſionem, non tam diu fuerit in Haran commoraturus. Sed id planè nihil eſt: quia mandatum quidem habuit, ut exiret ex Chaldæa: ſed non ut quamprimum in Chanaan contenderet: quæcumque in via cauſſa obſtaret ſontica, qualis erat patris adverſa valetudo: quæ & eum abſtulit. Pietatis enim ſuit non deſerere patrem ætate confectâ, ac moribundum.

Prope omnium verò ea eſt ſententia, ſpatium hoc fuiſſe annorum quinque: eoque fuiſſe Abrahamum LXX annorum, cum ex Ur Chaldæorum abiret. Sed non alio ea ſententia nititur, quàm quod à promiſſione divinitus facta Abrahæ, uſque ad legem latam, annos CCCCXXX numeret Apoſtolus ad Galatas cap. III. At, inquiunt ab egreſſu è Charan uſque ad natum Iſaac ſunt anni —— 25.

Inde ad natum Jacob anni —— —— —— 60.

Hinc ad ingreſſum Jacobi in Ægyptum —— 130.

Exinde ad egreſſum Iſraëlitarum ex Ægypto anni ſunt —— —— —— —— —— 210.

Quomodo conſiunt anni ſolum — 425.

Ut igitur fiant CCCCXXX, deſiunt V: qui propterea adſcribendi ſunt commorationi in Haran. Sed, qui ſic argumentantur, pro certo habent Iſraelitas in Ægypto habitaſſa annis CCX: prout eſt in Seder Olam. At alii tribuunt huic habitationi annos CCCC, vel CCCCXXX. Et qui putant annorum fuiſſe non multo plurium, quàm CC; non tamen in eo conſentiunt, fuiſſe id tempus annorum CCX: ſed alii quinque annos, alii denos, ſuperaddunt: quam rem expendemus cùm ad annos habitationis in Ægypto perventum erit. In hoc rei incerto putavi intervallum primum à nato Abrahamo non tam ad vocationem in Ut: quam exceſſum ex Haran, extendi oportere.

Colligam nunc omne id tempus, ex quo Therach pater fieri cœpit, uſque dum Abraham ex Haran profectus fuit.

A tempore, quo Therach cœpit gignere, uſque ad Abraham natum, oſtendimus eſſe annos —— —— 60.

Inde autem ab exitu Abrahæ ex Haran in Cananæam, ut clarè ait Moſes anni ſunt —— —— 75.

Ut hinc conſiant anni — 135.

Sed anni erunt CXXX, ſi velis deſinere in promiſſione facta Abrahæ in Ur, & iis ſubſcribere, qui inter promiſſionem in Ur, & iter ex Haran, quinquennii ſtatuunt intervallum. Nobis ut dixi placet magis novam æram ordiri à migratione ex Haran. Cujus cauſſam afferebamus eam, quod Scriptura non dicat, quamdiu Abraham habitârit in Haran: ſed dicat quando diſceſſerit ex Haran. Hoc ſanè ſatis cauſſæ eſt, cur inde ordiamur æram Judaicam, tanquam vero initio rerum Hebræarum: quod & nomen Hebræorum ab ea migratione datum non leviter ſulcit. Nec enim Hebræi dicti quaſi Heberi filii, licet ea veterum quorundam opinio fuit: ſed ex eo quod Abram cognomen habuerit עברי ut videre eſt Geneſ. XIV. 13. ubi ut Salomon Jarki annotavit Abraham עברי dictus שבא מעבר הנהר *quia venerat è regione trans fluvium.* Nempe עברי notat περάτην, ut LXX vertunt: hoc eſt tranſitorem, vel, ut Italica vetus tranſlatio habuit, transfluvialem, hoc eſt, tranſeuphratenſem. Ita Origenes: Περάτης ἑρμηνεύεται Ἀβραάμ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς χαλδαίων χώρας εἰς τὴν Παλαιστίνην ἦλθεν, τὸν Εὐφράτην ποταμὸν διαβάς· *Tranſitor vocatur Abram, quia è* Chaldæorum regione *in Palæſtinam venit, cum tranſiiſſet fluvium Euphratem.* Euſebius ſive Syncellus ex Euſebio: Ἐντεῦθεν ἄρχεται τῆς Ἑβραίων ἡ προσηγορία. Ἑβραῖοι γὰρ οἱ περάται ἑρμηνεύονται διαπεράσαντος Εὐφράτην Ἀβραάμ, καὶ οὐχ, ὡς οἴονταί τινες ἀπὸ Ἑβὲρ τοῦ προειρημένου. *Inde cœpit Hebræorum appellatio. Hebræi enim dicti ſunt tranſitores, ex quo Abram tranſiit Euphraten, non verò, ut aliqui putant, ab Hebero prædicto.* Similiter Theodoretus in Geneſ. quæſt. LX. Diodorus in eo ſolùm receſſit, quod ſcripſerit ſic dictum, quia tranſierit Jordanem. Sed potior aliorum auctoritas. Quam & B. Auguſtinus firmat in Geneſ. quæſt. XXIX: *Transfluvialem,* inquit, *Abraham appellatum etiam Græca exemplaria ſatis indicant: ſed cur ita appellatus ſit, hæc videtur cauſſa, quod ex Meſopotamia veniens, tranſito flumine Euphrate, ſedes conſtituit in terra Chanaan, & transfluvialis appellatus eſt ex ea regione unde venerat. Unde Jeſus Nave dixit ad Iſraelitas: Quid vultis ſervire diis Patrum veſtrorum, qui ſicut transflumen?*

Cap. VIII.

De ſumma annorum ab initio diluvii uſque ad migrationem Abraham ex Haran.

Tandem etiam ſummam adferemus annorum omnium, quos particulatim memoravimus à diluvio inchoato uſque ad migrationem Abrahæ ex Haran: idque ſecundum codices Hebræos, Samaritanos, & Græcos.

Ab initio diluvii uſque ad natum Arphaxat anni ſunt	Hebræis.	Samarit.	Græcis.
	2.	2.	2.
* Inde uſque ad natum Salam	33.	133.	265.
Hinc uſque ad Heber	30.	130.	130.
Ad Phaleg	34.	134.	134.
Ad Reu	30.	130.	134.
Ad Sagur	32.	132.	132.
Ad Nachor	30.	130.	130.
Ad Thare	29.	79.	179.
Ad Abraham ex hypotheſi eorum qui Abrahamum Thachi filium fuiſſe natu maximum arbitrantur	70.	70.	70.
Inde uſque ad migrationem ex Haran	75.	75.	73.
Summa	367.	1017.	1251.

* Nempe ob inſertum Cainan: qui natus dicitur anno Arphacſadi 130: ac Salam genuiſſe anno ſuo 135. Qui junctim efficiunt annos 265.

Atque hæc, ut dixi, ſecundùm eos, qui putant Abrahamum filium fuiſſe Tarachi natu maximum. Sin natus fuerit anno patris non LXX, ſed CXXX, quam veriorem ſententiam putamus: ſexaginta annos addi ſingulis numeris oportebit. Ita intervallum à diluvii initio uſque ad migrationem Abrahæ ex Haran annorum fuerit Hebræis — 427. — Samaritis 1077. Græc. 1311. Utcunque numeres, Samaritani codices Hebræos exſuperant annis 650: Græci Samaritanos annis 234: Hebræos verò annis 884.

CHRO-

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM SEXTA,

Quæ eſt

DE TEMPORE A MIGRATIONE ABRAHÆ EX HARAN MESOPOTAMIÆ, USQUE AD INGRESSUM ISRAELITARUM IN ÆGYPTUM.

Caput I.

DE TEMPORE A MIGRATIONE ABRAHÆ EX MESOPOTAMIA USQUE AD NATUM ISAACUM, ET INDE USQUE AD NATUM JACOB.

NOva nunc ſequitur periodus; cujus initium eſt ab eo tempore, quo Abraham, trajecto Euphrate, profectus eſt in Cananæam: unde incipiunt res Hebrææ, ſicut diximus. Hoc tempus, pro vario regimine, in partes quinque ſuperiùs *a* dividebamus. Primam partem extendamus uſque ad gubernationem Moſis. Id tempus diſtribuitur in illud, quo habitavere in Cananæa, & alterum, quo commorati in Ægypto. Priori gubernatio penes Patriarchas fuit. Poſteriori ſumma poteſtas, fuit Reges Ægyptios: qua diu leniter uſi, tandem vero in tyrannidem vertit. Prius igitur agendum de intervallo ab egreſſu Abrahæ ex Haran ad ingreſſum Jacobi in Ægyptum. Quod tempus eſt tripartitum. Primum eſt ab egreſſu ex Haran uſque ad natum Iſaacum. Inde ab nato Iſaaco, uſque ad natum Jacobum. Hinc à nato Jacob uſque ingreſſum ejus in Ægyptum.

a Diſſertationis primæ cap. poſtremo.

Quod ad primum intervallum, id hoc pacto cognoſcimus. Cùm Abraham, ut vidimus, fuerit LXXV annorum, cùm exiret ex Haran: & ut eſt Geneſ. XXI. 5. centenarius genuerit Iſaacum, omnino ab egreſſu ex Haran uſque ad natum Iſaac anni ſunt XXV. Solùm in controverſia eſt, utrum Abrahamus filio ſuo auctus ſit anno ætatis ſuæ centeſimo inchoato, an exacto. Pro priori ſententia eſt, hoc Geneſ. XVII. I: *Poſtquam verò* XCIX *annorum eſſe cœperat* (Abraham) *apparuit ei Dominus* &c. Ac verſ. 21. *Pactum vero meum ſtatuam ad Iſaac, quem pariet tibi Sara tempore iſto in anno altero.* Ex his conſequi videtur, Abrahamo promiſſum fuiſſe filium cœpto anno XCIX: cœpto autem C fuiſſe editum in lucem. Ac eadem firmari videntur cap. ſeq. verſ. 10. 14. & cap. XXI. 2.

Sed exacto centeſimo natum eſſe, videtur colligi ex his verbis cap. XVII. 17. *Putaſne centenario naſcetur filius?* Et XXI. 5: *Abraham autem erat centum annorum, quando natus fuit ei Iſaac filius.* Itaque & completos annos C intelligit Euſebius in Chronicis. Eumque ſequuntur Iſidorus in Chronol. item Beda lib. de VI. ætmundi, Nicephorus in Chronolog. ut Marianum Scotum, & alios mittam. Veriſimilius tamen eſt Iſaacum Abrahamo natum, cum annum ageret centeſimum. Sæpe enim numerus rotundus ponitur pro non rotundo: at non contrà. Nec tamen de eo controverſari animus: quia exiſtimo, quod uno loco effertur numero rotundo, licet puſillum deſit, alibi compenſari alio numero rotundo, ubi aliquid ſuperſit.

Porrò intervallum ab Iſaaco nato uſque ad natum Jacobum, cognoſcimus ex Geneſ. XXV. 26. ubi natus dicitur, cum parens annorum foret LX. A profectione igitur Abrahæ ex Haran ad natum Jacobum anni ſunt LXXXV: ab nato Abrahamo CLXXXV.

Cap. II.

DE TEMPORE QUO JACOB VIXIT IN CANANÆA.

HÆc dicta ſunto de intervallo à profectione Abrahami in Cananæam uſque ad natum Jacobum. Nunc particulatim loquar de temporibus Iacobi, antequam iret in Ægyptum. Id tempus in partes tres partimur. Primum eſt quo cum parentibus vixit. Alterum, quo Labani ſervivit. Tertium quo è Meſopotamia reverſus in Cananæa egit, donec iret in Ægyptum. Quod ad primum attinet, apud parentes annos explevit LXXVII. Quod ſic adſtruitur. Cùm ſe Pharaoni ſiſteret annorum erat CXXX. Hinc auferamus annos LIII, qui ſunt interjecti inter illud in Meſopotamiam iter, & illud in Ægyptum; reſidui ſunt LXXVII. Tot igitur annorum erat, priuſquam ad Labanum proficiſceretur. Porro quod dixi de annis LIII, ſic comprobatur.

Labano ſervivit pro duabus filiabus annis ——	14.
Eorum extremo, vel ineunte ſequenti, natus eſt Ioſephus.	
Venditus eſt autem, cum annos eſſet natus ——	17.
At principatum Ægypti conſecutus, poſt annos —	13.
Quippe tum XXX annorum erat.	
Hinc ad Iacobi adventum ſunt anni —— ——	9.
Summa eſt annorum –	53.

Atqui tum Iacob erat annorum CXXX. Unde ablatis annis hiſce LIII, conſequitur priuſquam in Meſopotamiam abiret, fuiſſe annorum LXXVII. Atque hæc de primo tempore.

Digitized by Google

Nunc videamus de ſecundo, quo apud Labanem ſervivit. Omne id tempus annorum fuit, xx: ut eſt Geneſ. xxxi. 38. Horum vii ſervivit pro Lia, totidem pro Rachel, vi pro pecudibus. Primo igitur ſeptennio ſine uxore fuit. Hoc ſpatio expleto, data ei Lia, & mox Rachel, annum agenti lxxxv.

De liberis altero hoc ſervitutis ſeptennio natis agit Moſes Geneſ. xxx: item Euſebius lib. ix Præparaoonis Euangelicæ cap. xxi. Temporaque magis definit, quam fecerat Moſes; idque ſecutus Alexandrum Polyhiſtorem, uti ille Demetrium. Sed quibuſdam locis hi ex Moſe ſunt caſtigandi; ut mox parebit.

Jacobo annos nato lxxxv, ſervitutis anno viii, menſe decimo naſcitur Ruben.

Anno ætatis lxxxvi, ſervitutis ix, menſe octavo naſcitur Simeo.

Anno Æt. lxxxvii, ſervitutis x, menſe vi, naſcitur Levi.

An. Æt. lxxxviii, ſervitutis xi, menſe iv naſcitur Juda. Atque hi quatuor nati fuere è Lia, priuſquam aliunde Jacobo proles foret.

Ejuſdem verò anni menſe v ex Bala, Rachelis ancilla, naſcitur Dan: pro quo male dicit Demetrius tum conceptum Naphthalim è Zilpa: de Dan verò omittit.

Anno Æt. lxxxix, ſervitutis xii, menſe ii, ex eadem Bala ſive Billa naſcitur Naphthali. Malè & hic Demetrius ait è Zilpa natum Gath.

Ejuſdem anni xii menſe xii è Balla Aſer natus dicitur à Demetrio. Sed natus è Zilpa, eoque nativitas ejus rectius refertur ad annum recentem.

Anno Æt. xc, ſervitutis xiii, è Zilpa natus eſt Aſer. Eodemque anno Lia duos peperit filios: ineunte anno Iſſachar: exeunte Zabulon. Demetrius tamen anni xiii menſe x natum ait Iſſachar: ſed Zabulon anni ſeq. menſe viii.

Aono Æt. xci, ſervitutis xiv, Lia parit filiam Dinam. Ac eodem fere tempore Joſephus naſcitur è Rachele: nempe xiv anni menſe viii, ſecundùm Demetrium. Sed initio is anni ſequentis potiùs videtur natus: ut mox planius fiet.

Anno ætatis xcii, altero ſervitutis ſeptennio expleto Jacobus videtur auctus eſſe Joſepho. Hoc ex eo colligo, quod cùm pater eſſet annorum cxxx, ille erat annorum xxxix: ut ex Moſe inferiùs diducam. At ab annis cxxx abſtrahe xxxix, remanent xci; ſive ad annos xci adde xxxix conficiunt cxax.

Eodem anno xcii Jacob cum Labane novum init pactum de pecudibus: ut eſt Geneſ. xxx. 29. & ſeqq. Id ſexennium duravit. Atque ita conſiunt xx anni ſervitutis.

Sequitur tertia pars ætatis Jacobi, quam egreſſus è Meſopotamia in Cananæa tranſegit.

Anno ætatis xcviii, ignaro avunculo, eodemque ſocero, Labane, poſtquam cum eo vixiſſet annis xx, ut diximus è Geneſ. xxxi. 38. fugit è Meſopotamia una cum duabus uxoribus, ac denis liberis, quorum minimos Joſephus jam ſexennis erat. Primò autem venit in Sucoth: ubi & domum, ſibi, & pecudibus caulas ſive ſepta exſtruxit: ut eſt Gen. xxxiii. 17. Deinde profectus in Sichem, ubi ab Hamor, patre Sichem, agrum ſibi emit centum agnis: ut eſt ibidem verſ. 18. 19.

Quamquam autem conſtet è Scripturis prius habitaſſe in Sucoth: poſtea autem, tranſito Jordanem, ſedem fixiſſe in Salem Sichimorum: utro tamen loco diutius habitârit, ex Scripturis ſtatui nequit. Ut neque ex Demetrio,
a Lib. 9. Præparat. Euangel. & Alexandro Polyhiſtore: qui, Euſebio a teſte, ajunt, decennio habitaſſe io Sochot: de Sichem tacent, credo quia non diu habitaverit in Sichem. Et hæc quoque Abulenſis ſuſpicio fuit, quia Dina non multo poſtquam in Sichem ventum, videtur rapta eſſe. Quod colligere licet ex ſermone, quem Emor Sichimorum princeps habuit ad populum: ubi ſic de iis loquitur, tanquam qui nuper advenisſent. Et probabile eſt eo Dinam egreſſam ad conſpiciendas ejus terræ mulieres, quia omnia ei illis in locis nova forent. Quare non, ut aliqui, (in his Petavius) biennio in Sucoth; octennio in Sichem; ſed potius octennio in Sucoth, biennio in Sichem, habitâſſe exiſtimem. Sed nolim de eo contendere, quia ſeu hoc, ſeu illud dicas, cum Demetrio, & Alexandro decennii fuerit intervallum.

In hujus decennii fine rapta eſt Dina, Jacobi filia. Quo tempore annum agebat xvi. Nam pauxillo nata erat ante Joſephum, & fortaſſe eodem anno: ut cognoſcere eſt ex Geneſ. xxx. 21. 22. 23. 24. Mox à raptu Dinæ fratres ejus ſeſe ulti ſunt de Sichemitis. Quæ vindicta valde ſollicitum habuit Jacobum: donec à Deo juſſus eſt in Bethel abire: ubi ab omni familia exegit falſorum Deorum ſimulachra, eaque ſub terebintho, ſive quercu ad Sichem defodit: altare etiam Deo ibidem conſtituit. Mortuaque tum Debora, nutrix Rebeccæ, ac ibidem ſepulta. Hinc è Bethel profectus in Ephrath: unde non totis aberat mille paſſibus, cùm, Jacobo jam annum agente cvii, naſcitur ex Rachele Benjamin; paullo verò poſt partum mater eſt exſtincta.

Atque hæc optime conveniunt cum iis, quæ ex Demetrio, & Alexandro Polyhiſtore tradit Euſebius lib. ix cap. xxi; ubi dicunt, Rachel cum marito nupta fuiſſe annis xxiii. Nempe à connubio, quod initum poſtquam Jacob ſeptennis ſervitium egit in Meſopotamia apud parentem Labanem annis xiii: ac decennio deinde in Sucoth, & Sichem. Cumque paullo ante obierit Dina, liquet eam, ut dicebamus, annum egiſſe xv, aut xvi: ut jam matura viro fuerit. Joſephus quoque, moriente Rachel, annum agebat xv, vel xvi. Eoque annis totidem exſuperabat fratrem Benjaminum; Unde lucis aliquid accedit iis quæ deinceps dicentur de annis, habitationis Iſraeliticæ in Ægypto. Nec enim levis eſt, quæſtio, quomodo Benjamin, in Ægyptum proficiſcens decem liberorum pater fuiſſe dicatur Geneſ. xlvi. 21. Nam ſi vera ſunt, quæ de annis Rachaelis retulimus; ſolùm tum annum egerit xxiv. At notum, quam tarde iis temporibus uxores ducere ſoleant. De hoc igitur ſuo loco dicemus.

Anno Jacobi cix, ex quo è Meſopotamia jam annis erat egreſſus xi, venditur à fratribus Joſephus annos natus xvii, hoc eſt, fluente anno ejus xviii: ut cognoſcimus ex Geneſ. xxxvii. 2. Ubi tamen in vulgaro interprete Latino Joſephus dicitur natus fuiſſe annos xvi. Sed xvii eſt in Hebræo, Græco, Chaldæo, etiam Flavio Joſepho. Credo Latinus codice uſus fuit Hebræo, ubi in numero erat peccatum: vel aberravit manus librarii. Nam cur in interpretem ipſum culpam conferamus? Nihil erat cauſſæ cur exprimere nollet numerum, quem repetiiſſet. Ovidii illud notum:

—— *Nec erat cur fallere vellent.*

Joſepho annos xvii nato, Benjamin agebat ſecundum.

Anno Iacobi cxxii, ſive exacto Ioſephi xxx, Ioſeph à Pharaone evehitur ad principatum: ut conſtat ex Geneſ. xlv. *6.*

Anno Iacobi cxxx exacto, Ioſepho autem annum agente xl, venit Iacobus in Ægyptum. Nam ipſe ſe Regi Pharaoni ait eſſe annos natum cxxx: ut eſt Geneſ. xlvii. *9.* At Ioſephus cum ad principatum eſt evectus, erat annos natus xxx: ut eſt Gen. xli. 46. Inter utrumque tempus interceſſere anni ix, ſeptennium fertilitatis, & biennium ſterilitatis: ut liquet ex ſermone Ioſephi ad fratres Geneſ. xlv. 6.

Ab egreſſu igitur Abrahami ex Haran, uſque ad Iacobi deſcenſum in Ægyptum, ſunt anni ccxv. Quod ſic comprobatur.

Ab egreſſu ex Haran, uſque dum Iſaacus eſt natus, ſunt anni —— —— ——	25.
Inde ad natum Iacobum —— —— ——	*60.*
Uſque ad profectionem in Ægyptum ——	130.
	215.

CHRO-

CHRONOLOGICARUM DISSERTATIONUM SEPTIMA,

Quæ eſt

DE TEMPORE HABITATIONIS ISRAELITICÆ IN ÆGYPTO.

Caput I.

Acceditur ad tempus Iſraëliticæ habitationis in Ægypto. Ac, poſt expoſitum hanc quæſtionem tractandi modum, expenduntur ea Scripturæ teſtimonia, quibus ſe tuentur, qui in ea tradunt annis eſſe habitatum cccc, *vel* ccccxxx.

HAbemus de annis ab Abrahæ ex Haran egreſſu in terram Canaan, uſque ad Jacobi ex Canaan deſcenſu in Ægyptum. Nunc aggredior dicere de habitatione Iſraëlitarum in Ægypto, quæſtione perardua, & in qua, jam ab antiquis temporibus, variè ſe torſerint doctiſſimorum hominum ingenia, ac noſtro adhuc ſeculo in varias ſcindantur opiniones. Eò juſtior nobis venia erit, ſi non examuſſim iis ſatisfaciamus, quibus aliud, quàm nobis videtur. Præſertim cùm non ſit controverſia de re fidei, ſed quæ ſolùm pertineat ad temporum doctrinam: nec agatur de veritate Scripturæ; ſed quâ ratione, quæ in iis pugnare inter ſe videntur, faciliùs poſſint conciliari. Id verò perſpicere, quam ſit difficile, B. Hieronymus non ignoravit: ut qui de eo ſic ſcribat in cap. III. ad Galat: *Videndum, utrùm verè* (anni)
a Cap. 15. ccccxxx *ſint, & quomodo Deus in libro Geneſis* a, *polliceatur Abrahæ, quòd poſt* cccc *annos de terra ſervitutis filii ejus exituri ſint. Non enim parva res eſt, & à multis quæſita, neſcio an ab aliquo ſit inventa.* Terrere ſuo ſe pede metientem ab hac diſquiſitione poterat, quòd tam eruditus, ac lectionis prope infinitæ Theologus vetus, omnino ambigat, an quiſquam ad id uſque temporis, videlicet totis tribus ab Apoſtolorum ætate ſeculis, Gordium illum nodum ſolviſſet. Sed enim mihi in mentem veniebat, tot jam ſeculis, ac imprimis proximo, à variis adeò, ingenio ac doctrinâ pollentibus viris etiam eſſe quæſtionem tractatam, ut dubitari non poſſit, quin eorum complures, ſi non id, quod res eſt, viderint, ſaltem interea aliquid, imò multum potiùs contulerint ad faciliùs deinceps cognoſcendam ejus rei veritatem. Quamobrem, eorum, ut confido, laboribus adjutus, non defugiam exigui ingenii noſtri cymbam huic mari committere, ſpe aliquid expiſcandi, quod magis animum expleat amantibus veri.

Ac primùm quidem illud convenit, duas eſſe principes opiniones. Quarum prior eſt, intervallum annorum ab ingreſſu Iſraëlitarum in Ægyptum, uſque ad exitum, eſſe annorum quadringentorum, vel amplius. Altera autem eſt, intervallum id annorum eſſe paullo plus, quàm ducentorum, ſummum quidem eſſe ccxx. Quæ ſententia ſit noſtra, non continuo exponam; ſed producam in aciem potiſſima utriuſque partis argumenta: & faciam id aliter, quam fieri ſolet à multis, qui ſic referunt argumenta aliena, non ut memorat pars adverſa, ſed ut referri ipſis expediret ad faciliorem victoriam. Qui mos imprimis obtinet apud Oratores. Mihi animus eſt nihil partium ſtudiis dare: ſed litare utrobique candori. Itaque pro parte utraque adducam non modò quæ dicuntur ab aliis, ſed etiam, quæ dici poſſe arbitrabor. Non ſemper igitur pugnabo, ut pugnavere, ſed ut fortius pugnari poſſe exiſtimo. Quomodo futurum cenſeo, ut, me etiam non ferente judicium, ex hujuſmodi conflictu, homini ingenioſo ac cordato faciliùs eluceat veritas.

In utraque verò ſententia tria hæc exſequar. Primùm eam, de qua agam, adſtruam ſententiam; videlicet prius priorem, poſterius poſteriorem. Hoc Græci κατασκευὴν, Latini *confirmationem* vocant. Deinde adverſantem ſententiam deſtruam: quod Græcis eſt ἀνασκευὴ, item ἔλεγχος, & ἀντισυλλογισμὸς, Latinis *deſtructio*. Poſtremo adverſæ ſententiæ argumenta occurram, ac rationem oſtendam, qua nodus exſolvi vel ſoleat, vel debeat. Græci ἔνστασιν, ac λύσιν appellant.

Ac κατασκευὴν prioris ſententiæ pertinent loca omnia, quibus dicitur Iſraëlitas in Ægypto fuiſſe annis cccc, vel ccccxxx. Ut Geneſ. cap. xv. 13. 14. 15. 16. *Dictumque eſt ad eum* (Abraham) *Scito prænoſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent,* cccc *annis. Verumtamen gentem, cui ſervituri ſunt ego judicabo: & poſthac egredientur cum magna ſubſtantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, ſepultus in ſenectute bona. Generatione autem quartâ revertentur huc. Necdum enim completa ſunt iniquitates Amorrhæorum, uſque ad præſens tempus.* Sic non loca modo, ſed etiam annorum numerum expreſſerunt omnes Hebræi codices, item Onkelos, & LXX, ut de errore librarii ſuſpicio, nequeat oboriri. Quare ſolum hoc curandum, ne vel loca, vel tempora, quæ Moſes diſtinxit, confundamus. Clarè enim videmus, meminiſſe duplicis terræ: unius in qua viveret Abraham, quæ erat Cananæa: alterius peregrinæ, quæ erat Ægyptus. Utraque conjungitur, cum ait, *Huc revertentur.* Hoc eſt, ex peregrina, in non peregrinam: ex Ægypto in eam, ubi ſedem ac domicilium habes. Apertè etiam tria tempora diſtinguit: illud quo vivent in terra peregrina, obi etiam futurum ait ut ſerviant, & affligantur: atque hoc tempus fore ait annorum cccc. Alterum, quo redibunt feliciter in terram patriam. Nempe poſtquam quadringentis illic annis habitarint. Tertium

Digitized by Google

tium tempus eſt, quod præcedet peregrinationem ac ſervitutem: quando dicit, non viſurum hæc Abrahamum, ſed tranquillè ſuum obiturum diem. Ut duplex ſolatium afferatur Moſi: unum quod in diebus ejus nihil triſte ejuſmodi contingeret, vel ſemini ejus. Alterum, quod Deus, qui prædicit hæc mala ejus ſemini, etiam liberationem ab iis, ac reductionem in terram Cananæam, polliceatur ei ac ſemini illius. Exponit etiam Deus cauſſam, cur tam longo tempore paſſurus ſit, ut Amorrhæi, & alii inhabitent terram Canaan ſemini ejus promiſſam. Ait in cauſſa eſſe, quòd tanta ſit ſua lenitas, ut necdum velit viſitare peccata Amorrhæorum; ac tum demum id agere cogiter, ubi illi impleverint peccatorum menſuram. Fortaſſe etiam hunc numerum ſignificat, quando addit, redituros in Cananæam ſibi promiſſam, generatione quartâ, videlicet exactâ: ut ſæpe in numero annorum loquitur Scriptura. Sic generationes IV notent totidem ſecula: quomodo γενεᾶς voce etiam utuntur Græci: ut quando Neſtor tertiam dictus vivere γενεὰν, ubi ſecundum hiſtoriam quidem, γενεὰ ſolum XXX, vel XXXIII notabat annos: verum Poetis, ob vocis ambiguitatem, occaſio præbita eſt, fingendi eum tertio demum ſeculo deceſſiſſe: unde *triſeclisſenex* dictus, & ipſe apud Ovidium ait:

Vixi bis centum, nunc tertia vivitur ætas.

Sed de iſtiuſmodi uſu ejus vocabuli non multum contendero, quia & aliter ille locus Moſis accipi poteſt: ut poſtea oſtendam videlicet in eo nunc ſolum vis argumenti collocatur, quod ſemen Abrahæ poſt mortem ejus (imo & Iſaaci, addo & exactam prope omnem Jacobi ætatem, quod reticere tum Deus voluit) in Ægypto ſit peregrinaturum annis CCCC. Paullùm figamus animum in verba Dei. Dicit *Peregrinum erit* SEMEN TUUM. At aliud Abraham ipſe, aliud ſemen Abrahæ: ut verba illa, ex vi propria potiùs excludant quàm includant Abrahamum. Et quomodo referantur ad Iſaacum, cùm ille nunquam excesſerit Cananæa? Sequitur, IN TERRA NON SUA. Ubi tacitè opponi videntur terra Cananæa, & Ægyptiaca: nempe ut Cananæa intelligatur SUA; Ægyptus, non ſua. Et quàm durè Abraham, Iſaac, Jacob tanto ſpatio ſerviiſſe in Canaan dicamus, qui fuerint principes terræ, cumque principum aliis fœdera contraxerint? Denique non dicitur Ægyptiaca peregrinatio, ac ſervitus, futura annorum CCX, vel CCXV, vel CCXX; ſed CCCC: puta ad ſervitutis annos additis annis reliquæ peregrinationis in Ægypto. Nec enim omni eo tempore ſervierunt: ſed bene habiti ſunt octoginta illis annis, quibus in Ægypto poteſtas penes Joſephum fuit.

Nec aliter hunc locum cœpit hiſtoria Judithæ cap. V. *Cum operuiſſet omnem terram fames, deſcenderunt in Ægyptum, illicque per* CCCC *annos ſic multiplicati ſunt, ut dinumerari eorum non poſſet exercitus.* Clarè ait, per annos CCCC ſemen multiplicatum in Ægypto, quod temere dicatur, niſi tot annis fuerint, in Ægypto.

Quid quòd & Stephanus eundem ſtatuat numerum? Nam Act. VII. 6. 7. ait: *Locutus eſt autem ei* (Abrahamo) *Deus quia erit ſemen ejus accola in terra aliena & ſervituti eos ſubjicient, & male tractabunt eos annis* CCCC: *& gentem cui ſervierunt, judicabo ego, dixit Dominus, & poſt hæc exibunt, & ſervient mihi in loco iſto.* Satis liquet, hæc verba eſſe expreſſa ex Geneſ. XV. Ubi itidem attendere oportet locum, unde exituri, & illum, quo ituri. Ille *aliena terra* vocatur; alter dicitur locus, in quo tum viveret Abraham. Priorem dicuntur incolituri eſſe annis CCCC. Ut non videatur intelligi poſſe Cananæa, in qua tum Abrahamus vivebat, & quò Iſraëlitæ reverſuri dicuntur. Porro hic quoque videmus, non dici ſervituros annis CCCC: ſed incolas terræ alienæ fore annis CCCC: & intra hoc tempus, nempe parte quadam ejus temporis, duriſſimam ſervituros ſervitutem.

Etiam hic numerus apertiſſimè colligitur ex Act. cap. XIII. 16. 17. 18. 19. 20: *Surgens autem Paulus, manu ſilentio indicto*, ait: *Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum, audite. Deus plebis Iſrael elegit patres noſtros, & plebem exaltavit, cùm eſſent incolæ in terra Ægypti, & in brachio excelſo eduxit ex ea: & per* XL *annorum tempus mores eorum ſuſtinuit in deſerto. Et deſtruens* VII *gentes in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram eorum, quaſi poſt* CCCCL *annos: & poſt hæc dedit judices uſque ad Samuelem Prophetam.* Ubi quatuor Iſraelitarum tempora memorantur; unum in Ægypto, alterum in deſerto, tertium uſque ad diviſionem terræ Cananææ, quartum poſtea conſecutum uſque ad Samuelem. Poſtremum non eſt hujus loci: quia ſolùm dicitur trium priorum intervallum eſſe annorum, quaſi CCCCL. Unde ſic colligitur: cum annis XL Iſraelitæ fuerint in deſerto, & ab ingreſſu in terram Canaan ſexto demum anno terræ fuerit diviſio, ac γεωργία: ut reſultent anni quaſi CCCCL, annos requiri circiter CCCC, quibus Iſraëlitæ fuerint in Ægypto. Juſto numero ſint anni CCCCXLVI. Sed rotundo optimè quaſi CCCCL dicuntur. Imò juſtus quoque numerus ſit, ſi aliquot annis diutiùs fuerint in Ægypto: de quo poſtea dicemus.

Hactenus expendimus ea Scripturæ loca, quibus Scriptura dicit, annis quadringentis fuiſſe Iſraelitas in Ægypto. Quæ valde videntur adverſari omnibus iis, qui, ut ſecunda fert opinio, ſummùm, CCXV, vel CCXX annis in Ægypto verſatos putant. At magis etiam repugnare videntur loca illa, quibus dicuntur in ea fuiſſe annis CCCCXXX. Exodi cap. XII. 40. 41. *Habitatio autem filiorum Iſraël, qua manſerunt in Ægypto, fuit* CCCCXXX; *quibus expletis, eodem die egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra Ægypti.* Quæ verba eo magis in conſiderationem veniunt, quia, ſi uſpiam exprimi clarè conveniebat, quot annis Iſraelitæ in Ægypto fuiſſent, ſane id hic, ut proprio loco, fieri debuit. Fusè enim eo libro deſcribitur eductio Iſraëlitarum ex Ægypto: imò apud Græcos, & Latinos, libro inde *Exodi* nomen datum fuit. Ut omnino ſatius videatur, quæ alibi obiter vel brevius dicuntur, ex hoc loco declarare, quàm velle interpretari hic dicta ex iis, quæ alibi verbo ſolum attinguntur.

Nec quia Scriptura hoc loco numerat annos CCCCXXX, quæ alibi, ut vidimus, ſolùm ponit CCCC, eo pugnare eam ſecum putandum. Nam ex hypotheſi ea, quod minimum CCCC annis habitatum ſit in Ægypto, facile ſit cum eo conciliare illud de annis CCCCXXX. Ut ſi dicamus, majori hoc numero ſignari numerum integrum; minori rotundum, quo κατὰ συνεκδοχὴν ſæpe gaudet Scriptura. Eſt interim & alias conciliandus modus, & judicio meo, convenientior. Sed eum exponam demum, ubi univerſa propoſuero, quæ pro prima, ſecundaque opinione ſoleant adferri.

Cap. II.

Quibus Scriptura verbis ab iis, qui ſecundam opinionem tuentur, probari ſoleat, non ultra CCXX *annos, imo paucioribus potius annis, eſſe ab Iſraelitis habitatum in Ægypto.*

Vidimus quibus Scripturæ teſtimoniis nitantur, qui cenſent ab Iſraelitis in Ægypto habitatum eſſe annis CCCC, vel amplius. Nunc venio ad eorum opinionem, qui annis ſolùm CCXX, vel etiam paucioribus, incoluiſſe Ægyptum putant. Pro fundamento omnibus iis ſunt verba Apoſtoli ad Galat. cap. III. verſ. 16. 17. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus. Non dicit; Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in uno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt* CCCCXXX *annos facta, eſt lex, non irritum facit, ad evacuandam promiſſionem.* Hic jubent conſiderare, tum initium, tum finem intervalli ejus, quod dicitur fuiſſe annorum CCCCXXX. Initium ajunt duci à promiſſione Abrahæ facta; finem ſtatui in lege lata. Lex verò promulgata eſt in monte Sinai, tertio menſe, ex quo exierunt ex Ægypto. At, inquiunt, à promiſſione facta ad ingreſſum in Ægyptum, ſunt anni CC,

ac præterea (nec enim de eo inter ſe conveniunt) vel xx, vel xv, vel x. Ac quibus iſthoc de xx annis placet, ii hunc in modum opinionem eam tuentur.

Abraham promiſſionem accepit in Ur Chaldæorum annos natus LXX: ut quidem Hebræi ajunt; nempe quinquennio priuſquam decederet ex Haran; quo tempore annorum erat LXXV, ut eſt Genel. XII, 4.

At Iſaaco auctus eſt poſt annos — — 30.
Nam centenarium fuiſſe legimus Gen. XVII. 17. & XXI. 5.
Iſaac, cum Jacobum gigneret annos erat natus — 60.
ut eſt Geneſ. XXV. 26.
Jacob cum in Ægyptum deſcenderet, fuit annorum — — — 130.
ſicut ipſe Pharaoni ait Geneſ. XLVII. 9.

Summa eſt — 220.

Ablatis his annis à CCCCXXX, ſuperſunt anni — 210.

Hinc conſequi volunt tot annis fuiſſe Iſraëlitas in Ægypto. Utrumque autem tempus ab Apoſtolo comprehendi.

Alii, quia Scriptura non dicit, quanto antè Abraham promiſſionem acceperit, quàm ex Haran abiret, eò malunt ordiri ab anno ætatis LXXV. Quomodo ab itinere Abrahæ ex Haran in Cananæam, uſque ad iter Jacobi in Ægyptum, anni erunt CCXV. Unde colligunt, totidem eſſe annos innumerandos uſque ad exitum ex Ægypto: ut ſic reſultent anni CCCCXXX.

Denique nonnulli jubent conſiderare, quòd initium ſumatur non tam à facta primitus promiſſione, quam à διαθήκης προκεκυρωμένης, ſive fœdere antea ſancito: prius autem tempus negant ſciri: poſterius ex Geneſ. XV conſtare: inde enim colligi, contigiſſe id fœdus anno decimo, ex quo fuiſſet in Cananæa: ac proinde id factum eſſe anno ætatis Abrahæ LXXXV, annis quindecim ante natum Iſaac: quomodo ad ingreſſum Iſraëlitarum in Ægyptum anni ſolum ſint CCX: Iſraëlitæ autem in Ægypto annis fuerint CCXX.

Cap. III.

Ut è ſtupenda multiplicatione Iſraëlitarum in Ægypto argumentum peti ſoleat adverſus eos, qui ſummum CCXX *annis in ea ab Iſraelitis eſſe habitatum cenſuerunt.*

HActenus κατασκευαστικῶς vidimus, quo pacto Scripturæ verbis cauſſam ſuam adſtruant, tum qui in Ægypto habitatum ab Iſraëlitis putant annis minimùm quadringentis; tum qui in ea fuiſſe arbitrantur annis ſummum ducentis, & viginti. Nunc ἀνασκευαστικῶς idem argumentum tractabo. Ac primùs referam, quo argumento prioris ſententiæ defenſores deſtruere conentur poſteriorem opinionem. Deinde quomodo patroni poſterioris opinionis priorem deſtruere ſententiam adlaborent. Prioris opinionis auctores argumentum petunt à multiplicatione ſtirpis Iſraëliticæ in Ægypto. Nam cum Iſraëlitæ ex Ægypto exierunt, fuere ſexcenta armatorum millia. Nec in numerum eum vénere pueri, aut mulieres, fortaſſe nec calones, vel lixæ, ſed ſolùm illi, qui propriè militum loco poterant cenſeri. Atqui in Ægyptum, quæ ingrederentur ſolùm LXX animæ fuerunt; & ſubſtitere in ea, tantummodo ad quartam generationem. Sic Levi ingreſſus, qui Cahad genuit, ut ille Amram, hic Moſen, qui & egreſſus. Negant igitur ſine miraculo ex tam paucis, tam exiguo tempore, tantum gigni numerum potuiſſe.

Cap. IV.

Ut ſecunda ſententia patroni argumento eo, quod Iſraëlitæ quatuor ſolum generationis fuerint in Ægypto refellere ſoleant illos, qui quadringentis, vel pluribus annis ab iis in hac eſſe habitatum exiſtimant.

SEquitur, ut commemorem argumentum, quo, qui annis ſolùm CCXV, vel circiter, in Ægypto habitatum putant, confutari eorum opinionem arbitrantur, qui in ea habitatum dicunt annis CCCC, vel etiam ultra. Horum argumentum petitur à paucitate generationum in Ægypto, quæ tanto annorum numero repugnat. Nam, inquiunt, omne id ævum, quo fuere in Ægypto, tranſactum eſt ſub hiſce quatuor; Levi, ejus filio, Cahad; nepote Amram; & nepote Aaron.

Atqui Levi vixit ſolum annos — — — 137.
ut eſt Exodi VI. 16.
Filius ejus Cahad — — — — 133.
ut eſt ibidem verſ. 18.
Cahadi autem filius Amram — — — 137.
ut legas verſ. 20.
Amrami verò filius Aaron, cum triennio natus ſit ante Moſem ac ante eum uno anno obierit, Moſes autem deceſſerit annos natus CXX, moriens annorum ſolum fuit — — — — 122.
quod colligere eſt partim ex Exod. VII. 7.
partim ex Num. XXXIII. 38.

Summa eſt annorum — 529.

Primum hinc jubent auferre XXXIX annos, quibus Aaron in deſerto fuit; tum XLVII, quos Levi habuit, priuſquam ingrederetur Ægyptum. His ablatis ajunt ſolùm annos ſuperfore CCCCXLIII. Et hactenus rectè ſine dubio calculos ſubducunt. Addunt porrò, (quod poſtea expendam) demi præterea oportere annos quibus Levi cum Cahad, Cahad cum Amram, Amram cum Aaron vixit. Alioqui enim eoſdem annos bis in rationem venturos. Etſi verò alii aliis citiùs tardiuſque operam dare liberis ſoleant, non tamen iniquum ſe poſcere putant, ſi ſtatuant, ſingulos cum patre annos vixiſſe XXX, antequam & ipſi patres fierent. Itaque XC præterea annos eſſe auferendos: quos ſi reſeces ab illis CCCCXLII, ſolum ſuperfore CCCL. Negant igitur cum eo, quod de annis quatuor generationum diximus, conſiſtere poſſe, cum eo, quod Iſraëlitæ in Ægypto peregrinati dicuntur annis CCCC; nedum in ea annis fuerint CCCCXXX.

Idem ſic aliter commoſtrant. Caath cum patre Levi, & avo Jacobo, deſcendit in Ægyptum: ut eſt Gen. XLVI. 8. 11.

Fuerit eopſe anno natus. At vixit, ut oſtenſum, annos — — — — — 133.
Amram filius — — — — 137.
Moſes Amrami filius, cum educeret Iſraëlitas ex Ægypto, erat annorum — — — 80.

Summa an. — 350.

At demendi ſunt anni, quibus Moſes cum Amram, Amram cum Cahad vixit. Præterea, nec ipſo anno exitus ex Ægypto natus fuit Cahad, quia frater junior Merari & ipſe in Cananæa natus fuit: ut liquet ex Geneſ. XLVI. 11.

Cap. V.

Quid prioris ſententiæ patroni reſpondeant ad locum Apoſtoli ad Gal. III. *unde alii colligunt, habitatum eſſe in Ægypto annis non multo pluribus, quam ducentis.*

VIdimus partis utriuſque argumenta tum κατασκευαστικὰ, tum ἀνασκευαστικά. Nunc conſiderabimus

ἐπίκρισις ſive λύσις. Ac primùm exponam, quo pacto prioris ſententiæ defenſores ſolvere conentur argumenta, quibus, qui poſteriorem tuentur, tum ſuam opinionem adſtruunt, tum deſtruunt alienam. Diximus autem, eo illos adſtruere opinionem ſuam de habitationis annis aliquanto pluribus, quam ducentis, quòd Apoſtolus ad Galat. III. annos CCCCXXX numeret à promiſſione facta Abrahæ ad legem latam: ſint verò à promiſſione uſque ad ingreſſum in Ægyptum anni CCXV: ut, quibus in Ægypto fuerint, ſuperſint totidem anni. Vel ſi prius tempus cum aliquibus ſtatuamus annorum tantum CCX, habitationem ſolum fore annorum CCXX. Vel ſi prius ſit annorum CCXX, poſterius fore CCX; quæ tum Hebræorum in Seder Olam ſententia eſt: tum Lyrani, Cajetani, & Ariæ Montani libro de Seculis.

Hiſce univerſis prioris ſententiæ patroni hunc in modum occurrunt. Negant verba Pauli ad Gal. III loqui de omni illo intervallo à promiſſione primitus Abraham in Ur Chaldæorum facta uſque ad legem latam: ſed capi ea oportere de tempore, qua poſtremò facta eſt Jacobo, priuſquam ex Canaan exiret. Qua de re quid ſentiendum ſit, in ἐπικρίσει noſtra inferius pluribus exponam.

Cap. VI.

Quomodo, poſteriorem qui ſententiam ſequuntur, occurram verbis Geneſ. XV, & Exodi XII: ubi Iſraelitæ quadringentis, & præterea triginta annis, fuiſſe in Ægypto dicuntur.

EXpoſui, quopacto, qui ex loco Pauli ad Gal. cap. III. colligunt, annis non multò pluribus, quàm ducentis eſſe habitatum in Ægypto, refelli ſoleant ab iis, qui quadringentis, vel ultra annis in ea commoratos eſſe Ægyptios exiſtimant. Nunc ex adverſo referam quomodo, qui ducentis, & aliquanto pluribus annis, habitaſſe in ea putant, diluant eorum argumenta, qui quadringentorum, vel ultra, annorum habitationem eam fuiſſe arbitrantur. Hi contendunt, verba Exodi XII. 40. 41. ubi dicitur, habitationem Iſraeliticam in Ægypto fuiſſe annorum CCCCXXX, non de ſola habitatione Iſraëlitarum in Ægypto capi debere; ſed ſimul comprehendi habitationem Abrahami, Iſaaci, Jacobi, in terra Canaan: ac proinde ea verba capi oportere, (ut loquuntur) formaliter de Ægypto, diſpoſitivè de Canaan: ſive inchoativè Canaan, completivè de Ægypto. Hoc primùm conſequi ajunt ex loco Pauli ad Galat. cap. III. qui annos CCCCXXX orditur à promiſſione facta Abrahæ. Præterea ſe defendunt paraphraſi LXX interpretum, qui ubi in Hebræo contextum de ſolis eſt Iſraelitis, addidere de patribus eorum: atque ubi Hebræa ſolum habent de Ægypto adjunxere de Canaan. Sic enim Græca ſonant a. Ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἣν κατῴκησαν αὐτοὶ, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν γῇ Χαναὰν αὐτοὶ, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τετρακόσια τριάκοντα ἔτη. Nec tamen ea, quæ adjuere de ſuo LXX interpretes, paris eſſe auctoritatis putant, ac illa, quæ Hebræi habent codices: ſed exiſtimant, ubi de mente verborum Hebræorum eſt ſermo, gravis eſſe auctoritatis debere, quæ illi ad majorem, claritatem paraphraſtarum more, adjecerunt. Præſertim cum paraphraſis illa planè conſentanea ſit verbis Pauli annos illos CCCCXXX, ut dixi, non ab ingreſſu Jacobi in Ægyptum, ſed à promiſſione Abrahamo facta. Nec leve huic ſententiæ pondus addere, quod ea videatur receptiſſima fuiſſe opinio apud Hebræos veteres. Similiter enim ſenſit Flavius Joſephus lib. II Antiquitatum Judaicarum cap. V. b. ubi ſic ſcribit: Κατέλιπον δὲ τὴν Αἴγυπτον, μηνὶ Ξανθικῷ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην, μετὰ ἔτη τριάκοντα καὶ τετρακόσια ἢ τὸν πρόγονον ἡμῶν Ἄβραμον εἰς τὴν Χαναναίαν ἐλθεῖν. τῆς δὲ Ἰακώβου μεταναστάσεως εἰς τὴν Αἴγυπτον γενομένης, διακοσίοις πρὸς τοῖς πεντεκαίδεκα ἐνιαυτοῖς ὕστερον. Μωυσῇ δὲ γεγόνει μὲν ἔτος ὀγδοηκοστὸν ἤδη, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀαρὼν τρισὶ πλείοσιν. *Reliquerunt autem Ægyptum menſe Xanthico, luna quartadecimâ, anno quadringenteſimo trigeſimo, poſtquam Abraham pater noſter in Chananæam venit: & poſt Iacobi migrationem in Ægyptum, anno duceneſimo quintodecimo* a. *Moſes vero annum tunc agebat octogeſimum, & frater ejus Aaron triennio erat major.*

a Initio κεφ. 5. in Græc: at in Latina tralatione Rufini, fine cap. 13.

b Græci contextus κεφ. 5. Rufini verſ. cap. 13. in fine.

a Apud Rufinum pro quinto decimo eſt ἁπλῶς quinto.

Nec ſolus è Judæis ſic ſenſit Ioſephus: ſed etiam R. Levi Ben-Gerſon, & R. Salomon, agnoſcente etiam id Genebrardo: item Rabbini in Seder Olam. Ac ſimiliter legas in Iudaico Hillelis Computo: quippe ubi legas:

יצאו ממצרים בניסן בשנת אלפים ארבע מאות וארבעים ושמנה לבריאת עולם.

Egreſſi ſunt ex Ægypto menſe Niſan, anno ab orbe condito, bis milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo octavo. Petrus Eccl p. 90:

Atque hæc dicta ſunt de Iudæis. Præterea memorant Chriſtianos, qui eandem ſequuntur ſententiam. Veteres ſolum ponam: quales ſunt Euſebius in Chronicis, Epiphanius in Ancyrato, Chryſoſtomus homil. XXXVII. in Geneſ. ut de Cedreno, Zonara, & Iuniorum aliis taceam. E Latinis verò Hieronymus in Galat. III. Auguſtinus lib. XVI de Civ. Dei cap. XVI, & idem, ſive alius Quæſt. XLVII in Exod. Severus Sulpitius lib. I Sacræ Hiſtoriæ, Beda lib. de VI ætat. Strabus Fuldenſis in Gloſſa ordinaria ad Gal. III. Rupertus Tuitienſis lib. II Comment. in Exod. cap. XX. Nicolaus Lyranus in Exod cap. XII. Alphonſus Toſtatus ibidem quæſt. LIV. ut nihil dicam de numeroſa eorum copia, qui ſuperiori ſeculo vixerunt. Horum omnium verba adſcribere longum foret. Contentus ero tribus illis, B. Hieronymo, S. Auguſtino, & tertio incerto. Primi verba ſunt in epiſtol. ad Gal. cap. III. *Computandi iſti anni* CCCCXXX *ab eo tempore, quo Deus ad Abraham locutus eſt dicens. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Sanè ſi inde initium ſumendum, ab annis CCCCXXX demi oportet annos XXV, ante natum Iſaac, Iſaaci LX antequam naſceretur Iacob. Iacobi CXXX, priuſquam iret in Ægyptum: Ut non poſſint plures eſſe anni habitationis, quam CCXV: quia ex hoc numero duplicato fiunt anni CCCCXXX. At verba B. Auguſtini ſunt lib XVI. de Civ. Dei cap. XXIV: *Non quod in ſervitute adfligentibus* CCCC *annos populus ille eſſet peracturus: ſed quod in illis* CCCC *annis futura eſſet illa ſervitus.* Præterea ſic ſub Auguſtini nomine Incertus Auctor Quæſtionum in Geneſin qu. XLVII: *Non itaque quod dicitur de ſervitute, & afflictione, ad* CCCC *annos referendum eſt: ſed referri debet ad peregrinationem in terra non ſua,* id eſt, *ſive in terra Chanaan, ſive in Ægypto. Eſt itaque hyperbaton in his terris, & ſic ordinata eſt ratio: Scito quia peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua* CCCC *annis, & ſubjicient eos ſervituti, & adfligent eos: ut hoc, quod interpoſitum fuerat de ſervitute, & adflictione, non pertineat ad illos* CCCC *annos, niſi quatenus id contingit in extrema parte illius temporis.* Sententia igitur eſt, cum dicitur PER *quadringentos annos* in Scripturis debere exponi, INTRA *quadringentos annos.* De cujuſmodi varia præpoſitionum uſu agit Driedo lib. III de Dogmat. Eccleſiæ tract. II. cap. I.

Cap. VII.

Ἐπίκρισις prima de genuina ſententia tum Moſis in Geneſi, & Exod: tum Stephani, & Pauli apud Lucam in Actis: qui annos CCCC, *vel* XXX *amplius, tribuunt habitationi Iſraelitarum in Ægypto. Item de verbis Achioris in Iudithæ hiſtoria, ubi idem numerus adfertur. Et an idem adſtrui poſſit ex Flavio Ioſepho, quod putabat Genebrardus.*

HActenus de utraque parte vidimus tum quibus argumentis opinionem ſuam adſtruat, atque alienam deſtruat:

ſtruat: tum quo pacto ſolvi puter argumenta, quæ ab adverſa parte adferuntur. Quamquam verò ſic exiſtimem, ex iis, quæ de hac eorum pugna retulimus, acutiores potuiſſe perſpicere, ab utra parte fortiùs ſit pugnatum: cenſeo tamen id longè manifeſtius fore, ſi de argumentis ſingulis, vel potiſſimis ſaltem, expoſuerim judicium noſtrum, ejusque judicii cauſſas.

Ac primùm quidem dicam, quid ſtatuam de argumentis eorum, è quibus prioris opinionis patroni colligunt Iſraelitas in Ægypto habitaſſe annis cccc, vel ccccxxx. Ea audi cap. I. Atque omnino ita cenſeo, teſtimonia illa apertè adeò loqui de ſola habitatione in Ægypto, non item illâ in Cananæa, ut ab aliquo eludi fortaſſe, at non eludi poſſint. Ac imprimis hoc dictum velim de verbis Moſis Geneſ. xv. & Exodi xii, item Lucæ in Actis cap. vii, & xiii. Quorum mentem ita clarè excuſſi cap. primo, ut non putem ultra aliquid requiri. At non multum adeo præſidii reperio in verbis Achioris, quæ habemus in Hiſtoria Judithæ cap. quinto. Variè enim reſponderi poteſt. Sufficerint nunc duo iſta, verba illa, PER cccc ANNOS, etſi habeantur in editione vulgata, abeſſe tamen à LXX: nec neceſſe eſſe, ut auctor libri iſta dixerit ex ſententia ſua, cùm loquentem inducat Achior alienigenam, qui non ſatis exactè callebat res & tempora Hebræorum. Errare igitur ille potuerit: quo errante nihilominus debuerit ſcriptor bonæ fidei exprimere Achoris verba, nec meliorem ei adfingere ſermonem quam habuiſſet: aliter agendo non eſſet functus officio fidelis hiſtorici. Interea neque hic deeſt, quod pro priori opinione dicatur. Nam ſi Achor erravit, ad fidem hiſtoriæ intererat, vel præteriri illa verba, uti revera in LXX omittuntur: vel verbum addi, quo oſtenderet ſcriptor non approbari à ſe Achoris errorem.

Sunt qui *a* pro annis habitationis quadringentis præſidium etiam petant ab his verbis Flavii Joſephi lib. II. Antiquit. Judaic. cap. IX *b*: Ὢν τ' ἤδη δὲ ὑπὸ Ἰωσήπου τετυχηκότες, διὰ χρόνου μῆκος λήθην λαβόντες, καὶ τῆς βασιλείας εἰς ἄλλον οἶκον μετεληλυθυίας, δεινῶς ἐνυβρίζον τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ ταλαιπωρίας αὐτοῖς ποικίλας ἐπενόουν. τόν τε γὰρ ποταμὸν εἰς διώρυχας πολλὰς αὐτοῖς προσέταξαν διατεμεῖν, τείχη τε οἰκοδομεῖν ταῖς πόλεσι, καὶ χώματα, ὅπως ἂν εἴργοι τὸν ποταμὸν μὴ λιμνάζειν ἔξω ἐκεῖνον ἐπεκβαίνοντα· πυραμίδας τε ἀνοικοδομοῦντες ἐξέτρυχον ἡμῶν τὸ γένος, ὡς τέχνας τε παντοίας ἀναδιδάσκεσθαι, καὶ τοῖς πόνοις γενέσθαι συνήθεις. καὶ τετρακοσίων μὲν ἐτῶν χρόνον ἐπ' αὐτοῖς διήνυσαν ταῖς ταλαιπωρίαις. ἀντεφιλονείκουν γὰρ, οἱ μὲν Αἰγύπτιοι τοῖς πόνοις ἐξαπολέσαι τοὺς Ἰσραηλίτας ἐθέλοντες, οἱ δὲ ἀεὶ κρείττους φαίνεσθαι τῶν ἐπιταγμάτων. *Cum enim Joſephi memoriam tempus obliteraſſet, regnumque Ægypti in aliam demigraſſet familiam, inhumane tractabant Iſraëlitas, & variis laboribus atterebant. Nam & flumen in multas foſſas diducere ſunt juſſi, & mœnia exædificare, & aggeres exſtruere, quibus inundationes fluminis arcerentur. Pyramidum etiam inſanis ſubſtructionibus vexabant gentem noſtram, cogendo varias artes ediſcere, & laboribus ferendis adſueſcere. Atque hunc in modum per* cccc *annos fuit laboratum, Ægyptiis id agentibus, ut Iſraëlitas nimio labore perderent, noſtris contra omnes difficultates eluctari conantibus.* Sed parùm eſt veriſimile, ſummum virum, Flavium Joſephum, tam madidâ fuiſſe memoriâ, ut libri II cap. IX ſcriberet, Iſraëlitas in Ægypto fuiſſe vexatos annis cccc: atque idem ejuſdem libri cap. XIII. traderet, ab exceſſu Abrahami ex Haran uſque ad exceſſum Iſraëlitarum ex Ægypto eſſe annos ccccxxx. quorum dimidia parte fuerint in Cananæa, reliqua in Ægypto. Nam quo pacto cccc annis vexari ſint in Ægypto, qui nonniſi ccxv fuerint in Ægypto? Quamobrem ita cenſeo numeros in Joſepho eſſe corruptos *a*: ac σ' pro υ' (quæ figuræ ſatis vicinæ) ſive διακοσίων, pro τετρακοσίων *b*, legi oportere.

a Genebrardus in Chronolog. an. 2239.
b. Græcus contextus κεφάλ. I. Alim tralat. Ruffini cap. 9.

a Ducentis.
b Quadringentis.

Hæc ſatis oſtendunt, eos qui quadringentos vel plures annos tribuunt habitationi Ægyptiacæ, nihil præſidii habere in Joſephi ἀναλογίᾳ, quæ eſt nulla: ſed omne, præcipuum ſaltem ſententiæ ſuæ robur iis collocandum eſſe in gemino loco Moſis, gemino item B. Lucæ: qui de ſolis Iſraëlitis, ſive Jacobitis, deque ſola loquuntur habitatione in Ægypto: ut cap. I. vidimus.

Cap. VIII.

Ἐπιχείρημα prima pars altera, qua conciliantur verba Scripturæ, quibus habitationem eam quadringentorum, ac quibus quadringentorum, ac præterea XXX *fuiſſe annorum proditum fuit. Item refelluntur, qui volunt habitaſſe in Ægypto annis* IↃ.

MUlta hactenus diximus pro ea ſententia, qua ſtatuuntur Iſraëlitæ in Ægypto habitâſſe annis vel cccc, vel ccccxxx: quorum utrumque legimus in Scripturis: Quo pacto autem hæc duo conveniant, nondum diximus. Ac facillima quidem conciliandi ratio videtur, ſi dicamus, illis cccc, quaſi pinguiori, ajunt, Minervâ ſolum exprimi numerum rotundum: ſed in majori, hoc eſt, ccccxxx, præciſè aliquid dici numero juſto, & rei numeratæ prorſus, vel prope æquali. Neque hanc ſententiam damno.

Sed puto tamen me reperiſſe, quo pacto facilius ea reconcilientur. Videlicet ſi ſtatuamus, cum Moſes tradit, ſpatium id annorum eſſe cccc incipere ab ingreſſu Jacobi in Ægyptum: cùm autem ait eſſe annos ccccxxx, ordiri, ab ingreſſu Joſephi in Ægyptum; qui & ipſe fuit ex ſemine Abrahæ, ac propter Iſraelitatum alios in Ægyptum præmiſſus fuit: cujus etiam ſervitus ſervitutis Iſraëliticæ in Ægypto conſecutæ; cujus quoque gloria, ac principatus, Iſraëlitici principatus, ac regni, quod poſt ſervitutem obtigit, ſimulacrum, ac quaſi præludium fuit. Hoc verò annorum eſt ante Jacobi deſcenſum minimùm XXII. Quod ita comprobatur. Joſephus cùm divenderetur, annorum erat XVII. ut Geneſ. XXXVII. eſt apud interpretem Lat. ſive potiùs XVII, ut eſt in cod. Hebr. & LXX. At XIII annis poſt ſomnium Pharaonis enarravit, ac principatum Ægypti eſt adeptus. Nam XXX annorum tum fuiſſe dicitur Geneſ. XLI, & XLVI. Adde nunc ſeptennium fertilitatis, & biennium ſterilitatis. Nam dixit Joſeph fratribus etiamnum ſupereſſe annos famis V: ut non venerit Jacob cum X liberis in Ægyptum, niſi anno famis tertio. Hoc novennio addito ad XIII priores, conſiunt anni XXII. Quos ſi annis quadringentis addamus, reſultant anni ccccXXII.

Dixeris, non ſic confieri annos XXX: ſed ſolùm XXII, & aliquot menſes; quia anno XXIII, ex quo Joſeph in Ægyptum venerat, eodem profectus fuit Jacob cum reliquis liberis. Non diffiteor. Sed facile hi anni ſeptem, & menſes cæteri, ſupplentur, ſi dicamus, non præciſe ab Jacobi adventu uſque ad exitum Iſraëlitarum ex Ægypto annos eſſe cccc, ſed aliquanto amplius: de exacto numero poſtea loquar: nunc ſuffecerit dicere, minimùm id intervallum fuiſſe ſeptennii, & aliquot menſium: ut, ſpatio utroque juncto, anni ſint ccccxxx. Nec ſanè dicit hoc Moſes, à Joſephi ingreſſu ad Jacobi adventum eſſe annos XXX: ſed dicit, habitationem Iſraelitarum in Ægypto eſſe annorum ccccxxx: nempe ab ingreſſu Joſephi uſque ad acceſſum Jacobi, annos XXII, & paullo ampliùs: exinde autem, paucos ſi menſes ademas, minimùm annos ccccVIII. Facillima hæc mihi videtur conciliandi ratio. Cui quodammodo ſimilis fuerit, ſiquis rotundi numeri amore diceret, Romulum regnâſſe annis XL, ac totidem Numam Pompilium: licet Romulus ſolum imperarit annis XXXVII. Numa autem ſexennio amplius: puta annis XLIII. De ſumma ſanè annorum ſic quoque conveniat: quia ſeu

Digitized by Google

rotundus placet numerus, ſive juſtus, atque integer, non plures reſultant anni quàm LXXX, ſive annumerato interregno, quod inter eos annum duravit, anni LXXXI. Nec Scripturam abhorrere ab iſtiuſmodi ratione numerandi, planius fiet, ſiquis de Judicum annis cogitet: quorum primus Othoniel dicitur texiſſe annis XL, ſucceſſor ejus Ehud bis XL, proxime Debora, & Barac XL, quique ſucceſſit Gedeon itidem XL. Item intervenientibus quibuſdam, Jephthe XL, ac poſt aliquos Samſon XL, & proximè ab eo Eli XL. Imò & in regibus David regnaſſe annis XL, item filius Salomon XL. In cujuſmodi nihil puto derogari Scripturæ veritati, ſi dicamus, Prophetas rotundo uſos numero, & ſiquid uni deſiat, vel ſuperſit, abunde tamen cautum eſſe, ut in ſumma ſit conſenſus. Quomodo & rotundo numero imbecillitati memoriæ humanæ fuerit conſultum, & quia juſtus alibi numerus indicatur, ſua conſtiterit Chronologiæ ratio.

Expoſui, quæ mihi optima conciliandi ratio viſa ſit. Apponam tamen, quantillum à nobis abeat doctiſſimus Italus, & ſedulus temporum in Moſaicis libris ſcrutator Thaddæus Dunus. Is putabat, annos illos quadringentos non deficere ab juſto numero: ſed reapſe nec plures, nec pauciores ab ingreſſu Jacobi in Ægyptum, uſque ad liberationem Iſraëlitarum à ſervitute Ægyptiaca ſtatui opus eſſe: nempe quia cenſeat revera inter egreſſum Joſephi, & illum Iacobi XXX eſſe annorum intervallum. Non autem ſolùm annis XXII, & aliquot menſibus. Ut reliquum ſeptennium cum aliquot menſibus expiſcaretur, quo ita XXX anni exſurgant. Ac primùm, inquiebat, quid ſi Deus per Ioſephum anno uno altero ante fertilitatem edocuerit Pharaonem de ſecuturis fertilitatis & ſterilitatis annis? Ut medio tempore uxorem duxerit, Ægyptum luſtràrit, illi ab horreis proſpexerit, & alia id genus procuràrit. Fatendum tamen id ſpatium non poſſe protrahi in annos multos, cum Geneſ. XLI. 32. dicatur, Deum feſtinare ad implendum hæc, citóque ea fore, quæ prædixerat: ut omnino ſi non continuo, ſaltem non ulterius quam anno uno poſt hæc evenerint. Addebat igitur, videri aliquid ſpatii interceſſiſſe inter ſeptem fertilitatis, ac totidem Ægyptiacæ famis annos. Hæc eo probabiliora eſſe, quia non tam citò fames in Ægypto, quàm aliis in terris, cœperit. Nam apertè dicere, Moſen Geneſ. XLI. 54, 55. *in Ægypto panem fuiſſe*, cum terris aliis ſoret fames: tandem verò etiam eſuriiſſe Ægyptum. Tum demum igitur Ioſephum vendidiſſe Ægyptiis frumentum: eóque cognito, Iacob miſiſſe filios in Ægyptum ad emendum; ut eſt Geneſ. XLII. 2. Verùm non video, quomodo ſic quoque ſeptennium expleatur. Quare ſi hæc opinio arrideat, dicere conveniat, ſic quoque non dico totum ſeptennium, ſed pauxillos tamen annos deeſſe; ac rotundo numero uſum Moſen cùm annos dicit CCCCXXX, quia plus minus quadriennio deſiat: niſi ab ingreſſu Iacobi uſque ad exitum Iſraëlitarum ad annos illos CCCC præterea quatuor circiter ſuperaddas. Quare iſtis ambagibus nihil opus, cùm tam leve diſcrimen ſit inter annos CCCCIV, & CCCCVII cum paucis menſibus, ut cui probabile videatur pro annis CCCCIV poni rotundo numero CCCC: negare non poſſit, pro CCCCVII eumpſe numerum poni potuiſſe. Addit & alia Dunus de annis Benjaminis. Sed ea poſtea meliùs excutiam. Nec interea multum adverſer Duno: quia leve omnino eſt diſcrimen, utrum ſeptennium addas anois XXII: an addas quadringentis. Utroque enim modo reſultant anni CCCCXXX.

At audiendi non ſunt, qui dicunt, habitationem Iſraëlitarum in Ægypto fuiſſe annorum Iↄ, ſive Iↄi. Hoc ſic colligunt. Servitus atque afflictio Ægyptiaca duravit annis CCCCXXX. At afflictio ea non ſuit, niſi à morte Ioſephi, qui poſt ingreſſum Iacobi, & fratrum ſuorum, annis vixit LXX, vel LXXI. Annis his junctis, reſultant anni Iↄ, ſive Iↄi. Qui ſic ratiocinantur, non ſatis attendunt, Moſen ſolùm dicere omnem habitationem fuiſſe annorum CCCCXXX. Obtendunt locum Act. VII. 6. ubi legi ajunt: *Locutus eſt autem ei Deus, quia erit ſemen ejus accola in terra aliena, & ſervituti eos ſubjicient, & male tractabunt eos* CCCCXXX *annis*. Et quidem hoc pacto ſuit in aliquot codd. editionis vulgatæ: cùm eam lectionem ſequantur Rabanus, & Thomas Aquinas; uti hos ipſos Cajetanus. Sed aliter alii codices Latini, qui tantum habent annos CCCC: & ita legerunt Beda, Lyranus, alii. Et quod majus, omnes Græci codices in eo Actorum loco conſpirant. Denique apud Moſen anni illi XXX abſunt à codicibus Hebræis, Chaldæis, Græcis & Latinis. Ac magis etiam in eo fallunt, & falluntur, quòd putant, mox ab exceſſu Joſephi cœpiſſe afflictionem Ægyptiacam. Nam Moſes Exodi I. 6. ait, demum cœpiſſe cum & fratres ejus obiiſſent. At Levi poſt Joſephum vixit annis XXII. Ut qui anno ætatis XLIV venerit in Ægyptum; ut Hebræi tradunt in Chronologia: & ſatis convenit cum Geneſ. XXX. At idem vixit annis CXXXVII, ut legitur Exodi VI. 16. Ut in Ægypto fuerit annis XCIII. Eoque, ſi habitationi Ægyptiacæ tribuamus annos CCCC, non poſſit ea duraſſe multum ultra annos CCC. Quare ſi ad annos CCCCXXX omne illud tempus addendum putarunt, quo necdum affligebantur, non ſolum LXX, ſed minimùm XCIII annos adjungere oportuerat. Plures etiam fuerint anni, ſiquis fratrum poſt eum ſupervixerit: de quo, quia tacet Scriptura, & nos illud in medio relinquimus.

CAP. IX.

Ἐπιχειρήματος prima pars tertia; qua expenduntur argumenta primæ ſententiæ ἀνασκευαστικά; uti illud, an intra annos CCXX *populus Iſraëliticus excreſcere potuerit uſque ad ſexcenta armatorum millia.*

EXpoſui, quid mihi videatur, de argumentis κατασκευαστικοῖς prioris ſententiæ. Nunc ejuſdem argumenta expendam ἀνασκευαστικά. Ubi illud parùm mihi firmum videtur, quod deſtruere laborant poſteriorem opinionem ex multiplicatione Iſraëlitarum intra annos CCXX. Nec enim negare poſſunt, dicere Scripturam, poſt exceſſum Joſephi & eorum, qui non multò minoris ætatis cum eo vixiſſent, Iſraëlitas propterea fuiſſe exoſos, quòd ii tantopere eſſent adaucti, ut Rex Ægyptius ab iis formidaret genti ſuæ, quia jam tum fortiores viderentur. Hac de re ſic ſcribit Moſes Exodi cap. 1. 6. 7. 8. 9. 10: *Quo* (Joſepho) *mortuo, & univerſis fratribus ejus, omnique cognatione ſuâ*: (ſive potiùs, *atque univerſâ generatione illâ*) *Filii Iſrael creverunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleverunt terram. Surrexit interim Rex novus ſuper Ægyptum, qui ignorabat Joſeph, Ecce populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt. Et ait ad populum ſuum: Ecce populus filiorum Iſraël multus & fortior nobis eſt. Venite, ſapienter opprimamus eum; neforte multiplicetur, & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, egrediatur de terra.* Poſtea verſ. 16. additur, quomodo ob hunc metum Rex obſtetricibus mandàrit, ut quoties maſculi naſcerentur, eos interficerent. Omnino igitur jam tum ſtupenda fuerit Iſraëlitarum multitudo, quæ prævaleret Ægyptiis, ac tantum conciret metum in rege Ægyptio. Nec video aliud, quod opponi poſſit, quàm (quod mihi in mentem venit, aliis fortaſſe in hoc negotio indictum) non fuiſſe eum totius Ægypti Regem, ſed unum è regibus vel regulis; qui tum complures erant: ut me planum ſatis feciſſe puto lib. I. de Theologia Gentili, & Phyſiologia Chriſtiana cap. XXVIII. Sed, ut poſtea, demum varia Ægypti regna in unum coaluerint; tamen ſic quoque planè ſtupenda fuerit propagatio, quâ ab animis quaſi LXX tantopere excreviſſent Iſraëlitæ, ut hi jam formidini Regi Ægyptio forent; ut quos regno ſuo potentiores cenſeret. At ſi tantopere erant multiplicati non adeò multum poſt mortem Joſephi, & Levi: quid mirum, ſi

infi-

infinitis prope partibus major fuerit numerus, ac penè incredibilis, cum excederent ex Ægypto? Nam ex ducentis, & viginti annis paullo minùs eſt ſpatium ab ingreſſu Jacobi in Ægyptum uſque ad mortem Levi; majus illud ab ejus morte uſque ad egreſſum ex Ægypto. Ab adventu enim Jacobi, & x filiorum, in Ægyptum, uſque ad mortem Jacobi, ſolùm ſunt anni —— —— —— 17

ut liquet ex Geneſ. XLVII. 27: ubi mortuus dicitur anno ætatis CXLVII. At in Ægyptum venerat annos natus CXXX; ut antea vidimus ex Geneſ. XLVII. 9. Quo tempore Joſephus annum agebat XL, ut moriente patre annum egerit LVII. A morte autem Iacobi uſque ad mortem Ioſephi ſunt anni —— —— —— 54

Nam Ioſephus annos natus erat CX, cum obiret; ut eſt Geneſ. L. 22. & 25. A morte verò Ioſephi, uſque ad mortem Levi, ſunt anni —— —— 23

Mortuus enim eſt anno ætatis CXXXVII; ut eſt Exodi VI. 16. Natus verò erat ante Ioſephum quadriennio: ut colligere eſt ex Geneſ. XXIX. 34. & cap. ſeq. verſ. 24. Conſiunt igitur hinc anni —— —— —— —— —— —— 94

Hoſce annos XCIV ſi auferamus ab CCXX ſuperſunt anni CXXVI.

Quod ſi tantopere à paucis in ſpatio minori fuere aucti Iſraëlitæ; quid non de multis putandum in ſpatio majori? Quare non malè Auguſtino attributus liber Quæſtionum in Geneſin, Quæſt. XLVII: *His* (CCXV annis) *quantum multiplicari potuerint Hebræi, ſi fœcunditas hominis conſideretur, adjuvante illo, qui eos voluit valde multiplicari, reperietur, non eſſe mirum, quod in ſexcentis millibus peditum egreſſus eſt populus.* Clariſſimè verò Temporario, & Calviſio, demonſtratum, nihil abſurdi habere, ſi intra annos ſolùm CCXX, vel paullo pauciores, excreverint Iſraëlitæ uſque ad ſexcenta millia. Nec tamen, cum agnoſcimus, parum validum eſſe hoc argumentum, quo prioris ſententiæ defenſores uti ſolent, eo prævaricamur, quia & ipſi priorem in ſententiam magis inclinamus. Nec enim ſi quædam fateamur parum valida afferri, eo in re ipſa refragamur. Satis eſt, quod alia quædam ab iis valida, utcumque in aliis locum habeat illud pervulgatum, bene quidem dicunt, ſed malè probant.

Cap. X.

Ἐπίκρισις ſecunda pars prior, quæ eſt de verbis Pauli in epiſt. ad Galatas quadringentos & triginta annos numerantis à promiſſione facta Abrahæ, uſque ad legem à Moſe latam.

HActenus fuit ἐπίκρισις prima; qua expendimus argumenta prioris ſententiæ, tribuentis habitationi Ægyptiacæ nunc annos quadringentos, nunc CCCCXXX: quas opiniones inter ſe conciliavimus. Nec ſolùm egimus de argumentis, quibus hæc opinio adſtruitur, ſed etiam quis deſtruitur altera; ac præterea expendimus, quæ ad hujus ſententiæ argumenta diſſolvenda adferuntur. Nunc venio ad ἐπίκρισιν ſecundam; quæ de poſteriori erit ſententia aſſignante habitationi Ægyptiacæ annos CCXV, vel plus minus. Ubi ſimiliter dicam, quid nobis videatur partim de argumentis, quæ adferuntur ad eam tum adſtruendam, tum ad eam deſtruendam, partim quibus ea ſolvere alii adlaborant. In his primo judicium promam de loco Stephani in Actis, quo præcipuum ponitur cauſſæ firmamentum. Deinde de LXX interpretibus, qui hanc ad ſententiam præiverunt. Exinde de Flavio Joſepho, qui eandem ſecutus. Denique de Sanctis Patribus, qui & ipſi eam amplexi fuere.

Quod ad Stephani verba attinet, urgent illi unum hunc Apoſtoli locum, adverſus tot alios utriuſque fœderis: etiam ejuſdem Apoſtoli. Sed cur non potiùs unum locum obſcuriorem exponamus ex multis apertis, quàm tot apertis vim faciamus propter unum difficiliorem? Scio, ubi de negotio fidei agitur potiùs vetus inſtrumentum ex Novo explicare oportere: quia hoc ſe habet inſtar Solis; illud, ſicut Lunam, quæ lumen accipit à Sole. Verum hìc non eſt controverſia de Fide, ſed re hiſtorica antiquiorum temporum: quorum notitia à veteris inſtrumenti libris petenda: præſertim iis ex locis, ubi non obiter hiſtoria attingitur, ſed ex profeſſo, ac fusè tractatur: unde etiam, quæ referunt, hauſere ſacri Novi fœderis ſcriptores. Adde quòd non ſolùm ex Veteris inſtrumenti libris, habemus illud de Ægyptiacæ habitationis annis CCCC, vel CCCCXXX: ſed Novi etiam fœderis; ut antea vidimus. Denique multis eſt partibus facilius conciliare illa Apoſtoli verba ad Galatas de annis CCCCXXX promiſſionis, ac fœderis, uſque ad legem latam, cum Moſe, & aliis, qui totidem annos ponunt habitationis in Ægypto; quàm conciliaveris illa de totidem annis à fœdere cum Abraha ſancito, uſque ad exitum ex Ægypto. Hæc igitur ſententia eſt noſtra, Apoſtolum ad Galatas, non reſtringere promiſſionem ad diem unum, ſed longum tempus ſignare. Promiſit Deus Abrahamo in Ur Chaldæorum, amplam poſteritatem, opum affluentiam, illuſtre nomen, amorem eorum, qui illum amarent, odium, qui odiſſent, &c, quod caput eſt, omnium gentium benedictionem in ſemine ex eo naſcituro. Nec Deus ſemel contentus fuit hæc dixiſſe. In Cananæa enim poſtea quater eadem inculcavit. Repetita quoque eſt promiſſio Iſaaco. Ac denique etiam Jacobo. Quæ omnia clarè nobis in Geneſi memorantur. Ut nihil cauſæ urgeat, cur cùm Paulus dicit, promiſſionem Abrahæ factam, & ſemini ejus: atque addit, ex quo Deus promiſit iſta Patriarchis, uſque ad legem latam, eſſe annos CCCCXXX; initium ejus intervalli ducamus ab eo tempore, quo Abraham deceſſit ex Ur Chaldæorum, vel quo Haran Meſopotamiæ reliquit, vel quo decennium in Cananæa fœdus à Deo cum Abraha ſancitum fuit: ſed contrà tot aperta Scripturæ loca compellunt, ut ſpatium illud incipiamus ab eo tempore, quo Deus Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, poſtremo iis promiſit. Sunt autem promiſſiones poſtremæ quodammodo duæ: una in Bethel, quæ ἁπλῶς ultima dici nequit: attamen poſtrema poteſt vocari ex iis, quæ Iacobo in Cananæa habitanti factæ ſunt. De hac legere eſt Geneſ. XXXV. 11. 12. Altera vero eſt ἁπλῶς poſtrema, quæ facta illi eſt in Beerſeba, cum animo jam deſeruiſſet Cananæam, atque iter faceret in Ægyptum, nihil aliud æquè ſperans, & ſpirans, quam, ut ante obitum ſuum conſpicere liceret dilectum caput, filium Ioſephum, non ſuperſtitem modò, ſed etiam principem Ægypti. De hac promiſſione legas Geneſ. XLVI. 3. 4. Promiſſio illa, de qua priùs dictum, facta eſt non multo ante venditionem Ioſephi: imò fortaſſe & eopſe anno, quo venditio, contigit. Quod ſi eſt, ut à venditione, ſic ab illa apparitione Dei, uſque ad Iacobi profectionem in Ægyptum, anni fuerint XXII, cum aliquot menſibus. Id ſpatium ſi addamus ad annos CCCCVII cum menſibus paucis, quibus poſt Iacobi adventum Iſraëlitæ fuerunt in Ægypto, habemus illos CCCCXXX annos, quos Apoſtolus ſtatuit inter promiſſionem, & Legem. Nam exitum ex Ægypto, & latæ legis tempus, in eundem incidere annum, ſatis apertè Moſes tradit: ut qui legem dicat in monte Sinai eſſe promulgatam tertio menſe, ex quo Iſraëlitæ exierant ex Ægypto. Quod verò ad alteram promiſſionem, quam ἁπλῶς ultimam vocabamus cum ea facta ſit, Iacobo jam iter in Ægyptum ingreſſo, neceſſe eſt eodem ut anno contigerit, quo Iacob in Ægyptum venit: ut ſive dicas, à promiſſione uſque ad legem latam, ſive ab adventu Iacobi in Ægyptum, uſque ad exitum Iſraëlitarum, idem annorum ſpatium deſignetur.

Cap. XI.

Ἐπικρίσεως ſecunda pars poſterior, qua occurritur tum LXX *interpretibus, tum Flavio Joſepho, ac Rabbinis, tum veteris Eccleſiæ Doctoribus, qui omnes conſpiraſſe videntur in* CCX*, vel* CCXV *annis Iſraelitica habitationis in Ægypto.*

ABunde mihi videor comprobâſſe, verba illa Stephani in Actis, quibus CCCCXXX annos numerat à promiſſione facta Abrahæ ad legem latam, ſic exponi poſſe, imò debere, ut non pugnet, cum variis apertiſque Moſis, cæteræque Scripturæ teſtimoniis ; quibus videmus habitationi Iſraeliticæ in Ægypto tribui annos CCCCXXX. Deinceps oſtendam, nec interpretum LXX auctoritatem, nec Flavii Joſephi, & Rabbinorum judicium nec plurimorum veterum vel etiam recentium Eccleſiæ Doctorum conſenſu, præjudicare eorum opinioni, qui negant à claris verbis Moſaicis debere recedi, ac Stephano potius è Moſe, quam Moſi è Stephano lucem jubent fœnerare.

In hanc me ſententiam compellit, quod Moſis verba de annis illis ſint planiſſima ; contra paraphraſis LXX interpretum manifeſtè vim faciat verbis Moſaicis. Nam quid liquidius hiſce verbis Moſis Exodi XII. 40. *Habitatio filiorum Iſrael.* Non igitur illic ſermo eſt de Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo : utcumque hic in Ægypto etiam fuerit. At LXX, ut vidimus liberaliter ſatis de parentibus etiam Iſraelitarum addiderunt. Solùm quoque hìc dicitur de tempore, quo Iſraëlitæ *manſerunt in Ægypto.* Ut clarè excludatur tempus, quo habitarunt in Cananæa. At hoc quoque adjecerunt LXX. Niſi fortaſſe non tam eorum hæc culpa eſt, quàm aliorum, qui ſic interpolarint. Sed ſive ſic LXX. ſive poſtea alii, ſic voluerunt eum locum παραφράζειν, nihil æquè eos commoviſſe videtur, quam quod duæ ſolùm generationes memorentur inter Levi & Moſen : qui numerus exiguus non videtur poſſe explere ſpatium annorum quadringentorum & triginta. Hanc quidem rationem adfert R. Salomon Iarchi in Exodi VI. Sed quo pacto huic argumento occurri poſſit, ſuperiùs vidimus. Quare cum Iudæi infirmo admodum argumento moti ſint ad ita ſentiendum : nihil eſt, quod Ioſephi, vel Rabbinorum nos moveat autoritas ad abeundum à verbis Moſis clariſſimis. Vulgarem autem LXX codicum auctoritatem ingenti agmine ſecuti ſunt Græci Latinique Patres. Sed enim hoc non præjudicat Hebræis codd. vel temporibus noſtris. Sanè vetus Eccleſia ſecundum LXX annos mundi, etiam in Conciliis Oecumenicis, computabat. Qua de re aliquid etiam diximus in Diſſertatione de natali anno Chriſti theſi XLV, & XLVI. Nunc tamen tum Theologi, tum Chronologi, Hebræos potiùs codd. ſequuntur : ac Chriſtum, non poſt annum mundi quinquies milleſimum & centeſimum, ſed aliquanto ante quater milleſimum, eſſe natum arbitrantur. Quod ſi in diſcrimine annorum CIↃCC diſcedere licuit à LXX interpretibus, quos Græci Latinique Patres, atque adeo Generalia Concilia, ſequi ſolerent : cur non idem liceat in diſcrimine, quod tantummodo ſit annorum circiter ducentorum ? Sanè gravis apud me ſemper erit auctoritas LXX interpretum ; ſed tanquam interpretum : non autem quaſi præferri mereantur conſenſui codicum Hebræorum, qui ſcripti ſunt ab hominibus extra dubium θεοπνεύστων.

Cap. XII.

Ἐπικρίσεως tertia, qua, ad defenſionem prioris ſententiæ, occurritur ſecundæ opinionis patronis, quando ex eo, quod ſolùm duæ generationes ſint intermediæ inter Levi, qui in Ægyptum deſcendit, & Moſen, qui ex ea exſcendit, colligunt habitationem Iſraelitarum in Ægypto non fuiſſe annorum CCCC*. Oſtenſum labaſcere hoc argumentum, ſi ſtatuamus Caath natum eſſe in Ægypto è Levi jam grandævo admodum : ac ſimiliter Caath cum Amram, & Amram cum Aaronem gigneret : admodum ſenes fuiſſe.*

EXcuſſimus, quæ pro ſententia priori adferri ſolent, tum κατασκευαστικῶς, quod Confirmationem vocant ; tum ἀνασκευαστικῶς, quod eſt Confutationis : non ſic tamen, ut ſola ἀνασκευὴ Confutationem conſtituat : præterea enim ad eam pertinet ἔνστασις ſive λύσις, qua adverſæ ſententiæ argumentis occurritur, eaque ſolvuntur. Sequitur igitur, ut oſtendam, invalida eſſe, quæ contra eam ſententiam adduci ſolent.

Primò hæc objectant quòd quatuor illi Levi, Cahad, Amram, & Moſes, omnium annis in unum collectis, non diutius vixerint quam annis IↃXXIX : ab his verò demi oporteat tum annos XLVII, quot habuit Levi, priuſquam in Ægyptum abiret ; tum XXXIX, quibus Aaron fuit in deſerto : quomodo reſidui ſolum anni erunt CCCCXLII. Hoc totum lubentes recipimus. Progrediuntur deinde hunc in modum. Ne iidem anni bis numerentur ; præterea neceſſe eſt, ut eos annos adimamus, quibus & Levi in Ægypto cum Cahad, & Cahad cum Amram, Amram cum Moſe vixit. Et hic æquum mihi poſcere videntur. Denique petunt illud ſibi dari, parentes iſtos Levi, Cahad, Amram, ſaltem annos XXX cum liberis vixiſſe : ac proinde XC præterea de illis CCCCXLII annis auferri oportere : quomodo ſolùm ſuperſint CCCL. Unde colligunt, fieri non poſſe, ut annis in Ægypto vixerint CCCC, nedum pluribus. Sed nimium poſtulant, cum illud dari ſibi volunt, ſingulos trium illorum cum liberis ſuis annis vixiſſe XXX. Non quaſi per ſe abſurdum ſit poſtulatum ; ſed quia nihil ſit opus hoc largiri, quod è Scripturis evincere non poſſunt, præſertim cum adverſetur ei, quod de habitatione Iſraelitica CCCC annorum in Ægypto clarè ait Scriptura. Nam abſque eo eſſet, nollem de iſto ſerram cum iis reciprocare. Nunc cur tam ſiniſtra ſit noſtra liberalitas ? Nec enim perpetuum eſſe decear, proavus, avus, pater, XXX annis vivant, cum ex ſe natis. Siquidem poſtumi, qui ne unum quidem annum, vel etiam diem, vixiſſe cum patre poſſunt, æquè ac alii, ubi ætas maturuit, uxores ducunt, ac prolem procreant. Sed nullus ex tribus illis, Cahad, dico, Amram, & Moſe, poſtumus fuerit. Nonne multi naſcuntur haut multò ante patris exceſſum, alius anno patris ultimo, alii ante mortem ejus anno quinto vel decimo, alius vigeſimo, vel præterpropter ? Nec diffitebor, debere etiam in conſiderationem venire, quòd Levi poſt Cahad genuerit Merari : Cahad poſt Amram procreârit Iſaar, Hebron, & Oziel : Amram quadriennio poſt Aaron generârit Moſem. Sed omnes hæ generationes non ſibi neceſſario majus ſpatium requirunt, quàm octennium. Quibus detractis de annis XLIII (tot enim ſupra CCCC reſidui erant) relinquuntur anni XXXV. Hoc ſpatium ſic dividamus, ſi lubet, ut poſt generationem ultimam ſingulis demus annos undecim menſes octonos, quibus cum liberis vixerint. Sive ſic malis, uni demus ternos annos, alteri denos, tertio vicenos. Imò ſi tertio ſolùm dentur anni ante mortem XII, ſic quoque ſuus calculus conſtabit ſententiæ, qua dicebamus, Iſraëlitas in Ægypto fuiſſe annis CCCCVIII : atque hos annos junctis illis XXII, quibus Joſephus ante fratres in Ægypto habitavit, conficere annos CCCCXXX : quot annis Iſraëlitæ habitâſſe dicuntur in Ægypto.

Verùm inquient nos ſimiles eſſe oratorum quorundam, quibus luxuriat oratio in diluendis levioribus adverſarii argumentis : cùm graviora ſæpius prætercam. Nam eos, qui hanc ſententiam oppugnant, non tantum in iis, quæ retuli, fiduciæ ponere, quam duobus aliis, quæ hactenus præterii. Eorum prius eſt, quod conſtituimus Cahad eſſe genitum in Ægypto. Alterum quod genitum putamus extremâ ſenectute : nec eum modo, ſed & Amram,

&

Digitized by Google

& Aaronem cum Moſe. At prius horum manifeſte refelli à Moſe Geneſ. XLVI. 8: *Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum.* Ac verſ. 11: *Porrò filii Levi, Gerſon, Cahad, & Merari.* Propterea ajunt, ſi nos putemus ab iis clara Scripturæ verba perverti, quibus agitur de CCCC, vel CCCCXXX annis habitationis in Ægypto; ſe viciſſim putare, à nobis perverti clara Moſis verba de Caatho in Ægyptum deſcendente cum avo Jacobo. Nam apertè ait, Cahad eſſe genitum in Cananæa, inque Ægyptum eſſe profectum cum patre ſuo Levi: qui in eam venit annos natus XLIII; inque ea habitavit annis XCIV: in univerſum autem vixit annos CXXXVII: ut eſt Exodi VI. 16.

Magni ponderis hoc argumentum foret, niſi manifeſte liqueret, non id ſtudio fuiſſe Moſi, ut ſolos memoraret, qui nati fuiſſent in Cananæa, cumque parente vel avo profecti eſſent in Ægyptum: ſed admiſcuiſſe etiam etiam, qui vel ante obiiſſent, quàm in Ægyptum iretur, vel poſtea eſſent nati, quàm eò eſſet itum. Ac de priori manifeſtè colligitur ex his verbis verſ. 12: *Filii autem Juda, Er, & Onan, & Selah, & Peres, & Serah. Sed mortuus erat Er, & Onan in terra Canaan.* De altero liquet ex verſ. XX; ubi addit, Joſepho in Miſraim natos, Manaſſe, & Ephraim. Sed enim, inquiunt, de his ipſa indicat Scriptura: at de Cahad, & Merari, id non dicit: eoque neque id nobis ſtatuendum. Sanè non dicendum, niſi ex aliis Scripturæ locis id conſequatur. At hic ſuadent eam ſententiam, quæ de CCCC habitationis annis prodit Scriptura. Ac ne in aliis quidem Jacobi nepotibus id perpetuum puto, quod pro certiſſimo adſumunt. Prorſus enim cenſeo, ſecus eſſe in liberis Phares, Heſron, & Hamul: qui itidem Geneſ. XLVI. 12. referuntur, cum tamen geniti ſint, multo poſt deſcenſum in Ægyptum. Ac de Heſron, idem quoque agnoſcit Pererius ad Geneſ. c. XLVI. licet non multo ultra ducentos annos, fuiſſe Iſraëlitas in Ægypto arbitretur. Atque idem, etſi aliter aliis videatur, ſtatuere non dubito de liberis Benjamini. Nam ſimiliter

a Verſ. 8. Geneſ. XLVI, poſtquam *a* promiſſus eſſet catalogus eorum qui cum Jacob ingreſſi Ægyptum eſſent, ut in his re-

b Verſ. 11. ponuntur *b* tres filii Levi: ita in iis poſtea memorantur filii decem Benjamini. At filiorum alii, qui omnes majores natu Benjamino, ſummum referuntur liberi quini, aut ſeni; ut quod de denis Benjamini liberis dicitur, capiendum videatur non de iis ſolum, quos in Cananæa genuit; ſed etiam illis, quos genuit in Ægypto. Hoc magis liquebit, ſi ætatem cogitemus Benjamini in Ægyptum proficiſcentis, & tempus quo illis ſeculis ſolent matrimonio jungi. Uxorem quando duxerit Scriptura non dicit: ſed ſi majorum inſtiterit veſtigiis, vix id factum ſit ante annum ætatis XL: quo cum Rebecca nuptias facit avus Iſaac: ut eſt Geneſ. XXV: atque item patruus Eſavus uxorem domum duxit: de quo eſt Geneſ. XXVI. Ac Jacobus jam ſeptuagenarius erat, cùm nuptum illi datæ Lia, & Rachel. Joſephus tamen XXX ſolum annorum fuit, ſi ſimulatque principatum adipiſceretur, domum duxerit Potipharis filiam, principis in On. Verùm hic non tam ſponte uxorem adſcivit, quàm Pharaonis arbitrio accepit. Interim eſt, ut & Benjamin tam cito matrimonium inierit. At idem in Ægyptum venit cum X liberis: quorum nomina habemus Geneſ. XLVI. Præter tot filios etiam filias habuiſſe veriſimile eſt: utcumque ſequioris ſexus raro ſoleat meminiſſe Scriptura. Gemellos in liberis illis fuiſſe, nuſquam dicit Scriptura. Atque ut fuiſſent deni ſic quoque, niſi ſemper gemelli fuerint, nullæque filiæ, decennium requirant, ut lactationi etiam tempus detur. Hæcne, iis temporibus convenerint annos ſolùm habenti XXX. At quanto id abſurdius fuerit, ſi mater Benjamini Rachel, cùm Jacobo ſolum annis vixerit XXIII; quod à Demetrio proditum, & ex eo ab Alexandro Polyhiſtore, & ex illis ab Euſebio relatum. Sic enim nec ipſe, cùm in Ægyptum proficiſceretur, plurium fuerit annorum, quàm viginti trium. Nam Jacob uxores ſuas duxit anno ætatis LXXXV, ſive ineunte ſervitutis apud Labanum octavo. At anno ætatis CXXXI in Ægyptum venit. Diſcrimen eſt annorum XLV: quorum XXIII cum Rachel vixit; ut à morte Rachelis non plures ſuperſint quàm XXII, & aliquot fortaſſe menſes. At cui veriſimile ſit, Benjaminum ut vel daremus eum quotannis genuiſſe prolem, eamque vitalem ſemper, & nullas in ea filias fuiſſe, nihilominus habuiſſe filios decem ante annum ætatis quartum & vigeſimum. Nec enim arbitror quemquam ſtulte adeò ſapere, ut mihi objiciat, quod legere eſt tractatu סנהדרין פרק ח *a*, homines quoſdam anno ætatis octavo genuiſſe liberos: Illud paullo minus ridiculum, à prima pubertate cœpiſſe gignere liberos: quomodo decennium exegerit, priuſquam exiret in Ægyptum. Addunt non eſſe mirandum ſi decennio denos genuerit, cum Jacobum conſtet intra ſeptennium procreare novenos: nempe Ruben, & Dinam, atque interjectos: imò denos, ſi Joſephum quoque in ſecundi ſeptennii ſive potius natum malimus, quàm initio anni ſequentis. Sed enim quàm malè convenit temporum illorum moribus, ut initio pubertatis matrimonium inirent? Quodque ad Jacobum, genuit ille ſeptennio novenos, aut denos liberos; ſed è duabus uxoribus, ac totidem ancillis. At nunc ſermo nobis de liberis ex una uxore, & quam geminos aliquando ediddiſſe nuſpiam dicat Scriptura.

a In Synedrio cap. 8.

Alterum, quod intorquent, argumentum, hujuſmodi erat, nuſpiam id dicere Scripturam, & Levi, & Cahad, & Amram, genuiſſe liberos in ſumma ſenectute: eoque, quæ de hoc protulimus, habenda eſſe pro inanibus conjecturis, ac temere confictis. Iis qui ſic ratiocinantur, illud reſponſum velim, non eſſe pro meris divinationibus, ac variis habenda commentis, quæ in apertis Scripturæ verbis ſuum habent fundamentum. At quoties & quam clarè Scriptura dicit, Iſraëlitas in Ægypto habitâſſe annis CCCC, vel etiam pluribus? Atqui eadem Scriptura inter Levi, & Moſen non ponit plures generationes, quàm Cahadi, & Amrami. Unde ex ea hypotheſi, quod ut ipſi concedunt, nullæ generationes à Moſe ſint prætéritæ, clarè conſequitur, Levi, Cahad, Amram, genuiſſe filios, ſuos jam centenarios, & quod excurrebat. Qui hoc non poſſunt in animum inducere, ecquid pro ſe adferre poſſint, niſi negando illud de annis CCCC, quod ſubnixum eſt verbis Scripturæ clariſſimis? quæ, ut ſuſceptam hypotheſin tueantur, meo quidem judicio, mitè & miſerè torquere, ac pervertere coguntur. Quod factum nolim.

Sed enim dixeris, non tam illud eſſe mirandum, quod in ſenectute genuerint liberos, quam quod antea nullos. Nec credibile eſſe, eos in ætate vegeta viduas ſemper noctes jacuiſſe: inque admodum provecta demùm operam dare cœpiſſe liberis gignundis. At hoc neque nos dicimus. Nec enim ſi in ſenectute demum liberos genuerint: eo antea non curarint τῆς παιδοποιΐας. Contrarium ex Abrahamo liquet. Quam enim prolem habuit, prinſquam centenarius foret. At poſtea, quam multorum eſt factus parens? Præterea non ſi Scriptura paucos ſolum liberos memoret, eo non plures fuiſſe exiſtimandum. Nam & Moſes ſæpe de compluribus liberis ſilet: ſive quia non forent capita familiarum: ſive quia non videretur operæ in tam nobili hiſtoria obſcuriorum meminiſſe; præſertim cùm ex privatorum genealogiis peti poſſent. Exemplo fuerit, quod Geneſ. X. legimus, *Filii Sem, Ælam, & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.* At 1 Paralipom. 1, quatuor additis habemus, *Filii Sem, Ælam, & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & & Hus, & Hul, & Gether, & Moſach.* Videmus, ut quatuor illos, qui hic poſtremo memorantur loco, præterierit Moſes. Nec cauſſam, quare id factum ſit, ſcire poſſumus. Ac poſſim plura id genus referre. Cur verò Moſes non præterierit ſimiliter Cahad, vel Amram, manifeſta eſt ratio. Nam Amram parens, Cahad avus erat Aaronis, & Moſis: de quibus, primum ſi librum exceperis, tota agit Pentateuchus: quippe præcipuis Dei inſtrumentis in educendo populum ex Ægypto, ei legibus

ferun-

ſerundis, & xl annis populum gubernando. Quid ſimile in aliis multis? quorum plurimos fortaſſe liceret vocare *proletarios*, quia ſola prole ſufficiendo uvaderent Remp. Iſraelincam.

Illud verò vix refelli meretur, quòd negant, credibile eſſe, hos, poſt annum centeſimum, genuiſſe liberos, quia jam Abraham ætate admirationi erat, ſi gigneret centenarius. Nam quiſquis paullo penitiùs verba Scripturæ attenderit, facilè videbit, non mirandum eſſe viſum ratione Abrahami, ſed ratione uxoris; non quòd ipſe centenarius generaret, ſed quòd ex uxore gigneret nonagenaria. Nec enim ignotum, vel Abrahamo, vel Saræ erat, Therachum, cùm Abrahamus ei naſceretur, fuiſſe, non dico ſeptuagenarium, ut multi tempora computant; ſed cxxx annorum; quemadmodum ex Moſe ipſo antea oſtendimus. Et ſi effætum ſe putâſſet, non poſt annos xxxvii, uxorem Ceturam duxiſſet. A qua ducta, ſaltem à Saræ obitu, annos vixit xxxviii. Obiit enim annos natus clxxv. Sex interim filios genuit: ut eſt Gen. xxv. 1. 2. Quæ ſententiam noſtram de Levi, Cahad, & Amram non parum firmat.

Levi autem in ſerâ ætate idòneum fuiſſe procreandæ ſoboli, inde etiam veriſimile fit, quòd licet quadriennio eſſet natus ante Joſephum; annis tamen xxiii vixerit poſt Joſephum. Joſephus enim (fortaſſe vita aulica aliquantum fregerit ejus vires) ſolum annos vixit cx; Levi autem cxxxvii. Poſt quam ætatem, ut vidimus, avus ejus Abraham novis nuptiis ſenos genuit filios. Cur igitur de Cahad & Amram, quæ minora ſunt aſpernamur. Hoc ipſum vegeti fuiſſe corporis putandum, quòd Cahad xxiii, Amram xxvii ulteriùs vitam produxerit, quàm Joſephus. Non diffiteor, vires ſerâ ætate fuiſſe multùm imminutas. Sed non hoc in quæſtione eſt, verùm an generando ſufficerent: non dico ex conjuge prima: ſed adoleſcentulâ, quam poſtea, ſeu conjuge viva quidem, ſed jam diu effæta, ſuperduxerint: ſeu vitæ ſociam elegerint, priore jam mortuâ; quemadmodum, ut dicebamus Abraham, Sarâ mortuâ, jam annos natus cxxxvii, Ceturam duxit uxorem, & inde genuit Zaran, Jechan, Madan, Madiam, Meſboc, & Sue: ut eſt Geneſ. xxv. 1. 2. Nempe ſic fieri ſolet, ut quod in ſenie virtuti deeſt ſeminis virilis, id in ſeminis commixtione vigore adoleſcentulæ compenſetur. Quæ res tam eſt nota, ut, quia vera eſſet, etiam in proverbium apud Belgas & alios abierit.

Cap. XIII.

Ulterius oſtenſum, quod de habitationis Ægyptiaca brevitatè colligunt ex eo, quod inter Levi, & Moſem, dua ſolum generationes ſint interjecta, facilè convelli, ſi ſtatuamus generationes quaſdam eſſe prætermiſſas: atque id Scripturis non eſſe inſolens.

ATque hac quidem ratione non operosè iis occurri putamus, qui arbitrantur, ex ætate Levi, Caathi, Amrami & liberorum ejus Aaronis ac Moſis, abunde refelli, quotquot Iſraëlitas putant in Ægypto annis habitaſſe quadringentis. Præterea verò aliter quoque, acies, ac vis argumenti ejus, quo pugnant, retunditur. Eſto enim ut Cahad ſit genitus in Cananæa, juvenis item genuerit Amramum, & ille Aaronem ac Moſen juvenili ſimiliter ætate procrearit. Non hiſce omnibus convellitur ſententia de annis habitationis quadringentis: niſi ex hypotheſi iſta, memorari a Moſe generationes univerſas, quæ fuere inter Levi, & Aaronem. At cum ſic argumentantur in re admodum incerta fiduciam ponunt. Nam omiſſos, imò & nepotes: cumque Caath Amram genuiſſe dicitur, id ita capi oportere, quod genuerit non ἀμέσως, ſed ἐμμέσως: ut qui dicitur genitus ab aliquo, is non filius intelligatur, ſed nepos: quomodo Rebecca vocatur filia Nachor, quia erat filia Bathuelis, filii Nachor. Et Geneſ. xlvi, Gera & Ared, dicuntur filii Benjamin, cum ille juxta lxx, fuerit nepos, hic pronepos.

Et quid manifeſtius, quàm Matthæum in genealogia Chriſti, multos præterire. Ut cum ab eo dicitur Joram genuiſſe Oziam, cum ex Regum, & Paralipomenon libris conſtet, intermedios fuiſſe Ochoſiam, Joas, & Amaſiam. Item Ioſias dicitur genuiſſe Iechoniam; qui Ioſiæ erat nepos, & Zacharias vocatur filius Iddo, qui itidem nepos fuit. Nempe ut alibi aliis de cauſſis, ita hic quidam omittuntur, quia vellet Euangeliſta numerare Chriſti genus per teſſaras decadas.

Illuſtre etiam exemplum habemus in Calebo. At 1 Paralipomenon 11. 9. & 10. vocatur filius Eſron, qui erat filius Pharez, nepos Iuda. Eſron Geneſ. xlvi. 12. refertur inter eos qui cum Iacob in Ægyptum deſcendit. Ætatem Calebi cum Hebrone à Ioſua donaretur indicant hæc verba ejus in Ioſuæ hiſtoria xiv. 10: *Jam quadraginta quinque anni ſunt ex eo tempore, quo locutus eſt Deus hanc rem ad Moſem, ex quo ambulavit Iſrael per deſertum: & nunc quidem hodie ſum quinque & octoginta annorum.* Quid manifeſtius inde, quam Calebum cum Ægypto exiret, fuiſſe annorum xl. Ergo ſi in Ægypto habitatum annis ccxv, vel ccxx, & nulla ſit generatio intermedia inter Eſron, & Calebum, cujus verba proximè audivimus, ſequitur, ut Eſron cum eum gigneret fuerit annorum clxxx: At iſtiuſmodi generationis poſt diluvium in Scripturis exemplum habemus nullum. Quare neceſſe eſt, ut cùm Caleb dicitur in Paralipomenis filius Eſron, per filium intelligatur nepos. Si quærat aliquis, quod igitur fuerit nomen patri, dicam id me cognoviſſe ex Ioſuæ cap. xiv. 6. ubi Caleb dicitur filius fuiſſe Iephonni Cennezæi. Scio doctorem Hebræum a, quo loco agit de non permutandis hoſtiis in ſacrificiis, tradere Iephonni non eſſe nomen viri proprium, ſed commune ſolum, ſive, ut vocant, appellativum: ac ſignificare circumſpectum à verbo פָּנָה: dicique Calebum Iephonnæ ſive circumſpecti filium, quia valde fuerit circumſpectus, quia miſſus eſſet à Moſe ad ſpeculandam terram Canaan non conſpirârit cum iis, qui populum terrificis nunciis turbarunt. Sed hæc tam inſulſo ſunt, ut nulli poſſint placere. Quare ſic ſtatuimus, Calebum dici filium, quia ex Eſrone deſcenderit, etſi non ἀμέσως, cùm intermedius ſit Iephonnas. Ac ſic quomodocumque occurrere ſuperiori difficultati poſſint, qui ſolum annis ccxx, vel paucioribus ajunt eſſe habitatum in Ægypto. Nam dicent Calebum genitum eſſe ab Iephonna nonagenario: Iephonnam item à nonagenario Eſrone. Sed qui ſtatuunt habitationem, eſſe annorum cccc: hi dicent non unum duntaxat præteriri, ſed complures. Sanè ſi doctiſſimus Andr. Maſius exiſtimabat, qui habitationem non multum extendebat ultra annos cc, quanto juſtius id colligunt, quibus perſuaſum eſt manſiſſe Iſraëlitas in Ægypto annis cccc. Omnino autem operæ putavi adſcribere hoc loco ipſa Maſii verba ad Ioſuæ cap. xiv. verſ. 6. *Illud videamus, qui poſſit Calebus Jephona filius dici: cum in Paralipomenis Heſrone natus memoretur. Certum eſt, Heſronem inter eos fuiſſe qui cum Jacobo in Ægyptum deſcenderant, annis circiter ducentis & ſedecim ante, quàm Caleb quadragenarius mitteretur à Moſe ſpeculatum, Chananaam. Eſtque etiam illud teſtatum ſacris literis* b, *Calebum inter eos Heſronis filios recenſeri debere, quos ille ex priore conjuge procreavit non autem ex Machiris filia, quam demum ſexagenarius duxit uxorem. Planè ergo ex his confectum eſt, Calebum Heſronis quidem filium dici; at certo nepotem ex priore uxore eſſe. Alioqui enim plus quàm ter quadraginta annorum fuiſſet, cùm e Cades-barnea mitteretur ſpeculator.*
„ *Neque verò inſolens eſt, ut nepotes inter filios adnume-*
„ *rentur; præſertim ſi ſunt rerum geſtarum gloria clari.*
„ *Rectè igitur filius Iephone dicitur, cum Heſronem, non*
„ *patrem, ſed avum, aut fortaſſe proavum, vel abavum*
„ *habuerit.*

Hoc doctiſſimi Maſii reſponſum ad aliis etiam argumentis

a *Tract.* תמורה פ׳ ג׳

b 1 *Paralip.* c. 2. *verſ.* 18. & 21.

Digitized by Google

mentis occurrendum uſum ſuum habet. Ut quando objectant verba Moſis Numer. xxvi. 8: *Filius Phallu, Eliab. Hujus filii Namuel & Dathan, & Abiron. Iſti ſunt Dathan, & Abiron, principes populi, qui ſurrexerunt contra Moſen, & Aaron, in ſeditione Core, quando adverſus Dominum rebellaverant.* Videmus, ut Ruben dicatur genuiſſe Phallu, Phallu Eliab, Eliab Dathan & Abiron. At Phallu fuit Rubenis filius ſecundo genitus, ut Gen. xlvi. 9. refertur: inter eos, qui cum Jacobo in Ægyptum deſcenderint. Nec quo minus id propriè ſumamus, obduci ex temporum ratione, quicquam poteſt: cum Ruben quidem fuerit primogenitus Jacobi, Phallu verò inter quatuor Rubenis filios proximum à primo obtineat locum: ut ibidem videre eſt. Quare non dubium, quin natus fuerit in Cananæa. At ab eo genitus dicitur Eliabus, pater Dathanis & Abironis: quos in ſeditione Core vivos terra abſorpſit. Negant hæc poſſe conſiſtere cum habitatione quadringentorum annorum: at poſſe ſi fuerit ea annorum ccxv, vel circiter. Nam, inquiunt, Phallum natus fuerit ultimo anno habitationis in Cananæa, ſeptuaginta annorum fuerit, cum genuit Eliabum: Eliabus item circiter ſeptuaginta cum gigneret Dathan & Abiron: hi pœnas dederint anno ætatis octogeſimo. Conſiunt anni ccxx: & ſi addere lubet biennium, quia perierunt altero anno ab egreſſu ex Ægypto fuerint anni ccxxii. Quare bene convenit is numerus annis ccx, ccxv, vel ccxx: quibus in Ægypto habitâſſe dicuntur à multis: non autem ſi habitarint in ea annis cccc.

Hæc quæ fusè adeò deducunt, concidunt prorſus, ſi generationes quædam à Moſe præteritæ ſint.

Aliud ſimile apponam. Phares, filius Juda ex Thamar, genuit Heſron; ut eſt Geneſ. xlvi. 12. Ubi reponitur in iis, qui una cum Jacobo ingreſſi in Ægyptum dicuntur. At Heſron genuit Ram, Ram Aminadab, Aminadab Nahaſſon principem filiorum Juda, Nahaſſon autem Salma: ut eſt 1 Paralipom. cap. 11 verſ. 9. 10. 11. Salma autem ſive Salmon terram Canaan eſt ingreſſus, uxorémque duxit Rachab. Hic quoque, ut conſtet ſibi ſententia de annis habitationis quadringentis, non verear dicere, omiſſam eſſe unam alteram generationem.

Aliud etiam adferam exemplum. Non videntur ſine miraculo Salmon, Booz, Obed, & Jeſſe, explere potuiſſe ſpatium annorum ccclxv, ſinguli enim prope centenarii genuiſſent, eoque aliquos eſſe intermiſſos credidit Lyranus; eumque ſecutus eſt Catharinus libro contra Cajeranum.

Videmus hinc, non eſſe inſolens Scripturæ, ut in γενεαλογίᾳ aliquas prætereat generationes: hoc enim ex aliquot locis eſſe prorſus manifeſtum: & ejus rei notitiâ loca obſcura ſæpius illuſtrari. Cur verò alias referat Scriptura, alias reticeat, non ſemper liquet. Interim quod reticeat, ex eo eſſe ſolet, vel quod decretum ſit certò eas numero conſtringere: ut à Matthæo factum diximus; qui per generationes quaternas ſuper denas numerare voluit; vel quòd attenderetur nominis claritas: ſive id eſſet à præclaris geſtis, ſive quòd aliquis foret princeps familiæ. Huc enim ſæpius ſpectare Moſem, non uno Scripturæ loco comprobatur. Ut illo Exodi vi. 14. *Iſti ſunt principes domorum per familias ſuas.* Et verſ. 16: *Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes filiorum Levi per cognationes ſuas.* Et verſ. 25: *Hi ſunt principes familiarum Leviticarum, per cognationes ſuas.* Hac de cauſſa & Henochi meminit Num. xxvi. 5: *Hujus filius Henoch, a quo familia Henochitarum.*

Colligam nunc paucis ſummam eorum quæ diximus. Contendunt, quia inter Caath, qui ingreſſus Ægyptum, & Moſen, qui egreſſus Ægyptum, ſolum interjectus eſt Amram; qui nec ingreſſus, nec egreſſus: conſequi, habitationem Iſraelitarum in Ægypto non ccccxxx, vel etiam cccc eſſe annorum: ſed ſummùm ccxv, vel ccxx. His bifariam occurri diximus. Primùm ſi ſtatuatur Caath natus in Ægypto, & ſenex admodum genuiſſe Amramum, Amramus admodum ſenex Moſem. Deinde ſi ſequamur eos, qui cenſent, generationes quaſdam omitti a Moſe: quæ ſi appoſitæ fuiſſent, longe amplior annorum numerus reſultaret.

Quæcunque verò hactenus diſputavimus de annis Ægyptiacæ habitationis in Ægypto, ea non ſic accipi velim, quaſi præfractè ſententiam damnem adverſam. Quippe argumentis non indignis conſideratione defendi eam agnoſco. Sed ſic ut majoris eſſe ponderis arbitrer, quæ pro annis adferuntur quadringentis. Interea per me non ſtabit, quo minùs Chronologi intervallum illud ſolùm ccxv, vel circiter, annorum ſtatuant. Eſto erronea ſit. At erronea quoque eſt computandi ratio in annis, quos à nato Chriſto numeramus vulgo. Minimùm enim biennio aberratur: ut oſtendi in Diſſertatione de annis Chriſti nati, baptizati, mortui. Nemo tamen temporum intelligens neſcit quid dicere velimus, quando loquimur cum vulgo, ſapientes interea cum paucis. Sapiens enim ſupplet animo illud tempus, quod reticetur, quia ſcit aliquid dici ſolùm ex communi ſententia. Similiter hic quoque aliquis animo ſupplebit grande illud annorum diſcrimen, quo Chronologia noſtra excedit vulgarem.

CHRONOLOGICARUM
DISSERTATIONUM
OCTAVA,
Quæ eſt
DE TEMPORE AB EXITU EX ÆGYPTO USQUE AD REGNUM DAVIDIS.

Caput. I.

De annis xl, quibus principatus penes Moſem fuit.

Deventum ad denarii noſtri quartum, ut ſic dixero, aſſem: hoc eſt, tempus illud, quo Hebræi ſuis principibus paruerunt. Ac primum Moſi in deſerto per annos xl: ut clarè dicitur Exodi cap. xvi. 35. Deuteronom. ii. 7. & viii. 2. 4. Joſ. v. 6. Pſal. xcv. 10. Amos v. 25. Eſdr. ix. 21. Judith v. 15. Act. vii. 36. & 40. xiii. 18. Hebr. iii. 9. 17. Sed huic ſententiæ obſtare ajunt, quod xl anni ſtatuantur ex quo jam annum, & quinis, vel circiter, menſibus, ex Ægypto fuerant profecti. Hoc probant, ex tempore pœnæ Iſraëlitis irrogatæ ob murmurationem in Cadesbarne poſt reditum eorum, qui exploratum fuerant miſſi in terram Canaan. Ea exploratio duràrat dies xl. Ante id tempus ſæpius murmuràrant Iſraëlitæ, ac puniti etiam fuere: ut ob carnes, murmuratum à populo, ob uxorem Moſis, à Maria ejus ſorore, ob principatum ac ſacerdo-

cerdotium, à Core, Dathan, & Abiron. Hæc non videtur minus temporis expoſcere, quam menſes quinos. Ac contigere univerſa anno jam integro exacto ab egreſſu ex Ægypto. Ut liquet ex Numer. I. I. & IX. I. quibus locis memoratur jam annum integrum eſſe exactum ab exitu ex Ægypto. Pœna igitur non irrogata, niſi poſtquam jam quaſi ſeſquiannus foret, ex quo exiiſſent ex Ægypto. Atqui pœna hujuſmodi erat, ut quemadmodum XL dies exploraſſent Canaan: ita intra XL annos eam ingredi non poſſent: ut liquet ex Num. XIV. 33. & deinceps: item XXXII. 13. Quare ſi ante pœnam irrogatam, quæ erat, ut intra XL annos non poſſent ingredi in Ægyptum, jam ſeſquianno fuerint in Ægypto, conſequi videtur, nonniſi quadrageſimo ſecundo anno egreſſos eſſe ex deſerto; cumque XL annis dicuntur morati in Ægypto, rotundum poni numerum pro juſto, qui erat quadrageſimus ſecundus, ſi non expletus, ſaltem cœptus. Et ſanè Joſ. V. 5. 6. ubi Hebræi, & Chaldæi codices dicunt populum in deſerto fuiſſe annis XL, quidam codices Græci habent XLII. Atque ita locum illum adducit Auguſtinus, ſive alius Quæſt. VI in Joſuam.

Sed hæc ſententia refellitur intervallo, quod ſtatuit Scriptura inter annos, quos habebant Moſes & Aaron, cùm loquerentur ad Pharaonem, & populum ex Ægypto educerent, & annos eorundem cum morerentur. Priores utriuſque annos habemus Exod. VII. 7. *Erat autem Moſes LXXX annorum, & Aaron LXXXIII, quando locuti ſunt ad Pharaonem.* Poſteriores Aaronis exponuntur Num. XXXIII. 38. 39: *Aſcenditque Aaron ſacerdos in montem Hor, jubente Domino: & ibi mortuus eſt anno quadrageſimo egreſſionis filiorum Iſrael, menſe quinto prima die menſis, cum eſſet annorum* CXXIII. Poſteriores Moſis memorantur Deuter. I. 3: *Quadrageſimo anno undecimo menſe, primâ die menſis locutus eſt Moſes &c.* Et cap. XXXI. 2; *Et dixit ad eos,* CXX *annorum ſum hodie: non poſſum ultra egredi, & ingredi, præſertim cum & Dominus dixerit mihi: Non tranſibis Jordanem iſtum.* Et cap. XXXIV. 1: *Adſcendit ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper montem Nebo.* Et verſ. 5: *Mortuusque eſt ibi Moyſes ſervus Domini, in terra Moab, jubente Domino.* Verſ. 7: *Moſes* C, & XX *annorum erat, quando mortuus eſt.* Satis liquet inter Aaronis egredientis ex Ægypto LXXXIII, & morientis in Hur; item LXXX Moſis exeuntis ex Ægypto, & morientis in Nebo, intervallum eſſe annorum XL: non XLII. Imò tantum abeſt, ut pluſquam XL anni fuerint, ut potius quinque dies deſiant. Nam exierunt Iſraëlitæ ex Ægypto decima quinta primi menſis; ut eſt Exod. cap. XII: egreſſi autem è deſertu decima die menſis primi: ſicut eſt Joſ. cap. IV.

Cap. II.

De temporibus ab obitu Moſis uſque ad initium Othonielis: viderique id ſpatium annorum XXXIV.

NUnc ſeries temporum requirit, ut videamus de intervallo inter exceſſum Moſis, & initium Othonielis Judicis. Eſt hoc ſpatium quadripartitum. Primum eſt tempus quo penes Joſuam principatus fuit. Alterum, quo à morte ejus rexerunt vel ſaltem vixerunt Seniores, & populum, ſeu autoritate, ſeu exemplo continuerunt in officio. Tertium, quo, à morte Seniorum, populus ſe polluit falſorum numinum cultu. Quartum, quo divino judicio propterea ſervire coactus eſt Cuſani, Regi Meſopotamiæ. De primo & ſecundo tempore ſunt iſta Judicum II. 7: *Servieruntque Domino cunctis diebus ejus* (Joſuæ) *& Seniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, & noverant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſraël.* De tertio & quarto tempore ſunt hæc Jud. III. 7. 8. 9. *Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſervientes Baalim, & Aſtaroth. Iratuſque contra Iſraël Dominus tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim Regis Meſopotamiæ, ſervieruntque ei* VIII *annis. Et clamaverunt ad Dominum, qui ſuſcitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel.* Tacet Scriptura, quàm diuturnum fuerit tempus, quo principatus fuit penes Joſuam. Non minùs tamen eſſe potuit quàm ſeptennii circiter. Nam ex Joſuæ libro conſtat, eum jam ſenem, anno ab ingreſſu in terram Canaan ſeptimo, diviſiſſe terram. Et ſolum ſeptennium imperio ejus tribuit Maſſæus lib. V *a*, & in Kalendario quadruplici ſub ætate tertiâ. Similiter Gerardus Mercator, atque Adrichomius.

a Pag. 37.

Verùm ultra hoc ſeptennium plerique tribuunt Joſuæ tres annos: ut principatûs anni fuerint decem. Qua in opinione fuerunt Cajetanus in Act. cap. XIII, Temporarius lib. I *b*, & Tornielus ad an. CCCLXI, num. XIV, & an. CIↃCIↃLXXCIII. Multò ulteriùs ſupervixiſſe, non fit iis veriſimile, eo quòd Joſ. XIII. I. dicat Deus, quia jam ſenuiſſet, terram ut divideret: quaſi diceret, diu differre ſi volet, ad tanti momenti negotium non ſuperfore ei vires, vel fortaſſe etiam vitam.

b Pag. 54. col. 2.

Nonnulli tamen poſt hoc etiam tempus quadriennium prorogant. In iis eſt Moſes Ben-Maimon: qui poſt Moſem vixiſſe putat annos XIV. Ac ſequitur hanc ſententiam quoque Dionyſius Petavius.

Imò aliqui XVII annis putant præfuiſſe Iſraëli: ut Joa. Lucidus lib. II de Emendat. Temp. cap. VIII, Joannes Benedictus in III Reg. cap. VI, Dan. Brougtonus in Concentu ſuo, Salianus an. CIↃCIↃLXC, num. 2. 4 & 5. Imò Genebrardus duodeviginti annos tribuit, ſive annos CIↃCIↃLCCXXVII *c*. Etiam ſoceri mei, Franc. Junii *d* ſententia eſt XVII, ac ferme octodecim annis rexiſſe.

c Pag. 81.
d In argumento libri Joſuæ.

Nec auſim hanc ſententiam rejicere eo quod longa adeò ætas ei tribuatur Joſuæ cap. ult. verſ. 29: ubi legas: *Et poſt hæc mortuus eſt Joſue, filius Nun, ſervus Domini,* C *&* X *annorum.* Sanè ſi non diutius vixerit à morte Moſis, quàm plus minus ſeptennio: conſequitur eum à Moſe ad tam grave munus fuiſſe electum, pluſquam centenarium. At quàm malè illud convenit, cum eo, quod ſe Moſes Num. XI. I. 14. 15. 16. conqueritur ſe imparem tanto ponderi, quo tempore ſolùm agebat annum LXXXI, vel LXXXII. Etiam bella ab Joſua fortiter adeò geſta requirere videntur ætatem juniorem.

Nec ſane deſunt, qui ultra XVII, vel etiam XVIII annos putent populo præfuiſſe. Nam Flavius Joſephus lib. V. Antiq. cap. I. tribuit ei annos XXV: in quo eum, more ſuo, ſequitur Zonaras.

Ac XXVI annos adſignat Beda lib. de VI Ætat. Mundi. Item Freculphus Lexovienſis, Petrus Comeſtor, atque alii.

Clemens Alexandrinus lib. I Στρώματ. Julius Africanus, eumque ſecutus Euſebius, Auguſtinus lib. XVIII de Civ. Dei cap. XI, Iſidorus lib. de vita & morte Sanctorum & in Chronologia, item Nicephorus Conſtant. in Chronolog. & Chronicon Alexandrinum; è junioribus etiam Gagnejus, & Bibliander, annos tribuunt XXVII.

At XXVIII annis rexiſſe cenſent auctor libri Seder Olam, & R. Kimchi *e*. Quos è junioribus ſequitur Andr. Maſius in Joſ. cap. ult. Similiterque Phrygio Conſtantinus.

e Teſte Maſio in Joſ. cap. ult.

Annos XXXI adſignat Julius Hilarion. Nec occurrit qui ultra adſurgat, præter unum, qui ſub Philonis nomine Antiquitates biblicas conſarcinavit: ſcriptorem parvæ rei, ac fidei. Ita nugis totus ſcatet.

Illos interim, qui non plus dixere annis XXVI, excuſare eo poſſumus, quod nomine Joſuæ etiam Seniorum alios ſunt complexi. Nam nec refert Scriptura, quamdiu à morte Joſuæ vixerint Seniores. Solùm dicitur, eos longo tempore ſuperfuiſſe poſt Joſuam. Nec obſcurè cognoſcimus Seniorum illorum tempore bellatum eſſe adverſus Cananæos. Huc enim pertinent illa Jud. I. I. 2. 3. 4: *Poſt mortem Joſue conſuluerunt filii Iſraël Dominum, dicentes: Quis adſcendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitque Dominus, Judas adſcendet:*

det: ecce tradidi Terram in manus ejus. Et ait *Judas Simeoni fratri ſuo: Adſcende mecum in ſortem meam, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in ſortem tuam. Et abiit cum eo Simeon: adſcenditque Judas, & tradidit Dominus Chananæum, ac Pherezæum in manus eorum, & percuſſerunt in Bezec in manus eorum: & percuſſerunt in Bezec decem millia virorum.* Et verſ. 10: *Pergenſque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron.* Longum fuiſſe id tempus, quo Seniores poſt Joſuam vixere, elatè, ut vidimus, refert Scriptura. Atque id ipſum colligere inde eſt quòd Seniores iſti, qui dicuntur vidiſſe mira Domini opera ex egreſſu ex Ægypto, Calebo, & Joſue erant juniores, annis minimùm xx: eóque credibile ſit, quia Hebræi prope omnes longævi iis forent temporibus, uti & diu poſtea, etiam xx amplius annis poſt Joſuam aliquos vixiſſe. At in diviſione terræ Caleb erat LXXXV annorum: ut eſt Joſ. XIV. 10. Seniores igitur illi tum annorum fuerint LXV. ut ſi ad Joſuæ ætatem pertigerint ab ea diviſione annis vixerint XLV. Sed neque id mihi veriſimile ſit. Potius cenſeo Joſuæ, & Senioribus non plures eſſe annos tribuendos, quam XXVI. A quo non multum abiit Petavius, qui XXIV ſufficere arbitratur: XIV Ioſuæ, X ſenioribus.

Porrò hoc tempus, quo Seniores à morte Ioſuæ fuerunt. Prima fuit ἀναρχία Iſraelitica: quæ duravit uſque ad tempus id, quo ſervire cœperunt Iſraelitæ Chuſani, Meſopotamiæ Regi: de quo mox loquar. Poſtea & aliæ fuerunt ἀναρχίαι, mortuo quopiam judice, nec alio ſuffecto; ut ſuis locis dicetur. De hujuſmodi temporibus intelligere oportet, in libro Iud. XVII. 6. *In diebus illis non erat Rex in Iſrael: quiſque quod rectum erat in oculis ſuis faciebat.* Ac ſimiliter XVIII. 1. & XIX. 1. & XXI. 25. Dixerit aliquis, de ἀναρχίᾳ illa ſaltem non habere locum in tempore eo, quo à morte Ioſuæ penes Seniores erat imperium. Sed enim Scriptura non dicit eos gubernâſſe, ſed diu vixiſſe ab exceſſu Ioſuæ: ut videre eſt Iud. II. 7. Ut verba ea ſic capere liceat, quaſi venerabili ſenectute & ſanctiſſimo vitæ exemplo, dum vixere, continuerint populum in officio, ne deficeret à vero Dei cultu; uti mox contigit ab eorum exceſſu.

De hac defectione poſt Seniorum obitum, Scripturæ verba adduximus antea. Et hoc tempus tertiam ſtatuebamus partem ejus intervalli, quod eſt inter Moſis mortem, & initium Othonielis. Credibile autem eſt pluſculum durâſſe, quia Deus tardè ſolet accedere ad vindictam: quod ne gentiles quidem neſcivere: unde vetus illud Deos habere pedes laneos: ſed addebant, tarditatem eam poſtea ſupplicii gravitate compenſari.

Quarta pars eſt de pœna, quâ Deus defectionem eam punivit. Tradidit enim eos in manus Chuſanis, Regis Meſopotamiæ. Cui ſervierunt annis octo. Atque hoc ſolum tempus exprimit Scriptura: de tribus prioribus partibus reticet. Unde tantus eſt diſſenſus in annis Ioſuæ, & Seniorum. Nec mirandum, ſi nihilominus chronologi certum iis annorum ſpatium tribuerint: ſed ſic, ut à ſe invicem plurimùm abirent. Hoc inde fuit, quòd Scriptura lib. 1, ſive III Reg. cap. VI. 1. dicat, ab exitu ex Ægypto, uſque ad tempus, quo Salomo templum cœpit condere, eſſe annos CCCCLXXX. Unde ſic colligebant, ſi Iudicum tempora perſpecta forent, facilè poſſe cognoſci de intervallo inter mortem Moſis, & Othonielem. Siquidem ei tribui oportere id annorum, quod deeſſet Iudicum, & Davidis temporibus, addito Salomonis triennio ad ſupplendum annos illos CCCCLXXX. Speciosior fuiſſet oratio, ſi de annis Iudicum convenire potuiſſent. Verùm in eo ipſo diſſenſus erat: próque diſcrimine ejus plures pauciorésve annos tribuerunt Ioſuæ, & Seniorum tempori. Exempli gratiâ, codex LXX interpretum, quo uſque eſt Euſebius, præteribat Ahialon. Qui igitur ſeptennium alioqui tribuiſſet Ioſuæ, decennium totum addidit, quia præterito Ahialon, tot anni deſiderarentur.

Quod ſiquis quærat, quot circiter annorum ſit intervallum à morte Moſis uſque ad initium Othonielis, dixere illud non poſſe ex iis, quæ diximus, certò præfiniri: ſed non multum aberraturum, qui eſſe XXXIV annorum ſtatuat. Nempe ut XXVI tribuantur Joſuæ, & Senioribus accenſito eo ſpatio quo Iſraëlitæ peccando irritarunt Deum. His adde annos VIII, quibus Chuſani ſervierunt conſiunt XXXIV.

Non deſunt, qui omne ſpatium à morte Moſis, uſque ad initium Othonielis, reducant ad annos Othonielis, ac ſub XL illis annis ei tributis comprehendi putent: quod ſi eſt, dicere oporteat, à morte Moſis ad mortem Othonielis ſolum XL eſſe annos. Eſt hæc ſententia Toſtati in Jud. cap. III. quæſt. XII & in Ruth cap. I. quæſt. III. Ac ſimiliter Nicolaus Lyranus, & aliquot juniores, in his Ribera. Sic Othoniel ſolùm annis imperâſſe VI. Ut qui demum imperare cœperit, poſtquam Iſraëlitæ jam aliquamdiu Chuſano ſerviiſſent. Tam brevem autem principatum nullum veterum tribuit Othonieli: nec, ut ſic ſentiamus, verba Scripturæ ſinunt. Atque hæc planiora etiam fient ex iis, quæ inferius diſſeremus adverſus eos, qui putarunt ſervitutis cujuſque annos ſub annis Judicum contineri.

De annis triplicis hiſtoriæ in fine libri Judicum: Unius de Micha; alterius de tribu Dan quærente poſſeſſionem: tertiæ de deleta fere tribu Benjamin ob uxorem Levitæ. In harum ſingulis dicitur. *In diebus illis non erat Rex in Iſrael.*

Reſp. eas hiſtorias non pertinere ad tempus, quo judex aliquis imperavit, ſed quo foret ἀναρχία. Quod clarè indicant illa verba; *In diebus illis non erat Rex in Iſrael.*

CAP. III.

De annis, ab initio principatus Othonielis, uſque ad initium Jephthe; ac videri id ſpatium eſſe annorum, CCCXI.

Hinc jam oratio proficiſcatur ab initio excuſſi Meſopotamici jugi ab Othoniele, uſque ad initium Jephthe. Horum tempora ſic numerat Scriptura.

Judex Iſraëlis Othoniel fuit annis — — ut eſt Jud. III. 11.	40.
Secuta eſt ſervitus Moabitica per annos — de quo Jud. III. 14	18.
Hinc Aod rexit Iſraëlitas annis — — ut eſt Jud. III. 30.	80.
Exinde Iſraëlitæ ſervierunt Cananæis per annos — de quo Jud. IV. 3.	20.
Poſtilla rexere Iſraëlem Debora, & Barac, annis — ut refertur Jud. V. 32.	40.
Tum excepit ſervitus Madianitica annis — ut dicitur Jud. VI. 1.	7.
Hinc Iſraëlem judicavit Gedeon annis — ut eſt Iud. VIII. 28.	40.
Tum Abimelech annis — — — de quo Iud. IX. 22.	3.
Inde Thola an. — — — ut legere eſt Iud. X. 2.	23.
Poſtea Jair ann. — — — ut eſt Iud. X. 3.	22.
Inde fuit ſervitus Ammonitica per annos — de quo Iud. X. 8.	18.
In univerſum colliguntur anni —	311.

Adverſus hunc numerum adferuntur verba Jephthe Jud. XI. 26. ubi trecentos ait eſſe annos, quòd terras eas poſſediſſent, quas Ammonitarum Rex repoſcebat. Nempe à penultimo anno Moſis: ut cognoſcere eſt è Num. XXI, & XXII. At à morte Moſis uſque ad initium Othonielis ſtatuebamus ſuperius annos XL: qui partim competunt Ioſuæ, partim Senioribus, partim defectioni populi, ac ſecutæ ſervituti Meſopotamicæ. Hos annos XL ſi una cum uno anno Moſis addamus illis CCCXXI,

 con-

conſiunt anni cccLXXXI. At, inquiunt, hoc ſi foret, Jephthe non dixiſſet terras, de quibus ſi controverſia ſibi moveretur, poſſeſſas ſibi ab annis ccc, ſed cccc: cùm nbi rotundo numero uti volumus, eum potiùs eligere ſoleamus, qui maximè prodeſt cauſſæ noſtræ. Contendunt igitur in temporibus Judicum colligendis omitti debere annos ſervitutis: quia illi in annis Judicum includantur. Quomodo ab initio Othonielis ſolùm anni erunt CCXLVIII. Nempe Othonielis XL; Aod LXXX; Deboræ & Barac XL, Gedeonis XL, Abimelechi, & Tholæ XLVIII. His addere jubent annum ultimum Moſis, annos imperii Joſuæ, & quibus Seniores poſt Joſuam vixerunt. Quantum hi anni ſpatium conficiant, certant incerti. Pleríque his junctis tribuunt annos XXIV. Quomodo in univerſum exſurgunt anni CCLXXII. Neque negant, ſic minùs fore, quam dixerat Jephthe. Sed ajunt, ſolemne illud eſſe oratoribus, ut prout conducibilius eſt cauſſæ, rem augeant, aut minuant: ac propterea etiam Jephthe voluiſſe, ut legati ſive oratores ſui trecentos eſſe annos dicerent: licet deficerent anni multi. Nollem de eo ducere contentionis funem, ſi Scriptura ſineret, ut omittamus annos ſervitutis, eoſque ſub annis Judicum complectamur. Quod ne faceret, ſatis ſibi cavit B. Auguſtinus lib. XVII de Civitate Dei cap. XIII; ubi inter alia refert, ut legantur, *Iſraelita paces alternaſſe cum bellis & inveniantur pacis tempora prolixiora quam Salomon habuit, qui XL regnavit annos. Nam ſub eo judice, qui appellatus eſt Aod, octoginta anni pacis fuerunt.* Quare operæ fuerit tempora ea accurate diſtinguere: ut facit Scriptura, ſive universè iis ſermo ſit, ſive particulatim.

Atque universè quidem dicitur Jud. cap. II. 18. *Cumque Dominus Judices ſuſcitaret, in Diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium. Poſtquam autem mortuus eſſet Judex, revertebantur & multo faciebant pejora, quam fecerant patres eorum.* Hic quoque conſpicimus memorati cædem veſtantium, gemitum afflictorum, miſericordiam Dei ſuſcitantis judicem ad liberandum, ac poſt mortem judicis, populi peccata, novam iis pœnam promerentis. Quis non videt, aliud hic tempus ſtatui pœnæ & afflictionis Iſraeliticæ, propter peccata: aliud autem miſericordiæ divinæ gemitus populi exaudientis, & ſuſcitantis Iudicem, qui liberet, & in officio contineat, donec à morte ejus iterum ſit ἀναρχία, & inde nova defectio à Deo quæ nova arceſſat pœnam.

Sed manifeſtiora hæc fient ex iis, quæ particulatim dicuntur de annis captivitatis, & annis quietis. Attendamus primo annos ſervitutis Meſopotamicæ, & quietis præſtitæ per Othonielem. De iis ſic Iud. III. 8. 9. 10. 11. ubi, cùm prius narratum eſt de populi defectione poſt Seniorum exceſſum, hæc ſubjunguntur: *Iratuſque contra Iſrael, tradidit eos in manus Chuſan-raſathaim Regis Meſopotamiæ, ſervieruntque ei octo annis. Et clamaverunt ad Dominum, qui ſuſcitavit eis ſalvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem. Fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Iſrael, egreſſuſque eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus ejus Chuſan-raſathaim Regem Syriæ, & oppreſſit eum. Quievitque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel, filius Cenez.* Ubi videmus, clarè opponi, hinc captivitatem ſive ſervitutem, inde autem quietem, ſive libertatem: ac ſervitutis quidem ſtatui annos VIII; quietis autem ſive ſecuritatis ac pacis, annos XL. Ut velle VIII annos ſervitutis includere in XL annis quietis, omnino ſit vim facere Scripturis.

Videamus nunc de altera tum ſervitute, tum quiete. Legimus Iud. III. 12, & deinceps: *Rurſum autem* (puta, uti mortuus eſt Othoniel, ut continuò anteceſſerat) *fecerunt filii Iſraël malum in conſpectu Domini: qui roboravit adverſum eos Eglon Regem Moab: quia fecerant malum in conſpectu ejus. Qui congregavit ad ſe filios Ammon, & Amelec: abiitque, & percuſſit Iſrael, atque poſſedit Urbem palmarum. Servieruntque filii Iſrael Eglon, Regi Moab, decem & octo annis. Et poſtea clamaverunt ad Dominum: qui ſuſcitavit eis ſervatorem Aod.* Narratur deinde, quomodo Aod, ſive Ehud, occideret Regem Moabiticum: eoque necato eduxerit copias Iſraelitarum adverſus Moabitas. Sequitur deinde verſ. 29: *Percuſſeruntque Moab tempore illo circiter decem millia virorum.* Ac verſ. 30: *Humiliatuſque eſt Moab in die illo ſub manu Iſrael: & quievit terra octoginta annis.* Quàm apertè etiam tempora quietis à ſervitute ſeparantur?

Sequitur ſervitus Cananæa, quæ numero tertia eſt, de qua Iud. cap. IV. Ac primo refertur, quomodo Iſraëlitæ ad idola converſi traditi ſint in manus Iabin Regis Canaan: qui eos XX annis oppreſſit. Debora autem Prophetis Baracum incenderit ad bellum inferendum: ac Iahel Siſaram exercitus ducem ex acie fugientem in tabernaculum vocàrit, impactoque per tempora clavo eum trucidarit. Concluditur autem id caput his verbis: *Quievit autem terra quadraginta annis.*

Quarta ſervitus eſt Madianitica, & liberatio per Gedeonem: ubi longè res clariùs dilucet. Refertur ea hiſtoria Iud. cap. VI. Ac verſ. 1 eſt: *Fecerunt autem filii Iſrael malum in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madiam ſeptem annis.* Verſ. 7: *Et clamavit* (Iſrael) *ad Dominum poſtulans auxilium contra Madianitas.* Poſtea narrantur, ut angelus Domini acceſſerit Gedeonem purgantem frumenta: ac promiſerit per eum liberatum iri Iſraelem: ille hæſerit eo, quod, non alter debilior atque infirmior in familia paterna foret. Sed angelus, qui יהוה iſtic dicitur, quia miſſus mittentis nomine loqueretur, reſponderit ei: *Ero tecum, percutieſque Midian, tanquam virum unum.* Signum tum Gedeon petiit ab Angelo ſive Domino; quo ab eo firmatus, (ne ſingulis inſiſtam) juſſu Dei viros armavit trecentos, ac Madianitas in ſuam redegit poteſtatem. Poſt quæ (ut eſt Iud. VIII. 22.) *Dixerunt omnes viri Iſrael ad Gedeon, Dominare nobis, etiam filius filii tui: quia ſalvaſti nos de manu Madian.* Ac verſ. 28: *Humiliatus eſt itaque Madian coram filiis Iſrael: nec potuerunt ultra cervices elevare: ſed quievit terra per quadraginta annos quibus Gedeon præfuit.* Vidimus extremis verbis dici XL annos quietis eſſe eoſdem, quibus præfuit. At non præfuit, niſi poſtquam annis VII ſerviiſſent. Non igitur ſeptennium ſervitutis comprehenditur XL annis quietis.

Quinta ſervitus fuit ſub Ammonitis, de qua eſt Iud. X. Ac verſu quidem 6 exponitur cauſſa: videlicet quòd deo deſerto colerent, Baalim, Aſtaroth, & id genus numina. Propterea enim dediti ſunt hoſtibus Palæſtinis & Ammonitis: ut eſt verſ. 7. Gravitas ſervitutis indicatur verſ. 8. & 9. ubi dicuntur omnes, trans Iordanem habitantes, per annos XVIII ſic fuiſſe afflicti verſ. 8, & 9: ubi Ammonitæ dicuntur annis XVIII adflixiſſe omnes Iſraëlitas trans Iordanem habitantes: imò & Iordane tranſito, graſſatos longe latéque per Iuda, Benjamin & Bethlehem. Ex his malis pœnitentia eſt orta Iſraëlitarum: qui & peccatum confeſſi, & pœnam deprecari, & renunciantes idololatriæ vitam emendarunt: ut eſt verſ. 11. 12. 13. 14. 15. Pœnitentiam conſecuta eſt gratia Dei miſerantis ſui populi: ut eſt verſ. 17. Galaaditæ autem, quos imprimis bellum Ammoniticum gravabat, ducem elegere Iephthe. Qui primo quidem principatum recuſavit: at nunciis culpam priorem deprecantibus, honorem eum recepit ut eſt Iud. XI. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Ac primò quidem verbis cum Ammonitarum Rege egit: quibus iis noluit acquieſcere: ut eſt verſ. 12 & ſeqq. 16. Iephthe igitur, ſpiritu Dei accenſus, Ammonitas invaſit, & vicit: ut eſt verſ 29. 32. 33. Poſtea de voto Iephthæ agitur. At cap. XII refertur, ut Ephraimitas vicerit: quorum periere XLII millia. Hinc ſequitur, *Judicavit autem Jephthe Galaadites Iſrael ſex annis: & mortuus eſt, ac ſepultus, in civitate ſuâ Galaad.* Ex his liquet, fuiſſe ſervitutis annos XVIII, quietis ſive libertatis ſolùm VI: ſub quibus comprehendi nequit prior numerus, cùm is ter contineat poſteriorem. Dicent fortaſſe

taſſe ſervitutem eam non fuiſſe totius Iſraëlis; ſed partis trans Jordanem; nec contigiſſe Jair mortuo, ſed cœpiſſe cum imperaſſet annis IV, poſt quos, per annos XVIII, imperium protogavit. Sed obſtare videtur, quod ſimulac relatum de morte Jair: continuò ſubjiciatur, ad verbum; *Et addiderunt filii Iſrael ad faciendum malum in oculis Domini.* Quaſi dicat, Tunc, hoc eſt, ubi exceſſerit Iair. Hæc enim eſt vis particulæ 1.

Nec tamen moroſè huic interpretationi adverſer: quando non adeò manifeſtè verba Scripturæ torquentur de hac quinta ſervitute, quàm in quatuor ſit prioribus. Imò ſi de verbis III Reg. VI. 1, omnis, eo conceſſo tollatur difficultas, facile ſubſcripſero. Sed ſic quoque alia obſtare, inferiùs oſtendam. Quare ſtatuere malo parem eſſe hic rationem ac in perſecutionibus prioribus: eoque ab Iair mortuo uſque ad Iephthe mortuum octodecim ſervitutis, & ſex libertatis annos diſtingui debere, ut ex illis colligantur anni XXIV. Nunc ſummam colligamus annorum ab initio Othonielis uſque ad initium Iephthæ.

Othoniel rexit annis — — —	40.
Conſecuta ſervitus Moabitica annis —	18.
Aod ſive Ehud judicavit Iſraëlem annis —	80.
Subſecuta ſervitus Cananæa annorum. —	20.
Debora judicavit an. — — —	40.
Servitus Madianitica duravit an. — —	7.
Gedeon rexit an. — — — —	40.
Abimelech an. — — — —	3.
Thola — — — — —	23.
Jair — — — — — —	22.
Servitus Madianitica duravit an. — —	18.
Conſiunt anni —	311.

Quibus ſi addamus annum ultimum Moſis, & quadraginta Ioſuæ, Seniorum, & ſervitutis Meſopotamicæ, conſequitur, ex eo tempore, quo tertas illas poſſederant Iudæi, annos fuiſſe 352. Vel ſi Ioſuæ ſolum XIV, Senioribus X, ſervituti primæ, VIII tribuantur: ut inde fiant anni XXXII: in univerſum ſint anni CCCXLIV. Quod ſi XVIII anni ſervitutis Madianiticæ incidant in poſteriores XVIII annos Iairi, ſolum ſint anni CCCXXVI. Sic quoque plures fuerint trecentis: quot annis Iephthe ait ab Iſraelitis agros eſſe poſſeſſos, quos, tanquam ſibi ereptos nunc repoſceret Rex Ammonitarum. Potuerat Iephthe dicere *ſupra annos trecentos*, vel *trecentos & quod excurrit.* Sed ſufficere viſum ſi diceret, quod minus poterat in dubium vocari ab adverſariis antiquorum temporum fortaſſe minùs gnaris.

CAP. IV.

De annis à Jephthe initio uſque ad initium Samuelis, quos centum, & undecim numeramus.

HInc jam videamus annos Judicum ab initio Iephthe uſque ad exceſſum Heli, ſive initium Samuelis.

Iephthe ut eſt Iudicum XII. 7. Iudex fuit annis —	6.
Abeſan, ut eſt Iud. XII. 9. — — —	7.
Achialon, ut eſt Iud. XII. 11. — — —	10.
Abdon, ut eſt Iud. XII. 14. — — —	8.
Secuta ſervitus ſub Philiſtæis, quæ ut eſt Iud. XIII. 12. annis duravit — — — —	40.
Samſonis XX annos cur prætercam, mox dicam.	
Heli, ut eſt I Reg. IV. 18. judicavit Iſraelem annis —	40.
Conſiunt hinc anni —	111.

Miretur aliquis è judicibus omiſſum nobis Samſonem: qui Iudicum cap. XVI. 31, XX annis judicâſſe dicitur Iſraëlem. Sed non hoc temere à nobis factum: verùm quia annos ejus bis numerari non oportet. At hoc fiat, ſi poſt XL annos ſervitutis Palæſtinæ numeremus annos Samſonis XX. Quod eo fieri non debuit, quia Samſon variis quidem cladibus affecit Palæſtinos: non tamen prorſus ſuſtulit ſervitutem: quod ex omni Samſonis hiſtoria ſatis liquet. Imò etiam cum captus mortuuſque, dominati ſunt Palæſtini Iſraelitis. Quare prorſus cenſeo, viginti annos Samſonis includi in XL annis Palæſtinæ ſervitutis. Eoque ſi in annis expanſis numerare ſeorſum voles XX annos Samſonis, ſolum XX erunt tribuendi Palæſtinæ ſervituti. Vel hæc ineunda eſt ratio; vel ſi XL illos annos concurrere nolis cum XX annis Samſonis, dicendum erit ex XL annis ſervitutis XX concurrere cum temporibus Heli. Sanè ex hiſtoria Iudicum ſatis eſt apertum, quantopere Palæſtini ejus temporibus adflixerunt Iſraelem. Et pro hac ſententia adferre poſſis, quod LXX Interpretes non XL annos tribuant Heli, ut codices Hebræi: ſed ſolùm XX: nempe quia XX alteris Iſraelitæ ſervierint Palæſtinis.

CAP. V.

De ſpatio, quo penes Samuelem, & Saulem, principatus fuit Iſraeliticus. Atque intervallum hoc videri annorum XL.

IN intervallo, quod eſt à morte Moſis, uſque ad regnum Davidis, ſolùm ſuperſunt anni, quibus ſumma poteſtas Iſraelitica fuit penes Judicem Samuelem, & Regem Saul. Quamdiu Samuel judicârit Iſraëlem, nuſquam dicitur in Scripturis. Sed de Saule duobus locis legimus. Prior eſt, ubi duobus dicitur annis imperaſſe: alter, ubi quadraginta. Sed duos, vel neminem ut dici ſolet, reperias, quia, cùm Saul dicitur biennio imperium tenuiſſe, id capiant de annis quibus, defuncto jam Samuele, vel ſaltem non immiſcente ſe ultra Saulis negotiis, obtinuit principatum: cumque dicitur imperaſſe annis XL. id junctim intelligant de annis, partim iis, quibus vel ſolus, vel cum filiis, Samuel in Iſraele judex fuit; partim quibus ſic Iſraelis Rex erat Saul, ut ſua, inferior licet, & dignitas, & poteſtas maneret Samueli; partim quibus Saul præfuit ſolus. Operæ igitur erit videre, quæ genuina utriuſque ſit loci ſententia.

Prior ſic habet I Reg. ſive Samuelis XIII. I. *Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet: duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael.* Ubi duo in conſiderationem veniunt, quando cœperit regnare, & quamdiu regnârit. De priori dici videtur fuiſſe anniculum. Sed id perabſurdum. Nam quomodo anniculus fuerit, qui cum Rex eligeretur, humero tenus ſuper omnem populum èmineret? Itaque nonnulli, ut eſt apud Dionyſium Carthuſianum Rutæmundenſem, quidam putarunt κατ' ἔλλειψιν deſiderari XX, ut ſententia ſit, unius anni erat ſupra vigeſimum: quo cenſebantur bello idonei. Et quod ad numeros convenit Melchior Canus lib. II Loc. Theolog. cap. V. ad argum. XII: ubi indicat locum eſſe corruptum; ac pro *unius anni*, legi debere *viginti & unius anni*. Etiam Joſephus Scaliger, adverſus Paræum, cenſet, excidiſſe כ, hoc eſt XX, vel ל, hoc eſt, XXX. Sed hæc ſententia conſiſtere nequit, ſi ut opinio fert receptior, ſolùm annis rexit XX, vel XXI, aut XXII. Nam moriens filium reliquit Iboſeth annorum XL: ut eſt II Regum ſive Samuelis cap. II. 10. Alii igitur exiſtimant ſic verti debere, *Filius unius anni erat Sauls cum regnare cœpit.* Ac Isboſethum filium ſignari arbitrantur. Legas hoc apud Hieronymum in Traditionibus Hebraicis. Nec diſplicuit ea opinio Angelomio, vel Rabano: atque, è junioribus, Serario. Sed ſic in Hebræo deſideretur ל, quo dandi caſus indicetur. At R. Kimchi, & R. Ben-Gerſon, item Vatablus, Genebrardus, Pineda, Petrus Martyr Vermilius, Serario non improbante, annum unum fuiſſe ajunt ab electione: poſt quem cœperit regnare. Etiam Franciſcus Junius vertit: *Agens primum annum Schaul in regno ſuo.* Chaldæus verò Paraphraſtes ne quidem putat hic agi de annis: ſed exponit de innocentia. Ita enim [illegible]: *Sicut filius anni, in quo non ſunt culpa, Saul* (erat) *quando regnavit.*

Ac Symmachus ſimiliter apud Theodoretum quæſt. xxviii. ipſeque Theodoretus, qui addit: *Hoc dicit, quam ſimplex eſſet ejus animus, quando fuit Rex electus.* Etiam apud B. Hieronymum eſt in Traditionibus Hebraicis: *Sic erat innocens, quando regnare cœpit ſicut filius eſt unius anni.* Aben-Ezra etiam, & Hebræorum alii, ſimilitudinis particulam omiſſam arbitrantur. Sed & de innocentia morum accepere Gregorius M. in 1. Reg. lib. v. cap. iii, & Rupertus lib. ii in Exod. & 1 Reg. cap. xxix, & lib. ii in Apocalypſin. Adhæc ita Procopius, Angelomus, Lyranus, alii.

Hanc qui interpretationem probant, ſequentia etiam verba, quibus duobus regnâſſe annis dicitur, reſtringunt ad id tempus, quo in ſimili morum vitæque probitate ſe geſſit. Quare fatentur quidem multo diutiùs imperaſſe: ſed arbitrantur à Propheta indicari, exacto biennio non fuiſſe amplius, ſicut anniculum puerum, ſed tumidum, minuſque mandati divini obſervantem. Ut qui, contra Dei mandatum, Agago, Regi Amalecitarum, pepercerit. Etiam tyrannidis conſecutæ argumentum habemus in longâ perſecutione Davidis; quem tandem eò adegit, ut fugeret ad hoſtes. Præter eos, quos diximus, hanc etiam ſententiam ſequitur Seder Olam 1 part. cap. xiii. Sed quibus hæc diſplicet ſententia, & ipſi inter ſe variant. Sunt qui ea interpretantur de Isboſetho filio. Atqui importunum erat hic inſercire de annis Isboſethi. Neque is biennio ſolum rexit, ſed annis vii, ac dimidio.

Alii igitur ſententiam eſſe volunt, duos imperaſſe annos, cùm tria millia eligeret ex Iſraele: ut mox ſubjungitur. Sic Toſtatus, Vatablus, Genebrardus, & Pineda.

Aliæ ajunt annos indicari, quibus ſolus imperavit Saul. Nam primùm ſolus rexit Samuel, deinde cum filiis duobus, hinc cum Saule Rege, ac denique Saul rexit ſolus; videlicet ex quo mortuus eſſet Samuel, imò jam ante, ex quo, iratus Saulo, abiiſſet, nec vellet ſe amplius immiſcere negotiis Regis à Deo jam rejecti. Ante id tempus non ſolus regnabat Saul, ſed una cum Samuele, qui etſi regem creaſſet ob ſenilem ſuam impotentiam, non tamen ſe omni exuit dignitate. Itaque & Saulem publicè increpuit, cùm non exſpectaſſet Samuelem in Galgalis: ut eſt 1 Reg. cap. xiii. 11, ac deinceps. Idem coram Saule Agagum juſſit occidi: ut eſt 1 Sam. xv. 31. 32. Sed & eo vivente, Davidem inunxit. Etiam 1 Reg. ſive Sam. vii. 16. legas, *Judicat quoque Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ.* Ut habent codd. Hebræi, Chaldæi, & Græci. Sententia eſt, ex quo Samuel factus judex, non penitus depoſuit principatum, etſi judicis officium minus exercuerit ob ſenectutem, cujus cauſsâ & Regem creârat. Scio pleroſque putare, quæcumque poſtea egit, egiſſe ut Prophetam. Sed nihil impedit, quo minus idem & prophetes foret, & judex. Et quæ memoravimus judicis magis functiones ſunt, quam prophetæ. Atque ex his liquet, cur cum biennium dicitur imperaſſe, id ſolum intelligant de ultimo vitæ biennio, non de xviii præcedentibus, quibus eum cum Samuele imperâſſe etiam Flavius Joſephus dicit lib. vi. Antiquitatum cap. xiv. De biennio, quo regnâſſe dicitur, hæc ſuffecerint.

Venio nunc alterum ad locum de tempore, quo, Saul imperavit. Eſt is Act. xiii. 20. 21. *Et poſt hæc dedit judices uſque ad Samuelem prophetam. Et exinde poſtulaverunt Regem, & dedit Deus Saul, filium Cis, de tribu Benjamin, annis* xl. Hos xl annos de ſolo Saulo, excluſo Samuele, interpretantur Hieronymus in Tradit. Hebr. Auguſtinus lib. xvii de Civ. Dei, cap. vii, & lib. xviii cap. xx. Sulpitius Severus lib. i Hiſtor. Sac. Beda præfat. ii. lib. expoſitionis allegoricæ in Samuelem. Item è junioribus Melchior Canus lib. xi de locis cap. v, & Serarius in 1 Reg. cap. vii propoſ. iia, ubi ait, Samuelis annos fuiſſe ante Regis poſtulationem, poſt eam ſecutos xl annos quibus rexit Saul: negat hæc verba ullo gloſſemare debere incruſtari: omnino enim verba Pauli ſive Lucæ tam eſſe clara aptaque ut iis ſimpliciter ſit adhærendum. Et ſanè illud *EXINDE* non videtur ſinere, ut

a Pag. 215 & deinceps.

annos illos xl. etiam de Samuelis annis intelligamus. At, inquiunt, hanc interpretationem non ſinunt verba 1 Regum, ſive Samuelis cap. vi. 1: ubi ab exitu ex Ægypto uſque ad jacta à Salomone templi fundamenta, anni eſſe dicuntur cccclxxx. Tot verò anni conſiunt, ſi Samuelis & Saulis anni junctim efficiant annos xl: ſin Samueli annos tribuamus xx, ac Sauli xl, ſuperfore annos xx: eoque exigi, ut dicamus Apoſtolum, cum xl annos tribuit Sauli, συνεκδοχικῶς loqui, comprehenſis, annis non modo quibus cum eo rexit, ſed etiam, quibus Samuel vel ſolus, vel cum filiis obtinuit principatum, populo necdum Regem poſcente. Hæc ſententia nititur ea ἀπηχεῖ, locum, quem objectant, nec intelligi poſſe de ſolis annis, quibus Iſraelitæ ſuis paruerunt, excluſis annis ſervitutis: nec vitiatum eſſe à librariis. Mihi verò contrà videtur verba illa, quæ dixi, non de univerſis annis, ſed ſolùm τῆς ἀρχῆς intelligi: vel ſi alia mens prophetæ fuit, à librariis eſſe vitiata. Dixeris, nec illam Apoſtoli interpretationem huic poſſe ſententiæ aptari: quia antea cùm ab exitu ex Ægypto uſque ad quartum Salomonis annos numeraremus ɪↄlxxx. Samueli, & Sauli annos junctis tribuebamus ſolum xl, non, xx Samuelis appoſitis, lx. Non diffiteor. Sed ſi perſuadere poſſim Saulum ſolum rexiſſe annis xl, demam, quos ponebamus ſervitutis Palæſtinæ annos xx. Nempe quia, ex annis xl ejuſce ſervitutis, xx cum Samſone concurrant, ut dictum: at xx cum Heli. Vel quia Palæſtina ſervitus duraſſe dicitur annis xl, dicam eam incepiſſe propriè capto Saulo: antea non ita preſſos Iſraelitas, ut ſervitus dici mereatur. At cœpiſſe eo capto, mortuoque: duraſſeque xl illis annis quibus Heli Iſraëlem judicavit. Sanè non Heli ſervitute ea liberavit, quo vivo & arca Domini capta, ſed fecit id Samuel: ut eſt 1 Reg. cap. vii. Sed ſi hæc probentur minus: eſto ſanè, ut Apoſtolus comprehenderit annos Samuelis: quam ſententiam ſuperiùs ſecuti ſumus. Dixero tum non id per συνεκδοχὴν factum, ut dici ſolet: ſed Apoſtolum tempus ab initio judicum uſque ad Davidem in duo tempora partiri: illud quod Samuelem anteceſſit, & quod initium ejus principatus conſequitur. Prius dicitur fuiſſe annorum quaſi ccccl. Alterum à Paulo dividitur in ſpatium, quo Samuel judicavit, uſque dum Iſraelitæ Regem poſcerent, & illud, quo Regem habuere Saul, filium Cis. Omne hoc ſpatium, à ſpatio ante memorato, dicitur fuiſſe annorum xl: nempe tempus quo Samuel prophetes rexit uſque ad poſtulatum Regem, & exinde ad tempus, quo, illo amoto, ſive mortuo, Rex factus David. Apoſtolum, ſive Lucam, audiamus. *Poſt hæc annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit judices uſque ad Samuel Prophetam. Et exinde poſtulaverunt Regem: & dedit illis Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin: annis quadraginta.* Scio molliùs fluere ſermonem, ſi de Saule ſolo capiamus, qui proximè anteceſſit. Attamen durius eſt, ſtatuere mutificam adeo συνεκδοχὴν, quàm dicere, quadraginta illos annos numerari ab quadringentis quinquaginta annis, qui præceſſerant. Quomodo verborum illorum, ἔτη τεσσαράκοντα *annis*, vel potiùs, *anni quadraginta*, ſententia fuerit. *Hæc contigere annis* xl. Sive, *hi anni ſunt* xl. Eoque rectius ante ἔτη ponas στιγμὴν, quàm ὑποστιγμὴν, quò intelligatur verbum, ut vocant, ſubſtantivum, εἰσί, *ſunt*.

Sive autem tribuamus uni Sauli annos xl, ſive junctim Samueli, & Sauli: corruit ſententia Hebræorum in Seder Olam 1 Tractat. cap. xiii, ubi his juncti tribuuntur anni xiii: nempe Samueli xi, Sauli ii; ut cenſet Conſtantinus Phrygio. Probat autem ſententiam ſuam, quòd Arca in Cariatharim annis xx, ſaltem inceptis, non manſiſſe dicatur 1 Reg. ſive Sam. vii. 2. At Davidis anno octavo ablata è Cariatharim. Et Saul annos duos rexit. Ut ſuperſint anni xi; qui propterea dandi Samueli. Sed, qui ſic ſentiunt, falsò putant xx illos annos finiri in Davidis anno octavo, cum finiantur in initio Samuelis: quod obſcurum non eſt attentius verba ea legenti.

Eupo-

Digitized by Google

Eupolemus apud Euſebium Samueli, & Sauli, annos tribuit XXI.

Beda, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, è junioribus etiam Driedo, tribuunt Samueli, & Sauli, junctim annos XXXII. Atque hoc præeunte Joſepho Antiquitatum Jud. lib. VI, cap. XIV, & lib. X cap. XI: ubi ſoli Samueli annos tribuit XII: ſimul gubernantibus Samueli, & Sauli, annos XVIII Sauli ſoli II. Unde conſiunt anni, quos diximus.

Sed nihil horum admiſerim, quando Apoſtolus Paulus XL. annos atttribuit, ſive uni Saulo, ſive potius Samueli, & Saulo: ut recepta opinio eſt pene omnium: quorum alii utrique ſeorſum annos tribuunt XX; alii uni XXI, alteri XIX; alii uni XXII, alteri XVIII; imò & aliqui Samueli XXXVIII, Sauli ſolum II: nempe propter verba hæc antea etiam allata è I Sam.° ſive Regum XIII. I. *Filius unius anni erat Saul cum regnare cæpiſſet: duobus autem annis regnavit ſuper Iſraël.* Ob quæ nec plures ei annos tribui debere, ſententia eſt Maſſæi lib. V a. Cenſet verò Saulum
a Pag. 45. nec octiduo in rectitudine perſtitiſſe: anno regni priori percuſſiſſe Amalecitas: ſecundo defunctum Samuelem, ac David apud Regem Geth permanſiſſe quatuor menſibus: horum quarto occiſum eſſe Saulum. Nec plures agnoſcunt Adrichomius, Vignerius, Mercator, Verronius.

Cap. VI.

De intervallo ab exitu ex Ægypto uſque ad mortem Heli: atque illuſtratus locus Act. XIII.20.

EX iis, quæ hactenus diſſeruimus, facile eſt diſpicere, quantum ſit intervallum ab egreſſu ex Ægypto uſque ad initium Samuelis.

Nam Iſraëlitæ fuere in deſerto annis	—	40.
Hinc ad Othonielem numeravimus annos	—	34.
Inde ad Jephthe	— — —	311.
Hinc ad initium Samuelis	— —	111.
	Summa —	496.
Unde nec operoſum ſit ſtatuere de annis ab diviſione terræ Canaan, uſque ad idem initium Samuelis. Nam à ſuperiori numero ſolum auferri opus XL Moſis annos, & ſexennium Joſuæ, quod diviſionem anteceſſit. His ablatis anni ſuperſunt	— — —	450.

Quam bene hoc convenit cum eo quod B. Paulus apud Lucam Act. XIII. 20. intervallum hoc dicit eſſe annorum quaſi CCCCL. Verba ſunt in vulgata: *Et deſtruens gentes* VII *in terra Chanaan ſorte diſtribuit eis terram eorum, quaſi poſt* CCCC, *&* L. *annos: & poſt hæc dedit judices, uſque ad Samuel prophetam.* Græcè eſt, Καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου. Convenit quoque editio Syriaca. Atque hæc Apoſtoli verba mirificè confirmant, quæcumque hactenus de temporibus iſtis diximus: planè verò evertunt aliorum opiniones, qui centum annis minus putant. Ad illos enim CCCCL annos, quos dicit Apoſtolus, addamus annos, tum qui antecedunt, tum qui ſequuntur. Antecedunt XL anni in deſerto: & VI ante diſtributionem terræ Canaan. Sunt hi XLVI. Sequuntur anni Samuelis & Saulis XL: Davidis item XL: & tres Salomonis. Unde conſiunt anni LXXXIII. Jungamus ternos hoſce numeros, fuerint anni IↃLXXIX: ſive annumerato quarto Salomonis anno, quo templum condi cœpit, IↃLXXX. Quid his apertius?

Itaque, qui hac parte diſſentiunt, locum illum Apoſtoli à librariis corruptum ajunt, proque τετρακοσίοις *quadringentis*, reſcribere jubent τριακοσίοις, *trecentis*. Quæ ſententia placuit Cajetano, Luthero, Bezæ, Funccio, Temporario, Calviſio. Alii locum quidem corruptum putant: ſed (quæ Caſparis Sanctii ſententia eſt) in eo peccaſſe librarium, quod verba trajecerit. Vulgo quidem, ubi de diſtributione Canaan dictum fuit, ſic Græci habent codices. Subjicitur, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου. *Et poſt hac annis quadringentis quinquaginta dedit judices uſque ad Samuelem prophetam.* Sed aliter legit vulgatus interpres, qui ſic tranſtulit: *Sorte diſtribuit eis terram eorum quaſi poſt quadringentos & quinquaginta annos. Et poſt hæc dedit judices uſque ad Samuel prophetam.* Ut alios ſecutus codices videatur, ubi ſcriptum foret: κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν, ὡς μετὰ τετρακόσια πεντήκοντα ἔτη, καὶ μετὰ ταῦτα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. Quomodo & in Pariſienſi quadam editione editum. Ita annos CCCCL numerare conveniant à nato Iſaaco, cui promiſſa ſunt terra Canaan. Inde ad exitum ex Ægypto ſunt anni CCCC: ut eſt Gen. XV. 13. Adde nunc XL annos, quibus in deſerto fuerunt, & ſexennium, quo in terra Canaan degebant ante ſortitionem terræ. Sint anni CCCCXL. Hæc bene quidem conveniant cum eo, quod ait Lucas ſive Paulus, ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα *annis circiter quadringentis, & quinquaginta.* Sed neceſſe habeamus fateri corruptos eſſe Græcos omnes codices MSS; idque jam ab antiquis ſeculis, cùm nec aliter legerint Sancti Patres. Præterea non ſolum Apoſtoli verbis nitimur; ſed etiam apertiſſimis Scripturæ verbis in libro Judicum, & primo Regum: unde clariſſimè evicimus Chronologos prope omnes in temporibus ab exitu ex Ægypto, ad tempora Samuelis centum annis aberrare.

Cap. VII.

Num ab exitu ex Ægypto uſque ad quartum Salomonis annum, quo templum condi cæpit, ſint anni ſolum CCCCLXXX: *an vero locus* III *Reg.* VI. I. *quo id legere eſt, ſit corruptus.*

QUibus aliud videtur, aſſiduò nobis, tanquam Gorgonius caput, obtendunt verba, hæc primi ſive tertii Regum libri cap. VI. I: *Factum eſt ergo quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Ægypti, in anno quarto, menſe Zio (ipſe eſt menſis ſecundus regni Salomonis ſuper Iſraël) ædificare cæpit domum Domino.* Ita codices Hebræi. Etiam Salmanticenſis Judæus, qui ſcripſit Seder Olam: *Anno quarto regni ſui cæpit Salomo extruere templum anno Mundi* 3928: *quo tempore finiunt anni* 480 *egreſſionis in Ægypto. Nam anno* 448 *egreſſi ſunt.* Imo & hoc pacto habet tralatio Græca in editione Complutenſi. Clare enim exaratum ὀγδοηκοστῷ non, ut in aliis, τεσσαρακοστῷ.

Mihi ſic videtur, verba Hebræi codicis non debere intelligi ἁπλῶς, ſed reſtringenda eſſe ad ſolùm tempus, τῆς ἀρχῆς, non etiam ἀναρχίας, ac ſervitutum.

Nempe ut duntaxat numerentur anni Moſis	—	40.
Joſuæ, & Seniorum	— — —	17.
Judicum, de quibus in Judicum libro	—	299.
Heli	— — — —	40.
Samuelis & Saulis	— — —	40.
Davidis	— — — —	40.
Salomonis	— — — —	3.
		479.

Negamus igitur, id propoſitum fuiſſe divino ſcriptori, ut annos omnes referret; ſed contentum fuiſſe, commemorare id ſpatium, quo Moſi, Joſuæ, & Senioribus, item Judicibus ac Regibus, paruerunt, neglectis annis cæteris, quibus ab aliis ſervitute fuiſſent preſſi. Quorum memoria erat triſtis, & à quovis poterat colligi, & ſuperiori numero ſuperaddi. Hæc interpretatio, ut duriuſcula videatur, mollior tamen eſt, quàm quibus detorquent apertiſſima tot Scripturæ loca, ne ſervitutum anni veniant in cenſum.

Sin

Sin interpretatio ea admitti non poſſe, videatur; puto, potiuſquam ſic Scripturæ tot loca manifeſte adeò eludamus, ſatius eſſe ingenuè agnoſcere eum Scripturæ locum eſſe vitiatum. Quod circa annum Chriſti quadringenteſimum dicere veritus non eſt elegantet eruditus Theologus, ac in temporibus ſubactus, Severus Sulpitius, lib. I Hiſtoriæ Sacræ: ubi ſic ſcribit: *Quarto fere imperii anno primum fundamentum jecit: a profectione Hebræorum ex Ægypto anno fere octavo, & octogeſimo, & quingenteſimo. Licet libro Regnorum tertio* CCCCXL, *fuiſſe referantur: quod nequaquam convenit. Siquidem per ſeriem ſuperius comprehenſam facilis fuerit, ut minus fortaſſis annorum, quam amplius annotârim. Sed non dubito, librariorum potiùs negligentiâ; præſertim tot jam ſeculis intercedentibus, veritatem fuiſſe corruptam, quam ut Propheta erraverit. Sicut in hoc ipſo noſtro opuſculo futurum credimus, ut, deſcribentium incuriâ, quæ non incurioſe à nobis ſunt digeſta, vitientur.* Ad quæ Sulpicii verba hæc in Commentario ſuo Carolus Sigonius annotavit: *Cap.* VI. libro III. *Regum in Codice Hebræo numerantur anni* CCCCLXXX, *in Græco* CCCCXL. *Quæ res torquet multos, qui cælum terra miſcere malunt, quam, ut aliquid vitii, vel humanâ contractum incuriâ, in ſacris libris aſſerant. Sulpitius autem, natus ante annos mille ducentos, librariorum negligentiâ mendoſa multa in ſacris libris facta eſſe, præſertim in numeris cenſet; idque ne in ſuis aliquando eveniat, timet, aut potius prævidet. Neque enim quicquam apud eum numeris eſt vitioſius. Nonnulli verò poſt tot annorum ſpatia, multaque literarum detrimenta, omnia bene habere defendunt, ac ſophiſticis rationibus ſinceritatem hiſtoricæ veritatis corrumpunt. In numeris autem annorum, Regum, & Iſrael, tanta diverſitas, atque aliquando abſurditas eſt, ut tutius eſſe videatur, conſiteri eos librariorum culpâ aliquando vitioſos eſſe, quàm ad ineptas interpretationes, & ſolutiones, confugere. Diverſitas autem appâret, non ſolùm ſi ipſi numeri librorum Regum per ſe ſpectentur, ſed etiam multo magis, ſi cum numeris librorum Paralipomenon conferantur, quâ de re alibi diſſeremus & viam ad errores tollendos, aperiemus.*

Sive autem locus ille Hebræorum codicum ſit vitiatus, ſive integer ſit, ſed eo, quo diximus, modo, vel non valde abſimili, reſtringendus: omnino eò inclinat animus ab exceſſu ex Ægypto uſque ad tempus, quo Salomonis templum condi cœpit, annos eſſe non ſolùm CCCCLXXX; ſed centenos huic addi numero oportere. Quomodo ut ſentiam, tribus potiſſimùm adducor argumentis.

Primùm petitur ab auctoritate librorum veteris inſtrumenti: quorum annis collectis hujuſmodi numerus exſurgit. Nec movere debet, quod alii ſic annos numerant, ut centenis annis minus reſultet. Nam hi (ut de Seniorum annis taceam) etiam omne illud tempus prætereunt quo alienigenis ſervitum ab Iſraelitis fuit. At nunc non loquimur de annis ſolùm τῆς ἀρχῆς, ut fortaſſe intelligendus eſt propheres lib. I ſive III Reg. cap. VI: ſed etiam τῆς ἀναρχίας: ſive non ſolum de annis quietis, & libertatis; ſed belli etiam, ac ſervitutis.

Alterum, quo nitimur, eſt auctoritas Apoſtoli Pauli Actorum XIII. 20. ubi ait, à diſtributione terræ Canaan, uſque ad initium principatus Samuelis eſſe annos quaſi CCCCL. Nam apponamus initio annos XL quibus fuere in deſerto, & ſexennium, quo in Canaan pugnatum ante diſtributionem ejus. Poſt Heli vero addamus annos XL quibus rexere Samuel & Saul, XL item quibus David rexit, & ternos Salomon, antequam inciperet templum condere: reſultant anni integri IↄLXXIX. Proinde aut centum annis juſtum numerum auxit Lucas, ſive Paulus: vel Regum lib. I. ſive tertio centum anni deſunt. Utrùm ergo dicemus centenarium in Regum libris incuriâ librariorum omiſſum: an eum in Luca, eorum vitio, malè appoſitum. Equidem non video, cur non æquè peccari potuerit à librariis Judæis, quàm à Chriſtianis. Præterea ut à Judæis potius peccatum credamus, facit annorum numerus, qui particulatim in Hebræorum codd. legitur: ſicut antea oſtenſum.

Tertium argumentum petimus ab eo, quod tam multi veterum ab eo numero, qui III, ſive I Regum legitur cap. VI, ſibi diſcedendum putarint; neutiquam, ut cenſeo, id facturi, ſi ex uno illo loco omnem poſſe decidi controverſiam putaſſent. Sanè Glycas quidem part. II intervallum ab exitu ex Ægypto uſque ad templum conditum annorum eſſe ſtatuit CCCXXX; niſi corruptus, ut metuo, numerus, ſit. Sed multis partibus plures id intervallum, quod diximus, majus eſſe, quàm in libris Regum legitur, judicarunt.

Novenos enim addit Aimoinus lib. IV de geſtis Francorum cap. LIV. Quippe tribuit an. CCCCLXXXIX.

At CCCCXC adſignat Beda, Retractat. in Act. Apoſt. cap. XIII.

IↄII annorum id ſpatium cenſet Flavius Joſephus lib. VIII Antiquit. cap. V, ſecundum codices ex tralatione Rufini. Quos ſequuntur Dionyſius Carthuſianus, & Hugo Cardinalis in III Reg. cap. VI. item Sabellicus Enneadis I. lib. IX.

IↄX numerat Sulpitius Severus, ſi placet emendatio Caroli Sigonii.

IↄXL ſtatuerunt LXX interpretes: ut videre eſt editione Germanica, atque ea, quæ emendatiùs prodiit Romæ eſt CCCCXL. Ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ ἔτει τῆς ἐξόδου υἱῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Imò ſic quoque legit in ea Sulpitius Severus. Sed meritò hanc ſententiam rejicit. Sequitur tamen Oecumenius in Actor. cap. VII. Quod non ſatis attendit interpres ejus Joannes Hentenius. Nam ad otam annotavit, apud Oecumenium quidem legi τεσσαρακοστῷ: ſed mendoſè, eſſeque inde, quia *ex labili memoria hæc verba citavit.* Quod non ſcripſiſſet, ſi ſciſſet ſimiliter legi apud LXX.

IↄLX ſtatuunt Tyrii teſte Theophilo Antiocheno lib. III.

IↄLXVII annos poſuit Clemens Alexandrinus lib. I. Stromat. cap. XI.

IↄLXXIV cenſet Melchior Canus lib. XI Loc. cap. V ad argum. XII.

IↄLXXXVIII, ſecundum vulgatos codices Sulpitii Severi.

IↄXCII Juxta Joſephi codices Græcos a, ubi eſt πεντακόσια, καὶ ἐνενήκοντα καὶ δύο b. Quem numerum iccirco etiam in tralatione ſua Sigiſmundus Gelenius expreſſit. Numerumque eum non eſſe vitiatum colligere eſt ex lib. X. Antiq. cap. XI, ubi ait templum fuiſſe crematum annis CCCCLX ex quo condi cœpiſſet, ab egreſſu verò populi ex Ægypto annis cIↄLXII. Nam ſi ab annis hiſce detrahas CCCCLX, reſidui ſunt IↄXCII.

a Lib. 8. Antiq. cap. 2.
b Quingenteſimo nonageſimo ſecundo.

IↄCII, ſecundum Theophilum Antiochenum lib. III.

IↄCXII, ſecundum quoſdam Joſephi codices Latinos: ut videre eſt ex Toſtato III Reg. VI. quæſt. IV. & Pinedam lib. V cap. V. num. 101, & 612.

IↄCXXXIV, judicio Nicephori, Conſtantinopolitani Epiſcopi, Chronologiæ cap. IV.

IↄCLXXII, anni ſunt, ex ſententia Cedreni.

IↄCCXIII, ſecundum Philaſtrium Brixienſem III part. hæreſ. LXXII.

IↄCCLVII, aliqui ſtatuunt, apud Nicephorum.

In tanto diſſenſu nulla, ut dixi, mihi æquè placet ſententia, quàm Sulpitii Severi; niſi quòd unum cenſeam, vel alterum etiam annum, addi oportere. Nempe ut templum anno non CCCCLXXX; ſed IↄLXXX, condi cœperit.

F I N I S.

Nobi-

Nobiliſſimis, Ampliſſimis, Prudentiſſimis
Dominis,

AMSTELODAMENSIS REIP. CONSULIBUS,

ALBERTO CONRADO BURGIO, Curatori Societatis Indiæ Occidentalis, Illuſtriſſimorum Fœderatæ Belgicæ Ordinum ad Potentiſſimum Ruſſiæ Imperatorem, item ad Sereniſſimum Daniæ Regem, Exlegato, in Collegio etiam Illuſtrium Hollandiæ, & Weſt-Friſiæ Ordinum antehac Delegato, Illuſtris Amſtelodamenſium Gymnaſii Curatori;

CORNELIO GRAEF, Domino in Polsbroek, Societatis Indiæ Orientalis Curatori;

JOANNI CORNELIO GEELVINK, antehac in Collegio, tum Illuſtrium Hollandiæ & Weſt-Friſiæ Ordinum, tum præfectorum rei maritimæ, Delegato;

GERBRANDO PANCRATIO, Curatori Societatis Indiæ Orientalis;

GERARDUS IOANNES VOSSIUS
S. P. D.

Nobiliſſimi, Ampliſſimi, Spectatiſſimi Viri,

INter tot bona, quæ doctrinæ temporum debemus, facilè principem meretur locum, quòd abſque hac cœca ſit rerum veterum memoria: non quaſi non & alterum ejus lumen ſit; (quem ſibi honorem terrarum, locorumque peritia depoſcit:) ſed quia, citra commemorationem temporum, præcipua rerum geſtarum monumenta, quaſi triſtibus tenebris, ſpiſsâque jaceant caligine ſepulta. Utcunque enim ex memorabilibus, atque exemplis, de amplo veterum penu depromtis, non levem, tam pietatis, quàm prudentiæ, fructum capere ſit, etiam ejus, quando quidque contigerit, ignaris: in totius tamen orbis hiſtoria, vel magni, ac diuturni imperii, totiuſve Eccleſiæ rebus, ſi ordo geſtorum fœdè conturbetur, ne illa quidem, quæ videre nobis videmur, magis cernimus, quàm eximiam, & ab omni arte laudatam corporis humani

F fabri-

fabricam conſpiceremus, ſolùm oculorum aciem defigentes in monſtroſam hominis picturam; ubi pectus, capitis; venter, pectoris; brachia, pedum occuparent locum. E contrario autem, ubi ſeſe extulerit aureum temporum jubar: pulſis tenebris, plusquam Cimmeriis, clarâ omnia luce veſtiuntur; inque formoſo corpore omne membrorum decus appâret. Atque hoc eſt ſerenum, ac ſplendidum illud lumen, quod in Hiſtoria exigimus; non modò, quò prudentiam magis habeamus ducem, tum in vita privata, tum gerenda Republica; ſed etiam ad duo alia longè omnium maxima, quæ Chriſtianam religionem propiùs tangunt: nimirum ad certiùs cognoſcendam Scripturæ veritatem; & ad mentem ejus meliùs perſpiciendam; præcipuè in rebus hoc ſeculo controverſis. Quorum utrumque, ubi otium fuerit magis otioſum, fuſiùs diducam: ſuffecerit nunc rerum carpere faſtigia; ne exiſtimer, novum magis ordiri laborem, quàm epiſtolâ ſimplici, quæ liber fieri non debet, pauca præfari, tum de minutis duobus opuſculis, quæ nunc publici juris facimus; tum præcipuè de noſtro, & antehac, & in poſterum, inſtituto: cujus Vobis potiſſimùm, Nobiles, & Spectatiſſimi Viri, rationem me reddere æquum exiſtimavi; quandò me hanc ipſam Temporum ſcientiam in Illuſtri Urbis veſtræ Gymnaſio docere voluiſtis; proque veſtro ergà literas amore, atque erga literatos munificentiâ, bellè adeò, comiterque, jam annum habetis duodecimum; nec de me præclarè mereri deſinitis. Ut igitur à priori fructu, quem doctrinæ Temporum tribuebam, initium faciam; pace illud omnium, qui tempora non attendunt, vel morantur, exquirere paucis lubet; unde potiùs codices eos, qui canonem Scripturæ conſtituunt, à Prophetis eſſe, & Apoſtolis profectos, colligatur, quàm quòd, ſicuti apud nationes lampada alii aliis dabant, decurrentes in Vulcanalibus, Prometheis, Panathenæis: ita, longéque certiùs, Eccleſia, fidelis Scripturarum cuſtos, has ipſas, quaſi de manu in manus, tradiderit nobis? Nec eo offendi aliquis debet, quòd de Scripturis, ut traditionibus, loquar: cum hæ in iis, quæ Apoſtoli tradidere, familiam ducant. Illud potiùs dolendum, quòd homines profani, etiam, quæ ſcripto tradita ſunt, in dubium vocent: nempe quia, ut ajunt, quæ libris iis traduntur, res ſint longè à temporibus noſtris remotæ: cujuſmodi traditionibus non minùs ſæpe falli homines ſoleant, quàm numis adulterinis. Sed qui hunc in modum ratiocinantur, ignorare mihi videntur; veluti argentariis eſt lapis Lydius, quo metalla explorent: ita cunctis temporum intelligentibus eſſe, quo internoſcant traditiones veras à falſis, ſive ſcriptis, ſive non ſcriptis. In quorum utriſque ita comparatum eſt, ſicuti in catena videmus. Minuti enim artificii eſt, ſic annulorum alios aliis ſubdere, ut juncturâ referant catenam, licet eorum nexus ſit nullus. Hic ſi luſcitioſi ſimus, vel contenti è longinquo intueri; facilè quis oculos fruſtrabitur noſtros. Sin etiam annulos tangere grave non ducamus; mox fraudem loquentur manus. Simile quid in traditionibus uſu venit. Siquis enim in temporum ſcientiâ nihil, vel parum videat; facilè perſuaſeris, ea, quæ, ut Græci loquuntur, heri, & nudiuſtertius, tradi cœperunt, eſſe genuina antiquitatis monumenta; nihilque, niſi veritati conſentaneum, complecti. Sed in temporum ratione, & eorum ſcriptoribus ſubactus, priuſquam de rebus, vel auctoribus earum, ſtatuat aliquid, omnem Eccleſiæ ætatem tacitus animo pervolvet; donec vel concatenatio temporum traditionem comprobet veram, vel quiſpiam in ea defectus arguat falſam. Video quidem, non cujuſvis eſſe hanc viam inſiſtere. Sed hoc loco non tam de quovis è populo loquimur; quàm illis alicujus in ſtudiis nominis, aut progreſſus; quorum ſiqui ab hac ſcientia fuerint imparati, ſibi vitio vertant; vel quando ſe quilibet geſtit abſolvere; per me licet, ut culpam omnem transſcribant magiſtrorum inſcitiæ, vel inertiæ. Interea illis, quibus volupe fuit, ut ſanè debet,

ſecu-

Digitized by Google

ſeculis ſingulis conſiderare providentiam Dei in Eccleſia tuendâ, ſervandâque; plana omnis hîc futura eſt via; modò paullum in eam cogitationem, quam diximus, animum intendant. Equidem non diffitebor, quamquam id ſine mœrore facere non poſſum, incidiſſe me in nonnullos, quibus de veritate Scripturarum non liqueret. Sed fuere illi partim indocti penitus; partim aliorum potiùs ſtudiorum gnari, quàm vetuſtatis. Vel ſiquis non penitus hoſpes in iis, quæ ad ſeriem temporum pertinerent, nihilominus in tam ſancto negotio vix aliud, quàm ollas, & cucurbitas lippiret; ad manum erat facile remedium, quo ſaniorem ad mentem reduceretur. Quantilli enim hoc operis eſt apud temporum gnaros, per priora ire ſecula, donec perveniatur ad Chriſti vaticinia, præcipuéque miracula! Quorum ſi magnitudinem conſideremus, omnem exſuperant vim naturæ. Imperium enim exercuit Chriſtus in aquas, ventos, arbores, piſces, morbos, mortem ipſam; ut qui mortuos ſuſcitârit. Nimirum tota illi ſerviit rerum natura; eumque Deum, & Dominum ſuum, agnovit. Jam quàm miracula illa multa! quàm varia! nimirum non hic, illic, patrata; non ſubinde; ſed ſerie continuâ, præſertim in omnis generis morbis, vel tactu, vel ſolo etiam verbo, ſanandis. Quid præterea iis certius? ut oſtendit, quòd non in angulis contigêre; ſed tam multa, tam populoſa adiit loca, & undique magno ad eum ſtudio accurreretur. Luſtrata ei omnis Judæa, Samaria, Galilæa utraque, & terra cis Jordanem. Vel Hieroſolymorum magnitudinem cogitemus, & iſtic agentium multitudinem; præſertim Paſchali feſto: quo, ut ex Flavio Joſepho ſcimus, non minùs iſtic erat, quàm vicies ſexies centena virorum millia. De miraculis verò, quæ habemus (infinitis autem partibus plura fuere, quàm ſcimus) tunc temporis illa prodiderunt Euangeliſtæ, cùm adhuc ſupereſſent multa adeò millia, apud quos miracula patrâſſet. Ut quæ feciſſet, præcedente, comitante, ſequente plurimorum millium turbâ: quæ & ſtupore illorum Regem eum voluit creare. Quare neque veritatem miraculorum in dubium vocare auſi fuere hoſtes Chriſti. Quid aliud enim dixere Judæi, quàm Jeſum ea facere ope ſpiritus impuri? Quaſi non eò tenderent illa, ut deſtrueretur diaboli regnum. Neque gentiles aliud ei objectare, quàm magicas artes, quas in Ægypto didiciſſet. Quaſi non inde admodum infans cum parentibus ſit reverſus. Ut mittam, quod magus nullus poſſit adferri, qui vel milleſima ex parte, ea fecerit, quæ Chriſtus, ſine carminum vi, ſine herbarum ſuccis, ſine ulla obſervatione ſacrorum, libaminum, temporum: ut Celſo Epicureo ab Origene olim reſponſum fuit. Sed de iſto, ut miracula Chriſti & magnitudine fuerint ſtupenda, planéque naturæ vim excedentia; ut eadem eſſent numero innumera; ut fide etiam longè certiſſima; ſigillatim alibi, & accuratè agemus. Atque idem de Apoſtolorum etiam miraculis, imò & illis, quæ proximis contigere temporibus, dictum velim. Nunc inſtitutum proſequamur. A primis hiſce Chriſtianorum temporibus per antiquiora ſecula ad orbis adſcendere primordia, longè fuerit pulcherrimum. Sed enim plerique omnes laboris ſumus fugientes. Ut ſic quoque non leve quiddam me conſecuturum arbitrer, ſi ſaltim unum hoc impetrâro, ut ne illi, quibuſcum nunc mihi apud Vos, magni ac ſanctiſſimi Proceres, negotium eſt, ante inire temporum rationes deſinant, quàm illas de Chriſti miraculis ſubduxerint probè. Ubi enim ex hiſce clarè iis eluxerit divina Servatoris virtus: eâdem hinc conſtabit, non ſolùm de veritate inſtrumenti Novi, ſed etiam Veteris: quandoquidem, uti Moſes, & Prophetæ, teſtantur de Chriſto: ſic etiam Chriſtus ad eos nos remittit, velut teſtes omni exceptione majores. Utinam verò, ſicuti nos ex inſtrumento Novo de Veteri ſumus certi: ſic Judæi ex Veteri perſpicerent veritatem Novi. Mutuò enim allucent facem: atque ita allu-

allucent, ut Novum Soli, Vetus Lunæ, quæ à Sole lumen accipit, conferri mereatur. Sed enim Judæis quoque horribilis ea mentis cæcitas, juſto Dei judicio, obvenit ex temporum ignorantia. Nam cùm hi parum admodum videant in geſtis excidium prioris templi conſecutis; ſine quibus LXX Danielis hebdomades, aliaque tam præclara de Chriſto vaticinia, intelligi minimè poſſunt: tum verò longè minùs conſpiciunt in temporibus Chriſti, & Apoſtolorum, quæque excidium templi ſecundi exceperunt. Ubi non aliud elogium promerentur, quàm iſtoc, quo, (ut apud Platonem eſt) Græcos dignabatur Ægyptius ſacerdos, ſemper eos eſſe pueros. Atque hæc quoties cogito, non poſſum non ambabus, quod dicitur, ulnis amplexari grande illud beneficium Dei, in populo ſuo conſervantis hiſtoriam temporum, non illorum modò, quæ Chriſtum antecedunt: ſed Chriſti ipſius naſcentis; in terris commorantis; adeò digna Deo præcipientis de numine purâ mente colendo, nec in honore, vel opibus, ſed Deo, & promiſſis divinis, fiduciam reponendo; coram tot teſtium oculatorum millibus, tot, tantaque miracula patrantis; tam dura atque aſpera, mortem ipſam cum infamia, ſponte etiam ſubeuntis; tertio die, uti pollicitus erat, reſurgentis; inde quadrageſimo poſt die in conſpectu Apoſtolorum, quingentorum etiam fratrum, adſcendentis in cœlos; exinde Spiritum S. Hieroſolymis mittentis Apoſtolis; qui, homines licet ſimplices, nullâque honorum vel commodorum ſpe, potiùs cum magna dirorum ſuppliciorum, à quibus natura uſque adeò abhorret, exſpectatione, religionem Chriſtianam, longè adeò latéque, per totum terrarum orbem, breviculo temporis ſpatio, non ſine ſingulari Dei providentiâ, & ingentibus miraculis, propagarunt. Quid ſi jam ulteriùs perſequi velim conſecuta quindecim ſecula; quibus Dominus noſter, poſtquam cælos repetiit, ad dextram Patris conſidens, Verbo ac Spiritu Eccleſiam ſuam adverſus omne hoſtium genus defendit, ac conſervat? Sed enim ſuffecerit iſta carptim ac vellicatim attigiſſe: quando ea meditanti obſcurum eſſe nequeat, temporum notitiâ nos de Scripturæ veritate fieri peritiores. Proximum igitur eſt, ut in alterum (de quo præterea me dicturum receperam) conſiderationem paucis intendam: quomodo nimirum hæc ipſa temporum doctrina præſtet, ut Scripturarum mentem faciliùs, certiusque, litigioſo hoc ſeculo, capiamus. Omnes profectò experientiâ ſumus edocti, non contumelioſè, ſed veriſſimè dici, ipſas auro magis aureas Scripturas, quæ omnia ad credendum, ſperandum, faciendum, neceſſaria, perſpicuè ſatis continent, malè nihilominus poſſe intelligi. Et quis diffiteatur, non id modò habere in aliis locum; ſed in ſeſe etiam, ac unoquoque noſtri; quando omnes ſumus homines, ac errori iccirco obnoxii? In hac verò imbecillitate humanâ, non temere illud à Tertulliano, Latinorum Eccleſiæ ſcriptorum, quos habemus, vetuſtiſſimo, dictum fuit, antiquiſſimum quodque veriſſimum eſſe. Ecquid igitur ingeniis modeſtis (nam illa omniſciolorum pro deſperatis habemus) ad veram Scripturæ intelligentiam, atque adeò etiam ad Eccleſiarum pacem, fructuoſius eſſe poſſit, quàm ſi ante omnia quidem, animo veritatis percupido, Deum in Scripturis loquentem audiamus, præſertim eâ linguâ, quâ divinitus ſunt exaratæ: mox verò, quia nullus ſibi uni, vel paucis ſecum, Spiritum Dei ad Scripturas capiendas vindicare debet, audiat quoque Spiritum in Eccleſiâ loquentem: eoque homines conſulat pios juxta ac eruditos; ac novellis doctoribus ſuperaddat antiquos; ut hoc pacto cognoſcat, quid in Scripturarum interpretatione conſtanter amplexa ſit Eccleſia vetus; quando, & ubi, fuerit receſſum à judicio vetuſtatis; quid primò, quid deinde, quid poſtremò placuerit; atque ubi primis, ubi mediis, ubi ultimis temporibus, vel alii alios tulerint, vel anathema dixerint diſſentientibus? Si aliter nos componamus, quomodo non in hac mentium caligine, cæcoque amore ſui, crebrò, quod dicitur, à janua aberremus,

dum

dum ſuo quiſque, vel etiam æqualium aliquot judicio, Eccleſiæ doctrinam, ac gubernationem, metitur: priſca verò, & meliora illa tempora, eò deſpicit, quia ignorat? Quamobrem nihil æquè miſerum ſtatuo, quàm quòd iſte antiquitatis contemtus, ſive ſegnitie juventutis, ſive aliâ de cauſſa, quam dicere nihil attinet, tanta quotidie capiat incrementa. Et tamen ea eſt temporum malignitas, ut vix liceat ulcus hoc Chironium tangere. Et ſi liceat, brevitas inſtituti noſtri nunc non ſinat. Dolor interea expreſſit, ut, quæ dixi, illuſtri comprobarem exemplo; idque eorum potiſſimùm, apud quos vitium hoc præcipuè dominatur. Quales cenſeo, qui Samoſateni, vel Photini dogma orbi recoquunt Chriſtiano. Nam ſi cuncta Chriſtiani nominis tempora tacitè animo percurramus; nullam comperiemus Eccleſiam, ab Apoſtolis, vel iis, quos hi miſerant, conſtitutam, quæ aliquem ejus ſententiæ agnoverit doctorem. Equidem non diffiteor, quod obtendunt, extremis Apoſtolorum temporibus fuiſſe Ebionitas. Sed ullamne ex iis, quas dixi, Eccleſiis dare poterunt, quæ vel decimo ſucceſſionis gradu, multóque etiam poſtea, in defuncti epiſcopi, presbyteri, diaconi, imò vel hypodiaconi, lectoris, cantoris, vel exorciſtæ locum, prudens ſciens Ebionitam advocârit? Foris hi cœtus ſuos inibant; extra Eccleſiam erant, quam oppugnabant. Ex hoc genere eſt cenſendus Theodotus Byzantius, coriarius ille; qui poſtquam nihil penſi habuit novum dogma inducere de Chriſto mero homine, ob defectionem hanc, à Victore, urbis Romanæ epiſcopo, qui anno ducenteſimo, & antea, claruit, Chriſtianâ meruit communione privari. Ejuſdem farinæ erant duo ejus diſcipuli, Aſclepiodotus, & Theodotus trapezita: à quibus Natolius, auro corruptus, cùm antea Confeſſorum choro accenſeretur, Eccleſiâ relictâ, factus eſt Theodotianorum epiſcopus. Hic, poſtquam divinitus graves in ſomnis pœnas dediſſet, vix tandem à Zephyrino, qui Victori ſucceſſerat, in Eccleſiam eſt receptus. Quid nunc de Artemone dicam, atque omnibus ab eo profectis? Quid item de Samoſatenſi Paullo, Antiochenæ Eccleſiæ præſule? qui niſi ab omnibus audiiſſet Catholicus, nunquam per varios honoris gradus adſcendiſſet, donec eâ in Eccleſiâ teneret primas, ubi primò auditum fuiſſet Chriſtianorum nomen; quæ etiam Eccleſiarum Orientis prima cenſeretur. Eo in honore ordine illum præceſſerant, Euodius, Ignatius, Hero, Cornelius, Hero alter, Theophilus, Maximinus, Serapio, Aſclepiades, Philetus, Zebennus, Babylas, Fabius, Demetrianus: ut Paullus iſte fuerit præſulum Antiochenorum quinctuſdecimus. Sed operæ eſt cognoſcere, quid virum tantum impulerit, ut dDeſereret fidei normam, quam obſervaſſent tot ſui deceſſores, viri ſanctiſſimi, plerique etiam ſcriptis, & martyrio inclyti. Vivebat iis temporibus Zenobia, Odenati vidua, Palmyrenorum regina: quæ in Oriente longè, latéque, rerum potiebatur; multúmque metuebatur à Perſis, Arabibus, Saracenis, Armeniis, Ægyptiis; diu etiam à Romanis. Cumque doctiſſima foret ipſa, doctos etiam magno in pretio habebat; ante omnes Longinum, eâ eruditione virum, ut viva bibliotheca, & obambulans Muſeum, diceretur. Atque ille quidem religione erat gentilis; ipſa autem Judæa; unde & doctiſſimos ſecum Judæos habebat. Horum commercio tantum profecit Longinus, ut præclaro admodum elogio Moſem ornaret, aureolo, qui hodiéque ſupereſt, libello de ſublimi dictione. Sed ut ea cum Judæis familiaritas Longino profuit non mediocriter: ita è contrario perdidit Samoſatenum. Nam cùm eâ tempeſtate Antiochia, Syriaque univerſa, in Zenobiæ forent poteſtate: ſæpius confligandum erat Paullo cum Judæorum doctiſſimis, & diſertiſſimis. Ac magnopere quidem adlaborabat ille, ut & hi, & regina ante omnes, (quæ eum magni faciebat, & à qua ipſe majoris fieri cuperet) deinceps agnoſcerent, Jeſum eſſe promiſſum illum Meſſiam. Sed offendebantur illi doctrinâ Eccleſiæ, de uno Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto. Quò etiam pertinebat re-

receptiſſima gratias agendi forma: *Deo Patri*, & *Filio*, *Domino noſtro Jeſu Chriſto*, *cum Sancto Spiritu gloria*, & *imperium*, *in ſecula ſeculorum. Amen.* Siquidem Samoſateni temporibus utebantur hac normâ, eâque à majoribus acceptâ: ut teſtis eſt locuples eorum temporum ſcriptor Dionyſius Alexandrinus: cujus de eo verba legere eſt apud B. Baſilium in præclaro de Spiritu Sancto opere ad Amphilochium, Iconienſem epiſcopum. Paullus ergo faciliorem hoc pacto ſibi victoriam ratus, neglectâ priorum doctrinâ, in Artemonis caſtra conceſſit; Judæiſque illud largitus fuit, unam eſſe ὑπόστασιν divinæ naturæ; nec Jeſum priùs fuiſſe, quàm de Spiritu S. è Virgine Mariâ naſceretur. Non tulit tam fœdam συγκατάβασιν Synodus Antiochena: quæ propterea Paullo Domnum ſuffecit; approbante hoc ipſum epiſcopo Alexandrino. Nempe nihil tale hactenus, vel Antiocheni audierant, jam inde ab Euodii temporibus; vel Alexandrini, ex quo iis præfuiſſet Marcus Euangeliſta: quorum uterque Eccleſiis illis, præcipuis totius Orientis, primus ab Apoſtolis epiſcopus datus erat. Patriarchæ Conſtantinopolitani ſententiam nemo hîc à me requirat; quando necdum nova erat Roma. At veteris Romæ, & cum eo totius Occidentis, idem fuiſſe judicium de Paullo, partim eò ſcimus, quia ſcriptores antiqui, ac fide digni, ita de hoc prodiderunt; partim quia etiam, dum gentiles forent imperatores, nec univerſalia haberi Concilia poſſent; ne non Apoſtolica de duabus in Chriſto naturis per omnes Orbis Eccleſias decurreret, cùm aliter cavebatur, tum præcipuè commercio literarum, quas dixere pacificas, canonicas, eccleſiaſticas, communicatorias, vel etiam formatas. His enim vel maximè, quod multi non ſatis attendunt, continebatur illa in Chriſtiana fide conteſſeratio hoſpitalitatis; ut eam vocat Tertullianus. Nulla quippe Eccleſiarum ab Apoſtolis edocta, primumve ab iis nacta doctorem, ignara erat doctrinæ, quæ ab Apoſtolicis in ea ſonuiſſet temporibus: ubi quicquid memoriæ hominum, etiam longævorum, deeſſet, Eccleſiaſticis ſupplebatur archivis. Quocirca nec Samoſateno, vel ejus aſſeclis, nec omnino cuipiam, qui ab Catholica ſe Eccleſia ſeparâſſet, epiſtolas dediſſet canonicas. Cujus rei complures laudare teſtes poſſum. Sed fuerint omnium inſtar Optatus Milevitanus, & Hipponenſis Auguſtinus: quorum ille, cùm lib. II urbis epiſcopos memorâſſet ad Siricium uſque, ſui temporis epiſcopum Romanum; ſubjungit deinde: *Cum quo nobis* TOTIUS ORBIS *commercio Formatarum in una communionis ſocietate concordat.* Alterius eſt epiſt. CLXIII, ad Eleuſium, & alios: *Hic primò aſſerere conatus eſt, ubique terrarum eſſe communionem ſuam. Quærebam, utrùm epiſtolas, quas formatas dicimus, poſſent, quò vellent, dare;* & *affirmabam, quòd manifeſtum erat omnibus, hoc modo facillime illam terminari poſſe quæſtionem.* Ac præcedenti etiam epiſtolâ idem dixerat: *Unde factum eſt, ut etiam ad nonnullos Donatiſtarum primarios ſcriberemus, non communicatorias literas, quas jam olim, propter ſuam perverſitatem, ab unitate catholica, quæ toto orbe diffuſa eſt, non accipiunt; ſed privatas tantùm.* Nec horum demum temporibus ea formatarum cœpit conſuetudo. Nam, ut de Laodiceno Concilio taceam, deque ipſo Niceno (quorum illud literarii talis commercii meminit canone CXLV, hoc XVIII) etiam Euſebius Pamphili in ſeptimo Hiſtoriæ conſervavit nobis hujus generis epiſtolam; & quidem à Synodo Antiochenâ ad Dionyſium Romanum, & Maximum Alexandrinum, in ipſius Samoſateni cauſſa exaratam. Quin, ab exceſſu Apoſtoli Joannis annis quadraginta, vel etiam minùs, obtinuiſſe eas in Eccleſia, vel ex vita Xyſti apud Anaſtaſium conſpicimus. Vereor, ne promiſſam brevitatem, modumque epiſtolæ, excedere videar, ſi ulteriùs ſermonem producam de duobus illis ingentibus bonis, quæ è temporum doctrina promanare dicebam. Ea parùm ipſe attendebam, cùm animum ad hoc ſtudium appellerem in prima penè adoleſcentia. Quid mirum? quando non tam judicio

ad

Digitized by Google

ad illud deferrer, quàm occaſione bibliothecæ, bellè adcò inſtructæ, etiam ab antiquis Eccleſiæ ſcriptoribus, quam reliquerat mihi doctiſſimus, idemque vetuſtatis amantiſſimus parens meus. Sed quanto cum ætate altiùs me poſtea in hoc ſtudium penetravi : tanto magis ejus neceſſitatem perſpexi. Præcipuè verò ex laboribus iſtis vidi fructum me percepiſſe maximum, poſtquam Theologico illuſtrium Hollandiæ, & Weſtfriſiæ Ordinum Collegio præfectus, cum Scripturis cuncta Eccleſiæ tempora jungerem; atque ita, nullâ ſpe, niſi cæleſti, laborem mihi ipſe duplicarem. Idem amor, ac ſtudium manſit, cùm deinde in Leidenſi Academia, præter literas Græcas, omnem omnium temporum hiſtoriam, ſacram, Eccleſiaſticam, civilem, enarrarem. Ac quamvis, ut alia omnia, ita animum quoque auferre ætas ſoleat : necdum tamen mihi, in illuſtri Gymnaſio veſtro idem ſtudium profitenti, ardorem iſtum ætas exſtinguit frigidior : quin potiùs gliſcit. Nempe majoris mihi ſemper fuit conſcientia, quàm res fluxæ : eoque penè hoc uno metior cuncta, ut in Die illâ, quæ animo ſemper obverſatur, otii pariter, ac negotii mei, faciliùs Deo rationem reddam. Quomodo animatus, quicquid mihi temporis à publico munere, auctoritate veſtrâ impoſito, reſtat, id omne, quatenus per indigenarum, ac præcipuè exterorum interpellationes licet, in eo inſumo, ut literarum etiam monumentis non malè promerear de ſtudiis, præcipuè juventutis. Quocirca ut in aliis à me artibus, ac ſcientiis, factum : ita, in doctrina quoque temporum, multa jam literis mandavi. Sed hactenus penè omnia in bibliothecæ forulis deliteſcunt. Interim tempora labuntur, atque ætas affecta aurem vellit, ac cogitare jubet de ſarcinulis colligendis. Eo igitur animo ſum, ut illis dem lucis uſuram, in quibus perficiundis, vel emendandis, minus operæ deſideratur. Solùm dubitavi, utrùm ſatius foret, initium ducere ab orbis, an Chriſti incunabulis. Verùm enimvero licet temporum doctrina, præſtantium virorum induſtriâ, nunquam majora ceperit incrementa, quàm ſeculo proximo : multùm tamen vereor, ne non unius ætatis negotium ſit, priuſquam hæc ſcientia ad id faſtigii adſurgat, ad quod aliæ quædam jamdiu pertigerunt. Nec propterea tam animo, quàm otio, mihi opus ſit in exaſciandis noſtris. Utcunque enim viribus diffidam meis : bona tamen ſpes eſt, in hoc etiam ſtudio, ubi toties noctem omnes offendimus, quò plures plura dicent, & conferent, eò citiùs poſſe tenebras diſcuti. Quocirca ab illis Veteris Inſtrumenti paulliſper recedam cum animo revertendi. Nunc verò exorſus à Novo, diatribam geminam; unam de Soſpitatoris noſtri genere; alteram de annis ejus nati, baptizati, mortui; publici juris facio. Utramque, magni magnæ Urbis ANTISTITES, columina patriæ omni laude majora, ampliſſimo nomini veſtro, L. M. Q. offero, dicóque. Nec ignoro, quanto majora meritis debeantur veſtris. Sed cùm non poſſem hoc tempore, quali vellem; volui, quali poteram teſtimonio, cultum atque officium noſtrum teſtari. Et fidentiorem me faciebat, notiſſima omnibus æquitas judicii veſtri : ut iniqui ipſe judicii reus fuerim peragendus, ſi metuiſſem, ne libellis noſtris plus demeret favoris, quòd exigui forent; quàm adderet argumenti non præſtantia modò, ſed etiam difficultas. Et ſtultè adeò ſi ſapuiſſem, ſapientiâ tuâ errori noſtro, vel in proximo de libellis noſtris ſermone, longè humanitatis & affectus pleniſſimo, mederi potuiſſes, magnifice, atque ampliſſime Conſul, ALBERTE CONRADE BURGI, tot jam honoribus perfuncte, non in Urbe modò patriâ, cum quavis Orbis certante; ſed in totius etiam Hollandiæ, ac Weſt-Friſiæ Senatu; legationibus quoque ad Ruſſiæ Imperatorem, & ſereniſſimum Daniæ Regem, magnâ prudentiæ laude feliciter obitis, longè, latéque, celebratiſſime : tum autem, (quod, multis partibus minus ſit licet, me tamen, & literarum ſtudia, propiùs ſpectat) Athenæi noſtri jam ab eo tempore Curator, quo ſic Deo, & prudentiſſi-

mæ

mæ Urbis hujus Proceribus, placuit, ut ego, & ab omni laude cumulatiſſimus collega meus, Caſparus Barlæus, prima illius fundamenta jaceremus. Ut verò porrò etiam ſtructura ejus pulchrior, pulchriorque exſurgat; & voce, & calamo, pariter adnitimur. Ac ſi vita ſuppetat, uberiores deinceps animi hujuſce teſtes dabo, non modò publici boni amore, ſed etiam veſtri: quibus ſi placebunt noſtra, magis placitura ſunt aliis, & auctori; quantóque Vobis per hæc carior reddar, tantò ipſi etiam mihi carior fiam. Deus Opt. Max. porrò quà terrâ, quà mari, Urbem hanc ſecundet; jam nunc licet felicitate, & rerum copiâ, nulli ſecundam. Atque idem familias veſtras cunctis animi, ac fortunæ bonis locupletet. Vos ipſos, ex bonorum civium, tot etiam eruditorum votis, Urbi, Eccleſiæ, Gymnaſio noſtro, imò potiùs veſtro, ſoſpites ac propitios diutiſſimè conſervet.

Amſtelodami. cIↃ IↃCXLIII. V Kal. Novemb.

GERAR.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

GENERE JESU CHRISTI

DISSERTATIO.

VTilis, imò neceſſaria eſt conſideratio de genere Jeſu, ut conſtet, eum eſſe promiſſum Meſſiam. Nam in paradiſo quidem non aliud prædictum erat, quàm ſemen mulieris contriturum caput ſerpentis *a*: poſteaque id reſtrictum fuit ad ſemen Abrahæ *b*, Iſaaci *c*, & Jacobi *d*: tandem autem limitatum eſt in Davide, filio Jeſſe *e*. Quare, niſi Chriſtus ſit natus ex Abrahamo, ac Davide, non fuerit promiſſus Meſſias. Hinc eſt, quod tanto ſtudio doctrinam eam ſemper impugnarint veritatis Euangelicæ hoſtes: ac contrà pro ea, tanquam pro aris, & focis, ſemper decertarint amici cæleſtis veritatis. Interea negare non poſſumus, hos ipſos, etſi in ſumma rei convenirent, in nonnullis tamen diverſa ſenſiſſe. Quid mirum? quando vix alia eſt controverſia, quæ majoribus implicetur difficultatibus. Propterea operæ me facturum putavi, ſi ordine hæc duo exponerem: priùs, quid Matthæo Euangeliſtæ; deinde, quid B. Lucæ in genealogia ſua fuerit propoſitum. His duobus duo alia, mantiſſæ ſive corollarii loco, ſubjungam: unum eſt, an repugnet Scripturis, quòd Jeſus à gentilibus, ac Judæis, Pantheræ filius dictus ſit. Alterum verò, quos Scriptura appellet fratres Chriſti. Aliqua etiam alia quatuor iſtis inſpergam. Quippe occaſione genealogiæ Jeſu ſecundùm Matthæum, etiam aperiam, quid ſentiendum ſit de Euangelio Hebraicè exarato, quod Matthæi habitum fuit. Nunc promiſſa exſolvere aggrediar.

a *Gen.* 3. 15.
b *Gen.* 12. 3.
c *Gen.* 26. 4.
d *Gen.* 28. 14.
e *Pſal.* 88 *ſive* 89. 4. 5. & *Pſal.* 131. *ſive* 132. 11. *item* 1 *Par.* 17. 11. & *ſeqq.*

CAPUT I.

DE

GENEALOGIA JESU CHRISTI

SECUNDUM MATTHÆUM.

I.

B. Matthæo propoſitum fuit demonſtrare Jeſum eſſe filium Abrahæ, ac Davidis: ut liquet ex primis Euangelii verbis: Liber generationis Jeſu Chriſti, filii David, filii Abraham.

UBi *liber* ſumitur more Hebræorum; qui, (ut videre eſt Geneſ. v, 1.) ſimiliter dicunt ספר תולדות *ſepher tholedoth*: quod ſignat, *librum generationis*: hoc eſt, catalogum, ſive recenſionem. Sed Moſes dicit, *librum generationis Adam*; Matthæus, *librum generationis Jeſu*: ut illic *generatio* ſumatur activè, de iis, quos Adam genuit; hoc eſt, de poſteris: hic de illis, à quibus genitus eſt Chriſtus; hoc eſt, de majoribus Chriſti. Verba igitur adlata non ad univerſum pertinent Euangelium; ſed tantummodo ad ſequentes proximè ternas γενεὰς δεκατεσσάρας *a*.

a *Generationes quatuordecim.*

II.

Eſſe verò Chriſtum ex genere Abrahæ, ac Davidis, eo comprobat Matthæus, quòd Joſephus ab iis fuerit propagatus.

NOn ulteriùs, quàm ad Abraham, aſcendit; quia, ut ſuperius dixi, poſt Adamum primus Abraham fuit, cui promiſſio fieret. Huic Davidem addi opus erat; quia ultimus eſt eorum, ad quos in Verbo Dei promiſſio reſtringatur. Neque cùm David in Scripturis *vir Dei a* nuncupatur, id ſolùm propter actiones ejus dictum puto, quarum aliquas admodum fuiſſe improbas negare non poſſumus: ſed etiam, imò potiſſimùm, quia David placuit Deo in Chriſto, ex ſemine ejus naſcituro. Itaque & cùm Ezechiæ ait, ſe liberaturum eum propter David *b*; præcipuè attendi arbitror hanc de Chriſto promiſſionem.

a 2 *Paral.* 8, 14. & *Nehem.* 12, 24.
b 2 *ſive* 4 *Reg.* 20. 6.

III.

In hac verò genealogia referri, qui naturâ, ſeu ἐμμέσως c, ſeu ἀμέσως d, filii fuerint, ex eo colligi videtur, quod Matthæus utatur voce ἐγέννησε e. Quo ſignificat, Joſephum fuiſſe naturâ filium Jacobi: ac ſimiliter de omnibus ſentiendum, qui præceſſere.

PLus enim eſt, genitum eſſe ab aliquo, quàm ejus filium dici. Sanè Angeli, & Adamus, vocantur filii Dei; qui tamen ab eo non geniti, ſed creati fuere: nec filii adoptivi ſunt geniti ab adoptante; ut ſatis liqueat, ab aliquo eſſe genitum non tam latè patere; quàm alicujus filium vocari.

c *Interventu alicujus.*
d *Proximè.*
e *Generavit.*

IV.

Sed gravis hìc quæſtio exſurgit, an ſolidè ſic adſtruatur Jeſum eſſe e ſtirpe David. Sanè Judæi, ac Gentiles, duo objectare Chriſtianis ſolent. Unum eſt, ſi Chriſtus ſit Virginis filius; genus Joſephi nihil ad

genus

genus Chriſti pertinere. Alterum eſt, ſi Chriſtus e matre cenſeatur, è Levitica tribu fore; non è Iuda, unde David deſcendit.

EX gentilibus, qui, hac parte Judæos ſecuti, Chriſtianis iſthæc objectarint, primus fuit Celſus ille, contra quem Origenes ſcripſit. Is Jeſum fuiſſe Pantheræ filium ajebat; ut poſtea oſtendam. Hunc ſecutus fuit Porphyrius; ut ex Hieronymo ſcimus. At Porphyrium Julianus Apoſtata: de quo teſtes nobis B. Hieronymus comm. in cap. I Matth. & Cyrillus Alex. lib. I contra Julianum. Imò & ab hæreticis nonnullis idem factum: ut Fauſto Manichæo; de quo cognoſcere eſt ex illis, quæ adverſus eum ſcripſit Auguſtinus lib. XXIII, cap. IX. Atque hi ſunt, qui ſe tuentur utroque eorum, quæ dicebamus.

V.

Poſteriori priùs occurram. Non ſi Elizabetha erat filia Aaron, eò etiam Maria fuerit Aaronis filia. Nam Mariam quidem ſtatuimus ex utroque parente deſcendere e tribu Iuda: Eliſabetha autem matrem, vel aviam, nupſiſſe vero è tribu Levi; ut ea hac ratione filia Aaron dicatur.

NEc tamen defuere ex veteribus, qui paullò aliter reſponderent. Ajunt illi, Mariam ratione paterni generis fuiſſe ex Juda; ratione materni, ex Levi. Eliſabetham autem ejus cognatam fuiſſe materna ſtirpe. Sanè ſic quoque Chriſtus ſit ex ſtirpe Juda; ſed ſimul etiam ex ſtirpe Levi. Verùm obſtare videtur, quòd ad Hebr. cap. VII, dicitur, non fuiſſe Jeſum ex tribu Levi, ſed Juda. Quare veriſimilius cenſeo, Mariam ratione utriuſque parentis fuiſſe ex ſtirpe Juda: Eliſabetham verò duntaxat ratione matris, vel aviæ. Id enim ſatis eſt, ut cognata dicatur. Eoque nec audio fabulatores iſtos, qui perſuadere nobis ſtudent Annam, matrem Mariæ, fuiſſe filiam ſacerdotis Matthan, ſororeſque habuiſſe Mariam, & Sobam: quæ apud Nicephorum, plurimarum fabularum conſarcinatorem, legere eſt.

VI.

Vidimus, quàm infirmo nitantur tibicine, qui ex eo, quòd Eliſabetha, Mariæ cognata, fuerit filia Aaron, collegerunt, etiam Mariam fuiſſe filiam Aaron. Nunc diluendum, quod objectant, ex genealogia Matthæi (addunt & Lucæ, de quo poſtea videbimus) tantum ſequi, Ioſephum fuiſſe ex familia David; non item Chriſtum: ut qui non Ioſephi, ſed ſolius Mariæ filius dicatur. Huic argumento aliqui eo putant ſatisfieri, quòd multis modis aliquis filius *dicatur: interque eos modos ſit connubii unus. Filium igitur Davidis eſſe, quia connubiali lege filius eſſet Ioſephi; quem genus ſuum à Davide duxiſſe, ſatis convenit.*

HOc pleniùs intelligetur, ſi explicemus, quàm variè accipi ſoleat *filii* vocabulum. Sic verò vocatur aliquis vel Naturâ, vel Lege. Naturâ quis ejus eſt filius, è cujus ſemine eſt genitus. Lege autem alicui id nomen bifariam tribuitur: nempe vel communi gentium lege, vel propriâ Iſraëlitarum. Poſterioris erat generis illa, qua viduam defuncti ſine prole proximus ſanguine ducere jubebatur, non tam ſibi, quàm defuncto, prolem inde ſuſcitaturus. Communis verò Lex vel adoptionis eſt, vel connubii. Adoptionis erat, qua extraneus, ſive is filiusfamilias ſit, ſive ſui juris, in liberorum aſſumitur locum. Connubii eſt ea, qua gener ſoceri, privignus vitrici filius habetur. Sufficere igitur putant, quòd Joſephus, Mariam ducendo uxorem, parens Chriſti fieret: inque eo, qui patrem in terris naturalem non haberet, patris naturalis loco foret: unde & ipſa Maria, filium alloquens, eum patrem illius vocat. *Ecce*, inquit, *pater tuus, & ego, cruciati quærebamus te.* Luc. II, 48.

VII.

Sed multum metuo, ne obſtet illud, quod ſic non probetur eſſe è tribu Iuda, ac multo minus e ſemine Davidis. Atqui cùm promiſſum eſt Davidi, ex ſemine ejus naſciturum Meſſiam, ſeminis voce, non qui connubio materno fieret filius; ſed qui naturâ foret filius, intelligi videatur.

SIc ſanè ſemper Synagoga, ſemper etiam Eccleſia, promiſſionem eam intellexit. Semper etiam Sancti Patres ſtatuerunt, Jeſum non ſolâ connubii lege; ſed etiam materno, avitoque ſanguine, à Davide genus ducere.

VIII.

Diſpiciendum igitur, an non ſolidiùs occurrant, qui ex Numer. XXXVI, 6. colligunt, non licuiſſe virginibus nubere extra tribum ſuam: eoque, ſi oſtenſum ſit, Ioſephum eſſe ex tribu Iuda, pariter liquere, Mariam eâ ex tribu fuiſſe: præſertim cùm Ioſephus fuerit vir juſtus, ut tradit Scriptura a; *ac propterea nihil adverſus Legem fuerit acturus.* a Matth. I, 19.

SIc veterum multi argumentantur: in his Ambroſius in cap. III Lucæ, & B. Hieronymus in cap. I Matthæi. Imò in hoc reſponſo etiam Annalium Eccleſiaſticorum conditor acquieſcendum ſibi putavit in Apparatu ſuo *b*. b Num. 31.

IX.

Verùm non, ſi Maria debuerit nubere tribuli, eò conſequitur, nupſiſſe alicui è ſtirpe David. Quippe Juda reliquit Phares, & Zara; Phares Heſron, & Hamul. At David non fuit è familia Zerachi, nec Hamul; ſed è familia Phares. Imò ex Heſronis familia erant Jerameel, Ram, Chalabai. Non David fuit ex Jerameel, vel Chalabai, ſed Ram; à quo ſeptimus eſt David. Vide I Paral. c. II, verſ. 4, 5, 9. & ſeqq.

CUm igitur Davidis tempore multa millia fuerint in tribu Juda præter Davidem; & illi non minùs poſteros reliquerint, quàm David: nihil apertius eſt, quam ex eo, quòd nuberet tribuli, minimè conſequi, nupſiſſe alicui è ſtemmate David.

X.

Præterea oggeritur à Judæis, Moſen Num. XXXVI, non loqui de virginibus quibuſvis, ſed tantummodo ἐπικλήροις, *ſive heredibus: quibus ſolis non licuerit nubere extra tribum ſuam: at licuiſſe id cæteris, hoc eſt, iis, quæ fratrem aliquem, vel plures haberent. Et ſane, quod hi dicunt, id cuivis Moſen inſpicienti apertiſſimum eſt. Etiam Deuter. XXI, II. permittitur ducere alienigenas, præter Cananæas bello captas. Varia item ſuppetunt exempla eorum, qui uxorem duxerint extra tribus ſuas.*

SIc Naaſſon, tribus Iudæ princeps, Eliſabetham, priorem Aaronis filiam, duxit uxorem. Iudicum ultimo jurant tribus aliæ, non daturas ſe filias ſuas Benjamitis, propter ſcelus ab iis patratum. Ergo antea id ſolent facere. Salmon duxit Rachab Cananæam. Filius ejus Booz Ruth Moabitidem. David Michlol Benjamiticam; quippe Saulis Benjamitæ filiam. Atque (ut taceam de Salomone, ducente filiam Pharaonis:) Joada ſacerdos adſumſit uxorem Ioſaben è tribu Levi, amitam regis Ioas. Quamquam poſtremum hoc exemplum non multum adverſaretur Epiphanio adverſus Antidicomaritas: ubi ſtatuit, duas tribus Iudæ, & Levi, matrimonia inter ſe junxiſſe. Rectè hoc: at non item, quòd iſthoc putat ab hiſce ſolis factum. Nam contrarium prioribus evicimus exemplis.

Ac

Digitized by Google

Ac video, plura etiam pro hac ſententia adferri à Bonaventura Cornelio Bertramo in Lucubrationibus Franketalenſibus cap. VI *a*, Nempe omnis illorum, qui diſſentiunt, error ex eo profluxit, quòd locum Numerorum perperam intellexerint: nec diſtinxerint inter virgines ἀπροίκους, quæ dote erant contentæ, & ἐπικλήρους, quales unigenitæ, vel ſi ſororem haberent, ſaltem carerent fratre; eoque patrimonii eſſent hæredes. Sanè hoc virginum diſcrimen etiam apud Cyprios, & Athenienſes obtinuit: de quo mox pluribus dicam.

a Pag. 79. & 80.

XI.

Etſi verò Num. XXXVI ſolùm præcipiatur, ut filia hæres ſuo nubat tribuli: cauſa tamen, quæ ibi in filiabus Zelophahadi adſertur, monere viſa eſt, ut ἐπίκληροι potiùs nuberent ſanguine proximo, quàm longius remoto. Quippe cauſſa apud Moſen adſertur ea, ne poſſeſſiones de tribu tranſeant in tribum. Conſultiſſimum igitur credebatur, ut non in eâdem ſolùm tribu; ſed etiam familiâ eâdem, poſſeſſiones manerent.

ET profectò quis dubitet, quin ἐπίκληροι ſuos quàm facillimè invenirent amatores, & quicunque ejuſdem forent familiæ, illud inſonuerit virginis auribus, ne, alios præferendo, dedecoratum ſe ſuamque familiam iret, ac poſſeſſiones à ſuis transferret ad alienos? Interea quoque ſuam rem agebant boni illi agnati, quòd mortibus aliquorum ſine liberis decedentium ſperarent ad ſe, vel liberos, aut nepotes, bona iſthæc poſſe devolvi. Ut dubitandum non fuerit, quin ἐπίκληροι *b*, partim ne probro familiam afficerent, partim ne offenderent conſanguineos, partim etiam quòd tutores proximi aliter non ſinerent, ſuæ etiam familiæ alicui nubere ſoleant. Sanè in poſtremo illo Numerorum capite videmus, ut, quamquam tantùm præceptum eſſet, ut filiæ hæredes nuberent tribulibus ſuis; quinque tamen filiæ Salphaad, ſive Zelophahadi, ex quibus quæſtio illa orta erat, nupſerint totidem filiis patrui ſui. Primum itaque hoc exemplum abiit in conſuetudinem, quæ pro lege fuit.

b Hæredes.

XII.

Ut igitur ex ſtemmate Ioſephi etiam de ſtemmate Mariæ colligi poſſit: neceſſe eſt dicamus, eam non habuiſſe fratrem: eoque ex lege debuiſſe nubere tribuli ſuo, atque adeò, ex conſuetudine, nupſiſſe agnato: ut ſi Ioſephus fuerit è tribu Iuda, ac ſtirpe David; dubitandum non ſit, quin ex eadem ſtirpe etiam fuerit B. Virgo.

QUare in eo quidem convenimus cum antiquis, quòd, demonſtrato genere Joſephi, etiam oſtenſum ſit genus Mariæ, propterea quia fuerint agnati: ſed negamus agnationem ex ea hypotheſi evinci, quòd Joſephus fuerit vir juſtus; eoque nunquam fuerit virginem ducturus, niſi ex tribu ac agnatione ſua. Id verò ut ſolidè colligi poſſit, addi oportuit, Mariam fuiſſe ἐπίκληρον, hoc eſt, unigenam, vel ſaltem fratres non habuiſſe: quales ſolæ ex Lege, & conſuetudine, tenebantur nubere agnato ſuo.

XIII.

Fuiſſe autem Mariam non ἄπροικον, qualis ultra dotem nihil ex patrimonio perciperet; ſed ἐπίκληρον, ſive hæredem; tam olim ab Euſebio Emiſſeno (ut vocant, qui potius eſt Eucherius Lugdunenſis) homiliâ de Nativitate Chriſti proditum fuit. Ac eo id veriſimilius eſt, quia neque in Scripturis, nec alibi uſpiam, mentio fiat fratris Mariæ; ſed ſolùm ſororis.

QUæ Maria Cleophæ dicta, ac mater erat Jacobi minoris, & Joſe; ſeu ea verè, ac propriè, ſoror, vel cognata ſaltem; ſive affinitate ſoror, vereque Joſephi ſoror fuerit. Utrum ſit veriſimilius, cap. VI. decidemus.

XIV.

At dixeris, ut lex illa de virginibus ἐπικλήροις, & conſuetudo nubendi agnato, in illis habuerint locum, ubi periculum erat, ne poſſeſſiones in tribu, vel aliam ſaltim familiam, abirent: quid iſtoc, quæſo, ad pauperculas? qualis mater Domini: uti argumento eſt, quod in ſtabulo ſit enixa, ac filium repoſuerit in præſepi. Honeſta oratio, ſi ex Scripturis colligi poſſit, tam pauperem fuiſſe Mariam, ut nec agellum haberet. Atqui non iſtoc ab Evangeliſtis dicitur, Ioſepho, ac Maria defuiſſe pecuniam, quò commodiorem ſibi locum conducerent in diverſorio: ſed ſolum aiunt, loca omnia ab iis, qui præverti ſſent, fuiſſe occupata.

REperio apud nonnullos, Mariam habuiſſe domum in Nazareth. Nolim de iſtoc certi aliquid ſpondere: interea non video, quomodo poſſit refelli.

XV.

Atque ut parentes Mariæ, nihil filiæ ſuæ reliquiſſent, quod neutiquam ſit veriſimile: eóne illi à Lege, & conſuetudine, recedere licuiſſet?

QUanta profectò paupertas, vel egeſtas potiùs, erat Ruth Moabitidis? Illa tamen, nuptiarum ſpe, contulit ſe ad Booz, propinquum ſuum: atque hic, ubi, qui genere erat propior, id recuſavit, uxorem eam duxit.

XVI.

Interea hoc pacto non clarè exprimitur Mariæ genus; ſed obſcurius ſolum innuitur. Quæritur igitur, an non aliunde poſſit ſuppleri, quod Matthæo deſiat. Id bifariam contingat; è Scripturis, vel traditione. Ac è Scripturis quidem, ſi B. Lucas deſcripſerit genus Mariæ. De iſtoc poſtea diſpiciam. Nunc quia veterum illa erat opinio, ab utroque Evangeliſta tantummodo adferri genus Ioſephi: in uno hoc immorabor, utrùm ex ὑποθέσει iſtac, quòd, quæ prætererat B. Matthæus, non ſupplérit poſtea Spiritus S. per B. Lucam; nihilominus ex traditione poſſit evinci, B. Virginem fuiſſe Ioſephi agnatam; ac proinde ex eo, quod Ioſephus fuerit è ſtemmate Davidis, etiam conſequatur, B. Virginem ex eodem fuiſſe ſtemmate.

DE quo certiora poteramus afferre, niſi genealogiarum Judaicarum libri jam à plurimis ſeculis, ut ipſi fatentur Judæi, periiſſent: imò jam Chriſti temporibus multæ cœpiſſent familiæ hac parte deficere, poſtquam Herodes libros ejuſmodi juſſerat comburi: ut apud Joſephum eſt lib. I Hiſtoriæ Judaicæ cap. VII. Nunc, ut olim Auguſtus *a*, dixero, Contenti ſimus hoc Catone. Hoc eſt, ea ſuffecerit pro hac ſententia depromere, quæ ſola nobis temporum injuria non invidit.

a Sueton. in Aug. cap. 87.

XVII.

Et ſane id traditione poſſit comprobari, ſi ſtare liceat Ioanne Damaſceno; qui ſic recenſet genus B. Virginis, ac Ioſephi, ut clarè inde reluceat, à Ioſepho uxorem eſſe ductam agnatam ſuam.

PRimùm narrat nobis parentes B. Mariæ: quos fuiſſe ait Joakim, & Annam: quàm ſententiam cùm multò ante ſecutus etiam ſit B. Epiphanius: facilè adducor,

ut credam, nihil hac parte finxiſſe Gnoſticos, vel Manichæos: quos ante Epiphanium idem agnoviſſe, planum inferiùs ſaciam, ubi de Heli loquar, tanquam avo Jeſu, & ſocero Joſephi. Hoc pacto idem fuerit Eli, Eliakim, & Joakim: quod tum, σὺν Θεῷ, docebo, non dico non eſſe abſurdum, ſed ſatis eſſe veriſimile.

Anna autem e qua tribu fuerit, nihil magnopere facit ad præſens inſtitutum. Fuerit è tribu Juda, ſecundùm reſcriptum Papæ Sixti V, à Barradio memoratum his verbis: *Ego ſequar id, quod ex præſcripto Sixti quinti Pontificis Maximi, Eccleſia recitat in Feſto D. Annæ:* ANNA, *Dei genetricis Virginis Mater, Gazari filia, ex tribu Juda in Bethlehem, oppido Judææ nata, Joacimi fuit uxor; qui & ipſe ex eadem tribu fuit, Galilæus ex Nazareth.* Aliter tamen Nicephorus Calliſtus lib. II, cap. III. Is ait, B. Annam filiam fuiſſe Matthan, ſive Matthat ſacerdotis. Et auctorem laudat Hippolytum Portuenſem; qui æqualis fuit Julii Africani, & Origenis. Sed ſi quid tale ſcripſiſſet Hippolytus, alius ante Nicephorum prodidiſſet: præſertim Euſebius, & Epiphanius. Quare non tam Hippolyti hæc fide referimus; quàm Nicephori. Narrat ille, Matthan tres habuiſſe filias, quarum tertia Anna nupſerit Joachimo: idque ſub Cleopatræ, ac Caſoparis Perſæ imperio contigiſſe. Sed qui iis temporibus in Perſia regnarunt, non habuere ea nomina; quod ſatis ex iis conſtat, qui Perſarum res deſcribunt. Aliqui Caſoparem ajunt eſſe, qui hiſtoricis Pacorus. Sed hoc quoque abunde refellit Salianus. Imò ut Anna foret è tribu Levi, ſatis eſſet, quòd Joachim fuerit è tribu Juda. Nec enim, ut Maria dici poſſit filia David, attendi debet genus maternum, ſed paternum: quia prius illud apud Judæos nullo loco cenſebatur, eò quòd nupta continuò transferatur in familiam mariti, qui mulieris eſt caput. Sufficit igitur, ut duo hæc exponam: prius, quo genere natus fuerit Joakim, B. Virginis parens: deinde quomodo Joſephus, ac Joakim, & proinde etiam B. Virgo, fuerint agnati. De utroque horum adducam Joannis Damaſceni verba è lib. IV Orthod. Fidei cap. XV: Ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Νάθαν, τοῦ υἱοῦ Δαβίδ, Λευὶ ἐγέννησε τὸν Μελχὶ, καὶ τὸν Πάνθηρα. ὁ Πάνθηρ ἐγέννησε τὸν Βαρπάνθηρα, οὕτως ἐπικληθέντα. Οὗτος ὁ Βαρπάνθηρ ἐγέννησε τὸν Ἰωακείμ. Ὁ Ἰωακεὶμ ἐγέννησε τὴν ἁγίαν Θεοτόκον. Ἐκ δὲ τοῦ σπέρματος Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ Δαβίδ, Ματθὰν ἔσχε γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ματθὰν, Μελχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Νάθαν, ὁ υἱὸς μὲν Λευὶ, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Πάνθηρος, ἔγημε τὴν γυναῖκα τοῦ Ματθὰν, μητέρα δὲ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγέννησε τὸν Ἠλεί. Ἐγένοντο οὖν ἀδελφοὶ ὁμομήτριοι, Ἰακὼβ, καὶ Ἠλεί· ὁ μὲν Ἰακὼβ, ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος· ὁ δὲ Ἠλεὶ ἐκ φυλῆς Νάθαν. Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Ἠλεὶ, ὁ ἐκ τῆς τοῦ Νάθαν φυλῆς, ἄπαις. καὶ ἔλαβεν Ἰακὼβ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ. Ὁ οὖν Ἰωσὴφ φύσει μὲν ἐστὶν υἱὸς Ἰακὼβ ἐκ τῆς καταγωγίας τοῦ Σολομῶντος. κατὰ δὲ νόμον, Ἠλεὶ τοῦ ἐκ Νάθαν. *Ex ſerie igitur Nathan, filii David, Levi genuit Melchi, & Panthera. Panther genuit Barpanthera, ſic ab eodem denominatum. Hic Barpanther genuit Joacim. Joacim verò genuit ſanctam Deiparam. Ex ſerie Salomonis, filii David, Matthan duxit uxorem; ex qua genuit Jacob. Mortuo autem Matthan, Melchi (qui erat ex tribu Nathan, filius Levi, frater vero Pantheris) duxit uxorem Matthanis, matrem puta Jacob; & genuit ex ea Heli. Erant igitur fratres uterini, Jacob, & Heli: Iacob quidem ex tribu Salomonis; Heli vero ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli, ex tribu Nathan, ſine liberis, accepit Iacob, frater ejus, ex tribu Salomonis, uxorem ejus; & ſuſcitavit ſemen fratri ſuo, & genuit Ioſeph. Ioſeph igitur naturâ quidem eſt filius Iacob, ex deſcenſu à Salomone; ſecundum vero legem, filius Heli ex Nathan.* Quibus in verbis quatuor attendimus:

I. Quod ex Davide per Nathanem deſcendit Levi, pater Pantheris, & Melchi, ex quo Heli: per Salomonem verò deſcendit Matthan, pater Jacob.

II. Quòd Jacob, & Heli, fratres fuere uterini: Jacob quidem filius Matthan, qui ex Salomone genus ducit: Heli verò filius Melchi, cui genus ex Nathane.

III. Quòd Joſephus amborum fuit filius; Jacobi quidem naturâ, Heli verò lege. Nam Heli ἄπαις [a] ſtatuitur: ſed ei Jacob, uterinus frater, ſuſcitavit progeniem, hunc Joſephum. Eoque & naturali, & legali ſtemmate ex David deſcendit. *a Liberorum expers.*

IV. Quod Joſephus, & Ioakim, Deiparæ parens, conveniunt in proavo Levi. Nam filii hujus Levi fuere Melchi, & Panther: quorum prior parens Heli, avus Joſephi: alter autem parens Pantheris, avus Joakim. Ut Chriſtus etiam ratione ſtemmatis materni fuerit ex ſtirpe David.

XVIII.

Sed quod de uterinis fratribus, Heli, & Jacob, dicitur à Damaſceno, hoc licet quinque propemodum ſeculis ante ab Julio etiam Africano adſertum fuit; &, pene ſeculo poſt Africanum, ab Euſebio quoque fuerit comprobatum: non tamen hujuſmodi eſt, ut controverſiâ careat. Imò nihil à veritate magis fuerit alienum, ſi vera eſt doctiſſimorum quorundam hominum ſententia; Matthæum quidem Ioſephi, Lucam verò B Virginis genus recenſere: quam minimè ſiculnis innixi argumentis, inferius oſtendam. Nunc, ejus opinionis examine in alium locum rejecto, attendamus, quid ſaltem ſtatui conveniat, ex ὑποθέσει *iſta, qua, ut Damaſcenus tradit, Levi genuit Melchi, & Pantherem; ex Melchi autem eſt Heli, ex Heli Joſeph; ex Panthero verò Barpanther, ex Barpanthere Joakim, inde B. Virgo. Sane hæc ſi recipimus, liquidò illud conſequitur, à Joſepho ductam eſſe agnatam ſuam; eoque ex Joſephi genere rectè etiam ſtatui de genere Mariæ.*

TAntummodo igitur diſpiciendum, an iſta genealogia ſatis ſit conſentanea Sacris literis. Quam quæſtionem expendam, ubi ſeorſum agam de genealogia ſecundùm Lucam.

XIX.

Non deerunt, qui, ut opinio Damaſceni nihil contineat Scripturis adverſum; non eò tamen hoc inde colligi poſſe judicabunt; quia valde omnium vacillet auctoritas, de quibus ſilentium eſt in Sacris literis. Non eſt hujus loci diſcutere, quatenus ſtandum ſit iis, quæ de Chriſto, & Apoſtolis, veteres non contra, ſed extra Scripturas tamen, prodiderunt. Illud tantummodo dicam, ex ipſo etiam Matthæo poſſe comprobari; utcunque Evangeliſta id non referat apertè, Joſephum connubio ſibi junxiſſe agnatam ſuam; in ea tamen ſententia fuiſſe, quam dicebamus. Hoc ſic adſtruimus. B. Matthæus ait initio Evangelii ſui, recenſiturum ſe genus Jeſu Chriſti; velleque oſtendere, eum eſſe filium Abrahami, ac Davidis. Deinde ſubjungit, quomodo ex Abrahamo, ac Davide, genus duxerit Joſephus. De Jeſu autem dicit, eum non è Ioſepho, vel viro ullo; ſed e Spiritu S. fuiſſe conceptum. Sanè claudicat hoc argumentum, nec præſtiterit Matthæus, quod initio promiſerat; niſi idem fuerit genus & B. Virginis, & Matthæi.

CUr verò, cùm genus eſſet commune amborum, Evangeliſta potiùs ad Joſephum illud, quàm Mariam, deduxerit, graves mihi cauſſæ fuiſſe videntur. Nec enim honore ſuo fruſtrandus fuit maritus. Nec moris erat memorare mulierum genealogias. Vulgo etiam ita perſuaſum fuit, Jeſum eſſe filium Joſephi; qui error non ſubito, ſed paullatim, ex animis poterat evelli.

CAPUT II.
DE
EVANGELIO MATTHÆI
HEBRAICO.

I.

Quæri non injuriâ poſſit, cur Matthæus, ſi nollet maternum Ieſu genus adſerre, ſaltem, ut omnem animis ſcrupulum evelleret, non verbo adjecerit, fuiſſe Mariam Ioſephi agnatam: quo uno ſatis paruiſſet, ſolidè ab eo evinci, non Ioſephum modò, ſed etiam Ieſum, eſſe filium David, filium Abraham. In cauſſam ejuſce rei ſedulò inquirenti, nihil æque occurrit, in quo animus acquieſceret, quàm ſingularis temporum illorum ratio: quæ elucebit cogitanti, tum locum, tum tempus, tum finem, quo Matthæus ſcripſit Evangelium ſuum. Quippe prædicavit in Palæſtina, proximo ab Domini Aſcenſione octennio: abiturus inde alias in terras, voluit conſignare, quæ de Chriſto docuiſſet; ut, qui non amplius audituri eſſent præſentem, legerent ſcripta, quæ ſola abſentes faciunt præſentes. Quia vero iis voluit inſervire, quos hactenus docuiſſet, eò, quâ linguâ docuerat, Hebræa nempe, eâdem conſcripſit. Ex quibus de occaſione, & fine ſcriptionis, ſatis liquet. Iam ſi gentem cogitemus; ubi magis cognitum fuit de connubio, & agnatione Ioſephi, ac Mariæ, quàm in Palæſtina? ubi uterque vixiſſet, imò Maria adhuc degeret; ubi etiam à non credentibus in Chriſtum, vel ſolâ adductis curioſitate, ob tot Chriſti miracula, in omnia hujuſmodi non exiguo ſtudio inquiſitum fuit. Quod ſi tempus præterea conſideremus, primus Evangelium ſcripſit Matthæus; idque, ut dixi, intra primum ab Dominica aſſumtione octennium; quadraginta quaſi annis, ex quo nupſiſſe Maria traditur; quando in recenti adhuc memoria forent omnia, ac innumeri ſupereſſent, qui conſuli poſſent ab ignaris; quando item genealogiæ, quarum Iudæi uſque adeò erant curioſi, multorum adhuc manibus tererentur.

DIxerit aliqois, multa hic congeri, de quibus parùm liqueat: ut an Matthæus octennio primo ab Aſcenſione manſerit in Palæſtina, atque ibi Judæis ſolis prædicârit: an idem occaſione eâ, quam dicebam, Evangelium ſcripſerit Judæis, idque Hebræâ linguâ; quia præcipuè Judæorum, quos vivâ voce hactenus docuiſſet, haberet rationem. Quare non abs re facturum me putavi, ſi ſingula horum fuſiùs deduxero, eaque comprobaro ex antiquis; quando in illis, quæ hiſtoricâ fide nituntur, meliores dare teſtes non poſſumus, quàm vetuſtiſſimum quemque.

Matthæum Hebraicè ſcripſiſſe, convenit inter antiquos. Sic enim Papias apud Euſebium lib. III Hiſt. Eccl. cap. ult. Irenæus lib. III, cap. I. Origenes in Evangel. Matth. teſte Euſeb. hiſt. Eccleſ. lib. III, cap. XXI. Athanaſius in Synopſi Sacræ Scripturæ, Epiphanius hæreſi IX, ſive aliis XXIX, contra Nazoræos (Ναζωραίους) item X, ſive aliis XXX, quæ Ebræorum; adhæc XXXI, ſive aliis LI, quæ contra Ἀλόγους. Chryſoſtomus homil. I. in Matthæum, Hieronymus præf. in Matthæum; nec non in Eſaiæ cap. VI, XI, XL, & LXV, item in Ezech. cap. XVI, clariſſimeque in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Atque hoc Evangelium linguâ Hebræâ ab Apoſtolo Bartholomæo fuiſſe ad Indos delatum, locuples teſtis fuerit Pantænus; ut de hoc Clementis Alexandrini præceptore proditum Euſebio lib. V Hiſt. Eccl. cap. X. Non quinctodecimo poſt Chriſti adſcenſionem anno, quod putabat Nicephorus lib. II, cap. XLV; ſed octennio ab Aſcenſione, Evangelium edidiſſe, apud Baronium legas ad an. Chr. XLI: & pro ſe adfert Euſebium in Chronicis: quippe qui edidiſſe tradat tertio Caligulæ anno. Ac ſic habet ſenioris H. Stephani editio, & aliæ: verùm in codice noſtro Stephanico, qui collatus fuit cum MSis Puteani, Cujacii, Loiſeli, & Danielis, ea verba ſunt inducta. Arnoldus etiam Pontacus *a* ait, abeſſe à VII Vaticanis, aliiſque à ſe conſultis. Ut hinc ſatis appareat, cur ea in Euſebiana editione ſua Scaliger reſecuerit. Interim de tempore etiam adſentit Theophylactus: cujus mox verba adducam. Ac in pleriſque etiam MSSis Evangeliorum codd. id ad calcem Matthæi adſcriptum reperias. Porrò edidiſſe, cùm adhuc inter Hebræos ageret, legas apud Irenæum lib. III, cap. I. Hieroſolymis id opus juris publici feciſſe, eſt apud Athanaſium in Synopſi. Atque id egiſſe, cùm jam de abitu cogitaret, ut nempe Hebræi hinc peterent, quæ coram audiiſſent, Euſebius nos docet lib. III. Hiſt. Eccl. cap. XVIII. Verba merentur apponi: Ματθαῖος πρότερον Ἑβραίοις κηρύξας, ὡς ἔμελλε καὶ ἐφ' ἑτέρους ἰέναι, πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδοὺς τὸ καὶ αὐτὸν εὐαγγέλιον, τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, τούτοις ἀφ' ὧν ἐστέλλετο διὰ τῆς γραφῆς ἀπεπλήρου. *Matthæus cùm jam antea Hebræis verbum Dei prædicaſſet, ſimulac in animo habuit ad alias gentes proficiſci, Evangelium ſuum patrio ſermone conſcripſit; & quod illis, à quibus deceſſit, deeſſe, dum præſens apud eos erat, videbatur, illud ſedulitate, & labore ſcribendi, omnibus quaſi numeris explevit.* Eandem Hebraicè ſcribendi cauſſam adfert Theophylactus in Matthæum: Ὁ Ματθαῖος πρῶτος πάντων ἔγραψε τὸ εὐαγγέλιον Ἑβραΐδι φωνῇ πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας, μετὰ ὀκτὼ ἔτη τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναλήψεως· μετέφρασε δὲ τοῦτο Ἰωάννης ἀπὸ τῆς Ἑβραΐδος γλώττης, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὥς λέγουσι. *Matthæus omnium primus conſcripſit Evangelium linguâ Hebraicâ ad eos, qui ex Hebræis crediderant, annis octo poſt Chriſti Aſſumtionem. Joannes autem ex Hebræa lingua vertit in Græcam; uti dicitur.* Cantè addit, *uti dicitur*: qoia aliis tranſtuliſſe traditur Jacobus, frater Domini: ut eſt apud Athanaſium in Synopſi. Hieronymus autem, in Scriptoribus Eccleſiaſticis, conſtare negat, quis Græcè reddiderit. Verum nihil refert, utrùm Apoſtolorum aliquis verterit; an ex diſcipulis quiſquam, dum tralationem Apoſtoli comprobarint: quod de Evangelio hoc certiſſimum eſt, cùm Græcus contextus ſemper ab Eccleſia Dei habitus ſit pro authentico.

a In Euſebii Chronicon.

Quæri video, an non iſtoc Hebræum Matthæi Evangelium ſit idem, ac illud, quod hodie habemus. Non videtur id Maldonato in Matth. XII, 20; ubi eo ſibi ſuſpectum ait, quia, præter Evangeliſtæ morem, affectatâ fide non ſententiam Prophetæ appendat; ſed verba annumeret. Cui hac parte ſubſcribo. Sed alia etiam ſunt, quæ me moveant: idque tum de eâ editione, quam debemus Sebaſtiano Munſtero; tum de altera Joannis Tilii. Illam Munſteri eſſe genuinam, putavit etiam Joannes Quinquarboreus; qui Pariſiis anno CIↃIↃLI recudi curavit; in præfatione verò ſic ſcribit: *Quis hoc ipſum ſit Evangelium, quod D. Matthæus Hebraice ſcripſit, ambigere quis poſſit?* Solùm optat, ut Munſterus, qui mutilum, ac lacerum, ſe Judæis ait extorſiſſe, ea quæ reſti-

 tuit,

tuit, vel addidit de ſuo, aſteriſco, vel alio notâſſet ſigno, quò certiùs de phraſi poſſet judicari. Sed profectò non ſapit dictionem ac genium ejus ævi, quo vivebat B. Euangeliſta: ut quod ſæpe adeò negligat puritatem Hebræi, ac Syriaci ſermonis: quod etiam judicium eſt doctiſſimi Joannis Merceri in Theſauro Linguæ Hebrææ, radice Ain. Atque, idem, hoc qui non videat, parùm promoviſſe cenſet in literis Hebraicis. Sanè etiam Joannes Tilius ait, plerumque eſſe barbarum, & ineptum. Quod verò ad alterum, longè à priori diverſum, & à Tilio ex Italia in Gallias delatum, ac Pariſiis cum Latina tralatione Joannis Merceri editum: id quidem, ut Tilii verba è præfatione ejus retineam, *à Rabbinica dictione pluriмum abeſt; eâque ſcriptum puritate, quam nulla poſt deſolatam* (Judæorum) *gentem redoleant*: interim, ut Mercerus præfatione tralationi ſuæ præmiſſa agnoſcit, *nonnihil Rabbiniſtici interdum adjunctum comperias*. Ac ibidem inquit, *Si Hebraicum exemplar, ne non Matthæi authenticum eſſe tibi perſuadeas, te quippiam movet: ſcito, ne Nazaræorum quidem, quo uſus Hieronymus, & quod plerique Syriacum fuiſſe credunt*, αὐτόγραφον a, *meo judicio, fuiſſe*. Ubi videmus, non tantùm editionem ſuam pro patrum authentica habere: ſed ne quidem pro tali cenſere exemplar, quo uſus olim eſt B. Hieronymus. De quo & ipſo propterea agam aliquanto accuratiùs. Neque hæc quæſtio fuerit aliena ab inſtituto noſtro, quo de Genealogia Chriſti agere propoſuimus. Siquidem iis, quæ hactenus diximus, obtendunt viri quidam doctiſſimi; quod Euangelium illud Hebræorum continuerit multa, quæ in ſermone Græco deſiderentur; quædam etiam Euangeliſtâ prorſus indigna: unde confici putant, Matthæum nunquam Hebraice ſcripſiſſe: Patribus, qui aliter cenſuere, a Papia fuiſſe impoſitum: ſanè illud, quod Hebræorum Euangelium diceretur, hæreticos habuiſſe fautores, fortaſſe & autores; puta Nazaræos, atque Ebionitas. Hæc tam gravis accuſatio non ſivit, ut tam commodâ occaſione non eâdem agerem de Euangelio illo, quod Chaldaico Syroque ſermone, ſed literis Hebraicis, fuiſſe exaratum, à B. Hieronymo proditum eſt lib. III. contra Pelagianos: præſertim quando idem pretium operæ duxit, illud & Latinè reddere, ac Græcè: ut mox planum faciam. Habet verò hic locum illud Ariſtotelis *b* effatum, [illegible] c.

a *Proprià ſcriptum manu* Euangeliſtæ.

b *Lib. 2. Sophiſt. Elench. cap. 2.*

c *In diſtinguendo haut tardi ac negligentes eſſe debemus.*

Diſtinguendum enim inter hoc Euangelium, quale initio fuit; & illud, quale paullatim fiebat, Nazaræis varia addentibus; ac denique quale tandem evaſit, Ebionitis illud etiam mutilantibus. Primitus nihil habuit, niſi quod in Græco nunc legimus. Ac tale ſine dubio erat, quod S. Bartholomæus ad Indos attulit, atque ibi vidit Pantænus: ut pluribus legere eſt apud Euſebium lib. V. Hiſt. Eccleſ. cap. X. Pantænus verò is, quem teſtem laudat, fuit Alexandrinæ ſcholæ præfectus, Clementis Alexandrini præceptor; ut ex eodem Euſebio diſcimus. Dicebatur hoc *Euangelium ſecundum Hebræos*, quia Hebraicè eſſet ſcriptum; vel etiam *Euangelium Nazaræorum*, quia, qui doctrinam Jeſu amplecterentur, hi in Palæſtina vocarentur *Nazaræi*: nempe à Jeſu, qui *Nazaræus* nuncupatus *d*: uti Antiochiæ poſtea, (ubi elegantiores, & bona pars vulgi, Græcè loquebantur) à Chriſto *Chriſtiani* ſunt nominati *e*. Porrò Nazaræi pluſcula ſuis locis interſeruerunt, quæ ab Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, fando accepiſſent. Ac hujuſmodi, ob auctoritatem eorum, unde audierant, etiam ab iis recipiebantur, qui planè eſſent Eccleſiæ filii. Nempe ſciebant, multa dixiſſe, & feciſſe Chriſtum, quæ non ſcripſiſſent Euangeliſtæ *f*. Unde eſt, quod Act. XX. 35. illud Chriſti dictum citatur, quod alibi non legas: *Beatius eſt dare, quam accipere*. Ut nihil mirandum ſit, ſi antiquiſſimi ſcriptorum Eccleſiaſticorum quædam ex hoc Euangelio adducant: in his Ignatius, Juſtinus, Clemens: de quibus inferiùs id oſtendam. Sed paullatim factum, ut etiam nonnulla judicio non bono aſſuerentur. Et bonorum, & eorum, quæ ſatius fuerat præterire, miſcellam apponam ex antiquis: præcipuè ex B. Hieronymo: qui in vita Matthæi meminit exemplaris gemini: unius, quod Cæſareæ adſervaretur in bibliotheca ſtudioſè adeò à Pamphilo martyre collecta: alterius in Berrhœa, urbe Syriæ: cujus deſcribendi poteſtatem ſibi factam ait à Nazaræis. Nec deſcripſit modò, ſed etiam vertit; quemadmodum apud eum eſt in ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi vitam Ignatii exponit; item ad Micham cap. VII: idque in ſermonem tum Græcum, tum Romanum; ut ipſe teſtatur in vita Jacobi, & ad Matth. XII. 13. In iis, quæ Nazaræi addiderant, illud fuit: *Modo tulit me mater mea, Spiritus S. in uno capillorum meorum*. Quod adfertur ab Hieronymo in Micham cap. VII, atque etiam, quâ mente ſit dictum, addit. Nempe quia *Sermo Dei ortus ſit de ſpiritu; & anima, quæ ſponſa Sermonis eſt, habeat ſocrum Sanctum Spiritum; qui apud Hebræos genere dicitur feminino* רוח *ruah*. Ex eodem ſunt Euangelio: *Factum autem eſt, cum Dominus adſcendiſſet de aqua, deſcendit fons omnis Spiritus Sancti, & requievit ſuper eum, & dixit ei: Fili mi, in omnibus Prophetis exſpectabam te, ut venires, & requieſcerem in te. Tu enim es mea requies, tu es Filius meus primogenitus, qui regnas in æternum*. Quæ adſert in Ieſa. cap. XI. Adhæc iſta: *Ecce Domini mater, & fratres, dicebant ei: Ecce Ioannes Baptiſta baptizat in remiſſionem peccatorum: eamus, baptizemur ab eo. Dixit autem iis, Quid peccavi, ut vadam, & baptizer ab eo? niſi forte hoc ipſum, quod dixi, ignorantia eſt*. Quæ citat lib. III adverſus Pelagianos. Ubi & iſta reperies: *Si peccaverit frater in verbo, & ſatis tibi fecerit ſepties in die, ſuſcipe eum. Dixit illi Simon diſcipulus ejus, Septies in die? Reſpondit Dominus, & dixit ei: Etiam ego dico tibi, uſque ad ſeptuagies ſepties. Etenim in Prophetis quoque, poſtquam uncti ſunt Spiritu Sancto, inventus eſt ſermo peccati*. In eodem Euangelio (ut ait Hieronymus in XII caput Matthæi) *homo iſte, qui aridam habet manum, cementarius, ſcribitur iſtiuſmodi vocibus auxilium precans*: CEMENTARIUS *eram, manibus victum quæritans: precor te Ieſu, ut mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos*. Idem catalogo Eccleſiaſticorum ſcriptorum, in vita Jacobi, inter ea, quæ poſt reſurrectionem contigerunt, ibidem lectum ait: *Dominus autem, cum dediſſet ſindonem ſervo ſacerdotis, ivit ad Iacobum, & apparuit ei. Iuraverat enim Iacobus, ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum reſurgentem a mortuis*. Item addit, paullò poſt ſequi: *Afferte, ait Dominus, menſam, & panem. Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis à dormientibus*. Etiam hiſtoria de adoleſcente divite, quæ legitur Matth. XIX, verſ. 16, uſque ad 25, ſic eodem in Euangelio referebatur: *Dixit ad eum alter divitum: Magiſter, quid bonum faciens vivam? Dixit ei: Homo, Legem, & Prophetas, fac. Reſpondit ad eum, Feci. Dixit ei; Vade, vende omnia, quæ poſſides, & divide pauperibus, & veni, ſequere me. Cœpit autem dives ſcalpere caput ſuum, & non placuit ei. Et dixit ad eum Dominus: Quomodo dicis, legem feci, & prophetas; cum ſcriptum ſit in lege; Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum? & ecce multi fratres tui, filii Abrahæ, amicti ſunt ſtercore, morientes præ fame; & domus tua plena eſt bonis multis, & non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. Et converſus dixit Simoni diſcipulo ſuo, ſedenti apud ſe; Simon, fili Ioannæ, facilius eſt camelum intrare per foramen acus, quam divitem in regnum cælorum*. Eſt & apud Hieronymum ad Matth. cap. XXVII: *In Euangelio, cujus ſæpe mentionem fecimus, ſuperliminare templi, infinitæ magnitudinis, fractum eſſe, atque convulſum, legimus*. Præterea commentario in epiſt. ad Epheſ. cap. V, inde hæc Domini ad diſcipulos verba citat: *Et nunquam læti ſitis, niſi cum fratrem videritis in charitate*.

d *Matth.* 2, 23 & 26, 71. *Act.* 2, 22, & alibi ſæpe

e *Act.* 11, 26.

f *Joan.* 21, 25.

Idem

Idem Hieronymus in ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi de Ignatii vita ſermo, ait, ſub perſona Chriſti in hoc Euangelio adduci: *Ecce palpate me, & videte, quia non ſum dæmonium incorporale.* Unde ea verba ſumta ſint ab Ignatio, ſcire ſe negat Euſebius lib. III Hiſt. Eccleſ. Κεφαλ. λϛ. Sed ex iſto, quod diximus, Euangelio eſſe deſumta, credere Hieronymo debemus; qui id deſcripſit, & geminâ linguâ vertit. Quin etiam Clemens Alexandrinus in ſecundo Stromatum *a* hoc ex Euangelio ſecundùm Hebræos adducere ſe ait: Ὁ θαυμάσας βασιλεύσει, καὶ ὁ βασιλεύσας ἀναπαύσεται. *Qui admiratus fuerit, regnabit; & qui regnaverit, requieſcet.* Etiam hiſtoria de adultera, quæ exſtat Joannis cap. VIII, in hoc Euangelio legebatur: ut ait Euſebius extremis verbis lib. III. Hiſt. Eccleſiaſticæ. Utinam verò Tatiani Harmonia Euangelica extaret, quæ vulgò διὰ τεσσάρων *b* vocabatur, quia ex quatuor foret Euangeliſtis conflata: ab aliis autem, Epiphanio teſte, dicebatur, καθ' Ἑβραίους *c*: nempe eò, quia complectebatur etiam, quæ forent in Euangelio Matthæi ſecundùm Hebræos: quod quia multa contineret, quæ in Græco non exſtarent, eoque diverſum jure haberetur; à Victore Capuano *d* non διὰ τεσσάρων *e*, ſed διὰ πέντε *f*, dictum eſſe, per eſt veriſimile: ſicuti obſervatum Illuſtri Hug. Grotio, initio præclari Annotationum operis in IV Euangeliſtas. Ubi & doctè diſtinguit Nazaræos, ac Ebionitas, qui perperam confundi ſolent: quippe Nazaræi, propriè ita dicti, agnoſcebant, Jeſum è Spiritu S. conceptum: eumque Dei eſſe filium fatebantur; ut Auguſtinus *g* de iis ſcribit: ſed unà cum Chriſti præceptis Legis ceremonias obſervabant: quam conſuetudinem obtinuiſſe in Palæſtina, inter Chriſtianos penè omnes, ad uſque tempora Hadriani Imperatoris, Severus Sulpitius auctor eſt nobis. Ebionæi verò non agnoſcebant ejuſmodi conceptionem: ſed credebant, Jeſum, aliorum inſtar hominum, è Joſepho conceptum; ut Euſebius ait lib. III Hiſtor. Eccleſ. cap. XXI: ac propterea mutilabant Euangelium Matthæi. Nam præcidebant γενεαλογίαν, & quæcunque ſequuntur, uſque ad Chriſtum à Joanne baptizatum: quemadmodum eſt apud Epiphanium hæreſi XXX. Interdum tamen Ebionitarum appellatio ſumitur laxiùs: ut apud Origenem contra Celſum lib. V *h*: ubi duo facit Ebionæorum genera; unum quod cum Eccleſia fateatur, Chriſtum eſſe natum è virgine; alterum, quod communi hominum more conceptum arbitretur. Ubi Nazaræos etiam Ebionæorum nomine complecti, ſatis eſt apertum. Quando igitur B. Hieronymus hoc Euangelium vocat Nazaræorum, & Ebionæorum, id cum incomparabili Grotio *i* ſic intelligimus, quomodo Marcioni cum Catholicis commune fuit Euangelium Lucæ; nempe illis exceptis, quæ Marcion immutâſſet, quia videret ſectæ ſuæ adverſari: ut clarè dicit Irenæus lib. I, cap. XXIX; nec obſcurè innuit Tertullianus lib. de Carne. Omnino igitur diſtinguendum inter mutilatum ab Ebionitis codicem, & integrum illum Nazaræorum: in integris item diſtinguendum inter codices eos, quibus ab Ebionitis, vel aliis, malâ mente quædam erant adſuta; & alios, ubi ſolùm addebantur, quæ Nazaræi à fide dignis acceperant. Quales codices, licet, quatenus aliqua habuere genuino Matthæi Euangelio addita, non potuere pro canonicis haberi; non propterea tamen debuere haberi pro apocryphis: ſed medii generis fuere, quales libri *Eccleſiaſtici* dicuntur. Alioqui eorum teſtimonio non toties uſi fuiſſent Eccleſiaſtici ſcriptores; ſed potiùs, ut hæreticorum commenta, traduxiſſent. Atque hoc etiam judicium fuit Bedæ, ſic ſcribentis in Lucam: *Inter quæ notandum, quod dicitur Euangelium juxta Hebræos (quo ſcilicet utuntur Nazaræi) non inter apocryphas; ſed Eccleſiaſticas numerandum hiſtorias.*

II.

Sic igitur colligimus, ſi conſideremus, quo loco, tempore, ſcopo, Euangelium ſuum ſcripſerit Matthæus; non obſcurum fore, cur haut neceſſe putârit, hypotheſin ſuperiorem apponere; licet eâ ignotâ, non evincat, quod initio Euangelii ſtuduit comprobare: nempe Ieſum Chriſtum eſſe filium Abrahæ, filium David. Nam niſi Maria Ioſepho, ut ſanguine proximo, ex lege, & conſuetudine, nupſerit; apud Ebionæos quidem, qui Ieſum à Ioſepho genitum putabant, evicerit, Chriſtum ab Abrahamo, per Davidem derivari; ſed non ſolide ſatis hoc præſtiterit apud eos, qui è Spiritu S. conceptum agnoſcant. Sed, uti ex iis, quæ adduximus, conſequitur; hypotheſis illa erat ſatis nota: ut in Euangeliſta, quod eam præterierit, culpa ſit nulla. Imò ſic potiùs cenſeo, Matthæum, cùm ex hypotheſi tali argumentatur, tacitè innuere, ac dicere, quod præterit.

NEc enim pium eſt putare, voluiſſe Matthæum probare, quòd non poſſet; aut non potuiſſe, quod vellet; idque commiſiſſe in ipſo operis veſtibulo; ubi error omnis magis eſt conſpicuus, & verè fiat, quod in veteri eſt verbo, Cantherius in porta.

III.

Sunt & nonnulli, qui, ut vulgo de agnatione Ioſephi, ac Mariæ, notiſſimum fuiſſe comprobent, eo pugnent argumento, quod alioqui Phariſæi, ac Scribæ, de genere litem moviſſent Chriſto; quaſi non eſſet filius Davidis, utcunque Ioſeph filius Davidis foret: nunc eos ſolùm de patria, falsò tamen, obiiciſſe illud, quod foret Galilæus. Sane hæc ſi ſolida forent, cauſſam noſtram multùm juvarent. Verum qui ſic ratiocinantur, parum illud cogitant, eos pro certo habuiſſe, Ieſum eſſe Ioſephi filium; de conceptione ex Spiritu S. plane neſciviſſe. Quomodo igitur ſcrupulum hunc inicere animis potuiſſent, utcunque Ioſephus eſſet filius David; nihil tamen ad Ieſum illud pertinere?

IMò tantum abeſſe cenſeo, ut inimici, atque adverſarii Chriſti, illud de conceptione B. Virginis noſſent; ut nec exiſtimem, quotquot, honoris ergo, eum filium Davidis appellarent, ſciviſſe, è Virgine natum fuiſſe: ſed ſpectâſſe eò, quòd Joſephus, cujus filius habebatur, foret è ſtirpe David. Atque hoc eò adjecimus, ut videant omnes, non quibuſvis armis eſſe pro veritate pugnandum; ſed ſi res patiatur, firmis; ſi non ſinat, ſaltem probabilibus.

a *P. 2·8 edit. Batavæ.*

b *Ex quatuor Euangeliſtarum libris.*

c *Secundum Hebræos.*

d *Præfatione in Harmoniam Tatiani Alexandrini; ut quidem inſcribitur Tom. 7. Bibliothecæ ſanctorum Patrum. Atqui, ſi Tatiani ſit, is fuerit Syrus: ſin Alexandrini, auctor ſit Ammonius.*

e *E quatuor Euangeliis.*

f *E quinque Euangeliis.*

g *Lib. de Hæreſ. cap. 9.*

h *P. 279. edit. Auguſtanæ Græcæ: ſive Lat. 275.*

i *Annotation. in Euangelium Matth.*

CAPUT

CAPUT III.

DE CHRISTI GENEALOGIA SECUNDUM LUCAM,

ex eorum mente, qui putant; ab eo Joſephi genus referri.

I.

A Matthæo nunc tranſeo ad Lucam. Ubi primùm quæritur, utrùm enarret genus Ioſephi, an Ieſu. Priùs dicam de eorum opinione, qui tradi arbitrantur Ioſephi genus. Deinde exponam, quæ alteram ſententiam magis veriſimilem reddant. Ioſephi ſeu naturale, ſeu legale genus ab Adamo, Abrahamo, Davide, per Nathanem deduci, recepta apud veteres ſententia eſt.

SIc Africanus, Euſebius, Ambroſius, Hieronimus, & tot alii.

II.

Sed iis, qui hanc ſententiam ſequuntur, obſtare illud videtur, quòd ita Ioſephus habuerit duos patres; nempe Iacob apud Matthæum, Heli apud Lucam.

HOc objectabat Porphyrius, teſte B. Hieronymo.

III.

Hunc nodum ut ſolverent nonnulli, dixere, Iacobum, & Heli, eundem eſſe; quomodo & alios binomines, imo & quoſdam trinomines, in Scripturis legere eſt.

SIc enim in Apoſtolis idem Simon, ac Petrus; Lebbæus, aliter Thaddæus, Matthæo teſte: & ſunt alia id genus compluria: de quo alibi loquemur.

IV.

Sed parùm veriſimilis hæc eſt ſententia; quia alii Iacobi à Matthæo, alii Heli à Luca, parentes dicuntur: nec parentes modò, ſed etiam avi, proavi, abavi, atavi, tritavi. Quid enim abſurdius, quàm omnes iſtos fuiſſe binomines; ac placitum fuiſſe Lucæ, ſemper eos iſto vocare nomine, quo videret abſtinuiſſe Matthæum?

QUid profectò eſſet ludere in ſacris, ſi hoc non eſt? aut quomodo quis ſciens prudens majores poſſet tenebras affundere genealogiæ, quæ eo fine erat adducenda, ut inde conſtaret, Jeſum eſſe è ſtemmate Davidis?

V.

Veteres igitur ſic potiùs ſe expediebant. Dicebant, Heli, & Iacob, fratres fuiſſe uterinos: quorum priore ſine fratribus mortuo, Iacob, fratris defuncti uxore ductâ, ſemen ei ſuſcitârit: quippe genuiſſe Ioſephum; qui propterea naturâ filius fuerit Iacobi, ſed lege Heli. Matthæum igitur attendere τὸ φυσικὸν a: ſed Lucam, τὸ νομικόν b. Atque hæc fuit ſententia Iulii Africani: qui eam ſe accepiſſe ajebat ab illis, qui ex cognatione forent Chriſti.

a Naturale.
b Legale.

NEc Africani auctoritas exigui eſt ducenda, ſi cogitemus antiquitatem viri; ut qui ducenteſimo, ac vigeſimo poſt Chriſtum anno, Macrini puta, & Heliogabali Cæſarum temporibus, vixerit. Et quàm doctrina viri excellens! quàm ſtudium indefeſſum bene de Eccleſiis merendi! Sanè immenſum ei debet Euſebius, qui Africani librum de temporibus, ſed quibuſdam mutatis (utrùm in meliùs, nunc non diſputo) in Chronologiam ſuam transſcripſit. Hodie verò nihil Africani, extra Euſebii Chronicon, habemus, præter epiſtolam de Hiſtoria Suſannæ; cui Origenes, ejuſdem temporis ſcriptor, paullo tamen ætate junior, reſpondit. Porrò quo tempore ea ſcribebat Africanus, ſupererant etiamnum, qui ex Domini Jeſu tribu, ac cognatione, ſe eſſe dicerent; eoque δεσπόσυνοι, quaſi *Dominicos* dixeris, vocarentur. Ac cum his ſibi ſermonem fuiſſe, ſcripſit Africanus. Quod ſi non hoc jactarint in ſui generis honorem, nulli magis audiri mereantur in hoc negotio. Utcunque eſt, non cenſet Africanus, ad conciliandos Evangeliſtas, κρεῖττον, ἢ ἀληθέστερον a, poſſe adferri. Quod ſi planiùs hanc Africani ſententiam, ac verba etiam, aves cognoſcere; adi Euſebium lib. 1 Hiſtor. Eccleſ. cap. VII b, & Nicephorum lib. 1, cap. XI. Summa verò huc redit: ex Davide quidem per Salomonem, poſt longam ſeriem, natum MATTHAN; per Nathanem verò, poſt multos itidem majores, genitum eſſe MELCHI. Porrò Matthan, ut ait, uxorem duxit Eſtham; indeque genuit JACOB. Defuncto Matthan, Melchi ejus viduam, Eſtham, duxit; indeque genuit HELI: ut Jacob, & Heli, fratres fuerint uterini, ex eadem Eſtha; non autem germani, quia illius pater fuit Matthan, hujus Melchi. Horum fratrum Heli quidem uxorem duxit; ſed ſine prole deceſſit: tum uxorem ejus, ut fratri ſemen ſuſcitaret, duxit Jacob; ac Joſephum genuit: qui naturâ quidem erat filius Jacobi; ſed lege erat filius Heli.

a Melius, veriusque.
b Al. 9.

Fusè hæc Africanus epiſtolâ ad Ariſtidem: ex cujus extremo hæc adferre contentus ero c. Ματθὰν, ὁ ἀπὸ Σαλομῶνος, ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Ματθὰν ἀποθανόντος, Μελχὶ ὁ ἀπὸ Νάθαν ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐγέννησε τὸν Ἡλί. Ὁμομήτριοι ἄρα ἀδελφοὶ Ἡλὶ καὶ Ἰακώβ. Ἡλὶ ἀτέκνου ἀποθανόντος, ὁ Ἰακὼβ ἀναστήσας αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσήφ, κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, κατὰ νόμον δὲ τῷ Ἡλί. Οὕτως ἀμφοτέρων υἱὸς ἦν ὁ Ἰωσήφ. *Matthan à Salomone prognatus genuit Jacob. Quo mortuo, Melchi à ſtirpe Nathan profectus, ab ea, quæ uxor erat Mathan d procreavit Heli. Uterini ergo fratres erant Heli, & Jacob. Heli abſque prole moriente, Jacob illi ſemen ſuſcitavit, & genuit Joſeph; naturâ ſibi ipſi, lege verò Eli.* Quid hinc manifeſtius, quàm quòd ex Africani ſententia,

fratres uterini erant

JACOB,	HELI,
filius Matthan,	filius Melchi,
ex poſteris Salomonis,	ex poſteris Nathan:

utriuſque filius
JOSEPHUS;
Jacobi naturâ, —— lege Heli.

Sed hic ſeſe nodus is offert, quòd Joſephus filius Heli,

c Apud Euſeb. Hiſt. Eccleſ. fol. 7. edit. Rob. Steph. a. 1544.
d Editio, quæ prodiit Coloniæ Allobrogum, ſcripto Nathan habet, pro Mathan: uti recte eſt in illa, quam B. remannus Coloniæ Agrippinæ dedit.

is

is filius Melchi, ſtatuatur: quòd videtur adverſari Evangeliſtæ Lucæ: ut qui cap. III, verſ. 24. inter Heli, & Melchi, duos interſerat, Mathat, & Levi; ut eum patrem facere videatur, qui proavus fuit. Qua de re ſic Bertramus Lucubrationum Franketalenſium cap. VI a: *In illa Africani ſententia illud imprimis mihi paullo durius videtur, quòd Africanus Melchim tertium à Joſepho conſtituat in ea genealogia, quam Lucas deſcribit; cum in noſtris exemplaribus duo intermedii ſint inter Melchim, & Helim; Matthatus videlicet, & Levis; adeo ut hoc caſu Melchis quintus ſit potius, quàm tertius.* Multò autem ante Bertramum idem animadverſum fuit Bedæ: qui ſic ſcribit commentario in Lucæ cap. III: *Hæc Africanus, his ipſis ſyllabis, profert; excepto, quòd pro Matthat poſuit Melchi: quia fortaſſis, vel codex vetus ſic habuit; vel in hiſtoria, in qua hæc didicerat, eundem Matthat invenit eſſe dionymum.* Vir longè doctiſſimus, mihique, dum viveret, conjunctiſſimus, hac ipſa de re ſic ſcribit opuſculo, de Genealogia Chriſti: *Mirandum ſane eſt, inſignem eum in Africani hiſtoria errorem, à vetuſtioribus Patribus non animadverſum.* Ubi vetuſtiores Patres vocat, qui ante Bedam vixere. Sed ſanè oculatiores fuerunt, quàm ut non viderent, Africano Melchi eſſe Heli patrem; Lucæ, ſecundùm vulgatos codices, eſſe proavum: verùm erroris propterea non damnavere Africanum; quia ſcirent, ſic in nonnullis Lucæ codicibus legi. Hoc ſuſpicatus jam olim Beda; ſicut verba, ex eo antè nobis adlata, oſtendunt. Sed quod ille ſuſpicatus tantummodo, id nos pro certiſſimo habemus. Neque hìc tantùm duo, quos dixi, in veteribus codd. deſiderabantur: ſed ſimiliter neque verſ. 37, inter Salam, & Arphaxadum, Cainan legebatur. Itaque B. Irenæus lib. III, cap. XXXIII, non hoc dicit, ab Adamo, uſque ad Jeſum, eſſe generationes LXXV, quot in vulgatis codicibus numerantur, ſed LXXII; ac, nequis corruptos hìc eſſe Irenæi codices exiſtimet, addit illud, quia Chriſtus venerit ad ſalvandum omne humanum genus, & hoc conſtet LXXII nationibus ac linguis, eò apud Evangeliſtam quoque totidem generationes recenſeri. Sanè ex una lingua, quæ ante Babyloniam turrim fuit, factas LXXII, ait quoque Epiphanius penè initio lib. I contra hæreſes b: nempe pro numero hominum, qui ſtirpium fuerint auctores: ex Chami progenie XXXII; è Sem, XV; ex Japheth, XXV; ut quidem non Latina Petavii; ſed Græca habet Epiphanii editio c. Addit deinde, ἐκ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν φυλαί τε καὶ γλῶσσαι· *Ab his in univerſum orbem nationes omnes, ac lingua, diſſipata ſunt.* Etiam B. Auguſtinus ſimiliter lib. XVI. de Civit. Dei cap. III: ubi poſt longiuſculam diſſertationem ſic concludit: *Unde colligitur, ſeptuaginta tres, vel potiùs, quod poſtea demonſtrabitur, ſeptuaginta duas gentes tunc fuiſſe; non homines.* Vide etiam, ſi voles, Petrum Bongum, Canonicum Bergomatem, libro de myſtica numerorum ſignificatione d. Satis igitur liquet, nihil eſſe mutandum apud Irenæum. Ac proinde nec culpandum Africanum, aut, qui eum ſequitur, Euſebium, quando uterque Cainan omittit. Sui enim temporis codices ſunt ſecuti. Quid quòd etſi poſtea multo prævaluerit numerus librorum, qui Cainan infererent: tamen nec codices defuerint, ubi omitteretur? quod de vetuſtiſſimo ſuo codice refert Clariſſ. Theod. Beza. Imò addit, ſe propterea expunxiſſe. Quod puto in re controverſâ non debuiſſe fieri, niſi communibus ſuffragiis. Quamquam non ignorem, alios etiam non paucos credere, irrepſiſſe id nomen librariorum culpâ. Tale enim judicium fuit Flaccii Illyrici in Gloſſa, Kemnitii cap. III Harmoniæ Evangelicæ, Ægidii Hunnii Prælect. in Gen. X, Parei ad eundem locum, Piſcatoris in Luc. cap. III. Hæc pluribus ſunt proſecutus, ut liqueret omnibus, in genealogia Chriſti apud Lucam antiquiſſimos codices præteriiſſe tres iſtos; Mathat, Levi, & Cainan: ac propterea nec Irenæum eſſe erroris culpandum, quòd in genealogia iſta ſolùm LXXII generationes agnoſcat; nec reprehendendum Africanum, & Euſebium, quod dicant, Melchi fuiſſe patrem Heli: nec oſcitantiæ fuiſſe in Patribus conſecutis, quòd Africanum propterea nemo arguerit erroris ante Bedam; ſi modò is erroris arguere eſt dicendus, qui eum ſuſpicatur, ſic in ſuis codicibus reperiſſe: quod veriſſimum eſt.

a Pag. 85.

b Pag. 6. edit. Pariſ. an. 1622.

c Pag. 288.

d Bergomenſis editionis, pag. 118, & ſeqq.

VI.

Aliqui in eo quidem conveniunt cum Africano, quòd Heli, & Jacob, fuerint fratres uterini; & alter alteri ſemen ſuſcitârit: ſed eum, ex Africani ſententia, Heli priùs fuerit mortuus; & Jacobus poſtea, ex vidua eius, genuerit Joſephum: hi contrà exiſtimant, Chriſti δεσπόσυνοι, de quibus loquitur Julius Africanus, potius dixiſſe, ab Heli ductam eſſe uxorem viduam Iacobi; eoque Ioſephum fuiſſe lege filium Iacobi, naturâ verò filium Heli. Quomodo memoria fugerit Africanum.

NIſi malis, in ipſis δεσποσύνοις fuiſſe memoriæ culpam. Quid mirum? cùm illi, quibuſcum ſe locutum narrat Africanus, ducentis ampliùs annis vixerint à nato Chriſto. Tam longo enim temporis intervallo facilè in nominum permutatione error potuit irrepere. Utcunque eſt, deſeruit hac parte, ſeu Africanum, ſeu illos δεσποσύνους, B. Ambroſius in cap. III Lucæ; ubi ſic ſcribit: *Juxta præſcriptum legis veteris, duo fratres diverſos filios uterinos ex una uxore generaverunt. Traditur enim Mathan, qui à Salomone genus duxit, Jacob generâſſe filium, & uxore ſuperſtite deceſſiſſe: quam poſtea Melchi accepit uxorem, ex qua generatus eſt Heli. Rurſus, Heli fratre ſine liberis decedente, Iacob copulatus eſt fratris uxori, & generavit filium Ioſeph; qui, juxta legem, Iacob filius dicitur: quoniam ſemen fratris defuncti frater, juxta legis veteris ſeriem, ſuſcitabat.*

VII.

Verùm, ſive Heli naturalis, ſive legalis fuerit Ioſephi parens; non ſic omnis tolli videtur difficultas. Nec enim ad illud, ut frater fratri mortuo ſuſcitaret ſemen, ſufficiebat fratres eſſe uterinos: (quales Iacob, & Heli erant; & quidem diverſiſſimis orti familiis; quando Iacob è Salomone, Heli è Nathane genus ducebat:) ſed neceſſe erat, ut eodem forent patre prognati.

QUi Græcis ὁμοπάτριοι, Latinis *germani*, hoc eſt, de eodem genitore prognati; quomodo germanam ſororem Elpinicen à Cimone ductam, refert Cornelius Nepos a. Ubi *germanam* valet ὁμοπατρίαν, quam Juriſconſulti vocant *conſanguineam*. Similiter Archeptolis, filius Themiſtoclis, Mneſiptolemam, ſororem ὁμοπατρίαν, duxit; ut teſtis eſt Plutarchus in Themiſtocle. Nempe, ex Solonis legibus, licebat Athenis ducere ὁμοπατρίαν, ſive germanam: ex legibus Lycurgi, poterant Lacedæmone ducere ὁμογάστριον, ſive ὁμομήτριον, hoc eſt, uterinam. Autores Theon in Nebulas Ariſtophanis, & Philo Alexandrinus περὶ τῶν διαφερομένων ἐν εἴδει λόγων. At loquitur Africanus non de ὁμοπατρίοις, verùm ὁμογαστρίοις: qualis ſi ſemen fratri defuncto ſuſcitâſſet, non ſuæ, ſed alienæ ſuſcitâſſet familiæ: videlicet, qui è familia foret Nathanis, prolem procreâſſet familiæ Salomonis: & qui à Salomone genus duceret, auxiſſet familiam Nathanis. Imò ſi uterinorum fratrum unus foret è tribu, Juda, aut Levi, alter è Benjamin, non jam familiæ modò diverſæ, ſed totâ tribu diſtante, excitâſſet progeniem.

a In præfatione, & in vita Cimonis.

VIII.

Quamobrem alii arbitrantur, Iacob quidem, & Heli, fuiſſe fratres uterinos: ſed Ioſephum à Luca dici filium Heli, quia ejus eſſet filius naturâ; à Matthæo autem vocari filium Iacobi, quia bonorum fuerit hæres. Quippe & hos, qui in bonis, filiorum inſtar, ſuccedunt, ob quandam ſucceſſionis ſimilitudinem, filios nuncupari.

cupare. Sic enim 1 *Chron* III, 16. *Sedechiam, qui patruus erat Iechoniæ, filium ejus nominari, quia regni fuerit hæres.*

PAtruum eſſe, clarè dicitur II ſive IV Reg. XXIV, 19. Nec ignoro, quoſdam codices Græcos habere υἱὸν a. Sed hoc ab nonnullis repoſitum, ut locus iſte illi in Chronicis conſentiret. Hebræa verò vox omnino *patruum* ſonat: & in Græcis aliis eſt πατράδελφον: quomodo & appellat Flavius Joſephus.

a Filium.

IX.

Huic opinioni, dummodo placeat à Luca etiam Ioſephi genus deſcribi, non melius poſſe occurri putamus; quàm quod diſpar longè ratio ſit Iacobi, quàm Iechoniæ; Ioſephi item, quàm Sedechiæ. Siquidem Matthæus de Iechonia uſurpat vocem ἐγέννησε b: *ut modum, quo fuerit pater, determinet; quaſi diceret, Salathiel filium fuiſſe naturalem. At in Chronicis non dicitur Iechonias Sedechiam genuiſſe: ſed tantùm Sedechias vocatur filius Iechoniæ; nec modus, quo filius foret, exprimitur: ut alius etiam à naturali poſſit intelligi.*

b Genuit.

DIxeris, non aliud eſſe τεκνοποιήσασθαι, quàm *gignere*: Xenophonti autem in Rep. Laconica dici ſterilem aliquem τεκνοποιήσασθαι, ſi admittat quemquam ad uxorem, ut hoc pacto pater fiat ex conjuge. Etiam Julium Cæſ. ab Ovidio in Metamorphoſi *genitorem* dici Auguſti; Auguſtum item Germanici *genitorem* vocari in Arateis ipſius Germanici: ſi modò, is Germanicus, quem Tiberius Auguſti juſſu adoptavit, & non Domitianus; de quo alibi nobis dictum è Fabii 8, cap. 1. Denique & Hebræos ſic loqui: ut qui mortuo etiam dicant ſemen ſuſcitari: quod quid aliud, quàm alteri gigni? Sanè *germen*, quod idem ac *ſemen*, ex *genimen* factum, ut ex *canimen*, *carmen*. Quare nihil obſtare, quo minùs ſimili juris fictione aliquis dicatur eum gignere, quem *filium* poſſis dicere. Nolim ſuper eo cum ſummis viris ducere contentionis funem. Solùm cauſſam non video gravem ſatis, cur à propria ſignificatione recedam, & durá adeò, ac Scripturis, ut puto, inſolenti ſignificatione vocem ἐγέννησε c accipiam apud Matthæum.

c Generavit.

X.

Præter illud de Sedechia, etiam alterum de Jechonia telum intorquent. Quippe, inquiunt, quod Matthæus dicit; Jechonias genuit Salathielem: *id accipere non aliter poſſumus, quàm de ſucceſſione regni: cùm Jechonias nullos habuerit liberos; ut liquet comminatione divinâ, quæ eſt Jerem* XXII. 30. *Præterea Salathiel à Luca dicitur filius Neri; ut non poſſit eſſe filius Jechoniæ. Unde colligi videtur, etiam gignere aliquem dici, qui nanciſcitur ſucceſſorem. Sed neutrum argumentum ſatis validum cenſeo. Non prius. quia quædam comminationes divinæ intelligi debent cum conditione iſtac, niſi quis reſipiſcat: ut clarum eſt ex Ninivitarum exemplo. At reſipuiſſe Iechoniam, ſententia eſt R. David Kimchi, & aliorum ex Hebræis; qui & propterea carcere liberatum, ſolio honoratum, liberiſque auctum, tradiderunt. Præterea nec controverſiâ caret, quod ajunt, Deum Iechoniæ ſterilitatem comminatum. Nam vox Hebræa deſignat quoque* miſerum.

VOx ea, quâ utitur Propheta, eſt ערירי gnhariri, à verbo ערה gnhara; à qua ipſa Pſal. CXXXVII, 7, eſt ערו gnharu: quod propriè ſignificat *deſtruite*; ut monet R. Salomo ad Geneſ. XV, 2. Tranſlata verò ſignificatio ad planè infelices: & particulatim ad eos, qui vel liberis carent, vel patriâ ſunt extorres. Alii igitur locum prophetæ intelligunt de priori genere miſeriæ, quo quis ἄπαις, ſive *improlis*: alii verò de altero genere, quo quis *exul*, ſive *extorris*: alii verò in generali ſignificatione conſiſtunt, quâ quis dicitur *miſer*, & *abjectus*. Non convenifſe Græcos interpretes, quomodo hic vox Hebræa ſumeretur; cognoſcimus ex illis B. Hieronymi verbis a: *Pro ſterili in Hebræo ſcriptum eſt, Hhnariri; quod Aquilæ prima editio ſterilem; ſecunda* ἀναυξῆ, *id eſt, non creſcentem; Symmachus, vacuum;* LXX, *& Theodotio, abominabilem & abdicatum, interpretati ſunt.* Ubi videmus, Aquilam ipſum, cùm priùs ἄπαιδα, ac *ſterilem*, expoſuiſſet: poſtea mutaſſe ſententiam, & interpretatum, *non creſcentem*; quod ut de prole, ita & de dignitate, poſſumus capere: uti etiam vox *vacui* latiùs patet, quam *ſterilis*. Quomodo *domum*, vel *aulam vacuam*, aut *locum ab exercitu*, vel *defenſoribus vacuum*, dicimus. Pro dignitate exuto, eoque abjecto, & vili, clare acceperunt LXX, cùm reddunt ἐκκήρυκτον: quaſi dicas, præconis voce ejectum, hoc eſt, exulem, ſive extorrem, ac propterea deſpectum. Nec dubito, quin eo reſpexerit doctiſſimus Heſychius, cùm ſcribit: Ἐκκήρυκτον, ἀποβλητόν: *abjectum*.

a Ad Jerem. 22, 30.

XI.

Ac valde hæc interpretatio congruit illis, quæ apud prophetam antecedunt verſ. 28, 29, *&* 30: An ſimulachrum contemtum, quod diſpergitur, eſſet vir iſte Conja? An inſtrumentum, in quo nulla delectatio? Cur EIECTI eſſent ipſe, & ſemen ejus, & PROIECTI in terram, quam non norunt? O terra, terra, terra, audite verbum Domini. Sic ait Dominus: Scribite virum iſtum Gnhariri, (qui) non proſperabitur in diebus ſuis: nam non proſperabitur de ſemine ejus quiſquam ſedens in ſolio Davidis, & dominans amplius in Judam. *Imò nec vocem* Gnharuri *aliter interpretari licet, quàm pro* extorri, miſeroque: *quia alteri ſignificationi, quâ* improlem *intelligunt, valde adverſatur, quod Iechoniam habuiſſe liberos cognoſcimus ex iſtis* 1 *Paralipom* III, 17: Filii verò Jechoniæ; Aſſir, Salathiel filius ejus.

UBi, ſive *Aſſir* commune eſt, ac *vinctum* ſignet; ſive, ut puto, proprium, (quæ & R. Kimchi b, veterumque Hebræorum, opinio erat:) ſaltem Salathiel genitus ſit à Jechonia. Quod & ſenſit B. Hieronymus ad Jerem. XXII: *Natus eſt de Joakim, Jechonias; de Jechonia, Salathiel; de Salathiel, Zorobabel; & per ordinem venitur ad Chriſtum.* Imò contrà, inquiunt, Chronicorum auctor hic intelligit filium legalem; qualis Salathiel, quia, ut ſanguine proximus, in regno ſucceſſit. Verùm hoc in quæſito eſt. Nos cum B. Hieronymo, & Hebræis magiſtris, naturalem filium intelligimus; quia, cur à propria verbi ſignificatione recedatur, nihil cogit; ut diximus.

b Comment. ad 1 Chron. 3, 17.

XII.

At obſtare ajunt, quòd Lucas Salathielem vocet filium Neri: ubi binominem dicere non poſſumus; cùm alii Iechoniæ parentes, & majores, recenſeantur à Matthæo; alii Neri à Luca. Fatemur, binominem non fuiſſe; ſed contendimus, alium eſſe Salathielem, de quo Matthæus; alium, de quo Lucas.

COnveniunt quidem in eo, quòd uterque filio ſuo dederit nomen *Salathielis*: ſed in eo plurimùm diſtant, quòd ille Matthæi Salathiel fuerit è ſtirpe Salomonis; ille Lucæ, è genere Nathanis: quod clarè ex Evangeliſtis elucet.

XIII.

Eſto autem, ut gnaruri *apud Jeremiam notaret* ſterilem, *ſive* orbum liberis; *nec ſic tamen conſequatur, nullos habuiſſe liberos: quia prophetæ mens eſſe poſſit, non habuiſſe liberos, qui reges eſſent Iudææ.*

Sanè

Digitized by Google

SAnè poſteri quidem Jechoniæ principes, ac duces fuere extra Judæam; ſed non ſedêre in regali throno Davidis. Itaque & Chriſtophorus à Caſtro Prophetæ verba ita ἀπογράψατε: *Numera virum iſtum Jechoniam inter viros liberis orbos, cui, dum vixerit, nihil proſperè cedet: qui licet ſit filios habiturus, nullus tamen eorum ſedebit in ſolio Davidis, nec poteſtatem habebit ultra in Juda.*

CAPUT IV.

DE

CHRISTI GENEALOGIA SECUNDUM LUCAM,

ex mente eorum, qui putant, ab eo Mariæ genus adferri.

I.

Abunde de ea opinione diximus, qua B. Lucas putatur enarrare genus Joſephi. Ad alteram nunc venio, quâ ſtatuitur, eum referre genus Mariæ. Quæ ſententia magis eſt probabilis. Nam Joſephi genere, quod à Salomone duceret, enarrato; nihil, ut arbitror, attinebat, aliter à Luca Joſephi genus exponi; legale nimirum, quod à Davide traheret per Nathanem. Quorundam tamen ex antiquis opinio eſt, gravem fuiſſe cauſſam, cur gemina Joſephi genealogia afferretur: nempe ut, quia Chriſtus & rex, & ſacerdos noſter ſit, liqueret, eum à Davide, & regali, & ſacerdotali genere deſcendere: quorum prius exponat Matthæus, poſterius Lucas.

AMbroſius in cap. III Lucæ: *Quod verò per Salomonem Matthæus generationem derivandam putavit; Lucas verò per Nathan: alteram regalem, alteram ſacerdotalem Chriſti familiam videtur oſtendere. Quod non ita accipere debemus, quod alterum altero verius; ſed alter alteri pari fide, & veritate, concordet. Fuit enim vere, &, ſecundum carnem, regalis, & ſacerdotalis familiæ: Rex ex regibus, ſacerdos ex ſacerdotibus: licet oraculum non de carnalibus, ſed de cæleſtibus, exprimatur: quoniam & rex in Dei virtute lætatur, cui judicium à patre rege defertur; & ſacerdos eſt in æternum, ſecundùm quod ſcriptum*

a Pſal. 109. 4. *eſt a: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Bene igitur uterque tenuit fidem, ut Matthæus per Reges ductam originem comprobaret; & Lucas, per ſacerdotes à Deo tranſmiſſam in Chriſtum ſeriem generis deducendo, ſanctiorem ipſam originem declararet. Simul in hoc quoque vituli figura ſignatur, quòd ubique ſacerdotale myſterium putat eſſe ſervandum.* Ubi quod de vitulo dicit, eò pertinet, quòd Lucas, quia à ſacerdotio Zachariæ orditur, vitulo ſolet repræſentari. Nec pauci Ambroſium in eo, quod de regio, & ſacerdotali genere dicit, ſequuntur. In quibus & Petrus Bleſenſis eſſe videtur. Sic enim ſcribit Epiſt. III: *Dei filius in beata Virgine, licet ipſa de Sacerdotali, & Regali ſchemate, duxiſſet originem, non nobilitatem, ſed humilitatem elegit.*

II.

Sed obſtat huic ſententiæ, quòd, qui ex Davide deſcenderent, non potuerint fieri ſacerdotes ſecundùm Legem; quia is honos proprius erat ſtirpis Aaronicæ, quæ fuit ex tribu Levi. Quare ſi uterque Evangeliſta Joſephi genus recenſet, potius eò id feciſſe exiſtimandum, ut perfectiùs conſtaret de Joſephi genere, tum φυσικῶς b,

b Naturali. c Legali.

tum νομικῶς c. Interea ſic nihilominus B. Virginis, & Jeſu genus, haut aliter ſciretur, quàm ex hypotheſi iſta, quòd B. Virgo fuerit agnata Joſephi. At gravis eſt cauſſa, cur exiſtimem, Matthæum quidem ex ea hypotheſi ſcribere potuiſſe; non item B. Lucam. Siquidem Matthæus in Palæſtina ſcribebat; idque intra proximum à paſſione Chriſti octennium: Palæſtinis etiam ſcribebat; ut argumento eſt, quòd, ſicut vidimus, ſcripſerit Hebraicè. At in Palæſtina, eo imprimis tempore, quòd Maria eſſet Joſephi agnata, res erat vel cognita vulgo, vel quæ nullo negotio poſſet à quolibet cognoſci.

PLurimæ enim exſtabant genealogiæ, quia is mos Judæis, accuratè ſui generis ſeriem perſcribere: imprimis verò hæc cura iis, qui ex Davide genus ducerent. Nec enim leve aliquis ducebat, à tanto Rege genus ducere; præſertim quando conveniret, ex hac familia eſſe oriturum Meſſiam.

III.

At non itidem præteriri poterat à Luca, Græcè ſcribente Romanis, ac Græcis, ſeu Romæ apud Paulum; ſeu poſt diſceſſum ab eo, in Achaja; ſeu poſtmodo in patria Antiochenorum urbe. Nec enim, qui ſedes haberent extra Palæſtinam, ubi omne id ignotum eſſet de genere Mariæ, ac Jeſu, quod ab Evangeliſtis reticeretur, contenti eſſe eo poterant, quòd ſcirent, Joſephum deſcendere à Davide; cùm oportuerit, Meſſiam eſſe è ſemine Davidis: nec inde, quod maritus eſſet è progenie David, etiam de uxore idem conſequatur, niſi ex hypotheſi extra Palæſtinam ignotâ: quam propterea ab eo, qui Græcè orbi ſcriberet Romano, imò univerſo, exprimi conveniſſet. Sic igitur ſtatuimus, à Luca referri genus Mariæ: ac Heli, quem memorat, fuiſſe patrem Mariæ, avum Jeſu, ſocerum Joſephi. Solùm eſt dubium, utrum illud τοῦ Ἠλί regatur ab υἱὸς, an υἱοῦ. Si prius placet, υἱὸς conveniet cum Ἰησοῦς: ſin poſterius, υἱοῦ conveniet cum τοῦ Ἰωσήφ. Ex priori opinione ſic integrè erit: Ὁ Ἰησοῦς ὤν, ὡς ἐνομίζετο, υἱὸς Ἰωσήφ, (υἱὸς) τοῦ Ἠλί: Jeſus, ut putabatur, erat quidem filius Joſephi; revera autem filius Heli. *Poſterius ſi malis, ſic conſtruxeris,* Ὁ Ἰησοῦς, ὤν, ὡς ἐνομίζετο, υἱὸς Ἰωσήφ, υἱοῦ τοῦ Ἠλί. Jeſus, ut putabatur, filius Joſeph, filii, (*hoc eſt generi*) Heli. *Filius verò pro genero ſumetur, ut in hiſtoria Ruth cap. 1, Naomi filias ſæpius vocat, quæ nurus forent.*

PRiorem ſententiam ex erudito ſe viro accepiſſe, refert doctiſſimus Lucas Brugenſis a: ac placuit ea clariſſimo Theologo, præceptori ac propinquo meo, Franciſco Gomaro. Sed ſeu hæc, ſeu altera interpretatio magis arridet; res eodem redit, quia maternum Jeſu genus recenſeatur. Interim prior magis placet: nam ex more Scripturæ illud magis eſt, ut naturâ quis avi, quàm τῆς ἐπιγαμβρείας lege, ſoceri ſui filius dicatur. Multa adeò, apertiſſimaque, in Genealogia apud Matthæum

a In Luc. cap. 3.

thæum exempla ſe offerunt; ubi quis genuiſſe eum dicatur, qui nepos, vel etiam pronepos, aut abnepos foret: ut cùm Joram dicitur genuiſſe Oſiam; ſive Azariam; inter quos medii fuere, Achazia, Joas, & Amazia. Quòd ſi uſpiam id locum habet; ubi potiùs, quàm in Chriſto? qui cùm ratione ortus in terris patrem non habuerit; quomodo non in avo materno ſiſti oportebat? Sententia igitur Euangeliſtæ eſt. Jeſum fuiſſe filium Heli; idque matre media; quæ prætermittitur, quia in genealogia non ſoleat fieri mentio feminarum.

IV.

Sed de iſto quiſque ſentiat, ut volet; dum Eli, avum Jeſu, ſocerum Joſephi, fateatur. Quam opinionem etiam juvat, quod idem ab antiquis dicatur Joakim: *ac* Joakim *non alius ſit ac* Eliakim: Eli *vero ex* Eliakim *per præciſionem, in nominibus propriis haut inſolentem, factum videatur.*

ELi eſſe ex *Eliacim*, veriſimile facit, quòd in cunctis penè gentibus, & olim, & hodie, ſtudere ſoleant propriorum nominum brevitati; niſi perſonæ admodum forent illuſtres. Sic Herodes rex, qui dictus Ἀντίπατρος, is, dum privatus foret, Ἀντιπᾶς vocabatur. Etiam ex Κλεόφιλος, fecere Κλεοφᾶς; ex Ἐπαφρόδιτος, Ἐπαφρᾶς; pluraque id genus adduximus jam olim Oratoriarum Inſtitutionum lib. IV, cap. I, ſect. V. Idem verò eſſe nomen *Eliakim*, ac *Joakim*, oſtendit antepenultimus rex Judæ, quem *Eliakim* conſtat vocatum: at *Joakim* dicitur II, ſive IV Regum XXIII, 34, & II Paralipom. XXXVI, 4. Etiam Pontifex Max. qui Judith IV, 5, & II, *Eliakim* nominatur; eodem lib. XV, 9. appellatur *Joakim*. Avum verò Jeſu dictum eſſe *Joakim*, clarè ait Joannes Damaſcenus lib. IV Orthodoxæ Fidei cap. XV: Ἰωακεὶμ τοίνυν τὴν σεμνὴν καὶ ἀξιέπαινον Ἄνναν πρὸς γάμον ἠγάγετο· *Joakim ergo venerandam, & dignam laude Annam, in matrimonium duxit.* Similiter poſteriores magno numero. Sed malo antiquioribus inſiſtere. Qualis Epiphanius non uno loco. Non tamen advocabo encomium Deiparæ. Quod cùm longè aliter de cultu B. Virginis loquatur, quàm in præclaris adverſus hæreſes commentationibus factum; vel Epiphanii non erit, vel ſaltem, non magni illius Epiphanii, Conſtantiæ ſive Salaminis in Cypro Epiſcopi. Solùm igitur inſiſtam operi iſti, quod genuinum eſſe inter omnes convenit. Adverſus Andicomarianitas, quæ hæreſis eſt LXXVIII. ſic ſcribit de Deipara *a*: Ἐκ μητρὸς Ἄννης, καὶ ἐκ πατρὸς Ἰωακεὶμ, συγγενίσσαν δὲ τῆς Ἐλισάβετ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς τοῦ Δαβίδ. *ab Anna matre, & Ioacimo patre, genitam, Eliſabethæ cognatam, è domo & patria David.* Item hæreſi LXXIX, quæ eſt adverſus Collyridianos, B. Virginem adorantes: Εἰ γὰρ ἀγγέλους προσκυνεῖσθαι οὐ θέλει, πόσῳ μᾶλλον τὴν ἀπὸ Ἄννης γεγεννημένην, τὴν ἐκ τοῦ Ἰωακεὶμ τῇ Ἄννῃ δεδωρημένην. *Si nec Angelos vult adorari, quanto magis nolit ex Anna genitam, illam Annæ ex Ioacimo donatam!* Mox etiam narrat, Joacimo in deſerto nunciatum ab angelo, uxorem ejus concepturam: præterea addit, ſic παραδόσεις ἔχειν, *Traditiones habere.* Atque hæc etiam tam Orientalium, quàm Occidentalium Eccleſiarum conſenſu firmantur. Nam ea, quam dixi, Annæ ex Joachimo conceptio celebratur in Romana Eccleſia VI Idus Decembris: exſtatque de iſtoc feſto Decretalis Sixti IV: qui anno CIↃ CCCC LXXI, ac proximo novennio, ſedit. Sed jam B. Bernardi temporibus, circa an. CIↃ C XLV, eo nomine feſtus ac ſolennis dies eſſe cœperat in Eccleſia Lugdunenſi; ut videre eſt ex epiſt. ejus CLXXIV; ubi Canonicos Lugdunenſes reprehendit, quod revelationis cujuſdam obtentu id feſtum inducerent, non conſultâ priùs ſede Romanâ. Uti verò Conceptionis feſtum Romanæ Eccleſiæ incidit in VI Id. Dec. ita Nativitatem B. Virginis celebrat VI Id. Sept. Sed ea conſuetudo in Gallicis Eccleſiis necdum obtinuit Karoli M. & Ludovici Pii temporibus: imò B. Auguſtini ætate, ob duorum tantum, Chriſti, & Joannis Baptiſtæ, ortum, Eccleſia feſtum agere diem ſolet: ut clarè cognoſcere eſt ex ejus Serm. XXI, & XXII de Sanctis. Neque hæc Baronius in Martyrologio Romano diffitetur. In eodem verò Martyrologio, *Dormitio ſanctæ Annæ, matris genitricis Dei Mariæ*, refertur ad VII Kal. Aug. Pridie autem Græcis propterea feſtum diem anniverſarium fuiſſe, ex Menologio videmus. Itidem in Martyrologio Rom. XIII. Kal. April. celebratur *In Iudæa S. Joachim, pater beatiſſimæ Virginis, genitricis Dei Mariæ.* Græci verò de eo agunt in Menologio V. Id. Sept. Nec eſt, quòd dicat aliquis, hanc de B. Mariæ parentibus opinionem fuiſſe hauſtam ex impuris Gnoſticorum fontibus: ut qui librum habuerint, qui Γέννα Μαρίας, *ſtirps Mariæ*, inſcriberetur. Nam eum librum ipſe Epiphanius damnat, interque πεπλασμένα γραφεῖα, *commentitia ſcripta*, reponit hæreſi XXVI. quæ eſt Gnoſticorum *a*. Ubi inter alia inde commemorat, de homine aſini formâ Zachariæ apparente, dum thus adoleret in templo. Quare potius hauſerit ex ſcriptis eorum, qui nulla eſſent hæreſi infames. Dixeris, aliter ſenſiſſe B. Auguſtinum: ut qui contra Fauſtum lib. XXIII, cap. IX, ſic ſcribat: *Quod de generatione Mariæ Fauſtus poſuit, quòd patrem habuerit ex tribu Levi ſacerdotem quendam nomine Joachim: quia canonicum non eſt, non me conſtringit.* Ac ſimiliter ſemel, iterumque pòſt, eopſe capite nuncupat: ſed, ut ait, juxta ſcripturam apocrypham à Fauſto memoratam. Verùm non tam hoc in dubium vocat, utrùm parens ſit dictus *Joachim*: quàm quod is dicitur fuiſſe è tribu Levi. Siquidem poſt verba allata continuò ſubjungit: *Sed etiam, ſi hoc crederem, ipſum potius Joachim dicerem aliquo modo ad David ſanguinem pertinuiſſe, & aliquo modo ex tribu Iuda in tribum Levi fuiſſe adoptatum, vel ipſum, vel ejus aliquem progeneratorem: vel certè in tribu Levi ita natum, ut de ſtirpe David conſanguinitatem aliquam duceret: ſicut fieri potuiſſe, idem Fauſtus fatetur, ut Maria de tribu Levi eſſet; quam tamen conſtat traditam viro, qui fuerit de ſtirpe David, id eſt, de tribu Iuda: & ita dici potuiſſe accipi, Chriſtum filium David fuiſſe.* Porrò apocrypha Scriptura, ex qua Auguſtinus ait Fauſtum Manichæum hauſiſſe illud de Joachimo ex tribu Levi, ſine dubio fuit Seleuci Manichæi liber. Unde &, multis prætermiſſis, exceptum arbitror libellum de Nativitate Mariæ, qui B. Hieronymo attribuitur. Saltem planè eſt ſuppoſiticius: quod Eraſmus in Scholiis ad eum ſcriptorem annotavit. Ac Melchior Canus lib. XI Locorum Communium cap. VI, in iſto, ſe Eraſmum ſequi, profitetur. Simile etiam judicium eſt Sixti Senenſis lib. II bibliothecæ Sanctæ in Matthæum: ubi addit, epiſtolas ab homine inepto ei ſcripto, ſub nomine Chromatii, & Heliodori epiſcoporum ad Hieronymum, & Hieronymi ad hos, eſſe aſſutas; ac olim eo fine confictas, ut faciliùs perſuaderetur, opus eſſe genuinum. Nec aliter Baronius in Apparatu Num. XLIV; qui auctorem adeò oſtendit imperitum, ut nec aperta evitare ſciret mendacia. Nec pro germano habet Chriſtophorus à Caſtro in hiſtoria Deiparæ, in Catalogo Auctorum: ſed ille, ut Hieronymi non putet; vetuſti tamen, ac pii etiam ſcriptoris, arbitratur. In quo abit ab eo Caſaubonus in Exercitat. Baron. ubi arbitratur, eſſe ipſius Seleuci, hominis hæretici; Manichæorum quippe Apoſtoli. Sed Chromatius, & Heliodorus, hunc auctorem apertè rejiciunt, quando ſic ſcribunt *b*: *Ortum Mariæ Reginæ Virginis, ſimul & nativitatem, atque infantiam Domini noſtri, in Apocryphis invenimus libris: in quibus multa contraria noſtræ fidei conſiderantes ſcripta, recuſanda credimus univerſa, ne per occaſionem Chriſti, lætitiam Antichriſto traderemus.* Porrò Pſeudohieronymus his reſpondens, qualis is ſcriptor fuerit, docet hoc pacto: *Petitis à me, ut vobis reſcribam, quid mihi de quodam libello videatur, qui de nativitate S. Mariæ à nonnullis habetur. Et ideo ſcire c volo, multa in eo falſa inveniri. Quidam namque Seleu-*

a Pag. 1049. edit. Pariſ. Som.

a Pag. 94. edit Pariſinæ Som.

b Apud B Hieron. Tom 4.

c Mallem ſciri, vel, ſcire vos volo.

cius,

Google

eius, qui paſſiones Apoſtolorum conſcripſit, hunc libellum compoſuit. Sed ſicut de virtutibus eorum, & miraculis per eos factis, vera dixit; de doctrina verò eorum plurima mentitus eſt: ita & hic multa non vera de corde ſuo confinxit. Proinde, ut in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo. Siquidem ſanctum Evangeliſtam Matthæum eundem libellum liquet compoſuiſſe, & in capite Evangelii ſui Hebraicis literis obſignatum oppoſuiſſe: quod an verum ſit, autori præfationis, & fidei ſcriptoris, committo. Ipſe enim ut hæc dubia eſſe pronuncio, ita liquidò falſa non affirmo. Illud autem liberè dico, (quòd fidelium neminem negaturum puto) ſive hæc vera ſunt, ſive ab aliquo conficta, ſacroſanctæ ſanctæ Mariæ miracula præceſſiſſe; maxima conſecuta fuiſſe; & idcirco ſalvâ fide ab his, qui Deum iſta facere poſſe credunt, ſine periculo animæ ſuæ credi, & legi poſſe. Quem locum eò plenius adſcripſi, quia non ſatis ejus mentem aſſecutus eſt ſummus vir Exercitatione primâ ad Apparatum Annalium Baron. Num. XXXIX. Sententia enim veteris illius ſcriptoris eſt, ſicut Seleucus in libris de Actibus Apoſtolicis multa eſt mentitus: ita & eundem libello de Nativitate Mariæ non pauca confinxiſſe: ac propterea ſe voluiſſe hoc de argumento transferre librum Hebræum ſeu verè, ſeu falsò, inſcriptum Matthæo: ubi nihil contineretur, quod non poſſit piè legi. Clarè igitur rejicit libellum Seleuci de nativitate Mariæ: atque ab eo diverſum facit, quem convertit ex Hebræo. Quare nec cenſeo ſolidè adſtrui poſſe, Chriſtophorum à Caſtro in opere ſuo de Deipara ſecutum eſſe librum hæretici Seleuci: etſi fateatur ſe ſequi hoc opuſculum Hieronymo tributum, quod licet Hieronymi non ſit, ſit tamen veteris, ac pii ſcriptoris. Et tamen non videtur mihi pius is ſcriptor, qui ſic voluit ſub Heliodori, ac Chromatii epiſcoporum, ac præcipuè B. Hieronymi larvâ, orbi imponere Chriſtiano. Præterea rudem fuiſſe & indoctum, non ſola arguit dictio; ſed etiam, quòd Pontificem facit Iſſacharem: qualis tum eſſe non potuit; ut ex ſerie eorum liquet apud Joſephum Antiquit. lib. XV, XVI, XVII: & lib. I de bello Judaico, ac cæteris. Ut alia prætercam, quæ doctiſſimus Caſaubonus annotavit: quorum etiam aliqua jam antè obſervârat Baronius. Amplius dicam, utcunque impoſtor ille videri velit ſua ex Hebræis vertiſſe; metuere me, ne fortaſſe neſcierit Hebraicè, ſitaque exſcripſerit, ſive ex Gnoſticorum libro de ſtirpe Mariæ, ſive ex Seleuci libello de Mariæ nativitate; ac ſolùm prætierit, quæ Manichaico dogmati patrocinarentur. Quippe de Seleuco ſic ſcribit: *De virtutibus* (Apoſtolorum,) *& miraculis per eos factis, vera dixit: de doctrinâ verò eorum plura mentitus eſt.* Ac libello ipſo de Nativitate ait: *Sacroſancta ſancta Maria magna miracula præceſſiſſe.* Unde ſic penitùs ſuſpicor, ex alterutro opere memorato, relictis illis Gnoſticorum, vel Manichæorum dogmatis, exſcripſiſſe miracula; ac voluiſſe aliis perſuadere, ſe ea vertiſſe ex Hebræo. Cæterùm Seleucus iſte, de quo locuti antea ſumus, etiam memoratur Melito, Laodicenſi epiſcopo, præfat. in vitam S. Joannis Evangeliſtæ; quæ necdum edita, ſed in Vaticanâ, atque aliis, exſtat bibliothecis: ſive Melitoni, Epiſcopo Sardenſi (nec enim alius is exiſtimandus) lib. de tranſitu B. Virginis, Tom. VII Bibliothecæ SS. Patrum. Sed utrobique, qui aliis *Seleucus*, illic *Leucius* vocatur: uti *Leutianus* nominatur Gelaſio Papæ Diſt. XV, cap. III; vel *Leutitius*, aut *Leutius*, ut adnotatur in decreti editione Romanâ. Sed *Leucius* quoque eſt in Conciliorum Tomis. Verba Gelaſii ſunt: *Libri omnes, quos fecit Leucius, diſcipulus diaboli, apocryphi.* Fortaſſe *Leucius* κατ' ἀφαίρεσιν ex *Seleucus* corruptum: quando apud Philaſtrium etiam Seleuciani hæretici à Seleuco nuncupantur. Niſi putes eſſe ex *Leontius*: quia B. Auguſtini libro de fide contra Manichæos, *Leucius* quidem dicitur cap. XXXVIII: ſed eodem etiam opere cap. IV legas: *In Actibus conſcriptis à Leontio, quos ipſi accipiunt.* At *Leucius* quoque vocatur Innocentio Epiſt. III. ad Exuperium: *Cætera, quæ ſub nomine Matthæi, ſive Iacobi minoris; vel ſub nomine Petri, & Ioannis, quæ à quodam Leucio ſcripta ſunt; vel ſub nomine Andreæ, quæ à Nexocharide, & Leonide, philoſophis; & ſub nomine Thomæ, & ſiqua ſunt alia; non ſolùm repudianda, verum etiam noveris eſſe damnanda.* Ubi per ea, quæ Matthæi nomine ſcripta fuere, fortaſſe intelligi debent, quæ Pſeudohieronymus iſte ad pſeudonymos Heliodorum, ac Chromatium, ex Matthæo ſe dicit tranſtuliſſe: per illa verò, nomine Jacobi minoris edita, ſignatur Protevangelium Jacobi à Poſtello divulgatum: in quo ipſo etiam Joakim, & Anna, B. Virginis parentes dicuntur: ſed alia iis attexuntur multa, tam propudioſa, ut non injuriâ metuam, ne hauſta ſint ex Gnoſticorum, vel Manichæorum lacunis; de quibus diximus.

V.

Hactenus excuſſimus, utra melior ſit ratio conciliandi Evangeliſtas; eane, quâ alter naturale Joſephi genus, alter legale expreſſerit: an illa potiùs, quâ Matthæus naturale Joſephi, Lucas naturale Mariæ genus exponat. Atque oſtendimus, Matthæo ſuffeciſſe genus Joſephi, quia Hebraicè ſcriberet Hebræis; quibus conſtaret de agnatione Joſephi, & Mariæ; ut ſatis foret, ſi ab Abrahamo, per Davidem, genealogia ad Ioſephum decurreret. Lucæ verò non id ſatis fuiſſe, quia cunctis ſcriberet; idque linguâ cognitâ penè orbi integro; Græcorum puta, quibus de agnatione iſtâ non liqueret. Atque ab ea propoſiti diverſitate etiam eſſe arbitror, quod diſſimiliter ordiantur genus. Nempe uti Lucas, qui Græcè ſcriberet Orbi univerſo, à Matthæo, Iudæis ſive Palæſtinis ſcribente Hebraicè, abiit in eo, quòd ipſius Mariæ, & Ieſu, genus enarraret: ita & idem Lucas in eo à Matthæo receſſit, quòd hoc ſiſtente in Abraham, parente Iudæorum ſive Iſraëlitarum; ille, qui non Palæſtinis Hebraicè, ſed univerſis ſcriberet Græcè, propterea ad commune cunctorum mortalium principium, Adamum nempe, cui & prima omnium facta promiſſio, genealogiam ſuam perduxerit.

Rationem hanc, cur diversè adeò genus ordirentur, jam olim vidit, ac conſignavit Joannes Antiochenus, cognomento Chryſoſtomus, perſpicax ſanè Scripturarum interpres, laudiſque longè ampliùs eâ parte promeritus, quàm multis noſtro ſeculo videatur. Nec movet, quòd putant, aliquando πελαγιανίζειν. Nam hic ille eſt, qui primus, vel inter primos, Pelagium detexit. Et Patres ante exortum Pelagium, cum optimè ſentirent, minùs tamen cautè interdum loquebantur. Quod & ipſi contigit B. Auguſtino. Uti igitur, in hoc Hipponenſi antiſtite duriùs dicta, aliis ex ejuſce ſcriptoris locis debent emolliri: ita & in B. Chryſoſtomo facere oportet; ut quando propugnat arbitrii libertatem, cum iis conciliemus, ubi gratiæ prædicat neceſſitatem. Sed de iſtoc ſatis, ut arbitror, in Pelagiana Hiſtoria diximus.

VI.

Quòd verò Lucas non initio operis, ut à Matthæo factum; ſed demum poſt baptiſmum, genus enarravit Chriſti; id aliqui veterum eò factum putarunt, ut oſtenderetur, non ſolum filium dici, quatenus eſſet λόγος, vel quatenus natus foret e Maria; ſed etiam quatenus eſſet baptizatus: unde & tum audire meruerit vocem; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Ambroſius in cap. III Lucæ: *Qui fidei auctor eſt, ipſum adſerere Scriptura quoque debuit divinæ generationis auctorem. Unde & Lucas ad Deum putavit originem*

Digitized by Google

nem ejus eſſe referendam; quòd verus Chriſti generator Deus ſit, vel ſecundum veram generationem pater, vel ſecundum lavacre generationem, myſtice auctor muneris. Et ideo non à primo generationem ejus cœpit deſcribere: ſed poſteaquam baptiſmum ejus explicuit; autorem omnium Deum per baptiſmum cupiens demonſtrare.

VII.

Sed non, uti nos, ita Chriſtus in baptiſmo eſt regnerans; quia is peccatum non habuit. Solùm, dum baptizaretur in Iordane, deſcendit in eum Spiritus S. a *σωματικῷ εἴδει; ut Lucas ait cap.* III. *Ac ſequente capite ſubjungit:* Jeſus autem plenus Spiritu S. regreſſus eſt ab Jordane.

a Figurâ corporali.

NEmpe à puero quidem habuit Spiritum Sanctum: ſed uberiùs tum adeptus, ad obeundum munus Meſſiæ.

VIII.

Valde autem eos ratio fugit, qui cenſent, B. Lucam eâ in parte genealogiæ, quâ ab Abrahamo adſcendit ad Adamum, non bene convenire cum Moſe; quia inter Henos, & Mahaleel, medium enterſerat Cainan; cujus nulla apud Moſen mentio ſit. Nam non videtur inſertus à Luca; ſed à librariis.

b Cap 3. 35, 36.

SCio, viros quoſdam eruditos, cùm apud Lucam b legitur, τοῦ Σαλᾶ, τοῦ Καϊνᾶν, delere intermedium comma, ut idem intelligatur Sala, ac Cainan; ſententiaque ſit, ab Arphaxado, Semi filio, Noë nepote, genitum eſſe Salam; qui aliter Cainan diceretur: quomodo & alios binomines in Scripturis legere eſt. Scio quoque, alios putare, Cainan hunc, etſi Moſi ignotum, ex traditione LXX, quos Lucas ſequatur, inſertum: quomodo I Chron. VII, 21, refertur cædes filiorum Ephraimi; de qua apud Moſem ſilentium eſt: quomodo item II Timoth. III, 8, Jannes, & Jambres, vocati dicuntur magi illi, qui Moſi in Ægypto reſtiterunt; quod non alibi legas, quàm apud Jonathanem, Paraphraſtem Chaldæum, Exodi VII; ex traditione ſine dubio: quomodo denique quædam citatur à Juda Apoſtolo Enochi prophetia, prioribus, quod conſtet, ignota. Sed hæc aliquam vim haberent, niſi vox ea abfuiſſet a codicibus antiquis: ut ſatis ex iis arbitror liquere, quæ ad Capitis tertii Theſin quintam dicebamus. Nunc, ſalvo aliorum judicio; exiſtimo, nihil opus eſſe ad hujuſmodi confugere. Sed nec leviter huic ſententiæ obſtat, quòd, (ut eſt apud Moſen) Arphaxadus Salachum genuerit annos natus XXXV: ac, ſi inter Arphaxadum, & Salachum, intermedius ſtatuator Cainan, conſequatur, unum duodevigeſimo, alterum ſeptimodecimo ætatis anno genuiſſe; quod parum eſt veriſimile de antiquis illis ſeculis. Quippe tum multò ſeriùs liberis gignundis opera dari ſolet; ut tot docent Scripturæ exempla; neque de iis modò, qui proximis à diluvio temporibus vixere; quòd tunc ſufficeret inſtituto noſtro: ſed compluribus etiam ſeculis pòſt. Sanè, ſi annos computemus, cognoſcemus, Booz, Obed, Iſai, cùm gignerent, jam centenarios fuiſſe.

CAPUT V.

QUID

JUDÆI, PHILOSOPHI GENTILES,

ac Muhammedani, tradant de genere Jeſu; ac quatenus ea conciliari poſſint cum Scripturis.

I.

Proximum eſt, ut oſtendamus, quâ ratione cum ejuſmodi conciliatione Matthæi, ac Lucæ, etiam convenire poſſit, quòd gentiles, ac Iudæi, dixerent, Ieſum eſſe Pantheris filium. Nulla ſanè hic pugna, dummodo hoc ita intelligamus, quo pacto in Scripturis idem dicitur filius Ioſephi, qui filius erat Iacobi, cognomento Pantheris; unde & Ioſepho videtur adhæſiſſe Pantheris *cognomen.*

a Sect. 7. ſive pag. 1039. edit. Pariſ. Sonnii.

DE Jacobo verba hæc ſunt Epiphanii hæreſi LXXVIII; quæ eſt adverſus Antidicomaritas a: Οὗτος μὲν γὰρ ὁ Ἰωσὴφ ἀδελφὸς γίνεται τοῦ Κλωπᾶ· ἦν δὲ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, ἐπίκλην δὲ Πάνθηρ καλουμένου. ἀμφότεροι οὗτοι ἀπὸ τοῦ Πάνθηρος ἐπίκλην γεννῶνται. *Siquidem hic ipſe Joſephus Cleophæ frater; ſed Jacobi filius, cognomento Pantheris fuit: ambo autem illi Panthere patre nati ſunt.* Ac valde eſt credibile, ex eo, quòd Jacobus, pater Joſephi, Pantheris haberet cognomentum, idem in Joſephum fuiſſe derivatum: atque hanc eſſe cauſſam, cur Jeſus Pantheris ſit dictus filius à gentilibus, & Judæis. E gentilibus illis Celſus Epicureus, Luciani Samoſatenſis amicus, fuit. Verba de eo Origenis ſunt iſta è primo contra Celſum b: Ἀλλὰ γὰρ ἀπιστεῖ τοῖς ἀναγεγραμμένοις περὶ τῆς ἐξ ἁγίου Πνεύματος συλλήψεως αὐτοῦ. καὶ πλάσσει αὐτὸν, ὑπό τινος Πανθήρας φθαρεῖσαν τὴν παρθένον ἐκκυῆσαι. *Sed non credit Scripturis de conceptione ejus è Spiritu Sancto, ac mavult credere, Virginem fuiſſe violatam à quodam, cui Pantheras nomen foret.* Ubi τοῦ Πανθήρας nomen, quod aliis τοῦ Πάνθηρος. A Judæis verò hanc opinionem hauſiſſe, credibilius fit è Thalmude. Nam cap. XII Sabat, filius Mariæ vocatur בֶּן פַּנְדִירָא, ben Pandera: & ratio adſertur, quia Pandera cùm Mirjam concubuiſſet. Ubi non dubium, quin Pandera ſit Joſephus, cognomento Panther, ſive Pantheras; quòd à parente Jacobo acceperat. Quid enim mirum, ſi Jeſum Panderæ, ſeu Pantheræ, hoc eſt, Joſephi dixerint filium; quando idem Jeſus in Euangelio ipſo filius dicatur Joſephi; ut antea vidimus?

b Pag. edit. Auguſtanæ.

II.

Imò neque repugnat genealogia Euangelica, quod Damaſcenus ait, patrem quidem B. Virginis Ioakim fuiſſe; avum autem Bar-pantherem, proavum Pantherem. Nam ſi Panther non fuit nomen, ſed cognomen ſolùm; uti ex eo liquet, quod patri Ioſephi nomen erat Iacobo; quemadmodum diximus: ſanè potuit & ipſius Eli, ſive Eliakimi, ſive Ioakime, parens, qui ſecundùm vulgatos Lucæ codices, Matthat dictus fuit, Barpantheris habuiſſe cognomen: avus autem ejuſdem Eli, qui in vulgaribus Lucæ codicibus eſt Levi, etiidem potuit Pantheris cognomento fuiſſe nuncupatus. Atque hoc eam juvat opinionem, quâ ſtatuitur, Ioſephum, & Mariam, fuiſſe agnatos.

NAm ſi pater Joſephi, nomine Jacobus, habuit Pantheris cognomen; ut ait Epiphanius; & proavus Mariæ, dictus Panther, hujus filius Barpanther, ut eſt apud Damaſcenum: unde hoc potiùs eſſe credamus, quam quia

ex

ex eadem forent familia Pantherina? undecunque tandem illud Pantheræ, vel Pantheris cognomen adhæſerit familiæ.

Dixeris fortaſſe, & Epiphanium, & Damaſcenum, iſtoc depromſiſſe ex Gnoſticorum, vel aliorum, non multò meliorum, nugis, ac deliriis. Sed enim iſti jam antea *a* occurrimus. Et hujuſmodi ſuſpicionem non parùm infringit, quòd, vix quadraginta annis poſt Evangeliſtæ Joannis exceſſum, Jeſus Pantheris filius vocaretur: ut Celſus indicat, qui Hadriani, & Antoninorum temporibus claruit. Hic verò, ut puto, non id hauſerat ex ſcriptis apocryphis; ſed potiùs acceperat à Judæis; quorum operâ uſus videtur in oppugnandâ religione Chriſtianâ. Nec cauſſam video, cur nobis perſuadeamus, doctiſſimum Epiphanium, qui tantum operæ impenderat, in hæreticorum libris acquirendis, legendis, expendendis, impugnandis, neſciſſe diſtinguere inter hæreticorum, & Catholicorum libros, ac doctrinas. Eſto interea, ut & Epiphanius, & Damaſcenus, iſtoc quoque legerint in Gnoſticis, aliiſve libris: non inde conſequitur, pro falſo habendum. Nec enim, quicquid Gnoſtici chartis illinerent, tale erat: ſed vera etiam falſis immiſcuere, quò falſis meliùs conciliarent fidem. Ut hic etiam locum habeat illud poetæ Sulmonenſis:

a Cap. 4. ad theſin 4. ſive pag. 34.

— *nec fingunt omnia Cretes.*

Et cogitandum, quanto faciliùs ætate Epiphanii potuerint Catholici æra lupinis diſtinguere: quia tum innumera ſupeterant antiquitatis monumenta; quæ poſtea ſeu temporum infelicitate, ſeu hominum ſocordiâ, perierunt.

Credo, & aliquis exquirat, utrùm cum iis, quæ in Scripturis de genealogia Chriſti legimus, conciliari etiam poſſint, quæ de ea Muhamed, vel ejus interpretes, tradiderunt. De hoc judicium ferri nequit, niſi priùs conſtiterit de eorum ſententia: quæ iſtiuſmodi eſt.

Fatentur de paterno Jeſu genere fruſtra quæri, quia natus ſit ex Maria Virgine; unde & à matre *Mariæ filius* dicatur: ac jure comparetur cum Adamo; qui & ipſe procreatus ſit citra conjunctionem maris, & feminæ. Mariam verò ajunt eſſe filiam Amram, Amram filium Matan, Matan filium Suliman, Suliman filium David, David filium Iſchi. Ita Pater Mariæ, & parens Moſis, atque Aaronis, fuerint cognomines. Inter verò duos hoſce Amramos ſtatuunt ſpatium annorum mille, & octingentorum. Quod ad hoc intervallum, trecentis circiter annis minùs dicere debuiſſent. Sed neque Mariæ parens Amram dictus; verùm Heli, aut Eliakim; ſicut vidimus. Quod autem duas ſolùm generationes, Matanis nempe, & Sulimanni, inter parentem Mariæ, & regem David, conſtituunt, id planè inſulſum eſt: cùm inter eos ſit intercapedo annorum quaſi mille. Nec potuit inter Mariæ majores fuiſſe ullus *Solimannus*; quod nomen eſt non Hebræum, ſed Turcicum. Verùm quid ab iis vel mediocre exſpectemus, qui Meſſiæ nomen non *unctum*, ſed *benedictum*, interpretentur: *Jeſum* verò dicant eſſe vocabulum barbarum, &, quid ſignificet, neſciri? Mittamus igitur iſta, quæ, ut cum poeta Hiſpano *a* dicam,

Tricæ ſunt, apinæque, aut ſiquid vilius iſtis. *a* Martial. lib. 14. epig. 1.

Ac gradum potiùs capeſſamus ad alia; quæ illuſtrandis faciunt Scripturis. Cujuſmodi eſt controverſia de fratribus Chriſti. Nam & ea valde eſt agitata, ut inter veteres, ſic etiam juniores.

CAPUT VI.

QUI

FRATRES CHRISTI VOCENTUR.

Quos Scriptura vocat fratres Chriſti, hi non fuere Ioſephi, & Mariæ liberi; ut Helvidius putabat: ſed veriſimilius creduntur conſobrini Ieſu Chriſti: verùm præſto etiam multò magis conſentaneum eſt, fuiſſe Ioſephi liberos ex priori uxore.

CUm iis, quæ de ſtirpe Jeſu diximus, conjuncta eſt de fratribus ejus quæſtio. De his diſputant, quâ ratione *fratres* dicantur. Fuere, qui exiſtimarent, fuiſſe B. Mariæ τῆς θεοτόκου *a* filios ex marito ſuo Joſepho. Quæ ſententia δυσσεβὴς, καὶ ἄθεος μάλιστα, *irreligioſa, atque impia admodum, Photio dicitur. Eunomii autem, ea fuit; qui contendebat, Mariam poſt Salvatoris partum agnitam ab Joſepho: ut cognoſcimus ex Eccleſiaſtica Philoſtorgii hiſtoria a Photio in compendium redacta, ac proximè juris publici facta à clariſſimo, atque eximio, Jacobo Gothofredo, viro & hoc nomine, & aliis multis, præclarè merito de Rep. literaria. Præterea opinionem hanc Antidicomarianitis, & quibuſdam Dimæritis, tribuit Epiphanius hæreſi* LXXVII, *&* LXXVIII; *dubius interim, utrùm eam hauſerint ab Apollinari Laodiceno, an diſcipulis ejus. Denique, ut Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, teſtantur.* Sententia hæc fuit Helvidii; urgentis hæc duo, tum quòd Joſephus dicatur non agnoviſſe conjugem, donec peperiſſet primogenitum; unde colligebat, poſtea agnoviſſe: tum quòd ſæpius in Scripturis mentio fiat fratrum Jeſu.

a Deiparæ.

De priori jam olim reſponſum fuit, *donec*, & *uſque*, non ſemper affirmare aliquid fuiſſe, aut fore, poſt tempus expreſſum. Ut II Reg. XXVI, 26: *Michol filiæ Saul non eſt natus filius, uſque in diem mortis ſuæ.* Ex quo minimè ſequitur, poſt mortem peperiſſe. Sic Matth. XXVIII, 20. legimus: *Ecce ego vobiſcum ſum ad conſummationem ſeculi.* Unde perperam colligatur, poſtea nobiſcum non fore. Similiter Pſal. CIX: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ad ſcabellum pedum tuorum.* Matth. V, 19. *Donec tranſeat cælum, & terra; iota unum, aut unus apex, non præteribit à lege.* Vide Hieronymum contra Helvidium, & Chryſoſtomum in Matth. cap. I, 25.

Quod ad alterum (id de fratribus erat) attinet, à pleriſque etiam Helvidio eſt reſponſum, *fratres* hic, more Hebræo, vocari, qui eſſent cognati; hoc eſt, fratres patrueles, amitini, vel conſobrini. Audiamus B. Hieronymum in Matth. cap. XII: *Nos fratres Domini conſobrinos Salvatoris, Mariæ liberos intelligimus, materteræ Domini; quæ eſſe dicitur mater Jacobi minoris, & Joſeph, & Judæ: quos in alio loco fratres Domini legimus appellatos. Fratres autem conſobrinos dici, omnis Scriptura demonſtrat.* Ac pluribus de eo in opere adverſus Helvidium: ad quod ibidem remittit. Similiter Theodoretus in epiſt. ad Gal. cap. I in fine.

Sed, ſive Scripturam attendamus, ſive alios Sanctorum Patrum; potior eorum ſententia videtur, qui hic *fratres* non in cognatione remotiores, ſed propiores intelligi, arbitrantur. Siquidem accurata deſcribitur cognatio Chriſti Matth. XIII, 55, 54: *Nonne hic eſt fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus, Iacobus, & Ioſes; & Simon, & Iudas? Et ſorores ejus nonne omnes apud nos ſunt? unde ergo huic omnia iſta?* Et Marci VI, 3: *Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſe, & Iudæ, & Simonis: & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? Et ſcandalizabantur in illo.* At quando parentes probè novi-

novimus, quos ex eorundem familia meliùs nôſſe ſolemus, quàm liberos jam grandis ætatis? qui ſoli icciro nominantur Joan. VI, 43. Sententia igitur eſt: Nonne eodem hic patre eſt prognatus, quo Jacobus, Joſe, & duo fratres eorum?

Præterea fratres illi nominantur, qui matri adeſſe ſoleant. Unde Matth. XII, 46: *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres, ſtabant foris, quærentes loqui ei.* Ac ſimiliter Marci III, 31, & Luc. VIII, 19. Unà etiam iter ſuſcipiebant. Ut Joan. II, 12: *Poſt hoc deſcendit Capharnaum ipſe, & mater ejus, & fratres ejus, & diſcipuli ejus: & ibi manſerunt non multis diebus.* Hi quoque in Judæam invitant Joan. VII, 3: *Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Tranſi hinc, & vade in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipſe palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta te ipſum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum.* Ubi non poſſunt intelligi cognati ejus, filii Zebedæi, Jacobus major, & Joannes; qui jam antè diſcipuli fuere; ut ex Matthæo, & Marco, conſtat. Quos igitur alios capiamus fratres, quàm proximos? qui tum quidem nondum credebant, nec ex duodecim fuêre; poſtea tamen fidem ſunt amplexi. Proximis ſanè meliùs convenit, quòd matrem Jeſu, ut domeſtici, comitarentur; eoque aſſeclæ eſſent Chriſti. Videlicet, Joſepho defuncto, cura omnis rei familiaris penes Mariam erat: ut fratres Jeſu neceſſe habuerint eum ſequi, etſi necdum in eum crederent; imò quandoque etiam pro furioſo haberent.

Nec leve pro hac ſententia argumentum præbet hiſtoria de paſſione Jeſu Chriſti. Tres enim Evangeliſtæ in eo conveniunt, tres feminas ſpectâſſe Chriſtum crucifixum. Matthæus XXVII, 56, eas nominat, Mariam Magdalenen; & Mariam, Jacobi ac Joſe matrem; & matrem filiorum Zebedæi. Marcus XV, 40, appellat Mariam Magdalenen; & Mariam Jacobi parvi, ac Joſe matrem; & Salomen. Joannes autem XIX, 25, Mariam, matrem Jeſu; & ſororem matris ejus, Mariam Cleopæ; & Mariam Magdalenen. De Maria Magdalene conveniunt inter ſe.

Altera eſt Maria cognomento Salome, filia Cleopæ, uxor Zebedæi, mater duorum Apoſtolorum, Jacobi majoris, & Joannis Evangeliſtæ. Matrem quidem filiorum Zebedæi, dictam Salomen, communis veterum ſententia eſt: atque ita quoque Baronius Tom. I, in Appar. num. LXV, Janſenius cap. CIV Concordiæ Evangel. Maldonatus Matt. XXVII, 56, atque alii. Sed quæſtio eſt, ſitne eadem, ac Maria Cleopæ. Nempe ut Maria habuerit cognomen Solomes: ſicut alteri Mariæ cognomen fuit Magdalenæ. Atque ut Cleopæ dicatur à parente, quia filia Cleopæ: quæ tum Maria Zebedæi potuit vocari à marito; tum Maria Jacobi magni, & Joannis, à liberis.

Item quæritur, quæ ſit tertia, Maria Jacobi dicta. Non dubitamus, quin eadem ſit, quæ dicta mater Jacobi, Joſetis, Simonis, & Judæ. Atqui hi proximi ſunt fratres Domini, ut oſtenſum. Nempe fratres Chriſti credebantur, quia filii erant Joſephi ex priori uxore: cui nomen fuiſſe *Eſcha*, tradiderunt: ut eſt apud Hieronymum in cap. XII. Matthæi: ſed ex Apocryphis id hauſtum ait. Verùm de nomine non contendimus, ſed re: in qua inviti avellamur ab antiquis, ubi de hiſtoria agitur. Quomodo igitur Joſephus creditus pater Jeſu; ita hi etiam habiti ſunt fratres Jeſu. Unde conſequitur, Mariam Jacobi eandem eſſe ac matrem Domini.

Atque hoc eo quoque evincitur: quòd, cùm tres mulieres ab tribus nominentur Evangeliſtis; niſi Matthæo, & Marco, Maria Jacobi, ſit ea, quæ Joanni eſt mater Jeſu; ſequatur, duos priores Evangeliſtas, cùm enumerare vellent præcipuas illarum, quæ cruci adſtitiſſent, omiſiſſe Deiparam: quam minimè omnium oportuit præteriri, cùm omnium fuerit maxima, & Chriſtus de cruce pendens ad eam, & Joannem, ſermonem illum habuerit, quem Evangeliſta Joannes narrat.

Dixeris, parum eſſe veriſimile, eam, quæ verè mater eſſet Jeſu, Jacobi non verè, ſed ſummùm noverca; à Matthæo, & Marco, potiùs dictum iri Mariam Jacobi, quàm matrem Jeſu. Aliquid eò effeceris, niſi Matthæus, & Marcus, primò ſcripſiſſent Evangelium; eoque ſic vocaſſent, ut, Joſepho marito defuncto, vocari ſoleret: idque quia in familia ejus Jacobus eſſet natu maximus, atque etiam, donec Jeſus ſe miraculis patefeciſſet mundo, omnium notiſſimus.

Longè tamen aliter B. Hieronymus lib. adverſus Helvidium: *Tu dicis, Mariam Virginem non permanſiſſe. Ego mihi plus vindico, etiam ipſum Joſeph virginem fuiſſe per Mariam, ut ex virginali connubio virgo filius naſceretur. Si enim in virum ſanctum fornicatio non cadit; & aliam eum uxorem habuiſſe non ſcribitur; Mariæ autem, quàm putatus eſt habuiſſe, cuſtos potius fuit, quam maritus: relinquitur, virginem eum manſiſſe cum Maria, qui pater Domini meruit appellari.* Itaque & idem eopſe libro Mariam, matrem Jacobi, appellat Domini matterteram. Quod & facit in cap. XII Matthæi. Similiter Theodoretus ad Galatas cap. I: *Vocatur quidem frater Domini; at non erat naturâ. Sed nec erat Joſephi filius, ut quidam exiſtimarunt, ex priori matrimonio natus: verùm erat quidem Cleopæ filius, Domini autem conſobrinus. Habuit enim matrem, matris Domini ſororem.*

Sed his obducimus tot alios. Ex Latinis Ambroſium, ſive Hilarium, diaconum Romanum, ad Gal. cap. I, & Hilarium Pictavienſem in Matth. can. I. Quorum uterque apertè prodit, Jacobum hunc fratrem Domini, natum fuiſſe ex Joſepho, & priori ejus uxore. Ex Græcis ſimiliter Euſeb. lib. I Hiſt. Eccl. cap. I; Gregorius Nyſſenus orat. II de reſurrect. Chriſti; Epiphanius, cum alibi *a*, — *a Hæreſ. 51, & in Ancorato.*
tum fusè imprimis, hæreſi XXIX, quæ eſt Nazaræorum, & LXXVIII, quæ eſt Antidicomarianitarum; Chryſoſtomus homil. de Annunc. Virginis; Theophylactus in Matth. XXVII *b*, & ad Gal. cap. I; ac Euthymius in Matth. — *b Al. VII.*
cap. I. Imò & ante hos omnes Origenes in Matth. cap. III ſcribit, nonnullos ita ſenſiſſe: ac Hippolyto Portuenſi eandem ſententiam tribuit Nicephorus lib. II Hiſt. cap. III. Et ſanè, qui Joſephum putaret non habuiſſe uxorem, antequam B. Mariam duceret, ante B. Hieronymum arbitror fuiſſe neminem: utcunque poſterioribus temporibus, in virginitate extollenda immodicis, avidè multi eam fuerint ſententiam amplexi. De genere Chriſti hactenus.

F I N I S.

GERAR-

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

ANNIS JESU CHRISTI

DISSERTATIO PRIMA;

QUÆ EST

DE CHRISTI ANNO NATALI.

I.

Magna, ac vetus eſt diſceptatio, quoto Auguſti anno natus ſit Jeſus Chriſtus. Sed Auguſti anni ambigue dicuntur; quia, ut poſtea explicabitur: aliis ejus annos inchoant à nece Cæſaris, alii à triumviratu ipſius, alii à victoria Actiaca, alii à nece Cleopatra. Quare, ut res ſit liquidior, potiùs annis numerabimus Julianis; qui incipiunt anno necem Julii Cæſaris proximè præcedenti; quando Julius, bello Civili confecto, Conſul in decennium, ac Dictator perpetuus, creatus eſt.

NEMPE anni Juliani, quibus initium à correctione Faſtorum, unico anno prævertunt annos Auguſti, ſi hos numeres à nece Julii Cæſaris. Sed biennio, ſi eoſdem ordiaris à conſulatu Hirtii, & Panſæ. De quo, ut dixi, pluribus poſtea agetur. Nunc varias de natali Chriſti adferam opiniones; quas inferiùs expendam. Initium ſumam à receptiſſima.

II.

Vulgaris eſt opinio, natum fuiſſe Chriſtum VIII *Kal. Januarias anni Juliani* XLV*: ad quam ſententiam orbi præivit Dionyſius cognomento Exiguus.*

NAtione is Scytha fuit: ſed monachus, ſeu abbas Romanus. Qui primus ab eo tempore, quo Verbum caro factum eſt, numerare docuit anno Chriſti IↃXXVIII.

III.

Proximè ad Dionyſium acceſſit Beda. Sed ſic ut non prorſus convenerit: cùm non ab eodem initio annos Chriſti ordiatur. Quippe Dionyſio primus Chriſti eſt annus Julianus XLV*; quia in eum incidit tum Chriſti ἐνανθρώπησις ſive incarnatio, tum etiam nativitas; illa quidem* XXV *Martii, hæc* XXV *Decembris. At Beda, (quem Marianus Scotus, Sigebertus, aliique Chronologi, ac Computiſtæ, ſequuntur) auſpicantur æram Chriſtianam octiduo poſt natalem Chriſti; puta à Kalendis Januariis anni ſequentis.*

EPocha igitur Dionyſiana uno anno anticipat illam Bedæ, & Computiſtarum, ad noſtra uſque tempora propagatam. Ac videtur originem cepiſſe ex eo, quòd Dionyſium malè intellexerit Beda. Nam, (ut Petavio pluribus oſtenſum a) Dionyſio ſemper primus eſt is annus Chriſti, quo incarnatus: ac veterum etiam alii multi propterea inde annum inchoarunt; nempe ab æquinoctio verno, vel ab XXV Martii, aut à Paſchate: quod videre eſt ex Francorum annalibus; ubi annus à Paſchate incipit: imò in Francis ea obtinuit numerandi conſuetudo, donec edicto ſtatuit Karolus IX, ut omnes annum ordirentur à Kalend. Januariis. Variis etiam hodieque locis à Paſchate initium ducunt: de quo alibi fuſiùs loquemur.

a Lib. 12. de Doct. Temp.

IV.

Æra Chriſti vulgaris, quam à Kalendis Januariis anni Juliani XLVI *incipere dicebamus, eſt periodi Julianæ annus quater millesimus ſeptingenteſimus decimusquartus.*

MAlo periodi Julianæ annis numerare, quàm orbis conditi: propterea quòd, ſi rationem ineam à natali orbis; tam incertum relinquam lectorem, quàm fuerat dudum: idque partim ob annorum diſſenſum in Bibliorum codd. Hebræis, ac Græcis; partim etiam, quia & illi, qui Hebræos codices ſequuntur, tantopere diſconveniant; ſic ut aſſignato orbis anno adhuc ſis incertus, niſi quæſieris priùs, quot annos alter numeret ab orbe condito uſque ad Chriſtum. Adde quòd, pro variis gentibus, varient annorum initia; his à verno, vel auctumnali æquinoctio; aliis à ſolſtitio, vel brumâ, inchoantibus. At plana ſunt omnia, ſi numeremus annis Julianis; idque ſecundùm periodum inde *Julianam* vocatam ab inventore ejus Joſepho Scaligero; plurimùm laudis promerito ob tam nobile repertum, verè temporum ὄχημα a: cujus ignorantiâ multa à multis ariolis videas referri non ἐναντιοφανῆ b dico, ſed verè ἐναντία c. Conſit verò hæc periodus è tribus cyclis; Solis, Lunæ, & Indictionis: de quibus iccirco paucula præmittam. Solaris circulus eſt annorum XXVIII: quorum ſingulis variant literæ Dominicales A, B, C, D, E, F, G. Sanè ſi annus tantum haberet dies 364, litera Dominicalis ſe quotannis ſimiliter haberet; quia numerus allatus, per ſeptem diviſus, nihil relinquit. Nunc habet annus dies 365: eoque ob diem unum reſiduum, in eâdem literâ annus & incipit, & terminatur. Ac ſi nunc ſit Dominicalis G, proximo anno ſit F, hinc E, & ita porrò, juxta initiales verſiculi vulgari literas:

a Vehiculum
b Quæ pugnare videantur.
c Contraria.

Gaudet Francus Equo, Dacus Cane, Barbarus Arcu.

Quare ſeptennio quolibet exacto, Dominicalium literarum eadem rediret facies, niſi quarto quoque anno foret biſſextilis; ſic dictus, quia eodem die repetito bis ſexto Kalendas numeremus. Is annus non in eandem deſinit Dominicalem, unde cœpit; ſed ſequentem. Acquia quarto quoque intercalatio diei fit, ideo & quater ſeptenos annos effluere eſt neceſſe, antequam idem

redeat

redeat Dominicalium literarum ordo. Et talis eſt cyclus Solis, ſive literarum Dominicalium.

Cyclus verò Lunaris eſt annorum xix: unde & *ἐννεακαιδεκαετηρίδα* vocant; uti & annum Metonicum, ab inventore Metone, Socratis æquali, & amico. Etiam *aureus numerus* dicitur, quia aureis literis in Faſtis notaretur. Hoc cyclo exacto, ferè eadem redit noviluniorum ratio, ac reliquorum adſpectuum Lunæ ad Solem. Ferè, inquam, non exactè; quia Luna unâ horâ, & duabus quinctis, ſive vigintiquatuor minutis, ante exactam *ἐννεακαιδεκαετηρίδα* eoſdem ad Solem reſpectus iiſdem in Zodiaci locis nanciſcitur.

Cyclus Indictionis eſt ſyſtema trium luſtrorum quinquennalium, ſive annorum quindecim; unde & *πεντεκαιδεκαετηρὶς* nuncupatur; nomenque à tributis & penſionibus, quas Cæſar Conſtantinus, ejuſque ſucceſſores, indicerent. Nam ridiculum eſt, quod apud Conſtantinum Porphyrogennetam in ſecundo de Thematibus, & alios, legas, *Ἴνδικτον* quaſi *Ἴνικτον* ab Actiaca dici victoria; quaſi non Indictiones multò ſint Auguſti temporibus recentiores. Hæc de tribus cyclis.

Cæterum ſi cyclum Solarem, quem duodetriginta annorum dicebamus, in Lunarem illum annorum xix duxeris, conſiet periodus Victoriana ſive Dionyſiana, annorum 532. Et ſi Dionyſianam periodum multiplices per cyclum Indictionum, exurgunt anni 7980. Unuſquiſque verò annus ſuas ex his tribus cyclis habet notas ac characteres. E. G. annus hic 1642 habet cyclum Solis 27; literam Dominicalem E; Cyclum Lunæ, ſive aureum numerum 9; Indictionem Romanam 10. Nec unquam idem trium cyclorum numerus redit niſi exactâ periodo Julianâ. Incipit autem periodus hæc à cyclo ſolari 1, Lunari 1, Indictione 1. Qui periodi annus excedit mundi natalem, juxta Ubbonem Emmium, annis 763; ut juxta Petavium annis 729. Quippe ex Ubbonis ſententia conditus eſt mundus anno hujus periodi 764. At Petavius annis triginta quatuor citiùs conditum eſſe mundum arbitratur: nempe anno Periodi Julianæ 730. Atque ex his ſatis elucet, quid Periodi Julianæ nomine intelligatur. Nunc redeo ad æram vulgarem.

V.

Eadem Chriſti æra concurrit cum Olympiadis centeſima anno primo; anno Urbis, ſeptingenteſimo quinquageſimo quarto.

DE utroque hoc Emmius, & Petavius, conſentiunt. Quid mirum? quando de annis Urbis uterque ſequitur Varronem: qui eam conditam putavit Olympiadis ſextæ anno tertio: non Olympiadis ſeptimæ anno primo; ut volunt Faſti Siculi, ſive Chronicon Alexandrinum. Pighius in Annalibus Romanis de annis Urbis mediam inſiſtit viam.

VI.

Concurrit item hæc æra Chriſti cum Ægyptiaco anno trigeſimo.

QUi anni numerantur non à victoria Actiaca; ſed à capta Alexandria, morteque Antonii, & Cleopatræ.

VII.

Vulgarem hanc æram Dionyſianam, ſive potiùs æram Dionyſii à Beda interpolatam, & exinde ad noſtra uſque tempora perductam, alii quidem anticipant, alii verò prorogant. Poſterius faciunt Græci poſteriores: ut Theophanes, Georgius Monachus, Cedrenus, atque alii: qui Chriſtum putant ſeptennio, vel octennio tardiùs natum, quàm æra fert vulgaris. Atque ad hanc æram adaptant characteres incarnationis, & natalis Jeſu Chriſti.

E. G. Maximus Monachus, Taraſii Patriarchæ Syncellus, annum Heraclii xxxi ab incarnatione Chriſti ait eſſe annum Iↄcxxxiii. At ſecundùm æram vulgarem is fuerit annus Chriſti Iↄcxl. Septennio igitur minùs dicit ærâ vulgari. Item annus, quo Heraclius in Africa ſalutatus eſt Imperator, Georgio Theophani, Georgii Syncelli familiari, quem & continuavit, eſt annus Chriſti Iↄcii. At ſecundùm æram vulgarem eſt annus Iↄcx. Octennio igitur ſeriùs natum ſtatuit, quàm æra vulgaris, ſive illam Dionyſii, ſive Bedæ, placet dicere. Nempe qui natalem Chriſti referunt ad annum mundi 5000, ſeptennio abeunt; octennio, qui ad annum 5001.

Circumſpectione verò aliquâ opus eſt, in lectione Hiſtoriæ Miſcellæ. Quis enim non exiſtimet, quoties conſarcinator ejus loquitur de annis Chriſti, intelligi debere de annis æræ vulgaris? Sed multò aliter eſt. Nam poſtremis libris viii eodem modo numerat, ac Theophanes. Cujus rei cauſſa eſt, quòd, ſicut primis xi libris Eutropium, & v ſequentibus Paullum Diaconum exſcripſit: ita viii poſtremis deſcribit Theophanem; ſic ut non tam diverſus ſcriptor ſit, quàm interpres. Qua de re etiam diximus in opere de Hiſtoricis Græcis, ac Latinis.

VIII.

Qui verò ante æram, ſeu Dionyſii, ſeu Bedæ, natum fuiſſe Chriſtum arbitrantur, alii longiùs anticipant, alii propiùs accedunt. Longiſſimè recedunt, qui vulgarem Chriſti natalem annis præveniunt viginti duobus.

UT Marianus Scotus ad annum Iↄxxxii; item Sigebertus ad eumpſe ann. & cIↄLxxvi; ac Matthæus Pariſienſis ad eundem an. cIↄLxxvi: ſecundùm quos æra Chriſti ab anno incipit Juliano xxiv: non xlvi; ut vulgò numeramus.

IX.

Eſt verò hæc ſententia non modò falſa omnino, ſed etiam abſurda. Quippe ſi eam ſequamur, Chriſtus fuerit mortuus, antequam denatus Cæſar Auguſtus. Quo nihil magis ſacris repugnat Scripturis: ut quæ doceant, Chriſtum anno Tiberii quinctodecimo fuiſſe à Ioanne baptizatum, ac prædicationem ſuam exorſum.

UT mirum ſit, ſummum virum, Paulum, patriâ Middelburgenſem, Epiſcopum Foroſempronienſem, idem aliquando contendiſſe: imò perſuadere aliis voluiſſe, id ſibi fuiſſe revelatum ab Apoſtolo Paulo. Quod dubitare poſſis, vigilans, an dormiens ſomniârit. Sed bene eſt, quòd ipſe poſtea ab hac opinione receſſerit.

X.

Nunc ad eos venio, qui propiùs anticipant æram vulgarem. Atque horum quinque opiniones ſunt; quæ quidem in conſiderationem venire mereantur. Prima eorum, qui proximè abeant: quomodo natus ſit Chriſtus anno Iuliano XLIV, *C. Cæſare Octaviano* XIII, *& M. Plautio Sylvano Conſulibus, anno Urbis,* Iↄcclii.

ITa Onuphrius Panuinus, Pererius, Mariana libro de morte Chriſti, atque alii: ex antiquis verò, ut videtur, Tertullianus: de quo poſtea conſiderabimus.

XI.

Altera biennio prævertit, ut natalis Chriſti incidat in annum Iulianum XLIII: *quo Conſules fuêre L. Cornelius Lentulus Getulicus, & M. Valerius Meſſalinus, anno Urbis* Iↄccli.

SIc Caſſiodorus, & quodammodo Epiphanius: è junioribus verò Scaliger, & Baronius; quos alii

magno

Digitized by Google

magno numero ſequuntur. Sed hoc in iis eſt diſcriminis, quòd Ioſ. Scaliger id conſtanter faciat: ſic ut judicaturus fuerit, quia æra vulgaris biennio minùs dicit, hoc anno etiam biennio minùs dici: id eſt, annum hunc cIↄIↄcXLII, eſſe minimùm annum XLIV. At Baronius, etſi Chriſtum biennio antè natum credat, quàm æra habet vulgaris: tamen annum hunc cIↄIↄcXLII verè habiturus fuerit pro eo, qui dicitur. Ut verò hæc *ἀσύστατα* a conciliet, tale ſummus vir, & utcumque humanum aliquid non ſemel paſſus, præclarè tamen de Eccleſiæ temporibus meritus, commentum reperit. Ubi ad Probi Imperatoris tempora deventum, duo paria conſulum omiſit. Prius eſt M. Aurelii Probi Imperatoris III, & Furii Lupi: alterum eſt M. Aurelii Imperatoris IV, & Ælii Scorpiani. Itaque cùm Probus annos imperârit ſex, ſolùm ei tribuit quaternos. Quod ſi biennium ei reſtituatur, meliùs Baroniana ſibi ratio conſtabit.

a *Pugnantia.*

XII.

Tertia triennio antea natum ponit: hoc eſt, anno Juliano XLII, *C. Calviſio Sabino, & L. Paſſieno Ruſo Coſſ. anno Urbis* IↄCCL.

ITa Sulpitius Severus. Et Petavius quidem lib. XII de doctrina Temporum, cap. VII, b de vulgari æra ſic ſcribit: *Nemo ex omni antiquitate repertus eſt, qui non, ut minimum, triennio ante, natum Chriſtum prodiderit; plerique quadriennio. Qui Conſulibus his, & anno æræ Chriſtianæ primo, Chriſtum natum ederet, ante Bedam, hoc eſt, ſeptimum ante c ſeculum, repertus eſt nemo.*

b *Pag.* 418.

c *Niſi ponis octavum. Beda enim finem hiſtoriæ Anglicæ an. impoſuit 731: ac proinde ſeculo fluente octavo.*

XIII.

Quarta quadriennio prævertit, ut natus ſit anno Juliano XLI. *C. Cæſare Octaviano, & L. Cornelio Sylla Coſſ. anno Urbis Cond.* IↄCCXLIX.

ITa Ioannes Dekerius: cujus ſententiam maximè ſe probare, ait idem Petavius ibidem. Atque idem ſenſit Epiphanius, ſi non ex conſulibus, quos dicit; ſed annis, quos tribuit Herodi, judicemus: quemadmodum planius fiet ex iis, quæ adferam ad Theſin XII.

XIV.

Quinta natum ſtatuit quinquennio priùs, ut is annus ſit Julianus XL, *Dec. Lælio Balbo, & C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno Urbis* IↄCCXLVIII.

ITa Keplerus, Cæſareus Mathematicus, & M. Antonius Capellus, monachus Franciſcanus.

CAP. XV.

Opiniones aliorum vidimus. Nunc expendendum, quid conſentaneum magis ſit, tum Sacris Literis; tum Sanctorum Patrum autoritati. Diſtinctè de utroque loquar. Ac de Scripturis quidem ita ſtatuendum, planè eas repugnare opinioni vulgari; modò eas ipſas ſic velimus, ut non repugnent illis, quæ de rebus Romanis, ac Judaicis, prodidere Flavius Ioſephus, & Dio Cocceius; ut cæteros taceam. Hoc ita eſſe, ſic evincitur. Chriſtus eſt natus ante mortuum Herodem: ut clarè conſtat ex Scripturis. At Herodes eſt mortuus anno Juliano XLIV, *ante Paſcha. Non igitur demum naſci potuit anno hoc exeunte: quia ſic natus eſſet poſt mortem Herodis. Sed ſi eodem ſit anno editus in lucem, id fuerit anno hoc inchoante: quod conveniat Græcis, natalem Chriſti referentibus ad* VIII *Id. Januar. Sin natus ſit vel* VIII *Kal. Januar. ut vetuſta habet Romana Eccleſiæ traditio, Chryſoſtomo ita teſtante; vel in Maio, aut Aprili, ut Ægyptios ſtatuiſſe, tradidit Clemens Alexandrinus: ne eo quidem anno natus fuerit, ſed potiùs præcedente; putà* XLIII, *vel etiam antè. Ut biennio minimùm aberret opinio vulgaris.*

EX Evangelio Matthæi clarè dilucet, Herodem Aſcalonitam, qui & *Magnus*, & *Senior* dici ſolet; ubi ſe à Magis, qui Jeſum venerant adoratum, eluſum vidit; occidiſſe pueros Bethlehemiticos: Ioſephum verò, qui angeli monitu cum puero, & matre, paullò ante cædem illam fugerat in Ægyptum, non inde reverſum, niſi angelico item monitu; cùm Herode jam mortuo, Archelaus in partem imperii veniſſet. Ut & Ieſus fuerit natus ante Magorum adventum; & Magi acceſſerint ante cæſos Innocentes; & hi cæſi ſint ante mortem Herodis, ac imperium Archelai. Ex quibus conſequitur, multùm aberrare, qui, ut vulgo fieri ſolet, natalem Chriſti conferunt in annum, quo jam occiſi erant pueri Bethlehemitici, inque Herodis locum liberi ejus ſucceſſerant.

Cùm verò controverſia ſit de anno, quo mortuus eſt Herodes; eaque pendeat ex annis, quibus dicitur regnâſſe: de exceſſus anno judicium ferri nequit, niſi priùs conſtiterit, quando cœperit regnare, & quot annis tenuerit imperium. De utroque iſtorum non poſſumus teſtem dare magis idoneum, quàm Flavium Ioſephum, hominem Iudæum, ex primaria gente Aſmonæa, virum doctrinæ & judicii ſummi, magnæque dignationis, ac fidei, non apud Iudæos modò, ſed etiam Romanos: ut oſtenſum nobis operis de Hiſtoricis Græcis lib. II cap. VIII. Is auctor eſt nobis lib. XIV Antiq. cap. XVII, & lib. I de bello Iudaico cap. XV, Herodem, adnitente Antonio, à Senatu Romano conſecutum eſſe regnum Iudææ, C. Domitio Calvino II, & C. Aſinio Pollione, coſſ. hoc eſt, anno Iuliano VI; anno Urbis Varroniano IↄCCXIV; Olympiadis CLXXXV an. I. Idem verò Herodes triennio pòſt Hieroſolyma cepit, & Antigono Aſmonæo, quem Parthi Regem fecerant, occiſo, totâ Iudæâ potitus eſt. Ita qui ante triennium titulum Regis obtinuit à Romanis; hoc anno in poſſeſſionem regni venit, Olymp. CLXXXV. an. IV, M. Vipſanio Agrippâ, & L. Caninio Gallo coſſ. ut ait Ioſephus lib. XIV Antiq. cap. ult.

Duplex igitur initium habet regnum Herodis; prius anno Iuliano VI; alterum, IX. Ac à poſteriori initio numerat lib. XV Antiquit. cap. VII; ubi ait, Actiacam pugnam incidere in annum Herodis ſeptimum. Nam à priori initio fuerit annus decimus. Quippe Actiaca Auguſti victoria incidit in IV Non. Septemb. anni Iuliani XV; ut ex Dionis lib. L, & aliis, cognoſcere eſt.

Porrò idem Ioſephus teſtatur, Herodem mortuum eſſe, cum annorum eſſet circiter LXX; exactis annis XXXVII, ex quo à Romanis rex erat creatus; annis autem XXXIV poſt capta Hieroſolyma.

Ex his quidam doctiſſimi viri ſic colligunt: ſi Herodes cœpit regnare anno Iuliano VI, & deceſſerit anno imperii XXXVII; vivere regnareque deſiiſſe anno Iuliano XLII. Sed qui ſic argumentantur, ad duo non attendunt. Prius eſt, Herodem primùm cœpiſſe imperare exeunte Iuliano anno VI. Nam ex Ioſepho conſtat, tempore Pentecoſtes fuiſſe in Iudæa; ſub auctumnum Alexandriâ iter inſtituiſſe Romam; ſed gravi tempeſtate Pamphyliam verſus jactatum; ac propinquante jam hyeme, Romam veniſſe. Alterum autem eſt, quòd Herodes obierit paullo ante Paſcha: ut apud eundem Ioſephum legimus. Id ſi eſt, non poſſumus dicere, eum anno eſſe mortuum XLII; quia inde ſequeretur, non totos XXXVI annos imperâſſe. Solùm enim, exeunte anno Iuliano XLII, cœpit annus Herodis XXXVII. At minimùm parte trigeſimi ſeptimi imperium habuerit. Imò Ioſephi verba ſic ſonant, quaſi complêrit. Audiamus ipſum lib. XVII Antiquit. cap. X: Τελευτᾷ βασιλεύσας, μεθ' ὃ μὲν ἀνεῖλεν Ἀντίγονον ἔτη τέσσαρα καὶ τριάκοντα, μεθ' ὃ δὲ Ῥωμαίων ἀποδέδεικτο, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα. *Vitam finiit, cum regnaſſet, ex quo Antigonum ſuſtulerat, annos* XXXIV: *poſtquam verò regnum à Romanis obtinuit, annis ſeptem & triginta.* Quæ etiam legas lib. I de bello Iudaico cap. XXI. Interim non diffiteor, poſſe intelligi trige-

 ſimum

ſimum ſeptimum inchoatum. Sæpe enim ſic loqui amant ſcriptores; præſertim ſi major anni pars fuerit tranſacta. At nunquam ſic loquuntur, quando quis aliquam anni partem non attigit. Non igitur obierit Herodes anno Juliano XLII: ſed, ſi complêrit annum imperii XXXVII, deceſſerit anno Juliano XLIV: ſin minùs, mortuus ſit anno Juliano XLIII.

XVI.

Quæ de mortis Herodianæ anno diximus, etiam iis firmantur, quæ de annis Archelai apud Dionem, & Joſephum, legere eſt.

DIo enim lib. LV refert, Herodem Palæſtinum, (ita Archelaum appellat) M. Æmilio Lepido, & L. Arruntio Nepote coſſ. à fratribus eſſe accuſatum; Ab Auguſto autem, decimo tetrarchiæ anno, trans Alpes, Viennam putà, relegatum, ac partem ejus ditionis in publicum redactam. At Conſules illi fuêre anno Urbis Varroniano DCCLIX, Juliano LI, novæ æræ Ægyptiacæ XXXVI. Ergo ſaltem tum accuſatus; bonaque ejus, ſi non iiſdem, at proximis coſſ. nempe anni Jul. LII, Urbis DCCLX, confiſcata ſunt. Etiam convenit Joſephus lib. XVII Antiquit. Jud. cap. XIX a, & imprimis lib. XVIII, cap. III: ubi Archelai bona fiſco eſſe addicta ait, anno XXXVII ab Actiaca victoria. At hæc victoria incidit in IV Non. Septemb. anni Jul. XV; quo Conſules erant C. Cæſar III, & M. Meſſala Corvinus. Trigeſimus igitur ſeptimus annus cœperit IV Nonas Septemb. anno Juliano LI, ac deſierit eodem Septemb. anno LII. Ut optimè Dio, & Joſephus, conſpirent. Ab hoc ſpatio ſolidum auferamus novennium. Tamdiu enim rexit Archelaus, & fortè nonnullis menſibus. Satis inde liquet, initium Archelai incidere in ver anni Juliani XLIII. Multi tamen octo tantùm ſolidos annos, & aliquot menſes, demere jubent. Pro ſe adferunt, quod Joſephus lib. II belli Judaici cap. VI dicat, Archelaum nono principatus ſui anno legatos miſiſſe ad Cæſarem Auguſtum; ſed ab eo damnatum, inque exilium Viennam, Galliæ civitatem, pulſum. Verùm non, ſi legati ſint anno nono miſſi, eodem etiam ſit condemnatus. Proximo enim in eum potuit ferri ſententia. Et ſanè poſt libros de bello Judaico ſcripti ſunt Antiquitatum libri. Horum libro XVII, cap. XV, ait, decimo principatus anno eſſe accuſatum: nec ſomniaſſe dicitur de novem, ſed decem ſpicis; qui totidem imperii annos notarent. Ut videatur, quæ antea de anno ſcripſerat nono, retractâſſe.

a Al. cap. 15.

Idem cognoſcere eſt ex annis Philippi tetrarchæ; qui & regni ipſe habuit partem. Nam, Herode mortuo, ſic diviſum ejus regnum inter filios fuit, ut ſemiſſem Archelaus, quadrantem verò Philippus, quadrantem alterum haberet Herodes Antipas; ut eſt apud Joſephum lib. XVII, cap. X. At, ut idem Joſephus ait, lib. XVIII, cap. VI; obiit Philippus, anno Tiberii XX, cùm Trachonitidi, Gaulanitidi, & Batanteæ, annis præfuiſſet XXXVII. Annus autem is Tiberii fuit primus, qui Auguſti ultimus. Exſtinctus is anno Jul. LIX, XIV Kal. Septembris. Ergo Tiberii XX incidit prioribus IV menſibus in an. Jul. LXXVIII. At poſteriori, majorique parte ſui, in annum Julianum LXXIX. Atqui annos XXXVII rexiſſe Philippum, dicebamus. Si ſolidi intelligantur, his ablatis, fluxerit annus Julianus XLII, cùm Herodi ſucceſſit Philippus. Sin Philippus extinctus, currente anno principatus ſui XXXVII; cœperit imperare anno Juliano XLIII. Poſterius hoc planè dicendum, ut XX Tiberii, & XXXVII Philippi, concurrant. Nempe ut mortuus ſit Philippus anno Juliano LXXIX; nec longè ante Paſcha, nec poſt XIX Auguſti, ſed intermedio tempore. Non multò ante Paſcha, quia demum paullò ante Paſcha cœpit Philippi annus XXXVII. Nec poſt XIX Auguſti; quia tum cœpit Tiberii annus XXI. Ut igitur concurrant Tiberii XX, qui deſiit in Auguſto, & Philippi XXXVII, qui cœpit circa Paſcha; ſtatuendum eſt, Philippum exceſſiſſe anno Jul. LXXIX. vere exeunte, aut primâ mediâve æſtate, vel circiter; non autem auctumno, vel hieme; quia ſic aſſignati horum anni non concurrerent.

Item Philippus tetrarcha Bethſaida vicum in honorem Juliæ, Auguſti filiæ, Tiberii Neronis uxoris, *Juliam* vocavit. Et hoc factum, antequam ob adulteria infamis à patre in Pandatariam Inſulam relegaretur: quod contigit anno Juliano XLIV; ut ex Dione liquet. Etſi verò hinc colligi nequit, utrùm Herodes exſtinctus ſit anno Juliano XLIII, an XLIV: tamen ſolidè evincitur, non poſſe ejus mortem differri ultra Paſcha anni XLIV.

Atque hoc aliter quoque comprobatur. Cùm enim Romæ de paterno teſtamento coram Auguſto diſceptarent filii Herodis: Cajum Cæſarem conſtat, primum ex Auguſti amicis locum obtinuiſſe in conſiſtorio. Id fuerit ante exactum annum XLIV; quia hoc in Syriam abiit, nec inde rediit: ut qui anno XLIX obierit; quod ex Suetonio, & Tacito, colligitur. Saltem igitur vitâ exceſſerit Herodes ante Paſcha anni XLIV.

Summa horum omnium eò redit, non obiiſſe Herodem anno Jul. XLII; quia ſic non attigiſſet annum imperii XXXVII. Nec obiiſſe anno Jul. XLV, aut XLVI; quia ſic plures, quàm ſolidos XXXVII annos, regnâſſet. Sed deceſſiſſe, vel anno Jul. XLIII, ut annum XXXVII inchoarit; vel anno Jul. XLIV, ut eundem imperii annum complêrit. Ac proinde cùm natus ſit Chriſtus ante Herodem mortuum, & is mortuus ſit ante Paſcha; ex hypotheſi, qua Chriſtus creditur natus XXV Decembris: ſi exſtinctus ſit Herodes anno Juliano XLIV, Chriſtum natum eſſe, fortaſſe quidem multò antè; minimùm tamen, anno Jul. XLIII: ſin is obierit diem an. Jul. XLIII, multò antè fortaſſe; ſed minimùm tamen Chriſti natalem incidere in annum Julianum XLII. Ut corruat opinio vulgaris, quâ natus creditur, exeunte an. XLV: imò & illa Onuphrii Panuini, natum exiſtimantis XXV Decembris anni Jul. XLIV.

XVII.

Ex iis, quæ diximus, mero meridie lucidius eſſe arbitror, Chriſtum biennio minimùm natum eſſe ante æram vulgarem. Nunc eorum perpendenda eſt opinio, qui pluſquam biennio priùs natum fuiſſe arbitrantur. Pro iſto etiam affertur è Scripturis, quod Magi ad Mariam, & puerum, Bethlehemum venerint ex Oriente; idque, ut vulgaris fert opinio, VIII *Idus Januarias. Tantum, ut aiunt, iter non potuit confici intra* XIII *dies proximos à natali Chriſti. Jam adde, quòd minimùm diem unum alterum conſultationi impenderint Magi, priuſquam itineri ſe darent: quòd etiam biduum ſaltem, vel circiter, fluxerit, intra quod Herodes, ubi de Magorum adventu, & cauſâ ejus, didiciſſet, Synedrium convocaret; quò illi de loco Meſſiæ naſcendi ſtatuerent è Scripturis. Quo pacto vix dies* IX *itineri Magorum relinquantur. Ut igitur veriſimilis ſit recepta ſententia, quæ Magos an* VIII *Idus Januarias veniſſe Bethlehemum; iis accedendum aiunt, qui non* XIII *diebus à nato Chriſto; ſed tot diebus, & anno, imò etiam biennio poſt, adveniſſe Bethlehemum arbitrantur.*

SI anno pòſt venerint, triennio minimùm natus ſit Chriſtus ante æram vulgarem. Sed quadriennio verus anticipet natalis, ſi poſt biennium contigerit adventus. Et tanto pòſt ſe Bethlehemi ſtitiſſe; opinio etiam eſt Origenis homil. XI in Lucam, Euſebii in Catena Græca, Epiphanii hæreſi XXX, & LI, quæ eſt Alogorum: ubi ſic inter alia inquit a: Ἐκέλευσε γὰρ τοὺς ἐν τοῖς ὁρίοις Βηθλεὲμ παῖδας ἀποκτανθῆναι, τοὺς ἀπὸ δύο ἐτῶν, καὶ κατωτέρω, ἕως αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ἧς οἱ Μάγοι παρ' αὐτῷ ἐγένοντο. Ἐδήλου τοίνυν φανεῖται ὅτι ἐπὶ ἦλθον οἱ Μάγοι, δύο ἤδη ἐτῶν ὁ παῖς γεγενημένος; *Infantes enim omnes quotcunque in agro forent Bethlehemitico, à bimatu, & infrà,* a Pag. 430. & 431. edit. Pariſ.

juſſit

juſſit occidi, ad illam uſque diem, qua apud ſe Magi fuiſſent.' Unde quis non videat, tum quando Magi venerunt, puerum fuiſſe bimulum? Idem paullò pòſt ſubdit *a*: Τῷ γὰρ τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ Ἡρώδου γεννᾶται ὁ Κύριος· τριακοστῷ πέμπτῳ ἦλθον οἱ Μάγοι· τριακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τελευτᾷ ὁ Ἡρώδης, καὶ διαδέχεται Ἀρχέλαος, υἱὸς αὐτοῦ, τὸ βασιλεύειν. *Nam anno* XXXIII *Herodis natus eſt Chriſtus, annoque ejuſdem* XXXV *Magi venerunt, ac* XXXVII *anno moritur Herodes, cui ſucceſſit Archelaus.* Ubi iidem videmus, ex ejus ſententia Magos veniſſe ad Chriſtum bimulum. Sed addit, Herodem biennio pòſt ſupervixiſſe. Quod ſi eſt, quadrimulus fuerit Jeſus, antequam Herodes moreretur; totoque ſexennio peccet æra vulgaris, ſecundùm quam natus ſit biennio poſt Herodis mortem. Nihil tamen error iſte ad Epiphanium; qui ante Herodem eſſe natum ait, & quidem quadriennio toto.

a Pag. 430.

XVIII.

Hæc nunc expendamus: ac primùm illud, quod negant, intra dies XIII *ex Oriente potuiſſe Bethlehemum iter abſolvi. Diſquiri igitur opus, quantum hoc iter fuerit. De eo autem ſtatui nequit, niſi prius conſtiterit, quid* Orientis *nomine ſignetur. Sunt qui intelligant extremas Orientis partes.*

UTi Andreas Oſiander lib. I Annotationum in Harmoniam Euangelicam cap. IX. Sed veterum potiùs ſententias afferamus.

XIX.

Plerique Babyloniam intelligunt.

QUomodo aliquando cepit Chryſoſtomus. Ac ſic quoque intellexit Strabus, Fuldenſis monachus, in Gloſſa, quæ Ordinaria vocatur.

XX.

Perſiam notari, aliorum eſt judicium.

SIc auctor imperfecti operis ad Matthæum, Cyrillus Alexandrinus lib. IV, in Joan. Juvencus, Theophylactus, atque alii.

XXI.

Denique alii Arabiam capiunt.

IN his Juſtinus Dialogo cum Tryphone, Tertullianus adverſus Judæos, & contra Marcionem lib. III, Cyprianus ſermone de Magis, & ſtella, Epiphanius in Epitome.

XXII.

De ultimis Orientis partibus quod dicunt, mirè eſt infirmum; quia nihil eſt certius, quàm Orientis *nomine etiam ſignari in Scripturis loca proxima ad Orientem ſita.*

UT cùm Numer. XXIII ait Bileam, *De Aram adduxit me Balac, rex Moabitarum, de montibus Orientis.* Ubi videmus, vicinam Syriam ſignari.

XXIII.

Babyloniam intelligi, parùm eſt veriſimile; tum ob longinquitatem viæ, quæ multorum foret menſium; tum quòd ea regio potiùs ad Aquilonem ſita ſit.

UNde apud Jeremiam Prophetam I, 14, de hac natione legas: *Ab Aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ.* Ac ſimiliter idem alibi crebrò.

XXIV.

Si igitur ex Orientis *vocabulo judicium ferendum; magis veriſimile ſit ex Perſia, vel Arabia, veniſſe. Ac pro Perſia eſt, quòd hujus ſapientes præcipuè ſibi* Magorum *nomen vindicarent: quòd item adoraturi Regem dona ferrent. Sed & hîc viæ magnitudo facit, ut difficile ſit hoc conciliare cum eo, quòd tertiodecimo die à nato Chriſto credantur eum adoráſſe.*

SAnè Perſia trecentis diſtat milliaribus ab Hieroſolymis: eoque vel opus ſit, ut cum Remigiò ad virtutem recurratur divinam: vel ut credantur non ex penitiori veniſſe Perſia, ſed finibus proximis; ac præterea uſos dixeris camelis; quorum ea eſt celeritas, ut die etiam quaque conficiant iter XL leucarum. Vel ſtatuendum, ſtellam ante natum apparuiſſe Chriſtum: Magos etiam ante natum itineri ſe accinxiſſe. Vel dicendum, non quidem die tertio decimo veniſſe à nato Chriſto: ſed tamen ante purificationem B. Virginis; quod ſcribit B. Auguſtinus De Conſenſu Euangeliſtar. lib. II cap. V, & XI. Quomodo ſi vel die venerint trigeſimo octavo, & ſua Scripturis auctoritas, & ſic numerantibus ſua ratio conſtabit.

XXV.

Omnium verò maximè arridet, ut per Orientem Arabia intelligatur. Compellor eò, quòd inde pauxillis diebus iter confici potuerit Hieroſolymam: & κατὰ σχέσιν a a Pro ſitu.
Hieroſolyma, Oriens rectè dicatur.

UTcumque enim Arabia deſerta ſit ad meridiem: (uti & Sabæi; unde *Regina Saba*, quæ ad audiendam Salomonis Sapientiam venerat, *Regina Auſtri* appellatur:) *b* Felicis tamen Arabiæ pars eſt ad Orientem. Ac b Matth. 12.
propterea Tacitus *c*, Judæam deſcribens, ait; *Terra fi-* c Lib. 5. Hiſt.
neſque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur. Et ex Arabia veniſſe Magos, etiam Juſtinus Martyr ait Dialogo cum Tryphone, idque gemino in loco *d*. Sed d Pag. 236. editionis Commelinianæ.
interpres ejus Joannes Langus poſteriori loco pro *Arabia* repoſuit *Aſſyriam*, reclamante contextu Græco.

XXVI.

Accedit, quòd munera fuerint Arabica. Quippe Arabia abundat auro, thure, myrrhâ: quæ dona Magi attulerunt.

SAnè & auriferam eſſe Arabiam conſtat; & ſola videtur myrrham producere *e*; & Sabæi portio ſunt Arabiæ: e Plinius lib. 12. cap. 15. & 16.
de quibus Maro I Georg.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Imò Græculi iccirco, quia thure Dii colerentur, Sabæi autem illud mitterent; eos ἀπὸ τῆς θεοσεβείας *f* eſſe ſic f Cultu divino.
dictos, perſuadere aliis voluerunt.

XXVII.

Adhuc movet, quod etiam Arabia fuerint Sapientes ſui, & nomen iis Magorum *fuerit commune.*

DE ſapientia Arabum, jam ab vetuſtis ſeculis ex Jobi hiſtoria liquet: cumque I Reg. IV, 30 legimus, Salomonem præcelluiſſe ſapientibus, ut Ægypti, ita & Orientis, per Orientem vicinos Arabas intelligi, veriſimile eſt: ac Pythagoram etiam, philoſophiæ gratiâ, Arabas abiiſſe, auctor eſt Porphyrius apud Cyrillum lib. X contra Iulianum. Porrò ſapientes Arabum etiam Magos eſſe dictos, ex Plinio ſcimus lib. XXV, cap. III. Item ex eo, quod Ptolomæus in Arabia agnoſcat Magorum ſinum. Nempe *Magorum* vox generalis eſt; uſque adeò, ut & Chaldæi ſive Babyloniæ ſapientes, dicantur Μάγοι à Græcis interpretibus Prophetæ Danielis. Imò veterum aliqui putarunt, hunc Magorum adventum fuiſſe prædictum Pſalmo LXX, 10: ubi legas, *Reges Arabum, & Saba, dona*

adducent. Atque hinc eorum opinio inolevit, Reges fuiſſe, qui Chriſtum adorarunt. Sed ſi hoc eſſet, non ſiluiſſet Matthæus, cùm maximè id ad honorem Chriſti pertineat. Etiam magnificentiùs Herodes rex, regio nempe more, Reges Magos excepiſſet. Quare vix aliter hæc conciliare liceat, quam ſi dicatur, Reges fuiſſe, laxè eâ voce utendo; ut ſæpe in Scripturis fit, quæ regulos quoque *Regum* nomine dignatur.

XXVIII.

Hactenus oſtendi, quàm infirma ſit ratio eorum, qui pluſquam biennio anticipant natalem Chriſti vulgarem, quia, ut aiunt, non potuerint Magi XIII *diebus conficere iter ſuum ex Oriente: eoque ante eorum adventum vel anno, vel biennio, fuerit natus; ſi eo venerint die, quò vulgò exiſtimatur. Oſtendimus enim, veniſſe eos ex Arabia; eoque nullo penè negotio pauculis diebus iter hoc confici potuiſſe. Et ſanè Euangeliſta dicit, veniſſe eos* τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *non* γεγεννημένου. *Poſterius hoc capere poteramus, quaſi id vellet jam multò antè natum fuiſſe. Nunc mens eſt, veniſſe recens nato Jeſu.*

EA enim vis eſt aoriſti. Quomodo, (ut hoc ipſo de argumento agens, ait Caſaubonus *a*) aliud fuerit, Ἰωάννου τεχθέντος ἦλθεν ὁ ἰατρός, aliud τετεγμένου, cùm priori celeritas adventus magis, quàm altero hoc ſignificetur.

a Exercit. 2 ad Annal. Eccleſiaſt. Baron. cap ſen ſect. 9.

XXIX.

Hoc igitur extra controverſiam eſto, Magos intra XIII *dies à nato Chriſto adveniſſe: vel ſummùm venerint ante Purificationis tempus: hoc eſt ante diem à partu quadrageſimum.*

NAm ex Levitici XII cognoſcimus, puerperam à partu maſculi dies XL eſſe habitam impuram: ac primis quidem diebus ſeptenis majorem fuiſſe impuritatem; qui dies erant ſeparationis, quia ſepararetur à rerum omnium contactu: at ſequentibus tribus ac triginta fuiſſe impuritatem minorem, quibus ſolùm arceretur à contactu rerum ſacrarum. Ex his poſtremus erat Purificationis, quo mulierem ab immunditie legali purgabat Sacerdos. Unde & Maria (quam parum credibile eſt, diutiùs, quàm neceſſe erat, ſubſtitiſſe Bethlehemi, ubi peregrina erat) neceſſe habuit proficiſci Hieroſolymam; ut illic hoſtiam pro ſui luſtratione offerret, puerum ſuum Deo offerret, & quinque ſiclis redimeret à miniſterio templi, & ſacerdotii Aaronici. Atque hanc rem ſignat B. Lucas cap. II, his verbis: *Et ut perfecerunt omnia ſecundum Legem Domini, reverſi ſunt in Galilaam in civitatem Nazareth.*

XXX.

Nunc alterum eorum argumentum expendamus. Refert Euangeliſta, non omnes ad unum pueros, ſine ætatis diſcrimine, ab Herode fuiſſe interemtos: ſed à bimatu & infrà: idque κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων. Secundùm tempus, quod exquiſierat à Magis: *Horum ea verborum nonnullis ſententia videtur, Herodem à Magis quæſiiſſe de tempore ortæ ſtella: hos ei reſpondiſſe, jam biennium, vel pene biennium eſſe, quòd ſtellam conſpexerint: Herodem, quò ſecurus eſſet, juſſiſſe propterea, ut omnes intra biennium nati necarentur: quia nempe ſic in iis etiam futurus ille eſſet, cujus nativitatem ſtella Magis indicâſſet. Atque ita B. Matthæum etiam Epiphanius cepit.*

SEd vidit, huic ſententiæ objici poſſe, Jeſum à Magis repertum eſſe Bethlehemi: nec Mariam iſtic hæſiſſe ultra diem quadrageſimum: quippe quæ, cùm purificationis tempus adveniſſet, Hieroſolymam ſe contulerit. Non negat hæc Epiphanius: ſed ait, (ſi rectè ejus mentem cepit Maldonatus) Joſephum, ac Mariam, quotannis, dum vivus eſſet Herodes, natalitio Chriſti die, ex Ægypto veniſſe Bethlehemum: atque ita accidiſſe, ut Magi bimulum jam Chriſtum cum parentibus illic reperirent. Sed hæc ſententia facilè refellitur. Nec enim credibile eſt, Joſephum, & Mariam, tyranno ſuperſtite, auſos ſe Bethlehemum conferre. Fuiſſet id contra Dei mandatum; qui fugere juſſerat ex Judæa. Fuiſſet quoque contra στοργὴν *a*, quia puerum maximo expoſuiſſent periculo. Et quomodo Joſephus Bethlehemum iviſſet, qui mortuo Herode, etſi ab angelo juſſus eſſet redire, metu tamen Archelai non auſus ſit domicilium figere in Judæa; ſed in Galilæam conceſſerit? Verùm acutior profectò fuit Epiphanius, quàm ut iſtæc non videret. Longè nempe aliud in animo habuit, quam Maldonatus putavit. Locutus enim eſt ſanctiſſimus Pater de tempore poſt reditum ex Ægypto. Hoc quippe voluit, Mariam, cùm Bethlehemo priùs, ad ſeſe purificandum, Hieroſolymam foret profecta, & poſt purificationem Nazarethum rediiſſet: in more poſtea habuiſſe, ut quotannis ſacrum illum locum, ubi Filium Dei enixa eſſet, unà cum Filio frequentaret: atque ita factum eſſe, ut Magi Ieſum eâdem in Urbe, ubi ante biennium erat natus, non tamen in ipſo ſtabulo, ſed luculentâ magis domo, ſtellâ duce reperirent. Quæ ſanè plurimùm diſtant ab opinione, quam Epiphanio tribuit Maldonatus. Ut omnia magis liqueant, operæ puto, Epiphanium ipſum audire loquentem *b*, hæreſi LI, quæ eſt Ἀνοήτων *c*, vel veriùs Ἀλόγων *d*: Ἐρχόμενοι δὲ, ὡς εἶπον, μονίμως ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γεγενημένων, πρώτῃ ἐνιαυτῷ τελεσθέντος, καὶ τοῦ δευτέρου πληρωθέντος, ἦλθον οἱ γονεῖς ἐκεῖσε ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὡς εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην. διὸ καὶ ἡ ἔλευσις τῶν Μάγων γέγονεν, καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην συγκυρίαν· οὐκ ἔτι ἴσως τῇ καταλύσει τότε τῆς Μαρίας καὶ Ἰωσὴφ διὰ τὴν ἀπογραφὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ εἰρημένην· οὐ γὰρ εὗρον τὴν Μαρίαν ἐν τῷ σπηλαίῳ ὅπου ἐγέννησεν· ἀλλ' ὡς ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι ὡδήγει φησὶν αὐτοὺς ὁ ἀστὴρ ἄχρι τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἐκεῖ τὸ παιδίον. *Venêre igitur, ut ſic dicam, ob memoriam iſtic geſtorum; anno uno, atque altero, jam tranſacto, velut ad celebritatem eandem. Quo tempore Magorum adventus hujuſmodi quadam opportunitate contigit. Quamquam fortaſſe non in eodem diverſorio, in quo fuerant tempore deſcriptionis a Luca enarrata. Nec enim reperere Mariam in ſpelunca, ubi pepererat: ſed, ut Euangelium refert, ſtella eos deduxit ad locum, ubi erat puer.* Narrat deinde, quomodo eâdem nocte, duobus jam annis à natali die elapſis, Ioſeph ſit commonitus ab Angelo, ut ne Nazarethum reverteretur; ſed cum puero, & matre, fugeret in Ægyptum; atque ut ibi biennio ſit commoratus uſque ad mortem Herodis. Quæ ſatis oſtendunt, Epiphanium putâſſe, Mariam cum puero biennio à nativitate Nazarethi vixiſſe ſecuram; ac demum, eo ſpatio exacto, à Magis viſitatam, & exinde metu Herodis profectam in Ægyptum. Sanè non longè à bimatu abfuiſſe Chriſtum, cùm Herodes occideret infantes Bethlehemiticos, etiam Ioſephi Scaligeri ſententia eſt in Animadverſionibus Euſebianis ad numerum MMXVIII; ubi ſic ſcribit *e*: *Quòd puerorum cædes non multò præceſſerit Antipatri cædem, tum ex Euangelio conſtat; cùm anno ſecundo à Chriſto nato id contigiſſe, &* παῖδας τοὺς κάτω διετῶν *interfectos fuiſſe perſpicuè ibi declaratum ſit: tum etiam ex Macrobio, qui infantes ab Herode cædi juſſos, & inter illos filium quoque ipſius Herodis pœnas dediſſe, refert.* Sed in iſtoc differunt Epiphanius, & Scaliger, quòd hic cenſeat, mortuum Herodem paullò poſt occiſos infantes; at ille credat biennio poſtea ſuperfuiſſe.

a Amorem naturalem.

b Pag. 437. edit. Pariſ.

c Inſipientium.

d Negantium Λόγον, ſive Verbum, hoc eſt, naturam Chriſti divinam.

e Pag. 162.

XXXI.

Hanc ſi Epiphanii ſententiam ſequimur: vel Magi biennio priùs, aut ſaltem anno ampliùs, viderint ſtellam

ante

ante natum Chriſtum: vel tanto poſt natum, ſe demum dederint in viam. Poſterius eo refellitur, quòd, ut vidimus, loquantur Magi, tanquam de Rege recens nato. Prius verò eò minùs placet, quia non fiat veriſimile, Magos tam diu dilaturos fuiſſe iter; præſertim eo in negotio, in quo non deerat iis inſtinctus divinus.

NIſi dicere lubeat, non ſtatim Magos iter feciſſe: ſed ſæpius eſſe divinitus commonitos, donec tandem de nato Rege penitùs fuerint perſuaſi. Neque negârim, hæc fieri potuiſſe. Sed quod in Scripturis habent fundamentum?

XXXII.

Videro hoc alii: qui iccirco aliter verba capiunt Euangeliſtæ: ſic tamen, ut idem inde colligant, ac priores. Nempe hi volunt, annum, & ultra fuiſſe, ex quo jam abierant Magi: Herodem verò, memorem temporis, quo ſtellam ſibi in Oriente conſpectam dixerant Magi, tandem in animum induxiſſe, ut tolli juberet, quicquid Bethlemiticorum infantium circa illud tempus editum foret, quo Magi mox à viſa ſtella acceſſerant.

SIc ab iis ſolùm receditur, qui exiſtimant, & Magorum adventum, & innocentium cædem, paucarum intra hebdomadum ſpatium contigiſſe. At non item abitur ab iis, qui putant, & natalem Chriſti, & Magorum adventum, ſi non intra dies XIII, ſaltem intra XXXVIII, hoc eſt, ante Purificationem Mariæ, eveniſſe. Unde neutiquam ſequitur, infantes itidem paucis poſt natalem Chriſti menſibus fuiſſe ab Herode interemtos.

XXXIII.

Siquidem potuit Herodes, etiam ubi eluſum ſe à Magis vidit, quæ irato conceperat animo, in longum differre, partim Cæſaris Auguſti, partim peſſimi nominis formidine.

ATque hoc ita contigiſſe, veriſimilius fiet, ſi verbis Matthæi, antea etiam allatis, paullùm inſiſtatur. Ait Euangeliſta is hæc duo; priùs quidem Herodem clàm, arceſſitis Magis, accuratè ea iis perquiſiviſſe (id enim valet ἠκρίβωσε) quo tempore apparuiſſet ſtella: at poſtea, ubi ab iis eluſum ſe vidit, ſatellitibus miſſis, (id vox ἀποστείλας deſignat) in Bethlehem, & ejus finibus, interfeciſſe pueros ἀπὸ διετοῦς, καὶ κατωτέρω, *à bimatu, & infrà*; vel, ut breviùs cum Macrobio [a] dicam, *intra bimatum*: atque hoc feciſſe κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων, *juxta tempus, quod exquiſierat à Magis.* Unde hoc conſequi videtur, utut Magi mox, nato Chriſto, advenerint: non tamen infantes ab eo necatos, niſi biennio, vel ſaltem anno & aliquot menſibus pòſt. Ut ea ſit Matthæi verborum ſententia; Herodem, ubi in animum revocavit, quando conſpectam ſibi ſtellam retuliſſent Magi, ſic ratiocinatum ſecum: quia quindecim menſes, vel (ſi malis hoc) biennium prope foret, quòd novus Rex natus diceretur: opus eſſe, quò regnaret ſecurus, ut è medio tollerentur, quotquot Bethlehemi bimuli eſſent, vel minores. At, inquias, cur non ſimulatque ſe deceptum vidit, cædem patravit? Eò, dixero, quia credibile eſt, aliquid temporis abiiſſe, inquirendo Bethlehemi de nato puero: atque ubi ludere ſe operam vidit, necdum tamen auſum fuiſſe tam crudele facinus patrare: metuiſſe enim Romanos; metuiſſe ſubditos; ac propterea non antea hoc ſcelus eſſe aggreſſum, quàm ubi animo jam, & corpore æger, tot etiam Rabbinos igni tradidiſſet; totuſque in eo foret, ut Antipatro, vel ſi, ut puto, eum jam ſuſtulerat, tribus ſaltem illis, Herodi, Antipæ, & Philippo, regnum ſecurè, ac tutò relinqueret.

[a] Lib. 2 Saturnal. cap. 4.

XXXIV.

Quamquam verò nihil impediat, quò minùs ſic verba Euangeliſtæ capiamus; unde conſequeretur, infantes anno, vel ampliùs, poſt natum Chriſtum, eſſe interemtos; eoque vulgarem Chriſti æram triennio, vel etiam quadriennio peccare: nihil tamen cogit, ut ea ſic interpretemur. Poſſit enim hæc eſſe mens Euangeliſtæ: noluiſſe quidem interimi eos, qui nati eſſent, ex quo tempore cum Magis foret collocutus; vel illis ſtellam, nati Regis novi indicem, vidiſſe ſe dixerant: ſed voluiſſe tamen tolli omnes infantes Bethlehemiticos, qui antea nati forent; idque non proximè ſolùm, ſed etiam ultrà, atque adeo ad bimulos uſque; ut ſic meliùs ſibi conſuleret, qui metueret, ne Rex novus aliquanto ante Magorum adventum lucem adſpicere cœpiſſet.

SUnt enim hæc verba Matthæi, ex parte jam antea allata: Ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς, καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων· *Occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu, & infrà, ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis.* Quem ad locum Euthymius etiam obſervat (ac ſimiliter eo antiquior, Strabus Fuldenſis) verba illa, *ſecundùm quod exquiſierat*, poſſe referri ſolùm ad illud κατωτέρω, *infra*: ut Herodis ea fuerit ſententia; etſi ad ſecuritatem ſuam etiam bimulos vellet interimi, noluiſſe tamen eos necari, quos editos conſtaret poſt illud tempus, quo retulerant Magi, natum eſſe regem: ut de quibus nulla eſſe poſſet regni eos manentis ſuſpicio. Dixeris verò, niſi grandius fuiſſet intervallum inter partum Virginis, & cædem infantium, haut juſſurum fuiſſe Herodem, ut illi darentur neci, qui ſenos exceſſerant menſes; nedum bimulos. Sed enim quia ſtella hoc ſolùm indicaret, in lucem jam editum: exiſtimare potuit Herodes, aliquanto etiam ante natum fuiſſe. Fortaſſe quoque nec initio ſatis ipſis conſtabat Magis, Regem recens natum eſſe; ſed tantummodo illud, natum eſſe; ſeu paucis ille diebus, ſeu menſibus etiam pluſculis, antea terris datus fuiſſet. Cogitare adhæc quivit Herodes, de ætate imponi ſatellitibus poſſe: quia interdum infantes duorum menſium, triumve, tam validi ſint, ut vel octo, decemve menſium videantur. Non abſurdè igitur ob iſta, & id genus alia, ſtatuerit ſecum; ad ſecuritatem ſuam pertinere, ut mandatum de infantibus necandis longè ſatis, nempe ad bimos etiam, extenderetur. Nec video, quid iis poſſit obduci præter verba Matthæi adlata; quæ etſi utramque ſententiam admittant, magis tamen iis favere videntur, qui cenſent, Herodem attendiſſe ad tempus de apparitione ſtellæ à Magis indicatum; ac quia annum illud jam aliquantum excederet, eo bimulos necari præcepiſſe.

Sed ſive hanc, ſive priorem ſequamur ſententiam, omnia fient manifeſtiora, ſi totam de Chriſti Nativitate hiſtoriam paullò fuſiùs deduxero; aliquibus etiam admiſtis, quæ licet ad controverſiam noſtram nihil pertineant, hiſtoriæ tamen Euangelicæ alluceant facem.

Sequar verò eos, qui mox à Purificatione Mariæ, ſaltem anno eodem, cædem infantium contigiſſe arbitrantur: non quaſi hæc ſententia, meo judicio, ſit certior; ſed quia receptior, & defendi non minùs poſſe videatur.

Octavo Kalend. Januarias, vel VIII Idus Januarias (quo die natum eſſe Chriſtum Græci putarunt) Magi in Oriente conſpexere ſtellam Jeſu, hoc eſt, quæ natum Regem teſtaretur. Nempe Bileami vaticinio norant de ſtella ex Jacob naſciturâ, & orituro inde dominatore; ut Num. XXIII, 7. legere eſt. Et ſatis conſtat, iis temporibus ita Orienti fuiſſe perſuaſum, regem Judæâ venturum, qui orbi toti imperaret. Conſpectâ igitur ſtellâ, nati

hujus

hujus regis indice, (& fortaſſe illâ Iudææ perpendiculariter imminebat, quod Euſebios *a* tradidit) primùm quidem, ut veriſimile eſt, biduum, aut triduum, inter ſe conſultarunt: exinde itineri ſe accinxere. Hieroſolymam ut ventum, inquirunt de loco nati Regis. Turbatur eo civitas, ante omnes Herodes: qui concilium, hoc eſt, capita ſacerdotalium familiarum, & divinæ legis interpretes, convocavit; ut ex Scripturis ſtatuerent de loco, ubi promiſſum jam olim Regem naſci oporteret. Reſpondent hi, à Michea *b* de Bethlehem eſſe prædictum. Hinc idem Rex ex Magis ſedulò exquirit de tempore, quo ſtellam primùm vidiſſent. Petit etiam, ut, reperto Rege, ad ſe redeant; quò & ipſe exeat ad novum Regem adorandum. Sic quoque biduum quaſi abſumtum. Hinc dimiſſi ſunt Magi: qui noctu feciſſe iter videntur. Quam enim in Oriente viderant ſtellam, iterum extra Hieroſolymam conſpexere. Magnum inde iis gaudium, quia non temere ſe iter inſtituiſſe intelligunt. Quod in itinere Hieroſolymitano non contigerat (nec enim in eo ſtellam videre) id nunc fit, ut eandem viæ habeant ducem. Quam non fuiſſe unam ex illis in Firmamento, motus teſtabatur. Cùm enim ſtellæ omnes, vel diurno motu in Occidentem, vel proprio ferantur in Orientem: hæc meridiem verſus movebatur. Quippe Hieroſolyma, ratione Bethlehemi, ad Septentrionem ſita eſt. Prævià hac ſtellà, eunt Bethlehemum: quod ſex circiter leucis Hieroſolymâ diſtat. Eò ut ventum, conſtitit ſtella; & ita quidem, ut imò in aëre immineret domicilio, in quo eſſet puerpera. Nempe angelica virtus ſic ſtellam hanc dirigebat. Ingrediuntur inde domum. Ieſum vident; humilem illum quidem, nec ad morem Regum terreſtrium ornatum: ſed eo ne offenderentur, faciebat miraculum ſtellæ ducis, & indicis; quo ſatis firmabantur. Ergo in terram devoluti, ut Iuvencus presbyter ſcitè ait, obtulere

Thus, aurum, myrrham, regique, hominique,
Deoque,

His peractis, non, ut rex pejerat, Hieroſolymam redeunt; ſed, in ſomnis moniti, domum aliâ tendunt viâ. Potuit tum Herodes credere, eò non redire, quòd regem nullum repetiſſent, ac ſuſcepti itineris puderet, nec ludibrio eſſe regi, ac Hieroſolymitanis vellent. Sed ubi purgationis tempus expletum, (quadrageſimo nempe die à nato Chriſto, qui ab adoratione Magorum vigeſimus ſeptimus haberi ſolet) B. Virgo cum marito, ac puero, Hieroſolymam proficiſcitur, ut Ieſum Domino ſiſteret, atque ex Lege offerret par turturum, aut duos pullos columbarum. Eodem quaſi tempore, quo Ieſu parentes, etiam Simeon, venerandus ſenex, (quidam Hillelis diſcipulum, Gamalielis, cujus ad pedes B. Paulus ſedit, præceptorem fuiſſe volunt) templum ingreditur, idque monitus à Spiritu Sancto; à quo etiam antea cognôrat, non moriturum ſe, antequam Meſſiam vidiſſet. Nunc non videt modò, ſed etiam in ulnas accipit; atque ita Deo, pro tanto beneficio, gratias agit. Præterea ſupervenit Anna Prophetiſſa, jam octogenariâ major; quæ & ipſa hunc magnum Regem, verum Meſſiam agnovit, & prædicavit. Hæc cùm in templo publicè fierent; facilè diffuſa ſunt per urbem, ac ad Herodis etiam aures pervenerunt: qui multùm timuit, ne natus puer à Iudæis pro rege Iſraeli promiſſo haberetur. Colligit hinc, ſe eluſum eſſe à Magis, ac regem quidem iis conſpectum; ſed domum alia viâ rediiſſe, quàm venerant. Metu igitur, ac iræ plenus, ſtatuit puero, cui jam nunc Iudæi tantum honoris habiturum iſſent, vitam eripere. Sed Ioſephus cum Maria, & Ieſu, jam in Nazareth venerat. Ubi divinitus is ab Angelo in ſomnis edocetur, ut Herodes ſtudeat puerum è medio tollere: atque id ne fiat, cum uxore, & puero, quamprimum in Ægyptum fugere jubetur. Herodes, etſi ſedulò operam daret, ut Regem novum reperiret, nihil tamen certi potuit cognoſcere: credo quòd obſcuri eſſent Ieſu parentes, & parum videretur veriſimile de Rege nato in pecorum ſtabulo: paſtorum etiam de Angelico indicio teſtimonium, ob perſonarum vilitatem, fidem perderet apud plurimos. Ergo crudele hoc conſilium capit, tum in civitate Bethlehem, tum circumquaque univerſo in territorio, trucidandi pueros non majores bimulis, nec minores bimeſtribus, vel circiter. Sic enim ſecum rationes inibat. Cognitum mihi ex Magis, quando ſtellam in Oriente primum conſpexerint, indicem illam non naſcendi, ſed jam nati Regis. Quippe verba eorum erant: *Ubi eſt, qui natus eſt (ὁ τεχθείς) rex Iudaeorum? Vidimus enim ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Ne igitur ſceptrum mihi Iudææ ereptum eat, qui rex novus natus perhibetur; tolli opus infantes Bethlehemiticos; non quidem univerſos, ſed quantum ſatis, ut certò in his ſit, cui ſtella regnum videtur ſpondere: ac proinde juxta tempus, quo Magi dixere, ſtellam ſibi viſam fuiſſe. Quare ſatellites illi non habuere mandatum de necandis aliquanto diutiùs poſt ſtellæ ortum natis: ut iis, qui, cùm cedes patraretur, ſolùm ſpatium expleviſſent menſtruum, vel etiam minùs. Nec propterea tam ſtultè ſapio, ut in animum inducam, carnifices illos non trucidâſſe majores bimis, aut natos intra intervallum à viſa ſtella. Scio, milites in impio illo furore non facilè adeò matribus de infantium ætate fidem habuiſſe; utcunque ſæpe etiam dicerent, quod res erat. Solùm illud contendo, tale fuiſſe Regis mandatum, quale dicebamus.

XXXV.

Multorum ſententia eſt, etiam natalem Chriſti erui poſſe ex cap. III *Lucæ: ubi dicitur, Ioannem prædicandi initium feciſſe anno Tiberii decimoquincto: & ab eo etiam baptizatum eſſe Chriſtum: atque hunc cœpiſſe tunc agere annum ætatis trigeſimum: unde colligunt, Chriſtum eſſe natum anno trigeſimo ante decimumquinctum Tiberii annum. Atqui, inquiunt, decimusquinctus Tiberii eſt Iulianus annus* LXXIII*: inde detractis integris* XXIX *annis, & parte aliquâ reſidua è* XXX *annis, conſit annus Iulianus trigeſimus tertius; quo idcirco, ut ratiocinantur, natus fuerit Chriſtus. Sed opinio hac poſtulato nititur multis uſque incerto. Hoc ut illuceat, tria expendemus loca Evangeliſtæ Lucæ cap.* III*: quibus ea, quæ ex mente eorum diximus, ſolidè putant comprobari. Ac primùm iſta tribus primis verſibus:* Anno decimoquincto imperii Tiberii Cæſaris, factum eſt verbum Domini ſuper Joannem, Zachariæ filium, in deſerto. Et venit in omnem regionem finitimam Jordani, prædicans baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum. *Hinc ſic concludunt: Si Ioannes cœperit prædicare, ac baptizare, anno Tiberii decimoquincto; & is annus ſit Iulianus* LXXIII*: initium prædicationis incidere in annum Iulianum* LXXIII*. Rectè colligerent, ſi decimusquinctus Tiberii totus reſponderet ſeptuageſimo tertio Iuliano. Sed hoc aut falſum videtur, aut valde incertum. In cauſſa eſt, quòd non conſtet ſatis, unde Evangeliſta ordiatur annum Tiberianum.*

PUtà, num à III Kalend. Septembris, quo Tiberius cœpit imperare: an ab initio anni civilis: quod fieri potuit trifariam: more Romano, à Kalendis Ianuariis: more Iudaico, à menſe Niſan, vel Tiſri: more Antiocheno, ac Syriaco, à menſe Hyperberetæo, ſive Octobri. Tertiam opinionem illud veriſimilem facit, quòd Lucas fuit Antiochenus. Nec ſecunda abludit à vero, ut ſe accommodârit conſuetudini Iudaicæ. Potuit interim & morem ſequi Romanorum; quibus Iudæi ſuberant, & Syri. Potuit & numerare à tempore, quo Tiberius imperium accepit. In hoc rei incerto liquet, quàm debili nitantur argumento, qui eò quod inceperit imperare anno Iuliano LXXIII, credunt & Ioannem tum cœpiſſe baptizare.

a *Lib. 9. de demonſtratione Evangelica, cap. 1.*

b *Mich. 5. 2.*

tizare. Nam Iudaicus annus ſacer incipit à Martio; civilis demum à Septembri. In Auguſto imperium exorſus Tiberius. In Octobri, ut dixi, cœpit annus Antiochenus. Nihil veriſimilius, quàm Lucam numerare annos Tiberii in Auguſto, vel principio civilis anni Iudaici in Septembri, vel exordio anni Antiocheni in Octobri. Quamcunque ex tribus iſtis opinionem inſiſtas, primi anni Tiberiani pars minor pertinet ad annum Iulianum LXXIII: major verò ad annum LXXIV. Ut minimè reprehendi mereantur, qui Ioannem putant aggreſſum baptiſma ſuum anno Iuliano LXXIV.

Adhæc non ſi tum Ioannes cœpit baptizare; eò continuò etiam baptizatus ſit Chriſtus. Potuit enim Ieſus ſecundo Ioannis anno accedere. Atque ut priori eum adierit, non eò mox à baptiſmo cœperit prædicare. Et ſanè veriſimilius eſt, miniſterium demum exorſum Ioanne in carcerem conjecto. Atque hoc etiam liquet ex
a Cap. 1. eo, quòd angelus Gabriel, ut B. Lucas *a* ait, Zacha-
verſ. 17. riæ dixerit, filium ejus Ioannem Euangeliſtam (ſic τὸν
18. πρόδρομον vocare liceat) *converſurum corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam juſtorum, ut paret Domino populum inſtructum.* Atqui B. Ioanni majuſculo erat ſpatio opus, ut ſic Chriſto Iſraelem præpararet. Nec qui nulla faceret miracula, tantæ ſubitò auctoritatis evadere poterat, ut, ſicuti ait B. Lucas, *exſpectaret populus, & cogitarent omnes in cordibus ſuis, numne eſſet Chriſtus.* Sane conſtabat, Ioannem eſſe Zachariæ ſacerdotis filium: ac proinde eum eſſe è tribu Levi. Meſſias verò exſpectabatur è tribu Iuda, ac ſemine David. Quod igitur ſic quoque ambigerent, an non is promiſſus foret Meſſias, magnam ejus arguit auctoritatem: quam breviculo, ut dixi, tempore non potuit ſibi comparare.

XXXVI.

Afferunt præterea pro ſe verſum XXI: ubi dicitur, factum eſſe, ut cum baptizaretur omnis populus, etiam acceſſerit Ieſus, & ab eo ſit baptizatus. Et hac, inquiunt, pertinent ad annum Tiberii quintumdecimum, ac proinde etiam ad Iulianum LXXIII. Quod ſuperiùs fecimus, hic iterum oggerimus; Ioannem videri baptiſma exorſum poſteriori parte anni, quem dixi, Tiberiani; qui reſpondet Iuliano LXXIV. Adhac non, ſi tum Ioannes cœperit baptizare, eò continuò ab eo ſit baptizatus Chriſtus.

ET quid ſi concedamus, Ioannem cœpiſſe baptizare extremo anno Iuliano LXXIII; & Chriſtum acceſſiſſe ad Ioannem initio penè anni conſequentis, putà VIII Idus Ianuarias: nonne ita decimoquincto anno Tiberiano, tum Ioannes cœperit baptizare; tum Chriſtus fuerit baptizatus: & annus tamen Iulianus erit diverſus?

XXXVII.

Tertium, in quo fundamentum ponunt, eſt verſus XXIII: cuius hanc mentem eſſe contendunt; quando Chriſtus à baptiſmo miniſterium ordiebatur, cœpiſſe annum agere trigeſimum.

SAnè etiam Vatablus reddidit: *Et ipſe Ieſus incipiebat annum agere circiter trigeſimum.* Eraſmus hoc pacto: *Et ipſe Ieſus incipiebat eſſe ferme annorum XXX.* Ex quorum mente, ἀρχόμενος ἦν, valet idem, ac ἤρχετο.

XXXVIII.

Verùm non aſſequuntur Evangeliſtæ mentem: cuius en verba ipſiſſima: Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος. *Quæ vulgatus interpres ſic reddidit:* Et ipſe Ieſus erat incipiens, quaſi annorum XXX.

NImirum planè aſſentiendum Iuſtino, Origeni, Euthymio; quibus placet, ἀρχόμενον non referri ad ætatem, ſed ad miniſterium Chriſti, ſive prædicationem Euangelii: quaſi dicas, *Ieſus incipiebat miniſterium, vel prædicandi munus.* Quomodo Act. 1, 22. de eodem legas: Ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη. *Incipiens à baptiſmate Joannis, uſque in diem, quâ aſſumptus eſt.* Et X, 37. Ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα. *Incipientem à Galilæa poſt baptiſmum.*

XXXIX.

Alii fatentur, argumentum hoc ex voce ἀρχόμενος putidulum videri: verum idem certius colligi volunt ex eo, quòd dicatur fuiſſe, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα: ubi ὡσεὶ cum Eraſmo ferme interpretantur. Si, inquiunt, erat XXX ferme annorum anno Tiberio XV: conſequitur, ut annis ferme triginta antè natus ſit. Verùm nobis illud ὡσεὶ non eſt remittendi adverbium, ſed dubitandi: eoque melius redditur quaſi, *h.e.*, plus minus.

HÆc etiam ſententia fuit Iuſtini Martyris dialogo cum Tryphone *a*; ubi legas: Καὶ τριάκοντα ἔτη, ἢ πλείονα, ἢ καὶ ἐλάσσονα μείνας, μέχρις οὗ προελήλυθεν Ἰωάννης κῆρυξ αὐτοῦ. *Et XXX plus minus annis manens, donec prodiit Ioannes, præco ejus.* Nec certò quid ſtatuere auſus fuit B. Auguſtinus, in ſecundo de Doctrina Chriſtiana: ubi tamen locus id imprimis requirere videbatur. Ecce etiam, quàm cautè dicat Albinus de Offic. Eccleſ. c. VI: *Expletis namque Chriſtus,* QUASI XXX *annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo.*

a P. 246. edit. Comm.

XL.

Utcunque verò illud ὡσεὶ accipiatur ἐνδοιαστικῶς b*: plurimi tamen Sanctorum Patrum veriti non ſunt, certum annum præfinire; ut qui intellexere annum trigeſimum ineuntem.*

b Dubitative.

VElut Iuſtinus dialogo cum Tryphone, Origenes homil. I in Ezechielem, Theophylactus, Hermannus Contractus, Hugo Cardinalis, Thomas Aquinas III parte, quæſt. XXXIX, art. III, Alphonſus Toſtatus in cap. III Matth. Dionyſius Carthuſianus, Iſidorus Clarius, Onuphrius Panvinius lib. II Faſt. ad an. Urbis IↃCCLXXXVI, Car. Sigonius in Sulpit. Sev. Genebrardus lib. II Chron. Barradius tom. II, lib. I, cap. XIII, Suareſius part. III, tom. II diſputat. XXVI, ſect. II, Ioannes Mariana de die mortis Chriſti, item Joan. Gagnæus, & tot alii.

XLI.

Sed neque deſunt, qui intelligant annum trigeſimum expletum.

UT B. Ignatius epiſtolâ ad Trallianos. Verba ſunt iſta: Καὶ τρεῖς δεκάδας ἐτῶν πολιτευσάμενος ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου. *Expletis tribus annorum decenniis, baptizatus eſt à Joanne.* Ubi XXX ſolidos annos, ut verba ſonant, intellexit etiam Chronicon Alexandrinum, quod *Faſtos Siculos* appellant. Contrà dicunt alii, poſſe per expleta decennia intelligi inchoata: ut Lucæ cap. II, verſ. 21 ſcriptum: Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν τὸ παιδίον. *Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer.* Sed diſſimilis, ut puto, ratio eſt dierum, & annorum. Faciliùs enim dixerim, jam dies eſſe octo, cùm octavus advênit dies; quàm octennium eſſe, ubi octavus tantummodo annus cœpit. Nempe minutum diei, ac grande anni ſpatium, hoc diſcrimen facit. Alii reſpondent, Ignatii epiſtolas eſſe ſuppoſititias, nec ulli ante Nicenum Concilium memoratas. Itane verò? Quaſi non meminerit earum Irenæus lib. V, cap. XXVIII: & eo antiquior, ipſique par Ignatio, Polycarpus, apud Euſebium lib. III, *c* cap. λϛ´. Ut de Origene taceam; qui quiddam inde adducit homil. VI in Lucam. Alii aliter effugere conantur. Nam fatentur quidem, ſeptem illas epiſtolas, B. Hieronymo agnitas, eſſe genuinas:

c Græc. 36. fol. 31. edit. Rob. St. Sed Lat. cap. 30.

atta-

attamen quædam in his à junioribus eſſe inſerta; inque iis etiam eſſe illud de xxx annis ante baptiſma expletis. Sed profectò nihil cauſſæ video; cur iſtoc etiam in eorum referant numerum: præſertim quando idem apud Euſebium in Chronicis legas. Imò Nazianzeno quoque Orat. xxxix, quæ eſt in ſanctum baptiſmum, Chriſtus, cùm baptizaretur, dicitur fuiſſe τριακονταετής: *a* & diſcipulus ejus B. Hieronymus in Ezech. cap. i ait, *Triginta annos natus venit ad baptiſmum*: quod de annis completis etiam cepit Marianus Scotus ad Chriſti an. xxxi. Præterea ſic loquitur B. Auguſtinus lib. xv de Trinitate cap. xv, Cedrenus in Compendio, Bernardus ſerm. de Epiphania; cujus verba ponam: *Cùm Chriſtus* xxx *annorum tempus exegiſſet in carne, ad baptiſmum venit.* Adhuc Thomas Aquinas in cap. ii Ioan. lect. i. Ac ne doctoribus inſiſtam ſingulis: videtur idem ſenſiſſe Concilium Neocæſarienſe canone xi: *Presbyter ante* xxx *annos non ordinetur, etiamſi fuerit homo valde dignus; ſed reſervetur. Dominus enim Ieſus Chriſtus in* xxx *an. baptizatus eſt; & cœpit docere.* Eſt verò Neocæſarea civitas in Ponto: ubi hoc Concilium celebratum eſt anno cccxiv. Completum verò, non currentem annum, intellexit quoque S. Fabianus, Diſtinct. lxxviii, Can. Si quis *b*: *Si quis trigeſimum ætatis ſuæ annum non impleverit, nullo modo presbyter ordinetur.* Sanè ſi Patres illi noluere, quemquam presbyterum ordinari ante annum xxx exactum; idque propter Chriſti exemplum: omnino veriſimile eſt, eos exiſtimâſſe, Chriſtum non cœpiſſe prædicare, niſi cùm xxx jam annos expleviſſet.

a Triginta annorum.

b Apud Ivonem verò in Pannormia lib 3 cap. 28.

Videmus quàm multorum, & præſtantium ſcriptorum auctoritate hæc ſententia ſit ſuffulta. Quo conſtituto, perfacile eſt ſtatuere de anno Iuliano, quo Ieſus natus fuit. Nam ſatis eſt apertum, annum Tiberii xv, quo Chriſtus eſt baptizatus, priori parte ſui (nam regere Tiberius cœpit iii Kalend. Septembris) fuiſſe annum Iulianum lxxiii: unde detractis annis integris xxx, quibus ante baptiſmum vixerat, conſequitur, Chriſti natalem, qui in Decembri figitur, incidere in annum Iulianum xliii. Quod enim dicebamus, annum Tiberii xv eſſe Iulianum lxxiii; id ex eo manifeſtum eſt, quòd primus Auguſti annus ſit ſecundus Iulianus; atque is imperârit annis lvii; anno uno ſine imperatoria dignitate; inde per annos xii triumvir, aut duumvir, uſque ad mortem Antonii; hinc autem per annos xliv monarcha. Ad hos igitur lviii annos *c*, ſi addideris ſolidos xiv Tiberianos: liquet reſultare annos completos lxxii: ut decimus quinctus Tiberii omnino ſit Iulianus lxxiii; quemadmodum diximus.

c Nempe primum an. ante Auguſtum, & 57 an. Auguſti.

XLII.

Summa eorum, quæ hactenus adſtruximus è Scripturis, eò redit, Chriſtum non eſſe natum poſt exeuntem annum Iulianum xliii, *vel* xliv *inchoantem. Fortaſſe autem & antea natum, ſi non exeunte* xli, *vel ineunte* xlii; *ſaltem exeunte* xlii, *vel ineunte* xliii. *Cur verò ulterius adſcendamus, è Scripturis quidem nihil poſſe adſerri, non ſolidi dico, ſed neque, quod (niſi forte Epiphanii ſententiam excipiamus, de qua poſtea dicam) vel ſpeciem habeat veri. Magnopere vero eadem firmantur auctoritate SSorum Patrum: quorum nemo ante Bedam æram Chriſtianam cœpit ab anno Iuliano* xlvi: *nemo ante Dionyſium Exiguum fixit natalem Chriſti in exeuntem Iulianum annum* xlv.

QUod ut liqueat, ordine præcipuorum referam ſententiam; qui quidem hac de re aliquid conſignarint. De primi ſeculi ſcriptoribus nihil habemus, quod huc pertineat. Nempe qui Apoſtolos, eorumque diſcipulos, audierant; quia eorum dicta, factaque, oculis quaſi adhuc obverſarentur, vel auribus inhærerent; nihil magnopere putabant talium ſcriptione opus eſſe: eoque magis gerendis rebus, quàm ſcribendis, ſeſe applicabant.

Iure igitur cenſeat aliquis, ordiendum nobis ab Iuſtino Martyre; qui initio Antonini Pii claruit; ut liquet ex Apologia ii ad Antoninum hunc ſcriptâ; ubi bellum à Iudæis, duce Barchocheba, adverſus Romanos extremis Adriani Cæſaris temporibus geſtum *recens bellum* vocat: τὸν νῦν πόλεμον, inquit. Atque hic in eâdem Apologia dicit, eſſe à nato Chriſto an. cl. Cœpit autem Antoninus Pius imperare anno à vulgari æra cxxxviii. Eſto, ut, quod Euſebius in Chronicis tradit, Apologiam demum exhibuerit an. Antonini iv, ſive æræ vulgaris xlii. Sic ab annis illis cl octennium deſit. Sed veriſimile ſit, vidiſſe cum Patrum aliis, Chriſtum biennio antè natum, quàm vulgò creditur. Hoc pacto ſolùm deficiat ſexennium. Vel ſi idem voluit, quod poſtea Sulpicius Severus, quinquennium deficiat. In re tam incertâ nihil dicere habeo, niſi rotundo uſum numero videri.

Ætate Iuſtino proximus fuit B. Irenæus. Sed neque ex eo aliquid explorari ſatis habere poſſumus. Hic lib. iii, cap. xxv ait: *Natus eſt Dominus noſter circa primum, & quadrageſimum annum Auguſti imperii.* Sed illud *circa* non eſt certum annum definientis. Præterea non ſatis eſt apertum, utrùm annos Auguſti à nece Cæſaris, an à triumviratu ordiatur. Si priori modo numeres, ſignabitur annus Iulianus xlii; ſin poſteriori, ſit an. Jul. xliii. Prior opinio, quæ Sulpicio Severo favet, anticipat vulgarem ſententiam triennio: altera, quæ Caſſiodoro magis placuit, biennio duntaxat.

Certiora dabunt, quos deinceps adferam: ac primùm Tertullianus lib. adverſus Iudæos cap. viii; ubi ait: *Cleopatra conregnavit ſub Auguſto annis* xiii. *Poſt Cleopatram Auguſtus aliis annis* xliii. *Nam omnes anni imperii Auguſti fuerunt anni* lvi. *Videmus autem, quoniam quadrageſimo, & primo anno imperii Auguſti, quo poſt mortem Cleopatræ imperavit, naſcitur Chriſtus. Et ſupervixit idem Auguſtus, ex quo naſcitur Chriſtus, annis* xv. Sententia eſt, Auguſtum regnâſſe annis lvi: nempe à triumviratu, uſque ad necem Cleopatræ, annis xiii; poſt ejus necem, xliii; unde tot anni, ac diximus, exſurgunt: ſive ante natum Chriſtum, annis xli; poſt eum natum, annis xv; unde itidem anni conſiunt lvi. Ex quibus conſequitur, Tertulliano natalem Chriſti incidere in annum à triumviratu Auguſti xlii, Iulianum autem xliv; quo conſules erant C. Cæſar Octav. xiii, & M. Plautius Sylvanus. Uno igitur anno Tertullianus vulgarem de Chriſti natali ſententiam antevertit. Idem Tertullianus ait, natum eſſe Chriſtum, cùm Syriæ præſes foret Sentius Saturninus. Sic enim ſcribit adverſus Marcionem *a*: *Sed & cenſus conſtat actus ſub Auguſto in Iudæa per Sentium Saturninum.* Hujus Saturnini, ut præſidis Iudææ, meminit quoque Flavius Ioſephus lib. xv Antiquit. cap. xii: ubi legas, eum ſucceſſiſſe M. Titio, viro conſulari. Quando id factum ſit, ex ſcriptore hoc ſciri nequit. Nec pugnat Tertullianus cum eo, quòd B. Lucas cap. iii ait, naſcente Chriſto P. Sulpicium Quirinium fuiſſe ἡγεμόνα. Neque enim ſoli præſides, ſed etiam procuratores, dicuntur ἡγεμονεύειν. Nempe, cùm præſes foret Saturninus, Quirinius extra ordinem miſſus fuit ad cenſum agendum. Unde & Iuſtino Martyri Apologiâ ii ἐπίτροπος, hoc eſt *procurator* vocatur. Tandem verò Quirinius ipſe præſes fuit: putà mortuo jam Archelao, ſolido poſt Herodis mortem novennio: ut Ioſephus docet Iudaicarum Antiquit. lib. xviii, cap. i. Quare ex eo, quod de Iudææ præſide Saturnino refert Tertullianus; de natali Chriſti nihilo certiùs aliquid colligas, quàm inde ſolidi quid de eo exſculpas, quod de procuratore Quirinio eſt apud Lucam. Interim cùm Tertullianum videamus Chriſti natalem referre ad annum Auguſti à triumviratu xlii (qui Iulianus eſt xliv:) hinc conſequi putamus, ex hujuſce Eccleſiaſtici ſcriptoris ſententia, eumpſe annum eſſe, quo Saturninus Iudææ præſes, & quo Quirinius ejus procurator fuit. Nec meliùs cum B. Luca conciliari poſſe Tertullianum arbitror.

a Lib. 4. cap. 19.

Proxi-

Digitized by Google

Proximus eſt Clemens Alexandrinus: cujus ſententia eſt, natalem Chriſti incidere in annum novæ æræ Ægyptiacæ vigeſimum octavum. Cœpit autem hæc æra anno Iuliano xvi, xxix Auguſti die. Ut annus vigeſimus octavus æræ Ægyptiacæ incipiat ab xxix Auguſti, anni Iuliani xliii, L. Cornelio Lentulo Getulico, & M. Valerio Meſſalla Coss. Deſierit verò xxviii Auguſti anni xliv, C. Cæſare Octaviano xiii, & M. Plautio Sylvano Coss. Ex hypotheſi igitur, quâ Chriſtus dicitur natus xxv Decembris, incidat natalis in exeuntem annum Iulianum xliii. Quomodo biennio æram vulgarem prævertat. Ex hypotheſi autem Orientis, & Græcorum, quâ natus vi Ian. vel illâ Ægyptiorum, quâ in Majo primò lucem vidiſſe perhibetur: incidat Natalis Dominicus in annum Iulianum xliv: ex priori hypotheſi ſit xiii diebus minùs: ex poſteriori verò, v menſibus. Ipſum audiamus Clementem in Stromateo primo: Ἐγεννήθη δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν τῷ ὀγδόῳ καὶ εἰκοστῷ ἔτει, ὅτε πρῶτον ἐκέλευσαν ἀπογραφὰς γενέσθαι, ἐπὶ Αὐγούστου. *Natus eſt autem Dominus noſter* xxviii *anno, cùm primùm juſſerunt cenſionem ſive deſcriptionem fieri, tempore Auguſti.* Quo loco intelligendus annus Auguſti vigeſimus octavus. Unde poſtea legas: Εἰσὶ δὲ οἱ περιεργότερον τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες· ἥν φασιν ἔτους κη' Αὐγούστου, ἐν πέμπτῃ Παχὼν καὶ εἰκάδι· *Sunt autem qui curioſius Natali Domini non ſolum annum, ſed etiam diem addunt: quem dicunt* xxviii *anno Auguſti diem* xxv *Pachon.* Menſis Pachon eſt ordine nonus, ac totus fere Majo reſpondet. Nam Thoth, qui cæteros ducit, incipit à xxix Auguſti. Vigeſimus octavus Auguſti annus incipit Iul. an. quadrageſimo tertio. Nam Iuliani anni incipiunt anno proximè necem ejus antecedenti. Auguſti verò anni, quemadmodum initio hujus Diſſertationis orſi eramus referre, variè dicuntur: ut qui interdum incipiant a nece Cæſaris: interdum anno poſt necem, nempe à triumviratu Auguſti cum Antonio, & Lepido: interdum a victoria Actiaca, quæ incidit in annum Iulianum xv: interdum autem à nece Antonii, captâque Alexandriâ; hoc eſt, anno ſequenti: quomodo Clemens hoc loco intelligit. Cùm enim Alexandriæ fuerit presbyter: dubium non eſt, quin annorum ineat rationem more Alexandrinorum: hi autem, in Auguſti honorem, eos numerabant ab illo tempore, quo Auguſtus eſt Alexandriâ potitus: quemadmodum & diem, quo cepit eam, feſtum quotannis agebant. Teſtis Dio lib. li. his verbis: Τήν τε ἡμέραν, ἐν ᾗ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἑάλω, ἀγαθήν τε εἶναι, καὶ ἐς τὰ ἔπειτα ἔτη ἀρχὴν τῆς ἀπαριθμήσεως αὐτῶν νομίζεσθαι. *Diem urbis Alexandriæ captæ feſtam eſſe, ac annos conſequentes ab ea deinceps numerari.* Aliter etiam oſtenditur, Chriſtum ex ſententia Clementis natum eſſe anno Iuliano xliii; ſive Auguſti, auſpicando à nece Cleopatræ, anno vigeſimo octavo. Quippe ſic loquitur: Ἀπὸ Ἰουλίου τοίνυν Καίσαρος, ἕως Κομόδου τελευτῆς, γίνονται ἔτη σλς', μῆνες ς'. *A Iulio igitur Cæſare, uſque ad mortem Commodi, ſunt anni* ccxxxvi, *menſes* vi. Et paullò pòſt: Γίνονται οὖν, ἀφ' οὗ ὁ Κύριος ἐγεννήθη, ἕως Κομόδου τελευτῆς, τὰ πάντα ἔτη ἑκατὸν ἐνενήκοντα τέσσαρα, μὴν εἷς, ἡμέραι ιγ'. *Fiunt autem, ex quo natus eſt Dominus, uſque ad mortem Commodi, anni omnes* cxciv, *menſis unus, dies* xiii. Ab annis ccxxxvi, menſibus ſex, quantum eſt intervallum ad mortem Commodi, auferantur anni cxciv, menſis unus, & dies xiii, quod eſt ſpatium à nato Chriſto uſque ad mortem Commodi: reſidui ſunt anni quadraginta duo, menſes iv, dies xvii. Quæ ſatis oſtendunt, ex opinione Clementis, natum eſſe Chriſtum poſt annum Iulianum xlii, menſe quincto. Et iſta de Clementis opinione: quæ eò conſideratione dignior, quia ſcriptor fuerit antiquus, ac ſecularium literarum peritiſſimus, & alibi nuſquam invenire fuerint intelligentiores temporum, quàm in ſchola Alexandrinâ: unde & Soſigenis Alexandrini operâ in Faſtis corrigendis uti voluit Iulius Cæſar: & Romana etiam Eccleſia diu ab Alexandrina petere per literas ſolet verum diem celebrandi quotannis Paſchatis. Quarè ejus etiam & viri, & loci auctoritas, movere nos multum debet, ut ſtatuamus, natum eſſe Ieſum biennio priùs, quàm vulgo perhibetur. In menſe tantummodo à doctiſſimo hoc presbytero receſſum à Scaligero, Baronioque: ut qui natum crediderit menſe Majo; non verò, vel præcedente Decembri, ut Baronius; vel Septembri, ut Scaliger.

Hinc jam gradum capeſſamus ad Euſebium: qui in Chronicis refert Natalem Chriſti in annum Auguſti à nece Cleopatræ xxix; à triumviratu autem, xlii. Qui anni Auguſti priori parte reſpondent anno Iuliano xliv; poſteriori, ac majori parte, anno Iuliano xlv. Ex hypotheſi igitur, quâ B. Virgo Chriſtum dicitur peperiſſe in Septembri, vel Decembri; Natalis ejus incidat in an. Iulianum xliv. Sed ex hypotheſi illorum, quibus enixa dicitur in Ianuario, vel Majo; Natalis ejus competat anno Iuliano xlv. Ergò ex hypotheſi vulgari, quæ in Decembri figit, anno toto anticipat Euſebius ſententiam vulgò receptam: quia ſic, ex Euſebii mente, natus ſit in Decembri anni Iul. xliv: cùm vulgo Natalis rejiciatur in Decembrem anni Iuliani xlv.

Epiphanius conſtanter docet, natum eſſe Chriſtum, Auguſto xiii, & Silvano, coss. Auguſti an. xlii; puta à triumviratu, ut Iulianus ſit xliv. Sed natalem diem eſſe ait vi Idus Ian. Ut ſi natalem crediſſet viii Kal. Ianuar. dicturus potiùs fuerit, natum anno præcedenti, Lentulo Getulico, & Val. Meſſallino, coss. anno Iul. xliii. Quatenus xiii diebus minùs dicat: iis tamen meritò accenſeatur, qui biennio æram anticipant vulgarem. Præſertim cùm leve ſit aliquot dierum diſcrimen. Idem Epiphanius tradit, Herodem annis xxxvii rexiſſe: ac Chriſtum anno xxxiii editum à B. Virgine; biennio pòſt à Magis viſitatum; poſt alterum biennium ex Ægypto rediiſſe Nazaretham. Vide eum lib. i operis Panarii contra hæreſes cap. de Chriſti adventu, & peregrinatione in carne; item lib. ii contra hæreſin Ἀλόγων, num. li; & lib. iii contra Antidicomarianitas hæreſi lxxviii. Sed rectè quidem ait Epiphanius, Herodem rexiſſe annis xxxvii; ut ex Ioſepho vidimus. Perperam verò Chriſtum cenſet natum eſſe anno Herodis xxxiii, cùm natus ſit anno ultimo, vel proximè præcedenti; ut ſuperiùs vidimus. Dixeris, pugnare hoc cum iſto, quod antea retuli, æram vulgarem quadriennio anticipari ab Epiphanio. Non ſum dictorum immemor. Sed nulla in nobis eſt pugna, ſi ex pugnantibus Epiphanii ſententiis, nunc hanc, nunc illam adſeramus. Perplexè verò Epiphanium loqui, nec ſecum conſentire, tam clarè oſtendam, quàm meridie lucet. Siquidem hæreſi li, quæ eſt Alogorum, numero ſive ſect. xxii, triplicem natalis Dominici characterem facit; conſules Romanos, Auguſtum, & Herodem. De primo conſtanter hoc Epiphanius tradit, natum eſſe Chriſtum, Auguſto xiii, & Silvano coss. Sed cùm ab eodem dicatur natus eſſe vi Idus Ianuarias: jure iis aggregatur, qui in lucem eſſe editum ajunt anno præcedenti, Lentulo & Meſſallino coss. Nam ſi de eo cum Occidentalibus illi conveniſſet, quincto & vigeſimo die Decembris, non die pòſt tertiodecimo, natum eſſe: non tam eum, quem nunc adducit, natalem annum aſſignâſſet, quàm præcedentem: atque ita non Onuphrio, ſed Caſſiodoro præiviſſet. Sic igitur de eo loquamur, quaſi in annum ſuperiorem rejeciſſet: qui eſt Iulianus non xliv, ſed xliii: nempe biennio ante virgineum partum ex ſententia vulgari, quæ eum refert in finientem annum Iulianum xlv. Hæc de Coss.

Idem Epiphanius ejuſce hæreſeos Num. xxii, docet, natum anno Auguſti xlii: qui Iulianus ſit xliv, numerando utrobique ab Hirtii & Panſæ conſulatu. Sed ſi tredecim diebus ante natum eſſe cum Romana Eccleſia putaſſet; dixiſſet hunc annum Auguſti xli.

Denique idem Epiphanius natum cenſet Ieſum anno Herodis xliii: quem ſi pepererit B. Virgo in Ianuario, ſit is Iulianus xli: quando conſules erant Cæſar Octavianus, & L. Cornelius Sylla. Sin natum putâſſet, præcedente Decembri, fuerit annus Iulianus xl: quo conſules

erant Lælius Balbus, & C. Antiſtius. Quomodo quadriennio lucem viderit ante mortem Herodis, anno Auguſti non XLII, ſed XL. Iſtoc potiùs voluiſſe Epiphanium, clarè indicant verba ejus ex hæreſi LI, quæ eſt Alogorum, antea nobis relata ad Theſin XVII. Atque hæc oſtendunt, ſi annos Auguſti attendamus; biennio, ex Epiphanii mente, natum eſſe ante æram vulgarem: ſin numeremus annos Herodis, ab eodem Epiphanio memoratos; nativitatem ejus quadriennio æram vulgarem prævertere: quæ manifeſta eſt *ἀντιλογία* a.

a *Contradictio.*

De Chryſoſtomi ſententia nunc non agam. Scio, aliqua haberi in ſermone quodam ſecundi operum ejus tomi b poſt homilias in Marcum. Item in alio primitus edito à Pantino c. Sed uterque agit non de natali anno, ſed die: de quo inferiùs diſſeram.

b *Pag.* 522, *edit. Antverpienſis an.* 1614.

c *Antverpiæ apud Trognæſium an.* 1604.

Quare venio ad Sulpicium Severum: qui æram vulgarem tuto anticipat triennio. Nam illius ſententia eſt, natum Jeſum anno Juliano XLI, ſive Auguſti ab triumviratu XLIII, coſs. C. Calviſio Sabino, & L. Paſſieno Rufo, qui in tabulis etiam Græcis Rufinus dicitur: Sic verò Sulpicius ſcribit lib. II: *Sub hoc Herode, anno imperii ejus tertio, & trigeſimo, Chriſtus natus eſt, Sabino, & Rufino Conſulibus,* VIII *Calendas Januarias.* Subdit deinde: *Herodes poſt nativitatem Domini regnavit annos* IV. *Nam omne imperii ejus tempus* VII, & XXX *anni fuerunt.* De an. Herodis convenit prorſus cum Epiphanio; qui itidem Herodem ait regnâſſe an. XXXVII: ac trigeſimo tertio Chriſtum natum. Hac parte igitur de eo idem, ac de Epiphanio, judicium eſto.

Nec aſpernandus nobis Paulus Oroſius in Orcheſtra ſuâ. Hanc enim veram eſſe ejus operis inſcriptionem, oſtendi in Hiſtoria Hiſtoricorum Latinorum. Ejus hæc verba ſunt lib. VII, cap. II: *Auguſti Cæſaris, poſtquam imperare cœpit, emenſo propemodum anno* XLII, *natus eſt Chriſtus,* VIII *Kal. Januar. quando primùm incrementa omnia anni venientis incipiunt.* Ex initio cap. ſeq. *Igitur anno ab Urbe condita* IƆCCLII *natus eſt Chriſtus.* Si annos Auguſti ordiaris à nece Jul. Cæſaris, Auguſti XLII ſit Julianus XLIII: ſin initium capias à triumviratu, erit Julianus XLIV. Quodque ad annos Urbis, Varronem ſequimur ducem; qui Urbem cenſuit conditam anno III Olymp. VI: eoque annus Urbis IƆCCLII ſit Julianus XLIV. Sin præſeramus Faſtos Capitolinos; ſecundùm quos primordia Urbis incidunt in annum quartum Olymp. VI: fuerit is Julianus XLIII.

Digniſſimus etiam eſt, qui in hoc cœtu locum ſibi depoſcat, Aurelius Caſſiodorus. Hic in Chronicis tradit, Chriſtum eſſe natum Lentulo, & Meſſallino, coſs. an. Auguſti à triumviratu XLI; qui Julianus ſit XLIII. Atque hanc ſententiam ſequuntur Joſephus Scaliger, & Cæſar Baronius. Sed in eo hi rectiùs, quàm Caſſiodorus; quòd ille putârit, annum Auguſti XLI eſſe primum æræ Chriſtianæ. Nam hæc bienno poſterior eſt; quod non advertit Caſſiodorus.

XLIII.

Quod ſi ante Bedam presbyterum, imò, etiam Dionyſium Exiguum (quorum ille demum poſt ſeptingenteſimum, hic poſt quingenteſimum, à Chriſto nato, annum floruit) nemini is ſenſus fuit; partum Virginis incidere in VIII *Kal. Jan. anni Jul.* XLV: *vel hoc ipſum, quòd ſerò adeò ea ſententia ſit recepta, multùm illi præjudicare poſſit.*

QUam enim parùm credibile eſt, omnes Eccleſiæ doctores aberrâſſe antea in vero natali adſignando! Quid quòd Dionyſius ipſe ſuum poſtea errorem agnoverit: ſed, ut ait Sigebertus, *frontem ſibi pudoris cauterio exuſſerit?* Quod etiam probat Paulus Middelburgenſis lib. XIII, cap. VI. Atque addit, hunc Dionyſianum annos numerandi morem in Romanæ Eccleſiæ bullis ac diplomatis paucis demum annis ante ſua tempora obtinuiſſe: cœpiſſe enim ſub Eugenio IV; cui, ut ſic fieret, perſuaſerit Blondus Forojulienſis, Collegio Pontificio notarius à ſecretis. Hæc quid de Dionyſio cenſendum ſit, ſatis docent. Atque ex iis judicium eſto de iis, qui aliquot ſeculis poſtea ſecuti. In his eſt Marianus Scotus: qui Chriſtum editum ait Lentulo, & Meſſallino, coſs. Eſtque hic illi annus Auguſti XLI. Sed ex Methodio ſubjungit, natum anno Auguſti XLII, à nece Cleopatræ XXVIII. Cæterum in annis Auguſti eo peccat Marianus, quòd primus ei annus dicitur, quando conſulatum is geſſit cum Q. Pedio: alter cùm conſules fuere Panſa, & Hirtius: tertius, quo M. Lepidus, & Plancus. Nam hi conſules non triennium, ſed biennium ſignant: quia Panſæ, & Hirtio, interemtis, eopſe anno Octavius, & Pedius, ſuffecti. Atque in hunc annum incidit triumviratus; unde ſi annos Auguſti numeres, conſulibus iis, quibus Chriſtum eſſe natum dicit Marianus, annus Auguſti fuerit XLI: ſed à nece Cæſaris, quæ Idibus Martiis contigit, atque unde Methodius numerat, erit Auguſti quadrageſimus.

Sed longum eſſet de ſingulis loqui; qui barbaris illis ſeculis vixere. Renatis verò literis, nemo propius à vulgari æra abiit Onuphrio Panvino; quem ſecuti Pererius, Salianus, alii. Hi, ut ſuperiùs etiam dicebamus d, uno anno prævertunt ſententiam vulgarem. Cenſent enim, Chriſtum eſſe natum C. Cæſare Octaviano XIII, & M. Plautio Sylvano coſs. hoc eſt, Juliano anno XLIV. Nempe eorum ſententia eſt, in numerandis Auguſti annis prorſus incipiendum eſſe à triumviratu ejus. Conſtans verò, ut iidem contendunt, judicium eſt antiquitatis, B. Virginem eſſe enixam anno Auguſti XLII. Unde porrò colligunt, natalem Servatoris noſtri diem incidere in an. Julianum XLIV: quo conſules fuere antè memorati. Nec negare poſſumus, multò plurimos veterum natalem Chriſti referre in an. Auguſti XLII. Ita enim Irenæus lib. III, cap. XXV, Clemens lib. I Stromat. Julius Africanus, eumque ſecutus Euſebius lib. X Præparationis Euang. & lib. I Hiſt. Eccleſ. cap. V. item in Chronicis: adhæc Epiphanius hær. XX, & LI, & libro de menſuris. Verùm injicit ſcrupulum, quòd non omnes eodem modo annos capiunt Auguſti. Imò nec reapſe in anno Auguſti conſentire, ſatis ex iis Patrum liquet, quos paullò antè memoravimus.

d *Theſ.* 10.

Longiſſimè verò abierunt à vulgari ærâ antea etiam dicti nobis Joannes Dekerius, & Joannes Keplerus. Quorum prior natione Flander, Societatis Jeſu Theologus, ac literarum, & Scholaſticæ Theologiæ, priùs Duaci, ac Lovanii, poſtea Græcii in Auſtria, profeſſor fuit. Credidit is, natum fuiſſe Chriſtum anno Juliano XLI, C. Cæſare Octaviano III, & L. Corn. Syllâ coſs. Quod omnibus adverſatur antiquis. Quippe is fuerit Auguſti, à nece quidem Julii, XL; à triumviratu, XXIX; à nece Cleopatræ XXVI. At veterum nemo in animum induxit, Chriſtum alio Auguſti anno in lucem eſſe editum, quàm ſupra quadrageſimum primo, vel altero: nemo ſic rationes ſubduxit, ut à nece Cleopatræ annum ſubduceret alium, quàm duodetrigeſimum. Sed animo luſtremus, quo Dekerius argumento ſuam defendat opinionem, quique eum ſequitur, clariſſimus Petavius. Conſtat, inquit, ex Scripturis, mortualem Herodis diem eſſe poſteriorem natali Dominico. At Herodes vitâ exceſſit anno Jul. XLII. Siquidem Joſephus lib. XVII Antiquitat. cap. VIII ait, Rabbinis ab Herode vivicomburio ſublatis, Lunæ deliquium fuiſſe, paullò ante obitum ejus; qui non multò Paſcha prævertit. At hoc optimè convenit anno Juliano XLII; quia eo Eclipſis Lunæ incidit in XIII Martii. Sed non ſi ex ſiderum doctrina ſcitur, tum eclipſin fuiſſe; inde conſequitur, eam viſam in Judæa; ac proinde eſſe eam ipſam, de qua loquitur Joſephus. Imò nec potuit eadem eſſe. Nam quantillum ſpatii erat inter XIII Martii, & Paſcha! Atquæ inter crematos Rabbinos, & Paſchatis feſtum, contigiſſe à Joſepho narrantur; tam multa, variaque ſunt, ut ad ea non pauculatum hebdomadum, ſed multorum menſium tempus requiratur. Quod cuivis Joſephum legenti aperriſſimum erit. Adde quòd, etiamſi deliquium luminis

non

Digitized by Google

non mereatur Eclipſeos nomen, niſi terrâ inter Solem, & Lunam, conſtitutâ: vulgo tamen etiam ſic vocari ſolet, quando, citra illam cauſſam, pallor, & obſcuritas ſideris, eclipſeos habet ſpeciem. Ut contigit ſub Julii Cæſaris necem: de quo Maro primo Georg. Plin. lib. II, cap. XXX, & Plutarchus in vita Cæſaris. Item (ut Dio lib. XLVIII ait) ante bellum Philippenſe. Iterum Hirtio Panſâque coss. Ante mortem etiam Auguſti, eodem teſtante lib. LVI, ἥλιος πᾶς ἐξέλιπε· *Sol omnis defecit.* Eamque Eclipſin etiam in Chronicis ſuis agnoſcit Euſebius. In his eclipſibus reperiundis multum operæ poſitum à Paullo de Middelburgo, Gerardo Mercatore Rupelmondenſi, atque aliis. Sed fruſtra omnes fuere, quia nullæ eo tempore erant: quod de eclipſi ante necem Auguſti Scaliger agnoſcit Animadverſionibus Euſebianis; deque eâdem, & aliis, ſummi Mathematici fatentur. Atque hæc omnia oſtendunt, omnino infirmum eſſe argumentum, quo imprimis fulcitur ratio eorum, quibus placet, Chriſtum fuiſſe natum anno Jul. XLI.

Nunc aliquid etiam addamus de Keplero, viro ob eximiam Matheſios notitiam, æternâ laude digniſſimo. Hic Chriſtum cenſet eſſe natum exeunte anno Juliano XL, Lælio, & Antiſtio coss. Id fuerit anno Herodis, ex quo primò nominis regii decus à Romanis accepit, quincto, ac trigeſimo: à captis verò Hieroſolymis, & interemto Antigono, XXXII. Hæc ſententia mihi, qui niſi invictis cogat argumentis, à venerandis Patribus recedere invitus ſoleo, eo minùs placet, quia antiquitati repugnat univerſæ. Sic enim natus ſit Chriſtus non anno Auguſti XLI, vel XLII; ſed à nece Cæſaris XXXIX, à triomviratu autem XXXVIII; nec anno à nece Cleopatræ XXVIII, ſed XXV. Rationibus verò, quæ pro ea adferuntur, facilè iſtis occurritur, quæ pro ſententia noſtrâ ſuperiùs adduximus.

XLIV.

Hactenus variantes de Chriſti æra ſententias propoſuimus, & expendimus. Quamquam verò ex iis ſatis eluceat, biennio minimum peccare æram vulgarem: non propterea tamen ab ea deinceps recedendum, ſive in privatis literis, aut contractibus, ſive Principum edictis, aut Eccleſiæ conciliis, aliiſve publicis inſtrumentis. Nam quia mille amplius annis hæc æra in uſu fuit: ac ſecundùm hanc hiſtorici etiam, & alii ſcriptores, annos ſuos numerarunt: immutatio iſtius æræ magnam pareret rerum pene omnium confuſionem.

ET qoid ad nexum temporum refert, num diſſentiant eruditi de vero Chriſti natali; dum conſentiant de intervallo annorum ab eo anno, qui ſi natalis Chriſti non eſt verus, ſaltem is eſſe exiſtimatur? Exempli gratiâ, ſecundùm æram vulgarem natus ſit Karolus V Imperator anno CIƆIƆ: Eraſmus anno XXXVI pòſt mortuus. At ſi verùm attendas natalem, minimùm utrobique addi debeat biennium. Quid tamen impedit, quo minus loquar more recepto, ut meliùs intelligar? Et nonne eundem annum intelligunt, tum qui majorem, tum qui minorem numerum afferunt? Nempe utrique conſentiunt, ſi à numero adſignato numeres retro: anno inchoante Iuliano XLVI, quo conſules fuere C. Iulius Cæſar Auguſti filius, Divi nepos, & L. Æmilius Paullus, annos fore nec plures, nec pauciores, quam vulgaris habet æra. Dicas, non debuiſſe Eccleſiam ſequi æram erroneam. Sed huic argumento jam olim occurrit Paulus Middelburgenſis lib. XIII, cap. V. Summa eò redit, propriè hunc Chronologorum eſſe errorem; quorum rationes non eo probet Eccleſia, etſi ſuum ad uſum accommodet. Adjungit, (quod & ſuperiùs ad Theſin XLIII retuli) conſuetudinem hanc in Bullis Pontificiis demum cœpiſſe temporibus Eugenii IV: qui Pontifex factus anno CIƆ CCCC XXXI.

XLV.

Sed fortaſſe hîc aliquis facilè adſentiat nobis, quia minimum adeò eſt diſcrimen; puta biennii, aut triennii dumtaxat, vel paullò amplius: ulteriùs verò quærat, quæ ſententia etiam ſit noſtra, de immani illo diſcrimine, putà annorum amplius mille ducentorum; quo tardius natus prædicatur Chriſtus; quàm veritas permittat. Quippe ea eſt opinio veterum Conciliorum, ac Patrum, Romanæque Eccleſiæ, in qua Natali ipſo Dominico legitur, & auditur: Anno à creatione Mundi quinquies milleſimo centeſimo nonageſimo nono: à diluvio verò anno bis milleſimo nongenteſimo quinquageſimo ſeptimo &c. Jeſus Chriſtus in Bethlehem Judæ naſcitur, ex Maria Virgine factus homo. *Noſtra hæc ſententia eſt, nondum annis quater millenis à natali mundi abeſſe natalem Chriſti: atque in eo etiam Scaliger, ac Petavius, conſentiunt; quorum ille Chriſti natalem refert ad annum mundi 3948; hic verò 3983. Nempe Hebræos codices ſequimur; non LXX ſeniores; uti fecere Concilia, ac Patres.*

SIcut de his etiam B. Auguſtinus agnoſcit lib. XV de Civitate Dei, cap. XI. Item Anaſtaſius Sinaita, Epiſcopus Antiochenus, qui temporibus vixit Gregorii Magni: *Sciendum eſt, quod aliter computant Hebræi, & aliter Romana Eccleſia traditio.* Adducerem Patrum complures, qui Græcos potiùs, quàm Hebræos codices ſequantur: niſi id jam factum viderem à Baronio in Annalium Apparatu *a*. Verùm altera etiam hic controverſia incidit. Nam S. Theophilus Antiochenus in opere ad Autolycum numerat à mundi principio uſque ad exceſſum Lucii Veri, ſub quo claruit, annos quinquies mille ſexcentos octoginta quinque. Hoc eſt, annos trecentos amplius, quàm Eccleſia Romana. Clemens Alexandrinus lib. I Strom. conſtituit ab Adam uſque ad mortem Commodi quinquies mille ſeptingentos octoginta quatuor. Hoc fuerit annis pene trecentis ſupra computationem Romanam. Sexta ſynodus Oecumenica numerat ab orbe condito annos ſexies millenos, centum, & nonaginta novem. Ea autem ſynodus celebrata eſt anno IƆ CLXXX. Annis igitur CCCXX Romanam ea Synodus Eccleſiam exſuperat. Quod verò tantus fuerit diſſenſus etiam eorum, qui non ſequerentur codices Hebræos, id Baronius *b* credidit eſſe à diverſa LXX interpretum lectione. Atqui in hoc eum nimium quantum ratio fugit. Vera autem ratio eſt, quòd SS. Patres ſuos etiam epilogiſmos illis addiderint epilogiſmis, quos in tralatione LXX interpretum agnoſcimus.

a Pag. 38. edit. Moreti.

b Loco antememorato.

XLVI.

Nec propter hoſce τῶν ἑβδομήκοντα *c epilogiſmos, Generalia etiam Concilia, & tot Eccleſiæ homines ſanctiſſimos, ac doctiſſimos, more ſeculi populo differri æquum eſt. Nec enim dubium, quin ſciverint multi, quid ſecundùm Hebræos codices ſtatui oporteret. Sed putarunt, LXX codicibus in Eccleſia ubique receptis, non eſſe intempeſtivo ſcientiæ oſtentu turbandos eorum animos, qui Hebraicè neſcirent, vel ad tempora non ſatis attenderent.*

c Septuaginta interpretum.

ET profectò quid magnopere attinebat ſuper eo anxiè ſerram reciprocare, vulgarem, an veriorem æram, ſequi oporteret: quando nihil pertinet ad fidei, ac vitæ regulam; de quâ ſolâ laborarent Concilia, & Eccleſia Catholica.

De tempore Nativitatis Jeſu Chriſti, partis prioris, quæ eſt de anno natali,

FINIS.

DISSERTATIONIS DE TEMPORE NATIVITATIS JESU CHRISTI

PARS ALTERA; QUÆ EST DE CHRISTI MENSE, DIEQUE NATALI.

I.

Venio ad quæſtionem alteram, de menſe, ac die, quo B. Virgo orbi eſt enixa Servatorem noſtrum. De hoc quinctuplex præcipue opinio eſt. Una longè cæteris receptior eſt; quâ natus perhibetur VIII *Kalend. Ianuarias. Atque hæc Eccleſiæ Romanæ jam antiqua fuit temporibus.*

AUCTOR nobis Chryſoſtomus homiliâ in Natalem Domini: quæ Tomo de diverſis Novi Teſtamenti Locis, ſecundùm editionem Frontonis Ducæi, ex illis LXXI numero eſt XXXI.
a P. 468. Ubi ait *a*, hanc ſententiam, utcunque nova ſit Conſtantinopolitanis; tamen παρὰ τοῖς τὴν ἑσπέραν οἰκοῦσιν ἄνωθεν γνωριζομένην· *Occidentem incolentibus jam à ſuperioribus temporibus notam.* Aliquanto etiam pòſt idem
b P. 468 ſic ſcribit *b*: Παρὰ γὰρ τῶν ἀκριβῶς ταῦτα εἰδότων, καὶ τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκούντων, παρειλήφαμεν τὴν ἡμέραν. οἱ γὰρ ἐκεῖ διατρίβοντες, ἄνωθεν, καὶ ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως, αὐτὴν ἐπιτελοῦντες, αὐτοὶ νῦν αὐτῆς ἡμῖν τὴν γνῶσιν διεπέμψαντο. *Ab illis, qui exactè hæc norunt, quique illam Urbem* (Romam) *inhabitant, hunc diem accepimus. Nam illi ipſi, qui iſtic degunt, jam à ſuperioribus temporibus, & ex antiqua traditione, ipſum celebrantes, ad nos uſque illius notitiam tranſmiſerunt.*

II.

Quorundam eſt conjectura, ortam eſſe hanc opinionem ex eo, quòd B. Lucas referat, Zachariam, poſtquam ſacris eſſet operatus, gravidam feciſſe uxorem Eliſabetham; ut ſibi Angelus prædixerat. Id contigiſſe, exeunte Septembri, quia Zacharias fuerit ſummus Sacerdos: is autem quotannis decimâ Tiſri, h. e. ſeptimi Hebræorum menſis, in feſto Expiationis, ingrederetur Sanctum Sanctorum, ad adolendum ſuffitum. At ex B. Luca conſtare, cùm Elizabetha ſex menſes gravida fuiſſet, cognatam ejus B. Virginem concepiſſe è Spiritu Sancto: porrò eandem poſt nonum menſem peperiſſe Servatorem. Ut à conceptu Ioannis, ad partum B. Virginis, ſint menſes XV. *Eoque, ſi exeunte Septembri conceptus ſit Ioannes Baptiſta; partum Elizabethæ in extremum Iunium anni ſequentis, partum B. Virginis incidere in exeuntem Decembrem.*

NEmpe tria fuere feſta Iudæis menſe ſeptimo, qui Tiſri vocatur. Primum Kalendis, quod *Clangoris*, & *Convocatio ſancta* dicebatur. Alterum die X: puta *feſtum Expiationis*. Tertium XV, *feſtum Tabernaculorum*. De quibus Levit. XXIII, & Num. XXIX. Ex his veteres etiam Chriſtiani obſervarunt feſtum Expiationis (יום הכפרים) quia crederent tum contigiſſe δ'ἀγγελισμὸν Ζαχαρίου. Multum verò hoc argumento pugnat Chryſoſtomus oratione eâ in Natalem Ieſu, de qua proximè loquebamur.

III.

Huic argumentationi obſtat, quòd Eccleſia Alexandrina non exeunte Junio, vel ineunte Julio, celebrare ſoleat natalem Joannis Baptiſtæ: ſed menſis Pharmuth die XXVIII, *hoc eſt* XXIII *Aprilis.*

AUctor Cyrillus Alexandrinus homiliâ in Natalem Baptiſtæ. Magiſque id conſentaneum eſt ſententiæ eorum, qui Chriſtum in Octobri natum arbitrantur. Nam id tempus ſenis menſibus diſſidet: quanto ſpacio poſt natum Baptiſtam B. Virgo gravida permanſit. Fatendum interea, optimè convenire cum eo, quòd Romana Eccleſia natalem B. Ioannis Prodromi feſtum agit XXIV Iunii. Quare non urgebo hoc argumentum, minimè ignarus, natales Sanctorum dies primis Eccleſiæ temporibus, ob atroces perſecutiones, paullatim veniſſe in oblivionem: neque cùm dies feſti in eorum memoriam conſtituerentur, tam id ſtuduiſſe Chriſtianæ Eccleſiæ proceres, ut ne alius ab illo, quo nati eſſent, dies aſſignaretur, quàm ut ab Helleniſmo ad Chriſtianiſmum traducti faciliùs ſacrorum gentilium obliviſcerentur, dum pro cœcarum nationum dæmoniis memoriam colunt eorum, qui ſanctimoniæ exemplo nobis præiviſſent.

IV.

Eſt & alterum, & quod validiùs ſuperiorem infringat opinionem. Zacharias enim non fuit ſummus Sacerdos: eoque corruit, quidquid ſuper opinionem hanc extruxere. Clarè, quod dixi, docet nos Euangeliſta: ut qui eum non ἀρχιερέα a, *nuncupet, ſed* ἱερέα τινα: *ac præterea addat* b, ἐφημερίαν *ſuam, ſive orbis hieratici vicem obiiſſe, quod non ſummi erat Pontificis, ſed aliorum Sacerdotum.* a Summum ſacerdotem. b Sacerdotem aliquem.

NEmpe poſteritas Aaronis ex Davidis inſtituto (de quo 1 Paralip. XXIII, 27, & XXXIV, 7.) in XXIV erat familias

milias diſtributa: quarum ſexdecim ab Eleazaro, octonæ erant ab Ithamaro, propagatæ. Harum familiarum quæque non uno die in Sancto Sanctorum, quod erat Summi Pontificis: ſed unam hebdomadem in prima parte tabernaculi, ubi erat ara ſuffitus *a*, adminiſtrabat liturgiam: ita ut XXIV elapſis hebdomadis ordo rediret ad eundem. Ac quæque familia Aaronica ordiebatur mane propoſitis panibus propoſitionis. Atque hæc viciſſitudo vocabatur ἐφημερία: quam etiam obiit Zacharias. Nam Lucæ 1, 5 dicitur fuiſſe ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά, *de vice Abia*: & verſ. 8 legas, ſacerdotio functum ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ· *in ordine vicis ſuæ*. Et verſ. 9 eſt, ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι· *ſors illi obvenit, ut odores incenderet*. Hæc viciſſitudo, & ſortitio, ſatis indicant. Zachariam non fuiſſe ſummum Sacerdotem. Atque id etiam agnoſcunt Carolus Sigonius de Rep. Hebr. lib. V, cap. III, & Didacus Stella comment. in Luc. cap. I. Nec ſane Fl. Joſephus, qui ex genere ipſe erat Sacerdotali, & accuratè Pontifices ſummos recenſet, uſpiam meminit Zachariæ: ſed, quantum ex eo videre eſt, fuerit tum Pontifex Matthias, de quo agit lib. XVII antiquit. Jud. cap. VIII: vel ſucceſſor ejus Joazarus, de quo ibidem. Ac ſub hoc natum Servatorem, mavult etiam Nicephorus. Etiam Zachariam non fuiſſe Pontificem Max. ex habitatione cognoſcitur. De qua non referam, quod hodieque, ubi domus ejus fuerit, oſtenditur; ut ex Brocardo *b*, Aranda *c*, & Adricomio, conſtat: ſed quòd B. Lucas docet, habitâſſe in montanis Judææ. Urbem non nominat, quia notiſſimum eſſet, in montanis Judææ non aliam eſſe civitatem ſacerdotalem, quàm Cariat-Arbam, ſive Hebronem. Nam priùs vocata Cariat-Arba, quaſi civitas gigantis Arba, unius ex Enakim: poſtea autem dicta Hebron, à filio Caleb, cui extra ſortem à Joſue fuit conceſſa; ut videre eſt Joſ. XXI. Eò igitur ſe recepit B. Virgo ad viſendam cognatam Elizabetham, Zachariæ ſacerdotis conjugem. Pontifex quidem Max. Hieroſolymis habitabat: ſed cæteri Pontifices per tribus erant diſperſi; ſeque Hieroſolymam recipiebant, quando ſuas vices, ſive ἐφημερίας, obire oporteret. Scio, Bedam, & Hugonem Cardinalem, id velle, Zachariam habitâſſe Hieroſolymis: ſed id Lucas refellit: nec aliunde is error, quàm quòd eum putaſſent ſummum ſacerdotem: uti è junioribus quoque credidere Eckius, Clichthoveus, alii.

a Exech. 44. & ad Hebr. 9.

b 1 Part. cap. 6, ſect. 68.

c Cap. 37.

Sed eſto ſanè, ut Zacharias fuerit ſummus Pontifex: tamen ſic quoque menſe uno aberraretur. Nam perperam à conceptu Joannis, ad partum B. Virginis, menſes numeres XV, cùm tantùm ſint XIV. Neque enim cum B. Virgo conciperet, Eliſabeth ſex menſibus gravida fuerat; ſed duntaxat quinque, & fortaſſe paucis diebus, iiſque incertis. Hoc liquet ex Lucæ cap. 1, verſ. 24, 25, & 36. Quare ſi Eliſabeth Joannem conceperit exeunte Septembri, vel ineunte Octobri: Maria pepererit Jeſum exeunte Novembri, vel ineunte Decembri.

V.

Altera eſt opinio Eccleſiarum Orientis, & Græcarum: quæ natum putarunt VIII *Idus Januarias.*

QUod tempus quomodo aliarum gentium menſibus reſpondeat, refert Epiphanius hæreſi LI, quæ eſt Alogorum. Nam cùm dixiſſet, natum eſſe VIII Idus Jan. ſive VI die Januarii; addit *d*, id Ægyptiis eſſe XI Τυβί, Syris ſive Græcis VI Αὐδυναίου Cypriis ſive Salaminiis quincti menſis die V, Paphiis Julii XIV, Arabibus XXI Ἀλεώμ, Cappadocibus XIII Ἀταρτᾶ, Hebræis XIII Τεβὴθ, Athenienſibus VI Μαιμακτηριῶνος. Hanc diem VI Januarii ἐπιφανείας, h.e. *apparitionis* nomine, vocatam conſtat. Neque id neſcivit homo gentilis, Ammianus Marcellinus lib. XXI; ubi de Cæſare Iuliano ſic ſcribit: *Et ut hac interim celarentur feriarum die, quem celebrantes menſe Januario, Epiphaniam dictitant; progreſſus in eorum Eccleſiam, ſolemniter numine adorato, diſceſſit.*

d Pag. 446.

Vox inde, ſi Græcos audimus, quòd tum Chriſtus apparuerit in carne. Itaque Zonaras, idem de Iuliano narrans, pro eo, quod *Epiphaniam* dicit Ammianus, ipſe *Dominicum Natalem* dicit. Αὐτὸς δὲ τῆς γενεθλίου τοῦ Σωτῆρος ἡμέρας ἐφεστηκυίας εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσκυνήσας ἐν ἐμφανεῖ τοῖς στρατιώταις δοκῇ ἀπῆλθε· *Ipſe Natali Domini Eccleſiam ingreſſus, adorato numine diſceſſit, quò ejuſdem, ac milites, ſententiæ eſſe videretur*. Ac parte eâ etiam Græcis conſenſere Ægyptii: unde Caſſianus collat. X, cap. I: *Intra Ægypti regionem mos iſte antiquâ traditione ſervatur, peracto Epiphaniorum die, quem provinciæ illius Sacerdotes, vel Dominici baptiſmi, vel ſecundum carnem nativitatis eſſe definiunt: & idcirco utriuſque ſacramenti ſolemnitatem non bifarie, ut in occiduis provinciis; ſed ſub una die, hujus feſtivitate concelebrant.* Quem locum ſignat Iſidorus lib. I de Officiis Eccleſiaſticis cap. XXVI. *Refert*, inquit, *Caſſianus, apud Græcos Nativitatem Domini, & Epiphaniorum ſolemnitatem, non bifariè, ut in occiduis provinciis; ſed unius diei feſtivitate celebrari.* Ubi videmus, pro eo, quod Ægyptiis id tribuat Caſſianus, Iſidorum Græcos reponere: nempe quia non Ægyptii ſoli; ſed etiam Orientales, ac Græci, hanc conſuetudinem ſervarent. Epiphaniorum enim feſto complectebantur memoriam tum Natalis Dominici, tum Ieſu baptizati: quod tempus ἐπιφανείας, ſeu *apparitionis* nomine ſignabant, ob eandem cauſſam, quam Latini attenderunt. Puta quia tum apparuerit Spiritus S. ſpecie columbæ; ac vox audita ſit de cœlis, dicentis, hunc eſſe filium Dei dilectum. Atque hanc rationem adducit Ambroſius de die Sancto Epiphaniæ ſerm. XXI, item ſerm. XXII, Iſidorus lib. I de Eccleſ. Off. cap. XXVI, & lib. I Origin. cap. XVIII, Pontius Paullinus de natali Felicis IX. Solus Epiphanius putavit *a*, Chriſtum VI Idus Novembris eſſe baptizatum à Ioanne, cùm annorum eſſet XXIX. At id VIII Idus Ian. factum fuiſſe, præter eos, quos dixi, ſententia eſt S. Hieronymi in cap. I Ezechielis; Petri Chryſologi ſerm. LXXV, & CLX; Albini ſive Alcuini lib. I de Offic. Eccleſ. cap. de Baptiſmo Domini; Cedreni in Compendio; S. Bernardi ſerm. I, & III de Epiphania, pluriumque aliorum. Imò & veterum eſt opinio, Magos eopſe die Bethlehemum veniſſe: quod apud Iſidorum, & Paullinum legas, locis antè aſſignatis. Quid quòd aliqui etiam, a. d. VIII Idus Ianuar. cenſent primum contigiſſe miraculum, quod factum in Cana Galilææ? Teſtis Ambroſius loco ſuperiùs indicato, & S. Maximus ſermone quodam, qui inter Ambroſianos legitur; item Leo Magnus epiſt. LXII ad Epiſcopos in Sicilia conſtitutos; adhæc Paullinus, & Iſidorus, locis, quos antea ſignavimus. Quaſi hæc dies velut πανδέκτης foret omnium penè grandium rerum: videlicet quomodo Stoici Adverbium vocitarunt πανδέκτην, quia nulla eſſet vocum claſſis, ex qua non aliquas adverbio Grammatici infercirent: ut eſt apud Soſipatrum Chariſium lib. II.

a Hæreſ. 51 Alogorum.

VI.

Porrò Orientales non minùs ſua de Natali Dominico ſententiæ antiquitatem jactabant, quàm de vetuſtate ſua gloriarentur Occidentales.

HOc liquet ex adlatis antea Caſſiani verbis: ubi vocat antiquæ traditionis morem.

VII.

Nec temere gloriatos, inter alia eſt argumento, quòd Chryſoſtomus dicat, tantùm eſſe decennium, quòd Conſtantinopolitani ſui, desertâ opinione veteri, illam Romanæ Eccleſiæ ſint amplexi.

SIc enim ille homiliâ in Natalem Domini, quæ eſt XXXI ex LXXI illis à Frontone Ducæo editis Tomo de diverſis Novi Teſtamenti locis *b*: Οὔπω δέκατόν ἐστιν ἔτος, ἐξ οὗ δήλη καὶ γνώριμος ἡμῖν αὕτη ἡ ἡμέρα γεγένηται.

b Pag. 466.

Non-

Nondum annus eſt decimus, ex quo hic ipſe dies nobis innotuit. Addit deinde, non erraturum, qui hunc diem ſimul appellet, & novum, & veterem: novum, διὰ τὸ προσφάτως γνωρισθῆναι· *quod tum demum exacta contigerit notitia*; puta Conſtantinopolitanis. Hos enim ſignat, cum ait, ἡμῖν, *nobis*. Veterem autem, quoniam eadem παρὰ τοῖς τὴν ἑσπέραν οἰκοῦσιν ἄνωθεν γνωριζομένη· *Occidentem incolentibus jam antiquitus cognita*. Præcipuè ſignat veterem Romam: unde notitia ejus diei pervenerat paullò antè ad novam Romam. Ideò ſubjungit, πρὸς ἡμᾶς δὲ κομισθεῖσα νῦν, καὶ οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν· *Ad nos tranſmiſſa, neque id ante multos annos*. Intereà poſtquam etiam receptus is dies, multi veterem præferebant conſuetudinem; qua VI Januar. natalis Jeſu celebrabatur. Hinc illa: Πολὺς μὲν περὶ τῆς ἡμέρας ταύτης πανταχοῦ γίνεται λόγος· τῶν μὲν ἐπιτιμώντων, ὅτι νέα τις ἐστὶ, καὶ πρόσφατος, καὶ νῦν εἰσηνέχθη· τῶν δὲ ἀπολογουμένων, ὅτι παλαιὰ, καὶ ἀρχαία ἐστὶ, καὶ ἄνωθεν τοῖς ἀπὸ Θρᾴκης μέχρι Γαδείρων οἰκοῦσι κατάδηλος, καὶ ἐπίσημος γέγονε. *Multus ubique de hoc die ſermo; partim incuſantium, quaſi novus ſit, nuncque recens invectus; partim eundem propugnantium, tanquam antiquum, ac vetuſtum; quique ſuperioribus ſeculis a Thracia ad Gades uſque incolentibus manifeſtus ac celebris fuerit.* Ubi Thraciam potiſſimùm nominat, quia ſcriberet iſta, cùm non Antiochenus ampliùs presbyter; ſed jam Conſtantinopolitanus eſſet Epiſcopus.

VIII.

Fratres Orientales comendebant, nulli Eccleſiæ de natali die potius fidem eſſe habendam; quàm ejus loci, ubi Jeſus natus foret. At peperit eum Virgo in Judæa: eoque ſequendam putabant Eccleſiam Hieroſolymitanam; quæ natalem ejus celebraret a. d. VIII Id. Januar.

Exſtat *a* ſub Chryſoſtomi nomine homilia hominis Latini de Natali Dominico. In eâ diſſerit adverſus illos, quibus tanti foret Eccleſia Hieroſolymitana. Pluſcula inde excerpam: *Aliqui putant, quòd in Epiphaniis naſcitur. Non damnamus aliorum opinionem: noſtram ſequamur. Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundat.* Et mox: *Non ſunt noſtra, quæ loquimur: majorum ſententia eſt: univerſus mundus contra hujus provinciæ* (Judææ) *opinionem loquitur. Dicat aliquis: Hic* (putà in Judæa) *Chriſtus natus eſt. Ergo magis illi ſciunt, qui prope,* (ut Syri, aliique Aſiatici, item Ægyptii) *quam qui longe.* ut Romani, aliique Occidentales. Hinc Judæos, & qui hos ſequerentur, ſic compellat: *Vobis dixerunt? Qui ſunt in iſta provincia Judæa?* Εἰρωνικῶς ſubdit: *Utique* (apud eos ſunt) *Petrus, & Paulus, & cæteri Apoſtoli.* Sequitur deinde: *Vos* (Judæi) *ejeciſtis: nos* (Romani, cæteríque Occidentales) *ſuſcepimus. Petrus, qui hic fuit cum Joanne, qui hic fuit cum Jacobo, nos in Occidente docuit. Et veſtri igitur, & noſtri, Apoſtoli magiſtri ſunt.* Objicit deinde, quòd traditio non potuerit Hieroſolymis ſervari, quia Titus orbem eam everterit, omnes & Judæos, & Chriſtianos ejecerit; planeque iis locis fuerit ſolitudo, donec Ælios Adrianus Cæſar Urbem inſtauravit, atque à ſe Æliam nominavit. Denique ſubdit: *Hoc totum quare dico? Quia nobis dicunt: Hic Apoſtoli fuerunt, hic traditio fuit. Nos ergo dicimus, quia hodie Chriſtus natus eſt; in Epiphaniis renatus eſt.* Pluraque inibi in hanc mentem: pleraque verò omnia oratoriè magis, quàm ſolidè. In ijs eſt, quod ait de tanta à Chriſtianis ſolitudine in Iudæa. Nam deletâ Hieroſolymâ, imò & antè, à Chriſtianis itum Pellam: ubi frequentes Chriſtianorum cœtus; imò & eodem tranſlata ſedes Epiſcopi Hieroſolymitani.

a Tom. 2 operum Chryſoſtomi ex Antverpienſi editione Belleri pag. 522.

IX.

Tertiam, quartamque opinionem diſcere eſt è Clemente Alexandrino: qui ait, Ægyptiorum nonnullis natum credi XXIV, vel XXV Pharmuthi: aliis verò XXV Pachon.

Locus Clementis eſt in I Stromateon. Quem ſe intelligere *a* negat in commentario ſuo Gentianus Hervetus, vir perdoctus, beneque de Antiquitate meritus. Sed noſtris temporibus res eſt apertior, Ægyptiorum menſes ſunt: Θὼθ, Παωφὶ, Ἀθὺρ, Χοιὰκ, Τυβὶ, Μεχεὶρ, Φαμενώθ, Φαρμουθὶ, Παχὼν, Παϋνὶ, Ἐπιφὶ, Μεσορή. Ex quibus Θὼθ, qui annum ducit, incipiebat ab ortu Caniculæ, Sole ingrediente Leonem, novilunio. Sed diſpar ratio Thoth Actiaci, ſive fixi: cujus prima eſt XXIX Auguſti. Vide Scaligerum in III de Emendat. Tem. cap. de anno Ægyptiaco *b*, & lib. IV, cap. de anno Ægyptiorum Actiaco *c*. Baronio in Apparatu Eccleſ. ſect. CXX, dies XXIV, vel XXV menſis Pharmuthi eſt XX, vel XXI Aprilis: at XXV menſis Pachon eſt XV Maji. Nec multùm abeunt alii, qui diem XIX, aut XX Maji, arbitrantur. In quibus etiam Caſaubonus ad Apparatum Annalium Baronii Numero ſeu ſectione LXVIII. Etiam tum natum fuiſſe Chriſtum, judicium eſt Thomæ Lydiat Diſſertatione de annis nativitatis, & miniſterii Chriſti, cap. XVI *d*.

a Pag. 365.
b Pag. 185.
c 221. edit. Raphelong.
d Pag. 198.

X.

Sed qui menſe Pharmuthi natum putant, minimùm menſe peccant: qui in Pachon, etiam binis: modò cum Ægyptiorum aliis de anno natali conſenſerint. Quippe Herodes ante exactum Phamenoth, deceſſerat: ut qui obierit paullò ante Paſcha, quod mox ab æquinoctio verno celebratum fuit.

Hoc de morte ejus ex Ioſepho ſuperius oſtendimus: nec cramben repetere attinet. Id tamen Thomæ Lydiat non adverſatur, quia is cenſet, Chriſtum eſſe natum non paullo ante mortem Herodis, ſed toto ante quadriennio: uti apud Epiphanium etiam legere eſt. Et ſanè illa Ægyptiorum opinio non videtur facilè reſpuenda, partim ob antiquitatem ejus, partim quia gens in annorum doctrina eſſet exercitata, taliumque curioſa. Sed de hoc mox pluribus dicemus.

XI.

Quinta eſt ſententia Joſephi Scaligeri; qui natum contendit exeunte Septembri, vel ineunte Octobri. Atque hoc inde colligit, quòd fuerint XXIV ἐφημερίαι e, quarum quæque hebdomadem duràrit: ſic ut ordo ἱερατικὸς f conſtiterit diebus CLXVIII. At, inquit, Scaliger, ex Maccabæorum hiſtoria colligere eſt, cultum, quem, profanatione templi, Antiochus Epiphanes interruperat, ab Juda Maccabæo eſſe inſtauratum anno Periodi Iulianæ 4549, Novembris 22: eoque anno 4550, Ian. 10. vices fuerint familiæ Abiæ. Unde ſi orbes hieraticos CCCXI. præcisè numeres, iterùm ad familiam Abiæ ordo redierit anno Periodi Iulianæ 4710, à 21 Iulii uſque ad 28: qua hebdomade icirco factus ſit Zachariæ εὐαγγελισμός: ut omnino exeunte Iulio, vel inchoante Auguſto, conceptus ſit Ioannes Baptiſta. Quibus ita conſtitutis, & ſpatio quatuordecim menſium attributo Eliſabethæ, ac B. Mariæ, quo vel ambæ, vel alterutra, uterum geſſeret; liquidò conſequatur, natum eſſe Chriſtum circa initium Octobris.

e Paral. 23. 17.
f Sacerdotalis.

Legimus I Maccab. cap. IV, 54, poſtquam Antiochus Epiphanes profanâſſet templum, à Iuda Maccabæo cultum fuiſſe reſtitutum: atque id factum eſſe anno Græcorum CXLVIII, die XXV Caſleu. Id fuerit Periodi Iulianæ anno 4549, Novembris die XXIII, fer. I. Sed conſtat, ordinem hieraticum non feriâ primâ; verùm in ſabbatho, inchoâſſe. Ergo cœperit inſtauratio ea pridie, h. e. No-

Novembris die xxii. Nec dubium videtur, quin in cultu inſtaurando primùm ſua munia obierit familia Joaribi: quia inter xxiv familias ſacerdotales primum locum obtineret. Si verò hæc familia cœpit Periodi Julianæ an. 4549, xx Novembris; conſequitur, ad Abiæ familiam, quæ ab illa Joaribi erat octava, perveniſſe ordinem Periodi Iulianæ anno 4550 Ian. 10. Hinc ad Sabbathum 21 Iulii, Periodi Iulianæ anno 4710, eſt intervallum annorum 160, dierum 192: quod intra ſpatium Abiæ familia præciſè obierit ἐφημερίαν trecenties quadragies novies. Vices igitur tum fuerint Zachariæ à 21 Iul. uſque ad 28: ac intra id ſpatium contigerit Zachariæ ἐξαγνισμὸς: mox autem à 28 Iul. gravida fuerit Eliſabetha è Zacharia, h. e. in fine Iulii, vel initio Auguſti. Atqui, ut clarè ait B. Lucas cap. 1, quinque menſibus gravida fuerat Eliſabetha, cùm Gabriel accederet B. Virginem: quod iccirco ſexto menſe factum ab eodem dicitur. A tempore igitur, quo conceptus Ioannes, computemus menſes quatuordecim: quinque videlicet, quibus Elizabetha ante B. Virginem gravida fuit, Luca teſte; & præterea quatuor, quibus Eliſabeth, ac B. Virgo, pariter uterum geſſere; ac inſuper quinque, quibus poſt Elizabethæ partum Maria geſtavit uterum. Incidet id tempus in Septembrem exeuntem, vel inchoantem Octobrem. Vide Scaligerum ipſum pluribus hæc explicantem in vi de Emendatione Temporum: item Notis in fragmenta: & lib. iii. Iſagog. Canon. Annotat. ci, & cii. Fusè etiam ejus ſententiam refert Ubbo Emmius rerum Chronologicarum lib. iia; ut cæteros mittam.

a Pag. 97. 98, 99.

Secundùm Henningum Arniſæum in diſputatione de Partus, humani legitimis terminis ſect. xiv, *Scaligeri computatio, ex Cyclo Hieratico ſeu Cyclo vertente Sacerdotii depromta, laborat eo vitio, quòd demonſtrare non poſſit ſtationes Sacerdotum manſiſſe inperturbatas etiam eo triennio, quo Antiochus, ſecundùm vaticinium Danielis, ſacris ſilentium indixerat.* Sed hac quidem parte non difficulter Arniſæo occurritur. Quippe vis argumenti, quo Scaliger, & alii, nituntur, in eo conſiſtit, quòd bis duntaxat ἐφημεριῶν vices ſint interruptæ: priùs cùm Nabuchodonoſor templum Salomonicum incendiſſet: iterum cùm Antiochus Epiphanes templum ſecundum profanâſſet. Poſt priorem ceſſationem cultus divini, ἐφημερίας reduxit Zorobabel: poſt alteram, id factum ab Juda Maccabæo. Cæterùm non dubitat Scaliger, quin quoties cultus is reduceretur, ἐφημερίαι iterum cœperint à claſſe principe; quæ Joaribi fuit. Quod ſi xxv menſis Ciſleu Joaribi familia ſacris operabatur; anno Juliano xliii vices claſſis Abiæ (in qua Zacharias) fuerint à xxi Julii uſque ad xxviii Julii. Nam ex quo ſacrificiorum ἐφημερίας inſtauravit Judas, nunquam ſunt interruptæ; ut Fl. Ioſephus b teſtatur; quo nemo iſtæc ſcire meliùs potuerit, cùm fuerit ipſe ex genere ſacerdotali; quemadmodum ſuperiùs dicebamus.

b Lib. 7. Antiq. cap. 11.

XII.

Quæras aliquis, in hac ſententiarum varietate, quid veriùs putemus. Primùm dixero, nihil ſatis certum haberi: nec initio Eccleſiæ natalem Domini celebratum videri: ac fortaſſe nec ſeculo ſecundo.

Contrà quàm ſe res habet in paſchatis feſto; quem diem ſemper feſtum eſſe agitatum à Chriſtianis, clarè oſtendam, cùm diſſeram de paſſionis Dominicæ die. Nempe primitus non tam ſollicita fuit Eccleſia, noſſe quo die natus eſſet Chriſtus; quam de eo, quòd ſanguine ſuo redemiſſet genus humanum, & mortis victor a mortuis reſurrexiſſet.

XIII.

Alterum eſt, quod cauſſa non eſt ſatis gravis, cur recedamus à vulgari opinione Eccleſiæ Romanæ: qua natalis ſtatuitur xxv *Decembris.*

Nam 'de] viciſſitudine] ἐφημεριῶν parùm ſolidè objici, ſatis antea vidimus. Nempe id Scaligero probandum fuerat, cùm Judas Maccabæus cultum inſtauraret divinum: ἐφημερίας a potiùs cœpiſſe à familia principe, quàm ubi ordo fuerat interruptus. Ac nihilo ſolidius, quod idem Scaliger hibernum tempus objectat non fuiſſe aptum patribusfamilias ad longum iter cum uxore inſtituendum cenſus cauſâ: tum item quòd paſtores non ſoleant noctu eo anni tempore excubias agere apud gregem. Quippe de nocturnis excubiis non dicit Euangeliſta. Interpretes quidem verbum ἀγραυλεῖν reddunt *vigilare*, vel *excubare*. Sed meliùs vertas *ſub dio agere*. Propriè verò, ut origo indicat, notat ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι. Id verò non diurno minùs tempori convenit, quàm nocturno. De quo Caſaubonus plura Exercitatione ii ad Annales Baronianos ſect. vii. Imò, ut de nocturnis excubiis foret ſermo, non ex Gallia, aut Germania, de Judæa, & locis aliis æſtuoſis, aut magis Meridionalibus, judicium ferri debet. Præſertim cùm nec in Septentrionalibus, ac frigidis regionibus, id locum habeat ſemper, quod arbitrantur. Atque hæc etiam vidit Keplerus. Caſaubonus item loco ante memorato, cùm verba attuliſſet Columellæ b de *omnium animalium veſtitiſſimo, frigoris tamen impatientiſſimo*; opinionem antè memoratam refellit, interque alia inquit: *Etiam in Anglia, ubi nullus eſt à lupis, & aliis noxiis animalibus metus, armenta ſaltem toto anno in agris pernoctant: neque propter frigus, aut pluviam, aut ventos, illi tecto unquam ſubeunt. Quare vetuſta traditio Eccleſiæ non temere nobis rejicienda.* Quod de Anglia ait Caſaubonus, id veriſſimum eſſe comperimus jam ante annos xii, cùm per Angliam de nocte, & ante, & poſt Natalem Domini, ſæpius iter faceremus. Quod ſi omnino ab hac opinione recedere foret animus: non aliam lubentiùs amplectar, quàm alterutram ex illis Ægyptiis, quas tertio quartoque loco ex Clemente Alexandrino memoravimus. Movet me illud, quòd Ægyptii præ gentibus aliis temporum fuerint gnari, & illorum, quæ ad tempus natalitium pertinent, curioſi. Nec minùs compellit, quòd undique doctiſſimus Clemens ne mentionem quidem eorum faciat, qui vel viii Kal. Decembris, vel viii Idus Januar. natum eſſe Chriſtum crederent: ut non immeritò ſuſpicio oboriatur, tum temporis necdum obtinuiſſe eas opiniones in populo Chriſtiano. Nam ſi vel Eccleſia Romana, vel vicina adeò Hieroſolymitana, nunc Natalem Dominicum in Decembri, vel Januario, celebrâſſet: puto, neque id fugiſſet doctiſſimum illum Alexandrinum presbyterum, auditorem Pantæni, qui Apoſtolorum diſcipulos potuit audiiſſe: ut ipſa Ægyptiacæ ſententiæ antiquitas non leviter eam commendet.

a Vices ſacerdotales.

b Lib. 7. cap. 3.

FINIS.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

ANNIS JESU CHRISTI

DISSERTATIO SECUNDA;

QUÆ EST

DE TEMPORE DOMINICÆ PASSIONIS.

I.

Poſtquam de Ieſu Chriſti anno, menſe, die natali egimus: videndum de anno, menſe, die mortuali. Atque omne hoc tempus tum demum vere tradi credidit Beda; ſi in eo hæc tria concurrant: quòd tum Tiberius Cæſar, ac Pontius Pilatus, adhuc vixerint: quod tria jam paſchata à baptiſmo peregerit Chriſtus: quodque paſcha poſtremum (σταυρώσιμον a vocant) inciderit in feriam VI.

a Sub quod in crucem actus.

IMò idem Beda hæc tria venditat pro dogmatis Eccleſiæ lib. de Tempor. Rat. cap. XLVII, his verbis: *Habet enim, ni fallor, Eccleſia fides, Dominum in carne paullo plus, quam* XXXIII *annis, uſque ad ſu tempora Paſſionis vixiſſe; quia videlicet* XXX *annorum fuerat baptizatus; ſicut Euangeliſta Lucas teſtatur: & tres ſemis annos poſt baptiſma prædicaverit.* Et poſtea: *Nam quod Dominus* XV *Luna, feriâ ſextâ, crucem adſcenderit; & unâ Sabbathorum, id eſt, die Dominica, reſurrexerit à mortuis, nulli licet dubitare Catholico.*

II.

Plerique his tribus pronuntiatis addidere notam quartam. Ita enim paſſionis annum aſſignandum judicant, ut ejus dies incidat in VIII *Kalend. Aprilis, ſive* XXV *Martii diem.*

DE quo ſic idem Beda: *Quod autem* VIII *Kal. Aprilis crucifixus,* VI *Kalendarum earundem die reſurrexerit; multorum late Doctorum Eccleſiaſticorum conſtat ſententiâ vulgatum.*

III.

Ex quatuor iſtis tria nobis placent effata, quæ cum antiquis retinuit Beda: unum eſt, in quo abimus ab eo, ubi ipſe prior receſſit ab antiquiſſimis: ut qui dicat, Chriſtum à baptiſmo ſuo tria exegiſſe paſchata; cùm de duobus tantùm ſolidè adſtrui poſſit è Scripturis; nec plura numerent complures è doctiſſimis veteris Eccleſiæ doctoribus; ut poſtea parebit. Sic igitur ſtatuimus, paſſum eſſe Chriſtum Tiberio imperante, Pilato procuratore Iudææ, duobus paſchatis à baptiſmate expletis, XXV *Aprilis, feriâ ſextâ. Quæ omnia concurrunt in annum Chriſti trigeſimumprimum; ſive ex Dionyſii, vel Bedæ potiùs computo, vigeſimum nonum; Olympiadis* CCII *ann.* I; *annum Urbis Varronianum* IↃCCLXXXII; *Julianum* LXXIV; *ab Auguſti Triumviratu* LXXII; *annum Tiberii quinctumdecimum, C. Rubellio Gemino, & C. Fuſio Gemino coſſ.*

CUm verò quictumdecimum Tiberii annum dicimus, nomeramus annos more Romano; non Judaico, uti fecit B. Lucas; qui hunc vocaſſet annum Tiberij ſextumdecimum. Quippe Judæi, uti & Antiocheni (Antiochenus autem B. Lucas fuit) incipiunt annum à menſe ſeptimo, puta Tiſri: quodque eum menſem anteceſſit, præcedenti anno accenſent. At Tiberius imperare cœpit menſe Auguſto: nimirum XIV. Kal. Septembris. Id ſpatium puſillum, quod ante Tiſri fuit, habetur pro primo Tiberii anno: ac alter ejuſdem inchoat à menſe Tiſri: ſecundùm hunc canona, convenientiſſimè etiam à doctiſſimo Petito adductum, יוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה בְּסוֹף שָׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה, *Dies unus in fine anni pro anno numeratur.* Si dies unus, quanto magis aliquam multi; ut hic fit? Nulla igitur pugna eſt, cùm B. Lucas ait, Joannem cœpiſſe baptizare anno Tiberii XV: à quo tempore duo Chriſtus celebravit Paſchata: & tamen à nobis, uti & Theologis antiquis, dicitur mortuus anno Tiberii decimoquincto. Nam, ſecundùm canona Hebræum, Chriſtus eſt baptizatus anno Tiberii quinctodecimo; paſſus anno decimoſexto. At more Romano ſi numeres, baptizatus eſt anno quartodecimo; paſſus decimoquincto. Hunc ſcrupulum initio evelli opus fuit, ne audire cogeremur, quod proverbio dicitur, *cantherius in porta.* Nunc ordine ea, quæ ſuperiùs in vero Paſſionis tempore requiri diximus, fuſiùs diducemus, atque explicabimus.

IV.

Primum fuit, Chriſtum eſſe crucifixum, mortuumque, ſub Cæſare Tiberio, & Pontio Pilato, Judææ procuratore. Quæ ſatis liquent. Nam Chriſtus eſt baptizatus ab Joanne anno Tiberii decimoquincto, ſecundùm ſtylum Judaicum: ſive decimoquarto, ſecundùm Romanum, & Græcum. At Chriſtus tantùm anno uno, & paucis menſibus, ſupervixit: Tiberius verò, ſeptennio, & ſemeſtri. Pilatus in Procuratione Judææ ſucceſſit Valerio Grato, anno Juliano LXII, *anno Urbis Varroniano* IↃCCC, *M. Licinio Craſſo, & L. Calpurnio Piſone coſſ. Quemadmodum ex Flavio Ioſepho a non obſcurè colligitur. Atque idem oſtendit, decennio hanc tenuiſſe dignitatem: nimirum ad mortem Tiberii. Anno enim Tiberii ultimo accuſatus fuit à Iudæis; eoque à Vitellio, Syriæ præſide, (is Pomponio Flacco ſucceſſerat) Romam ire juſſus eſt ad cauſſam dicendam. Interim moritur Tiberius: eique in imperio ſuccedit C. Caligula. Qui*

a Lib. 18 Antiquit. cap 3. ſive, ſecundum alteram diſtinctionem c. 4.

Ma-

Marullum ſuffecit Pilato. Hic vero (de Pilato loquor) multis preſſus malis, quarto Caligula anno manus ſibi attulit a. Ut non ex Euangelica modo hiſtoria; ſed ex Joſepho etiam, ſatis appareat, Tiberio imperante, Pilato Iudæam procurante, Chriſtum fuiſſe crucifixum.

a Euſebius in Chronico.

QUod ſi Chriſtus à baptiſmate ne quidem biennio toto, nedum ſeptennio & ultra, ſuperſtes fuit: (in tantum ſanè nemo veterum prædicationem Chriſti extendit:) liquet, aliud egiſſe B. Irenæum; dum rectè fatetur, Chriſtum ſub Pilato eſſe mortuum; & tamen tantopere Chriſti ætatem prorogat, ut ex ejus hypotheſi, poſt Tiberium, ac Pilatum, vixiſſe ſit neceſſe. Nam lib. II. cap. XXXIX, & XL, contendit, Chriſtum non multùm ab anno abfuiſſe quinquageſimo; ſaltem quadragenario fuiſſe majorem. Atque id bifariam adſtruere conatur. Poſteriori quidem loco, ex his verbis Joannis Euang. cap. VIII, 56, & 57: *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Unde ſic colligit, ſi XXX annorum fuiſſet, dixiſſent, *nondum habes annos* XL. Nunc quia foret annorum XL, ajunt, *nondum habes annos* L. Quod telum quàm imbelle ſit, quis non videt? Alterum argumentum præcedenti cap. his proponit verbis: *A quadrageſimo, aut quinquageſimo, declinat jam ætas in ſeniorem: quam habens Dominus noſter docebat: ſicut Euangelium, & omnes ſeniores, teſtantur, qui in Aſia apud Ioannem diſcipulum Domini convenerunt, id ipſum tradidiſſe eis Ioannem. Permanſit autem cum eis uſque ad Trajani tempora. Quidam autem eorum, non ſolum Ioannem; ſed & alios Apoſtolos viderunt: & hæc eadem ab ipſis audierunt, & teſtantur de hujuſmodi relatione.* Nempe Papiam deſignat, Ariſtionis, & Joannis presbyteri diſcipulum; hominem non malum; ſed, ut ex Euſebio b ſcimus, pertenuis judicii; eoque albâ omnia lineâ ſignantem, quæ accepiſſet ab iis, qui cum Apoſtolis, vel diſcipulis Chriſti, converſati dicerentur. Nitebantur verò illi verbis Judæorum antea adductis. Quaſi non & tricenario ſimiliter dicere potuerint, *Nondum centenarius es.* Nam Abraham, ante quem ſe fuiſſe Chriſtus ajebat, defunctus erat ante annos penè mille, & nongentos. Atque hoc Irenæi nævo valde ſe jactant antiquitatis (ut molliſſimè dicam) parum amantes. Si, inquiunt, is, qui tantùm octoginta circiter annis ſcripſit poſt exceſſum omnium Apoſtolorum, traditionis nomine venditavit errorem tam ſpiſſum: quid fidei mereantur, qui pluribus poſt Irenæum ſeculis vixere? præſertim ſi cogitemus, Irenæi tempore etiamnum viguiſſe donum linguarum, ac prophetiæ, & revelationum, quod poſtea deſierit. Sed enim, qui, captatâ inde occaſione, traducunt, quicquid traditur ab veteri Eccleſia: næ illi parùm aſſequuntur, quid *traditionis* nomine intelligant intelligentiores. Nempe non quodcunque unus, & alter ſcriptor Eccleſiaſticus, etiam repugnantibus cæteris, retulerunt: ſed quod ab Apoſtolorum ævo per univerſas Eccleſias ab iis, vel diſcipulis eorum, fundatas, per omnia, vel ſaltem prima aliquot ſecula, conſtanter decurrit. Quale profectò non eſt hoc de provecta adeò ætate Chriſti. Nam quis veterum non contrarium docuit? Imò aliqui etiam id clarè improbant. Ut B. Auguſtinus lib. II de Doctrina Chriſtiana cap. XXVIII: ubi eos, qui Chriſtum annos ajunt XLVI vixiſſe, ignorantiâ hiſtoriæ ait deceptos.

b Lib. 4 hiſtor. Eccleſ. cap. 33.

V.

Alterum, quod requiri in vero Chriſti anno mortuali dicebamus, eſt illud, ut mortuus ſit, duobus ſolùm paſchatis à baptiſmate expletis. Quorum priùs eſt iſtoc, quo ementes, & vendentes, ejecit è templo: alterum verò, quod σταυρώσιμον c dicitur. Nec ſanè plura ab Euangeliſtis memorantur. Imò priùs à ſolo exprimitur Ioanne cap. II.

c Sub quod cruci adfixus.

PLura tamen ſtatuunt alii, ex eodem Joanne; ſed incaſſum: quod ut liqueat, ſeriem locorum, quibus de feſtis mentio fiat, annotabimus.

Joan. II, 13: Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ πωλοῦντας βόας, καὶ πρόβατα &c. *Et in propinquo erat Paſcha Judæorum, & adſcendit Jeſus Hieroſolymam. Et reperit in templo eos, qui vendebant boves, & oves &c.* De hoc paſchate, quo Jeſus ejecit è templo venditores boum, ac ſimilium, ſatis hinc manifeſtum. Ac idem Paſcha ſignatur ejuſce capitis verſ. 23.

Alterius Paſchatis, quaſi quatuor menſium ſpatio diſtantis, meminiſſe ajunt Joannem cap. IV, 13. Ubi Chriſtus inquit: Οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τετράμηνός ἐστι, ὁ θερισμὸς ἔρχεται; *Nonne vos dicitis, Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis veniet?* Ergo, juxta eos, à menſe primo, in quo Paſcha memoratur, travolet Euangeliſta ad menſem nonum: unde ad paſcha, meſſiſque initium, quatuor intercurrunt menſes. Sed magis placet, (quod Maldonato etiam viſum) hoc de quadrimeſtri ſpatio proverbium eſſe gentis Judaicæ: atque iſtoc velle Jeſum; Quod vos dicere ſoletis, Poſt quatuor menſes erit meſſis, id ſpatium eſt jam expletum: ita albicant fruges paſſim per agros. Sed quod verum eſt de frugibus terræ, id magis exiſtimandum vobis de meſſe ſpirituali: ad quam ſe mittere dicit Apoſtolos. Quamobrem non quatuor ante Paſcha alterum menſibus; ſed non multò poſt paſcha ſuperius, dicta ſint.

Cap. V. I. eſt: Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. *Poſthæc erat dies feſtus Iudæorum, & adſcendit Ieſus Hieroſolymam.* Hic feſti vocem volunt καθ' ἐξοχὴν a accipi pro feſto Paſchatis. Sed ſi cap. II locutus eſt de feſto Paſchali, hic jam perventum ad feſtum Pentecoſtes: deque eo ſine dubio loquitur, ſerie temporis hoc comprobante.

a Pentecoſten.

De loco cap. VI, 4, paullo pòſt dicam.

Cap. VII. 2, habemus hæc verba: Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία· *Erat vero in propinquo Iudaicum Tabernaculorum feſtum.* Atque additur deinde, quæ in eo feſto evenerint. Ut Pentecoſte in menſem tertium; ita Tabernaculorum feſtum in ſeptimum incidebat.

Cap. X. 22: Ἐγένετο δὲ τὰ Ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν· *Facta autem ſunt Encænia Hieroſolymis, & hyems erat.* Ita à menſe ſeptimo, *Tiſri* dicto, pervenit ad menſem decimum, vocatum *Ciſleu*: in cujus XXV incidebant Ἐγκαίνια, à Juda Maccabæo inſtituta in memoriam conſecrati iterum templi Hieroſolymitani, quod Antiochus Epiphanes profanârat.

Proximum feſtum, quod memorat Euangeliſta, eſt Paſchatis, in annum ſequentem incidentis. De quo cap. XI. 55: Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· *Inſtabat autem Paſcha Iudæorum.* Et cap. XII, 1: Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν· *Ieſus ergo ante ſex dies Paſcha venit Bethaniam.*

Hoc eſſe τὸ σταυρώσιμον b, ſatis liquet. Ut jam viderimus, quomodo Pentecoſten, Scenopegiam, & Encænia, ordine inter duo paſchata interſerat Euangeliſta. Unde conſequatur, Chriſti πολιτείας, ſive prædicationis annos, nonniſi duo paſchata complecti. Sed unus eſt Euangeliſtæ locus, qui percellere adeò validè videtur, ut penè periculum ſit, ne navi noſtræ frangat ratem. Eſt is Joan. VI, 4. Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. *Inſtabat autem Paſcha, feſtus dies Iudæorum.* Ecce hic paſcha interpoſitum inter pentecoſten, & ſcenopegiam: ut minimùm trium annorum paſchata memorari videantur: primi unà cum pentecoſte: alterius cum ſcenopegia, & encæniis: ac tertii citra aliud feſtum, quia mors Chriſti cætera anni tertii feſta præverterit.

b Sub quod crucifixus eſt Chriſtus.

Sed utcunque hæc ſpecioſa ſit oratio: nihil tamen ſolidi tinnit. Nam ſi locutus eſſet Euangeliſta de medio aliquo paſchate, non contentus foret dicere, paſcha inſtare; ſed aliqua, puto, ſubdidiſſet de iis, quæ in paſchali eo feſto eveniſſent: quomodo cap. VII priùs quidem

dicit, appropinquâſſe ſcenopegiam; ſed ſubjungit poſtea, quæ eo in feſto contigerint. Hic nihil tale: quia adveniſſe medium feſtum non dicitur. Ut omnino, cùm Euangeliſta cap. VI ait, in propinquo fuiſſe feſtum Paſchatis, non de medio quopiam Paſchate loquatur: ſed de poſtremo; cujus tanquam propinqui, etiam meminit cap. XI, 55, & cap. XII, 1. Sed enim horum dixeris locorum diſpar eſt ratio, quàm illius apud Joan. VI: quia poſt illos cap. XI, & XII, non agitur de feſto alio, quam paſchate extremo: at verò poſt locum Joan. VI ſequitur de feſto ſcenopegiæ, & encæniorum: ut hoc feſtum paſchatis poſtremum videatur vix poſſe intelligi, cùm poſt illud neque ſcenopegiæ, neque encæniis, interfuerit cum diſcipulis. Procedit argumentum, niſi ſit ὕστερον πρότερον: quod exiſtimat vir eximiæ doctrinæ Samuël Petitus. Sanè hujuſmodi ὕστερα πρότερα ſunt in Euangeliis complura: neque ulli id meliùs ſciunt, quàm qui in eorum Harmonia concinnanda, vel conſideranda, aliquid temporis poſuerunt. Sed quid multis? Hic planè ſermonem eſſe de inſtanti paſchate σταυρωσίμῳ, clarè elucebit Joannem cum Luca conferenti. Joannes ait cap. VI, appropinquante paſchate Chriſtum paviſſe quinque millia hominum paucis panibus, & piſculis. At Lucas cap. IX narrat idem planè miraculum, & alia quædam ejuſce temporis: ac deinde eoplſe capite verſ. 51 ſubjungit. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ. *Factum eſt autem dum complerentur dies aſſumtionis ejus.* Quod quid aliud eſt, quàm in propinquo fuiſſe πάσχα σταυρώσιμον?

Quare nihil opus dicamus, Joannis VI. 4, ſcriptum priùs fuiſſe, Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων· *Inſtabat autem feſtum Iudaerum*: ac ſermonem fuiſſe de feſto σκηνοπηγίας, de quo cap. VII: ſed librarium, cùm id non attenderet, Πάσχα adſcripſiſſe, atque id ex gloſſemate irrepſiſſe in contextum. Sanè ſic nihil quidem ſit ordinatius: quia ſe mutuò ſic feſta hæc conſequentur: Paſcha, Joannis cap. II: Pentecoſte cap. V: appropinquatio Scenopegiæ cap. VI: Scenopegia ipſa cap. VII: Encænia cap. X: hinc inſtans Paſcha poſterius, cap. XI, ac deinceps. Et videri poſſint vetuſtiſſimi nomen Paſchæ non legiſſe Joan. VI: quia unum annum, vel prætereà menſes paucos, Chriſtum ajunt prædicâſſe. Sed nihil, ut dixi, recurrere eſt opus ad tam violentam loci ejus interpretationem: quando in Scripturis non pauca ſunt ὕστερα πρότερα, & tale hic quoque eſſe, ex Luca oſtendimus.

VI.

Sequitur tertium κριτήριον, unde cognoſcatur, verúſne adferatur annus Dominica Paſſionis. Nam præterea exigunt, ut Paſcha incidat in VIII *Kal. Apr. Eam veterum fuiſſe opinionem, ait Beda.*

IN veteribus iſtis eſt Tertullianus lib. contra Judæos cap. VIII: *Qua paſſio hujus exterminii intra tempora* LXX *hebdomadarum perfecta eſt ſub Tiberio Caſare, Conſulibus Rubellio Gemino, & Fuſio Gemino, menſe Martio, temporibus Paſcha, die* VIII *Kalendarum Aprilium, die primâ azymorum, quo agnum ut occiderent ad veſperam, à Moyſe fuerat præceptum.* Ac ſimiliter Auguſtinus lib. IV de Trinit. cap. V, & Gregorius Turonenſis lib. X, cap. ult. Adderem Martyrologium Romanum, Bedæ, Adonis, Uſuardi; niſi codices variarent, aliterque olim ſcriptum fuiſſe, complurium judicium foret.

VII.

Nec tamen veteres omnes ita ſenſiſſe, agnoſcit Beda; quando ipſe excipit Theophilum, & Synodum Caſarienſem: ex cujus ſententia traditus eſt Dominus A. D. XI *Kal. Apriles* a *Verùm non tanti diſſenſus horum viſus eſt Mariano Scoto, Sigeberto, atque aliis; ut & ipſi propterea de* VIII *Kal. Apr. Beda adſentirent, atque iſtoc tempus haberent pro indicio veri anni Paſſionis.*

a *Epiſtola Synodica Theophili Caſar. apud Bedam.*

ETiam receptæ ſententiæ vehementer eſt adverſatus Alphonſus Toſtatus: qui inter capita XXI Senis ad diſputandum propoſita, illud etiam retulit, Chriſtum non eſſe mortuum XXV Martii, ſed III Aprilis. Sed huic Toſtati diſputationi ſe oppoſuit Cardinalis Joannes de Turrecremata: qui Toſtatum propterea reum egit, & peregit. Tum Toſtatus ſcripſit opus, quod *Defenſorium* inſcripſit: cujus in parte II fusè diſſerit de anno, & die Paſſionis. Vide de hoc certamine Joan. Marianam, Societatis Jeſu Theologum, lib. de anno & die mortis Chriſti cap. X.

VIII.

Quartum anni mortualis, rectè conſtitnti, indicium habetur, ſi Paſcha incidat in feriam ſextam: quo tempore à Chriſto paſchalem diem feſtum eſſe actum, nemo ambigit. Sed hic gravis incidit controverſia, num eodem die Paſcha celebrârit Chriſtus, ac Judæi proceres.

DIverſum diem ſtatuit Paulus Burgenſis in Matth. cap. XXVI: eodem autem die celebrâſſe, contra eum operosè contendit Toſtatus Abulenſis Defenſorii ſui Parte II. Atque ex horunce fontibus juniores ſere hortos ſuos irrigarunt: ut qui vix adferant, quod non apud duos illos legerunt; vel eos, qui hos exſcripſerant.

IX.

Nos cum Burgenſi planè putamus, alio die Paſcha obſervâſſe Chriſtum; alio autem Phariſæos, Scribas, & eorum aſſeclas; illum veſperâ feria quinta, hoc eſt dies Jovis: hos veſperâ feria ſexta, hoc eſt, dies Veneris. Ipſo Paſchate cum diſcipulis comediſſe, docent tres priores Euangeliſta: pridie Paſchatis ediſſe, docet Joannes.

VErba quatuor Euangeliſtarum, planè ἐναντιοφανῆ a, inferiùs apponam. Nunc duo ſolùm adferam, unde pareat, quod dicebamus. Priùs eſt, quòd ex Joanne Euangeliſta luce meridianâ clarius ſit, Chriſtum pridie Paſchatis eſſe paſſum; Paſchali die jacuiſſe in ſepulchro; at poſtridie Paſchatis reſurrexiſſe. Alterum eſt, quòd Exodi cap. XII prohibeatur, nequid operis fiat feſto Paſchali, præter ea, quæ ad cibum pertinerent. At verò ex Lucæ cap. XXIII cognoſcimus, etiam juſtos homines aliter egiſſe, quo die paſſus eſt Chriſtus. Per juſtos illos deſigno, tum Nicodemum, & Joſephum ab Arimathia; qui unguenta, & ſindonem, eo die pretio ſibi ad ſepulturam comparavere Dominicam: tum mulieres Dominum ſecutas; quæ & ipſæ tum temporis ſibi unguenta emerunt, poſtero autem die quieverunt. Paſcha igitur Chriſtus die obſervavit alio, quàm alii, etiam juſti.

a *Contraria que videantur.*

X.

Unde profluxerit illa Paſchalis feſti diverſitas, parum olim convenit inter Latinos, & Græcos. Quorum hi contendebant, Chriſtum, edendo agnum Paſchalem Lunâ XIII, *uno die anticipâſſe verum Paſchatis tempus: illi contrà ajebant, Chriſtum legitimo tempore, putà Lunâ* XIV *exeunte, ac ineunte* XV, *quando incipit prima azymorum, comediſſe hunc agnum: ſed Judæos tantopere ſitiiſſe ſanguinem, ac mortem Chriſti, ut propterea, contra Legem Moſaicam, differrent Paſcha in diem proximum.*

SAtis liquet hoc ſententiarum diſcrimen ex ſcriptis amborum adverſariis. Imò Libitinam hactenus effugit libet

Digitized by Google

a Lib. 11 de Doctr. Temp. cap. 15. liber ineditus (habere ſe ait Dionyſius Petavius *a*) ſic inſcriptus: Πέτρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, ὅτι ἀπλανῶς ἔπραξαν οἱ Ἑβραῖοι τὴν ιδ´ τοῦ α´ μηνὸς τῆς σελήνης· *Petri, Epiſcopi Alexandrini, & Martyris, de eo quòd Iudæi rectè ſtatuerint decimamquartam diem primi menſis Lunaris.* Hoc opere contendit, Chriſtum non comediſſe legitimum agnum Paſchalem: ac docere adlaborat, ſic etiam ſenſiſſe Hippolytum Portuenſem in opere contra hæreticos exarato: adhæc Apollinarem Hierapolitanum, ac Clementem Alexandrinum libro de Paſchate; cujus etiam meminere Euſebius lib. VI hiſt. Eccleſ. cap. XIII, & B. Hieronymus in ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Imò & Photius in bibliotheca ſua, cod. CXVI, auctor eſt nobis, ab anonymo eſſe poſteris relictum, *De ſacro Paſcha feſto volumen tertium, libris VIII*: inque eo referri, Chriſtum aliàs quidem legitimo tempore celebrâſſe τὸ νόμιμον πάσχα, *legitimum Paſcha*: καθ᾽ ὃ δὲ παρεδόθη, οὐκ ἔτι· *at non item, quo tempore proditus eſt.* Subjungit deinde: Καὶ σκοπεῖν χρή. ὁ γὰρ Χρυσόστομος, καὶ ἡ Ἐκκλησία, τότε φασὶν αὐτὸν ἐπιτελέσαι τὸ νομικὸν, πρὸ τοῦ μυστικοῦ δείπνου. *Quod conſiderationem meretur. Quippe Chryſoſtomus, & Eccleſia, ajunt, tum eum perfeciſſe legitimum Paſcha, priuſquam inſtitueret cœnam myſticam.*

XI.

Sed Græcorum opinio facilè refellitur. Nam, præterquam quod nihil habet veriſimile, Chriſtum eſſe Legem tranſgreſſum, alio tempore feſtum diem agitando, quàm divinitus fuerat præceptum: obtenditur iis trium Euangeliſtarum priorum loca: quæ clarè evincunt, Ieſum legitimum tempus obſervâſſe. Nam Matthæus ait XXVI, 17: Primâ die azymorum acceſſerunt diſcipuli. *Marcus* XIV, 12: Primo die azymorum, quando paſcha immolabant. *Lucas* XXII, 7: Venit autem dies azymorum, in quo neceſſe erat immolari Paſcha.

LEgas & apud eundem; inſtante feſto azymorum, duos à Chriſto diſcipulos eſſe miſſos ad patremfamilias, ut ſignificarent, velle Chriſtum Paſcha ſuum domi ejus agere. Unde colligimus, tum illud, non neglexiſſe Chriſtum celebrationem Paſchatis: tum hoc præterea, alios etiam fuiſſe, qui idem tempus obſervarent.

XII.

Nec majoris eſt laboris diluere ſententiam Latinorum. A vero enim non abhorret, in tam ampla Urbe, & tanto undique populi confluxu, Iudæos, patriorum licet rituum adeo tenaces, auſos nihilominus eſſe, Paſcha contra Legem in diem alterum rejicere. Tum autem adverſantur huic ſententiæ varia B. Ioannis loca. Ut caput XIII, *ubi pedum à cœna lotionem contigiſſe ait* ante diem feſtum Paſchæ. *Et cap.* XVIII: Non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed manducarent Paſcha. *Et cap.* XIX: Erat autem Paraſceve Paſchæ.

QUem locum, uti & priores, mirè torquet Toletus in cap. XIII Ioan. Vult enim παρασκευὴν τοῦ Πάσχα dici, non ratione Paſchatis, ſed Sabbathi. Ac ſimiliter in idem caput Ribera: inque Annalibus Baronius. Quaſi non longè aliâ præparatione fuerit opus ad Paſcha; quàm ad ſabbathum ſimplex. Sanè fuit quidem Sabbathi dies; ſed magnus ille Sabbathi dies: ut propter Paſchatis concurſum vocatur Ioanni cap. XIX. 31: *Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, ut non remanerent in cruce corpora ſabbatho; erat enim magnus dies ille Sabbathi; rogaverunt Pilatum*, &c.

XIII.

Quare dicendum videtur, Chriſtum, obſervâſſe decimamquartam Lunam, ex lege Moſaicâ: primores Iudæos diem ſequentem, ex lege Patrum, jam ab initio templi ſecundi obtinente. Ea lex, ut ajunt, hujuſmodi fuit, ut, ſi Luna decimaquarta menſis Niſan incideret in feriam ſextam, paſcha rejiceretur in feriam ſeptimam: idque quia tanto foret populo moleſtum, biduo continuo feriari; difficileque eſſet cadavera, & cocta olera, tertium in diem adſervare.

FIrmantur hæc è Seder Olam; ubi legas, exſtructo templo ſecundo, à R. Eliezero, & æqualibus, eſſe conſtitutum, ne ſecundo, quarto, vel ſexto die ageretur Paſcha. Cauſſas iſtorum adfert Paulus Burgenſis Additionibus ad Nicolaum de Lyra. Merebantur verba adſcribi: ſed jam id factum à multis: in iis à Ianſenio Concordiæ Euangelicæ cap. CXXVIII.

XIV.

Sed hic modus conciliandi Euangeliſtas ſpecioſior, quàm verior, videtur. Nec enim talis ratio ferias transferendi vel ante Chriſtum obtinuit, vel pluribus etiam ſeculis poſt Chriſtum. Sanè apud antiquos ejuſmodi conſuetudinis nec vola, nec veſtigium, compâret. Sed legimus apud eos, quomodo Iudæi, ante receptos Cæſaris Faſtos, obſervarint veros Lunæ motus, & Neomeniam attenderint ἀπὸ τῆς φάσεως, ſive à viſione ejus primâ: faſtis verò iis ex Auguſti mandato receptis, numerarint ſecundum medios Lunæ motus, & ſiderum utriuſque exitus. Quippe Iulius Cæſar æquinoctium, quod ante à Iudæis III Aprilis die ſtatuebatur, fixerat in XXV *die Martii. Quoties igitur decimaquarta Luna primi menſis præverteret æquinoctium, paſchalem diem, non agebant feſtum: ſed exſpectabant, donec foret æquinoctium; ac poſt illud demum, hoc eſt, ſimulac Sol ſignum Arietis ingredi cœpiſſet, paſcha comedebant. Chriſtus proinde ex lege Moſaica obſervavit veſperam diei decimaquartæ Niſan: ſed Iudæi proceres, quia tum necdum foret æquinoctium, diſtulere in diem proximum; ut ita, poſt æquinoctium, feſtum agitarent diem Paſchatis; ſecundum conſuetudinem cœptam, ex quo annum more Romano computarent.*

HÆc conſuetudo è non uno etiam Flavii Ioſephi loco liquet: qui clarè docet, paſchalem diem debuiſſe incidere in vernum æquinoctium: ſive primum Solis in Arietem ingreſſum. Etiam Anatolio hoc traditum, & Agathobulis duobus, præceptoribus eximiis Ariſtobuli, unius ex LXX Senioribus: ut eſt apud Euſebium lib. VII Hiſt. Eccleſ. cap. λβ´. Verba apponam: Οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντες, φασὶ δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός. Τοῦτο δὲ εὑρίσκεσθαι, τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἡλιακοῦ, ἢ ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν, ζωοφόρου κύκλου διεξιόντος ἡλίου. *Hi dum in eo ſunt, ut Exodi quæſtiones diſſolvant, dicunt, omnes ex æquo debere paſcha immolare poſt æquinoctium vernum, medio primo menſe. Hoc verò reperiri, ubi Sol primum ſegmentum circuli Solaris, ſive, ut alii vocant, ſigniferi, vel zodiaci, permeat.*

Ac Chriſtianos quoque in hoc imitatos eſſe Iudæorum conſuetudinem, docet nos Epiphanius hæreſi LXX, quæ eſt Audianorum *a*: Οὐκ ἔτι δύναται (τὸ Πάσχα) ἀχθῆναι, ἐὰν μὴ παρέλθῃ ἰσημερία. *Neque poteſt Paſcha celebrari, niſi jam præceſſerit æquinoctium.* Ac poſtea *b* rationem hanc addit: Πρὸ γὰρ ἰσημερίας οὐ πληρωθήσεται τὸ ἔτος, ἔτι

a P. 823. edit. Pariſ. anno 1623.
b P. 824.

ὅτι πληρῦται ὁ κύκλος ὁ δρόμος, ὁ ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις τεταγμένος, ὁ ἐνιαυτὸς, ἐὰν μὴ παρέλθῃ ἰσημερία. *Quippe ante æquinoctium annus necdum eſt impletus: neque peractus annus circularis curſus hominibus à Deo præfiniti, niſi præterierit æquinoctium.* Et mox a: Ὁ Θεὸς καθιέρωσε τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἀκρίβασμα τῆς ἀληθείας τοῦ πανσεβάσμου ταύτης ἑορτῆς καὶ πανηγυρίας, μετὰ ἰσημερίαν μὲν ποιεῖσθαι, ὅτε ἀποπίπτῃ ἡ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης κατὰ τῆς σελήνης ἡμέρας ψῆφος· οὐχ ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἐπιτελέσωμεν. *Deus tradidit Eccleſiæ accuratiſſimam religioſiſſimi ac ſacratiſſimi illius feſti celebrandi rationem, ut poſt æquinoctium fiat, quoties inciderit in Lunam decimamquartam; non autem peragatur in ipſa quartadecimà Lunâ.* Idem dixerat hæreſi Teſſareſcædecatitarum, quæ eſt numero L: Κέχρηται ἡ μόνον (ἡ ἐκκλησία) τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς Σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῷ δρόμῳ τοῦ ἡλίου. *Eccleſia non ſolùm attendit Lunæ diem* XIV, *ſed etiam curſum Solis.* Et mox: Διὸ παρατηρούμεθα μὲν τεσσαρεσκαιδεκάτην· ὑπερβαινόμεθα δὲ τὴν ἰσημερίαν. *Sic obſervamus diem quartamdecimam, ut prætergrediamur æquinoctium.* Unde verò hæc Iudæis, & Chriſtianis, conſuetudo cœperit, planius fiet ex iis, quæ de Octaëteride Iudæorum poſteriorum mox referam.

a Ibid.

XV.

Ex iis, quæ proximè diximus, mirè elucet providentia divina; quod cùm alio die Chriſtus, alio proceres Iudæi, Paſcha celebrarent: ita factum ſit, ut quo die typicus agnus erat mactandus ex Lege Moſaica, verus agnus oblatus fuerit à Iudæis, atque ita veritas typo optimè reſponderit.

QUod minimè eveniſſet, niſi eo anno duplex fuiſſet Paſcha; unum ex Lege Moſis, alterum ex obſervatione Iudæorum. Atque hæc ita manifeſta eſſe arbitror, ut nihil neceſſe ſit, majori eâ luce circumveſtire.

XVI.

Utramque verò hanc notam, & tertiam, inquam, & quartam, concurrere in anno Chriſti XXXI, *ſive Iuliano* LXXIV, *Tiberii* XV, *elucet ex octaëteride; unde optimè omnis penè hæc controverſia deciditur.*

PEriodus enim, quâ utebantur Iudæi, non tam erat Calippica Seleucidarum, ſive Syromacedonum; in qua quartuſdecimus menſis Niſan aliquando anticipat æquinoctium vernum: quàm ὀκταετηρὶς a, quæ duo comprehendebat luſtra Iuliana. Cleoſtrati Tenedii inventum facit Cenſorinus. Eruditè de ea, ut aliis, Geminus. In hac fiebant trium menſium ἐμβολισμοὶ b; ut docuit Iolius Africanus, & ex eo tum Euſebius lib. VIII Demonſtrat. Evangelicæ, tum B. Hieronymus in cap. IX Dan. Conſulatur præterea Epiphanius hæreſi LXX, quæ eſt Audianorum: è junioribus, inter alios, ad Epiphanium Dionyſius Petavius; quique omnium, meo judicio, accuratiſſimè de ea egit, Samuel Peritus in Eclogis Chronologicis. Iſti verò trium menſium ἐμβολισμοὶ fiebant ante Auguſtum Cæſarem partim ſecundo, partim quarto, partim ſeptimo ὀκταετηρίδος c anno: idque quia his octaëteridos annis, dies ſextuſdecimus menſis Niſan incideret in III Non. Aprilis ſive æquinoctium vernum; vel id tempus, quo, licet jam anticipâſſet æquinoctium, tamen ab antiquo illud eſſe crederetur. Cauſa erat iſtius intercalationis, quòd ante hoc tempus Iudæis paſcha celebrare religio erat: quamquam de die quidem præfiniviſſet Moſes, de Æquinoctio autem attendendum nihil addidiſſet. Ac hujuſmodi quidem videtur ratio fuiſſe octaeteridos Iudaicæ uſque ad annum Iulianum nonum; quo Hieroſolyma ceperunt C. Soſius, & Herodes. Hinc recepere Iudæi formam anni Iuliani: in quo, ex Soſigenis ſententia, æquinoctii verni ſedes eſt ſtatuta A. D. VIII Kal. April. ſive quincto, & vigeſimo Martii die. Quare in octaëteride ſuâ diverſam inire intercalandi rationem neceſſe duxerunt: cumque antea ter menſem incalarent, ne decimusquartus Niſan incideret in æquinoctium vernum, quod III Aprilis eſſe credebatur: deinceps ter menſem Adar intercalarunt, ne decimuſquartus Niſan incideret in idem æquinoctium; cujus ſedes foret in vigeſimo quincto Martii die. En utriuſque Octaëteridos diagramma, prout præiit clariſſimus Peritus. Prioris hujuſmodi eſt:

a Periodus octennio in orbem recurrens.
b Intercalationes.
c Octennii.

ANNI Periodi	QUAL.	NEOMENIA. Niſan.	LITERA Dominic.	DIES Ann.
I.		II April.	E. D.	354.
II.	Embolim.	XXII Martij.	C.	384.
III.		X Aprilis.	B.	354.
IV.	Embolim.	XXX Martij.	A.	384.
V.		XVII Aprilis.	G. F.	354.
VI.		VI Aprilis.	E.	354.
VII.	Embolim.	XXVI Martij.	D.	384.
VIII.		XIV Aprilis.	C.	354.

DIAGRAMMA OCTAETERIDOS POSTERIORIS.

ANNI Periodi	QUAL.	NEOMENIA. Niſan.	LITERA Dominic.	DIES Ann.
I.		VI Aprilis.	E.	354.
II.		XXVI Martij.	D.	354.
III.	Embolim.	XV Martij.	C.	384.
IV.		II Aprilis.	B. A.	354.
V.		XXII Martij.	G.	354.
VI.	Embolim.	XI Martij.	F.	384.
VII.		XXX Martij.	E.	354.
VIII.	Embolim.	XVIII Martij.	D C.	384.

Nec Iudæi ſolùm, ſed etiam Chriſtiani veteres, ad expediendum Paſchale negotium uſi ſunt octoëteride, ſeu ſimplici, ſeu geminâ; quam *Heccadecaëterida* dixere. Hoc inter alios liquet ex Epiphanio in hæreſi Audianorum & Sozomeno lib. VII, cap. XVIII. Octaëteridos canones tradidit Dionyſius Alexandrinus: Heccædecaëteridos, Hippolytus

epiſco-

epiſcopus. Quæ poſtea, enneadecaeteridis uſu perſpecto, ferè obſoleverunt. Etſi & Bedæ ætate aliquibus, ſed minoris nominis, in uſu fuere: ut ipſe docet lib. de Temporum Ratione cap. XLIV.

Nunc hæc ad præſens inſtitutum accommodemus, ac propriè ad eorum opinionem, qui Chriſtum anno ætatis primo ac trigeſimo, ſive ſecundùm vulgarem Bedæ, & Computiſtarum æram (Dionyſianam nuncupant) annum undetrigeſimum. Ad XXIX, ſecundùm canonem Arithmeticum, μονάδα *a* addamus, ut XXX conſiant: hunc numerum per octo diſpeſcamus: ſuperſit ſextus Octaeteridis Iudaicæ. Atqui è ſuperiori diagrammate videre fuit, neomeniam Niſan in ſexto octaeteridis anno incidiſſe in A. D. III Id. Mart. ſive XI diem Martij. Proinde decimuſquartus dies Niſan ſit IX Kal. Apr. ſive XXIV Martij, feriâ quinctâ. Cujus veſpere Chriſtus cum diſcipulis paſcha comedit, ac prætereà Euchariſtiæ inſtituit ſacramentum. At paſſus die ſequenti, puta XXV Martii: cujus veſpere Iudæorum alij, imprimis proceres, paſcha ederunt. Quippe, ex eorum ſententia (ut poſt Euſebium, de quo ad Theſin XIV vidimus, Epiphanius in LXX, ſive Audianorum hæreſi ait *b*) Οὐ δύναται τὸ Πάσχα ἀχθῆναι, ἐὰν μὴ ὑπερβῇ ἰσημερία. *Celebrari Paſcha nequit, niſi prætereerit æquinoctium.* Inque eo ſecutus eſt Anatolium; uti ille Ariſtobulum, & Agathobulos duos; quorum hoc erat dogma: Τὴν τοῦ Πάσχα, καὶ τῶν ἀζύμων ἑορτὴν, δεῖν πάντως μετ' ἰσημερίαν ἄγεσθαι· *Paſchatis, & azymorum feſtum, planè poſt æquinoctium agi oportere.*

a Unitatem.
b Pag. 823. edit. Pariſ.

XVII.

Quæ hactenus de tempore Paſſionis Dominicæ diximus, ea etiam firmantur auctoritate veterum Eccleſiæ doctorum; ac eorum quidem, qui & temporibus Chriſti fuere propiores, & omnigenâ doctrinâ, temporumque etiam notitiâ, præ aliis celebrantur.

QUalis Clemens Alexandrinus: qui lib. I Στρωματέων *c* refert, Ieſum quindecim annos vixiſſe ſub Auguſto, ac totidem ſub Tiberio: in univerſum eſſe XXX; quorum poſtremo & prædicârit, & paſſus ſit. Atque ad hoc, quòd uno anno prædicarit, refert iſtoc Prophetæ *d*, & Euangelii *e*: *Annum acceptum Domino miſit prædicare me.* Intellige verò annum, & menſes paucos; quod tempus potuerit duo paſchata complecti, tria non item.

c Pag. 249. edit. Commelin. an. 1616.
d Ieſa 61. 2.
e Luc. 4. 19.

Similiter Tertullianus lib. contra Iudæos cap. VIII: *Quintodecimo* (Tiberii Cæſaris) *anno paſſus eſt Chriſtus, annos habens quaſi* XXX, *cum pateretur.* Quæ ex Tertulliano ſimiliter adducit B. Hieronymus in Danielem cap. IX *f*. Ut Iulianum Pomerium Toletanum, atque alios, taceam. Eandemque Tertulliano opinionem tribuit Euſebius Cæſarienſis. Ut planè audiendus non ſit auctor Gloſſæ Ordinariæ; quando ſic adducit Tertulliani verba, quaſi antiquus ille Theologus ſenſerit, quod receptæ erat opinionis, cùm Gloſſæ ſcriptor viveret. Nam refert verba truncatis illis, *cum pateretur*, &, pro *paſſus eſt*, reponit, *baptizatus eſt.*

f Pag. 594 col. 2. edit. Froben. a. 1553.

Eodem Tertulliani capite alter etiam locus eſt, his verbis: *Quæ paſſio hujus exterminii intra tempora* LXX *hebdomadum perfecta eſt ſub Tiberio Cæſare, Coſſ. Rubellio Gemino, & Fuſio Gemino, menſe Martio, temporibus Paſchæ, die* VIII *Kal. Aprilium; die primâ azymorum, quo agnum ut occiderent, à Moſe fuerat præceptum.* Quodque de VIII Kal. April. dicitur id conſonum etiam Actis Pilati ad Tiberium de Chriſto tranſmiſſis: ſi verè ea habuere Teſſares-cædecatitæ. Epiphanii quidem de iſtoc verba ſunt hujuſcemodi, hæreſi L *g*: Ἀπὸ τῶν Ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦσι τὴν ἀκρίβειαν εὑρηκέναι, ἐν οἷς ἐμφέρεται, τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸν Σωτῆρα πεπονθέναι. *Ex Actis Pilati gloriantur ſe accuratam iſtius rationem reperiſſe: ut in quibus referatur, Salvatorem eſſe paſſum* VIII *Kal. April.* Addit, ſe vidiſſe Acta Pilati alia, in quibus paſſio Chriſti referatur ad XV Kal. April. Ut miter, Ioſephum Scaligerum ob illa ex Actis Pilati priùs relata, Epiphanium culpare. Sic enim ſcribit in ſecundo De Emendatione temporum, cap. de cyclo Iudæorum Karraim *a*: *Porrà perperam ſcribit Epiphanius*, τεσσαρεσκαιδεκατίτας *gloriari ſolitos, ſe compertum habere ex Actis Pilati, Chriſtum paſſum fuiſſe* VIII *Kal. Aprilis: cujus opinionis fuit Auguſtinus. Sed qui hoc potuit? cùm neomenia Niſan incidat in* XII *Martii, quoties* XXV *Martii eſt* XIV *Niſan.* Sanè non hoc perperàm Epiphanius de gloriatione eorum ſcribit: ſeu verè, ſeu falsò illi de Pilati Actis fuerint gloriati. Siquid hic erroneum, Quartadecimanorum, non Epiphanii, fuerit culpa. Quid quòd VIII Kal. April. etiam Cappadoces Chriſtum credidere paſſum? ut ibidem Epiphanius ſubjungit. Imò & Hiſpani, Galli, Britanni, hanc opinionem fuere ſecuti olim: quâ de re jam ante Sigebertum, & alios, Beda lib. II Hiſt. Eccleſ. cap. III, & lib. V, cap. XVI. Quodque non ſatis Scaliger attendit, firmatur ea opinio Octaeteride; quæ Iudæis in uſu tunc erat. Sed jam à Tertulliano ad alios longiùs me digreſſum ſentio.

g Pag. 410. edit. Pariſ. a. 1622.
a P. 145. edit. Raphaleng.

Venio igitur ad Origenem; qui, quâ ætate claruit Tertullianus, florere & ipſe, Severi puta temporibus, cœpit, & ultra Decii tempora pertigit. Ejus eſt lib. IV περὶ ἀρχῶν cap. I: *Anno, & aliquot menſibus, docuit.* Ubi ultra annum id ſpatium ſignat, quod eſt uſque ad Paſcha σταυρώσιμον *b*.

b Quod ſub crucifixionem Chriſti contigit.

Iulii quoque Africani hæc verba ſunt apud B. Hieronymum in cap. IX Danielis *c*: *Atque exinde uſque ad annum quintumdecimum Tiberii Cæſaris, quando paſſus eſt Chriſtus, numerantur anni ſexaginta.* Hoc ipſum claré traditum Lactantio Firmiano lib. IV, cap. X. Atque idem addit, crucifixum duobus Geminis coſs. X Kal. April. Etiam paſſum XV Tiberii, Geminis coſs. legas apud Auguſtinum lib. XVIII de Civit. Dei cap. ult. & lib. IV de Trinitate cap. V; item Sulpicium Severum lib. II Hiſt. Sacræ. Adhæc Proſper Aquitanicus lib. I de Prædict. cap. VII, anno trigeſimo ſtatuit crucifixum. Etiam colligere hoc eſt eorum ex opinione, qui XLII annos computant à morte Chriſti, uſque ad Hieroſolymæ excidium. Inque his eſt Origenes lib. IV κατὰ Κέλσου ἀληθοῦς λόγου *d*: (ſic opus illud aureum, nec facilè unquam ſatis laudandum, in nonnullis inſcribitur libris *e*) Τεσσαράκοντα γὰρ ἔτη καὶ δύο, οἶμαι, ἀφ' οὗ ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν γεγόνασιν ἐπὶ τὴν Ἱεροσολύμων καθαίρεσιν. *Nam quadraginta duo anni, ut reor, interceſſerunt inter Ieſu Chriſti crucem, & deleta Hieroſolyma.*

c P. 593. col. 2. edit. Froben. a. 1553.
d Veri adverſus Celſum ſermonis.
e P. 180. edit. Haſcheliana ſive Auguſtana.

XVIII.

Hac de opinione eâ, quam maximè probem. A qua ſi recedere ſit animus, ad nullam potiùs dilabar, quàm illam, biennium & paucos menſes duráſſe λειτουργίαν *f Chriſti: quod à veritate proximè recedit, & veterum multorum nititur auctoritate.*

f Suſcepti muneris adminiſtrationem.

VOluit hoc B. Hieronymus in cap. IX *g* Danielis, ubi legas: *Iuxta Ioannem Euangeliſtam per tria paſchata duos poſtea implevit annos.* Sic tria complerit Paſchata; atque id Paſcha, de quo Ioannes cap. VI, habendum ſit diverſum ab illo, quod σταυρώσιμον *h* dicitur. Facileque huic ſubſcribent ſententiæ, quibus durius videtur, quod de ὑστέρῳ πρωτέρῳ *i* in cap. VI admiſſo, ſuperiùs dicebamus. Etiam ante Hieronymum ſimiliter Epiphanius hæreſi LI, quæ eſt Alogorum: ubi Dominum, quem natum ſtatuit VI Ianuarii, vixiſſe ait annos XXXII, & dies LXXIV: quot nempe dies à natali ad Paſcha excurrunt. Ibidem refert, ſub duobus Geminis baptizatum; iis ſucceſſiſſe Rufum, ac Rubellionem; his Vinicium, ac Longinum; ac ſub illis paſſum *k*

g P. 594. col. 2. edit. Froben. a. 1553.
h Crucifixionis.
i Inverſo dicendi ordine.
k P. 470. edit. Pariſ.

ſum

a P. 446. ſum eſſe Chriſtum. Inde ſubdit *a*: Καὶ ἐλήλεγκται τούτων ἡ πλάνη, διελεγχομένης σαφῶς τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν διδασκαλίας, ὡς οὐ μόνον δύο χρόνων ἀριθμὸς πασχῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐμφέρεται, ἀλλὰ καὶ τριῶν· *Hinc eorum arguitur error, clareque invenitur veritatis doctrina, non duo ſolùm Paſchata in Scripturis referri, ſed tria.*
b P. 452. Et aliquanto pòſt *b*: Δύο πάσχατα μὲν μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὁ Σωτὴρ ποιεῖται, καὶ τῷ τρίτῳ πάσχει· *Duo paſchata poſt prædicationis exordium celebrata ſunt à Servatore: tertio deinde eſt paſſus.* Sed & lib. I hæ-
c Pag 48 edit. Paris. a. 1622. reſ. XX *c* narrat, Chriſtum prædicâſſe annum unum, nullo contradicente, ſeu Iudæo, ſeu Samaritano, ſeu Gentili: alterum, obtrectantibus multis: tertio autem paſſum eſſe. Idem legas hæreſi LI, quæ eſt Alogo-
d P. 450. rum *d*. Euſebii eadem mens fuit. Sed hanc ſi ſententiam tueamur, non incidet Paſcha in feriam ſextam; ſive Octaëridem Iudaicam, ſive periodum Calippicam attendas. Nec aliter huic occurrere difficultati liceat, quàm ſi dicas cum Epiphanio, Iudæos eo tempore vitioſâ uſos computatione fuiſſe. Sed faciliùs iſti ſubſcripſero, ſi diecula error foret: nunc, qui, ejus ſunt ſententiæ, triduo, vel pluribus erratum eſſe diebus, agnoſcunt ipſi. Credo, ſacerdotes Iudaicos non ita fuiſſe ignaros curſus Solaris, & Lunaris: adhæc ſaltem Iudæi, qui Babylone, vel Alexandriæ agerent, tam ſpiſſi Hieroſolymitanos commonuiſſent erroris; nec hi, ut puto, corrigere neglexiſſent.

XIX.

Non deſunt tamen, qui toto ajunt triennio prædicâſſe.
e Chriſti crucifixi. *& iis menſibus, qui ulterius ad paſcha σωτήριον e acceſſere. Itaque inter paſcha, de quo unus agit Ioannes cap. II, & illud σωτήριον, de quo Euangeliſtæ loquuntur univerſi, non ſolum interponunt illud, de quo, ex eorum ſententia, Ioannes VI; ſed alterum etiam, de quo Ioannes V.*

DE triennio quidem nituntur auctoritate B. Ignatii epiſt. ad Trallianos, ubi diſputans adverſus eos, qui
f Opinione hominum. non verè, ſed δοκήσει *f* ſolùm, à Chriſto omnia peracta dicerent, tranſactis annis triginta toto ait prædicâſſe triennio. Verba ejus ſunt: καὶ τρεῖς δεκάδας ἐτῶν πολιτευσάμενος, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου ἀληθῶς, καὶ οὐ δοκήσει. καὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ποιήσας σημεῖα, καὶ τέρατα, ἐσταυρώθη ἀληθῶς, οὐ δοκήσει, οὐ φαντασίᾳ, οὐκ ἀπάτῃ. *Ac tribus decenniis inter homines verſatus, à Ioanne eſt verè baptizatus, non verò opinione hominum duntaxat. Cumque triennium prædicâſſet Euangelium, & ſigna, ac prodigia feciſſet; crucifixus eſt verè, non opinione, non imaginatione ſolâ, vel impoſturâ.* Nec tamen triennium ſolum intellexit Ignatius, ſi voluit, Chriſtum eſſe baptizatum VIII Id. Ian. Nam cùm ex Scripturis liqueat, paſſum eſſe poſtridie, quàm Paſcha celebrâſſet; omnino ad triennium addi oportet menſes eos, qui ab anni initio uſque ad paſcha intercedunt. Ita paſchata à baptiſmo quatuor fuerint: ac præter σωτήριον, & illud Ioannis cap. II, atque iſtoc Ioan. VI; etiam pro paſchate haberi debeat feſtum illud, de quo agitur Ioannis V. Eamque ſententiam amplexus eſt ex antiquis B. Irenæus lib. II adverſus hæreſes cap. XXIX. Verba accipe: *Poſthac iterum ſecundâ vice adſcendit ad diem feſtum Paſcha in Ieruſalem; quando paralyticum, qui juxta natatoriam jacebat triginta octo annos, curavit.* Rupertus Tuitienſis ſimiliter ad memoratum Ioannis locum: *Hic Euangeliſta Paſchale feſtum*
g In Concordia Euangel. *non apertè exprimit, dum dicit indefinitè, Erat dies feſtus Iudæorum, & adſcendit Ieſus Ieroſolymam: ſed*
h Ad an. 31. *ex ſuperioribus feſtum Paſchale fuiſſe, colligitur.* Hanc etiam opinionem ſequuntur Toſtatus ſecundâ parte Defenſorii, Paulus Middelburgenſis in ſua Paulina, Mariana in Diario vitæ Chriſti, Salmero Prolegomeno XXXIX:
i Ad eundem annum. item Toletus, Ianſenius *g*, Baronius *h*, Salianus *i*, ac tot alii. Nec dubitandum, quin ante hos idem voluerint Faſti Siculi, ſive potiùs Chronicon Alexandrinum. Nam cùm quartum ei ſtatuatur τὸ σωτήριον; tertium, de quo Ioannis VI, omnino ei primum illud fuerit, de quo Ioan. cap. II; ſecundum, de quo Ioannis cap. V. Sed ſuperiùs diximus, potiùs fuiſſe feſtum Pentecoſtes: veriſimiliùs ſanè, quàm id Encæniorum fuiſſe, aliqui putant: in his Cajetanus in Ioan. cap. V, & Melchior Canus Locorum Commun. lib. X, cap. V.

XX.

Imò neque deſunt, qui quinque putent paſchata à baptiſmo ad mortem intercedere: poſtremumque fuiſſe anno Tiberii undevigeſimo. Hi eo ſe tuentur, quòd tum in feriam ſextam Paſcha inciderit. Quippe, inquiunt, anno Tiberii XVI Iuliano, Paſcha incurrit in diem VIII Apr. feriam VII. Anno Tiberii XVII incidit in XXVII Martii, fer. III. Anno Tiberii XVIII, in XV April. feriam III. At anno Tiberii XIX plenilunium erat feria VI: indeque paſcha ex conſuetudine à Iudæis rejectum eſt in feriam VII: quod examuſſim reſpondet Euangeliſtis; qui docent, Chriſtum quidem feria VI, ſed proceres Iudæorum feria VII, Paſcha ſuum celebraſſe.

VIde de his fuſiùs diſſerentem Sethum Calviſium, Iſagoges Chronologicæ cap. ult. Et majoris hæc momenti forent, niſi Iudæi non tam periodum Calippicam attendiſſent, quàm octaëteridem; ut diximus.

XXI.

Alii, ſed Græci, utuntur hoc argumento, quòd, quâ die eſt natus, eâdem à Magis eſt viſitatus; quâ viſitatus ab his, eâdem baptizatus; quâ baptizatus, eadem primum fecit miraculum in Cana Galilææ.

SAnè Græci VIII Idus Ian. natum putant: ac in eundem diem, primum referunt miraculum. Epiphanius hæreſi Alogorum, quæ eſt LI *a*: Ἐν αὐτῇ γὰρ δὴ εὑρίσκεται τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως πεποιηκὼς τὸ πρῶτον πάλιν σημεῖον τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον, ἐν τῷ πληρῶσαι αὐτὸν τριάκοντα ἔτη. *Siquidem eâpſe die, qua natus fuerat ſecundùm carnem, comperitur primum feciſſe miraculum, aquam convertendo in vinum, cum jam compleſſet annos XXX.* Atque idem poſtea etiam repetit *b*. a P. 439. edit. Pariſ. b P. 451.

XXII.

Eodem autem modo hinc plura adſtruunt paſchata, ac Latinorum illi, qui, de ſolo natali diſſentientes, idem de cæteris colligunt è ritu Eccleſiæ Romanæ: in qua chorus VIII Idus Ian. ſic canit: Tribus miraculis ornatum ſanctum diem colimus: hodie ſtella Magos duxit ad præſepium: hodie vinum ex aqua factum eſt ad nuptias: hodie in Iordane à Ioanne Chriſtus baptizari voluit. *Hic aiunt tria enumerari, quæ eodem die ſunt annis facta diverſis. Nam, inquiunt, uti alius fuit annus, quo Magi Chriſtum adorarunt adhuc in præſepi conſtitutum: alius, quo baptizatus à Ioanne, & vox Patris è cælis eſt audita de Filio dilecto: ita & eſt alius, quo primum fecit miraculum in nuptiis Canæ Galilææ. Quomodo annus intercurrerit inter baptiſmum in Iordane, & miraculum in Cana: qui annus cum paſchate caruiſſe non poſſit; conſequitur, & paſcha aliquod à baptiſmate ante miraculum illud anteceſſiſſe; cujus non meminerit Ioannes.*

ATque hoc paſcha agnoſcunt Alcuinus de Eccleſiaſticis Offic. cap. de Baptiſmo Domini, Rupertus Tuitienſis

ius in Ioa. cap. IV, & lib. III de Div. Offic. cap. XXIV, Bernardus ſerm. I de Epiphania, Petrus Trecenſis Scholaſt. Hiſt. cap. XXXVII, Vincentius Bellovac. lib. VII cap. VII, Thomas Aquinas in Ioa. cap. II lect. I, Ludolphus Saxo de vita Chriſti, Simon de Caſſia lib. de geſtis Domini Salvatoris, Antoninus III Part. Tit. V cap. I: ut mittam Cajetanum, Melchiorem Canum, Sigonium, Genebrardum, Suarium *a*, Marianam *b*, Barradium *c*, Salianum *d*, cæteroſque.

a Diſput. 30. ſect. 3. & diſp. 4. ſect. 1
b Opuſc. de die mortis Chriſti.
c Tom. 2. lib. 6. cap. 1.
d Ad. an. Dom. 29.

XXIII.

Sed argumentum, quo omnes iſti nituntur, valde eſt infirmum. Neque enim veteres eò horum trium memoriam (quem ritum eſſe valde antiquum, agnoſcimus) eodem celebrarunt die, quòd uno illa die peracta eſſe, exiſtimarent: ſed quia omnia Ἐπιφανείας, ſive apparitionis nomine aptè ſatis comprehenderentur. Nam & majeſtas Chriſti apparuit ex Magorum adoratione, & ex voce cœlitus auditâ, cum in Iordane baptizaretur, & ex miraculo primo in Cana Galilææ facto. Unum ex tribus VIII Idus Ian. credebant eveniſſe: ſed fatebantur, quod illud potiſſimum foret, ſe ignorare.

AUdiamus B. Auguſtinum Serm. XXVII de Temp. *Licet de ſolemnitate hujus diei veterum diverſa ſit traditio; una tamen ſancta devotionis eſt fides. Nam quamvis nonnulli Dominum noſtrum, ſtellâ duce, à Magis exiſtiment adoratum; alii aſſerant aquam in vinum mutâſſe; quidam verò à Ioanne baptizatum eſſe confirment: in omnibus tamen Dei filius creditur, in omnibus feſtivitas eſt vera.* Et ejuſdem ætatis ſcriptor Maximus Taurinenſis, ſerm. de Epiphania: *In hac, dilectiſſimi, celebritate, ſicut relatu paterna traditionis inſtruimur, multiplici eſt feſtivitate lætandum. Ferunt enim Chriſtum hodie, vel ſtellâ duce à Gentibus adoratum; vel invitatum ad nuptias, aquam vertiſſe in vinum; vel, ſuſcepto à Ioanne baptiſmate, Iordanis fluenta conſecrâſſe. Sed, quid potiſſimum hoc factum ſit die, noverit, qui fecit.* Dubitâſſe etiam videmus S. Paullinum in Natali S. Felicis, Eucherium Lugdunenſem, (qui perperam dicitur Euſebius Emiſenus) hom. de Epiphaniâ, & Iſidorum de Offic. Eccleſ. cap. XXVI.

XXIV.

Sunt & alia, quæ obſtare utrique huic ſententiæ videantur; & illi inquam, quâ paſchata quatuor à baptiſmo ſtatuuntur, ac mortuus creditur Chriſtus anno æra vulgaris XXXI, ſive Iuliano LXXVI, Tiberii XVIII; & alteri, quâ paſcha celebrâſſe quinquies, ac mortuus demum putatur anno æra vulgaris XXXII, Iuliano LXXVII, Tiberii XIX. In iis eſt iſtoc, quòd ante hoc tempus interfectus ſit Ælius Seianus: quem poſt mortem Chriſti vixiſſe, non poſſumus negare; ſi is, ut à veteribus proditum fuit, Tiberio reſtiterit, Actis Pilati de Chriſti miraculis, ac reſurrectione, edocto; ac propterea hoc agenti in Senatu, ut Chriſtus in Deorum numerum referretur.

NArrat hiſtoriam Oroſius lib. VII cap. IV: *At poſtquam paſſus eſt Dominus Chriſtus, atque à mortuis reſurrexit, & diſcipulos ſuos ad prædicandum dimiſit: Pilatus, Præſes Palæſtinæ provinciæ, ad Tiberium Imperatorem, atque ad Senatum, retulit de Paſſione, & Reſurrectione Chriſti, conſequentibuſque virtutibus; quæ, vel per ipſum palam facta fuerant, vel per diſcipulos ipſius in nomine ejus fiebant; & de eo, quòd, certatim creſcente plurimorum fide, Deus crederetur. Tiberius cum ſuffragio magni favoris retulit ad Senatum, ut Chriſtus Deus haberetur. Senatus, indignatione motus, cur non ſibi priùs, ſecundum morem, delatum eſſet, ut de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret; conſecrationem Chriſti recuſavit, edictoque conſtituit, exterminandos eſſe Urbe Chriſtianos: præcipuè cùm & Seianus, Præfectus Tiberii, ſuſcipiendæ religioni obſtinatiſſimè contradiceret. Tiberius tamen edicto accuſatoribus Chriſtianorum mortem comminatus eſt.* Occiſus verò Seianus in conſulatu ſuo, quem cum Tiberio gerebat, anno æræ vulgaris XXXI, Iuliano LXXVI, Tiberii XVIII; ut cognoſcere eſt ex Dionis lib. LVIII. Atque idem oſtendit marmorea tabula, quâ Interamnates, anno ſequenti, gratulati ſunt Tiberio de cæde Seiani. Ejus lapidis, qui in Umbria eſt Interamnæ, in baſilica Epiſcopali, inſcriptio eſt ejuſmodi *a*:

a Inſcriptionum Gruterianarum pag. 113. num. 2. & Smetio.

SALUTI PERPETUÆ AUGUSTÆ
LIBERTATIQUE PUBLICÆ
POPULI ROMANI

GENIO MUNICIPI ANNO POST
INTERAMNAM CONDITAM
DCCIIII AD CN. DOMITIUM
AHENOBARBUM - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - COS

PROVIDENTIÆ TI. CÆSARIS AUGUSTI NATI AD ÆTERNITATEM
ROMANI NOMINIS SUBLATO HOSTE PERNICIOSISSIMO P. R.
FAUSTUS TITIUS LIBERALIS VI. VIR. AUG. ITER
a P. S. F. C.

ERaſum nomen alterius conſulis. Qui non eſt A. Vitellius, quod Scaligero ſcriptum in ſecundo de Emendatione Temporum, cap de Primis Palilibus Urbis *b*. Is enim in honore iſto eſt mortuus; ut, cur nomen eraderetur, nihil fuerit cauſſæ. Sed eſt ille, qui ei ſuffectus, M. Furius Camillus Scribonianus. Hic enim novennio pòſt Dalmatiæ præfectus, Annei Vinciani hortatu à Cæſare Claudio defecit, ac legiones in ſuum jurare nomen compulit: eoque hoſtis judicatus, à ſuis verò deſertus, in Iſſam ſe inſulam recipiens, voluntariâ morte obiit: ut ex Tranquillo, & Dione, cognoſcimus. Hujus propterea nomen eradi meruit. Ut ad priorem annum redeam, conſulatum Seianus non ultra Idus Majas geſſit. Nam exinde in locum Tiberii, & Seiani, ſuffecti fuere C. Memmius Regulus, & Fulcinius Trio: ut ab eodem Dione traditum fuit. Id dicebamus contigiſſe anno æræ vulgaris XXXI: ut, ſi fortè eo anno, quod vix videtur, ſaltem non anno ejus æræ XXXII, aut XXXIII, Tiberio ſe, de Chriſto referenti, oppoſuiſſe in Senatu poſſit. Nimium tamen in hoc argumento ponere fiduciæ nolim: quando primus, qui hoc de Tiberio narret, (ex iis ſaltem, quos nunc habemus) Tertullianus eſt Apologetici cap. V. Proximus eſt Euſebius, qui nec ipſe aliquid de Seiano intexit. Quid quòd in Chronicis hæc refert ad annum Tiberii XXII, ſive æræ vulgaris XXXVI: ac Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. II cap. II mox à reſurrectione Chriſti hæc ait contigiſſe? ut nec ſecum conveniat. Interea qui ſciat, ut procuratores provinciarum debuerint quotannis Cæſarem de memorabilibus quibuſque facere certiorem, facilè videt, parum eſſe veriſimile, Pilatum illa de Chriſto in tam longum tempus distuliſſe. Sed ſi mox à reſurrectione indicium Cæſari fecit; neque tum Chriſtianum nomen extra provinciam Syriam exierat: quid attinebat, Senatum facere decre-

a Hærent viri docti, quid ſignificent extremæ quatuor literæ. ego eas ſic interpretor: proprio ſumptu ſfecit curavit. Sic in aliis inſcript. P. S. F. hoc eſt, pro propria ſumptu fecit.
b P. 362 edit. Raphaleng.

tum de exterminandis Urbe Chriſtianis: qui eo tempore in Urbe videntur fuiſſe nulli? Quare in hac narratione prudentiam Oroſii cogor deſiderare: neque tam in iſto fiduciam cauſſæ pono, cùm Chriſtum nego à baptiſmate quinque, vel etiam quatuor paſchata tranſegiſſe; quàm partim iſto, quòd Scriptura ſummùm trium; ſed, ut potiùs cenſeo, duûm tantùm paſchatum meminerit; partim, quòd etiam hæc ſententia optimè conveniat cum Octaëteride Iudæis uſurpatâ; partim denique, quòd Clemens Alexandrinos, Tertullianus, Origenes, & Iulius Africanus, aliique, à vetuſtate & doctrina commendatiſſimi, in eâdem nobiſcum fuerint ſententia. Atque hæc ſi placeat, eſt quòd gaudeam. Sin aliter, cogitemus pariter humanarum mentium caliginem: ob quam plurimum magno multorum molimine opus eſt ad eruendam veritatem; ut quam in altiſſimo ſæpius puteo abditam eſſe, non injuriâ è gentium philoſophis dixerit *a* Abderita Democritus. Sanè ſi uſpiam, in temporum id ratione locum habet: ut de ejuſmodi argumento verè poſſis dicere, quod in re alia olim Lucius Seneca *b*: *Levium metallorum fructum in ſummo eſſe: illa opulentiſſima eſſe, quorum in alto latet vena, aſſiduè plenius reſponſura fodienti.*

a Cicero lib. 1. & 2 Academ. Quæſt.
b Epiſt. 23.

F I N I S.

I N.

Digitized by Google

INDEX

EORUM, QUÆ

DISSERTATIONE

DE

GENERE JESU CHRISTI,

ET

SEQUENTIBUS CONTINENTUR.

Numerus Romanus, qui prior, Theſin: barbaricus, qui poſterior, paginam, littera a, *primam*, b, *ſecundam columnam deſignat.*

N. *ſignificat Diſſertationis prioris partem priorem, quæ eſt de Natali anno Domini.*

M. *deſignat ejuſce Diſſertationis partem alteram, quæ eſt de Menſe dieque natali.*

P. *notat Diſſertationem alteram de Paſſione Dominicâ.*

A.

Aaronis poſteritas à Davide in xxiv diviſa familias: quarum unaquæque ſuam hebdomadem in ſacris adminiſtrandis obſervaret, M. iv. 78. b. 79. a

Ægyptiaci anni unde incipiant. N. vi 60. a. xlii. 75. a

Æra Chriſti. *Vide* Chriſtus natus.

Agnatis nubebant virgines ἐπίκληροι, & unde ea conſuetudo. xi. 51. a

Alexandrinum Chronicum, ſeu Faſti Siculi. N. xli. 73. b

Alphonſus Toſtatus quid de paſſionis die ſenſerit, & qua occaſione ſuum ſcripſerit (ut vocat) Defenſorium. P. vii. 84. a. b

Amram, juxta Muhammedanos, B. Virginis pater fuit; pronepos autem Regis Davidis. ii 63. a. Quantum temporis intervallum ponant inter hunc Amram, & illum Amram, qui Moſis erat pater *ibid.* Sententia eorum excuſſa. *ibid.*

Anatolii, & Agathobuli, ſententia, non poſſe paſcha celebrari, niſi à verno æquinoctio. P. xiv. 85. b

Anna, B. Virginis mater, è qua tribu fuerit. xvii. 52. a. Quia dies Conceptionis ejus memorandæ ſtatutus ſit ſollemnis in Eccleſiis, tum Orientis, tum Occidentis; quando item ejus dormitio celebrata. iv. 60 b. Quando videatur Conceptionis feſtum inductum. *ibid.*

Anni Auguſti. *Vide* Auguſti anni.

Anni Juliani. *Vide* Juliani anni.

Anni mundi aliter numerantur ſecundùm codices Hebræos, quam lxx interpretes: quos ſequuntur Patres, ac Concilia; quamquam verò Concilia in eo annis amplius MCC abeant ab Hebræis; gravis tamen cauſſa fuit, cur ſecundùm lxx numerarent. N. xlv, xlvi. 77. b

Annus Judaicus vel ſacer eſt, cui initium à Martio; vel civilis, qui à Septembri incipit; ut Antiochenus ſive Syriacus ab Octobri N. xxxv. 72. b

Antiocheni quando annum incipiant P. iii. 82. b

Aquilo, pro Chaldæa. N. xxiii. 69. a

Archelaus Dioni dictus *Herodes Palæſtinus*. N. xvi. 65. a. Quando bona ejus fiſco adjudicata, ipſe relegatus Viennam. *ibid.*

Ἀρχόμενος B. Lucæ cap iii non referri ad ætatem Chriſti, ſed ejus miniſterium N. xxxviii. 73. a. b

Athenis ſororem germanam; Spartæ, uterinam ducere licebat. vii. 57. b

Auguſti anni quadrifariam numerantur: quia vel inchoant à nece Cæſaris, vel à triumviratu, vel à victoria Actiaca, vel à morte Antonii ac Cleopatræ. N. x 65. a. xl. 74. a xlii. 75 a

Aureus numerus quis, & unde ſic dictus. N. iv. 66. a

B.

Baronius ſtatuit, Chriſtum biennio eſſe natum ante æram Chriſti vulgarem, ſed perperam, at hanc æram cum vulgari quodammodo conciliet, dum faſta conſulum eo Probi Imp. temporibus eraſit. N. xi. 67. a

Barpanther, ſecundum Damaſcenum, dictus pater B. Virginis, avus Jeſu. ii. 62. b. 63. a

Bartholomæi Apoſtoli iter ad Indos, quibus detulit Evangelium à Matthæo ſcriptum Hebraicè. i. 54. a

Beda, & Dionyſius, quatenus in æra Chriſti conveniant, ac diſſentiant; & unde is ſit diſſenſus. N. iii. 65. a. b

Bethlehemitici infantes quando occiſi N. xxxiv. 71 b

Bethſaidæ unde nomen *Julia* datum. N. xvi 68. b

C.

Cainan in genealogia Chriſti non videtur appoſitus à Luca; ſed à librariis. v. 57. a. & iii. 59 b. 60. a

Camelorum quanta celeritas. N. xxiv. 69. b

Canon Hebræus. *Vide* Judæus canon.

Capelli de natali Chriſti anno opinio. N. xiv. 67. a

Cappadoces, & Teſſareſcædecatitæ, conveniebant in eo, quòd Chriſtus fuerit paſſus viii Kal. April. P. xvii. 87. a. b

Caſſiodori ſententia de natali anno Chriſti, & in quo peccârit. N. xlii. 76. a

Chriſtophori à Caſtro liber de Deipara. iv 61. a

Chriſtus natus, ſecundùm Dionyſium, xlv anno Juliano. N. ii. 65. a. Sed, ſecundùm Bedam, æra Chriſti incipit anno Juliano xlvi; & unde ea diverſitas. iii, 65 b. Quotus is ſit annus periodi Julianæ. iv. *ibid.* Cui Olympiadico, vel Ægyptiaco anno id tempus reſpondeat. v. 66. a. vi. *ibid.* Hanc æram nemo veterum ſecutus. xii. 67. a. Solis argumentis refellitur: ac primùm, quòd is natus eſſet poſt mortem Herodis; quod Scripturis plane repugnat. xv. 67 a. b. Eadem firmantur annis Archelai xvi. 67. b. Item annis Philippi tetrarchæ. 68. a. Adhæc S. Patrum auctoritate xlii. 74. b. 75 a. Quàm recens opinio vulgaris de natali anno Chriſti. xliii. 76. b. Septennio, vel octennio poſt natum, ajunt Græci poſteriores. vii. 66. b. Viginti duobus annis ante æram vulgarem natum ſtatuunt Marianus Scotus, Sigebertus, & Matthæus Pariſius. vii. *ibid.* Anno uno ante æram receptam, Onuphrius, Pererius, Mariana. x. *ibid.* Biennio priùs Caſſiodorus, Scaliger, Baronius. xi. *ibid.* Triennio antè Sulpicius Severus xi. *ibid.* Quadriennio antè Dekerius, & Petavius. xiii. 67 a. Quinquennio antè Keplerus, & Lud. Capellus. xiv. *ibid.* Onuphrii ſententia expenditur. xliii. 76. b. Item Dekerii. *ibid.* Kepleri. 77. a. Etſi verò vulgaris Chriſti æra biennio minimùm aberret: non tamen recedendum ab ea in privatis, vel publicis inſtrumentis. xliv. *ibid.*

Chriſtus quo menſe ac die natus ſit, quintuplex eſt ſententia. Prima Eccleſiæ Romanæ, eademque B. Chryſoſtomi; ut ſit natus viii Kal. Januar. M. i. 78. a. Eaque opinio eo niti putatur, quòd Chriſti natalis ſex menſibus poſterior fuerit natali Joannis Baptiſtæ: is autem cognoſcatur ex eo, quòd pater Zacharias ſummus fuerit ſacerdos; qui in feſto Expiationis ab Angelo ſit edoctus, mox concepturam uxorem. ii. *ibid.* Sed obſtare his, quòd Eccleſia Alexandrina celebret Baptiſtæ natalem in Aprili: quomodo Chriſtus natus foret in Octobri. iii. 78. b. Præcipuè verò officere, quod Zacharias non fuerit Pontifex Maximus. iv. *ibid.* Atque ut fuiſſet Pontifex ſummus, ſic quoque anticipaturum Chriſti natalem. 79. a. Altera eſt opinio Orientalium, & Græcorum, qui Jeſum natum ajunt vi Januarii;

rit; & quomodo id tempus aliarum gentium menſibus reſpondeat, ex Epiphanio oſtenſum. v 79. b. Videtque & eam opinionem vetuſtam. vi. ibid. Imò Conſtantinopolitanos non multo ante annum Chriſti quadringenteſimum eam deſeruiſſe opinionem, illamque Occidentalium antea memoratam recepiſſe. vii. ibid. & 80. a. Etiam Hieroſolymitanam Eccleſiam ſic ſentiſſe: quæ videtur, quia B. Virgo in Judæa peperit, meliùs diem natalem noviſſe. viii. ibid. Quomodo huic argumento occurrerit Latinus ſcriptor ſub nomine Chryſoſtomi. ibid. Tertia, quartaque, opinio fuit veterum Ægyptiorum; quorum alii natum putarunt vergente Aprili, alii vergente Majo. ix. 80. b. Quinta eſt ſententia Joſephi Scaligeri, qui natum credidit in fine Septembris, vel initio Octobris: eamque opinionem adſtruere conabatur ex tempora, quo Judas Maccabæus ſacrificiorum ἐφημερίας inſtauravit. xi. ibid. & 81. a. Sed ex ἐφημερίαις iſtis parum ſolidè aliquid colligi xii. 81. b. Nempe quia incertum, an, cum Judas Maccabæus cultum red ait, ἐφημερίας iterum cœperint à familia Abiæ, an ubi fuerant interruptæ. xi. 80. a. Parùm etiam firmum videri, quòd Scaliger ex itineris incommoditate, nocturniſque excubiis, colligit, natalem Chriſti non incidiſſe in tempus hibernum xiii. 80 b

Chriſtus quot annorum fuerit, cum Evangelium cœpit prædicare. N. xxv. 72 b

Chriſtus quo anno, menſe, die paſſus ſit, ſi Bedam audimus, ſtatui nequit, niſi eo tempore, in quo concurrant hæc tria; primùm, ut Tiberius imperârit, Pilatus Judææ fuerit procurator: deinde, quo tria fuerint paſ bata à Chriſto poſt baptiſmum peracta: adhæc quo paſcha inciderit in feriam ſextam. P. i. 82. a. quartum etiam apud Bedam additur, ut is dies paſchalis inciderit in xxv Martii. ii. ibid. Ex hiſce quatuor ſecundum rejicitur; quia non tria, ſed duo, a cœpto miniſterio paſchata Chriſtus exegerit. iii. ibid. Hoc pacto incideret paſſionem Chriſti in annum Julianum quartum ſupra ſexagesimum. iii. ibid. At primùm quidem, Chriſtum ſoiſſe paſſum Tiberii, & Pilati tempora, oſtenſum iv. 83 a. Deinde demonſtratum, ex veterum opinione, mortuum eſſe Chriſtum, duobus ſolùm paſchatis à miniſterii initio expletis. v. 83 b. Hinc probatur, incidiſſe paſſionem in xxv Martii. vi 84. a. Interim aliud viſum ex antiquis Theophilo, & Synodo Cæſarienſi: ex junioribus, Alphonſo Toſtato: at non item Mariano Scoto, vel Sigeberto. vii. 84. b. De quarto convenire. ſolùm diſputari, utrum Chriſtus, ac Judæi, eodem die Paſcha celebrarint; an diverſo: poſterius placuiſſe Paulo Burgenſi: prius Toſtato viii. ibid. Ortam eſſe hanc controverſiam ex eo, quia pugnare inter ſe videantur Evangeliſtæ. ix. ibid Acceſſum iis, quibus diverſo videantur tempore celebrâſſe. ibid Latinos putaſſe, non eſſe celebratum tempore legitimo à Judæis: Græcos exiſtimaſſe, à Judæis eſſe Legem violatam. x. 85. a. Græci refelluntur xi. ibid item Latini. xii. ibid. Ex multorum opinione, Chriſtum pridie Paſcha celebraſſe ex lege Moſaica: poſtridie Judæos, ex traditione quadam, qua jubebantur, ſi paſcha incidiſſet in feriam ſextam, rejicere illud in feriam ſeptimam. xiii. 85. b Huic obſtare, quòd multo poſt Chriſti tempora conſuetudo ea demum obtinuerit. xiv. ibid. Eoque veram diverſitatis cauſſam videri, quòd Chriſtus ex lege Moſaica obſervârit veſperam diei decimæquartæ menſis Niſan: Judæi proceres an verno æquinoctio attenderint emendationem anni Julianam, quam Auguſti, & Herodis, mandato receperant. xiv. ibid. Hæc conciliatio adſtruitur ex eo, quod Judæi octaeterida obſervarent, priuſquam ſequerentur Julianam faſtorum emendationem. xvi. 86. a. b. Chriſtum omniſi annum unum, & aliquot menſes, prædicaſſe, adſtruitur ex Clemente Alexandrino, Tertulliano, Origene, & Julio Africano. xvii. 87. a. b. Satem non videri diutiùs biennio, & aliquot menſibus, prædicâſſe: atque id placuiſſe Hieronymo, & Epiphanio. xviii. 87. b. Eſſe tamen qui triennii id ſpatium faciant; in his B. Ignatium, & Faſtorum Siculorum ſcriptorem; ut juniores mittam xix. 88. a. Imò & quoſdam velle quadriennium prædicaſſe: qui paſcha ſuperaddunt; & quo id comprobare conentur. xx. 88. b. Aliud item argumentum, tum Græcorum, tum Latinorum: & qui Latinorum hanc ſententiam ſequantur. xxi, xxii. ibid. Horum argumento occurritur. xxiii. 89. a. Ab aliquibus etiam obduci ea, quæ de Sejano prodidit Oroſius: ſed videri illa parum firma. xxiv. 89 b. 90. a

Chronicon Alexandrinum ſtatuit Chriſtum triennio, & menſibus aliquot, prædicaſſe. P. xix. 88. a

Chryſoſtomus commendatus, ut præclarus Scripturarum interpres v. 61. b

Clemens Alexandrinus quando natum eſſe Chriſtum conſignârit. N. xlii. 75. a

Clemens Alexandrinus putavit tantùm anno uno prædicaſſe. P. xvii. 87. a

Cleoſtratus Tenedius octaeterida invenit: ſed ad paſcha eam accommodarunt Judæi priùs, poſteaque Chriſtiani. P. xvi. 86 b. 87. a

Conſtantinus Porphyrogennetes notatus. N. iv. 66. a

Cyclus Solaris ejuſmodi ſit. N. iv. 66. a. Quis cyclus Lunaris, quis item Indictionis cyclus. ibid.

D.

DAmaſceni ſententia de genere B. Virginis. xvii. 51. b. 60. a

David cur vir Dei dicatur. ii. 49. b

Davidis ſtirps non idem, ac tribus Juda; ſed ejus portio. ix. 50. b

Deketii de anno Chriſti natali opinio adlata, & expenſa. N. xiii. 67. a. xliii. 76. b

Dionyſius abbas quando novam æram, quæ à Chriſti natali numeraret, induxerit. N. xl. 65. a. In quo differat ab eo Beda. iii. 65 b. Dionyſiana periodus quanta. 66. a. Dionyſius tandem errorem ſuum agnovit. xlii. 76. b

Dionyſius Alexandrinus, Origenis auditor, canones Heccæteridos tradidit. P. xvi. 86. b

Dominicalis litera quo pacto variet. N. iv. 65. b

Donec non ſemper, ſi negatio præceſſit, affirmat de eo, quod ſequitur tempus expreſſum. 63. b

E.

EBionæi propriè dicti differunt à Nazaræis: interdum tamen, latiùs eâ voce acceptâ, Nazaræos comprehendi. x. 55. a

Eclipſis lunaris nomine etiam vocari pallorem, & obſcurationem ejus ſideris, aliunde provenientem, quam ex interpoſitione terræ inter Solem, & Lunam xliii. 76. b. 77. a

Eclipſis, quæ fuit Rabbinis ab Herode vivicombuſtis ſublatis, eane fuerit, de qua loquitur Fl. Joſephus. N. xliii. 76. b

Ἐκκεντωθὲν. pro abjectâ. x. 58. a. b

Eli, Eliakim, & Joakim, eundem videri: puta patrem B. Virginis, ſocerum Joſephi. iv. 60. a

Eliſabetha licet filia Aaron dicatur Lucæ i. 5: & 8. Virgo ejus fuerit cognata: non propterea & ipſa Aaronis filia erat. v. 50. a

Encæniorum Judaicorum tempus, atque origo. P. v. 83. b

Ἐπιδημητικῶς. N. iv. 66. a

Ἐφημερίας familiarum xvi ab Eleazaro, & octonarum ab Ithamaro. M. iv. 79. a. Bis illæ interruptæ, à Nabuchodonoſoro, & ab Antiocho Epiphane. xi. 81. a

Ἐπίκληροι, ſive virgines hæredes, non poterant nubere extra tribum ſuam, ſed ἐπιτρεπόμεναι poterant. x. 50. b

Epiphaniæ feſtum Græcis quadruplex, Latinis triplex eſt feſtivitas. nec tamen inde conſequi, tria quatuorve iſta, quorum memoria jam antiquis celebrata temporibus, uno die contigiſſe P. xxiii. 89. a

Epiphaniam in vi Januar. incidere, ne Ammianus quidem ignoravit. M. v. 79 a. Græci, & Ægyptii, eo die & natum, & baptizatum eſſe Chriſtum, arbitrantur: quæ diverſis diebus celebrantur ab Occidentalibus. 79 b. Imò aliqui eo die etiam primum à Chriſto miraculum eſſe factum, crediderunt. ibid.

Epiphanii error, exiſtimantis, ſoli tribui Levi licuiſſe nubere extra tribum ſuam. x. 50. b

Epiphanii opinio de Magorum adventu aliter, quàm à Maldonato factum, explicatur. N. xxx. 70. b. Sententia hæc Epiphanii refellitur. xxxi. 71. a

Epiphanii ſententia, non poſſe celebrari paſcha, niſi poſt æquinoctium. P. xiv. 85. b

Epiphanio Cyprio perperam tribui encomium Deiparæ. iv. 60. a

Epiphanius quando ſtatuit natum eſſe Jeſum. N. xlii. 75. b

Epiphanius ſtatuit Chriſtum eſſe baptizatum vi Id. Novembr. quod viii Id Januar. contigiſſe, recepta veterum eſt opinio. M. v. 79. b

Epiphanius adverſus Joſ. Scaligerum defenſus. P. xvii. 87. b

Epiphanius ſtatuit Chriſtum prædicaſſe biennio, & paucis menſibus. P. xviii. ibid.

Ἐπίκληροι, & ἐπίκληροι virgines, quomodo differrent. x. 50. b. & xiii. 51. a

Evangelium Nazaræorum. Vide Nazaræorum.

Euſebii opinio de natali anno Chriſti. N. xlii. 75. b

Euſebio Emiſſeno perperam inſcribi homilias, quæ ſunt Eucherii Lugdunenſis. xiii. 51. a

F.

FAuſtus Manichæus unde ſua hauſerit de majoribus B. Virginis. iv. 60. b

Filium dici aliquem quadrifariam; vel naturâ; vel adoptionis lege; vel lege connubii, ut privignum; vel lege Hebræâ, qua quis fratri defuncto ex vidua relicta liberos ſuſcitabat. vi. 50. a

Filium eſſe latiùs patet, quàm ab aliquo genitum eſſe. iii. 49. b

Francis olim paſcha anni erat initium. N. iii. 65 b

Fratres, Hebræorum more, pro cognatis. i. 63. b

Fratres Jeſu dicuntur in Scripturis, non liberi, quibus Joſeph auctus ſit ex Maria, quod Helvidius credidit: ſed conſobrini Jeſu, vel, quod verius putamus, liberi Joſephi ex conjuge priori. i. 63 b. 64. a

G.

GEnealogiæ Judaicæ ab Herode combuſtæ. xvi. 51. b

Generare nunc activè, nunc paſſivè ſumitur. i. 49. b

Genitor de eo, qui alterum adoptavit. ix. 58. a

Germani fratres, qui & unde ſic dicantur. vii. 57. b

Gubariri, ſive. hhariti, qui dicantur prophetæ Jeremiæ, & quam variè ea vox exponatur ab antiquis; & quæ vera interpretatio videatur. x. xi. xii. & xiii. 58. a. b. 59. a

Gauſi-

Gnoſticorum liber, de ſtirpe Mariæ. iv. 60. b
Græci poſteriores quando natum eſſe Chriſtum crediderint. N. vii. 60. b. Eorum opinio refellitur. v. 66. a

H.

HEccædecaëteridos canones traditi ab Hippolyto Portuenſi, qui anno Chriſti ccxxix vixit. P. xvi. 86. b
Helvidio occurſum, qui putabat, B. Mariam habuiſſe liberos ex Joſepho. i. 63 b
Heli, ac Jacobum, in Genealogia Chriſti eſſe diverſos. iv. 56. a. Africano habiti fuere fratres uterini; idque fusè declaratum. 56. b. Ea ſententia excutitur. 57. a
Hemulngum Arnizæum non ſatis cepiſſe mentem Scaligeri, quando ſententiam ejus de natali tempore Chriſti refellit. M. xi. 81 a
Herodes Magnus comburi juſſit libros de genealogiis Judaicis xvi. 51. b
Herodes Aſcalonita, ſive Magnus, quando cœperit regnare, bifariam attenditur; quia vel initium imperii ducitur ex eo, quando imperium accepit à Senatu Romano; vel quando cepit Hieroſolyma. N. xv. 67. b. Quamdiu imperârit. *ibid.* Quomodo eo mortuo diviſum ſit regnum. 68. a. Quando occiderit pueros Bethlehemiticos. xxx. 70. b. uſque ad xxxv. 72 b
Hieronymi opinio de fratribus Jeſu improbata. i. 64. a. Primus ex Patrum fuit, qui putârint, Joſephum non fuiſſe viduum, cum duceret Mariam. 64. b. Attributus ei vulgò Libellus de Nativitate Mariæ, & unde is hauſtus; deque eo judicium. iv. 60 b. Hieronymus operæ putavit, ſi Euangelium Nazaræorum, ſive ſecundùm Hebræos, non deſcriberet modò; ſed etiam verteret, tum Græcè, tum Latinè. i. 54. b
Hieronymus putat Chriſtum biennio prædicaſſe. P. xviii. 87. b
Hippolytus Portuenſis circa annum Chriſti ccxxix geminatæ octaeteridos canones condidit. P. xvi. 86. b. 67 a
Hiſpani, Galli, Britanni, olim vi Kal. April. Chriſtum eſſe paſſum ſtatuerunt P. xvii. 87. b
Hiſtoriæ Miſcellæ ſcriptor eſt conſarcinatus ex Eutropio, Diacono, & Theophane: proque eo, quem exſcribit, alia atque alia æra intelligi debet. N. vii. 66. b

I.

JEchonias Rex utrùm liberos reliquerit. x. & xi. 58 a. b
Ignatii epiſtolas, contrà quàm aliqui opinantur, etiam ante Concilium Nicenum memorari. N. xli. 73 b
Ignarius credidit, Chriſtum triennio, & aliquot menſibus, prædicaſſe. P. xix. 88 a
Indictio unde vocetur. N iv. 66. a
Joakim idem nomen ac *Eliakim*. iv. 60. a
Joakimi, Chriſti avi, dies ſollemnis apud Græcos, & Latinos. iv. 60 a. b
Joannes Baptiſta, ſecundùm Alexandrinos, natus xxiii Aprilis: ſed, ſecundùm Romanos, xxv Dec. M. iii. 78. b
Joannes de Turrecremata ut Toſtatum ſive Abulenſem oppugnarit in controverſia de die Paſſionis Dominicæ. P. vii. 84. b
Joannis Euangeliſtæ locus, qui eſt cap. iv. 13. exponitur. P. iv. 83 b. Item alter, qui eſt Joan vi. 51. enarratur. 84. a
Joſephi de Archelai annis ſententia expenſa. N xvi. 68. a
Joſ. Scaligeri error in lapidis Interamnatis inſcriptione P. xxiv. 89. b
Irenæi error, exiſtimantis, Chriſtum ultra annum ætatis quadrageſimum vitam produxiſſe & quid eum huc impulerit. P. iv. 83. a
Irenæus ecquid certi habeat de natali anno Chriſti N. xlii. 74 b

Judæorum eſt canon, ultimum anni diem pro anno cenſeri. P. iii. 82. b
Judæorum in menſe Tiſri feſtum triplex: Clangoris, Expiationis, & Tabernaculorum. M. ii. 78. b
Judas Maccabæus quando inſtaurarit cultum Dei, profanatione templi ab Antiocho Epiphane interruptum. xi. 80. b. 81. a
Julia eadem in Palæſtina, quæ antea *Bethſaida*. N. xvi. 68. b
Juliana periodus. *Vide* Periodus Juliana.
Juliani anni inchoant anno uno ante necem Julii Cæſaris. N. i. 65. a
Julii Africani ætas, doctrina, ſcripta. v. 56. b. Sententia ejus de Heli, & Jacobo, fratribus uterinis. *ibid.* Unde fit, quòd Melchi tertium a Joſepho ſtatuat, Matthato, & Levi, omiſſis; & cur à nemine ante Bedam fuerit eo nomine culpatus. 57. a
Julii Africani ſententia de tempore, quo Chriſtus prædicavit. P. xvii. 87. b
Juſtini Martyris opinio de natali anno Chriſti. N. xlii. 74. b

K.

KAroli ix edictum de anno non amplius inchoando ab æquinoctio verno, vel Paſchate; ſed Kalendis Januariis. N. iii. 65. b
Kepleri opinio de natali anno Chriſti. N. xiv. 67. a

L.

LApidis Interamnatis inſcriptio expoſita. P. xxiv. 89. b
Leontius fortaſſe B. Auguſtino, qui & Leucius, vel Seleucus Manichæus. iv. 61. a. b
Leucius idem videtur, ac Seleucus Manichæus. iv. 61. a
Lex nulla Hebræis, ne qua virgo nuberet extra tribum ſuam; ſed ſolùm ne id faceret, quæ fratre careret: qualis nubere ſolet agnato proximo, etſi id lege non fuerit præceptum. x. & xi. 50. b. 51. a
Liber, Hebræorum more, pro catalogo. i. 49. a
Lucæ Euangeliſtæ expenſus locus de anno, quo Joannes Euangeliſta, quoque Jeſus, cœperint prædicare. N. xxxv. 72. b. xxxvi. 73. a. xxxvii. & xxxviii. 73. b. xli. *ibid.*
Lucam Euangeliſtam, in Genealogia Chriſti, maternum ejus genus deſcribere. ii. 59. b. iii. iv. 60. Cur idem, non, uti Matthæus, Joſephi ſolum genus enarret. i. 53 b. iv. 61. b. Cur item non Abrahamo genealogiam ordiatur, ſed ab Adamo. v. *ibid* Cur idem Chriſti genus demum à baptiſmo ejus exponat. vi. *ibid.*
Lucas Euangeliſta, cùm Joannem dicit baptizare cœpiſſe anno Tiberii xv, non intelligendus more Romano, quomodo fuerit quartodecimus; ſed Judaico. P. iii. 82. b
Lucas Euangeliſta olim cap. iii habuit in Genealogia Chriſti, non lxxv generationes, quot nunc leguntur; ſed lxxii; Matthat, Levi, ac Cainan, prætermiſſis. v. 57. a
Lycurgi legibus permiſſum ducere ſororem uterinam. vii. 57. b

M.

MAgi quando ad Virginem matrem venerint. N. xviii. 69. a. Etiam Arabes habuere Magos xxvii. 69. b. item Chaldæi. *ibid.* Reges cur habiti, qui venere ad Mariam. *ibid.* Veniſſe eos ex Arabia. xxv, xxvi, xxvii. *ibid.* Potuiſſe eos venire ante diem xiii, vel ſaltem ante Purificationis tempus. xxviii, xxix 70. a
Magi unde, conſpectâ ſtellâ, de nato Rege collegerint. N. xxxiv. 71. b. 72. a
Maldonatum haut rectè mentem cepiſſe Epiphanii de magorum adventu. N. xxx. 70. b
Maria Cleophæ, ſoror B. Virginis. xiii. 51. a. b. *Mariam* Jacobi in Scripturis non aliam videri, quàm matrem Domini: atque ita poſt mortem mariti nuncupatam à privignorum natu maximo. 64. a. b
Maria, mater Domini, ratione utriuſque parentis, ex tribu Juda fuit v. 50. a. Non adeò pauper erat, ut agrum, aut domum, niſi conductitiam, non haberet. xiv. 51. b. Fuit agnata Joſephi, ſecundùm Epiphanium, & Damaſcenum. xvii. 51. a. Idem ex Euangeliſta Matthæo oſtenſum. xix. 52. b
Maria Salome, Zebedæi uxor, mater Jacobi majoris, & Joannis Euangeliſtæ, aliter à parente ſuo dicta eſt Maria Cleopæ. i. 64. a
Marianus opinatur Chriſtum anno uno natum ante æram Chriſti vulgarem N. x. 66. b
Mariani Scoti error ſpiſſus de natali Chriſti. N. viii. 66. b. Refellitur. N. ix. *ibid.*
Mariani Scoti ſententia de Chriſti anno natali, & in quo peccarit. N. xlii. 76. a
Matthæi Euangeliſtæ ſcopus in genealogia Chriſti. i. 49 a. b
Matthæi Euangeliſtæ verba de Magorum adventu, & occiſis Bethlehemiticis infantibus, fusè explicantur. N. xxx. 70. a. ac ſeqq uſque ad xxxv. 73. a
Matthæi Pariſii opinio de natali Chriſti adfertur, & diluitur. viii, & ix. 66. b
Matthæus Euangeliſta cur ſufficere exiſtimarit, ſi genus Joſephi exponeret: Lucas verò non item, ſed Mariæ genus enarrandum putârit. i. 53. a. b. Cur item Matthæus ab Abrahamo demum; Lucas verò ab Adamo ipſo genealogiam ordiatur. v. 61. b. B. Matthæus Hebraicè ſcripſit Euangelium ſuum, ac cur eâ linguâ, ubi, & quando, conligoâſit. i. 53 a. b. Nonnullis B. Joannes, aliis Jacobus, frater Domini, dicitur tranſtuliſſe Græcè B. Matthæi Euangelium: num verò alteruter, an alius, id fecerit, parum referre, cùm id conſtet, tralationem illam eſſe ab Apoſtolis, & Eccleſiâ, comprobatam. 53. b. Euangelium Matthæi Hebraicum, tum quod Munſterus, tum quod Tilius edidit, planè diverſum eſſe ab eo, quod ſcripſerat Matthæus. *ibid.* Genuinum ad Indos fuiſſe à B. Bartholomæo delatum, atque ibi à Pantæno Alexandr. viſum. 54. a
Maximus monachus ſeptennio ſeriùs putavit natum eſſe Chriſtum, quàm ſtatuit æra vulgaris. N. vii. 66 a
Meto, & annus Metonicus. N. iv. 66. a
Moſis locus Numer. xxxvi de Zelophadadi filiabus illuſtratus. xi. 51. a
Muhammedani quibus majoribus natum fuiſſe Chriſtum tradiderint. ii. 63. a
Munſterus Euangelium Matthæi edidit Hebraicè, non quale olim ſcripſerat Matthæus; ſed ex Græco à quopiam verſum; à ſe verò variis in locis interpolatum. i. 53. b

N.

NAtales Sanctorum cur non eodem tempore in omnibus Eccleſiis fuerint celebrati. M. iii. 78. b
Nazaræi priùs dicti, qui poſtea *Chriſtiani*. i. 54. a Nazaræorum Euangelium, quod aliter *juxta Hebræos*: & quale id primò fuerit, & quomodo paullatim fuerit corruptum. i. *ibid* Id B. Hieronymus non modò deſcripſit; ſed etiam Græcè, Latineque vertit *ibid* b. Quæ in eo olim lecta; in Græco autem Matthæi vel non legantur, vel aliter legantur. *ibid.* & 55. a. Euangelium hoc non quidem canonicum habebatur olim; interim nec apocryphum, ſed Eccleſiaſticum. *ibid.* b
Nazaræorum, & Ebionitarum diſcrimen. i. 55 a. b
Neocæſarienſe Concilium quando celebratum. N. xli. 74. a

O.

Octaëteris Cleoſtrati Tenedii. P. xxv. 86 a. Eam ad Paſcha accommodarunt tum Judæi, tum Chriſtiani 86. b. Canones ejus conſtituit Dionyſius Alexandrinus, Origenis auditor. *ibid.*

Onuphrius Panuinus uno anno æram Chriſti vulgarem antevertit. N. x. 66. b. Ea ſententia refellitur. xvi. 68 a b. *Vide* & xliii. 76. b

Orientis nomine, quid in Magorum hiſtoria a Matthæo intelligatur. N xvii, xviii. 68. b. 69. a

Origenes, quando Magos veniſſe Bethlehemum putarit. N xvii. 69. a

Origenes quamdiu ſtatuerit Chriſtum prædicaſſe. P. xvii. 87 b

Oroſius quo anno dicat natum eſſe Chriſtum. N. xliii. 76. a

Oroſii locus excuſſus, de Sejano ſe opponente Cæſare Tiberio, cum is Chriſtum referre vellet inter Deos P. xxiv. 89. a. b

Ὡσεὶ, ſive *quaſi*, nunc remittendi, nunc dubitandi adverbium eſt. N. xxxix, & xl. 73. b

P.

Pachon, menſis Ægyptius, cui menſium noſtrorum reſpondeat. N. xlii. 75. a

Pantæni, (qui anno circiter quinquageſimo ab Joannis Evangeliſtæ exceſſu claruit) ad Indos iter; ubi vidit Evangelium Matthæi Hebraicum, eò ab Apoſtolo Bartholomæo delatum. i. 54. a

Panther cognomen Joſephi, & Jacobi, qui pater Joſephi i. 61. a. item ejus, qui proavus erat Mariæ. ii. 61 b. Jeſus cur Pantheris filius à Judæis, & gentilibus, dictus ſit. i. 61. a

Papiæ non ſine judicio adhærendum, quia parvi ipſe judicii erat. P iv. 83. a

Paſcha, ultimum alio die celebratum à Chriſto, quàm Judæis; & quæ cauſſa hujus rei fuerit. P. xi. xii xiii xiv. 58. a. b

Pauli Middelburgenſis de natali Chriſti opinio, quam prius pro oraculo venditavit, at poſtea, ut falſam, meritò deſeruit. N. ix 66. b

Περιγραφὴ ἀναίμακτος. N. iv. 65. a

Perelius æram Chriſti vulgarem prævertit anno unico. x. 66. b. xliii. 76. b

Periodi Julianæ annis cur ſatius ſit numerare, quam orbis conditi N. iv. 65 b. Quis ejus periodi inventus, & ut è tribus cyclis componatur. *ibid.* Quot annis præcedit natalem mundi. 66. a

Periodi Victorianæ ſive Dionyſianæ ſpatium. N iv. 66. a

Petra quantum Hieroſolymis diſtet. N. xxiv. 69. a

Philippus tetrarcha quamdiu rexerit, & quando mortuus. N xvi. 68 a

Pilati acta de Chriſto ad Tiberium tranſmiſſa: quæ ſi vere habuerint Teſtatea adeptatæ. Chriſtus paſſus ſit viii Kal. Apriles. P. xvii. 87. a

Pilatus cui, & quando, in procuratione Judææ ſucceſſerit, & quamdiu in ea fuerit dignitate, & quis ei ſucceſſerit, & quo ſui genere perierit. P. iv. 83. a

Presbyteri anno demum trigeſimo exacto ordinari potuerunt, ſecundum Synodum Neocæſarienſem; & quid eam Synodum, ſicut ſtatueret, moverit. N xli. 74. a

Probus Imp. annos ſex imperavit, non quatuor ſolùm; ut Baronius putabat. N. xi. 67. a

Puerperæ tempus ſeparationis dierum ſeptem, quæ marem pepererat; minor durabat uſque ad diem xl., quæ purificationis dicebatur. N. xxix. 70. a

Purificationis dies triginta tribus diebus poſterius diebus ſeparationis. N. xxix. *ibid.*

Q.

Quaſi, vide *ὡσεὶ*

Quirinus an præſes fuerit Judææ, cum Jeſus naſceretur. A. 29. xlii. 75. a

R.

Regum nomen an eis Magis, qui ad B. Virginem venerunt, fuerit attributum N. xxvii. 69. b

S.

Sabæ regina cur *Auſtri regina* dicatur N. xxv. 69 b

Sabæi unde Græculi putarint dici. xxvi. *ibid.*

Salathiel ille, de quo in Genealogia ſua B. Matthæus, alius eſt ab illo, de quo in Genealogia ſua B Lucas. xii. 58. b

Samuel Petitus. P v 84. a. xvi. 86. a

Saturnino præſide Judææ, natus eſt Chriſtus & ut cum eo conveniat, quòd Evangeliſta Quirinum vocet ejus temporis ἡγεμόνα A 29. xlii. 75. a

Scaliger cenſet, Chriſtum biennio natum ante æram vulgarem: cumque idem cenſeat Baronius, eſſe tamen in quo differant. N xi. 67. a

Scaligero iniquè reprehenſus Epiphanius. P. xvii. 87. b

Seleuci liber, de nativitate B. Virginis, qualis judicandus iv. 61. a

Simeon ille, qui eſum puerum in ulnas ſuſtulit, quis fuiſſe credatur. xxxiv. 71. a

Sigeberti falſiſſima opinio de Chriſti anno natali. N. viii. 66. b. Ea refellitur, N. ix. *ibid.*

Solimanus à Muhammedanis ridiculè ſtatuitur proavus B Virginis. ii. 62 b. 63. a

Soſigenis Alexandrini opera uſus in corrigendis Faſtis Romanis. N. xlii 75. a

Strabum, Gloſſæ Ordinariæ ſcriptorem, Tertulliani verbis corruptis, falſam et affingere opinionem P xvii. 87. a

Sulpicius Severus de natali anno Chriſti quid ſtatuerit, N. xliii. 76. a

T.

Tatiani Harmonia Evangelica cur non modò Διὰ τεσσάρων, ſed etiam Διὰ πέντε, dicta ſit. ii. 55 a. Tatianum hunc perperam dici Alexandrinum, *ibid.* in *margine*.

Tertullianus quo anno natum eſſe Chriſtum ſtatuerit. N. xlii. 74. b

Tertullianus ſtatuit Chriſtum, cum pateretur, quaſi xxx annorum fuiſſe. P. xvii. 87. a

Teſſeræ decas decatitæ quo de tempore Dominicæ Paſſionis ſtatuerint, & unde ſuam ſententiam probarint. P xvii. 87 a. b

Thalmude quid de Jeſu parentibus tradatur. i. 61. b

Theophanes putavit, Chriſtum octennio tardiùs natum, quam æra fert vulgaris. N. vii. 66. b

Theophili, & Synodi Cæſarienſis opinio de die, quo paſſus eſt Chriſtus. P. vii. 84 b

Thoth menſis annum Ægyptiis ducit. xlii. 75. a

Tiberii Cæſaris annorum triplex initium conſtituitur, N xxxv. 72. b

Titius quod Evangelium ſub Matthæi nomine Hebraicè edidit, non eſt illud, quod ipſe ſcripſerat Matthæus, 54 a

Traditionis Eccleſiaſticæ nomen quæ mereantur, P. iv. 83. a

V.

Victoriana periodus quæ. N iv. 65. a

Virgines Iſraeliticæ poterant nubere extra tribum ſuam, exceptis ἐπικλήροις, ſive hæredibus. x. 50. b

Uſque non ſemper ita præteritum neguet, ut contrarium futurum ſignificet. i. 63. b

Y.

Ὑπερβολὴ in Scripturis frequens. P. v. 84. a

Z.

Zachariam, patrem Joannis Prodromi, non fuiſſe Pontificem Maximum, liquidò oſtentum. M. iv. 79. a

Zelophehadi filiæ occaſio fuere legis, ne qua ἐπίκληρος virgo nuberet extra legem ſuam x. 50. b. & xi. 51. a

F I N I S.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII

DISSERTATIO GEMINA;

UNA DE

JESU CHRISTI GENEALOGIA;

ALTERA DE

ANNIS, QUIBUS NATUS, BAPTIZATUS, MORTUUS.

AMSTELODAMI,
Ex Typographia P. & J. BLAEV,
Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM, à SOMEREN, & GOETHALS.
M DCC I.

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

HARMONIÆ EUANGELICÆ

DE

PASSIONE, MORTE,

Reſurrectione, ac Adſcenſione Jeſu Chriſti,
Servatoris noſtri,

LIBRI TRES.

AMSTELODAMI,
Ex Typographia P. & J. BLAEV,
Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM,
à SOMEREN, & GOETHALS.
M DCC I.

Præſtantiſſimo Conſultiſſimoque Viro

DOMINO
FABIANO PHILLIPS,
ARMIGERO,

Amico ſuo ſingulari,

FRANCISCUS JUNIUS, F. F.

QUotieſcunque cum animo recolo illam communium curarum ſocietatem quæ nos multis abhinc annis arctiſſima familiaritate in Britannia veſtra conjunxit, memoriam quoque meam ſtatim ſentio excitari ad recordationem eorum quæ mihi benigne ſemper feciſti. Immenſa tua beneficia ſuaviſſime diligentiſſimeque in hominem peregrinum congeſta pluribus hic verbis exaggerarem, ſi minus occurreret quid aures tuæ pati poſſint quam quid fidei virtutibuſque tuis debeatur. Licet vero uſque adeo rarum modeſtiæ tuæ indixeris temperamentum, ut in conſiliis factiſque tuis nec nimium nec parum videantur locum habere, ſerioque omnem collatorum in amicos beneficiorum memoriam mentionemque averſeris; vincam tamen perneceſſario mihi cultu cogitationes tuas, quandoquidem non tuo me arbitratu, ſed meo, gratum eſſe oportet. Mitto itaque munuſculum nunquam hactenus tibi expectatum, minus expetitum; neque depromtum ex noſtris nugis, quas tu tamen aliquo in loco habere ſolebas, ſed ex poſtumis ſcriptis G. J. Voſſii, affinis quondam mihi conjunctiſſimi, & tibi totique adeo Britanniæ veſtræ in magna ſemper æſtimatione habiti. Argumentum libri minime tibi diſpliciturum confido, cum eruditio tua

& peculiaris quidam amor veritatis ex æquo ſe ad omnia doctrinæ (præſertim tamen piæ) genera extendat. Ingenue quidem confiteor, uberiorem tuis in me immerentem beneficiis gratiam deberi: ac majus aliquod amicitiæ noſtræ pignus in grati animi teſtimonium lubens obtuliſſem, niſi à verecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe judicarem, ne hanc qualemcunque teſtificationem tuorum in me meritorum invitus admittas.

Hagæ Comitis.
cIↃ IↃ clvi.

ELEN-

Digitized by Google

ELENCHUS CAPITUM.

LIBER I.

In quo de iis agitur, quæ anteceſſere Paſſionem Dominicam, atque ad eam præpararunt: Ac PRIORI quidem hac PARTE de iis, quæ proxime contigere ante hebdomadem magnam.

CAP. I. *De invidia Iudæorum erga Chriſtum, orta ex Lazari reſuſcitatione à morte: & primo Synedrii decreto de tollendo Chriſto.* Pag 103

II. *De Chriſto, Ephrem egreſſo, mortem ſuam diſcipulis prædicente. Qua occaſione filii Zebedæi latentem animi ambitionem prodiderunt.* 105

III. *De aliis, quæ evenere in itinere illo Hieroſolymitano: Ut ſunt converſio Zachæi, narratio parabolæ de decem minis, viſus Bar Timæo, & alteri, reſtitutus: præcipueque de Chriſto à femina inuncto ad pollincturam ſuam: quod factum videtur pridie Dominicæ Palmarum.* 106

LIB. I. PARS ALTERA.

De iis, quæ in hebdomade magna ante paſſionem Dominicam contigerunt.

CAP. IV. *De glorioſo Chriſti ingreſſu in Hieruſalem, & aliis, quæ contigerunt hebdomadis magnæ feria prima, quæ dicitur* Dominica palmarum. 112

V. *De iis, quæ contigere Chriſto Hieroſolymam non tam ingrediente, quam ingreſſo, & aliis quibuſdam, quæ Euangeliſta Ioannes ſubiungit.* 114

VI. *De maledictione ficus, & ejectione ementium ac vendentium e templo: quæ contigerunt hebdomadis magnæ feria ſecunda.* 117

VII. *De variis ſermonibus à Chriſto habitis feria tertia: ac præcipue tribus parabolis: duorum filiorum, vineæ locatæ, & nuptiis filii regii.* 117

VIII. *De captioſis tribus quæſtionibus à Phariſæis Chriſto propoſitis, una de penſitatione cenſus: altera de reſurrectione mortuorum: ultima de mandatis legis. Deque quæſtione Phariſæis propoſita à Chriſto, cujus filius foret Meſſias.* 119

IX. *De ſermone Chriſti in templo, poſtquam ab eo receſſerant Phariſæi. Quo partim piorum officium tradit: partim Phariſæos deſcribit: partim quoque iis, Iudæiſque aliis, Dei iudicium denuntiat.* 121

X. *De ſermone Chriſti extra templum: quo prædicitur, tum everſio templi, &. Hieroſolymorum: tum adventus filii hominis, & ſigna ejus. Item tres adſeruntur parabolæ: una de iniquo judice: altera de decem virginibus; tertia de diſtributis talentis. Deinque à Chriſto exponitur modus iudicandi in noviſſimo die.* 123

XI. *De Chriſto paſſionem ſuam iterum prædicente; Deque conſultatione Synedrii contra Chriſtum, & pacto Iudæ de tradendo Domino. Quæ evenere hebdomadis magnæ feria quarta, ſive biduo ante Paſcha.* 128

XII. *Prius agitur de præparatione agni Paſchalis, quæ facta eſt feria quinta, ſive pridie Paſchatis, tempore diurno. Ubi hæc quatuor obiter conſiderantur. I. Ut diſcipuli Chriſtum conſuluerint, apud quem Paſcha vellet præparari. II. Ut Chriſtus eos ſignum edocuerit, unde hominem cognoſcerent. III. Ut ab eo deducti ſint in domum, ubi celebrandum Paſcha. IV. Ut curatis rebus à diſcipulis, Chriſtus ipſe ſera die advenerit. His de diurno tempore breviter enarratis, fuſe agitur de comeſtione agni Paſchalis, quæ fuit de nocte ejuſdem feriæ: ſed initio feriæ ſextæ, ſecundum Iudæos, diem à Solis occaſu auſpicantes. Cæterum hocce capite univerſe attendimus mactationem agni. Ac primo actum, tum de victima, ac ejus conditionibus, tum de ſacerdote, tum de loco & tempore ſacrificii. Hinc de aſſatione agni diſquirimus. Denique de comeſtione ejus cum panibus azymis, & herbis amaris.* 130

XIII. *Acceſſum ad propria poſtremi Paſchatis Dominici: videlicet ubi, quando, quo ſitu, & quibuſcum illud celebrarit Chriſtus.* 135

XIV. *De iis, quæ dixit ac fecit Chriſtus à cœna paſchali, antequam inſtitueret Cœnam Euchariſticam. Ubi partim de Chriſto pedes lavante diſcipulis, partim de eo, per exhibitionem panis intincti, monſtrante proditorem ſuum.* 136

XV. *De inſtitutione Euchariſtiæ; item de tribus, ſuper quibus, poſt Cœnæ inſtitutionem, Chriſto cum diſcipulis ſermo fuit.* 139

XVI. *De longo ſermone, quem ab inſtitutione Cœnæ habuit Chriſtus cum diſcipulis, dum menſæ accumberetur; ut refertur Ioan. cap.* XIV. *Deque hymno, quem cum Apoſtolis dixit, priuſquam egrederetur.* 142

XVII. *De alterius longi ſermonis Chriſti, ſeu in cœnaculo inter ſtantes, ſeu in via inter eundum habiti, parte priori, quæ refertur Ioannis cap.* XV. 146

XVIII. *De ſermonis ejuſdem, ſive in cœnaculo, ſive in via habiti, parte altera, quæ refertur Ioan. cap* XVI. 149

XIX. *De oratione Chriſti ad Patrem, quæ refertur Ioannis cap.* XVII. 153

XX. *De precibus, quas Chriſtus, in monte Olivarum, in ſummo animi mœrore, & angore, ob imminentem paſſionem, ad Deum fudit; deque ſolatio, quod per angelum accepit, priuſquam ſe ſponte ſua ſiſteret proditori.* 156

LIBER II.

Qui eſt de paſſione, morte, ac ſepultura.

CAP. I. *De apprehenſione Chriſti, prima ejus paſſionis parte.* 160

II. *De altera Paſſionis parte, quæ conſiſtit in Chriſti accuſatione, damnatione, illuſione. Adnexum his de Petro Chriſtum abnegante.* 163
III. *De tertia Paſſionis parte, ſive iis quæ perpeſſus eſt Chriſtus in concilio matutino. Cui adnexum de Iuda pœnitentia, & miſera morte.* 166
IV. *De quarta Paſſionis parte, ſive iis, quæ perpeſſus eſt Ieſus, prius in ædibus Pilati, deinde & Herodis.* 172
V. *De parte Paſſionis quinta. Ad quam pertinent iſta: quod, reductus ad Pilatum, variorum ageretur criminum reus, etiam denudaretur, caderetur flagellis, indueretur purpura, coronaretur ſpinis, rideretur, conſpueretur, percuteretur alapis, & arundine; atque ita tractatus oſtenderetur populo, & adjudicaretur morti.* 174
VI. *De ſexta Paſſionis parte: ſive de iis, quæ perpeſſus eſt Chriſtus, cum è domo Pilati ad ſupplicii locum raperetur.* 181
VII. *Acceſſum ad ſeptimam Paſſionis partem. De qua hoc loco memoratur, quomodo in monte Calvariæ, ubi myrrhatum poculum guſtaſſet, veſtibus ſit exutus, ac cruci affixus. Ubi tum de crucifixionis tempore actum, tum de crucis forma, partibus, ac clavis: hinc expoſitum, quam mundi partem ſpectarit Chriſtus in cruce pendens, & qui ritus Eccleſiæ inde originem traxerint: denique cur Deus maluerit filium cruci affigi, quam alio mortis genere necari.* 185
VIII. *De iis, quæ Chriſto fecere alii, dum in cruce pendens vixit.* 195
IX. *De iis, quæ dixit Chriſtus in cruce pendens. Deque ejus morte.* 200
X. *Quæ Deus, Chriſto in cruce pendente, fecerit ad glorificandum filium.* 204
XI. *De iis agitur, quæ contigere, dum Chriſtus in cruce mortuus pependit: nempe ab eo tempore, quo expiravit, uſque illud donec fuit depoſitus de cruce. Itaque eo tempore quatuor explanantur. Primum de quatuor prodigiis in Scriptura expoſitis: tum duobus aliis, quæ ab aliis videas ſuperaddi. Deinde de conſecuta hominum indignatione ob occiſum Chriſtum. Poſtea de poſtulato Iudæorum, ut Chriſto frangerentur crura, ac poſtea deponeretur de cruce. Denique de milite transfigente Chriſti latus; unde aqua, & ſanguis exierunt.* 204
XII. *De Chriſti ſepultura, & corporis cuſtodia.* 210
XIII. *De deſcenſu Chriſti ad inferos.* 214
XIV. *De nocturno Tempore, quod Reſurrectionem Chriſti proxime anteceſſit. Ubi & de Pervigilio Paſcha.* 216

LIBER III.

In quo agitur de Ieſu Chriſti reſurrectione & aſcenſu in Cœlos.

CAP. I. *De Reſurrectionis tempore & modo; deque monumentorum apertione.* 217
II. *De teſtibus cœleſtibus reſurrectionis.* 219
III. *De terreſtribus teſtibus reſurrectionis.* 220
IV. *De novena apparitione Chriſti Servatoris.* 224
V. *De nona, & ultima, apparitione Servatoris; deque adſcenſione in cœlos, & mox conſequutis.* 235
VI. *De fructibus adſcenſionis Dominicæ.* 237

FINIS.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII
HARMONIÆ EUANGELICÆ
DE
DOMINICA PASSIONE,
Morte, Reſurrectione, ac Adſcenſione,
LIBER PRIMUS:

In quo de iis agitur, quæ anteceſſere Paſſionem Dominicam, atque ad eam præpararunt: Ac PRIORI *quidem hac* PARTE *de iis, quæ proxime contigere ante hebdomadem magnam.*

CAP. I.

De invidia Judæorum erga Chriſtum, orta ex Lazari reſuſcitatione à morte: & primo Synedrii decreto de tollendo Chriſto.

1. §. *CUm hiſtoria eorum, quæ dixit, fecit, ac paſſus eſt Chriſtus, partim ad propheticum ejus munus, partim ad ſacerdotale, partim etiam ad regium pertineat; quorum duo priora fuſe ab Euangeliſtis explicantur, tertium magis traditur in Actis Apoſtolicis: ſeorſum quidem actum eſt nobis de munere Prophetico, quo retulimus, tum prædicationem Euangelii, tum confirmationem ejus per miracula. Nunc ut ſanctum hoc proſequar inſtitutum, loquar de opere ſacerdotis, quo nos Chriſtus redemit, ac reconciliavit Patri. Ubi primo agam de iis, quæ proxime anteceſſerunt Paſſionem Chriſti, atque eo eam præpararunt. Deinde viſurus ſum de ipſa Paſſione, ſive de Chriſto capto, & condemnato, & perpeſſionibus conſecutis uſque ad mortem, & ſepulturam ejus. Denique conſiderabo reſurrectionem Chriſti, quadraginta dierum moram in terris, & adſcenſum in cœlos.*

Præparationum, de quibus hoc primo libro dicam, aliæ ſunt inimicorum ſeſe præparantium ad capiendum, tollendumque Chriſtum: aliæ ipſius Chriſti: eæque duplices: vel enim Chriſtus diſcipulos ſuos præparabat adverſus ſcandalum à paſſione Dominica: vel ſeſe præparabat ad paſſionem fortiter ferendam. In quibus enarrandis temporis potius, quo quidque geſtum, ordinem ſequar, quàm ut digeram omnia ſecundum capita tria, ad quæ revocari univerſa dicebamus. Hoc pacto enim nexus rerum & harmonia Euangeliſtarum melius dilucebit.

Ordiar igitur à ſynedrii decreto, quando audita Lazari poſt quatriduanum exceſſum reſuſcitatione, cognitoque inde Ieſum majori in honore eſſe apud populum, ex Caiaphæ ſententia decretum fecit de Chriſto è medio tollendo.

Refert hiſtoriam Ioannes cap. XI. Ubi prius exponitur de Lazari reſuſcitatione. Hinc de orta inde invidia Pontificum, ac Phariſæorum, conſultantium propterea de Chriſto necando. Tum de ſeceſſu Chriſti, ad periculum à Phariſæis vitandum. Miraculum reſuſcitationis, & grande erat, & certum. Non poterant præſtigia videri, quia Lazarus in ſpeluncula fuerat repoſitus, & lapis ingens os ſpeluncæ occluſerat. Iam quatriduum erat, quod obierat: unde & à ſepulcro arcebat Ieſum Martha, ne fœtore offenderetur. Vacillans ipſius Marthæ fides mortis veritatem arguebat. Ad vocem Chriſti Lazarus prorepſit è ſepulcro, caput ſudario obtectus, manibus pedibuſque faſciis vinctus. Facta hæc populo circumſtante, ad vocem Chriſti, non quaſi ea vocis eſſet vis, ſed loquentis virtus. Magna autem voce uſus, ut magnitudini operis reſponderet. Nec miraculum facturus orabat Deum; ſed gratias agebat, exauditionis certus. Voluit Deus tantum miraculum paucis contingere diebus ante mortem Chriſti; partim quidem, ut fidem Apoſtolorum, aliorumque fidelium, adverſus ſcandalum ex futura cruce firmaret; partim etiam, ut hoc impiis occaſio foret accelerandæ Ieſu mortis. Et ſane non ſimplex erat miraculum, ſed miraculum in miraculo. Miraculum unum erat, quod jam olens reviviſceret. Alterum quod manibus pedibuſque vinctus, gratia miraculoſe quaſi addente alas, tumulo exſiliret, inque pedibus conſiſteret. Sic enim verba Euangeliſtæ cepit Euthymius, & multo ante eum S. Baſilius homil. de gratiarum act.[a] Ὁ νεκρὸς ἐζωοποιεῖτο, καὶ ὁ δεδεμένος περιεπάτει. Θαῦμα ἐν θαύματι, κειρίαις δεδέσθαι τοὺς πόδας, καὶ μὴ κωλύεσθαι πρὸς τὴν κίνησιν. *Mortuus à morte reviviſcit: ligatus quoque ambulat. Admirare miraculum in miraculo: pedes faſciis habebat vinctos; neque interim a motu prohibebatur.* Sed eſto, ut ſeſe jam commovente Lazaro prius ei vincula fuerint ab aliquo adſtantium ſoluta, quam exſurgeret, utcumque de eo taceat Scriptura: nonne ſat miraculi erat, dies ante quatuor mortuo, & jam olenti, vitam reddi? Inclytum id miraculum ſolus narrat Ioannes. Cujus rei nonnulli rationem reddere ſunt conati. Mihi imprimis hæc placet conjectura illuſtris viri, Hugonis Grotii. Cum ſua ſcriberent Matthæus, Marcus, Lucas, ſuperſtes etiamnum erat Lazarus: eoque periculum illi creaſſent, ſi hiſtoriam iſtam ſignaſſent literarum monumentis. Quippe vixit Lazarus poſt reſuſcitationem annis XXX; ut accepimus ex Epiphanio; qui ſine dubio è priorum traditione iſtoc hauſerat. De periculo, quod inde Lazaro poſſet creari, argumento fuerint illa ipſius Ioannis verba cap. XII. 10. 11: *Conſultarunt autem primarii ſacerdotes, ut Lazarum etiam trucidarent: quia multi ex Iudæis propter eum abibant & credebant in Ieſum.* At Ioanne ſcribente, Lazaro periculum erat nullum, quia is jam defunctus foret.

[a] Pag. 360. editionis Pariſinæ Sonni anno 1618.

Sub-

Subjicit vero idem Euangeliſta XI, 45, 46, quomodo multi eorum, qui miraculum conſpexiſſent, crediderint in Ieſum: at aliqui maligni rem iſtam nunciarint Phariſæis. Qui propterea, ut deinceps refertur, Synedrium convocarunt *a*. Pro *Synedrium* Thalmudiſtæ dicunt *Sanedrim*, voce non origine Hebræa, ſed Græca, quippe ex Συνέδριον vocabulo corrupta. Cujuſmodi multæ Iudæis, ex quo Græcis, puta Alexandro Magno, & Syromacedonibus, ac Ptolemæis, paruerunt. Ex Maimonide vero, & Hebræorum aliis, videmus, triplex Hieroſolymis συνέδριον fuiſſe: primum ad portam montis ſancti, alterum ad portam atrii, tertium in conclavi è cæſo lapide, ſive parte templi, quæ Gazith dicebatur. Ordo autem hic judiciorum fuit, ut quæſtio quidem à judicio primo devolveretur ad ſecundum, à ſecundo item ad tertium; at non contra. Etiam judices ex conſeſſu primo adſcribi gaudebant ſecundo, ut honoratiori: ex ſecundo item tertio, quod dicebatur Synedrium magnum, & interdum per ἀντονομασίαν ſimpliciter Synedrium. Atque ad hunc judiciorum ordinem attendit Chriſtus, cum Matth. V. 22. ait, teneri eum τῇ κρίσει, qui fratri temere iraſcatur: ſed teneri συνεδρίῳ, qui dixerit ei ῥακά: at teneri geenna ignis, qui ei dixerit, ſtulte. Ubi per κρίσιν intelligitur ſynedrium minus: at συνέδριον vox capienda de ſynedrio magno. Prima ſecundaque curia ſingulæ erant judicum XXIII: ſed conſeſſus magnus fuit judicum LXXI. Atque hoc Act. V. 21. dicitur γερουσία *b* τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Lucæ autem XXII, 66. πρεσβυτέριον *c* τοῦ λαοῦ. Quomodo & Senatores ipſi tum πρεσβύτεροι *d* vocabantur, ut Matth. XXVII, 12, & 41. & XXVIII, 12. & Marc. XV, 1. tum πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ut Matth. XXVII, 1. Ac ſimiliter nominati tum ἄρχοντες *e*, ut Luc. XXIII, 13, & 35: tum ἄρχοντες τοῦ λαοῦ *f*, Act. IV, 8. & Luc. XXIV, 20. Flavius Ioſephus προὔχοντας *g* appellat. In hoc judicio magno agebatur de rebus graviſſimis, quæque non poſſent expediri ab unius civitatis ſynedrio, ut de rege, falſo propheta, tribu, vel civitate quapiam. Hoc conſilium non intelligitur à Ioanne, cum XI, 47. ait, Pontifices, & Phariſæos, poſtquam eſſent certiores facti de Lazaro ſuſcitato, atque ut multi propterea crederent Chriſto, coegiſſe concilium. Nam ut ex iis liquet, quæ proxime dicebamus, non erat συνέδριον magnum, niſi cui etiam intereſſent ſeniores ſive principes populi. At hoc ſolum dicitur congregatum à Pontificibus, & Phariſæis: de ſenioribus populi ſilentium eſſe videmus. Eſtque hoc primum conciliorum, quæ convocata fuere propter Chriſtum. Numero hæc minimum erant quatuor: quorum duo conſultarunt de Chriſto capiendo: duo de capto. Ex prioribus duobus unum eſt, de quo nunc agimus: atque hoc coactum fuit ante hebdomadem magnam: ac datum tum mandatum, ut ſiquis noſſet Chriſtum, indicium faceret, quo prehendi poſſet. Alterum autem coactum eſt hebdomadis magnæ feria quarta: quando Iudas tranſegit cum judicibus de Chriſto prodendo. Duo reliqua concilia habita ejuſdem hebdomadis feria ſexta: prius quidem ea nocte, qua proditus eſt Chriſtus: alterum autem mane conſecuto. Quæ tempora à multis videas confundi: cum ea manifeſte diſtinxerit Matthæus, ut ſuo loco oſtendam.

a Ioan. 11. 47.

b *Senatus filiorum Iſrael*
c *Senatus populi.*
d *Seniores.*
e *Principes*
f *Principes populi*
g *Primates, vel primatum populi obtinentes.*

Miretur fortaſſe aliquis, dicere Ioannem, concilium eſſe convocatum à Principibus ſacerdotum. Nam Græce eſt ἀρχιερεῖς. Sed ἀρχιερεῖς vocabantur principes XXIV. claſſium ſacerdotalium. Niſi quod nomen hoc, præter Pontificem Max. tribui etiam ſoleat illis, qui aliquando Pontifices M. fuiſſent. Siquidem iſtis temporibus ſubinde mutari ſolebant Pontifices Maximi. Unde eſt, quod dicatur Caiaphas ejuſce anni fuiſſe Pontifex M.

In hocce Concilio videndum, cur convenerit, & quæ in eo concilio ſint acta. De cauſſa ex parte jam dictum. Nempe occaſionem præbuit miraculum ſuſcitati Lazari. Simul miracula alia; ut quod Chriſtus claudis greſſum, cæcis reſtitueret viſum. Hinc metus illis, de quo mox dicam. Hinc quoque iratum cauſſæ. At quæ hic Chriſti culpa, quod hominibus benefaceret? Nonne is in Urbe erat ſervandus, qui tot homines ſervaret? Imo quantis erat honoribus afficiendus, quibus beneficiis remunerandus, ut foret, ad quem in rebus adverſis recurrerent! At nunc concilium ineunt de illo, qui Lazaro dederat vitam, vita privando. Quid, inquiunt, agemus, ſi homo *a* hic (ita contemtim vocabant) porro ſigna pergat edere? Siquidem omnes de eo opinionem concipient, eſſe Regem Iſraëli promiſſum; quem ſi Iudæi, Cæſare relicto, ſequi volent, omnia ingens in diſcrimen venient, brevique Romanæ aderunt legiones, quæ & urbem, & gentem, internecione deleant. Videmus, quam ſtultè componant rationes ſuas. Si Chriſtum recepiſſent, nihil illis periculi inde erat; quia Chriſtus non affectabat regnum terreſtre: qui, ut poeta Hiſpanus ait, regna daret cæleſtia. Nunc, dum metuunt, ne, Chriſtum niſi tollant, perdantur à Romanis, contrà eum tollendo in hanc miſeriam inciderunt. Nempe, ut eſt Proverb. X: *Quod timet impius, veniet ſuper eum.* Dum enim volunt conſervare vitam terrenam, eam amittunt, ac pariter æternam. Ad ſermonem iſtum, quem retuli, Caiaphas ſic ſecundum mundi ſapientiam dicere: *Satius eſſe, ut pereat unus*, (puta vel innocens) *quàm unitas.* Sive, ut verba potius Euangeliſtæ *b* retineam: *Vos nihil ſcitis, nec cogitatis conducere nobis, ut unus homo moriatur pro populo*, (h. e. populi ſalute) *& tota gens non pereat.* Nempe publici boni prætextu tolli volebat Ieſum, ut, quod dicerent, periculum fugerent. Exemplum hoc ſtatuunt prudentiæ illius, quæ πολιτική vocatur. Nam qui tradunt rationem adminiſtrandæ Reip., tradunt duplicia eſſe officia viri prudentis; alia vocant prima, alia ſecunda: prima pene omnes agnoſcunt ſemper habere locum in vita privata: ſed negant de publica: quia quandoque hic ſerviendum ſit τῇ ὑποθέσει, ſive inſtituto Reip. cujus bono omnia oporteat metiri: eoque ſi quod in ſe honeſtum foret, ſed noxium ſit Reip., officium eſſe hominis politici id facere, quod utile eſt. Hoc vocant *officium ſecundum*: vel *ſecundum honeſtum*, quia in publicis conſiliis, ſi bonum Reip. ſinat, ante omnia curandum ſit, ne tranſiliamus limites honeſti: ſed ſiquid damnoſum foret Reip.; officii ſit noſtri, agere id quod in ſe ſit turpe; ſed quia publico utile, naturam exuit priorem; cum inhoneſtum ulterius dici non poſſit, poſtquam id exigit ſalus publica: ut quæ ſuprema lex ſit. Cicero talia vocat *officia ex tempore*: Græci, ut dixi, prudentiam πολιτικήν, quia conſilium ſit capiendum non ex eo quod in ſe honeſtum, ſed quod περίστασις temporis, ſive neceſſitas, exprimit. Sic Ariſtides in vita privata adeo juſtitiam ſectabatur, ut inde Iuſti retulerit cognomentum. Sed, ut Theophraſtus ait, idem in Reip. negotiis non pauca agebat injuſta: quia judicabat neceſſitatem hoc eo tempore expoſcere; eoque quod injuſtum alioqui foret inhoneſtum, fieri honeſtum, quia alterum perderet Remp., hoc vero ei admodum eſſet ſalutare. Similis videtur fuiſſe mens Caiaphæ, qui princeps erat totius Synedrii. Ille igitur non jubet conſiderare, ſitne Ieſus propheta an minus, multiſne benefaciat, ac quidem miraculoſe: ſed illud ſolum, quid expediat populo Iudaico. At Ieſu ſalutem judicabat eſſe interitum populi: ac contra ejus mortem populi ſalutem. Statuit igitur, ſatius eſſe ut pereat Ieſus, quàm populus. Dixeris, hæc ſi ſint, nihil Caiapham dixiſſe, vel feciſſe indignum principe prudenti, & ſalutem populi amante. Sed aliter eſt. Eſto, ut vera ſint, quæ de duplici honeſto, duplici item prudentia dicebamus. Non tamen hic locum habent, quia confundit Caiaphas regem ſpiritualem, & mundanum. A rege ſpirituali nihil ſibi metuiſſent Romani: eoque nec ab eo periculum erat Iudæorum Statui. Ex quibus liquet, quid de paralogiſmo Caiaphæ ſit ſtatuendum. Et tamen ab hoc homine mundana magis, quàm ſpiritualia, intelligenti, præclare illud dicitur, uni Chriſto pro populo eſſe moriendum. Videlicet Deus ita Pontificis, principatum populi ſuſtinentis, (qualium non linguæ modo, ſed vel ſomnia, magis Deo curæ eſſe ſolent, ut non ex Scripturis modo,

ſed

a Ioan. 11. 47.

b Ioan. cap. 11. verſ. 49. 50.

ſed gentium etiam ſcriptoribus, elucet) Deus inquam ita direxit Pontificis linguam, ut licet male ſentiret, bonum tamen etſi non bene diceret: cumque crudeliter appeteret innocentis necem, redemtionis idem myſterium prædiceret. Quippe, ut Euangeliſta ipſe interpretatur, Jeſus vere mortuus eſt pro tota gente; nec Judæa ſolum, ſed nationibus toto orbe diſperſis, quo omnes in ſe credentes in unum colligeret ovile. Atque hoc eſt quod ait Ambroſius in Pſalm. CXVIII, ſerm. XV: *Siniſtro quidem dicebat animo: verumtamen gratia Spiritus Sancti uſa eſt ore illius ad prædicendum futurum: tametſi impollutum ejus cor non attigerit.* Verbis Caiaphæ fidem habuere *οἱ συμβουλευταί*; eoque mox à Synedrio decretum fit de necando Chriſto. Unde ſic Euangeliſta: *Ab illo ergo die conſultabant una, ut trucidarent eum.* Quæ ipſa ratio ſatis viſa eſt idonea, cur inde potiſſimum Paſſionis hiſtoriam ordiremur, iis etiam comprehenſis, quæ ad illam præpararunt.

Porro non fugiebat Jeſum, quale foret, quod adverſum ſe ſanciviſſent. Propterea ſe ſubduxit, inque Ephraim ſeceſſit, ſive Ephrem malis: ut eſt apud vulgatum interpretem: nempe *αι* in *η* converſo, quomodo ex Jeruſchalaim etiam eſt Jeruſalem. Et ſane Syrus etiam Ephrem legit: ut apud quem ſit *Ephrim.* Solet enim *ι* pro *η* reponere: quomodo & pro *Cephas*, habet Ciphas, pro *amen*, *ammin.* Civitatem hanc Ephrem in deſertis ſtatuit B. Hieronymus de locis Hebraicis. Eo vero ſe recepit cum diſcipulis; non tam metu, quam quia ſciret, necdum advenisſe horam ſuam. Simul exemplo ſuo diſcipulos docuit: non eſſe peccatum furorem ſceleratorum latendo potius devitare, quam, ſe offerendo, magis accendere: ut Auguſtinus Tractatu XLIX. in Joannem. In quo non audiendus Tertullianus lib. de fuga in perſecutione. Habet hic locum illud Amos v. 13: *In illo tempore prudens tacebit, quia tempus malum eſt* Senatus vero Judæorum, haut aliter ac in atroci ſolet facinore fieri, juſſit, ut ſiquis ſciret ubi Jeſus deliteſceret, eam rem ad ſe deferret. Atque hæc prima eſt præparatio inimicorum Chriſti, quæ mortem ejus anteceſſerit.

Cap. II.

De Chriſto, Ephrem egreſſo, mortem ſuam diſcipulis prædicente. Qua occaſione filii Zebedæi latentem animi ambitionem prodiderunt.

1. §. *Altera præparatio fuit, quâ Chriſtus ex civitate Ephrem Hieroſolymam tendens diſcipulorum animos in via adverſus imminentis crucis ſcandalum præmunivit. Nam quod antea bis jam egerat, tertio facit, diſcipulis prædicendo, quæ foret perpeſſurus Hieroſolymis.*

Paullo hæc plenius diducam. Poſtquam Chriſtus imminere horam vidit, qua pro mundi ſalute mori oporteret: è latebris Ephraimi cum diſcipulis rediens Hieroſolymam tetendit. Id ob Paſchæ celebritatem agere videbatur: ſed verior erat ratio, ut ſe ipſum, qui paſchali agno hactenus eſſet ſignificatus, ibidem offerret immolandum. Mirabantur diſcipuli, non magis reformidare hoc iter, qui ſciret, quale decretum adverſus ſe proceres feciſſent. Nihilominus præeuntem ſequebantur; quod caritatis fuit: ſed ſecuri ſunt cum timore; quod erat imperfectionis humanæ. In itinere eo Chriſtus, cùm arcana quædam vellet diſcipulis de morte ſuâ indicare, egit cum iis, non quidem præſente turba, quam ſatius tum erat iſta ignorare, ne prædictione mortis odia Judæorum in ſe magis concitaret. Sed, quod prudentiæ erat, *κατ᾽ ἰδίαν*, h. e. diſcipulis ſeorſum adſumtis, quos teſtes habere voluit præſcientiæ ſuæ. Jam antea quidem ſemel, iterumque, prædixerat iis paſſionem ſuam; ſed tum actum generatim; nunc explicatius, perfectiusque.

2. §. *Sic enim eſt Matth.* XX. 17. 18: Et adſcendens Jeſus Hieroſolymam adſumſit duodecim diſcipulos ſecreto, & ait illis: Ecce adſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum Gentibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. *De ſupplicio mortis, & reſurrectione poſtea dicetur. Nunc ſolum loquar de traditione. In qua videndum, tum à quibus, tum quibus tradendus. Tradendus quidem à Deo, & ſeſe; ſed ut redimeretur genus humanum: à diabolo item, ſed ne redimeretur. Verùm proprie hic intelligimus, tum Judam, à quo traditus ob avaritiam, tum Judæos, qui tradidere ob invidiam. Poſſis & à Pilato traditum dicere, puta ob timorem, ne non videretur Cæſaris amicus.*

Traditum ſe iri ab uno Apoſtolorum, Chriſtus hoc loco non dicit, ultimæ illud Cœnæ reſervans. Aliter ſi egiſſet, rixæ potuerant oriri inter Apoſtolos.

3. §. *Quibus vero tradendus? A Juda quidem principibus ſacerdotum, ſcribis, ac ſenioribus: qui pietate, & doctrina, antiſtare aliis debebant. Ab his verò ſiſtendus Pilato, & miniſtris ejus.*

Quos ſignat Chriſtus cum ſe ait ᵃ gentibus tradendum, ab iis ſe illuſum iri, & flagellandum, cruci etiam affigendum, & occidendum. Ac ne ſola hæc animos eorum nimium dejicerent, poſtea ad ſolandum eos ſubjungit, tertia ſe die reſurrecturum. De quorum ſingulis poſtea. a Matth. 20. 19 & Marc. 10. 33.

4. §. *Sed diſcipuli hæc non perceperunt: quia terrenum fore Chriſti regnum alte adeo animis imbiberant.*

Capiebant quidem verba iſta, ac propterea amore Chriſti valde dolebant: non tamen intelligere poterant, quomodo hæc ſatis convenirent cum glorioſa illa exſpectatione Meſſiæ.

5. §. *Mater igitur filiorum Zebedæi, cum audiret Chriſtum brevi à ſe auferendum, ab eo liberis ſuis primas petiit ſedes in regno Meſſiæ.*

Mater illa Salome erat: quæ ex Zebedæo pepererat Jacobum majorem ſive ſeniorem, & Joannem Euangeliſtam. Fiducia vero poſcendi inde erat, quod Chriſtum perpetuo ſectaretur, & cum Petro ſuos etiam filios magis familiares Chriſto videret. Sciebat, Dominum antea promiſiſſe Apoſtolis, ubi ipſe in throno majeſtatis ſuæ conſideret, ſeſſuros & ipſos ſuper ſedes XII. Hactenus Chriſtum pro capite agnoverant, ut capite alio haut opus foret. Deinceps diſpar iis ratio fore videbatur. Mature igitur conſulere Salome voluit liberis ſuis.

6. §. *Quare neceſſe habuit Jeſus, docere Salomen, ac liberos; in regno ſuo, non ambitioſo, ſed demiſſo animo, ad ſumma pertingi. Quo & illorum voluit faſtum retundere, & ex facto eorum provenientem aliorum indignationem reprimere.*

Ac primo quidem reſpondit Chriſtus, neſcire eos, cujusmodi foret, quod peterent; hoc eſt, quid eſſet, in Chriſti regno proximum illi adſidere. Mundano enim hoc modo intelligebant: eoque maxime familiaribus, ac dilectis, concedi poſſe arbitrabantur. Illis honos videbatur, quod onus erat futurum. Nam & in Eccleſia locum habebat, quod de Rep. eſt apud Varronem: *Honus eſt honos, qui ſuſtinet Rempublicam.*

Imo magis in Eccleſiaſticis muneribus, quam civilibus, verum id putandum. Nam, ut Apoſtolus ᵇ ait, *Siquis epiſcopatum deſiderat, bonum deſiderat opus*, hoc eſt, non dignitatem, ſed laborem; non delicias, ſed opus; per quod humilitate decreſcat, non intumeſcat faſtigio. b 1 Tim. 3. 1.

7 § *Chriſtus igitur, ut eos ab tam abſurda opinione revocaret, rogavit, an poſſent calicem bibere, quem ipſe eſſet bibiturus.*

Ubi calicem bibere, Hebræorum more, ſignificat, ſupplicium ſubire, quod ipſe erat perpeſſurus. Tralatio unde eſt, non uſquequaque convenit. Sunt qui arbitrentur, peti eam à calice medicorum, quo ſua miſcent pharmaca. Hæc enim ingrata eſſe palato, & turbare corpus ſolent. Sed enim qui loca attenderit, ubi Scriptura calicis ſive poculi ejuſmodi meminerit, facile videbit, tralationem peti à calice inebriante, qui homines ſic reddit impotes ſui, ut nec caput, nec pedes officium faciant, ſeſe ludibrio omnium exponant, fœda etiam multa, & graviſſimis pœnis digna deſignent: ut mittam vomitus, capitis dolorem, & morbos varios, quos afferre ebrietas ſolet. Quid enim apertius verbis Pſal. LXXV. 9? *Nam poculum in manu Domini, & vinum turbidum eſt, & plenum mixtione, ex quo fundit: verumtamen feces ejus, quas expreſſerunt, bibent omnes impii terræ.* Similiter Jerem. XXV. 15: *Sume poculum iſtud vini, excandeſcentiam iſtam* (vel poculum excandeſcentiæ) *e manu mea: & bibendum dato iſtud omnibus gentibus, ad quas ego mitto te. Ut bibant, & commoveantur, atque inſaniant propter gladium, quem ego miſſurus ſum inter eas.* Lamentat. IV. 21: *O filia Edom, —— etiam ad te tranſibit poculum, inebriaberis, & nudaberis.* Ezech. XXIII. 31: *In via ſororis tuæ ambulas, ideo trado poculum ejus in manum tuam. Sic ait Dominus Deus: Poculum ſororis tuæ bibes profundum, & latum, & capaciſſimum; ad riſum, & ſubſannationem ebrietate, & mærore repleberis. —— Bibes illud, & exſuges.* Habacuc II. 15. 16: *Væ potum præbenti proximo ſuo, adhibenti utrem tuum, & etiam inebrianti, ut intuearis nuditatem eorum. Saturaris ignominia præ gloria. Bibe tu quoque, & retege præputium: & divertet ad te poculum dexteræ Domini, & vomitus ignominioſus ad gloriam tuam.* Nec aliter capiendus eſt locus Apocalypſ. XVIII. 6. Satis hæc oſtendunt, tralationem eſſe arceſſitam à calice inebriante: non vero intelligi amarum *abſinthii laticem*, vel *pocula tetra medentum*: ut Lucretius loquitur lib. I, & IV. Nec tamen exiſtimandum, *calicis*, vel *poculi* vocabulum ſemper accipi in malam partem. Eſt enim cum ſumatur in bonam. ut Pſal. XV. 5. *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Et Pſal. XXIII. 5: *Et calix meus inebrians, quam præclarus eſt!* Quibus locis intelligitur poculum non ebrietatis, ſed hilaritatis. Ut tralatio ſit à patribus familias, cuique aſſignantibus, quantum bibere debeat: uti & facere ſolent συμποσιάρχαι, ſive modimperatores, vel reges convivii: qui talorum jactu creabantur: unde apud Horatium lib. I od. IV, *Nec regna vini ſortiere talis.* Sed raro omnino hic hilaritatis calix intelligitur in Scripturis: ſæpe autem ille ebrietatis, ſive afflictionis. Ut & Pſal. X, ſive XI, 6: *Ignis, ſulfur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.* Ac ſimiliter Jeſa. LI. 17. Item Apocalypſ. XVIII. 6: *Reddite ei, ſicut & ipſa reddidit vobis: & duplicate ei duplum, ſecundum opera ejus: in poculo, quod propinavit, propinate ei duplum.* Nec multum abit loquendi forma apud Comicum Caſina act. V. ſc. II:

Ut ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. ——

Similiſque locutio Belgarum, **Hy ſult van 't eygen ſop hebben.** Ex quibus omnibus ſatis liquet, ſententiam verborum Chriſti ad Zebedæi filios hanc eſſe: Tantumne vitium eſt vobis, ut pares ſitis illis perferendis, quæ patienda mihi erunt ex paterno decreto.

8 § *Porro ex iiſdem quæſivit Dominus*, Aut poteſtis baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? *Ubi itidem, per baptiſmum ſignat paſſionem.*

Nempe quia βαπτίζειν etiam eſt affligere, tralatione ab iis deſumta, qui calamitatibus, quaſi undis, merguntur, &, tanquam gurgite, ſæpe etiam abſorbentur. Sic ſumi videas Pſal. XVIII. 17, & XXXII. 6.

9. §. *Diſcipulis illis tanta erat ambitio, ut parum penſiculantes, quantum eſſet, quod rogarentur, continuo reſponderent*, Poſſumus. *Chriſtus in temerario reſponſo amplexus eſt promtitudinem illam patiendi pro Chriſto. Quare noluit eos, ut merebantur, acrioribus verbis caſtigare. Reſpondit vero duo. Unum eſt, ſic ſane fore, ut & ipſi calicem eum biberent, eodemque baptiſmate baptizarentur: hoc eſt, ut gravia ſubirent mala pro veritate cæleſti: quod ex Jacobi nece docemur Act. XII: ac de Ioanne cognoſcimus ex ejus exilio in Patmo, & aliis adverſis, quæ perpeſſus fuit.*

Imo & martyrio deceſſiſſe, ſententia fuit Chryſoſtomi; eumque, more ſuo, ſequentis Theophylacti: ſed diſſentiunt alii veterum: præſertim Tertullianus & Origenes: qui ſua occubuiſſe morte voluerunt.

10 § *Altera reſponſi pars eſt in iſtis verbis*, Sedere ad dextram, & ſiniſtram meam, non eſt meum dare, niſi iis, quibus paratum eſt à Patre meo.

Vulgatus, & Eraſmus ita cepere, quaſi neget Chriſtus, ſuum eſſe id dare: ſed ἀλλὰ hic ſumitur pro εἰ μὴ: quomodo & ubi Matthæus, ſive ejus interpres, XVII, 8, habet εἰ μὴ ibi Marcus IX, 8, ἀλλὰ uſurpat. Ut ſolum neget, ſuum eſſe aliis dare, quam quibus paratum à Patre. Eos potius Petrum, & Paulum, fuiſſe, non abſurde aliquis dixerit.

11. §. *Tanta duorum fratrum ambitio bilem concivit diſcipulorum aliis, ſimili ambitione laborantibus. Sed horum etiam ambitionem ſolitâ lenitate Chriſtus pertulit. Interim ut & illos modeſtiæ commoneret, docuit eos, viam ad primatum non eſſe ambitionem, ſed humilitatem. Quippe negat, ſicuti comparatum eſſe in regno terreno, ſimiliter ſe habere in cœleſti. In hoc eum conſequi primatum, qui omnium eſſe minimus volet: minimo haberi loco, qui cupiat eſſe maximus. Atque hoc ſuo confirmat exemplo, quòd non veniſſet, ut ſibi miniſtraretur; ſed, ut miniſtrando omnibus, omnium utilitati inſerviret: imò & vitam ſuam λύτρον daret pro multis.*

Ubi *multos* aliqui putant dici pro *omnibus*: quomodo ad Rom. V. dicitur, per unius inobedientiam multos eſſe conſtitutos peccatores. Sed magis veriſimile eſt, particulam UT ſignificare non affectum, ſed effectum: non voluntatem antecedentem, ſed conſequentem: eoque non omnes ſignari ex omnibus: nempe non è Judæis ſolum, ſed etiam gentibus. quomodo Joannes XI. 52. 53. ait, *fore, ut Jeſus pro gente* (Judæa) *moreretur: nec tantum pro ea gente; ſed etiam ut filios Dei diſperſos cogeret in unum.* Ac ſimiliter Eſai. LIII. dicitur Chriſtus cognitione ſui juſtificaturus multos: ac poſtea de eodem ait, *ipſe peccatum multorum tulit.* Similiterque ſumitur Matth. XXVI. 28, & Hebr. IX. 28.

CAP. III.

De aliis, quæ evenere in itinere illo Hieroſolymitano: Ut ſunt converſio Zachæi, narratio parabolæ de decem minis, viſus Bar-Timæo, & alteri, reſtitutus: præcipueque de Chriſto à femina inuncto ad pollincturam ſuam: quod factum videtur pridie Dominicæ Palmarum.

1. §. *Etiam alia nobis ab Euangeliſtis memorantur, quæ contigerint in itinere, quod Hiero-*

Hieroſolymam inſtituerat Chriſtus cum diſcipulis. Ex his primum eſt, quod Hierichontem venit, atque ibi Zachæum, publicanum principem, convertit.

Hierichus vetus fuerat everſa à Joſua; ut eſt Joſ. VI: ſed Hiel de Bethel inſtauravit; ut eſt I ſive III Reg. XVI. Ac nobilitata eſt miraculo Eliæ; de quo II, ſive IV Reg. cap. II. De hac Hierichonte nunc eſt ſermo. Verum denuo eſt everſa cum Hieroſolyma à Romanis obſideretur; itemque inſtaurata. De utroque teſtis Hieronymus libro de locis Hebraicis. Brocardus[a] ait, ſuo tempore ſolum octo domus habuiſſe: ut vix pagi nomen mereretur. Vixit autem ille circa annum CIƆCCLX. Hanc urbem ingreſſus Jeſus conſpexit Zachæum, hominem Judæum, ut vel nomen fidem fecerit, publicanorum principem opulentum, inſidentem arbori, cui nomen *συκομορέα*, vel *συκόμορος*, aut *συκάμινος*, Latinis ficus Ægyptia, quæ frondibus morum, fructus ſapore ficum referret. Eam conſcenderat, quia Chriſtum averet conſpicere, ac puſillæ adeò foret ſtaturæ, ut hoc in turba tam frequenti facere non poſſet. Chriſtus, qui corda hominum inſpicit, delectatus tanto ejus viri deſiderio; de arbore eum deſcendere juſſit, ac quidem, licet non invitatus, (quale nihil ab eo factum alibi legimus) prior ait, ſe velle in ejus ædibus divertere. Sciebat, optare hoc Zachæum; ſed præ pudore non eſſe auſum rogare. Ille deſcendit lætus, gnarus, non ſe beneficium conferre; ſed accipere. Verùm malevoli culpare, quòd diverteret apud peccatorem: h. e. Judæum quidem, ſed publicanum, quales quandoque Judæi: quippe qui & in Judæa interdum ordinis eſſent equeſtris; ut conſtat ex Flavii Joſephi lib. II. de bello Judaico. Ab equitibus autem vectigalia ſolere conduci, ſatis notum intelligenti mores Romanos. Sed male eum peccatoribus accenſebant, qui peccatorum pœnitudine duceretur. Sanè ſponte pauperibus addicebat dimidium bonorum, quadruplum autem iis, quos fortaſſe defraudaſſet: Quomodo locutus eſt legis Moſaicæ non ignarus: quæ Exodi XXII. I. jubet quadruplum ab eo reſtitui, qui pecudem, extra bovem, furatus foret. Quam pulchram vero gratiam hoſpiti ſuo rependerit Jeſus, arguunt hæc ejus verba: *Hodie ſalus huic domui contigit, eo quod & ipſe ſit filius Abrahæ.* Erat quidem antea filius Abrahæ ſecundum carnem: ſed nunc ſecundum ſpiritum filius factus à Chriſto, qui, uti ſequitur, venit *quærere, & ſalvum facere quod perierat.*

a In De ſcriptione Terræ Sanctæ.

2. § *Alterum eſt, quod narravit parabolam de itinere hominis nobilis, priuſquam in terras longè diſſitas abiret, decem ſervis talenta totidem largientis, ac prout rem iis feciſſent, ita præmium, vel pœnam, cuique deſtinantis: ut eſt Lucæ* XIX. 11, *& 16 ſequentibus.*

Occaſionem parabolæ indicant verba iſta: *Hæc illis audientibus, adjiciens parabolam dixit.* Anteceſſerat proximè, *Venit filius hominis quærere, & ſervare, quod perierat.* Ea verba (uti & prophetias de regno Chriſti Jeſ. IX. 7. & Jerem. XXIII. 5. 6. & alibi) ſic capiebant diſcipuli, quaſi jam iret Hieroſolyma, ut auſpicaretur regnum ſibi glorioſum, populo ſalutare, quod terrenum fore arbitrabantur. Et quam altè hic error obſederit mentes, argumento ſunt, quod etiam ab reſurrectione dicerent, *Nos autem ſperabamus, eum eſſe, qui redempturus eſſet Iſraëlem.* Ut igitur hanc opinionem eorum animis evelleret; parabolam refert, qua oſtendat, non in vicina Hieroſolyma ſe regnum acceptum, ſed in terra longinqua: nec ſe à Judæis recipiendum ut Regem; ſed ab iis rejectum iri: dumque ipſe in regno abeſt externo, non otiandum iis, ſed negotiandum ſtrenuè; donec tandem veniat in regnum ſuum dominus, ac fideles miniſtros adſumat regni conſortes, ſegnes verò ac rebelles puniat. Hoc ſpirituale Chriſti regnum cœpit à reſurrectione ejus: ut indicant illa Lucæ XXIV: *Oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam.* Videlicet paſſione ac morte ſuâ debuit prius acquirere ſibi regnum. Revelatur verò hoc verbum prædicatione Evangelii per mundum univerſum. Ne igitur turbarentur diſcipulorum animi, ſi non continuo regnum ſuum inchoaret; præmunire voluit animos eorum hac parabola. Nunc enim id opus imprimis ei qui glorioſe ingreſſurus erat Hieroſolyma: ac putare poterant, ingreſſum iſtiuſmodi fore initium regni ejus, quod terrenum fore arbitrabantur. Itaque & parabolæ iſti videas hæc præſtructa verba: *Et his dictis præcedebat adſcendens Hieroſolyma.*

In parabola hac tria tempora attendimus. Primùm illud, ante viri nobilis abitum. Deinde alterum, dum abeſt. Tertium poſt reditum. In primo tempore conſiderantur perſona, factum, & cauſſa. Perſona eſt homo quidam nobilis: hoc eſt, Chriſtus. Factum eſt geminum: prius eſt decretum de itinere ſuſcipiendo in terras longinquas, h. e. extra hunc mundum. Cujus cauſſa additur, ut regnum ſibi acquireret, ac deinde reverteretur. Signat verò acquiſitionem regni ſpiritualis, ac glorioſi, per paſſionem ac mortem ſuam. Factum alterum eſt, quod ante diſceſſum ſuum advocarit decem ſervos ſuos, ſingulis minam dederit, atque eas juſſerit negotiari, donec rediret. Ubi per ſervos præcipuè capiendi ſunt Evangelii miniſtri: quibus dona contulit ſpiritualia, ut iis alios lucrifacerent Chriſto. Nec expoſtulat dominus cum eo qui tantùm quinas lucratus erat minas, gnarus, ut in negotiatione terreſtri, ita in ſpirituali, uſu venire, ut diſpar ſit occaſio lucrifaciendi. Nec ſapiens quiſquam exigit ultra, quàm quis potuit.

In abſentia nobilis primò attenditur factum civium: deinde ſervorum. Cives tumultuati ſunt adverſus nobilem, ac miſere ad eum legatos, qui ſignificarent, nolle ſe eum imperare: quaſi dicerent, non eſſe quod de reditu cogitaret, cum cives imperium ejus reſpuant. Per cives intelliguntur Judæi, qui rejecerunt Chriſtum.

Servorum unus, abſente domino, mina una lucratus eſt minas decem; alter quinas; tertius minam in ſudario abſcondit, atque otioſam reliquit. Quibus ſignificatur diſpar uſus donorum ſpiritualium, quæ Deus contulit homini.

Tertium tempus eſt de iis, quæ à reditu contigere. Ac partim ad ſervos, partim ad cives pertinet. Ac primo refertur, ut arceſſiverit duos ſervos frugi: ac illum, qui ſe decem minas lucratum diceret, ubi prius collaudaſſet, denis civitatibus præfecerit: illum itidem, qui lucrifecerat minas quinque, remuneratus ſit præfectura totidem oppidorum. Quibus ſignificatur, ut multiplex eſt uſus donorum Dei, ita diverſa eſſe præmia; puta quia variæ ſint manſiones in cœlis. Sequitur deinde, ut dominus etiam rationem exegerit à ſervo nequam: qui arceſſitus, atque interrogatus, reſpondit, præſciſſe ſe domini ſui mores, quamque auſterus foret, & lucri appetens; quippe qui ab homine exigeret, quæ non dediſſet: iis ſimilis, qui metere volunt, ubi non ſeminarunt: eoque ſe ſatius exiſtimaſſe, ſi minam ejus non exponeret negotiationis periculo: ſed ſudario involveret, ac domino reverſo integram reſtitueret.

Itaque hic occurrit, tum ſtatus abſolutus, tum aſſumtivus. Abſoluto utitur ſervus, cum ait, rectè à ſe factum; quia omne id acciperet dominus, quod ſuum eſſet, eoque nulla ei fiat injuria. Aſſumtivo autem, quæ ἀντίθεσις dicitur, quia ſiquid culpæ ſit, ea penes ipſum ſit dominum. Ἀντέγκλημα appellant. Hic ſervus eſt typus omnium eorum, qui culpam volunt rejicere in Deum qui, fidem exigat, nec credendi contulerit poteſtatem: bonaque opera requirat, cum non dederit bonam voluntatem: ſed ineluctabili fato cauſſa ſit actuum malorum, eorúmque inevitabilium: quaſi non tales conſcientia ſua redarguat, quæ abunde reſtatur, quam multa facili etiam negotio agere vel omittere potuiſſent, in naturalibus

principio naturæ; in ſpiritualibus, per eam gratiæ menſuram, quam accepiſſent. Huic ſervo iratus Dominus, tum ob illius inertiam, tum quod ab eo accuſaretur, reſpondit, ſe propriis eum verbis convincere: ſi enim tam ſeverum eſſe ſcierit, hoc ipſo debuiſſe non ad ignaviam excitari, ſed induſtriam: quippe ſi præ avaritia ſoleret aliena etiam ſibi vindicare, quanto magis lucrum repoſceret ex ſuis? Debuiſſe igitur minam committere trapezitis, quo vel ab ipſo vel à menſario, eam repoſceret cum lucro. Juſſit deinde minam, quam haberet auferri, ac illi dari, qui denas eſſet lucratus: quia majoribus dignus eſt, qui minoribus bene ſit uſus. Quo pertinet illud: *Habenti dabitur, & ab non habente auferetur illud etiam quod habet.* Iis partim ſignificatur, quàm graviter Deus in eos ſit animadverſurus, qui dona in ſe divinitus collata non converterint ad Dei gloriam, & proximi ſalutem: partim etiam, bene uſis gratiâ minori datum iri majorem. Scitè de priori B. Hieronymus epiſtolâ ad Hieronymum: *Væ illi, qui acceptum talentum* (minam convenientius verbis Euangelii dixiſſet, quia ſudarii meminit) *in ſudario ligans, ceteris lucra facientibus, id tantum quod acceperat reſervavit: illico indignantis Domini clamore ferietur.* Et mox: *Dum enim tu ignavus negotiator denarium tenes, alterius locum, qui pecuniam duplicare poterat, occupaſti.* Etiam de hac uſuræ exactione agit Gregorius Magnus homil. XVII in Euangelium: *Ponamus ante oculos noſtros illum tantæ diſtrictionis diem, quo judex verus veniet, & rationem cum ſervis ſuis, quibus talenta* (vel minas) *credidit, ponet. Ecce in majeſtate terribili, inter Angelorum & Archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium, & reproborum multitudo deducetur, & unuſquiſque, quid ſit operatus. Ibi Petrus cum Judæa converſa, quam poſt ſe traxit, apparebit. Ibi Paulus converſum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas poſt ſe Achaiam, ibi Joannes Aſiam, Thomas Indiam, in conſpectum ſui judicis, converſam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt; qui ſanctis ſuis prædicationibus Deo poſt ſe ſubditum gregem trahunt. Cum igitur tot paſtores cum gregibus ſuis ante æterni paſtoris oculos venerint, nos miſeri quid dicturi ſumus; qui ad Dominum noſtrum poſt negotium vacui redimus; qui paſtorum nomen habuimus, & oves, quas ex nutrimento noſtro debebamus oſtendere, non habemus.* Atque hæc de trium ſervorum examine, atque eorundem præmio, vel pœna. Cùm verò decem fuerint ſervi, cogitare poſſumus, ſeptem alios ſuas minas vel amiſiſſe, vel abſumſiſſe: quales ſine dubio graviores etiam pœnas dabunt, quam qui minam ſuam reſervârat otioſam. Poſſumus etiam cogitare, voluiſſe Dominum de tribus duntaxat loqui, quia vellet ex his de cæteris fieri judicium. Nam pro induſtria, vel ignavia quemque vel præmium accepiſſe, vel pœnas dediſſe. Verum in parabolis nihil attinet minutatim inſiſtere ſingulis.

Exiſtimet aliquis, parabolam iſtam non eſſe hujus loci, ut quæ eadem ſit ac illa de talentis: quæ, ut ex Matthæo conſtat, dicta eſt pridie, quàm traderetur. Nec multa eſſe ſimilia negari poteſt. Diverſas tamen eſſe diverſum indicat tempus. Nam præterquam, quod hæc dicta ſit die Dominico, Palmarum puta; priuſquam adſcenderet aſinam; altera autem feriâ tertiâ, ſive die Martis; præterquam etiam, quod hæc ſit de minis, altera de talentis, quorum quodque Hebræis eſt centum minarum; ut inferius dicam plenius in parabola de talentis: quadrifariam diſtant hæ duæ parabolæ. Primùm ſervorum numero, qui hic decem, illic tres duntaxat. Deinde quod hic unicuique decem ſervorum detur mina una: illic trium ſervorum uni dentur talenta quinque, alteri duo, tertio unum. Præterea hic unus una ex mina lucratus denas, alter quinas: illic qui quinque accepit talenta, lucratus quinque: qui duo, lucratus duo. Denique hic, qui minam abſcondit, dicitur id feciſſe in ſudario; quo facile tantillum occultatur: illic talentum, quia majori opus loco, abſconditur in foſſâ. Hactenus de ſecundo eorum, quæ contigere in itinere Hieroſolymitano.

3. §. *Tertium eſt, quod Hierochunte egreſſus Bartimæo, & alteri cæco, reſtituit viſum.*

Refert Matth. XX. 29, & 5. ſeqq. Marc. X. 46, & ſex ſeqq. Luc. XVIII. 35, & octo ſeqq. Auguſtinus tamen lib. II de Quæſtionibus Euangelicis cap. XLVIII, & lib. II de Conſenſu Euangel. putat, diverſum eſſe miraculum, quod Lucas narrat, ab eo quod duo priores Euangeliſtæ. Id quod narrat Lucas contigiſſe priuſquam ingrederetur Hierochuntem: id quod Mattheus & Marcus, factum cum Hierochunte egreſſus. In hanc ſententiam impulit eum, quod Lucas dicat, ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχώ. Verùm optimè Ill. Grotio monitum, ἐγγίζειν non ſemper ſignificare motum ad locum; ſed & diſtantiam ſolum: ut verba allata ſic reddi poſſint, *cum eſſet prope Jericho.* Sic Luc. XIX. 20: Ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν. *Cum eſſet prope Bethphage, & Bethaniam.* Siquidem jam tranſierat Bethaniam. De duobus cæcis narrat Matthæus; qui primus ſcripſit: de uno Marcus, & Lucas: de neutro Joannes, qui ſcripſit poſtremus. Marco, & Lucæ ſuffecit dicere de notiori duorum: cui ſine dubio præcipue conveniunt ἀναβλέψεις illæ, quæ κατὰ σύλληψιν memorantur à Matthæo. Dicit Matthæus, eos, qui viſum receperant, Chriſtum inde, tanquam miraculi teſtes, ſecutos fuiſſe.

4 §. *Tandem verò ſex ante Paſcha diebus in Bethaniam venit Chriſtus.*

De tempore quidem ſic Joannes cap. XII. 1. *Jeſus ergo ante ſex dies paſcha venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitavit Jeſus.* Locum verò eum elegit, quia ſic recens miraculum firmabat. Hic enim à ſororibus Lazari cœna eſt exceptus: cui etiam interfuit Lazarus redivivus. Præterea è Bethania facilis ac celer adſcenſus erat Hieroſolymam.

5. § *Atque hic à femina eſt inunctus: quod quia ad pollincturam ſuam factum eſſe dicit Chriſtus: merito inter ea hic refertur, quæ pertineant ad paſſionis Dominicæ præparationem.*

Conducebat verò non ad diſcipulos modo, ſed ad Chriſtum etiam præparandum. De hoc igitur pluribus nunc loquemur.

6. §. *Ac Chriſtum quidem à femina fuiſſe inunctum, priuſquam pateretur pro genere humano; ab omnibus narratur Euangeliſtis. Sed ſemel ne, an bis, an ter id contigerit, in controverſia eſt.*

De unctione eâ Chriſti quatuor agunt Euangeliſtæ; Matthæus XXVI, 7; Marcus XIV, 3; Lucas VII, 38; Joannes XII, 3. Nec propterea fuit, qui putaret, quater Chriſtum eſſe inunctum, idque à diverſis quatuor feminis. Nempe Matthæum, & Marcum; eundem narrare hiſtoriam, luce meridianâ clarius eſt. Sed ter inunctum, idque à tribus mulieribus, Origenis eſt opinio in Matth. homil. XXXV a: eumque ſecutus hac parte Theophylactus, *a In illud Matthæi,* Dixit Jeſus diſcipulis ſuis.
& Euthymius. Primumque inunctum credunt à muliere peccatrice ignoti nominis: eam habitaſſe in Galilæa: factumque in domo Simonis Phariſæi, idque multo ante paſſionem. Ac de hac unctione ſolùm loqui Lucam. Iterum verò inunctum eſſe à Maria, ſorore Lazari, ac Marthæ, ſex diebus ante paſcha. Ac de iſta ſolum agere Joannem. Denique unctum eſſe à muliere ignoti nominis, biduo ante paſſionem, in Bethania, idque in domo Simonis leproſi. Ac eam unctionem referri à Matthæo, & Marco.

Hanc qui ſententiam ſequuntur, eo ſe tuentur, quòd illa quæ Matthæus, & Marcus, referunt, non conveniant cum iis, quæ narrat Lucas; atque itidem hic abeat ab illis, quæ legere eſt apud Joannem. Nam inquiunt,

prima

Digitized by Google

prima quidem unctio, de qua Lucas; ac ſecunda, de qua Joannes; hactenus conſentiunt, quod utrobique pedes dicantur inuncti: ſed in prima reticetur nomen mulieris, in ſecunda exprimitur. Unde licet non conſequatur, eſſe diverſas, ſequitur tamen poſſe eſſe diverſas. Re vera autem diverſas eſſe, colligunt porro, quia unctione primâ id contigiſſe dicatur in domo Simonis leproſi; quam in Galilæa fuiſſe arbitrantur: altera autem referatur contigiſſe domi Mariæ ſororis Lazari, ac Marthæ; quæ in Judæa, quippe in Bethania, fuit.

Jam quod ad unctionem primam, tertiamque, eas quidem hactenus fatentur conſentire, quod utrobique domi Simonis id dicatur eveniſſe: ſed diſcrimen in eo eſſe, quod prima referatur accidiſſe domi Simonis Phariſæi; tertia Simonis leproſi: item quod primâ inunctus dicatur à muliere peccatrice; tertiâ id reticeatur, ut fortaſſe fuerit pia, ac religioſa femina: denique etiam, quod in prima pedes ſint unguento perfuſi; in tertia caput.

Secunda verò, tertiaque narratio, conſentiunt quidem eo, quod Jeſus in Bethania fuerit inunctus: ſed triplex hic ſe offerre ajunt diſcrimen. Nam in unctione ſecunda dicitur Mariam pedes inunxiſſe domi ſuæ: in tertia mulierem quandam caput Jeſu unxiſſe domi Simonis leproſi.

Chryſoſtomi tamen ea eſt opinio, primam, tertiamque illam narrationem, à Matthæo, & Marco, inſtitutam, probe convenire cum illa, quam Lucas reliquit nobis. Nempe ut peccatrix illa, cujus nomen præterit Scriptura, domi Simonis Phariſæi, ſive leproſi, priùs caput, poſtea pedes inunxerit Chriſti. Huic ſententiæ obſtare alii contendunt, tum quod Lucas loquatur de inunctione multo ante paſſionem facta: tum quod ea contigerit in Galilæa; quemadmodum etiam Auguſtinus colligit ex Luca: non verò in Bethania; uti eſt apud Matthæum, & Marcum. Sed pro Chryſoſtomo liceat dicere, non, ſi à Luca referatur multo ante Dominicæ Paſſionis hiſtoriam, eo multo ante eveniſſe: neque ſi narretur proximè poſt ea, quæ in Galilæa contigerunt, eo & hoc inibi factum eſſe. Sæpe adeò Euangeliſtæ negligunt ſeriem temporis: ut etiam eſt apud Auguſtinum in ſecundo de Conſenſu Euangeliſtarum. Interea in eo cum Origene conſentit Chryſoſtomus, quod diverſa ſit unctio illa apud Joannem: ut quæ non à peccatrice facta dicatur, ſed ab Maria, ſorore Lazari, ac Marthæ. Ex Chryſoſtomi igitur ſententia duæ inunxerint mulieres: una ἀνώνυμος, eaque peccatrix: altera Maria, Lazari ſoror. At B. Hieronymus in eo quidem cum Chryſoſtomo convenit, quod duæ minimum ſint, à quibus Servator ſit inunctus: ſed in altero abit, quia potius diverſas cenſet, eam quæ caput, & illam, quæ pedes inunxerit. Sic enim ſcribit in Matthæi caput XXVI: *Nemo putet; eandem eſſe, quæ ſuper caput effudit unguentum, & quæ ſuper pedes. Illa enim & lachrymis lavat, & crine tergit, & manifeſte meretrix appellatur. De hac autem nihil tale ſcriptum eſt. Nec enim poterat ſtatim capite Domini meretrix digna fieri.* Sed hujuſce teli, hunc ad modum validi, ictum eximus, ſi prius pedes, mox etiam inunxerit caput. Alii diſtinguere malunt inter peccatricem, & eam de cujus peccato ſileatur. Ambroſius vero non quidem repugnat, quo minus diverſæ habeantur; cenſet interea, poſſe eandem videri, ac diverſum tantummodo tempus attendi oportere. Audiamus ipſum in Lucæ cap. VII: *Poteſt ergo non eandem eſſe, ne ſibi contrarium dixiſſe Euangeliſtæ videantur: poteſt etiam quæſtio, meriti, & temporis, diverſitate diſſolvi, ut adhuc illa peccatrix ſit, jam iſta perfectior. Etſi enim non perſonam mutat Eccleſia vel anima, tamen mutat profectum.* Et ſane Mariam Magdalenam, Lazari, ac Marthæ ſororem, prius fuiſſe peccatricem, atque hanc à quatuor Euangeliſtis ſignari, etiam ſtatuit B. Auguſtinus lib. II de Conſenſu Euangeliſt. cap. LXXIX. Eumque poſtea ſecuti fuere plurimi Occidentalium: præſertim poſtquam in Rituali Eccleſiæ Romanæ una cenſetur. Et tamen id avorum ætate movere non potuit Iudocum Clichthovæum a, ac Iacobum Fabrum Stapulenſem, quo minus contrariam ſententiam defenſum irent ſcriptis ſuis de tribus Mariis, peccatrice, Marthæ ſorore, & unde expulſa ſeptem dæmonia: quas omnes nomine Mariæ Magdalenæ celebrari vulgo erat opinio. Stapulenſi vero, ac Clichthovæo, reſpondit Ioannes Roffenſis. Græci verò nihilominus pro diverſis habuere. Uti, præter memoratos, Baſilius Seleucienſis homilia prima de Lazaro b; Οὐχ αὕτη ἐκείνη ἡ πόρνη, ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν· αὕτη δὲ σεμνὴ, καὶ σπουδαία. *Non hæc erat illa meretrix, de qua in Matthæo: neque de qua in Luca: alia enim hæc: illæ enim erant meretrices, multis ſcatentes vitiis; hæc gravis, & honeſta.* Ac ſimiliter in enarratione Euangeliſtarum Theophylactus & Euthymius. Quid de Leontio, & tot aliis, dicam? Sed hæc pleroſque Latinos parum movent. Nam adverſus Græcos auctoritatem obtendunt Eccleſiæ Romanæ, quam dicebamus pro una habere in officio ordinato à Gregorio M. Aliis non tam leve eſt Græcorum Patrum pondus: ac præterea judicii trutinâ expendere jubent rationes, quibus eorum opinio comprobatur. Nec periclitari hac parte arbitrantur Romanæ Eccleſiæ auctoritatem, quia nihil ea res ad fidem faciat: & negari non poſſit, Ritualium auctores quandoque non ſatis attendiſſe ad hiſtoriæ veritatem: unde & ex apocryphis videas complura eſſe admiſta. Vide Wilh. Lindanum de optimo genere interpretandi Scripturas lib. III. cap. III: Pererium præfatione libri XVI. Comm. in Danielem, & antiquiorum illos quos adducit Caſaubonus Exercitat. XIV ad Baron. ſect. XI.

a *Pariſiis excudit H. Steph. a. 1519.*

b *Græce habes in biblioth. Bavar. Lat. in bibliotheca Patrum, edit. 2. col. 999.*

Hactenus aliorum opiniones adduximus: nunc noſtram in eo diſſenſu aperiemus.

7. §. *In eo diſſenſu veterum (nec multo iis minus diſcrepant juniores) noſtra hæc eſt opinio, Jeſum, antequam pateretur, ſemel duntaxat fuiſſe inunctum: atque id factum eſſe à muliere, ut ἀπλῶς ajunt Matthæus, & Marcus: eaque peccatrice, ut eſt apud Lucam: nempe à Maria, Lazari ſorore; ut indicat Joannes. Ac contigiſſe id ſex diebus ante paſcha, ut docet Joannes: in Bethania, ut ajunt Matthæus, Marcus, & Ioannes: in domo Simonis; ut referunt Matthæus, Marcus, Lucas; hominis ſectâ Phariſæi, quod eſt apud unum Lucam; quondam leproſi, ut indicant Matthæus, & Marcus: ubi prius inuncti pedes, de quibus Joannes: hinc caput; de quo apud tres alios Euangeliſtas: idque ex alabaſtro unguenti; ut ajunt Matthæus, Marcus, Lucas: unguento, inquam, pretioſo; ut eſt apud Matthæum, Marcum, & Joannem; videlicet trecentis æſtimato denariis, ut eſt apud eundem Joannem.*

Hæc aliquanto fuſius diducam. Ac primùm ſtatuimus, unctionem Chriſti, quam Matthæus, & Marcus, memorant, non eſſe diverſam ab illa, quam refert Joannes. Sic ut ſtatuam, facit, quod utraque ſit facta in Bethania circa tempus Dominicæ Paſſionis: utraque ex alabaſtro: vaſis id vocabulum ex onyche, qui inde dictus eſt *lapis alabaſtrites*, & καταχρηστικῶς vas vitreum, in quo nardinum ſervaretur unguentum, quale etiam hoc loco ſignari cenſet Illuſtris Grotius. Utraque etiam facta unguento nardi piſticæ pretioſæ trecentis æſtimato denariis. Utraque concivit indignationem in diſcipulis, plane ſimiliter narratam, quam & Dominus ſimiliter dicitur compeſcuiſſe. Hæc tam multa communia oſtendunt non eſſe unctiones diverſas. At cui veriſimile fiat, cum prior inunctio, ut volunt, ſex ante paſcha diebus contigiſſet, ac tum eam ægre adeo tuliſſent diſcipuli; quatuor poſtea diebus, quaſi Domini ſermonis oblitos, denuo ob ſimile

alius mulieris factum, ſimiliter auſos eſſe id reprehendere: ſic ut neceſſe haberet Dominus ſimiliter eos increpare? Verum, inquiunt, ut multa conveniant, ſunt tamen aliqua diſparia, quæ eandem eſſe inunctionem non ſinant: uti illa, quæ ſuperius memoravimus, jam olim obſervata ab antiquis. Verùm aliter eſt. Nam quæ pugna, ſi Matthæus, & Marcus, dicant, mulierem quandam: ſed nomen expreſſerit Ioannes, cui dicatur Maria, ſoror Marthæ: quemadmodum & ab eodem refertur Mariam miniſtraſſe, ac una accubuiſſe menſæ fratrem ejus Lazarum? Quid impedit, quo minus hi omnes in domo Simonis cœnarint? Potuerunt eſſe vicini, vel ſanguine juncti, vel eo amici, quia pariter diſcipuli forent Chriſti. Quæ etiam pugna, ſi primo inuncti ſint pedes, poſtea reliquum fuerit infuſum capiti; effracto etiam, ſicut Marcus ait, vaſculo, adeo ut unguenti nihil ſibi reſervarit? Nec magis in eo eſt pugna, quod Ioannes dicat, factum mulieris ſugillatum eſſe à Iuda: alii vero id de diſcipulis referant. Nam potuit Iudas primus reprehendiſſe; idque avaritia: mox vero diſcipuli exemplum fuerint ſecuti, ſed pauperum cura. Vel etiam dixeris, de diſcipulis referri, quia unus è diſcipulis hoc egerit: nempe ut ſimilis ſit συνεκδοχὴ, ac cum latrones dicuntur blaſphemaſſe Chriſtum, quia id factum à latrone, qui pendebat à ſiniſtra. Similiaque inferius exempla adducam. Quare non poſſum aliud in animum adducere, quam eandem eſſe mulierem, non illam modo de qua Matthæus, ac Marcus, qui per omnia conveniunt: ſed illam quoque de qua Ioannes. Tam multa enim ſunt, in quibus conſentiant, ut diverſæ nequeant videri. Primùm quod in Bethania unxerit, idque in convivio, ac quidem unguento maximi pretii. Deinde quod mulier ea propterea à Chriſti diſcipulo, velut prodiga, fuerit culpata. Denique quod Chriſtus mulieris factum defenderit, atque id dixerit ad pollincturam ſuam pertinere.

Verùm, qui hactenus aſſentiunt, in eo abeunt, quod diverſam putent ſignari à Luca: unde ſic colligunt, bis à muliere inunctum eſſe Dominum: prius quidem à muliere peccatrice in domo Simonis Phariſæi: poſtea verò à Maria, ſorore Lazari, in domo Simonis quondam leproſi. De priori unctione loqui ſolum Lucam: de altera tres alios Euangeliſtas. Nolim magnopere huic ſententiæ adverſari: videoque etiam Cornelium Ianſenium in Concordia ſua Euangelica de unctione illa, quam Lucas narrat, agere capite XLVIII: de ea autem, quam referunt tres alii, loqui capite CIX. Attamen magis eo inclinat animus, ut nec illa ſit diverſa; idque quia tanta eſt narrationum convenientia. Siquidem hoc Lucas cum Matthæo, & Marco habet commune, quod Ieſus à muliere in convivio, in Simonis domo, perfuſus ſit alabaſtri unguento. Cum Ioanne autem, quod Chriſti pedes ab ea ſint inuncti, & capillis ſiccati. Quæ tam expreſſæ notæ magnum præbent argumentum, eandem eſſe: præſertim cum Ioannes διαρρηκτῶς dicat, Mariam illam, quæ unxit Dominum unguento: quomodo, puto, non loqueretur, ſi plures inunxiſſent Dominum. Nec enim tum nota hac ſatis ab aliis diſtingueretur. Adde quod Lucas nullius poſtea unctionis faciat mentionem. Quod cur factum putemus, niſi quia eadem foret unctio, ac illa à diſcipulis culpata, laudata à magiſtro? Ex unctione igitur mulieris, & accuſatione diſcipulorum, & excuſatione Chriſti, quando uſque adeò conveniunt, eandem à Luca ſignari hiſtoriam colligimus. Nec obſtare putandum, quod objectant, à Luca mulierem vocari peccatricem. Nam quid hic fuerit ἀσύμφωνον, ſi Maria, Lazari ſoror, prius fuerit peccatrix, hoc eſt, diſſolutius vixerit: poſtea, pœnitudine ducta, ſeriò emendarit vitam, & ob egregiam pietatem Chriſto fuerit accepta? Nec, quo minus eadem hiſtoria ſit, impedit, quod tanto ante paſſionis hiſtoriam referatur à Luca. Nam, ſicuti ſuperius orſi eramus dicere, Euangeliſtæ ſæpenumero in narrando non temporis habent rationem, ſed occaſionem arripiunt ex commodo argumenti nexu. Itaque Ioannes quidem accuratè attendit tempus: Matthæus vero, & Marcus, inde occaſionem cepere, quod proxime volebant dicere de pacto Iudæ cum Iudæis: cui rei anſam præbuerat indignatio Iudæ orta ex facto mulieris Chriſtum ungentis. Lucas verò aliam amplexus opinionem. Nam cum antea locutus eſſet de Phariſæis prædicationem Chriſti aſpernantibus, contrarium voluit ſubdere Phariſæi exemplum non alieni à ſermonibus Chriſti, ac Lazari, fortaſſe conſanguinei, vel amici, ac Chriſtum propterea invitantis, eo interim offenſi, quod pateretur ſe inungi à muliere peccatrice. Nam inde colligebat, ignorare Chriſtum, qualis ea mulier foret, ac proinde prophetam non eſſe, cujuſmodi à multis haberetur. Potuit & aliunde occaſio Lucæ præberi. Ut ſi, quoniam antea egiſſet de pœnitentia, propterea ſubjungere voluerit illuſtre exemplum mulieris peccatricis pœnitentiam agentis.

Longius verò à janua, quod dicitur, videntur mihi aberraſſe, qui arbitrantur, Mariam, à qua Dominus, priuſquam pateretur, inunctus fuit, Mariam fuiſſe Magdalenam. Quam ſententiam propugnat Baronius ad an. Chr. XXXII. Hæc enim non ea nota ab aliis diſtinguitur Mariis, quod inunxerit Dominum; ſed quod Dominus ex ea ſeptem ejecerit dæmonia. Videtur autem error is inde promanaſſe, quod Euangeliſtæ Mariam hanc celebrent inter eas, quæ operam utilem navarint ad pollincturam Chriſti. Eoque argumento etiam ſe tuetur Baronius. Verum Mariam Magdalenam, & Marthæ ſororem, pro diverſis etiam habet Clemens Romanus, ſive alius, lib. III Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. VI: *Erat nobiſcum mater Domini, & ſorores ejus: præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, ſorores Lazari, & Salome, & quædam aliæ.* At ante ſeculum, & ultra, Roſſenſis epiſcopus, in iis, quæ adverſus Clichthovæum, & Fabrum, ſcripſit, etiam oſtendit, quod Maſſilienſes, & qui provinciam inhabitarent, ab omni ævo ſic ſtatuerint: item antiquam eſſe inſcriptionem monumenti à Maximino, uno è LXX diſcipulis, in honorem ſororis Marthæ extructo: ubi illi ea tribuantur omnia, quæ Scriptura narrat de Maria Magdalena. Hæc majoris eſſent ponderis, niſi multa adeò forent, quæ merito ea redderent ſuſpecta. Quale inter alia, quod apud antiquiores omnes altum plane de iſtis ſilentium ſit: nec niſi proximis ſeculis hanc Maſſilienſium famam cœpiſſe, per ſit veriſimile.

8. §. *Abunde dictum de quæſtione, unane mulier, an plures, ſemel Chriſtum, an ſæpius inunxerint. Venio nunc ad alterum, cujuſmodi unguento Chriſtus fuerit unctus.* Ἁπλῶς *vocant* μύρον *Matthæus, & Lucas: ſed* βαρύτιμον *addit Matthæus;* πολυτελὲς *Marcus;* πολύτιμον *Ioannes. At inde non aliud, quam magni fuiſſe pretii, intelligitur. Speciatim vero fuiſſe* μύρον νάρδου πιστικῆς, *aiunt Marcus, & Ioannes. Quid vero ſit* νάρδος πιστικὴ, *(cujus extra Ioannem nuſquam quam Marci XIV. 3. reperias mentionem) mirè & veteres variant, & juniores. Sunt, qui locum putent corruptum, & pro* πιστικὴ *reſcribendum* Ὀπιστικὴ.

Nempe quia Athenæus, & Pollux, nardum laudant Babylonicam, & non longè admodum à Babylonia aberat Opis, Perſiæ civitas, Herodoto, & Straboni memorata: eo credunt, & melioris notæ nardum fuiſſe, quæ ab illa Perſiæ civitate Ὀπιστικὴ diceretur. Sententiam hanc primus attulit Ioannes Hartungus: quem & alii poſtea ſunt ſecuti.

9. §. *Huic verò ſententiæ multum incommodat, quod ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis nemo, nec ullus* τῶν ἔξωθεν, *Opiſtica nardi meminerit. Quamobrem porro diſpiciendum, an non rectius crediderint*

rim alii, πιστικὴ ποιη pro expreſſo aliunde in liquorem: ut ſit à πτίσσω.

Eo pacto notabit nardum piſtillo contuſam, inque liquorem, & unguentum redactam. Quam opinionem eſſe Ioſephi Scaligeri, mouium viro Nobili, præceptori meo, Franciſco Nanſio, ad Nonni cap. XII. Sic à πτίσσω, quod eſt *pinſo*, *contundendo imminuo*, fuerit πτιστικὸς, &, eliſo, τ, πιστικός; quomodo ab eodem πτίσσω torcular (ληνὸν Græci dicunt, unde *Lenæ* cognomen Baccho) aliter vocatur πίστρ, pro πτίστρ: ut ex Heſychio conſtat. Imo & ex πτίσσω ſimiliter veteres Latini *piſo*, ac poſtea *pinſo*, unde *piſtillum*, atque alia.

10. §. *Sed neque in iſto animus acquieſcit, quia nemo unquam veterum prodidit πιστικὸν etiam dici ἀπὸ τοῦ πτίσσειν. Alii igitur exiſtimant, voce ea ſignificari liquidam ſive potulentam: nempe ἀπὸ τοῦ πιεῖν: ut πιστικὴ dixerint pro ποτική.*

Placuit hoc Iſaaco Caſaubono, Notis ad Marci cap. XIV, eo magis, quia Athenæus lib. XV. referat, eam eſſe idoneam ut bibatur: ac libro VI legas, νάρδον καταπίνειν: apud Hirtium item lib. de bello Hiſpanienſi: *Ipſe de tempore cœnavit; vinum, & nardum, identidem ſibi infudit.*

11. § *Hæc quoque opinio tum eo refellitur, quod πιστικὸν nuſpiam ea ſignificatione reperiatur: tum quod non agatur hic loci de aliquo nardi liquore ad hoc præparato, ut ejus aliquid miſceretur vino: ſed de nardo, qua inungerentur membra.*

Atque hæc dicta ſunto adverſus triplicem juniorum conjecturam, Hartungi, Scaligeri, Caſauboni.

12. § *Videamus nunc, an non ſatius ſit acquieſcere in judicio veterum. Quorum duplex fuit ſententia. Prior eſt eorum, quibus placet eſſe ἀπὸ τῆς πίστεως, quaſi fidelem nardum dicas: h.e. probatam, ſive bonæ fidei, ac notæ.*

Quomodo πιστικῆς voce uſi fuere Euſebius, Georgius Cedrenus, Manuel Comnenus: ut oſtenſum Caſaubono Exercitat. ad Baronium XIV, ſect. XIII. Ac ſic cepit Theophylactus in Marc. XIV. 3: ubi inquit, Πιστικὴν δὲ νάρδον νοεῖ, ἤτοι εἶδος νάρδου οὕτω λεγομένην πιστική· ἢ τὴν ἄδολον νάρδον, καὶ μετὰ πίστεως κατεσκευασμένην. *Piſticam nardum intelligit, vel ſpeciem nardi ſic vocatam; vel nardum veram, bonaque fide præparatam.*

13. §. *Huic opinioni non leviter obſtare videtur, quod Græci ea voce non ſic uſi ſint tempore Euangeliſtarum; ſed demum totis ſeculis poſt.*

Nec tamen prorſus rejicere hanc opinionem auſim. Cùm enim in confeſſo ſit, ſic loqui poſteriores: quis ſpondeat nobis, non jam cœpiſſe multo ante ſic loqui; non Athenis dico, ſed locis iis, ubi inter eos viverent, quos Græci barbaros dixere. Inde igitur Marcus, & Ioannes, qui ſoli πιστικῆς νάρδου meminerunt, hoc loquendi genus potuerint hauſiſſe. Sed hoc, ut incertum, in medio relinquamus.

14. §. *Altera veterum quorundam opinio fuiſſe videtur, vocem πιστικῆς non eſſe origine Græcam, ſed Latinam. Ut ſi dicamus ex Latino* ſpicata, *vulgus Græcanicum trajectis literis feciſſe* piſtaca, *& mutata vocali media*, piſtica, *penultima porrecta. Vel ſi Græci quidem ex* ſpicata *fecerint σπικάτη, vel σπικάτη: corruptius vero Iudæi κατὰ μετάθεσιν extulerint* פיסטיקא piſtica *pro* ספיקטא ſpicata.

Hujuſmodi trajectio valde eſt uſitata, quando vox aliqua de una lingua transfunditur in alienam. Sic a Syriaco בצרא, quod (ὀχύρωμα id, ſive, ut poſterioribus Romani imperii temporibus dixere, *burgum* notat) pro βύρσα dixere βύρσαν. A Græco μορφὴ eſt Latinum *forma*, à τέρην *tener*, ab ἀχλὺς *caligo*, ab Æolico βόχλος, pro ὄχλος, *volgus*, ſive *vulgus*. A *berbix*, ut poſteriores dixere pro *vervex*, Gallicum *brebis*, hoc eſt, ovis. Gloſſ. vett. *berbix*, πρόβατον. A *ren* Germanicum ac Belgicum *nier*. A *cruſta*, Belgicum *corſt*. Poſſim innumera id genus plurimis in linguis promere. Ac ne quis dicat, nunc ſermonem eſſe de iis, quæ alii à Latinis accepere: par eſt ratio in iis quæ Græci, vel Iudæi, ſumſere à Latinis; quale fuerit πιστική, vel potius πιστικὴ, à *ſpicata*. Sic enim ex *Sextus* Græci fecere Ξύστος, ex *ſextarius* ξέστης: ut de hac ipſa re loquens ingens Germaniæ ſuæ, imo æternum decus, Ioachimus Camerarius ad Marci cap. XIV annotavit. Eſtque paris monetæ, cum Græci pro Latino *ſaxifraga* ſcribunt σαξίφραγον. Similiaque etiam in Arabicis, & Syris, ad eundem Euangeliſtæ locum obſervat Ill. Grotius. Ac confirmat idem hanc ſententiam è Nonno, qui locum hunc ſic expreſſit:

Πιστικῆς τρία μέτρα φατιζομένης ἀπὸ νάρδου.

Menſuras nardi tres, quæ piſtica vocatur.

Ubi ſi πιστικῆς putaſſet vocem eſſe origine Græcam, non contra morem Græcanicum mediam produceret. Nempe & Nonnus videtur putaſſe, πιστικὴ eſſe corruptum ex *ſpicata*. Eoque & φατιζομένης ſubjungit; ut ſignificet, non Græcam eſſe vocem, ſed vulgo aliunde receptam. Et quantum huic ſententiæ accedit, quod & vetus interpres πιστικῆς *ſpicati* reddiderit? Eo autem nardum dicitur ſpicatum, quia confieret è ſpicis nardi. Nam laudatiſſima eſt nardus, quæ in ariſtas conſurgit. Ac ſimiliter ſi exprimeretur è foliis nardi, *foliatum* vocabatur: unde Martialis lib. XI epig. XXVIII:

Ac mea me libram foliati poſcat amica.

15. §. *Supereſt exponamus, quo animo mulier inunxerit Chriſtum. Ubi cauſſam facti bifariam attendere poſſumus: prius ex propoſito feminæ: hinc ex conſilio Dei actum feminæ dirigentis. Feminæ animus non ulterius adſurgebat quam ut honore adficeret Chriſtum. Deus vero ſingulari conſilio hac eo direxit, ut illa ignara, & inſcia, Chriſti mors, & ſepultura, Apoſtolis, atque accumbentium aliis, imo ipſi etiam Chriſto ſignificaretur.*

Mulierem honoris, ac, ut vulgo loquuntur, devotionis ergo id feciſſe, etiam judicium eſt Chryſoſtomi homil. LXXX in Matth. Πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδή. *Multa erat reverentia, & ſtudium inenarrabile.* Sic lapidem inunxit Iacob Gen. XXVIII. 18. Et mos ſimilis gentilibus, ut ex Anacreonte, & aliis, conſtat. At quanto altius divina ſe extulit providentia! Nam ea ſpectavit inſtantem pollincturam: unde Chriſtus Marci XIV. 8: *Quod habuit, hæc fecit: prævenit corpus meum ungere ad ſepulturam.* Similiter Matth. XXVI. 14. Ubi Theophylactum vide. Sic igitur colligimus, mulierem, etſi ſciret, Chriſtum deliciis ejuſmodi neutiquam capi, ſuo tamen amori indulſiſſe, Spiritu Sancto interim animum ejus dirigente ad hoc ſignificandum, quod ipſa ignoraret. Chriſtum vero ex eo quod Deus intendit benigne interpretatum eſſe mulieris factum.

16. §. *Poſſumus interea etiam Chriſti verba ſimplicius interpretari, ut mens ejus ſit: mulierem, quæ non ſemel audierat ex Chriſto, mortem ejus inſtare, ſolum anticipaſſe unctionis tempus, id quod mortuo deberi omnes ſciunt, viventi adhuc præſtando. Sane apud Marcum eſt verbum προέλαβε: quod eſt,* prævenit, antevertit.

Quaſi

Digitized by Google

Quaſi dicat Chriſtus: Laudabilis eſt conſuetudo veſtra inungendi cadavera: quia hoc fit ad teſtandum, eorum reſurrectionem exſpectari. Et illaudatum videtur vobis, quod fœmina paullum hoc tempus anticiparit; ungendo eum, cujus mors inſtat? Luxus non erit in mortuo: & ſit in paucis diebus morituro? Quod tempus ea prævenit amoris, & honoris ergo: & ut eadem illuſtri ſigno ſignificaret illi pœnitentiam ſuam à quo fuerat converſa. Eoque id juſtius mihi præſtitit, quia Regem ſciret: cui honos is vivo etiam ex more omnium pene gentium convenit. Atque ita Chriſti verba etiam cepit illuſtris Grotius: qui pluribus eum in præclaris ad Euangeliſtas Notis illuſtravit. Adi & Cajetanum in Ientaculorum opuſculo, Quæſtione prima.

LIBRI I.

PARS ALTERA:

De iis, quæ in hebdomade magna ante paſſionem Dominicam contigerunt.

Cap. IV.

De glorioſo Chriſti ingreſſu in Hieruſalem, & aliis, quæ contigerunt hebdomadis magnæ feria prima, quæ dicitur *Dominica Palmarum*.

1. § *QUæ hactenus diximus, antecedunt Dominicam Palmarum: ſequitur nunc, hebdomas magna.*

Salutarem Paſcha hebdomadem appellat Theophilus Alexandrinus, prima epiſtola Paſchali. *Majorem hebdomadem* vocant alii: ut oſtendit Alcuinus, his verbis: *Ideo autem hæc hebdomada major dicitur*, quia *in ea maxime eſt adhibenda parſimonia: ſive quod majus officium recolitur in ea.* Item Micrologus de Eccleſiaſticis Ordinibus cap VII: *A Dominica tamen Palmarum, eo quod ibi Paſſiones legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus uſque ad crucem Domini*: videlicet *per quinque dies quinquepartitam Domini paſſionem intimantes: ipſamque hebdomadam, quam Sancti Patres majorem vocant, eadem præfatione adornantes. Nam & convenientiſſime eo tempore dicitur, cum de Paſſione Domini tam ſpecialiter agitur.* Hæc univerſe de appellatione totius hebdomadis. Deinceps particulatim loquar de ſingulis ejus diebus. Ac primum de prima.

2. §. *Poſtridie, quam ea eveniſſent, quæ de unctione Chriſti proxime afferebamus, Chriſtus glorioſe in urbem ingreſſus fuit. Qua in narratione attendimus antecedentia, comitantia, conſequentia; ſive tempus illud, quod ad ſeſſionem in pullo aſinæ præparavit; hoc, quo in via pullo aſinæ Chriſtus inſedit; & ipſum in urbem ingreſſum. In primo tempore conſideramus, quando ad iter præparari cœptum, & præparationis partes. Quando cœptum, ſatis nos docet Ioannes* XII. 12: *ubi expoſitis illis de unctione Chriſti, hæc ait, contigiſſe τῇ ἐπαύριον, craſtina, vel potius poſtera luce.*

Quincta videlicet die ante Paſcha, decima menſis Niſan: quod myſterio non caruit. Siquidem eo die Iudæi domum ſuam recipiebant agnum, quem quarto poſt die mactarent, quincto comederent; ut ex Exodi XII. 3. 6. liquet. Tum igitur voluit Hieroſolymam ingredi, quando domi receptarent agnum mactandum: ſicuti & tum voluit mactari, quando, ex lege Moſaica, mactaretur agnus Paſchalis. In eo quoque myſterium agnoſcimus, quod eopſe die ingreſſus eſt Hieroſolymam, quo Ioſue, (qui uti nomen habuit *Ieſu*, ita typus ejuſdem fuit) trajecto Iordane, terram promiſſam ingreſſus fuit cum populo Iſraëlis univerſo.

3. §. *Præparatio itineris fuit triplex. Prima* a *eſt mandatum diſcipulis datum. Altera eſt diſcipulorum obedientia. Tertia eſt non imperata ſtragulorum injectio in pullum. In primo attendimus mandatum de aſina, ac pullo adducendis: locum, quia prædicitur ambos κατίοντι, ex adverſo, inventum iri: eventum, cum additur, obtentum iri à Domino.* a Matth. 21. 1. & ſeqq. Mar. 11. 1. &c. Luc. 19. 29. ac deinceps.

In quibus iſta concurrunt: quod divina virtute videt locum aſinæ & pulli injugis: quod item, tanquam dominus, jubet utrumque ſolvi: adhæc quod prædicit fore, tum ut interpellentur diſcipuli, tum ut dominus aſinæ, ac pulli, eos dimittat lubens. Quæ omnia arguunt divinum Chriſti ſpiritum, eumque eſſe verum Meſſiam. Nempe quo ſpiritu Ieſaias *b*, & Zacharias *c*, olim hæc b Ieſ. 62. 11.
fore prædixerant: eodem illa Ieſus prævidit, ac juſſit *d*, c Zachar. 9. 9.
ut ita implerentur vaticinia prophetarum. In verbis pro- d Matt. 21. 5.
pheticis per *Filiam Sion* intelligitur Hieroſolyma in monte Sion exſtructa. Per urbem vero κτ̀ μετωνυμίαν ſignantur cives Hieroſolymitani, & κτ̀ συνεκδοχὴν omnes Iſraelitæ. Rex, inquit, tuus venit, hoc eſt, bono tuo. Ac apud Prophetam dantur ei terna elogia. Primum eſt *juſti*, tum proprie, & ut dicunt, habitualiter, tum etiam μετωνυμικῶς, quatenus juſtificat populum ſuum. Alterum eſt *ſervatoris*. Siquidem נושע proprie quidem notat *ſervatum*: ſed, ut Druſius quoque annotavit, participia paſſiva, quando fiunt nomina, active ſumi ſolent. Tertium ſit עני, h. e. *afflicti, ac pauperis*. Sed LXX. videntur legiſſe ענו, quod eſt πραΰς, h. e. *lenis, & manſuetus*. Per huncce Sionis regem à propheta ſignari Meſſiam, etiam fatentur ſcriptor Bereſchith Rabba, & Midras Coheleth. Ubi Græce eſt ὄνον, apud Prophetam eſt חמור chamor: quod quandoque eſſe femininum, liquet ex II Sam. XX. 26: ubi & LXX reddunt τὴν ὄνον. Ac ſic etiam accipi in hac hiſtoria, arguit, quod jungantur ὄνος, & πῶλος ſive *pullus*: qui non patrem, ſed matrem, ſequi ſolet. Ac apud Matthæum quoque eſt ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς.

4. §. *De altero referunt Euangeliſtæ, quomodo ierint diſcipuli, quo juſſerat Chriſtus, atque adduxerint aſinam & pullum, cui hactenus inſediſſet nemo.*

Solius pulli meminere, Marcus, Lucas, Ioannes. Sed de aſina, & pullo, clare eſt apud Matthæum. Quæ mox conciliabimus.

5. §. *Tertium eſt ſpontaneum diſcipulorum officium, quando aſinæ, & pullo, ſtragula impoſuerunt: ut Chriſti eſſet optio, utri vellet inſidere. Inſedit vero pullo, ſed aſina comitante.*

Hie-

Hieronymus tamen, & alii, tam veterum, quam recentiorum, putant, nunc pullo, nunc, eo ſublato, inſediſſe aſinæ. Nempe quia apud Zachariam eſt, *inſidens aſinæ, & pullo filio aſinarum.* Ubi ſatis liquet, per ſynecdochen numeri *aſinarum* dici pro *aſina*: ut ſententia ſit, pullo ex genere aſinino. Sed & Matthæus gemini meminit animantis, cum dicat, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου, *ſedens ſuper aſinam, & pullum, filium ſubjugis.* Sed parum eſt veriſimile, Chriſtum in tam brevi via hæc animantia commutaſſe. Nam Bethphage, & Bethania, erant prope Oliveti montem, una ab uno, altera ad alterum latus; ſed ſic, ut Bethphage propior foret. Quod liquet etiam ex tabula Iudææ ante annos pauxillos in Amſtelodamenſi hac urbe edita ab homine Iudæo. Et locum utrumque fuiſſe urbi propinquum, cognoſcimus ex Matth. XXI. 1. & Luc. XIX. 29. Verba Euangeliſtarum antea adducebamus. Quamobrem multo eſt veriſimilior Euthymii opinio, ſoli inſediſſe pullo, ſed cui aſina eſſet addita: quod inde erat, quia aſinæ abjugari non ſolent: ut optime ſocero meo Fr. Iunio obſervatum. Dicitur igitur aſinæ, & pullo inſediſſe, quia alterutri inſederit, quomodo Iud. XII. 7. legas, *Sepultus eſt in urbibus Gilead*: h.e. urbium aliqua. Ion. I. 6. *Deſcendit in latera navis.* h.e. alterutrum latus. Et Matth. XXVII. 24. *Latrones exprobraverunt ei.* h.e. alter latronum. De quo aliquid jam ante dixi, pluribus vero egi lib. IV. Orator. Inſtit. cap. VIII. ſect. X. Imo Zachariæ etiam verba ſic liceat interpretari, ut per aſinum, & pullum, intelligatur unum animal: quod natura ſit aſinus, ætate autem pullus. Quomodo fuerit ἓν διὰ δυοῖν: quo de ſchemate multa itidem adduximus in Oratoriarum quincto. Atque hæc de primo tempore, quod anteceſſit vectationem Chriſti.

Porro hæc vectatio Chriſti antiquis Iudæorum temporibus glorioſior fuiſſet, quam nunc erat. Nam & ſummates viros ob equorum penuriam tum iis vectari ſolere, liquet ex Iud. X. 4. & XII. 14. & aliunde. Sed poſtquam Salomonicis temporibus tanta inter Iudæos, & Ægyptios, conjunctio fuit, magis Iudæa equis abundavit: quod aſinos multum depreciavit. Ad gloriam igitur Chriſti pertinuit, quod ea cum pompa Hieroſolyma ingrederetur. Interim regnum ejus non fuiſſe terrenum oſtendit, quod non equo generoſo, ſed aſinæ pullo vectaretur.

6. §. *De præparatione dictum. Sequitur de toto vectationis tempore: quod pro locis itineris diſtinguemus. Primum conſiderabimus quæ geſta ſunt, ex quo inſidere cœpit, donec devenit ad deſcenſum montis Olivarum. Hinc quæ contigere, donec Hieroſolymis appropinquaret. Denique quæ facta cum Urbem ingrederetur. Vectatio inde cœpit, ubi mandatum dederat ſibi aſinam cum pullo adducendi. Id factum, cum exiſſet jam Bethania, ac Bethphage eſſet ex adverſo.*

Hoc enim docent Marcus XI. 1. & Lucas XIX, 29; qui id factum ajunt, *cum prope abeſſet a Bethphage, & Bethania.* Græce utrobique eſt ἤγγιζεν. quod non tam ſignificat, appropinquare, ut vulgatus reddidit interpres; quam *prope eſſe.* Nempe erat in valle inter utrumque eum locum. Quorum Bethania ab Hieroſolymis diſtabat XV ſtadiis, ſive duobus prope miliaribus. Bethphage autem mille ſolum paſſibus aberat ab Hieruſalem; ut ex 1 Act. conſtat.

7. §. *Hic cum Chriſtus pullum aſinæ adſcendiſſet, multi ex turba, honoris ergo, non modo ramalia, ac frondes,* (στιβάδας *eſt apud Marcum* a) *ſed etiam veſtes ſtraverunt. Præterea eundem fuere proſecuti cum clamore, profitendo eſſe filium Davidis* b; *quo ſine non fuiſſet Meſſias; tum bene precando* c *verbis Pſal.* CXVIII d, Benedictus, qui venit in nomine Domini.

a Mar. 11. 8.
b Matth. 21. 9.
c Luc. 19. 38.
d Al. 117.

Ubi in διλογημένῳ intelligitur *ſit.* Per *nomen Domini* ſignatur mandatum. Nempe cum mandato regnandi ſuper populum.

8. §. *Addebat quoque* a, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· Hoſanna in altiſſimis.

a Matth. 21. 9. Mar. 11. 9. 10.

Prima vox Syriace eſt אושענא, Hebraice הושיעה נא, *hoſchiah nna.* Eſt vero compoſita ex Pſalmi ejuſdem verſ. XXV, conflataque ex verbo ſignificante *ſerva*, & particula, quæ notat *nunc.* Ut ſententia ſit, Hunc quæſo Regem ſerva, omniaque ei proſpera largire. Ut ſimilis ſit acclamatio, ac illa vulgaris, *Vivat Rex.*

9. §. *Addunt Euangeliſtæ, hæc omnia facta eſſe, ut implerentur de Chriſto vaticinia.*

Prophetarum eorum Verba jam antea expediimus. Hæc de primo vectationis tempore.

10. §. *Poſtquam devenit Chriſtus ad deſcenſum montis Oliveti* (*id alterum eſt vectationis tempus*) *magna iterum acclamatio coorta Iudæorum. Et erant in iis, qui una ex Bethania venerant, oculati teſtes Lazari è mortuis reſuſcitati. Etiam quia multi ex urbe venerunt ob famam ejus miraculi, numerus illorum reddebatur auctior, qui Chriſtum comitarentur. Sed turbæ ſe immiſcuerant Phariſæi; qui tantam audientes faventiam, monuere Chriſtum, ut diſcipulos, ſive turbam, increparet, ne forte acclamationem illam, quæ tanquam Regi fieret, male interpretarentur Romani, ac propterea grande malum Iudæis crearent, imo ipſi Chriſto. Reſpondit iis Ieſus, his tacentibus, lapides locuturos.*

Referunt hæc ex parte Ioannes XII, 17. 18. 19: ex parte Lucas cap. XIX. 37. 38. 39. 40.

11. §. *Tertium eſt tempus, cum magis magiſque Hieroſolymæ in conſpectu forent. Tunc cœpit lacrymari, ac optare, ut jam ſciret urbs ea, quam nunc culpa ſua neſciret, quæ ad pacem, ſive incolumitatem ac ſalutem ſuam pertinerent: ſiquidem eam urbem, quæ nunc ſalutaria Chriſti monita reſpueret, eſſe idcirco ab hoſtibus obſidione cingendam, multa dura, atque horrenda, perpeſſuram, tandem etiam diruendam, uſque adeo, ut vix lapis maneat ſuper lapidem.*

Quanti profecto in Chriſto eſt affectus argumentum, quod in illa etiam frequentia, ſe tanta pompa proſequentium, & Regem proclamantium, deploravit tamen miſeram urbis conditionem, quæ ſic negligeret tempus ſuæ ἐπισκοπῆς, ſive viſitationis ad ſe ſalvandum. Nec enim *viſitare* ſolum dicitur Deus, quando ad puniendum venit; ſed etiam, quando beneficium vult conferre. Mirum vero quoſdam fuiſſe olim codices, in quibus hæc hiſtoria omitteretur. Quod ex Epiphanio conſtat ἐν ἀγκυρωτῷ. Nimirum delicatuli illi putarunt, indignum eſſe Chriſto, ſi ploraret: quaſi non & eundem, Lazaro mortuo, fleviſſe legamus apud Ioannem. Sane affectus ſunt à Deo; boni, ſi bene utamur, puta ad Dei honorem, & ſalutem proximi. At in Chriſto hic affectus manabat ex caritate erga alios: quæ citra dubium optima. Quodſi dolor is bonus, etiam tale ſit ſignum doloris, quale eſt fletus.

12. §. *Quartum eſt vectationis tempus, quando, aſino inſidens, & tanta comitante turba, ingrederetur urbem. Duo vero tum contigiſſe dicuntur. Prius eſt, quod tota civitas eſt commota* b, *ac illi quidem, qui Urbem incolerent, hoc eſt,*

b Matth. cap. 21. v. 10. 11.

magna ejus pars, rogarent, quis feret ille, qui cum magna adeo pompa ingrederetur Hieroſolymam; ac cui Meſſia, & Regis Iſraëlitici nomen acclamaretur. Illi vero, qui è Bethania, ac Bethphage, adveniſſent, vel Hieroſolymis acceſſiſſent, dicere, eum eſſe Propheten è Nazareth.

Sine dubio cum hæc dicerentur, atque audirentur, plurimi non aliud animo conceperunt, quam eſſe illum ſolum propheten; ſed eum, de quo Moſes pronunciarat Deuteron. XVIII. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audite.* Quæ Petrus Actorum III. & Stephanus VII. 37. de Chriſto interpretantur. Fuerit quidem ea imperfecta confeſſio: vera tamen, & quæ ad perfectionem præpararet. Siquidem voluit Chriſtus paullatim populo innoteſcere, creſcente indies notitia ſui. Uti hodieque cognitionem ſui ſenſim inſtillat.

13. §. *Phariſæi vero indignari, ac ſe ipſos culpare, quod, dum cunctantur, tanta Chriſtus favoris popularis cepiſſet incrementa.*

Ioan. XII. 19: *Phariſæi ergo dicunt ad ſemet ipſos. Videtis, quia nihil proficimus? ecce mundus totus abiit poſt eum.* Sic ὑπερχολικῶς loquebantur, propter magnam adeo hominum vim, quæ Ieſum ſectaretur.

Cap. V.

De iis, quæ contigere Chriſto Hieroſolymam non tam ingrediente, quam ingreſſo, & aliis quibuſdam, quæ Euangeliſta Ioannes ſubjungit.

1. §. *SEquitur hiſtoria illorum, quæ contigere, priuſquam Chriſtus Hieroſolymis exiret. Hanc diſpeſcimus in partes quinque: quarum una quæque duas minores, quandoque etiam ternas*
a Matth. 21. 12. Marc. 11. 11. Luc. 19. 45. *comprehendit. Prima eſt ingreſſus in templum* a, *& in eo ſanatio ægrorum. Non dubium vero quin ingreſſum in urbem ingreſſus in templum mox fuerit conſecutus. Quomodo enim multum ceſſaſſet Ieſus, qui doceret ipſe, ante omnia quærendum eſſe regnum cælorum?*

Atque hoc etiam, quod non recta arcem petierit, ſed templum, argumento eſſe poterat, regnum ejus non fuiſſe mundanum, ſed ſpirituale.

2. §. *In templo Chriſtum acceſſere cæci claudique: quos & ſanavit* b.
b Matth. 21. 14.

Fuit hæc cæcitas, & claudicatio corporalis: ſed ſymbolum erat cæcitatis, ac claudicationis ſpiritualis: quibus medetur Chriſtus tum Spiritu ſuo, tum verbo, & Sacramentis.

3. §. *Altera pars continet hæc tria: puerorum acclamationem, procerum indignationem, & Chriſti ad eos reſponſum. Pueri in templo acclama-*
c Matth. 21. 15. *bant,* c Hoſanna, fili David.

De voce illa *Hoſanna* jam diximus cap. antecedenti.

4. §. *Principes vero ſacerdotum, & Scribæ, cum viderent miracula quæ fierent, & jam non adultos ſolum, ut ante, ſed etiam pueros, majorum exemplo adductos, gratulari, & omnia proſpera optare Chriſto, tanquam regi: non propterea compulſi ſunt ad eum agnoſcendum, ſed invidia qua-*
d Matth. 21. 16. *dam, & indignatione, rogarunt Chriſtum* d, *an audiret iſta, quæ dicerentur.*

Nempe ſic ſecum cogitabant: aut probabit clamorem, aut improbat: Si probat, occaſio erit accuſandi apud Præſidem, quod rex velit haberi. Sin improbabit, occaſio fuerit compeſcendi turbam, falſis, ac periculoſis clamoribus eum onerantem verius, quam honorantem.

5. §. *Indignationi huic occurrit Chriſtus, quærendo* a a Matth. 21. 16.
ex iis an non legiſſent illud Pſal. VIII. 3. Ex ore infantium, & lactentium, perfeciſti laudem.

Quorum ſententia eſt, Deum etiam per ſimplices, & indoctos, ac ſimiles infantibus, gloriam ſuam fundare, ut Hebræa ſonant, ſive ut LXX reddidere, καταρτίζειν, *perficere*: q. d. nihil eſſe tam minutum, quod non divinæ inſerviat gloriæ, eique fundatæ ſive ſolidæ, & perfectiſſimæ.

6. §. *Tertia hiſtoriæ ejus pars complectitur in Græcis deſiderium videndi Chriſti, & occaſione ea habitum à Chriſto ſermonem de gloria ſua. De priori refertur* b, *quomodo Græci quidam, ex iis, qui* b Ioa. 12. 20. 21. 22.
adſcendere ſolebant, ut adorarent in feſto, voluerint Ieſum videre.

Græce dicuntur, Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. Fuere homines non circumciſi: puta nec Iſraelitæ, nec item proſelyti: ſed ex gentilibus iis, qui unum agnoſcerent Deum: quales in Actis Cornelius centurio, & Eunuchus Candaces. De talibus capiendum hoc Act. XVII. 4: *Nonnulli igitur crediderunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græcorum multitudo magna.* Τῶν σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. Ex eo autem, quot quotannis Hieroſolymam proficiſcerentur in Paſchatis feſto, & ſuas cum Iudæis preces conjungerent, veriſimile ſit, eos è Phœnicia, aliove loco vicino, adveniſſe. Nec obſtat, quod Græci dicantur. Nam universè Græci opponuntur Iudæis. Ita Marci VII. 16. Ἑλληνὶς dicitur, quæ aliis Euangeliſtis Syrophœniſſa. Et ſane potuit Tyriis, ac Sidoniis, ob locorum viciniam, inque ea excurſum, facilior eſſe notitia Galilæorum Bethſaidenſium, qualis ille Philippus; de quo nunc dicam.

7. § *Deſiderium ſuum coram intuendi, credo etiam compellandi Ieſu, primum ſignificarunt Philippo è Bethſaida Galilææ: ille autem expoſuit Andreæ, qui primus à Chriſto erat vocatus ad munus Apoſtolicum, eoque auctoritate exſuperabat. Uterque vero hoc retulit Chriſto, priuſquam eos adducerent.*

Neque enim fiducia iis tanta eos protinus ſiſtendi, cum ſcirent, Chriſtum mandaſſe, ne commercium cum gentibus haberent, ſed ſolum cum perditis ovibus Iſraelis.

8. §. *Quod ad alterum, Chriſtus occaſione ea, quod gentiles ipſi tangerentur deſiderio videndi ejus, orationem inſtituit* c *de gloria, quæ ſe maneret* c Ioa. 12. 23.
per orbem univerſum: oſtendit vero, ad hanc ſe gloriam non poſſe pervenire, niſi moriatur, ac deinde reſurgat, & aſcendat in cælos, & ſpiritum S. mittat; quo inſtructi Apoſtoli fide impleant totum mundum.

Itaque ſic ait *d* ſecum eſſe comparatum tanquam cum d Ioa. 12. 24.
grano frumenti, quod niſi terræ fuerit mandatum, non feret fructus.

9. §. *Ita denuo diſcipulos ſuos præparavit ad paſſionem, ne ſcandalo iis foret: Atque infimul exemplo ſuo eos voluit præparare ad ea quæ ipſi eſſent paſſuri: unde ſubjunxit* e, *illos, qui ſic vitam* e Ioa. 12. 25.
ſuam ament, ut Chriſtum poſthabeant, animam perdituros ſeculo futuro: illos vero, qui carnalibus deſideriis renuncient, & vitam hanc præ Chriſto floccifaciant, æternum victuros cum Chriſto.

Æquum

Æquum etiam eſſe, ut miniſter ſequatur Domi-
a Ioan. 12. 26. *num* a*: quod ſi fiat, fore etiam, ut ubi Chriſtus erit, iſtic ſit miniſter.*

Hoc pacto diſcipulos ad animæ ſuæ odium invitat, tum præmio æternæ vitæ, tum glorioſo ſui conſortio.

10. §. *Quarta pars continet ingentem Chriſti horrorem, conſecutam precationem ad Deum, quo ab eo glorificaretur, & ad glorificandum vocem è cælis auditam. Horror, qui Chriſtum occupavit, ortus eſt è recordatione paſſionis im-*
b Ioa. 12. 27. *minentis* b.

Quod oſtendit, eum affectibus fuiſſe obnoxium, ſed citra peccatum.

11. *Sic conſtitutus, quemadmodum dicitur, inter ſacrum & ſaxum, hoc eſt, inter naturale vitæ deſiderium, & voluntatem Dei, ad quam implendam venerat in hunc mundum, preces ſuas ad Deum convertit, eumque prius quidem rogavit, ut ſe liberaret ab ſupplicio, quod immineret: ſed quaſi revocans ſe, continuo* c *ſubjun-*
c Ioa. 12. 27. *git: veniſſe ſe in hunc mundum ad duriſſimam mortem ſubeundam: eoque quod deſiderium naturale dictaret, non expeti à ſe, niſi cum ea conditione, ſi ſic placeret Patri: ſed certis, ac determinatis precibus ſeſe expoſcere, quod ratio juberet: nempe ut Pater omne id per Ieſum faceret, unde clarum ac celebre fieret nomen divinum.*

Ut ſimilis ſit precatio, ac illa. *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat.* De qua quia copioſe inferius dicam, plura hic addere ſuperſedebo.

12 §. *Subditur, quomodo Dominus ſit precatus,*
d Ioa. 12. 28. *hunc in modum* d: Pater, illuſtra nomen tuum: *ac tum vox è cælis ſit audita,* Et illuſtravi, & iterum illuſtrabo.

Clarum Pater Filium, etiam naſcentem, reddiderat per Angelos; ac deinceps per tot miracula potentiæ divinæ; proxime etiam Lazaro è mortuis ſuſcitato; clarioremque erat facturus Spiritu S. Apoſtolis miſſo, qui converſuri erant omnes gentes.

13. §. *Adſtantes hunc ſonum audiebant: ſed alii quidem qui à Chriſto longius abeſſent, turbatius,*
e Ioa. 12. 29. *unde tonitru eſſe credebant* e*: alii perfectius, unde putarunt, Angelum fuiſſe cum Ieſu collocu-*
f Ioa 12. 30. *tum. Ieſus vero indicavit* f *iis, vocem illam non propter ſe editam eſſe, ſed propter adſtantes, quo nempe eo facilius crederent Chriſto, cui Pater ipſe cæleſtis teſtimonium perhiberet. Ingens vero ſolatium ea ex voce Chriſtus percepit: ſicut magnifice glorietur de victoria, quam reportaturus eſſet de morte ac diabolo.*

g Ioa. 12. 31. *Nunc*, inquit g, *judicium eſt mundi.* Græce, κρίσις τοῦ κόσμου. Ubi per κρίσιν vel intelligitur damnatio, quia reſurrectione ſua omnes erat mendacii convicturus, qui credere nollent: vel more Hebræo, ſignantur vindiciæ in libertatem, quia genus humanum erat morte Chriſti liberandum ab eo, qui more tyrannorum, regnum mundi invaſerat; ut plenius planiuſque deinceps exponitur. Sequitur enim: Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται ἔξω. *Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras.* Hoc eſt, diabolus, qui & ἄρχων τοῦ κόσμου dicitur cap. XIV. 30, & XVI. 11: uti & ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, *Deus hujus ſeculi*, 2 Cor. IV. 4. Ac ſimiliter maligni illi ſpiritus Epheſ. IV. 12. dicuntur κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. *mundi rectores in hujuſce ſeculi tenebris.* Alter etiam fructus ſuperadditur verſ. XXXII: κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν· *Et ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnes traham ad me ipſum. Omnes*, inquit; puta non Iudæos modo, ſed etiam alienigenas, dummodo non abnuant vocantem ſequi. Per exaltationem vero à terra ſignificat, ſe eſſe cruci affigendum: ut clare indicat Euangeliſta, cum proxime ſubjungit; a *Hoc autem dicebat,* a Verſ. 33.
ſignificans, qua morte eſſet moriturus. Nempe hoc colligebant è voce ὑψοῦν, *exaltari.* Sed credibile eſt, Chriſtum aliquanto explicatius dixiſſe: ut ſi ſic dixerit, uti legimus Ioan. III. 14: *Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis.* Et eo hoc eſt veriſimilius, quia ipſi mox nominant *Filium hominis*: ut omnino videatur Ioannes tantum ſummam verborum Chriſti attuliſſe. Alioqui non intellexiſſent præſentes, Chriſtum de mortis ſuæ genere locutum eſſe.

14. § *Quincta hiſtoria pars continet cavillum Iudæorum adverſus ea, quæ dixerat Chriſtus: & occaſione horum incredulitatis, orationem Chriſti, qua omnes adhortatur ad finem. Quod ad prius, dixerat Chriſtus, ſe moriturum, & quidem ſubiturum eſſe ignominioſam mortem crucis. Hoc offendit adſtantes, qui inde collegerunt, non eſſe eum promiſſum Meſſiam: quandoquidem à Prophetis dicatur regnum ejus fore æternum.*

Utrumque prædixerant Prophetæ; & mortem Chriſti, ut imprimis Eſaiæ LIII; & æternum regnum, ut Pſal. CX, ac Dan. VII. 14. Sed de priori non cogitabant, verum duntaxat poſteriori. Ut indicant verba illa verſ. XXXIV: *Nos audivimus ex Lege*, quod *Chriſtus manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis; quis eſt iſte filius hominis?* Ubi per *Legem* intelliguntur Sacræ Literæ; locis iis, quæ diximus: & ſi ea non ſatis fuerint aperta, cogitandum illuſtrari illa ſolere a Legis-peritis. Quærunt de Filio hominis, aliumne intelligat ab illo, cujus regnum fore æternum prædixerant Prophetæ.

15. §. *Bella hæc fuiſſent, niſi Chriſtus brevi fuiſſet reſurrecturus. Chriſtus igitur iis objicit mali-*
tiam b*: quod tam clara luce non videant lucem:* b Ioa. verſ. 35. 36.
quia oculos occludant, etiam pauxillo tempore; quo qui lux eſſet mundi, cum iis eſſet victurus in terris. Hortatur igitur eos, ne errare in ignorantiæ tenebris velint: ſed dum lucem habent Chriſtum, in lucem credant, nec ſe perditum eant.

Verba Chriſti ſunt Ioa. XII. 35. 36: *Adhuc ad breve tempus lumen vobiſcum eſt: ambulate, donec Lucem habetis: ne vos tenebræ occupent. Et qui ambulat in tenebris, neſcit, quo vadit. Dum Lucem habetis, credite in Lucem, ut filii Lucis ſitis.* Senſus eſt: quanto breviori tempore vobiſcum ero, tanto ſtudioſius vobis in luce ambulandum, ne lumen, ſermo nempe Euangelicus, ſubducatur vobis. Quod metuere Iudæi, cum ne à reſurrectione quidem credere in Chriſtum voluere. Sed Chriſtus nihilominus iis pepercit uſque ad Hieroſolymorum urbem obſeſſam: quo tempore quam diras Chriſto pœnas dederint, ſatis notum ex Flavii Ioſephi hiſtoria de bello Iudaico.

16. §. *Atque hæc de eo tempore quo Chriſtus in urbe ſubſtitit. Nunc ſequitur de eo, quo egreſſus in Bethaniam, quia ſe nollet ante tempus divinitus decretum offerre morti ſuæ.*

Ioan. XII. 36. *Hæc locutus eſt Ieſus: ac digreſſus ſe abſcondit ab eis.* Quicum convenit hoc Lucæ XXI. 37: *Docebat interdiu in templo: noctu vero exiens, diverſabatur in monte, qui vocatur Olivarum.*

17. § *Priuſquam tamen ad ſequentia accedat, ἐπιφωνηματικῶς ſubjungit Ioannes, quomodo poſt tam multa, tam magna, quæ hactenus dixerat & fe-*

cerat Ieſus, Hieroſolymitanorum pars maxima non crediderit in illum.

Ioan. XII. 37. *Cum autem tam multa ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum.* Ubi *coram eis* (ἔμπροσθεν αὐτῶν) valet, in præſentia turbæ, in qua magnus inimicorum numerus.

18. § *Refert deinde Ioannes, quomodo impletum tum fuerit, quod gemino in loco prædixerat Ieſaias. Prius vaticinium eſt ex cap. LIII, 1. quod ad incredulitatem Iudæorum etiam à Paulo accommodatur ad Rom. X. 16. Alterum eſt ex Ieſ. VI. 9, ubi prophetes, cum Deum conſpexiſſet ſolio inſidentem, ac cinctum ſatellitio Cherubin divinas canentium laudes, mittitur ad exprobrandum Iudæis duritiem cordis.*

a Cap 53. Ioan. XII. 38. 39. 40. *Ut ſermo Ieſaiæ* a *prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Ieſaias* b: *Ex-*
b Cap 6. *cæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ne videant oculis, & ne intelligant corde, & convertantur, & ſanem eos.* Particula UT, (ἵνα,) quæ initio eſt, plane eſt ἐκβατική; ut eventum, non cauſſam finalem deſignet. Nimirum ἵνα πληρωθῇ, idem valet, ac *ſic evenit.* Illud Κύριε, ſive *Domine*, non eſt apud Propheten, ſed claritatis cauſſà addidere LXX. Per *brachium Domini* intelligitur potentia ejus, ſive miracula. Revelari intellige cum effectu, quando videlicet ſatis attenditur ad miranda Dei opera, ſic ut propterea credatur Deo. Excæcavit, & induravit Chriſtus, non per ſe, ſed ex accidenti; quatenus humilitate ejus multi fuere offenſi, & indurati. Idcirco Act. XXVIII. 27, ubi eadem Prophetæ verba citantur, paſſive referuntur: *incraſſatum eſt* (ἐπαχύνθη) *cor populi hujus.* Similiter Syrus. Subditur hinc: *Et auribus graviter audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt.* τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν. Chriſtus igitur excæcat, cum homines ſe excæcant, nolentes videre lucem. Atque hinc liquet, cum hic ſubjungitur, ἵνα μὴ ἴδωσι, *ne videant*, & in Actis, μή ποτε ἴδωσι, *ne quando videant*, eventum, non finem ſignari. Hinc verſu XLI ſequitur: *Hæc dixit Ieſaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus eſt de eo.* Dicit Ieſaias, ſe vidiſſe Dominum throno inſidentem excelſo, audiiſſeque Seraphim acclamantes ei, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* In hac gloria Patris etiam conſpexit gloriam Chriſti per Euangelium miniſtrantibus angelis, peccata remittentis iis, qui crediderint, & alios damnantis propter ἀπιστίαν. Quæque Ieſaias conqueſtus eſt de excæcatione Iudæorum ſui temporis, cui prophetes occaſionem ſua præbuiſſet prædicatione: ea & locum habent in excæcatione Iudæorum, de qua loquitur Euangeliſta: cui ſimiliter occaſio data prædicatione Chriſti.

19 § *Gravi huic querimoniæ de ſpontanea Iudæorum cæcitate ſubditur ab Euangeliſta, non propterea putandum eſſe nullos in Chriſtum crediſſe: ſed paucos præ illa incredulorum multitudine: in credentium vero numero etiam fuiſſe dicuntur aliqui* τῶν ἀρχόντων, *ſive ſenatorum.*

Verſ. XLII, & XLIII. *Verumtamen etiam ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, ne è ſynagoga ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Senſus eſt, multos e Senatoribus fuiſſe de veritate in animo convictos: nec tamen ab animo ſuo impetrare potuiſſe, ut eum profiterentur, vitamque ex ejus præſcripto componerent. Exponitur quoque hujus rei cauſſa, quod metuerent, ne à Phariſæis ejicerentur Synagoga: atque ita omnibus forent odio, & contemtui: ut omnino gloriam apud Deum poſthabuerint gloriæ apud homines.

20. §. *Subjungit his Ioannes ſermonem Chriſti, quo adhortetur ad fidem ſermoni ſuo habendam. Sed de tempore, quo habitus ſit ſermo, non ſatis liquet. Poſſit eſſe habitus eo die, quo præcedentia dicebamur: poſſit etiam ſequenti. Nec de eo magnopere eſt laborandum. Sufficiat ſcire, eo exhortationem hanc ad fidem ſubjici à Ioanne, quia proxime præmiſerat, cur plerique non crederent, & ex primoribus multi non auſi eſſent confiteri.*

Ea vero adhortatio continetur ſeptem ejuſdem capitis verſibus poſtremis.

21. §. *Ac primum quidem magno cum clamore dicitur prorupiſſe in hæc verba, Filio credentem, etiam Patri credere, cujus is ſit legatus: quique Filium videt, videre quoque Patrem, cujus majeſtas reluceat in filii operibus.*

Ioannes cap. XII. verſ. XLIV, XLV: *Ieſus autem clamavit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me: Et qui videt me, videt eum, qui miſit me.* In Filio conſpicitur Pater, quia, ut pulchre olim ajebat Lucianus Martyr: Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐσίας τε βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτος εἰκών. *Filius eſt paternæ eſſentiæ, & voluntatis, & potentiæ & gloriæ imago nuſquam diſcrepans:* ſive, per omnia ſimilis.

22. §. *Inde docet, cum lux ſoleat inferri ad diſcutiendas tenebras, ſe eſſe illam mundi lucem, cujus beneficio effugiamus tenebras.*

Verſ. XLVI: *Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.* Hoc eſt, non vagetur in ſpiſſa errorum caligine; quam amant peccatores.

23. § *Loquitur hinc de iis, qui audiunt ac recipiunt verba, ſed non obſervant, neque diſcipulos Chriſti ſe audent profiteri.*

Græce eſt verſ. XLVII: Καὶ ἐάν τίς μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ φυλάξῃ. Ubi tamen aliqui libri πιστεύσῃ: quod ſecutus eſt Arabs. Sed φυλάξῃ etiam eſt in vetuſtiſſimo codice Anglicano: ac ſimiliter Syrus, Nonnus, & vetus interpres Latinus, qui vertit: *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit.*

24 §. *Addit, ſe facile velle abſtinere à tali damnando, quia meminerit non tam ſe in mundum veniſſe ad eum damnandum, quam ſervandum. Interea, quicunque ſe præbuerint ingratos erga ſermonem Euangelicum, habere, qui, ſe tacente etiam, tales condemnet. nam cum ſermo ille nihil habeat niſi admirandum prorſus, & omni veneratione digniſſimum: tales à ſermone hoc damnatum iri in die noviſſima: quando facta, dictaque omnium in apertum proferentur.*

Hæc mens eſt illorum, verſ. XLVII, & XLVIII: *Ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem eum, ſed ut ſervem mundum. Qui rejicit me, nec accipit verba, habet qui judicet ipſum: ſermo, quem locutus ſum, ille judicabit eum in extremo die.* Rationem ſubjungit verſ. XLIX: *Quia ego ex me ipſo non ſum locutus: ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.* Nihil inquit loquor ἀπ' ἐμαυτοῦ, h. e. quod à me hauſerim, ipſeque repererim. Cuncta habeo à Patre, qui me nihil non horum juſſit dicere.

25 §. *Hinc addit, quantum ex eo Patris mandato fructus redundet: videlicet vita æterna.*

Verſ. L: καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστι. *Et novi, quod hoc mandatum ſit vita æterna.* Puta κατὰ

μετω-

μετωνυμίαν, quia efficit ſive gignit vitam æternam in omnibus iis, qui mandato huic obtemperant.

26. §. *Denique ſic concludit*, Καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ Πατὴρ, οὕτω λαλῶ. Sicuti dixit mihi Pater, ſic loquor.

Senſus eſt: Ac ego quidem non alia attuli; quam quæ Pater mandavit. Vos nunc diſpicite, quid veſtri ſit officii, & an rejicere verba mea valeatis, quin offendatis Patrem, & excidatis vita æterna, quæ ab obſervatione mandatorum meorum dependet.

Cap. VI.

De maledictione ficus, & ejectione ementium ac vendentium è templo: quæ contigerunt hebdomadis magnæ feria ſecunda.

1. § P*Roximo mane, quod erat quarto die ante Paſcha, Chriſtus è Bethania denuo Hieroſolymam tendit. In via eſuriens arborem acceſſit, quam e longinquo fructum ferre exiſtimabat. Sed ubi propius accedit, deceptum ſe animadvertit. Quippe ficus erat, qua eo anni tempore, puta medio menſe Niſan, fructus ferre nequiit. Tum eam Jeſus maledicto reddidit aridam. Narrant hiſtoriam Matth.* XXI. 19. *Marcus* XI. 12.

Duo hic ſpectantur. Prius eſt occaſio miraculi, quod Chriſtus extra urbem pernoctans, ac mane urbem repetens, & in ficum è longinquo conſpiciens, fame impellente ad eam ierit, ut fructum decerperet: ſed ubi propius acceſſerit, nihil præter folia invenerit.

Alterum eſt, quod Chriſtus, ubi deceptum ſe vidit, maledixerit ficui, ac illa propterea exaruerit.

Ex hiſce duobus duplex itidem quæſtio exoritur. Ex priori illa, quod Chriſto ignorantia tribuitur. Ut qui neſcierit, ficum non habere fructus, idque eo tempore, quo etiam pueri noſſent ficum non ferre fructus. Huic rei ſic occurritur, ſciſſe Chriſtum, ficum id temporis fructu carere: ſed quia è longinquo ficum conſpiceret, neſciſſe eam eſſe ficum, ſed credidiſſe arborem eſſe aliam, quæ iis in locis jam fructum haberet. Hæc eo firmantur, quod dicat Euangeliſta, longius ab arbore abfuiſſe, ut nihil ſit mirandum, ſi Chriſtus, ac diſcipuli, frondoſam quidem arborem conſpexerint, ficum vero eſſe non cognorint. Sane etiamſi Adamus nunquam peccaſſet, è longinquo nihilominus prius vidiſſet eſſe arborem, quam ficum: quia hoc eſt de ordine naturæ ſimpliciter; non vero ex corruptione naturæ, quam peccando contraxit. Dixeris, Chriſtum fuiſſe omniſcium, cum divinæ etiam fuerit naturæ. Sed non quicquid norat, quatenus Deus, norat etiam quatenus homo: ſed tantum, quatenus natura divina dignaretur influxu ſuo aperire humanæ.

Altera eſt quæſtio, cur Chriſtus ficui maledixerit immerenti, cum natura ob anni tempus non permitteret, ut

a Cap. 11. verſ. 13.

ficus non ferret. Nam apud Marcum a eſt, ***Non enim erat tempus ficorum.*** Et colligi poteſt ex Euangeliſtis, fuiſſe undecimum Martii. Huic difficultati ſic obviam imus, non hæc facta fuiſſe propter ficum, ſed ob diſcipulos: quibus fidei vim magis firmare voluit illuſtri arefactæ ficus miraculo; ut ſic eos ad paſſionem inſtantem magis præpararet. Præterea voluit ſignificare inſtantem Judæorum maledictionem, quia ficus hæc ſymbolum foret ſynagogæ, ſive infidelium Judæorum, qui fructus ferre nollent; & ficus maledictio ſignum eſſet illius maledictionis, qua XL circiter annis poſt, Judæos male eſſet perditurus. Sic Jeſ. v. 2: *Exſpectavi uvas, & tulit labruſcas.* Et *Luca* XIII. 6. 7. ſic parabola hæc declaratur. Ac conveniunt verba Matth. XXI. 43: *Ideo dico vobis, auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Particulatim quoque videtur attendiſſe hypocritas, quales Phariſæi. Recte enim hypocriſis aſſimilatur arbori, quæ frondes profert, non fructus.

2. §. *Atque hæc de iis, quæ in via non longe ab Hieruſalem evenerunt. Poſtea Jeſus ingreſſus eſt urbem, ac mox etiam templum.*

Nam neque tum pietas ſivit, ut diu ingreſſum templi differret. Solum vero atrium eſt ingreſſus, quo & populo ingredi licebat. Reliquas partes duas ſacerdotibus ſolis ingredi fas erat. Hic vero ſermo de loco, ubi populus venderet, atque emeret.

3. §. *Quemadmodum vero Chriſtus initio muneris fecerat, ut videre eſt Joan.* II. 14. 15: *ita nunc quoque circa vitæ finem, ut ex Matthæo* XXI, *Marc.* XI, *& Luc.* XIX, *cognoſcimus, templum gemino purgat facto, ejiciendo ementes, ac vendentes, & ſubvertendo eorum menſas.*

Quod factum defenditur à Chriſto duobus Scripturæ locis, Eſa. LVI. 7. & Jerem. VII. 11. Quorum priori oſtenditur templi uſus, quia ſit domus precum: altero exprobratur abuſus ad ſua commercia, propterea quod, more λῃστῶν, ſive prædonum, tantum, quid ex re ſua foret, attenderent. De vendentium aſtu vide ſis, quæ Maldonatus annotavit. Atque ut abfuiſſet fraus omnis, etſi licebat pecunia domo adlata emere Hieroſolymis quod Deo offerretur, tamen id in templo vendere non licebat: ne quidem in parte extima, quæ gentium dicebatur: quia hunc locum oportuit iis vacare, qui ſe ex gentibus ad Deum converterent.

4. §. *Factum vero hoc Chriſti plane extraordinarium fuit, & à ſingulari vocatione; quam pridie oſtenderat ſanando cæcos & claudos, certiſſimo divinæ præſentiæ ſigno.*

Ut nihil ſit opus, eo cum B. Hieronymo recurrere, quod & nummularii, & Phariſæi, obſtiterint Chriſto, quia impedierint divinitatis ſigna, quæ ex oculis, & vultu Chriſti relucerent: ſingularis vero vocationis fere illi duntaxat conſcii eſſent, qui eam conſecuti. Sed propter alios eam comitari ſolent miracula: uti factum videmus in Chriſto.

5. §. *Atque hæc etiam ejectio nundinantium inter præparationes fuit Paſſionis Dominicæ: quia magis magiſque commovit animos Pontificum adverſus Chriſtum. Uti vero ante, ita tum quoque, veſperi Urbe exiit Chriſtus.*

Quod ad furorem inimicorum evitandum feciſſe, dubium non eſt.

Cap. VII.

De variis ſermonibus à Chriſto habitis feria tertia: ac præcipue tribus parabolis: duorum filiorum, vineæ locatæ, & nuptiis filii regii.

1. §. H*inc Chriſtus varios habuit ſermones, die, ut vocant, Martis. Ac primum de vi fidei, occaſione ficus arefactæ. Tum de reſponſo ad quæſtionem de baptiſmo Joannis. Exinde de parabolis tribus, una de duobus filiis in vineam miſſis ad laborandum; altera, de homine poſt locatam agricolis vineam peregre proficiſcente; tertia de rege alios ad nuptias filii vocante.*

Poſtero mane, quod erat tertia die ante Paſcha, denno Jeſus cum diſcipulis ivit Hieroſolymam: atque, illis in via mirantibus, breviculo adeo ſpacio exaruiſſe ficum,

cui maledixerat Chriſtus, loqui cum iis cœpit de fidei vi, quam tantam eſſe aſſeruit, ut ea montes etiam transferri poſſint. Atque addidit, omnia interea à Chriſto eſſe poſcenda; etiam remiſſionem peccatorum. Quam ut conſequamur, prius nos debere iis ignoſcere, qui nos offenderunt.

2 §. *Hinc urbem, templumque eſt ingreſſus, ubi quotidie docebat. Principes vero ſacerdotum & ſcribæ, perdere eum ſtudebant; ſed morabatur eos populi metus; qui plane à Chriſti ore pendebant. Captabant igitur omnem eius in ſermonibus ſuis capiendi occaſionem: eoque fine eum rogarunt, qua auctoritate iſta faceret. Sed Chriſtus viciſſim quæſivit de baptiſmo Joannis, utrum eſſet ab hominibus, an ex cælo. Et negavit, ſe prius daturum eſſe reſponſum, quam ab iis accepiſſet: quod dare illi non audebant, populi metu.*

Captionem Judæorum improbam proba captione eluſit Chriſtus. Quærebant illi de auctoritate, qua iſta faceret. Quæſivit viciſſim Chriſtus de auctoritate, qua Ioannes baptizaſſet. Maluere tum Phariſæi inſcitiam fateri, quam agnoſcere impietatem. Interea ſic etiam Chriſtus docuit oblique, quæ feciſſet, feciſſe ſe auctoritate divina: ut qui ab Ioanne accepiſſet illud teſtimonium, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.*

3. §. *Tum quoque narravit iis parabolam de duobus filiis: quorum unus prius detrectaſſet patri morem gerere; ſed poſtea, pœnitudine ductus, ſententiam mutaſſet: alter vero operam ſuam addixiſſet ſed neglexiſſet: cumque ipſi etiam priorem filium prætuliſſent, dixit, poſteriori ipſos eſſe ſimiles; eoque fore, ut publicani, ac meretrices, qui Chriſto credidiſſent, præcederent principes ſacerdotum atque alios, qui rejicerent Chriſtum.*

Vide Matth. xxi. In hac vero parabola per eum, qui duos haberet filios, myſtice Deus ſignatur. Per duos filios, hinc Phariſæi, & principes populi ſignantur; inde autem, meretrices, publicani & vulgus. Atque hæc propria eſt, & contextui convenientiſſima interpretatio: quam adduxit Hilarius can. xxi in Matt. Alii patrum nonnulli per unum filium intelligunt Iudæos, per alterum gentiles. Sed hos nonniſi oblique attenderit Chriſtus; ut ſecundaria poſſit interpretatio vocari. Primaria vero eſſe nequit duabus de cauſſis. Primum quia nec Ioannes, de quo mox ſubjicit, nec etiam Dominus ipſe, prædicarunt gentilibus, ſed Iudæis. Deinde de variis unius gentis perſonis eſſe ſermonem clare indicant illa verba: *Publicani, & meretrices præcedunt vos in regno Dei.* Publicani, ut Matthæus, & Zachæus: meretrices, ut peccatrix, & Samaritana. *Præcedunt*, inquit, quia loquitur de jam converſis. Scio, in quibusdam codd. Latinis eſſe, *præcedent.* Sed in præſenti habent Græci, & emendatiores Latini.

4. § *Alteram quoque narravit populo parabolam de locata vinea à patrefamilias: ac ſervis prius ab agricolis, poſtea & filio interemto: deque pœna, propterea irrogata.*

Vide Matth. xxi, Marci xii, Lucæ xx. Nempe paterfamilias eſt Deus; vinea eſt populus Dei, ſive Eccleſia; ſervi ſunt prophetæ veteres, à Judæis occiſi, de quo Hieronymum hic vide: filius autem eſt Chriſtus. Additur & de ſepe, qua opus, ne expoſita eſſet vinea prædæ; ut eſt Eccl. xxxvi: & de turri, partim ad ſpeculandum, ecquis veniſſet ad vineam deprædandam, partim ad fructus adſervandos: item de torculari, quo opus ad vinum conficiendum. Nihil vero attinet quærere, quid ſignent ſepes, turris, torcular, & ſimilia. Solum enim eorum figmentio, ut ſignificetur, omnia fuiſſe procurata, juxta illud Dei apud Jeſaiam v. 4: *Quid eſt, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci?* Iidem nec quæri debet, quid ſibi velint verba illa, *Cum tempus fructuum appropinquaſſet.* Quippe ſemper eſt fructuum tempus. Nec magis quæſito opus eſt de iſtoc, *Forte verebuntur filium meum.* Nam ſic de Deo loquitur, tanquam homine; quem veriſimile eſt ita fuiſſe dicturum. Nimirum in parabola omni, neceſſaria, & ad ἰδίαν parabolæ pertinentia, diſtingui ab iis debent, quæ conjuncta ſunt, ſive accidentalia, & quaſi condimenti ſolum cauſſa appoſita. Chriſto vero interrogante, quid dominus vineæ facturus eſſet hujusmodi operariis: dictum eſt ab nonnullis, *Veniet, & perdet colonos, & vineam ſuam dabit aliis.* Quod reſponſum Dominus approbavit. Sed (ut Euangeliſtas conciliat Chryſoſtomus) ſagaciores, qui in ſe dictum videbant, abominari talem eventum: quaſi dicerent, Deus nobis meliora: qui talem exitum hoſtibus immittat. Hæc enim eſt vis verbi, *Abſit.* Chriſtus igitur veritatem talis eventus comprobavit è Pſal. cxviii. a 22. a Al. 117.
ubi proprie quidem David, typice vero Meſſias in Davide, adumbratus dicitur, *lapis ab ædificantibus reprobatus, factusque caput anguli, ſive lapis angularis.* Græce, ἀκρογωνιαῖος. Tribus vero de cauſſis Chriſtus vocatur lapis angularis. Primum quia eſt firmiſſimus lapis, qui totum ſuſtinet ædificium. Unde Paulus ad Epheſios ii. 20: *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Jeſu Chriſto.* Deinde quia eſt lapis offenſionis multis. Siquidem minus cauti ad angulum offendunt, ut Judæi ad Chriſtum. Hinc Petrus 1 ep. ii. 7. 8: *Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reprobarunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali his, qui offendunt in verbo, nec credunt, in quo poſiti ſunt.* Tertium eſt, quod, ut lapis angularis duos parietes, ſic Chriſtus duos populos, Judæum, ac gentilem, inter ſe nectit: unde Eph. ii. 14. dicitur, *utraque feciſſe unum, & ſolviſſe* τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, *intergerini parietis ſeptum.* Ubi per ſeptum illud intelliguntur ceremoniæ Legales, quarum jugum intolerabile vocat Petrus Act. xv. Sed Chriſtus eas ſacrificio ſuo abrogavit: unde Joan. i. 17: *Lex per Moſen data eſt: gratia, & veritas, per Jeſum Chriſtum.* Subjungit deinde Chriſtus ex ejusdem pſalmi verſu ſequente: *A Domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.* Quaſi dicat, rem tam mirandam ac inſperatam non contigiſſe fortuito; ſed conſilio divino. Ex hoc Scripturæ loco ita colligit Chriſtus. Quia vos eſtis illi ædificantes, qui rejicitis me, lapidem Scripturis prædictum, qui divino conſilio fiet lapis angularis: futurum propterea, ut regnum Dei, quod per vineam ſuperiori parabola erat ſignificatum, auferatur à ſynagoga: ac alteri detur genti; puta populo gentili, non ſpernenti gratiam Chriſti, ſed Domino exſpectatos è vinea fructus reddenti. Quia vero dictum fuerat, dominum vineæ male multaturum eſſe impios illos operarios: eo deinceps modus ille ſupplicii indicatur, perſiſtendo in lapide Chriſto, ſed allegoria mutata. Dicitur enim fore, ut qui ceciderit ſuper illum lapidem, confringatur: & ſuper quem ceciderit lapis, conteratur. Ubi quomodo fractio, & contritio, differant, ex Ariſtotele poſſumus diſcere: qui lib. iv. Meteorologicon cap. ix b ait, διαφέρει δ᾽, ὅτι κάταξις μὲν ἐστιν εἰς b Sive
μεγάλα μέρη διαίρεσις καὶ χώρισις· θραῦσις δ᾽ ἡ εἰς τὰ contextus
τυχόντα, καὶ πλείω δυοῖν. *Differunt vero. Fractio enim* 44.
eſt in magnas partes diviſio, atque diſtractio: friatio vero (ſive contritio) *in quasvis ſine diſcrimine, & quæ duabus plures ſint.* Cum vero dicit Chriſtus, hominem caſurum ſuper lapidem, ſignificat, eum offenſurum ad lapidem, ſic ut cadat. At cum addit, lapidem caſurum ſuper hominem, ſignat, fore ut Chriſtus iratus ſic irruat in impios, ut juſtas dent pœnas infidelitatis ſuæ. Prius fit in hac vita, & eſt culpæ humanæ: alterum potiſſimum fit in vita altera, & eſt judicii divini. Quanquam vero hæc

hæc omnia in ſe dicta eſſe ſatis caperent principes ſacerdotum & ſcribæ : necdum tamen injicere in Jeſum manus audebant, idque populi metu.

5. §. *Addit quoque parabolam tertiam de rege, qui, filio ſponſo, ad convivium nuptiale homines invitavit, iiſque venire negligentibus è viis advocavit bonos, malos : ſed quem ſine nuptiali veſte conſpexerat, in tenebricoſum carcerem detrahi juſſit.*

Vide Matth. XXII. Sunt vero hujus parabolæ partes quinque. Prima narrat, ut Rex, hoc eſt, Deus convivium nuptiale adornarit filio ſuo, h.e. Chriſto, Eccleſiæ ſponſo. Per duo hæc, tauros, & σιτιστά, h.e. altilia, ſive ſaginata, (quæ aliqui myſtice de activis, & contemplativis interpretantur,) non aliud ſignificatur, quàm fuiſſe opiparum convivium.

Altera refert, ut ad nuptiale hoc convivium multi ſint advocati per Regis ſervos : ſed hi per incuriam ac contemtum venire neglexerint. Atque ut exinde vocati iterum per alios ſervos alii quidem alia curarint negotia, alii etiam Regis ſervos interemerint. Per ſervos, qui primo vocavere, præcipue capiendus eſt Moſes: per ſecundo miſſos, Prophetæ, qui Moſi ſucceſſerunt. Vel ſi ſolos Novi Teſtamenti miniſtros viſum intelligere, primus fuerit ſervus Joannes Baptiſta, amicus ſponſi : per ſervos ſecundo miſſos intelligit Apoſtolos, & fortaſſe etiam Chriſtum ipſum, qui propter nos ſervi formam adſumſit.

Tertia parte narratur, ut Rex iratus partim quidem ob eos, qui detrectarant venire, partim etiam, imo imprimis, quod occidiſſent ſervos ſuos, miſerit exercitum ad obſidendam, expugnandam, & evertendam illam homicidarum civitatem. Ea civitas Hieroſolyma eſt, quæ annis circiter XL. poſt hancce prædictionem everſa eſt à Tito Veſpaſiano.

Quarta memoratur, ut Rex, in locum eorum, qui tam improbe ſe geſſerunt, hoc eſt, in Judæorum locum, alios, gentiles puta, juſſerit vocari, idque nullo vel ætatis, vel ſexus, vel fortunarum diſcrimine: imo & bonos juſſit vocari, & malos : non quaſi quiſquam bonus ſit, priuſquam divinitus vocetur; ſed quia minus mali cum peſſimis comparati videantur boni : vel quia poſt vocationem alii fiant boni, alii in malitia perſiſtant.

Quincta parte refertur, quomodo rex convivium ſit ingreſſus. Reges enim ſeorſim ſolent cibum capere, honoris ergo. Is inde ingreſſus eſt convivium, ut illud præſentia ſua condecoraret, ac lætiores redderet convivantes. Rex ille eſt Deus, qui convivium ingredietur extremo judicii die. Convivas vero luſtrans unum conſpexit non indutum veſte nuptiali. Ubi per veſtem hujuſmodi, quæ ſplendida eſſe ſolet, ab Irenæo *a* Tertulliano *b*, Origine *c*, Hilario *d*, Hieronymo *e*, Auguſtino *f*, Gregorio *g*, intelliguntur opera juſtitiæ, ſive virtutes ſpirituales. A quibus non videntur abire, qui fidem intelligunt, ſed vivam, quæque per caritatem efficax ſit. Per fidem enim induimus Chriſtum, ac novum hominem. Unde Apoſtolus *h*: *Induimus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Ubi non fidem quamvis ſignati, ſed caritatis operibus conjunctam, indicant ea, quæ præcedunt: *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis : ſicut in die, honeſte ambulemus.* Conjungit itaque hæc B. Ambroſius lib. VII. commentarii in Lucam *i*: *Nec tamen plenum eſt, ut aliquis vocatus adveniat, niſi veſtem habeat nuptialem, hoc eſt, fidem habeat, & caritatem.* Ac ſimiliter Chryſoſtomus homil. IX. in Joan. & in Matth. homil. LXX. Sequitur in parabola, ut Rex eum, qui veſte venerat ſordida, interrogarit, quo pacto ſine decora veſte ingreſſus foret : ille autem, quia propria eum conſcientia accuſaret, ad iſta obmutuerit : tum rex juſſerit quadrupedem conſtringi, inque exteriores conjici tenebras, h. e. ſubterraneum carcerem, extra ædes ſitum; per quem gehenna ſignatur. Additur ἐπιφώνημα iſtiuſmodi : *Multi enim vocati, pauci electi.* Nempe non reciprocantur hæc, quia ut quis electus dicatur, non ſufficit, ut ſit vocatus, ſed præterea opus eſt, ut reſponderit vocationi. Quæri video, quomodo hæc conveniant cum eo, quod è tam multis unus ſolum fuerit ejectus. Sed enim cum uno hoc jungendi ſunt qui prius vocati noluerunt venire. Ut duo ſint genera eorum, qui vocati, nec electi : aliqui ne venientes quidem ; alii venientes, ſed ob indignitatem rejecti, ut ſunt hypocritæ.

a Lib. 4. cap. 70.
b Lib. de reſurrectione carnis.
c Homil. 9. in Levitici 10. 1.
d Can. 12 in Matth.
e Tom. 9. in Matth.
f Tom. 6. lib. 22. contra Fauſtum cap. 14.
g Homil. 38. in Evang.
h Rom. 13 & Gal. 3.
i In Luca cap. 14. pag. 121. edit. Baſil. an. 1555.

CAP. VIII.

De captioſis tribus quæſtionibus à Phariſæis Chriſto propoſitis, una de penſitatione cenſus, altera de reſurrectione mortuorum, ultima de mandatis legis. Deque quæſtione Phariſæis propoſita à Chriſto, cujus filius foret Meſſias.

1. § *Inimici Chriſti, cum iis quæſtio illa, qua poteſtate iſta faceret, non ſucceſſiſſet è voto, tres alias inſtituerunt. Una Phariſæorum & Herodianorum erat de tributo Cæſari dando.*

Quæſtio hæc inde nata fuit, quod Judæi, poſtquam à Pompeio vectigales facti ſunt Romanis, in capita ſingula mares quidem ab anno XV, feminæ autem à decimo, ad annum uſque LXV, didrachma, ſive binos perſolverent denarios. Porro ex Joſepho, lib. XVIII. Antiquit. cap.... diſcimus, quomodo quidam Galilæus, ſecta Phariſæus, perſuaſerit populo, quod is liber foret, nec neceſſe haberet tributum exteris principibus perſolvere. Atque ait, multos Judæ adhæſiſſe, ſed una periiſſe cum duce ſuo. Fuit interim poſtea etiam grata hæc opinio in vulgus. Herodes nihilominus, beneficio populi Romani rex factus, & Cæſaris adulator, tributum hoc urgebat. Atque, ut in talibus fieri ſolet, etiam è Judæis erant, qui Herodi in hac re patrocinarentur, & inde à populo *Herodiani* vocarentur : imo, ut ex Matthæo conſtat, etiam ab exceſſu Herodis ea manſit appellatio. Falli enim opinor, qui *Herodianos* putant mixtæ fuiſſe religionis ex gentili & Judæa. Phariſæi igitur, cum ſtuderent Chriſtum dolis & arte ſua irretire, ſuos ad eum diſcipulos miſerunt una cum Herodianis, ut expediret hanc difficilem quæſtionem. Sic autem ratiocinabantur ſecum: aut pro nobis reſpondebit, qui dandum tributum negamus ; aut pro Herodianis, qui dare jubent. Si Phariſæis faverit, offendet Cæſarem, & ſeditionis poterit accuſari. Sin Herodianis, excidet gratia populi, quæ invita tributum perſolvit. Valde autem callide adoriuntur Chriſtum. Siquidem ad benevolentiam captandam à veracitate eum commendant, quod non ſit ἀνθρωπάρεσκης, ac vel ob Cæſaris potentiam, vel populi favorem aliter ſit dicturus, quam veritas juſſerit. Nempe hæc expeditiſſima iis ratio videbatur ad eliciendum reſponſum. Sed Chriſtus penitiſſima cordis eorum habebat cognita, eoque prius quidem hypocriſeos eos arguit, deinde vero juſſit; ut ſibi numiſma cenſus offerrent. Ubi κῆνσος vox eſt Romana, ſed quam à Romanis acceperint poſteriores Græci: unde Heſychius Κῆνσος, εἶδος νομίσματος. Obtulere autem Chriſto denarium; nempe quia tributi nomine in ſpecie, ut loquimur, duos perſolverent denarios: unde Chriſtum, ac Petrum, didrachma legimus perſolviſſe. Valet denarius Julium, ſive Regalem, vel, Batava moneta, ſex ſtuferos: ita ut decem denarii valeant ducatonum : niſi quod jam ducatonus non LX, ſed LXIII ſtuferis cœperit æſtimari. Sed hæc alibi fuſius diducimus. Ideo autem numiſma cenſus Chriſtus exigebat, ut ſic eos convinceret erroris de non dando Cæſari tributo. Nempe civilis obligatio mater eſt actionum civilium. Atqui numiſma cenſus inſcriptione ſua teſtabatur, Judæos eſſe obligatos Cæſari Romano. Argumentum igitur iſtiuſmodi eſt: Qui neceſſe habent nummis uti Cæſaris

ſaris effigie, ac nomine inſignibus, hi agnoſcunt ſe Cæſari ſubjectos. At de vobis hoc è denariis veſtris liquet. Inſtituerant illi quæſtionem, an liceret dare tributum: atque hoc fecere, ne, tam avaritia, quam conſcientiæ ſtudio, negare tributum viderentur. Chriſtus vero docet, non ſolum hoc licere, ſed nec facere aliter licere. Nec contentus eſt dicere, ut Cæſari darent, quæ forent Cæſaris: ſed addit, ut Deo quoque, quæ Dei forent. Videlicet, ne Judæi putarent, quia nunc didrachma perſolverent Cæſari, eo ſe exemtos eſſe lege iſtac templo etiam didrachma perſolvendi. Imo argumento à majori, tanto magis eſſe Deo ſerviendum. Quamquam dicere etiam poſſis, eo latius Chriſti verba ſe extendiſſe, ut oſtenderet, eos de pecuniis ſolum erogandis eſſe ſollicitos: ſed majorem requiri curam univerſæ erga Deum pietatis. Ob ſapiens hoc dictum Chriſti magna quidem admiratio ſubiit Judæos: ſed nihil imminuta eſt eorum pertinacia: unde eos legimus abiiſſe poſt hoc reſponſum: ſed meliores eſſe factos non legimus. Atque hæc dicta ſunto ad illuſtrandum hoc Chriſti reſponſum de cenſu dando. De quo Matthæi xxii, Marci xii, Luc. xx.

2 §. *Altera erat quæſtio Sadducæorum, cujus uxor in cœlis futura eſſet quæ ſeptem habuiſſet fratres. Nempe hoc pacto reſurrectionis dogma poſſe everti putarunt.*

Habemus hiſtoriam Matth. xxii, Marc. xii, Luc. xx.
a Deut. 25. 5. Sadducæi abutentes lege Moſis *a*, ſecundum quam mulier ſeptem ex ordine fratribus nupſiſſet, rogarunt, cujus illa eſſet futura in reſurrectione; hoc eſt, poſt reſurrectionem: nempe ſimili Hebraiſmo, ac Pſal. cxxv. 1. legimus: *In convertendo Dominus captivitatem Sion.* h. e. poſtquam convertiſſet. Eadem foret difficultas, ſi de duobus eſſent fratribus locuti. Sed maluerunt dicere de ſeptenis, quia abſurdius videretur, una ſi femina maritos haberet ſeptenos. Hæc de quæſtione. Chriſtus vero reſpondet errorem eorum provenire ex ignorantia partim Scripturæ, partim Potentiæ divinæ. Scripturam ignorabant, tum quia in Prophetis varia ſunt de Reſurrectione teſtimonia: ſed illi hos pro ſcriptoribus bonis quidem & utilibus, ſed divinis non haberent: tum quia neſcirent, etiam reſurrectionem poſſe comprobari ex Moſe, cujus libros pro θεοπνεύστοις, ac canonicis agnoſcerent. Potentiam vero divinam neſciebant, quia putarent, fieri non poſſe, ut corpora in cinerem redacta, vel beſtiis comeſta, iterum ad vitam revocarentur: quaſi hoc illi difficile foret, qui omnia ex nihilo fecit. Poſtquam ſic eos coarguit, occurrit eorum argumento. Negat vero ex eo, quod reſurrectio ſit futura, ſequi rem tam abſurdam, ut una mulier ſeptem ſit fratribus nupta. *Nam*, inquit, *à reſurrectione neque uxores ducent, neque elocabunt; ſed erunt homines ut angeli Dei in cœlis.* Apud vulgatum interpretem eſt, *neque nubentur*: quomodo ſe vertiſſe Hieronymus negat: ſed fatetur, noluiſſe ſe immutare, quod repeririſſet: nimirum quia ſic vulgo loquerentur. Sane uſurpat æqualis ejus Rufinus in expoſitione Symboli. Imo duobus pene ſeculis prior Tertullianus habet libro de Reſurrectione carnis. Eo autem ait Chriſtus nos à reſurrectione fore ἰσαγγέλους, quia loco vitæ animalis, tum cibi ac potus indigæ ad individui conſervationem, tum etiam generationem exigentis ad conſervationem ſpeciei, vivemus vitam ſpiritualem inſtar angelorum, non cibi, aut potus, nec generationis. Sic clare explicat Lucas cap. xx. 35, 36: *Qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neque ultra mori poterunt. Æquales enim angelis ſunt.*

Poſtquam Chriſtus Sadducæorum hoc ſolverat argumentum, validum adverſus eos telum intorquet; idque ex Exodi. iii; ubi Deus in rubo loquens vocatur Deus Abraam, Iſaac, & Jacob, qui jam erant mortui. Atqui Deus non eſt mortuorum Deus, ſed viventium. Quare Abraham, Iſaac, Jacob, vivunt apud Deum. h. e. potentia tum vivebant, ſed actu erant victuri, quia Deus eos reſuſcitaturus erat ad novam vitam. à qua reſuſcitatione dicuntur filii reſurrectionis: quia non per generationem conſequuntur vitam, ſed per reſurrectionem. Eo-
quepertinet *a*, *Filii Dei ſunt, cum ſint filii reſurrectio-* a Luc. 20. 36.
nis. Et eum mox ſubditur *b*, Abraham, Iſaac, Iacob vi- b Verſ. 38.
vere etiamnum, quia omnes illi vivunt Deo. Vivunt autem Deo, quia apud eum memoria eorum, atque amor viget, atque imprimis, quia eos vitæ reddere decrevit. Quærat aliquis, cur Chriſtus, licet complura in prophetis exſtent teſtimonia, tali argumento pugnet ex Moſe. De hoc accedimus Origeni, qui prophetas ab iis ait rejectos: eoque non potuiſſe niſi ex Moſe convinci. Nempe,
ut diximus, Moſen credebant plane θεοπνεύστους *c*: prophe- c Divinitus inſpiratum.
tas vero habuere pro viris piis, ſed quorum ſcripta non forent autoritatis divinæ.

Hujus vero diſſertationis triplex fuit effectus. Nam & Scribarum nonnullis, qui Sadducæis adverſatentur, hoc, licet hoſtibus Chriſti, veritas extorſit, ut ſermonem ejus approbarent; quemadmodum refert Lucas cap. xx: & Sadducæi non fuere auſi eum amplius interrogare; quod ibidem à Luca memoratur: & turba ſuper illius doctrina, & perſpicuis adeo ad tam perplexa reſponſis, mirabatur: ſicuti memorat Matthæus cap. xxii.

3. §. *Tertia quæſtio ſcribæ tentantis fuit de maximo mandato: ac reſponſum eſt à Chriſto, hoc eſſe de Deo cunctis viribus diligendo: cui mandato ſimile ſit alterum, ut proximum, ſicut noſmet, diligamus.*

Narratur hoc Matth. xxii, & Marci xii. Quia jubemus Deum diligere, quantum poſſumus, quæſtio eſt, an poſſimus hanc Legem implere. Reſpondent aliqui, poſſe nos, quod ad actum externum, non internum: ſaltem actu neminem implere legem, quia in nullo ſit ea legis perfectio, quam ineſſe nobis oportuit. Objectant, poſſe Deum per gratiam ſuam efficere, ut in nullo claudicet obſequium noſtrum, etiam ratione actus interni. Sed non quæritur, quid poſſit Deus; verum quid homo poſſit pro gratia, quam Deus in hac vita admetitur. Pro qua gratia, ſi abſolutam perfectionem attendas, etiam comparatione alterius vitæ, fatendum, neminem poſſe ſic Legem præſtare. Sed poſſe interdum κατ' ἐπιείκειαν, ſive pro ratione peregrinantium. Nam contradictionem implicat, ſi dicatur, non poſſe pro viribus donatis: quia hoc ſit in dubium vocare, num poſſit, quod poſſit. Quare hac mente non rogandum, quod poſſit, ſed an agat, quod poſſit.

4 § *Nec Chriſtus interrogari ſolum voluit: ipſe etiam rogavit Phariſæos, Quomodo Chriſtus haberetur filius David, à quo in ſpiritu Dominus appelletur.*

Vide Matth. xxii, Marc. xii, Luc. xx. Atque hoc dixiſſe dicitur David in Spiritu: hoc eſt, cum Spiritu plenus eſſet, eoque falli, ac fallere non poſſet. Ad hoc argumentum Chriſti reſponderi videas à Judæis poſtea ſecutis, pſalmum eum eſſe ſcriptum non à Davide: ſed aut Eliezero, Abrahami ſervo, ut is per dominum intelligat Abrahamum: quam ſententiam Judæis tribuit B. Hieronymus in hunc Matthæi locum: vel ab alio temporibus Ezechiæ regis, ut hic Rex ſignetur, quia ſederit ad dexteram templi, Deuſque hoſtes ejus averterit: quam opinionem refert Tertullianus lib. v. contra Marcionem. Sed ſi pſalmus ille alterutro modo tempore Chriſti fuiſſet intellectus, hoc reſpondiſſent Judæi: quorum ſilentio poſteriorum ſeculorum Judæi condemnantur.

Cap.

Digitized by Google

Cap. IX.

De ſermone Chriſti in templo, poſtquam ab eo receſſerant Phariſæi. Quo partim piorum officium tradit: partim Phariſæos deſcribit: partim quoque iis, Judæiſque aliis, Dei judicium denuntiat.

1. §. *Atque iſta locutus eſt Chriſtus præſentibus Phariſæis. Deinceps in templo ſermonem inſtituit cum diſcipulis, & turba eum proſequente. Sermonem iſtum narrat Matthæus cap.* XXIII. *Ei vero inde data occaſio fuit, quod Phariſæi, ubi viderunt, nihil ſe poſſe adverſus potentiam verborum Chriſti, ſeſe proripuere è templo. Poſt eorum igitur diſceſſum Chriſtus, primum inſtruit ſuos de piorum officio, uſque ad verſum* XII: *inde Phariſæos vivis depingit coloribus, iiſque multifariam maledicit, uſque ad verſum* XXII. *Denique annunciat, quam acerbum Dei judicium maneret eos, gentemque univerſam: de quo uſque ad capitis finem.*

Particulatim aliquid de horum ſingulis exponam. In prima parte, quæ eſt de piorum officio, tum agenda Chriſtus refert, tum cavenda; idque Matth. XXIII. 2. 3. Agere jubet, quæ juſſerint Phariſæi, & Scribæ: ac præmittit ratio illa, quia ſedeant in cathedra Moſis. Sententia eſt, quæcunque ex Moſe, & Prophetis, dixerint, ea faeite. Cavenda ſunt opera eorundem: ut qui doceant Moſen, & Prophetas; ſed ipſi non præſtent. Nazianzeni eſt:

ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.
Vel ne doceto, vel doceto moribus.

Sed ex allatis Chriſti verbis, nec non Paulo Philipp. I. 15. 16. videtur, divinam conſulentibus ſtateram potius dicendum eſſe:

Λόγῳ δίδασκ', εἰ μὴ διδάσκεις τῷ τρόπῳ.
Verbis doceto, moribus ſi non doces.

Sane ſatius eſt, quomodocunque docere, quam tantummodo nocere. Semper enim aliqui erunt in Eccleſia Dei, qui, uti hic præcipit Chriſtus, magis vitam ſuam componant ſecundum Dei verbum, quam juxta vitam ſacerdotis. Omnium autem longe optimum eſt docentibus, verba vertere in opera, ut Hieronymus loquitur. Bifariam vero Phariſæi & Scribæ ſedebant in cathedra Moſis: ratione doctrinæ, & perſonarum. Doctrinæ ſucceſſio principalis eſt, ut appellat Irenæus. Altera autem ſecundaria. Sed tum temporis utraque concurrebat. Chriſti igitur argumentum eſt hujuſcemodi: Præceptis eorum, qui vocatione in cathedram h. e. doctrinam, & locum Moſis ſucceſſeront, obediri debet.

At ſic ſucceſſere Scribæ ac Phariſæi. Nec tamen obediri voluiſſet in iis, quæ Legi adverſarentur. Quare loquitur de iis, quæ Lege præciperentur, vel ſaltem non repugnarent. Qualia & erant quædam, non damnoſa quidem, ſed exiguæ utilitatis. In cujuſmodi parere etiam in cathedra Moſis ſedentibus jubet, propter loci & ordinis autoritatem. Hæc de ſaciendis.

Cavere autem opera eorum præcipit: idque duplici de cauſſa. Primum quia non faciant, quæ ipſi præcipiunt. Nam grave onus alienis imponere humeris: tantum vero abeſſe, ut corpore toto, vel manu utraque, juvent hoc onere laborantes, ut nec digitulo onus attingant. Deinde quia, quæ faciunt bona, non faciant bene: nempe non eo fine, quo oportuit: ſed ut laudem apud homines inveniant. Quam eorum ambitionem triſariam demonſtrat: primum ex veſtibus ſanctimoniam oſtentantibus. Deinde ex eo, quod adfectent primos conſeſſus, & accubitus. Denique ex ſalutationibus publicis, & appellationibus ſuperbis. Ad primum pertinent hæc verſ. V. *Dilatant enim phylacteria ſua, & majores faciunt fimbrias palliorum ſuorum.* Diſcimus vero ex Origene, Chryſoſtomo, Hieronymo, & Euthymio, *φυλακτήρια* fuiſſe membranulas, in quibus ſcriberentur legis præcepta. Has ſcribæ, & phariſæi, circumligabant tum capiti, tum brachiis: ut hoc pacto legem Dei ſemper ob oculos haberent. Atque hoc ſe facere aiebant ex præcepto iſtoc Moſaico, Deuter. VI. 8: *Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos.* Ac B. Hieronymus ait, ſuo etiam tempore hoc ſactitatum ab Indis, Perſis, & Babyloniis. *Φυλακτήρια* autem dixere, quia fierent ad memoriam Legis conſervandam. Ea vero dilatabant, ut plura inſcriberentur præcepta, vel ut longius ſpectarentur.

Fimbriæ erant filamenta hyacinthini coloris, non texta, atque ex infima veſtis ora dependentia. Quas geri Deus juſſerat capite Moſis memorato: ſed phariſæi, ac ſcribæ, eas geſtabant majores, ſive ut è longinquo etiam conſpicuæ forent, ſive ut viderentur legem exactius obſervare. Hæc de veſtibus.

Alterum erat, quod amarent primos accubitus in cœnis, & primo ſedere loco in ſynagogis. De honoratiori accumbentium loco Ciacconium, ac Urſinum, vide libro de Conviviis.

Tertium fuit de publicis ſalutationibus, & titulis honorificis: ut qui *magiſtri*, *patres*, *doctores*, audire vellent, cum unum habeamus patrem, Deum: unum doctorem, ac magiſtrum, Jeſum Chriſtum. Dixeris, Apoſtolum Joannem, quos regenuerat Verbo, *filios* nuncupare: & Paulum ſe dicere *patrem Corinthiorum*, & ad Epheſios ſe vocare *doctorem gentium*. Verum non ſimpliciter Chriſtus his titulis interdicit: ſed prohibet, ne eos affectemus, vel ſi ab aliis ſic audiamus, eo nobis placeamus. Quemadmodum enim inter Chriſtianos domini ſe gerere debent, ut conſervos: quia omnes uni ſervimus Deo & Domino Chriſto: ita & omnes cogitare debemus, nos eſſe fratres, pariter dicentes Deo, *Pater noſter*: item nos eſſe condiſcipulos, quia omnes à Chriſto edocti ſumus eodem ſpiritu. Quare non ordinem docentium, & diſcentium, præſidum, & eorum qui reguntur, tollere voluit Chriſtus: ſed retundit faſtum phariſaicum: qui fere magnificos affectare titulos ſolet. Iccirco ſubdit verſ. XI: *Qui maximus eſt veſtrum, erit miniſter veſter*: ac ſequenti verſu addit minas, & promiſſionem? *Qui ſe exaltaverit, humiliabitur; & qui ſe humiliaverit, exaltabitur.*

Atque hæc ad doctrinam pertinent. Partem capitis alteram dicebamus eſſe de ſumma Phariſæorum impietate, quæ hypocriſi velaretur. Hæc impietas ſignis octo comprobatur. Primum eſt injuriæ ſpiritualis, quia nec ipſi ingrederentur regnum cælorum, nec ingredi ſinerent alios, quos onerarent ſuis traditionibus, & partim earum onere, partim exemplo malo, pravoque, ab obedientia Legis averterent. De hoc eſt verſu XIII.

Alterum eſt avaritiæ cum hypocriſi conjunctæ: ut qui præ cæteris diu multumque in templo orarent; jactarent etiam, pro viduis ſe preces fundere; atque ita pietatis prætextu exhaurirent earum domos. Ob quam ſimulationem gravius dicuntur ſupplicium luituri publicanis. Nec enim hi abutebantur re ſacra ad quæſtum ſuum. Viduarum autem potiſſimum mentio fit, quia facilius viro decipitur mulier, & nupta facilius vidua. Nuptæ enim maritorum uti conſilio ſolent, ut non facilis ſit eas ſeducendi via. Ut mittam, quod viduæ ſoleant magis eſſe religioſæ illis, quæ viris volunt placere. Quod de longis precibus dicitur, videtur firmare illud, quod dicebam de precibus pro viduis. Nempe hoc beneficio devinctæ, convivio excipiebant phariſæos, muneraque iis mittebant. Ac propter hoc etiam gravius dicuntur puniendi. Nam per gravius judicium gravior condemnatio ſignatur. Vide verſ. XIV.

Tertium eſt ſignum laboris indefeſſi ſub ſpecie religionis exhauſti. Ut qui circumirent mare & aridam, hoc eſt, terram; (quomodo eam vocem Hebræi uſurpant, & eorum more LXX interpretes) idque fine eo, ut facerent proſelytum: quomodo à gentili religione ad Judaicam accedentes vocari ſolent: ut qui ad Chriſtianam accederent, νεο-

φυσι. Additur, ubi fecerint proſelytum, fieri filium gehennæ, h. e. reum gehenna dignum, ut mortis filius dicitur 1 Reg. xx. 30. Imo dicuntur, ubi ſemel à pravis magiſtris hauſerint improbitatem, ac malitiam, ipſos tandem magiſtros longe à tergo relinquere. Videlicet in malis malorum diſcipulis malitia ſic capiente incrementum, ut in bonis bonorum diſcipulis bonitas facere ſolet: ſecundum illud vetus,

Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

Præſtant magiſtri ſæpius doctoribus.

Hæc de verſu xv.

Quartum eſt ſignum erroris in doctrina de juramentis: ut qui putarent, ſiquis juraſſet per templum, vel altare, nihil eſſe: quod vel abſolute capiendum, ut qui ſic juret, nullo modo teneatur præſtare; vel comparate, ut nonniſi leviter reus fiat. At qui juraſſent per aurum templo oblatum, vel munus impoſitum altari, eos voluere teneri promiſſis. Hanc doctrinam eo refellit Chriſtus, quod majus ſit, quo aliquid ſanctificatur, quam quod ſanctificatur. Aurum vero à templo, munus ſanctificatur ab altari. Nempe hic etiam habet locum illud è Topicis Stagiritæ noſtri: Propter quod unumquodque tale, illud magis tale. Hinc colligit Chriſtus ex natura correlatorum, jurantem per altare, jurare per omnia, quæ ſunt in altari: jurantem per templum, aut cœlum, jurare per eum qui habitat in templo, quique throno ſuo inſidet in cœlis. Satis de verſu xxII.

Quinctum eſt ſignum ex collatione imparium, quod induſtrii eſſent in minutiis; negligentes in grandibus. De priori eo probat, quod non ſolum, ſicut Lege erat præceptum, decimas darent de frugibus, & pomis: ſed etiam de vilioribus: ut mentha, anetho, & cumino: de quibus nihil erat divinitus mandatum. Alterum eo firmat, quod omitterent tum judicium, ſive vindicationem proximi adverſus injurias illatas: tum miſericordiam, ſive beneficentiam erga egentes: tum fidem, ſive conſtantiam in ſervandis promiſſis. De humana enim, non divina fide, hic loquitur. Neque negat, etiam viliorum poſſe decimas dari: ſed ait, non ita hæc dari debere, ut negligantur longe majora. Quod quia facerent Phariſæi, vocat eos cæcorum duces: atque addit, excolare culicem, deglutire autem camelum. Nempe tralatio eſt à more orientali in excolandis vinis. Quæ purganda à minuſculis animalculis: ut ſunt culices: quibus oriens ob calorem abundat. At quid attinet ab his mundari, ſi relinquantur grandia? quod ſit, deglutire camelos, ut ὑπερβολικῶς loquitur Chriſtus. Nempe hoc vult, eos ad ſuperſtitionem uſque urgere ceremonias: ſed maxima diſpretui habere, vel ſane ob commodum ſuum diſſimulare. Hæc de verſ. xxIV.

Sextum ſignum eſt à ſtudio externæ puritatis cum neglectu interioris. Nam purgare eos exteriorem poculi vel patinæ partem: at non curare cibum, vel potum, qui his ineſt: ut qui eos adepti ſint per rapinam, vel his abutantur ad intemperantiam. Unde jubet, prius purgare, quod interius ſit: à quibus ſi abſint rapina, & intemperantia, mundum etiam fore, quod exterius eſt: quia non polluit hominem, ſiquid cibus aut potus ſordium attraxerit è poculo, vel vaſe: ſed illud vere inquinat, quod cor inquinat: ut quod adverſatur præceptis divinis. Hæc de verſu xxv.

Septimum eſt ſignum hypocriſis: ob quam comparantur ſepulcris exterius calce atque albario opere obductis; interius vero ſordium plenis. Atque hæc habemus verſ. xxvII, & xxvIII.

Octavum eſt ſignum hypocriſis conjuncta cum ſævitia. Hypocriſios quidem erat, quod ædificarent prophetis ſepulcra, & verbis damnarent cædem à patribus patratam: ſic interim fatentes, ſe eſſe impiorum liberos. At crudelitatis inſuper arguuntur, cum dicitur, *Vos quoque complete menſuram patrum veſtrorum*. Quo ſignificat, ſe quoque ab iis occiſum iri, ac doctores item, quos miſſurus foret.

a 4 Æn. Eſt vero Conceſſionis ſchema: ſicuti illud a:

I, ſequere Italiam ventis, pete regna per undas.

Hæc de verſ. xxIX. xxx. xxxI. & xxxII.

Ob hancce ſævitiam verſ. xxxIII. appellat eos *ſerpentes*: ac quia ſimilium erant patrum liberi, eoſdem mox nuncupat *progeniem viperarum*. Inſuper quærit, quomodo, ſi tales eſſe perſiſtant, evitare valeant gehennæ judicium, ſive pœnam.

Supereſt tertia hujus capitis pars, quæ eſt de judicio ſuperventuro tum Phariſæis, & Scribis; tum univerſæ Hieroſolymæ. Utrobique primo proponitur beneficium divinum; ſequitur ingrati animi vitium; ac ſubjicitur pœna ſecutura.

In priori parte id beneficii eſt, quod Deus mittat prophetas, ſapientes, & ſcribas: quomodo loquitur Chriſtus, ut ſe accommodet illis temporibus, quo melius intelligatur. Significat vero ſe ipſum, Apoſtolos, ac diſcipulos. Ingrati eſt animi, quod eos partim eſſent occiſuri, & affixuri cruci; partim etiam in ſynagogis ſuis cæſuri flagellis, ac perſecuturi de civitate in civitatem. Judicium his verbis ſignificatur verſ. xxxv: *Ut veniat ſuper vos omnes ſanguis juſtus, qui effuſus eſt ſuper terram a ſanguine Abel juſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidiſtis inter templum, & altare.* Ubi UT non finem, ſed eventum ſignat. Zacharias vero qui hic memoratur, non eſt Joannis Baptiſtæ pater, cujus parens non eſt Barachias dictus: neque de ejus nece quicquam traditum: ſed Zacharias Joadæ filius, quem inter templum & altare fuiſſe occiſum, legimus II Paralip. xxIV. 21. Unum obſtare huic ſententiæ videtur, quod is Joadæ filius fuit, non Barachiæ. Verum potuit Joada fuiſſe binominis. Quamquam id vix cenſeo. Sed fortaſſe Evangeliſta omiſit patris nomen: quod librarius addiderit perperam, quia confunderet Zachariam Joadæ, & Zachariam Barachiæ, unum ex minoribus Prophetis. Sane non alium, quam Joadæ filium, ſignari, eo credibilius eſt, quia is ultimus eſt prophetarum, de quorum nece legimus in Scripturis. Satis quidem credibile eſt, & alios poſtea eſſe interemtos; præſertim ſub impio Manaſſe. Sed Servator eos ſolum nominare voluit, de quibus è Scripturis conſtaret. Sicui hæc ſententia de librarii lapſu videatur durior, per me licet, ut credatur aliquis recentior, de quo tum conſtaret, nunc non item. Sed quomodo dicitur ſanguis eorum venturus ſuper eos, qui non occidiſſent prophetas? Nempe eodem id modo dicitur, quo legimus Exodi xx. 5: *Ego ſum Deus zelotes, viſitans peccata patrum in filiis in tertia, & quarta progenie.* Nihil quippe injuſti habet, ſi illi, qui propriis delictis pœnas mererentur, puniantur ob delicta majorum. Quod Deus poteſt abſolute, id in talibus etiam poteſt relate: quemadmodum alibi fuſius oſtendi. Porro Chriſtus non contentus ſemel hoc judicium denuntiaſſe, ad majorem aſſeverationem repetit illud verſu xxxvI: *Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.*

Itidem in altera parte id beneficii eſt, quod Chriſtus voluerit Hieroſolymis congregare Eccleſiam ſuam, ſicut gallina pullos ſuos ſub alis: ut eſt verſ. xxxvII. Ingrati erat animi, quod tantum beneficium recuſarint Hieroſolymitani; ut eſt ibidem. Pœna vero eſt duplex. Prior, quod urbs propterea ſit exſcindenda. de qua verſu xxxvIII. Altera quod ab iis ſit abfuturus, uſque ad id tempus, quando, ut eſt Matth. xxI. 9, pii acclamabunt, *Benedictus* (εὐλογημένος, ſive multis benedictionibus cumulatus) *qui venit in nomine Domini*, h. e. cum mandato imperandi populo ſuo. Hoc futurum extremo judicii die. Etſi quidam ſic interpretentur, quaſi loquatur Chriſtus de ſpirituali adſpectu ſui, non corporali. Atque hi exiſtimant, Chriſtum innuere, aliquos ex ampla civitate iri converſum. Sunt & qui ſignari credant converſionem Judæorum, quæ judicium præcedet. Sane vel tempus iſtius converſionis, vel judicii deſignat. Ἀπ' ἄρτι, quod vulgatus parum Latine *amodo* vertit, pro *deinceps*, non ſignificat præſens momentum: ſed laxius capitur pro tempore paſſionis

d by Google

ſionis ac mortis. Nam poſt illud diſcipuli quidem viderunt Chriſtum; at non Phariſæi, atque impii Judæi.

2. §. *Atque hæc omnia in templo contigerunt. Uti & illud, quod Jeſus, ex adverſo gazophylacii ſidens, & conſpiciens, quantum quiſque in illud mitteret, minutum vidua paupercula donum amplis divitum muneribus prætulit: quia hæc de penuria ſua, illi ex abundantia largirentur. Quemadmodum refertur Marci* XII, *& Luc.* XXI.

Tria hic conſiderantur, factum viduæ pauperculæ, de eo judicium Chriſti, & judicii cauſſa. Factum viduæ hujuſmodi eſt. Cum certatim divites dona ingererent in gazophylacium, etiam vidua paupercula immiſit duo λεπτὰ ſive minuta. Gazophylacium erat arca in atrio templi conſtituta, juxta mandatum Regis Joas: ut eſt II ſive IV Reg. XII. Hebraice *Corbonam* vocari, cognoſcimus ex Matth. XXVII, ubi legimus, *in Corbonam mittere.* Quamquam Dionyſius Richelius Carthuſianus differre arbitretur. Qui & *Muſah* credidit eſſe arcam Regis in templo poſitam, in quam itidem à populo pecunia inferretur. Sed eo ſignabatur locus cuſtodum, Sabbati demum die cuſtodia exeuntium. Minuta duo, quæ vidua immiſit, valebant quadrantem, ut interpretatur Marcus: niſi cum Euthymio, & Roberto Senali, libello de ratione menſurarum, ac ponderum, quodque minutum fuiſſe cenſeas quadrantem. Eſt vero quadrans quarta pars aſſis, alterque *teruncius* à tribus unciis vocatur. Valetque Hollandicam deutam, ſive novenarium Brabanticum, prætereaque quartam deutæ ſive novenarii partem. Sane ſeſtertius, qui duorum aſſium ac dimidii erat, valet Belgicis duabus blancis, ſive ſeſquiſtuferos; uti denarius, qui decem eſt aſſium, valet ſchellingio, ſive ſex ſtuferis. Quæ alibi fuſius comprobamus. Atque ex his liquet, quam minutum fuerit, quod tribuit hæc vidua. Videamus nunc Chriſti judicium. Qui ait, viduam plus aliis donaſſe. Ac cauſſam ſubdit, quod æſtimari dona oporteat non magnitudine eorum, quæ adveniunt ſons, ſed dantis affectu. Quippe cum alii largirentur de iis, quæ ſupereſſent, hæc dedit de paupertate, parum ſollicita de egeſtate. Differunt vero hæc duo, ut ex Seneca, & aliis liquet, quod cum diviti ſuperſit, pauperi non item, nec tamen alienæ ſit liberalitatis indigus; contra egens ab aliis ſit juvandus, ut vitam poſſit producere.

CAP. X.

De ſermone Chriſti extra templum: quo prædicitur tum everſio templi, & Hieroſolymorum: tum adventus filii hominis, & ſigna ejus. Item tres adferuntur parabolæ, una de iniquo judice; altera de decem virginibus; tertia de diſtributis talentis. Denique à Chriſto exponitur modus judicandi in noviſſimo die.

1. §. H*Inc templo egreſſus Jeſus fuit, quod poſtea ingreſſus eſt nunquam. Cum exiſſet, prædixit diſcipulis, quis ſtatus eſſet futurus, tum Synagogæ Judaicæ, tum Eccleſiæ Chriſtianæ. Ad prius pertinent bella, fames & templi urbiſque excidium: ad poſterius, Chriſti adventus, & prævia adventus futuri ſigna. Quibus adjungit, quomodo nos ad ejus adventum debeamus præparare. Ut quatuor hic in conſiderationem veniant: Chriſti prophetia de Hieroſolymitani templi everſione: interrogatio diſcipulorum de tempore, quo templum exſcindendum, & adventurus Chriſtus: reſponſum Chriſti, prius ad priorem, inde ad alteram quæſtionem: ac denique adhortatio ad vigilantiam. Hæc omnia legere eſt Matth.* XXIV, *&* XXV, *Marci* XIII, *& Luc.* XXI.

Occaſio tam luculento ſermoni, ſed, tanquam in re obſcura, lucis, qua illuſtretur, indigenti, præbita ex eo occaſio fuit, quod diſcipuli mirarentur magnitudinem templi ab Herode exſtructi, Chriſtoque ſtructuram eam monſtrarent. Chriſtus igitur agnoſcere præſtantiam operis: ſed prædicere ejus excidium. Matth. XXIV. 2. Diſcipuli jam ante, ut vidimus, edocti fuerant de abdicatione Synagogæ. Et regnum Chriſti terrenum fore putabant. Ergo, ſedente Chriſto in monte Oliveti, ex adverſo templi, eum accedentes interrogarunt hæc tria, ut bene Hieronymo obſervatum, quando eſſet futura illa templi everſio: & quo ſigno eſſent ſcituri inſtare adventum Domini: & unde eſſent cognituri de imminente ſeculi conſummatione: ſive quando Chriſtus foret adventurus in gloria. Credebant, ſubverſo templo iſto, mox aliud multis partibus præſtantius exſtructum iri à Meſſia; qui Judæos eſſet liberaturus Romanorum jugo: eoque Rege ſeculum ad ſtatum perfectiſſimum reductum iri. Atque ita confundebant excidium Urbis & Orbis: tempus utiquam illud, quo templum eſſet exſcindendum, cum eo, quo Dominus eſſet rediturus ad judicium. Iccirco duas quæſtiones diverſiſſimas ſub una comprehendit Matthæus. Hæc confuſio quia graviſſima iis erroris cauſſa eſſe poſtea poterat, commonet diſcipulos, ne ſinant ſe ab iis ſeduci, qui eſſent vendituri ſe pro Chriſto, ac multis illuſuri. Hæc verſ. IV, & V. Tum ſubdit Chriſtus ſigna, quæ præceſſura eſſent excidium templi. Ac primum adferuntur communes calamitates, ſive ab hominibus illatæ: ut bella, & bellorum rumores; adverſus quæ præmonentur diſcipuli verſ. VI: ſive cælitus immiſſæ, ut fames, peſtilentia, & terræ motus; de quibus verſ. VII. Quæ tamen omnia non finis, ſed initium duntaxat dolorum erunt, ut eſt verſ. VIII. Communibus hiſce calamitatibus ſubjicit alias Eccleſiæ ſingulares. Ut ſunt, tum proditiones, cædes, & odia, propter nomen Chriſti; ut eſt verſ. IX: quæ etiam mala magis & magis capient vires; de quo verſ. X: tum incurſiones ac ſeditiones falſorum prophetarum: ut eſt verſ. XI: tum etiam iniquitatis ſummum incrementum, caritatis vero imminutio, & exſtinctio: ut eſt verſ. XII. Adverſus quæ præmunit adhortatione ad perſeverantiam, quæ promiſſionem habet vitæ æternæ; ut eſt verſ. XIII. Denique aliud ſignum, quod antecedat templi excidium, adfertur. Nempe quod prius Evangelium ſit prædicandum per univerſum terrarum orbem: ſicut eſt verſ. XIV. Sunt qui verba illa, *Et tunc veniet conſummatio*, intelligant de fine mundi: ſed, quæ diximus, ſatis oſtendunt, loqui hactenus Chriſtum de illis, quæ præcedent non finem mundi totius, ſed ſolius Eccleſiæ Judaicæ: ante cujus excidium Evangelium toto fuiſſe orbe prædicatum, magnam partem ex Actis Apoſtolicis diſcere eſt.

Poſtquam de iis actum, quæ excidium templi diutius antecedunt, acceditur ad ſignum proxime excidium præcedens. De hoc ita verſ. XXV: *Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele a propheta, ſtan-* a Dan. 9. 27.
tem in loco ſancto. Ubi quid per *abominationem deſolationis* intelligatur, his Lucæ verbis oſtenditur: XXI. 20: *Cum autem videritis circumdari ab exercitibus Hieroſolymam, tunc ſcitote, quod immineat deſolatio ejus.* Abominationem igitur vocat exercitus infidelium. h. e. Romanorum, qui deſolaturi ſive everſuri erant urbem, ac vaſtaturi terram ſanctam. Ac quia Danielem multi legerent, nec intelligerent, eo ſubjungit hæc verba Matth. XXV. 15. *qui legit, intelligat*, ſive animadvertat. Hinc ſequitur narratio graviſſimæ afflictionis, & Judaicæ Reip. finis. Quæ partim inſtituitur verbis figuratis, partim propriis. Figuratis quidem verſ. XVI, XVII, XVIII. Quibus jubetur, ut qui in Judæa erunt, fugiant in Arabiæ montana: qui in ſolario, ne deſcenſuri laborent de re quapiam aſſumenda: qui in agro, ne in urbem redeant, ad veſtes, vel aliud quid, auferendum: Itidem verſ. XIX, & XX. Quibus gravitas pœnæ partim eo ſignificatur, quod feminis gravidis, vel lactantibus, non ſuppetet tempus fugæ: partim, quod orandum erit, ne fuga fiat, vel hieme, quando brevi-

brevitas dierum longe fugere non ſinit: vel Sabbato, cujus iter ſolum erat VII ſtadiorum. Sane Act. 1.12. ubi in Græco eſt, *itineri Sabbathi*, Syrus interpres reddidit *ſeptem ſtadiis*. De quo tamen aliqui aliter, ut eum ad locum erudite Beza annotavit. Hæc ſane de fuga quæ fieret Iudæa relicta, ſatis firmant Chryſoſtomi opinionem, quæ hactenus adduximus de Urbis, non Orbis, excidio intelligi oportere. Hinc verſ. XXI, & XXII. aperte & propriis verbis exponit quam tempora futura eſſent acerba. Tanta enim fore dicitur afflictio, ut ab omni hominum memoria non fuerit par, nec ſit futura: imo à ſicariis, & zelotis, perituram fuiſſe omnem Judææ carnem, niſi dies illi fuiſſent decurtati; ſed maturandam Hieroſolymorum obſidionem, atque ita, intra urbem ſicariis, & zelotis concluſis, tandem latrociniorum, ac mutuarum cædium finem fore. Quæ licet non tam aperte dicat Scriptura, non aliam tamen mentem habere, eventus oſtendit, quem ex Ioſepho cognoſcimus. Atque hæc de reſponſo Chriſti ad primam diſcipulorum quæſtionem.

Hinc accedit Chriſtus ad alteram eorum interrogationem: quando adventurus eſſet Meſſias. Ad hanc non reſpondet affirmate, quia ſatius erat neſcire, imo nec ipſe ſciret Chriſtus. Non igitur ſigna referuntur adventus: ſed quæ ſigna non ſint adventus: idqoe ne alius à ſe credatur adveniſſe, vel jamjam affore, cujus adventus fortaſſis diutiſſime ſit differendus. Hoc fine traditur, non credendum illis, qui hic, vel illic, ſe dicerent eſſe Chriſtum; quia ſint futuri pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, qui non ſermone ſolum, ſed etiam ſignis mendacibus, ſint homines ſeducturi, ac, ſi fieri poſſit, ipſos electos. In hiſce, qui ſe pro Meſſia venditarent, fuit Theudas ille, de quo Actorum 5: plenius vero Joſephus lib. XX. Antiq. cap. IV. Negat etiam Chriſtus, talia fore ſigna, quæ inſtare ejus ſignificent adventum: nam adfore eum ex improviſo, quomodo fulgur ab Ortu travolat ad Occaſum. Atque hæc eſt mens verſus XXVI, & XXVII. Quibus verſu XXVIII. ſubditur: *Ubicunque enim fuerit cadaver* (πτῶμα) *illic congregabuntur & aquilæ.* Ubi (ut & Proverbiorum XXX, 17) per aquilam ſignatur gypaëtus, ſive vulturius degeneris aquilæ genus: ſicut oſtendi lib. III. de Origine, & progreſſu idololatriæ cap. LXXXI.
aeAl 30. Eandemque ſententiam habemus Jobi cap. XXXIX, 29a: item Lucæ cap. XVII, 37. Sed apud Jobum ſumitur proprie: apud Euangeliſtas figurate. Sunt qui apud Matthæum ſic interpretentur: Cum adventus Meſſiæ ſit futurus inopinatus, ac celerrimus, inſtar fulguris: animus veſter, ne unquam ſit imparatus, ſed ſemper meditetur Chriſtum crucifixum: ac huic adhæreſcat, haut ſecus ac cadaveri vulturius. Sed veram mentem ex ſcopo perſpicere eſt. Propoſitum eſt Chriſto munire pios adverſus pſeudoprophetas; qui dicturi eſſent, Chriſtum in eremo eſſe, vel in penetralibus, ac eo ducere illos parati forent. Vult, ut tales habeantur pro impoſtoribus, quia non ſic erit comparatum cum adventu Meſſiæ, ut alii alios in abdita ducant loca, obi compareat Chriſtus, & ita paulatim inoteſcat: fore enim adventum ejus inopinatum, interim omnibus manifeſtum; ut ſe res habet cum fulmine: fore etiam ut nos eodem, ubi is erit, colligamur; ſicut ſe res habet cum aquilis, quæ congregantur ubi eſt cadaver. Quaſi dicat: Quid credatis talibus Chriſtum vobis oſtendere volentibus? cum is inopinus ſe oculis veſtris ſit ingeſturus, & ſubito vos ad ſe rapturus.

Vidimus, quæ Chriſtus neget fore ſigna ſui adventus. Hinc docet, quæ prævia ſigna ſint futura tum adventus ſui, tum conſummationis ſeculi. Dicit apud Matthæum XXIV. 29, fore iſta εὐθέως μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, *ſtatim poſt afflictionem dierum illorum.* Hoc eſt, poſt excidium Hieroſolymitanum. Hinc exponit, ſigna iſta fore, Solis & Lunæ obſcurationem, caſum ſtellarum è cœlo, quaſſationem cœleſtium poteſtatum: quæ figurate, ut apud prophetas ſolent, intelligi debent. Nempe per Solem ſignatur Dei Verbum falſis interpretationibus & traditionibus obſcuratum: per Lunam mutabilia terrarum imperia, præcipue Romanum, ſegnitie Cæſarum imminutum & ab exteris gentibus ſubactum: per ſtellas, illuſtres Eccleſiæ doctores, deficientes ab Euangelica veritate: denique per *cælorum poteſtates*, res Eccleſiaſticæ, quarum gubernatio futura penes Chriſtum. Hæc ſigna ſunt futuri adventus.

Hinc de ipſo agitur adventu. Ac primum qualis ſit futurus, explicatur. Deinde quatenus certus, quatenus incertus, oſtenditur. De priori eſt verſu XXX. Ubi dicitur, ſignum filii hominis appariturum in nubibus, velut tribunali: ejus conſpectum fore impiis terribilem, ſic ut plangant undique terrarum: fore hunc adventum cum potentia, & gloria multa.

Verſ. XXXI docet, miſſurum angelos ſuos cum clangore tubæ ad electos ſuos undique colligendos.

Certam eſſe prophetiam, oſtendit exemplo ficus. Nam ut ex ejus conſtitutione æſtatem propinquare cognoſcitur: ita etiam ex ſignis adlatis præſciri, non longe abeſſe adventum Chriſti. De quibus verſ. XXXII, & XXXIII. Idem ſimplici aſſeveratione firmat verſ. XXXIV. Item comparatione naturæ cum ſermone ſuo: quæ inſtituitur verſ. XXXV. Sed bifariam ea intelligi poſſit. Nempe vel hoc pacto; Periturum quidem mundum, ſed verbum ſuum fore æternum: vel hunc in modum; Potius perituram rerum naturam, quam ut aliquid eorum non fiat, quæ prædixerit. Sed ut certus ſit Chriſti adventus, & ſeculi conſummatio: tempus tamen eſt incertum. Ut quod homo nemo ſciat, imo nec angeli, vel filius hominis, ſed ſolus pater cæleſtis: ut eſt verſ. XXXVI. Exemplo vero rem declarat verſ. XXXVII, XXXVIII, XXXIX. Id petitur à temporibus Noe: cum omnes ederent, biberent, luderent: atque ut apud Lucam additur, uxores ducerent, plantarent, ædificarent: non quaſi hæc ἁπλῶς damnentur, ſed quod toti forent in hiſce mundanis, Dei, ac ſalutis ſuæ penitus immemores. Ac quemadmodum hi ſolis iis vacarint, donec diluvium perderet mundum: ſimiliter ait Matthæus ſecuritatem fore, cum Domini inſtabit adventus. Quo, ut eſt verſ. XL, & XLI, deprehendet omnes, eoſque ſeparabit. Cujus diſcriminis duo ponit exempla, unum ex agro, alterum ex piſtrino. Iis ſignificat triſtiſſimam etiam conjunctiſſimorum ſeparationem, unius ad præmium, alterius ad pœnam.

Hactenus reſpondit Chriſtus ad tria illa, quæ diſcipuli quæſierant. Deinde explicat hujus doctrinæ uſum; qui maximus eſt. Nam ex eo, quod adventus Chriſti ſit certus apud Deum, hominibus vero incertus: colligit, omnibus eſſe vigilandum; ut eſt verſ. XLII. Atque hoc verſ. XLIII illuſtrat ſimilitudine patrisfamilias: qui ſi ſciſſet, quando fur eſſet adventurus, non permiſiſſet domum ſuam perfodi. Ubi furi comparatur Dominus, ut Deus alibi injuſto judici. Nempe eo ſimilis adventus, quia uterqoe inopinatus. Ex eo, quod furis adventus futurus ſit inexſpectatus, concludit verſ. XLIV, & nos ſemper paratos eſſe oportere. Atque hoc ſeptem verſibus ſeqq., nempe uſque ad capitis finem, illuſtrat parabola duorum ſervorum, qui à patrefamilias peregre ituro eſſent domui præfecti. Ubi alludit ad veterum morem qui ſervis præficerent præcipuum ſervum, quem atrienſem vocant. Ejus erat demenſum reliquis adſignare ſervis. Non igitur intelligendi duo ſervi eadem in domo: ſed diſcrimen ſervorum diverſis in ædibus, vel eadem in domo temporibus diverſis. Servus unus bona fide adminiſtrat cuncta. Alter, morante Domino, dure habet conſervos, & res domini ſui dilapidat. Domino redeunte, ſors quam diſpar? Fidelis ille ad honorem evehitur: quo ſignificatur merces vitæ æternæ. Infidelis adficitur ſupplicio: quod Euangeliſta indicat his verbis: *Dominus dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. illic erit fletus, & ſtridor dentium.* Quibus ſempiternum exitium denotatur. Græce eſt, Καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, quod Eraſmus interpretatur, *Et diſſecabit eum.* Ut reſpiciatur

tur

tur ad ſupplicii genus, quod eſt ſectio hominis in medium. De quo ſupplicio è legibus XII tabularum eſt apud Agellium lib. XX. cap. 1. Ac apud Iudæos Ieſaias ſerra à Manaſſe diſſectus putatur. Aliis tamen ſimplicius videtur, ſi intelligatur diviſio, ſi ſeparatio ab aliis ſervis: præſertim cum ſequatur, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. quod ad verbum ſonat, *partem ejus ponet cum hypocritis.* Ubi *partem* valet conditionem; *ponet* valet adſignabit. Sempiternum vero exitium indicatur, cum additur, Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, *illic erit ploratus, & ſtridor dentium.* Atque hæc omnia licet proprie pertineant ad diem mundi noviſſimum, & judicium univerſale: tamen ſuo etiam modo locum habent in die cujuſque noviſſimo, & judicio particulari, quale mox à morte. Nec enim magis mortis certi ſumus, quam Dominici adventus.

2. §. *Ad ea, quibus nos ad ſuum præparat adventum, varia pertinent parabolæ: etiam illa Lucæ cap.* XVIII. *verſ.* I, *&* VII. ſeqq. *Eſt ea de judice nec Deum reverente, nec homines: ſed tamen, cedente aſſiduis viduæ interpellationibus, partim ne, ſi ſic pergeret moleſta eſſe, penitus obtunderet: partim ne infamiæ foret, ſi ad ejus clamorem obſurdeſceret.*

Utramque enim cauſſam adfert Chriſtus. *Quamquam Deum non timeo, nec hominem revereor: tamen moleſta eſt mihi hæc vidua: vindicabo* (ἐκδικήσω) *illam, ne tandem veniens ſugillet me.* Gr. ὑπωπιάζῃ με. Quod *ſugillet*, non modo vulgatus vertit interpres, ſed etiam Eraſmus. Proprie autem ὑπωπιάζειν notat, τὰ ὑπώπια, ſive partes oculis ſubjectas ſic percutere, ut livorem contrahant. Gloſſæ Philoxeni. *Suggillat*, πλήσσει, ὑπώπια ποιεῖ. Sed & μεταφορικῶς uſi ea voce pro, infamia aliquem afficere. Videlicet quia ſic percuſſi, videantur ab omnibus, ita ut nec audeant in publicum prodire. Sic uſurpat B. Hieronymus in prooemio Pentateuchi: *Qui me aſſerunt in* LXX *interpretum ſugillationem nova pro veteribus cudere.* Ac ſic accipi hoc loco, etiam Alphonſi Salmeronis *a* ſententia eſt. Aliqui tamen arbitrantur, ὑπωπιάζειν *obtundere*: quod claſſicis ſcriptoribus valet ad faſtidium uſque aliquid repetere. Et favet Syrus interpres, qui vertit, *moleſta ſit mihi.* Imo & Arabs, *Vexet me.* Quo pacto Lucas non geminam afferat rationem, ſed hanc unam, ne vidua porro eſſet moleſta.

a Libro de parabolis Euangelicis tractatu 31.

Scopum parabolæ initio capitis indicat ipſe Euangeliſta his verbis, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, *quod oporteat ſemper orare*, neque unquam animo defatigari; utcumque res poſtulata necdum obtingat. Quod Paulo III Epheſ. eſt, μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν· *non deficere in afflictionibus*, nec malis ſuccumbere.

Fuere autem, qui per impium hunc judicem intelligi Deum putarent. In his auctor eſt explicationum S. Scripturæ, quæ Athanaſii dicuntur. Cujuſmodi interpretationem explodi oportere, merito ait Titus, Boſtrorum epiſcopus. Siquidem non voluit Chriſtus argumentum adferre à ſimili; ſed, ut artis nunc vocabulis utamur, à minus ad magis, hoc eſt ab eo, quod minus ineſſe videtur, ad illud, quod magis inſit. Quod perperam vulgo dicunt, à minori ad majus. Neque enim hic attenditur, ecquid præſtantius ſit: ſed quid veriſimilius ſit, ſive, ut Ariſtoteles in Topicis loquitur, ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιχειρεῖν. Hoc argumentum eſt iſtiuſmodi: Si etiam judex injuſtus tandem ſe paſſus eſt exorari, ut ſuſciperet viduæ cauſſam: quanto magis Deus exaudiet pios, qui diu noctuque ad eum preces fundunt? Nihil vero eſt quæſito opus, utrum, quod parabola hac refertur, contigerit vere. Nec enim in hujuſmodi magis opus eſt fide hiſtorica, quam in philoſophorum, oratorumque apologis. Parabolam vero iſtam ad extremum judicium pertinere, arguunt verba iſta, quæ poſtremo leguntur loco: *Verumtamen filius hominis cum venerit, num reperturus eſt fidem in terra?* Quaſi dicat, Deus quidem exaudiet piorum preces, & eorum cauſſam vindicabit: ſed num putemus, in illa ob afflictiones deficientium multitudine, Filium hominis noviſſimo die multos, quos vindicet, reperturum? Commode vero iis, quæ dicta erant deprecandi perſeverantia, ſubjiciuntur hæc de fidei defectu, quia fidei defectus eſt cauſſa, cur non perſeveretur in precando. Unde Auguſtinus libro de verbis Domini: *Hoc autem Dominus adjecit, ut oſtendat, quod, ſi fides deficit, oratio perit. Quis enim orat, qui non credit? Ergo ut oremus, credamus. Et, ut ipſa non deficiat fides, qua oramus, oremus. Fides fundit orationem: fuſa oratio fidei impetrat firmitatem.*

3. §. *Præterea attulit Chriſtus parabolam de quinque virginibus ſapientibus ac totidem fatuis: Quarum priores lampadibus ſuis proſpexerunt ab oleo, nequid in ſe mora eſſet, quo minus obviam irent ſponſo, ſponſæque: altera vero id neglexerant: unde factum, ut cum obdormiviſſent univerſæ, ſed, adveniente ſponſo, clamore excitarentur nocturno, neceſſe habuerint oleum petere à prudentibus. His vero morem ei poſtulato gerere detrectantibus, ne neutris ſuppeteret ſatis: aliunde emtum ire ſunt coactæ. Interim virgines ſapientes cum lampadibus occurrentes Sponſo, ingreſſæ ſunt una cum illo in nuptias; & fores ſunt occluſæ. Quare venientes alteræ quinque, utut clamabant*, Domine, Domine aperi nobis; *nullum tamen aliud accepere reſponſum, quam illud*, Etiam atque etiam hoc vobis affirmo; Haud novi vos.

Solus hanc parabolam narrat Matthæus cap. XXV. Incipit ab illis verbis: *Tunc ſimile erit regnum cælorum.* Ubi *tunc* valet, mox à morte cujuſque, & præcipue tempore juridicialis judicii, quando damnabitur ſervus impius, qui morante domino percuſſerat ſervos, & ancillas. De hoc enim parabola proxime apud Matthæum præceſſerat. Porro hac parabola Chriſtus nos ad vigilantiam adhortatur; ne, cum ſerum erit, fruſtra doleamus. Quod ſatis liquet ex epiphonemate parabolæ ſubjuncto: epiparabolam vocare liceat, ut ἐπιμύθιον dicimus. Cujuſmodi ſit parabola, vidimus jam. Quod ſponſus noctu à virginibus exſpectatus dicatur, hoc inde eſt, quia in Cananæa ſponſi cum adoleſcentum comitatu noctu ſolebant accedere ad ſponſam: eoque adventante virgines ei prodirent obviam, honoris ergo. Sane moribus etiam Romanis ſponſa appetente nocte tradebatur ſponſo. Quam rem fuſe, inter cæteros, narrat Barnabas Briſſonius lib. ſingulari de ritu nuptiarum. Exinde vero quod nonniſi noctu ſponſæ domum ducerentur, ratio eſt aperta cur opus fuerit lumine nocturno. Romani ad hoc uſæ ſunt facibus: quæ fere ex pinu, vel ſpina alba. In hac parabola mentio eſt lampadum, & olei. Sane in V. T. non fit mentio candelarum ſebacearum, vel cereorum: è quibus *ſebaceæ* etiam καταχρηστικῶς Belgis vocantur keerſſen/ cum, ut ἔτυμον indicat, proprie notat *cereos.* Nam vocem hanc Romani pronunciabant, ut Græci κηρός. Quodſi lucernis è ſebo, vel cera uſi forent veteres Iudæi: id fuiſſet in templi candelabris. Sed hic obtinuiſſe oleum olivarum, ſatis eſt apertum. Nunc ad ſignificationem parabolæ veniamus. De qua mirifica ſomniabant Gnoſtici, & Valentiniani. Nam ut ex Tertulliano de Anima cap. VII cognoſcere licet, per virgines fatuas ſignari ajebant quinque ſenſus externos, deceptu faciles: per quinque ſapientes exprimi ajebat vires intellectus in perſpicienda veritate. A quibus non multum abibat M. Antonius Genoa, philoſophus Peripateticus: qui per ſponſum intelligebat intellectum agentem, per ſponſam intellectum patientem, per virgines fatuas, ſenſus quinque externos, per ſapientes, ſenſum communem, & cæte-

ros internos; per oleum rerum externarum objecta. Sed in hujuſmodi commentis ſemper meminiſſe convenit auteæ illius regulæ apud B. Hieronymum *a*: *Prudentem ſemper admoneo lectorem, ut non ſuperſtitioſis acquieſcat interpretationibus, & quæ comatice pro fingentium dicuntur arbitrio; ſed conſideret priora, media, & ſequentia, & nectat ſibi univerſa, quæ ſcripta ſunt.* Præter vero interpretationem iſtam quinque ſunt aliæ, quæ nihil habeant cum Gnoſticis commune. Commemorat eas Alphonſus Salmeron ſermonum in parabolas Euangelicas tractatu duodequadrageſimo. Eas legere apud illum potes. Cenſeo autem, per virgines ſignari, qui Euangelio ſunt vocati, atque id amplexi. Nec enim intelligi debent plane infideles, quales ſcortorum magis, quam virginum merentur nomen; ſed ſolum qui ſunt in domo Dei, quam Eccleſiam dicimus. Lampades ſunt bona opera coram hominibus lucentia. Oleum eſt fides. Ejus defectus eſt fidei defectus. Obdormitio eſt ſecuritas. Clamor nocturnus eſt citatio omnium ad judicium. Intromiſſio in conclave ſponſi, eſt receptio in cœlum. Excluſio ex ſponſi ædibus eſt excluſio è cœlis. Prudentia ſapientum virginum in eo conſtitit, quod non tantum habuerint oleum in lampadibus, ſed etiam in vaſculis, unde oleum infunderent, ubi periculum foret, ne deficeret lumen. Inſipientes vero, dum oleo ſunt contentæ, quod inerat lampadibus, miſere ſe decipiunt. Melius iis fuiſſet, ſi ſponſus adveniſſet, dum & earum lampades arderent. Nunc aliter eſt, quia non tantopere ſibi de oleo proſpexerant, quam exigebatur uſque in adventum ſponſi. Aliter animatæ fuere virgines ſapientes: quibus large ſatis ſuppetebat. Nempe harum oleum non tam qualitate exſuperabat, quam quantitate: quam durabilitas conſequitur. Quo & nos edocti, non debemus eo nobis nimis placere, quia non male cœperimus: ſed opera eſt danda, ut aſſiduis precibus, & exercitiis caritatis, augeatur in nobis fides, ac pietas. Quo enim fides luculentior, hoc durabilior: ac proinde licet aliquouſque ſis progreſſus, ad ulteriorem fidei gradum tendere oportet, donec ea robur acceperit, ac radices egerit: qualis non deficit. Sed inanis perſuaſio non ſufficit, quæ fruſtrari ſolet. Ex Apoſtoli præcepto, opus eſt, ut per pietatis exercitia certam reddamus vocationem, & electionem noſtram.

a Tom 9.

4. §. *Denique ejuſdem ſcopi parabolam addit aliam, eamque tripartitam. Membrum primum eſt diſpenſatio heri; qui priuſquam in terras abiret peregrinas, ſervorum uni quinque dedit talenta; alteri bina; tertio unum. Alterum membrum eſt ſervorum opera. Primus negotiando quinque talenta, eſt lucratus totidem talenta: alter binis bina: tertius talentum defodiendo pecuniam reliquerat otioſam. Tertium membrum eſt eventus, qui tum conſiſtit in cognitione cauſſa, tum in judicio. Dominus enim ubi domum redit, rationes exegit à ſervis. Ac primus quidem, & ſecundus, ob rem bene geſtam à Domino ſunt laudati, & præmio ornati. Tertius rationem reddere juſſus, quaſi non eſſet ſatis rem male geſſiſſe; etiam culpam transferre voluit in dominum. Utroque nomine reprehenſus eſt: neque ſolum talento eſt privatus; quod primo datum ſervo: ſed etiam in carcerem eſt conjectus.*

Hæc de talentis parabola legitur Matth. xxv. 14. uſque ad 32. Etſi vero ad rem non multum hic refert, quantum valeat talentum: tamen veriſimile eſt loqui Chriſtum de talento Hebræorum: quod illis ciccar: pro quo κίγχαρες eſt apud Ioſephum lib. III. Antiquit. Iudaic. c. x *b*, ubi de pondere agens aurei candelabri, ſic ſcribit: Σταθμὸν ἔχουσα μνᾶς ἑκατόν. Ἑβραῖοι μὲν καλοῦσι κίγχαρες, εἰς δὲ τὴν Ἑλληνικὴν μεταβαλλόμενον γλῶτταν σημαίνει τάλαντον. Quod Rufinus reddidit, *Pondus habens minas centum, quod Hebræi dicunt cinchares: Græca lingua interpretatum, talentum nuncupatur.* Pro cinchares, ut edidere, vel *cynthares*, ut eſt in Ms o noſtro, repoſui ex Græco *cinchares*: pro Hebræo ככר ciccar: unde κιγχαρ vel κιγχαρες, γ, vel ν inſerto: prout à סדין, ſadin, σινδών, ab אזן ozen, h. e. *auris*, venit *arſa*: ſimiliter è Græcis: ut ῥυκάνη *runcina*, βυθὸς *fundus*, ἔχις *anguis*, δασὺς *denſus*, atque alia. Quod ſi, ut Ioſephus ait, ciccar ſive talentum Hebræum valebat centum minas, idem fuerit ac talentum Ægineticum: non Atticum, quod tantum LX minarum erat. Mina autem valebat centum drachmas: drachma ſive denarius aſſes denos: h. e. Belgarum ſex ſtuveros, quos ſchellingum vocant. Talentum igitur Atticum fuerit mille & octingentorum Karoleorum: Hebræum ſive Ægineticum ter mille Karoleorum. Sed rem ipſam conſideremus.

b Secundum diſtinctionem Rufini: Græce autem cap. 7.

In hacce de talentis parabola, herus eſt Chriſtus: famuli ſunt omnes per Euangelium vocati. Inæqualis talentorum collatio eſt inæqualis divinorum donorum diſtributio. Negotiatio ſervorum fidelium ſignificat rectum divinorum donorum uſum. Defoſſio eſt eorundem neglectus, vel abuſus. Remuneratio eſt gratuita merces cœleſtis gloriæ. Pœna mali & ignavi ſervi eſt duplex: prior, quod privatus talento, h. e. bono accepto; atque id datum quinque talenta lucrato: juxta canona perpetuum, quo Deus honorat ſe honorantes, & impiis adimit quæ dedit. Altera pœna eſt, quod in extimas tenebras, h. e. gehennam, ſit abjectus.

Nunc fuſius iſta diducam. Ac primum illud attendimus, quod Deus dicitur unum uni, bina alteri, quinque tertio talenta dediſſe. Hinc enim cognoſcimus, non eſſe ex nobis vires ad ullum ſpirituale bonum: ſed à Deo eſſe eam virtutem, quæ *talenti* nomine ſignatur. Atque ut eo gratiæ ſpiritualis neceſſitas, ita & diverſitas indicatur. Tertium accedit, ſufficientia gratiæ, in tantum ſaltem, ut ne Deus perditionis cauſſa videri poſſit. Atque hæc abunde elucet ex eo, quod Euangeliſta dicit *a*, ἔδωκεν ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν. *dedit cuique ſecundum ipſius facultatem.* Ubi vires intellige non nativas, quibus nihil homo valeat in ſpirituali bono: ſed gratia ſupernaturali additas, & electis hactenus cum non electis communes. Nec enim Deus injuſtus eſt, ut plus alicujus humeris imponat, quam ferre valeat. Præterea cognoſcimus negligi talentum poſſe conceſſum, defodiendo illud; ut ſit gratiæ non defectus, ſed neglectus, quia quis non utatur gratia divinitus collata. Atque hoc, licet parabolicum, valde iis adverſatur, qui arbitrantur, hominem accepta gratia non plus boni facere poſſe, quam facit. Inſuper hinc colligimus, diſparem eſſe divinæ gratiæ uſum: nec illos, qui nihilo amplius, vel etiam minus, aliis acceperint, debere cogitare, eo ſibi adlaborandum minus iis, qui majori accepta gratia, vel pari ſaltem, ſatis ſint negligentes. Interim eos, qui duplum, vel amplius à Deo accepere, obſtringi ad hoc, ut duplo, vel plus, commodi adferant Eccleſiæ Chriſtianæ. Accedit ad iſta, quod cum videmus, Deum remunerari eum, qui bene uſus eſt talentis, eodem cognoſcimus immenſam Dei bonitatem, qui licet non foret nobis ulla ratione obſtrictus, tamen ſponte ſe obligarit nobis, ſæpe interea nec facientibus, quod debemus, & per Dei gratiam poſſumus. Quando item ſervus nequam ait, ſe defodiſſe talentum, quia ſciret duritiem domini, valentis metere, ubi non ſeviſſet: animadvertere licet malitiam hominum, Deum accuſantium injuſtitiæ ac immiſericordiæ, quaſi ab homine exigat, quod nequeat præſtare. Hoc enim eſt, metere velle, ubi non ſeveris. Ex ira Domini adverſus ſervum, atrox ſibi crimen impingentem; domini item reſponſo, dicentis, ſi non hoc pacto, alia ſaltem via potuiſſe uti talento; ſatis apparet, multiplicem eſſe rationem bene utendi donis divinis. Unicuique autem eſſe diſpi-

a Matth. 25. 15.

diſpiciendum, quomodo quam optime ſit uſurus pro vocatione ſua. Cum audimus, ei, qui talentum defoderat, illud eripi, ac conferri quinque talenta lucrato: commonemur, ſi gratiam Dei negligamus, ea ſpoliatum nos iri: at recte ea utentibus datum iri gratiam majorem. Eo additur, *Habenti dabitur.* h. e. lucrato aliquid, ſive recte gratia uſo, major gratia conferetur. Tertullianus lib. IV adverſus Marcionem cap. XIX: *Quid dabitur? Adjectio fidei, vel intellectus, vel ſalus ipſa.* Sequitur, *Non habenti adimetur etiam quod habet*, ſive, *quod habere videtur*: ut eſt Luc. VIII. 18. Hoc eſt, Nihil lucrato, ſive non uſo donis gratiæ, etiam adimetur ea gratia, quam acceperat. Denique cum dicitur ſervus, ob defoſſionem talenti, conjectus in tenebras, ubi ſit ſtridor dentium: diſcimus, quod Deus hominem pœnis plectat æternis, non eſſe ab irrationabili voluntate, quaſi locum hic habeat illud,

a Juvenalis. *Sic a volo, ſic jubeo: ſtet pro ratione voluntas*:

Sed, quemadmodum hoc recte explicant, Auguſtinus, Proſper, ac veterum alii; eſſe id ab judicio, ſæpe nobis patribus occulto, ſemper tamen juſto: propterea, quod homo pœnas ſit commeritus gratiæ neglectu, eoque diutino: qualem vel ſolum, vel imprimis ſignari, indicio eſt, quod dicitur dominus peregre profectus, poſt multum tempus reveniſſe: nempe verſ. XXIX: Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος. Ac quia ſic dicitur puniſſe ſervum inutilem, qui unicum accepiſſet talentum, cognoſcimus, quanto majores daturi ſint pœnas, qui non unicum, ſed duo, vel quinque acceperint, ſed defoderint: & ſi tam ſevere punit neglectum talenti, quod eſt peccatum omiſſionis, atque inertiæ, quanto magis ſit animadverſurus in abutentes; ut ſiquis talentum impendat in ſcorta, vel alia patret flagitia; quæ ſunt peccata commiſſionis. Eoque cunctos, præſertim autem Verbi miniſtros, & quotquot divinæ humanæque ſapientiæ ſtudiis operam impendunt, ſedulo hoc agendum eſſe, ne inertiæ poſſint accuſari: quod in hac infirmitate humana per eſt difficile: ut omnes cogamur dicere illud divini pſaltæ pſ. XVIII: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.* Ubi præcipue intelliguntur peccata omiſſionis: licet plerique omnes mortales ea non attendant, vel pro leviſſimis ducant.

5. §. *Ab hac parabola Chriſtus apud Evangeliſtam commode tranſit ad enarrandum ultimum judicium. Ubi tria conſiderantur: quæ judicium ſive proceſſum antecedunt, judicium ſive proceſſus, & ſententiæ executio. Antecedunt hæc tria. Primum adventus Filii hominis glorioſus: qui futurus eſt in nubium throno, & cum angelis ſanctis.*

Ubi curioſius fortaſſe quæratur, num Chriſtus cum aliquibus, an omnibus, ſit angelis affuturus. Videtur interim hic poſſe quæſtio exſolvi, quia dicitur, πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ. Additur, ſeſſurum ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. Ubi per thronum glorioſum nubes ſignari, liquet ex eo, quod alibi dicitur in nubibus venturus.

6. §. *Deinde ſubjicitur omnium gentium ad judicium convocatio.*

Quod angelorum fiet miniſterio, tuba omnes convocantium ad judicium. Quam congregationem ſcite deſcribit Hieronymus epiſtola prima b ad Heliodorum:

b In fine.

Tunc ad vocem tubæ pavebit terra cum populis, & tu gaudebis. Judicatur Domino, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribus pectora ferient. Potentiſſimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole ſua Venus. Tunc ignitus Jupiter adducetur, & cum ſuis ſtultis Plato diſcipulis. Ariſtotelis ſua argumenta non proderunt. Tunc ruſticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus meus, qui obvolutus pannis in præſepio vagiit. Hic eſt ille operarii, & quæſtuariæ filius: hic, qui matris geſtatus ſinu, hominem Deus fugit in Ægyptum: hic veſtitus coccino, hic ſentibus coronatus: hic magus dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus, Judæe, quas fixeras: cerne latus, Romane, quod foderas. Videte corpus, an idem ſit quod dicebatis, quod dicebatis clam nocte ſuſtuliſſe diſcipulos. Nec diſſimilia, quæ Tertullianus habet in fine libri de Spectaculis.

7. §. *Huic congregationi ſubjungitur ſecretio convocatorum, quia Chriſtus, ad modum paſtoris, oves ſtatuet à dextris, hædos à ſiniſtris.*

Ut in paſcuis oves hædis permiſcentur, ſed cum veſperi domum commeatunt, ſecerni ſolent, quia male iis inter ſe conveniret: ſimiliter in hoc mundo promiſcue degunt boni, & mali, ſed diſcernentur judicio extremo. Ovibus vero comparantur fideles, ob ſimplicitatem, & manſuetudinem: hædis aſſimilantur infideles, ob fœtorem, immunditiem, atque etiam laſciviam. Ob hanc ſimilitudinem Nazianzenus in carmine de parabolis iſta etiam habet pro parabolicis: ac parabolam etiam vocat Lyranus. Puto ego, ob pauca iſtiuſmodi non debere parabolis potius quam prædictioni hiſtoricæ accenſeri.

8. § *In judicii forma, ſive proceſſu, duæ diſtinguuntur actiones: una attinet à dextra conſtitutos: altera illos à ſiniſtra. Utrobique conſiderantur, judicis ſententia, ejus ratio, ad hanc exceptio, & judicis reſponſio. Sententia in pios hæc fertur.* Venite a, ô benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jactis fundamentis mundi. a Verſ. 34.

Οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου. Quibus Deus benedixit omni benedictione ſpirituali; ut id exponitur initio epiſtolæ ad Epheſ. Κληρονομήσατε valet, quaſi hæreditario jure poſſidere; puta, tanquam filii adoptivi. Additur, regnum iis præparatum ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Quomodo & Epheſ. cap. I dicitur nos in filio elegiſſe ante conſtitutionem mundi. Niſi ab Evangeliſta attendi malis, quod in ipſa mundi creatione Deus fecerit regni ejuſce locum felicitati ſuæ convenientem.

9. §. *Ratio deinde adjicitur; quæ ab operibus petitur. Nec enim ſicut reſurrectio eſt futura in momento, ita & judicium: ſed aperiendi ſunt libri, continentes, quæ quiſque geſſerit.*

Juxta illud Joannis Apocalypſ. XX. 12: *Præterea vidi mortuos, parvos, & magnos, ſtantes in conſpectu Dei: & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ: judicatique ſunt mortui, ex iis, quæ ſcripta ſunt in libris ſecundum opera ipſorum.* Quæ quomodo intelligi debeant figurate, mox exponam.

10. §. *Commemorantur autem à Chriſto ſextuplicia miſericordiæ opera: eſurientibus dare cibum, ſitientibus potum, hoſpitio excipere ejus indigos, nudos veſtire, ægrotos inviſere, in carcere agentes ſolari.*

Atque hæc ſunt corporalia miſericordiæ opera: præter quæ & ſpiritualia ſunt: uti panem & potum verbi miniſtrare iis, quibus eſt fames & ſitis ſpiritualis: nudos à virtute virtutibus ornare: & ſic in cæteris.

11. §. *Sequitur deinde fidelium exceptio. Nam cum Chriſtus ſit dicturus, omnia miſericordiæ opera ſibi ab iis præſtita eſſe: illi contra negabunt, ſe iſta Chriſto unquam præſtitiſſe. Hinc reſponſio eſt Chriſti, quæ in minimum aliquem ſint collata, hæc ſibi præſtita ſe ducere.*

Verba

Verba Chriſti ſunt, *Amen dico vobis, quatenus id feciſtis uni ex iſtis fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Ubi valde ad opera miſericordiæ incitare nos debet, quod etiam minimi illi ſint fratres Chriſti, ac noſtri: & magis inflammare debet, quod hujuſcemodi opera Deus remuneretur felicitate æterna. Sane non in hac modo vita mirandum id nobis; ſed etiam cum hanc vocem Chriſti audient fideles, obſtupeſcent ob tantam tantillorum operum mercedem.

12. §. *Atque itidem quatuor iſta in impiis ratione plane contraria obſervantur. Nam primum audient:* Abite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus.

Ubi quod vocat τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, valde adverſatur Origeni. Non reponam, quæ fuſe de eo hic diſſerit Ianſenius: quæque adduximus in diſſertationibus de ſtatu hominis à morte, & judicio extremo.

13. §. *Tum, quo id promeriti ſint, exponetur: nempe quod neglexerint omnia caritatis opera erga Chriſtum. Negabunt illi, tantorum ſe criminum conſcios ſibi eſſe. Sed dicet Chriſtus, non præſtitiſſe eos hæc membris ſuis, quorum ipſe foret caput.*

Videbunt tum impii, longe alia trutina expenſum iri opera ſua, quam in vita putarant. Quodſi, ob neglecta miſericordiæ opera, eos tanta manet pœna: quanta afficiendi erunt, qui pios etiam crudeliter fuerint perſecuti?

14. §. *Nec tamen exiſtimandum, cum Scriptura ait, eos tanti neglecti convincendos eſſe è libris, qui aperientur; proprie id accipi debere. Nam, ut veteres docent, per hoſce libros intelliguntur conſcientia ſingulorum.*

Quippe cujuſque animo Deus in memoriam reducet, quid boni malive omni egerit vita: imo ſic ea in lucem proferet, ut illa non ipſi modo, ſed alii etiam cognoſcant. Quæ igitur dicet Chriſtus, ea non ſingula dicet voce ſenſibili, ſed effectu, memoriâ ſingulis ſua peccata ſuppetente. Hæc de judicii forma.

15. §. *Poſtremo autem capitis verſu exponitur hujuſce judicii exſecutio. Nam impii dicuntur ituri in ſupplicium æternum; juſti autem in gloriam æternam.*

Ubi prius loquitur de impiis, quia proxime de iis anteceſſerat. Hoc ſimplicius duco, quam ut ordine eo ſignificatum ſit, impios in conſpectu piorum ad ſupplicium abituros, quo pii, infelicitatem eorum cum ſua conditione comparantes, felicitatem ſuam melius intelligant.

Cap. XI.

De Chriſto paſſionem ſuam iterum prædicente; Deque conſultatione Synedrii contra Chriſtum, & pacto Iudæ de tradendo Domino. Quæ evenere hebdomadis magnæ feria quarta, ſive biduo ante Paſcha.

1. §. *Sequuntur ea, quæ, ut vulgo loquimur, die Mercurii contigerunt. Ubi duo in conſiderationem veniunt. Prius eſt, quomodo Chriſtus præpararit diſcipulos adverſus paſſionis ſcandalum. Alterum eſt, quomodo inimici Chriſti ſe præpararint ad tollendum Chriſtum. In priori duo attendimus: quod Ieſus paſſurus, & quando paſſurus. Tempus præmittitur ab Euangeliſta. Eius gemina nota. Una eſt, fore hoc poſt bidui intervallum. Ut cum Chriſtus ſit paſſus feria ſexta, hæc contigerint feria quarta. Atque hoc altera etiam temporis nota oſtendit, quia additur, futurum id tempore Paſchæ.*

Ubi ſatis liquere puto, vocem *Paſchæ* neutiquam ſumi pro agno paſchali, ſive typico, ſicut Exod. XII legas, *Phaſe immolari, & comedi*: ſive per typum adumbrato, quomodo 1 Cor. V. dicitur, *Paſcha noſtrum immolatum eſt Chriſtus*: ſed μετωνυμικῶς pro tempore, idque vel pro primo die paſchali, cujus initio agnus comedebatur: vel eo die, & ſex diebus conſequentibus. Utrum enim primum diem, an hebdomadem totam, intelligas, parum refert. Porro ubi Matthæus ait, *Poſt biduum Paſcha fiet*, apud Marcum legas, *Erat autem Paſcha, & azyma, poſt biduum.* Atque hic quoque *azyma* non proprie ſumuntur, pro pane infermentato: ſed pro ſeptem dierum feſto, quo Iudæi comedebant panem fermenti expertem. Hæc de tempore.

2. §. *Alterum erat, quod Chriſtus ſit paſſurus. De quo ſic Euangeliſta:* Et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur.

Græce eſt, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Ubi ἀπὸ κοινοῦ illud ὅτι repetendum. Ut ſententia ſit, Intra biduum, quod dixi, filius hominis, tradetur, & cruci affigetur. Antea, ut monitum, Chriſtus indefinite erat locutus diſcipulis de ſua paſſione: nunc tempus præfinit. Et convenit hoc tempus cum traditione illa Iudaica, in Cabaliſtarum monumentis etiamnum comparente, quo die populus Iudaicus Ægyptiaca ſuit captivitate liberatus, eo per Meſſiam fore redemtionem Iſraelis.

3. §. *Sequitur præparatio illa inſidiantium Chriſto. Nam ad conſultandum de capiendo & necando Chriſto conveniſſe dicuntur* a *οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι principes ſacerdotum, cum ſcribis, & ſeniores populi.* a Matth. 26. 3.

Per ἀρχιερεῖς intellige, tum Pontificem maximum, tum XXIV. illos ſacerdotalium familiarum principes, ad quos pertineret ἐφημερία. Pontifex Maximus erat eo anno Caiaphas, ut eſt Ioan. XI. 51. Ubi jure addit τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου: quia tum pontificatus dignitas non erat perpetua, ſed ambulatoria. Erat vero Caiaphas conſtitutus à Valerio Grato; qui poſtea à Vitellio hoc munere eſt dejectus. Nam Romani præſides ſibi tum jus deligendi Pontificis vindicabant: quemadmodum antea fecerant Syromacedonum reges: & ante hos ipſos Hebræi reges: ut liquet ex 1 Reg. II. 27. & 1 Paral. XXIX. 22. At cum libera foret Reſp. penes ſynedrium hanc poteſtatem fuiſſe, Maimonides docet in Halacha Cele hammikdaſch cap. IV: ac inde proditum veteri noſtro in Leidenſi Academia collegæ Petro Cunæo lib. II de Rep. Hebr. cap. 1. Nec quod Caiaphas vocetur ἀρχιερεὺς, pugnat cum eo, quod multi fuerant ἀρχιερεῖς. Nam cum ἀρχιερεῖς legimus, id fit propter eos, qui inter ſacerdotes eminerent. Quales etiam, qui aliquando ſummi fuerant ſacerdotes. Nam iis temporibus quotannis novus fiebat ſummus ſacerdos. Nimirum pecunia ſibi ambitioſi hanc dignitatem comparabant. Quare ἀρχιερεῖς illi erant inter LXXI ſeniores: qui conſtituebant πρεσβυτέριον, ut vocatur Act. XX. 5: ſive γερουσία, ut appellatur Lucæ XXII, 66, atque alibi. Hi ſenatores (in quibus etiam fuit Ioſephus ab Arimathia, qui in Chriſti necem noluit conſentire) ut ab aliis ſenatoribus diſtinguerentur, interdum vocabantur πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ; ut 1 Maccab. XII. 35. ubi Ionathas convocaſſe narratur τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ. Nempe univerſi populi Iudaici Senatores maximis de rebus conſultabant. Ac quandoque etiam κατ᾽ ἐξοχὴν vocati ſimpliciter πρεσβύτεροι. ut inſcriptione ea Lacedæmoniorum

niorum epiſtolæ, quam habes 1 Maccab. XIV. 20. eſt hæc iſtiuſmodi: τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τῷ λοιπῷ δήμῳ. *Senatoribus, & ſacerdotibus, & reliquo populo.* Ab his diverſi fuere Hieroſolymis πρεσβύτεροι minorum cauſſarum: quales & in oppidis ſingulis: unde non πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ſed τῆς πόλεως vocabantur. Sed de his etiam dictum cap. I.

4 §. *Porro hoc, de quo nunc loquimur, erat concilium ſecundum de capiendo Chriſto.*

Primum enim fuit ante hebdomadem ſanctam: quo decretum eſt de Chriſto, ut indicium ejus faceret, quiſ quis ſciret, ubi loci foret. Nunc erat quarta ſanctæ ſive majoris hebdomadis feria: nempe biduum tantummodo ante Paſcha. Sed difficile eſt dictu, an hoc fuerit concilium proprie dictum. Verba quidem Scripturæ ſunt iſta Matth. XXVI. 1: *Dixit diſcipulis ſuis: Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet, & Filius hominis tradetur, ut crucifigatur. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiaphas, & concilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem, Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.* At, inquiunt, hic memorantur οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Quæ deſcriptio eſt concilii ejus, quod Thalmudiſtæ vocant Sanhedrin. Equidem ſpecioſe hoc dici video, ut juſtum fuiſſe Concilium, & quidem magnum illud exiſtimetur. Sed enim obſtat, quod congregati fuiſſe dicantur in αὐλῇ ſive atrio Pontificis maximi Caiaphæ. Fortaſſe igitur ſolum ſub dio inter ſe fuerint collocuti, nec interiora palatii fuerint ingreſſi. Saltem id non dicitur. Imo quid ſi ſponte ſe eo magno numero receperint Caiaphæ injuſſu? Quid ſi etiam iſtic non diu ſubſtiterint, ſed metu populi, à quo Chriſtum magni ſcirent fieri, ſe receperint extra urbem, ut tutiores forent? Sane Franciſcus Quæreſmius Elucidationibus Terræ Sanctæ lib. IV. cap. XVI auctor eſt, extra civitatem locum eſſe, qui appelletur *Mons mali conſilii*: ac vulgo ſic tradi, nomen hoc ex eo eſſe, quia illic conſultatum ſit de capiendo Chriſto, hic quoque cum Iuda ſit tranſactum. Cui ſi traditioni habenda ſit fides, poſſunt ex atrio Caiaphæ ſe iſtuc recepiſſe; ac, citra etiam præſidem ſuum egiſſe iſta, quæ dicebam. Præterea ſive iſtic, ſive in atrio Caiaphæ, vel interiori etiam palatio, fuerint congregati, non is locus fuit Synedrii magni: quod convenire ſolet in parte templi Gazith dicto; ſive in conclavi è cæſo lapide: ut cap. 1. dicebamus.

5 §. *Conſultatio hujuſce cætus binas habuit partes. Prior eſt conſultatio de prehendendo, & necando Domino. Poſterior eſt tranſactio Iudæ de eo prodendo. In priori exponemus prius, qui, quando, & de quo conſultarint. Deinde quid decreverint, & decreti ejus cauſſam. Quod ad tempus, convenere biduo ante paſcha: ut Matthæus, & Marcus, annotarunt. Intellige vero paſcha, non prout proceres Iudæi, ſed uti Chriſtus celebravit ex lege Moſaica.*

Sic enim Evangeliſtæ hi intelligere paſchatis diem ſolent: de quo inferius dicemus. Fuerit igitur feria quarta.

a Matth. 26. 3.

6. §. *Locus, ubi congregati, fuit αὐλὴ* a *τοῦ ἀρχιερέως. h. e.* palatium ſummi ſacerdotis.

Nam αὐλὴ antiquis ſcriptoribus erat τόπος ὕπαιθρος, locus ſub dio ante ædes principis: ſed poſteriores eo καὶ οἰκοδομὴν ipſas ædes principis ſolent deſignare; ut Athenæus, & Euſtathius, tradidere. Ac ſic Pilati palatium αὐλὴν nuncupat Marcus XV. 16. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον. *Milites vero abduxere eum in palatii partem interiorem, quæ prætorium eſt.*

7. §. *Cauſſa, cur convenerint, hæc adfertur, ut conſultarent, quo dolo prehenderent Chriſtum, & per Iudææ præſidem necarent, idque tempore commodo; non in feſto, quo magna conflueret Hieroſolymam multitudo, quam Ieſu ſciebant favere; ut omnino periculum foret, ne tumultum adverſus proceres concitaret, & eorum etiam manibus Ieſum eriperet: maximeque metuebant, nequid auderent Galilæi, qui populares habebantur.*

Hic metus effecit, ut recederent à conſuetudine recepta, qua, ut Thalmudici doctores annotarunt, inſigni facinore pollutos in ipſo die feſto ſolent afficere ſupplicio, quo plures ſibi inde exemplum caperent. Ideo & Herodes, ut eſt Act. XII. 4. decrerat Petrum poſt paſcha populo producere ad pœnam. Quod optime Ill. Grotius interpretatur, intra octo illos dies, qui incipiebant à mactatione agni, ad finem azymorum. Atque idem merito rejicit vulgarem opinionem eorum, qui putant, cum Iudæi dicuntur noluiſſe Chriſtum capi in die feſto, voluiſſe eos, id tempus anticipari. Nam bidui tantum ſpatio aberat feſtum paſchæ; imo minus etiam, ſi feſtum inchoemus à mactatione agni, quæ incipiebat à nona hora paraſceves: à qua hora nec Iudæum vadari, prohibente Auguſti lege, jus erat; ut teſtis nobis Ioſephus lib. XVI. Antiq. Iud. cap. X. Tantillum cum ſolum ſpatium ſupereſſet, nullam videbant rationem, qua poſſent Ieſum interea per dolum prehendere, damnare & per præſidem Romanum interficere. Sed ad patrandum illud, quod alioqui non auſi eſſent ſperare, occaſio ſe obtulit ab diſcipulo Iuda, qui, ut mox dicam, ſponte adiit proceres ad Dominum prodendum. Hinc eſt, quod, conſilio mutato, læti tam commoda occaſione oblata, unum intra diem, imo minori etiam ſpatio, feſtinantiſſime Ieſum ceperint. Ita videmus; ut, cum ſtudioſe hoc agerent Iudæi, ne Ieſus feſto die prehenderetur, ac necaretur: divina providentia hæc contra ita direxerit, ut contra, quam cogitarant, eveniret. Nam ſic die eo, qui ex lege Moſaica paſchalis foret, captus, & interemtus fuit. Quod duplici de cauſſa placuit Deo: primum ut ſic oſtenderetur, hunc eſſe verum agnum paſchalem, veteris teſtamenti typis adumbratum: deinde ut ob tantam multitudinem, quæ Hieroſolymam ob feſtum paſchatis confluxiſſet, plures forent teſtes hujus ſupplicii pariter, ac ſacrificii.

8. §. *A conſultatione Synedrii venio ad factum Iudæ, primoribus populi ſe offerentis ad tradendum Chriſtum. Ubi ſpectanda perſona proditoris; pretium quod ſtipulatus eſt, & accepit; & tempus, quo id contigit. Is qui prodidit, dicitur fuiſſe* unus è duodecim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes.

Additur cognomen, ut diſtinguatur à Iuda, Iacobi fratre, cognomento Thaddæo, vel Lebbæo: cujus exſtat epiſtola Canonica. *Iſcariotes* vero dictus, non quia foret ex tribu Iſaſchar; quomodo *Iſaſchariotes* potius vocaretur: ſed quaſi Cariotenſem dicas, ab איש *vir*, & קריות *Carioth*, quæ urbs eſt Iudæ, Ioſ. XV. 25. Sed quid uſque adeo cognitis inſiſtimus?

9. §. *Quo tempore Iudas Dominum vendiderit, docent nos Matthæus, quando ait,* Tunc profectus unus ex XII, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacerdotum. *Ubi illud* τότε tunc, *non pertinet ad hiſtoriam de unctione Domini, quæ proxime anteceſſit; ſed illud, quod narrare antea cœperat de principibus Iudæorum congregatis, & conſultantibus adverſus Chriſtum. Hæc enim occaſio erat accedendi proceres, & cum iis paciſcendi de tradendo Domino. Quare feria quarta & coactum fuit Iudæorum concilium, & cum iis pactus eſt Iudas.*

Atque hoc in cauſſa eſt, cur in veteri Eccleſia non ſolum feria ſexta, qua Chriſtus eſt crucifixus: ſed etiam feria quarta, ſoleant jejunare: cui locuples teſtis eſt B. Auguſtinus epiſt. LXXXVI, quæ eſt ad Caſulanum. Nec propterea ratione caret, quod Matthæus, & Marcus, inter conſultationem Synedrii, & pactum Iudæ, interſerant hiſtoriam de unctione Chriſti. Nam hoc inde eſt, quod voluerit uterque præmittere occaſionem, qua Iudas ad tale facinus eſt inductus. Iam quidem quartus erat dies, quod unctio contigerat: ſed indignatio illa, quam Iudas conceperat ex eo, quod tantum ſibi lucri deceſſerat, in cauſſa erat, quod, exinde animo plane abalienatus à Chriſto, aſſidue cogitarat de reſarciendo hoc damno: ac cum audiſſet, congregatum eſſe ſynedrium adverſus Chriſtum neutiquam ſibi prætermittendam hanc occaſionem putarit, eoque ſponte ſe obtulerit ad Dominum vendendum. Non igitur narratur res tum acta, ſed præterita; hic loci vero inſerta, ut, cauſſa venditionis venditioni proxime præmiſſa, res omnis melius intelligeretur. Atque hæc omnia plenius diluceant ex diſſertatione ea quam ſuperius de Unctione Chriſti conſignavimus.

10. §. *Tertio me expoſiturum receperam, quo pretio Chriſtum vendiderit Iudas. Id triginta fuit argenteorum. Tantilla enim promiſſione gaviſus, continuo omne ſtudium contulit ad Dominum tradendum.*

Ἀργυρίῳ vero, ſive argentei nomine in Scripturis ſignatur ſiclus: de quo credere debemus τοῖς ἑβδομήκοντα. Nam ubi Hebraice eſt ceſeph, h. e. *argentum*, vertunt σίκλους ἀργυρίου *ſiclos argenti*: ut videre eſt II Samuelis XVIII. *Si vidiſti, quare non confodiſti eum* (Abſalonem?) *& ego dediſſem tibi argenti ſiclos, & baltheos.* Ubi Hebraice ac Græce eſt, uti dixi: ac ſimiliter in verbis proxime ſequentibus: *Qui dixit ad Ioab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium Regis.* Itidem Ioſephus, eandem rem narrans, utrobique habet σίκλους. Ac Hieronymus quoque Ieſ. VII, & Hierem. XXXII, cum in Scripturis *argenteos* legimus, ait *ſiclos* denotari.

Quantum vero valuerit ſiclus, non aliunde melius ſcire eſt, quam ex iiſdem LXX: ut qui ubi Hebraice eſt *Secel*, vel *Ceſeph*, vertant *didrachmum*. ut Geneſ. XX, 16: *Ecce mille argenteos* (Ceſeph) *dedi fratri tuo.* Græce, χίλια δίδραχμα. Et cap. XXIII. 15, 16. pro agro Abraham annumerat Ephroni Hethæo *quadringentos ſiclos argenti*: ubi Græce τετρακόσια δίδραχμα ἀργυρίου. Drachma idem pene, ac Romanis denarius: hodie Iulius, ſive Regalis, Hollandis ſchellingius, ſive ſex ſtuferi. Quare triginta didrachma, ſive ſexaginta drachmæ, vel denarii, ſint ſcutati ſive ducatoni, vel Philippei ſex, floreni Hollandici octodecim, floreno quoque XX, ut vocant, ſtuveris æſtimato. Ac veriſimile eſt, hoc etiam pretio potuiſſe eum agrum figuli, vilem illum, & credo, à figulo emaciatum, nec niſi cadaveribus ſepeliendis idoneum. Sane apud prophetam etiam legimus; *Emit agrum decem & ſeptem ſiclis.* Nempe non ex noſtrorum temporum caritate oportet æſtimare ea quæ antiquorum ſunt temporum.

Interea fatendum, aliter etiam ſiclum exponi. Nam Hieronymi eſt in IV Ezechielis: *Siclus ſtater eſt, hoc eſt drachma quatuor.* Imo & Ioſephus lib. III Antiquit. Iudaic. cap. XII, agens de eo quod de ſicli dimidio dicitur

a Pag. 78. ed. Froben. Exodi XXX, ait *a*: Ὁ δὲ σίκλος, νόμισμα Ἑβραίων ὤν, Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. *Siclus Hebræorum nummus quatuor drachmas Atticas continet.* Ut ſiclus non didrachmum ſit, ſed tetradrachmum. Nempe Ioſephus non de vulgaribus ſiclis loquitur, ſed illis ſanctuarii: qui non didrachmum, ut vulgares, ſed tetradrachmum valuere. Hoc pacto Ieſus non XVIII, ſed XXXVI florenis Hollandicis fuerit divenditus: ſive ſcutatis, ducatonis, aut Philippeis XII, unoquoque horum tribus florenis Hollandicis, floreno quoque XX ſtuveris æſtimato.

Atque hoc veriſimilius facit, quod de agro figuli, empto tam vili pretio, antea dicebamus.

Sed ecce tertiam etiam opinionem. Nam & ſiclus pro decem didrachmis, ſive quinque tetradrachmis accipi videtur: hoc eſt, pro libra Flandrica, ſive duobus ſcutatis, ducatonis, aut Philippeis, ſive pro ſex Hollandicis florenis: quos guldens ſive aureos, quia olim fuere tales, ſolemus nuncupare. Sic accipi poſſe, veriſimile facit, quod, ubi in Geneſi eſt, Ioſephum eſſe venditum viginti argenteis, transtulere alii, aureis, quæ quinctuplo plus valebant. Inque illo II Samuelis XVIII. loco, antea de Abſolomi morte citato, ubi in Hebræo eſt de decem argenteis ſiclis: Flavius Ioſephus habet, quinquaginta argentei. Vide de iſto plura apud Staniſlaum Grſepſium de re nummaria Hebræorum *a*. Sic triginta ſicli fuerint floreni Hollandici CLXXX, ſive libræ Flandricæ XXX, ſive ſcutati, ducatoni, vel Philippei LX. Ac ſi omnia æſtimemus moribus noſtris, pretium id non paullo ſit veriſimilius. a Pag. 81. 82.

Atque ex his facile eſt ſtatuere de pretio, quo divenditus eſt patriarcha Ioſephus. Fuit ille divenditus à fratribus ſiclis viginti. Sic enim eſt in codd. Hebræis, & pleriſque Latinis. In quibuſdam eſt XXX. Nempe librarius quia ſciret eum fuiſſe typum Chriſti, decem adjecit, ut ſic melius conveniret cum prototypo. Sed nihil opus, ut typus, & antitypus, per omnia reſpondeant. Si ſicli fuerint vulgares; emtus ſit florenis XII, ſive IV. ſcutatis. Sin intelligantur ſanctuarii ſicli, ſint floreni nobis XXIV, ſive ſcutati, vel ducatoni VIII. At ſi ſiclum æſtimemus quinque tetradrachmis, venditus ſit florenis CXX, ſive libris Flandricis XX, ſeu ſcutatis aut Philippeis, aut ducatonis XL; quoque ſcutato tribus florenis Hollandicis, ſeu LX. ſtuveris æſtimato. Ac ſic quoque vile erit, quo æſtimatus cæli terræque conditor, humani generis ſalvator. Quanto magis, ſi prima ſumatur vox ſignificatione, vel etiam ſecunda? Hoc myſtice conſiderans B. Ambroſius, ſcite ait in Lucæ cap. VII, ubi ſermo de Chriſti verbis, quibus Mariam Magdalenam defendit adverſus Iudam: *Tam vili auctione vult æſtimari Chriſtus, ut ab omnibus ematur, ne quis pauper deterreatur.* Et Paulinus epiſt. IV. ad Severum: *Nos magno emit, non vendit. Nos ille vult pretioſos facere ſui muneris vilitate. Ipſe nobis hac pietate pretioſior, quod ſe vili vult æſtimari, ut ab omnibus ematur.* Videlicet tantus tam parvi vult æſtimari, qui nos parvos tam magni æſtimavit, ut pro redemtione noſtri effunderet pretioſum ſuum ſanguinem.

Cap. XII.

Prius agitur de præparatione agni Paſchalis, quæ facta eſt feria quincta, ſive pridie Paſchatis, tempore diurno. Ubi hæc quatuor obiter conſiderantur. I. Ut diſcipuli Chriſtum conſuluerint, apud quem Paſcha vellet præparari. II. Ut Chriſtus eos ſignum edocuerit, unde hominem cognoſcerent. III. Ut ab eo deducti ſint in domum, ubi celebrandum Paſcha. IV. Ut curatis rebus a diſcipulis, Chriſtus ipſe ſera die advenerit. His de diurno tempore breviter enarratis, fuſe agitur de comeſtione agni Paſchalis, quæ fuit de nocte ejuſdem feriæ: ſed initio feriæ ſextæ, ſecundum Iudæos, diem à Solis occaſu auſpicantes. Cæterum hocce capite univerſe attendimus mactationem agni. Ac primo actu, tum de victima, ac ejus conditionibus, tum de ſacerdote, tum de loco & tempore ſacrificii. Hinc de aſſatione agni diſquirimus. Denique de comeſtione ejus cum panibus azymis, & herbis amaris.

1. §. T*ranſeo nunc ad acta feria quincta, quam diem Iovis dicimus.*

Is dies

Ii dies jam olim *Cœna Domini* ſolet appellari, eo quod tum inſtituerit Chriſtus Cœnam ſuam: non quidem ſi more loquendum Iudæorum, quibus veſpera illa, qua Cœnam inſtituit, auſpicata eſt feriam ſextam: ſed more Romano, quo veſpera illa, ac præcedens lux diurna, ad eundem diem, nempe diem quinctum, pertinebat. Sic vero, uti diximus, diem eum eſſe nuncupatum, oſtendit Micrologus lib. de Eccleſiaſticis Obſervationibus cap. 1: *A Dominica tamen Palmarum, eo quod ibi Paſſionem legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus, uſque ad Cœnam Domini: videlicet per quinque dies partitam Domini paſſionem intimantes.* Ac ſæpius ſic loquitur in Hiſtoria ſua Matthæus Pariſius.

2. §. *Hujus diei geſta duabus partibus continentur, diurna, ac nocturna. Diurnam prius exponam.*

Quam narrant Matth. XXVI. 17. 18. 19. 20. Marc. XIV. 12, & 5. ſeqq. Luc. XXII. 7. & ſeqq. 6.

3. § *Ejus hiſtoria eſt quadripartita. Primo enim refertur, quomodo, diſcipulis imminentis paſchatis à Chriſto commonitis, duo eorum, Petrus, & Ioannes, conſuluerint illum de loco, ubi comedere vellet agnum paſchalem.*

Ex Deuteronomii cap. XVI cognoſcimus, tria præcipue feſta à Moſe eſſe inſtituta; Paſchatis, ſive azymorum, Pentecoſtes, ſive hebdomadum, Σκηνοπηγία, ſive tabernaculorum; ſub quo & Tubatum, & Expiationis feſtum comprehenditur. Iis poſt captivitatem Babylonicam alia acceſſere: in his Encænia. Sed nunc ſermo nobis de ſolo Paſchatis feſto. Quod ita nuncupatum non ἀπὸ τοῦ πάσχειν, quia tum paſſus ſit Chriſtus, ut quidam veterum, Hebræi ſermonis ignorantia, prodiderunt: ſed ab Hebræo *paſcha*, ſive *peſach*, h. e. tranſitus: nempe quia exterminator angelus ædes eorum tranſiret, quorum poſtes forent inuncti ſanguine agni. Idem dictum *feſtum azymorum*, quia agnus paſchalis cum panibus azymis comederetur: ut inferius dicetur. Diſcipuli igitur rogarunt Chriſtum, ubi vellet agnum comedi. Hoc primo azymorum die contigiſſe dicitur à Matthæo, & Marco. Cauſſa erat, quia veſpera proxima inchoarent azyma. Sic locum eum interpretatur Chryſoſtomus. Ut videatur diem à luce inchoaſſe. Nam mane iſta, vel circa meridiem, contigerunt. Nec enim veriſimile eſt, hæc feciſſe à Solis occaſu. Itaque & Euthymius, cum à Luca dicitur, *Venit* (ἦλθε) *dies azymorum*, interpretatur hoc, *inſtat, imminet.* Proptie tamen dies feſti inchoabant Iudæi à veſpera, ſecundum illud in Levitico: *A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis ſabbatha veſtra.* Quare dicendum, Matthæum loqui more Romano, quia his τὸ νυχθήμερον incipit ab ortu Solis.

4. §. *Alterum eſt, quomodo juſſerit Chriſtus, ut hoc ſigno locum cognoſcerent. Urbem ingreſſis virum eſſe obviam venturum cum lagena aquæ: eum ſequerentur uſque in domum, quo aquam deferret. Hic patrifamilias dicerent, tempus Domini prope eſſe, ac propterea velle cum diſcipulis apud eum divertere, & paſcha comedere. Eum diſcipulis indicaturum eſſe grande cœnaculum, ubi comedatur agnus paſchalis.*

Verba Chriſti ſunt apud Matth. *Abite in Urbem ad quendam:* πρὸς τὸν δεῖνα. Ut Hebræi dicunt פלני *peloni*: cum nolunt nomen exprimere, vel etiam non poſſunt. Ut omnino infirmum ſit argumentum, quando B. Ambroſius colligit, *ſine nomine deſignari, ut ignobilis æſtimetur.* Sequitur, *Et dicite ei, Præceptor dicit, Tempus meum prope eſt, apud te faciam cum diſcipulis meis.* Quiſquis ille fuit, dives fuit, quia juſſus præparare ἀνώγεων ſive cœnaculum à ſolo ſubductum, idque grandius, in quo, more antiquo, lectulis ſtratis diſcumberetur à tam multis. Fortaſſe & diſcipulus fuerit, quando & è potentioribus aliqui in eum crediderunt. Hoc veriſimile eo fit, quod diſcipuli jubentur dicere, *Magiſter dicit.* Fuerit ſaltem familiaris: ut inde cognoſcitur, quod dicere jubeantur de mortis tempore. Verba Chriſti ſunt, *Tempus meum prope eſt, apud te Paſcha facio cum diſcipulis meis.*

5. §. *Tertium eſt, quod diſcipuli ex præſcripto Chriſti agentes comperere cuncta, ut Dominus prædixerat: atque illic, ubi juſſerat, paſcha paraverunt.*

Hoc pacto etiam animos diſcipulorum præmuniit, omniſcientiam ſuam oſtendendo.

6. §. *Quartum eſt, quod & ipſe Chriſtus, ſed ſero diei, circa veſperam puta, Urbem eſt ingreſſus, quo mox ab occaſu Solis comederet cum diſcipulis agnum Paſchalem.*

Marci verba ſunt, *Veniſſe cum* XII, hoc eſt, cum Apoſtolis reliquis. Nam Petrus, & Ioannes, fuerant præmiſſi. Nempe duodecim κατ' ἐξοχὴν, pro collegio Apoſtolorum, cujus major pars una cum Chriſto venit. Niſi malis, duos illos Apoſtolos fuiſſe reverſos ad Chriſtum: ut vere fuerint XII.

7. §. *Hactenus de tempore diurno: nunc pluribus de nocturno loquar. Quod partim eſt de iis, quæ fecit Chriſtus, partim quæ dixit. Facta ſunt quatuor, comeſtio agni Paſchalis, lotio pedum Apoſtolorum, intincta Iudæ data ad prodendum proditorem, & inſtitutio S. Euchariſtiæ.*

Ut à primo ordiamur, Chriſtus ea nocte, qua traditus eſt, diſcipulos cœna adhibuit paſchali. In ea autem comedebatur paſchalis agnus: cujus mactatio erat typus, ac ſymbolum agni illius immaculati Ieſu Chriſti, qui mactandus erat pro peccatis totius generis humani.

Agnum hunc Paſchalem conſiderabimus bifariam: ratione communi, ſive omnium Iudæorum, & particulari, ſive unius Chriſti, & diſcipulorum. In ratione communi attendemus hæc tria; agni mactationem, aſſationem, comeſtionem. In primo agam de victima, ſacerdote, & ſacrificii tum loco, tum tempore. Victima erat agnus: qui figura fuit Chriſti, idque præcipue ob ſimplicitatem, & innocentiam.

Unde de Chriſto ſic Ieſaias cap. LIII: *Sicut ovis ad occiſionem ducetur, &, quaſi agnus coram tondente ſe, obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Exodi XII præcipitur, ut ſi agnus defuerit, ejus loco mactetur hædus. Paullus tamen Burgenſis negat id fieri potuiſſe: & provocat ad doctores Hebræos: qui dicant, tantum agno, non hædo, potuiſſe fieri phaſe. Sed non operoſum eſt has opiniones conciliare. Nam in primo illo paſchate, quod obſervatum in Ægypto, & agnus, & hædus potuit mactari: poſtea vero agnus ſemper mactatus, non hædus. Quare & Chriſtus ſemper agnus vocatur in Scripturis. Ut Ioan. 1. 29. & 1 Petr. 1. 19. ac crebro in Apocalypſi. Nec mirum, ſi in prima illa paſchalis victimæ mactatione hædus fuerit typus Chriſti. Nam uti agnus fuit typus ob innocentiam Chriſti: ita hædus: quia mortuus eſt pro peccatoribus, imo ipſe etiam iis eſt accenſitus: juxta illud Ieſaiæ LIII: *Cum iniquis reputatus eſt.* Atque eandem ob cauſſam etiam figuram Chriſti geſſit hircus ille: qui, ut eſt Levit. XVI, omnes iniquitates deportabat in terram ſolitariam.

Plane vero errant Hebræorum illi, qui putant, in magnis familiis potuiſſe etiam vitulum mactari: nempe quia Deuter. XVI dicatur: *Immolabis Domino Deo tuo Phaſe de ovibus, & de bubus.* Neque enim illic agitur de ſacrificio, quod

à familia qualibet fieret in paſchatis paraſceve: ſed de hoſtiis pacificis ſacerdoti à populo oblatis ad mactandum. Quales hoſtiæ cum alias offerri ſolent, tum maxime in ſollemnitate paſchatis, pentecoſtes, & ſcenopegias: parſque talis hoſtiæ incendebatur Deo; pars data ſacerdotibus; pars cedebat offerenti: ut eſt Deuter. XII. & XIV.

Muhammedani quoque paſchatis tempore, quadrupes mactant; non agnum tamen, aut vitulum; ſed, ut
a Pag 68. ed Lugdun.Bat. Benjamin Tudelenſis in Itinerario *a* teſtatur, camelum, eumque à Calipha mactatum. Hujus portiones diſtribuuntur principibus, admodum eo lætis, quod de victimis comedere liceret, ipſius Caliphæ manu mactatis. Vide & quæ de iſto perſcripſit Samuel Purchaſius in Relationibus rerum Arabicarum Anglice perſcriptis. Etiam Alcoranum, quando geſtandus, dorſo cameli imponunt, quem inde ſanctificari arbitrantur: unde & plurimi, quibus ſtipatus lento procedit gradu, pilos tanquam ſacros evellunt, nonnulli etiam oſculantur, vel ſudorem ejus extergent, eoque oculos & faciem illinunt: ipſe etiam camelus poſtmodo in minutas conciſus partes manducandus diribitur inter fideles, ut vocant. Narrat rem Georgius
b Pag.72. edit. Lugd. Bat. Douſa in epiſtola de Itinere ſuo Conſtantinopolitano *b*.

c Exodi. 12.5.

8. §. *In agno paſchali requirebatur* c, *ut eſſet vitii expers, maſculus, anniculus.*

Noluit Deus offerri ſibi vitioſa, & imperfecta: quæ homo ipſe aſpernetur. Nec enim id eſſet amoris divini, vel honoris, ſed contemtus argumentum. Iubet igitur, ut agnus ſit ſine macula, ſicut habet vulgatus: ubi intelligitur vitii macula, non autem illa ex coloris varietate. Græce eſt ἄμωμος, *ubi nihil jure culpaveris.* Hebraice eſt תמים *tamim*, h. e. integer: non cæcus, claudicans, ſcabioſus, aliove vitio laborans: ut liquet ex Levitici XXII.

Altera conditio erat, ut ſit maſculus. Hoc eſt, non agna, ſed agnus. Nec poſtquam de agno erat dictum, ſupervacaneum interpreti Latino fuit de ſexu addere. Nam *agnus* interdum ſpeciem ſignat, quomodo & agnam comprehendit, interdum vero ſexum indicat, quomodo agnam excludit. Hic laxe ſumebatur, eoque reſtringi opus fuit: ut obſervatum etiam Abulenſi.

Tertia erat conditio, ut ſit *filius anni*, prout Hebræa ſonant, h. e. anniculus. Quo rejicitur, qui annum excesſerit, qualis potius aries dicendus: admittitur vero, quiſquis ſpatium anni non exſuperet: utcunque diem ſolum ageret octavum. Nam infra illud ſpatium non poterat offerri. Unde Exodi cap. XXII: *Septem diebus ſit cum matre ſua; die octava reddes illum mihi.* Et Levitici cap. XXII: *Bos, & ovis, & capra, cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub uberibus matris ſuæ: die autem octavo, & deinceps, offerri poterunt Domino.* Paſchalis igitur agnus ſummum erat unius anni, minimum erat ſeptem dierum.

9. §. *In mandato hoc Dei non ſubſiſtendum in ſenſu hiſtorico: ſed adſurgendum ad myſticum: quia per tres illas agni conditiones ſignificabatur, Chriſtum fore à peccato immunem, validum dictis, factiſque, & animo, ac corpore incorruptum.*

Nempe uti in aliis ſacramentis, ita & in paſchali agno, conſiderari debent res externa ſive typus, ſecundum rei naturam: & veritas typo adumbrata ſive res ſignificata, quatenus res per anagogen, ut veteres appellant, ad Chriſtum, & Eccleſiam, refertur. *Ac pro duplici hac conſideratione agni paſchalis, duplex etiam eorum, quæ de eo dicuntur in Scripturis, interpretatio eſt; una ſimplex ratione rei externæ, ſecundum naturam ſuam conſideratæ; altera conjuncta, quatenus res ea aliquid ad Chriſtum, & Chriſtianam Eccleſiam pertinens, præfigurat. Nec tamen in omnibus, quæ de paſchali agno præcipiuntur, uterque ille ſenſus anxie ſuſpendus. Sunt enim, ubi ſolus hiſtoricus exigatur. Uti in illo, quod juſſit Deus die decima menſis Nilan à quaque familia agnum ſegregari. Hæc enim actio non fuit typica, ſed ſolum typicæ actioni inſerviebat. Atque idem de ſimilibus judicandum. At diſpar ratio ejus, quod exigebatur, ut agnus eſſet, tum integer, tum maſculus, tum anniculus. Nam per hoc, quod agnus erat integer, ſive ἄμωμος, ac maculæ, ſive vitii expers, indicabatur, Chriſtum fore omnis peccati expertem. Hoc, quod agnus erat maſculus, ſignificabat, Chriſtum fore fortem in omni opere juſtitiæ, nihilque habiturum molle, ac femineum. Per id, quod ſummum erat anniculus, denotabatur, Chriſtum tenellæ inſtar ætatis fore purum & incorruptum. Nam oves poſt annum exactum generare poſſunt: ut ait Heſychius in Levit. cap. XIV. Antea vero nec ineunt, nec ineuntur. Aliqui vero & eo referunt, quod Chriſtus unum eſſet annum prædicaturus: qua de re diximus in diſſertatione de annis Chriſti. Plura de tribus hiſce agni proprietatibus, & myſtica earum interpretatione, vide ſis apud Nazianzenum orat. XLII, & Rupertum lib. II in Exod. cap. VIII.

10. §. *Dictum de victima: ſequitur de ſacerdote. Quis mactarit agnum, docemur his verbis Exodi XII, 6:* Immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael. *Unde cognoſcimus, ſingulos patresfamilias mactaſſe agnos domi ſua.*

Contra quam opinio fuit Abulenſis, in Exodi XVI, Claudii Sainctes prima repetit. Euchariſt. cap. VII, Serarii in Ioſue V. quæſt. XXII. Volunt enim illi, à Levitis eſſe mactatum in templo. Dixeris, ſingulare id illorum fuiſſe temporum, quando Deus necdum Aaronicum inſtituerat ſacerdotium: ſacerdotibus vero, & Levitis conſtitutis, ſacrificia horum propria fuiſſe. Sed ſecus eſt: nam cum ante inſtitutum ſacerdotium Aaronicum, primogenitis, & patribus familias, ſacerdotium in ſua cuique familia convenerit, hoc jus hactenus retinuerunt, ut uno anni die, nempe in paraſceve paſchali, agnum offerrent. Poſſis ſacerdotes dicere ἐφημέρους: quomodo animalcula quædam, Euſtathio teſte, ἐφήμερα vocabantur, quia unum ſolum diem viverent: ac herba eſt ἐφήμερος, uno ſolum alteroque die durans. Sicut & flos eſt ex eo, dictus ἡμεροκαλλὶς, vel ἡμερόκαλλες, quia, ut idem ait Euſtathius, ἐπειδὴ συνδὸς φύει, ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχει, ξηρ.. Ex mactatione vero paſchalis agni ſacerdotis nomen habere, indicat, quod agnus fuerit victima, & ejus occiſio vocetur à Deo immolatio. De la Cerda cenſet, patresfamilias non per ſe mactaſſe, ſed per Sacerdotes. Vide eum.

11. § *Quod ad locum, priuſquam Judæi templum haberent, immolabatur agnus, ubi tabernaculum foret: poſtea vero ea in Urbe ſemper id factum, ubi eſſet templum, hoc eſt, Hieroſolymis.*

Nimirum, quia, Deuteron. XVI. 5. 6. vetat Deus, feſtum alibi celebrari, quam eo in loco, ubi Deus celebraret nomen ſuum. Et profecto, ſi, ab everſo Templo, alibi licuiſſet mactare agnum Paſchalem, quam Hieroſolymis: etiam nunc mactarent Judæi per orbem diſperſi. At ipſi, cur non ulterius ſacrificent, hanc adferunt rationem, quod careant templo. Nempe eas non obſervant ceremonias, quæ ordinem habent ad templum: ut ſunt oblationes, ſacrificia, decimæ, primogenitorum immolatio, & redemtio, quæ in templo fiebant. At quæ in templo facere juſſi non erant, ea hodieque retinent: ut ſunt circumciſio, eſus azymorum, ſabbathum. Legem juridicialem obſervarent, ſi proprium iis foret tribunal. Dixeris, mactationem agni habuiſſe locum, priuſquam haberent templum, & cum haberent, patresfamilias domi ſuæ paſchalem agnum immolaſſe. Non diffiteor. Sed non licuit alia in urbe immolare, quam ubi templum

plum eſſet; uti nec antea alibi loci, quàm ubi foret tabernaculum. Ut ſatis ſit apertum, cur non modo ceſſarint ſacrificia, quæ fierent in templis, ſed illa etiam, quæ fierent domi tempore paraſceues paſchalis.

12. § *Multis videtur, quotquot Hieroſolymam irent, in templo ſacerdotibus mactandum agnum obtuliſſe. Verum intra horas duas, puta à diei hora nona uſque ad undecimam, mactari agnum oportuit. Quot in tot millium confluxu fieri, tam brevi temporis ſpatio, non potuiſſet. Imo neque templi ejus, licet ampliſſimi, tanta erat capacitas, ut locus ſuffeciſſet.*

Nam locus ſolum latus erat cubitos LVI, longus LXXVI ut ex Judæis liquet in Maſſechet.

13. § *Quare iis potius accedimus, qui cenſent quemlibet patremfamilias potuiſſe Hieroſolymis agnum Domi ſuæ mactare.*

Nimirum ſolo Paſchatis die, non alias, quilibet paterfamilias fiebat ſacerdos: ut indicant hæc Philonis verba: Ἐν ᾗ ἑορτῇ θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, οὐχ ἱερεῖς αὐτῶν ἀναμένοντες· ἱερωσύνην τοῦ Νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος. Sic igitur ſtatuimus, feſto Paſchatis ſacerdotes quidem mactaſſe paſchalem agnum in templo: ſed privatis in ædibus id factum eſſe à privatis: virtutemque publici ſacrificii, quæ à futuro Chriſti ſacrificio dependebat, in privata hæc ſacrificia fuiſſe derivatam.

Qui in alia ſunt opinione, aiunt, multos ob ſenium, vel valetudinem infirmam, ire Hieroſolymam non potuiſſe: ac proinde quemlibet ubique terrarum mactare agnum potuiſſe. Sed enim tales habuere cauſſam ſonticam remanendi domi. Sane totæ familiæ comedere paſcha debuerunt: ut videre eſt ex Exodi XII. 26. Sed non omnes fuere ſenes, vel infirmi: neque totas Hieroſolymam familias ire neceſſum fuit. Ivere igitur, qui poterant. Cæteros ætas, vel infirmitas, excuſabat. Nec tamen de opinione hac moroſe cum quoquam contendero, neutiquam ignarus, ſummis etiam viris longe aliud videri. De loco ſatis.

14. § *In tempore conſideranda ſunt duo: qua die, & qua parte diei, fieri deberet immolatio. Quod ad diem, paſcha ex lege Moſaica incidit in XIV diem primi menſis Eccleſiaſtici, qui prius Abib, poſtea Niſan dicebatur.*

Nempe Sole ingrediente verni æquinoctii ſegmentum, Luna ex adverſo in auctumnali ſegmento conſtituta: ita ut hæc duo concurrunt, Paſchalis veſpera, & Solis in primum Arietis punctum ingreſſum, aut proxime poſt eum diem. Hoc tempus ſemper incidebat in decimam quartam Lunam primi menſis, hoc eſt, menſis Niſan, qui priori parte ſui reſpondebat poſteriori parti Martii noſtri. Propterea Martius etiam ſcriptoribus Eccleſiaſticis primus eſt habitus anni menſis: unde Sidonius Apollinaris Februarium vocat menſem duodecimum: Gregorius Turonenſis Julium nuncupat menſem quinctum.

15. §. *Quod de paſchali die dixi, id myſterio non caret: quia quo die Judæi jubebantur mactare agnum paſchalem: eodem mactatus eſt Jeſus Chriſtus, agnus ille, qui tollit peccata mundi: ut vocatur Joan. 1. 29.*

Imo Judæorum quoque ita fert opinio, quo die in Ægypto liberati ſunt per phaſe, eodem fore ut redimantur, plenæque libertati reddantur per Meſſiam quemadmodum eſt apud Auguſtinum Steuchum in Exodi cap. XII. 6. & Maſium in Joſuam v. 10.

16. §. *Chriſtiani nihilominus, ut hoc obiter adtexam, receſſere à Judaici paſchatis die. Quippe nefas putarunt, illud celebrare cum iis, qui Chriſtum interemiſſent. Nec conveniens viſum fuit, ut quo die læti agitarent Judæi, eo jejunantes, ſqualerent Chriſtiani. Denique diſplicuit, ut Reſurrectionis dies, quæ contigiſſet feria hebdomadis prima, aliam in ejus diem deinceps incideret. Quod futurum fuit, ſi in Paſſionis Dominica memoriam ſemper jejunaretur decima quarta primi menſis, quæ nunc in primum vel ſecundam aut tertium, aliumve hebdomadis diem incideret. Statuere igitur, Reſurrectionem celebrandam in Dominica, quæ proxime pleniluniam ſequebatur. Quod πάσχα ἀναστάσιμον dixere, ut diſtingueretur a paſchate Judaico.*

Hoc pacto fiebat, ut Paſſionis jejunium ſemper incideret in feriam ſextam, die tertio ante Reſurrectionis feſtum. Quamvis vero non illud conſequerentur Chriſtiani, ut eo menſis die, quo Chriſtus paſſus eſſet, & reſurrexiſſet, ipſi etiam paſſionis, & reſurrectionis memoriam celebrarent: iſtoc tamen conſequebantur, ut eadem hebdomadis feria celebrarent, qua Chriſtus eſſet paſſus, & reſurrexiſſet.

17. §. *Qui vero cum Judæis mallent celebrare Paſcha, dicebantur τεσσαρεσκαιδεκατῖται, ſive Quartadecimani.*

In hæreticis eos repoſuerit Ignatius, ſi ſtandum iis, quæ nunc leguntur in Epiſtola ad Antiochenos. Sed non poſſum in animum inducere, jam circa initium ſecundi ſeculi ſic ſapuiſſe magnum illum Orientalis Eccleſiæ doctorem. Quippe tempore Ignatii omnes cum Judæis celebrabant Paſcha: imo & poſtea, quamdiu Hieroſolymis fuere Epiſcopi è circumciſione. quod clare tradit Epiphanius hæreſi LXX, quæ eſt Audianorum. Addit, XV Hieroſolymis fuiſſe Epiſcopos ἐκ περιτομῆς: ut præfuerint ad nonum annum Hadriani Imperatoris: ſicut oſtendunt illa Hieronymi in Chronico Euſebiano: *Hieroſolymæ primus conſtituitur Marcus, ceſſantibus his, qui fuerant ex Judæis.* Exinde variatum in die: ſed ſalva caritate, uſque dum, tempore Victoris Papæ, propter diverſam conſuetudinem, diſſidium in orbe exortum, unde, ut idem ait Epiphanius, εἰρηνικὰ πρὸς ἀλλήλων οὐκ ἐδέχοντο. Hujus Victoris temporibus paſcha eodem die cum Judæis celebrabant pleræque Aſiæ Eccleſiæ: quæ ita fuere edoctæ à S. Polycarpo: uti ille in eo exemplum ſecutus B. Joannis Euangeliſtæ. Præterea B. Irenæus, etſi Occidentalium ipſe morem ſequeretur: tamen vere Εἰρηναῖος, Victorem Papam commonuit, ut magis paci Eccleſiæ ſtuderet, nec propter circumſtantiam temporis in ceremonia iſtiuſmodi ab Eccleſia abſcinderet tot nobiles Aſiæ Eccleſias. Sed quicquid de Ignatio eſt, in hæreticis reponit, zeli majoris, quam judicii, Philaſtrius Brixienſis, hæreſi XI, & XXXIX. Ubi legas, fuiſſe eos imprimis in Phrygia, Galatia, Syria, ac Hieroſolymis.

18. §. *Quamquam vero ante Concilium Nicanum Aſiatica eccleſia hunc habuerit morem: concilio tamen Nicano id abrogatum, decretumque, ne paſcha celebraretur ante plenilunium: quod tempore Concilii ejus in vigeſimum primum Martii incidebat.*

Ac ne in iſto erraretur, decretum, ut, quia Alexandriæ potiſſimum Matheſios ſtudia vigerent, ac Ptolemæi diſcipuli agerent, eo patriarcha Alexandrinus quotannis diem Paſchatis ex motu Lunari definiret, deque eo Epiſcopum Romanum, ac Patriarchas alios, faceret certiores. Quæ conſuetudo permanſit, uſque dum Theophilus Alexandrinus

xandtinus paſchata in catalogum xcv annorum diſpoſuit. Id factum Theodoſio principe. Ita factum, ut non eſſet quotannis neceſſe recurrere Alexandriam, & inde petere diem Paſchalem.

19. §. *Hæc univerſe de die. Quod ad partem diei, qua agnus mactaretur, ex Exodi* XII *cognoſcimus, id fieri oportuiſſe inter duas veſperas: hoc eſt, inter horam diei nonam, quando incipit prior veſpera, & horam à Solis occaſu primam, quando incipit poſterior veſpera. Quod tempus optime convenit tempori jugis ſacrificii.*

Id enim ut diximus, fiebat ab hora diei nona uſque ad undecimam. Vide, quæ de iſto Flavius Joſephus lib. VII de bello Judaico cap. XVII.

20 §. *Quare non poſſum eorum opinioni calculum adjicere, qui priorem veſperam incepiſſe volunt à meridie, quia exinde Sol declinat.*

Fuit in hac quidem ſententia Rabbi Nathan; ſicut legere eſt in Mechilta. Ac ſimiliter R. Simeon, filius Johai, in Zohar: item R. Salomon, & David Kimchi. Imo ex Chriſtianis quoque eam amplexi ſunt opinionem Nicolaus Lyranus, & Abulenſis. Sed enim plane accedendum iis, qui priorem veſperam ordiuntur ab nona pomeridiana, quæ æquinoctiali tempore nobis eſt tertia.

21. §. *Durabat vero hæc veſpera uſque ad Solis occaſum: inde altera incipiebat veſpera, quæ ſequentem noctis quadrantem ſibi vindicabat.* Crepuſculum *id tempus appellant. Nempe duabus horis ultimi quadrantis jugulare victimam ſolent, & ad coquendum præparabant. Reliquo ejus quadrantis tempore aſſabant. Ac poſt Solis occaſum primo noctis quandranto eundem comedebant.*

Sic Moſis verba de duabus veſperis etiam interpretantur Cajetanus in Exodi XII, Maſius in Joſ. v. 10. Janſenius Concordiæ Euangelicæ cap. CXLIII, & Franciſcus Junius analyſi Exodi XII, 6.

22. §. *Hactenus de mactatione, hoc eſt, jugulatione agni. In prima vero celebratione paſchatis, quod in Ægypto fuit, jugulati agni ſanguis excipiebatur vaſe, eoque tingebantur poſtes adium, & ſuperliminare: idque ut angelus, qui in Ægyptiorum ædibus primogenita occideret, parceret Iſraelitis, ubi tinctos ſanguine poſtes conſpexiſſet. Quamquam vero hic ſanguis fuit typus ſanguinis pretioſi, quo Jeſus Chriſtus Eccleſiam redemit: nihil tamen de illa poſtium & ſuperliminaris tinctione nunc addam, quia non fuit perpetuæ obſervationis, ſed primi paſchatis in Ægypto proprius. Extra Ægyptum vero, hac tinctione omiſſa, mox agno pellis detrahebatur, ac fel educebatur, & viſcera, quæ ſordes continerent. Agnus ſic præparatus, non capite, vel cauda, aut pedibus abſciſſis, ſed integer aſſabatur.*

Hinc Exodi XII. 6. *Caput* (edetis) *cum pedibus ejus, & inteſtinis.* Quod eo additum, quia hæc non ſoleant aſſari, ob cartilaginoſam naturam. Sed nunc id fieri præceptum, quia mora fuiſſet opus, ſi iſta ſeorſum fuiſſent in aquis coquenda. Quare & iſtoc pertinuit ad iter accelerandum.

23. §. *De aſſatione ſic ibidem Deus ait*: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed tantum aſſum igni.

Aſſari autem, non aqua coqui, agnum, Deus voluit duabus de cauſſis. Una erat, propter feſtinationem abitus. Citius enim aſſantur carnes, quam elixantur. Altera eſt, ad ſignificandam Chriſti integritatem. Nam partes carnis, aqueo calore penetrante continuo aperiuntur, ac multum de ſe humorem effundunt in aquas, quæ inde ſapidiores fiunt, & *juris* nomine à juvando nuncupantur. At in carnibus, quæ aſſantur, ſuperfluus quidem humor ab igni educitur: mox vero, calore exteriores partes indurante, utilis humor intus concluditur: ac ſolum calore attenuatur, ut, ſiquid lentoris & craſſitiei habeat, id corrigatur. Unde & aſſæ carnes, etſi difficilioris ſint concoctionis, quam elixæ; ſolidius tamen nutrimentum præſtant. Cum hac agni aſſatione confert Chriſti crucifixionem Juſtinus in dialogo cum Tryphone. Nec ineleganter dicunt, martyres quidem elixari; aſſatum vero eſſe Chriſtum: quia λόγος deſtituebat ad tempus naturam humanam, nec guttam ſolatii præſtabat; cum contra aquæ ſpiritualis ſolatium martyribus ardorem paſſionis mitigaret.

24. §. *Tertium in ritibus, ad agnum pertinentibus, ejus erat comeſtio cum panibus azymis, & herbis amaris. Ubi tria attendimus; quid comeſtione ſignificaretur, cur agnus cum panibus azymis comederetur, cur item cum herbis amaris. Quod ad primum, per hoc, quod de ſacrificio ederent, notabatur fruitio cibi ſpiritualis.*

Recte Tertullianus de Baptiſmo: *Ea forma, quæ* SEMPER *carnalia in figuram ſpiritualium antecedunt.* Nec ἀζύμοις hanc fuiſſe ignotam Judæis, cognoſcere eſt illo Philonis, libro de Allegoriis: Τὸ φυγεῖν σύμβολον ἐστὶ τροφῆς ψυχικῆς.

25. §. *Panibus uſi azymis, quia in memoriam revocarent, quanta fuerit opus feſtinatione exituris ex Ægypto.*

Nam panes ejuſmodi cito conficiunt: at in fermentatis exſpectandum, donec fermentum digeſſerit ac attenuarit farinam. Itaque cum Abraham, & Loth, angelos exciperent hoſpitio, quia feſtinato iiſdem erat opus, appoſuere illis panes azymos: ut eſt Geneſ. XVIII, 9. Ac Gedeon itidem eos angelo obtulit: ut eſt in Judicum libro. Atqui Iſraelitæ, licet libertatis deſiderio, ſponte egrederentur Ægypto: tamen & periculis urgebantur, quia Ægyptii, primogenitis ab Angelo interemtis, animis erga eos erant maxime infeſtis, nec aliud æque ſperabant, & ſpirabant, quam vindictam. Abituris igitur omnia erant omittenda, quæ moram injeciſſent profectioni.

26. § *Præterea panes azymi ſignificabant integritatem doctrinæ, ac vitæ. Fermentum enim ſymbolum eſt malitiæ.*

Et hanc, & ſuperiorem rationem, conjunxit Theodoretus in Exodum quæſt. XXIV: Διὰ δὲ τῶν ἀζύμων ἐμφαίνει οὐ μόνον τῆς ὁδοιπορίας τὸ σύντονον, καὶ τὸ τῆς τροφῆς αὐτοσχέδιον· ἀλλὰ καὶ ὅτι προσήκει μηδὲν ἴχνος τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐπιφέρεσθαι πολιτείας. *Per azyma ſignificat non modo accelerationem itineris, & facilem cibi apparatum: ſed etiam, nullum Ægyptiacæ vitæ veſtigium retinere eos oportere.* Confirmat hæc deinde, quod Dominus ipſe fermentum dicat pro malitia: ut quando diſcipulis ait a: a Matth.
Cavete vobis à fermento Scribarum, & Phariſæorum. 16, Marc.
Item Paulus, dum inquit b: *An neſcitis, quod paullum* 8. Luc 12.
fermenti totam conſperſionem fermentat? Expurgate ita- b 1 Cor. 5.
que

quæ vetus fermentum ut ſitis nova conſperſio ſicut eſtis infermentati.

27. §. *Etſi vero comederetur agnus cum azymis, non tamen cum eſu agni azyma ceſſabant. Nam comeſtio agni paſchalis fiebat ſolum prima veſpera diei decimaquinta menſis Niſan. At azymorum eſus durabat diebus ſeptem: quorum primus, quo veſcebantur agno immolato, κατ' ἐξοχὴν* Paſcha *vocabatur.*

De hiſce VII diebus ita Moſes Exodi XII: *Septem diebus azyma comedetis: non erit fermentum in domibus veſtris: quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſrael, a primo die uſque ad ſeptimum.* Solent vero Judæi nocte, quo tempore mactarent agnum paſchalem, ad lumen lucernæ ſedulo inquirere, ecquid fermenti uſpiam foret in ædibus, ac ſiquid repertum, id foras projicere. Traditum hoc libro Thalmudico, qui *Peſachim* inſcribitur: ac inde Janſenio relatum Concordiæ Euangelicæ cap. CXLIV.

28. §. *Herbæ vero amaræ notabant amarorem, & acerbitatem ſervitutis Ægyptiacæ. Præterea ſymbolum erant afflictionum, quibus premuntur pii. Eſt enim crux perpetua pene comes filiorum Dei, interim ſalubre vitæ condimentum.*

In vulgato interprete eſt cum lactucis agreſtibus. Sed in Hebræo eſt על מרורים *al merorim*, h. e. *cum amaris*, puta herbis. Septuaginta pro eo habent πικρίδων, quod eſt ſpeciale herbæ nomen. Et fortaſſe ea eſt lactuca ſylveſtris: quando Theodorus Gaza πικρίδα ipſe *lactucam ſylveſtrem* interpretatur Ariſtotelis lib. IX. Hiſtor. Animal. cap. VI. Græce eſt: Ὁ δὲ δράκων, ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν χυλὸν τῆς πικρίδος ἐκροφεῖ. ubi Gaza: *Draco, cum per uſum pomorum nauſea infeſtatur, ſuccum ſylveſtris lactucæ exſorbet.* Et ſane in iſto ducem ſequitur Plinium: qui ſimiliter reddidit lib. VIII cap. XXVII: *Draco vernam nauſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtinguit.* Cæſar
a Secundum diſtinct. Scaligeri cap. B. ſect. 102. tamen Scaliget *a* in ſuperiori Ariſtotelis loco Græcanicam *picridis* vocem retinet. Et Gaza ipſe alibi *amaruginem* reddit. Eſt vero πικρὶς intybus, non quidem ſativus ille, vel hortenſis, quem vulgo *endiviam* nuncupant: ſed is qui vulgo *cichorium ſylveſtre* nuncupatur. Hic enim ſaporis eſt amari.

CAP. XIII.

Acceſſum ad propria poſtremi Paſchatis Dominici: videlicet ubi, quando, quo ſitu, & quibuſcum illud celebrarit Chriſtus.

1. § H*Æc univerſe tangunt comeſtionem agni Paſchalis. Nunc ea conſiderabimus, quæ particulatim ultimam Chriſti Cœnam Paſchalem attingunt. Sed primum in diſquiſitionem venit, utrum Chriſtus celebrarit Paſcha illud typicum ac legale.*

Exſtat enim Anonymi diatriba perperam inſcripta S. Petro Alexandrino Epiſcopo, & Martyri. Hujus pars in eo eſt, ut probet, Jeſum extremo vitæ tempore non
a Legale & umbraticum. comediſſe cum diſcipulis τὸ νομικὸν καὶ σκιώδη *a* πάσχα, ſed ipſum pro nobis eſſe mactatum ὡς *b* ἀληθῆ
b Uragum verum. ἀμνόν. Habes eum ſcriptorem in Uranologio, quo varios ſideralis ſcientiæ ſcriptores complexus fuit Dionyſius
c Edit. Pariſ. 1630. p. 396. Petavius *c*.

2. § *Noſtra hæc ſententia eſt, Cœnam Chriſti fuiſſe bipartitam: prius legalem ac typicum comediſſe agnum[a]: poſtea inſtituiſſe ſacramentum corporis ac ſanguinis ſui.*

Quod planius fiet ex iis, quæ poſtmodo dicentur de Chriſti cœna communi, quæ conſecuta, quia agni paſchalis eſus non expleviſſet famem.

3. §. *Hinc diſpiciendum nobis de loco, ubi Paſcha ſuum Dominus celebravit. Deinde, an eodem die egerit illud, quo Judæorum alii. Hinc quibuſcum ederit agnum Paſchalem. Denique quo corporis ſitu ederit. Ad primum quod attinet, ſatis liquet, celebraſſe illud Hieroſolymis. Nec enim, facere id alibi, fas erat.*

Quod abunde me ſuperiori capite arbitror commonſtraſſe.

4. §. *Porro etiam de loco quæritur, cujus in domo Paſcha celebrarit Chriſtus: de quo tacent Scripturæ: neque ex antiquis ſpondere aliquid certi poſſumus in tanto eorum diſſenſu.*

Apud Theophylactum legas, celebraſſe domi Simonis leproſi, patris Lazari à mortuis reſuſcitati; quaſi is non habitarit Bethaniæ; ubi celebrare fuiſſet nefas. Nicephorus lib. I Hiſtor. cap. XXVIII tradit, fuiſſe domum Joannis Euangeliſtæ, circa montem Sion ſitam: quod ſi eſſet, Chriſtus paſcha celebraturus, Joannem monuiſſet ſe domi ejus facere velle: non vero monuiſſet diſcipulos, ut illam ingrederentur domum, in quam viderent hydriam deportari. Atque idem dixero de ſententia Hippolyti Thebani, in Chronico ſuo tradentis, fuiſſe domum Zebedæi, qui pater Jacobi majoris, & ejuſdem Joannis erat. Nam ſic alterutrum diſcipulorum tantummodo commoneri opus fuiſſet. Minus etiam placet, quod Amalarius prodidit, fuiſſe domum Joſephi ab Arimathæa. Sic enim ſcribit: *Joſeph ab Arimathæa, diſcipulus Jeſu occultus, propter metum Judæorum, & ipſe bajulator aquæ, qui ſuſcepit eum in cænaculo ſuo, cui Dominus mandavit, Dicit tibi Magiſter* &c. Saltem dixiſſet, fuiſſe patremfamilias, non eum qui aquam illi deportaret. Nam hos fuiſſe diverſos, clare ex Euangeliſtæ dilucet Marci c. XIV, & Luc. XXII. Interea hoc largiamur ei, fuiſſe unum eundemque: in quo errore hæſerunt B. Ambroſius in Lucæ cap. XXIII, & Alexandet Monachus in Laudatione Barnabæ apud Simeonem Metaphraſtem XI Iunii. Ne ſic quidem negotium proceſſerit. Nec enim Ioſephus ab Arimathæa uſque adeo paupertate premebatur, ut ipſe, more calonum vel lixarum, viliumve mancipiorum, vel eorum, qui artes colunt βαναύσους, ſive mercenarias, ac ſellularias, per urbem hydria, vel alio vaſis genere, aquas deportaret. Quippe dives fuit; ut eſt Matth. XXVII; nobilis decurio, ſive Senator; ut eſt Marci XV, & Luc. XXIII.

Hæc igitur facile eſt refellere. Non æque (etſi valde etiam incertum videtur) quod Ioannis Marci domum fuiſſe narrat in ſuo Chriſto Patiente, ſive Gregorius Nazianzenus, ſive Appollinaris potius. Minus etiam refellere eſt, quod in monte Sion cœnaculum fuiſſe dicitur à Io. Damaſceno orat. II de dormitione Virgirium, & lib. IV. Fidei Orthodoxæ cap. XIV. Item Olikæ dux epiſt. II: ubi legas, nec Turcis aliter eſſe perſuaſum, eoſque illud cœnaculum hodie etiam in magna habere veneratione. Meminit & cœnaculi ejus Burchardus VII, §. XLVII, ac ſtatuit, unius lapidis jactu abeſſe ab Hieroſolymis. Beda de locis, auctor eſt, cœnaſſe in ſuperiori montis Sion planitie, prope templum ibi fundatum ab Helena: ſicuti memoriæ prodidit Nicephorus lib. VIII. cap. XXX.

5. §. *Atque hic quæſtio illa πολυθρύλητος incidit, an Chriſtus eodem die paſcha celebrarit quo Judæorum*

rum alii. De hoc ita ſtatuimus, Chriſtum celebraſſe paſcha feria quinta, ex lege Moſaica: Judæos autem feria ſexta: cujus diverſitatis cauſam adduximus diſſertatione de tempore Paſſionis Dominicæ Theſi XIX.

Tempore igitur ſuo obſervavit Chriſtus Paſcha: atque aliter ſi eſſet, objeciſſent id Iudæi Chriſto. Quo argumento etiam pugnat Humbertus Cardinalis de Sylva Candida, libro de azymo, & fermentato. Putat Henteniùs, præfatione ea, quam Euthymio præmiſit, abunde occurri huic argumento, ſi dicamus, neſciviſſe id Iudæos. Sed potuere ex Iuda proditore cognoſcere: atque is, præter alios, teſtem adduxiſſet patremfamilias, in cujus domo paſcha celebrarat. Quare fatendum, eo non auſos fuiſſe accuſare Chriſtum, quia is, ſecundum legem Moſaicam celebraſſet, & alii etiam multi legitimum tempus obſervarent: ipſi contra ſibi conſcii forent, quod à lege receſſiſſent, ſive ut morem gererent traditioni, qua duobus feſtis concurrentibus, paſcha rejicerent in diem poſterum; ut inter alios voluit Rupertus lib. x de gloria & honore filii hominis, ac Paulus Burgenſis ex Hebræorum Calendario adſtruit in Matthæi cap. XXVI: ſive potius origo ex eo, quod, anni Iuliani forma, juſſu Auguſti, recepta, ob diverſam intercalandi rationem diverſus crederetur dies æquinoctii; ante quod tempus Iudæis paſcha celebrare religio erat: ut pluribus dixi loco paullo ante memorato.

6. §. *Proximum eſt, ut exponam, qui una cum Chriſto ederint agnum paſchalem. Hi fuere* XII *Apoſtoli. Sane nec pauciores una edere poterant, quam deni; nec plures, quam viginti.*

Itaque ex numero hoſtiarum, quæ mactarentur in paraſceve paſchali, colligi potuit multitudo eorum, qui tum temporis religionem Iudaicam Hieroſolymis amplecterentur. Exemplum ejus rei illuſtre adducit Flavius Ioſephus lib. VII de bello Iudaico cap. VII: ubi legas, quomodo Ceſtius Gallus, Syriæ præſes, quo Neronem Cæſarem, res Iudaicas contemnentem, edoceret de populi ejus multitudine, à ſacerdotibus exegerit, ut, qua ratione optime poſſent, numerarent, quanta multitudo conveniret ad feſtum Paſchale: illi vero ejus numerum collegerint ex multitudine hoſtiarum, quæ ab hora diei nona uſque ad undecimam cæderentur: fuiſſeque earum numerum ducenta quinquaginta ſex millia & quingenta: cumque non pauciores una epulari ſoleant, quam deni, comperiri inde, fuiſſe Hieroſolymis vicies ſepties centena epulonum millia. Atque ita ille tantum denos tribuens contubernio: ſed ait idem Ioſephus, ſæpe etiam vicenos conveniſſe, quomodo fuerint quinquageſies quater centena hominum millia. Sed quia nunc deni, nunc viceni; medium ineamus numerum, quaſi fuerint unius contubernii epulones quindecim. Sic epulones fuerint ſupra quadragies centena millia.

7. §. *Supereſt videamus, quo corporis ſitu Chriſtus agnum ederit Paſchalem.* *Veriſimilius longe putamus, accubuiſſe menſæ, quia & alias comedens ſolebat accumbere: ut liquet ex hiſtoria, qua refertur inunctus à muliere peccatrice, qua retro conſiſteret. Nam inunctio illa pedum ſtanti, ut ſedenti, non poterat præſtari. Accedit, quod dicitur in cœna ultima prius accubuiſſe, inde ſurrexiſſe ad lavandos diſcipulorum pedes, ac, his lotis, iterum accubuiſſe.*

Ac in ea etiam ſententia fuit Franc. Iunius Analyſi Exodi cap. XII, & Ribera lib. V. de Feſtis cap. III. Qui diſſentiunt, negant, eſſe veriſimile, à Chriſto eſſe neglectum illud præceptum Dei Exodi XII. 11. *Sic autem comedetis* (agnum) *illum: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedentes feſtinanter.* Sed vere ficulnum eſt hoc argumentum; quia illud Moſis præceptum tantummodo pertinuit ad primi paſchatis obſervationem in Ægypto. Tum enim vere erat feſtinatione opus. Eoque neceſſum fuit, eos eſſe lumbis accinctos, calceatos, & baculo inſtructos, viatorum inſtar. Temporibus vero conſecutis præceptum hoc obligavit neminem: atque adeo ne obſervatum quidem fuit, ut Hebræi teſtantur univerſi. Nec me fugit, ut contra hæc obtendant auctoritatem Philonis libro de Sacrificio Abel, & Cain: ubi, cum diſſeruiſſet de tribus ingratorum generibus adverſus Deum, adhortatur omnes, ut, ſicuti paſcha celebrantibus eſt præceptum, ſuos accingant expediti ad exercenda omnia virtutis opera: atque, uti calceis continentur pedes, ſic carneam molem ratione conſtringant: ac virgam diſciplinæ in manibus habeant, ut ea dirigant omnia vitæ negotia. Sed quid ſi dicamus, alluſionem eſſe allegoricam ad primi paſcharis celebrationem? Sin de omni id paſchate exiſtimavit, plane erravit; quod & Ribera ſenſit lib. V. de Templo cap. III.a Sane Chriſtum non ſtetiſſe, ſed accubuiſſe menſæ cum diſcipulis, arguunt verba illa Joan. XIII: *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua*: & pauxillo poſt: *Cum recubuiſſet iterum, dixit iis.* Reſpondet, Jeſum quidem ſtantem ediſſe agnum paſchalem: ſed, eo comeſto, cum alii apponerentur cibi, accubuiſſe ex more, ac tum ſurrexiſſe ad lavandos diſcipulorum pedes. Verum quid attinebat, eum, qui ob ritum paſchalem ſtaret, ſeſe in lectum recipere cum diſcipulis; ſi continuo ſurgendum foret? Nonne ſatius fuiſſet in ſtando perſiſtere, ac demum poſt lotos diſcipulorum pedes accumbere? Urgent, quod & Paulus ad vulgarem conſuetudinem alluſerit, cum ad Epheſios ſic ſcribit cap. VI, 14: *State ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & calceati pedes in præparationem Euangelii pacis.* Verum unde comprobant, alludi ad morem vulgarem, ac non potius ad præceptum Hebræis datum ex Ægypto egreſſuris: ut ſtatuit Chryſoſtomus? Baronius arbitratur, ſtari ſolitum uſque ad captivitatem Babylonicam: ſed reduces ſediſſe, vel accubuiſſe; atque inde etiam eſſe quod accubuerit Chriſtus. Placet, quod de Chriſto, & diſcipulis, conſentit. Sed ſi poſt captivitatem obtinuerit accumbendi conſuetudo, plane eſt veriſimile, antea etiam, vel accubuiſſe, vel, ſi accubitus tum nondum obtineret moribus Judaicis, ſaltem ſediſſe potius, quam ſtetiſſe.

a *In fin. ſive p. 319 edit. Bellerm.*

Cap. XIV.

De iis, quæ dixit ac fecit Chriſtus à cœna paſchali, antequam inſtitueret Cœnam Euchariſticam. Ubi partim de Chriſto pedes lavante diſcipulis, partim de eo, per exhibitionem panis intincti, monſtrante proditorem ſuum.

1. § *AGno à Chriſto & Apoſtolis comeſto, de quo proxime vidimus, quia non ſufficeret agnus anniculus tam multis explenda fami, ſequebatur cœna communis, ſive vulgaris.*

Quam & agnoſcit B. Auguſtinus lib. de Conſenſu Euangeliſtarum: *Peracta paſchali cœna, & communi incepta, illis cœnantibus ſurrexit Chriſtus, & lavit pedes diſcipulorum.* Ac ſimiliter idem tractatu LV. in Joannem.

2. §. *Huic cœnæ etiam Judas interfuit, non item Euchariſticæ.*

Aliter, ſcio, B. Auguſtinus, & complures alii. Eos movit, quod Lucas poſt Euchariſtiam inſtitutam narret de intincta Judæ data. Sed cum Hilario cenſemus, antea ex-

exceſſiſſe convivio Judam. Movet vero, quod Matthæus, & Marcus prædictionem proditionis narrent ante inſtitutum Euchariſtiæ ſacramentum. Nec ſane veriſimile eſt, Chriſtum ſuum corpus, quod pro ſuis traditum iri diceret, traditurum illi, quem ſe traditurum ſciret, & quem quaſi δακτυλοδείκτως mox Apoſtolis indicare vellet. Sed de hoc dicam quoque initio capitis ſeq.

3. §. *In vulgaris ejuſce cœnæ hiſtoria attendimus prius, quæ dicta, factaque, Juda præſente, deinde quæ eo abſente. Præſente contigere præcipue duo. Nam & Chriſtus pedes diſcipulis lavit: & pane intincto proditorem diſcipulis monſtravit. In lotione ea, quam ſolus deſcribit Joannes cap.* XIII, *tria hæc conſiderantur: quis laverit & quare laverit. Lavit Chriſtus, qui dominus erat, diſcipulis ſuis pedes: in his etiam Judæ, idque ubi conſtaret diabolum eſſe in cor ejus ingreſſum.*

Videlicet, ut hoc pacto animum molliret Judæ: ſimul ut iſte etiam humanitatis ſuæ cumulus accederet. Quin ab eo lotionis factum eſſe initium ſententia eſt Chryſoſtomi homil. LIX in Joan. & eum more ſuo ſecutus Theophylact. Joan. XIII. Ac, ut aiunt, fortaſſe eo id fuit, quia homo impudens ſupra cæteros accumberet. Sanctus tamen Auguſtinus tract. LVI in Ioannem à Petro exorſum arbitratur. Equidem, ſi à Iuda cœpit, crediderim, eo id eſſe factum, quia voluerit ab infimo, imo omnium impuriſſimo, maximeque lotionis indigo, incipere: ut plurimorum è Græcis opinio eſt: in his Origenis in Ioan. Ac fallitur auctor ſermonis de Ablutione pedum, qui inter Cypriani ſcripta legitur, quando ait, Iudam fuiſſe illotum, quia ante lotionem diſceſſerit. Contrarium enim ordo narrationis teſtatur.

4 §. *Cauſſa, cur Chriſtus pedes laverit diſcipulis, gemina fuit: moralis una, myſtica altera. Moralis illa, ut dilectionis, & humilitatis ſignum exhiberet.*

a Verſ. 12. 13. 14. Quo pertinent hæc verba Chriſti: a *Scitis, quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magiſtrum, ac Dominum: & bene dicitis: ſum enim. Si ergo lavi pedes veſtros Dominus, & Magiſter, vos quoque debetis invicem alii aliorum lavare pedes. Exemplum enim præbui vobis. Non eſt ſervus major domino: neque legatus major eſt eo qui legavit ipſum.*

5 §. *Altera vero cauſſa erat myſtica, ad ſignificandam remiſſionem peccatorum. Ad quam rationem nondum aſſurgebat Petrus, cum diceret Chriſto:* Tu, Domine, mihi lavas pedes: *Quemadmodum, cum diceret Chriſtus,* Quid ego facio, tu neſcis nunc, ſcies autem poſtea: *ſubjecit ille:* Non lavabis pedes meos in æternum.

Quæ verba ejus non indiſerte enucleat ſcriptor ſermonis de ablutione pedum inter Cypriano falſo attributa.

6 § *Hinc Chriſtus Petro, recuſanti lavari, ait:* Si non lavero te, non habes partem mecum.

Atque ab hac cauſſa fuit, quod communicaturis pedes olim ſoleant lavari: ut cognoſcimus ex B. Auguſtino epiſt. CXIX cap. VIII. Nempe mundatione pedum putabant ſignari, mundandas eſſe animas, antequam accedant ad participationem corporis Dominici: ut Rupertus etiam docet lib. V. de Divinis Officiis cap. XX.

7. §. *Porro etſi Petrus primitus lavari ſibi pedes recuſaret: ubi tamen didicit, quam lotio ea neceſſaria foret, non dubitavit poſcere, ut totum corpus lavaretur. Sed reſponſum hujuſmodi tulit à Chriſto, pedibus mundis, nihil ultra eſſe lotionis opus.*

Ubi reſpicitur gemina lotio veterum; una corporis totius in balneis, altera pedum, quando venientes è balneis corpore quidem eſſent mundo, ſed pedes in via eſſent aſperſi pulvere: quos propterea opus eſſet ablui, priuſquam in lectulis recumberent tricliniaribus. Ad ἀναγωγὴν vero pertinet, quod aliqui per corporis lotionem intelligunt baptiſma, ac per pedum lotionem pœnitentiam, qua, minimum propter quotidianæ incurſionis peccata, poſt baptiſma opus eſt.

8 § *Dicitur Chriſtus, pedes loturus, depoſuiſſe veſtimentum, ſeque cinxiſſe linteo, quo poſtea pedes lotos tergeret. Dicitur quoque veſtimentum adſumſiſſe, cum, lotione abſoluta, novum inſtituere ſacramentum vellet. Cenſet Baronius, prius depoſuiſſe cœnatoriam, in qua accubuerat. Cenſet, poſtea aſſumſiſſe novam veſtem ſacris convenientem, more ſacerdotum, quando celebrant λειτουργίαν. Sed non is luxus Chriſto & diſcipulis, ut cœnatorias aſſumerent. Contenti erant tunica, ſive interiori veſte, quæ χιτὼν in ſcripturis dicitur, & pallio, ſive veſte exteriore, quæ ἁπλῶς* veſtimentum, *vel* veſtimenta, *τὸ ἱμάτιον, vel ἱμάτια, vocari ſolet. Cum igitur legimus, Chriſtum à comeſto Paſchali agno depoſuiſſe veſtem, pallium intelligere convenit: quod eo depoſuit, ut facilius lotionis miniſterium obiret.*

Nec enim id palliatus commode poterat, quia brachia veſte concluderentur. Servi eo ſola tunica induebantur, & quidem abſque manicis, vel cum una ſola, ut ita paratiores ad miniſteria forent. Quam autem veſtem depoſuerat Chriſtus ante lotionem, hanc poſt lotionem iterum aſſumſit. De veſte ſacerdotali ſomnium eſt: nec debemus ex ſequentium ſeculorum moribus mores Chriſti æſtimare.

Particula unius lintei, quo Chriſtus præcinctus diſcipulorum pedes terſit, monachi Caſſinenſes Hieroſolymis detuliſſe in monaſterium ſuum dicuntur anno Chriſti CIↃXIV. Ubi & miraculo claruiſſe traditur. Si voles, adi de hoc Leonem Oſtienſem Chronici Caſſinenſis lib. II. cap. XXXI.

9. §. *Alterum erat, quod Chriſtus, poſtquam pedes diſcipulis laviſſet, denuo ſe in lectulum tricliniarem recepit, cumque diſcipulis accubuit: ac tum à Iuda ſe proditum iri prædixit.*

De hoc Matth. XXVI. 21, 22, 23, 24, 25. Marc. XIV. 18, 19, 20, 21, Luc. XXII. 21, 22, 23. Ioan. XIII. 18, & præcipue 21, & 9 ſequentibus. Imo de intincto pane, & Iudæ tradito, ſolus narrat Ioannes.

10. § *In ea prædictione novenas res conſideramus. Primum eſt, quod Chriſtus, ut Ioannes ait,* turbatus ſpiritu (*nimirum ob deteſtabile ſcelus, quod Judas moliebatur*) *diſcipulis ſecum accumbentibus prædixerit, ſe ab uno eorum proditum iri, qui ſecum manducarent.*

Quaſi diceret, eorum uno, quos elegi, & in familiaritatem intimam adſcivi, quique tantorum mihi beneficiorum nomine ſunt obſtricti.

11. § *Alterum eſt, obortus inde diſcipulis dolor; unde & quiſque Chriſtum rogavit, utrum ipſe foret, qui proditurus eſſet.*

Chriſtum ſciebant veracem; ſed quoniam nemo ſe ſatis novit, quaſi conſcientiæ ſuæ diffidentes primitus, ut ait Ioannes, ſe mutuo intuiti; & quia quiſque vellet tanti criminis ſuſpicione apud alios liberari; eo Dominum rogavit, ipſene foret, qui tam grandi ſcelere ſe eſſet obſtrictutus.

12. *Tertium eſt, quod hinc Chriſtus dixit, ab eo ſe proditum iri, qui manum ſecum intingeret in parepſidem ſive catinum.*

Gemmæ eſt videre vas pulcherrimum ſive ex ſmaragdo, ſive gemma alia. Ac ferunt, eamſe lancem eſſe, in quam cum Chriſto manum immiſerit Iudas. Sed refellitur hæc opinio eo quod Clemens Alexandrinus dicat: Ὁ κυνεγ- τρυβλίῳ ἐπιψαν ἀπλῶ. Quod obſervatum Brodæo in Miſcellan. lib. v cap. xix.

13 §. *Porro hoc Chriſti reſponſum minus generale eſt, ac prius. Nec enim univerſos, qui menſæ accubuiſſent, una ex paropſide ediſſe, ſed ſolum quaternos vel circiter, veriſimile videtur.*

Quod ſi nihilominus placet, univerſos ex eadem ediſſe paropſide; poſſis dicere, non fruſtra hoc iterari à Chriſto, quia ſit ἐμφατικώτερον quam prius. Nam exprobrationem continet, quod eorum unus fuerit, quos etiam menſa ſua dignaretur. Atque ut his idem diceret Chriſtus (nam & hæc quorundam opinio eſt) non inanis eo fuerit ταυτολογία. Potuit enim Chriſtus idem bis aliter atque aliter dicere, partim ut ſuos in mœrore diutius detineret, partim ut longiori ſpatio Iudam ad pœnitentiam invitaret, commonſtrando illi & omniſcientiam ſuam, & erga eum, qui hoc ſcelus moliretur, lenitatem. Chryſoſtomus homil. 1. de Prodit. putat, quando Chriſtus diceret, proditorem ſecum manum intingere, ſatis indicaſſe, non alium eſſe, quam Iudam, quia ſolus ſecum intingeret. Sed hoc ſi eſſet, jam agnitus foret: nec locum habuiſſet ſermo conſecutus. Quare non multo aliud dicit Chriſtus, quam unum eſſe ex accumbentibus.

14. §. *Quartum eſt, quod, ubi Chriſtus vidit, hoc gemino monitu non corrigi Judam, ſubjecerit, tum quod ad diſcipulorum conſolationem pertinet, tum quod Judam amplius terreret. Conſolationi diſcipulis fuit, quod diceret, ab æterno de morte Chriſti eſſe præfinitum, perque Prophetas prædictum.*

Verba Scripturæ ſunt: *Filius hominis vadit*, puta ad mortem. Additur, *ſecundum quod definitum eſt*, nempe à Patre. Item, *Sicut ſcriptum eſt de eo*, videlicet per Prophetas.

15. §. *Ad revocandum vero Judam ab inſania faciebat quod ait Chriſtus:* Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; bonum ei erat, ſi natus non fuiſſet homo ille.

Euthymius Zigabenus, & Thomas Cajetanus, ſic interpretantur, melius fuiſſe illi, ſi in utero matris fuiſſet ſuffocatus, ac mortuus, nequid hujuſmodi committeret. Sed ſimplicius ſit exponere, ut nunquam fuiſſet: puta nec natus, nec conceptus.

16 §. *Quinctum eſt, quod exinde rogarit Iudas ipſe*, Nunquid ego ſum, Rabbi? *Chriſtus vero reſponderit*, Tu dixiſti, *quaſi diceret, Sic eſt.*

Hebræa eſt phraſis. Sic Caiapha Dominum rogante, num ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit hic, ut apud Matthæum eſt, *Tu dixiſti*: pro quo Marcus, *Ego ſum.* Similiter Pilato roganti, an rex foret, reſpondit, *Tu dicis, quia ego ſum.* Hoc eſt, Is ſum, quem dicis. Ita quoque interpretatur Joannes Cantacuzenus apolog. 111 adverſus Muſulmannos *a*. Aliter tamen Euthymius. Qui ſic colligit. *a Poſt medium.* Si hoc dixiſſet Chriſtus, lacerandum fuiſſe à Petro, qui zelus ejus erat. Quare & ille, & alii multi arbitrantur, Chriſtum nec aſſerere, nec negare; ſed, quid ſit, dicentis conſcientiæ committere: ut, *Tu dixiſti*, tantundem valeat, ac, *Tute noviſti.* Ac favet huic ſententiæ Benedictus Arias Montanus: qui in Matth. xxvi. ex uſu Hebraiſmi valere ait, *Bene habet, ſatis eſt, nihil ultra de ea re agamus.* Mihi vero plane aliud evincere videntur loca ſimilia, quæ adduximus. Argumento illi, quod eo reſponſo metus non fuerit diſcipulorum aliis excuſſus, facile occurritur eo, quod reſponſum hoc non audierint, vel ſaltem non ſatis perceperint: fortaſſe quia ſubmiſſius eſſet dictum à Chriſto.

17. §. *Sextum eſt, quod, quia hoc reſponſum non ſatis audiſſent diſcipuli, Petrus, pro zelo ſuo, à Ioanne, præcipue diligenti Chriſtum, & ab eo dilecto, inque ſinu Chriſti recumbenti, nutu petierit, ut ille rogaret Chriſtum, quis proditurus foret.*

Non quaſi Joannes ſedens, caput ruſtice Chriſti pectori admoverit; ſed quia menſæ accubuerit inferior. Quæ res nota ex veteri more accumbendi.

18. § *Septima eſt, quod, Ioanne Chriſtum hoc rogante, reſponſum ſit, eum eſſe, cui panem intinctum offerret, ac ſimul eum dederit Iuda Iſcariota.*

Quo jam plene innotuit omnibus, quis ille foret. Niſi de hoc ſigno ſecreto uni dictum Joanni, ut aliquorum opinio eſt.

19. §. *Octavum eſt, quod ne ſic quidem Iudas ad frugem ſit revocatus: ſed, diabolus, qui eo uſque animum occuparat Iudæ, magis etiam invaſerit, ſic ut plane redderetur inſanabilis.*

Jam antea pravos Diaboli inſtinctus admiſiſſe, oſtendit, quod Joannes dicat, *diabolum miſiſſe in cor Iudæ, ut traderet eum.* Sed nunc ſe magis diabolo mancipaſſe, arguit, quod idem Euangeliſta hic ait, *Et poſt buccellam* (ψωμίον) *tunc magis introivit Satanas.* Buccellam autem ipſe Joannes *panem intinctum* interpretatur. Ut valde eum ratio fugerit, Abramium, qui ad Nonni paraphraſin in cap. xiii annotavit, per ψωμίον ſignari carnis fruſtillum medicatis frugibus conditum. Sed neque aſſentiendum Cyrillo Alex. in cap. vi Joan. vel Anaſtaſio Sinaitæ orat. de Synaxi, panem hunc intinctum fuiſſe Euchariſtiam. Contra quam opinionem fuſe diſputat Hildebertus Cœnomanus epiſt. lxiv. Proque eo eſt Auguſtinus tractat. lxii in Joan.

20 §. *Nonum eſt, quod Chriſtus tum dixerit Iudæ,* Quod facis, fac cito. *Atque hoc quidem Apoſtoli ita intellexerunt, quaſi, quia loculos haberet, præciperet ei Chriſtus, ut illa emeret, quibus opus foret, vel ut egenis daret aliquid.*

Neque tam ſtupori, quam caritati Apoſtolorum, tribuendum videtur, quod tum quoque verba Chriſti ambigua in partem interpretarentur meliorem.

21. §. *Revera autem loquebatur Chriſtus de exſequendo quamprimum negotio proditionis. Nec tamen eam præcepit, ſed prædixit. Scire enim ſe oſtendit, quid Iudas moliretur. Quod abſterrere eum debuerat à tanto ſcelere. Præſertim quia ſic etiam bonitatem & affectum ſuum erga Iudam*

dam declararet. Præterea vero cum Judam accelerare jubet, deſiderium ſuum oſtendit patiendi pro nobis.

Leo Magn. ſerm. VII de Paſſ. cap. IV: *Videns Dominus, cui flagitio Iudas eſſet intentus; Quod facis, inquit, fac citius. Vox hæc non jubentis eſt, ſed ſinentis; nec trepidi, ſed parati: qui habens omnium temporum poteſtatem, oſtendit, ſe moram non facere traditori, & ſic ad redemtionem mundi paternam exſequi voluntatem, ut facinus, quod a perſequentibus putabatur, nec impelleret, nec timeret.* Vide Cajetanum jentaculi ſexti quæſt. ſecunda: ubi diſquirit, an non verba Chriſti fuerint impellentis ad proditionis ſcelus.

22. §. *At non audiendi ſunt, qui Judæ Judæorumque facinus profectum ajunt a præſcientia Dei ac decreto.*

Præſcivit quidem Deus: quia, ut ait Auguſtinus lib. IV de Geneſi ad literam cap. XXXII: *Cognitio fieri non poteſt, niſi cognoſcenda præcedant.* Sed præſcientia illa ſpeculativa fuit, non practica. Nec facta ſunt, quia præſcita, ſed præſcita ſunt, quia futura: ut de hac ipſa Judæ proditione ſcribit apud Juſtinum Martyrem auctor Reſponſionum ad Orthodoxos quæſt. LVIII. Quod ſimilitudine hac Origenes illuſtrat apud Euſebium lib. VI Præparat. Euangel. cap. IX. Ait, ſic cum divina eſſe præſcientia comparatum, ut Deus prævideat, quia eſt futurum, non autem ut moveat vel impellat: ſicut homo cum temeritatem alicujus novit, qui iturus eſt per viam periculoſam ac lubricam, lapſum ejus prævidet, nec tamen cauſſa eſt lapſus. Hoc interim eſt diſcriminis: quod homo falli poteſt; Dei oculus ſemper vigil infinitæ ſit perſpicaciæ. Eoque neceſſe ſit futura omnia à Deo præſciri: nec tamen ex præſcientia hac ſit neceſſitas aliqua futuritionis, quia futuritio præcedat per modum objecti ac termini: ut neceſſitas hic non ſit, niſi Logica, ſive ſyllogiſtica: non Phyſica, ſive cauſſalis. Hoc veterum omnium judicium fuit, quos alibi magno numero adduximus. Contentus igitur nunc ero Leone Magno, ſerm. XVI de Paſſione: *Numquid iniquitas perſequentium Chriſtum ex Dei eſt orta conſilio? & illud facinus, quod omni majus eſt crimine, manus divinæ præparationis armavit? Non hoc plane de ſumma juſtitia ſentiendum eſt: quia multum diverſum, multumque contrarium eſt id, quod in malignitate Iudæorum eſt præcognitum, & quod in Chriſti eſt paſſione diſpoſitum. Non inde proceſſit voluntas interficiendi, unde moriendi: nec de uno exiit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia Redemtoris. Non enim impias furentium manus immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit. Nec præſciendo, quod faciendum eſt, coegit, ut fieret, cum tamen ad hoc carnem ſuſcepiſſet, ut fieret.* Et paullopoſt: *Quod itaque Dominus Ieſus Chriſtus furorem frementium pati voluit, in nullo auctor eorum criminum fuit. Nec egit, ut hæc vellent, ſed ceſſit, ut poſſent, & ſic uſus eſt obcæcata plebis inſania, quomodo & perfidia traditoris; quem ab immanitate concepti ſceleris, & beneficiis eſt revocare dignatus, & verbis: adſumendo in diſcipulum, provehendo in Apoſtolum, monendo ſignis, conſecrando myſteriis, ut cui nihil benevolentiæ deeſſet ad correctionem, nihil occaſionum ſupereſſet ad crimen.*

23. §. *Nec magis decreto ſuo Deus cauſſa eſt proditionis, vel ullius mali. Neque enim ſtatuere oportet cum Stoicis aliquod fatum ineluctabile, quia Judas potuit proditionem omittere: ſed prævidit Deus, cauſſam liberam in circumſtantiis iſtiuſmodi, ſi ſibi relinquatur, in actum talem erupturam: decrevit autem, id permittere; malumque, quod ſic futurum prævidit, ad finem bonum ordinavit: in quo tam bonitas, quam ſapientia Dei eluxit.*

Atque hinc eſt, quod Synodus Arauſicana II *a* negat hominem prædeſtinari ad malum divina poteſtate. Quam ſententiam quoque valide refellunt Proſper *b*, ſcriptorque de vocatione gentium *c*, ac Fulgentius *d*.

a Cap. 25.
b Ad 15. capit. Gallor.
c Lib. 1. cap. 30.
d Lib. 1 ad Monimum poſſim.

24. §. *Vera autem cauſſa cur Judas Dominum prodiderit, ejus avaritia fuit. Nam ut eſt Joan. XII. 6. fur erat, eidemque loculorum cura erat commiſſa. Talis cum foret, facile, avaritia eum ſtimulante, incentore diabolo, nec tamen vim adferente, cui non poſſet reſiſtere, ad parricidium, imo & ſacrilegium parricidio copulatum, impelli potuit.*

Ut eſt apud B. Hieronymum in Jeſ. cap. LIX. Idem ſcite ſic enarrat Didymus lib. III. de Spiritu S. *Obſervans diabolus quibuſdam motibus & operationum ſignis, ad quæ potiſſimum Iudæ cor eſſet vitia proclivius: deprehendit, eum patere inſidiis avaritiæ: & reperta cupiditatis janua, miſit in mentem ejus, quomodo deſideratam pecuniam acciperet, & per occaſionem lucri, proditor magiſtri & ſalvatoris ſui exiſteret, argentum proprietate commutans, & ſuſcipiens pretium ſceleris a Phariſæis, atque Iudæis. Hac ergo cogitationis occaſio locum tribuit Satanæ, ut in cor ejus introiens, impleret eum peſſima voluntate. Introiit ergo non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum operationem: quia introire in aliquem increatæ naturæ eſt, ejus quæ participetur à pluribus.*

25. §. *Poſt verba Chriſti Judam accelerare jubentis, id quod ageret, abiit ille, ut ad Dominum tradendum conveniret Pontifices, ac Seniores.*

Nocte abiit, nocte ipſa plus animo tenebrarum habens. Reliquit Chriſtum; quoque longius abfuit ab eo, qui erat lux mundi, hoc tenebris majoribus animus fuit obſeptus, ſpiritu tenebrarum eum ſibi totum vindicante. At nondum ille abeſt; Chriſtus neglexit tempus Euchariſtiæ inſtituendæ: cujus proditor particeps non fuit. Plurimi tamen veterum arbitrantur, Iudam non abiiſſe tam cito; ſed permanſiſſe, dum Cœna inſtituitur Dominica: atque etiam à Chriſto, quia adhuc ignotus Apoſtolis foret, ſacra ſymbola accepiſſe. In his, è Græcis quidem, fuere Origenes, Cyrillus Hieroſolymitanus, Chryſoſtomus, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Theophylactus, Euthymius: è Latinis vero, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus; ut Bedam, Rabanum, Bernardum, & juniorum alios mittam: Imo Fredericus Staphylus hæreſin cenſebat, id negare: ut videre eſt in Prateoli Elencho, voce *Iudas*. Negant tamen Clemens Romanus ſive alius lib. V. Conſtit. cap. XVI, Hilarius can. XXX. in Matth. Rupertus in Matth. cap. XXVI, & Ioan. cap. XIII, Innocentius III, lib. III, de Myſter. cap. XIII, & alii complures: quos è junioribus ſequuntur Turrianus in defenſione loci è Clemente antea indicati, Barradius tom. IV lib. III epiſt. 3. Mendoza in I Reg. cap. VI. 21, annotat. XXIII. ut mittam cæteros.

CAP. XV.

De inſtitutione Euchariſtiæ: item de tribus, ſuper quibus, poſt Cœnæ inſtitutionem, Chriſto cum diſcipulis ſermo fuit.

1. §. E*Xinde tria de Chriſto refert Scriptura; quæ contigere, priuſquam cum diſcipulis domo exiret. Eorum primum eſt inſtitutio Sacræ Cœnæ. Alterum multiplex cum diſcipulis ſermo ab inſtitutione Cœnæ. Tertium hymnus dictus. Inſtitutio Cœnæ eò juſtius inter præparationes Paſſionis refertur; quia non tantum proxime Paſſionem præceſſit; ſed eam quoque myſtice ſignificavit,*

perque eam diſcipulos præparavit ad tentationem tantam facilius exſuperandam.

De hac narrant Matth. XXIV, 26, & ſeqq. Marcus XIV, 22, ac deinceps, Lucas XXII, 19, ac poſtea, Paulus I Corinth. XI. 23. & ſeqq.

2. § *Contigiſſe eam inter cœnandum, ſive potius poſt cœnam, (μετὰ τὸ δειπνῆσαι, ut eſt apud Lucam a) ſatis ex Euangeliſtis liquet.*

a Luc. 22. 20.

Ac propterea in primitiva Eccleſia ſacramentum Cœnæ in convivando celebratum; nempe una cum ἀγάπῃ. Sed poſtquam convivia, quæ primitus fuere temperantia, in ἀκρασίαν degenerarunt; quod jam temporibus B. Pauli contigiſſe, ex eo liquet, quod propter intemperantiam in agapis Corinthios caſtiget. Quare etiam cum agapæ permanerent: ſeparatæ tamen à myſteriis fuere. Agapas vero obtinuiſſe etiam poſt annum trecenteſimum, ex concilio Laodiceno cognoſcere eſt. Quamquam verò Chriſtus in cœna inſtitui hoc ſacramentum: veteres tamen celebrarunt in conventibus ſuis antelucanis: quod ex Tertulliano cognoſcitur. Excipe anniverſariam diem, qua Chriſtus celebraſſet. Quo id non fuiſſe obſervatum, docemur hoc canone Concilii Carthaginenſis: *Sacramenta altaris nonniſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo Cœna Domini celebratur.* Nempe eo die Chriſti exemplum ſequi amabant.

3. § *In hac Inſtitutione quatuor nobis Scriptura exponit. Primum eſt exemplum Chriſti præeuntis. Alterum, ſermo eius hoc myſterium explicantis. Tertium eſt mandatum præcipientis, ut exemplum ſequamur. Quartum, prædictio de non amplius cibum cum diſcipulis ſumendo. In exemplo Chriſti duo attendimus: rem duplicem, & ritus adnexos. Res ea, eſt panis, ac vinum.*

Panis vero ille ἄζυμος, ſive fermenti expers, fuit. Nec propterea opus, ut nos etiam ſimili utamur pane, quia quod Chriſtus pane eſt uſus azymo, plane ex accidenti fuit: videlicet, quia cum Chriſtus Cœnam inſtitueret, ex lege Moſaica, non alius panis, quàm azymus, in ædibus eſſe poterat ex interdicto Moſaico. Vinum item, quod Chriſtus bibit, aqua erat temperatum; uti & vini, & cœli natura poſtulabat; quod liquet ex Prov. IX. 2, 5. & Apocalypſ. XVIII. 6. Ac propterea etiam veteres Chriſtiani mixto uſi, non mero; ut liquet ex Juſtino, Irenæo, Cypriano, & tot aliis.

4. § *Ritus vel ad panem vinumque, vel ad ſolum panem, vel ſolum vinum, pertinent. Commune eſt, quod dicitur Chriſtus benedixiſſe, ſive gratias egiſſe.*

Apud Matthæum, & Marcum, eſt εὐλογήσας, apud Lucam & Paulum εὐχαριστήσας. Ut idem ſint *benedicere, & gratias agere.* Atque hinc & ſacramentum hoc εὐχαριστίας nomen accepit. Ab ea benedictione erat creaturæ ἁγιασμὸς, ac fiebat precibus Deo dictis. Nam εὐλογεῖν, & εὐχαριστεῖν valet προσεύχεσθαι, ut ex Pauli interpretatione cognoſcimus. Sane εὐλογεῖν, & εὐχαριστεῖν dicimur κατ' ἔλλειψιν, pro εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἄρτου καὶ ποτηρίου.

5. §. *Ad panem ſolum pertinet, quod Chriſtus dicitur eum accepiſſe, fregiſſe, ac diſcipulis dediſſe.*

Nam Euangeliſtæ dicunt ἔκλασε. Et Pauli eſt, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Nempe Hebræorum panes κλαστοί. Ab ritu vero eo, quod frangeretur panis, vetuſtas totum ſacramentum etiam κλάσιν τοῦ ἄρτου appellavit.

6. §. *Ad ritus autem poculi refer, quod & illud Chriſtus accepit, & diſcipulis dedit, dicens:* Bibite ex hoc omnes.

Quo ex loco per vocem OMNES non aliud evincitur, quàm de Apoſtolis, qui ſoli erant præſentes. Sed quomodo ulterius hoc mandatum extendatur, dicetur poſtea cum ad mandatum inſtituentis fuerit deventum.

7 § *Sequitur inſtitutionis cauſa, ſive explicatio veritatis per ea ſigna demonſtratæ: ubi prius de pane videndum: hinc de vino. De pane ita Chriſtus apud Lucam:* Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. *Apud Paulum,* Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur.

Ubi tria videmus. Primum quod panis dicatur corpus. Auguſtinus contra Adimantum cap. XII: *Non dubitavit Dominus dicere, Hoc eſt corpus meum, cum daret ſignum corporis ſui.* Deinde quod Chriſtus ait, corpus hoc dari ac frangi. Fractione ea ſignificabantur tum dolores ac laceratio corporis, tum corporis ab anima ſeparatio. Frangebatur autem panis ad diſtribuendum, h. e. alteri communicandum. Ut hoc ſymbolo etiam denotetur communio bonorum, quæ per crucem pararentur. Denique dicitur *pro vobis*, h. e. in veſtram, ô diſcipuli, & omnium, in me credere volentium, ſalutem. Ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ut idem Chriſtus loquitur Joan. VI. 51. Eſt igitur panis vivificum Chriſti corpus: uti & vivifica ejus manducatio. Nec enim panis ille eſt inane ſignum: ſed efficax, inque uſu legitimo ſemper exhibens, ac conferens, quod obſignat. Non quaſi ſit conjunctio panis phyſica cum Chriſti corpore, (nec enim panis ὑποστατικῶς unitur cum Λόγῳ) ſed quia eſt conjunctio ſacramentalis, ex Chriſti inſtituto præſtans animæ ſpiritualiter, quod viſibili ſigno denotatur corporaliter.

8. § *De vini ſignificatione quatuor tradit Chriſtus: quid ſit illud, quod ſignat: quale ſit, quorum ſit, & quem in finem. De primo ſic ait apud Matthæum, & Marcum:* Hoc eſt ſanguis meus.

Hoc eſt, ſignum ſanguinis exhibitivum. In fœderibus ſanguis bibi ſolet, quandoque & humanus. Sed Chriſtus in hoc fœderis novi ſacramento dat vinum, ſanguinem uvæ, ut veteres vocarunt. Sanguis, qui in ſacrificiis fuſus, erat ſymbolum animæ ac vitæ, quæ in ſanguine conſiſtit. Ita & ſymbolum ſanguinis Chriſti ſignificat communionem mortis & vitæ, omniumque beneficiorum, quæ ex morte Chriſti ad nos redundant. Sed & vinum, præterquam quod nutrit, etiam lætitiam parit: eoque ſymbolum quoque eſt vitæ immortalis, ac lætitiæ non defituræ. Ideo comparat Jeſus poculum, quod biberent, cum eo, quod bibituri eſſent in regno Patris. Verba mox adferam. Nimirum ſolet Chriſtus cæleſtem vitam, ac lætitiam, conferre cum epulis terreſtribus. Unde & illud Matth. VIII, 11. *Accumbent cum Abraham, & Iſaac, & Jacob, in regno cælorum.* Et Luc. XVI. 23: *Videt Abraham eminus, & Lazarum in ſinu ejus.* Videt eum non ſolum cæleſtibus epulis frui, ſed præ aliis honoratum: quippe qui in ſinu Abrahæ recumberet: quod magni amoris indicium.

9. §. *De altero ait inibi a, ſanguinem eſſe Novi teſtamenti. Pro quo apud Lucam b eſt,* Hoc poculum eſt novum teſtamentum in meo ſanguine.

a Matth. 26. 28. Marc. 14. 23.
b Luc. 22. 20.

Græce eſt διαθήκη, quod valet idem ac Hebræum ברית: nempe fœdus. Sententia igitur ſit, eſſe ſignum novi fœderis, ac proinde magis efficax adſperſionibus illis fœderis antiqui.

10. §. *De*

10 §. *De tertio eſt apud Matth. & Marcum*, Qui (*ſanguis*) pro multis effunditur : *apud Lucam* a, qui pro vobis effunditur.

a Luc. 22. 20.

Ratione meriti pro omnibus, ratione efficaciæ pro creditutis, ſive qui conditiones fœderis obſervatint. Gr. τὸ ἐκχυνόμενον, *qui effunditur*, pro, qui effundetur; ſicut, *corpus, quod pro vobis traditur*, pro, jam jam tradetur.

11. §. *De quarto eſt apud Matthæum, cum ſanguis is effundi dicitur* in remiſſionem peccatorum.

Remittuntur enim nobis peccata ob effuſum Chriſti ſanguinem, ſive propter mortem Chriſti.

12. §. *Hac excepit mandatum, quod partim erat de eo tempore, partim de futuro. De præſenti ſunt illa apud Euangeliſtas*, Accipite, comedite, dividite inter vos.

De pane eſt, *accipite, comedite*, apud Matthæum XXVI. 26. *Sive, ſumite, comedite*, apud Marcum XIV. 22. De poculo autem, *Bibite ex hoc omnes*, Matth. XXVI. 27. ſive, *Accipite hoc, & dividite inter vos.* Λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε αὐτοῖς. Luc. XXII, v. 17. Quo petitur, ut poculum, quod de manu in manum dediſſet, hoc in orbem iret.

13. §. *De mandato in poſterum nihil expreſſum ab Euangeliſtis: ſed docet hoc nos Paullus* 1 *Corinth* XI. 26: Quotieſcunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate donec venerit.

Senſus eſt, ſacro iſto ritu, quo præivi vobis, & nunc celebrate repræſentationem mortis meæ imminentis, & deinceps etiam memoriam mortis tum obitæ. Duretque ea conſuetudo in vobis, atque omni Eccleſia, donec rediero, ut vos adſumam in cælos, quo iſtic accumbatis fruituri mecum epulis æternis.

14. § *Mandatum id ſequitur prædictio Chriſti de non amplius bibendo cum Apoſtolis.*

Verba Domini apud Matthæum & Marcum ſunt: *Non bibam de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum bibam illud vobiſcum novum in regno Patris mei.* Per *genimen vitis* intelligitur vinum: per regnum Chriſti, id quod in cælis eſſet obtenturus ad dexteram Dei ſedens; præſertim ab univerſali reſurrectione: per vinum novum, cæleſte; quod bibetur, quando cœlum erit novum, terra nova. Magis hæc placent, quam ut *novum* adverbialiter ſumatur, pro *noviter*: vel *novum* quidem ſit nomen: ſed de ſpirituali dicatur vino, ſive gaudio, quod poſt triduum erant percepturi ex reſurrectione. Quorum utrumque apud Cajetanum legas Ientaculo ſexto. At dixeris, interpretationi noſtræ obſtare illa Petri Act. X. v. 41. *Qui manducavimus, & bibimus cum illo, poſtquam ſurrexit à mortuis.* Propterea & Heldibia B. Hieronymum ſibi conſulendum putavit. Ac Eucherius Lugdunenſis illa Chriſti verba inter obſcuriora Scripturæ loca collocavit. Non puto rectius conciliari Scripturas, quam reſtringendo Chriſti verba ad hactenus conſuetum bibendi morem, qui erat naturalis. Nam à reſurrectione edit ac bibit Chriſtus, ſed novo modo, ac ſupernaturali, non ad corporis neceſſitatem, ſed ad veritatem corporis adſtruendam: ut in Reſurrectionis hiſtoria plenius explicabitur.

Atque hæc de verbis, quibus nobis in Scripturis Inſtitutio Cœnæ Dominicæ enarratur. Cuncta nunc ſolum attigimus, quia fuſe ſatis hujus Sacramenti naturam proſecuti ſumus in Diſputationibus de ſacra Cœna.

15 §. *Dubium vero, utrum ſtatim ab Iudæ abitu, ante inſtitutionem Sacramenti; an mox ab ea inſtitutione, verba iſta dixerit Chriſtus:* Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemet ipſo, & continuo clarificabit eum.

Ita vulgatus interpres. Græce pro *clarificare* eſt δοξάζειν, quod eſt *glorificare*. Sententia eſt: Ut Deus eſt glorificatus per filium, dum hic implet ejus voluntatem, ita filius glorificabitur à Patre tum variis in paſſione miraculis, tum ſuſcitando eum à morte, & attollendo in cælos, ubi ad dexteram Patris conſidebit, miſſoque in mundum Spiritu S. ſupra omne nomen obtinebit nomen glorioſum in cœlo, & terra. Quæ omnia poſt Iudæ abitum dixit, ad Apoſtolos conſolandos.

16. §. *Imo ex aliquorum ſententia in eapſe Cœna iterum inter diſcipulos de primatu orta contentio fuit.*

Sic, inter alios, Cornelius Ianſenius Concord. Euangel. cap. CXXXIII.

17. §. *Colligunt vero hoc ex eo, quod poſt prædictionem proditionis Lucas cap.* XXII. *interſerit contentionem Apoſtolorum de primatu. Sed tam multa habet ſimilia iſtis, quæ referuntur Matth.* XXVI, *Marc.* XIV, *Ioan.* XIII: *ut omnino veriſimile ſit, hanc eandem eſſe hiſtoriam, quam cap.* 11. *contigiſſe diximus in via, cum Chriſtus Ephrem egreſſus tenderet Hieroſolymam. Nec veriſimile eſt, diſcipulos ſic caſtigatos Chriſti verbis, iterum eo ambitionis prorupturos.*

Quare de eo nihil hoc loco nobis dicendum putavimus.

18. § *Illud vero ſatis eſt apertum, Chriſtum, ab inſtitutione Cœnæ, de tribus eſſe cum diſcipulis collocutum, priuſquam exiret. Eorum primum eſt, quod mortem ſuam prædicit. De hoc ſunt iſta:* Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Quæretis me, &, ſicut dixi Iudæis, Quo ego vado, non poteſtis venire.

Intelligit autem, quod vaderet ad mortem.

19 §. *Alterum eſt, quod occaſione ea, quia de abitu monuiſſet, formam præſcripſit vivendi inter ſe his verbis* a: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.

a Ioan. cap. 13. verſ. 33. 34. 35.

Non ἀπλῶς novum, ſed quia moribus ſeculi foret antiquatum, à Chriſto nunc renovatum. Vel potius intellige novitatem, non in præcepto, ſed in diligendi modo, quia jubentur diligere exemplo Chriſti, diligentis gratuito, ut obſervat Chryſoſtomus: imo plus diligentis, quam ſe ipſum, ut addit Cyrillus: denique diligentis ſpiritualiter, & ob vitam æternam; ut monuimus Cajetano. Ac valde hoc præceptum commendat, quod pollicetur Chriſtus, ſi ſic ſe mutuo dilexerint, luculentum hoc ſignum omnibus fore, quod veri ſint diſcipuli Chriſti: quorum eſt imitati magiſtrum.

20 §. *Tertium eſt, quod prædicitur, Chriſtum à Petro abnegandum.*

Occaſio hujus ſermonis eſt iſtiuſmodi. Dixerat Chriſtus, ſe abitum parare. Petrus, cum non aſſequeretur, cujuſmodi abitus intelligeretur, rogabat, quo iturus: quaſi diceret, ſequi ſe paratum quovis gentium. Sed Chriſtus negabat, ſequi eum, vel Apoſtolos, tum temporis poſſe: poſtmodo tamen ſecuturum ipſum: quando nempe & ipſe moriturus foret pro Chriſto. Hic Petrus dicere, ſe vel animam eſſe pro Chriſto ponere paratum.

Diſplicuit Chriſto tanta de ſe præſumtio. Ergo ſignificavit, eam eſſe à Satana, à quo ſic tentatione agitaretur, quo fidem labefaceret: cæterum ſe oraſſe Patrem, ne illa deficeret. Quod quia jam conſecutus foret, proximum eſſe, ut Petrus, oratione Chriſti jam firmior, firmaret & ipſe fratres infirmos. Et ut magis humanam viderent infirmitatem, adjunxit, eapſe nocte ſcandalo ſe fore ſuis; ut à quibus, nec diſcipuli, nec amici officio fungentibus, eo quod parum digne de Domino ſuo ſint ſenſuri, turpiter ſit deſerendus. Atque ita locum tum quoque eſſe habiturum, quod in re alia ſcriptum à Zacharia ſuit, *Dum ipſe paſtor percutitur, oves diſperguntur.* Hoc Apoſtolis erat lapides loqui. Ut igitur emolliat hunc ſermonem, ſubjicit, ſolatii ergo, ſe eos præceſſurum in Galilæam. Hic Petrus, cum priſtinam retineret fiduciam ſui, dicere, ut vel omnibus ſcandalo foret Chriſtus, ſaltem de ſe aliter futurum: ut qui & pro Chriſto, & cum eo, mori paratus foret. Iactanti talia prædicit Chriſtus, ter ſe ab eo abnegatum iri ante galli cantum. Nec Apoſtolos, melioribus hactenus, dum Chriſtum ſecum haberent, adſuetos, ſatis intelligere, qualis deinceps rerum ſtatus immineret. De priori igitur tempore quærere, an hactenus iis, vel pecunia in loculis, vel cibus in pera, vel pedibus calceamenta, ſimileve in aliis ejuſce generis, defuiſſet. Negare illi. Hinc de ſecuturo tempore Chriſtus ſubjecit, tam acerbum illud fore, ut vel divendita exteriori veſte ſollicitos eſſe conveniat de gladio emendo ad defenſionem ſui. Hoc figurate dictum fuit à Chriſto, quo ſignificaret miſera tempora, ſe tam dira diraque deinceps perpeſſuro; quando & impiis eſſet annumerandus, uti prædictum erat à Prophetis. Apoſtoli parum intelligentes iſtorum, quia de gladio emendo audierant, duos Chriſto gladios offerunt. Indoluit Dominus ob inſcitiam eorum. Sed cum videret, eos nondum eſſe capaces illorum, quæ diceret, contentus fuit, illud quaſi εἰρωνικῶς proferre, ſufficere iſtæc. Videlicet ſciebat fore, ut abunde verborum ſuorum mentem poſtea edocerentur, poſtquam eſſet paſſus, mortuus, ſepultus, & à mortuis reſurrexiſſet: præſertim ubi poſt adſcenſum in cælos iis miſiſſet Spiritum ſanctum.

Cap. XVI.

De longo ſermone, quem ab inſtitutione Cœnæ habuit Chriſtus cum diſcipulis, dum menſæ accumberetur; ut refertur Ioan. cap. XIV. Deque hymno, quem cum Apoſtolis dixit, priuſquam egrederetur.

1. § *S*Equitur longus ille Chriſti ſermo, quem ab inſtitutione Cœna Euchariſtica habuit ad diſcipulos. Eſt vero is bipartitus. Ex parte enim habitus eſt à Chriſto accumbente menſa ad diſcipulos itidem accumbentes: ex parte vero poſtquam pariter à menſa ſurrexiſſent: ſive id in eodem cœnaculo, ſive in via factum ſit. Prior illa pars tota in eo eſt, ut diſcipulorum animi formentur, ac firmentur, adverſus futuram tentationem. Ea continetur Ioannis cap. XIV. Partem alteram habemus capitibus duobus ſeqq. ac initio quidem capitis XIV. petit Chriſtus, ut ne perturbentur animo, ſed uti in Deo patre credunt, ita & in ſe fiduciam collocent.*

Verba ſunt, verſ. I: Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. *Ne turbator cor veſtrum.* Nempe propter ea quæ dixi de diſceſſu meo, & quod ſequi non poteſtis: tum quod prædixi de ſcandalo futuro, & abnegatione mei: tum etiam quæ præmonui de magnitudine afflictionis ſecuturæ, propter quam & gladio opus foret. Subditur: Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν; καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε, Ubi poſt Θεὸν nota interrogandi collocanda: ut Latine ſit, *Creditis in Deum? etiam in me credite.* Vel ſi id diſplicet, initio intelligatur καθὼς ſicut: ut Ioa. V, 17, & hoc XIV, 19. Videlicet ad hoc exſuperandum tantam animi perturbationem. Nam, ut eſt I Ioann. V: *Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.*

2. §. *Poſtea, ut perturbari deſinant, toto capite conſolatur diſcipulos: idque à ſeptem bonorum generibus.*

Sane conſolatio, ut eam Cæſar Scaliger in libris de Re Poetica non incommode definit, eſt oratio reducens mœrentis animum ad tranquillitatem. Sed plenior erit definitio, ſi etiam cauſſam tranquillitatis adferamus. Ea eſt, quod in conſolatione malo opponitur bonum, cujus conſideratione malum patienter feramus. Quamquam vero tot ſolatia, quæ Chriſtus adfert, non ita multum profuere diſcipulis ante reſurrectionem Chriſti: (nam, capto Chriſto, omnes ſe in fugam dederunt) poſt reſurrectionem tamen plurimum profuere eorum augendæ ſpei, & caritati.

3. §. *Primum bonum, quo ſuos ſolatur, ſtatuitur in multis habitaculis.*

Verſ. II: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt:* μοναὶ πολλαί, multa habitacula. Pro quo, verſu hoc ipſo, mox dicitur τόπος, *habitationis loca.* Quæ multa dicuntur, & quidem, ut veteres explicant, honoris gradibus diſtincta. Tertullianus Scorpiaco; *Quomodo multæ manſiones apud Patrem, ſi non pro varietate meritorum? quomodo & ſtella à ſtella diſtabit in gloria, niſi pro diverſitate radiorum?*

4. §. *Ne vero videatur eos inani ſpe lactare, addit, aliter ſi foret, nec hoc eos fuiſſe celaturum.*

Græce, εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν. *Niſi id eſſet, dixiſſem vobis.*

5. §. *Addit, ſe vadere ad hæc loca iis paranda.*

Nempe à Patre quidem erant parata loca prædeſtinatione, quæ fuit ante jacta mundi fundamenta. At deinceps erant Chriſto paranda per mortem, & adſcenſionem ſuam: quibus iter erat aperturus alioquin invium: ut ſequentia oſtendunt. Quamquam nihil hic opus videtur, recurrere ad Prædeſtinationem. Nam ſimpliciter dicere licet, prius ſolum ſermonem fuiſſe de habitaculis ſive locis; hic vero agi de iis cuique præparandis. Ut ſimilitudo ſumatur à conſuetudine vulgari, qua ex comitatu quiſpiam ſolet præmitti, ut demum, ubi advenerint, diſpici ſit opus, quem in locum ſe quiſque ſit recepturus.

6. §. *Subjicit deinde, ſe, ubi ab iis receſſerit, velle ad eos reverti, ut ipſe eos aſſumat, quo fuerat prægreſſus.*

Verſ. III: *Et ſi abiero* (ἐὰν πορευθῶ, poſtquam abiero) *ad parandum vobis locum, iterum veniam* (πάλιν ἔρχομαι, pro ἐλεύσομαι) *& aſſumam vos ad meipſum, ut ubi ſum ego,* (h.e. ubi ero) *& vos ſitis.* Nempe gloriæ, ac felicitatis meæ conſortes.

7. §. *Hinc concludit, ex iis, quæ dixerat, ſcire jam diſcipulos, & quo iret, & qua iret. Dixerat enim, ſe vadere ad domum Patris. Dixerat quoque, ſe non alius viſum ire: qua ratione moriturum ſe ſignificabat.*

Verſ. IV: *Et quo ego vado, ſcitis, & viam ſcitis.*

8. §. *Ea occaſione Thomas præ ceteris, ſive quod ingenio foret tardiori, ſive dolore aciem mentis præſtinguente omnium nomine ſignificavit, neutrum ſe noſſe; nec enim ſcire ſe, quo eat, & qui neſciat terminum, multo minus ſcire viam, qua eundum.*

Verſ.

Verſ. v: *Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quo vadas; & quomodo poſſumus viam ſcire?* Dixerat Chriſtus, ſcire diſcipulos, quia non tam obſcura erant verba Chriſti, ut nulli, ſaltem obſcurius aliquanto, ea intelligerent. Thomas contra ait, nec diſcipulos ſcire, quia ex ſe alios metiebatur: quaſi omnes tam tardi eſſent in rebus fidei, ac ipſe.

9. § *Chriſtus igitur reſpondet verſ.* vi, Ego ſum via, veritas & vita. *Hoc eſt, via exemplum, veritatis doctor, vita dator.*

Exſpectabat Thomas, ut aperiret Chriſtus, qua via eſſet perventurus ad Patrem. Chriſtus vero pro ſummo erga diſcipulos ſuos amore, ſatius judicavit aperire eis hoc tempore, quo pacto ipſi eſſent perventuri ad Patrem, h. e. quomodo eſſent conſecuturi æternam vitam, qua non fruimur, niſi apud Patrem. Hoc eos docet, ſignificando, ſe eſſe illam viam. Quaſi dicat, ad Patrem venietis, ſi inſiſtatis viæ, ad quam præivi vobis. Hac enim datur adſcenſus in cælos. Nec ſe modo viam ait, ſed etiam veritatem: h. e. doctorem veritatis. Nam Euangelium eſt ſermo veritatis; ut eſt Epheſ. I. xiii. Atque hoc additum à Chriſto, ut oſtenderet, ſibi habendam fidem. Denique ſe ait vitam, h. e. eum, qui jus habeat dandæ vitæ æternæ: ſolis vero eam largitur, qui ſequuntur ſe, h. e. exemplum imitantur. Unde Ioan. viii: *Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.*

10. §. *Nec Chriſtus ſolum eſt via, veritas, vita: ſed & ſolus eſt illa. Unde continuo ſubdit,* Nemo venit ad Patrem, niſi per me.

Quaſi dicat, non eſt via præter me: ſolus etiam ſermo meus eſt omnis mendacii expers, ſolus quoque vitam largior æternam, quæ eſt apud Patrem. In Chriſto igitur, ut via unica, ambulandum per caritatem: ei ſoli, ut veritati, credendum per fidem: in eo ſolo, ut vitæ datore unico, confidendum per ſpem. Unde dicitur Leoni Papæ ſerm. xi de Reſurrect. *Via ſancta converſationis, veritas doctrina divina, vita beatitudinis ſempiterna.* Eſt & B. Bernardi ſerm. ii. de Aſcenſione Domini: *Sequamur Domine te, per te; quia tu es via, veritas, & vita: Via in exemplo, veritas in promiſſis, vita in præmio.*

11. §. *Hinc rationem adfert, cur Patrem non norint. Eſſe enim hoc inde, quod neque Chriſtum recte norint. h. e. ejus ſapientiam, ac bonitatem.*

Verſ. vii: *Si cognoviſſetis me, & Patrem meum utique cognoviſſetis.*

12. §. *Nec tamen omnem iis notitiam Patris adimit. Nam cognoſcere eum, ac vidiſſe ait: nempe in effigie ejus Filio. Sed neſciebant, eum eſſe characterem Patris. Viderant igitur, & non viderant: cognorant, & non cognorant. Iam viderant vivam Patris imaginem, inque ea viderant & Patrem. Sed non recte viderant, vel cognorant, quia neſciebant, eum quem viderent, & cognoſcerent, characterem eſſe vivamque imaginem Patris ſui: eoque & Patrem in Filio cognoſci.*

Hæc mens verborum, quæ ſubjungit: *Et nunc cognoſcitis eum, & vidiſtis eum.*

13. §. *Philippus, quia non caperet, quod Chriſtus dixiſſet, Deum eſſe ab iis viſum: optat ſibi Deum oſtendi, non quaſi neſciret Deum eſſe ſpiritum, eoque ἀόρατον, ſed cum Chriſtus ipſe viſum diceret, & ſciret Deum variis modis apparuiſſe in Veteri Teſtamento, rogat, ut aliquo eorum modorum ſibi conſpicere eum detur.*

Verſ. viii: *Dicit ei Philippus: Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.*

14. §. *Chriſtus propterea quodammodo cum eo expoſtulat: quod cum tam diu adeo illi fuerit familiaris, necdum tamen ab eo cognoſcatur.*

Verſ. ix: *Dicit ei Ieſus: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſti me?*

15. §. *Tum explicat, quomodo videri Pater poſſit. Nempe in Filio, tanquam viva imagine.*

Verba Chriſti: *Qui videt me, videt Patrem.* Quæ cum dixiſſet, ſubdit, liquere exinde, quam abſurdum ſit hoc poſtulatum Philippi: *Oſtende nobis Patrem.*

16 § *Hinc, quod dixerat, ſi videatur ipſe, etiam Patrem videri, eo illuſtrat, quod & ipſe ſit in Patre, & Pater item in ſe.*

Verſ. x: *Non credis, quod ego in Patre ſum, & Pater in me?*

17. §. *Quia vero hic ſermo durus videatur, (ſane ob verba hujuſcemodi Iudæi voluerunt lapidare Chriſtum, ut eſt Ioan.* x. 38. 39) *eo addit, ſe non dicere iſta ex ſe, ſed è Patris mandato.*

Verſ. x: *Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor.* Si ex ſeſe loqueretur, videri poſſit ea dicere ſuæ gloriæ ſtudio: cum contra agat omnia ad honorem Patris. Vide Ioan. cap. vii. 17. 18. Dixeris, & Deum eſſe locutum per Prophetas. Locutus ſane, ſed ut dominus per ſervos: in Filio autem locutus, ut Pater.

18. §. *Poſtea arctiſſimam ſui, & Patris conjunctionem qua ipſe in Patre, Pater item in ſe, foret, comprobat ex operibus mirandis, quæ nonniſi à ſolo Deo poſſint proficiſci.*

Verſ. x, & xi: *Pater autem in me manens, ipſe facit opera. Credite autem, quod ego in Patre ſum, & Pater in me: alioqui propter ipſa facta credite.* Ubi cum dicit, Patrem in ſe manere, puto μένειν poni pro ineſſe, ut ſumitur à Ioanne cap. v. 38, & alibi. Hinc ad opera ſua provocat. Nimirum hoc vult, ex eo liquere, Patrem in ſe eſſe, quod cæcis det viſum, omnis generis morbos ſolo ſanet verbo, in diabolos habeat imperium, cogitationes etiam hominum videat. quæ *opera Patris ſui* vocat Ioan. x. 37. *Si*, inquit, *non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Sin vero facio, & ſi mihi non creditis, operibus credite: ut cognoſcatis & credatis, quod Pater in me eſt, & ego in eo.* Quaſi dicat, Si mihi non creditis, nihil non divinum, neque id ex me, ſed ex Patre, dicenti, ſaltem propter opera tam miranda, & omnem naturæ vim exſuperantia, credite, Patrem in me eſſe, perque me, ut vos credatis mihi, operari, quæ fieri non poſſint, niſi à Deo. Unde colligitur, cum audimus, Patrem eſſe in Chriſto, eo ſignificari, Patrem illi ineſſe per virtutem tam miranda operantem. Quodque & Chriſtum in Patre eſſe audimus, id capere ſic poſſumus, ut ineſſe dicatur, per obedientiam omnibus numeris abſolutam. Nempe manet Chriſtus in Patre, manendo in omnibus ejus mandatis. Porro hujus arctiſſimæ conjunctionis fundamentum fuit, quod Chriſtus eſſet ejuſdem naturæ, ac Pater: nempe quatenus Λόγος foret: quo intuitu ὁμοούσιος, καὶ συναΐδιος Patri dicendus.

19 §. *Hactenus de ſolatio primo. Sequitur alterum, à miraculis, quæ facient, petitum. Dixerat antea de mirandis operibus ſuis. Ea occaſione dicit, & ipſos paria facturos, atque etiam majora.*

jora. Neque hæc diſcipulis modo, ſed omnibus credentibus promittit.

Verſ. XII: *Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora his faciet.* Sane & Apoſtoli morbos ſanavere, & ejecere dæmonas, & mortuos ſuſcitarunt. Majora vero facturos ait, quia cum Chriſtus præſens paucos ſolum converterit Iudæos, abſens per Apoſtolos convertit totum terrarum orbem. Sic hunc locum cepere etiam Chryſoſtomus, & Auguſtinus. Dixeris, miraculorum donum hic promitti, non Apoſtolis ſolum, ſed ſimpliciter in ſe credituris. At innumeros eſſe ac fuiſſe fideles, qui nulla operati ſint miracula. Ad hoc malo reſpondere verbis Cornelii Ianſenii, Epiſcopi Gandavenſis, Comment. in Concordiæ Euangelicæ cap. CXXXIV: *Idem eſt de hoc loco, quod de ſimili loco apud Marcum, ubi poſt reſurrectionem prædicit, qualia credentes ſigna ſint operaturi. Signa, inquit, eos, qui crediderint, hæc ſequentur &c. Sicut enim illa promiſſio ad literam intellecta (ſicut proprie debet intelligi) pertinet potiſſimum ad credentes ſeculo Apoſtolorum; in quo ſignis & prodigiis gloria Chriſti debuit illuſtrari: ita & hæc promiſſio. Deinde non voluit Dominus aut hoc, aut illo loco ſignificare, fideles vel illius ſeculi, vel cujuſlibet alterius, ſemper, & temere, ea ſigna & miracula operaturos; ſed cum ea peterent, & recte peterent, quæ recte non petuntur, niſi cum pro Dei gloria illuſtranda illa fuerint neceſſaria. Itaque ſicut etiam in primitiva Eccleſia non ſinguli Chriſtiani miracula operabantur; quod non per ſingulos, ſed præcipuos quoſdam Dei gloria eo modo illuſtranda erat; quodque non ſemper occurreret occaſio illuſtrandæ illo modo gloriæ Dei: ita non eſt mirum, ſi nunc vel nulli, vel pauci ea operentur miracula, cum Euangelica doctrina jam ſatis in orbe toto ſit confirmata: quæ tamen miracula & hodie fierent à fidelibus, ſi cum firma fiducia peterent ea à Deo, quod viderent illa illuſtranda gloria Dei neceſſaria. Quod ergo non fiant, aut eſt propter fidei imperfectionem, aut propter neceſſitatis ceſſationem.* Sed hac de re etiam dicemus in octava Reſurrectionis apparitione.

20 §. *Hinc verſu XIII, & XIIII, promiſſionis ſuæ de miraculis rationes haſce ſubdit:* Quia ego ad patrem vado, & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.

Significat, ſe hactenus in humili ſtatu fuiſſe in carne mortali; cui non convenit tanta gloria per miracula. At poſtquam ſederit ad dextram Dei, magis ſe gloriam per eos declaraturum. Vos ſolum poteſtatem miraculoſam petite à Deo; quia non poteritis miracula patrare virtute propria; ſed duntaxat divina. Petentes vero exaudiam; non gloriæ meæ ſtudio; ſed ut Patris gloria per orbem totum diffundatur. Atque hoc de exauditione, ſiquid in nomine ſuo petatur, repetit verſ. XIV. Quod factum, eorum ut ſpem ſic magis firmaret. Nam altius animis inhærent, quæ ſemel iterumque dicta.

21. §. *Poſcit exinde verſ. XV, ut, ſi vere ſe diligant, demonſtrent hoc obſervatione mandatorum eius.*

Quaſi dicat, ne amorem veſtri erga me oſtendite mœrendo ob diſceſſum meum; ſed ea faciendo, quæ præcepi.

22. §. *Tertia hinc ſequitur conſolatio à promiſſione Spiritus Paracleti: de quo ſic Chriſtus verſ. XVI & XVII:* Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

Primum ait, ſe rogaturum Patrem. Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα. Ubi ἐρωτᾷν, more non Græco, ſed Romano, ſumitur pro *orare*: quia *rogare* Latinis non tantum *interrogare*, *percunctari*, ſignificat, ſed etiam *orare*, *precari*. Addit, quid oraturus. Eſt id, ut mittat diſcipulis Spiritum παράκλητον. quæ vox tum *conſolatorem* ſignat, tum *advocatum*: uti παρακαλεῖν & *ſolari*, & *patrocinari*. Utrumque facit Spiritus S. Ideo Latini veteres ſæpe retinent vocem Græcam. Hic loci tamen ſatius eſt *advocatum* interpretari: quomodo & 1 Ioan. II. 1. Chriſtus dicitur παράκλητος, h. e. advocatus, ut etiam vulgatus ibi reddit interpres. Similiter vero hic ſumi, arguit, quod ſpiritus contrarius Apocalypſ. XII. 10. vocetur κατήγορος, accuſator. Proximo verſu ſpiritus ille παράκλητος etiam nuncupatur τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, *ſpiritus veritatis*: quia ſolus eſt ſinceræ veritatis doctor. Cui opponitur τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης *ſpiritus erroris*: ut 1 Tim. 1, & 1 Ioan. IV. 6. Præterea exponit, quo fine ſit miſſurus, nempe ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα. *ut æternum ſit atque inhabitet in vobis.* Denique rationem ſubdit, cur diſcipulis ſit daturus, non mundo. Negat, ſpiritum veritatis poſſe accipi à mundo, h. e. hominibus mundanis: quorum animus, quamdiu tales eſſe perſeverant, rebus ſemper vanis & inanibus occupatur: ut proinde Spiritum eum non expetant, quia ignorant: at diſcipuli eum norunt, & expetunt; in quibus propterea ſpiritus & habitet, & porro ſit habitaturus. a Cap. 14. v. 16.

23 §. *Quarto loco conſolatur Apoſtolos reditu ſuo, quo iterum viſuri, eaque cogniturì, quæ nunc non capiunt, neque unquam capiet mundus. Verba ſunt iſta verſ. XVIII, XIX, & XX:* Non relinquam vos orphanos; veniam ad vos. Adhuc puſillum, & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, & vos vivetis. In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

Quaſi dicat, Vos, filioli mei, (ſic enim alibi eos vocat Chriſtus) pauxillo tempore, puta triduano duntaxat, orbati eritis paterna præſentia mei: exinde autem vobis reſtituar. Ac licet homines mundani me nec oculis conſpicient corporis, quia non quibuſvis me ſiſtam; nec item oculis ſpiritualibus, quia fidem in me non habent: vos tamen utroque modo me intuebimini; corporis quidem oculis mox a reſurrectione; ſpiritualibus præcipue ab aſcenſione. Videbitis me, quia vivam, quippe reſuſcitatus à morte: videbitis ipſi, quia vivetis ipſi, & gaudebitis. Ac quoniam à reſurrectione vobis interpretabor Scripturas, & ab aſcenſione mittam Spiritum veritatis, cognoſcetis, tum & me vivere nunc in Patre, obſequendo ei in omnibus, & vos in me, per obedientiam & fidem, & me in vobis, per cuſtodiam atque auxilium. Hæc germana videtur loci ſententia: potiorque illa interpretatione B. Cyrilli, intelligentis adventum ſpiritualem in corda Apoſtolorum: vel illa B. Auguſtini, capientis de adventu corporali, qui erit in reſurrectione Spirituali: nec enim adverſari cenſet vel illud de modico tempore, eo quod mille anni coram Deo ſint velut dies unus. Dixeris, quo minus ſic capiantur verba Chriſti, uti dicebamus, adverſari illud, quod mundus in adventu ſecundo videbit Filium Dei in nubibus. Sane viſurus quidem, ſed non durante hoc mundi ſtatu, qui tum deſinet. Chriſti verba intelligenda de viſione ante judicium extremum.

24. §. *Quincta conſolatio petitur à triplici promiſſione, quam facit, uti non omnibus, ita nec ſolis diſcipulis, verum univerſis ſe diligentibus, hoc eſt, mandata ſua non reſpuentibus, ſed ſervantibus. Prima promiſſio eſt dilectio Patris. Altera, dilectio ſua. Tertia manifeſtatio ſui.*

Verſ.

Verſ. xxi. *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me.* Græce, *ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με.* Ubi ἔχων ἐντολὰς dicitur, qui fidem habet Chriſto mandata ſua annuncianti, atque in intimum ea pectus admittit. Sed quia non ſufficit noſſe, eo mox requiritur, ut etiam obſervet. Nam alioqui eſt Deo exoſus, qui ſcit voluntatem Dei, nec facit; qualis pluribus vapulabit plagis. Sequitur deinde, quæ bona maneant diligentem. *Qui autem diliget me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum.* Dilexit nos Pater, priuſquam diligeretur à nobis. Sed dilectionem noſtram proſequitur dilectione, quæ priorem exſuperet. Atque idem de Chriſti dilectione dictum eſto. Nam aliter nos dilexit, dum inimici eſſemus, aliter poſtquam fide eum recepimus. Per manifeſtationem ſui intelligit tum manifeſtationem corporalem; ut qui non Apoſtolis ſolum, ſed etiam mulieribus, ac quingentis fratribus, ſe oſtenderit: tum item ſpiritualem, quandoquidem in Pentecoſte Spiritum S. Apoſtolis miſit. Aliqui & iliis, qui tum necdum fuere, promiſſum hoc accommodant. Nimirum quia manifeſtat ſe nobis in hac vita, quando per Spiritum S. homini inſpirat notitiam ſui: ac porro manifeſtabit in vita altera, cum ſe de facie ad faciem conſpiciendum præbebit. Verum prior illa manifeſtatio non videtur hic locum habere, quia loquitur Chriſtus de iis, qui diligunt illum: hoc eſt, qui jam norunt Chriſtum, & ejus mandatis obtemperant.

25. §. *Iudas, Iacobi frater, audiens, Chriſtum dicere, ſeſe manifeſtatum iri diſcipulis, non mundo: quærit, quomodo hoc cum eo conveniat, quod Meſſias à reſurrectione reſtituet Iſraëlem, totoque orbe regnabit.*

Verſ. xxii: *Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotes,* (ſed Thaddæus:) *Domine, quid factum eſt,* (pro *qui fit*, more Hebræo) *quod manifeſtaturus es nobis te ipſum, & non mundo?* Nempe quæſtio hæc provenit ab opinione falſa de regno Chriſti terreno. Nec enim ſic rogaſſet, ſi cogitaſſet, regnum Chriſti non mundanum fore, ſed ſpirituale.

26 §. *Chriſtus reſpondet, eo ſe mundo non manifeſtare, quia non diligatur à mundo: atque in eo ſe exemplum Patris ſequi. Sed ſiquis ſe diligat, quales ſoli ſunt illi qui mandata eius obſervans, & ſe, & Patrem, ad eum venturos, & velle apud eum divertere, imo habere domicilium: qui honos magni eſſe amoris argumentum ſolet.*

Verſ. xxiii: *Reſpondit Ieſus, & dixit ei; Siquis diligit me, ſermonem meum ſervabit: & Pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Amoris erat, inviſere; majoris, apud eum divertere; ſed maximi, velle eumpſe locum inhabitare. Valde autem hoc pacto dilectionem ſinceram urget: quam multi temere jactant, cum frigere illam liquido videamus ex mandatorum Dei neglectu.

27. §. *Atque hoc magis illuſtrat κατ' ἀντίθεσιν, cum ait, non diligi ſe ab iis, qui non obſervant mandata ſua: quaſi dicat, nihil mirandum eſſe, ſi non veniat ad tales. Præſertim, quando ſermo ſuus non ſit ſuus, ſed Patris. Ut neque Pater tales amare poſſit, quem imitari ſtudeat.*

Verſ. xxiv: *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat: & ſermo, quem audiſtis, non eſt meus, ſed ejus, qui miſit me, Patris.*

28. §. *Sextum inde ſubdit ſolatium de mittendo ſpiritu S. ut doceat eos cuncta, quæ nunc non intelligunt.*

Verſ. xxv, & xxvi: *Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Paracletus autem, Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo: ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis.* Cogitare poterant, iis, quæ Chriſtus reſpondiſſet, non ſatis clare expediri quæſtionem, quam moviſſet Iudas, & quam alii etiam, ſaltem Philippus, & Thomas, ſibi cuperent exſolvi. Potuere etiam alia id genus ſciſcitari, ut omnis ſibi ſcrupulus eximeretur. Verum Chriſtus, qui ſciret, quorum necdum eſſent capaces, hoc pacto cogitationi iſti occurrit. Ait, multa ſe hactenus cum iis locutum pro breviculo tempore, quo in mortali adhuc corpore ſit verſatus: ſed à reſurrectione miſſurum iis Spiritum, qui prius dicta in memoriam ſit revocaturus, & omnia eos edocturus neceſſaria. Quod & ipſum potuit mœſtis magnum adferre ſolatium.

29 §. *Septima ſequitur conſolatio, à pace, quam hactenus conceſſiſſet diſcipulis, ac deinceps eſſet relicturus.*

Hunc enim in modum locutus eſt verſ. xxvii: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Nempe ex Hebræa valedicendi formula. Ut enim Latinis *vale*, ita Hebræi שלום dixere: h. e. pacem, ſive ſalutem. Nec temere ait *pacem meam*: quia ſolus veræ pacis & doctor, & largitor. Pax ea complectitur hæc tria: pacem cum Deo, hoc eſt reconciliationem hominis cum eo: pacem ſecum, hoc eſt, tranquillitatem animi, ſive compoſitionem affectuum hominem in diverſa auferentium: pacem hominis cum proximo, ſive mutuam hominum concordiam. Nam diſcordia naſcitur ex affectuum dominio. Quod Iacobus oſtendit cap. iv: *Unde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Atque hanc pacem, epiſtolarum initio, precari Apoſtolus ſolet. Ut Philipp. iv: *Pax Dei quæ exſuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras, in Chriſto Ieſu.* Hinc exponit Chriſtus, quo pacto ſuam pacem det diſcipulis, his verbis, *Non quomodo mundus dat, ego vobis.* Supple, *Pacem* MEAM *do.* Hoc enim proxime anteceſſit. Ut in conſiderationem veniat pronomen MEAM, & particula QUOMODO. Mundus pacem exoptat, qua molliter & ſecure agant, ut nobiles, potentes, divites, ac fortunati ſolent. Sed Chriſtus non modo optat, ſed efficaciter largitur, neque illam mundanam, ac brevi duraturam tempore, ſed ſuam, ſive ſpiritualem, ac perpetuam; imperfectam quidem in hac vita; quia ſemper caro concupiſcit adverſus ſpiritum; ſed perficiendam in cælis.

30. §. *Poſt ſeptem iſta ſolatii argumenta concludit Chriſtus, quod antea propoſuerat, ac præcipuum etiam repetit argumentum.*

Utrumque facit verſus xxvii extremis verbis. Prius quidem, cum ait, *Ne turbetur cor veſtrum*, puta miſeratione mei: *neque formidet*, videlicet, ſollicitudine de vobis, quia neſciatis, quid de vobis ſit futurum. Poſterius vero facit his verbis, *Vado, & venio ad vos.* Hoc eſt, mox redibo. Utrumque vero hoc, quod nempe & concludit, & potiſſimum reponit argumentum, à Rhetoribus etiam obſervari videas. Quippe propoſitio, & concluſio, non niſi ſitu differant. Illa τὴν πίστιν, ſive Contentionem, antecedit: hæc ſubſequitur. Epilogus vero, ſive concluſio, præter affectus quos ciet, præcipuum unum, pluravé, ſed potiora, repetit argumenta; quod ἀνακεφαλαίωσιν vocant. Quemadmodum in Oratoriis Inſtitutionibus diximus lib. iii. cap. vi.

31. §. *Ut magis vero dolorem abſtergeat diſcipulis, addit, ſi ab iis diligeretur, quantum ac quomodo oporteret, profecto non tam ob abitum hunc mœſtos fore, quam gaviſuros. Quod eo probat, quia*

Pater, ad quem ſe abire dixerat, ſit major ſe: ut omnino, ſe ad Patrem evecto, plus tutela ac præſidii ſint habituri, quam in ſola ſui corporis præſentia.

Verſu eodem XXVIII: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me eſt.*

Non major tantum ratione naturæ humanæ, quod ſatis per ſe eſt apertum: ſed etiam quatenus Pater eſt Deitatis fons, ac principium, quo pacto hanc excellentiam intelligunt Gregorius Nazianzenus lib. III. de Theologia, & Hilarius lib. IX. de Trinitate. Eo autem minus dolendum ob abitum Chriſti fuit, quia vadebat ad Patrem, ut ab eo glorificaretur, unde Eccleſiæ pendebat glorificatio. Ut ſic plus boni à Patre ſit rediturum, quam à corporali ſua præſentia.

32. §. *Hæc cuncta ait Chriſtus à ſe dicta eſſe, quo facilius credantur, ubi fuerint impleta. Ac deinde ſubiungit, velle nunc ſe in ea temporis anguſtia finem facere ſermonis, quia appropinquet princeps mundi, ſive diabolus, qui per ſatellites ſuos, puta proceres Iudæos, & miniſtrum Iudam, ſe ſtudeat apprehendere. Nec tamen quicquam diabolo in ſe iuris eſſe, quia omnis peccati ſit expers: ſed hæc ſibi perferenda eſſe, quo obediat voluntati Patris in peccato mundi expiando.*

Verſ. XXIX, XXX, XXXI: *Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quod diligo Patrem, & ſicut mandatum mihi dedit Pater, ſic facio.*

Ὁ δ' κόσμου τούτου ἄρχων, princeps hujus mundi, quem κατήγορον ſive accuſatorem vocari in Apocalypſi dicebamus, nihil habuit in Chriſto, h.e. adverſus Chriſtum, quia cum peccati fuerit exſors, non potuit eum κατηγορεῖν, ſive accuſare, ac culpare, prout diabolus credentes ſolet. Itaque cum idem dicatur habere imperium mortis, liquet, Chriſtum non eſſe mortuum ob culpam ullam, ſed ſponte permiſiſſe ſe capi, damnari, & morte ignominioſa occidi.

33. §. *Quibus dictis, petiit à diſcipulis ut qui hactenus accubuiſſent menſa, de ea conſurgerent.*

Verba ſunt Chriſti: Ἐγείρεσθε. *Surgite*, Imo & addidit, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, *eamus hinc.* de quo mox. Atque hæc de Ioannis cap. XIV.

34. §. *Poſtremo Chriſtus, nempe priuſquam domo exiret, hymnum cum diſcipulis cecinit: de quo Matth.* XXVI. 30 Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος.

Is mos Iudæis, ut & cibum ſumturi, & eo ſumto, precarentur Deum. Quod ex lege Moſaica feciſſe, è Philone conſtat. Paulus Brugenſis eſt auctor, ſolere Iudæos tum recitare VII pſalmos pœnitentiales, h.e. à pſal. CXII. uſque ad CXVIII. Pulcrum ſane quod ne gentiles quidem à cibo ſumto precari neglexerint. Naucratitæ enim ſolent eo tempore ἐπινίσκονθ' εἰς γύναια, ſacerdote precibus præeunte, teſte Athenæo. Et Diotogenis Pythagorici, Stobæo auctore, præceptum erat, ut tum animo compoſito invocarentur θεοὶ ἀποτροπαῖοι.

Cap. XVII.

De alterius longi ſermonis Chriſti, ſeu in cœnaculo inter ſtantes, ſeu in via inter eundum habiti, parte priori, quæ refertur Ioannis cap. XV.

1. §. S*Equitur hinc ſermo Chriſti alius; quem Cygneam Chriſti* cantionem *dixere. Sed de eo non ſatis apertum videtur, utrum habitus ſit in cœnaculo inter ſtantes: an in via. Quibus placet prius, arbitrantur ſurrexiſſe quidem omnes de menſa: ſed non continuo exiiſſe: verum prius hanc habuiſſe orationem.*

Nempe ut ſæpe, inter amicos, à menſa etiam ſermo continuari ſolet, quia ægre alter ab altero divellatur.

2. §. *Videtur tamen non minus probabile, in via habitum; cum Chriſtus, ut clare Ioannes ait, non ſolum de menſa ſurgi, ſed etiam exiri juſſerit; nec quicquam dicatur, unde ſuſpicio poſſit concipi, etſi ſurgendum, exeundumque dixiſſet, ipſum tamen novo ſermone moram huic dicto injicere voluiſſe.*

Quibus mens alia eſt, hi negant, tam longum ſermonem viæ conveniſſe. Nam, inquiunt, non potuiſſet Chriſtus inter eundum à diſcipulis omnibus exaudiri. Non diffiteor. Sed ſufficit, ſi dicamus, exaudire potuiſſe eos, qui cum Chriſto ordine præcederent: uti Petrum, Iacobum, Ioannem; quorum tertius hæc, uti audierat, exaravit.

3. § *Is ſermo continetur cap.* XV, & XVI. *Priori capite tria facit. Primum comparationem inſtituit inter Patrem, & vinitorem; ſe, & vitem; diſcipulos, & palmites. Deinde adhortatur ad obſervationem mandatorum, ac præcipue dilectionis mutuæ. Denique conſolatur ſuos adverſus odium mundi.*

Prima continetur ſex verſibus primis: altera undecim proximis: tertia decem poſtremis.

4 §. *Prima occaſio eſſe potuit, quod in Cœna inſtitutione dixerit Chriſtus, vinum eſſe ſui ſanguinem. Nam à vino ad palmites vitemque, & ipſum vinitorem, commode potuit adſcendi. Ac patrem quidem comparat agricolæ, ſive vinitori; ſe viti.*

Idque verſ. I: *Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola.* Quaſi dicat. Non ſum vera vitis; ſed neque illa vulgaris: verum ἀληθινὴ illa. Quippe longe melius nomen vitis mereor, quia excellentius in me conſpicitur, quicquid in vite laudatur. Cum vero Patrem dicit γεωργὸν, *agricolam*, intelligendus is, qui proprie eſt ἀμπελουργὸς, *vinitor.*

5. §. *Diſcipulos vero comparat palmitibus. Palmitum autem duo facit genera. Quoſdam ait non ferre fructum, quoſdam ferre. Priores tolli, ſive ferro amputari: utcunque videlicet frondibus luxurient. Poſteriores vero purgari, h.e. luxuriem iis frondium imminui, quo uberius ferant fructum.*

Verſ. II: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit: & omnem, qui fert fructum, purgat; ut fructum copioſiorem adferat.* Ubi αἴρειν, ſive *tollere*, valet, *ferro recidere*, atque amputare, ac pro ſarmento habere. Καθαίρειν, ſive purgare, eſt vineam pampinare, quod Græci dicunt βλαστολογεῖν. Itaque ſignificat eos, qui non obediunt Chriſto, haut meliori loco cenſeri, quam ſarmenta inutilia. Siquis vero mandata ejus ſervet, non recidi, atque abjici à Chriſto, ſed ſolum purgari, quo magis & magis fructus proferat. Purgatio vero hæc per afflictiones fit: ut quando valetudo, opes, honores, potentia, quæ pro frondibus ſolum habenda, imminuuntur nobis, ne animus iis nimis immergatur, ſed ſolutior his curis, de divinis, atque animæ ſalute, ſolicitius laboret.

6. §. Hæc,

6. §. *Hæc, generatim inducta, accommodat deinde diſcipulis: quos ait jam eſſe purgatos, propterea quod fidem haberent Euangelio.*

Verſ. III: *Iam vos mundi eſtis, propter ſermonem, quem locutus ſum vobis.* Mundi nimirum corpore, non tamen pedibus, quorum lotione omni vita indigerent: juxta illud Chriſti apud Ioann. cap. XIII. 10: *Qui lotus eſt, non opus habet, niſi ut pedes lavet; ſed eſt mundus totus.* Nempe quotquot Chriſtum vere recepimus, mundi ſumus; ulterius tamen purgandi; non quidem baptiſmate, ſed interiori pedum lotione.

7. §. *Ex eo, quod ſe vitem eſſe dixerat, ac diſcipulos comparaverat palmitibus; colligit, iis curandum eſſe, ut ſint in Chriſto, & Chriſtus in illis: quæ duo non divelluntur. Eo autem id curandum, quia ut palmes à ſe ipſo non profert fructum: ſed tum demum, ſi ex vite ſuccum hauriat vitalem: ita nec ipſi quicquam boni poſſint, niſi ſibi ſint inſiti. Fore alioqui, ut habeantur pro palmitibus infecundis, ac à vite receſſis: quæ ubi exaruerint, igni cremari ſolent.*

Verſ. IV, V. VI. *Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemet ipſo, niſi manſerit in vite: ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligunt eos, & in ignem conjiciunt, & ardent.* Ex iis vero, quæ antea diximus, cognoſcere fuit, Chriſtum eſſe in nobis per Spiritus S. influxum, atque auxilium: nos eſſe in Chriſto per fidem, & obediendi atque imitandi propoſitum.

Atque hæc de parte capitis prima, qua Pater, Chriſtus, diſcipuli cum vinitore, vite, & palmitibus comparantur: idque ut inde intelligeretur, quam neceſſarium ſit, ut Chriſtus inhabitet in nobis per Spiritus ſui influxum, ac nos ei fide viva, ſanctoque vitæ propoſito inhærentes fructus dignos proferamus. Quomodo item, qui Chriſtum repudiant, quia extra Chriſtum non eſt vita, tandem puniendi ſint morte æterna.

8. § *Altera capitis pars eſt adhortatio ad obſervationem mandatorum Dei, ac potiſſimum dilectionis mutuæ. Primum argumentum petitur à promiſſione exauditionis.*

Verſ. VII: *Si manſeritis in me, & verba mea manſerint in vobis: quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Primum videndum, quibus, ſive qua conditione fiat promiſſio. Deinde quid promittatur, ſive quomodo promiſſio ſit intelligenda. In iis, quibus promiſſio fit, exigitur, ut maneant in Chriſto, nempe fide, & obediendi propoſito: item ut verba ſive doctrina Chriſti maneat in ipſis; puta non ſolum quod ad notitiam, ſed etiam ſecundum affectum, quem ſubjiciant Dei mandatis. Promittitur autem impetratio omnium, quæ petierint: puta quæ petierint ad Dei gloriam.

9. §. *Deinde altera, imo gemina adfertur cauſſa; cur debeant obſervare verba, ſive mandata Chriſti Videlicet quia inde gloria Dei augebitur, & cunctis apparebit, eos eſſe genuinos Chriſti diſcipulos.*

Verba Chriſti ſunt verſ. VIII: *In hoc glorificatus eſt pater meus, ut fructum multum feratis, & efficiamini diſcipuli mei.* Græce eſt ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη, *in hoc inclaruit*, pro *inclareſcet*. Sæpe aoriſtus pro futuro, aut præſenti. De quo diximus in Grammaticis Inſtitutionibus. ἵνα videtur hic non tam finem ſignare, qui per UT exprimitur: quam conditionem, quæ effertur per SI. Sententia eſt, Si homines videant, vos non ſolum nomine, ac profeſſione, ſed opere etiam, eſſe diſcipulos Chriſti.

10. §. *Tertium argumentum, quo hortetur Chriſtus ad mutuam dilectionem, deſumit à ſuæ dilectionis exemplo.*

Verſ. IX, & X: *Sicut dilexit me Pater, ita & ego dilexi vos: manete in dilectione mea.* Sic vertit Eraſmus. Sed illud, *ita*, potius ante *manete* reponendum, *hoc pacto: Sicut dilexit me Pater, & ego diligo vos: ita & vos manete in dilectione mea*; h. e. mei. Geminum igitur, & Patris, & Filii, exemplum proponitur ad imitandum. Atque ita & illuſtriſſimus Grotius accepit. Sequitur deinde: *Si præcepta mea ſervaveritis: manebitis in dilectione mea: ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus dilectione.* Sententia eſt: Vidiſtis, qualis fuerit Patris erga me dilectio, atque ut ego viciſſim oſtenderim dilectionem meam mandata ejus obſervando. Vidiſtis etiam, quanta fuerit in me dilectio veſtri. Vos itidem perſiſtite in dilectione mei, & præſtate, quæ præcepi. Priora verba ſimilia ſunt iſtis Ioan. XIV. 31: *Ut norit mundus, à me diligi Patrem; prout Pater mihi mandavit, ita facio.*

11. §. *Quartum argumentum, cur diſcipulos adhortetur ad dilectionem mutuam, petitur a fine eo, quod, quo gaudio Chriſtus gauderet in dilectione Patris, eodem diſcipuli gaviſuri ſint. Atque hoc ex parte completum fuit à reſurrectione Chriſti, & adſcenſione ejus: perfectiſſime vero implebitur à reſurrectione univerſali.*

Chriſti verba ſunt hæc verſ. XI: *Hæc locutus ſum vobis, ut gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur.* Græce eſt, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ. *Gaudium meum*, pro, *gaudium propter me.* Καὶ ἡ χαρὰ ἡ ὑμῶν πληρωθῇ. Quo ſignificat, verba hæc ſua iſtoc tempore quidem non ita gignere ſolatium: ſed magno gaudio fore ubi Chriſtum viderint à reſurrectione: majori, ubi conſpexerint cælos petentem: maximo, cum ſecum in cæleſtia eos transferet gaudia.

12. §. *Quia vero hoc gaudium mentis ſpirituale naſcitur ex obſervatione mandatorum Chriſti, ſubjicit, mandatum ſuum conſiſtere in eo, ut ſe mutuo diligant; ac ut eos magis ad dilectionem hanc accendat, provocat eos exemplo ſuo, etiam vitam impenſuri pro amicis. quo in hominibus nullus eſt luculentior caritatis gradus.*

Audiamus magiſtrum verſ. XII, & XIII: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos: Majorem hac dilectionem nemo habet* (quam) *ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.*

13. §. *Ac quoniam proxime diſcipulos ſuos vocarat amicos: addit, tum vere eos fore amicos, ſi ſervent mandata, manendo in dilectione ejus. Addit quoque, licet revera ſervi forent, (unde ſuperius illud,* non eſſe ſervum majorem domino) *non tamen ſe eos* ſervos *vocitare, quia non habeat eos ut ſervos, ſed ut amicos. Nam cum ſervi veri non ſoleant eſſe gnari, quid occulti agitet conſilii dominus; ſed contenti ſint exſequi ea, quæ is juſſerit; contra ſe omnem iis expoſuiſſe voluntatem Patris cæleſtis.*

Ponam de eo ipſius Chriſti verba, verſ. XIV, & XV: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis. Iam non dico vos ſervos, quia ſervus neſcit, quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.*

14. §. *Atque ut magis liqueat de caritatis hujus dignatione; addit, non ſe ab iis electum, ſed eos à ſe electos; idque duplici fine; uno, ut fructum poßent proferre, ad utilitatem ſui, & gloriam Dei; altero, ut quaecunque ſalutaria ſibi poſcerent à Deo, ea impetrarent. Hinc univerſe concludit praecepto breviſſimo, ac ſuaviſſimo, ut ſe invicem diligerent.*

Verſ. xvi, & xvii: *Non vos me elegiſtis; ſed ego elegi vos, & poſui vos, ut eatis, & fructum adferatis, & fructus veſter maneat, ut quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.* Commode vero capiendum, quod hic audimus dicentem: *Omnia, quæ audivi à Patre meo, nota feci vobis.* Intelligendum enim de iis ſolum, quæ in carne mortali juſſus eſſet eos edocere. Qualia ſunt illa, quod reſurrecturus à mortuis, adſcenſurus in cælos, miſſurus Spiritum S. Adhæc de gentium vocatione, judicio univerſali, & vita æterna. Alioquin pugnet cum eo, quod dicet poſtea, *Multa habeo vobis dicere; ſed nunc non poteſtis portare.* Qualia fuere, inter alia, de regno ſuo ſpirituali, & de ceſſatione legis Moſaicæ. Atque hactenus de ſecunda parte hujus capitis: quæ præcipue obſervationem mandatorum, ac potiſſimum dilectionis mutuæ.

15. §. *Tertia capitis parte à dilectione mutua tranſit ad odium mundi: idque commode omnino, quia mutua dilectione odium mundi exſuperandum eſt; non vero ob odium mundi ab amore Chriſti recedendum. Ac primum quidem conſolationis argumentum petit ab exemplo ſuo. Quis vero fidelis nolit in omnibus fieri ſimilis Chriſto?*

Verſ. xviii: *Si mundus vos odit, ſcitote, quia me priorem vobis odit.* Ubi Græce, πρῶτον ὑμῶν. Quod non ſolum interpretari poſſumus, *priorem vobis*; hoc eſt, ante vos: ſed etiam *primum veſtri*, hoc eſt, doctorem veſtrum, ac dominum. Quam interpretationem amplexus eſt Cajetanus, ac fortaſſe etiam Cyrillus: & videri poſſunt favere verba verſ. xx; quæ mox adſeram. Simplicius tamen dixeris, πρῶτον ſumi pro πρότερον, ut ſententia ſit, *antequam vos*: quomodo & Syrus interpres accepit.

16 §. *Alterum argumentum eſt à cauſſa ejuſce odii. Ea eſt, quod mundus non poſſit non odiſſe, quos Chriſtus à mundo ſecreviſſet.*

Verba Chriſti ſunt verſ. xix: *Si de mundo fuiſſetis, mundus, quod ſuum erat, diligeret: quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Non videtur hic loqui de electione, qua Pater ab æterno eos prædeſtinaſſet ad vitam æternam: ſed qua Chriſtus in terris eos deſtinaſſet muneri Apoſtolico, ac mundi converſioni. Quemadmodum neque II Mac. ab. I. 25, cum Deus dicitur Patres elegiſſe, & ſanctificaſſe, id ita accipi debet, quaſi ſingulos deſtinaſſet ad ſalutem æternam: multi enim fuere Abrahæ filii ſolum ſecundum carnem: ſed ſignificatur, Deum Iſraelitas è mundi colluvie ſelegiſſe, ſibique conſecraſſe, ut populum peculiarem: quem propterea ingentibus beneficiis, præ reliquis gentibus, affecerit. Sententia igitur Chriſti videtur, etſi futuri ſint mundo exoſi, non propterea animum abjicere debere, ſed cogitandum iis eſſe, hoc ſe odium ſuſtinere quia Chriſtus ad hoc eos ſecreverit è mundo, ut ſui eſſent diſcipuli; quo honore iis ſit gaudendum: tum etiam non poſſe aliter eſſe, quin eos oderit mundus, cum ſimile capiatur ſimili; Apoſtoli autem ſint diſſimiles mundanis. Atque hæc lucem capiunt ex iis, quæ de ſimilitudine, nunc amorem, nunc odium pariente, dicebamus in Oratoriis Inſtitutionibus lib. II. cap. IV. ſect. IV.

17. §. *Tertium argumentum ſumitur à proverbiali γνώμῃ; non eſſe ſervum majorem domino.*

Verba ſunt verſ. xx: *Mementote ſermonis mei, quem ego dixi vobis: Non eſt ſervus major domino ſuo. Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur: ſi ſermonem meum ſervaverunt, & veſtrum ſervabunt.* Proverbiali huic ſententiæ ſimile eſt iſtoc Matth. x, 24: *Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, nec ſervus ſupra dominum ſuum.* Neque hic conſiſtit intra odium, ſed de perſecutione addit, odii effectu. Nam quem quiſque odit, periiſſe expetit. Qua de re dictum nobis in Oratoriis Inſtitut. lib. II. cap. V. ſect. I. Denique ſubjungit, non expectandum iis eſſe, ut cum contempſerint ſermonem Chriſti, non etiam diſcipulorum ſermonem aſpernentur.

18 §. *Quartum eſt argumentum ab odii, & perſecutionis cauſſa. Ea dicitur eſſe odium Chriſti.*

Verſ. xxi: *Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum.* Hoc eſt, odio mei, ſive propter me, ἕνεκεν ἐμοῦ, ut pro eo eſt Matth. v. 11. Nomen alicujus, pro aliquo: ut *nomen Romanum, Thebanum, agelli*, pro *Romani, Thebani, agellus*; ut diximus in Oratoriis Inſtit. lib. IV. cap. VII. ſect. XI. Ac alibi item adducimus hoc è Catonis diſtichis, *inimici nomen amici*, h. e. inimicus amicus, φίλος ἄφιλος. Porro non putandum, leve adferre ſolatium, quod eſſent hæc perpeſſuri propter Chriſtum. Nam quia ſcirent hoc ſcire Chriſtum, eo ſcire etiam poterant, Chriſtum iis fore auxilio, qui amore ejus hæc tolerarent: præſertim qui hoc eſſet pollicitus: uti & poſtea præſtitit: cujus rei illuſtre in Petro, carcere per Angelum educto, exemplum refertur Act. v.

19. § *Cur autem oderint Chriſtum, ratio adfertur, ignorantia ejus, qui miſerat Chriſtum.*

Ibid. *quia neſciunt eum, qui me miſit.* Quaſi dicat, præ ambitione, & aliis carnis affectibus, ita ſunt excæcati, ut non attendant ad Patrem, à quo miſſus ſum in mundum.

20 §. *Ac quam fœdum ignorantia hæc peccatum ſit, oſtendit eo, quod Chriſtus ad eos venerit, mandatum Patris illis enarrarit, prophetarum teſtimoniis, ac miraculis firmarit. Abſque iis foret, negat, pro peccato fuiſſe habendum, quod neſcirent, à quo miſſus foret.*

Verſ. xxii: *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem non habent, quod prætexant peccato ſuo.* Non negat, ſi non eſſent veritatem à Chriſto ipſo edocti, nihilominus peccatum habituros: ſed negat, hoc peccatis tum fuiſſe accenſendum, quod non crederent Patri, ac Chriſto. Nunc contra turpi adeo inſcitiæ πρόσχημα vel colorem nullum poſſe invenire.

21. § *Quintum eſt ab odii hujus fœditate: quod bifariam comprobat. Prius ex eo, quod non Chriſtum modo oderint: ſed pariter Patrem, qui eum miſit. Alterum eo, quod miraculis tam illuſtribus aliud potuerint edoceri.*

Audiamus Scripturæ verba verſ. xxiii, & xxiv: *Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt me, & patrem meum.* Nimirum cum viderint, & audierint Chriſtum; proprie ſunt & odiſſe dicendi. Sed proprie non oderant Patrem: verum improprie, quatenus ille in ſuam tendere contumeliam judicaret, quicquid contumeliæ fieret Filio, etiam à ſe ignorantibus, dummodo & enarrando doctrinam, & firmando eam miraculis, veritatem aperte eſſent edocti, quam per malitiam rejeciſſent. Similia habemus,

Digitized by Google

bemus, cum alibi, tam Matth. xxv: ubi Rex dicitur benedictis dicturus, ſe ab iis paſtum, viſitatum, veſtitum: eos vero reſponſuros, nihil horum à ſe factum: ſed Regem ſic verba ſua interpretaturum, ſe ſibi facta cenſere, quæ minimis fratrum feciſſent. Adi & 1 Sam. x. 19.

22. §. *Addit deinde ſermoni ſuo pondus ex eo, quod jam olim typum hujuſce rei cernere fuerit in Davide.*

Verſ. xxv: *Sed, ut compleatur ſermo, qui in Lege eorum ſcriptus eſt, Odio habuerunt me gratis.* Verba ſunt è Pſalm. xxxiv, ſive xxxv. 19. Poſt SED κατ' ἔλλειψιν deſideratur, *hæc acciderunt.* Particula UT hic, ut paſſim alibi, non finem ſignificat; ſed eventum. Cum dicitur IMPLETUM in Chriſto, non ſignatur prophetia aliqua: ſed id quod τυπικῶς præceſſerat in Davide, id ἀκριβῶς, ſive eminentiori ſenſu eveniſſe in Chriſto. Atque ita capiendum ſæpius, quando, quod antea adumbratum, ἐν πληρώματι factum ab Euangeliſtis narratur. Quod non attenderunt veteres Iudæi, & horum exemplo Celſus, Iulianus, Porphyrius, cum veritatem Scripturæ oppugnarent. Per LEGEM non intelligitur Lex Moſaica; ſed univerſa Sacra Scriptura; qualis tum exſtaret: uti etiam ſumitur Joan. x. 34. & 1 Corinth. xiv. 21. ubi ex Lege citatur, quod legitur apud Propheten Ieſaiam. Similiter enim, quod hic memoratur, eſt ex Pſalmo xxxiv, ſive xxxv. 19. GRATIS ponitur, pro immerito. Hebraice eſt חנם hinnam, quod οἱ ἑβδομήκοντα nunc δωρεὰν vertunt, ut hoc loco: nunc ἀδίκως, ut Proverb. 1. 11. 17. Similiter 1 Sam. xix. 5. Ionathas Sauli ait: *Quare peccares contra ſanguinem innoxium, morte afficiendo Davidem gratis?* Ubi Hebraice itidem eſt חנם.

23 §. *Sextum eſt argumentum à duplici teſtimonio adverſus iniquum hoſtile odium. Prius eſt Spiritus paracleti, quem miſſurus eſſet.*

Verſ. xxvi: *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Ubi primo videndum quis mittendus. Is eſt Spiritus Παράκλητος. quomodo vocatur, quia cauſſam agit Chriſti, ac noſtram, ut antea dictum. Deinde quis miſſurus, & unde miſſurus. Miſſurus eſt Chriſtus, idque à Patre, è quo procedit. Denique dicitur, quid is facturus. Nempe teſtimonium Chriſto perhibebit: quod certiſſimum erit, quia dicitur *Spiritus veritatis*, &, *à Patre procedit.* Ut ſi angelis ſit credendum, multo magis fides habenda ſit Spiritui Sancto, qui non eſt ſpiritus creatus, ſed, ut Athenagoras appellat, ἀπόῤῥοια τοῦ Θεοῦ, *tertium numen divinitatis, tertium numen majeſtatis*; ut Tertullianus loquitor adverſus Praxeam.

24 §. *Alterum teſtimonium eſt ipſorum Apoſtolorum; quibuſcum, ex quo cœpiſſet prædicare, ſemper eſſet converſatus: ut omnium, quæ vidiſſent, & ex eo audiſſent, teſtes eſſent certiſſimi.*

Verſ. xxvii: *Et vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis.* Græce eſt, μαρτυρεῖτε, *teſtes eſtis*; ut vertit Eraſmus. Sed recte vulgatus, *perhibebitis*: quia μαρτυρεῖτε per enallagen temporis ponitur pro μαρτυρήσετε. Eo autem dicuntur teſtes fore idonei, quia ſecum fuerint ἀπ' ἀρχῆς, *ab initio*: nempe prædicationis Euangelicæ, ſive ex quo exercere munus ſuum cœpiſſet. Atque hactenus ea ſermonis Chriſti pars, quam exhibet Johannes cap. xv.

CAP. XVIII.

De ſermonis ejuſdem, ſive in cœnaculo, ſive in via habiti, parte altera, quæ refertur Joan. cap. xvi.

1. §. PRogreditur Chriſtus cap. xvi in ſermonem, qui inſtitutionem Cœnæ, poſtquam jam ſurrexiſſent, excepit: ſive ubi exierant, videlicet in via, habitus ſit; ſeu antea, in cœnaculo, factus ſit.

Poſterius præferebamus ſuperius. Sed de eo contendere nolumus cum quoquam.

2. §. *Quatuor vero ea ſermonis parte facit. Primum diſcipulis prædicit adverſa, quæ obventura eſſent à diſceſſu ſuo. Ubi initio aperit, cur tam multa hactenus adduxerit de malis, quæ diſcipulos manerent. Atque ait, hoc ideo à ſe factum, non ut mœſtiores reddat; ſed quo minus offendantur, ubi in hæc inciderint.*

Nam quod dici ſolet, Tela prævisa minus feriunt. Verba ſunt verſ. 1: *Hæc locutus ſum vobis, ut non ſcandalizemini.* Ubi HÆC non refertur ad id, quod proxime anteceſſerat de teſtimonio Spiritus S. & Apoſtolorum: quamquam ſic Auguſtinus, & Euthymius, cepere; imo, ut Janſenius obſervat, etiam id voluiſſe videtur Officium Romanum, in Dominica, quæ Pentecoſten præcedit. Sed omnino referri convenit ad ea, quæ iſtis præmiſſa fuere de odio, ac perſecutione.

3 §. *Ejuſce odii duos ſubjungit effectus: prior eſt, quod eos forent relegaturi à cœtu ſuo, qui συναγωγὴ dicebatur.*

Verſ. 11: Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς. Pro quo Luc. vi. 22. ἀφορίσωσιν ὑμᾶς. Erat hoc pœnæ genus, quo quis à ſacris arcebatur. Atque hoc uſi ſunt Iudæi erga confitentes Chriſtum, ante reſurrectionem ejus. Sed à reſurrectione, poſtquam etiam doceretur legis Moſaicæ antiquatio, acceſſit Maranatha, ſive ἀνάθεμα: tanquam non adverſus lapſos, ſed fidei deſertores, eoque dignos, qui diris devoveantur. Imitati ſunt Chriſtiani; quibus pœna levior, abſtentio. Hac à Cœna arcebantur ad tempus præfinitum. Gravior autem erat ἀνάθεμα, cum ſine ulla temporis præfinitione abſcinderentur. Sic tamen ut is, qui pœnitentia duceretur, non ſemper à ſacris excluderetur, præſertim in vitæ extremis. Quamquam vero primis Eccleſiæ temporibus, cum vigeret donum diſcernendi ſpiritus, facilius erat dijudicare animos humanos, atque exinde ſtatuere de pœna: non tamen poſtmodo ceſſare omnino hæc pœnæ genera debuerunt: quandoquidem diſciplina in Eccleſia eſt neceſſaria, & judicium ex magnitudine criminis, & contumacia hominis, fieri poſſit. Vide, quæ tota hac de re pereruditè ſcripta Illuſtriſſimo viro, Hugoni Grotio, in Lucæ vi. 22.

4 § *Alter effectus eſt, quod operam ſint daturi, ut auferant vitam, & in ſcelerata hac mente ita ſibi placituri, ut videantur ſibi gratum Deo cultum præſtare.*

Eodem verſ. 11: *Sed veniet hora ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, obſequium ſe præſtare Deo.* Ubi SED (Gr. ἀλλ') non tam particula eſt adverſativa, quam adfirmandi vel intendendi: q. d. *quin*, vel *imo*. Ubi vulgatus habet *obſequium*, Græce eſt λατρείαν, quod Eraſmus reddidit *cultum.* Sententia eſt, credent ſe ſacrificium Domino offerre. Sic Paulus, quando, ut eſt Gal. 1. 13. καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν, ſe mirifice placere Deo credebat,

a Supra modum perſequetur Eccleſiam Dei, ac depopularetur eam.

bat, tanquam, ut mox ſubdit ipſe, περισσοτέρως ζηλωτὴν ὑπάρχοντα τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων *b*. Atque idem de Iudæis ſic loquitur Rom. x, 2: Μαρτυρῶ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. *Teſtimonium illis perhibeo, quod ſtudium Dei habeut, ſed non ſecundum ſcientiam.*

a Vehementius traditionum paternarum ſtudioſum.

5. § *Tanti odii adfertur cauſſa, quod neque Patrem, neque Chriſtum norint.*

Verſ. III: *Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.* Quaſi dicat, neſciunt, quam Pater ſit φιλάνθρωπος, ac quanto majoris faciat pectus purum, quam ritus univerſos.

6. §. *Deinde exponitur, cur ea mala hac ultima concione prædicat diſcipulis, antea vero de iis ſiluerit. Nempe nunc ſe ea ait exponere, ut recordarentur dictorum quando contingent: at reticuiſſe antea, quia dum ſecum haberent Chriſtum, nihil magnopere attinere ea ſcire: ſed nunc ſcito iis eſſe opus, quando quidem ſuus diſceſſus inſtaret.*

Verſ. IV, & V: *Sed hæc locutus ſum vobis, ut cum venerit tempus illud, reminiſcamini eorum, quæ ego dixerim vobis. Hæc autem vobis initio non dixi, quia vobiſcum eram. Nunc autem vado ad eum, qui miſit me.*

7. §. *Hinc accedit ad partem capitis alteram: qua Chriſtus ſtudet mederi eorum mœrori. Ac primum ſignificat, unde eorum mœror ſit: nempe ab ſermone de diſceſſu ſuo.*

Verſ. V, & VI: *Nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum.* Inquiat aliquis, Petrum dixiſſe antea, *Domine, quo vadis?* Thomæ etiam verba fuiſſe: *Domine, neſcimus, quo vadis: & quomodo poſſumus viam ſcire?* Verum non hæc Chriſto exciderant: ſed voluit, ut, ſe jamjam abitum parante, more amantium inſtantius id rogarent, quo ſibi ſic occaſio daretur planius, pleniusque iſtoc eos edocendi. Dolebat, mœſtitia præpeditos uſque adeo eos diſtinere, ut, hac ſola præpediti, tam cito deſiſterent ab inquirendo, quod palmarium nunc erat rogare: ut quo non aliud utilius eſſet tantæ eorum mœſtitudini medendo. Ipſe igitur novam præbet occaſionem denuo cogitandi de priori quæſtione: quo ea perſpecta dolorem exueterit conceptum è diſceſſu ſuo.

8. §. *Exinde ſolatur eo, quod ipſis diſceſſus ille ſit ſalutaris: quia, abſque eo foret, non poſſet illis mittere Paracletum.*

Verſ. VII: *Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego vadam. Si enim ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos.* Ubi quod ait, ſe dicere veritatem, tum attentionem parat, tum fidem conciliat: cur ſubjicit, quam utile ſit, ſe cælos petere, quia antea non poſſit mittere Spiritum ſanctum.

9. §. *Hujuſce Paracleti effectus adfertur triplex. Primus eſt ratione mundi; alter ratione Apoſtolorum; tertius ratione ipſius Chriſti. Primus ille tria itidem continet. Nam mundum arguet de tribus. Ex quibus principe loco ponitur illud de peccato; puta quod noluerit Chriſto credere.*

Verſ. VIII, & IX: *Et cum venerit ille Paracletus, arguet mundum, de peccato, & de juſtitia, & de judicio. De peccato quidem, quia non credunt in me.* Q. d. Tum apparebit, me eſſe prophetam illum, de quo ſic Deus Deuteronomii XVIII. 18, 19. *Prophetam ſuſcitabo ei de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, non audierit, ego ultor exiſtam.* Ubi *verba ponam in ore ejus*, valet, per eum loquar, ſive, is voluntatis erit meæ interpres. Quod addit Deus, ſe graves de eo pœnas ſumturum, qui prophetæ illi non habuerit fidem; id impletum in Hieroſolymitanæ Urbis excidio: quod ſupplicium in ſe fuit horrendum, ac totum perſonuit terrarum orbem.

10. §. *Proximum eſt, quod Spiritus mundum arguet de juſtitia. Nam cum natura æqui bonique requirat, ut bonis multa mala immerito perpeſſis bene tandem ſit, hoc in Chriſto etiam relucebit, quem Deus mundo huic eripiet, ne amplius conſpiciatur, & in cælis imperii gloriaque ſua participem faciet.*

Verſ. X: *De juſtitia vero, quia ad Patrem vado, & poſthac non videbitis me.* In hoc Spiritus effectu conſiderandum, quid arguat, & quo arguat. Juſtitia arguet: nempe illa retributiva: de qua II Theſſ. 1. 5: *In exemplum* (ſive documentum) *juſti judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.* Nam ſi juſtum eſt, ut Deus pios, propter Deum paſſos, dignetur regno ſuo: juſtum etiam ſit, ut Chriſtum recipiat in regnum ſuum, eique donet nomen ſupra omne nomen. Id, quo arguet, eſt Chriſti aſſumtio in cœlos: ubi non ultra obnoxius ſit injuriis, ac contumeliis, ſed de victis hoſtibus triumphet.

11. §. *Tertium, de quo Spiritus arguet, judicium eſt: quo diabolus, qui cauſſa fuit, cur Chriſtus adjudicaretur morti, ipſe regno ſuo exutus, adjudicabitur igni æterno.*

Verſ. XI: *De judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus eſt.* Quicum optime convenit illud Ioan. XII. 31: *Nunc judicium eſt mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Hoc eſt, diabolus, qui per idololatriam, & omnis generis vitia, toto pene orbe, quaſi Deo excluſo, imperium obtinebat, (unde & *Deus hujus ſeculi*, ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, appellatur à Paulo *a*) is nunc hoc regno ſuo ſpoliabitur, mundusque vindicabitur in libertatem. *a* 2 Cor. 4. 4.

12. §. *Altera paracleti utilitas eſt, quod diſcipuli, multorum adeo ignari, (quæ Chriſtus, magiſter optimus, eo noluit illis exponere, quoniam necdum horum capaces ſciret) iſta tunc docebuntur à paracleto, ſpiritu veritatis: ut qui ſolus vere edoceat doctrinam ſalutarem, nec aliud loquatur, hominique inſpiret, quam quod à Patre, ac Filio, accepit; qui etiam iis ſit annuntiaturus tum particulatim de certis hominibus, tum univerſe de mundo, Judæis, ac Eccleſiæ ſtatu.*

Verſ. XII, & XIII: *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare nunc. Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemet ipſo; ſed quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis.* Poſtrema verba pertinent ad ſpiritum propheticum: de quo Act. XIII. 1. & Epheſ. IV. 11. Sic Agabus prædixit famem ſub Claudio Cæſ. futuram: Act. XI. 28. item Paulum Romæ vinciendum. Act. XXI. Extremis temporibus multos à fide defecturos, multorumque impietatem, prædicit Spiritus I Tim. IV. 1. & II Tim. III. 2. Mortem ſuam inſtare prædicit Petrus epiſt. ſecunda. 1. 14. Mitto Apocalypſin pene univerſam.

13. §. *Uti-*

13. § *Utilitas tertia paracleti redit ad Chriſtum, quem illa futurorum prædictio, de qua proxime eſt locutus, clarum reddet ac glorioſum. Siquidem Spiritus ille doctrinam ſuam dicitur accepturus à Chriſto: non quaſi non accepturus à Patre, ſed quia omnia Patris etiam ſint filii: ut quæ Eccleſia prædicet, ſit hauſurus de communibus archivis.*

Verſ. xiv, & xv: *Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi vobis, quod de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Ubi videmus, Chriſtum ſtatui tanquam alterum dominum: Spiritum S. tanquam utriuſque œconomum, ſive diſpenſatorem. Qua mente etiam capere oportet illa Tertulliani, quando Spiritum S. vocat *villicum Patris, vicarium Chriſti.*

14. §. *Tertia capitis parte tranſit Chriſtus ad ſolatium aliud, nempe à reditu ſuo, poſt puſillum, quaſi tridui tempus, futuro: quia tunc iterum alter alterum viſurus.*

Verba Chriſti ſunt verſ. xvi: *Puſillum, & non videbitis me, & iterum puſillum, & videbitis me; quia ego vado ad Patrem.*

15. § *Verum diſcipuli, partim ob mœrorem, qui totos occuparat, partim ob tam inopinata, quæ audirent, non capiebant, quæ Chriſtus diceret.*

Etiam poterant putare, in ejus verbis eſſe ἀντιλογίαν. Quaſi dicerent, ut eſt apud Chryſoſtomum: *Si te videbimus, quomodo abis? Si autem abis, quomodo videbimus?*

16. § *Quare inter ſe conferre capita, & colloqui cœperunt. Nec tamen, multorum more, aſpernati ſunt, quæ ignorarent; nec ſuperbe ſimularunt ſe ſcire, quæ neſcierunt, ſed ingenue inſcitiam fatebantur.*

Verſ. xvii, & xviii: *Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis etiam inter ſe: Quid eſt hoc, quod dicit nobis: Puſillum, & non videbitis me; & rurſum puſillum, & videbitis me? &, Quia ego vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid eſt hoc, quod dicit, Puſillum? Neſcimus, quid loquatur.* Ubi cum legimus, *Dixerunt ex diſcipulis,* εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν, intelligitur τινὲς, *aliqui.* quod prætetit vulgatus; ſed Eraſmus expreſſit. Similiter Matth. xxiii. 34. ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε. Pro αὐτῶν τινας, *illorum aliquot.* Ac ſimiliter in iis, quæ ſequuntur: ac ſæpius alibi. Additur, πρὸς ἀλλήλους, *inter ſe*, quia ſic muſſitatunt, ut non potuerint exaudiri à Chriſto. Hinc mirari ſe oſtendunt, quod diceret, ſe jam vadere ad Patrem, & puſillum duntaxat cum iis fore. Hoc enim eſt, quod non caperent, minuto adeo ſpacio ſecum fore.

17. §. *Chriſtus partim exteriori ſigno, quod diſcipuli capita collimarent; partim etiam ſpiritu divino edoctus; non putavit, ſibi ceſſandum, donec rogaretur; ſed, boni fungens magiſtri officio, prior interrogando occupat: ac continuo eos ſolatur eo, quod licet ex paſſione, ac morte ſua, magnum ſint percepturi luctum, mundo interim gaudente; mox tamen eorum triſtitia ſit convertenda in lætitiam; ut ſimile hic ſit futurum, ac in muliere pariente, quæ in partu quidem ingentem ſuſtinet acerbitatem, ac cruciatum; ſed, ubi prole feliciter fuerit aucta, abſterſo omni dolore, magnum concipit gaudium.*

Hæc mens verſ. xix, xx, xxi, xxii. Verba ſunt: *Cognovit autem Jeſus, quod vellent ipſum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos, quod dixi; Puſillum, & non videtis me, & iterum puſillum, & videtis me.* Ubi, *non videtis me*, ait, pro *non videbitis me*: præſens pro futuro, ut ſæpe. Hinc ſequitur: *Amen, amen, dico vobis, plorabitis, & lamentabimini vos.* Dolorem enim ſignat, quando cernent Chriſtum capi, capto à militibus illudi, illuſum crucifigi, mox mori, & ſepeliri. Addit, *Mundus contra gaudebit.* Præcipue Phariſæi; qui de Chriſto devicto quaſi triumphabunt. Sed ſolatur continuo verbis hiſce: *Vos autem contriſtabimini; ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.* Atque hunc diſcipulorum dolorem, ac lætitiam, illuſtrat ſimilitudine peraccommodata. Ejus prior pars eſt: *Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit anxietatis, propterea, quod gaudeat, hominem eſſe natum in mundo.* Hoc eſt, quia auxerit genus humanum. Atque hæc eſt πρότασις, quæ indicari ſolet per particulam *veluti, quemadmodum*, aut ſimilem. Sequitur ἀπόδοσις, cujus nota fere eſt, *ſic, ſimiliter*, aut ejus generis particula. Ea hujuſmodi eſt: *Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis: ſed iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis.* Græcè eſt, χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει, *gaudium nemo tollit.* pro αἴρει, *tollet.* Dixeris, etiam conſpecto iterum Chriſto, inque cælos evecto, ſæpe ob perſecutiones magno in dolore fuiſſe diſcipulos. Verum ut tum magno fuerint in mœrore verſari: cauſſa tamen gaudii permanſit; quia ſcirent, Chriſtum non iterum moriturum, ſed jam ſedere ad dexteram Patris, atque ibidem ſibi ab eo habitaculum eſſe deſtinatum.

18. § *Felicitatem læti illius temporis, quo gaviſuri ſint conſpecto iterum Chriſto, etiam poſtquam denuo fuerit ſublatus, eo commonſtrat, quod qui antea ſolerent, quotieſcunque aliquid adverſi, vel periculi, incideret, ad Chriſtum ſe recipere, ac ſuis eum precibus ſollicitare: hi deinceps non eſſent rogaturi Chriſtum, ſed Patrem, quem in nomine Chriſti rogantes, impetrarent, quod rogaſſent.*

Verſ. xxiii, & xxiv: *Et in illo die me non interrogabitis quicquam. Amen amen dico vobis, quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petiſtis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium veſtrum ſit plenum.* Ubi duo præcipue dicit Chriſtus. Primum, non amplius ſe præſentem rogatum ab iis iri, uti ſolet. Nam dum Chriſtum haberent ſecum, in adverſis omnibus, atque adeo periculis, continuo ad illum confugiebant, eumque precibus ſitis ſollicitabant. Ut Matth. viii. 25. cum tempeſtate coorta aiunt; *Domine, ſerva nos, perimus.* Et, quantum tribuerint præſentiæ Dominicæ, arguit illud Mariæ, & Marthæ: *Domine, ſi fuiſſes hic, frater noſter non eſſet mortuus.* Cum vero hic de precibus ſit locus, liquet, non adverſari huic dicto Chriſti, quod diſcipuli à reſurrectione rogarint Chriſtum, an eo tempore reſtituendum eſſet regnum Iſrael: & multa etiam alia de Scripturis inquiſiviſſe, credibile eſt. Quod movit B. Auguſtinum, ut, quod Chriſtus ait, non rogandum ſe amplius, id intelligi dixerit oportere de tempore à reſurrectione univerſali. quando plenum erit gaudium, nec quoquam rogato opus fore, contra quam erat, dum in terris Apoſtoli degerent; præſertim antequam Chriſtus vaderet ad Patrem, nec accepiſſent Spiritum S. Nempe non attendit ſatis ſanctiſſimus ille Hipponenſis Pontifex, vocem ἐρωτᾷν hic ſumi non pro interrogare, ſed pro orare: quo de Latiniſmo ſuperius dicebam. Et hæc de primo. Alterum tria comprehendit, quem rogaturi, & in cujus nomine, & qua fiducia, Chriſto ablato, rogaturi dicantur Patrem: idque in ſuo nomine: precando nimirum, ut

exau-

exaudiantur, non tam ob patres, Abrahamum, Iſaacum, Jacobum, vel etiam ob Davidem, uti ſub veteri fœdere precari ſolent: ſed per, & propter Jeſum Chriſtum: quæ nova erat precandi forma. Quanta autem fiducia ſint precaturi, aperit, cum addit, eos certo impetraturos, quæ Patrem in ſuo nomine rogarint. Puta omnia Deo glorioſa, ſibique ſalutaria: non ſi potentiam, honorem, opes, expoſcant: imo ne quidem, ſi citra conditionem rogent malis præſentibus liberari: ſed neque ſi vel ſalutaria aliis rogent; quandoquidem, pro quibus rogant, ſæpenumero indigni ſunt ſpiritualis gratiæ donis: in cujusmodi etiam cum hac conditione poſcendum, ſi ita ferat Domini voluntas. Occulta enim divini judicii quis novit? Nec dubium, quin Deo grata ſit ejuſmodi pro peccatoribus oratio; utcumque non ſemper piorum exaudiat preces, ne quidem pro converſione malorum liberorum orantes. Nempe precum talium fructus quando non percipitur ab iis, pro quibus funduntur, ad ipſos tamen precantes redit. Quo pertinet illud Chriſti Matth. x, & Luc. x: *Et ſi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra. ſin autem, ad vos revertetur.* Quod vero hic dicebamus, novam dari formulam precandi, id firmatur, quando ſubjungit Chriſtus, hactenus eos non eſſe precatos in nomine ſuo. Nimirum Deum hactenus rogarant, & ut propter fœdus cum Patribus initum, & ob promiſſiones populo factas ſe vellet exaudire. Sed non diſertim in nomine Chriſti: quem neſciebant eſſe *μεσίτην* inter Deum, & homines.

19 §. *Finem huic ſermoni impoſiturus, quia poterat videri pleraque obſcurius dixiſſe, non illud inficiatur Chriſtus: ſed ait, utcumque nunc multa ſic locutus ſit: inſtare tamen tempus, quo libere, aperteque ſit expoſiturus omnia.*

Verſ. xxv: *Hæc per proverbia locutus ſum vobis: veniet tempus, cum jam non per proverbia loquar; ſed palam de Patre annuntiabo vobis.* Græce eſt, Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν. Παροιμία proprie eſt allegoriæ genus: ac interdum laxe accipitur pro allegoria: imo interdum allegoriam continet nullam: qua de re diſſerimus Oratoriarum Inſtitutionum libro IV cap. XI. Hic vero loci *παροιμίας* vocabulo quilibet ſignatur ſermo figuratus, vel obſcurus. Cujuſmodi ea fuere quæ proxime Apoſtolis dicebat, necdum intelligentibus, quæ precari oporteret.

20 § *Præterea, cum antea dixiſſet, impetraturos à Patre, quicquid in nomine ſuo petierint, adjungit nunc, tantum eſſe amorem Patris erga ipſos, ut ſponte etiam, & intercedente nemine, paratus ſit eos exaudire. Quo profecto quid majori eſſe ſolatio poterat? Cur vero tam bene ſit affectus Pater erga diſcipulos, gemina ratio adfertur: quod ipſi amarint filium, & quod eum crediderint exiiſſe à Patre: ut videas, Deum, & fidem, & caritatem, amplecti.*

Verſ. xxvi, & xxvii: *In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quod ego rogaturus ſim Patrem pro vobis. Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis, quod à Deo exiverim.* Dixeris, Chriſtum negare hic, ſe pro nobis advocatum, ac deprecatorem fore: id vero obſtare iſtis epiſt. ad Hebr. IX: *Introivit in ipſum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et B. Joan. I epiſt. cap. II: *Advocatum habemus in cælis apud Deum patrem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Aliqui, ut hæc concilient, aiunt, bifariam poſſe intercedi, quaſi inter judicem iratum & reum, ac tanquam apud eum ubi ſufficiat memoria reconciliationis factæ. Chriſtum loqui de priori interceſſione, qua negat opus fore, ubi pro omnium peccatis ſatisfecerit. At in epiſtola utraque ſermonem eſſe, non de advocato, qui ſupplex in genua procumbat apud iratum: ſed in quo ſufficiat, ſi corpus vulneraque pro homine accepta ſemper coram Deo compareant. Sed hæc longius videntur quæſita: longeque ſimplicius dixeris: non hoc negare Chriſtum, ſe fore advocatum noſtrum in cælis: ſed dicere ſolum, ſe nolle nunc de iſtoc loqui: quia longe majus eſſet, quod velit ſubjicere: puta, quod tantus ſit amor Patris erga nos, ut, ſe etiam non intercedente, ultro nobis daturus ſit, quæ petimus. Tanti vero amoris erga diſcipulos ea adfertur cauſſa, quod ipſi Filium amarint, & in eum crediderint. Quod non ita capiendum, quaſi homo prior diligat Deum; ſed quia, poſtquam Deus hominem ex amore gratia ſua prævenit, atque is per Spiritus gratiam credit Deo, eumque diligit, fidem amoremque hunc hominis Deus exoſculetur, & majori novoque amore proſequatur.

21 §. *Quia vero dixerat Chriſtus, amari à Patre, poſtquam crediderint, Chriſtum exiiſſe à Patre: fidem hanc, ut rectam, tali pronunciato firmat verſ.* XXVIII: Exivi à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

Exivit à Patre, cum adſumeret naturam humanam: in mundum venit, cum naſceretur. Exivit mundo, atque ad Patrem ivit, cum à reſurrectione adſcenderet in cælos. *Iterum*, inquit, *mundum relinquo.* Πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον. ubi *πάλιν* valet *ex adverſo, e contrario.* nec enim ſecundo mundum reliquit. Sic Matth. IV. 7: *Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Πάλιν γέγραπται. Quaſi dicat, Scripturæ verbis à te adductis alia oppono, ut liqueat, non debere eum locum, quem adduxiſti, ſic accipi, uti eum capiebas. *Relinquo mundum*, ἀφίημι τὸν κόσμον, pro relinquam, uſitata temporum enallage. Sic *vado*, pro *vadam.*

22. §. *Sequitur quarta capitis pars, qua diſperſionem diſcipulorum prædicit.*

Quod fit ejuſcemodi occaſione. Cum illa Chriſtus dixiſſet, quæ diſcipuli ſe capere negarent; in his illud, *Pauliſper me non videbitis, pauliſper videbitis:* multa his ſubjecit ad eorum lucem, quæ ſolatio eſſent futura à diſceſſu ſuo: clareque addidit, ſe exiiſſe à Patre in mundum, & nunc è mundo exiturum ad Patrem. Ex eo quod ait de egreſſu è mundo ad Patrem, intelligere incipiunt diſcipuli de quali abitu ſit locutus. Chriſto igitur aiunt, nunc clare eum locutum, videreque ſe, eum eſſe omniſcium, ut qui viderit clare, quid non cepiſſent; nec opus eſſe ut rogetur de obſcuris, qui etiam, priusquam rogetur, ea enunciet: ac in hoc, ſive per hoc, quod etiam cogitationes hominum norit, ſe credere ei dicenti, quod exiiſſet à Patre. Chriſtus modeſtiæ amator unicus, qui ſciret quam infirma eſſet eorum fides, pro more & amore ſuo exiſtimavit, arrogantiam illam, vel, ſi malis, ignorantiam ſui, caſtigari oportere. Proinde eos in hanc mentem adfatur: Itane jam creditis in me? Vel potius ſine interrogandi nota: Vos quidem jam credere vos dicitis, dum omnia tuta ſunt. Qualis vero ſit iſta fides, in aperto mox erit, ubi periculum ingruet. Tum enim me capto mox diffugietis, alii alio, me relinquentes ſolum: ſolum, inquam, ſi attendam veſtri præſentiam, qui me omnes deſeretis, ſed non, ſi cogitem Patrem meum, qui mecum erit, h. e. à partibus meis ſtabit: ac quamvis ſinet me aliquantiſper male tractari, non tamen me ſolatio deſtituet: cujus præſidium mihi pluris erit, quam auxilium orbis univerſi. Verum audiamus ipſum Euangeliſtam, verſ. XXIX, & quatuor ſequentibus, loquentem. *Dicunt ei diſcipuli ejus, Ecce nunc aperte loqueris, & proverbium nullum dicis. Nunc ſcimus, quod ſcis omnia, & non opus eſt tibi, ut quis te interroget: per hoc credimus, quod à Deo exiviſti. Reſpondit eis Ieſus: Nunc creditis.*

Ecce

Google

Ecce inſtat tempus, & jam venit, ut diſpergamini unuſquiſque in ſua, meque ſolum relinquatis: & tamen non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt.

23. *Quo tandem tam longi ſermonis, ſed longe utiliſſimi, pauſa fieret, concludit orationem eo, quod cuncta hac præcipue de præſidio Paterno dixiſſet, ut confiderent in Chriſto, ac per, & propter eum, mediis in undis animis forent tranquillis: gravia quidem eſſe, quæ perpeſſuri ſint à mundo, at non tanta tamen, ut ea illos dejectura ſint de felicitate futura: quandoquidem Chriſtus ſit ille, qui devicerit mundum: quippe qui hactenus tam multa eſſet à diabolo, & inſidelibus, perpeſſus, ac jam jam per mortem crucis paſſionem ſuam eſſet conſummaturus.*

Dabo aurea Chriſti verba, quæ leguntur verſu capitis ultimo: *Hac locutus ſum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo Adflictionem habetis: ſed bono animo ſitis, ego vici mundum.* Gr. Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. Hoc eſt, jam jam devincam. Devicit Chriſtus obediendo Patri uſque ad ignominioſam mortem crucis: eoque & nobis vires peperit, quibus vincamus mundum. Eum in Chriſto vincimus, quando illi credimus. Unde apud Joannem 1 epiſt. cap. IV: *Viciſtis eum, quoniam major eſt, qui in vobis eſt, quam qui in mundo.* Ex cap. V: *Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hac eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Quis eſt, qui vincit mundum, niſi qui credit, quod Jeſus eſt filius Dei?*

CAP. XIX.

De oratione Chriſti ad Patrem, quæ refertur Joannis cap. XVII.

1. § *POſtquam Chriſtus mortem aditurus ſolatus eſt ſuos, eoſque ſalutaribus monitis inſtruxit: ferventiſſimas ad Deum preces fudit.*

CAP. XVII. I: *Hac locutus eſt Jeſus, & ſublevatis oculis in cœlum dixit, Pater* &c. Hic, dum diſcipulis adeſt, oculos in cœlum attollit. Cum ſolus vero in horto foret, in faciem procidiſſe dicitur. Prius valuit, ad mentem ipſam in cœlum attollendam. Poſterius ad magis oſtendendum animum ſupplicem ac demiſſum. Porro ſuperius jam dictum, magis mihi eorum ſententiam probari, qui longum illum ſermonem, qui eſt Joan. XV, & XVI, in via à Chriſto habitum arbitrentur. Multoque magis id cenſeo de precibus ad Patrem ſubſecutis. Planeque ſubſcribo illuſtriſſimo Hugoni Grotio, Sueonum ad Chriſtianiſſimum Regem, dum viveret, Legato, id factum videri in templi conſpectu, cum id tranſiret, & paullum ſubſiſteret. Hoc eo credibilius, quia porticus Templi ſeptentrionalis, atque orientalis, valli Cedron proxima foret: ut cognoſcere eſt è Flavio Joſepho lib. VI belli Judaici. cap. XIX.

2. §. *Ejuſce orationis partes ſunt quatuor; una, pro ſeſe; altera, pro diſcipulis; tertia, pro crediturus per eorum ſermonem: quarta, qua iterum ad Apoſtolos redit. Ac pro ſe quidem initio poſcit, ut quia hora venerit præfinita glorificationi Filii, nunc eum glorificare velit, ſive oſtendere, quis, & quantus ſit.*

Verſ. I: *Pater, venit hora: clarifica filium tuum.* Ubi per horam, quæ venerit, ſignatur tempus, quo amarus ille calix eſſet bibendus: puta cum damnandus, illudendus, cruciatus ac mors contemtiſſima ſubeunda. Hinc petit, ut quem Deus adeo per teſtimonium ſuum in Jordane, per tot miracula, & aliter, glorificaſſet, eum porro glorificaret. Quod poſtea factum: prius per prodigia in paſſione: inde per reſurrectionem: tum per adſcenſionem in cœlum: ac denique per miſſionem Spiritus Sancti: quam conſecuta eſt omnium gentium fides.

3 §. *Tum finis is ſubjungitur, quo & filius glorificet Patrem.*

Nam uti Pater glorificavit Filium, reſuſcitando eum: ita & Filius reſuſcitatus glorificavit Patrem, non modo quatenus ex Chriſti reſurrectione Patris potentia eluxit, quomodo interpretatur B. Auguſtinus: ſed etiam quia, Chriſto mittente Spiritum Sanctum, nomen Patris prædicatione Patris inclaruit per orbem univerſum.

4. § *Hinc ſubjicitur alter finis ille, ut, quemadmodum a Deo accepiſſet poteſtatem in omnes homines, ita & ipſe vitam æternam largiatur, non omnibus quidem, ſed quos ei dediſſet: hoc eſt, credentibus.*

Verſ. II: *Sicut* (καθώς, qua ratione) *dediſti ei poteſtatem omnis carnis: ut quotquot dediſti ei, det eis vitam æternam.* Ubi duo hæc diſtinguere oportet, poteſtatem, & uſum poteſtatis. Poteſtas eſt in ſervando, & damnando hominem: uſus ejus, in dando illis vitam æternam, quos Pater ſibi dediſſet.

5. §. *Proxime addit, in quo ſita ſit ea vita æterna: eaque dicitur conſiſtere in cognitione Dei, & legati ejus Jeſu Chriſti.*

Verſ. III: *Hac eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum, Deum verum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.* Ubi vitam æternam conſidera, quatenus tum hic inchoatur, tum in cælis perficitur. Intellige autem cognitionem πρακτικὴν, hoc eſt, vivam & efficacem per caritatem. Nam ut eſt 1 Ioan. II. 4: *Qui dicit, ſe noſſe Deum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt, & veritas in eo non eſt.*

6. §. *Juſtam eſſe petitionem ſuam, eoque dignam exaudiri, demonſtrat eo Chriſtus, quod jam, ſecundum Patris mandatum, nomen illius ſermone, miraculis, ac converſatione, clarum fecerit, atque illuſtre: ſic ut ſolum reſtaret, idem ut nomen nunc redderet glorioſum opere redemtionis; quam rationem jam jam erat aggreſſurus.*

Verſ. IV. *Ego te glorificavi ſuper terram, opus conſummavi, quod dediſti mihi ut facerem.* Quæ verba illuſtrat B. Polycarpus, Smyrnenſis epiſcopus, & B. Ioannis Apoſtoli diſcipulus, in Reſponſione Capitulorum: *Quomodo opus ſalutis humanæ adimpleſſe commemorat, cum necdum crucis vexillum conſcenderat? Sed definitione voluntatis, de qua cuncta veneranda paſſionis inſignia adire decreverat, jure ſe opus perfeciſſe ſignificat.* Prout è Græcis reddidit Victor, Epiſcopus Capuanus, in Catena ſua ſuper IV Evangeliſtas *a*. Vixit ille paullo ante annum quingenteſimum. *a Apud Feuardentium habet notis ad Irenæum lib. 3. cap. 3.*

7. §. *Modum addit idem, quo petat glorificari: nempe ut ea ornetur gloria, quam apud Patrem habuit ante conſtitutionem mundi. h. e. ut non merum eſſe hominem, ſed hominem deum declaretur.*

Verſ. V. *Et nunc glorifica me tu, Pater, apud temet ipſum, gloria, quam habui, prius quam hic mundus eſſet, apud te.* Placet, quod B. Auguſtinus hæc interpretabatur de gloria, quæ Chriſto fuit præparata, deſtinataque ante omnia ſecula? Quomodo Apocalypſ. XIII. 8, agnus

dicitur occiſus ab initio mundi; puta deſtinatione: quomodo item Eph. I. 4. dicitur, *Deum nos elegiſſe ante mundi conſtitutionem.* Ac firmat etiam ἀντίθεσις illa I Petri I. 20: *Qui præordinatus* (προεγνωσμένου) *quidem fuerat ante mundum conditum: manifeſtatus autem extremis temporibus propter vos.* Imo & Hebræi ſimiliter legem aiunt fuiſſe ante mundum. Nec tamen multum adverſer, ſiquis malit intelligere gloriam, quam, quatenus λόγος foret, habuit ſemper. Nempe ut poſcat Chriſtus, divinam quoque gloriam ab hominibus expoſci, quæ non relucebat clare adeo in homine ignominiæ expoſito, & mox cruci affigendo, morituro etiam, ac ſepulturæ tradendo. Magis tamen cenſeo, non tam rogare pro gloria τοῦ λόγου, quam gloria naturæ humanæ, à λόγῳ aſſumtæ: quam gloriam ſibi ab æterno deſtinatam ſciret, ſed non niſi à paſſione, ac morte, poſſe obtineri.

8. §. *Quod vero paullo ante, ad æquitatem petitionis ſuæ comprobandam, dixerat Chriſtus, ſe Patrem ſuum glorificaſſe in terris: id plenius deinceps voluit explicare. Itaque glorificationem eam exponit manifeſtationem nominis divini: hoc eſt, ſapientiæ, bonitatis, potentiæ. Quam ſe manifeſtaſſe hominibus ait; puta cum eo effectu, ut ſibi crederetur. Proque eo, quod aiebat ante, id feciſſe in terris, dicit, ſe manifeſtaſſe hominibus ex mundo univerſo electis à Patre; qui, eo trahente, credidiſſent illis, quæ juſſus erat iis tradere; qui etiam conſtanter, quæ acceperant, retinent, certi, Chriſtum à Patre exiiſſe, hoc eſt, ab eo miſſum eſſe ad mandata Patris exſequenda.*

Verſ. VI, VII, VIII: *Manifeſtavi nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo, (tui erant, & mihi eos dediſti) & ſermonem tuum ſervaverunt. Nunc cognoverunt, quod omnia, quæcunque dediſti mihi, abs te ſunt. Quia verba, quæ dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperunt; & cognoverunt vere, quia à te exivi, & crediderunt, quod tu me miſiſti.*

9 §. *Pars altera ſequitur precum Chriſti. Eadiſcipulos, quos à fide, & obſequio, proxime laudarat, commoda admodum tranſitione commendat Patri. Negat, ſe orare pro hominibus mundo immerſis: ſed rogare ait pro iis, quos Pater, cujus forent, dediſſet Filio: ut nunc non Patris ſolum, ſed & Filii forent; ut omnia paterna etiam Filii, omnia item Filii forent paterna: eoque ſe juſtius pro his rogare, quia & ſuum nomen per eos, eo quod ab iis agnoſceretur, glorioſius fieri cœpiſſet.*

Verſ. IX, & X: *Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt, & glorificatus ſum in eis.* Ubi tria conſiderantur. Primum poſtulatum Chriſti pro diſcipulis: nempe ut Pater ſe abſente eos conſervet. Deinde illuſtratio petitionis per ἀντίθεσιν, quando ait, ſe non pro mundo rogare, ſed iis, quos ſibi Pater dediſſet. Interdum quidem & pro infidelibus Deus rogat: ut Luc. XXIII. 34: *Pater, remitte illis: neſciunt enim quid faciant.* Sed has preces proprie inſtituit pro diſcipulis, ſibi per fidem jam inſitis; inferius oraturus pro iis, qui poſtea per ſermonem eorum eſſent inſerendi. Hujuſcemodi particularis petitio, qua, hoſtibus excluſis, diſcipuli commendarentur Patri, tanquam amici ipſius, & Chriſti, magno erat futura ſolatio, ne Chriſto abſente vel mœrore, vel hoſtilis odii metu, abſorberentur. Poſt hanc ce ἀντίθεσιν ſequitur tertium, quod eſt gemina ratio poſtulati. Siquidem illud καὶ, quod eſt initio verſus X, eſt cauſſale: ut valeat *Nam*. Quare ſententia eſt: Dixi, eos mihi datos à te: nec eo deſinunt eſſe tui: quandoquidem Patri, Filioque, cuncta ſunt communia: cum paterna cedant in uſum filii: & filius cum iis, quæ habet, ſubjectus ſit Patri. Atque hæc prior eſt ratio poſtulati; Altera ratio petitur ex eo quod illorum fide ac confeſſione ſit glorificatus. Quaſi dicat, Etiam eo juſtius diſcipulos meos tibi commendo, quod per eos nomen meum jam fieri cœperit glorioſius, atque illuſtrius.

10. §. *Tertiam inde cur pro iis roget, rationem hanc producit, quia jam jam abiturus eſſet è mundo: ut eos, quos Pater ſibi dediſſet, opus ſit deinceps ab ipſo ſervari, quo unum fierent ſecum, ſicut ipſe unum foret cum Patre. Ergo paterna ſe cuſtodia, ac cura, illos committere, quos ipſe hactenus ſervaſſet; ac ſic quidem ſervaſſet, ut in tanto mundi odio periſſet nemo, præter eum, qui jam olim perditioni eſſet deſtinatus; ac in quo impleta eſſent quæ Scriptura fore tanto ante prædixerat. Addit præterea, ſe eo Patri illos committere, ne mœrore ob diſceſſum ſuum amittant gaudium ex ſui notitia conceptum, quod in optet perpetuum.*

Verſ. XI: *Et jam non ſum in mundo*, pro, non ero. *Et hi in mundo ſunt*, quos ego in mediis tempeſtatibus relinquo. *Et ego ad te venio*, nempe relicto hoc mundo, & in eo diſcipulis meis. Ex ἀντιθέσει ea ſatis liquet, per *mundum* ſignare loca illa, quæ vivi incolimus. Sequitur, *Pater ſancte.* quomodo convenienter hoc loco Patrem compellat, quia pro iis rogat, quos ſanctificari cuperet. *Serva eos per nomen tuum, quos dediſti mihi.* Gr. ἐν τῷ ὀνόματί σου. h. e. per te, ſive ope tua, qua opus cultoribus tui, ac nomen tuum profitentibus coram mundo. Sic Actor. IX. 27. Barnabas Apoſtolis narrat, quomodo Paulus, hactenus ſuſpectus, libere eſſet Damaſci locutus ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, hoc eſt in Jeſu, ſive profitendo Jeſum. Hinc finem ſubdit hujuſce poſtulati; *Ut ſint unum, ſicut & nos.* Eo petit, ut unum cum Patre, & Filio, fierent; ſicut ipſe, & Pater, unum eſſent: non quaſi æqualitatem expoſceret, ſed ſimilitudinem, quæ gradibus magnopere variat. Nec enim in conſenſu cum Deo, & Chriſto, tanta eſt ſimilitudo noſtri cum Chriſto, quanta Chriſti cum Patre.

Verſ. XII: *Cum eſſem* (ſive *dum hactenus fui*) *cum eis in mundo*, (illud ἐν κόσμῳ vertere neglexit vulgatus interpres, vel præteriit librarius) *ego ſervabam eos in nomine tuo*: puta, ſemper iis & præcipiendo, & exemplo præeundo, cum ſucceſſu felici. *Quos dediſti mihi, cuſtodivi: & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis*: quaſi dicat, ſolum defeciſſe Judam, ob tam horrendam perfidiam exitio digniſſimam. Græce eſt, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας: quod & de Antichriſto legas II Theſ. II. 3. Sic Matth. XXIII. 15. ſcribis & phariſæis dicitur: *Cum* (proſelytus) *fuerit factus, facitis eum filium gehennæ* (υἱὸν γεέννης) *duplo magis quam vos eſtis.* Sic David II Sam. V. 12. in ſententia, quam adverſus ſe ipſum protulit apud Nathanem, vocat divitem illum, qui pauperis pecus epulabatur, *filium mortis.* Ac Sirachides ſimiliter Eccleſiaſtici cap. XVI. 10, ἔθνος ἀπωλείας. Denique Judas dicitur periiſſe, ut impleretur Scriptura; non quaſi perierit, quia Scriptura prædixerit; ſed quia in eo ſit impletum, quod prædictum erat Scripturis. Quod vulgo ſic efferunt, UT ſumi non finaliter, ſed conſecutive. Nec enim Judas prodidit Chriſtum, quia Scriptura prædixerat: ſed prædixit Scriptura, quia Chriſtum erat proditurus. Prævideτat Deus proditurum, niſi impediret: decreτat vero permittere, & tam atrox facinus dirigere ad bonum generis humani. Scriptura autem, quam ſignat Chriſtus, eſt Pſal. CVIII: ut Petrus eum locum explicat Act. I. Subjicit & hanc rationem, cur pro iis roget: quia niſi diſceſſu ſuo mœſtos favore ſuo dignaretur Pater, amitterent initia gaudii, quod exoptet augeri ac perfici. Græce eſt,

χαρὰν

χαρὰν τὴν ἐμὴν, *gaudium meum*, hoc eſt, quod de me conceperunt.

Verſ. XIII: *Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in ſe ipſis.* Senſus eſt, Quoniam ad te jamjam venturus ſum, eo, dum adhuc ſum in mundo, diſcipulis præſentibus, hæc iis optare, ac precari volui, ne gaudio, quod, me præſente, perceperunt, excidant me abſente: cum contra perfici illud, quam imminui, nedum tolli, malim. Græce eſt, τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν, hoc eſt, gaudium quod ex me capiunt. Quomodo & ſuperius ſumi diceba-mus Joan. cap. XV. 11.

11. §. *Tertia ſequitur ratio, cur pro diſcipulis roget. Ea eſt, quod mundo ſint exoſi; & quidem propterea, quod poſtquam receperint ſermonem Patris, à Filio ſibi traditum, non amplius ſint de mundo, ſed exemplum ſuum ſequerentur, qui nihil ſaperet mundanum.*

Verſ. XIV: *Ego tradidi iis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo.* Quaſi dicat, mundus amat ſui ſimiles; puta eos, quibus nihil placet, niſi mundanum: illi vero, quos mihi dediſti, mundo relicto, ſe addixere Deo, & mihi. Quocirca ſubeuntes jam nunc tantum odii, & porro perpeſſuros, atque id tui & mei cauſſa; tuo ſervari præſidio, longe æquiſſimum eſt.

12. §. *Nec tamen, ſicut ipſe, cujus cauſſa eſſent exoſi, mox erat è mundo tollendus, ita & illos ſecum tolli cupit: quippe quos adverſis multis probari, & longe, lateque, ſermonem ſibi à Chriſto traditum diffundere, Patris, Filiique honori longe conſultius feret.*

Verſ. XV: *Non rogo, ut tollas eos è mundo, ſed ut ſerves eos à malo.* Græce eſt, ἐκ τοῦ πονηροῦ. Ubi, quia articulus apponitur, non abſurde ſentiunt, qui diabolum intelligunt: uti & in oratione Dominica, cum dicimus, *Libera nos à malo.* Malim interea utrobique peccatum intelligere. Quandoquidem ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, *mundus totus in malo conſtitutus eſt*: ut eſt 1 Ioan. V. 19.

13. §. *Iterum hinc ſubjicit, licet infirmos eſſe non ignoraret, eſſe tamen alienos à mundi malitia. Qua tam inſigni laudatione eorum animos erexit.*

Verſ. XVI: *De mundo non ſunt; ſicut nec ego ſum de mundo.* Ubi ſimilitudinem, non æqualitatem, ſignari, ſatis eſt apertum.

14. §. *Quia vero non ſatis eſt, ut à contagione mundi ſint immunes; ſed præterea requiritur contraria malitiæ virtus, ſanctimonia, rogat porro, ut eos efficiat ſanctos, idque per veritatem, ſive Euangelii doctrinam, quam juſſus erat mundo prædicare.*

Verſ. XVII: *Sanctifica eos per veritatem tuam. Sermo tuus veritas eſt.*

15. §. *Hujuſce poſtulati gemina affertur ratio. Prior, quia, ſicut ipſe à Patre eſſet in mundum miſſus ad eum de peccatis ſuis arguendum: ita & illos in mundum mitteret ad idem opus urgendum: in qualibus imprimis requiritur conſtantia, ne corrumpantur à mundo. Poſterior eſt, quia pro iis ſe ipſum ſanctificaret, hoc eſt, victimam offerret, quo & ipſi ſanctificentur, hoc eſt, præ oculis habentes obedientiam Chriſti, purius ſanctiusque indies vivant.*

Verſ. XVIII, & XIX: *Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum. Et pro eis ego ſanctifico me ipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati per veritatem.* Illud *ſicut* (καθὼς) ſimilitudinem indicat; ſed in qua diſſimilitudo etiam ſit magna. Etiam illud *ſanctificare* (ἁγιάζειν) aliquanto aliter priori ſumitur loco, quam poſteriori. Chriſtus eo ſanctificatus, quia ſe obtulit victimam pro noſtris peccatis. Nos ſanctificamur obediendo præceptis Chriſti, & ſequendo vitæ exemplum.

16. §. *Sequitur Dominicæ precationis pars tertia: qua cum primo pro ſe, inde pro diſcipulis oraſſet, nunc rogat pro cunctis fidelibus, ac porro crediturus, uſque ad mundi finem.*

Verſ. XX: *Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro iis, qui credituri ſint per ſermonem eorum in me.*

17. §. *Duo autem hic videre oportet: quid petat, & quare petat. Petit, ut omnes unum ſint fide, ac caritate. Videlicet, ut quemadmodum Pater, & Filius, conſpirant in promovendo Euangelio: ſic etiam illi conſpirent obediendo Euangelio. Petit autem eo fine, ut credat mundus, ſe miſſum eſſe à Patre.*

Hoc poſtulatum cum fine eo continetur verſ. XXI: *Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat mundus quod tu me miſeris.* Eſt quidem longe excellentior ratio, qua Deus idem eſt, ac Λόγος: ut qui ſit τοῦ Θεοῦ ὑπόστασις; eoque natura Deus: ſed hic loquitur Chriſtus, quatenus Filius eſt hominis, ut ſimilitudo debeat aſſignari, quæ Deo ac homini ſit communis. Talis vero eſt, quod quem Spiritum Filius à Patre accepit, hunc mittat in corda noſtra: & ut Filius obediit Patri, ita & nos obediamus Patri, Filioque.

18. §. *Alteram etiam cauſſam, ob quam petat, adjungit: nempe propter gloriam, quam diſcipulis dediſſet.*

Verſ. XXII: *Et ego claritatem* (δόξαν, ſive gloriam) *quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus.* Ubi plerique intelligunt gloriam divinæ υἱοθεσίας: hoc eſt, ut quemadmodum ipſe à Patre hoc acceperit, ut ſit Filius: ſimiliter illi à Chriſto hoc acceperint ut ſint Filii Dei. Id vero fit per influxum Spiritus S. Hic enim efficit, ut in hac etiam vita ſimus unum cum Chriſto, ita uti Chriſtus eſt unum cum Patre. Poſſis & per gloriam Chriſti intelligere poteſtatem patrandi miracula. Nam videas hanc nunc *gloriam Chriſti* appellari, ut Joan. I. 14, cum ait Apoſtolus, *Et vidimus gloriam ejus*: nunc *gloriam Dei*, Joannis XI, 40, ubi ſuſcitaturus Lazarum, Marthæ, quæ aiebat jam olere, ait, *Nonne dixi tibi, quod, ſi credideris, viſura eſſes gloriam Dei?*

19. §. *Repetit deinde, quæ dixerat de arctiſſima conjunctione Patris, ac ſui: item ſui, ac diſcipulorum: ac geminum inde fructum adfert: nempe quod mundus inde cognoſcet, tum ſe miſſum à Patre; tum diſcipulos etiam à Patre diligi, ſicut Filius, in quo unice Patri eſt complacitum, diligitur à Patre.*

Verſ. XXIII: *Et ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum, & ut cognoſcat mundus, quod tu me miſiſti, & eos dilexiſti, ſicut & me dilexiſti.*

20. §. *Quarta parte recurrit Chriſtus ad Apoſtolos. Cumque pro iis prius oraſſet cuſtodiam Patris in hac vita; (uti nec pro crediturus per*

horum ſermonem alia rogavit quam quæ ad conſortium gratia in hac vita pertinerent:) nunc pro Apoſtolis etiam expoſcit conſortium gloriæ, ac felicitatis, in vita altera.

Verſ. xxiv: *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum, ut videant claritatem* (δόξαν ſive gloriam) *meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.* Ubi videndum, pro quibus preces fundat. Nempe pro iis ſupplicat, quos Pater dediſſet. Hoc eſt pro diſcipulis præſentibus: quorum gratia potiſſimum hæc dicebantur. Hos pater inſtituendos dederat Chriſto, idque cum effectu; quia receperunt doctrinam, quam audierant. Auguſtinus ſtatuebat, preces fieri pro omnibus etedituris. Quod ſi placet, ſententia fuerit, quos mihi dediſti in prædeſtinatione tua. Sed videtur loqui de iis, qui dati erant per vocationem, quorum nemo petiit, præter filium perditionis. Quamquam vero proprie hæc ad Apoſtolos pertineant: tamen ad electos omnes recte referuntur, quia quicunque conſtantis gratiæ fuere participes in hac vita, etiam gloriæ erunt participes in altera: ſecundum illud Rom. viii. 30: *Quos juſtificavit, etiam glorificavit.* Nunc videamus quid oret: *Volo*, inquit, h.e. velim, *ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum.* Quibus cælum ſignatur.

21. §. *Poſtulato huic ſubiungit ejuſce cauſſam. Hæc eſt, ut coram contemplentur honorem Chriſti. Nam pars eſt beatitatis, habere ſuæ felicitatis amicos tum ſpectatores, tum conſortes.*

Eodem verſ. xxiv: *Ut videant gloriam meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conditum mundum.* Hoc eſt gloriam ab æterno à Patre ex amore decretam. Hanc à reſurrectione demum accepit. Itaque *dediſti*, idem hic eſt, ac date decreviſti, deſtinaſti.

22. §. *Alteram etiam rationem eruere eſt inde, quod mox Patrem vocat iuſtum. Nam juſti eſt, remunerari. At mundus, inquit, te non cognovit: contra vero cognovere diſcipuli, quos hactenus docui nomen tuum, & à reſurrectione plenius docebo. Atque in his id propoſitum mihi, ut ſic edocti, ſentiant ſe diligi à te, quemadmodum me diligi à te declaraſti: item ut firmius inſiſtant doctrinæ meæ, ac fidei exemplo.*

Verſ. xxv, & xxvi; *Pater juſte, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi; & hi cognoverunt, quod tu me miſeris. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.* Loquitur Chriſtus de cognitione πρακτικῇ. Sola enim notitia eſt vera, quam quis comprobat vita. Dicit, ſe docuiſſe diſcipulos nomen Dei: h.e. bonitatem, ſapientiam, & alias Dei proprietates. Factum id duabus de cauſſis. Primum, ut in diſcipulis foret dilectio Dei: puta, qua diſcipuli diligantur. Ut 1 Joan. iv. 9: *In hoc apparebit caritas Dei in nobis,* (ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν) *quod Filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut vivamus per eum.* Deinde id factum, ut & Chriſtus ſit in diſcipulis: videlicet per Spiritum fidei, & obedientiæ. Quomodo & Chriſtus in nobis formari dicitur Gal. iv. 19. Similiter Joan. xiv. 20. Atque hæc de cap. xvii.

Cap. XX.

De precibus, quas Chriſtus, in monte Olivarum, in ſummo animi mœrore, & angore, ob imminentem paſſionem ad Deum fudit; deque ſolatio, quod per angelum accepit, priuſquam ſe ſponte ſua ſiſteret proditori.

1. §. *Poſt hoſce ſermones Chriſtus tandem tranſgreſſus torrentem Cedron per vicum Gethſemane pervenit ad montem Oliveti.*

Videndum, unde, & qua, & quo iverit. Uti ante è Bethania ſolebat ire ad precandi locum: ita nunc eodem ex Hieruſalem egreditur. Egreſſus autem è domo, ubi cœnaverat, atque inſtituerat, (ut Dionyſius nuncupat) ἀρχισύμβολον δείπνον. Hinc per urbem iit: ac tranſgreſſus eſt torrentem Cedron, è ſublimiorum, quæ circumjacerent, locorum aquis pluviis incrementa ſua capientem. Apud interpretem Syrum, ubi Græce eſt πέραν τοῦ χειμάῤῥου, legas לעברא דרגלתא *lebebra dargelsha*, h.e. *ad tranſitum pedis.* Quod Latinis fuerit, *ad vadum* ſive locum, ubi pedibus per torrentem vadere liceret. Inde enim *vado* nomen. Quæri ſatis otioſe video, cur Chriſtus pertranſierit hunc torrentem. Ac volunt id feciſſe, ut ſignificaret ſe properare ad rem perpetuo memorandam, & ut aiunt cedro dignam. Sic Zacharias Epiſcopus Hieroſolymitanus: & è Latinis Haimo, Thomas, Lyranus. Nec dubitavit eam quoque adferre cauſſam vir eruditus Chriſtophorus Pelargus: qui & quatuor rationes alias addidit: ſed nihilo meliores. Ut hanc cauſſam adferrent, eo impulſi fuere, quod putarent, hunc torrentem ſic vocatum eſſe à cedris ejus loci. Et ſane in pleriſque codd. apud Joannem legere eſt Joan. xviii. 1. πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν κέδρων, *trans torrentem cedrorum.* Quam lectionem etiam ſecutus eſt Nonnus. Sed verius Euangeliſtæ codices, aliis τοῦ κέδρων, vel ἁπλῶς, χειμάῤῥου Κεδρών. Quomodo & vocabulum hoc ſine articulo legitur ii Regum xv. 23. & iii Reg. xv. 13. & iv Reg. xxiii. 4. Eo autem minus putandum, torrentem hunc à cedris nomen accepiſſe, quod arbor ea non habeat ſimile vocabulum apud Hebræos: ſed iis cedrus ſit ארזים arizim. Torrenti vero inde nomen Κεδρὼν datum, quia in valle flueret umbroſa, eoque coloris eſſet nigricantis, ob loci obſcuritatem: puta à קדרות, Kadruth. h.e. *nigritia, tenebræ.* Ab hoc torrente itum ad Olivarum montem. Cum autem varia ejus ſint montis loca, partem eam adiit, ubi prædium, & villa Γεθσημανῆ: גיא שמנים, Jeſ. xxviii. 1. Hortum vocat Joannes: Hebræis notat *vallem pinguem*: unde liquet, non in monte fuiſſe, ſed cis montem. Alii interpretantur *vallem octavam* vel *octavum hortum*; ut ea eo fuerit nomen, quia hortus foret octavus ab Hieruſalem. Is locus, ut B. Hieronymus libro de locis Hebraicis auctor eſt, ſitus eſt ad pedem montis. Bocardus, qui curioſe admodum luſtravit Palæſtinæ ſitum, ait, locum eum, ubi oravit Chriſtus, concavæ rupi adhærere: hodieque oſtenduntur ſaxa cavata: quod à veſtigiis Chriſti precantis eſſe, communis eſt opinio. Sed enim Beda ipſe dicat, magno eum locum ſtudio frequentari ſolere ad preces ibidem fundendas, ubi eas fuderat Chriſtus: non paullo eſt veriſimilius, excavata eſſe crebra hominum frequentatione, qui precandi gratia, ac ſæpius fortaſſe curioſitate quadam, eo commearent.

2. §. *Cum vero non potuerit Judas ignorare, Chriſtum eo ſe conferre ſolitum: neque ejus mentem neſcivverit Chriſtus; nec propterea remanſerit, ubi fuerat: liquere arbitror, in orationis, quam convivii loco, capi maluiſſe.*

Conveniens etiam fuit, ut ſicuti Adamus prior male agendo perdidit nos in horto Eden, ſive paradiſo: ſic in horto Gethſemane Adamus ſecundus paſſionem ſuam ordiens, eadem ordiretur præcipuum noſtræ redemtionis opus à peccatis. Quam rationem Cyrillus, & Theophylactus ad Joannis cap. xviii. annotarunt.

3. §. *Hinc non univerſos quidem diſcipulos reliquit; ſolos tamen ſecum adſumſit, Petrum, & duos Zebedæi filios, Jacobum, ac Joannem; puta quos adhibere ſoleret in rebus ſecretioribus.*

Eos

Eos potiſſimum ſelegit, ut ſicuti illos in monte habuerat gloriæ ſuæ teſtes; ita nunc haberet ſpectatores religioſi certaminis cum infirmitate humana. Minus quippe ſcandalo futura iis fuit imbecillitas: qui ſoli interfuiſſent transfigurationi.

4. §. *Tam gravia vero hic perpeſſus eſt Chriſtus, ut hinc etiam paſſis ejus Paſſionem ordiri.*

Quod video facere inter alios etiam Chriſtophorum Pelargum, Commentario in Euangelium Ioannis cap. XVIII.

5. §. *Potius tamen præparationi ad paſſionem ea accenſemus, quia hic precibus ſollicitis ad Deum fuſis animum ad paſſionem inſtantem præmunivit: & iiſdem ab Angelo ſolatium meruit ad acerba quæque animo infracto deinceps ſufferenda.*

Atque hæc ratio eſt, cur Paſſionem Dominicam, ſic preſſius dictam, libro proximo potius à capto, vinctoque Domino auſpicemur.

6. §. *Gravitatem paſſionis tum Euangeliſtæ verba indicant; tum Chriſti ipſius, quando ait, ſe ſic commoveri, ut undequaque triſtis ſit anima uſque ad mortem.*

Matth. XXVI. 36. dicitur cœpiſſe λυπεῖσθαι, καὶ ἀδημονεῖν, h.e. *contriſtari, & graviſſime angi*: Marci XIV, 33, cœpiſſe ἐκθαμβεῖσθαι, καὶ ἀδημονεῖν, *expaveſcere, & graviſſime angi*: ut optime tranſtulit Beza. Vim verbi non ſatis aſſecutus eſt vulgatus interpres, cum apud Matthæum ἀδημονεῖν reddit *mæſtus eſſe*: minus etiam, cum apud Marcum reddit *tædere*. Sane Suidæ ἀδημονεῖν eſt λίαν λυπεῖσθαι, *valde* λυπεῖσθαι, *valde triſtem eſſe*. Heſychio autem, cujus gravior etiam nobis auctoritas, ἀγωνιᾶν: quod eſt, *cum dolore, & animi angoribus luctari*. Unde & Lucas XXII. 44. Chriſtum fuiſſe ἐν ἀγωνίᾳ. Hæc Euangeliſtarum ſunt verba: at illa Chriſti Matth. XXVI. 38: Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, *Pertriſtis eſt anima mea uſque ad mortem*: hoc eſt, ſicut videmus in moribundis, prout exponit Euthymius. Nam *triſtis*, ut eſt apud vulgatum interpretem, non ſufficit voci exprimendæ, quia περὶ in compoſitione auget. Unde Ariſtoteles lib. IV. Ethic. cap. III: Καὶ ὅτι εὐτυχῶν περιχαρὴς ἔσται, οὔτ᾽ ἀτυχῶν περίλυπος. *Neque in ſecundis valde lætus erit, neque in adverſis valde triſtis.* Nimirum περὶ eam vim habet, quam apud Latinos *per*: ut in *perſcitus, perdoctus*: vel *præ*: ut in *præpinguis, prælustris*.

a Comment. ad hunc locum.

Valde autem falluntur, qui cum Origene *a* colligunt; quia dicitur, Chriſtum cæpiſſe contriſtari, eo volunt, ſolum principium doloris ſenſiſſe: eoque & cum ait Chriſtus, animam ſuam eſſe pertriſtem, initium ſolum magnæ triſtitiæ intelligi. Nam huic ſententiæ adverſatur, quod animam dicat eſſe περίλυπον, & uſque ad mortem, hoc eſt letaliter: item quod de grumis ſanguinis refertur: denique reclamat precatio conſecuta, & quod angelus ad ſolandum miſſus: de quorum ſingulis mox dicam. Etiam ex eo, quod Chriſtus animam dicit eſſe undiquaque triſtem, recte adverſus Apollinarem colligitur, non fuiſſe Chriſto divinitatem loco animæ.

7. § *Tanto angore, & mœrore, ſtimulo optimo, compulſus Chriſtus, tum ipſe oravit Deum Patrem; tum Apoſtolis præcepit, ut ſe paullo longius progreſſo, officio ne deeſſent in vigiliis, ac precibus. In orante Chriſto attenditur, tum diſpoſitio orantis, tum oratio ipſa. Ad prius pertinet, quod oraret ſolitarius, ut oraret ardentius: quodque oraturus, pronus ceciderit in terram, quod ſummæ ſubmiſſionis eſt ſignum.*

Matth. XXVI. 36. 37. 38. 39. Mar. XIV. 32. 34. 35. Luc. XXII. 40. 41.

8. §. *In oratione tria conſiderantur, perſona, quam orat, res, quam orat, & modus ſive conditio, qua orat. Invocatur pater, cui Syrus interpres præmittit* Abba.

Non quia aliud ſit, ac *Pater*: ſed quoniam ipſum ſit vocabulum, quo uſus ſit Chriſtus. Vel etiam quia Chriſtus dixerit, *Pater, pater mi*: quomodo apud Syrum eſt, *Abbah, abbi*, h.e. *Pater, pater mi*. Ubi illud MI fidem, majoremque fiduciam declarat. Ut cum dicimus, *Pater noſter*.

9. §. *Res, quæ oratur, continetur his verbis*, Tranſeat à me calix iſte; *ſive* poculum hoc, *ut eſt Matth.* XXVI. 39. *Ubi per* calicem, *ſive* poculum, *intelligitur afflictio, quam decreto Dei erat ſubiturus. Similis nempe locutio eſt, ac illa Matth.* XX. 22: Poteſtiſne bibere poculum quod ego bibiturus ſum? *Et ibid. verſ.* 23: Poculum quidem meum bibetis. *Item Joa.* XVIII. 11: Annon bibam ipſum poculum, quod dedit mihi Pater?

Ubi ſatis apertum eſt, intelligi non poculum ſuave, ſive hilaritatis: ſed amarum, ſive ebrietatis, omniumque malorum quæ dare ebrietas conſuevit: ut pluribus oſtenſum, cum explicaremus reſponſum Chriſti ad poſtulatum Salomes & filiorum Zebedæi.

10. §. *Modus, ſive conditio, qua orat, indicatur, quando ſubjicit Chriſtus*, Si poſſibile, tranſeat à me calix iſte: *ut eſt apud Matth.* XXVI. 39.

Dixeris, ſine conditione poni apud Marcum XIV. 36: *Abba pater, omnia poſſibilia ſunt tibi: aufer poculum à me hoc.* Sed pugna hic eſt nulla inter Euangeliſtas. Omnia Deus poteſt divinæ naturæ conſentanea, nec ἀντιλογίαν continentia; dummodo non obſtet decretum prius. Cum igitur ait Chriſtus apud Matthæum, *Si poſſibile eſt*; ſententia eſt, niſi decreto tuo contrarium definiveris.

11 §. *Affectum interea paruiſſe rationi, argumento eſt, quod Deum rogat, ut voluntas ejus fiat, non ſua: hoc eſt, non id, quod expaſceret, deſiderium naturale.*

Non igitur exſculpere hinc poſſumus geminam Chriſti voluntatem; ſed potius duas unius voluntatis partes. Quarum prior oſtendit, quid expetat, ſolum attendendo naturam: altera, quid appetat, conſideratis omnibus circumſtantiis. Nec enim appetitus abolebatur in Chriſto, ſed regebatur perfecte. Eſt quippe naturalis. Natura enim omnes averſamur mortem: quæ per ſe deſtruit naturam, nec à Deo eſt facta, ſed invidia Diaboli intravit mundum. Nec ulterius naturalis ille ſe exſerit appetitus, quam ut feratur ad ea, quæ naturæ commoda ſunt. Ratio vero expendit omnes circumſtantias, ac deinde præfinit, quid facto ſit opus. Quamdiu ſolum attendimus, quid appetat natura, unum videmus, non omnia, ut illis uſu venit, quibus caligant oculi. Cuncta vero cernere incipimus, ubi ratio omnes circumſpicit περιεσκεμμένως. Quamobrem dum ſolum obverſatur, quid natura deſideret, non poſſumus non mortem averſari. Sed per accidens etiam poſſumus eam deſiderare, ſedulo cogitando, ita Deum velle, proque vita hac redditurum infinitis partibus meliorem. Quæ quidem in nobis etiam habent locum; in Chriſto autem ſe multo perfectius exſerebant. Quippe in eo ratio quidem ſivit, ut appetitus ſenſitivus appeteret, quod eſt ſuum: ſed non ulterius ſivit, quam placuit, vel decuit. Quare cum in Chriſto diſtinguere oporteat,

teat, quid appetitus appetat natura, & quid appetat cum moderamine rationis: liquet, mentem Chriſti verborum hanc eſſe: Natura abhorreo à morte, præſertim tam dura, quam inſtat. Eoque appetitus naturalis non alius eſt, quam ut calix iſte paſſionis a me auferatur. Sed ſcio, quorſum in hunc mundum ſim miſſus: eoque rationali appetitu non peto, quod naturæ deſiderium exigit: ſed potius voluntatem meam divinæ voluntati ſubmitto. Hinc aliqui dicunt, prius illud eſſe *velleitatem* potius, quam *voluntatem*: ut quod conditionem habeat, q. d. hunc, pater, calicem auferri vellem, ſi tu velles: ſed volo, quod tu vis. Vel ſi hic etiam, ut fit apud Matthæum, particulam *ſi* retineas, omnino, cum dicitur, *volo, ſi vis*, valebit, *Quandoquidem vis, plane acquieſco.* Nec enim Chriſtus, quid pater vellet, ignorabat. Atque hinc etiam liquet, quomodo intelligi debeant veteres, cum ex hoc loco diſſerunt adverſus Eutychianos, & Monothelitas. Duplicem enim Chriſti voluntatem hinc collegere veteres: eorumque ſententia eſt firmata in Concilio Lateranenſi Romano CL epiſcoporum præſide Papa Romano Martino primo, anno IↃC XLIX, & exinde in altero Concilio Romano, CXXV Epiſcoporum, præſide Agathone, Romano epiſcopo, ac denique ſynodo VI generali Conſtantinopoli celebrata an. IↃCLXXXI. Interim hæc voluntas Chriſti, qua mortem recuſavit, licet plena fuit, conditionata tamen, quia ſententia eſt, Non quidem nolo mori; ſed nollem mori, ſi fieri poſſet. Quæ voluntas non eſt peccatum, quia nulli repugnat præcepto. Neque cum Chriſtus deſiderium ſuum ſubjicit voluntati divinæ, tam orationem corrigit, quam perficit. Nam deſiderium quidem naturale præceſſit: ſed ſequitur, quod congrueret cum eo propter quod venerat in mundum: ut appetitus illi non fuerint adverſi, ſed diverſi: utpote à diverſis facultatibus adverſi.

12. §. *Etiam indicat angoris hujus magnitudinem, quod ter eo angore correptus, toties etiam oravit, magno ut anxietatis, ſic etiam pietatis argumento.*

Nec obſtat Lucas: quia is ternas & anxietates, & preces, uno *ἀγωνίας* & *orationis* vocabulo complexus fuit.

13. §. *Præterea certiſſimum eſt maximæ anxietatis indicium, quod ſic ſudavit, ut ſanguinis grumi defluerent in terram.*

Nec enim, quod dicitur, *ὡσεὶ θρόμβοι τοῦ αἵματος*, id nuda comparatio eſt, quod voluit Euthymius: vel proverbialis hyperbole, ſicut credidit Theophylactus: ſed vere, & ſimpliciter capiendum. Nimirum ſanguis guttatim manabat, propemodum, ſicut ictis ab eo ſerpentis genere, cui inde *hæmorrhoi* nomen. In Chriſto vel, deficiente ſudoris materie, tenuior etiam ſanguis profluxit; ut vult Cajetanus: vel, craſſiori ſudoris materie ſe permiſcens, iſtos ſanguinolentos ſudoris grumos effecit. Sane rarum quidem hoc, nec tamen plane adverſum naturæ; ut teſtatur Ariſtoteles lib. VII Hiſt. Animal. cap. XVI, & lib. III de Part. Animal. cap. V. Atque hiſtorici alia etiam exempla ſuggerunt. Vide & Galenum lib. IV, & VII Methodi medendi. *Διαπήδησιν* vocant: quando nempe ſanguis ſeroſus, iſque tenuis & calidus, rarefactis vaſorum tunicis, vel oſculis, per cæcos cutis meatus, ſudoris in modum, parvis grumulis tranſmittitur.

14. §. *Denique tanta fuit anxietas, ut etiam angelum Deus cælitus mitteret, qui confirmaret. Porro hoc non poſt primas, ſed poſtremas preces, contigiſſe, exiſtimandum. Nec enim veriſimile eſt, poſt miſſum angelum anxietatem nihil remiſiſſe.*

In nonnullis Græcorum, & Latinorum codd. omittitur illud de guttis ſanguineis, & angeli confirmatione: ut teſtantur Hilarius lib. X de Trinitate, & Hieronymus lib. II adverſus Pelagianos. Nempe videntur ea præteriiſſe, quia putarent, non convenire Chriſto tanta naturalis in homine imbecillitatis documenta. Hieronymi quidem verba ſunt iſta: *In quibuſdam exemplaribus, tam Græcis, quam Latinis, invenitur, ſcribente Luca, Apparuit illi Angelus de cælo, confortans eum, haud dubie dominum Salvatorem.* Hieronymum interim agnoviſſe ea verba pro genuinis, oſtendunt hæc ejus verba: *Salvator in paſſione ab angelo confortatur: & Critobulus meus non indiget auxilio* Dei.

15. §. *Mirantur non pauci tantam anxietatem: eo magis, quia martyrum plurimi ad mortem proceſſerint alacres, ac læti. Veterum nonnulli aiunt, ſic doluiſſe non propter ſe, ſed propter alios, partim amicos, partim inimicos: illorum periculum; horum etiam exitium, prævidiſſe.*

Ambroſius in Lucam cap. XXII: *Triſtis videbatur, & triſtis erat, non pro ſua paſſione, ſed pro noſtra diſperſione. Denique ait: Percutiam paſtorem, & diſpergentur omnes. Triſtis enim, quia nos parvulos relinquebat &c. Neque diſtat à vero, ſi triſtis erat pro perſecutoribus ſuis, quos ſciebat immanis ſacrilegii pœnas daturos.* Hieronymus in Matth. cap. XXIV: *Contriſtabatur non timore patiendi, qui ad hoc venerat, ut pateretur, & Petrum timoris arguerat: ſed propter infeliciſſimum Iudam, & ſcandalum omnium Apoſtolorum, & rejectionem populi Iudæorum &c. Tunc ait illis, triſtis eſt anima mea uſque ad mortem &c. Quæ contriſtatur, anima eſt: & non propter mortem; ſed uſque ad mortem contriſtatur, donec Apoſtolos ſua liberet paſſione.*

16. § *Sed uti iſta magnum attuliſſe Chriſto mærorem exiſtimo: ita non dubito, quin angor ille imprimis ſit profectus ab inſtantis horrendæ paſſionis metu, τῷ Λόγῳ, ſive divina Chriſti natura, nolente exercere ſuam potentiam, ut ſic, ad tempus, humana patiente natura, graviores perpeteretur pœnas pro nobis. Itaque non tam angebatur ob paſſionem, quam ob paſſionis cauſſam.*

Ut recte obſervavit Thomas Aquinas: idque præeunte B. Ambroſio in cap. XXII Lucæ.

17. §. *Nempe animo Chriſti obverſabatur ira Dei ob peccata generis humani, propter, quæ atrox adeo ſupplicium eſſet ſubiturus. Martyres autem Deum ſenſere placatum; eoque cum gaudio accedebant ad tormenta, & mortem præſentiſſimam. Præterea in hac ſupplicii acerbitate, à Patre impoſita, ſponteque ſuſcepta, non, ut in martyribus, ſolum oppugnabatur bonum animale, quod commune iis cum Chriſto fuit, ſed etiam bonum ſpirituale, communioque cum Deo. Nec opitulabatur Λόγος infirmitati humanæ: unde illud,* Deus mi, cur me deſeruiſti?

De quo bifariam hic videas peccari à compluribus. Sunt qui nimis jejune loquuntur: ſunt qui nimis exaggerent. Prius faciunt, qui inter Chriſti & martyrum cruciatus non diſtinguunt, cum hi ſolum pertulerint corporis cruciatus, in Chriſto imprimis attendere oporteat cruciatus animæ. Etiam in martyres ubertim ſolaria à Spiritu S. defluebant: in Chriſto ceſſabant ad tempus ſolita ſolaria. Martyres non ſentiebant Dei iram: ſentiebat Chriſtus, non quidem erga ſe, ſed erga genus humanum, pro quo ſe ſtiterat vadem.

Nimis vero cruciatus Chriſti exaggerant, qui exiſtimant, ita fuiſſe inferni cruciatibus immerſum, ut dubitarit de amore Dei, nec ſpem ſenſerit emergendi è tantis malis.

Google

malis. Senſit Chriſtus tantum dolorem quantus cadere poſſit in animam, ſed Dei amantem, Deoque caram: de cujus erga ſe amore nec leviter dubitavit, nec tantillum deſperavit: quemadmodum nec ullos conſcientiæ angores perſenſit, ſponte omnibus malis obviam ivit, latroni etiam promiſit paradiſum: animam etiam cum magno clamore exhalavit: infiniti fuere cruciatus, verum non tempore, vel magnitudine, ſed perſonæ dignitate. Plora ſi de iſtis voles, vide Robertum Locum Anglum in Effigiatione veri Sabbatiſmi *a*.

a Edit. Londin. an 1625. pag 182. & ſeqq.

18 §. *Videamus nunc, cujuſmodi in hoc animi ſui angore ſermo fuerit Chriſti cum tribus diſcipulis. Mandarat iis, ut dum anima ejus uſque adeo triſtis foret, illi ſuſtinerent, & una cum Chriſto vigilarent. Inde paullum progreſſus, in faciem prociderat, Deumque orarat. Hinc rediit ad ſuos: quos reperit dormientes. Tum Petro dixit,* Non potuiſtis una mecum hora, *hoc eſt, breviſſimo tempore*, vigilare?

Ubi Petrum potiſſimum compellat, quia is jactantius ſeſe antea geſſerat: ut nunc præcipue ejus eſſet vigilare.

19. §. *Tum iterum præcepit hoc pacto:* Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.

Græce eſt, γρηγορεῖτε. quod proprie valet, ne ſomno indulgete: ſed figurate ſignificat, attendite rebus veſtris. Hic id verbi ſumitur communiter, κατὰ σύλληψιν, nempe tum proprie, tum tralatitie, cujus generis compluria adduxi exempla Inſtitutionum Oratoriarum lib. IV. cap. X ſect. VII. Sententia igitur eſt Chriſti, non convenire Apoſtolis, ut nunc ſint ſomniculoſi, cum graviſſima immineat tentatio, quia jam jam morti ſit tradendus. Non poterat aliter eſſe, quin iis, qui temporale, ac mundanum Chriſti regnum ſomniarent, ea res gravi eſſet offendiculo. Proinde jubet eos orare, ne intrent in tentationem: h. e. non ut ne tententur, quod ex decreto de morte Chriſti omnino conſequebatur; ſed ne tentationi graviſſimæ, quam effugere non liceret, turpiter ſuccumberent.

20 §. *Atque ut ad orandum magis excitaret, addidit quoque pulchram hanc γνώμην:* Spiritus quidem promtus eſt, at caro infirma.

Græce eſt Matth. XXV. 41: Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Per πνεῦμα, ſive ſpiritum, ſignatur facultas animæ ea, quæ dictat, quid recta ratio poſtulet. Per carnem vero facultas illa, quæ ſuadet, ut obſequamur deſideriis carnis. Πνεῦμα igitur, uti alibi ſæpius, ita hic eſt, quod Apoſtolo Paulo, tum νοῦς ſive mens vocatur, tum ὁ ἔσω ἄνθρωπος, *interior homo*. Nec tamen πνεῦμα hominis ſic ſemper accipi putandum. Nam pro toto animo, ſive utraque animæ facultate legimus Matth. V. 3. μακάριοι πτωχοὶ τῷ πνεύματι, & Act. XIX, 21, de Paulo, qui decreſſet ἐν πνεύματι, tranſita Macedonia, & Achaia, ire Hieroſolymam.

21. §. *Iterum inde abiit, ac oravit, ut ſuperius relatum. Secundoque reverſus ad diſcipulos, ſecundo reperit dormientes. Videlicet oculi plane erant gravati præ mæſtitudine. nec ſatis ipſi capiebant, quid dicerent.*

Cur mœſti remedium à ſomno petant, diximus lib. III. Idololatriæ gentilis, & Phyſiologiæ Chriſtianæ cap. XXXIV.

22. §. *Tertio receſſit, ac non verbis quidem, ſententia tamen, eadem precatus fuit. Sed tertio rediens, denuo dormientes invenit diſcipulos: quos ſic compellavit* a: Dormite jam, & requieſcite. *Quæ eſt εἰρωνικὴ conceſſio. Nam, ob advenientes milites dormire iis non permittebatur. Sequitur enim:* Ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce, appropinquavit, qui me tradet. a Matth. 26. 45.

Ubi per *horam* intelligit mortis tempus. Uti & ſumitur Ioa. XII, 27: *Pater, ſervato me ex hora hac, ſed propterea veni in horam hanc.* Per *peccatores* autem (ἁμαρτωλοὺς) milites Romanos è cohorte illa, quam Præſes Romanus feſtis ſoleret diebus adhibere ad templi cuſtodiam vigilibus Judæis: quos ὑπηρέτας in Euangelio vocant Marcus *b*, ac Ioannes *c*, & in Actis Lucas *d*. Ipſam cohortem σπεῖραν nominat Matthæus *e*, & Ioannes *f*, στρατηγὸν τοῦ ἱεροῦ Flavius Ioſephus: quem de hac conſuetudine vide: lib. VIII. Antiquit. Iudaic. cap. IV. Στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, ſive vigilum præfectus, ut Romani vocitaſſent, unus erat è ſacerdotibus, dignitate Pontifici Maximo proximus. De quo fuſius diſſeruit illuſtriſſimus Hugo Grotius.

b Marci 14. 65.
c Ioannes c. 6. 32. & 45. item c. 18. 3. 12. & 22 Adhuc c. 19. 6.
d Act 5. 22 & 26.
e Matt. 27. 27.
f Ioa. 18. 3.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII HARMONIÆ EUANGELICÆ DE DOMINICA PASSIONE,

Morte, Reſurrectione, ac Adſcenſione,

LIBER SECUNDUS:

Qui eſt de paſſione, morte, ac ſepultura.

CAP. I.

De apprehenſione Chriſti, primi ejus paſſionis parte.

1. §. *HÆc fere ſunt, quæ dicere habui de iis, quæ præceſſere paſſionem Dominicam, ac proxime quidem, de Chriſto ſe præeuntibus ſanctis præparante ad Paſſionem, ac quodammodo etiam auſpicante*

Omni pene vita multa quidem Chriſtus perpeſſus fuit: ſed ea rectius cenſentur nomine προπαθείας, q. d. *propaſſionis*, quibus probari oportuit patientiam, ac tolerantiam Chriſti priuſquam in vitæ extremo graviſſima illa, & animo, & corpore, ſuſtineret. Quod non ita capiendum, quaſi Deus non antea perfecte ſciret, quantum perferre Ieſus poſſet: ſed quia idem vellet cognoſcere ſcientia, ut vocant, experimentali: ſecundum quem modum Deus etiam in Scripturis ſæpius aliquid cognoviſſe dicitur: ut Geneſ. XXII. 12, & alibi. De hujuſmodi igitur paſſione nunc loquemur. Ac uti obedientia communis initium capit à circumciſione, miniſterium à baptiſmo; ita paſſio hoc modo intellecta incipit à captivitate.

2. § *Paſſus autem, non prout eſt Λόγος, ſed quatenus carnem adſumſit.*

Aliter illi, qui dicebant, Ἔπαθεν ὁ Θεὸς, ὡς ἠθέλησεν a, *Paſſus Deus, ſicut voluit.* Sed eos in ſuo adverſus illos ſermone abunde refellit Athanaſius. Culpat vero, quod de natura rogati, quæ paſſioni obnoxia non eſt, reſpondeant de voluntate, quæ naturæ nequit repugnare, cum Deus nequeat ſe ipſum negare, teſte Apoſtolo b. Hinc eſt, quod ait, σύμφωνον δεῖ τῇ φύσει τὴν βούλησιν εἶναι, *conſentaneam decet naturæ eſſe voluntatem.* Hoc ab iis negligi, quia adſcriberent Deo τὰ οὐκ ἐφαρμόζοντα θείᾳ φύσει. *non convenientia naturæ divinæ.*

a Athanaſius tom. 2. pag. 301. edit. Pariſ. an. 1627.
b 2 Timot. 2. 13.

3 § *Paſſionis ſex facimus partes pro ſex locis, in quibus Chriſtus fuit.*

Sed ſeptem partes pro ſeptenis fuerint locis, ſi annumeremus angores, quos in horto Gethſemane eſt perpeſſus, paullo antequam caperetur: uti dictum extremo libro præcedente. Malui vero paſſionem ordiri ab eo tempore, quo cœpit in hoſtium eſſe poteſtate, ut dixi. Id quo pacto evenerit, deinceps exponam.

4. § *Prima Paſſionis pars eſt, quod, in monte olivarum progrediens Ieſus, proditione Iudæ capitur, mox vincitur, ad Annæ domum rapitur, atque ab eo, ita uti erat ligatus, ad Caiaphæ domum mittitur. In hac parte, quæ varias circumſtantias complectitur, primum conſiderabimus, quomodo Ieſus, omnium, quæ futura erant, gnarus, proceſſerit obviam Iudæ, advenienti cum cohorte Romana, & Iudæis miniſtris, perpetuis templi cuſtodibus: idque cum laternis, facibus & armis: ut eſt Ioan. XVIII 3.*

Cohortem vocat σπεῖραν. Erat vero Romanis cohors ſexcentorum militum. Nam, ut L. Cincius apud Agellium ait lib. XVI cap. IV: *In legione ſunt centuriæ ſexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.* Cohorti qui præeſſet, tribunus dictus: uti & qui legioni. Nempe duplices fuere tribuni, alii legionis, alii cohortis. De priori Horatius a: *Quod mihi pareret legio Romana tribuno.*

a Lib. 1. ſat. 6.

Nec tamen unus uni legioni tribunus: ſed ſenis commune imperium: ſic interim, ut per vices bini binique regerent. Hic de tribuno non legionis, ſed cohortis eſt ſermo: Sane vulgatus interpres *tribunum* vocat: idque præeunte Cæſare lib. II belli Civilis, & Plinio lib. III Epiſtol. Ac vetus Iuvenalis Scholiaſtes, illud ſat. 1: *Curam ſperare cohortis*; interpretatur *Tribunatum militum.* Quod jamdiu Lipſio monitum lib. II De militia Romana. Dial. IX. V. Qui vero Romanis *tribunus*, is Græcis χιλίαρχος, etiamſi cohorti ſolum præeſſet. Hinc Ioa. XVIII. 12: Ἡ οὖν σπεῖρα, καὶ ὁ χιλίαρχος, καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν. *Cohors igitur, & tribunus, ac miniſtri Iudæorum, comprehenderunt Ieſum, & ligaverunt eum.* Proprie tamen χιλιάρχης vel χιλίαρχος *millenarius*: ut non ſatis apte ſic reddatur. Græcis quidem χιλίαρχος præerat militibus mille: ſed Romanus tribunus cohortis, ut dixi, tantum præfuit ſexcentis: legionis autem, ſex millibus. Nec tamen cenſeo, ſexcentos milites ad unum Ieſum capiendum miſſos fuiſſe. Veriſimilius eſt, bonam partem permanſiſſe in Urbe ad cuſtodiam templi. Ut σπεῖρας ſive cohortis vox hic κατὰ συνεκδοχὴν ſumatur. Magnus vero ille ardor capiendi Chriſti, quod in ipſo plenilunio veniunt cum facibus, & laternis. Nam quorſum hoc, niſi ut angulos omnes perreptarent, necubi forte abditus lateret?

5. §. Por-

5. §. *Porro Iudas, qui huic turbæ præibat, eam monuerat, ut quia Chriſtum non noſſent, illum apprehenderent, quem ipſe oſcularetur. Ergo ſimul ac Chriſtum in conſpectum venit, inquit ei, Ave. rabbi, & oſculum ei dedit. Ieſus qui præſciret, quid eſſet futurum, ſic eum eſt affatus, Amice, ad quid veniſti?* Iuda, oſculo filium hominis tradis?

Auguſtinus ſerm. CXVII de Tempore: *O ſignum ſacrilegum, ubi oſculo incipitur ſignum: per pacis indicium rumpitur pacis ſacramentum.* Videlicet ut Ioab *a*, filius
a 2 Reg. ſive Sam. 20.
Sarviæ, Amaſam, quem David exercitus ducem conſtituerat, oſculo excepit, atque addidit, *Salve, mi frater*: verum occulte eum, præ invidia, transfodit; ita & Iudas Iſcariot, amorem ſimulans, domino, quem prodere vellet, oſculum, pacis ſymbolum, dedit. Nempe ut nos ſalutantes ſæpe manum alterius apprehendimus: ita ex Orientalium more, ſalutantes, ſe invicem oſculabantur. Unde Paulus 1 Corinth. XVI, *Salutate vos invicem in oſculo ſancto.* Neque hoc ſolum in ſalutando: ſed alias etiam in dilectionis mutuæ ſignum: ut videre eſt ex Luc. VII. 44. Atque à Iudæis accepere Chriſtiani, ut liquet, cum aliunde, tum ex Iuſtini Apologetico, & Tertulliani ſecundo ad uxorem. Imo hodieque eum morem obſervant Eccleſiæ Orientis. Uſque adeo autem veteres Chriſtiani deteſtabantur hujus oſculi memoriam, ut propterea, quo tempore Paſſionis Dominicæ memoria recoleretur, oſculo abſtinerent. Amalarius Fortunatus de Eccleſiaſticis Offic. lib. I. cap. XIII: *A pacis oſculo in iſtis diebus nos abſtinemus, non quod pacis oſculum malum ſit, ubi ex caritate vera profertur: ſed ut demonſtretur, quam injuriam paſſus ſit Chriſtus a ſuo proditore: ut & nos vitemus eandem injuriam in fratribus.* Idem innuit lib. III cap. XLIV. Etiam apud Rupertum Tuitienſem eſt lib. VII de Divinis Offic. cap. XII: *Iudæ traditoris probroſum execrantes, & anathematiſantes oſculum, quo filium hominis tradens, ſanctum & innocens Apoſtolorum infamavit collegium apud eos, qui foris erant, & occaſionem maledicendi præbuit deteſtandique eos, quorum ſanctitatis æſtimatio magna fuerat, ut de illis tale quid cantitarent, quale illud eſt, Et crimine ab uno Diſce omnes.*

6 §. *Hinc Ieſus ab Iuda propius iit ad turbam.*

Atque ita, qui eum ad regnum quæreretur, aufugit, quæſitus ad crucem ultro ſe obtulit: ut eſt apud Petrum Damiani ſermone de S. Eleucadio *b*: item Bernardum ſer-
b Sub finem.
mone de S. adventu.

7. §. *Hinc alacri animo turbam rogavit, quem quærerent.*

Non quaſi neſciret; ſed ut, ipſis hoc referentibus, commodam haberet occaſionem aperiendi ſui. Oculi enim eorum ſic divinitatis vi tenebantur, ut, quem tenerent, neſcirent; ne quidem dux eorum Iudas.

8. § *Illis ergo reſpondentibus, quæri à ſe Ieſum Nazarenum, Chriſtum ſe illum eſſe profeſſus eſt. Tum illi retro ceſſerunt, quaſi potentia Chriſti difflarentur, inque terram conciderunt ſupini.*

Ita videmus, ut quemadmodum in vita reliqua, ſic quoque in exitum, oſtenderit Chriſtus, tum humilitatem ac benignitatem, tum majeſtatem ac potentiam. Humilitatis erat, quod Iudam proditorem admitteret ad oſculum. Majeſtatis, quod vocibus iſtis, *Ego ſum*, proſterneret inimicorum catervam. Nempe vis iſta Dei in carne latentis, Dei illius, *quo ſurgente diſperguntur, & pereunt omnes inimici*: ut eſt Pſal. LXVIII. Vide Ambroſium in Pſal. XXXIX, Auguſtinum tractat. CXII in Ioan. & Gregorium Mag. lib. XXXI Moral. cap. VIII. Ea Iudam, & turbam, debuerat à ſcelesto propoſito revocare. Nunc non alio æque valuere, quam ut eos redderet inexcuſabiles. Quod ſi parva licet componere magnis: aliquid ſimile in Romana habemus hiſtoria. Nam ut ait Valerius Max. lib. VIII cap. IX, *Miſſi à ſæviſſimis ducibus* (Mario, Cinnaque) *milites ad M. Antonium* (oratorem) *obtruncandum, ſermone ejus obſtupefacti diſtrictos jam, & vibrantes gladios, cruore vacuos, vaginis reddiderunt.* Ac Velleius de eodem lib. II, *gladiis militum, quos facundia ſua moratus erat, juſſu Marii Cinnaque confoſſus eſt.* Ac ſimiliter Plutarchus in Mario, & Appianus lib. I belli civilis.

9 § *Surrexiſſe hinc videntur, qui ceciderant. Denuo eos rogavit, quem quærerent. Illi, quia miraculo iſta a contumacia non receſſerant, iterum repoſuere nomen Ieſu. Chriſtus rurſum indicare, ſe illum eſſe. Sed rogavit, ut ſe ſi quærerent, diſcipulos pro quibus ſollicitus quoque erat, permitterent abire.*

Atque ita (ut eſt apud Ioannem XVIII, 9.) impletum eſt, quod oratione ſua ad Patrem dixerat *a*, *Eorum quos* a Io. 17.
mihi dediſti, perdidi neminem. Puta, præter perditionis 12.
filium. Aliorum negat ſe ullum perdidiſſe, vel corporis, vel animæ ratione: ſed ſervaſſe univerſos, quo poſtea ſpiritum S. acciperent, & incrementa conſpicerent regni Meſſiæ. Eo quoque dimiſit diſcipulos, quia oſtendere voluit durare amorem ſuum uſque ad finem; ut eſt Ioan. XIII. Quam rationem adducit Theophylactus in Ioa. cap. XVIII. Tum etiam quia ſolus pati deberet, ſine alienis auxiliis: ut eſt Eſai. LXIII. Item quia nollet diſcipulos tentari ſupra vires: ſicut legimus 1 Cor. X, 13.

10 §. *Tum demum manus injecta eſt Domino à milite Romano, templi cuſtode. Nempe ut præceperat Synedrium.*

Concurrunt hic major, minorque poteſtas. Major eſt ſenatorum Synedrii, qui Matthæo XXVI. 47. dicuntur ἀρχιερέων, καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. ac Levit. IV. 15, οἱ πρεσβύτεροι τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Ab his diverſi fuere ſingularum civitatum ſenatores, qui dicti πρεσβύτεροι τῆς πόλεως. At minor, quæ hic concurrit, poteſtas eſt τοῦ στρατηγοῦ, ſive præfecti vigilum Iudaicorum ac Romanæ cohortis, quæ die feſto ob majus periculum in tanto undique hominum confluxu vigilibus templi ordinariis à Præſide Romano addi ex Antonia ſolebat. Nam in hanc etiam cohortem poteſtatem fuiſſe ſacerdotibus, arguit illud Pilati, κουστωδίαν ἔχετε. de quo poſtea dicemus.

11. § *Ex iis, quorum fervor in apprehendendo Chriſto præcipue eluxit, videtur fuiſſe Malchus.*

Hoc nomen ſonat regem. Sed re erat ſervus: nempe famulus principis ſacerdotum. Ac doctiſſimus, ſed virulentus Chriſtianæ religionis hoſtis, Porphyrius, primi nus idem *Malchi* nomen habuit: unde vita Pythagoræ ab eo exarata Malcho inſcribitur: ut videre eſt ex editione Ritterſhuſii: poſtea autem nomen maluit Πορφύριος: quomodo reddidit Græce, quia reges gaudent purpura.

12. §. *Diſcipuli cum quid rerum ageretur, viderunt, rogavere Chriſtum, an non eſſet tempus gladios educendi, quos peregrinantium more geſtarent. Petrus vero, injuſſu etiam Chriſti, auriculam abſcidit Malcho. Quod Chriſtus male tulit. Itaque & eam Malcho reſtituit, & Petrum objurgavit, atque officii commonuit.*

Quantus fuerit Petri zelus, multis Scripturæ locis dilucet. Igitur ſervo, manum injicienti Chriſto, medium diffindere caput cogitabat. Factum valde imprudens. Nam quid unus potuiſſet adverſus tam multos? Quin

vero ſic potius nocuiſſet & ſibi, & domino. Ac ſibi quidem, quia grandis ſit culpa publicos violare miniſtros. Domino autem, quia videri poterat juſſu ejus feciſſe. Sed Deus ita direxit ictum, uti nonniſi dextram amputaret oricillam; non ſic quidem, puto, ut ea decideret humi, ſed ut de aure dependeret. Hoc vulnus ſanaſſe Chriſtum dicit Lucas. Nec contentus eo Dominus, factum illius publice improbavit.

13. §. *In admonitione ea Petri attendere oportet; tum cujus illum rei commoneat; tum quibus de cauſſis. Monet autem, ut gladium recondat in vaginam. Ratio adſeritur hujuſmodi, quod qui gladium eduxerit, gladio ſit periturus.*

Excutit ea verba Cajetanus Ientaculi ſexti Quæſtione tertia. Omnino autem non vaticinium eſt, ſed comminatio. Ut Geneſ. IX: *Omnis, qui effuderit ſanguinem humanum, ejus ſanguis effundetur.* Quo pacto aliqui etiam verba illa capiunt: *Quocunque die comederis de arbore vetita, morte morieris.* Cenſent enim, ſalva ejus dicti veritate, potuiſſe Deum ignoſcere: ſed maluiſſe alterum, atque id convenientius, vel ſaltem non minus conveniens judicaſſe. Quam quæſtionem alibi diligentius expendimus.

Dixeris, licere vim vi repellere: atque id factum eſſe à Petro; qui non occidendi quemquam libidine, ſed ut iniquam vim à Domino arceret, gladio uſus ſit. Verum aliter eſt. Nam etſi non teneamur vim vi repellere, etiam adverſus latrones: eſſe tamen id conceſſum cuique. At vim inferre magiſtratui, vel, cum publica auctoritate miſſis, neutiquam jus eſſe, ne quidem inique ſi judicent, ſed vindictam tum Domino eſſe committendam.

Toleranda igitur tum vis, etiam injuſta: quia niſi à privatis hæc vis feratur, effreni licentiæ, ac tumultibus porta aperitur, nullaque vel legum, vel judiciorum, futura eſt auctoritas. Sane ſic animati fuere veteres Chriſtiani, qui innocentes nocentibus cedebant, occidi malentes, quam occidere; etiam cum vires ad ultionem, ſuique defenſionem minime deeſſent: ut oſtendunt Tertullianus in Apologetico, & Cyprianus ad Demetrianum.

14. §. *Addit etiam Ieſus, nec tali ſibi defenſione opus eſſe: ut qui, non dico* XII *angelos, ſed vel angelorum legiones* XII, *poſſit impetrare à Patre.*

Legio una ſex millium erat: ut è Vegetio, atque aliis, conſtat. Atqui angelus unicus in exercitu Senacheribi occidere potuit CLXXXV militum millia. Quid igitur ad hæc una Romanorum militum cohors?

Miretur aliquis eum, qui tantum poſſet, non ſe iis viribus eripuiſſe periculo. Reſpondet ipſe, decretum obſtitiſſe divinum, prophetarum oraculis indicatum, cui obniti ſit nefas.

15. §. *Præterea dixit Chriſtus turbæ, Matt.* XXVI. 55. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus (*ſive clavis*,) comprehendere me. Quotidie apud vos ſedebam, docens in templo, & non me tenuiſtis.

Græce eſt, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. Quo ſignificavit, ſe capi ab illis voluntate Patris, non eorum viribus. Atque id manifeſtius faciunt verba, quæ ſubjunxit: *Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Quaſi dicat: Antea cum diebus ſingulis vobiſcum in loco publico conſiderem, non injeciſtis manus, quia nondum venerat hora illa, qua vobis & tenebrarum ſpiritibus & malorum ſpirituum miniſtris in ignorantiæ tenebris adhuc degentibus omnia hæc à Patre meo cæleſti permittuntur.

16. §. *Dehinc fuere diſcipuli, alii poſt alios, diutius, ut videtur, ſubſiſtente Petro, ac poſt illum etiam Ioanne.*

Qui cap. XVIII. 4. & ſeqq. refert deinde geſta, ſed per retrogreſſum: nempe ante illa de abſciſſa Malcho auricula. Alii quod omnes fugiſſe dicuntur, aliter conciliant. Nam primo & Petrum, ac Ioannem, fugiſſe: ſed poſtmodum reverſos, ac Chriſtum ſecutos.

17. §. *Dum Chriſtus capitur, fugientibus diſcipulis, juveni cuidam, qui non longe aberat, manus fuere injectæ; ille autem cum ſola ſindone eſſet indutus, in manibus eam arripientium reliquit, atque ita plane nudus aufugit.*

Nempe ſindon nocturna erat veſtis, quæ ἐπικαμίσιῳ noſtro, ſive induſio reſpondet. Sane cubitoriam fuiſſe veſtem, indicant illa Dionyſii, Alexandrini epiſcopi, apud Euſebium *a*: Κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ Θεός, ὡς λῃστὰς εἶναι τὸ πρῶτον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφιγμένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον. *Equidem, ſcit Deus, ut primo exiſtimans latrones eſſe, ad prædam rapinamque venientes, inque lectulo manens, ubi nudus eram linea in veſte, reliquam veſtem, quæ propoſita erat, illis porrexerim.* Vides, ut dicat, nudum in linea veſte, non quaſi prorſus nudus, ſed quia prope nudus. Unde Galenus: Μὴ γυμνὸς κομιζέσθω, ἀλλὰ ἐπιβεβλημένος σινδόνα μὴ ψυχρὰν, ἢ ἕτερον ἐπίβλημα. *Ne nudus feratur, ſed contectus ſindone non frigida, aliove amictu.* Quaſi dicat, ſi non veſte exteriori, minimum ſaltem ſindone, ſive interiori tunica linea. Gloſſæ vett. Σινδὼν, *tunica linea.* Itaque parum quis tutus in ea adverſus injurias aëris. Unde de endromide Sequanica ſic Martialis:

Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres:
Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

Sententiam puto: Elegans quidem eſt Tyria ſindon: ſed tutior multo ſis endromide Sequanica. Niſi cum Caſaubono *b* malis extremo loco, *cultus eris.* Ut commendet non modo ab utilitate, ſed etiam elegantia. Sed non poſſum in animum inducere de elegantia ejus veſtis, qua uterentur adverſus pluviam, & ventos. Quicquid eſt, interius geſtabatur, imo ſola quandoque ab iis, qui vitam ſectarentur ἀσκητικήν: ut Serapio ille, qui, quia ſindone ſola amictus obambularet, *Sindonites* dicebatur: teſte Theodoreto, & Palladio in Lauſiacis. Videtur autem juvenis ille, qui relicta ſindone in militum manu plane nudus aufugit, non tam è propinqua domo ad nocturnum clamorem è lectulo ſic ſubito occurriſſe, quam è domo, ubi paſcha cum Chriſti diſcipulis comediſſet, amore Chriſti ſecutus eſſe. Ac Theophylactus cum varias adferat opiniones, hanc primo recenſet loco. Habes & apud Euthymium. Nec eum caſu, ob tumultum excitatum, ut aliqui volunt, accurriſſe, arguunt illa Euangeliſtæ verba, ἠκολούθει αὐτῷ. Quorum verborum non alia eſt mens, quam quod ſecutus ſit Chriſtum, jam antequam ex Iudæ adventu tumultus eſſet excitatus. Nempe amabat Chriſtum, & ſequebatur ob periculum, quod ei intellexerat imminere. Iam ante tamen cubitum ſe receperat: ut indicio eſt, quod ſolum ſindone fuerit indutus. Sed quia cognorat, quid ageretur; cum in lecto jam jaceret, ſurrexit: atque ita ſine veſte exteriori, quia nox erat, Chriſtum ſequi non dubitavit. Qui cum Ambroſio, Gregorio, Beda, aliis cenſent, B. Ioannem fuiſſe, magnos quidem ſequuntur auctores, & inclinare etiam eo videtur Baronius ad an. XXXIV num. XXXIX: ſed nihil ſolidi pro ſe afferunt. Nec enim ille dormiturus cubuerat: ſed in tricliniari lecto cibum ſumſerat, ubi exterior veſtis poni non ſolet; niſi forte à delicatioribus, qui cœnatoriam aſſumerent. Non is mos diſcipulis Chriſti. Atque ut in tunica jacuiſſet Ioannes, quod neutiquam eſt veriſimile, pudor ſuadet, ut credamus, exiturum eam non iterum adſumſiſſe. Fortaſſe nec ſatis convenit, quod diminutive νεανίσκος appellatur. Verum vox ea laxius ſumitur: unde vulgatus vertit *adoleſcens.*

Imo

a *Hiſtor. Eccleſ. lib. 6 Hiſtor. cap. 40.*

b *Exercitatione 16 ad Annales Baronii.*

Digitized by Google

Imo & in codd. nonnullis *νεανίσκοι* vocantur, qui hunc *νεανίσκοι* appreheuderunt. Sed Syrus habet, ut vulgata.

18 § *Nec cohortis præfecto ſufficere viſum, ſi caperent Chriſtum. Etiam vinclis conſtrixit.*

Auguſtinus in Ioan. tract. CXII: *Ligaverunt eum, à quo potius ſolvi debebant, & liberati dicere, Dirupiſti vincula mea &c.*

19. §. *Quod factum è conſilio Iudæ. Nam dixerat ille, ut eſt Marci* XIV. 44: Comprehendite (*quem oſculatus fuero*) & abducite caute. *Græce,* ἀπάγετε ἀσφαλῶς.

Veritus is, credo, ne inconſpicuus elaberetur è turba; quod antea contigerat non ſemel.

20. § *Cumque ligare volentes poſſet nullo negotio vel effugere, vel impedire: paſſus eos tamen: idque propter nos, ne nos (ut loquitur Iudas verſ. 5. & 6) ad judicium magni illius diei vinculis æternis ſub caligine reſervaremur.*

Quod immenſi fuit amoris erga nos: imo & humilitatis. cui hoc tribuit Ambroſius in epiſt. poſter. ad Philippenſes: ſed humilitatis generoſæ, & conjunctæ cum ſapientia, quæ longe omnem humanam exſuperaret. Unde Auguſtinus in Pſalm. LXVIII: *Quid tam ſimile eſt imprudentia, quam cum haberet in poteſtate, una voce ſuos perſecutores proſternere, patienter ſe teneri? &c. Stultum videtur: ſed ſtultum hoc ſuperat omnes ſapientes.*

21. §. *Ita ligatus deducitur ad domum Annæ.*

Hoc honoris eſt habitum Annæ, quia foret ſocer Caiaphæ, principis ſacerdotum: quem credibile eſt, nihil magni ſine ſocero agere ſolere. Et erat ejus domus in via; ut prætereunda foret euntibus ad Caiapham: quemadmodum ait Auguſtinus in Ioannem tractat. CXIII. Ut veriſimile ſit, milites voluiſſe oculos ſenis paſcere ejus ſpectaculo quem in triumphum ducerent: ut eſt apud Chryſoſtomum in Ioa. homil. XXVIII. Et credo, dum hic eſt, aliqui præcurrere, qui, Caiaphæ ſignificarent de capto Ieſu, quo quam primum poſſet concilium convocare. Hæc ut ſimpliciora, ſic veriora, puto, quam cauſſam illatam à Cyrillo lib. XI cap. XXXVII, *quod ille Iudæ proditori pactam mercedem promiſiſſet, & illa etiam nocte ſolviſſet.* Nam quid opus recurrere ad conjecturam tam incertam?

22. §. *In ea domo multa Ieſus creditur perpeſſus, quæ ab Euangeliſtis narrantur. Sed cuncta illa ad Caiaphæ domum pertinere, patebat Ioannem cum tribus Euangeliſtis conferenti.*

Ab Anna igitur nihil actum ſtatuimus, niſi quod, ſicuti viderat Chriſtum ligatum, ita miſerit ad generum. Iccirco deductionem ad Annam præteriere tres priores Euangeliſtæ.

23. §. *Inde autem ad Caiaphæ domum deductus fuit quia is foret anni ejus Pontifex Max. Inque hujus domo congregatum erat Concilium ad conſultandum de Chriſto capto.*

Qui interfuere ei concilio, hoc ordine recenſentur à Matthæo cap. XXVI: Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. *Ieſum duxerunt ad Caiapham, principem ſacerdotum, ubi Scribæ & Seniores convenerant.* Nimirum, qui eruditionem attenderent, priori loco duxere Scribas; interim dignitatis ratione potiores erant Seniores. Utrique in domo Caiaphæ ſunt collecti, dum Chriſtus in domo Annæ morabatur. Porro cum duo priora concilia fuerint de capiendo Chriſto: hoc, & quod eſt conſecutum, fuere de capto Chriſto. Ac prius quidem horum nocturnum fuit: poſterius diurnum. Nunc nocturnum aggredior.

CAP. II.

De altera Paſſionis parte, quæ conſiſtit in Chriſti accuſatione, damnatione, illuſione. Adnexum his de Petro Chriſtum abnegante.

1. §. *CHriſtus ad Caiaphæ domum tractus, primum falſo accuſatur, tum impie damnatur, hinc fœde reliqua nocte illuditur: quæ tria conſtituunt alteram Dominicæ Paſſionis partem. Quod ad accuſationem, in ea, totoque judicio, talia Caiaphas geſſit, quæ non judici, ſed inimico convenirent. Quid mirum? quando homo erat avarus, planeque perditus.*

Quod cognoſcere eſt ex Flavio Ioſepho lib. XVIII Antiquit. cap. III. & VI.

2. §. *Talis cum foret, ſic omnia componebat, ut videretur Chriſtus merito inſimulari tum falſæ doctrinæ, tum ſeditionis, regnique affectati. Ac primo rogatus eſt Chriſtus de doctrina, ac diſcipulis ſuis.*

Interrogatum ab Anna, ſcribit Cajetanus Ientaculi primi quæſt. tertia. Sed omnino ad Caiapham ea pertinere, liquet ex dictis.

2. §. *Chriſtus, bene ſibi conſcius, libere reſpondit, non ſe rogandum de doctrina. De diſcipulis reticuit; quia ex doctrina penderet quæſtio de diſcipulis.*

Verba Chriſti, *Quid me interrogas?* Videri poſſit Chriſtus non ſatis decore ſe gerere coram ſacerdote ſummo. Sed hoc vult Chriſtus, non ſe rogandum, qui reus ſit, ac cui pro ſe loquente non haberetur fides. Vide de iis verbis Cajetanum ibidem diſſerentem.

3. §. *Addidit, rogandos alios, qui audiſſent docentem; idque & in Synagoga & templo.*

Quantum duo hæc differant, arguit, quod Hieroſolymis templum fuerit unicum; ſynagogæ CCCCLXXX, ut alibi dicimus.

4. §. *A Miniſtrorum uno, ob liberum indignante reſponſum, alapa eſt cæſus. Unde dilemmate hujuſmodi convictus eſt à Chriſto: Si male locutus ſum, teſtare de malo: ſi bene, cur me cædis?*

Alapa cæſus non alteram præbuit maxillam, ſed ratione ſe tuetur: unde liquet, Chriſti præceptum Matth. V. non aliud jubere, quam, potius quam vindictam ſumamus, alteram etiam maxillam eſſe obvertendam.

5. §. *Poſt alios teſtes falſos, duo ſignificarunt, ſe audiſſe dicentem? Ego diſſolvam hoc templum manufactum, & poſt triduum aliud non manufactum ædificabo. Atqui non erat locutus de templo manufacto: nec dixerat, ſe velle deſtruere, ſed, illos deſtructuros.*

Nam verba ejus fuere: *Solvite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud.* Sed ſummum hæc vana poterat oſtentatio videri. Cui enim damno futurum, ſi templum disjectum inſtauret? Nihil igitur hæc accuſatio valuiſſet apud Pilatum.

6. §. *Propterea alia inſiſtenda erat via. Surgit igitur Caiaphas.*

Nempe ante ſedebat, ut judices ſolent. Nunc ſingulare aliquid acturus ſurgit: ut etiam ſolent, qui lecturi eſſent in ſynagogis: quod liquet ex Luc. iv. 16.

7 § *Bis vero rogat Chriſtum, an eſſet filius ille Dei. Primo rogat ſimpliciter. Cui tum reſpondit Chriſtus:* Si vobis dixero, non credetis mihi: ſi autem & interrogavero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis.

Ut eſt Luc. xxii. 67.

8. §. *Iterum deinde interrogatur; ſed cum adjuratione.*

Adjurare is dicitur, qui Dei nomine, & quaſi mandato, aliquem ad loquendum adſtringit.

9. §. *Tunc ob reverentiam numinis reſpondit Ieſus, ut eſt apud Matthæum:* Tu dixiſti: *ſive, ut apud Marcum eſt,* Ego ſum.

Siquidem iſta Hebræis ἰδιωτισμῶν: ut vim deperdat argutiola B. Auguſtini, ſic verba ea interpretantis: *Non ego dico, ſed tu ais.*

10. §. *Sane non hoc modo dixit Chriſtus: ſed etiam addidit, utcunque nunc humilis, & reus, tribunali adſiſteret, fore nihilominus, ut eundem aliquando conſpicerent ſedentem ad dextram Dei, gloriæ & potentia divina conſortem: ut in nubibus etiam venientem videant ad omnes judicandos.*

Nempe ſolet Chriſtus incredulos Iudæos remittere partim ad reſurrectionem, ut cum dixit, non habituros aliud ſignum, quam Prophetæ Ionæ: partim ad judicium extremum, ut hoc loco. Quod autem dicitur, ἀπ' ἄρτι, (vulgatus, more ſui ſeculi loquens, *amodo* reddidit, pro *deinceps, poſthac*) non notat *ſtatim*; ſed ſignificat, non amplius ſe viſum iri, quam extremo judicii die. Quippe ſecundum adventum opponit primo. Pluribus de hoc Chriſti reſponſo agit Cajetanus Ientaculi primi quæſtione tertia.

11. §. *Tum Pontifex, qui adegerat ad veritatem dicendam, quamquam gauderet, quod ſaltus ſic eſſet voti compos, nihilominus ſciſſione veſtis dolorem ſimulat.*

Multarumque is gentium mos fuit, ut in luctu, vel indignatione, rumperent veſtimenta: quemadmodum videre eſt apud Homerum Il. x, & Maronem v, & xii Æn. Etiam in patriarcharum hiſtoria refert Moſes, idem feciſſe Iacobum, cum conſpexiſſet laceram & cruentam Ioſephi veſtem. Et Ezechias ſimiliter, cum tantopere blaſphemaſſet legatus Senacheribi.

12. § *Pontifex vero, rumpens veſtem, ſimul erupit in has voces:* Ecce nunc auditis blaſphemiam.

Cæterum *blaſphemare* dicitur, qui contumelioſe, & impie loquitur adverſus Deum, vel etiam principem.

13. §. *Addidit Pontifex:* Quid vobis videtur? *Iudices tum uno ore eum mortis reum judicarunt.*

Videlicet ex lege Levit. xxiv. 16. Ubi jubetur, ut blaſphemi lapidibus obruantur. Unde & Chriſtum ut blaſphemiæ reum, lapidare voluerunt; ſicut eſt Ioa. x. 31.

14. §. *Prior hæc condemnatio Ieſu fuit quæ facta à ſanedrin, h. e. ſynedrio, ſive LXX ſenioribus, idque magis ob cauſſam religioſam, quia ſe filium Dei dixiſſet, quod blaſphemum putarunt; quam ob cauſſam civilem, quia ſe regem perhiberet ejus gentis, quæ nullum regem, niſi Cæſarem, agnoſceret, eoque læſæ foret majeſtatis reus.*

Sed argumentum poſterius poſtea magis apud Pilatum urſerunt; ut inferius videbimus.

15. §. *Ad hanc Chriſti condemnationem refertur hoc Ierem.* xi: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius.

Ubi per panem corpus Ieſu etiam intelligit Tertullianus libro adverſus Iudæos.

16. §. *Poſtquam reus peractus, quadrifariam illuſere.*

Tempus ſignificatur particula TUNC: quæ confuſe ſignificat totum tempus nocturnum.

17. § *Prima illuſio erat, quod, ut ait Matthæus* XXVI. 67, ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, conſpuere in faciem ejus.

Qui contemtus ſane ingens fuit. Itaque & ſiquis nollet ducere viduam fratris ſui ſine liberis defuncti: jubebatur hæc, ut eſt Deuter. xxv, ſpuere in ejus faciem, & dicere: *Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris ſui.*

18. §. *Deinde venerandam ejus faciem velaverunt.*

Cur autem, niſi quo tanto audacius inſolentiam ſuam exercerent?

19 §. *Tertium eſt, quod partim colaphis, ſive pugnis, partim alapis, ſive palmis faciem ejus ceciderunt. Quod his verbis narratur, à Matth.* XXVI. 67: Καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐῤῥάπισαν: quidem colaphis eum ceciderunt: alii autem palmas in ejus faciem dederunt.

Recte ita vulgatus: etſi ῥαπὶς proprie *baculus.* Unde Mercurius χρυσόῤῥαπις, à virga aurea, qua animas ille ad Orcum deducere fingebatur. Quare aliqui ῥαπίζειν vertunt *bacillis cædere*: ut Theodorus Beza: quem eo nomine reprehendit P. Faber lib. 1. Ἀγωνιστικῶν cap. xix *a*. Melius res intelligetur, ſi erroris aperiam fontem. Multos decipit, quod inter *colaphos*, & *alapas*, non diſtinguant: cum κολαφίζειν ſit διὰ τῶν χειρῶν πλήττειν συγκαμπτομένων τῶν δακτύλων, ut exponit Theophylactus *b*: at alapæ fiunt manu explicita: ut in manumiſſionibus. Hæc Græcis, ῥαπίσματα: unde Suidæ *c* τὸ ῥαπίσαι eſt πατάξαι τὴν γνάθον ἁπλῇ τῇ χειρί. Recte igitur, ut dixi, vulgatus interpres vertit, *palmas in faciem dare.* Recte item Sedulius pro eo *palmis cædere.* Atque id clare etiam liquet ex Matth. v. 39. Ubi jubemur, ſiquis ῥαπίσῃ dextram maxillam, obvertere ei & alteram. Nec enim conſuetudo fert, ut maxillas feriamus bacillis; ſed alapis, vel colaphis. Vide &, quæ ex Gloſſario, & Nonno, ad ea Matthæi verba Caſaubonus annotavit. Conſalvus Durantus annotavit, ad S. Brigittæ revelat. lib. 1 cap. 10. Chriſtum colaphis & alapis fuiſſe cæſum: ac differre ea, quod colaphus collum, alapa maxillas percutiat. Teſtem etiam adducit Landulphum Saxonem de vita Chriſti part. 11 cap. LX. Sed hæc ſatis refelluntur iis, quæ diximus.

a Pag. 72.

b Matth. c. 26. fol. 121.

c In ῥα-πισ.

20 §. *Quarto loco convitium addidere,* Prophetiza nobis, Chriſte; quis eſt, qui te cecidit?

Oculi

Oculi erant Chriſto velati. Eſt igitur irriſio. Propheti-za, ajunt, quia vulgo inſignis haberetur propheta, & ſe Filium Dei dixiſſet.

21. §. *In quatuor iſtis, & pœna fuit, & ignominia.*

Sed ſicut alia magis ignominiæ ſint, alia pœnæ: tertium magis pœnæ cenſendum: cætera magis ignominiæ fuerunt.

22. §. *Ad hanc hiſtoriam eorum, quæ pertinent ad Paſſionem Ieſu in domo Caiaphæ, aliud addunt Euangeliſtæ: quod eſt de abnegatione Petri. De priori ita res habet. Dum Pontifex, & conſilium Seniorum, in æde conſultant interiori, Petrus conſiſtebat in atrio, ubi miniſtri erant, ac qui præterea eo veniſſent ex promiſcua multitudine. Atrium vero non videtur fuiſſe ſub eodem tecto, ac erat conclave, in quo congregati erant ſeniores: ſed inter domum & plateam, ubi ſub cælo aperto eſſe area ſolet porticibus cincta: ut hodieque in magnatum ædibus videmus.*

Feſtus: *Atrium proprie eſt genus ædificii ante ædem, continens mediam aream, in quam collecta ex omni tecto pluvia deſcendit.* Iſidorus lib. xv Orig. cap. III: *Atrium magna ædes eſt, ſive amplior & ſpatioſa domus: & dictum eſt atrium, eo quod addantur ei tres porticus extrinſecus.* Sed proprie atrium non tam domus eſt, quam, ut ait Feſtus, ante ædem. Nec quia atrium pro tribus areæ lateribus totidem habeat porticus: eo conflata eſt vox *atrium* ex à & *trium*: quemadmodum nec quia *à terra* oriatur, quaſi *aterreum* dicatur, ut Feſtus refert, niſi potius id fuerit à Paulo Diacono. ſed vel eſt ab Atrienſibus Hetruſcis, qui ad ejuſmodi ſtructuram præiviſſe dicuntur à Feſto, & ante eum à Varrone lib. v de L. L. vel potius eſt à Græco αἴθριον, quod ab αἴθρα, æthra, quia ſit ſub dio, ſive cælo aperto, unde & *ſubdival* Latine dixeris.

23. §. *In hiſce atrii porticibus ob anni tempus (erat enim medius Martius) ignis erat ſtructus: ad quem cum aliis Petrus ſe calefaciebat: nunc adſtans: nunc aſſidens.*

Utrumque enim legis apud Euangeliſtas. Nec tamen putandum, in porticibus illis fuiſſe caminos noſtris ſimiles, qui nempe gula ingenti, igne ſubdito, fumum excipiant, perque tectum emittant. Hujuſmodi quippe ſpiramentis, ſive fumariis, caruere veteres. Quomodo vero hi à frigore ſibi caverint, docebit Philander in Vitruvii lib. VII cap. III, & Paullus Manutius Commentario in lib. VII epiſt. x, quæ incipit, *Legi tuas.* Fuſius eam rem ſi exponere hic velim, metuo ne aliena ab inſtituto noſtro videar conſectari.

24 §. *Hic cum quæpiam ex ancillis Petrum conſpexiſſet, diceret illa:* Et tu cum Ieſu Galilæo eras.

Sic Chriſtum ignominiæ cauſſa vocabat: ut fere ſolebant, qui animo erga eum iniquo forent. In cauſſa partim erat, quod plurimum in Galilæa verſatus eſſet: partim quod omnes fere diſcipuli forent Galilæi. Quia vero promiſſio de naſcituro Meſſia, Iudæ, ac particulatim Bethlehemo, facta erat, eo, qui promiſſum eſſe Meſſiam negarent, Galilæum dicere malebant. Itaque & Iulianus Apoſtata, tum Chriſtum, tum Chriſtianos omnes, Galilæos nuncupabat: ut eſt apud Socratem Hiſt. Eccleſiaſt. lib. III cap. XII.

25 §. *Petrus, audita accuſatione ancillæ, turpiter ſeſe dat. Nam cum antea ſic apud Ieſum amorem ejus, & in amore conſtantiam, jactaſſet: Dominum nunc negat, gallo mox canente, nec tamen reſipiſcente Petro. Poſt iterum ab ancilla, non eadem, quod ex Marco aliquis poterat putare; ſed alia, ut ex Matthæo eſt apertum, audire cogitur,* Et hic erat cum Ieſu Nazareno. *Tum iterum negare Petrus, ſe Chriſtum noſſe. Ac id etiam firmare juramento. Quaſi horæ intervallo poſt tertio agnitus eſt à famulo Pontificis, cognato Malchi ejus, cui auriculam abſciderat. Famulus iſte non contentus dicere, omnino eum eſſe è diſcipulis, addebat, hoc etiam cognoſci ex idiomate Galilæorum.*

Nempe uti hodie dialecto differunt Hollandi, Brabanti, Flandri: ita olim Galilæi, ac Iudæi. Sane ſimiliter diſcrimen fuit inter Gileaditas, & Ephraimitas: illis SCHIBOLETH pronuntiantibus, his SIBOLETH; quæ res multis necis fuit cauſſa: ut eſt Iudicum XII. 6.

26. §. *Alterum quoque addebat argumentum, & grave: quod ipſe eum cum Ieſu conſpexiſſet in horto Gethſemani. Hiſce ſignis jam preſſus, ſi non oppreſſus, crimen quoque auxit, more mortalium, ubi ſemel exorbitarint. Ergo, qui primo ſimpliciter abnegarat: ac deinde cum juramento: hic tertio non cum juramento ſolum abnegat, ſed etiam cum deteſtatione, ſeu Chriſti, ſeu ſui. Petro etiamnum loquente, iterum gallus canit. Mox etiam fit, ut, Concilio ſoluto, Chriſtus ex loco interiori deduceretur in atrium, ubi Petrus erat. Quem miſericordiæ oculis tacite intuens, ita commovet, ut cogitans de ſecundo galli cantu, & jam ter à ſe abnegato Ieſu, foras prodiret, inque fletum amarum prorumpendo pœnitentiam delicti teſtaretur.*

Atque ita impletum fuit, quod prædixerat Chriſtus de abnegatione Petri. Apud Marcum eſt, *Priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me abnegabis.* Ac credibile eſt, Marcum, Petri ſectatorem, ipſa retinuiſſe verba Chriſti, prout à Petro acceperat: quo nemo eo melius noſſe poterat. Nimirum intellexit tum prius gallicinium circa noctis meridiem, ut Varro loquitur, h. e. circa medinoctium: tum alterum ſub lucis adventum: de quo Martialis:

Surgite: jam pueris vendet jentacula piſtor,
Criſtatæque ſonant undique lucis aves.

Secundum gallicinium etiam vocant Pomponius Mela, & Ammianus Marcellinus. Sed tres alii Euangeliſtæ, qui ſimpliciter dicunt, *antequam canat gallus*, loquuntur de ſolo ſecundo: quod, ut ex Agellio, Appuleio, Cenſorino, & Macrobio, videre eſt, intelligi ſemper ſolet, quoties ſimpliciter *gallicinium* dicitur.

Cur vero gallus tum circa noctem mediam, tum circa auroram, canere ſoleat, expoſuimus lib. III de Theologia gentili, & Phyſiologia Chriſtiana, cap. LXXXVIII.

Excuſare Petrum conantur veterum aliqui, quod negarit Deum hominem, quem Dei filium agnoſceret. Ita Ambroſius in Lucam, Hilarius can. XXXI, & Theodoretus ſerm. de caritate. Sed ingenue magis B. Hieronymus in Matth. cap. XVI: *Scio, quoſdam pie affectos erga Apoſtolum Petrum, locum hunc ita interpretatos, ut dicerent, Petrum non Deum negaſſe, ſed hominem: & eſſe ſenſum, Neſcio hominem, quia ſcio Deum. Hoc quam frivolum ſit, prudens lector intelligit, ſi defendunt Apoſtolum, ut Deum mendacii reum faciant. Si enim iſte non negavit, ergo mentitus Dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis. Cerne, quod dicat, Me negabis; non, Hominem.* Similiter Auguſtinus; qui, tractatu LXVI in Ioannem, inter alia inquit, *Agnovit plane peccatum ſuum infirmitas Petri; prorſus agnovit; &, quantum malum Chriſtum negando commiſerit, plorando monſtravit. Ipſe ſuos re-*

darguit defenſores, &c., unde eos convincat, producit lachrymas teſtes. Ac ſimiliter idem in Ioan. tractat. CXIII.

Cap. III.

De tertia Paſſionis parte, ſive iis quæ perpeſſus eſt Chriſtus in concilio matutino. Cui adnexum de Judæ pœnitentia, & miſera morte.

1. §. *Diximus de concilio nocturno, & abnegatione Petri, qua ante gallicinium fuit. Sequitur concilium matutinum: de quo Matthæus* XXVII. I: Mane facto, conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi adverſus Jeſum, ut eum morti traderent. *Item Marci* XV, I: Mane concilium facientes ſummi ſacerdotes cum ſenioribus, & ſcribis, & UNIVERSO CONCILIO, (καὶ ὅλον τὸ συνέδριον) vincientes Jeſum, duxerunt, & tradiderunt Pilato. *Et quid manifeſtius verbis illis Lucæ* XXII. 66? Ut factus eſt dies, convenerunt ſeniores plebis, & principes ſacerdotum, & ſcribæ, & duxerunt illum in conſilium ſuum.

Ubi in diſquiſitionem venit, quid ſit *in concilium ſuum.* Utrum rediere in domum Caiaphæ? an per conſilium hoc intelligitur Synedrium magnum? Quæ opinio eſt Caroli Sigonii lib. VI de Rep. Hebræorum cap. VII: *Ex his,* ait, *apparet, cum dictum eſt, convocatum eſſe ſummo mane concilium, atque eos duxiſſe Chriſtum in Concilium ſuum, convocatum eſſe in Gazith.* Sane ex tribus prioribus conciliis nullum fuit Synedrium magnum: ut antea oſtenſum. Quare vel quartum hoc fuit Synedrium magnum; vel è quatuor conciliis adverſus Chriſtum coactis nullum in Gazith, ſive conclavi cæſi lapidis, fuerit celebratum. Quorum poſterius fortaſſe verius eſt, licet multum adverſetur doctiſſimorum hominum opinioni. Nam Chriſtus è Caiaphæ domo dicitur ab Euangeliſtis deductus eſſe ad Pilatum. Adde quod adſcenſus & deſcenſus in Gazith pluſculum temporis abſumſiſſent: quando altitudo ejus pedum octingentorum, ſecundum aliquos Hebræorum: ſed ſecundum Villalpandum CCC cubitorum. Conſideret quiſque, quam multa illo mane acta eſſe ab Euangeliſtis dicantur.

2. §. *Quærat aliquis, quæ cauſſa fuerit iterum conveniendi mane, cum Chriſtus jam nocturno conſilio eſſet reus mortis judicatus. In cauſſa, credo, fuerit, quod vellent explorare, an in ſententia perſiſteret. Ac præterea ſtatuendum ſupererat de exſecutione ſententiæ, quam tuliſſent.*

Cum enim Chriſtus caperetur, jam multa nox erat: ac magis, cum deductus eſt in domum Caiaphæ: quid dicam, finito concilio? Non dubium autem quin in judicibus fuerint aliqui, vel ætate confecti, vel valetudine imbecilli. Credibile igitur, voluiſſe illos ſomnium capere ſpatio noctis reliquo.

3. §. *Matutino conſilio duo hæc egere.. Primum (ſed, ut videtur, paucis) actum cum Chriſto. Rogatus eſt, an foret promiſſus ille Meſſias. Reſpondit ille: ſi dixero, non credetis mihi: & ſi vos interrogaro, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis.*

Quomodo meminerat, eos nihil reſpondiſſe rogatos de baptiſmo Joannis, deque loco pſalmi, *Dixit Dominus Domino meo &c.* atque aliis nonnullis.

4. §. *Addidit interim, deinceps filium hominis ſeſſurum ad dexteram potentiæ Dei. Unde occaſio iis quærendi, utrum foret filius ille Dei. Quod cum noluiſſet negare, continuo ſtatuerunt, eum ſuopte teſtimonio damnari.*

Videlicet ſoricis inſtar, quæ ſuo, ut aiunt, indicio perit.

5. §. *Exinde diſpexere, quomodo decretoriam ſententiam exſequerentur. Placuit vero ut vinctus mitteretur ad Pontium Pilatum, Judææ tum temporis præſidem.*

Non decretum fecere de mittendo Jeſu ad Regem, ſed ad præſidem Romanum. Nimirum multum jam forma Reip. Judaicæ immutata erat ab illa, quæ fuerat Chriſto naſcente. Tum erat Herodes Magnus Aſcalonita, primus Judææ Rex externus. Huic temi fuere liberi: Archelaus, Herodes Antipas, & Philippus. Archelao regnante, ex Ægypto, una cum Joſepho, rediit Chriſtus. Herodes Antipas is fuit, qui Joannem Baptiſtam ſuſtulit. Philippus is, cui vivo, videntique, uxorem ſuam eripuit Herodes Antipas. Horum primus Archelaus decennium rexit Judæam: ſed cum tria Judæorum millia feſto Paſchatis interemiſſet in templo, ſacerdotium his eriperet, illis conferret, prout animo eſſet collibitum: & multa alia, tyrannorum more, pro imperio magis, quam rationis ductu, ageret: à gente ſua accuſatus eſt apud Cæſarem: ab eo damnatus, & Viennam Galliæ civitatem relegatus fuit: ut teſtatur Ioſephus. Exinde Iudæa in provinciam eſt redacta: eique gubernandæ miſſi fuere à Romanis præſides: quorum quinctus erat Pontius Pilatus, ut ab eodem Ioſepho memoriæ proditum eſt.

6. §. *Non potuit diu latere Judam, quomodo Chri-
ſtus jam eſſet morti à Concilio addictus, atque
adeo etiam miſſus ad Pilatum, quo perſuaderent
ut crucis ſupplicio afficeretur. Pœnitere tum Ju-
dam facti ſui cœpit. Ac non incommode huc re-
ferantur verba illa Matthæi* a: Tunc videns Ju- a 27. 3.
das, qui eum prodiderat, quod damnatus eſ-
ſet, pœnitens &c.

Nec tamen quicquam cogit, ut pœnitudinis tempus præciſe ordiamur inde, quando Ieſus è Concilio deductus eſt ad Pilatum. Nec enim Euangeliſta is ſolet ſic particulam TUNC uſurpare, ut neceſſe ſit narrationem reſtringi ad momentum rei, quæ proxime præceſſit. Quare hiſtoriæ etiam veritas conſtabit, ſi demum crucifixo Chriſto, mortuoque, vel etiam poſtero die cœperit pœnitere. Amplius dicam, fortaſſe tum demum ſerio doluit, ac argenteos retulit, poſtquam intellexit de Chriſti reſurrectione. Utcumque iſta habent, ſaltem, quod de agro figuli emto refertur, non eo tempore, ſed commoda poſtea occaſione factum eſſe, per eſt veriſimile. Majoris tamen lucis cauſſa, Euangeliſtarum exemplo, univerſam hic exſequemur hiſtoriam de Iudæ pœnitentia, morte, & adnexis.

7. §. *Dolorem ſuum teſtatus eſt Judas tum ſermone, tum opere. Ivit enim ad ſacerdotes ac ſeniores, quo proditionis pretium referret, aperteque confeſſus eſt, ſe peccaſſe, ſanguinem prodendo innoxium.*

Fortaſſe ſperarat, Ieſum, ut antea fecerat, ſeſe è manibus eorum ſubducturum, vel ſic rationibus eos placaturum, ut ſententiam mutarent. Hoc ubi aliter cecidiſſe videt, animo æger, primum quidem de facto dolet, quod contritionis eſt; deinde pecuniam, pro proditione acceptam, refert, &, ſe peccaſſe prodendo Chriſtum, libere prædicat: quorum hoc eſt confeſſionis, illud ad ſatisfactio-

tiſfactionem refertur. Quæ quamquam omnia concurrerent, non tamen proprie μετάνοια fuit. Nam μετανοεῖν, *reſipiſcere* eſt, à νοεῖν *ſapere.* At non reſipuit Iudas: licet conſcientiæ ſtimulis actus doluit admodum de facto: quod ſignatur ab Euangeliſta voce μεταμεληθείς. Erat igitur pœnitentia non ſimulata, ſed ex animo profecta: nec tamen pœnitentia ſecundum Deum ad vitam. Siquidem pœnitentia cum ſpe debuit conjungi, quorum alterum ſine altero claudicat. Hinc eleganter Fulgentius epiſt. VII cap. V: *Salubris converſio duplici ratione conſiſtit, ſi nec pœnitentia ſperantem, nec ſpes deſerat pœnitentem: ac per hoc, ſi ex toto corde quiſpiam renunciet peccato ſuo, & toto corde ſpem ponat remiſſionis in Deo. Etenim nonnunquam aut ſpem pœnitentis homini diabolus adimit; aut ſperantis pœnitentiam tollit: unum dum onerat, comprimit alterum: dum elevat, dejicit.* Accommodat deinde hæc Iudæ: qui pœnitentiam geſſit; ſed non conſecutus eſt pœnitentiæ fructum. Videlicet quia non ad infinitam Dei miſericordiam recurrit: neque ad vitæ emendationem animum appellit; verum diaboli aſtu ad deſperationem adigitur; Caino ſimilis, qui tantum eſſe peccatum ſuum aiebat, ut nullus relinqueretur veniæ locus: ſicut eſt Geneſ. IV. Itaque, ut ait S. Leo, ſerm. V. de Paſſione: *tam perverſa impii* (Iudæ) *converſio fuit, ut etiam pœnitendo peccaret.* Imo Pachymerius *a* non dubitat ſcribere, præſtitiſſe, ut non pœniteret, quam ut pœnitens deſperaret; quia illud poſſit eſſe ſtuporis: hoc liquido ſit ſuopte judicio condemnationi æternæ addicti.

a Lib. 4. Hiſt.

8. §. *Sed in quæſtionem venit: utrum Judas potuerit recurrere ad Dei miſericordiam, vitamque melius componere. Id quidem extra controverſiam à Patribus ponitur, omnibus, quos vere peccatorum dolet, quique vitam corrigere ſunt parati, patere miſericordiam Dei. Sed non convenit, an non Deus propter tam enorme ſcelus juſto judicio gratiam ſuam ſic ſubtraxerit Judæ, ut non dico difficile, (quæ quorundam ſententia eſt) ſed ἀδύνατον ei fuerit, reſipiſcere: ut qui à Deo eſſet derelictus, & indicatus omni miſericordia indignus: eoque ſic obduratus, ut omni divinæ gratiæ rore careret, ac proinde veniam ſuperare non poſſet.*

Potuiſſe legitime pœnitere, ſententia eſt Origenis, Chryſoſtomi, Aſterii apud Photium *b*, & aliorum plurium. Sed Auguſtinus, qui id negat de Pharaone, non minus negaſſet de Iuda. Vide eundem tractatu de utilitate pœnitentiæ cap. III: *Non erat dignus miſericordia: ideo ei non fulſit lumen in corde, ut ad ejus indulgentiam concurreret, quem tradiderat.* Eſt & B. Ambroſii ſerm. I. in Pſalm. CXVIII ad verſ. VIII: *Plerumque derelinquit Deus, quos vult probari: penitus autem derelinquit, quos deſerit: dereliquit penitus Iudam; non dereliquit autem S. Iob.* Plura de hoc vide apud eos, qui ſcripſere de peccato in Spiritum S.

b Col. 271. orat. de Pœnitentia.

9. §. *Hæc interim confeſſio Judæ, præſertim quando ne pecuniam quidem retinendam putaret, magnum & innocentiæ in Chriſto, & ſceleris in Juda, & iniquitatis in Principibus, ac ſacerdotibus, argumentum fuit.*

Sicut Ambroſius ait lib. X in Lucam *c*. Alioqui potuiſſet Iudas videri, ob occulta quædam Ieſu delicta ſibi animadverſa, dominum deſeruiſſe, & prodidiſſe.

c In Lucam cap. 22.

10. §. *Valde etiam gravat judices, quod, cum Judæ confeſſionem audirent, paratam etiam pecuniam refundere viderent: dicerent ei;* Quid ad nos? tu videris.

Quaſi non ad judices, qui paſtores ſunt populi, pertineat anquirere, juſtene, an injuſte, diſcipulus prodiderit magiſtrum.

11. §. *Judas, ubi vidit, judices nolle recipere pecuniam, ut ſe tam impio auctoramento exoneraret, projecit argentum in templum. Quomodo factum eſt ſacerdotum. Hi conſilio ſuper ea habito, negarunt, eam poſſe in corbonam mitti.*

Hoc eſt, in γαζοφυλάκιον, ut appellat Lucas XXI. I. item Ioſephus, qui & vocat ἱερὸν χρῆμα, & Θεοῦ θησαυρὸν. Ejuſdem eſt lib. II belli Iudaici, τὸν ἱερὸν θησαυρὸν· καλεῖται δὲ κορβωνᾶς. Syriace eſt קרבנא *Korbana*: quod ſignificat *oblationem*, *munus*, à radice קרב, *acceſſit*, *obtulit.* Sane Æthiopes Εὐχαριστίαν vocant קרבן, ut omnium oblationum principem.

12. §. *Cur vero non poſſet in corbonam inferri, hanc rationem attulere, quod pretium ſanguinis non poſſet religionis negotiis inſervire.*

Nam cum Lex vetet, ne pretium meretricis divino ſervitio deſtinetur: facile viderunt, idem eſſe ſtatuendum de pretio cædis. Interim ſe ipſos hac ſententia damnarunt. Nam ſi non debuit Iudas tam impiam pecuniam à ſacerdotibus accipere: nec ſacerdotibus convenit eam Judæ offerre. Hanc eorum hypocriſin merito damnant Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi XIII, Auguſtinus in Pſal. LXIII, & Leo Magnus ſerm. VI de Paſſione cap. III.

13 §. *Eo igitur rejecto, aliud ſtatuerunt: videlicet, ut conferretur in uſum pauperum. Maluere proinde ea pecunia ſibi emere agrum figuli.*

Sive id nomen ex eo, quia figuli fuerit, vel figuli inde eruerent terram ad vaſa ſua fingenda: ſive quia eſſet prope portam figuli, ſive fictilem, Hieremiæ memoratam: ſive denique, ut Villalpandus *a*, & Maldonatus conjectant, ex eo id nomen fuerit, quod eo deportarentur fragmenta vaſorum fictilium: quomodo Romæ Doliolo, ſive teſtaceo monti, à teſtis fictilium vaſorum nomen datum fuit.

a Part. 1. apparatus lib. 3. cap. 25.

14 §. *Exinde vero is ager, quia emtus eſſet pecunia, Judæ annumerata, ut proderet ſanguinem innoxium, voce Chaldaica dictus eſt* HAKELDAMA, *hoc eſt, ager ſanguinis.*

Ea vox eſt apud vulgatum Matthæi interpretem, cap. XXVII, verſ. 8. in Græco Ἀκελδαμὰ Act. I. 19. ex HAKAL *ager*, & DEMA, vel DAMA, pro quo Hebræi dicunt DAM, h.e. *ſanguis.* Situs eſt hic ager ad plagam auſtralem montis Sion: ut eſt apud B. Hieronymum de locis Hebraicis. Puta inter piſcinam ſuperiorem, & natatoriam Siloe; ut ait Brocardus. Pluraque de eo Adrichomius.

15. §. *Emtus is ager ad ſepulturam peregrinorum.*

Nempe, ut communis fert opinio, eorum, qui religionis ergo Hieroſolymam veniſſent, atque iſtic obiiſſent. Credibile eſt, & antea locum habuiſſe, quo peregrinantes ſepelirent. Sed in tanto confluentium numero majus ſpacium, ut puto, requirebatur. Beatus tamen Hilarius can. XXXII in Matth. agrum hunc ceſſiſſe ait in uſum alienorum, ſive allophylorum, h.e, alterius gentis ac religionis: quales multi Hieroſolymam venere poſt Judæam à Romanis ſubactam. Horum cadaveribus ſufficere eſt viſus tam vilis agellus. Valde autem ratio fugit B. Auguſtinum, qui agrum hunc ab ipſo Iuda emtum arbitratur tractatu de IV feria cap. III. Sed præiverat Prudentius

dentius in Pſychom. Uti & errorem hunc ſecutus Arator lib. I in Act. verſ. xcv.

16. § *Ea emtione, quæ facta eſt* XXX *argenteis, Matthæo teſte, impletum fuit, quod per prophetam Jeremiam ſcriptum erat :* Et acceperunt XXX argenteos, pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. *Sed hæc nuſquam legere eſt in Jeremia: verum ſimile quid eſt in Zacharia.*

Hieronymus Comment. in Matth. cap. XXVII: *Hoc teſtimonium in Ieremia non invenitur: in Zacharia vero quædam ſimilitudo fertur: & quamquam ſenſus non multum diſcrepet, tamen & ordo, & verba, diverſa ſunt.*

17 § *Huic difficultati bifariam occurri ſolet. Aliqui erratum aiunt, vel ab Euangeliſta, vel à librario. Qui prius aiunt; dicunt, Matthæum lapſu memoriæ poſuiſſe* Jeremiam, *pro* Zacharia.

Ita B. Auguſtinus lib. III de Conſenſu Euangelico cap. VII. cui & adſentit Gloſſa ordinaria, & è junioribus Joannes Gerardi. Nec alienus ab hac ſententia videtur Eraſmus Annot. ad hunc Matthæi locum. Lapſui vero huic occaſionem præbuiſſe exiſtimatur partim nominum ſimilitudo: partim etiam quod Ieremias cap. XXXII. 2. habeat aliquid de agro à ſe emto ex præcepto Domini.

18. § *Alii errorem cenſent à librario profectum: ſive olim hæc in Jeremia fuerint lecta; ſed poſtea à librario omiſſa: ſive apud Matthæum primitus fuerit* Ζαχαρίου, *ſed pro eo incuria quadam* Ἰερεμίου *fuerit repoſitum.*

Utramque conjecturam legas apud Euſebium lib. X Demonſtrationis cap. VII a. Sed prior parum eſt veriſimilis. Itaque nemo vel veterum, vel juniorum, eam, quod conſtet, approbavit. Sed poſterior jam ante lecta apud Origenem in Matthæum cap. XXVII: poſteaque placuit compluribus. Quorum alii quidem putant, integre fuiſſe ſcriptum *Ieremiæ*: pro quo oſcitanter repoſitum ſit *Zachariæ*: alii (in quibus Theodorus Beza, & Joannes Piſcator) arbitrantur, compendio literarum fuiſſe exaratum Ζῦ, unde, quaſi Ιῦ foret, facili lapſu, factum ſit Ἰερεμίου.

a *Pars edit. Græcæ: ſed tralationis Trapezuntianæ, multa omittere ſolitæ, cap. 4.*

19 §. *Eſt & tertia ratio, qua peccaſſe librarius poſſit. Ut ſi Euangeliſta ſimpliciter poſuerit* per prophetam: *ille addere voluerit nomen prophetæ, & fortaſſe ad marginem duntaxat: unde ſequens librarius quod nonniſi gloſſema erat, retulerit in ſermonis contextum.*

Pro hac ſententia eſt, quod Prophetæ nomen deſit in verſione Syriaca: quod item B. Auguſtinus teſtetur, in aliquibus libris non apponi nomen prophetæ. Sic enim ſcribit lib. III de Conſenſu Euangeliſtarum cap. VII: *Siquis autem movetur, quod hoc teſtimonium non invenitur in Scriptura Ieremiæ Prophetæ; & ideo putat, fidei Euangeliſtarum aliquid derogandum: primo noverit, non omnes codices Euangeliſtarum habere, quod per Ieremiam Prophetam dictum ſit, ſed per prophetam. Poſſemus ergo dicere, his potius codicibus eſſe credendum, qui Ieremiæ nomen non habent. Dictum eſt enim hoc per Prophetam, ſed Zachariam. Unde putatur, codices eſſe mendoſos, qui habent nomen Ieremiæ; quia vel Zachariæ habere debebant; vel nullius, ſicut quidam; ſed tantum, per Prophetam, dicentem; qui utique intelligitur Zacharias.* Ac eo inclinat quoque Wolfangus Muſculus: *Apparet*, inquit, *pro Zacharia poſitum Ieremiam, a Scriba forte, qui putaverit, Euangeliſtam de Ieremia ſentire; qui agri emti mentionem facit cap.* XXXII. *Nam gloſſa ordinaria admonet, in pleriſque codd. Latinis non haberi Ieremiam; ſed ſimpliciter, quod dictum eſt per Prophetam, dicentem.* Eſtque hæc ſententia multum veriſimilis: veriſimilior tamen futura, niſi Origenes, ſcriptor tam antiquus, & in conferendis libris ſacris uſque adeo induſtrius, de hoc loco diſſerens, nullam variantis lectionis feciſſet mentionem. Ac B. quoque Auguſtini verba ſunt lib. III de Conſenſu Euangeliſt. cap. VIII *Sed utatur iſta defenſione, cui placet: mihi autem, cur non placeat, hæc cauſſa eſt: quia & plures codices* (Latini puta) *habent Ieremiæ nomen: & qui diligentius in Græcis exemplaribus Euangelium conſiderarunt, in antiquioribus Græcis ita ſe perhibent inveniſſe. Et nulla fuit cauſſa, cur adderetur nomen: ut mendoſitas fieret. Cur autem de nonnullis codicibus tolleretur? Fuit itaque cauſſa, ut hoc audax imperitia faceret, cum turbaretur quæſtione, quod hoc teſtimonium apud Ieremiam non inveniretur.*

20. §. *Aliqui librarii quidem errorem eſſe cenſent: quod tamen præbuerit occaſionem errandi, definire non audent.*

Ut Calvinus in Matthæi verba ſæpius memorata: *Quomodo Ieremiæ nomen irrepſerit, me neſcire fateor: nec anxie laboro. Certe Ieremiæ nomen errore poſitum eſſe pro Zacharia, res ipſa oſtendit.*

21. §. *Alii vel ab Euangeliſta, vel à librario peccatum negant. Sed horum aliqui dicunt, partim legi apud Ieremiam, partim apud Zachariam. Morem vero eſſe Scripturæ, ut, quando teſtimonium aliquod ex duobus conſtituitur ſcriptoribus, ſatis ducat ſi alterum nominet.*

Quomodo teſtimonium Matth. XXI. 5 eſt ex Eſa. LXII. 11. & Zach IX. 9. adhæc illud Act. I. 20. compoſitum ex Pſal. LXIX, 27, & CIX, 8. Et teſtimonium I Petri II. 7. conflatum ex verbis Pſal. CXVIII. 22, & Eſa. VIII. 14. Aliaque ejus generis adferuntur. Scripturæ vero ſufficere, ut, ſiquid ex duobus citetur, alterius ſolum nomen exſcribatur, oſtendunt ex Matth. XXI. 5: ubi Euangeliſta citat prophetam dicentem, cum verba ſint ex duobus prophetis, Zacharia IX. 9. & Eſai. LXII. 11. Utrumque hic fieri contendunt. Vide Sanctium in Zachar. & Salomonem Glaſſium lib. I. Philolog. ſacr. tract. II ſect. III. Nec invitus hanc ſententiam amplecterer, niſi, quæ dicit Jeremias, nihil ad Euangeliſtæ locum pertinerent.

22. §. *Aliqui malunt dicere, nec errorem eſſe, nec locum ex duobus prophetis conflatum: ſed ex uno Ieremia deſumtum; non tamen eo ex libro, qui in canone habeatur, ſed deperdito quopiam apocrypho Ieremiæ libro: quomodo nempe de Ianne, & Iambre, qui Moſi reſtitiſſe dicuntur* II *Tim.* III, *ex Apocrypho depromtum exiſtimatur. Uti & inde videtur hauſta Enochi prophetia, quam legere eſt Iudæ v.* 14 15.

Senſit hoc Origenes: qui ad memoratum Matthæi locum ſic ſcribit: *Suſpicor, aut errorem eſſe ſcripturæ*: (non ſacræ, ſed ſcriptionis, ſive librarii, quod μνῆμα γραφικὸν dicimus) *aut eſſe aliquam ſecretam* (ἀπόκρυφον) *Ieremiæ Scripturam, in qua ſcribitur.* Ac paullo poſt: *Si autem hæc dicens aliquis, exiſtimat, ſe offendere, videat ne alicubi in ſecretis* (ſive apocryphis) *Ieremiæ hoc prophetetur: ſciens, quoniam Apoſtolus ſcripturas quaſdam ſecretorum profert. Sicut dicit alicubi* a *Quod oculus non vidit, nec auris audivit. In nullo enim regulari* (ſive

a 1 Cor. 2. 9.

(ſive Canonico) *libro hoc poſitum invenitur, niſi in ſecretis* (ſive Apocryphis) Eliæ *propheta*. In quo tamen deceptus eſt eo quod in LXX illud non repetiſſet. Sed legas in Hebraicis codicibus Eſaiæ LXIV. 4: ut optime B. Hieronymus obſervavit ad Pammachium de optimo genere interpretandi: *Scriptum*, inquit, *eſt, quod oculus non vidit &c. Solent in hoc loco apocryphorum quædam deliramenta ſectari, & dicere, quod de Apocalypſi Eliæ teſtimonium ſumtum ſit, cum in Eſaia juxta Hebraicum ita legatur.* Sed utcunque in eo Origenes ſit deceptus: ſolidiora tamen ſunt quæ ſubjungit: *Item quod ait a, ſicut Iannes, & Mambres, reſtiterunt Moſi*, non invenitur in publicis Scripturis: *ſed in libro ſecretorum, qui ſuprascribitur Iannes, & Mambres. Unde auſi ſunt quidam epiſtolam ad Timotheum repellere: quaſi habentem in ſe textum alicujus ſecreti* (ſive apocryphi:) *ſed non potuerunt. Primam autem epiſtolam ad Corinthios propter hoc aliquem refutaſſe quaſi adulterinam, ad aures noſtras non pervenit.* Quod de Iannes, & Mambres, ait Origenes, firmatur Ionathanis paraphraſi Chaldaica, quæ hæc nomina ex traditione appoſuit Exodi VII. 11. Ut mittam, quod nec Plinio fuere penitus ignoti. Ut apud quem lib. XXX cap. 1 legas: *Eſt & alia Magices factio a Moſe, & Iamne, & Iotape Iudæis pendens, ſed multis millibus annorum poſt Zoroaſtrem.* Ubi interim non uno nomine vehementer errat: primum quod Moſen annumerat magis: deinde quod Iamnem, & Iotapen, fuiſſe Iudæos putat, cum fuerint Ægyptii: ac denique quod eos cenſet claruiſſe multis annorum millibus poſt Zoroaſtrem: quod ne verum quidem fuerit, ſi Zoroaſtres ille ſit Miſraim Chami filius; ut voluit Clemens Rom. lib. IV Recognitionum, vel ſi Nini Regis fuerit æqualis; ut eſt apud Auguſtinum b, & Suidam. Nedum id verum ſit, ſi demum vixerit ſub Perſicis regibus: de quo plura diximus lib. I de Theologia Gentili cap V. Origeni etiam de nomine Prophetæ ſubſcribit B. Hieronymus in Matth. cap. XXVII: *Legi nuper in quodam Hebraico volumine, quod Nazarenæ ſectæ mihi Hebræus obtulit, Ieremiæ apocryphum; in quo hæc ad verbum ſcripta reperi.* Et ſane, ſi Arati, Menandri, Epimenidis, hominum gentilium, verſus citare Apoſtoli non erubeſcunt: cur vereantur iidem quædam promere ex libris piorum, utcunque ἀκανονίστως? Quod planius fiet, ſi, quales hi libri fuerint, cogitemus. Prophetæ multa dixere, quæ non ſunt in canonem relata ab Eſdra. Hæc, qui audierant, filiis, ac nepotibus tradidere: illi ex ſeſe natis, & ita porro: quædam etiam poſteris ab aliquibus conſignata: ſed quia memoria hominum eſt fragilis, eo & contingebat admiſceri, ubi ſcriptor aliquid humanitus pateretur. Hujuſmodi libri, licet non eſſent θεόπνευστοι, erant tamen exarati ab hominibus piis, & ſpiritum Dei habentibus. Ut quamquam non eſſent in canonem relati, tamen eſſent Eccleſiæ libri. Qui cum in manibus forent piorum, cur non homines Spiritu Dei acti inde potuerint quædam depromere, & ſuis adſcribere auctoribus? Neque enim Spiritui Sancto difficile fuit, dum iis ſcribentibus adſiſtit, ſic animum dirigere, ut nihil inde excerperent, niſi genuinum, germanumque; nec ut propheticum producerent, niſi quod tale foret. Si non habuere ea auctoritatem divinam, quatenus continebantur libro Apocrypho, nacta tamen eam ſunt, quatenus adducta inde in libro Canonico.

a 2 Tim. 3. 8.

b Lib. 21 de Civit. Dei cap. 14.

23. §. *Hac conciliandi ratio imprimis placet. Quod ſi quis nec admittat quod ante de librarii errore dicebamus: nec, quod proxime monebamus, ex apocrypho citatum videatur: nihil ſupereſſe arbitror, quam ut ſtatuamus, Zachariam fuiſſe binominem, atque aliter dictum Ieremiam.*

Placuit hoc Eraſmo c, Junioque d. Quomodo nempe pater Zachariæ illius, inter altaria, ſicut Euangeliſta refert, interemti, & Barachias, & Ioiadas, videtur nuncupatus: priori enim nomine vocat Matthæus XXIII. 35: altero nominatur II Chron. XXIV. 21. Item ſacerdos, qui I Sam. XXI. & ſeqq. nominatur Achimelech, II Marc. II. 26. dicitur Abiathar, prout & pater dictus fuit.

c In Annotat. ad hunc locum Matthæi.

d In Analyſi Matthæi.

24. §. *Et hæc de prophetæ nomine. Nunc videamus, utrum Zacharias, & Matthæus, ſententia ſatis conveniant. Conſentire inter ſe, patebit verba eorum conferenti. Zachariæ ſunt iſta cap. XI verſ. 12 & 13:* Et dixeram illis, Si bonum videtur in oculis veſtris, date mercedem meam triginta argenteos. Dixit autem Dominus mihi, projice eos ad figulum, magnificentia pretii (*hoc eſt, magnificum pretium*) quo æſtimatus ſum ab illis. Et accepi triginta illos argenteos: & projeci eos in domo Domini ad figulum. *Matthæi vero eſt cap XXVII. verſ. 9. & 10:* Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Jeremiam prophetam, dicentem, Et acceperunt triginta argenteos, pretium illius æſtimati, qui æſtimatus eſt à filiis Iſraël: & dederunt eos pro agro figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. *Ubi primo videmus, Zachariam dicere*, appenderunt mihi triginta argenteos, *ac mox addere*, magnificum pretium, quo æſtimatus ſum ab illis. *Conveniunt hæc probe cum illis Matthæi:* Appenderunt triginta argenteos, pretium illius æſtimati, qui æſtimatus eſt à filiis Iſraël.

At, inquiunt, apud Prophetam eſt, *Accepi XXX illos argenteos.* Apud Matthæum *Acceperunt XXX argenteos.* Sed Græce eſt ἔλαβον: quod tam *accepi*, poſſumus reddere, quam *acceperunt*.

25. §. *Præterea apud Prophetam eſt*, Projeci eos in domo Domini ad figulum. *Ac ſimiliter Matthæus*, Et dederunt eos ad agrum figuli.

Verum, aiunt, Zacharias ait, *Projeci argenteos ad figulum*: Matthæus, *dederunt pro agro figuli.* Facile hæc conciliantur, ſi pro ἔδωκαν legatur ἔδωκα: quomodo legit Syrus interpres.

26. §. *Præcipua ſupereſt difficultas in eo, quod Zacharias dicat, ſe à Deo accepiſſe XXX argenteos: & eos jeciſſe ad figulum: Matthæus vero id factum dicat per Judam: nec ab eo emtum figuli agrum, ſed poſtea id eſſe factum à ſacerdotibus. Verum non, ſi aliqua ſit diſſimilitudo, eo typus deſinit id eſſe, quod dicitur: verum permanet typus, quamdiu convenit in præcipuis: ut ſunt iſta, appenſi ſunt XXX argentei, & in templo ad figulum jacti.*

Atque hæc quidem dicta ſunt, pro iis, quibus placet, Matthæum citare verba Zachariæ. Sed nihil opus eſt anxie laborare de conciliandis ejus Prophetæ, & Euangeliſtæ verbis, ſi locus ille ab Euangeliſta allatus ſit ex apocryphis Jeremiæ: quam ſententiam ſatis eſſe veriſimilem, oſtendunt illa, quæ antea adduximus.

27. §. *Quæritur præterea, quo pacto ager integer potuerit emi triginta argenteis. Nam ſi argenteus valet ſiclum, pretium id fuerit tantummodo ſex librarum Flandricarum, ſive XXXVI florenorum Hollandicorum.*

Hoc ſic adſtruitur, quod ſiclus argenteus ſummum valuerit tetradrachmum: drachma autem valeat ſex ſtuferos ſive ſchellingium Hollandicum, ſive Julium regalem: tetradrachmum XXIV ſtuferos, ſive quatuor Julios.

Eoque xxx argentei valeant florenos noſtros xxxvi. Quo pretio, noſtris ſaltem moribus, non poſſit ager emi ſepeliendis peregrinis.

28. §. *Nempe qui ſic colligunt, non attendunt, argenteum ſolere etiam accipi pro quinis tetradrachmis.*

Unde Flavius Joſephus, pro illo II Reg. xviii, ubi Joab cuidam, qui dicebat, ſe Abſolon vidiſſe de quercu pendentem, ait, *Si vidiſti, cur non confodiſti eum? equidem dediſſem tibi decem argenti*: habet, *quinquaginta argenti*. Idem in Geneſi, ubi Joſephus dicitur venditus xxx argenteis, ille repoſuit aureis: quorum unusquiſque quinque tetradrachma continebat. Quomodo triginta aurei erunt clxxx floreni Hollandici. Plura hac de re ſi voles, adi Staniſlaum Grſeppium de re nummaria Hebræorum *a*.

a Pag. 80. 81. 82.

29. §. *Redeamus ad Judam: qui ſic ſe geſſit, ut, pecunia amiſſa, etiam corpus, & animam, amitteret. Quod mortis genus oſtendit: utcunque de eo non per omnia conveniat. Communior ita fert opinio, ſuſpendiſſe ſe, ac, ut aliqui volunt, de ficu.*

De ſuſpendio videntur id omnino ſonare verba Matth. xxvii, 5: Καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. Quod transfertur: *Et abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Planeque eam ſententiam ſecutus videtur Ignatius epiſtola ad Philippenſes: quando ait, Μεταμέλον ἐμβάλλει τῷ προδότῃ, καὶ βρόχον αὐτῷ δείκνυσι, καὶ ἀγχόνην διδάσκει. *Pœnitentiam* (princeps mundi) *immiſit proditori, & laqueum illi commonſtravit, & ſuſpendium, quo ſtrangularetur, edocuit.* Sed major eſſet verborum iſtorum auctoritas, ſi epiſtola hæc genuina foret. Nunc unam eſſe earum conſtat, quarum nec Euſebius *b*, nec Hieronymus *c*, meminere. Quare alios potius adducam. In his eſt Irenæus: qui apud Euſebium, lib. v Hiſtor. Eccleſ. cap. xv, ait, Montanum & Maximillam, quos conſtat ſuſpendio vitam finiiſſe, eodem periiſſe letho, ac Judam. Etiam de ſuſpendio aſſentiunt Nazianzenus, ſive potius Apollinaris in Chriſto Patiente, Prudentius in Pſychomachia: Chryſoſtomus ſerm. iii de Juda. Item Auguſtinus, Leo, Arator, Beda, Bernardus, multique alii. De ficu ſe ſuſpendiſſe ait Juvencus lib. iv Hiſtor. Euangelicæ:

b Lib. 3. Hiſtor. Eccleſ. cap. 30.
c In Catalogo.

Exorſuſque ſuas laqueo ſibi ſumere pœnas
Informem rapuit ficûs de vertice mortem.

Sed hoc fictum poëtice, vel αὐτοσχεδιαστικῶς prolatum: quomodo *alnus*, *pinus*, *abies*, accipi à poëtis ſolent pro nave cujuſcunque ligni. Quod non attendens Beda, hiſtorice ac proprie accipit. Sed eum decepere, qui temporibus iſtis ſupereſſe eam fidem dicerent. Sic enim ſcribit libro de locis ſanctis cap. iv: *Portam David egredientibus fons occurrit in Auſtrum vel Vallem directus, ad cujus medietatem ab Occaſu Judas ſe ſuſpendiſſe narratur. Nam & ficus magna ibi, & vetuſtiſſima ſtat.* Subdit deinde, quæ ex Juvenco attulimus. Quanquam vero, quod de tanta ejus ficus vetuſtate prædicat, fabulam eſſe cenſeam: non tamen magnopere offendor eo, quod ad annos pertinet. Nam de ficu Ruminali ſic Tacitus verbis extremis lib. xiii: *Eodem anno* (puta urbis conditæ IↃcccxi) *Ruminalem arborem in Comitio, quæ ſuper octingentos & quadraginta* (malim cum Lipſio *triginta*) *ante annos Remi Romulique infantiam texerat*, mortuis ramalibus, & areſcente trunco deminutam, *prodigii loco habitum eſt; donec in novos fetus reviviſceret.* Interea fabuloſum & hoc arbitror. Nec tam Ruminalem dici puto, quia ſub ea educti ſunt Romulus, & Remus, (videlicet à rumi ſive mamma, unde ſubrumi bædi, qui aliter lactentes, auctore Varrone *d*) quam quia ſub ea pecus ſoleret ruminare. Utramque opinionem adducit Feſtus in *Ruminalem*, his verbis, ut ex codice Farneſiano liquet: *Ruminalem ficum appellatam ait Varro prope Curiam ſub Veteribus, quod ſub ea arbore lupa rumam dederit Remo, & Romulo; id eſt, mammam. Mamma autem rumis dicitur. unde ruſtici hædos lactentes, ſubrumos vocant, qui adhuc ſub mammis habentur. Alii autem ſunt, qui putent, quod ſub ea pecus ruminari ſolitum eſſet.* Poſterius ſi placet, nihil ſolidi ſubſit ei, quod jam à Romuli & Remi temporibus eam fuiſſe ficum arbitrantur. Et valde repugnat, quod Plinius lib. xvi. cap. ult. ficum non inter arbores vivaces reponat, ſed brevis eſſe vitæ dicat: nempe uti malus, pirus, prunus, myrtus, & aliæ quædam.

d Lib. 2. de re Ruſt. cap. 11. & Cato, ſive de liberis educandis.

30. §. *Sed quicquid de ficu eſt, hoc ipſum quod ſe ſuſpenderit, divini fuerit judicii. Quippe qui ſibi judex & carnifex factus, ejuſmodi ſe addixerit ſupplicio, ut, cujus nec anima cælo, nec corpus ſepultura dignum foret, is inter cælum, terramque, medius penderet. Sed enim huic ſententia obſtare non leviter videtur, quod in Actis legimus præcipitem datum,* & *inteſtinis prorumpentibus periiſſe.*

Act. 1, 18: Καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *Suſpenſuſque crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.* Nimirum, juſto Dei judicio, viſcera corporis effudit, qui non habuerit viſcera miſericordiæ.

31. §. *Si ſuperiora Matthæi verba de ſuſpendio intelligamus: difficile fuerit cum eo conciliare verba Petri in Actis. Videamus tamen, quo pacto id tentarint homines eruditiſſimi. Primus modus eſt, ut laqueum impellens mox, fracto eo, deciderit præceps, ac ſive quia in ſtipitem, vel ſaxum acutum incideret, ſive potius quia divino judicio ab interiori cauſſa rumperetur, venter effuderit inteſtina.*

Sic cepit Syriacus interpres. apud quem eſt: *Et cecidit ſuper faciem in terram.* Etiam Auguſtinus lib. 1 contra Felicem Manichæum ſic legit: *Et collum ſibi alligavit, & dejectus in faciem diruptus eſt medius.* Lucis etiam aliquid adfert iſtud Quinctiliani Declamat. xvii: *Strictos circa collum laqueos, aut nexus, aut ipſius corporis ruina, decepit.*

32 §. *Alter modus eſt, ut ſe prius ſuſpenderit; ſed vel arbore in terram inclinata, vel aliquibus ſupervenientibus, qui laqueum adimerent, ſupervixerit aliquantum, Deo ſic eum per miſericordiam invitante ad emendationem: ſed poſtea novis actus Furiis ſemet præcipitem dederit, ſic ut medius creparet, viſceraque effunderet.*

Ita Theophylactus *a*, & Euthymius *b*, cepetunt.

a In cap. 27. Matt.
b In Matt. capite quod ei eſt 67.

33. §. *Tertius eſt modus, ut, poſtquam ſe ſuſpendiſſet, & ratione aliqua ex iis, quas dicebamus, periculo eſſet exemtus, in loco anguſto à curru transeunte ſic fuerit oppreſſus, ut rupto ventre exciderent inteſtina.*

Sic Papias, & ex eo Oecumenius ad verba ex Actis producta: Ὁ Ἰούδας οὐκ ἐναπέθανε τῇ ἀγχόνῃ, ἀλλ' ἐπεβίω, καθαιρεθεὶς πρὸ τοῦ ἀποπνιγῆναι. καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ τῶν Ἀποστόλων πράξεις, ὅτι πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος. τοῦτο δὲ σαφέστερον ἱστορεῖ Παπίας ὁ Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου μαθητὴς, λέγων· Μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. Πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι. *Judas non eſt mortuus ſuſpendio, ſed ſupervixit. Dejectus*

eſt

eſt enim prius, quam præfocaretur. Idque Apoſtolorum Acta indicant, quod pronus crepuit medius. Hoc autem planius ſcripſit Papias, Ioannis Apoſtoli diſcipulus, dicens; Ad magnum impietatis exemplum in hoc mundo permanſit Iudas. In tantum etiam corpore eſt inflatus, ut progredi non poſſet: cumque currus levis curſu pertranſiret, curru compreſſus eſt, ita ut effunderentur ejus inteſtina. Subjicit deinde alia, non ex Papia, ſed aliis, de capitis tumore, item oculorum, & membri genitalis, deque ſanie ac vermibus totius corporis: & quomodo poſt longa tormenta in prædio ſit mortuus, eo cujus fœtore, ut diu illud propter odorem intolerandum manſerit deſertum. Quibus non diſſimilia ex Apollinari referuntur in codd. quibuſdam MSSis. Atque iſtic horum etiam Papias auctor dicitur: de quo multum ambigo. Et ut verum eſſet, ex Euſebio ſatis conſtat, Papiam fuiſſe exigui judicii, ut fabuloſa interdum ei fuerint obtruſa pro veris.

34. § *Fortaſſe autem nihil opus eſt recurrere ad ullum ex hiſce conciliandi modum. Nam verbum* ἀπήγχεσθαι *quo utitur Matthæus, idem eſt, quod* ἀποπνίγεσθαι, *ſive ſuffocari; quod laqueo quidem fit; non ſolo tamen, ſed etiam mœrore: ut ſententia Evangeliſtæ eſſe poſſit, tota conſcientiæ ſtimulis ita agitatum, ut mœrore ſpiritum conſtringente halitum ducere liberum non potuerit.*

Sane aliquem non laqueo ſolum, vel Græcis ἀπήγχεσθαι, vel Latinis *ſtrangulari*, certiſſimum eſt. Nam, ut de Latinis prius dicam, *ſtrangulationem*, vel *ſtrangulatum vulvæ*, apud Plinium legimus lib. xx. cap. xv, & xviii. Ovidii eſt lib. v Triſt. el. 1:

Strangulat incluſus dolor, atque cor æſtuat intus.

Nec mœror ſolum ſtrangulat: ſed etiam voluptas, vel cupiditas, Senecæ; cura, Juvenali. Nec ἀπήγχεσθαι de laqueo neceſſe eſt capere, cum Ælianus lib. v Variæ Hiſtoriæ cap. viii ait, ſcommata, & convicia, valere, prout animus fuerit hominis: atque huic rei argumento eſſe, quod Σωκράτης μὲν κωμῳδούμενος ἐγέλα· Πολύαγρος δὲ ἀπήγξατο. Ubi ſententia eſt: *Socrates in comœdia traductus ridebat: Polyagrus vero perturbatione animi eſt ſtrangulatus.* Puta ita, ac dolore, affectibus vehementiſſimis. Idem cognoſcimus ex hiſtoria Tobiæ cap. iii: ubi Sara dicitur mœrore fuiſſe affecta, ὥστε ἀπάγξασθαι, *ut ſuffocaretur*: h.e. nihil ab eo, quæ præ mœrore animam agit, differre videretur. Idem locum habere poſſit in Achitophele, Judæ in multis typo; de quo apud Græcos interpretes *a* idem uſurpatur verbum ἀπήγξατο. Ibi Hebraice
a 2 Sam. ſive Reg. 17.
eſt ויחנק: quod de mœrore, non laqueo, capiunt complures interpretes Hebræi. Atque idem verbum in Matthæi Tralatione Syriaca, & Arabica, hoc loco uſurpatur. Hoc pacto de Iuda vocem ἀπήγχεσθαι cepere Illuſtris Grotius, & doctiſſimus Pricæus.

35. §. *Sed ſic quoque in quæſtione eſt, utrum mœrore iſtoc Iudas mortuus ſit; an alio mortis genere. Si prior placet ſententia, dicendum, mœrore ſic ſtrangulante, ut nec halitum poſſet ducere, infelicem concidiſſe pronum in faciem, inteſtinis etiam ſingulari judicio Dei de ventre effuſis. Sin poſterius placet, ſtatuere conveniat, eum tanto fuiſſe mœrore affectum, ut vitæ omnis pertæſus ſeſe de loco ſublimi præcipitem dederit, atque, iſtac ruina contritus, viſcera effuderit.*

Sane inter mortis genera τῶν βιοθανάτων etiam præcipitationem ſui refert Phædra in Hippolyto Senecæ:

Decreta mors eſt, quæritur fati genus:
Laqueone vitam finiam, an ferro exigam:
An miſſa præceps arce Palladia cadam.

Valde autem morti iſti convenit verbum illud ἐλάκησε, quo utitur Lucas. Sic Lucanus lib. ii:

Hic ſe præcipiti jaculatus pondere dura
Diſſiluit percuſſus humo.

Appuleius lib. v Metam. de ſorore Pſyches: *Saltu ſe maximo præcipitem dedit. Perque ſaxa cautium membris jactatis, atque diſſipatis, & perinde, ut merebatur, laceratis viſceribus ſuis, interiit.* Plurаque in hanc mentem attulit ſummus vir Pricæus. Ac impenſe hanc ſententiam probo: ut nempe Iudas mœrore non quidem mortuus ſit, ſed eo deſperationis adactus, ut ſe præcipitem daret, atque ita diſruptus ſit medius.

36. §. *Fortaſſe autem hæc Judæ acciderunt, non quidem ſimul ac cognoviſſet, condemnatum eſſe Jeſum: ſed die uno altero poſt, vel ultra etiam. Quid ſi enim de reſurrectione Chriſti intellexerit: eoque cognito ſic illi mœror fuerit aggravatus, ut animum nequiens vertere ſuffocaretur, pronuſque concideret in terram: vel potius deſperationis plenus, vitæque pertæſus, ſeſe præcipitem dederit, atque ita interierit?*

Neque obſtat, quod mox à nummis in templum conjectis rem narret Matthæus xxvii. 5. Sæpe enim Scriptura non temporis ordinem attendit, ſed dicendi occaſionem. Cujus exemplum etiam hic habemus, cum dicitur, poſtquam Iudas argenteos in templum conjeciſſet, eis fuiſſe emtum agrum figuli in peregrinorum ſepulturam. Nec enim id continuo, ſed commoda occaſione, fortaſſe aliquot poſt reſurrectionem diebus, factum videtur. Atque hæc de morte Judæ.

37. § *Porro tam fœdum ac nefarium hominem, quique non vivus modo, ſed etiam moriens horrendum in modum peccarit, miris laudibus ac honoribus extulerunt Caiani: tanquam, qui non modo a Chriſto ad decus Apoſtolicum fuerit evectus, & myſteriorum factus particeps: ſed etiam, tradendo Servatorem, promoverit plurimum ſalutem generis humani.*

Irenæus lib. i adverſus hæreſes cap. ult. *Alii autem rurſum Cain à ſuperiore principalitate dicunt, & Eſau, & Core, & Sodomitas, & omnes tales cognatos ſuos confitentur, & propter hoc à factore impugnatos, neminem ex his male acceptum. Sophia enim illud, quod proprium ex ea erat, abripiebat ex eis ad ſemet ipſam: & hæc Iudam proditorem diligenter cognoviſſe dicunt, & ſolum præ cæteris cognoſcentem veritatem, perfeciſſe proditionis myſterium; per quem & terrena, & cœleſtia omnia diſſoluta dicunt, & confictionem afferunt hujuſmodi, Iudæ Evangelium illud vocantes.* Tertullianus de Præſcriptionibus adverſus hæreticos cap. xlvii: *Nec non etiam erupit alia quoque hæreſis, quæ dicitur Caineorum. Et ipſi enim magnificant Cain, quaſi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata ſit in ipſo. Nam Abel ex inferiore virtute conceptum, procreatum: & ideo inferiorem repertum. Hi, quod hoc adſerunt, etiam Iudam proditorem defendunt, admirabilem illum, & magnum eſſe memorantes, propter utilitates, quas humano generi contuliſſe jactatur. Quidam enim ipſorum gratiarum actionem Iudæ propter hanc cauſſam reddendam putant. Animadvertens enim inquiunt, Iudas, quod Chriſtus vellet veritatem ſubvertere, tradidit illum, ne ſubverti veritas poſſet. Et alii ſic contra diſputant, & dicunt: quia poteſtates hujus mundi nolebant pati Chriſtum, ne humano generi per mortem ipſius ſalus pararetur, ſaluti conſulens generis humani, tradidit Chriſtum, ut ſalus, quæ impediebatur per Virtutes, quæ obſiſtebant ne pateretur Chriſtus, impediri omnino non poſſet: & ideo per paſſionem Chriſti non poſſet ſalus humani generis retardari.* Meminit hæreſios iſtius etiam

 poſtea

poſtea cap. XXXIII: uti, quos hic dicit *Cainæos*, appellat *Caianos*: ut & facit lib. de Baptiſmo. Imo ſic quoque, ut vidimus, nuncupat Irenæus. Item Philaſtrius, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus: apud quos, ſi voles, ſimilia de Caianis vide. Nec alii ſunt Cainitæ: ut vocat Clemens lib. VII Στρωμ. Recte vero Epiphanius horum dementiam refellit ex ipſius Judæ verbis, ſe peccaſſe confitentis prodendo ſanguinem innoxium.
a Hæreſ. 38. Ut plura cum Epiphanio *a* & Philaſtrio adverſus eos adducere, ſupervacuum videatur. Solum igitur aliquid dicam, de eo, quod Judæ opus, Dei eſſe, ac Chriſti, videatur. Scelus Judæ eſt in eo, quod tradiderit Chriſtum. Atqui de Deo ipſo legimus Rom. VIII. 32: *Filio proprio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum.* De Chriſto item dicitur ad Gal. II. 20: *Filii Dei, qui me dilexit, & tradidit ſemet ipſum pro me.* Sed huic difficultati occurrit B. Auguſtinus in Pſal. XL ad verba illa, *Adverſum me cogitabant mala mihi.* Item ad hoc Pſal. LXV, *Mentientur tibi inimici tui.* Adhæc ad illud Pſal. XCIII: *Secundum malitiam eorum diſperdet eos.* Præterea tract. VII in epiſt. I Joannis ad illud, *Filium ſuum unigenitum miſit in hunc mundum.* Contentus ero verba
b Tom 9. col. 628. Baſ. edit. an. 1555. ejus loci adſcribere *b*: *Si pater tradidit filium, & tradidit ſe ipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à Patre: facta eſt traditio à Iuda. Una res facta eſt. Sed quæ res diſcernit patrem tradentem filium, ſe ipſum filium tradentem, & Iudam diſcipulum tradentem magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in caritate: fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt: ſed quo animo, & voluntate faciat. In eodem facto invenimus Deum Patrem, in quo invenimus Iudam. Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus caritatem, deteſtamur iniquitatem. Quantum enim præſtitum eſt generi humano de tradito Chriſto! Nunquid hoc cogitavit Iudas ut traderet? Deus cogitavit ſalutem noſtram, qua redemti ſumus: Iudas cogitavit precium, quo vendidit Dominum. Filius ipſe cogitavit precium, quod dedit pro nobis: Iudas cogitavit precium, quod accepit, ut venderet. Diverſa ergo intentio diverſa facta fecit. Cum ſit una res, ex diverſis eam intentionibus ſi metiamur: unum amandum, alterum damnandum; unum glorificandum, alterum deteſtandum invenimus. Tantum valet caritas. Videte quia ſola diſcernit: videte quia facta hominum ſola diſtinguit.*

Cap. IV.

De quarta Paſſionis parte ſive iis, quæ perpeſſus eſt Jeſus, prius in ædibus Pilati, deinde & Herodis.

1. § *Quartam Dominicæ Paſſionis partem ab eo ordimur, quod mane ex ædibus Caiaphæ per urbem mediam raptus eſt in prætorium ad Pontium Pilatum.*

Ex eo, quod mane id factum dicitur, cognoſcitur, quam fuerint ſanguinis ſitientes. Videlicet metuebant ne à populo ſibi per vim eriperetur, eoque urgebant hoc negotium, quantum poſſent.

2. §. *Eo ut ventum, Ieſus quidem raptus in prætorium: ſed populi primores ingredi noluerunt, quia eſſet dies paraſceves, ac lege Moſaica, Num. VI, præciperetur, ut mundi comederent paſcha.*

Timebant, ne ingrediendo domum hominis gentilis contaminarentur. Atqui domus non erat polluta niſi propter Pilatum. Proinde magis debuiſſent ipſius Pilati vitare conſortium. Ut hinc quoque eorum hypocriſis eluceat. Et quam inſanum, quod metuunt ſibi ab ingreſſu domus, nec formidant effundere ſanguinem innoxium?

3. §. *Apud Pilatum trifariam Chriſtus eſt accuſatus. Ac primum falſæ doctrinæ, qua populum ſeduceret.*

Quaſi Chriſtus aliud egerit, quam ut ſalutaribus monitis revocaret populum ad pœnitentiam, & pietatem in Deum. Sed hoc caput de doctrina parvo loco duxiſſet homo Romanus, ac gentilis. Alia igitur erant.

4. §. *Alterum vero fuit tributi negati: quod ſeditioſum erat.*

Sed quomodo ad ſeditionem alios concitavit, qui diceret, Deo dandum, quæ Dei; Cæſari, quæ Cæſaris?

5. §. *Tertium fuit regni affectati. Quærebat igitur Pilatus*, Tu ne es Rex Judæorum?

Rogat de eo, quod ſua intereſſet primis. Sane ſi Rex fuiſſet, terrenus puta, huic, non Cæſari, danda fuiſſent tributa. Cum vero Judæi hoc agunt, ut Chriſtus capitis damnetur, eo quod Regem ſe diceret: ſeſe ipſos capitis damnant, quandoquidem Meſſiam ejuſmodi exſpectarent, à quo everteretur Romanum imperium, novumque induceretur regnum, & id terrenum.

6 §. *Rogante hoc Pilato, viciſſim eum libere rogavit Chriſtus, utrum ex ſe iſtoc quæreret, an ex aliis accepiſſet. Ioan.* XVIII. 34.

Quaſi diceret, Aut ex te iſtoc rogas, aut ſuggeſtu alieno. Si ex te, quid in me cognoviſti, cur videar regnum turbare? Sin aliunde accepiſti, vide ne decipiaris ambiguo *regni* vocabulo.

7. §. *Hac interrogatione voluit Ieſus occaſionem præbere Pilato ulterius exquirendi; uti factum. Ac primum quidem, ſignificante Pilato, ſe ignarum eſſe opinionum Iudaicarum: ſed Pontifices eum ſibi tradidiſſe; eoque ſe exquirere, quid grande commiſiſſet, quo ſic eos offendiſſet.*

Joan. XVIII. 35: *Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Judæus ſum? Gens tua, & Pontifices, tradiderunt te mihi. quid feciſti?* Ubi pro eo, quod Græce, *Gens tua*, (τὸ ἔθνος τὸ σὸν) Syrus commode, *populares tui.*

8 § *Chriſtus ex hac ſimplici interrogatione, & ab animo veritatis indagandæ profecto, occaſionem cepit reſpondendi ad id, quod antea rogarat Pilatus, & à delegatis Synedrii potiſſimum objectaretur. Ne vero ſimplici affirmatione offenderetur Pilatus, explicatius expoſuit, quale eſſet regnum ſuum. Negat, ab ſe quicquam periculi eſſe imperio Romano: ut enim regnum neutiquam ejus eſſet indolis, ac mundi hujus regna eſſe ſolent.*

Joan. XVIII. 36: *Reſpondit Ieſus, Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſi ex mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non eſt hinc.* Regnum ſuum vocat Ieſus, quod ſibi promiſſum per Prophetas. Id regnum non eſſe mundanæ indolis, eo adſtruit, quod qui ad tale regnum adſpirant, armare ſoleant ingentem turbam, quæ pro Imperatore ſuo decertare ſit parata, ne in manus veniat hoſtiles. Sibi ſolum diſcipulos eſſe paucos, & eos pleroſque inermes, quibus etiam, ne gladium ſtringerent,

rent, interdixerit. Et ſane ſi regnum affectaſſet terrenum, non fugiſſet in montes, cum populus eum creare Regem vellet: ut eſt Ioa. vi. Quid quod etiam diſcipulis interdixerit, ne cui ſignificarent, ſe eſſe Meſſiam? Periculum enim erat, ne terrenum eum regem populus putaret. Faſſus quidem erat apud Caiapham, ſe eſſe Meſſiam: ſed quale ſuum eſſet regnum, adjecerat. Dicebat enim, ſe viſum ab iis iri ſedentem ad Dei dextram, & venientem in nubibus ad judicandum. Huic quod de regno ſuo reſpondit Ieſus, admodum eſt conveniens, quod ejus cognatos reſpondiſſe Cæſari Domitiano legere eſt apud Euſebium Hiſtor. Eccl. lib. III cap. xv: Ὡς ἡ αὐτοῦ βασιλεία οὐ κοσμικὴ μὲν, οὐδ' ἐπίγειος, ἐπουράνιος δὲ καὶ ἀγγελικὴ τυγχάνοι. *Quod ejus regnum non eſſet mundanum, aut terreſtre; ſed cæleſte, & angelicum.*

9. §. *Ex his cognovit quidem Pilatus, non eſſe, quod ab hoc Rege ſibi metuant Romani: interim regnum ſibi vindicare audiebat. Quæſivit igitur, an quomodocunque foret Rex.*

Ioa. XIX. 37: Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; *Ergone tu rex es?*

10. § *Pilato reſponſum eſt à Chriſto*, Tu dicis. *Matth.* XXVII. 11, *& Marci* XV. 2. *Sive ut eſt apud Ioan.* XVIII. 37 Tu dicis, quod Rex ſum ego. *Quo Hebraiſmo ingenue ſe regem confitetur; ſed qualem dixerat.*

Itaque inchoaſſe jam tum ſpirituale regnum eſt dicendus, quod ab adſcenſione plenum adeptus eſt in cœlis. Atque hæc eſt illa profeſſio, quam prædicat Paulus I Tim. vi. 13: *Præcipio tibi in conſpectu Dei, qui vivificat omnia, & Ieſu Chriſti, qui teſtatam fecit ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem.* Et ad hanc regiam poteſtatem, quam etiam habuit in terris, pertinet, quod peccata remitteret, quibus vellet, & miracula etiam patraret, liberrima poteſtate. Inque hoc etiam David typus fuit Chriſti, quod, jam in regem inunctus, primitus ſolum partem obtinuit regni.

11. § *Nec ſufficit Chriſto, ſi ſe Regem diceret: addidit, ſe ad hoc natum, inque hunc mundum veniſſe ut regnaret. Et ſane id prædictum jam ab Angelo erat, antequam naſceretur, Luc.* I. 31. 32: Et dabit illi Deus ſedem David, patris ejus: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis. *Subdidit etiam, in hoc regnum ſuum conſiſtere, ut doceat homines veritatem: cui, qui veritatem amant, credant, ac nulla vi adacti, ſed ſponte obtemperent.*

Ioan. XVIII. 37. *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam.* Porro de his, & cæteris Chriſti ac Pilati verbis plura ſi voles, adi Cajetanum Ientaculi primi Quæſtione tertia: ubi agit de quadruplici admiratione coram Pilato.

12. § *Pilatus ex eo Chriſti reſponſo opinionem de eo concepit, quaſi ſe Regem profiteretur non multum abſimilem illi Stoicorum: quibus ſapiens ſuus idem etiam Rex eſt. Itaque rogavit, qualis illa veritas foret, cujus ſe dicerat doctorem.*

Ioan. XVIII. 38. *Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas?*

13. §. *Sed quia iſtoc cognoſcere, non videretur ad Iudicis officium pertinere, non inſtitit hoc exquirere: verum ad Synedrii delegatos, ac populum adſtantem ivit, & dixit, nihil ſe in Ieſu invenire iſtiuſmodi, quod ad ſuam pertineat cognitionem, ac pro crimine ſit habendum.*

Ioan. ibid. *Et cum hoc dixiſſet, prodiit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullam invenio in eo cauſſam.* Οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ. Ubi αἰτία, pro *crimine*.

14. §. *Hoc Pilati judicium ægre auditum à Iudæis: qui iccirco in multis eum culparunt, ſperantes, in ea criminum copia aliquid ſaltem fore, quod animum Iudicis moveret.*

Marci XV. 3: *Et accuſabant eum ſummi ſacerdotes in multis.*

15. §. *Pilatus tam multis auditis, ſermonem convertit ad Chriſtum, ac quæſivit ex eo, nihilne adverſus ea reſponderet. Sic enim exiſtimabat, neminem melius poſſe eorum calumnias diluere, quam ipſum.*

Marci XV. 4. *Pilatus autem rurſum interrogavit illum, dicens, Non reſpondes quicquam? ecce quam multa adverſus te teſtentur.*

16. §. *Ieſus vero nec Pilato reſpondit, nec Iudæis. Non Pilato quidem, quia uſque adeo illi ſatisfeciſſet, ut pronunciaret innocentem: nec Iudæis, quia tantam eorum pertinaciam ſciret, ut nullo ſatisfieri reſponſo poſſet. Præterea voluit præire nobis patientiæ exemplo. Adde quod jam animum obfirmarat ad mortem ſubeundam. Et ſi multum ut poterat, voluiſſet ſe purgare, viſus eſſet mortem velle effugere. Pilatus vero hoc ſilentium videns, mirabatur tum tantam adverſus actores lenitatem; tum etiam mortis contemtum.*

Marc. XV. 5: *Ieſus autem deinde nihil reſpondit; adeo ut admiraretur Pilatus.*

17. §. *Iudæi, ubi videre, Pilatum eſſe propenſiorem erga Ieſum, ac periculum eſſe ne e manibus elaberetur; accuſavere eum vehementius, tanquam ſeditioſum: ut qui concitaret populum à Galilæa uſque ad Iudæam, & ipſam principem civitatem Hieroſolymam.*

Luc. XXIII. 5: *At illi invaleſcebant, dicentes: Commovet populum, docens per univerſam Iudæam, exorſus à Galilæa uſque ad hunc locum.* Videbant, nihil ſe promoviſſe crimine regni affectati: ergo aliam movent litem ſeditionis excitatæ: idque doctrina nova, qua populus ſit commotus: id vero repugnare quieti publicæ cujus Pilatus ſit cuſtos. Ac quam vere hoc dicant, inde cogniturum ajunt, quod non in Iudæa modo hæc faciat, ſed etiam Galilæa, ſeditioſorum nutricula.

18. §. *Pilatus, ubi audiit de Galilæa, quæſivit, num Ieſus è Galilæa foret. Eo cognito occaſionem hanc arripuit mittendi eum ad Herodem, Galilææ tetrarcham: quia ſic ſe extricare poſſe hoc judicio exiſtimaret. Commode autem contigit, quod eo tempore illic Herodes foret: quem credibile eſt eo veniſſe, ut Paſcha inibi celebraret.*

Lucæ XXIII. 6. 7: *Pilatus autem, audiens, Galilæam nominari, interrogavit, num homo Galilæus eſſet. Et ut cognovit, quod ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem: qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.* Ubi remittere non eſt denuo mittere, ſed mittere ad judicem competentem, ſive eum ad cujus ditionem aliquis pertineat, ſeu propter natales, ſive habitationis ergo. Sic Romani *remittendi* verbo uti ſolent. Porro Herodes ille, de quo hic ſermo, eſt is, cui cognomen Antipas, filius Herodis Magni, ſive Aſcalonitæ, ejus nempe, qui pueros Bethlehemiticos interemerat: maritus ve-

to Herodiadis ex Ariſtobuli fratre natæ, anteaque Philippo nuptæ: patruus Herodis Agrippæ, à quo in Actis legimus Iacobum majorem fuiſſe occiſum, & Petrum conjectum in carcerem: denique avunculus magnus Agrippæ, coram quo orationem ſuam habuit Paulus; ut eſt Actor. xxvi.

19 §. *Herodi mire id gratum accidit, partim quod honoris & officii cauſſa id à Pilato factum crederet: partim quia jam diu erat, quod multa audiſſet de Chriſto, & avidus eſſet conſpiciendi alicujus miraculi.*

Luc. xxiii. 8: *Herodes autem, viſo Ieſu, gaviſus eſt valde: tenebatur enim multo jam tempore cupiditate videndi illum, eo quod audiret multa de eo; & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.*

20. §. *Sed ſpe ſua excidit: tantum enim abeſt, ut miraculo dignaretur, ut ne quidem voluerit affari.*

Luc. xxiii. 9: *Interrogabat autem eum* (Ieſum Herodes) *multis ſermonibus: at ipſe nihil illi reſpondebat.* Interrogabat eum de poteſtate regia, quam habere ſe diceret. Nihil reſponſi accepit: nedum miraculo dignabatur. Sciebat, eundem eſſe, quem vulpem antea vocarat: qui etiam Philippo fratri, Trachonitidis tetrarchæ, nefarie eripuiſſet Herodiadem uxorem; etſi lex non ſinat, ut quis fratris ſuperſtitis conjugem ducat. Sciebat quoque, ab eo, in Herodiadis gratiam, Ioanni Baptiſtæ præciſas cervices. Accedat ad hæc omnia, quod non veritatis amore, ſed more aularum, ex curioſitate duntaxat, miraculo aliquo vellet oculos paſcere. Quaſi non miraculum omne excedat naturæ vires: ut grande aliquid eſſe conveniat, cujus gratia illud fiat.

21 § *Interea delegati Synedrii, qui una venerant, acriter accuſarunt Ieſum, ut ſic etiam Herodi redderent ſuſpectum: quaſi qui Davidis ſolium affectaret, ad quod non Galilæa minus, quam Iudæa pertineret.*

Luc. xxiii. 10: *Stabant autem principes Sacerdotum, & Scribæ, acriter accuſantes eum.* Græce eſt εὐτόνως, quod vulgatus *conſtanter*, Eraſmus rectius *acriter* vertit: quomodo & ſumitur Act. xviii. 28: ubi Paulus dicitur Iudæos εὐτόνως refelliſſe.

22. §. *Herodes cum, propterea, quæ retulimus antea, ab Ieſu ſe contemni putaret, ipſe Ieſum pariter contempſit, eumque ſine dubio variis ſcommatis illuſit: & quia rex Iudæorum dicebatur, candida indui veſte juſſit, qualis regi conveniret: atque ita illuſum remiſit ad Pilatum.*

Luc. xxiii. 11: *Sprevit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis: cumque illuſiſſet, indutum veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.* Græce eſt, σὺν τοῖς στρατεύμασιν, quod ad verbum ſonet, *cum ſuis exercitibus.* Sed ſenſus eſt, cum ſuo comitatu, ac miniſtris. Eſt enim Hebraiſmus, צבא pro quovis comitatu. Iuſſit vero indui veſte regia: nempe candida, h. e. non λευκῇ, ſive alba, ſed λαμπρᾷ, ſive non alba ſolum, ſed etiam ſplendida; h. e. cum fulgore ex albore eo relucente: quali ſubinde reges uti ſolent, ad candorem animi, & innocentiam teſtandam. Ideo Pompeius Magnus affectati regni erat ſuſpectus, quod cretatis uteretur faſciis. Nihil enim referre ajebant, qua corporis parte diadema geſtaret. Apud Valerium etiam Maximum legas lib. 1. cap. vi. imperatoribus in prælium exituris nunc album, nunc purpureum dari paludamentum ſolere. Ita illuſus Chriſtus remittitur ab Herodis palatio ad Pilatum. Nec dubitandum, quin in via, & cum iret, & cum rediret, exceptus fuerit multorum ſannis.

23. §. *Ab hoc tempore reconciliati ſunt Herodes, & Pilatus, cum antea ſuiſſent inimici.*

Luc. xxiii: *Et facti ſunt amici, Herodes, & Pilatus, in eodem die. nam antea ſimultas inter eos interceſſerat.* Simultas ea videtur inde orta, quod Pilatus involaſſet in quædam, quæ ad Herodis juriſdictionem pertinerent: & fortaſſe, quod Galilæorum ſanguinem cum ſacrificiis eorum miſcuiſſet: ut eſt Luc. xiii. Reconciliatio autem ex eo, quod judicium de Ieſu tanquam Galilæi, Herodi, ut Galilææ Regi, detuliſſet. Et ſane, abſque tam gravibus cauſſis, facile etiam diſcordia vitia adverſum virtutem concordant. Hactenus de quarta parte Dominicæ Paſſionis.

Cap. V.

De parte paſſionis quincta. Ad quam pertinent iſta: quod, reductus ad Pilatum, variorum ageretur criminum reus, etiam denudaretur, cæderetur flagellis, indueretur purpura, coronaretur ſpinis, rideretur, conſpueretur, percuteretur alapis, & arundine, atque ita tractatus oſtenderetur populo, & adjudicaretur morti.

1. §. *VEnio nunc ad partem Dominicæ Paſſionis quinctam. Pilatus ubi vidit, præter ſpem ſuam eveniſſe, ut Herodes remitteret Ieſum: totus in hoc incubuit, ut perſuaderet, ſufficere, ſi Ieſus virgis caſtigatus dimitteretur: quippe qui imprudentius fortaſſe egeſſit quædam: ſed nihil morte dignum commiſiſſet, vel judicio ſuo, vel, ſi non credatur ſibi, judicio quoque Herodis, qui & popularis foret, ac religionis ejuſdem.*

Luc. xxiii. 13. 14. 15: *Pilatus autem, convocatis principibus Sacerdotum, & magiſtratibus, & plebe, dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominem, quaſi avertentem populum: & ecce, ego coram vobis interrogans, nullam cauſam inveni in homine iſto ex his, de quibus accuſatis eum. Sed ne Herodes quidem: nam remiſi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum eſt ei.* Ubi obſcurius quod dicitur, *Nam remiſi vos ad illum.* Græce, Ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν. Quomodo & Syrum legiſſe liquet. Ut hoc velit, proceres à ſe miſſos ad Herodem. Sed in aliis libris eſt, Ἀνέπεμψε γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς. *nam remiſit eum ad nos.* Hoc eſt, remiſit Herodes Ieſum, tanquam ridendum poɩius, quam morte dignum.

2. §. *Subjunxit Pilatus, velle ſe propterea non quidem impunitum dimittere, ne nihil Iudæorum poſtulato largiatur; attamen nec morte punire, quia hoc nimis foret crudele in eo, quem innocentem putaret. Mediam igitur ſe viam inſtiturum, qualis, ſi cædatur flagellis.*

Luc. xxiii. 16: Παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. *Caſtigatum ergo illum dimittam.* Qua *caſtigandi* voce proprie virgæ, aut flagella, ſignantur.

3 §. *Hinc eidem in mentem venit, quomodo etiam abſque omni ſupplicio poſſet dimittere: quandoquidem eſſet feſtum Paſchale: cujus ergo quotannis aliquis è captivis ſoleat liberari.*

Hæc enim ſententia eſt verborum Matth. xxvii. 15: *In feſto autem conſueverat Præſes unum turbæ dimittere, quem voluiſſent.* Sive, ut apud Lucam xxiii. 17: *Neceſſe autem habebat dimittere eis in feſto unum.* Pro quo

Ioan.

Ioan. XVIII. 39: *Eſt autem conſuetudo vobis, ut unum dimittam in Paſcha.* Ubi videmus, quod aliis generatim ἑορτή, id ἰδικῶς Ioanni Paſcha vocari. Et alibi ſimiliter videas interdum ἑορτή pro paſchate poni κατ' ἐξοχήν. Perperam vero ex his colligunt aliqui, Chriſtum eſſe crucifixum ipſa die, qua comedebant agnum Paſchalem, ſive prima die azymorum. Nam Paſcha a Pilato laxe ſumitur, ut ſimul comprehendat tum paraſceuen, quia ad paſcha præparet, tum non primum modo, ſed ſex etiam ſequentes azymorum dies. Nec ipſo die Paſchali vacaſſent Iudæi judicio capitali: quod fuiſſet profanare diem tam religioſum. Quare poſtulatum iſtiuſmodi non poterat habere locum vel primo azymorum die, vel ultimo; qui cæteris habiti ſanctiores, vereque μεγάλαι ἑορταί: ſed tantum paraſceues die, vel azymorum diebus, inter primum, & ultimum interjectis.

4. §. *Hæc conſuetudo non erat à temporibus antiquis; quibus ſiquid contra legem Moſaicam peccatum foret, nulli erat ignoſcendi poteſtas; non Regi, non Synedrio, non toti populo. Omnino enim obtinebat, quod divinus ad Hebræos epiſtolæ ſcriptor ait x. 28:* Qui aſpernatus fuerit Moſis legem, abſque miſericordia (χωρὶς οἰκτιρμῶν) ſub duobus, aut tribus teſtibus, moritur.

Quod pluribus ex hiſtoria Iudaica exemplis comprobat illuſtris Hugo Grotius, annotationibus ad eum Matthæi locum, de quo nunc loquimur.

5. §. *At profectus is mos à Romanis, qui, ſtante adhuc Rep. lectiſternis tempore vincula captivis adimi juſſere; ut ex Livio conſtat. Quomodo cum animati eſſent, nihil mirum, ſi Auguſtus Cæſar, ut gratificaretur Iudæis, hoc Præſidibus, quibus nulla alioqui ignoſcendi poteſtas, conceſſerit, ut in feſto præcipuo, hoc eſt, Paſcha, quod ſæpius* ἁπλῶς feſti *nomine intelligitur, permiſerit iis, uni ex captivis vincula demere, atque eum carcere emittere.*

Quid mirum igitur, ſi, cum gentiles Imperatores hunc honorem habuerint feſtivitati Paſchali, turpe putarint Imperatores Chriſtiani, ſi hac parte forent inferiores? Uti Valentinianus, Valens & Gratianus: quorum Conſtitutio eſt in Codice Theodoſiano, tit. De indulgentiis: *Ob diem Paſchæ, quem intimo corde celebramus, omnibus, quos reatus adſtringit, carcer incluſit, clauſtra diſſolvimus. Attamen ſacrilegus, in majeſtate reus, in mortuos veneficus ſive maleficus, adulter, raptor, homicida, communione iſtius muneris ſeparentur.* Ibidem & altera eſt eorundem Principum, anno edita conſequenti: *Paſchæ celebritas poſtulat, ut, quoſcunque nunc ægra exſpectatio quæſtionis pœnæque formido ſollicitat, abſolvamus. Decretis tamen veterum mos gerendus eſt: ne temere homicidii crimen, adulterii fœditatem, majeſtatis injuriam, maleficiorum ſcelus, inſidias venenorum, raptuſque violentiam, ſinamus evadere.* Ob ea, quæ hic excipiuntur, Gratianus, Valentinianus & Theodoſius, L. Paſchalis, eodem tit. dicunt: *Paſchalis lætitiæ diem ne illa quidem temere ſinere ingenia, quæ flagitia fecerunt.* Plura de hoc ſi voles, Briſſonium adi ad L. Dominico, De Spectaculis, in Cod. Theodoſ. Imo Prudentius, poëtarum more ludens, fingit, eo die quoque pœnas ceſſare apud inferos.

6. §. *Pilatus itaque, ob hunc eo morem, jubet, ut quia vinctum quoque haberet* ἐπίσημον, *ſive ſcelere aliquo inſignem, ac famoſum, ſtatuant inter ſe, utrum malint Ieſum dimitti, an Barabbam, qui in ſeditione quadam hominem intermiſſet.*

Matth. XXVII. 16, 17: *Habebat autem tunc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Utrum vultis dimittam vobis, Barabbam: an Ieſum qui dicitur Chriſtus?* Marci XV. 7: *Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum ſeditionis auctoribus fuerat vinctus, qui per ſeditionem cædem patraverant.* Luc. XXIII. 18. 19: *Barabbam, qui erat propter ſeditionem quandam factam in civitate, & homicidium, conjectus in carcerem.* Ioann. XVIII. 40: *Erat autem Barabbas latro.* Græce eſt λῃστής. Actor. III. 14. pro eo ἄνδρα φονέα *virum homicidam* legas. Per latronem igitur hic non alius, quam *homicida* intelligendus.

7. §. *Spes erat, Ieſum prælaturos. Et eo tam impares compoſuerat Pilatus, gnarus, ex invidia Chriſtum accuſari.*

Matth. XXVII. 18: *Sciebat enim, quod per invidiam tradidiſſent eum.* Uti à fratribus contigerat Ioſepho, qui typus fuit Chriſti.

8. §. *Interim Pilato, conſidenti in tribunali, nuntium mittit conjux, qui ſignificaret, multa ſe perpeſſam in ſomnis propter Ieſum: eoque eſſe auctorem, ne quid ſibi cum juſto illo negotii eſſe velit.*

Matth. XXVII. 19: *Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi cum juſto illo: multa enim ſum paſſa hodie in ſomnis propter eum.* Unde videmus, ut Pilatus ſecum uxorem duxerit in provinciam: quod moribus antiquis adverſabatur. Sed Tiberianis temporibus aliter fuit: ut cognoſcimus ex Taciti Annal. III: ubi Cæcinas conqueritur, *ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli: duo eſſe prætoria.*

Ex eo autem, quod Pilatus dicatur ſediſſe pro tribunali, cognoſcimus, id nunciatum eſſe, non in ſecretario, ſed poſtquam inde exiſſet. Nam diſtincta erant hæc duo loca, ſecretarium, ut poſteriores vocarunt) & tribunal. In ſecretario diſquiſitio judicum fiebat. Atque eo vocabatur reus, cum eſſet examinandus. Sed poſtquam aliquid de reo decretum, exibatur ad tribunal; unde ſententia pronunciabatur. Ea duo loca diſtingui velo ſolebant. Unde Ado prid. Id. Auguſti de Euplo: *Cum eſſet extra velum ſecretarii, intromiſſus eſt, jubente Calviſiano, in auditorium.* Hinc Clemens, qui dicitur Romanus, lib. II cap. LII. παραπετάσματος μέσου, *velo interpoſito.* Ut vero Latini, *ſecretarium.* Sic Synodus Africana, τῷ σηκρήτῳ τοῦ δικαστηρίου. Pluribus de hoc illuſtris Grotius. Sed ad ſomnium, quod habuerat Pilati uxor, redeamus.

9. §. *Credo, ſomniarat, hunc eſſe filium Dei, aut ſaltem hominem juſtum: multaque Hieroſolymitanæ urbi mala imminere, ſi innocens detur neci. Mariti igitur amore eum de hoc ſomnio facit certiorem.*

Varia ſunt ſomniorum genera: quæ quadruplici à cauſſa ſolent variare: ut oſtendimus lib. III De theologia gentili, & phyſiologia Chriſtiana cap. XXXV. Somnium hoc utrum morale, an divinum fuerit, non ſatis liquet. Fortaſſe utrumque concurrit. Morale ſit, quatenus veriſimile eſt, varia de die audiiſſe judicia de Chriſto, & multis eum prædicari filium Dei, & miraculis inſignem. Sed divinum potius fuerit, ſi ſomniarit, reapſe eſſe Filium Dei, & ob ejus necem fore, ut exſcindantur Hieroſolyma. Poſterius hic amplexi etiam Origenes, Chryſoſtomus, Theophylactus: qui ex ſomnio colligunt, vel antea piam fuiſſe, vel ſomnio factam, atque eo ſalvatam. Ac Maldonato quoque id probabile videtur.

10. §. *Dum hæc fiunt, Iudæi inter ſe conſilium capiunt, quid reſponſuri eſſent Pilato. Perſuaſum vero illis à principibus, ut feſti ergo Barabbam peterent dimitti.*

Matth.

Matth. xxvii. 20: *Principes autem Sacerdotum, & Seniores, perſuaſerunt turbis, ut peterent Barabbam, Ieſum vero perderent.* Vide, quid non odium, & invidia poſſit: ſeditioſum, & homicidam, præferunt homini innocentiſſimo. Quod merito Iudæis exprobrat Petrus Act. iii, 14: *Vos autem ſanctum, & juſtum, negaſtis; & poſtulaſtis, ut virum homicidam donaret vobis.*

11. § *Ubi videt Pilatus, præter exſpectationem cecidiſſe, ut eligerent Barabbam, denuo idem exquirendum ſibi putavit, ſpe qualicunque, non adeo pertinaces fore in ſententia ſua, ſi viderent, aliud Præſidi videri. Sed Iudæi uno ore acclamarunt, non Ieſum, verum Barabbam dimittendum. Nec propterea deſtitit è propoſito Pilatus: ſed rogavit, ſi Barabbam vellent dimitti, quid fieri cuperent de Christo. Illi clamare tum, ut cruci affigeretur: non contenti poſcere ut morti addiceretur, ſed ut ignominioſæ. Hic Pilatus tertio eos compellare, rogareque, quid tam grave commiſiſſet Ieſus, ut tale ei ſupplicium eſſet ſubeundum. Illi eandem canere cantilenam, ſi clamor inſanientium cantio dicenda. Nempe una voce acclamare ſæpius, ut crucifigeretur.*

Matth. xxvii, 21: *Reſpondens autem Præſes ait illis, Utrum vultis vobis è duobus dimittam? At illi dixerunt, Barabbam. Dixit illis Pilatus, Quid igitur faciam Ieſu, qui dicitur Chriſtus?* Non videntur ea fuiſſe Pilati verba. Nam nondum *Chriſti* nomen ita innotuerat paſſim. Sed ſufficit, quod ſententiam expreſſerit Euangeliſta. Sequitur: *Dicunt ei omnes, Crucifigatur. Præſes autem ait, Quid enim mali fecit?* Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Ubi γὰρ poſitum pro οὖν, ut ſententia ſit: Siccine? quid igitur mali commiſit? Vel ſi proprie γὰρ ſumitur, quod verius puto, more Hebræo reticuerit Euangeliſta id, quod dictum fuiſſe intelligitur, ex ratione, quæ ſubjicitur. Omiſſa vero Ioannes ſic ſupplet: *Regem veſtrum crucifigam? Quid enim mali fecit?* Quomodo *& veruntamen* (πλὴν) Matth. xxvi, 64, (ut monet ibi Maldonatus) non expreſſis reſpondet, ſed omiſſis. Hinc ſubjicit Matthæus: *At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur.* Hujuſmodi acclamationum varia apud Patres, & imprimis in Martyrologiis, habemus exempla: ut cum clamarent, *ad leonem, ad beſtias,* atque alia id genus. De quibus recte quidem L. Decurionum C. de Pœnis, *vanas populi voces non eſſe audiendas:* attamen conſtat, multos magiſtratus magis iis fuiſſe commotos, quam conveniret. Eadem narrat Marcus xv. 11. 12. 13. 14. Tertio autem Iudæos à Pilato compellatos clare indicat Lucas xxiii. 22: *Ille autem tertio dixit eis, Quid enim mali fecit? nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergo illum dimittam.*

12. §. *Et jam parum abeſſe res à tumultu videbatur. Quæ res metum incuſſit Pilato, ſic ut à propoſito deſiſteret.*

Matth. xxvii. 24: *Videns autem Pilatus, quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, &c.* Is tumultus in ſeditionem prorupiſſet, quia populus non ſiviſſet elabi eum, quem perſuaſa foret eſſe blaſphemum. Sane & antea Chriſtum propterea populus voluit lapidare, non exſpectato Præſidis judicio. Poſteaque, Stephanum à populo Iudaico lapidibus obrutum, in Actis legimus. In tumultu nihil recte atque ordine fieri ſolet. Eoque juſtius ſibi à ſeditione metuebat Pilatus, quia, quam facile is populus ad eam concitaretur, abunde foret expertus, cum militie Hieroſolymis inducto ſpoliare vellet templi theſauros: de quo apud Flavium Ioſephum legere eſt lib. ii de Bello Iudaico cap. viii.

13. §. *Sic conſtitutus Pilatus, conſultum putavit, ut cederet furori. Ergo Chriſtum flagellari præcepit.*

Ioan. xix. 1: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellavit.* Partim id à Pilato factum, quia ſic mos ferret Romanus, ut qui crucifigendi eſſent, prius flagellis cæderentur: partim etiam, quod ſperaret, hoc ſupplicio poſſe emolliri duros Iudæorum animos.

14 §. *Antequam vero flagellaretur, toto corpore denudari opus fuit.*

Quod non potuit non dolorem illi adferre, qui non omnem amiſiſſet pudorem. Nec tamen hic par omnino ratio eſt Chriſti, ac noſtri. In Chriſti enim corpore nihil pudibundum, quia non peccarat. Interim licet nihil in ejus carne pudendum, aſſumſerat tamen carnem pudendæ ſimilem. Itaque non dubium, quin dolore effecerit Chriſtum ea denudatio, propter cauſſam turpitudinis non veræ, ſed apparentis. Quamquam vero diſputetur, utrum Chriſtus fuerit penitus nudus, an verenda tectus, cum affigeretur cruci; de quo inferius diſſeretur: tamen cum flagellandus alligaretur columnæ, fuiſſe penitus nudum, communis omnium opinio eſt: ut ait Franciſcus Suarez in Commentat. ad iii Part. Thomæ tom. ii quæſt. xlvi diſputat. xxxix ſect. iv. Atque ita quoque in Revelationibus S. Brigittæ lib. i cap. x legas: *Ibi alligatus nihil omnino operimenti habebat.* Et lib. iv cap. lxx: *Deinde jubente lictore ſeipſum veſtibus exuit; columnam ſponte amplectens, recte ligatur, & flagellis aculeatis, infixis aculeis, & retractis, non evellendo, ſed ſulcando, totum corpus ejus laceratur. Ad primum igitur ictum ego, quaſi corde percuſſa, ſenſibus abducor: & poſt tempus evigilans corpus ejus laceratum video. Toto enim corpore nudus erat, cum flagellaretur.*

15. § *In flagellatione ipſa tria conſiderantur: virgisne ſit cæſus, an flagellis: an de numero verberum conſtet: num procumbens, an ſtans cæſus fuerit. De primo ſic ſtatuo, flagellis fuiſſe cæſum. Hoc enim indicat vox* φραγελλώσας, *quæ eſt apud Matth.* xxvii. 26, *& Marci* xv. 15.

Ut fallatur Maldonatus, quando virgis cæſum putat. Imo Romæ in Eccleſia B. Mariæ oſtendi ajunt flagellum, quo cæſus eſt Dominus. Eſt vero flagellorum ſupplicium fœdius. Nam liberi virgis, ſervi flagellis cædebantur. Cicero pro Rabirio perduellionis reo: *Porcia lex ab omnium civium corpore amovit virgas, hic immiſericors flagella retulit.* Aculeatis flagellis cæſum, B. Virgo ait apud Brigittam *a*. Volunt plerique, Chriſtum eſſe cæſum flagellis taxillatis, quæ ἀστραγαλωταὶ μάστιγες dicuntur. Apuleius lib. viii appellat flagra pecuinis oſſibus catenata. Alibi, contortis tæniis lanoſi velleris fimbriata, & multijugis talis ovium taxillata. Plura Iuſtus Lipſius, Daniel Mallonius *b*, Ludovicus De-la-Cerda *c*, Conſalvus Durantus *d*.

a *Lib. 4. cap. 70.*

b *Elucidationibus ad Alphonſum Palæotum cap. 5.*

c *In Adverſ. ſacr. cap 107. § 27.*

d *Annotat. in S. Brigittæ Revelat. lib 1. cap. 10. num 9.*

16 §. *Alterum erat, quoties Chriſtus flagellis fuerit cæſus. Siquidem in eo differebat flagellatio Iudaica, & Romana, quod illa certo plagarum numero contineretur; hæc non item. Iudæi enim tantum quadrageſes poterant cædere: ut eſt Deuteron.* xxv. 3.

Solent autem uno minus ictu cædere, ſive humanitatis ergo, ſive quia poterant ictu uno aberrare, eoque ſatius eſſet intra præſcriptum modum ferire, quam eum excedere. Unde & Paulus ii Corinth. xi. 24: *Quinquies quadragenas una minus accepi.* Nempe ab Iudæis iſtæ erant.

17. §. *At Romanus modus non erat certus: ſed nunc major, nunc minor. Quare de Chriſti flagella-*

Google

gellatione, qua, antequam crucifigeretur, more ſacta Romano, quot verberum fuerit, dici nequit.

Landulphus de vita Chriſti non dubitat ſcribere, affectum verberibus 5475. Nec Ioannes Lanſpergius, homilia L. de Paſſione Dominica, vel Guilielmus Pipinus ſtat. VI Chriſti patientis, multum abeunt. Sed plane hoc fidem excedit, cum corpus humanum tot nequeat flagra perferre. Scio, divina virtute fuiſſe Chriſti corpus conſervatum. Sed quid opus recurrere ad miracula, ubi nihil certi ſubeſt toti rei? Porro Iudaica flagellatio loro fiebat vitulino: quod Rabbini obſervant in Deuter. XXV. Hæc de numero plagarum.

18. §. *Tertium erat, quo ſitu corporis flagellarentur. Iudæi flagellabant proſtratos.*

Ut ibidem oſtendunt hæc verba Moſaica Deut. XXV. 2. *Sin autem eum, qui peccavit dignum viderint plagis, proſternent, & coram ſe facient verberari.*

19. §. *At ſervi Romani columnæ alligabantur.*

Unde Plautus Bacch. act. IV ſc. VII:

—— Abducite hunc
Intro, atque adſtringite ad columnam fortiter.

Atque ita Chriſtum eſſe cæſum, ait quoque Nazianzenus orat. I in Iulian. Hieronymus epiſt. XXVII ad Marcell. Paullinus epiſt. XXXIV. & veterum alii. Columna, ad quam alligatus Ieſus fuit, poſtea Eccleſiæ eſt facta porticus. Et eam ſibi ait conſpectam B. Hieronymus ſanguine Chriſti cruentatam. Sic ea fuit columna, ſuit longa: ut quæ ſuſtineret ædem. Sed Romæ in æde S. Praxedis, martyris Romanæ, quæ ſub Antonino Cæſare paſſa, brevis monſtrant columna, cui dicitur fuiſſe alligatus. Et ſane talis accommodatior, ut columna tantum aſſurgat ad nates. Ita corpus totum pene patuerit plagis. Plura de flagellatione ſi voles, adi Alphonſum Paleotum, lib. de Stigmatibus Chriſti, quæque ad eum Daniel Mallonius annotavit cap. V. Item Conſalvum Durantum notis in S. Brigittæ Revelationes lib. I. cap. X. §. 12.

20. §. *Poſt eam flagellationem Ieſus à militibus Pilati prehenſus, usque Prætorium, non longe à tribunalis & ſecretioris Iudicii conſiſtorio diſſitum, abreptus fuit: atque eodem tota eſt cohors convocata.*

Matth. XXVII. 27: *Tunc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregaverunt ad eum univerſam cohortem.* Marci XV. 16: *Milites autem abduxerunt eum intro in atrium, quod eſt prætorium, & convocant totam cohortem.*

21. §. *Ab hacce cohorte tanquam ad ludicrum ſpectaculum, imo non ad ſpectandum modo, ſed illudendum etiam, advocata, ſive Pilati juſſu, ſive militari protervia, octonis ludibriis, atque injuriarum generibus Chriſtus affectus fuit.*

Nec inutile vero, nec injucundum ſit, cum his conferre, quæ Philo Alexandrinus libro in Flaccum *a* refert de Carabba quodam, parum mentis compote, & interdiu noctuque nudo oberrante per compita, nec vel æſtum, vel frigus curante, vere puerorum & adoleſcentum otioſorum ludibrio. Hunc hominem miſerum ad gymnaſium propulere; ac conſtituerunt in ſublimi, ut conſpici poſſet ab omnibus; mox capiti impoſuere diadema papyraceum; corpus amiciunt ſtorea (χαμαιστρώτῳ) pro chlamyde; pro ſceptro in manum dedere arundinem. Sic hiſtrionico more regem factum adoleſcentes, perticas humeris geſtantes, tanquam ſatellites, ſtiparunt; ac aliqui

a p. 751. edit. Allobrog. a. 1613.

ſalutatum acceſſere; alii jus ſibi reddi petiere; alii conſuluere de Republica, poſt hæc omnes circumſtantes MARIM acclamarunt; quod Syris dominum ſignat. Sed nunc de Chriſto perſequamur.

22. §. *Primum eſt, quod Chriſtum exuerunt veſtibus ſuis.*

Exuiſſe tunicam inconſutilem, & ſtolam, apud Origenem legas, & ex eo apud Ianſenium, & alios. Hæc pudori erant, ut ex iis cognoſcere eſt, quæ ſuperius dicebamus. Fortaſſe tamen non totus denudatus, ſed ſolum interiori tunicæ ſuperinducta eſt veſtis alia.

23. §. *Alterum eſt, quod ad ludibrium induerunt eum chlamyde coccinea, ut eſt apud Matthæum: ſive chlamyde purpurea, ut referunt Marcus, & Ioannes.*

Ubi duplex quæſtio exſurgit. Prior eſt de veſte. Nam aliud ἱμάτιον, aliud χλαμύς. Altera eſt de colore. quia alius eſt cocci color, alius purpuræ. Quemadmodum & materia differebant. Nam coccus è frutice terreſtri: purpura è concha marina. Imo & tertium diſcrimen, quod in uſu conſiſtebat. Siquidem equites apud veteres Romanos coccinea uſi veſte: ſed purpura ſoli imperatores. Quod ad priorem quæſtionem, cenſeo, ἱμάτιον hic laxe ſumi, ut non tunicam ſignet, quæ interior, ſed chlamydem comprehendat, quæ exterior. Quod ad colorem, credo, proprie fuiſſe veſtem coccineam: ſed pro ea dici purpuream, quia vulgo ſæpe confunderentur; idque propterea, quod Tyria purpurea proxime à cocci colore abeſſet. Quamquam proprie acceperit Nonnus, cum ait *a*:

Πορφυρέην ἐσθῆτα διάβροχον αἵματι κόχλῳ.
Purpuream veſtem irriguam ſanguine muricis.

a Ioan. cap. 19. verſ 5 ſive poetæ v. 24.

Unde vero ſubito veſtis hæc eximia? Num dicendum, eam fuiſſe ſatellitum alicujus? an centurionis ſuam veſtem præbentis ludibrii ergo, quam mox eſſet recepturus? Sane exiturum ad ſupplicium ſua iterùm veſte dicuntur induiſſe. Atque hæc de veſte.

24. §. *Tertium erat, quod Chriſto ludibrii cauſſa coronam impoſuerint ſpineam: coronam, ut Regi: ſpineam, ut miſerabili Regi.*

Quod ut magis liqueat, duo hæc attendemus, quod coronarint, & quod ſpinea id corona factum. Coronarunt, ut qui ſe regem diceret. Primitus ſimulachrum Solis, corona erat inſigne: & quidem quæ duodecim haberet radios, ad indicandum duodenos per ſigna duodecim labores. Unde Maro XII Æn.

—— Ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru; cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt,
Solis avi ſpecimen.

Signa vero, ac menſes XII, ſignari, etiam legas apud Martianum Capellam lib. II de nuptiis Philologiæ:

Solem te Latium vocitat, quod ſolus honore
Poſt patrem ſis lucis apex: radiiſque ſacratum
Bis ſenis perhibent caput aurea lumina ferre,
Quod totidem menſes, totidem quod conficis horas.

Sol vero creditus naturæ univerſæ ac præcipue æthereæ arbiter: ac quatenus naturæ præeſt univerſæ, vocatus Saturnus; quatenus cœlo, Iupiter; quatenus in ſe conſideratur, Apollo, aut Phœbus. Unde liquet, quomodo ad Solem pertineat, quod ait Callimachus:

—— ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες.

Liquet etiam, cur ut filii Iovis, ſive ut Solis filii, vel nepotes, ut Latinus apud Maronem, coronam habuerint radiis XII inſignem. Itaque & eum quidam ſomniaſſet, ſe ſolem factum per forum ambulaſſe undecim radiis inſignem, hoc divinatores ita interpretati, imperatorem

quidem fore; ſed undecim menſibus [illegible]ctis diem ſuum obiturum. Teſtis Artemidorus lib. IV cap. LI. Et hæc univerſe de regum coronis.

Nunc particulatim agam de corona, quæ impoſita fuit capiti Chriſti. Hæc fuiſſe dicitur è juncis marinis. Id colligunt ex voce πλέξαντες. Sed clare apud Euangeliſtas eſt ἀκανθῶν. Quo nomine à nullo ſcriptore ἐξυχισμένος intelligitur. Marcellus Empiricus eam coronam fuiſſe dicit è ſpina alba. Aliqui tamen, quibus viſa eſt corona, S. Ludovici temporibus Lutetiam deportata, rege ipſo pompam, honoris, & pietatis ergo, comitante, fuiſſe eam ſcribunt è juncis marinis. Verum ipſe Baronius agnoſcit, è ſpina videri. Credibile eſt, hancce ſpineam coronam detractam capiti Chriſti, cum ei exuerent χιτῶνα ἄῤῥαφον a. Nam cum corona fuerit ampla, non potuiſſent aliter exuere tunicam, quæ ita ſtricta erat, ut proxime corpori quaſi adhæreret: unde & ἐχόμενον dixere. Planeque putidum eſt, quod Grammatici dixere, χιτῶνα nuncupari ἀπὸ τοῦ χεῖν. Colligimus igitur, milites prius coronam de capite Chriſti ſuſtuliſſe: hinc tunicam exuiſſe: ea exuta, iterum coronam impoſuiſſe. Quantæ autem immiſericordiæ fuit, quod pro corona aurea, gemmis diſtincta, impoſuere ſpineam, quæ non ſolum ignominiæ foret, ſed etiam pungendo adferret dolorem? Quo fine & capiti arctius impreſſiſſe, eſt veriſimile.

a Inconſutilem tunicam.

In memoriam ſpineæ Domini coronæ Petrum fuiſſe tonſum, tradit Ceolfridus abbas epiſtola ad Naitanum regem, lib. v. Hiſtor. Angl. cap. XXII: *Neque vero ob id tantum in coronam attondemur, quia Petrus ita attonſus eſt; ſed quia Petrus in memoriam Dominicæ Paſſionis ita attonſus eſt: idcirco & nos, qui per eandem paſſionem ſalvari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Et paullo poſt: *Formam quoque coronæ, quam ipſe, in paſſione ſua, ſpineam portavit in capite, ut ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret, & auferret à nobis, ſuo quemque in capite per tonſuram præferre: ut, ſe etiam irriſiones, & opprobria, pro illo libenter, ac promto animo, ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant.* Atque hoc eſt, quod etiam legas apud Germanum, epiſcopum Conſtantinopolitanum, in Theoria myſtica rerum Eccleſiaſticarum b: Τὸ δὲ ξύρεσμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως, καὶ τὸ γυροειδὲς αὐτοῦ τμῆμα τὸ μέσον τῶν τριχῶν, ἀντὶ τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου, ὅνπερ ὁ Χριστὸς ἐφόρεσεν. *Raſura capitis ſacerdotalis, & rotunda ejus pilorum media ſectio, vice coronæ eſt ſpineæ, quam Chriſtus geſtavit.* Etiam ſeſquiſeculo poſt ſimiliter Rabanus Maurus in inſtitut. Cleric. lib. I cap. III: *Sunt quoque quidam doctorum, qui aſſerunt, diverſas ob cauſſas Petrum Apoſtolum hunc ritum primum ſumſiſſe primitus, ut formam, & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret, dum pro redemtione noſtra, crucis patibulum ſubiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis ſpinarum aculeis crudeliter coronaretur.* Aliquot etiam poſt ſeculis ſic inter alios ſcripſit Ebrardus, ſive Eberhardus Bethunienſis, (Bethunia vero in Artheſia eſt) contra Waldenſes cap. IV c: *Corona, quæ fuit data Chriſto cauſſa improperii, nobis cauſſa honoris debet eſſe.* Legas apud nonnullos, Petrum, cum miſſus eſſet ad prædicandum Euangelium, fuiſſe tonſum ad contumeliam: ſed, Chriſto benedicente, id vertiſſe in gloriam: Sic ſane idem Germanus, epiſcopus Conſtantinopolitanus, proxime poſt verba paullo ante allata: Ὁ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἱερέως περιτιθέμενος διπλοῦς στέφανος ἐκ τῶν τριχῶν σημειώσεως, εἰκονίζει τὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου τιμίαν κάραν, ἣν ἐν τῷ τοῦ κυρίου καὶ διδασκάλου κηρύγματι ἀποσταλεὶς, καὶ καρεὶς ὑπὸ τῶν ἀπειθούντων τῷ λόγῳ, ὡς ἐμπαιζόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν, ταύτην ὁ διδάσκαλος Χριστὸς εὐλόγησε, καὶ ἐποίησε τὴν ἀτιμίαν τιμὴν, καὶ τὴν χλεύην εἰς δόξαν. *Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione, imaginem refert venerandi capitis Apoſtoli Petri, quæ, cum miſſus eſſet ad prædicationem domini & magiſtri, ea tonſa eſt ab iis, qui ejus ſermoni non credebant, ut illuderetur ab ipſis; eique magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam convertit.* Pluraque de hac re ibi. Ac video etiam, Iacobum de Voragine hunc ſequi opinionem in Legenda Aurea, ubi de Cathedra Petri.

b P 149. edit. Pariſ. Morell. an. 1560.

c P. 75. edit. Ingolſtad. an. 1614.

25 §. *Quartum eſt, quod arundinem tribuerint Chriſto, ut ei eſſet pro ſceptro regio.*

Sunt reges ποιμένες λαῶν, ut eos vocat Homerus: & propterea pro pedo datum eſt iis ſceptrum, ut meminiſſent, ſe paſcere, non deglubere debere gregem ſibi commiſſum. Sed Chriſto data arundo ad riſum concitandum.

26. §. *Quintum eſt, quod in genua provoluti ſalutarent eum, dicentes,* Ave, Rex Iudæorum.

Sane qui ſe ſubmittit, is vel totum ſe humi proſternit, vel in genua procumbit. Verum hæc à militibus non ſerio, ſed ludibrii ergo fiebant. Sic & Pſeudophilippus à rege Philippo per ludibrium rex ſalutatus: ut eſt apud Livium.

27. §. *Sextum eſt, quod etiam ſputo eum adſpergerent.*

Quod quantæ fuerit ignominiæ, antea diximus.

28. §. *Septimum eſt, quod alapas etiam impegerint.*

Quod & à Iudæis in domo Caiaphæ factum, ut antea referebamus.

29 §. *Octavum, quod arundinem pro ſceptro antea tributam eripuerint dextra, & caput ea percuſſerint, tanto majori dolore, quod ſpinæ coronæ ſic altius imprimerentur.*

Sane ſpinis corpus Chriſti fuiſſe laniatum, etiam apud Tertullianum legas, libro de Corona militis. Addunt juniores, evulſam etiam capillos, ac barbam; quod adſtruere laborant ex iis, quæ de Paſſione Dominica ſcripſit S. Bernardus. Sed de hoc ſilebo, quia ſilet Scriptura.

30 §. *Poſt tot injuriarum ac contumeliæ genera hoc agit Pilatus, ut denuo tentet Iudæorum animos. Primum producitur Ieſus extra prætorium, miſeranda facie, flagellatus: quo producto ait Pilatus Iudæis,* Ecce homo.

Quaſi dicat, Videte miſerum, nihil minus quam regem, cujus ſupplicio confido ſatiatos eſſe jam animos veſtros, ut, ſiqua vobis humanitas, nihil ultra ſupplicii irrogari ſit opus.

31. §. *Sed tantum abeſt, ut, eo conſpecto, animis mitigarentur, ut quemadmodum feræ, guſtatis carnibus, magis ſolent furere: ita illi fierent efferatiores. Nempe metuebant proceres, ne, ſi dimitteretur, populus paullatim ad ſe rediret, & pœnitudine eorum, quæ inique egiſſet, Ieſum crearet regem, deque iis, à quibus eſſent concitati, ſupplicium ſumeret. Quare gnari, mortuos non mordere, hoc agunt, ut populus eum ad ſupplicium depoſcat. Unde clamor ille,* Crucifige, crucifige. *Tum Pilatus, indignabundus plane: ſe quidem nullam reperire culpam in eo morte dignam. Sed ſi crucem meruiſſe videretur, ipſi crucifigerent. Iudæi ad iſta a, non licere, ſibi quemquam occidere.* a Ioan. 18.

Hoc pugnare videtur cum eo, quod antea dixerant, eſſe ἔνοχον θανεῖν. Sed inter cognitionem, & executionem cauſſæ diſtingui oportet. Dixeris Act. XII. legi de Iacobo Apoſtolo ab Herode Antipa interemto. Sed diſpar ejus ratio temporis: quia Herodes is mire gratus fuit Caio, Claudioque: à quibus & regiam obtinuit digni-

dignitatem. Sermo nobis de temporibus Pilati, & præſidum Iudææ, qui eum præceſſere: ut ſunt Coponius, Ambivius, Rufus, & Gratus. Nam poſt exceſſum Archelai, qui Herodis Magni filius fuit, Romani Iudæam, ut provinciam, per præſides rexere. Sub iis hoc quidem relictum erat Iudæis, ut ei manus ac vincula injicerent, qui deliquiſſe contra legem dicebatur: adhæc ut cognoſcerent cauſſas juxta legem divinam, & inde judicium ferrent: ſed in poteſtate erat Præſidis Romani, ut vel Iudæorum judicium ſequeretur, vel miniori pœna afficeret, vel etiam prorſus abſolveret. Videlicet, uti apud Romanos, alia erat ratio prætoris, alia erat cognitorum.

32. §. *Nec tamen ſic nodus plane ſolvitur.*

Nam ſæpius ipſi Chriſtum occidere voluerunt: etiam citra conſenſum Pilati, Præſidis Romani. Stephanum quoque protomartyrem lapidibus obruerunt. Quare dicendum, quadraginta quidem annis circiter, ante excidium Hieroſolymorum, (ut Rabbini teſtantur) ademtum fuiſſe Iudæis jus capitalis ſupplicii: ſed ſolum in iis, quæ ad crimen læſæ majeſtatis, aliterve ad Remp. & imperium pertinerent: in quibus ne cognitionis quidem, nedum exſecutionis iis fuit. At permiſſu Præſidis licuit iis decernere de delictis ad legem ſuam pertinentibus: imo in talibus non leviores modo pœnas ſumere conceſſum fuit: ſed etiam capitales. Nimirum ut in captivitate licuit Babylonica: quod ex Suſannæ hiſtoria ſatis eſt apertum. Sic igitur ſtatuimus, potuiſſe cognoſcere de Chriſto, ut blaſphemo, non potuiſſe, ut majeſtatis reo. Atqui accuſatio Chriſti duplex fuit. Prior erat blaſphemiæ, ſecundum legem Iudaicam, Levit. XXIV, 14. juxta quam lapidandus fuiſſet. Hinc dignus morte à Iudæis judicatus. Matth. XXVI, 65. 66. Marc. XIV. 64. Altera eſt læſæ majeſtatis, ſecundum leges Romanas. His enim ſeditioſi affigebantur cruci, vel beſtiis objiciebantur: ut etiam Paullus ait in Digeſtis. Volebant autem Iudæi, Chriſtum damnari etiam læſæ majeſtatis, quia ſe Regem feciſſet, non vero ſolum ut blaſphemiæ reum, quia ſe filium Dei dixiſſet. Nempe ita majori erat auctoritate damnandus: nec habiturus fautores.

Valde interim errant, qui Chriſtum putant cruci adjudicatum more Iudæorum. Iudæis enim tantummodo fuere hæc quatuor ſupplicia: lapidum, laquei, gladii, & ignis. Nec obſtat, quod interpres veteris teſtamenti crucis meminit. Nam ubi ligni mentio fit, *crucis* ille vertit, cum *ligni* nomen ſit generale, nec minus conveniat arbori infelici, de qua ſuſpendebantur, quam cruci. Imo & σταυρὸ nomen non ſolius eſt crucis, ut ne quidem è LXX ſolidi quicquam exſculpere ſit. Pſalmo tamen XXI, ubi etiam ſecundum Maſſoritas legitur, *Perforarunt manus, & pedes meos*: crucis ſupplicium ſignari, non eſt dubitandum. Verum iſtud non hiſtorice de ſe David ſcribebat: ſed de Chriſto, ſpiritu prophetico, tanquam typus Chriſti.

Dixeris, non è Romanis, ſed populo fuiſſe Iudaico, qui Ieſum eſſe crucifigendum, toties acclamarint. Recte ſane: ſed non propterea putandum, vulgus magnopere laboraſſe, quo mortis genere periret. Sed quod potius *Crucifige*, dicunt, quam *Occide*, ex eo eſt, quod facile præviderent, cum Chriſtus haberetur quiſpiam è vili popello, quippe fabri filius, nec ulla civili, vel ſacerdotali dignitate ornatus: forent, ſi tollendus eſſet, affigeretur cruci. Vafros tamen populi primores, & quoſdam alios, altius ſpectaſſe rem, credibile eſt. Nam hi illud agebant, ut tanquam læſæ majeſtatis reus damnaretur. Nimirum hoc pacto ſe illud conſecuturos putabant, ut omnis generis hominibus juſtius ſupplicium videretur, ac cædis ejus invidia (qua apud innumeros bonos ſe flagraturos videbant) in Romanos maxime derivaretur. Ab eadem cauſſa fuit, quod Iudæorum primores dicerent, non poſſe Pilatum dimittere Ieſum, ſi Cæſaris eſſe amicus vellet. Atque hæc de reſponſo, quod Iudæi dederunt Pilato, poſcenti, ut ipſi crucifigerent Ieſum.

33. §. *Præterea, quia dixerat Pilatus, nihil ſe morte dignum invenire, jubent eidem diſtinguere inter leges Romanas, & Iudaicas. Ajunt enim, ſe legem habere, ſecundum quam mori debeat, quia Filium Dei ſe dixerat. Hoc majorem etiam terrorem incuſſit Pilato.*

Gentiles enim ſtatuunt, ex Deo, & homine, generari heroes, ſive ſemideos. Metuere igitur accepit, ne ſic natus eſſet Ieſus, ac, talem tollendo, Deorum in ſe iram concitaret.

34. §. *Quare prætorium iterum ingreſſus rogandum ſibi Ieſum putavit, qui genus, unde domo? Tacuit Chriſtus. Pilatus id ubi videt, quæſivit an non dignaretur reſponſo eum, qui tam ſtudioſe pro eo omnia ageret apud Iudæos, & poteſtatem haberet, tum abſolvendi, tum condemnandi. Ad hæc Chriſtus, non habiturum eum poteſtatem, niſi ea ἄνωθεν, &, ut poſteriores locuti, cælitus eſſet conceſſa.*

Quo non illud ſenſiſſe videtur, viros principes, quibus poteſtas eſt judicandi de aliis, à Deo hoc munus habere: id enim omnium eſt principum commune. At aliquid hic dicere voluit Chriſtus, quod proprie magis tangeret Pilatum: eoque potius iſtud ſignificat, nunc horam ſuam adveniſſe, qua tradendus eſſet in manus hominum, & ab iis judicandus: alioqui enim non fore ei tantum poteſtatis in ſeſe, qui à Deo miſſus eſſet in terras, ad perhibendum veritatem. Quare Chriſti verba capere convenit, non de judicandi poteſtate, ſicut loquuntur, auctoritativa, ſive ex officio; ſed permiſſiva, ſive divina ordinatione, conceſſa, cum ex officio non haberet. Ut eodem hæc ſpectarint, ac illud ad Iudæos *a*: *Hæc eſt hora illa veſtra,* a Luc. 22.
& poteſtas tenebrarum. Ubi hora eſt hora fatalis: quo- 53.
modo (ut in iis quæ ad ſermonem pertinent, liceat exemplum ex tyranno petere) Nero ajebat apud Suetonium *b*: b In Nerone. 49.
Nondum adeſſe fatalem horam. Imo Chriſti ipſius eſt Ioan. 11. 4: *Nondum venit hora mea.*

35. §. *Addidit Ieſus, utcunque Pilatus peccaret, tam multa agendo in gratiam Iudæorum, multo tamen gravius eorum eſſe delictum, qui ipſum Pilato tradidiſſent.*

Quo terrorem voluit Pilati non augere, ſed imminuere, ne quid liberationis ſuæ cauſſa agere videretur.

36. §. *Poſt hos ſermones impenſius ſtuduit Pilatus eum manibus Iudæorum eximere. Sed acclamare Iudæi:* Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. *Quo multum infracta fuit in Pilato illa animi vis, quæ eluxerat prius.*

Sciebat, quantum calumniæ poſſent. Metuit itaque ſibi ab ira Cæſaris. Inde collabaſcit. Nec tanti unius hominis, licet innocentis, vitam arbitratur, ut propterea, & populum offenderet, & deperderet gratiam Cæſaris.

37. §. *Ieſum igitur foras producit, proque tribunali conſedit in Gabbatha.*

Qui locus ſic ab altitudine dictus Hebraice, vel Chaldaice. Græcis, quia lapidibus ſtratus, λιθόστρωτος vocabatur.

38. §. *Utcunque vero jam animo Pilati ſederet hæc ſententia, condemnare Ieſum: nihilominus committere non potuit, quin aliqua diceret, & faceret, ad teſtandum, quam invito hoc faceret animo. Iterum igitur quæſivit ex iis:* Quid ergo vultis faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? *At illi iterum ſuccIamabant,* Crucifige, crucifige.

fige. *Ad iſtum populi clamorem regeſſit Pilatus: Ergone vultis, ut ego crucifigam veſtrum Regem? Pontifices ad hæc: Regem alium, quam Cæſarem, non habemus. Ubi Pilatus conſpexit, nec hilum ſe promovere, ſed turbam gliſcere; χέρνιβα ſive malluvium adferri ſibi juſſit: manus lavit, populo inſpectante: quem his verbis eſt affatus:* Innocens ego ſum à ſanguine hujus: vos videritis.

Non hæc geſta paucis teſtibus: ſed die Paraſceues, quo tempore in Urbe eſſe ſolent ad tricies centena millia, ut alibi ex Joſepho oſtendimus. Sane illuſtre iterum hoc teſtimonium innocentiæ fuit, idque à Præſide Romano. Iſti oris profeſſioni acceſſiſſe dicebamus, quod ad propriam quoque innocentiam teſtandam manus lavarit. Nempe munditie manuum, velut ſymbolo, voluit teſtari animi mundinem, & innocentiam. Sic, ut Ariſteus ait, LXX interpretes quotidie, antequam ſe ad tranſlationis operam accingerent, manus ſolent abluere, ut ita teſtatum facerent, puros ſe eſſe, nec ullius ſibi criminis conſcios: quod pertinebat ad majorem conciliandam ſuæ tralationi fidem.

39 § *Cum vero ea conſuetudo, ut judices lavarent manus, non fuerit Romana: videtur Pilatus in hoc morem ſecutus eſſe Judæorum. Nam Deuteron.* XXI. 6. *legere eſt, Judices reum condemnaturos abluiſſe manus, ad teſtandam innocentiam, ac ſimiliter divinus Pſaltes* XXV. 6: Lavabo inter innocentes manus meas.

Non potuit eum Judicum morem ignorare Pilatus, qui tot annos Præſes Judææ fuiſſet. Et licet non foret Judæus, ſequi tamen voluit apud Judæos, quibuſcum ſibi negotium foret. Ac eo facilius potuit hac parte imitari velle Iudæos, quia in aliis etiam gentibus lotio in χειρονίπτρῳ ſive malluvio ſymbolum eſſet purgationis: ut apud Athenienſes: imo paſſim luſtrationes ſive purgationes fiebant aqua marina, aut vivo flumine. Sed non tam ad teſtandam innocentiam, quam ad purgandum à delictis, & vitæ melioris profeſſionem. Poſtea quoque in veteri Eccleſia ante templum canthari & luteres fuere, vel etiam fontes, ut aqua manus abluerent; quo precantes in templo, puris id faciant manibus, typo ejus moniti, quod dicebam. Chryſoſtomus ſerm. XV. de verbis Apoſtoli, *Habentes autem eundem ſpiritum* a: Καθάπερ γὰρ κρήνας εἶναι ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν εὐκτηρίων οἴκων νενόμισται, ἵνα οἱ μέλλοντες εὔχεσθαι τῷ Θεῷ, πρότερον ἀπονιψάμενοι τὰς χεῖρας, οὕτως αὐτὰς εἰς εὐχὴν ἀνατείνωσιν· οὕτω καὶ τοὺς πένητας ἀντὶ πηγῶν καὶ κρηνῶν ἔθηκαν οἱ πατέρες πρὸ τῶν θυρῶν, ἵν' ὥσπερ ὕδατι τὰς χεῖρας ἀπονιπτόμεθα, οὕτω φιλανθρωπίᾳ τὴν ψυχὴν ἀποσμήχοντες πρότερον, οὕτως εὐχώμεθα. *Sicuti enim mos eſt, ut fontes ſint in atriis templorum, quo, precaturi Deum, prius manus laverint, quam eas ad Deum attollant: ita etiam pauperes, fontium vice, majores noſtri collocarunt ante fores templi, ut, quemadmodum manus abluimus aqua, ſic etiam, per beneficentiam abſterſa anima, tum demum oremus Deum.*

a *In ea Chryſoſtomi editione quam Front. Ducæus dedit, ac tomo illo, in quo homiliæ de diverſis novi Teſtamenti locis. pag.* 369.

40. §. *Utcunque vero voluerit Pilatus coram populo, & ore, & ſymbolo teſtari innocentiam ſuam: non tamen innocens fuit. Nec enim ſufficiebat profeſſio, ſed requirebatur abſolutio. Nunc vero paſſus, ſibi extorqueri, ut mortis traderetur.*

Tertullianus Apologetici cap. XXI: *Ad doctrinam vero ejus, qua revincebantur magiſtri, primoreſque Judæorum ita exaſperabantur, maxime quod ad eum ingens multitudo deflecteret, ut poſtremo oblatum Pontio Pilato, Syriam tunc ex parte Romana procuranti, violentia ſuffragiorum in crucem dedi ſibi extorſerint.*

41. §. *Ac putavere aliqui, ita extortum Pilato, ut non conſenſerit, ſed ſolum permiſerit.*

Ita Lactantius lib. IV Inſtitut. cap. VIII: item Chryſoſtomus orat. II de Eleemoſyna.

42. §. *Verum longius proceſſit Pilatus: quod clare arguunt illa verba Lucæ* XXIII. 24: Et Pilatus adjudicavit (ἐπέκρινε) ut fieret, quod illi poſtulabant. *Et ſane omnes Judæorum clamores tendebant, ut ipſe eum damnaret Pilatus. Titulum etiam ipſe ſcripſit, h.e. ſcribi præcepit. Nec per Judæos ſupplicium de eo ſumtum, ſed per milites Romanos. Uti nec à Judæis corpus poſtulatum: ſed à Pilato.*

Itaque à Pilato ipſo damnatum, prope omnium veterum Theologorum ſententia eſt. Ac ſimiliter Tacitus ſcripſit XV Annalium: *Auctor nominis ejus Chriſtus, qui Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat.*

43 §. *Sic igitur ſtatuendum, ipſius Pilati voce fuiſſe damnatum.*

Cujus injuſtitiæ graves à Deo pœnas luit. Nam qui accuſationibus Iudæorum, quas falſas ſciret, uſque adeo ſe abripi paſſus fuit, ut ſupplicio addiceret innocentem: ipſe etiam falſis Iudæorum criminationibus circumventus, Viennam in exilium miſſus fuit: ut idem Ioſephus refert lib. XVIII. Antiq. Iud. cap. VII. Nec Herodi impune fuit, Chriſtum, in quo profeſſus fuit nihil ſe morte dignum comperire, tam crudeliter tractaſſe. Quippe is, quamvis longe aliam ob cauſſam, à Caio Caligula telegatus fuit Lugdunum; ut eſt apud Ioſephum lib. XVIII. Iudaic. Antiquitatum cap. XIV. Sed à Pilato, & Herode, ad Iudæos redeamus.

44. §. *Judæi viſis, & auditis illis, quæ de Pilato retulimus, acclamarunt* a: Sanguis ejus ſuper nos. a Matth. 27. 25.

Cujus Hebraiſmi ea mens, Nos pœnam luemus; ſive, Non culpam præſtabimus. Ac ſimiliter loquitur Scriptura Levit. XX. 9. 12. 16. Ioſ. II. 23. & alibi.

45. §. *Nec ſibi modo, ſiquid à ſe peccaretur, dira omnia imprecabantur: ſed etiam cariſſimis pignoribus, & inde naſcituris. Nam non contenti dicere,* Sanguis ejus ſuper nos, *addunt,* & filios noſtros.

Nempe variarum is gentium mos, etiam Hebrææ, ſicuti heic videmus, ut non ſe modo, ſed etiam poſteros devoverent. Ita legas in fœdere Smyrnæorum cum Magnetibus, quod ex marmoribus Arondelianis primus edidit, ac commentario illuſtravit clariſſimus Seldenus: Ἐπιορκοῦντι γε ἐξώλεια, καὶ αὐτῷ, καὶ γένει τῷ ἐξ αὐτοῦ. *Siquis pejeraris, is pereat, & una ejus genus.* Apud Senecam etiam lib. III de beneficiis cap. XXVIII. refertur, quomodo *Rufus, vir ordinis Senatorii, deſcendenti Cæſari occurrerit, & cum malam mentem ſe habuiſſe pridie juraſſet, id ut in ſe, & filios ſuos recideret, optarit.* Nec ſolere hujuſmodi in atroci facinore abire impunita, ex Cylonio ſcelere cognoſcimus: de quo Thucydides lib. I. Pluribuſque eam rem illuſtrat ad hunc locum illuſtriſſimus Grotius. Quam vero imprecatio iſta obſtrinxerit genus Iudæorum, oſtendit conſecutus Urbis interitus, & quod hodieque gens ea per orbem vagatur extorris, & exoſa.

46. §. *Ad triſtem adeo, ac ſceleratam devotationem,*

nem, quis non exhorreſcat, cui non plane cornea ſit fibra? Credo, etiam cohorruit Pilatus ipſe. Saltem noluit ulterius tendere brachia contra torrentem: ſed, populari cedens furori, Barabbam dimiſit: Jeſum autem tradidit affigendum cruci.

Quæ omnia de Chriſti damnatione ita particulatim narrant Euangeliſtæ, non tantum ad veritatem hiſtoriæ additis circumſtantiis magis teſtandam, & firmandam: ſed etiam ad innocentiam Chriſti undequaque comprobandam. Poterat enim Chriſtus in ſeditione occidi. Sed voluit ſe ſiſtere coram tribunali judicis terreni, ut iſtic innocens damnatus liberaret nos judicio coram tribunali judicis cæleſtis. Atque hæc de parte quincta Dominicæ Paſſionis.

CAP. VI.

De Sexta Paſſionis parte: ſive de iis, quæ perpeſſus eſt Chriſtus, cum è domo Pilati ad ſupplicii locum raperetur.

1. § *SExtam nunc aggredior partem Paſſionis Dominicæ: quam inde ordimur, cum ſe pararent ad rapiendum eo Chriſtum ubi facinoroſi ultimo afficerentur ſupplicio. Ac primo Chriſtum tunica exuere coccinea, propriiſque veſtibus induere. Spineam capiti coronam eſſe ademtam, non dicitur, ut veriſimile ſit, relictam. Sic è prætorio deductus eſt, primum quidem per urbem: deinde ex ea porro uſque ad Calvariæ montem.*

Hic tria attendimus, unde itum, quo itum, & qua itum. A prætorio itum, ubi quæ ante egreſſum ſit à militibus perpeſſus, proxime vidimus. Itum ad ſupplicii locum, qui extra urbem fuit. Itum cruentis greſſibus prius per urbem, inde per portam judiciariam eſt egreſſus, atque id viæ emenſus, quod duceret ad locum ſupplicii. Locus is tum Iudaico, tum Romano etiam more, extra urbem erat. Moſaico tempore mortis ſupplicium ſumi ſolere extra caſtra, cognoſcimus ex Numer. xv. 35. Ac poſtquam urbes inhabitatæ à Iudæis, extra eaſdem id obtinuit: ut videmus 1 Reg. xxi. 13. Itidem, Romano more, extra vallum deducebantur milites: ut conſtat ex A. Hirtio de bello Cæſaris Africano: item Seneca, & Vegetio. Etiam extra urbem affigebantur cruci. Egrediebantur vero per portam Metiam, ſive Exquilinam: quam ſignat Plautus Milite Act. II. Sc. IV:

Credo ego, iſtoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam,
Diſpeſſis manibus, patibulum cum habebis.

Etiam Suetonii eſt in Claudio cap. XXV: *Civitatem Romanam uſurpantes in Campo Eſquilino percuſſit.* Ubi *civitatem uſurpantes*, valet, *falſo dicentes ſe cives*, σὺν τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν καθυποδυομένους, ut pro eo dicit Arrianus in Diſſertationibus Epicteti lib. III cap. XXII. Et habitaſſe carnificem extra Urbem, conſtat ex Cicerone pro Rabirio. Fere etiam crux juxta vias; ut magis eſſet conſpicua. Vel eadem de cauſſa in monte, ut illa Polycratis *in excelſiſſimo Mycalenſis montis vertice*: ſicut ait Valerius lib. VI. cap. ult. Ac ſimiliter illa Chriſti in monte Calvariæ.

2. §. *Videri etiam poſſit Chriſtus in via eſſe multa perpeſſus, & verbera, & ſannas, dum militari manu per arduam truditur viam.*

Sane moris erat Romani, ut furcifer ſive patibularius in via cæderetur virgis, vel ſtimulis pungeretur à carnifice, qui pone ſequeretur. unde Plautus Moſtellaria:

O carnificinam crebram, quod credo fore.
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, ſi huc reveniat ſenex.

Ubi *patibulatus* eſt, qui patibulum geſtaret, hoc eſt, furcam ſive ſtipitem erectum, in ſummo habentem ramos bifidos, quibus cervices inſerebat furcifer, manibus deinde ad eam deligabatur: Is ſic procedens a carnifice, vel conſervis, ut acceleraret greſſum, ſtimulis pungebatur, vel virgis cædebatur. Unde Nero, ut Tranquillus narrat, cum audiiſſet, ſe à Senatu hoſtem judicatum, & peti, ut puniretur more majorum, eoque rogaſſet, cujusmodi id ſupplicium foret, reſponſum accepit, *nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* Sæpe enim virgis ſic cædebantur, ut inde morerentur, priuſquam affigerentur cruci: ſæpe item, ubi tam grave ſupplicium perpeſſi forent, crucifigi ſolent. Unde Plautus Carbonaria: *Patibulum ferat per urbem, deinde affigatur cruci.* Et Arnobius lib. VII: *Servum peſſime meritum per circi aream mediam traduxiſſe cæſum virgis, & ex more multaſſe poſt patibuli pœna.* Ubi *patibulum* vocat, quod Plautus, ut vidimus, *crucem.* Quamquam & ſæpe, ut puto, furcam geſtarent, nec tamen vel ad necem cæderentur, vel cruci affigerentur; ut ſupplicium non foret capitale, ſed ad ignominiam duntaxat: cujus rei auctores habemus Plutarchum in Coriolano, & Donatum ad Terentium.

3. §. *Sed ſolum dicam, ubi præit Scriptura. Quale eſt, quod coactus eſt crucem propriam geſtare.*

Paſſionis lignum bajulaſſe ipſum, etiam Tertullianus tradit adverſus Iudæos cap. X.

4. §. *Bajulare eo crucem ipſe ſuam adactus, quia nec Judæi id facere voluiſſent, nec Romani.*

Non Judæi, quia illis moriens in ligno maledictus foret: ſecundum illud Deuter. XXI. 23: *Maledictus, qui pendet in ligno.* Ubi nihil quidem particulatim de ligno crucis; ſed generatim de ligno: ut intelligantur tum ſuſpenſi, tum crucifixi. Quare licet Chriſtus non fuit ſuſpenſus, ſed crucifixus: recte tamen eſt Moſis illa verba adaptat Paulus ad Gal. III. 13. Nempe quia univerſe quisquis in ligno penderet, typus foret Chriſti: atque hic pro nobis factus ſit execratio, h. e. pœnas, quas nos execrabiles commeriti eramus, ſuſtinuit pro nobis. Sed neque Romani voluiſſent crucem ferre, quia genti huic conſuetudo foret: ut ne aliis crux imponeretur, quam qui illi erant affigendi. Tales, uſque dum deventum foret ad ſupplicii locum, portare crucem ſolere, clare teſtatur Plutarchus libro de tarda Dei vindicta, & Artemidorus lib. II. Ὀνειροκριτ. cap. LXI.

5. §. *Porro in via occurrit Simon Cyrenæus de villa ſua veniens, ut eſt Lucæ* XXIII. 26.

Pater is fuit Alexandri, & Rufi: qui videntur tum fuiſſe noti vulgo inter fideles: ac fortaſſe è Chriſti diſcipulis erant: vel poſtea numerati inter diſcipulos Apoſtolorum. Nempe horum nomina non tantum ad veritatem hiſtoriæ pertinuerunt; ſed etiam ad duorum illorum gloriam.

6. §. *Simonem igitur ad ferendam Chriſti crucem angariaverunt* a.

a *Luc* 23. *Joan.* 19.

Hoc eſt, adegerunt. Id enim eſt ἀγγαρεύειν: quo de verbo, à Perſica lingua oriundo, egimus in Originum libris: ac aliquid etiam diximus lib. I. de Vitiis Sermonis cap. V. & lib. III. cap. XI.

7. §. *Dubium vero, utrum Simon Cyrenæus coactus ſit ad juvandum Chriſtum, ut deinceps Chriſtus,*

& Simon, pariter humeros ſuppoſuerint cruci: an potius Chriſto & laſſo, & ob flagellationem acerrimam infirmo prorſus, parcitum ſit à militibus, qui ſolum Simonem ſatis ad hoc validum viderent. Sane in iſto variant & veteres.

Referunt aliqui, Chriſtum ter ob grave pondus concidiſſe: ſemel non longe ab lithoſtroto; inde paullo extra portam, tertioque ad radicem montis Calvariæ. Quod ſi eſt, Chriſtus ſemper bajularit, prius ſolus, poſtea cum Simone. Sed argumentum id majoris foret ponderis, niſi hoc de terno Chriſti caſu à junioribus duntaxat proderetur. ut vel ab iis hoc fictum, vel ex apocryphis quibusdam hauſtum videatur. Pictores quidem ſic hiſtoriam effingunt, ut priorem crucis partem Chriſtus ipſe, poſteriorem autem gerat Simon. Sed magis fit veriſimile, totam in urbe à Chriſto bajulatam, extra urbem vero in Simonem tranſlatam. Nempe, Chriſto jam laſſo, nec valenti amplius ferre, jejuniis, vigiliis, contumeliis, tantopere antea afflicto, Simonem, hominem alienigenam, & vilem fortaſſe, in via forte obviam factum, crucem ferre coegerunt. Ita hæc conciliant Origenes in Matth. cap. xxv. Athanaſius ſerm. de Paſſione, & cruce. B. Hieronymus in Matth. xxvii. 32. B. Auguſtinus lib. iii. de Conſenſu Euangeliſt. cap. x. Leo Magnus ſerm. viii. de Paſſione. Ut mittam Bedam, Gloſſam, Theophylactum, Euthimium, Lyranum, Lodulphum de vita Chriſti, ac cæteros.

8. §. *Aiunt autem, Veronicam Chriſto, ad ſupplicii locum eunti, præbuiſſe ſudarium, cui ille imaginem ſuam impreſſerit. Atque hoc ſudarium Romæ adſervari.*

Ut conſtare melius poſſit, quid de ea Chriſti pictura, ac ſimilibus, ſit ſentiendum, hiſtoriam de univerſis ejus picturis breviter percurram.

Ter Chriſtus ſe dicitur depinxiſſe: ſemel ante paſſionem, ſemel in paſſione, ſemel poſt paſſionem. Ante paſſionem in linteo, quod per pictorem Abgaro, Edeſſeno toparchæ, miſit. In Paſſione, quando Veronicæ ſudario imaginem ſuam impreſſit. Poſt paſſionem, cum in ſepulchro ſacræ ſindoni, à Joſepho Arimathenſi emtæ, figura corporis Chriſti adhæſit. De his ordine agam.

Ac primo hiſtoria de Abgaro, & Chriſto, apocrypha eſt: ut anno ccccxciv Gelaſius Papa ſtatuit cum LXX epiſcoporum concilio Romano, ac apud Gratianum eſt diſtinct. xv can. Sancta Romana. Vel ſaltem vera non eſt epiſtola, quæ ab Jeſu ad Abgarum miſſa dicitur. Aliter ſi foret, non minus fuerit pars canonis divini, quam ſcripta Euangelica. Quod quis veterum dixit? Multum ſane metuo, ne aliquis Archivorum præfectus fucum fecerit Euſebio. Atque ut omnia eſſent genuina, quæ apud Euſebium in fine lib. i. Hiſtor. Eccleſ. leguntur: non tamen fidem merentur, quæ addunt juniores, ſed præterit Euſebius: cujus ea erat fides, & induſtria, ut quicquid in Edeſſenis foret Archivis, fuerit poſteris proditurus. Sane tranſit ſtatim Euſebius ab epiſtola Jeſu ad Thaddæi iter Edeſſanum. Commentitia igitur videntur, quæ memorantur de imagine θεοτεύκτου: ut Euagrius vocat lib. iv. cap. xxvi. Vixit vero Euagrius temporibus Mauritii Imperatoris: cujus anno xii hiſtoriæ ſuæ finem imponit, hoc eſt, anno Chriſti IↃxcv. Hauſit illa Euagrius ex Procopio, qui paullo ante, nempe ſub Iuſtiniano, vixit. Non tamen apud eum leguntur. Ex ſcriptorum illis, qui poſtea claruere, Gregorius ii, qui Dialogus dicitur, Ioannes Damaſcenus lib. i. de Imaginibus, Patres Concilii Niceni ii, Adrianus Papa in Reſponſione ad Capitulare Caroli M. cap. xviii. &, qui poſt annum demum cIↃ ccc vixit, Nicephorus Calliſti, lib. ii. cap. ii. Atque hic multa addit, quæ non minus in archivis Edeſſanis inveniri ait, quam illa ab Euſebio relata. Sed quantum fidei mereatur, pauci non vident. Edeſſanum illud ſudarium de quo diximus; adverſari dicitur Ianuæ, ſive Genuæ potius. Sic enim Livius vocat; qui primus omnium ſcriptorum urbis ejus meminit in bello Hannibalico ſive Punico ii.

Altera eſt pictura Veronicæ, quod nomen corruptum ex Φερονίκη, ſive potius ex Βερονίκη; quomodo Macedones dicebant, Β pro Φ ſubſtituto. Hæc Veronica dicitur Romam profecta, & ſudario, cui imago Chriſti impreſſa, ſanaſſe Tiberium: Clementem tamen, quem Petrus Epiſcopum Urbis fecerat, ſudarium hoc nactum eſſe: ab eo, ut in Eleuſiniis lampada ſequenti tradebant, deveniſſe ad ſucceſſores, hodieque Romæ adſervari. Meminit Alberiens in Dictionario: qui vixit anno cIↃ ccc L. Hiſtoria ejus rei exſtat in bibliotheca Vaticana: ubi totam ſibi lectam eſſe, aiebat Thomas Stapletonus: ut ex ore ejus ſe accepiſſe ait Pammelius ad Tertulliani Apologet. cap. xii num. CCLXXX. Ubi plura de hac imagine legere eſt. Hæc ſi vera ſunt, mirum, non verbo attigiſſe Euſebium, vel alium tribus poſt ſeculis: ne quidem Patres Concilii Niceni ii, vel Hadrianum i in Reſponſione ad Capitulare Karoli Magni, qui ſtudioſe adeo advocarunt, quæ poſſent, ad tuendum imaginum cultum.

Tertia eſt pictura ſacræ ſindonis: cui Nicodemus involverat corpus Jeſu Chriſti. Ea prius Camberii in Sabaudia adſervabatur, nunc Auguſtæ Taurinorum. Inventam aiunt anno cIↃ ccccLviii. Joannes vero Hieroſolymitanorum regum ultimus donavit illam Annæ ſorori ſuæ, Ludovico Sabaudiæ Duci nuptæ. Ex pictura hac colligunt, quantus fuerit Chriſtus, quanta corona ſpinea, quantaque magnitudo ſingulorum Chriſti vulnerum, & ſimilia. Nec enim faciem ſolum, ut Veronicæ ſudarium, ſed univerſi corporis formam, pectus, brachia, manus, ventrem, femora, tibias, pedes, ac, verbo ut dicam, omnia ante retroque repræſentat. Adſervatur in capſa argentea. Sed ſuſpectam valde eam ſindonem reddit, quod totis mille quadringentis annis talis ſindonis meminerit nemo: cum multi adeo minutias quaſque referre ſoleant, quæ ad ſanctorum λείψανα a pertineant. Præterea non video, quomodo ſacræ ſindoni potuerit imprimi imago Chriſti, cum aromatis corpus fuerit inunctum. Nam quaſi centum libras aloës, & myrrhæ, ad ungendum Chriſtum attuliſſe Nicodemum, refert B. Joannes xix. 39. Nec proxime corpus ambibat ſindon, ſed ὀθόνια, ſive lintea illa: ſudarium tantummodo tegebat faciem: faſciæ autem ſive inſtitæ operiebant manus, pedeſque, ex more Iudaico: quem cognoſcere eſt ex hiſtoria Lazari reſurgentis. Aiunt, Papas duos, Xyſtum iv, & Iulium ii, bullis ſuis comprobaſſe. Sed nominant non proximos à Chriſti temporibus; ſed qui non longe à noſtris temporibus abfuere.

a Reliquias.

Et hæc de picturis Chriſti, quas Chriſtus ipſe expreſſit. Præter quas memorant alias tres: unam aiunt pictam à B. Luca, quæ Romæ dicitur adſervari. Ita Thomas Aquinas part. iii. quæſt. xxv. art. iii. ad iv. Sed vellem idoneum adduxiſſet auctorem. Scio, dici pictam ab eodem B. Virginem. Sed antiquiſſimus à quo id traditum ſit, eſt Theodorus Lector, qui circa annum vixit ſexcenteſimum. Eum ſecuti fuere tanto poſteriores, Simeo Metaphraſtes in Lucæ vita, & Nicephorus Calliſti lib. xiv. Hiſtor. Eccl. cap. ii.

Adhæc αἱμοῤῥοοῦσα, ſive mulier ea, quam Chriſtus à fluxu ſanguinis liberavit b, imaginem ejus apud Paneadem, ſive Cæſaream Philippi, conſtituiſſe dicitur. De qua Euſebius lib. vii. Hiſtor. cap. xiv, ſive juxta Græcum codicem cap. xviii. item Sozomenus lib. v. cap. xx, & Nicephorus Calliſti lib x. cap. xxx. Atque hic more ſuo aliqua adjecit illis, quæ Euſebius, & Sozomenus retulere. Fortaſſe & Euſebium legenti ſcrupulus poſſit injici, an ea imago fuerit Chriſti. Nec tamen id negat Euſebius: ſed erectam putat ἐθνικῇ συνηθείᾳ, *gentili conſuetudine.*

b Matt. Marc. Luc. 7.

Imo

Digitized by Google

Imo & Nicodemus ille, qui Chriſtum inunxit, putatur ſecundum picturam Chriſti, quam in ſacra ſindone viderat, eundem e ligno ſculpſiſſe; ac cum inſtaret Hieroſolymorum excidium, miſiſſe in Galilæam. Ejus vero loci Epiſcopi dicuntur impoſuiſſe navi, quam divinæ committerent providentiæ. Hanc appulſam eſſe ad Etruriæ oppidum, quod Lunæ dicitur. Lunenſem vero epiſcopum de re tota fuiſſe edoctum per Angelum: ac propterea imaginem currui impoſuiſſe magnifico: ac quo loco ceſſarunt equi, templum exſtruxiſſe, ubi hodieque ſacra illa à Nicodemo elaborata imago adſervetur. Quæ omnia majoris forent auctoritatis, ſi ſubnixa eſſent primorum ſeculorum ſcriptoribus. Veritatem adſtruere ſolent è miraculis: de quibus, ut aiunt, Athanaſius, libello de paſſione imaginis Chriſti in Beryto. Ac totus is libellus legitur & comprobatur in ſynodo Nicena II. Act. IV. Bellarminus tamen in Scriptoribus Eccleſiaſticis genuinum negat: nec leve eſt argumentum, quo id adſtruit. Quippe miraculum id, quod eo libello refertur, demum contigit anno DCCLXVI; ut Sigebertus in Chronicis teſtatur. Quare Athanaſius is non fuerit magnus ille Athanaſius, ſed aliquis quadringentis annis recentior, vixeritque, quo tempore agitabatur de cultu ſacrarum imaginum. Atque hæc de Chriſti imaginibus generatim viſum dicere, occaſione Veronicæ Chriſto obviam factæ in via ad Golgotham ducenti.

9. § *Chriſtum in via ſecuti multi è populo, etiam mulieres, quæ partim quia hæc fierent innocenti, partim memores beneficiorum, quæ acceperant, ob tam lugubre ſpectaculum, lamentabantur, ac plangebant.*

Luc. XXIII. 27: *Sequebatur autem illum multa turba populi, ac mulierum, quæ & plangebant, & lamentabantur.* In hiſce feminis etiam ipſa fuit Mater Domini, in
a Luc. 2. 35. qua tum impletum illud eſt vaticinium Simeonis a, gladium pertranſiturum ejus animam.

10. §. *Chriſtus ubi hanc plorantium, ac plangentium, turbam conſpexit, non quidem culpavit fletum eorum: qui ex pietate proficiſcebatur: monuit tamen, ſi ſcirent, quantum ipſis mali impenderet, non tam laboraturas de Chriſti calamitate, quæ mox in ſummam eſſet gloriam verſura, quam de ſua ſorte, ac pariter liberorum, quorum miſeria eſſet mœrorem duplicatura.*

Luc. XXIII. 28: *Converſus autem ad illas Jeſus dixit, Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me: ſed ſuper vobis ipſis, & ſuper filiis ipſis.*

11. § *Rationem deinde hanc ſubjungit, quoniam, ſi ſcirent, quæ ſibi tempora impenderent, magis ſuam eſſent ſortem doliture. Venturam enim ultionem divinam, juxta ea, quæ Judæi ſibi, & liberis, eſſent imprecati. Nunc maledictas credi ſteriles; ſed tum beatas vocatum iri, quia non angentur propter miſeram liberorum ſortem.*

Luc. XXIII. 29: *Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ ſteriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt.* Atque huc reſpicit etiam,
b Luc. 21. 23. quod antea dixerat Judæis b: *Væ autem prægnantibus, & nutrientibus, in illis diebus.*

12. § *Miſeriam quoque eorum temporum auget, quod, non reperientes refugii locum, optaturi ſint, ut montibus, & collibus contegantur.*

Hoc eo expreſſit, quod, ut eſt Lucæ XXIII. 30: *Tunc incipient dicere montibus, Cadite ſuper nos; & collibus, Operite nos.* Quæ verba ſunt ex Oſeæ x. 8. Similiſque eſt Jeſaiæ II. 19. Ac noviſſimis mundi temporibus adaptantur eadem Apocalypſ. VI. 16. Oſeas de Samaria loquitur. Sed hujus excidium typus fuit excidii Hieroſolymitani: uti Hieroſolymitanum typus erat excidii univerſalis. Oſtendit vero Chriſtus, ſe præſciſſe tanto ante, quæ eventura forent. Sane tum in ſpeluncas ſe abdidere, ut effugerent vim Romanam. Et quid apertius oſtendit magnitudinem calamitatum, quam quod matres præ fame ipſos etiam cariſſimos liberos comederunt?

13. §. *Denique hæc confirmat proverbiali parabola ligni viridis, & aridi.*

Luc. XXIII. 31: *Quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Senſus eſt; Si hæc faciant Romani in ligno viridi, cui ſe confert Jeſus, quia vigeret in ſe Spiritus Dei, & fructus ſalutares proferret: quid non eſſent iidem facturi in ligno arido, h. e. populo Judaico, nullos proferenti fructus, inſtar arboris areſfactæ, & tantum utili ut comburatur?

14 §. *Una vero cum Chriſto ducebantur latrones duo.*

Qui *nequam* dicuntur à vulgato interprete. Sed non ſatis ſic expreſſerit vocem Græcam κακοῦργος: quæ eſt Lucæ XXIII. 32: Ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι, σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. Quæ bene Eraſmus vertit: *Ducebantur autem & alii duo facinoroſi, cum eo ut interficerentur.* Malunt aliqui, *malefici.* Et κατὰ λέξιν vocabulum Græcum id ſonat laxe ſumendo: quomodo Cicero in Verrinis *maleficos, ac ſceleratos*, conjungit. Interim eſt ambigua vox; cum uſitate, præſertim Juriſconſultis, & aliis, qui à Conſtantini temporibus vixere, *malefici* ſint, quos LXX φαρμακοὺς vocant: puta venefici, ac carminibus magicis utentes. De nominibus eorum in crucifixione ipſa dicam.

15. §. *Dum ſic facinoroſis miſcetur Jeſus, quemadmodum poſtea Marcus a ait*, impleta eſt Scriptura, quæ dicit, Et cum iniquis deputatus eſt. a Marc. 15. 28.

Quæ verba ſunt deſumta ex Jeſaiæ LIII: 12.

16. §. *Tandem deventum in locum Chaldaico vocabulo dictum* Golgotha, *vel integre* Golgoltha: *id eſt Calvariæ locum.*

Matth. XXVII. 33: Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὅς ἐστι λεγόμενος Κρανίου τόπος. *Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt Calvariæ locus.* Similiter interpretatur Marcus XV. 22. Apud Lucam eſt XXIII. 34: Ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον. *Poſtquam venerunt in locum, qui vocatur Calvaria.* Ubi rectius fortaſſe Κρανίου: ut legiſſe videtur Epiphanius, ac vulgatus interpres: apud quem eſt *Calvariæ.* Si κρανίον magis placet propter tot codicum auctoritatem, μετωνυμικῶς Κρανίον vocetur, quia Κρανίς, vel Κρανίον, locus foret. Ac firmare eam rem videtur, quod in Cephallenia etiam oppidum foret nomine Cranium, ſive, ut Thucydides vocat, Κρανία. Eſt vero *Golgotha* vox Syriaca. Sane Hebræis גלגל *caput*, ſive κρανίον, *calva.* Syriaca autem [illegible] גלגלתא, & eliſa, ut quandoque fit, litera, *Golgotha.* Sic vero is locus vocatus perhibetur ob ſepultum ibi Adamum, ejuſque cranium ibi inventum. Hanc rem plenius exponam.

Apud B. Hieronymum in Matth. cap. XXVII, & ad Epheſ. cap. V. lego ſeu hiſtoriolam, ſeu fabellam, quam ſe audiſſe ait è quodam ad populum concionante. Is Adamum primum aiebat ibidem fuiſſe ſepultum, ubi tot ſeculis

culis poſt Jeſus, Adamus ſecundus, fuit crucifixus. Ac cum ſanguis Jeſu ſtillaret de cruce, Adamum primum, pro cujus culpa moriebatur Jeſus, eo ſanguine fuiſſe contactum, ejuſque virtute à crimine purgatum. Tum Jeſum ad eum ſic exclamaſſe: *Surge qui dormis, exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Subjungit deinde hæc verba: *Magno applauſu populi pia explicatio ſuſcepta eſt, non tamen vera, cum neque Adam in Calvariæ monte ſepultus ſit. Ubi enim ſepultus ſit Adam, teſtatur liber Joſuæ cap. XIV. dicens, Ibi Adam maximus inter filios Enachim ſepultus eſt. Neque & Calvariæ mons ab Adæ capite, ſed à calvariis eorum, qui in eo monte capite plectebantur, ſic appellatus fuit.* Hæc operæ ſit expendere. Nec enim deſunt, quæ facere videantur pro ea ſententia, quam Hieronymus refellit. Hujuſmodi eſt non modo ipſa montis appellatio: quia ſi à cranio hominis ea fuerit, nullus potius, quam primus homo intelligi videatur: ſed etiam ἀναλογία illa primi, & ſecundi Adami: cum valde congruere divinæ videatur ſapientiæ, ut ubi mortuus, ſepultuſque eſt primus Adam, per quem mors venit in mundum, ibi quoque moreretur ſecundus Adam, per quem vita venit in mundum. Ut enim Adam inobedientia ſua perdidit genus humanum: ita Chriſtus eſt, *qui nobis reſtituit rem*, obediens factus uſque ad mortem crucis. Contrarium Hieronymus colligebat ex verbis illis Joſuæ XIV. 15: *Nomen Hebron autem vocabatur Cariatharbe. Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Verum vox האדם Adam non eſt hic nomen proprium, ſed commune, ſive, ut Grammatici dicunt, appellativum. Ut ſententia ſit, *Nomen autem Hebronis olim fuerat Cariatarbe, ſive civitas Arba. Is fuerat homo maximus inter Ænacinos.* Maximum intelligo non ſtatura, ſed imperio; cujus poſteri Ænacim; unde Caſtor, & Pollux, ἄνακες, qui poſtea, τ inſerto, ἄνακτες. At quis ille homo magnus? Judæi commentario in Cantica Abrahamum patriarcham intelligunt: ac multis id probare conantur. Non dubium mihi, quin κατ' ἐξοχὴν Arbe intelligatur, unde *civitas Arbe* dicta. Aliquibus tamen non Adam ſolum communiter, verum & Arbe ſic ſumi putatur, ut notet *quatuor*, eoque Cariat-arbe ſignificet civitatem quatuor hominum. Quatuor iſti fuiſſe traduntur, Adam, Abraham, Iſaac, Jacob: qui iſtic ſepulti dicuntur: uti & quatuor matronæ, Eva, Sara, Rebecca, Lea. Sed alii nomen ex eo deducunt, quod quatuor hi, Aner, Eſchol, Mamre, Abraham, hic habitarint, & circumciſi ſint. At quanto ſimplicius, quod prius diximus, ut Arbe fuerit viri principis nomen, & inde Arbæ civitas dicta ſit. Atque hæc ſatis oſtendunt, ſi aliud non habeat Hieronymus, quam Joſuæ locum, cauſſam non eſſe, cur minus credatur Adam eſſe ſepultus in monte Calvariæ. Quod traditum Tertulliano, magno viro, ſed non poetæ, miſeris iſtis verſiculis in ſecundo contra Marcionem, cap. IV:

Golgotha locus eſt capitis calvaria dictus.
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit.
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.
Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum.
Hic patitur Chriſtus, pio ſanguine terra madeſcit,
Pulvis Adam ut poſſit veteris cum ſanguine Chriſti
Commixtus ſtillantis Adæ virtute lavari.

Origenes ſimiliter tract. XXXV in Matth. *Venit ad me traditio quædam talis, quod corpus Adæ primi hominis ibi ſepultum eſt, ubi crucifixus eſt Chriſtus, ut, ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes vivificentur: ut in loco illo, qui dicitur Calvariæ locus, id eſt, locus capitis, caput humani generis reſurrectionem inveniat cum populo univerſo per reſurrectionem Salvatoris, qui ibi paſſus eſt, & reſurrexit.* Video & illuſtrem locum adferri ex B. Baſilio in Levit. cap. XXV. ubi dicit: *Obtinuit fama quædam in Eccleſia, memoriam conſervans, non quidem ſcripto proditam; quæ talis eſt. Quod prima utique Judæa hominem habebat accolam, nimirum Adam, ſimul atque excidit deliciis paradiſi, in hac terra collocatum ad mitigandam jacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui & illic eam, cui addictus erat, ſententiam condemnationis plene eſt exſecutus. Itaque inſolens eſſe ac novum videbatur illius ætatis hominibus ſpectaculum, os capitis, defluente carne, nudum: at illi recondentes cranium loco illi indiderunt nomen Cranion, id eſt Calvariam.* Undecunque hæc petantur, (nec enim, Baſilii eſſe, mihi perſuaſerim) mirum ſane, quod exiſtimet is ſcriptor, primum mortalium Adamum eſſe mortuum. Saltem de Abele occurriſſet. Sed hoc quidem utut eſt, alii quoque veterum multi receptæ, quam dixi, ſententiæ inſiſtunt. In his Cyprianus ſerm. de Reſurrect. Domini. Origenes tractatu XXXV in Matth. Athanaſius ſerm. de Paſſione Domini, Ambroſius lib. V. epiſt. XIX, & in Lucam, cap. XXIII *a*. Epiphanius in fine libri III. adverſus hæreſes. a *Al.* 25.
Chryſoſtomus homil. LXXXIV in Joan. Auguſtinus quæſt. CLXI in Geneſ. & ſerm. LXXI. ubi ſic loquitur: *Vere, fratres, non incongrue creditur, quia ibi erectus ſit medicus, ubi jacebat ægrotus: & dignum erat, ut ubi acciderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret divina miſericordia, & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere, redemiſſe credatur.* Habes quoque eam ſententiam apud Nonnum in Paraphraſi Joannis, & Theophylactum in Matth. cap. XXVII, ac Euthymium ibidem. Equidem nec ipſe cenſeo incongrue dici: ſed unde iſta hauſere, qui dicunt? Aiunt, traditionem eſſe à Noacho, qui ex Mathuſalemo id potuerit noviſſe. Specioſius dicerent, ſi apud aliquem eorum legeretur, qui ante illos tot ſeculorum intervallo vixerunt. Nec tamen ſuper eo cum quoquam contenderim, quandoquidem opinio ea nonnihil hoc ſeculo patrum pio ad alendam devotionem piam facere videtur. Siquis tamen, quid ſentiam, requirat, dicam, mihi *Golgolta* ſive cranii locum videri appellatum, non quidem, quia multa illic crania conſpicere foret, (neque enim vel Judaici moris, vel Romani erat, ſub dio relinquere defunctorum crania) ſed ſimpliciter, quia facinoroſis illic ſoleant capita detruncari. Nam *Golgol*, unde *Golgolta*, non de craniis modo defunctorum videntur dixiſſe, ſed etiam capitibus viventium: quomodo & in Græcis Latiniſque, κρανίον, & *calva*, in vivis obtinet appellatio. Capitis igitur locus idem fuerit ac decapitationis locus. Qualis locus Romanis *Seſtertium*, ac ſcalæ *Gemoniæ*.

Porro, Judæam, & in Judæa Hieruſalem, montemque Calvariæ, mundi eſſe medium, tradidere veterum complures: ac fuiſſe convenientiſſimum, ut iſtic Chriſtus pateretur, quia ejus paſſionis virtus diffundi debuit per orbem univerſum: ac ſimul, quia Jeruſalem locus erat à Deo ad ſacrificia electus, quæ typus erant ſacrificii à Chriſto in cruce peracti. Legas hoc apud Thomam part. III, quæſt. XLVI, artic. X. Jeruſalem vero fuiſſe umbilicum mundi, tradit Tertullianus Carmine ante memorato, Cyrillus Catech. XIII, Eucherius in Quæſt. veteris Teſtamenti. Victorinus Pictavorum Epiſcopus:

Eſt locus, ex omni medium quem credimus orbe,
Golgotha Judæi patrio cognomine dicunt.

Quos verſus & Beda addocit cap. III. de locis ſanctis. Opinio vero hæc nata ex verbis Pſal. LXXIII. 13. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ.* Sed *in medio terræ* valet *palam, in omnium conſpectu.* Theodoretus: Τὸ ἐν μέσῳ τῆς γῆς, ἀντὶ τοῦ, πάντων ὁρώντων. Quomodo etiam exponit Euthymius: imo & Bellarminus, Sa, atque alii.

17. §. *Ubi autem Chriſtus eſt paſſus, ibi poſtea temporibus Hadriani Veneris ſimulachrum eſt ſtatutum: ut & Reſurrectionis profanatus eſt locus, conſtituta iſtic ſtatua Jovis.*

Hieronymus epiſt. XIII. ad Paullinum de Inſtitutione Monachi. *Ab Hadriani temporibus uſque ad imperium* *Con-*

Conſtantini, per annos circiter centum octoginta, in loco Reſurrectionis, ſimulachrum Jovis, in Crucis rupe, ſtatua ex marmore Veneris, a Gentibus poſita colebatur; exiſtimantibus perſecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem reſurrectionis, & crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Idem de Calvariæ monte tradit Alexander Monachus homilia de Inventione S. Crucis, & Gregorius Ἁμαρτωλὸς in Chronico: & ante hos Socrates, Theodoretus, Sozomenus, ac Hieronymi æqualis Rufinus: & ante hos omnes Euſebius lib. III. de Vita Conſtantini lib. III. cap. XXV: Δεινὸν ὡς ἀληθῶς τὸ φρεῶνα ψυχῶν κατασκευάζουσι νεκρῶν εἰδώλων, σκότιον Ἀφροδίτης ἀκολάστῳ δαίμονι μυχὸν οἰκοδομησάμενοι. *Nefandum revera, & execrabile buſtum animarum conſtruxere, & obſcurum laſcivo Veneris dæmoni receſſum ædificarunt.* Niſi cum Roſweido a ſic hunc locum malis legere: Νεκρὸν εἴδωλον ξόανον Ἀφροδίτης ἀκολάστῳ δαίμονι, καὶ μυχὸν, οἰκοδομησάμενοι. *Mortuum idoli ſimulacrum laſcivo dæmoni Veneris, & receſſum, ædificarunt.* Memoria fefellit Paullinum, cum XI epiſtola ait, Jovis ſimulacrum in loco Paſſionis conſtitutum: niſi & heic malis, laxe adeo locutum, ut & propinquum Reſurrectionis locum comprehendat.

a Notis in Paullini epiſt. XI.

CAP. VII.

Acceſſum ad ſeptimam Paſſionis partem. De qua hoc loco memoratur, quomodo in monte Calvariæ, ubi myrrhatum poculum guſtaſſet, veſtibus ſit exutus, ac cruci affixus. Ubi tum de crucifixionis tempore actum, tum de crucis forma, partibus, ac clavis: hinc expoſitum, quam mundi partem ſpectarit Chriſtus in cruce pendens, & qui ritus Eccleſiæ inde originem traxerint: denique, cur Deus maluerit filium cruci affigi, quam alio mortis genere necari.

1. § *Septima Dominicæ Paſſionis pars, pro triplici tempore, eſt trimembris. Primum enim in conſiderationem veniunt, quæ proxime crucifixionem antecedunt. Deinde ipſa crucifixio. Poſtremo quæ eam conſecuta, donec deponeretur de cruce. Crucifixionem duo antecedunt. Prius, quod, ut in locum ſupplicii deventum, datum Jeſu vinum myrrhatum cum felle mixtum.*

Vel ab aliis quidem vinum myrrhatum, ab aliis vinum felle mixtum: quæ Euthymii, & Theophylacti ſententia fuit. De vino myrrhato auctor Marcus: de vino cum felle mixto Matthæus: ſi Latinos codices ſequimur. Nam in Græcis pro vino eſt acetum. Nempe pro οἶνος videtur librarius ὄξος reſcripſiſſe, facili errore in ea vocum affinitate. Niſi malis, acetum dixiſſe, quod vinum erat, ſed aceſcens: aut vinum aceto fuiſſe permixtum.

2. §. *Videtur autem Jeſu is potus eſſe datus, non tam animo malo, quam ex conſuetudine: quâ vinum dabatur admiſto quopiam, quod mentem perturbaret, ut ſic minus cogitatione mortis morituri terrerentur.*

Perituris ſiceram dare jubet Salomon Proverb. XXXI. Judæi vero non merum dare vinum, quod animum mœſtum recrearet: ſed permiſtum aliquo, quod inebriaret, ut ita horrorem ſupplicii minus attenderent. Atque hoc etiam Sixtinus Amama lib. III. Antibarbari Biblici b probarum ibat loco Maimonidæ in Halacha Sanhedrin cap. XIII: *Poſtquam vero confeſſus eſt, potionant eum grano thuris in calice thuris, ut tollatur ab eo intellectus, & inebrietur.* Sane non thuris modo ea vis, ſed etiam myrrhæ cum vino hauſtæ, ut tenebras animo offundat, imo etiam, ut acceleret mortem, quemadmodum Galenus tradit lib. XV. de Simplic. medic. cap. XIX. Itaque & doctiſſimus Nicolaus Faber pro *mare*, legit *myrrhæ* apud Appuleium. Prior locus eſt lib. VIII. Metam. *Indicem ſeſe multimodis commaculat ictibus, myrrha præſumtione munitus.* Alter lib. X: *Obfirmatus myrrhæ præſumtione, nullis verberibus, ac ne ipſi quidem ſuccubuit igni.* Nempe myrrha intellectum quidem obnubilat, corpori vero conciliat robur. Ac vis eadem ſemini erucæ: quo iccirco ſe præmunire ſolent, qui torquendi eſſent. Plinius lib. XX. cap. XIII: *Aiunt, verbera ſubituris, potum erucæ ſemen ex vino duritiam quandam contra ſenſum inducere.* Monuit & Laurentius Ramirez de Prado Pentacontarchi cap. IX. Cui tamen ægre ſubſcribo, cum vinum myrrhatum eſſe Chriſto exhibitum à piis mulieribus, ſuſpicatur. Nec enim tam mulierum, quam militum, vel aliorum, has partes fuiſſe, credibile eſt. Sunt & alia, quæ non abſimilem rationem habeant. Thus enim in potu inſanos facit: largius hauſtum etiam mortem conciliat. Vide Dioſcoridem lib. I. cap. LXX. Itaque Ptolomæus Philopator cum vellet Judæos objicere elephantis obterendos, largis thuris manipulis condivit vinum. Nempe quo ſic elephanti prorſus efferarentur, eoque minus parcerent Judæis: ut cognoſcere eſt ex III Macch. cap. V.

b Pag. 937.

3. §. *Cæterum Chriſtus guſtavit quidem, ſed bibere ob amarorem noluit. Hinc Chriſtum non, ut ante, alienis, ſed ſuis jam veſtibus exuerunt. Prorſus enim nudus pependit in cruce, ne verenda quidem velatus.*

Nudos ſolere crucifigi, etiam arguit Artemidorus in eruditis ſuis Oneirocriticon nugis lib. II. cap. LVIII: Σταυροῦσθαι ἀγαθὸν πένητι. καὶ γὰρ ὑψηλὸς ὁ σταυρωθείς. πλουσίῳ δὲ βλαβερόν. γυμνοὶ γὰρ σταυροῦνται. *Crucifigi* (in ſomnis) *bonum eſt pauperi. Nam altus eſt crucifixus. Verum divitibus damnoſum eſt. Nudi enim crucifiguntur.* Ita in actis S. Pionii legas, cruci affigendum ſuas ſibi veſtes exuiſſe. Etiam partes, quas natura tegi voluit, ab omnibus ſpectabantur. Quod & Bonaventura a, & Ludolphus b, tradidere. Imo B. Ambroſii eſt lib. X in Lucam: *Refert conſiderare, qualis adſcendat. Nudum video. Talis ergo adſcendit, qui ſeculum vincere parat, ut ſeculi adjumenta non quærat. Victus eſt Adam, qui veſtimenta quæſivit. Vicit ille, qui tegumenta depoſuit: & talis adſcendit, quales nos, auctore Deo, natura formavit. Talis in paradiſo homo primus habitaverat: talis in paradiſum homo ſecundus intravit.* Etiam S. Auguſtinus lib. XVI. de Civit. Dei cap. II, & contra Fauſtum lib. XII. cap. XXIII, Adamum Chriſto cruci adfixum confert cum Noë domi ſuæ nudato. Et Heſychius homilia de S. Andrea ait, ſic Chriſtum pependiſſe nudum in cruce, qualis Adam fuerat in ſtatu innocentiæ. Aquiſgranenſes tamen prædicant, ſe habere illud velum, quo verenda Chriſti contecta fuere, cum in cruce penderet. Etiam Toſtatus c femoralibus fuiſſe contectum arbitratur. Et pro hac parte ſtant aliqui recentiorum: ut Malonius d, qui argumentis adnititur, ſed ficulnes, hanc tueri ſententiam. Adhæc Salmeron e. Imo ante hos omnes eo inclinaſſe videtur Petrus Bleſenſis epiſt. CII: *Divitibus quidem in hoſpitio cum honore & reverentia ſuſceptis, in omni opulentia delicia apponuntur de patrimonio crucifixi; Chriſtus autem, ſemel olim crucifixus in ligno, foris in pauperibus ſuis crucifigitur, & torquetur in luto; in quibus aut nudus omnino, aut in ſemicinctus tabeſcens, fame & frigore tremens, de his, quæ interius dantur canibus, ſolatium anguſtia ſua poſtulat: & non eſt, qui moveatur ſuper contritione Ioſeph.* Nempe, ut aliis, ſic Bleſenſi ſcrupulum injecit, quod Chriſtum verenda contectum pingerent pictores. Nec culpo, quando in eo ab iis conſultum eſt pudori. Atque idem cenſeo de eo, quod pingunt Jeſum in Jordane, dum à Joanne baptizatur, partes eas velatum. Aliter tamen hiſtoriæ veritas habuit. Omnibus enim partibus nudi erant,

a Meditat. Vitæ Chriſti cap. 78.
b Part. 2. cap. 63.
c Paradox. 5. cap. 42.
d Ad cap. 6. Paleo. num. 10. & lib. 4. de Imagin. cap. 4.
e Tom 10. tract. 35.

erant, qui baptizarentur: imo & virgines, & matronæ. Atque hæc, quæ de Chriſto, & cum cruci affigeretur, & cum baptizaretur, atque item de aliis, cum baptizarentur, diximus, ex Cyrillo Hieroſolymitano, Chryſoſtomo, atque aliis, comprobavimus diſputatione prima de Baptiſmo theſi VI.

Sed redeamus ad Chriſtum crucifixum. De quo, putavi fore operæ pretium, ſi adſcriberem diſſertationem Joannis Molani lib. IV. de hiſtoria ſanctarum imaginum, & picturarum, cap. IV: *Nudum etiam crucifixum eſſe Chriſtum, quales naſcimur, iidem* (Joannes Heſſelius, & Petrus Montanus) *& multi alii, in Paſſionem Domini ſcribentes, diligenter annotarunt. Hinc non ſolum in Græcis Eccleſiis, Chriſtum in cruce pendere cum veſtibus; ſed etiam apud noſtrates, in multis antiquis imaginibus, ſimpliciores quidam, multum Euangelio contrarium mirantur. Nam a doctis in Hannonia viris intellexi, multos iſtic eſſe, qui rideant Lovanienſes, apud quos in primaria Eccleſia, & in ipſo paſtoralis officii altari, veneranda imago crucifixi Chriſti, quæ in publicis proceſſionibus, arduas ob cauſſas indictis, ex avito, & religioſo more, à duobus ſacerdotibus circumfertur, veſtita cernitur: mirarique vehementer, iſtud non corrigi in tam celebri ſtudiorum, ſive (ut eſt ludicrum t.) literarum civitate. Sed ii non legerunt, quod Gre-*
a Cap. 22. *gorius Turonenſis ſcribit in libro de gloria martyrum a: eſſe apud Narbonenſem urbem in Eccleſia ſeniore, quæ Geneſii martyris reliquiis plaudit, picturam, quæ Dominum noſtrum, quaſi præcinctum linteo, indicat crucifixum. Quæ pictura, dum aſſidue cerneretur à populis, apparuit cuidam Baſilio presbytero per viſum perſona terribilis, dicens: Omnes vos obtecti eſtis variis indumentis, & me jugiter nudum aſpicitis? Vade quantocius, & operi veſtimento: & tege linteo picturam illam, in qua crucifixus appareo. Sicut ergo veſtis Chriſto reſurgenti, aut ad judicium venienti, appingitur; & ſicut linteamina habent, qui ibidem ex ſepulchris ſuis reſurgentes pinguntur; ſic etiam Salvator noſter, in cruce pendens, propter noſtram in præſenti vita miſeriam, qui in Adam innocentiam perdidimus, non pingitur omnino nudus, ſicut cruci ab iis, quos*
b Pſal. 22. *Pſalmiſta b canes vocat, eſt adfixus, ſed pingitur aut veſtitus, aut cinctus linteo. Poſtremum eſt nunc frequentius, partim quia hujuſcemodi imago magis videtur excitare devotionem mentis, quam altera Chriſti, in cruce veſtiti: partim vero, quia nonnulli putant, Chriſtum linteo tectum fuiſſe. Quod tamen magis opinantur, quam ſciunt: & di-*
c Cap. 70. *verſimode etiam narrant. Brigitta enim lib. IV. c. revelationum, Mox, ait, juſſus veſtes ponit, parvumque linteum verendis prætexit. Dialogus vero quidam, qui inſcribitur Maria, & Anſelmi, de paſſione Domini, & ſolenniter intermiſceri ſolet prædicationi Dominicæ paſſionis, ut annotat Dionyſius à Rickel, Carthuſianus, ſic habet, loquente Maria: Panniculum capitis mei circumligavi lumbis*
d De paſſione Domini artic. 14. *ejus. Franciſcus poſtremo Polygranus d, (ut reliquas opiniones omittam:) Nudus crucifixus eſt Chriſtus: quamquam pium opinor, credere, ſuccinctio alicujus velata pudenda: tum quod natura etiam horreat hoc facinus, tum quod Chriſtus ipſe, in cujus erat voluntate, quod pateretur, coram caſtiſſima matre, aliiſque ſanctis mulieribus, non credendus eſt, invelatus voluiſſe apparere: tum demum, quod*
e Eod. 28. *erat in cruce ſummus e pontifex, & hoſtia.* Vide etiam quæ ad ſuperiorem Brigittæ locum fuſe annotavit Conſalvus Durantus, presbyter, ac Theologiæ Profeſſor. Is propter Brigittæ auctoritatem, & alia quædam, arbitratur, Chriſti verenda fuiſſe contecta linteo. Non quidem diffitetur, prorſus nudos ſolere affigi cruci: ſed ait, Chriſti paſſionem fuiſſe voluntariam, nec alia pati decreviſſe, quam quæ decerent: propterea vitaſſe quicquid honeſtati repugnaret, quale fuiſſet, ſi à matre, & feminarum aliis, conſpiceretur prorſus nudus. Mihi videtur, ad gravitatem paſſionis pertinuiſſe, ſi mors ejus maxime fuerit ignominioſa; opprobrium vero auget, ſi nullo fuerit tectus velamine. Quodque ad ſanctarum feminarum conſpectum attinet, cogitandum, quid è gentilibus Livia Auguſta dixerit, cum in anguſta via obviam veniſſent, qui ad ſupplicium prorſus nudi raperentur. Aiebat illa, non magis horum viſu ſe moveri, quam cum nudas conſpiceret ſtatuas. Ait Conſalvus Durantus, Patrum eos, qui magno numero aiunt Chriſtum fuiſſe nudum, intelligendos eſſe de nuditate ea, qua quis dicitur nudus, cum veſte eſt à latrone ſpoliatus, utcunque ſit genitalia contectus: perizoma enim, ſive ſuccinctorium, non cenſeri in veſte: quod ex Iſidoro, Gloſſa interlineari, & Lyrano, adſtruere laborat. Sed aliam fuiſſe Patrum opinionem, arguit, quod dicant, Chriſtum ſic nudum fuiſſe uti naſcimur nos: atque uti Adamus fuit in paradiſo: uti item cœlos petemus.

4. §. *Nunc ea conſiderabimus, quæ ad crucifixionem pertinent. Ac primo, quia de loci circumſtantia, nempe de Golgotha, antea vidimus, ſolam nunc attendemus temporis rationem. Hinc loquemur de materie ac forma crucis, & clavis ejus. Quibus ſubtexam, quam mundi plagam ſpectarit Chriſtus in cruce pendens: & qui ritus inde promanarint. Ad temporis circumſtantiam pertinet, quo die ſit crucifixus, & qua hora. Dies erat Paraſceues.*

Quæ proxime paſchale feſtum præcedebat, atque nomen ex eo habuit, quia tum omnia ad paſchalis agni immolationem, & comeſtionem, præpararent. Unde liquet, Chriſtum non eo die comediſſe paſcha, quo proceres Judæorum, & maxima populi pars: ſed pridie id feciſſe cum diſcipulis: de quo plura diximus in diſſertatione de annis Chriſti nati, baptizati, mortui. Ubi & expoſitum, cur Judæi non accuſarint Chriſtum, quod alio, quam ipſi, die celebraret Paſcha.

5. §. *De hora diſſentire videntur Euangeliſtæ. Nam Marcus XV. 25 ait, Chriſtum hora diei tertia affixum cruci.* Ἦν ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. *At apud Joannem XIX. 14. id factum legas Paraſceues hora quaſi ſexta. Huic difficultati trifariam occurritur. Sunt qui putent, eſſe alterutrius Euangeliſtæ errorem. Sunt qui exiſtiment, eſſe lapſum librarii in alterutro loco. Sunt qui nihil eſſe peccatum, ac conciliari loca iſta poſſe arbitrentur.*

Prima eſt ſententia eorum, qui in rebus non neceſſariis ad fidem, uti in minuta de loco, aut tempore, circumſtantia, vel in numero, aut ſimili, Euangeliſtas ſtatuant falli potuiſſe; non item in rebus fidei, & ſaluti neceſſariis. Atque hi etiam adferunt pro ſe verba illa Baronii ad an. XXXIV. §. CLX. *Quod Ioannes dicit, fere hora ſexta; Marcus, & Matthæus, abſque ulla diſtinctione, dixerunt, hora ſexta: ut ex his cognoſcas, Euangeliſtas in conſcribendis horis horologium non habuiſſe præ manibus, ut per ſua puncta ſingulas horas diſtinguere potuiſſent; ſed de horis ſcripſiſſe, quod tunc opinati eſſent.*

Qui librarii in alterutro Euangeliſta errorem cenſent, hi aiunt, Euangeliſtas non integre τρίτη & ἕκτη ſcripſiſſe, sed Γ, & ς, inque ea ſcripturæ ſimilitudine, vel apud Marcum Γ pro ς, vel apud Joannem ς pro Γ irrepſiſſe. Poſtea, commiſſo jam errore, placuiſſe, ut non numerorum notis, ſed vocibus integris ſcriberentur. Ac videri poſſit etiam Nonnus Γ pro ς apud Joannem legiſſe. Saltem pro ἕκτη vertit τρίτη. Sic enim ejus habet paraphraſis:

Ἦν δ᾽ ἡ πλανομένη τριτάτη θανατηφόρος ὥρη
Καὶ Πιλάτος τεχνουργὸς ἐπ᾽ ἀλλήλοισι θοώκῳ
Ἑβραίοις ἐβόησεν, Ἴδε σχεδὸν ἵσταται ἀνὴρ
Κοίρανος ὑμείων.

Erat-

Eratque protenſa tertia letifera hora;
Et Pilatus promtus in confecta ex bonis lapidibus ſede
Hebrais clamavit, Ecce prope ſtat vir
Dominus veſter.

Tertia eſt opinio illorum, qui hæc conciliant. Quod non uno faciunt modo. Aliqui putant, horas non accipi pro duodecimæ diei parte, ſed quarta, ſive trihorio: quo pacto, ut ex Cenſorino *a* conſtat, & diem, & noctem, in quatuor vigilias diſpeſcebant. Sic prima diei hora ſit uſque ad ineuntem horam quartam; ſecunda uſque ad ineuntem ſeptimam; tertia uſque ad initium nonæ; quarta uſque ad primam noctis. Quomodo ſi intelligas tertiam Marci, eadem ſit ac ſexta Ioannis, h. e. noſtra meridiana, ſive duodecima. Alii aliter conciliant. Nam cenſent, à Ioanne per ſextam Paraſceues non intelligi ſextam Paraſceues Iudaicæ, ſed Chriſtianæ: eam Chriſtianam Paraſceuen incepiſſe ab hora noctis nona, qua Chriſtus in Synedrio videtur pronunciatus mortis reus. Ita ſexta Paraſceues non alia fuerit, quam diei tertia. Hoc voluit B. Auguſtinus de conſenſu Euangeliſtarum lib. III. cap. XIII, ubi eandem eſſe dicit horam diei tertiam, & ſextam paraſceues: nec à Iohanne diei ſextam, ſed à paraſceue, hoc eſt, præparatione immolationis Domini, (quod nobis verum eſt paſcha) ſextam intelligi. Ac ſimiliter Ludovicus Ramirez de Præda pentecontarchi cap. XXXVIII. Ex his nulla æque ſententia placeret, quam iſta, ut per horam tertiam, tertius diei quadrans, per horam ſextam, ſexta è duodenis diei pars intelligatur. Sed huic opinioni non parum incommodat, quod veterum nullus pro quadrante diei, hoc eſt, pro trihorio, *horam* dixerit. Itaque multum metuo, ne quid vitii irrepſerit incuria librarii. Quomodo dixeris?
a Cap. 23.

6 §. *Maxime eo inclinat animus, ut librarius confuderit ἐπίσημον ς, & Γ.*

Quæ & ſententia eſt B. Hieronymi: (ſi modo is auctor) in Pſal. LXXVII: item aliorum, quos memorat Theophylactus in Ioannis cap. XIX.

7. §. *Sed ſic quoque in ambiguo relinquitur, utrum Marcus è Ioanne, an Ioannes è Marco, ſit corrigendus.*

Poſteriorem ſententiam amplexi, quos laudat Theophylactus. Etiam ſic Nonnus, ut ſuperius vidimus. Ac Petavius in XII. de Doctrina Tempor. cap. XIX. refert, habere ſe Petri Alexandrini opuſculum ἀνέκδοτον, ubi teſtaretur, in autographo Ioannis, quod Epheſi adſervaretur, ſcriptum fuiſſe, ὥρα ἦν ὡσεὶ τρίτη. De quo ſi certo conſtaret, jam deciſa lis foret. Nunc dignum conſideratu, an non potius ſint audiendi, qui priorem opinionem ſequuntur: ut Thomas Cajetanus, & Melchior Canus *b*. b In 2. Lucæ.

8. § *Mihi veriſimilius fit, emendari Marcum oportere. Ac facile, puto, adſentient nobis, qui cogitare volent, quam multa ab Euangeliſtis eveniſſe dicantur inter id tempus, quo Chriſtus à Caiapha eſt deductus ad Pilatum, & illud, quo in Golgotha crucifixus fuit.*

Nam (ut taceam ſecundam accuſationem & damnationem à Iudæis mane factam, ut diximus) eſt apud Pilatum à Iudæis accuſatus, ipſe interrogatus, ad Herodem miſſus, ad Pilatum remiſſus, multa adeo tentata à Pilato, ut dimitteretur, & tandem extra urbem miſſus. Tantum ſane abeſt, ut intra trihorium ea putem fieri potuiſſe, ut mirandum ſit, ſex intra horas eveniſſe, præſertim moras tantopere Pilato nectente.

9. §. *Adde quod Matthæus etiam agnoſcit, ſolem defeciſſe hora ſexta. At quanto eſt veriſimilius, eadem hora & Chriſtum eſſe crucifixum, & paullo poſt tenebras eſſe conſecutas: quam trihorio, poſtquam Ieſus eſſet crucifixus, ſolem defeciſſe?*

Quamquam videas, in hac ſententia fuiſſe Nonnum. Sed aliud indicant Euangeliſtarum hæc verba: *Erat autem fere hora ſexta, & facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, uſque in horam nonam.* Atque hæc de tempore, quo cruci affixus eſt Chriſtus.

10. §. *Secundo loco me acturum receperam, tum de crucis materie ac forma, & partibus; tum de clavis ejus. De materie, utcumque aliqui diſputent, incertum eſt.*

Quæ & ſententia eſt Gretzeri lib. I. de Cruce cap. VI. Interim non dubium, quin unius generis lignum fuerit: utcumque de quatuor generibus quidam ſcribant, ſed nullo innixi vel probabili argumento. Quidam arbitrantur, crucis lignum fuiſſe è robore, ſeu quercu, quia ejus in crucifigendo imprimis eſſe uſus ſoleat, tanquam, ob duritiem, fixioni laturæque aptum. Silius lib. I:

Quem poſtquam diro ſuſpenſum robore vidit.

Et eodem libro:

—— Erecto ſuffixum robore mæſtis
Oſtentabat ovans populis.

Alterum quoque argumentum addunt, quod crux fuerit ex obvio alio promtoque ligno: quercus autem crebra, & frequens olim ac nunc quoque in Iudæa. Sed omnia hæc valde ſunt infirma. Nam quercus in Iudæa eſt rariſſima: quod hac in re etiam deceptus ſit doctiſſimus Iuſtus Lipſius libro de Cruce tertio cap. XIII. Imo neque ex Silio recte colligas roboris uſum in adfixione ad crucem. Nihilo ſane ſolidius, quam cum ſtatuunt, equum Durium, quo capta Troia, fuiſſe ex abiete, quia Maro *a* a 2 Æn.
de eo dicat,

—— Sectaque intexunt abiete coſtas.

Ac Propertius *b*: b Lib 4. el. 1.

Namque quis equo pulſas abiegno noſceret arces?

Aut cum ajunt, Argo navem fuiſſe ex abiete: quia Ennius *c*, & Catullus *d*, abiegnam dicant. Nam de equo c In Medea.
Durio apud eundem Maronem legitur: d Carm. de Nuptiis Pelei & Thetidis.

—— Et pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon.

Et navim Argo Valerius Flaccus nunc alnum vocat, nunc pinum. Quare non dubitandum, quin in iſtiuſmodi nomen *roboris*, *abietis*, *alni*, *pinus*, pro qualibet arbore uſurpent poetæ.

Sunt qui crucem ex cedro, vel cypreſſo fuiſſe conjectant, quia trecentis annis ſub terris durarit, priuſquam ab Helena inveniretur. In his Nicolaus, Corcyræ Metropolita. Sed enim nihil ejuſmodi ligno opus. Nam nec alia ligna ſub aquis demerſa, vel terris profunde obruta, putreſcunt: quod quotidie experiuntur Hollandi. Nam palos profunde in ſolum impactos, quaſi recentes poſt ſecula tota educunt: imo & arbores inundatione everſas. Putredo, ac caries, ſunt ab aere, ac tepore. Aër, vaporque abſit, proque tepore ſit frigus: durabit lignum multis ſeculis. Quod vero capuli mortuorum tam facile putreſcant, id eſt ex eo, quod plurimum aëris contineant. Et multum ignis ineſt corporibus humanis: qui non omnis à morte ſtatim exſpirat. Unde aër ille tepidior, quam ſi foret cenotaphium.

Sunt qui ſcribant, lignum crucis è quadruplici lignorum genere fuiſſe compoſitum. Ac videri poſſit Beda iis ad hanc ſententiam præiviſſe. Sed omnino id fabuloſum: nec hujuſmodi quid traditum ab antiquioribus. Ac puto, inde ortum, quod lignis quatuor crucem conſtare, multorum eſſet opinio, videlicet ſtipite erecto, tranſverſo, titulo, & ſtipite ſeu mediano, h. e. ſedilis exceſſu,

 ceſſu,

Digitized by Google

ceſſu, ſeu imo, hoc eſt ſuppedaneo. Atque hæc de materia crucis.

11. § *Forma crucis ea fuit, quæ eſt litera T apud Græcos, & Romanos.*

Loquimur de cruce proprie dicta, qualis illa eſt cui affixus eſt Chriſtus. Improprie vero *crux* dicitur de patibulo: tum antiquo, quod aliter dicitur *furca*: tum novo, & in crucis locum introducto à Conſtantino M. Is enim, quia Filius Dei pro ſalute noſtra eſt crucifixus, noluit facinoroſos ſimili mortis genere perire. Novum igitur induxit genus patibuli, quod fune ſuſpenſos ſtrangulabat. Nec deinceps crux obtinuit in orbe Romano. Quæ tempora quia ſæpe confunduntur à viris alioqui non ineruditis, fieri aliter nequit, quin ipſi ſæpius aberrent. Tres hæ formæ ſic differunt. Vera crux, ut dixi, refert literam T: Excipe crucem χιαςὴ, ſive decuſſatam: qualis quæ dicitur S. Andreæ. Hæc enim figuram habebat Græcæ X, vel Latinæ X. At furca ſive patibulum vetus figuram habet literæ Y. Nempe ſtipitis ſuperius bifidi. Erat enim lignum unum, ſed diviſis cornibus exſurgens: non, uti crux, è duobus lignis compactum. Atque à duobus illis patentibus ramis ſive cornibus, non à patiendo, ut putabat Iſidorus, *patibulum* dicebatur. Patibulum recentius à Conſtantino inductum, hodieque uſitatum, obtinet formam Græcanicæ literæ Π. In hoc patibulo non clavis figi ſolent; ſicut in veteri cruce: ſed reſte ſtrangulantur. Ante Conſtantinum non erat moris quemquam publico judicio ſtrangulationi addicere: ſiqui ἀγχόνῃ ſive ſtrangulatione, ſeu laqueo perirent, ſponte ſua ſic vitam finiebant. Quare κρεμᾶν & *ſuſpendere* in publicis ſuppliciis non aliter debent intelligi, quam de cruci addictis. Ne quidem aliter *ſuſpendendi* verbum accipitur in illo XII Tabb. *Caput obnubito, & ex arbore infelice ſuſpendito.* Quoties igitur de ſuſpenſione ſermo eſt, ſedulo attendere oportet de quibus temporibus ſit ſermo. Quemadmodum idem quoque faciendum in Græca voce σταυρὸς, & Latino *patibulum.* Nam ante Conſtantinum nunquam intelligi debent de ligno, unde penderent ſtrangulati, ſive lignum illud vocetur furca, ſive crux. Utroque enim ſenſu ſumi videas. Crucem veram per *patibulum* ſignat Salluſtius: cum IV Hiſtor. ait, *patibulo affigi.* At de furca uſus Tacitus in XIV Annalium: ubi conjungit *patibula, ignes, cruces.* Furca etiam capienda, cum in Gloſſis Philoxeno tributis *Patibulum* exponitur σταυρὸς: ſed additur (ſic enim recte emendant) ἀρχαῖος. Hæc quippe antiquior eſt σταυρῦ ſignificatio. Fuſe docteque de his Salmaſius epiſtolis de Cruce.

12. §. *Nec vera crux ſolum figuram referebat Hebræi Tau, ſed etiam Ægyptii.*

Qua de re Salmaſium vide libro de cruce *a*. Ubi inter alia docet, iccirco non modo *Dei*, vel *Di* appellari: ſed etiam SALEBDI, à crucis forma, quia SALEB Ægyptiis crux. Addit, forma hac ſæpius etiam occurrere in literis Ægyptiorum Hieroglyphicis, uti SS. Patres annotarunt: ac aliquando etiam cum anſula inveniri, ſicut Tavi Abyſſinorum.

a Cap. 245. & ſeq.

13. §. *Quæritur, an non & figura eadem ſit, vel fuerit, Tau Samaritani. Putavit hoc Origenes propter locum Ezechielis cap. IX, ubi Dominus jubet, ut angelus per mediam eat Hieroſolymam, inque fronte eorum, qui piis ſuſpiriis ob peccata populi, & calamitates ejus, ingemiſcunt, Tau notet, quo his ſolis parcatur, dum occidione occiduntur, qui non fuerint ita ſignati. Nec dubium, quin eo alludatur Apocalypſi cap. VII, cum jubetur parci in fronte ſignatis. Sane Tau Hebræum intelligi nequit, cum hoc habeat figuram longe aliam: quæ propius accedit ad literam Π. Sed dicebat Origenes, ſe ex homine Hebræo intellexiſſe, gentem ſuam olim alias habuiſſe literas, ubi eadem eſſet figura literæ Tau, ac Græcis. Deque mutatis literarum ductibus vere aiebat.*

Nam ante captivitatem Babylonicam eædem fuere Judæorum ac Samaritanorum literæ. His Moſes uſus, his David, ac cæteri. In captivitate demum Judæi aſſuevere literis Chaldæis, & Aſſyriis. Eapropter Eſras auctor fuit ut Biblia deinceps non Moſaicis, ſive Samaritanis, ſed Chaldæis literis deſcriberentur: ut fuſius comprobamus lib. I de re Grammatica cap. XXXI. Exiſtimavit igitur, Ezechielem loqui de figura literæ T, non qualem habet apud Judæos, ſed Samaritanos.

14. §. *Sed nihil æque huic Origenis ſententiæ obſtare videtur, quam quod in Samaritanis bibliis litera Tau non habeat figuram Tau Græcorum, verum longe diverſam. At in Ægyptiorum literis Tau eſt ejus figura. Num igitur inde obortus ſit error, dum Samaritana, & Ægyptia litera, confunduntur? Verum videmus, etiam B. Hieronymum idem, ac Origenem, dicere.*

Sic enim ille ad ſuperiora Ezechielis verba: *Antiquis Hebræorum literis, quibus uſque hodie utuntur Samaritani, extrema Tau litera, crucis habet ſimilitudinem: quæ in Chriſtianorum frangitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur.* Nec dicere poſſumus, Hieronymum Samaritanas literas ignoraſſe: cum Samaritana etiam conſulere Biblia ſoleat: unde initio libri II commentarii in epiſt. ad Gal. ait: *Quam ob cauſſam, Samaritanorum Hebræa volumina relegens, inveni* &c.

15. §. *Sed hoc quoque argumentum eluſeris, ſi dicas, Hieronymum, cum in Ezechielem ſcribens Origenem ſequeretur, fuiſſe ab eo deceptum, quia necdum ſciret literas Samaritanas: quas poſtea demum didicerit, ac jam ſciret, cum in epiſtolam ad Galatas commentaretur. Interea & elabi aliter poſſumus, nullius Origenem, vel Hieronymum, erroris inſimulantes; quod malim. Videlicet ſi dicamus, Samaritanos habuiſſe geminam literæ T figuram: quarum una referret &c.*

Fortaſſe autem otioſa eſt omnis hæc quæſtio: nec Ezechiel particulatim loquitur de figura literæ: ſed indefinite de ſigno aliquo. Nam Aquila quidem, & Theodotio, retinent Hebræam hanc vocem TAU. Sed LXX, & Symmachus, σημεῖον tranſtulere σημεῖον. Auctor idem Hieronymus initio lib. II. commentarii in epiſt. ad Gal. cap. III. Sane ת TAU, ſignum, à תוה TAVA, ſignavit.

16. *Atque hæc de figura crucis. Componebatur vero ex duobus lignis: ſtipite arrectario, & ligno tranſverſo. Stipes erectus reſpondebat malo in navi: lignum tranſverſum antennæ malo navis alligatæ. Prior magnam partem obtegebatur corpore cruciarii. Alteri alligabantur, vel affigebantur brachia expanſa.*

Prior, quæ craſſior, longiorque, ſic deſcribitur Tertulliano lib. I. adverſus nationes: *Pars crucis, & quidem major, omne robur, quod directa ſtatione defigitur.* Idem partem eam *ſtaticulum*, & *ſtatumen* appellat: nempe ab eadem origine, unde *ſtatuam* dicimus. Eo pſe libro cap. XII: *Si de hoc differentia intercedit, quanto diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica, & Ceres Pharia, quæ ſine forma, rudi palo, & ſolo ſtaticulo ligni informis dedicatur.* Nec abſimili ſignificatione B. Hieronymus ait uxorem Lothi in

ſtatu-

Google

ſtaticulum ſalis eſſe converſam. Arrectarium huncce crucis ſtipitem Iuſtinus appellat ὄρθιον ξύλον. Ad tranſverſum lignum cruciarius extendebat manus, quæ deinde affigebantur. Hinc Arrianus in Diſſertatione Epicteti lib. IV. cap. XXVI: *Καὶ ἐν τῷ βαλανείῳ ἐκδυσάμενος, καὶ ἐκτείνας σεαυτὸν, ὡς οἱ ἐσταυρωμένοι, τρίβου ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Ut in balneo veſtibus exutus, & te ipſum extendens, ut ſolent crucifixi, hinc inde friceris.* Atque huc referunt antiqui interpretes verba illa Chriſti ad Petrum Ioa. cap. ult. *Extendes manus tuas, & alius te cinget.* Eſt quoque in Actis S. Pionii Martyris: *Ultro ſe veſtimentis ſpoliavit, &, in cœlum ſuſpiciens ac Deo gratias agens, ſuper lignum ſe ipſum extendit.*

17. §. *Ex ſtipite arrectario metienda eſt altitudo crucis: quæ non uniuſmodi ſemper erat. Quædam enim cruces extra ordinem fuere ſublimiores.*

Qualis illa Hamani quinquaginta cubitos alta; ut eſt in hiſtoria Heſteræ: qualis item ea, cui affixus fuit à Carthaginenſibus Regulus: de qua Silius Italicus lib. II:

—— Cum robore pendens
Italiam cruce ſublimis ſpectaret ab alta.

Hanc diverſitatem etiam cognoſcimus ex epigrammate hoc Lucilii:

Μακροτέρῳ σταυρῷ σταυρούμενον ἄλλον ἑαυτοῦ
Ὁ φθονερὸς Διόφαντ' ἄλγος ἰδὼν ἐτάκη.

Vertit Salmaſius *a*: — a *Lib. de Cruce pag. 314.*

Cum Diophon cruce ſuffixum majore videret
Altius eſſe alium, tabuit invidia.

Sublimius ſolito patibulum, ex ejuſdem Salmaſii emendatione *b*, *improbum patibulum* dixit Salluſtius in quarto Hiſtoriarum apud Nonium. Quomodo *improbius natus*, de grandioris ſtaturæ homine; item *improbiora labra* de nimis grandibus, legimus; & *podex extans improbius*, pro altius. Ut taceam de *labore improbo* apud Maronem, & ſimilia apud alios.

b *Vulgo enim legitur* improbi patibulum.

18. § *Plurimum vero non erant ſublimiores, quam ut pedes cruciarii à terra tribus ſolum, vel quatuor pedibus abeſſent.*

Et niſi adeo humilis fuiſſet, quomodo potuiſſent de ſolo in eam inſilire? quod indicant hæ loquendi formæ, *excurrere in crucem, adſcendere in crucem, in crucem tolli, levari, exaltari,* imo *in crucem ſaltare?* Imprimis vero hoc neceſſe habent confiteri, qui hæc non de mediano ligno ſive ſedilis exceſſu interpretantur: ſed de ὑποποδίῳ ſive ſuppedaneo. De quo inferius loquar in minoribus crucis partibus. Nec ſi tam alta fuiſſet crux, quam quidam volunt, unus eam ferre potuiſſet. Quo de more dicam, cum loquar de Chriſto prius, mox Simone Cyrenæo, Chriſti crucem bajulante. Præterea ſi alta adeo crux fuit, ac vulgo putant, quomodo matrona illa Epheſia, de qua apud Petronium Arbitrum legere eſt, ſolum cum milite & ancilla, potuit maritum de cruce tollere? Denique modus, quo in cruce, nec tamen per crucem moriebantur, ſatis altitudinem hanc refellit. Nam in ſublimi cruce non potuiſſent, niſi fame, exanimari. At humiliori cruci conveniunt tot alia, quæ mortem adferrent. In his crurifragium fuit: item quod interdum ſuppoſito ad ſtipitem igni pendentes uſtularentur: quodque non raro objicerentur beſtiis, ut hæ cruci adſultantes diriperent viſcera. Quod tamen non itero probatum exemplo Laureoli ab urſis decerpti, ut eſt apud Martialem in Spectaculorum libello: nam dixerit aliquis, hos & arbores ſcandere ad inſtar felis, vel ſimiæ. Malim dicere de canibus & lupis. Catullus epigr. CIX, in Cominium:

Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,
Inteſtina canes, cetera membra lupi.

Appuleius lib. VII Met. *Et patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viſcera.* Dixeris, niſi ſublimior fuiſſet crux, facile potuiſſe noctu cruciarium ab amicis auferri de cruce. Sed huic rei conſultum fuit cuſtodia militari. Unde Petronius Arbiter: *Proxima ergo nocte cum miles, qui cruces adſervabat, ne quis ad ſepulturam corpora detraheret.* In Ægypto mos ſimilis, ut videre eſt ex Plutarcho in Cleomene; qui narrat, ut adfixo cruci ſint additi οἱ τὸ σῶμα ἐκκλεμμένοι ἀναςαυρωμένον φυλάττοντες.

19. § *Valde autem falluntur, qui vel σταυρὸν Græcis, vel Latinis* crucem, *putant aliquando conſtitiſſe ſolo ſtipite arrectario, in terram defixo.*

Cenſet hoc Iuſtus Lipſius lib. I. de Cruce cap. V. Tuetur autem his Tertulliani verbis in Apologetico cap. XVI: *Quanto diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica, vel Ceres Pharia? quæ ſine effigie, rudi palo, & informi ligno proſtant.* Atqui locus potius contra Lipſium facit. Nam aperte vocat crucem, & ſtipitem, ſive palum. Nempe conveniunt quidem eo, quod utrobique ſit ſtipes: ſed differunt quod in cruce præterea ſit lignum tranſverſum. Sententia igitur eſt: Non eſſe gentilibus mirandum, ſi Chriſtianis forma crucis in pretio ſit; cum ipſi ſub forma ſtipitis ſive rudis pali Athenis quidem colant Palladem, in Ægypto autem Cererem ſive Iſidem. Quantillo, inquit, hæc diſtant? num alio, quam quod in cruce ad ſtipitem lignum alterum acceſſerit? Et ſane duo hæc ligna etiam requirit lib. adverſus Iudæos cap. X. 17: ubi myſtice enarrat verba illa Moſis benedicentis filiis Ioſephi Deuteronomii cap. XXXIII. 17: *Tauri decor ejus, cornua unicornis cornua ejus, in eis nationes ventilabit pariter ad ſummum uſque terræ.* Poſt hæc è Moſe adducta ſubjungit doctor ille Afer, ex parte jam ante nobis allata, & expoſita. *Non utique rhinoceros deſtinabatur unicornis, vel minotaurus bicornis: ſed Chriſtus in illo ſignificabatur: taurus ob utramque diſpoſitionem; aliis ferus, ut judex; aliis manſuetus, ut ſalvator: cujus cornua eſſent crucis extima. Nam & in antemna navis, quæ crucis pars eſt hac, extremitates hujus cornua vocantur: unicornis autem, medio ſtipite palus.* Videmus, duo animantia memorare, taurum bicornem, & rhinocerotem unicornem. Tranſverſum crucis lignum ait referre taurum bicornem: quia lignum illud ſe habet in cruce, ut in navi antemna, cujus extremitates duæ appellantur cornua: unde ſic Maro:

Cornua velatarum obvertimus antemnarum.

Ac ſimiliter Lucanus lib. VIII. *vela* dixit *pendentia cornibus æquis*; & Valerius Flaccus in I. Argonaut. *lævum antemnæ cornu.* Imo & Artemidorus lib. II. cap. XII. de Tauro, κέρατα appellat. Ut vero tauro bicorni aſſimilat Tertullianus cornua ligni tranſverſi: ita ſtipitem arrectarium comparat cum rhinocerote: quia ut rhinoceros cornu habet unicum, in naribus puta, unde & nomen accepit; ſic etiam ſtipes ille in medio ſui habeat palum acutum, cum videlicet cui ſolet inſidere cruciarius: ut poſtea plenius exponam. Hæc ſatis refellunt opinionem Lipſii de cruce unius ſtipitis. Quemadmodum & illud ſalſum, quod putabat, ſtipitem erectum proprie *crucem*, tranſverſum autem lignum proprie vocari *patibulum*. Nemo enim veterum ſic iis utitur vocabulis.

20. §. *Vidimus de partibus crucis majoribus: quæ formam crucis inſtituunt. Sunt præterea aliæ minores, non tamen ſimpliciter neceſſariæ, quia & crux erat ſine partibus minoribus. In his de una conſtat ex Scripturis. Ea eſt tabella ſupra verticem: quæ continebat ſupplicii cauſſam.*

Ita in Chriſti cruce hæc tabellæ inſcripta erat mortis ratio, quod regnum affectaſſet: ut plenius exponetur capite proximo. Græcis ideo titulus αἰτία. De quo Scaliger Animadverſionibus Euſebianis ad annum 1973 *a*. Erat — a *P. 146.*
vero tabella ceruſſata, cui literæ atramento ſic inſcribebantur, ut longius conſpicerentur. Nec tamen grandes adeo quam cenſent, qui putant, ſublimes uſque adeo

cruces fuiſſe Romanis. Hic quoque media ineunda eſt via. Quia vero ſcriptæ literæ iſtæ majuſculæ in gypſo, hinc tabellam eam Sozomenus, de cruce Chriſti agens, λεύκωμα appellat. Id vocabulum Etymologus magnus ait ſignare tabellam gypſo dealbatam, utilem ad ei inſcribendum, quæ publicanda eſſent. *Album* vocat lex Conſtantini in Codice Theodoſiano. λευκὴν σανίδα nuncupat Nicephorus Calliſtus. Ac firmat illud Heſychii, huic probando etiam Salmaſio adlatum: Σανὶς λευκή, λεύκωμα, ἐν ᾧ αἱ γραφαὶ ἀθήνησιν ἐγράφοντο πρὸς τοὺς κακούργους. Τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ σταυροῦ. Sanis *alba, album, in quo ſententia adverſus maleficos Athenis ſcriberentur. Apponebatur vero etiam in cruce.* Quod poſtremum capere oportet de temporibus ante Conſtantinum Magnum. Ac plane exiſtimo, Heſychium (Chriſtianus enim fuit) in animo habuiſſe αἰτίαν, quæ conſpecta in cruce Chriſti.

21. §. *Præterea attendebatur in cruciariis, ne, ſi ſolum manus affixa eſſent ligno tranſverſo, ruptis manibus corpus decideret de cruce. Huic metui bifariam potuit obviam iri: prior ratio eſt, ſi medio trunco affigeretur lignum, cui cruciarius inſideret: altera, ſi ſub pedibus eſſet affixum lignum, cui cruciarius inſiſteret.*

Utrumque horum videre eſt è picturis crucis, cui Franciſcanos affixere Iaponenſes. Hoc interim differunt, quod manus pedeſque non clavis adfixerint, ſed funibus alligarint cruci. Quemadmodum & in eo diſcrimen fuit, quod ſic alligatos cruci carnifex, medium diaphragma lancea transfigendo, vita privaret.

22. §. *Prius horum, videlicet lignum medianum inter femina excurrens, ac prominens, agnoſcitur à iis Theologis, qui vixere ante tempora Conſtantini M., cum crux etiamnum foret in uſu, ut ejus figuram optime potuerint noſſe. Ut ſunt Iuſtinus Martyr, Irenæus, Tertullianus.*

Iuſtini verba primo apponam loco, ex dialogo ejus cum Tryphone. Ubi primo adducit verba Moſis *a*, benedicentis Ioſepho: gloriamque ejus inter fratres comparantis tauro bicorni, ac rhinoceroti unicorni. Subdit deinde *b*: Μονοκέρωτος γὰρ κέρατα οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ἢ σχήματος ἔχοι ἄν τις εἰπεῖν καὶ ἀποδεῖξαι, εἰ μὴ τοῦ τύπου ὃς τὸν σταυρὸν δείκνυσιν. ὄρθιον γὰρ τὸ ἓν ἐστι ξύλον, ἀφ' οὗ ἐστι τὸ ἀνώτατον μέρος εἰς κέρας ὑπερηρμένον, ὅταν τὸ ἄλλο ξύλον προσαρμοσθῇ, καὶ ἑκατέρωθεν ὡς κέρατα τῷ ἑνὶ κέρατι παρεζευγμένα τὰ ἄκρα φαίνηται· καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας *c*, καὶ αὐτὸ ἐξέχον ἐστίν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι, καὶ βλέπεται, ὡς κέρας, καὶ αὐτὸ σὺν τοῖς ἄλλοις κέρασι συνεσχηματισμένον. *Unicornis enim cornua nullius alius rei, aut figura, quis ſimilia dixerit, vel oſtenderit, quam typi crucem deſignantis. Rectum enim unum eſt lignum: unde ſumma pars in cornu ſuſtollitur, cum aliud ei lignum adaptatur, & utrimque extremitates, ut cornua, uni illi cornu adjuncta apparent: & quod in medio impactum eſt lignum, ipſum etiam, ut cornu, eminet; puta in quo cruciarii vehuntur, ac inſident, ac apparet ut cornu, ipſum quoque cornibus aliis confirmatum, ac compactum.* Videtur ut quatuor cornua agnoſcit in cruce Iuſtinus: duo, quibus taurum bicornem referat: ea ſunt extremitates ligni tranſverſi, antennam referentis. Duo item, quibus referat monocerotem: nempe & cornu monocerotis refert, quod ſupra medium ſtipitis arrectarii exſtat: & præterea cornu hoc repræſentatur palo in ſtipite medio. Eſt & quinctum cornu, nempe extremitas ima ſtipitis arrectarii. Sed hoc prætcrit Iuſtinus, quia ſub terris latet. Iuſtinus vero, dum hanc etiam partem annumerat, quinque ſtatuit extremitates. Sic enim ſcribit lib. 11. cap. XLII: *Ipſe habitus crucis fines & ſummitates habet quinque; duas in longitudine, & duas in latitudine, & unam in medio, ubi requieſcit, qui clavis adfigitur.*

a Deuter. 33. 17.

b Pag. 249 edit. Commelin.

c Salmaſius lib. de Cruce pag. 243. corrigit εἰς κέρας, ut ſententia ſit, eminere in figuram cornu, ſive cornus.

Extremis verbis clare ſignat τὸ ἐξέχον πῆγμα. Ut male de ſuppedaneo intellexerit Feuardentius *a*. At Tertullianus, quia conſideraret crucem ſub figura literæ T, non habuit rationem ejus, quod ſupra medium ligni tranſverſi ſtipes arrectarius paullum emineret. Itaque tria ſolum crucis agnoſcit: videlicet cornua duo ligni tranſverſi, & unum medii ſtipitis erecti. Verba ejus antea adduximus, ut liqueret, crucem Tertulliano nunquam dici de ſolo ſtipite. Nunc partem eorum apponam, ut magis pateat de palo eminente in medio ſtipite arrectario. Sic igitur ille adverſus Iudæos cap. x: *Nam & in antemna navis, quæ crucis pars eſt, hujus cornua vocantur: unicornis autem in medio ſtipitis palus.* Ut quidem Pamelius reſcripſit, qui illud *cornua* ſe de ſuo ſuppleviſſe agnoſcit. Retinet & Scaliger: ſed maluit: *Quæ crucis pars eſt hac, extremitates hujus cornua vocantur.* Sed Salmaſio placet hæc veterum codicum lectio: *Quæ crucis pars eſt, hoc extremitates ejus vocantur.* Extremitates iſtæ cornua dicuntur: unde crux tauro comparatur, ut ſuperius ſatis expoſuimus. Hujus vero eſt loci, quod ſubdit: *Unicornis autem medio ſtipite palus.* Ubi clare ſignat lignum illud in medio ſtipitis erecti referens cornu monocerotis. In editione B. Rhenani eſt, *media ſtipite palus*, pro *medio*, vel *in medio ſtipite*. Unde Pamelius fecit, *media ſtipitis palus.* Quod ἄλογον. Poſſis & cum doctiſſimo Bartholino *b* legere, *medius ſtipitis palus.* Proclivis fuerit error, ut *medio* ſit ex *medius*, quia 9, vel ſimile, ſæpe pro *us* ſoleat ſcribi. Idem Tertullianus lib. 11. adverſus Iudæos *ſedilis exceſſum* nuncupat. *Pars*, inquit, *crucis, & quidem major, eſt omnis robur, quod erecta ſtatione defigitur. Sed nobis tota crux imputatur, cum antenna ſcilicet ſua, & cum illo ſedilis exceſſu.* *Exceſſum* vocat, ut Iuſtinus τὸ ἐξέχον. Ut vero hic ſedile nuncupatur, ita cenſet maximus Salmaſius *c*, quia in ea ſubſiderent, *ſubſidem* dici à Mæcenate verſibus iſtis:

Hanc mihi vel acuta
Subſidem cruce ſuſtine.

Putabat Ioſephus Scaliger *d*, etiam ſedilis exceſſum notari à Iulio Firmico, cum libro de errore profanarum religionum ait: *Cornua nihil aliud, niſi venerandum crucis ſignum monſtrant. Hujus ſigni uno extenſo, ac directo cornu, mundus ſuſtentatur, terra conſtringitur.* Nec aſſentio Claudio Salmaſio, qui *e* cenſet, per unum illud cornu intelligi ſummam partem ſtipitis arrectarii. Nam tria ſolum cornua agnoſcit, præterito medio ſtipitis palo. Præter quem duo alia ponit cornua ligni tranſverſi, quod conſiderat, quaſi è duobus eſſet lignis compactum, quæ brachia hominis repræſentent. Sic enim ſubdit: *Et e duorum, quæ per latus vadunt, compagine, Oriens tangitur, Occidens ſublevatur, ut ſic totus Orbis, tripartita ſtabilitate firmatus confixi operis, immortalis radicis fundamenta retineat.* Atque hæc de medii ſtipitis palo, ſedilis exceſſu.

a In notis ad Irenæum.

b Lib. de Cruce pag. 128.

c Lib. de Cruce pag. 230.

d Animadverſionibus in Euſebium pag. 10.

e Libro de Cruce pag. 247.

23. §. *Vidimus de priori ratione ſuſtinendi corporis: quæ debetur ſedili. Altera eſt à ligno crucis impacto, in quo pedes cruciarii. In hoc pede uno prius inſiliiſſe videtur cruciarius: ac deinde ei, altero etiam pede impoſito, inſtitiſſe.*

Videntur hoc indicare variæ loquendi formæ. Ut, *excurrere in crucem*; quod legas apud Plautum Moſtell. 11. 1: *inſilire in crucem*, Mil. Glor. 11. 3: *adſcendere in crucem*, cui opponitur *deſcendere de cruce*: ut locuti etiam, qui prætereuntes crucem Chriſto inſultarunt. A ſecundo eſt Plauti Bacchidibus vox *Crucisalus* ficta, quaſi in crucem ſalientis.

24. §. *Quæritur igitur, an hoc ὑποπόδιον etiam fuerit in cruce Dominica. Nullus meminit eorum, qui ante Conſtantinum M. vixerunt. Sed meminere aliquot, qui multo poſtea fuere.*

Tor-

Fortaſſe etiam Nazianzenus, ſive potius Apollinaris, vel alius in Chriſto Patiente: cujus verba ſunt iſta:

— Ἥλωσαν χεῖρας,
Πόδας τε καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.

Quod fortaſſe reddere poſſis:

Fixerunt clavis manus,
Impacto ut affixere ligno ejus pedes.

Saltem intelligi nequit τὸ ἐν μέσῳ πηγνύμενον ξύλον: ſive palus è medio ſtipitis arrectarii exſtans, cui ut equuleo inſiderent: eoque vel non ſignatur aliquod ex lignis minoribus, vel fuerit hoc πῆγμα illud prope in imo ſtipite, cui inſiſterent. Ac multum hoc antiquitatem ejus ſententiæ fulciret, quia tam Apollinaris, quam Nazianzenus, vixere anno Chriſti trecenteſimo, & ſexageſimo. Fuit hæc ſententia Ioſephi Scaligeri. Sed enim non video, cur non potius aſſentiam Claudio Salmaſio, cui πηκτὸν ξύλον eſt ſtipes erectus, ſoloque defixus. Quomodo & Terminus, qui palus erat ligneus, *defixus in agris* dicitur Tibullo:

Nam veneror, ſeu ſtipes habet defixus in agris.

Sane ad ſtipitem hunc arrectarium affigi ſolent pedes, uti manus ad lignum tranſverſum.

Ad certiora igitur veniamus. Poſt Apollinarem, ac Nazianzenum annis ducentis claruit Gregorius Turonenſis. Obiit enim annis quatuor ante ſexcenteſimum; uti quatuor poſt eum Gregorius Magnus. Hunc in cruce ſuppedaneum, ac fortaſſe primum, ſtatuiſſe, evidens eſt ex lib. 1. de gloria Martyrum cap. VI: *Quæritur, cur plantæ affixæ ſint, quæ in cruce ſancta dependere viſa ſunt potius, quam ſtare. Sed in ſtipite erecto foramen factum, manifeſtum eſt. Pes quoque parvulæ tabulæ in hoc foramen inſertus eſt: ſuper hanc vero tabulam, tanquam ſtantis hominis, ſacræ adfixæ ſunt plantæ.*

Eam Turonenſis conjecturam plane ſecutus eſt Beda in Collectaneis: quando è quatuor diverſis lignis compactam fuiſſe crucem ait. Vixit ille ſeculo toto poſt Turonenſem. Videlicet anno ſeptingenteſimo, & deinceps. Ac pene annis quingentis poſt ſimiliter Innocentius III, qui anno claruit milleſimo ducenteſimo: & ſermone priori de martyre uno hunc in modum loquitur a: *Fuerunt autem in cruce Dominica ligna quatuor, ſtipes erectus, & lignum tranſverſum; truncus ſuppoſitus, & titulus ſuperpoſitus.* Quæ poſtea repetit, myſticeque enarrat. Iuſtus Lipſius nihil cauſſæ habuit, cur intelligeret de trunco in terra juxta crucem apponi ſolito, ut eſſet ἀντηρίδος ſive obliqui ſuſtentaculi loco. Nec enim is crucis pars erat. Et fulciendæ cruci non unus ſuffeciſſet truncus; ſed pluribus fuiſſet opus. Quo minus autem de ſedilis exceſſu poſſit intelligi, in cauſſa eſt, quod ex quo crux in uſu eſſe deſiit, de illo non amplius loquantur ſcriptores: minimeque omnium, qui vixere tanto poſt Gregorium Turonenſem. Omnes enim pedibus in Turonenſis ſententiam ierunt. Et quod *ſuppoſitum truncum* appellat, indicat, loqui de ſuppoſito toti corpori, non ventri, & natibus duntaxat: præſertim quia ſic inſiderent, ut magis ſtarent: at ſuppedaneo vere inſiſterent. Adhæc apponit Innocentius, *titulum ſuperpoſitum*, & *truncum ſuppoſitum*: ut, ſicut ille ſupra verticem, ita hic ſub pedibus fuerit.

a P. 171. edit. Colonienſis an. 1575.

25. §. *Etiam Gregorii Turonenſis ſententiam ſecuti ſunt pictores multi, qui poſt eum, ſed ante complura ſecula, vixerunt.*

De quo malo verba ponere Franciſci Feu-ardentii Notis in Irenæi librum II. cap. XLII: *Iſtud denique plurimum confirmant vetuſtiſſima crucifixi Domini noſtri in templis ſervata imagines, quas etiam eodem anno, quo hæc ſcribimus,* cIↄ Iↄ XCV, *multis in locis conſpeximus, cum dicto ſcabellulo, in quo pedes etiamnum diſtincti ſeorſimque duobus clavis affiguntur. Nimirum Virduni in majori eademque vetuſtiſſima æde unam: & monaſterio, quod à divo Paulo nomen habet, alteram. Treveris ejuſdem formæ vidimus in majori templo duas: in æde B. Virginis, tres: ſancti Simeonis, duas: S. Paulini, unam: & S. Mariæ, alteram. Confluentiæ in templis diverſis, tres. Coloniæ Agrippinæ etiam ejuſdem formæ imagines, id eſt, pedibus disjunctis, atque duobus clavis in ſubjecta tabella confixis, plurimas conſpeximus. In ſummo templo tres; ad S. Severinum, tres; ad S. Cunibertum, tres; ad S. Gereonem, unam; ad S. Urſulam, unam; ad S. Mariam de Capitolio, unam; in cœmeterio S. Georgii, unam; ad Indulgentias, unam; ad S. Mauritium, unam; ad Clariſſas, unam; in quodam Xenodochio, unam: audimuſque, in aliis ſacris locis tales multas ſervari: quibus ſuperior conjectura noſtra non mediocriter firmatur.*

26. §. *Præterea ſuppedanei formam conſpicere eſt in Roma ſubterranea. Sed & in veteribus nummis eam obſervarunt viri eruditi.*

Ac primus in his, Nobilis ac doctiſſimus præceptor meus, Franciſcus Nanſius, hoc nomine etiam laudatus Ioſepho Scaligero in Animadverſionibus Euſebianis.

27. §. *Multorum nihilominus opinio eſt, pictorum & ſimilium de ſuppedaneo eſſe commentum.*

Sane non agnoſcit Iuſtus Lipſius in libris de Cruce. Eſt & Theophili Rainaldi in Metamorphoſi latronis cap. III a: *Nulla hujus fulcri & ſuſtentaculi veſtigia apparent apud Ethnicos, cruciariorum ſupplicia deſcribentes.* Et quid opus ſuppedaneo, ſi poſſent *tolli* vel *levari* in crucem? Quomodo & veteres de hac re locutos videmus. a Pag. 64.

28 §. *Negant quoque, vel ſuppedaneo, vel mediano ligno, cui inſiderent, fuiſſe opus, quia nervoſæ adeo ſint hominis manus, ut nihil periculi ſit, ne mole corporis rumpantur: ſaltem pedibus conjunctis, & clavis ad ſtipitem arrectarium adfixis. Id fortaſſe aliquid ſit in corporibus tenuibus & emaciatis: vel etiam corpulentis, quando ante Solis occaſum corpora de cruce tollerentur: ut fiebat apud Iudæos: ſed apud alias gentes ratio erat diſpar, ubi non tollebant corpora de cruce, ſed cibum relinquebant alitibus, &, ſi humilior eſſet crux, etiam lupis, ac canibus. Cujuſmodi cadavera tempore diutino ita tabeſcebant, ut neque nervi ſufficerent corpori ſuſtinendo, imprimis mole vel pondere prægravato.*

Saltem non dubium, quin corpora paulatim putreſcant, ac cum tabe liquefacti corporis, tum pondere corporis penduli, foramina manuum dilatentur: eoque corpori, quod ſuppedaneo, vel alterutro ſit ſuffultum, minus à ruina in cruce periculum eſſe, quam ſi utrumque abſit. Nec putandum, ſi neutro eſſet opus, Iaponenſes eſſe uſos utroque; antiquos autem alterutro ſaltem: ut liquet ex Irenæo, & aliis, qui bene crucis formam norant: ut qui vixerint, quando adhuc crux obtineret. Nec audio, qui cenſent, nimis fore delicatum mortis genus, ſi ita inſiderent, vel inſiſterent ligno. Nec enim delicatum videtur illud, quod efficit, ut diutius in graviſſimo ſupplicio vivant. Niſi quis cum Mecœnate ſapiat, qui vitæ tantam putabat jucunditatem, ut eam prorogari optaret, ſi vel acutæ cruci inſideret, ut antea vidimus. Sed ſi quis quærat, utrum potius cenſeam in Chriſti cruce fuiſſe, ſedilis exceſſum, an ſuppedaneum: de priori dixero: idque ob Tertulliani, & aliorum auctoritatem, qui, ut dixi, vixere, cum crux obtineret. Suppedaneum vero, qui certo agnoverit in cruce Dominica, ante Turonenſem habemus neminem. Imo neutrius mentio eſt apud veterum ullos, qui de cruce inventa ab Helena, & forma ejus crucis, egerunt. Solum enim meminere ſti-

pitis

pitis recti, antemnæ, & tituli. Videre hoc eſt ex Cyrillo Hieroſolymitano, Ambroſio, Paullino, Rufino, ac tribus his æqualibus, Socrate Scholaſtico, Hermia Sozomeno, & Theodoreto.

29. §. *Nunc à partibus, & forma crucis, ad clavos venio.*

Quos Gregorius Turonenſis *Dominicos* vocat, quia Dominus iis cruci adfixus fuit. Vulgus pictorum, imo & ſcriptorum aliqui *a*, Dominum, uti & latrones duos, funibus alligatos cruci arbitrantur. At eos refellit ipſa *crucifigendi* vox: quæ vim amittit, ſi fuerint alligati, non clavis fixi: ut etiam apud Auguſtinum eſt Pſal. LXVIII. Et ſane veteres Theologi uno ore ajunt, eos clavis affixos. In his è Græcis ſunt Chryſoſtomus homil. de cruce, & latrone, & homil. XV in epiſtol. ad Rom. Nonnus in XIX cap. Joann. adhæc Baſilius Seleucienſis orat. XVII. E Latinis vero B. Auguſtinus lib. I. ad Simplicianum quæſt. II, & tractat. VII. in Ioannem; nec non S. Gregorius lib. XVIII. Moral. cap. XXV. & Alcimus Avitus Carm. III:

a Vigerius chorda. 7.

Etſi confixas clavis extendere palmas
Non potuit, liber mentem cum voce tetendit.

Et ſane ſic in crucianis obtinuiſſe, videre eſt ex Seneca de vita beata cap. XIX, & Plinio lib. XXVIII cap. IV; ut Appuleium mittam; atque è Græcis Ulpianum in Demoſt. orat. κατὰ Μειδίου, atque alios. Et ſi in latronibus aliter fuiſſet, non operoſum fuiſſet S. Helenæ diſtinguere crucem, in qua Chriſtus pependit, ab illis latronum, contra quam eſt apud Paullinum epiſt. XI, ad Severum, & Theodoretum lib. I. Hiſtor cap. XVIII. ut reticeam juniores: quales Nicephorus lib. VIII. cap. XXIX, Alexander Monachus orat. de inventione Crucis, & Georgius Hamartolus in Chronico. Nam indicium feciſſet Helenæ, quod in his deforent foramina clavorum. Nec tamen abnuam, olim etiam funibus adligatos cruci. Saltem in apocrypho opere Abdiæ Babylonii legas lib. III. Hiſtoriæ Apoſtolicæ: *Proconſul mandat quæſtionariis, ut ligatis manibus, & pedibus, non clavis adfixus ſuſpenderetur, quo diutino cruciatu deficeret.* Sed de exigua ejus ſcriptoris auctoritate nihil nunc dicam: præſertim, quando de ea in Hiſtoricorum Hiſtoria vidimus. Hoc igitur ſuffecerit nunc, quod propoſitum fuit proconſuli, abire à vulgati crucifigendi modo, ut vita, ac cruciatus foret diuturnior. Quod ſatis arguit, quam nihil illud repugnet conſuetudini clavis adfigendi. Interea in ſexto Lucani, (ubi de maga Theſſala, cruciatiorum reliquiis ad artes ſuas utente, ſermo eſt) de vinculorum adligatione verba ſunt aperta. Clarum quoque illud Artemidori Oneirocriticon lib. II. cap. LVIII: Σταυροῦσθαι ἀνδρὶ ἀγάμῳ, γάμον προαγορεύει, διὰ τὴν δέσιν, πλὴν οὐ πάνυ τι συμφέροντα. *Crucifigi* (ſe ſomnianti) *viro non habenti uxorem nuptias prædicit, ob ligaturam; attamen non adeo commodas.* Imo etiam concurriſſe videntur clavifixio, & vinculorum ligatio: & fortaſſe in ipſo Chriſto. Audiamus Hilarium lib. X de Trinitate: *Sed forte penduli in cruce corporis pœna, & colligantium funium violenta vincula, & adactorum clavorum cruda vulnera ſunt dolori. Et videamus, cujus corporis homo Chriſtus ſit, ut in ſuſpenſam, & nudatam, & transfoſſam carnem dolor invaſerit.* Nec videntur aliter capi oportere illa Tertulliani in Scorpiaco cap. XV: *Petrus ab altero cingitur, cum cruci adſtringitur.* Videlicet per cinctionem intelligit non ſolum clavifixionem, ſed etiam conjunctam ei vinculorum adſtrictionem. Quomodo & Theophylactus exponit illud Ioan. XXI. 18. *Extendes manus tuas, & alius cinget te.*

30. §. *Clavis plurimum affigebantur cruci jam erecta: quandoque tamen, maxime ſi ſublimior foret crux, jacentes ac ſupini imponebantur cruci exinde erigendæ.*

Prius defigi ſolere cruces, quam affigeretur cruciatus, oſtendit Ioſephus lib. VII. de exitio Iudææ: Ὁ δὲ Βάσσος προσέταξε καταπηγνύναι σταυρὸν, ὡς αὐτίκα κρεμῶν τὸν Ἐλεάζαρον. *Baſſus juſſit crucem defigi, tanquam protinus ſuſpenſurus Eleazarum.* Idem cognoſcimus ex illo Titi Quinctii epigrammate in Alcæum poëtam:

Ἄφλοιος, καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἠλίβατος.

Quod Salmaſius *a* vertebat:

a Epiſt. de Cruce. pag. 449.

Fronde libroque carens ſuper iſto monte, Viator,
Ut crux Alcæo figitur alta, vides.

Proque hoc modo ſunt formæ illæ loquendi, *adſcendere in crucem, inſilire in crucem, in crucem levari.* Nempe vel in ſuppedaneum cruciatius inſiliebat, vel, id ſi nullum foret, in medium palum, ſive ſedilis exceſſum, à carnifice levabatur: haut aliter ac aliquem à ſtratore in equum ſublevari videmus. Scalarum enim in crucifixione uſus aberat: qui ſi fuiſſet, veterum aliquis meminiſſet. Atque hæc de priori, longeque vulgatiori ratione crucifigendi.

De poſteriori cognoſcere eſt ex Actis S. Bionii. Inque Chriſto idem obtinuiſſe, ſententia eſt Laurentii Iuſtiniani ſermone de Paſſione, Palæoti cap. VI. de ſacra ſindone, & Franciſci Lucæ Brugenſis in Matth. cap. XXVII. 35. Diſſentiente interim Malonio ad Palæotum de ſacra ſindone cap. VI. num. VIII. Mihi quoque non dubium, quin in Chriſto obtinuerit conſuetudo receptior: qua prius nuda crux infigebatur humo: ac deinde in eam tollebant illum, qui foret crucifigendus.

31. §. *Præterea quæritur, quas corporis partes clavi transfixerint. Illud quidem convenit, manus pedeſque trajectos: ſed remanet in controverſia, de manibus quidem, qua parte perforatæ; de pedibus vero, utrum altero alteri impoſito, pes uterque uno tranſmiſſus ſit clavo; an uterque ſeorſum fuerit trajectus. De priori ambigunt, num hir ſive vola, hoc eſt medium manus fuerit trajectum, an vero vel carpus, qui inter brachium & manum, vel proximum carpo metacarpium. Prius multi contendunt. Ac pro ſe adferunt verba hæc Zachariæ* XIII. 6. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? *Ut vulgata habet tralatio: ſive, ut in aliis:* Quid ſunt plagæ iſtæ inter manus tuas? *Ut ad verbum ſonant Hebræa. Eo alii laxius* manum *accipiunt, ut carpum comprehendat. Ac cenſent, ſic potius capi Scripturas oportere, quia carpus firmior ſit vola ad corporis pondus ſuſtinendum.*

Poſteriori modo Antwerpiæ pinxerat Petrus Paullus Rubenius, vir & doctrina, & pingendi arte clarus. Hæc quia pictura in templo, & loco illuſtri erat collocanda, ob novitatem picturæ, turbavit animos quorundam; qui ilicito litem ei movere: in his Ioannes Cramuel Lobkowitius, Abbas Diſenbergenſis, & Melroſenſis: ut ipſe ſcribit ad Bartholdum Nihuſium. Ut & inde videas, eum ligno tum mediano, tum ſuppedaneo, plane adverſari.

32. §. *Alterum erat, utrum Chriſtus cruribus divaricatis, ac pedibus disjunctis pependerit, eoque pedes ſinguli ſeorſum fuerint clavis transfixi; an uno clavo pes uterque, quia pes unus alteri eſſet impoſitus. Si prius, quatuor fuerint clavi: ſi poſterius, terni.*

De iſto ſic Baronius in Annal. ad an. XXXIV, num. CXIV: *De Chriſto Domino antiquiores imagines quatuor ipſum affixum clavis repræſentant: nempe ſeorſum ſingulis pedibus ſingulis affixis clavis. Sed aliam ſententiam de tribus clavis recentior probavit uſus.* Pro poſteriori modo

Digitized by Google

modo eſt, ſive Nazianzenus, ſive Apollinaris, in Chriſto Patiente, & toto ſeculo junior eo Nonnus. Imo & alii multi: inque his Theologi illi, qui Revelationes Brigittæ, vel ſcripſerunt, vel limarunt. Sed aliter auctor libri de Paſſione Cypriano tributi: *Clavis ſacros pedes terebrantibus.* Et plures advocarem ad partes, niſi liqueret, eum morem fuiſſe Romanum. Nec aliter capiendum eſt hoc Plauti Moſtellaria act. II. ſc. I:

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit:

Sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia.

Multum hoc lucis capit, ſi inſtitere ſuppedaneo, ut etiam apud Japonenſes fit. Apud quos ea pœnæ ratio multum convenit cum Romana. Quippe manus licet, pedeſque non affigantur clavis; ſed ſolum alligentur; tamen crux eorum & ὑποπόδιον habet, cui inſiſtant, & lignum inter femina, cui inſideant. Ut videre eſt ex Franciſcanorum hiſtoria, quos Japonenſes cruci affixerunt. Nec aliter dixerint Trevirenſes, qui dextri pedis clavum ſe habere jam à multis ſeculis prodiderunt: quod ipſum ex antiquis memoriis ſe referre ait Juſtus Lipſius in Notis ad librum II de Cruce cap. IX. Nec quicquam apertius his verbis Gregorii Turonenſis lib. I de gloria Martyrum cap. VI. *Clavorum*, inquit, *Dominicorum gratia, quod quatuor fuerint, hæc eſt ratio. duo ſunt affixi in palmis, & duo in plantis.* De plantarum clavis ait objici poſſe, eas in ſacra cruce dependiſſe, ut his nihil fuerit opus. Reſpondet, *In ſtipite erecto foramen factum manifeſtum eſt. Pes quoque parvula tabula in hoc foramen inſertus eſt. Super hanc vero tabulam, tanquam ſtantis hominis, affixæ ſunt plantæ.* Exceſſit Gregorius Turonenſis quadriennio ante annum ſexcenteſimum, octennio ante Gregorium Magnum. At quatuor quoque agnoſcit Ruffinus, qui annis ducentis anteceſſit: de quo mox videbimus.

33. §. *Atque hæc de cruce, & clavis, ratione temporis, quo Chriſti, & Apoſtoli fuere. Subjungam, quæ pertinent ad tempora trecentis quaſi annis poſtea ſubſecuta: quando crucem eam reperiſſe creditur Helena, mater Cæſaris Conſtantini.*

a Lib. de Cruce pag. 371. & ſeqq.

Mirantur alii, imprimis maximus Salmaſius a, Euſebium multa quidem referre de pio Helenæ ſtudio in viſitandis locis, quæ Chriſtus calcaſſet, deque Eccleſiis extruendis: ſed illud præterire de tribus, dum Calvariæ mons repurgatur, crucibus inventis, uno Domini, ac duabus latronum: item de cruce Domini exinde agnita, quod ægrota mulier latronum crucibus admota, non recuperarit valetudinem, ſed tactu ejus, de qua pependerat Chriſtus: adhæc de clavis crucis Chriſti, quos Helena dederit filio Conſtantino, partim galeæ ejus, partim equi freno infigendos, ut hoc pacto timor foret adverſus hoſtes. Sane tanti hæc viſa fuere Theodoreto, ut etiam eo retulerit prophetiam Zachariæ XIV. 20: Καὶ ἔσται τὸ ἐπὶ τῷ χαλινῷ τοῦ ἵππου ἅγιον τῷ κυρίῳ παντοκράτορι. *Atque erit hoc in freno equi ſanctum domino omnipotenti.* Quod majoris foret auctoritatis, niſi pro *freno equi* Hebraice foret *tintinnabulis*: illis nempe, quæ collis equorum appendebantur, ac Græcis dicebantur κώδωνες. Ut præteream, quod quæ ſequantur apud Zachariam, pertineant non ad Hieroſolymam illam, qualis erat ſub imperatoribus Chriſtianis, ſed antequam à Tito eſt deſtructa. Quis vero illa de inventa cruce, ac clavis, melius ſcire potuit Euſebio, qui tum temporis vivit, & tam ſedulo & accurate ſingula de Helena enarrat? An dicendum, ea omiſiſſe, quia non crederet rumori vulgi? ſed eum poſtea adſenſu Epiſcopi Hieroſolymitani, & aliorum auctoritate, vires ac pondus accepiſſe? atque inde eſſe, quod viri pii ea pro certiſſimis habuerint? Meminere enim ætate proximi, Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Paullinus, Rufinus, & qui ſeculo poſt inventam crucem claruere, tres æquales ſcriptores, Socrates Scholaſticus, Hermias Sozomenus, & Theodoretus.

Magis etiam miratur idem vir ſummus, quomodo clavi crucis Chriſti potuerint dignoſci ab illis, qui fixi fuerint in cruce utraque latronum. Neque enim cruci inhærere potuerunt, quia ut tollerentur crucifixi, neceſſe fuit extrahi, inque terram conjici. Num dicemus, clavos quoſque, iis locis unde prius fuerant exemti, iterum eſſe inſertos?

Simeonis Metaphraſtæ, quem Baronius in Annalibus ſequitur, opinio eſt, cum Chriſtus eſſet ſepeliendus, B. Virginem hoſce clavos è corpore filii exemiſſe, & in ſinu ſuo collegiſſe. Sed enim hoc ſi foret, quanto veriſimilius eſſet, clavos à piis adverſatos, quam annis prope trecentis poſtea ſub terra eſſe repertos ab Helena, magni Conſtantini matre! Adhæc Marcus Velſerus pluribus adſtruit lib. I. de Cruce cap. XXXIV, moris fuiſſe in Judæa, ut quibus inſtrumentis aliquis in cruce neci eſſet datus, eadem cum illo terra obruerentur. De quo ex Rabbinis etiam inferius dicam.

34. §. *Quid inventa cruce clavis factum ſit, exponit Rufinus Hiſtor. Eccleſ. lib. I. cap. VIII:* Clavos quoque, quibus corpus Dominicum fuerat affixum, portat (*Helena*) ad filium. Ex quibus ille frenos compoſuit, quibus uteretur ad bellum. Et ex aliis galeam nihilominus belli uſibus aptam fertur armaſſe.

Ubi, ut dixi, quatuor videmus clavos agnoſci: cum alios dicat freno, alios galeæ inſerviiſſe. Ac ſimiliter Theodoretus hiſtor. Eccl. lib. I. cap. XVIII. De duobus aſſentit Gregorius Turonenſis loco ante memorato: de aliis duobus paullo aliter. Sic enim ſcribit: *Quæritur etiam, quid his clavis fuerit factum. Duo ſunt, quos ſupra diximus aptatos in freno; tertius projectus in fretum: quartum adſerunt eſſe defixum in capite ſtatuæ Conſtantini.* At cur freno inſerti? Cauſſam addit, *Quo facilius, ſi adverſæ gentes reſtitiſſent principi, hac virtute fugarentur.* Nec dubitat dicere, Zachariam de hoc vaticinatum, verbis iſtis: *Erit, quod in equum ponitur, ſanctum Domini.* Clavorum iſtorum magnam eſſe virtutem, comprobat poſtea eo, *quod Juſtinus imperator, à mago quodam illuſus, propter pecuniam, expertus eſt, ac ſuis omnibus patefecit.* De tertio clavo, in fretum ab Helena projecto, ſic rem paullo plenius narrat: *Adriaticum mare magnis fluctibus movebatur, in quo tam frequentia erant naufragia, ac demerſio hominum, ut vorago navigantium diceretur. Tunc provida regina, condolens excidia miſerorum, unum ex quatuor clavis deponi jubet in pelagus, confiſa de Domini miſericordia, quod ſævas fluctuum commotiones facile poſſet opprimere. Quo facto redditur mare quietum, tranquillaque deinceps navigantibus flabra præſtantur. Unde uſque hodie ſanctificatum mare venerantur, cum ingreſſi fuerint, jejuniis; orationibuſque & pſalterio vacant.* De quarto clavo ſic ſcribit: *Adſerunt, eſſe defixum in capite ſtatuæ Conſtantini: quæ civitate, ut aiunt, tota, excelſior eſſe ſuſpicitur: ſcilicet ut tota, cui eminet, ſalutis quodammodo galea coronata eſt.* De horumce clavorum uſu vide ſis Ambroſium in funere Theodoſii, Caſſiodorum in Tripartita lib. II. cap. XVIII. Paullum Diaconum, Eutropii continuatorem lib. XI. Zonaram Annal. part. III; Nicephorum lib. VIII. cap. XIX. Hos laudo fide Mallonii, notis in Alphonſ. de ſtig. Chr. p. 363.

35. §. *Supereſt videamus, an clavi iſti, non quatuor dico ſi tertius ſubmerſus, ſed ſummum tres ſupereſſe exiſtimentur.*

Sane unus eorum ab Helena dicitur tranſmiſſus Romam in Eccleſiam S. Crucis in Hieruſalem. Hodieque illic adſervari, ait Franciſcus Maurolycus in Topographia ſanctarum reliquiarum. Nec aliter Chriſtianus Adricomius

in deſcriptione Hieroſolymorum num. CCXLII. Præterea Mediolani clavus ſumma in veneratione eſt. De clavo autem pedis dextri, Treveris adſervato, jam antea vidimus. Sed de primo horum Romam miſſo, nihil tale veteres, qui aiunt, fræno vel galeæ inſertum eſſe. Cum vero multo plures tribus clavi hodie oſtendantur: quæritur, an non hoc clamet impoſturam. Contentus ero adferre, quid ad hoc reſpondeat Baronius an. CCCXXVI, num. LIV: *Accidit fortaſſe alicubi: ut clavus aliquis inter ſacras Reliquias adſervatus, quo myſtica membra Chriſti, nempe Martyr quiſpiam, confixus eſt, idem unus ex ipſis Chriſti clavis fuerit exiſtimatus.* Quaſi dicat, ut error ſit, abeſſe tamen animum fallendi: & ſic quoque poſſe quodammodo Chriſti crucifixi clavum nuncupari: quia Chriſtus in membris ſuis ſæpe ſit crucifixus. Nempe ea loquendi forma, qua Chriſtus ipſe Saullo dicebat, a *Cur me perſequeris?*

a Act. 9. 3.

36 §. *Quia de forma crucis, & clavis, abunde videor pro inſtituto dixiſſe, venio ad illud, quam ad mundi plagam vultum Chriſtus direxerit dum in cruce penderet, deque ritibus, qui inde defluxerunt. Vetus eſt traditio, Chriſtum, cum crucifigeretur, occidentem ſpectaſſe.*

Meminit ejus rei B. Hieronymus in Marc. cap. XV. Et paullo hoc junior Sedulius lib. IV. al. V:

Occiduo ſacra lambuntur ſidere planta:
Arcton dextra tenet, medium læva erigit axem.

Item Beda in Luc cap. XCIII, S. Germanus in Theoria rerum Eccleſiaſticarum, Jo. Damaſcenus lib. IV. Orthod. Fid. cap. XIII. qui tres paullo poſt annum ſeptingenteſimum vixere.

37 § *Quia autem Chriſtus expanſis manibus in cruce Occidentem ſpectabat: eo in baptiſmo quoque, in quo, ut Apoſtolus teſtatur, crucifigimur Chriſto, Chriſtuſque in verbis crucifigitur, baptizandus ſic ſtatuebatur, ut expanſis in formam crucis manibus, itque dæmonem exſufflans, ſpectaret Occidentem.*

Quem ritum cognoſcere eſt ex Dionyſio Areopagita lib. de cæleſti Hierarchia cap. II.

38. §. *Etiam hinc ritus alter, ut precantes reſpicerent orientem.*

Uti memorant Clemens Rom lib. II. Conſtitut. Apoſtolicarum cap. LVII, Juſtinus lib. quæſt. ad orthodoxos, quæſt. CXVIII. Clemens Alex. lib. IV Stromat. Tertullianus adverſus Valent. Origen. homil. III in Num. Baſilius lib. de Spiritu S. Damaſcenus lib. IV. de fide orthodoxa cap. XIII. Nempe ſervus Stratonis ejus, qui Tyriorum poſtea rex factus, ex domini conſilio orientem ſolem in occidente quærebat, ac reperit: ut Juſtinus in Trogi epitome narrat lib. XVIII. At Chriſtiani è contrario Chriſtum, juſtitiæ ſolem, occidentem, hoc eſt, morientem pro ſe, in oriente quærunt, eumque precantes animi illuc oculis ſpectant.

39 §. *Cæterum hujus ritus non ea ſolum cauſa adfertur, quod Chriſtus in cruce ſpectarit occidentem, ſed etiam quod in ſepulcro ſic poſitus fuerit, ut caput occidentem verſus fuerit conditum.*

Ut Adricomio ex inſpectione ſacri ſepulcri obſervatum in deſcript. Hieroſol. num. CCCXXXV.

40 §. *Quod item faciem occidentem verſus converterit cælum adſcendens.*

Hoc idem adſtruit ex veſtigiis pedum Chriſti marmori impreſſis, qui in monte Oliveti ſpectantur: ut idem Adrichomius refert.

41. §. *Quod præterea occidentem verſus converſurus faciem creditur in adventu ſecundo.*

Quod colligunt ex illo, quia Act. I dicatur, *Quemadmodum vidiſtis eum adſcendentem, ita veniet.* Hujuſmodi vero aliquid habere incerti, fatendum: interim vero non ſunt diſſimilia, quæ ab iis curioſe adeo adferuntur.

42. §. *Imo & eo Orientem ſpectandum in precibus dixere, ut cogitemus, quomodo Adam in Oriente ſit ejectus è paradiſo, ac cum eo pariter nos felicitate iſtac exciderimus, quam per Adamum ſecundum luculentius recipimus.*

Sed uti hæc ratio locum habeat in nobis cis paradiſum habitantibus, ita contrarium exigeretur in illis qui trans paradiſum incolunt Orientem.

43. §. *Majoris vero momenti ea eſt conſideratio, cur Chriſtus potius cruci ſit adfixus, quam alio ſupplicii genere adfectus.*

Superius quidem oſtendimus, cur Chriſtum crucifigi maluerint judices. At nunc diſpicitur, cur Deus hoc potius ſupplicii genus elegerit, quam ut vel decollaretur, ſicut deceſſor ejus Ioannes Baptiſta: vel diſſecaretur ſerra, ſicut Ieſaias propheta; ut aliorum ſupplicia in aliis prætercam.

44. § *Ratio vero adfertur à veteribus non inelegans, quod conveniret, ut ſicut primus homo in ligno nobis peperit mortem: ita filius Dei nobis vitam acquireret in ligno.*

Natura humana vulnus accepit in ligno, Adamo primo comedente de arbore ſcientiæ boni & mali. Eidem naturæ medicina eſt ab ligno, Adamo ſecundo pro nobis patiente in cruce. Unde in hymno Eccleſiaſtico:

Hoc opus noſtra ſalutis ordo depopoſcerat,
Multiformis proditoris ars ut artem falleret,
Et medelam ferret inde, hoſtis unde laſerat.

45. §. *Præterea eo Deus ſpectarit, quod hoc mortis genus eſſet maxime acerbum, eoque magis oſtenderit Dei odium erga peccatum, amorem vero erga hominem.*

Quam illuſtre enim eſt indicium odii erga peccatum quod noluerit illud expiari, niſi ſupplicio tam duro, diroque. Quantum etiam documentum amoris & miſericordiæ erga nos, quod voluerit ipſum Filium unigenitum ejuſmodi ſupplicium pro nobis ſuſtinere?

46. §. *Adde quod non modo valde eſſet acerbum, ſed etiam ignominioſum, & infame ſupplicii genus. Humillimus igitur humillimo, ſive abjectiſſimorum hominum affici voluit ſupplicii genere.*

a Lib. de Peregrini morte.

Itaque gentiles ridere hoc ſolent in Chriſtianis, quod fiduciam collocarent in crucifixo: quem & Epicureus ille Lucianus contemtim a appellat τὸν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀνασκολοπισθέντα b. Sed Chriſtianos non puduit crucifixi. Imo B. Paulus I ad Cor. II. 2 negat, ſe quicquam ſcire, præter Ieſum Chriſtum, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον c. Notum illud, quod Ignatio tribuitur: Ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται d. Nec ſivit Conſtantinus Cæſar, ut illud ſupplicium ulterius inſerviret tollendis facinoroſis. Quare illud

b Illum in Palæſtina crucifixum.
c Et hunc crucifixum.
d Amor meus crucifixus.

ſuſtu-

ſuſtulit. Unde B. Auguſtinus tractatu III in Joannem: *Modo in pœnis reorum non eſt apud Romanos; ubi, cum Domini honorata eſt, putatum eſt, quod & reus honoraretur, ſi crucifigeretur.* Nimirum movit Cæſarem, quod hoc ſupplicio ſalvatum eſſet genus humanum, videlicet, quoad ſufficientiam meriti, non efficaciam applicationis. Omnes nimirum reducit à captivitatis neceſſitate: reducit ſolos fideles à captivitate. Pro omnibus mortuus, ſi PRO notet finem conditionalem; non mortuus pro omnibus, ſi PRO notet finem abſolutum, ſive effectum. Quomodo veterum Patrum ſententiam in poſtremo Hiſtoriæ Pelagianæ libro ſuſius expoſuimus.

47. §. *Etiam rationem hanc myſticam ejuſmodi mortis adducit Athanaſius De Incarnatione Verbi Dei*, Ut in morte ſine mutilatione integrum corpus ſervaret, & cauſſa ſubduceretur iis, qui Eccleſiam in partes cupiunt diſſcindere.

Quantopere ſane unitas Eccleſiæ cordi fuerit Jeſu Chriſto, arguit precatio ejus Joan. XVII. 11. 20: ubi & hanc cauſſam, cur pro unitate ea oret, bis adducit; *Ut credat Mundus, quia me miſiſti.*

48 §. *Quæritur, an in veteri Teſtamento evidentem habeamus prædictionem hujus crucifixionis. Non arbitror. Cenſuit id tamen Juſtinus Martyr, dialogo cum Tryphone.*

Ubi agit de illo ex Pſal. XCVI. 10: *Dominus regnavit à ligno.* Ac ſimiliter legit Tertullianus adverſus Judæos cap. X, & lib. III adverſus Marcionem cap. XIX, & XXI. Item Arnobius, Lactantius, Auguſtinus, Caſſiodorus, Fortunatus, in cujus hymno tempore paſſionis cani ſolet:

Impleta ſunt, quæ cecinit
David fideli carmine,
Dicens in nationibus,
Regnavit à ligno Deus.

Ac legas etiam in Pſalterio Romano. Ab Hebræo tamen codice abſunt, ac vulgata Latina. Sed Lindanus vult, Judæos ſuſtuliſſe ex codice Hebræo: Genebrardus, ſciolos quoſdam mutilaſſe codices Latinos. Verum ut, propter Juſtini autoritatem, credimus, in nonnullis codd. fuiſſe dno hæc verba, ἀπὸ ξύλου: ita abfuere ab iis, quibus uſi Hieronymus, Theodoretus, Euthymius. Præterea deſunt in codice Chaldæo. Nec ea Latino interpreti addi voluere Romani correctores, ac Sixtus V. & Clemens VIII Pontifices. Planeque iis adſentio, qui arbitrantur, è gloſſemate hominis pii irrepſiſſe in quorundam exemplarium contextum. A qua opinione alienus neutiquam eſt Faber Stapulenſis.

49. §. *Fuêre interim in V. T. typi, quibus hoc mortis genus ſignificaretur. Ut exaltatio ſerpentis in deſerto: de qua Numer.* XXI. 8. *Unde Chriſtus ipſe Joan.* III 14. 15: Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis.

Nec ignoro, complures doctiſſimos viros exaltationem hanc intelligere de prædicatione Euangelii. Sed capi oportere de exaltatione in ligno, ſive crucifixione, indicant hæc Chriſti verba Joan. XII. 32: *Cum exaltatus fuero e terra, omnes traham ad me.* Quibus ſubjungit Euangeliſta: *Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte eſſet moriturus.* Miretur fortaſſe aliquis, Deum hoc potiſſimum ſymbolum elegiſſe apud populum uſque adeo propenſum ad idololatriam: ut in hoc ipſo ſerpente eventus comprobavit. Nam neceſſe habuit Ezechias rex eum confringere, poſtquam eo populus ad cultum idololatricum abuteretur: ut eſt II ſive IV Reg. XVIII. 4. Sed enim voluit Deus, quemadmodum læſi erant à ſerpentibus, ſic liberarentur ſerpentis conſpectu. Sicut autem ſerpens æneus figuram quidem habuit ſerpentium, à quibus erant læſi; ſed non habuit venenum: ſic Chriſtus habuit figuram primi Adami; ſed non habuit peccatum. Præcipue vero ſimilitudo in eo conſiſtit: quod ſicut, qui corporis oculis adſpicerent ſerpentem in perticam levatum, liberabantur à morte temporali: ſic qui oculis fidei intuentur Chriſtum elevatum in lignum crucis, hi liberantur à morte æterna.

CAP. VIII.

De iis, quæ Chriſto fecere alii, dum in cruce pendens vixit.

1. §. *AB iis, quæ ad crucifixionis tempus, & formam crucis, pertinent, venio ad illa, quæ contigere, donec de cruce deponeretur. Horum alia mortem antecedunt, alia conſequuntur.*
Quæ præcedunt mortem, triplicia ſunt. Alia alii fecere Chriſto: alia dicta ſunt à Chriſto. Alia à Deo facta ſunt ad glorificandum Chriſtum.
Quæ Chriſto fecere, partim ab inimico plane animo ſunt profecta: partim aliquid habent humanitatis.
Ad prim pertinet quadruplex ignominia. Primum, quod à latere ejus duo ſunt latrones crucifixi. Deinde quod titulus ſit adſcriptus cruci, quaſi foret læſæ majeſtatis reus. Adhuc quod eo in cruce nudo, & inſpectante, veſtes ſint diviſæ. Tandem, quod Judæi ac gentiles irriſerint & ſubſannarint crucifixum.

Tria priora eodem ordine commemorat Euangeliſta Ioannes. Et videtur is maxime conſentaneus naturæ. Quare huic potius, quam illi aliorum Euangeliſtarum inſiſtam: eo magis, quia poſtremus ſcripſerit Ioannes.

2. §. *De primo ignominiæ genere ſic Euangeliſta:* Crucifixi ſunt cum eo duo latrones. *Quomodo, ut Marcus* a *ait, impletum, quod ait* a Marc.
Ieſaias cap. LIII. 12: Cum iniquis reputatus eſt. 15. 28.

Imo in medio eorum eſt crucifixus: quaſi aliis duobus magis facinoroſus. Atque hac ipſa de cauſſa vulgo exiſtimant, ſublimius aliis pependiſſe. Ac ſic pinxere Albertus Durerus, pluresque alii non parvi nominis. Sed de iis, quæ de ſuo hiſtoriæ ſacræ addiderunt, magnam partem verum eſt illud Lucilianum,

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falſa.

3. §. *De altero narrat Scriptura, Pilatum in tabella capiti affixa ſcribi juſſiſſe cauſſam hanc ſupplicii quod regnum affectaſſet apud Iudæos.*

Ioannes XIX. 19: Ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. *Scripſit & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem.* Condemnationis titulum intellige. Præter quem & alii erant multi. In his, ſepulchri. Unde Iuvenalis:

—— *titulo res digna ſepulchri.*

Ubi lapidis inſcriptio intelligenda.

4. §. *Titulus vero erat, ut integre eum refert Ioannes, qui poſtremus Euangeliſtarum ſcripſit;* Jeſus Nazarenus rex Judæorum.

Fuſe diſſerit Cajetanus, cur hoc crimen potiſſimum adſcripſerit Pilatus, cum plura fuerint, quorum accuſaretur. Vide eum Jentaculi primi quæſtione quarta. Sane hoc pacto egregie ſe ultus eſt de Judæis. Negabant illi, poſſe eſſe Cæſaris amicum, niſi eum, qui regem ſe diceret, pœna crucis afficeret, quæ ſeditioſos maneret. Paruit ille: atque ita ſatis oſtendit, Cæſaris ſe gratiam cupere. Sed dum ſcribi jubet, *Ieſus Nazarenus Rex Judæorum*; non, (ut maluiſſent proceres Judæorum) qui ſe regem diceret Judæorum: exprobravit iis ſtultitiam, quod regem exſpectarent, & quando haberent, voluiſſent eum cruci affigi.

5. §. *Tribus linguis adſcriptus fuit titulus: Hebræa, quia hac uterentur, ubi ſumtum ſupplicium: Græca, quia hac maxime familiaris eſſet Orienti, ex quo Alexander Magnus eum ſubegiſſet, & Seleucidæ, ſive Syromacedones, imperium illic tenuiſſent, ut Ptolomæi in Ægypto. Latina autem, quia Judæa & Syria reliqua in Romanorum foret poteſtate, ex quo Tigranem vicerat Pompejus.*

Eo igitur tribus hiſce linguis ſcriptus fuit titulus, quia nemo Hieroſolymis foret, quin aliquam è tribus hiſce linguis noſſet. Ut nihil ſit opus eo recurri, quod in tribus linguis cernamus non contemnendum Trinitatis myſterium. Quod placuit, inter alios, Jacobo Ledeſimæ, libro de divinis Scripturis quavis lingua non legendis, cap. III *a*. a Pag. 19. edit. Colon. 1597.

6. §. *Ac Lucas quidem hoc ordine linguas recenſet, Græca, Latina, Hebræa: Joannes illo, Hebræa, Græca, Latina.*

Arripiunt hunc Joannis ordinem Baronius, Gretzerus, alii, ac Latinam linguam extremo aiunt loco collocari, quia locus extimus foret honoratiſſimus. In quo immane quantum eos ratio fugit. Baronius tamen hoc evincere conatur ex eo, quod in theatris, & amphitheatris, ima cavea Senatorum foret. Quaſi hoc alia de cauſſa fuerit, quam quia ſic proximi ſpectaculo forent, ac facilius cuncta cernerent. Idem Baronius pro ſe adſert, quod in pompa triumphali præmitterentur aurum, & alia hujuſmodi: poſtea vero dux ſubactus, & inde imperator conſequeretur. At hoc factum, ut ſic voluptas creſceret ſpectaculo. Quod non fuiſſet, ſi initio præiſſent victi duces, & imperator. Imo ne in eo quidem ſatis rem explicat, cum Imperatorem ait poſtremum fuiſſe. Nec enim in fine is, ſed medio pompæ erat. Quippe ſequebantur Imperatorem amici, ac ſenatores, poſteaque legiones. Nihilo ſolidius eſt, quando poſtremum ait fuiſſe locum conſularem. Cujus cauſſam vide apud Plutarchum in Problematis. Nihil profecto certius, quam Romanis, duo ſi forent, honoratiorem fuiſſe locum priorem; ſi tres, medium. Quare longe aliter ſtatuendum de ordine linguarum, quam Baronius putavit.

7. §. *Nempe Joannes retinet ordinem eum, quo linguæ iſtæ in Judæa fuere uſurpatæ. Nam Judæorum ſermo vernaculus erat Hebræus; à Græcis victi, Græcam; à Romanis ſubacti, Romanam didicere.*

Proque eo ordine etiam ſe habet harum trium linguarum antiquitas. Latina enim profluxit è Græca, Arcadum imprimis, qui Dorice locuti. Græca autem promanavit à Phœnicia, ſive Syra, quæ dialecto ſolum ab Hebræa differebat.

8. § *At Lucas attendit ordinem Pilati, vel miniſtrorum: qui primum locum genti dedere, quæ prius viciſſet Judæos; ſecundum autem, quæ ſecundo ſubegiſſet; poſtremum vero genti iis ſubactæ.*

Et profecto quid æquius, quam ut poſtremum ſortiretur locum gens, quæ prius paruiſſet Græcis, nunc vero ſubjecta eſſet Romanis. Quod vero Græcam præmiſere Romanæ, licet & Græci Romanis parerent, id inde eſt, quod Judæorum haberetur ratio, qui prius ab Alexandro M., poſtea à Pompeio M. eſſent victi. Accedit, quod Græca lingua multo latius pateret, quam Romana, ac iſtis terris Græce prope omnes ſcirent. Latine non item.

Cui hæ cauſſæ non placent, dicat, eo diverſo ordine uſos Euangeliſtas, quia de ordine non laborarent, ſed ſufficeret iis, dicere de tribus linguis, quæ tum in uſu eſſent: ac, neglectu ordinis, oſtendiſſent, neque nos de ordine curioſos eſſe oportere.

9 § *Tertium ignominiæ genus eſt, quod, Chriſto prorſum nudo in cruce relicto, eodem vivente, ac vidente, diviſere ejus veſtes in partes quaternas: ac ſortem ſuper eas miſerunt, ut hac arbitra quiſque ſuam haberet portionem. Sic, teſte Euangeliſta Joanne a, impletum eſt utrumque eorum, quæ legimus Pſal.* XXI b. 19: Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. a Cap. 19. verſ. 24. b. Al. 22.

Habes etiam in quibuſdam codd. Matth. XXVII. 35. Sed in vetuſtiſſimis Græcis non reperit Beza. Nec habet Syriaca Immanuelis Tremellii. Habet tamen illa Guidonis Fabricii. Habet & Arabs. Non legit Origenes. Editio Sixti Papæ V non habet. Addidit in ea, quam recognovit Clemens VIII. Plane eo inclino, ut ex Joanne ſit adjectum. Sixtinus tamen Amama c putabat, rectius addidiſſe Clementem Matthæo, quam Sixtum omiſiſſe. c Antibarbari Biblici lib. 1. cap. 10. ſect. 1.

10. §. *In quatuor autem partes diſtribuerunt, quia veſtes Judæorum habuere partes quatuor.*

Unde Deuter. XXII. jubetur, ut fimbrias aſſuant quaternis palliorum angulis. Et credibile eſt, quaternos fuiſſe milites, quorum opera crucifixus ſit Chriſtus: ut ſic onicuique ſua foret portio.

11. §. *Sed præter veſtes eas, ſic diſſectas, fuit tunica ἄῤῥαφος d, h. e. textæ è ſuperiori parte uſque ad ima, ac nuſpiam conſuta. De qua dixere milites:* Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cujus ſit. d Inconſutilis.

Quæſtio eſt, qualis fuerit tunica Chriſti, quæ ἄῤῥαφος e dicitur in Scripturis. Variæ de eo ſententiæ ſunt. e Inconſutilis. Mihi optime videtur hanc rem explicaſſe Salmaſius Notis in Vopiſcum f: ubi docet, tunicarum, id eſt, χιτώνων, f Pag. alias fuiſſe σχιστὰς ſive ῥαπτὰς, vel συμφορητὰς, h. e. 402. ſciſſiles ſive ſutiles, ſive fibulatas: alias ἀῤῥάφους, ſive inconſutiles priores utrimque in humeris fibula conſtringebantur: poſteriores vero una ex parte fibulis jungebantur; ex altera vero parte erant non concluſæ. Sic noſtræ, ut vocant, camiſiæ, utrimque ſunt ῥαπτοὶ, conſutæ, ſive concluſæ, ac tectæ: ſed pallia ab una parte ſunt σχιστὰ ſive ῥαπτὰ, parteſque fibula conjunguntur. Ἄῤῥαφον igitur, quod non habet ῥαφὴν, ſeu ῥαφίδα, h. e. περόνην, ſive fibulam. Sed hanc rem idem doctiſſimus, & ſummus vir, fuſius ſe perſequi velle ait in Opere de re veſtiaria. Tunicam hancce Chriſti, à matre fuiſſe contextam, traditum eſt ab Euthymio. Ut admodum precioſam extollit Nonnus in paraphraſi Joannis cap. XIX, ubi vocat αἰγλήεντα χιτῶνα *ſplendentem tunicam*. Ejuſdem eſt:

Οὔνομα μὴ σχίζωμεν ἀλήθεα τόνδε χιτῶνα
Θέσκελον ἀμφιέποντα τύπον, ξεῖνον.

Ne

Ne rubram hanc veri coloris tunicam diſſecemus,
Habentem formam divinam, & peregrinam.

At aliter Iſidorus Peluſiota lib. I. epiſt. LXXIV, ubi ſic ſcribit: Τίς δὲ ἀγνοεῖ τὴν εὐτέλειαν τῆς ἐσθῆτος ἐκείνης, ἣν οἱ πτωχοὶ κέχρηνται τῶν Γαλιλαίων; *Quis ignorat veſtis illius vilitatem, qua pauperes Galilaeorum utuntur?*

12. §. *Quarta eſt ignominia, quod Iudai ac gentiles irriſerint, & ſubſannarint Chriſtum.*

Id etiam ſonti facere ſit inhumanum: quanto magis inſonti?

13. § *Deriſores iſti fuere quadruplices. Ac primo dicuntur, ſannis, & convitiis excepiſſe praetereuntes: ut qui capita quaſſarint, dicentes,* Vah, qui deſtruis templum Dei, & in tribus diebus illud reaedificas! ſalva te ipſum, deſcendens de cruce. Si filius Dei es, deſcende de cruce.

Quaſi ſe filium Dei declarare debuerit deſcendendo de cruce, & non potius manendo in ea donec moreretur, & poſtea reſurgendo è ſepulchro. Quomodo impleturus erat illud Oſeæ XIII: *Ero mors tua, ô mors.*

14. §. *Alterum irriſorum genus fuere principes ſacerdotes cum ſcribis & ſenioribus. Quorum talis ſermo:* Alios ſalvos fecit: ſe ipſum non poteſt ſalvum facere.

Bella oratio! Scilicet credituri erant de cruce deſcendenti, qui credere noluerunt à morte reſurgenti: quod longe erat majus.

15. §. *Addidere etiam:* Confidit in Deo: liberet nunc eum, ſi diligit eum: dixit enim, Filius Dei ſum.

Impie profecto, atque etiam ſtulte: cum non potuerint ignorare, Deum prophetas, & tot ſanctos homines, qui in numine repoſuiſſent ſuam fiduciam, non tamen ſemper eos praeſentibus eripuiſſe periculis.

16. §. *Tertium genus irridentium fuere milites, qui ſpectantes titulum dicebant,* Si tu es rex Judaeorum, ſalvum te fac.

Utrum ab his etiam ſitienti in cruce oblatum fuerit acetum, poſtea melius dicetur.

17 §. *Quartum genus eſt latronum, qui una erant crucifixi. Hi dixere,* Si tu es Chriſtus, ſalvum fac te ipſum, & nos. *Sic Matthaeus, & Marcus. Sed Lucas de uno id dicit: alterum enim rogaſſe, ut ſui vellet eſſe memor, cum veniſſet in regnum. Quae veteres ſic conciliant, ut primo ambo ſint convitiati: poſtea alter reſipuerit.*

Ita Origenes tractat. XXXV in Matth. Athanaſius ſerm. de Paſſione & Cruce Domini, Ambroſius lib. X. in Lucam, Hieronymus in cap. XXVII. Matth. Chryſoſtomus homil. XXI ad Rom. in mor. & homil. LXXXVIII in Matth. Proſper contra Caſſianum cap. XIV, Titus Boſtrenſis in Luc. cap. XXIII: item Theophylactus, Euthymius, alii.

18. §. *Fortaſſe tamen ſimplicius dixeris, cum Euangeliſta in plurativo latrones aiunt, unum è latronibus intelligi.*

De quo loquendi genere, Scripturis familiari, pluribus dixi lib. IV. orat. Inſtitut. cap. VIII. ſect. X.

19 § *Utcunque hoc eſt, latronum ille, qui pendebat à dextra, alterum increpuit: Tune, tu inquam, qui in eadem es damnatione, ac brevi Deo omnium rationem reddes, necdum Deum times? Nos juſte damnati dignas ſubimus poenas: hic vero quid commiſit? Deinde (miram fidem!) eum, quem, ut maleficum, ac mox moriturum, videbat in cruce pendentem, moriturus & ipſe,* Dominum *vocat, atque addit,* Memento mei, cum veneris in regnum tuum.

Non videtur ulla oratio adeo brevis tam multa complecti, quam latronis pauca verba. Poenitentiam videmus, & contritionem, quam vocant, tralatione petita à rerum duriſſimarum imminutione in particulas minutiſſimas. Nec corde ſolum dolet, ſed ore etiam peccata ſua confitetur, atque ita ſarcinam eorum à ſe abjicit. Confitetur autem ſponte, ac libere, coram infinita multitudine eorum, qui tempore paſchali ſolent congregari Hieroſolymis. Solent hi eſſe circiter quadrageſies centena & quinquaginta virorum millia: ut ex Flavio Joſepho *a* computant Joannes Boudinius *b*, & Theophilus Reinaudus *c*. Praeterea ex caritate ſocium blaſphemantem increpat. Idem, non de praeſenti ſupplicio, ſed vita futura ſollicitus, orat, non mundanam ſalutem, ut à rege terreno: ſed caeleſtem. Atque orat, non ut Salome pro liberis ſuis, praefiniendo quid fieri velit, nempe ut filiorum uni à dextris ſedere det, alteri à ſiniſtris: ſed modeſte ſolum poſcit, ut ſui meminiſſe velit; caetera Chriſto committit. Addit, *Cum veneris in regnum tuum.* Pendentem videbat: & à morte verbo & ſpiritu ſuo regnaturum ſperabat. Quouſque neque tum pertigerant Apoſtoli, cum temporale Meſſiae regnum ſomniarent.

a Lib. 7. belli Judaici cap. 17
b Lib. de Chriſti charitate, & gloria.
c De Metamorphoſi Latronis cap. 9. pag. 408. & 409.

Quae longe maxima cum cogito, non repugno, ſiquis cum nonnullis arbitretur, latronem, pro zelo, quo fervebat, etiam circumſtantes commonuiſſe ſui muneris, multaque dixiſſe, quae reticuerint Euangeliſtae.

20. §. *Videtur autem latro eo uſque animo adſcendiſſe, tum miraculorum fama, tum manſuetudine Chriſti, fortitudine atque innocentia, quae ex actibus Chriſti in Cruce ipſa relucebant. Nec tamen hic ſiſtendum: cum primas obtineat gratia Chriſti interior, quia ſubitus ille afflatus à divina tractatione fuit.*

Quod & Leonis Magni judicium eſt ſerm. II de paſſione. At non audiendus Caſſianus, cum, Collatione XIII cap. XI, ait, *Zachaeum, & latronem deſiderio ſuo vim quandam regnis caeleſtibus inferentes ſpecialia vocationis monita praeveniſſe.* Quem errorem refellit Proſper adverſum Collatorem cap. XIV, item Concilium Arauſicanum II, quod deſinit in his verbis: *Unde manifeſtiſſime credendum eſt, quod & illius latronis, quem Dominus ad paradiſi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachaei, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, ſed divinae largitatis donum.* Fuſius de hac gratiae praevenientis neceſſitate egimus Hiſtoriae Pelagianae lib. III. part. II. Quid vero reſponderit Chriſtus latroni pio, poſtea commodius dicetur.

Puto autem, ſatius eſſe, ut in principali hac converſionis cauſſa ſubſiſtamus, quam ut conjectura curioſa, multumque incerta, imo, ut puto, falſa, converſionis inſtrumentalem cauſſam eſſe dicamus, quod Chriſti pendentis umbra in latronem inciderit. Chriſtum enim aiunt pependiſſe vultu verſus Occidentem verſo; de quo ſupra abunde diximus. Inde autem conſequitur, hora ſexta, ſive

meridie, quando Ieſus eſt crucifixus, Solem habuiſſe à ſiniſtra, ac proinde umbram brachii Chriſti incidiſſe in latronem, qui à dextra Chriſti erat. At ſi Petri umbra ægrotis fuit ſalutaris; non quidem vi naturali, quandoquidem inumbratio non eſt actus corporis niſi negativus; ſed morali, vi divina ſe exſerente nonniſi ubi vellet: quanto, inquiunt, major vis fuerit umbræ Chriſti, qui non corporibus modo, ſed animæ pariter mederi ſolet! Proinde ita colligunt, hujus umbræ vi converſum fuiſſe latronem à dextra Chriſti pendentem, ſive Septentrionem verſus, ſicuti alter latro pendebat verſus auſtrum, ut ille non potuerit à brachio Chriſti inumbrari. Hanc cauſſam commemorat, nec improbat, Vincentius Ferrerius Valentinus, monachus Ordinis prædicatorum, qui anno exceſſit ciↄ ccccxviii, atque à Calliſto iii. in ſanctorum eſt numerum relatus. Vide eum concione in paraſceuen, & in ſerm. iv majoris hebdomadis. Præivit vero toto ſeculo Iacobus de Voragine ſive Varagine, Serm. iii de Innocentibus. Ambigo autem, an ipſo meridie umbra Chriſti potuerit attingere latronem non minus ſublimem: ſaltem id non niſi de inferiori corporis parte fuerit veriſimile. Et quomodo inumbrari potuerit corpus latronis, ſi ab hora ſexta, uſque ad nonam, tenebræ fuerint? ut eſt apud B. Ioannem. Vellem ad iſta, quibus alia mens, magis attendiſſent.

Quodſi quis ſubitæ hujuſmodi converſionis ac in latrone videmus exemplum expoſcat, illuſtre habemus in B. Paulo. Multaque alia, ſed diſparis autoritatis, adducit Theophilus Reinaudus in Latronis Metamorphoſi cap.

a P. 140 & aliquammultis ſequentibus.

iv. *a*. Qui & cap. ſeq. fuſe diſſerit, utrum converſio iſtiuſmodi neceſſaria, an libera, dici debeat.

b In fine Sermonis decimi.

Sanctus hic latro, cui quæ facta ſit promiſſio, poſtea dicetur, *Dimas* appellatur à nonnullis: quorum, ut puto, antiquiſſimus Gauſridus Vindocinenſis *b*: eoque plane puto, id nomen eſſe hauſtum ex apocryphis libris. Quædam tamen ſacella cum hoc nomine huic Sancto latroni fuiſſe erecta, apud Baronium legas in Martyrologio Romano ad viii. Kal. April. Sed in ipſo Martyrologio nomen præteritur. Sic enim iſtic legas: *Ieroſolymis commemoratio ſancti Latronis, qui in cruce Chriſtum confeſſus, ab eo meruit audire: Hodie mecum eris in paradiſo.* Sed neque in Martyrologiis ſuis nomen expreſſere Beda, Ado, Uſuardus. In nonnullis etiam libris, ſed fere obſcuris ſcriptoribus, nuncupatur *Diſmas*: imo & *Giſma*, *Geſma*, *Geſta*: ſive id factum ſit errore librarii, ſive quod, pro variis terris, varie id nomen corruperint: ut in incertis fieri ſolet. Imo in Collectaneis ſeu Floribus, Venerabili Bedæ, non ſine nominis ejus injuria, adſcriptis, bono latroni *Matha*, improbo *Ioca* nomen fuiſſe dicitur. Cujuſmodi commentis piget immorari. Nec Chryſoſtomo *c* adſenſerim, exiſtimanti, hunc latronem fuiſſe hominem gentilem. Potius Iudæum cenſeo: quo & Euthymius inclinat, propterea quod crederet Chriſtum eſſe promiſſum Meſſiam. Nam unde alioqui ea gentili foret notitia? Ne illud quidem pro certo admiſero, quod Chryſoſtomus *d*, Eulogius *e*, Coſmas Hieroſolymitanus *f*, putant, eum ſolitum noctu inſidias ſtruere, ac multis fuiſſe homicidiis infamem. Quod item ab annis amplius xxx latrocinatus dicitur: imo Ieſum intercepiſſe in via, cum Maria & Ioſephus cum puero fugerent in Ægyptum. Hiſce fabulis occaſionem præbuit, quod Scripturis dicatur λῃστής: quaſi non ea vox habere locum poſſit, ſi zelo nimio in ſeditione commiſerit homicidium. Quo inclinat Innocentius iii *g*, & Idiota *h*. Potuit igitur non modo prima ætate eſſe religione Iudaica imbutus, ſed etiam in provecta diu bene vitam compoſuiſſe, ſed ob unum inſigne facinus addici cruci.

c Tom. 2 edit. Græcolat. ſerm. 7. additis in Geneſin.
d Homil. 55. in Geneſ.
e In Apologet.
f In canone de exaltatione Crucis od. 7.
g Serm. 1. de Converſ. S. Paulli.
h Contemplatione de conflicta carnis & animis, cap 4 num. 2.

21. §. *Ab latrone nunc venio ad aliam adſtantium actionem: quam Matthæus, & Marcus, contigiſſe memorant paullo antequam Chriſtus exſpiraret. Cum enim is clamaſſet,* Eli, Eli, *putarunt aliqui, invocaſſe Eliam.*

Quales non fuere milites Romani; hi enim non norant Eliam: neque Iudæi Palæſtini; hi ſciebant, *Eli* ſignare *Deus mi*: ſed Græci religione Iudæi: qui, linguæ Hebrææ, ac Chaldææ ignari, de Elia tamen norant ex lxx interpretibus.

22. §. *Mox etiam Chriſto clamante, ſe ſitire, unus accurrit, ſpongiamque aceto immerſam calamo circumvolvit: ut eo in ſublime elevato inde Chriſtus liquorem exſugeret.*

Sed verba tum pronunciata non ſimiliter referunt Matthæus, & Marcus. Apud Matthæum eſt: Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων αὐτόν. *Reliqui vero dicebant, Sine, videamus, an veniat Elias ſervatum eum.* Hæc videntur ab adſtantibus dici ei, qui potum dabat. At apud Marcum eſt de eo qui daret bibere, Ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων, Ἄφετε· ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν. *Dedit ei potum, dicens, Sinite; videamus, an veniat Elias ad eum detrahendum.* Hæc pugnare judicat Ianſenius Concordiæ Euangelicæ cap. cxliii. Eoque Marcum cenſet eodem modo ſcripſiſſe, ac Matthæum: ſed librarium quempiam omiſiſſe, Οἱ δὲ λοιποὶ: tum alium pro ἔλεγον repoſuiſſe λέγων; & ex ἄφες, feciſſe ἄφετε. Sed nihil eſt, cur putemus, locum eſſe depravatum. Nam & qui potum dabat, & qui non darent, pariter dixere, *videamus an Elias ſit venturus.* Illud *ſine*, vel *ſinite*, non poſcit aliquid permitti, puta, ut potus detur vel negetur, ſed propemodum redundat, ut cum dicimus *age*, vel *agete*.

23. §. *Quod vero acetum ei datum, id non tam factum, ut illuderent, vel ut celerius obiret, quam ut refocillarent.*

Alia tamen mens Ianſenio: qui in Harmonia ſua tradit, acetum eo datum, quia id hauſtum mortem acceleret vulneratis: atque id velle Hieronymum, cum præbitum ait, ut eum conſopiant: atque hoc inde etiam poſſe colligi, quod M. Antonio Triumviro, ut ex vulnere, quod ſibi inflixerat, citius moreretur, datum fuerit acetum: ut narrat Plutarchus in ejus vita. Verum hæc ſententia eo refellitur, quod datum hoc ab iis, qui videre volebant, utrum Elias illi eſſet opem laturus. Voluere igitur eum aceto reficere, quo vita prorogaretur, donec Elias adveniret. Sane aceto, ſi deficientibus præbeatur, vim eſſe refocillandi, & veteres medici prodidere, & uſus quotidianus oſtendit. Et quia hæc ſunt acta apud cohortem Romanam: quid ſi acetum ſit datum more Romano? Pro quo facit, quod in caſtris Romanis potus erat poſca: hoc eſt, aqua aceto permixta. Sane & Cato Cenſorius, ut de eo Plutarchus teſtatur, aquam in militia bibebat, vel in acri ſiti & calore acetum: vinum exiguum nonniſi viribus deficiens ſumebat. De Hadriano ita Spartianus: *Cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter utens: hoc eſt, larido, caſeo, & poſca.* Atque idem in Peſcennio: *Iuſſit vinum in expeditione neminem bibere: ſed aceto univerſos eſſe contentos.* Videmus inde, ut ducibus ipſis ſufficere acetum putarit. Vulcatii quoque eſt in Avidio: *Præter laridum, atque acetum, militem in expeditione quicquam portare prohibuit.* Quod igitur acetum eſt datum Chriſto, non tam ad ignominiam ejus factum, quam humanitate qualiquali. Quippe, ut vidimus, more caſtrenſi, honeſtiores etiam contenti fuere aceto, ſive ea, quam generali nomine *poſcam* dixere, à πῶ, ſive *poto*, ut ab ἔδω, vel *edo*, *eſca*. Domi interim nonniſi pauperum potus erat. Itaque Plautus Mil. Glor. Act. iii opponit vinum, unde facile agentes ſe inebriant; & poſcam, qua alii ſitim coguntur explere.

Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.

Vide & de poſca Hieronymum Mercurialem lib. iii. Var. Lect. cap. xxii. Et refert Ioannes *a*, vas fuiſſe aceti ad manum.

a Cap. 19 verſ. 29.

manum. Quod appoſitum ſine dubio, quia mos foret (credo Romanus) dare acetum in cruce morituris.

24 §. *Sed videtur hic non levis eſſe inter Euangeliſtas diſſenſus. Apud Matthæum* XXVII. 48. *&* *Marcum* XV. 36 *leguntur hæc verba:* περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. *At pro eo Ioannes* XIX. 29. *ait,* ὑσσώπῳ περιθέντες. *Quæritur igitur, ſi ὑσσώπῳ fuerit ſpongia circumvoluta, quomodo fuerit circumligata calamo; vel ſi calamo, quomodo hyſſopo? Ac videtur hic nonnullis tam aperta pugna, ut locum exiſtiment corruptum. Interea hi ipſi diverſimode corrigere laborant. Sunt, qui apud Ioannem pro* ὑσσώπῳ περιθέντες *legendum putent* ὑσσῷ περιπεριθέντες: *ut ſententia ſit, ſpongiam fuiſſe circumvolutam haſta vel pilo, Romanæ militiæ telo.*

Fuit hæc conjectura maximi viri Joachimi Camerarii, Notis in Joannis cap. XIX. Ὑσσὸν interpretatur *pilum*: quod jaculi genus; uti & haſta erat velitaris; non item haſta illa, unde haſtatorum ordini nomen. Hac enim cominus pugnabatur. A pilo, telo miſſili, *pilata* dicuntur *legiones*, & Feſto *populus pilumnus*, pro Romano. Similiter ὑσσὸν exponit tum Cauſabonus, Polybii interpres, tum ejus enarrator Lipſius, libris de Militia Romana. Sed maximi Salmaſii *a* ſententia eſt, ὑσσὸν eſſe Latinorum *haſtam*; *pilum* vero ab iis δόρυ nuncupari. Atque hoc ſe plenius demonſtraturum promittit commentatio de Militia Romana.

a Epiſtola de Cruce pag. 298.

25. §. *Hæc ſententia eo corruit, quod & pilum, & haſta, Romanis ſemper fuerit è ligno, ferroque:* calami *autem, vel* arundinis *vox, quando in telis numeratur, ſolum conveniant telis ex arundine factis; ſive hæ ſagittæ forent, ſive etiam jacula, ſive haſtæ.*

Sagittarum ex calamo ſive arundine ſæpius mentio eſt apud poëtas. Sic Maro VII Æn. de Aſcanio feriente cervum:

—— *Perque ilia venit arundo.*

Idem Ecl. III:

—— *cum Daphnidis arcum*
Fregiſti, & calamos.

Ovid. VIII. Met.

Impoſitis calamis patulos ſinuaverat arcus.

Arabibus etiam eadem vox KANA, & *cannam*, & *haſtam* ſignificat. Nimirum per metonymiam materiæ. Quæ ratio in pilo Romano, vel eorum haſta, non habet locum. Itaque nuſpiam de haſta Romana, vel pilo, κάλαμος uſurpatur.

26. §. *Atque his etiam refellitur eorum opinio, qui pro ὑσσώπῳ legunt ὑσσωλῷ.*

Ut nempe ex litera π una ſolum lineola, ſeu vetuſtate, ſeu aliter, perierit. Adde quod licet à λόγχη, λογχωτὸς apud Suidam legas ex epigrammate, ab ὑσσός tamen nuſpiam invenias ὑσσωτός. Neque ὑσσωτὸς idem fuerit ac ὑσσός, uti nec λογχωτὸς idem quod λόγχη. Nemo ſic veterum locutus. Sed λογχωτὸς iis, haſta habens è ferro cuſpidem, ut opponatur *haſtæ puræ*. Nam λόγχη proprie cuſpis τοῦ δορατίου, teſte Julio Polluce lib. X. cap. XXX.

27. §. *Alii pro ὑσσώπῳ legunt οἰσύπῳ.*

Οἴσυπος ὁ τοῦ αἰγὸς ῥύπος: ſi recte interpretatur Heſychius. Sed vox argumento eſt, ſic dici, quaſi οἰὸς ῥύπος. Ut non tam deſignet ſordes in caprarum pilis, quam ovium. unde Ovidius:

Oeſypa quid redolent, quamvis mittantur Athenis?
Demtus ab immunda vellere ſuccus ovis.

Et Plinius lib. XXIX. cap. II. ait, *Oeſypo in Atticis ovibus genito palma.* Firmari autem eo hæc ſententia videtur, quod ſæpius apud auctores optimos librariorum culpa pro οἴσυπος legatur ὕσωπος, vel ὕσσωπος. Nec id modo Græcos, ut Galenum lib. II. de med. fac. ſed etiam Celſum lib. V. cap. XIX: imo & Plinium, de quo monuit Hermolaus Barbarus ad ejus lib. XXIX. cap. VI. Etiam Arabes Medici, quia apud Græcos ſcriptores crebro reperirent ὕσσωπος eſſe converſum in οἴσυπος, ſomniarunt, duplicem eſſe hyſſopum, ſiccam, & humidam: ac per ſiccam quidem intellexere verum hyſſopum: per humidam autem, οἴσυπον.

28. §. *Sed œſypo nullus hic eſt locus. Vulneribus quidem medebatur, iis impoſitus: ſed ſuccida lana illa, vel eius ſordes, nihil ad ſitim reſtinguendam, vel ſpiritus revocandos, poterant conferre.*

Imo ori admotæ potius nauſeam creaſſent. Nec uſpiam de more ejuſmodi lectum. Imo vix aliud æque rationi eſt adverſum.

29. §. *Præterea & ὑσσὸν, vel ὑσσωτὸν, vel οἴσυπον corrigentibus valde obſtant omnes codices Græci: omnes item qui è Græco vertere: uti interpres Latinus, Syrus, Arabs, Ægyptius: qui omnes* canna *habent, ſive* arundo.

Nec aliter commentatores veteres omnium ætatum. Perſica etiam Xavieri hiſtoria ſummitatem cannæ ſive arundinis reddidit.

30. §. *Sic igitur colligimus; cum nunquam facile aliquis error debeat in ſacris codd. agnoſci: tamen minime heic iſtis modis emendari oportere. Nunc videamus, quomodo conciliari poſſint Euangeliſtæ, ſi nihil mutemus. Eſt vero triplex ratio. Primus eſt modus, ſi cum Origene ſtatuamus, per* calamum, *&* hyſſopum, *idem ſignari: videlicet fruticem hyſſopi, qui & thyrſo ſive caule conſtat. Nempe in thyrſus quidem utilis fuerit ad altius ſublevandam ſpongiam, quo facilius contingere os Chriſti poſſent: at folia profuerint ad hoc, ut odore eorum recrearetur Chriſtus.*

Hanc ſententiam juvat, quod eodem verbo utantur Euangeliſtæ. Nam ut Matthæus, & Marcus, aiunt, καλάμῳ περιθεὶς, ita Joannes ὑσσώπῳ περιθέντες. Ut idem videatur per κάλαμον & ὕσσωπον denotari. Quod ſi eſt, totum hyſſopi fruticem intelligere oportet: videlicet caulem ſive thyrſum cum foliis: folia quidem, ut odore reficerent: caulem vero, ut ſuſtentaret ſpongiam, & eadem præſtaret, ut facilius, manu in altum porrecta, ſpongia admoveretur ori Chriſti. Nam, ut diximus, non ultra tres, quatuorve pedes, cruciarius elevabatur à terra: ut ſuffecerint hæc duo, ſi manus in altum elevaretur, & contineret bipedalis hyſſopi thyrſum.

Ad folia hyſſopi quod attinet, audiri non debet Theophylactus, quando arbitratur, additam fuiſſe hyſſopum, ὡς δηλητηριῶδες, *tanquam letale aliquid, ac mortiferum.* Plane enim eſt ἀλεξητήριον, cum vim habeat revocandi ſpiritus defetiſcentes. Quo fine & acetum fuit, ut Nonnus *a* loquitur, ὑσσώπῳ κεκερασμένον, *hyſſopo temperatum*: quomodo nunc bugloſſum (*borraginem* vocant officinæ) vino eſt mos indere. Nempe, uti πρὸς τὸ λειποθυμεῖν aliqui naribus admovere ſolent pulegium, & acetum; de quo auctores Galenus, & Trallianus: ſic acetum & hyſſopum dedere Chriſto, ne plane deficeret, priuſquam adventaret Elias. a Joan. 19. 29.

31. §. *Adverſus hanc ſententiam facere videtur, quod hyſſopus ſit exiguus frutex, ut caulis non potuerit ad hoc juvare, quo facilius ſpongia ei impoſita ad os pertingeret. Sed facile hic ictus exitur, ſi hyſſopus in montibus Hieroſolymitanis altius excreverit.*

Dioſcoridi duplex eſt hyſſopus, montana, & hortenſis. Montana, ut Arabes tradunt, eſt frequens in montibus Hieroſolymitanis. Et cenſet ὁ πάνυ Salmaſius *a*, hujc caulem fuiſſe & longiorem, & firmiorem, ſic ut ſpongiam & facile ſuſtineret, & longius exporrigeret. Quomodo amaraci, ſive majoranæ caulis, ubi anniculus, ligneus fit, atque ad altitudinem duorum pedum exſurgit; cum alioqui in hortis ſit caule & brevi, & infirmo. Interea aſſenſum ſuſtlaminat, quod *calamus* quidem κατ᾽ ἐξοχὴν dicatur de calamo aromatico: nec Græcis modo, ſed & Hebræis, quibus קנה ſic ſumitur Jeſaiæ XLIII, 24, & Jerem. VI. 20: at nunquam teſtringatur ad culmum hyſſopi. Adde quod non ſatis ſit evidens, apud Judæos eſſe hyſſopum δενδρώδη, ſive arboreſcentem: concavum præterea, ut caulis ejus poſſit calamus nuncupati. De quo certiora proment, qui deinceps Judææ montana luſtrabunt.

a Epiſt. I. de Cruce pag. 318. & 321.

32. § *Nec ſi ſententia hac minus arrideat, eo pugnent Euangeliſtæ. Eſt enim & altera, tertiaque, conciliandi ratio. Ut ſi dicamus, alios, ut humanitatis officium præſtarent, ſpongiam circumdediſſe arundini, alios hyſſopo. Vel ſi ſtatuamus, quod magis placet, ſpongiam fuiſſe hyſſopo, hyſſopum calamo circumvolutam.*

Quod viſum Toleto in Joannem, & Michaëli de Palacio, Theologo Granatenſi. Et profecto, ut non pugnant, ſi unus dicat, Titium adfuiſſe, alter Mævium, quia uterque potuit adfuiſſe: ita nec contradictio eſt, ſi hic dicat, ſpongiam fuiſſe circumligatam calamo, alter hyſſopo: quorum hyſſopus in ſummitate eſſet calami: ima vero calami pars manu teneretur. Unde etiam Nonnus Joan. XIX. 29.

Ἰθυτενοῦς καλάμοιο περὶ σκόλοπ᾽ ἄκρον ἐρείσας
Ὤρεγεν ὑσσώπῳ κεκερασμένον ὄξος ὀλέθρου.

Recta procedentis arundinis ad extremam ſummitatem figens
Porrexit hyſſopo mixtum acetum exitii.

Eandem ſententiam ſecutus eſt, inque Chriſto ſuo Patiente egregie expreſſit divinus vir, Hugo Grotius:

— Vaſe defuſus latex
Amarus avidos ſpongia laxat ſinus,
Premit fluentem purus hyſſopi viror.
Quem levat in altum dextera adſtantis viri
Protenta arundo.

Porro hæc locum habent, ſive per calamum intellexeris arundinem vulgarem; ſive κατ᾽ ἐξοχὴν malis κάλαμον ὀδώδη, ſeu aromaticum: cujuſmodi à Matthæo & Marco ſignari putabat ὁ μακαρίτης Ludovicus de Dieu *b*, vir probitate, & doctrina eximius. Quod firmari etiam videtur more illo Judæorum, quo (ut ex Rabbinis obſervatum clariſſimo Theologo, & collegæ antehac in Leidenſi Academia conjunctiſſimo, Conſtantino L'Empereur) ad luſtrationem immundorum adſpergebant hyſſopo tres habente culmos, ſive caules: ac, ſi breviores hi forent, eos ligno cuipiam alligabant. Similiter nempe illi, qui Chriſto dabant bibere, hyſſopum cum ſpongia calamo alligarunt. Atque hæc dicta ſunto de iis, qui Chriſto è ſpongia acetum dedere exſugendum.

b In Notis ad Joan. cap. 19. 29.

Cap. IX.

De iis, quæ dixit Chriſtus in cruce pendens. Deque ejus morte.

1. §. *Accedo ad ea, quæ Chriſtus dixit in cruce. ſunt ea ſeptuplicia: alia oratio Chriſti orantis pro inimicis: alia paradiſum promittentis latroni: alia matrem alloquentis, ac mox eam commendantis Joanni: alia conquerentis, ſe à Deo deſertum: alia potum poſcentis ab adſtantibus, alia de conſummatione omnium teſtantis: alia Deo commendantis ſpiritum ſuum.*

Prima igitur oratio erat, qua pro illis oravit, qui crucifigerent: cauſſa etiam addita, quia, quid facerent, neſcirent. Nimirum neque norant, eſſe Filium Dei, quem affixiſſent cruci: neque notum iis, ſic Deum procurare ſalutem generis humani.

Hac oratione ſatis oſtendit Jeſus, ſe eſſe perfectiſſimum patientiæ ac caritatis exemplar. Atque ita eſt impletum, quod eſt apud Jeſaiam cap. LIII: *Et pro transgreſſoribus rogavit.* Etiam hoc veri eſt Pontificis, (ut inquit ſcriptor divinus epiſt. ad Hebræos cap. IX.) *orare pro populi ſui ignorantia.* Ac nobis quoque exemplum præbuit; ſecundum illud Luc. VI: *Orate pro perſequentibus vos.* Quomodo Stephanus, protomartyr, cum lapidibus impeteretur, in genua provolutus dixit: *Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum*: ut eſt Act. VII. Ac Jacobus etiam, frater Domini *a*, præceps datus de pinna templi, cruribus fractis, adhuc ſemivivus, manibus in cælum protenſis, aiebat: *Domine, ignoſce illis. Quid enim faciant, neſciunt.* Auctor B. Hieronymus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

a Alphæi filius, qui minor dictus, ad diſcrimen majoris, puta Zebedæi filii, ab Herode gladio occiſi, ut eſt Act. XII. 2.

2. §. *Altera Chriſti oratio ad latronem fuit à dextris pendentem: à quo rogatus erat, ut ſui vellet meminiſſe, ubi in regnum perveniſſet. Huic Chriſtus reſpondit,* Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. *Ubi quatuor in conſiderationem veniunt. Primum, quid ſit* Amen. *Deinde quicum verbo* hodie *conjungatur. Exinde quod dicat, ſecum fore. Denique quid per paradiſum intelligatur.* AMEN *plurimum adverbii ſignificationem habet, ut ſit idem ac* vere: *nunc verbi, ut ſignificet* fiat: *nunc nominis, ut valeat* verus. *Hic primo ſumitur modo.*

Ἀμὴν אמן eſt ab radice אמן *aman*, verax, ac fidelis fuit. Adverbii modo ſumtum exponitur *vere, certo*, ἀληθῶς, πεπιστευμένως. Et ſic accipi ſolet in N. T. Sunt qui jurandi particulam dicant. Sed parum eſt veriſimile, hoc ſi eſſet, toties ea fuiſſe uſum Chriſtum, qui crebris juramentis interdixit nobis. Mollius igitur Auguſtinus tract. XLI. ait, eſſe quaſi juramentum. Nempe ea utitur Scriptura, ut vehementius affirmet. Ac interdum eſt ſimplex, interdum geminatum. Nec tamen hic myſterium quærendum, cum Joannes ſæpe geminet, ubi ſimplex eſt apud Euangeliſtarum alios.

Quando verbi optantis vim habet, à LXX exponitur γένοιτο, *fiat, ratum eſto, ac fixum.* Ac ſic ſumitur 1 Cor. XIV. 16: ubi negat, idiotam, non intelligentem, quid dicatur, poſſe dicere *amen*: quia voce in veteri Eccleſia populus obſignabat precationem ſacerdotis.

Præterea *amen* vim habet nominis: ut Apocalypſios cap. III. 14: Τάδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, καὶ ἀληθινός. *Hæc dicit ille Amen, teſtis fidelis, & verax.* Ubi ἀμὴν eſſe nomen, ex articulo addito recte collegere Ticonius, & Primaſius. Quod addo, quia pauci hujus tertiæ ſignificationis meminerunt: imo plerique ſolius ſecundæ

dæ faciunt mentionem : in his etiam Angelus Caninius lib. de locis N. T. cap. v.

3. §. Hodie *cum verbo* eris, *non cum* dico, *cohæret ; ut quidam cavillantur, qui ſic diſtinguunt*, Amen dico tibi hodie. *Quorſum enim diceret Chriſtus, ſe eo die loqui ? Sententia igitur Chriſti eſt, non ſe diu velle differre id, quod popoſcerat latro ; nempe ut ſui meminiſſe vellet, cum in regnum ſuum veniret : ſed eo ipſe die poſtulatum ejus impleturum.*

Aliter tamen, Theophylacto teſte, viſum Græcis quibuſdam ; nempe ne cogerentur fateri, quemquam in paradiſum recipi ante univerſalem reſurrectionem. Sed iſtiusmodi diſtinctionem ut hæreticam deteſtatur Moyſes abbas apud Caſſianum Collat. I. ca. XIV. Alios etiam huic errori implicitos adducit Turrianus in defenſione Conſtitut. lib. V. cap. XIII.

4 §. *Magnam etiam vim habet, quod Chriſtus ait*, Mecum eris : *juxta illud apud Ioannem : cap.* XVII : Volo, ut ubi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. *Significat igitur, qui nunc particeps eſſet ſupplicii, fore deinceps participem gloriæ.*

Bernardus tractatu in illud, *Ego ſum vitis : Mira*, inquit, *benignitas : non dixit ſimpliciter, Eris in paradiſo, vel, cum angelis eris ; ſed mecum eris. Satiaberis eo, quem deſideras : Videbis in majeſtate, quem confiteris poſitum in infirmitate. Nec differo, quod promitto, quia hodie mecum eris.* Sane magnæ erat gloriæ, ingredi paradiſum : ſed majoris, ingredi cum Domino, ut annotat Chryſoſtomus homil. in Paraſc.

5. §. *Paradiſi nomine à Chriſto intelligitur non hortus à Deo in Eden plantatus, ſed locus beatarum animarum.*

Hebræis פרדס *pardes* notat hortum amœniſſimum arboribus fructiferis conſitum : ut Eccleſ. II. Ab Ebræis accepere Perſæ : a Perſis Græci, quibus vocatur παράδεισος : ut apud Xenophontem. Cum vero natura ſua vox ſit generalis, ſumi in Scripturis ſolet de horto, in quo collocati fuere primi parentes. Atque hic etiam ſic accipiunt varii è patribus Græcis : item Moſes Bar-Cephas, libro de Paradiſo. Sed plane eſt veriſimile, terreſtrem illum paradiſum diluvio univerſali, & fortaſſe ante etiam, fuiſſe abolitum. Quare ſtatuendum, loqui Chriſtum de bonis illis, quæ, ut ait Paulus, *oculus non vidit, & auris non audivit, & in cor hominis non adſcenderunt.* Atqui, ut argumentatur Chryſoſtomus in Geneſin, terreſtrem paradiſum vidit Adam oculis, audivere aures, cor ejus excepit : unde colligit, non regnum paradiſi, ſed regnum cælorum intelligi.

6. §. *Ex eo autem, quod Chriſtus latroni promittat paradiſum, quæſtio exerta eſt, quomodo hoc conveniat cum eo, quod Chriſtus Ioan.* III. *neget, quemquam ingredi regnum cæleſte, niſi regeneratus fuerit aqua, & ſpiritu. Nec enim fuiſſe baptizatum, antequam adfigeretur, veriſimile eſt. Huic rei bifariam occurri video. Sunt qui dicant, pro baptiſmo aquæ fuiſſe baptiſmum ſanguinis, ſive martyrii. Obiiſſe enim ut martyrem, ipſius Chriſti collegam. Aliis vero places, fuiſſe baptizatum aqua, & ſanguine Chriſti, quo cum impetu fluente è Chriſti latere perfoſſo fuerit adſperſus.*

Vtrumque horum apud B. Auguſtinum legas, imprimis libro de animæ origine ad Vincentium Victorem, lib. III. cap. IX. Quo potiſſimum remitto, quia ipſe id facit lib. I. Retractat. cap. XXVI, ubi agit de cenſura libri LXXXIII. Quæſtionum. Ac priorem modum, nempe quod ut martyr obierit, etiam probaverat Cyprianus, qui epiſt. LXXIII, *martyrem* appellat. Quaſi cruciatus cœperint quidem à pœna latrocinii, ſed in martyrio fuerint conſummati : quod & ſenſit Eucherius homil. de Latrone. Videlicet, quia milites, crura ei frangentes, non ſolum moris cauſſa id fecerint, ſed odio Chriſti, quem latro confeſſus eſſet : ut ſcribit Benedictus Fernandius in Geneſ. cap. XL. Ac ſubſcribit Carthagena lib. XI. de Chriſto homil. III. Similiterque alii complures.

Alterum vero modum probat Joannes Chryſoſtomus orat. de cæco à nativit. item orat. de reſurrectione : atque iterum ſerm. de regreſſu ex Aſia.

7. §. *Sed quod ad prius attinet, eſt latro mortuus in Domino ; at non pro Domino. Neque enim adjudicatus eſt morti ob confeſſionem revelatæ veritatis : ſed ob homicidium. Quodque ad poſterius, ut fuerit aqua & ſanguine Chriſti adſperſus, non is dicendus baptiſmus, cum Chriſtus dici nequeat baptizaſſe, qui jam erat mortuus. Imo & mortuus videtur fuiſſe latro, quia hæc adſperſio contigit poſt crurifragium latronis, quod perfoſſionem lateris anteceſſit. Denique neque illud certum eſt, an aqua & ſanguine fuerit perfuſus. Sane id eſſe non potuit, ſi Chriſti latus ſiniſtrum fuerit perfoſſum, quod multi arbitrantur, quia cor ea parte jacere exiſtimatur. Nam ſic in ſiniſtrum latronem aqua & ſanguis profluxerint, non dextrum. Atque adeo ſublimis ille ſitus latronis vix ſinere videtur, ut lancea latus Chriſti perfodiente, utcumque id dextrum foret, latronis dextri corpus perfunderet, niſi crura vel pedes fortaſſis. Neque ſi latro non fuerit baptizatus, eo minus verax fuerit Chriſtus ; quia quæ de neceſſitate baptiſmi dicuntur Ioannis III, ea propriè ſunt capienda de baptiſmo, qui fit aqua ſpirituali. Sic enim capere oportet quod de aqua, & ſpiritu dicit, ut ſit ſchema illud, quod vocatur ἓν διὰ δυοῖν. Quod vero ad aquæ baptiſmum, non ejus privatio, ſed contemtus damnat. Si enim haberi non poſſit, & pœnitentia ac fides adſit, ſupplet extraordinarie Chriſtus, quod aliter nequit obtineri.*

Fuſe hæc comprobavimus diſputatione de baptiſmo ſeptima ; quæ inſcribitur de Neceſſitate baptiſmi.

8. §. *Venio ad orationem Ieſu tertiam : cujus prius occaſionem referam. Narrat Euangeliſta Ioannes, quomodo ad crucem adſtiterit, cum Euangeliſta ille, quem Ieſus diligebat, hoc eſt Ioannes ipſe, tum etiam B. Virgo, una cum Maria Magdalene, & Maria Salome, filia Cleopæ, vel potius Clopæ.*

Nam Κλωπᾶς hic dictus ; Κλεόπας autem, alter diſcipulorum euntium Emauntem. Hæc uxor fuit Zebedæi, & inde mater duorum Apoſtolorum, Iacobi majoris, & Ioannis Euangeliſtæ. Dixeris, addi oportere Mariam Iacobi, & Ioſe matrem. Sed hæc non eſt alia, quam B. Virgo, quæ horum quidem mater non erat, attamen mater dicebatur, quia eſſent Ioſephi liberi ex priori uxore : &, mortuo Ioſepho, à maximo natu filio, vel potius privigno, quicum viveret, ab aliis ſic Mariis diſtingui vulgo ſoleret, priuſquam Ieſus miraculis innotuiſſet ; imo poſtea etiam veteri more appellaretur. Qua de re fuſius dictum nobis Diſſertatione de genere, & fratribus Chriſti.

9. §. *Quantopere doluerit B. Virgo hoc ſpectaculo,*

haut facile aliqun exprimere valeat. Atque eam doloris magnitudinem prædixerat Simeon ille juſtus, his verbis : Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.

Chriſtus conſpecta matre, ac Joanne, prius quidem matri filius; Mulier, ecce filius tuus: *puta Ioannes, qui poſthac filii loco erit.*

Matrem non vocat, ſed *mulierem*, ut alias quoque fecit, quia non terrenum, ſed Patris ſui negotium ageret in terris.

10. §. *Deinde etiam Joanni ait :* Ecce mater tua *Hoc eſt, quam tibi, velut matrem, deinceps curæ eſſe cupio. Atque ab hoc tempore eam Ioannes recepit εἰς τὰ ἴδια, h. e. in domum ſuam.*

Exinde videtur longo tempore fuiſſe ſilentium, idque non Chriſti modo, ſed etiam prætereuntium & adſtantium. Cujus cauſſam hic fuiſſe credo tenebras, quæ horrorem incuterent : ut poſtea de iis plenius dicam. Chriſtus vero abſque dubio interim orabat pro nobis. Iamque tribus quaſi horis pependerat in cruce ; ac poſt tot patienter perlata, tot tranquille acta, tempus inſtare videbat, quo ſpiritum erat traditurus. Ergo, ne mortuus jam putaretur, ſed adhuc vivere conſtaret, exclamavit ingenti voce : ELI ELI, *ſive, ut eadem mente eſt apud Marcum,* ELOI, ELOI, LAMA SABACHTANI? *Hoc eſt,* Deus mi, Deus mi, cur me deſeruiſti?

Quæ verba ſunt initium Pſalmi XXI. Sed pro Hebræo *Azabtani*, quod in Pſalmo legas, in Chriſti ſermone eſt *Sabachtani*. Cujus cauſſa eſt, quod Judæi à captivitate Babylonica non uterentur amplius mero ſermone Hebræo: ſed multis Chaldaicis permixto.

11. §. *Porro adlata Jeſu verba ſic aliqui interpretantur, quaſi ſint vel cum deſperatione luctantis, vel vere deſperantis. Qui priorem ſententiam ſequuntur, aiunt, à deſperatione tantum non abſorptum: eoque dixiſſe non meditata, ſed vi doloris extorta, at mox correcta: quomodo oculis caligine obductis non pariter omnia videmus. Quibus poſterior placet opinio, ſcribere non verentur, revera deſperaſſe, atque ita fieri oportuiſſe, quia in ſe recepiſſet deſperationem noſtram. Poſteriorem ſententiam probare neutiquam poſſumus.*

Etſi ea fuerit opinio Joannis Feri, docti, & facundi, pene ante hoc ſeculum, Eccleſiaſtæ Moguntini. Sed illum hac propter jure reprehendit Lucas Brugenſis.

12. §. *Abſit enim, ut ſtatuamus, Servatorem noſtrum non confidiſſe Deo. Horret id animus credere. Quippe ſi fiducia in Patrem carebat, cur confugit ad Deum? ut oſtendunt illa verba,* Deus mi, Deus mi. *Non igitur putandum, verba ea eſſe diffidentis, & deliberato propterea conſilio expoſcentis à Deo rationem, cur ſibi tanta expoſito ignominiæ nullum vel corporis auxilium, vel animi ſolatium præſtaret. Sed eſt ea querimonia ab humana proveniens infirmitate.*

Nam & in Chriſto, ut ſuperius dictum, diſtinguere oportet inter hæc duo: quorum prius eſt appetitus ſenſitivus ſive deſiderium naturæ : alterum autem voluntas perfecta, ſive appetitus rationalis, quatenus eſt ſubditus rationi, non ut eſt natura quædam. Prius non ulterius ſe extendit, quam ut inter naturæ commoda, & incommoda, diſtinguat, priora appetat, poſteriora averſetur. At appetitus rationalis aliquid etiam appetit naturæ deſiderio repugnans. Nam non ſinit diutius appetitum ſenſitivum, ſive voluntatem, ut eſt natura quædam, appetere, quod eſt ſuum, quam ipſa velit. Et ipſa, dum hoc permittit, conſideratis omnibus circumſtantiis, ſtatuit quod eſt præferendum, appetendo etiam naturæ contraria ob finem meliorem. Ratio igitur norat in Chriſto, cur deſereretur. Sed neſciebat facultas inferior, cujus captum ea res tranſcendit. Atque ab hac proficiſcebatur illa interrogatio.

13. §. *Quæras, quid attinuerit, non ſileri, ſed promi hanc interrogationem. Non ſui hac cauſſa protulit, ſed eorum, qui credituri adſtarent, ut viderent magnitudinem paſſionis.*

Sane Martyres magno cum gaudio ſæpiſſime ad paſſionem procedunt, idque quia interius eos Deus ſoletur, ut mala ferant exteriora. Sed, Chriſto patiente, non λόγος in rationem, non ratio inferiorem in facultatem inſinuabat vigorem illum, unde gaudium, ac ſolatium proveniret. Quæ gratiæ ſubductio majorem longe paſſionem Chriſti fuiſſe arguit. Atque hoc eſt, quod derelictionem appellat Chriſtus. Nempe quod, cum idem Deus, & homo, divina tamen natura conſolationis ſuæ rivis non deflueret in humanam: neque ſe in carnem diffunderet: ſed ſineret, ut ingentem ea horrorem perſentiret.

14. § *Quanto hæc ſunt veriſimiliora, quam, ut tantus Chriſti dolor inde potiſſimum fuerit, quod is, ob temperiem optimam, ſenſu fuerit acutiori, quam hominum alii?*

De quo Bonaventura in III. diſt. XVI. art. I. quæſt. II. item Suarez T. II. part. III. diſt. XXXIII. ſ. II. Audiamus etiam Theophilum Reinaudum in Metamorphoſi Latronis cap. IIIa: *Conſideranda eſt Chriſti Domini exquiſitiſſima temperies, ictum profundens acerrimum. Sicut enim ſtimuli impactio (quæ aſino, propter aſininam, hoc eſt, ignobiliſſimam temperiem, non eſt adeo dura) homini, ob temperiem perfectiorem, accideret longe aſperior: ita inter ipſos homines, qui temperatiores ſunt, acrius percelluntur, admoto eodem doloris objecto.* Addunt, in Chriſto non illa modo attendere oportere, quæ dolorem parerent : ſed etiam quæ ignominiam: ut ſputa, irriſionem: & ſimilia, quibus in latronibus una crucifixis, parcitum fuit, ut obſervat Iſidorus Peluſiota: lib. III. epiſt. CXXA. Verum, ut hoc etiam nomine graviorem fuiſſe perpeſſionem Chriſti, quam illam latronum, lubentes agnoſcimus : ita multo altius hiſce aſcendendum, ſi aſſequi ſtudeamus tanti doloris in Chriſto cauſſas. a Pag. 67.

15. §. *Porro verba ſuperius adlata Hebraice expreſſerunt Euangeliſtæ, ut intelligeretur, quod ſubjicitur, ex circumſtantibus quoſdam putaſſe invocari ab eo Eliam.*

Valde autem infirmum eſt Bellarmini argumentum, quando ex eo quod Elias credebatur advocatus, colligit, Eliam à Judæis ſolitum invocari. Quemadmodum nec ullius ponderis eſt, quando idem invocationem ſanctorum inter Judæos obtinuiſſe evincere laborat ex divite apud inferos rogante Abraham, ut mittere ad ſe Lazarum velit. Ex eo autem, quod verba Chriſti ſint initium Pſal. XXI, ut diximus, colligere eſt, alia etiam ejuſdem Pſalmi ad Chriſtum typice pertinere. Ut ſunt, *Omnes videntes me deriſerunt me.* Item: *Foderunt manus meas.* Adhæc: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea.*

16 §. *Hinc Ieſus dixit,* Sitio: *qui quinctus eſt ſermo. Nempe noctem duxerat inſomnem ; plurimaque erat perpeſſus, quæ ſitim accenderent. Ergo aliquis eorum, qui Eliam credebant invocari, accurrit cum ſpongia, quæ acetum imbiberat, eaque calamo impoſita inde ei bibendum dedit.*

Variæ

Varie antea hunc locum enarravimus: ſed hanc cumprimis approbamus ſententiam. Quæritur, quis hoc humanitatis officium præſtiterit, mileſne fuerit, an adſtantium alius. Ex Matthæo XXVII. 47. 48. clare liquet, factum eſſe à quodam adſtantium, qui, cum Eli Chriſtus vocaſſet, Eliam advocari putarit, ut opem ferret. Acetum vero, in quo ſpongiam tingeret, ad manum erat. Nam, ut ait Joannes XIX. 29, *vas erat poſitum aceto plenum.* Quod cenſeo factum eſſe ex more, quo acetum ſolebat dari cruciariis ad refocillandum eos languentes.

17 §. *Poſtquam acetum è ſpongia bibiſſet, ait Chriſtus,* CONSUMMATUM EST.

Id eſt, quicquid à prophetis de me prædictum, quicquid etiam ad redimendum genus humanum præſtari opus fuit, id omne jam implevi. Atque hic fuit ſermo ſextus.

18. §. *Exinde, viventibus adhuc latronibus duobus, celerius ipſe, quam vulgo crucifixi ſoleant, poſuit animam ſuam, eandem iterum ſumpturus. Emiſit vero ſpiritum ſuum clamans voce magna, vel potius, ubi voce magna clamaſſet, (nam Græce eſt* Κράξας,) Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.

Hoc eſt, velut depoſitum quoddam committo fidei tuæ, poſtea reſumpturus. Verbis uſus eſt Chriſtus è Pſalm. XXX: ubi tamen LXX habent, παραθήσομαι, etiam conſentiente contextu Hebræo. Id fuerit, *deponam*: hac mente, Jam jam, velut depoſitum carum, commendabo tibi.

19. §. *Poſt illa inclinato capite, animam efflavit: quomodo mori inſtar miraculi eſt. Nam inſtante morte maxime homines ſunt infirmi. Chriſtus vero, ut diximus, magno cum clamore exceſſit. Ut hinc liqueat, ſponte animam depoſuiſſe. Quod aliter etiam comprobatur. Nam ſic crucifixi ſæpe biduum, triduum, vivebant.*

Immerito & heic ambigit Lipſius. Nam Hanoviæ Judæus deorſum crucifixus ſupervixit dies quinque. Ac plurimum fame ſola ſolent mori crucifixi. Quibus vero eos lenta adeo morte defungi diſplicebat, crura juſſere frangi. Atque hunc morem amplexi ſunt Judæi, eo quod ante Solis occaſum ſepeliri ex lege Moſaica oporteret. Ex his videmus, Chriſtum, vel mire fuiſſe infirmum, quod eſſe potuit in corpore tot ſuppliciis afflicto, ut ante dictum: vel omnino naturale mortis tempus anticipaſſe. Ac hoc quibus placet, convenienter dicunt, occiſum quidem à Judæis, quia crucifixionem mors naturaliter erat ſecutura: & tamen animam ſuam poſuiſſe cum vellet, &, cum vellet, adſumſiſſe; quod ad ſacerdotale munus pertinebat. Sin ex mera infirmitate mors naturaliter obvenit, ſiſtendum in eo, quod adſumtis etiam legionibus angelorum tueri ſe poterat, ne caperetur, nedum adfigeretur cruci.

20 §. *Quæritur, cur Chriſtum mori oportuerit. Geminam afferunt rationem. Una eſt, quia aliter non potuerit ſatisfieri juſtitia Dei. Quod verum eſt, ſi non abſolute, ſaltem ex hypotheſi decreti divini. Nec enim alium Scripturæ nobis ſalutis modum aperiunt, quam Chriſti ſatisfactionem pro peccatis noſtris.*

Sane & Auguſtini, & veterum alii permulti, imo & juniorum magni nominis, (quod in opuſculo quodam jam ante annos XXV, ut amici norunt, exarato, luculente oſtendimus) ea fuit opinio, in infinitis divinæ ſapientiæ theſauris non defuiſſe modum alium nos pœnis liberandi: ſed hunc pro libertate ſua elegiſſe. Etiam arbitrantur, uti punire omnes potuit illæſa miſericordia, ita potuiſſe omnibus ignoſcere illæſa juſtitia. Nempe, diſtinguunt inter judicem, & principem: judex eſt alligatus formulæ; non princeps, qui iccirco poteſt diſpenſare de Lege. Atqui, inquiunt, ſi juſtitiæ eſt punire ſontes, injuſtitiæ ſit non punire ſontes. Verum hoc argumentum iſtiuſmodi eſt, ac ſi dicas: Si liberalitatis Regiæ ſit, dare mihi talentum: illiberalis ac ſordidus ſit, niſi dederit. Itidem enim ſe res habet in puniendo. Cujus cauſſa eſt, quia à natura peccari ſit, ut poſſit puniri. Sed ut quis actu puniatur, eſt à libera punientis voluntate. Sane Deus etſi bonus eſt, non tamen neceſſario creavit mundum: quia inter bonitatem, & actum creationis, media intercedit voluntas. Ac ſimiliter in merito, & inflictione pœnæ, inter juſtitiam Dei, & exſecutionem juſtitiæ punitivæ, eſt actus liber; nempe volitio puniendi.

21. §. *Alteram rationem, cur moriendum fuerit Filio Dei, eam adferunt, quia non aliter potuerit ſatisfieri divinæ veritati: quod ex prædictionibus prophetarum, & typis legalibus, adſtruunt. Sed ex his non aliud evincere eſt, quam Deum ita decreviſſe: at non item, haud aliter decernere potuiſſe. Addunt & comminationes divinas. Ut quod Deus dixerit Adamo:* Quocunque die comederis de arbore hac, morte morieris. *Unde ſic ratiocinantur, Deum non fuiſſe veracem futurum, niſi vel ipſe, vel alius, ſatisfeciſſet pro nobis. Sed ſalvo aliorum judicio, ſic cenſeo, comminationes divinas, niſi adſit juramentum, ſignificare quidem punibilitatem, ſive jus puniendi, quod inde Dominus accipit; ſed non inde conſequitur, Deum conſtringi ad exſequendas pœnas, quas comminatur: præſertim, cum tacita ſæpius ſubſit conditio.*

Ita Deus etſi non perderet Niniven, verax eſſe perſtitit, quia tacita eſſet conditio hæc, niſi ſe corrigerent. Sed de iſto nulli litem movebimus, contenti eo, ne ea moveatur nobis, quibus ſufficit quid Deus voluerit, ſeu aliud potuerit, ſeu, ut nunc contendunt aliqui, non potuerit.

22. §. *Quæſtio eſt Philologica, an Chriſti mors per magni Panos obitum debeat intelligi.*

Apud Plutarchum libro de defectu oraculorum legimus, ut Æmylianus rhetor variis narrant de re miranda, cujus inter alios & pater ſuus Epitherſis, grammatices profeſſor, locuples teſtis fuiſſet. Hiſtoria iſtæc erat hujusmodi. Thamo, gubernatore Ægyptio, in Italiam tendente navi vectorum, & mercium plena, cum ad Echinadas inſulas eſſet deventum, cœpit ventus plane remitti, atque ita nullo quaſi vento ad Paxas fluitabant. Heic poſt cœnam, dum alii potant, alii vigilant, grandis eſt vox audita, quæ ſemel, iterum, tertio Thamum inclamaret. Tertio demum paruit: ac dictum ei fuit, ubi ad Palodes (*ad paludes* vertunt; atque ita Baronius quoque; cum *Palodes*, ſive *Pelodes*, portus ſit ad cujus ingreſſum eſt Buthrotum, Epiri oppidum) ubi, inquam, ad portum Palodes ventum ſit, in terram inclamet, magnum Pana eſſe mortuum. Diſputatum poſtea, quid facto opus eſſet. Placuit mandatum præteriri, ſi ventus, cum eo eſſet deventum, faveret. Sin intermiſiſſet, morem gerendum. Ventum eo: ventus nullus: inclamat Thamus, quod juſſus erat. Mox gemitus, & ſuſpiria multo plurima audiuntur, & cum admiratione juncta: quaſi dolentium ob magni Panos mortem, & admirantium, mori potuiſſe. Ubi Romam deventum, nuncius is, à tot vectoribus longe mox, lateque, diffuſus fuit. Res ad aures pervenit Cæſaris Tiberii. Advocat is Thamum. Rem hic omnem exponit. Tiberius exquirit ex hominibus eruditis. Quid ex gentilibus niſi fabulas audiret? Aiunt illi, videri ſibi illum ex Mercurio, & Penelope prognatum. Quid hic Chriſtiani?

23 §. *Sane admodum veriſimile eſt, per magnum Pana accipiendum eſſe Chriſtum, eoque Chriſti mortem nunciatam. Tempus convenit; ſive ſpectemus, quod res ad Tiberium delata: ſive quod contigerat id tempore Epitherſis, patris Æmyliani, unde id accepit Plutarchus, Trajani Cæſaris præceptor. Et quis potius Pan magnus dicatur, quam Chriſtus, auctor naturæ ſive univerſitatis, quam nomine* Panos *intellexere gentiles?*

Etiam hoc videre eſt ex illis quæ de Pane in Bucolica
a In Ecl. 2. ſcripſit Iunius Philatgyrus *a*. Verba ejus ponam: *Pan, id eſt, Natura omnium rerum, inventor eſt fiſtulæ. Pan paſtoralis Deus, per cornu Solem ſignificat, & Lunam: per fiſtulam, ſeptem planetas ſtellas: per pellem maculoſam, cœli ſidera: per camam, ventos: per ungulas caprinas, ſoliditatem terræ: villoſus eſt, quia veſtitus gaudet terra. Hic autem natus eſt Mercurio in arietem converſo, & Penelope, uxore Ulyſſis.* Plura de hoc dicimus in opere de Theologia Gentili, & Phyſiologia Chriſtiana.

Cap. X.

Quæ Deus, Chriſto in cruce pendente, fecerit ad glorificandum filium.

1 §. N*Unc videamus de iis, quæ ad glorificandum Ieſum facta ſunt, dum in cruce viveret. Huiuſmodi eſt illud Marci* XV. 33: Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐννάτης. Cum fuiſſet hora ſexta, tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, uſque ad horam nonam. *Ubi videmus, duas exprimi* περιστάσεις. *temporis unam, loci alteram. De priori ſimiliter Matthæus* XXVII. 45. *Lucas vero* XXIII. 44. Ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt.

Sententia eſt, tenebras fuiſſe à meridie uſque ad nonam, ſive noſtram tertiam pomeridianam. Fuere autem tenebræ iſtæ non ſpiſſæ, quales Ægyptiacæ, aut noctis: ſed cujuſmodi eſſe ſolent tempore eclipſios Solaris.

2. §. *De tempore ſatis. Altera* περίστασις *de loco erat, quæ, ut Marcus, & Lucas referunt, terra erat univerſa.*

Ubi non ſolum Iudæam, ſed totum intelligi orbem oportet, ſi ſtandum Dionyſio, quem vocant Areopagitam. Is enim tenebras haſce in Græcia, ſibi, & philoſophorum aliis, viſas ait in epiſtola ad Polycarpum contra Apolluphanem, & epiſtola ad Apollophanem jam converſum: ut quidem Ianſenius ait Concordiæ Euangelicæ cap. CXLIII. Mallem pro Græcia Ægyptum dixiſſet. Nam continuo ſubjungit, eclipſin eam ſibi, & Apollophani, viſam eſſe Heliopoli; quæ ſane inclyta Ægypti civitas: ubi numen colebatur bovis figura, ut & Memphi: quemadmodum abunde dictum nobis lib. 1. de Gentili Theologia Chriſtiana, cap. XXIX. Putamus autem, per univerſam terram ſolam ſignari Iudæam. Quod & Eraſmus arbitratur in cap. XXVII Matth. Scio, eo nomine vapulare à Melchiore Cano lib. XI. cap. 11: eumque ſequitur
a P. 105. Roſweidus Leg. Talionis tab. VII *a*. Sed decepit eos, quod non viderent, illa de Dionyſio, & Apollophane, eſſe commentitia. Omnino enim epiſtolæ illæ ſunt ὑποβολιμαῖαι.

3 §. *Quæritur, an Eclipſis ea fuerit naturalis Non fuiſſe naturalem, ſatis indicat, quod contigerit tempore Paſchatis, ſive Luna* XIV, *quando plenilunium eſt, ut tum Luna fuerit ex adverſo Solis, non inter Solem, & nos, interjecta: quod non niſi in novilunio fit, in neque alia Solaris eſſe eclipſis poſſit.*

Tertullianus, Origenes, ac veterum alii, teſtantur, Eclipſios hujus meminiſſe etiam Phlegontem Trallianum, Hadriani Cæſaris libertum. Phlegontis verba ſic Latine reddidit Hieronymus in Canone Euſebiano: *Quarto autem anno* CCII *Olympiadis, magna, & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio Solis facta: dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem verſus, ut ſtellæ in cœlo viſæ ſint, terraque motus in Bithynia Nicææ urbis multas ædes ſubverterit.* Phlego tamen pro naturali habuit eclipſi; quod valde adverſatur Tertulliano. Dixeris, videri eandem; quia Euangeliſtæ dicant, fuiſſe eo tempore terræ motum; ac Phlego itidem dicat, tempore Eclipſios ejus, de qua agit, terræ motum fuiſſe in Bithynia, maximeque Nicææ. Scio: ſed ſcrupulum injicit quod ſileat de terræ motu in Palæſtina. At, inquias, potuit hoc ignorare: nec levem videri nobis auctoritatem Patrum debere, qui eandem faciunt eclipſin, illam Euangeliſtis, ac Phlegonti memoratam. Movit Patres, quod eundem in annum utraque incideret. Sed falſos eſſe, arguit, quod ſi tam miraculoſa Eclipſis variis conſpecta terris foret, non ſolus ejus Phlegon meminiſſet. Quid enim magis in natura ſtupendum, quam Solem deficere in plenilunio? Ut jam mittam, quod ante dicebam, Phlegonti ſermonem eſſe de Eclipſi naturali, quæ ſolum in novilunio.

4. §. *Porro etſi in plenilunio Luna ſit ex adverſo Solis: non propterea putandum, Lunam è loco ſuo accurriſſe ad Solem, ſeque inter Solem, & Terram, conſtituiſſe, atque ita effeciſſe eclipſin proprie dictam. Hæc ſi forent, à gentilibus utique eſſent obſervata, & complurium conſignata monumentis. Quare veriſimilius eſt, obſcurationem eam contigiſſe ex retractione radiorum Solarium.*

Poſſit & cauſſa eſſe à maculis Solaribus, qui in diſco Solis medio apparent viſentibus per teleſcopium, ſive tubum Batavum. Nam minus longe illuxerit Sol, maculoſiore Solis parte Iudææ obverſa. Potuere & corpora quædam opaciora obduci, ſic ut lux Solaris fieret Iudæis minor. Hujuſmodi aliquid contigiſſe, veriſimilius eſt, quam ut Luna ex adverſo Solis procurrerit in locum Soli ſubjectum: ac deinde iterum in locum priorem ſe receperit.

5. §. *Atque hæc de obſcurationis Solaris cauſſa efficiente. Denique etiam finem ejus videamus. Voluit Deus ea oſtendere, quamopere averſaretur Iudæorum ſcelus.*

Nam Sole radios avertente, idque meridiano tempore, quo imprimis lucet: ſignificabatur, eum nolle intueri tam atrox facinus. Etiam quia lux lætitiam parit, tenebræ triſtitiam: naturam ipſam quaſi triſtari hac obſcuratione Solaris luminis indicabatur. Et ut ſpiſſis Ægypti tenebris Ægyptiorum cæcitas, ita hac obſcuratione cæcitas Iudæorum notabatur. Impletumque ita illud Amos VIII: *Et erit in die illa, dicit Dominus Deus, occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis.*

Cap. XI.

De iis agitur, quæ contigere, dum Chriſtus in cruce mortuus pependit: nempe ab eo tempore, quo expiravit, uſque illud donec fuit depoſitus de cruce. Inque eo tempore quatuor explanantur.

tur. Primum de quatuor prodigiis in Scripturâ expoſitis: tum duobus aliis, quæ ab aliis videas ſuperaddi. Deinde de conſecuta hominum ind g atione ob occiſum Chriſtum. Poſtea de poſtulato Juc'æorum, ut Chriſto frangerentur crura, ac poſtea deponeretur de cruce. Denique de milite transfigente Chriſti latus; unde aqua, & ſanguis exierunt.

1. §. *QUæ diximus, evenere antequam Chriſtus exſpiraſſet. Nunc videndum de illis, quæ, eo defuncto, necdum tamen de cruce depoſito, contigerunt. Atque hic, quia proximè dixi de prodigiis, quæ acciderunt Chriſto vivente, prius ſubnectam nunc de prodigiis quatuor aliis quæ mortuo acciderunt. Primum eſt de velo templi ſciſſo: puta eo, quod adytum à ſancto ſepararet.*

Tres enim fuere templi partes: atrium, in quo populus; ſanctum, in quo ſacerdotes; ſanctum ſanctorum, quod ſolus ingredi poterat ſummus ſacerdos. Παραπέτασμα illud, quod ruptum fuit, diſtinguebat ſanctum à ſancto ſanctorum. Καταπέτασμα τοῦ ἀδύτου a appellatur à Flavio Joſepho lib. VIII. Antiquit. cap. II. De eo ſic Paulinus Carm. XV: a Velum adyti.

Tunc & diſcuſſo nudata altaria velo
Amiſere ſacri religionem adyti.

Hoc exemplo etiam Chriſtianis ante ſacrarium, atque altare, velum fuiſſe, indicat illud B. Chryſoſtomi in epiſt. ad Epheſ. homil. III: Ὅταν ἴδῃς τὰ ἀμφίθυρα, τότε νόμιζον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν, καὶ κατιέναι τοὺς ἀγγέλους. *Ubi videris trahi vela oſtii: exiſtima cælum ſuperne diduci, & angelos deſcendere.* Ubi ἀμφίθυρον vocat velum, ſeu cortinam oſtii: quæ Anaſtaſio bibliothecario *velothyra*. Diximus de ea in Gloſſario Latinobarbaro, ac pluribus Rosweidus Notis in Paulini carm. XVIII. Porro iſtoc adyti velum demum à morte Chriſti fuiſſe ruptum, ex eo cognoſcimus, quod Matthæus, cum dixiſſet, Chriſtum emiſiſſe ſpiritum, ſubjungat: *Et ecce velum templi ſciſſum eſt.* Ex quo, id poſt Chriſti obitum contigiſſe, etiam colligit B. Auguſtinus. Atque hoc miraculum tres deſcribunt Euangeliſtæ, cum tria alia ſolus deſcribat Matthæus.

2. §. *Ejus prodigii duplex fuit ſignificatio: quarum una Judæos, altera tangit Chriſtum. Quod ad priorem attinet: quemadmodum obſcuratione Solis oſtendit Deus, quantopere hoc Judæorum facinus averſaretur; quanta etiam eorum cæcitas foret: ut antea pluribus dicebamus; ita nunc veli ruptura monſtrabat, ſicut Judæi ruperant veſtem, dicentes, Chriſtum blaſphemaſſe, ſic Deum rumpere velum templi: partim nimirum ut iram ſuam declararet ob Judæorum ſcelus; partim ut indicaret, ſe propterea etiam deteſtari ipſum divini cultus locum.*

Sane Judæi, qui in luctu, & indignatione, rumpere veſtem ſolent, ratione erant præditi. At nunc ſcinditur creatura ἄλογος, ad teſtandam facinoris indignitatem. Atque hanc rationem etiam adducit Theophylactus.

3. §. *Altera ratio, quam Chriſtum ſpectare dicebamus, ea eſt, quod ſic oſtenſum recludi cælum: adeo ut nunc cuilibet illud pateat. Præterea ſignificatum fuit, finem imponi typis legalibus, ſciſſo miraculoſe velo, quod inter typos eos illuſtrem obtinebat locum.*

Similitudo in eo conſiſtit, quod ut rupto velo patuit Sanctum Sanctorum antea populo inviſum: ita morte Chriſti nunc omnia manifeſtentur legalia, quæ antea erant obſcura, & quaſi velo quodam coopertа. Cæterum Origenes duo ſtatuit vela templi: exterius, in templi egreſſu; interius, quod erat coram propitiatorio. Atque inde myſtice colligit, hic prius velum eſſe retectum: in vita altera alterum retegendum. Sed hæc licet belle dicantur, tamen nihil ſolidi habent quo nitantur. Omnino enim unum erat templi velum. Et aliter ſi fuiſſet, non dicerent Euangeliſtæ templi velum: ſed, utrum illud templi velum foret, addidiſſent. Similiter Tertullianus Apologetici cap. XVI: *Solis ſacerdotibus* (ſacrarium) *adire licitum: etiam conſpectus cæterorum velo oppanſo interdicebatur.*

4. § *Alterum erat prodigium, terræmotus. Qui & ipſe oſtendit, rerum naturam Chriſto quaſi συμπάσχειν a.* a Condolere.

Sane terræ motu, iram Dei ſignificari, etiam cognoſcere licet è Pſal. XVII: *Commota eſt, & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.*

5. §. *Tertium prodigium erat ruptura petrarum; qua itidem oſtenditur, naturam Chriſto condoluiſſe.*

Ut petræ non tam fuerint duræ, quam corda Judæorum, quibus nihil obſtinatius.

6. §. *Quartum fuit prodigium, quod monumenta etiam ſint aperta, multaque inde reſurrexerint corpora fidelium, qui obdormiviſſent. Non tamen utrumque in morte Domini contigiſſe exiſtimandum. Quippe Domino quidem moriente, vel mox à morte, aperta ſunt ſepulchra: ſed exiere inde, nonniſi Chriſto reſurgente.*

Unde Matth. XXVII. 53: *Exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem.* Ubi Hieroſolymam, licet in ea tam atrox ſcelus patratum eſſet adverſus Filium Dei, ſanctam nihilominus civitatem vocat, ob cultum divinum iſtic inſtitutum. Videmus autem, clare dici, exiiſſe demum ſepulcris poſtquam Chriſtus reſurrexerat. Græce eſt, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ. Neque enim par erat, ut ante Chriſtum reſurgerent: quem Apoſtolus b vocat *primitias dormientium, & primogenitum ex mortuis.* Utrum vero poſtea morituri iterum, an ad immortalitatem reſurrexerint, dicam poſtea, cum loquar de reſurrectione Chriſti, & ejus efficacia. b 1 Cor. 15. Coloſſ. 1.

7. §. *Atque hæc de quatuor prodigiis in Scriptura memoratis. Addunt quædam aliqui, de quibus tacet Scriptura. Nam illo de velo rupta addit ex Nazaræorum Euangelio B. Hieronymus de fracto templi ſuperliminari. Imo idem Hieronymus à Flavio Joſepho proditum ait, angelos, templi Hieroſolymitani præſides, cum Chriſtus crucifigeretur, velumque ſcinderetur, dixiſſe, Tranſmigremus hinc.*

Hieronymus ad Hedybiam, quæſt. VIII: *Velum quoque templi ſciſſum eſt in duas partes, ut compleretur illud, quod refert Joſephus, præſides Templi dixiſſe virtutes,* TRANSEAMUS EX HIS SEDIBUS.

8. §. *Sed eo minor hac parte nobis eſt beati viri auctoritas, quod ipſe alibi hæc referat non ad Paſcha, ſed ad Pentecoſtes feſtum ſubſequens.*

Sic enim ſcribit in Chronico Euſebiano ad Olym. CCII:

 ubi

ubi cum de Paſſionis Dominicæ anno locutus foret, ſubjungit: *Ioſephus etiam, vernaculus Iudæorum ſcriptor, circa hæc tempora die Pentecoſtes Sacerdotes primum commotiones locorum, & quoſdam ſonitus ſenſiſſe, teſtatur: deinde, ex adyto templi repentinam ſubito erupiſſe vocem, dicentium*, TRANSEAMUS EX HIS SEDIBUS.

9 §. *Imo longius etiam recedens alibi idem refert ad templi excidium Hieroſolymitanum.*

Puta Commentario XVIII in Ieſaiam, cap. LXVI: ubi de excidio Urbis loquens, ait: *Quando præſides templi conſona angeli voce dixerunt*, TRANSEAMUS EX HIS SEDIBUS.

10. §. *Nec propterea inſultandum B. Hieronymo, quaſi parum attenderit, quid ſcriberet, dum ſibi ipſi contradicens, nunc paſchate, ſive tempore Paſſionis Dominicæ, aliquid contigiſſe vult, nunc pentecoſte: nunc anno, quo exciſa eſt Hieroſolyma. Nam cum refert hanc hiſtoriam ad paſſionem Dominicam, Euſebium ſequitur, qui eam tribuit opinionem Ioſepho. Quando autem ait, paullo ante excidium eveniſſe, ipſum ſequitur Ioſephum, quem poſtea conſuluit.*

Euſebium id paſchali tempori tribuiſſe, liquet non ſolum ex Chronico Hieronymiano; ſed etiam ex lib. VIII.

a P. 250.

Demonſtrationis Euangelicæ *a*, ubi, cum locutus eſſet de nocte ea, qua Chriſtus diſcipulis myſtica diſtribuit ſymbola, addit exinde, ceſſaſſe legem Moſaicam, ac hoc per verba illa, μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν, fuiſſe ſignificatum. Sed Ioſephum velle hanc vocem in templo auditam eſſe tempore Urbis obſeſſæ, ſatis videre eſt ex iis, quæ refert lib. VI. de bello Iudaico cap. XXXI *b*; ubi ſic ſcribit: κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν, ἣ πεντηκοστὴ καλεῖται, νύκτωρ οἱ ἱερεῖς παρελθόντες εἰς τὸ ἔνδον ἱερὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, πρὸς τὰς λειτουργίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἀντιλαβέσθαι ἔφασαν, καὶ κτύπου, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ φωνῆς ἀθρόας, ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ. *Feſto autem die, quam Pentecoſten vocant, nocte ſacerdotes intimum templum more ſuo ad divinas res celebrandas ingreſſi, primum quidem motum, quendamque ſtrepitum, ſenſerunt: poſtea vero ſubitam vocem audiere, quæ diceret*, MIGREMUS HINC. Pro quibus ſic gentili more Tacitus lib. IV. Hiſtor. Taciti: *Expaſſæ repente delubri fores, & audita major humana vox, Excedere deos: ſimul ingens motus excedentium.*

b P. 881. edit. Froben. Sed in tralatione Latina, cum Rufini, tum illa Gelenii, lib 7. cap. 12.

11. §. *Quanta fuerit vis & efficacia prodigiorum; quæ vere, partim ante mortem Chriſti accidiſſe diximus, qualis obſcuratio Solis; partim poſtea evenerunt, ut quatuor illa è Scripturis memorata: cognoſcere licet, ex centurione gentili, qui, iſtis conſpectis, dixit:* Vere hic homo juſtus erat; *ut ait Lucas. imo amplius, ut eſt apud Marcum:* Vere hic homo filius Dei erat.

Ubi, in confeſſione illa hominis gentilis, præludium habemus vocationis gentium.

12. §. *Nec ipſe ſolum his motus fuit, ſed & milites, qui cum eo erant; ut Matthæus indicat. Imo & vim ſuam exſeruere in Iudæis; qui, iis conſpectis, pectora ſua ob ſcelus patratum ferientes, domum cum indignatione, ac pariter ſtupore, reverſi ſunt.*

Caput, pectus, femur præ dolore & indignatione percuti ſolere, oſtendimus Oratoriarum Inſtitut. lib. VI. cap. XI. §. IV.

13. §. *Præterea in illis, quæ Chriſto mortuo, attamen in cruce adhuc pendente, contigerunt, illud etiam eſt, quod Iudæi acceſſerint Pilatum, rogantes eum, ut crura frangerentur adfixis cruci; ac deinde tollerentur ad ſepulturam.*

Ubi duo videmus Iudæorum poſtulata: unum erat crurifragium: alterum vero, corporum de cruce depoſitio ad ſepulturam. De crurifragio inferius dicam. In depoſitione videndum, quid poſtulatum ſit ex more Iudaico, quid item Romano. More Romano, & aliarum gentium, damnatorum corpora relinquebantur inſepulta. Ac ne quis ex propinquis vel amicis corpora detraheret de cruce, cuſtodes apponebantur. Hinc Petronius, *Proxima ergo nocte, cum miles qui cruces aſſervabat, ne quis ad ſepulturam corpora detraheret, notaſſet ibi lumen.* Natali tamen Imperatoris, ut aliquis ad damnatos etiam ex publico gaudio fructus rediret, ſolere ad ſepulturam deponi, indicat Philo Iudæus in Flaccum. Alias non temere id fiebat: nunquam ſaltem niſi venia à Præſide vel magiſtratibus obtenta. Quod & Ulpianus docet L. *corpora* D. *de cadaveribus punitorum.*

Ex his liquet, cur Iudæi acceſſerint Pilatum, cum vellent deponi corpora de cruce. Quemadmodum & poſtea Ioſephus Arimathæenſis, ſi vellet Chriſti corpus tradere ſepulturæ, neceſſe habuit illud petere à Pilato. Sed non ſufficit ſcire, neceſſario iis fuiſſe compellandum Pilatum, ſi deponi vellent. Scito etiam opus, cur vellent deponi. Cujus rei ratio fuit à lege Moſaica: non quidem, quod Iudæi iſti uſque adeo forent obſervantes Legis: ſed ne viderentur ejus non obſervantes. Revera enim voluerunt non eſſe pii, ſed videri: ſicut arguit, quod iidem paraſceues die noluere ingredi prætorium Pilati: nec tamen eo tempore verebantur (quod multo magis Legi repugnabat) Chriſtum innocentem addicere morti acerbiſſimæ. Lex vero, quam nunc prætendunt, legitur Iteratæ Legis cap. XXI. 22: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno; ſed in eadem die ſepelietur, quia maledictus à Deo, qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam.* Dixeris, hanc legem nihil pertinere ad Chriſtum plane ἀναμάρτητον *a*.

a Peccati expertem.

Subſcriberem, niſi hic Chriſtum ſpectare conveniret non κατ' ἀλήθειαν, ſed κατὰ δόκησιν Iudæorum: qui, ut facinoroſum, cruci addixerant. Itaque & Paullus Gal. III, Chriſto applicat illud, Maledictus qui pendet in ligno.

Quodſi ante veſperam ſemper corpora mandari terræ opus erat: quanto magis id fieri neceſſe fuit inſtante Sabbato magno? Eo quoque motos fuiſſe Iudæos, docent nos verba B. Ioannis XIX. 31: *Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, ut non remanerent corpora ſabbato, (erat enim magnus ille dies ſabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.* Cur vellent Chriſtum deponi de cruce, diximus. Addamus nunc etiam cauſſam Legis illius ceremonialis. Nempe relictis in cruce cadaveribus damnatorum terra fuiſſet polluta: ut eſt Deuteronomii loco ante indicato. Apud LXX eſt: Καὶ οὐ μὴ μιανεῖτε τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ. *Et non inquinabis terram, quam Dominus Deus tuus tibi dat in ſortem.* Quæ Philo libro de ſpecialibus legibus, ubi contra homicidas diſputat, ſic interpretatur: Ἢν ἀναγκαῖον εἰς τὸν νεκρῶν χῶρον ἀποσυρῆναί τε καὶ καταχῶσαι, ὅπως μὴ τὰ ὑπὲρ γῆς μιαίνωσι. *Neceſſe eos fuit in communem mortuorum locum deferri, terraque recondi, ne ea quæ ſuper terram eſſent inquinarent.* Ubi videmus, ut per τὴν γῆν intellexerit τὰ ὑπὲρ γῆς. hoc eſt, homines ipſos atque aëra etiam, cujus ſerenitas fœdo maledicti illius ſpectaculo velut nube obducitur, turbaturque. Nec eſt, quod dicas, ſi ſuſpenſi polluant terram, magis ab illis pollutum iri patrium ſepulcrum. Tales enim non inferebantur communibus ſepulcris, ſed ſeorſim à cæteris. Quod legas in compendio Thalmudico dicto Alpheſi, & apud Rabbinos Iacob Iurim, ac Moſem Maimonidem.

14. §. *Et*

Digitized by Google

14 §. *Et hæc de poſtulato Iudæorum. Sequitur videamus de facto militum. Hi utrinſque latroni, quia ſuperſtites forent, crura fregerunt: in Chriſto, quia jam mortuus eſſet, non item: ſed miles ei lancea latus lanceavit, unde exiit ſanguis, & aqua.*

Ut tria hic veniant in conſiderationem; quod crurifragium omiſſum, latus apertum, & ſanguis cum aqua latere exivit. Quæ pluribus explicabimus.

Crura crucifixis confringi ſolent malleo. Pro incude erat ſtipes atrectarius. Fiebat hoc, ut celerius morerentur. Itaque duobus latronibus crura fracta: Chriſto non item, qui atrociter flagellatus, ſpinea corona graviter punctus, & omnibus contumeliis vexatus, infirmiori videtur conſtitutione fuiſſe quam latrones. Saltem animam exhalarat ante latrones. Etſi autem nihil opus erat mortui latus perfodi, miles tamen lanceam per latus tranſmiſit. Vulgatus interpres videtur legiſſe apud Joannem ἤνοιξε, quia vertit *aperuit*, quaſi ſit ab ἀνοίγω. Sed in omnibus codd. hodie eſt ἔνυξε, h.e. *pupugit*, *vulneravit*, nempe à νύσσω. Eſtque hoc quinctum Chriſti vulnus. Nam quatuor priora fuere manuum pedumque. Remanſiſſe autem hæc vulnera poſt reſurrectionem, liquebit ex Chriſti ſermone ad Thomam, qui eſt Joan. xx. Volunt, quinque hæc vulnera eſſe adumbrata quinque lapidibus, quibus Goliathum David devicit. Sane David Chriſti, Goliathus diaboli typus fuit. Sed quinque lapidibus, quinque Chriſti vulnera figurari, aſſeverare certo non auſim: licet conjectura non abſurda.

Inſtrumentum, quo Chriſti latus perfoſſum, λόγχην vocat Joannes. Nonnus id factum ait μαχαίρᾳ. Atqui credibile non eſt, eum, qui haſtam in manu haberet, voluiſſe ea poſita educere gladium ad latus aperiendum. Hæc clariſſimus Salmaſius *a* eo pacto acute conciliabat. Cenſet, μάχαιραν à poëta ſumi per καταχρηστικῶς pro cuſpide ſive ferro lanceæ. Nempe ſimili licentia ac pro eo Gratius *cultrum* dixit in Cynegetico: a Lib. de Cruce pag. 332. & 339.

Aut contra ut tenero deſtrictas cortice virgas
Prægravat ingenti pernix Lucania cultro.

In Evangelio lingua Perſica edito à Xaverio, Societatis Jeſu Theologo, legas, militem eum, qui lancea Chriſti latus aperuit, equitem fuiſſe. Atque eadem fuit ſententia iis, qui Scripturam Bohemica reddiderunt lingua. Nempe hoc inde eſt, quod crediderunt, tam ſublimem fuiſſe crucem, ut equite opus eſſet ad latus Chriſti lancea contingendum. Num etiam dicent, fuiſſe opus equite, ut calamo ei ſpongia circumvoluta daretur bibere? Abunde hoc refellitur eo, quod moris Romani non erat, tam ſublimes erigere cruces: ſed tales, ut ima pars cruciarii nonniſi tribus quatuorve pedibus ab humo abeſſet. Quod ſatis antea commonſtravimus. Adde quod non ab equite, ſed pedite, cuſtodiri crucifixi ſoleant: &, quod palmarium eſt, Joannes eum vocet non ἱππέα, ſed στρατιώτην, quæ vox de pedite uſurpari ſolet, etſi poſtremis ſeculis *miles* accipi ſueverit de equite: (quod etiam Bohemicos Evangelii interpretes fefellit) at non item antiquis: ut, quin unus fuerit è cohorte peditum, minime ſit dubitandum. Pictores vero, qui equitem cruci appingunt, ut ſæpius vidimus, nihil moramur.

Hoc vero de latere vulnerato, uti & de aquæ ac ſanguinis fluxu, ſolus nobis narrat Johannes: qui iccirco, ne ex audito ſolum id habere videatur, ait, ſe id ipſum oculis ſuis conſpexiſſe, atque ita completam eſſe prophetiam geminam. Prior erat Exodi XII: *Os non comminuetis ex eo.* Quod quidem præceptum eſt de agno paſchali: ſed agnus ille erat typus Chriſti: in quo id completum, quod in agno paſchali adumbratum. Eo autem in typico agno præſcriptum, quia confractio oſſium agni, ad medullam exſugendam, moram amiſiſſet profectioni ex Ægypto, quæ erat properanda. Ahera prophetia fuit Zachariæ XII: *Videbunt, in quem transfixerunt.* Sed hoc in LXX non invenitur: ut qui in allato Zachariæ loco habeant: *Adſpicient ad me pro eo, quod inſultaverunt.* Ut vel hinc liqueat, quam utilis, imo neceſſaria fuerit opera B. Hieronymi, de fonte Hebræo transferentis Scripturas.

Nempe Joannes ſecutus codd. ubi erat דקרו DAKEROU. Unde vertit ἐξεκέντησαν, *compunxerunt*. Sed LXX uſi codd. ubi erat רקדו RAKEDOU, trajectis literis: quod valet ὠρχήσαντο, *ſaltaverunt*, ſive *inſultaverunt*. Cæterum nec Joannes ad verbum vertit: ſed ſententiam tamen expreſſit. Nec impletum ſolum in Judæis Chriſto pendente: ſed etiam implebitur in ultimo judicio: unde Apocalypſeos cap. I, v. 7, legas: *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Ubi idem eſt verbum, quod hoc loco: nempe ἐξεκέντησαν. Subjicitur vero iſtic, quod apud Zachariam loco memorato ſequitur: *Et plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ.*

Clare autem hæc hiſtoria nobis oſtendit providentiam Dei in paſſione Chriſti. Quid enim æque poterat fortuitum videri quam quod miles, ambigens an Chriſtus eſſet mortuus, ac fortaſſe etiam accedente aliqua petulantia, transfodit latus Chriſti? Verum Joannes oſtendit, id Scripturis fuiſſe prædictum. Priuſquam enim adferret duo illa loca antea memorata, præmittit hæc verba: *Facta hæc ſunt, ut Scriptura impleretur.* Ubi UT non ita capiendum, quaſi miles hoc animo Chriſtum transfoderit, ut impleretur, quod de oſſe non frangendo in agno Paſchali præceptum fuit à Moſe *a*: aut quod Zacharias *b* prædixerat, viſuros Judæos, quem pupugiſſent. Non ea Scripturæ peritia militi Romano: nec ea pietas. Sed UT ſumitur hic non antecedenter, verum conſequenter, ut vulgo loquuntur: hoc eſt, non militis notatur propoſitum, ſed ſolum rei eventus. Nempe *factum ut impleretur*, valet idem ac ſi dixiſſet: ſic factum, ut impleretur; ſive, ſic impletum eſt, quod prædictum fuit. Similis ratio eſt illorum Joannis XIX. 24: *Dixerunt ergo* (milites) *inter ſe, Ne ſcindamus eam* (tunicam inconſutilem,) *ſed ſortiamur de illa cujus futura ſit: ut Scriptura impleretur, dicens c: Partiti ſunt veſtimenta ea ſibi, & ſuper veſtem meam jecerunt ſortem.* Nec enim dixere ea milites animo implendi, quod legitur in Pſalmis: ſed dum illoc agunt, quod dicitur, ignari implent, quod David prædixerat. Sed quæritur, quomodo illud de oſſibus Chriſti non confractis cum eo poſſit convenire, quod pedes clavis fuerint tranſmiſſi. Siquidem ex ſceletis apparet, pedis oſſa arcte adeo jungi, ut nequeat clavus, niſi oſſe fracto, tranſadigi. Mihi eorum placet ſententia, qui aiunt, clavum, ubi ſolidiora cohærent oſſa, eſſe immiſſum, oſſibuſque iis ſeparatis, medium tranſiiſſe. Quomodo oſſa non ſint fracta, ſed diducta duntaxat, ac colliſa.

a Exod. 12. 46. & Num. 9. 12.
b Zach. 12. 10.
c Pſalm. 21. 19.

Quæritur præterea, num alterutrum, an utrumque fuerit latus perfoſſum. In Scripturis quidem videmus unius ſolum lateris fieri mentionem. Ac vulgo etiam quinque Chriſti vulnera numerantur. Eſt & Tertulliani lib. I s. adverſus Marcionem:

Hujus de latere ligno pendentis in alto.

Theodoretus tamen in dialogo II Chriſtum ait diſcipulis oſtendiſſe *perforata latera.* Et Leo Magnus epiſt. XCVIII. cap. III. vocat *vulnera lateris.* Sed eſt συνεκδοχὴ numeri: ut ſcriptura dicit, Jonam iviſſe *in latera navis*, hoc eſt, in alterutrum latus: latrones inſultaſſe Chriſto, hoc eſt, alterutrum eorum. Et ſimilia, de quibus ſatis in Oratoriis Inſtitut. dictum nobis lib. IV. cap. VIII. §. X.

Sic igitur ſtatuendum, unum fuiſſe vulnus. Quæritur porro, utrius lateris id fuerit. Siniſtri fuiſſe, ait Lucas Brugenſis in Ioan. XIX. 34. *Latus aperuit.* ubi ſic ſcribit: *Non pectus aperuit miles, ut quidam pingunt, ſed latus, idque ſiniſtrum; quamquam pictores dexterum nolent. Penetratis enim coſtis primum, & pulmone deinde, ac tandem pericardio, transfodit cor, quod pericardio proximo*

&

& pulmone conſequenter obvelatum, tametſi in medio corporis, tamen ad ſiniſtram ſitum eſt magis, quam ad dexteram: prout etiam ictus, cum fiat dextra manu, propenſe petit partem ſiniſtram. Addunt aliqui argumentum myſticum. Nam Adamum primum eſſe typum ſecundi Adami: eoque, uti ex primi latere ſiniſtro formata eſt Eva, ſponſa ejus: ita ex latere ſecundi profluxiſſe aquam & ſanguinem, quibus formatur Eccleſia, ſponſa Chriſti. Evam autem ex ſiniſtro latere factam colligunt, quia uti non debuit ſumi ex capite, ne ſe efferret ſupra maritum, nec ex pedibus, ne marito contemtui foret, ita ex latere ſiniſtro potius, quod ignobilius, ſumtam, quam ex dextro, ne parem ſe marito crederet. Si ex picturis antiquis de his ſtatuendum, invenias non paucas, ubi latus ſiniſtrum perfoditur. Aliud tamen multis videtur. Adferunt auctoritatem Innocentii III. lib. II. de Sacro altaris ſacramento cap. LIV. ubi ſic loquitur: *Calix ponitur ad dextrum latus, quaſi ſanguinem ſuſcepturus, qui ex latere Chriſti dextro creditur vel cernitur profluxiſſe.* Et, toto ſeculo antiquioris, Ivonis Carnutenſis, iisdem ſcribentis, epiſt. CCXXXV: *Hoſtia, quæ juxta calicem conſignatur, ſic debet eſſe poſita, ut ſua & Calicis poſitione dextrum Chriſti latus repræſentet.* Adhæc ajunt, Athanaſium, non veterem quidem, ſed alium multo juniorem, in libello de paſſione Imaginis Chriſti ſic ſcribere: *Hebræos patrum ſuorum veſtigia ſecutos valido ictu lancea latus dextrum Iconis percuſſiſſe.* Etiam, inquiunt, Iſidorus Moſconius, libello beatæ Claræ de Cruce, refert, Claram aſſidua meditatione Chriſti crucifixi cordi ſuo inſculpſiſſe imaginem crucifixi: eam autem habere vulnus in latere dextro. Quin ipſam B. Virginem ad Brigittam, ut in ejus Revelationibus legitur, dicere, in dextro latere lancea vulneratum. Et in ſacra Sindone, quæ Auguſtæ Taurinorum aſſervatur, vulnus lateris conſpici in parte ſiniſtra, atque hoc indicium eſſe, vulnus eſſe acceptum in latere dextro, quia linteum, quod, corpori circumvolutum, imaginem Chriſti recepit, à ſiniſtris id repræſentet; unde colligunt, fuiſſe Chriſto à dextra, ut contrario ſe hic modo habuerit, ſicut in ſpeculis fieri videmus. Etiam de dextro latere transverberato legas in hiſtoria Perſica Xaverii. Sic quoque Io. Chifletius de linteaminibus Chriſti. Adhæc P. Tarnovius, & tot alii: ut omnino magnos ſecutus ſit auctores Caſpar Barlæus, jam ab annis XXX, & aliquanto amplius, collega conjunctiſſimus, idem & philoſophus, & poeta eximius, quando Chriſtum in cruce pendentem ſic compellat:

> *Dextra tibi perfoſſa riget, mea ſola ſceleſta eſt,*
> *Nec ſentit pœnam noxia dextra ſuam.*
> *Innocuum qui mucro latus transfixit, aberrat;*
> *Debentur lateri vulnus, & haſta, meo.*

In hoc præſtantium virorum diſſenſu non excutiam, quid veriſimilius videatur: ſolum dicam, de neutro latere ſatis conſtare: atque hoc etiam Gretzerus cenſet lib. I. de Cruce cap. XXXIV.

Etiam quæri video, utrum ſub mammilla vulnus acceperit: prout pictores fingunt. Sed eos, ut ante vidimus, Lucas Brugenſis refellit eo, quod Evangeliſta clare dicat, *latus* fuiſſe apertum. Pictores vero tuetur Daniel Mallonius comm. in Alphonſi Palæoti, archiepiſcopi Bononienſis II, hiſtoriæ de Chriſti ſtigmatibus cap. II. Nempe propterea, quia in ſindone quæ à Ioſepho Arimathæenſi emta & Chriſto mortuo circumvoluta, imaginem ejus recepiſſe dicitur, vulnus iſtic loci appareat, ubi pingitur vulgo. Sed major eſſet ſindoni illi fides, ſi veteres ejus meminiſſent: nunc demum inventa intra annos ducentos: nempe anno CIↃ CCCC LVIII, ut ſuperius vidimus. Sunt qui dicant, ferrum lanceæ non inter coſtas in cor adactum, ſed inter pectus & femur vulnus inflictum, indeque lanceam cor verſus adſcendiſſe. Atque hoc colligunt, quia Chriſtus in alto pependerit, miles in terra conſtiterit, ut, ſi cor peteretur, ex inferiori corporis parte ad ſuperiora fuerit deveniendum. Fuit hæc ſententia Vincentii Bellovacenſis ſermone de Paraſceue, Alexandri item ab Ales, quem ſe ſequi profitetur Antonius Gillandas quæſt. LXXV. de Paraſceue, & Pipinus ſerm. de Chriſto Patiente. Sed non eſſent eo moti argumento, ſi ſciſſent, vel cogitaſſent, crucifixos non multum ſolere elevari à terra: quippe qui vel de terra uno gradu adſcenderent in ὑποπόδιον ſive imum crucis lignum, arrectario crucis ſtipiti additum, ut ei inſiſteretur à crucifigendis: vel ſi ὑποπόδιον foret nullum, (quod veriſimilius videtur) à carnifice ſublevaretur in medium ſtipitis palum, quem *ſedilis excelſum* à Tertulliano vocari ſuperius dicebamus.

Video autem, cum dulces dicantur clavi, quibus vivus eſt excruciatus Chriſtus, lanceæ mucronem, quo à morte eſt transfixus, dirum appellari: nempe quia gravius peccatur in mortuos, quam vivos. Quam rationem adfert Franciſcus de Pettis, Iuriſconſultus Neapolitanus lib. I. Feſtivarum Lectionum cap. V a.

Dubitari tamen poſſit, an, qui homo eſſet gentilis, nec aliud attenderet, quam ut pareret ſuperioribus, grave adeo commiſerit delictum. Totum hoc exinde pendet, quo animo fecerit. Ajunt aliqui, ab eo factum, ne Chriſtus crurifragium pateretur. Quod durum creditu in homine gentili. Alii igitur petulantia factum putant. Alii etiam odio ictuiſſe: ut Chryſoſtomus in Ioannem cap. LXXXIV. quem & ſequitur, more ſuo, Theophylactus. a Pag. 36.

Mihi non diſplicet, profectum eſſe ab hæſitatione, quo & ſibi, & aliis, de morte certius conſtaret: ut Cyrillus cenſet lib. XII. in Ioan. cap. XXIX. Et quo veriſimilius hoc videatur, narrant aliqui, oculis fuiſſe caligantibus: ut propterea, nihil ambigentibus aliis, de morte ipſe dubitarit. Verum quid de illis dicemus, qui plane cæcum fuiſſe arbitrantur? Quos ſequi non dubitavit Baptiſta Mantuanus, qui proavorum temporibus magni ſpiritus poeta fuit. Sic enim cecinit Feſtorum libro:

> *Tu cæcus non mente minus, quam corpore, ſanctum*
> *Lancea, & admoto pectus mucrone petiſti.*

Ac ſecutus quoque hoc commentum Xaverius in Hiſtoria Bohemica. Potius, ut diximus, iis accedimus, qui eo factum putant, ut certius de morte conſtaret. Interea ſic etiam ſcrupulus ſupereſt, qui eximendus nobis. Nam aliqui feciſſe ajunt, quia læſo pericardio, vel corde, certa mors conſequatur. Sed hoc ſi eſt, dici oportuit, non tam voluiſſe explorare, utrum eſſet mortuus, quam ſtatuiſſe vulnus infligere, unde certo eſſet moriturus. Sane letalia quidem ſunt cordis vulnera, etiam ſecundum Hippocratem. Verum hoc de læſis cordis ventriculis exponit Galenus lib. V de locis affectis cap. I. Et tamen hic quoque aliquod eſt diſcrimen, quia, læſo dextro cordis ventriculo, ad aliquot dies poteſt ſupervivi. Qua de re Sennertum adi libro V. praxios particularis part. IV. cap. III, & inclytæ hujus Amſtelodamenſium Urbis ſenatorem Ampliſſimum & Medicum experientiſſimum Tulpium lib. II. Obſervationum cap. XVIII; item alios, quos de cordis vulneribus laudat Clariſſimus & amiciſſimus Thomas Bartholinus Medicus lib. de latere Chriſti b. b P. 135. & ſeq.
Quare ſi avebat miles cognoſcere, utrum Chriſtus eſſet mortuus, convenientius dixeris, voluiſſe eum tranſmittere pleuræ membranam quæ thoracem ambit. Siquidem ex pleuriticis ſatis eſt evidens, quam acutus ſit illi parti ſenſus. Proinde ſi Chriſtus animi duntaxat deliquium eſſet paſſus, pleura trajecta confeſtim ad ſe rediiſſet, certumque vitæ indicium dediſſet. Quod ubi non factum, vere eſſe mortuum, potuit miles perſpicere. Quanquam quid impedit, quo minus dicamus, utrumque in milite concurriſſe. Voluiſſe enim latus aperire, partim ut certius de morte ſibi, & aliis conſtaret: partim ut, ſi vita ſupereſſet, certo hanc adimeret. Nihil enim impedit, plures eſſe facti unius cauſſas.

Etiam in diſquiſitionem vocant, utrum non latus ſolum, ſed etiam pericardium, atque adeo cor fuerit perforatum.

Digitized by Google

ratum. Sed de iſto videbimus mox, cum quæremus, unde aqua e latere effluxerit.

Porro miles, qui lancea perfodit Chriſti latus, *Longinus* dictus etiam in Martyrologio Romano Idibus Martiis, ubi legas: *Cæſareæ in Cappadocia paſſio S. Longini militis, qui latus Domini lancea perforaſſe perhibetur. Quæritur, verumne id nomen, an fictum ἀπὸ τῆς λόγχης*: qua voce lancea, vel haſta, intelligi ſolet: ἀκοντοδοχικῶς videlicet, cum proprie ſignet cuſpidem haſtæ, vel ſagittarum ferrum; ut ex Xenophonte, atque aliis, conſtat; ac Yvoni etiam Villiomaro obſervatum contra Roberti Titii locos controverſos lib. I. cap. IX.

Etiam illud in quæſtione eſt, utrum hic miles fuerit idem, ac centurio ille, qui cum terræ motum, aliaque miranda, quæ fierent, Chriſto in cruce pendente, conſpiceret, confeſſus eſt, eum vere eſſe filium Dei: ut legere eſt Matthæi XXVII. 54. Sed diverſos cenſeo cum Luca Brugenſe in Ioa. XIX. 34. Nec enim perſuadere mihi poſſum, centurioni, Chriſtum confitenti, animum fuiſſe iſtiuſmodi, ut adigeret lanceam per latus Chriſti ſuſtineret. Scio, quid dicant, amore factum, ne crura illi frangerentur. Sed omnino, qui præclare adeo de Chriſto ſentiret, atrox facinus judicaſſet, ſic factum corpus violare, ſeu vivi, ſeu mortui.

Adtexam aliquid de nomine ejus militis. Si Longino nomen fuerit, plane id fuerit Romanum. Notum nomen Velii Longini Grammatici, cujus de orthographia liber ſupereſt, & Dionyſii Longini Rhetoris, cujus extat elegans liber de charactere ſublimi. Ut à Iuſtus Iuſtinus, ab Auguſtus Auguſtinus, à Marcellus Marcellinus: ſic à Longus Longinus. Sed multum metuo, ne primo miles, cujus nomen neſciretur, à lancea, qua aperuit Chriſti latus, *Longini* nomine ſit donatus: poſteaque ita etiam centurio dici cœperit, idque occaſione ea, quod miles idem ac centurio ille crederetur. Interim ſub Cæſare Maximiano Longinus miles fuit, qui privatus militari zona. Sed id ſine dubio Romanum nomen putandum.

De latere Chriſti à milite aperto abunde dictum. Proximum eſt, ut conſideremus illud, quod, ut Ioannes ait, qui id coram conſpexit, aqua, & ſanguis ex latere ejus profluxerunt. De ſanguine nemo miratur. Solum de aqua eſt diſceptatio. Nam multi eam purum & elementarem fuiſſe arbitrantur: talem nempe, qualis ille, quo in ſacro lavacro abluimur. Atque hi ad lavacrum recurrunt. Et reperti, qui diſſentientibus ſcriberent hæreſios dicam. Vide ſodes de hac re diſſerentem Thomam Aquinatem III par. quæſt. LXVI, art. IV ad III: adhæc Salmeronem tom. X tract. XLVII, & Suarez, ac Maldonatum. Sed profecto non recurrendum ad miraculum, niſi ubi naturæ eſt defectus. Atqui potuit aqua exire è latere pericardio perfoſſo: eſt enim illud aqua refertum ad æſtum cordis refrigerandum. Unde Hippocrates ſic librum de Corde orditur: Καρδίη, σχῆμα μὲν ὁκοίη πυραμίς, χροιὴ δὲ κάρτα φοινικέη. καὶ περιβέβληται χιτῶνα λεῖον. καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ ὑγρὸν σμικρὸν ὁκοῖον οὖρον. ὥστε δόξεις ἐν κύστι τὴν καρδίην ἀναστρέφεσθαι. γέγονεν δὲ τοῦτο ἕνεκα, ὅκως βάλληται ῥωσκομένως ἐν φυλακῇ. ἔχει δὲ ὑγρασμα, ὁκόσον μάλιστα ἐπιτυμμηνη ἄκος. *Cor figura quidem metæ ſimilis, colore autem admodum puniceo, tunica levi circumtegitur, in qua humor a paucus, qualis urina, ineſt, ut cor in veſica converſari exiſtimes. Ea vero de cauſa extitit, ut validum in cuſtodia vigeat. Humiditatem autem tantam habet, quanta maxime ad æſtuantis medelam ſatis ſit.* Dixerit aliquis, librum hunc non eſſe Hippocratis, quia ejus nec Galenus uſpiam meminerit, nec Erotianus, ubi libros Hippocratis recenſet: ac præterea, contra quam Hippocrati factum, nervorum originem, & principem animi facultatem cenſeat eſſe in corde. Non repugno: conſtat tamen, eſſe antiquiſſimum. Ac ſententia eadem eſt Galeni, ut qui & ipſe lib. V de locis affectis cap. II b ſcribat, καρδίαν ἐν ὑγρῷ κινεῖσθαι, *in humore moveri*. ac mox ſubdat: καὶ θαυμαστὸν, οὐδὲν ἀθροίζεσθαί ποτε πλῆθος ὑγροῦ πλεῖον ἐν τῷ περιέχοντι χιτῶνι τὴν καρδίαν, ὡς ἐμποδίζειν αὐτῆς διαστολὴν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνατεμνομένων ζώων ἐθεασάμεθα πολλάκις ὑγρὸν ἱκανῶς πλεῖστον, ἐν τῷ περικαρδίῳ ὑμένι. *Neque enim mirum videri debet, tantam humoris multitudinem cumulari interdum in tunica cor ambiente, ut ipſum, ne attollatur, impedire poſſit. Quippe in animalibus diſſectis videmus plerumque plurimum humoris urinæ ſpeciem referentis, in eo, qui ipſum involvit, panniculo contineri.* Quid multis? quando eadem in ſententia ſunt tot Anatomici ac Medici. In his Andreas Laurentius hiſtoriæ Anatomicæ lib. IX. ubi de Organis vitalibus, Georgius Bertinus Medicinæ lib. V. cap. IX, Nicolaus Nancelius in Analogia Macrocoſmi, & Microcoſmi, Adrianus Spigelius lib. IX. de fabrica humani corporis cap. V. E Theologis vero, aliiſque Scripturæ interpretibus, Benedictus Arias Montanus Elucidat. in Ioannem cap. XIX, Ioannes Poza Theologus Complutenſis in Elucidario Deiparæ cap. IV. tr. I. lib. III, Iacobus Tirinus in Evangelia. Adhæc ſummi viri Theodorus Beza, Immanuel Tremellius a, & Hugo Grotius. Atque eodem etiam Iuſtus Lipſius propendet. Ipſi etiam ſæpe tum Leidæ id conſpeximus, diſſecante humanum corpus Petro Pauwio: poſteaque Ottone Heurnio, & Adriano Falkenburgio, viris clariſſimis, multiſque annis in Leidenſi Academia collegis conjunctiſſimis; tum in inclyta hac Amſtelodamenſium urbe anatomen exercente inſigni Medico, & Anatomico, Ampliſſimoque Urbis Senatore, Nicolao Tulpio.

Ac multo minus merum fuerit miraculum, ſi etiam inter thoracem & pericardium aqua ſeu ſerum contineatur. Sane egregius naturæ myſtes Caſpar Bartholinus Danus, & dignus tanto parente filius, clariſſimus Thomas Bartholinus, exiſtimant, nihil opus eſſe recurrere ad pericardium perforatum: quia utcumque non fuerit pertuſum cor, vel pericardium, ex ſola pleura perforata hoc potuerit contingere: imo hoc veriſimilius videatur, quia de ſolo latere aperto legere ſit in Evangelio. Statuunt vero, in capacitate thoracis nunc minus eſſe aquei liquoris, nunc plus, pro cujuſque temperamento: inque Chriſto ob doloris magnitudinem humorem hunc fuiſſe adauctum: nec tamen meram & elementalem aquam fuiſſe, ſed ἰχῶρα ὕφαιμον ſive αἷμα ἰχωροειδὲς, ſive ὑδατῶδες αἷμα, ſanguinis ſerum, ſive humorem aquaticum: quomodo & ſanguis ex aqua mixtus vocatur Cypriano, vel alteri, libro de montibus Sina, & Sion: πεφυρμένον ποτὲ Apollinari, vel alteri in Chriſto Patiente. De hac ſententia plura nunc non diſſeram: malo enim adeas doctiſſimum, & amiciſſimum Thomam Bartholinum lib. de latere Chriſti cap. IV, & XI, ac deinceps.

15. §. *Quæri video, utrum aqua, & ſanguis, fluxerint ſimul, an ſucceſſive, puta prius aqua, poſt etiam ſanguis, vel contra. Præterea ut ſimul fluxerint, in quæſtione remanet, utrum diſtincta fuerit aqua à ſanguine, an vero ambo fuerint permixta. Cenſeo, fuiſſe immixta, non confuſa.*

Præit Apollinaris vel alius in Chriſto Patiente b:

—— Ὕδωρ
Ἔπαξεν ἀθρόως, αἷμά τ' οὐ πεφυρμένον.
—— *Aqua*
Effluxit illico, & ſanguis non permixtus.

Nonnus paraphraſi cap. XIX c:

Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δὲ θέσκελον ὕδωρ.
Primum quidem ſanguis effuſus eſt, deinde vero divina aqua.

Quæ oſtendunt, hoc voluiſſe eos, vel prius unum, inde alterum fluxiſſe liquorem; vel ut eodem tempore fluxerint, eodem tamen è vulnere ea, quaſi diſtinctis αὐλοῖς ſive rivulis, fluxiſſe arcuatim: quomodo fluentem ſanguinem *tullios* dixere antiqui. Ut Ennius:

Miſſo ſanguine tepido tullii efflantes volant.

a *Notis in Ioan.*

a *Anutius Foeſius ὑγρὸν σμικρὸν vertit* humor modicus. *Atqui* modicus *antiquis non ſignat* paucus, *ut vulgo uti ſolent: ſed* mediocris, *modumque ſervans. Quod & origo vocis confirmat.*

b *Edit. Ald. tom. 3. fol 159 b.*

a *P. 274. edit Morell. a. 1611.*

c *Verſ. Ioan. 34. carminis vero 190.*

16 §. *Hic vero ſanguinis & aquæ fluxus myſterio non caret. Nam, ut ait B. Ioannes* a, tria ſunt, quæ teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.

a 1 Ioa. 5. 5. 8.

Sententia eſt, quemadmodum divinitati Chriſti teſtimonium in cælis perhibent, Pater, Λόγος, & Spiritus Sanctus: ita in terris humanitati ejus teſtimonium dant Spiritus, quem moriens emiſit, ſanguis & aqua, quæ mortuo è latere erupetunt. Sane homo verus conſtat anima, & corpore: anima per ſpiritum ſignatur: corporis veritatem ſignant aqua & ſanguis: aqua quidem, ex elementis conſtan; ſanguis, iiſdem ac nos humoribus compo-
b 1 Ioa. 5. 6. ni, comprobavit. Unde & idem b: *Hic eſt, qui venit per aquam & ſanguinem, Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine.* Præterea per aquam, & ſanguinem, duo ſignificantur ſacramenta: baptiſmus, quo renaſcimur; & euchariſtia, qua renaò nutrimur.

17 § *Sanguis ille, qui fluxit è latere Chriſti perfoſſo, à matre Domini dicitur collectus in uſum reliquiarum, hodieque oſtentatur. Sed de iſto non apud Evangeliſtas modo, ſed omnes, qui trecentis poſt Chriſti paſſionem annis vixere, altum eſt ſilentium.*

Præcipue autem de adſervatione ejus poëticam eſſe fictionem lubentes agnoſcent, qui in fluxu aquæ miraculum ſtatuunt. Nec enim citra revelationem hoc potuiſſet Maria prævidere.

18 §. *Atque hic terminatur hiſtoria Paſſionis Dominicæ.*

Dixeris, Paſſionem non poſſe ultra mortem extendi: ac videri proinde aſſentire nos Petro Ioannis, qui circa annum CIↃ CXCV docuit, Chriſto latus perforatum adhuc viventi: quemadmodum à Guidone Carmelita traditum, & Bernardo de Lutzemburgo in Catalogo hæreſium, & ex iis Bellarmino in Chronologia, quam Eccleſiaſticis Scriptoribus ſubjunxit. Nobis vero longe alia mens: ſed putamus, quæ proxime diximus, recte ad mortem, ut ejus ſignum, referri. Nam ex apertione lateris, & inde aquæ, ac ſanguinis, exitu, certo conſtat de morte Chriſti.

Cap. XII.

De Chriſti ſepultura, & corporis cuſtodia.

1. §. A *Paſſione ac morte Chriſti venio ad hiſtoriam ſepulturæ.*

Nec enim mos Iudæis fuit cadavera cremare; ut Græcis, ac Romanis, imo & aliis quibuſdam gentibus: nedum, ut Colchis, de arbore ſuſpendere: ſed terræ mandare. Unde Philo libro in Flaccum: Ἀνθρώποις καὶ πᾶσι χερσαίοις οἰκειότερον ἡ φύσις χωρίον ἀπένειμε γῆν, οὐ μόνον ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανοῦσιν, ἵν᾽ ἡ αὐτὴ καὶ τὴν πρώτην ὑποδέχηται γένεσιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τελευταίαν ἀνάλυσιν. *Hominibus, & omnibus terreſtribus animalibus, natura proprium magis locum tribuit terram, non modo viventibus, ſed etiam mortuis, ut ipſa & primum exciperet ortum, & poſtremam reſolutionem.* Deque Iudæis aperte Tacitus in quinto Hiſtoriarum: *Corpora condere, quam cremare, more Ægyptio.* Niſi cum doctiſſi-
c Lib. de linteis ſepulcralibus Chriſti cap. 2. mo Chifletio c pro *condere*, malis *condire.* Quomodo de Poppæa idem in XVI Annalium ait: *Corpus non igni abolitum, ut Romanis mos: ſed, regum externorum conſuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur.* Ubi ſimiliter *conditur* legit, media porrecta. Verum fallitur. Nam conditum quidem prius, ac poſtea conditum: at non, ubi odoribus eſſet refertum, fuit conditum, cum odores illi ipſi ad condimenta pertineant; ſed terra tum conditum eſt. Quod vero Tacitus ait, *corpora condere, more Ægyptio*, id opinionem gignat, quaſi eum ſepeliendi morem didicerint ab
Ægyptiis. Sed ex iis quæ de ſepultura Saræ *a*, atque aliis, a Geneſ.
narrat Scriptura, ſatis liquet, morem hunc Iudæis pa- 23.
trium fuiſſe, non ab aliis gentibus acceptum. At non repugno, quo minus, non dico condendi, ſed condiendi morem hauſerint ab Ægyptiis. Quibus triplex mos fuit condendi: ditiorum unus, argenti talentum inſumentium in conditura, quæ fiebat myrrha pura, caſia, aliiſque odoribus; item vino phœniceo. Alter mediocrium, quia minarum viginti, ac nitro, quod carnes tabefacit, & unguento cedrino, fiebat. Tertius infimorum, quo corpora lavabantur, & exſiccabantur. Ac poſtremos ille mos obtinuit in Iudæa. De more iſto Ægyptiorum plura ſi voles, vide Herodotum lib. II, & Diodorum Siculum libro II: è junioribus Chifletium adi libro de linteis Chriſti ſepulcralibus cap. II, & III. Nos Iudaicis ritibus inſiſtemus; ac imprimis ſepulturæ Chriſti: ubi primum agendum de iis, quæ proprie ſunt ſepulturæ: deinde de cuſtodia ſepulti.

2. §. *In ſepultura attendimus, qui ſepelierint, & ubi ac quomodo, & quando id fecerint, & qui fuerint ſpectatores. Sepeliere duo viri principes: quorum prior fuit Ioſephus ab Arimathæa.*

Arimathæa vero, ut eſt apud B. Hieronymum lib. de Locis Hebraicis, & in lib. 1 Sam. ſive Reg. cap. 1, civitas fuit in regione Tannitica prope Dioſpolim, aliter dicta *Rama*, & *Ramathim Sophim*, unde Elcana, pater Samuelis prophetæ.

3. §. *Hic deſcribitur non modo à patria, quam diximus: ſed etiam ab genere, opibus ac dignitate, quia erat nobilis, dives & Senator Hieroſolymitanus.*

Græce eſt βουλευτής: quod interpres vetus reddit *decurionem*, nempe quia qui Romæ Senatores, hi in municipiis *decuriones.*

4. §. *Idem erat vir bonus & juſtus, ac diſcipulus ſive auditor Ieſu: ac exſpectabat ipſe etiam regnum Dei, quod Chriſtus appropinquare docuerat. Nec conſenſerat iis, quæ adverſus eum Synedrium decreverat.*

Itaque ut Hieronymus in Matthæum ſcribit, non defuere, qui de eo dicerent intelligendum Pſal. 1: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum.* Sed non is ſcopus Pſalmi hujus: etſi huic Ioſepho recte etiam accommodetur.

5 §. *Quamquam vero antea, Iudæorum metu, occulte ſolum audiſſet Chriſtum, ut eſt apud Ioannem* b: *nunc tamen, metu ac pudore poſito, au-* b Ioa. 19.
dacter acceſſit Pilatum, atque ab eo corpus Chri- 38.
ſti petiit ad ſepulturam. Pilatus, cum ſciret, crucifixos aliquamdiu vivere ſolere, prius ex centurione exquiſivit, an jam mortuus eſſet: nec niſi eo cognito corpus permiſit Ioſepho.

Quod ipſum poſtea inſervüt iſti rei, ut de veritate reſurrectionis certius conſtaret.

6. §. *Ioſephus hinc triplici officio functus eſt. Nam & corpus de cruce depoſuit, depoſitum ſindoni munda, quam hoc fine erat mercatus, involvit, & ita involutum impoſuit novo ſepulchro ex petra exciſo: quod ſibi magno ſumtu pararat.*

Hanc

Hanc curam plenius mox explicabimus. Miretur aliquis, auſum eſſe tangere morticinum, quo ſe pollui credebant Iudæi. Et hoc quidem auſum, cum mox eſſet comedendus agnus paſchalis. Sed quomodo id corpus pollueret quemquam, cujus ſanguis omnem immunditiem abluit? Hæc de Ioſepho.

7. §. *Alter ſepelientium fuit Nicodemus: is qui nocte acceſſerat Chriſtum, ut eſt Ioan. III, & Chriſti etiam defenſionem contra Phariſæos ſuſceperat, ut eſt cap. VII. Vt vero Ioſephus ſindonem, ita hic ad pollincturam attulit mixturam aloes & myrrha, idque ad libras prope centum: ut liqueat, corpus Ieſu non leviter fuiſſe inunctum, ſed unguento penitus immerſum.*

De conſuetudine ea pluribus mox loquar. Hæc nunc de perſonis ſufficiant.

8. §. *Ordo in pollinctura hujuſmodi fuit. Primum corpus laverunt.*

Lotionis, ac quidem, ut à pluribus factæ, meminit Chryſoſtomus Homil. LXXXIV in Ioan. *Dum peteret eum à Pilato* (Ioſeph,) *& dum lavarent, jam veſpera advenerat.* Apud Romanos etiam lotio unctionem præcedebat: unde Ennius Annalium lib. III de Tanaquile:

Tarquinii corpus bona femina lavit, & unxit.

Trojanis item tribuit Maro VI Æn. ubi de exſequiis Miſeni,

—— *Corpuſque lavant frigentis, & ungunt.*

Pœnis quoque morem lavandi cadaver aſſignat Maro IV Æn. ubi Anna inquit,

—— *Date vulnera, limfis*
Abluam. ——

9. §. *Ubi laviſſent, ungebant.*

Inungendi hunc morem clare indicant verba illa Chriſti, cum Maria eum piſtica nardo inunxiſſet, ut eſt Ioan. XII: *Sinite illam, in diem ſepulturæ meæ ſervavit iſtud.* Etiam Ioan. XIX, 39, clare eſt: *Nicodemus ferens mixturam myrrhæ, & aloës, quaſi libras centum.* Ac verſu proximo additur clare, hunc morem fuiſſe Iudæis, ut aromatibus condirent cadavera. Ac Marci XVI legas, ut Maria Magdalena, & aliæ feminæ, *emerint aromata, quo venientes ungerent Chriſtum.*

10 §. *Nempe Iudæis etiam hoc ſtudio erat, ut defunctorum corpora diutiſſime conſervarentur, bonumque ſpirarent odorem: quod credibile eſt feciſſe, non ſolum teſtando amori erga defunctum, ſed etiam ob ſpem reſurrectionis.*

Unde colligitur, honorem exſequiarum, ſi modum ſervet, eſſe laudabilem. Quo etiam pertinet illud Eccleſiaſtici cap. VII: *Mortuo non prohibeas gratiam.* Leve autem diſcrimen erat inter Iudæos inungentes, & Ægyptios, de quibus ante diximus. Nam Iudæi exterius ſolum inungebant. At Ægyptii etiam interius, eoque viſcera prius eximebant: ipſum cerebrum extrahebant per nares. Hujuſmodi conditura modus ταριχεύσις dicitur Herodoto.

11. § *Corpore inuncto, illud linteis ſepulcralibus involverunt: quæ multi putant fuiſſe tria: linteum brevius, quod* ſudarium *dicitur, & caput tegebat: linteum longum, quod* ſindon *vocatur, & reliquo corpori, eique nudo, circumvolvebatur: & faſcia ſive inſtita, quibus ſindon coercebatur, & manus pedeſque ligabantur. Sed cum, qui meminere ſindonis, non nominent ὀθόνια ſive χειρίας: h. e. linteamina, ſive faſcias: quique hæc expreſſere, taceant de ſindone: credibile eſt, idem per ſindonem & ὀθόνια ſive χειρίας ſignari.* Σινδὼν *ſive ὀθόνη erat initio, prout emtum. Hoc poſtea fuit diſcerptum, ut inde fierent ὀθόνια, ſive χειρίαι, quia faſciatim corpus involveretur, ac pars inſerviret colligando pectori, ac ventri, cum brachio utroque; pars vero femori ac pedibus: quibus opus erat faſciis diverſis.*

Hæc fuſius enarrat Salmaſius ſecunda de Cruce ad Bartholinum epiſtola *a*. Ὀθόνην fuiſſe integrum linteum, *a P. 378. & 379.* priuſquam diſcerperetur, oſtendit, quod Lucas linteum illud, in quo varia Petro animalia oſtenſa, appellet ὀθόνην μεγάλην, *linteum magnum.* Sed ubi in partes diſcerptum, quæ pro faſciis, ſive vinculis ſepulcralibus forent, non tam ὀθόνη, vel σινδὼν erat, quam ὀθόνια, h. e. *linteamina.* Heſychius: Ὀθόνη, σινδών, ζώνη, ἱμάτιον. Ac mox: Ὀθόνια, λινᾶ ἱμάτια. Nempe ut Latinis *pannus* aliquid integrum: ſed partes ejus, *panni*, τὰ ῥάκη: unde *pannis obſitus, pannoſus, pannuceus, pannides.* Majori igitur linteo, quod ſindon dicitur, in faſcias diſcerpto, Chriſtus iſtis faſciis involutus fuit. Quod etiam indicant Marci verba, ἐνείλησε τῇ σινδόνι: & verbum ἐντυλίξαι, quod uſurpant Euangeliſtarum alii. Sed eos loquentes audiamus.

Ioan. cap. XIX. 40, *Acceperunt corpus Ieſu, & ligaverunt* (ἔδησαν) *illud linteis* (ὀθονίοις) *cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire.* Sindone fuiſſe corpus Ieſu à Ioſepho involutum, aperte etiam eſt apud Matth. XXVII. 59: *Accepto corpore, Ioſeph involvit* (ἐνετύλιξεν) *illud ſindoni munda:* σινδόνι καθαρᾷ. Item Marci cap. XV, 46. & Lucas cap. XXIII. 53. Præter vero ſindonem fuiſſe ſudarium, indicant verba Ioa. cap. XX. 6: *Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina poſita,* (ὀθόνια κείμενα) *& ſudarium, quod fuerat ſuper caput ejus.* Clare & linteamina, & ſudarium memorat ut diverſa. Ac ſimiliter de Lazaro cap. XI. 44: *Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus inſtitis, & facies ejus ſudario erat ligata.* Ubi videmus, etiam corpus dici inſtitis ligatum, ſive faſciis. Græco eſt χειρίαις. Per χειρίας vero plerique non aliud intelligunt, quam quæ ὀθόνια appellat Ioannes: nempe quia corpus faſciatim involveretur linteis: ut in Reſurrectionis hiſtoria dicetur. Nec tamen cum eo contendere velim, qui præter inſtitas alia fuiſſe lintea exiſtimet. Audiamus Auguſtinum lib. III de Conſenſu Euangel. cap. XXIII: *Neque hic repugnat quicquam recte intelligentibus: nec enim illi* (tres priores Euangeliſtæ) *qui de Nicodemo tacuerunt, affirmaverunt, a ſolo Ioſeph Dominum ſepultum, quamvis ſolius commemorationem fecerint: aut quia illi una ſindone à Ioſeph involutum dixerunt, propterea prohibuerunt intelligi, & alia lintea potuiſſe adferri a Nicodemo, & ſuperaddi; ut verum narraret Ioannes, quod non uno linteo, ſed linteis involutus ſit: quamvis & propter ſudarium, quod capiti adhibebatur, & inſtitas, quibus totum corpus alligatum eſt, quia omnia de lino erant, etiamſi una ſindonibus fuit, veriſſime dici potuit, Ligaverunt eum linteis: lintea quippe generaliter dicuntur, quæ lino texuntur.* Porro ſudarium quoque ex lino fuiſſe textum, ſatis indicat Catullus, qui epigrammate ad Aſinium, quod prius *linteum* dixit, mox *ſudarium* appellat: & Dioni in Nerone eſt σουδάριον, quod Tranquillo *ſudarium.* Nomen ab uſu, quia ſudor eo ſoleat abſtergi: Niſi à Græcis: quia Hermippus σουδάριον: ut ex Grammaticis vett. conſtat. Pollux ait, quod σουδάριον ſuo tempore vocaretur, antiquis Comicis dictum καψιδρώτιον. Quæ vox etiam apud Heſychium. Nec audiendus Nonnus, quando paraphraſi in Ioan. cap. XI, 181, & XX, 33, vocem appellat Syriacam. Homo Ægyptius, Græceque doctiſſimus, Latine neſciebat. Objectant, quod libro Ruth, cap. III verſ. XV, ubi Hebraice eſt הבי המטפחת, *habi hammitpahat*, h. e. *dato linteum*, apud Chaldæum paraphraſten fit הבי סודרא, *habi ſodara*: quod Elias exponit, *linteum, velum, ſpeciem panni.* Etiam סודרא, *ſudara*, pro velamine habet Thargum Exodi XXXIV. 33. 34. Etiam

Syriacus interpres Act. xix. 12. סודרא *ſudara* habet, ubi Græce σουδάρια. Sed enim & Chaldæus ille Paraphraſtes & Syriacus interpres non minus habent quædam, quæ à Latinis Oriens acceperat, quam habent Græci Euangeliſtæ, qui multa uſurpant à Latinis accepta, quia in Judæa & Syria vulgo obtinerent. Vir doctiſſimus, qui de linteaminibus Chriſti ſepulcralibus ſcripſit, aliter huic quæſtioni occurrit ejus operis cap. v. *Inclino*, inquit, *in ſententiam Nonni; etſi nihil vetat idem vocabulum linguæ nativum eſſe, ut aſſerunt quidam de nominibus miſſa, Cephas, Ieſus, paſcha.* Nonni hac parte, ut dixi, levis eſt auctoritas; quia, cum Latine neſciret, nihil mirum, ſi origine Syriacum putaret vocabulum, quo Syri, & Chaldæi vulgo uterentur. Quod vero ad *Miſſa*, omnino à Latinis eſt, non Hebræo מסת; etſi non ignorem, pro ſpontanea manus oblatione uſurpari Deuter. xvi. 10. Quippe ſi a Judæis foret, noviſſent vocem eam Eccleſiæ Græcæ. At *Cephas*, *Jeſus*, *paſcha*, Syriaca ſunt, vel Chaldaica: non à Græco κεφαλή, ἰάσιμα, & πάσχω; licet hoc traditum ſit à veteribus quibuſdam, neſciis linguæ Syriacæ. Non tamen adverſor, ſiquis non pro veris habeat etymis, ſed alluſionibus non inconcinnis.

Simeon Metaphraſtes ait, Beatam virginem ſudario hoc deterſiſſe caput Chriſti de cruce depoſiti: ac deinde illud tradidiſſe Joſepho ab Arimathæa, ut eo inter ſepulcralia lintea uteretur. Sed quis neſcit, quam multa ille paraphraſtes veteribus ignota, vel è recentiorum hauſerit lacunis, vel ipſe confinxerit?

Poſt reſurrectionem Chriſti ſudarium illud primitus poſſeſſum dicitur à Judæis credentibus in Chriſtum, uſque in quinctam generationem: deinde ab infidelibus uſque ad tempora Mahuviæ, qui anno obiit ĿCCLXXVIII, ac hæredem regni reliquit filium ſuum Gizid. Pluribus, ex relatu Arnulphi Epiſcopi, rem narrat Venerabilis Beda lib. de locis Sanctis cap. v: ubi & de incombuſtili ejus ſudarii virtute miraculum narrat. Ipſum, ſi voles, adi: & Chifletium lib. de linteis Chriſti ſepulcralibus cap. vi: ubi & contendit, ſudarium Veſontinum magis videri eſſe illud Bedæ memoratum, quam Taurinenſe, quia hoc ſit pedum xii, illud Veſontinum pedum octo, quam fuiſſe longitudinem ſepulcri Dominici tradit Adrichomius. Verum magnitudo ſepulcbri Dominici parum ad rem facere videtur, cum Beda clare loquatur, non de ſindone, quæ Chriſti corpus contexit, ſed (hæc verba ejus ſunt) *ſudario capitis Domini*. Et ſcrupulum merito injicit, quod in hoc ſudario non capitis modo, ſed reliqui etiam corporis, effigies ſit impreſſa. Integer enim homo comparet. At ſudario ſolum capitis, ſindoni ſolum corporis reliqui effigies potuit imprimi. Varie huic difficultati ſolet occurri: dum alii putant, priuſquam reſurgeret Chriſtus, effigiem ſui totius tegumento capitis impreſſiſſe: alii autem, ſudario ſignari linteum, quod totum corpus à vertice uſque ad imos pedes contexiſſet. Prius cenſet Gretzerus lib. i. de Cruce cap. lxxxv: alterum Chifletius lib. de linteis ſepulcralibus cap. vii. Cui controverſiæ diutius inſiſterem, ſi quæſtio illa, utrum Veſontinum linteum ſit idem, ac illud quicum Chriſtus ſepultus fuit, ad veritatem Dominicæ ſepulturæ pertineret. Nunc ſolum dixero, de priori quidem ſententia illud, non apparere cauſſam, cur Chriſtus miraculoſe vellet capitis velo totius corporis effigiem imprimere: de altera, quod ſatis ſit apertum, ſudarium intelligi non univerſi corporis, ſed unius capitis tegumentum. Unde & Nonnus:

> *Καὶ κεφαλῆς ζωστῆρα πολύπτυχον ἅμματι χαίτης,*
> *Σουδάριον ὅπερ εἶπε Σύρων ἐπιδήμιος αὐδή.*
> *Et capitis cingulum reſolutum nexu comæ,*
> SUDARIUM *quod dixit Syrorum popularis vox.*

Et, licet aliter hic Nonnus, vox ipſa indicio eſt, ſic dici, quia capitis ſudorem detergeret: cui uſui Nero ligato circa collum ſudario prodibat: ut eſt apud Tranquillum in ejus vita cap. li. Et quid multis? cum capiti ſoli inſerviiſſe clare liqueat ex iis, quæ Joan. cap. xi legimus de Lazaro, deque Chriſto cap. xx. Neque aliter Syrus interpres. Ut Auguſtinum, Bedam, & tot alios, taceam: qui omnes ſuſcepere. De ſudario ſatis dictum. Sequitur de ſindone, quæ corpus reliquum, à collo puta uſque ad pedes, obvolvebat. Fuiſſe illud è lino, manifeſtum eſt. Videtur vox eſſe ab Hebræis. Nam סדין, *ſadin*, quod eſt Judicum xiv. ix. 13. lxx vertunt, ut Eſai. iii. xx, βύσσος. Plura de ſindone diximus, cum ageremus de juvene, ſindone ſola induto, eaque in militis manibus, dum fugeret, relicta, ea nocte, qua captus eſt Chriſtus.

Quemadmodum vero ſudarium alii, de quibus diximus, ſic Allobroges, ſive Taurinenſes, ſibi vindicant ſindonem, qua Chriſti corpus fuit involutum. Quæritur, quo pacto hoc conveniat cum eo, quod eam Veſontiones ſe habere dicant. Aliqui contendunt, illos habere ſudarium, hos ſindonem. Alii aiunt, Taurinenſes habere linteum, cui corpus Chriſti involutum cum primum de cruce deponeretur, ac deferretur ad ſepulturæ locum, quo in linteo non debuiſſe Chriſtum ſepeliri, quia ex vulneribus Chriſti eſſet cruentatum: eoque poſt pollincturam alio plane mundo fuiſſe opus: atque hoc eſſe Veſontinum. Nondum dixi. Nam alii quoque ſe aliquod ex ſepulcralibus Chriſti linteis habere aiunt. Ad hoc reſponderi video, fuiſſe tria lintea, ſudarium, ſindonem, & faſcias: ac fortaſſe alicujus ex iſtis alios hanc, alios partem aliam habere. Sed ecce aliud etiam reſponſum. Camberienſes quoque ſibi ſindonem Chriſti ſepulcralem vindicant. Ac Julius ii. in bulla anni ClↃ IↃ vi ait, eam eſſe, *in qua Dominus noſter Jeſus Chriſtus, in monumento poſitus, involutus fuit.* Chifletius a ſic occurrit, *reſponderi, & appoſite, Pontificem non eo loco decretum ſancire, ſed ex vulgi ſententia loqui.* Nimirum, quia vulgus multa credat, quæ ſapientes non credunt. Audiamus etiam, quid de variis Chriſti ſindonibus catagraphis, ſive pictis, ſcribat Gretſerus lib. i de Cruce cap. lxxxv; *Hujuſmodi ſacra pignora, & λείψανα, ex imitatione aucta, & ex prototypo ſæpius expreſſa, occaſionem dediſſe poſteris, ut ſibi perſuaderent, ſe verum exemplar poſſidere; cum non niſi imaginem ex primo ſudario vel ſindone effigiatam haberent: qui error omni culpa caret, cum & in primis illis, & in his, quæ ad imitationem illorum adumbrata ſunt, Redemtor noſter honoretur.* Addit Chifletius lib. de linteis Chriſti cap. xxvii, *Ulyſſipone, primaria Luſitaniæ urbe, extra muros, in Monaſterio Virginum Matris Dei de Enxobregas, oſtenditur die Jovis hebdomadæ ſanctæ ſudarium cum imagine Chriſti Domini, ſed ectypon. Mallonius diſerte aſſerit, & Camberiano linteo alia exemplaria excerpta eſſe, quæ in magna exiſtimatione, ut par eſt, ſervantur: & nos ex Veſontino idem factum ſupra oſtendimus.* Quid mirum autem, ſi multa ectypa paullatim ſint habita pro ipſo exemplari: quando in ſanctuariis etiam quæ *brandea* vocant, idem uſu venit. De hoc more Romano ſanctuaria mittendi pro ipſis reliquiis vide Martyrologium Baronii ad Mart. diem xv. Et Annales Eccleſ. an. Chriſti lv. num. xii: item Chifletium memorati operis cap. xxvii. *b* Ubi & aliter iis occurrit, qui mirantur, pro ſudario Chriſti, quod unicum fuiſſe è Scripturis conſtat, plura hodie oſtendi. *Forte*, inquit, *alicubi Martyris cujuſpiam priſci ævi, aut alterius viri ſancti ſudarium pro Chriſti ſudario colitur.* Quomodo etiam, ut ſuperius vidimus, Baronius reſpondet iis, qui objectant de pluribus clavis, quam ternis, aut quaternis. Ait ille, ut aliquis fortaſſe non ſit è clavis, quibus Chriſtus ipſe affixus fuit cruci, poſſe eſſe è clavis, quibus idem ille poſtea affixus eſt cruci in membris ſuis: ut in ſancto quopiam martyre. Verum hujuſmodi ſi inſiſtere ulterius velim, metuo ne videar τὸ περίεργον πονεῖσθαι ἔργον. Sindonem, & faſcias, non fuiſſe diverſa, cenſuit etiam Nonnus, cum ſcribit:

> *Λεπταλέοις ὀθόνῃσιν ἐμιτρώσαντο θανόντος*
> *Σῶμα, πολυπλεκέεσσιν ἑλίξ δεσμῷ.*

a Lib. de linteaminibus Chriſti cap. 25.

a P. 164 & ſeq.

Temi-

Tenuibus linteis circumdederunt mortui corpus,
Multiplici circumvolutionum fragrante vinculo.

Ac videtur hæc ſententia poſſe adſtrui verbis Joannis de ſepultura Lazari, & Chriſti. Nam de Lazaro ait cap. XI, 44: *Ligatus* (δεδεμένος) *manus & pedes inſtitis* (κειρίαις) *& facies ejus ſudario erat ligata.* De Chriſto inquit cap. XIX. 39: *Acceperunt ergo corpus Chriſti, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus.* Græce ἔδησαν ἐν ὀθονίοις. Ac cap. XX. 6. 7. refert, ut Petrus inſiliens in ſepulcrum viderit tum ſudarium, quod fuerat ſuper caput, tum linteamina (τὰ ὀθόνια) ſeorſim collocata. Videmus, his locis partim ſola memorari ὀθόνια; partim κειρίας cum ſudario; partim, eum eodem ὀθόνια. Unde conſequi videtur, idem ſignari per κειρίας, & ὀθόνια, h. e. per faſcias, & lintea. Nempe quia lintea faſciatim nudo corpori circumvolverentur. Præſertim cum, ut dicitur δεδεμένος κειρίαις, *ligatus faſciis* ſive *inſtitis*, vel *tæniis*: ſic etiam dicatur ἔδησαν ἐν ὀθονίοις, *linteis* ſive *linteaminibus vinxerunt.* Aliquorum tamen opinio eſt, corpus prius fuiſſe ſindone circumvolutum, ac deinde faſciis ſindonem conſtrictam: vel nudo corpori faſcias admotas, ac deinde circumplicitam eſſe ſindonem. Ac pro hac ſententia facit, quod præter ſudarium memorentur ὀθόνια, h. e. linteamina, numero plurativo: ut diverſi generis linteamina intelligantur, eoque ſindon à faſciis ſit diverſa. De linteis ſepulcralibus ſatis.

12. § *His à Nicodemo, & Joſepho, curatis, corpus Chriſti non arca prius incluſum, atque hinc ſepulcro eſt immiſſum, ut moribus noſtris obtinet; ſed ita uti erat linteis involutum, repoſitum eſt in ſepulcro.*

Tradunt Rabbini, in ſpeluncis fuiſſe loca excavata: in quibus cadaver faſciis ſuis involutum reponeretur: ac cavum iſtoc fuiſſe pro arca noſtra.

Sepulchrum id Chriſti ſpelunca fuit, unde & cryptam à veteri ſcriptore videas nuncupari. Etiam comparant veteres cum Eccleſiæ concha: videlicet quia ſpelunca, quæ Dominicum corpus continuit, ſtructuræ erat concameratæ: uti templi pars interior non pro tecto lacunar haberet, ſed cameram, quam abſidem, & concham dixere: ac dimidiati hemiſphærii figuram habuit, ſive quartam referebat partem ſphæræ: uti *teſtudo* vocabatur, ſi hemiſphærium referret; *fornix*, ſi hemicylindrum. De quibus, ut ſolet, erudite Salmaſius ad Solini Polyhiſtora a.

a Pag. 1181. & quatuor ſequentibus.

13 §. *Paupertatem vero Chriſti arguit quod alieno impoſitus ſit ſepulchro: uti & quod alieno unctus unguento, & aliena ſindoni involutus. Divinam quoque providentiam oſtendit, quod prope locum, ubi crucifixus erat, ſepulcrum hoc foret, cum ob imminens paſcha, longe eum transferendi non ſuppeteret tempus. Eandem demonſtrat, quod hoc ſepulcrum fuerit novum, & è petra exciſum.*

Niſi enim novum fuiſſet, dicere potuiſſent, alium ex eo reſurrexiſſe: & niſi è petra exciſum, ſuſpicari potuerant, diſcipulos per cuniculos eſſe ingreſſos ſepulcrum, atque ita corpus ſuffuratos.

14. §. *Ita vero repoſitus eſt Chriſtus in ſpelunca, ut facie reſpiceret Occidentem.*

Qua de re ex Adrichomio dictum cap. VI, cum ageremus, quam partem cæli ſpectarit in cruce pendens. Aliter tamen Beda, qui ſic ſitum cenſet, ut capite à Septentrione Auſtrum reſpiceret.

15. §. *Poſt hæcce officia ingens ſaxum eſt advolutum ori monumenti.*

Quod & factum in ſepultura Lazari; unde Joannes: Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ᾽ αὐτῷ. Cauſſa hujus moris gemina erat: partim ne ſævire poſſet in cadaver: partim ne furtim auferretur.

16 §. *Atque hæc virorum fuere officia circa ſepulturam Chriſti. Muliebre vero illud, quod feminæ complures, inque iis præcipue hæ duæ, Maria Magdalena, & Maria altera, uti à crucifixo non potuerant avelli, ita etiam poſtquam à cruce eſſet depoſitus, viros ſunt ſecutæ, qui pollinctura, & ſepulturæ curam ſuſceperant. Atque hæ è regione monumenti conſederunt, ſedulo obſervantes quid de corpore fieret, atque ubi ſepeliretur: idque eo animo, ut exacto ſabbato eo redirent pollinctura ergo. Nec Chriſtus modo terra mandatus fuit, ſed & crux de qua pependerat Chriſtus: imo & illæ, quibus affixi fuerant latrones, iſtic loci, ubi ſteterunt prius, obruta terra fuerunt: atque id omne ex Judæorum more factum.*

Conſuetudinem eam ex Rabbinis obſervarunt complures. Solum dicam duos, Orientalium literarum peritiſſimum Joannem Morinum, Pariſienſem Theologum, & ſummum virum Conſtantinum L'Empereur, in Leidenſi Academia antehac collegam meum conjunctiſſimum. Si veteres ipſos, hoc eſt, fontes conſulere malis, adeatur Maimonides opere inſcripto *Manus fortis*, tractatu Sanhedrim cap. XV, num. IX, & commentario in Miſnajoth, eodem tractatu, in fine cap. ſeu ſectionis VI. & ipſum Miſnajoth, eopſe tractatu, cap. VI, num. V, & VI, & Ghemara initio cap. VI, ut mittam cæteros.

17. §. *Porro univerſa hæc contigere inſtante jam Sabbato.*

Lucæ XXIII. 54: Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. *Et dies erat Paraſceves, & Sabbatum illuceſcebat.* Aliter dies, aliter nox ἐπιφώσκει: dies beneficio Solis; nox munere Lunæ ac ſiderum. Hic ſermo de nocte illuceſcente: quia à nocte inciperet dies ſive τὸ νυχθήμερον Judæorum. Non tamen hic locus tam de initio noctis capiendus, quam de veſpera præcedente, ſive ultima hora diei Veneris. Nam ſubdit Evangeliſta, mulieres ſpectaſſe, ubi reponeretur corpus Chriſti, ac aromata præparaſſe ad inunctionem, quam poſt ſabbatum exſequi decrerant. Iſta ſane contigerunt die Veneris, paullo antequam Sol occiderit. Non igitur vox ἐπιφώσκειν à Luca accipitur, ſicut à Matthæo a. Ille loquitur de luce matutina: hic de veſpertina.

a Matth. 28. 1.

18. §. *Poſtera ubi dies illuxit, quo Sabbatum magnum erat, principes ſacerdotum ac phariſæi, neglecta religione ſabbati, rogarunt Pilatum, ut, quia Chriſtus, quem impoſtorem vocabant, dum viveret, dixiſſet, ſe die tertia reſurrecturum, eo ſepulcro cuſtodiam adderet, ne diſcipuli corpus furtim auferrent, ac poſtea in plebe ſpargerent, eum reſurrexiſſe: atque ita error de Jeſu poſterior priori eſſet periculoſior. Ad quæ Pilatus reſpondit, poſſe eos ad hanc rem uti cuſtodibus, quos haberent.*

Romanam κουστωδίας vocem retinuit Matth. XXVII, 65: Ἔχετε κουστωδίαν. Ac ſimiliter verſ. ſeq. & XXVIII. 1. Nec mirum id: quia Romani erant milites. Siquidem, ut ſuperius dictum, præſes Romanus vigilibus Judæis ad templi cuſtodiam addebat cohortem, quæ quia hominum erat gentilium, eo, qui ex illa cum Juda proditore veniebant ad capiendum Chriſtum, ἁμαρτωλοὶ ſive peccatores dicti Matth. XXVI. 45. Cum vero dicat Pilatus, κουστωδίαν ἔχετε, liquet, Judæos, quo tempore hanc cohortem Romanorum militum haberent, imperium in eam cohortem

habuiſſe. Nempe parebat ea στρατηγῷ, cujus officium erat, ex Synedrii juſſu iis manus injicere, qui deliquiſſent contra legem.

19 §. *Eo impetrato, ut etiam milite Romano ad ſepulcri cuſtodiam uti liceret, Judæi lapidem ſepulcri obſignarunt, & ſepulcro milites appoſuere, qui corpus cuſtodirent. Quomodo iterum ignari inſervierunt providentiæ divinæ.*

Sperabant enim impii Judæi, ſe poſſe hoc pacto impedire, ne reſurrexiſſe poſtea crederetur. Sed contra evenit, ut ſic potius miraculum ac fidem reſurrectionis firmarent. Nam obſignatione ſepulcri, & addito cuſtodum grege, ſublata eſt occaſio, ne à diſcipulis eſſe ſublatus putaretur.

Cap. XIII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos.

1. §. *Poſt ſepulturam Chriſti in Symbolo, quod* Apoſtolicum *vocatur, ſubjici ſolet deſcenſus ad inferos. Quem aliqui olim intellexere ſecundum naturam divinam. Sed perperam, cum Deus omnia impleat ſua οὐσίᾳ; eoque proprie non poſſit dici adſcendere, vel deſcendere.*

Vide Fulgentium lib. I ad Thraſimundum, Vandalorum regem: ubi eos, qui alteram ſententiam amplecterentur, oppugnat.

2. §. *Omnino autem intelligendum de humana natura. Sed ſic quoque in controverſia eſt, utrum capere oporteat ratione animæ, an corporis: &, ſi ratione animæ, num metaphorice, an proprie: ſi ratione corporis, num ratione ſepulturæ, an triduanæ in ſepulchro detentionis. Metaphorice de animo intelligere oportet, ſi ſignatur ſtatus animæ in loco inviſibili.*

Sic transfert ᾅδην vetus Irenæi interpres: nempe ut ᾅδης idem ſit ac ἀϊδὴς τόπος. Nec tamen Irenæus metaphorice cepit, ut quidam juniorum; ſed proprie, ut mox parebit.

3. §. *Proprie vero de animo intelligunt, quibus placet, animam Chriſti abiiſſe in loca infera, idque in locum, ubi Patrum animæ aſſervarentur, quo inde eas ſecum aſſumeret in paradiſum. Imo, juxta alios, etiam in gehennam, ut ſe victorem oſtenderet ſpiritibus malis.*

Quidam contenti ſunt dicere, abiiſſe in locum, ubi animæ Patrum detinerentur, uſque dum Chriſtus pro eorum peccatis ſatisfeciſſet. Atque ita interpretantur, quod captivam dicitur *a* duxiſſe captivitatem. Addunt, cum hiſce
a *Epheſ.* 4. 8.
ſui triumphantis comitibus, & aſſeclis ſeſe in paradiſo oſtendiſſe Patri, mortis ac Satanæ victorem. Sed alii ulterius progrediuntur: qui volunt, etiam inferorum infima penetraſſe, non quidem, ut pateretur, (cui ſententiæ nimium quantum adverſatur, quod in cruce dixerit Chriſtus, jam eſſe conſummatum:) ſed ut malis ſpiritibus ſe oſtenderet; non tanquam reum, ſed velut victorem. Quare deſcendit ille eo, ſed ſine dolore: quia jam ſatisfecerat Patri pro inferorum doloribus, quos perpeti nos oportuiſſet, abſque miſericordia Dei foret, & Chriſti merito.

Sane & Irenæus lib. v. cap. ult. ait, poſtquam Chriſtus exſpiraſſet, animam ejus triduo converſatam cum animis defunctorum. Eſt & Fauſti Regienſis lib. de Fidei Ratione: *Corpus in tumulo, anima in inferno, divinitas in paradiſo.* Similiter Vigilius lib. II contra Eutychem, & alii multi: in his Nicephorus Calliſtus lib. I Hiſtor. Eccleſ. cap. XXXI. Iidem credimus, piorum, impiorumque animas eſſe ſub terris. Saltem Novatianus, qui contra Cornelium epiſcopus creatus fuit, ſic ſtatuit lib. de Trinitate. Eoque antiquior paullo Tertullianus lib. de Idololatria cap. XIII, & Lazarum, & divitem, à morte apud inferos collocat. Sed hunc ait eſſe in tormentis ignis: illum vero conſecutum eſſe refrigerium: hoc eſt, eſſe iſtic, ubi erit refrigerium animabus donec ſumma erit perfectio in omnium reſurrectione. Hilarium audiamus in Pſal. CXXXVIII: *Humana iſta lex neceſſitatis eſt, ut, ſepultis corporibus, ad inferos animæ deſcendunt.* Aliqui malunt dicere, ſic quidem fuiſſe ante reſurrectionem Chriſti: ſed à reſurrectione ejus piorum animas non ultra eſſe apud inferos. Hieronymus Marci XIV: *Veſpera diei, veſperam indicat mundi; circa undecimam namque horam veniunt noviſſimi, qui primi denarium vitæ accipiunt æternæ: quia ante crucem Abraham erat in inferno, & poſt crucem latro in paradiſo.*

Gentiles, quando Tartarum, & campos Elyſios, loca credidere vicina, videntur iſtoc hauſiſſe ab antiquiſſimis, qui tum bonos ſtatuere inferos, h. e. paradiſum, tum malos, ſive gehennam.

4. §. *Qui vero ratione corporis accipiunt per deſcenſum ad inferos, intelligunt, vel ſepulturam, quæ contigit eodem die ac Chriſtus eſt paſſus: vel detentionem corporis in ſepulcro, quæ duravit, donec tertio die à mortuis reſurrexit. Si horum alterutrum magis placere dixero, Patrum mihi objiciatur auctoritas: à quibus invitus diſcedere ſoleo. Sed non leve eſt, quod nuſquam id legitur in Scripturis, licet aliquos hoc ex iis colligere non ignorem. Præterea Patres hoc dogma de deſcenſu animæ Chriſti non habuere pro capite, ſive, ut nunc loqui ſolemus, pro articulo fidei. Unde id videas prope in omnibus ſymbolis omitti.*

Ut in ipſius Synodi Nicenæ Symbolo. Ubi profecto non prætetiiſſent, ſi dogma hoc agnoviſſent. Quippe eo nihil magis valuiſſet ad refellendum Arrium: Siquidem is negabat Chriſtum habuiſſe animam: ac divinitatem ei pro anima fuiſſe aiebat. Quod & paullo poſt defendit Apollinaris, Laodicenus presbyter. Itidem neque legas in Antiocheno II, & Sardicenſi; uti & utraque Sirmiana, quarum priori Liberius, alteri Oſius Cordubenſis ſubſcripſit. Nec meminit confeſſio fidei ſynodi Illyricæ, vel concilii Romani III, in quo Apollinariſtæ, inter alios, damnati. At nihil magis ad expugnandos eos valuiſſet. Nec meminere Concilia duo Oecumenica, Conſtantinopolitanum, & Chalcedonenſe. Nec Toletanæ ſynodi, vel quod Pelagius edidit, ut orthodoxus crederetur. Neque repetitur in confeſſione à Cyrillo, nomine Concilii Epheſini, edita: niſi quis eo trahat, quod dicatur ſpoliaſſe infernum. Sed hoc notat, mortem viciſſe, deque ea triumphaſſe reſurgendo. Non in ſymbolo Chariſii Philadelphenſis presbyteri, repetito in concilio Chalcedonenſi. Nec in Eutychetis reſponſione, tempore ejuſdem concilii. Nec habet ſymbolum Gelaſii epiſcopi Romani. Neatium, & Juſtiniani Imp., vel ejus edictum. Non Agathonis epiſcopi Romani, non Damaſi papæ, non Macarii Antiocheni archiepiſcopi, qui in Monothelitarum poſtea ſententiam tranſiit: non Sophronii, quod eſt in concilio Oecumenico VI, ſive Conſtantinopolitano gen. II. Non Confeſſio Patrum concilii Hiſpalenſis II. Non Agapeti. Non concilii Lateranenſis, Toletani XI, Bracarenſis III. Non veteris Eccleſiæ Alamannicæ ſymbolum à Goldaſto editum Tom. II Antiquitatum Alamannicarum. Non Concilii Tolet. XIII, vel XVI. Non Nicenæ ſyn. II. Non Maxentii Theologi. Non B. Baſilii & Epiphanii. Non ſynodi habitæ in encæniis Antiochenæ Eccleſiæ. Non concilii

y Google

cilii Francofurtenſis ſub Carolo M. Non concilii Pariſienſis ſub Ludovico & Lothario. Non Wormatienſis. Ut tandem finiam, in ſymbolo Athanaſii mentio fit; ſed poteſt ibi de ſepultura intelligi. Et non eſſe id Symbolum Athanaſii, imo neque ante annum fuiſſe ſexcenteſimum, fuſe oſtendimus libro de tribus Symbolis. Fit etiam mentio in Forojulienſi & Arelatenſi: ſed ea conciliorum ſunt recentium Symbola.

5. §. *Sic igitur ſtatuimus: Orientales per deſcenſum Chriſti ad inferos primitus intellexiſſe quod Occidentales vocarent ſepulturam: ac errore quodam factum eſſe, ut cum prius, qui unum dicerent, alterum præterirent, ambo poſtea cœperint conjungi. Sane temporibus Rufini, hoc eſt, circa annum quadringenteſimum, ipſa Eccleſia Romana erat contenta meminiſſe ſolius ſepulturæ: Aquileienſis vero Eccleſia habuit quidem utrumque in Symbolo ſuo; ſed ſi ex Rufini mente judicandum, unum idemque ambobus ſignificari arbitrabatur.*

Non abeſſe à Romano, vel Orientalibus, ait Petrus Faber Agoniſticon lib. III cap. x. Sed abfuiſſe olim, clare indicant hæc Rufini verba in Expoſitione Symboli §. 20: *Sciendum eſt, quod in Eccleſia Romana Symbolo non habetur additum, Deſcendit ad inferna. Sed neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo. Vis tamen verbi eadem videtur eſſe in eo, quod ſepultus dicitur.* Contra vero eo in Symbolo, quod Athanaſii dicitur, habetur de deſcenſu ad inferos, non item de ſepultura. Errore vero ea conjungi, etiam judicium eſt doctiſſimi Valentini Scindleri, ſic in Lexico ſuo ſcribentis in voce Sheol: *Habetur in Symbolo Conſtantinopolitano: Paſſus etiam ſub Pontio Pilato, ac ſepultus eſt. Pro quo in Symbolo Athanaſii: qui paſſus pro ſalute noſtra deſcendit in infernum. Poſtea illa unum & idem ſignificantia conjuncta fuerunt, tanquam duo, & diverſa.*

6. §. *Ac pro ſententia hac multum facit, quod pro* ᾅδῃ *ſive* inferis, *Hebraico ſit* sheol: *quod notare terram ſive ſepulcrum, minime eſt dubitandum.*

Itaque illa Patriarchæ verba Geneſ. XLII. 38, *Deducetis cum dolore canos meos in Sheol*: auctor libri Tobith ſic reddidit: *Deducetis cum dolore vitam meam* εἰς τὸν τάφον. Arabes pro *sheol* habent tara: quod Valentinus Scindlerus in doctiſſimo Lexico ſuo vertit *terram*. Ut hinc quoque colligere ſit, *sheol*, ᾅδην, *inferos*, terram denotare, quatenus eſt mortuorum receptaculum. Nec aliter accipitur I ſive III Reg. cap. II. verſ. 6. & 9: quibus David moriturus præcipit Salomoni, ut ne canitiem Joab, & Simei, pacifice & ſine ſanguine deducat ad *sheol*. Ubi gehennam non poſſumus intelligere: nec enim hæc pœna à judice terreno infligitur: ſed plane ſignatur ſepulcrum, ſtatuſque mortuorum: in quorum numerum etiam Joab, & Simei, jubet referri.

7. §. *Quando vero errore conjungi hæc duo cœperint, de ſepultura Chriſti, & ejuſdem ad inferos deſcenſu, ſolide nequit comprobari.*

Non conſtare id, etiam Buſæus agnoſcit. Eraſmus putabat, id factum ab Thoma Aquinate. Vixit is anno CIↃ CCC LXV. Aliqui hoc eo refellere conantur, quod mille annis ante id in Symbolo Athanaſii legeretur. Hunc vero id Symbolo inſeruiſſe, Goldaſtus putabat, quia valde faceret adverſus Arrium, ut & Apollinarem. Uterque enim negabat, Chriſtum habuiſſe animam. Sed non eſſe id ſymbolum Athanaſii, luculente, ut arbitror, evicimus opuſculo de Tribus Symbolis. Præterea Athanaſiano in Symbolo non eſt de ſepultura, ut per eum deſcenſum ſepulturam ejuſce Symboli ſcriptor potuerit intellexiſſe; ſicuti antea referebam.

8. §. *Sed ſi omnino viſum, ambo in Symbolo ſociare, ut diverſa: nihil commodius per deſcenſum ad inferos intellexeris, quam triduanam mortis poteſtatem in Chriſtum: ſive ſtatum animæ in morte, tum ab exceſſu è corpore uſque ad ſepulturam, tum inde porro tempore triduanæ commorationis in ſepulcro. Quomodo uti de cœlo deſcendit, ut naſceretur, ad inferos deſcendit, cum moreretur.*

Quod eſt apud Auguſtinum Quæſt. in Geneſin. Ac pro hac ſententia facere videntur Patrum illi, qui, ut ſuperius dicebamus, ᾅδην, quo Chriſtus deſcendit, commune faciunt animarum domicilium, tum infidelium, tum fidelium: inque hoc ᾅδῃ animas dicunt detineri uſque ad reſurrectionem, nec ante id tempus in cæleſtem gloriam pervenire. Vide, inter alios, Tertullianum contra Marcionem lib. IV cap. XXXIV, Hilarium in Pſal. CXX. a Andræam Cæſarienſem in Apocalypſ. cap. XVII: ubi loquitur de ſtolis albis animarum in ſinu Abrahæ recumbentium, & juſtorum puſillo tempore, donec numerus electorum conſummetur, gloriam æternam exſpectare: deinde vero ſubjungit; Πολλοῖς γὰρ τῶν ἁγίων τοῦτο εἴρηται, τὸ χῶρον ἄξιον εἰληφέναι τὸν τῆς ἀρετῆς ἐργάτην ἕκαστον· δι' οὗ καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται. *Multorum namque ſanctorum ſententia eſt, unumquemque virtutis cultorem locum factis ſuis dignum poſt hanc vitam ſortiri; ex quo de gloria ſibi præparata certam conjecturam facere ſoleat.* Nempe hoc vult, licet animæ ante judicii diem necdum penitus, vel fruantur gaudiis, vel plectantur pœnis pro meritis: eo tamen & loco eſſe, & conditione, ut præjudicia futuri ſentiant judicii. Ex opinione à Græcis hauſta Grammaticis ᾅδης dicitur, quaſi ἀϊδὴς τόπος, unde & *locum inviſibilem* reddidit vetus B. Irenæi interpres. Sane ſatis convenit, locum eum non poſſe à nobis videri: uti neque ſtatus animæ, nec ipſa animæ οὐσία. Sed de originatione adlata non adſentio. Magis placet Ἅδαμ, ſive Dorice Ἅδαν, eſſe ex אדמה *Adamah*, terram ſignificante. Spiritus ex fine trajectus in initium: *m* autem in *n* commutatum, quia nullus Græcis caſus in *m* deſinit. Ab eadem igitur voce eſt Ἅδης, à qua primus homo nomen accepit *Adam*: quia ab *Adamah*, h. e. terra, Adam dictus, quia ex terra ſumtus; uti &, in eandem reverſurum, Deus pronunciat. Imo & ejuſdem eſt originis Arabum MAHAD, & cum articulo AL-MAHAD, quod ipſum notat ᾅδην. Fidem fecerit, quod eædem ſunt literæ, ac in ADAMAH: ſed κατὰ μετάθεσιν. Trajectio hujuſmodi vel eſt à confuſione Babylonica, vel inde, quod linguæ paullatim ſint corruptæ. Quid mirum autem, ſi Arabum vocabula uſque adeo conveniant cum vocibus Hebræis? quando Arabes ſunt Iſmaëlitarum propago. Iſmaël autem filius Abrahæ; frater Iſaaci, cujus filius Jacob, ſive Iſraël, Iſmaëlis frater. Quid mirum item, ſi Græca conſonent Hebræis, quando Græcorum pars eſt à Cadmo & aliis è Phœnicia advenis? de quo nobis dictum in primo de Arte Grammatica cap. x. Porro non temere dicebamus, SHEOL, etſi proprie ſit ſepulchrum, ſive ſubterraneum corporum receptaculum, figurate tamen etiam accipi pro ſtatu mortuorum, ſive detentione in morte. idque bifariam, quia alius ᾅδης communis, alius proprius, vel damnatorum. Nempe corporis locum poſuere pro animæ conditione. Sic enim ſumitur Geneſ. XXXVII. 35. ubi liberis ſuis Patriarcha ait, *Deſcendam in* SHEOL *ad filium meum.* Saltem gehennam hic intelligere non poſſumus, quia nec Joſephum, juvenem pium, nec etiam ſe, eo deſcenſurum putabat Jacob: quæ interpretatio facilius obtineret locum, cum Dathan, & Abiron vivi dicuntur deſcendiſſe in Sheol. Supereſt igitur, ut vel ſepulcrum, vel mortuorum conditionem intelligamus. Sed ſi retineamus interpretationem adlatam, vix poſſis ſepulcrum intelligere: quia, ut obſervatum Origeni, non putavit Jacob, corpus Joſephi eſſe ſepultum, ſed varia per loca diſperſum: ut quod diceretur à fera laniatum. Quare dicendum, per SHEOL intelligi ſtatum mortuorum, vel ſaltem quem-

cunque

a Pag. 532. edit. Baſil. an. 1570.

cunque locum, ubi ſit mortuus. Juxta illud Mæcenatis: *Nec tumulum euro, ſepelit natura relictos.*

Poſſis tamen ſepulcrum intelligere, ſi placet interpretatio R. Salomonis Jarchi, qui exponit, *Deſcendam in Sheol propter filium meum.* Hebt. ELBENI. Ut intelligatur mortis cauſſa, non conſortium.

Status iſte mortuorum ex primorum ſeculorum judicio, non ejus erit felicitatis, ac ille à reſurrectione. Sic enim ſtatuunt, defunctis lætitiæ fore, quod quieſcant à labore, & ſecuri exſpectent gaudium æternum. Interim eo minorem eſſe lætitiam, tum quod anima ſit à corpore ſeparata, ſine quo actus exercere exteriores non poſſit, vereque ſit imperfectum quiddam: tum quod ingenti flagret deſiderio denuo aſſumendi corporis, & plena fruendi beatitate: quod deſiderium ſignificatur Apocal. cap. VI. per clamorem animarum ſub altari: ut etiam exponit Gregorius Magnus. Sed neque Tertullianus, & alii, quando de refrigerio animarum loquuntur, aliud exiſtimandi intelligere, quam ſolatium divinum ad tanti deſiderii ardorem atque æſtum melius ferendum.

9. §. *At neutiquam per deſcenſum ad inferos intelligere in Symbolo licet inenarrabiles animi angores, quos Chriſtus eſt in cruce perpeſſus: nam illi angores intelliguntur in capite illo* Paſſus eſt, *nec alii ſuperfuere, poſtquam Chriſtus ipſe dixit, eſſe* jam conſummatum.

Quare non poſſumus doctiſſimis viris aſſentire, quando in tam brevi Symbolo, non ſine magna ordinis perturbatione, poſt mortem, atque adeo ſepulturam, ſubjici ea arbitrantur, quæ ante mortem contigerunt. Reſpondent, in voce *Paſſus*, ſolum intelligi viſibilem paſſionem: hic ſignari angores animi, qui non videntur. Vellem autem oſtenderent, uſu Scripturæ hoc pacto ea diſtingui ſolere. Et ſic quoque de deſcenſu ad inferos ante ſepulturam collocari debuiſſet. Interea neque hic ullus eſt fidei error, quia certiſſimum eſt, acerbiſſimos, imo ineffabiles fuiſſe dolores eos, quos Chriſtus pro nobis pertulit in cruce. Sic igitur de hac & illis Patrum interpretationibus cenſeo, hominem, ut veritatis, ſic etiam pacis amantem, non tam ſollicitum eſſe oportere de modo deſcenſus, quam de fructu ejus. Genus teneamus; de modo nulli præfractæ moveamus litem.

Cap. XIV.

De nocturno Tempore, quod Reſurrectionem Chriſti proxime anteceſſit. Ubi & de Pervigilio Paſchæ.

1. §. *Supereſt ut, priuſquam ad Reſurrectionis hiſtoriam veniatur, agamus de tertio Sepulturæ die: non toto, ſed ea noctis parte, quæ præceſſit Reſurrectionem.*

Dies hæc Matth. XXVIII. 1. μία σαββάτων vocatur, quæ Joan. XX. 1. πρώτη. Nempe eſt Hebraiſmus. Sic Geneſ. I. 5. יום אחד, *dies unus*, pro ראשון *primus.* Theophylactus in Lucam: Παρὰ Ἑβραίοις ἡ μία σημαίνει πρώτην. Neque Latini hoc ſermonis genus ignorant. Cicero in Catone: *Qui uno & octogeſimo anno mortuus eſt.*

2. §. *Duo autem ſunt, quæ ad hanc noctis partem pertinent. Prius in Scripturis memoratur. Alterum pertinet ad tempora conſecuta. Illud eſt, quod ejus diei veſpere, unde Judæi diem ordiuntur, mulieres aromata emerunt. Nempe mox à ſabbato: ut ait Marcus* XVI. 1.

Obſtare tamen videtur, quod Lucas XXIII. 56. in paraſceue paraſſe aromata, & unguenta, cenſet, quia plures fuerint mulieres, à pluribus emta aromata: ut ſi Maria Magdalena emerit mox à morte Chriſti ante occaſum Solis: poſt quem incipiebat Paſcha: Joanna autem Chuzæ, & ipſa primaria femina, id fecerit exacto paſchate, ſive veſpera, quæ excepit ſabbatum. Sabbato ipſo emere nihil licuiſſet: ideoque emere partim proxime ante ſabbatum, partim continuo poſt illud.

3. §. *Emere ea mulieres, ut inungerent Chriſtum, ſicuti Lucas innuit, clareque dicit Marcus.*

Id quidem fieri ante ſepulturam ſolet: quemadmodum dictum, cum de Nicodemi facto ſuperius loqueremur. Sed tum à mulieribus hiſce id non poterat fieri, quia feſtinato opus erat in ſepultura propter imminens paſcha.

4. §. *Atque hæc de hiſtoria mulierum aromata ementium ad Chriſtum inungendum. Alterum pertinere dicebamus ad veteris Eccleſiæ morem. Eſtque iſtiuſmodi. Solet vetus Eccleſia in templis ad mediam uſque noctem detineri: vel ut exſpectans Dominum ac Regem ſuum Jeſum Chriſtum: qui exinde reſurrexit.*

Tertullianus lib. II. ad Uxorem: *Quis* (infidelis maritus uxorem Chriſtianam) *nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo exim libenter feret? Quis denique ſollennibus Paſcha abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?* Quem locum B. Rhenanus in argumento hujuſce libri illuſtrat ex B. Hieronymo: qui cum narraſſet Judæorum opinionem de Meſſia in media nocte venturo, in ſimilitudinem Ægyptii temporis, ſubjungit deinde hæc verba: *Unde reor, & traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, ut in die vigiliarum Paſcha, ante noctis dimidium populos dimittere non liceat, exſpectantes adventum Chriſti, & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumta feſtum cunctis agentibus diem.* Hæc nox Euſebio in VI Hiſt. Eccleſ. nunc vocatur ἡ μεγάλη τοῦ πάσχα διανυκτέρευσις, καὶ ἡμέρα τῆς ὑπὲρ τοῦ πάσχα παννυχίδος. Etiam uterque Gregorius, & Nazianzenus, & Nyſſenus, uterque oratione de Paſcha, prior etiam oratione funebri in Patrem, tradunt, noctem eam, quæ Paſcha, ſive Reſurrectionis feſtum proxime præceſſiſſet, luminibus ac flammis coruſcaſſe. Nec alio reſpexit Auſonius Burdigalenſis in verſibus rhopalicis, ſive idyllio XXIX; niſi id idyllion, ut vereor, ſuppoſititium ſit:

Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem revehet funalibus antevehendam,
Nox lumen pariens credentibus indubitatum.

FINIS LIBRI SECUNDI.

GERARDI JOANNIS VOSSII

HARMONIÆ EUANGELICÆ

DE

DOMINICA PASSIONE,

Morte, Reſurrectione, ac Adſcenſione,

LIBER TERTIUS:

In quo agitur de Jeſu Chriſti Reſurrectione & adſcenſu in Cœlos.

Cap. I.

De Reſurrectionis tempore & modo; deque monumentorum apertione.

1. §. *NUac exſequar de Reſurrectione Chriſti. De qua mirandum, cum nihil exactius narretur ab Euangeliſtis, nuſpiam tamen plura ſe offerre ἐναντιοφανῆ: idque, ut de Euangeliſtis aliis taceam, etiam inter Matthæum, & Marcum; qui magis cæteris ſolent convenire. Et hæc ratio eſſe videtur, cur plerique librarii ea in Marco præterierint, quæ cap.* XVI. *leguntur, à verſu nono, qui incipit, Ἀναστὰς, ad libri uſque finem. Nempe credebant, ea non poſſe conciliari cum Matthæo, eoque tutius omitti.*

Sane pars ea capitis abeſt hodieque à MSis quibuſdam: ac quam antiquus ſit is defectus, arguit, quod ejuſdem meminit Gregorius Nyſſenus: uti & Hieronymus ad Hedibiam quæſt. III: ubi ait, verba illa *in raris ferri Euangeliis, omnibus pene Græcia libris hoc capitulum in fine non habentibus.* Idem quoque inibi illam, quam attuli, cauſſam prætetitionis adducit. At non audiendi, qui putant, Marcum quidem ultra verſum VIII. hiſtoriam Reſurrectionis texuiſſe, ſed amiſſam fuiſſe paginam extremam. At quando quæſo ſit perdita? utrum ſuperſtite Euangeliſta, an mortuo? Si vivo, cur non poſtulatum à Marco, ut reponeret deperdita? Diu enim, poſt conſcriptum Euangelium, Alexandrinæ præfuit Eccleſiæ. Si mortuo, cur non potius ex Matthæi Euangelio ſuppletum, præſertim cum in multis adeo conveniant ut multi compendium eſſe alieni operis putarint? Præterea quis dubitet, quin ſimul ac Euangelium illud in hominum manus venit, plurium manu fuerit deſcriptum; præſertim in Eccleſia Alexandrina: ut unius vel alterius codicis defectum, ex aliis facile fuerit ſupplere. Et ſane extimam ejus capitis partem habent etiam interpres Syrus, Arabs, ac Latinus. Agnoſcit etiam B. Irenæus lib. II. cap. XXXVI, & præcipue lib. III. cap. XI.

2. §. *Nec inutile fuit, ita ἐναντιοφανῶς ſcribi ab Euangeliſtis. Nam optimo alioqui foret, conſpiraſſe eos, & quod proverbio dicitur, de compacto rem geſſiſſe, ut in velabro olearii ſoleat. Adhæc factum id videtur ad exercendam fidem & ſedulitatem noſtram. Nam ſi ſerio, ut convenit, penſiculemus cuncta, comperiemus, pugnam in iis eſſe nullam: eam vero, quæ eſſe videtur, non à ſcribentium, ſed legentium vitio provenire.*

Quod ut pateat, animus eſt cuncta ea, quæ ab Euangeliſtis de Reſurrectione ſcripta ſunt, commemorare hoc loco, eaque, non ſine veterum ductu in pluſimis, in nonnullis etiam juniorum, ita digerere, ac componere, ut veriſſimum eſſe liqueat, quod dicebamus.

3. §. *In reſurrectionis hiſtoria conſiderabimus tum tempus, & formam ſive modum: tum multiplicem ejus confirmationem. In tempore attendimus, quo die, & qua diei parte. Quod ad prius, cum feria ſexta ſit paſſus, mortuus ac ſepultus, ſeptima autem tota jacuerit in ſepulcro; conſequitur, reſurrexiſſe feria prima, quæ vulgo Solis dicitur: ac in honorem Dominicæ Reſurrectionis* Dominica *appellatur.*

Utrum vero & ſic accipiatur in Apocalypſi *a*, non æque eſt apertum. Nam poſſet Ioannes intellexiſſe non feriam primam hebdomadis, quæ quinquagies bis in anno recurrit: ſed eumpſe menſis ejuſdem diem, quo reſurrexit: qui dies ſemel recurrit in anno. Cur vero Reſurrectionem Dominicam non celebremus decimaſexta die primi menſis, id ex eo eſt, quia Paſſionis Dominicæ dies non ſemper incidit in diem Veneris: ſed quandoque alium hebdomadis diem. At (ut ſuperiori libro dicebamus) æquum fuit, ut Reſurrectio Dominica Dominico die, quando eo reſurrexit, celebraretur. Quare ſatius viſum, ut Paſſionis Dominicæ jejunium ſemper incideret in feriam quinctam: quia alioqui reſurrectionis feſtum incideret in feriam ſecundam, tertiam, quartam, quinctam, aut ſextam. Ea vero feria, qua à Chriſtianis memoria Reſurrectionis celebratur, Paſcha jam à plurimis ſeculis nominatur. Nempe aliud eſt Paſcha Judaicum, aliud Chriſtianum. Illud incidebat in diem decimamquinctam menſis Niſan: eo enim immolabant ſuum phaſe. Hoc vero in Dominicam quæ Iudaicum feſtum proxime conſequeretur, idque in memoriam non paſſionis, ſed reſurrectionis Dominicæ. Iudaicum igitur

a Apoc. I. 10.

Digitized by Google

paſcha erit peſah ſive tranſitus de vita ad mortem, quia agnus vivus occidebatur. Noſtrum eſt peſah, ſive tranſitus à morte ad vitam, quia Chriſtus qui mortuus fuerat, tum reſurrexit. Dies quo paſſus eſt Chriſtus, jejunio celebratur. At, ut Ambroſius ait epiſt. LXXXIII, *Paſcha noſtrum non paſſionis, ſed lætitiæ eſt, & reſurrectionis.* Qui vero primus hebdomadis, is octavus eſt, ſi ultra hebdomadem procedas: eo & Reſurrectionis dies octava dici poteſt. Itaque myſterium in eo ſtatuit B. Ambroſius, quod templum foret octochorum, ac fons ejus octogonus. Habes id Carmen in Theſauro Inſcriptionum Collectionis Gruterianæ pag. MCLXVI num. VIII:

Octachorum ſanctos templum ſurrexit in uſus,
Octagonus fons eſt munere dignus eo.
Hoc numero decuit ſacri baptiſmatis aulam
Surgere, quo populis vera ſalus rediit,
Luce reſurgentis Chriſti; qui clauſtra reſolvit
Mortis, & è tumulis ſuſcitat exanimes.

4 §. *Quod ad partem diei, nox erat quando reſurgeret, & quidem (Judæorum judicio, quibus dies ab occaſu incipit) poſt feria prima noctem intempeſtam.*

Unum hoc objici poſſit, quod apud Matthæum, XII. 40, Chriſtus ipſe dicat: *Sicut Jonas fuit in ventre ceti tres dies, & tres noctes: ita erit filius hominis in corpore terræ tres dies, & tres noctes.* Atqui primæ diei, ſi forte, hora diurna, ſaltem non ultra, triduo poſſit accenſeri. Secunda die, quin integra fuerit in ſepulchro, nullum eſt dubium. Tertiæ diei quæ prima erat hebdomadis, nihil ex ſpatio diurno ſepulchrum ſibi vindicavit: ex nocturno prope univerſum. Deeſt igitur triduo primæ diei nox tota: tertiæ dies integra. Sed non eſt operoſum huic occurrere difficultati: quia περιφραστικῶς *dies*, & *nox*, ponitur pro die civili: quomodo triduum Chriſtus in ſepulchro fuit συνεκδοχικῶς. Hanc rem pluribus expoſui lib. IV. Oratoriarum inſtitutionum cap. VIII. §. VIII, quæ non repoñam.

5. §. *Atque hoc de tertia Reſurrectionis die etiam cognoſcimus ex eo, quod Euangeliſtæ tradant, mulieres exacta jam hebdomade primo diluculo exiiſſe domo: Jamque ortum Solem fuiſſe, vel oriri cœpiſſe, cum ad ſepulcrum pervenirent, deque Chriſti reſurrectione edocerentur.*

Hæc lucem majorem capient, cum mulierum teſtimonium excutiemus. Hic ſolum adduximus, ut liqueat, Chriſtum die tertia reſurrexiſſe.

6. §. *Sed quæritur etiam, qua noctis hora reſurrexerit. Maxime eſt veriſimile, id factum ſub Solis ortum, dum Maria Magdalena, ac mulierum aliæ, irent ad ſepulchrum. Videlicet illis iter capeſſentibus, differentibus etiam, quis lapidem devolveret, & angelus de cœlo deſcendit, & terra eſt mota, & lapis devolutus, & fuga in Urbem facta cuſtodiæ militaris.*

Quomodo, quia jam luceſceret, milites clare viderunt ea omnia quæ diximus, & perculſi adeo, ut mortuis eſſent ſimiles, mox fuga ſibi conſuluerunt, in urbe obviis, & præcipue in Urbe proceribus narraturi, quanta vidiſſent miracula. Mulieres videntur neſciiſſe de ſepulchro militibus ſepto. Alioqui non tam conſultaſſent in via de lapide devolvendo, ad quod viri aliqui potuerunt advocari à Maria Magdalena, & Joanna, opulentis feminis, ut poſtea dicam: quam de cuſtodibus ſepulchri, qui non erant paſſuri, ut ſepulchrum aperiretur.

Concors eſt veterum Patrum ſententia, Chriſtum vel media nocte reſurrexiſſe, vel ſummo mane, ſive paullo ante auroram. Cyprianus de orat. Dominica, circa finem: *Nam & mane orandum eſt, ut reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quem credimus ante auroram reſurrexiſſe.* Vide Durantum de ritibus Eccleſ. Cath. cap. VI, & VII.

7. §. *Quæritur etiam, priuſne lapis ab Angelo fuerit devolutus, quam Chriſtus reſurgeret: an Chriſtus reſurrexerit antequam devolveretur. Sunt enim, qui clauſo velint ſepulcro exiiſſe. Sed de hoc quid cenſeam, inferius exponam.*

Oſtendam autem, eo devolutum ab angelo lapidem, ut Chriſtus exiret ſepulchro.

8. §. *Hæc de tempore reſurrectionis. Forma ſive modus eſt, quod facta cum terræ motu, eoque magno: ſicut apertum eſſet indicium præſentis virtutis divinæ. Is factus, ut illi etiam militum qui, obdormiſcerent, expergerentur, ac univerſi eorum fierent teſtes quæ eveniſſent. Nam, paucis excubias agentibus, permitti aliis ſolet, ut dormiant. Sed tanto terræ motu ſomnus facile excuſſus. Ita omnes oculis etiam ſuis videre angelum cœlo deſcendentem, & lapidem de ſepulchro devolventem.*

Hinc Euthymius, *Terræ motus factus eſt propter aſſidentes ſepulchro cuſtodes, ut timore terræ motus erecti, & horrore adſpectus ejus, qui lapidem revolverat, conſternati, fugerent, & hæc Judæis renunciarent, ac teſtes ipſi fierent veritatis.*

9. §. *Ea eveniſſe putamus, dum mulieres ſunt in via.*

Unde factum, ut, quia poſt fugam militum venirent, Angelos ſolum, non etiam milites, viderent.

10. §. *Hactenus dictum de Reſurrectionis tempore, & modo. Nunc videamus, quibus veritas Reſurrectionis confirmetur. Sunt ea varia. Ac primum, quod, quorum monumenta, moriente Chriſto, fuerant aperta, eorum corpora Chriſto reſurgente reſurrexerint, & è ſepulcris, quæ extra urbem erant, Hieroſolymam ierint, atque ibi conſpecta ſint. De quo ſic apud Matthæum legere eſt,* XXVII, 52: Et monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Qui egreſſi è monumentis poſt reſurrectionem ejus introierunt in ſanctam urbem, & apparuerunt multis. *Neque hoc ſolum Reſurrectionem Chriſti confirmat: ſed pariter ejus reſurrectionis efficaciam oſtendit, partim in fidelibus ante memoratis, partim ſe deinceps exerturæ in omnibus crediturıs: quippe ſimiliter reſurrecturis virtute Chriſti.*

Quæritur, num iſti iterum mortui ſint, uti Lazarus qui à Chriſto reſuſcitatus fuerat: an cum Chriſto ad vitam reſurrexerint immortalem. Poſterius malunt recentiores, quia, ut aiunt, alioqui magis pœnæ inſtar reſurrectio fuiſſet, multa deinde adverſa in hac vita ſubituris. Sed aliter veteres. Et ſane quod juniores dicunt, alioqui non fore certos reſurrectionis teſtes: id non magni videtur momenti, quia quid deinceps de iis fieret, conſtaret nemini: eoque ſatis eſſet, ſi reſurrexiſſe eos innoteſceret. Nec ſic iis, qui viderunt, illudebatur, quia abunde ita & animæ immortalitas, & potentia Dei in reſuſcitandis corporibus, imo & veritas reſuſcitati Chriſti, oſtendebatur. Quibus aliud videtur, præterea aiunt, ſi iterum fuiſſet moriendum, non beneficium iis fore, ſed tormentum. Id vero nihil eſt, quia jucundiſſimum his animis fuit Chri-

Google

Chriſtum conſpicere, & cum eo, ſine dolore ullo, quod facile fuit Deo præſtare, corpus deſerentes adſcendere in locum animis beatis deſtinatum, ubi æternum forent cum Chriſto ante Dei thronum.

Cap. II.

De teſtibus cœleſtibus reſurrectionis.

1. §. P*Reterea confirmatur Chriſti reſurrectio, teſtibus variis, & apparitionibus multis. Teſtes partim fuere cæleſtes, partim terreſtres. Cæleſtes ſunt angeli apud mulieres.*

Nempe ut conceptio per Angelum ſignificata eſt Mariæ; & nativitas paſtoribus: ita & reſurrectio Angelico miniſterio indicata Mariæ Magdalenæ, cæteriſque mulieribus; poſteaque & adſcenſio in cælos, per angelos relata; & extremo judicio redibit Chriſtus cum angelis buccina excitaturis & congregaturis mortuos.

2. §. *Duos fuiſſe angelos, tradunt Lucas* XXIV. 4. *& Joannes* XX. 12. *Sed Matthæus & Marcus contenti ſunt unum dicere, quia unus amborum nomine locutus fuit.*

Aliqui volunt, diverſas eſſe narrationes, quia bis venerint mulieres ad ſepulcrum. Et fatendum, hunc eſſe morem Euangeliſtarum, ut, quod unus narrat, id ſæpe alter prætereat: & tamen ſic continuet omnia, quaſi nihil eſſet omiſſum. Quo obſervato, variæ ſæpe apparentes pugnæ tolluntur. Cenſent igitur, & idem hic factum. Quippe ubi deſinunt Matthæus & Marcus, qui de uno narrant angelo, ibi incipere Lucam, qui omiſſis illis à Matthæo & Marco narratis, referat de regreſſu mulierum, & duobus angelis conſpectis: & ſic continuare hiſtoriam, nequid momenti majoris præteritum videatur. Specioſa oratio: ſed tam multa in ſermone angelico conveniunt, ut rem eandem narrari prorſus putem. Quare magis ſit veriſimile, unum à Matthæo, & Marco referri, quia unus ſit locutus: ſed Lucam & Joannem de duobus dicere, quia duo fuerint, & hoc pertineret ad firmandam reſurrectionem. Nec obſtat, quod apud Lucam ſit εἶπον, *dixerunt.* Nam κατὰ συνεκδοχὴν *angeli dixerunt*, ponitur pro, *alteruter*: ut in Paſſionis Dominicæ hiſtoria, *latrones exprobraverunt ei*, pro, *alteruter latronum.*

3. §. *In hiſce angelis conſiderantur hæc quatuor. Primum à quo fuerint legati. Dicuntur autem* angeli Domini, *ac cælitus deſcendiſſe. Quod ad legationis auctoritatem pertinet.*

Matth. XXVIII. 2: *Angelus Domini cum è cælo deſcendiſſet, acceſſit ad monumentum.* Nempe cælum eſt angelis quaſi patrium ſolum, ubi Deum aſſidue laudant ac contemplantur. Inde, quoties Deus jubet, deſcendunt, ad mandata ejus exſequenda.

4. §. *Angelis deſcendentibus, ingens terræmotus fuit.*

Nemqe uti Chriſto moriente, ita & reſurgente, terræ motus fuit. Matth. XXVIII. 2: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus. Angelus enim Domini deſcendit de cælo.* Satis particula γὰρ ſive *enim* indicat, terræ motum ab angelis fuiſſe. Nempe hi cœlos atque elementa, pro Dei voluntate, gubernant.

5. §. *Subjicitur factum Angelicum, ad oſtendendam reſurrectionis veritatem. Dicuntur enim devolviſſe lapidem ab oſtio ſepulchri: partim videlicet, ut Domino ſuo noſtroque honeſtum janitoris officium præſtarent: partim etiam, ut mulieres, poſteaque diſcipuli, conſpicerent, Chriſtum non amplius eſſe in ſepulchro.*

Utramque rationem adferunt veteres: nec omnes tamen. Neque enim deſunt, qui priori cauſſæ adverſentur. In quibus eſt incertus ſcriptor in opere interrogationum ac reſponſionum ad Orthodoxos, Juſtino Martyri attributo, (ut & Hugoni Grotio [a] obſervatum) è variis varii temporis ſcriptoribus collecto: Is ſic ſcribit Reſponſione CXVII: Οὐ διὰ τὴν αὐτοῦ ἔγερσιν, ὁ λίθος ἐκ τοῦ μνήματος ἐγένετο ἡ ἀποκύλισις· ἀλλὰ διὰ τὸ δηλωθῆναι τοῖς ὁρῶσι τὴν ἀνάστασιν. Τὸ γὰρ ἐν τῷ μνήματι τὰ μὲν τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ ὁρᾷν ἱμάτια, αὐτὸν δὲ μὴ ὁρᾷν, δεῖγμα τῆς αὐτοῦ ἐναργέστατον γέγονεν ἀναστάσεως. *Non excitationis ejus gratia ſaxi ipſius devolutio de monumento facta eſt: ſed eorum cauſſa, qui id conſpecturi erant. Nam quod ſepulcralia ejus in monumento veſtimenta viderunt, ipſum autem non viderunt: evidentiſſimum reſurrectionis ejus fuit indicium.* Sed nihil ſolidi adverſus priorem cauſſam, quam is Scriptor negat, adferri poteſt.

[a] In Matth. 28. 2.

6. §. *Poſt factum angelicum in lapide devolvendo, quod comprobandæ reſurrectionis veritati inſervit, videndum, quales ſe mulieribus oſtenderint angeli. Hic attenditur* προσωπογραφία *à tribus hiſce, forma, habitu, ſive cultu, & ſitu. Quod ad formam, apparuere forma virili, ac quidem juvenili.*

Nam apud Lucam XXIV. 4. eſt, δύο ἄνδρες: apud Marcum vero XIV. legas de forma νεανίσκου. Forma juvenilis conveniebat angelis, quia nunquam caneſcunt, aut conſeneſcunt, ſed perpetuo florent, ac vigent, vegentque.

7. §. *Quod ad habitum, ſive cultum, candido fuere amictu; quod ſymbolicum argumentum puritatis ac ſanctimoniæ.*

Hinc Ioannes XX. 12. ſic de Maria Magdalena ſcribit: καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς, καθεζομένους. *Et videt duos angelos, amictos albis.* Pro eo, quod Ioannes dicit, ἐν λευκοῖς καθεζομένους, *amictos albis*: apud Lucam eſt: δύο ἄνδρες ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις. *duo viri in veſtibus fulgurantibus.* Matthæus & Marcus de uno, ut dixi, narrant. Prior de eo, ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν, ὡσεὶ χιών. *adſpectus ejus, ſicuti fulgur, veſtimentum ejus candidum, ſicut nix.* Alter ſic: νεανίσκον περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, *adoleſcentem amictum ſtola candida.* Ex eo, quod στολὴν appellet, liquet fuiſſe veſtem ad talos uſque demiſſam: quam Græci etiam ποδήρη nuncupant. Ea erat Pontificis Maximi, quali indutus & Ioanni apparet Chriſtus Apocalypſios I. 13. Alba vero, vel potius candida erat ſtola: qui candor ſymbolum ſit tum victoriæ, triumphi, ac lætitiæ: tum candoris, ſinceritatis, ac innocentiæ: ut videre eſt Daniel. VII. 9. ac ſeptenis Apocalypſeos notis.

8. §. *Quod ad ſitum, Matthæi eſt* XXVIII, 3. 4. Angelus Domini deſcendit de cælo, & accedens devolvit lapidem ab oſtio, ſeditque ſuper eum. *Amplius dicit Ioannes* XXII: *qui duos memorans angelos, unum, illum nempe qui amborum nomine locutus, ſediſſe dicit ad caput: alterum autem ad pedes. Marcus, qui, cum Matthæo, ſolum meminit unius, eum ſediſſe ait* ἐν τοῖς δεξιοῖς.

Hoc eſt, ad dextram partem, juxta locum ubi caput fuerat mortui. De altero, utrum ad pedes à dextro, aut ſiniſtro latere ſederit, non refert Scriptura. Sed enim quidam putant, incertum, an ſederit angelus, propter illud Lucæ XXIV. 4: Δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς. Quod

vulgatus interpres, Eraſmus item, & alii, verterunt, *Duo viri adſtiterunt iis.* Verum Illuſtri Hugoni Grotio a adſentiendum, qui ἐφίσταναι vertit *ſupervenerunt*: quomodo eo verbo Hippocratem, & Herodianum uti, idem oſtendit.

a Ad Matth. 28. 2.

9 §. *Hactenus de* προσωπογραφίᾳ *à forma, habitu, ſitu. Sequitur angeli oratio: quæ partim* ἐπανορθωτική, *partim* ἀποδεικτική. *Prior ſolatium adfert conſternatis, non quidem e mala conſcientia, ut contigit cuſtodia militari: ſed imbecillitate humana.*

Nam dixit angelus: Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς. Ubi ἐμφατικὸν videtur illud ὑμεῖς. Quaſi diceret: Timeant milites; non vos. Quæ cur metuere non debeant, hæc adnectitur ratio, quod ſciatur, eas quærere Ieſum crucifixum.

10 §. *Pars altera comprobat reſurrectionem bifariam. Prim à prædictione Chriſti, cum dicitur,* Ἠγέρθη, καθὼς εἶπε. Surrexit; ſicut dixit.

Ita Matthæus XXVIII. 6. Pleniuſque Lucas XXIV. 5. 6. *Quid quæritis viventem cum mortuis? Non eſt hic, ſed ſurrexit: recordamini, ut dixerit vobis, cum adhuc in Galilaa eſſet: dicens, Quod oporteret Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & tertio die reſurgere.*

11. §. *Deinde firmat eandem ab* αὐτοψίᾳ, *ſive oculorum ſenſu, cum additur*: Venite, videte locum, ubi ſitus fuit Dominus.

Ubi angelus ἁπλῶς dicit, Dominus; tanquam Dominus & angelorum, & hominum. A reſurrectione enim cœpit regnum Chriſti in hos, & illos.

12. §. *Tertium locum obtinet mandatum geminum: prius ut lugentibus diſcipulis quam primum ſignificent Chriſti reſurrectionem, quo ſic animo fluctuantes firmentur. Alterum, ut addant, Jeſum ab iis inventum iri in Galilaa.*

Matth. XXVIII. 4. *Et cito dicite diſcipulis ejus quod ſurrexit à mortuis: & ecce precedit vos in Galilaam; ibi eum videbitis. Ecce dixi vobis.*

Cap. III.

De terreſtribus teſtibus reſurrectionis.

1. § *DE cæleſtibus teſtibus ſatis: venio ad terreſtres: qui vel pii, vel impii. Pii vel mulieres fuere, vel viri. Mulierum nomina partim exprimuntur, partim reticentur. Nominantur quatuor: ac princeps locus à Matthao, Marco, & Luca tribuitur Maria Magdalena: à Joanne vero ſola nominatur: credo, quia nobilior genere foret, & vel ſola, vel præcipue, in unguentis ſumtus feciſſet.*

Sane propterea nomen ejus præponitur non à Matthæo ſolum XXVII, 56, & 61: item XXVIII, 1: ſed etiam Marci XV, 1. Luc. VIII, 2, 3. & XXXIV, 10. Timentibus vero aliis, oculiſque in terram dejectis, hæc etiam fleviſſe dicitur, quod apertum erat luctus indicium.

2. §. *Ei ſubdit Matthaus Mariam alteram: quam Maria Magdalena iisdem ſubiecerat* XXVII. 61. *Eſt vero ea Maria Jacobi & Joſes: ut liquet duo hac loca conferenti cum* XXVII. 56. *&* Marci XV, 40: *ubi vocatur* Maria Jacobi parvi & Joſes mater. *Atque eadem eſt, qua* Maria mater *Domini vocatur. Quippe ea noverca Jacobi & Joſes, liberorum Ioſephi: ut ſatis veriſimilis eſt doctiſſimorum virorum opinio.*

Quippe tres illas Marias ad crucem ſtetiſſe ait Ioannes XIX. 25, Mariam, matrem Domini, Mariam Cleopæ, & Mariam Magdalenam. Subjungit deinde, quomodo Ieſus matrem adſpexerit, & eam Ioanni commendarit. At parum eſt veriſimile, Euangeliſtas alios, cum referre vellent, mulieres cruci adſtantes prætériiſſe matrem Domini, quæ præcipue nominari merebatur. Quare per eſt veriſimile, eam ipſam eſſe, quam Mariam Iacobi, & Ioſes matrem, vel ſimpliciter Mariam Iacobi, vocant Euangeliſtæ alii. Temporibus quibus Euangelium ſcriberent Matthæus, & Marcus, nominari vulgo ſolet à liberis Ioſephi jam defuncti: poſtea vero, cum Ioannes ſcriberet, potius à proprio filio ſuo ſolet nuncupari. Sed totum hoc plenius explicuimus diſſertatione noſtra de Genealogia Chriſti, & fratribus ejus.

3. §. *Tertia mulierum fuit Maria cognomento Salome, filia Cleopa, ſive, ut Grace eſt, Clopa, uxor Zebedai; mater duorum Apoſtolorum, Ioannis, & Iacobi majoris.*

Matthæo in iis, quæ cruci adſtiterint, dicitur *mater filiorum Zebedai*: Marco bis *Salome* vocatur. Lucæ præteritur: Joanni de fœminis piis cruci adſtantibus agenti, *Maria* ἡ τοῦ Κλωπᾶ, ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς Ἰησοῦ. *Maria Cleopa, ſoror matris Jeſu.* Ubi per ſororem non germanam intelligo, (nam videtur Maria fuiſſe filia unica, ut diximus de genealogia Jeſu diſſertantes) ſed conſobrinam. Hæc ex Zebedæo mater Jacobi majoris, & Joannis Euangeliſtæ fuit. Jacobus ille dictus *major* ad diſcrimen minoris, ſive quia ætate eſſet provectior, ſive quod eum in majoribus negotiis una cum Petro ac Joanne adhibere ſoleat Chriſtus. Eſtque is, quem ab Herode occiſum legimus in Actis. Minor erat Joſetis frater, Joſephi filius, Mariæ ſemper virginis privignus: cujus exſtat epiſtola Canonica.

4. § *Quarta Luca* XXIV. 10. *memoratur, nomine Ioanna. Ea uxor aut vidua erat Chuza, qui Herodis erat procurator: ut ſcimus è Luc.* VIII. 3.

Ut Maria Magdalene, ita & iſta, ut nobilis matrona ac dignitate præcellens, à Luca præponitur Mariæ Jacobi, matri Domini. Nempe illuſtris ea dignitas, quod maritus fuerit Regius ἐπίτροπος. quod non tantum œconomum notat, ut cepit Syrus, quem Græci aliter λογοθέτην vocant, Latini *procuratorem*, ut vertit vulgatus interpres.

5. §. *Præter vero quatuor haſce fuere aliæ ἀνώνυμοι.*

Eas ſignat Lucas. Nam cum XXIII. 55. 56. dixiſſet, mulieres Galilæas die paraſceues vidiſſe monumentum, & aromata, ac unguenta paraſſe: ſabbato autem ſecundum præceptum quieviſſe: cap. XXIV. 1. ait, eas prima hebdomadis die rediiſſe aromata portantes, nec eas ſolum, ſed etiam τινὰς σὺν αὐταῖς. *Nonnullas cum illis.* Nempe Hieroſolymitanas quaſdam, quæ ſeſe junxerant mulieribus Galilæis. Scio, illa verba, *& nonnulla cum ipſis*, non inveniri in vulgato interprete. Imo & Græco codice quodam non reperiſſe ſe, ait Beza: ſed major eſt aliorum codd. auctoritas. Habent etiam Syrus, & Arabs: qui & ipſi per τινὰς non viros, ſed feminas, intelligunt.

6. §. *In hiſce mulieribus tria ſunt tempora diſtinguenda; quo emere aromata; quo domo exiere; & quo*

Google

quo venere ad ſepulchrum. Aromata emerunt veſpere primæ feriæ: de quo ſatis antea diximus. Quod ad alterum tempus; proximo primo diluculo ad ſepulcrum exierunt.

Nam factum id, ut Matthæus ait cap. XXVIII. 1: Ὀψὲ τῶν σαββάτων. Ὀψὲ particula negotium faceſſit. Proprie notat *ſero*. Unde quicquid ſerius fit, ὀψὲ fieri dicitur. Sed quod ſerum, id tardum; unde pro *tarde* accipitur. Ut & Ambroſio monitum lib. X. in Lucam, & B. Hieronymo epiſt. CL. ad Hedibiam. Iam quod tarde fit, idem fit poſt tempus. Unde ſumitur pro *poſt*. Quomodo Plutarchus in Numa, ὀψὲ τούτων, *poſt iſta*. Et Philoſtratus, ὀψὲ τῶν Τρωικῶν, *poſt res Troianas*. De quo plenius Grotius. Similiter Matthæus, ὀψὲ τῶν σαββάτων, *poſt ſabbatum*, ſive hebdomade jam exacta. Unde Marcus pro eo habet, διαγενομένου σαββάτου, *cum tranſiiſſet ſive præteriiſſet ſabbatum*. Idem Matthæus, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *cum primum ſe oſtentaret lux prima diei ſabbatorum*. Ubi duo explicanda, quid ſit prima lucis oſtentatio, & quid prima ſabbatorum. Priori denotatur primum diluculum. Nam ἐπιφώσκειν ſive illuceſcere dicitur Hebræis tempus, quod imminet, & appropinquat. Sic Luc. XXIV. 54: *Dies erat Paraſceues, & ſabbatum illuceſcebat*. Ubi illuceſcere, h. e. imminere, dicitur nox ea, quæ paraſceues diem excipiebat. At hic dicitur illuceſcere, ſive appropinquare, dies, ſive diurnum lumen, feriæ primæ. Nam mulieres exiere, ut eſt Ioan. XXI. 1. πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης. *mane cum adhuc tenebræ eſſent*. Cauſſa, cur tam mane exirent, ea fuit, quod jam ſabbati dies præterierat, eoque metuerunt ne die illo corpus Chriſti, quod tantum ob imminens ſabbatum erat in proximo Ioſephi Arimathæenſis ſepulchro repoſitum, alio transferretur.

Quod ad alterum, μιᾷ σαββάτων per Hebraiſmum ponitur pro πρώτῃ: de quo dictum lib. ſuper. cap. ult.

7. §. *Sole vero jam oriente devenerunt ad ſepulcrum. Atque hoc veritatem reſurrectionis firmat. Nam ſi in tenebris veniſſent, ea, quæ viderunt, pro ſpectris habere potuiſſent.*

Ad ſepulchrum pervenere, ut dicit Marcus, λίαν πρωὶ, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου: ſive ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ut eſt in MSo, quo Beza uſus, & apud Euſebium lib. X. Ἀποδείξεως Εὐαγγ. cap. VIII. Quod Latine ſit, *valde mane, cum adhuc Sol oriretur*. Nam aoriſtus ſæpe vim habet imperfecti. Imo iccirco iſte χρόνος dicitur ἀόριστος, quia non definit, imperfectum, perfectum, an pluſquam perfectum, denotetur. Theodorus Beza ait, ſe & in MSo quodam reperiſſe ἀνατέλλοντος. Videtur id eſſe à gloſſa. Nempe ut ſignificaretur, hic aoriſtum poni pro imperfecto. Nam præſentis & imperfecti eadem eſt vox in infinitivo. Sed alia mens Bezæ Notis in N. T. editis anno cIↃ IↃ LVI; ubi ſic ait: *Ego ſuſpicor, omiſſam particulam οὐκ, ut ſcripſerit Marcus, οὐκ ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, id eſt, nondum orto Sole. Ut omnes optime inter ſe conſentiant. Neque vero hic duntaxat omiſſa eſt negans particula οὐ, ſed etiam ſupra Matth. VIII. 30: ſiquis eum locum diligenter conſideret.* Ubi Græca quidem ſonant: *Erat autem longe ab eis grex porcorum multorum paſcens*. Sed vulgatus interpres habet, *Erat autem non longe*: quod ſententia loci requirere Bezæ videtur. Ac de hoc quidem loco ſententiam etiam retinuit in poſterioribus editionibus: uti illa an. cIↃ IↃ LXXXII. Quamquam fatetur, omnes Græcos codices repugnare. Sed puto, nihil in Græcis mutandum. Erat longe: ſed ſic tamen, ut in conſpectu quodammodo foret. Ideo Marcus, & Lucas pro μακρὰν, *longe*, habent ἐκεῖ, *illic*: Et ſane Syrus quoque interpres negantem particulam omittit. Quod vero ad locum Matthæi de tempore, quo mulieres venere ad ſepulcrum, plane ſtandum codd. MSis, & editis; in quorum nullo eſt οὐκ, uti neque apud Syrum. Et audaciæ nimiæ videtur ſic ſacro contextui mederi velle, præſertim ubi nihil medicina opus, quia locus Crotone ſanior ſit. Et Beza ipſe, cum cognoſceret, multis diſplicere eam opinionem, noluit pertendere. Sic enim ſcribit edit. an. cIↃ IↃ LXXXII: *Scribit Matthæus*, τῇ ἐπιφωσκούσῃ, *cum luceſceret. Lucas*, ὄρθρου βαθέος, *profundo diluculo: & Iohannes multo etiam apertius*, σκοτίας ἔτι οὔσης, *cum adhuc eſſent tenebræ. Itaque aliquando exiſtimavi, videri poſſe, Marcum ſcripſiſſe οὐκ ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, nondum orto Sole. Quæ conjectura ſi periculoſa videatur, age legamus* ἀνατέλλοντος, *oriente, ſecutus vetuſtiſſimi codicis mei auctoritatem: ut ſub ipſum ortum Solis eo dicantur mulieres iſtæ adveniſſe.* Ac poſtea: *Alios Evangeliſtas dico profectionis; Marcum adventus ad ipſum ſepulcrum tempus notare.* Et ſane iſtæc conciliandi ratio, uti expeditiſſima, ita longe veriſſima.

8. §. *Ubi ad ſepulchrum deventum, introſpexere, ut ante omnia cognoſcerent an adhuc ibi corpus Chriſti foret, ubi die paraſceues poſitum erat.*

Sciebant enim, tantum repoſitum eſſe ob feſtinationem, quia longius non poſſet transferri ob inſtans paſcha; quemadmodum diximus.

9. §. *Quæ tum Angeli mulieribus dixerint, ſuperius relata ſunt nobis.*

Nempe cum Angelorum teſtimonium expenderemus.

10 §. *In iis erat angelorum hoc mandatum, ut nunciarent diſcipulis, Ieſum reſurrexiſſe. Quod continuo exſecutæ dicuntur.*

Apud Ioannem dicitur, Magdalenam hoc nunciatum iſſe Petro, & alteri diſcipulo: nempe ei, quem Chriſtus dilexiſſet. Significatum omnibus iis: ſed ſoli nominantur principes, quibuſcum, ſi non ſolis, præcipue tamen, ſermo fuit: qui & ſoli cucurriſſe ad viſendum ſepulcrum referuntur.

11 §. *Exſecutæ vero hoc mandatum mulieres, ut apud Matthæum eſt,* μετὰ φόβου, καὶ χαρᾶς [a].

[a] Cum metu, & gaudio.

Timor inde, quia non caperent reſurrectionis myſterium. Gaudium vero partim ex eo, quod Deus eas dignatus foret angelorum conſpectu: partim quod ex iis reſurrexiſſe Dominum cognoſcerent. Nulli interim auſæ fuere hæc dicere in via: idque Iudæorum metu: ut cognoſcere licet ex illis Marci verbis XVI: Καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον. ἐφοβοῦντο γάρ. Quæ verba non Græci modo interpretes agnoſcunt; ſed & Syrus, ac vulgatus Latinus. Qui tollebant, putabant, pugnare cum eo, quod dicuntur nunciaſſe Apoſtolis, ut juſſæ erant. Sed nulla hic pugna, quia nihil auſæ erant dicere iis, qui obviam venirent: ac demum rem aperuerunt, ubi ventum ad Apoſtolos.

12. §. *Interim non ea animi fiducia exſecutæ ſunt mandatum, ut non adhuc fluctuarent. Sane Magdalena ipſa etiam, cum Dominum vidiſſet Petro & Ioanni dicere*, Sublatum Dominum è monumento, nec ſcire ſe, ubi eum poſuerint.

Quæ non videntur convenire ſatis de reſurrectione Domini penitus perſuaſæ. At conſpexerat Dominum: fateor: verum metuebat, ne phantaſma vidiſſet: quemadmodum &, qui ex ea id audierant, φάντασμα fuiſſe judicabant: ut cognoſcere eſt ex ſermone di-

 ſcipu-

ſcipulorum Emauntem euntium Luc. XXIV, 21, 22, 23, 24, 25.

13. §. *Venio nunc ad teſtimonium virorum. Ubi primi ſunt Petrus, & Ioannes.*

Quos & alibi ſociatos reperias. Ut in noviſſima Cœna Luc. XXII: in eo, quod Chriſtum pariter ſecuti, item in Actis III, & alibi.

14. §. *Horum Ioannes, ut junior, & ætatis beneficio agilior, prior ad ſeptum, ubi ſepulcrum erat, pervenit: ac continuo, inclinato corpore, caput in ſpecum intromiſit, ad explorandum, an corpus Chriſti abeſſet, uti retulerat Magdalena.*

Quod melius intelligitur, ſi conſtiterit, duas fuiſſe partes ſpecus, cui immiſſum erat corpus Chriſti: unam exteriorem, alteram interiorem. Exterior erat, cujus os contegebatur lapide; quo lapide devoluto, patebat pars ſpecus, & pars corporis, dum foret corpus. Interior pars ſemper ſuperne erat contecta: ac reliquum corpus continebat.

15. §. *Ioannes παρακύψας, ita ut interius ſpecus cavum videret, conſpexit τὰ ὀθόνια, ſive linteamina.*

Ut quidem vulgatus vertit interpres, cumque eo Eraſmus. Sed proprie notat faſcias ſive inſtitas: quibus cadaver involvebatur: ut videre eſt in Ægyptiorum cadaveribus, quas *mumias* vocant. Etiam Herodoti eſt de iis lib. II: Λέσαντες τὸν νεκρὸν, κατειλίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατατετμημένοισι ὑποχρίοντες τῷ κόμμι, τῷ δὴ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ χρέωνται Αἰγύπτιοι. *Cadaver ubi abluerunt, ſindone byſſina totum inciſis faſciis involvunt, gummi illinentes; quo Ægyptii glutinis loco plerumque utuntur.*

16 §. *Poſtea & Petrus pervenit ad ſepulcrum: ac, tum quia ætate foret grandior, eoque conſideratior; tum quod zelo ferventior; etiam ingreſſus eſt ſepulcrum.*

Erant enim ſepulcra Iudæorum grandia: quæ aliquot ſtantes caperent. Unde & mulieres ab angelis juſſæ venire in ſepulcrum: puta gradibus quibuſdam ad deſcenſum in ſepulcro paratis. Deſcriptionem ſepulchri pleniorem ſi voles, adi Bedam in ultimum caput Marci, & lib. V. Hiſt. Angl. cap. XVII: item Brocardum Monachum, qui conſpexerat.

17. §. *Petrus vero, non ſolum faſcias vidit; ſed ſudarium etiam: atque hoc ſeorſum ſuo loco collocatum.*

Sudarium id capiti fuerat impoſitum: unde Ioannes XX. 7, Τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ac deinde addit: οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἕνα τόπον. Quod ſeorſim cum cura collocatum, oſtendebat, non eſſe à furibus ablatum: qui hujuſmodi neglectis maturare fugam ſolent.

18. §. *Exemplum vero Petri ſecutus deinde eſt Ioannes: qui, ubi faſcias, & ſudarium Chriſti, vidit, corpus Chriſti non vidit; credidit ſermoni Magdalenæ: crediturus ante, ſi ſatis intellexiſſet Scripturæ ſenſum, Chriſti reſurrectionem typis, & figuris, in Scripturis adumbrantis: aut ſi fidem ſatis ſermoni habuiſſet Chriſti, Reſurrectionem ſuam prædicenti. Sed rei magnitudo, & humani tarditas ingenii, faciebant, ut minus iſta in animum admitterent.*

Vide Ioan. XX. 8. Poſt iſta vero diſcipuli hi duo πρὸς ἑαυτὸν, *ad ſeſe*, hoc eſt, domum ſuam, rediiſſe dicuntur.

19. §. *Quæritur, utrum ex his proximis teſtimoniis præceſſerit: mulierumne, an Petri, & Ioannis. Sane Ioannes prius de Petro & Ioanne memorat: contra autem Matthæus, Marcus, Lucas.*

Apud quem etiam hoc pacto Cleophas ad Dominum: *Mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad ſepulchrum, & non invento corpore ejus, venerunt, dicentes, ſe etiam Angelorum viſionem vidiſſe, qui dicant, eum vivere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum: & ita invenerunt, ſicut mulieres dixerunt; ipſum vero non invenerunt.*

20. §. *Nec dubitandum, quin iſte ſit ordo temporis. Sed Ioannes ſequitur ordinem dignitatis. Nam mulierum teſtimonium, quia facile iis imponitur, non continuo ſolet admitti. Sane cum Magdalena, ea quæ ad ſepulchrum vidiſſet, & audiſſet ex angelis, narraſſet Apoſtolis: his, ut eſt apud Lucam,* viſa ſunt verba mulierum, ſicut deliramentum, & non crediderunt eis. *Etiam Paulus I Cor. XV, ubi teſtes Reſurrectionis laudat, Petrum, Iacobum, Apoſtolos cæteros, ac quingentos etiam fratres advocat: ſed de mulieribus tacet. Ioannes igitur maluit ordiri à teſtimonio Petri & Iacobi. Quorum ille veritatem reſurrectionis jam ſanguine ſuo obſignaſſet, hic autem ſuperſtes, ac quævis pro veritate ejuſdem ſufferre, eſſet paratiſſimus.*

Valde hanc conjecturam firmat, quod ſic quoque mulierum teſtimonium riſere gentiles: in his Luciani amicus, Celſus, qui ut eluderet teſtimonium Mariæ Magdelenæ, eam vocabat γυναῖκα πάροιστρον a: ut Origenes narrat adverſus Celſum.

a Se mulatricem, ſive velut æſtro immiſſo alios incitantem.

21. §. *Hactenus de teſtimoniis piorum egimus. Sequitur illud impiorum: hoc eſt, militum, qui appoſiti erant Ieſu corporis cuſtodes. De his duo dicuntur, quorum alia ipſum teſtimonium tangunt, alia eventum. In teſtimonio quatuor conſiderantur; quorum primum erat, quando ierint ad teſtandum. Hoc tempus indicatur iſtis verbis,* πορευομένων αὐτῶν, iis, *mulieribus puta,* euntibus, *ſive à ſepulcro redeuntibus. Sive, ut recte vulgatus, & Eraſmus, reddiderunt,* Quæ cum abiiſſent.

Nempe præſens ponitur pro præterito. Quamquam nec impediat aliquid, quo minus credamus, hos in Urbem perveniſſe, & iſta dixiſſe, dum mulieres eſſent in via ad Urbem.

22. §. *Alterum eſt, qui ierint, nempe non milites omnes, ſed τινὲς τῆς κουστωδίας,* aliqui cuſtodum.

Sed qui omnium nomine irent.

23. §. *Tertium fuit, quibus ſint locuti. Id Matthæus factum ait τοῖς ἀρχιερεῦσι,* principibus ſacerdotum.

Nempe his ratio cuſtodiæ reddenda fuit. Qui, ſi vellent, poterant ſynedrium vocare. Quippe jam exactum erat ſabbatum.

24. §. *Quær-*

24. §. *Quartum eſt, quid dixerint. Nempe retuliſſe omnia illa, quæ ſibi contigiſſent.*

Videlicet de terræ motu, & angeli deſcenſu, & lapide ab eo devoluto. Atque ut ex illis tanto correpto fuerint tremore, ut mortuos referrent; ſicut Matthæus narrat XXVIII. 2. 4. Tum autem, ut ſimul ac paullum ad ſe rediiſſent, ſepulchrum inſpexerint, ſed neminem viderint. Ut cauſſa non fuerit, cur diutius apud ſepulcrum permanerent; eoque veniſſe ſe miranda iſta nunciatum iis, quibus officii ſui rationem reddere oporteret.

25. §. *Sequitur nunc pactio τῶν ἀρχιερέων, & militum eorum, qui ſuo, ac aliorum nomine, advenerant. Ubi tum attenditur τῶν ἀρχιερέων poſtulatum, ac promiſſum; tum militum adſenſus. Suaſere proceres illi militibus, ut dicerent, corpus Ieſu, ſeſe dormientibus, ſublatum à diſcipulis. Et, quia periculi plena hæc confeſſio fuiſſet apud præſidem Pilatum, cui ſuprema erat ratio reddenda: ei polliciti ſunt, ſe id præſtituros apud eum, ut ſint ἀμέριμνοι, ſive indemnes. Atque ut magis ſibi obſtringerent, etiam promiſere iis ingentem pecuniæ vim.*

Hinc videmus, quantum in animis valeat humanis ambitio, atque invidia: quibus duobus, velut œſtro perciti, proceres Iudæorum eo fuere perducti, ut innoxium crudeliſſimæ neci addicerent. Sane invidia compulſos, etiam Pilati judicium fuit, ut narrant Euangeliſtæ. Parum profecto ante ſceleratum hoc facinus conſcientiæ iis fuit. Ac, eo patrato, puſillum illud, quod reliquum videbatur, plane fuit, non ſopitum, ſed occiſum. Quare nihil ultra ſcrupuli fuit, quodvis agere ac jubere, utcumque in animo eſſent convicti, longe aliter ſe rem habere. Etſi igitur proceres de terræ motu, angeli deſcenſu, lapidis ab angelo devolutione, & corpore non reperto, certiſſima è cuſtodibus, teſtibus minime ſuſpectis, audiiſſent: auctores tamen fiunt iiſdem, ut paſſim ſpargant, &, ſi opus ſit, Pilato dicant, Ieſum, ſeſe dormientibus, furto eſſe ſublatum à diſcipulis. Gravis ea criminis fuiſſet confeſſio: & ex Digeſtis, Titulo de re Militari, ſatis conſtat, quantopere, qui ſtationem deſeruiſſent aut male cuſtodiam curaſſent, puniti ſoleant à Romanis, militaris diſciplinæ ſervantiſſimis. Sed ne hæc eos cura morderet, duo fecerunt. Nam ſpoponderunt, acturos ſeſe cum Pilato, ne hoc nomine ulla adverſus eos inſtituatur quæſtio: grandi præterea pecunia mendacium hoc redemerunt: quamquam de falſitate in conſcientia eſſent perſuaſiſſimi. Quales vere αὐτοκατάκριτοι ab Apoſtolo vocantur, tanquam à propria conſcientia convicti, damnatique. Mendacii vero iſtius meminere etiam Iuſtinus, ac Tertullianus. Et niſi hoc, vel ſimile ſparſiſſent, actum de eorum cauſſa fuiſſet. Nam ſatis aperta fuiſſet innocentia Chriſti, ſi à mortuis reſuſcitatus crederetur: cum hoc facere ſolius ſit virtutis divinæ. Atque iſtoc in cauſſa eſt, cur Apoſtoli, in ſermonibus & ſcriptis, tam multi fuerint in Reſurrectione adſtruenda.

26. §. *Ob promiſſa iſta poſtulato procerum adſenſere milites: utcumque longe aliter ſe rem habere in conſcientia eſſent convicti.*

Quare ut ex facto τῶν ἀρχιερέων videmus, quantum invidia, & ambitio, valeant, ita ex facto militum conſpicimus, quantum poſſit, ut cum Marone dicam, *Auri ſacra fames.*

27. §. *Quamquam vero fama hæc de diſcipulis Domini ſui corpus ſuffuratis etiamnum duraverit inter Iudæos, Matthæo ſuum Euangelium ſcribente: quod octavo à Reſurrectione anno factum putatur: eſt tamen mendacium id calidum potius, quam callidum: quippe ſpiſſum adeo, ut undique dilucеat. Nam ſi cuſtodes ad unum omnes dormiebant, unde iis conſtabat, à diſcipulis eſſe furto ſublatum? Præterea quo pacto, cum ſepulcrum eſſet militari ſeptum cuſtodia, diſcipuli eo auſi fuiſſent accedere, homines adeo meticuloſi, ut Petrus ipſe, quo animoſior erat nemo, metu ancillæ abnegarit Chriſtum: ceteri, cum vincula illi injici viderent, in fugam ſe conjecerint. Imo poſtea etiam, Iudæorum metu, nonniſi noctu auſi fuerunt congregari. Adhæc plane iis adverſatur, quod lintea, quibus fuerat Chriſtus involutus, in ſepulcro ſint reperta, ut nudum reſurrexiſſe Chriſtum conſtet. Sudarium etiam convolutum, & ſeorſum à linteis repoſitum. Quæ cura non niſi ſecuri animi fuit. Qualis eſſe non potuit diſcipulis. Longa enim mora erat avellere à corpore lintea cum unguentis, quæ pice aut viſco tenacius adhærebant.*

Quare, ſi diſcipulis, hominibus piſcatoribus & inermibus, ex eo quod forte clanculum eſſent conſpicati, cuſtodes omnes dormire, tantum animorum acceſſiſſet, ut per militarem cuſtodiam ſuſpenſo irent ac redirent gradu: lapidem etiam ingentem, quod abſque ſtrepitu non videtur fieri potuiſſe, devolverent de ſepulchro: ſaltem, aperto ſepulcro, continuo arrepto Chriſti corpore, ita uti erat, involuto ſindone, & unguento, (præſertim quando & ea non aſpernandi erant pretii) ſe conjeciſſent in fugam: nec ad ea agenda, quæ antea dicebamus, moram diuturnam traxiſſent in ſepulcro. Metuiſſent enim, nequis in tanto cuſtodum numero expergiſceretur, atque ita miſeri deprehenderentur ἐν αὐτοφώρῳ.

Quod non ineleganter, pro ætate quidem ea, qua vivebat, Sedulius expreſſit:

—— Fare, improbe cuſtos,
Reſponde, ſcelerata cohors: ſi Chriſtus, ut audes
Dicere, concluſo furtim productus ab antro
Sopitus latuit, cujus jacet intus amictus?
Cujus ad exuvias ſedet angelus? anne beati
Corporis ablator velocius eſſe putavit
Solvere contextum, quam devectare ligatum?
Cum mora ſit furtis contraria. Cautius ergo
Cum Domino potuere magis ſua lintea tolli.

28. § *Nec dubium, quin milites ipſi rei veritatem apud familiares ſubinde ſint confeſſi. Rara enim res eſt, ſilentia poſſe præſtare. Præterea quæ conſpexerant, tam miranda erant, ut, præſertim ubi paullum temporis interceſſerat, ea diutius premere non poſſent.*

Nec dubium, quin iſta etiam confeſſione multi ſint converſi ad fidem Chriſtianam.

29. §. *Sed neque fieri aliter potuit, quin iſtius rei fama ad Pilati aures perveniret. Neque is tam incurioſus erat, ut non in omnia ſedulo inquireret, præſertim quæ ſui eſſe muneris ſciret, de cunctis memoratu dignis Cæſarem facere certiorem.*

Uti & ab eo factum eſſe, indicant illa Tertulliani verba in Apologetico: *Ea omnia ſuper Chriſto Pilatus, & ipſe jam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tum Tiberio nunciavit.*

CAP.

Cap. IV.

De novena apparitione Chriſti Servatoris.

1. § *Vidimus de quadruplici teſtium genere. Nunc agemus de novena apparitione Chriſti. Earum prima eſt facta Mariæ Magdalenæ: ut teſtantur Marcus* XVI. 9: *&* *Ioannes* XX. 11, *ac ſequentibus, & Matthæus* XXVIII. 9. 10.

Quæ Petrum, & Ioannem, ad ſepulcrum currentes, ſecuta: ſed, mulier quippe, tardius eo pervenit.

2. §. *Nec alia ſignatur apparitio Matthæi* XXVIII. 9 10.

Aliqui tamen diverſas putant Marias Magdalenas: uti B. Ambroſius. Audiamus lib. x in Lucam cap. ult. *Neſcit una Magdalene Maria, ſecundum Ioannem; ſcit altera Maria Magdalena, ſecundum Matthæum. Nam eadem & ante ſcire, & poſtea neſcire, non potuit. Ergo ſi plures Mariæ, plures fortaſſe etiam Magdalenæ; cum illud perſonæ nomen ſit, hoc locorum. Denique alteram eſſe cognoſce. Illa admittitur pedes Domini tenere: tangere Dominum iſta prohibetur. Illa angelum videre meruit: hæc primo cum venit, neminem vidit. Illa diſcipulis Dominum reſurrexiſſe nunciavit: iſta raptum eſſe ſignificat: illa gaudet, hæc plorat. Illi in gloria ſua jam Chriſtus occurrit, hæc adhuc mortuum quærit: illa Dominum vidit, & credidit: hæc non potuit agnoſcere, cum videret. Illa fidei adorabat ſpiritu: hæc dubio mæſtificabatur affectu.* Ac aliquanto poſt: *Itaque quid interſit inter illam, & hanc Mariam, Scriptura diſtinguit. Illa occurrit, ut Ieſum videat, hæc retrorſum convertitur: illa ſalutatur, hæc redarguitur.* Alii vero unam quidem Mariam Magdalenam putant: ſed diverſas uni factas apparitiones: quarum prior contigerit, antequam mulieres ex angelico mandato allocutæ forent Apoſtolos: altera autem, poſtquam Petrus, & Ioannes, jam vidiſſent ſepulcrum. Sed longe eſt veriſimilius, ſemel duntaxat ipſius reſurrectionis die ex urbe exiſſe mulieres ad viſendum ſepulchrum. Nempe ſic, ut videntur, habent tempora. Maria Magdalena, licet vidiſſet, Ieſu corpus non eſſe in ſepulcro, & ex Angelo audiiſſet, Ieſum reſurrexiſſe, ac juſſa eſſet hunc nuncium referre Apoſtolis: tamen fide fluctuabat. Metuebat, ne vanum eſſet de reſurrectione, & corpus ab hortulano, vel alio, alium in locum eſſet repoſitum: idque eo magis formidabat, quia ſciret, tantum feſtinatione quadam ibi eſſe repoſitum. Ergo quamquam jam parere angelo cœperat, tamen animi incerta mox regreditur, diligentius ſcrutatura, an non alicubi videat vel corpus Chriſti, vel ejus ablati indicium. Sic animo affecta plorabat, quod ne corpus quidem ſupereſſet Ieſu, cui extremum unctionis officium præſtaret. Rogat angelus, cur fleret: non quaſi cauſſam ignoraret, ſed ut ſic præpararetur ad illam Chriſti apparitionem, quæ mox ſecutura. Quamquam & verba ſic capere poſſumus, ut ſententia ſit, Quorſum fles, cum cauſſa flendi ſit nulla? nempe quia jam reſurrexerat Chriſtus. Reſpondet autem Magdalena: *Suſtulerunt Dominum meum, nec ſcio, ubi poſuerunt eum.* Quæ verba ſatis arguunt, etiam tum metuiſſe, ne corpus eſſet ablatum. Non paſſus eſt Dominus Ieſus diutius ſic hærere incertam. Ergo ſe illi in horto ſiſtit. Tum Maria à monumento hortum verſus ſe convenere; ſive reſpexerit, more eorum, qui ſollicite aliquid quærunt; ſive quod ex vultu angelico advenire aliquem, cui honorem haberent, cognoſceret; ſive quia aliquem ipſa a tergo ſtrepitum audiſſet. Quicquid vero in cauſſa ſit, (potuere plura horum concurrere) reſpiciens Ieſum vidit, quem Ieſum eſſe neſciret. Rogat Ieſus, cur fleret. Illa, ut Ioannes ait, *exiſtimans quod hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi, ubi poſueris eum, & ego eum tollam.* Cogitabat ſecum, nullum rectius ſciturum, ubi corpus repoſitum foret, quam eum, qui horto eſſet præfectus: & fortaſſe illud eo animo repoſuiſſet loco Iudæis ignoto, ne crudeliter in corpus etiam ſævirent. Niſi potius à furibus metuebat ablatum propter aromata. Poſcit igitur, ut, ſi ſciret, ubi illud repoſitum foret, ejus rei indicium ſibi facere vellet: quaſi diceret, hoc ſi intellexerit, dein curæ ſibi fore, ut iſtic ſepeliatur, ubi corpus nequeat eſſe ludibrio. Chriſtus, ubi tantum ſui deſiderium vidit, non porro diſſimulat, quis foret: ſed nota voce, ac nomine ſuo Mariam compellat. Tum illa, agnoſcens Ieſum, dicere Ieſu, ut ſolebat Ῥαββουνί, quod Hieroſolymitana lingua ſonat, *Magiſter mi.* Ac ſimul amplexari pedes parabat, fortaſſe etiam amplecti jam familiariter cœperat. Quod ab affectu erat: ſed ſimul prodetat ad cognoſcendam corporis Chriſti veritatem. Non tamen hoc fine ab ea factum: ſed reverentiæ cauſſa: quomodo deprecabunda Sephora fecit marito, de quo Exodi IV. 25. mulier illa Sunamitis Eliſæo; ut eſt II ſive IV Reg. IV. 27. Ac mos idem apud Græcos: unde illud Homericum;

—— Καὶ λάβε γούνων.

Sed Chriſtus geſtu Magdalenam amovens recuſavit hanc corporis ſui contrectationem. Ac rationem illam addidit, *Nondum enim adſcendi ad Patrem.* Sunt qui ſic enarrent: (in his Maldonatus.) Non eſt, quod me ſic prehendas, quaſi non amplius ſis viſura. Maneo enim aliquantiſper vobiſcum. Nondum adſcendo ad Patrem. Ut præteritum pro præſenti ſumatur: quaſi diceret, Nondum decrevi adſcendere. Nam ſæpe verba actus accipiuntur pro verbis voluntatis. Sed magis placet interpretatio Iuſtini Martyris, & aliorum ex antiquis, ac receptior etiam vulgo, ut mens Chriſti ſit iſta: Mitte illam familiarem, ac carnalem amplexationem: quæ olim habuit locum. Nunc auguſtiori ſum conditione, quia reſurrexi ad immortalitatem ac regnum: eoque hoc pacto frui me non potes. Sed frueris me abunde, ubi adſcendero in cælum: idque eo modo, quem tunc cognoſces, nunc vero non capis. Atque hoc de adſcenſu ſuo brevi futuro fratribus ſuis nunciare eſt juſſa: ſimul etiam ut in Galilæam irent, illic viſuri Ieſum. Ubi per fratres intelligi non profecto conſanguineos: ſed Apoſtolos. Alluſit vero, ut Euſebius obſervat, ad illud Pſal. XXI a, a *Al.* 22.
23: *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Sic autem vocare diſcipulos non ſolet: ſed demum poſtquam reſurrectione declaratus nova ratione eſt Filius Dei. Quippe per ejus reſurrectionem facti tunc ſumus filii Dei, eoque Chriſti cohæredes. Huic novæ ἀδελφότητι probandæ allatus pſalmi locus adducitur à divino ſcriptore ad Hebræos II. 12, poſtquam dixiſſet, non puduiſſe Ieſum, ut nos fratres ſuos nuncuparet. Atque hinc etiam ad Rom. VIII. 29. vocatur idem *primogenitus in multis fratribus.* Hiſce Ieſu fratribus juſſa eſt dicere iſta, quæ oratione directa protulit Chriſtus: *Adſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, & Deum meum, & Deum veſtrum. Meum, veſtrumque,* inquit, ut ſignificaret, & illis eſſe in Deo fiduciam reponendam, ſicut ipſe feciſſet, qui reſuſcitatus eſſet à mortuis. Nec tamen eodem modo & Chriſti, & diſcipulorum pater cenſendus. Recte Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. VII, & XI, *Non dixit,* inquit, *ad Patrem* noſtrum, ἵνα μὴ κοινωνία γένηται τῶν ποιημάτων πρὸς τὸν μονογενῆ, *ne communio foret creaturarum cum unigenito:* ſed, *ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum.* ἄλλως ἐμοῦ, κατὰ φύσιν· ἄλλως ὑμῶν κατὰ θέσιν. *aliter* MEUM, *per naturam; aliter* VESTRUM, *per adoptionem.* Solus enim Chriſtus φύσει υἱὸς, *natura filius,* ut quoque ait Gregorius Neocæſarienſis, ſive Thaumaturgus, ſerm. in ſancta Theophania, deque Chriſti baptiſmo. Quomodo & Epiphanius in Ancorato dicit §. XLIX, nos quidem filios eſſe

κτ̃ χάριν, *ſecundum gratiam* : Chriſto autem neminem poſſe æquari, τῷ εἶναι αὐτὸν φυσικῶς υἱός. *eo quod ſit naturaliter filius.* Ac ſimiliter Ambroſius lib. I de Fide, cap. VI, Auguſtinus Tractatu CXXI in Euangel. Joann.

Hinc ſubdit Joannes, Magdalenam paruiſſe, nunciaſſeque diſcipulis, ut Dominum vidiſſet, hoc eſt, quem Dominum putaret. Nam verene is eſſet, adhuc erat incerta: ut mox dicam. Item narravit, quos ſecum habuiſſet ſermones. Diſcipuli tamen Emauntem euntes, tacent apud Lucam de Chriſto mulieri, vel mulieribus, viſo: & contenti ſunt dixiſſe, ſe ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι· *viſionem angelorum vidiſſe.* Quod inde eſt, quia, ut dixi, ipſa hæſerit Magdalena, utrum angelus, an ipſe fuiſſet Dominus, quem vidiſſet. Ex eo profecta ſit dubitatio, quod contactus corporis certum reſurrectionis fuiſſet argumentum, ille autem quem viderat, prohibuerit, ne pedes ſuos amplexaretur. Potuere & diſcipulorum aliqui propterea putare, ſolum Chriſti animam fuiſſe, quam vidiſſet. Nam opinio ea quorumdam fuit Judæorum, animas etiam habere vehiculum ſuum, corpus quoddam pellucidum, mediæ inter animum, & craſſa illa corpora naturæ: ut autor eſt Origenes in ſecundo adverſus Celſum. Ac ſimiliter Chaldæi, & Pythagoræi: de quibus Ill. Grotium adi *a*.

a In Matt. 28. 8. Atque ex his liquet, quo pacto una videatur apparitio. Quibus vero perſuaſum eſt de apparitione duplici: hi arbitrantur, poſtquam Mariæ Magdalenæ eſſet viſus, eam à ſepulchro rediiſſe ad mulierum alias: atque ibi Ieſum non Magdalenæ ſolum, ſed cæteris etiam mulieribus apparuiſſe. Hoc colligunt ex illis Matthæi verbis XXVIII. 8, 9, 10: *Et ecce Ieſus occurrit illis* (ἀπήντησεν αὐταῖς) *dicens, Avete. Illa autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, ite, renunciate fratribus meis, ut eant in Galilaam, & ibi me videbunt.* Diverſam putant, quia hic dicitur non mulieri, ſed mulieribus apparuiſſe. Sed συνεκδοχὴ eſt, mulieribus, hoc eſt, uni è muliebri illo cœtu: ut ante exponebamus illud, *Latrones exprobraverunt illi.* Quamquam & ſatis ſit veriſimile, Magdalenam eſſe regreſſam una cum famula ſua: quomodò proprius fuerit ſermo.

Hæc de mulieribus, quibus apparuiſſe Ieſum, narrat Scriptura. Plurimorum opinio eſt, præter eas etiam apparuiſſe Matri ſuæ: ſed propterea præteriri ab Euangeliſtis, quia teſtimonium ejus, tanquam domeſticum, nempe in cauſſa Filii, parum fuiſſet efficax. Sed non videtur hoc ſatis convenire cum verbis Marci XVI. 9: Ἀναστὰς δὲ πρωῒ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ· *Ipſe qui reſurrexerat, mane prima ſabbati apparuit prime Maria Magdalena.* Et potuit Chriſtus eo ſe Matri non oſtendere ſubito, quia minus hoc ei opus foret, ut quæ in fide neutiquam, vel ſaltem longe minus, vacillaret.

3. §. *Altera apparitio facta eſt duobus diſcipulis Emauntem euntibus: de qua paucis Marcus* XVI, *fuſe Lucas* XXIV.

Nam fallitur Euthymius cum diſcipulos duos à Luca ſignatos ab iis diverſos cenſet, de quibus Marcus. Movit eum, quod in narratione, amborum aliquis videretur diſſenſus. Sed ea, quæ diſſentire videntur, facile conciliantur: ut inferius parebit.

Conſiderabimus vero in narratione iſtac, quibus apparuerit Chriſtus, & quando, & ubi, & qualis, ac quare apparuerit: tum etiam dicta factaque, & Chriſti, & utriuſque diſcipuli.

Apparuit duobus, qui forent è LXX diſcipulis. Uni nomen Κλεόπας, vel Κλεοπᾶς, ex quo vocabulo contractum Κλωπᾶς. Imo & ipſum Κλεόπας vel Κλεοπᾶς contractum eſt ex Κλεόπατρος; quomodo Dama ſive Δημᾶς, ex Δημήτριος, Ἀπολλῶς ex Ἀπολλώνιος, Ἀλεξᾶς ex Ἀλέξανδρος, Λουκᾶς ex Λουκανός, pluriaque id genus adduximus Inſtitutionum Oratoriarum lib. IV cap. I. §. V. Κλεόπατρος vero nomen Macedonicum, uti & Cleopatra.

Nec dubium, quin Iudæi id demum acceperint poſt tempora Alexandri Magni.

Alterius diſcipuli nomen reticetur. Eo creditur fuiſſe Lucas: quomodo & Joannes, modeſtiæ cauſſa, ſuum reticere nomen amat.

Sane ut Marcum, ita etiam Lucam, ante adſcenſum Chriſti in cælum, fuiſſe in ejus diſcipulis, diſerte ſcripſit Origenes, & inde idem tradidit Euthymius, in iis, quæ, de vita Lucæ, ejus Euangelio præmiſit. Sed hæc ſententia eo refellitur, quod Lucas ipſe ſua ſe ab iis dicat accepiſſe, εἰς καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν ζῶντα; quibus *etiam Ieſus ſe exhibuerat videndum, dum viveret.* Hæc non conveniunt ei, qui & ipſe Ieſu ante paſſionem fuerit diſcipulus. Alii Nathanaëlem aiunt: ut ex Epiphanio ſcimus. Alii Apoſtolum Bartholomæum. Apud B. Ambroſium videas Ammaonem vocari. Sic enim apud eum legitur in Lucam lib. X cap. XXIV: *Videtur ſeparatim ſe iſtis undecim demonſtraſſe; ſicut ſe Ammaom, & Cleepha, ſeorſum jam veſpere demonſtraverat.* Niſi pro *Ammaem*, quæ vox nihili videtur, cum illuſtri Grotio reſcribendum *Simeoni*, ſive, ut Hebræi hoc nomen efferunt, *Simeoni.* Nam ſimiliter Origenes lib. adverſus Celſum: Γέγραπται δὲ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν λαβὼν τὸν ἄρτον ὁ Ἰησοῦς εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου τῷ Σίμωνι, καὶ τῷ Κλεόπᾳ. *Scriptum in Euangelio ſecundum Lucam, quod Ieſus poſt reſurrectionem accepto pane benedixit, ac fregit, deditque Simeni, & Cleepa.* Nempe (quod eidem ſummo viro obſervatum) cum dicat Origenes, ita eſſe apud B. Lucam, plane videtur apud eum cap. XXIV. 34. legiſſe: Λέγοντες, ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. *Dicentes, Surrexit Dominus vere, & apparuit Simeni.* In Latino eſt ambiguitas: quia illud DICENTES & ad duos diſcipulos Emaunte venientes, & ad denos Apoſtolos, poſſit referri. Et potuit ita cepiſſe Ambroſius. Sed in Græco, ſi Λέγοντες placet, non aliter, quam de duobus diſcipulis poſſis accipere. Verum non dubito, quin vera ſit lectio hæc vulgata, Λέγοντας: ut ſententia ſit, non iſta diſcipulos dixiſſe Apoſtolis; ſed Apoſtolos diſcipulis. Quomodo non unus ex LXX ſignabitur: ſed princeps Apoſtolorum: quem ſeorſum vidiſſe Jeſum liquet ex I Corinth. XV; ut inferius dicam.

Hæc de iis, quibus apparuit Chriſtus. Tempus apparitionis clare in Scripturis exprimitur. Nam ipſo Reſurrectionis die factam eſſe, legas Lucæ XXIV. 13.

Locus etiam clare indicatur, iſque geminus. Prior eſt, via, quæ Hieroſolymis ducit Emauntem; qui pagus dicitur diſtitiſſe LX ſtadiis Hieroſolyma. h. e. ſeptem milliaribus Italicis, ac dimidio. Nam octo ſtadia milliare ejuſmodi conficere, nemo neſcit. Memoratur is pagus etiam I Maccab. III. Ac Plinio refertur inter toparchias Palæſtinæ. Nicopolis poſtea nomen habuit. Apud Lucam de his diſcipulis eſt, πορευόμενοι εἰς κώμην, *euntibus in pagum.* Apud Marcum vero, πορευομένοις εἰς ἀγρόν, *euntibus rus.* Nempe quia vulgo Græcis Hebraizantibus πόλις, & ἀγρὸς, opponebantur. Alter locus eſt diverſorium in Emaunte, ubi cum iis Chriſtus menſæ accubuit.

Qua forma apparuerit Jeſus, docet nos Marcus XVI. 12, cum ait, ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, hoc eſt, habitu alio, quam uti ſoleret. Fuere veſtes aliæ, quam geſtarat: proprias enim milites diviſerant. Quæritur unde igitur eas habuerit Jeſus. Nempe illas vel crearat ipſe, vel aliunde ſumſerat: ut reſpondet Juſtinus Martyr, ſive ſub Juſtini nomine incertus quiſpiam, Reſponſione ad Orthodoxos CXVI.

Sed quid ſi non externa fuerit veſtis, verum patria, ac ruſtica; ſive qualis habitantium in agro Hieroſolymitano? Nam cum Chriſtus ſe diſcipulis junxiſſet, ac rogaſſet illa duo; qua de re loquerentur, & cur eſſent triſtes; amborum nomine, fortaſſe eo quia ſenior foret, Cleopas reſpondit apud Lucam: Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; *Tu ſolus peregrinus es in Jeruſalem, & non*

Digitized by Google

cognoviſti, quæ facta ſunt in illa his diebus? Iam vero, ut ἐνοικοῦντες vocantur, qui in urbe degunt: ita πάροικοι dicuntur, quibus domicilium eſt in urbis diœceſi, ſed extra urbem. Similiter παροικία ipſa diœceſis; παροικεῖν de iis, qui habitant in agro, ſive territorio extra urbem. Sic ſententia fuerit: *Habitas in Hieroſolymitana diœceſi, & ignoras, quæ proxime tam miranda contigerunt?* Atque hæc interpretatio, uti Illuſtri Grotio placuit, ita eo fit veriſimilior, quod Ieſus ſe Emauntem euntibus addiderit ſocium, ac ſimularit ſe eopſe veſpere ulterius ire velle: quaſi in pagum aliquantulum diſtantem. Vel παροικεῖν ſumere etiam poſſis pro commorari extra ſuas ædes, pagumque vel oppidum. Ut ſententia ſit, Tu hactenus extra domicilium tuum agis in Vrbe, nec iſta cognoſti? Utcumque ſumas, eſt vulgaris ille admirantis ſermo: ut indicat, quod ſimiliter apud Ciceronem leges pro Milone: *At vero, judices, vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac urbe verſamini, veſtra peregrinantur aures, neque in hoc pervagato civitatis ſermone verſantur?* Uſus autem eſt peregrinantium veſte. Nam cum peregrinus videretur, mirabundi, quod, cum Hieroſolymis veniret, neſciret ſolus peregrinorum, quæ diebus iſtis contigiſſent, quærunt, Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; *Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, neque noviſti, quæ facta ſunt illic his diebus?* Quaſi dicerent, ex habitu te peregrinum eſſe cognoſcimus: attamen quis peregrinorum tam incurioſus eſt, ut ſi Hieroſolymis fuerit, cum iſta fierent, eorum tamen ſit ignarus?

Sed non erat ſatis, ſi ex ſchemate ſive habitu non agnoſceretur: nec è vultu voluit agnoſci. Potuit igitur immutare vultus lineamenta: quod & factum eſſe Theophylactus arbitratur. Sed Ieſu ſatius viſum, ſi ſolum impedirentur oculi diſcipulorum: quod illis Lucæ verbis ſignificatur XXIV. 16: Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. *Oculi illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Quod non incommode mihi videtur exponere Cajetanus Ientaculi ſeptimi quæſtione prima: quando ait, id factum *per ſubtractionem, ſecundum omne quod ſuæ figuræ, ſeu coloris erat; hinc enim apparentia fit alterius. Et parva hujuſmodi varietas ſufficit ad alienam effigiem apparandam, & non apparandam propriam: quoniam ſpecies viſibilis ſic deficiens ab integritate objecti repræſentat non talem faciem, non tales oculos &c. ac per hoc repræſentat alienam effigiem.*

Porro quæritur, cur Ieſus noluerit agnoſci. Ratio vero eſt, quod ſic futurum ſciret, ut diſcipuli liberius detegerent animi ſui ulcus, & Ieſus melius faceret medicinam ex factis, & ultro citroque dictis.

Ieſus objurgatus, quod ſolus neſciret notiſſima, pergit interrogare, quæ iſta forent. Tum illi ſermonem texunt tripartitum. Primum deſcribunt Chriſtum à perſona, quod fuerit propheta, & quidem potens operibus & ſermonibus: quod elogium & Moſi tribuitur à Stephano Act. VII. 22. Additurque de Ieſu, talem fuiſſe coram Deo, & hominibus: Deo nempe, teſtimonium ei perhibente, dum virtutem ei concedit tanta patrandi miracula: hominibus item ei teſtimonium dantibus, dum prædicationi ejus habent fidem, non ob miracula modo, ſed etiam quia docendi modo emineret.

Parte altera narrant, quam indigne tantus propheta eſſet habitus à primoribus populi: qui & Pilatum eo adegiſſent, ut eum crucifigeret.

Tertia pars agit de ſpe diſcipulorum, idque bifariam. Nam prius explicatur, quid eam non parum infregiſſet: deinde quid nonnihil illam confirmaret. Ad prius pertinet, quod dicit Cleophas, Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ. *Nos autem ſperabamus, eum eſſe illum, qui liberaturus eſſet Iſrael.* Nam per λυτροῦν non intelligitur redemtio, ſive ſatisfactio pro peccatis, (nec enim uſque adeo in fide profecerant Chriſtiana, ut tantum intelligerent myſterium) ſed ſignificatur Iſraëlis liberatio à jugo Romano: quomodo & Zacharias, pater Ioannis Baptiſtæ, exſpectaſſe dicitur λύτρωσιν τοῦ λαοῦ, *populi liberationem*, nempe ab exterorum ſervitute.

Nec aliter capere oportet, quando Luc. II. 25. Simeon dicitur exſpectaſſe παράκλησιν τοῦ λαοῦ, *conſolationem Iſraëlis.* Interea non terrenam tantummodo felicitatem, ſed ſpiritualem etiam, hoc eſt, cum vitæ emendatione ſociatam intelligebant. Animi vero anxietatem augebat, quod jam dies eſſet tertius, ex quo obiiſſet. Nempe non cogitabant Spurinnæ illud ad Cæſarem: *Venit dies, non abiit.*

Sed ut iſta ſpem adimebant, ita erat, quod eam aliquantum erigeret. Videlicet, quod mulieres negaſſent, ulterius eſſe in ſepulchro, atque adderent, ſe vidiſſe ὀπτασίαν τῶν ἀγγέλων, *viſionem angelorum*, qui eum vivere dicerent. Interea quam infirma hæc ſpes fuerit, ſatis liquet.

Horum ſermonem excipit Chriſtus objurgatione ſevera, ac juſta: *O ſtulti & tardi corde ad credendum omnibus, quæ locuti ſunt prophetæ.* Græce eſt, Ὦ ἀνόητοι, καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ. Unde liquet, cum Ieſus Matth. V. 22. ait, eum, qui fratri ſuo *racha* dixerit, reum fore τῷ συνεδρίῳ, intelligi debere, qui præcipiti ira id fecerit, non, qui hoc fraterno amore egerit, ut dementiam ſuam alteri ob oculos poneret, atque ita eum melius ab erroris ſemita reduceret in viam. Dicit autem Ieſus, eſſe tardos in omnibus credendis, τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν. Credebant, quæ de gloria Meſſiæ erant prædicta. Sed credere non poterant, Meſſiæ patienda eſſe dira multa, & ſic ingrediendum in regnum ſuum. At Chriſtus ait, non ea ſolum iis credenda, quæ adlubeſcerent, ſed univerſa. Hanc enim vim habet illud ἐπὶ πᾶσιν. Tertullianus lib. IV adverſus Marcionem cap. XLIII, eodemque ultimo, ſic adducit hunc locum: *O inſenſati, & tardi corde, in non credendo omnibus, quæ locutus eſt ad vos.* Videmus, de Ieſu id dicere, quod in Euangelio legitur de Prophetis: ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται. *in omnibus, quæ locuti ſunt prophetæ.* Neque propterea putandum, ita, uti Tertullianus citat, vulgo codices habuiſſe, quibus Eccleſia uteretur. Nam differit Tertullianus adverſus Marcionem: qui Euangelium ediderat, quibuſdam additis, reſectis, mutatis. Inde citat iſta Tertullianus, ut ex proprio eum Euangelio refellat. Hinc poſtea eopſe capite: *Et Marcion quædam contraria ſibi, illa, credo induſtria, eradere de Euangelio ſuo noluit, ut ex his, quæ eradere potuit, nec raſit, illa, quæ raſit, aut negetur raſiſſe, aut merito raſiſſe dicatur.* Ac tandem hunc librum quartum verbis iſtis conſignat: *Miſereor tui, Marcion; fruſtra laboraſti. Chriſtus enim in Euangelio tuo meus eſt.* Hoc eſt, etiam judicando ex Euangelii editione tua, liquet, Ieſum eſſe Creatoris filium: quod negabat Marcion. Id Euangelium vocabat Apoſtolicum, atque unius Lucæ erat, ſed interpolatum: ut ex Epiphanio liquet hæreſi XLII. quæ eſt Marcionitarum. Ubi & videas ſuperiorem Lucæ locum, ubi verba Ieſu ad Cleopham ita interpretatur, quaſi non de Prophetis, ſed ſe ipſo ſu locutus, & inter illa reponit, quæ Marcion in Euangelio corrupit.

Poſt gravem adeo increpationem refellit Chriſtus eorum opinionem, unde dolor iſte obvenerat. Cumque illi non poſſent ſibi perſuadere, Chriſtum eſſe Regem promiſſum, idque propterea, quia eſſet crucifixus & jam mortuus, quod non videbatur convenire inſtauratori Iſraëlis: contra Chriſtus, quaſi κατὰ βίαιον, oſtendit, ideo potius eſſe promiſſum Meſſiam, quia hoc exigebatur in Meſſia, ut pateretur, & moreretur, atque ita ingrederetur in regnum ſuum. Hoc ne facilius, quam verius dictum videretur, adſtruxit hoc è Moſe, & prophetis: ubi prophetarum nomine etiam Pſaltæ divini, ac hagiographa omnia continentur. Ea probatio partim fuit ex vaticiniis diſertim id ſonantibus; qualia præſertim apud Eſaiam, ac Danielem reperimus: partim è typis ac ſymbolis;

bolis;

bolis; cujuſmodi erant ſacrificia, præcipue piaculare pro populo: item ſerpens in deſerto erectus, Davidis geſta, aliaque, ſub quibus myſterium latere, Chriſtus, & Apoſtoli docuerunt: multaque alia, præter ea, quæ in Scripturis habemus, ſupereſſe, vix dubium videtur: quanquam propterea probari non multum debeat illorum induſtria, qui pene in omnibus veteris Teſtamenti rebus myſterium ſimile quærunt, &, ſi ipſis credimus, inveniunt: animo, credo, pio, ſed nimis præfidenti, ſic, ut, quod eum Sabinis ſomniant, aliis etiam velint temere perſuaſum.

Ubi appropinquatum Emmaunti, ſimulavit Ieſus, ſe ulterius velle ire : ut quidem vulgatus habet interpres. Unde controverſia oritur, an aliquando liceat aliud ſimulare, quam animus ſit nobis. Putarunt id Chryſoſtomus, & ejus diſcipulus Caſſianus: nempe judicarunt, licere ſimulare apud eos, quibus hoc ipſum, ut ſimulemus, prodeſt. Non ingredior hoc loco iſtam diſputationem. Id ſufficit quod Græce eſt προσεποιεῖτο. Id optime Eraſmus reddit, *præ ſe ferebat*. Certe potuit præ ſe ferre, & non ſimulare, ut, ſi revera propoſitum habuerit, ulterius ire, niſi inſtanter à diſcipulis rogaretur, ut ſecum maneret, etiamſi dixiſſet verbis, volo ire ulterius, non eo ſit mentitus: quia id cum conditione intelligendum. Sic Matth. VIII. 7. Chriſtus centurioni ajebat, iturum ſe ad filium ejus paralyticum qui graviter torquebatur, ſeque eum ſanaturum: id conditione ea dictum, niſi centurio urgeat, ut ne veniam, ſed hic verbo ſolo ſanem. Ac ſimili conditione Chriſtus Marci VI. 48. dicitur voluiſſe præterire diſcipulos: nempe niſi multum rogaretur à diſcipulis ut navem conſcenderet. Cujuſmodi voluntati conditionatæ non magis repugnat ſcientia futuri eventus, quam divinæ comminationi de evertenda Ninive obſtitit, quod Deus præſciret ſervatum iri. Nimirum & iſta comminatio adnexam habuit tacitam hanc conditionem, niſi Urbs pœnitentiam egerit: quam acturam Deus præſcivit.

Præ ſe ferente Chriſto, ulterius ſe ire velle, diſcipuli partim quia φιλόξενοι ſive hoſpitales forent, partim grato erga doctorem animo, (facile enim videbant, virum eſſe non vulgariter eruditum in ſcripturis) rogant eum, ut ſecum divertere & cibum capere velit. Neque id ſemel ac frigide rogarunt, ſed conſtanter; unde Euangeliſtæ ajunt, παρεβιάσαντο, *adegerunt eum*: puta vehementer orando. Quomodo & idem Lucas ſumit Act. XVI, 15. Rogantes vero & rationem addidere, quia jam veſpera eſſet, ac tenebræ imminerent.

Chriſtus igitur eorum ſermone perſuaſus, tectum una ſubit, atque accumbit. Ipſe præter convivarum morem, inſtar patrisfamilias, ut ſolebat antea, panem accipit, ei benedicit, ac diſcipulis præbet. Illis, ut credibile, conſuetudine illa Chriſto uſitatiſſima adductis, ſuſpicio injicitur, forte hunc ipſum eſſe Ieſum. Et fortaſſe peculiari etiam modo ſolet pani benedicere, vel eum frangere. Ergo attentius, quam antea, conſiderant vultum Chriſti. Ecce rem mirandam. Quem hactenus non norant, is agnoſcitur in fractione panis, non illa quidem euchariſtica, ſive ſacramentali, ut multos putaſſe, ex Auguſtino, & Theophylacto videre eſt: ſed tamen pluſquam vulgari, nec omnis, ut videtur, myſterii experte. Tum demum agnitus, non modo, quia occaſione memorata acrius in Chriſti vultum fixiſſent oculos: ſed præcipue, quia jam oculis impedimentum erat nullum: eoque in vultu Chriſti figuram, & lineamenta omnia, poſſent obſervare. Chriſtus vero jam agnitus ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν, *inconſpicuus illis fuit*. Quod quomodo factum ſit, varia jam olim opinio fuit: triplex imprimis. Una, ut ſit factus ἄφαντος ex ſubito receſſu. Altera, ut id contigerit ex obducta oculis caligine. Tertia, ut provenerit ex natura corporis πνευματικοῦ, qualia à reſurrectione fore corpora noſtra, etiam Apoſtuli Pauli ſententia eſt. Prima videtur placuiſſe interpreti Syro, & Arabi. Altera placuit Epiphanio: nempe ut ſimile evenerit diſcipulis, ac Sodomitis, cum educere Lothum vellent: item famulo Eliſæi prophetæ. Tertia Origenis erat, qui, ut ex aureis ejus adverſus Celſum libris videmus, corpora à reſurrectione credidit mediæ fore naturæ inter viſibilia noſtra, & inviſibilia angelorum : ac videri, cum volunt; ſi nolint, non videri : quod & de Angelis ipſis exiſtimavit. Ac tertiam hanc opinionem ſecutus etiam videtur vulgatus interpres, cum vertit, *Et ipſe evanuit ex oculis eorum*. Eo autem conſpici ultra noluit, quia videret, diſcipulos duos jam abunde à ſe firmatos eſſe in fide. Et propoſitum ei erat Hieroſolymam ire, ut indem firmaret in fide denos Apoſtolos, quos congregatos ſciret. Diſcipuli ubi diſparuiſſe Chriſtum vident, locuti inter ſe de ſummo ardore, quo in via ex ſermone Chriſti flagrabant. Ardor vero erat ex vehementi commotione ſpirituum. Illa ex ſermonis virtute, atque efficacia.

Mox etiam conſilium capiunt eapſe veſpera eundi Hieroſolymam, ac de iis, quæ ſibi contigerant, diſcipulos faciendi certiores. Veniunt igitur, ac narrant, antequam eodem veniſſet Ieſus. Sermoni eorum non habitam fidem, ait Marcus. At habitam tradit Lucas: qui & Apoſtolos ait ſubjeciſſe, quomodo Ieſus etiam viſus eſſet Petro ὄντως, hoc eſt, ἀληθῶς reſurrexiſſet, imo & viſus eſſet Petro. Nam λέγοντας, non λέγοντες legi oportere, antea dictum. Euangeliſtæ autem facile conciliantur. Nempe alii credidere, alii non item: uti de ἀπιστίας argumento eſt, quod etiam Chriſtus, cum denos acceſſit, eorum amentiam, & incredulitatem arguit. Tanta eorum incredulitas, quam & deinceps magis cognoſcemus, vehementer fidem noſtam firmat. Nam nimis creduli facile falluntur, ac mox fallunt ſui ſimiles. Sed Apoſtoli vix ullis argumentis adduci potuerunt ad credendum; ut neceſſe fuerit, Chriſtum & ſæpe, & multis comparere, & non videndum modo ſe præbere, ſed voce nota alloqui, & corpus dare contrectandum, & cibum iis præſentibus capere: ut qui alienis non crederent oculis & auribus, crederent ſuis: nec ulterius pro ſpectro eum haberent, qui vere à mortuis reſurrexiſſet.

4 §. *Tertia apparitio eſt facta Petro, quem ſeorſum vidiſſe Chriſtum, indicat ſermo Apoſtolorum decem ad diſcipulos Emaunte venientes, deque viſo à ſe Chriſto referentes.*

Verba eorum hæc Lucæ XXIV. 34: Ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. *Surrexit Dominus vere, & conſpectus eſt Simoni.* Meminit ejus viſionis etiam Paulus I Corinth. XV. 5. Ambroſium adi lib. X. in Lucam cap. ult. Apud Ignatium in epiſtola ad Smyrnæos legas, Chriſtum Petro poſt reſurrectionem dixiſſe: Λάβετε, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματον. Quod vetus interpres reddidit: *Apprehendite, palpate me, & videte, quoniam non ſum dæmonium incorporeum.* Euſebius Eccl. Hiſtor. lib. III κεφ. λϛ, negat, ſe ſcire, unde ea verba depromſerit Ignatius: Οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται. *Neſcio unde illum locum mutuatus ſit.* Sed ſcivit illud B. Hieronymus in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum: ubi deſumtum ait ex Euangelio ſecundum Nazaræos, ſive Hebræos. Cujus & Epiphanius meminit non ſemel: imo Euſebius ipſe lib. III Hiſt. cap. κζ. Eo ex Euangelio & alia compluria à veteribus adducuntur. Quale vero id Euangelium fuerit, mox exponam. Fortaſſe autem, quod ex Hebræorum Euangelio relatum, non hac apparitione factum, ſed quincta, qua decem diſcipuli una fuere. Hoc inde aliquis collegerit, quia Chriſtus non dixit Petro, *palpa*, ſed *palpate, & videte:*

5 §. *Quarta eſt facta Iacobo: cujus rei meminit Paulus, I Corinth. XV. 7.*

a Catalogo Scriptorum eccleſiaſticorum, in vita Iacobi.

De hoc plenius rem narrat B. Hieronymus, his verbis *a*: *Dominus autem cum dediſſet ſindonem ſervo ſacerdotis, ivit ad Iacobum, & apparuit ei. Iuraverat enim Iacobus, ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum reſurgentem a mortuis.* Subjicit deinde idem: *Afferte, ait Dominus, panem, & menſam. Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum; quia reſurrexit filius hominis à dormientibus.* Hæc ita legi, ait Hieronymus, in Hebraico Euangelio, quod Nazaræorum erat: ac à Matthæo quidem (qui in Palæſtina octennio ab aſcenſione Chriſti in cælos permanſit) Hebraice in Palæſtinorum præcipue gratiam perſcriptum fuit, ſed aſſuta habuit quædam non à Matthæo exarata; ſed fando accepta. Eo autem *Nazaræorum* dictum, quia à Chriſto Nazareno primitus, qui fidem ejus in Palæſtina amplexi, *Nazaræi* ſunt vocati: poſtea autem annunciato inter gentes Euangelio, Græco vocabulo à Chriſto nominati ſunt Chriſtiani. Cum vero fuerint Iacobi duo, is, de quo nunc ſermo eſt nobis, ipſi Chryſoſtomo eſt minor, qui Hieroſolymorum epiſcopus; non major, filius Zebedæi, frater Ioannis.

6. §. *Quatuor apparitiones iſta ſolum uni, vel duobus facta. Venio nunc ad illas, qua pluribus contigere. Ac quinta quidem, ſextaque, in Iudaa: ſeptima, & octava, in Galilaa: nona, eademque poſtrema, iterum in Iudaa. Quinta ſextaque, facta Apoſtolis: prior Thoma abſente, ipſo Reſurrectionis die: quippe Dominica poſt Solis occaſum. Sed ſi cum Iudais diem ab occaſu Solis numeremus, feria ſecunda. Altera vero apparitio, hoc eſt, ſexta, evenit coram eodem Thoma, octiduo poſt Reſurrectionem.*

Utrobique tamen dicitur apparuiſſe undenis. Sed enim ſic loquitur Scriptura more vulgari, *undenos* dicens pro collegio Apoſtolico, ſive undeni forent, ſive pene undeni. Similiter Paulus I Cor. xv. 5. ait, (ut eſt in codd. Græcis) apparuiſſe illis XII. Hoc itidem valet, Apoſtolorum collegio: quod ante miſerum illum Iudæ exitum conſtiterat XII Apoſtolis. Ut tam [illegible] ſit, quam *συνεκδοχή*. Quomodo & Athenarum rectores à Xenophonte lib. II vocantur XXX, poſtquam cæſus eſſet Theramenes, eoque non amplius eſſent tyranni XXX, ſed undetriginta.

Ut vero hiſtoria utriuſque apparitionis melius intelligatur, diſtincte agam, primo de apparitione priori, deinde de altera.

Quod ad priorem, primum Chriſtus ſe inexſpectatus in medio ſtitit Apoſtolorum cœtu. Quod factum ipſa Reſurrectionis die, ὀψίας γενομένης, cum jam ſerum eſſet, ac tenebræ nocturnæ. τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, *foribus clauſis*: nempe & de nocte, & foribus clauſis, congregabantur diſcipuli, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. *Ob metum Iudaorum.* Quomodo & clauſis foribus congregatos liquet Act. XII. 13. Nam pulſaſſe ſæpius Petrus dicitur: & ancilla dicitur ſubauſcultaſſe, ut ex voce cognoſceret, an intromitti poſſet. Ex Plinio etiam, Tertulliano, & aliis, de nocturnis Chriſtianorum cœtibus cognoſcere licet. Quærat aliquis, quomodo clauſis januis ingreſſus ſit Chriſtus: ſic ut non pateret qua parte eſſet ingreſſus. Nempe divinæ fuit naturæ opus, ut eſt apud incertum ſcriptorem Quæſtionum, & Reſponſionum ad Orthodoxos, quæſt. CXVII: ubi hoc plane reponit inter τὰ ὑπὲρ φύσιν τῇ φύσει γενόμενα, *quæ ſupra naturam in natura fiunt.* Modum addit iſtiuſmodi: Ὅτι οὐ κατὰ τροπὴν τοῦ σώματος εἰς τὸ πνεῦμα, ἐποίησεν εἰς αὐτοὺς τὴν εἴσοδον, ἀλλ' ἐν παχυμερεῖ σώματι τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει ποιητικῇ τῶν ὑπὲρ φύσιν. *Quod non mutatione corporis in ſpiritum, ſed per divinam ſuam potentiam, rerum, quæ ſupra naturam, effectricem, hujuſmodi introitum ad eos inſtituerit.* B. Auguſtinus lib. XXII de Civitate Dei cap. VIII, quod eſt de miraculis: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Ieſum, per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos, oſtiis clauſis, ingreſſum fuiſſe, non credunt.* Sed fuſe imprimis de eo Cyrillus Alexandrinus in Ioan. lib. XII. cap. LIII: *Clauſis ergo foribus, repente Dominus omnipotentia ſua, natura rerum ſuperata, ingreſſus ad diſcipulos eſt. Nullus igitur quærat, quomodo, clauſis januis, corpus Domini penetrarit, cum intelligat, non de homine nudo, ut modo nos ſumus, ſed de omnipotente filio Dei hæc ab Euangeliſta conſcribi. Nam cum Deus verus ſit, rerum naturæ non ſubjacet, quod in cæteris quoque miraculis patuit.* Quibus plura alia ſubjicit huic firmando.

Hinc conſtitit Chriſtus in medio Apoſtolorum; eoſque ſalutavit his verbis. Εἰρήνη ὑμῖν, *Pax vobis.* Quod Latinis voce Punica ſit *Avete.* Qualis pax intelligatur, docent hæc verba ejuſdem Salvatoris Ioa. XIV. 27: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, ſed non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Siquidem mundi pax ſæpe inane eſt nomen, quia interius non eſt pax, vel quies, ſed tumultus, ac ſeditiones. Diſpar eſt ratio in pace Chriſti, cujus ſuavitate ſpiritus perfunditur, ac reficitur, dum cogitamus, quomodo Chriſtus pro nobis cruciatus pertulerit, ac mortem, quo nos reconciliaret Patri.

Tum vetuit eos timere, eo quod ipſe eſſet. Ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖτε. *Ego ſum, ne timete.* Quæ verba non modo agnoſcunt Syrus, & Arabs: ſed etiam vulgatus interpres, atque Ambroſius: ut omnino ſit veriſimile, ea verba ex Græco codice aliquo, unde exſcripti alii, excidiſſe. Valde fallitur vir ſummus, quando huc ex Euangelio Ioannis tranſlata eſſe autumat, cum neque iſtic compareant. Cauſſa vero, cur ſic eos compellaret Ieſus, hæc ſubjungitur, quod exinde animo eſſent perturbati, quia crederent, ſe videre ſpiritum, ſive, ut in Nazaræorum Euangelio erat, (quod multa è famæ traditione adjecerat Matthæo) dæmonium incorporale. Quo nomine intelligitur ſpiritus malignus: qui ſæpe ſolet mortuorum ſpecie comparere: quod multi etiam factum eſſe arbitrantur in Samuele à Pythoniſſa excitato. Quæ ſuper eo opinio ſit noſtra, videre eſt è literis, quæ leguntur in Ioannis Beverovicii Quæſitis per epiſtolam, aliorumque reſponſis.

Exquiſivit igitur Ieſus ex Apoſtolis, quid ita percellerentur, cogitationibus variis animum ſubeuntibus, illa imprimis, malum eſſe ſpiritum, qui illis illuderet phantaſmate. Ne viſu quidem, & alloquio iſtoc ſatis firmatus erat animus omnium. Plerorumque tum etiam metus erat, ut dixi, ne ſpectrum vidiſſent. Altera igitur ratio ad firmandos Apoſtolos acceſſit. Ieſus manus, pedes, latus, oſtendit, ac cicatrices, ut veſtigia vulnerum, quæ iis partibus acceperat. Unde eos juſſit cognoſcere, non ſe ſpiritum eſſe: quippe, qui non habeat carnem, & oſſa. Dixeris, non fuiſſe id validum argumentum, quia & angeli corpore vero induti comparuere. Fateor: ſed enim his Deus vera creavit corpora: quod dæmonibus non facit. Eoque vel frigida cadavera adſumunt, quæ non meticuloſis haut adeo operoſum eſt tactu vel aliter dignoſcere: vel corpora habent ex aëre formata: quæ φαντάσματα dicuntur, quia non ſunt, quod apparent. Solidum igitur eſt Chriſti argumentum, quando ſic colligit: aut Ieſum videtis, aut phantaſma. Nam ne verus eſſet angelus, minime metuebant, eoque nec eo probato opus fuit.

Sic etiam animi fuere incerti, quia ita fere omnes ſumus, ut quod vehementer cupimus eſſe verum, id difficulter credamus, ac metuamus ſemper, ne in falſum conjiciamur gaudium. Itaque tertium addidit Chriſtus. Cibum apponi juſſit. Præbuere illi partem aſſi piſcis: & favum mellis. Comedit Chriſtus: unde & Petrus Actor. x. 41 ait, una cum eo ediſſe, & bibiſſe. Ac vere comedit, non quia eſuriret, aut ſitiret, ſed ut reſurrectionis veritatem comprobaret: ſeque hominem commonſtraret, non ſpiritum.

Dixerit

Dixerit aliquis, non eſſe hoc ſolidum argumentum, quia & Angeli ederint, & biberint; ut Geneſ. xviii. 9, apud Abraham; Geneſ. xix. 3, apud Loth; Raphael item in Hiſtoria Tobiæ. Sed enim in Angelis non eſt actio naturalis corporum viventium. Chriſtus vero non cibum, ut angeli, in corpus ingeſſit inanimum, ſed in corpus vivum: non tamen ad nutritionem id factum: ſed ſolum ad veritatem corporis comprobandam. Hinc Auguſtinus epiſt. xlix: *Futuræ reſurrectionis corpus imperfectæ felicitatis erit, ſi cibum ſumere non potuerit: imperfectæ felicitatis, ſi cibi eguerit. Sed aliter abſorbet terra aquam ſitiens, aliter Solis radius candens: Illa, indigentia, iſte, potentia.* Quibus ſignificat; quod ederit, fuiſſe non egeſtatis, ſed poteſtatis: nec cibum in ſtomacho concoctum: ſed abſumtum, ut humorem Solis calor abſumit. Si hoc non videatur per ſe ſufficere, occurrat illud Ovidii:

Et quæ non proſunt ſingula, multa juvant.

Quomodo in hiſce apparitionibus concurrunt effigies, loquela, vulnera, tactus, eſus, potus, progreſſus, converſatio, prædictio, miracula, teſtimonia Angelorum, vaticinia prophetarum. Omnia perfecte commonſtrant, non æque ſingula, perfectiſſime cuncta, h. e. conjuncta. Nam id diſcriminis eſt inter *omne*, & *cunctum*, ut in Originum libris oſtendimus.

Denique triplici huic argumento addidit argumentum ex Scripturis. Unde Lucas xxiv. 44: *Hi ſunt ſermones, quos locutus ſum ad vos, cum vobiſcum* (puta in quotidiano convictu, non, uti nunc, diſpenſatione quadam) *adhuc eſſem: quod neceſſe foret impleri omnia, quæ ſunt ſcripta in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis, de me.* Ubi videmus, quomodo Scripturæ dividantur. Per *Moſem* intelligitur Pentateuchus: per *prophetas* tum hiſtorici ſignantur, qui prophetæ anteriores vocantur, quia ante-acta enarrant; tum prophetæ poſteriores, qui poſtfutura prædicunt, ac proprie magis prophetæ nuncupantur. Per *pſalmos* deſignantur hagiographa: quia princeps in iis eſt pſalmis locus: cæteroquin & tres Salomonis libros comprehendunt: ut ex Joſepho conſtat.

a Cap. 24. v. 45. 46. Subjungit Lucas a: *Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas. Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita oportuit Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertio die* &c. Apertio cordis non ſolum fuit à verbis Chriſti: ſed etiam à Spiritu S. illuſtrante intellectum. Hæc enim duo ad φανέρωσιν concurrunt. Teſtimonia è Scripturis, non tum modo, ſed illis xl. diebus, quibus in terris fuit, adduxit, & explicuit, ut poſtea dicetur. Quæ vero ſubdit deinde Euangeliſta de mandato prædicandi Euangelii, & promiſſione Spiritus Sancti, deque mandato altero, ut Hieroſolymis exſpectarent illum donec accepiſſent; etſi ea tum attigiſſe Chriſtus poſſit: plenius tamen expoſita die aſcenſionis: quam reſurrectionis: de quo nunc loquimur. Quippe in Judæa ſolum accepere mandatum, ut irent in Galilæam: in Galilæa autem, ac Bethania, juſſi, poſtquam eſſet ſublatus, Hieroſolymis ſubſiſtere, donec Spiritum S. accepiſſent, ac inde Hieroſolymis orſi apud omnes gentes prædicare pœnitentiam, promittere remiſſionem peccatorum, atque ex ſuo mandato, jure, &, quaſi vices Chriſti obeundo, credentes baptizare: quemadmodum inferius dicetur.

Poſtquam Chriſtus tot argumentis firmatat Apoſtolos: munus ſuum, tanquam legatione perfunctus, reſignat Apoſtolis, quos vicarios ſuos facit. Atque huc pertinent verba illa Ioannis xx. 21: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Quæ ſimilitudo etſi diſpar magnam partem, valde tamen Apoſtolicam dignitatem commendat: nec Apoſtolicam modo, ſed illorum etiam, quos Apoſtoli in docendi munere ſibi ſuffecerunt. Porro ad hoc munus exſequendum, partim contulit, partim uberius promiſit gratiam Spiritus Sancti. Hoc factum per inſufflationem, tanquam ſymbolum non inane, ſed efficax. Nempe uti primo homini inſufflando datus eſt ſpiritus vitæ: ita & Apoſtolis inſufflando, partim reapſe datus, partim uberius promiſſus eſt Spiritus Sanctus ad novam vitam. Valde autem accommodatum erat inſufflationis ſymbolum; quia Spiritus S. vento confertur Act. ii. 2.

Porro ex eo quod Chriſtus dicat, *Accipite Spiritum S.*, colligitur, Spiritum non à Patre ſolum, ſed etiam à Filio procedere. Qua de re ita Auguſtinus lib. iv de Trinitate cap. xx: *Nec poſſumus dicere, quod Spiritus S. & à Filio non procedat: neque enim fruſtra idem Spiritus & Patris, & Filii dicitur. Nec video, quid aliud ſignificare voluerit, cum ſufflans in faciem diſcipulorum ait: Accipite Spiritum S. Neque enim flatus ille corporeus, cum ſenſu corporaliter tangendi procedens ex corpore, ſubſtantia Spiritus S. fuit; ſed demonſtratio per congruam ſignificationem, non tantum à Patre, ſed & à Filio procedere Spiritum S. Quod ergo ait Dominus, Quem ego mittam vobis a Patre: oſtendit Spiritum & Patris, & Filii; quia etiam, cum dixiſſet, Quem mittet Pater, addidit, in nomine meo. Non tamen dixit, Quem mittet Pater à me: quemadmodum dixit, Quem ego mittam vobis a Patre: videlicet oſtendens, quod totius divinitatis, vel (ſi melius dicitur) Deitatis principium Pater eſt. Qui ergo à Patre procedit, & Filio, ad eum refertur, à quo natus eſt Filius.*

Præterea iis dedit poteſtatem remittendi peccata: quo & pertinent verba illa Matth. xviii. 18: *Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cælo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cælo.* Quod illic promittitur, hic confertur. Dixeris, ſolum Deum habere poteſtatem remittendi peccata. Sed filius hanc poteſtatem à Patre accepit: eamque Apoſtolis dedit, non ſic tamen, ut non magnum reluceat diſcrimen inter modum, quo Chriſtus, eumque quo Apoſtoli remittunt peccata. Apoſtoli remittunt, partim cum fidem profeſſos baptizant in remiſſionem peccatorum, atque ita Eccleſiæ inſerunt: partim cum poſt pœnitentiæ teſtimonium iterum in communionem admittunt: de quorum utroque alibi dicimus. Sub conditione igitur fidei ac pœnitentiæ remittunt peccata: idque Chriſti nomine. At Chriſtus propria auctoritate ea remittit, & citra conditionem, quia eſt καρδιογνώστης, eoque ſolum remittit iis, quos ſcit credere. Ait vero Chriſtus, quorum remiſerint peccata, fore remiſſa: ſed & quorum retinuerint peccata, ea fore retenta. Quod tum fit in incredulis, quibus non impertiuntur baptiſmum; tum poſt enorme delictum contumacibus, quos non admittunt ad communionem. Nempe hoc Apoſtolorum judicium futurum erat prævium ſignum divini judicii ſecuturi. Unde Tertullianus: *Summum futuri judicii præjudicium eſt, ſiquis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, & conventus, & omnis ſancti commercii, relegetur.* Quemadmodum vero remiſſorum erat peccatorum viſibile ſignum ſanatio morborum, quos immiſerat Deus propter peccata; ut videre eſt Jacobi v. 14. 15: ita & alienati ob peccata Numinis indicium erat, vel cæcitas inducta, ut Act. xiii, 11: vel conſpicuum in aliquem Satanæ dominium; de quo 1 Cor. v. 5. & 1 Timoth. i. 20.

Hæc de apparitione priori: de qua ſpiſſus eſt error multorum, quando cenſent, eam fuiſſe noviſſimam, contigiſſeque ipſo Aſcenſionis die. In hunc errorem eos præcipue impulit, quod vulgatus interpres Marci xvi. 14. ὕστερον verterit *noviſſima*: quemadmodum & recentior interpres *poſtremo* reddidit. Omnino autem Eraſmo adſentiendum, qui vertit *poſtea*: quomodo ſumitur à Thucydide, Plutarcho atque aliis. Hoc pacto perfacile ſit ſolvere nodum, quem ex vitioſa tralatione nectit Auguſtinus lib. iii. de conſenſu Euangeliſtarum cap. xxv.

Venio nunc ad apparitionem alteram, quæ itidem facta Hieroſolymis: ſed præſente etiam Thoma. Relatum illi ab Apoſtolis erat, quomodo, eo abſente, vidiſſent Dominum. Hoc non poterat in animum inducere. Itaque non dubitavit dicere: *Niſi videro in manibus ejus typum ex clavis,* (ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων) *ac mittam digitum meum in clavorum locum,* (τόπον, non τύπον) *& mittam manum meam in latus ejus, non credam.*

Ubi

Ubi videmus quinque vulnerum loca ſignari: de quibus cognorat ex Joanne. Is enim præſens cuncta conſpexerat. Porro omnia iſta loca non videre modo, ſed etiam contrectare ſe velle ait Thomas: abſque iſto crediturus erat, fuiſſe Apoſtolos vel oculis deceptos, vel phaſma vidiſſe. Ingens ἀπιστία; ſed *bono noſtro literis mandata.* Qua de re ſcite Leo Magnus Sermone in Adſcenſione Domini I: breviter, more ſuo, Petrus Chryſologus ſerm. LXXXIII: pluribus Gregorius Magnus initio Homiliæ XIX: fuſiuſque hoc ipſo, in eandem mentem, Radulphus Ardentius homilia LXIX primæ editionis. Hujus verba quidem: *Sed, fratres mei, quare Dominus electos diſcipulos ſuos permiſit de ſua reſurrectione tam diu dubitare? Non hæc fruſtra; ſed provida, & utili, hac nobis permiſit diſpenſatione. Plus nobis quippe profuerunt illi, qui tarde, & vix crediderunt. Creduli nempe facile credunt, etiam rei nondum probatæ. Increduli vero contra res multimodis probata vix credere volunt. Quis ergo non credat, quod etiam increduli non credere non potuerunt? Quis non credat, quod Thomas incredulus viſu propiore, & attrectatu manus diligenti, credere compulſus eſt? Quis non credat, quod Paullus incredulus, & fidei perſecutor, à Domino ſibi loquente proſtratus, excæcatus, & poſt ab eodem reilluminatus, credere coactus eſt? Credamus ergo, fratres, abſque dubitatione, quod etiam increduli crediderunt; & agamus Deo gratias, qui ideo diſcipulos ſuos dubitare voluit, ne nos dubitaremus; ideo eos ad tempus incredulos eſſe voluit, ne nos increduli eſſemus.* Hæc Radulphus. Ex his cognoſcere eſt, quo Apoſtoli ipſi ad credendum erant difficiliores, hoc oportere nos faciliores eſſe ad credendum. Nec enim fidem leviter habuerunt: ſed demum graviſſimis ac non dubiis argumentis convicti. Chriſtus igitur, ut Thomæ etiam omnem eximeret ſcrupulum, iterare ea octiduo poſt voluit, ac proinde iterum feria prima, qua reſurrexerat; & cum Mariæ Magdalenæ, & diſcipulis Emauntem euntibus, &, ſi non Iacobo etiam, ſaltem Petro apparuerat; quodque præcipuum erat, Apoſtolorum collegio non integro quidem, quando ex Scripturis liquet de Thoma abſente, attamen pene integro, ac, ut probabile, ſolo Thoma abſente: et ſi fieri poſſit, ut etiam alius abfuerit; de quo iccirco nihil dicatur, quia is crediderit Apoſtolico ſermoni.

Hanc Dominicam, quæ ſequitur Dominicam Paſchalem, clauſum Paſcha appellat Matthæus Panſios in Hiſtoria a: *In octavis Paſcha, quod vulgariter clauſum paſcha nuncupatur.* Belgis bloke paeſch / pro broken / ſive gebroken Paſchen / h. e. paſcha fractum.

a Pag. 524. verſ. 15 & alibi.

Quia vero Chriſtus tum reſurrexit feria prima, & eadem Apoſtolico collegio apparuit: & octiduo poſt itidem feria prima ſecundo ſe ſtitit collegio eidem; imo & quinquageſimo à reſurrectione die, quo miſit Spiritum Sanctum, itidem feria erat prima: deinceps etiam Apoſtoli conventibus addixere ſollemnibus feriam primam. Quomodo legimus Act. XX. 7, hac die congregatos fuiſſe diſcipulos, ac Paulum prædicaſſe, & ſacramentum εὐχαριστίας adminiſtraſſe. Atque icirco Apoſtolus etiam 1 Cor. XVI. 2. jubet ea die reponere collectam, ne id demum fiat, cum eo venerit. Atque inde nomen *dies Dominica*, Apoc. 1. 10.

Iteraſſe vero Chriſtum, quæ octiduo ante fecerat, liquet ex eo, quod itidem ſe clauſis januis ſubito ſtitit in medio Apoſtolorum, qui jam non deni, ſed undeni erant. Monuit tum Chriſtus Thomam, ne ultra eſſet incredulus. Nam & fides recte imperatur, quia ea parte aliqua eſt in poteſtate voluntatis. Deinde juſſit, ut manum mitteret in locum clavorum, ac vulneris à milite in latere accepti. Creditur à nonnullis Thomas contentus tum fuiſſe conſpicere cicatrices. Sed veriſimilius eſt, contrectando patuiſſe Chriſto. Ac quidem primo exclamavit, Ὁ κύριός μου, *O domine mi.* ut communis fert opinio, (alteram quoque inferius ſubdam) Attice rectus ponitur pro vocandi caſu: quomodo & mox ſubditur, καὶ ὁ θεός μου, *& Deus mi.* Ac ſimiliter Pſal. XXXIV a, 23: Ἐξεγέρθητι, κύριε, καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου, ὁ θεός μου καὶ ὁ κύριός μου, εἰς τὴν δίκην μου. *Excitare, Domine, & attende judicio meo, Dominus meus & Deus meus, in cauſſam meam.* Sic Marci XV. 34; Ὁ θεός μου, ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες; *Deus meus, Deus meus, cur me deſeruiſti?* Sed apud Pſaltem prius eſt; *Deus*, inde *Dominus*: contra in ſermone Thomæ: quod non de nihilo eſt. Deus præmittitur à pſalte, quia Deus dicitur abſolute, Dominus ratione creaturarum: ut *Deum eſſe* natura ſit prius, imo & tempore. At Thomas prius vocat Dominum appellatione conſueta; deinde vocat Deum, poſtquam è contrectatione reſurrectionem, atque ex ea colligebat eum eſſe, à quo vitam, eamque æternam, exſpectare oporteret. Unde de ſe Chriſtus ipſe Joan. XI. 25: Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις. *Ego ſum reſurrectio.* h. e. auctor reſurrectionis. Quomodo & 1 Cor. 1. 30. dicitur *juſtitia, ſanctificatio, & redemtio*: nempe κατὰ μετωνυμίαν cauſſæ efficientis.

a Secundum Hebr. cod. 35.

Non igitur adſentiendum Theodoro Mopſveſteno, qui volebat, figuratum eſſe ſermonem per exclamationem. Quaſi diceret, *O Deum immortalem! quid video? quid tango?* Sed ejus ſententia ſub anathemate damnata eſt Synodo V Conſtantinopolitana act. III. Can. 21, & in Edicto Juſtiniani Imper. de Profeſſione Fidei. Sane ſi ſolum Exclamatio foret, non utrobique articulus ὁ foret, ſed ejus loco ὦ. Quare aſſentimus Athanaſio epiſtola ad Maximum. *Conjiciant*, inquit, *cum pudore oculos ad Thomam palpantem Chriſtum, illumque & Dominum, & Deum confitentem.* Ac facile adſentimus iis, quibus placet, non tam eſſe Atticiſmum nominativo poſito pro vocativo, ut diximus antea, quam ab affectu eſſe, quod trunca oratione uſus ſit Thomas: nec clare dicitur, *Tu Dominus, tu Deus meus es.*

Ad eum Thomæ ſermonem reſpondit Chriſtus, beatum nunc quidem eſſe quod tandem credat, poſtquam vidit; (ſub quod comprehende, quod etiam audivit & contrectavit) ſed beatiores eſſe qui crediderint, licet non viderint.

Ex utraque vero apparitione iſta videmus, etiam à Reſurrectione Chriſti remanſiſſe in Chriſto vulnerum cicatrices. Ea vulnera fuere quina: duo manuum, totidem pedum, & unum lateris perfoſſi. Sane plurium non meminit Scriptura. Veteres tamen ſic interdum loquuntur, quaſi & ſextum fuerit, lancea per utrumque latus adacta. Sed de quinis malim. Horum ſigna remanſiſſe, clare etiam agnoſcit Leo Magnus ſerm. 1: de Aſcenſione: *Dum in corpore ſuo Chriſtus oſtendit reliquias vulnerum, veſtigia cicatricum.* Cauſſam etiam aperit B. Ambroſius in Lucam lib. X. cap. ult. *Quomodo non corpus, in quo manebant inſignia vulnerum, veſtigia cicatricum, quæ Dominus palpanda obtulit? In quo non ſolum fidem firmat; ſed etiam devotionem acuit, quod vulnera ſuſcepta pro nobis cælo inferre maluit; abolere noluit, ut Deo Patri noſtra pretia libertatis oſtenderet.* Nempe voluit Chriſtus ea reſervare; partim ut illis fidem diſcipulis faceret; partim quia hoc ad gloriam ipſius faceret: quomodo cicatrices adverſæ militem non fœdant, ſed honeſtant. Quare martyribus putamus partes quidem reſectas redditum iri, nequid ſit monſtroſi: attamen conſpicuas fore cicatrices, ac indicia quædam martyrii, quo fuere affecti. Vide B. Auguſtinum lib. XXII de Civ. Dei cap. XX.

7. § *Septima fuit apparitio in Galilæa: quo Apoſtolos concedere juſſerat Chriſtus.*

Ubi quæritur, cum mox à Reſurrectione præceperit Chriſtus, ut diſcipuli irent in Galilæam, cur bis ſe prius iis oſtenderit Hieroſolymis: uti proxime vidimus. Huic ſic occurrit Ambroſius lib. X. in Lucam cap. ult. *Convenientius arbitrer, quod Dominus quidem mandaverit diſcipulis, ut in Galilæa ſe viderent: ſed illis metu intra con-*

Digitized by Google

conclave reſidentibus, primum ſe obtuliſſe: poſtea vero confirmatis animis, illos Galilæam petiſſe.

Etiam quæritur, cur juſſerit Chriſtus, ut in Galilæam potius irent, quam Hieroſolymis ſubſiſterent. Nempe eo id præceptum, quia in Galilæa non tantumdem poterat ambitio, atque invidia procerum. Tutius igitur in Galilæam itum: ibi ſubſiſtere uſque ad diem à reſurrectione quadrageſimum; quo adſcendit in cœlos.

8. § *Cum vero bis in Galilæa apparuerit diſcipulis, prior earum apparitionum, contigit ad mare Tiberiadis: quam ſeptimam vocamus, accenſis illis, quæ in Judæa contigerunt.*

Sed poteſt & tertia apparitio vocari: quando in Euangelio Joannis cap. XXI. 14. ſic legitur: Τῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτῦ. *Hoc jam tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis.* Sed tertia hic apparitio dicitur ex iis, quibus non uni ſolum, ut nunc Petro, nunc Jacobo: nec duobus ſolum, ut diſcipulis Emauntem euntibus, oſtendit: ſed ſi non denis, vel undenis, ſaltem ſenis ſe oſtendit. Quamquam & poſſis dicere, tertiam dici, quia Euangeliſta dierum numero computat. Ut primæ apparitionis nomine continentur omnes, quæ prima die continentur: ut qua mulieribus, Petro ſeorſum, ſeorſum Jacobo, ac denique denis apparuit diſcipulis. Sic altera fuerit, qua octavo poſt reſurrectionem die apparuit Apoſtolorum collegio, etiam Thoma præſente. Tertia, qua apparuit die tertio, nempe ad mare Tiberiadis.

Hanc apparitionem ſolus deſcribit Euangeliſta Ioannes cap. XXI. Quam tamen ipſe non videtur edidiſſe. Potius Euangelium terminarit capite XX. quod probabile reddunt ejuſce capitis verſus duo ultimi. Hi ſic ſonant: *Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſunt ſcripta in libro hoc, ut credatur, quod Ieſus eſt Chriſtus ille filius, & ut credentes vitam habeamus per nomen ejus.* Quibus verbis videtur finem impoſuiſſe Euangelio ſuo. Ut ſententia ſit: In hoc ſigno deſinam: quia longum ſit omnia ſcribere: & iſta ſufficiant ad ſalutem. Quomodo, ſcribentem aliud tum temporis ſignum voluiſſe ſuperaddere, non eſt veriſimile. Atqui capite proximo refertur apparitio Dõmini ad mare Tiberiadis. Illa igitur ſit addita ab Ioanne poſt editionem primam: vel poſt ejus exceſſum ab Ioanne presbytero, atque Eccleſia Epheſina: quæ non modo ex ore Ioannis Apoſtoli ſæpius audierat, ſed credo etiam in privatis repererat ſcriptis. A morte vero Ioannis Apoſtoli acceſſiſſe, malo credere: propter illa verba verſ. 24: *Scimus*, (οἴδαμεν) *quod verum eſt teſtimonium ejus.* Nam Ioannes de ſe potius *ſcio* (οἶδα) dixiſſet: quomodo cap. XIX. 35. ſingulo numero de teſtimonio ſui loquitur. Neque ea res fidei hujus capitis ultimi detrahit quicquam: cum ſimiliter Pentateuchi verba extrema de morte Moſis poſt mortem ejus addita ſint. Ioſuæ etiam libro, quem ab Ioſua ipſo ſcriptum fuiſſe legere eſt in Talmude, additi fuerunt verſus V poſtremi, de morte Ioſuæ, & inde conſecutis.

Apparitio vero, quam acceſſiſſe poſtea, dicebamus, habet hoc pacto. Petro piſcari in animo erat: partim alimoniæ cauſſa, quam antea ex comitatu Chriſti percipiebant: partim, quia dum Apoſtoli Spiritum jubentur exſpectare, vix aliud erat, quod agerent. Huic diſcipuli ſex ſe comites addidere: Iacobus Zebedæi filius cum fratre Ioanne, Thomas ſive Didymus, Nathanaël è Cana Galilææ, & duo, quorum nomina reticentur. Tota autem nocte nihil piſcium ceperunt. Ubi diluxit, Chriſtus in litore conſtitit, nec tamen agnitus eſt à diſcipulis. Quæſivit vero è pueris (ſic piſcantes blandimenti cauſſa appellabat) an non haberent obſonium: qua voce omne quidem προσφάγιον, ſive quod cum pane comeditur, deſignatur: ſed præcipue & κατ' ἐξοχὴν piſcis; ut eſt apud Athenæum initio lib. VII, & Plutarchum Sympoſiacon lib. IV problemate IV, pluribuſque oſtenſum præceptori meo Franciſco Nanſio Notis, & Curis ſecundis ad Nonni cap. XXI. verſ. 60. Negantibus illis, ſibi eſſe obſonium, juſſit Chriſtus, ut rete mitterent ad dextrum navigii latus. Hoc videtur litus ſpectaſſe, ubi minus piſcium eſſe ſolet, eoque hactenus ad ſiniſtrum latus erat iis piſcatio. Promittit autem iis Chriſtus felicem piſcationem. Eaque pollicitatio jam divinitatis erat argumentum. Parent Chriſto: ac mox tanta eſt capta piſcium multitudo, ut rete in ſcapham attrahi nequiret. Ioannes novitate rei motus, attentius eum conſiderare cœpit, qui hoc juſſerat: ac mox Dominum eſſe ait. Tum Petrus, qui antea, ut expeditior foret, ſolum erat indutus interiori tunica, cætera vero nudus, induit tunicam exteriorem, eamque honoratiorem: quæ ἐπενδύτης, vel ἐπένδυμα nuncupatur. Ea ubi ſe ſuccinxit, vado ad Chriſtum iit, parum penſi habens, ſi veſtis ea paullum humectaretur, dum honoratiori ſe veſte ſic ſiſteret Chriſto. Ut vero laudabilis ille Petri fervor fuit: ita nec ſegnitiei culpandi cæteri. Quippe videbant, ſe quoque brevi affore Chriſto: nam navigium à litore aberat ſtadiis ſolum ducentis. Præterea laus ea fuerit Petri, quod foret promtior: at ea Ioannis erat, quod erat perſpicacior. Prior enim Chriſtum eſſe animadvertit. Poſtquam perventum in litus, conſuentur ibi cum panem, tum ὀψάριον, prunis impoſitum: ubi *obſonii* nomine piſces ſignantur: niſi unicum, & ingentem fuiſſe verius ſit. Hæc vero Chriſtus non aliunde habuit: ſed creavit: quamquam & piſcis ad juſſum Chriſti poſſit è mari ſe ſtitiſſe Chriſto. Præcepit deinde Ieſus, ut & ipſi diſcipuli piſces apponerent quos cepiſſent. Petrus igitur (cum ſociis, credo, ſed is princeps) navem aſcendit, ac rete attraxit in terram. Id plenum fuit piſcium, & magnorum, & multorum; puta CLIII. Qui numerus non videtur myſterio carere. Nam per magnos multoſque piſces, multas magnaſque gentes denotari veriſimile eſt. Etiam à nonnullis traditum, tot eſſe piſcium genera. Et figura hujus fuerit, quod temporibus Davidis, ac Salomonis, fuerint CLIII millia proſelytorum: ut legere eſt II Paralip. II. 17. Merito autem pro miraculo habendum, quod, cum tanta eſſet piſcium copia, non propterea rete frangeretur. Nempe & hoc videtur præſagium fuiſſe concordiæ futuræ inter eos, quos Apoſtoli eſſent congregaturi in rete Dominicum. Exinde ſuos Ieſus vocat ad jentaculum. Nam & hoc per ἄριστον notatur, ut ex Homero liquet. Illi etſi viderent, auguſtiorem eſſe Chriſti vultum, quam olim conſpexerant: non tamen auſi fuere eum interrogare, quis foret: nempe quia tum ex vultu, ac voce, tum ex hiſce miraculis, ſatis viderent, eſſe Chriſtum. Is vero deinde, tanquam paterfamilias, panem, & piſces, ſingulis diſtribuit: ſic quoque referens Eccleſiæ ſuæ gubernatorem, qui cuique ſua dona admetitur. Vere autem comediſſe Chriſtum, liquere ex iis poſſit, quæ ſuperius dicebamus de apparitione quincta: quando Chriſtus coram X diſcipulis comedit de parte aſſi piſcis, & favo mellis.

Aſſum hunc piſcem ſymbolum fuiſſe Chriſti paſſi, legas apud Bedam in Lucæ cap. XXIV: *Quid ſignare credimus piſcem aſſum, niſi ipſum mediatorem Dei, & hominum, hominem paſſum? Ipſe enim latere dignatus in aquis generis humani, capi voluit laqueo mortis noſtræ, &, quaſi tribulatione, aſſatus eſt tempore paſſionis ſuæ.* Ac tangit idem cap. XXI in Ioannem. Sed longius hæc petita. Quo pacto homo ſpiritualis conferatur piſci aſſo, exponitur quæſtione LXXIX earum, quæ Athanaſio tribuuntur.

Melle, & favo, quid ſignetur, Auguſtinus refert. Cenſet, melle animam noſtram ſignari, favo corpus. Melle ſejuncto à favo notari dulciſſimas epulas, quibus anima fruetur, ubi è corpore exceſſerit. Favo autem ſignari cibum, dum anima hoc corpore continetur. Eleganter hæc dicuntur: ſed eò Chriſtum ſpectaſſe, non temere aſſeram.

Poſtquam vero cibum una ſumſiſſent: quando tempus incipit maxime idoneum colloquiis: ter Petrum rogavit Chriſtus, an ſe amaret. Ac primum hoc pacto: *Simon Io-*

na

Digitized by Google

na, diligis me plus, quam hi? Prætulerat ſe diſcipulorum aliis, cum diceret: *Si omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor. Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire.* Diſciplinæ igitur hic Eccleſiaſticæ exemplum habemus, quando, qui ſic ſeſe extulerat, rogatur, an plus cæteris diligeret. Sed non ita læva mens erat Petro, ut ſe ulterius præferret aliis. Solum igitur dicit: Amare ſe Chriſtum, & Chriſtum hoc ſcire. Scite Auguſtinus: *Suffecit ei teſtimonium perhibere cordi ſuo: noluit eſſe judex cordis alieni.* Merito autem ad Chriſtum provocat, quia jam experimento didicerat, melius ſe noſci a Chriſto, quam ſe ipſo. Reſpondit Petro Jeſus, *Paſce agnos meos. Meos*, inquit, non *tuos*. Et cum *paſce* ait, ſententia eſt, Non tibi conſule, ſed illis; nec coge, ſed ſuade. Sic enim paſcendi vocem ipſe intellexit Petrus; ut indicat prioris epiſtolæ ſuæ cap. v. a. *Paſcite, quantum in vobis eſt, gregem Chriſti, curam illius agentes, non coacte, ſed volentes: non turpiter affectantes lucrum, ſed propenſo animo.* Secundo rogatus, ſimiliter reſpondit. Cum tertio rogaretur, indoluit. Sed diſciplinæ Eccleſiæ conveniens fuit, ut, qui ter negaſſet, non niſi trina confeſſione in integrum reſtitueretur.

Præterea Petro prædixit, ubi conſenuiſſet, hoc eſt, XL. annis poſt, vinctum iri, non uti junior ſoleret, ſed vinculis, quibus duceretur, quo natura abhorreret: unde violentam fore mortem cognoſcitur: additur etiam, fore, ut alter ejus manus extenderet; quo, ut in Euangelio dicitur, ſignificatur modus, quo eſſet Deum glorificaturus. Ubi magnificum audimus martyrii encomium, quod condecoret Deum. Ex manuum vero extenſione cognoſcitur, violentam illam mortem, fore mortem crucis. In ea enim manus extenduntur. Sane hac ſublatus Petrus, idque Romæ: ſicuti cognoſcere eſt ex non uno loco Tertulliani. Item ex Clementis Alex. lib. VII: Caio item, & Dionyſio Corinthio, apud Euſebium: ut Ambroſium, Prudentium, Chryſoſtomum, Theodoretum, & juniorum alios reticeam. Non habere mihi frontem videntur, qui hoc negant, repugnante omni antiquitate: quaſi in hiſtoria aliunde ſapere poſſimus, quam ex antiquorum monumentis. De morte autem eo melius hæc ſcribere potuit Joannes, quia Petrus ſub Nerone mortuus eſt Romæ: at Joannes poſt Neronem ea ſcripſit: nempe, ut Theophylactus ait, in Patmo ſita.

Hinc juſſit Jeſus, ut Petrus ſequeretur ſe: quod ſymbolicum fuit. Nam per corporalem ſequelam ſignificabatur, ei etiam Chriſti inſtar mortem eſſe ſubeundam pro veritate Euangelii. Paruit in eo Petrus Chriſto. Sed, dum ſequitur, videt, etiam Joannem ſequi, qui amore Chriſti par Petro, aut ſuppar fuit. Non hoc ille juſſus erat. Hinc cogitatio ſubit, quia de ſua morte cognorat, exquirendi etiam, qualis mors alterum hunc diſcipulum maneret. Tum Chriſtus, ut excuteret Petro curioſam ac ſupervacuam de ſodali ſuo curam, ſic ei dicere: *Si eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.* Quaſi dicat: Quid ſi nolim eum à ſtatione ſua abripi, & occidi: ſed ipſe, qui Imperator ſum omnium ſub meis militantium vexillis, eum à ſtatione ſua arceſſam: eoque non violenta, uti tu, ſed ſua morte fungetur: ecquid ad te hoc pertineret? Tu hoc age, & ſequere me, etiam morte violenta, qua præivi, meique inſtar hac Deum condecora. Diſcipuli, qui adſtarent, non intellexere hæc verba: quod inde erat, quia vox *adventus* eſt ambigua: nam & accipi poteſt de adventu ſingulatim aliquem ſpectante: ut quo Joannem arceſſeret a ſtatione ſua: & de adventu, quo venturus ad judicium univerſale. Quod tempus *adventum ſuum* appellat Matth. XVI. 27. & XXIV. 30. Nec dubium, quin à reſurrectione plenius, planiuſque, de eo egerit Chriſtus. Cum igitur diſcipuli intelligerent adventum Chriſti ſecundum, ad vivos, mortuoſque judicandum, opinio hæc eorum animos pervaſit, non moriturum Ioannem. Et fortaſſe duravit ea opinio etiam, donec moreretur. Nempe alebat opinionem, quod ad tam longam pertingeret ætatem. Ac tandem præter exſpectationem mortuo, Joannes nomine presbyter, Epheſinus epiſcopus, cujus & ſecunda, tertiaque epiſtola Ioannis jam olim credebantur, Eccleſiæ ſuæ nomine ea adjecerit: ne Chriſtus falſus vates videretur: Ac fortaſſe addiderit ex ſcriptis B. Ioannis privatis: quibus ipſe hoc prius ſcripſerit, ut animis hominum evelleret opinionem de ſe falſo ſuſceptam. Non audiendus vero Trapezuntius libello ad Papam edito, quo contendit, Ioannem non obiiſſe: ſed cum Enoch, & Elia, venturum ante judicium. Impulit eum ad hanc ſententiam vitioſa codicum vulgatorum lectio iſta: *Sic enim volo manere, donec veniam*: quomodo & in Eccleſiis cantari ſolet. Sed omnino ἐάν, *ſi*, non *ſic*, vertendum: quicquid contra contendat Trapezuntius. Recte Tertullianus de Anima: *Obiit & Ioannes, quem in adventu Domini fuiſſe remanſurum, falſa fuerat ſpes.* Et ut ad propiora tempora ac loca veniam, quis melius hoc noſſe potuit Polycrate, qui Epheſinus ipſe Epiſcopus fuit? Is Epheſi mortuum, ſcribit ad Victorem Epiſcopum Romanum: ut videre eſt apud Euſebium lib. III Hiſt. Eccleſiaſt. cap. XXXI.

Quare non poſſum accedere Catharino, Salmeroni, & Baradio; qui (ut de iis ſcribit Cornelius à Lapide a) *putant, Henoch, & Eliam, & S. Ioannem Euangeliſtam, necdum eſſe mortuos, ideoque eos adhuc habere mortalia corpora, venturoſque eſſe contra Antichriſtum, & ab eo martyrio afficiendos.* Omne hoc inde eſt, quod ad *Si* additum ſit *c*, ut fieret *Sic*. Cornelius à Lapide cum nollet recedere à textu vulgari, qui *ſic* habet, & ſciret, quid veteres de morte Ioannis prodidiſſent, ait ad Ioan. XXI, SIC *valere* SI, *ut alii codices legunt.* Sed ſimplicius dixeris, cum Græce ſit ἐάν, omnino SI legi oportere. a In Gen. pag 91. col. 2.

Quæ hactenus de apparitione ſeptima, ac morte Petro à Chriſto prædicta retulimus, ea, Ioanne vivo, non legebantur in vulgatis Euangelii codd., ſed poſtea ſunt adſcripta, & edita ab Eccleſia Epheſina. Unde deinde ſubjicitur: *Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his: & ſcripſit hæc.* Quaſi dicant presbyteri Epheſini: Diſcipulus ille, de cujus morte quærebat Petrus, eſt ille, qui hanc ipſam hiſtoriam ſcripſit: quam nunc bona fide, uti reperimus in ejus ſcriptis, repræſentamus. Et quia objici poterat, facile nunc eſſe, iſta promere mortuis omnibus Apoſtolis, porro adjicitur: *Et ſcimus, quod verum eſt teſtimonium ejus.* Quaſi dicerent, Scimus, quanta fuerit Ioannis ſanctimonia, & quibus miraculis doctrinæ veritatem firmarit: ut de ejus teſtimonio ſimus perſuaſiſſimi. Scimus etiam, ſic contigiſſe, uti de morte tum Petri, tum etiam Ioannis, à Chriſto erat ſignificatum. Denique, quia mirari aliquis poterat, unicam ſolam apparitionem adjici, adduntur ita ab eadem Eccleſia, ſive ejus nomine & conſenſu ab Epiſcopo Eccleſiæ: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſe, opinor, mundus caperet eos, qui ſcriberentur, libros.* Quæ ſine dubio ὑπερβολὴ eſt ſcriptoris. Ait nunc, οἶμαι, *puto*, at ſuperiore verſu dixit, οἴδαμεν, *ſcimus*. Nempe, ſcripta illa nomine totius Eccleſiæ: inde illud οἴδαμεν: at interim ſcripta ab uno, nempe Epiſcopo: quemadmodum & epiſtolæ ad totam ſcriptæ Eccleſiam uni tamen Epiſcopo inſcribebantur: ut videre eſt Apocalypſeos cap. II, & III. Hæc de apparitione ſeptima, in qua ſiſtit Euangelium Ioannis: ſimul etiam de iis, quæ addidit Eccleſia, in qua mortuus Ioannes. Nunc apparitiones cæteras ex Euangeliſtarum aliis addamus.

9 § *Octava apparitio itidem in Galilæa fuit, idque eo in monte, quo undenos ire juſſerat Chriſtus* b. *Is mons putatur fuiſſe Ithabyrius ſive Thabor: in quo antea diſcipulis tribus majeſtatis ſuæ præbuerat ſpecimen: unde &* mons ſanctus *vocatur* II *Petri* 1. 18. b Matth. 28.

Ex apparitionibus Chriſti factis coram diſcipulis ſolam hanc narrat B. Matthæus: nempe quia omnium ea fuerit cele-

Digitized by Google

celeberrima. Turbet aliquem, quod de hac apparitione idem Euangeliſta dicat commate XVII: *Καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν.* Quod vulgatus reddidit interpres: *Et, videntes eum, adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.* Ubi miretur aliquis, tum etiam dubitaſſe aliquos, poſtquam & ipſe Thomas deſiiſſet ambigere. Verum non hoc voluit Euangeliſta: ſed iſtoc, antea fuiſſe dubitatum. Nam illud *ἐδίστασαν* eſt aoriſtus, qui & imperfecti, & perfecti, & pluſquam perfecti, habet ſignificationem. Quare *οἱ δ' ἐδίστασαν* cum Grotio verterim, *Quidam vero addubitaverant.* Antea puta, & in iis præcipue Thomas.

In apparitione ea, quæ peculiariter à Chriſto dicta ſint, haut facile eſt ſtatuere: quia B. Matthæus comprehendit tum quæ Hieroſolymis dicta fuere antea; tum quæ partim in monte prolata, partim quæ locutus poſtea in Bethania, cum jamjam cælos eſſet adſcenſurus. Eſt vero omnis is ſermo tripartitus. Prima pars præmittit Chriſti mandato autoritatem ejus. Quippe ait, datam ſibi, à reſurrectione puta, poteſtatem in cælo, & in terra. Dicam de iis ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. Per poteſtatem in terra jus populi ex univerſo orbe colligendi; cui credenti, ac baptizato, remitteret peccata; quemque ſic uniret ſibi, ut ipſe caput fieret, ſinguli, & è populo membra, forent per & propter Chriſtum cæleſtis vitæ hæredes, Chriſti cohæredes.

In cælo habuit poteſtatem duplicem: prior eſt jus mittendi à Patre Spiritus Sancti; de quo Act. II. 33. Alterum eſt imperium in Angelos: de quo Philip. II. 10. Hebr. I. 4. Eph. I. 10. Coloſſ. I. 16. Primi ſolum loci verba apponam: *Ut in nomine Ieſu omne ſe genu flectat, cæleſtium, ac terreſtrium, & infernorum.* Ubi *cæleſtium* nomine Angeli, terreſtrium, homines vivi; infernorum, mortui, ſecundum Theodoretum; ſecundum Chryſoſtomum, dæmones; ſecundum alios, & mortui, & mali ſpiritus, intelliguntur. Ut liqueat, Chriſto dominium datum in omnem creaturam, & juſtam & injuſtam. Habuit quidem & antea poteſtatem; ſed ratione naturæ divinæ: hic vero ſermo eſt de poteſtate, quam, ut mediator, ſibi acquiſivit redemtione generis humani. Nam quia omnes ſanguine ſuo redemit, jus habuit omnes in regnum ſuum congregandi.

Poſtquam de poteſtate ſive regno ſuo locutus: accedit ad mandatum ſuum, his verbis, Πορευθέντες οὖν &c. Quaſi dicat, cum igitur mihi data ſit hæc poteſtas, veſtrum erit exſequi eam, prout juſſero.

Mandati vero partes ſunt tres. Prima eſt, cum eos jubet μαθητεύειν, ſive diſcipulos facere: neque id ex ſolis Judæis, ut antea, ſed ex gentibus cunctis. Nam addit, πάντα τὰ ἔθνη. Quemadmodum fore prædixerant Prophetæ. Ut Oſeæ II. 23: *Vocabo non populum meum, populum meum.* Malachiæ I. 11: *Ab ortu ad occaſum magnum erit nomen meum inter gentes.* Daniel. VII. 14: *Et dedit ei poteſtatem, & regnum: & omnes populi, nationes, & linguæ, ei ſervient.* Vide & Jeſaiæ XLIX. 1. item Pſalm. II. 8. Porro pro eo, quod apud Matthæum eſt, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, apud Marcum eſt, κηρύξατε πάσῃ τῇ κτίσει, *prædicate omni creaturæ.* Ubi quæritur, cur *omni creaturæ* dicatur pro *omni homini.* Simpliciſſime dixeris, more Hebræo *creaturam* accipi pro homine κατ' ἐξοχὴν. Nec inepte tamen, qui cenſent, ſic reſtringi debere, Prædicate omni creaturæ idoneæ ut ei prædicetur, qualis ſolus homo. Sic interpretatur Euſebius Emiſſenus, vel potius Eucherius Lugdunenſis in Homilia Feſti Aſcenſionis. Atque ait, ſimile eſſe hoc Apoſtoli de caritate, quod omnia credit, puta credenda. Imo & illud, *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum*: ubi intelligere convenit omnia trahenda. At argute magis, quam vere, Gregorius Magnus Homil. XXIX, ubi eo cenſet dici *omni creaturæ*, quia homo ſit microcoſmus, ac cuncta ſolus complectatur, quæcumque præclara inſunt omni creaturæ. Locus Gregorii prolixior eſt. Sed præcipua complexus eſt Radulphus Ardentius homil. LXIX primæ editionis: *Omni creaturæ, inquit, id eſt, homini, propter quem omnis creatura facta eſt, & in quo omnis creatura per naturarum participationem contenta eſt. Habet enim eſſe cum lapidibus, vivere cum arboribus, ſentire cum pecudibus, diſcernere cum Angelis.*

Porro quod jubentur omnem gentem vel creaturam μαθητεύειν, ſuo modo etiam ad infantes poſſumus referre, quatenus Eccleſiæ inſeruntur, & diſciplinæ deſtinantur. Non quidem poſſunt fidem habere actu, nihilo ſane magis, quam rationem exercere. Sed uti nihilominus habent animam rationalem: ita in baptiſmate participes fiunt Spiritus Sancti, ac in myſticum illud Eccleſiæ corpus coaleſcunt, cujus caput eſt Jeſus Chriſtus, ut plenius nobis expoſitum eſt in Diſſertatione de Pædobaptiſmo.

Iuſſi vero Apoſtoli incipere ab Ieruſalem. Sic enim Lucas XXIV. 47: Ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ a. Iuxta illud *a Incipiendo ab Jeruſalem.*
vaticinium, quod fama ferebatur, teſte Suetonio, & Tacito, è Iudæa proditurum, qui orbi imperaret. Hoc variis à prophetis prædictum. Eſaiæ. II. 3. *De Sione exibit lex, & verbum Dei ex Hieruſalem.* Vide eundem propheten IX. 16. XXVIII. 16. XL. 9. LX. 1. Item Pſalm. II. 6. & CX. 2.

Altera pars eſt, qua inſtituit initiationis ſacramentum: nempe tinctionem ſacramenti, qua & Iudæi fuere uſi in iis, qui ab idolis ſe ad unius Dei cultum converterant, ac inquilini erant, nec tamen jus civitatis expoſcebant. Qua de re erudite Illuſtris Grotius ad Matth. III. 6. Imo & apud gentiles is mos fuit ut per ablutionem corporis initiarentur ſacris Deorum. Vide & de iſto Grotium in Matth. XXVIII. 19. Uno nunc Tertulliani loco contentus ero lib. de Baptiſmo: *Sed enim nationes, extraneæ ab omni intellectu ſpiritualium poteſtatum, eadem efficacia idolis ſuis ſubminiſtrant: ſed viduis aquis ſibi mentiuntur. Nam & ſacris quibuſdam per lavacrum initiantur, Iſidis alicujus, Mithræ.* Ubi pulcre diſcrimen illud ponit inter ablutionem gentilem & Chriſtianam: quod in priori concurrant exterior corporis, & interior animæ ablutio: eoque aquæ iſtæ ſint viduæ, non maritæ, hoc eſt, cum Spiritu Sancto, à quo interior eſt ablutio, ſociatæ. Quemadmodum enim myſtica eſt unio inter maritum, & uxorem: ita & unio eſt myſtica inter baptiſmum corporis & animæ: nec in legitimo ſacramenti uſu unquam divelluntur. Imo nec maritæ ſolum aquæ, ſed etiam fœcundatæ dicuntur: quia qui ea abluuntur, accipiant Spiritum S. virtute aquæ, non quatenus eſt elementum, ſed quatenus ſacramentum. Unde Xyſtus Papa verſibus iis, quos inſcribi juſſit in octangulari lapide baſilicæ Conſtantinopolitanæ:

Gens ſacranda polis hic ſemine naſcitur almo,
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.

Quid mirum igitur, ſi per baptiſmum dicamur regenerari? unde *genitalem undam* vocat Cyprianus. Item ſi dicatur φωτισμὸς, aliiſque elogiis ſpiritualis efficaciæ indicibus tum in Scripturis ornetur, tum ab ſanctiſſimis quibuſque, & antiquiſſimis Theologis: cum baptiſmum conſiderent velut aggregatum quoddam ex duabus rebus conſtans, elemento, & gratia ſpirituali. Eſtque horum in uſu legitimo conjunctio arctiſſima, ut non minus unum ſint, quam conjuges fiunt una caro: imo arctior eſt in baptiſmate ſpiritualis illa unio, quam illa conjugum civilis. Parque ratio eſt Sacræ Euchariſtiæ: ubi itidem arctiſſima eſt junctura, & unitas individua inter ſignum, & ſignatum: puta panem, & vinum, rituſque annexos: & corpus ac ſanguinem Domini, illius eſum, ac hujus potum. Ut in ſocietate iſtac individua mirari minime debeamus, ſi de pane & vino ſacramentali tam magnifice loqui veneranda ſoleat antiquitas.

Jubet vero Chriſtus nos baptizari in nomen (εἰς τὸ ὄνομα) Patris, Filii, & Spiritus Sancti: Patris, ut omnipotentis creatoris, qui Filium unigenitum pro miſericordia

ſua in mundum miſerit ad ſalutem noſtram : in Filium, ut naturalem ; quique in plenitudine temporis naturam adſumſerit humanam, & pro peccatis noſtris ſatisfecerit Deo, omniumque ſit conſtitutus ſalvator in ſe credentium, quos die extrema ſuſcitaturus eſt ad vitam æternam : item in Spiritum Sanctum, ut Spiritum Dei, ex quo conceptus ſit Jeſus, quique teſtetur de veritate Euangelica, eamque à Chriſto traditam in Eccleſia illuſtret, & in cordibus noſtris obſignet. Quo pacto veteres Theologi exponere eam ſolent Fidei regulam, quæ à baptizandis jam ab antiquiſſimis temporibus exigi ſolet. Atque his tribus nos in baptiſmo, velut auctoramento, ac militari ſacramento, addicimus, & obſtringimus. Et ut milites Romani ſpondebant, ituros ſe, quo ſenatus, populuſque Romanus juſſiſſet ; ita nos Chriſtiani in baptiſmate pollicemur, ad Chriſti præſcriptum vitam nos velle exigere.

Porro verbis illis, quibus in Patris, Filii, & Spiritus S. nomen baptizari jubemur, non videtur præſcribi neceſſaria baptiſmatis formula ; ſed neceſſaria conditio actionis, qua baptizamur, ſive formula ea exprimatur, ſive ſolum intelligatur : ut ſiquis baptizet in nomen Jeſu, ut in Actis factum legimus. Interea formula hæc, quæ obtinet, tutius retinetur, ne offendiculo ſimus imperitis, & innovando ſchiſmati occaſionem demus, vel calumniæ. Sed de iſto etiam plenius actum nobis in Diſſertationibus de Baptiſmo.

Tertia eſt mandati pars, quod Apoſtoli docere fideles jubentur, ut ea ſervent, quæ ad vitam piam, & ſanctam exiguntur. Verba Chriſti ſunt, Διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· *Docentes eos facere omnia, quæ præcepi vobis.* Poſt baptiſmum jubentur διδάσκειν, ante μαθητεύειν: quia hoc initiationis eſt, & ad κατήχησιν pertinet: alterum perfectionis; unde Clemens Alexandrinus in VI Stromateon τῆς πίστεως τελείωσιν appellat. Ante baptiſmum erat εἰσαγωγή: poſt eum ἀκριβεστέρα διήγησις. Prius poſſis, veterum exemplo, conferre cum initiandis, qui myſtæ dicti in Eleuſiniis ſacris, &, minuſculis myſteriis contenti, intra veſtibulum conſiſtebant. Poſterius conferas cum initiatis, qui anno quincto in ſacrario majorum myſteriorum participes fiebant, ac ἐπόπται dicti ſunt. Pluribus hoc diſcrimen explicat Scaliger ad lib. III Tibulli, & in Eleuſiniis ſuis amiciſſimus, dum viveret, Jo. Meurſius, item Iſmael Bullialdus Notis ad Mathematica Theonis Smyrnæi.

Hæc de triplici mandato. Poſt quæ ſequitur triplex promiſſio. Una ſalutis æternæ, quam pollicetur omnibus credentibus, & baptizatis. Nec enim vera eſt fides, ſiquis baptiſmum contemnat : qui ordinarium eſt initiationis inſtrumentum.

Altera promiſſio eſt operandi miracula. Cujus generis quinque à Marco exponuntur XVI. 17. 18. Prima eſt, ejiciendi dæmonia: quomodo Paulus Act, XVI. 18. Pythonis ſpiritum ejicit ex ancillula. Hoc donum omnibus dabatur fidelibus: ut liquet ex Iuſtini Martyris dialogo cum Tryphone, Irenæo lib. II, Tertulliano in Apologetico, Minutio in Octavio, Lactantio item, ut recentiora tempora prætercam. Ex memoratis, unius Tertulliani verbis contentus ero : *Edatur hic aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet. Iuſſus à* QUOLIBET *Chriſtiano loqui ſpiritus, ille tam ſe dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falſo.* Idem: *De corporibus noſtro imperio excedunt inviti, & dolentibus, & vobis præſentibus erubeſcentibus.*

Datum vero hoc donum, ubi miraculis opus eſſet ad fidem excitandam & alendam. Unde liquet, promiſſionem eam ad primitivam Eccleſiam imprimis pertinere. Tum enim convertendæ gentes infideles. Nec dubito interea, quin hodieque iis, qui gentibus Chriſti neſciis prædicare velit Euangelium, paratus ſit Chriſtus idem donum impertiri.

10. §. *Alterum miraculum eſt, linguis loquendi novis, hoc eſt, ſibi inſolitis, antéaque ignotis.*

Quomodo Apoſtoli, Spiritu S. feſto Pentecoſtes accepto, ſubito aliis linguis loqui cœperunt : ut eſt Act. II. 4. Sed & Act. X. 46. domeſtici Cornelii centurionis audita Petri concione novis dicuntur locuti linguis. Item Act. XIX. 6. legimus, quomodo Paulus quoſdam baptiſmate Joannis baptizatos baptizarit in nomine Jeſu, manuſque iis impoſuerit, ac deinde locuti ſint linguis. Item ad Corinth.

11. §. *Tertium miraculi genus eſt tollendi manibus ſerpentes citra ullam noxam.*

Quomodo Paulus in Melita inſula viperam, ex pyra incenſa prorepentem in manus, illæſus conjecit in ignem; ut eſt Act. XXVIII. 5.

12. §. *Quartum eſt miraculum, quod, ſiquid θανάσιμον ſive letale biberint, id iis non nocebit.*

Cujus *a* generis Euſebius exemplum è Papia habet; de Victore milite, Martyrologium Adonis a. d. Prid. Eid. Maii; de Sabino Canuſino epiſcopo, Gregorius Turonenſis : pluraque id genus apud alios. Imo Thalmudiſtæ etiam narrant de quodam Joſua, filio Levi, qui poſtquam venenum bibiſſet, prolato nomine Jeſu valetudinem recuperarit.

a E Gr[illegible] *ſunt pag.* 691.

13. §. *Quinctum miraculi genus eſt ſanatio ægrorum per impoſitionem manuum. Ubi non nuda intelligitur impoſitio manuum, ſed precationi juncta.*

Quæ conjunguntur Act. XXVIII. 8: προσευξάμενος ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ ἰάσατο αὐτόν. *Cum oraſſet, impoſuiſſetque ei manus, ſanavit eum.* Sermo eſt de Publio, febribus, ac dyſenteria vexato : quem Paulus ſanavit.

14. §. *Atque hæc miracula patrandi vis omnibus credituris promittitur Joan.* XIV. 12. *Non quaſi ſingulis hanc virtutem Deus ſit tributurus : cum ſint* διαιρέσεις χαρισμάτων, *ut eſt* I *Cor.* XII. 4 : *ſed quia ſingulis aliquod ſit* χάρισμα *tribuendum, quod ſe exerat, non ſemper, dico, ſed ſi occaſio daretur, ſic Dei gloriam illuſtrandi.*

Ut pluribus diximus, cum exponeremus Ioan. cap. XIV. 12.

15. §. *Hactenus de promiſſione doni miraculorum. Tertia eſt pollicitatio præſentiæ ſuæ gratioſæ, duratura uſque ad conſummationem ſeculi.*

Quouſque cum Apoſtoli non vixerint, liquet, promiſſionem eam factam quoque iis, qui ab illis eſſent conſtituti præcones Euangelii, & aliis porro his ſuccedentibus, uſque ad finem mundi. Futurus autem nobiſcum non modo quatenus divinitas ejus eſt ubique præſens: ſed quatenus Spiritus ſui gratia atque auxilio nobis aderit. Sic cum Ioſepho dicitur Deus fuiſſe, cumque eo deſcendiſſe in foveam, quia illi auxiliatus eſt. Suntque hujuſmodi Hebraiſmi complura in Scripturis exempla.

16. §. *Ad hanc apparitionem octavam etiam pertinere videtur apparitio illa quingentis fratribus facta, de qua Paulus* I *Corinth.* XV. 6.

Nam

Nam ſi alia fuiſſet ab iis, quas narramus, puto, non omnes præteriiſſent Evangeliſtæ. Nunc contenti fuere de undenis referre: quia hi ſoli, tanquam præcipui, mandatum acceperant eundi in Galilæam, ut ibi Chriſtum viderent: cæteri vero ab Apoſtolis ſunt adſumti: ut præcipue LXX diſcipuli. Drutmarus addit, non diſcipulos modo, ſed & feminas abiiſſe in montem.

Non deſunt tamen, qui ad ſequentem referant apparitionem, quando è monte olivarum adſcendit in cælos. In iis eſt Paræus. Ac præit Chryſoſtomus: qui id colligit inde, quod dicat Apoſtolus, *ὤφθη ἐπάνω*, *conſpectus eſt in loco ſupero*. Sed veriſimilius ἐπάνω exponitur *ſupra quam*, hoc eſt, *pluſquam*: quod Græcis πλεῖον ἤ. Mirantur nonnulli de tanto fratrum numero, cum in Hieroſolymitano cœtu, quando acceperunt Spiritum Sanctum, ſolum fuerint CXX: ut eſt Act. I. 15. Ideo Beza putabat, legendum ἐπάνω ν' ἀδελφοῖς, hoc eſt, πεντήκοντα, *quinquaginta*. Sed bene eſt, quod interea mutare nihil eſt auſus in illo omnium codicum conſenſu. Quin veriſimile eſt, Chriſtum Hieroſolymis, ubi tantus erat Judæorum metus, non habuiſſe tot diſcipulos, ac in Galilæa, ubi tutum erat Chriſto credere. Inde etiam ipſi erant Apoſtoli: atque ibi vixerat Chriſtus. Credibile igitur eſt, Jeſum eo mandaſſe Apoſtolis, ut in Galilæam irent, quia major illic foret credentium numerus, atque à quamplurimis poſt reſurrectionem conſpici vellet.

17. §. *Valde autem hanc apparitionem firmat, quod cum Apoſtolus priorem ad Corinthios epiſtolam ſcriberet, ex illis quingentis fratribus, quos dixi, obiiſſent quidem complures, ſed complures etiam ſupereſſent, teſtes eorum certiſſimi quæ vidiſſent.*

Verba enim Pauli ſunt I Corinth. XV. 6: *Poſtea viſus eſt amplius quam quingentis fratribus ſimul: ex quibus plerique manent uſque adhuc; quidam autem obdormierunt.*

Fortaſſe autem & tum cum quingentis iis conſpexerit Jeſum S. Ignatius. Solent enim parentes, ſiquid videndum grande ac memorabile, adſumere etiam liberos ſuos: qui longiſſimo tempore oculati eſſe teſtes poſſint. Ejus opinionis fundus eſt locus S. Ignatii: ex cujus epiſtola ad Polycarpum apud B. Hieronymum legas, & interpretem illius Sophronium: Καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον *& poſt reſurrectionem in carne eum vidi.* Sed ea verba in epiſtola illa hodie non reperias. Legas quidem ſimile in epiſtola Ignatii ad Smyrnenſes. Sed pro *εἶδον*, *vidi*, eſt iſtic, *οἶδα*, *ſcio*, *novi*. Ac ſimiliter adducit Euſebius lib. III Hiſt. Eccleſ. cap. XXXI. Ubi Chriſtophorſonus etiam reddidit, *novi ipſum*, non *vidi*. Ut valde fallatur Mæſtræus, quando ab Euſebio hoc ait dici, Chriſtum à Reſurrectione viſum eſſe ab Ignatio. Et ſane ſi Chriſtum vidiſſet in carne, addidiſſet, ubi, quando, vel qua occaſione, vidiſſet. Præterea alios potius adducit teſtes, ut Petrum, & Thomam: tum item loca adfert ſcripturæ, quibus hæc adſtruat. Denique ſcopus Ignatii ſatis convenit cum interpretatione ea: quia ſolum dicit, Ego ſcio, non tantum eum veram habuiſſe carnem in nativitate, paſſione, ſed etiam poſt reſurrectionem. Quod magis poterat in dubium vocari, præſertim iis, qui, cum Chaldæis, ac Pythagoreis, putarunt, animas etiam à morte conſpici, quia habeant vehiculum pellucidum, mediæ inter animam & corpus naturæ. Quæ & Judæorum quorundam fuit opinio: ut legere eſt apud Origenem in ſecundo contra Celſum.

CAP. V.

De nona, & ultima, apparitione Servatoris; deque adſcenſione in cœlos, & mox conſequutis.

1. §. *Nona ſupereſt, eaque ultima apparitio in terris: nempe quando in cælos adſcendit. Hujus hiſtoria eſt tripartita. Primo videndum de iis, quæ antecedunt adſcenſionem. Deinde de adſcenſione ipſa. Ac poſtremo de mox conſecutis. In primo attendimus hæc quatuor: I. tempus apparitionis hujus, atque adſcenſionis. II. poſtremum Chriſti cum diſcipulis colloquium. III. deductionem eorum in Bethaniam. IV. benedictionem Chriſti. Quod ad tempus attinet, contigere hæc die à Reſurrectione XL, ut clare ait Lucas Act. I. 3*: Per quadraginta dies conſpectus ab iis, & dicens, quæ ad regnum Dei ſpectant.

Hinc cognoſcimus, tam diu voluiſſe in terris commorari, ut enuclearet diſcipulis Scripturarum loca, quæ antea non percepiſſent. Veriſimile etiam eſt, tum multa docuiſſe, quæ ad Eccleſiæ οἰκονομίαν pertinerent. De Tempore, quod dixi, corrupte admodum è Conſtitutionibus Apoſtolicis citat Anaſtaſius Nicenus Quæſt. XCIII in Script. *Manſit nobiſcum in mundo prædicans Evangelium regni cælorum, & curans omnem morbum, & omnem ægritudinem in populo, donec fuit natus XXXII annos, & menſes III. In triceſimotertio ſuo anno fuit cruci adfixus, Pharmenoth, id eſt, menſis Martii die viceſimo quinto, hora ſexta diei, & decima quarta luna. Reſurrexit autem in triduo, Pharbute, id eſt, Aprilis die prima, hora ſexta noctis; & viſus eſt ab omnibus diſcipulis; & manifeſtavit gloriam ſuam per dies XL, docens nos prædicare in nomine ſuo pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum. Adſumtus eſt autem rurſus Pachon, id eſt, Maii die tertia, hora diei nona.* Sane quod hic dicitur, VIII Kal. Aprilis, ſive XXV Martii, fuiſſe adfixum Chriſtum: idem & apud Tertullianum legas contra Judæos cap. VIII, Auguſtinum lib. IV de Trinitat. cap. V, Bedam de Ratione temporis cap. XXVIII, & XLV, item in Martyrologio Romano, ubi de morte S. Diſmæ boni latronis. Sed vide, quo pacto cum eo conveniat, quod ſequitur de reſurrectionis, vel adſcenſionis die. Nam dicitur reſurrexiſſe die prima Aprilis: quomodo longe ſupra triduum fuerit in ſepulchro. Subjungitur adſcendiſſe tertia Maii: quo pacto paucioribus multo, quam XL diebus, in terris à Reſurrectione commoratus. Atque hæc de tempore.

2. §. *Videamus nunc quæ dixerit diſcipulis ſuis Chriſtus, mox ab iis abiturus. Primum eſt, quod eos teſtes adſcivit, tum paſſionis, tum reſurrectionis ſuæ.*

Quæ fundamentum ſunt doctrinæ de pœnitentia, ac remiſſione peccatorum: præcipue vero reſurrectio; quia hæc non potuit cognoſci, niſi per eos, qui ipſi conſpexiſſent Chriſtum, & cum eo locuti forent: neque etiam potuit contingere, niſi virtute divina: at Deus non confirmaſſet, niſi quod veriſſimum foret. Verba ſunt Lucæ XXIV. 48: Ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων. *Vos autem eſtis teſtes eorum.* Ἐστὲ vero hic ponitur pro ἔσεσθε: ut liquet ex Act. I. 8. Ubi dicitur fore ſibi teſtes in Hieruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & ad ultimum terræ.

3. *Alterum eſt, quod promiſit, ſe poſt Aſcenſionem Spiritum S. à Patre ſuo miſſurum: largiori nempe menſura, quam antea feciſſet.*

Luc. Euang. XXIV. 49: Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς. *Et ecce ego mitto promiſſum Patris mei ſuper vos.* Ubi itidem ἀποστέλλω *mitto*, ponitur pro ἀποστελῶ, *mittam*. Unde Act. 1. dicitur pro eo, *accepturos Spiritum S.* Hoc convenienter ſuperioribus ſubjicitur. Quaſi dicat: Vos quidem teſtabimini, quæ vidiſtis: ego autem adverſus mundi furorem, quo conſtantiores ſitis, muniam vos intus robore Spiritus S.

4. §. *Tertium eſt, quod mandavit, ut Hieroſolymis perſiſterent, donec accepiſſent Spiritum S.*

Luc. XXIV. 49: *Vos autem ſedete* (καθίσατε) *in civitate Hieruſalem, quoad uſque induamini virtute ex alto.* Ac ſimiliter Act. 1. 4: *Præcepit eis, ne diſcederent Hieroſolymis, ſed ut expectarent promiſſum Patris.* Nempe non multos poſt dies implendum.

5. §. *Atque hæc de triplici ſermone Chriſti ad diſcipulos. Sequitur, quomodo diſcipulos è Galilæa deduxerit in Bethaniam, Judææ pagum, ſitum in olivarum monte, vel ei adſitum.*

Sabbati itinere Hieroſolymis diſtabat: hoc eſt, bis mille pedibus, ut ait Hieronymus, ſive mille paſſibus, ut ait Lyra. Alii bis mille paſſibus abfuiſſe aiunt. Nec exacte è Scripturis poſſis definire. Bethaniam quindecim ſtadiis abfuiſſe Hieroſolymis, diximus lib. I: ut videantur pene fuiſſe bis mille paſſus.

6. §. *Hic Chriſtus in monte Olivarum benedixit diſcipulis: idque manibus ſuper eos elevatis.*

Elevantur etiam manus ab iis, qui Deum precantur: more & gentibus recepto: unde Horatii illud,

Cælo ſupinas ſi tuleris manus.

Sed hic agitur de ea manuum elevatione; quæ fieret ad benedicendum. Quomodo & manus capiti alterius imponebatur, pro quo fierent preces. Rogabant enim, quemadmodum ipſi manu ſua alium protegerent: ſic Deus ut protegeret eundem in viis ſuis. Nimirum cauſſa ejus erat ritus, quod qui aliquem tueri volunt adverſus alterius violentiam, eum manibus extenſis ſoleant protegere. Sed ſi unus quidem, vel unus alterve foret, capiti imponebatur manus: ſin major foret cœtus, compendio ſtudebant: multarumque impoſitionum loco erat protenſio manuum ſuper capita cœtus. Quomodo eſt Levitici cap. IX. 22: Ἐπάρας Ἀαρὼν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν λαὸν εὐλόγησεν αὐτούς. *Aaron attollens manus ſuper populum benedixit eis.* Ac Epiſcopalis ille mos, populum ſalutare, manu ſuper eum elevata: quod liquet ex Optato diſputatione ſeptima adverſus Parmenianum. Ubi per ſalutationem iſtiuſmodi benedictio ſignificatur, quæ manibus fieret ſublatis.

7. §. *Sequitur nunc adſcenſio ipſa. Vix impleverat hunc benedicendi ritum Jeſus Chriſtus, cum, ecce, in altum elevatur, inque cœlos attollitur.*

Hanc in cœlos adſcenſionem Apoſtoli ἀνάληψιν nuncupare ſolent. Quam vocem quoque de Eliæ adſcenſu LXX uſurpant IV Reg. II. v. 11. Atque olim etiam liber exſtitit, qui ἀνάληψις Μωσέως inſcriberetur. Cum vero Chriſtus adſcendiſſe in cælos dicitur; & cælum ſit triplex; ſuperum volucrium, puta aër; ſuperius, ſtellarum ſive æther; ſupremum, angelorum, quod *cælum cælorum* dicitur: hic intelligitur tertium: quod Paullo Epheſ. IV. 10 dicitur ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. *ſupra omnes cæloe.*

8. §. *In Adſcenſione hac attendimus quatuor. I. locum unde adſcendit. II. modum adſcenſionis. III. teſtes, IV. cauſſam efficientem. Locus, unde adſcendit, eſt mons Oliveti, qua parte Bethaniam ſpectat. Nempe ex quo monte ivit Hieroſolyma ad locum paſſionis, ex eodem abiit è terris ad locum gloriæ.*

Hoc conſolationi nobis eſſe debet, quando gravi morbo lecto affigimur, vel aliter affligimur à Domino, ſic ut finis vitæ adeſſe videatur. Nam qui locus tunc moleſtiam adfert: is mox initium futurus eſt viæ ad gaudia ducentis.

Porro à veteribus refertur, locum, unde Chriſtus adſcendit in cœlum, etiamnum veſtigia Chriſti retinere; nec unquam paviri potuiſſe. Sic ſane Paullinus epiſt. XI ad Severum, & Sulpitius II Hiſtoriæ Sacræ.

9. §. *Modus eſt hujuſmodi. Interim dum diſcipulis manibus exporrectis benedicit, in altum eſt elevatus, diſcipulis conſpicientibus, & oculis eum proſequentibus, donec illum nubes ſuſciperet.*

Nempe quia videri amplius non poſſet vel nollet.

10. §. *Atque hinc etiam de teſtibus cognoſcimus. Nempe fuere illi XI Apoſtoli, cum diſcipulis LXX.*

Imo ſi Chryſoſtomum audimus, etiam quingenti fratres: de quibus Paullus 1 Cor. XV. 6. Sed veriſimilius eſt, hos octavæ fuiſſe apparitionis teſtes: ut ſuperius diximus.

11. §. *Proximum eſt, ut dicam de cauſſa efficiente. Elevatio facta eſt non virtute externa, ut angelico miniſterio, ſicut contigit Eliæ; ſed virtute interna, propriaque, & corporis glorioſi agilitate.*

Sane corpus animale citra ingens miraculum aliquot ſeculorum ſpatium requirat, priuſquam pervehatur uſque ad firmamentum: ut quod à nobis diſtet ſemidiametris terræ decies novies millenis, ſecundum Tychonem Braheum: ſive vicies millenis, ſecundum Merſennium. Sic ut ſi lapis à firmamento demittatur, & is minuto quoque conficiat leucam Franciam, lapis in via ſit futurus, ſecundum Merſennium, annis centum & duobus. Qua de re diximus lib. II. de Theologia gentili, & Phyſiologia Chriſtiana, cap. XXXV. & lib. III. cap. IX. Nec propterea ſomniandum nobis diuturnum Chriſti in adſcenſu iter. Nam Chriſti corpus à Reſurrectione non animale fuit, quale ſuo pondere gravatur: ſed ſpirituale, ubi corpus non animæ, ſed ſpiritui obſequitur, ita ut corpus protinus ſit, ubi ſpiritus velit. Nunc cogitationum alis momento cœlos petimus, corpore hic relicto: tum corpus ipſum eadem erit agilitate, quia ſubito erimus, ubi volemus: quod non inde erit, quia corpora noſtra convertentur in ſubſtantiam ſpiritualem, ut Origeniſtæ credebant: ſed quia terreſtres illæ corporis conditiones immutabuntur, & Spiritus Domini dominabitur in nobis. Atque hæc plurimum lucis capient è diſſertatione noſtra, quam de Corpore glorioſo, inter cæteras à nobis inſtitutas, cum Theologico Illuſtrium Hollandiæ & Weſtfriſiæ Ordinum Collegio præeſſemus, edidimus.

12. §. *Nunc agendum de iis, quæ adſcenſionem Chriſti mox ſunt conſecuta. Hujuſmodi ſunt duo. Prius eſt, quod diſcipulis cælum ſpectantibus, nec ulterius conſpicientibus Chriſtum, duo adſtitere an-*

Digitized by Google

angeli veſtibus albis amicti: qui hoc pacto diſcipulos ſunt affati: Sic veniet, quemadmodum eum vidiſtis euntem in cœlum. *Unde colligi ſolet, deſcenſurum ad eundem locum, nempe montem Oliveti, ſive in vallem Ioſaphati. Ac pro ſe advocant locum Ioelis cap.* IV. 2: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphati, ut diſceptem cum illis ibi pro populo meo, & poſſeſſione mea Iſraele, quem diſperſerunt per gentes, terramque meam partiti ſunt. *Nec ſane inconveniens fuerit divini judicii locus, ubi Deus olim horribili ſtrage perdiderat populi ſui hoſtes: quemadmodum legere eſt* II *Paralip.* XX. 16. 26.

A qua victoria Ioſaphati, vallis hæc dicta eſt Ioſaphati: quemadmodum locus ille ubi Orebus cæſus, Orebi rupes vocata eſt: ut videre eſt Iud. VII. 25. Falſus Arias Montanus, cum Ioſaphati vallem dici arbitratur, eo quod illic ſepultus fuerit Ioſaphat. Nam ſepultus ille intra urbem: nempe in monte Sionis: ut eſt II Paralipom. XXI. 1. At vallis Ioſaphat, non in urbe erat, ſed urbi vicina: ut ait Kimchi: nempe inter urbem, & montem Oliveti, ut eſt apud Lyranum, ac ſtatuit quoque Adrichomius in deſcriptione Hieroſolymorum.

CAP. VI.

De fructibus adſcenſionis Dominicæ.

1. § *ATque hæc dicta ſunto de ultima apparitione, & hiſtoria adſcenſionis Dominica. Addam nunc ἐπίμετρον de fructu Adſcenſionis: qui bifariam attenditur: ratione noſtri, ac ratione Chriſti ipſius. Ratione noſtri eſt triplex. Primus eſt interceſſio Chriſti pro nobis. Unde Apoſtolus ad Rom.* VIII. 34. Quis eſt qui condemnat? Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imo vero qui etiam excitatus eſt, qui eſt ad dextram Dei, qui etiam poſtulat pro nobis. *Etiam Ioh.* XIV. 13. Ego, *inquit Chriſtus,* ad Patrem vado; & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Si diligitis me, mandata mea ſervate, & ego ROGABO Patrem, & alium paracletum dabit vobis. *Sed & I Ioh.* II. 2: Habemus advocatum apud Patrem, Chriſtum Ieſum, juſtum, qui eſt propitiatio &c.

At dicat quis, ſi Chriſtus orat pro nobis, licebit ſic precari: *Chriſte ora pro nobis*: quod in Eccleſia Dei eſt inſolens: licet Chriſto data ſit omnis poteſtas in cælo & in terra. Huic ſic occurritur, Chriſtum dici orare pro nobis oratione non vera, & propria, ſed interpretativa: nempe quatenus non ad horam unam, alteram, ut Pontifex V. T., ſed perpetuo coram Patre ſuo apparet, vulnera & cicatrices ſuas adhuc ſervans & exhibens: propter quæ Deus Pater nos in gratiam recipit ac juſtificat. Hinc ad Hebr. IX. 24: *Introivit* (Chriſtus) *in ipſum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Non igitur interceſſio eſt Chriſti humilis ſupplicatio, ſed glorioſa corporis Chriſti præſentatio, quod in terris pro noſtris peccatis pleniſſime ſatisfecit, ejuſce item ſacrificii jugis valor, & conſtans Patris voluntas, ut propter illud ſacrificium nos in gratiam recipiat.

2. § *Alter adſcenſionis fructus eſt adſcenſio noſtri in cælum, ac glorificatio: de quo ſic Chriſtus apud Ioan.* XIV. 2. 3: In domo Patris mei habitationes multæ ſunt: ſin minus; dixiſſem vobis. Vado, paraturus vobis locum: & cum abiero, & paravero vobis locum, rurſum veniam, & adſumam vos ad me ipſum.

Quibus in verbis duo nobis ſignificantur: paratio loci, & noſtri eum in locum adſcenſio. Ad prius pertinet, quod dicat, ſe vadere ad patrem, ut locum nobis paret. Ad alterum, quod addit, ſe velle reverti, & nos adſumere ad ſeipſum. Quæritur, quomodo per adſcenſionem nobis locum paret. Veterum, & quorundam è junioribus, ſententia eſt, Chriſtum primum omnium in cœlos adſcendiſſe: ingreſſumque viam antea inviam: eoque recte dici, paraſſe locum, quia adſcenſu ſuo reſerarit cœlos. Quod ſi eſt, Patres V. T. non fuerint in cœlis ante Chriſtum localiter, ſed ſolum formaliter, quatenus ſuo modo nihilominus erant beati, ob certam ſpem & exſpectationem gloriæ illius, qua fruituri erant poſt extremum judicii diem. Equidem, quin per adſcenſum Chriſti incrementa ceperit Patrum felicitas, nolim in dubium vocare. Nec tamen cum diſſentientibus velim ſerram reciprocare. Nam cui bono? quando, ſeu hoc, ſeu alterum ſtatuas, nihil eo vel Patrum felicitas futura ſit major, vel etiam noſtra.

3 §. *Tertius adſcenſionis fructus eſt miſſio Spiritus S. Unde Chriſtus Ioan.* XVI. 7: Niſi ego abiero, conſolator ille non veniet ad vos. Sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos. *Et* XIV. 16: Ego autem rogabo Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis: ut permaneat vobiſcum in æternum.

Ubi *alium* dicit, quia hactenus habuerant ſecum filium Dei, qui eos ſolaretur: ne igitur, ſublato ſe, ſolatii ſint expertes, ait, ſe miſſurum iis Spiritum Sanctum, qui non aliquantiſper cum iis maneat, ſed dum vita ſupereſſet; imo non cum iis modo, ſed univerſe cum fidelibus, dum mundus ſtaret. Eſt enim gemina ἀντίθεσις: una inter filium, & ἄλλον παράκλητον: altera inter conſolationem aliquamdiu durantem, & illam quæ durabit in æternum.

4. §. *De hoc adſcenſionis fructu eſt etiam inſignis locus apud Davidem Pſal.* LXVIII, *& ex eo apud Paulum Epheſ.* IV. 8: Adſcendens in altum, captivam duxit captivitatem, (*ſive captivorum turbam,*) & dona dedit hominibus.

Ubi tria hæc diſtinguenda: adſcenſus in cœlum, triumphus de poteſtatibus Eccleſiæ infeſtis, & collatio ſpiritualium chariſmatum: quæ tria eopſe ordine ponunt David & Apoſtolus. De ſecundo, tertioque pluribus dicendum. Veteres plerique per captivitatem intelligunt homines pios veteris Teſtamenti: eos enim arbitrantur detentos, quaſi captivos, donec Chriſtus adſcenderet: cum eo autem pariter adſcendiſſe. Alii vero arbitrantur, ſignari mundum, carnem, & ſatanam, qui mortis habebat imperium: de quibus Chriſtus reſurrectione ſua à mortuis, & adſcenſu in cœlos, triumphavit. Nempe haut aliter ac imperatores Romani in triumphum ducebant vinctos hoſtium duces. Aliqui utramque interpretationem conjungunt: ut ſermo ſit de utraque captivitate: & illa, ut loquuntur, captivante, nempe mortis, ac ſatanæ: & altera captiva, videlicet antiquorum Patrum. Sed ſi Patres etiam ante adſcenſionem Chriſti felices fuere, etſi minus quam po-

Digitized by Google

ſtea, ut antea dicebamus : equidem dure ſatis captivis comparerentur. Malim igitur ſolos intelligere Eccleſiæ hoſtes: de quibus longe præclarius triumphavit, quam Marius de Ingurtha: aut de Cleopatra triumphaſſet Auguſtus, niſi illa ſibi aſpides admoviſſet.

Tertium in ſuperioribus verbis ſignificatur illis verbis, *Et dona dedit hominibus* : pro quo in Hebræo eſt, *Accipiens dona in hominibus.* Ac magna cum obſtinatione Iudæi objiciunt Chriſtianis, quod Apoſtolus mala fide Davidis verba expreſſerit. Verum non cogitant, in Hebræo eſſe [illegible], quia *accipiens* poſitur pro, *accipiens dedit.* Quod & Chaldæus paraphraſtes expreſſit. Vide quæ de hoc ſocer Franc. Iunius in Parallelis annotavit. Quod vero conjunguntur triumphus de hoſtibus, & chariſmatum diſtributio : id & ipſum ſimile eſt veterum triumphis. Nam ut Imperatores in triumpho ſolent dona in populum mittere : ita & Imperator noſter Chriſtus in æterno ſuo triumpho nobis dono mittit Spiritum S. tanquam pignus & arrhabonem immortalitatis.

5. §. *Hactenus dictum de Aſcenſionis fine ratione Eccleſiæ : nunc videndum de fructu, qui ad Chriſtum Mediatorem redundat. Facta vero hæc ἀνάληψις Chriſti, ut iret ſeſſum ad dextram Dei.*

Hoc enim eſt, quod legimus ad Hebræos XII: 2. Ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικεν.

6. §. *Hanc ſeſſionem quidam intellexerunt propriè, ut Audiani ſive Anthropomorphitæ.*

Auguſtinus lib. de Fide & Symbolo cap. VII: *Credimus etiam, quod ſedet ad dexteram Dei Patris. Nec ideo tamen, quaſi humana forma circumſcriptum eſſe Deum Patrem, arbitrandum eſt, ut de illo cogitantibus, dextrum, aut ſiniſtrum latus animo occurrat : aut id ipſum, quod ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus ſacrilegium, quo exſecratur Apoſtolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum nefas eſt Chriſtiano in templo collocare : multo magis in corde nefarium eſt, ubi vere eſt Templum Dei, ſi à terrena cupiditate, atque errore mundetur. Ad dextram ergo intelligendum eſt, dictum eſſe in ſumma beatitudine, ubi juſtitia, & pax, & gaudium eſt : ſicut ad ſiniſtram hædi conſtituuntur, id eſt, in miſeria, propter iniquitates, & labores, & cruciatus. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum poſitionem ; ſed judiciariam ſignificat poteſtatem.*

Membrorum poſitionem, quam refellit hoc loco Auguſtinus, ſtatuerunt Ἀνθρωπόμορφοι, ſive Ἀνθρωπομορφιανοί, qui & Αὐδιανοὶ ſive Ὀδιανοί : ſic dicti ab Audio, ſive Odio, è Meſopotamia orto, qui temporibus Arrii ac Niceni concilii vixit, ac ſtatuit, quod homo dicitur conditus ad imaginem Dei, id intelligi debere de corporis membris ac lineamentis : eoque cum Deus dicitur viſus, ſignificari divinam ſubſtantiam oculis viſam corporeis : ut docet Epiphanius hæreſi LXX, Socrates lib. VI cap. VII, & Sozom. lib. VIII cap. VII. Audium hunc magis hæreticum, quam ſchiſmaticum videri, vult Epiphanius; quod & refert Auguſtinus; apud quem, literis perperam trajectis, *Vadiani* legas pro *Audiani.* Epiphanium etiam ſequitur Damaſcenus lib. de hæreſibus. Sed de eo alibi diſputamus.

7. §. *Tralatitium vero eſſe ſermonem, ſatis liquet. Ac aliqui putant, tralationem eſſe in vocabulo* dexteræ : *ea nunc potentiam divinam ſignari, nunc gloriam Dei : poſteriori autem modo hic ſumi. Sed ridiculum fuerit, ſedere ad dexteram, hic exponere, ſedere ad gloriam. Nempe metaphora non eſt in ſola voce* dexteræ : *ſed tota loquendi formula : qua notat, conſortem eſſe gloriæ divinæ, ac imperii in creaturas, imprimis in Eccleſiam. Ut Chriſtus dicatur ſedere ad dexteram Patris, quia Patri honore eſt proximus, quippe is, per quem ἀμέσως Eccleſiam regat.*

Multum autem diſputatur de cauſſa hujus locutionis. Nebriſſenſis jam olim perſuadere conatus, ſiniſtrum latus eſſe dextro honoratius : ac propterea dici Chriſtum ſedere ad dextrum, tanquam honore proximum. Etiam huc trahitur, quod Salomon juſſit matrem Berſabeam ſedere à dextris: ut quam honorare voluit; ſed ſic ut ſibi non præferret. Idem fuſe conatus eſt comprobare Geropius Becanus in Hermathena ſua. Qui etiam Romanos in ea fuiſſe opinione variis veterum locis evincere ſe poſſe ſperat : inter alia iſtoc Ovidiano in V Faſtorum:

Et medius juvenum non indignantibus ipſis
Ibat, & interior, ſi comes unus erat.

Nam *interior* accipi pro *ſiniſterior*, etiam Servius *a* tradit. Sed Servio huic, honorato licet Grammatico, non tantum honoris deferimus, ut ejus eſſe ſervi velimus. Omnino enim *interior* eſt *dexterior*: uti contra, *exteriorem ire*, pro à ſiniſtris Horatius *b* dixit: ut recte obſervatum magno Turnebo in Adverſariis lib. XIV cap. IV, & XXIV. Ubi tamen male in Ovidii loco, quem mox adferam, pro *interior* repoſuit *exterior.* Quod vero ad Becanum, nuſpiam gentium puto ſiniſtrum latus eſſe honoratius, præterquam apud Othomannicam nationem, ſive Muſulmannos. Ubi ad hoc attenditur, quod, qui à dextris eat illius, qui gladio ſit accinctus, manui latus ſibi claudentis ſit obnoxius. De aliis vero nationibus aliter & olim fuit, & nunc eſt. Nempe fefellit hoſce, quod attenderent potius perſonam Regis, quam thronum, vel thronum ejus conſiderarent, tanquam ſolum à ſiniſtra habentem ſedem conſtitutam, cum attendi conveniat eam quaſi bilaterem, ut ſic dicam : & quidem, ut thronus Regius ſit ſublimior honoratiorque ſede utraque, & illa dextri, & illa ſiniſtri lateris. Quomodo aliter eſſe nequit, quin ille, qui ſedet à dextro throni latere, ut aliis ſuperior, ita inferior ſit Rege. Majorem igitur honorem ſalva dignitate Regia non poterat matri exhibere Salomo, quam cum matrem Berſebam dextero adſidere lateri juſſit: ut eſt I ſive III Reg. II. 19. Secus fuiſſet, ſi juſſiſſet occupare latus ſiniſtrum, quia ſic, vacante ſede lateris dextri, viſus fuiſſet unum præferre matri, cui is locus reſervaretur. Etiam eſt Pſalm. XLV. 10. *Adſtat regina ad dexteram tuam in auro Ophir.* Sermo eſt de filia Pharaonis, adſtante Salomoni, marito ſuo; in cujus honorem pſalmus ille à filiis Core canebatur. Si & gentilium teſtimonia expoſcimus, Suetonius in Nerone cap. XIII ait, *Tiridatem, Armeniæ regem, juxta ſe latere dextro collocavit.* Quod ſine dubio honoris cauſſa factum, quicquid in Hermathena ſua nugetur doctiſſimus, ſed majoris tum ingenii, tum doctrinæ, quam judicii, Goropius Becanus. Quem abunde refellit Juſtus Lipſius Electorum lib. II cap. II.

a 5. Æn.

b Lib. 2. ſat. 5.

8. §. *Porro ſeſſio ad dexteram Patris tria hæc complectitur : omnimodam humilitatis, quam adſumſerat in terris, depoſitionem : ſummæ regalis, ac ſacerdotalis poteſtatis uſurpationem & declarationem : ac denique honoris debiti exhibitionem ab angelis pariter, & hominibus. Hæc gloria cum imperio conjuncta convenit Chri-*

ſto

ſto ſecundum utramque naturam, ſed aliter, atque aliter. Divina enim natura ſecundum ſe divinam excellentiam & gloriam habuit ab æterno. Humana natura ſi attendatur quatenus divina conjuncta eſt [illegible], divinam habuit gloriam à primo incarnationis momento, etſi occultaretur ex diſpenſatione voluntaria. Quamvis igitur humana ſecundum ſe erat imperfecta in terris, divina tamen fuit perfecta, etſi non manifeſta.

Ut valde fallantur, qui propterea, quod humana Chriſti natura gloriam habeat divinam, putant, eam ubique præſentem. Recte colligerent, ſi humana hæc natura gloriam illam haberet ſecundum ſe per realem, ut loquuntur, transfuſionem. Nunc aliter eſt, quia eam ſolum habuit in unitate perſonæ per gratiam unionis.

Quibus aliter videtur, contendunt, Chriſtum, ſecundum humanitatem, ſediſſe ad dexteram Dei patris à primo nativitatis momento. Sed non difficulter iis occurritur. Quippe alia ratione humana natura divinam habuit gloriam, cum Chriſtus è Virgine naſceretur: aliter vero, quando poſt aſcenſum in cælos ſedere cœpit ad dexteram Patris. Quod variis Scripturæ locis comprobatur. Ut Marci XVI. 19: *Dominus igitur, poſtquam locutus eſſet eis, ſurſum receptus eſt in cælum, & ſedet ad dexteram Dei.* Luc. XXIV. 26: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & introire in gloriam ſuam.* Ioan. VII. 39: *Nondum erat Spiritus S., quia Ieſus nondum erat glorificatus.* Hebr. I. 3: *Purificatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum facta ſedit ad dexteram majeſtatis illius in excelſiſſimis &c.*

Quamobrem, ſi quæſtio ſit, quid Chriſtus fuerit conſecutus per Adſcenſionem in cœlos, dixero, humanam ejus naturam tum majori in gloria fuiſſe, partim quatenus gloria divina, quam ab incarnatione habuit, longe fuit manifeſtior: partim quatenus gloria naturæ humanæ ſecundum ſe conſideratæ, cum hic imperfecta foret, ea perfectionem & complementum ſuum accepit in cælis.

9. §. *Exſecuti ſumus pertinentia ad hiſtoriam ter trium apparitionum; quem intra numerum nos continemus: quanquam B. Auguſtinus ex Evangeliis colligat denas. A quo ſummo antiſtite in tribus recedimus, veritate ita, ut arbitror, expoſcente. Primum ille apparitionem mulieribus factam cenſet diverſam ab ea, qua contigit Mariæ Magdalenæ. Nobis cum eadem videatur, ſuperius expoſuimus. Præterea illam quidem Petro ſeorſum factam annumerat: at præterit illam, quæ ſeorſum itidem facta Iacobo. Denique illam, quæ nona eſt nobis, dividit in duas: quia exiſtimat, Chriſtum, è Galilæa redeuntem in Iudæam, prius apparuiſſe diſcipulis in Hieruſalem: hinc eos deduxiſſe in Bethaniam, ſeu montem Olivarum, unde conſpectus ſit in cælos adſcendens. Sed cum Scriptura dicat, Ieſum, poſtquam ſe exhibuerat diſcipulis in Galilæa, eos eduxiſſe foras in Bethaniam: non video, cur Hieroſolymis potius, quam è Galilæa, ad Olivarum montem eductos credamus. Novenis vero his apparitionibus non id ſolum actum à Chriſto fuit, ut vere reſurrexiſſe crederetur, ſed etiam ut diſcipulos inſtrueret, interpretando iis, quæ de ſe ſcripta eſſent in Scripturis.*

Ea quatuor potiſſimum erant. Primum quod Chriſtus pati deberet: ut clariſſime omnium prædixerat Ieſaias, & ſacrificiorum typis fuerat adumbratum. Deinde quod tertia die eſſet reſurrecturus: cujus rei typus in Iona præceſſit. Hinc quod in nomine ejus cunctis gentibus prædicanda eſſet pœnitentia ac remiſſio peccatorum. Unde Ieſa. LIII: *In ſcientia ſua juſtificabit ipſe ſervus meus multos.* Denique prædicationem eam inchoatum iri ab Hieruſalem: ſecundum Ieſ. cap. II, nec non Michæam cap. IV, *De Sion exibit lux, & verbum Domini de Hieruſalem.* Itaque & diſcipulis illud in mandatis dedit, ut, poſtquam ab iis eſſet ſublatus, Hieroſolymam irent, atque ibi permanerent, donec juxta vaticinium Ioëlis effundatur in eos Spiritus S., eoque Spiritu induti teſtes Ieſu fiant per omnes gentes.

10. §. *Noſtri vero ratione, duplex ejus ſeſſionis fructus fuit. Nam quia regis eſt, & benefacere domi, & defendere foris: etiam Chriſtus rex, tum beneficiis nos ſpiritualibus ornavit ad bene vivendum, tum, ne ſuccumbamus poteſtati inimicæ, nos ſuo ſpiritu contra eam tuetur.*

Atque hæc de nona apparitione Chriſti à reſurrectione, quando adſcenderet in cœlum: cujus occaſione etiam de adſcenſus ejus fine actum, qui erat ſeſſio ad dextram Dei.

11. §. *Quamquam vero non denas cum Auguſtino, ſed novenas ſolum apparitiones Ieſu memoravimus; fuere tamen & aliæ. Sed ſolum locuti hactenus ſumus de iis, quæ contigere, priuſquam caperetur cælis. Cætera poſtea fuere; in quibus princeps facile locus debetur, quando B. Paulo apparuit Damaſcum eunti. Tum enim & audivit a clamantem,* Saul, Saul, cur a Act. 22.
me perſequeris? *atque etiam conſpexit, ut* 7. & 14.
oſtendunt illa Ananiæ verba: Ut videres illum juſtum.

Imo & poſtea vidit; ut in carcere ἐν ὁράματι, Act. XXIII. 11: item cum tertium in cœlum raptus fuit, atque ἄῤῥητα audivit: in quibus citra dubium glorioſus Chriſti conſpectus fuit.

12. §. *Multum etiam veritatem Reſurrectionis confirmat, quod diſcipuli Chriſti tanta id conſtantia docuerint, ac ſanguine etiam ſuo veritatem ejus rei obſignarint.*

Sane inſolens eſt, ut aliquis pro opinione vera, ſed unde nihil ad ſe redeat lucri, grande velit periculum ſubire. Et credamus, diſcipulos tam futuros inſipientes, ut, ſi Ieſum ipſi furto ſuſtuliſſent, pro eo, à quo turpiter adeo ſibi illuſum ſcirent, à quo etiam nihil commodi ſperarent, omnibus ſe offerre periculis, ipſam etiam obire mortem, vellent? Quam profecto hæc à ſana ratione abhorrent!

13. §. *Atque hæc de Hiſtoria Reſurrectionis Ieſu Chriſti. Quam paucis conſignabo triplicem Reſurrectionis hujus fructum. Primus eſt ratione juſtificationis: unde Apoſtolus Rom. IV. verſ. ult.* Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

Utcunque enim Chriſtus ſua paſſione ac morte promeritus eſſet remiſſionem peccatorum noſtrorum, & vitam æternam: non ea tamen ſatisfactio applicari nobis potuiſſet, niſi reſurrectione ſua mortem deviciſſet.

14. §. *Alter eſt Sanctificatio: quem fructum ſignificat Ioannes* VII. 39: Nondum erat Spiritus

ritus Sanctus; quia Ieſus nondum erat glorificatus. *Et Chriſtus ipſe Ioa.* XVI, 7: Si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos.

Atqui abire in cœlos non poterat, ſi ipſe morte fuiſſet detentus in ſepulcro. Niſi igitur reſurrexiſſet, nec potuiſſet mittere Spiritum ſanctificantem. Huc etiam pertinet, quod Chriſti reſurrectio ſit typus ejus reſurrectionis, qua animæ noſtræ in hac vita moriuntur delictis, & ad vitæ novitatem reſurgunt.

15. § *Denique reſurrectio Chriſti cauſſa eſt glorificationis noſtræ.*

Abſurdum enim eſt, putare, cum Chriſtus reſurrexerit ad gloriam, non itidem nos ad eam reſurrecturos: atque ubi eſt caput Eccleſiæ myſticum, ibi & nos aliquando fore, qui ejus membra ſumus. Hoc enim adverſatur promiſſioni illi Chriſti Ioa. XIV. 3: *Rurſum veniam, & vos ad me aſſumam, ut, ubi ego ſum, ibi & vos ſitis.* Eſt & Apoſtoli Rom. VIII. 17: *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.*

FINIS LIBRI TERTII.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

BAPTISMO

DISPUTATIONES XX,

ET UNA DE

SACRAMENTORUM

VI, ATQUE EFFICACIA.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEU,

Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM,

à SOMEREN, & GOETHALS.

M DCC I.

Viro nobili, clariſſimoque,

GEORGIO RATALLERO
DOUBLETIO,

in ſupremâ Hollandiæ, & Zelandiæ,
Curiâ Senatori ampliſſimo,

GERARDUS JOANNES VOSSIUS
S. P. D.

Nobiliſſime, Ampliſſimeque Vir,

OFfero Tibi librum; ambigo ipſe, novumne dicere debeam, an antiquum, an utrumque eorum. Atque huc magis inclinat animus; unde novantiquum nobis liceat nuncupare. Longè maxima ex parte antiquum eſſe, facilè ipſe agnoſces: ut qui jam ante annos XXX, cùm primò hæc conſignâſſem, non legeris ea ſolùm; ſed juventutem quoque ſacris initiatam ſtudiis, ſub præſidio meo publicè, ut ſcholarum eſt mos, audieris eadem defenſitantem. Nec rationes tamen deficiunt, cur, ut Tibi gratior ſit opera hæc noſtra, auſim eam ab aliqua etiam novitate commendare. Antea enim diſputationes ſingulæ prodierunt ſeorſum, juſtiſque temporis intervallis. Nunc univerſas, quæ ad baptiſmum quidem pertinerent, uno quaſi faſce complexus fui. Nec neceſſe putavi, eadem ubique verba appendere. Sponte enim illud prædico, ſiquid rectiùs, vel clariùs, poſſe dici putarem: minimè veritum me eſſe, illud vel immutare, vel addere. Jam verò, quod caput eſt rei, aliquas hîc diſſertationes comperies, antea ineditas: ſcriptas quidem quadriennio illo, quo ab illuſtribus Hollandiæ, & Weſtfriſiæ Ordinibus commiſſum mihi regimen fuit Theologici, quod Leidæ habent, Collegii: ſed poſtquam in Academia ibidem cœpi profiteri Sacræ, Eccleſiaſticæ, externæque hiſtoriæ tempora (ut de Eloquentiæ ſtudiis, curiſque aliis, nihil nunc dicam) propter multiplicis oneris, ac muneris, quod ſuſceperam, difficultatem, propè habitas pro derelictis; ac nunc demum anno ætatis ſecundo, & ſeptuageſimo, quo magis, magiſque lethi memor, mea convaſo, publici juris factas. Variæ autem, & graves me cauſſæ compulerunt, cur iſta, potiſſimùm ſub præclari nominis tui auſpiciis, in lucem prodire vellem: Primùm quidem, quòd beneficia, à tot jam annis mihi præſtita, ac meis, jamdiu me commonefecerint, ut ſi paria referre non poſſem, qualecunque ſaltem grati pignus animi reponerem. Doluit enim ſæpe, fateor, quòd cùm pro aliorum in me benefactis gratiam, quo potui pacto, ſtuduerim rependere: tibi uni, etſi neminem ſciam, cui videar mihi devinctior, nullo hactenus argumento teſtatus fuerim animum, atque affectum meum: tanquam, per te ſolum, mihi eſſe ingrato liceret. Acceſſit, quòd minimè animus mihi foret, hæc cuiquam offerre, niſi in hujuſcemodi verſaro. Rarum in aliis quidem, ſi uno in ſtudii genere emineant. Tua verò laus eſt, quòd, qui te jus audiant dicentem, omni ætate putent operam dediſſe juriſprudentiæ. Quique aures, atque animos, adhibent diſſerenti de divinis, nihil aliud, niſi ſacra, tractâſſe, arbitrentur.

Atque idem in politioribus literis exiſtimant, ac philoſophiâ universâ. Et ſanè, de omni hoc, fieri vix aliter potuit, qui parente tanto, Philippo Doubletio, naſcereris. Vir ſanè is luculentâ erat natus familiâ, cui decus etiam addebat ſtemma maternum è Batava ſtirpe Dammiâ: in qua, ante annos penè ducentos quinquaginta, tres Dammios fratres, cum Dammio cognato, raro exemplo, Sigiſmundus Imperator, rogante Guilhelmo, Comite Hollandiæ, equeſtri ornârat dignitate. Sed genus, & proavos, alienas cenſes laudes: ac, per te eſſet, nec tangere hujusmodi liceret, quamvis jam ante annos quaſi quinquaginta mihi cognitiſſima. Sed mos hactenus geratur. Illud igitur potiùs dicam, virtutibus ſuis fuiſſe longè nobiliorem. Quas cùm propagari in liberis, ac nepotibus, vellet; nihil æquè ſtuduit, quàm ut Tibi, ſic nato, à primâ etiam pueritiâ præficeret optimos pietatis pariter, ac doctrinarum magiſtros. Gnarus videlicet, quantum cæteris antiſtarent vera animi bona: cujus rei ex ſe ipſo capere poterat documentum: ut qui, poſtquam parentem ſuum, quem honeſtiſſimo ſciret ſemper loco in avitâ Mechlinienſium urbe habitum eſſe; perque fluctus illos decumanos decumis ſuis ab Albano Duce excitatos, cum multis ſummis viris in Hollandiam vidiſſet ejectum: eam mox his terris virtutibus ſuis conciverit admirationem ſui, ut, oculis omnium in ſe conjectis, Comitatûs Hollandici rationibus, atque inſuper fœderatæ totius Belgicæ præficeretur ærario. Nec leviter ejus fidem, ac merita, declarat, quòd, in poſteriori illa dignitate, defuncto ſuffectus ſit filius natu maximus, Joannes Doubletius, Sanct-Annæ-Landiæ Dominus, vir ſummæ virtutis, atque exiſtimationis: mox filius alter Philippus, vir benefactis florens; qui cum tanto omnium applauſu nunc munus hoc ſuſtinet. Sed de eximiis horum laudibus dabitur fortaſſe aliàs melior dicendi locus. Ne propterea tamen in Patre, vel Fratribus, ſiſtam, facit ἡ μακαρῖτις mater tua, cordatiſſima matrona, cui multum ſapienti ſupra ſexum ſuum, cùm antea ſemper, tum præcipuè poſt mariti exceſſum, nihil æquè curæ fuit, quàm ut ſimillimus evaderes parentis ſui, Georgii Ratalleri: quod nomen non ſine numine, in ſacri baptiſmatis fonte, impoſuerunt parentes, multùm tam auſpicato vocabulo favente aviâ Loïâ, Georgii Ratalleri viduâ; quicum quoties ſermo mihi fuit, non aliter judicavi, quàm conſpicere me, atque audire, reliquias aurei ſeculi. Nempe hoc ipſo nomine excitare te à puero ſtuduerunt, ad ejus viri veſtigia premenda. In quo nec prudentia illos deſtituit, nec felicitas. Nam, ut, more Homerico, à poſteriori initium capiam, vivam in Te magni avi imaginem nunc omnes intuentur: ut qui in dignitate illa Senatoriâ, verè ſis, quod gentilitium Ratalleri cognomen ſonat, *conſilio omnibus*. Quàm latus, & lætus, mihi hîc ſe offerret campus de laudibus tuis diſſerere volenti! Sed jam dudum metuo, ne ut aliis, qui Te nôrunt, jejunè dicar, atque aridè, de Te locutus; ita uni Tibi videar fuiſſe nimius. Quare alteri capiti inſiſtam, quod in hac etiam, ut Græci vocant, ὁμαλοθεΐα, quam magnus Plato ſapientis propriam ducebat, prudentiam non minùs aperit, quàm affectum. Nam is avus tuus Ratallerus fuit, ut ſapientiâ, & fide, nulli eſſet ſecundus. Hoc jam omnes fore augurabantur, ſimulac à Galliæ, & Italiæ, Academiis redux patriæ ſe iterum ſtitiſſet. Sed magis poſtea in multiplici adeò dignitate ſe exſeruit virtus ejus incredibilis, ac propè divina. Primùm, cùm in ſupremum Arteſiæ Conſilium eſt adlectus. Exinde, ubi à Cæſare Karolo V. in magno Belgicæ Conſiſtorio, quod eſt Mechliniæ, Senator eſt creatus, & Libellorum Supplicum Magiſter. Poſtea etiam cùm in ditione provinciæ Ultrajectinæ ſupremi Senatûs Præſes fuit. Quando item Belgarum ſuorum nomine tantâ cum gloriâ legationem obiit ad Sereniſſimum Daniæ Regem. Magna hæc, imò ingentia eſſe, inficias iverit nemo. Longè tamen hiſce majus exiſtimari debet, quòd difficillimis temporibus iſtis, animum ſemper æquiſſimum, conſiliaque moderatiſſima, attulerit rebus turbatis. Quod ſub Margaritæ, Ducis Parmenſis, gubernatione inter alias præcipuè Valencenarum urbs: ſub Matthia Archiduce, tum Gronin-

nin-

ningana, tum Campenſis civitas, ſuo, & totius Belgicæ bono, ubertim fuere expertæ. Sed facilè mei ordinis hominibus perſuaſero, quantacunque hæc ſint, magnam tamen iis acceſſionem exinde fieri, tum quòd in tanta dignitate ſingularis eſſet comitas, ut Gratiæ eum, quaſi digitis ſuis, finxiſſe viderentur: tum quòd ob variam, & elegantem eruditionem, à ſummis etiam viris inter ſeculi ſui decora reponeretur. Quo loco iis fuiſſe, mirabitur nemo; qui viderit pulcherrima ingenii, doctrinæque ejus, monumenta. In quibus, (ut taceam de metricâ, quam adſervas, pſalmorum paraphraſi) non poſtremus debetur locus Sophoclis, quotquot exſtant, tragœdiis, Latino ab eo carmine tam fide bonâ redditis; quam poſtea malâ, ex prima tragœdiarum trium editione, ſuam in verſionem multa adeò tranſtulit Joannes Lalemantius Heduus; vir cæteroqui pereruditus; ut oſtendunt quædam Hippocratis opuſcula, donata ab eo Latinâ togâ, & doctis illuſtrata commentariis. Neque ignoro, quid in Sophocle Latino requiſierit vetus amicus noſter, liberi ſatis oris, ac calami. Nobis verò arduum illud ſemper viſum fuit, quòd nobilis adoleſcens, Latinè, Græceque doctiſſimus, purè adeò expreſſerat genuinam grandis poëtæ mentem. Et ſcimus, vix hominis eſſe in omnibus omne punctum ferre: quando etiam in dimidiato illo Menandro, quem viritim terit, teretque uſus publicus, vim Comicam deſiderârit (at quantus vir!) Julius Cæſar. Nempe nulli Deus omnia dat magna: quale etiam eſt adſequi Sophoclis cothurnum: quo ſi ſublimiorem noviſſet poëtarum princeps, non hunc potiſſimùm nominâſſet; cùm laudare vellet tragœdias ſive Varii ſui, ſive Aſinii Pollionis. Præterea mirum, non venire iſtis in mentem, tranſlationem illam ſuo veriùs eſſe auctori extortam, quàm ſponte emiſſam in lucem. Itaque ipſe maluiſſet per intervalla ſuperaddere τὸ ὕψος, quod unum (quo jure id faciant in interprete, ipſi viderint) οἱ μέγα πνέοντες requirere ſe ajunt. Quaſi non hanc etiam laudem adimpleverit in elegiacis, epigrammatis, atque aliis; quantum quidem ſineret argumentum, curareque iſtiuſmodi permitterent magni Regis, & Reipublicæ, negotia: quæ vellem homines umbratici (citra convicium hoc dico) magis attenderent. Utinam verò adhuc ſupereſſent commentarii ejus cedro digniſſimi; quibus partim jam maturâ ætate, partim etiam ſenex, complexus fuit rerum ſe, quâ Senatore, quâ Senatûs Præſide, judicatarum obſervationes exactiſſimas. Nunc (triſte) eâ parte nihil niſi plorare nepotibus reliquerunt obſcœnæ illæ Harpyiæ, quæ in theſaurum hunc involârunt: credo ut grandia inde, atque arcana, venditantes pro ſuis, majori eſſent admirationi cæteris. Verùm his ulteriùs inſiſtere ſi parem, metuam prorſus, ne, contrà quàm præcipi ſolet à dicendi magiſtris, fiat μετάβασις ἄνευ ἐπανόδου. Redeo igitur eò, unde abieram; ac quia initio omnis in eo fui, ut exponerem, cur inſcripſerim hunc laborem nomini Tuo: deque cauſſa principe ſatis mihi videor dixiſſe, pauca addam de altera hac; quòd ſic putârim aliis me teſtari meliùs poſſe amorem Tibi debitum. Ac cœptus quidem ille erga admodum adoleſcentulum, cùm omnes caperentur indole, præclara quæque promittente. Multum verò idem firmatus fuit ſuaviſſimo annorum prope XII convictu, partim in principe Batavorum urbe, partim in Academia eorundem. Poſtquam verò luſtratis Academiis Britannicis, Gallicis, Italicis, reſtitutus es tuis, cum Ulyſſe Homerico, mores edoctus, & urbes: tanta idem incrementa cepit, ut ad faſtigium perveniſſe amorem hunc putarem. Creviſſe tamen video, dum pro beneficâ illâ naturâ obſtringere me, meoſque, non ceſſas. Pro quo nihil occurrit, quod reponam, præter affectum Tibi, Tuiſque, devotiſſimum, & hujus apud poſteros teſtandi ergò, (ut mei ordinis homines ſolent) chartaceum munuſculum: quod tamen gratiſſimum fore confido, vel argumenti cauſsâ. Quid enim magis nos meditari aſſiduè decet, quàm ſacramentum illud, unde, inter alia, duo illa magna ad nos redeunt bona? Primùm quòd eo inſerimur Eccleſiæ, ac reddimur membra Chriſti; cujus ſpiritu vivimus, quotquot eum induimus. Deinde quòd in hac vita, perpetuis tentationibus obnoxiâ, ſuaviſſimum

inde ſolatium percipimus adverſus omnes mali ſpiritûs inſultus. Quorum utrumque accuratiùs in opere ipſo exponimus.

Faxit Deus Opt. Max. Nobiliſſime, & Ampliſſime vir, ut labor hic noſter aliquid adferat fructûs veræ pietatis, & antiquitatis Eccleſiaſticæ, ſtudioſis. Atque ab eodem Numine precor, ut conſervet Tibi amorem noſtri, ac diutinam largiatur valetudinem, & vitam; non modò Reip. cauſsâ; ſed etiam propter ſuaviſſimos liberos; imprimis filiorum trigam, tenerâ hac ætate nihil, niſi optatiſſimum, in ſtudiis, & moribus, ſpirantem; Philippum, Florentium, Joannem: quorum ſi me precibus ad Deum commendem non minùs, quàm tanti parentis, nihil abs re fecero. Scio, quàm illa innocens ætas grata ſit Deo; cui ex ore etiam parvulorum naſcitur robur, & gloria; ut divinus pſaltes ait. Illis ego, pro ſuo erga me adfectu, viciſſim opto, ut parentum inſiſtant veſtigiis, avi etiam utriuſque, & majorum deinceps longâ ſerie.

Amſtelodami, anno æræ Dionyſianæ cIↃ IↃ CXLVIII, III Idus Martias. Quo die, (ut unum hoc de noſtro, Scholaſtici hominis, quaſi jubilæo, addam, quando ſcis, quàm ægre apud te ſermonem deſinam) annus expletur quinquageſimus; ex quo poſt primum ætatis ſeptennium balbutiei, & Grammatiſticæ, datum, alteroſque annos ſeptenos Latinis, & Græcis literis impenſos, ac totidem in philoſophorum præcipuè ſpatiis transactos, ex Senatûs Academici auctoritate apud Leidenſes (& fortaſſe hoc eò eſt commendabilius, quòd honos ille, quantum memoriâ omnes tenerent, à Lycei primordiis ante me illic contigerat nemini) ſummam ſtudii Philoſophici lauream mihi conſerebat Theologus, ac Philoſophus clariſſimus, quo præceptore jure glorior, Petrus Molinæus. Hoc jam, quia de me eſt, exiſtimabis fortaſſe meliùs potuiſſe præteriri. Nec repugno. Sed facilem mihi ſcio apud te veniam fore: quia, quâ prudentiâ es, nôſti mores ſenum; quibus adoleſcentiæ, primorumque ſtudiorum, dulcis eſſe ſolet, ac jucunda recordatio.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII DISPUTATIO ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ DE SACRAMENTORUM NATURA, AC INPRIMIS VI, ET EFFICACIA.

Theſis I.

PRIUSQUAM particulatim de Baptiſmo loquar, ſtatutum paucis aperire, quid ſentiendum ſit de Sacramentorum natura, ac præcipuè eorum vi, & efficaciâ: quam alii nimis extollere, alii contrà nimis deprimere videntur. In nimium ea honorem evehunt, quicunque cenſent, illa omnibus iis, qui non ponunt obicem peccati mortalis, gratiam juſtificantem, ac ſanctificantem, conferre ex opere operato, hoc eſt, per ſe, ac vi actionis ſuæ; nempe pœnitentiâ, ac fide, vel excluſâ omnino, vel ab efficientiâ ſaltem excluſâ; hoc eſt, utrâque ſolùm diſpoſitivè, neutrâ verò inſtrumentaliter, ad juſtificationis actum concurrente *a*.

a Bellarm. lib. 2. de Sacram. cap. 1.

II. Contrà nimis ſacramentorum virtutem evacuant, qui volunt, ea tantùm eſſe vel notas Chriſtianorum, vel ſymbola mutuæ charitatis, vel teſtimonia animi erga Deum grati, vel allegoricas commonefactiones, quibus, tanquam picturis, ob oculos nobis ponatur Chriſtiana mortificatio, vivificatio, & ſpiritualis alimonia: vel qui ea duntaxat inſtituta volunt ad excitandam fidem per modum objecti repræſentativi: vel qui fatentur quidem, eſſe ſymbola gratiæ; ſed duntaxat ante, & extra ſacramenta collatæ; non autem gratiæ præſentis, hoc eſt, quæ in legitimo ſacramenti uſu exhibeatur, & confeatur.

III. De arduâ hac quæſtione dicturi, ab ipſis *μυστηρίου*, & *ſacramenti* vocibus auſpicabimur; idque non tantùm, ut pareat, cùm vocabula ea ſint *πολύσημα*, quâ ſignificatione illis hoc loco utamur: ſed vel maximè, quia ex vocum harum proprietate de rei ipſius natura aliquatenus poſſit judicari.

IV. Quadruplicem autem de Sacramenti nomine invenimus opinionem. Una illorum eſt, qui, quoniam Irenæus *b* dicit, Euchariſtiam conſtare re terrenâ, & cœleſti; ac ſæpius ſic de ſacramentis loquantur Patres: eò cenſent, Sacramenti voce primò, ac propriè, notari ſignum & ſignatum, totamque illam actionem ſacram conjunctim: figuratè verò accipi pro alterutro ſeorſim; idque vel per ſynecdochen, vel metonymiam.

b Lib. 4. c. 34.

V. Altera eſt eorum, qui eò quòd Varro *c* autor ſit, ſacramenti voce ſignificari oppignorationem pecuniæ à litiganubus factam in loco ſacro eâ conditione, ut victor pecuniam ſuam auferret, victus apud Pontificem relinqueret: hinc colligunt, ſacramentum propriè notare oppignerationem noſtri coram Deo: quia nempe, ſicut, qui litigaturi erant, certum pecuniæ pondus deponebant; ſic, qui Sacramentis initiantur, ſeſe Deo oppignerent.

c Lib. 4. de L. L. Hinc Cicero epiſtolâ ad Volumnium: Sacramento contendas, mea non eſſe.

VI. Tertia illorum ſententia eſt, qui eò quòd apud Feſtum, & alios, legamus, ſacramentum ſignificare juramentum per ſacrum quiddam, uti cùm milites ad fidem, & obedientiam Imperatori præſtandam, ſe juramento obligant; unde & in gloſſis Philoxeni exponitur *ὁρκὸς στρατιωτικός a*: iccirco maximè veriſimile putant, Sacramenta in Eccleſiâ ſic vocari, quia Chriſtianus miles iis ſe velut juramento obligat duci ſuo Chriſto. Nam, ut non Auguſtinus *b* modò, ſed gentilis quoque Philoſophus *c*, dicebat, *Θεῷ ἔδει καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι d*. Confirmare quoque hanc ſententiam eo conantur, quòd Tertullianus, Latinorum, quos habemus, antiquiſſimus (qui & videri poſſit *ſacramenti* vocem ſtrictâ illâ ſignificatione primus in Eccleſiam induxiſſe) clarè nomen hoc à militia externâ ad Chriſtianam militiam transferat. Sic enim ille libro ad Martyres cap. III: *Vocati ſumus ad militiam Dei vivi jam tunc, cum in ſacramenti verba reſpondimus.* Et lib. de Pudicitia cap. XIV: *Ut Sacramento benedictionis exauctoraretur, nunquam in caſtra Eccleſiæ reverſura.*

a Hujus militaris ſacramenti formula erat: Ibo, quò juſſerit Senatus, populuſque Romanus: ſive, quò duxerit Imperator: ſive, conventuros ſe juſſu conſulum, nequeinjuſſu abituros: quod eſt apud Livium lib. III, & XXII. Addebant &, ſe non deſerturos ſigna; ut docent Polybius lib. 2. & XI, ac Dionyſius lib. IV, & Seneca etiam indicat epiſt. XCVI. Aliquando & illud addere juſſi, nihil ſe adverſus populum moturos; teſte Polybio lib. XI. Hæc ſpondebant educendi: plura poſtea in caſtris, quæ ad militarem pertinerent diſciplinam: ut in exercitu, decemque millia prope, non facturos ſe furtum: quod ex L. Cincio Alimento memorat Agellius lib. XVI cap. IV. b *De tempore Serm* 181. c *Arrianus diſſert. in Epiſt. lib 1 cap.* 18 d *Deo oportebat & nos jurare, ut milites Cæſari.*

VII. Quarta eſt opinio illorum, quibus placet, *Μυστήριον*, & *Sacramentum*, eſſe *συνώνυμα*: ac utroque tum generatim ſignificari rem ſacram arcanam: tum ſpeciatim rem ſacram, arcanam, ſymbolicam. Quod verò utrumque ſtrictiſſimè in Eccleſiâ uſurpetur pro re arcanâ ſacrâ ſymbolicâ, gratiam ſpiritualem ſignante, & efficaciter obſignante; id eſſe ab Eccleſiæ Doctoribus; qui, cùm hujuſmodi ſigna propriam in Sacris literis appellationem non haberent, generis iis nomen accommodârint.

VIII. Hanc quartam ſententiam ſolam putamus eſſe veram: ac judicium hoc noſtrum certæ rationis pondere ſubnixum eſſe, facilè videbunt omnes, qui proprietatem cùm Græci, tum Latini vocabuli, ac multiplicem utriuſque uſum in Novo Teſtamento, Græcâ Bibliorum translatione, ac Latino interprete, curatiùs nobiſcum conſiderare non gravabuntur.

IX. *Μυστήριον* enim, ſi originationem ſpectes, primò notat rem arcanam: ut quod vel ſit à *μύειν*, hoc eſt claudo, quia res arcanæ non enuncientur, ſed in pectore clauſa contineantur: vel potiùs ab Ebræo מסתרים *e*, id eſt, *latibula, abſconſiones*: quod à סתר, hoc eſt, *abſcondere, occultare f*. Sacramentum verò primò ſignificat rem

e Ieſ. 45. 3. & Pſalm. 17. 12. f Ut & ab eadem voce SATAR eſt Saturnus, Deus Latius; terra Saturnia, Latium. Item Satyri, non àπὸ τῆς σάθης. De quibus pleniùs ago in Originum libris.

rem ſacram, vel ſacrantem, ſive conſecrantem, & ſanctificantem. Nam ut à ſupino *juratum* eſt *juramentum*; à *teſtatum*, *teſtamentum*: ita à *ſacratum*, *ſacramentum*.

x. Verùm, ut rarò vocabula in primo uſu conſiſtunt; ita & μυςήριον, quod primò rem ſignat arcanam, preſſiùs ſumi cœpit pro re arcanâ ſacrâ; & Sacramentum, quod primò notat rem ſacram, vel ſacrantem, anguſtè cœpit accipi pro re ſacra arcana. Ambo igitur in eo conveniunt, quòd nunc generaliſſimè notant rem arcanam; nunc minùs generaliter, rem arcanam ſacram. Generaliſſimè utuntur LXX interpretes Dan. II. 19: ubi ſomnium Nabuchodonoſori vocatur μυςήριον. Vulgatus verò interpres nunc *myſterii* vocem retinet; nunc *ſacramentum* appellat; uti verſ. 18, & 30. Similiter Tob. XII. 6: *Sacramentum regis occultandum eſt.* Sirac. XXVII. 16: *Amici myſteria denudare.* Et Paulus 2 Theſſ. II. 9. de Antichriſto ait, *Operatur jam myſterium iniquitatis.* At minùs generatim pro re arcana ſacra ſumitur ad Epheſ. I. 2: ubi prædicatio Euangelii dicitur μυςήριον, & vulgato interpreti *Sacramentum.* Eodemque modo μυςηρίου, & *ſacramenti* vox tribuitur incarnationi Chriſti 1 Tim. III. 16: item redemtioni noſtræ, Col. I. 27. Quibuſdam verò in locis etiam *myſterii* nomen hac ſignificatione retinuit interpres, ut Matth. XIII. 11: *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum*: & ad Romanos cap. ult. verſ. 27, ubi gentium vocatio *myſterium* dicitur. item 1 Cor. XV. 51. ſic vocatur reſurrectio carnis: & aliis locis.

XI. Duplici huic uſui ejus verbi ſuperacceſſit tertius, ſuperioribus anguſtior, pro re arcana, ſacra, ſymbolica: quo ſenſu *ſacramenti* nomen tribuitur typis, cerimoniis, parabolis, & quibuſcunque rebus ſacris, aliud ſenſui, aliud menti exhibentibus. Ita Apoc. I. 20. viſio ſeptem ſtellarum, ſignificans angelos ſeptem Eccleſiarum, & quòd ſeptem candelabra ſunt ſeptem Eccleſiæ, μυςήριον vocatur, & Latino interpreti, *ſacramentum.* Ac Eph. V. 31. conjunctio viri & uxoris in conjugio, eſt ſacramentum conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ. Imò *ſacramenta* quoque dicuntur ſigna rei non ſacræ: quomodo Angelus Apoc. XVII. 7. exponit, quid ſignificent ſeptem capita beſtiæ portantis meretricem. *Ego*, inquit, *dicam tibi ſacramentum mulieris.* Poſſis & huc referre locum Dan. II. 19. cujus antè meminimus. Nam viſio illa Nabuchodunoſori, non tantùm res arcana erat; ſed & ſignum rei futuræ. Verùm hujuſmodi ejus vocabuli uſus planè eſt καταχρηςικός. *Sacramentum* enim haut propriè notare quodvis ſignum arcanum, ſed potiùs ſignum arcanum ſacrum; vel ſacramenti etymon ſatis docet.

XII. Vidimus hactenus, ut μυςήριον, & *ſacramentum*, nunc ſignificent rem arcanam, nunc rem arcanam ſacram, nunc rem arcanam, ſacram, ſymbolicam. Neque ſtrictiùs eæ voces uſurpantur vel in Græco Scripturarum contextu, vel à Latino interprete.

XIII. Verùm cùm Eccleſiæ doctores viderent, Baptiſmum, & ſacram Cœnam, eſſe res arcanas, ſacras, ſymbolicas; neque in Scripturis nomen illis peculiare attribui, quo à cæteris ſacris rei arcanæ ſymbolis diſcernerentur: judicarunt, Baptiſmum, & Cœnam, κατ' ἐξοχὴν *ſacramenta* commodè dici poſſe: unde factum, ut *ſacramenta* ſpecialiſſimâ hac ratione dicta ſint, non quævis ſigna ſacra, arcana; ſed ſigna arcana, ſacra, à Chriſto Eccleſiæ eum in finem præſcripta, ut gratiam ſpiritualem ſignarent, & exhiberent. Eſtque hæc ſignificatio catenus ἄγραφος, quatenus in ſacris literis nuſquam vox μυςηρίου, ac *Sacramenti*, ita anguſtè accipitur. Neque icciirco audiendi ſunt, qui μυςηρίου, & *ſacramenti*, vocem damnant, eò quòd, uti ajunt, appellatio hæc non inveniatur in Scripturis; Dei autem ſolius ſit nomina rebus divinis imponere. Nam generatim, quemadmodum vidimus, vocabulo hoc utitur Scriptura pro ſignis arcanis, ſacris. At Baptiſmus, & Cœna, ſunt ſigna arcana ſacra. Sunt igitur μυςήρια, ſive ſacramenta. Cùmque inter omnia ſacra ſymbola non poſſint eſſe præſtantiora, quàm quæ gratiam ſpiritualem efficaciter obſignant: principaliter ſigna iſtiuſmodi ita dici meruerunt.

XIV. Quamquam profectò, etiamſi ex S. literis vocabulum hoc adſtrui non poſſet: non tamen uſum ejus juſtè icciirco reprehenderent. Nam ſi fatentur, parùm referre quibus vocibus utamur, dummodo de re conveniat: nec illud diffiteri poterunt, ſuper appellatione hâc contentionis ſerram reciprocari non debere. Sin arbitrantur, magni referre, quomodo unumquodque nominetur: cur, ubi Scriptura peculiare vocabulum minimè ſuggerit, aliâ potiùs appellatione utamur, quàm appellatione genericâ, Scripturis contentâ: præſertim ſi ſic antiquiſſimi Patres, cæterique ſcriptores, ad noſtra uſque tempora ſint locuti? Profectò cum Eccleſia non tantùm ſentiendum, ſed etiam loquendum; antiquorumque hac in re conſuetudinem ruſpari, ac ſequi, non tantùm eruditæ eſt diligentiæ, ſed etiam piæ curioſitatis.

XV. Porrò ex iis, quæ hactenus expoſuimus, facilè refutatur prima ſententia: cujus autores putant, *ſacramentum* proprie ſignificare actionem & Dei, & miniſtri, quatenus ambo in Sacramenti uſu concurrunt. Nam ex iis, quæ diximus, apparet, *ſacramentum*, obſoleſcente puriori ſermone Latino, accipi ſolere vel pro re ſacra arcana, vel pro rei ſacræ arcanæ ſymbolo: quæ etiam ſignificationes inveniuntur apud Tertullianum. Is enim lib. IV adverſus Marcionem, totum Chriſtianiſmum vocat religionis Chriſtianæ ſacramentum. Nempe, quia propoſitum Dei de reconciliatione noſtri per Chriſtum, quam reconciliationem Euangelium nos docet, toti mundo abſconditum eſt, niſi quatenus divinitus revelatur. Idem lib. V contra Marcionem, de duobus Abrahæ filiis loquens, vocat eos Sacramenta figurarum; & allegorias ſacramentorum. Et lib. adverſus Iudæos, Sacramentum ligni ait, diſputans de ſecuri Eliſæi, & de ligno Adæ. Quibus ex locis colligi poteſt, omnes figuras, omneſque allegorias, Tertulliani ævo, *ſacramenta* fuiſſe appellata. Apud Auguſtinum quoque eum loquendi modum ſæpius invenimus: ut qui, allegorias texens, dicat; *ſacramentum panis*, *ſacramentum piſcis*, *ſacramentum numeri* &c. Clarè igitur ex his elucet, *ſacramenta* propriè ſignare ſigna: quòd verò pro ſigno, & ſignato, conjunctim interdum capiatur ab antiquis, id factum eſſe per ſynecdochen partis; propter eam, quæ inter ſignum, & ſignatum eſt, ἀναλογίαν, atque indubitatam amborum in legitimo ſigni uſu perceptionem.

XVI. Nec minori negotio ex dictis eorum refellitur opinio, qui *Sacramenti* vocem putant in Eccleſia Dei eſſe metaphoricam, petitamque eſſe tranſlationem, vel ab oppignoratione litigantium; vel ab juramento militari. Nam loca ſuperiùs adducta clarè evincunt, Latinos, in vocis hujus uſu multiplici, ſecutos eſſe Græcos; qui & ipſi μυςήριον nunc rem arcanam appellant; nunc rem arcanam ſacram; nunc rem arcanam ſymbolicam; nunc denique rem arcanam ſacram ſymbolicam, gratiæ ſpiritualis ſignificativam.

XVII. Infirmo igitur tibicine nituntur, qui ſic argumentantur: Sacramentum fuit pecuniæ oppigneratio ex pacto litigantium proveniens. At in Sacramentis Eccleſiæ homo ſe oppignorat Deo, ut conſequatur gratiam fœderatis promiſſam. Ergo Sacramenta primariò ſunt ſigna pacti, ac fœderis, inter Deum, & nos. Vel qui ſic concludunt: Sacramentum militare efficit pactum inter ducem, & militem; quia cùm ſe miles imperatori obſtringit, hic fidem ac obedientiam duci; ille ſtipendium, aut aliud, militi pollicetur. Sed Sacramenta Eccleſiæ inde ſunt dicta, quòd ſimiliter Chriſtianus miles in his Deo fidem, & obedientiam; Deus militi ſuo regnum cœleſte, promittat. Ergo Sacramentum in Eccleſiâ notat ſignum fœderis inter Deum, & fideles. Licet enim verum eſt, quod colligunt; infirmum tamen eſt utrumque hoc argumentum; eò quòd, uti oſtendimus, antiqui Eccleſiæ doctores minimè attenderint hoſce ejus vocabuli uſus; ſed

imitati ſint Græcos; qui etſi μυστήριον vox propriè notet rem ſacram arcanam, tamen συνεκδοχικῶς, aut μετωνυμικῶς, eam accommodârunt rerum ſacrarum ſignaculis. Quæ ſignificatio non ſolùm apud Eccleſiaſticos ſcriptores obtinuit; ſed etiam externos. Notum enim, ut à gentibus quoque ritus ii μυστήρια appellentur, quibus in Ceteris, Liberi patris, aliiſve ſacris, religioni ſuæ idololatricæ initiabantur.

XVIII. Quanquam autem ex *ſacramenti* voce non ſatis validè demonſtretur, ſacramenta eſſe divini fœderis ſigna: non tamen de re ipſa dubitari poteſt; cùm Scripturis, & inductione, id ſolidè poſſit comprobari. Nam Gen. XVII, 10. ait Deus: *Hoc eſt* FOEDUS MEUM *inter me, & vos, quod ſervabitis, ut circumcidatur vobis omnis mas.* Quod explicatur verſ. ſeq. *Circumcidetis igitur carnem præputii, ut ſit* SIGNUM FOEDERIS *inter me, & vos.* Nempe cùm ex ſacramentis in V. T. ſola eſſet circumciſio; ſola etiam fœderis divini ſignum fuit: poſtquam verò paſchatis ſacramentum acceſſit, circumciſio quidem ſymbolum erat receptionis in fœdus: paſcha verò continuationis in fœdere ſignum fuit. Eâdem autem ratione in Eccleſia Chriſti, baptiſmus, qui circumciſioni ſucceſſit, fœderis initi: cœna, quæ ſucceſſit paſchati, ſignum eſt fœderis continuati.

XIX. Ex his conſequitur, ſacramenta eſſe ſigna fœderis inter Deum, & nos, initi. Portò in pacto hoc, & Deus ſpondet gratiam ſuam; ut cùm Abrahamo ait, *Ero Deus tuus*: & officium ſtipulatur humanum; ut cùm inquit, *Tu mihi populus eris.* Itaque voluit Deus, ſacramenta eſſe notas, ac ſymbola fœderis divini, gratiæ quidem divinæ obſignativa, humanæ autem officii commonitiva.

XX. Triplex verò gratia ſacramentalibus ſymbolis denotatur: quarum alia ut præſens oſtenditur, alia ut præterita commemoratur, alia ut futura promittitur. Huic triplici ſignificationi quarta accedit; quia hominem excitant ad præſtationem officii ſui; ut antè dicebamus. Quatuor iſta in ſingulis ſacramentis locum habere, paucis demonſtrabimus.

XXI. Circumciſio commonefaciebat fœderis à Deo initi cum Abrahamo, & ſemine ejus; cui ſe Deum fore promiſerat. Gen. XVII. 7. Significabat etiam remiſſionem peccatorum: unde Apoſtolus appellat σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως. Rom. IV. 11. Signum item erat, quòd Chriſtus ex ejus ſemine eſſet naſciturus, in quo *pater fieret multarum gentium.* Gen. XVII. 4, & XXII. 18. Rom. IV. 13. 16. 17, Gal. III. 29. Admonebat etiam officii, ut circumcideret quiſque cor ſuum; juxta illud Jer. IV. 4: *Circumcidite corda veſtra.*

XXII. Paſcha commemoratio erat beneficii, quòd primogenitis Iſraëlitarum parcitum eſſet, ac liberati eſſent ex Ægypto, domo ſervitutis. Exod. XII. 1. 2. 3. 4. 5. 11. Ejuſdem comeſtio denotabat participationem Chriſti mactandi pro peccatis ipſorum. 1 Cor. v. 7, 8. Promittebat quoque futurum ſacrificium Jeſu Chriſti. Nam per agnum paſchalem τυπικῶς ſignabatur agnus Dei tollens peccata mundi. 1 Cor. v. 7. 8, & x. 3. Erat inſuper ſacrificium Euchariſticum pro præſtita liberatione, tum corporali è captivitate Pharaonis, tum ſpirituali è captivitate diaboli. Exod. XII. 24. 26, & XIII. 8. 9. 10.

XXIII. Baptiſmus (ut Cyrillus Hieroſolym. Catech. II. vocat) erat ἀντίτυπον τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων a. Nempe quia quemadmodum Chriſtus ſanguinis, mortis, & ſepulturæ aquis pro nobis quaſi immerſus fuit; idem autem reſurrectione ſuâ ex morte, & ſepulturâ, emerſit: itidem nos in baptiſmo tum immergamur, & pauxillam ſub aquis moram ducamus; tum ex aquis emergamus. Unde Rom. VI. 3: *An ignoratis, quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem ejus eſſe baptizatos?* Et verſ. 4: *Sepulti igitur ſumus, unà cum eo per baptiſmum in mortem.* Item Coloſſ. II. 12: *Conſepulti cum eo per baptiſmum; per quem etiam cum eo reſurrexiſtis per fidem efficaciæ Dei; qui excitavit eum à mortuis, voſque mortuos in peccatis, & præputio carnis veſtræ, cum eo vivificavit, condonatis vobis omnibus peccatis.* Etiam, quatenus baptiſmus eſt ablutio aquæ à ſordibus corporalibus, ſignificatur eo mundatio ſordium ſpiritualium per ſanguinem Chriſti, & efficaciam Spiritus Sancti: unde Paulo Ananias ait Actor. XXII. 16: *Baptizare, & abluitor à peccatis tuis.* Quatenus verò in eodem eſt immerſio in aquas, & emerſio ex iis; notatur eo ſepultura, ac mors peccati, & reſurrectio ad novitatem vitæ: ut liquet ex Apoſtolo 1 ad Cor. XV. 29. Unde & dicitur *lavacrum regenerationis, & renovationis per Spiritum S.* Rom. VI. 5, & VIII. 11. Futurum verò tempus reſpicit baptiſmus, quatenus emerſione ex aquis ſignatur reſurrectio noſtra ad beatam, & æternam vitam: unde etiam ſuper ſepulcris baptizari videntur in veteri Eccleſia; qui fortaſſe *ſuper mortuis baptizati* dicuntur 1 Cor. XV. 29. a. Nempe quia emerſione configuramur Chriſto reſurgenti, cujus reſurrectio ſymbolum eſt reſurrectionis futuræ. Idcirco & à Theodoreto, libro de divinorum decretorum epitome b, baptiſmus vocatur ἀῤῥαβὼν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος, *arra futurorum bonorum, & futuræ reſurrectionis typus.* Quemadmodum & ibidem, ratione ſignificationis ſuperiùs illatæ, dicitur κοινωνία τῶν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ μετουσία τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως: *communio Dominicarum paſſionum, & Dominicæ reſurrectionis.* Intelligit enim juſtificationem, & ſanctificationem noſtri: quæ communio eſt, & fructus paſſionis, ac reſurrectionis Dominicæ. Præterea in baptiſmo admonemur officii noſtri erga Deum: quod *bona conſcientiæ ſtipulatione* ſignificatur à Petro 1. III. 21. Hinc etiam à Paulo Rom. VI. 4. dicimur *ſepulti cum Chriſto in mortem; ut ſicut excitatus eſt Chriſtus à mortuis, ita & nos novâ vitâ ambulemus. Nam ſi cum eo plantati coaluimus conformatione mortis ejus: nimirum etiam reſurrectione coaleſcemus. Illud ſcientes, veterem noſtrum hominem cum eo crucifixum eſſe, ut enervetur corpus peccati, ne poſthac nos ſerviamus peccato.* Ad officii etiam commonitionem pertinet, quòd caritatis eſt vinculum inter federatos. Nam ut eſt 1 Cor. XII. 13: *Omnes in unum corpus baptizati eſtis*; id eſt, glutino & coagulo dilectionis conjuncti.

a Exemplum perpeſſionibus Chriſti reſpondens.

a Pluribus de hoc Apoſtoli loco dicam Diſputatione de Baptiſmo duodecimâ, aphoriſmo ſive theſi ſecundâ.

b Cap. de Baptiſmo.

XXIV. Similiter Cœna in memoriam revocat paſſionem Dominicam; unde Luc. XXII. 19: *Hoc facite, in meam commemorationem*: id eſt, in memoriam mortis Dominicæ; prout interpretatur Paulus 1 Cor. XI, 26: *Quotieſcunque manducaveritis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec venerit.* Signat ſpiritualem alimoniam per carnem & ſanguinem Chriſti, & communionem cum eo in unitate ſpiritûs: unde 1 Cor. X. 16: *Panis, quem frangimus, nonne communio eſt corporis Chriſti?* hoc eſt, efficax inſtrumentum ad alendam, & augendam communionem eam, quæ in baptiſmo eſt inchoata. Et Joan. VI. 51: *Qui manducat me, & ipſe vivet propter me.* Significatur etiam promiſſio de vita æterna. Nam ad hanc nutrimur corpore, & ſanguine Chriſti; quorum panis, & vinum, ſunt ſigna. Hinc Chriſtus ibidem: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Qui locus, cum priore, ab inſtituto noſtro alienus non eſt. Licet enim eo capite non agatur de Sacramentali manducatione; agitur tamen de eſu ſpirituali, qui per ſacramentalem ſignificatur. Triplicem hanc, pro triplici tempore, gratiam complectitur quoque Romanæ Eccleſiæ Canticum, iſtis verbis:

O ſacrum convivium, In quo Chriſtus ſumitur,
Recolitur memoria Paſſionis ejus,
Mens impletur gratiâ, Et futuræ gloriæ
Nobis pignus datur.

Denique Cœnâ Dominicâ excitamur partim ad gratias Deo agendas pro redemtione noſtri per ſacrificium Chriſti in cruce: unde & poculum εὐχαριστίας, & εὐλογίας, vocatur: partim ad mutuam dilectionem inter eos, qui de uno pane edunt, & ex uno poculo bibunt: unde Paulus 1 Cor. X. 17: *Quoniam unus panis, unum corpus,*

pus, multi ſumus. Nam omnes unius panis participes ſumus.

XXV. Ex his luce clarius eſt, ſacramenta nobis, & præteritum beneficium, in memoriam revocare, & præſentem gratiam ſignificare, & futuram ob oculos ponere, ac præterea ſui fideles officii admonere. Porrò autem quæritur, utrùm ſigna hæc ſignificationem eam habeant, naturâ, an ex inſtituto: item utrùm gratiam ſimpliciter ſignent, an etiam obſignent. Utrumque ut intelligatur, conſideranda eſt varia ſignorum natura.

XXVI. Sunt enim tria ſignaculorum genera. Quædam tantam habent cum re ſignificata ſimilitudinem, ut naturaliter abſque inſtituto divino, aut humano, ſignificent: atque ita imago Cæſaris, aut Philoſophi alicujus, ad vivum depicti, ejus eſt ſignum; & veſtigium in arenâ impreſſum, ſignum eſt pedis. Quædam nullam habent ſimilitudinem cum re ſignatâ; eòque ſignificatio eorum planè ab inſtitutione dependet: atque hac ratione verba ſunt ſigna rerum; & campanæ ſonitus eſt ſignum convocandi ſenatus, aut alius conventus. Quædam denique ſunt intermediæ naturæ; quæ quidem ſimilitudinem naturâ habent cum re ſignatâ, ſed indeterminatam, ac confuſam; ita ut magis apta ſint ad ſignificandum, quàm re ipsâ ſignificent: cujus generis ſit pictura hominis ſimpliciter accepti, ad ſignificandum certum hominem. Nam ſi Platonem, aut Demoſthenem, Juſtinum Martyrem, aut Irenæum, repræſentare viſum ſit: ſimplex hominis pictura idonea erit ad eos ſignificandos; ſed ad eos reipsâ ſignificandos, determinabitur pictura, ſi nomen adſcribatur; aut aliquid ex antiquitate addatur *a*, unde cur hic potiùs, quàm alius, ſignificetur, intelligi poſſit.

a Cujuſmodi ad dicamentorum exempla plurima apud Joannem Molanum habes Lib. de Imaginibus ſanctorum.

XXVII. Sacramenta ſunt ſigna tertii ordinis, quia etſi ablutio externa reapſe minimè ſignificaret ablutionem internam, niſi inſtitutio divina accederet: item abſque eâ inſtitutione manducatio panis, & bibitio vini, haut deſignaret fruitionem corporis, & ſanguinis Chriſti: ἀναλογίας tamen naturalem inter hæc, & illa, nihilominus fore, negari non poteſt: imò abſque eâ analogiâ ſacramenta non eſſent id, quod ſunt; quod apertè teſtatur Auguſtinus Epiſt. XXXIII, ad Bonifac. *Si Sacramenta*, inquit, *quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent; omnino ſacramenta non eſſent.*

XXVIII. Præterea ſignorum alia ſunt tantùm ſignificativa; ut effigies hominis, hedera vini: quædam obſignativa; ut ſigillum obſignat rem diplomate contentam: quædam exhibitiva; quomodo unctio eſt ſignum muneris Prophetici, Regii, aut Sacerdotalis; item præbitio calicis, pedi, pilei, reive ſimilis, ſignum eſt muneris Epiſcopalis, aut poteſtatis docendi in Academiis.

XXIX. Sacramenta ſunt ſigna tertii generis, quia non tantùm ſignant promiſſionem gratiæ in Chriſto; ſed etiam rem promiſſam obſignant, atque exhibent. Unde Bernardus in Sermone de Cœnâ Domini: *Sicut inveſtitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Epiſcopus per annulum: ſic diviſiones gratiarum diverſis ſunt tradita ſacramentis.*

XXX. Atque inde eſt, quòd hæc efficax gratiæ collatio ſigno in Scripturis, & pleriſque Patribus, tribuitur; ſed locutione ſacramentali: partim nempe per μετωνυμίαν ſigni, ob Symboli, & rei ſignificatæ ἀναλογίαν: partim per συνεκδοχὴν partis, quatenus ſignum, ſignatumque, conjunctim conſiderantur, tanquam unum aggregatum; idque ob conjunctam amborum exhibitionem, & perceptionem in uſu ſigni legitimo. Quam conjunctionem vulgò vocant *unionem ſacramentalem*; ſed non uſque adeò convenienter; cùm non ſignatum cum ſigno, ſed nobiſcum uniatur; eoque potiùs, minùs ſaltem ambiguè, *conjunctio pacti* debeat nominari.

XXXI. Quamquam verò ſacramenta præbeant gratiam ſpiritualem: non tamen quicunque ſacramentis utuntur, ſpiritualem hanc gratiam percipiunt; ſed tantùm, qui habent ſpiritualem manum, quâ oblatam poſſint gratiam recipere. Eſt ea manus Fides: quæ omnino à gratiâ ipsâ diſtingui debet. Fides enim tum diſponit hominem ad ſalutem; quod rectè agnoſcunt Pontificii: tum (quod malè iidem diffitentur) unicum eſt inſtrumentum in adultis, ad percipiendam gratiam ſalutarem. Gratia verò eſt id, quod fide recipitur; quam fuſiùs ſic deſcribimus, ut ſit gratia Dei Patris in Chriſto, quâ peccata credentibus remittit, & eoſdem renovat Spiritu ſuo. Ut igitur manus, & theſaurus; ita differunt fides, & gratia Dei in Chriſto.

XXXII. Ex his cauſſa patet, cur Deus in verbo conjungat fidem, & ſacramenta: iiſque hunc tribuat effectum, quòd homines à peccatis abluant, eoſque regenerent, ac ſalvent. Ita Chriſtus Marc. XVI. 16. ait, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur.* Quaſi dicat Chriſtus: Credenti, qui baptizatur in nomine meo, promitto gratiam Dei Patris, ut eam manu fidei apprehendat, & ita ſalvus fiat. Quod verò ſequitur, *Qui non crediderit, condemnabitur*, hanc ſententiam habet: Etſi in Baptiſmo offeram gratiam Dei Patris in me, non tamen omnes, qui exteriùs baptizantur, hanc gratiam percipient; ſed tantummodo, qui ſpiritualem illam gratiam, quæ externum baptiſmum in legitimo ejus uſu comitatur, ſpirituali fidei manu attingere, ac prehendere poſſint. Itidem cùm Paulus 1 Cor. X. 17. dicit, panis uſum eſſe communionem corporis Chriſti, mens Apoſtoli eſt, hominem fidelem, cùm ore corporali apprehendit, atque edit panem terreſtrem, qui in ſubſtantiam ejus convertitur, ac corpori ejus unitur: eundem manu, atque ore ſpirituali, hoc eſt, fide apprehendere, atque edere, panem cœleſtem, Jeſum Chriſtum; hoc eſt, virtute corporis, ac ſanguinis Dominici, ſive merito paſſionis Chriſti, percipere gratiam Dei Patris in Chriſto, qua nos inſerit, atque unit filio ſuo Jeſu Chriſto, ut nos ſimus, maneamuſque in illo, & ille in nobis: quò pertinet illud Chriſti Joan. VI. 51. *Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.* Et hoc Cypriani, ſive alius antiqui, ac probi ſcriptoris, Serm. de Cœna: *Dixerat ſane hujus traditionis magiſter, quòd niſi manducaremus ejus carnem, & biberemus ejus ſanguinem, non haberemus vitam in nobis; ſpirituali nos inſtruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectu; ut ſciremus, quod manſio noſtra in ipſo ſit manducatio, & potus quaſi quædam incorporatio, ſubjectis obſequiis, voluntatibus junctis, affectibus unitis.*

XXXIII. Ex hocce fidei, & ſacramentorum, ad unum ἀποτέλεσμα concurſu, ſatis patet, cur unum idemque effectum in Scripturis nunc fidei tribuatur, nunc ſacramentis. Nam ut Act. XV. 9. legimus; *Fide purificans corda eorum*: ſic Eph. V. 26. dicitur; *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Et ut ad Rom. III. 28. ſcriptum; *Arbitramur hominem juſtificari per fidem*: & Luc. VII. 50; *Fides tua te ſalvam fecit*: ſic ad Tit. III. 5. legimus; *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Et 1 Pet. III. 21; *Vos ſalvos fecit baptiſma.* Et (ſi antiquos audimus) Joan. III. 5: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt ingredi in regnum cœlorum.* Ubi licet magis probemus eorum interpretationem, qui, ut alibi per ſpiritum, & ignem, ſpiritualem ignem; ita hic per aquam, & ſpiritum, ſpiritualem aquam intelligunt: tamen nec cauſſam ſatis gravem videmus, cur damnatum eamus expoſitionem veterum, qui *aquæ* vocem propriè intelligunt: quam & recentiorum multi ſequuntur, & hos inter maximus Bucerus.

XXXIV. Quòd multi eam tantopere averſantur, hoc inde eſt, quòd putent, ſi propriè *aquæ* vocem ſumamus, gratiam cœleſtem alligatum iri aquæ externæ. Sed non magis id ex illâ antiquorum interpretatione concludi debet; quàm cùm Chriſtus, non contentus dixiſſe, *qui crediderit ſalvus erit*; addit, *& baptizatus fuerit*: aut ex iis locis, quibus baptiſmo dicimur regenerari, ablui à peccatis, ſalvari. Nempe non aliud hinc conſequitur, quàm

Deum

Digitized by Google

Deum nos ſacramentis alligare, ubi adſunt: at, cùm haberi non poſſint, ſtatuendum abeſſe etiam mendi neceſſitatem: teſte quoque Auguſtino contra Donatiſtas lib. IV. cap. XXII. Verba ejus inferiùs *a* adducemus.

a Aphoriſmo 49.

XXXV. Neque eſt, quòd concludat quiſquam, veteres omnes ulteriùs multò progreſſos eſſe; quando apud eos legimus paſſim, per baptiſmum nobis offerri, & conferri, gratiam regenerationis, & ablutionis peccatorum. Nam ſimiliter ab Apoſtolo Eph. V. 26, dicitur Chriſtus *Eccleſiam ſanctificaſſe purgatione et collatâ lavacro aquæ in verbo.* καθαρίσας τῷ λουτρῷ ὕδατος ἐν ῥήματι. Ubi τῷ λουτρῷ ὕδατος, manifeſtè indicat cauſſam purgationis inſtrumentalem. Ibidem ad Tit. cap. III. 5. ait Apoſtolus, *nos ſalvari per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti.* Διὰ λουτροῦ, inquit; quod ſatis indicat Spiritum ſanctum per baptiſma efficere regenerationem, & renovationem. Præterea cur minùs per baptiſmum dicemus nos mundari, ac regenerari; quàm id dicitur de Verbo? unde Paulus 1 Cor. IV. 15: *Ego vos regenui per Euangelium.* Et Petr. 1. I. 23: *Renati non ex ſemine mortali; ſed ex immortali, per ſermonem Dei vivi, & manentis in æternum.* Imò de impoſitione quoque manuum legimus Act. VIII. 18: *Cum vidiſſet Simon, quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus.* Et 2 Timoth. 1. 6: *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*

XXXVI. Dicat fortaſſe aliquis, horum eſſe diſparem rationem, quia per verbi prædicationem ex non credentibus fiamus credentes: perque impoſitionem manuum Spiritum ſanctum ſint conſecuti, qui priùs eum non habebant. Sed remiſſionem peccatorum, & renovationem, ac regenerationem ab omnibus credentibus jam ante baptiſmum haberi; eoque dici non poſſe, nos hæc conſequi per baptiſmum.

XXXVII. Huic argumento non uno ab omnibus modo occurri ſolet. Nam ut extra controverſiam poni debet, ſacramentis offerri, & conferri gratiam juſtificantem, & ſanctificantem: ita illud in controverſiâ manet, num omnis ea gratia, an ſolùm gratiæ ejus incrementum, per ſacramenta nobis applicetur. Quibus prior placet opinio, dicere ſolent, eum qui fidem habet prædicationi Euangelicæ, potentia quidem proximâ ſalutem habere; quia & diſpoſitus eſt ad ſalutem conſequendam, & inſtrumento inſtructus, quo gratiam ſalutarem attingere, & conſequi poſſit: interea tamen, quatenus tantùm Euangelio fidem habet, gratiam ipſam Euangelio prædicatam reverà nondum habere; ſed ad ſalutarem illam gratiam reipſâ conſequendam inſuper opus eſſe, ut gratiam ſalutarem, ſive remiſſionem peccatorum, & renovationem ſui, quæ *regenerationis* nomine continetur, à Deo ex vero indigentiæ ſenſu ſuppliciter poſcat, ac utatur ſacramentis, per quæ à Deo expetitam regenerationis gratiam conſequatur. Ajunt, ita temporibus hæc dividere ipſam Scripturam. Nam quemadmodum ex eo, quod Joan. V. 24. dicitur; *Qui audit Verbum, & credit, habet vitam æternam*, rectè colligitur hic ordo; ut prima ſit prædicatio Euangelii, hinc fides: quemadmodum item ex eo, quòd eſt Marci ult. v. 16; *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*, conſequitur, priorem eſſe fidem, poſteriorem baptiſmum: itidem ex iſto Act. XXII. 16; *Baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipſius*; concludi poſſe arbitrantur, priorem eſſe invocationem nominis divini, ac baptiſmum; poſteriorem verò ablutionem à peccatis, ſive regenerationem. Sed & ordinem hunc confirmatum aliquis eat praxi Eccleſiæ primitivæ; quam nos docet B. Juſtinus Martyr, tantæ antiquitatis ſcriptor, ut videre potuerit Ioannem Euangeliſtam; ſaltem claruerit anno quadrageſimo ab ejus exceſſu. Is praxin Eccleſiæ, quam dixi, his narrat verbis in Apologia ad Antoninum Cæſarem *b*: Ὅσοι ἂν πεισθῶσι, καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα, καὶ λεγόμενα, εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων, καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς. Ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστί, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται. *Quicunque perſuaſi fuerint, & CREDIDERINT, vera eſſe, quæ a nobis TRADUNTUR, & dicuntur, ac vivere ſe ita poſſe receperint; ORARE jejunantes, & petere à Deo priorum PECCATORUM REMISSIONEM jubentur, nobis cum iis unà & orantibus, & jejunantibus.* DEINDE *adducuntur à nobis, ubi* AQUA *eſt, atque eo regenerationis modo, quo ipſi regenerati ſumus,* REGENERANTUR.

b Pag. 73. edit. Commelin.

XXXVIII. Quamquam verò hæc veriſimilem facere poſſint eorum opinionem, qui cenſent, Verbi quidem eſſe fidem in nobis gignere: at ſacramentis omnem conferri gratiam, quæ fide accipi debet: nos tamen poſteriorem potiùs ſententiam probamus, ut Spiritus per Verbum non ſolum fidem gignere, ſed & fidei dicatur offerre, & conferre gratiam ſpiritualem, ſive gratiam regenerationis. Neque obſtant, quæ ad confirmationem prioris ſententiæ ex Scripturis, ac Irenæo, adducebamus. Nam quemadmodum Irenæus, atque adeò Paulus quoque, & ipſe Chriſtus, baptiſmo tribuunt regenerationem: itidem eam ipſam prædicationi Euangelicæ adſignat Paulus 1 Cor. IV. 15. *Ego*, inquit, *vos regenui per Euangelium.* Et Pet. 1. epiſt. cap. 1. 23: *Renati non ex ſemine mortali; ſed ex immortali, per Sermonem Dei vivi, & manentis in æternum.*

XXXIX. Nempe Verbum, & Sacramenta, eo conveniunt, quòd ambo gratiam regenerationis offerant, & exhibeant: ſed quòd nonnunquam id ſacramentis peculiariter adſcribi videtur, id inde eſt, quòd fides in ſacramentis hanc gratiam videat clariùs, apprehendat firmiùs, teneat certiùs. Sanè quomodo Apoſtolus *a* ait, Euangelium eſſe credenti potentiam ad ſalutem; niſi, per Euangelii prædicationem, credenti offeratur Chriſtus cum omnibus ſuis beneficiis, ut ea homo fide ſibi applicans ſalvetur? Quomodo item Auguſtinus *b* dicere potuit, Sacramentum eſſe verbum viſibile; niſi & Verbum, & Sacramenta, gratiam ſpiritualem repræſentent, atque offerant; ſed Sacramenta ſub ſigno viſibili, Verbum inviſibiliter? Quid denique manifeſtius, quàm quemadmodum ſacramenta (quæ duabus conſtant partibus, materiali, ſive elemento, & formali, ſive τοῦ σημαντικοῦ) licet non conferant gratiam materiali, quatenus ſunt egena corpora; id tamen efficiunt formali, ſeu ſignificatione, per quam in intellectu hominis fidelis Chriſtum cum beneficiis ſuis, quaſi præſentem, ſiſtunt, atque exhibent: ſic Verbum quoque (quod & ipſum conſtat materiali, ſive ſono aures feriente, & formali, ſive τοῦ σημαντικοῦ) licet non offerat, aut conferat, gratiam materiali; formali tamen, ſive quatenus ſignificat, in intellectum agere; nec fidem ſolùm generare, augereque; ſed & ei, qui jam generatim credit, gratiam Dei in Chriſto tum foris promittere, tum intus repræſentare, tum fidem ad præſentem gratiam ſibi applicandam excitare?

a Ad Rom. 1. 16.

b Tom. 6. contra Fauſtum. lib. 19 cap 16: & tom. 9 in Euangelium Ioannis tractatu 80.

XL. Quærat aliquis, ſi Verbum quoque gratiam offerat ſpiritualem, quid opus fuerit Sacramentis? Ad hoc dicendum, obſcuriùs, & minùs efficaciter, id præſtare Verbum. Neque tamen putandum, id fieri defectu Verbi; ſed imbecillitate noſtrâ. Quamdiu enim in hâc vitâ ſumus, egemus ſenſuum adminiculo; ac quo quid meliùs ſenſui exhibetur, eo perfectiùs ab intellectu recipitur. Unde ſcitè dicit Chryſoſtomus homiliis in Matthæum, & aliis in locis: *Si incorporeus eſſes; nuda, & incorporea, Deus tibi dediſſet dona. Sed quoniam anima corpori inſerta eſt; in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet.*

XLI. Quare graviter peccant, qui eò quòd doceant Eccleſiæ noſtræ, Verbum quoque ſpiritualem gratiam offerre, & conferre; iccirco Verbi prædicatione contenti, ſi non utriuſque, ſaltem alterutrius ſacramenti aſpernantur uſum. Nam etſi Verbum ſiſtat nobis

bis totum Chriſtum: tamen inviſibiliter id facit; eoque, cùm nos corporei ſimus, corporeis quoque indigemus adminiculis: ut quod verbum facit obſcuriùs, & languidiùs, horum munere fiat manifeſtiùs, & efficaciùs.

XLII. Contra hæc objicitur à quibuſdam, quòd Abraham juſtitiam fidei habuerit ante circumciſionem, Rom. IV. 10. quòd item Cornelius gratiam ſanctificationis habuerit ante baptiſmum, Act. X. 2. Verùm neque nos negamus, gratiam juſtificationis, aut ſanctificationis, ab adultis ante ſacramenti uſum fide apprehendi: ſed dicimus, ordinariè ante uſum ſacramentorum tenuem tantùm gratiæ guſtum haberi: extraordinariè autem poſſe etiam tum auctiorem eſſe, manifeſtiuſque ſentiri; quod in Abrahamo, & Cornelio, factum, non negamus: verùm eatenus exempla hæc judicamus eſſe extraordinaria; cujuſmodi nobis regulam præſcribere non poſſunt.

XLIII. Adde, quòd non tantùm ſacramentis utendum eſt propter finem; hoc eſt, ad recipiendam gratiam, cujus cauſſâ ſunt inſtituta: ſed etiam propter cauſſam efficientem; hoc eſt, propter mandatum Chriſti: qui & ipſe baptizari ſe voluit, nequis ſub ullius ſanctimoniæ, quam ante baptiſmum haberet, prætextu, baptiſmum averſetur.

XLIV. Denique ipſum Abrahami, & Cornelii, exemplum, iis repugnat. Nam quamquam hi jam gratiam juſtitiæ, ac ſanctificationis, haberent; nihilominus & ille circumciſus, & hic baptizatus eſt. Neque circumciſio, aut baptiſmus, in his fuerunt otioſa. Juſtificatio enim, & ſanctificatio, ſunt actus quidam perpetuus; in quo & Deus ſemper donat, & homo ſemper accipit. Totâ itaque vitâ homo fidelis poſcit remiſſionem peccatorum, & renovationem ſui: totâ item vitâ utrumque impetrat. Habet antè, ſed conſequitur tum conſervationem, tum incrementum ejus, quod habet. Omnibus credentibus opus, ut tum fides, tum gratia fide percepta, foveatur, alatur, augeatur. Omnibus igitur credentibus & Verbi, & Sacramentorum adminiculo, opus eſt: quæ qui aſpernantur, ne fidem quidem, ac gratiam, quam fide percipimus, habere ſunt judicandi. Siquidem ut homo ſanus, ſi vitæ hujus pertæſus non ſit, minimè abſtinebit cibo, ac potu, quibus corpora noſtra nutriuntur: ita neque quiſquam veram fidem, verumque vitæ æternæ deſiderium habens, repudiabit aut Verbi prædicationem, aut Sacramentorum uſum; quibus fidem in nobis foveri, & ali, gratiam item fide receptam conſervari, & augeri, conſtat.

XLV. Neque hæc doctrina detrahit quicquam aut Deo, aut fidei. Non Deo: quia fatemur Deum eſſe cauſſam principalem; qui ſolus per Verbum fidem in nobis gignat, & in Verbo, ac Sacramentis, nobis offerat gratiam ſuam in Chriſto; nempe remiſſionem peccatorum, & efficaciam S. Sancti. Neque fidei derogat: quia agnoſcimus, illam eſſe unicum illud inſtrumentum, quo apprehendamus gratiam ſalutarem in Verbo, & Sacramentis, nobis oblatam. Tantùm dicimus, quemadmodum fides eſt quaſi manus noſtra, quâ nos quærimus, & accipimus: ſic Verbum, & Sacramenta, eſſe quaſi manus Dei; quibus is nobis offert, & confert, quod fide à nobis petitur, & accipitur.

XLVI. Sed neque ſic aut Sacramentis, aut etiam Verbo, adimitur quicquam, quod tribui iis conveniat. Nam & Sacramenta Verbo præferimus, quatenus oportet: & Sacramentis Verbum, quatenus Scripturæ, ac Ratio, jubent. Sacramenta duplici nomine Verbo præferimus. Uno, quòd in infantibus, ubi Verbi nulla eſt efficacia, ſacramentis ſit locus ad generandam in iis fidem, ſine quâ nemo videbit vitam æternam.

XLVII. Per fidem autem in infantibus intelligimus principium, ſive ſemen fidei; non habitum fidei, aut actualem fidem: quæ infantes habere non poſſunt, quia gratia præſupponit naturam: in infantibus autem nondum ea eſt naturæ perfectio, ut in iis ratio ſe exſerere poſſit; nedum habitus ſupernaturalis, actuſve ex eo ortus, eſſe poſſit. Quare illud tantùm dicimus, Spiritum Sanctum in baptiſmo non eſſe in infantibus otioſum; ſed eos jungere capiti ſuo Chriſto: ex qua unione myſticâ ſuo tempore prodire poſſit habitus fidei; uti ex fidei habitu oritur operatio, ſeu actualis Chriſti, & beneficiorum ejus apprehenſio, & applicatio. Nempe quemadmodum in naturalibus, ita in ſupernaturalibus quoque, tria hæc diſtinguere oportet; potentiam, habitum, actum. Potentia ratiocinandi, aut ſermocinandi, eſt etiam in infantibus. Habitus eſt in adultis, licet dormientibus. Actus in vigilantibus, & ex habitu operantibus. Potentia reſpondet ſemini, habitus arbori, actus fructui. Semen fidei etiam in infantibus eſſe poteſt. Habitus non eſt, niſi adultorum. Actus non eſt, niſi eorum, qui operantur ex habitu.

XLVIII. Præterea eo nomine plus in adultis poſſunt Sacramenta, quàm Verbum; quòd Verbum (ut ſuprà quoque dicebamus) quia inviſibile eſt, nobis, qui corporei ſumus, eoque corporeis adminiculis egemus, obſcuriùs, & languidiùs, gratiam cœleſtem repræſentet: at in ſacramentis, quia viſu, guſtu, tactuque percipiuntur, plurium ſenſuum beneficio res intellectui ſignificetur clariùs; fides ad apprehendendum excitetur efficaciùs; & à fide apprehendatur firmiùs, & cumulatiùs.

XLIX. Quemadmodum autem ſacramenta duplici nomine præſtant Verbo; itidem Verbum duobus nominibus præferendum eſt Sacramentis. Uno, quòd Verbum in adultis, & generet fidem, & genitam foveat, atque alat: Sacramenta verò eam non gignant, ſed tantùm genitam conſervent, atque augeant. Altero, quòd abſque Verbo non ſalvemur, quia qui non credit, jam eſt condemnatus *a*: fides autem eſt ex auditu *b*. At Sacramenta ſint inſtrumenta gratiæ utilia, non ἁπλῶς neceſſaria: quando non minùs ſine ſacramentis ſalvatus eſt latro, quàm cum ſacramentis damnatus eſt Judas. Ex Scripturis *c* etiam ſcimus, neminem quadraginta illis annis, quibus in deſerto fuerunt Iſraelitæ, fuiſſe circumciſum: nempe ob continuas peregrinationis jactationes. At plurimi interea fuerunt nati, & ante exactum id tempus denati. Quotquot autem ex incircumciſis fide venturum Meſſiam amplectebantur, abſque dubio per eundem fuerunt ſalvati. Notum quoque illud Auguſtini, & Bernardi: Non privationem ſacramenti damnare, ſed contemtum. Nempe ad ſacramenti contemtores pertinet illud Auguſtini contra Fauſtum lib. XIX. c. XI: *Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo contemta ſacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.* Sed viciſſim eos, qui nullâ culpâ ſuâ ſacramento privantur, conſolari debet latronis exemplum: de quo ſic idem Auguſtinus contra Donat. lib. IV. cap. XXII: *Latronis voluntas non abfuit; ſed tantùm non accipiendi neceſſitas adfuit.*

a Joan. 3. 18.
b Rom. 10. 17.
c Joſue 5.

L. Ex his igitur colligimus, tum Scripturarum, tum antiquitatis id judicium eſſe, eum, qui ſacramenta contemnat, gratiam ſimul, quam ea in ſigno offerunt, ipſumque gratiæ largitorem Deum, contemnere: at qui non contemnat, licet ſacramento orbetur, nihilominus ſalvari; quia ubi ſacramenta haberi non poſſunt, vel non requirat Deus, quod per ea efficere ſolet; vel ipſe ſuppleat, atque operetur per Verbum, quod ordinariè efficere ſolet per Sacramentum.

LI. Poſtquam de utilitate, & efficaciâ ſacramentorum diximus, ſupereſt, ut agamus de modo, quo Deus per Sacramenta eſt efficax. Multi cenſent, ſacramentalibus ſignis à Deo inſtillari, ac infundi ſpiritualem gratiam, quam poſtea in hominem transfundant: alii contrà talis quidem qualitatis infuſionem inficiantur; ſed tamen cenſent, ſacramenta per ſe, & vi actionis ſuæ, gratiam ſpiritualem conferre; ſive id fiat per ſigni motionem ſolam, & ad ſubjectum applicationem; ſive per aliquem alium modum nobis incognitum.

LII. Noſtra verò ſententia iſtiuſmodi eſt. Duplicem in ſacramentis virtutem diſtinctè conſideramus: unam internam, alteram adſiſtentem. Virtus interna eſt ſacramenti per ſe: in quo duo ſpectamus. Materiale, ſive elementum viſibile; & formale, ſive τὸ σημαντικὸν, quod habet ab inſtituto divino. Nam etſi ſimilitudo inter elementum, & rem cœleſtem, eſt à naturâ: deſtinatio tamen elementi in ſignum rei cœleſtis eſt ſupernaturalis. Quemadmodum autem Verbum non imbuit animum cognitione, neque voluntatem ad agendum excitat ratione materialis, hoc eſt, ratione ſoni, aures ferientis; ſed ratione formalis, hoc eſt, ratione ſententiæ, ad quam ſignificandam verba ſunt inſtituta: itidem ſacramenta ratione materialis nullam habent vim; ſed tantùm ratione formalis, ſive ejus, quod ſignificant: ejuſque ſolius munere agunt in intellectum; qui conſideratâ analogiâ inter elementa, & res cœleſtes, pleniùs, planiuſque cœleſtis gratiæ naturam aſſequitur, & intelligit: nec meliùs tantùm intelligit, ſed etiam, intellectu per meditationem rerum cœleſtium elevato, ad apprehendendam gratiam cœleſtem magis diſponitur, & excitatur.

LIII. Sed ut apprehendat gratiam, ſi non offeratur? Opus igitur eſt virtute Spiritus Sancti adſiſtente: quod & Verbi ſimilitudine magis perſpicuum fit. Nam Verbum ratione τοῦ σημαντικοῦ, ſi abſque Spiritus Sancti operatione conſideretur, ultra haut poteſt, quàm ut animum cognitione imbuat: non item ut aſſenſum impetret, niſi humanum: quomodo capita fidei de partu Virginis, reſurrectione carnis, & ſimilibus, utcunque intelligi ab homine gentili poſſunt; credi, niſi Spiritus Sancti vi, non poſſunt: vel ſi gentilis, à doctore ſuo perſuaſus, fidem quoque capiti alicui religionis habeat, humana hæc erit fides; quia credet ob autoritatem hominis dicentis; non quia in Verbo dicat Spiritus Sanctus. Similiter in Sacramentis, homo Spiritûs expers, utut ſignificationem ſignorum audiat, & verba intelligat; non tamen veritatem myſterii credet; aut ſi aliquid ejus credat, ſaltem haut ſalutariter credet.

LIV. Quare tum in Verbo, tum in Sacramentis, neceſſe fuit, ut Spiritus Sanctus ſeſe τῷ σημαντικῷ jungeret; atque, eo intellectui ſpirituale ſignatum ſignificante, ipſe ſignatum in legitimo ſigni uſu intus offerret, & conferret. Eaque vel potiſſima ratio eſt, cur homo non poſſit inſtituere Sacramenta. Nam quemadmodum homo ne quidem, ſi poſſet inſtituere ſacramenta, id facere deberet; quia Deus damnat omnem ἐθελοθρησκείαν: ita neque ſi velit, poſſit; quia in ſacramentis ea conjunctio eſt ſigni, & ſignati, ut in legitimo ſigni uſu, ex promiſſionis divinæ virtute, ſimul donetur ſignatum. At ejus eſt promittere, qui & poteſt donare.

LV. Hæc ſententia noſtra ſubnixa eſt locis Scripturæ, Patrum teſtimoniis, & rationibus: quo triplici agmine erroneam opinionem deinceps impugnabimus; idque tum negativè, oſtendendo, gratiam ſpiritualem non eſſe à virtute ſigni: tum affirmativè, probando, eam eſſe à Spiritu Sancto, virtutem efficiendi hanc gratiam uni ſibi reſervante.

LVI. Ac primò quidem id evincitur ex prædicatione Euangelii. Nam Apoſtolus 1 Cor. III. 6. ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit; ſed Deus incrementum dedit.* Ubi clarè diſtinguitur externum miniſterium ab operatione Spiritûs. Similiter igitur non externo baptiſmo adſcribi debet, quod eſt Spiritûs Sancti; ſed dicendum, gratiam cœleſtem eſſe à Spiritu Sancto, ſeſe ſigno jungente, &, quod ſignum non poteſt, per ſe operante.

LVII. Illuſtria quoque ſunt verba illa 1 Petr. III. 21. *Baptiſmus nos ſalvat, non quo carnis ſordes abluuntur; ſed quo fit, ut bona conſcientia Deum interroget.* Ubi clarè negat, baptiſmum per ſe conſideratum, hoc eſt, externam aquæ ablutionem, nos ſalvare: ſed dicit, id præſtare baptiſmum internum; hoc eſt, non eum, quem miniſter, ſed quem Spiritus Sanctus confert.

LVIII. Eadem Patrum mens fuit. Hieronymi eſt cap. IV in Jeſ. *Homo aquam præbet, Deus autem Spiritum Sanctum.* Auguſtini eſt lib. III. in Levit. quæſt. LXXXIV: *Dominus dicit; Ego ſanctifico Aaronem: & Moſi dicit; Sanctificabis eum. Quomodo ergo & Moyſes ſanctificat, & Dominus? Non enim Moyſes pro Domino; ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inviſibili gratiâ per Spiritum Sanctum; ubi eſt totus fructus, & omnis utilitas, etiam viſibilium Sacramentorum.* Idem Auguſtinus lib. XV. de Trinit. cap. XXVI, docet, ſolùm Deum poſſe dare Spiritum Sanctum; & ideo Apoſtolos non dediſſe Spiritum S. quibus manum imponebant, ſed oraſſe, ut deſcenderet.

LIX. Ex his, & ſimilibus locis, colligere eſt, cùm Patres pleríque ſacramento tribuere videntur effectum ſpiritualis gratiæ; non intelligendum id eſſe de virtute ſacramenti internâ, niſi diſpoſitivè; at de virtute ſacramenti adſiſtente effectivè: hoc eſt, ſignum quidem, ratione ſignificationis, quam habet, fidem ad conſiderationem gratiæ cœleſtis excitare; ſed Spiritum Sanctum gratiam cœleſtem offerre, & conferre.

LX. Poteſt denique rationibus hæc ſententia probari, ac contraria refelli. Si enim ſacramenta vi actionis ſuæ operantur gratiam cœleſtem: aut id fit virtute, quam ſacramenta habent naturâ; aut virtute ſuperadditâ naturæ. Prius eſſe non poteſt: quia ſic cuivis aquæ, pani, vino, ineſſet vis juſtificandi, ac ſanctificandi. Nec enim percipi poteſt, quomodo aliquid planè maneat, ut erat priùs; & tamen poſſit plus, quàm poterat priùs. Quod ſi virtute divinâ ita elevetur ſignum, ut poſſe incipiat operari gratiam ſpiritualem, quam virtutem non habebat priùs: aut ea nova virtus erit qualitas quædam, divinitus ſigno communicata, infuſaque: aut orietur effectus non à virtute, corpori inhærente; ſed à motione ipſa ſigni: ut nempe, quod in ſecuri eſt acies ad ſecandum, id in Sacramentis ſit ſola Dei motio ad juſtificandum, & ſanctificandum. Si prius, hoc eſt, ſi eſt à virtute ſupernaturaliter ſigno inſtillatâ; aut ea virtus erit corporalis, aut ſpiritualis. Si corporalis; vis quoque erit corporalis, neque niſi in corpus agere poterit: cùm nihil agere poſſit ultra vires ſuas, ſive quas naturâ habet, ſive quas ſupernaturaliter accepit. Sin vis eſt ſpiritualis; jam non erit in ſubjecto corporali, & extenſo; quia omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur. Supereſt igitur, ut ſit ab ipsâ motione ſigni. Sed huic modo obſtat, quòd neque è natura, neque è Scriptura, exemplum adferri poteſt effectûs ullius à vi creaturæ orti, niſi per potentiam creaturæ illi naturâ inſitam, aut divinitus infuſam. Si qui effectus neutro modo à creatura ſint; ii neque à creatura eſſe dicendi: ſed à creatore ipſo ad preces ſuorum, ſive aliter, talia operante. Quamobrem commentum hoc de effectu, ab actionis vi orto, nec tamen à vi internâ ejus, cujus actio eſt, profectò, merum κενοφωνία eſt: eâdemque facilitate, quâ citra probationem ullam a affertur, etiam rejici debet.

a Bellarm. lib. 2. de Sacram. cap. 11.

LXI. Præterea juſtificatio eſt opus nobilius, quàm creatio mundi; ut præter alios ſcribit Auguſtinus tract. LXXII in Joannem. Et ratio idem evincit; quia res ſupernaturalis majoris eſt potentiæ, ac gratiæ, quàm naturalis. At nulli hunc honorem tribuit Deus, ut eo ad creandum, vel mundum, vel corpus aliquod in mundo, uti velit. Ergo multò minùs hunc honorem alteri dabit, ut vi actionis ſuæ juſtificet, gratiamque conferat ſpiritualem.

LXII. Quare ut tandem finem faciamus, omnino errant graviter, qui b volunt, Fidem, Verbum, Sacramenta, ad ſalutem quidem concurrere; ſed Fidem tantùm, quatenus ad ſalutem diſponit; Verbum tantùm, ratione ejus, quòd ſalutarem gratiam offerat; Sacramenta, quia eandem conferunt vi actionis ſuæ. Nam, ut ex iis,

b Bellarm. lib. 2. de effect. ſacram. cap. 11.

quæ hactenus diſputavimus, patet, fides non tantùm ad gratiam diſponit, ſed inſuper unicum eſt inſtrumentum ad apprehendendam gratiam ſalutarem: nec Verbum tantùm offert, ſed etiam confert; etſi minùs clarè, & ſenſibus accommodatè: & Sacramenta quidem gratiam conferunt; ſed (ut ex Scholaſticis etiam ſenſit Paludanus) virtute quidem ſigni diſpoſitivè: at immediatâ Spiritus S. virtute effectivè.

LXIII. Patet ſimiliter ex iis, quæ diximus, plurimùm debito ſacramentorum honori detrahi ab iis, qui volunt, ſacramenta tantùm eſſe ſymbola teſtantia gratum animum noſtrum erga Deum, & Servatorem noſtrum: vel ſolùm eſſe notas profeſſionis, quibus nempe Eccleſia ab externis diſcernatur: aut nonniſi teſtificationem eſſe, &, ut Tertullianus *a* loquitur, conteſſerationem mutuæ dilectionis in membris Eccleſiæ inter ſe: aut ſolùm admonitionem de mortificatione veteris hominis, vivificatione novi hominis, & ſpirituali alimoniâ: aut ſigna tantùm eſſe juſtificationis & ſanctificationis, quatenus jam antea fuerunt percepta: ſed, ſi Sacramentis, quem Scriptura, Antiquitas, & Ratio, jubent, honorem tributum ire volumus, univerſa hæc conjungi debere: ac ne ſic quidem principalem ſacramentorum finem, ac vim, ſatis expreſſum iri, niſi illud quoque addatur; Sacramenta eſſe ſymbola gratiæ ſpiritualis præſentis, hoc eſt, quæ in actione ſacramentali percipiatur, virtute quidem ſigni (uti dicebamus) diſpoſitivè, quatenus ſymbola viſibilia fidem ſenſibili cœleſtium repræſentatione tum alunt, & fovent, tum excitant ad apprehendendam gratiam ſpiritualem: virtute autem Spiritus Sancti effectivè, quatenus is gratiam, quam ſignum tribuere non poteſt, per ſe homini fideli offert, & efficaciter confert.

a Lib. adverſus hæreticos cap. 20.

LXIV. Denique ex his etiam colligimus, Sacramenta poſſe conſiderari trifariam: ac, pro eo, etiam triplicem eſſe de iis loquendi formam. Primùm enim conſideramus ſigna κατὰ φύσιν: quomodo Baptiſmatis aquam dicimus, & in Euchariſtia panem, ac vinum. Deinde attendimus ea oppoſitè, ſive relatè, ratione ejus, quod ſignificant: quomodo aqua eſt ſymbolum ſanguinis Chriſti: panis, & vinum, ſunt typi, ſive figura, & imago corporis ac ſanguinis Chriſti. Adhæc in conſiderationem veniunt ſecundùm conjunctionem pacti: quatenus, voluntate, ac promiſſione divinâ, in legitimo ſacramentorum uſu, concurrunt ablutio aquæ, & ablutio peccatorum per ſanguinem Chriſti; eſus panis, cum potu vini; & eſus corporis Chriſti, cum potu ſanguinis ejus. Propriè igitur loquendo, id quod in baptiſmate cernimus, eſt aqua: quod in Euchariſtia, panis, & vinum. Sin ſecundo, tertioque modo, conſideremus, locutione in ſacramentis uſitatâ aqua eſt ſanguis Chriſti: panis, & vinum, ſunt corpus Chriſti, & ſanguis ejus. Sed hoc eſt diſcriminis, quòd ſecundo modo ſic loquamur per μετωνυμίαν ſigni: tertio autem per συνεκδοχὴν partis, quia pro toto, quod conſtat ſigno, & re ſacramenti, ponimus partem nobiliorem. Atque hæc generatim de vi, & efficaciâ ſacramentorum præmiſi; ut lucem iis fœnerarem, quæ particulatim deinceps de Baptiſmo dicentur.

FINIS.

GERARDI JOANNIS VOSSII DE BAPTISMO DISPUTATIO PRIMA:

Quæ eſt de vocabulo *Baptiſmi*, deque elemento aquæ, & ablutione nudorum, & ſuccedaneâ adſperſione.

CUm duo ſint ſacramenta novi fœderis; Baptiſmus, & Sacra Cœna: ordiendum à priori: quia ut prius eſt naſci, quàm paſci; gigni, quàm augeri: ita ſacramentum, quod nos Eccleſiæ inſerit, prius eſt illo, quod in eâdem nos conſervat, & confirmat. Incipiam autem à voce; deinde de re dicam.

THESIS I.

BAPTISMI *vox multifariam dicitur in Scripturis. Nunc de eo ſermo erit nobis, quatenus eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, ut per illud Eccleſiæ inſeramur, cum hac promiſſione, quod non minùs certò, quàm aquâ extrinſecus lavamur, etiam intrinſecus à peccatis abluimur per ſanguinem, & ſpiritum Chriſti.*

Nihil pervulgatius eſt, quàm baptiſmum trifariam dici: intelligi enim vel baptiſmum *fluminis*, ſive aquæ (βάπτισμα ἐν ὕδατι vocat Nazianzenus) ut cùm jubentur *a* Apoſtoli, *docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti*: vel baptiſmum *Flaminis*, ſeu Spiritûs Sancti: ut in verbis Ioannis Baptiſtæ *b*, *Ego baptizo vos aquâ: ille autem vos baptizabit in Spiritu, & igne*: vel ſignati baptiſmum *ſanguinis*, ſeu martyrii, (βάπτισμα μαρτυρίου, καὶ αἵματος, nominat Nazianzenus *c*) de quo loquitur Chriſtus, cùm dicit *d*: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Similiterque accipitur Luc. XII. 50. Ac baptiſmi etiam, ſeu lavacri nomine, appellant Tertullianus *e*, Cyprianus *f*, alii.

Sed, ut de ambiguitate vocabuli conſentiunt omnes: ita ſuper eo aliquis eſt diſſenſus, quid propriè notet, & quæ ſimilitudinis ratio ſit, ob quam ad alia transferatur. Id igitur paucis explicabimus.

a Matth. 28. 19.
b Matth. 3. 11.
c Orat. 39. in ſancta lumina, pag. 634 edit. Morell.
d Matth. 20. 22. & Marc. 10. 38.
e Lib. de baptiſmo cap. 16.
f Epiſt. 73. ad Iubajanum, & lib. de Exhortatione ad Martyrium.

KU-

Digitized by Google

Κυρίως βαπτίζειν notat *mergere*; quomodo explicatur in Gloſſis vett. in operum quorundam Cyrilli calce inventis, atque ab Henrico Stephano primùm, deinde B. Vulcanio, editis *a*. Ubi & βάπτω, *tingo*; βαπτὸς, *tinctus*, exponitur. Itaque plus omnino eſt, quàm ἐπιπολάζειν, quod eſt *leviter innatare*: minùs autem, quàm δύνειν, quod eſt *peſſum ire*, ſive, ad ſui exitium fundum petere. Sed quia ferè aliquid mergi, ac tingi, ſolet, ut lavetur, atque abluatur: hinc factum eſt, ut quemadmodum apud Hebræos טבל, quod LXX vertunt *b* βαπτίζειν, etiam accipitur pro רחץ, quod eſt lavare: ſimiliter apud Græcos *c* τὸ βαπτίζειν pro eodem uſurpetur κατὰ μετάληψιν. ut Judith. XII. 7, Sirac. XXXIV. 30, Luc. XI. 38. Nec aliter intelligere oportet baptiſmata calicum, urceorum, æramentorum, & lectorum, Marc. VII. 4.

a Col. 408.
b Sive 4 Reg. 5. 14
c Ibid.

Ab hiſce autem duabus ſignificationibus duæ aliæ promanârunt, ob ſimilitudinem quandam. A priori enim uſu, quo *mergere* ſignificat, profluxit is, quo pro *affligere* uſurpatur. Cujus ratio eſt, quod, qui affliguntur, calamitatum gurgite quaſi merguntur, & abſorbeantur. Unde David Pſ. LXIX. 1. dicit, *aquas intrare uſque ad animam*; poſteaque orat *d*, *ut eripiatur e profundis aquarum, ne inundet earum decurſus, & abſorbeat profundum*. Vide & Pſ. XVIII. 17, & XXXII. 6. Hanc veram eſſe translationis cauſſam putamus: etſi aliis ſic dici placet, quia uti in baptiſmo aquâ, ita in martyrio ſanguine perfundimur: unde Baſilius homil. de XL martyribus *e*. Ἐβαπτίσθη εἰς Χριστὸν οὐχ᾽ ὑπ᾽ ἄλλου, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς οἰκείας πίστεως, οὐκ ἐν ὕδατι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι. Vide imprimis, quam fusè inter aquæ, & ſanguinis baptiſmum comparationem inſtituit Gennadius Maſſilienſis lib. de dogm. Eccleſ. cap. LXXIV. Imò, ſi Proſperum audimus epigr. LXXXVIII, eo etiam conveniunt, quòd utrumque baptiſma parit remiſſionem peccatorum: quam ſententiam tuentur Bellarminus lib. 1 de Baptiſ. cap. VI, Coſterus in Enchir. & alii Romanæ Eccleſiæ doctores.

d Verſ 15. 16.
e T. 1. pag. 533. edit. Morell.

Ab altera autem ſignificatione, quâ *abluere* ſignificat, transfertur ad donationem Spiritûs Sancti. Nempe quoniam hic, ut animam imbuat, & abluat, aquæ inſtar in eam effunditur: prout loquitur Scriptura Joelis II, 28; & exinde Petrus Act. II, 17. item Paulus Tit. III. 6: *Servavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus Sancti, quem effudit in nos copioſè*.

Præter verò triplicem hunc baptiſmum, etiam apud antiquos legas baptiſmum pœnitentiæ; quia, lacrymis perfuſi, remiſſionem peccatorum poſtulamus, & conſequimur. Unde & διὰ δακρύων, vel τὸ τῶν δακρύων βάπτισμα, appellatur à Nazianzeno orat. XXXIX, ſive in ſacra lumina *f*, & ſcripture quæſt. ad Antiochum tributarum Athanaſio, reſp. ad quæſt. LXXII *g*. Ad eundemque alluſit Sedulius lib. III, cùm de peccatrice *h*, rigante pedes Chriſti, ita canit:

f Tom. 1. p. 634 edit. Morell.
g Tom 2. p 296. edit. Commel.
h Luc. 7.

—— Purgata receſſit
Per gemitum; propriuque lavans in gurgite fletus
Munda ſuis lacrymis redit, & deterſa capillis.

Imò ſcriptor vetus, ſed itidem falsò creditus Athanaſius, in dictis, & interpretationibus parabolarum Euangelii, cùm reſpondiſſet ad quæſtionem CIII, quid ſit, *Et omnes in Moſen baptizati ſunt*; octo recenſet baptiſmatum genera: quæ ipſa eodem ordine commemorat Damaſcenus lib. IV Orthodoxæ fidei cap. X. *Primum* eſt *univerſalis diluvii*, delentis peccatores: quod baptiſmi eſſe antitypon, Petrus ait 1. epiſt. III. 21: *Baptiſmum mundi* vocat Tertullianus lib. de baptiſmo. *Alterum* eſt baptiſma *per mare, & nubem*; de quo Apoſtolus 1 Cor. X. 2: *Omnes baptizati ſunt nube, & mari*. Ac mare quidem, per quod Iſraelitæ tranſierunt, aquæ baptiſmatis; columna nubis, quæ noctu prælucebat, Spiritus Sancti fuit ἀντίτυπον. Cyprianum vide lib. IV. epiſt. VI. ad Magnum *i*, Ambroſium de iis, qui initiantur myſteriis cap. III *k*, Chryſoſtomum in illud 1 Cor. X: *Nolo vos ignorare*, &c. Auguſtinum tract. XI. in Joan. quibus ab inſigni Theologo addi videtur Cyrillum in Joan. lib. VI cap. XV. ſed ſolemne eſt, ut hic errent viri docti, dum non cogitant, ex XII Cyrilli libris in Joannem quatuor medios deperiiſſe, defectumque iſtum ſuppleviſſe Jodocum Clichthoveum: qui initio ſuperioris ſeculi vixit. *Tertium* Patribus iſtis baptiſma eſt *legale*, quo immundi ſe, veſteſque ſuas, lavabant, ſecundùm legem Moſaicam. Quas Leviticas lotiones *varios baptiſmos* vocat ſcriptor divinus epiſtolæ ad Hebr. IX. 10. *Quartum* eſt baptiſma *Ioannis*, baptizantis ad reſipiſcentiam. *Quintum* eſt *Chriſti*, quo vel ipſe, non indigus baptiſmi, à Joanne, noſtri cauſsâ, baptizatus fuit: vel quo nos aquâ baptizat, & ſpiritu. *Sextum* eſt *pœnitentiæ*, & lacrymarum. *Septimum per martyrium*, & ſanguinem. *Octavum* non ſalutare eſt, ſed *letale*; quo peccatores flammantibus tartarei diluvii undis immerguntur.

i Paragr. 11.
k Tom. 4. pag. 422.

Ex vario adeò ejus vocabuli uſu quinctus hic ſolùm habet locum. Secundùm quem definire in hunc modum poſſimus; ut dicatur baptiſmus eſſe primum Novi Teſtamenti ſacramentum, quo, ex inſtitutione Chriſti, per miniſtrum ejus aquâ abluimur, in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti; ut ita receptio in novum gratiæ fœdus, ac interitus per ſanguinem, & ſpiritum Chriſti, ablutio à peccatis, & clarè nobis ſignetur, & certò obſignetur.

Hæc ut apertiora fiant, primùm agemus de baptiſmo ſecundùm ſe; deinde de ejus miniſtro; hinc de ſuſcipiente baptiſmum; poſtea de baptiſmi loco, ac tempore; deque iteratione ejuſdem. De cerimoniis enim baptiſmi ſeparato libro agemus. In prima parte conſiderantur hæc quatuor: aqua, quâ abluimur; actus ipſe ablutionis; verborum forma, quæ in abluendo uſurpatur; & ſignificatio, quæ aquæ, & ablutioni ineſt, quatenus eſt ſignum. Atque ex his etiam ſtatuemus tum de neceſſitate baptiſmi, tum convenientiâ, ac diſcrimine baptiſmatis Joannis, ac Chriſti. De aqua primùm videamus.

THESIS II.

In baptiſmo abluimur aquâ verâ, & naturali: quali Joannes baptizaſſe legitur Matth. III, 6 *&* 16; *& Joan.* III. 23: *item Apoſtoli, & alii; ut Act.* VIII. 28: Deſcenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus; & baptizavit eum. *Et Act.* X. 47: Nunquid aquam quis prohibere poteſt, ut non baptizentur hi? *Unde & Eph.* V. 26. aquæ lavacrum *appellatur*.

Quare damnamus hæreticos, qui aquâ uti nolebant. Auguſtinus hæreſi LIX: *Seleucians, & Hermians, baptiſmum in aqua non accipiunt*. Cauſſam, quam præterit Auguſtinus, elementi vilitatem fuiſſe arbitratur doctiſſimus Danæus *a*: ſed fallitur. Nam prætexebant, quòd Joannes Baptiſta, ſuum baptiſma, & Chriſti, comparans, diverſam faciat materiam amborum; ſui quidem aquam, ſed Chriſti ignem. Philaſtrius: *Seleucus, & Hermius, hæretici, animas hominum de igne, & ſpiritu, eſſe exiſtimantes, iſto baptiſmo non utuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptiſta: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu, & igni*. Nihil igitur apertiùs, quàm compulſos fuiſſe his verbis Matth. cap. III: *Qui poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu S. & igni*: quo loco Baptiſta, non contentus dicere, *baptizabit Spiritu*, addidit, *& igni*; quia non quælibet Spiritus Sancti communicatio intelligatur; ſed ea, quæ feſto Pentecoſtes contigit ſpecie ignis. Quam loci hujus mentem eſſe, vidit Eraſmus Annotationibus, itemque paraphraſi, in ſuperiorem locum. Adhæc Bucerus, & alii. Quamquam & de regenitis omnibus accipere poſſumus; quia omnes ſpirituali igni baptizari neceſſe eſt. Præter iſtos etiam aquæ uſum refugerunt Paulicíani: quippe qui in ſacramentis averſarentur res materiales, ſolâque pronunciatione verborum ſacramentum

a Notis ad dictum Auguſtini locum.

tum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ Eccleſia uſurpat; ſed iſta: *Ego ſum aqua viva.* Auctor Euthymius Panopliæ parte 11. tit. XXI.

Thesis III.

Aquâ verò, quâ Joannes, & Apoſtoli utebantur, aqua erat vulgaris: non per adjurationem, ſignationem, crucisve immiſſionem, & olei infuſionem, conſecrata. Qui ritus etſi inventi non ſint χθὲς καὶ πρώην, tamen in Scripturis fundamentum habent nullum, eoque nec ſunt de baptiſmi οὐσίᾳ.

Agnoſcit hoc non ſolùm S. Baſilius lib. de Spiritu S. ubi aquæ conſecrationem inter traditiones reponit: ſed etiam Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus Eccleſiæ cap. XIX. num. 12: ubi de ritibus iſtis ſic ſcribit: *Hæc non obtinent, quoties maxima premit neceſſitas. Tunc enim etiam aquâ non conſecratâ, ſive in flumine, ſive in mari, ſive in fonte, ſive in ſtagno, baptizari licet.* Nam cùm etiam abſque conſecratione verum eſſe baptiſmum fatetur; clare indicat, non eſſe eam de baptiſmi οὐσίᾳ, quandoquidem quæ ejus generis ſunt, omitti nunquam poſſint. Nec cerimoniæ ejus antiquitas præſcribere temporibus noſtris poteſt; quia ut inſtituendi alicujus ritûs, ſi uſus exigat: ita ejus abrogandi, ſi abuſus requirat, Eccleſia habet poteſtatem. Quam rem pleniùs explicabimus, cùm de baptiſmi cerimoniis agemus.

Thesis IV.

Cur verò liquore, corporis ſordes abluente, ſacramentum hoc perfici mandârit Chriſtus: in cauſa eſt ἀναλογία inter ablutionem externam, quæ aquâ fit, eâque mundâ; & internam, quæ fit ſanguine, ac ſpiritu Chriſti. Minimè igitur fuerit baptiſmus, ſiquis illud aquæ loco uſurpet, quod non habet vim ad corpus abluendum.

Ut ſiquis hominem valetudinis deſperatæ, ob aquæ defectum, in nomine Trinitatis tingat aquâ lutoſâ, quæ polluit veriùs, quàm purgat: ut hic deſit ἀναλογία. Quam attendit divinus ſcriptor ad Hebræos X. 22: *Abluti corpora aquâ mundâ.* Item ſiquis eet perfundat arenâ: quemadmodum contigit Hebræo adoleſcenti: qui idcirco, cùm miraculoſè convaluiſſet, ad Jordanem, ut verè baptizaretur, à Dionyſio, Aſcalonis epiſcopo, miſſus fuit. Teſtis Sophronius ſophiſta, vel potiùs, Joannes Moſchus, ſive Eviratus, Prati ſpiritualis cap. CLXXVI. Ac ſimilem habet hiſtoriam Nicephorus lib. III. cap. ult. Niſi potiùs Nicephori narratio ex illa Moſchi eſt efficta: quod verius arbitror. Nam quod Nicephorus ait contigiſſe tempore M. Aurelii Antonini Imp. ac epiſcopum, qui de baptiſmo arenario conſulebatur, Dionyſium Alexandrinum fuiſſe autumat, id verum eſſe non poteſt; cùm Dionyſius ille vixerit, non Aurelio Antonino imperante; ſed ſexaginta annis pòſt, tempore Philippi Imperatoris. Quare ſiquid hujusmodi contigit ætate Antonini; Dionyſius Corinthiorum epiſcopus intelligi debet. Sed, uti dixi, veriſimilius eſt, hanc Nicephori narrationem planè eandem eſſe illi, quam ſuis contigiſſe temporibus refert Joannes Moſchus; qui circa annum vixit ſexcenteſimum. Equidem, qui Antonini ævo iſtiusmodi aliquid eveniſſe narret, veterum invenio neminem.

Thesis V.

Quæſtionem movent nonnulli, an loco aquæ uti liceat liquore alio, dummodo talis ſit, quo corpus abluatur, E. G. vinum, vel lac. Sanè hoc novitatis ſtudio ſi fiat, graviter ſine dubio offenditur Deus: ſin ad hoc ſumma compellat neceſſitas, reprehendi non debere, quorundam, ſed diſſentientibus aliis, ſententia eſt.

Verâ, & naturali aquâ, uti nos vulgò debere, & Joannis, & Apoſtolorum docet exemplum; ut vidimus. Atque hic, ut Tertullianus ait lib. de baptiſmo cap. I, & XII, *nulla eſt diſtinctio, mari quis, aut ſtagno; flumine, aut fonte; lacu, aut alveo, diluatur.* Nempe manet ubique ἀναλογία, quam aqua vera, & naturalis habet cum ſanguine, & ſpiritu Chriſti, purgante nos à peccatis. Quâ de convenientiâ Ambroſium vide lib. I, & II, de Sacramentis, & Hieronymum epiſt. ad Oceanum. Nec temerè eſt, quòd ſapientiſſimus Deus hunc potiſſimùm liquorem elegit, quando ut nihil eo eſt utilius ad vitam (ἄριστον τὸ ὕδωρ, ut Pindarus ait) ita nec communius, aut vulgatius, eſt quicquam. Quare non minùs peccaret, qui in baptiſmo, faſtu luxurioſo, pro aqua vino uti vellet: quàm qui in Euchariſtia, prætextu abſtinentiæ, pro vino uteretur aquâ: ut ὑδροπαραστάται, ſive Aquarios feciſſe, ſcribit Auguſtinus hæreſi LXIV. Sed quæritur, utrùm extrema agentem vino, lacte, aut ſimili liquore, liceat baptizare, ſi aqua haberi nullo modo poſſit. Mihi propè otioſa hæc quæſtio videtur, quando fieri vix poteſt, ut vinum, lac, aut liquor ſimilis, poſſit haberi; aquæ elementum communiſſimum non item. Veruntamen ſi hoc obtingat, plures arbitrantur, omnino abſtinendum eſſe baptiſmo. Hos inter Ruardus Tapperus a: *Si* inquit, *vino administraretur baptiſmus, nullum eſſet ſacramentum, nec ulla fieret regeneratio, nec peccatorum remiſſio.* Pauciores diſſentiunt, & hos inter Clariſſimus Beza, cujus verba adferre non gravabor ex epiſtola ejus ſecunda ad Thomam Tilium: *Hæc mens fuit Chriſti, cum panem, ac vinum, ad hæc myſteria deligeret, ut propoſitis earum rerum ſignis, quibus corpus noſtrum alitur, veram alimoniam ſpiritualem, velut ob oculos, repræſentaret. Itaque à Chriſti ſententia nihil aberrat, qui, nullo prorſus novandi ſtudio, pro pane, & vino ſubſtituat, quæ, etſi non parem, ſimilem tamen alimoniæ analogiam habeant. Deſit etiam aqua, & tamen baptiſmus alicujus differri amplius cum ædificatione non poſſit, nec debeat: ego certe quovis alio liquore, non minus rite quam aquâ, baptizârim. Nec aliter de his rebus ipſi etiam ſuperſtitioſiſſimi Scholaſtici ſcripteres cenſuerunt.* Ubi quòd idem ſentire dicit Scholaſticos, metuo ne eum memoria fefellerit.

a Tom. 1. p. 357.

Thesis VI.

De aqua elemento hactenus. Nunc de uſu aquæ, ſive de ablutione videamus. De qua duo hæc quæruntur. Primum, utrum antiquitus per immerſionem, an per effuſionem ex vaſe, vel per adſperſionem, ſoleat baptizari. Deinde, an hac parte recedere liceat à conſuetudine veteris Eccleſiæ. Ad prius quod attinet, quin Joannes baptiſta, & Apoſtoli, immerſerint, dubium non eſt. Nam Matth. III. 6. *legimus:* Et baptizabantur in Jordane. *Nec non verſ.* 16: Et baptizatus Jeſus adſcendit ſtatim de aqua. *Item Joan.* III. 23: *ſcriptum eſt*, Joannem baptizâſſe in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. *Etiam Act.* VIII. 38: *dicitur* uterque deſcendiſſe in aquam, *& Philippus, & Eunuchus. Horum etiam exemplum Eccleſiam veterem ſecutam eſſe, innumeris Patrum teſtimoniis clariſſime evincitur.*

Hinc Hieremias, Patriarcha Conſtantinopolitanus, ad Theologos Wittebergenſes Reſp. II. cap. IV. cùm trinâ ſe immerſione, non infuſione, uti dixiſſet, cauſſam hanc adjungit: *Baptizabant enim veteres, non manibus ſuis aquam baptizando adſpergentes: ſed trinâ immerſione, hoc Evangelii ſequentes: Aſcendit ex aqua. Ergo ante deſcenderat. Ecce immerſio, non adſperſio.* Et ſanè

quia

quia toti immergebantur; baptiſmus autem ſive immerſio non veſtium eſt, ſed humani corporis: eò etiam, poſito pudore, toto penitùs corpore nudabantur; adeò ut ne faſciam quidem (qualem pictores, honeſtatis causâ, appingere ſolent) obduxiſſe videantur partibus pudendis. Saltem earum apud veteres mentio non eſt: ſed ita loquuntur univerſi, quaſi non minùs nudi baptizarentur, quàm Adam fuit in paradiſo, vel quàm de matre omnes naſcimur, vel quam petemus cœlos, vel quàm Chriſtus cruci affixus fuit: quamquam hic etiam pictorum mos eſt partes medias linteo velare; qui non tam facti ſpectant veritatem, quam quid maximè conveniat moribus noſtris. Hæc ita eſſe, veterum teſtimoniis oſtendemus. Cyrillus Hieroſolym. catech. myſtagogicâ II. Εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες, ἀπεδύεσθε τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδύεσθαι σὺν ταῖς πράξεσιν. ἀποδυθέντες γυμνοὶ ἦτε, μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστὸν, καὶ ἐν τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παρρησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμβεύσαντα. *Statim igitur, ut ingreſſi eſtis, veſtem exuiſtis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus ſuis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Chriſtum: quâ ille nuditate principatus, & poteſtates hujus ſeculi, ſpoliavit, & magna confidentiâ in ligno de illis triumphavit.* Et mox: ὢ θαυμασίου πράγματος. γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψει πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε· ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο. *O rem admirandam! nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat. Revera in hoc enim protoplaſti Adam ferebatis exemplum, qui nudus in paradiſo fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore.* Unde non ſolùm univerſo corpore fuiſſe nudos, ſed etiam nec myſterio hoc caruiſſe, cognoſcimus. Idem oſtendit Amphilochius in vita S. Baſilii, cùm de eo ſic ſcribit: *Petebat a Deo aliquod ſuæ fidei ſignum oſtendi: ſurgensque cum tremore, ſuis ſe veſtibus ſpoliat, unáque cum veſtibus veterem exuit hominem.* Ergo eo, quod veſtimenta exuebant, myſticè ſignabatur, veterem exui hominem. Similiter Chryſoſtomus homil. VI in cap. II. ad Coloſſ. Καὶ ἐνταῦθα γυμνότης, κἀκεῖ γυμνότης. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας, ἐγυμνώθη ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνοῦται. ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν, ἐκεῖνος. ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, ὥσπερ τὰ ἱμάτια. *Et hic nuditas, & illic nuditas. Sed illic quidem, cùm peccâſſet, nudatus fuit, quoniam peccavit: hic autem nudatur, ut liberetur. Exuit tunc ille gloriam, quam aliquando habuit. Nunc veterem exuit hominem: & priuſquam adſcendat, tam facile exuit, quam veſtimenta.* Dionyſius Areop. lib. de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. de baptiſmo a: Ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν ἀνάδοχον. τῶν δὲ ἀπογραψαμένων, εὐχὴν ἱερὰν ποιεῖται, καὶ ταύτην ἀπάσης αὐτῷ τῆς ἐκκλησίας συμπληρωσάσης, ἀπολύει μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπαμφιέννυσι διὰ τῶν λειτουργῶν. *Manum ejus capiti imponit; ſignoque edito, ſacerdotibus imperat, ut viri, atque ſponſoris nomina perſcribant. Iis ſcriptis, ſuas preces perficit; quas ubi univerſa Eccleſia cum eo perfecit, exuit eum, exſpoliatque per miniſtros.* Et mox b: Καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. *Cùm planè veſtes ei detraxerunt miniſtri, tum ſacerdotes ſacrum unctionis oleum adferunt.* Et multis interjectis c: Ὅπερ ἡ τῶν συμβόλων παράδοσις ἱερῶς αἰνιττομένη, τὸν προσιόντα τὴν οἷον προτέραν ζωὴν ἀπεκδυσάμενον, καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐκείνην ἐσχάτων ἕξεων ἀπολύουσα, γυμνὸν, καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι, πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα. *Id quod ſignorum traditio ſanctè, ſed obſcurè ſignificans, cùm eum, qui accedit, quaſi ſuperiore vitâ exuit, & ad extremos uſque habitus exſpoliavit: nudumque tum, & nudis pedibus collocat, occaſum adſpicientem.* Apertè ait, univerſas veſtes fuiſſe exutas. Elias Cretenſis in orat. IV. Nazianz. *In divino noſtro ortu, quemadmodum ſacerrimus Dionyſius inquit, ad ſacerdotem quidem is adducitur, qui ſpirituali regeneratione donandus eſt: ipſe autem, & pedes ejus, adhibitâ miniſtrorum eorum, qui ad hoc conſtituti ſunt, operâ, calceis nudat, &* CORPUS UNIVERSUM *detegit.*

a G. 116. edit. Morell. anno 1508.

b Pag. 117.

c Pag. 125.

Eundem morem in Latina obtinuiſſe Eccleſia, etiam uſque ad tempora Bernardi (poſt quæ, increſcente tam ſacerdotum, quam aliorum, nequitia, ſcandali & flagitii causâ ſublatus fuit) illuſtria hæc teſtimonia oſtendunt. Zeno Veronenſis invitat. II. ad fontem: *Gaudete: in fontem quidem nudi demergitis, ſed ætherea veſte induti, mox candidati inde ſurgitis: quam qui non polluerit, regna cæleſtia poſſidebit.* Ambroſius ſerm. X ubi, in avaros invectus, *Ideo*, inquit, *nudi in ſeculo naſcimur, nudi etiam accedimus ad lavacrum, ut nudi quoque, & expediti, ad cæli januam properemus. Quam autem incongruum, & abſurdum eſt, ut quem nudum mater genuit, nudum ſuſcepit Eccleſia, dives intrare velit in cælum!* Anſelmus in Matth. cap. III: *Plures cauſſa ſunt, quare Chriſtus ad baptiſmum acceſſit: primo, ut exemplo nos invitaret; ne quis forte ab inferiori baptizari, vel in conſpectu hominum denudari, erubeſceret.* Et poſt aliqua: *Vocatur ergo conſummatio juſtitia: ad quam Dominus volens homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conſpectu hominum denudari; ideo vult exemplo docere, quid alios oporteat facere, ut nullus poſt eum erubeſcat.* Bernardus ſerm. XLVI de paupertate: *Ideo nudi naſcimur in hoc ſeculo, nudi etiam accedimus ad baptiſmum; ut nudi, & ſine impedimento, perveniamus ad cælum.*

THESIS VII.

Neque ſoli adulti denudabantur, ſed etiam infantes.

Oſtendit hoc Gregorius M. in Sacramentario, ubi deſcribitur *ordo baptiſmi infantium* a. Nam cùm dictum eſſet, *Deinde baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione, &c.* mox ſubjicitur: *Et veſtitur infans, dicente presbytero.* Atqui, ſi infantem veſtibus indui opus, priuſquam confirmetur: priùs iis exutus fuerit neceſſe eſt, quàm baptizetur. Similiter Ordo Romanus b cap. de die ſabbat. S. Paſch. *Pontifex ergo egreditur à fonte in ſacrarium, habens ibi compoſitam ſedem, vel in Eccleſia, ubi voluerit; & ſedet in ea; & cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos.* Et mox: *Et ſic veſtiuntur. Induti vero ordinantur, &c.* Idem Alcuinus, ſive Albinus Flaccus, lib. de divinis Offic. cap. XIX, de Sabb. Paſch. c *Poſtquam vero veſtiti fuerint* (infantes) *deportantur ante Pontificem ad confirmandum.*

a T. 2. Liturgicorum Pamelii col. 269.

b Auctario bibl. Patrum col. 82. & 83.

c T. 3. bibl. pp. ed 2. p. 1197.

THESIS VIII.

Eadem etiam conſuetudo in mulierum baptiſmo obtinebat: ita tamen, ut earum pudori non unâ ratione conſuli ſoleat.

Mulieres quoque univerſo corpore denudari ſolere, liquet ex iis, quæ Chryſoſtomus epiſt. ad Innocentium Papam contigiſſe narrat, cùm Theophilus, epiſcopus Alexandrinus, tumultum civiſſet, ut Chryſoſtomum ab Eccleſiâ ejiceret. Inter alia inquit d. *Mulieres, quæ intra Eccleſiam, ut baptizarentur, ſeſe veſte nudaverant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerbiſſimæ hujus commotionis impulſæ: neque ſexus verecundiæ, & honeſtati, permittebantur præ pavore conſulere.* Idem conſtat ex iis, quæ Jo. Moſchus prati ſpiritualis cap. IV. nar-

d Græcè habes editionis Saviliana, ſive Etonenſis tom. 7. p. 156.

narrat de Conone presbytero, qui ob tentationem, quam patiebatur, non poterat puellam nudam ſancto oleo inungere. Nam ſi inungebantur nudæ, etiam baptizabantur nudæ, quia inunctio baptiſmum conſequebatur. At ritum veterem non intellexit Michael Iſeltius, cùm in notis ad eum ſcriptorem monet, Cononem, quia presbyter fuerit, unxiſſe in vertice, non in fronte. Nam etſi is mos erat Eccleſiæ *a* Romanæ: tamen omnes corporis partes ungebantur à Græcis; etiam à presbyteris in quibuſdam Eccleſiis: qua de re infra etiam dicemus.

a *Ordo Romanus in auctario bibl. Pat. col.* 82.

Interea feminarum pudori pleriſque in locis conſulebatur mulierum miniſterio: quæ eas, ad baptiſmum venientes, honeſtè nudabant, & exuebant, nequid baptizantis oculis inverecundè ingereretur: ut Epiphanius indicat hæreſi LXXIX, quæ eſt Collyridianorum *b*, ubi ait: Διακονισσῶν μὲν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεύειν, οὐδέ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτελεῖν· ἕνεκεν ἢ σεμνότητος τοῦ γυναικείου γένους, ἢ διὰ ὥραν λουτροῦ, ἢ ἐπισκέψεως πάθους, ἢ πόνου, καὶ ὅτε γυμνωθείη σῶμα γυναικὸς, ἵνα μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱερουργούντων θεαθείη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης, ἣ ἀπὸ ἐπιτάξεως τοῦ ἱερέως ἐπιμελεῖσθαι πρὸς τὴν ὥραν τῆς ἐπιδυομένης γυναικὸς ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τοῦ σώματος αὐτῆς γυμνώσεως. Latinè ea ſonant: *Eſt quidem Diaconiſſarum ordo in Eccleſia: ſed non eſt inſtitutus ad functionem ſacerdotii, vel ad aliquam ejuſmodi adminiſtrationem: ſed ut muliebris ſexus honeſtati conſulatur, ſive ut adſit tempore baptiſmi, ſive quando nudandum eſt mulieris corpus, ne ab iis conſpiciatur, qui ſacris operantur; ſed à ſola videatur diaconiſſâ: quæ juſſu Sacerdotis curam mulieris gerit, dum veſtibus exuitur: atque id ſecundum conſtitutionem boni ordinis, & Eccleſiaſtica diſciplina, ex præſcripto canonis admodum ſtabilita.* Itidem honeſtatis cauſsâ ſacerdos baptizatæ quidem frontem inungebat: at diaconiſſa ungebat corpus: quod nos docet Clemens Conſtitutionum Apoſtolicarum lib. III. cap. XV, ubi ait: Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρῄζομεν διακόνου. καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μεθ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς. οὐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ὑπὸ ἀνδρῶν κατοπτεύεσθαι· ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίσει ὁ ἐπίσκοπος. Quem locum ſic tranſtulit Jo. Carolus Bovius, Epiſcopus Oſtunenſis: *Ad multos uſus muliere diaconiſſâ indigemus. Ac primùm, cùm illuminantur* (hoc eſt, baptizantur) *mulieres, diaconus ungit frontem ipſarum oleo ſancto; deinde diaconiſſa eas abſterget. Non eſt enim neceſſe mulieres adſpici à viris; ſed ſolùm in manus impoſitione caput illis ungit epiſcopus.* Atqui apud Clementem eſt ἀλείψει, quod eſt *unget*, non *abſterget*, ut Bovius putavit; qui planè pervertit mentem Clementis. Sanè in ipſa Latina Eccleſia tangebatur pectus, & inter ſcapulas unctio fiebat: uti conſtat ex Gregorii ſacramentario, Alcuino lib. de divinis officiis, Rabano de inſtitut. clericorum lib. I. cap. XXVII. In Græca verò Eccleſia totius corporis unctio fiebat: ut videre eſt apud Cyrillum Hieroſol. Catech. myſtag. II, & Chryſoſtomum homil. VI in epiſt. ad Coloſſ. Eundemque ritum apud Syros obtinuiſſe, oſtendit Severus Alexandrinus in ritibus baptiſmi. Ex quibus ſatis liquet, cur Clemens, ſive quiſquis illas τῶν ἁγίων ἀποστόλων διαταγὰς ſcripſit, à diacono quidem dicat inungi frontem; ſed addat, corpus ungi à diaconiſſis. Etiam ex his lucem capit Juſtinianus Novell. VI. cap. VI; cùm *Deo amabiles diaconiſſas* jubet *ad ſacrum venire miniſterium, & adorandis miniſtrare baptiſmatibus, & aliis adeſſe ſecretis, quæ in venerabilibus miniſteriis per eas ritè aguntur.* Nam per ſecreta miniſteria nudationem, & corporis inunctionem, potiſſimùm deſignat. Nec interim negamus, diaconiſſarum etiam uſum fuiſſe in inſtituendis, & præparandis baptiſmo feminis rudioribus: ſed tamen, quòd Juſtinianum hoc loco id dicere ait vir quidam eruditus; planè fallit, & fallitur: neque ſi diceret hoc Imperator, eò cauſſæ quicquam erat, cur idcirco in dubium cum illo vocaremus, quæ Epiphanius, vel Clemens, de diaconiſſis ſcribunt, cùm multiplex earum fuerit miniſterium; quod Clemens apertè indicat illis verbis, Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρῄζομεν διακόνου.

b *Pag.* 447 *Gr. Baſil pag.* 344. *Lat.*

Aliâ etiam ratione conſulebatur muliebri verecundiæ. Nam viri ſeparatim à feminis baptizabantur: unde Cyrillus Hieroſolymit. præfat. Catecheſ. Μεταλάβε τὸν φόβον ὅταν ἐξορκισμὸς γίνηται, ἕως ὅτε οἱ ἄλλοι ἐξορκιζόμενοι παραγίνονται· ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν. *Reverentiam adhibe, cum fit exorciſmus, quouſque alii exorcizati aderunt; viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.* Idem liquet ex narratione illâ apud Auguſt. lib. XXII. de Civitat. Dei cap. VIII: *Carthagine Innocentia, religioſiſſima femina, in mamilla cancrum habebat. Admonetur in ſomnis, appropinquante Paſchâ, ut in* PARTE FEMINARUM *obſervanti ad baptiſterium, quæcumque illi baptizata primitus occurriſſet, eundem locum ſigno Chriſti ſignaret. Fecit, & confeſtim ſanitas ſecuta eſt.* Synodus Conſtantinopolitana ſub Menna act. I, ſecundum editiones priores; ſive quinctâ in edit. Binn. *a Stephanus, & alter Stephanus, dixerunt: Cùm eſſemus in baptiſterio Neophytiſtarum, ſine tunicis, & calceamentis exiſtentium, diaconis ipſos exercizantibus, venit epiſcopus noſter Petrus* (Apameatum epiſcopus) *& ejecit nos foras unà cum neophytis, & introduxit canonicos, & privatim cum ipſis ſtetit per multas horas.* Nam, quemadmodum jam alii ante nos obſervârunt, baptiſterium Neophytiſtarum vocat, ut ab illo mulierum diſtinguat. Ordo Romanus cap. de Sabbatho ſancto *b*: *Deinde presbyteri, aut diaconi, etiamſi neceſſe fuerit, & acolythi, induentes ſe veſtibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intro in aquam, & baptizantur primo maſculi, deinde feminæ.* Idem colligi poteſt ex Gregorii M. Sacramentario: in quo *Ordo ad catechumenum faciendum* talis præſcribitur *c*: *Cum venerint ad Eccleſiam, recitentur eorum nomina, & ſtent maſculi ad dexteram, feminæ verò ad ſiniſtram.* Poſtea *d* oratio commemoratur; priùs, quæ ſuper maſculos, exinde quæ ſuper femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de divinis Offic. cap. de Sabbatho S. Paſcha *e*: *Poſt horam denique tertiam Sabbatho præparantur ad Eccleſiam, qui baptizandi ſunt, ſimul cum patrinis, & matrinis, & ordinantur ab acolytho, maſculi ad dexteram, feminæ verò ad ſiniſtram.*

a *Pag.* 469.

b *Bibl. Patr. auctarii T.* 1. *col.* 82.

c *In Liturgicis Pamelii T.* 2. *pag.* 257.

d *Pag.* 261. & 262.

e *In bibl. Patr. T.* 3. *item auctarii T.* 1. *col.* 258.

THESIS IX.

Quamquam verò hæc ita ſunt; tamen, ut in purificationibus legalibus ſufficiebat adſperſio, itidem in Eccleſia adſperſionem pro baptiſmo ſufficere exiſtimamus. Manet enim οὐσία ſacramenti. Quippe cùm utrobique ablutio ſit; etiam inter adſperſionem aquæ, & illam, quæ fit ſanguine Chriſti, ſacramentalem ἀναλογίαν cernere licet. Nec, quia immerſionem fatemur obtinuiſſe apud antiquos: eò ſemper hac uſos eſſe conſequitur. Nam aliqua in contrarium poſſunt adduci. Præterea, cur adſperſionem, quæ jam obtinet in Eccleſiis noſtris, retineri poſſe credamus, charitatis, & neceſſitatis lege compellimur. Siquidem ut nuda corpora, præſertim infantium; (quales ferè ſunt, qui nunc baptizantur) aeri frigido exponantur, & aquis tota immergantur, in hiſce ad Septentrionem ſitis regionibus, præſertim hiberno tempore, ſine valetudinis periculo fieri non poteſt.

Quæ antea congeſſimus ex antiquis, clarè arguunt, baptizandos nudari totos, atque ita immergi ſolere. Qua propter

propter nec deſunt, qui putent, conſuetudinem hanc revocari hodie debere; atque adeò perfuſionem, vel adſperſionem, verè eſſe baptiſmum negent. His non uno modo occurritur. Primùm enim, non ſi Apoſtolos immerſiſſe comperiamus, eò ritum hunc ſemper obſervâſſe conſequitur. Sane, alios inter, Thomæ Aquinati veriſimile fit, interdum eos aquâ perfudiſſe, ob baptizandorum multitudinem. Uti Act. cap. II, & IV: ubi unâ die ter mille, alterâ verò quinquies mille, baptizati fuiſſe dicuntur. Hoc enim non tam per immerſionem, quàm perfuſionem, vel adſperſionem, fieri potuiſſe, arbitratur Thomas. Ac videtur ei hac parte accedere Bucerus reſp. ſecun-
a Pag. 48. dâ ad Latomum lib. I, cap. XII. *a* Nec video, quomodo aliter eſſe poſſit, tuſi, per varios adminiſtros, factum id fuerit. Nec enim ipſi ſemper Apoſtoli baptizabant; ſed in hoc aliorum etiam operâ utebantur. Interim perfuſionis etiam exemplum habemus in hiſtoria de martyrio
b Apud Surium T. 4. pag. 588. B. Laurentii *b*; ubi narratur, ut *unus ex militibus, Romanus nomine, urceum afferens cum aqua, opportunitatem captârit, qua eum offerret B. Laurentio, ut baptizaretur*: cujus etiam voti compos eſſe factus poſtea dicitur. Alterum etiam in iiſdem Actis exemplum habemus; ubi, ut Lucillum baptizârit Laurentius, commemoratur. Verba Actorum ſunt: *Et enim exſpoliâſſet eum, fudit ſuper caput ejus.* Adhæc Walafridus Strabo de rebus Eccleſ.
c Pag. 48. cap. XXVI, *c Notandum*, inquit, *non ſolùm mergendo, ſed etiam deſuper fundendo, multos baptizatos fuiſſe, & adhuc poſſe baptizari: ſicut in paſſione B. Laurentii quendam urceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet evenire, cùm provectiorum granditas corporum in minoribus vaſis hominem tingi non patitur.* Locum hunc eò libentiùs attuli, quia inde liquet, bene antiqua eſſe Acta illa, de paſſione Laurentii: quæ tamen, uti hodie leguntur, ea ipſa eſſe non poſſunt, quæ à notariis Eccleſiæ Romanæ primitus ſunt ſcripta. Multa adeò continent, quæ hiſtoriæ adverſentur. Nempe credimus, vulgata illa,
d Tom. 4. hiſtor. ſanct. quæ apud Surium *d* habemus, conſarcinata eſſe partim ex Actis antiquis, partim ex ſcriptoribus recentioribus. Atque hoc ita eſſe, eò minùs in dubium vocari debet, quia in iis ſunt verba illa illuſtria ex Ambroſii libris de Officiis. Nam quòd aliqui ſcribunt, Ambroſium potiùs iſta ex Actis exſcripſiſſe: oſtendunt ſanè, quàm in talibus naris ſint obeſæ. Verborum enim illorum dictio eſt elegans, planeque Ambroſio digna: ad quam reliqua Actorum dictio nullâ ex parte adſpirat. Rectiſſimè verò ait Walafridus, & olim perfuſione multos eſſe baptizatos, & hodie poſſe baptizari. Nam, ut etiam vidit Dominicus Scotus diſt. III. quæſt. un. art. VII. *In baptiſmo aliquid eſt de eſſentia, ut ablutio; juxta illud ad Eph. V; ubi Apoſtolus baptiſmum appellat lavacrum aquæ: aliud verò accidentarium; nempe ut ablutio hoc, vel illo modo, fiat.* Secutus verò hac in re Thomam Aquinatem fuit; qui & ipſe merſionem quidem magis congruam eſſe ait; eoque nec aliter fieri debere putat, niſi ob rationem vel neceſſariam, vel honeſtam, vel ſaltem rationi conſonam: attamen cùm aqua in ſacramento aſſumatur, ut per ablutionem corporis, ablutio animæ ſignificetur: ablutio verò non ſolùm immerſione, verùm etiam effuſione, & aſperſione fiat: quolibet ſanè iſtorum modorum celebrari poſſe baptiſmum arbitratur. Subjicit idem cauſſas quatuor, propter quas aliter, quàm merſione, fieri poſſit. Prima eſt magna baptizandorum multitudo: ut Act. II. & IV; de quo jam diximus. Altera eſt inopia aquæ; ut quando ad immerſionem non ſufficit. Tertia eſt languor baptizantis, ſuſtinere non valentis baptiſmum. Quarta eſt baptizandi morbus, cui à merſione periculum immineret. Sanè etiam antiquiſſimis temporibus ægrotos, ne abſque baptiſmo diſcederent, in lecto perfundebant, vel adſpergebant. Quò alludere putatur Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. VI, cùm ait: *Neque ego renuo divinum beneficium, id eſt, ablutionem delictorum, inituris aquam omni modo ſalvum eſſe; ſed ut eò pervenire contingat, elaborandum eſt. Quis enim tibi, tam infidæ pœnitentiæ viro, adſperginem unam cujuslibet aquæ commodabit?* Sed apertiùs de talium baptiſmo loquitur Cornelius, Urbis epiſcopus, epiſt. ad Fabium Antiochenum, apud Euſebium lib. VI. cap.
XLIII *a*: ubi, de Novato loquens, ait, Μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐν κλίνῃ διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι. *Minime licebat, quemquam, qui in lecto propter morbum perfuſus eſſet, ſicut huic contigerat, in clerum aſſumi.* Cur verò tales non potuerint in clerum recipi, ut canon hic ait; cauſſa erat gemina. Una, quòd viderentur neceſſitate, non ſponte, facti Chriſtiani. Altera, quòd non conveniret inter omnes, an aſperſio iſta, vel perfuſio, verus eſſet baptiſmus. Idcirco idem Cornelius ſic apud Euſebium ibidem de Novato ſcribit: Ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς τὸ βάπτισμα *b* ἔλαβεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι. *Qui quidem, ubi, exorciſtarum præſidio, ſpiritu illo malo eſſet liberatus, & poſt in tam gravem morbum, ut jam ferme mori putaretur, incidiſſet; in lecto, in quo decumbebat, aquâ circumfuſus, baptiſmum accepit: ſi modo talem hominem baptiſmum accepiſſe dicendum ſit.* Eadem Nicephorus narrat lib. VI. cap. III: ubi verba extrema ſic vertit Joannes Langus: *Aquam petiit, quâ in lecto ipſo, ita uti decumbebat, perfuſus, baptizatus ſcilicet eſt: ſiquidem tinctionem hujuſmodi baptiſmum vocare licet.* Quæ ſi cum judicio aliquo Nicephorus exſcripſit, argumento erunt, ejus etiam ætate de baptiſmo hujuſmodi dubitatum fuiſſe apud Græcos. Apud Latinos verò, jam Cypriani temporibus, controverſiam de hoc fuiſſe, colligimus ex eo, quòd de hoc Cyprianum conſulendum putârit Magnus; ut verba iſta oſtendunt *c*: *Quæſiſti etiam, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate, & languore, gratiam Dei conſequuntur, an habendi ſint legitimi Chriſtiani, eò quòd aquâ ſalutari non loti ſint, ſed perfuſi.* Reſpondet verò ad hanc quæſtionem Cyprianus, *in ſacramentis ſalutaribus, neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam ſuam largiente, totum credentibus conferre divina compendia. Nec*, inquit, *quemquam movere debet, quod* ADSPERGI, VEL PERFUNDI, VIDEANTUR *ægri, cum gratiam Dominicam conſequuntur; quando Scriptura ſancta per Ezechielem prophetam loquatur, & dicat* d: *Et adſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, &c.* Quod ſi Clinicorum legitimus eſt baptiſmus, ut Cyprianus teſtatur: etiam verus erit baptiſmus infantium, qui per adſperginem fit in Eccleſiis Occidentis; præſertim in tractu hoc Septentrionali; ubi periculum eſt, ne tenellæ incommodetur ætati, ſi frigido hoc cœlo nudentur toti, & aquis immergantur.

a Gr. At Lat. cap. 35.

b Ita legendum.

c Ep. 76. ad Magnum.

d Cap 36. verſ. 25.

Præter verò quatuor iſtas, quas Thomas attulit, cauſſas, etiam quinctam aliqui addunt, honeſtatem: propter quam decentius eſt hodie adultos ipſos adſpergere, vel perfundere, quàm nudatos toto corpore immergere. Nempe antiquis temporibus, quibus candida ſimplicitas magis vigebat, honeſtè denudabantur toti: ſed poſtquam, ut aliorum, ita ſacerdotum accrevit nequitia, experientiâ id toti orbi clarè teſtante, honeſtè amplius id fieri non potuit: & hac propter jam à quinque retro ſeculis paulatim per univerſum penè Occidentem conſuetudo illa exolevit.

Sed qui immerſionem revocari debere contendunt, objiciunt nobis, quòd ad Rom. cap. VI, 3. 4. 5. teſtetur Apoſtolus, immerſione, & emerſione, in hoc ſacramento repræſentari tum ſepulturam Chriſti, tum mortificationem veteris noſtri hominis, & vivificationem novi. Quod etiam agnoſcit Chryſoſtomus in illud Joan. III: Græcè, ſi malis, ſic ſonant *e*: Καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται κάτω, καὶ καταποντίζεται εἰς τέλος ἅπας, εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς

e Tom. 2. edit. Etonenſis, ſive Savilianæ pag. 656.

ἄνωθεν πάλιν. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu: In aqua*, inquit, *tanquam in ſepulcro, caput immergentibus vetus homo ſepelitur, & ſubmergitur: deinde nobis emergentibus, novus reſurgit inde.*

Ad hoc non uno omnes modo reſpondent. Multi, eosque inter Paludanus in IV. Sent. diſt. 3. quæſt. 3, negant hujuſmodi repræſentationem requiri: ut quæ tantùm accidentalis ſit: ſed Thomas, quem Dominicus Sotus, pluresque alii, ſequuntur, exiſtimat, aliquam ſaltem ſimilitudinem exigi; verùm hanc in aſperſione etiam, vel perfuſione, inveniri: quia, cujus caput adſpergitur, vel perfunditur, is aquis iſtis quaſi ſepelitur.

Præterea, qui immerſionis cerimoniam urgent, vocem *βαπτισμοῦ tinctionem*, non *adſperſionem*, notare ajunt: unde & manifeſtarii eos teneri mendacii cenſent, qui cùm tantummodo adſpergant, tamen formulam retinent antiquam. Sed non cogitant boni viri, verba valere, ut nummos: nec eos, qui tantùm adſpergunt, cùm baptizare ſe dicunt, immerſionem eo ſignare, ſed ablutionem: atque ita eos loqui Scripturarum exemplo: in quibus τὸ βαπτίζειν interdum accipitur pro *abluere*; ut antea oſtendimus. Itaque Athanaſius etiam orat. III. contra Arrianos non hoc reprehendit in hæreticis, quòd, aquâ adſpergentes, dicerent ſe baptizare: ſed quòd, cùm non credant in Trinitatem, tamen adſpergentes uſurpent iſtam formulam, *Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus S.* quales non abluere ait, ſed polluere a. Οὐ γὰρ ὁ λέγων ἁπλῶς Κύριε, οὗτος δίδωσιν, ἀλλ' ὁ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν πίστιν ἔχων ὀρθήν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Σωτὴρ οὐχ ἁπλῶς ἐνετείλατο τὸ βαπτίζειν· ἀλλὰ πρῶτόν φησι, μαθητεύσατε, εἶθ' οὕτως βαπτίζετε εἰς ὄνομα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. ἵν' ἐκ τῆς μαθήσεως ἡ πίστις ἢ καὶ βαπτίσματος τελείωσις προστεθῇ. πολλαὶ γοῦν καὶ ἄλλαι αἱρέσεις λέγουσαι τὰ ὀνόματα μόνον, μὴ φρονοῦσαι δὲ ὀρθῶς, ὡς εἴρηται μηδὲ τὴν πίστιν ὑγιαίνουσαν ἔχουσαι, ἀλυσιτελὲς ἔχουσι, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν διδόμενον ὕδωρ, λειπόμενον εὐσεβείᾳ· ὥστε καὶ τὸν ῥαντιζόμενον παρ' αὐτοῖς ῥυπαίνεσθαι μᾶλλον ἐν ἀσεβείᾳ, ἢ λυτροῦσθαι. Latine fuerit: *Non enim, qui ſimpliciter ait, Domine, is eſt, qui legitimum donat baptiſmum; ſed qui nomen exprimit, & fidem rectam habet. Ideoque Salvator non quovis modo baptizandum præcepit; ſed primùm dixit; Docete: ac deinde, Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti: ut ex doctrina recta fides oriretur, & cum fide Baptiſmatis integra initiatio perficeretur. Certè aliæ etiam hæreſes, eæque numero non exiguæ, nomine tenus ritum iſtum pronunciant: ſed non rectè ſentientes, ut dictum eſt, neque ſanam fidem retinentes, inutilem poſſident aquam, quam impertiunt: nimirum numine, & religione deſtitutam; adeo ut, qui ab illis adſperguntur, ſordeſcant potius pravâ religione, quàm redimantur.* Ubi ſatis oſtendit, τὸ ῥαντισμὸν etiam eſſe βαπτισμόν. Atque hæc dicta ſunto de quæſtione iſta, An perfuſio, vel adſperſio, pro baptiſmo haberi poſſit.

a T. I. p. 219 edit. Commel.

DISPUTATIO SECUNDA

DE

BAPTISMO;

Quæ partim eſt de unâ, trinâve immerſione; partim de formulâ, quâ baptizandum.

Accedamus nunc ad quæſtionem illam, utrum ſemel, an ter immergere, perfundere, vel abluere, oporteat. De hoc tria dicemus.

Primùm videbimus, quæ conſuetudo proximis aliquot ab ætate Apoſtolica ſeculis obtinuerit.

Deinde, quod fundamentum ejus conſuetudinis creditum ſit.

Poſtea, quando, & qua occaſione, mos contrarius fuerit uſurpatus, & approbatus.

Denique, quid hodie fieri ſatius ſit.

THESIS I.

P**RIMIS** *aliquot ſeculis, quæ Apoſtolicum ævum proxime exceperunt, trina immerſio in uſu fuit.*

Tertullianus adverſùs Praxeam cap. XXVI: *Noviſſimè mandavit, ut tingerent in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, non in unum. Nam nec ſemel, ſed ter ad ſingula nomina, in perſonas ſingulas, tingimur.* Et lib. de Corona Mil. cap. III: *Dehinc ter mergitamur.* Quæ verba etiam apud Hieronymum legas adverſùs Luciferianos. Item Ambroſius lib. II. de Sacramentis cap. VII: *Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixiſti, Credo: & merſiſti, hoc eſt, ſepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & in crucem ejus? Dixiſti, Credo: & merſiſti. Ideo & Chriſto es conſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertio interrogatus es, Credis & in Spiritum Sanctum. Dixiſti, Credo. Tertiò merſiſti, ut multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolveret trina confeſſio.* Dionyſius Areop. Eccleſ. Hierarch. cap. II. part. II: Τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι, καὶ ἀναδύσεσι, τὴν τρισσὴν θείας μακαριότητος ἐπιβοώμενος ὑπόστασιν a. *Ter quidem illum demergit, atque in tribus ejus, qui initiatur, demerſionibus, & emerſionibus, trinam divinæ beatitudinis eſſentiam appellat, & invocat.* Ubi minùs rectè Perionius ὑπόστασιν *perſonas* vertit; cum pro οὐσίᾳ ponatur; quomodo antiquiores Græci eâ voce uti ſolent.

a Pag. 118. edit. Morell. an. 1562.

Ritum hunc etiam Romana Eccleſia jam à multis retro ſeculis retinet. Ordo Romanus de Officiis divinis cap. de ſabbatho ſancto b: *Et acceptis infantibus à parentibus, vel patrinis eorum, baptizant eos ſub trina merſione, tantùm ſanctam Trinitatem ſemel invocantes, ita dicendo, Et ego baptizo te in nomine Patris. Et mergit ſemel. Et Filii. Et mergit iterum. Et Spiritûs S. Et mergit tertio.*

b Auctarii bibl. Patrum T. I. col. 82.

Trinam immerſionem myſticum quid ſignificare, cenſet

cenſet Athanaſius, in dictis & interpret. ſcripturæ quæſt. XCIV: *a* τὸ γὰρ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον, καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. *Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem, & triduanam Chriſti reſurrectionem, ſignificat.* Egregiè etiam B. Auguſtinus, in quarta homilia; prout citatur a Gratiano Decreti tertiâ parte De Conſecrat. *b* Diſtinct. IV. Can. LXXVI: *Poſtquam*, inquit, *vos credere promiſiſtis, tertio capita veſtra in ſacro fonte demerſimus: qui ordo baptiſmatis* DUPLICI MYSTERII *ſignificatione celebratur. Rectè enim tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine ſanctæ* TRINITATIS. *Rectè tertio merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti; qui etiam die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertio repetita demerſio typum Dominicæ exprimit ſepulturæ; per quam Chriſto conſepulti eſtis in baptiſmo, & cum Chriſto reſurrexiſtis in fide: ut peccatis abſoluti in ſanctitate virtutum Chriſtum vivatis imitando.* Hæc ſatis oſtendunt, ter immerſiſſe veteres, & myſtici quid in eo conſtituiſſe. Qua de re etiam Gregorii Magni, & Walafridi Strabonis verba inferiùs adferam.

a T. 2. p. 345. edit. Commel.

b Fol. 450. edit. Pariſ. 1528.

Thesis II.

Utrùm verò conſuetudo hæc traditione ad nos pervenerit, an Dominico præcepto, ne inter veteres quidem ſatis convenit.

Ex traditione non ſcriptâ deducit eam S. Baſilius lib. de Spiritu S. cap. XXVII *c*: Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας; *Iam ter immergi hominem, unde nobis? Reliqua item, quæ fiunt in baptiſmo; velut renuntiare ſatanæ, & angelis ejus, ex qua ſcriptura habemus? nonne ex minimè publicatâ, & arcanâ hac traditione?* Similiter Hieronymus dialogo adverſus Luciferianos *d*: *An neſcis etiam Eccleſiarum hunc eſſe morem, ut baptizatis poſtea manus imponatur, & ita invocetur Spiritus ſanctus? Exigis, ubi ſcriptum ſit? in Actibus Apoſtolorum. Etiam ſi Scripturæ autoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus, inſtar præcepti obtineret. nam & multa, quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, autoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare, &c.* Verùm alii, uti dicebam, hanc conſuetudinem Dominici eſſe præcepti exiſtimant. Ut conditores canonum, qui Apoſtolis tribuuntur. Canon enim XLIX ſic habet: *Siquis epiſcopus, aut presbyter, in una initiatione non tres immerſiones, ſed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate; ſed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* Fallitur interim gloſſarum Gratiani auctor, qui ſemel immergentes dixiſſe putat, *Baptizo te in mortem Domini*: atque ob formulæ mutationem tales debere deponi. Fallitur item vir eruditus, qui hoc canone negari putat, baptizari nos in mortem Chriſti, contrà quam Apoſtolus docet cap. VI. ad Rom. Nam hoc ſolùm canon iſte vult, exinde quòd Apoſtolus dicat, baptizari nos in mortem Chriſti, quæ unica eſt, immerſionis numerum peti non debere, ſed potiùs ex formula baptiſmi, quâ tres Deitatis perſonæ exprimuntur. Ita enim Græci interpretes, Zonaras, & Balſamo, rectè hæc verba ceperunt. Nec alia, ac canonis hujus, mens fuit B. Chryſoſtomi *e*, homiliâ de fide, ubi ait: πᾶσι τοῖς μυστηρίοις οἱονεὶ σφραγῖδα θεὶς ὁ κύριος ἡμῶν, ἐν τρισὶ καταδύσεσι τοῦ σώματος τὸ βάπτισμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παραδέδωκε, λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε &c. *Omnibus myſteriis velut ſignum imponens Dominus, in tribus merſionibus aquæ unum baptiſma diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Euntes docete, &c.*

c Pag. 273. edit. Baſil. ſive p. 211. edit. Pariſ. a. 1618.

d T. 2. p. 139. edit. Baſ. a. 1553.

e Tom. 7. Etonenſis, ſive Savilianæ editionis pag. 190.

Item Pelagius Papa apud Gratianum De conſecrat. Diſt. IV. *Multi*, inquit, *ſunt, qui in nomine ſolummodo Chriſti, unâ etiam immerſione, ſe aſſerunt baptizare. Evangelicum verò præceptum, ipſo Domino, ac Salvatore noſtro Ieſu tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trinâ etiam merſione, ſanctum baptiſma unicuique tribuere: dicente Domino diſcipulis ſuis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Quæ docent, veterum non paucos ter immergendi morem pro Dominico habuiſſe præcepto. Unde & canon antea citatus deponi jubet ſemel immergentem: & Zonaras ad eum canonem inquit, τὴν μίαν ἐπιφημίζειν κατάδυσιν ἀσεβές ἐστι. *unicam celebrare immerſionem ſceleſtum, ac nefarium eſt.*

Thesis III.

Hiſpaniæ tamen epiſcopi, ætate Gregorii Magni, ſemel immergebant, comprobante id quoque Gregorio: qui non minùs in unâ immerſione, quàm trinâ, myſterium ineſſe credebat. Nam & unam merſionem rectè adhiberi, ad ſignificandum unam Deitatem, unam item Chriſti mortem: & per trinam merſionem rectè indicari, tum tres Deitatis perſonas, tum triduanam Chriſti ſepulturam. Ac quamquam Romana Eccleſia ter mergitaret: Hiſpanicam tamen ſimplici merſione rectiùs contentam fore, putabat Gregorius. Et pro ſententia hac ſua adferebat, quòd alioqui favere videretur hæreſi eorum, qui apud Hiſpanos Deitatem dividerent, & ad doctrinæ ſuæ teſtationem, ter, quàm ſemel, tingere mallent. Etiam hoc Gregorii judicium approbavit Concilium Toletanum IV; quod anno Chriſti IↃCXXXIII, *præſide Iſidoro Hiſpalenſi, habitum eſt.*

Hiſpaniæ Epiſcopos circa annum ſexcenteſimum ſemel immerſiſſe, teſtis eſt Gregorius M. Epiſtolâ ad Leandrum, epiſcopum Hiſpalenſem *a*. Verba ejus adferam: *De trinâ merſione baptiſmatis nil reſpondere veriùs poteſt, quàm quod ipſi ſenſiſtis, quod in una fide nil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem quòd tertio mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, ut dum tertiò infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſiquis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri; neque ad hoc aliquid obſiſtit baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel ter, vel ſemel, immergere; quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in unâ poteſt divinitatis ſingularitas deſignari. Sed quia nunc hucuſque ab hæreticis infans in baptiſmate tertiò mergebatur: fiendum apud vos* b *eſſe non cenſeo: ne dum merſiones numerant, divinitatem dividant; dumque, quod faciebant, faciunt, ſe morem veſtrum* c *viciſſe glorientur.* Sententia Gregorii eſt, etſi in Eccleſia Romana trina fiat immerſio, ad repræſentandum triduanam Chriſti ſepulturam, & fortaſſe etiam Trinitatem exprimendam: tamen Hiſpanos rectiùs facturos, ſi ſemel immergendi conſuetudinem reſervent. Nam cùm Arriani apud eos ter immergant, ut oſtendant, Filium, & Spiritum ſanctum, non eſſe ejuſdem οὐσίας: omnino fore, ut ſi & ipſi ter mergere occipiant, in iſtorum conceſſiſſe ſententiam videantur. Hoc Gregorii judicium tempore Honorii Papæ ſecutum eſt Concilium Toletanum IV: cujus hæc ſunt verba can. V. *d*: *De baptiſmi ſacramento, propter quod in Hiſpaniis quidam ſacerdotes trinam, quidam ſimplicem merſionem faciunt, à nonnullis ſchiſma eſſe conſpicitur.* Paullò pòſt citantur ſuperiora Gregorii verba; quibus iſta ſubjunguntur: *Quapropter, quia de utroque ſacramento, quod fit in ſancto baptiſmo, à tanto viro reddita eſt ratio, quòd utrumque rectum, utrum-*

a Regiſtri lib. 1. indict. 9. c. 41. itemque Decret. T. 3. De Conſecrat. diſt. 4. can. De trina.

b In Pariſina Gregorii editione anni 1541 pro vos male editum eſt nos.

c Pro veſtrum eadem editio male habet noſtrum.

d Juxta vulg. edit. ſed in edit. Garſiæ Can. 6.

 que

que irreprehenſibile in ſancta Dei Eccleſia habeatur: propter vitandum autem a ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis uſum, ſimplicem teneamus baptiſmi merſionem; ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum probare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Et ne forte cuiquam ſit dubium hujus ſimpli myſterium ſacramenti; videat in eo mortem, & reſurrectionem Chriſti ſignificari. Nam in aquis merſio, quaſi in infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo unitatem divinitatis, & trinitatem perſonarum oſtendi: unitatem, dum ſemel immergimus; trinitatem, dum nomine Patris, Filii, & Spiritus S. baptizamus. Verba hujuſce canonis, quæ jubent *ſimplam tenere merſionem*, etiam citantur à Gratiano decreti part. III. de Conſecr. Diſt. IV. can. Propter. Meminit etiam hujuſce rei Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſ. cap. XXVI: *Alii trinam immerſionem volunt in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ; ut in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur, & Romanorum conſuetudo obſervat: alii unam, propter divinitatis unitatem, contendunt: ut in concilio Toletano pleniſſimè habetur: ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti ſuper hac Leandro inter cætera ita reſponderit: quia in una fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diverſa.*

a Autem videtur redundare: eſt iam in Garſiæ ſit editione, quàm vulgatâ.

Thesis IV.

Quamquam verò Gregorii, & Toletani concilii ſententiam non auſimus improbare: tamen tanti ponderis apud nos eſſe non debet, ut iccirco ſimplam merſionem in Eccleſias, quæ cum Arrianis conflictantur, inducendam putemus. Nam non minus hæretici fuerunt, qui unam, quàm qui ternam uſurparent. Si igitur ſemel mergendum, ne videamur in eorum concedere ſententiam, qui dividunt Deitatis eſſentiam: pariter dicere liceat, ter eſſe mergendum, ne aliqua videatur eſſe conteſſeratio inter nos, & eos, qui unam ſtatuunt Deitatis perſonam. Nec ſolum nihil cauſſa eſt, cur recedamus à conſuetudine ter immergendi: verùm graves etiam rationes poſſunt adferri, cur hunc ritum alteri præferamus. Nam quis Eccleſiæ filius non lubens amplexetur morem eum, quem vetus Eccleſia ubique terrarum uſurpabat olim; ſolis exceptis Hiſpanis; idque demum, ut videtur circa annum ſexcenteſimum; neque id aliâ de cauſſâ, quàm odio hæreticorum? Quid quòd hodie trina immerſio ubique obtinet terrarum? ut omnino conſuetudo iſta mutari non poſſit ſine temerario novitatis ſtudio, & ſcandalo infirmorum. Denique adde, quod dum ad perſonarum ſingularum nomen tingimur, clariùs nobis ob oculos ponitur triplex Dei beneficium; Patris quidem in Filio nos adoptantis, Filii nos ſanguine ſuo à peccatis abluentis, & Spiritûs corda noſtra obſignantis in diem redemtionis.

b Cap. 26.

Walafrido Straboni *b* cauſſa, ob quam Hiſpanos patres ſemel immerſiſſe dicebamus, non ſatis gravis viſa eſt: quemadmodum oſtendunt hæc verba ejus, quæ ſubjungit antea citatis: *Quæ ſingularis merſio, quamvis tum ita Hiſpanis complacuit, dicentibus, trinam merſionem, ideo vitandam, quia hæretici quidam diſſimiles in Trinitate ſubſtantias dogmatizare auſi ſunt, ad conſubſtantialitatem S. Trinitatis negandam: tamen antiquior uſus prævaluit, & ratio ſupradicta. Si enim omnia deſerimus, quæ hæretici in ſuam perverſitatem traxerunt; nihil nobis reſtabit: cùm illi in ipſo Deo errantes, omnia, quæ ad ejus cultum pertinere viſa ſunt, ſuis erroribus quaſi propria applicarint.* Optimè Walafridus. Nam ſi propter hæreticos ter immergentes ſemel immergere oportet: itidem, ob ſemel immergentes, ter mergitare neceſſe erit. Semel autem immergebat Eunomius: qui pejus etiam de filii Deitate, quàm Arrius, ſentiebat. De ſimplici hac Eunomii immerſione ita ſcribit Theodoretus lib. IV. hæreticarum fabularum *a*: Τὸν ἀνέκαθεν παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν Ἀποστόλων, παραδοθέντα θεσμὸν, ἄντικρυς ἀντενομοθέτησε μὴ χρῆναι λέγων τρὶς καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, μηδὲ ποιεῖσθαι τῆς Τριάδος ἐπίκλησιν, ἀλλ᾽ ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. *Subvertit quoque ſancti baptiſmi ritum à Domino, & Apoſtolis, ab initio traditum; & contrariam legem aperte tulit, dicens, non oportere ter immergere eum, qui baptizatur; nec Trinitatem invocare, ſed ſemel baptizare in mortem Chriſti.* Quemadmodum & iidem Eunomiani in eo à ritu vulgari diſcedebant, quòd inferiores corporis partes baptiſmo non dignarentur. Unde ibidem Theodoretus ait: Βαπτίζοντες μέχρι τῶν στέρνων τῷ ὕδατι δεύουσι, τοῖς δὲ ἄλλοις μερέσι τοῦ σώματος ὡς ἐναγέσι προσφέρειν τὸ ὕδωρ ἀπαγορεύουσι· οὗ δὴ χάριν, ἐν κολυμβήθραις πύελον ἐβάπτιζον, ἔξω τὸν ἄνδρα ταύτης στήσαντες, τὴν τούτου κεφαλὴν μέχρι τοῦ στήθους ἅπαξ εἰς τὸ ὕδωρ κατῆγον. *Baptizantes ad pectus uſque aquâ madefaciunt: reliquis autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibere prohibent. Quâ de cauſſa, quando in ſolio ſive labro baptizabant, exterius conſtituto homine, caput ejus pectore tenus ſemel in aquam deprimebant.* Narrat ibidem, ut cùm aliquando caput quidam in mergendo ad labrum allidens vulnus accepiſſet, aliam excogitarint baptiſmatis formam: quæ cujuſmodi fuerit, vide cùm apud eundem Theodoretum, tum etiam Nicetam Choniaten Theſauri orthodoxi lib. V. cap. XXXVII. His igitur de cauſſis ternam immerſionem retinemus: non ob rationes illas myſticas, quas juniores excogitarunt: uti Albinus, ſeu Alcuinus Flaccus de divinis Officiis cap. de Sabbatho ſancti Paſchæ *b*: *Rectè homo, qui tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu, cecidit in mortem, tertio elevatur, ut de fonte per gratiam reſurgat ad vitam.* Item Honorius in Gemma animæ lib. III, cap. CXI: *Ter mergitur, quia anima tribus modis, ſcilicet cogitatione, locutione, & opere moritur; & his tribus mortibus per fidem Trinitatis eripitur. Ter etiam ideo mergitur, quia omne peccatum tribus modis, ſcilicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, committitur. Ter quoque ideo mergitur, ut homo à naturali, & à ſcripta Legis, & Evangelii prædicatione ſalvatur.* De immerſione hactenus. Accedamus nunc ad formulam verborum, quæ in baptiſmo uſurpatur.

a Fol. 107. edit. Rom.

b Tom. I Auctar. Bibliothecæ Patrum col. 258.

Thesis V.

De formula baptiſmi.

Neceſſaria verborum formula, quâ in baptizando uti nos juſſerit Chriſtus, nulla, ut putamus, in Scripturis invenitur. Neque neſcimus, non junioribus modò, ſed etiam veteribus, fere ita perſuaſum eſſe, Salvatorem nos iſtis verbis adſtrinxiſſe. Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. *Verùm huic ſententiæ obſtat, quòd non ait Chriſtus,* Ite, & docete omnes gentes, dicentes: Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. *ſed contentus ſit dixiſſe,* Baptizantes: *quod fieri poteſt, etiamſi ſimpliciter dicatur,* Baptizo te in nomine Dei, *vel* Jeſu Chriſti. *Nam* baptizari in alicujus nomen, *eſt ei per ablutionem initiari, & conſecrari in religionem, & cultum, ut illius arbitrio vivamus. Atqui hoc fit, ſeu dicas in nomen Dei, ſeu Trinitatis, ſeu Patris, Filii, & Spiritus S. ſeu Ieſu Chriſti, ſeu ſimile quid, ſed ἰσοδυναμοῦν. Itaque licet in Actis c legamus, Apoſtolos baptizâſſe in nomen Ieſu: non tamen hac formulâ eſſe uſos conſequitur,* Ego te baptizo in nomen Jeſu: *ſimiliterque nec cum juſſi ſunt baptizare in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, eò juſſi ſunt hanc formulam uſurpare,* Baptizo te in nomen Patris, Filii, & Spiritus S. *Sed tum qui diceret,* Baptizo

c Act. 2. 38. & 8. 16. & 19. 5.

Digitized by Google

zo te in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, *baptizaret in nomine Chriſti*: *tum qui dicat*, Baptizo te in nomine Chriſti, *baptizet in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Quæ etſi ita ſint; omnino tamen præſtat, ut tres perſonæ exprimantur; partim quia ita per totum terrarum orbem & olim obtinuit, & nunc fit: eoque ſatis veriſimile eſt, morem iſtum ab Apoſtolico promanare exemplo: partim quia eo pacto vis, & efficacia baptiſmi clariùs explicatur. Nam cùm Pater, Filius, & Spiritus S. nominantur: diſtinctè ob oculos ponitur, atque in memoriam revocatur, ut Deus Pater nos gratis adoptet in Filio; & Filius paſſione ac morte ſuâ promeritus ſit remiſſionem peccatorum, vitamque æternam; & Spiritus Sanctus creet in nobis cor novum, quo in novitate ſpiritûs ſerviamus Deo.*

Utrùm verò etiam miniſterialis cauſæ mentio fiat, quod nunquam facere ſolent Eccleſiæ Græcæ; parùm, aut nihil, referre arbitramur.

Formula, quâ Occidentis Eccleſiæ uti ſolent, hujuſmodi eſt: *Ego te baptizo in nomine* (vel nomen) *Patris, Filii, & Spiritus Sancti.* Continet ea cauſſam baptiſmi efficientem tum principalem, quæ Trinitas eſt: tum inſtrumentalem, quæ eſt miniſter. Sed miniſter, etſi proxima & immediata ſit cauſſa exterioris baptiſmi, tamen à Græcis omitti ſolet. Tali enim formulâ uti ſolent, *Baptizetur ſervus Chriſti &c.* Quos verè baptizare, etiam Ferrarienſe ſeu Florentinum Concilium agnovit. Cui eam prætereant, iſta à Thoma Aquinate, Alphonſo Caſtrenſi, atque aliis, cauſſa adfertur; quia, initio naſcentis Eccleſiæ, alii aliis eo ſe nomine præferrent, quòd à præſtantiori miniſtrò baptizati forent. Atque hoc probatum eunt ex ipſo gentium Apoſtolo, qui ad Corinthiorum Eccleſiam

a Verſ. 11. 12. 13. ita ſcribit epiſt. 1. cap. 1 a: *Significatum eſt mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui ſunt Chloes, quia contentiones ſunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquiſque veſtrûm dicit, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Chriſti. Diviſus eſt Chriſtus? Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Iſti malo obviam ſe utcumque ituros putabant Orientales Eccleſiæ, (in quibus Euangelium primò prædicatum fuit) ſi, tertiâ utentes perſonâ, ſe miniſtros tantùm baptiſmi eſſe eâ formulâ oſtenderent, quam diximus.

Multimodis verò hic errat Innocentius in cap. 1. de baptiſ. & ejus effectis. Negat enim, legitimum fore baptiſmum, ſi Græcus in Occidentali Eccleſia ſuam formulam uſurpet. Nam ſi Eccleſia variare nequit eſſentias rerum: quod uno in loco ſacramentum eſt, id ubique erit ſacramentum. Unde meritò Innocentii errorem refellit Adrianus in iv. ſentent. quæſt. 1. art. 3 b. Ac ſpiſſiùs idem In-

b Editionis Aſcenſianæ fol. 10. a. nocentius peccat, cùm pro baptiſmo haberi poſſe negat, ſiquis dicat, *Ego Petrus; vel ego ſacerdos, baptizo te, &c.* Nam nihil hìc variatur de eſſentia non ſolùm principalis, ſed etiam miniſterialis cauſſæ. Idem Innocentius non agnoſcit pro baptiſmo vero, ſiquis pro *baptizo* dicat *balneo*, aut *abluo*. Et gloſſator Decreti ſuper can. *Multi*, de conſec. diſtinct. 11 negat, ſacramentum fore, ſi dicatur, *Ego te mergo.* Cui etiam aſſentit Alexander Alenſis iv partis, quæſtionis xiii, memb. iii, art. iii. Similiterque Gabriel in quartum diſtinct. iii, quæſt. unicâ circa finem; ac rationem addit, quia verba non ſint ſynonyma verbo *baptizo*; eo quòd *baptizo* non quamlibet ſignificet ablutionem, ſed hanc ſacram. Verùm hæc ingentem partim Græcanici ſermonis ignorantiam, partim ſuperſtitionem in verbis, oſtendunt. Quamquam enim verbum *balneo* licenter nimis uſurparetur, cùm illud alium ſignificet effectum; uti etiam ſiquis dicat, ego te in aquas præcipitem do: tamen de *tingo*, aut *immergo*, id dici minimè poteſt; quando hæc idem ſignificant, quod Græcum βαπτίζω: unde Gloſſ. vett. ab H. Steph. editæ, (ſicut Diſputat. 1. dictum) Βαπτίζω, *mergo*. Et Iſidorus lib. vi. Orig. cap. xix. *Baptiſmus Græcè, Latinè tinctio appellatur.* Hinc Tertullianus lib. de coronâ militis cap. iii. vertit *mergitare*. Idemque verba Matthæi ſic citat: *Ite ad docendas, & tingendas nationes in Patrem, Filium, & Spiritum S.* Vide eum lib. de Præſcriptionibus cap. viii, & xx; lib. de baptiſmo cap. xiii; & lib. adverſus Praxeam cap. xxvi. Sed & Cyprianus ſic citat, *tingentes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S.* Vide eum epiſt. xxiii ad presbyt. & diac. Rom. & lxxiii ad Cæcilium, & xxv ad Moſem, Max. & cæt. Confeſſ. Etiam Hieronymus, Auguſtinus, alii, non rarò ita vertunt.

Illa verò nobilior controverſia eſt, utrùm baptizari quis poſſit in nomine Chriſti, non factâ mentione Patris, aut Spir. Sancti. Multis id placet; idque iccirco, quòd Apoſtoli nuſquam leguntur aliter baptizâſſe, quàm in Jeſu Chriſti nomine. Ut Act. xix: *Atque, his auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu Chriſti.* Et Paulus ad Gal. iii. 27: *Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Hinc Ambroſius lib. 1. de Spit. S. cap. iii: *Sicut qui benedicitur in Chriſto, benedicitur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; quia unum nomen, poteſtas una: ita etiam, ubi operatio aliqua divina aut Patris, aut Filii, aut Spiritûs, deſignatur; non ſolum ad ſanctum Spiritum, ſed etiam ad Patrem refertur, & Filium; nec ſolum ad Patrem, ſed etiam ad Filium, & Spiritum. Denique & Æthiops, eunuchus Candacis reginæ, baptizatus in Chriſto, plenum myſterium conſecutus eſt.* Et aliquanto pòſt: *Si unum in ſermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum S. fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum abneges; plenum eſt fidei ſacramentum.* Ac mox: *Cùm enim dicitur, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, per unitatem nominis impletum myſterium eſt.* Et paullò pòſt: *Qui unum dixit, Trinitatem ſignavit. Si Chriſtum dicas; & Deum Patrem, à quo unctus eſt Filius, & ipſum, qui unctus eſt, Filium, & Spiritum, quo unctus eſt, deſignâſti. Et ſi Patrem dicas; & Filium ejus, & Spiritum oris ejus, pariter indicâſti: ſi tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi Spiritum dicas; & Deum, à quo procedit Spiritus, & Filium, quia Filii quoque eſt Spiritus, nuncupâſti.* Secutus verò hac parte, ut facere ſolet, Baſilium; cujus iſta verba περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος: Ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τῆς πίστεως ἐστὶ ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τόν τε χρίσαντα Θεὸν, καὶ χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα. Ambroſii ſententiam probavit ante annos ſeptingentos & ſexaginta Nicolaus Pontifex can. *A quodam*, de conſecr. d. 4. ubi ait: *Si in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantùm in nomine Chriſti* (*ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur*) *baptizati ſunt* (*unum quippe idemque eſt, ut S. exponit Ambroſius*) *rebaptizari non debent.* Eadem multorum, & Patrum, & Scholaſticorum, mens fuit: quales à Dominico Scoto a nominantur a In 4. Sent. diſt. 4. quæſt. unica art. 6.
iſti; Cyprianus epiſt. ad Quirinum, Athanaſius lib. de Trinit. & Spir. S. ſcriptor imperfecti operis in Matth. hom. iii, Beda ſuper Luc. cap. ii. Hugo lib. ii. de Sacram. part. vi. cap. iii; & ſecundùm hos Magiſter Sent. lib. iv. diſt. iii, item Altiſiodorenſ. lib. iii. tract. iii. cap. iv. quæſt. ii, & Alexander iv. part. xiii. quæſt. iii. memb. iii. art. ut Bonaventuram, Paludanum, Marſilium, Cajetanum, atque alios mittam: qui omnes, ut Scotus fatetur, putant, etſi explicitè una nominetur perſona; tamen, ſi corde confiteamur Trinitatem, implicitè alias contineri; eòque verum, & legitimum eſſe baptiſmum, qui fit ſolius Chriſti nomine in formulâ expreſſo.

Thomas tamen Aquinas in iv. Sent. diſt. iii. contrariam ſequitur opinionem. Qui pro ſe citat Zachariam Papam can. in ſynodo de conſecrat. diſt. quartâ, ubi ait: *Perfectus Chriſtianus nemo eſt, niſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. fuerit baptizatus. Nam ſiquis unam de Trinitate perſonam in baptiſmo non nominaret, illud*

bapti-

baptiſma verum eſſe non poſſet. Similiter autem Pelagius Papa de Conſecrat. d. IV. can. *ſi revera*, ubi ad Gaudentium Epiſcopum inquit, *Si revera hi de hæreticis, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, ſolummodo in nomine Domini baptizatos ſe fuiſſe forſitan confitentur: ſine cujuſque dubitationis ambiguo, eos ad fidem Catholicam venientes; in SS. Trinitatis nomine baptizabis.* Eandem ſententiam multis tueri adlaborat Dominicus Scotus; qui &, ut eam SS. ſanctorum Patrum fuiſſe oſtendat, laudat illud Didymi lib. II. de Spiritu S. *Si quis ita baptizare conetur, ut unum ex prædictis nominibus omittat; ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ſine perfectione baptizabit.* Et hoc Fulgentii celeberrimum: *Myſterium illud redemtionis nullo modo habetur, ſi Patris, & Filii, & Spiritus S. nomen ſubtrahatur.* Quibus addere potuit Tertulliani illud de Baptiſ. cap. XIII: *Lex enim tingendi impoſita eſt, & forma præſcripta; Ite, docete nationes, tingentes eas in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et imprimis iſtud Auguſtini lib. VI. de Baptiſ. cap. XXV: *Certa ſunt verba Evangelica, ſine quibus non poteſt conſecrari baptiſmus.* Nec dubito, quin eadem mens ſit Walafridi Strabonis de divinis Officiis cap. XXVI: *Celebratur ipſum baptiſma* VERUM, NONNISI IN NOMINE SUMMÆ TRINITATIS: *quod & Dominus ipſe oſtendit, & canones Apoſtolorum docent.* Et hæc quidem Patrum iſtorum mens fuit.

Richardus verò in IV. ſent. diſt. 3. art. 2. quæſt. 2. neutram auſus eſt partem definire: ſed eum, qui in nomine Chriſti eſt baptizatus, ſub conditione rebaptizandum ait. Eodemque inclinat Scotus ead. diſt. q. 2.

Nos Cajetani ſententiam amplectimur: qui rebaptizandum negat, dummodo uſurpata ſit formula idem ſignificans. Cajetanum etiam ſequitur Adrianus q. 1. art. 3. quæſt. 2. Imò Lutherum quoque eandem aliquando probâſſe, oſtendunt hæc ejus verba libro de captivitate Babylonica, cap. de Baptiſmo: *Alii rigidiſſimè negantes damnant ſic dici, Ego baptizo te in nomine Ieſu Chriſti. quo ritu certum eſt Apoſtolos baptizâſſe, ut in Actis Apoſtolicis legimus: voluntque nullam aliam deinceps valere, quam eſtam, Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen. Sed fruſtra contendunt. nihil enim probant. ſua ſomnia dumtaxat adſerunt. Quocunque modo tradatur baptiſmus, modo non in nomine hominis, ſed in nomine Domini tradatur, vere ſalvum facit.* Eadem mens fuit Huldrici Zwinglii lib. de vera & falſa religione cap. de Baptiſmo *a*: *Multo vividius eſt, quod Græci Matth.* XXVIII. *habent: Baptizantes eos in nomen Patris, Filii, & Spiritus S. quàm in nomine: quemadmodum Latini habent. Nam in nomen baptizari, eſt per ſignum in Deum inſeri: nomen autem potentiam, majeſtatem, gratiam, hoc loco ſignificare, non eſt novum: ipſe Chriſtus enim dicit Marci.* XVI; *In nomine meo dæmonia ejicient; id eſt, in mea virtute. nihil enim habebant Apoſtoli ſive dictorum, ſive factorum, quod merito ſibi tribuere poſſent, ut inquit Paulus Rom.* XV: *& Actorum* IV *negat Petrus, ullum eſſe nomen ſub ſole, quàm Chriſti, in quo ſalvi poſſimus fieri: hoc eſt, per ſolam Chriſti gratiam. Quamvis interim, quod ad exteriorem aquæ baptiſmum attinet,* NON VETEM, *dum tingimus aut initiamus baptiſmo, ſacris his verbis uti; tametſi baptizare in nomen Patris, & Filii &c. revera nihil aliud ſit, quàm eos, qui prius carnis erant, & mundi, jam Patri, Filio, Spirituique ſancto, initiare, dedere, conſecrare.*

a T. 2. fol. 201. & 202.

Similiter neque verus eſſe baptiſmus deſinit, ſi quis inſcitiâ ſermonis Romani ruſticè ac barbarè formulam pronunciet: in quo aliquando lapſus fuit S. Winfridus, cognomento Bonifacius, quem vulgò Germanorum Apoſtolum vocant; ſed errorem ejus caſtigavit Zacharias Papa; cujus hæc ad eum verba ſunt *a*: *Virgilius, & Sidonius, religioſi viri apud Bojariorum provinciam degentes, ſuis nos literis viſitarunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis injungeret Chriſtianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis ſumus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, ſi habet, ut dictum eſt. Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia ſacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, neſciens, Latini eloquii infringens linguam, diceret: Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritus Sancta: ac per hoc tua reverenda fraternitas conſideravit rebaptizare. Sed, ſanctiſſime frater, ſi ille qui baptizavit, non errorem, aut hæreſin introducens, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus, baptizans dixiſſet; non poſſumus conſentire, ut denuo baptizetur. Quia, quod tua bene compertum habet ſancta fraternitas, quicumque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. nullo modo rebaptizari debeat; ſed per ſolam manus impoſitionem purgari debeat.* Quæ etiam legas Decret. de Conſecrat. diſt. IV. can. *Retulerunt.* item apud Aventinum lib. III Annalium Boiorum. *a*. Cenſet igitur Zacharias, ſermonis barbarie non mutari veritatem baptiſmi: ſed mutatione formulæ ſecundùm rem ipſam. Talis erat illa Marcitarum; qui, ut Irenæus narrat lib. 1. cap. XVIII, & ex eo Epiphanius hæreſ. XXXIV, inter baptizandum his verbis utebantur: Εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν, εἰς ἕνωσιν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. *In nomine ignoti Patris univerſorum, in veritate matre omnium, in eo qui in Ieſum deſcendit, in unione, & redemtione, & communione virtutum.* Alias etiam eorundem formulas apud eoſdem vide ibidem. Erat quoque talis baptiſmus Eunomianorum: qui fiebat εἰς ὄνομα Θεοῦ ἀκτίστου, καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κεκτισμένου, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἁγιαστικοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ κεκτισμένου υἱοῦ κτισθέντος: *in nomen Dei increati, & nomen Filii creati, & in nomen Spiritus ſanctificativi, & à creato Filio creati.* Teſtis Epiphanius hæreſi LXXVI *b*, quæ eſt Anomœorum; & ex eo Nicetas Choniates Theſauri orthodoxi lib. V. cap. XXXVII. Quare iſtæ demum formulæ tollunt baptiſmi veritatem, quæ veritati ſimul fidei Chriſtianæ adverſantur: quales ſunt, quæ neque explicitè, neque implicitè, concipiuntur in nomine Trinitatis.

a Pag. 220 edit. Baſ. anno 1580.

b Pag. 419 Gr.

b Boniſacii epiſt. 134.

Atque ex his etiam elucet, quid ſtatuendum ſit de formulis, quibus Pater, Filius, & Spiritus S. nominantur; ſed lacinia quædam adtexitur. Nam additamentum ſi Trinitatis confeſſionem abolet, falſus eſt baptiſmus: at verus eſt, ſi adolet, atque auget confeſſionis claritatem. Prioris generis eſt baptiſmus Eunomianus, quem antea retulimus. At poſterioris generis erit, ſi baptiſmus fiat in nomine Patris ingeniti, Filii geniti, & Spiritus Sancti ab utroque procedentis.

Etiam Arrianos ex impio dogmate ſuo formulæ quædam adjicere ſolere; & Catholicos item, ad explicationem ejus, quædam adjicere conſueviſſe; eruditis aliquot viris perſuaſum eſſe video. De Arrianis, auctores ſententiæ ſuæ laudant magnum Athanaſium orat. III. contra Arrianos *c*, & B. Hieronymum adverſus Luciferianos *d*: quibus in locis Athanaſius quidem ait, εἰς κτίστην, καὶ κτίσμα, εἰς ποίημα, καὶ ποιητήν: Hieronymus verò dicit, baptizare eos *in Patre ſolo vero Deo, & in Ieſu Chriſto ſalvatore creaturâ, & in Spiritu S. utriuſque ſervo.* Sed non aſſecuti ſunt Patrum horunce mentem. Nam ſi hoc vellent, hæreticos iſtos ejuſmodi formulâ uſos eſſe: quorſum attinebat, Athanaſium mox oſtendere, nihil referre, ſi Arriani, Patris, Filii, & Spiritus Sancti nomina retineant; cùm aliter ea, quàm Eccleſia, intelligant? vel quo pacto Hieronymus ibidem eo pugnaret argumento, quòd Luciferiani non minùs, quàm Catholici, reciperent baptizatos ab Arrianis? aut quâ fronte Hilarium, urbis diaconum, exagitaret, quòd dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioqui periturum ſervare ſibi videbatur: unde *Deucalion orbis* ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud ſolum Patres iſti volunt; cùm verba intel-

c Pag. 219. edit. Commel.

d T. 2 p. 139. edit. Baſ 1553.

Digitized by Google

intelligi oporteat ex animo dicentis; utut Patrem, Filium, & Spiritum S. nominent Arriani; tamen id tantundem eſſe, ac ſi baptizare ſe dicant in nomen creaturæ: quippe qui Chriſtum habeant pro mera creatura. Nec operoſius eſt comminuere arietem, quo utuntur, ut probent, Catholicos aliquando hac formulâ uſos eſſe: *Baptizo te in nomine Patris univerſorum, & Domini Dei, ac ſalvatoris noſtri Ieſu Chriſti, & Spir. S.* quod colligunt ex verbis iſtis Juſtini Martyris apolog. II. pro Chriſtianis a: Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων, καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Nam ſolùm propoſitum Juſtino fuit, baptiſmi formulam παραφράζειν propter gentiles, Chriſtianæ religionis ignaros. Sed tamen demus iſtud viris illis eruditis, tum Arrianos, tum Catholicos, iis, quas dicunt, formulis uti ſolere. Sanè ſic Arrianorum quidem baptiſmus, qui de hæreſi aliquid adjungit formulæ, non erit vetus baptiſmus, cùm propoſito id Chriſti è diametro adverſetur, ut quis in creaturæ baptizetur nomen. Catholicorum verò baptiſmus, qui tantùm explicationis cauſſâ apponit aliquid, nihilo ſecius baptiſmus erit; quia ſententiam formulæ reſervat. Quamquam verò concedamus, baptiſmum fore legitimum, etſi aliqua vel addantur, vel demantur formulæ, aut etiam verba idem ſignificantia ſubſtituantur: tamen minimè putamus formulam veterem pro arbitrio cujuſque poſſe innovari. Nam etſi non adſtrinxerit nos Chriſtus certis verbis: tamen ſatius multò judicamus, ut retineatur forma vetus; quandoquidem eam legitimè uſurpari poſſe omnes conſentiunt: utrùm verò aliâ uti liceat, adhuc diſputatur. Quare incerta certis præferri non debent: præſertim ubi periculum eſt, ne temere innovando turbentur animi infirmorum; qui Eccleſiæ in talibus libertatem ignorant: atque etiam calumniandi anſa præbeatur hominibus malignis, & ſuſpicacibus; qui mutationem formulæ, quaſi fidei mutationem, interpretarentur. Ut de eo nihil nunc dicam, quòd formula melior non invenitur: item, quòd ſi tres perſonæ Deitatis exprimantur, faciliùs nobis in memoriam venit beneficiorum, quæ Patri, quæ Filio, quæ Spiritui S. diſtinctè tribuunt Scripturæ. Cujuſmodi eſt, quod à Patre adoptamur in Filio, & Filii merito adoptamur, & adoptatio hæc Spiritûs arrâ obſignatur.

a Pag. 73 edit. Commel.

Video etiam quæſtionem moveri, quid ſtatui debeat de baptiſmo in Chriſti nomine non dato, ſed accepto. De hoc ita Lutherus lib. de captivitate Babylonicâ cap. de Baptiſmo: *Non dubitem, ſiquis in nomine Domini ſuſcipiat baptiſmum, etiamſi impius miniſter non det in nomine Domini, verè baptizatum eſſe in nomine Domini. Non enim in conferentis tantum, quantum in ſuſcipientis fide, vel uſu, ſita eſt virtus baptiſmi. Sicut legitur exemplum de quodam mimo per jocum baptizato.* Mihi verò ſecus videtur. Nec enim video, quomodo baptiſmus, quem conſtiterit non eſſe datum in Chriſti nomine, legitimus haberi poſſit. Improba tamen mens ac cogitatio ſacerdotis, dummodo ſana ſit ſermonis forma, ſcrupulum nequit injicere; quia non baptizamur in fide ſacerdotis, ſed Eccleſiæ.

DISPUTATIO TERTIA DE BAPTISMO;

QUÆ EST DE SIGNIFICATIONE EJUS MYSTICA.

Hactenus egimus tum de aquæ elemento, & immerſionis, atque ablutionis ritu, quatenus in oculos incurrunt; tum de formula ea, quæ, cùm aliquis baptizatur, auribus percipitur. Deinceps agendum de ſignificatione baptiſmi, quam Scholaſtici formale ejus nuncupant; haud aliter ac in ſermone, quod auribus percipitur, pro materia eſt; quod animo per ea concipitur, pro forma cenſetur.

Thesis I.

In baptiſmo diſtinctè conſiderandum, quid ſignificetur aquæ elemento: quid item ritu annexo. Aquæ elementum deſignat aquam myſticam: quæ eſt, ſanguis, ac ſpiritus Ieſu Chriſti. Ἀναλογία *ſacramenti in eo conſiſtit, quòd ut aqua mundandi corporis; ita ſanguis, & ſpiritus, abluendæ habeat animæ poteſtatem.*

Hinc apud Ambroſium ſcriptor com. in epiſt. Paul. in cap. VI. ad Rom. a *Ideo per aquam celebratur baptiſmus, ut ſicut aqua ſordes corporis abluit, ita & per baptiſmum ab omni peccato ſpiritualiter purgatos nos, & innovatos credamus, ut, quod incorporale eſt, inviſibiliter abluatur.*

a P. 198. & 199. edit. Frobeniana.

Alteram etiam ſimilitudinem addi video, nec inconvenientem; quòd, ut aqua æſtum corporis; ita ſpiritus Chriſti refrigerat æſtum concupiſcentiæ. Hieronymus epiſt. LXXXIII. ad Oceanum: *Aqua refrigerat. Sic baptiſmus præſtat refrigerium contra concupiſcentiæ ardorem.* Algerus lib. III. de Euchariſt. cap. IV: *Quia aqua exſtinguit, mundat, & candidat præ cæteris liquoribus: ideo etiam in baptiſmate carnis incentivam reſtinguit; peccatorum, tam originalis, quàm actualis, labem abluit; & innocentiæ candorem reducit.* Anſelmus in cap. III. Matth. a. *Quæritur, quare in aqua fieri voluit remiſſionis ſacramentum? ſcilicet ut flammeum gladium, id eſt, ignem gehennalem, nobis exſtingueret; quia aqua contrarium eſt elementum igni.* Panormitanus in cap. Non ut apponens de Baptiſm. *Aqua eſt igni contraria; peccatum autem comparatur igni.*

a Pag. 18 verſ. penult. edit. Colon. a. 1612.

Præterea quemadmodum aqua eſt principium rerum; inque earum creatione *Spiritus incubabat aquis*, ut dicitur Gen. I. 3: ita placuit Deo, ut Spiritus aquâ baptiſmatis uteretur in regeneratione, & renovatione; quæ eſt ἀνάκτισις, ſive altera creatio. Tertullianus lib. de baptiſ. cap. III: *Primus liquor, quod viveret, edidit: ne mirum ſit in baptiſmo, ſi aquæ animare noverunt.* Damaſcenus lib. IV. Orthodox. Fid. cap. IX: Πρώτῳ τῷ ὕδατι προσέταξεν ὁ Θεὸς ἐξαγαγεῖν ψυχὴν ζῶσαν, ἐπειδὴ ἤμελλε διὰ ὕδατος, καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐπιφερομένου τοῖς ὕδασιν ἁγίου πνεύματος, ἀνα-

καινίζειν τὸν ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος. Rabanus lib. v. de ſerm. propr. cap. XI: *Voluit Deus, ut res, ſeu gratia hujus ſacramenti inviſibilis per convenientiam, per contrectabile, & viſibile, impenderetur elementum; ſuper quod etiam in principio ferebatur Spiritus.* Ac ſimiliter idem lib. I de Inſtitut. Cleric. cap. XXX. Hæc de aquæ ſymbolo.

Thesis II.

Ritus adnexus eſt triplex: primùm immerſio in aquam, & inde conſequens ablutio. Deinde mora ſub aqua. Ac denique emerſio. Quæ ipſa partim referuntur ad memoriam hiſtoriæ Dominicæ, de Chriſti paſſione, morte, ſepulturâ, ac reſurrectione ejus: partim ſignificant beneficia, quæ per hæc nobis confert Ieſus Chriſtus: partim nos commonent officii: quomodo nempe nos gerere debeamus. De his tribus ordine agendum: quorum primùm pertinet ad tempus præteritum. Nam ut aquæ immergimur, & moram ſub ea ducimus, rurſumque emergimus: ſimiliter Chriſtus, propter peccata noſtra, mortuus eſt, & ſepultus, tertioque die reſurrexit vivus ad juſtificationem noſtram: quemadmodum docet Apoſtolus ad Rom. IV. 25.

a Pag. 521. edit. Morell an. 1608. Icirco Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſ. II a baptiſmum eſſe dicit τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον· *eorum, quæ Chriſtus eſt perpeſſus, imaginem, ac figuram.*

Thesis III.

Altera ritûs ſignificatio pertinet ad beneficia Chriſti, tum præſentia, tum futura. Præſentia attendimus tum in immerſione, & morâ ſub aquis, ac emerſione: tum ablutione, quæ immerſionem, ac moram, conſequitur. Immerſio in aquam eſt immerſio in Chriſti ſanguinem, ac ſpiritum: hoc eſt, conjunctio cum Chriſto, ut capite, & Eccleſiâ, ut corpore ejus: unde & Chriſti nomine interdum appellatur.

Hanc ſignificationem indicat Apoſtolus Gal. III. 27. 28 *Nam quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Ieſu.* I Cor. XII. 13: *Etenim per unum ſpiritum omnes in unum corpus baptizati eſtis.* Coloſſ. I. 24: *Reliquias afflictionum Chriſti expleo in carne mea, pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.*

Thesis IV.

Præterea quatenus diſtinctè conſideramus immerſionem in aquam, moram ſub aqua, emerſionem ex aqua: diſtinctè etiam attendimus, quomodo vetus noſter homo moriatur, ac ſepeliatur cum Chriſto, ac vivificatus emergat novus. Hinc Rom. VI. 3. 4. 5. 6. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in mortem ejus baptizati ſumus. Conſepulti ſumus cum illo per baptiſmum in mortem; ut quemadmodum Chriſtus ex mortuis ſurrexit per gloriam Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus; ſcientes quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ne ulterius ſerviamus peccato. *Idem docet Apoſtolus Coloſſ.* II 11. 12. *Ubi etiam in baptiſmo dicimur exuere corpus peccatorum carnis.* In quo etiam circumciſi eſtis circumciſione, quæ fit ſine manibus; dum corpus peccatorum carnis exuiſtis per circumciſionem Chriſti, conſepulti cum eo per baptiſmum; per quem etiam cum eo reſurrexiſtis per fidem Dei efficaciter agentis, qui ſuſcitavit eum ex mortuis.

Scitè de hac ſimilitudine Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi III a: Διὰ γὰρ βαπτίσματος λύεται τοῦ θανάτου τὸ κέντρον. κατέρχῃ μὲν γὰρ εἰς τὸ ὕδωρ, φορῶν τὰς ἁμαρτίας· ἀλλ' ἡ τῆς χάριτος ἐπίκλησις σφραγίσασα τὴν ψυχὴν οὐ συγχωρεῖ λοιπὸν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ καταποθῆναι δράκοντος. νεκρὸς ἐν ἁμαρτίαις καταβὰς, ἀναβαίνεις ζωοποιηθεὶς ἐν δικαιοσύνῃ. εἰ γὰρ σύμφυτος ἐγένου τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς ἀναστάσεως καταξιωθήσῃ. ὥσπερ γὰρ Ἰησοῦς τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναλαβὼν, ἀπέθανεν, ἵνα θανατώσας τὴν ἁμαρτίαν ἀναστήσῃ σε ἐν δικαιοσύνῃ· οὕτω καὶ σὺ καταβὰς εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τρόπον τινὰ συνταφεὶς, ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐγείρῃ πάλιν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν. *Per baptiſmum ſolvitur mortis ſtimulus. Deſcendis quidem in aquam ferens peccata: ſed gratiæ invocatio ſignans animam non permittit deinceps ab horrendo illo ſubmergi dracone. Mortuus in peccatis deſcendiſti, & adſcendis vivificatus in juſtitiâ. Nam ſi inſitus factus es ſimilitudini mortis Salvatoris; etiam reſurrectione dignus efficieris. Quemadmodum enim Ieſus mundi totius peccata recipiens, mortuus eſt, ut mortificato peccato reſtitutat te juſtitiæ: ſic & tu deſcendens in aquam, & quodammodo conſepultus illi, ſicut ille in petrâ, exciteris, rurſus in novitate vitæ ambulans.*

a Pag. 61 edit. Morell.

Similiter Chryſoſtomus in Joh. cap. III homil. ad illud, *Niſi quis renatus f. e. a. e. ſ.* b Ἡμῶν, καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καὶ καταδὺς κάτω κρύπτεται ὅλος καθάπαξ. εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν. *In aqua, tanquam in ſepulcro quopiam, caput immergentibus nobis, vetus homo ſepelitur, ac demerſus totus inferius occultatur. Deinde nobis emergentibus, novus inde exſurgit.* Quæritur, quomodo ad Rom. VI. 4, & Coloſſ. II. 12, dicamur συνταφέντες, ſive conſepulti; cùm in baptiſmo nulla appareat corporis noſtri ſepultura. Sed optimè hoc declarat Chryſoſtomus: *Quod*, inquit, *in Chriſto factum eſt per naturam, id in nobis fieri intelligi per analogiam, & proportionem.* Nempe in baptiſmo noſtro, ut antea dictum, per moram ſub aquis deſignatur ſepultura corporis peccatorum, ſive veteris Adami. Similitudo in eo conſiſtit; quòd ut cadaver terrâ obruitur, ac premitur; ita in baptiſmo homo obruitur aquis: & ut homo premitur aquis; ita vis peccatrix in nobis premitur, & enervetur; ne ulteriùs nos impellat, quò velit; vel ſalutem noſtram impediat. Addit deinde utrobique Apoſtolus, nos etiam cum Chriſto reſurrexiſſe: ubi ſimilis ratio obtinet, ac in priori. Nam ut Chriſtus non manſit in morte, ſed reſurrexit: ita nos virtute, & efficaciâ reſurrectionis ejus, reſurgimus & ipſi à peccatis, *ut vivamus juſtitiæ*: quemadmodum ait Petrus prioris epiſt. cap. II. verſ. 24. Ubi videmus, non ſolùm immerſionis meminiſſe, & emerſionis; ſed etiam occultationis: id eſt, medii illius intervalli, quo ſub aquis moramur. Nam ut corpus ſub aquis quaſi ſepelitur: ita etiam peccata noſtra ſepeliuntur coram Deo: hoc eſt, non imputantur nobis, ſed habentur quaſi pro mortuis, & ſepultis. Emergit homo: ſed demerguntur peccata, ut exeat is mundus, ac ſine macula. Auguſtinus homil. XCI de Tempore: *Quando in ſalutari lavacro tertio Chriſtiani merguntur: tunc Ægyptii, id eſt, originalia peccata, vel actualia crimina, quaſi rubro mari ſepeliuntur.* Arator lib. II. hiſtor. Apoſt.

b Pag. 126. edit. Commel.

—— Omnia dæmonis arma
His merguntur aquis, quibus ille renaſcitur infans,
Qui captivus erat.

Seu igitur originale, ſeu actuale delictum, attendas; adhæc qualecunque, & quantumcumque, imò etiam quotcumque, veniam conſequimur. Unde baptiſmus Tertulliano lib. IV. adversùs Marcionem cap. IX dicitur *lavacrum compendiatum.* Niſi ſcripſerit, *compendiarium.* Origenes homil. XV. in Joſ. *An non ita credimus, quia omne genus peccati, cum ad ſalutare lavacrum venimus, aufertur?* Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi

Digitized by Google

cheſi XVIII a: Ὥσπερ πληγῆς συγχωρηθείσης ἐν τῷ σώματι κἂν θεραπεία γένηταί τις, ὅμως ἡ οὐλὴ μένει· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία πλήσσει τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ μένουσιν οἱ τύποι τῶν ἥλων ἐν πᾶσι· ἀφαιροῦνται δὲ μόνον ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὸ λουτρόν. *Ut enim plagâ acceptâ in corpore, etiamſi curata ſit, cicatrix tamen manet: ſic & peccatum vulnerat corpus, & animam; & manent ſigna cicatricum in omnibus. Tolluntur autem tantum ab iis, qui lavacrum baptiſmi accipiunt.*

a Pag. 490. edit Morell. a. 1608.

Ambroſius lib. I. de pœn. cap. VII: *In baptiſmo eſt remiſſio omnium peccatorum.* Cæſarius, ſive alius ſub nomine Euſebii Emiſſeni ſerm. ſei. VI: *Ecce quicquid iniquitatum ſempiternus ignis excoquere, & expiare vix poſſet, ſubitò ſacro fonte ſubmerſum eſt, & de æternis debitis breviſſimo lavacri compendio* b *cum indulgentiſſimo creditore tranſactum eſt.* Gregorius Magnus lib. IX. epiſt. XXXIX: *Qui dicit peccata in baptiſmo non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos.*

b Ut Tertullianus, ſicut paullò ante dixi, lavacrum compendiatum.

Imò, ſi aliquos audimus, ipſo *baptiſmi* vocabulo commonemur, omnia in eo peccata cadere. Sanè Anaſtaſio, Sinaitæ monacho, poſteaque Antiocheno patriarchæ, qui Mauritii Imperatoris tempore claruit, βάπτισμα dicitur, quaſi βάπτωμα, ἐν ᾧ βάπτεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα· hoc eſt, *abjectio lapſus, puta in quo abjicitur, ſeu cadit, peccatum.* Atque idem iiſdem verbis apud Camertem Phavorinum legas. Sed non hoc tam ἔτυμον eſt, quàm alluſio, & durior quidem; ut multæ illius ætatis.

Thesis V.

Atque hæc de immerſione, & emerſione. Ablutione verò, quæ immerſionem, & moram ſub aquis conſequitur, indicatur ablutio ſordium animæ à peccatis; quæ partim fit ſanguine Chriſti, quo reatus peccati remittitur ad juſtificationem noſtri: partim ſpiritu Chriſti, quo concupiſcentia, ſeu peccatum inhabitans, quaſi letali vulnere inflicto, paullatim occiditur ad ſanctificationem noſtri.

Act. XXII. 16: *Exſurge, baptizare, & ablue peccata tua.* 1 Cor. VI. 11: *Abluti eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Epheſ. V. 26: *Chriſtus mundavit Eccleſiam ſuam lavacro aquæ in Verbo.* Hebr. X. 22: *Abluti corpus aquâ mundâ.* 1 Joa. I. 8: *Sanguis Ieſu Chriſti, filii Dei, emundat nos ab omni peccato.* Videmus, ut nunc aquâ dicamur mundati, nunc ſanguine: videlicet quia aqua eſt ſymbolum ſanguinis; atque hæc duo in legitimo baptiſmi uſu concurrunt. Porrò quod ob hanc ſacramenti ſimilitudinem vocatur ablutio à peccatis, id propriè magis appellatur remiſſio peccatorum. Unde & dicimur baptizari in remiſſionem peccatorum. Ut Act. II. 38: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in remiſſionem peccatorum.* Pro quo etiam dicimur *baptizati in mortem Chriſti.* Ut Rom. VI. 3: *Quotquot in Chriſtum Ieſum baptizati ſunt, in mortem ejus eſſe baptizatos. In mortem* ait, pro in remiſſionem peccatorum morte Chriſti impetratam: ut cauſſa ponatur pro effectu.

Thesis VI.

Quia verò, qui ſordidi peccatis immergebamur aquæ, mundi emergimus, & Spiritus S. luce, tanquam veſte ſplendidâ, circumfuſi: eò in baptiſmate etiam dicimur Chriſtum induere: ut ad Gal. III. 26. 27: Omnes enim filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Jeſu. Nam quicumque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. *Ubi quòd Chriſtum induere in baptiſmo dicimur, bifariam exponitur à veteribus. Vel quia per Spiritum ſanctum inſerimur Chriſto, & hac noſtri cum unigenito, & naturali filio conjunctione gratioſè ſimus filii Dei. Vel etiam, quia ſpiritu Dei intus renovamur ad novam vitam, & eo tanquam veſte ſplendidâ circumfundimur; ita ut nativa veteris hominis macula, ac ruga, contegantur; proque iis pietas, ac ſanctimonia, reluceant in converſatione, ac vita.*

Hinc Baſilius de S. Baptiſmo, & Cyrillus Hieroſol. in præfat. Catech. βαπτισμὸς ἐστὶν ἔνδυμα φωτεινόν. Et moris fuit in Eccleſia veteri, ut ad teſtationem ejus rei in baptiſmo induerentur veſte candidâ: qua de re abunde dicetur, cùm Ceremonias baptiſmi, quæ in veteri Eccleſia obtinuere, explicabimus.

Thesis VII.

Vidimus de beneficiis Chriſti præſentibus. Præterea verò futurum nobis beneficium Chriſti obſignat Deus. Quemadmodum enim in baptiſmo aquis immerſi mox emergimus ſalvi: ita futurum eſt, ut, licet calamitatibus in hac vita premamur, non tamen opprimamur; ſed, iis tandem liberati, in perennia gaudia transferamur.

Aquis autem calamitates comparari, ſatis liquet ex 2 Sam. XXII. 17. & Pſal. XVIII, 17: *Extraxit me de aquis multis.* Item ex Pſal. XXXII. 6. LXIX. 2. 3. 16. CXLIV. 7.

Thesis VIII.

Adde quòd cùm baptiſmo ſignificetur mors, ſepultura, ac reſurrectio Chriſti: ejus autem reſurrectio glorioſa noſtræ reſurrectionis ſit pignus: ex baptiſmo noſtro cognoſcere licet, quòd uti aquis quaſi ſepulti mox exſurgimus; ita die ultimo è ſepulcris ſuſcitabimur ad gloriam, vitamque æternam.

Hinc Theodoretus in epitome de divinis decretis cap. de baptiſmo: Ἀῤῥαβὼν γὰρ ἐστὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος. *Eſt enim arra futurorum bonorum, & futuræ reſurrectionis typus.* Per futura autem bona intellige vitam æternam. Unde Nazianzenus Orat. XL. in S. baptiſma a; ἡ γέννησις ἐκ βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ γεννήσεως κάλυμμα περιτέμνει, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπανάγει. *Nativitas ex baptiſmo omne id, quod à nativitate contractum eſt, velamen amputat, & nos ad ſupernam vitam revocat.* Quæ convenienter dicuntur verbis Chriſti Marci XVI. 16. *Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur.*

a Pag. 637. edit. Morell.

Thesis IX.

Hæc dicta ſunto de ſignificatione baptiſmi ſecunda; quâ deſignat beneficia Chriſti tum præſentia, tum futura. Tertia ſupereſt ſignificatio: quæ eſt admonitio officii noſtri. Nempe ut veterem hominem mortificantes, & peccata noſtra abluentes, magis & magis in vita nova ambulemus. Præterea ut, quia in unum corpus baptizati ſumus, concordes ſub uno capite Chriſto vivamus.

Baptiſmus officium ſuum ob oculos ponit baptizatis, tum illud, quod ad Deum ἀμέσως pertinet, tum quod proximo debetur. Per omnem enim vitam admonet nos, ne mundo nos immergamus, & miſceamus, quando in baptiſmo Chriſto immerſi, atque conjuncti ſumus: nec peccatorum ſordibus nos polluamus; qui, cùm baptizaremur, *ſtolas noſtras lavimus, & dealbavimus in ſanguine Agni* b: neque carni, aut diabolo vivamus, qui mundo nos, & ſatanæ abrenunciare, & Deo vivere velle, reſpondimus. Deus enim in baptiſmo bonam à nobis conſcientiam ſtipulatus fuit, & nos eam promiſimus illi: unde baptiſmus à Petro 1. III. 21. vocatur συνειδήσεως

b Apoc. 7. 14.

quæ hactenus diſputavimus, paret, fides non tantùm ad gratiam diſponit, ſed inſuper unicum eſt inſtrumentum ad apprehendendam gratiam ſalutarem : nec Verbum tantùm offert, ſed etiam confert ; etſi minùs clarè, & ſenſibus accommodatè : & Sacramenta quidem gratiam conferunt ; ſed (ut ex Scholaſticis etiam ſenſu Paludanus) virtute quidem ſigni diſpoſitivè : at immediatâ Spiritus S. virtute effectivè.

LXIII. Paret ſimiliter ex iis, quæ diximus, plurimùm debito ſacramentorum honori detrahi ab iis, qui volunt, ſacramenta tantùm eſſe ſymbola teſtantia gratum animum noſtrum erga Deum, & Servatorem noſtrum : vel ſolùm eſſe notas profeſſionis, quibus nempe Eccleſia ab externis diſcernatur : aut nonniſi teſtificationem eſſe, &, ut Tertullianus *a* loquitur, conteſſerationem mutuæ dilectionis in membris Eccleſiæ inter ſe : aut ſolùm admonitionem de mortificatione veteris hominis, vivificatione novi hominis, & ſpirituali alimoniâ : aut ſigna tantùm eſſe juſtificationis & ſanctificationis, quatenus jam antea fuerunt percepta : ſed, ſi Sacramentis, quem Scriptura, Antiquitas, & Ratio, jubent, honorem tributum ire volumus, univerſa hæc conjungi debere : ac ne ſic quidem principalem ſacramentorum finem, ac vim, ſatis expreſſum iri, niſi illud quoque addatur; Sacramenta eſſe ſymbola gratiæ ſpiritualis præſentis, hoc eſt, quæ in actione ſacramentali percipiatur, virtute quidem ſigni (uti dicebamus) diſpoſitivè, quatenus ſymbola viſibilia fidem ſenſibili cœleſtium repræſentatione tum alunt, & fovent, tum excitant ad apprehendendam gratiam ſpiritualem ; virtute autem Spiritus Sancti effectivè, quatenus is gratiam, quam ſignum tribuere non poteſt, per ſe homini fideli offert, & efficaciter confert.

a Lib. adverſus hæreticos cap. 20.

LXIV. Denique ex his etiam colligimus, Sacramenta poſſe conſiderari trifariam : ac, pro eo, etiam triplicem eſſe de iis loquendi formam. Primùm enim conſideramus ſigna κατὰ φύσιν : quomodo Baptiſmatis aquam dicimus, & in Euchariſtia panem, ac vinum. Deinde accidimus ea oppoſitè, ſive relatè, ratione ejus, quod ſignificant : quomodo aqua eſt ſymbolum ſanguinis Chriſti : panis, & vinum, ſunt typi, ſive figura, & imago corporis ac ſanguinis Chriſti. Adhæc in conſiderationem veniunt ſecundùm conjunctionem pacti : quatenus, voluntate, ac promiſſione divinâ, in legitimo ſacramentorum uſu, concurrunt ablutio aquæ, & ablutio peccatorum per ſanguinem Chriſti ; eſus panis, cum potu vini ; & eſus corporis Chriſti, cum potu ſanguinis ejus. Propriè igitur loquendo, id quod in baptiſmate cernimus, eſt aqua : quod in Euchariſtia, panis, & vinum. Sin ſecundo, tertioque modo, conſideremus, locutione in ſacramentis uſitatâ aqua eſt ſanguis Chriſti : panis, & vinum, ſunt corpus Chriſti, & ſanguis ejus. Sed hoc eſt diſcriminis, quòd ſecundo modo ſic loquamur per μετωνυμίαν ſigni : tertio autem per συνεκδοχὴν partis, quia pro toto, quod conſtat ſigno, & re ſacramenti, ponimus partem nobiliorem. Atque hæc generatim de vi, & efficaciâ ſacramentorum præmiſi ; ut lucem iis fœneratem, quæ particulatim deinceps de Baptiſmo dicentur.

FINIS.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

BAPTISMO

DISPUTATIO PRIMA:

Quæ eſt de vocabulo *Baptiſmi*, deque elemento aquæ, & ablutione nudorum, & ſuccedaneâ adſperſione.

CUm duo ſint ſacramenta novi fœderis ; Baptiſmus, & Sacra Cœna : ordiendum à priori : quia ut prius eſt naſci, quàm paſci ; gigni, quàm augeri : ita ſacramentum, quod nos Eccleſiæ inſerit, prius eſt illo, quod in eâdem nos conſervat, & confirmat. Incipiam autem à voce ; deinde de re dicam.

THESIS I.

BAPTISMI *vox multifariam dicitur in Scripturis. Nunc de eo ſermo erit nobis, quatenus eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, ut per illud Eccleſia inſeramur, cum hac promiſſione, quod non minùs certò, quàm aquâ extrinſecus lavamur, etiam intrinſecus à peccatis abluimur per ſanguinem, & ſpiritum Chriſti.*

Nihil pervulgatius eſt, quàm baptiſmum trifariam dici : intelligi enim vel baptiſmum *fluminis*, ſive aquæ (βάπτισμα ἐν ὕδατι vocat Nazianzenus) ut cùm jubentur *a* Apoſtoli, *docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti* : vel baptiſmum *Flaminis*, ſeu Spiritûs Sancti : ut in verbis Ioannis Baptiſtæ *b*, *Ego baptizo vos aquâ : ille autem vos baptizabit in Spiritu, & igne* : vel ſignari baptiſmum *ſanguinis*, ſeu martyrii, (βάπτισμα μαρτυρίου, καὶ αἵματος, nominat Nazianzenus *c*) de quo loquitur Chriſtus, cùm dicit *d* : *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Similiterque accipitur Luc. XII. 50. Ac baptiſmi etiam, ſeu lavacri nomine, appellant Tertullianus *e*, Cyprianus *f*, alii.

Sed, ut de ambiguitate vocabuli conſentiunt omnes : ita ſuper eo aliquis eſt diſſenſus, quid propriè notet, & quæ ſimilitudinis ratio ſit, ob quam ad alia transferatur. Id igitur paucis explicabimus.

a Matth. 28. 19.
b Matth. 3. 11.
c Orat. 39. in ſancta lumina, pag. 634 edit. Morell.
d Matth. 20. 22. & Marc. 10. 38.
e Lib. de baptiſmo cap. 16.
f Epiſt. 73 : ad Iubajanum, & lib. de Exhortatione ad Martyrium.

Digitized by Google

Κυρίως βαπτίζειν notat *mergere*; quomodo explicatur in Gloſſis vett. in operum quorundam Cyrilli calce inventis, atque ab Henrico Stephano primùm, deinde B. Vulcanio, editis *a*. Ubi & βάπτω, *tingo*; βαπτὸς, *tinctus*, exponitur. Itaque plus omnino eſt, quàm ἐπιπολάζειν, quod eſt *leviter innatare*: minùs autem, quàm δύνειν, quod eſt *peſſum ire*, ſive, ad ſui exitium fundum petere. Sed quia ferè aliquid mergi, ac tingi, ſolet, ut lavetur, atque abluatur: hinc factum eſt, ut quemadmodum apud Hebræos טבל, quod LXX vertunt *b* βαπτίζω, etiam accipitur pro רחץ, quod eſt lavare: ſimiliter apud Græcos *c* τὸ βαπτίζειν pro eodem uſurpetur κατὰ μετάληψιν. ut Judith. XII. 7, Sirac. XXXIV. 30, Luc. XI. 38. Nec aliter intelligere oportet baptiſmata calicum, urceorum, æramentorum, & lectorum, Marc. VII. 4.

a Col. 408.
b 2 Sive 4 Reg. 5. 14
c ibid.

Ab hiſce autem duabus ſignificationibus duæ aliæ promanârunt, ob ſimilitudinem quandam. A priori enim uſu, quo *mergere* ſignificat, profluxit is, quo pro *affligere* uſurpatur. Cujus ratio eſt, quod, qui affliguntur, calamitatum gurgite quaſi merguntur, & abſorbeantur. Unde David Pſ. LXIX. 1. dicit, *aquas intrare uſque ad animam*; poſteaque orat *d*, *ut eripiatur e profundis aquarum, ne inundet earum decurſus, & abſorbeat profundum.* Vide & Pſ. XVIII. 17, & XXXII. 6. Hanc veram eſſe tranſlationis cauſſam putamus: etſi aliis ſic dici placet, quia uti in baptiſmo aquâ, ita in martyrio ſanguine perfundimur: unde Baſilius homil. de XL martyribus *e*. Ἐβαπτίσθη εἰς Χριστὸν οὐχ ὑπ' ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας πίστεως, οὐκ ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι. Vide imprimis, quam fusè inter aquæ, & ſanguinis baptiſmum comparationem inſtituit Gennadius Maſſilienſis lib. de dogm. Eccleſ. cap. LXXIV. Imò, ſi Proſperum audimus epigr. LXXXVIII, eo etiam conveniunt, quòd utrumque baptiſma parit remiſſionem peccatorum: quam ſententiam tuentur Bellarminus lib. 1 de Baptiſ. cap. VI, Coſterus in Enchir. & alii Romanæ Eccleſiæ doctores.

d Verſ 15. 16.
e T. 1. pag. 533. edit. Morell.

Ab altera autem ſignificatione, quâ *abluere* ſignificat, transfertur ad donationem Spiritûs Sancti. Nempe quoniam hic, ut animam imbuat, & abluat, aquæ inſtar in eam effunditur: prout loquitur Scriptura Joelis II, 28; & exinde Petrus Act. II, 17. item Paulus Tit. III. 6: *Servavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus Sancti, quem effudit in nos copioſe.*

Præter verò triplicem hunc baptiſmum, etiam apud antiquos legas baptiſmum pœnitentiæ; quia, lacrymis perfuſi, remiſſionem peccatorum poſtulamus, & conſequimur. Unde & διὰ δακρύων, vel τὸ τῶν δακρύων βάπτισμα, appellatur à Nazianzeno orat. XXXIX, ſive in ſacra lumina *f*, & ſcriptore quæſt. ad Antiochum tributarum Athanaſio, reſp. ad quæſt. LXXII *g*. Ad eundemque alluſit Sedulius lib. III, cùm de peccatrice *h*, rigante pedes Chriſti, ita canit:

f Tom. 1. p. 634 edit. Morell.
g Tom 2. p. 296. edit. Commel.
h Luc. 7.

— *Purgata receſſit*
Per gemitum; propriique lavans in gurgite fletus
Munda ſuis lachrymis redit, & deterſa capillis.

Imò ſcriptor vetus, ſed itidem falsò creditus Athanaſius, in dictis, & interpretationibus parabolarum Evangelii, cùm reſpondiſſet ad quæſtionem CIII, quid ſit, *Et omnes in Moſen baptizati ſunt*; octo recenſet baptiſmatum genera: quæ ipſa eodem ordine commemorat Damaſcenus lib. IV Orthodoxæ fidei cap. X. *Primum* eſt *univerſalis diluvii*, delentis peccatores: quod baptiſmi eſſe antitypon, Petrus ait 1. epiſt. III. 21: *Baptiſmum mundi* vocat Tertullianus lib. de baptiſmo. *Alterum* eſt baptiſma *per mare, & nubem*; de quo Apoſtolus 1 Cor. X. 2: *Omnes baptizati ſunt nube, & mari.* Ac mare quidem, per quod Iſraelitæ tranſierunt, aquæ baptiſmatis; columna nubis, quæ noctu prælucebat, Spiritus Sancti fuit ἀντίτυπον. Cyprianum vide lib. IV. epiſt. VI. ad Magnum *i*, Ambroſium de iis, qui initiantur myſteriis cap. III *k*, Chryſoſtomum in illud 1 Cor. X: *Nolo vos ignorare*, &c. Auguſtinum tract. XI. in Joan. quibus ab inſigni Theologo addi video Cyrillum in Joan. lib. VI cap. XV. ſed ſolemne eſt, ut hic errent viri docti, dum non cogitant, ex XII Cyrilli libris in Joannem quatuor medios deperiiſſe, defectumque iſtum ſuppleviſſe Jodocum Clichtoveum: qui initio ſuperioris ſeculi vixit. *Tertium* Patribus iſtis baptiſma eſt *legale*, quo immundi ſe, veſteſque ſuas, lavabant, ſecundùm legem Moſaicam. Quas Leviticas lotiones *varios baptiſmos* vocat ſcriptor divinus epiſtolæ ad Hebr. IX. 10. *Quartum* eſt baptiſma *Joannis*, baptizantis ad reſipiſcentiam. *Quinctum* eſt *Chriſti*, quo vel ipſe, non indigus baptiſmi, à Joanne, noſtri cauſſâ, baptizatus fuit: vel quo nos aquâ baptizat, & ſpiritu. *Sextum* eſt *pœnitentiæ*, & lacrymarum. *Septimum per martyrium*, & ſanguinem. *Octavum* non ſalutare eſt, ſed *letale*; quo peccatores flammantibus tartarei diluvii undis immergentur.

i Paragr. 11.
k Tom. 4. pag. 422.

Ex vario adeò ejus vocabuli uſu quinctus hic ſolùm habet locum. Secundùm quem definire in hunc modum poſſumus; ut dicatur baptiſmus eſſe primum Novi Teſtamenti ſacramentum, quo, ex inſtitutione Chriſti, per miniſtrum ejus aquâ abluimur, in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti; ut ita receptio in novum gratiæ fœdus, ac interior per ſanguinem, & ſpiritum Chriſti, ablutio à peccatis, & clarè nobis ſignetur, & certò obſignetur.

Hæc ut apertiora fiant, primùm agemus de baptiſmo ſecundùm ſe; deinde de ejus miniſtro; hinc de ſuſcipiente baptiſmum; poſtea de baptiſmi loco, ac tempore; deque iteratione ejuſdem. De ceremoniis enim baptiſmi ſeparato libro agemus. In prima parte conſiderantur hæc quatuor: aqua, quâ abluimur; actus ipſe ablutionis; verborum forma, quæ in abluendo uſurpatur; & ſignificatio, quæ aquæ, & ablutioni ineſt, quatenus eſt ſignum. Atque ex his etiam ſtatuemus tum de neceſſitate baptiſmi, tum convenientiâ, ac diſcrimine baptiſmatis Joannis, ac Chriſti. De aqua primùm videamus.

Thesis II.

In baptiſmo abluimur aquâ verâ, & naturali: quali Joannes baptizaſſe legitur Matth. III, 6 *&* 16; *& Joan.* III. 23: *item Apoſtoli, & alii; ut Act.* VIII. 28: Deſcenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus; & baptizavit eum. *Et Act.* X. 47: Nunquid aquam quis prohibere poteſt, ut non baptizentur hi? *Unde & Eph.* V. 26. aquæ lavacrum *appellatur.*

Quare damnamus hæreticos, qui aquâ uti nolebant. Auguſtinus hæreſi LIX: *Seleuciani, & Hermiani, baptiſmum in aqua non accipiunt.* Cauſſam, quam præterit Auguſtinus, elementi vilitatem fuiſſe arbitratur doctiſſimus Danæus *a*: ſed fallitur. Nam prætexebant, quòd Joannes Baptiſta, ſuum baptiſma, & Chriſti, comparans, diverſam faciat materiam amborum; ſui quidem aquam, ſed Chriſti ignem. Philaſtrius: *Seleucus, & Hermius, heretici, animas hominum de igne, & ſpiritu, eſſe exiſtimantes, iſto baptiſmo non utuntur, propter verbum hoc, quod dixit Joannes baptiſta: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu, & igni.* Nihil igitur apertiùs, quàm compulſos fuiſſe his verbis Matth. cap. III: *Qui poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu S. & igni*: quo loco Baptiſta, non contentus dicere, *baptizabit Spiritu*, addidit, *& igni*; quia non quælibet Spiritus Sancti communicatio intelligatur; ſed ea, quæ feſto Pentecoſtes contigit ſpecie ignis. Quam loci hujus mentem eſſe, vidit Eraſmus Annotationibus, itemque paraphraſi, in ſuperiorem locum. Adhæc Bucerus, & alii. Quamquam & de regenitis omnibus accipere poſſumus; quia omnes ſpirituali igni baptizari neceſſe eſt. Præter iſtos etiam aquæ uſum refugerunt Pauliciani: quippe qui in ſacramentis averſarentur res materiales, ſolâque pronunciatione verborum ſacramentum

a Notis ad dictum Auguſtini locum.

Digitized by Google

tum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ Eccleſia uſurpat; ſed iſta: *Ego ſum aqua viva.* Auctor Euthymius Panopliæ parte II. tit. XXI.

THESIS III.

Aquâ verò, quâ Joannes, & Apoſtoli utebantur, aqua erat vulgaris: non per adjurationem, ſignationem, crucisve immiſſionem, & olei infuſionem, conſecrata. Qui ritus etſi inventi non ſint χθὲς καὶ πρώην, tamen in Scripturis fundamentum habeat nullum, eoque nec ſunt de baptiſmi οὐσίᾳ.

Agnoſcit hoc non ſolùm S. Baſilius lib. de Spiritu S. ubi aquæ conſecrationem inter traditiones reponit: ſed etiam Stephanus Durantius lib. I. de ritibus Eccleſiæ cap. XIX. num. 12: ubi de ritibus iſtis ſic ſcribit: *Hæc non obtineat, quoties maxima premit neceſſitas. Tunc enim etiam aquâ non conſecratâ, ſive in flumine, ſive in mari, ſive in fonte, ſive in ſtagno, baptizari licet.* Nam cùm etiam abſque conſecratione verum eſſe baptiſmum fatetur; clare indicat, non eſſe eam de baptiſmi οὐσίᾳ, quandoquidem quæ ejus generis ſunt, omitti nunquam poſſunt. Nec cerimoniæ ejus antiquitas præſcribere temporibus noſtris poteſt; quia ut inſtituendi alicujus ritûs, ſi uſus exigat: ita ejus abrogandi, ſi abuſus requirat, Eccleſia habet poteſtatem. Quam rem pleniùs explicabimus, cùm de baptiſmi cerimoniis agemus.

THESIS IV.

Cur verò liquore, corporis ſordes abluente, ſacramentum hoc perfici mandârit Chriſtus: in cauſa eſt ἀναλογία inter ablutionem externam, quæ aquâ fit, eâque mundâ; & internam, quæ fit ſanguine, ac ſpiritu Chriſti. Minimè igitur fuerit baptiſmus, ſiquis illud aquæ loco uſurpet, quod non habet vim ad corpus abluendum.

Ut ſiquis hominem valetudinis deſperatæ, ob aquæ defectum, in nomine Trinitatis tingat aquâ lutosâ, quæ polluit veriùs, quàm purgat: ut hîc deſit ἀναλογία. Quam attendit divinus ſcriptor ad Hebræos X. 22: *Abluti corpore aquâ mundâ.* Item ſiquis ter perfundat arenâ: quemadmodum contigit Hebræo adoleſcenti: qui icirco, cùm miraculosè convaluiſſet, ad Jordanem, ut verè baptizaretur, à Dionyſio, Aſcalonis epiſcopo, miſſus fuit. Teſtis Sophronius ſophiſta, vel potiùs, Joannes Moſchus, ſive Eviratus, Prati ſpiritualis cap. CLXXVI. Ac ſimilem habet hiſtoriam Nicephorus lib. III. cap. ult. Niſi potiùs Nicephori narratio ex illa Moſchi eſt efficta: quod verius arbitror. Nam quod Nicephorus ait contigiſſe tempore M. Aurelii Antonini Imp. ac epiſcopum, qui de baptiſmo arenario conſulebatur, Dionyſium Alexandrinum fuiſſe autumat, id verum eſſe non poteſt; cùm Dionyſius ille vixerit, non Aurelio Antonino imperante; ſed ſexaginta annis pòſt, tempore Philippi Imperatoris. Quare ſiquid hujusmodi contigit ætate Antonini; Dionyſius Corinthiorum epiſcopus intelligi debet. Sed, uti dixi, veriſimiliùs eſt, hanc Nicephori narrationem planè eandem eſſe illi, quam ſuis contigiſſe temporibus refert Joannes Moſchus; qui circa annum vixit ſexcenteſimum. Equidem, qui Antonini ævo iſtiusmodi aliquid eveniſſe narret, veterum invenio neminem.

THESIS V.

Quæſtionem movent nonnulli, an loco aquæ uti liceat liquore alio, dummodo talis ſit, quo corpus abluatur, E. G. vinum, vel lac. Sanè hoc novitatis ſtudio ſi fiat, graviter ſine dubio offenditur Deus: ſin ad hoc ſumma compellat neceſſitas, reprehendi non debere, quorundam, ſed diſſentientibus aliis, ſententia eſt.

Verâ, & naturali aquâ, uti nos vulgò debere, & Joannis, & Apoſtolorum docet exemplum; ut vidimus. Atque hic, ut Tertullianus ait lib. de baptiſmo cap. I, & XII, *nulla eſt diſtinctio, mari quis, an ſtagno; flumine, an fonte; lacu, an alveo, diluatur.* Nempe manet ubique ἀναλογία, quam aqua vera, & naturalis habet cum ſanguine, & ſpiritu Chriſti, purgante nos à peccatis. Quâ de convenientiâ Ambroſium vide lib. I, & II, de Sacramentis, & Hieronymum epiſt. ad Oceanum. Nec temerè eſt, quòd ſapientiſſimus Deus hunc potiſſimùm liquorem elegit, quando ut nihil eo eſt utilius ad vitam (ἄριστον μὲν ὕδωρ, ut Pindarus ait) ita nec communius, aut vulgarius, eſt quicquam. Quare non minùs peccaret, qui in baptiſmo, faſtu luxurioſo, pro aqua vino uti vellet: quàm qui in Euchariſtia, prætextu abſtinentiæ, pro vino uteretur aquâ: ut ὑδροπαραστάτας, ſive Aquarios feciſſe, ſcribit Auguſtinus hæreſi LXIV. Sed quæritur, utrùm extrema agentem vino, lacte, aut ſimili liquore, liceat baptizare, ſi aqua haberi nullo modo poſſit. Mihi propè otioſa hæc quæſtio videtur, quando fieri vix poteſt, ut vinum, lac, aut liquor ſimilis, poſſit haberi; aquæ elementum communiſſimum non item. Verumtamen ſi hoc obtingat, plures arbitrantur, omnino abſtinendum eſſe baptiſmo. Hos inter Ruardus Tapperus a: *Si* inquit, *vino administraretur baptiſmus, nullum eſſet ſacramentum, nec ulla fieret regeneratio, nec peccatorum remiſſio.* Pauciores diſſentiunt, & hos inter Clariſſimus Beza, cujus verba adferre non gravabor ex epiſtola ejus ſecunda ad Thomam Tilium: *Hæc mens fuit Chriſti, cum panem, ac vinum, ad hæc myſteria deligeret, ut propoſitis earum rerum ſignis, quibus corpus noſtrum alitur, veram alimoniam ſpiritualem, velut ob oculos, repræſentaret. Itaque à Chriſti ſententia nihil aberrat, qui, nullo prorſus novandi ſtudio, pro pane, & vino ſubſtituat, quæ, etſi non parem, ſimilem tamen alimoniæ analogiam habeant. Deſit etiam aqua, & tamen baptiſmus alicujus differri amplius cum ædificatione non poſſit, nec debeat: ego certe quovis alio liquore, non minus ritè quam aquâ, baptizarim. Nec aliter de his rebus ipſi etiam ſuperſtitioſiſſimi Scholaſtici ſcriptores cenſuerunt.* Ubi quòd idem ſentire dicit Scholaſticos, metuo ne eum memoria fefellerit.

a Tom. 2. p. 357.

THESIS VI.

De aqua elemento hactenus. Nunc de uſu aquæ, ſive de ablutione videamus. De qua duo hæc quæruntur. Primum, utrum antiquitus per immerſionem, an per effuſionem ex vaſe, vel per adſperſionem, ſoleat baptizari. Deinde, an hac parte recedere liceat à conſuetudine veteris Eccleſiæ. Ad prius quod attinet, quin Joannes baptiſta, & Apoſtoli, immerſerint, dubium non eſt. Nam Matth. III. 6. *legimus:* Et baptizabantur in Jordane. *Nec non verſ.* 16: Et baptizatus Jeſus adſcendit ſtatim de aqua. *Item Joan.* III. 23: *ſcriptum eſt*, Joannem baptizâſſe in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. *Etiam Act.* VIII. 38: *dicitur* uterque deſcendiſſe in aquam, *& Philippus, & Eunuchus. Horum etiam exemplum Eccleſiam veterem ſecutam eſſe, innumeris Patrum teſtimoniis clariſſimè evincitur.*

Hinc Hieremias, Patriarcha Conſtantinopolitanus, ad Theologos Wittebergenſes Reſp. II. cap. IV. cùm trinâ ſe immerſione, non infuſione, uti dixiſſet, cauſſam hanc adjungit: *Baptizabant enim veteres, non manibus ſuis aquam baptizando adſpergentes: ſed trinâ immerſione, hoc Evangelii ſequentes: Aſcendit ex aqua. Ergo ante deſcenderat. Ecce immerſio, non adſperſio.* Et ſanè

quia

quia toti immergebantur; baptiſmus autem ſive immerſio non veſtium eſt, ſed humani corporis: eò etiam, poſito pudore, toto penitùs corpore nudabantur; adeò ut ne faſciam quidem (qualem pictores, honeſtatis cauſſâ, appingere ſolent) obduxiſſe videantur partibus pudendis. Saltem earum apud veteres mentio non eſt: ſed ita loquuntur univerſi, quaſi non minùs nudi baptizarentur, quàm Adam fuit in paradiſo, vel quàm de matre omnes naſcimur, vel quàm petemus cœlos, vel quàm Chriſtus cruci affixus fuit: quamquam hic etiam pictorum mos eſt partes medias linteo velare; qui non tam facti ſpectant veritatem, quam quid maxime conveniat moribus noſtris. Hæc ita eſſe, veterum teſtimoniis oſtendemus. Cyrillus Hieroſolym. catech. myſtagogicâ II. Εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες, ἀπεδύεσθε τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπεκδύεσθαι σὺν ταῖς πράξεσιν. ἀποδυθέντες γυμνοὶ ἦτε, μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστὸν, καὶ ἐν τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμβεύσαντα. *Statim igitur, ut ingreſſi eſtis, veſtem exuiſtis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus ſuis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Chriſtum: quâ ille nuditate principatus, & poteſtates hujus ſeculi, ſpoliavit, & magna confidentiâ in ligno de illis triumphavit.* Et mox: Ὢ θαυμαστοῦ πράγματος. γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψει πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε· ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο. *O rem admirandam! nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat. Revera in hoc enim protoplaſti Adam ferebatis exemplum, qui nudus in paradiſo fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore.* Unde non ſolùm univerſo corpore fuiſſe nudos, ſed etiam nec myſterio hoc caruiſſe, cognoſcimus. Idem oſtendit Amphilochius in vita S. Baſilii, cùm de eo ſic ſcribit: *Petebat a Deo aliquod ſuæ fidei ſignum oſtendi: ſurgensque cum tremore, ſuis ſe veſtibus ſpoliat, unàque cum veſtibus veterem exuit hominem.* Ergo eo, quòd veſtimenta exuebant, myſticè ſignabatur, veterem exui hominem. Similiter Chryſoſtomus homil. VI in cap. II. ad Coloſſ. Καὶ ἐνταῦθα γυμνοῦται, κἀκεῖ γυμνοῦται. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας, ἐγυμνώθη ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνοῦται. ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν, ἐκεῖνος. ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, ὥσπερ τὰ ἱμάτια. *Et hic nuditas, & illic nuditas. Sed ille quidem, cùm peccaſſet, nudatus fuit, quoniam peccavit: hic autem nudatur, ut liberetur. Exuit tunc ille gloriam, quam aliquando habuit. Nunc veterem exuit hominem: & priuſquam adſcendat, tam facile exuit, quam veſtimenta.* Dionyſius Areop. lib. de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. de baptiſmo a: Ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν ἀνάδοχον. τοῦ δὲ ἀπογραφομένου, εὐχὴν ἱερὰν ποιεῖται, καὶ ταύτην ἀπάσης αὐτῷ τῆς ἐκκλησίας συμπληρωσάσης, ὑπολύει μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπαμφιέννυσι διὰ τῶν λειτουργῶν. *Manum ejus capiti imponit; ſignoque edito, ſacerdotibus imperat, ut viri, atque ſponſoris nomina perſcribant. Iis ſcriptis, ſuas preces perficit; quas ubi univerſa Eccleſia cum eo perfecit, exuit eum, exſpoliatque per miniſtros.* Et mox b: Καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. *Cùm planè veſtes ei detraxerint miniſtri, tum ſacerdotes ſacrum unctionis oleum adferunt.* Et multis interjectis c: Ὅπερ ἡ τῶν συμβόλων παράδοσις ἱερῶς αἰνιττομένη, τὸν προσιόντα τὴν οἷον προτέραν ζωὴν ἀπεκδύουσα, καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐκείνην ἐσχάτων ἕξεων ἀπολύουσα, γυμνὸν, καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι, πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα. *Id quod ſignorum traditio ſanctè, ſed obſcure ſignificans, eum eum, qui accedit, quaſi ſuperiore vitâ exuit, & ad extremos uſque habitus exſpoliavit: nudumque tum, & nudis pedibus collocat, occaſum adſpicientem.* Apertè ait, univerſas veſtes fuiſſe exutas. Elias Cretenſis in orat. IV. Nazianz. *In divino noſtro ortu, quemadmodum ſacerrimus Dionyſius inquit, ad ſacerdotem quidem is adducitur, qui ſpirituali regeneratione donandus eſt: ipſe autem, & pedes ejus, adhibitâ miniſtrorum eorum, qui ad hoc conſtituti ſunt, operâ, calceis nudat, & CORPUS UNIVERSUM detegit.*

a C 116. edit. Morell. anno 1568.

b Pag. 117.

c Pag. 125.

Eundem morem in Latina obtinuiſſe Eccleſia, etiam uſque ad tempora Bernardi (poſt quæ, ſuccreſcente tam ſacerdotum, quam aliorum, nequitiâ, ſcandali & flagitii cauſſa ſublatus fuit) illuſtria hæc teſtimonia oſtendunt. Zeno Veronenſis Invitat. II. ad fontem: *Gaudete: in fontem quidem nudi demergitis, ſed ætherea veſte induti, mox candidati inde ſurgitis: quam qui non polluerit, regna cæleſtia poſſidebit.* Ambroſius ſerm. II ubi, in avaros invectus, *Ideo*, inquit, *nudi in ſeculo naſcimur, nudi etiam accedimus ad lavacrum, ut nudi quoque, & expediti, ad cæli januam properemus. Quam autem incongruum, & abſurdum eſt, ut quem nudum mater genuit, nudum ſuſcipit Eccleſia, dives intrare velit in cælum!* Anſelmus in Matth. cap. III: *Plures cauſſæ ſunt, quare Chriſtus ad baptiſmum acceſſit: primo, ut exemplo nos invitaret; ne quis fortè ab inferiori baptizari, vel in conſpectu hominum denudari, erubeſceret.* Et poſt aliqua: *Vocatur ergo conſummatio juſtitiæ: ad quam Dominus volens homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conſpectu hominum denudari; ideo voluit exemplo docere, quod alios oporteat facere, ut nullus poſt eum erubeſcat.* Bernardus ſerm. XLVI de paupertate: *Ideo nudi naſcimur in hoc ſeculo, nudi etiam accedimus ad baptiſmum; ut nudi, & ſine impedimento, perveniamus ad cælum.*

Thesis VII.

Neque ſoli adulti denudabantur, ſed etiam infantes.

Oſtendit hoc Gregorius M. in Sacramentario, ubi deſcribitur *ordo baptiſmi infantium* a. Nam cùm dictum eſſet, *Deinde baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione, &c.* mox ſubjicitur: *Et veſtitur infans, dicente presbytero.* Atqui, ſi infantem veſtibus indui opus, priuſquam confirmetur: priùs iis exutus fuerit neceſſe eſt, quàm baptizetur. Similiter Ordo Romanus b cap. de die ſabbat. S. Paſch. *Pontifex ergo egreditur à fonte in ſacrarium, habens ibi compoſitam ſedem, vel in Eccleſia, ubi voluerit; & ſedet in ea; & cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos.* Et mox: *Et ſic veſtiuntur. Induti vero ordinantur, &c.* Idem Alcuinus, ſive Albinus Flaccus, lib. de divinis Offic. cap. XIX, de Sabb. Paſch. c *Poſtquam vero veſtiti fuerint* (infantes) *deportantur ante Pontificem ad confirmandum.*

a T. 2. Liturgicorum Pamelii col. 169.

b Auctario bibl. Patrum col. 82, & 83.

c T. 3. bibl. pp. ed 2. p. 1197.

Thesis VIII.

Eadem etiam conſuetudo in mulierum baptiſmo obtinebat: ita tamen, ut earum pudori non unâ ratione conſuli ſoleat.

Mulieres quoque univerſo corpore denudari ſolere, liquet ex iis, quæ Chryſoſtomus epiſt. ad Innocentium Papam contigiſſe narrat, cùm Theophilus, epiſcopus Alexandrinus, tumultum civiſſet, ut Chryſoſtomum ab Eccleſiâ ejiceret. Inter alia inquit d. *Mulieres, quæ intra Eccleſiam, ut baptizarentur, ſeſe veſte nudaverant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerbiſſimæ hujus commotionis impulſæ: neque ſexus verecundiæ, & honeſtati, permittebantur præ pavore conſulere.* Idem conſtat ex iis, quæ Jo. Moſchus prati ſpiritualis cap. IV. nar-

d Græcè habes editionis Saviliana, ſive Etonenſis tom. 7. p. 156.

narrat de Conone presbytero, qui ob tentationem, quam patiebatur, non poterat puellam nudam ſancto oleo inungere. Nam ſi inungebantur nudæ, etiam baptizabantur nudæ, quia inunctio baptiſmum conſequebatur. At ritum veterem non intellexit Michael Ilelrius, cùm in notis ad eum ſcriptorem monet, Cononem, quia presbyter fuerit, unxiſſe in vertice, non in fronte. Nam etſi is mos erat Eccleſiæ *a* Romanæ: tamen omnes corporis partes ungebantur à Græcis; etiam à presbyteris in quibuſdam Eccleſiis: qua de re infra etiam dicemus.

a Ordo Romanus in auctario bibl. Pat. col. 82.

Interea feminarum pudori pleriſque in locis conſulebatur mulierum miniſterio: quæ eas, ad baptiſmum venientes, honeſtè nudabant, & exuebant, nequid baptizantis oculis inverecundè ingereretur: ut Epiphanius indicat hæreſi LXXIX, quæ eſt Collyridianorum *b*, ubi ait: Διακονισσῶν μὲν τάγμα ἐστὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεύειν, οὐδέ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτρέπειν· ἀλλ' ἕνεκεν σεμνότητος τοῦ γυναικείου γένους, ἢ δι' ὥραν λουτροῦ, ἢ ἐπισκέψεως πάθους, ἢ πόνου, καὶ ὅτε γυμνωθείη σῶμα γυναικός, ὅπως μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱερουργούντων θεαθείη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης, ἣ ὡς ἐπιτάσσεται ἀπὸ τοῦ ἱερέως ἐπιμελεῖσθαι πρὸς τὴν ὥραν τῆς ἐπιδεομένης γυναικὸς ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τοῦ σώματος αὐτῆς γυμνώσεως. Latinè ea ſonant: *Eſt quidem Diaconiſſarum ordo in Eccleſia: ſed non eſt inſtitutus ad functionem ſacerdotii, vel ad aliquam ejuſmodi adminiſtrationem: ſed ut muliebris ſexus honeſtati conſulatur, ſive ut adſit tempore baptiſmi, ſive quando nudandum eſt mulieris corpus, ne ab iis conſpiciatur, qui ſacris operantur; ſed à ſola videatur diaconiſſâ: quæ juſſu Sacerdotis curam mulieris gerit, dum veſtibus exuitur: atque id ſecundum conſtitutionem boni ordinis, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ex præſcripto canonis admodum ſtabilita.* Itidem honeſtatis cauſsâ ſacerdos baptizatæ quidem frontem inungebat: at diaconiſſa ungebat corpus: quod nos docet Clemens Conſtitutionum Apoſtolicarum lib. III. cap. XV, ubi ait: Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρῄζομεν διακόνου. καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείφει αὐτάς. οὐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ὑπὸ ἀνδρῶν καθορᾶσθαι· ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίει ὁ ἐπίσκοπος. Quem locum ſic tranſtulit Jo. Carolus Bovius, Epiſcopus Oſtunenſis: *Ad multos uſus mulieri diaconiſſâ indigemus. Ac primùm, cùm illuminantur* (hoc eſt, baptizantur) *mulieres, diaconus ungit frontem ipſarum oleo ſancto; deinde diaconiſſa eas abſterget. Non eſt enim neceſſe mulieres adſpici à viris; ſed ſolùm in manus impoſitione caput illis ungit epiſcopus.* Atqui apud Clementem eſt ἀλείψει, quod eſt *unget*, non *abſterget*, ut Bovius putavit; qui planè pervertit mentem Clementis. Sanè in ipſa Latina Eccleſia tangebatur pectus, & inter ſcapulas unctio fiebat: uti conſtat ex Gregorii ſacramentario, Alcuino lib. de divinis officiis, Rabano de inſtitut. clericorum lib. I. cap. XXVII. In Græca verò Eccleſia totius corporis unctio fiebat: ut videre eſt apud Cyrillum Hieroſol. Catech. myſtag. II, & Chryſoſtomum homil. VI in epiſt. ad Coloſſ. Eundemque ritum apud Syros obtinuiſſe, oſtendit Severus Alexandrinus in ritibus baptiſmi. Ex quibus ſatis liquet, cur Clemens, ſive quiſquis illas τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διαταγὰς ſcripſit, à diacono quidem dicat inungi frontem; ſed addat, corpus ungi à diaconiſſis. Etiam ex his lucem capit Juſtinianus Novell. VI. cap. VI; cùm *Deo amabiles diaconiſſas* jubet *ad ſacrum venire miniſterium, & adorandis miniſtrare baptiſmatibus, & aliis adeſſe ſecretis, quæ in venerabilibus miniſteriis per eas ritè aguntur.* Nam per ſecreta miniſteria nudationem, & corporis inunctionem, potiſſimùm deſignat. Nec interim negamus, diaconiſſarum etiam uſum fuiſſe in inſtituendis, & præparandis baptiſmo feminis rudioribus: ſed tamen, quòd Juſtinianum hoc loco id dicere ait vir quidam eruditus; planè fallit, & fallitur: neque ſi diceret hoc Imperator, eò cauſſæ quicquam erat, cur idcirco in dubium cum illo vocaremus, quæ Epiphanius, vel Clemens, de diaconiſſis ſcribunt, cùm multiplex earum fuerit miniſterium; quod Clemens apertè indicat illis verbis, Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρῄζομεν διακόνου.

b Pag. 447 Gr. Baſil pag. 344. Lat.

Aliâ etiam ratione conſulebatur muliebri verecundiæ. Nam viri ſeparatim à feminis baptizabantur: unde Cyrillus Hieroſolymit. præfat. Catecheſ. Μένηθι τὸν φόβον ὅταν ἐξορκισμὸς γίνηται, ἕως ὅτε οἱ ἄλλοι ἐξορκιζόμενοι παραγένωνται· ἄνδρες μετ' ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν. *Reverentiam adhibe, cum fit exorciſmus, quouſque alii exorcizati aderunt; viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.* Idem liquet ex narratione illâ apud Auguſt. lib. XXII. de Civitat. Dei cap. VIII: *Carthagine Innocentia, religioſiſſima femina, in mamilla cancrum habebat. Admonetur in ſomnis, appropinquante Paſchâ, ut in* PARTE FEMINARUM *obſervanti ad baptiſterium, quæcumque illi baptizata primitus occurriſſet, eundem locum ſigno Chriſti ſignaret. Fecit, & confeſtim ſanitas ſecuta eſt.* Synodus Conſtantinopolitana ſub Menna act. I, ſecundùm editiones priores; ſive quinctâ in edit. Binn. *a* *Stephanus, & alter Stephanus, dixerunt: Cùm eſſemus in baptiſterio Neophytiſtarum, ſine tunicis, & calceamentis exiſtentium, diaconis ipſos exorcizantibus, venit epiſcopus noſter Petrus* (Apameatum epiſcopus) *& ejecit nos foras unà cum neophytis, & introduxit canonicos, & privatim cum ipſis ſtetit per multas horas.* Nam, quemadmodum jam alii ante nos obſervârunt, baptiſterium Neophytiſtarum vocat, ut ab illo mulierum diſtinguat. Ordo Romanus cap. de Sabbatho ſancto *b*: *Deinde presbyteri, aut diaconi, etiamſi neceſſe fuerit, & acolythi, induentes ſe veſtibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intrò in aquam, & baptizantur primò maſculi, deinde feminæ.* Idem colligi poteſt ex Gregorii M. Sacramentario: in quo *Ordo ad catechumenum faciendum* talis præſcribitur *c*: *Cum venerint ad Eccleſiam, recitentur eorum nomina, & ſtent maſculi ad dexteram, feminæ verò ad ſiniſtram.* Poſtea *d* oratio commemoratur; priùs, quæ ſuper maſculos, exinde quæ ſuper femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de divinis Offic. cap. de Sabbatho S. Paſcha *e*: *Poſt horam denique tertiam Sabbatho præparantur ad Eccleſiam, qui baptizandi ſunt, ſimul cum patrinis, & matrinis, & ordinantur ab acolytho, maſculi ad dexteram, feminæ verò ad ſiniſtram.*

a Pag. 46.9.

b Bibl. Patr. auctoris T. 1. col. 82.

c In Liturgicis Pamelii T. 2. pag. 257.

d Pag. 261. & 262.

e In bibl. Patr. T. 3. item auctarii T. 1. col. 258.

Theſis IX.

Quamquam verò hæc ita ſunt; tamen, ut in purificationibus legalibus ſufficiebat adſperſio, itidem in Eccleſia adſperſionem pro baptiſmo ſufficere exiſtimamus. Manet enim vis ſacramenti. Quippe cùm utrobique ablutio fit; etiam inter adſperſionem aquæ, & illam, quæ fit ſanguine Chriſti, ſacramentalem ἀναλογίαν *cernere licet. Nec, quia immerſionem fatemur obtinuiſſe apud antiquos: eò ſemper hac uſos eſſe conſequitur. Nam aliqua in contrarium poſſunt adduci. Præterea, cur adſperſionem, quæ jam obtinet in Eccleſiis noſtris, retineri poſſe credamus, charitatis, & neceſſitatis lege compellimur. Siquidem ut nuda corpora, præſertim infantium; (quales ferè ſunt, qui nunc baptizantur) aëri frigido exponantur, & aquis tota immergantur, in hiſce ad Septentrionem ſitis regionibus, præſertim hiberno tempore, ſine valetudinis periculo fieri non poteſt.*

Quæ antea congeſſimus ex antiquis, clarè arguunt, baptizandos nudari totos, atque ita immergi ſolere. Qua

propter

propter nec deſunt, qui putent, conſuetudinem hanc revocari hodie debere; atque adeò perfuſionem, vel adſperſionem, verè eſſe baptiſmum negent. His non uno modo occurritur. Primùm enim, non ſi Apoſtolos immerſiſſe comperiamus, eò etiam hunc ſemper obſervâſſe conſequitur. Sane, alios inter, Thomæ Aquinati veriſimile fit, interdum eos aquâ perfudiſſe, ob baptizandorum multitudinem. Uti Act. cap. II, & IV: ubi unâ die ter mille, alterâ verò quinquies mille, baptizati fuiſſe dicuntur. Hoc enim non tam per immerſionem, quàm perfuſionem, vel adſperſionem, fieri potuiſſe, arbitratur Thomas. Ac videtur ei hac parte accedere Bucerus reſp. ſecundâ ad Latomum lib. I, cap. XII. *a* Nec video, quomodo aliter eſſe poſſit, niſi, per varios adminiſtros, factum id fuerit. Nec enim ipſi ſemper Apoſtoli baptizabant; ſed in hoc aliorum etiam operâ utebantur. Interim perfuſionis etiam exemplum habemus in hiſtoria de martyrio B. Laurentii *b*; ubi narratur, ut *unus ex militibus, Romanus nomine, urceum afferens cum aqua, opportunitatem captârit, qua eum offerret B. Laurentio, ut baptizaretur*: cujus etiam voti compos eſſe factus poſtea dicitur. Alterum etiam in iiſdem Actis exemplum habemus; ubi, ut Lucillum baptizârit Laurentius, commemoratur. Verba Actorum ſunt: *Et cum exſpoliâſſet eum, fudit ſuper caput ejus.* Adhæc Walafridus Strabo de rebus Eccleſ. cap. XXVI, *c* *Notandum*, inquit, *non ſolùm mergendo, ſed etiam deſuper fundendo, multos baptizatos fuiſſe, & adhuc poſſe baptizari: ſicut in paſſione B. Laurentii quendam urceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet evenire, cum provectiorum granditas corporum in minoribus vaſis hominem tingi non patitur.* Locum hunc eò libentiùs attuli, quia inde liquet, bene antiqua eſſe Acta illa, de paſſione Laurentii: quæ tamen, uti hodie leguntur, ea ipſa eſſe non poſſunt, quæ à notariis Eccleſiæ Romanæ primitus ſunt ſcripta. Multa adeò continent, quæ hiſtoriæ adverſentur. Nempe credimus, vulgaria illa, quæ apud Surium *d* habemus, conſarcinata eſſe partim ex Actis antiquis, partim ex ſcriptoribus recentioribus. Atque hoc ita eſſe, eò minùs in dubium vocari debet, quia in iis ſunt verba illa illuſtria ex Ambroſii libris de Officiis. Nam quòd aliqui ſcribunt, Ambroſium potiùs iſta ex Actis exſcripſiſſe: oſtendunt ſanè, quàm in talibus naris ſint obeſæ. Verborum enim illorum dictio eſt elegans, planeque Ambroſio digna: ad quam reliqua Actorum dictio nullâ ex parte adſpirat. Rectiſſimè verò ait Walafridus, & olim perfuſione multos eſſe baptizatos, & hodie poſſe baptizari. Nam, ut etiam vidit Dominicus Scotus diſt. III. quæſt. un. art. VII. *In baptiſmo aliquid eſt de eſſentia, ut ablutio; juxta illud ad Eph. V; ubi Apoſtolus baptiſmum appellat lavacrum aquæ: aliud verò accidentarium; nempe ut ablutio hoc, vel illo modo, fiat.* Secutus verò hac in re Thomam Aquinatem fuit; qui & ipſe merſionem quidem magis congruam eſſe ait; eoque nec aliter fieri debere putat, niſi ob rationem vel neceſſariam, vel honeſtam, vel ſaltem rationi conſonam: attamen cùm aqua in ſacramento aſſumatur, ut per ablutionem corporis, ablutio animæ ſignificetur: ablutio verò non ſolùm immerſione, verùm etiam effuſione, & aſperſione fiat: quolibet ſanè iſtorum modorum celebrari poſſe baptiſmum arbitratur. Subjicit idem cauſſas quatuor, propter quas aliter, quàm merſione, fieri poſſit. Prima eſt magna baptizandorum multitudo: ut Act. II. & IV; de quo jam diximus. Altera eſt inopia aquæ; ut quando ad immerſionem non ſufficit. Tertia eſt languor baptizantis, ſuſtinere non valentis baptiſmum. Quarta eſt baptizandi morbus, cui à merſione periculum immineret. Sanè etiam antiquiſſimis temporibus ægrotos, ne abſque baptiſmo diſcederent, in lecto perfundebant, vel adſpergebant. Quò alludere putatur Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. VI, cùm ait: *Neque ego renuo divinum beneficium, id eſt, ablutionem delictorum, inituris aquam omni modo ſalvum eſſe; ſed ut eò pervenire contingat, elaborandum eſt. Quis enim tibi, tam infidæ pœnitentiæ viro, adſperginem unam cujuslibet aquæ commodabit?* Sed apertiùs de talium baptiſmo loquitur Cornelius, Urbis epiſcopus, epiſt. ad Fabium Antiochenum, apud Euſebium lib. VI. cap. XLIII *a*: ubi, de Novato loquens, ait, Μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐν κλίνῃ διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι. *Minime licebat, quemquam, qui in lecto propter morbum perfuſus eſſet, ſicut huic contigerat, in clerum aſſumi.* Cur verò tales non potuerint in clerum recipi, ut canon hic ait; cauſſa erat gemina. Una, quòd viderentur neceſſitate, non ſponte, facti Chriſtiani. Altera, quòd non conveniret inter omnes, an aſperſio iſta, vel perfuſio, verus eſſet baptiſmus. Iccirco idem Cornelius ſic apud Euſebium ibidem de Novato ſcribit: Ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς τὸ βάπτισμα *b* ἔλαβεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι. *Qui quidem, ubi, exorciſtarum præſidio, ſpiritu illo malo eſſet liberatus, & poſt in tam gravem morbum, ut jam ferme mori putaretur, incidiſſet; in lecto, in quo decumbebat, aquâ circumfuſus, baptiſmum accepit: ſi modo talem hominem baptiſmum accepiſſe dicendum ſit.* Eadem Nicephorus narrat lib. VI. cap. III: ubi verba extrema ſic vertit Joannes Langus: *Aquam petiit, quâ in lecto ipſo, ut anti decumbebat, perfuſus, baptizatus ſcilicet eſt: ſiquidem tinctionem hujuſmodi baptiſmum vocare licet.* Quæ ſi cum judicio aliquo Nicephorus exſcripſit, argumento erunt, ejus etiam ætate de baptiſmo hujuſmodi dubitatum fuiſſe apud Græcos. Apud Latinos verò, jam Cypriani temporibus, controverſiam de hoc fuiſſe, colligimus ex eo, quòd de hoc Cyprianum conſulendum putârit Magnus; ut verba iſta oſtendunt *c*: *Quæſiſti etiam, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate, & languore, gratiam Dei conſequuntur, an habendi ſint legitimi Chriſtiani, eò quòd aquâ ſalutari non loti ſint, ſed perfuſi.* Reſpondet verò ad hanc quæſtionem Cyprianus, *in ſacramentis ſalutaribus, neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam ſuam largiente, totum credentibus conferre divina compendia. Nec*, inquit, *quemquam movere debet, quod* ADSPERGI, VEL PERFUNDI, VIDEANTUR *ægri, cum gratiam Dominicam conſequuntur; quando Scriptura ſancta per Ezechielem prophetam loquatur, & dicat* d: *Et adſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, &c.* Quod ſi Clinicorum legitimus eſt baptiſmus, ut Cyprianus teſtatur: etiam verus erit baptiſmus infantium, qui per adſperginem fit in Eccleſiis Occidentis; præſertim in tractu hoc Septentrionali; ubi periculum eſt, ne tenellæ incommodetur ætati, ſi frigido hoc cœlo nudentur toti, & aquis immergantur.

Præter verò quatuor iſtas, quas Thomas attulit, cauſſas, etiam quinctam aliqui addunt, honeſtatem: propter quam decentius eſt hodie adultos ipſos adſpergere, vel perfundere, quàm nudatos toto corpore immergere. Nempe antiquis temporibus, quibus candida ſimplicitas magis vigebat, honeſtè denudabantur toti: ſed poſtquam, ut aliorum, ita ſacerdotum accrevit nequitia, experientiâ id toti orbi clarè teſtante, honeſtè amplius id fieri non potuit: & hac propter jam à quinque retro ſeculis paulatim per univerſum penè Occidentem conſuetudo illa exolevit.

Sed qui immerſionem revocari debere contendunt, objiciunt nobis, quòd ad Rom. cap. VI, 3. 4. 5. teſtetur Apoſtolus, immerſione, & emerſione, in hoc ſacramento repræſentari tum ſepulturam Chriſti, tum mortificationem veteris noſtri hominis, & vivificationem novi. Quod etiam agnoſcit Chryſoſtomus in illud Joan. III: Græcè, ſi malis, ſic ſonante *e*: Καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται κάτω, καὶ καταποντίζεται εἰς τέλος ἅπας, εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς

a Pag. 48.

b Apud Surium T. 4. pag. 588.

c Pag. 48.

d Tom. 4. hiſtor. ſanct.

a Gr. At Lat cap. 35.

b Ita legendum.

c Ep. 76. ad Magnum.

d Cap. 36. verſ. 25.

e Tom. 2. edit. Etonenſis, ſive Savilianæ pag. 656.

cenſet Athanaſius, in dictis & interpret. ſcripturæ quæſt. XCIV: τὸ μὲν γὰρ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον, καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. *Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem, & triduanam Chriſti reſurrectionem, ſignificat.* Egregiè etiam B. Auguſtinus, in quarta homilia; prout citatur à Gratiano Decreti tertiâ parte De Conſecrat. *b* Diſtinct. IV. Can. LXXVI: *Poſtquam*, inquit, *vos credere promiſiſtis, tertio capita veſtra in ſacro fonte demerſimus: qui ordo baptiſmatis* DUPLICI MYSTERII *ſignificatione celebratur. Rectè enim tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine ſanctæ* TRINITATIS. *Rectè tertio merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti; qui etiam die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertio repetita demerſio typum Dominicæ exprimit ſepulturæ; per quam Chriſto conſepulti eſtis in baptiſmo, & cum Chriſto reſurrexiſtis in fide: ut peccatis abſoluti in ſanctitate virtutum Chriſtum vivatis imitando.* Hæc ſatis oſtendunt, ter immerſiſſe veteres, & myſtici quid in eo conſtituiſſe. Qua de re etiam Gregorii Magni, & Walafridi Strabonis verba inferiùs adferam.

a T. 2. p. 345. edit. Commel.

b Fol. 450. edit. Pariſ. 1528.

Theſis II.

Utrùm verò conſuetudo hæc traditione ad nos pervenerit, an Dominico præcepto, ne inter veteres quidem ſatis convenit.

Ex traditione non ſcriptâ deducit eam S. Baſilius lib. de Spiritu S. cap. XXVII *c*: Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας; *Iam ter immergi hominem, unde nobis? Reliqua item, quæ fiunt in baptiſmo; veluti renuntiare ſatanæ, & angelis ejus, ex qua ſcriptura habemus? nonne ex minime publicatâ, & arcanâ hac traditione?* Similiter Hieronymus dialogo adverſus Luciferanos *d*: *An neſcis etiam Eccleſiarum hunc eſſe morem, ut baptizatis poſtea manus imponatur, & ita invocetur Spiritus ſanctus? Exigis, ubi ſcriptum ſit? in Actibus Apoſtolorum. Etiam ſi Scripturæ autoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus, inſtar præcepti obtineret. nam & multa, quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, autoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare, &c.* Verùm alii, uti dicebam, hanc conſuetudinem Dominici eſſe præcepti exiſtimant. Ut conditores canonum, qui Apoſtolis tribuuntur. Canon enim XLIX ſic habet: *Siquis epiſcopus, aut presbyter, in una initiatione non tres immerſiones, ſed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate; ſed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* Fallitur interim gloſſarum Gratiani auctor, qui ſemel immergentes dixiſſe putat, *Baptizo te in mortem Domini*: atque ob formulæ mutationem tales debere deponi. Fallitur item vir eruditus, qui hoc canone negari putat, baptizari nos in mortem Chriſti, contrà quam Apoſtolus docet cap. VI. ad Rom. Nam hoc ſolùm canon iſte vult, exinde quòd Apoſtolus dicat, baptizari nos in mortem Chriſti, quæ unica eſt, immerſionis numerum peti non debere, ſed potiùs ex formula baptiſmi, quâ tres Deitatis perſonæ exprimuntur. Ita enim Græci interpretes, Zonaras, & Balſamo, rectè hæc verba ceperunt. Nec alia, ac canonis hujus, mens fuit B. Chryſoſtomi *e*, homiliâ de fide, ubi ait: πᾶσι τοῖς μυστηρίοις οἱονεὶ σφραγῖδα τιθεὶς ὁ κύριος ἡμῶν, ἐν τρισὶ καταδύσεσι τοῦ σώματος ἓν βάπτισμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παρεδίδου, λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε &c. *Omnibus myſteriis velut ſignum imponens Dominus, in tribus merſionibus aquæ unum baptiſma diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Euntes docete, &c.*

a Pag. 273. edit. Baſil. ſive p. 211. edit. Pariſ. a. 1618.

d T. 2. p. 139. edit. Baſ. a. 1553.

e Tom. 7. Etonenſis, ſive Savilianæ editionis pag. 290.

Item Pelagius Papa apud Gratianum De conſecrat. Diſt. IV. *Multi*, inquit, *ſunt, qui in nomine ſolummodo Chriſti, unâ etiam immerſione, ſe aſſerunt baptizare. Evangelicum verò præceptum, ipſo Domino, ac Salvatore noſtro Ieſu tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trinâ etiam merſione, ſanctum baptiſma unicuique tribuere: dicente Domino diſcipulis ſuis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Quæ docent, veterum non paucos ter immergendi morem pro Dominico habuiſſe præcepto. Unde & canon antea citatus deponi jubet ſemel immergentem: & Zonaras ad eum canonem inquit, τὴν μίαν ἐπιφημίζων κατάδυσιν ἀσεβής ἐστι. *unicam celebrare immerſionem ſceleſtum, ac nefarium eſt.*

Theſis III.

Hiſpaniæ tamen epiſcopi, ætate Gregorii Magni, ſemel immergebant, comprobante id quoque Gregorio: qui non minùs in unâ immerſione, quàm trinâ, myſterium ineſſe credebat. Nam & unam merſionem rectè adhiberi, ad ſignificandum unam Deitatem, unam item Chriſti mortem: & per trinam merſionem rectè indicari, tum tres Deitatis perſonas, tum triduanam Chriſti ſepulturam. Ac quamquam Romana Eccleſia ter mergitaret: Hiſpanicam tamen ſimplici merſione rectiùs contentam fore, putabat Gregorius. Et pro ſententia hac ſua adferebat, quòd alioqui favere videretur hæreſi eorum, qui apud Hiſpanos Deitatem dividerent, & ad doctrinæ ſuæ teſtationem, ter, quàm ſemel, tingere mallent. Etiam hoc Gregorii judicium approbavit Concilium Toletanum IV; quod anno Chriſti IƆCXXXIII, *præſide Iſidoro Hiſpalenſi, habitum eſt.*

Hiſpaniæ Epiſcopos circa annum ſexcenteſimum ſemel immerſiſſe, teſtis eſt Gregorius M. Epiſtolâ ad Leandrum, epiſcopum Hiſpalenſem *a*. Verba ejus adferam: *De trinâ merſione baptiſmatis nil reſponderi veriùs poteſt, quàm quod ipſi ſenſiſtis, quod in una fide nil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, ut dum tertiò infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſiquis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri; neque ad hoc aliquid obſiſtit baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis una ſubſtantia eſt; reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel ter, vel ſemel, immergere; quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in unâ poteſt divinitatis ſingularitas deſignari. Sed quia nunc huc uſque ab hæreticis infans in baptiſmate tertiò mergebatur: fiendum apud vos* b *eſſe non cenſeo: ne dum merſiones numerant, divinitatem dividant; dumque, quod faciebant, faciunt, ſe morem veſtrum* c *viciſſe glorientur.* Sententia Gregorii eſt, etſi in Eccleſia Romana trina fiat immerſio, ad repræſentandum triduanam Chriſti ſepulturam, & fortaſſe etiam Trinitatem exprimendam: tamen Hiſpanos rectiùs facturos, ſi ſemel immergendi conſuetudinem reſervent. Nam cùm Arriani apud eos ter immergant, ut oſtendant, Filium, & Spiritum ſanctum, non eſſe ejuſdem οὐσίας: omnino fore, ut ſi & ipſi ter mergere occipiant, in iſtorum conceſſiſſe ſententiam videantur. Hoc Gregorii judicium tempore Honorii Papæ ſecutum eſt Concilium Toletanum IV: cujus hæc ſunt verba can. V. *d*: *De baptiſmi ſacramento, propter quod in Hiſpaniis quidam ſacerdotes trinam, quidam ſimplicem merſionem faciunt, à nonnullis ſchiſma eſſe conſpicitur.* Paullò pòſt citantur ſuperiora Gregorii verba; quibus iſta ſubjunguntur: *Quapropter, quia de utroque ſacramento, quod fit in ſancto baptiſmo, à tanto viro reddita eſt ratio, quòd utrumque rectum, utrum-*

a Regiſtri lib. 1. indict. 9. c. 41. item que Decret. T 3. De Conſecrat. diſt. 4. can. De trina.

b In Pariſina Gregorii editione anni 1542 pro vos male editum eſt nos.

c Pro veſtrum eadem editio male habet noſtrum.

d Juxta vulg. edit. ſed in edit. Garſiæ Can 6.

que irreprehenſibile in ſancta Dei Eccleſia habeatur: propter vitandum autem a *ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis uſum, ſimplicem teneamus baptiſmi merſionem; ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum probare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Et ne forte cuiquam ſit dubium hujus ſimpli myſterium ſacramenti; videat in eo mortem, & reſurrectionem Chriſti ſignificari. Nam in aquis merſio, quaſi in infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo unitatem divinitatis, & trinitatem perſonarum oſtendi: unitatem, dum ſemel immergimus; trinitatem, dum nomine Patris, Filii, & Spiritus S. baptizamus.* Verba hujuſce canonis, quæ jubent *ſimplam tenere merſionem*, etiam citantur à Gratiano decreti part. III. de Conſecr. Diſt. IV. can. Propter. Meminit etiam hujuſce rei Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſ. cap. XXVI: *Alii trinam immerſionem volunt in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ; ut in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur, & Romanorum conſuetudo obſervat: alii unam, propter divinitatis unitatem, contendunt: ut in concilio Toletano pleniſſimè habetur: ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti ſuper hac Leandro inter cætera ita reſponderit: quia in una fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diverſa.*

a Autem videtur redundare: viſi tam in Garſiæ ſit editione, quàm vulgatâ.

THESIS IV.

Quamquam verò Gregorii, & Toletani concilii ſententiam non auſimus improbare: tamen tanti ponderis apud nos eſſe non debet, ut iccirco ſimplam merſionem in Eccleſias, quæ cum Arrianis conflictantur, inducendam putemus. Nam non minus hæretici fuerunt, qui unam, quàm qui ternam uſurparent. Si igitur ſemel mergendum, ne videamur in eorum concedere ſententiam, qui dividunt Deitatis eſſentiam: pariter dicere liceat, ter eſſe mergendum, ne aliqua videatur eſſe conteſſeratio inter nos, & eos, qui unam ſtatuunt Deitatis perſonam. Nec ſolum nihil cauſſa eſt, cur recedamus à conſuetudine ter immergendi: verùm graves etiam rationes poſſunt adferri, cur hunc ritum alteri præferamus. Nam quis Eccleſiæ filius non lubens amplexetur morem eum, quem vetus Eccleſia ubique terrarum uſurpabat olim; ſolis exceptis Hiſpanis; idque demum, ut videtur circa annum ſexcenteſimum; neque id aliâ de cauſſâ, quàm odio hæreticorum? Quid quòd hodie trina immerſio ubique obtinet terrarum? ut omnino conſuetudo iſta mutari non poſſit ſine temerario novitatis ſtudio, & ſcandalo infirmorum. Denique adde, quòd dum ad perſonarum ſingularum nomen tingimur, clariùs nobis ob oculos ponitur triplex Dei beneficium; Patris quidem in Filio nos adoptantis, Filii nos ſanguine ſuo à peccatis abluentis, & Spiritûs corda noſtra obſignantis in diem redemtionis.

b Cap. 26. Walafrido Straboni *b* cauſſa, ob quam Hiſpanos patres ſemel immerſiſſe dicebamus, non ſatis gravis viſa eſt: quemadmodum oſtendunt hæc verba ejus, quæ ſubjungit antea citatis: *Quæ ſingularis merſio, quamvis tum ita Hiſpanis complacuit, dicentibus, trinam merſionem, ideo vitandam, quia hæretici quidam diſſimiles in Trinitate ſubſtantias dogmatizare auſi ſunt, ad conſubſtantialitatem S. Trinitatis negandam: tamen antiquior uſus prævaluit, & ratio ſupradicta. Si enim omnia deſerimus, quæ hæretici in ſuam perverſitatem traxerunt; nihil nobis reſtabit: cùm illi in ipſo Deo errantes, omnia, quæ ad ejus cultum pertinere viſa ſunt, ſuis erroribus quaſi propria applicarint.* Optimè Walafridus. Nam ſi propter hæreticos ter immergentes ſemel immergere oportet: itidem, ob ſemel immergentes, ter mergitare neceſſe erit. Semel autem immergebat Eunomius: qui pejus etiam de filii Deitate, quàm Arrius, ſentiebat. De ſimplici hac Eunomii immerſione ita ſcribit Theodoretus lib. IV. hæreticarum fabularum *a*: Τὸν ἀνέκαθεν παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν Ἀποστόλων, παραδοθέντα θεσμὸν, ἄντικρυς ἀντενομοθέτησε μὴ χρῆναι λέγων τρὶς καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, μηδὲ ποιεῖσθαι τῆς Τριάδος ἐπίκλησιν, ἀλλ' ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. *Subvertit quoque ſancti baptiſmi ritum à Domino, & Apoſtolis, ab initio traditum; & contrariam legem aperte tulit, dicens, non oportere ter immergere eum, qui baptizatur; nec Trinitatem invocare, ſed ſemel baptizare in mortem Chriſti.* Quemadmodum & iidem Eunomiani in eo à ritu vulgari diſcedebant, quòd inferiores corporis partes baptiſmo non dignarentur. Unde ibidem Theodoretus ait: Βαπτίζοντες μέχρι τῶν στέρνων τῷ ὕδατι δεύουσι, τοῖς δὲ ἄλλοις μορίοις τοῦ σώματος ὡς ἐναγέσι προσφέρειν τὸ ὕδωρ ἀπαγορεύουσιν· οὗ δὴ χάριν, ἐνειλημμένοις πυέλοις ἐβάπτιζον, ἔξω τοῦ ἀνδρὸς τούτοις ἑστῶτος, τὴν τούτου κεφαλὴν μέχρι τῶν στέρνων ἅπαξ εἰς τὸ ὕδωρ κατῆγον. *Baptizantes ad pectus uſque aquâ madefaciunt: reliquis autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibere prohibent. Quâ de cauſſa, quando in ſolio ſive labro baptizabant, exteriùs conſtituto homine, caput ejus pectore tenus ſemel in aquam deprimebant.* Narrat ibidem, ut cùm aliquando caput quidam in mergendo ad labrum allidens vulnus accepiſſet, aliam excogitarint baptiſmatis formam: quæ cujuſmodi fuerit, vide cùm apud eundem Theodoretum, tum etiam Nicetam Choniaten Theſauri orthodoxi lib. V. cap. XXXVII. His igitur de cauſſis ternam immerſionem retinemus: non ob rationes illas myſticas, quas juniores excogitarunt: uti Albinus, ſeu Alcuinus Flaccus de divinis Officiis cap. de Sabbatho ſancti Paſchæ *b*: *Recte homo, qui tertio gradu peccat, id eſt, conſenſu, cecidit in mortem, tertio elevatur, ut de fonte per gratiam reſurgat ad vitam.* Item Honorius in Gemma animæ lib. III, cap. CXI: *Ter mergitur, quia anima tribus modis, ſcilicet cogitatione, locutione, & opere moritur; & his tribus mortibus per fidem Trinitatis eripitur. Ter etiam ideo mergitur, quia omne peccatum tribus modis, ſcilicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, committitur. Ter quoque ideo mergitur, ut homo à naturali, & à ſcripta Legis, & Evangelii prædicatione ſalvatur.* De immerſione hactenus. Accedamus nunc ad formulam verborum, quæ in baptiſmo uſurpatur.

a Fol. 105. edit. Rom.

b Tom. I Auctarii Bibliothecæ Patrum col. 258.

THESIS V.

De formula baptiſmi.

Neceſſaria verborum formula, quâ in baptizando uti nos juſſerit Chriſtus, nulla, ut putamus, in Scripturis invenitur. Neque neſcimus, non junioribus modò, ſed etiam veteribus, ferè ita perſuaſum eſſe, Salvatorem nos iſtis verbis adſtrinxiſſe. Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. *Verùm huic ſententiæ obſtat, quòd non ait Chriſtus,* Ite, & docete omnes gentes, dicentes: Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. *ſed contentus ſit dixiſſe,* Baptizantes: *quod fieri poteſt, etiamſi ſimpliciter dicatur,* Baptizo te in nomine Dei, *vel* Jeſu Chriſti. *Nam* baptizari in alicujus nomen, *eſt ei per ablutionem initiari, & conſecrari in religionem, & cultum, ut illius arbitrio vivamus. Atqui hoc fit, ſeu dicas in nomen Dei, ſeu Trinitatis, ſeu Patris, Filii, & Spiritus S. ſeu Ieſu Chriſti, ſeu ſimile quid, ſed ἰσοδυναμοῦν. Itaque licet in Actis c legamus, Apoſtolos baptizâſſe in nomen Ieſu: non tamen hac formulâ eſſe uſos conſequitur,* Ego te baptizo in nomen Jeſu: *ſimiliterque nec cùm juſſi ſunt baptizare in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, eò juſſi ſunt hanc formulam uſurpare,* Baptizo te in nomen Patris, Filii, & Spiritus S. *Sed tum qui diceret,* Baptizo

c Act. 2. 38. & 8. 16. & 19. 5.

zo te in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, baptizaret in nomine Chriſti: tum qui dicat, Baptizo te in nomine Chriſti, *baptizet in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Quæ etſi ita ſint; omnino tamen præſtat, ut tres perſonæ exprimantur; partim quia ita per totum terrarum orbem & olim obtinuit, & nunc fit: eoque ſatis verſimile eſt, morem iſtum ab Apoſtolico promanare exemplo: partim quia eo pacto vis, & efficacia baptiſmi clariùs explicatur. Nam cùm Pater, Filius, & Spiritus S. nominantur: diſtinctè ob oculos ponitur, atque in memoriam revocatur, ut Deus Pater nos gratis adoptet in Filio; & Filius paſſione ac morte ſuâ promeritus ſit remiſſionem peccatorum, vitamque æternam; & Spiritus Sanctus creet in nobis cor novum, quo in novitate ſpiritûs ſerviamus Deo.*

Utrùm verò etiam miniſterialis cauſæ mentio fiat, quod nunquam facere ſolent Eccleſiæ Græcæ; parùm, aut nihil, referre arbitramur.

Formula, quâ Occidentis Eccleſiæ uti ſolent, hujuſmodi eſt: *Ego te baptizo in nomine* (vel nomen) *Patris, Filii, & Spiritus Sancti.* Continet ea cauſſam baptiſmi efficientem tum principalem, quæ Trinitas eſt: tum inſtrumentalem, quæ eſt miniſter. Sed miniſter, etſi proxima & immediata ſit cauſſa exterioris baptiſmi, tamen à Græcis omitti ſolet. Tali enim formulâ uti ſolent, *Baptizetur ſervus Chriſti &c.* Quos verè baptizare, etiam Ferrarienſe ſeu Florentinum Concilium agnovit. Cur eam prætereant, iſta à Thoma Aquinate, Alphonſo Caſtrenſi, atque aliis, cauſſa adfertur; quia, initio naſcentis Eccleſiæ, alii aliis eo ſe nomine præferrent, quòd à præſtantiori miniſtrò baptizati forent. Atque hoc probatum eunt ex ipſo gentium Apoſtolo, qui ad Corinthiorum Eccleſiam
a Verſ. 11. 12. 13. ita ſcribit epiſt. 1. cap. 1 a: *Significatum eſt mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui ſunt Chloes, quia contentiones ſunt inter vos. Hoc autem dico, quod unuſquiſque veſtrûm dicit, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Chriſti. Diviſus eſt Chriſtus? Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Iſti malo obviam ſe utcumque ituros putabant Orientales Eccleſiæ, (in quibus Euangelium primò prædicatum fuit) ſi, tertiâ utentes perſonâ, ſe miniſtros tantùm baptiſmi eſſe eâ formulâ oſtenderent, quam diximus.

Multimodis verò hic errat Innocentius in cap. 1. de baptiſ. & ejus effectis. Negat enim, legitimum fore baptiſmum, ſi Græcus in Occidentali Eccleſia ſuam formulam uſurpet. Nam ſi Eccleſia variare nequit eſſentias rerum: quod uno in loco ſacramentum eſt, id ubique erit ſacramentum. Unde meritò Innocentii errorem refellit Adrianus in IV. ſentent. quæſt. 1. art. 3 b. Ac ſpiſſiùs idem Innocentius peccat, cùm pro baptiſmo haberi poſſe negat, ſiquis dicat, *Ego Petrus; vel ego ſacerdos, baptizo te, &c.* Nam nihil hic variatur de eſſentia non ſolùm principalis, ſed etiam miniſterialis cauſſæ. Idem Innocentius non agnoſcit pro baptiſmo vero, ſiquis pro *baptizo* dicat *balneo*, aut *abluo*. Et gloſſator Decreti ſuper can. *Multi*, de conſec. diſtinct. II negat, ſacramentum fore, ſi dicatur, *Ego te mergo.* Cui etiam aſſentit Alexander Alenſis IV partis, quæſtionis XIII, memb. III, art. III. Similiterque Gabriel in quartum diſtinct. III, quæſt. unicâ circa finem; ac rationem addit, quia verba non ſint ſynonyma verbo *baptizo*; eo quòd *baptizo* non quamlibet ſignificet ablutionem, ſed hanc ſacram. Verùm hæc ingentem partim Græcanici ſermonis ignorantiam, partim ſuperſtitionem in verbis, oſtendunt. Quamquam enim verbum *balneo* licenter nimis uſurparetur, cùm illud alium ſignificet effectum; uti etiam ſiquis dicat, ego te in aquas præcipitem do: tamen de *tingo*, aut *immergo*, id dici minimè poteſt; quando hæc idem ſignificant, quod Græcum

b Editionis Aſcenſianæ fol. 10. a.

βαπτίζω: unde Gloſſ. vet. ab H. Steph. editæ, (ſicut Diſputat. 1. dictum) Βαπτίζω, *mergo.* Et Iſidorus lib. VI. Orig. cap. XIX. *Baptiſmus Græcè, Latinè tinctio appellatur.* Hinc Tertullianus lib. de coronâ militis cap. III. vertit *mergitare.* Idemque verba Matthæi ſic citat: *Ite ad docendas, & tingendas nationes in Patrem, Filium, & Spiritum S.* Vide eum lib. de Præſcriptionibus cap. VIII, & XX; lib. de baptiſmo cap. XIII; & lib. adverſus Praxeam cap. XXVI. Sed & Cyprianus ſic citat, *tingentes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S.* Vide eum epiſt. XXIII ad presbyt. & diac. Rom. & LXXIII ad Cæcilium, & XXV ad Moſem, Max. & cæt. Confeſſ. Etiam Hieronymus, Auguſtinus, alii, non rarò ita vertunt.

Illa verò nobilior controverſia eſt, utrùm baptizari quis poſſit in nomine Chriſti, non factâ mentione Patris, aut Spir. Sancti. Multis id placet; idque iccirco, quòd Apoſtoli nuſquam leguntur aliter baptizâſſe, quàm in Jeſu Chriſti nomine. Ut Act. XIX: *Atque, his auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu Chriſti.* Et Paulus ad Gal. III. 27: *Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Hinc Ambroſius lib. 1. de Spir. S. cap. III: *Sicut qui benedicitur in Chriſto, benedicitur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; quia unum nomen, poteſtas una: ita etiam, ubi operatio aliqua divina aut Patris, aut Filii, aut Spiritûs, deſignatur; non ſolum ad ſanctum Spiritum, ſed etiam ad Patrem refertur, & Filium; nec ſolum ad Patrem, ſed etiam ad Filium, & Spiritum. Denique & Æthiops, eunuchus Candacis reginæ, baptizatus in Chriſto, plenum myſterium conſecutus eſt.* Et aliquanto pòſt: *Si unum in ſermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum S. fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum abneges; plenum eſt fidei ſacramentum.* Ac mox: *Cùm enim dicitur, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, per unitatem nominis impletum myſterium eſt.* Et paullò pòſt: *Qui unum dixit, Trinitatem ſignavit. Si Chriſtum dicas; & Deum Patrem, à quo unctus eſt Filius, & ipſum, qui unctus eſt, Filium, & Spiritum, quo unctus eſt, deſignâſti. Et ſi Patrem dicas; & Filium ejus, & Spiritum oris ejus, pariter indicâſti: ſi tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi Spiritum dicas; & Deum, à quo procedit Spiritus, & Filium, quia Filii quoque eſt Spiritus, nuncupâſti.* Secutus verò hac parte, ut facere ſolet, Baſilium; cujus iſta verba περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος: Ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τοῦ παντός ἐστιν ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τόν τε χρίσαντα Θεὸν, καὶ τὸν χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα. Ambroſii ſententiam probavit ante annos ſeptingentos & ſexaginta Nicolaus Pontifex can. *A quodam*, de conſecr. d. 4. ubi ait: *Si in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantùm in nomine Chriſti (ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur) baptizati ſunt (unum quippe idemque eſt, ut S. exponit Ambroſius) rebaptizari non debent.* Eadem multorum, & Patrum, & Scholaſticorum, mens fuit: quales à Dominico Scoto a nominantur iſti; Cyprianus epiſt. ad Quirinum, Athanaſius lib. de Trinit. & Spir. S. ſcriptor imperfecti operis in Matth. hom. III, Beda ſuper Luc. cap. II. Hugo lib. II. de Sacram. part. VI. cap. III; & ſecundùm hos Magiſter Sent. lib. IV. diſt. III, item Altiſiodorenſ. lib. III. tract. III. cap. IV. quæſt. II, & Alexander IV. part. XIII. quæſt. III. memb. III. art. ut Bonaventuram, Paludanum, Marſilium, Cajetanum, atque alios mittam: qui omnes, ut Scotus fatetur, putant, etſi explicitè una nominetur perſona; tamen, ſi corde confiteantur Trinitatem, implicitè alias contineri; eòque verum, & legitimum eſſe baptiſmum, qui fit ſolius Chriſti nomine in formulâ expreſſo.

a In 4. Sent. diſt. 4. quæſt. unica art. 6.

Thomas tamen Aquinas in IV. Sent. diſt. III. contrariam ſequitur opinionem. Qui pro ſe citat Zachariam Papam can. in ſynodo de conſecrat. diſt. quartâ, ubi ait: *Perfectus Chriſtianus nemo eſt, niſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. fuerit baptizatus. Nam ſiquis unam de Trinitate perſonam in baptiſmo non nominaret, illud*

bapti-

baptiſma verum eſſe non poſſet. Similiter autem Pelagius Papa de Conſecrat. d. IV. can., *ſi revera*, ubi ad Gaudentium Epiſcopum inquit, *Si revera hi de hæreticis, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, ſolummodo in nomine Domini baptizatos ſe fuiſſe forſitan confitentur: ſine cujuſque dubitationis ambiguo, eos ad fidem Catholicam venientes; in SS. Trinitatis nomine baptizabis.* Eandem ſententiam multis tueri adlaborat Dominicus Scotus; qui &, ut eam SS. ſanctorum Patrum fuiſſe oſtendat, laudat illud Didymi lib. II. de Spiritu S. *Siquis ita baptizare conetur, ut unum ex prædictis nominibus omittat; ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ſine perfectione baptizabit.* Et hoc Fulgentii celeberrimum: *Myſterium illud redemtionis nullo modo habetur, ſi Patris, & Filii, & Spiritus S. nomen ſubtrahatur.* Quibus addere potuit Tertulliani illud de Baptiſ. cap. XIII: *Lex enim tingendi impoſita eſt, & forma præſcripta; Ite, docete nationes, tingentes eas in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et imprimis iſtud Auguſtini lib. VI. de Baptiſ. cap. XXV: *Certa ſunt verba Evangelica, ſine quibus non poteſt conſecrari baptiſmus.* Nec dubito, quin eadem mens ſit Walafridi Strabonis de divinis Officiis cap. XXVI: *Celebratur ipſum baptiſma* VERUM, NONNISI IN NOMINE SUMMÆ TRINITATIS: *quod & Dominus ipſe oſtendit, & canones Apoſtolorum docent.* Et hæc quidem Patrum iſtorum mens fuit.

Richardus verò in IV. ſent. diſt. 3. art. 2. quæſt. 2. neutram auſus eſt partem definire: ſed eum, qui in nomine Chriſti eſt baptizatus, ſub conditione rebaptizandum ait. Eodemque inclinat Scotus ead. diſt. q. 2.

Nos Cajetani ſententiam amplectimur: qui rebaptizandum negat, dummodo uſurpata ſit formula idem ſignificans. Cajetanum etiam ſequitur Adrianus q. 1. art. 3. quæſt. 2. Imò Lutherum quoque eandem aliquando probâſſe, oſtendunt hæc ejus verba libro de captivitate Babylonica, cap. de Baptiſmo: *Alii rigidiſſimè negantes damnant ſic dici, Ego baptizo te in nomine Ieſu Chriſti. quo ritu certum eſt Apoſtolos baptizâſſe, ut in Actis Apoſtolicis legimus: voluntque nullam aliam deinceps valere, quàm iſtam, Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen. Sed fruſtra contendunt. nihil enim probant. ſua ſomnia duntaxat adferunt. Quocunque modo tradatur baptiſmus, modo non in nomine hominis, ſed in nomine Domini tradatur, verè ſalvum facit.* Eadem mens fuit Huldrici Zwinglii lib. de vera & falſa religione cap. de Baptiſmo *a*: *Multò vividius eſt, quod Græci Matth.* XXVIII. *habent: Baptizantes eos in nomen Patris, Filii, & Spiritus S. quàm in nomine: quemadmodum Latini habent. Nam in nomen baptizari, eſt per fidem in Deum inſeri: nomen autem potentiam, majeſtatem, gratiam, hoc loco ſignificare, non eſt novum: ipſe Chriſtus enim dicit Marci.* XVI; *In nomine meo dæmonia ejicient; id eſt, in mea virtute. nihil enim habebant Apoſtoli ſive dictorum, ſive factorum, quod meritò ſibi tribuere poſſent, ut inquit Paulus Rom.* XV: *& Actorum* IV *negat Petrus, ullum eſſe nomen ſub ſole, quàm Chriſti, in quo ſalvi poſſimus fieri: hoc eſt, per ſolam Chriſti gratiam. Quamvis interim, quod ad exteriorem aqua baptiſmum attinet,* NON VETEM, *dum tingimus aut initiamus baptiſmo, ſacris his verbis uti; tametſi baptizare in nomen Patris, & Filii &c. revera nihil aliud ſit, quàm eos, qui prius carnis erant, & mundi, jam Patri, Filio, Spirituique ſancto, initiare, dedere, conſecrare.*

d T. 2. fol. 201. & 202.

Similiter neque verus eſſe baptiſmus deſinit, ſiquis inſcitiâ ſermonis Romani ruſticè ac barbarè formulam pronunciet: in quo aliquando lapſus fuit S. Winfridus, cognomento Bonifacius, quem vulgò Germanorum Apoſtolum vocant; ſed errorem ejus caſtigavit Zacharias Papa; cujus hæc ad eum verba ſunt *a*: *Virgilius, & Sidonius, religioſi viri apud Bojariorum provinciam degentes, ſuis nos literis viſitarunt, per quas intimaverunt, quòd tua reverenda fraternitas eis injungeret Chriſtianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis ſumus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, ſi habet, ut dictum eſt. Retulerunt quippe, quòd fuerit in eadem provincia ſacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, neſciens, Latini eloqui infringens linguam, diceret: Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritus Sancta: ac per hoc tua reverenda fraternitas conſideravit rebaptizare. Sed, ſanctiſſime frater, ſi ille qui baptizavit, non errorem, aut hæreſin introducens, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus, baptizans dixiſſet; non poſſumus conſentire, ut denuo baptizetur. Quia, quod tua bene compertum habet ſancta fraternitas, quicumque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. nullo modo rebaptizari debet; ſed per ſolam manus impoſitionem purgari debeat.*

b Bonifacii epiſt. 134.

Quæ etiam legas Decret. de Conſecrat. diſt. IV. can. *Retulerunt.* item apud Aventinum lib. III Annalium Boiorum. *a*. Cenſet igitur Zacharias, ſermonis barbarie non mutari veritatem baptiſmi: ſed mutatione formulæ ſecundùm rem ipſam. Talis erat illa Marcitarum; qui, ut Irenæus narrat lib. 1. cap. XVIII, & ex eo Epiphanius hæreſ. XXXIV, inter baptizandum his verbis utebantur: Εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν, εἰς ἕνωσιν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. *In nomine ignoti Patris univerſorum, in veritate matre omnium, in eo qui in Ieſum deſcendit, in unione, & redemtione, & communione virtutum.* Alias etiam eorundem formulas apud eoſdem vide ibidem. Erat quoque talis baptiſmus Eunomianorum: qui fiebat εἰς ὄνομα Θεοῦ ἀκτίστου, καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κεκτισμένου, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἁγιαστικοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ κεκτισμένου υἱοῦ κτισθέντος: *in nomen Dei increati, & nomen Filii creati, & in nomen Spiritus ſanctificativi, & à creato Filio creati.* Teſtis Epiphanius hæreſi LXXVI *b*, quæ eſt Anomœorum; & ex eo Nicetas Choniates Theſauri orthodoxi lib. V. cap. XXXVII. Quare iſtæ demum formulæ tollunt baptiſmi veritatem, quæ veritati ſimul fidei Chriſtianæ adverſantur: quales ſunt, quæ neque explicitè, neque implicitè, concipiuntur in nomine Trinitatis.

a Pag. 220. edit. Baſ. anno 1580.

b Pag. 419 Gr.

Atque ex his etiam elucet, quid ſtatuendum ſit de formulis, quibus Pater, Filius, & Spiritus S. nominantur; ſed lacinia quædam adtexitur. Nam additamentum ſi Trinitatis confeſſionem abolet, falſus eſt baptiſmus: at verus eſt, ſi adolet, atque auget confeſſionis claritatem. Prioris generis eſt baptiſmus Eunomianus, quem antea retulimus. At poſterioris generis erit, ſi baptiſmus fiat in nomine Patris ingeniti, Filii geniti, & Spiritus Sancti ab utroque procedentis.

Etiam Arrianos ex impio dogmate ſuo formulæ quædam adjicere ſolere; & Catholicos item, ad explicationem ejus, quædam adjicere conſueviſſe; eruditis aliquot viris perſuaſum eſſe video. De Arrianis, auctores ſententiæ ſuæ laudant magnum Athanaſium orat. III. contra Arrianos *c*, & B. Hieronymum adverſus Luciferianos *d*: quibus in locis Athanaſius quidem ait, εἰς κτίστην, καὶ κτίσμα, εἰς ποίημα, ἢ ποιητήν: Hieronymus verò dicit, baptizare eos *in Patre ſolo vero Deo, & in Ieſu Chriſto ſalvatore creaturâ, & in Spiritu S. utriuſque ſervo.* Sed non aſſecuti ſunt Patrum horumce mentem. Nam ſi hoc vellent, hæreticos iſtos ejuſmodi formulâ uſos eſſe: quorſum attinebat, Athanaſium mox oſtendere, nihil referre, ſi Arriani, Patris, Filii, & Spiritus Sancti nomina retineant; cùm aliter ea, quàm Eccleſia, intelligant? vel quo pacto Hieronymus ibidem eo pugnaret argumento, quòd Luciferiani non minùs, quàm Catholici, reciperent baptizatos ab Arrianis? aut quâ fronte Hilarium, urbis diaconum, exagitaret, quòd dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioqui periturum ſervare ſibi videbatur: unde *Deucalion orbis* ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud ſolum Patres iſti volunt; cùm verba intel-

c Pag 219. edit. Commel.

d T. 2 p. 139. edit. Baſ 1553.

Digitized by Google

intelligi oporteat ex animo dicentis; utut Patrem, Filium, & Spiritum S. nominent Arriani; tamen id tantundem eſſe, ac ſi baptizare ſe dicant in nomen creaturæ: quippe qui Chriſtum habeant pro mera creatura. Nec operoſius eſt comminuere arietem, quo utuntur, ut probent, Catholicos aliquando hac formulâ uſos eſſe: *Baptizo te in nomine Patris univerſorum, & Domini Dei, ac ſalvatoris noſtri Ieſu Chriſti, & Spir. S.* quod colligunt ex verbis iſtis Juſtini Martyris apolog. II. pro Chriſtianis a: Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων, καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Nam ſolùm propoſitum Iuſtino fuit, baptiſmi formulam ἐκφορίζειν propter gentiles, Chriſtianæ religionis ignaros. Sed tamen demus iſtud viris illis eruditis, tum Arrianos, tum Catholicos, iis, quas dicunt, formulis uti ſolere. Sanè ſic Arrianorum quidem baptiſmus, qui de hæreſi aliquid adjungit formulæ, non erit verus baptiſmus, cùm propoſito id Chriſti è diametro adverſetur, ut quis in creaturæ baptizetur nomen. Catholicorum verò baptiſmus, qui tantùm explicationis cauſſâ apponit aliquid, nihilo ſecius baptiſmus erit; quia ſententiam formulæ reſervat. Quamquam verò concedamus, baptiſmum fore legitimum, etſi aliqua vel addantur, vel demantur formulæ, aut etiam verba idem ſignificantia ſubſtituantur: tamen minimè putamus formulam veterem pro arbitrio cujuſque poſſe innovari. Nam etſi non adſtrinxerit nos Chriſtus certis verbis: tamen ſatius multò judicamus, ut retineatur forma vetus; quandoquidem eam legitimè uſurpari poſſe omnes conſentiunt: utrùm verò aliâ uti liceat, adhuc diſputatur. Quare incerta certis præferri non debent: præſertim ubi periculum eſt, ne temere innovando turbentur animi infirmorum; qui Eccleſiæ in talibus libertatem ignorant: atque etiam calumniandi anſa præbeatur hominibus malignis, & ſuſpicacibus; qui mutationem formulæ, quaſi fidei mutationem, interpretarentur. Ut de eo nihil nunc dicam, quòd formula melior non invenitur: item, quòd ſi tres perſonæ Deitatis exprimantur, faciliùs nobis in memoriam venit beneficiorum, quæ Patri, quæ Filio, quæ Spiritui S. diſtinctè tribuunt Scripturæ. Cujuſmodi eſt, quod à Patre adoptamur in Filio, & Filii merito adoptamur, & adoptatio hæc Spiritûs a rà obſignatur.

a Pag. 73. edit. Commel.

Video etiam quæſtionem moveri, quid ſtatui debeat de baptiſmo in Chriſti nomine non dato, ſed accepto. De hoc ita Lutherus lib. de captivitate Babylonicâ cap. de Baptiſmo: *Non dubitem, ſiquis in nomine Domini ſuſcipiat baptiſmum, etiamſi impius miniſter non det in nomine Domini, verè baptizatum eſſe in nomine Domini. Non enim in conferentis tantum, quantum in ſuſcipientis fide, vel uſu, ſita eſt virtus baptiſmi. Sicut legitur exemplum de quodam mimo per jocum baptizato.* Mihi verò ſecus videtur. Nec enim video, quomodo baptiſmus, quem conſtiterit non eſſe datum in Chriſti nomine, legitimus haberi poſſit. Improba tamen mens ac cogitatio ſacerdotis, dummodo ſana ſit ſermonis forma, ſcrupulum nequit injicere; quia non baptizamur in fide ſacerdotis, ſed Eccleſiæ.

DISPUTATIO TERTIA

DE

BAPTISMO;

QUÆ EST DE SIGNIFICATIONE

EJUS MYSTICA.

Hactenus egimus tum de aquæ elemento, & immerſionis, atque ablutionis ritu, quatenus in oculos incurrunt; tum de formula ea, quæ, cùm aliquis baptizatur, auribus percipitur. Deinceps agendum de ſignificatione baptiſmi, quam Scholaſtici formale ejus nuncupant; haut aliter ac in ſermone, quod auribus percipitur, pro materia eſt; quod animo per ea concipitur, pro forma cenſetur.

THESIS I.

IN baptiſmo diſtinctè conſiderandum, quid ſignificetur aquæ elemento: quid item ritu annexo. Aquæ elementum deſignat aquam myſticam: quæ eſt, ſanguis, ac ſpiritus Ieſu Chriſti. Ἀναλογία *ſacramenti in eo conſiſtit, quòd ut aqua mundandi corporis; ita ſanguis, & ſpiritus, abluendæ habeat animæ poteſtatem.*

Hinc apud Ambroſium ſcriptor com. in epiſt. Paul. in cap. VI. ad Rom. a *Ideo per aquam celebratur baptiſmus, ut ſicut aqua ſordes corporis abluit, ita & per baptiſmum ab omni peccato ſpiritualiter purgatos nos, & innovatos credamus, ut, quod incorporale eſt, inviſibiliter abluatur.*

a P. 198. & 199. edit. Frobeniana.

Alteram etiam ſimilitudinem addi video, nec inconvenientem; quòd, ut aqua æſtum corporis; ita ſpiritus Chriſti refrigerat æſtum concupiſcentiæ. Hieronymus epiſt. LXXXIII. ad Oceanum: *Aqua refrigerat. Sic baptiſmus præſtat refrigerium contra concupiſcentiæ ardorem.* Algerus lib. III. de Euchariſt. cap. IV: *Quia aqua exſtinguit, mundat, & candidat præ cæteris liquoribus: ideo etiam in baptiſmate carnis incentivam reſtinguit; peccatorum, tam originalis, quàm actualis, labem abluit; & innocentiæ candorem reducit.* Anſelmus in cap. III. Matth. a. *Quæritur, quare in aqua fieri voluit remiſſionis ſacramentum? ſcilicet ut flammeum gladium, id eſt, ignem gehennalem, nobis exſtingueret; quia aqua contrarium eſt elementum igni.* Panormitanus in cap. Non ut apponens de Baptiſm. *Aqua eſt igni contraria; peccatum autem comparatur igni.*

a Pag. 18 verſ. penult. edit. Colon. a. 1612.

Præterea quemadmodum aqua eſt principium rerum; inque earum creatione *Spiritus incubabat aquis*, ut dicitur Gen. I. 3: ita placuit Deo, ut Spiritus aquâ baptiſmatis uteretur in regeneratione, & renovatione; quæ eſt ἀνάκτισις, ſive altera creatio. Tertullianus lib. de baptiſ. cap. III: *Primus liquor, quod viveret, edidit: ne mirum ſit in baptiſmo, ſi aquæ animare noverunt.* Damaſcenus lib. II. Orthodox. Fid. cap. IX: Πρώτως τῷ ὕδατι προσέταξεν ὁ Θεὸς ἐξαγαγεῖν ψυχὴν ζῶσαν, ἐπειδὴ ἤμελλε διὰ ὕδατος, καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐπιφερομένου τοῖς ὕδασιν ἁγίου πνεύματος, ἀνα-

καινίζειν τὸν ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος. Rabanus lib. v. de ſerm. propr. cap. xi: *Voluit Deus, ut res, ſeu gratia hujus ſacramenti inviſibilis per convenientiam, per contrectabile, & viſibile, impenderetur elementum; ſuper quod etiam in principio ferebatur Spiritus.* Ac ſimiliter idem lib. i de Inſtitut. Cleric. cap. xxx. Hæc de aquæ ſymbolo.

Theſis II.

Ritus adnexus eſt triplex: primum immerſio in aquam, & inde conſequens ablutio. Deinde mora ſub aqua. Ac denique emerſio. Quæ ipſa partim referuntur ad memoriam hiſtoriæ Dominicæ, de Chriſti paſſione, morte, ſepulturâ, ac reſurrectione ejus: partim ſignificant beneficia, quæ per hæc nobis confert Ieſus Chriſtus: partim nos commonent officii: quomodo nempe nos gerere debeamus. De his tribus ordine agendum: quorum primùm pertinet ad tempus præteritum. Nam ut aquæ immergimur, & moram ſub ea ducimus, rurſumque emergimus: ſimiliter Chriſtus, propter peccata noſtra, mortuus eſt, & ſepultus, tertioque die reſurrexit vivus ad juſtificationem noſtram: quemadmodum docet Apoſtolus ad Rom. iv. 25.

a Pag. 521 edit. Morell an. 1608. Iccirco Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſ. ii a baptiſmum eſſe dicit τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον· *eorum, quæ Chriſtus eſt perpeſſus, imaginem, ac figuram.*

Theſis III.

Altera ritûs ſignificatio pertinet ad beneficia Chriſti, tum præſentia, tum futura. Præſentia attendimus tum in immerſione, & morâ ſub aquis, ac emerſione: tum ablutione, quæ immerſionem, ac moram, conſequitur. Immerſio in aquam eſt immerſio in Chriſti ſanguinem, ac ſpiritum: hoc eſt, conjunctio cum Chriſto, ut capite, & Eccleſiâ, ut corpore ejus: unde & Chriſti *nomine interdum appellatur.*

Hanc ſignificationem indicat Apoſtolus Gal. iii. 27. 28: *Nam quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Ieſu.* 1 Cor. xii. 13: *Etenim per unum ſpiritum omnes in unum corpus baptizati eſtis.* Coloſſ. i. 24: *Reliquias afflictionum Chriſti expleo in carne mea, pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.*

Theſis IV.

Præterea quatenus diſtinctè conſideramus immerſionem in aquam, moram ſub aqua, emerſionem ex aqua: diſtinctè etiam attendimus, quomodo vetus noſter homo moriatur, ac ſepeliatur cum Chriſto, ac vivificatus emergat novus. Hinc Rom. vi. 3. 4. 5. 6. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in mortem ejus baptizati ſumus. Conſepulti ſumus cum illo per baptiſmum in mortem; ut quemadmodum Chriſtus ex mortuis ſurrexit per gloriam Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus; ſcientes quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ne ulterius ſerviamus peccato. *Idem docet Apoſtolus Coloſſ.* II. 11. 12. *Ubi etiam in baptiſmo dicimur exuere corpus peccatorum carnis.* In quo etiam circumciſi eſtis circumciſione, quæ fit ſine manibus; dum corpus peccatorum carnis exuiſtis per circumciſionem Chriſti, conſepulti cum eo per baptiſmum; per quem etiam cum eo reſurrexiſtis per fidem Dei efficaciter agentis, qui ſuſcitavit eum ex mortuis.

Scitè de hac ſimilitudine Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi iii a: Διὰ γὰρ τοῦ βαπτίσματος λύεται τοῦ θανάτου τὸ κέντρον. κατέρχῃ μὲν γὰρ εἰς τὸ ὕδωρ, φορῶν τὰς ἁμαρτίας· ἀλλ' ἡ τῆς χάριτος ἐπίκλησις σφραγίσασα τὴν ψυχὴν οὐ συγχωρεῖ λοιπὸν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ καταποθῆναι δράκοντος. νεκρὸς ἐν ἁμαρτίαις καταβάς, ἀναβαίνεις ζωοποιηθεὶς ἐν δικαιοσύνῃ. εἰ γὰρ σύμφυτος γέγονας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς ἀναστάσεως καταξιωθήσῃ. ὥσπερ γὰρ Ἰησοῦς τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναλαβών, ἀπέθανεν, ἵνα θανατώσας τὴν ἁμαρτίαν ἀναστήσῃ σε ἐν δικαιοσύνῃ· οὕτω καὶ σὺ καταβὰς εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τρόπον τινὰ συνταφείς, ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐγείρῃ πάλιν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν. a Pag. 62. edit. Morell. *Per baptiſmum ſolvitur mortis ſtimulus. Deſcendis quidem in aquam ferens peccata: ſed gratiæ invocatio ſignans animam non permittit deinceps ab horrendo illo ſubmergi dracone. Mortuus in peccatis deſcendiſti, & adſcendis vivificatus in juſtitiâ. Nam ſi inſitus factus es ſimilitudini mortis Salvatoris; etiam reſurrectione dignus efficieris. Quemadmodum enim Ieſus mundi totius peccata recipiens, mortuus eſt, ut mortificato peccato reſtitueret te juſtitiæ: ſic & tu deſcendens in aquam, & quodammodo conſepultus illi, ſicut ille in petrâ, excitaris, rurſus in novitate vitæ ambulans.*

Similiter Chryſoſtomus in Joa. cap. iii homil. ad illud, *Niſi quis renatus f. e. a. e. ſ.* b Ἡμῶν, καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλάς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καὶ καταδὺς κάτω κρύπτεται ὅλος καθάπαξ. εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν. b Pag. 126. edit. Commel. *In aqua, tanquam in ſepulcro quopiam, caput immergentibus nobis, vetus homo ſepelitur, ac demerſus totus inferiùs occultatur. Deinde nobis emergentibus, novus inde exſurgit.* Quæritur, quomodo ad Rom. vi. 4, & Coloſſ. ii. 12, dicamur συνταφέντες, ſive conſepulti; cùm in baptiſmo nulla appareat corporis noſtri ſepultura. Sed optimè hoc declarat Chryſoſtomus: *Quod*, inquit, *in Chriſto factum eſt per naturam, id in nobis fieri intelligit per analogiam, & proportionem.* Nempe in baptiſmo noſtro, ut antea dictum, per moram ſub aquis deſignatur ſepultura corporis peccatorum, ſive veteris Adami. Similitudo in eo conſiſtit; quòd ut cadaver terrâ obruitur, ac premitur; ita in baptiſmo homo obruitur aquis: & ut homo premitur aquis; ita vis peccatrix in nobis prematur, & enervetur; ne ulteriùs nos impellat, quò velit; vel ſalutem noſtram impediat. Addit deinde utrobique Apoſtolus, nos etiam cum Chriſto reſurrexiſſe: ubi ſimilis ratio obtinet, ac in priori. Nam ut Chriſtus non manſit in morte, ſed reſurrexit: ita nos virtute, & efficaciâ reſurrectionis ejus, reſurgimus & ipſi à peccatis, *ut vivamus juſtitiæ*: quemadmodum ait Petrus prioris epiſt. cap. ii. verſ. 24. Ubi videmus, non ſolùm immerſionis meminiſſe, & emerſionis; ſed etiam occultationis: id eſt, medii illius intervalli, quo ſub aquis moramur. Nam ut corpus ſub aquis quaſi ſepelitur: ita etiam peccata noſtra ſepeliuntur coram Deo: hoc eſt, non imputantur nobis, ſed habentur quaſi pro mortuis, & ſepultis. Emergit homo: ſed demerguntur peccata, ut exeat is mundus, ac ſine macula. Auguſtinus homil. xci de Tempore: *Quando in ſalutari lavacro tertio Chriſtiani merguntur: tunc Ægyptii, id eſt, originalia peccata, vel actualia crimina, quaſi rubro mari ſepeliuntur.* Arator lib. ii. hiſtor. Apoſt.

——Omnia dæmonis arma
His merguntur aquis, quibus ille renaſcitur infans,
Qui captivus erat.

Seu igitur originale, ſeu actuale delictum, attendas; adhæc qualecunque, & quantumcumque, imò etiam quotcumque, veniam conſequimur. Unde baptiſmus Tertulliano lib. iv. adversùs Marcionem cap. ix dicitur *lavacrum compendiatum.* Niſi ſcripſerit, *compendiarium.* Origenes homil. xv. in Joſ. *An non ita credimus, quia omne genus peccati, cum ad ſalutare lavacrum venimus, aufertur?* Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi

cheſi XVIII a: ὥσπερ πληγῆς προσχωρησάσης ἐν τῷ σώματι κἂν θεραπεία γένηταί τις, ὅμως ἡ οὐλὴ μένει· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία πλήσσει τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ μένουσιν οἱ τύποι τῶν ἥλων ἐν πᾶσι· περιαιροῦνται δὲ μόνον ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὸ λουτρόν. *Ut enim plagâ acceptâ in corpore, etiamſi curata ſit, cicatrix tamen manet: ſic & peccatum vulnerat corpus, & animam; & manent ſigna cicatricum in omnibus. Tolluntur autem tantùm ab iis, qui lavacrum baptiſmi accipiunt.*

a Pag. 490. edit. Morell. a. 1608.

Ambroſius lib. I. de pœn. cap. VII: *In baptiſmo eſt remiſſio omnium peccatorum.* Cæſarius, ſive alius ſub nomine Euſebii Emiſſeni ſerm. fer. VI: *Ecce quicquid iniquitatum ſempiternus ignis excoquere, & expiare vix poſſet, ſubitò ſacro fonte ſubmerſum eſt, & de æternis debitis breviſſimo lavacri compendio* b *cum indulgentiſſimo creditore tranſactum eſt.* Gregorius Magnus lib. IX. epiſt. XXXIX: *Qui dicit peccata in baptiſmo non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos.*

b Ut Tertullianus, ſicut paul. lo ante de ut, lavacrum compendiatum.

Imò, ſi aliquos audimus, ipſo *baptiſmi* vocabulo commonemur, omnia in eo peccata cadere. Sanè Anaſtaſio, Sinaitæ monacho, poſteaque Antiocheno patriarchæ, qui Mauritii Imperatoris tempore claruit, βάπτισμα dicitur, quaſi βάπτωσμα, ἐν ᾧ βάπτεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα· hoc eſt, *abjectio lapſus, putà in quo abjicitur, ſeu cadit, peccatum.* Atque idem iiſdem verbis apud Camertem Phavorinum legas. Sed non hoc tam ἔτυμον eſt, quàm alluſio, & durior quidem; ut multæ illius ætatis.

THESIS V.

Atque hæc de immerſione, & emerſione. Ablutione verò, quæ immerſionem, & moram ſub aquis conſequitur, indicatur ablutio ſordium animæ à peccatis; quæ partim fit ſanguine Chriſti, quo reatus peccati remittitur ad juſtificationem noſtri: partim ſpiritu Chriſti, quo concupiſcentia, ſeu peccatum inhabitans, quaſi letali vulnere inflicto, paullatim occiditur ad ſanctificationem noſtri.

Act. XXII. 16: *Exſurge, baptizare, & ablue peccata tua.* 1 Cor. VI. 11: *Abluti eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Epheſ. V. 26: *Chriſtus mundavit Eccleſiam ſuam lavacro aquæ in Verbo.* Hebr. X. 22: *Abluti corpus aquâ mundâ.* 1 Joa. I. 8: *Sanguis Ieſu Chriſti, filii Dei, emundat nos ab omni peccato.* Videmus, ut nunc aquâ dicamur mundati, nunc ſanguine: videlicet quia aqua eſt ſymbolum ſanguinis; atque hæc duo in legitimo baptiſmi uſu concurrunt. Porrò quod ob hanc ſacramenti ſimilitudinem vocatur ablutio à peccatis, id propriè magis appellatur remiſſio peccatorum. Unde & dicimur baptizari in remiſſionem peccatorum. Ut Act. II. 38: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in remiſſionem peccatorum.* Pro quo etiam dicimur *baptizati in mortem Chriſti.* Ut Rom. VI. 3: *Quotquot in Chriſtum Ieſum baptizati ſunt, in mortem ejus eſſe baptizatos. In mortem* ait, pro in remiſſionem peccatorum morte Chriſti impetratam: ut cauſſa ponatur pro effectu.

THESIS VI.

Quia verò, qui ſordidi peccatis immergebamur aquæ, mundi emergimus, & Spiritus S. luce, tanquam veſte ſplendidâ, circumfuſi: eò in baptiſmate etiam dicimur Chriſtum induere: ut ad Gal. III. 26. 27: Omnes enim filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Jeſu. Nam quicumque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. *Ubi quòd Chriſtum induere in baptiſmo dicimur, bifariam exponitur à veteribus. Vel quia per Spiritum ſanctum inſerimur Chriſto, & hac noſtri cum unigenito, & naturali filio conjunctione gratioſè ſimus filii Dei. Vel etiam, quia ſpiritu Dei intus renovamur ad novam vitam, & eo tanquam veſte ſplendidâ circumfundimur; ita ut nativa veteris hominis macula, ac ruga, contegantur; proque iis pietas, ac ſanctimonia, reluceant in converſatione, ac vita.*

Hinc Baſilius de S. Baptiſmo, & Cyrillus Hieroſol. in præfat. Catech. βάπτισμός ἐστιν ἔνδυμα φωτεινόν. Et moris fuit in Eccleſia veteri, ut ad teſtationem ejus rei in baptiſmo induerentur veſte candidâ: qua de re abunde dicetur, cùm Ceremonias baptiſmi, quæ in veteri Eccleſia obtinuere, explicabimus.

THESIS VII.

Vidimus de beneficiis Chriſti præſentibus. Præterea verò futurum nobis beneficium Chriſti obſignat Deus. Quemadmodum enim in baptiſmo aquis immerſi mox emergimus ſalvi: ita futurum eſt, ut, licet calamitatibus in hac vita premamur, non tamen opprimamur; ſed, iis tandem liberati, in perennia gaudia transferamur.

Aquis autem calamitates camparari, ſatis liquet ex 2 Sam. XXII. 17. & Pſal. XVIII, 17: *Extraxit me de aquis multis.* Item ex Pſal. XXXII. 6. LXIX. 2. 3. 16. CXLIV. 7.

THESIS VIII.

Adde quòd cùm baptiſmo ſignificetur mors, ſepultura, ac reſurrectio Chriſti: ejus autem reſurrectio glorioſa noſtræ reſurrectionis ſit pignus: ex baptiſmo noſtro cognoſcere licet, quòd uti aquis quaſi ſepulti mox exſurgimus; ita die ultimo è ſepulcris ſuſcitabimur ad gloriam, vitamque æternam.

Hinc Theodoretus in epitome de divinis decretis cap. de baptiſmo: Ἀῤῥαβὼν γάρ ἐστι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος. *Eſt enim arra futurorum bonorum, & futuræ reſurrectionis typus.* Per futura autem bona intellige vitam æternam. Unde Nazianzenus Orat. XL. in S. baptiſma a; ἡ γέννησις ἐκ βαπτίσματος πᾶν ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περιτέμνει, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπανάγει. *Nativitas ex baptiſmo omne id, quod à nativitate contractum eſt, velamen amputat, & nos ad ſupernam vitam revocat.* Quæ convenienter dicuntur verbis Chriſti Marci XVI. 16. *Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur.*

a Pag. 637. edit. Morell.

THESIS IX.

Hæc dicta ſunto de ſignificatione baptiſmi ſecunda; quâ deſignat beneficia Chriſti tum præſentia, tum futura. Tertia ſupereſt ſignificatio: quæ eſt admonitio officii noſtri. Nempe ut veterem hominem mortificantes, & peccata noſtra abluentes, magis & magis in vita nova ambulemus. Præterea ut, quia in unum corpus baptizati ſumus, concordes ſub uno capite Chriſto vivamus.

Baptiſmus officium ſuum ob oculos ponit baptizatis, tum illud, quod ad Deum ἀμέσως pertinet, tum quod proximo debetur. Per omnem enim vitam admonet nos, ne mundo nos immergamus, & miſceamus, quando in baptiſmo Chriſto immerſi, arcteque conjuncti ſumus: nec peccatorum ſordibus nos polluamus; qui, cùm baptizaremur, *ſtolas noſtras lavimus, & dealbavimus in ſanguine Agni* b: neque carni, aut diabolo vivamus, qui mundo nos, & ſatanæ abrenunciare, & Deo vivere velle, reſpondimus. Deus enim in baptiſmo bonam à nobis conſcientiam ſtipulatus fuit, & nos eam promiſimus illi: unde baptiſmus à Petro 1. III. 21. vocatur συνειδήσεως ἀγα-

b Apoc. 7. 14.

ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. Ac Tertullianus quoque tum ad Petri hunc locum, tum catechiſtarum interrogationes attendens, lib. de Reſurrectione carnis, *Anima*, inquit, *non lavatione, ſed reſponſione ſancitur.*

Eodem verò nos commoneri, ut tanquam unius corporis membra, alii alios diligamus, & fraternam concordiam colamus: ſatis indicat Apoſtolus 1 Cor. XII. 13: *In uno ſpiritu omnes in unum corpus baptizati ſumus, ſive Iudæi, ſive gentiles; ſive ſervi, ſive liberi.* Et verſ. 20: *Multa quidem membra, unum autem corpus.* Et Eph. IV. 3. 4. 5: *Sollicitì eſtote ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Unum corpus, & unus ſpiritus; ſicut & vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.*

THESIS X.

Quæcunque verò hactenus diximus de ſignificatione baptiſmatis, ſatis clarè elucent in ritu immerſionis, & tinctionis: non æquè, ſi adſperſio ſola fiat. Nec tamen putandum, omnem eâ aboleri ἀναλογίαν: quandoquidem adſperſione aquæ etiam fit ablutio: eóque per exteriorem illam adſperſionem, & mundationem, apertè indicatur adſperſio, ac mundatio interior, quæ fit ſanguine Chriſti, & aquâ Spiritus Sancti.

De hujuſmodi adſperſione loquitur Jeſ. LII. 15: *Adſperget ſanguine ſuo gentes multas.* Ezech. XXXVI. 25: *Adſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris.* Et Petr. 1. epiſt. 1. 2: *Electis in obedientiam, & adſperſionem ſanguinis Chriſti.* Imò adſperſione hac etiam officii noſtri commonemur. Quia ſine myſtica adſperſione ſolo infecundo, & arido, ſimiles ſumus: unde Caſſiodorus in illud Pſal. XXIII. 2: *Super aquam refectionis educavit me*: *Aqua*, inquit, *refectionis eſt baptiſmi lavacrum, quo anima ſterilis ariditate peccati ad bonos fructus inferendos divinis muneribus irrigatur.*

FINIS.

DISPUTATIO QUARTA DE BAPTISMO;

QUÆ EST DE FINE, ET TRIPLICI BAPTISMATIS EFFECTU;

uti & tribus beneficiis, quæ effectu tertio continentur.

EX iis, quæ de ſignificatione baptiſmi dicebamus, etiam de fine, & effectibus ejus, judicium fieri poteſt; quando, ut Scholaſtici dicere ſolent, ſacramenta nihil efficiunt, quod non ſignificent. Eſt vero effectus is triplex: regeneratio, adoptio, & receptio in fœdus gratiæ. Receptio verò & ipſa continet tria: primùm remiſſionem peccatorum, ſive ablutionem per ſanguinem Chriſti. Deinde renovationem, ſive donum Spiritus Sancti. Denique ſalutem, ſive vitam æternam. Vidimus, quæ promittat diſputatio hæc QUARTA. Cæterum tam multa, magnaque, non ita ſunt tribuenda baptiſmo, ut detractum aliquid eamus ſanguini, & ſpiritui Chriſti. Quare prioribus ordine expoſitis, videndum erit, quâ mente ea Chriſti ſint propria: quâ item tribuantur ſacramento baptiſmi. Ubi opera dabitur, ut neque accedamus Meſſalianis, qui jam olim putarunt nullam eſſe vim & efficaciam baptiſmi: neque tantum ab iis abeamus, ut quæ virtuti debentur ſpirituali, ea adſignemus ſignis corporalibus. Ac de his agam diſputatione QUINCTA. Cæterum ex iis, quæ quartâ, quinctâque diſputatione dicentur, variæ reſultant quæſtiones: præſertim ex eo, quòd tribuitur baptiſmo remiſſio peccatorum. Quæ ſi perfecta eſt, unde eſt, quòd baptizati etiam, ſeu infantes, ſeu adulti, cum tot morbis conflictentur? unde morbus concupiſcentiæ, quicum per omnem vitam certandum? unde jus magiſtratui, etiam puniendi delicta ante baptiſmum commiſſa? His igitur, & ſimilibus, occurremus diſputatione SEXTA. Atque hujuſmodi quidem argumentum deſtinavimus diſputationibus tribus, quæ proxime conſequentur. Quorum promiſſa deinceps ſolvere aggredior.

THESIS I.

CUM *triplex ſit tum finis, tum effectus baptiſmatis; princeps in his locus debetur ei, quod hominem regeneret. Quod univerſa ſenſit antiquitas, perſuaſa illis Chriſti verbis apud Joannem* III. 5: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

Itaque Juſtinus Martyr, dial. cum Tryphone a, baptiſmum appellat ὕδωρ τῆς ζωῆς. Irenæus lib. 1. cap XVIII, τὸ βάπτισμα τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως. Theophilus ad Auto-

a P. 178. edit. Commelin.

Digitized by Google

a In Orthodoxographis pag. 308.

Autolycum libro ſecundo *a*: Καὶ τοῦτο εἰς προδείγματα τοῦ μέλλειν λαμβάνειν τοὺς ἀνθρώπους μετάνοιαν, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν διὰ ὕδατος, καὶ λουτροῦ παλιγγενεσίας, πάντας τοὺς προσιόντας τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἀναγεννωμένους, καὶ λαμβάνοντας εὐλογίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. *Et hinc notum ſit mortalibus, fore ut pœnitentiam apprehendant, & peccatorum remiſſionem nanciſcantur per aquam & regenerationis lavacrum, quotquot accedunt ad lavacrum, & regenerantur, accipientes benedictionem à Deo.* Tertullianus lib. de baptiſmo cap. I: *Nos piſciculi, ſecundum* ἰχθὺν *noſtrum Jeſum Chriſtum, in aqua naſcimur.* Unde videmus, quàm antiqua ſit illa ἀκροστιχὶς, cujus initiales literæ I. X. Θ. Υ. Σ. Eæ ſignificabant Ἰησοῦς Χριστὸς, Θεοῦ υἱὸς, σωτήρ. Sed gentiles inde formabant ἰχθὺς, id eſt, *piſcis.* Quaſi Chriſtus eſſet piſcis, Chriſtiani piſciculi. Hoc, licet in contumeliam diceretur, lubentes tamen faſſi ſunt Chriſtiani. Sumus, inquiebant, piſciculi; quia, ut piſciculi naſcuntur in aqua: ſic nos aquâ, & ſpiritu, renaſcimur. Sed illuſtre inprimis eſt illud B. Cypriani lib. I. epiſt. II. ad Donatum; *Ergo cum in tenebris, atque in nocte cæcâ jacerem, cumque in ſalo jactantis ſeculi nutabundus, ac dubius, veſtigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ neſcius, veritatis ac lucis alienus: difficile prorſus, ac durum, pro illis tunc moribus opinabar, quod in ſalutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renaſci denuo poſſet; Atque in novam vitam lavacro aquæ ſalutaris animatus, quod prius fuerat, deponeret, corporis licet manente compage, hominem animo, ac mente mutaret.* Et aliquibus interjectis: *Sed poſtquam, undæ genitalis auxilio, ſuperioris ævi labe deterſa, in expiatum pectus, ac purum, deſuper ſe lumen infudit; poſtquam cæleſtis ſpiritu hauſto, in novum me hominem nativitas ſecunda reparavit: mirum in modum protinus confirmare ſe dubia; patere clauſa; lucere tenebroſa; facultatem dare, quod prius difficile videbatur; geri poſſe, quod impoſſibile putabatur, ut eſſet; agnoſcere terrenum fuiſſe, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret; Dei eſſe cœpiſſe, quod jam Spiritus S. animaret. Scis ipſe profecto, & mecum pariter recognoſcis, quid detraxerit nobis, quidve contulerit, mors iſta criminum, vita virtutum. ſcis ipſe, nec prædico.* Athanaſius epiſtolâ ad Marcellinum, de interpretatione Pſalmorum *b*: Τοὺς δὲ βαπτιζομένους, καὶ λελυτρωμένους ἀπὸ τῆς φθαρτῆς γενέσεως βλέπων, καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ᾆδε εἰς ἐκείνους τὸν τριακοστὸν πρῶτον. *Baptizatos autem conſpiciens, & liberatos à corruptibili nativitate, ac proinde admirans Dei in homines humanitatem, cane ſuper illis Pſalmum* XXXI. Cyrillo Hieroſolymit. præfat. catecheſ. inter elogia cætera vocatur παλιγγενεσία ψυχῆς, *animæ regeneratio.* Optatus Milevitanus lib. II. adverſus Parmenianum: *In Sacramentis Trinitatis occurrit fides credentium, & profeſſio, quæ apud acta conficitur angelorum; ubi miſcentur cæleſtia & ſpiritualia ſemina, ut ſancto germine nova poſſit renaſcentium indoles procreari: ut dum Trinitas eum fide concordat, qui natus fuerit ſeculo, renaſcatur ſpiritualiter Deo. Sic fit hominum Pater Deus; ſancta fit mater Eccleſia.* Eidem lib. V, cùm aliis effertur præconiis; tum quòd ſit *nativitas immortalis.* Apud B. Hieronymum, B. Chryſoſtomum, B. Auguſtinum, & alios ejus ævi, tam multa hujuſmodi invenio, ut ſatius videatur, nihil, quàm aliquid dicere. Leo Magnus ſerm. IV in ſolemni nativ. *Aqua baptiſmatis inſtar eſt uteri virginalis, eodem Spiritu Sancto replente fontem, qui replevit & virginem.* Dionyſius etiam Areopagita, qui circa hæc vixiſſe tempora videtur, ut alius ſit ab nobili illo in Actis memorato, de Eccleſ. Hierarchia cap. II, ἀναγέννησιν, & θεογενεσίαν appellat. Proſper item epiſtolâ ad Demetriadem, *Dum*, inquit, *homo exterior abluitur, mutatur interior, & fit nova creatura de veteri: vaſa iræ in vaſa miſericordiæ transferuntur; & in corpus Chriſti convertitur caro peccati.* Eidem Proſpero, vel potiùs Hilario Arelatenſi, lib. de Vocatione Gentium, baptiſma eſt *origo veræ vitæ, veræque juſtitiæ.* Caſſiodorus in Cant. cap. VII: *Eſt fons divinus, quo fideles in novam creaturam regenerantur.* Damaſcenus lib. IV. Orth. Fid. cap. X: Διὰ βαπτισμοῦ ἀρχὴ ἑτέρου βίου γίνεται ἡμῖν, ἡ παλιγγενεσία, καὶ σφραγὶς, καὶ φυλακτήριον, καὶ φωτισμός.

b Tom. I. pag 751. edit. Commelin.

Theſis II.

Cum regeneratione verò conjungitur alterum baptiſmi effectum, υἱοθεσία, *ſive adoptio.*

a Pag. 521. edit. Morell. an. 1608.

Unde Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi II *a* ait, nos non ob alia modò τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας χάριν τυγχάνειν. *verùm & propter adoptionem conſequi baptiſmum.* Conjungit itaque & Proſper ad Demetriadem. Nam cùm de regeneratione dixiſſet, quæ paullo antè vidimus, continuò hæc ſubjungit: *De impiis juſti, de captivis liberi, de filiis hominum fiunt filii Dei.* Fuſiùs idem deducit Beda lib. I. cap. III. in Joannem: *Peccator in fontem deſcendit, purificatus adſcendit: deſcendit filius mortis, adſcendit filius reſurrectionis: deſcendit filius prævaricationis, adſcendit filius reconciliationis: deſcendit filius iræ, adſcendit filius miſericordiæ: deſcendit filius diaboli, ſed adſcendit filius Dei.*

Theſis III.

Cumque adoptione ſimiliter conjuncta eſt receptio in fœdus gratiæ, & inſitio in Eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, capitis noſtri. De inſitione eâ eſt illud 1 Cor. XII. 13: Per unum ſpiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus. *Ubi intelligitur Chriſti corpus myſticum, cujus omnes fideles viva ſunt membra. At de receptione in gratiæ fœdus eſt iſtud 1 Pet.* III. 21: Cui correſpondens baptiſma etiamnum nos ſalvat, non depoſitio ſordium carnis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio erga Deum per reſurrectionem Jeſu Chriſti. *Sermo eſt de baptiſmate grandiorum, qui dicitur interrogatio bona erga Deum conſcientiæ; ſive, ut Græcè eſt* συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. *Ubi* ἐπερώτημα *non ſimpliciter interrogationem ſignat; ſed eam, quæ interrogationi alteri ſubjicitur. Nam baptizandi rogant Deum, an non Deus ſuus eſſe velit: & Deus viciſſim eos rogat, & reſtipulatur, An non bonam conſcientiam habituri ſint erga Deum. Etiam huc referri poteſt iſtud 1 Joan.* 5. 8: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra; Spiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres in unum ſunt. *Ubi per Spiritum intelligitur verbum, quod eſt miniſterium Spiritus: per aquam verò, & ſanguinem, ſignantur Baptiſmus, & Cœna. A tribus his teſtimonium habemus, quòd ſimus recepti in fœdus gratiæ. Idem etiam cognoſcimus ex typis Teſtamenti veteris. Nam legimus Gen.* VI. 18: Statuam pactum meum tecum: & ingredieris arcam, &c. *At Petrus* I. III. 21. *cùm dixiſſet de arca Noë, & octo animabus in aqua ſervatis, ſubjungit:* Huic antitypon baptiſma nos ſalvat. *Etiam Gen.* XVII. 10. *circumciſio vocatur pactum Dei, quia eſſet ſignum pacti. At in circumciſionis locum ſucceſſit baptiſma; ut cognoſcimus ex Coloſſ.* II. 11.

b Tom. 2. lib. 1. hæreſ. 8.

c Qui inter Cypriano tributa legitur. Auctor ipſe agnoſcit, ſe reticuiſſe nomen ſuum. In bibliotheca Oxonienſis Collegii omnium animorum, inſcribitur Arnoldo, Bevillacenſi, vel Bonævallacenſi abbati, qui ætate B. Bernardi claruit.

Unde & illud μεγάλη περιτομὴ appellatur ab Epiphanio *b*: quia videlicet, ut addit, nos circumcidit à peccatis. Pleniuſque enarrat ſcriptor *c* de cardinalibus Chriſti operibus Serm. de ratione Circumciſionis: *Præcedebant olim integumenta rerum ſignificantia abolitionem peccati, & ad perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc ſacramentum conſuetudini antiquæ ſubtrahere voluit Chriſtus: & licet non eſſet in hoc tempore neceſſarium; tamen ne antiqua religio prorſus reproba videretur, in ſe voluit circumciſionis aptari ſignaculum. Sanè originale pecca-*

tum, quod à primis parentibus in totam generis hujus ſucceſſionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari; licet vim plenam ſignificantia non habuerint, donec ad rem ipſam ventum eſt, qua figurarum operiebatur velamine.

Eſſe verò baptiſma ſignaculum pacti inter Deum, & nos, etiam Dionyſius Areopagita ſenſit: ut qui Hierarchiæ Eccleſiæ cap. III. appellet *ſigillum pactionis divina.* Et penè ſeculo eo antiquior Baſilius in S. Baptiſma vocat σφραγῖδα ἀχειροποίητον *a*. Nec alia mens Cyrilli Hieroſolymitani Catech. III. *b*. Τὸ μὲν ὕδωρ καθαίρει τὸ σῶμα· τὸ δὲ πνεῦμα σφραγίζει τὴν ψυχήν. *Aqua ſane mundat corpus; ſpiritus autem ſignat animam.* Multoque his recentior Oecumenius, in I Petri III. 21. ἐπερώτημα exponit ἀῤῥαβῶνα, ἐνέχυρον, καὶ ἀπόδειξιν· *arrhabonem, pignus, & demonſtrationem.*

a Sigillum non manu factum.
b Pag. 54.

Baptiſmo verò nos inſeri Eccleſiæ, docet Auguſtinus lib. I. de peccat. mer. & remiſſ. cap. XXVII. ubi eum vocat *Eccleſia januam.* Et lib. II. de Catech. rud. cap. I, *portam gratia, & primum introitum ſanctorum ad aternam Dei, & Eccleſia conſuetudinem.* Bernardus ſerm. de cœna appellat, *Sacramentum initiationis, & intrantium Chriſtianiſmum inveſtitura.*

THESIS IV.

Hoc fœdus gratia tria filiis Dei praſtat. Nam & peccata remittit; & donat Spiritum ſanctum; & ex adoptione jus confert in hareditatem vita aterna. Quorum ſingula iccirco baptiſmi eſſe effecta dicuntur. De remiſſione peccatorum, qua & vocatur ablutio per ſanguinem Chriſti, ſatis ſuperiori diſputatione demonſtravimus. Omnino igitur eorum rejicimus ſententiam, qui putant, baptiſma in infantibus non ſemper obſignare remiſſionem peccatorum. Quod ſi foret, conſequeretur, ſacramenta Dei in illis eſſe fallacia: quippe qua gratia divina nullum ponentibus obicem, non conferrent, quod obſignarent. Hoc cùm credere non ſuſtineat animus; profectò non tantùm ex judicio charitatis, ſed etiam infallibilis veritatis, infantes baptizatos cœlo adſeribimus, quotcunque priuſquam ratiocinari, ſeque actualibus polluere peccatis, cœperint, de vita hac diſceſſerint.

Pro hac ſententia etiam eſt Calvinus lib. IV. Inſtit. cap. XVI. §. 5. *Non enim Dominus olim circumciſione dignatus eſt, quin eorum omnium participes faceret, qua per circumciſionem ſignata tunc fuerunt: alioquin meris praſtigiis ludificatus eſſet populum ſuum, ſi fallacibus ſymbolis eos lactâſſet: quod ſolo auditu horrendum.* Aliaque in hanc mentem eopſe habes capite, & præcedenti. Itaque & Cornelius Schultingius, Theologus Colonienſis, Animadverſionibus in Calvini Inſtit. lib. IV. cap XV, Calvinum ait intelligi à Zuinglio lib. II de baptiſmo *c*, ubi eos reprehendit, qui putant, baptiſmum in hunc finem datum eſſe, ut fidem infirmam confirmet, & quod Deo à nobis promiſſum eſt, quaſi infallibili ſigno obſignet. Sed eſt hæc ἀνιστορησία. Agnoſcimus quidem, eam eſſe Calvini mentem; quam & ipſi amplectimur. Sed nec Calvini verba attendit; imò nec in animo habere potuit Zuinglius: cùm librum ſuum de baptiſmo jam divulgârit anno CIↃ IↃXXV: ipſe deceſſerit an. CIↃ IↃXXXI, ætatis ſuæ XLIV: Calvini autem Inſtitutio demum viderit lucem anno CIↃ IↃXXXVI *d*.

c Tom. 2. pag. 63.
d Baſileæ per Thomam Platterum, & Balthaſarem Laſium.

THESIS V.

De adultis verò ſtatuendum, non alios hanc remiſſionem conſequi, quàm quos pœnitet vita anteacta, quique parati ſint proferre fructus dignos pœnitentiâ.

Hinc Juſtinus Martyr in dialogo cum Tryphone *a* baptiſmum nuncupat λουτρὸν τῆς μετανοίας, καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὃ ὑπὲρ τῆς ἀνομίας τῶν λαῶν τοῦ Θεοῦ γέγονεν· *lavacrum pœnitentia, ac Dei notitia; quod propter iniquitates populorum eſt inſtitutum.* Ac poſtea: Τὸ βάπτισμα, τὸ μόνον καθαρίσαι τοὺς μετανοήσαντας δυνάμενον. *Baptiſma, quod ſolum mundare valet reſipiſcentes.*

a Pag. 178 edit. Commelin.

THESIS VI.

Alterum bonum, quod è fœdere gratia conſequimur, eſt ſanctificatio, ſive renovatio noſtri. Unde hanc cum regeneratione conjungi videmus ad Tit. III. 5: Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus S. *Et Act.* II. 38: Baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti; & accipietis donum Spiritus Sancti. *Quemadmodum verò ad regenerationem, preſſiùs ſumtam, pertinet remiſſio peccatorum: ita ad renovationem refertur mortificatio veteris, & vivificatio novi hominis: qua iccirco etiam baptiſmo tribuuntur.*

Hæc Apoſtoli verbis abunde ſuperiori diſputatione comprobavimus. Nunc aliquot veterum teſtimonia adducam de altero hoc bono, è fœdere gratiæ promanante; quod dicebamus eſſe ſanctificationem, ſive renovationem noſtri. Tertullianus lib. de Baptiſmo cap. IV: *De Sancto* (Spiritu) *ſanctificata natura aquarum & ipſa ſanctificare concepit.* Item: *Omnes aqua ſacramentum ſanctificationis conſequuntur, invocato Deo. Supervenit enim ſtatim Spiritus de cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemet ipſo: & ita ſanctificata vim ſanctificandi combibunt.* Item: *Spiritus dominatur, caro famulatur: tamen utrumque inter ſe communicant reatum; ſpiritus ob imperium, caro ob miniſterium. Igitur medicatis quodammodo aquis per angeli interventum, & ſpiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eiſdem ſpiritaliter mundatur.* Idem cap. VI: *Non in aquis Spiritum S. conſequimur; ſed in aqua emundati Spiritui ſancto praparamur.* Quæ omnia quomodo intelligi oporteat, meliùs dicetur diſputatione ſequenti: quam de modo operationis inſtituemus. Similiaque habemus eopſe libro cap. VIII: *Dehinc manus imponitur, per benedictionem advocans, & invitans Spiritum S. Sane humano ingenio licebit Spiritum in aquam arceſſere, & concorporationem eorum accommodatis deſuper manibus alio ſpiritu tanta claritatis animare: Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritalem?* Quem locum eò lubentiùs adduxi, ut emendarem. Plane enim cenſeo pro *claritatis* reſcribi debere *alacritatis.* Quod optimè convenit cum ſequenti verbo *animare.* Tertulliano conſentit is, qui eum magiſtrum appellare ſolet: beatus videlicet martyr Cyprianus lib. IV. epiſt. VII ad Magnum *b*: *In baptiſmo omnes nequitia vires diabolus amittit.* Ibidem ſubjungit: *Sicut ſcorpii, & ſerpentes, qui in ſicco pravalent, in aquam pracipitati pravalere non poſſunt, aut ſua venena retinere: ſic & ſpiritûs nequam, qui ſcorpii, & ſerpentes, appellantur, & tamen per nos datâ à Deo poteſtate calcantur, permanere ultrà non poſſunt in hominis corpore, in quo baptizato, & ſanctificato, incipit Spiritus S. habitare.* Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi ſecundâ *c*; Μηδεὶς νομιζέτω τὸ βάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτιῶν μόνον, οὐδὲ καὶ υἱοθεσίας χάριν τυγχάνειν, ὡς τὸ Ἰωάννου ἐτύγχανε βάπτισμα, μόνης ἀφέσεως ἁμαρτιῶν περιεκτικόν· ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες ἡμεῖς, ὅτι ὡς ἐστιν ἁμαρτημάτων καθαρτήριον *d*, καὶ πνεύματος ἁγίου δωρεᾶς πρόξενον· οὕτω καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον. *Nemo exiſtimet, baptiſma tantùm remiſſionis peccatorum: verùm etiam adoptionis filiorum ſeſe accipere: ſicut Joannis baptiſmus ſolam peccatorum remiſſionem praſtabat. Nos vero* [de noſtro baptiſmo] *certi ſimus: quod ita ut eſt peccatorum abſolutio e, & donum*

b Circa medium.
c Pag. 521. edit. Morell.
d Fortaſſe, ὅτι ὥσπερ trajecto, legendum, ὥσπερ ἐστὶν ... ἁμαρτημάτων &c. Quod exigere videtur antitheton generis baptiſmi.
e Malim trajectâ particulâ, ſic & donum Spiritus S. conciliet, & Chriſti paſſionum imaginem gerit.

Sancti

Sancti Spiritus conciliat: ſic & Chriſti paſſionum imaginem gerit.

Baſilius lib. de Spiritu S. cap. XV: Δύο σκοπῶν ἐν τῷ βαπτίσματι προκειμένων· καταργῆσαι μὲν τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, εἰς τὸ μηκέτι αὐτὸ καρποφορεῖν τῷ θανάτῳ, ζῆν δὲ τῷ πνεύματι, καὶ τὸν καρπὸν ἔχειν ἐν ἁγιασμῷ. τὸ μὲν ὕδωρ τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, ὥσπερ ἐν ταφῇ τὸ σῶμα παραδεχόμενον· τὸ δὲ πνεῦμα, τὴν ζωοποιὸν ἐνίησι δύναμιν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν νεκρότητος, εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ζωὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀνακαινίζον. τοῦτο οὖν ἐστι τὸ ἄνωθεν γεννηθῆναι ἐξ ὕδατος, καὶ πνεύματος· ὡς τῆς μὲν νεκρώσεως ἐν τῷ ὕδατι πληρουμένης· τῆς δὲ ζωῆς ἡμῶν ἐνεργουμένης διὰ τοῦ πνεύματος. *Cùm duo fines in baptiſmo propoſiti ſint; abolere ſcilicet corpus peccati, ut non amplius mortis fructum ferat; & vivere Spiritu, fructumque habere in ſanctificatione: aqua quidem mortis imaginem exhibet, velut in ſepulchro corpus recipiens; ſpiritus autem vivificans vim immittit, à morte peccati ad vitam ab initio animas noſtras renovans. Hoc igitur eſt ex ſupernis natum eſſe, ex aqua, & ſpiritu: nimirum dum mortificatio noſtra perficitur in aqua, & vitam noſtram operatur ſpiritus.* Videmus, ut duplicem agnoſcat baptiſmi finem: ac priùs dicat remitti peccata; quod fit divinâ miſericordiâ, propter Chriſtum: deinde ad meliorem vitam excitari; quod fit per Spiritum S. Nec enim is in iis habitare dignatur, qui ſordibus peccatorum ſunt immerſi; ſed poſtquam à ſordibus illis mundati dignum fiunt domicilium Deo. Unde idem Baſilius in Pſal. XXVIII *a*: Τῇ λαμπούσῃ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐνιδρυνθεὶς ὁ Θεὸς, οἱονεὶ θρόνον αὐτὴν ἑαυτοῦ ἀπεργάζεται. *Splendenti animæ ſtatim poſt diluvium* (baptiſmi) *Deus inſidens, eam velut thronum ſibi conſtituit.* Sententia eſt, priùs debere nos mundari baptiſmo, quo remittuntur peccata: iis remiſſis, Deum in nobis conſtituere thronum ſuum ad exercendum omne opus bonum per Spiritum ſuum. Multa hujus generis alibi apud eundem legas. Sed eximius de hac renovatione hominis eſt locus ille lib. I de baptiſmo, cap. II: *b* Ὥσπερ ὁ σταυρούμενος ἀπαλλοτριοῦται τῶν ζώντων· οὕτω καὶ ὁ ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου συσταυρωθεὶς τῷ Χριστῷ, ἀπαλλοτριοῦται παντάπασι τῶν κατὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ζώντων. *Quemadmodum, qui crucifigitur, à viventibus abalienatur: ita & is, qui in ſimilitudine mortis cum Chriſto crucifigitur, abalienatur ab omnibus, qui ſecundùm veterem hominem vivunt.* Ac mox: Καὶ ὥσπερ ὁ σταυρούμενος, καὶ κρίμα θανάτου ὑποδεξάμενος, τῶν πάλαι συζώντων αὐτῷ ἀφέστηκεν, ὑψηλότερος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἑρπόντων γενόμενος· οὕτω καὶ ὁ τῷ Χριστῷ συσταυρωθεὶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, πάντων ὁμοῦ τῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ζώντων ἀπήλλακται, ὑψώσας ἑαυτοῦ τὸ φρόνημα πρὸς τὴν ἐπουράνιον πολιτείαν. *Et quemadmodum, qui crucifigitur, eſtque mortis ſubjectus condemnationi, ab illis disjungitur, cum quibus aliquando vitæ commercium habuit, ſublimior jam illis, qui in terra adhuc repunt, factus: ita & qui cum Chriſto per baptiſma crucifigitur, ab omnibus in univerſum, qui ſecundùm hoc ſeculum vivunt, abalienatus eſt, ſublatâ jam mente ad cæleſtem converſationem exaltatus.* Ambroſius, ſive Hilarius diaconus, in cap. VI. ad Romanos: *Baptiſmus mors peccati eſt, ut alia ſequatur nativitas; quæ, corporis manente compagine, hominem mente innovat, ſepultâ omnium malorum actuum vetuſtate.*

Chryſoſtomus orat. de baptiſmate Chriſti *c*; ubi tale Judaici, ac Chriſtiani baptiſmi ponit diſcrimen: Τὸ μὲν οὖν Ἰουδαϊκὸν καθάρσιον ἁμαρτημάτων μὲν οὐκ ἀπήλλαττε, ῥύπων δὲ σωματικῶν μόνον· τὸ δὲ ἡμέτερον οὐ τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ μεῖζον, καὶ πολλῆς γέμον χάριτος· καὶ γὰρ ἁμαρτημάτων ἀπαλλάττει, καὶ ψυχὴν ἀποσμήχει, καὶ πνεύματος δίδωσι χορηγίαν. *Itaque Judaica illa quidem expiatio nequaquam à peccatis liberabat, ſed à corporeis ſordibus tantùm: noſtra verò talis non eſt, ſed multò major, ac multâ plena gratiâ; nam & à peccatis liberat, & animam abſtergit, & ſpiritûs gratiam largitur.* Idem in Joannis cap. I homil. X *d*: Καθάπερ ἡ τοῦ πυρὸς φύσις τῇ τῶν μετάλλων ὁμιλήσασα γῇ, χρυσὸν αὐτὴν ἀπὸ γῆς εὐθέως ἐποίησεν· οὕτω δὴ, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἀντὶ πηλίνων χρυσοῦς τὸ βάπτισμα ἐργάζεται τοὺς λουομένους, τοῦ πνεύματος πυρὸς δίκην κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὰς ἡμετέρας ἐμπεσόντος ψυχὰς, καὶ τὴν μὲν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ καταναλίσκοντος, τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου νεοπαγῆ, καὶ λαμπρὰν, καὶ ὡς ἀπὸ χωνευτηρίου εἱλκυσμένην, ἀναφέροντος. *Quemadmodum ignis, ſi metallorum terram attigerit, eam quamprimum aurum reddit: ſic, & longè magis, pro luteis aureos eos baptiſma facit, quos abluerit; cùm Spiritus S. tanquam ignis, illâ ipsâ horâ animos noſtros ingrediatur, & terrenâ abſumtâ ſimilitudine, cæleſtem illam novam, & claram, tanquam ex fornace fulgentem, referat.*

B. Hieronymus adverſus Luciferianos *a*: In *Patre, & Filio, & Spiritu S. baptizatus homo templum Domini fit, & veteri æde deſtructâ, novum Trinitatis delubrum ædificatur.* Nec alia mens Auguſtini, & tot aliorum.

Imò nec aliter Scholaſticis præivit Lombardus IV Sent. Diſt. III, Lit. L. *Cauſſa inſtitutionis baptiſmi eſt innovatio mentis, ut homo, qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renovetur; quod fit depoſitione vitiorum, & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque novus homo, cùm, abolitis peccatis, ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem; appoſitio virtutum affert decorem.*

Etiam hæc ſententia eſt ultimæ Græcorum vetuſtatis: ut oſtendit Manuel, ſive Emanuel Palæologus, Conſtantinopolitanus imperator ab anno CIƆCCCLXXXVIII uſque ad annum CIƆCCCCXX. Hic in præceptis de Educatione regiâ ad Joannem filium, fratrem Conſtantini, Imperatorem Orientis ultimi, ſic ſcribit cap. XXVII *b*: Νόει μοι τὴν σὴν καρδίαν, οἱονεὶ χρησίμην γῆν τὸ καθ' αὐτὴν εἶναι, καὶ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως αὐχμῷ (λέγω δὴ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκαμεν) φύουσαν μηδὲν ὑγιές. εἶτα τῷ βαπτίσματι, ὥσπερ ἀρότρῳ τινὶ, ἀνακαθαρθεῖσαν θεῷ. *Arbitrare cor tuum, bonum quaſi ſolum eſſe per ſe, quod ob ariditatem illam naturæ communem (de peccato primorum parentum loquor, propter quod omnes excidimus gratiâ) nihil boni producat. Deinde per baptiſmum, velut aratrum quoddam, repurgatum eſſe Deo.*

THESIS VII.

Porrò etiam hoc alterum baptiſmi effectum æquè ac prius, quod erat peccatorum remiſſio, ablutionis *nomine vocatur. Sed hoc diſcriminis eſt, quòd priori ablutione conſequimur, ne peccata nobis imputentur: poſteriori, ne in nobis regnet peccatum. Prior ablutio plena eſt, perfectaque; quia* nulla damnatio eſt his, qui ſunt in Chriſto Jeſu. *Rom.* VIII. I. *At diſpar ratio eſt poſterioris; quia etſi ratione ſigni, ſive ſacramentalis repræſentationis, tota uno præſtetur momento: tamen ratione rei in nobis ſignata extenditur ad omnem vitam, ac gradus ſuos habet; quia inchoatur in baptiſmo, ſed de die in diem creſcit; ſecundùm illud* II *Corinth.* IV. 16: Interior homo de die in diem renovatur. *Nec niſi morte conſummatur.*

Auguſtinus lib. I. de moribus Eccleſ. Cath. cap. XXXV: *Sacroſancto lavacro inchoata innovatio novi hominis perficiendo perficitur in aliis citiùs, in aliis tardiùs.* Bernardus ſerm. de Cœna: *Lavari quidem citò poſſumus; ſed ad ſanandum multâ curatione opus eſt.*

THESIS VIII.

Tertium bonum, quod è fœdere gratiæ conſequimur in baptiſmo, eſt ſalus, ſeu vita æterna. Unde Chriſtus apud Matth. XXVIII, *& Marc.* XVI: Qui crediderit,

derit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur. *Item ad Tit.* III. 5: Secundùm miſericordiam ſuam ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus S. *Item iſto* 1 *Petr.* III. 21: Baptiſma nos ſalvat. *Inprimis autem ex omnium veterum mente idem docemur verbis Chriſti Joh.* III. 5; *ut antea diximus. Etiam hoc colligere eſt ex eo, quòd baptiſmo induimus Chriſtum, & adoptamur in filios. Nam* Qui habet filium, habet vitam æternam, *ut eſt* 1 *Joan.* V. 12. *Et*, Si filii Dei ſumus, utique & hæredes: hæredes utique Dei, cohæredes autem Chriſti; *quemadmodum ait Apoſtolus ad Rom.* VIII. 17. *Etiam in diluvio octo animas in arca eſſe ſervatas, docemur Gen.* VIII. 18. *Atque* 1 *Petr.* III. 21. *dicitur, baptiſmum eſſe antitypon arcæ, quia nempe eo à diluvio iræ divinæ præſervamur.*

a Pag. 69. edit. Lugd Bat. Hinc inſignis illa gradatio apud Clementem Alexandrinum lib. I. pædag. cap. VI *a*: Βαπτιζόμενοι φωτιζόμεθα, φωτιζόμενοι υἱοποιούμεθα, υἱοποιούμενοι τελειούμεθα, τελειούμενοι ἀπαθανατιζόμεθα. *Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur.* Tertullianus lib. de Baptiſm. cap. I: *Felix ſacramentum aquæ noſtræ; quia ablutis delictis priſtinæ cæcitatis in vitam æternam liberamur.*

b Pag. 54. edit. Morell. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi III *b*: Μέλλων τοίνυν εἰς τὸ ὕδωρ καταβαίνειν, μὴ τῷ ψιλῷ τοῦ ὕδατος πρόσεχε· ἀλλὰ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ τὴν σωτηρίαν ἐκδέχου· ἄνευ γὰρ ἀμφοτέρων ἀδύνατόν σε τελειωθῆναι. οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ τοῦτο λέγων, ἀλλ' ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ πράγματος τὴν ἐξουσίαν ἔχων, φησίν· ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν· καὶ ἐπιφέρει λέγων, ἐξ ὕδατος, καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οὐδὲ τῷ ὕδατι βαπτιζόμενος, μὴ καταξιωθεὶς δὲ τοῦ πνεύματος, τελείαν ἔχει τὴν χάριν. οὐδὲ κἂν ἐναρετός τις γένηται τοῖς ἔργοις, μὴ λάβῃ δὲ τὴν δι' ὕδατος σφραγῖδα, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· τολμηρὸς ὁ λόγος, ἀλλ' οὐκ ἐμός. Ἰησοῦς γὰρ ὁ ἀποφηνάμενος· καί μοι λάβε τοῦ λόγου τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. *Qui itaque in aquam deſcenſurus es, non aquæ ſimplici mentem adhibe, ſed Spiritus Sancti virtute ſalutem ſuſcipe: nam ſine utriſque ad perfectionem deduci non poteris. Non ego ſum, qui dico; ſed Dominus Jeſus Chriſtus, ille qui ejus rei poteſtatem habet: Niſi quis, inquit, renaſcatur deſuper: Et addit, ex aquâ & Spiritu, non poterit intrare in regnum Dei. Neque ſi quis aquâ baptizetur abſque Spiritu, perfectam habet gratiam: neque ſi quis etiam bene compoſitis, probiſque ſit moribus, non recipiat autem ſignaculum per aquam, intrabit in regnum cælorum. Audax eſt hic ſermo, ſed non meus. Jeſus enim eſt, qui hanc tulit ſententiam. Cujus rei ex ſacrâ Scripturâ accipe demonſtrationem.* Idem deinde probat Cornelii exemplo.

Optato Milevitano lib. V. adverſus Parmenianum baptiſma dicitur *cæleſtis regni comparatio*. Baſilio homilia XIII, ſive Exhortatione ad baptiſmum *c*, ὄχημα πρὸς οὐρανὸν, βασιλείας πρόξενον, *vehiculum ad cælum, regni cæleſtis conciliator.* Quæ ipſa etiam verba reperio apud Cyrillum Hieroſolymitanum, præfat. Catecheſ. Sed & Gregorius Nazianzenus orat. XL, quæ eſt in S. Baptiſma, appellat *d* ὄχημα πρὸς Θεὸν, *vehiculum ad Deum*: & mox: τὴν κλεῖδα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· *clavem regni cælorum.* Similiter Chromatius in Matth. cap. V: *Renatis in baptiſmo cælorum regna patent, quæ nobis Filius Dei, in corpore ad cælum adſcendens, primus aperuit.* Auguſtinus lib. II. contra Creſconium Grammaticum cap. XIII: *Eſt ſacramentum novæ vitæ, ac ſalutis æternæ.* Pluraque ejus antiſtitis adducam Diſputat. VI. Theodoretus quæſt. XXVI. in Geneſin: Οὕτως ὕδωρ ζῶν καλεῖται τὸ βάπτισμα· οὐκ ἐπειδὴ φύσιν ἑτέραν ἔχει τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, ἀλλ' ὅτι δι' ἐκείνου τοῦ ὕδατος ἡ θεία χάρις τὴν αἰώνιον δωρεῖται ζωήν. *Sic baptiſmus dicitur aqua viva: non quòd aqua baptiſmatis naturam habeat diverſam; ſed quoniam per aquam illam divina gratia vitam donet æternam.* Beda in Matth. lib. I. cap. I: *Quod Chriſtus vidit cælos apertos, noſtri utique gratiâ factum eſt, quibus per lavacrum undæ regeneratricis janua panditur regni cæleſtis.*

c Tom. I. pag 481. edit Pariſ an. 1618.

d T. I pag. 638 edit. Morell.

Thesis IX.

Ex iis, quæ hactenus diximus, liquet in baptiſmate nos regenerari, adoptari, in fœdus gratiæ recipi, eóque accipere remiſſionem peccatorum, Spiritu S. renovari, & hæredes fieri regni cæleſtis. Quæ tot, & tanta bona ingenti nobis ſolatio eſſe debent, quæcunque, & quantacunque vel calamitate premamur, vel tentatione à Satana oppugnemur.

Unde Cyrillus Hieroſolymitanus Cat. III *a*: Ἐπειδὰν ὅταν τῆς χάριτος καταξιωθῇς, τότε σοι πρὸς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις παλαίειν δίδωσι τὴν ἐξουσίαν. ὥσπερ γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπειράσθη, οὐχ ὅτι καὶ πρὸ τούτου νικῆσαι οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ὅτι πάντα τάξει, καὶ ἀκολουθίᾳ ποιεῖσθαι ἐβούλετο· οὕτω καὶ σὺ πρὸ τοῦ βαπτίσματος τοῖς ἀντικειμένοις παλαίειν μὴ τολμήσας· λαβὼν δὲ τὴν χάριν, καὶ λοιπὸν θαρσῶν τοῖς τῆς δικαιοσύνης ὅπλοις, ἀγωνίζου τότε, καὶ, εἰ θέλεις, εὐαγγελίζου. *Deinde cùm tibi gratia confertur, tunc tibi adverſus contrarias virtutes pugnandi dat poteſtatem. Quemadmodum enim ille poſt baptiſmum, & quadraginta dies, tentatus eſt; non quod & antea non poſſet vincere, ſed quòd ordine omnia, & ſucceſſive, facere volebat: ſic & tu, ante baptiſmum, adverſariis reluctari non audebas: acceptâ verò gratiâ, deinceps confidens armis juſtitiæ, decertato, &, ſi vis, etiam evangeliza.*

a Pag. 72.

Nazianzenus orat. in ſanctum baptiſma *b*: Ἐάν σοι προσβάλῃ μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ τοῦ φωτὸς διώκτης καὶ πειραστής· προσβαλεῖ δὲ, (καὶ γὰρ καὶ τῷ λόγῳ, καὶ θεῷ μου προσέβαλε διὰ τὸ κάλυμμα, τῷ κρυπτῷ φωτὶ διὰ τὸ φαινόμενον) ἔχεις ᾧ νικήσεις. μὴ φοβηθῇς τὸν ἀγῶνα· προβαλοῦ τὸ ὕδωρ, προβαλοῦ τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, τὰ πεπυρωμένα σβεσθήσεται. πνεῦμα μέν ἐστιν, ἀλλὰ διαφανὸν ὄρη. ὕδωρ μέν ἐστιν, ἀλλὰ πυρὸς σβεστήριον. *Si te luminis perſecutor, & tentator, poſt baptiſmum adortus fuerit, ut certè adorietur, (nam & Verbum, & Deum meum, propter carnis velamen, oppugnare aggreſſus eſt; lumen, inquam, illud abſconditum, propter humanitatem in adſpectum cadentem) habes, quo eum ſuperes: ne certamen reformides: aquam adverſus eum appone, ſpiritum appone, in quo ignita omnia pravi illius tela extinguentur. Spiritus quidem eſt, verum diſſolvens montes: aqua quidem eſt, ſed quæ ignis extinguendi vim habet.* Quibuſcum bene mihi convenire videntur verba Lutheri: quæ aliqui immeritò exagitant. Afferam eò lubentiùs, quia conſolationem, quam continent, veterum etiam exemplo confirmant. Sic igitur ille *e* ſerm. de S. Antonio: *Generale verbum promiſſionis contra omne malum, ſive peccatum, ſive mortem, ſive tribulationem quamcumque: Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit &c. Hoc uno eſt maximè gaudendum, quia ſi in tribulatione quacunque hujus promiſſionis Dei memor fueris, & ſic dixeris contra diabolum: Ecce ego baptizatus ſum, & credo in Chriſtum, adducendo mox illud, Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur: jam es verè in loco pacis, & lætitiæ, & quietis. Si enim adhæſeris his verbis fortiter, & non dubitaveris ea eſſe vera, teque verè baptizatum: impoſſibile eſt, ut te peccatum, vel mors, vel diabolus ſuperet, aut contriſtet. Sic legimus de ſancta quadam virgine; quæ ad omnem tentationem cujuſque mali non aliud oppoſuit, quàm ſuum baptiſmum, dicens brevi verbo ad ſatanam, & ad mala impugnantia, ſic: Baptizata ſum, q. d.*

b Edit. Morell. pag. 641.

e Tom. 2. Lat. Ien. fol. 535.

bapti-

baptizata ſum, & credo : ideo nihil facis, ſatan; quia ſtat contra te invictiſſima promiſſionis verbum, Qui crediderit, &c. Majoricum, Martyrem Africanum, ſub Honorio raptum ad ſupplicium capitis propter confeſſionem Evangelii, nullâ aliâ re magis confirmavit Dionyſia, matrona pientiſſima, quàm inculcatione fœderis ſanctiſſimi per baptiſmum cum ſacroſancta Trinitate initi: Memento fili, te in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, baptizatum eſſe. De Majorico id legas apud Victorem Uricenſem lib. III de Perſecut. Vandalicâ. Unde, quæ de eo ſcribunt, hauſere Uſuardus, Ado, cæteri.

FINIS.

DISPUTATIO QUINCTA DE BAPTISMO; QUÆ EST DE OPERATIONIS MODO: ITEM DE EUCHETIS, ſive Meſſalianis.

Theſis I.

1. §. *HActenus de parte primâ; quæ fuit de baptiſmatis vi, & efficacia. Venio nunc ad alteram; quam receperam me acturum de operationis modo. De quo primo illud in conſiderationem venit, ne quidem veterum illos, qui magnificè inprimis de baptiſmo loqui ſolent, tantas vires tribuere aquæ elemento, quaſi hæ naturâ illi inſint : ſed Spiritui Sancto, qui ad hæc omnia aqua utitur inſtrumento. Videlicet oculis fidei intuebantur aquam, quaſi ſanguine, & ſpiritu Chriſti tinctam: unde eſſet, quod aqua naturâ quidem ſuâ ablueret foris; ſed quatenus tincta ſanguine, & ſpiritu Chriſti, ablueret intus; cæteroſque illos præſtaret mirandos effectus, quos antea memoravimus.*

Hoc ita eſſe, aliquot veterum teſtimoniis oſtendam. Cyprianus de baptiſmo Chriſti: *Spiritus Sanctus inviſibiliter manum totius bonitatis apponit, & plenitudinem gratiæ divinæ unctionis pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſummat, ac perficit.* Idem de Reſurrectione Chriſti: *Baptizantur in nube, & mari, Hebræi: & jam ſpiritu, & ſanguine Chriſti* (in baptiſmo) *mundatur à peccatis populus Dei.* Concilium Nicenum *a* in Can. de Baptiſmo: *Baptiſma noſtrum non ſenſilibus oculis, ſed mentalibus, conſiderandum eſt. Aquam vides; ſed tamen conſidera Dei potentiam, quæ latet occulta in aquis. Nos enim Spiritu S. & igne baptizari ſacra teſtantur eloquia.* Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi tertiâ *b* : Μὴ ὡς ὕδατι λιτῷ πρόσεχε τῷ λουτρῷ· ἀλλὰ τῇ μετὰ τοῦ ὕδατος διδομένῃ πνευματικῇ χάριτι. ὥσπερ γὰρ τὰ τοῖς βωμοῖς προσφερόμενα τῇ φύσει ὄντα λιτά, μεμολυσμένα γίνεται τῇ ἐπικλήσει τῶν εἰδώλων· οὕτως ἐναντίως τὸ λιτὸν ὕδωρ πνεύματος ἁγίου, καὶ Χριστοῦ *c*, πρὸς τὴν ἐπίκλησιν λαβὸν δύναμιν ἁγιότητος ἐπικτᾶται· *Non tanquam aqua ſimplici accede huic lavacro, ſed ut ſpirituali gratiæ, quæ cum aquâ datur. Nam, ut illa, quæ in aris offeruntur, cùm naturâ ſint pura, invocatione dæmonum impura efficiuntur : ſic contrà aqua ſimplex per Sancti Spiritus, Chriſti, & Patris invocationem acceptâ virtute, ſanctitatem conſequitur.* Nazianzenus orat. XL. in ſanctum baptiſma *a*: Διττῶν ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς λέγω, καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὁρατῆς, τῆς δὲ ἀοράτου φύσεως· διττὴ καὶ ἡ κάθαρσις, δι' ὕδατός τε φημί, καὶ πνεύματος, τοῦ μὲν ὁρατῶς τε καὶ σωματικῶς λαμβανομένου, τοῦ δὲ ἀσωμάτως, καὶ ἀοράτως συντρέχοντος, καὶ τοῦ μὲν τυπικοῦ, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ βάθη καθαίροντος. Clarè ait, ut homo conſtat corpore viſibili, & animâ inviſibili : ſic baptiſmum complecti viſibilem aquam, abluentem exterius, & gratiam inviſibilem, mundantem interiùs. Ambroſius lib. I. de Sacram. cap. V: *Non omnis aqua ſanat; ſed aqua ſanat, quæ habet gratiam Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio; aliud opus, aliud operatio. Aqua opus eſt, operatio Spiritus Sancti eſt. Non ſanat aqua, niſi Spiritus S. deſcenderit, & aquam illam conſecraverit.* Idem de iis, qui initiantur myſteriis cap. IV: *Hinc cognoſce, quod aqua non mundat ſine Spiritu; ideoque legiſti, quod tres teſtes in baptiſmate unum ſint; aqua, ſanguis, & ſpiritus; quia ſi unum horum detrahas, non ſtat baptiſmatis ſacramentum. Quid enim eſt aqua ſine cruce Chriſti? Elementum commune ſine ullo ſacramenti effectu; nec iterum ſine aqua regenerationis myſterium eſt.* Idem lib. III. de Spiritu S. cap. XI: *Audi, quomodo teſtis Spiritus mentem renovat: aqua proficit ad lavacrum, ſanguis ſpectat ad precium, Spiritus Dei vos per adoptionem filios Dei facit, ſacri fontis unda vos abluit, ſanguis Domini vos redemit.* Idem in cap. V. Lucæ : *Aquâ corpus abluitur, ſpiritu animæ delicta mundantur.* Chryſoſtomus homil. XXXV in cap. V. Joan. *b*. Ὥσπερ ἐνταῦθα οὐχ ἁπλῶς ἰᾶτο τοῦ ὕδατος ἡ φύσις (ἦ γὰρ ἂν διηνεκῶς τοῦτο ἐγίνετο) ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγγέλου ἐνεργείᾳ *c*· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐχ ἁπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν τὴν τοῦ πνεύματος δέξηται χάριν, τότε ἀπολύει τὰ ἁμαρτήματα. *Quemadmodum hujus aquæ natura per ſe non ſanabat: ſiquidem ſemper ſanaſſet: ſed duntaxat cum ab angelo movebatur d: ita & in nobis non ſimplex aqua operatur; ſed cum Spiritus gratiam accipit, omnia peccata abluit.* Auguſtinus epiſt. XXIII. ad

a *In Actis Gelaſii Cyziceni lib. 2 cap. 30. ſive in Actis Alphonſi Piſani can. 7.*

b *Pag. 53.*

c *Num decernus, in Græcis, poſt Χριστοῦ deſiderari, καὶ Πατρὸς: an potiùs, illud, & Patris, Latine eſſe additum ab Joanne Grodecio, Decano Glogovienſi, qui Cyrillum vertit Latinè?*

a *P. 641. edit. Morelli.*

b *P. 700. edit. Etonenſis, ſive Savilianæ.*

c γρ. καταβάσει.

d *Scr. poſt angeli deſcenſum.*

ad Bonifacium: *Aqua exhibens forinſecus ſacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinſecus beneficium gratiæ, regenerat hominem in uno Chriſto ex uno Adam generatum.* Idem tract. XI. in Joan. *Unde rubet baptiſmus Chriſti, niſi ſanguine Chriſti conſecratus?* Idem lib. Quæſt. ex N.T. cap. LIX. *Sicut ſordes corporeas aqua; ita ſpiritus animam abluit a peccatis.* Paulinus epiſt. XII ad Severum:

Sanctus in hunc cœlo deſcendit Spiritus amnem,
Cœleſtique ſacras fonte maritat aquas.
Concipit unda Deum, ſanctamque liquoribus almis
Edit ab æterno ſemine progeniem.

Per ſequentia etiam ſecula ſi pergam, metuo in re apertâ ne faſtidio ſim.

THESIS II.

Nec propterea neceſſe eſt putare, vel ſanguinem, vel Spiritum Chriſti, propriè miſceri aquæ, ut in calice miſcentur vinum, & aqua. Nam cui illud bono, cùm anima, utpote res ſpiritualis, nullâ re corporeâ ablui propriè poſſit? Sed cùm veteres aiunt, ſanguinem Chriſti, & Spiritum S. ſe aquæ miſcere, populare eſt loquendi genus; quod ita capere oportet, quaſi dicerent, quando aquâ abluimur foris, oculis fidei intuendum eſſe ſanguinem, & ſpiritum Chriſti; quia hæc cum aqua concurrunt, haud ſecus, ac ſi miſcerentur cum aqua. Nam dum aqua abluit corpus, etiam Chriſtum, qui ſanguinem ſuum effudit pro nobis, ſpiritu ſuo in animam penetrare, ſuamque in ea exſerere vim, & efficaciam.

Hanc rem pleniùs explicavimus, cùm de vi, & efficacia Sacramentorum universè ageremus.

THESIS III.

Exiſtimare aliquis poſſit, nec aliud ſenſiſſe Meſſalianos, ſive Euchetas, cum negarent, per baptiſmum nobis remitti peccata; vel ut hoc quodammodo illis tribui poſſet, ſaltim non conferre vires ad peccata in poſterum vitanda. Credo, cum ſcirent, ſolum Deum, ac Chriſtum, remittere peccata, ac conferre Spiritum Sanctum: Deo, Chriſtoque, injuriam putarunt, ſi hæc tribuerentur actui ſacerdotis, utcunque ſancti; ſed ſubinde ne ſancti quidem. Verùm cogitare eos oportuit, has loquendi formas, quas tantopere averſarentur, uſurpari à Spiritu S. in Scripturis: nec tam nobiles effectus tribui baptiſmo, ut cauſſæ principali, ſed inſtrumentali: eoque non eſſe ſiſtendum in ſignis viſibilibus; ſed oculos fidei eſſe elevandos ad id, quod ſignificaretur, & ita ſignificaretur, ut ſimul conferretur.

a *Græcis* Μεσσαλιανός. *Latini S. adjecere, quaſi eſſet a proprio* Meſſilla: *ut hoc à* Meſſana *Siciliæ; Doribus dictâ* Μεσσάνα, *ut Ionibus* Μεσσήνη.
b *Ut à* Tzor *Hebræo, Eu nio* Sarra. (*eadem eſt ac Tyrus:*) *qui qui Arabibus* Tzophi, *nobis ſunt* Sophi.

Quos Græci Εὐχίτας, hos Syri dixere Meſſalianos *a*; teſte Auguſtino hæreſi LVII. Nempe à צלה tſallah, in benoni piel, (quod Daniel uſurpat VI. 11.) eſt מצלין meſſalin; à quo *Meſſalian*, ac, T abjecto *b*, *Meſalian*. Theodoretus hiſtor. Eccl. lib. IV. cap. X. Meſſalianorum, ſive Euchetarum dogma eſſe ait, μηδεμίαν ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος ὠφέλειαν τοῖς ἀξιουμένοις γίνεσθαι· μόνην δὲ τὴν ἐνδελεχῆ εὐχὴν τὸν δαίμονα τὸν ἔνοικον ἐξελαύνειν· *divini baptiſmatis lavacrum his, qui eo tincti erant, nihil omnino prodeſſe; ſed ſolas preces ardentes dæmonem in animis habitantem expellere.* Quæ etiam legas hiſtoriæ Tripartitæ lib. VII, cap. XI: & apud Nicephorum lib. XI, cap. XIV. Idem Theodoretus in epitome de divinis decretis, cap. de baptiſmo: Οὐ γὰρ ὡς οἱ φρενοβλαβεῖς Μεσσαλιανοὶ ὀνομάζουσι, ξυρὸν μόνον μιμεῖται τὸ βάπτισμα τὰς προγεγενημένας ἀφαιροῦν ἁμαρτίας. τοῦτο γὰρ ἐκ περιουσίας χαρίζεται. εἰ γὰρ τοῦτο μόνον ἔργον ἦν τοῦ βαπτίσματος, ἀνθ' ὅτου τὰ βρέφη βαπτίζομεν, οὐδέπω τῆς ἁμαρτίας γευσάμενα; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐπαγγέλλεται τὸ μυστήριον, ἀλλὰ τὰ τούτων μείζω, καὶ πλείονα. ἀρραβὼν γάρ ἐστι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος, καὶ κοινωνία τῶν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ μετουσία τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ ἱμάτιον σωτηρίας, καὶ χιτὼν εὐφροσύνης, καὶ στολὴ φωτοειδής, μᾶλλον δὲ αὐτὸ φῶς. *Non enim, ut dicunt amentes Meſſaliani; baptiſmus novaculam imitatur, quæ præceſſerunt peccata auferens: hoc enim ex ſuperabundanti largitur. Si enim hic ſolus eſſet baptiſmi effectus* a, *cur pueros baptizemus, qui peccatum nondum guſtarunt? Non enim hoc ſolum pollicetur ſacramentum; ſed his etiam majora, & perfectiora. Eſt enim arra futurorum bonorum, & futuræ reſurrectionis typus, & paſſionis Dominicæ communicatio, & Dominicæ reſurrectionis participatio, & pallium ſalutaris, & tunica lætitiæ, & ſtola luminoſa, vel potius lux ipſa.* Ait Theodoretus, baptiſma prodeſſe, non tantùm ut peccata, quæ jam commiſimus, remittantur; ſed etiam ad peccata in poſterum fugienda. Ac multos, qui idem doceant, ſuperiùs adduximus.

a *Putant actualia peccata condonari: Nam de his ſolum loqui indicat, quod de pædobaptiſmo ſubjungit.*

Sed enim inquient, nec deeſſe ex orthodoxis Eccleſiæ doctoribus antiquis, qui (quæ Meſſalianorum creditur opinio) ſolam remiſſionem in baptiſmate dicant promitti, & obſignari: at nullas vires conferri ad deinceps ſuperandum Satanam, & mundum. Id verò pernegamus. Dicent, ſic ſenſiſſe B. Hieronymum lib. I. adverſus Pelagianos *b*, ubi ait: *Si baptiſmus ſtatim juſtum faceret, & omni plenum juſtitiâ, nequaquam utique Apoſtolus neophytum refutaret. Sed baptiſmus vetera peccata conſcindit, novas virtutes non tribuit; dimittit e carcere, & dimiſſo, ſi laboraverit, præmia pollicetur.* Et penè initio libri III *c*: *Scito, baptiſmum præterita donare peccata, non futuram ſervare juſtitiam.* Mox quoque ſubjungit: *Si fieri poſſet, ut ſemper aqua baptiſmatis merſos teneret: volitantia nos deſuper peccata non tangerent, Spiritus S. tueretur.* Ac paullò poſt: *Fac aliquem baptizatum, vel ſtatim, vel in ipſis diebus, morte ſubtractum: & concedam tibi, quod concedere non debeo, nec cogitaſſe aliquid, nec locutum, in quo errore, & ignorantiâ laboretur.* Et poſt pauca: *Statim à baptiſmate homo peccato caret: ſed illud tempus, quod ſine peccato eſt, nequaquam poſſibilitati humanæ, ſed Dei gratiæ, deputatur.* Verùm ex his omnibus non id efficitur; quod volunt. Nam diſputat B. Hieronymus adverſus Pelagianos, qui docebant, hominem in hac vita eò perfectionis devenire, ut ſine peccato vivat. Atque hoc adſtruebant ex vi, & efficacia baptiſmi, non ſolùm remittentis nobis omnia peccata; ſed etiam conferentis Spiritum S. ad evitanda omnia peccata. Adverſus eos docet Hieronymus, non ſi habeamus Spiritum S. eò habere perfectam juſtitiam: cùm baptizati non ſolùm agant ex principio gratiæ, ſed etiam naturæ: eóque nunquam ſit homo ſine peccato, niſi quo tempore fit baptiſmus; qui ſi foret perpetuus, perpetuò fore hominem ſine peccato; non quidem ſuâ virtute, ſed divina. Nihil igitur cauſſæ eſt, cur putemus, B. Hieronymum hac parte abiiſſe à Patrum aliis: qui magno conſenſu contra Meſſalianos docent, non ſolùm in baptiſmo remitti peccata, ſed etiam conferri Spiritum S. cujus vi pugnemus deinceps contra peccatum: per quam etiam jungamur Chriſto, & membrum fiamus myſtici illius corporis, cui niſi inſiti ſimus, non poſſumus eſſe filii Dei, & cohæredes Chriſti. Hæc plurimis veterum teſtimoniis firmavimus diſputatione quartâ. Quare nunc contentus ero illuſtri hac de re judicio Iſidori Peluſiotæ, indicto antè, eóque fine hunc in locum reſervato. Primùm agnoſcit, etiam infantes in baptiſmo mundari à ſordibus, quæ ex primorum parentum delicto omne humanum genus pervaſerunt. Deinde ait, in adultis omnia remitti peccata, quæ in vita commiſerunt: ſic ut omni deinceps ſupplicio ſint exemti. Præterea nos regenerari arcanâ quadam vi, quæque captum humanæ mentis tranſcendat. Adhæc redimi, ſanctificari, adoptari in filios, juſtificari, fieri cohæredes Chriſti; cui per hoc myſterium inſeramur, ſic ut ille ſit caput, nos è membris,

b *Pag. 270. edit. Baſil. an. 1553.*
c *Pag. 297.*

cato

caro de carne ejus; ac deinceps evehendi, ubi eſt caput noſtrum, atque æternum cùm eo regnaturi. Ex quibus omnibus concludit, eos, qui putârunt, ſolùm nobis in baptiſmo remitti peccata: (quales Meſſaliani) nimis jejunè ſentire de tanto myſterio: ut, quo etiam adoptemur, & divinæ fiamus cognationis participes, aliiſque innumeris augeamur bonis, inque ſublimem prorſus extollamur dignitatis gradum. Sed fortaſſe volupe erit ipſum potiùs B. Chryſoſtomi diſcipulum audire loquentem. Sic igitur ille lib. III epiſt. cxcv ad Herminum Comitem: Ἐπειδὴ γέγραφεν ἡ σὴ μεγαλόνοια βουλομένη μαθεῖν, δι' ἣν αἰτίαν τὰ βρέφη ἀναμάρτητα ὄντα βαπτίζεται· ἀναγκαῖον ᾠήθην ἀντεπιστεῖλαι. τινὲς μὲν οὖν σμικρολογοῦντες φασὶν, ὅτι τὸν διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ διαδοθέντα τῇ φύσει ῥύπον, ἀποπλύνονται. ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο μὲν γενέσθαι πιστεύω, οὐ μὴν μόνον (οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἦν μέγα) ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλῷ μακρῷ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα φύσιν δεδόσθαι χαρίσματα. οὐ γὰρ ὅσον ἔχρῃζεν ἡ φύσις ὡς τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν ἔλαβε μόνον, ἀλλὰ καὶ θείοις ἐκοσμήθη δωρεαῖς. καὶ γὰρ οὐ μόνον κολάσεως ἀπηλλάγη, καὶ πονηρίαν ἀπημφιάσατο πᾶσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνεγεννήθη ἄνωθεν παλιγγενεσίας θείας, καὶ λόγον ὑπερβαινούσης, ὥσπερ ἐκ μηχανῆς τινὸς ἐπινοηθείσης, καὶ ἀπελυτρώθη, καὶ ἡγιάσθη, καὶ εἰς υἱοθεσίαν ἠνέχθη, καὶ ἐδικαιώθη, καὶ ἐγένετο συγκληρονόμος τοῦ μονογενοῦς καὶ σύσσωμος αὐτοῦ διὰ τῆς μετοχῆς τῶν ἱερῶν μυστηρίων κατέστη, καὶ ὡς τὴν σάρκα αὐτοῦ πλεῖ, καὶ ὥσπερ τὸ σῶμα τῇ κεφαλῇ, οὕτως αὐτῷ ἥνωται. ὅπερ ὁ θεσπέσιος ἐννοήσας Παῦλος, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ νοημάτων ταμίας ποτὲ μὲν ἔλεγε, καὶ αὐτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ πάντα, κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, τουτέστιν ὑπὲρ τὰ ἄλλα πάντα χαρίσματα, τοῦτο αὐτῇ ἐδωρήσατο, τὸ τὸν Χριστὸν κεφαλὴν αὐτῆς εἶναι [a]. ποτὲ δὲ πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος, καὶ τῆς δωρεᾶς, καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες, ἐν ζωῇ βασιλεύσουσιν, οὐχ ἁπλῶς χάριν, ἀλλὰ περισσείαν χάριτος, δεικνὺς, ὅτι οὐ φάρμακον ἐλάβομεν ἀντίρροπον τοῦ τραύματος μόνον, ὡς οἴονταί τινες σμικρολόγοι τινὲς, καὶ τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς ἀναίσθητοι, ἀλλὰ καὶ εὐμορφίαν, καὶ τιμὴν, καὶ δόξαν, καὶ ἀξιώματα, πολλῷ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα ἀξίαν. μὴ τοίνυν, ὦ φίλος, νόμιζε ἁμαρτιῶν μόνον ἀναιρετικὸν εἶναι τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας, καὶ θείας συγγενείας, καὶ ἄλλων μυρίων τῶν τε λεχθέντων, τῶν τε παραλειφθέντων ἀγαθῶν ποιητικόν. ὁ γὰρ τῶν ἁπάντων βασιλεὺς, οὐ μόνον ἐλυτρώσατο τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνήγαγεν. *Quoniam magnificentia tua per literas ex me quæſivit, quid cauſſa ſit, cur infantes, cùm peccatis careant, baptizentur; neceſſario tibi reſcribendum eſſe putavi. Quidam igitur nimis tenuiter, & jejunè, ajunt, eos ſpurcitiem eam, quæ ob Adami transgreſſionem ad humanam naturam transfuſa eſt, eluere. Ego verò hoc quidem etiam fieri perſuaſum habeo: at non ſolùm (neque enim id tam magnum eſſet) verum alia quoque multa, naturam noſtri longè ſuperantia, beneficia nobis conceſſa eſſe. Neque enim natura noſtra id duntaxat accepit, quod ad peccatum de medio ſubmovendum, ac delendum, requirebat: verùm etiam divinis beneficiis aucta, & ornata eſt. Neque enim ſolùm ſupplicio exemta eſt, atque improbitatem omnem exuit. Sed etiam supernè regenita eſt (divinâ, & omnem orationis vim, ac facultatem excedente regeneratione, tanquam ex machinâ quadam excogitatâ) & redemta, & ſanctificata, & in adoptionis jus adducta, & juſtificata, & unigeniti cohæres effecta eſt, ac per ſacrorum myſteriorum perceptionem concorporea ipſi reddita, & in ipſius carnem cenſetur; & quemadmodum corpus capiti, eodem modo ipſa ei copulata eſt. Quod quidem cum divinus Paulus, Chriſti ſenſuum velut promus condus, animadvertiſſet; nunc quidem his verbis utebatur: Et ipſum donavit ſuper omnia caput Eccleſiæ, hoc eſt, præter alia omnia beneficia hoc eam munere affecit, ut Chriſtus ipſius caput ſit: nunc autem ad hunc modum loquebatur: Multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & juſtitiæ, accipientes in vita regnabunt. non dixit, gratiam, ſed abundantiam gratiæ: hinc videlicet oſtendens, nos non pharmacum duntaxat, quod vulneri par ſit, accepiſſe (quemadmodum jejuni quidam homines, ac divinam munificentiam minimè agnoſcentes, opinantur) verùm etiam pulchritudinem, & honorem, & gloriam, & dignitates, meritum noſtrum multis partibus excedentes. Quæ cùm ita ſint, ô amice, ne hoc exiſtimes, Baptiſmum peccata tantummodo delere: verùm & adoptionem, & divinam cognationem, ac ſexcenta alia, tam quæ commemoravi, quàm quæ prætermiſi, bona procreare. Siquidem ille omnium rex captivam naturam non modò redemit; verùm etiam ad ſummum honoris gradum evexit.* Quid his apertiùs dici poterat adverſus Euchetas, ſeu Meſſalianos?

[a] Al. ἔχειν.

Thesis IV.

Sic igitur ſtatuimus, ſolùm quidem Chriſti ſanguinem nos ſalvare, ſi de meritoria ſalutis cauſſâ agamus: ſolùm item Spiritum S. nos regenerare, ſi principalem regenerationis cauſſam efficientem conſideremus: ſed his non excludi cauſſas inſtrumentales: uti fidem, quâ meritum Chriſti, velut manu, apprehendimus: item prædicationem Verbi, & uſum Sacramentorum, per quæ Spiritus S. in nobis operatur regenerationem, & ſalutem noſtram.

Nimirum hic locum habet, quod vulgo dicitur, ſubordinata non pugnare. Quod vellem attenderent, qui antiquos, vel ſentientes cum his, dum magnificis adeò elogiis ornant baptiſmum, injurios arbitrantur merito, & efficaciæ Servatoris noſtri.

F I N I S.

DISPUTATIO SEXTA
DE
BAPTISMO;

Quæ verſatur circa

PROBLEMATA QUÆDAM
DE BAPTISMI EFFECTIS.

Theſis I.

*S*UPEREST *pars tertia, quæ dubiis quibuſdam occurrit circa illa, quæ de effectis baptiſmi antea diximus. Ac alia quidem pertinent ad effectum de remiſſione peccatorum: alia ad alterum de renovatione per Spiritum Sanctum: alia ad tertium de hæreditate vitæ cæleſtis. De remiſſione delictorum plus eſt difficultatis. Ubi primum in diſquiſitionem venit, quomodo, ſi in baptiſmo peccata omnia remittantur, remaneat in baptizatis concupiſcentia, peccati omnis fomes, quicum certandum nobis eſt per omnem vitam. De hoc ita ſtatui ſolet, remanere quidem labem, ſive vitioſitatem, quod ad materiale: ſed tolli formale, ſive reatum: quia licet vitium hoc Deo diſpliceat, odium tamen ejus non redundet in perſonam.*

Innocentius III in Pſal. IV pœnitent. *Originale peccatum tranſit reatu, quantum ad labem; & remanet actu, quantum ad fomitem; ex quo ſurgunt motus, vel actus peccandi; ſicut è contrario dici ſolet, quod actuale peccatum tranſit actu, & remanet reatu.* Atque hanc ſententiam iſtiuſmodi argumento comprobat Foxus lib. de
a Pag. 69. & 70. Chriſto gratis juſtificante *a*: Quòd Chriſtus moriendo pro nobis portavit, id ſolùm per mortem ſuam ſuſtulit, ſolumque per baptiſmum deletur. At ſolùm pœnam noſtrorum ſcelerum portavit pro nobis Chriſtus: non ſcelera ipſa in corpore geſſit, quæ nulla habuit. Ergo ſolam pœnam, non materiale peccati, per mortem ſuſtulit, eaque ſola per baptiſmum aufertur. Sed poſtea, hoc eſt, in vita altera, per potentiam tollet etiam materiale peccati.

Hinc etiam cognoſcere eſt, quid ſtatui oporteat de quæſtione illâ, an concupiſcentia peccatum ſit in baptizatis. Non quidem preſsè eam vocem ſumendo; quo pacto peccatum non eſt, niſi quod ſecundùm ſe voluntarium eſt: ſed laxè omnino, quomodo hoc nomine comprehenditur etiam vitioſitas; quæ ſecundùm ſe conſiderata non propriè eſt peccatum, ſed μετωνυμικῶς: peccati quippe tum effectus, tum cauſſa. Hanc vitioſitatem
b Rom. 7. etiam Auguſtinus appellat *malum*: & laxiùs Apoſtolo *b* *peccatum* vocatur, tum quoniam ex primorum parentum peccato naſcitur; tum quia eſt vitioſarum actionum principium: propter quod, naturâ nobis inſitum, ad vitioſos actus propendemus. Propriè verò in baptizatis peccatum eſſe, negat Auguſtinus, non modò, quia ſecundùm ſe non ſit voluntarium: ſed etiam, quoniam Deus ſic in baptizato oderit vitioſitatem, ut non oderit hominem; nec eum excludere velit è cœlis; ſed dignetur gratiâ Spiritus Sancti; per quam regenitus ſit filius Dei, & hæres vitæ æternæ. Hoc clare docent verba ejus contra duas Pelagianorum epiſt. cap. XIII. *Sed hæc* (concupiſcentia) *etiamſi vocatur peccatum; non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur: ſicut ſcriptura manus cujuſque dicitur, quod manus eam fecerit.* Item lib. I. de nupt. & concupiſc. cap. XXXIII: *Quia concupiſcentia, modo quodam loquendi, peccatum vocatur, quòd peccato facta eſt, & peccatum ſi vicerit, facit reum: reatus ejus valet in generato.* Et poſt aliqua: *Sic autem vocatur concupiſcentia peccatum, quia peccato facta eſt, cum jam in regeneratis non ſit ipſa peccatum: ſicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua; & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Itemque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit: ſicut vocatur frigus pigrum, non quod à pigris fiat; ſed quòd pigros faciat.* Item cap. XXIV: *Ex hac inquam carnis concupiſcentiâ, tanquam filiâ peccati, & quando illi ad turpia conſentitur, etiam peccatorum matre multorum, quæcunque naſcitur proles, originali eſt obligata peccato.* Atque hæc loca eò lubentius adduxi, quia eadem produxit Joannes Piſcator in Scholiis ad Rom. cap. VI. 12: ubi *peccatum* interpretatur vitioſitatem naturæ ex primo peccato ortam: quam per Metonymiam efficientis *peccatum* vocari ab Apoſtolo diſertim dicit, & allatis Auguſtini locis probat. Idem quoque tradit ad Rom. VII. 12: ubi ſimiliter accipi docet: uti & verſ. 9. 11. 13. 17. 20. 23. 25.

Theſis II.

Altera etiam quæſtio exoritur ex eo, quòd in baptiſmate dicantur omnia nobis remiſſa peccata. Nam hoc ſi eſt, unde fuerit, quod poſt baptiſmum quoque tot morbis, & calamitatibus adfligamur per omnem vitam? Imò hoc in infantibus etiam conſpiciamus, qui nullum commiſere peccatum actuale? Hic ſcrupulus, qui quorundam animos pungit, non difficulter eximitur; modò conſtet, quicquid adverſi ſubimus poſt baptiſmum, id non ampliùs habere rationem pœnæ, ſed paternæ caſtigationis. Nec enim Deus filiis ſuis quicquam immittit mali, tanquam iratus judex; ſed inſtar patris, liberorum cupientiſſimi; qui corpus adfligit ad breve tempus, ut animam ſalvet in æternum.

Lombardus lib. IV. Sentent. Diſt. IV. lit. F. *Quæritur, cur pœnalitas, cui pro peccato addicti ſumus, non tollatur per baptiſmum? hoc ideo tradunt fieri viri ſancti, quia ſi à pœna homines per baptiſmum liberarentur, ipſam putarent baptiſmi precium, non æternum regnum. Ideo ſoluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet, ut illa*

illa vita ſtudioſius quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, ut ſit fidelis, & certandi materia, & vincendi occaſio: qui non vinceret, ſi non pugnaret; nec pugnaret, ſi in baptiſmo fieret immortalis. Ubi Lombardus laxiùs *pœna* vocem uſurpat: quo pacto verum eſt, remiſſâ pœnâ æternâ, ſolam infligi temporalem. Sed propriè ſi *pœna* vocem capiamus, ἀκυρολογία ſit, perfectam eſſe remiſſionem peccati; & luendam tamen pœnam temporalem.

Theſis III.

Quid quòd quandoque etiam vis baptiſmatis, quæ, naturâ ſuâ, nonniſi ſpiritualis eſt, ſeſe exſeruit in ſanando morbo corporali? Videlicet quemadmodum Chriſtus a rogatus, ut morbum ſanaret, contulit & majus bonum; quod erat remiſſio peccatorum: ita Deus, quò ſpiritualem mundationem, ac ſanitatem, quam in baptiſmo conſequimur, faceret teſtatiorem; interdum iis, qui baptizabantur, miraculoſe reſtituit corporis ſanitatem.

a Matth. 9. 2. Marc. 2. 5. Luc. 5. 18.

Nobile hujus rei exemplum commemorari ſolet de Conſtantino Magno; quem à lepra in baptiſmo fuiſſe liberatum, teſtatur Nicephorus lib. VII Hiſtor. cap. XXXIII. Sed ſuſpectam hanc narrationem facit, quòd nullam ejus rei mentionem faciunt antiqui ſcriptores Eccleſiaſtici; atque adeò nec Euſebius ipſe, Conſtantini σύγχρονος, qui & vitam ejus ſcripſit. Quare magis fidem meretur, quod Socrates narrat lib. V. hiſtor. cap. VI; Theodoſium, cùm ab epiſcopo Theſſalonicenſi baptizatus eſſet, convaluiſſe à morbo. Item quod idem lib. VII, cap. IV, de Judæo refert; qui per Atticum, Conſtantinopolitanum epiſcopum, in baptiſmate liberatus fuit paralyſi. Etiam Vincentius Bellovacenſis, atque alii, ſunt auctores, leproſum quendam, cùm ab Arnulpho epiſcopo baptizaretur, ſtatim ſanari, novamque carnem induere cœpiſſe.

Theſis IV.

Tertia eſt quæſtio, ſi per baptiſmum perfecta fiat peccatorum omnium remiſſio, quo jure magiſtratus puniat peccata ante baptiſmum commiſſa. Quomodo in Iudæos ſeverè animadvertitur ob homicidia, aliaque enormia facinora, quæ ante baptiſma patraverunt. Mire hic variant Canoniſtarum ſententiæ. Sed pro iis, qui pœna eximendos negant, ſtat ea ratio, quòd Euangelium non aboleat Politiam: ac proinde per baptiſmum, qui annexus eſt Euangelio, non tollatur pœna civilis, quæ eſt penes magiſtratum. Aliter ſi foret, homines nefarii baptiſmum expeterent, quò effugerent hanc pœnam. Mitigari tamen pœna ſolet in iis, qui ob ea, quæ ante baptiſmum commiſerint, puniuntur.

Nec obſcurum eſt, cur diſpar ſit ratio pœnæ, quam Deus immittit, & ejus, quam infligit magiſtratus. Nam prioris remiſſione conſulitur animæ: at pœnâ civili conſulitur Reip. propter exemplum. Vide Covarruviam lib. II. Var. Reſolut. cap. X num. IV, & Tiraquellum De pœnis tempor. Cauſſa XXV.

Theſis V.

Quarta quæſtio eſt, utrùm baptiſmus tantummodo proſit ad remiſſionem peccatorum ante baptiſmum; an etiam illorum, quæ poſtea committentur. Ac ſi poſterior placet ſententia, quomodo peccata poſſint dici remiſſa, priuſquam ſunt commiſſa.

Baptiſmum ſe extendere ad peccata per omnem vitam, non pauci veterum tradiderunt. Sed plurimorum inſtar fuerit B. Auguſtinus lib. I de nuptiis, & concupiſc. cap. XXVI: *In eis, qui regenerantur in Chriſto, cum remiſſionem accipiunt prorſus omnium peccatorum, utique neceſſe eſt, ut reatus etiam hujus, licet adhuc manentis concupiſcentiæ, remittatur, ut in peccatum non imputetur.* Et cap. XXXIII: *Quod ait Apoſtolus* a, *Mundans eam lavacro aquæ in Verbo, ſic accipiendum eſt; ut eodem lavacro regenerationis, & verbo ſanctificationis, omnia prorſus mala hominum regeneratorum mundentur, atque ſanentur; non ſolum præterita* b *peccata, quæ omnia nunc remittuntur in baptiſmo; ſed etiam, quæ poſterius humanâ ignorantiâ, vel infirmitate, contrahuntur: non ut baptiſmus, quoties peccatur, toties repetatur; ſed quia ipſo, quod ſemel datum eſt, fit, ut non ſolum antea, verum etiam poſtea, quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.* Et pauxillo antè: *Eadem regeneratione, quæ fit per ſacrum lavacrum, uſque in finem, cuncta mala hominis purgantur, atque ſanantur.* Idem tract. CXXIV in Ioan. c *Credentes in Chriſtum per lavacrum regenerationis ſoluto reatu omnium peccatorum, (& originalis videlicet, contra quod maximè regeneratio eſt inſtituta, & cæterorum, quæ malè agendo contracta ſunt,) liberantur à damnatione perpetua.* Quæ Auguſtini loca etiam citantur ab Alphonſo Salmerone d: qui & inde concludit, Baptiſmo *non tantum præterita, ſed & futura remitti peccata.*

a Epheſ. 5. 26.

b Abeſt vox præterita ab editione Frobenianâ an. 1556. Sed video, ſic adduci à viris eruditis: ambigo, an ex Mſſis. Interim ſatis ex ſequentibus liquet, præterita peccata ſignari ab Auguſtino.

Atque idem voluit Lutherus, cùm ſcriberet, ſolâ memoriâ, & fide ſuſcepti baptiſmi, dimitti peccata. Quo nomine, inter cætera, reprehenditur à Bellarmino e. Equidem non neceſſe habeo præſtare, quicquid dixit Lutherus, vel alius. Sed tamen probare non poſſum paſſivum hoc malum, quo penè omnes adverſariorum ſententiam odioſè, & inſidioſè, proponunt: multi etiam, quod inprimis dolet, veteribus dicta Theologis; videlicet ut plus iis ſapere videantur. Ad Lutherum quod attinet, hoc ſolùm voluit, quod vidimus etiam Auguſtinum ſenſiſſe, gratiam baptiſmatis non tantùm pertinere ad peccata præterita, ſed extendere ſe etiam ad futura; dummodo, quotieſcunque peccavimus, recordemur fœderis initi in baptiſmo: in quo Deus ſpopondit, velle ſe in poſterum etiam delicta infirmitatis tegere propter Chriſtum; ac graviſſima etiam peccata condonaturum, quoties in vera pœnitentia per fidem redimus ad fœdus gratiæ, quod nobiſcum ſemel iniit in baptiſmo.

c Circa medium.

d T. 13. pag. 487.

e Lib. 1 de baptiſmo cap. 12.

Imò ex his etiam cognoſcere eſt, quid ſibi voluerit Lutherus, cùm diceret f, baptizatos non poſſe damnari, etiamſi velint, niſi nolint credere. Quo nomine itidem vapulat à Bellarmino. Sed ſententia ejus fuit, pœnitentiam, ac fidem, etiam peccatorum, quæ quis à baptiſmo commiſerit, invenire remiſſionem in baptiſmo: non quaſi aliquid ſit remiſſum, antequam commiſſum; ſed quia in fœdere, quod nobiſcum in baptiſmo initur, Deus promittat, velle ſe nobis eſſe Deum: nec tantùm remittere peccata, quæ admiſimus; ſed etiam polliceri, toties ſe condonaturum, quoties, pœnitentiam ſeriò agentes, oculos fidei conjiciemus in baptiſma noſtrum, ac promiſſionem ejus applicabimus nobis. Id ſi faciamus, non poſſe nos damnari, quia immota ſtet veritas: *Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur.*

f In Captivitate Babylonica.

Theſis VI.

Adhæc in diſquiſitionem venit, parine paſſu dignitatis procurrant baptiſmus, & profeſſio monachatus; quandoquidem per eam quoque dicimur conſequi remiſſionem peccatorum. Putamus autem; inter hæc eſſe diſcriminis nimium quantum. Siquidem Baptiſmus originem habet ab inſtituto ipſius Chriſti. Monaſtica vita ſolum ab exemplo piorum hominum, ex fuga perſecutionis. Baptiſmus eſt mandatus omnibus, &

Digitized by Google

ſingulis credentibus. Monaſtica vita nullum habet univerſale mandatum: ut humana ſit libertatis. Totius hoc antiquitatis judicium eſt, æternum eos perire, qui contempſerint baptiſmum: hoc eſt, baptizari noluit, cùm poſſint. At quid tale antiqui de vita ſolitaria? Quare injurios cenſemus baptiſmati, qui inventum humanum in parem cum baptiſmo evehunt dignitatis gradum.

Tangit hanc quæſtionem Thomas. 2. 2. q. 89: *Legitur in vitis Patrum, quòd eundem gratiam conſequantur, religionem intrantes, quam conſequuntur baptizati.* Bellarminus tamen lib. II. de Monachis cap. VI. negat ex parte: ſed ita negat, ut ex bona parte interim æquet; quòdque unâ largitur manu, id eripiat alterâ. En verba a: *Sicut in baptiſmo remittuntur perfectè omnia peccata, quoad culpam, & pœnam: ita in profeſſione religioſâ, quando debitâ intentione ſuſcipitur, piè creditur, remitti omnis pœna temporalis; pro qua alioqui ſatisfaciendum eſſet, etiam culpâ remiſſâ. Non tamen propterea anteponimus, vel æquamus baptiſmo, profeſſionem monaſticam. Baptiſmus enim non ſolum pœnam, ſed etiam culpam tollit; idque certò ſcimus: profeſſio autem monaſtica non tollit culpam, ſed ſolam pœnam; & hoc ipſum non certò aſſerimus, ſed piè credimus. Neque eſt hoc noſtrum inventum. Nam imprimis teſtatur Athanaſius in vita Antonii, B. Antonium in viſione audiviſſe, ſanctos Angelos dicentes, omnia peccata ſibi remiſſa fuiſſe, quando Monaſticam vitam ſuſcepit.*

a Paragr. Denique dicimus.

Thesis VII.

Quas hactenus quæſtiones propoſuimus, ea pertinent univerſa ad remiſſionem peccatorum. Venio nunc ad illas, quæ moventur de ſanctificatione, ſive renovatione per Spiritum Sanctum. Ac primùm quæritur, cui bono infantibus detur Spiritus Sanctus, cùm necdum valeant ratione uti: & operationes naturâ ſint priores operationibus gratiæ. De hoc ſic cenſeo, non ſolùm eſſe eum Spiritus Sancti fructum, quòd, eo operante, fidei & charitatis opera exerceamus: ſed etiam, quòd nos jungat capiti noſtro Chriſto, & myſtico ejus corpori: cui niſi inſeramur, non poſſumus eſſe membra Chriſti. Quemadmodum igitur infantes habent animam rationalem, & tamen necdum ratione utuntur: ſic à baptiſmo habent Spiritum Sanctum; etſi necdum ſe exſerat in operibus fidei, & charitatis Ac ſicut infantes eo, quòd habeant animam rationalem, in numero hominum cenſentur: ſic etiam eo, quòd conſecuti Spiritum ſanctum, ſunt, & habentur in illorum numero, qui ſunt regeniti, filii Dei, membra Chriſti, ac communionis ſanctorum participes.

Sicuti plenius dicetur diſputatione de Pædobaptiſmo.

Thesis VIII.

Altera quæſtio eſt, an ſacramentum, & juſtitia, eodem ſe ordine conſequantur in infantibus, & adultis Ordinem in his contrarium ſtatuimus. Nam infantes prius baptizantur: ſequuntur poſtea fides, & pietatis opera. In adultis præcedunt fides, & ſtudium pietatis. Sequitur ſacramentum; &, cum ſacramento, bonorum, quæ habuerant, incrementum.

Auguſtinus de Baptiſmo contra Donat. lib. IV. cap. XXIV: *Sicut in Abraham præceſſit fidei juſtitia, & acceſſit Circumciſio, ſignaculum juſtitiæ fidei: ita in Cornelio præceſſit ſanctificatio ſpiritualis in dono Spiritus ſancti, & acceſſit ſacramentum regenerationis in lavacro baptiſmi. Et ſicut in Iſaac, qui octavo nativitatis ſuæ die circumciſus eſt, præceſſit ſignaculum juſtitiæ fidei, & quoniam patris fidem imitatus eſt, ſecuta eſt increſcente ipſa juſtitia, cujus ſignaculum in infante præceſſerat: ita in baptizatis infantibus præcedit regenerationis ſacramentum, etſi Chriſtianam tenuerint pietatem, ſequitur etiam in corde converſio, cujus myſterium præceſſit in corpore.* Similiter Lombardus IV Sentent. diſt. IV. lit. F. *Cum baptiſmum percipiunt, qui jamdudum per Spiritum ſanctificati ſunt: & à peccatis, ſiqua interim poſt converſionem contraxerunt, mundantur; & ab exterioris ſatisfactione abſolvuntur; & adjutrix gratia, omniſque virtus in eo augetur, ut verè novus homo tunc dici poſſit: fomes quoque peccati in eo amplius debilitatur. Ideo Hieronymus dicit, quòd fides, quæ fideles facit, in aquis baptiſmi datur, vel nutritur; quia non habenti aliquam ibi datur; & jam habenti, ut plenius, habeat, datur: ſic & de aliis intelligendum eſt. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior; & omni habenti, ibi amplius datur.* Et poſt aliqua: *Multum ergo confert baptiſmus etiam jam per fidem juſtificato; quia accedens ad baptiſmum, quaſi ramus à columba portatur in arcam. Qui autem intus erat judicio Dei, nunc etiam judicio Eccleſiæ intus eſt.*

Thesis IX.

Tertia eſt quæſtio: Si in baptiſmo renovemur; unde ſit, quòd Spiritus S. in tam multis non ſit efficax, tum eorum, qui in infantia, tum qui, ubi adoleviſſent, fuerint baptizati. Videas enim eorum innumeros concupiſcentiæ prorſus indulgere; inque peccatis aſſiduè vivere, eoque æternum perire. Tantum malum non eſt ex defectu baptiſmi: ſed malitiâ hominum, qui reſiſtunt Spiritui ſancto. In qualibus, ſi profeſſioni credimus, vetus homo mortuus eſt, & ſepultus; & tamen actus edunt, uti ſolent, in quibus vetus homo vivit. Quod tantundem eſt, ac ſi dicas, mortuos ambulare. Ut ſpectra veriùs mereantur accenſeri.

Novus enim homo vivit ex novo principio, quod eſt gratia Spiritus S. Vetus homo vivit ex veteri principio, quod eſt concupiſcentia. Fructus novi hominis ſunt charitas, manſuetudo, temperantia, & ſimiles virtutes. At fructus concupiſcentiæ ſunt adulterium, inimicitiæ, comeſſationes, & ſimilia carnis opera: ut Apoſtolus docet ad Galatas cap. V. 19, & deinceps. Rectè Cyprianus de zelo: *Chriſti nomen induere, & non per Chriſti viam pergere, quid aliud, quàm prævaricatio eſt divini numinis? Chriſti nomen induimus in baptiſmate: Chriſti viâ ambulamus, cùm fructus juſtitiæ proferimus.* Hoc verò eſſe non à baptiſmi defectu; ſed divinorum donorum neglectu, conſtans eſt judicium antiquitatis. Quod longè plurimi juniorum ſequuntur. Adferam verba magni viri, & amici, qui pro multis erit. Videlicet τοῦ μακαρίτου Joannis Davenantii, Sariſburienſis epiſcopi, in cap. II Paul. ad Coloſſ. a. *Qui ambulant ſecundum concupiſcentias carnis, non poſſunt Deum incuſare, aut baptiſmi inefficaciam: ſed ſe ipſos, qui Spiritui reſiſtunt; cui ſi parérent, peccatum in illis quotidie debilitaretur, imago juſtitiæ renovaretur, fieret denique illud realiter, quod in baptiſmo factum fuit ſacramentaliter.*

a Pag. 160. edit: Cantabrigienſis an. 1627.

Thesis X.

Pro corollario fuerit hæc quæſtio; an baptiſmate imprimatur animæ character indelebilis, propter quem repeti non poſſit. Sed neque Scriptura, neque primæva aliquot ſecula, characterem ejuſmodi agnoverunt. Cur verò baptiſmus non ſit iterandus, aliæ longè, eæque graviſſimæ, ſuppetunt rationes.

Tum de hujuſmodi charactere, tum de argumentis iſtiuſmodi, dicemus diſputationibus de Anabaptiſmo.

DIS-

DISPUTATIO SEPTIMA DE BAPTISMO; QUÆ EST DE NECESSITATE BAPTISMI.

THESIS I.

QUæ tribus diſputationibus proximis excuſſimus, ea pertinent ad baptiſmi finem, & effectus. A quibus cùm magnam partem baptiſmi neceſſitas pendeat; de hac proximè agemus. Tria verò de ea in quæſtionem venient. Primum eſt, utrùm, ſi haberi queat, neceſſarius ſit. Alterum eſt, utrùm ſi obtineri nequeat, privatio ejus condemnet. Tertium eſt, utrùm haberi poſſe, cenſendum ſit, ſi non aliter conſequi valeamus, quàm ab homine hæretico.

II.

Primum illud affirmamus, hoc argumento compulſi,
a Matth. 28. & Marc. 16. quòd Chriſtus ipſe præceperit *a* baptiſmum: cujus mandatum qui reſpuit, Chriſtum ipſum, & Patrem, qui miſit eum, contemnit.

III.

b Gen. 17. 14. Adhæc divina eſt comminatio *b*: *Maſculi, cujus caro circumciſa non fuerit, delebitur anima de populo ſuo; quia pactum meum irritum fecit.* Atqui baptiſmus in circumciſionis locum ſucceſſit: quod indicat Apoſtolus ad Coloſſ. II. 11: ubi baptizatis opus eſſe negat, ut circumcidantur, quia acceperint περιτομὴν ἀχειροποίητον. Unde & Epiphanius lib. I. hæreſi VIII, quæ eſt Epicuræorum *c*: Οἱ τύποι ἐν τῷ νόμῳ ἦσαν· ἡ δὲ ἀλήθεια ἐν τῷ
c Pag. 14. edit. Baſil. εὐαγγελίῳ. ἐκεῖ γὰρ ἡ περιτομὴ σαρκικὴ ὑπηρετοῦσα χρόνῳ ἕως τῆς μεγάλης περιτομῆς, τουτέστι τοῦ βαπτίσματος τοῦ περιτέμνοντος ἡμᾶς ἀπὸ ἁμαρτημάτων, καὶ σφραγίζοντος ἡμᾶς εἰς ὄνομα Θεοῦ. *Figuræ in lege fuerunt; veritas autem in Evangelio. Illic enim circumciſio fuit carnalis, quæ inſerviit tempori, uſque ad magnam circumciſionem; hoc eſt baptiſmum, qui circumcidit nos à peccatis, & obſignat nos in nomen Dei.* Si igitur Deus non circumciſis graviter adeò comminatur: quanta manet pœna contemtores baptiſmi; quem Salvator noſter Chriſtus ſolemniter præcepit, & in ſuo etiam corpore conſecravit; non dedignatus accipere baptiſmum ſervi, ne Domini nos baptiſmum accipere gravaremur.

IV.

Damnamus itaque hæreticos veteres, qui baptiſmum abrogabant. Quales erant Manichæi, Seleuciani, & Hermiani. Auguſtinus hæreſi XLVI de Manichæis: *Baptiſmum in aquâ nihil cuiquam perhibent ſalutis adferre; nec quenquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.* Idem hæreſi LIX de Seleucianis, & Hermianis: *Baptiſmum in aqua non accipiunt.* Et ante eum Philaſtrius: *Seleucus, & Hermias, hæretici, animas hominum de igne, & ſpiritu eſſe exiſtimantes, iſto baptiſmo non utuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptiſta: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu, & igne.* De Archonticis etiam Epiphanius hæreſi XL. ait: Ἀναθεματίζουσι τὸ λουτρὸν, καίτοι εἰσί τινες ἐν αὐτοῖς προειλημμένοι, καὶ βεβαπτισμένοι· *Baptiſmum damnant; etſi quidam inter eos fuerint, qui eſſent baptiſmo initiati.*

V.

Damnamus etiam Fauſtum Socinum; cujus *a*, uti & a Diſp. de baptiſmo, & alius ejus argumenti opuſculis.
diſcipuli ejus Oſtorodii *b*, ſententia eſt, aquæ baptiſmum non habere præceptum Chriſti, aut ſaltem non perpetuum, & univerſale. Primùm enim negat, apud Matth. cap. XXVIII loqui Chriſtum de aquæ baptiſmo. Præterea, etſi concederetur, Chriſtum de eo dediſſe præceptum, cenſet illud tantùm pertinuiſſe ad initia, quibus b Inſtitutionum Germanicarum c. 9.
ex rudi populo, & ceremoniis aſſueto, Eccleſia Chriſto colligebatur. Denique eo etiam conceſſo, ut perpetuò debeat in Eccleſia obtinere; negat tamen univerſale eſſe. Nam cùm aquæ baptiſmus nihil aliud ſit, quàm publica, & ſollemnis quædam profeſſio nominis Chriſti; minimè hunc iis neceſſarium eſſe ait, qui ex Chriſtianis, id eſt, Chriſtum profitentibus, naſcuntur; aut qui in Chriſtiana fide ſunt educati. Interim agnoſcit, cùm in illis etiam, quæ ad cultum Dei pertinent, fieri aliqua poſſint, quæ mandata non ſint; dummodo ne ſint interdicta, aut interdictis paria, vel ſimilia: poſſe etiam nunc Eccleſiam ritum hunc uſurpare, Apoſtolorum exemplo; qui etſi præceptum Chriſti non haberent, tamen aquâ baptizarunt. Imò expedire cenſet, ut è Judæis, aut gentibus, converſi, vel nullam etiam religionem antea amplexi, tingantur in nomine Chriſti. Quin neque diffitetur, à Chriſtianis natos, & in Chriſtiana religione educatos, licere baptizare; etſi, ut ait, ejus rei nullum exſtet in Scripturis exemplum. Tantùm negat, tales ad hoc eſſe adigendos; cum baptiſmus externus res libera ſit, & indifferens: unde & fatetur, etiam infantes (dummodo ſine ſcandalo Eccleſiæ fiat) poſſe baptizari: in quo diſſidet ab aliis Tranſſylvaniæ miniſtris: qui dogma Trinitatis, & pædobaptiſmi, habent pro notis Antichriſti: cumque omnibus fraternitatem colunt, dummodo utrique huic dogmati renuncient.

VI.

Ad hoc dogma firmandum, primùm reſpondet omnibus iſtis, quibus docemus, aquæ baptiſmum eſſe præcepti divini. Cujuſmodi imprimis ſunt verba inſtitutionis Matth. XXVIII, & Marci XVI. Ubi verbum *baptizantes* non ad aquæ baptiſmum refert; ſed ad doctrinam, & initiationem illam, quæ docendo fit. Nam cùm *baptizare* in Scripturis interdum pro *docere*, interdum pro *initiare*, accipiatur: utramque ſignificationem cenſet huic loco convenire; propriam, quatenus de aquæ immerſione dicitur, non item. At interpretatio prior non tantùm planè coacta eſt, cùm ſequatur, *docentes eos ſervare omnia,*

nia, quæ præcepi vobis: ſed etiam praxi Apoſtolica refellitur, quæ mandati hujus exſecutio fuit, quicquid dicat Socinus. Aliter ſi eſſet, narraret Scriptura, ut Apoſtoli ritum hunc ſive ſeorſim, ſeu in Concilio aliquo, inſtituiſſent. Etiam refragatur ei perpetuus Eccleſiæ conſenſus, cùm ita Chriſti verba, ante Socinum, acceperit nemo.

VII.

At quod de conſenſu Eccleſiæ diximus, veriſimile ſibi
a Cap. 15. fieri negat Socinus. Nam inquit *a*, *Novatianos, ſal-*
pag. 129. *tem ab initio, nullo baptiſmo fuiſſe uſos, & multos ſemper inter ipſos baptiſmo caruiſſe; id ſatis docere poteſt, quod Novatus baptiſmum abrogaverat; teſte apud Euſebium Dionyſio, Alexandriæ Epiſcopo, viro inſigni, in epiſtola quarta de baptiſmate.* Verùm Socinus non cepit mentem Dionyſii. Hoc enim vetus ille Theologus vult, baptizatos in Eccleſia Catholica iterum baptizaſſe; quod de eo, præter Theodoretum, & alios, teſtatur Cyprianus epiſt. ad Jubajanum. Non igitur baptiſmum ἁπλῶς Novatus negabat; ut qui ipſe baptizaret: ſed Catholicorum baptiſmum non agnoſcebat, quia ab his baptizatos pro baptizatis non habebat.

VIII.

Pergit deinde Socinus: *Cùm*, inquit, *in nono Nicæ-*
b Ruf. lib. *næ Synodi canone, ut apud Rufinum* b *exſtat, clericos*
1. cap. 6. *Catharos, (qui iidem planè ſunt, qui Novatiani,) ſi per pœnitentiam ad Eccleſiam converterentur, & Eccleſiaſtica dogmata confiterentur, in ſuo ordine ſuſcipi debere decretum fuerit, nullâ prorſus baptiſmi mentione factâ: ſatis conſtare videtur, non ſemper, neque in omnibus, baptiſmum ab Eccleſia requiſitum fuiſſe.* Argumentum planè ficulnum. Nam quid attinebat baptiſmi meminiſſe; cùm Cathari, ſive Novatiani omnes, minimùm ſemel eſſent baptizati; ſæpe etiam bis: uti illi, qui priùs à Catholicis eſſent baptizati; ac poſtea à Novatianis rebaptizati. Cyprianum quidem, & Africanos Patres, fatemur credidiſſe, rebaptizari eos debere: ſed hi Novatianorum baptiſmum non magis pro baptiſmo habebant, quàm Novatiani baptiſmum Catholicorum: quæ Africanorum Patrum ſententia ab aliis, etiam eorum ſucceſſoribus, fuit improbata.

IX.

Nec reſpondere iis contentus Socinus, quæ pro Catholica ſententia adduci poſſunt, Scripturarum auctoritatem, & rationes aliquot, adſert ad commentum ſuum firmandum. Primum eſt divinum teſtimonium, quod pluribus locis *c* invenitur, *Ioannem quidem aquâ baptizâſſe;*
c Luc. 3. *Chriſtum verò Spiritu ſancto baptizare.* Unde conclu-
16. Act. 1. dit, *proprium eſſe Chriſtianorum, non aquâ, ſed Spiritu*
5. c. 11. *S. baptizari.* At Catholicæ Eccleſiæ judicium eſt, aquæ,
16. & ſpiritûs baptiſmum non pugnare; ſed in legitimo baptiſmi uſu conjungi.

X.

Alterum teſtimonium eſt ex 1 Cor. 1, 17: *Non enim miſit me Chriſtus baptizare; ſed evangelizare. Hæc verba*, inquit, *omne de baptiſmo præceptum ipſi* (Paulo) *datum excludere videntur.* Sed ſententia ſi Apoſtoli eſſet, nequaquam ſe miſſum eſſe ad baptizandum; non ibidem diceret, ſe Cajum, & Criſpum, baptizaſſe, & Stephanæ domum: ut nunc nihil dicam de duodecim viris Epheſiis, Act. XIX: quos à Paulo eſſe baptizatos, & univerſa cenſet antiquitas, atque etiam Socinus agnoſcit. Quare hoc ſolum vult Apoſtolus, ſe principaliter miſſum eſſe ad docendum Evangelium; eoque baptiſmum ferè aliis commiſiſſe, quorum ſemper illi aderat copia.

XI.

Tertium argumentum eſt Gal. III. 27: *Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Hæc*, inquit, *apertè oſtendunt, aliquos fuiſſe inter eos, ad quos ſcribit, qui vel non eſſent, vel poſſent non eſſe baptizati.* Quod alibi pleniùs declarat. *Vis*, inquit, *illius pronominis eſt, ut omnino res quaſdam, ſive homines, ab aliis omnibus ſecernat, & quidem in iis ipſis, de quibus, vel cum quibus, eſt ſermo.* Sed τὸ QUICUNQUE univerſaliter apud Apoſtolum accipi debet: quia ſententia eſt, cujuſcunque fueritis conditionis. Sequitur enim continuò: *Non eſt Iudæus, neque Græcus: non eſt ſervus, neque liber: non eſt maſculus, aut femina: omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Ieſu.* Atque ut concedamus, certos tantùm ſignari; ſanè dici poteſt, non alios excludi, quàm partim eos, qui verbum audirent, & baptiſmi eſſent candidati, ut catechumeni: partim qui abſque fide in Chriſtum baptizati eſſent, ut hypocritæ.

XII.

Quartum teſtimonium petitur ex verbis iſtis initii cap. VI ad Hebræos: *Quapropter, intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur; non rurſum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Chriſtum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni. Hic*, inquit Socinus, *rudimenta Chriſtianæ diſciplinæ enarrantur; nec tamen ipſe aquæ baptiſmus inter ea commemoratur.* At nos planè ejus mentionem fieri ſtatuimus, cùm mentio fit *baptiſmatum doctrinæ*: hoc eſt, initialis doctrinæ de baptiſmatis. *Baptiſmata* verò dicitur, non quia plura, ſed quia plurium: nam unum quidem ſpecie, ſed numero ſunt multa.

XIII.

Quinctum teſtimonium eſt, quod Petri 1. ep. cap. III dicatur, *Cui res reſpondens exemplar baptiſmi nos quoque ſervat; non quo carnis ſordes abjiciuntur; ſed quo fit, ut bona conſcientia Deum interroget.* Ait Socinus, *non ad eum modum locuturum fuiſſe Petrum, ſi aqua baptiſmus omnibus ſuſcipiendus eſſet: ſed alia quavis ratione, quæ ritum illum non ita deprimeret, ac non magnifaciendum eſſe indicaret.* Sed profectò non ſi interioris baptiſmi proprium eſſe dicatur, quòd hominem ſalvet; eò exteriorem baptiſmum ſuſcipi debere, negatur; quia alius eſt hujus baptiſmi finis: nempe ut ſit initi cum Deo fœderis ſignum, ac ſigillum, promiſſionem Evangelii ſignans, & obſignans: quæ & juſta eſt ratio, cur fœderatis omnibus ſit præceptus.

XIV.

Quinque iſtis Scripturarum teſtimoniis tres rationes adjungit Socinus. Earum prima eſt, *Quod cùm Chriſti diſciplina tota ſpiritualis ſit, & interiorem hominem reſpiciat; ac propterea in univerſum ab externis, iiſque certis, & conſtitutis ritibus tantùm non abhorreat; ea ſolum externa facta omnino requirens, quæ ab interiore novo homine neceſſariò proficiſcuntur: nullus ejuſmodi ritus Chriſti Eccleſiæ præſcriptus cenſeri debeat, qui apertiſſimis verbis, id eſt, quæ nullum non modò dubitationi, ſed ne tergiverſationi quidem locum relinquant, inſtitutus, & perpetuo ſervandus traditus non fuerit.* Sed profectò ſi negare volumus neceſſitatem baptiſmi, eò quòd ſit ceremonia: etiam cœnæ Dominicæ neceſſitatem tollere licet, quæ & ipſa ritus eſt externus. Sin eò retinemus cœnam, quia clarum habet mandatum: nec baptiſmus negligi poteſt, qui non minùs apertè præcipitur. Scio, ſecus videri Socino. Sed quid agas iſtis, quibus nec meridie Sol lucet? adeò ut etiam in clariſſimo dogmate de Filii Deitate, & pro peccatis noſtris ſatisfactione, Cimmeriæ illis tenebræ ſint?

XV.

Altera ratio eſt, quòd *nullum ex novi fœderis libris exemplum proferri poſſit baptiſmi aquæ iis miniſtrati, qui vel*

vel in Chriſtiana religione alii, atque educati, eſſent; vel poſtquam adoleviſſent, ſe Chriſtianos eſſe publicè, ac perpetuo, profeſſi fuiſſent. Hæc ratio Anabaptiſtis quidem repugnat, quibuſcum negotium erat Socino: Catholicis non item, apud quos, qui è Chriſtianis naſcuntur, in infantia baptizantur: qui grandiori ætate convertuntur, per baptiſmum ſtatim profiteri incipiunt Chriſtianiſmum.

XVI.

Tertia, ultimaque ejus ratio eſt, *quòd permulti veri, & reliquis præſtantiores Chriſtiani, aqua baptiſmo tincti non fuerunt*: ut non Apollos ſolùm, de quo Act. xviii; ſed ipſi Apoſtoli, & LXX diſcipuli: item illi centum, & viginti, de quibus Act. i. 15; & quingenti illi fratres, quibus ſemel Dominum Ieſum, poſtquam reſurrexerat à mortuis, viſum fuiſſe Paulus ſcribit 1 Cor. xv. 6. Videamus de ſingulis. Apollo fuiſſe baptizatum baptiſmate Chriſti, cenſent Chryſoſtomus, & OEcumenius in cap. xviii. Act. Atque ut hoc non eſſet, baptiſmate Ioannis baptizatus erat; quales an iterum baptizari potuerint; vel, ſi potuerint, an omnino debuerint, eſt ſeculo hoc controverſum: quemadmodum diſp. de Ioannis baptiſmo oſtendemus. Apoſtolum Andream à Ioanne, cujus fuerat diſcipulus *a*, fuiſſe baptizatum, etiam Socinus concedit. De cæteris idem multi exiſtimant. Alii malunt, baptizatos eſſe ab ipſo Chriſto: qui etſi ordinariè non per ſe, ſed per diſcipulos, baptizaret; ut ſcimus ex Ioa. iv: tamen aliquem, vel aliquos, potuit baptizâſſe, ut haberet baptizatos, per quos baptizaret alios: quemadmodum Auguſtinus cenſet epiſt. cviii ad Seleucianum. Imò ab Euodio, Apoſtoli Petri ſucceſſore, ſcriptum dicitur; non ſolùm B. Virginem, ſed etiam S. Petrum, ab ipſo Chriſto eſſe baptizatos: ut teſtis eſt Nicephorus lib. ii Hiſtor. cap. iii; & ante eum Euthymius in cap. iii Ioa. atque ex his Bellarminus lib. i de baptiſ. cap. ix. Quare, ex horum ſententia, aliquos omnino baptizârit Ioannes, aut Chriſtus; ab his verò baptizati ſint cæteri: quod etiam ad diſcipulos extendi debet. In hoc veterum diſſenſu inprimis placet ſententia Tertulliani: qui libro de Baptiſmo ait, *diſcipulos Chriſti à Ioanne fuiſſe baptizatos.* Nec modò, propter antiquitatem ſcriptoris, eò inprimis inclinat animus: ſed etiam aliis de cauſſis. Nam per eſt veriſimile, non baptizâſſe Chriſtum; partim ut hoc diſcrimine oſtenderet, miniſtros quidem ſuos exteriùs baptizare; ſe verò illum eſſe, qui interiùs baptizaret Spiritu ſancto: partim etiam, ut doceret, dignitatem, ac virtutem baptiſmi, non pendêre à miniſtri dignitate; ſed Chriſti inſtitutione, & pacto fœderis initi à Deo nobiſcum: partim denique, ne inter baptizatos oriretur concertatio, dum alii ſe à diſcipulis, alii à Chriſto ipſo, dicerent tinctos: quod malum facile exoriturum fuiſſe, ex iis cognoſcimus, quæ in Corinthiacâ contigiſſe Eccleſiâ, Apoſtolus narrat 1 Cor. i. 14. Quamquam etſi concederetur, ut Ioannes, licet non baptizatus, tamen mandato Dei tingebat; ita Apoſtolos & LXX diſcipulos, etſi non eſſent baptizati, à Chriſto tamen habuiſſe mandatum alios tingendi: nihil hoc Socinum juvaret; quia alia eorum ratio eſt, qui ἀμέσως vocati ſunt à Chriſto ad baptizandum; alia illorum, ad quos mittebantur.

a Ioh. i. 37. 41.

XVII.

Vidimus de prima quæſtione; Num, ſi haberi poſſit baptiſmus, neceſſarius ſit. Accedo nunc ad alteram; Utrùm, ſi haberi non poſſit, privatio ejus condemnet. De quo hæc noſtra ſententia eſt: Quamquam baptiſmo nos adſtringat Deus, ubi haberi poteſt: non tamen ita externo ſe ſymbolo alligare, ut non poſſit, aut nolit, abſque eo hominem ſalvare. Sane annis illis quadraginta, quibus Iſraëlitæ in eremo fuerunt, circumciſio fuit intermiſſa: ut legimus Joſ. v. 5. At quis omnes interea natos, & denatos, adjudicet morti æternæ?

XVIII.

Et ſanè, ſi baptiſmus eſſet abſolutè neceſſarius: uti dixit Chriſtus, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur*: etiam dixiſſet, *Qui non crediderit, & non baptizatus fuerit, damnabitur.* At nunc tantummodo ait, *Qui non crediderit damnabitur.*

XIX.

Adhæc quomodo infantes fidelium, ſi baptizari ante mortem non potuerunt, damnabuntur; cùm Deus in lege promittat, *ſe miſericordiam oſtenſurum in milleſimam uſque generationem colentium eum?* Sanè ſi in milleſimam, quomodo non in primam, quæque nihil adverſus fœdus cum parentibus initum deliquerit?

Exod. 20. 6.

XX.

Etiam Deus Abrahamo inquit, Gen. xvii. 7: *Ero Deus tuus, & ſeminis tui.* Et Petrus Act. ii. 39: *Non vobis modo, ſed & liberis veſtris, facta eſt promiſſio, & iis, qui a longe ſunt.* Etiam Pauli eſt Rom. xi. 16. *Si radix ſancta, etiam rami.* Et 1 Cor. vii. 11, licet parentum alteruter ſit infidelis; tamen, ob alterius fidem, *liberi ſancti* eſſe dicuntur.

XXI.

Objectant verba Chriſti Ioa. iii. 5: *Niſi quis genitus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt ingredi in regnum cælorum.* Qui locus de internâ regeneratione intelligi debet, cùm aqua, & ſpiritus ponantur pro aqua ſpirituali. Vel ſi cum antiquis *a* de aqua externa agi malis, locus *de illis intelligendus eſt, qui poſſunt, & contemnunt baptizari*: ut interpretatur Lombardus.

Etiam objiciunt veterum multos, qui infantes, ſi citra baptiſmum diſceſſerint, adjudicent gehennæ tormentis: ut ſunt è Græcis Cyrillus Hieroſolymit. catech. iii: è Latinis, Auguſtinus epiſt. cxxvi ad Hieronymum, & lib. i. de anima & ejus origine cap. ix, nec non lib. iii. c. xiii, & alibi paſſim: item ſcriptor Hypognoſticôn lib. v, Fulgentius lib de Incarnat. & gratia Chriſti, & lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. iii, & xxix, uti quoque lib. i. de verit. prædeſtinat. Adhæc Gregorius M. lib. ix. Moral. cap. xvi. &c.

a Cyrillo Hieroſolym catechef. 3. & aliis magno numero diſput. 5 adductis.

XXII.

Sed horum ſententiam juniores meritò improbârunt. Vide, quæ fusè adversùs eam diſputat Bernardus epiſt. LXXVII. Ac ſimiliter ſenſit ejus συγχρονος Petrus Bleſenſis Serm. xxii. de S. Trinitate: *Sufficit Spiritus, & aqua: ſufficit ſpiritus, & ſanguis; ſi aquam non excluſit contemtus religionis, ſed articulus neceſſitatis: ſufficiet ſpiritus ſolus, quia teſtimonium ipſius pondus habet.* Similiterque idem Serm. xxiv in feſto Iacobi: *Sufficit, ſi cui teſtimonium fidei dabit Spiritus ſanctus inhabitans, & baptiſmus: vel ſpiritus, & martyrium: vel etiam ſolus ſpiritus; ubi articulus neceſſitatis aquam excluſit, non contemtus religionis.*

XXIII.

Quid quòd Auguſtinum Auguſtino opponere poſſumus? Nihil enim clarius, apertiuſque, verbis iſtis lib. v. de baptiſmo contra Donatiſtas: *Etiam atque etiam conſiderans invenio, non tantum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex Baptiſmo deerat, poſſe ſupplere; ſed etiam fidem, converſionemque cordis; ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi, in anguſtiis temporum, ſuccurri non poteſt.* Atque idem alibi ſimiliter: *Quantum valeat, ſine viſibili etiam ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus, Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur viſibiliter, cùm myſterium baptiſmi non contemtus religionis; ſed articulus neceſſitatis, excludit.* Quæ verba etiam citat Hugo de S. Victore *b*, eruditionis

b Habet Tom. prim. Auctarii Bibliotheca SS. Patrum Edit 2. col. 1374.

Theologicæ de Sacramentis lib. 1 cap. XIII. Qui & inde concludit, verba illa Chriſti, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu*, ſic reſtringi oportere, Siquis renaſci contemſerit ex aquâ, & ſpiritu.

XXIV.

Et ſanè, ſi ante Auguſtinum omnes tantam baptiſmi neceſſitatem agnoviſſent; puto, non tam diu permanſiſſent Catechumeni, contrà quàm factum videmus. Pervulgata aliquot exempla complexus eſt Carolus Sigonius libro quincto de Occidentis imperio ad an. CCCL, his verbis: *Conſtantinus, & Conſtans, utrumne, ſacro fonte abluti, vitâ exceſſerint, parum compertum. Conſtat enim, homines per hos annos diu inter Catechumenos ſe probaſſe; nec niſi ſerò ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Nam & Conſtantius Auguſtus ab Euzolo, & Theodoſius major ab Acholio, epiſcopis, ſerò initiati ſunt: & Valentinianus junior, baptiſmum à D. Ambroſio poſtulans, interfectus eſt: & D. Martinus, inter Catechumenos conſtitutus, miracula edidit: & D. Ambroſius, nondum tinctus, epiſcopatum inivit.* Niſi is paullò junior foret, poterat addere Nectarium, virum ſenatorium, ac præfecturâ fungentem; qui adhuc catechumenus, propter virtutis honorem, factus eſt epiſcopus Conſtantinopolitanus; ut ex antiquis ipſe Sigonius poſtea refert lib. VIII. ad a. CCCLXXXI.

XXV.

Neque Baſilius videtur putâſſe, baptiſmum eſſe ἁπλῶς neceſſarium, ſaltem in iis, qui quomodocunque, etſi non verè, eſſent baptizati. Nam epiſtolâ ad Amphilo-
a Tom. 2. pag. 759. edit. Pariſin. an. 1618. chium can. 1. *a* tradit, baptiſmum Catharorum, & Encratitarum, & Hydroparaſtatarum, & Apotactitarum, non eſſe verum baptiſmum; quia etſi, qui initio ſchiſmatis baptizarent, manuſque imponerent, ſpiritualem gratiam conferrent, propterea quòd legitimè eſſent vocati ad hoc munus; ii tamen, qui à ſchiſmaticis illis vocati eſſent, non acceperint poteſtatem eam tribuendi gratiam Spiritus S. ac proinde non magis baptizarint, quam ſi laici fuiſſent. Unde concludit, tales eſſe rebaptizandos. Agnoſcit interim, ſeriò eſſe diſpiciendum, quid imprimis ex re fuerit Eccleſiæ, ac pacis publicæ. Si enim baptiſmus eorum ſit futurus offendiculo, ſatius eſſe arbitratur, illum omittere; non quaſi ſit verè baptizatus, ſed quia credatur à multis verè baptizatus; qualibus futurum ſit ſcandalo, ſi iterum tingantur. Audiamus ipſum Ba-
b Eâdem pag. ſilium *b*: Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. *Quoniam autem Aſiaticis quibuſdam omnino placuit, diſpenſationis, ac concordiæ cauſſâ admitti, ac recipi eorum baptiſmum, ſane recipiatur.* Et poſtea, cùm Encratitas iterum baptizari præcepiſſet, reſtringit hæc eo pacto: Ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο· πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ' ἡμᾶς πατράσιν ἀκολουθητέον. *Si neſt, ut univerſali Eccleſiæ adminiſtrationi ea res offutura ſit: alterâ illâ conſuetudine utendum; & ſequendi Patres, qui, quæ noſtri muneris ſint, ſtatuerunt.* Atqui ſi crediſſet Baſilius, baptiſmum ἁπλῶς eſſe neceſſarium: non docuiſſet,
c Diſpenſationis, ac concordiæ cauſſa. poſſe eum in non verè baptizatis omitti οἰκονομίας ἕνεκα *c*. Nam ſine quo ſalvari non poſſumus, id concordiæ cauſſâ omitti nullâ ratione poteſt, aut debet.

XXVI.

Hoc de veteribus judicium etiam fuit Bezæ epiſtolâ VIII,
d Pag. 74. & 75. edit. anni 1575. quæ ad Grindallum, epiſcopum Londinenſem *d*: *Quem* (liberorum baptiſmum diutius differendi) *errorem jam olim non fuiſſe, ne ab epiſcopis quidem pleriſque, animadverſum; vel illud declarat, quod Nazianzenus, patris Epiſcopi filius, non ſit, niſi poſt vigeſimum annum, baptizatus; nedum ut tunc invaluerit opinio, de ſumma, & prorſus neceſſariâ baptiſmi ad ſalutem neceſſitate; quam Africani, Pelagio reſiſtentes, poſtea invexerunt.* Idem in abſterſione calumniarum Tilemanni Heshuſii: *Hunc* (de abſoluta baptiſmi neceſſitate) *errorem etſi nimium multi jam pridem aſſeruerunt: eum tamen pro dogmate ab omnibus receptum non fuiſſe, vel ex eo conſtare poteſt, quòd multi in contrariam partem graviter peccantes, in multos annos Baptiſmum, & ſuum, & ſuorum liberorum, differebant. Neque de obſcuris hominibus loquor; ſed de iis, qui in omnium oculis verſabantur. Conſtantinum enim legimus ad extremum uſque vitæ tempus Baptiſmum diſtuliſſe; qui tamen eo nomine, ſicut merebatur, ab Epiſcopis non fuit reprehenſus. Sed & Nectarium legimus, priuſquam baptizaretur, deſignatum fuiſſe Conſtantinopolitanum Epiſcopum. Imò, quod majore admiratione dignum eſt, Gregorius ille Nazianzenus, Epiſcopi filius, non eſt ante virilem ætatem, & tamen abſque ullo offendiculo, baptizatus. Et hunc ipſum conſtat, ex ejus oratione in ſanctum Baptiſmum, ſic reprehendere, qui ſacrum Baptiſmum ad triceſimum annum differrent; ut tamen infantes, niſi urgeat neceſſitas, cenſeat tertio demum anno baptizandos: cujus opinionis fuit etiam Tertullianus.* Hæc adduxi, non quia exiſtimem, baptiſmum tamdiu meliùs differri: (longè enim aliud oſtendam diſputatione de pædobaptiſmo) ſed ut omnibus liqueat, veterum multos, præſertim in Eccleſia Græca, non tantam ſtatuiſſe baptiſmi neceſſitatem, quàm plerique hodie arbitrantur. Atque hæc de quæſtione ſecundâ.

XXVII.

Supereſt quæſtio tertia, utrùm neceſſe ſit baptiſmum petere ab hæretico, ſi aliter eum conſequi non liceat. De hoc aliorum adferre judicia contentus ero. Philippus Melanchthon in Concilio ſuo: *Volo pios, firmos, & infirmos, accedere ad baptiſmum infantium, in ſuis Eccleſiis, ubicunque ſunt. Servare etiam poſſunt ritus adiaphoros, ut intereſſe lectioni Pſalmorum in veſpertinis precibus, & aliis honeſtis congreſſibus, etſi aliquid vitii aliquibus admixtum eſt; quia in eo cœtu ſunt adhuc aliqui electi, & ſancti, ut pueri: & aliqui adulti rectè ſentientes, ſed infirmi; qui tamen ſunt membra Chriſti, & ſunt paullatim provehendi.* Martinus Bucerus in Conſilio, quod Melanchthonis Conſilio ſubjunxit: *Sententia hic à domino Philippo ſcripta in omnibus aſſentior. Opto quidem fratres, quos Babylonica tenet captivitas, diligentiſſime cavere, ne intempeſtivè, & petulanter vituperando vulgatas cærimonias, opinionem impietatis apud electos Dei, quos lucrifacere Domino oportebat, incurrant: atque eo ſe inutiles reddant, qui illos Domino adducant. Opto, ut illud inter fratres certum teneatur, Quæcumque Dei, & Chriſti, ſuperſunt in vulgatis lectionibus, concionibus, & aliis Eccleſiaſticis actionibus, ita vitiari non poſſe, nec impietate miniſtrorum, nec irreligioſa humanorum commentorum admixtione, nec ſuperſtitione abutentium: quin pii homines loquentem, & agentem in illis Dominum audire, & ſentire queant, & ad incrementum pietatis illis uti. Ita ſcilicet, etiam poſt Chriſti necem, uſi ſunt cærimoniis Hieroſolymitanis, vitiatis graviſſimâ impietate, & adminiſtrantium eas, & uſurpantium: tum etiam contaminatione inventionum humanarum.* Petrus Martyr in Conſilio, quod ſuperiori ſubditur: *Quæ à dominis Philippo, & Bucero, ſcripta ſunt, mihi quoque probantur: iſtaque ſolummodo adſcribo, ut potius magis explicem, quàm ut illorum conſilio adjiciam. Inprimis, qui Baptiſmum infantibus ſuis in Eccleſiis Papiſticis petunt, aut in illis precibus interſunt veſpertinis, & matutinis, cùm iſta ibi non perficiantur ſine mortuorum invocatione, aut ſuffragiis pro defunctis; eorum partes ſunt, ita amplecti inſtituta Dei, & Chriſti inſtituta, ut vitia ipſi deteſtentur, non modò ſecum in animo, ſed pro opportunitate oblatâ, verbis ea patefaciant, idque potiſſimum iis, quos, ut infirmos, vident ſe poſſe offendere ſuis illis actionibus.* Habes hæc judicia in tractatibus Theologicis Ioan-

a *Edit. Genev. an. 1597. p. 604. & ſeqq.*

Ioannis Calvini, excuſationi ejus ad Nicodemitas ſubnexa *a*: iis ſubjungitur judicium Calvini; ubi nihil quidem ſpeciatim de baptiſmo; ſed ait tamen, in ipſo quæſtionis ſtatu, & ſumma, non putare ſe, ſuum reſponſum ab d. Philippi ſententia, cui alii duo aſſentiuntur, diſcrepare.

XXVIII.

Aliqui tamen viri docti alterius ſunt ſententiæ: eoſque inter Bucanus; qui iti locis comm. cenſet, nullam eſſe ejuſmodi neceſſitatem poſſe, quæ urgeat, ut ab hæreticis miniſtris, utcunque Trinitatis dogma retineant, baptiſmus poſtuletur. Et videntur huc etiam referri poſſe verba Petri Martyris epiſt. ad Eccleſ. Angl. *Profectò infantes veſtri de ſalute non periclitantur, ſi abſque baptiſmo intereant; quia nec gratia Chriſti, nec prædeſtinationis effecta, externis rebus, & Sacramentis ſunt alliganda.* Quò maximè inclinet animus, commodiùs exponam Diſputatione nonâ; quæ erit de miniſtris baptiſmi à Chriſto inſtituti.

FINIS.

DISPUTATIO OCTAVA
DE
BAPTISMO;
QUÆ EST
DE BAPTISMO
JOANNIS.

THESIS I.

HACTENUS ſeptem diſputationibus baptiſmum in ſe conſideravimus. Deinceps agam de cauſſa ejus efficiente. Eſt ea vel principalis, vel inſtrumentalis, ſive miniſtra. Principalis eſt Deus, vel Chriſtus Mediator. Cui, ut notiſſimo, nihil attinet inſiſtere. Miniſtra cauſſa primò erat Ioannes, qui Chriſtum ipſum baptizavit. Deinde Apoſtoli, atque alii, ad docendum, & baptizandum, divinitus vocati. Priùs agam de baptiſmo Ioannis. De quo hæc tria ordine exponam. I. Quatenus conveniat cum baptiſmo Apoſtolorum, & quomodo differat. II. An ex iis, quæ de baptizatis à Ioanne narrantur in Actis *a*, rectè colligant Anabaptiſtæ, eos, qui ſemel baptizati fuerunt, iterum poſſe baptizari. III. Cur Chriſtus, qui à peccato omni immunis erat, baptizari voluerit baptiſmate Ioannis; quod erat baptiſma pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.

a *Act. 19. 3. 4. 5. 6.*

II.

Baptiſmus Ioannis, & Chriſti, ſive Apoſtolorum, primùm in eo conveniunt, quòd uterque è cœlo fuerit, non ab hominibus. De baptiſmate Ioannis cognoſcimus inde, quòd ipſe apud cognominem Euangeliſtam *b* ſic loquatur: *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit.* Item ex his Euangeliſtæ verbis *c*: *Verbum Domini factum ad Ioannem: quo motus ille d venerit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum.* Quia item ejus baptiſmus nomine *juſtitiæ*, hoc eſt, obedientiæ, Dei mandato debitæ, nuncupetur à Chriſto *e*, quique baptizari à Joanne noluiſſent, *conſilium Dei f ſprevisse* dicantur. Nec obſcurè idem indicat hiſtoria de Chriſto *interrogante g ſacerdotes, & ſeniores populi, baptiſma Ioannis unde eſſet; è cœlo, an ex hominibus.* Adhæc eam ſententiam firmat, quòd ſancta Trinitas illud Ioannis baptiſma comprobârit *h*: Pater voce de Filio editâ, Filius ſuâ tinctione, Spiritus manifeſtatione ſui in ſymbolo columbæ.

b *Ioan. 1. 33.*
c *Luc. 3. 2.*
d *Ibid. verſ. 3.*
e *Matth. 3. 15.*
f *Luc. 7. 30.*
g *Matth. 21. 25.*
h *Matt. 3. verſ. 16. & 17. Marc. 1. v. 10. 11. Luc. 3. 22.*

III.

Spiſſus igitur eſt error Sociniani Oſtorodii, exiſtimantis *a*, *ex ſcriptis Apoſtolorum, & Euangeliſtarum*, non poſſe demonſtrari, vel Ioannem, vel Apoſtolos, à Deo, aut Chriſto, in mandatis accepiſſe, ut baptizarent: neque ex eo, quòd Chriſtus ſit baptizatus, conſequi, id præcepti fuiſſe divini. Cui hac parte præeunt Romanæ Eccleſiæ doctores. Uti Bellarminus, cùm ait *b*: *Baptiſmus Ioannis ab ipſo Ioanne inſtitutus erat: quia in Scripturis paſſim vocatur baptiſmus Ioannis: iſta autem denominatio non poteſt ſignificare Ioannem miniſtrum tantùm fuiſſe ejus baptiſmi, ſed etiam auctorem.* Quod argumentum nullius eſt ponderis. Nec enim baptiſmus ille Ioannis dicitur, quaſi Ioannem habuerit auctorem; ſed partim quia Ioannes baptiſmum ſuum primus promulgavit, & inchoavit; cùm Apoſtoli adminiſtrarint baptiſmum à Chriſto promulgatum: partim quia baptiſmus Ioannis cedebat alteri ſpiritualium donorum copiâ, atque ubertate, quam ab Apoſtolis baptizati conſequebantur.

a *In Inſtitut. Germ. cap. 30.*
b *Lib. 1. baptiſ. cap. 20.*

IV.

Diſtinctiunculâ tamen mollire ſententiam ſuam poſtea conatur Bellarminus; cùm dicit, *Deum ſolum in genere inſpirâſſe, & inſpiratione illâ mandâſſe, ut baptizaret: ſed ritum in particulari, quo baptizandum eſſet, ipſum Ioannem inſtituiſſe, non à Deo præſcriptum accepiſſe.* Quibus ſimilia habet Maldonatus *c*. *Si*, inquit, *ſpectes primam originem, baptiſmus Ioannis cæleſtis fuit: quia non propriâ voluntate, ſed divino inſtinctu, Ioannes baptizavit: ſi verò ſpectes ritum, & effectum; nihil habebat baptiſmus ille, niſi humanum.* Verùm & ritum, & effectum, Deo tribuere oportet; qui Ioannem miſerat, ut tingeret aquâ in remiſſionem peccatorum: quemadmodum poſtea planius fiet.

c *T. 1. de Sacramentis diſp. 2. qu. 3.*

V.

Quod ſi Deus eſt auctor ejus baptiſmi; ſatis liquet, baptiſmum Ioannis, & Chriſti, convenire cauſſâ efficiente

principali. Nam Chriſtus quidem baptiſmum mandavit Apoſtolis: ſed *Deus* a *per Filium locutus eſt*: eique *non* b *ex menſura Spiritum dedit*. Quare Chriſti baptiſmus mandatum habet Trinitatis; quæ Joannem ad baptizandum miſit, & cùm Chriſtus baptizaretur, baptiſmum Ioannis admirandæ revelationis teſtimonio confirmavit.

a Hebr. 1. 1.
b Ioh 3. 34.

VI.

Si verò baptiſmus Ioannis fuerit à Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto: non dubium, quin etiam Ioannes baptizârit in nomine, hoc eſt, confeſſione, atque invocatione Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Siquidem non potuit in alius nomine baptizare, quàm qui *miſit eum ad baptizandum*; ut eſt Joan. 1. 33. At miſit eum Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

VII.

Verùm, inquit Bellarminus, *baptiſmus Ioannis non habuit invocationem Trinitatis: quia neque Scriptura, neque ulla Patrum traditio, id habet.* Argumentum imbelle, cùm idem dici poſſit de baptiſmate diſcipulorum Chriſti ante paſſionem ejus. De eo tamen non dubitavit Lombardus c ſcribere, *Si quæritur, in qua forma tunc* (ante Chriſti reſurrectionem) *baptizârint Apoſtoli: ſanè dici poteſt, in nomine Trinitatis: ſcilicet in ea forma, in qua poſtea baptizaverunt gentes; quæ ante paſſionem poteſt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum.*

c Lib 4. ſent. diſt. 3. lit. G.

VIII.

Nec iccirco, cùm Ioannem in Patris, Filii, & Spiritus Sancti nomine baptizâſſe dicimus, illud volumus, eum in baptizando exprimere ſolere perſonas Trinitatis: ſed ſententia eſt, eum non in ſuo, ſed Dei nomine, qui perſonarum ratione eſt trinus, ſemper baptizâſſe. De formulâ verò, qua in baptizando uti ſolet, cùm taceat Scriptura, neque nos certi quicquam afferre poſſumus. Bellarminus quidem ait d, *valde eſſe probabile, Ioannem nullâ omnino formulâ verborum uti conſueviſſe.* At nobis parum probabile videtur, mutâ cerimoniâ fuiſſe contentum. Incerta, ſed veriſimilior, eſt ſententia Ambroſii e, & Hieronymi f; item Lombardi, Alenſis, Thomæ, Paludani, atque aliorum; quibus placet, Ioannem hac, ſimilive formulâ, uſum eſſe, *Baptizo te in nomine venturi Meſſia.* Quod colligunt ex verbis iſtis Act. XIX. 4: *Ioannes baptizavit baptiſma pœnitentia, populo dicens, In venientem poſt ipſum ut crederent, hoc eſt, in Chriſtum Ieſum.* Perpetua tamen hæc eſſe formula non potuit. Nam ut de Chriſto nihil nunc dicam (quem ridiculum fuiſſet tingere in nomine venturi Meſſiæ:) nec Ioannes cæteros, poſtquam Chriſtus miniſterium ſuum orſus eſſet, potuit formulâ iſthac baptizare. At tum quoque baptiſmum Ioannis durâſſe, cognoſcimus ex Ioh. IV. 2. Verùm eſto, ut eâ ſemper formulâ ſit uſus: ſic quoque in nomine Trinitatis baptizârit. Nam cur hoc minùs de Ioanne dici debeat, quàm de Apoſtolis; qui in nomine Ieſu dicuntur baptizâſſe Act. II. 38? Et tamen in Trinitatis nomine eos immerſiſſe, ait Ambroſius; quia Chriſti nomen complectatur tum Patrem, qui *unxit Filium oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis* g, tum Filium, cui *Pater dedit Spiritum non ad menſuram* h; tum Spiritum ſanctum, qui eſt ipſa *unctio* i. Quem ſecutus Nicolaus I. pronunciat, legitimum fore baptiſmum, etſi in formula ſolius Ieſu mentio fiat; quia videlicet *inſtitutio Chriſti non de vocibus, ſed de rebus, ſit intelligenda.* Quâ de re etiam Cajetanum vide in Thomam k. Atque ex his ſatis liquet, non Apoſtolorum tantùm baptiſmum; ſed Ioannis etiam, Deum habere auctorem, & in Dei nomine adminiſtrari ſolere.

d Lib. 1. de bapt. cap. 20.
e Lib. 1. de Spiritu S. cap. 3.
f In cap. 2. Ioelis.
g Pſal. 45. 8.
h Ioh. 3. 34.
i 1 Ioh. 2. 27.
k P. 3. q. 66. art. 6.

IX.

Præterea convenit uterque baptiſmus materiali; quia utrobique tinctio facta eſt aquâ. De Ioannis baptiſmo conſtat ex Matt. III. 11. Marc. 1. 8. Apoſtolos verò aquâ baptizâſſe, docemur Act. VIII. 36. & X. 47.

X.

Denique conſideremus etiam formam, quæ in relatione ad rem ſignatam, & obſignatam, conſiſtit. Tam baptiſmus Ioannis, quam Chriſti, in remiſſionem peccatorum fiebat. De illo legimus Marci 1. 4, & Luc. III. 3: *Erat Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* De hoc verò dicitur Act. II. 38: *Baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.* Et Act. XXII. 16. Paulus Ananiæ inquit: *Exſurge, baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine Chriſti.* Adde quòd ſacramenta ſunt ſigilla doctrinæ ejus, quam Dei nomine miniſter annunciat. Atqui Ioannes à Deo miſſus fuit ad docendum, ut remiſſio peccatorum obtingeret omnibus, qui pœnitentiam agerent, & crederent in venturum Meſſiam. Nam Zacharias de filio ait Luc. 1. 76: *Præibis faciem Domini ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, in remiſſionem peccatorum ejus.* Et Act. XIX. 4. dicitur *Ioannes baptizâſſe baptiſma pœnitentiæ, populo dicens, In venientem poſt ipſum ut crederent, hoc eſt, in Ieſum Chriſtum.* Remiſſionem verò peccatorum eſſe Chriſti beneficium, docebat Ioannes his verbis: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Ubi paſſionem Chriſti attendi, rectè agnoſcit Thomas a, cum ait, *Non eſt credendum, quod ignoraverit Ioannes, Chriſtum ad paſſionem venturum. Ipſe enim dixerat*, Ecce Agnus Dei, *pronuncians immolationem futuram.* Nec alia Patrum mens. Nam & Iuſtinus Martyr b ait, verba illa eſſe *ſymbolon ſupplicii crucis*: & Hilarius c dicit, appellari agnum, ut innocentia Chriſti, & paſſio demonſtretur: & Epiphanius d docet, *agnum irrationalem* (hoc eſt typicum) *deducere nos ad magnum agnum, ac cæleſtem*: hoc eſt Chriſtum. Ut audiendus non ſit Bellarminus, cùm dicit e: *Ioannem nihil expreſſè docuiſſe de paſſione. Nam quòd vocavit illum agnum Dei, potuiſſe referri ad innocentiam, & manſuetudinem; etiamſi victima non fuiſſet.*

a 1. 2. q. 2. art. 7.
b Dialog. cum Tryph. Iud. pag. 100. edit. Commel.
c Lib. de Patris, & Filii unitate, circa finem.
d Hæreſ. 8 quæ eſt Epicureorum.
e Lib. 1. de baptiſ. c. 23. reſp. ad argument. 1.

XI.

At, inquit idem Bellarminus f, *Ioannis baptiſmus dicitur baptiſmus pœnitentiæ*, ut Math. III. 11, Luc. III. 3, Act. XIII. 24, & XIX. 4. *Chriſti verò baptiſmus nunquam dicitur baptiſmus pœnitentiæ; ſed lavacrum regenerationis*, Tit. III. 5: unde colligit, Ioannem non baptizâſſe in remiſſionem peccatorum. Quæ ſententia ex reformatis ſcriptoribus etiam placuiſſe videtur Regnero Prædinio, Enarrat. in cap. III Matthæi g. At cogitare oportuit, baptiſmum Ioannis non ἁπλῶς dici *baptiſmum pœnitentiæ*; ſed addi, *in remiſſionem peccatorum.* Reſpondet Bellarminus, *remiſſionem peccatorum non tribui baptiſmo; ſed pœnitentiæ, ad quam provocabat.* Quod, pleniùs declaraturus, adjungit, *pœnitentiam contrario ſe modo habuiſſe ad baptiſmum Chriſti, & Ioannis: quia baptiſmum Ioannis ſequitur pœnitentia, ut ejus effectus: baptiſmum Chriſti præcedit, ut ejus diſpoſitio.* Nempe, ex illius mente, baptiſmus Ioannis gignit pœnitentiam; pœnitentia diſponit ad Chriſti baptiſmum; baptiſmus Chriſti cauſſa eſt remiſſionis peccatorum: atque ita pœnitentia quidem immediatus, remiſſio verò peccatorum non niſi mediatus eſt effectus baptiſmatis Ioannis. Quæ ut vera eſſent, negari tamen non poſſet, baptiſmum Ioannis dari in remiſſionem peccatorum. Iam verò quod pœnitentiam baptiſmi ejus effectum facit, id nos pernegamus. Legimus quidem apud Marcum h, *Ioannem baptizâſſe, & prædicâſſe.* Sed hoc καθ' ὕστερον πρότερον dictum eſt. Nec enim vocationem à baptiſmo ordiebatur: ſed, uti Apoſtoli poſtea fecerunt, ita ipſe etiam priùs prædicabat; deinde baptizabat: nec baptizabat alios, quàm qui ducerentur pœnitudine peccatorum. Itaque alibi, ubi temporis ordo ſervatur, prædicatio quidem pœnitentiæ, hanc autem baptiſmo Ioannis

f Lib. 1. de bapt. cap. 23.
g P. 137.
h Mar. 1. 4.

nis præponitur; ut Matth. III. 1. 2. 3. & 6, ac Luc. III. 3. 7.

XII.

a Lib. 1. de baptiſ. c. 21.
b Concordiæ Evang. c. 30.
c De ſacramentis T. 1. diſp. ſpec. 2.
d Matth. 3. 11.
e Act. 2. 3.

Alterum quoque arietem intorquet Bellarminus *a*: uti & Cornelius Janſenius *b*, Maldonatus *c*, atque alii. Objectant enim, quòd Joannes Baptiſta *d* diſtinguat baptiſma ſuum à baptiſmo Chriſti: quia ipſe baptizet in aqua, hic baptizaturus ſit in Spiritu, ſine quo non eſt remiſſio peccatorum. Quaſi *baptiſmi* vox utrobique ſimiliter capiatur; ac non priori loco aquæ baptiſmus intelligatur, qui à communibus Spiritus Sancti donis, inviſibiliter datis, ſeparari non debet: poſteriori verò loco ſermo ſit de effuſione donorum viſibili: quæ die pentecoſtes facta narratur à Luca *e*. *Apparuerunt*, inquit, *in Apoſtolis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque Spiritus Sanctus ſuper ſingulos eorum.* Hujus interpretationis quem certiorem laudare teſtem poſſumus, quàm Salvatorem, & Apoſtolum Petrum? Atqui Chriſtus ipſe *f* poſt reſurrectionem dixit Apoſtolis: *Joannes quidem baptizavit aquâ: vos autem baptizabimini Spiritu S. non poſt multos dies.* At Petrus *g* ait, *Recordatus autem ſum verborum Domini, ſicut dixit; Joannes quidem baptizavit aquâ; vos autem baptizabimini Spiritu Sancto.*

f Act. 1. 5.
g Act. 11. 16.

XIII.

Nec ignoro, viris aliquot eruditis placere, in verbis Baptiſtæ externum hominis miniſterium diſtingui ab eo, quod intus præſtat Spiritus Sanctus: ut ſimile ſit iſti 1 Cor. III. 6: *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus incrementum dedit.* Verùm etſi ſententiam hanc ſanctam eſſe fatemur; priorem tamen interpretationem magis nunc probamus: partim quia Chriſtus, & Petrus, apertè ita explicant (nam velle dicere cum Bellarmino, tantummodo eſſe alluſionem, nimis frigidum eſt) partim quia omnes Euangeliſtæ *baptizabit*, quàm *baptizat*, dicere maluerint; partim quia etiam futurum tempus reſpicit, quòd Joannes ſubjungit, *Qui poſt me venturus eſt, potior me eſt.*

XIV.

h Lib. 1. de bapt. c. 21.
i Luc. 1. 76.
k Rom. 4. 11.

Illo præterea argumento pugnat Bellarminus *h*, quòd Joannes non eſſet Salvator, ut baptizare potuerit in remiſſionem peccatorum; ſed ſolùm Salvatoris præcurſor *i*, ad parandas ejus vias. Quaſi non ipſa etiam Veteris Teſtamenti ſacramenta obſignàrint remiſſionem: unde Circumciſio appellatur *ſigillum* k *juſtitiæ fidei*. Aut quaſi Joannes ita fuerit præcurſor, ut non doceret totam ſalutis rationem; & pœnitentiam inquam, & fidem in Chriſtum, & ſtudium operum bonorum. De pœnitentia legimus Matth. III. 2. *Agite pœnitentiam.* De fide, Joan. 1. 29, *Videns Chriſtum ad ſe venientem, dicit; Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* De operibus bonis Luc. III. 8, *Facite fructus pœnitentiâ dignos.* Quare Joannes etiam fecit, quod Timotheo præcipit Apoſtolus 1 cap. IV. 16, *Hoc faciens te ipſum ſervabis*, (puta inſtrumentaliter) *& eos, qui te audiunt.* Ac ſimiliter loquitur Jacobus v. 20.

XV.

l Paneg. 4.

Idem Bellarminus Patrum multos allegat, qui exiſtimâſſe videntur, Joannis baptiſmum non obſignâſſe remiſſionem peccatorum; ſed fuiſſe in ſola aqua: quales ſunt iſti. Scriptor de cardinalibus Chriſti oper. Serm. de baptiſmo Chriſti *l*: *Præparabat viam Domino Joannes, lavando exteriùs corpora; ut præcederet exterius lavacrum ſecuturum baptiſma; in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remiſſio. Præceſſit, quod erat ex parte, ut conſummatio ſequeretur.* Ambroſius in Pſal. XXXVI: *Audiſtis hodie legi, quia Joannes baptizabat in Aenon juxta Salim. Aenon dicitur oculus ſuppliciorum. Salim ipſo adſcendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari elegit, ſupplicia prævidet. Et ideo confugit ad baptiſmatis ſacramentum, ut peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat eſſe ſuppliciis. Et fortè ſupplicia prævidet, qui babtizatur baptiſmo pœnitentiæ: at vero ille gratiam ſpectat, qui baptizatur in Chriſto. Baptiſmus ergo Joannis, oculus ſuppliciorum eſt: baptiſmus Chriſti, oculus gratiarum.* Hieronymus adverſus Luciferianos *a*: *Iſte ergo talis, tantuſque, Spiritum Sanctum non dedit, quem Cornelius centurio, antequam baptizaretur, accepit? Reſponde quæſo, cur non dederit? Sed ignoras. Audi, quid Scriptura doceant: Joannis baptiſma non tam peccata dimiſit, quàm baptiſma pœnitentiæ fuit in peccatorum remiſſionem; id eſt, in futuram remiſſionem, quæ eſſet poſtea per ſanctificationem Chriſti ſubſequutura.* Auguſtinus T. 7. de baptiſmo contra Donat. lib. v. cap. x: *Quapropter, quanquam ita credam baptizâſſe Joannem in aqua pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in ſpe remitterentur peccata, reipſa vero in Domini baptiſmo id fieret: ſicut reſurrectio, quæ expectatur in finem, ſpe in nobis facta eſt; ſicut dicit idem Apoſtolus: quia ſimul nos excitavit, & ſimul ſedere fecit in cæleſtibus.* Similiter Walafridus Strabo de Officiis divinis cap. XXVI. Interim non paucos commemorat Bellarminus, qui tale nihil dicant, ac ille opinatur: uti ſcriptorem quæſt. ad Orthod. quæſt. XXXVII, Hilarium In Matth. can. II, Optatum lib. v, Ambroſium lib. II. in Luc. cap. II, plureſque alios.

a Fol. 138.

XVI.

b Pag. 585. edit. Baſil. a. 1551.

Verùm ut multos Patrum, ejus, ac Bellarminus voluit, ſententiæ fuiſſe agnoſcimus: ita nec deſunt ex iiſdem Patribus, qui diſſentiant. Uti Baſilius orat. quomodo aliquis baptizetur baptiſmate, quod eſt in Euangelio D. N. Jeſu Chriſti *b*: Τὸ δὲ Ἰωάννου βάπτισμα πολυπλάσιον ἔχει τὸ πλέον. Οὐδεμίαν γὰρ ἐποιεῖτο διάκρισιν ἁμαρτημάτων· οὐ διαφορὰν ἐπεζήτει θυσιῶν· οὐκ ἀκρίβειαν ἐποιεῖτο ἁγνισμοῦ· οὐ παρατήρησιν εἶχεν ἡμερῶν, ἢ ὡρῶν· ἐ κατ' οὐδὲν τὰς μηδὲν ἀναβολῆς γινομένης ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ἅμα τε προσῆλθέ τις ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας, ὅσας δήποτ' οὖν, καὶ οἵας δήποτ' οὖν. καὶ ἐβαπτίζετο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, καὶ εὐθὺς ἐλάμβανε τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων. *Joannis baptiſma multis modis excelluit* (Moſis baptiſma.) *Nullam enim prorſus faciebat peccatorum differentiam. Nullum exigebat ſacrificiorum diſcrimen. Purificationem ſtudioſè non efflagitabat. Nec dierum, aut horarum, habebat obſervantiam. Nec ullam prorſus faciebat ad gratiam Dei, & Chriſti ipſius, perveniendi dilationem. Simul itaque acceſſerat quis, & peccata ſua, quantacunque, & qualiacunque, fuiſſent, confeſſus fuerat; in Jordanis flumine baptizabatur, & confeſtim peccatorum remiſſionem accipiebat.* Etiam Cornelius Janſenius in Concordiâ Euangelicâ *c* fatetur, hanc fuiſſe ſententiam Prudentii Cathemer. hymno VII: ubi de baptiſmo Joannis ita canit:

c Cap. 13.

Hortator ille primus, & doctor novæ
Fuit ſalutis: nam ſacrato in flumine
Veterum piatas lavit errorum notas:
Sed tincta poſtquam membra defæcaverat,
Cœlo refulgens influebat ſpiritus.
Hoc ex lavacro, labe demtâ criminum,
Ibant renati; non ſecus, quàm ſi rudes
Auri recocta vena pulcrum ſplendeat:
Micet metalli ſive lux argentei,
Sudum polito prænitens purgamine.

Idem Janſenius fatetur, ſimiliter ſenſiſſe B. Ambroſium; cujus hæc verba lib. 1. de Spiritu Sancto cap. III: *Illi, qui negaverunt, ſe ſcire Spiritum Sanctum, quamvis baptizatos ſe dicerent in Ioannis baptiſmo, baptizati ſunt poſtea; quia Ioannes in remiſſionem peccatorum in advenientis Ieſu, non in ſuo baptizavit nomine. Et ideò ſpiritum neſciebant, quia nec baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut Ioannes baptizare ſolebat, acceperant.* Imò Auguſtinus ipſe, etſi in diverſa eſt ſententia, tamen cum diverſum ſentientibus pugnaciter contendere non vult. Sic enim ſcribit lib. v de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. x:

Ne quiſquam contendat, etiam in baptiſmo Ioannis dimiſſa eſſe peccata; ſed aliquam ampliorem ſanctificationem eis, quos Paulus denuo juſſit baptizari, per baptiſmum Chriſti eſſe collatam; non ago pugnaciter.

XVII.

Bellarminus, cùm hæc negare non poſſet, quæſtionem eſſe ait, *non an baptiſmus remittat peccata ex devotione, & fide accedentium*: (quomodo Patres, quos diximus, intelligere jubet) *ſed an baptiſmus Ioannis, ut Chriſti baptiſmus, peccata remittat vi ſuâ, vel ex opere operato.* Sed *opere operato* quod ait, nos, ut Scholaſticorum commentum, averſamur: nec enim ſigna ſacramentalia conferunt ſpiritualem gratiam per ſe, ac vi actionis ſuæ; verùm diſpoſitivè duntaxat: at effectivè ea eſt ab aſſiſtente virtute Spiritus Sancti: ut oſtendimus diſp. de Sacramentorum vi, & efficacia: item diſputatione quinctâ de Baptiſmo, cùm Meſſalianos refelleremus.

XVIII.

Hactenus egimus de baptiſmatis utriuſque convenientiâ: unde etiam conſequitur, falli Scholaſticorum illos, qui de Ioannis baptiſmate non altiùs adſurgunt, quàm ut ſimile fuerit ſacramentis veteris Teſtamenti. Atque is error deinceps magis elucebit. Nunc, in quo Ioannis, & Apoſtolorum baptiſma, differant, videamus. Primum diſcrimen eſt ratione temporis. Nam *Lex, & Propheta, uſque ad Ioannem*; ut dicitur Math. xi. 13. Unde liquet, miniſterium Ioannis non pertinere ad V. T. Rurſum Ioannes erat præcurſor Chriſti, miſſus ut pararet vias ejus; quemadmodum dicitur Marc. 1: eoque nec miniſterium ejus ἁπλῶς erat Novi Teſtamenti; ut qui prænunciârit Meſſiam, non qui veniſſet, ſed *qui venturus eſſet*, ut ipſe loquitur *a*: quod non incarnationis, ſed miniſterii ratione, intelligi debet. Quamquam eùm præſentem monſtrârit Chriſtum, etiam dicere poterat, *qui veniret.* Ut igitur, qui Aaronico baptiſmate tingebantur, juſſi ſunt credere in Chriſtum venturum; Apoſtolico verò baptiſmate tincti credebant in Chriſtum, qui veniſſet: ita Ioannes baptizans credere jubebat in Chriſtum, qui veniret. Ergo baptiſmus ejus nec erat Veteris Teſtamenti, nec ἁπλῶς Novi Teſtamenti; ſed ejus temporis, in quo & Vetus deſineret, & Novum inciperet Teſtamentum. Unde Tertullianus *b* Ioannem vocat *limitem conſtitutum inter vetera, & nova; ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus.* Nazianzenus *c* item παλαιᾶς, καὶ νέας μεσίτην *inter vetus, & novum Teſtamentum, intermedium.*

a Matt. 3. 11. ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος.
b Adverſus Marc. lib. 4. cap. 33.
c Orat. 39 quæ eſt in ſancta lumina pag. 633. edit. Morell.

XIX.

Magis tamen miniſterium ejus pertinebat ad Novum Teſtamentum, quàm Vetus. Nam πρόδρομος ſectè ex Rege, & cum Rege eo cenſetur, quem præcurrit. Unde baptiſmus Ioannis à ſcriptore quæſt. ad Orthodoxos, qui apud Iuſtinum invenitur *d*, vocatur μεσαίμιος ϗ διαθήκης τῆς χάριτος. Etiam ex Thoma Bellarminus *e* ait, *baptiſma Ioannis non pertinuiſſe ad legem veterem; ſed potius ad novam.* Et hæc de primo diſcrimine.

d Qu. 37. p. 312.
e Lib. 1. de bapt. c. 19.

XX.

Præterea diſcrepant, quòd Baptiſmus Ioannis à Deo quidem erat; ſed non à Chriſto; niſi quatenus idem eſt naturâ cum Patre, & Spiritu Sancto; atque actiones Dei externæ ſunt indiviſæ: At baptiſmus Apoſtolorum eſt a Chriſto, ut Mediatore, in terris promulgatus: nec dubium, quin ſemper apertè, atque expreſſè in ejus nomine ſit adminiſtratus, ſive primæ, tertiæque etiam perſonæ, fieret mentio, ſive ſolius Ieſu: quod de Ioannis baptiſmo aſſeverari non poteſt.

XXI.

Adhæc cum baptiſmate Chriſti conjunctus erat Spiritus Sanctus, hoc eſt, uberior Spiritûs menſura: imò pleriſque baptizatis per manuum impoſitionem conferebatur donum linguarum, & prophetiæ; quod *Spiritûs* nomine in Scripturis ſignatur.

XXII.

Atque hæc ſatis oſtendunt, baptiſmum Ioannis, & Chriſti, partim eundem eſſe, partim diverſum: ſed eum οὐσίας potiſſimùm ratio haberi debeat, magis eundem, quàm alium, eſſe; quia uterque adminiſtrabatur in remiſſionem peccatorum. Unde etiam liquet, quid ſtatuere oporteat de iſthoc decreto Concilii Tridentini ſeſſ. vii. can. 1. de baptiſmo: *Siquis dixerit baptiſmum Ioannis habuiſſe eandem vim cum baptiſmo Chriſti, anathema ſit.* Ubi eandem vim utriuſque baptiſmatis eſſe negant, quia illius effectus fuerit pœnitentia, non remiſſio peccatorum: hujus remiſſio peccatorum, non pœnitentia. Sic enim Bellarminus, & Pontificiorum alii, interpretantur.

XXIII.

Atque ut verum diceret Concilium; tamen ſic quoque pâret, longè alium ejus ſpiritum eſſe, quàm Auguſtini. Nam etſi is quoque remiſſionem peccatorum à Ioannis baptiſmate ſepararet: tamen, ut ſuprà vidimus, non anathema dicit iis, qui diſſentirent; ſed negat, ſe cum iis pugnaciter velle contendere. Laudabiliter ſanè. Nam vidit ſanctiſſimus antiſtes, etſi hic erret aliquis, non periclitari ſalutem, non convelli fidem, non lædi pietatem. Eſt enim ſolùm controverſia de ceremonia temporis ante multa ſecula præteriti, & quæ non diu durârit: de quâ ſeu hanc, ſeu illam ſententiam ſequaris, ſalva permaneat doctrina de pœnitentia, fide, & pietate.

XXIV.

De prima quæſtione hæc dicta ſunto. Nunc videamus, utrùm ex iis, quæ de duodecim viris, à Ioanne baptizatis, narrat Lucas Act. xix. rectè colligant Anabaptiſtæ, eos, qui ritè ſemel fuerint baptizati, iterum poſſe baptizari. Nos, Catholicæ Eccleſiæ judicium ſequentes, id pernegamus. Sanè mirè quidem in ejus loci enarratione variant interpretes: ſed tamen nulla eorum expoſitio Anabaptiſtis favet. Triplex interpretamentum adducere contenti erimus. Eorum unum eſt, ut propter particulas relativas μὲν, & δὲ, verba illa ἀκούσαντες δὲ Pauli eſſe dicantur; Lucæ autem verba incipiant verſu ſeq. ubi particula ϗ reſpondeat verſui tertio, & quarto.

XXV.

Objicit adverſus hanc interpretationem Bellarminus, quòd ex ea ſequatur, viros iſtos bis eſſe à Paulo baptizatos. Sed vel non intelligit, quid velint ſententiæ hujus auctores, vel ſciens calumniatur. Nam hoc ajunt, primùm generatim dici de toto Ioannis miniſterio, quòd baptizaverit baptiſmo pœnitentiæ, hoc eſt, & concionibus, & baptiſmo, ad pœnitentiam homines provocârit: deinde verò ſpeciatim addi, quo ordine, & modo, baptiſmum adminiſtrârit: nempe quòd priùs ſit hortatus, ut crederent in Chriſtum; deinde eos in Chriſti nomine baptizârit: denique adjungi, poſtquam Paulus & doctrinam Ioannis, ut Euangelicam, & baptiſmum ejus, ut Chriſtianum, approbâſſet: baptizatis à Ioanne, non quidem iterâſſe baptiſmum, ſed tantummodo impoſuiſſe manus, ut acciperent Spiritum ſanctum, hoc eſt donum linguarum, & prophetiæ; quod diſcipuli iſti in eccleſia vigere ignorabant, nedum ut ipſi illud accepiſſent.

XXVI.

Altera ejus loci interpretatio eſt, ut ſermo ſit ἀναπόδοτος, nec δὲ ſit relativa, ſed tranſitiva particula: aliter ſi eſſet, Lucam, inquiunt, non fuiſſe dicturum, ἀκούσαντες δὲ, ſed οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐκείνου, vel potiùs, οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐκείνου. hoc eſt, *Qui verò audiverunt illum.* Movet etiam eos, quòd, cùm diſcipuli illi dixiſſent, ſe baptizatos fuiſſe εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, Paulus doceat eos, qualis fuerit

Ioan-

Joannis doctrina. Unde colligunt, ab aliquo Ioannis diſcipulo, cùm baptiſmus ejus locum ampliùs non haberet, aquâ tinctos eſſe; vel cùm ritè poſſet uſurpari, malè in Ioannis nomen, non Chriſti, fuiſſe baptizatos; atque ideo, poſtquam de doctrina Ioannis rectiùs forent inſtructi à Paulo, fuiſſe ab eo non tam rebaptizatos, quàm baptizatos; quia prior baptiſmus non eſſet verus baptiſmus.

XXVII.

Huic ſententiæ favet Optatus Milevitanus, lib. v: qui ait, eo illegitimum fuiſſe eorum baptiſmum, quia poſt inſtitutum a Domino baptiſmum eſſent baptizati. a *Ante*, inquit, *præcepta* (hoc eſt antequam Chriſtus præcepiſſet baptiſmum) *baptiſma Ioannis, cùm eſſet imperfectum, perfecto* (lego, *pro perfecto*) *judicatum eſt ab eo, cui nemo judicat. Et quia quaſi limes quidam fixus eſſet juſſionis, inter tempora antecedentia, & ſequentia: cum apud Epheſum baptizarentur aliqui in baptiſmate Ioannis poſt præcepta, hos videns beatiſſimus Paulus, interrogavit, an accepiſſent Spiritum Sanctum.* Et mox: *Sic baptizati erant, quemadmodum multi à Ioanne fuerunt baptizati. Siqui ante legem* (hoc eſt, mandatum Chriſti) *baptizati ſunt, ad indulgentiam pertinuerunt. Hi verò, qui, apud Epheſum poſt legem, Iohannis baptiſmate baptizati fuiſſe leguntur, poſt leges in ſacramento erraverunt. Quia jam introductum fuerat baptiſma Domini, & excluſum fuerat ſervi. Iam enim terminum temporis fixerat Chriſtus, dicendo; A diebus Ioannis uſque in hodiernum. Poſt hodiernum jam non licebat, quod heri licuit. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apoſtoli Pauli, qui non poſt perſonam operarii interrogabat, ſed poſt rem. Cui res, non perſona diſplicuit.*

a Pag. 149. & 150. edit. Commel.

XXVIII.

Partim cum Optato convenit, partim diſconvenit ſcriptor commentariorum in epiſt. Pauli, qui Ambroſio tribuuntur. Is enim in cap. III. ad Gal. ita ſcribit: *Ioannes in remiſſionem peccatorum in adventientis Ieſu, non in ſuo baptizavit nomine: & ideo ſpiritum neſciebant; quia nec baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut Ioannes baptizare ſolet, acceperant.* Nec multum abit Lombardus in IV Sent. diſt. 2. quem ſequitur Alenſis. Autumant enim illi, ſpem eos poſuiſſe in baptiſmo Ioannis, nec noviſſe Trinitatem: atque eò tanquam non ritè baptizatos, iterum fuiſſe baptizandos.

XXIX.

Tertia illorum eſt opinio, qui & ritè antea baptizatos, & poſtea nihilominus rebaptizatos, cenſent: quæ, ſi Optatum, & Ambroſianum illum interpretem, excipias, omnium antiquorum ſententia eſt. Sed in eo hi quoque differunt, quòd plurimi aquâ tantùm baptizâſſe Joannem putant: aliqui verò remiſſionem peccatorum à Joannis baptiſmate minimè ſeparant. Priores ſi ſequimur; ſatis liquet, baptizatos à Joanne, non ſolùm potuiſſe, ſed etiam debuiſſe, iterum ab Apoſtolis baptizari: atque hoc Paulum apud Lucam dicere, veteres illi arbitrantur: quorum, ex ingenti numero, duos aut tres XXXIII adducam Theſi. Sed nihil hoc Anabaptiſtas juvabit; quia ſic planè alius erit baptiſmus Joannis, quàm Chriſti: illi autem eundem baptiſmum poſſe repeti, contendunt.

XXX.

Longè igitur veriſimiliùs ſentiunt Patrum alii; qui ſtatuunt, baptizatos à Joanne iterum baptizari potuiſſe ab Apoſtolis: non quia tantopere à priori differat horum baptiſmus, quaſi is ſolus remiſſionem peccatorum obſignârit; ſed quia ſic quoque tantum inter eos diſcriminis ſit, ut ratio commoda poſſit adferri, cur Deus vellet ab Joanne baptizatos rebaptizari ab Apoſtolis; baptizatis verò ab Apoſtolis baptiſma repeti nollet. Ratio ea non ſolùm erit, quòd Apoſtolicum baptiſma comitaretur ſpiritualium chariſmatum copia: ſed etiam, tum quòd à Chriſto ἀμέσως eſſet promulgatum, & explicitè, aperteque, in ejus nomine fieret; tum quòd pro diverſa fidelium ætate potuit ſacramentum initiationis variare. Fidelium enim alii crediderunt in Chriſtum venturum; alii in eum, qui veniret, & quaſi in via eſſet; alii in eum, qui jam veniſſet. Primis inſtituta fuit circumciſio; alteris baptiſma Joannis; tertiis baptiſmus Chriſti. Quemadmodum igitur, quòd circumciſi baptizarentur à Ioanne, nihil derogabat efficaciæ circumciſionis: ita neque, ſi à Ioanne baptizatis repetitus ab Apoſtolis baptiſmus fuerit; quicquam efficaciæ, quam Ioannis baptiſma habuit, detrahetur.

XXXI.

Hanc ſententiam ſic adſtruunt ex ſcopo B. Lucæ. Cùm, inquiunt, verſ. 1, dictum eſſet, quomodo Apoſtolus Paulus Epheſi reperiſſet diſcipulos, qui duodecim fuiſſe dicuntur verſ. 5: ſubjiciuntur duo, ſermo inter Paulum, ac diſcipulos; & factum geminum conſecutum, baptiſmi, ac impoſitionis manuum. In ſermone ſunt iſta quinque: rogatio Pauli prior, & reſponſum diſcipulorum: interrogatio altera Pauli, & alterum diſcipulorum reſponſum: ac plenior denique inſtitutio eorundem facta à Paulo. Prima interrogatio erat, an accepiſſent Spiritum S. Reſponſum, ne quidem ſcire ſe, an eſſet Spiritus S. Iterum rogati, in cujus igitur nomine baptizati forent. Reſpondêre, Ioannis. Tum occaſio data Paulo docendi diſcipulos illos, quanto inferiora eſſent omnia in Ioanne, quàm Chriſto; quandoquidem Ioannes baptizaret quidem, ſed baptiſmate reſipiſcentiæ: ac doceret quidem, ſed ut deduceret ad Chriſtum poſt ſe venturum, cui credere oporteret. Nec dubium, quin, quod ſtrictim dicit Lucas, fuſiùs enarrârit Paulus: ut facilè viderint diſcipuli, quanto eſſet auguſtior baptiſmus Chriſti, quàm Ioannis. Hinc baptizati petierunt baptiſmo Chriſti, & accipere illum Spiritum S. de quo dixerant, ne quidem ſe nôſſe, an is foret. De hoc duo refert Lucas. Prius eſt, ut diſcipuli illi fuerint baptizati baptiſmate Chriſti: non quidem à Paulo, qui vix illos baptizare ſolet; ſed per diaconum, aliumve Chriſtianum. Alterum eſt, quomodo ſic baptizatis Paulus impoſuerit manus, & acceperint Spiritum S. ita ut loquerentur linguis, & propherarent.

Adverſus hanc ſententiam nihil æquè obſtare videtur, quàm quòd, niſi verſ. v. μὲν, & δὲ, pertineant ad verba Pauli, ſermo ejus fuerit ἀνανταπόδοτος. Quaſi non multa ejuſmodi ſint apud Apoſtolum: imò & alios, etiam Latinos. Nempe ex particulis μὲν, & δὲ, ſive *quidem*, & *vero*, ac ſimilibus, interdum altera reticetur: ut cùm apud Terentium eſt *tamen*; nec antecedit *licet*, aut *quidem*: ſicut obſervat Donatus in Andr. v. III; ubi ἀνακόλουθον appellat.

XXXII.

Hanc qui ſententiam ſequuntur, ut ſcopum illorum Pauli verborum apud Lucam urgent: ita eo etiam pugnant argumento, quòd Marci I. 5, Matth. III. 5, & Luc. III. 12, ſcribitur: *Ibant ad Ioannem, ut baptizarentur, tota Hieruſalem, omnis Iudæa, & omnes regiones vicinæ Iordani.* Quare rari eo tempore ex Iudæis erant, quos non baptizâſſet Ioannes. Atqui poſt adſcenſionem Domini primo Pentecoſtes die, cùm Petrus prædicâſſet baptiſmum Chriſti, baptizati ſunt tria millia, & paullò pòſt quinque millia. Hos inter non dubitant illi, fuiſſe etiam aliquos à Ioanne baptizatos priùs. Neque enim veriſimile eſt, curioſè inquiſiſſe Apoſtolos, utrùm in turba illa laterent aliqui, à Ioanne priùs baptizati, quos nefas eſſet iterum baptizare.

XXXIII. Mul-

XXXIII.

Multum quoque ponderis accedere huic ſententiæ videtur ab antiquis. Nam ſententia illa, quæ μὲν, & δὲ, ad Pauli ſermonem refert; atque inde ſtatuit, ſemel duntaxat fuiſſe baptizatos; admodum eſt novella: quippe nata me nato. Primùm enim auctorem habet nobiliſſimum, & raræ doctrinæ virum, Philippum Marniaium, S. Andelgondiæ Dominum; cujus funeri ampliſſimo, & quod præſentiâ ſuâ cohoneſtârit illuſtriſſimus Arauſionenſium Princeps Mauritius Naſſavius, me, in numero eorum, qui ſtudiis tum temporis in Academia Leidenſi operam darent, exſequias ire commemini. Ab eo ſe accepiſſe agnoſcit *a* Reverendus, & Clariſſimus Theodorus Beza. Illum ſecuti magno numero viri multi præclari. Sed enim ex ſententia, quâ ſermo ſtatuitur ἀνανταπόδοτος, & particula μὲν ad Pauli, δὲ ad Lucæ ſermonem refertur: tantum præcelluerit baptiſma Chriſti illi Ioannis, ut à Ioanne ſolum baptizatis altero fuerit baptiſmate opus. De hoc diſcrimine ſic ſentit eruditus auctor libri quæſtionum, & reſponſionum ad orthodoxos *b*, qui Iuſtinus Martyr perperam putatur; baptiſma Ioannis neque fuiſſe ſecundùm legem, neque contra legem; ſed ſupra legem. Nam, ut ait, Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου προοίμιον ἦν τῆς ἀγγελίας τοῦ Χριστοῦ. At aliud præludium cantûs, ſive προοίμιον, aliud οἶμος: uti aliud προαύλισμα, & προκιθάρισμα, aliud ſubſequens, & juſtus tibiæ, vel citharæ cantus. Audiamus etiam, quæ de diſcrimine baptiſmi Moſaici, Ioannis & Apoſtolici, apud Baſilium leguntur, tractatu, Quomodo baptizetur aliquis baptiſmate, quod eſt in Euangelio Dom. N. J. C. Ac de Moſaico quidem lavacro ſic ſcribit: Τὸ μὲν ἐν τῷ Μωϋσεῖ παραδοθὲν βάπτισμα πρῶτον μὲν ἐπεγίνωσκε διαφορὰν ἁμαρτημάτων. Οὐ γὰρ πάντα τὰ ἁμαρτήματα εἶχε τὴν χάριν τῆς ἀφέσεως. Ἔπειτα δὲ θυσίας ἐπεζήτει διαφόρους. Ἠκριβολογεῖτο περὶ ἁγνισμοῦ· ἀφώριζε τέως παντὸς τοῦ ἐν ἀκαθαρσίᾳ, καὶ μολυσμῷ· παρατήρησιν ἐποιεῖτο ἡμερῶν, καὶ ὡρῶν, καὶ τότε τὸ βάπτισμα ἐφ' ὧν παρελαμβάνετο, ὥσπερ ἀποσφράγισμα τοῦ καθαρισμοῦ. *Baptiſmus itaque per Moſen traditus, primùm peccatorum differentiam obſervavit. Non enim quævis peccata remiſſionis gratiam aſſequebantur. Deinde verò & differentia ſacrificia exigebat. Purificationem ſtudioſe petebat. Impurum, & maculatum, aliquamdiu à reliquis ſeparabat. Dierum, & horarum obſervantiam ſtatuebat. Et tunc baptiſmus illis, à quibus accipiebatur, quaſi quadam purificationis erat obſignatio.* Exinde tranſit ad baptiſma Ioannis. Verba jam antè adduximus theſi XVI. Denique de baptiſmate Dominicô hæc ſubjungit: Τὸ δὲ τοῦ Κυρίου βάπτισμα λόγον μὲν ἔχει κρείττονα πάσης ἀνθρωπίνης· δόξαν δὲ ἀνωτέραν πάσης ἐπιθυμίας, καὶ εὐχῆς ἀνθρωπίνης· ὑπερβολὴν δὲ χάριτος δυνάμεως πλείονος, ἢ ὅσον ἥλιος ἀστέρων ὑπερέχει. *Dominus verò baptiſma omnem humanam rationem ſuperat; & gloriam habet, cuicunque humano deſiderio, ac voto præcellentem; ac majore gratia, & virtutis ſupereminentiâ, reliqua ſuperat, quàm Solis ſplendor cæteras ſtellas excellit.* Idem de hac ὑπεροχῇ Dominici baptiſmi ſupra illum Ioannis ſic ſcribit in Exhortatione ad Baptiſmum *c*: Ἰωάννης ἐκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας, καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία· Κύριος κηρύσσει βάπτισμα υἱοθεσίας. Καὶ τίς τῶν εἰς αὐτὸν ἠλπικότων οὐχ ὑπακούσεται; Ἐκεῖνο εἰσαγωγικὸν τὸ βάπτισμα· τοῦτο, τελειωτικόν. ἐκεῖνο, ἁμαρτίας ἀναχώρησις· τοῦτο οἰκείωσις πρὸς Θεόν. *Ioannes, ad quem omnis accedebat Iudæa, pœnitentiæ baptiſmum prædicavit: Dominus autem adoptionis filiorum baptiſmum annunciat. Quis igitur eorum, quibus ſpes eſt in eo, non obediet? Ad initiandum erat Ioannis baptiſma; iſtud verò ad perficiendum. A peccato illud avocabat: iſtud cum Deo conjungit, & familiarem reddit.* Unum etiam, alterumque, è Latinis addam. Hieronymus adverſus Luciferianos *d*: *Ioannis baptiſma in tantum imperfectum fuit, ut conſtet, poſtea Chriſti baptiſmate baptizatos, qui ab eo fuerant baptizati.* Auguſtinus lib. II contra literas Petiliani cap. XXXVII: *Cauſſa, & ratio baptiſmi, ſive iſta ſit, quam expoſui; ſive alia melior, certiorque reddatur; illud tamen manifeſtum eſt, alium fuiſſe baptiſmum Ioannis, alium Chriſti.*

a Annotationibus in Act. 19.

b *Reſp. 37.*

c Pag. 188. edit. Baſil.

d Tom. 2. pag. 139. edit. Froben.

XXXIV.

Cæterum ſic quoque facilè occurritur Anabaptiſtis. Nam etſi uterque baptiſmus ratione ὕλης rectè unum baptiſma dicatur: tamen cùm etiam inter ea diſcrimen ſit, ut antea oſtendimus; ſatis liquet, non, ſi concedamus, à Joanne baptizatos iterum fuiſſe baptizandos ab Apoſtolis, eo ſequi, Chriſti baptiſmate baptizatos iterum immergi oportere. Atque hæc de quæſtione tertiâ, qua carere poteramus, ſi per Anabaptiſtas licuiſſet. Nam nihil periculi eſt, ne baptiſmum temere vel concedamus, vel negemus baptizatis à Joanne, poſtquam nemo illorum ſupereſt ab annis mille, & quingentis.

XXXV.

Supereſt quæſtio tertia, cur etiam Chriſtus baptizari voluerit baptiſmo Joannis. Illud convenit, noluiſſe mundari, qui totus eſſet mundus: imò ipſas potiùs aquas mundaret: ut loquuntur veteres. Optatus Milevitanus lib. I *a*: *Chriſti caro ipſo Iordane ſanctior invenitur; ut magis aquam ipſa* (leg. *ipſe*) *deſcenſu ſuo mundaverit, quam ipſa mundata ſit.* Ubi lege, *ipſâ mundatus ſit.* Hieronymus adverſus Luciferianos *b*: *Dominus noſter Ieſus Chriſtus non tam mundatus eſt in lavacro, quàm lavacro ſuo univerſas aquas mundavit.* Veras igitur rationes exponam: quæ variæ ſunt. Inter alias iſta, quòd *baptiſmate ſuo baptiſma Ioannis comprobavit*: ut ait Hieronymus in Matth. cap. III. Sed illa inprimis nobilis, quam ipſe adfert Chriſtus his verbis: *Omitte nunc. Sic enim decet, ut compleamus omnem juſtitiam.* hoc eſt, obedientiam omnem Dei mandatis debitam. Unde ſuperiùs inter alia oſtendimus, Ioannem baptizandi mandatum habuiſſe divinitus. Nunc inde etiam colligimus, conveniſſe, ut ab eo baptizaretur Chriſtus. Nempe quemadmodum circumciſionem ſuſcepit, ut eo ſigno populo Iudæorum adſcriberetur: ita etiam baptiſmum ſuſcipere conveniebat, ut eo pacto jungeretur populo Chriſtianorum. Quibus aliud videtur, non attendunt, ut circumciſio erat fœderis ſignum inter Deum, & Iſraelitas: ſic baptiſmum eſſe ſignum fœderis inter Deum, & nos. Ratione hujus generalis finis etiam baptiſmus locum habuit in Chriſto.

a Pag. 10.

b Tom. 2. edit. Froben pag. 138.

XXXVI.

Nec obſtare illud potuit, quòd ipſe eſſet ab omni peccato immunis: Ioannes autem baptizaret baptiſmate pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Nam cùm Chriſtus veniſſet, non quidem in carne peccati, ſed tamen in ſimilitudine carnis peccati: meritò non alienum ab ſe judicavit, ſi ſimile cum peccatoribus ſignum ſuſciperet; atque ita nobis in omnibus ſimilis fieret, excepto peccato: quemadmodum dicitur ad Hebr. cap. II. 17. Nempe hac etiam parte peccatorum eſſe ſimilis voluit, qui expianda noſtra in ſe peccata ſuſceperat. Nec tamen iis aſſentimus, qui arbitrantur, Chriſto etiam conveniſſe ſpecialem baptiſmi finem, quatenus fit in remiſſionem peccatorum: peccatorem enim cenſeri, qui peccatorum perſonam ſuſtineret. Unde Paulus dicat II Corinth. V. 21: *Fecit ut qui non novit peccatum, pro nobis eſſet peccatum, ut fieremus Dei juſtitia in eo.* Sic ratiocinantes cogitare oportuit, bifariam hìc *peccatum* ſumi: poſteriori loco capi propriè; unde opponitur ibidem juſtitiæ: priori autem loco uſurpari μεταληπτικῶς; quia peccatum quidem ponitur pro pœna peccati, quæ eſt μετωνυμία cauſſæ efficientis pro effecto: per pœnam autem peccati intelligitur pœnæ obnoxius; quæ eſt μετωνυμία adjuncti pro ſubjecto. Videlicet quia, ſponſor pro nobis factus, pertulit pœnas noſtris debitas peccatis. Unde & I Petr.

II. 24:

II. 24: *Qui peccata noſtra ſuo pertulit corpore, ut peccatis mortui juſtitiæ viveremus.* Ubi, quin priori loco *peccata* ſumantur pro peccati pœnis, non eſt dubitandum. Sic igitur colligimus, nuſquam in Scripturis Chriſtum dici *peccatorem*; ſed *peccatum* vocari, ut obnoxium pœnis pro peccatis noſtris. Eóque baptiſmum quidem ratione finis generalis conveniſſe Chriſto, tanquam fœderato; ſed non ratione finis ſpecialis, velut peccatori.

XXXVII.

Additur à nonnullis hæc ratio, oportuiſſe Chriſtum baptizari, ut lavacrum noſtrum ſanctificaret in corpore ſuo: ſicut loquitur Hilarius in Matth. can. II. Sed enim hæc impropria locutio eſt. Nec enim ſanctimonia noſtri baptiſmi tam eſt à unctione baptizati Chriſti, quàm à mandato eam nobis præcipientis Chriſti. Hoc interea utilitatis ex ejus baptiſmo ad nos redit, quòd facto ſuo baptiſmum nobis commendavit. Nam dum illud, quòd omnibus erat imperaturus, ipſe facit prior; præit nobis humilitatis exemplo, ne gravemur nos ſervi accipere Domini baptiſma, cùm ipſe Dominus non ſit dedignatus petere baptiſma ſervi: ut eſt apud Auguſtinum *a*. Atque ex his etiam liquet, commodè capi oportere, quod de aquis, à Chriſto baptiſmo ſuo ſanctificatis, paullò antè dicebamus ex antiquis. Nec enim, puto, offenſum iri quemquam, ſi negemus, utcunque Chriſtus ſanctiſſimum corpus ſuum abluerit Jordane, eó nunc aquas ejus ſanctiores in ſe eſſe, quàm fuere ante baptiſmum Chriſti. Quod neque foret, ſi ſtagnantes ejus aquæ eſſent; nedum in flumine, ubi ſemper aqua eſt alia, atque alia. Qui verò baptizari in Jordane maluerunt, quàm in Tiberi; eò potuerunt attendere, quòd ſanctimonia baptiſmi loco ipſo, ubi baptizari voluit Chriſtus, magis, & efficaciùs, & Chriſti, & baptiſmi ejus, memoriam ob oculos poneret.

a Tom. 9. tract. 5. in Evang. Joan.

FINIS.

DISPUTATIO NONA DE

BAPTISMO;

Quæ inprimis eſt

DE MINISTRIS BAPTISMI A CHRISTO INSTITUTI.

THESIS I.

A Baptiſmo Joannis venio ad baptiſmum à Chriſto inſtitutum. Ubi duo conſiderabimus: primùm, quando eum inſtituerit Chriſtus: deinde, quibus eum commiſerit: quorum prius ad cauſſam primariam, alterum ad inſtrumentalem pertinet. De priori multum diſſerunt Scholaſtici. Aliqui prædicant, Chriſtum, cùm à Joanne voluit baptizari, ſanctificâſſe baptiſmum omnium noſtri. Sic ſanè loquuntur Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, atque alii. Ac eapropter inſtitutionem baptiſmi ad hoc tempus referunt Lombardus lib. IV Sententiarum, diſtinct. III, literâ G; & Thomas Aquinas parte III, quæſt. LXVI. Alii ab eo fonte malunt derivare, cùm Chriſtus binos in ſingula oppida mitteret ad prædicandum. Alii originem arceſſunt ab eo tempore, quando eum poſt reſurrectionem præcepit Apoſtolis: ut eſt Matth. cap. XXVIII, & Marc. cap. XVI. Alexander Alenſis varios jubet attendere conſiderandi modos: quos adſcribam, ut hominis ingenium videas. Sic igitur ille parte IV, de ſacram. quæſt. XII, quæ eſt de inſtitutione baptiſmi, art. I: *Multiplex fuit inſtitutio baptiſmi.* MATERIALIS, *ſive* POTENTIALIS, *quoniam Dominus baptizabatur à Joanne, Math.* III: *quoniam collata fuit virtus regenerativa aquis, unde Luc.* III: *Baptizato Jeſu. Ibi gloſſa: Baptizatur Dominus non mundari indigens: ſcilicet tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.* FORMALIS *Matth. ult. ibi; Ite, docete omnes gentes, &c. Tunc enim fuit inſtitutum formaliter in expreſſione formæ baptizandi. Quantum ad* FINEM III. *Joan. Niſi quis renatus, &c. Finis enim baptiſmi eſt introductio, ſive ingreſſus in paradiſum. Quantum ad* EFFECTUM, *Marci ult. Qui crediderit, &c. Baptiſma enim ſalvat à pœna, & culpa. Quantum ad* EFFICACIAM, *&* SIGNIFICATIONEM; *quoniam de latere Chriſti exivit ſanguis, & aqua. Joan.* XIX. *Quantum ad* EFFICACIAM: *quòd ex fluxu illo baptiſma habet efficaciam, ſive virtutem: unde Ezech.* XLVII; *Vide aquam egredientem de templo à latere dextro, &c. Quantum ad* SIGNIFICATIONEM; *quòd ſanguis, & aqua, illa erant ſigna Baptiſmi, & Euchariſtiæ.* OFFICIALITER; *quia miſit Dominus binos, & binos, ad prædicandum, & baptizandum; ut dicit Magiſter. Tunc enim contulit illis officium baptizandi. Sic igitur diverſæ fuerunt baptiſmi inſtitutiones; ut ex his patet.* Videmus ſeptem conſiderandi modos; pro quibus de quæſtione hac ſtatuere jubet: quod profectò non dividere eſt, vel diſtinguere, ſed in minutias concidere; ut bovem ſolent Moloſſi. Quanto, non dico ſubtiliùs, ſed utiliùs, ſimpliciuſque, tria tempora attendas; Chriſti baptizati; ejuſdem, tempore miniſterii, ablegantis diſcipulos ad docendum, & baptizandum; atque ejuſdem mittentis eos à reſurrectione! De primo tempore aſſentio Richardo in IV Sentent. diſtinct. III, quæſt. V. art. I: ubi jure cenſet, inſtitutionem baptiſmi, non ad paſſivum, ſed activum Chriſti baptiſmum, pertinere. Ut duo ſolùm tempora ſuperſint; prius ante paſſionem, cùm diſcipulos ſolùm mitteret ad perditas oves Iſraëlis; alterùm à reſurrectione,

Digitized by Google

quando baptiſmum extendit ad omnes gentes, & modum ejus adminiſtrandi ſtrictiùs præſcripſit. Hæc tam aperta, certaque, mihi videntur; ut potiùs moraturus ſim lectorem, verbum ſi addam. Venio igitur ad alterum minùs facilè expeditu: quibus jus ſit baptizandi. Ac primùm dicam, quibus, in Scripturis, id jus datum legamus. Deinde, qui ad paucos nimis hoc reſtringant. Denique, qui ad multos nimis extendant. De primo nunc agere incipiam.

II.

Mandavit Chriſtus baptiſmum, non Apoſtolis ſolùm; ſed in his, & per eos, idem præcepit omnibus ordinariis verbi miniſtris. Eſt enim pars Eccleſiaſtici miniſterii; ut cognoſcimus ex Inſtitutionis verbis; ubi prædicationi, ad finem uſque mundi duraturæ, conjungitur adminiſtratio baptiſmatis. Etiam miniſtri Verbi vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei, 1 Cor. IV. 1. Ad myſteria autem Dei etiam ſacramenta pertinent: adeò ut, quod Latini *ſacramenta*, hæc Græci μυστήρια appellent. Nec aliorum, qui baptizârint, exempla legimus in Scripturis, quàm quibus jus eſſet prædicandi Verbum: quales, præter Ioannem Baptiſtam, ſunt illi: Petrus, Act. II. 41: Philippus baptizans Eunuchum, Act. VIII, 38: Ananias Paulum baptizans, Act. IX, 18, & XXII, 16: Paulus baptizans Criſpum, Gajum, & Stephanæ familiam, 1 Cor. I. 14. 16; Lydiam, Act. XVI, 15; ac cuſtodem carceris Philippenſis, ibid. 33.

III.

Atque hinc dependet quæſtio, utrùm ſolis epiſcopis, & presbyteris; an etiam diaconis liceat baptizare. Nam qui tantùm vocatus eſt ad hæc duo; tum menſæ ſacræ miniſterium, tum Eccleſiæ quæſturam, ſive eleemoſynarum collectionem, & pauperum curam; non is vindicare ſibi tertium etiam debet; videlicet jus baptizandi; ut quod ſolùm Verbi adminiſtris conveniat. Nec tamen diffitendum, baptizandi munus interdum fuiſſe diaconis conceſſum. Sed illi ad hoc etiam fuerant vocati, ut opitularentur paſtoribus in miniſterio Verbi. Quibus verò locis non vocati etiam eſſent ad prædicandum populo, iis nec baptizare concedebatur. Hac de re ita Tertullianus lib. de baptiſmo cap. XVII. *Dandi baptiſmi habet jus ſummus ſacerdos; qui eſt epiſcopus. Dehinc presbyteri, & diaconi; non tamen ſine epiſcopi autoritate, propter Eccleſiæ honorem; quo ſalvo, ſalva pax eſt.* Ubi quòd Tertullianus etiam presbyteris jus baptizandi aſſignat, habet ſibi conſentientes hac parte veteres omnes. De eo, quòd idem presbyteros negat baptizare debere, niſi autoritate epiſcopi, ut ne ordo Eccleſiæ violetur; ſubſcribit ei Ambroſius lib. III de Sacramentis cap. 1: *Audiſti lectionem. Succinctus eſt ſacerdos. Licet enim presbyteri fecerint; tamen exordium miniſterii à ſummo eſt ſacerdote.* Item Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos, in

a Pag. 139. edit. Baſil. a. 1553. perſona orthodoxi *a*: *Inde venit, ut ſine Epiſcopi juſſione, neque presbyter, neque diaconus, jus habeant baptizandi.* Ubi Hieronymus hoc ampliùs dicit, quàm Ambroſius; quòd, (uti & Tertullianus) diaconis ait licitum baptizare, dummodo jubeat epiſcopus. Sed Ambroſio etiam favet Epiphanius hæreſi LXXIX, quæ eſt Collyridianorum; ubi cùm dixiſſet, nulli feminæ, ne diaconiſſis quidem, baptizare licere; addit, ne ipſis quidem diaconis hoc conceſſum; ſed ſolis epiſcopis, & presbyte-

b Col. 447. ris *b*: καὶ γὰρ οὔτε διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησαν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα. *Nam neque diaconis in Eccleſia concreditum eſt, ut aliquod myſterium celebrent; ſed ſolum, ut adminiſtrent dum celebratur.* Eadem mens Clementis Romani; qui epiſcopos, & presbyteros ſolos, divinitus vocatos eſſe aſſerit, ut prædicent Euangelium, & baptizent: diaconorum verò munus eſſe ait, epiſcopis, & presbyteris miniſtrare: eòque, ſi alii baptizare præſumant, ſive illi laici, ſive clerici fuerint; manere eos pœnam Oziæ, & Coritarum. Sic enim inter alia ſcribit lib. III Conſtitut. cap. XI: Ἀλλ' οὔτε τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς ἐπιτρέπομεν βαπτίζειν· οἷον ἀναγνώσταις, ἢ ψάλταις, ἢ πυλωροῖς, ἢ ὑπηρέταις· ἀλλ' ἢ μόνοις ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις, ἐξυπηρετουμένων αὐτοῖς τῶν διακόνων. οἱ δὲ τολμῶντες τοῦτο, τῶν Κορατῶν ὑποίσουσι τὴν δίκην. *Sed neque reliquos clericos baptizare permittimus; veluti lectores, cantores, oſtiarios, miniſtros: ſed ſolos epiſcopos, & presbyteros, miniſtrantibus illis diaconis. Qui hoc auſi fuerint, Coritarum ſupplicium patientur.*

IV.

Hæc de primo. Proximè de iis me dicturum receperam, qui jus baptizandi nimium coarctant. Quales ſunt, qui tres has conditiones in baptizaturo requirunt; vocationem legitimam, doctrinam rectam, & vitam puram. Singula expendam ordine.

V.

De primo ſic cenſeo; non ab alio poſcendum eſſe baptiſmum, quàm qui ad Verbi prædicationem ab Eccleſia ſit vocatus: eum verò, de cujus vocatione legitima conſtet, illi præferri oportere, qui ſit vitio creatus miniſter: cæterùm etiam pro legitimè baptizato haberi oportere, ſiquis baptizârit non omni ex parte legitimè vocatus. Ut ſiquis haut omnino injuria Simoniæ, ſicut vocant, fuerit ſuſpectus.

VI.

Quod ad alterum, videlicet fidem rectam, non dubito, quin ſicuti nos illi aggregare debemus Eccleſiæ, in qua perſuaſi ſumus veram ſonare Euangelii doctrinam: ita quoque ab ejus Eccleſiæ miniſtro baptiſmus debeat poſtulari. Nec tamen illegitimus erit baptiſmus, ſicubi miniſter devius ſit à recta fide, dummodo ſervârit ſubſtantiam baptiſmi. Quæ non ſervatur, ſiquis pro aqua adſpergatur luto; quia periit ἀναλογία inter ſignum, & ſignatum. Nec item ea permanet, ſiquis baptizetur non in nomine Dei, ac θεανθρώπου Jeſu Chriſti; ſed ψιλοῦ hominis: unde & à Paulianiſtis, ſive Samoſatenianis, venientes ad Catholicos, baptizari voluere, quia prior baptiſmus non foret verus baptiſmus: ut pleniùs exponam in hiſtoria Anabaptiſmi.

VII.

Plurimùm autem refert, num miniſter privatim, & occultè, faveat Paulianiſtis, vel hæreſi ſimili infectis; an verò tota cum eo conſentiat Eccleſia. Si enim recta eſt Eccleſiæ fides, vel ſaltem fundamenta retinet religionis Chriſtianæ; neque mutat ſubſtantiam baptiſmi, ſed aquâ baptizat in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti: verus eſt baptiſmus, quia quis non in fide miniſtri, ſed Eccleſiæ baptizatur: quæ, utcunque erret in aliis, retinet tamen ſubſtantiam baptiſmi; quia & aquam retinet, & in nomine Trinitatis tingit in remiſſionem peccatorum. Atque huic ſententiæ non leve pondus addit, quòd Prophetæ Veteris Teſtamenti ſæpe taxant idololatriam, & ſuperſtitionem, quæ obtineret. Chriſtus quoque ſacerdotum, Phariſæorum, & Scribarum fœdos exagitat errores. Nec tamen vel à Prophetis, vel Chriſto, circumciſio eorum damnatur: nempe quia in ὕλῃ ejus nihil peccaretur. Similiter igitur de baptiſmo ſtatuendum.

VIII.

Nec tamen iſta ſic accipi debent, quaſi etiam, ubi copia eſt miniſtri rectam retinentis doctrinam, ab alio liceat poſtulare baptiſmum. Sic enim videamur alieno ſubſcribere errori; ſcandalóque erimus infirmis, contra Dominicum præceptum Matth. XVIII. 7: *Væ homini, per quem venerit ſcandalum.* Et Rom. XIV. 13: *Hoc magis judicate; ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum.* Fraudabimur etiam precibus eorum, qui rectam reti-

retinent fidem, eamque profitentur. At dubium non eſt, quin talium preces ſint Deo gratiores; quàm eorum, qui doctrinam ſacram fœdis erroribus contaminarunt.

IX.

Ulteriùs quæritur, utrùm, ſi miniſter orthodoxus haberi non poſſit, ſatius ſit ab alio, retinente interim fidei fundamentum, poſtulare baptiſmum; quàm petere à nemine, ac permitti, ut quis citra baptiſmum de hac vita diſcedat. Pro priori ſententia hæ ſtant rationes. Primùm, quòd nec errore miniſtri quicquam detrahatur de eſſentia baptiſmi, dummodo aquâ mundâ fiat in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Nec à ſcandalo ſit periculum, ſi proteſtatio fiat. Nec planè fraudemur Eccleſiæ precibus, cùm & cœtibus hujuſcemodi permiſceantur bene ſentientes. Favet præterea exemplum piorum in V. T. Quamquam enim non rarò gravis ſuperſtitio regnaret in populo Dei, quo nomine ſæpe videas antiſtites acriter culpari: pii nihilominus cultum Moſaicum frequentabant in templo, ſuoſque infantes offerebant ſacerdotibus circumcidendos. Fuit præterea hæc ſententia Veteris Eccleſiæ. Quod docemur à tot doctoribus antiquis. Quorum complures antea adduxi. Adhæc ita cenſent, tum Romanæ Eccleſiæ doctores: tum qui ſequuntur Confeſſionem Auguſtanam: tum magni nominis viri in Eccleſiis Reformatis. Quorum verba attulimus diſputatione ſeptimâ, quæ eſt, de neceſſitate Baptiſmi.

X.

Vidimus de doctrinæ veritate. Altera, quam exigunt, conditio erat vitæ probitas. Nec dubium eſſe poteſt, quin cùm presbyteri ſit operam dare pietati, ac ſanctimoniæ, ut
a Tit. 1.7. b 1 Tim. 3.2. ſit ἀνέγκλητος a, καὶ ἀνεπίληπτος b: tum ſi flagitioſæ ſit vitæ, dejiciendus ſit de ſacro munere, quo fungitur indignus. Verùm etiamſi Eccleſia, nimiâ quadam lenitate, tardiùs, quàm oportuit, officium exſequatur: virtuti tamen ſacramenti nihil eo derogabitur, ſecundùm illud vulgare:

Vim ſacramenti non mutat vita miniſtri.

Alioqui rebaptizari oportuiſſet, quos baptizâſſet Judas: ut optimè monet Auguſtinus tractat. v in Joan. Etiam hoc pacto incredulitas hominum irritam faceret fidem, contra effatum Apoſtoli Rom. III. 3. Fides etiam noſtra
c Circa medium. (ut rectè argumentatur Auguſtinus epiſt. CLXVI c) *non ex noſtra voluntatis arbitrio, neque ex divini muneris gratiâ; ſed ex meritis ſacerdotum, & clericorum qualitate, pendebit.* Quæ cùm abſurda ſint, rectè ibidem colligit ita Auguſtinus: *Semper eſt Dei illa gratia, & Dei Sacramentum; hominis autem ſolum miniſterium: qui ſi bonus eſt, adhæret Deo, & operatur cum Deo. Si autem malus eſt, operatur per illum Deus viſibilem Sacramenti formam: ipſe autem donat inviſibilem gratiam.* Quibus abunde occurritur iis, quando ajunt, miniſtrum improbum non poſſe conferre Spiritum Sanctum; quandoquidem ipſe eo deſtituitur. Siquidem hìc comparatum eſt, quemadmodum cum domino divite, ac liberali, eleemoſynas ſuas diſpenſante per famulum egenum, & invidum. Nihil hic eleemoſynis decedit; quia famulus ſolùm inſtrumenti vicem obit. At inſtrumentum, ut optimè dicitur à Thoma
d Part. 3. q. 64 art. 5. Aquinate d, *non agit ſecundum propriam formam; ſed ſecundum virtutem ejus, à quo movetur.*

XI.

Hoc ita eſſe, variis Scripturæ locis comprobatur. Ut 1 Cor. III. 5: *Quid eſt Apollo? quid Paulus? miniſtri ſunt, per quos credidiſtis, & unicuique ſicut Dominus dedit.* Et verſ. 7: *Neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid; ſed Deus, qui dat incrementum.* 1 Cor. IV. 1: *Sic nos æſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Cujuſmodi loca universè loquuntur de universa diſpenſatione tum Verbi, tum Sacramentorum.

XII.

Idem confirmant teſtimonia, quibus docetur, Deum etiam eſſe efficacem, cùm improbi prædicant Verbum. Unde Chriſtus Matth. XXIII. 3, jubet *audire Scribas, & Phariſæos, in cathedra Moſis ſedentes.* Quàm fœda tamen vitia iis paſſim à Domino exprobrantur! Similiter Apoſtolus Philip. 1. 17: *Quidam ex contentione Chriſtum annunciant non ſincerè.* Et verſ. 18: *Quid autem, dum omni modo, ſive per occaſionem, ſive per veritatem, Chriſtus annuncietur: & in hoc gaudeo.* Nimirum à quocunque annuncietur verbum, *potentia ſit ad ſalutem omni credenti*; ut dicitur ad Rom. 1. 16. Quod ſi indignitas miniſtri non derogat virtuti Verbi; nec eadem detrahet efficaciæ Sacramenti.

XIII.

Hanc rem variis ſimilitudinibus egregie illuſtrant antiqui Patres. Nazianzenus orat. de Baptiſ. a Σκόπει δὲ οὕτως· ἔστω χρυσοῦς, ἔστω σιδηροῦς. δακτύλιος δὲ ἀμφότεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαραγμένοι εἰκόνα βασιλικήν, εἶτα κηρὸν ἐκτυπούτωσαν. τί διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγῖδος ἐκείνης; οὐδέν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ᾖς σοφώτατος. εἰπὲ τί μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα. καὶ πῶς ἕν ἐστι; τὸ γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτως ἔστω σοι πᾶς βαπτιστής, κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ᾽ ἥ γε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση, καὶ τελειοποιός σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. *Sint annuli duo; aureus hic, ferreus alius; uterque eâdem regiâ imagine ſculptus. Cera ambo imprimantur. Quid inter ſignum hoc, & illud intererit? nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſſimus fueris. Dic, utrum ſignorum ferro, atque utrum auro, ſit ſignatum. Sed quo pacto unum eſt? quia inter materiam, non characterem, diverſitas eſt. Ita & tibi ſit omnis baptizator: quorum etſi alius alium vitæ conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis vis eſt: ac unuſquiſque æqualis tibi ſit initiator, qui fide eadem eſt formatus.* Auguſtinus epiſt. ad Hieronymum: *Per ariſtas portantur grana repurganda in area; & quamvis paleæ ſint inutiles, attamen proſunt tritico: ita vitia miniſtrorum non ſic obſunt Chriſti fidelibus, ut Sacramenta per illos adminiſtrata fiant inefficacia.* Lib. III. de baptiſ. cap. x: *Lumen Solis, vel etiam lampadum, non inquinatur, etiamſi per lutum tranſeat, & loca cœnoſa.* Lib. III contra Creſc. cap. VIII: *Nihil refert ad efficaciam ſementis, & plantationis, an lotis manibus, an ſordidis id fiat; modò bonum ſit ſemen, & terra fertilis; nec deſit calor Solis, & pluvia de cœlo.* Et in Joan. tract. v: *Qui ſuperbus fuerit miniſter, cum diabolo computatur; ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit. Purum eſt, quod per illum tranſit: liquidum venit ad fertilem terram: puta quia ipſe lapideus eſt, ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans; ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritualis enim virtus Sacramenti ita eſt, ut lux; & ab illuminandis pura excipitur; etſi per immundos tranſeat, non contaminatur.* Plura hujus argumenti qui volet, adeat ſeptem Auguſtini libros contra Donatiſtas.

a Pag. Baſil. edit. 245. ſive Pariſ. Morell. 656.

FINIS.

DISPUTATIO DECIMA
DE
BAPTISMO;
ſive prior Theologica
DE BAPTISMO LAICORUM, MULIERUM, PUERORUM, atque infidelium.

THESIS I.

HACTENUS actum nobis de iis baptiſmi miniſtris, quos Eccleſia vocavit ad docendum, & baptizandum. Ut ſunt epiſcopi, presbyteri; quandoque & diaconi. Oſtenſumque, nimis eos baptizandi jus coarctare, qui illegitimum eſſe baptiſmum putant, ſi miniſter aliquo pacto ſit vitio creatus; vel ſi non prorſus rectæ ſit fidei; vel ſi vita poſſit culpari. Atque horum uſus meliùs cognoſcetur ex iis, quæ de Anabaptiſmo loco poſtremo diſſeremus. Nunc de iis erit dicendum, qui jus baptizandi nimis extendunt; ut qui illud etiam tribuunt, alii quidem laicis, ac mulieribus; alii tum pueris ludentibus, tum ipſis infidelibus, & non baptizatis. Priùs nobis ſermo eſt futurus de laicis, & mulieribus: de quibus exponam, tum an, abſente presbytero, iis liceat baptizare: tum an baptiſmus, per eos datus, verus ſit baptiſmus; adeò ut per miniſtrum Euangelii repeti non debeat. Deque hiſce priùs auctoritate Scripturæ, ac rationibus, agam: hinc hiſtoriam veterum Eccleſiæ temporum de eâ controverſiâ explicabo.

II.

Nullum eſſe laicis, nedum mulieribus, jus baptizandi, colligimus inde, quòd ejuſmodi baptiſmi, nec mandatum in Scripturis habeamus, nec exemplum: contrà verò & iis ſolis mandatum, atque ab iis ſolis adminiſtratum, legamus, quibus prædicandi Euangelii munus incumberet. Ita ait Chriſtus, Matth. XXVIII. 19: *Profecti, docete omnes gentes, baptizantes eos.* Præcurſor etiam Chriſti Joannes, à quo baptiſmus cœpit, pœnitentiæ præco fuit. Clarum item de Apoſtolis, atque aliis Euangelii miniſtris; uni Philippo diacono. Atqui laici non debent prædicare Euangelium; ne cum pſeudoprophetis, priuſquam mittantur, dicantur a currere. Feminæ verò diſertim interdicitur, b ne palàm in Eccleſia Dei loquatur. Et ſanè ne illi quidem, qui hac parte diſſentiunt à nobis, permittunt laicis, ut adminiſtrent Euchariſtiæ ſacramentum, ſi aliter haberi non poſſit. Atqui idem ſacramenti utriuſque auctor, par dignitas utriuſque. Reſpondent, diſparem eſſe utriuſque myſterii rationem: quia baptiſmus initiationis ſit ſacramentum; nec aliud in pædobaptiſmo requiratur, quàm parentum fidelium voluntas: euchariſtia verò ſit ſacramentum continuationis, ad quod requiratur etiam probatio ſui ipſius: ut eſt 1 Corinth. XI. 28. Verùm quomodo ex hoc diſcrimine exſculpent, etiam miniſtro differre? Pro ſe ſtare ajunt veterum antiquitatem. Quatenus ſtet, poſtea meliùs expendemus. Nunc illud dixiſſe ſuffecerit, non eſſe hanc quæſtionem ex illo genere, ut ſi recedatur aliquantum à veterum multis, eò rei poſſimus peragi contemtæ antiquitatis. Nec enim pertinet ad fundamentum fidei: eóque in hujuſmodi diſſenſu una manet fides; ac, niſi ſteterit per homines impetitos, & turbulentos, conſervari poteſt Eccleſiæ concordia.

a Jer. 14. 14 Rom. 10. 15.

b 1 Cor. 14. 34. 1 Tim. 2. 11.

III.

Vidimus, quo impulſi negemus, laicis, ac mulieribus, jus baptizandi competere. Nunc adferam, quæ in contrarium ſolent adduci. Ac primùm pugnant iis Scripturæ teſtimoniis, quibus adſtrui videtur omnimoda baptiſmi neceſſitas. Sed his occurrimus diſputatione de neceſſitate baptiſmi. Summa eò redit, nos quidem baptiſmo adſtringi à Deo, ſi ritè haberi poſſit: at non à Deo ſic gratiam ſuam adſtringi ſacramento, ut eam nolit conferre, quando baptiſmus ritè nequit obtineri.

IV.

Præterea ſe tuentur Tzipporæ facto, filium circumcidentis: ut eſt apud Moſem a. Atqui, ut optimè obſervant viri eruditi, nuſquam in Veteri Teſtamento, atque adeò ne Philone quidem, aut Joſepho, legitur, utrùm circumciſionem voluerit Deus fieri per patremfamilias, an ſacerdotem; feminam, an marem: imò ne exemplo quidem cognoſcitur, a quo ſoleat adminiſtrari. At de baptiſmo legimus, eum mandatum eſſe Apoſtolis: invenimus item, ut verbi præcones illum adminiſtrarint; qualis etiam fuit Philippus Diaconus, etſi id neget Bellarminus. Nam ex Act. VIII. 35. clarum eſt, non baptizâſſe, niſi poſtquam ſuſcepiſſet euangelizandi munus. Quod ſi circumciſio ſolis mandata ſit ſacerdotibus, ac Levitis; peccârit ſanè Tzippora: nec factum ejus eſſe poſſit pro exemplo, ſed lex ſola. At, inquiunt, circumciſio Tzipporæ iram Domini avertit: quod ſi eſt, etiam baptiſmus mulierum Dei iram placabit. Verùm cogitare oportet, non eo deſiiſſe Deum iraſci, quia mulier circumcidiſſet; ſed quia & illa, & Moſes, (cujus fuerat non gerere morem uxori Madianiticæ, in circumciſionis à Deo mandatæ neglectu) tandem in viam redierunt, circumcidendo qualitercumque infantem. Quod ſi inde, quia circumciſione feminæ ira Dei ſit placata, colligere aliquis volet, gratum Deo fuiſſe, quòd mulier circumciderit: eâdem operâ concludat licet, gratum Deo fuiſſe mendacium obſtetricum; quæ cùm juſſæ eſſent, Iſraeliticarum maſculos occidere in puerperiis, nolentes parêre mandatis, mendacio regem deceperunt. Nam dicitur Deus benedixiſſe obſtetricibus iſtis. Verùm, ut

a Calv. lib. 4. Inſt. c. 15. §. 22. Georg. Abb. qu. 2 quæ eſt de bapt. & circumc.

Digitized by Google

a Contra mendacium. c. 15.
b Lib. 4. Inſtit. c. 16. §. 21.

ut optimè ait Auguſtinus *a*, *Non quia mentitæ ſunt, benedixit Deus: ſed quia in homines Dei miſericordes fuerunt.* Et profectò, quid eſt, quòd optimi & doctiſſimi viri tantopere nitantur facto feminæ, irâ abreptæ? Nam, ut Calvini *b* verbis hanc rem exprimam, *nihil minùs Sephoræ fuit propoſitum, quam ut Deo miniſterium præſtaret. Filium periclitari videns, fremit, & obmurmurat; nec ſine indignatione præputium in terram projicit: marito ſic conviciatur, ut Deo quoque ſuccenſeat. Denique hoc totum ab animi impotentiâ profectum eſſe, palam eſt: quia Deo, & marito, obſtrepit, quod filii ſanguinem fundere cogitur. Adde, quod, ſi in aliis omnibus probè ſe geſſiſſet, hæc tamen eſt inexcuſabilis temeritas; quòd, præſente marito, circumcidit filium; non privato quopiam homine, ſed Moſe, primario Dei prophetâ, quo nullus unquam major in Iſrael ſurrexit: quod nihilo magis ei licebat, quam hodie mulieribus ſub epiſcopi oculis.* Poſtrema tamen verba minùs validè probant id, quod voluit ſummus vir. Nam morbo graviſſimo, &, naturam ſi attendas, letali, decumbebat Moſes: ut ipſe ſacrum hoc officium non quiverit præſtare. Hoc ſignificatur illis verbis Exod. IV. 25: *Occurrit Deus Moſi in via in diverſorio, & voluit illum occidere.* Quodque idem Tzipporæ factum ſingulare ait, intelligendum de libris illis, quos canon Hebræus non agnoſcit. Quippe legere eſt, 1 Macc. I. 63: *Feminæ, quæ circumciderant pueros ſuos, juxta Antiochi mandatum occidebantur.* Et II Macc. VI. 10: *Duæ mulieres adducebantur, propterea quod filios ſuos circumciderant.* Niſi fortè *circumcidere* utrobique malis interpretari, *procurare, ut circumcidantur.*

V.

c Apocal. 1. 6.
d 1 Petr. 2. 9.

Adhæc argumento pugnant iſtinſmodi. Convenit adminiſtrationem baptiſmi eſſe ſacerdotalis muneris partem. Atqui omnes Chriſtiani in Scripturis, nunc *ſacerdotes* c dicuntur, nunc *regale ſacerdotium* d. Unde colligunt, promiſcuè Chriſtianis omnibus eſſe permiſſum baptizare. Sed, cùm ſic ratiocinantur, videntur ludere ambiguitate vocis. Nam quis ignorat, *ſacerdotii* vocabulum eſſe *πολύσημον*: aliterque tribui ſacerdotibus, aliter quibuſvis fidelibus? Non quibuſvis fidelibus mandatum eſt, ut baptizarent; ſed ſacerdotibus, ſive presbyteris: tum autem diaconorum illis, qui mitterentur ad prædicandum Euangelium. Nec obſcura eſt ratio, cur non quibuſvis fidelibus hoc juris dederit Chriſtus. Voluit enim, ut omnia in Eccleſia fierent ordine: ſecundùm illud 1 Cor. XIV. 40: Πάντα εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

VI.

Inſuper hoc telum intorquent. Juſſerunt Apoſtoli, ut comitum aliqui baptizarent, quos fideles laicos fuiſſe credibile eſt. Huc referunt illud Act. X. 48: *juſſitque* (Petrus) *eos baptizari.* Sermo autem eſt de iis, qui in domo Cornelii Spiritum S. accepiſſent. Item iſtud de Paulo 1 Cor. I. 17: ubi ait, ſe *non à Chriſto miſſum ad baptizandum; ſed ad prædicandum Euangelium.* Sed unde adſtruunt, Apoſtolos, cùm per alios baptizarent, laicorum in eà opera uſos eſſe, ac non potiùs virorum Eccleſiaſticorum: ut diaconorum, vel euangeliſtarum, qui eos comitarentur? Cùm verò Paulus negat, ſe miſſum eſſe ad baptizandum, non aliud vult, quàm potiſſimùm eſſe miſſum ad prædicandum: nam ibidem aliquos nominat, quos ipſe baptizâſſet.

VII.

Denique hunc arietem intorquent. Cùm, inquiunt, cauſſa inſtrumentalis non ingrediatur eſſentiam rei; conſequitur, ut baptiſmus fiat ab Euangelii miniſtro, non pertinere ad eſſe ſacramenti, (ſic loquuntur) ſed ad bene eſſe: hoc eſt, ordinem meliorem: cùmque ordo ſit propter ſacramentum, non ſacramentum propter ordinem; ordinis quidem rationem habendam, ubi poſſumus; juxta Apoſtoli mandatum 1 Cor. XIV. 40. ubi verò non poſſumus (ut in peſtilentiâ, obſidione, proſcriptione, ejectione in inſulam deſertam, vel gentilem) extra ordinem eſſe agendum eo modo, quo quimus; & poſſe iccirco baptizare, qui miniſter Verbi non ſit: imò hujuſmodi tempore cenſent cuivis eſſe conceſſum prædicare Euangelium, qui præ cæteris idoneus videatur: atque ut de Verbo aliter eſſet, tamen de baptiſmo faciliùs eſſe aſſentiendum, cùm baptiſmus ſit infra Verbum: unde Chriſtum prædicâſſe, non baptizâſſe, legimus: Paulus etiam, ſicut dictum, ad euangelizandum, non baptizandum, ſe miſſum eſſe ait 1 Cor. I. 17. Itaque rebus ſic comparatis, ne mulieribus quidem baptizandi jus concedere verentur: quia *in Chriſto nec mas ſit, nec femina*; teſte Apoſtolo, ad Gal. III, 28.

VIII.

Sed omnis ejuſcemodi oratio pro fundamento habet omnimodam baptiſmi neceſſitatem: quam diſputatione VII refellebamus. Negamus igitur, infantes eò periclitari de ſalute, quia non poſſint ritè baptizari. Cenſemus etiam, potiùs quàm ad baptiſmum ejuſmodi recurramus, cujus nec mandatum, nec exemplum habeamus in Scripturis; refugiendum eſſe ad ſanctas preces: quibus piè creditur eam infanti gratiam poſſe à Deo extra ordinem impetrari; quam ordinariè conferre ſolet per baptiſmum.

IX.

De priori quæſtione vidimus. Altera erat, an baptiſmus, a laicis, vel etiam mulieribus datus, utcunque in modo dandi vitium fuerit, quia à laico legitimè dari non poſſit; nihilominus, poſtquam datus eſt, is pro legitimo, etſi non legitimè dato, debeat haberi. Super hoc non exiguus eſt diſſenſus. Multorum ſententia eſt, debere nos hoc totum metiri ex munere legatorum. Quibus comparantur miniſtri Euangelii: ut cùm Paulus ait 1 Cor. V. 20: Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν· *nomine Chriſti legatione fungimur.* Atqui dicta, factave hominis privati, ſeſe pro legato venditantis, pro nihilo habentur. Unde Clariſſimus Theodorus Beza *a* colligit, *γυναικοβαπτισμοῦ fabulam non pluris faciendam eſſe; quàm id, quod Regis, vel Reip. nomine, privatus quiſpiam pro libitu gereret; aut quam ſigillum ad publici imitationem à privato quopiam effictum, & cuipiam inſtrumento appenſum.*

a Part. 2. 99. quæſt. 139.

X.

Alii contrà arbitrantur, quemadmodum, ſi aliquis curreret, priuſquam ad prædicandum miſſus eſſet, atque interim purè annunciaret Euangelium; nemo eorum, qui ab eo hauſiſſet ſalutarem doctrinam, neceſſe haberet eam dediſcere: ita, ſi mulier, vel etiam laicus, ob abſentiam presbyteri, in Trinitatis nomine adminiſtret baptiſmum, nihil opus fore eum repetere, tanquam prior ille non eſſet verus baptiſmus. Hanc Anglicanæ eſſe Eccleſiæ ſententiam, docet Iſaacus Caſaubonus Reſponſ. ad epiſtolam Cardinalis Perronii *b*: *Quod de naſcente olim Eccleſiâ dixit Tertullianus, baptizare epiſcopum, presbyterum, diaconum; poſtremò etiam laicis jus eſſe, in extremæ videlicet neceſſitatis caſu; hoc ipſum in Eccleſia Anglicana, quod ad epiſcopos, presbyteros, & diaconos, hodieque ſervatur; ſine ulla loci, vel temporis, rigidâ, & penitus inviolabili obſervatione. Laicorum verò baptiſmum, aut fœminarum, ut fieri legibus ſuis vetat; ſic factum ex legitima formula quodammodo non improbat; Baptiſmum eſſe pronuncians, etſi non legitimè adminiſtratum.*

b Pag. 24.

XI.

Promiſeram, me aliquid etiam dicturum, tum de puerili per ludum, jocumque, baptiſmo; tum de illo infidelium. De priori occaſio quæſtioni data eſt ex facto Athanaſii pueri, pueros alios baptizantis: cujus baptiſmum præſul Alexandrinus comprobavit: ut in ſequenti diſputatione hiſtoricâ narrabitur. Quod pace tanti viri dixero; magis eò animus propendet, ſacra ludum fieri neutiquam oportere; &, ſi ſecus contingat, baptiſmum per ludum datum differre tantùm à vero, quantum hiſtrio à vero rege, quem repræſentat: quantum item pictus Socrates à vivo: qui ne nomine quidem conveniunt, niſi *ὁμωνύμως*.

XII.

Nec habeo pro baptiſmo Chriſtiano, qui præſtitus fuerit à Turca, gentili, vel ſimili. Siquidem iſti ne illâ quidem ratione communi ſacerdotes ſunt, quâ Chriſtiani omnes *regale ſacerdotium a* nuncupantur: eoque, quicquid ſit de baptiſmo laicorum; ſaltem infidelibus nullo caſu convenit, quod ſacerdotalis eſſe muneris conſtat.

a 1 Pet. 2. 9.

XIII.

Multò minùs verus ſit baptiſmus, qui ab infidelibus præſtitus ſit per ludum. Quod ſiquando etiam divina ſe efficacia in hujuſmodi baptiſmo exſeruerit; hoc totum eſt à miraculo, non ordinarium; eoque legem præſcribere nequit. Exemplum de S. Geneſio adducunt: quod Ado Viennenſis narrat in Martyrologio ad xxv Auguſti.

XIV.

Video à Scholaſticis etiam quæſtionem moveri, utrùm, in uno baptizando, duo poſſint concurrere: ut ſi, in gravi perſecutione, (qualis illa Diocleriani, item Vandalica, & ſimiles,) duorum presbyterorum uni ſit evulſa lingua; alteri ſint amputata brachia: eoque, qui brachium habet, tingat ſilens; qui elinguis non eſt, formulam baptiſmi proferat. Negat Aureolus IV Sent. Diſtinct. v. Qu. 1. legitimum eſſe baptiſmum. Unde ei miniſter baptiſmi definitur hunc in modum: *Viator quilibet unus, perſonaliter diſtinctus, potens tingere, & verba proferre, intendens in habitu facere, quod facit Eccleſia; vel de quo præſumitur, quod intendat.* Sed diſſentit Paludanus diſtinctione eâdem: ubi pro vero baptiſmo agnoſcit. Equidem non dubito, quin, ubi aliis committi poſſit baptiſmus, ab iis potiùs ſit poſcendus: verùm, ſi tam atrox fuerit perſecutio, ut presbyterorum alii, vel ſint ſublati, vel fugati; dixero, non duorum hunc fore baptiſmum, ſed potiùs unius: quia is, qui loquitur linguâ ſuâ, manu tingit alienâ, ſed vicariâ; eoque duo illi unum repræſentant hominem, ſed integrum.

FINIS.

DISPUTATIO UNDECIMA DE BAPTISMO;

ſive poſterior, eaque Hiſtorica,

DE BAPTISMO LAICORUM, MULIERUM, PUERORUM PER ludum, & infidelium.

THESIS I.

EXPOSUI, quæ opinio ſit noſtra de controverſia hac; an laicis, imò mulieribus etiam, liceat baptizare. Oſtendi, ut ne reformatæ quidem Eccleſiæ doctoribus ſatis ſuper eo conveniat, utrùm hujuſmodi baptiſmus pro vero poſſit haberi; utcunque vitium fuerit in baptizante. Attigimus etiam quæſtiones duas, unam de pueri per ludum baptiſmo: de illo infidelium alteram. Narrabo nunc, quænam veterum, de horum ſingulis, fuerit opinio. Ac ſimiliter de laicis primùm loquar; hinc de mulieribus; tum de pueris per ludum baptizantibus; ac poſtremò de baptiſmo infidelium.

II.

Ordiar à Tertulliano: cujus de miniſtro baptiſmatis luculenta hæc verba legere eſt libro de baptiſmo cap. XVII: *Dandi baptiſmi habet jus ſummus ſacerdos; qui eſt epiſcopus. Dehinc presbyteri, & diaconi; non tamen ſine epiſcopi autoritate, propter Eccleſiæ honorem; quo ſalvo, ſalva pax eſt. Alioquin etiam laicis jus eſt. Quod enim ex æque accipitur, ex æquo dari poteſt; niſi epiſcopi jam, aut presbyteri, aut diaconi vocantur, diſcentes, Domini ſermo non debet abſcondi ab ullo. Proinde & baptiſmus æque Dei cenſus ab omnibus exerceri poteſt: ſed quantò magis laicis diſciplina verecundiæ, & modeſtiæ incumbit, cùm ea majoribus competat, ne ſibi adſumant dicatum epiſcopis officium epiſcopatus. Æmulatio, ſchiſmatum mater eſt. Omnia licere, dixit ſanctiſſimus Apoſtolus a; ſed non omnia expedire. Sufficiat ſcilicet, in neceſſitatibus ut utaris; ſicubi aut loci, aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur, cum viget circumſtantia periclitantis. Quoniam reus erit perditi hominis, ſi ſuperſederit præſtare, quod liberè potuit.*

a 1 Cor. 6. & 10.

Hacte-

Google

III.

Hactenus Tertullianus; qui duplicem tractat quæſtionem: prior eſt, an præter epiſcopum, baptizare etiam liceat presbyteris, ac diaconis. Altera, an idem laicis ſit conceſſum. De priori abunde actum diſputatione eâ, quæ erat de miniſtro baptiſmi à Chriſto inſtituti. Nunc de altera loquar; cùmque Tertulliani verbis conferam aliorum Patrum opinionem. Aſſeurit Tertulliano vetus ſcriptor ſub Clementis nomine lib. III Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. X: ἀλλ' οὔτε λαϊκοῖς ἐπιτρέπομεν ποιεῖν τι τῶν ἱερατικῶν ἔργων. οἷον θυσίαν, ἢ χειροθεσίαν, ἢ εὐλογίαν. οὐχ ἑαυτῷ γάρ τις λαμβάνει τὴν τιμήν, ἀλλὰ ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ γὰρ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου δίδοται ἡ τοιαύτη ἀξία. ὁ δὲ μὴ ἐγχειρισθεὶς ταύτην, ἀλλ' ἁρπάσας αὐτὴν ἑαυτῷ, τὴν τιμωρίαν τοῦ Ὀζίου ὑποστήσεται. *Sed neque laicos concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere; veluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem, vel benedictionem magnam, ſive parvam. Non enim ſibi quis ſumit honorem; ſed qui vocatur à Deo. Qui vero ad eam promotus non eſt, Ozia pœnam ſuſtinebit.*

IV.

Concilium etiam Illiberitanum, quod Niceno ipſo paullò eſt antiquius, penè idem ſenſit, quod Tertullianus: cujus rei meminit Walafridus Strabo lib. de divinis Officiis cap. XXVI: *Concilio quoque Eliberitano fidelibus plenum baptiſma habentibus in neceſſitate baptizare permittitur.* Sed ipſum etiam Concilii canonem adſcribamus: qui numero eſt XXXVIII: *Peregre navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem (qui lavacrum ſuum integrum habet) nec ſit bigamus, baptizare in neceſſitate, ita ut, ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem perfici poſſit.* Hoc ſolùm intereſt inter Tertullianum, & Patres hoſce Hiſpanos: quòd ille laicis omnibus, dummodo ſint baptizati, ubi non eſt copia presbyteri, vel diaconi, baptizare permittat: hi verò excipiant tum illos, qui non perceperint integrum baptiſma, (ubi intelligi cenſeo, in morbo adſperſos: de quibus etiam dubitatum fuit, utrùm fieri poſſent epiſcopi; ut ex Cypriano alibi diximus:) tum illos quoque, qui bigami forent; quos excipi, mirum ſanè. ac miratur id ſimiliter Petavius in Notis ſuis ad Epiphanium; *Ergóne*, inquit, *à bigamis baptizari in tanta neceſſitate non licuit?*

V.

Tertulliano accedit Hieronymus dialogo adverſus Lu-
a P. 139. ciferianos *a*: *Si neceſſitas cogit, ſcimus etiam licere laicis baptizare. Ut enim accipit quis, ita & dare poteſt.*

VI.

Itidem caſum neceſſitatis excipit Gelaſius, epiſtolâ ad univerſos epiſcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam conſtitutos: *Abſque epiſcopo, vel presbytero, baptizare non præſumat diaconus; niſi, prædictis fortaſſe officiis longius conſtitutis, neceſſitas extrema compellat: quod & laicis Chriſtianis facere plerumque conceditur.* Ubi duo obſervamus: tum quòd ne diaconis quidem baptizare permittat, niſi compellat extrema neceſſitas: tum quòd in eo caſu laicis concedi ait, non ſemper quidem, ſed PLERUMQUE. Utrumque horum etiam dicit Iſidorus lib. II. de Offic. Eccleſ. cap. XXIV: *Quòd nec privatis, nec clericis ſine gradu, baptizare liceat, niſi tantum ſacerdotibus, in Evangelio legimus, Apoſtolis tantum per-*
b Ioan. c. 20. verſ. 21. 22. 23. *miſſum, Ieſu poſt reſurrectionem dicente illis* b: *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Et hoc cùm dixiſſet, inſufflavit, & ait eis: Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Et in alio loco* c, *Ite, doce-*
c Marc. 16. 15. *te omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Unde conſtat, baptiſma ſolis ſacerdotibus eſſe traditum; cujuſque myſterium nec ipſis diaconibus explere eſt licitum abſque epiſcopis, vel presbyteris: niſi, illis abſentibus, ultima languoris cogat neceſſitas: quod & laicis fidelibus plerumque permittitur; ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſeculo evocetur.* Quæ etiam citat Gratianus Can. In Neceſſitate, De Conſecrat. diſt. IV. Quod ſi Gelaſius, Iſidorus, Gratianus, non aliud cenſent, quàm plerumque concedi poſſe: ſanè à Tertulliano multum abeunt, qui imperari etiam laicis arbitratur, ut in neceſſitate extremâ poſitos baptizent.

VII.

Auguſtinus non videtur uſque adeò certus fuiſſe, quid fieri conveniat: in vulgatiorem tamen ſententiam magis inclinat. Sic enim ſcribit T. VII. contra epiſt. Parmeniani lib. II. cap. XIII: *Si laicus aliqua ſacramenta* (ſermo eſt de baptiſmo) *pereunti dederit, neceſſitate compulſus, quod cùm ipſe acciperet, dandum eſſe, addidicit: neſcio, an piè quiſquam dixerit eſſe repetendum. Nullâ enim cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris uſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas urgeat, aut nullum, aut veniale, delictum eſt.* Interim, quicquid ſit de baptizante; baptizatum à laico, ſi non legitimè, legitimum tamen accepiſſe baptiſmum, atque iccirco minimè rebaptizandum, arbitratur: neque id tantùm in caſu neceſſitatis, ſed etiam extra eum, habere locum, exiſtimat. Hæc enim ibidem ſubjungit: *Sed etſi nullâ neceſſitate uſurpetur, & à quolibet cuilibet detur; quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quamvis rectè dici poſſit illicitè datum. Illicitam ergo uſurpationem corrigit reminiſcentis, & pœnitentis affectus. Quod ſi non correxerit; manebit ad pœnam uſurpatoris, quod datum eſt, vel ejus qui illicitè dedit, vel ejus qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habetur. Neque ullo modo per devotum militem, quod à privatis uſurpatum eſt, ſignum regale violabitur. Si enim aliqui furtim, & extraordinariè, non in monetis publicis, aurum, vel argentum, ſed aſpercutiendo ſignaverint; cùm fuerit deprehenſum, nonne illis punitis, aut indulgentiâ liberatis, cognitum regale ſignum theſauris regalibus cogetur inferri?*

VIII.

Quid pluribus opus eſt? quando nec ejus opinionis antiquitatem diffitetur, ſed fundamentum rejicit Jo. Calvinus lib. IV Inſtit. cap. XV. §. 20: *Quod multis abhinc ſeculis, adeoque* AB IPSO FERE ECCLESIÆ EXORDIO, USU RECEPTUM *video, ut in periculo mortis laici baptizarent, ſi miniſter in tempore non adeſſet; non video, quàm firmâ ratione poſſit defendi.*

IX.

Quamquam verò ea de baptiſmo laicorum communior, receptiorque veterum fuerit Theologorum opinio: non tamen omnes in eâ conveniſſe, fidem fecerit S. Baſilius in epiſtola ad Amphilochium can. I: ubi ait, omnes ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos; veterumque hoc fuiſſe judicium, baptiſmum eorum non majoris eſſe faciendum, quàm ſiquis baptizatus foret à laicis. Quomodo qui loquitur, ſatis indicat, ſe laicorum baptiſmum minimè agnoſcere pro vero. Baſilii verba inter alia ſunt iſta: Διὸ ὡς ὑπὸ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. *Iccirco eos, velut à laicis baptizatos, cùm ad Eccleſiam venirent, juſſere vero Eccleſiæ baptiſmo repurgari.* Atque eam, quam dixi, Baſilii ſententiam videri, agnoſcit quoque doctiſſimus vir, Dionyſius Petavius, animadverſ. in Epiphanium *a*. a Pag. 341.

X.

Expoſui veterum de baptiſmo laicorum ſententiam. Deinceps referam eorum judicium de baptiſmo mulierum. De hoc quoque agit Tertullianus lib. de baptiſmo cap. XVII: ubi, poſt verba de laicorum baptiſmo ſuperius adlata,

adlata, hæc continuò ſubjungit: *Petulantia autem mulierum* a, *quæ uſurpavit docere, utique non etiam tingendi jus ſibi pariet; niſi ſi qua nova beſtia evenerit ſimilis priſtinæ; ut quemadmodum illa baptiſmum auferebat, ita aliqua per ſe eum conferat. Quod* b *ſi, quæ Pauli perperam ſcripta legunt, exemplum Teclæ ad licentiam mulierum docendi, tingendique, defendunt: ſciant, in Aſia presbyterum, qui eam ſcripturam conſtruxit, quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, convictum, atque confeſſum, id ſe amore Pauli feciſſe, loco deceſſiſſe. Quam enim fidei proximum videretur, ut is docendi, & tingendi daret feminæ poteſtatem, qui ne diſcere quidem conſtanter mulieri permiſit* c?

a Mulieris: *puta Quintillæ.*
b *Al.* Quod ſi quæ Paulo perperam adſcripta ſunt, ſcriptum Teclæ *&c.*
c 1 *Cor.* 14. *verſ.* 34. 35.

XI.

Hæreſin hanc, de conceſſo mulieribus jure baptizandi, tuebantur Pepuziani: ut Epiphanius refert hæreſi XLIX, & ex eo Auguſtinus lib. de hæreſibus, cap. XXVII: *Pepuziani*, inquit, *à loco quodam nominati ſunt, quam civitatem deſertam dicit Epiphanius. Hanc autem iſti, divinum aliquid arbitrantes, Hieruſalem vocant; tantum dantes mulieribus principatum, ut ſacerdotio quoque apud eos honorentur. Dicunt enim, Quintillæ, & Priſcillæ, in eadem civitate Pepuzâ, Chriſtum ſpecie feminæ revelatum. Unde ab hac Quintilliani etiam nuncupantur.* De Marcione quoque ſcribit Epiphanius hæreſi XLII, *permittere* eum *mulieribus, ut baptizent.*

XII.

Abit ab his Tertullianus. Quamquam enim laicis in mortis periculo baptizare permittat: tamen mulieribus hoc penitùs interdicit, fundamento iſto ſubnixus, quòd viri ad ſacerdotale munus vocari poſſint; atque iccirco nihil habeat abſurdi, ſi concedatur iis, in neceſſitatis caſu, aliquos obire actus ſacerdotales; mulieribus contrà non permittatur ab Apoſtolo loqui in Eccleſia Dei; eoque nulla poſſint incidere tempora, quibus committi iis poſſint propria ſacerdotum. Hinc idem Tertullianus lib. de velandis Virginibus cap. IX: *Non permittitur mulieri in Eccleſia loqui* d: *ſed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum ſacerdotalis officii ſortem, ſibi vindicare.* Quod Pamelius excipit, etiam in ſequentibus verba illa *in Eccleſia* ἀπὸ κοινοῦ repeti debere: hoc exigui videtur momenti. Nam ea mulieri interdicit, quæ virilis ſunt officii. At ſermo non minùs, quàm ratio, hominibus eſt omnibus conceſſus. Non igitur vetare potuit, ne mulieres loquerentur; ſed ne in Eccleſia loquerentur. At ſequentia ſimpliciter ſunt muneris ſacerdotalis, eoque virilis: prædicare inquam, Euangelium, baptizare, Euchariſtiam adminiſtrare: quæ iccirco ἁπλῶς prohibentur.

d 1 *Cor.* 14. *verſ.* 34. 35.

XIII.

Idem mulierum baptiſmum damnat lib. de Præſcript. cap. XLI: *Ipſæ mulieres hæreticæ quàm procaces! quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere.*

XIV.

Eundem damnat Epiphanius hæreſi LXXIX; ubi de Collyridianis loquens ait e: Ἀλλ' οὐδὲ βαπτίζειν δέδοται πεπίστευται. ἐπεὶ ἠδύνατο ὁ Χριστὸς μᾶλλον παρ' αὐτῆς βαπτισθῆναι, ἤπερ ὑπὸ Ἰωάννου. *Sed neque baptiſma dare concreditum eſt. Alioqui potuiſſet Chriſtus ab ipſa* (Maria virgine) *baptizari potius, quàm à Ioanne.* Iccirco inquit paullo pòſt, τὸ ἐκκλησιαστικὸν οὐδαμῶς πρεσβυτερίδας, ἢ ἱερείας προσέταξε: *Eccleſiaſticus ordo nec presbyteras, nec ſacrificulas, ordinavit.*

e P. 417. edit. Baſil. ſive Pariſ. Morell. an. 1059.

XV.

Item Concilium Carthagin. IV. can. C: *Mulier baptizare non præſumat.* Hoc poſteriores negarunt ἁπλῶς intelligendum: quippe ſtatuunt caſum neceſſitatis excipi debere. Ita interpretatur Walafridus Strabo lib. de divinis officiis cap. XXVI a: *Victor etiam, XV Romanorum Pontifex, conſtituit; ut, neceſſitate faciente, liceat, ubi inventum fuiſſet, ſive in flumine, ſive in mari, ſive in fontibus, Chriſtianæ credulitatis confeſſione clarificatâ, quicunque ex gentilitate veniens, baptizaretur. In hoc tamen, & ſimilibus, non tribuitur quibuſcunque baptizandi indiſcreta licentia, cum concilio Carthaginenſi mulieres prohibeantur baptizare: ſed demonſtratur per hæc, ubi inevitabilis neceſſitas poſcit, melius baptizari ubicunque, & à quocunque, in nomine Trinitatis, quam periclitantem ſine remedio deperire.* Hinc liquet, tempore Walafridi canonem iſtum Carthaginenſis Concilii ſic concipi ſolere, uti hodieque in Conciliorum Tomis legitur. Vixit autem Walafridus temporibus Ludovici Pii: hoc eſt circa annum IƆCCCL. At juniores, (Lombardus dico lib. IV ſentent. & Gratianus de Conſecr. Diſt. III. c. Mulier.) hæc verba adjungunt, *niſi neceſſitate cogente.* Unde Pamelius ad Tertullianum libro de Baptiſmo cap. XVII jam olim ſic lectum fuiſſe concludit. Sed cùm, uti dixi, nec Walafridus ea legerit verba; nec hodie ea lectio in ullis reperiatur Conciliorum libris: magis fit veriſimile, Lombardum illa, ac Gratianum, adjeciſſe, tanquam canonis interpretamentum. Quamquam nec deeſſe ſcio, quibus malâ fide hæc canoni ab iis appoſita eſſe videantur. Malo, de iis benigniùs ſentire: ita tamen, ut interpretationem illam neutiquam probem. Nec obſtat, quòd canon præcedens dicat, *Mulier, quamvis docta, & ſancta, viros in conventu docere non præſumat.* Unde Bellarminus lib. I. de baptiſmo cap. VII colligit, verba illa, *in conventu*, ἀπὸ κοινοῦ repetenda eſſe, cùm ſubjicitur, *Mulier baptizare non præſumat.* Nec enim par utrobique ratio eſt; quia baptizare eſt officii ſacerdotalis proprium: docere non item, ſed docere in conventu. Nam femina ſancta, & docta, ſi maritum indoctum doceat, facit, quod Chriſtianam decet uxorem; quæ etiam maximam apud Deum, & homines, gloriam reportabit, ſi ex gentili reddat Chriſtianum. Sed hæc prioribus ſeculis fuere. Poſtea Concilio Florentino decretum fuit, ut etiam mulieri in neceſſitatis caſu liceret baptizare. Verba ejus infra adducemus.

a Tom. 6. bibliothecæ Patrum edit. 2. col 702: ſive Auctarii bibliothecæ Tom. 1. col 691.

XVI.

Hactenus egimus de baptiſmo laicorum, ac mulierum. Deinceps dicam de baptiſmo, quem pueri fideles ludendo adminiſtrarint. Hujuſmodi exemplum habemus in Athanaſio puero, Epiſcopum per ludum induente, puerosque baptizante. Quem baptiſmum pro legitimo habuit, nec iterandum putavit, Alexander, epiſcopus Alexandrinus. Narrat eam rem Sozomenus lib. II Hiſt. Eccleſ. cap. XVI, & ex eo Petrus Damiani libro, qui appellatur Gratiſſimus, cap. XXX *b* his verbis: *Tempore quo apud Alexandriam, Petri martyris die, Alexander epiſcopus agebat; cùm poſt expleta ſolemnia conventuros ad convivium ſuum Clericos exſpectaret; in loco mari vicino videt eminus puerorum ſuper oram maris ludum, imitantium epiſcopum (ut fieri ſolet) atque ea, quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cùm intentu diutino pueros inſpectaret; videt ab his geri quædam etiam ſecretiora, & myſtica. Perturbatus illico vocari ad ſe clericos jubet, atque eis, quid eminus ipſe videret, oſtendit: ſum abire eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumque adeſſent; quis eis ludus, & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi negare primò, dein rem geſtam per ordinem pandunt, & baptizatos a ſe eſſe quoſdam catechumenos, confitentur, per Athanaſium; qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille, diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidvo reſponderint; ſimul ab eo, qui interrogaverat: ubi vides, ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum Concilio clericorum ſtatuiſſe traditur; illis, quibus integris interrogationibus, & reſponſionibus aqua fuerat infu-*

b T. 3. bibl. SS. Patrum edit. 2. col 855.

infuſa, iterari baptiſmum non debere; ſed adimpleri ea, quæ a ſacerdotibus mos eſt. Athanaſium vero, atque eos, quos ludus ille vel presbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, convocatis parentibus, ſub Dei obteſtatione tradidit Eccleſiæ nutriendos: & reliqua, quibus videlicet narratur Athanaſius re vera Epiſcopus factus, ſicut à puero fuerat ſimulatus. Meminit ejuſdem rei Walafridus Strabo de Officiis divinis cap. XXVI. Ac puerili illo Athanaſii ludo præſignificatum fuiſſe ſummum viri ordinem in Eccleſia Dei, ait etiam Antonius Muretus lib. XIII Var. Lect. cap. IX; quem non aliâ de cauſſâ adjungo, quàm, ut adeat, qui velit plura noſſe ludicra puerorum, quæ futuræ ſortis, ac conditionis ſignificationem continerent.

XVII.

Præterea, ut dixi, quæri ſolet, an infideles etiam, & non baptizati, in neceſſitate poſſint baptizare. Tertulliani ſanè argumentum hîc ceſſat. Nam laicos eò inquit poſſe baptizare, quia quiſque poſſit dare, quod accepit. At infideles non accepêre baptiſmum. Illiberitanum etiam Concilium, ſi bigamos excipit, quique baptiſmum ſuum non integrè acceperunt, ut ſuperiùs vidimus; quanto magis excepiſſet infideles! Auguſtinus tamen de infidelibus hæret. Verba ejus ſunt contra epiſtol. Parmen. lib. II. cap. XIII: *Et hæc quidem alia quæſtio eſt, utrùm & ab his, qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari. Nec aliquid temere inde affirmandum eſt; ſive auctoritate tanti Concilii, quantum tanta res ſufficit. De iis verò, qui ab Eccleſiæ unitate ſeparati ſunt, nulla jam quæſtio eſt.* Negat, de infidelium baptiſmo, ita uti de hæreticorum, ſtatutum eſſe quicquam Concilio Nicæno: eoque neutram in partem aliquid hic affirmari oportere.

XVIII.

Poſtea verò etiam Nicolaus Papa definivit, verum eſſe baptiſmum, qui ab homine gentili confertur; dummodo retineatur forma, quæ in Eccleſia obtinet. Ita enim ad Bulgarorum conſulta reſpondet: *A quodam Iudæo (neſcitis utrùm Chriſtiano, an pagano) multos in patriâ veſtrâ baptizatos aſſeritis; & quid de his ſit agendum, conſulitis. Hi profectò, ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantùm in Chriſti nomine, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, baptizati ſunt (unum quippe & idem eſt, ut ſanctus Ambroſius exponit) conſtat, eos non eſſe denuo baptizandos.* Refert Gratianus c. à quodam, de Conſecr. diſt. 4. Idem ſtatutum Eugenii, & Concilii Florentini decreto; cujus hæc verba: *Miniſter baptiſmi eſt ſacerdos, cui ex officio competit baptizare. In cauſſa autem neceſſitatis non ſolùm ſacerdos, vel diaconus; ſed etiam laicus, vel mulier; imò etiam paganus, & hæreticus, baptizare poteſt; dummodo formam ſervet Eccleſiæ, & facere intendat, quod facit Eccleſia.* Ita, quod veteres negarunt, medii ſtatuere auſi non ſunt; hoc juniores primùm ſimpliciter affirmarunt; poſteaque pro fidei dogmate habendum ſtatuerunt: videlicet non tam creſcente, quàm deficiente ſcientiâ; ſed gliſcente ſingula definiendi fiduciâ.

XIX.

Quòd ſi antiquiores non habuere pro baptiſmo, quem adminiſtraſſent infideles, vel ſaltèm de eo dubitarunt: quanto minùs legitimum credidiſſent, qui non ab homine modò infideli, ſed ab hiſtrione per ludibrium fiat! Fatemur tamen, Deum per miraculum poſſe longè aliud operari, quàm talis facinoris reus ſibi propoſuerit. Exemplum narrant, quod Diocletiano, & Maximiano imperantibus, contigerit Heliopoli, urbe Ægyptiâ. Ubi quiſpiam à ſociis, in ſolio tepidâ aquâ pleno baptizatus, atque albis mox veſtibus indutus fuit. Hæc fiebant in ſcena ad ludibrium religionis Chriſtianæ. At ei, qui ſic baptizaretur, dignata eſt divina clementia oſtendere majeſtatis ſuæ fulgorem. Clamare igitur mox cœpit, ſe baptiſmo factum Chriſtianum, & talem moriturum. Propterea populus Heliopolitanus in ſcenam involavit, arripuit hominem, ac lapidibus obruit. Corporis reliquiæ extra urbem delatæ ſunt, ac ſepultæ. Narrat rem Chronicon Alexandrinum; quod Sigonius, & Onuphrius, *Faſtos Siculos* appellant. Atque hoc argumento, quàm invictum animi robur indatur baptiſmo, comprobat Ioannes Fileſacus lib. I. Selectorum cap. III.

F I N I S.

BENEVOLE LECTOR,

Diſputatione decimâ, theſi X, retuli verbis Iſaaci Caſauboni ſententiam Eccleſiæ Anglicanæ. Eam verò fuſiùs exponit, & variis antiquorum Theologorum teſtimoniis firmare eſt adnixus Georgius Abbas, Theologus Anglus a, prælectione de Circumciſione, & Baptiſmo. Diſputationem eam, quia paucis hactenus viſa eſt extra Britanniam, hoc loco univerſam ſubjunximus.

IN Eccleſiâ noſtrâ, pro conceſſo, uti arbitror, doctores omnes, & Theologi, nunc habent; profanas, & ſacrilegas, illos omnes, huic ſacramento admovere manus; qui, cùm clavium poteſtatem non habuerint concreditam, id audeant attrectare. Verùm detur id, quod opus eſt, apud rudem plebeculam, & ſuperſtitioſos, dari; quòd nefario nimis auſu, aut iſte, aut illa, infantulum baptizârit: quid miniſtro Euangelii in re iſthâc faciendum eſt? ſi ſupervixerit puerulus, num pro jam initiato recenſendus eſt? aut regerenda eſt aqua, & myſterium iterandum? Salebroſa verè quæſtio, & quæ ſuas difficultates inſignes habet. Nam perſona miniſtrantis, ad rem ipſam Sacramenti, videtur facere; cùm paſtoribus Eccleſiæ, iiſque ſolis, eam provinciam impoſuerit Dominus. Hincque non b defuerunt, qui feminæ manu datam

a *Libro ſex quæſtionum, totidem ut loquuntur vulgò, prælectionibus in Schola Oxonienſi habitarum, anno 1597.*

b *T. Cartwright in defenſione Admonitionis ad Parliamentum Angliæ.*

talem ablutionem, nihil magis ad Baptiſmum facere, aſſeverârunt, quàm ordinariam aliam aliquam, & quotidianam lavationem. Veruntamen qui laborioſius conſiderarunt, & perpetuum, eâ in re, Chriſtianorum antiquorum conſenſum expenderunt; miniſtrantis perſonam, non de Eſſe Sacramenti, ſed de bene eſſe, judicarunt. Baptiſmi formam, ut loquuntur Scholæ, injectionem aquæ, in nomine Trinitatis, exiſtimarunt. Piè igitur fit, ſi miniſter tangat ſolus; at fit etiam, ſi tangat alius. Quâ in re eandem perſonæ Sacerdotis rationem eſſe cenſent in Baptiſmo; quæ eſt conſenſus parentum, in matrimonio contrahendo. Piè facit, qui parenti auſcultat ſuo; adeoque impiè, qui parentis pii conſenſum negligit, & repudiat. Sed ſi filius ita impiè contraxerit matrimonium: pro conjugio rato habendum eſt, quando reliquæ matrimonii circumſtantiæ completæ fuerint. Malè igitur factum eſt, ſi laicus; pejus factum, ſi femina rem ſacroſanctam hanc attigerit. Sed factum eſt; & quod factum eſt, infectum eſſe non poteſt. Habet locum in re iſthâc illud Iuris Axioma: *Multa fieri non debent, quæ tamen facta valent.* Adſperſit ergò lympham, & in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. benedixit, qui non debuit. Sufficere certè, ad admiſſionem in numerum fidelium, opinamur hucuſque; nec ingeminandam eſſe aquam. Chriſti cauſſâ, cujus eſt, quod datur, & non hominis, eſt efficax hæc admiſſio. Et dum in ovilis oſtium intromittatur anima, parùm refert, per quem, num per furem, aut ipſum cuſtodem januæ, intromittatur. Dedit modò nomen Chriſto, & pro milite eſt accenſus. Si quis id, quod non oportuit, uſurpaverit; id agenti, & non patienti, vertendum eſt vitio. Parùm ſcimus, num ad Tſipporam, ſui nati circumciſio, ex inſtituto divino, poſſit ſpectare: ſed cùm vel per fas, vel nefas, præputium abſtuliſſet, non alium acceſſiſſe, qui rurſus circumcideret, invenimus. Sicut, non ſecundò *a* circumciſum fuiſſe, qui à Samaritanis ad Iudæos tranſiiſſent, dicit Auguſtinus, de Baptiſmo Hæreticorum diſputans. Eſt una Circumciſio; ſicut *b* unus Dominus, una fides, unum Baptiſma.

a *Auguſt. contra Creſconium Grammaticum lib. 4.*
b *Epheſ. 4. 5.*
c *Sozomen. lib. 2. cap. 16.*

XIII. Celeberrima eſt hiſtoria apud *c* Sozomenum, de Alexandro, Alexandriæ Epiſcopo, & Athanaſio, qui poſteà dictus eſt Magnus. Cùm Epiſcopus ille, convivas, qui prandèrent ſecum, in litore deambulans, exſpectaret: puerulorum vidit cœtum, in arenâ colludentium, quos, ex geſtibus ipſorum, divini cultus ceremonias aliquot repræſentare perſpexerat, à longè ſtans. Et quamdiu nihil, vel petulanter ſatis, vel audacter nimis, conſpexiſſet tranſigi, delectatione aliquâ capiebatur. Sed cùm ad altiora videret pergere, arceſſit è Clero aliquos, non procul degentes, quibus etiam juvenculorum oſtendit luſus. Sed cùm tandem iſti pueros advocâſſent; ex ipſorum confeſſione hoc edidicerunt; Athanaſium ſcilicet, jam puerum, Epiſcopi perſonam, inter jocandum, ſuſtinentem, adoleſcentes alios, myſteriis Chriſtianis non imbutos, baptizaſſe. Et cùm formam actionis, & rei circumſtantias, accuratè diſquiſiviſſent; pro Eccleſiæ ritu tranſacta ordine eſſe omnia, intellexerunt. Teſtante Sozomeno, Alexander iſte, tam ſanctus vir, & prudens, Baptiſmum Athanaſii pro rato habuit, nec iterandum credidit: ſed, in Catalogum fidelium, omnes libentiſſimè adſcripſit, qui ab ipſo puero tinctionem accepiſſent. Quæ iſtis contradicerent, & ex profeſſo oppugnarent, rationes ſanas, & ſolidas, exinde non reperio. In Auguſtino pervolvendo, celebria duo obſervavi loca, ad negotium præſens non mediocriter facientia. Eſt alter libro ſecundo contra Epiſtolam Parmeniani *d*: *Et ſi laicus Baptiſmum pereunti dederit, neceſſitate compulſus; quod cùm ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit: neſcio an piè quiſquam dixerit, repetendum eſſe. Nullâ etenim cogente neceſſitate, ſi fiat; alieni muneris uſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas urgeat; aut nullum, aut veniale delictum eſt. Sed etſi nullâ neceſſitate uſurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quamvis rectè dici poſſit illicitè datum.* Monet Auguſtinus, uti ſemper, cautè; *neſcio an piè quiſquam dixerit repetendum eſſe.* Sed cùm poſtea, *dari Baptiſmum*, aſſeveraverit; neque poſſit ſacerdos quicquam dare amplius; & Sacerdotis Baptiſmus repetendus non ſit: idem eſt, ac ſi aſſereret, repetendum non eſſe. Sed & obiter operæ precium eſt advertere, Baptiſmum licitum illicitè poſſe dari, affirmare; & laicalem adſperſionem, licet neceſſitate factam, à delicto, licèt veniali, & leviori, non audere omnino, & abſolutè, excuſare. Quod id eſt, quod ſuprà ex Auguſtino, innuebam.

d *Auguſt. lib. 2. contra Epiſtolam Parmeniani, cap. 13.*

XIV. At ſecundum Auguſtini teſtimonium eſt ampliſſimum *a*: *Si quis fortè me, in eo Concilio conſtitutum, ubi talium rerum quæſtio verſatur, non præcedentibus talibus, quorum ſententias ſequi mallem, urgeret, ut dicerem, quid ipſe ſentirem: Si eo modo affectus eſſem, quo eram, cùm iſta dictarem, nequaquam dubitarem, habere eos Baptiſmum, qui ubicunque, & à quibuſcunque, illud, verbis Evangelicis conſecratum, ſine ſuâ ſimulatione, & cum aliquâ fide accepiſſent: quanquam eis ad ſalutem ſpiritualem non prodeſſet, ſi charitate caruiſſent, quâ Catholicæ insererentur Eccleſiæ. Si enim habeam*, inquit b, *fidem, ut montes transferam; charitatem autem non habeam; nihil ſum. Sicut jam præteritis Majorum ſtatutis, non dubito, etiam illos habere Baptiſmum, qui quamvis fallaciter id accipiunt, in Eccleſiâ tamen accipiunt, vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab iis, in quorum ſocietate id accipitur; de quibus dicitur* c, *Ex nobis exierunt.* Pergit adhuc: *Ubi autem, neque ſocietas ulla eſſet ita credentium; neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet; ſed totum ludicrè, & mimicè, & joculariter ageretur; utrum approbandus eſſet Baptiſmus, qui ſic daretur, divinum judicium, per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione, & impenſis ſupplici devotione gemitibus, implorandum eſſe cenſerem.* Hucuſque Auguſtinus. In quibus profitetur, ſe non audere id pro Baptiſmo repudiare, quod à quovis ſine fide, cuivis ſine fide, idque ludicrè tantùm, & mimicè, & joculariter, tribueretur. Sed expreſſè affirmat, eos, ex illius ſententiâ, Baptiſmum habere, qui ubicunque illud, & à quibuſcunque, verbis Evangelicis conſecratum, acceperunt. Ex illius igitur opinione ſobriſſimâ; nec poſt feminam *d*, nec poſt quemlibet, ablutio myſtica ſeriò data, & verbis debitis, eſt redintegranda.

a *Auguſt. lib. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas.*
b *1 Cor. 13. 2.*
c *1 Ioan. 2. 19.*
d *Meliùs dixiſſet*, nec a femina, nec alio quolibet.

XV. Succedunt minoris ordinis ſuccenturiati milites, & ſimilia ſuffragia perhibentes, præſertim è Gratiano. Iſidorus primò *e*: *Romanus Pontifex non hominem judicat, qui baptizat; ſed Spiritum Dei ſubminiſtrare gratiam Baptiſmi; licet Paganus ſit, qui baptizat.* Secundò Nicolaus Papa, ad conſulta Bulgarorum reſpondens: *A ſ quodam Iudæo, (neſcitis, utrùm Chriſtiano, an Pagano,) multos in patriâ veſtrâ baptizatos, aſſeritis; & quid inde ſit agendum, conſulitis. Hi profectò, ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, vel tantùm in nomine Chriſti, baptizati ſunt; quia non illorum, ſed ejus eſt, rebaptizari non debent.* Et Gratianus ipſe *g*: *Ecce quandoque ab Hæreticis Baptiſma cum ſuâ virtute accipitur; cujus tam neceſſaria adminiſtratio eſt, ut nec etiam à Paganis datum, poſſit reiterari.* Quorum ego recenſeo teſtimonia, non quòd ex eorum judicio dijudicandam eſſe litem arbitrer: (tanti etenim ipſos non facio) ſed ut antiquorum, & recentiorum, & Pontificiorum conſenſum, in re iſthâc, patefaciam. Cui etiam, & calculum ſuum noſtra adjicit Eccleſia; quæ cùm, facilitate largâ (ita etenim appellare licet, ſi ad laicorum, & feminarum Baptiſmum extendatur; quod negavi, ſuprà docui) propter cordis duritiam, aut plebis ignorantiam, privatam tinctionem ad tempus toleraſſet: toleraſſet inquam, (puto ſanè, pauliſper tantùm) quoad populus copioſiùs inſtrueretur; hanc tandem fert ſententiam *h*: *Nec dubitet quiſquam, quin infantulus eo modo baptizatus, & legitimè, & ſufficienter baptizetur; neque debeat in templo rebaptizari.* Hæc eorum erat ſanctorum virorum determinatio; qui (ut humana paſſa eſt infirmitas, & ferebant illa tempora) ſuperſtitioni Papiſticæ amo-

e *Gratian. parte 3. de Conſecratione, Diſtinct. 4. 22.*
f *Ibid. 23.*
g *Gratian. part. 2. Cauſa. 1. Quæſt. 1. 59.*
h *Liturgia Eccleſiæ Anglicanæ in privato Baptiſmo.*

amovendæ, & divini cultus officiis propagandis, inſudârunt; & quorum aliquot ſuo ſanguine veritatem Chriſti poſtea conſignarunt.

XVI. Noſtra etiam tempora, quantum ego novi, ab eorum determinatione non diſceſſerunt: ſed tanquam depoſitum apud nos, & traditum, cuſtodiunt. Adjectio etenim elementi, & invocatio Spiritus Sancti, ea eſt, quam potiſſimum reſpiciunt, & non perſona dantis: hoc autem, quoad Baptiſmi ſubſtantiam. Quâ in re, uti ego exiſtimo, ſic ſe habet negotium, ut in generatione carnali: in regeneratione ſcilicet, ut in generatione. Baptizari etenim eſt, quaſi in Eccleſiam generari. Et ut nil ſæpius, quàm ſemel, generatur: ita decenter inſtitutum fuit, ut nemo ſæpius, quàm ſemel, baptizaretur. At ut in productione infantuli, & emiſſione in lucem, obſtetriculæ opera cenſetur neceſſaria: cujus manu, & conſilio, ex utero materno incolumis infantulus extrahatur: ſic miniſter Euangelii ad manum oportet, & præſto ſit, cùm ex labe originali, per aquam ſanctificatam, extrahitur, qui Adami corruptelis involvitur, & irretitur. Euangelii miniſter obſtetricis locum in renovatione, & regeneratione ſacramentali ſupplet. Veruntamen ut nonnunquam id re ipsâ contingit, quod fictè, & ſimulatè, obſtetrices Iſraeliticæ Pharaoni renunciârunt, feminas nempe aliquot ſic robuſtas eſſe, ut, priuſquam acceſſerit obſtetrix, pepererint: aut cùm præſtò non fuerat, quæ debebat intereſſe, matrona alia vices ſupplet, & vicariam præſtat operam: neque tamen non natum quiſquam dixerit, qui jam in lucem prodierit; & pro ſtolido haberetur, qui infantulo in uterum maternum revertendum diceret, quia defuit, quæ adeſſet: ſic ſi in Eccleſiam generatus quiſquam fuerit per lavacrum regenerationis, licèt ejus id non ſit factum, cujus debuiſſet, manu; imò licèt peccaverit, & Deo diſplicuerit, qui manus per præſumptionem, & ignorantiam, injecit; non redintegrandum tamen eſſe factum, & pietas, & ratio, & conſenſus Eccleſiæ, à quo temere recedendum non eſt, vehementer ſuadent. Et hoc niſi concedatur, incommoda infinita per univerſam fidelium congregationem exorientur. Si etenim non ſit quiſquam, Chriſtianis imbutus myſteriis, niſi per Sacerdotem, omni viâ legitimum, & exceptione majorem, baptizaretur, quota hominum pars, piorum, & fidelium, Chriſtianiſmi ſignaculo indigerent? aut quis ſciret pro certo, ſe aquis luſtralibus, ut debuiſſet, fuiſſe expiatum? Sacerdotis etenim perſonam induere poteſt, qui ſacros nunquam eſt adeptus ordines. Sacros etiam ordines is poteſt recipere, qui nec ipſe baptizatus, unquam extiterat. Sed & qui baptizatur, & qui ad gradum miniſterii promovetur, ab Epiſcopo poterit conſecrari, & ad Presbyteratum admitti, qui nec ipſe legitimus fuerat epiſcopus, nec imponendi manus poteſtatem habuerat. Et hæc, hujuſmodique, & poſſe; & ſolere contingere dubia, prudentia, & ratio, & experientia, conteſtantur; ut nominatim, in reſcripto *a* Nicolai Papæ ad conſulta Bolgarorum. Et Canonici non frivolè, aut ex ſuppoſitione, ſed occaſione datâ, hæc ipſa diſcutiunt; ut quæſtionibus revera, & bonâ fide exorientibus, occurratur.

a Nicolaus Papa e Gratiano; ut ſuprà.

Hactenus Georgius Abbas.

Sed quòd antiquos omnes in ea fuiſſe ſententiâ arbitratur, id de Baſilio ſecus eſt; ut antea oſtendimus. Fortaſſe autem in hoc diſſenſu non incommodè de laicorum, & mulierum baptiſmo dicatur, quod idem Baſilius eâdem ad Amphilochium epiſtolâ de Catharorum baptiſmate ſcribit, ὅτι δεῖ τῷ ἔθει τῷ καθ' ἑκάστην χώραν ἕπεσθαι διὰ τὸ διαφόρως ἐνδιενεχθῆναι αὐτῶν: *oportere uniuſcujuſque regionis conſuetudinem ſequi, quòd variè de eorum baptiſmo traditum ſit.*

F I N I S.

DISPUTATIO DUODECIMA

DE

BAPTISMO;

Quæ universè agit

DE OBJECTO BAPTISMI, SIVE DE BAPTIZANDIS.

THESIS I.

POSTQUAM *de cauſſa efficiente, ſive miniſtro Baptiſmi, egimus; proximum eſt, ut de objecto videamus, ſive qui debeant baptizari. Deque iis prius agemus, vel ut adultis, vel universè, non habitâ ratione ætatis. Deinde particulatim, reſtringendo controverſiam ad infantes. In priori parte quatuor exponam. Primùm oſtendam, baptiſmum non aliis competere, quàm hominibus, iiſque vivis; & quidem, qui pro ſe, non pro mortuis, baptizentur; quique profiteantur religionem Chriſtianam. Deinde non attendi, vel gentem, vel ſexum, vel utrùm quis in connubio, an extra illud vivat. Tertio loco demonſtrabo, licet, dum bene valemus, baptiſmus ſit poſcendus; in veteri tamen Eccleſia, ne in deſperatâ quidem valetudine, ſolere baptiſmum denegari. Denique requiri, ut ſint ſuæ mentis compotes, quò ſponte velint baptizari; ut item baptizentur vigilantes. Ex quadripartita hac controverſia, primo loco in conſiderationem venit, quod dicebamus; non aliis competere baptiſmum, quàm hominibus, atque his viventibus. Docemur hoc partim inſtitutione Chriſti Matt.* XXVIII. 19: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. *partim ea praxi Ioannis Baptiſtæ, & Apoſtolorum; quam ex variis*

novi Inſtrumenti locis diſcimus: partim ex fine baptiſmi, qui dicitur lavacrum regenerationis, & renovationis. Hæc enim non aliis conveniunt, quàm hominibus iſtis, qui etiamnum inter homines agunt: partim ex natura omnium ſacramentorum, tam Veteris, quàm Novi fœderis: quæ omnia in viventibus tantùm habuerunt locum. Damnamus igitur omnem inanimatorum baptiſmum, uti campanarum. Quem etſi prudentiores conſecrationem *vocare malunt: tamen hoc ipſum, quòd tingentes nomen hominis res imponunt inanimatæ, &, uti in hominis baptiſmo fieri ſolet, patrinos, & matrinos, tinctionis teſtes, adſciſcant, ſatis oſtendit, non poſſe hunc ritum adminiſtrari, ſine depreciatione ſacramenti à Chriſto inſtituti.*

Ambroſium minimè probaturum fuiſſe hunc ritum, oſtendunt iſta ejus verba lib. de iis, qui initiantur myſteriis cap. IV: *Iudæus urceos baptizat, & calices; quaſi inſenſibilia vel culpam poſſint accipere, vel gratiam.* Interim baptiſmum iſtum non eſſe inventum recens; ſed jam ante annos octingentos uſurpatum à nonnullis, attamen ab eruditioribus damnatum; liquet ex hac Conſtitutione
a Pag. 266. edit. Moguntinæ an. 1602. quâ Conſtitutiones eas cum Hincmaro, & aliis, edi curavit Buſæus.
Karoli Magni a: *Ut clocas non baptizent; nec chartas per perticas pendant propter grandinem.* Poſtea tamen, ſi Balæum audimus, hunc baptiſmum in Romana Eccleſia inſtituit Ioannes XIII: qui campanæ magnæ ad Ioannem Lateranenſem de nomine ſuo nomen juſſit imponi. Cujuſmodi ritu hæc campanæ, ſeu tinctio, ſeu conſecratio, ſoleat peragi; docebit Pontificale Romanum. Quantopere verò Maximilianus Imperator cum Statibus imperii Romani de perpero hoc more fuerit queſtus: videre eſt ex centum gravaminibus Germanicis anni cIↄ Iↄxviii, & ſequentis. Vide & quæ de hoc ſcribit Wierus lib. V. de præſtigiis dæmon. cap. IX, & ex eo
b Pag. 593.
Wolfius Memorabilium lect. centur. XVI. an. cIↄ Iↄl *b*. Uti autem campanarum baptiſmus ſuperſtitioſus eſt: ita nec ſuperſtitione caret, quòd feminæ ſimpliciores corallis, linteis, aliiſque Baptiſmatis aquâ conſperſis, vim tribuunt ſanitatem reſtituendi. Nec enim huic aquæ baptiſmatis finem docent uſpiam Scripturæ. Sed ut hoc ſuperſtitioſum; ita illud ſummè eſt abominabile, quòd homines nefarii buſones ad veneficiorum uſum baptizant. Cujus rei meminit Bodinus lib. II. Dæmonoman. cap. VIII.

Thesis II.

Damnamus etiam eos, qui vel mortuos baptizant, vel vivos pro mortuis tingunt. Nec enim baptiſmus vel proprius, vel vicarius, mortuis prodeſſe poteſt: quia poſt hanc vitam bene maleve operandi tempus non eſt: unde Eccleſiaſta cap. XI: Ad quamcunque partem lignum ceciderit, ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem, ibi manebit.

Cataphryges, ut Philaſtrius de iis ſcribit, mortuos baptizabant. Hos damnat Codex canonum Eccleſiæ Africanæ, can. XVIII: *Placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur. Scriptum eſt enim, Accipite, & edite. Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere. Et ne jam mortuos homines baptizari faciat presbyterorum ignavia.* Ubi in Græca tralatione eſt: καὶ ἵνα μή τις ἤδη τελευτῶντας βαπτίζεσθαι νομίζῃ τῇ τῶν πρεσβυτέρων ἀργίᾳ. Fortè igitur pro *ignavia* Patres hi ſcripſere *ignorantia*. In Tomis Conciliorum neutrum legitur: ſed pro eo eſt *infirmitas*. Sic enim habent extrema verba can. VI. Concilii Carthaginenſis III, ſecundùm editionem Binoianam: *Cavendum eſt, ne, mortuos baptizari poſſe, fratrum infirmitas credat, cùm Euchariſtiam mortuis non dari animadverterit.* Meminit hujus canonis etiam Walafridus Strabo lib. de reb. Eccleſ. cap. XXVI. Ad Cataphrygas hos alludit Nazianzenus orat. XL, quæ eſt in ſacrum baptiſma: ubi ſenes baptiſmum differentes ſic compellat *a*: Ἢ καὶ σὺ μένεις νεκρὸς λουθῆναι, οὐ μᾶλλον ἐλεούμενος ἢ μισούμενος; *An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris, non jam miſericordiam tui magis, quàm odium, movens?* Alphonſus à Caſtro arbitratur, Cataphrygas non baptizâſſe mortuos; verùm vivos pro mortuis. Sed multùm fallitur. Diverſus enim ab iſto eſt mos eorum, qui vivos pro mortuis baptizabant. Fecere hoc Cerinthiani, & Marcionitæ, hæretici antiquiſſimi. Nam Cerinthum Apoſtolorum vixiſſe temporibus, liquet ex Epiphanio, hæreſi XXVIII: & imprimis ex iis, quæ de Ioanne, & Cerintho, memorat Irenæus lib. III, cap. III, Euſebius hiſtor. Eccl. lib. III, cap. XXII, Hieronymus adverſus Luciferianos, Theodoretus hæret. fabul. lib. II, Nicephorus lib. IV. c. XXII. Marcionem verò vixiſſe ætate Polycarpi, arguunt, quæ de utroque narrat Irenæus ibidem. Quod verò de Cerinthianorum more dicebamus, id Epiphanius hæreſ. XXVIII refert his verbis *b*: Καὶ τι παραδόσεως πρᾶγμα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινῶν μὲν παρ' αὐτοῖς προφθανόντων τελευτῆσαι ἄνευ βαπτίσματος, ἄλλους δὲ ἀντ' αὐτῶν εἰς ὄνομα ἐκείνων βαπτίζεσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναστάντας αὐτοὺς δίκην δοῦναι τιμωρίας, βάπτισμα μὴ εἰληφότας, γίνεσθαι δὲ ὑποχειρίους τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ ἐξουσίας. καὶ τούτου ἕνεκεν ἡ παράδοσις ἡ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς, φησὶ τὸν ἅγιον Ἀπόστολον εἰρηκέναι, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν. *Ex traditione res quædam ad nos devênit, quod quidam apud ipſos de vita deceſſerunt, morte præoccupati citra baptiſma: alii verò pro ipſis in nomen ipſorum baptizentur; ut ne, ubi reſurrexerint, illi in reſurrectione pœnas dent; eò quòd non acceperunt baptiſma, & ſubditi fiant poteſtati, quæ mundum fecit. Et hac de cauſſa traditio, quæ ad nos devênit, eundem ſanctum Apoſtolum dixiſſe ait* c: *Si omnino mortui non reſurgant, cur & baptizantur pro ipſis?* De Marcionitis idem tradit Chryſoſtomus, in 1 Cor. XV. homil. XL, & ex eo Theophylactus ad eundem Apoſtoli locum. Quod addo propter Alphonſum à Caſtro, qui multum miratur, unde id hauſerit Theophylactus. Verba Chryſoſtomi ſunt *d*: ἐπειδὰν γάρ τις κατηχούμενος ἀπέλθῃ παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τελευτηκότος κρύψαντες, προσιόντες τῷ νεκρῷ, καὶ διαλεγόμενοι, καὶ πυνθάνονται, εἰ βούλοιτο λαβεῖν τὸ βάπτισμα. εἶτα ἐκείνου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ κεκρυμμένος κάτωθεν ἀντ' ἐκείνου φησὶν ὅτι δὴ βούλοιτο βαπτισθῆναι. καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος. *Poſtquam Catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo, qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne baptiſmum accipere. deinde illo nihil reſpondente, is, qui eſt abſconſus inferiùs, pro illo dicit, ſe velle baptizari: & ſic eum baptizant pro eo, qui exceſſit.* Tangit eam quoque conſuetudinem Tertullianus lib. V adverſus Marcionem cap. X: quod Chryſoſtomi de Marcionitis ſententiam confirmat. Atque idem Afer lib. de Reſurrectione Carnis cap. XLVIII. baptiſma hujuſmodi *vicarium* appellat. *Si*, inquit, *& baptizantur quidam pro mortuis; videbimus, an ratione. Certe illâ præſumtione hoc eos inſtituiſſe contendit, quâ alii e etiam carni vicarium baptiſma profuturum exiſtimarent ad ſpem reſurrectionis, quæ niſi corporalis, non aliàs ſic baptiſmate corporali obligaretur.* Et ſanè etiam ſcriptor commentariorum in epiſt. Pauli, qui Ambroſii creduntur, cenſet, Apoſtolum hanc conſuetudinem tangere. Sic enim ſcribit *f* ad ſuperiorem Apoſtoli *g* locum: *Exemplum eorum ſubjicit, qui tam ſecuri erant de futura reſurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, ſi quem fortè mors præveniſſet, timentes ne aut malè, aut non reſurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur.* Item Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſ. cap. XXVI: *Primis prædicationis Evangelicæ temporibus tanti fervoris quidam in divinâ credulitate referuntur fuiſſe, ut pro quibuſdam cariſſimis, ante annunciationem veritatis, vel baptiſmi perceptionem, defunctis, baptizari ſtuderent. Quod Apoſtolus Paulus ad adſtruendam reſurrectionis fidem commemorat. Quia niſi crederentur reſurrecturi, ſtultum erat pro eis,* qui

a P. 648. edit. Morell.

b Pag. 54.

c 1 Cor. 15. 29.

d Tom. 3. edit. Etonenſis, ſive Savilianæ, pag. 513.

e Κοινωνοῦσι.

f P. 288. edit. Baſ. an. 1555.

g 1 Cor. 15. 29.

qui jam non exiſterent, laborare. Quamvis verò hodieque aliqui, & eos inter Juſtellus in eruditis notis ad codicem Canonum Eccleſiæ univerſæ, de perverſo hoc more Apoſtolum loqui putat: mihi tamen id nullo modo ſit veriſimile. Quis enim credat, divinum illud vas ex errore ſive hæreticorum, ſive aliorum, quos hæretici poſtea ſint ſecuti, confirmare voluiſſe dogma fidei Chriſtianæ? Longè igitur magis probatur ſententia, quam idem rejicit, ut de Clinicorum baptiſmate capiatur. Nam quamquam reprehenſione digni erant, qui ſtudio differrent baptiſmum: tameo ſi illi, nullâ culpâ ſuâ, lecto affixi demum fierent Chriſtiani, aut inter Catechumenos hactenus conſtituti, in morbo deſiderarent baptiſmum: nihil equidem video, quòd reprehenſionem magis, quàm laudem, mereatur. Tales enim, mortem ante oculos habentes, non tam expetebant baptiſmum, ut is ſibi prodeſſet in hac vita, quàm in altera. Nec iccirco illud *ſuper mortuis* neceſſe habemus exponere, *tanquam moribundi*, vel *mortuis ſimiles*: quod ſanè eſt Apoſtoli verbis vim facere: ſed *pro mortuis erit* pro *ſtatu mortuorum*: hoc eſt, ut ſibi poſt mortem ſit bene. Quamquam hæc interpretatio non in Clinicis ſolùm; ſed univerſè in baptizatis omnibus, habeat locum. Ubi & illa Chryſoſtomi in hunc locum, & diſcipuli ejus Iſidori Peloſiotæ lib. I. epiſt. CCXXI: qui ὑπὲρ νεκρῶν exponunt ὑπὲρ τῶν σωμάτων. nempe quia, ut Tertullianus ait, *dum ſacramentum baptiſmi impenditur corpori, corpus conſecratur immortalitati.* Unde & *baptizandi*, quemadmodum ibidem ait Chryſoſtomus, *in fine jubentur dicere, Credo in reſurrectionem mortuorum* (πιστεύω εἰς νεκρῶν ἀνάστασιν) *& in hac fide baptizantur.* Et ſanè ſiquis non tam de Clinicorum quàm univerſè omnium Chriſtianorum baptiſmo, loqui Apoſtolum putârit; nolim cum eo pedem ſtruere. Quippe de verborum Apoſtolicorum mente, & veteres, & juniores, hactenus certant incerti. Itaque & aliam alibi *a* interpretationem adtuli: quam neque nunc damno. Uti nec illam, ut ὑπὲρ νεκρῶν, valeat mortuorum cauſsâ; ſive in ſpem, ac fidem reſurrectionis communis; quæ ſententia placuit Chryſoſtomo, & diſcipulo ejus Iſidoro Peluſiotæ, quique Chryſoſtomi ferè veſtigiis inſiſtunt Theophylacto, ac Oecumenio; ut juniorum multos præteream. Hic verò ſatis fore viſum, ſi docerem, veriſimiliùs ſaltem de Clinicorum baptiſmo, quàm illo vicario, intelligi Apoſtolum.

a *Diſput. de Reſurrectione thes.* 18.

THESIS III.

Nec tamen, abſque ullo omnino delectu, & examine, omnes promiſcue baptizare licet: ſed in adultis quidem (de quorum baptiſmo prius dicemus) requiritur, ut antea in religione Chriſtianâ inſtituantur, eamque profiteantur. Hoc enim nos docet ipſa Baptiſmi inſtitutio Matth. XXVIII. 19: Euntes docete omnes gentes, & baptizate eos. *Marc.* XVI. 15: Ite in orbem univerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. *Et verſ.* 16: Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur. *Idem docemur praxi Joannis Baptiſtæ, & Apoſtolorum. Nam de Joanne legimus Matth.* III. 1. 2, *& Luc.* III. 3: In diebus illis venit Joannes Baptiſta, prædicans in deſerto Judææ. Tunc exibat ad ipſum Hieroſolyma, & omnis Judæa, &c. Et baptizabantur ab eo in Jordane. *Item Act.* II. 38, *dicitur Petrus pœnitentiam prædicâſſe: poſteaque ſequitur verſ.* 4: Quotquot receperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt.

Vide & Actor. VIII, 12. 13. 38; IX, 17; X, 44; XVI, 14. 15. 32; XVIII. 8. Et propterea ad Hebr. VI. 2, baptiſmatum doctrina proxime ſubjicitur pœnitentiæ, & fidei. Quemadmodum igitur diplomata, ac fœderum tabellæ, prius conſcribi ſolent; poſteaque appenduntur ſigilla: ita de divinis promiſſis ioformandus eſt animus, antequam hæc iis ſacramentorum uſu obſignentur. Atque hæc de primo.

THESIS IV.

Dummodo autem quis Chriſtianam religionem profiteatur; nihil refert, utrùm quis Judæus ſit, an Græcus, ſive gentilis; utrùm mas, an femina; utrùm conjux alicujus, an cælebs. Nam, ut ait Apoſtolus Gal. III. 27. 28: Quntquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Hic non eſt Judæus, neque Græcus; non eſt ſervus, neque liber; non maſculus, neque femina: omnes enim vos unum eſtis in Chriſto Jeſu. *Idem mandato Chriſti comprobatur, Matth.* XXVIII. 19, *& Marc.* XVI. 15. 16: *ubi jubet docere, & baptizare omnes gentes, omneſque creaturas; h. e. cunctos homines. Liquet idem ex Baptiſta, & Apoſtolorum exemplo, Matth.* III. 5, *Luc.* III. 7, *&* VII. 29: *item Actor.* II. 41, *&* VIII. 12: *ubi diſertim dicitur*, viros, ac mulieres, *eſſe baptizatos. Et cap.* XVI. 14. 15: Lydia, quæ purpuram vendebat, ac domus ejus, baptizatur. *Et verſ.* 33, Cuſtos carceris, & omnis domus ejus. *Et cap.* XVIII. 18, Criſpus, præfectus ſynagogæ, cum omni domo ſuâ, & multi Corinthiorum. Item 1 *Cor.* I. 16. Stephanæ familia.

Quæ per ſe ſatis ſunt aperta, ut non egeant lucis. Attamen, ſiquis ulteriùs aliquid deſideret; adeat, quæ doctiſſimi interpretes ad verba allata annotarunt.

THESIS V.

De duobus vidimus. Tertio loco de catechumenis extrema agentibus, ac gentilibus in morbo converſis; item qui baptiſmum in extremam vitam rejeciſſent; in controverſiam vocatur; utrùm iis in valetudine deſperatâ baptiſmus debeat conferri. Si veteris Eccleſiæ judicium quæritur; ea nulli iſtorum negâſſet baptiſmum. Attamen graviter illorum reprehendere errorem ſolet, qui ſtudio hoc egiſſent, ut baptiſmum differrent in extremum vitæ tempus.

Eos, qui in lecto ob morbum, ne ſine baptiſmo morerentur, aquâ eſſent affuſi, vel aſperſi, *Clinicos* in veteri Eccleſia dixere; ut indicat Cyprianus epiſt. LXXVI, quæ eſt ad Magnum. De talium baptiſmo verba Cornelii; Urbis epiſcopi, habemus in literis ejus *a* ad Fabium, epiſcopum Antiochenum. Ea adducam diſputat. de Anabaptiſmo. Etiam ita baptizatorum meminit codex Canonum Eccleſiæ Univerſæ can. LVII, & CLI: quorum ille duodecimus eſt Synodi Neocæſarienſis: hic quadrageſimus ſeptimus eſt Concilii Laodicenſis. Item mentionem invenias in Codice Canonum Eccleſiæ Africanæ can. XLV: qui in Tomis Conciliorum, ex editione Krabbii, eſt canon XLV Concilii Africani: ſed XXXIV Concilii Carthaginenſis in editione Severini Binnii *b*. Atque etiam citatur à Gratiano De Conſecrat. Diſtinct. IV. can. Ægrotantes. De eodem ſic ante annos octingentos Walafridus Strabo lib. de Divinis officiis cap. XXVI: *Synodus Carthaginenſis baptizandos ſtatuit ægrotos, qui jam loqui non poſſunt, cùm voluntatis eorum teſtimonium ſui dixerint, aut ipſi aliquibus ſignis comprobare potuerint.*

a *Apud Euſeb. lib.* 6. *Hiſtor. Eccl. cap.* 35.

b *Tom.* 1. *pag.* 545.

Erant autem duo Clinicorum genera: unum tum catechumenorum, tum gentilium ſeſe convertentium, qui in extremis conſtituti deſiderarent baptiſmum. Epiphanius, hæreſi XXVIII, quæ eſt Cerinthianorum *c*; Οἱ μέλλοντες τελευτᾶν ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι, ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι ὑπὲρ τοῦ τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται. *Morti vicini ſi fuerint cate-*

c *Pag.* 54.

catechumeni, ob hanc (reſurrectionis) *ſpem, ante obitum lavacro digni habentur.* Ita Arintheus ab uxore redditus Chriſtianus, in fine vitæ baptizatus fuit: ut Baſilius ſcribit epiſt. v. in additionibus. Eſt verò hic is, qui cum Modeſto conſul Romæ fuit anno CCCLXXII; quique, in Orientem miſſus, ita adventu ſuo terruit Perſas, ut Armeniam deſinerent incurſare; quæ alioquin periiſſet univerſa; quemadmodum teſtatur Ammianus Marcellinus lib. XXVII. Huc etiam pertinet canon Concilii Illiberitani XXXIX: *Gentiles, ſi in infirmitate deſideraverint ſibi manus imponi; ſi fuerit eorum ex aliqua parte honeſta vita, placuit eis manus imponi, & fieri Chriſtianos.* Quem canonem Burchardus, tanquam tertium Concilii Agathenſis, male citat lib. IV. Decretorum cap. XXX. Quamquam autem baptiſmi in eo apertè mentio non fiat: tamen, uti ad eum obſervat Ferdinandus Mendoza, ex eo, quòd de impoſitione manus dicitur, baptiſmus ſimul intelligitur; cùm hæc baptiſmum conſequatur.

Alterum genus Clinicorum erat, qui Chriſtianâ quidem religione inſtructi eſſent, ſed ſtudio baptiſmum diſtuliſſent, decepti malè intellecto loco divini ſcriptoris ad Hebræos cap. VI. 4: unde cum Novatianis colligebant, nullam iis eſſe ſpem veniæ, qui poſt baptiſmum deliquiſſent. Tales compellat Nazianzenus orat. XL, quæ eſt in ſacrum baptiſma: Ἀλλὰ φοβῇ μὴ διαφθείρῃς τὸ χάρισμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάλλῃ τὴν κάθαρσιν, ὡς δευτέραν οὐκ ἔχων. *At metuis, ne gratiam corrumpas, ac proinde purgationi moram producis; utpote nullam alteram jam ultrà habens.* Ita Conſtantinus Magnus extremo vitæ tempore baptizatus fuit: ut teſtantur Euſebius lib. IV. de vita ejus cap. XXIV, LXI, & LXII, Hieronymus in Chronico ad an. CCCXL, Socrates lib. II cap. XXVI, & XXXIX, Sozomenus lib. II cap. XXXIV, Theodoretus lib. I cap. XXXI, Freculphus lib. III cap. XX, Marianus in Chronicis, Nicephorus lib. VIII cap. LIV, atque alii. Quod pluribus probare teſtibus viſum fuit propter eos, quibus parùm ſit veriſimile, Cæſarem, necdum baptizatum, præfuiſſe Synodis Eccleſiaſticis, & divinis interfuiſſe myſteriis; quaſi non plurimùm interſit, inter de plebe aliquem, & principem: item inter Cæſarem pium, ſolumque errore aliquo de baptiſmi tempore involutum, & Cæſarem infidelem: uti Numerianum; quem Babylas Epiſcopus ab Eccleſia arcuit; ſicut Nicephorus refert lib. VI cap. XXXVI, & lib. X cap. XXVIII. Etiam Conſtantini filius Conſtantius moriens voluit baptizari: Ἀποθνήσκων ἔδοξε βαπτίζεσθαι, ut eſt apud Athanaſium de Synodis, Idem de Theodoſio Magno teſtatur Ambroſius orat. de obitu ejus; quem & ipſum, priuſquam foret baptizatus, tum Conciliis, tum myſteriis Chriſtianorum, interfuiſſe convenit. Vehementer autem SSi Patres invehi ſolent in eam baptiſmi differendi conſuetudinem. Uti
a Pag. 643. edit. Morell. Nazianzenus orat. XL, quæ eſt in ſanctum baptiſma a: Βαπτισθῶμεν σήμερον, ἵνα μὴ αὔριον βιασθῶμεν, καὶ μὴ ἀναβαλώμεθα τὴν εὐεργεσίαν, ὡς ἀδικίαν· μηδὲ ἀναμείνωμεν πλέον γενέσθαι κακοὶ, ἵνα πλέον συγχωρηθῶμεν· μηδὲ γενώμεθα χριστοκάπηλοι, καὶ χριστέμποροι· μηδὲ φορτισθῶμεν πλέον ἢ δυνάμεθα φέρειν, ἵνα μὴ αὔτανδροι τῇ νηὶ βαπτισθῶμεν, καὶ τὸ χάρισμα ναυαγήσωμεν, ἀνθ᾽ ὧν τὸ πλεῖον ἠλπίσαμεν, τὸ πᾶν ἀπολέσαντες. *Baptizemur hodie, ne cras vi aliquâ cogamur. Ne beneficium tanquam injuriam differamus; nec exſpectemus, ut plura peccata congeramus, quo plura nobis condonentur. Nec Chriſto, cauponum, & negotiatorum ritu, abutamur; nec graviori ſarcinâ oneremur, quàm vires noſtræ ferre queant; ne una cum ipsâ navi demergamur, ac gratiam naufragio amittamus; dumque plura ſpe, atque animo concipimus, omnia perdamus.* Eleganter verò Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. VI, eos, qui baptiſmum differrent, peccatis interim indulgentes, quæ in baptiſmo poſtea remittenda ſperarent, *delinquendi commeatum facere ſibi* ait: quoniam nempe uti militibus diſcedere ad tempus licet, acceptis literis dimiſſoriis (quas *commeatum* dixiſſe veteres ex Juriſconſultis, Feſto item in *Remeare*, & Suida in κομμεάτον conſtat:) ita illi *ſibi adulemur, quia inter Auditorum tyrocinia deputantur, quaſi eo etiam nunc ſibi delinquere liceat*: ut paullò poſt ſe interpretatur Tertullianus.

Ingens verò eſt ſtupor viri eruditi, qui nuper de clinicorum baptiſmo interpretatus eſt verba illa Cypriani in præfat. libri de Exhortatione Martyrii ad Fortunatum: *Baptiſma, quod nos, de mundo recedentes, Deo ſtatim copulat.* Nam nihil apertius eſt, quàm loqui Cyprianum non de baptiſmo fluminis, ſed ſanguinis. Unde primum, & ſecundum baptiſmum, opponit: poſt illum nos peccare ait, poſt hunc non item: ut quod ſtatim nos copulet Deo. Locus integer ſic habet: *Nos tantùm, qui, Domino permittente, primum baptiſma credentibus dedimus, ad aliud quoque ſingulos præparemus, inſinuantes, & docentes, hoc eſſe baptiſma, in gratia majus, in poteſtate ſublimius, in honore pretioſius; baptiſma in quo angeli baptizant; baptiſma, in quo Deus, & Chriſtus ejus, exſultant; baptiſma, quod fidei noſtræ incrementa conſummat; baptiſma, quod nos de mundo recedentes ſtatim Deo copulat. In aqua baptiſmo accipitur peccatorum remiſſio: in ſanguinis, corona virtutum.* Atque hæc de Clinicorum baptiſmo ſufficiant.

Thesis VI.

Venio ad id, de quo poſtremo me loco dicturum promiſeram. Etiam Scholaſtici diſquirunt, utrùm baptizandi ſint furioſi, inviti, dormientes. Et ſunt, qui adfirment; ſed contra Scripturas: quæ ab adultis requirunt, ut credant. Atqui nonniſi ex profeſſione externâ judicium ferre poſſumus de fide alicujus. Neceſſum igitur eſt, ut, priuſquam baptizetur aliquis, teſtetur pœnitentiam de vita anteacta; & ſignificet, ſibi propoſitum eſſe in poſterum ſervire Salvatori Chriſto, ac propterea Deum precari ſerio, ut Spiritu ſuo illabi in ſe velit, quo vitam vivere poſſit dignam fœdere iſto, quod Deus inire ſecum velit in baptiſmo. Quid horum ab iis exſpectemus, qui vel ſunt mente capti; vel promiſſionibus, aut minis, impelluntur ad ſuſcipiendum baptiſmum; vel ſacra hujus actionis tempore ſomno ſunt ſopiti? Adde, quòd Numen à nobis voluntarium exigat obſequium: quale non eſt furioſorum, invitorum, aut capientium ſomnum. Siquis tamen ante inſaniam in religione Chriſtianâ fuerit inſtitutus; atque eidem dilucida fuerint intervalla; deſitóque is furore, ſeriò deſideret baptiſmum: non videtur ei denegandus baptiſmus: quia æſtimare eum oportet ex tempore illo, quo eſt ſuus.

Abimus igitur hac parte à Thoma Aquinate; qui furioſos putat baptizandos etiam inſaniæ tempore, etſi ipſi contradicant; dummodo, cùm ſui eſſent compotes, baptiſmum poſtulârint. Atque idem arbitratur etiam, in quibus nullus unquam rationis uſus eluxit, tingi nihilominus in fide Eccleſiæ oportere; quia tales pro infantibus ſint cenſendi. Vide eum Part. III, Quæſt. LXVIII, Art. XII: item Bonaventuram in IV, Diſt. III, Quæſt. I. Poſſe aliquos baptizari invitos, judicium eſt Aureoli in IV Sent. diſtinct. IV, Quæſt. I. Studet verò hoc emollire eo, quòd licet non ſit conſenſus verus; ſit tamen, ut loquitur, interpretativus. Bonaventura in IV, Sent. Diſt. IV, art. II, Quæſt. I, judicat, dandum iis baptiſmum, qui ad eum vel promiſſis fuerint ineſcati, vel minis adacti. Deque poſteriori probat eo, quòd coacta etiam voluntas ſit voluntas. In quo tamen eum deſerit Landulphus Diſtinct. IV. Quæſt. I: idque propterea, quòd diſpliceant Deo obſequia coacta. Dormientes poſſe baptizari, judicat Emanuel Sa in Apho-

Aphoriſmis, Aphor. x. Ac favere videtur B. Auguſtinus lib. iv Confeſſ. cap. iv: ubi pro vero habet baptiſmo, ſi quis in deſperata valetudine neſciens ſit baptizatus. Thomas tamen in 1 Secund. Quæſt. cxiii. art. i negat, qui dormientes baptizantur, conſequi gratiam juſtificantem. Atque idem Part. iii. Quæſt. lxviii, Art. xii. ait, *Baptiſmum non conſueviſſe dari dormientibus.* Addo ego, *nec dari oportere.* Cujus rei cauſſas apertas antea adduximus.

FINIS.

DISPUTATIO DECIMATERTIA

DE

BAPTISMO;

ſive prioris

DE PÆDOBAPTISMO

PARS PRIOR.

Thesis I.

EGIMUS γενικῶς de baptizandis; niſi quòd quædam ſolos tangant adultos. Nunc εἰδικῶς videamus de baptiſmo parvulorum. Poſtea εἰδικωτέρως, καὶ περιστατικῶς, dicam de parvulis variè conſideratis: ut monſtroſis, ſpuriis, expoſititiis, vel aliâ conditione veſtitis. Media diſputatio, quam nunc aggredior, erit bipartita. Prior pars Scripturis inſiſtet: altera, quæ ſententia veterum fuerit Eccleſiæ doctorum, exquiret. In priori primùm illud in conſiderationem venit, utrùm pædobaptiſmus in Scripturis habeat fundamentum. Pontificii, uti in aliis non paucis, ita hac parte miram videntur prodere inconſtantiam. Nam quando laborant, ut pædobaptiſmum adſtruant, provocant ad ſacras Literas. Ita Eccius *a* quatuor pro eo argumenta ex Scripturis promit. Etiam Bellarminus *b* ait, *hanc veritatem in Scriptura tribus argumentis probari.* Ac ſubjungit tandem *c*: *Licet enim non inveniamus expreſſè mandatum, ut baptizemus infantes: tamen id & colligitur* SATIS APERTE *ex Scripturis; ut ſuprà oſtendimus.* Item: *Infantes poſſe baptizari, deducitur* EVIDENTER *ex Scripturis.* Nec dubitant illum ex iiſdem demonſtrare tum Franciſcus Suarez *d*, tum Gregorius de Valentia *e*. Imò Romanorum ea Epiſcoporum ſententia eſt. Ut de Innocentio tertio ex Decretalibus *f* liquet: ac de Pio quinto ex Catechiſmo *g*, qui juxta decretum Concilii Tridentini ad Parochos, Pontificis ejus juſſu, editus fuit. At iidem, quaſi, quod dextrâ ædificarunt, ſiniſtrâ deſtructum ire velint, negant, pædobaptiſmum poſſe è Scripturis probari, cùm earum imperfectionem tuentur adverſus Eccleſias Reformatas. Facit hoc Coſterus *h*; qui cùm dixiſſet, *omnia fidei myſteria, cæteraque creditu, & ſcitu neceſſaria, in corde Eccleſiæ eſſe clariſſimè exarata: in membranis tam Novi, quàm Veteris Teſtamenti, multa deſiderari*: mox exemplis id oſtenſurus, ait, *à B. Auguſtino ad Apoſtolicam Traditionem extra Scripturam referri baptiſmum parvulorum.* Et Bellarminus ipſe lib. iv. de Verbo Dei cap. iv: *Baptiſma infantum, contra Anabaptiſtas, ex Scripturis Lutherani probare non poſſunt; Catholici non ſolent.* Et Gretzerus in defenſione Bellarmini *a*, agens de parvulorum baptiſmo, & more non rebaptizandi eos, quos hæretici baptizarunt; *Seclusâ*, inquit, *traditione non ſcriptâ, neutrum unquam ex ſacra Scriptura ſectariis evincent: ut ut nihil intentatum relinquant.* Similiaque apud alios legere eſt.

a Enchirid. c. 30.
b Lib. de baptiſmo c. 8. & 9
c Cap. 9. reſponſ. ad argument. 1. & 8.
d T. 4. in Thom. ſol. 255.
e Lib. de baptiſmo c. 1. par. 3.
f Decret. lib. 3. Tit. 42. cap. 3. Majores.
g Cap. de bapt. ſacramento pag. 167. edit. Lov. an. 1567.
h In Enchir. Loc. de Sacra Scriptura p. 47. edit. Colon. an. 1614.

a Tit. 1. de verbi Dei defenſione cap. 9. 14.

II.

Nos verò, ut Scripturarum perfectionem in dubium vocare nefas ducimus; ita, quin parvulorum baptiſmus ſolidè ex iis poſſit evinci, minimè ambigimus. Ut id ſentiamus, his movemur argumentis.

III.

Primùm quia perpetua & conſtans eſt Dei voluntas, ut ne fœderatis negetur fœderis ſignum. At infantes etiam ſunt in numero fœderatorum. Prius pronunciatum docemus verbis Dei Geneſ. xvii. 13: *Eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus perpetuum.* Ubi fœdus, hoc eſt, fœderis ſignum, ab omni poſteritate Abrahæ, quicum ſingulare Deus pepigerat fœdus, in carne geſtari jubet. Etiam verſ. 14. hanc addit comminationem: *Maſculus, cujus caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Idem probatur ex Matth. xxviii. 19; ubi diſcipulis, ac fœderatis omnibus, baptiſmi ſignum jubet conferri.

IV.

Alterum verò pronunciatum, quo infantes quoque ad fœdus, & Eccleſiam Dei, pertinere dicebamus, demonſtrabatur tum ex formula fœderis Geneſ. xvii. 7: *Ero Deus tuus, & ſeminis tui*: tum ex eo, quòd infantes non minùs, quàm adulti, circumcidebantur. Per abſurdum verò eſt, ut per Meſſiæ adventum imminutum ſit fœdus; cumque in Veteri Teſtamento etiam ſe extenderit ad infantes, in Novo ſolos ſpectet adultos. Præterea ſi infantes etiam ſalvantur; quomodo non ſunt Eccleſiæ membra, cùm extra eam non ſit ſalus? Eccleſiæ enim proprium eſt, quòd eam Chriſtus *dilexit, & ſe ipſum* tra-

tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in Verbo; ut ait Apoſt. Eph. v. 26. Idem oſtendunt Eccleſiæ privilegia in Symbolo commemorata. Nam credimus primùm *Eccleſiam ſanctam Catholicam*. deinde *communionem ſanctorum, remiſſionem peccatorum, reſurrectionem carnis, & vitam æternam.* Ubi intelligi debet reſurrectio glorioſa, quæ eſt ad vitam. Nam ſolius Eccleſiæ privilegia commemorantur: unde nec mortis æternæ mentio fit; quia reprobos ea manet, non electos Dei. Atqui quatuor iſta Eccleſiæ privilegia infantibus etiam conveniunt. Sunt igitur membra Eccleſiæ ſanctæ Catholicæ.

V.

Alterum argumentum eſt mandatum Chriſti; quod legimus Matth. XXVIII. 19. Univerſali autem mandato poſito, pars ejus negari non debet. Nihil igitur obſtat, quòd non dicatur, *etiam infantes baptizate*: quia nec dicitur, *tantum adultos baptizate.* Argumentum hoc planius fiet Chriſti verba conſideranti, Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, &c. *Profecti igitur diſcipulos facite* OMNES *gentes; baptizantes eos in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, docentes eos ſervare omnia, quæ præcepi vobis.* Ubi tria facit Chriſtus; jubet diſcipulos colligi in ſcholam ſuam; jubet eos baptiſmi ſigillo obſignari, tanquam federatos, & domeſticos; jubet eos doceri cultum Domini, & officium ſuum. Et ſanè, ſi Deus, cùm Abrahamo præcepit, ut federatos circumciſionis ſigno inauguraret; etiam comprehendit infantes: Chriſtus quoque eos, federatos inter, complexus fuit; cùm Apoſtolis præciperet, ut baptiſmo ſedus obſignarent. Eadem enim utriuſque federis ſubſtantia eſt: ac, licet ſacramenta tum ſignis varient, tum objecti amplitudine (quia illic ſoli Abrahæ filii ſecundùm carnem; hic univerſe omnes fideles obſignantur) tamen vetus mandatum de federatis, eoſque inter infantibus inaugurandis, vim ſuam retinet. Nempe, etſi circumciſio eſt legis ceremonialis; tamen obſignatio federatorum eſt perpetuæ legis. Eaque ratio eſt, cur neceſſe non fuerit Chriſtum nominatim de infantibus præcipere; quia fruſtra repetiiſſet, quod in Veteri Teſtamento jam traditum erat.

VI.

Tertium argumentum ſuppeditat Apoſtolus Petrus Actor. II. 39. 40: *Baptizetur unuſquiſque veſtrum, in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim facta eſt promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus, qui longe ſunt; quoſcunque videlicet advocaverit Dominus Deus noſter.* Ubi ita argumentatur Apoſtolus: Quibus facta eſt promiſſio gratiæ, illi debent baptizari in remiſſionem peccatorum, ut accipiant Spiritum Sanctum. At vobis, & liberis veſtris, facta eſt promiſſio. Fit autem mentio liberorum ἁπλῶς, ſine diſcretione ætatis. Unde liquet, non minùs parvulos à Petro comprehendi, quàm cùm Deus diceret Abrahamo *a*, *Ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui.*

a Geneſ. 17. 7.

VII.

Quartum eſt argumentum: Qui per carnalem generationem à primo parente trahunt originale peccatum; nec tamen excluduntur regno cœlorum: in iis regeneratio locum habet in hac vita; ac proinde baptiſmate fraudari non debent, regenerationis ſigno, & ſigillo. Atqui etiam fidelium infantes naſcuntur cum originali peccato: quod nullus negat Catholicus. Eoſdem verò ingredi regnum cœlorum, eoque Chriſti eſſe; nec illi diffitentur *b*, qui illorum baptiſmum negant. Nullum autem in cœleſte regnum venire, vel Chriſti eſſe, niſi qui regeneratus fuerit per Spiritum Chriſti; apertè ait Salvator Ioa. III. 5: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum.* Et Apoſtolus Rom. VIII. 9: *Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt ejus.* Quare fidelium infantes non ſunt excludendi à baptiſmo: ut qui regenerationem efficaciter obſignet; unde & *lavacrum regenerationis* appellatur Tit. III. 5.

b Teſtis Melanchthon in Locis Ta. de baptiſmo parvulorum.

VIII.

Quinctum argumentum petitur à facto, dictoque Chriſti, quod legimus Matt. XIX. 13: *Tunc oblati ſunt ei parvuli* (τὰ παιδία) *ut manus eis imponeret, & oraret: diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus verò ait eis: Sinite parvulos; & nolite eos prohibere ad me venire: talium enim eſt regnum cælorum. Et cùm impoſuiſſet eis manus, abiit inde.* Quæ etiam repetuntur Mar. X. 14, & Luc. XVIII. 16: ubi additur; *Amen dico vobis; quiſquis non receperit regnum Dei, ut parvulus, non intrabit in illud.* Qui verò apud Matthæum, & Marcum, dicuntur παιδία, hi Lucæ ſunt βρέφη: quæ vox propriè notat τὸ ἄρτι γεγονὸς παιδίον τὸ τρεφόμενον ὑπὸ τιτθῆς, ut Euſtathius *a* interpretatur: unde Act. VII. 19, tribuitur infanti in cunis vagienti: & 1 Pet. II. 2, dicitur de infantibus Iſraëliticis recens editis, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη. Imo Luc. I. 41, 42. dicitur de fœtu, qui utero concluſus. Atque ut in nomine βρέφους, ita in verbo προσφέρειν, retinenda proprietas, cùm dicitur προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη· ut ulnis geſtati videantur. Sanè Syrus vertit מקרבין *fecerunt eis appropinquare.* Sed inprimis hoc indicat vox ἐναγκαλισάμενος *b*, quod Syrus tranſtulit, *ſuſtulit eos in ulnas ſuas.* Ex his argumentum iſtiuſmodi contexìmus. Quos Chriſtus ad ſe jubet adduci, quos in ulnas accipit, quibus manus imponit, ac benedicit, qualium denique regnum cælorum eſſe pronunciat, iſti non ſunt arcendi à baptiſmo. At Chriſtus infantes ſibi adduci jubet, &c. Dicent, ſermonem eſſe de infantulis, jam ante per circumciſionem in fœdus receptis. Non repugnamus: ſed dicimus, cùm Ieſus non minùs infantulis novi, quàm antiqui fœderis, proſpexerit; ſimiliter infantes noſtros ad Chriſtum adduci debere per baptiſmum, à Chriſto ipſo ad hoc inſtitutum, ut ſit ordinarium initiationis ſacramentum.

a Iliad. 6. pag. 727. ed. I. Rom.

b Mar. 9. 36. & 10. 16.

IX.

Sextum argumentum præbet illud Paulinum 1 Cor. VII, 14: *Maritus infidelis ſanctificatus eſt in uxore, & uxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.* Ubi ſi ſancti dicantur ab ipſo ortu, quia è fœderatis naſcentes etiam in fœdere ſunt: jam ſatis apertum eſt, jus ad baptiſmum habere, quia fœderatis fœderis ſignum competit. Sin ab ortu hoc ſolùm habebant, ut ſanctitatis eſſent deſignati, quemadmodum loquitur Tertullianus *c*: per baptiſmum autem reapſe fœderati, & ſancti fiunt: ſanè ſic quoque baptizandos eſſe liquet, ut ſanctificentur exemplo eorum, de quibus loquitur Apoſtolus.

c Lib. de anima cap. 39.

X.

Septimum argumentum eſt, quòd fidelium infantes non minùs in Novo, quàm Veteri Teſt. Eccleſiæ inſeri, & ab infidelium liberis diſcerni debeant. Atqui per baptiſmum inſerimur Eccleſiæ Dei. Actor. c. II. 41: *Qui ergo receperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia.* Nam quid eſt per baptiſmum apponi, quàm Eccleſiæ membrum fieri? Eodem verò ſacramento, & Eccleſiæ inſerimur, & ab iis, qui extra Eccleſiam ſunt, diſcernimur.

XI.

Octavum argumentum eſt, quòd baptiſmus ſucceſſerit circumciſioni: unde Apoſtolus Col. II. 11. negat eos, qui è gentibus crediderint, ac baptizati eſſent, circumcidi debere; quia jam circumciſione non manu facta circumciſi eſſent in baptiſmo. *In quo*, inquit, *& circumciſi eſtis circumciſione, non manu factâ, in exſpoliatione corporis carnis; ſed in circumciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo.* Non dicit ἁπλῶς, circumciſos in ſpiritu reſpuere debere circumciſionem in carne (nam objici potuiſſet, Abrahamum fuiſſe in carne circumciſum,

Digitized by Google

ciſum, poſtquam ſpiritualiter fuiſſet circumciſus:) ſed reſtringit hoc ad Novum Teſtam. ubi baptiſmate Chriſti circumcidimur à peccatis, veteteque homine noſtro quaſi peccatis obruto, conſepelimur Chriſto. Hoc argumento, etſi myſterium non intelligant, baptizari nihilominus poſſe, colligit Nazianzenus orat. XL *a*, quæ eſt in ſacrum baptiſma. Similiter Auguſtinus lib. IV. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. XXIII: *Veraciter conjicere poſſumus, quid valeat in parvulis baptiſmi ſacramentum, ex circumciſione carnis, quam prior populus accepit.* Ubi veracem conjecturam opponit falſæ, & incertæ: quamquam in nonnullis libris eſt *veraciter continere*: quod magis probat doctiſſimus Joannes Serranus *b*. Hoc verò interpretatur, *cum priori populo, id eſt, veteri Eccleſia, tenere, & complecti.* Sed vulgata lectio magis placet.

a Pag. 658. edit. Morell.

b Defenſione pro Catholicæ Eccleſiæ autoritate prim. qu. part. 3. p. 788.

XII.

Atque ex his ſatis conſtat, quemadmodum, Moſe teſte *c*, etiam infantes fuerunt in tranſitu maris Iſraelitici, quem typum baptiſmi fuiſſe Apoſtolus *d* docet: ita hac etiam parte typo antitypon reſpondere, quòd baptizari debeant infantes.

c Exod. 12. 37.

d 1 Cor. 10. 2.

XIII.

Objiciunt adverſarii, non eſſe conſuetudinis Apoſtolicæ baptizare infantes. Sed quo argumento hoc probant? Non legitur, inquiunt. Quid? legitur ne Apoſtolum ad Cœnam Apoſtolicam mulieres admiſiſſe? Et tamen quis unquam hunc morem in dubium vocavit? Quid quòd Apoſtoli familias integras baptizâſſe leguntur: ut Lydiæ purpurariæ, Act. XVI. 15, & commentarienſis, ibid. 37, & Stephanæ, 1 Cor. 1. 16. Ut autem nullæ ex familiis iſtis habuerint infantes, hoc verò veriſimile non eſt. Quòd ſi habuerunt; quin Apoſtoli baptizarint eos, dubitare non poſſumus. Nam *familia* nomine etiam infantes contineri, certum eſt. Et ſi mandatum eſt univerſale, quis dubitat, quin ei paruerint Apoſtoli?

XIV.

At, inquiunt, mandatum univerſale non eſt; ſed ad ſolos pertinet adultos: quia juſſit Chriſtus, ut baptizandi priùs docerentur: *Docete omnes gentes, baptizantes eos,* &c. item ut priùs credant in Chriſtum, quia dicitur: *Quicunque crediderit, & baptizatus fuerit,* &c. Non difficulter his occurrimus. Nam, ut mittam, quæ de voce μαθητεύειν antea diximus; diſtinguere oportet inter Eccleſiam conſtituendam, & conſtitutam: in illâ adulti priùs docendi, &, ubi crediderint, tum ipſi, tum eorum liberi, ſunt baptizandi: in hac verò infantes priùs baptizandi, ac poſtea ſunt docendi. Exemplum ejus rei ex circumciſione capere poſſumus. Nam cùm Abrahamus Gen. XVII. 10, omnes maſculos familiæ ſuæ circumcidere juſſus eſſet: non dubium eſt, quin adultos hac de cerimonia inſtituerit priùs. At, Iſaaco ſibi nato, non exſpectat uſque ad ætatem adultam; ſed octavo eum die circumcidit; ut liquet ex Gen. XXI. 4.

XV.

Nec ullius eſt momenti, quod ajunt, incredulos non eſſe baptizandos. Nam bifariam aliquis *incredulus* dicitur; negativè, qui ſalutari quidem fidei habitu deſtituitur, non tamen contrario habitu eſt pollutus; poſitivè autem, qui & habitu fidei caret, & contrario ἀπιστίας malo laborat. Infantes duntaxat negativè ſunt infideles; hoc eſt, nondum habentes fidem, cujus ne quidem capaces ſunt per naturam. Tamen capaces ſunt ſpiritûs fidei: per quem anima accipit eſſe ſpiritale, ac ſupernaturale; eſtque principium operationum ſpiritualium, ſuoque tempore eſt efficax; ac, ceſſantibus etiam actionibus in homine, manet. Unde Auguſtinus lib. de peccat. mer. & rem. cap. IX; *Dat ſui Spiritûs occultiſſimam gratiam: quam etiam latenter infundit & parvulis.* Abſque hoc ſpiritu eſſet, parvuli non unirentur Chriſto, nec myſtici ejus corporis membra forent: eoque nec participes eſſent privilegiorum Eccleſiæ, quæ in ſymbolo commemorantur. Etſi igitur infantes non credant actu: tamen non magis hoc eos à baptiſmo arcere debet, quàm cibus iis debet denegari; etſi ab Apoſtolo dictum ſit *a*, *Qui non vult laborare, non manducet.* Hæc cùm priùs non ſatis perpenderet Zuingerus; verbis Chriſti, fidem, & baptiſmum, jungentis, in eam abreptus eſt opinionem, ut putaret, parvulos non eſſe baptizandos, quia fidem non haberent: ut ipſe ſcribit lib. II de Baptiſmo *b*. Sed addit, utcunque in eo tum fuerit errore; nunquam tamen tam importunè, & immodeſtè, erupiſſe, ac juniores, & imperitiores, quorum, inquit, verba; *Parvulorum baptiſmum à Papa, & diabolo auctoribus, inſtitutum eſſe.* Addit eos, & *alia hujus generis dira, & atrocia, vociferari.* Porrò fatetur Zuingerus, ſe, dum huic eſſet errori implicitus, exiſtimâſſe; *ſatius eſſe, ſi tum demum baptizarentur parvuli, ubi ad juſtam ætatem perveniſſent.* A qua ſententia nec multùm abhorruiſſe videtur Eraſmus, fragmento epiſtolæ inter eas, quas cum vita ejus primus Leidæ edidit Paullus Merula *c*. Non tamen Eccleſiæ conſuetudinem rejicit; cùm clarè ſcribat: *De baptiſmo ſervetur, quod tot ſeculis ſervavit Eccleſia.* Sed continuò ſubjicit hæc; quæ oſtendunt, quantum diſſentientibus largiri ſit paratus: *Poſſet tamen unicuique parenti liberum relinqui; utrum malit, ſtatim tingi infantem ſuum; an differri uſque ad adoleſcentiam: modò interim diligenter inſtituatur in dogmatibus orthodoxis, & ſanctis moribus.* Malim ego hærere antiquorum illis, qui in adultis quidem iſtam inſtitutionis diligentiam præmittebant; ſed ſubjungebant juſto tempore in parvulis: à qua conſuetudine vix ab aliis receſſum fuit, quàm Græcis; ut diſputatione de neceſſitate Baptiſmi dicebamus.

a 2 Theſſ. 3. 10.

b Fol. 63. b.

c Anno 1607.

XVI.

Nec ponderis quicquam habet, quod objiciunt de ætate Chriſti, cùm baptizaretur. Quo compulſus Michaël Servetus *d*, & Anabaptiſtarum aliqui, trigeſimo demum ætatis anno baptizarunt; ſed diſſentientibus aliis, qui id facerent primis exſerentis ſeſe rationis annis. Utroſque cogitare oportebat, demum undetrigeſimo Chriſti anno Joannem cœpiſſe baptizare; ut infantili ætate non potuerit Chriſtus baptizari. Adhæc diſpar eſt Chriſti ratio, & noſtri; quia ille baptizari voluit, ut ſanctificaret baptiſmum: nos baptizamur, ut remiſſio peccatorum, & inſitio in Eccleſiam, efficaciter nobis obſignetur. Quod diſcrimen nos docet Nazianzenus orat. XL, quæ eſt in ſanctum baptiſma.

d Teſte Calvino lib. 4 Inſtitut. cap. 16. §. 29.

XVII.

Facilè etiam eſt occurrere ei, quòd ajunt, non dari baptiſmum, niſi pœnitentiam agenti. Marc. 1. 4. & Actor. II. 37. 38. Nam pœnitentia exigitur ab iis, qui pœnitenda egerunt. At de infantibus dicitur ad Rom. IX. 11, *nihil* eos *feciſſe boni, vel mali.* Originalis quidem delicti remiſſione opus habent; unde & eos opus baptizari: ſed peccatum illud non eſt materia pœnitentiæ, quia naturâ trahitur, non propriâ committitur voluntate; eóque nec in naſcentium eſt poteſtate.

XVIII.

Improbamus igitur eos, qui parvulos negant baptizandos. Quam ſententiam etiam Pelagianis tribuit Joſephus Vicecomes Obſervat. Eccleſiaſt. de baptiſmi ritibus lib. II. cap. 1. Credo, movere eum hæc verba Pontificalis in Vita Innocentii I: *Hic invênit Pelagium, & Caleſtium hæreticos, & damnavit eos: & hoc conſtituit, ut qui natus fuerit de Chriſtiana, denuo naſci debeat per baptiſmum, hoc eſt, baptizari; quod Pelagius damnabat.* Sed Pelagius, epiſtolâ ad ipſum Innocentium

Digitized by Google

exaratâ, ſcripſit, opinionem hanc ſibi per calumniam impingi. Teſtis Auguſtinus de Peccato Originis cap. XVII: *Dicit*, inquit, *ſe ab hominibus infamari, quod negaret parvulis baptiſmi ſacramentum, & abſque redemtione Chriſti aliquibus regna cælorum promittat.* Subjicit verò Auguſtinus: *Sed non ſic illis hac objiciuntur, ut poſuit. Nam neque parvulis negant baptiſmi ſacramentum; neque abſque redemtione Chriſti aliquibus regna cælorum promittunt. Itaque unde ſe queritur infamari, eo modo propoſuit, ut facile poſſit criminis objecto, ſalvo ſuo dogmate, reſpondere. Objicitur autem illis, quòd non baptizatos parvulos nolunt damnationi primi hominis obnoxios confiteri, & in eos tranſiſſe originale peccatum repurgatione purgandum.* Et ſanè, opinionem, quam ajebam, falsò fuiſſe Pelagio affictam, etiam agnoſcit lib. ... cap. XIX, & XXX: item libri de Gratia Chriſti contra Pelagium, & Cæleſt. cap. XX: adhæc epiſt. LXXXIX ad Hilarium. Pluraque, ad errorem hunc de Pelagio refellendum, adduximus Pelagianæ Hiſtoriæ lib. II, parte II, theſ. IV. Idem Ioſephus Vicecomes eumpſe errorem etiaſſe ait Vincentium Victorem; teſte Auguſtino lib. de Anima, & ejus orig. lib. III, cap. XIV. Sed æquè hoc vanum; ut parebit ei, cui grave non erit ipſum conſulere Auguſtinum, ſuiſque magis oculis credere, quàm alienis.

XIX.

At verè hanc damnamus ſententiam in miniſtris Transſylvanis, qui *errores aliarum Eccleſiarum præcipuos cenſent, Trinitatem* (nam & hanc impiè rejiciunt) *& pædobaptiſmum: adeò ut ſiquis iſtos duos abjiciat, & in infantia baptizatos, baptizandos, poſtquam adoleverint, omnino eſſe dicat, eum, quod ad doctrinam attinet, pro Fratre habeant*: quemadmodum de iis teſtatur Fauſtus Socinus, epiſt. de Baptiſmo ad virum Nobilem *a*. Damnamus etiam, etſi minùs ſpiſſè hic errantem, Socinum; cujus ſententia eſt, *aqua baptiſmum non videri neceſſarium iis, qui ex Chriſtianis, id eſt, Chriſtum profitentibus, naſcuntur, & in eâ profeſſione parentes imitantur: atque ita nihil referre arbitrantur, utrùm iſti, nec ne; & an potius adulti, quàm infantes, baptizentur: & propterea non diffitetur, ſe circa infantium baptiſmum haut difficilem futurum, ſi contingeret Eccleſiæ ædificationem ſic poſtulare, illumque citra omne ſcandalum dari poſſe*: quemadmodum ipſe alterâ de baptiſmo epiſtolâ *b* ſcribit. Nam infantibus baptiſmus conferri non ſolùm poteſt, quod Socinus agnoſcit; ſed etiam debet: neque in Eccleſiis Chriſtianis ſcandalo eſt, ſi infantibus baptiſmus tribuatur, uti in Transſylvanis iſtis fieri ait; ſed verò ſcandalo potiùs ſit, ſi in ætatem adultam differatur.

a Pag. 136.

b Pag. 645.

FINIS.

DISPUTATIO XIV

DE

BAPTISMO;

ſive altera

DE PÆDOBAPTISMO;

QUÆ EST HISTORICA.

THESIS I.

POſtquam de Scripturis vidimus, ad Eccleſiæ hiſtoriam veniamus. Quæſtio eſt, utrùm parvulorum baptiſmus antiquitus obtinuerit in Eccleſia Dei. Negat id Ludovicus Vives annot. in lib. I. Auguſt. de Civit. Dei. cap. XXVII: ubi ait, *olim neminem admotum fuiſſe ſacro baptiſterio, niſi adultâ jam ætate, & cùm idem ipſe & ſciret, quid ſibi myſtica illa aqua vellet, & ſe illâ ablui peteret, nec ſemel peteret.* Imò Walafridus Strabo, qui anno vixit octingenteſimo quinquageſimo, idem ſcribere non veretur. Verba ejus ſunt lib. de rebus Eccleſ. cap. XXVI: *Notandum deinde, primis temporibus, illis ſolummodo baptiſmi gratiam dari ſolitam; qui & corporis, & mentis integritate jam ad hoc pervenerant, ut ſcire, & intelligere poſſent, quid emolumenti in baptiſmo conſequendum; quid confitendum, atque credendum; quid poſtremo in renatis in Chriſto eſſet ſervandum. Refert ſiquidem venerabilis pater Auguſtinus de ſe ipſo, in libris Confeſſionum ſuarum, quod pene uſque ad* XXV *annorum ætatem catechumenus perduraverit; eâ videlicet intentione, ut, per hanc temporis moram, de ſingulis edoctus, ad eligendum quodlibet libero duceretur arbitrio.* Hactenus Walafridus. In cujus verbis pro annorum XXV (quomodo in excuſis *a* legitur, & à doctis *b* hic locus citatur) legi debet annorum XXXV, vel uno minùs. Nam Auguſtinus, ut ex ejus Confeſſionum libris *c* liquet, anno demum trigeſimo primo ætatis converſus fuit: biennium permanſit catechumenus, quo tempore contra Academicos, item Soliloquia ſcripſit: at XXXIV Mediolani ab Ambroſio fuit baptizatus. Quæ etiam oſtendunt, quàm imbecilli argumento pugnet Walafridus.

a Bibl. PP. T. 6. ed. 2.

b Ioſeph. Vicecom. Obſerv. Eccleſ. l. 2. cap. 1. & quæ alias.

c Lib. 9. Confeſſ. cap. 6.

II.

Et ſanè parvulorum baptiſmum antiquis ſeculis ubique in Eccleſia obtinuiſſe, clarè docet Hieronymus epiſt. ad Lætam *d*, & ſub finem lib. III contra Pelagianos; ubi eum Cypriani, & collegarum autoritate confirmat. Item Innocentius epiſt. XXVI ad Concilium Milevitanum, Auguſtinus epiſt. XXVIII, & de peccat. orig. cap. XL, & lib. II. de nuptiis, & concup. cap. XX, & lib. III. de

pecc.

d Pag. 56. edit. Baſ. an. 1553.

a Col. 976. edit. Baſ. a. 1556. b Apud Surium Tom. 2. pag. 506.

pecc. mer. & remiſſ. cap. IX, & lib. II. cont. Jul. *a* & lib. IV. de bapt. contra Donat. cap. XXIV. Similiter Paulinus *b* in vita Ambroſii, Theodoretus epitome divinorum dogm. cap. de baptiſmo, Leo Magnus epiſt. LXXXIV. (aliis LXXXVI.) ad epiſcopum Aquileienſem, Scriptor de vocat. gent. lib. II. cap. VIII, Gennadius de Eccl. dogmat. cap. XXXI. Atque omnes iſti ſeculo quinćto vixere; hoc eſt, trecentis quinquaginta minimùm annis ante Walafridum. Juniorum verò numerum inire longum ſit. Interim vide ſis Bernardum epiſt. CCXL, & ſerm. LXVI. ſuper Cantica, ubi Albios refutat; & inprimis ejus σύγχρονον Petrum Abbatem Cluniacenſem, libello, quem contra Petri de Bruis errorem ſcripſit.

III.

Nec ſolùm doćtores ſingulares, ſed integra etiam Concilia, parvulorum baptiſmum approbarunt. Uti Carthaginenſe (vulgò Milevitanum vocant) quod anno habitum CCCCXVIII. Verba ejus ſunt can. II: *Quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat: aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari; ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, anathema ſit.* Concilium Gerundenſe (quod anno habitum DXVII) can. V: *De parvulis, qui nuper e materno utero editi ſunt, placuit conſtitui, ut ſi infirmi, ut aſſolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eâdem die, qua nati ſunt, ſi oblati fuerint, baptizentur.* Concilium Bracarenſe II (quod celebratum anno DLXXII.) can. VII: *Placuit, ut unusquiſque epiſcopus per Eccleſias ſuas hoc præcipiat, ut hi, qui infantes ſuos ad baptiſmum offerunt,* &c. Denique Concilium Vienenſe generale idem ſtatuit: ut legimus in Clementina I, de ſumma Trinitate, & fide Catholicâ.

IV.

Quæcunque hactenus adduximus, ea poſt ortum Pelagium ſcripta ſunt. Antiquiores verò ſimiliter ſenſiſſe, conſtanter aſſerimus, præeunte Auguſtino de Geneſi ad literam lib. X. cap. XXIII. *Conſuetudo*, inquit, *matris Eccleſiæ in baptizandis parvulis nequaquam ſpernenda eſt; neque ullo modo ſuperflua deputanda; nec omnino credenda, niſi Apoſtolica eſſet traditio.* Ubi, ſeu traditionem intelligit ἄγραφον, ſeu ἔγγραφον (pro quo eſt, quòd ipſe eum
c Lib. 4. de baptiſmo cap. 24. adverſus Donatiſtas ex Scripturis probat *c*) ſatis de eo, quod dicebamus, ſententiam ſuam aperit. Idem lib. I. de pec. mer. & remiſſ. cap. XXVI: *Parvulos baptizandos eſſe* (Pelagiani) *concedunt: qui contra autoritatem* UNIVERSÆ *Eccleſiæ, procul dubio* PER DOMINUM, ET APOSTOLOS, TRADITAM, *venire non poſſunt.* Et ſerm. X. de verbis Apoſtoli, de pædobaptiſmo loquens, *Nemo*, inquit, *vobis ſuſurret doctrinas alienas. Hoc Eccleſia ſemper habuit, ſemper tenuit: hoc à majorum fide accepit: hoc uſque in finem perſeveranter cuſtodit.*

V.

Hæc veriſſimè ab Auguſtino dici, inde cognoſcimus, quia nec Pelagiani negare illud audebant. Nam, ut ſcribit idem Auguſtinus lib. II. contra Cœleſt. & Pelag. Cœleſtius ipſe in libello, quem Romæ edidit, faſſus fuit, *Infantes baptizari in remiſſionem peccatorum, ſecundum regulam* UNIVERSALIS *Eccleſiæ, & ſecundum Evangelii ſententiam.* De quo pluribus dixi diſputationis ſuperioris theſi XVIII.

VI.

Poſſumus hæc ipſa luculentis eorum teſtimoniis demonſtrare, qui ante Pelagianam controverſiam vixerunt. In quibus reponi à plurimis ſolet Dionyſius, cognomento Areopagita, Hierarchiæ Eccleſiaſticæ cap. ult. Τὸ δὲ καὶ παῖδας, οὔπω τὰ θεῖα συνιέναι δυναμένους, τῆς ἱερᾶς μετόχους γίγνεσθαι θεογενεσίας, καὶ τῶν ἱερωτάτων τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας συμβόλων, δοκεῖ μὲν, ὡς φῂς, τοῖς ἀνιέροις ἀλόγως γέλωτος ἄξιον, εἰ τοῖς ἀκοῦσαι μὴ δυναμένοις ἐκδιδάσκουσιν οἱ ἱεράρχαι τὰ θεῖα, καὶ τοῖς μὴ νοοῦσιν εἰκῆ παραδιδόασι τὰς ἱερὰς παραδόσεις. καὶ τὸ ἔτι γελοιότερον, ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἕτεροι τὰς ἀποταγὰς φωνοῦσι καὶ τὰς ἱερὰς ὁμολογίας. *Pueros verò etiam, qui nondum divina myſteria intelligere poſſunt, divinis ortus participes fieri, ſanctiſſimorumque divinæ ſocietatis ſignorum; videtur quidem, ut ais, non ſanctis hominibus, & à religione noſtrâ abhorrentibus, meritò riſu digniſſimum, ſi eos, qui audire non poſſunt, divina pontifices docent, & non intelligentibus fruſtra ea, quæ ſanctè tradita acceperunt, tradunt: quodque magis ridiculum eſt, quaſi pro ſe alii abrenunciationes dicunt, ſanctaſque profeſſiones.* Pòſt ad iſta reſpondet Dionyſius; interque alia de abrenunciatione tractans; &, quâ mente ſponſor pueri loco abrenunciet, oſtendens, hæc ſe à divinis præceptoribus, iſtos autem à veteribus, accepiſſe ait: περὶ τούτου ταῦτα φαμὲν, ἅπερ οἱ θεῖοι ἡμῶν ἱεροτελεσταὶ, πρὸς τῆς ἀρχαίας μυηθέντες παραδόσεως εἰς ἡμᾶς προήγαγον: *Hæc de re dicimus, quod divini noſtri pontifices à veteribus acceptum nobis tradiderunt.* Cujuſmodi inter alia oſtendunt, non eſſe hunc Dionyſium Apoſtolorum diſcipulum, ſed alium juniorem. Nec ſanè vixiſſe ante Pelagiana tempora, multis alibi indiciis planum fecimus. Etiam pro pædobaptiſmo adducunt Clementem Romanum Conſtitutionum Apoſtol. lib. VI. cap. XV, & Juſtinum Martyrem Quæſt. & Reſp. ad Orthodoxos. Sed nec iſti libri eorum ſunt, quibus tribuuntur vulgò. Sunt, qui pro pædobaptiſmo Hyginum adducant: qui anno CLIV. factus eſt Urbis epiſcopus. Imò volunt ab hoc parvulorum baptiſmum primùm eſſe ſancitum. Sed non aliud ſtatuit, quàm in neceſſitate ſufficere, ſi unus ſit, qui baptizandum de fonte ſuſcipiat. Verba ejus habes apud Ivonem lib. I, & apud Gratianum De Conſecrat. Diſtinct. IV: *In Catechiſmo, & in Baptiſmo, & in Confirmatione, unus patrinus fieri poteſt, ſi neceſſitas cogat. Non eſt tamen conſuetudo Romana; ſed per ſingulos ſinguli ſuſcipiunt.* Ad nullum igitur horum provoco; ſed eos potiùs teſtes adducam, qui apertè doceant parvulorum baptiſmum; & de quorum libris, quin genuini ſint, dubium eſt nemini.

VII.

Talis eſt Irenæus, qui lib. II. cap XXXIX. ait: OMNEM ÆTATEM (Dominus) *ſanctificat per illam, quæ ad ipſam erat, ſimilitudinem:* OMNES, *inquam,* OMNES *venit per ſemet ipſum ſalvare: omnes, inquam,* QUI PER EUM RENASCUNTUR IN DEUM, INFANTES, ET PARVULOS, ET PUEROS, *& juvenes, & ſeniores. Ideo per omnem venit ætatem; & infantibus infans factus, ſanctificans infantes; in parvulis parvulus, ſanctificans hanc ipſam habentes ætatem.* Ubi per renaſcentiam baptiſmus deſignatur, uſitatâ veteribus loquendi formâ: qui & ſimiliter accipiunt, quod ad Tit. cap. III. 5. *lavacrum renaſcentiæ*, ſeu regenerationis appellatur. Quamquam etiam ſi κυρίως caperemus; ſanè quòd regenerationem habere ait in infantibus locum, id ſatis eorum ſententiam refellit, qui hoc nixi argumento, quòd regeneratio locum non habeat in parvulis, nec regenerationis eos ſymbolo dignantur.

VIII.

Multa enim legere eſt apud Origenem: uti lib. V. *a* ad a Tom. 2. pag. 543. edit. Baſil.
Rom. cap. VI: *Eccleſia traditionem ab Apoſtolis ſuſcepit, etiam parvulis dare baptiſmum. Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt divinorum; quia eſſent in omnibus genuina ſordes peccati, quæ per aquam, & Spiritum, ablui deberent; propter quas etiam corpus ipſum corpus peccati appellatur.* Similia habes apud eundem in Levit. lib. VIII. homil VIII: qui commentarii etſi Cyrillo etiam tribuantur, tamen & Origenis phraſin ſapiunt, & retinent errores. Gemina etiam legas in Lucam homil. XIV. Sed de Origene minùs laborabimus, quia, quæ citabamus, Græcè non exſtant.

IX.

At teſtis omni exceptione major eſt B. Martyr Cyprianus in epiſt. ad Fidum lib. III. epiſt. VIII: *Quod ad cauſſam infantium pertinet, univerſi* (in concilio LXVI epiſcoporum) *judicavimus, nulli hominum nato miſericordiam Dei, & gratiam, denegandam.* Mox ait; *Eſſe apud omnes, ſive infantes, ſive majores natu, unam divini muneris æqualitatem.* Et poſt aliqua: *Nam Deus ut perſonam non accipit, ſic nec ætatem, cùm ſe omnibus, ad cæleſtis gratiæ conſecutionem, æqualitate libratâ, præbeat parem.* Et poſt aliquammulta: *Si etiam graviſſimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & à baptiſmo, atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, niſi quod, ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittantur non propria, ſed aliena peccata. Et idcirco, frater chariſſime, hæc fuit* IN CONCILIO *noſtra ſententia, à baptiſmo, atque à gratia Dei, qui omnibus miſericors, & benignus, & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa univerſos obſervandum ſit, atque retinendum; tum magis circa infantes ipſos, & recens natos, obſervandum putamus: qui hoc ipſo de ope noſtra, ac de divina miſericordia, plus merentur, quod in primo ſtatim nativitatis ſuæ ortu plorantes, ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecari.* Meminit hujus epiſtolæ etiam Auguſtinus epiſt. XXVIII, ad Hieronymum, & lib. IV. contra duas epiſt. Pelag. cap. VIII. Ac debet judicium hoc Cypriani eò majoris fieri, quia idem Concilio LXVI epiſcoporum decretum fuit. Imò ne adverſarii quidem id negare auſi erant; ſed tantùm dubitabant, (ut Auguſtini verbis a utar) *utrùm regenerationis lavacrum ante diem tradi deberet octavum.*

a Lib. 4. contra duas epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium cap. 3.

X.

Nec clarè minùs parvulorum baptiſmum adſtruit Ambroſius de Abraham patriarcha lib. II. cap. XI: *Nec ſenex proſelytus, nec infans vernaculus, excipitur; quia omnis ætas peccato obnoxia, & ideo omnis ætas ſacramento idonea.* Et poſt aliqua: *Animalia potuit ſalva fieri, ſi habuiſſet purgationem.* Et mox: *Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Utique nullum excipit, non infantem, non aliqua præventum neceſſitate.* Addatur etiam Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. Myſtag I. Item Baſilius exhortat. ad baptiſ. & Chryſoſtomus homil. ad Neophytos, &c.

XI.

Videtur & antiquitatem hujus ritus comprobare, quòd Chriſtiani in Cranganore Indiæ reperti (qui, ab Apoſtolo Thoma fidem Chriſtianam edocti, eam ad noſtra uſque tempora conſervarunt) parvulos baptizant, dummodo dierum fuerint XL; imò ante etiam, ſi fuerit periculum mortis. Teſtis Oſorius lib. III de rebus geſtis Emanuelis: *Infantes*, inquit, *nullo modo ante quadrageſimum diem, niſi periculum aliquod impendere ipſorum vitæ perſpectum fuerit, ſacris aquis expiantur.*

XII.

Videtur tamen Walafridi ſententiæ favere etiam Tertullianus, lib. de baptiſmo cap. XVIII: *Itaque, pro cujusque perſonæ conditione, ac diſpoſitione, etiam ætate, cunctatio baptiſmi utilior eſt: præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim neceſſe eſt, ſi non tam neceſſe ſponſores etiam periculo ingeri? qui & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & proventu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus, Nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo, dum adoleſcunt: veniant dum diſcunt, dum, quo veniant, docentur: fiant Chriſtiani, cùm Chriſtum noſſe potuerint. Quid feſtinat innocens ætas ad remiſſionem peccatorum? cautius agetur in ſecularibus, ut cui ſubſtantia terrena non creditur, divina credatur. Norint petere ſalutem, ut petenti dediſſe videaris.* Reſpondent aliqui, ſermonem eſſe de infantibus infidelium. Nobis de fidelium liberis agi veriſimilius eſt: ſed contendimus, ex his ipſis verbis conſequi, ſolere tum infantes baptiſmo offerri. Alioquin enim non hunc morem reprehenderet. Præterea eum putamus, non aliud, quàm neceſſitatem Baptiſmi negare extra periculum mortis. Hoc quippe volunt illa verba, *Quid enim neceſſe eſt, ſi non tam neceſſe* &c. At minimè negaſſe, infantes baptizari poſſe; imò cenſuiſſe, ſi periculum ſit, ne poſtea poſſint baptizari, planè debere baptizari: non obſcurè cognoſcimus, ex iis, quæ ſcribit idem Tertullianus lib. de anima cap. XXXIX, & XL: *Hinc enim & Apoſtolus ex ſanctificato alterutro ſexu ſanctos procreari ait, tam ex ſeminis prærogativa, quàm ex inſtitutionis diſciplinâ. Cæterum* (inquit) *immundi naſcerentur. Quaſi deſignatos tamen ſanctitatis, ac per hæc etiam ſalutis, intelligi volens fidelium filios: ut hujus ſpei pignora matrimonii, quæ retinenda cenſuerat, patrocinarentur. Alioquin meminerat Dominicæ definitionis; Niſi quis naſcatur ex aqua, & ſpiritu, non introibit in regnum Dei, id eſt, non erit ſanctus. Ita omnis anima eò uſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu non recenſeatur.*

XIII.

Idem verò, ac Tertullianus, ſenſit Gregorius Nazianz. orat. XL a, quæ eſt in ſanctum Baptiſma: Ὑπὲρ δὲ πάντων εἰσενεγκεῖν σπουδήν, ὥστε μὴ διαμαρτεῖν τῆς κοινῆς χάριτος. Ἔστω ταῦτα, φησί, περὶ τῶν ἐπιζητούντων τὸ βάπτισμα· τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἔτι νηπίων, καὶ μήτε τῆς ζημίας ἐπαισθανομένων, μήτε τῆς χάριτος; ἦ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυ γε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος. κρεῖσσον γὰρ ἀναισθήτως ἁγιασθῆναι, ἢ ἀπελθεῖν ἀσφράγιστα καὶ ἀτέλεστα· καὶ τούτου λόγος ἡμῖν ἡ ὀκταήμερος περιτομή, τυπική τις οὖσα σφραγίς, καὶ ἀλογίστοις ἔτι προσαγομένη. ὡς δὲ καὶ ἡ τῶν φλιῶν χρίσις, διὰ τῶν ἀναισθήτων, φυλάττουσα τὰ πρωτότοκα. περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὑπὲρ τοῦτο, ἡνίκα καὶ ἀκοῦσαί τι μυστικόν, καὶ ἀποκρίνασθαι δυνατόν· εἰ καὶ μὴ συνιέντα τελέως, ἀλλ' οὖν τυπούμενα, οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως. *Ac proinde omni curâ, & ſtudio, nobis eſt providendum, ne communi hac gratiâ careamus. Sint ſanè hæc, dixerit aliquis, quantum ad eos attinet, qui baptiſmum requirunt: quid autem de iis dices, qui adhuc tenerâ ætate ſunt, nec aut damnum, aut gratiam ſentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorſus, ſi quod periculum urgeat. Præſtat enim abſque ſenſu ſanctificari, quàm ſine ſigillo, & initiatione, abſcedere. Atque hujus rei ratio nobis eſt Circumciſio, die octavo peragi ſolita; quæ Baptiſmi figuram quodammodo gerebat, atque iis, qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur. Eodem quoque modo poſtium unctio; quæ, rebus ſenſu carentibus adhibita, primogenitis ſalutem afferebat. De reliquis ita cenſeo, ut, triennio exſpectato, aut aliquantò breviori, vel longiori, temporis ſpatio, (nam tum & myſtici quiddam audire, & reſpondere poſſunt; ac, ſi minùs plenè & exactè intelligunt; imbuuntur tamen, & informantur) ita demum per magni Baptiſmi ſacramentum & animos, & corpora, ſanctificent.*

a Pag. 658.

XIV.

Non igitur parvulorum baptiſmum Nazianzenus negat, quem, ſi periculum vitæ ingruat, etiam præcipit: ſed ſolùm non inutiliter in quartum annum differri poſſe arbitratur. Quæ ſingularis unius, alteriuſque, doctoris, vel ſaltem perpaucorum, & in Græcia magis, quàm Occidente; non verò communis antiquæ Eccleſiæ ſententia

tentia fuit. Quare hic quodammodo locum habet illud Vincentii Lirinenſis cap. XXXIX: *Quicquid* (unus, vel alter, Patrum) *quamvis ille ſanctus & doctus, quamvis epiſcopus, præter omnes, aut etiam contra omnes ſenſerit, id inter proprias, & occultas, & privatas opiniuncu*-*las, à communis, publicæ, ac generalis ſententiæ autoritate ſecretum ſit: ne, juxta ſchiſmaticorum conſuetudinem, univerſalis dogmatis veritate dimiſſâ, unius hominis novitium ſectemur errorem.*

FINIS.

DISPUTATIO XV
DE
BAPTISMO;
ſive poſterior
DE PÆDOBAPTISMO;
quæ eſt de variis ſuper parvulorum baptiſmo problematis.

Thesis I.

Vidimus *de baptizandis, tum adultis, ſed veram fidem profeſſis; tum infantibus, ſed fœderatorum: ſupereſt, agamus de infantibus aliâ conditione veſtitis. Quæ conditio mihi triplex videtur. Alia pertinet ad modum vivendi, aut naſcendi: ut ſi necdum nati, aut ex parte ſolum in lucem editi, aut ſi partus monſtroſi, aut ſi infantes ſpurii. Alia deducitur ex parentum vitio; ut ſi ii ſint infideles, vel hæretici, vel excommunicati. Alia ex modo acquiſitionis: ut ſi infantes reperti, velut expoſititii: vel bello acquiſiti, vel emti, vel donati, vel infidelibus erepti. De his omnibus ordine videamus. Ac primùm negamus, poſſe baptizari embryones: aquâ nempe utero mortuæ, vel moribundæ matris affuſâ. Nam quomodo dici poſſunt regenerari per baptiſmum, qui nondum ſint geniti, ſive nati?*

Ita Auguſtinus epiſt. LVII ad Dardan. Item Iſidorus lib. 1. de ſummo bono cap. V: *Qui in maternis uteris ſunt, ideo baptizari non poſſunt, quia, qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, ſecundum Chriſtum non poteſt renaſci: neque regeneratio dici poteſt, quam generatio non præceſſit.* Similiterque Lombardus IV ſent. diſt. VI. §. 2: & apud Gratianum Diſt. IV de Conſecratione. Eadem quoque mens Lutheri *a*.

a T. 12. edit. Witeberg. p. 292 & in Colloqu. Menſal. p. 173.

II.

Quòd ſi fœtus ex parte natus ſit, aliqui partem ex utero proſtantem cenſent baptizandam: aliqui id tum demum putant fieri debere, ſi pars ſit principalis, puta caput: aliqui etiam tum baptiſmum negant locum habere: quorum nos judicio aggregamus.

Petrus Aureolus in IV Sent. Diſt. V. qu. 1. cenſet, principalem partem debere tingi; aliam non item. Sed Landulphus *b* quamcunque partem jubet baptizari. Si tamen integer poſtea naſcatur, iterum tingi jubet; ſed cum iſtac conditione; *Si non es baptizatus, ego te baptizo.*

b In 4 Sentent. diſt. 4. quaſt. 1.

Etiam Cardin. in Clem. fid. de Summ. Tri. quamcunque partem baptizari permittit: ſed tum demum, ſi extrema urgeat neceſſitas. Summa Angelica, ſive Angelus de Clavaſio, in verbo *Baptiſm.* memb. 6. qu. 3: *Multiplex*, inquit, *eſt opinio doctorum in hac quæſtione: ſed tu tene opinionem Landulphi; quæ ſecurior eſt, & valde pia; quam tenet Thomas, & Richardus.* Sed Gloſſ. in can. ſi ad matris, diſt. 4. de conſecrat. negat, baptiſmum adminiſtrandum, niſi in perfectè natis. Quomodo & poſthumus in jure vocari nequit, niſi qui perfectè eſt natus L. 3. C. de poſthum. hæred. inſtit.

III.

De monſtroſis partubus ita ſtatuimus; diſpici debere, utrùm naturam retineant hominis, nec ne. De eo autem potiſſimùm fieri judicium debet ex capite; utpote ſupremâ, imò & digniſſimâ, corporis parte, rationis domicilio, & in qua omnes vigeant ſenſus. Si formam hominis retineant, debent baptizari; utut membrum aliquod non principale vel deficiat, vel redundet. Sin longiùs ab hominis forma abeant, vel ſuperiori corporis parte beſtiam potius repræſentent, planè baptiſmo eſt abſtinendum. Quòd ſi gemelli ſibi invicem ſint adnati; ſeorſum uterque eſt baptizandus: idque abſolutè; non prior quidem abſolutè, alter cum conditione iſtiuſmodi, Si non es baptizatus, baptizo te: *quamquam aliud Scholaſtici quidam putârint.*

Eoſque inter Landulphus; quem vide in IV Sentent. Diſt. VI. qu. 2. Ac ſimiliter Angelus de Clavaſio, loco antè dicto.

IV.

De ſpuriis etiam controverſia eſt. Qui iis baptiſmum negant, pro ſe adducunt, quòd Deuter. XXXIII. 2. mamſer, *hoc eſt, de ſcorto natus, prohibetur ingredi Eccleſiam Dei, etiam in decimâ generatione. Sed,* ingredi Eccleſiam, *non eſt ſacrorum publicorum fieri participem; verùm publico in Eccleſia, vel Republica, officio fungi. Nam & Moabita, & Ammonita, prohibentur Eccleſiam ingredi in æter*-

num. Et tamen Ruth Moabitis, quæ in genealogia Chriſti ponitur à Matthæo cap. 1. 5. in populo Dei habuit. Neque obſtat, quòd Deus Deuter. XXVIII. 18. *comminatur impiis, maledictum fore fructum ventris ipſorum. Nam certum eſt etiam pios ex impiis natos eſſe. Quales Abia à Ieroboamo, Hiskias ab Achabo, Ioſias ab Ammonis filio. Quare verba illa nonniſi de pœnis temporalibus accipi debent: ut ſunt ſterilitatis opprobrium, vitaque ærumnabilis, ac miſera. Item cum limitatione iſtac, ſi liberi parentum veſtigiis inſiſtant: quorum utrumque etiam locum habet in iſtis Dei verbis Ex.* XX. 5: Viſitabo iniquitatem parentum in liberis, in tertia, & quarta generatione. *Etiam ex Apocrypho Sapientiæ libro producitur, quòd* III. 18. *nationis iniquæ diræ dicuntur conſummationes. Sed de temporalibus pœnis verba ejuſce ſcriptoris accipi poſſe, Græcè eum legenti parebit. Vel, ſi ulteriùs ea extendere lubet ad illa etiam, quæ ſalutem ſpectant æternam: jam ſententia erit, ut plurimùm liberos tales, propter impiam parentum educationem, impiam vitam ducere, & triſtes, diroſque habere exitus. Quare cauſſa ſatis gravis non eſt, cur ſpurios, tanquam ſalutis extorres, à ſacris publicis arceamus. Sed contrà, ut ad ea admittantur, impellere illud debet, quòd Deus illos manu ſuâ fingat, animamque illis viventem inſpiret, ac ſæpe eos præ genuinis ornet ſummis virtutibus:*

Νόθοι γε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Tum etiam, quòd tales quoque obſtringantur præcepto de honorandis parentibus; eoque ad illos etiam pertineat promiſſio piis majoribus facta: Ero Deus tuus, & ſeminis tui. *Sed nihil manifeſtius eſt exemplo Iephthæ; qui, ut dicitur Iud.* XI. 1, *ſcorti filius erat: & tamen circumciſus fuit; quoniam* Spiritus Domini ſuper eum factus. *Ibid.* 19. *Et ſeniores Gileaditarum eum ducem elegerunt. verſ.* 29 *Etiam inter ſanctos viros recenſetur: Hebr.* XI. 32.

Vide epiſtolam Auguſtini LXXV, ad Auxilium conſacerdotem; ubi docet, propter peccatum parentis non debere filium anathematizari; quia hoc eſſet innocentem punire pro ſcelere alieno. Quo Auguſtini teſtimonio etiam Bucanus in Loc. Com. *a* probat, *natos ex adulterio, licet parentes non reſipiſcant, ad Baptiſmum tamen oblatos per alios, quàm per parentes, ab Eccleſia non rejici.*

a P. 672.

V.

Sed num idcirco ſpurii, ſimulac offeruntur, ſint baptizandi; an verò ſatius ſit differre aliquantum baptiſmum, ut priùs parentes cum Eccleſia reconcilientur; id magis pertinet ad Locum de Eccleſiaſtica diſciplina.

Interim, ut huic etiam quæſtioni adluceamus facem, adſcribere viſum eſt judicium trium præſtantiſſimorum Theologorum; Hieronymi Zanchii, Petri Boquini, & Immanuelis Tremellii; quod iſtiuſmodi eſt *b*, *Baptiſmi dilatio, aut etiam privatio, non poteſt fraudi eſſe infantibus: ſed propterea non eundum inficias, quin fraudi ſit ipſi miniſtro, ſi, cùm poteſt legitimè baptizare, id vel ex negligentia, vel ex contemtu, non faciat.* Et mox: *Etſi ſpuriis ſimpliciter denegari baptiſmus non poſſit; non ſunt tamen baptizandi, ſi à parentibus impœnitentibus præſententur. Neque etiam id honeſtum, aut utile eſſet in Eccleſia. Ac licet per alios pios viros tales ſpurii offerantur baptizandi; præſtat tamen, ut differatur baptiſmus, uſque dum parentes reſipiſcant, quàm ut ſtatim baptizentur: modò tandem id fiat, antequam infantes moriantur; non propter illorum, ſed propter paſtorum ſalutem: ne ſcilicet præceptum de obſignandis, & conſecrandis, Deo infantibus, contemſiſſe videantur.*

b Lib. 1. epiſtolarum Hier. Zanchii, epiſt. 23.

VI.

Atque hæc dicta ſunto de conditione, ratione modi, quo quis vitâ fruitur, vel naſcitur, aut genitus eſt. Venio ad conditionem alteram, ubi defectus eſt in parentibus: ut ſi infideles fuerint, vel hæretici, vel excommunicati. Infidelium liberos à baptiſmo excludi, ex iis liquere arbitror, quæ ſuperiori diſputatione de fœderatorum baptiſmo dicebamus. Nam, ſi baptiſmus eſt fœderis ejus ſignum, quo Deus pollicetur, velle ſe eſſe Deum noſtrum, & ſeminis noſtri: conſequi videtur, non aliis aditum patere ad baptiſmum, quàm fœderatis, ſive Chriſtianis, vel inde natis. Chriſtianorum autem nomine hoc loco intelligimus, non eos tantùm, qui præditi ſunt verâ fide in Chriſtum; ſed quotquot per baptiſmum Eccleſiæ ſunt inſerti, & fidem Chriſtianam in eâ profitentur: utcunque vitam ſæpe vivant parùm dignam homine Chriſtiano. Nec tantùm baptizari debent, qui nati ſunt parentibus eo tempore Chriſtianam religionem profitentibus, quo liberi ex iis naſcerentur; ſed etiam, qui poſtea ſunt ad Chriſtianiſmum converſi: ut liquet ex Apoſtolorum exemplo, qui integras familias *baptizâſſe dicuntur. Act.* XVI. 15, *&* 33: *item* XVIII, 8: *&* 1 *Cor.* 1. 16. *Imò utrumque hoc locum etiam habet, ubi alteruter parens Chriſtianam religionem profitetur. Ut paret ex* 1 *Cor.* VII. 12. 13. 14. Siquis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo; non dimittat eam. Et ſiqua mulier fidelis habet virum infidelem, & ſic conſentit habitare cum illo; non dimittat virum. Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem: & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem. Alioqui filii veſtri immundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt.

Ubi intelligitur mundities, & ſanctimonia, non quidem civilis; quomodo vaſa domeſtica ſunt munda; & tribunitia poteſtas olim dicebatur ſacroſancta: neque item ſpiritualis, qualis eſt effectum Spiritus Sancti, & propria eſt filiorum Dei: ſed Eccleſiaſtica, quia Chriſtianorum liberi naſcuntur in gremio Eccleſiæ; eoque ab ortu ipſo cenſentur, & ſunt, candidati bonorum Eccleſiæ, quæ inter eſt baptiſmus, tum is, qui exteriùs confertur; tum qui intùs fit ſanguine, & ſpiritu Chriſti. Cujuſmodi mundicies non abſimilis eſt Leviticæ, quâ animalium alia præ aliis munda cenſebantur. Nam hæc quoque mundicies propriè nec civilis, nec ſpiritualis erat; ſed media inter utramque.

VII.

Quòd ſi nec utriuſque, nec alterutrius parentis ratione, ſint mundi, ſanctique: jam ſine profanatione ſacramenti ad ſacramentum nequeunt admitti.

Niſi fortè eâ conditione, quâ admittere ſuſtinuit Farellus. Is (quemadmodum ipſe ad Calvinum ſcribit *a*) cùm quidam *erronis filium voluit offerre intingendum, adigebat patrem erronem ad abnegandam omnem impietatem, in quâ vixerat; & ſtipulabatur, ut juxta Euangelium poſthac viveret: & inſuper urgebat levantes puerum, ut plenè provinciam ejus ſuſciperent; patre conſentiente, & filium permittente, ſi non viveret ex præſcripto Euangelii.*

a Inter epiſt. Calvini pag. 128. edit. Santandreana.

VIII.

Nec ſolùm excludimus liberos infidelium; ſed eorum etiam, qui hæretici ſunt aperti: qualibus baptiſmus negari debet, etiamſi à parentibus poſcatur. Aliter ſi fiat

Digitized by Google

ſi fiat, res offendiculo erit infirmis: quia ſacramenta ſymbolum ſunt fidei, ac profeſſionis Chriſtianæ. Interea ſeriò videndum, ne pro hæreticis habeamus eos, qui (ut rarò, vel nunquam, aliquid in hac vita eſt vitiis omnibus exemtum) alicubi fortaſſe errent; interim, quia ſalvum eſt fundamentum, ſunt Eccleſiæ Catholicæ filii, ſaltem quod ad doctrinam.

Qui verò talium liberis baptiſmum negant, nimium profectò ſibi placent, dum ſolos ſe undique ſapere arbitrantur; ſolos ſe Dei filios, Chriſti cohæredes: reliquos, tanquam umbras, circumvolitare, cœleſtis gratiæ, & gloriæ exſortes. Tantum verò abeſt, ut exiſtimem, baptiſmum talium liberis eſſe denegandum; ut potiùs cenſeam, ſi aliter conſequi baptiſmum non poſſimus, rectè etiam nos eum liberis noſtris poſcere à paſtoribus Eccleſiæ, nobiſcum non ſapientis per omnia, attamen conſentientis in fundamento. Id verò nihil eſt, quod obtendunt, ſic infantes noſtros inſertum iri Eccleſiæ alii, quàm Orthodoxæ. Nam de quibuſdam etiam diſputari inter Eccleſias videas, humano magis affectu; quàm quòd magno diſſideant intervallo: & quanquam iis doctoribus illa diſputandi prurigo ferè ſcabiem aliquam affricat Eccleſiis: tamen & hæ, & illæ, dum verè retineant Ieſum crucifixum, membra ſunt Eccleſiæ Catholicæ. Atqui per baptiſmum non tam inſerimur huic, vel illi, vel iſti Eccleſiæ, puta Mediolanenſi, Carthaginenſi, vel Alexandrinæ; quàm Eccleſiæ Catholicæ, quam in Symbolo profitemur, unà cum ſuis privilegiis; communione ſanctorum, remiſſione peccatorum, & reſurrectione ad vitam.

IX.

De excommunicatorum liberis ita ſentimus: etſi parentes ipſi actu non fruantur fœderis beneficiis, quamdiu in impœnitentiâ perſeverant: nihilominus, cùm ex parte Dei ratum maneat fœdus, ita ut per pœnitentiam ſemper ad illud pateat reditus, nec altero egeant baptiſmo: etiam liberos ipſorum hac prærogativâ gaudere, quòd baptiſmi exſortes non ſint: contra quàm ſit in liberis infidelium, qui penitùs ſunt alieni à teſtamentis promiſſionis; ut dicitur Eph. II. 12.

Auguſtinus epiſt. LXXV. ad Auxilium: *Si quis naſcatur ex parentibus excommunicatis: illum tamen hujuſmodi excommunicationis participem eſſe non poſſe, cùm neque ſit criminis. Proinde non eſſe à baptiſmo excludendum.*

X.

Reſtant ea, quæ dependent à conditione tertiâ, ſive acquirendi modo. Ubi primò in conſiderationem venit de infantibus, quos quis invenerit, ac ſuſtulerit, poſtquam eſſent expoſiti. Auget difficultatem, quòd de parentibus eorum non conſtet: & loca ſunt, ubi infideles permiſcentur Chriſtianis. Complurium judicium eſt, cùm fortè ſint Iudæorum, vel Turcarum liberi; ſatius eſſe expectare ætatem adultam, donec educati in religione Chriſtianâ pro ſe reſpondeant. Sed aliis ſufficere arbitrantur, quòd Chriſtiani pro iis reſpondere ſint parati. Saltem, ubi non vivitur, niſi inter Chriſtianos; ibi nec cauſſa eſſe videtur, cur expoſititios arceamus à baptiſmo. Contrà, ut potiùs baptizemus, urget, quòd in Eccleſia natè fuerint.

Quomodo futurum, ut impietas, & ἀςοργία parentum, in illis exponendis, non ſit fraudi: ſed contrà proſit pietas, & ςοργὴ communis matris, quæ eſt ſancta Eccleſia.

XI.

Sed ſcrupulum alii injicere conantur, quòd expoſititii forteaſſe jam baptizati ſint, eoque periculum ſit, ne bis baptizentur. Unde negant, eos baptizandos, niſi ſub conditione iſtâ, Si non es baptizatus, baptizo te. *Sed conditionalis iſtius baptiſmi, nec in Scripturis exemplum habemus; nec in Eccleſia veteri. Quare in caſibus iſtiuſmodi potiùs pro canone hoc eſto:* Non poteſt in iterationis crimen venire, quod omnino neſcitur eſſe factum.

Concilium Carthaginenſe v. can. VII: *Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certiſſimi teſtes, qui eos baptizatos eſſe ſine dubitatione teſtentur; neque ipſi ſunt per ætatem idonei de traditis ſibi ſacramentis reſpondere; abſque ullo ſcrupulo eſſe baptizandos: ne iſta trepidatio eos faciat ſacramentorum purgatione privari.* Leo I. epiſt. XXXVII. ad Leonem, epiſcopum Ravennatem, anno ſcripta CCCCLIIII *Non poteſt in iterationis crimen devenire, quod factum eſſe omnino neſcitur. Atque ideo, quoties perſona talis inciderit, ſollicitâ primùm examinatione diſcutiat, & longo tempore (niſi fortè ſupremus finis immineat) indagate, utrum nemo ſit penitus, qui teſtimonio ſuo juvare poſſit ignorantiam neſcientis. Et cùm conſtiterit, hunc, qui baptiſmatis indiget ſacramento, ſolâ inaniter ſuſpicione prohiberi: accedat intrepidus ad conſequendam gratiam; cujus in ſe nullum ſcit eſſe veſtigium. Nec vereamur huic ſalutis januam aperire; quam nunquam antè docetur ingreſſus.* Gregorius Magnus lib. XII. epiſt. IV. ad Bonifacium, & exinde c. Parvulos, diſt. IV. de Conſecrat. *Parvulos, qui parentibus ſubtracti ſunt, &, an baptizati ſint, ignorant; hos ut baptizare debeas ſecundum Patrum traditionem, ſi non fuerit, qui teſtificetur, ratio poſcit.* Lombardus IV Sentent. diſt. VI. ſect. IV: *Sciendum, quòd illis, de quibus nulla exſtant indicia inter propinquos, vel domeſticos, vel vicinos, à quibus baptizati fuiſſe doceantur; agendum eſt, ut renaſcantur: ne pereant, in quibus, quod non creditur geſtum, ratio non ſinit, ut videatur iteratum. Conferendum eis eſſe videtur, quod collatum eſſe neſcitur: quia non temeritas intervenit præſumtionis, ubi eſt diligentia pietatis.* Quæ ipſiſſima ſunt verba Leonis Magni epiſt. XC, ſive aliis XCII, ad Ruſticum cap. XVI: & ex eo citantur Diſtinct. IV. de Conſecrat. can. CXIII, & in Decret. Jo. lib. I. Sed aliter Canoniſtæ, ac Scholaſtici. Nam in Decretal. Gregor. lib. III. tit. XLII, cap. II, Papa Alexander III. ita inquit: *De quibus dubium eſt, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmiſſis: Si baptizatus es, non te baptizo: ſed, ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.* At quo Scripturarum præcepto, quo veteris Eccleſiæ exemplo, baptiſmum abſolutum in conditionalem convertit? aut quæ ratio ad hoc faciendum urget? Nam, quod dixerit quiſpiam, periculum alioquin eſſe, nequis bis baptizetur: id aſſis non eſt; quando pro facto non habetur, quod à nullo factum creditur. Quare baptiſmum iſtum conditionalem graviter, & meritò damnat Lutherus a, eundemque prohibet Elector Saxon. art. gener. VI.

a T. 8. edit. Ienenſ. f. 50 & Witeberg. 12. pag. 193. in Colloquiis menſ. pag. 179.

Quærat aliquis, quid facto opus ſit, ſi expoſititio chartula fuerit adfixa, quæ baptizatum eſſe teſtetur. Sanè multorum opinio eſt, in re tam gravi chartulæ uni, cujus ſcriptor ignoretur, non habendam eſſe fidem. Sed de hoc diſquiri permittimus.

XII.

Sequitur videamus de iis, qui juſto bello, emtione, donatione, aliâve legitimâ ratione, in Chriſtianorum venerint poteſtatem. Qui illos baptizandos negant, eo nituntur; quia ſolis fidelium liberis facta eſt promiſſio; cæteri ſint extra fœdus. At qui diſſentiunt, ſatis eſſe dicunt, quòd divina providentia eos ad

Chri-

Chriſtianorum cœtum perduxerit : unde colligunt, velle Deum, ut ne priventur mediis ſalutaribus.

Eò referunt illud Cypriani lib. III, epiſt. VIII, ad Fidum a: *Hæc fuit in Concilio noſtra ſententia: à baptiſmo, atque à gratia Dei, qui omnibus miſericors, & benignus, & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi.* Quæ Cyprianus ſcripſit non ex ſententiâ ſuâ duntaxat; ſed totius Concilii, h. e. LXVI coëpiſcoporum. Propriè tamen non agitur iſtic de emtis, vel donatis. Interim iſti ſententiæ favet praxis veteris Eccleſiæ. Auguſtinus de gratia, & lib. arb. cap. XXII: *Aliquando filiis infidelium præſtatur hæc gratia, ut baptizentur; cùm occultâ Dei providentiâ in manus piorum quomodocunque perveniunt.* Vide & Proſperum, ſive alium, lib. II de vocat. gent. cap. XXII. Sed hanc ſententiam multi juniorum damnant. Ut Calvinus epiſtolâ ad Farellum b; nec non Beza non uno loco. Item Bucanus Loc. XLVII. Horum iſthæc opinio eſt, Judæorum, aut Turcarum liberos, non comprehendi tabulis fœderis; eoque, ſi in Chriſtianorum venerint poteſtatem, hoc tantummodo beneficii conſequi, quòd piè, & in Chriſtiana religione, educabuntur: at minimè hoc cum Chriſtianorum liberis commune habere, quòd, antequam ipſi fidem ſuam profiteantur, poſſint baptizari.

a Sive Pameliana editione epiſt. 59.

b Pag. 229. edit. Santandreana.

XIII.

Imò non deſunt, qui Chriſtianis fas eſſe putant, liberos infidelibus eripere; eoſque baptizandos dare. Sed præterquam, quod hoc nec mandatum, nec exemplum habet in ſacra Scriptura; etiam repugnat Legi naturæ, quæ parentibus (ſi mancipia, & vernas, exceperis) concedit jus ſuum in liberos. At Evangelium non tollit æquitatem civilem. Adhæc liberi infidelium eâ ratione conjiciuntur in præſentiſſimum [illegible] *periculum. Nam poſt baptiſmum relicti infidelium poteſtati, in infidelitate educabuntur; poſteaque hujus facti ergò Chriſtianam religionem magis blaſphemabunt.*

Canoniſtarum quorundam (uti Ioannis Andreæ, & aliorum, quos refert Simanca de Catholica Inſtitut. tit. XXIX, num. LIII) hæc ſententia eſt, parvulos Judæorum poſſe eripi parentibus, & baptizari iis invitis. Sic etiam cenſet Scotus Diſt. v. Qu. IX: item Joſephus Angles parte I Florilegii in IV Sentent. quæſt. de recipientibus baptiſmum. Sed baptiſmus Eccleſiæ privilegium eſt: eoque uſus ejus non debet extendi ad eos, in quos Eccleſia non habet jus: quales ſunt infidelium liberi in parentum poteſtate conſtituti. Rectè igitur tales baptizandos negant Thomas 2. 2. qu. 10. art. 8. 12. item Richardus de Mediavilla diſt. 6. qu. 3. art. 3, Durandus diſt. 4. qu. 6, Bannes ad Thomæ locum, quem diximus.

F I N I S.

DISPUTATIO XVI.

DE

BAPTISMO;

QUÆ EST

DE BAPTISMI LOCO, ET TEMPORE.

THESIS I.

DE Objecto baptiſmi hactenus. *Sequitur controverſia de Loco ejus, ac Tempore. Locus, quo ordinariè baptizari debet, eſt publicus fidelium conventus. Nam, cùm ſacramenta ſint Euangelii ſigilla, iſtic, ubi Euangelium prædicatur, etiam ſacramenta adminiſtrari convenit. Etiam in conventu iſto futurum eſt, ut reverentiùs, minuſque perfunctoriè, ſacramentum tractetur. Pluribus etiam memoria ſui baptiſmi refricabitur; quod ad roborandam fidem utile eſt. Plures item baptiſmi teſtes erunt, pluréſque preces ſociabunt pro baptizando.*

Hoc eſt, quod Tertullianus voluit, cùm ait: *Manu factâ, ambire gratiam pro baptizando fructuoſius poſſumus.* Quare vetus Eccleſia, ſimulac baptiſteria, ac templa, habuit, in iis, populo præſente, baptiſmum adminiſtravit; quod ex innumeris veterum locis conſtat. Imò in Concilio Conſtantinopolitano v. libellus, quem Monachi actione quartâ Mennæ Patriarchæ obtulerunt, ait; *Eos, qui per domum baptizant, ejice foras.* Et apertiſſimus eſt canon LIX. ſynodi Conſtantinopolitanæ VI: *In æde Oratoriâ, quæ eſt intra domum, baptiſmus nequaquam peragatur: ſed, qui ab omnibus ſordibus alienâ illuminatione digni habendi ſunt, ad catholicas Eccleſias accedant, & hoc illic munere perfruantur. Siquis autem, quæ à nobis conſtituta ſunt, non ſervare convictus fuerit; ſi ſit quidem clericus, deponatur: ſin autem laicus, ſegregetur.* Similiter Ordo Romanus Tit. de ſabbat. ſanct. *Poſt tertiam*, inquit, *horam ſabbathi procedant ad Eccleſiam, qui baptizandi ſunt cum patrinis, & matrinis.* Hæc conſuetudo arctè ita ſervabatur, ut Reges ipſi, eorumque liberi, in Eccleſia baptizarentur: quemadmodum de Theodoſio Juniore conſtat ex Marci Gazenſis epiſtola a; & de Ingomiro, Clodovæi regis filio, ipſoque Clodovæo, cognoſcere eſt ex Hincmaro, Remenſi Archiepiſcopo, de vita S. Remigii. Sed poſtea hoc principibus datum, ut domi eos baptizare liceret. Ita Clemens v. T. XV. de baptiſmo,

a Apud Baronium T. 6. annal. ad an. 401.

&

& ejus effectu. *Præſenti prohibemus edicto, ne quis de cætero in aulis, vel cameris, aut aliis privatis domibus; ſed duntaxat in Eccleſiis, in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati, aliquos (niſi regum, vel principum, quibus valeat hoc in caſu deferri, liberi extiterint) audeat baptizare.* Idem decretum Concilii Colonienſis can. xv: *Statuimus, neminem alibi, quàm in Eccleſia, quocunque loco natus ſit, debere baptizari, exceptis Regum filiis.* Quantoperè verò Eccleſiæ ornari ſoleant, ſi reges baptizarentur; oſtendit Gregorius Turonenſis lib. II. Hiſtor. Franc. ubi, de Clodovei Regis baptiſmo loquens, ait: *Nunciantur hæc antiſtiti; qui, gaudio magno repletus, juſſit lavacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ Eccleſiæ, cortinis albentibus adornantur, baptiſterium componitur, balſama diffunduntur, micant fragrantes odore cerei, totumque templum baptiſterii divino reſpergitur ab odore.* Et Hincmarus Rhemenſis in vita S. Remigii, de ejuſdem Clodovei baptiſmo agens, ſic ſcribit: *Eccleſia componitur baptiſterium; balſamo, & cæteris odoramentis, conſpergitur.* Neque ſi alii ſollemni tempore baptizarentur (quod erat pervigilium Paſchæ, aut Pentecoſtes, ut poſtea dicemus) ornatu omni templum deſtituebatur: ſed tunc etiam periſtromatis, ſive albentibus cortinis, ornabatur: quod nos docet Ordo Romanus Tit. de Sabb. S. *Sabbathi verò die ſancto, primo manè ornetur Eccleſia cum omnibus utenſilibus ſuis.* Et hæc de loco ordinario.

II.

Quæritur verò, ſi ob morbum infantis, aliamve cauſſam ſonticam, publicè haberi baptiſmus non poſſit: num, presbytero ad hoc advocato, privatim in præſentia parentum, ac familiæ, paucorumque piorum, qui baptiſmi teſtes ſint, baptizare infantem extra ordinem liceat. De hoc video opinionibus diſſentiri. Sunt, qui tanti Eccleſiæ ordinem faciant, ut potiùs, quàm infantes privatim baptizent, eos non baptizatos de vita decedere permittant. Fundamentum ſuæ ſententiæ in eo ponunt, quòd nulla violandi ordinis cauſſa poſſit adferri, quàm quia vulgò ſit perſuaſum, damnari infantem, ſi abſque baptiſmo mori contingat. At Deum non alligâſſe gratiam ſuam ſacramento: eoque noxiam illam opinionem de abſoluta baptiſmi neceſſitate à miniſtris foveri non debere per baptiſmum privatum. Sed, qui ſequuntur ſententiam alteram, durum putant, nolle omnem ſcrupulum eximere animis parentum in re per ſe ἀδιαφόρῳ: præſertim cùm negari non poſſit, pro adverſa ſententia magnos ſtare auctores: eoque & infanti tutius putent, & melius conſuli parentum tranquillitati, ſi baptizati abeant de vita. Alii extra controverſiam ponunt, & ab aliis poni volunt, non perire infantem, cui baptiſmus à miniſtro negatus fuit: multum tamen metuunt, ne miniſtri illi fiant rei ſacramenti contempti, qui, ubi publicus haberi baptiſmus non poteſt, baptizare privatim recuſant. quamvis enim agnoſcant, ordinem eſſe rem præclaram: cenſent tamen, eum cultui divino non debere dominari, ſed inſervire. Unde colligunt, ordinis bonum extra ordinem poſthabendum eſſe majori bono baptiſmi: præſertim cùm ordo ille ſit ab inſtituto humano: adminiſtratio baptiſmi mandatum habeat divinum. Et ſanè cultum Dei in Novo Teſtamento non alligari certo loco, Scriptura ipſa teſtatur: ut Matt. XVIII. 20: Ubicunque duo, vel tres, congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. *Ioan.* IV. 21: Venit hora, quando nec in monte, nec in Hieroſolyma, adorabitis Patrem. I *Tim.* II. 8: Volo, viros orare in omni loco. *Atque hæc quoque ratio eſt, cur Apoſtoli ubivis locorum baptizârint: ut ſub dio, Act.* II. 41: *in via, Act.* VIII: 38. *in domibus, Act.* IX. 19 X. 47: *in carcere, Act.* XVI. 33. *Etiam Ioannes Baptiſta extra templum Hieroſolymitanum, extra item ſynagogas, baptizavit in Iordane, & in aquis prope Salem, Matt.* III 6. *Ac vetus quoque Eccleſia hac parte Apoſtolico inſtitit exemplo: uti innumeris teſtibus comprobatur.*

Concilium Triburienſe can. XII: *Si validâ infirmitate occupati, & deſperati, ad Eccleſiam provehi non poſſint: loco mundo perſpecto, baptiſma celebretur, & procuratione presbyteri cautè obſervetur, & collocetur.* Imò in lectis etiam ſolere aliquos tingi, qui *Clinici* dicebantur, ex Cypriano, Euſebio, aliiſque, ſuperiùs oſtenſum fuit, cùm de baptiſmi objecto ageremus. Etiam Euſebius lib. VI. hiſtor. cap. V, narrat, ut ſancti primitivæ Eccleſiæ martyres in carcere ſint baptizati. Beda lib. II. Hiſt. Angl. cap. XIV. ſcribit, ut Paulinus in fluvio Gleni, item fluvio Sualva, baptizarit; atque addit: *Nondum enim oratoria, vel baptiſteria, in ipſo exordio naſcentis ibi eccleſiæ poterant ædificari.* Similiter Walafridus Strabo de rebus Eccleſ. cap. XXVI. *Sciendum primò ſimpliciter in fluviis, & fontibus, baptizatos credentes.* Idem dicit Honorius in Gemma animæ lib. III. cap. CVI. Quibus, ſis, adde, quæ ex antiquis congeſſit Ioſephus Vicecomes lib. I. de antiquis ritibus Baptiſmi cap. IV. V. VI. Reprehendi igitur meretur factum Conſtantini; qui in LXV ætatis annum diſtulit baptiſmum, quò in Iordane tingeretur, ubi baptizatus erat Chriſtus. Quemadmodum Euſebius auctor eſt lib. IV de vita Conſtant. cap. LXI. Qui etiam tradit, libro de locis Hebraicis ab Hieronymo tranſlato, multos eo in loco baptizari voluiſſe. Sed divinâ providentiâ eſt factum, ut Conſtantinus, ob morbum urgentem, deſiderii ſui non factus ſit compos; verùm Nicomediæ ſit baptizatus: ut præter Euſebium ſcribunt Theodoretus lib. I. Hiſt. Eccl. cap. XXXI, & Evagrius lib. III. cap. XLI. Sanè par aquæ omnis ratio eſt in Baptiſmo. Unde Ioannes non in Iordane ſolùm baptizavit; ſed etiam in Ænon prope Salem. Ioan. III. 23. Diſcipuli etiam Chriſti nullum inter aquas diſcrimen poſuere: ut liquet ex Act. VIII. 38. Unde Tertullianus lib. de Bapt. *Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit.*

III.

De loco diximus. De tempore videamus. Ubi duo in quæſtionem veniunt; quando, & quoties aliquis ſit baptizandus. In priori vel de hominis ætate, vel de anni tempore, quæritur. Ad ætatem pertinet, quoto die à natali ſuo infantes ſint tingendi. Olim Fidus epiſcopus diem præſtituebat octavum; quia eo fiebat circumciſio, in cujus locum baptiſmus eſt ſuffectus. Sed Levitica dierum diſcrimina ceſſant in Novo Teſtamento: eoque, licet baptiſmus hactenus ſucceſſerit circumciſioni, quòd utrumque initiationis ſit ſacramentum: non propterea tamen quaſvis circumciſionis περιστάσεις retineri neceſſe eſt. Alioquin, ut mares tantùm circumcidebantur; ſoli nunc etiam baptizarentur. Et, ſi Chriſtus voluiſſet baptiſmum adſtringere certæ diei: id æquè ſignificâſſet, ac Deus de circumciſionis die mandatum dedit. Etiam in aperto eſt, cur diverſa ſit eorum ratio. Quia enim infantes à partu recente circumciſionis dolores nequeunt ſuſtinere: eò conduxit hoc ſacramentum differri in diem octavum. A baptiſmo autem nullum infanti periculum eſt.

Quia baptiſmus in circumciſionis locum ſucceſſit, eo non defuere olim, qui, exemplo circumciſionis nitentes, octavum ante diem infantes negarent poſſe baptizari. Adverſus hos ſub Cypriano anno CCLVII, ſynodus Africana habita eſt epiſcoporum LXVI: quorum

epiſtola ſynodalis ad Fidum presbyterum exſtat apud Cyprianum lib. III. epiſt. VIII. In ea inter alia dicit Synodus: *Non aliud in noſtro Concilio omnibus viſum eſt. In hoc enim, quod tu putabas eſſe faciendum, nemo conſenſit: ſed univerſi potiùs judicavimus, nulli hominum nato miſericordiam Dei, & gratiam, eſſe denegandam.* &c. Ac propè eadem verba ex Cypriano refert Auguſtinus epiſt. XXVIII.

IV.

Quemadmodum verò ratio nequit adferri idonea, cur non liceat baptizare ante diem octavum: ita neque gravis ſatis cauſſa eſt, cur ordinariè differamus in diem uſque quadrageſimum. Imò, ob varios hujus vitæ caſus, atque eos ſæpe improviſos, ſatius eſt, ut infantes, ſimulac ſe commoda offerat occaſio, baptiſmate inſerantur Eccleſiæ Dei, & diſcernantur ab liberis infidelium.

Hoc præcipuè dixi propter Moſcovitas; qui non ante diem quadrageſimum baptizant, niſi vitæ immineat periculum: ut ſcribit Sigiſmundus Lib. Baro de rebus Moſcov. cap. de Baptiſmo. Etiam Chriſtiani in Cranganore Indiæ inventi (qui, ut ſuperiori diſputatione dicebamus, à Thoma Apoſtolo uſque ad noſtra tempora fidem propagatam habere creduntur) eundem morem obſervant; Oſorio teſte lib. III. de geſtis Emanuelis *a*.

a Fol. 108. edit. Colon. an. 1575.

V.

Sed, ſi conſultum non eſt, differre in diem quadrageſimum: quanto minùs in ultimum vitæ tempus! In veteri tamen Eccleſia fecere id multi. Sed legibus, non exemplis, eſt judicandum. Quamobrem, cùm certa omnes mors maneat; tempus verò ejus ſit incertum: ſatius eſt, ut ſanctiſſimum illud officium primâ exſequamur occaſione; nec differamus eò uſque, quo, an occaſio id præſtandi futura ſit nobis, neſcitur. Prævit nobis hac parte Eccleſia primitiva; in qua, ſimulac quiſquam ſe profiteretur credere in Ieſum Chriſtum, baptizabatur ab Apoſtolis: ſicut cognoſcimus ex Act. II. 41, VIII. 12. 13. 37, IX. 19, X. 47. XVI. 15. 33. XVIII. 8.

Qui in mortis horam differrent baptiſmum, eo impulſi fuere, quòd ſic conſequerentur remiſſionem non ſolùm eorum, quæ, multò antè baptizati, multò etiam antè deliquiſſent: ſed omnium omnino, quæ omni vitâ commiſiſſent. Error ille inde profluxit, quòd neſcirent, vel non ſatis cogitarent, eam eſſe baptiſmi indolem, ut non modò prodeſſet ad veniam jam commiſſis; ſed etiam committendis: non quaſi remittantur, priuſquam committantur: ſed quia in fœdere, quod, baptiſmi tempore, nobiſcum init Deus, promittat hæc duo; remittere ſe commiſſa; & remiſſurum committenda ex infirmitate: imò etiam graviſſima condonaturum delicta, dummodo verâ, & ſeriâ pœnitentiâ ad ipſum redeamus. Et hæc de tempore ætatis.

VI.

Quo anni tempore baptiſmus ſit celebrandus, Scriptura non præſinit. Eccleſia vetus duo habuit tempora maximè ſollemnia; Paſcha, & Pentecoſten: Paſcha quidem, propter memoriam Dominicæ paſſionis, & reſurrectionis; cujus virtute ad novam vitam reſurgimus in baptiſmo: Pentecoſten verò, ob memoriam effuſi tunc Spiritus in Apoſtolos; quo Spiritu nos etiam baptizamur, cùm aquâ extrinſecus abluimur. Imò in quibuſdam Eccleſiis etiam Epiphaniæ feſto baptizare moris erat; ſive in nativitatis, ſive in baptiſmi Dominici memoriam. Sed conſuetudo hæc ſæpius ab Epiſcopis, & ſynodis, eſt interdicta.

Teſtatur Socrates Hiſtor. Eccl. lib. V. cap. XXI, Theſſalicas Eccleſias hoc in conſuetudine habuiſſe, ut ſemel duntaxat in anno, idque Paſchatis feſto, baptizarent. *Ob quam cauſſam*, inquit, *paucis admodum exceptis, abſque baptiſmo moriebantur.* Διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποί, μὴ βαπτισθέντες, ἀποθνήσκουσιν. Etiam Baſilius, Exhortatione ad Baptiſmum, omne quidem tempus ait *a* baptiſmo idoneum; nullum tamen accommodatius Paſchate: cauſſam quoque adjungit: Τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα συγγενέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; ἡ μὲν γὰρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως. Τὸ δὲ βάπτισμα δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Ἐν τοίνυν τῇ ἀναστασίμῳ [ἡμέρᾳ] τὴν ἀναστάσεως τὴν χάριν ὑποδεξώμεθα. *Quod autem tempus baptiſmo magis cognatum eſt, quàm Paſchalis dies? quod ea lux reſurrectionis monumentum quoddam ſit: baptiſmus autem reſurgendi facultas quædam. Reſurrectionis igitur gratiam, reſurrectionis die accipiamus.* Africana quoque Eccleſia in Paſchate, & Pentecoſte, ſolita eſt baptizare; Tertulliano teſte lib. de Baptiſmo cap. XIX: *Diem Baptiſmo ſollemniorem Paſcha præſtat; cùm & paſſio Domini, in qua tingimur, adimpleta eſt. Exinde Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt; quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia Spiritus Sancti dedicata, & ſpes adventus Domini ſuboſtenſa.* Excipe tamen neceſſitatis caſum: ob quem quovis alio die baptizare conſueverunt. Unde ibidem Tertullianus: *Ceterùm omnis dies Domini eſt, omnis hora, omne tempus habile baptiſmo. Si de ſollemnitate intereſt; de gratia nihil refert.* De ſollemnibus, quos dixi, diebus, Eccleſiæ Romanæ idem mos fuit; etſi aliàs petenti, ſi mortis periculum eſſet, non negaret. Leo I epiſt. LXIII: *Baptizandi duo tantùm tempora, id eſt, Paſcha, & Pentecoſte, ſervabuntur. Sed ſic ad has duas feſtivitates connexas ſibimet, atque cognatas, incolumium, & in pacis ſecuritate degentium, libera vota differimus; ut in mortis periculo, in obſidionis diſcrimine, in perſecutionis anguſtiis, in timore naufragii, nullo tempore hoc veræ ſalutis remedium cuiquam denegemus.* Concilium Antiſiodorenſe (quod celebratum anno IↃIX) can. XVIII: *Non licet abſque Paſchæ ſollemnitate ullo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt; quos gravatarios* (leg. *grabatarios*) *dicunt. Quod ſiquis in alio pago, contumaciâ faciente, poſt interdictum hoc, infantes ſuos ad baptiſmum detulerit in Eccleſias noſtras; non recipiantur. Et quicunque presbyter ipſos, extra noſtrum permiſſum, recipere præſumſerit, tribus menſibus à communione Eccleſiæ ſequeſtratus ſit.* Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. XXVI: *Tempora autem baptizandi legitima, Paſcha, & Pentecoſte, præfiguntur; ſecundum decreta Siricii, Leonis, vel Gelaſii, Epiſcoporum: quamvis Concilio Gerundenſi Natalis Domini, & Paſcha ponantur. Alii quoque in Epiphania Domini baptizare voluerunt; quia eo tempore Dominum noſtrum traditur baptizatum; quod & ipſum ab aliis prohibetur.* Ubi de Gerundenſi Concilio planè fallitur Walafridus. Nam de natali Domini ne γρῦ quidem in eo invenias: ſed contrà can. IV. diſertim legas: *De catechumenis baptizandis id ſtatutum eſt, ut in Paſchæ ſollemnitate, vel Pentecoſtes, ad baptizandum veniant: ceteris ſollemnitatibus infirmi tantùm debeant baptizari; quibus quocunque tempore convenit non negari.* Niſi fortè Walafridi ætate aliter is locus legebatur: quod non parum ſit nobis veriſimile. Vix enim mihi perſuadere poſſum, virum, tantopere in Eccleſiaſtica antiquitate verſatum, id fuiſſe ſcripturum, niſi illud in Concilio eo inveniſſet. Et præterea conſtat, in pleriſque Eccleſiis moris fuiſſe, ut Epiphaniæ feſto non minùs, quàm Paſchatis, baptiſmus adminiſtraretur: quemadmodum diſcimus

a Pag. 476. edit. Pariſ. an. 1618.

ex

ex Victore Uticenſi lib. II de perſecutione Vandalicâ; Damaſceno in Jamb. Tetraſt. de Epiphania; & Sophronio, ſive Joanne Moſcho, Prati ſpiritualis cap. CCXIV. Sed hæc conſuetudo, ut dixi, ſæpius eſt prohibita: atque id quoque liquet ex Concilio Triburienſi (quod anno habitum DCCCXCV) can. XII: *Sacroſanctum baptiſmi myſterium ſciant omnes in Chriſto regenerati, non niſi præfixis, & legitimis, in anno celebrari temporibus; cum hoc ſibi privilegium (ut in epiſtola Siricii Papæ legitur cap. II) & apud nos, & omnes Eccleſias, ſpecialiter cum Pentecoſte ſuâ Dominicum Paſcha defendit.* Addit deinde, paſcha eligi, quia tunc reſurrexit Chriſtus: *Triduana autem immerſio triduanam imitatur ſepulturam; & ab aquis elevatio inſtar eſt reſurgentis de ſepulcro.* Pentecoſten verò, quæ de Paſchalis feſti pendet die, eò eligi, quia tunc miſit Chriſtus Spiritum Sanctum; cujus donum in baptiſmo conſequimur. Poſt iſta excipit neceſſitatem periclitantium. *Periculo*, inquit, *quocunque modo præoccupatis, & deſperatis, omni tempore ſubveniendum, & baptiſmi ſacramentum eſt tribuendum, quia neceſſitas vix habet legem.* De interdicto autem Epiphaniæ die, etiam apud Petrum Bleſenſem legas penè initio ſermonis XIII a: *Fuerunt hæretici, qui dicerent, ſuper illum locum,* ET JESU BAPTIZATO, ET ORANTE, *Jeſum oraſſe, ut hi tum acciperent Spiritum Sanctum, qui eâdem die baptizarentur, quo & Chriſtus, ut eodem die jejunarent. Sed abſit hoc à Patre miſericordiarum, ut clementia ejus alicui certo tempori alligetur, ad faciendam miſericordiam in filios adoptionis. Ad quod retundendum, inſtituit Eccleſia ſubſecutivo tempore eſſe jejunandum: & ut hæreſin illam vehementius exſtirparet, ſub anathemate interdixit, ne aliquis die Epiphaniarum baptizet, ſi articulus neceſſitatis non intercidat.* Quibus ex verbis diſcere eſt, non ſolùm fuiſſe vetitum, ne Epiphaniæ die baptizaretur; ſed etiam, cur id fuerit prohibitum. Itaque rara eſt Epiphaniæ mentio. Paſcha ſolùm, & Pentecoſten, etiam nominat Honorius in Gemma animæ lib. III. cap. CXVI: *Bis in anno canonice baptizatur; in Paſcha, & Pentecoſte; quia in Paſcha Chriſtus moritur, in cujus morte baptizatur: in Pentecoſte Spiritus S. datur, per quem remiſſio peccatorum donatur. Ideo autem in Sabbatho, quod requies dicitur, quia æterna requies per baptiſmum requiritur. Quia vero parvuli, ſi non regenerentur, a regno Dei alienantur: in neceſſitate ægritudinis, vel perſecutionis, vel obſidionis, vel naufragii, omni tempore baptizantur. Et, ſi presbyter, vel quilibet de clero, non adeſt, à fideli laico in nomine Trinitatis in ſimplici aquâ baptizetur.*

a Pag. 343 edit. Mogunt. a. 1600.

Cæterùm cùm legimus apud antiquos, Paſchate, & Pentecoſte, baptizari ſolere; exiſtimare aliquis poſſet, ſolum diem Dominicum deſignari; quod falſum. Nam hebdomade integrâ baptizandi jus erat: ut benè monet Rhenanus in Tertull. de Bapt. cap. XIX, & lib. de Corona mil. cap. XIX. Hinc Socrates lib. V Hiſt. cap. XXI: *Aliam præterea conſuetudinem in Theſſalia eſſe cognovi; nimirum ut diebus feſti Paſchatis tantum baptizent.* Græcè eſt: καὶ ἄλλο δὲ ἔθος εἶδα ἐν Θετταλίᾳ γινόμενον· ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι. Quæ etiam exſcripſit Nicephorus lib. XII. cap. XXXIV. Nihil etiam apertius illis Victoris Papæ, epiſt. I. ad Theophilum Alexandrinum: *A quartadecima verò Lunâ primi menſis, uſque ad vigeſimum primum ejuſdem menſis diem, eadem celebretur feſtivitas: eodem verò baptiſmus eſt celebrandus catholicus.* Et quàm clarè Synodus V. Conſtantinopolitana ad Menn. Patriarcham: *Nondum perfectis diebus his, quibus baptizabatur, poſtquam vidit perſpicuè, quòd rurſus ad antiquum gentilis opinionis ſuæ vomitum reverti non poterat, per aliam viam ad id, quod ſtudebat, pervenit.* Similiaque apud alios legas. At minimè audiri debet doctiſſimus, & multijugæ lectionis ſcriptor, Ioſephus Vicecomes lib. I. de antiquis baptiſmi ritibus cap. XXIV: qui octodialia, pro aliquo eorum dierum, numerum nempe plurativum pro ſingulo, poſitum arbitratur. Movet eum, quòd ſabbatho ſive vigiliâ Paſchatis, & Pentecoſtes, baptizatum fuiſſe alii dicant. Ut Auguſtinus a homil. XLII. de commendatione Orationis Domin. *Quicunque veſtrum*, inquit, *non benè ſymbolum reddiderunt, habent ſpatium, teneant; quia die Sabbathi, audientibus omnibus, qui aderunt, reddituri eſtis* DIE SABBATHI *noviſſimo*, QUO DIE BAPTIZANDI ESTIS. Gregorius Magnus lib. VII. Epiſt. Indict. II. epiſt. V. ad Januarium epiſc. Caralit. *Judæi de civitate veſtrâ huc venientes, queſti nobis ſunt; quòd ſynagogam eorum, quæ Caralis ſita eſt, Petrus, qui ex eorum ſuperſtitione ad Chriſtianæ fidei cultum, Deo volente, perductus eſt, adhibitis ſibi quibuſdam indiſciplinatis, ſequenti die baptiſmatis ſui, hoc eſt, Dominico, in ipſa feſtivitate Paſchali, cum gravi ſcandalo, ſine veſtra occupaverit voluntate.* Cujuſmodi plura idem Ioſephus ex Chryſoſtomo, Paulino, ſcriptore geſtorum à S. Remigio, Albino, Flacco, atque aliis, congeſſit. Sed hæc, ut evincunt in pervigilio Paſchali, & Pentecoſtes, tingi ſolere: ita Paſchali ipſâ feſtivitate, atque adeò totâ iſtâ hebdomade, nuſquam, aut nunquam, baptizari ſolere, minimè demonſtrant. Nempe in pervigilio Paſchæ tingere incipiebant: & hoc fuiſſe maximè ſollemne baptizandi tempus, fatemur. Etiam illud damus, plurimùm hoc pervigilio accepiſſe baptiſmum, quotquot eum petiiſſent; unde etiam fiebat, ut octavo die, hoc eſt, ſabbatho poſt Paſcha, & Pentecoſten, deponere ſoleant albam veſtem, & cereum, qui baptizatis dabatur; ſicut libro de baptiſmi ceremoniis oſtendemus. Sed hæc non obſtant, quò minùs, in pleriſque ſaltem Eccleſiis, iis qui pervigilii tempore baptizari non potuiſſent, aliquo ſequentium dierum baptiſmus daretur. Id enim fieri ſolere, apertiſſimè probant, quæ ex Socrate, & aliis, antea adduximus.

a Tom 10. col 526. ed. 1. Baſil. an 1556. Nec aliter editio Antverpienſis an. 1576.

Cur Eccleſiæ plurimæ in ſabbatho potiùs, quàm Dominico die, tingerent; rationem affert Amalarius Fortunatus lib. IV. de Officiis Eccleſ. cap. XXIX: *Propter myſterium conſepulturæ Chriſti, quæ recolitur in Sabbatho, baptizatur Chriſti corpus in Sabbatho; ut poſt hanc ſepulturam in die Dominica reſurgat. Initium enim reſurrectionis à Dominica die debemus celebrare. Sit illa Dominica dies initium novi hominis, qui reſurrexit à mortuis: & iterum ſepultura ejus, quando anima tranſit in requiem ſine corpore in ſabbathi die.* Berno Augienſis lib. de rebus ad Miſſam pertinentibus, cap. III: *Rectiſſime ſancti Patres duo tantùm legitima tempora ad baptizandum, ſi nulla neceſſitas intervenit, conſtituerunt; ſabbathum videlicet Paſchæ, & ſabbathum Pentecoſtes. Quæ utraque per octo dies celebrantur. Meritò conſepeliuntur Chriſto baptizati in ſabbatho, ut cum ipſo valeant reſurgere die Dominico. Sicut enim ſabbathum requiem animarum; ſic Dominicus dies, qui eſt primus, & octavus, ſignificat reſurrectionem corporum.* Ivo Carnotenſis ſerm. de ſacram. Neoph. *Uſque in ſabbathum Paſchale baptiſmus eorum differtur, hoc attendente Eccleſiâ; quia qui ad agonem in præſenti vitâ vocantur, in ſpe futuræ quietis baptizantur.* Honorius in Gemma animæ lib. III. cap. CXVI: *Ideo in Sabbatho baptizatur, quod requies dicitur; quia æterna requies per baptiſmum requiritur.*

Nec verò quâvis ſabbathi Paſchalis horâ baptiſmus dabatur; ſed nonâ. Cujus rei cauſſam adducit Amalarius Fortunatus de Eccleſiaſticis officiis lib. IV. cap. XXVIII: *Notandum eſt, quod eâ horâ dies nunc* (in ſabbatho, ſive in vigilia Pentecoſtes) *celebret ſancta Eccleſia baptiſmum; quâ horâ Angelus Domini venit ad Cornelium, annuncians ei, quod orationes ejus, & eleemoſynæ, adſcenderant in memoriam in conſpectu Dei; & ut mitteret ad Petrum, qui eum baptizaret. Eâdem horâ venit baptiſta Petrus ad eundem Cornelium baptizandum. Ita enim interrogavit Petrus Cornelium, ut in Actis Apoſtolorum ſcriptum eſt: Interrogo ergo, ob quam*

cauſam arceſſiſti me? Et Cornelius ait, A nudiuſquartana die, uſque ad hanc horam, orans eram horâ nonâ in domo meâ; & reliqua. Quem continuo imbuit Petrus ſymbolo fidei; ut in memoratis Actis continetur; moxque cecidit Spiritus S. ſuper omnes, qui audiebant verbum. Quo peracto, reſpondit Petrus, Numquid aquam quis prohibere poteſt, ut non baptizentur hi, qui Spiritum S. acceperunt, ſicut & nos? Et juſſit eos in nomine Ieſu Chriſti baptizari. Igitur eo in tempore, circa primitivam Eccleſiam, horâ nonâ baptiſmus celebratus eſt; ut & ipſa, & imitatrix ejus, quæ hodierna eſt, retineret in mente, quod in morte Chriſti, qui horâ nonâ emiſit ſpiritum, oporteat eam baptizare. Hunc morem tenet nunc noſtra Eccleſia in vigilia Pentecoſtes, quem præſignavit Cornelius; qui ut mereretur accipere baptiſmum, horâ nonâ erat orans, & jejunans, in domo ſuâ. Plura de præfinito hoc baptiſmi tempore ſuggerent Barnabas Briſſonius lib. Obſervationum divini, & humani juris; & Ioſephus Vicecomes Obſervationum de antiquis baptiſmi ritibus lib. 1. cap. XXI, XXII, XXIII, XXIV. XXV, XXVI.

VII.

Quamquam verò ſollemnium horumce dierum in Eccleſia veteri obſervationem minimè improbamus, ratione Catechumenorum, qui ex Helleniſmo convertebantur ad Chriſtum: in infantibus tamen tempus illud exſpectari non debet: neque nunc in adultis ipſis conſuetudini iſti adſtringimur; quia in iſtiuſmodi, ubi nihil præfinit Scriptura, tuendi, & abrogandi Eccleſia habet libertatem. Quod ſiqui neceſſitatem in talibus ponere ſtatuerint; audiant Apoſtolum Galatis dicentem a: Obſervatis dies, & menſes, & tempora, & annos. Vereor, ne fruſtra laboraverim in vobis. *Item Coloſſenſibus* b: Nemo vos judicet in cibo, & potu, aut in parte diei, aut neomeniæ, aut ſabbathorum.

a Gal. 4. 10. 11.

b Coloſſ. 2. 16.

Optimè Baſilius exhortatione ad Baptiſmum c: Πᾶς χρόνος ἐπικαιρίαν ἔχει· πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωτηρίαν, κἂν νύκτα εἴπῃς, κἂν ἡμέραν, κἂν ὥραν, κἂν στιγμὴν χρόνου, κἂν τὸ βραχύτατον. *Tempus aliud alii opportunum negotio: ad baptiſmi verò ſalutem quodlibet tempus accommodum eſt; ſive dies ſit, ſive nox; ſive hora, ſive quodcunque temporis momentum, etiam minutiſſimum.* Itaque Chryſoſtomus homil. 1 in Acta, eos, qui baptiſmum in Quadrageſimæ, ſive Paſchatis tempus, differrent, hunc in modum compellat: Ἀλλὰ ἃ τὸν καιρὸν ἀναμένεις τῆς τεσσαρακοστῆς. πρὸς ἕνεκεν; μὴ γὰρ ἔχει τι πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός; Οἱ γοῦν Ἀπόστολοι οὐκ ἐν τῷ πάσχα κατηξιώθησαν τῆς χάριτος, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· καὶ οἱ τρισχίλιοι, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, ὅτε ἐβαπτίζοντο, πάσχα οὐκ ἦν καιρός. *Sed tempus opportunum exſpectas Quadrageſima. Quamobrem verò? Numquid enim amplius habet illud tempus? Ipſi Apoſtoli non in Paſchate donati ſunt hac gratiâ; ſed alio tempore. Præterea cum baptizarentur tria millia, & quinque millia, non erat Paſcha tempus.* Etiam Tertullianus, cùm libro de baptiſmo dixiſſet, Paſchate, & Pentecoſte, ſollemniùs baptiſmum adminiſtrari, poſtea ſubjungit: *Ceterùm omnis dies Domini eſt, omnis hora, omne tempus habile baptiſmo.* Sed illuſtre imprimis teſtimonium Hilarii diaconi, ſive quiſquis ſcriptor eſt commentariorum in epiſt. Pauli, qui inter Ambroſiana leguntur. En verba: *Poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata, aliter compoſita res eſt, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant,* QUIBUSCUNQUE DIEBUS, VEL TEMPORIBUS, *fuiſſet occaſio. Nec enim Philippus tempus quæſivit, aut diem, quo Eunuchum baptizaret; neque jejunium interpoſuit. Neque Paulus, & Silas, tempus diſtulerunt, quo optionem carceris baptizarent, cum omnibus ejus. Neque Petrus diaconos habuit, aut diem quæſivit, quando Cornelium, cum omni domo ejus, baptizavit; nec ipſe, ſed juſſit fratribus, qui cum illo erant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim, præter* VII *diaconos, nullus fuerat ordinatus. Ut ergo creſceret plebs, & multiplicaretur; omnibus inter initia conceſſum eſt, & euangelizare, & baptizare, & Scripturas in Eccleſia explanare. Ubi autem omnia loca circumplexa eſt Eccleſia; conventicula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia in Eccleſia ordinata ſunt, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, præſumere officium, quod ſciret ſibi non eſſe creditum; & cœpit alio ordine, & providentiâ, gubernari Eccleſia; quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res, & viliſſima videretur. Hinc ergo eſt, unde nunc neque diaconi in populo prædicant; neque clerici, vel laici baptizant;* neque QUOCUNQUE DIE *credentes tinguntur, niſi ægri. Ideo non per omnia conveniunt ſcripta Apoſtoli, ordinationi, quæ nunc eſt in Eccleſia; quia hæc inter primordia ſunt ſcripta.*

c Tom. 1. pag 476. edit. Pariſ. an. 1618.

a Saviliana, ſive Etonenſis editionis Tom. 4. pag. 615.

F I N I S.

DISPU-

DISPUTATIO XVII.

DE

BAPTISMO;

SIVE PRIMA

DE ANABAPTISMO.

Theſis I.

EXPENDIMUS, de Baptiſmi tempore, partem priorem: quæ diſquirit, quando quis baptizandus ſit. Sequitur altera, de eo, quoties ſit aliquis baptizandus. De quo nobis controverſia eſt cum Anabaptiſtis. Hi enim iterant baptiſmum: quem iterandum non eſſe, ſemper Eccleſiæ judicium fuit. Interea, cur iterari non deberet, haut ſatis convênit inter doctores. Bellarminus quidem *a*, cur Euchariſtia magis, quàm baptiſmus, repeti poſſit, aliam poſſe adferri cauſſam negat, quàm, quòd uti in circumciſione carni imprimebatur character: itidem in baptiſmo indelebilis character animæ imprimatur. Ac præit ei hac parte Concilium Tridentinum *b*; quando ait; *Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima; hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale, & indelebile, unde ea iterari non poſſunt, anathema ſit.*

a Lib. 2. de ſacram. cap. 22.

b Seſſ. 7. de ſacramentis in genere can. 9.

II.

Imò etiam Auguſtinus ab charactere iſtiuſmodi cauſſam arceſſere videtur, lib. 11. contra epiſt. Parmen. cap. XIII: ubi de privato agens, quem militari notâ ſignavit, ſive deſertor, ſive qui nunquam militavit, in hunc modum ſcribit: *Si forte militia characterem in corpore ſuo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fuſâ, & impetratâ jam veniâ, militare cœperit: nunquid homine liberato, atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minus hærent ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis hæc nota; cum videamus, nec apoſtatas carere baptiſmate; quibus utique per pœnitentiam redeuntibus, non reſtituitur, & ideo omitti non poſſe, judicatur?* Poſtrema verba etiam citat Gratianus *c*. Sed nihil ea Pontificios juvant. Nec enim ſimilitudo hæc ulteriùs extendi debet, quàm quòd, uti in deſertore, jam olim ſignato notâ militari, ſi, veniâ ab Imperatore impetratâ, militare iterum ſub veteri domino cœperit, non reperitur militiæ character: ſimiliter nec reperi debeat baptiſmus; qui eſt character militiæ Chriſtianæ. Unde minimè conſequitur, reale aliquid imprimi animæ, quod etiam maneat in deſertore: quandò, ut dici ſolet, figurativa non eſt argumentativa.

c De Conſecr. diſt. 4. cap. nullus autem.

III.

Idem Bellarminus, ad characterem hunc probandum, teſtes laudat Dionyſium Areopagitam Hierarch. Eccleſ. cap. II, part. 2, Cyrillum Hieroſ. Catech. IV, & XVII, Baſil. orat. XII, quæ eſt exhortat. ad bapt. Nazianzenum orat. in ſanctum lavacrum, Ambroſium lib. 1. de Spiritu Sancto, item de iis, qui initiantur myſteriis cap. VII, Epiphanium hæreſ. VIII, quæ eſt Epicureorum, Chryſoſtomum homil. II, & XIV. in epiſt. ad Eph. Auguſtinum lib. VI de baptiſmo cap. I, atque alibi. Sed Patres iſti nihil aliud dicunt, quàm promiſſionem Evangelii in Sacramento nobis obſignari. Quod noſtram magis cauſſam juvat, quàm adverſatur: quippe qui neget ſacramentis nobis gratiam obſignari; ac reformatæ Eccleſiæ doctores eo nomine damnet, quòd illa appellent ſigilla; quaſi id non faciant exemplo Pauli, qui σημεῖον περιτομῆς vocat *a* σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως.

a Rom. 4. 11.

IV.

Et longè etiam minùs præſidii pro charactere idem invenit in Scripturis. Citat ille quidem Apoſtolicum illud II. Cor. 1. 20, 21; *Qui unxit nos Deus, & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* Et Epheſ. 1. 13. 14: *In quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto; qui eſt pignus hæreditatis.* Et Eph. IV. 30: *Nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei; in quo ſignati eſtis in diem redemtionis.* Sed clarum eſt, loqui Apoſtolum, non de characteris commento; ſed arrhabone Spiritus, quo velut ſigillo obſignatur fides in ſpem glorioſæ reſurrectionis, & hæreditatis cœleſtis. Quod ſi internam hanc Chriſti gratiam κατὰ μεταφορὰν *characteris* nomine lubet inſignire: non repugnamus; ſed dicimus, hujuſmodi characterem non tantùm in baptiſmo imprimi; ſed etiam in cœna: quod de fictitio ſuo charactere negant Pontificii.

V.

Ex his liquet, Pontificios ficulno niti præſidio; quando ex characteris commento concludunt, baptiſmum iterari non debere. Deinceps videamus, quibus idem argumentis probent antiquiores, & juniorum plerique. Primùm illa adſeremus, quæ, ut probabiliter aliquid concludant, nihil tamen ſolidè evincunt. Cujuſmodi eſt, quòd baptizemur in Chriſti mortem: Chriſtus autem ſemel tantùm ſit mortuus. Pugnat eo argumento Baſilius de Spiritu S. cap. XV: Ἓν οἴδαμεν τὸ σωτήριον βάπτισμα, ἐπειδὰν εἷς ἐστιν ὁ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος, καὶ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ὧν τύπος ἐστὶ τὸ βάπτισμα. *Unum novimus ſalutiferum baptiſma; quandoquidem una eſt pro mundo mors, & una ex mortuis reſurrectio; quarum figura eſt baptiſmus.* Auguſtinus, vel alius potiùs, de verâ & falsâ pœnit. cap. III: *Sicut ſemel Chriſtus crucifixus eſt; ſic baptiſmus iterandus non eſt. Unâ enim morte ſuâ omnes redemit, ut ampliùs mori non oporteat: quod videns Eccleſia, intellexit, non iterandum baptiſma.* Iſidorus lib. II. de offic. Eccleſ. cap. XXIV: *Semel autem nos oportet in Chriſto lavari; quia Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. Si enim unus Deus, & fides una eſt; neceſſarium eſt, ut & unum baptiſma ſit: quia & Chriſti mors una pro nobis eſt; in cujus imagine mergimur, per myſte-*

myſterium ſacri fontis, ut conſepeliamur Chriſto, morientes huic mundo, & ab iiſdem aquis, quibus in forma reſurrectionis ejus emergimus per myſterium, non reverſuri ad corruptionem; ſicut & ille minime revertitur ad mortem. Damaſcenus lib. IV. Orthod. fid. cap. 8: Ὥσπερ ἅπαξ ἐτελέσθη ὁ τοῦ Κυρίου θάνατος, οὕτως καὶ ἅπαξ δεῖ βαπτίζεσθαι. *Quemadmodum ſemel completa eſt Domini mors, ſic ſemel oportet baptizari.* Unde & concludit, repetitionem baptiſmi, ritè collati, eſſe ἀνασταύρωσιν Χριστοῦ.

VI.

Sed hæc ratio parum firma eſt, quia, quod ſemel factum eſt, poteſt ſæpius repræſentari: quomodo ſæpius repetitur ſacramentum Euchariſtiæ, quod fit in recordationem mortis Dominicæ *a*.

a 1 Cor. 11 24. 25, 26.

VII.

b Joan. 13. 10.

Idem veteres probare conantur, ex verbis iſtis Chriſti *b*; *Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet; ſed eſt mundus totus.* Unde ita colligunt; cùm per baptiſmum loti ſimus à peccatis; non opus eſſe, ut iterum per baptiſmum à peccatis abluamur: ſed ſatis eſſe, ſi pedes laventur; hoc eſt, ſi à concupiſcentia, & vitioſis affectibus mundemur. Optatus Milevitanus lib. IV *c*: *Chriſtus dicit in Euangelio: Qui ſemel lotus eſt, non habet neceſſitatem lavandi. Tu rebaptizando iterum lavas. Non eſt* (hoc) *contemnere diſciplinam?* Atque eodem modo argumentatur libro quincto *d*. Similiter quoque Auguſtinus lib. II. de baptiſmo contra Donatiſtas c. XIV: *Quid ſit pernicioſius, utrum omnino non baptizari, an rebaptizari, judicare difficile eſt. Invenio de utraque re Domini ſententiam. Nam & Petro dixit; Qui lotus eſt, non habet neceſſitatem iterum lavandi. Et Nicodemo; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum.* Similiter idem ſerm. XXVIII. ad fratres, & tractatu LVII. in Joan. Item Fulgentius de fide ad Petrum cap. XXXVI: *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, Sacramentum baptiſmatis non ſolum intra Eccleſiam Catholicam; ſed etiam apud hæreticos, qui in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, baptizantur, eſſe poſſe,* &c. *Ideo baptiſma, etſi ab hæreticis fuerit adminiſtratum, modo in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. fuerit datum, venerabiliter agnoſcendum; & ob hoc nullatenus iterandum eſſe. Salvator enim dicit: Qui ſemel lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet.* Eodem modo Chriſti verba interpretantur, ſcriptor libri de cardinalibus Chriſti operibus Cypriano tributi, ſerm. de ablutione pedum, item de cœna; Pacianus epiſt. I. contra Novatianos, Ambroſius lib. de iis, qui myſteriis initiantur cap. VI, Gregorius lib. IX. regiſtri cap. XXXIX, Beda in Joan. cap. XIII, & Bernardus ſerm. de cœna Domini.

c Pag. 120. edit. Commelin.

d Pag. 140. & 141. ejuſdem editionis.

VIII.

Sed neque hæc ratio firma eſt; quia etiam multi, poſtquam baptiſmo ſunt abluti, denuo ſe polluunt peccatis, iiſque enormibus, inque iis permanent immerſi: quales ſaltem prorſus eſſe immundos, fatendum; eòque, ſi pœnitentiâ ſeriâ ducantur, videri poſſint imperitis denuo baptizandi. Nam iterum immundos non eſſe iterum baptizandos, nullis fidiculis ex iſtis quidem Chriſti verbis extorquebitur. Et quid dicemus de liberis Chriſtianorum poſt baptiſmum à Turcis, vel gentilibus, captis; inque fide illâ perfidâ eductis?

IX.

Adhæc pugnant veteres verbis divini ſcriptoris ad Hebr. VI. 4: *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, & prolapſi ſunt, rurſum renovari ad pœnitentiam.* Ubi, quod Græcè eſt φωτισθέντας, ſive *illuminati*, hoc Syrus vertit *baptizati*. Et Juſtinus Martyr Apolog. II, atque alii, baptiſma vocant φωτισμόν. Itaque omnes penè veteres hinc probant, baptiſmum non poſſe iterari. Ut Ambroſius lib. II. de pœnitentia cap. II. Epiphanius hæreſi LIX, quæ eſt contra Catharos, Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, Auguſtinus in inchoatione comment. in epiſt. ad Rom. Cyrillus lib. V. in Joan. cap. XVII. Damaſcenus lib. IV. de fide cap X: item ad hunc locum, Chryſoſtomus, Theodoretus, Primaſius, Sedulius, Haimo, Theophylactus, Oecumenius.

X.

Sed interpretatio iſta huic loco non ſatis convenit. Rectiùs Anſelmus, Lyranus, Hugo, alii; qui verba iſta intelligunt de blaſphemia in Spiritum S. quæ non remittetur in hoc ſeculo, neque in futuro; ut Chriſtus ait Matth. XII, 32: ſive de peccatu ad mortem; pro quo rogari non vult Joannes prioris epiſt. cap. V, 16: ſive de ἀποστασίᾳ à tota religione Chriſtianâ; quæ etſi non dicatur *blaſphemia* in Spiritum S. eſt tamen *peccatum* in Spiritum S. ut pluribus oſtenſum nobis diſputatione *de peccato in Spiritum S.*

XI.

Præterea dogma hoc probari cenſent eo, quòd Epheſ. IV. dicitur *unum baptiſma.* Eſt hæc ſententia Cyrilli Hieroſolymitani præfat. catechet. *e* nec non Leonis Papæ; ut liquet ex Grat. Decret. de Conſecr. diſt. IV. can. *Non licet.* Item Thomæ in IV. ſent. diſt. III. Communem autem fuiſſe hanc opinionem, indicat Venerabilis Hugo lib. II. de Sacramentis part. VI, cap XIII: *Apoſtolus dicit, Una fides, unum baptiſma. Hac enim autoritate univerſi utuntur. Quod ergo unum eſt, geminari non poteſt. Quapropter valde rationabili definitione a ſanctis Patribus inſtitutum eſt, ut qui ſemel ſacramentum baptiſmi percepiſſe cognoſcitur, nullâ ratione illud iterato accipiat; ſive in Eccleſia, ſive extra Eccleſiam: hoc eſt, ſive à Catholico, ſive ab hæretico, fuerit baptizatus.* Clarè indicat, non videri ſibi divinum, ſed Sanctorum Patrum inſtitutum; tale tamen, quod admodum probabiliter ex dictis Apoſtoli verbis elici poſſit.

e Pag. 8. & 9. edit. Morell. Græcolat.

XII.

Sed ſanè argumentum hocquoque planè eſt infirmum. Nam cùm *unum* baptiſma dicitur, intelligitur unum non numero, ſed ſpecie: ſive *unum* idem valet, quod commune omnibus: quia non reſpicitur unitas uſurpationis; ſed unitas partium ſubſtantialium; aquæ ſcilicet, & verbi. Adde quod etiam 1 Cor. X. 17. *unus panis* dicitur; nec inde tamen conſequitur, Euchariſtiæ ſacramentum repeti non debere. Imò de unitate baptiſmi agens Apoſtolus ad Epheſ. IV. addit, *una fides*: nec tamen hoc impedit, quò minùs repeti & poſſit, & debeat fidei confeſſio.

XIII.

Vera autem ratio, cur baptiſmus non ſit iterandus, eſt voluntas divina; ut rectè docet Scotus *b*, & Gabriel Biel. Eſſe verò hanc Dei voluntatem, quadruplici indicio cognoſcimus. Primùm, quia nec in loco proprio, ubi baptiſmus inſtituitur à Chriſto; nec alibi uſquam, iterare baptiſmum jubemur. Quod de Cœna dici non poteſt; cùm de ea legamus 1 Cor. XI. 25: *Hoc facite,* QUOTIESCUNQUE *biberitis, in mei recordationem.* Reſpondet Bellarminus, *poſſe reſponderi, quod reſpondit Lutherus Caroloſtadio in lib. contra cœleſtes prophetas, de nomine ſacramenti, non eſſe quidem ſcriptum, ut baptiſmus repetatur; ſed neque eſſe ſcriptum, ut non repetatur. Et quod Auguſtinus lib. VII. de Trinit. cap. IV. dicit de nomine trium perſonarum: Dicimus in Deo tres perſonas, non quia Scriptura dicit; ſed quia non contradicit.* At profectò nimium quantum inter hæc, & iſtud, intereſt. Nam etſi *ſacramenti*, & *perſonarum*, vocabula, Scripturis non con-

b D. 6. q. 7.

contineantur; res tamen, quæ iis vocabulis ſignatur, ſacris literis docetur. At hoc de iteratione baptiſmi dici non poteſt.

XIV.

Idem inde cognoſcimus, quòd cùm tot baptizatorum exempla in Scripturis legamus (ut Actor. II, 38; VIII, 12, 13, 38; IX, 18; X, 48; XVI, 15; XVIII, 8; & 1 Cor. 1, 14, 15, 16.) tamen nullum rebaptizatum fuiſſe legimus. Imò Corinthios, & Galatas lapſos, non iterum baptizatos, vel baptizandos, eſſe ait Apoſtolus; ſed revocat eos ad promiſſionem, & conſolationem baptiſmi priùs ſuſcepti. 1 Cor. VI, 11; XII, 13; & Gal. III, 27. Idem facit Joannes in Apocalypſi. Quo argumento pugnat B. Hieronymus adverſus Luciferianos *a*: ubi, cùm varios enumeràſſet hæreticos, poſtea ſubjungit: *Quorum plurimi, vivente adhuc Joanne Apoſtolo, eruperunt: & tamen nullum eorum legimus rebaptizatum.* Pluraque ibidem in hanc mentem invenias. Uti illud: *Nunquid dixit Joannes, rebaptizentur, qui in Nicolaitarum fide baptizati ſunt?* Objicit Bellarminus, quòd, Act. XIX, *Paulus juſſit baptizari eos, qui fuerant à Joanne Baptiſtâ baptizati.* Quod etſi concederemus, cauſſam ejus non juvaret; quia Joannis, & Chriſti, baptiſmum non ſolùm differre dicit *b* ſignificationis, & efficaciæ gradu; ſed ſubſtantiâ ipsâ. Nunc autem de eo, quod ſibi ſumit, certant recentiores Theologi, & adhuc ſub judice lis eſt: ut dictum fuit diſputatione de Baptiſmo Joannis.

a Pag. 141. edit. Froben.

b Lib. 1. de baptiſ. cap. 20.

XV.

Præterea argumento eſt, quòd circumciſio non repetebatur; ſed Paſcha: circumciſioni autem ſucceſſit baptiſmus; uti paſchalis agni eſui Sacra Cœna. Nec obſtat, quòd Circumciſionis ea ſit natura, ut repeti non poſſit; Baptiſmus poſſit. Sufficere enim debet, quòd Dei fuerit voluntas, ut Judaicum initiationis Sacramentum nunquam repeteretur: quippe qui illud voluerit ejuſmodi eſſe, ut neque natura hoc ſineret iterari. Porrò in hac Circumciſionis, & Baptiſmi non iterandi ſimilitudine, video conveniſſe olim Catholicos, & Donatiſtas. Sic enim ſcribit Optatus lib. 1. *c*: *Quid magis dici pro nobis, & noſtrum eſſe poteſt; quàm quod dixiſti, in comparationem baptiſmatis ſemel factum eſſe diluvium? Et ſingularem circumciſionem ſalubriter profeciſſe populo Judæorum, magis pro nobis, quaſi noſter locutus es.* Unde liquet, etiam Donatiſtas (nam Donatiſtæ Parmeniani verba ſunt, quæ citat Optatus) ſingularem baptiſmum docuiſſe: rebaptizàſſe interim, quia baptiſmum Catholicorum non haberent pro Sacramento. Itaque mox ſubjicit Optatus *d*: *Audaciter, &, quod contra leges eſt, iteratis: quamvis & vos ipſi non negetis, quia non debet iterari, quod ſemel juſſum eſt fieri.* Atque idem argumentum repetit initio libri quincti *e*.

c Pag. 6. edit. Commel. Urſ. & Londinenſis Caſaubonianæ.

d Pag. 7.

e Pag. 133.

XVI.

Denique idem oſtendit hiſtoria Eccleſiæ. Nam hoc ipſum docent, Cyprianus epiſt. LXXIII, Ambroſ. lib. II. de Pœnit. cap. II, Hieronymus ad Epheſ. cap. IV, Auguſtinus lib. 1. contra Creſconium cap. XXVIII, atque alii innumeri. Imò nullus doctor Catholicus hactenus fuit, qui dixerit baptiſmum ritè baptizati repeti debere.

XVII.

Neque neſcimus, Hemerobaptiſtas putàſſe, ſalvari neminem, niſi quotidie (unde & ἡμεροβαπτισταὶ dicebantur) baptizarentur, & ita à peccatis mundarentur. Sed iſti de Judæorum ſectâ erant; ut cognoſcimus ex Epiphanio, de Judæorum hæreſi ſeptimadecimâ.

XVIII.

Marcionitarum verò, qui baptiſmum iterari, & tertiari, poſſe dicebant, non eſt quòd ratio habeatur; cùm ab Eccleſia ſemper in hæreticorum numerum ſint relati. Afferam de his locum Epiphanii contra Marcioniſtas hæreſ. XLII *a*: Ἐπειδὰν φθείρας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὴν παρθένον, καὶ ἀποδράσας μὲν ἐν ἀμαρτήματι μεγάλῳ εὑρέθη, ἐπινόησεν ὁ ἀγύρτης ἑαυτῷ δεύτερον λουτρὸν, φήσας· ὅτι ἔξεστιν ἕως τριῶν λουτρῶν, τουτέστι τριῶν βαπτισμάτων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι. ἵν᾽ εἴ τις παρέπεσεν εἰς τὸ πρῶτον, λάβῃ δεύτερον, μετανοήσας, καὶ τρίτον ὁμοίως, ἐὰν ἐν παραπτώματι μετὰ τὸ δεύτερον γένηται. *Cùm* (Marcion) *corrupiſſet in civitate ſuâ virginem, & aufugiſſet; atque in magno delicto inventus eſſet: excogitavit præſtigiator ſibi ipſi ſecundum lavacrum, aſſerens, licere uſque ad tria lavacra, hoc eſt, tres baptiſmos, dare in remiſſionem peccatorum. quò, ſiquis lapſus eſſet poſt primum, pœnitentiâ actâ, accipiat ſecundum; & tertium ſimiliter, ſi in delicto poſt ſecundum comperiatur.* Quomodo verò hoc dogma ſuum probârit, ibidem Epiphanius ſubjungit. Nempe primum baptiſma inde collegiſſe ait, quòd Chriſtus baptizatus eſt à Joanne: alterum, tertiumque, exinde, quòd idem dixerit, βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη τετέλεκα αὐτό. Item, ποτήριον ἔχω πιεῖν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη πληρώσω αὐτό. Uterque locus à Marcione è Pſeudevangelio videtur deſumtus. Prior ſimile aliquid habet verbis Chriſti apud Luc. XII. 50: alter verbis ejus apud Matth. XX. 22, 23. Sed loquitur ibi Chriſtus, non de aquæ baptiſmo; verùm ſanguinis, hoc eſt, paſſione, & morte ſuâ.

a Pag. 304 edit. Pariſ. an. 1622.

XIX.

Solùm coloris aliquid habet; quòd Æthiopes, ut Oſorius refert lib. IX de rebus Emanuelis, Epiphaniæ die annis ſingulis baptizentur. Sed neque ex eo colligere licet, illos initiationis ſacramentum, ſive regenerationis lavacrum, velle repetere. Neque enim arbitrantur, tum ſe iterare illud Sacramentum, quo ſemel Eccleſiæ ſunt inſerti: ſed ſolùm celebrare ajunt μνημόσυνον baptiſmi; quo Chriſtus ipſo die baptizatus fuit. Quemadmodum & cùm circumciſionem conjungunt baptiſmo, ac utrumque tam in feminis, quàm maribus, uſurpant (ut Damianus à Goez teſtatur) non id ſe facere profitentur neceſſitate circumciſionis: ſed eam cauſſam prætexunt: quod notâ circumciſionis, tanquam per fidem Abrahæ filii, à nationibus incredulis diſcernantur.

XX.

Objiciunt aliqui, etiam Cyprianum, & coëpiſcopos, anabaptiſmum defendiſſe. Sed falluntur. Nam omnes iſti faſſi fuere, neminem ritè baptizatum iterum baptizare fas eſſe. Solùm controverſia fuit, de veritate, & efficaciâ, baptiſmi, quem hæretici contuliſſent. Nam quia iſti ſunt extra Eccleſiam; nec niſi in Eccleſia eſt remiſſio peccatorum, ſanctificatio, & promiſſio vitæ æternæ: eò baptiſmum illorum pro nuda ceremonia; imò non tam pro ſacramento, quàm pollutione ſacramenti, habebant. De quo pleniùs in Hiſtoria ejus temporis diſputatione proximâ dicetur.

XXI.

Abunde ex his liquet, Dei eſſe voluntatem, ut ne iteretur baptiſmus. Porrò voluntas Dei non poteſt eſſe irrationabilis: quod fateri etiam cogeremur, ſi rationem neſciremus. Nunc ea obſcura non eſt; quod parebit conſideranti proprium baptiſmi finem: qui eſt, ut ſignet & obſignet ſpiritualem nativitatem noſtram; ſive inſitionem in Chriſtum, & receptionem in familiam ejus. Hoc in altero ſacramento, quod eſt S. Cœna, locum non habet; quia hæc eſt ſignum, ac ſigillum, non

rege-

regenerationis; ſed nutrioonis, ac alimoniæ ſpiritualis; non fœderis initi, ſed continuati. Nempe ut carnalis generatio ſemel fit; ſed cibum ſæpe neceſſe habemus ſumere ad corpus nutriendum: ita ſemel per Baptiſmum renaſcimur; ſed ſæpe per Cœnam nutrimur. Utuntur hoc argumento, non ſolùm Thomas, & Scholaſtici; ſed etiam Auguſtinus tract. xi. in Joan. *Rectè intellexit Nicodemus nativitatem carnis. Sic & tu intellige nativitatem ſpiritus*, &c. *Quomodo uterus non poteſt repeti; ſic nec baptiſmus.* Et tract. xii. in Joan. *Regeneratio ſpiritualis una eſt; ſicut generatio carnalis una eſt.*

XXII.

Utrùm verò hæc ratio ſit neceſſaria ex natura rei, ita ut propter eam non potuerit Deus aliter velle, aut instituere; quod Scotus *a* putabat: an verò abſolutè aliter potuerit; ſed ratio ea congruenter applicetur ad inſtitutum de non iterando baptiſmo; quod Gabriel, & alii, maluerunt: hoc, quia non pertinet ad Eccleſiæ dogmata, Scholaſticis diſceptandum relinquimus.

a D. 3. qu. unica art. 9.

XXIII.

Adverſos ea, quæ diximus, objiciunt aliqui, ſi baptiſmus ſigillum ſit fœderis initi; ſaltem rebaptizari eos debere, qui, peccatis conſcientiam vaſtantibus, Chriſto, & ejus fœderi, renunciârunt. Sed ſponte hæc corruunt, ſi attendamos naturam fœderis, quod in baptiſmo obſignatur. Nam uti olim in circumciſione, ita nunc in baptiſmo, Deus quidem promittit gratiam, & vitam æternam; homo autem fidem, & obedientiam, pollicetur. Quòd ſi à pacto reſiliat homo; amittit ille quidem jus poſtulandi vitam æternam: at, qui ſemper pacto ſtat, Deus, non perdit jus ſuum in hominem. Atqui baptiſmus additur fœderi ex parte Dei. Si igitur non ex parte Dei, ſed hominis, rumpitur fœdus; nihil attinet repeti, quod ex parte Dei obſignabat: ſed duntaxat opus eſt, ut homo per pœnitentiam redeat ad Deum; quò percipiat fœderis in baptiſmo initi fructum. Nempe hic res ſe habet, uti in matrimonio. Quemadmodum enim maritus, ſi uxorem adulteram retinere volet, non eam novo ſibi copulat matrimonio; ſed ad prius revocat fœdus: ſimiliter Deus ſpiritualiter fornicantes, ad conjugii ſpiritualis ſemel initi fœdus redire iterum jubet.

XXIV.

Scrupulum etiam injicere de iſtis conantur, qui, fidem ſimulantes, baptiſmum perceperint. Nam quia baptiſmus talibus non fuit fœderis ſigillum; eò exiſtimare aliquis poſſit, baptizari iterum tales debere, ubi, hypocriſi exutâ, fideles eſſe cœperint. Sed hic etiam in conſiderationem venit, quòd defectus fuerit ex parte hominis, non Dei; qui nulli baptizato, non ponenti obicem per peccatum, gratiam negat ſalutarem. Quare de his ita ſtatuimus; ubi, poſitâ hypocriſi, credere incipiunt, priorem baptiſmum, qui antea inanis erat ceremonia, atque adeò profanatio ſacramenti, fieri ſigillum ejus fœderis, quod Deus init cum credentibus.

XXV.

Quæcunque verò hactenus adverſus iterationem baptiſmi, vel è Sacra Scriptura adduximus; vel rationibus Scripturæ conſentaneis collegimus; ea ab antiquis etiam confirmari ſolent miraculo; quod contigit, cùm Judæus, pecuniæ corradendæ cauſâ, non ab Arrianis modò, ſed etiam ab Attico Conſtantinopolitano, Epiſcopo Catholico, baptizatus, iterum ſe baptizandum offerret Paullo Conſtantinopolitano, Epiſcopo Novatiano, Chryſanthii ſucceſſori. Nam, Judæo in baptiſterii fontem deducto, aqua ad baptiſmum præparata ſubitò fuit abſorpta. Quin idem & ſecundò contigit. Res nota è Socratis Hiſtor. Eccleſ. lib. vii cap. xvii.

FINIS.

DISPUTATIO XVIII
DE
BAPTISMO;
SIVE SECUNDA
DE ANABAPTISMO;

Quæ Hiſtorica eſt

De Hæreticis rebaptizantibus Catholicos.

THESIS I.

P*Oſtquam vidimus, quid, Scripturâ duce, de anabaptiſmo ſit cenſendum; animus eſt narrare hiſtoriam veteris Eccleſiæ hâc controverſiâ vexatæ. Sunt, qui initia Anabaptiſmi arceſſant à Judæis; non quidem ab Hemerobaptiſtis; de quibus diſputatione* xvi, *theſ.* xvii, *vidimus; ſed iis, qui* Cœlicolæ *vocarentur. Pugnant verò argumento valde, ut cenſeo, infirmo. Eóque non altius originem repetam, quàm ab iis, qui Chriſtiani vel erant, vel habebantur.*

Aliud ſcio, viſum doctiſſimo Pariſienſi Theologo, Joanni Fileſaco, lib. 1 Selectorum cap. xii. Prora, & puppis,

Digitized by Google

puppis, ei ſunt verba hæc B. Auguſtini epiſt. CLXIII, quæ eſt ad Eleuſium, & alios: *Jam enim miſeramus ad Majorem Cælicolarum; quem audieramus novi apud eos* (Donatiſtas) *baptiſmi inſtitutorem inſtituiſſe, & multos illo ſacrilegio ſeduxiſſe.* Ubi *Cælicolas* eſſe Judæos, vel Samaritanos, colligit, partim ex titulo utriuſque Codicis, *De Judæis, & Cælicolis*: partim ex his Juvenalis verbis ſat. XIV:

Quidam ſortiti metuentem ſabbatha patrem,
Nil præter nubes, & cæli lumen, adorant.

Sic enim legi debere, ubi vulgò eſt *cæli numen*, obſervârunt Auratus, & Duza filius. Verùm non video, quomodo, qui Major, ac præſes eſſet Judæorum, is Donatiſtis, qui Chriſtiani erant, licet ſchiſmatici, potuerit accenſeri; ac tantæ quidem fuerit auctoritatis, ut novum inter eos induceret baptiſmum. Quare, miſſis Cœlicolis, quorum obſcura eſt ſecta, nec alibi, quàm Auguſtino, & in Codice Theodoſii, ac Juſtiniani, memorata, non altiùs, ut dixi, anabaptiſmi originem repetam, quàm ab iis, qui Chriſtiani, vel fuere, vel haberi voluerunt.

De Marcionitis tamen nihil dicam; qui ſuos etiam ſecundò, tertiòque, tingebant. Quam rem abunde expoſui diſputat. præcedenti, theſi XVIII.

II.

Solùm igitur loquar de hæreticis, & ſchiſmaticis; qui à Catholicis ad ſe venientes rebaptizarent. Deinde agam de tingentibus omnes promiſcuè, ac, hæreticis deſertis, ſe tingentibus Catholicis. Poſtremò narrabo de Catholicis; qui, hæreticorum facientes diſcrimen, alios eorum denuo baptizârint, alios non item.

Nam & Catholici, & hæretici, denuo baptizabant; & neutri tamen id agnoſcebant. Cujus cauſſa erat, quòd utrique negarent verum eſſe baptiſmum extra Eccleſiam: ac ut Catholici hæreticos, ſic hæretici Catholicos, pro hæreticis haberent: unde fiebat, ut neutri ſe rebaptizare faterentur, quia utriſque prior baptiſmus non fuerit baptiſmus. Hinc Cyrillus Hieroſol. præfat. in Catech.
a Pag. 8, & 9. edit. Morell. an. 1608. a Μόνοι γὰρ οἱ αἱρετικοὶ ἀναβαπτίζονται, ἐπειδὴ τὸ πρότερον οὐκ ἦν βάπτισμα. *Nam ſoli hæretici rebaptizantur: ſiquidem prius illud non erat baptiſma.* Nec aliter loquebantur hæretici, qui à Catholicis venientes tingerent. Ut propriè omnis in eo fuerit controverſia, utrorum tinctio verus foret baptiſmus.

III.

Ordior ab hæreticis, vel ſaltem ſchiſmaticis, quorum primi à Catholicis baptizatos iterum tinxere Novatiani.

Aliqui tamen Montaniſtas præiviſſe ad hunc errorem ajunt: ac Philaſtrium laudant auctorem. Sed non ille rebaptizare eos ait; verùm mortuos baptizare. Novatianis nomen eſt à Novatiano. Nempe ut ab ἀμφίβολος, & λόγος, eſſet ἀμφιβολολογία; ſed quia vox ea foret ingrata auribus, extritâ ſyllabâ, dicitur ἀμφιβολογία; ſimiliter à *Novatianus* eſſet *Novatiananus*: ſed quia nomen eſſet durum, nec aurium voluptati morigerum; eò dicimus *Novatianus*; ſive, ut Cyprianus maluit, *Novatianenſis.* At plerique Græcorum falluntur: qui, Novatum, & Novatianum, confundentes, Novatianos à Novato dictos arbitrantur: quamquam Novati etiam in Novatiano ſchiſmate non minimæ fuerint partes. Is Novatus erat presbyter Cypriani; ſive, ut juniores aliqui malunt, epiſcopus Afer; homo ſchiſmaticus, multiſque vitiis coopertus; imò uſque adeò improbus, ut patrem etiam ſineret inediâ mori, nec defunctum ſepulturâ dignaretur; uxoris quoque gravidæ uterum percuſſerit, &, abortione properante, partum in parricidium expreſſerit. Propter hæc, aliaque id genus complura, urgebant fratres Afri, ut hoc propudium hominis presbyterio privaretur, atque etiam excommunicaretur. Et jam imminebat dies, quâ cauſſa Novati cognoſceretur: cùm ecce Decianæ perſecutionis, quam ſeptimam vocant, ſæviſſima oritur tempeſtas. Ita contigit, ut fratres non poſſent convenire; ac Novato daretur occaſio, diſceſſione voluntariâ præveniendi judicium ſacerdotum. Romam igitur ſe contulit: ubi in Novatianum presbyterum incidit, malè jam antè, ambitione nimiâ, animatum erga Cornelium, Urbis epiſcopum; quem vehementiùs contra eum concitavit. Etiam fictis criminibus Confeſſorum animos abalienavit à Cornelio; inque contrarium amore eos Novatiani accendit. Ac ejuſmodi artibus effecit, ut à tribus epiſcopis, fraude ſeductis, adverſus Cornelium Urbis epiſcopus, & quaſi Antipapa, crearetur. Porrò idem Novatus in Africa etiam Feliciſſimum diaconum fecit. Qui & ipſe magnas dedit turbas. Nec tamen idem Feliciſſimi, ac Novatiani, error fuit. Feliciſſimus omnes eos, qui, poſt lapſum, à martyribus, ac confeſſoribus (*martyres* etiam vocabantur, qui tormenta aſpera pro veritate erant perpeſſi, utcunque ſanguinem pro ea non fudiſſent) quotquot, inquam, ab iis è carcere impetraſſent veniæ libellos; hos ſine pœnitentiæ morâ continuò recipiendos ajebat: nec diſcrimen faciebat inter lapſos: utrùm libellatici forent; an verò ſacrificati, thurificati, vel idololatræ: in quæ duo genera lapſi diſtinguebantur. Poſterius hoc genus eorum fuit, qui ſacrificâſſent Diis, vel thus obtuliſſent, vel quomodocunque cultum præſtitiſſent idolis. *Libellatici* verò, ne cogerentur idola publicè venerari, ſecuritatis libellum à magiſtratu pretio ſibi comparârant: ſive libellus is tum demum dari ſolet, ubi quis, vel ipſe, vel per alium, priùs abnegâſſet Chriſtum; quæ Baronii ſententia eſt: ſive, ut receptior fert opinio, nullâ fuerit abnegatione opus: ſed ſolùm libello, quem pretio emebant à præfectis pecuniæ avidis: cujuſmodi libellos quoque damnaverat Tertullianus; ſed jam Montaniſta. Cæterum Feliciſſimo etiam hærebant quinque presbyteri: quorum unus, nomine Fortunatus, adverſus Cyprianum Carthaginenſis epiſcopus fuit conſtitutus. Hi varia in Cypriano culpabant. Primùm illud, quod non eſſet epiſcopus promulgatus à primate; qui tum erat Secundus Tegeſtanus: quaſi non ſufficeret, quòd à vicinis hoc factum eſſet epiſcopis. Præterea hoc ei vitio vertebant, quòd cùm ſe in Circo, & Amphitheatro, ad leonem ſæpius omnium voce poſci intelligeret, relictâ Eccleſiâ ſua, ad tempus ſe ſubduxerit. Adhæc eo ſe offendi ajebant, quòd tam parvo loco haberet martyres, & confeſſores; ut lapſos, poſtquam ab iis veniæ libellum accepiſſent, non continuò ad ſacra admitteret; ſed priùs diceret eos eſſe Eccleſiæ reconciliandos; ac propterea hanc rem differret in id tempus, quo pax Eccleſiæ redderetur.

Ex quibus non obſcurè cognoſcimus, cujuſmodi fuerit controverſia inter Feliciſſimum, & Cyprianum. Nempe Feliciſſimus contendebat, lapſos continuò eſſe recipiendos, dummodo libellum à martyribus, & confeſſoribus, offerrent. Cyprianus autem ajebat, id adverſari diſciplinæ Eccleſiaſticæ: quo non mediocriter offendit, tum Confeſſores; imprimis Lucianum: tum lapſos; qui iccirco Feliciſſimo adhærebant, cumque eo in monte communicabant: unde *Montenſes* appellati.

Poſtquam oſtendi, quæ controverſia fuerit inter Feliciſſimum, & Cyprianum, nunc, in quo diſcordes fuerint Cyprianus, & Novatianus, exponam. Novatianus lapſos, non dico ad communionem, ſed ne ad pœnitentiam quidem, recipiendos putabat. Cornelium verò, urbis epiſcopum, ac Catholicos omnes, ajebat eſſe immundos; quia cum lapſis communicarent. Suos contrà nuncupabat καθαρούς, ſive mundos: ut qui neque lapſis,

neque communione cum lapſis, ſeſe polluiſſent. Porrò Novatiani eò uſque ſe abripi ſivere, ut Eccleſiam, à qua deſciverant, non ultrà pro vera haberent Eccleſia; nec in ea baptizatos putarent verè baptizatos; ac propterea inde venientes denuo tingerent: in quo huic fundamento inſiſtebant, ab Africanis Patribus recepto, Conciliis etiam poſtea firmato, baptiſmum extra Eccleſiam eſſe ceremoniam inanem, ac pollutionem potiùs Sacramenti, quàm verum Sacramentum; quemadmodum ex iis liquet, quæ ſuperiùs adduximus. Quamquam verò Cyprianus, & Africani Patres, non minùs tingerent, qui à Novatiano ad ſe venirent; quàm Novatianus lavacrum iteraret in illis, qui à Cypriano deficerent: intervallo tamen non exiguo diſſidebant. Siquidem Cyprianus à Catholicis illis, qui negarent, baptiſmum repeti debere, ſic abibat; ut, quamquam eos crederet errare, errori tamen ignoſceret; proque Eccleſiæ filiis agnoſceret ab hæreticis baptizatos; ac propterea nollet ſe ab iis ſeparare, quibus aliud videretur; ſed fraternam cum iis coleret ſocietatem. Itaque non ab Hieronymo duntaxat; ſed Afro etiam Auguſtino, reprehendi quidem videas errorem Cypriani: ſed ſic, ut laudent concordiæ amorem, quo operitur peccatum. Novatianus verò refugiebat communionem cum iis, à quibus diſſentiret; eóque, deficiendo ab Eccleſia, fiebat ſchiſmaticus. Vide Hieronymum contra Luciferianos, & Auguſtinum contra Donatiſtas. Atque hæc dicta ſunto de ſchiſmate Novatiani.

IV.

Recruduit poſtea hæc quæſtio ſchiſmate Donatiſtarum; qui & ipſi rebaptizabant.

Ut docet Auguſtinus lib. de Hæreſibus ad Quodvultdeum, hæreſi LXIX: *Audent etiam* (Donatiſtæ) *rebaptizare Catholicos, ubi ſe ampliùs hæreticos eſſe firmârunt; cùm Eccleſiæ Catholicæ univerſæ placuerit, nec in ipſis hæreticis baptiſma commune reſcindere.* Ubi, quod de hæreticis ait, indefinitè, non univerſè, eſt intelligendum; quandò ex iis, quæ deinceps afferam, ſatis liquebit, excipi debere Samoſatenianos, quos *Paulianiſtas* dixere.

Exortum verò Donatiſtarum ſchiſma fuit anno Chriſti trecenteſimo ſecundo; & ſeculo, ac ampliùs, duravit.

Occaſio ſchiſmatis fuit hujuſcemodi.

Anno Chriſti trecenteſimo ſecundo, qui Diocletiani erat undevigeſimus, ab Diocletiano, & Maximiano, imperatoribus, toto imperio ſancitum hoc edicto fuit; ut Chriſtiani adigerentur ad immolandum Diis, & tradendos Sacræ Scripturæ libros, iique flammis abſumerentur. Nec unquam magis orbis Romanus ſanguine perfuſus fuit, quàm perſecutione illâ omnium graviſſimâ: quam decimam appellant. Sed neque pauci erant, qui, tormentorum metu, ſacros traderent codices; unde vulgò appellati *traditores*. Hanc codicum traditionem XL annis poſt martyrium Cypriani contigiſſe, ait Auguſtinus lib. VII. de Baptiſm. cap. VII. Anno autem proximo, qui erat CCCIII, Cirtæ in Numidia convenerunt epiſcopi, ut, defuncto Cirtenſi epiſcopo, alterum ſufficerent: ubi & cognita eorum eſt cauſſa, qui, ex Imperatorum edicto, vel ſacros tradidiſſent codices, vel turificaſſent. Sed eo in Concilio traditores, quales penè erant univerſi, ſibi mutuò ignoverunt. Sequenti anno, hoc eſt CCCIV, Diocletianus quidem Nicomediæ, Maximianus verò Mediolani, ſe imperio abdicârunt: ac Diocletiano in Oriente Galerius, hoſtis Chriſtianorum infeſtiſſimus; Maximiano verò in Occidente ſucceſſit Conſtantius Chlorus: ſub quo perſecutio in Occidentales non quidem penitùs ceſſavit, ſed multùm tamen remiſit. Anno proximo, ſive CCCVI, Eboraci in Britannia mortuus eſt Conſtantius Chlorus, præſente filio Conſtantino; qui patri ſucceſſit. Sed Maxentius, Maximiani gener, indignum ratus, præferri ſibi Conſtantinum, cùm Romæ ſciret ingentem eſſe Chriſtianorum numerum, qui Conſtantino faverent, Chriſtianum ſe ſimulavit; benè etiam de iis merebatur, quò faciliùs ſic imperium occuparet. Ita (ut Optati verbis utar) *tempeſtas perſecutionis peracta, & definita eſt, jubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, libertas eſt reſtituta.* Quamquam Euſebius jam biennio antè Eccleſias Africanas à perſecutione immunes fuiſſe ait, abdicatione Maximiani; cui, ut diximus, Conſtantius Chlorus ſucceſſerat. Pace igitur Eccleſiis redditâ, anno hoc ſexto ſupra trecenteſimum, Carthaginem convenerunt Epiſcopi; ut in locum Menſurii defuncti conſtituerent epiſcopum Cæcilianum, diaconum antea Carthaginenſem. Ea res peſſimè habuit, partim Botrum, & Cæleſium, qui epiſcopatum ambierant; partim Lucillam, præpotentem feminam, & mirè pecuniis affluentem: quæ, ante Euchariſtiam, os martyris libare dicebatur; eóque nomine reprehenſa à Cæciliano, caſtigationem ejus ferre non potuit. Malè præterea illud habuit presbyteros, quòd ab iis repoſceret Cæcilianus aurum, atque argentum, eorum fidei à Menſurio commiſſum: cujus indicem ſchedulam (*breve commonitorium* vocat Optatus) ab anicula, cui adſervandam dederat Menſurius, acceperat Cæcilianus. Atque ita, (ut iterum Optati verba retineam) *ſchiſma confuſæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit.* Ab hiſce confictum eſt crimen, quaſi Cæcilianus foret vitio creatus. Scriptum igitur ad primatem Numidiæ Cæcilianum, ut Carthaginem Concilium indiceretur. Venit eò turba Traditorum; exceptaque non à Catholicis, ſed qui partibus ſtuderent adverſis. Accuſatus inde Cæcilianus, quòd vel Traditor foret, vel à Traditore eſſet conſtitutus: præterea quòd vetuiſſet diaconos cibum adferre martyribus carcere concluſis. Eo in Concilio Traditores, qui antè in Cirtenſi Synodo, demuo ſibi mutuò ignoſcunt; ac Cæcilianum abſentem, quaſi accuſâſſe foret ſuos, condemnare non verentur: alterumque adverſus eum renunciant epiſcopum Majorinum, Lucillæ domeſticum; qui in diaconio Cæciliani fuerat. Ita tum Carthagine altare contra altare eſt erectum. Ac *pars* ea *Majorini* dicta eſt: poſtea autem (teſte Auguſtino epiſt. LXVIII.) eadem *Donatiſtarum* nomen accepit à Donato, qui Majorino ſucceſſit; viro facundo, magnæque inter ſuos auctoritatis. Niſi potiùs id nomen fecit Donatus Numida à Caſis Nigris, Lucillæ domeſticus: quod poſtea ſcripſit Auguſtinus; atque, ut veriùs, etiam amplectitur Baronius. Mihi prior magis opinio probatur; partim quoniam ita ſenſit Optatus lib. III a; partim quia nec oſtendi poſſit, a Pag. 88. edit. Commel.
Donatum à Caſis Nigris fuiſſe ducem factionis. Eſt quidem ille adverſatus Cæciliano: ſed tanti habitum, ut ab eo nomen ſumeret factio, id neque ex Optato intelligas, neque item Auguſtino, nec Actis Proconſularibus; quæ apud Baronium leguntur. At, inquit Baronius, parum eſt veriſimile, priùs hanc factionem caruiſſe nomine; nec, niſi Majorino defuncto, à Donato accepiſſe nomen. Quæ bellè dicerentur, niſi, ante Donatum epiſcopum, vocata eſſet *pars Majorini*. Etiam pro ſe adducit Baronius verba illa Theodoreti lib. III. hæret. fabulatum: *Lucilla adverſus eum concitavit Donatum.* Verùm eſt ea ἀνιστορησία Theodoreti; qui abſque dubio non illum à Caſis Nigris, ſed Carthaginenſem intellexit Donatum: de altero autem fortaſſe nec inaudierat quicquam. Et hæc dicta ſunto de occaſione, & cauſſis Donatiani ſchiſmatis. Pleniùs horum temporum hiſtoriam nôſſe ſi voles, adi libros VII Optati Milevitani de ſchiſmate Donatiſtarum; item Auguſtinum contra epiſtolam Parmeniani, & Donatiſtarum alios.

V. *Præ-*

V.

Præterea verò Arriani Catholicorum eos denuo tingebant, qui ad ſe deficerent.

Teſtis Auguſtinus de Hæreſ. ad Quodvultdeum hæreſi XLIX: *Rebaptizari quoque ab Arrianis Catholicos, novimus: utrùm & non Catholicos, neſcio.* Idem de iis [a Tom. 1. epiſtol. Rom. Pontif.] tradit lib. V. de hæreſib. cap. V. Etiam Vigilius (is qui anno DXXXVIII, expulſo Silverio Papâ Romano, operâ Theodoræ in locum ejus eſt ſuffectus) ſcribit ad Eutherium *a* hoc pacto? *De his etiam, qui, baptiſmatis gratiâ ſalutaris accepta, apud Arrianos iterum baptizati, profunda voraginis ſunt morte demerſi.* Idem cognoſcimus ex eo, quòd Genſericus, rex Arrianus, ab Sebaſtiano Catholico popoſcerit, ut rebaptizaretur. Ille autem argutâ eum ſimilitudine refellebat. Ajebat, quemadmodum panis ſi conteratur, molliatur, atque hinc recoquatur, non eo evadat melior: ita nec baptiſmum probari iteratum. Narrat eam rem Carolus Sigonius extremo libro XII. de Occidentali imperio ad annum CCCCXL. Sed malo verba adferre Victoris Uticenſis, unde ea Sigonius ſe hauſiſſe profitetur. Sic verò ille libro primo Vandalicæ perſecutionis: *Cogitavit Rex, ut præſentibus epiſcopis, atque domeſticis ſuis, Sebaſtianum taliter conveniret: Sebaſtiane, inquit, ſcio, quia fideliter nobis adhæſiſſe jurâſti; cujus veritatem ſacramenti, labores tui, vigilantiaque, demonſtrant. Sed, ut nobis connexa ſemper, jugiſque maneat amicitia tua; hoc placuit, præſentibus ſacerdotibus noſtris, ut ejus efficiaris cultor religionis; quam & nos, & noſter populus, veneratur. Cui Sebaſtianus, rem inveniens miram, multiſque neceſſariam, pro tempore acutè reſpondit: Quæſo, domine Rex, ut nunc unus panis mundiſſimus, ac ſimilaceus, adferatur. Qui, cùm ignorâſſet Genſericus Sebaſtiani victoriam, illico juſſit adferri. Apprehendens itaque Sebaſtianus mundiſſimum panem, ita effatus eſt. Hic enim panis, ut ad tantum decorem ſplendoris veniſſet, & menſa Regia neceſſarius haberetur, diſcuſſâ ſpuriâ furfureo ex maſſa ſimilaginis conſperſus, per aquam tranſivit, & ignem, idcireo & adſpectu clarus, & eſu ſuavis habetur: ita & ego, molâ Catholicæ matris commolitus, & cribro examinationis, ut ſimila munda, purgatus, rigatus ſum aquâ baptiſmatis, & in igne Sancti Spiritus coctus. Et, ut hic panis de furno; ita & ego per officia ſacramentorum divinorum, artifice Deo, de fonte mundus adſcendi. Sed fiat, ſi velis, ut ipſe propono. Iſte panis confringatur in fruſta, madidetur aquâ, & iterum conſpergatur, mittatur in furnum: ſi melior exierit; faciam, quæ hortaris.*

Hæc de Arrianis. Guido Carmelita, & ex eo Alphonſus Caſtrenſis, narrant, etiam ab Armeniis rebaptizari Catholicos: de quo penes eos fides eſto. De Balthaſſare, qui avorum ætate eandem opinionem ab Orco revocavit; & Anabaptiſticæ ſectæ, longè maximis erroribus immerſæ, fons caputque fuit; tam multa legere eſt in proximi ſeculi annalibus, ac Theologorum monumentis, ut inſiſtere eis prorſus pigeat.

VI.

Adhæc Catholicos ipſos denuo tingebant Aëtiani.

De quibus ita Epiphanius hæreſi LXXVI, quæ eſt Anomæorum *a*. Ὁ τούτων διάδοχος Εὐνόμιός τις ψευδωνύμως καλούμενος, ἔτι καὶ δεῦρο περιὼν τῷ βίῳ, [a Pag. 419.] μέγα κακὸν τόλμημα, ἀναβαπτίζει τοὺς ἤδη βαπτισθέντας, οὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, καὶ αἱρέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν. *Horum* (Aëtianorum) *ſucceſſor Eunomius, falſo nomine vocatus, qui adhuc ſupereſt in vita, magnum, & temerarium flagitium, rebaptizat jam baptizatos; non ſolùm eos, qui ab orthodoxis, & ſectis ad ipſum veniunt; ſed etiam eos, qui ab ipſis Arrianis.*

VII.

Olim verò & graves pœnæ à piis Imperatoribus ſancitæ fuerunt adverſus eos, qui denuo tingerent à Catholicis baptizatos.

Honorius, & Theodoſius, lib. I. tit. VI. C. Ne ſanct. baptiſm. iter. *Siquis rebaptizare quempiam de miniſtris Catholicæ ſectæ fuerit detectus; una cum eo, qui piaculare crimen commiſit, (ſi tamen criminis per ætatem capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit, ultimo ſupplicio percellatur.*

FINIS.

DISPU-

DISPUTATIO XIX
DE
BAPTISMO;
SIVE TERTIA
DE ANABAPTISMO;
Quæ eſt
De Catholicis promiſcuè iterum tingentibus, qui ab hæreticis, vel ſchiſmaticis, forent baptizati.

THESIS I.

DIximus de hæreticis, ac ſchiſmaticis, qui Catholicos ad ſe deficientes rebaptizarent. Venio ad alteram Hiſtoriæ hujus partem, quæ eſt de Catholicis rebaptizantibus. Ac initio quidem ſermo nobis erit de iis, qui promiſcuè omnes tingerent ab hæreticis, ac ſchiſmaticis, baptizatos. Primi Catholicorum hanc viam inſtitêre Agrippinus, Carthaginenſis epiſcopus, & Tertullianus, ejuſdem loci presbyter. Utrùm verò Tertullianus ab Agrippino, an hic ab illo, ſententiam hauſerit, incertum eſt; cùm iiſdem temporibus vixiſſe conſtet.

Tertullianum quidem ita ſenſiſſe, oſtendunt iſta verba lib. de Baptiſmo, cap. xv: *Sanè retexam, quod ſuprà omiſi; ne imminentes ſenſus videar intercidere. Unus omnino baptiſmus eſt nobis; tam ex Domini Euangelio, quàm ex Apoſtoli literis: quoniam unus Dominus, & unum baptiſma, & una Eccleſia in cælis. Sed circa hæreticos ſanè quid cuſtodiendum ſit, dignè quis retractet? ad nos enim editum eſt. Hæretici autem nullum habent conſortium noſtræ diſciplinæ; quos extraneos utiquè teſtatur ipſa ademtio communicationis. Non debeo in illis cognoſcere, quod mihi eſt præceptum: quia non idem Deus eſt nobis, & illis; nec unus Chriſtus, id eſt, idem: ideoque nec baptiſmus unus, quia non idem: quem cùm ritè non habeant, ſine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur: ita nec poſſunt accipere, quia non habent. Sed de iſto pleniùs jam nobis in Græco digeſtum eſt* a. Cæterùm ex verbis iſtis, *Ad nos enim editum eſt* (quorum de obſcuritate conqueruntur Baronius *b*, & Pamelius *c*) colligi non poteſt, Tertullianum hoc dogma ab Agrippino accepiſſe; quod Baronius conjectabat; ſed ſententia eſt: *Ad Catholicorum diſciplinam pertinet baptiſmus.* Sive, *nobis Catholicis is eſt præceptus; non hæreticis.* Cujus hanc rationem ſubjungit: *Hæretici enim nullum habent conſortium noſtræ diſciplinæ.* Et mox: *Mihi eſt præceptus.* Atque ut daremus, Agrippinum illud dogma hauſiſſe à Tertulliano, non eo conſequitur, hauſtum fuiſſe à ſpiritu Montani; uti à nonnullis colligi video: qui, quodcunque de baptiſmi ritibus antiquis, vel ſiquid aliud iſtiuſmodi ex eo volumine promitur, id continuò è Montani ſchola profectum videri volunt. Nam ſcripſit illum librum Tertullianus etiamnum Catholicus: quippe quem ediderit adverſus Quinctillam; ut conſtat ex cap. 1. At Priſca, Maximilla, & Quinctilla, (unde Quinctillianis nomen) Montani ipſius erant prophetillæ: ut ex Epiphanio docet Auguſtinus hæreſi xxvi; quæ eſt Pepuzianorum.

a *Hinc, videmus, Tertullianum etiam Græcè de baptiſmo ſcripſiſſe.*
b *T. 2. ad an. 217. pag. 330.*
c *Notis in Tertull. locum citatum.*

II.

Nec ſolus ita ſenſit Agrippinus, aut cum eo Tertullianus: ſed univerſum Africæ, ac Numidiæ Epiſcoporum Concilium, eandem ſententiam comprobavit.

Oſtendunt hoc verba Cypriani epiſt. LXXI. ad Quinctum: *Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum cæteris coëpiſcopis ſuis, qui illo tempore in provincia Africa, & Numidia, Eccleſiam Dei gubernabant, ſtatuit, & librato conſilii communis examine firmavit; quorum ſententiam & religioſam, & legitimam, & ſalutarem, fidei, & Eccleſiæ Catholicæ congruentem, nos etiam ſecuti ſumus.* Ejuſdem Concilii meminit epiſtolâ ad Jubajanum: *Apud nos autem non nova, aut repentina res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos, qui ab hæreticis ad Eccleſiam pervenerint; cùm* MULTI JAM ANNI SINT, ET LONGA ÆTAS, *ex quo ſub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum epiſcopi plurimi hoc ſtatuerunt.* Quod verò multos annos, longamque ætatem, vocat Cyprianus, hoc paucos annos appellat Auguſtinus lib. IV. de baptiſm. cap. VI. *Hanc conſuetudinem*, inquit, *tam robuſtam Cyprianus invênit, ut cùm ejus mutandæ cauſa auctoritatem, quam ſequeretur, vir, tantâ ſcientiâ præditus, quæreret, non niſi in Africa ſola factum paucis ante ſe annis Agrippini Concilium reperiret.* Nempe, ut omnes nôrunt, breve, & longum, magnum, & parvum, ſunt ex iis, quæ comparatione varient. Fuit autem ſpatium annorum XL. Nam cùm ante annum CCXVII Chriſtianorum conventus edicto Imperatorum, & Senatus-conſultorum, fuerint prohibiti; eo autem anno pax ſit reddita orbi Chriſtiano: veriſimilis eſt Baronii ſententia, qui, eopſe anno Concilium illud Agrippini habitum putavit.

III.

Videtur autem hoc Concilium omnium eorum, quæ poſt Apoſtolorum tempora fuere celebrata (ea, ſi exceperimus, quæ in cauſa Quartadecimanorum habita ſunt) fuiſſe antiquiſſimum. Quamquam verò Agrippini Concilium damnari videatur à multis Patrum, qui poſtea conſecuti ſunt: arbitror tamen, ſi cauſſam ipſam

ipſam ſpectemus, nullum, vel exiguum, inter eos fuiſſe diſſenſum. Nam Concilium Agrippini, cùm baptizandos decrevit eos, qui ab hæreticis eſſent baptizati; ſine dubio hæreticos illos intellexit; adverſus quos tum temporis pugnaret Eccleſia, atque in primis in Africa. Erant iſti Hermogeniani, Praxeani, Cataphryges, Quintillianiſtæ, & ſimiles; qui monſtroſas planè opiniones de Deo, & Chriſto, ſpargebant: nec, ut loquuntur, vel explicitè, vel implicitè, baptizare poterant in nomen Trinitatis, cùm eam non crediderint: ut ex iis, quæ Tertullianus, Epiphanius, Auguſtinus, alii, de iis tradunt, manifeſtiſſimè cognoſcitur.

De talibus igitur veriſſimum eſt, quod Tertullianus lib. de Præſcript. ait: *Apud illos omnia extranea, & contraria noſtræ veritati.* Et illud paullò antè adlatum è lib. de Baptiſ. *Non idem Deus eſt nobis, & illis; nec idem Chriſtus. Ideo nec baptiſmus unus, quia non idem.*

IV.

De Agrippini Concilio hæc dicta ſunto. Eadem verò controverſia agitari denuo cœpit, temporibus Stephani Papæ; Euſebio a teſte: nempe anno CCLVIII; *quo Cyprianus poſt Donatum deceſſorem, & Agrippinum prædeceſſorem, Carthaginenſi præerat Eccleſiæ. Occaſio certaminis erat ab Novatiano: quem Novatus, epiſcopus Afer, Romam profectus, è Romana Eccleſiæ presbytero adverſus Cornelium curârat Urbis epiſcopum creari. Hic Novatianus iis, qui poſt baptiſmum, perſecutionis metu, fidem abnegâſſent; quales thurificati, ac libellatici; pœnitentiam denegabat; ſeque tuebatur cap.* VI *ad Hebræos: idem Catholicos ad ſe deficientes rebaptizabat. Ea res Catholicis metum injiciebat; ne, niſi & ipſi rebaptizarent eos, qui ad ſe, deſertis Novatianenſibus, venirent, Catholicorum baptiſmus ipſis Catholicis minoris virtutis, quàm ille Novatiani, videretur. Præterea multa Scripturæ loca Catholicorum animis obverſabantur; unde colligerent, quo res forent ſacratiores, eò majori eſſe exſecrationi Deo, ſi fierent ab hominibus impiis, Deoque inviſis. Adhæc non videbatur quicquam agendum, adverſus ſententiam Concilii; quod Agrippini tempore in Africa habitum erat. Iſtis impulſus Cyprianus, ipſe etiam rebaptizandos eos contendebat; qui ab hæreticis ad Eccleſiam accederent.*

a Hiſtor. Eccleſ. l. 7. c. 2.

Illuſtria de eo ſunt verba Cypriani; cùm alibi, tum epiſtolâ II ad Jubajanum. Quæ jam antè adduximus Theſi II. Ubi vidimus, ut inter alia dicat, multos jam eſſe annos, & longam ætatem, ex quo ſub Agrippino ita fuerit conſtitutum. Hinc continuò ſubjungit: *Atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum, in provinciis noſtris ad Eccleſiam converſi, non aſpernati ſint, neque cunctati, imò & rationabiliter, & libenter, amplexi ſint, ut lavacri vitalis, & ſalutaris, gratiam conſequerentur.*

V.

Nec ſolus in Africa Cyprianus erat, qui ſic ſentiret; ſed, cùm epiſcopi Numidiæ Synodi Carthaginenſis judicium exquiſiviſſent, ea, quod olim ab Agrippino definitum erat, comprobavit.

Oſtendunt hoc Synodicæ literæ ad Januarium, & cæteros Numidiæ epiſcopos. Ubi quæſtionem illam definiunt his verbis b: *Cùm ſimul in Concilio eſſemus, fratres cariſſimi, legimus literas veſtras; quas ad nos feciſtis de iis, qui apud hæreticos, & ſchiſmaticos, baptizari videntur: an ad Eccleſiam Catholicam, quæ una eſt, venientes baptizari debeant. De quâ re, quamquam & ipſi illic veritatem, & firmitatem Catholicæ regulæ teneatis; tamen, quoniam conſulendos nos, pro communi dilectione exiſtimaſtis, ſententiam noſtram non novam ponimus; ſed jampridem ab anteceſſoribus noſtris ſtatutam, & à nobis obſervatam, vobiſcum pari conſenſione conjungimus: cenſentes ſcilicet, & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra Eccleſiam poſſe; cùm ſit baptiſma unum in ſancta Eccleſia conſtitutum; & ſcriptum ſit, Domino a dicente: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi lacus detritos; qui non poſſunt aquam portare.*

b Cypr. epiſt. 70.

a Hier. 2.

VI.

Poſtea etiam altera Synodus convocata eſt epiſcoporum ſeptuaginta, & unius; partim ex Africa, partim ex Numidia.

Oſtendunt id hæc verba Cypriani epiſt. LXXIII ad Jubajanum: *Exemplum earundem literarum tibi miſi; quid in Concilio, cùm plures adeſſemus, decreverimus: quid item poſtea Quinto, collegæ noſtro, de eadem re quærenti, reſcripſerimus; & nunc quoque, cùm in unum conveniſſemus, tam provinciæ Africæ, quàm Numidiæ, epiſcopi, numero ſeptuaginta, & unus, hoc item denuo ſententiâ noſtrâ firmavimus.* Ex hocce Concilio Synodica, ad Stephanum Papam, epiſtola b perſcripta fuit; in qua hæc leguntur: *Ad quædam diſponenda, & conſilii communis examinatione limanda, neceſſe habuimus, frater chariſſime, convenientibus in unum pluribus ſacerdotibus, cogere, & celebrare Concilium.* Et mox hac Synodo ſtatutum fuiſſe, ſubjungit: *Eos, qui ſint foris extra Eccleſiam tincti, & apud hæreticos, & ſchiſmaticos, profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos, atque ad Eccleſiam, quæ una eſt, venerint, baptizare oportere; eò quòd parum ſit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum S. niſi accipiant & Eccleſiæ baptiſmum.*

b Cypr. epiſt. 72.

VII.

Paullò pòſt tertia etiam Synodus Carthagine convocata eſt, ſuperioribus major: ut quæ epiſcopis conſtaret octoginta ſeptem, ex Africa propriè dicta, Numidia, & Mauritania collectis.

Acta ejus inter Cypriani ſcripta hodieque leguntur: uti & apud Auguſtinum lib. VI, & VII, de baptiſmo contra Donatiſtas: ubi Africanorum Patrum ſententiis ſingulis reſpondet.

VIII.

Nec in Africa ſolùm; ſed etiam Iconii, Synadis, & aliis Aſiæ urbibus, eadem obtinuit ſententia.

Hac de re duos adducam teſtes locupletes; Firmilianum in Aſia, & Dionyſium, Alexandrinum epiſcopum. Firmiliani ſunt iſta, epiſtolâ ad Cyprianum c: *Quod totum jampridem in Iconio, qui Phrygiæ locus eſt, collecti in unum, convenientibus, & Galatiâ, & Ciliciâ, & cæteris proximis regionibus, confirmavimus, tenendum contra hæreticos firmiter, & vindicandum, cùm à quibuſdam de iſta re dubitaretur.* Dionyſii verba adfert Euſeb. lib. VII hiſt. Eccl. c. VI. in fine: Μεμάθηκα δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον τοῦτο παρεισήγαγον, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπους ἐν ταῖς πολυανθρωποτάταις ἐκκλησίαις, καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελφῶν, ἐν Ἰκονίῳ, καὶ Συνάδοις, καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦτο ἔδοξεν· ὧν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων, εἰς ἔριν, καὶ φιλονεικίαν, αὐτοὺς ἐμβαλεῖν οὐχ ὑπομένω. Οὐ γὰρ μετακινήσεις, φησὶν, ὅρια τοῦ πλησίον σου, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. *Hoc tamen diſces, quòd non epiſcopi in Africa ſolùm iſtud invexerunt; verùm etiam multo ante, epiſcoporum memoriâ, qui antegreſſi ſunt, in Eccleſiis maximâ hominum frequentiâ celebratis,*

c Epiſt. 75. apud Cyprianum.

miſſus, poſtquam jam cenſebatur inter perfectos, revocari debeat ad initiandos. Fons, caputque erroris fuit Baronio interpres Chriſtophorſonus; qui verba ejus tranſtulit in hunc modum : *Frater quidam ex noſtro conventu, communioneque, fidelis judicatus, ætate admodum provectus, & priuſquam ego eram creatus epiſcopus, &, ut arbitror, antequam beatus Heraclas in epiſcopatûs gradu collocatus fuerat, conventûs, communioniſque particeps factus; cùm forte baptiſmo eorum, qui nuper apud nos baptizarentur, adeſſet, & rogata, reſponſaque audiret, venit ad me lugens, &, graviter ſuam vicem deplorans, ſe ad pedes meos adjecit; ex animo confitetur, & ſanctè dejerat, baptiſma, quo erat apud hæreticos tinctus, non hujus generis eſſe (illud namque plenum eſſe impietatis, plenumque blaſphemiæ) neque ullam omnino cum iſto noſtro habere ſimilitudinem: affirmatque, animum ſuum propterea acerbis dolorum ſtimulis compunctum : & quoniam nefariè, ac profano cùm verborum, tum factorum ſcelere pollutus erat, nec liberè ſuos oculos ad Deum poſſet elevare : & propterea obſecratus eſt, ut hâc puriſſimâ lavacri purgatione, verâ ſuſceptione in Eccleſiam, & divinâ in eo ſacramento oblatâ gratiâ potiretur : quod planè ego non audebam præſtare : ſed diuturnam illam communionem, quâ fuerat cum fidelibus ſociatus, ſatis habere virium ad ejus animum purgandum, affirmabam. Nam, qui gratiarum actiones audiviſſet, qui Amen unà pronunciaviſſet, qui adſtitiſſet menſæ, qui manus ad ſanctum illud alimentum capeſſendum porrexiſſet, qui illud recepiſſet, qui tam longo tempore fuiſſet corporis, & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti particeps; ejus baptiſma non audebam de integro renovare: ſed bono animo eſſe jubebam, & ſolidâ, ac conſtanti fide, conſcientiâque purâ, ſinceráque, ad ſanctorum myſteriorum præceptionem accedere. Iſte tamen lamentis, & mœrore, ſe conficere non deſtitit, ad menſam accedere præ metu exhorruit, & vix, oratus, precibus intereſſe ſuſtinuit.* Hactenus interpres. Qui in eo primùm fallitur, quòd ſenem illum dicit fuiſſe *nefariè, ac profano cùm verborum, tum factorum ſcelere, pollutum* : quod de baptiſmo, quo baptizatus fuerat, optimus ſenex dixerat. Sic enim habent Græca : ἐξομολογούμενος, καὶ ἐξομνύμενος τὸ βάπτισμα, ᾧ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βεβάπτισται, μὴ τοῦτο εἶναι, μηδὲ ὅλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν. ἀσεβείας γὰρ ἐκεῖνο, καὶ βλασφημιῶν πεπληρῶσθαι. λέγων δὲ πάνυ τὴν ψυχὴν κατανενύχθαι, καὶ μηδὲ παρρησίαν ἔχειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν ἀνοσίων ἐκείνων ῥημάτων, καὶ πραγμάτων ὡρμημένος. Quæ ad verbum ſonant: *Confitebatur, & jurabat, quo apud hæreticos baptizatus eſſet, non eſſe hoc* (noſtrum baptiſma,) *planeque non habere ullam cum hoc communionem : impietate enim, & blaſphemiis, illud eſſe plenum. Dicebat etiam, valde animum pungi, neque liberè oculos attollere ad Deum : quòd impiis illis* (baptiſmi, quo initiatus erat) *verbis, factiſque, concitaretur.* Hæc docent, baptiſma illud, quo ſenex ille fuerat conſecratus, non fuiſſe in Trinitatem; neque habuiſſe ſtipulationem bonæ conſcientiæ coram Deo: ut quod nihil omnino commune habuerit cum baptiſmo Eccleſiæ : eoque ne Romanum quidem epiſcopum dubitaturum fuiſſe, an talis eſſet baptizandus, ſi recens ab hæreticis veniſſet : ſed omnem ſcrupulum inde eſſe ortum, quòd tot jam annos cum Catholicis piè, ſanctèque vixiſſet, ſacræ etiam συνάξεως particeps. Alter interpretis error eſt, quòd quæſiſſe Dionyſium putavit, an talis eſſet rebaptizandus. Atqui Græca habent : ὃ σώματος, καὶ ὃ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετεσχηκότα ἱκανῷ χρόνῳ, εἶτα ἂν ἐξ ἀρχῆς ἀνασκευάζειν ἐπιτολμήσαιμι. Hoc eſt: *Cùm corporis, & ſanguinis, Domini noſtri Ieſu Chriſti longo jam tempore particeps fuiſſet, ab initio rurſum ſtruere non audebam.* Ait igitur, etſi pro certo haberet, ſenem illum habendum fuiſſe pro non baptizato : non tamen auſum eſſe lavacro tingere; quia hoc foret novam domum, priori dirutâ, molientis, vel tecto fundamentum ſuperſtruentis: cum baptiſmo quidem initiemur Eccleſiæ; Euchariſtia verò ſit quaſi τελετὴ *a* Chriſtianorum. Quæ omnia ſatis oſtendunt, malè ex conſultatione Dionyſii colligere Baronium, eum ſententiam mutâſſe. Imò penè adducat, ut credam, literas haſce ſcriptas λόγῳ ἐσχηματισμένῳ *b*, ut callidè ſignificet, eum, qui putaret ab hæreticis baptizatos nunquam rebaptizari oportere, hìc videre, baptiſmum hæreticorum quandoque eſſe adeò impium, ut cum illo Catholicorum nihil habeat commune; eoque non ſoletur ita baptizatum; ſed perpetuò mordeat, ac pungat: uti ſibi uſu venerit, ſenex ille retulerat Dionyſio.

a Perfectio.

b Sermone figurato: quo latenter innuimus, quod apertè dicere non audemus.

Vidimus de iis, qui baptiſmum hæreticum pro irrito haberent. Quibus argumentis nixi fuerint, oſtendit epiſtola B. Cypriani LXX, LXXI, LXXII, LXXIII, LXXIV, & LXXVI : item epiſt. Firmiliani, Cæſarienſis epiſcopi; quæ apud Cyprianum eſt LXXV; & ſynodus LXXXVI Epiſcoporum Africæ; quam item inter Cypriani opera legi diximus.

XII.

His omnibus Stephanus, Urbis epiſcopus, obducebat antiquam conſuetudinem: quæ cùm ante Agrippinum, nec non Iconienſem, cæteraſque Orientis Synodos, ubique per orbem obtinuerit, eam traditionem eſſe Apoſtolicam colligebat. Præterea iniquum aiebat, cùm hæretici non rebaptizent, qui ad ſe veniunt à Catholicis, Catholicos denuo eos tingere, qui accedant ab hæreticis.

De poſteriori ita Stephanus Papa epiſtolâ ad Cyprianum *c* : *Si quis ergo à quacunque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt; ut manus illi imponatur in pœnitentiam : cùm ipſi hæretici propriè alterutrum ad ſe venientes non baptizent; ſed communicent tantùm.* Ubi cum Pamelio malim legere, *hæretici prope, alterutros ad ſe ven.* Planè etiam puto Stephanum loqui non de univerſis hæreticis; ſed compluribus. Nec enim poterat ignorare, & antea rebaptizari ſolere Catholicos à Montaniſtis, & ſuo id tempore facere Novatianos.

c Citat hæc verba Stephani Cyprianus epiſt. 74. ad Pompeium Sabratenſem.

XIII.

Cyprianus valde culpabat in Stephano, quòd juberet nos exemplum capere ab hæreticis. Aiebat, id verè eſſe hæreticis patrocinari. Sed meliuſne erat, quod diceret Cyprianus, ſi hæretici non haberent pro legitimo Catholicorum baptiſmum; nec debere Catholicos hoc honore dignari illum hæreticorum, ut pro legitimo agnoſcant, ac proinde non iterando? Potior eorum opinio eſt, qui negant, ex unius baptiſmo judicium eſſe ferendum de alterius baptiſmo: ſed quis legitimus, quis illegitimus ſit, diſpiciendum eſſe ex natura baptiſmi, & canonibus antiquis.

Optimè Baſilius epiſtolâ canonicâ ad Amphilochium, canone I *d*: Εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσουσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπείτω· οὐ γὰρ ἀντὶ διδόναι αὐτοῖς ὑπεύθυνοι χάριν ἐσμὲν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριβείᾳ κανόνων. *Si illi baptiſmum noſtrum ſervant, hoc ne nobis ægre ſit: neque tenemur idcirco eandem iiſdem gratiam reddere; ſed ſervire exactæ canonum obſervationi.*

d Tom. 2. pag. 759. edit. Pariſ. an. 1618.

XIV.

Præterea illud Cyprianus in Stephano reprehendit, quòd Scripturis, quibus ſententiam ſuam niti docerent Patres Africani, obduceret traditionem : atque idem traditionis *nomine pravam venditaret conſuetudi-*

tudinem, qua non eſſet ab Apoſtolis; ſed poſtea irrepſiſſet. Sed de iſto in ipſa Africâ juniores à Cypriano abierunt. Planè enim acquievere in argumento Stephani; qui contendebat, ante Agrippinum nuſquam in Eccleſia iterari baptiſmum ſolere.

Hæc ita eſſe, veterum teſtimonia evincunt. Euſebius hiſtor. Eccleſ. lib. VII. cap. II: Τούτῳ τὴν δὴ Στεφάνῳ πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν διατυπώσας, ζητήματος οὐ σμικροῦ τηνικάδε ἀνακινηθέντος, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἱασοῦν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθαίρειν· παλαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ. *Ad hunc Stephanum primam ex illis epiſtolis, quæ de baptiſmate ſunt, ſcripſit; eò quòd tum temporis non exigua quæſtio mota eſſet; utrum oporteret eos, qui à quacunque hæreſi convertuntur, per lavacrum purgare; cùm ex antiquis temporibus obtinere mos ſoleat, ut ſolis precibus cum manuum impoſitione in talibus uterentur.* Idem proximo capite cùm dixiſſet, Cyprianum primum rebaptizandos putàſſe, qui ab hæreticis venirent (in quo eum decipi, oſtendunt, quæ de Agrippino ſuprà diximus) ſubjungit hæc de Stephano: Ἀλλ' ὅγε Στέφανος μηδὲν ἐὰν νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν οἰόμενος ἐπὶ τούτῳ διηγανάκτει. *Stephanus nihil novi, aut alieni à traditione ex antiquo obtinente, moliendum arbitratus, animo ob hanc cauſſam indignabatur.* Auguſtinus de baptiſmo contra Donatiſtas lib. v. cap. XXIII: *Sed conſuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium ſumſiſſe credenda eſt: ſicut ſunt multa, quæ univerſa tenet Eccleſia: & ob hoc ab Apoſtolis præcepta bene creduntur, quamquam ſcripta non reperiantur.* Vincentius Lirinenſis Commonitorii ſui cap. IX: *Quondam venerabilis memoriæ Agrippinus, Carthaginenſis epiſcopus, primus omnium mortalium, contra divinum canonem, contra univerſalis Eccleſiæ regulam, contra ſenſum omnium conſacerdotum, contra morem, ac inſtituta majorum, rebaptizandum eſſe cenſebat. Quæ præſumtio tantum mali invexit, ut non ſolum hæreticis omnibus formam ſacrilegii; ſed etiam quibuſdam Catholicis, occaſionem præbuerit erroris. Cum ergo undique ad novitatem rei cuncti reclamarent; atque omnes quaquaverſum ſacerdotes, pro ſuo quiſque ſtudio, renitterentur: tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus, Apoſtolicæ ſedis Antiſtes, cum cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris, reſtitit; dignum, ut opinor, exiſtimans, ſi reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret, quantum loci auctoritate ſuperabat. Denique in Epiſtola* [a], *quæ tunc ad Africam miſſa eſt, idem his verbis ſanxit:* NIHIL NOVANDUM: NISI QUOD TRADITUM EST. Ac denique ſubjungit: *Retenta eſt igitur Antiquitas, exploſa Novitas.*

[a] *Apud Cyprianum Pamelianæ editionis epiſt 74: at in edit. Eraſmi tom. 2. opuſculo 3. cuius inſcriptio eſt,* Ad Pompeium, contra epiſtolum Stephani.

XV.

Vidimus ſententiam, hinc Cypriani, & Conciliorum Africæ, Aſiæque; inde autem Stephani, Urbis Epiſcopi. Poſt eorum κρίσιν puto operæ fore, ſubjungere ἐπίκρισιν: præſertim quando ea poſteriores Patres habet fautores, atque etiam generalibus nititur Conciliis. Primò videamus, ubi uterque verum tetigerit: deinde, in quo ex parte viderit, ex parte falſus ſit. Rectè in eo, & Cyprianus, & Stephanus, conſenſere; quod, qui à Catholicis priùs baptizati forent; licet ab hæreticis poſtea eſſent tincti; ab iis tamen redeuntes ad Eccleſiam, non iterum eſſent immergendi.

Ac de Stephano quidem id probato non eſt opus; quandoquidem omnium ille hæreticorum baptiſmum, quales quales forent, pro legitimo habebat; ut mox liquebit. De Cypriano autem cognoſcere eſt ex hiſce ejus verbis ad Jubajanum; cujus in Epiſtolæ fine ſic ſcribit: *Qui ex quacunque hæreſi, ad Eccleſiam convertuntur, unico, & legitimo baptiſmate baptizentur;* EXCEPTIS, *qui baptizati prius fuerunt, & ſic ad hæreticos tranſierunt.* Itidem in epiſtola ejus ad Quinctinum legas: *Si autem, qui ab hæreticis venit, baptizatus in Eccleſia prius non fuit; alienus in totum, & profanus, venit.* Etiam in Concilio Carthaginenſi ſic inquit Creſcens à Cirtâ: *Exceptis his ſane, qui in Eccleſia Catholica fuerint ante baptizati.*

Solùm igitur de iis controverſia fuit, qui tantummodo ab hæreticis forent baptizati. Quorum baptiſmum eſſe nullum cenſebat Cyprianus; quia hæretici ſint extra Eccleſiam: in quâ una eſt fides, & gratia baptiſmi. Nam cùm Apoſtolus dicat Epheſ. IV. 5, *unum eſſe Dominum, unam fidem, unum baptiſma*: non eſſe baptiſma unum, ubi non eſt unus Dominus, & una fides. Hoc operæ eſt attendere; quia quidam putant, ſenſiſſe Cyprianum, omnino omnes ab hæreticis tinctos iterum eſſe immergendos.

XVI.

Expoſui, ubi uterque viderit verum: ſequitur, ubi neuter ſatis fuerit perſpicax. Ac in duobus quidem peccatum à Cypriano fuit: primùm, quòd non diſtingueret inter hæreticos, qui in fundamento ipſo peccarent, quique in ſtructura duntaxat. Nam univerſè & hos, & illos, iterum tingendos arbitrabatur. Magis etiam in eo modum exceſſit, quòd ne ſchiſmaticorum quidem, quales Novatiani fuere, baptiſmum agnoſceret.

Utroſque enim Cyprianus, & Africani Patres, conjungunt. Cyprianus epiſt. ad Quinctinum: *Qui apud hæreticos, & ſchiſmaticos, baptizati videntur.* Idem epiſt. ad Magnum: *Dicimus omnes hæreticos, & ſchiſmaticos, nihil habere poteſtatis, ac juris.* Patres Concilii Carthagin. apud eundem: *Hæreticos, & ſchiſmaticos, ad Eccleſiam venientes; qui pſeudobaptizati videntur.* In eodem Nemeſianus à Thubunis dixit: *Baptiſma, quod dant hæretici, & ſchiſmatici, non eſſe verum, ubique in Scripturis S. declaratum eſt.* Quoſvis verò hæreticos intellexiſſe; etiam eos, qui non peccarent in fundamento, ſed ſtructurâ ſolùm: arguunt verba illa Cypriani in fine epiſtolæ, ad Pompejum: *Omnes, qui ex* QUACUNQUE *hæreſi ad Eccleſiam convertuntur, unico, & legitimo baptiſmate convertuntur.* Non oportuerat dicere, ex QUACUNQUE hæreſi; ſed fundamentum fidei convellente: quales illæ, quas nominat epiſtolâ ad Jubajanum: *Si*, inquit, *eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum S. eandem Eccleſiam, confitentur nobiſcum Patripaſſiani, Anthropiani, Valentiniani, Apelletiani, Ophitæ, Marcionitæ; & cætera hæreticorum peſtes, & gladiis, ac venenis ſubvertentes veritatem: poteſt illic & baptiſma unum eſſe, ſi eſt & fides una.* In hujuſcemodi hæreticis ſi ſubſtitiſſet: nihil eſſet, quòd culpâſſent, qui poſt Cypriani tempora vixerunt.

XVII.

At in illo exorbitat Stephanus; quòd, non dico ſchiſmaticorum, in quo rectè ſenſit; ſed omnium omnino hæreticorum baptiſmum, etiam Marcionitarum, Patripaſſianorum, & ſimilium non agnoſcentium Trinitatem, imò Patrem, Filiumque blaſphemantium, pro vero, ac legitimo baptiſmo haberet.

Atque hoc rectè ei exprobrat Cyprianus, epiſt. contra Stephanum ad Pompejum: *Nam, inter cætera vel ſuperba, vel ad rem non pertinentia, vel ſibi ipſi contraria,*

ria, quæ imperitè, atque improvidè, ſcripſit; etiam illud adjunxit, ut deceret: Siquis ergo à QUACUNQUE *hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur* a. Ac poſtea particulatim magis: *Cur in tantum Stephani, fratris noſtri, obſtinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis baptiſmo, item Valentini, & Apellis, & cæterorum blaſphemantium in Deum Patrem, contendat, filios naſci? & illic in nomine Ieſu Chriſti dicat remiſſionem peccatorum dari, ubi blaſphematur in Patrem, & Dominum Deum Chriſtum?*

a Plenius hunc locum jam antea adduximus. Vide theſi 12.

XVIII.

Etſi verò contrariam in viam deflectant, Cyprianus, omnium hæreticorum baptiſmum pro illegitimo habens; & Stephanus, omnium pro legitimo agnoſcens: utrique tamen erroris unum, idemque, fons & caput fuit: videlicet, quod non diſtingueret inter hæreticos, qui fundamentum fidei evertunt; & illos, qui ſolum in eo aberrant, quod fundamento huic ſuperſtruitur.

Quod diſcrimen in aliis etiam controverſiiis attendunt pauci: ac multis quidem id video, non peſſimo ab animo provenire. Videlicet arbitrantur, ſi in hoc triſti Eccleſiæ Catholicæ ſchiſmate, candidè judicium fiat, qui fratrum loco habendi ſint, qui non item; multos non tanto cum zelo illi adhæſuros cœtui, cujus ipſi pars ſunt: ſed, humanis ductos rationibus, vel in minus rectè ſapiente Eccleſiâ perſtituros; vel facilè tali ſe juncturos, dum in ejuſmodi quoque opinione, vel cœtu, ſalvari ſe poſſe intelligunt. Verùm & horum imbecillitati poterant prudentiùs conſulere: & tamen non tam odioſè fratres inſectari, quia ſecum non ſapiant per omnia.

XIX.

Nobis igitur nec Cypriani ſententia penitùs eſt rejicienda; nec illa Stephani penitùs comprobanda. Cypriani enim opinio in iis eſt recta, ubi non idem eſt baptiſmus; quia non idem eſt Deus, nec unus Chriſtus; ut Tertullianus loquitur libro de baptiſmo. Stephani verò opinio eſt proba, quando idem eſt Deus, unus Chriſtus. Quod melius utroque attendêre Sancti Patres, qui poſtea ſunt conſecuti: ut qui interfuere Concilio Nicæno, atque aliis: quemadmodum diſputatione ſequenti demonſtrabitur.

Atque hinc etiam colligere licet, utrùm antiqui agnoverint ἀναμαρτησίαν Pontificis Romani.

XX.

Ex hypotheſi autem veterum, qui tantam ſtatuerunt neceſſitatem baptiſmi, ut ſine eo homines perire exiſtimarent: tutior videtur error Cypriani, premiſcuè omnes, ab hæreticis ſolum tinctos iterum baptizantis; quàm Stephani, promiſcuè omnes, ab iis ſolis immerſos, ſine baptiſmo in Eccleſiam recipientis. Præſertim quando vix aliud pro ſe adferre poſſet Stephanus, quàm conſuetudinem Eccleſiæ, minimùm Romanæ: Cyprianus autem, & Patres tam Aſiatici, quàm Africani, rationabiliter, ut loquitur Cyprianus, ex Scripturis diſputarent.

Ac tale etiam aliquid inſinuare videtur Eraſmus præfatione in Cyprianum: *Quod ſi res ab argumentis humanis penderet, & niſi concordia favorem ubique mereretur: potiùs haberi poterat, quod ſequitur Cyprianus, quàm quod eſt receptum.*

XXI.

Sed utercunque minùs aberrârit; ſaltem apertum eſt, in hoc diſſenſu, longe magis in Cypriano, quàm in Stephano, eluxiſſe ſpiritum modeſtiæ, fraternæque concordiæ. Cyprianus enim non ulteriùs progreſſus fuit, quàm ut diceret, ſe conſuetudinem, quam accepiſſet à deceſſoribus ſuis; quam etiam in Conciliis non modò Africanis; ſed etiam Aſiaticis, à doctiſſimis, & ſanctiſſimis viris, approbatam videret; quam denique ſolam Scripturis judicaret eſſe conſentaneam; eam ſe non poſſe deſerere; ſed velle hanc ſervare in Eccleſia, cui eſſet præfectus à Chriſto: nihil interim ſe præjudicare aliarum Eccleſiarum epiſcopis; quando per ſe liceret, ut illi in Eccleſiis ſuis hoc agerent, quod rectius putarent: ſic quoque ſe eos pro fratribus agnoſcere; ſolùm rogare, ne dominari vellent fratribus ſuis, atque Eccleſiis univerſis. At Stephanus, ſive zelo nimio, ſive quia primæ eſſet ſedis epiſcopus, typho inflatus, omnia ſuperbè agere, atque etiam communione ſuâ indignos cenſere, epiſcopos Aſiaticos: ac quamquam nondum eadem auderet in Africanos; quomodo tamen animatus erga eos foret, clarè oſtendere tanto Africanos erga legatos faſtu ſuo.

Modeſtiam Cypriani, & fratrum, demonſtrant hæc verba ab eo, nomine ſuo, & cæterorum, perſcripta ad Stephanum *fratrem* a, ſive *ſacerdotem* b, (ſic enim, vel *collegam*, nunquam *papam*, vel *patrem ſanctiſſimum*, vel *pontificem max.* ſolet eum nominare) *Hæc ad conſcientiam tuam, frater chariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione, pertulimus; credentes etiam tibi pro religionis tuæ, & fidei veritate, placere, quæ & religioſa pariter, & vera ſunt. Cæterum ſcimus, quoſdam, quod ſemel imbiberint, nolle deponere; nec propoſitum ſuum facile mutare; ſed* SALVO INTER COLLEGAS PACIS, ET CONCORDIÆ VINCULO, *quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſunt uſurpata, retinere. Quâ in re* NEC NOS *vim cuiquam facimus, aut* LEGEM DAMUS; *cùm* HABEAT *in Eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ* ARBITRIUM LIBERUM UNUSQUISQUE PRÆPOSITUS, *rationem actùs ſui Domino redditurus.* Idem Cyprianus ſic ad Jubaianum ſcribit: *Hæc tibi breviter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, frater chariſſime, nemini præſcribentes, aut præjudicantes, quo minùs unuſquiſque epiſcoporum, quod putaverit, faciat, habens arbitrii ſui liberam facultatem. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis, & coepiſcopis noſtris, non contendimus; cum quibus divinam, & dominicam pacem, tenemus.* Quantam hæc modeſtiam ſpirant! Nec ſoli ſic ſapuere Africani epiſcopi: ſed etiam Aſiatici. At non Stephanus. Quæ, ut liqueant, audiamus Firmilianum, Cæſarienſem in Cappadocia epiſcopum, epiſtolâ inter illas Cypriani LXXV; quæ, credo, quia Stephanum ſatis acriter perſtringit; eò, more illaudato, omiſſa eſt in editione Manutianâ. Sed habes in Morellianâ, Pamelianâ, & illâ Goulartii. Sic igitur ad Cyprianum ſcribit: *Per illius* (Stephani) *inhumanitatem, nunc effectum, ut fidei, & ſapientiæ veſtræ, experimentum caperemus. Sed non ſi propter Stephanum hanc beneficii gratiam cepimus; ſtatim Stephanus beneficio, & gratiâ digna commiſit. Neque enim, & Iudas perfidiâ ſuâ, & proditione, quâ ſcelerate circa Salvatorem operatus eſt, dignus videri poteſt, quaſi cauſſam bonorum tantorum ipſe præſtiterit, ut per illum mundus, & gentium populus, liberaretur.* Poſtea valde culpat Stephanum, quòd ob ea, ubi diſſentire inter ſe Eccleſiis licet, rumpat charitatem. *Eos*, inquit, *qui Romæ ſunt, non ea in omnibus obſervare, quæ ſint ab origine tradita, & fruſtra Apoſtolorum auctoritatem*

a Epiſt. ad Quintinum.
b Epiſt. ad Pompeium.

præ-

prætendere; ſcire quis etiam inde poteſt; quod circa celebrandos dies Paſcha, & circa multa alia, divinæ rei ſacramenta, videat eſſe apud illos aliquas diverſitates; nec obſervari illic omnia æqualiter, quæ Hieroſolymis obſervantur. Secundum quod in cæteris quoque plurimis provinciis, multa pro locorum, & nominum, diverſitate, variantur; nec tamen propter hoc ab Eccleſiæ Catholicæ pace, atque unitate, aliquando diſceſſum eſt. Quod nunc Stephanus auſus eſt facere, rumpens adverſus vos pacem, quam SEMPER *anteceſſores ejus vobiſcum amore, & honore mutuo, cuſtodierunt.* Satis hæc oſtendunt, non Firmilianum minùs, quàm Cyprianum, judicâſſe, propter controverſiam de rebaptizandis illis, qui ab hæreticis venirent, non debere Eccleſiam ſcindi. Quod concordiæ ſtudium utinam omnes hodie in ſimilibus imitarentur. Plerique enim Stephanum malunt æmulari. Poſtea etiam eum accuſat *cæcitatis apertæ, & manifeſtæ ſtultitiæ, & imperitiæ.* Et, quòd fratres ſuos præſumeret excommunicare, ſic eum compellat: *Peccatum quam magnum tibi exaggeráſti, quando te à tot gregibus ſcidiſti! Excidiſti enim teipſum. Noli te fallere. Siquidem ille eſt vere ſchiſmaticus, qui ſe à communione Eccleſiaſticæ unitatis apoſtatam fecerit. Dum enim putas, omnes à te abſtinere poſſe; ſolum te ab omnibus abſtinuiſti.* Quæ verba vellem animis ſuis inſcriberent tam ad excommunicandum parati ob aliquem diſſenſum, ſæpe interim ſeſe retinentiores fidei Catholicæ. Poſtea etiam accuſat, quòd præ ſuperbia peccet, & contra præceptum Apoſtoli Epheſ. IV. 1. 2. nolit humili ſpiritu ſervare unitatem. *Hæc*, inquit, *Apoſtoli mandata, & monita ſalutaria, quàm diligenter Stephanus implevit, humilitatem ſensûs, & lenitatem primo in loco ſervans! Quid enim humilius, aut lenius, quam cum tot Epiſcopis per totum mundum diſſenſiſſe, pacem cum ſingulis vario diſcordiæ genere rumpentem; modo cum Orientalibus, quod nec vos latere confidimus; modo vobiſcum, qui in meridie eſtis? A quibus legatos Epiſcopos patienter ſatis, & leniter, ſuſcepit; ut eos nec ad ſermonem ſaltem colloquii communis admitteret: adhuc inſuper, dilectionis, & charitatis, memor, præciperet fraternitati univerſæ, ne quis eos in domum ſuam reciperet; ut venientibus non ſolum pax, & communio; ſed & tectum, & hoſpitium, negaretur.* Quæ ſanè oſtendunt nimium Stephani zelum; exiguum autem Eccleſiaſticæ concordiæ amorem. Itaque continuò ſubdit Firmilianus: *Hoc eſt ſervâſſe unitatem Spiritûs in conjunctione pacis, abſcindere ſe a charitatis unitate, & alienum ſe per omnia fratribus facere; & contra ſacramentum, & fidem, contumacis furore diſcordiæ rebellare.* Quàm fœdum etiam iſtoc, quòd, ut poſtea ſubdit, *non puduit Stephanum, Cyprianum Pſeudochriſtum, & Pſeudoapoſtolum, & doloſum operarium, dicere!* Agnoſcit quoque Baronius a, Stephanum Papam perſtringi ab ipſis Patribus Concilii Carthaginenſis: *Supereſt, ut de hac ipſa re, quid ſinguli ſentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes. Neque quiſquam noſtrum epiſcopum ſe eſſe epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adegit: quando habeat omnis Epiſcopus pro licentia libertatis, & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, tanquam judicari ab alio non poſſit; cùm nec ipſe poſſet alterum judicare, ſed expectemus univerſi judicium Domini noſtri Ieſu, Chriſti; qui* UNUS, *&* SOLUS, *habet poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſia ſua gubernatione, & de actu noſtro judicandi.* Atque ex his, & ſimilibus, (quod fusè alibi commonſtramus) ſatis cognoſcimus, Africanos, & Aſiaticos epiſcopos, ita cenſuiſſe, primæ ſedis epiſcopum non eſſe epiſcopum univerſalem: poteſtatem Urbici epiſcopi more, & traditione veteri, eſſe in Urbe, & provinciâ Romanâ; quæ Latium vetus, & Novum, ac Valeriam, partem Thuſciæ, & Piceni, complectebatur: neutiquam verò jus ei eſſe præſcribendi epiſcopis totius Imperii Romani; longeque minùs orbis univerſi. Antiquâ igitur conſuetudine, de qua loquitur Concilium Nicenum can. VI. non habere jus in Italiam reliquam, nedum in totum Occidentem, ac Meridiem, etſi hoc Græci, tempore ſchiſmatis, facile illi largirentur, de alieno liberales, non ſuo; quandoquidem nullam illi ἐξουσίαν in Orientis Eccleſias concederent. Nempe veriſſimum eſt, quod Cyprianus ait libro de Unitate Eccleſiæ: *Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur.*

a *Tom. 2. Annalium ad an. 258. num. 42.*

FINIS.

DISPU-

DISPUTATIO XX.

DE

BAPTISMO;

SIVE QUARTA

DE ANABAPTISMO;

Quæ Hiſtorica eſt

De Catholicis, diſcrimen facientibus in hæreticis; quorum alios denuo tingerent, alios non item.

THESIS I.

EXplicui priorem hiſtoriæ partem de Catholicis rebaptizantibus: quæ præcipue fuit de ſententia Synodorum, tum Africæ, tempore Agrippini, & Cypriani; tum Aſiæ, tempore Firmiliani. Sequitur nunc altera de tribus Synodis conſecutis; duabus generalibus, Nicenâ, & Conſtantinopolitanâ; ac particulari intermediâ, videlicet Laodicenâ. Auſpicabimur à Concilio Niceno. Quod rebaptizari juſſit Paulianiſtas, ſive Samoſatenianos: at Catharos, ſive Novatianenſes, non item.

De Catharis enim ſtatuit hoc Concilium can. VIII, in clero eos permanere, poſtquam manus iis fuerint impoſitæ. Cauſſam ad eum Canonem adducit Balſamo; quia non erant σφάλλοντες περὶ τὴν πίστιν, ἀλλ' ὡς μισάδελφοι καταγνωσθέντες *non circa fidem errantes, ſed ob odium erga fratres condemnati.* De Paulianiſtis ita loquitur can. XIX: περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος. *De Paulianiſtis, ad Eccleſiam Catholicam confugientibus, definitio prolata eſt, ut iterum baptizentur omnimodis.* Arabica tranſlatio habet: *Si quis ex hæreſi Pauli Samoſatenſis redierit ad fidem Eccleſiæ, debet iterum baptizari.* In Collectione Iſidori Mercatoris eſt: *Si quis confugit ad Eccleſiam Catholicam de Paulianiſtis & Cataphrygis, ſtatutum eſt, rebaptizari eos debere.* Meminit & ejus canonis Rufinus hiſt. Eccl. lib. I. cap. VI: ubi Concilii ejus canonem XXI. facit: *Ut Paulianiſtæ, qui ſunt Photiniani, rebaptizentur.* Et Auguſtinus de hæreſibus ad Quotvultdeum hæreſ. XLIV: *Pauliani*, inquit, *à Paulo Samoſateno, Chriſtum non ſemper fuiſſe dicunt; ſed ejus initium, ex quo de Maria natus eſt, aſſeverant. Iſtos ſane Paulianos baptizandos eſſe in Eccleſia Catholicâ, Niceno Concilio conſtitutum eſt. Unde credendum eſt, eos regulam baptiſmatis non tenere; quam ſecum multi hæretici, cum de Catholica diſcederent, abſtulerunt, eamque cuſtodiunt.* Ubi addit Auguſtinus, eò Paulianorum baptiſmum pro illegitimo haberi; quia non baptizarent in nomine Trinitatis: quippe quam negarent; unde & *ſecundi Iudæi* vocabantur. Epiphanius hæreſi LXV a: Οὗτοι δὲ τὸν Ἰουδαϊσμὸν παραφθείροντες, οὐδὲν πλεῖόν τι τῶν Ἰουδαίων κεκτημένοι, δεύτεροι Ἰουδαῖοι κληθήσονται, καὶ Σαμοσατῖται. *Hi verò Judaiſmum corrumpentes, nihil amplius Judæis habentes, ſecundi Iudæi vocabuntur, & Samoſateniani.* Nempe hoc vult, Paulum Samoſatenſem agnoviſſe Filium, & Spiritum S. ſed non aliter, quàm in homine eſt ὁ ἴδιος λόγος: ut ibidem Epiphanius ait: eoque, dum mediam inter Chriſtianos, & Judæos, inſiſtit viam, corrumpere eum pariter, & Iudaiſmum, & Chriſtianiſmum: ut qui hoc habeat cum Chriſtianis commune, quòd Patrem, Filium, & Spiritum S. fateatur verum eſſe Deum: hoc verò cum Iudæis, quòd unam tantùm agnoſcat in Deitate perſonam. Quid eum ad hanc ſententiam impulerit, aperit Nicetas in Orthodoxæ fidei Theſauro lib. IV. Hæreſi XXXII: *Zenobia, Syriam, Phæniciamque regenti, cum Paulus obſequi vellet; ut quæ Iudaiſmum profiteretur; ipſe quoque unum eſſe Deum docuit, qui Pater, & Filius, & Spiritus S. unus, idemque, diceretur. Unus enim, inquit, Deus eſt, & Filius ejus in eo; quemadmodum in homine ὁ λόγος, ſeu ſermo.* Ab hoc igitur Paulo Samoſateno *Paulianiſtæ* vocabantur: uti ab altero Paulo Samoſateno Pauliciani, qui Manichæi erant: etſi Balſamo confundat. Sed diverſos eſſe, conſtat ex Cedreno, Matthæo Blaſtare in Συνόψει, hiſtoriâ miſcellâ in Nicephoro, & Michaële Imperat. Verba eorum non adfero; quia actum illud Iuſtello, Notis in Codicem canonum Eccleſiæ univerſæ, ad Can. XIX.

a P. 608 edit. Pariſ. an. 1622.

II.

Fecit & diſcrimen Concilium Laodicenum: ſed hoc Phryges quidem, ſive Montaniſtas, baptizari jubet: at ſine baptiſmo admittit Novatianos, & Quartadecimanos: imò, quod mirum, etiam Photinianos.

Nam can. VII. jubet, Novatianos, Photinianos, & Quartadecimanos, ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας δὲ τῷ ἁγίῳ χρίσματι, οὕτω κοινωνεῖν τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ· *diſcentes fidei ſymbola, & inunctos ſacro oleo, ſic participes fieri ſanctis myſteriis.* At canone proximo præcipit, Montaniſtas, ſive Phrygas, μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαί τε, καὶ βαπτίζεσθαι· *omni induſtriâ inſtitui, & baptizari.* Synodus hæc Laodiceæ celebrata eſt in Phrygia Pacatianâ an. CCCLXIV. Aliqui tamen habitam cenſent ante Concilium Nicenum. Qui iccirco

de Photinianis delere jubent. Sed pro opinione priori eſt Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ; quem Iuſtinianus Imperator confirmavit. In hoc enim Laodicenum Concilium proxime ſubjicitur Antiocheno; quod habitum anno Chr. CCCXLI. Interim vix ſuſtinet animus credere, Photinianos non oportere rebaptizari, qui Chriſtum putarent ψιλὸν ἄνθρωπον a.

a Merum hominem.

III.

Etiam inter hæreticos diſcrimen facit Concilium Conſtantinopolitanum primum, ſeu generale ſecundum. Quod baptiſmum eum prohibet iterari in Arrianis, Macedonianis, Sabbatianis, Novatianis, ſive Catharis, Τετραδίταις, ſive Quartadecimanis, & Apollinariſtis. At denuo baptizari mandat Cataphrygas, ſeu Montaniſtas; nec non Sabellianos, & ſimiles.

Vide ejus Concilii can. VII b; ubi de priori ordine ait: Si libellum dederint, & hæreſin ſuam fuerint exſecrati, ſufficere, ut oleo inungantur ad obſignationem Spiritus S. Poſteriores verò priùs jubet Catechumenos fieri; exinde in faciem eorum, & aures, ter inſufflari; ac demum, ubi abunde fuerint exercitati in ſacris elementis, ad ſacrum baptiſma admitti.

b Sive can. 170. univerſi canonum corporis editi à Iuſtello.

IV.

Meritò autem aliquis miretur, non denuo baptizatos, qui venirent ab Arrianis. Quomodo enim hi in nomine Trinitatis baptizârint, qui & Filium, & Spiritum S. meras putarent creaturas? Verùm ne rebaptizarent, eò impulſi fuere Patres, quod Arriani in baptizando formulam Catholicam retinerent: & ea ipſis Catholicis innumeri baptizarentur, qui, cùm tingerentur, non caperent tam grande myſterium de trinitate hypoſtaſeon in una eſſentia.

Favet huic ſententiæ Concilium Arelatenſe I; quod de Arrianis ita loquitur: *Ex iis, qui propria lege ſuâ utuntur, denuo baptizentur. Quod ſi in Patre, & Filio, & Spiritu S. baptizati fuerint; manus tantùm eis imponantur, ut accipiant Spiritum Sanctum.* Etiam eandem rationem nobis adducit Auguſtinus lib. III. de Bapt. contra Donatiſtas cap. XV; *Quamobrem ſi Evangelicis verbis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Marcion baptiſmum conſecrabat; integrum erat Sacramentum: quamvis ejus fides ſub eiſdem verbis aliud opinantis, quam Catholica veritas docet, non eſſet integra; ſed fabuloſis falſitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. non ſolùm Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius; ſed ipſi carnales parvuli Eccleſiæ, de quibus dicebat Apoſtolus; Non potui loqui vobis, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus; ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diverſitates opinionum fortaſſis, quot homines, numerarentur.* Similiter quoque ſenſit Walafridus Strabo de divinis officiis cap. XXVI: *Celebratur ipſum baptiſma; verum non niſi in nomine ſummæ Trinitatis; quod & Dominus ipſe oſtendit, & canones Apoſtolorum docent. Unde quicunque vel ab hæreticis in Trinitate baptizantibus, vel ab alio quolibet homine, ſub appellatione legitimâ ejuſdem ſanctæ Trinitatis, fuerit baptizatus, rebaptizari non debet,* NE INVOCATIO *ſummæ divinitatis adnullari videatur.* Imò indefinitè adverſus omnes, qui baptiſmum repeterent, facere videtur lex Valentiniani, Valentis, & Gratiani, lib. I. tit. VI. C. ne ſanctum baptiſma iteretur: *Antiſtitem, qui ſanctitatem baptiſmatis illicitâ uſurpatione geminaverit, ſacerdotio indignum cenſemus. Eorum enim condemnamus errorem, qui, Apoſtolorum præcepta calcantes, Chriſtiani nominis ſacramenta ſortitos, alio rurſus baptiſmate, non purificant, ſed inceſtant, lavacri nomine polluentes.* Vide & Cod. Theodoſ. lib. XVI. Tit. V. de Hæreticis Leg V.

V.

Interim & Catholicorum nonnullis alia mens erat: qui cum attenderent, non ad captum baptizatorum, ſed mentem baptizantium; Arrianorum baptiſmum pro illegitimo, & irrito, haberent.

Videri poſſit in iis fuiſſe Athanaſius: cujus hæc ſunt verba orat. III. contra Arrianos a: Οὐ γὰρ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, διδόασιν οἱ Ἀρειανοὶ, ἀλλ' εἰς κτίστην, καὶ κτίσμα, καὶ εἰς ποίημα, καὶ ποιητήν. *Non enim in Patre, & Filio, tribuunt baptiſma Arriani; ſed in creatore, & creaturâ; in factura, & factore.* Ubi non hoc vult Athanaſius, Arrianos iſtac uſos eſſe formulâ (quamquam ſic perſuaſum eſſe video hominibus etiam doctiſſimis) ſed formulam ex eorum dogmate ita exponi debere; eoque, qui apud eos baptizantur, etſi in Patris, & Filii nomine, baptizari videantur; non tamen baptizari revera; quia aliter formulæ verba intelligant, quàm Catholici. Hæc enim continuò ſubjungit Athanaſius: *Sicuti creatura diverſum quid eſt à Filio: ita diverſum quiddam à vero baptiſmate eſt, quod ab illis exiſtimatur dari: tametſi nomen Patris, & Filii, quia illa in Scripturis vident, ſimulent ſeſe nominare. Non enim, qui ſimpliciter ait, Domine, is eſt, qui donat legitimum baptiſmum; ſed qui nomen exprimit, & fidem rectam habet. Ideoque Salvator non quovis modo baptizandum præcepit; ſed primum dixit, Docete; ac deinde, Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ut ex doctrina recta fides oriretur, & cum fide baptiſmatis integra initiatio perficeretur. Certè alia etiam hæreſes, eæque numero non pauca, dicunt nomina illa; ſed non rectè ſentientes, ut dictum eſt, neque ſanam fidem retinentes, inutilem poſſident aquam, quam impertiunt: adeo ut, qui ab illis adſperguntur, ſordeſcant potius pravâ religione, quàm redimantur. Ita quoque & Ethnici, quamquam Deum in ore habent, impietatis crimini ſubjiciuntur, eo quod verum Deum non agnoſcant, Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. Itidem quoque Manichæi, & Phryges, ac diſcipuli Samoſateniſ, nomina ipſa pronunciantes, nihil ob id ſunt minus hæretici. Ita quoque deinceps, & reliqui, & qui cum Arrio ſentiunt, etiamſi recitent ſcripta, proloquanturque ipſa nomina, fruſtrantur, illuduntque iis, qui ab ipſis baptiſma accipiunt.* Memorabilis hujus loci, quem, brevitatis cauſſâ, Latinè ſolùm adſcripſimus, ſententia eſt hujuſmodi: in baptiſmo non tam attendi oportere, quæ dicuntur, quàm quæ creduntur: atque idcirco Arrianos, Samoſatenianos, & ſimiles, non verè baptizare: quia etſi, ſi verba illorum conſideres, baptizent in nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti: tamen, ſi fidem eorum cogites, liqueat, minimè id agere, quod dicunt: quippe qui Filium non credant eſſe Deum, eoque in meræ creaturæ nomine baptizent: quod fini baptiſmi repugnat; ut quo homo unius veri Dei religioni, & cultui, initietur, ac conſecretur. Nec ſolius ea Athanaſii opinio fuit, ſed etiam Baſilii, epiſtolâ canonicâ ad Amphilochium canone I b: ubi clare ait, hæreticos omnes iterum eſſe baptizandos. Cenſet autem inter tria hæc diſtingui oportere: inter hæreſin, ſchiſma, & παρασυναγωγήν. Hæreſin ſtatuit in omnibus κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους c: hoc eſt, qui errorem tuentur fidei ipſi repugnantem. Schiſma appellat, quando diſſident inter ſe ob controverſias eccleſiaſticas, &c, ut ibidem loquitur, ζητήματα ἰάσιμα d. Παρασυναγωγὰς vocat τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων, ἢ ἐπισκόπων, καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν e, γινομένας. *Conventus à contumacibus presbyteris, aut epiſcopis, vel populis indoctis, habitos.* Ac ſingula hæc exemplis ibidem illuſtrat. Poſtea ait, Pepuzenos apertè eſſe hæreticos; quia Montano, & Priſcillæ, paracletum attribuunt; eoque non in Patrem, Filium, & Spiritum S. ſed Patrem, Filium, Montanum, & Priſcillam, baptizent: ut apertè in Spiritum Sanctum injurii ſint. Hinc colligit, eos non verè baptizare: ac cauſſam addit: οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες· *non enim baptizati ſunt, qui non* in

a Tom. 1. pag. 219. edit. Commel.

b Edit. Pariſ. 1618. Tom. 2. p. 758.

c In ipſa fide abalienatis.

d Quæſtiones medicabiles.

e Fort. λαϊκῶν.

in nobis tradita baptizati ſunt. Imò addere non vetetur *a*, magnum illum Dionyſium, Corinthiorum epiſcopum, hac parte non eſſe audiendum, cùm ſententia ejus omnium judicio, qui vel paullùm rationis habeant, apertè falſa ſit. Poſtea tradit *b*, Cyprianum, & ex Aſiaticis Firmilianum, negaſſe verum eſſe baptiſmum, quem traderent Cathari, & Encratitæ, & Hydroparaſtatæ, & Apotactitæ. Porrò principio quidem tantùm fuiſſe ſchiſma; ac proinde initio ſchiſmatis, verè baptizâſſe, propter legitimam ordinationem ſui; vereque per manùs impoſitionem, ſpiritualem gratiam contuliſſe. Verùm eos, qui iſtis ſucceſſere, cùm non niſi a ſchiſmaticis ſint conſtituti, non magis ait poteſtatem baptizandi habere, quàm ſi Laici forent. Cumque hujus ſe ſententiæ eſſe, non obſcure indicet: non tamen abnuit *c*, quo minùs ab his baptizati ſine iteratione baptiſmi admittantur; non quia verè ſint baptizati; ſed quia multorum præſtantium virorum ſententia ſit, verè eos eſſe baptizatos; ac proinde in talibus paci, & concordiæ Eccleſiæ, aliquid dandum ſit.

a P. 755. & impreſſis duobus ſequentibus.
b P. 759.
c Ibid.

VI.

Non dubium verò, quin qui Arrianorum baptiſmum pro illegitimo haberent, iidem de illo Macedonianorum ſimile tulerint judicium.

Hinc B. Hieronymus in Joëlis cap. II *d*: *Et quicunque credere ſe dicit in Chriſtum, non credens in Spiritum, perfecta fides oculos non habebit. Unde & in Actibus Apoſtolorum, qui baptizati erant baptiſmate Ioannis iterum, qui venturus erat; hoc eſt, in nomine Domini Ieſu: quia reſponderunt Paullo interroganti; Sed ne ſi ſit quidem Spiritus Sanctus novimus; iterum baptizantur; imò verum baptiſma accipiunt: quia ſine Spiritu Sancto, & myſterio Trinitatis, quicquid in unam, & alteram perſonam accipitur, imperfectum eſt.*

d Col 65. edit. Froben. an. 1553.

VII.

Diſtinctius verò de omni hoc negotio locuti ſunt, qui tria fecere genera ad Catholicam Eccleſiam accedentium. Primum illorum fuit, qui baptizarentur: alterum, qui non baptizarentur quidem, attamen ungerentur: tertium, qui nec baptizarentur, nec ungerentur; ſed, poſtquam anathema dixiſſent errori, ac ſchiſmati priori, à Catholica reciperentur Eccleſia.

Fusè hanc rem explicuit Timotheus, dum eſſet magnæ Eccleſiæ, ſive Conſtantinopolitanæ, presbyter, & inſuper cuſtos vaſorum ſanctæ Deiparæ in Calchopratiis. Qui poſtea patriarcha fuit Conſtantinopolitanus, numero quadrageſimus ſeptimus; ut videre eſt ex Nicephori Chronicis. Hoc fuit circa annum Chriſti quingenteſimum, ſub Anaſtaſio Imperatore. Judicium illud Timothei apud Balſamonem habes *a*. Uti etiam in Bibliotheca Patrum editionis ſecundæ *b*. Ac quia commemorat tres ordines, inque his varias hæreticorum appellationes; non abs re erit adire, quæ ad breve hoc Timothei ſcriptum addita ſunt in Poſſevini Apparatu ſacro, voce *Timotheus Presbyter*. Etiam in tres hoſce ordines diſtinxit Theodorus Studites, ſic dictus, quia antiſtes eſſet Monaſterii, quod *Studium* appellabatur. Claruit anno ꟾↃCCCXVII; quando in Oriente Leo Armenius, in Occidente Ludovicus Pius, imperabat. Ex hujus epiſtola ad Naucratium, apud Balſamonem *c*, inque bibliotheca Patrum editionis ſecundæ *d*, verba Studitæ adponam: Τὸ δὲ τῶν βαπτισμάτων συντομώτερον ἀπαγγελθήσεται. Τριχῆ διῄρηται τὸ διάφορον· βαπτίζονται μὲν γὰρ Μαρκιωνισταί, Τασκοδρουγγοί *e*, Μανιχαῖοι, καὶ οἱ σύστοιχοι αὐτῶν ὁμοῦ, ἕως τῶν Μελχισεδεκιτῶν, αἱρέσεις εἴκοσι πέντε. Χρίονται δὲ τῷ ἁγίῳ μύρῳ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, Ναυατιανοί, Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Ἀπολλιναρισταί, ὁμοῦ πέντε. Οἱ δὲ μήτε βαπτιζόμενοι, μήτε χριόμενοι, ἀλλὰ μόνον ἀναθεματίζοντες τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν, Μελετιανοί, Νεστοριανοί, Εὐτυχιανισταί, καὶ οἱ τούτων ὁμόστοιχοι, μέχρι τῆς δεῦρο αἱρέσεως τῷ ἀριθμῷ οὐχ ὑποβαλλόμενοι μοι κατὰ τὸ παρὸν διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῶν ἀκεφάλων. *De baptiſmis autem breviter tibi reſpondebo. Contemplatio trifariam dividitur. Baptizantur autem Marcioniſtæ, Taſcodrugi, Manichæi, & qui ſunt ejuſdem ordinis, uſque ad Melchiſedechitas, XXV hæreſes f. Inunguntur autem ſacro chriſmate Theſſareſcadecatitæ,* (ſive Quartadecimani) *Novatiani, Arriani, Macedoniani, Apollinariſtæ; ſimul quinque. Hi vero nec baptizantur, nec unguntur; ſed ſolum propriam, & omnem aliam hæreſin, anathematizant: Meletiani, Neſtoriani, Eutychianiſtæ, & qui ſunt ejuſdem ordinis, uſque ad hæreſin, quæ hic eſt à me in præſentia non numerata, eò quod acephali ſunt multiplices.* Ex quibus ſimul videmus, quàm laxè *hæreſios* vocabulo utantur veteres. Atque hoc ipſe poſtea exponit Theodorus Studita. Quærit enim, quomodo Cathari, ſive Novatiani, dicantur hæretici, cùm ſolùm ſint ſchiſmatici. Ac reſpondet, quoſdam hæreticos dici κυρίως *g*: idque διὰ τὸ εἰς αὐτὸ τὸ καίριον τῆς τελειώσεως ἡμῶν πίστεως ἀσεβεῖν: *quia in præcipuis noſtræ fidei, Trinitate videlicet, impie ſentiunt.* Aliud verò hæreticorum genus eorum eſſe, qui ſic appellentur καταχρηστικῶς *h*: ut qui in Trinitatem credant, & in nomine ejus baptizent: ſed in quopiam alio hæreticum quiddam ſapiant; quod minoris tamen momenti præ Trinitatis dogmate, videatur. Tertii autem generis eſſe ait, ſiquis non ſit κακόδοξος *i*; interim crimen commiſerit, atque ejus convictus, & munere privatus, nolit cedere canonibus Eccleſiaſticis. Quales fuiſſe ait à Miletio ſchiſmatico ſeductos.

a P. 1098. edit. Pariſina anni 1610.
b Tom 6. Col. 619. 620.
c P. 1099. edit. an. 1610.
d Tom. 6. col. 619. & 620.
e Epiphanio Taſcodrugitæ. Cauſſam ejus nominis affert hæreſi 48.
f Nempe enumeratæ apud Epiphanium, cujus mentio antecesserat.
g Proprie.
h Per abuſionem.
i Male de fide ſentiens.

FINIS.

DISPUTATIONUM

DE

BAPTISMO

LEMMATA,

ſive argumenta.

DISPUTATIO πρόδρομος *de Sacramentorum vi, & efficaciâ.* Pag. 247

Diſp. I. de Baptiſmo; quæ eſt de vocabulo Baptiſmi; *deque elemento aqua, & ablutione nudorum, & ſuccedaneâ adſperſione.* 254

Diſp. II. quæ partim eſt de unâ, trinâve immerſione; partim de formula, quâ baptizandum. 262

Diſp. III. de Baptiſmi ſignificatione myſtica. 265

Diſp. IV. de fine, & triplici Baptiſmatis effectu. 268

Diſp. V. de operationis modo in baptiſmo; deque Euchetis, ſive Meſſalianis. 273

Diſp. VI. quæ verſatur circa problemata quædam de Baptiſmi effectis. 276

Diſp. VII. de neceſſitate Baptiſmi. 279

Diſp. VIII. de Baptiſmo Ioannis. 283

Diſp. IX. de miniſtris Baptiſmi à Chriſto inſtitutis. 289

Diſp. X. ſive prior Theologica, de Baptiſmo Laicorum, mulierum, puerorum, & infidelium. 292

Diſp. XI. ſive poſterior, eaque Hiſtorica, de Baptiſmo Laicorum, mulierum, puerorum per ludum, & infidelium. 294

Diſp. XII. de objecto Baptiſmi, ſive de Baptizandis. 299

Diſp. XIII. quæ eſt prioris de Pædobaptiſmo pars prior. 303

Diſp. XIV. prioris de Pædobaptiſmo pars altera; quæ eſt Hiſtorica. 306

Diſp. XV. ſive poſterior de Pædobaptiſmo; quæ eſt de variis ſuper parvulorum Baptiſmo problematis. 309

Diſp. XVI. de Baptiſmi loco, & tempore. 312

Diſp. XVII. prima de Anabaptiſmo. 317

Diſp. XVIII. ſecunda de Anabaptiſmo; quæ Hiſtorica eſt de Hæreticis rebaptizantibus Catholicos. 320

Diſp. XIX. tertia de Anabaptiſmo; quæ eſt de Catholicis promiſcuè iterum tingentibus, qui ab hæreticis, vel ſchiſmaticis, forent baptizati. 322

Diſp. XX. ſive quarta de Anabaptiſmo; quæ Hiſtorica eſt, de Catholicis diſcrimen facientibus in hæreticis; quorum alios denuo tingerent, alios non item. 331

FINIS.

IN-

I N D E X

eorum, quæ hoc opere de

B A P T I S M O

C O N T I N E N T U R.

A.

Ablutio Sacramentalis immerſione antiquitùs fuit peracta. 256. b. Ablutio eſt de eſſentia baptiſmi: ſed ablutionis modus eſt accidentarius. 259. a. Ablutione in baptiſmo quid indicetur. 267. a. *Ablutio peccatorum* idem, ac remiſſio peccatorum. *ibid.* *Ablutionis* nomine duplex effectus baptiſmi indicatur, remiſſio peccatorum, & ſanctificatio: & quod utriuſque diſcrimen. 271. b

Abrahami, juſtitiam fidei ante circumciſionem jam habentis, exemplum, contemtoribus Sacramentorum nihil patrocinatur; quin iis repugnat potiùs. 252. a

Adoptio, ſive υἱοθεσία, effectum eſt baptiſmi. 269. b

Adſpergentes in baptiſmo an citra mendacium ex veteri formulâ dicere poſſint, ſe *baptizare*; cum hoc ſit *mergere*, non *adſpergere*. 260. a. Adſperſionem pro baptiſmo hodie in Eccleſia ſufficere, quibus argumentis evincatur. 258. b. *& ſeq.* Adſperſionem in baptiſmo etiam propter honeſtatem hodie potiùs uſurpari, quam immerſionem. 259. b. Adſperſionis ſignificatio, & ἀναλογία, in baptiſmo quæ. 268. b

Adulti quales ſe gerere debeant, ſi remiſſionem peccatorum per baptiſmum ſignificatam conſequi velint. 270. a. b

Ægrotis, extrema jam agentibus, utrùm debeat conferri baptiſmus. 301 b. Ægrotos antiquiſſimis temporibus, ocyùs ne baptiſmo decederent, in lecto perfundi, vel adſpergi, ſolitos. 219. a. Ægroti, in veteri Eccleſia, quovis die; benevalentes, nonniſi diebus ad hoc officium ſollemnibus, baptizabantur. 314. b

Æthiopes Epiphaniæ die quotannis baptizari: quin & Circumciſionem cum baptiſmo, tam in feminis, quam in maribus, conjungere; & cur id faciant. 319. b

Aetiani Catholicos denuo tingebant. 323. b

Africana Eccleſia quo anni tempore baptizare ſit ſolita. 314. b. Africanæ Eccleſiæ canon, defunctis Sacramenta conferre vetans, corrigitur. 300. a

Africanum concilium, tempore Epiſcopi Agrippini, ac Presbyteri Tertulliani, ſtatuit, eos, qui ab hæreticis baptizati forent, eſſe rebaptizandos. 314. a. Conciliati, qui brevi, quique longo id tempore eſſe factum dixere ante B. Cyprianum. 324. b. Quales hæreticos id Africanum Concilium intellexerit. *ibid.* Carthaginenſe concilium ſub Cypriano eandem ſententiam comprobavit. 325. a. b

Agnum Dei quo ſenſu Chriſtum dixerit Joannes. 284. b

Agrippinus, Carthaginenſis Epiſcopus, & Tertullianus, ejuſdem loci Presbyter, Catholicorum primi rebaptizandos cenſuerant baptizatos ab hæreticis, vel ſchiſmaticis. 324. a. Agrippini, ac totius Concilii decreto, ab hæreticis ad Eccleſiam ſe conferentes, rebaptizabantur. 324. b. Vetuſtas Concilii, quo id decretum. *ibid.*

Ἀκροστιχὶς antiqua ex initialibus hiſce litteris, I. X Θ. Υ. Σ. quid ſibi velit; quidque gentiles inde fecerint. 269. a

Alexandri Alenſis ſpeculatio de inſtitutione baptiſmi. 289. a

Alexandri, Alexandriæ Epiſcopi, judicium de puerili baptiſmate Athanaſii. 296. b. 298. a

Allegoriæ, figuræque omnes, ævo Tertulliani *Sacramenta* vocatæ. 249 b

Alphonſi a Caſtro opinio de baptiſmate Cataphrygum rejicitur. 320 b

Altare contra altare erectum Carthagine, in ſchiſmate Donatiano. 322. b

Amalarii Fortunati verba de baptiſmi tempore, & horâ. 315. b

Ambroſius, nondum tinctus, epiſcopatum inivit. 282 a. Ambroſii ſententia de nomine Chriſti ſolius, non etiam Patris, & Spiritus S. expreſſo in baptiſmate. 263. b. Ambroſii judicium de baptiſmate infantium. 308. a

Ἀμφιβολογία unde dicatur. 310. a

Anabaptiſmi controverſia pertractata. 317. a. b. Anabaptiſmus an non locum habeat in iis, qui fœdus baptiſmo obſignatum peccatis conſcientiam vaſtantibus rumpant: item in illis, qui cùm hypocritæ baptizati eſſent, poſtmodum, exutâ hypocriſi, fideles demum eſſe incipiunt. 320. a. Anabaptiſmus miraculo aquæ in baptiſterio abſorptæ divinitus improbatus. 320. b. Idem argutâ ſimilitudine à Sebaſtiano Duce refellitur. 323. a. Anabaptiſmus à piis olim Imperatoribus, propoſitis gravibus pœnis, fuit interdictus. *ibid.* b. Idem non ab Africanis modò Patribus; ſed Aſiæ etiam Epiſcopis, ſanxitus. 325. b. Anabaptiſmi mitti quoſdam à Judæis, qui *Cœlicolæ* vocarentur, arceſſere; & quid de hac opinione ſtatuendum. 320. a. b. De ea controverſia temporibus Stephani Papæ denuo agitata, & qua occaſione id factum. 325. a. Anabaptiſmum an defenderint Cyprianus, & ejus coepiſcopi? 319 b

Anabaptiſtæ, baptiſmi iteratores. 317. a. An ex iis, quæ de baptizatis à Joanne narrantur in Actis, rectè colligant, eos, qui ſemel ritè baptizati fuerint, iterum poſſe baptizari. 286. b. 288. b. Anabaptiſtæ veteres fuere *Hemerobaptiſtæ*, & *Marcionitæ*. 319. a. b. Recentiorum delirium, quo parvulorum baptiſmum, Papâ, & Diabolo auctoribus, inſtitutum dicunt. 305. b

Ἀναλογία quædam inter ſignum, & rem ſignatam, neceſſaria eſt in Sacramentis. 250. a. Ἀναλογία baptiſmi quænam. 265. a. b. Ἀναλογία immerſionis, & emerſionis in baptiſmo, veterum teſtimoniis illuſtratur. 266. b

Anaſtaſii Sinaïtæ ætas. 267. a

Anglicanæ Eccleſiæ ſententia de vi γυναικοβαπτισμοῦ. 293. b. 297. b. 298. b. *& ſeq.* Ejuſdem judicium, ex Georgio Abbate, de hoc, an laïcorum, ac mulierum baptiſmus, ſit iterandus. 297. a. b

Apollos cum fuerit baptizatus. 281. a

Apoſtoli an baptiſmate fuerint initiati. *ibid.* An iidem, cùm per alios baptizarent, laïcorum in eo operâ ſint uſi. 293. a

Aquâ, & Spiritu, quando renaſci dicimur, utrùm *aqua* vocabulum propriè ſumatur; an *aqua*, & *ſpiritus*, pro *aquâ ſpiritali*, ponantur. 250. b. Aqua baptiſmi vera, & naturalis, eſſe debet. 255. b. Vulgaris ſufficit, ut conſecratione præcedaneâ non ſit opus. *ibid.* Aqua, & quidem munda, cur ad baptiſma omnino requiratur. 256. a. Aquæ baptiſmi ἀναλογία quænam 265. b. Aquæ elemento in baptiſmo quid ſignificetur. 265. a. Nec tamen naturâ illas ineſſe aquæ vires; ut tantos præſtet effectus, quos illi tribuunt veteres; ſed virtute ex Spiritus Sancti provenire: quod ex ipſis demonſtratur veteribus. 273. a. b. Aquæ loco an alio liquore uti liceat ad baptizandum; dummodo talis ſit, quo corpus abluatur. 256. a b. Aquæ ſe ſanguinem Chriſti, & Spiritum S miſcere, quo ſenſu Veteres dixerint. 274. a. Aquam cur adhiberi voluerit Dominus ad regenerationis Sacramentum. 265. b. Aquæ Jordanis ex baptiſmo Chriſti nullam inde inpoſterum ſanctimoniam ſortitæ ſunt. 289. a. Aquis calamitates comparari in Scripturis. 267. b

Aqua-

Digitized by Google

Aquarii hæretici qui dicti. 256. b

Arenâ, loco aquæ, ter perfuſus adoleſcens, inde miraculosè convaluit: ad verum nihilominus aquæ baptiſmum miſſus fuit. 256. a

Arintheus ab uxore converſus, ut in fine vitæ baptizatus: & quis Arintheus ille fuerit. 302. a

Armenii rebaptizabant Catholicos 289. a

Arnoldus Bonævillacenſis, auctor libri de Cardinalibus Chriſti operibus, Cypriano perperàm attributi; cùm auctor ille ſeptingentis ampliùs annis junior fuerit. 269. b. *in margine.*

Ariani hæretici in Hiſpania quondam triplici merſione utebantur, ad oſtendendam diviſionem Trinitatis. 261. b. Ariani quâ mente in nomen Patris, Filii, & Sp. S. baptizârint. 264. b. Ariani Catholicos rebaptizabant. 323. a. Arianorum baptiſmum, à Catholicorum nonnullis, pro illegitimo, & irrito, eſſe habitum; & quâ de cauſa. 331. b. Arianorum mens in dando baptiſmo à mente formulæ longè diſcrepat. *ibid.* Arianos formulæ baptiſmi ex pravo ſuo dogmate adjicere quædam ſolere, ut ex Patribus demonſtrari poſſit. 264. b. Arianos, Macedonianos, & quoſdam alios hæreticos, in Eccleſia rebaptizari vetuit Concilium Conſtantinopolitanum primum. 332. a. quâ ratione fuerint impulſi *ibid.*

Aſtæ etiam Epiſco, irrecepta Agrippini ſententia de rebaptizando ab hæreticis baptizatos. 325. b

Athanaſii verba, Arianos reprehendentis, quòd in baptiſmo legitimâ utantur formulâ; cum non credant tamen in SS. Trinitatem. 260. a. b. Athanaſii mens de baptiſmo Arianorum. 264. b. Ejuſdem ſententia de Arianorum, & ſimilium hæreticorum baptiſmo, explicatur. 332. b. Athanaſii pueri baptizantis hiſtoria. 295. b. 298. a

Auguſtinus quomodo concupiſcentiam in baptizatis peccatum eſſe neget. 276. a. Auguſtinus Auguſtino oppoſitus in controverſia, utrùm baptiſmus ad ſalutem ſit ἁπλῶς ne aſſarius. 28. b. Idem militiæ Chriſtianæ characterem ſtatuit eſſe cauſſam non iterandi baptiſmi 317. a Remiſſionem quidem peccatorum à baptiſmate Joannis ſeparat; non tamen anathema dicit diſſentientibus; ut Concilium facit Tridentinum. 286 b. Quo ætatis anno fuerit converſus, quamdiu catechumenus, & à quo ſit baptizatus, quoque anno. 306 b. Ejus verba de baptizandis parvulis, ex traditione Apoſtolicâ. 307. a Auguſtini teſtimonium de vi baptiſmi per omnem vitam ſe extendente. 277. b. Genuina lectio ejus loci. *ibid. in margine.* ſententia illius de baptiſmo laicorum. 295. b. Ejuſdem judicium de illo, utrùm verus ſit baptiſmus, qui à laico præſtatur. 298. b. Mens illius de hæreticis, quorum non ſit iterandus in Eccleſia Baptiſmus. 33 . a

B.

BAlthaſſar, Anabaptiſticæ noſtri temporis ſectæ fons, caputque. 323. b

BAPTISMI conſideratio eſt bipartita. Prior pars eſt de voce; altera de re.

Baptiſmi vox ambigua eſt, quia dicitur de baptiſmo fluminis, flaminis, & ſanguinis. 254. a. b. Prima ſignificatio eſt nativa, quia βαπτίζειν propriè eſt *immergere*, *tingere*; per metalepſin verò conſequentis uſurpatur pro *abluere*. 254. b. 260. a. 263. a. A priori ſignificatione eſt, quod βαπτίζειν ſumitur pro affligere. 255. a. A poſteriori, quòd ponitur pro remiſſionem conſequi peccatorum: & quæ ſit tralationis illius ratio. *ibid.* Unde & aliqui putârunt, βάπτισμα dici, quaſi βαπτισμός. 267. a. Imò vocabulum *baptiſmi* octonis modis a veteribus uſurpari. 255. a. A qua ſignificatione dicatur baptiſmus *flaminis*. *ibid.* Item *pœnitentia*, vel *lacrymarum* baptiſmus. *ibid.* Ut hic ſumatur *baptiſmus*. 254. a. 255. b. Ubi & baptiſmi definitio. Quid ſit *baptizare in alicujus nomen.* 262. b. *ſeq.*

Hæc de voce; ſequitur de re: de qua dicendorum ſumma proponitur. 255. b. Ac primò agitur de baptiſmo ſecundùm ſe: quæ doctrina ſex conſtat partibus.

Prima eſt de materie baptiſmi; hoc eſt, elemento aquæ, & immerſione, vel adſperſione. Aqua baptiſmi debet eſſe vera, ac naturalis. 255. b. Qui hæreticorum uti eâ noluerint. *ibid.* Hiſtoria baptiſmi arenâ facti, ex Joanne Moscho, & Nicephoro. 256. a. Cur Chriſtus mandârit, ut lavacro aquæ, quo ſordes corporis abluuntur, in myſterio baptiſmatis utaremur. 256. b. Utrùm extrema urgente liceat baptizare vino, lacte vel alio liquore, ſi aqua haberi non poſſit. *ibid.* Vetus Eccleſia immergebat nudos, tum viros, tum infantes etiam, atque adeò mulieres. 257. a. b. In mulieribus conſultum fuiſſe earum pudori. 258 a. b. Baptizandorum denudatio cujus rei myſterium. *ibid.* Quando, & quâ de cauſâ is ritus in Eccleſia Latina deſierit. 257. a. Interim adſperſione quoque fieri poſſe. 259. a. Ejus quatuor eſſe cauſſas, cenſet Thomas Aquinas. *ibid.* Cur qui, dum ægroti in lecto cubarent, adſperſi eſſent, non potuerint adſumi in clerum. *ibid.* Occurritur iis, qui, rejectâ adſperſione, revocandam putant immerſionem. *ibid.* b

Altera pars eſt, utrùm unâ ſit immerſione utendum, an trinâ. Orientum, que, proximis ab Apoſtolico choro ſeculis, trinam obtinuiſſe. 260. a. b. Nec tamen ſatis inter veteres convenire, utrùm hæc conſuetudo ſit à Dominico præcepto, an verò traditione. 261. a. Hiſpaniæ tamen epiſcopos unicâ fuiſſe immerſione contentos; idque Gregorio M. approbante. 261. b. ſatius interim eſſe, ut utamur trinâ. 262. a. b

Tertia pars agit de formula, quâ baptizandum. Eam in Græcis, & Orientis Eccleſiis, paulùm variare 263. a. Baptizantis utrùm mentio fiat in formula, parùm refert. *ibid.* Orientium, nuſquam in Scripturis nos ad certam adſtringi. *ibid.* Eoque verum eſſe baptiſmum, licet non nominentur tres perſonæ; ſed ſimpliciter fiat in nomine Chriſti. 263. b. Contraria Thomæ Aquinatis ſententia refellitur. *ibid.* & 264. a. Multoque minùs deſinere eſſe baptiſmum, ſi vetus formula barbarè efferatur. 264. b. Cujuſmodi formulis tollatur veritas baptiſmi. *ibid.* Veterem formulam pro cujuſque arbitrio innovari non poſſe. 265. a. b. Quid ſtatuendum de baptiſmo in Chriſti nomine non dato, ſed accepto. *ibid.*

Quarta pars eſt de baptiſmi formali, ſive ſignificatione ejus myſticâ. Quæ quadruplex. 249 b. Per aquam ſignari ſanguinem, & ſpiritum Chriſti. 265. a. Adnexum ritum eſſe triplicem: primùm immerſionis, & ablutionis: deinde moræ ſub aqua: hinc emerſionis. *ibid.* b. Ut per ea ſignificentur præterita Chriſti beneficia. 266. a. Unde & Cyrillo Hieroſ. vocatur τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον. *ibid.* Quomodo item in ſignentur beneficia præſentis. 266. a. b. Ut item per ablutionem, quæ immerſionem conſequitur, denotetur ablutio a peccatis. 267. a. Ac propterea nos dici in baptiſmo induere Chriſtum. *ibid.* Emerſione etiam notari, nos calamitatibus hujus vitæ emerſuros. 267. b. Item nos reſurrecturos ad vitam æternam. *ibid.* Præterea hiſce baptiſmi ritibus nos commoneri officii noſtri. *ibid.* & 268. a. Aliquatenus iſta etiam adſperſione deſignari. *ibid.*

Quinta pars eſt de baptiſmi fine, & triplici effectu: quomodo duplicem ejus finem explicat Baſilius. 271. a. Baptiſmi, & S. Cœnæ, quod ſit diſcrimen, ratione finis proprii. 320. a. Ex triplici effectu primum eſſe regenerationem. 269. a. Alterum, adoptionem. 269. b. Tertium, receptionem in fœdus gratiæ. *ibid.* & 270 a. Ac receptionem itidem continere, primùm remiſſionem peccatorum, dummodo eorum pœniteat. *ibid.* Deinde renovationem, ſive ablutionem per Spiritum S. 270. b. 271. a. b. Ac denique vitam æternam. 272. a. b. Ab hiſce effectibus elogia baptiſmi. Ut cùm dicitur, ὕδωρ τῆς ζωῆς Juſtino. 268. b. παλιγγενεσία ψυχῆς Cyrillo Hieroſ. 269. a. μεγάλη σφραγὶς Athanaſio. *ibid.* b. σφραγὶς ἀνεπιχείρητος Baſilio. *ibid.* *Eccleſiæ janua, porta gratiæ*, Auguſtino. 270. a. λουτρὸν τῆς μετανοίας, καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, iidem Juſtino. *ibid.* b. ὄχημα πρὸς οὐρανὸν, βασιλείας πρόξενος, Baſilio. 272. a. *cœleſtis regni comparatio*, Optato Milevitano. *ibid.* κλεὶς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, Gregor. Nazianz. *ibid.* Alia ejus elogia ex Theodoreto. 274. b. Item ex Iſidoro Peluſiota. 275. a. Quantum ex his ſolatii in tentationibus capiamus. 276. a. b. Interim tam nobiles effectus aliter convenire Spiritui Sancto; aliter ſacramento. 273. a. 274 a. Baptiſmo, & Verbo, quomodo unum eundemque tribuatur effectum; remiſſio peccatorum, & regeneratio; ſi credentes per Verbum ea ante baptiſmum jam habeant: ideoque per baptiſmum demum conſequi, dici non poſſint. 251. a. b. Meſſalianorum, ſive Euchetarum, de hoc errore refellitur. 274. a b. 275. a. b. Unde ſit, quòd, licet in baptiſmo remittantur peccata; remaneat tamen peccati fomes concupiſcentia. 276. a. b. Unde item proveniat, quòd poſt eum morbis nihilominus affligamur; nec adulti modò, ſed etiam infantes. *ibid.* b. Etſi & quandoque ſanitatem baptiſmus attulerit. 277. a. Unde item magiſtratui jus ſit puniendi peccata ante baptiſmum commiſſa, ſi in baptiſmo ſint remiſſa. 277. b. Et ſi baptiſmus etiam ad futura ſe extendat peccata; ea ſint remiſſa, antequam commiſſa. *ibid.* & 278. a. Num remiſſio peccatorum ſit communis effectus baptiſmo, & profeſſioni monachatus *ibid.* Cui bono in baptiſmo infantibus detur Spiritus S. *ibid.* An ſacramentum, & juſtitia, eodem ſe ordine conſequantur in infantibus, ac adultis. *ibid.* Si baptiſmo renovemur, qui fiat, ut in tam multis etiamnum homo dominetur. *ibid.* b. An baptiſmo imprimatur animæ character indelebilis. *ibid.* & inprimis. 317. a. b. Miraculoſus baptiſmi effectus in eo, qui

Digitized by Google

qui ab hiſtrione per ludum eſſet immerſus. 297. b

Sexta eſt pars de neceſſitate baptiſmi. Ac primùm expenditur, utrùm, ſi haberi poſſit, ſit neceſſarius. 279. a. b. 280. a. b. Qui veterum hæreticorum eum abrogârint. 279. a. b. Baptizandi præceptum Dominicum quomodo Socinus interpretetur, & detorqueat. *ibid.* b. Falſi eundem, cùm baptiſmum neget perpetuò Eccleſiæ conſuetudine obtinuiſſe. *ibid.* Deinde exponitur, an, ſi nequeat haberi baptiſmus, ejus privatio condemnet. 281. b. 282. a. b. Ac denique an haberi poſſe cenſendum ſit, ſi aliter haberi non poſſit, quam ab homine hæretico. 282. b. 283. a. Atque hactenus de baptiſmo in ſe conſiderato. Supersunt quatuor partes aliæ, ſeptima, octava, nona, ac decima.

Septima pars eſt de baptiſmi cauſſâ efficiente; ſed miniſtrâ. Ac prius tractat de baptiſmo Joannis: deinde de illo Apoſtolorum. De baptiſmo Joannis tria exponuntur. Primùm quatenus conveniat cum baptiſmo Apoſtolorum, & quomodo differat. De convenientia quidem. 283. b. 284. a. b. 285. a b. de diſcrimine. 286. a. b. Deinde, num ex iis, quæ de baptizatis à Joanne leguntur in Act. Apoſt. rectè colligatur, ſemel baptizatos poſſe iterum baptizari. 286 b. 287. a. Tertio loco, cur Chriſtus, ſi et expers peccati, nihilominus voluerit à Joanne baptizari. 287. b. 288. a. b. De baptiſmo, quem inſtituit Chriſtus, duo in conſiderationem veniunt: priùs, quando eum inſtituerit Chriſtus. 289. a. b. Exinde, quibus eum commiſerit: ut ſunt Apoſtoli, & ordinarii Verbi miniſtri. 290. a. An & diaconis baptizare ſit conceſſum. 290. a. b. Num baptiſmum petere ab iis liceat, qui non ſunt legitimè vocati. 290. b. Vel illis, qui non ſunt orthodoxi. *ibid.* & 291. a. Vel ab iis, qui vitæ ſunt improbatæ. 291. a. b. an laicis vel mulieribus, ſit jus baptizandi. 292. a. b. 293 a. An baptiſmus à laicis, vel mulieribus datus, ſit verus baptiſmus; coque minimè iterandus. 293. b. An pueris per ludum baptiſmus, vel ab infidelibus datus, pro legitimo ſit habendus 294 a. b. Utrùm unius hominis baptiſmus poſſit à duobus legitimè præſtari: ut ſi linguam unus, alter commodet manus, neceſſitate ſic poſcente. *ibid.* veterum ſententia de hoc laicorum, mulierum, puerorum per ludum, & infidelium baptiſmo. 295. a uſque ad 300. a

Octava pars eſt de objecto baptiſmi, ſive de baptizandis. Ubi primò in conſiderationem venit, an inanima, ut campanæ, poſſint baptizari. De quo 300. a. Deinde, an mortuos, vel vivos pro mortuis, fas ſit tingere. *ibid.* Quos Apoſtolus ſignet per baptizatos pro mortuis. 301. a. Non eſſe licitum baptizare adultos, niſi priùs inſtitutos in religione Chriſtianâ. *ibid.* Neque hîc vel gentem attendi, vel ſexum. 301. b. An in valetudine deſperatâ baptiſmum liceat conferre. *ibid.* & 302. a. veterum quorundam error baptiſmum in ultimam vitæ tempus differentium; & unde is error originem ceperit, ac ut ipſi veteres eum improbârint. 302. a. Non liceat baptizare furioſos, invitos, dormientes. 302. b. An infantes ſint baptizandi, ſi rationibus judicandum è Scripturis. 303 b. uſque ad 306. b. vel etiam ex conſuetudine veteris Eccleſiæ. 306. a. uſque ad 309. a. Utrùm fas ſit baptizare embryones. 309. a. An ex parte ſolùm in lucem editos. *ibid.* b. Num partus monſtroſos. *ibid.* & 310. a. An ſpurios. 310. a. An liberos eorum, qui ſint infideles, hæretici, vel excommunicati. 310. b. 311. a. b. An bello acquiſitos, vel donatos, vel fidelibus ereptos. 311. b. 312. a. b. Atque hæc de objecto.

Nona pars eſt de baptiſmi loco, & tempore. Deque loco quæſitum, an ſi baptiſmus publicè haberi non poſſit ob morbum infantis, aliamve cauſſam ſonticam; presbytero ad hoc advocato, privatim in præſentia parentum, ac familiæ, paucorumque plurium, baptiſmi teſtium, extra ordinem, tingere liceat infantem. 313 a. Ubi veteres immerſerint, baptiſteriis necdum conſtitutis. 313. b. Qui locus *baptiſterium neophytiſtarum* dictus. 258. b. Quoto à nativitate die infans ſit baptizandus. 313. b. Hac parte diſcrimen eſſe circumciſionis, & baptiſmi. *ibid.* Hactenus de loco.

De tempore deinceps. Improbati ab antiquis, qui baptiſmum differrent in ultimum vitæ tempus. 314 a. In veteri Eccleſiâ ſollemnem fuiſſe adminiſtrationem baptiſmi ſabbatho, ſeu vigiliâ Paſchalis, & Pentecoſtes: & quæ fuerit hujus conſuetudinis cauſſa. 314. b. 315. a. b. Cur potiùs adminiſtrârit eum horâ diei nonâ, quàm aliâ. *ibid.* Eccleſiæ jus eſſe hujuſmodi, ſi expediat, conſuetudinem abrogandi. 316. a. b

Decima pars eſt de iteratione baptiſmi. Ac primò diſquiritur, an ejus, quòd baptiſma iterandum non ſit, genuina cauſſa ſit character indelebilis animo per baptiſmum impreſſus. 3 7. a. b. Nec firmum eſſe illud argumentum veterum, inde adſtruentium unicum baptiſmum, quia Chriſtus ſemel duntaxat mortuus fuerit. *ibid.* Uti neque illud ex verbis Chriſti ad Petrum: *Qui lotus eſt*, &c. 3 8. a. Quædam aliis è Scripturæ locis ducta videri nihilo validiora. *ibid.* b. At veram non iterandi baptizandi rationem eſſe Dei voluntatem, quadruplici nobis ratione manifeſtam. 319. a. b. Baptiſmus ſi ſit ſigillum fœderis initi, annon rebaptizari ſaltem illi debeant, qui fœdus illud peccatis conſcientiam vaſtantibus rumpunt. 320. a. Quatenus putârit Baſilius, à ſchiſmaticis baptizatos non eſſe iterum tingendos. 282. a. An à Joanne baptizati, de quibus Actorum cap. 19, iterum fuerint baptizati. 286. b. 287. a. Baptizatos à Catholicis primi iterum baptizârunt Novatiani. 322. a. b. 322 a. Poſtea id factum à Donatiſtis. 322. a. Exinde ab Arrianis. 323. a. Tum ab Aetianis. 323. b. Capitalis pœna ſancita in eos, qui denuo tingerent, vel tingerentur, poſtquam à Catholicis jam eſſent baptizati. *ibid.* Agrippinus, & Tertullianus, primi Catholicorum baptizârunt ab aliis tinctos. 324 a. Eorumque ſententiam approbavit Africæ, ac Numidiæ Concilium. *ibid.* b. Ejuſce Concilii antiquitas. *ibid.* Quos hæreticos ſignârit hoc Concilium, cùm ab iis baptizatos, iterum tingi juſſit. 325. a. Poſtea pro Agrippini, & Concilii iſtius, judicio propugnavit Cyprianus; Novatianos verò, etiam à Catholicis baptizatos, iterum immergebat. *ibid.* Cypriani ſententia à Carthaginenſi Concilio comprobata. *ibid.* Iterumque à Concilio epiſcoporum Africæ, & Numidiæ 325. b. Tertioque ab aliis Carthaginenſis Synodo. *ibid.* Adhæc à Concilio Aſiatico. *ibid.* Sed Stephanus Papa omnibus ſe iſtis oppoſuit. 326. a. Quod indignè tulit Dionyſius Alexandrinus. *ibid.* Quibus argumentis ſe defenſitârit Stephanus. 327. b. Quid in illo culpârit Cyprianus. *ibid.* Ut tandem juniores in Africa ipſa Cypriani ſententiam deſeruerint, ac Stephanum ſint ſecuti. 327. b. 328. a. Ut concilium Nicenum rebaptizari præceperit Samoſatenianos: at non item Novatianos. 331. a. Laodicenum verò non iterârit baptiſmum in Novatianis; uti nec Quartadecimanis, imò nec Photinianis: ſed fecerit hoc in Montani aſſeclis. 331. b. Conſtantinopolitanam quoque ſynodum ſtatuiſſe, ut rebaptizarentur Montaniſtæ; uti & Sabelliani: at non Arriani, Macedoniani, Sabbathiani, Novatiani, Quartadecimani, & Apollinariſtæ. 332. a. Cur non rebaptizâtur Arrianos. *ibid.* Ab aliis interim etiam Arrianos fuiſſe iterum tinctos. 332 b. Atque idem de Macedonianis veriſimile videri. 333. a

Bedæ dictum egregium de effectu baptiſmi. 269. b

Bellarminus baptiſmum infantium ex Scriptura probari poſſe negat. 303. a Quomodo canonem Concilii Carthaginenſis de interdicto γυναικοβαπτισμῷ interpretetur: ejuſque ſententia rejecta. 296. b Refellitur quoque, quòd, cum Concilio Tridentino, cauſam, cur baptiſmus iterari non debeat, ſtatuat eſſe indelebilem animæ impreſſum characterem. 317. a b. Ejuſdem ſententia de vi religioſæ vitæ cum baptiſmo comparatæ 278. a. Error ejus de baptiſmo Joannis redargutus. 283. a

Beneficia Chriſti tum præſentia, tum futura, in baptiſmo nobis obſignat Deus: ac quæ ſint præſentia illa. 275. b. quæ futura. 267. b

Bezæ ſententia de adminiſtrandis Sacramentis in defectu ordinariorum ſymbolorum. 256. b. verba ejus, quibus errorem de abſoluta baptiſmi neceſſitate non ab omnibus veteribus receptum fuiſſe, demonſtrat. 282. b

S. Bonifacii, cognomento Winfrid, error de Baptiſmi formulâ non ſatis Latinè pronunciatâ, per Zachariam Papam caſtigatur. 264. a

Bovius perverſæ in Clemente interpretationis notatus. 258. a

Βρέφη, ac παιδία ad Chriſtum delata, propriè infantes lactentes notare. 304. b

Buceri ſententia de baptiſmo, & ceremoniis Eccleſiæ Romanæ. 282. b

Buſones à nefariis hominibus, ad veneficiorum uſum, baptizari abominabili ſuperſtitione. 300. a

C.

CÆcilius, Epiſcopus Carthaginenſis, adverſariorum calumniis preſſus. 322. b

Cæleſtii Pelagiani confeſſio de baptiſmo parvulorum. 307. a

Calvini, & Zuinglii, opinio de baptiſmi fine. 270. a. Calvini Inſtitutio quando primùm in lucem edita. *ibid.* Ejuſdem ſententia de efficacia Sacramentorum infallibili, ex mente Dei. *ibid.* Ejus ſententia de iis, qui liberos ſuos Romanæ Eccleſiæ Sacerdotibus offerunt, ut baptizentur. 283. a. Judicium ejuſdem de veterum permiſſione, ut in caſu neceſſitatis etiam Laici baptizarent. 295. b

Campanarum baptiſmum in Romana Eccleſia quis inſtituerit. 300. a. Is baptiſmus improbatus. *ibid.* Damnatus etiam jam olim fuit Conſtitutione Caroli Magni, unde ſuperſtitionis

ſtitionis hujus vetuſtas paret. *ibid.*
Cancri miraculoſa ſanatio à recens baptizata. 258. b
Canonis Apoſtolici XLIX, de trina immerſione, & ejus fundamento, ſenſus verus vindicatur ab interpretatione falſa. 261. a
Canoniſtæ quidam refelluntur, qui cenſent, liberos Judæis ereptos poſſe baptiſmo offerri. 312. b
De Cardinalibus Chriſti operibus Scriptor falsò Cyprianus putatur. 269. b
Carthaginenſis Synodus ſub Cypriano decrevit, rebaptizandos eſſe, qui ab hæreticis venirent. 325. a
Cataphryges, qui ſoliti mortuos baptizare, damnantur. 300. a
Catechumenos olim diu ſeſe probâſſe, antequam ad baptiſmum accederent. 285. a
Catholicorum hiſtoriis promiſcuè iterum tingentium baptizatos ab hæreticis, aut ſchiſmaticis. 306. a. b
Item diſcrimen facientium in hæreticis, quorum alios denuò tingerent, alios non item. 331. a
Cerinthum Apoſtolorum temporibus vixiſſe. 300. b. Cerinthiani, & Marcionitæ, vivos pro mortuis baptizabant. *ibid.*
Characterem animæ imprimi indelebilem in baptiſmo, qui ideo iterari non debeat, Romanæ eſt Eccleſiæ ſententia. 317. a. Quomodo hunc aſſtruere laboret Robertus Bellarminus: ſed eos, quod ea veteribus laudat, aliud velle, quàm à multis Romanæ Eccleſiæ doctoribus traditum ſit. *ibid.* b
Charitatis fraternæ, & concordiæ etiam, admonemur baptiſmo noſtro. 268. a
Chriſtianiſmum quo ſenſu *religionis Chriſtianæ ſacramentum* vocet Tertullianus. 248. b
Chriſtus cur & ipſe baptizari voluerit baptiſmo Joannis, qui erat baptiſmus pœnitentiæ; cùm ab omni peccato eſſet immunis. 288. b. An baptiſmo ſuo ſanctificârit noſtrum. 289. a. Cur anno trigeſimo demum ſe baptizandum ſtiterit; & an alii quoque eâ demum ætate ſint baptizandi. 305. b. Chriſti in baptiſmo mentionem etiam Patris, & Spiritus S. continere. 263. b. Chriſtus aliquos etiam diſcipulorum baptizavit; ſi nonnullis veterum Theologorum ſtemus. 281. a. Interim contrariam veriſimilius videri. *ibid.* Chriſtum induere, quo ſenſu dicamur. 267. a
Chriſtus planè nudus eſt cruci affixus. 257. a. Et quod ejus rei myſterium putetur. *ibid.*
Chriſtophorſoni hallucinatio in Dionyſii Areopagitæ verbis interpretandis, quæ Baronio erroris cauſſam præbuerunt. 327. a
Chryſoſtomi verba de diſcrimine baptiſmi Judaici, & Chriſtiani. 271. b. Ejuſdem narratio de Marcionitarum conſuetudine baptizandi vivos pro mortuis. 300. b. Judicium illius de tempore celebrandi baptiſmi. 316. b
Circumciſio ſignum eſt fœderis divini initi; at Paſchæ continuati. 249. a. Priori ſacramento res quatuor deſignari. *ibid.* Ejus per mulieres factæ alia, præter illud Zipporæ, exempla. 295. a. Circumciſioni ſucceſſit baptiſmus. 279. a. Circumciſionis, & baptiſmi effectus, non utrobique eædem. 323. b. Circumciſionis ſemel factæ, & baptiſmi non iterandi, ratio eſt ſimilis. 319. a
Clementis, ut vocant, Romani, verba de munere diaconiſſarum in baptiſmo mulierum à perverſa interpretatione Jo. Car. Buvii aſſerta. 258. a
Clementem Romanum non eſſe Conſtitutionum Apoſtolicarum auctorem. 307. b
Clinici Eccleſiæ veteri dicebantur, qui ob morbum tingi aquâ non poterant; eoque in lecto ſolum aquâ perfundebantur, vel aſpergebantur. 259. a. 301. b. 313. b. Clinicorum, qui, in extremis conſtituti, baptiſmum deſiderarent, genera fuere duo; unum Catechumenorum, & gentilium ſeſe convertentium: alterum illorum, qui jam diu religione Chriſtianâ inſtructi, diſtuliſſent baptiſmum in extremum vitæ tempus. 305. a. Clinicorum baptiſmus Cypriano judicatus eſt legitimus. 259. b. Cur interea clinici, ſi convaleſcerent, non potuerint poſtea in clerum recipi. 259. a. b
Cœlicolæ anabaptiſtæ utrùm Judæi, an Samaritani, fuerint. 321. a. Qui veterum meminerint eorum. *ibid.*
Cœnæ Sacramento res quatuor ſignificari. 249. b
Commeatum delinquendi ſibi facere quos dicat Tertullianus. 302. a
Concilii Antiocheni tempus. 332. a. Concilii Autiſſiodorenſis tempus, & canon de tempore baptiſmi celebrandi. 314. b. Concilii Arelatenſis primi ſententia de hæreticis, quinam rebaptizari non debeant ab Eccleſia. 332. a. Concilii Bracarenſis tempus, & canon de baptizandis infantibus. 307. a. Concilii Carthaginenſis IV canon, quo mulieribus baptizare interdicitur. 296. a. Eum quomodo poſteriores limitârint. *ibid.* Concilii Carthaginenſis decretum de baptizandis ægrotis. 301. b. Concilium Conſtantinopolitanum primum quos juſſerit hæreticos rebaptizari; quos non item. 330. a. Concilio Florentino decretum fuiſſe, ut in caſu neceſſitatis etiam mulieri liceret baptizare. 296. b. Ejus verba. 297. b. Concilii Gerundenſis tempus, & verba de parvulorum baptiſmo. 307. a. Ejuſdem canon de baptizandi temporibus ſolemnibus, Paſcha, & Pentecoſte. 314. b. Concilii Illiberitani canon de baptiſmo laicorum. 295. a. Concilii ejuſdem canon de gentilibus in infirmitate Chriſtianiſmo initiandis. 302. a. Concilii Laodiceni tempus. 331. a. Concilii Milevitani tempus, & verba de pædobaptiſmo. 307. a. Concilii Niceni ſtatuta de hæreticis quibuſdam, ut Paulianiſtis, & ſimilibus, rebaptizandis; quibuſdam, ut Catharis, non item. 331. a. Concilium Toletanum IV quando celebratum; & quid de unica immerſione ſtatuerit. 261. b. Concilii Toletani verba, quibus approbatur judicium Gregorii M. de ſimplici baptiſmi merſione in Hiſpanis propter hæreticos comprobatâ. *ibid.* Concilii Triburienſis tempus, & canon de temporibus ſollemnibus baptiſmo deſtinatis. 315. a. Concilii Tridentini ſententia de baptiſmo Joannis improbata. 286. b. Ejus, & Auguſtini, in eâdem causâ diſpar ſpiritus. *ibid.*
Concupiſcentia, omnis peccati fomes, quomodo remaneat in baptizatis, ſi in baptiſmo peccata omnia remittantur. 276. a. Utrùm ea ſit peccatum in baptizatis. *ibid.* b
Confirmandi infantes baptizatos ritus, veteribus uſitatus. 257. b
Conſecratio aquæ etſi vetuſta, nullum tamen in Scripturis habet fundamentum; neque eſt de baptiſmi *eſſentia.* 256. a
Conſepulti cum Chriſto in baptiſmo quomodo dicamur ab Apoſtolo. 266. b
Conſilia Melanchthonis, Buceri, Martyris, quatenus piis liceat baptiſmum liberis ſuis petere à Romanæ Eccleſiæ addictis, ſi inter eos habitent. 280. b
Conſolatio ex baptiſmo ſumma nobis reſultat: deque hoc verba veterum memorabilia. 273. a. b
Conſtantii Chlori imperium, ac mors. 300. a
Conſtantinum M. à lepra in baptiſmo liberatum, negatur Nicephorus. 277. a. Conſtantinum ad extremum uſque vitæ diſtuliſſe baptiſmum. 285. b. Idem pluribus teſtibus probatur: & cur tam diu diſtulerit. 305. a. Id factum reprehenditur. 313. b. Superſtitionem, quâ in Jordane baptizari deſiderabat, quomodo Deus correxerit. *ibid.*
Contemtores Sacramentorum judicio & Scripturæ, & Patrum, damnantur. 252. b
Contemtum eſſe baptiſmi, nolle baptizare infantem oblatum; eamque rem eſſe damnoſam non infanti quidem; ſed Paſtori. 310. a
Cornelius gratiam ſanctificationis etiam ante baptiſmum habuit; nec inde tamen ſequitur, eum baptiſmo non indiguiſſe. 252. a
Cornelius, Epiſcopus Rom. quomodo erroribus Novati pene ſit ſubverſus. 321. a. b
Cornelius Schultingius Calvinum, & Zwinglium, colluſionis immeritò reprehendit. 270. a
Colleſtus an jure Scripturam imperfectionis arguat, eò quòd, ut ait, pædobaptiſmum non tradat. 303. a
Cypriani ſententia de baptiſmo clinicorum. 259. b. Cypriani inſignia verba de vi, & efficaciâ baptiſmi. 269. a. Cypriani illa verba, *Baptiſma, quod nos, de mundo recedentes, Deo ſtatim copulat*; non de baptiſmo fluminis clinicorum, ſed de baptiſmo ſanguinis, intelligi debere. 305. b. Cyprianus, & Novatianus, in quo fuerint diſcordes. 322. a. Cypriani Martyris, & Concilii LXXXVII Epiſcoporum, judicium de baptiſmo infantium. 308. a. Cyprianus ab hæreticis baptizatos rebaptizabat: in quo Agrippinum ſecutus, & Africanum Concilium, quod Agrippinus congregârat. 324. b. Cyprianus quibus de cauſis impulſus contenderit, rebaptizandos eſſe eos, qui ab hæreticis ad Eccleſiam accederent. 325. a. Cypriani, & Africanorum Patrum ſententia, de rebaptizandis hæreticis ab aliis Eccleſiæ doctoribus fuit rejecta. 280. a. Etiam ab Hieronymo, & Auguſtino: qui tamen in eo laudârunt, quòd, durante hac controverſiâ, ſervârit Eccleſiaſticæ concordiæ amorem. 322. a. Cypriani, & Stephani Papæ, diſſenſio ſuper hac quæſtione, an ab hæreticis venientes eſſent rebaptizandi. 327. b. Cypriani auctoritas contra baptiſmum hæreticorum à Baſilio allegata. 333. a. Cypriano quæ controverſia fuerit cum Feliciſſimo; & in quibus ab adverſariis fuerit culpatus. 320. b. Cyprianum tandem in ſententiam Stephani Epiſc. Rom. pedibus iſſe, ſuſpicatur Baronius: ſed levi de causâ, vel nullâ. 326. b. Cyprianum qui putant primum fuiſſe in Africa rebaptizandi auctorem, decipi prorſus. 328. a
Cyrilli Alexandrini XII librorum in Joannem defectum, quatuor ex illis deperditis, quis ſuppleverit. 255. b
Cyrilli Hieroſolymitani locus excuſſus. 270. b. *in margine.* Ejuſdem ſententia de neceſſitate baptiſmi ad ſalutem. 272. a. In quodam ejus loco conjectura. 273. b. *in margine.*

Danæus

D.

DAnæos deceptus in aſſignanda cauſſa, cur hæretici quidam baptiſmum in aqua rejecerint. 255.b
Diaconorum munus quod. 290.b. Diaconis quoque baptizandi munus interdum fuiſſe conceſſum: ſed qui ſimul aliquando concionandi haberent poteſtatem. 290.a
Diaconiſſarum partes in baptiſmo mulierum quænam olim. 257.b. Diaconiſſarum multiplex olim miniſterium. 258.a
Diocletianus, & Maximianus, diriſſimi Chriſtianorum perſecutores. 322.a
Dionyſius Alexandrinus perperam à Soccino allegatus, quaſi negâris baptiſmi neceſſitatem. 280.a. Quomodo idem Dionyſius cauſſam Firmiliani, & Coepiſcoporum, de rebaptizatione hæreticorum, apud Stephanum Epiſc. Rom. & ejus ſucceſſorem Xyſtum, egerit. 326.a. Dionyſii Alexandrini verba de Aſiaticorum conſuetudine denuo tingenda ab hæreticis priùs immerſos. 325.b. Ejuſdem verba de ſua, & Firmiliani, ac Coepiſcoporum coalitione, contra Baronii mentem exponuntur. 326.b. Quomodo eum opinionem ſuam de rebaptizandis ab hæreticis tinctis deſeruiſſe, adſtruere conetur Baronius: eaque ſententia refellitur. ibid. Quæſtio ab eodem propoſita Xyſto, Urbis Romanæ Epiſcopo; Utrùm ſenex eſſet rebaptizandus, qui ſe illigitimè baptizatum quereretur: ſed poſt illum qualem-qualem baptiſmum annis permultis ſacram ad Cœnam foret admiſſus: & quo pacto eum Dionyſius, cui iterum tingere illum grave viſum, fuerit ſolatus. ibid.
Dionyſium Areopagitam eſſe alium ab illo, de quo in Actis Apoſt. atque unde id appareat. 269.a. 307.b. Ejus teſtimonium de baptiſmo infantium. 307.b
Diſcipulos Chriſti à Joanne fuiſſe baptizatos, ſentit Tertullianus. 287.a
Dogma erroneum de gentilis baptiſmo quomodo radices egerit, donec in herbam eruperit. 297.b
Donatiſtæ quo auctore anabaptiſmum ſuſceperint. 321.a. Etſi ſingularem docerent baptiſmum, nihilominus Catholicos ad ſe deficientes rebaptizâſſe. 319.a. & 322.a. Donatiſtarum ſchiſma quando exortum, & quamdiu durârit. ibid. Occaſio ejus ſchiſmatis quæ fuerit. ibid. Donatiſtarum nomen, & ſchiſma, unde ortum. ibid. b
Dormientes utrùm fas ſit baptizare. 302.b
Durantius, vide Stephanus Durantius.
Δύναι quid. 255.a

E.

ECcleſiæ primitivæ praxis in baptizandis adultis. 251.a.b
Eccleſiæ nos inſeri per baptiſmum. 304.b. Cum Eccleſia non tantùm ſentiendum; ſed & loquendum. 248.b
Eccleſiæ, ſive templa, olim, cùm reges in iis baptizandi eſſent, magnificè ornari ſolebant. 313.a. nec omni deſtituebantur ornatu, quando alii ſollemni tempore immergerentur. ibid.
Emanuelis Palæologi, Imp. Conſtantinop. ad Joannem filium verba de baptiſmi regeneratione. 271.b
Embryones an baptizari poſſint. 309.a
Ἐπερώτημα συνειδήσεως ἀγαθῆς εἰς Θεὸν quid ſit Apoſtolo Petro. 269.b
Epiphaniæ feſto non minùs, quàm Paſchatis, baptizare pleriſque olim Eccleſiis ſolemne fuit. 314.b. Ea tamen conſuetudo ſæpe fuit prohibita. 281.b
Epiphanii verba, quibus mulierum damnatur baptiſma. 296.a
Ἐπιπολάζειν quid. 255.a
Eraſmi ſententia de parvulorum baptiſmo. 305.b
Euchetæ. vide Meſſaliani
Eunomii hæreſis, & baptizandi conſuetudo. 262.b. Eunomiani baptiſmatis ritus, ob quem formam ejus immutârunt. ibid. Impiiſſimorum baptizandi formula. 264.b
Euſebii lapſus, exiſtimantis primum fuiſſe Cyprianum, qui in Africa rebaptizandos eſſe ab hæreticis tinctos arbitraretur. 328.a
Excommunicatorum liberis num impertiendus ſit baptiſmus. 311.a
Expoſititius infans ſi chartulam habuerit adſixam, cui inſcriptum ſit, puerum eſſe baptizatum, an nihilominus poſſit baptizari. 313.b. Expoſititii an baptiſmo offerendi. Vide Liberi.

F.

FArellus quâ conditione erronis filium ad baptiſmum admiſerit. 310.b
Fauſtus Socinus de baptiſmo quid ſentiat. 279.b. Refutatur. ibid. & ſeq.
Feliciſſimus ſchiſmaticus quis fuerit: quas turbas dederit; quæque illi cum Cypriano controverſia fuerit. 321.b
Fides inſtar manus eſt, quâ in Sacramentis gratia oblata percipitur. 250.b
Fidem, & Sacramenta, cur Deus in Verbo conjungat. ibid. & cur utrique unum, idemque effectum tribuat. ibid. & 251.a. Ut fides ſe habeat ad Verbum, & Sacramenta; atque hæc viciſſim ad Fidem. ibid. Fidem, Verbum, & Sacramenta, quomodo ad ſalutem concurrere doceant Romanæ Eccleſiæ doctores: eaque ſententia refellitur. 253.b. Fidem habere infantes quâ mente dicantur. 252.a.b
Fieri multa non debere, quæ tamen facta valeant. 298.a
Firmiliani ſententiam de rebaptizandis, qui ab hæreticis eſſent tincti, etiam Iconii, Synadis, & aliis Aſiæ locis, obtinuiſſe. 325.b. Firmiliani memoria quanto Græcis ſit in honore. ibid. Firmiliani auctoritas contra baptiſmum hæreticorum allegata à Baſilio. 326.a
Fœderis ex divini ſigna eſſe, quæ dicimus Sacramenta: atque id ſolidè ex Scripturis comprobatum. 249.a. Quæ fœdere eo continentur ratione tum Dei, tum noſtri. ibid. Fœdus gratiæ, in quod recipiuntur baptizati, tria præſtat beneficia; & quæ illa ſint. 270.a. 271.b. ſeq. An ſi fœdus inter Deum, & homines initum, ex parte hominis peccando contra conſcientiam rumpatur, illud iterato baptiſmo debeat renovari. 320.b
Fœtus nondum natus baptizari nequit. 309.a. Utrùm ex parte natus, vel ex utero prominens, debeat baptizari. ibid. b
Formulæ baptiſmi, Latinitate corruptâ pronunciatæ, an veritatem baptiſmi tollant. 264.a. quales vere aboleant veritatem ſacramenti. ibid. b. Falli eos, qui putant, Catholicos, explicationis cauſſâ, adjicere quædam conſueviſſe formulæ baptiſmi. 265.a
Furioſi utrùm baptizandi. 302.b

G.

GEmellorum ſibi invicem adnatorum utramque ſeorſum eſſe baptizandum. 309.b
Genſerico Regi quale reſponſum dederit Dux Sebaſtianus; cùm is peteret, ut ab Arrianis ſuis rebaptizaretur. 323.a
Georgii Abbatis Angli ſententia de laicorum, ac mulierum, baptiſmo. 297.a. uſque ad 300.a
Gerundenſis Concilii canon de ſolemni tempore baptizandi. 314.b
Gradatio elegans triplicem baptiſmi effectum complectens. 272.a
Græci quâ formulâ utantur in baptizando; & cur adminiſtrantis mentio ab iis omittatur. 278.b
Gratia Dei triplex ſacramentalibus ſymbolis deſignatur. 249.a. Deſcriptio gratiæ, quam ſacramentis conſequimur. 250.a
Gratiane omnis juſtificans, & ſanctificans; an verò ſolùm ejus incrementum, per Sacramenta nobis conferatur. 251.a.b
Gratiani opinio de baptiſmo à Pagano dato. 298.b
Gregorius Magnus quibus de cauſſis Hiſpaniæ Epiſcopos ſimplici merſione in baptiſmo contentos eſſe voluerit. 261.b
Gregorii, & Toletani Concilii ſententia, quâ ſimplam merſionem Hiſpanorum approbant, quanti nobis ponderis eſſe debeat. 262.a
Gregorius Nazianzenus, Epiſcopi filius, in ætate virili demum baptizatus. 282.b. quoto anno infantes baptizandos cenſeat. ibid. Fuiſſe hanc ejus ſententiam non communem; ſed penè ſingularem. 308.b
Γυναικοβαπτισμὸς Quinctilianorum, & Pepuzianorum. 296.a. Γυναικοβαπτισμὸς an eo ſit habendus loco, ut ſuccedaneum meliorem excludat. 293.b. De eodem ex Georgio Abbate, Theologo Anglo. 297.a.b. ac deinceps.

H.

HÆreſis, ſchiſma, & παρασυναγωγή, quo differant. 332.b
Hæretici quinam baptiſmum abrogârint. 279.a. Hæretici, & rebaptizabant, & rebaptizabantur; & quo inducti ſic egerint. 321.a. Qui hæreticorum primi a Catholicis baptizatos rebaptizârint. ibid. Hæreticorum liberi à baptiſmo excludi debent. 310.b. Sed hoc capiendum de liberis eorum, qui non ſolùm dicuntur; ſed revera ſunt hæretici. 311.a. Hæretici quales fuerint, quos Agrippinus, ac Concilium, rebaptizandos cenſuere. 324.b. Hæreticorum baptiſmate commaculatos denuò baptizandos eſſe, Synodi diverſæ, Carthagine convocatæ, ſtatuerunt. 325.b. Hæreticorum exemplum, ſive rebaptizent Catholicos, ſive non, cauſſa nobis eſſe non debet ſive rebaptizandi ab hæreticis ad nos venientes, ſive non rebaptizandi. 327.b. Hæreticorum quinam ab Eccleſia rebaptizandi, qui non. 332.a
Hemerobaptiſtæ qui, & unde ſic dicti. 319.a.
Hermiani, & Seleuciani hæretici. baptiſmum in aqua non accipiebant; & unde id fuerit. 255.b
Hieremiæ, Patriarchæ Conſtantinopolitani, verba ad Theol. Wirtebergenſes, de trinâ immerſione ſibi uſitatâ, ejuſque cauſa. 256.b
Hieronymus utrùm, ut prima facie videri poſſet, vim baptiſmi cum Meſſalianis ad remiſſionem peccatorum tantùm reſtringat; nec ad ulteriorem Spiritus S. gratiam extendat. 274.b. Ejuſdem mens de baptiſmo Arrianorum. 264.b. Sententia ejus de rebaptizandis hæreticis Deitatem Spiritus S. negantibus. 333.a

Hilarii diaconi verba, quibus quodlibet tempus baptiſmo accommodum eſſe docet. 316. b

Hiſpaniæ Epiſcopos, ætate Gregorii Magni, eoque comprobante, ſemel mergendo baptizâſſe; & quid eos moverit. 261. b

Honorii Auguſtodunenſis verba de tempore canonicè baptizandi. 315. a

Honorii, ac Theodoſii Cæſarum, edictum adverſus iterantes baptiſmum. 323. b

Hygiuus Rom. Epiſcop. an primus ſanciverit baptiſmum parvulorum. 307. b. Ejus verba de patrinis. *ibid.*

I.

IMmergendi, ac exuendi ritus, quando in Eccleſia Latina, & ob quam cauſſam, deſierit. 257 b

Immerſio olim in baptiſmo frequentata. 256. b. Immerſio depoſitis veſtibus, nudo corpore, etiam verendis, fiebat olim. 257. a. Immerſionis ritus, licet veteribus uſitatus, non ſemper tamen obſervatus. 259 a. Immerſionis revocandæ patroni quid objiciant, & quid ipſis reſpondeatur. 260. a. Semelne, an ter, immergere veteres ſolerent. *ibid.* Immerſionis ſimplicis mos Hiſpaniæ olim uſitatus, qua mente à Papa Gregorio M. fuerit approbatus. 261. b. Immerſionis tam trinæ, quam ſimplicis, quæ ſignificatio myſtica. *ibid.* Immerſionis, moræ ſub aqua, & emerſionis ritus in baptiſmo, quid ſignificet. 266. a. Immerſione tam ſimplâ, quàm triplâ, abutebantur hæretici diverſi: eorum autem cauſsâ à conſuetudine Eccleſiæ non eſt recedendum 262. b

Imperatores pii olim adverſus iterantes baptiſmum graves pœnas decreverunt. 323. b

Incredulus aliquis bifariam dicitur. 305. a

Indorum in Cranganore Chriſtianiſmus quàm antiquus. 308. a. Quam diu differre ſoleant baptiſmum. 314. a

Induere Chriſtum in baptiſmo bifariam dicimur. 267. a

Infantes non minùs, quàm adulti, olim nudi baptizabantur trinâ immerſione. 257. b. Poſt baptiſmum confirmabantur. 258. a. Infantes non baptizatos qui gehennæ adjudicant Patres, meritò à junioribus hac parte deſeruntur. 281. b. Infantes ideo ſunt baptizandi, quia pertinent ad fœdus, quod cum Deo initur. 303. b. adhæc quia Eccleſiæ membra ſunt, & privilegiorum Eccleſiæ participes. *ibid.* quia in univerſali mandato comprehenduntur. 304. a. quia ipſorum æquè, ac parentum, eſt promiſſio gratiæ; teſte Apoſtolo. *ibid.* quia Spiritu Chriſti regenerantur; alioquin enim non ingrederentur regnum Dei. *ibid.* quia Chriſtus eos ſibi adduci jubet, amplectitur, oſculatur: & regnum Dei ipſis addicit. 304. b. quia ſancti pronunciantur ab Apoſtolo propter parentes fideles. *ibid.* quia æquè in Novo, ac in V. T. Eccleſiæ inſeri debent, & ab infidelibus diſcerni; quod fit per baptiſmum. *ibid.* quia in V. T. ſunt circumciſi; baptiſmus autem circumciſioni ſucceſſerit. *ibid.* Infantes baptizare utrùm verè negetur conſuetudinis eſſe Apoſtolicæ. 305. a. Infantes qualem habeant fidem; & per quid illam adipiſcantur. 252. a. b. Infantes utrùm dici poſſint infideles; qui, licet actu fidem non habeant, minimè tamen deſtituuntur Spiritu fidei. 305. a. b. Infans quoto die à natali ſuo ſit baptizandus. 313. b. Infantes, in utero materno adhuc latentes, non poſſe baptizari. 309 a. Infantes, inventi, de quibus non conſtet, utrùm ſint baptizati, an ſine ſcrupulo iterum baptizari poſſint. 311. b. Infantium, & adultorum, diſpar eſt ratio, quod ad ordinem Sacramenti, & juſtitiæ. 278. a. Infantibus, ante uſum rationis, ad delenda peccata remedium efficax eſt baptiſmus. 270. a. Infantibus cui bono detur in baptiſmo Spiritus S. cùm necdum valeant uti ratione. 278. a

Infidelium liberi utrùm ſint baptizandi. 310. b. Utrùm iis, ſi legitimâ ratione in Chriſtianorum venerint poteſtatem, ſtatim baptiſmus ſit impertiendus. 312. a. Infidelibus eripere liberos, eoſque baptizandos dare, minimè eſt fas Chriſtiano. *ibid.* Infideles, & non baptizati, utrùm baptizare in neceſſitate poſſint. 280. a

Innocentii Papæ, circa adminiſtrationem baptiſmi, varii taxantur errores. 263. a

Inſtitutionem baptiſmi ad quod tempus referant veteres. 289. a. Tria in hac tempora utiliter attendi. *ibid.* b

Interrogatio bonæ conſcientiæ erga Deum quid vocetur Apoſtolo. 269. b

Inviti utrùm baptizandi. 302. b

Joannes Moſchus, auctor Prati ſpiritualis quando vixerit. 256 a

Joannes XIII Papa auctor baptiſmi campanarum. 300. a

Joannes Baptiſta quâ formolâ in baptizando uti fuerit ſolitus, variæ ſunt conjecturæ. 284 a. An ideo baptizare in remiſſionem peccatorum non potuerit; quia non Salvator, ſed Salvatoris tantùm fuerit præcurſor. 285. a. Joannis, & Apoſtolorum baptiſmus, conveniunt primo autore. 283. a. deinde materiali. 284. a. Formali item. *ibid.* b. Differunt autem tempore, & aliis. 286. a. Joannis baptiſmum non obſignâſſe remiſſionem peccatorum, ſententia eſt Bellarmini: & ut è Patribus hoc adſtruat. 285 a. At quibus Patrum aliud viſum fuerit. *ibid.* b. Joannis miniſterium non pertinere ad V. T. nec ἁπλῶς ad Nov. 286. a. Joannis baptiſmus an à Paulo iteratus. *ibid.* b. & 287. a. An rectè aliqui baptiſmum ejus negent fuiſſe in remiſſionem peccatorum, eò quòd *baptiſmus pœnitentiæ* vocetur. 284. b. Joannem baptiſmi non tantùm miniſtrum; ſed & auctorem fuiſſe, falsò cenſet Bellarminus. 283 b. & Maldonatus. *ibid.* Joannem in nomine Patris, Filii, & Sp. S. baptizâſſe, quâ mente rectè dicatur. 284. a

In Jordane multos olim baptizari voluiſſe, & quid eos moverit. 289. b. 313. b

Joſephus Vicecomes fallitur, cùm Pelagianos putat negâſſe parvulos eſſe baptizandos. 306. a. Immeritò eam ſententiam tribuit Vincentio Victori. *ibid.* Ejuſdem error de tempore baptizandi. 315. a. b

Irenæi dictum de baptiſmo tam infantibus, quàm adultis, impertiendo. 307 b

Iſaaci Caſauboni verba de ſententia Eccleſiæ Anglicanæ. An baptiſmus, olim illegitimè à laico, vel etiam muliere, datus, pro vero ſit habendus baptiſmo. 293 b

Iſidori Hiſpalenſis verba de miniſtro baptiſmi, quatenus is etiam laicus eſſe poſſit. 298. b

Iſidori Peluſiotæ inſignis locus adverſus Euchetas, ſive Meſſalianos, de mirandis Baptiſmi effectis. 274. b. 275. a

I. X. Θ. Υ. Σ. literæ initiales quid ſignificent: ac quomodo gentiles eas interpretati fuerint. 269. a

Judæo iterum atque iterum baptizandum ſe offerente, aquam in baptiſterio abſorptam fuiſſe. 320. b. Judæorum parvulos ſuis parentibus eripi, & iis invitis baptizari poſſe, perperam ſentiunt Canoniſtæ quidam. 312. a

Jodocus Clichtoveus defectum quatuor librorum in XII libris Cyrilli in Joannem ſupplevit: ut valde fallantur, qui inde depromta tribuunt Cyrillo. 255. b

Juſtelli ſententia de mente Apoſtoli, cùm aliquos pro mortuis baptizari dicit. 301. a

Juſtificatio, & Sanctificatio, ſunt actus perpetuus; in quo & Deus ſemper donat, & homo ſemper accipit. 252. a

Juſtificatio nobilius eſt opus, quàm creatio mundi. 253 b

Juſtinus Martyr quantæ antiquitatis ſcriptor. 251. a. Ejus verba de praxi Eccleſiæ primitivæ baptizandi adultos. *ibid.* Ejus verba, quibus formolam baptiſmi explicat, vindicantur à ſenſu alieno. 265. a. Juſtinum Martyrem non eſſe auctorem Quæſtionum, & Reſponſionum ad Orthodoxos. 307. b

Juſtiniani locus in Novell. de miniſterio diaconiſſarum in baptiſmatibus illuſtratus. 258. a

Juvenalis locus expenſus. 311. a

K.

KAθαροὺς ſectatores ſuos Novatianus nuncupabat; & quæ illi hujuſce nominis cauſſa fuerit. 321. b. Kätter, Belgicè Ketter / à Græco Καθαροὶ profluxiſſe videri, & qua occaſione. 326. b. Quod tamen non de Catharis Novatianis; ſed Catharis Albigenſibus, capiendum. *ibid.*

L.

LAodicenum Concilium quos hæreticos rebaptizari juſſerit. 331. b. Quando ea Synodus celebrata. *ibid.*

Laicis, & mulieribus, utrùm ſit licitum baptizare. 292. a. Non magis hoc jus iis competere, quam adminiſtrandi ſacramentum Euchariſtiæ. *ibid.* Quibus argumentis aliqui contrarium evincere conentur, & quomodo iis occurratur. 292. b. *& ſeq.* Utrùm hoc jus laicis competat ex Tertulliani, & aliorum veterum ſententiâ. 294. a. b. *& ſeq.* Permiſſum fuiſſe à veteribus, ut baptizarent in caſu neceſſitatis. 295. a. Nec omnes tamen ejus fuiſſe ſententiæ. 295. b

Lavacrum compendiatum cur baptiſmum vocet Tertullianus 266. b

B. Laurentii Martyrologium, quod apud Surium legitur, non eſſe illud, quod à Notariis Eccleſiæ Rom. primitus fuit ſcriptum. 259. a

Leproſus in baptiſmate liberatus lepra. 277 a

Lex Valentiniani, Valentis, & Gratiani, adverſus eos, qui baptiſmum repeterent. 332. a

Libellatici qui olim dicerentur. 321. b

Liberi fidelium quatenus ſancti. 310. b

Liberi hæreticorum an ſint baptizandi. 310. b. *ſeq.* Item, an baptiſmo initiandi ſint liberi expoſititii, & reperti, cùm non conſtet, an parentes fuerint Chriſtiani, nec ne: neque an jam ſint baptizati, an minùs. 311 b. Idem quæſitum de liberis infidelium, qui jure belli, emtione, donatione, aliâve legiti-

gitimâ ratione, in Chriſtianorum venerint poteſtatem. 311. b. *ſeq.*
Locus baptizandi ordinarius, veterum exemplo, & conciliorum decretis, non quævis domus; ſed Eccleſia eſſe debet. 312. a. b
Lombardus, & Gratianus, canoni Concilii Carthaginenſis de interdicto baptiſmo mulierum, exceptionem neceſſitatis aſſeruerunt 296. b
Lucillæ, præpotentis feminæ, impotentis occaſionem Donatiano ſchiſmati præbuit. 322. b
Ludovicus Vives baptiſmum parvulorum in Eccleſia antiquitus viguiſſe negat. 306. a
Lutherum immeritò culpari propter ea, quæ ſcripſit de conſolatione ex Baptiſmo capiendâ 271. b. Ejuſdem quædam dicta, de effectu baptiſmi perpetuo, à Bellarmino immeritò reprehenſa. 277. b

M.

MAcedonianorum baptiſmum æquè illegitimum, ac Arrianorum, eſſe. 333. a. Macedonianos, cum Arrianis, & aliis nonnullis hæreticis, à Concilio Conſtantinopolitano ad Eccleſiam ſine baptiſmo admitti, & quæ cauſſa moverit Patres. 331. a
Majorico martyri, ad ſupplicium rapto, conſolatio unica ex baptiſmo a pia matronâ ſuggeſti. 273. a
Majorini pars dicti priùs, qui deinde *Donatiſtæ*. 322. b
Maldonati error de baptiſmo Joannis. 283. b
Mandatum de baptizandis gentibus utrùm ita ſit univerſale, ut etiam ad infantes ſe extendat. 305. a
Manducatio ſpiritualis, de qua Joan. cap. vi, non eſt alia ab ea, quæ per manducationem Sacramentalem ſignificatur. 249. b
Manichæi baptiſmi contemtores. 279. a
Marcionis hæretici ætas. 300. b. Etiam mulieribus baptizandi jus permittebat. 296. a. Qua occaſione idem ſecundum, tertiumque baptiſmum, excogitârit; ac quomodo id ſuum dogma adſtruere ſit conatus. 319. b. Marcionitæ vivos pro mortuis baptizabant. 300. a. quo ritu id fecerint. 300. b
Marcitæ quibus verbis in baptizando utebantur. 264. b
P. Martyris judicium de iis, qui infantes ſuos dum baptizandos Sacerdotibus Eccleſiæ Romanæ 280. b
Martyres quoque vocati, qui tormenta aſpera pro veritate eſſent perpeſſi; utcunque ſanguinem pro ea non fudiſſent. 321. b. Martyres etiam in carcere baptizati. 313. b
Maximilianus Imp. cum Statibus imperii, de pravo more campanas baptizandi graviter fuit conqueſtus. 300. a
Melanchthonis judicium de baptiſmo, & ceremoniis in Eccleſia Romanâ. 282. b
Meſſaliani iidem, qui *Euchetæ*; & unde utrumque nomen; item qua de cauſſa negârint per baptiſmum nobis remitti peccata; & cur eorum fuerit ſententia rejecta. 268. a. 274. a. Dogma horum ab Iſidoro Peluſiotâ refellitur. 275. a. b
Μὲν non ſemper ſequi *δὲ*; eſſeque hoc modo ſermonem *ἀνανταπόδοτον*. 287. b
Michael Servetus, & aliqui Anabaptiſtarum, cur anno ætatis trigeſimo demum ſuos baptizârint. 305. b
Michaelis Iſſelii allucinatio circa veterem ungendi ritum notatur. 258. a
Militaris Sacramenti formula. 247. b
Miniſtrantis perſonam, ex Georgii Abbatis judicio, non de *eſſe* Sacramenti, ſed de *bene eſſe*, judicari. 298. a
Miniſtri baptizantis improbitas an virtuti Sacramentorum aliquid deroget. 290. a. b
Miniſtro, non infanti, eſſe fraudi, ſi is baptiſmum deneget oblato ſibi infanti. 310. a
Miraculo aquæ, in baptiſterio abſorptæ, anabaptiſmus divinitus improbatus. 320. b
Monachatus an ad conſequendam remiſſionem peccatorum tantundem valeat, ac baptiſmus. 278. a
Monſtroſi partus ſintne baptizandi; & quâ cautione. 309. b
Montani propheteſſæ; Priſca, Maximilla, & Quinctilla. 324. b. Montani, & Priſcillæ paracletus. 332. b. Montaniſtæ mortuos baptizabant; ut Philaſtrius auctor eſt. 321. a. Montaniſtas, ſive Phrygas, inſtitui, & baptizari ab Eccleſia, præcipit Synodus Laodicena. 331. b. Conſtantinopolitana item prima. 331. a. Montaniſtas ſolitò baptizare; teſte Baſilio. 332. b
Montenſes qui, & cur ita dicti. 321. b
Morbi etiam corporales baptiſmo ſanati. 277. a
Morbis, ac calamitatibus, cur affligamur poſt baptiſmum per omnem vitam; cùm in baptiſmate omnia remittantur peccata. 276. b
Mortificatio veteris hominis cur non ſemper ſequatur baptiſmum; cùm tamen Scriptura dicat, hominem eo renovari. 278. b
Mortuorum nomine vivos tingendi mos quibus olim ſollemnis. 300. a. b
Moſcovitæ, non ante diem quadrageſimum baptizantes, redarguuntur. 314. a
Mulieres perinde, ac viros, in baptiſmo denudari ſolitas: ita tamen ut earum pudori non unâ ratione conſuleretur. 257. b. *ſeq.* Mulieres baptizatas ungendi modus diverſus apud Græcos, & Latinos. 258. a
Mulierum baptiſmum ſimpliciter damnant veteres orthodoxi. 296 a. Mulieribus, & quibuſcunque laicis, baptizare illicitum eſſe, probatur ex Scriptura. 292. a. Argumentis eorum, qui contrarium ſtatuunt, occurritur. *ibid.* b. A mulieribus adminiſtratum baptiſmum quo loco habuerint SS. Patres. 296. a
Μυστήριον nomen unde derivetur. 247. b. *Μυστήριον*, & *Sacramentum*, ſynonyma: & quid ſignificent generatim, & ſpeciatim. 248. a. quid ſtrictiſſimè in Eccleſia. *ibid.* *Μυστήριον*, & *Sacramenti* vox de Baptiſmo, & S. Cœnâ, accepta, cur licet ἄγραφος, damnari non debeat. 248. a. b. *Μυστήριον* vox *συνεκδοχικῶς*, vel *μετωνυμικῶς*, rerum ſacrarum ſignaculis accommodata, non tantùm à ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ſed etiam externis. 249 a. *Myſteriorum* nomine etiam Sacramenta intelligi 290. a

N.

NAtus ex parte, nondum plenè, utrùm baptizari debeat, diverſæ ſunt ſententiæ. 309. a
Nazianzeni verba, quibus differentes baptiſmum reprehendit. 301. a
Neceſſitas baptiſmi unde inprimis pendeat; deque illa triplex quæſtio. 279 a
Nectarius, adhuc Catechumenus, eſt Epiſcopus Conſtantinopolitanus factus. 282. a
Nicephori error circa hiſtoriam baptiſmi cujuſdam arenarii. 256. a
Nicolai Papæ decretum de baptiſmo ab infideli collato. 297. a. 298. b
Novatiani non à Novato, ſed Novatiano, ſic dicti. 311. a
Novatiani an baptiſmum abrogaverint, quod vult Socinus. 280. a. Priori hi à Catholicis baptizatos iterum tinxere. *ibid.* Novatiani ſchiſma, & anabaptiſmus. 325. a. Cur Catholici in Africa rebaptizandos cenſuerint Novatianenſes. *ibid.*
Novatianus ſchiſmaticus quis fuerit; & unde odium ejus exſtiterit erga Cornelium, Romanum Epiſcopum. 321. b. Quantis fuerit vitiis coopertus. *ibid.* Novatiani, & Cypriani, diſcordia in quibus conſtiterit. *ibid.* Novatiani dogma proprium, & à Catholicis alienum, quod fuerit. 326. b
Nudos fuiſſe priſcos, ac ne verendis quidem contectos, qui baptizarentur. 257. a. Nuditas ea baptizandorum quid ſignârit. *ibid.*
Numerianum cur Babylas Epiſc. ab Eccleſia arcuerit. 301. a

O.

OBſtetricibus Ægyptiis ſub Pharaone non mendacii, ſed miſericordiæ cauſâ, Deum benedixiſſe. 291. b
Octavo diei non æquè baptiſmum alligatum eſſe, ac Circumciſionem olim. 313. b
Officii noſtri erga Deum, & proximum, quomodo baptiſmus nos admoneat. 267. b
Operi operato in baptiſmo remiſſionem peccatorum adſcribit Eccleſia Romana. 285. b
Optati Milevitani ſententia de iis, qui baptizati à Joanne dicuntur in Actis. 287. a
Origenis verba de parvulorum baptiſmo. 307. b
Originale peccatum quomodo tollatur per baptiſmum. 276. a
Ὅρκος στρατιωτικός. 247. b
Oſtorodii Sociniani de baptiſmo ſententia refellitur. 279. b. Ejuſdem error, negantis baptiſmum Joannis, & Apoſtolorum, fuiſſe præcepti divini. 283. b

P.

PActum rationе Dei, & noſtri. 249. a
Pædobaptiſmus utrùm in Scripturis habeat fundamentum. 303. a. Adſtruitur è Scriptura. *ibid.* b. Quibus argumentis impugnetur. 304. b. Iis occurſum 305. a. b. Utrùm antiquitus obtinuerit in Eccleſia Dei. 306. b. Obtinuiſſe in eâ, variis veterum teſtimoniis oſtenſum. *ibid.* & 307. a. Pædobaptiſmi antiquiſſimi apud Indos exemplum, ab Apoſtolo Thoma, ut tradunt, originem accipientis. 308. a
Paralyticus Judæus in baptiſmate ſanatus. 277. a
Παραπομπαγωγή quid. 332. b
Partus monſtroſi an ſint baptizandi. 309. b
Parvuli an baptizandi. Vide *Pædobaptiſmus*.
Paſchæ ſacramentum quatuor res deſignabat. 249. a. Paſcha, & Pentecoſte, tempora adminiſtrando baptiſmo veteribus maximè accommoda, & ſollemnia viſa; & quid eos moverit. 314. b. Paſchatis, & Pentecoſtes, non ſingulares dies tantùm; ſed integræ hebdomades, baptiſmo deſtinatæ fuere. 315. b. Incipiebantque plurimæ Eccleſiæ à pervigilio iſto-

iſtorum feſtorum. *ibid.* Ejus cauſa. *ibid.*

Paſtoris, non infantis, ſalutem in periculum venire, ſi is neglexerit baptizare infantem ſibi oblatum. 310. a

Patres quo ſenſu Sacramento effectum ſpiritualis tribuant gratiæ. 253. b. Eorundem diſſenſus de baptiſmo Joannis, num fuerit in remiſſionem peccatorum. 285. b

Pauli Samoſateni hæreſis de Deo. 331. b. quid illum ad eam impulerit. *ibid.* Pauli Samoſateni duo, ambo hæretici. *ibid.*

Pauliani *ſecundi Judæi* cur olim vocati. *ibid.* Paulianorum hæreſis. *ibid.* Cur baptiſmus eorum illegitimus. *ibid.*

Paulianiſtæ qui & à quo ſic vocati. *ibid.*

Pauliciani alii à *Paulianiſtis.* 241. Pauliciani cur aquæ uſum in baptiſmo rejecerint. 255. b

Peccatum interdum pro pœna peccati ſumitur 283 b. Peccati omne genus per ſalutare lavacrum auferri, ex antiquis Theologis oſtenſum. 266. b. Peccati pœnam, non materiale, per mortem ſuam ſuſtulit Chriſtus: quæ ideo ſola per baptiſmum tollitur. 276. a. Peccata ſi omnia in baptiſmo remittantur, quomodo concupiſcentia, peccati omnis fomes, in baptizatis remaneat. *ibid.* Quomodo item fiat, quòd nihilominus poſt baptiſmum tot malis, & calamitatibus, affligamur. 276. b

Pelagii Papæ ſententia de baptizatis ſolum in nomine Domini. 263. b

Pelagio hæretico falsò affictum, quòd neget parvulos eſſe baptizandos. 306. a

Pelagiani cur negârint, parvulos eſſe damnationi primi hominis obnoxios. *ibid.* Eorundem dogma de perfectà baptiſmi ſanctificatione ab Hieronymo refutatum. 274. b

Pepuzeni, ſive Pepuziani, jus baptizandi mulieribus concedebant. 296. a. 295 b

Perfuſione etiam, non immerſione ſemper, baptizâſſe Apoſtolos, quibus, & unde, ſit veriſimile. 259. a. Perfuſionis exemplum ex hiſtoria de martyrio B Laurentii. *ibid.*

Perſecutionis decimæ, ſub Diocletiano, & Maximiano, graviſſimæ, hiſtoria paucis exponitur. 322. a

Perſonâ unâ Trinitatis nominatâ, implicitè etiam alias contineri, multorum veterum auctoritate confirmatur. 263. b. interim negatur idem a Thoma, & aliis. *ibid.*

Petri Bleſenſis verba de Epiphaniæ die interdicto ad baptizandum. 315. a

Philippus Marnixius primus aliter, quam ceteres, interpretatus eſt locum in Actis de baptizatis à Joanne. 288. a

Photiniani, Samoſateniani, Pauliſpiſtæ, iidem. 331. a. Photinianorum hæreſis de Chriſto: & propter eam rebaptizari debere. *ibid.* Synodus tamen Laodicena in iis non iterat baptiſmum. *ibid.* b

Piſciculos quo ſenſu Chriſtianos vocet Tertullianus. 209. a

Pœna ob delictum cur in electis non tollatur per baptiſmum. 276. b. Pœnæ quam Deus immittit, & ejus quam Magiſtratus infligit, diſpar ratio; & in quo diſcrimen hoc conſiſtat. 277 a

Pœnitentia an ſit effectum baptiſmi Joannis, ut vult Bellarminus. 284. b

Pœnitentia baptiſmum non ſemper præcedit. 305. b

Pontificiorum inconſtantia circa fundamentum pædobaptiſmi. 303. a

Potentiæ, habitus, & actus diſtinctio. 152. b

Presbyteris, & diaconis, baptizandi jus quâ limitatione aſſignet Tertullianus. 290. a

Problemata de Baptiſmi effectis. 276. a. Problemata item varia de baptiſmo parvulorum. 309. a

Q.

QUadrageſimum in diem cur differatur baptiſmus, nullam gravem ſatis cauſſam eſſe. 314. a

Quæſtiones variæ reſultantes ex doctrina de vi, & efficaciâ baptiſmi. 268. a. b. 276 b

Quæſtionum ſuper parvulorum baptiſmo variarum enucleatio. 309. a

Quartadecimanos ſine novo baptiſmo ad Eccleſiam admittit Concilium Laodicenum; nec non Conſtantinopolitanum primum. 331. b

Quintilliani unde dicti. 228. a. Quintilliani hæretici, qui & Pepuziani, γυναικοϐαπτιςμὸν tuebantur. 295. a

R.

REbaptizari ab Apoſtolis potuiſſe, qui à Joanne erant baptizati, Patrum multi ſentiunt; & quid pro hac ſententiâ poſſit adferri. 287. b. Rebaptizâſſe & Catholicos, & hæreticos; neutros interim id agnoviſſe; & quid in cauſſa fuerit. 321. a. Rebaptizandos non eſſe à mulieribus baptizatos, ſentiunt complures Theologi. 298. a. Rebaptizantium Catholicorum hiſtoria. 314. a. b. Rebaptizationis nec mandatum, nec exemplum, in Scripturis extare. 318. b

Receptio in fœdus gratiæ, & inſitio in corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, tertium eſt effectum baptiſmi. 269. b. Receptio hæc in fœdus tria beneficia complectitur; & quæ iſta ſint. 268. a. 270. a

Regeneratio quomodo tribuatur Baptiſmo, cùm per Verbum, quod Baptiſmo prius eſt, dicamur regenerari. 251. a. b. Regeneratio eſt effectus princeps Baptiſmi, univerſæ antiquitatis ſenſu. 268. b. Regenerationis cauſſa principalis, & inſtrumentalis, coordinatæ. 275. b. Regenerationem etiam in infantibus habere locum; teſte Irenæo. 307. b

Reges ipſi, eorumque liberi, quondam nonniſi in Eccleſia fuere baptizati. cujus moris exempla recenſentur. 313. a. Poſtea tamen hoc datum regibus, ut in palatio baptizarentur. *ibid.*

Regnerus Prædinius refellitur de fine baptiſmi Joannis. 284. b

Remiſſio peccatorum, ablutione in baptiſmo ſignificata, finis, & effectum eſt baptiſmi. 270. a. Idque tum Joannis baptiſmi, tum Apoſtolorum. 284. b. Eam etiam infantibus efficaciter obſignari per baptiſma. *ibid.*

Remiſſionis peccatorum conditio in adultis requiſita. 270. a

Remiſſionem ſolam in baptiſmate promitti, & obſignari; at nullas vires conferri ad deinceps ſuperandum Satanam, & mundum, Meſſaliani ſtatuerunt. Atque utrùm idem ſenſerint Catholici nonnulli. 274 b

Renovatio noſtri alterum eſt bonum, quod è fœdere gratiæ conſequimur. 270. b. Ejus, & regenerationis, diſcrimen. *ibid.* De renovatione noſtri per baptiſmum teſtimonia veterum adlata. *ibid.* & *ſeq.* Renovatio ſi baptiſmi etiam fuerit effectum; unde ſit, quòd Spiritus S. in plurimis non ſit efficax, qui cupiditatibus carnis indulgent. 278. b.

Reſurrectio novi hominis quomodo in baptiſmo adumbretur. 266. b. Reſurrectionis futuræ typus Baptiſmus. 267. b. Reſurrectionem mortuorum an crederent, quæſitum olim ex baptizandis. 301. a

Ritus baptiſmo annexus triplex; ut quoque ejus ſignificatio. Prima. 266. a. ſecunda. *ibid.* tertia. 267. b

Romanæ Eccleſiæ ſollemnes baptiſmum adminiſtrandi dies, Paſcha, & Pentecoſte. 314. b

Ruardi Tapperi ſententia de baptiſmo, qui vino adminiſtretur. 256. b

S.

SAbbatho, ſive vigiliâ Paſchatis, & Pentecoſtes, potiùs, quam Dominicâ feſti utriuſque, in multis olim Eccleſiis baptizatum fuiſſe. 315. b. Cauſſa ejus. *ibid.* Nec quavis tu factum illius diei horâ, ſed nonâ: & cur hæc potiſſimùm baptiſmo deſtinata. *ibid.*

Sacerdotis in pronunciandâ formula baptiſmi ſolœciſmum committentis hiſtoria examinata. 264. a. b

Sacerdotum nomen quadantenus convenit omnibus Chriſtianis. 293. a

Sacramentum quid Varroni; quid item Feſto, & aliis, ſignificet. 247. a. Sacramenti militaris formula. *ibid* b. Quadruplex vocis ſignificatio, & quæ hujus ſit loci 248. a. b

Sacramentum, & *μυστήριον*, ſynonyma. 247. b. utrumque quid ſignificet. 248 a. In Eccleſia pro re arcana, ſacrâ, ſymbolicâ, gratiam ſpiritualem ſignante, & efficaciter obſignante, uſurpatur; & hujuſce rei ratio adlata. *ibid.* Sacramentorum nomen Baptiſmo, & S. Cœnæ, ab Eccleſiæ doctoribus commodè recteque tributum. *ibid.* *Sacramentum* quidem ſignificare ſignum, & ſignatum, totamque illam Dei, & Miniſtri actionem: ſed non eſſe hanc propriam ſignificationem. *ibid.* b. Sacramenta jam æv0 Tertulliani accipi ſolita vel pro re ſacra arcana; vel pro rei ſacræ arcanæ ſymbolo. *ibid.*

Sacramenta divini fœderis eſſe ſigna, ex voce minùs validè; at ſolidè ex Scriptura, idque per inductionem, demonſtratur. 149. a

Sacramentalibus Symbolis triplicem denotari gratiam, præſentem, præteritam, & futuram, præter mutuam hominis obligationem: atque id inductione oſtenſum. *ibid.*

Sacramenta utrùm ſignificationem ſpiritualis gratiæ habeant naturâ, an ex inſtituto: item utrùm gratiam ſimpliciter ſignificent, an etiam obſignent. 250. a

Sacramenta, nonniſi fide percipientibus, re ipſa gratiam præbent. 250. a. b

Sacramenta gratiam conferunt non parte ſua materiali, ſed formali. 251. b

Sacramenta qua mente ab Auguſtino *verbum viſibile* dicantur. *ibid.*

Sacramentis cur peculiariter nonnunquam gratia regenerationis adſcribatur, cùm eam cum Verbo habeant communem. *ibid.*

Sacramentis quid opus ſit, ſi Verbum quoque offerat gratiam ſpiritualem. *ibid.*

Sacramentorum uſus fidelibus cur neceſſarius. 252. a

Sacramentorum quæ præ Verbo ſit prærogativa; quæ item Verbi præ Sacramentis. 252. a. b

Sacramentorum contemtores confodiuntur dicto Auguſtini. *ibid.* b

Sacra-

Sacramenta, inſtrumenta gratiæ utilia, non ἁπλῶς neceſſaria: ut eorum non privatio, ſed contemtus damnet. *ibid.*

Sacramenta quomodo ſint efficacia, triplex eſt opinio: ſed tertiam ſolùm veram videri. *ibid.*

Sacramentis, ratione materialis, vis nulla; ſed tantum ratione formalis, atque id Spiritus Sancti virtute. 253. a. Id probatur. *ibid.*

Sacramenta cur homo inſtituere non poſſit. *ibid.*

Sacramenta vi actionis ſuæ non operari gratiam cœleſtem; ſed adſiſtente virtute Spiritus S. ac quibus id rationibus evincatur. *ibid.* b

Sacramento effectum ſpiritualis gratiæ quo ſenſu tribuant Patres pleríque. *ibid.*

Sacramenta trifariam conſiderari poſſe; ac pro eo, etiam triplicem eſſe de iis loquendi formam. 254. b

Sacramentorum debito honori detrahentium diverſæ opiniones perſtringuntur: quod virtutem iis eſtagitantus, quomodo de iis ſit ſentiendum. *ibid.* a

Sacramenta nihil efficere, quod non ſignificent, dictum Scholaſticorum. 268. a

Sacramentum baptiſmi, & juſtitia, utrùm eodem ſe ordine conſequantur in infantibus, & adultis. 278. a

Sacramentalia ſigna quomodo conferant gratiam ſpiritualem. 286. a

Sacramentorum virtuti nihil officere improbitatem adminiſtrantium. 291. a. & quibus hoc ſimilitudinibus illuſtrent veteres. *ibid.* b

Sacrificati, vel *thurificati*, olim qui dicti. 311. b

Salus, ſeu vita æterna, tertium fœderis gratiæ bonum. 271. b. de ea Veterum teſtimonia. 272. a. Salutis noſtræ cauſſa alia meritoria, alia principalis, aliæ inſtrumentales. 275. b

Samoſatenianos, ſi ab hæreſi converterentur, denuo tingendos, ſtatuit Synodus Nicena. 331 a

Sanctæ etiam vitæ nos admonet baptiſmus. 267. b

Sancti voc quo ſenſu liberis tribuatur. 310. b

Sanctificatio, ſive noſtri renovatio, fœderis gratiæ per baptiſmum obſignati alterum eſt bonum. 270. b. de ea teſtimonia Veterum. 271. a b

Sarra, & *Tyrus*, urbs eadem; vocabulaque ejuſdem ſunt originis. 274. a. *in marg.*

Saturnus unde dicatur. 247. b. *in marg.*

Schiſma quid. 332. b

Schiſmaticis poteſtatem baptizandi quatenus adimat Baſilius. *ibid.*

Scholaſticorum ineptiæ circa formulam baptiſmi perſtringuntur. 263. a. b

Schultingius, *vide* Cornelius Schult.

Sebaſtianus, Dux Catholicus, à rege Genſerico ſollicitatus, ut in Arrianorum caſtra tranſiret, & rebaptizaretur, argutâ illum ſimilitudine refellit. 323. a

Seleuciani, & Hermiani hæretici, cur aquâ baptizare noluerint. 255. b. 256. a

Senis pii, ob baptiſmum illegitimè acceptum, poſt multos demum annos graviſſimè tentati, hiſtoria. 372. a

Sepultura veteris Adami quomodo in baptiſmo adumbretur. 266. b

Signa Sacramentalia, & naturâ, & ex inſtitutione divinâ, gratiam ſpiritualem ſignificant. 250. a. nec ſignificativa tantùm, ſed & obſignativa, atque exhibitiva etiam ſunt. *ibid.*

Signo ſacramentali cur efficax gratiæ collatio tribuatur in Scripturis, & pleriſque Patribus. 250. b

Signaculorum tria genera. *ibid.* a

Socinus quibus Scripturis, & rationibus, ſtudeat probare, baptiſmum non eſſe neceſſarium: atque his ejus argumentis occurſum. 280. a. b. 281. a. Ejuſdem ſententia, pædobaptiſmum cuique liberum relinquentis, rejecta. 306. a

Spiritus Sancti operatio ad efficaciam Verbi, & Sacramentorum, maximè eſt neceſſaria. 253. a. Spiritus Sancti, per baptiſmum accepti, qui fructus etiam ſint in infantibus. 278. a

Spurii num baptizandi. 309. b. num ſimulac offeruntur, ſint baptizandi: an exſpectandum, donec parentes cum Eccleſia reconcilientur. 310. a

Stephanus Durantius conſecrationem aquæ in baptiſmo non eſſe neceſſariam fatetur. 256. a

Stephanus, Epiſcopus Romanus, oppoſuit ſe & Africæ, & Aſiæ Conciliis, quæ ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos ſtatuiſſent. 326. a. Quibus argumentis ſententiam ſuam adverſus varias Synodos robnrârit. 327. b. Quid in eo culpârit Cyprianus. *ibid.* & 328. a. Ejuſdem Stephani argumentum a traditione antiquiſſima de non rebaptizandis ab hæreſi converſis, contra Cyprianum in ipſa Africa apud juniores obtinuiſſe. 328. a. Tam Stephanum erràſſe, hæreticos quoſvis recipiendo citra baptiſmum, quàm Cyprianum, promiſcuè omnes rebaptizando. 328. b. Stephanus ſuperbiæ, & tyrannidos, à coepiſcopis accuſatus. 319 b

Superſtitio muliercularum quarundam circa reculas aquâ baptiſmatis conſperſas damnatur. 300. a

Symbola Sacramentalia, gratiæ quidem divinæ obſignativa; humani autem officii commonitiva ſunt. 249. a

Synodi Africanæ de rebaptizando tempus, & cauſſa. 313. b. Synodi complures Carthagine ſtatuerunt, rebaptizari debere, qui, relictis hæreticis, Eccleſiæ ſe adſociarent. 325. b. Plura de Synodis vide in *Conciliis*.

T.

TAbal טבל etiam pro רחץ accipitur. 251. b

Tempus quo à nativitate infans baptizandus. 313. b

Tempori, in veteri Eccleſia ad baptizandum deſtinato, nos hodie non adſtringi. 316. a

Tempora, celebrandi baptiſmi duo maximè ſollemnia in veteri Eccleſia fuiſſe; Paſcha, & Pentecoſten: & cauſſa ejus allata. 314. a

Tertullianus, Latinorum Patrum antiquiſſimus, vocem *Sacramenti* a militia tranſlatam, primus in Eccleſiam, induxiſſe videtur. 247. b. Ejuſdem ſententia de miniſtro baptiſmatis, & an etiam laicus id eſſe poſſit. 294. a b. Idem interdicit, ne ullo pacto mulier baptizet & quid eum impulerit. 296. a. Ejus opinio ſingularis de baptiſmo infantium. 308. a. Ejuſdem ſententia de rebaptizandis, qui ab hæreticis, vel ſchiſmaticis, eſſent baptizati. 324 a. Etiam Græcè eum de baptiſmo ſcripſiſſe. *ibid.*

Theodoreti inſignia verba de præſtantia, ac utilitate, baptiſmi. 274. a. b

Theodoſius in baptiſmo ſanatus à morbo 277 a. Idem jam grandis ætate demum baptizatus. 302 a

Theſſalicarum Eccleſiarum nonniſi teſto Paſchatis baptizandi conſuetudo. 314. b

Thomæ Aquinatis ſententia rejicitur, ſtatuentis non eſſe verum baptiſmum, ſi una ſolùm Trinitatis perſona nominetur. 263. b

Thurificati, vel *ſacrificati*, olim qui dicti. 321. b

Traditores qui olim nuncupati inter Chriſtianos. 312. a

Tranſſylvaniæ qui Miniſtri dicuntur, dogma Trinitatis, & pædobaptiſmum, pro notis Antichriſti habent. 279. b. Iidem Trinitatem, & pædobaptiſmum, pro erroribus habentes damnantur. 306. a

Triburienſis Concilii canon de infantibus infirmis, extra Eccleſiam baptizandis. 313. b

Trinam immerſionem primis ſeculis obtinuiſſe, veterum teſtimoniis comprobatur; & quæ ritus ejus cauſſa fuerit. 260. a. b. Myſtica hujus ritus ſignificatio. *ibid.* b. & 261. a

Trinæ immerſionis conſuetudo ſitne traditionis, an Dominici præcepti, inter veteres non ſatis convenit. 261. a. Conſuetudo ea cur immutari non debeat, propter hæreticos eâ abutentes. 262. a. Trinæ merſionis cauſſæ myſticæ, & junioribus excogitatæ, frivolæ ſunt. *ibid.* b

Tyrus idem, ac *Sarra*: ac utrumque eſſe ab Hebræo, ſive Syriaco צור. 274. a. *in margine.*

Tzippora, filium circumcidentis, exemplum parum eſſe validum demonſtratur ad approbandum γυναικοβαπτισμόν. 292. b. Ejus temeritas ex Calvino deſcripta. 293. a

Tzephi Arabibus, nobis ſunt *Syphi*. 274. a. *in margine.*

Tzor Syrum haut aliud, ac *Sarra*; ſive *Tyrus*. *ibid.* *in margine.*

V.

VErbum *viſibile* quid ſit Auguſtino. 251. b. verbum gratiam confert non parte ſuâ materiali, ſed formali. *ibid.* verbum, & Sacramenta, quo diſcrimine ambo gratiam regenerationis offerant, & exhibeant. *ibid.* verbum in quo præferendum ſit ſacramentis. 252. b. verbum quatenus, & qua ratione ſit efficax. *ibid.* verbi virtutem minimè infringi Miniſtrorum, qui id prædicant, improbitate. 291. b

Veſtium depoſitio, & nuditas in baptiſmo, quid ſignificarit. 257. a. veſte candidâ baptizatos induendi mos in Eccleſia veteri quid notârit. 267. a

Veteris noſtri hominis mortificatio, ſepelitio, & vivificatio, quomodo per baptiſmum adumbretur. 266. a. b

Veterum teſtimonia de ritu baptizandi mulieres. 257. b. 258. a. non ſatis inter veteres convenit, quomodo obtinuerit conſuetudo ter mergitandi 261. a. veterum teſtimonia de regeneratione per baptiſmum. 269. a. eorundem ſententiæ de baptiſmi miniſtro, utrùm is etiam laicus eſſe poſſit. 294. b. *& ſeqq.* Judicium eorundem de baptiſmo mulierum. 296. a. eorum teſtimonia de tertio fœderis gratiæ bono, quod eſt vita æterna; quæ & ipſa baptiſmi eſt effectum. 272. a. Quomodo iidem exponant locum Actorum xix de baptizatis à Joanne, & Paulo. 287. a

Vincentii Lirinenſis memorabile dictum de Patribus, quinam aliis præferendi, ſi quando inter ſe diſſentiant. 309. a

Vincentius Victor immeritò à Joſepho Vicecomite culpatur, quaſi pædobaptiſmum improbârit. 306. a

Vino, lacte, aut ſimili liquore, utrùm in ſumma neceſſitate uti liceat in baptiſmo. 256. b

Virtus in Sacramentis duplex; una interna, altera adſiſtens; & in quo utraque conſiſtat. 253. a

Vives, *vide* Lodovicus Vivès.

Ungendi poſt baptiſmum ritus veteribus uſitatus. 257. a. 258 a. Is, quoad corporis partes, à Græcis aliter, quàm à Romanis, adminiſtratus. *ibid.* Unctio mu-

Digitized by Google

mulierum baptizatarum à quo, & qua parte corporis, antiquitus adminiſtrata. *ibid.*
Unio Sacramentalis quænam; & an recte ſic dicatur. 250. a
Unum baptiſma quo ſenſu dicatur ab Apoſtolo. 318. b

W.

WAlafridi Strabonis verba de perfuſione in baptiſmo etiam veteribus uſitatâ. 259. c. Quo tempore is vixerit. 262. a. 296. b. 306. c. verba illius de mergendi in baptiſmo diverſâ conſuetudine. 262. a. Ejus judicium de ſimpla merſione Hiſpanorum. *ibid.* Ut malè idem reſtrinxerit Concilii Carthaginenſis canonem de baptiſmo mulierum. 296. c. Ejus verba, quibus baptiſmum antiquitus nonniſi adultioribus datum eſſerit, corriguntur. 306. c. b. Error ejus notatus. 314. b. Sententia illius de baptiſmo hæreticorum, quinam iterandus ſit, qui non item. 330. a
Winfridi, cognomento Bonifacii, erroneum judicium de baptiſmi formulâ corruptè, & barbarè adminiſtratâ. 264. a

Y.

Y'ἱοθεσία alterum eſt baptiſmi effectum. 269. b
Ὑπὲρ νεκρῶν βαπτίζεσθαι quid. 305. a
Ὑπόστασις pro οὐσίᾳ antiquis. 260. b

Z.

ZAcharias Papa Bonifacii errorem de baptiſmo barbarè adminiſtrato caſtigavit. 264. a
Zenobiæ in gratiam hæreſis Samoſatenianæ eſt enata. 331. b
Zuingerus in quo ſe aliquando deceptum circa baptiſmum infantum fateatur. 305. b
Zuinglium non habuiſſe ſuam de baptiſmo opinionem à Calvino; contra quam ſcripſit Schultingius. 270. a

FINIS.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII

THESES
THEOLOGICÆ
ET
HISTORICÆ

De Variis Doctrinæ Chriſtianæ Capitibus,
Quas olim diſputandas propoſuit

IN

ACADEMIA LEIDENSI.

AMSTELODAMI,
Ex Typographia P. & J. BLAEV,
Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM,
à SOMEREN, & GOETHALS.
M DCC I.

Digitized by Google

SYLLABUS

ET

ORDO DISPUTATIONUM.

I.	DE Creatione	349
II.	De Peccato primo Adami	356
III.	De Bonis operibus	364
IV.	De Bonorum operum meritis	367
V.	De Statu Animæ à corpore ſeparatæ	371
VI.	De Statu Animæ ſeparatæ, Theſes Hiſtorico Eccleſiaſticæ	375
VII.	De Invocatione Sanctorum	380
VIII.	De eadem	384
IX.	De eadem	387
X.	De eadem Theſes Hiſtoricæ	392
XI.	De eadem diſputatio Hiſtorico Theologica altera	395
XII.	De Reſurrectione Carnis	400
XIII.	De eadem	403
XIV.	De Judicio extremo pars prior	406
XV.	De eodem pars altera	410
XVI.	De Adventu Chriſti ultimo	413
XVII.	De Corpore glorioſo	417
XVIII.	De Mundi Fine	421
XIX.	De Sacris Cœnæ Dominicæ Symbolis	426
XX.	De iiſdem	429
XXI.	De iiſdem	433
XXII.	De iiſdem	439
XXIII.	De iiſdem	443
XXIV.	De Diviſione decalogi	450
XXV.	De orationibus & oblationibus pro defunctis	458

XXVI. De virtutibus Gentilium 464
XXVII. De Hæreſi Pelagii de peccato originali 470
XXVIII. De eadem 474
XXIX. De neceſſitate Gratiæ 480
XXX. De eadem 485
XXXI. De eadem 491

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII
THESES
THEOLOGICÆ.

DISPUTATIONIS PRIMÆ
DE
CREATIONE,
PARS PRIOR.

THESIS I.

Creatio nunc activè ſumitur, ut eſt velitio divina, ſive per ſe ipſam, ſive per potentiam executivam res creans: nunc paſſivè, ut eſt ortus rei cum relatione quam ad creantem habet, ut effectus ad cauſſam; quod paſſivam creationem vocant καταχρηστικῶς, *cùm, ubi ſubjectum eſt nullum, hoc nec pati aliquid propriè dicatur. Priori eam modo nunc conſideramus: & cum ſic quoque diverſimodè ſumi poſſit, propter varias adeò notiones, quas id verbum in ſcripturis, Patribus, externiſque ſcriptoribus habet: hoc loco intelligimus, actionem Dei externam, quâ vel è nihilo ſubſtantiam producit, vel materiæ à ſe productæ formam eſſentialem aliudve immediatâ virtutis ſuæ operatione inducit.*

Creari dicitur tum quod ſecundum οὐσίαν totam virtute ſupernaturali producitur, uti res minimè obnoxiæ corruptioni, velut Angeli ac materia prima: tum quod aliquid ſui ἀμείνους accipit à virtute divinâ, quomodo elementa creata ſunt è materiâ primâ: quomodo item cor *a* novum in homine creatur, quando per vires ſupernaturales ad vitam novam gratioſè inſtauratur: tum quod ab agente particulari ſecundùm legem naturæ propagatur: ut in illo Tullii *b*, *Patria antiquior eſt parens, quam is, qui, ut aiunt, creaverit*: cumque ait Maro *c*, *Sulmone creates Quatuor hic juvenes*: à quâ notione eſt *procreare*: tum quod nobili artificis operâ conditur ac conſtituitur: unde idem Tullius ait *d*, *cenſuiſſe Zenonem artis maximè proprium eſſe creare & gignere*: & Ennius in Euhemero: *Dicitur Veſta hanc urbem creaviſſe*: tum quod ad præclari aliquid deſtinatur, uti conſules, duces, magiſtratus apud Cic. Cæſ. Liv. ac denique quo alii vel commodamus vel incommodamus, ut *voluptas, error, faſtidium, periculum, lites*, aliaque apud claſſicos ſcriptores. Ex quibus variis adeò notionibus (quas etiam obſervavit Auguſtinus *a*) plerique eam quam primo poſuimus loco, maximè hujus verbi propriam arbitrantur, inde autem ad aliam tranſlatam. At hoc ſi eſſet, eam in linguâ ſuâ noviſſent priſci illi Romuli nepotes. Nunc vero conſtat, perſuaſum his fuiſſe: *De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti* b, Neque ex originatione ejuſcemodi ſignificatio erui poteſt, ſeu cum Sipontino nugari lubeat eſſe id verbi à κρέας, ſeu magis placeat eſſe ab antiquo κρέω ſeu κρείω, quod aliud notare Heſychius docebit: ſeu κτ̀ συγκοπὴν factum ſit ex antiquo cereo, ut rectè judicio noſtro cenſet Varro *e* lib. v. de L. L. cujus verbi proles eſt cerus: quod etſi fortaſſis & ſanctum ſignificat, ut inde ſit ceremoniis nomen, quâ formâ ſanctimonia, matrimonium, aliaque à primigenio ſunt deflexa: tamen repudiandum non eſt, quod Feſtus *d* in Saliari carmine *cerus manus* exponat *creator bonus*. Unde & Cererem hinc vocatam credere poſſemus (præſertim Servio *e* à creandis frugibus deducente, niſi ea & Græcis vocaretur γῆρυς, Heſychio teſte, & Hebræis ברא notaret ſpicam vitentem. Nos igitur minimè putamus creare primò proprieque de iis dici, quæ è nihilo producuntur: ſed opinamur tam latè id verbum naturâ ſuâ patere quam vel Græcum κτίζειν, vel Hæbræum ברא: quod generatim notat magnificè aliquid efficere, &, ut ſignificanter dicam, patrare, quod etiam monuêre Mercerus *f* ac Junius *g*, & inter alia comprobatur Num. XVI. 30. ubi ad verbum eſt, *Si creationem creaverit Deus, &c.* Agit autem Moſes de pœnâ Koracho & aſſeclis ejus à Deo irrogatâ, quos vivos terra abſorpſit. Et nihil manifeſtiùs ipſâ creationis hiſtoriâ, ubi verbum id, priuſquam de quiete DEI agatur, bis & trigeſies invenitur, (quod Hebræi, more ſuo, myſticè ad ſignandas triginta duas ſapientiæ vias factum arbitrantur) nihil, inquam, manifeſtius quam in ea vocem ברא non de primi tantum diei opere dici, ſed etiam iis quæ è materiâ deinceps producta ſunt. Ut nihil dicam de eo quod eopſe utitur Scriptura, tum de ſpirituali regeneratione, uti Pſalm. LI. 12. accipi diximus: tum de rerum naturalium quaſi è mortuis reſuſcitatione,

a Pſal. 51. 12.

b Lib. de Republ. apud Non. in Antiquus.

c 10. Æn.

d Lib. 2. de Nat. Deor.

a T. 1. lib. 1. contra adverſarium legis & Prophetarum, cap. 23.

b Perſ. ſat. 3.

c Locus is in Aldinâ Romanâque editione corruptè editus eſt: ſed emendationem ſequor Joſ. Scalig. cui ad eam video præiiſſe veterem editionem Mediolanenſem anni 1500.

d In Matrem Matutam.

e Georg. 1.

f In Gen. 1. 1.

g In prælectionib. ad Gen. 1. 1. & loc. comm. c. 3.

ut Pſal. CIV. 30. Imò ab Hebræo בָּרָא ſunt *parare*, *parere*, & Belg. Baren / quod idem cum *parere*. Quod verò verbum creandi, cùm ſit laxæ adeo notionis, preſsè tamen pro creatione è nihilo a Theologis accipi ſoleat, mirandum non eſt, cùm nobiliſſimus creationis ſit modus omnimoda è nihilo productio. Itaque ſi communem nunc uſum ſpectemus, minimè negamus creationem eſſe ex iis, quæ Scholaſticis analoga, Ariſtoteli πρὸς ἓν dicuntur, ἢ πρὸς μίαν φύσιν, ac primò de ea dici, quæ rei dat eſſe ſimpliciter : ſecundò quæ rei dat hoc eſſe: quod cum naturâ & artis operatione habet commune. Sed hoc differt quod natura & ars cauſſæ ſunt particulares, in creatione verò cauſſa univerſalis immediatè dat hoc eſſe, ſive ſola id præſtat, ut in primâ naturæ conſtitutione factum: ſive particulari cauſsâ cum univerſali ad eundem numero effectum concurrente, ut in naturæ adminiſtratione nunc fieri inferius oſtendemus. Ac quia de creandi voce ipsâ hactenus egimus, illud obiter quoque inquiremus, an etiam id verbum in Scripturis de generatione divinâ uſurpetur. Sanè LXXII. interpretes Prov. VIII. 22. voce κτίζειν utuntur de generatione τοῦ λόγου, ut quidem *a* Didymus & veterum alii eum locum interpretantur. Imo Chaldæus quoque paraphraſtes hic ברא uſurpat. Verum in Hebræo eſt, קנני, quod Aquila rectè vertit ἐκτήσατο i. poſſedit ſive acquiſivit. Itaque & quidem apud LXX. pro ἔκτισε corrigunt ἔκτησε, quod Græcum non eſt, & ab Complutenſi, Romanâ, & optimâ quaque editione exulat. Nempe vel à LXX. ad Hebræa provocandum : vel dicendum hic κτίζειν eſſe generare, quomodo creandi vocem Tullium & Maronem uſos vidimus. Hac ratione non abibit ſententia ab Hebræo, quia poſſidere ſive acquirere per μετάληψιν antecedentis accipitur pro gignere aut parere : ut in Hevæ ſerm. Gen. IV. 1. Fortaſſe etiam vox eadem in Hebræo cap. I. & XXIV. Eccleſiaſtici, ubi Sapientia itidem creata dicitur. Hebraicè enim ab avo ſententias iſtas primitus eſſe ſcriptas, à nepote verò Græcè verſas : ex interprete ipſo Siracide diſcimus. Sed de creandi voce ſatis. Addimus aliquid de voce ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ. Nam Philoponum *b* ſi audimus, iccirco Ariſtoteles neget τὸν θεὸν ποιητὴν εἶναι, ἢ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ κόσμου, quia propriè ποιεῖν ſit τὸ κατὰ ποιότητα μεταβάλλειν, quod Deo non convenit, quia non indigeat tempore, ſed ſubitaneâ perfectione res producat, unde idem inibi colligit Deum rectiùs dici δημιουργὸν καὶ παραγωγὸν τοῦ κόσμου. Et ſanè ſic interdum loqui amant Patres : ut Juſtinus *c* cum adverſus Marcionem ſcripſit : ὅτι αὐτῷ τῷ θεῷ οὐκ ἂν ἐπείσθην ἄλλον θεὸν καταγγέλλοντι παρὰ τὸν δημιουργόν. Verum non tantùm δημιουργὸν aut κτίστην, ſed etiam quia nobiliſſimus eſt faciendi modus, cum quis εἶναι τὸ ποιητὴν καὶ δημιουργόν, icirco à ſtrictâ illa Peripateticorum notione recedentes, vel maxime accommodatam Deo cenſent τοῦ ποιητοῦ appellationem : quia etiam utunt ſymbolum cùm Nicænum, tum quod Apoſtolicum vocatur. Imò Athanaſius *d* lib. de Filii Dei incarnat. ait, πῶς ὅτι ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ἂν λεχθείη ἐξ ἑτέρου τὸ ποιεῖν ἐσχηκώς; ἔσται δέ, εἰ οὕτως ἔχει, ὁ Θεὸς τεχνίτης μόνον καὶ οὐ κτίστης.

a In cat. patrum Græc. in Proverb.

b Lib. 1. de generat. Gr. fol. 35. edit. Ald. Lat. tranſlat. fol. 24 edit. Ven. 1549.

c Apud Euſebium lib. Eccleſ. lib 4 cap. 17.

d Pag 38. edit Commel.

II.

Primaria creationis cauſa eſt Deus Pater cum Filio per Spiritum ſanctum.

Spiſſus igitur error Stratonis Lampſaceni, qui mundum putabat ſuapte vi ab æterno fuiſſe.

Creationem omnium Deo acceptam fert cùm Moſes in πρωτοκτισίας hiſtoria, tum Propheta Pſal. XCV. 5. Iſa. XLV. 12. Hier. X. 11. ſcriptor divinæ epiſtolæ ad Hebr. cap. III. 4. Ioh. Apoc. IV. 11. Ac perquam veriſimile idem vidiſſe Anaxagoram, cùm νοῦν eſſe dixit principium mundi. Cùm verò opera Dei, quæ vulgò ad extra appellant, indiviſa ſint indiſtinctaque, erit ea perſonarum omnium communis, quod aliqui Hebræorum myſticè ſignificari putant per duas primas voces Geneſios : ut nempe in ברא, &, בראשית prima conſona Filium, altera Spiritum, tertia Patrem notat : quia inde hæ voces incipiunt apud Hebræos; cujuſmodi curioſa magis ſunt quam ſolida. Cæterum ſic creatio Trinitati tribuenda eſt, ut interea ſervetur ordo ac modus in operando. Nam Pater creat à ſe per Filium & Spiritum S. Filius à Patre per Spiritum S. at Spiritus a Patre & Filio immediatè creat. Hoc voluit Baſilius *a* lib. de Spiritu Sancto cap. XVI. προκαταρκτικὴ αἰτία τῶν γινομένων ὁ πατήρ, ἡ δημιουργικὴ ὁ υἱός, ἡ τελειωτικὴ τὸ πνεῦμα. Unde liquet in ſymbolo ac Scripturis paſſim Patri creationem tribui non oppoſitè ſed diſtinctè. Quanquam non ſolum attendi videtur, quod Pater ſit principium Deitatis, ſed etiam quod creatio ſit principium rerum. Convenientiſſimè enim principium rerum tribuitur principio Deitatis.

a P. 261. Baſil. 1551.

III.

Inſtrumentalis verò creationis cauſa nulla eſt. Siquidem ſolo nutu Deus mundum condidit, nullis adhibitis miniſteriis vel machinis.

Non convenienter ſolùm, ſed neceſſariò etiam creatio unius Dei opus eſſe dicitur. Nam creatura nulla ad rei etiam minimæ creationem, ſive ut principalis, ſive ut inſtrumentalis cauſſa poſſit concurrere. Docemur hoc experientia ipsâ. Siquidem videre eſt nullam naturalium cauſſarum agere ſine ſubjecto: unde colligimus nec agere poſſe ſine ſubjecto : quandoquidem nulla rebus potentia attributa eſt fruſtra. Sed an creatio ſecundum abſolutam Dei potentiam communicabilis ſit creaturæ, id verò ſubtilioris eſt diſquiſitionis. Putabat Longobardus *b* nihil impedire, quo minus Deus vim creandi conferre poſſit creaturæ, non quidem ut agenti principali, ſed ut adminiſtro & tanquam inſtrumento ſuo. At pleraque omnis Scholaſticorum natio diſſentit, cùm alias ob cauſſas, tum quod videre ſe neget, quomodo inſtrumentis relinquatur locus, niſi vim ubi habent ad productionem effectus, quem principale agens intendit : hoc autem in creatione non fit, quoniam nihil eſt in quo occupari inſtrumentum poſſit. Durandus tamen negat ἀναλογίαν involvere, acutè etiam eorum occurrit argumentis, qui diſſentiunt. Poſterius iſthoc etiam facit Gregorius *c* de Valentia, & ferè eſt ut Durando ſubſcribat : ſed tandem aſſenſum ſuſtlaminat ſolâ SS. Patrum auctoritate compulſus. Propter quam ait perſuaſum ſe habere, *per nullam potentiam poſſe creaturæ convenire, ut aliquid producat ex nihilo*: & tamen propter argumentorum, quam oſtenderat, invalentiam, agnoſcit *rationem hujus repugnantiæ a priori nondum ſe habere compertam.* Quanquam verò omnis hæc quæſtio videatur infructuosè curioſa, tamen utilitate omni non caret. Si enim creatio fuerit operatio Dei incommunicabilis, penetrantiſſimum hinc telum jaculari licebit, tum in Simonianos, Gnoſticos, atque alios, qui Creationem Deo indignam judicantes, Angelis eam, vel æonibus, fictitiiſve aliis poteſtatibus tribuere maluerunt: tum Arrianos ac Dulianos, qui *d* mundum à Chriſto factum ajunt, ut Patris inſtrumento. Nihilominus nos quæſtione eâ ſuperſeſsâ quod de abſolutâ potentiâ dicunt quidam, contenti ſumus negare de lege naturæ ordinariâ : de quâ etiam intelligi poſſunt Irenæus, Athanaſius *e*, Epiphanius *f*, Auguſtinus *g* ipſe, cum ait, *Creare naturam tam nullus poteſt Angelus, quam nec ſeipſum.* Porro ex his refelluntur Simo Magus, Arrius & alii, qui putarunt à DEO creatum Filium, à Filio Spiritum S. à Spiritu S. Angelos, ab Angelis mundum. Errant item Manichæi & Priſcillianiſtæ, qui ſtatuebant duo principia; unum bonum, quod condiderit Spiritus; alterum malum, quod condiderit corpora.

b Lib 4. diſt. 5.

c Tom. 1. quæſt. 3. de generat. diſp. 3. qu. 2.

d Iren lib. 1. cap. 20. 21. 22. 23. 24. Tertull. lib. de præſcript. cap. 46. 47. 48. 49. Epiphan. hær. 27. Aug. de Hær. hæreſ 3. 4. 5. 7. 8. 11. 20. 46. 70. 81.

e Athanaſ. ſerm. 3. contra Arrianos. Auguſt. hæreſ 49.

f Locis ſuperius citatis.

g De Geneſi ad literam lib 9 cap. 15.

Impel-

IV.

Impellens creationis cauſſa eſt bonitas Dei, quâ affectus fuit ad bonitatem ſuam communicandam: ordinatrix eſt ſapientia, ſecundum cujus præſcriptum Deus egit: executrix eſt potentia quâ liberè eſt uſus.

De impulſiva ſic Pſaltes Pſ. CXLV. 9. *Bonus JEHOVA univerſis, & miſericordia ejus ſuper omnia opera ipſius.* Vide univerſum Pſalm. CXXXVI. hinc Nazianzenus *a* orat. in Nativitatem Chriſti, οὐκ ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τὸ κινεῖσθαι μόνον τῇ ἑαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει χυθῆναι τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὁδεῦσαι ὡς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργετούμενα. Et Auguſtinus Enchir. cap. IX. *Satis eſt Chriſtiano rerum creatarum cauſſam, non niſi bonitatem credere creatoris.* Fusè hoc de argumento Dionyſius lib. de Divinis nominibus cap. IV. part. I. Imò, ut obſervat quoque Irenæus lib. III. cap. ult. vidit hoc ipſum Plato. Ejus in Timæo verba Tullius ſic expreſſit. lib. de Univerſitate: *Quæramus igitur cauſſam quæ impulerit eum qui hæc machinatus ſit, ut originem rerum & molitionem novam quæreret. Bonus erat. Bonus autem invidet nemini.* Platonis *b* verba ſunt: Λέγωμεν δὴ δι' ἥν αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος.

a P. 617. edit. Morell.

b T. 3. pag. 29. edit. Henr. Steph.

V.

Materia ex quâ omnia producta & in quam ultimò poſſunt relabi eſt Nihilum, non privativè, ſed negativè ſumptum, quod ab intellectu humano per ἀφαίρεσιν omnis entitatis conſideratur, primæque Dei communicationis eſt capax. Materies vero creationis ut rei corporeæ dat eſſe particulare, alia eſt prima, alia inde orta. Prima fuit rudis indigeſtaque moles, ex qua omnia ſecundum formas ſuas diſtincta, & ſecundum partes, ordinem ſitumque convenientem diſpoſita ſunt c. Orta ſeu ſecunda materies vel ſimplex eſt ut elementa: vel compoſita ex elementis. Ita coſta Adæ d materies fuit matris omnium viventium: at Ada ipſius, uti & terreſtrium animalium ac plantarum, terra materies fuit: aqua e autem piſcium & volucrium.

c Gen. 1. 6.

d Gen. 2. 22.

e Gen. 1. 20.

De materia prima intelligendus Moſes Geneſ. 1. 1. cùm Deum in principio creaſſe ait cœlum & terram, quibus verbis, ut interpretum bona pars agnoſcit, & verſu ſecundo comprobatur, ſignificat materiem informem & quaſi ſeminarium cœli terræque: vel ſaltem confuſam congeriem cœlorum & elementorum, viribus ac qualitatibus aliis deſtitutorum, nec convenientem ordinem habentium ratione univerſi. Nec aliter accipi deberet, ſi pro שמים i. cœli legi deberet מים i. aquæ, ut in quibuſdam Hebræorum codicibus legitur. Nempe ut verſu primo non minùs quam ſecundo utriuſque elementi meminerit Moſes. Nos tamen receptam lectionem retinemus ob codd. longè plurium auctoritatem & Latinarum Græcarumque tralationum conſenſum. Quod verò Moſes materiem eam vocat תהו ובהו, id Aquila vertit κένωμα καὶ οὐδὲν, Symmachos ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον, Theodotio κενὸν καὶ οὐθὲν, LXX quos vocant, ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον: nos Mercerum ſequuti, priori vocabulo informitatem, altero ἀταξίαν ſignificari putamus: ut aptè omnino ab Ovidio *f* dicatur *rudis indigeſtaque moles.* Cæterum cùm hanc ipſam materiem (chaos vocat Heſiodus *g* & poſt eum alii) à Deo in initio creatam teſtetur Moſes, meritò damnamus Marcionem *a*, Hermogenem *b*, Manichæos *c*, Hermianos & Seleucianos *d*, hæreticos materiarios, ut tales Tertullianus *e* vocat, qui mundum quidem à Deo factum agnoſcunt, ſed ex præexiſtente materia: quin etiam Sabellium ſimiliter ſenſiſſe tradunt Baronius *f*, Pamelius *g*, alii: pro qua ſententia non aliud invenio quam quod Philaſtrius, & ex eo Auguſt. Sabellianos etiam Hermogenianos ab Hermogene *h* dictos tradunt: tum autem quod, (uti ex Euſebio *i* diſcere eſt) Dionyſius quibus libris adverſus Sabellium ſcripſit, hunc quoque Hermogenianorum errorem refellit: quod argumentum non ſatis validè id adſtruit quod volunt. Porrò ante hæreticos iſtos idem ſenſerunt Pythagoras & Plato: de illo Tertullianus *k*, de hoc auctores nobis eùm Apuleius *l*, & Laertius *m*, tum Tertullianus *n* & Ambroſius *o*: item Stoici, ut præter Ciceronem teſtis Tertullianus *p*, & Lactantius *q*, imò fortaſſe Thales *r*, cui duo principia Mens & Aqua. Atque adeò (ut cæteros Philoſophos mittamus, quorum ſententiam refert Cenſorinus *s*) antiquiſſimi omnium Heſiodus & Homerus: quorum illius de chao opinio nota ex Theogonia: hunc vero Odyſſ. δ. per Proteum primam & principem cauſſam, ut vox ipſa indicio eſt: per Eidotheam, materiam quæ varias ſuſcipit formas, intellexiſſe cenſet Sext. Empiricus adverſus Mathem. Quanquam Auguſtinus Steuchus *t* Heſiodum & alios veterum excuſat, quaſi per chaos (quod fuiſſe docent *Ante mare & terras & quod tegit omnia cælum* u) haud aliud intellexerint quam vacuitatem rerum & denſiſſimas rerum non exiſtentium tenebras, h. e. ſempiternum nihil, quo refert quod Aquila & Theodotio ὡ תהו interpretantur οὐδέν. Sed ſubtilius quam verius, eùm ſatis ex Ariſtotele & aliis pateat, quid veteres de chao ſenſerint. Cæterum hanc materiariorum ſententiam refellit Tertullianus lib. adverſus Hermogenem, Athanaſius initio lib. de incarnatione verbi, Lactantius lib. II. cap. IX. Euſebius *x* lib. VII. de præparat. verbi cap. VIII. Nyſſenus cap. XXIV. Epiphanius hæreſ. LXVI. Auguſtinus pluribus locis, Elias Cretenſis in orat. 1. Nazianzeni *y*. Ut veteres illos mittam, quorum ſcripta adverſus eum errorem deperierunt, de quibus Euſeb. paſſim hiſtor. Eccleſ. lib. IV. & ſeqq. Mirum verò è gentilibus unum Senecam non auſum dicere materiam eſſe æternam, ſed de eo dubitaſſe. Sic enim ſcribit in natural. quæſtion. præfat. *Quam utile exiſtimas iſta cognoſcere, & rebus terminos ponere: quantum Deus poſſit? materiam ipſe ſibi formet, an data utatur?*

f 1. Metam.

g In Theogon. verſ. 116.

a Tertull. lib. 5. adverſus Marcionem. c. 19.

b Idem lib. contra Valentinum cap. 16. & contra Hermogenem cap. 1. & de præſcript. cap. 33. & Theodoret. hæret. fab. lib. 1. de Hermogen.

c Epiph. hæreſ 66. pag. 271. Gregor. Nyſſenus de opificio hominis c. 23. & Auguſt. de hæreſ. cap 46.

d Philaſtrius de hæreſ. & Auguſt. hæreſ. 59.

e Adverſus Hermog. cap. 25.

f T. m. 2. Annal. ad annum 170.

g Initio annot. in Tertull. lib. contra Hermog.

h Philaſt. & Aug. cap. de Sabell. ſed Philaſtrius ex Auguſtino hac parte ſupplendus.

i Libr. 7. præparat. Evang. cap 8.

k Adverſ. Valentinum c. 15.

l De dogm. Plat

m In Plat.

n Adverſ. Valent. cap. 15.

o Lib. 1. hexaem. cap. 1.

p Lib. de præſcript. cap. 7. & lib 5. adverſus Marc. cap. ante penul. adverſus Hermog. cap. ult.

q L. 7 c. 3.

r Laert. in Thal.

u Ovid.

z Baco loc.

VI.

Forma creationis eſt ipſe divinæ actionis modus, quod non per cauſam particularem, ſed immediatè; nec difficultate aliqua, ſed nutu ac arbitrio ſoloque omnipotente verbo omnia produxit. Unde Pſalm. XXXIII. 9 Dixit & facta, mandavit & creata ſunt omnia. *Et Geneſ.* 1. Dixit Deus, ſit lux, & fuit lux. *Item*: dixit Deus, ſit expanſio in medio aquarum & dividat aquas ab aquis: & fuit ita, *&c.*

Pleriſque creationis forma eſt ſubſtantiæ ex nihilo productio. Nempe ut Auguſtini verbis dicunt: *Ideo Deus rectiſſimè creditur omnia de nihilo feciſſe, quia etiamſi omnia formata de iſta materia facta ſunt, hæc ipſa tamen materia de omnino nihilo facta eſt.* Etiam non nemo *z* Damaſceno ſe tuetur, qui immediatè creari dicat, quæ ex nihilo facta ſunt: mediatè quæ inde facta ſunt. Sed paraphraſis librorum Damaſceni de fide orthodoxa, in qua ea immediatæ mediatæque creationis diſtinctio legitur *a*, non eſt Damaſceni, verum cujuſdam qui avorum noſtro-

s Cap. 4. quod explicat Lipſ. phil. Stoic. l. 3. diſſert. 5. t In Gen p. 34 x Metam. 1. P. 196. & ſeqq. edit. Rob. Steph. y Col. 73. edit. Morel. comm. de Creat. a Lib. 2. cap. 5.

noſtrorum memoria vixit, Jod. Clichthovæi. Præterea ſuprà oſtendimus, creata etiam dici animantia, plantas, aliaque quæ intra ſextum diem ex materia Deus produxit: neque id tantum reſpectu materiæ antea ex nihilo productæ, ſed etiam ratione formæ, quam non particulare agens, uti in generatione & artificialibus fit, ſed cauſſa univerſalis, idque nutu ſolo in materiam induxit. Imò inferius probabimus etiam ea quæ hodieque generantur, creari à Deo, quatenus cum particulari cauſſa, quæ ſola non ſufficeret, divina volitio ut univerſalis cauſſa immediatè ad formæ productionem concurrit.

VII.

Minimè verò infinita Dei ſapientia, quæ ſola omnium formas finxit, adjuta in creando fuit formis ullis ſeparatis. Nam ut Eſaias cap. XL. 13. *ait*, Quis adjuvit ſpiritum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?

Cùm exemplar rectè referatur ad formam, (ut quæ ſit cauſſa formalis, ſed ſeparata & extrinſeca, cujus intuitu artifex producit effectum) quæritur hoc loco an Deus quoque in efficiendo reſpexerit exemplaria quædam operis ſui extra ſe conſtituta: uti Platonem voluiſſe Ariſtoteles tradit lib. 11. Metaph. cont. 2. & alibi. Sed meritò ſeparatas iſtas ideas rejiciunt Juſtinus orat. parænet. ad Gentes *a*, Nazianzenus 1. de Theolog. *b* Ambroſius lib. 1. Hexaem. cap. 11. ubi diſertim ait: *Dei Filium eſſe creatorem mundi, non ideâ quadam duce imitatorem materiæ, ex quâ non ad arbitrium ſuum, ſed ad ſpeciem propoſitam ſua opera formaret.* Similiter Auguſtinus *c* *Non Deus extra ſe quicquam poſitum intuebatur, ut ſecundum id conſtitueret quod conſtituebat. Nam hoc opinari ſacrilegum eſt.* Rectè ſanè. Nam derogat hæc opinio plurimum infinitæ Dei ſapientiæ, quæ nullius extrinſeci indiga ſola ſibi ſufficit ad excogitandas ſingulorum formas, eoque ipſa eſt unicum omnium rerum exemplar. Sed de ideis in mente divina, longè aliter idem ſtatuit. Mox enim ſubjungit: *Quod ſi hæ rerum omnium creandarum creatarumve rationes in divinâ mente continentur: neque in divinâ mente quicquam niſi æternum atque incommutabile poteſt eſſe: atque has rerum rationes principales appellat ideas Plato: non ſolum ſunt ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & ejuſmodi atque incommutabiles manent: quarum participatione fit, ut ſit quicquid eſt, quoquo modo eſt.* Nempe etiam quæ Platonis fuerit ſententia ambigit: & meritò, quandoquidem eum ideas intellexiſſe, non extra, ſed intra intellectum Dei ſubſiſtentes, non ſolum Ficinus, Steuchus & juniorum alii exiſtimarunt; ſed idem clarè teſtantur Seneca epiſt. LVIII. & LXV. & Plutarchus lib. 1. de placitis philoſophorum cap. III. *a* cujuſmodi ideas etiam agnovit Severinus Boethius: item duo ὑποβολιμαῖοι ſcriptores, ſed Platonis ſtudioſiſſimi, Hermes Triſmegiſtus & Dionyſius Areopagita, ut cæteros mittam. Boethii quidem ſunt iſta *b*, ſanèquam venuſta:

a Pag. 5. edit. Commel.
b P. 535. edit. Morell.
c T. 4. lib. 83. quæſtionum qu. 46.
a P. 1618. edition. H. Steph.
b Lib. 3. de conſolat. carm. 9.

> —— *tu cuncta ſuperno*
> *Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipſe*
> *Mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans.*

Nempe virtualiter, ut loquuntur, ideas in divina mente locarunt, non formaliter, quia non ſunt formæ naturæ divinæ inhærentes, ut in luto vel cera: qua de re plura Gabr. Buratellus lib. de Ideis.

VIII.

Finis creationis vel proximus eſt vel remotus. Ille eſt finis ꝗ *ſive operantis: hic eſt finis* ꝗ *ſive operis. Finis* ꝗ, *eſt bonum creaturæ & imprimis hominis: finis* ꝗ *eſt demonſtratio bonitatis, ſapientiæ & potentiæ divinæ: bonitatis quidem, communicando ſe iis, quæ non erant: ſapientiæ, diſponendo omnia pulchritudine ordine ac varietate admirabili: potentiæ, tam multa, tam magna, tam varia ex nihilo condendo.*

Non tamen hic finis propriè movit Deum, quandoquidem is eſt αὐτάρκης: *Cui eſſe ſibi ſufficit, efficitque cuncta*: ut eleganter ea de re cecinit vir ævi noſtri incomparabilis. *c*. Verum finis hic ex actu creationis reſultat: imò δυνάμει in eo continetur. Nempe uti ſi herus in famuli gratiam præſtet quicquam, non eum ſui, ſed famuli ob finem agere cenſemus: itidem cùm Deum ad communicandam creaturæ bonitatem ſuam agere dicimus, hoc ipſo indicamus non agere illum ob bonitatem ſui, ut bonum ſuum, ſed ut bonum creaturæ. Quod igitur Proverb. XVI. 4. dicitur, *Univerſa propter ſeipſum operatus eſt Dominus*: non ſic intelligi debet quaſi operatus ſit propter ſe ut finem ſui, ſed ut finem univerſi. Hominis verò gratiâ conditum eſſe hoc univerſum, etiam ſaniores gentilium agnoverunt. Fusè enim id probat Tullius lib. II. de Nat. Deorum *d*. Eandemque ſententiam Stoicis tribuit Lactantius lib. de Ira Dei cap. XIII. & firmat idem Seneca lib. VI. de benef. cap. XIII. Alibi tamen ſic *e* ſcripſit: *Non nos cauſſa mundo ſumus, hiemem æſtatemque referendi: ſuas iſta leges habent, quibus divina exercentur. Nimis nos ſuſpicimus, ſi digni nobis videmur, propter quos tanta moveantur.* Sed, uti ante nos viri docti obſervarunt, non aliud voluit, quam non noſtri ſolùm, ſed etiam Deorum gratia fabricatum eſſe hoc univerſum. Quod & Tullius *f* aſſerit lib. de Nat. Deorum.

c Jul. Scal. Epidorp. lib. 7. carm. 1.
d Pag. 57. & ſeqq. edit. Ald.
e Lib. 2. de Ira, cap. 27.
f Lactantio indicante

DISPU-

DISPUTATIONIS PRIMÆ DE CREATIONE, PARS ALTERA.

THESIS IX.

Effectum creationis eſt univerſus mundus, hoc eſt, σύστημα illud, quod in ſcripturis nunc à περιφερείᾳ centro, cœli & terræ; nunc à partibus globi inferioris, terræ & maris nominibus appellatur: ac præter cœlum & terram, omnem eorum, ut ſcriptura loquitur a, *exercitum comprehendit. Cujus compagis perfectionem non tantùm ſingulorum arguit abſolutio, ſed etiam tum ingens naturarum varietas ac diſtinctio, tum inſignis partium ordo ac connexio Eſtque hujus ordinis beneficium, quod in tantâ rerum diſſimilium multitudine mundus nihilominus non niſi unus exiſtimetur.*

a Gen. 2. 1.

Nempe uti ſermonem non ſolùm τρίκωλα, πάρισα aut ὁμοιοκατάληκτα, ſed etiam ἀντίθετα exornant: itidem pulchritudo ac perfectio univerſi non tantùm in ſingulorum perfectione, ſed eorundem inter ſe diſſimilitudine ac contrarietate conſiſtit. Quod ipſum ſignificat his verbis Auguſtinus lib. XI. de C. D. cap. XVIII. *Sicut contraria contrariis oppoſita ſermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam non verborum, ſed rerum eloquentiâ, contrariorum oppoſitione ſeculi pulchritudo componitur.* Sed in hac tamen diſſimilitudine & contrarietate rerum admirabili omnia inter ſe ordine connectuntur: haut aliter ac partes humani corporis & inter ſe & totum ex partibus conſurgens ordinem habent, quo ſine nec mundus foret mundus: unde optimè philoſophi ajunt, ordinem eſſe formam univerſi, pulchritudinis parentem, mutuæ rerum amicitiæ indiſſolubile vinculum, catenam auream, ſine quâ neque in unitate foret multitudo, neque in multitudine unitas, ſed in turbatam illico omnia congeriem diſſolverentur.

X.

Nec tantùm earum rerum creationem tribuimus Deo, quas primis ſex diebus ἀμέσως fecit, ſed omnino omnium quæ ſunt, fuerunt, erunt. Nam cauſſæ particulares dependent à prima, nec ſine concurſu ejus obtinent effectus ſuos: ſed utraque cauſſa eopſe tempore ſuâ utraque operatione opus idem producit.

Durandus *b* aſſerebat effectus particulares propriè eſſe à cauſſis ſecundis, non verò à Deo, niſi mediatè: contra Gabriel negabat effectus eſſe à cauſâ particulari, ſolùmque concedebat agere Deum præſenti cauſâ particulari: alii denique regiam ſectantes viam, ſic ſtatuerunt: res neque à ſolo Deo immediatè produci, neque duntaxat à cauſſis ſecundis, ſed primam ſecundamque cauſſam ad idem effectum ἀμέσως concurrere. Gabriëli obducimus locum Geneſ. 1. *Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen juxta genus ſuum*: & ſimilia. Unde Auguſtinus lib. VII. de C. D. c. XXX. *Sic Deus adminiſtrat omnia quæ creavit, ut etiam proprios exercere, & agere motus ſinat.* Durandus verò refellitur, quoties Deus in ſcripturis non tantum cœlum terramque, ſed quæcunque in iis ſunt, feciſſe traditur, ut Pſal. CXLVI. 6. & Actor. XIV. 15. & imprimis cum hodieque creare omnia ac conſervare dicitur, modo etiam exertè appoſito quo id faciat: ut Iob. X. 8. & ſeqq. & Pſal. CXLV. 16. & Joh. V. 17. Vide omnino illuſtrem hac de re Auguſtini locum epiſt. CXLV. ad Conſentium: ubi aliis quoque ſcript. teſtimoniis hoc confirmat.

b Lib. 2. ſent. qu. 5. diſt. 1. num. 11. & ſeqq.

XI.

Cur verò mundos plures aut eſſe, aut fuiſſe, aut fore unquam credamus, ratio nulla vel credere vel opinari compellit: contra ut unum unicum ſtatuamus, Scriptura jubet, quæ cum curatè viſibilia Dei opera recenſeat, nuſquam tamen plurium meminit: adhæc ſemper mundi unici unicum Servatorem tradit.

Damnamus igitur Anaximandrum, Anaximenem, Archelaum, Xenophanem, Diogenem, Leucippum, Democritum, Epicurum, ejuſque diſcipulum Metrodorum, quos innumerabiles ſtatuiſſe mundos Plutarchus *a*, Stobæus *b*, & alii prodiderunt: nempe ut Elias Cretenſis teſtatur *c*, metuebant ne alioqui divina potentia Deique bonitas infinita in anguſtias redigeretur. Ac Metrodorus *d* id ipſum icone iſtiuſmodi firmabat, *Abſurdum eſſe ut una ſpica in magno campo produceretur, & ut unus in infinito mundus.* Ἄτοπον εἶναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα ἀστάχυν γεννηθῆναι, καὶ ἕνα κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ. Opheos hæreticos ſimiliter deſipuiſſe docet Auguſtinus *e*. Imò Origenes quoque, etſi unum uno tempore eſſe mundum credebat, putavit tamen & ante hunc fuiſſe alios, & poſt hunc alterum fore, & illi ſemper ſucceſſurum alium atque alium: eoque & Chriſtum ſæpius paſſurum: ut quod profuit ſemel, ſemper proſit adſumtum: quemadmodum ex ſecundo tertioque περὶ ἀρχῶν oſtendit Hieronymus epiſt. ad Avitum, quâ propoſitum docere quid cavendum ſit in iſtis Origenis libris. Idem tamen Hieronymus *f* alibi quærit, cum Apoſtolus dicat *ſecundum ſeculum hujus mundi, utrumnam & aliud ſeculum ſit quod non pertineat ad mundum iſtum, ſed ad mundos alios: de quibus Clemens in epiſtola ſua ſcribit: Oceanus & mundi qui trans ipſum ſunt.* Sed Apoſtoli mentem ipſe poſt aperit: Clementem verò intellexiſſe putamus terras ultra Occidentalem & Auſtralem Oceanum: quas iſtoc ævo non quidem propriè norant, nec enim oculis viderant: ſed tamen ut ex Platonis Atlantide *g* conſtare poteſt, auditione acceperant, & ut ex iis patet, quæ de antipodibus tradunt, ratione eſſe colligebant. Hos vero mundos alios vocat, quomodo Britannicas inſulas à poëtis alterum orbem dici, Servius *h* ſcripſit (novos ſanè orbes vocat Seneca *i* in gratiam Claudii Britannicam expeditionem primi poſt Iulium cogitantis *k*) quomodo item Ammianus *l* refert in obeliſcis Ægyptiis *ſculpta conſpici volucrium ferarumque, etiam alieni mundi genera multa.* Quo modo denique Avitus apud M. Senecam *m* pro figmento habet quod diceretur, *Fertiles in Oceano jacere terras, ultraque Oceanum rurſus alia litora, alium naſci orbem.*

a Lib. 2. collect. phyſic. dogm. apud Cyrill. lib. 2. adverſus Iulianum.
b Eclog. phyſ. l. 1. cap. 61. pag. 52.
c Col 73. edit. Morell.
d Apud Stobæum loco paullo ante citato.
e Hæreſ. 77. & inde hæreſ. qui in præfat. Auguſtini legitur.
f Comm in Eph 2. 2.
g Plat. in Timæo p. 24 & 25. eda H. St.
h Ad illud ecl. 1. & penitus toto diviſos orbe Britannos.
i Medea verſ. 378.
k Sueton. in Claudio cap. 17.
l Lib. 17. initio propius quam medio.
m Suaſ. 1. initio eorum quæ extant.

XII.

Quæcunque autem Deus condidit, optima condidit; optima inquam cum qualitatis ratione, tum relatione ad rerum creatarum inter ſe commoditatem. Utrumque enim ſignificatur Gen. I. 31. Viditque Deus quicquid fecerat, ecce autem bonum erat valde. *&* 1 *Tim.* IV. 4. omnis creatura Dei bona eſt.

Quod verò Eſ. XLV. 5. 7. legimus: *Ego Dominus & non alius, formans lucem & tenebras: faciens pacem & creans malum:* id de afflictione intelligi debet: uti & quod eſt Amoſi III. 6. *Non eſt malum in civitate, quod Deus non fecerit.* Pœnale malum vulgò appellant. Sic dies, quibus ſors premit adverſa, mali dicuntur: unde illud Chriſti Matt. VI. 43. *Sufficit diei malitia ſua*, i. ærumna. Nam κακία idem ac κακόν, quomodo & κακότητος voce uſus Heſiod. ἐν ἔργ. Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. Damnamus igitur Manichæos, qui putabant naturas quaſdam eſſe ſimpliciter malas: ut ignem quendam, aquam, fumum, ventum: unde & ea non à bono ſed malo Deo condita dicebant. Qua de re Auguſtinum vide hæreſ. XLVI. & imprimis lib. de natura boni, quem adverſus Manichæos ſcripſit.

XIII.

Mundum non fuiſſe ab æterno, ſed in tempore creatum eſſe à Deo, clarè diſcimus ex Proverb. VIII. 22. *& ſeqq. Iob.* XVII. 5. *Eph.* I. 4. *idemque Moſes oſtendit, cum in ipſo hiſtoria ſua ingreſſu ſcripſit*, In principio Deus creavit cœlum & terram.

Cum juniorum aliqui, ut Auguſtinus Steuchus *a*, tum etiam veterum* *b*, ut de iis Hieronymus *c* & Auguſtinus *d* prodiderunt, per principium intellexerunt Filium Dei, eo quod Apoſtolo teſte *e*, in eo condita ſunt univerſa. Eſtque hæc ſententia quoque conſona Thalmud Hieroſolymitano, quod *in principio* interpretatur in ſapientia. Melius tamen Baſilius, Nyſſenus, Ambroſius, in ſuis hexaëmeron libris, & ante eos Athanaſius, *f* de principio temporis interpretantur: melius item Philo *g*, qui non quidem intelligit ἀρχὴν τὴν κατὰ χρόνον, ſed cenſet τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ἴσον εἶναι τῷ πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν. Ut & Aben-hezra, qui principium creandi intelligit. Quæ interpretatio ſimpliciſſima eſt. Neque ſoli ſcripturarum myſtæ mundi incunabula agnovere, ſed plerique gentium philoſophi idem ſtatuerunt: quemadmodum teſtatur Peripateticorum princeps *h*, qui tamen ipſe *i* cum Ocello Lucano *k* quem in multis ſequi amat, ἀγένητον τε καὶ ἄφθαρτον οὐκ ἀποφαίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ κατασκευάζει τὸν κόσμον: ut & Peripateticus Critolaus *l* poſtea fecit, & Averroes: & è Platonicis Proclus *m* Lycius. Quanquam Albertus magnus & eo major diſcipulus Thomas Aquinas perſuaſum nobis cupiverunt, non tam propoſitum Ariſtoteli fuiſſe, æternitatem mundi ἀποδεικτικοῖς ac invictis rationibus comprobare: quam illud ſolum oſtendere, mundum non eſſe genitum: hoc eſt, non incepiſſe per motum: quæ Philoſophorum priorum ſententia erat. Eamque ſententiam eo firmatum eunt, quod hoc ſolum, non item æternitatem exquiſitiſſimæ etiam Ariſtotelis rationes evincant: tum autem quod inter problemata Dialectica *n*, de quibus in utramque partem diſputari poſſit, referre non dubitavit, utrum mundus ſit æternus. Cæterum licet non eamus inficias ſolum Dei ſpiritum in ſcripturis loquentem creationem mundi firmiter perſuadere: tamen ex naturâ quoque ipsâ erui rationes poſſunt, quæ ſententiam de æternitate mundi convellant, ſeculorumque primordia quaſi digito oſtendant. Nam ſi interibit mundus, cœpit quoque: interiturum verò ex ſenio ejus cognoſcimus: de ſenio autem inde liquet, quod mundus nondum effœtus omnia majora, vel (quando non deſunt qui iſtoc in controverſiam vocant) meliora ſaltem ediderit: quorum alterum, (plerique etiam utrumque) agnoſcunt ex Hebræis apocryphus Eſdras *a* & Philo *b*: ex Chriſtianis Cyprianus, qui fuſè hoc de argumento agit epiſt. ad Demetrianum: item ſcriptores externi, uti ex Græcis Homerus *c*, ex Latinis Lucretius *d* Maro *e*, Tremellius apud Columellam *f*, Seneca *g*, Plinius Veronenſis *h*, atque alii. Et ſi mundus ſemper fuit, unde eſſe dicemus, quod nulla antiquiorum temporum monumenta habemus? cujus argumenti evidentiâ compulſus Epicureus Lucretius, mundum cœpiſſe fateri cogitur lib. V.

> —— *Si nulla fuit genitalis origo*
> *Terrarum & cæli, ſemperque æterna fuere:*
> *Cur ſupra bellum Trojanum & funera Trojæ,*
> *Non alias alii quoque res cecinere poetæ?*

Et Macrobius *i*: *Quis*, inquit, *non hinc æſtimet mundum quandoque cepiſſe, nec longum retro ejus ætatem, cum abhinc ultra duo retro annorum millia de excellenti rerum geſtarum memoria ne Græca quidem extet hiſtoria?* Plura ubi Lucretius & Macrobius in hanc mentem. Ac ne quis fortaſſe ab hiſtoria Græca, cujus ſolius Macrobius meminit, provocet ad barbaram, ſcire convenit, neminem τῶν ἔξωθεν ſcriptorum antiquiora narrare Beroſo Chaldæo: ſed tamen is non altius quàm à Noachico diluvio orſus fuit: ut locuples teſtis eſt Ioſephus lib. I contra Appionem. At tam gentilium quàm ſacrorum ſcriptorum vetuſtiſſimus eſt Moſes: ut præter eundem Ioſephum ſcribunt Iuſtinus *k*, Tertullianus *l*, Clemens Alexand. *m* Euſebius *n*, Auguſtinus *o*, alii. Atqui ab Adamo ad annum hunc Chriſti CIↃ. IↃ CXVIII. (qui æra Dionyſica eſt CIↃ. IↃ CXVI.) tantum anni fluxere LXV. ſupra quinquies mille & quingentos juxta exactiſſimum computum Joſephi Scaligeri. Hæc cui non ſufficiunt, adeat eruditè & eleganter hoc de argumento diſſertantem Pleſſæum lib. de veritate relig. Chriſtianæ cap. VIII. ac imprimis Auguſtinum Steuchum integro lib. VII. perennis philoſophiæ: quo & creationem multis probat, & priſcis fuiſſe temporibus notiſſimam clare oſtendit, & Ariſtotelis, Procli, Simplicii, aliorumque argumentis ſolidè reſpondet.

XIV.

Hanc etiam quæſtionem movent plurimi, utrum mundus per abſolutam Dei potentiam creari potuerit ab æterno. Super quo ingens Scholaſticorum eſt diſſenſus. Nos etſi eos qui id aſſerunt, difficulter refelli putemus, iis tamen aggregare nos malumus qui abſque principali tempore condi aliquid potuiſſe negant.

Ariminenſis quidem, Gabriel, Occam & alii eorum quos nominales vocant, contenderunt quaſcunque orbis partes potuiſſe Deo eſſe coæternas. Durandus verò credidit, hoc iis ſolum mundi partibus competere, quæ, ut loquitur, habent eſſe permanens: uti cælum, Angelum, hominem. At Thomas, Hervæus, Capreolus, Soncinas, Cajetanus, Sotus hoc privilegium reſtringunt ad ea quæ non inducant actualem infinitatem, uti cælum & elementa: adimunt cæteris, uti generationi humanæ conſideratæ qualiter hactenus fluxit: ſic enim nunc temporis animæ forent actu infinitæ. Albertus verò, Henricus Gandavenſis, Marſilius & Toletus negant ἁπλῶς creaturam ullam ab æterno produci potuiſſe. In tanto diſſenſu maluit Scotus *p* προβληματικῶς pro utraque ſententiâ diſputare, quam certi aliquid definire. Cujus nos modeſtiam ſic ſequimur, ut magis interim propendeamus in ſententiam Alberti: non quidem ſolo argumentorum pondere compulſi, (quando nec deſtituuntur alii iis quæ veriſimiliter obducant) ſed quia in re adeo controverſâ obſcuraque cauſſam non videmus cur recedere oporteat à patribus antiquis, quos ſibi Albertus aſſentientes habet. Audiamus auguſtum doctorem lib. XII. de Civ. Dei cap. XV. *Quomodo (Angeli) creati dicendi*

a *In Gen.* 1. 1.
b *Baſil. Hexaëm. homil.* 1. *quem & Ambroſius ſequitur & Auguſtinus l.* 1. *de Geneſ. cap.* 1.
c *T.* 3. *initio Hebr. quæſt. in Geneſ.*
d *Lib.* 12. *confeſſ. cap.* 28.
e *Coloſſ.* 1. 16
f *Orat. in illud, omnia mihi tradita ſunt à patre meo. T.* 1. *pag.* 326. *edit. Commel.*
g *Lib. de creatione mundi p.* 4. *edit. Turneb.*
h *Lib.* 1. *de cæl. cap.* 10. *text.* 102.
i *Lib.* 8. *de natur. auſc. & alibi.*
k *Lib. de univerſ. cap.* 1. *& apud Philonem de mundo non interitur.*
l *Apud Philonem eodem libro.*
m *Apud Philopon.*
n *Top. l.* 1. *cap.* 9.

a *Lib.* 4. *cap.* 5. *v.* 54. 55.
b *Lib. de opificio mundi. pag.* 22. *edit Turn.*
c *Iλ. μ. v.* 383. *& apud Varronem & ex eo Gellium l.* 3. *c.* 10.
d *Lib.* 2. *v.* 1150. *& lib.* 5. *v.* 798.
e 12 *Æn. v.* 900.
f *Lib.* 3. *cap.* 1.
g *Sub finem epiſt.* 90.
h *Lib.* 7. *cap.* 16.
i *In ſomnium Scip. lib.* 2. *cap.* 10.
k *Paræneſ. ad Græcos pag.* 7. *&* 25. *edit. Commel. & apolog.* 2. *p.* 56. 63. 70. *&* 72.
l *Apolog. cap.* 19.
m *Lib.* 1. *Strom p.* 138. *& ſeqq edit. Commel.*
n *Præfat. Chron. & de præpar. Evang. lib.* 10. *cap.* 3.
o *Lib.* 18. *de Civit. Dei c.* 37.
p 2. *diſt.* 1. *qu.* 3.

di ſunt, ſi ſemper fuiſſe intelliguntur? Similiterque Damaſcenus lib. 1. orth. Fid. cap. VIII. ἡ κτίσις ἐκ τῆς θελήσεως ἔργον οὖσα, οὐ συναΐδιός ἐστι τῷ θεῷ. Ubi cur aliquid Deo vel coæternum vel non coæternum ſit, cauſſam hanc adfert, quod vel à natura vel à voluntate Dei emanarit. Nimirum quæ prioris ſunt generis ab æterno ſunt, exactamque divinæ naturæ ſimilitudinem habent: unde & Athanaſius orat. II. contra Arrianos eo mundi æternitatem impugnat, quod diverſæ ſit naturæ à creatore ſuo. Adi & Baſil. lib. II. contra Eunomium. Ambroſium lib. I. Hexaëmer. cap. III. Neque neſcimus nunquam defuiſſe Deo vires ad creandum mundum: ac momentum nullum concipi à nobis poſſe, quo non mundus creari potuerit. Verum dicimus ex parte rei creatæ vel modi quo res creantur ἀντιλογίαν eſſe, ſi externus ullus divinus voluntatis effectus credatur eſſe ab æterno. Attamen ſolidam iſtius ἀντιλογίας cauſſam adſignare, hoc opus, hic labor eſt. Interea, ut Gregorius quoque Valentinianus *a* concludit, *putandum eſt hujus impoſſibilitatis ſubeſſe aliquam rationem, licet ea nondum ſatis comperta videatur.*

a *Tom* 1. *com. Theolog. diſp.* 3. *quæſt* 3. *punct.* 2.

XV.

Eſt verò mundus à Deo conditus non neceſſitate naturæ; quæ mens Ariſtotelis, (nec enim vel obligatus erat nihilo, vel indigebat mundo) ſed liberè: eoque & condere eum prius, & ſerius, & omnino etiam non condere potuit: ac qualem nunc creavit, tales quoque alios facere tunc quivit, & poterit æternum. Errat igitur & Epicurus qui putabat mundum fortuito atomorum concurſu factum.

Quod igitur Ariſtoteles *b* mundum eſſe unum inde colligi poſſe putavit, quod materia prima ſic formis omnibus expleta ſit, ut nihil fabricandis aliis ſuperſit, errorem erravit muræna Tarteſſia grandiorem. Nullis enim limitibus potentia Dei circumſcribitur, eoque is & novam creare materiam & alium inde architectari mundum, quoties lubeat, poſſit.

b *Lib.* 1. *de cæl. c.* 9. *cont.* 93. 94. & *ſeqq.*

XVI.

Facilè verò eorum retunditur curioſitas, qui quærere ſuſtinent, ſi Deus condere ſemper mundum potuit, cur tam condiderit ſerò, & anne otioſus fuerit antequam mundus eſſet. Nam prioris quæſtionis vanitatem arguit, quod ſi vel millies millenorum ſeculorum myriadibus ante condidiſſet, eadem tamen quæſtio ſupereſſet. De poſteriori autem res plana eſt, quia ad Dei beatitudinem nihil ex orbe condito acceſſit, cum ſua ſibi perfectio fuerit ac regnum. Nec otioſus fuiſſe dicendus eſt; qui quæ ſunt, fuerunt, erunt, mente contemplatus fuit, ac, ut Apoſtolus teſtatur a, elegit nos in Chriſto ante jacta mundi fundamenta.

a *Eph.* 1. 3.

Hinc Claudius Marius Victor initio lib. 1. com. in Geneſin:

Regnabatque potens in majeſtate creandi,
Iam res & cauſſas rerum caſuſque futuros,
Et facienda videns, gignendaque mente capaci
Secula diſpiciens: & quicquid tempora volvunt
Præſens ſemper habens. Immenſum mole beata
Regnum erat ipſe ſuum: regni nec teſto carebat
Virtus trina Deus.

Nempe quod Deo ſuo uſu venire ajunt Stoici poſt mundi conflagrationem aut diluvium (quæ cum Heraclito putabant fieri κατά τινας περιόδους ἐναλλὰξ καὶ ἀκαταπαύστως *b*) hoc accommodari poſſit Deo Iſraelis. Eorum verò ſententiam nemo clarius expreſſit Senecâ epiſt. IX. cum ait: *Iupiter reſoluto mundo & diis in unum confuſis* (ſtellas omnes, terram, mare Deos eſſe *c* credebant, eoſque in unum Jovem i. ignem converti) *paulisper ceſſante naturâ acquieſcit ſibi cogitationibus ſuis traditus.* Quod ipſum apud Diogenem Laertienſem Zeno voluit, cum dicit τὸν θεὸν κατ' ἀρχὰς καθ' αὑτὸν ὄντα, *Deum cum in principio apud ſe eſſet.*

b *Laert. in Heraclito, Numenius apud Euſeb. Cic.* 2. *de Nat. Deor pag.* 49. *edit. Ald.*
c *Cic.* 4. *Acad p.* 30. *edit. Ald Plutarch. de com. notion. pag* 1956. *Gr. edit. H. Steph.*

XVII.

Omnia porrò Deus in inſtanti creaſſe eſt dicendus, ſi ſingula ſeorſum & in ſe ſpectemus: ſed ſi eadem conſideremus, ut intervallo certo aliorum alia creatio ſucceſſit, ſex diebus Deus creationem continuavit: ſeptimo demum ab novarum ſpecierum productione quievit: quo ſcilicet, ſua quietis exemplo, homines quieſcere juſſit.

Singula ſingulorum dierum opera, & quæ in Moſaicâ hiſtoriâ conſiderari conveniat, hac tabellâ complexi ſumus:

Narrat Moſes — diei opus:

- κτίσιν
  - cœli
    - beatarum animarum
    - ætherei
  - terræ h. e. materiæ quatuor elementorum communis.
  - → primæ
- ποίησιν
  - elementorum ordinationem
    - ignis cujus effectum Lux.
    - aeris qui intelligendus nomine Expanſi.
      - → ſecundæ
    - aquæ & terræ ſeparatio.
  - corporum ſenſus expertium in terra cœloque propter animalia generatio
    - plantarum in terra → tertiæ
    - ſolis, lunæ ſiderumque in cœlo → quartæ
  - animalium ipſorum
    - piſcium, avium, terreſtrium beſtiarum → quintæ
- πλάσιν
  - hominum
    - maris & feminæ → ſextæ

 Puta-

Putarunt quidam Deum uno omnia die creaſſe: ſed opera in ſex dies diſtingui, ut melius diſtinctiuſque ab humanis mentibus conſiderentur. Hoc Siracidæ *a* illo adſtrui poſſe cenſent: *Qui vivit in æternum, creavit omnia ſimul.* Sed præterquam quod apocrypha canonicis opponi non debent, Græcè eſt non ἅμα, ſed κοινῇ, hoc eſt pariter: ut ſententia ſit, omnia unum agnoſcere creatorem ſive *communiter*, ut in Complutenſi transfertur, hoc eſt, *communi lege*, ut Junius vertit, & accipi debere ſequentia inibi oſtendunt. Quod ſi vidiſſet Auguſtinus, non tantopere ſe in eo loco torſiſſet, lib. v. de Geneſ. ad litteram. cap. III. & lib. VI. c. V. & ſeqq.

a Eccl. 18. 1.

XVIII.

Uſus doctrinæ de creatione multiplex eſt. Nam præterquam quod ſcripturarum perfectionem docet, quibus ſolis hoc fidei caput plenè & perſpicuè traditum eſt: ſimul hinc diſcimus bonitatem, ſapientiam, potentiam Dei: ad diſcrimen inter Deum Iſraelis & Deos gentium: unde Deus apud Ierem cap. x. Dii qui non fecerunt cœlum & terram pereant de terra. *Etiam hinc cognoſcimus jus Dei in omnes creaturas: ut qui creationis beneficio conſequatur poteſtatem præſcribendi nobis quod velit: & immerigeros graviſſimis cùm animi tum corporis ſuppliciis & hic & poſt hanc vitam puniendi: atque adeo (ſi jus illud in ſe & citra promiſſiones ſpectemus) etiam obedientes non remunerandi, imò in nihilum eos redigendi.*

Quin ſi Macarium Ægyptium, item incertum ſcriptorem libri de prædeſtinatione & gratiâ, Auguſtino falsò tribui, & pauculos alios ſequamur: Deus ratione prædita, hoc ipſo quod ejus ſunt opificia, utut nihil peccent, æternis poſſit pœnis addicere. Verùm nos hoc omnino ab juſtitiâ Dei alienum putamus: in quo ſequimur reliquum & multis partibus majorem Sanctorum Patrum chorum. Imò eos ipſos, qui diſſentire videntur, intelligendos putamus de poteſtate abſolutâ citra juſtitiam conſiderata; quæ nihil aliud eſt niſi Chimæra.

XIX.

Quia autem ex creatione cognoſcimus Deum & jus ejus in creaturas: ac prius omnino eſt ut Deum cognoſcamus, quam ut venerari eum poſſimus: (unde David Salomoni a, Cognoſce, *inquit*, Deum Patris tui & cole eum:) *hinc meritò divinus legiſlator volumina ſua à creationis hiſtoria auſpicatus fuit. Et hac propter, quamquam ſciamus Hebræos veteres non aliis quam qui ad ætatis ἀκμὴν perveniſſent, ejuſce hiſtoriæ lectionem permiſiſſe: minimè tamen dubitamus, quin utiliter etiam pueris & adoleſcentibus proponatur, atque ab iis legatur.*

a Paralip. 28. 9.

Hos qui myſterium creationis noſſent, celare illud jubent plerique Rabbinorum: & eos inter (ut Mercerus *b* quoque obſervat) Moſes Ben-Nahman, quem Ramban vocant per Nun in fine, qui & Moſes Gerunenſis, cum Rambam per Mem finale ſit R. Moſes Ben-Maimon ſive Moſes Ægyptius. Plenius verò hanc conſuetudinem narrant Orig. in Cantica, & Hier. in prolog. galeato *c*, & in Ezechielem præfat. ad Euſtochium. Uterque verò auctor eſt nobis, quatuor omnino fuiſſe, ob quorum profunditatem ſeu difficultatem Hebræorum magiſtri lectione eorum his interdicerent, qui nondum perveniſſent ad annum ſacerdotalem, h. e. ætatis trigeſimum. Ea erant primordia mundi, quæ tribus primis Geneſ. capitibus traduntur: initium & finis Ezechielis, quorum illo de Cherubim & majeſtate divinâ; hoc de templi tertii ſtructura agitur: ac canticum canticorum, in quo quæ de autore divino intelligi debent, facilè juvenili affectu aliovorſum rapiantur. Aliqui etiam totius Geneſios lectione prohibuiſſe adoleſcentes putant: ut Proſper lib. III. de vitâ contemplativâ cap. 6; *Propter hoc fortè ab antiquis fuit decretum, ne qui adoleſcentium legerent Geneſios librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes & actus & nomina quarundam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundum hiſtoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus.* Quanquam verò quò Hebræi illi ſpectârint, vel hinc obſcurum non eſt, tamen non dico adoleſcentiæ ſed pueritiæ etiam adeo utili πρωτοπλαστίας lectione interdicere religio ſit. Tantùm moneatur, ut hanc reverenter legat, nec affectu eo quo gentilium hiſtoriæ legi ſolent.

b Prolog. in Geneſ.

c Vide de Ezechiele.

DISPUTATIO SECUNDA

DE

PECCATO PRIMO ADAMI.

PEccatum Adami (quod Apoſtolus generatim ἁμαρτίαν, παράβασιν, παράπτωμα, & παρακοὴν *a* nominat) bifariam conſideratur: ut eſt Adami proprium, & ut totius eſt humani generis commune. Nos ut in præſentia omiſſis, quæ ad peccatum illud pertinent, quatenus poſteritati omni imputatur, nunc de eo tractabimus, quatenus eſt perſonale. Ac ne quidem omnia illa adferre animus eſt, de quibus diſputari in ſcholis ſolet; ſed ea tantummodo, in quibus veteres hæretici ab Eccleſiæ doctrina receſſerunt. Cujuſmodi ſunt hæc quinque:

a Rom. 5. verſ. 12. 14. 15. 19.

I. Utrum Adam liberè peccârit.
II. An, ut peccaret, à diabolo per ſerpentem fuerit perſuaſus.
III. An peccando ſit factus mortalis.
IV. An per peccatum amiſerit vires piè vivendi.
V. An per ſemen mulieris peccati ſui veniam ſit conſecutus.

De ſingulis horum ordine deinceps agemus.

DE

DE PRIMA QUÆSTIONE.

THESIS I.

PEccatum Adamus & evitare potuit, & facilè potuit. Quod etiam verba indicant Dei dicentis *b*: DE
a Gen. 2. verſ. 16. 17. OMNI *arbore horti comedendo comedes: at de arbore ſcientiæ boni & mali non comedes.* Nam ſententia eſſe videtur, ex tot arborum numero unius duntaxat fructibus interdico, ut videas, quàm facilè præceptum hoc obſervare poſſis, etiam ſine diſpendio voluptatis.

THESIS II.

Et ſanè ſemper ſic ſenſit Latina Græcaque Eccleſia, &, ante utramque, populus Hebræus: de quo
b Verſ. 14. 15. 16. 17. 18. fidem nobis fecerit Siracides cap. xv. *b* eùm ait: *Deus ab initio fecit hominem & reliquit illum in manu conſilii ſui: adiecit mandata & præcepta. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te, & fidem facere beneplacitam in perpetuum. Appoſuit tibi ignem & aquam, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem eſt vita & mors, bonum & malum, & quod voluerit, dabitur illi.*

Sic quoque Origenes cap. 24. in Matth. *Quantum ad ſe, homines non ad perditionem creavit, ſed ad vitam*
c Pag. 61. *& gaudium.* *c* Athenagoras ſerm. de Regeneratione, ubi ait: Ὁ τοίνυν τῶν πάντων δημιουργὸς ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐπὶ τῷ ζωῆς ἔμφρονος μετέχειν, καὶ γενόμενον θεωρὸν τῆς τε μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπὶ πᾶσι σοφίας τῇ ταύτῃ συνδιαμένειν ἀεὶ θεωρίᾳ, κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, καὶ καθ' ἣν εἴληχε φύσιν. *Univerſitatis opifex hominem fecit, ut prudentia in agendo uteretur, & ut factus ſpectator magnificentiæ ſuæ, una cum horum contemplatione ſemper permaneret, idque ſecundum propoſitum & voluntatem ipſius, naturamque quam illi ingeneravit.* Athanaſius de Incar-
d Tom. 1. Pag. 39. natione verbi *d*: Εἰδὼς δὲ πάλιν τὴν ἀνθρώπων εἰς ἀμφότερα νεύειν δυναμένην προαίρεσιν, προλαβὼν ἠσφαλίσατο νόμῳ καὶ τόπῳ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν. εἰς γὰρ τὸν ἑαυτοῦ παράδεισον αὐτοὺς εἰσαγαγὼν, ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον, ἵνα εἰ μὲν φυλάξαιεν τὴν χάριν, καὶ μένοιεν καλοὶ, ἔχωσι τὴν ἐν παραδείσῳ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον καὶ ἀμέριμνον ζωὴν, πρὸς τὸ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίας αὐτοὺς τὴν ἐπαγγελίαν ἔχειν. εἰ δὲ παραβαῖεν καὶ στραφέντες γένοιντο φαῦλοι, γινώσκοιεν ἑαυτοὺς τὴν ἐν θανάτῳ κατὰ φύσιν φθορὰν ὑπομένειν καὶ μηκέτι μὲν ἐν παραδείσῳ ζῆν, ἔξω δὲ τούτου λοιπὸν ἀποθνήσκοντας, μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ φθορᾷ. *Animadvertens rurſum arbitrium defectumque hominis utroque vergere, mature hanc gratiam quam ipſis dederat, legis & loci, præſidio communitam voluit. Introduxit igitur eos in ſuum ipſius paradiſum, edictumque præſcripſit, ut ſi gratiam illam conſervarent probique permanerent, fruerentur, in paradiſo ſine mœrore, ſine anxietate hilariſſimâ vitâ, præter etiam id, quod ipſis in cælo immortalitas deſtinata erat. Sin autem prævaricationem facerent, & ad improbitatem averterentur, cognoſcerent ſe per mortem pro ipſorum naturâ corruptionem ſubituros, neque victuros in paradiſo, ſed extra paradiſum poſtmodum morituros, & in morte corruptioneque permanſuros eſſe.*
e Tom. 1. pag. 45. Et inferius eodem libro: *e* Τῆς ἰδίας εἰκόνος αὐτοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδωσι, καὶ ποιεῖ τούτους κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης χάριτος τὴν εἰκόνα νοοῦντες, λέγω δὴ τὸν τοῦ πατρὸς λόγον, δυνηθῶσιν ἔννοιαν δι' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς λαβεῖν, καὶ γινώσκοντες τὸν ποιητὴν, ζῶσι τὸν εὐδαίμονα καὶ μακάριον ὄντως βίον. *Suam imaginem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum illis (hominibus) impertitus eſt, creavitque illos ſecundum ſuam ipſius imaginem, ut nimirum Patris rationem agnoſcentes etiam ad Patris intelligentiam contenderent, quo ita cognito ſuo creatore, verè beatam & felicem viverent vitam.*

THESIS III.

Ratio quoque idem evincit. Nam ſi Adam neceſſariò peccavit, aut neceſſitas illa eſt à natura, aut à Diabolo, aut à Deo. A naturâ non fuit, quia homo conditus eſt liberi arbitrii. Aliter ſi eſſet, non diſſimulaſſet Adamus, cùm de excuſatione ſui laboraret *a*. Atqui, ut ſcitè Tertullianus *b* a Gen. 3. 12.
ait, *nunquam figulo ſuo dixit, non prudenter definxiſti me: confeſſus eſt ſeductionem, non occultavit ſeductricem: rudis admodum hæreticus fuit: non obaudiit, non tamen blaſphemavit creatorem, quem à primordio ſui bonum & optimum invenerat.* b Lib. 2. adverſus Marc. c. 2.

THESIS IV.

Nec neceſſitas illa à diabolo fuit, quia conſilium dare is potuit, cogere non potuit. Quod igitur ſuaſit, à diabolo eſt: quod perſuaſit ab homine eſt. Nec enim *diabolus hominem cepiſſet, niſi jam ille ſibi placere cœpiſſet*: ut optimè ait Auguſtinus *c*. c Lib. 14. de C. D. cap. 13.

THESIS V.

Longè minus neceſſitas à Deo erat: quia ſeu qualitates conſideremus in creatione inditas, fecit eum bonum & ad imaginem ſui *d*: ſeu finem creationis d Geneſ. 1. 27. & 5. 1.
ſpectemus, condidit eum ad agnitionem & cultum creatoris ſui.

THESIS VI.

Nec dici poteſt Deum Adamo dona ſubtraxiſſe, quæ contulerat prius. Nam lapſus deſertionis, non deſertio lapſus cauſſa fuit.

THESIS VII.

Permiſit quidem Deus: ſed permiſſio ea nihil eſt aliud, quàm ſuſpenſio efficientiæ, qua Deus per potentiam ſuam actu impediret peccatum. Sane impedimentum tale attulit peccato Deus, quale impedire illud & debuit, & potuit. Nam hominem condidit bonum ac ſecundùm imaginem ſuam: eſu arboris interdixit: pœnam graviſſimam eſt interminatus, quæ hominem maneret, ſi peccaret. Sed impedimentum, quod efficax vocant, pati eum noluit: cujus rationes etſi multæ latere poſſint in theſauro ſapientiæ divinæ, tamen duæ ſatis ſunt apertæ.

THESIS VIII.

Una earum eſt à priori, quia deſtruere noluit opus ſuum, voluntatem ſcilicet, aut auferre, quam ſemel permiſerat, arbitrii libertatem: Unde Tertullianus lib. II. adverſus Marcionem cap. VII. *Si ſemel homini permiſerat arbitrii libertatem, & poteſtatem, & dignè permiſerat, utique fruendas eas ex ipſa inſtitutionis auctoritate permiſerat: fruendas autem, quantum in ipſo, ſecundum ipſum, id eſt, ſecundùm Deum, id eſt, in bonum. quis n. adverſus ſe permittet aliquid? quantum verò in homine, ſecundum motus libertatis ipſius.*

THESIS IX.

Alteram rationem, quæ à poſteriori eſt, ponit Auguſtinus lib. de corr. & grat. cap. IX. *Deus permiſit hominem tentari, ſciebat eſſe caſurum, quia ſimul videbat eo caſu ſe uti poſſe ad miſericordiam & juſtitiam declarandam, dum ex maſſâ damnatâ alios*

DE QUÆSTIONE SECUNDA

Theſis I.

Altera quæſtio erat, utrùm primi parentes decepti fuerint à diabolo, ſerpentis formam induto. Sanè in eo quidem eſt diſſenſus aliquis inter Catholicos, utrùm diabolus ſpecie tantùm ſerpentis apparuerit, ut Cyrillus putabat lib. III. contra Julianum *a* (cui etiam Steuchus in Coſmopœia acceſſit:) an potius verum & naturalem ſerpentem ſit ingreſſus: quod Chryſoſtomus, Auguſtinus, Procopius, & prope omnes Patres volunt, idque ſcripturâ præeunte, quæ ſerpentem non angelis, ſed animalibus cunctis calllidiorem *b* fuiſſe dicit: quemadmodum in verum etiam ſerpentem maledictionis ſententiam prolatam *c* fuiſſe narrat.

a Col. 551. edit. Par. 1571.
b Gen. 3. 1.
c Gen. 3. 14.

Theſis II.

Sed ut in hoc ſententiis variatum fuit, ita in eo ſemper conſpiravit Eccleſia Dei, quod qui per verum aut apparentem ſerpentem loquebatur, non ſapientia Dei fuerit, ſed diabolus: unde & Chriſtus Joh. VIII. 44. ait, diabolum homicidam fuiſſe ab initio, & in veritate non ſtetiſſe. Et Johannes Apoc. XX. 2. diabolum propterea vocat antiquum ſerpentem. Hebræorumque veterum eandem fuiſſe ſententiam, cognoſcimus ex Sap. cap. II. 23. Ubi dicitur Deus creaſſe hominem rectum, ſed invidia diaboli mortem introiiſſe in orbem terrarum.

Nec alia mens Cypriani ſerm. de zelo & livore; Epiphanii in hæreſi Ophitarum, Baſilii in orat. quod Deus non ſit auctor peccati, Ambroſii lib. de paradiſo, Cyrilli lib. III. in Julianum *d*: ut mittam Hieronymum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Theodoretum *e*, Eucherium, Bedam, Rubertum, cæteroſque, qui in Geneſin ſcripſerunt. Damnarunt igitur eos, qui ſerpentem illum dicebant fuiſſe ſapientiam Dei, à qua oculi primis parentibus eſſent aperti, ut Manichæi ſenſere, juxta Auguſtinum de hæreſ. cap. XLVI. & ante hos Ophitæ: teſte Irenæo lib. 1. de hæreſ. cap. XXXIV. Tertull. lib. de præſcript. cap. XLVII. Clemente Alexandr. lib. VII. Hieronymo dialog. adverſus Luciferianos: præter Epiphanium, Philaſtrium, Auguſtinum, Theodoretum, Iſidorum, Honorium, & alios, qui de hæreſibus tractarunt. Sed neque audiendus Joſephus qui lib. 1. antiquit. Eccleſ. cap. 3. nihil aliud intelligit quàm ſerpentem naturalem, cui in pœnam vocem ademtam & venenum additum ait. Nec magis audiendus Philo libro περὶ κοσμοποιΐας. Item libro ἀλληγοριῶν, vel qui eum ſecutus Origenes homil. XIII. in Exodum; quorum uterque per ſerpentem ἀλληγορικῶς intelligit delectationem, quæ prius quidem Evam, hoc eſt ſenſum; mox autem Adamum, hoc eſt rationem titillârit. Eamque opinionem, ſuppreſſis Philonis & Origenis nominibus, proponit quoque Ambroſius libro de Paradiſo, cap. 2.

d Col. 552 edit. antea citatæ.
e Quæſt. 32. in Geneſin.

DE TERTIA QUÆSTIONE.

Theſis.

Tertia quæſtio erat, utrum Adam fuerit moriturus, ſi non peccaſſet. Negat id Eccleſia Catholica, quæ peccando morti factum eſſe obnoxium, colligit ex comminatione Dei, Geneſ. cap. II. 17. *Quacunque die comederis, morte morieris.* Et Rom. cap. V. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Item cap. VI. 23. *Stipendium peccati mors.* Et cap. VIII. 10. *Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum &c.* Quibus conſentit illud Sapient. cap. I. 13. *Deus mortem non fecit.* Et cap. II. 23. *Deus creavit hominem inexterminabilem; invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

Erravit hac parte Socinus; ut liquet ex initio prælectionum. Nam dicit quidem cum Auguſtino, Adamum mortalitati prius fuiſſe obnoxium, non morti aut moriendi neceſſitati: verùm liquet eum ſub mortalitate complecti mortalitatis effectum, ſive actualem animæ à corpore ſeparationem: ac per mortem, ſeu moriendi neceſſitatem, non intelligere ſimpliciter ſeparationem animæ à corpore, ſed ſimul mortis perpetuitatem: quia nempe qui reſuſcitantur, dormire, non mortui eſſe, dicuntur in Scripturis. Idem jam olim docuit Pelagius, cùm dixit, Adamum fuiſſe moriturum, etiamſi non peccaſſet, quum mors ſit de neceſſitate naturæ. Teſtis Auguſtinus epiſt. CVI. ad Paullinum, lib. 1. de peccat. mer. & remiſſ. cap. II. De geſtis Palæſtinis cap. XI. & XXXIII. lib. 1. contra poſter. reſponſ. Jul. cap. LXV. *a* Oroſius apol. de arbitr. libert. Primaſius in cap. V. ad Rom. ſcriptor Hypognoſt. in prolog. atque alii paſſim. Catholicis verò inter alia obducentibus locum è Gen. II. 17. reſpondebat, eum intelligi debere de animæ morte: ut teſtatur Auguſtinus lib. 1. de Peccati mer. & remiſſ. cap. II. quomodo & eum interpretatus è Judæis Helleniſtis Philo ſub finem primi Allegoriarum; è Chriſtianis antiquis, Eucherius ſive alius lib. 2. in Geneſin, Gregorius M. lib. V. regiſtri epiſt. XIV. & lib. VI. epiſt. XXXI. ac denique è junioribus Auguſtinus Steuchus annotat. in cap. II. Geneſ. Sed (ut poſtea etiam Steuchus *b* animadvertit) non ſolam animæ mortem intelligi, rectè probat Auguſtinus ex verbis illis Gen. III. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Ubi Dominus pœnam Adamo imponit, quam antea fuerat comminatus. Erat quidem in homine etiam ante lapſum mortis cauſſa, cùm fluat ea à naturâ ex contrariis principiis compoſitâ; verum in naturâ integrâ immortalitas à principiis naturæ integræ fluebat, quia anima recta & immortalis vitam perennem in corpus inſpirabat; rectitudo naturalis amicè componebat illum contrariarum qualitatum conflictum, atque ita ſiſtebat mortem; nec tantùm mortem perfectam, ſed etiam inchoatam, morbos inquam ac cruciatus, qui ad mortem ducunt. Poſtquam verò homo peccavit, qui ante poterat non mori, nec moriturus erat, ſi perſeveraret in bono: is non potuit non mori, imò mori ſtatim cœpit: ut omnino mortalitas non naturæ, ſed peccati effectus dici mereatur. Nempe peccatum fugavit gratiam, quâ ſine, nec anima perennem in corpus vitam potuit inſpirare, nec ligno vitæ licuit ulterius veſci: hinc verò deficiente rectitudine in animâ, defecit quoque ac ſoluta eſt elementorum humorumque in corpore ἁρμονία, ac præcipiti gradu ad mortem decurſum fuit. Mortalitas igitur à Deo eſt, quia à natura eſt; à natura autem eſt, quia talis erat corporis natura, ut conſtaret humoribus ac elementis contrariis; ut item generabile eſſet, quale quod eſt, corruptibile quoque eſt; ut denique cibis egeret, qui cum corruptioni ſint obnoxii, corpus quoque hujuſmodi reddant neceſſe eſt. At mortis neceſſitas à DEO non eſt, quia etſi conſecutura erat per naturam; tamen tollebatur per gratiam. Qui enim conditione materiæ mortalis erat: idem beneficio creatoris erat immortalis; peccato verò eſt mortuus: hoc enim removit gratiam vitæ conſervatricem. Nec tamen carentia gratiæ totalis eſt mortis cauſſa, ſed partialis. Nam entis poſitivi etiam poſitiva cauſſa eſſe debet. Verùm totalis cauſſa eſt peccatum unà cum conditione materiæ: ab hac erat potentia moriendi: illud deduxit potentiam in actum.

a Pag. 89.
b In Coſmopœia.

Mortis autem nomine etiam intelligere convenit ærumnas

ruinnas ac cruciatus omnes, ut paullò antè dicebamus: Nempe ut ait ille, *Naſcentes morimur, finiſque ab origine pendet.* Huc pertinet etiam illuſtris ille Cypriani locus libro de Bono patientiæ, ubi omnes ait hujus vitæ calamitates originem ducere à peccato primo *a*: *Dei ſententia*
a Parag. 6. *cogitetur, quam in origine ſtatim mundi & generis humani Adam, præcepti immemor, & datæ legis transgreſſor, accepit: tunc ſciemus, quam patientes eſſe in iſto ſeculo debeamus, qui ſic naſcimur, ut preſſuris iſtic & conflictationibus laboremus. Quia audiſti, inquit, vocem mulieris tuæ, & manducaſti ex illâ arbore, de quâ ſolâ præceperam tibi ne tangeres, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis &c. Unde unusquiſque noſtrum, cum naſcitur, & hoſpitio mundi hujus excipitur, initium ſumit à lacrymis: & quamvis adhuc omnium neſcius & ignarus, nihil aliud novit in illâ ipſâ primâ nativitate, quam flere: providentiâ naturali lamentatur vitæ mortalis anxietates, & labores, & procellas mundi, quas ingreditur in exordio ſtatim ſuo, ploratu & gemitu rudis anima teſtatur. Sudatur enim quamdiu iſtic vivitur & laboratur.*

Mortem verò eſſe pœnam, atque, ut Apoſtolus loquitur, ſtipendium peccati, etiam Hebræorum judicium fuit. Hinc Rabbi Joſue Galilæus in codice apud Hebræos dicto Ziphiat. *Adam, quia transgreſſus fuit, ſibi & omni ſuo generi, hoc eſt omnibus ab eo deſcendentibus, uſque ad finem ſeculi mortem cauſavit.* Quæ verba & ante nos adduxit Finus Hadrianus Ferrarienſis in flagello Judæorum lib. IV. cap. VIII. concluſ. III. (fol. 117. d.) Idem de Hebræis teſtatus jam olim Nemeſius de naturâ homi-
b Pag. 15. nis cap. 1 *b*. Ἑβραῖοι τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς οὔτε θνητὸν ὁμολογουμένως, οὔτε ἀθάνατον γεγενῆσθαί φασιν. ἀλλ' ἐν μεθορίοις ἑκατέρας φύσεως, ἵνα ἂν μὲν τοῖς σωματικοῖς ἀκολουθήσῃ πάθεσιν, περιπέσῃ καὶ ταῖς σωματικαῖς μεταβολαῖς· ἐὰν δὲ τὰ τῆς ψυχῆς προτιμήσῃ καλὰ, τῆς ἀθανασίας ἀξιωθῇ. *Hebræi hominem ab initio neque plane mortalem, neque plane immortalem genitum eſſe ajunt: ſed veluti in confinio cadentis & ſempiternæ naturæ eſſe poſitum: ſic ut ſi corporis affectionibus ſe dederet, ſub corporis mutatione ſubjiceretur; ſin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur.* Poſt illa, cur homo nec mortalis, nec immortalis ἁπλῶς dici poſſit, exponit. Verba ejus, brevitatis cauſſa, Latinè tantùm apponemus: *Nam ſi hominem a primo ortu Deus mortalem procreaſſet, profectò non, poſtquam ſe peccato obſtrinxerat, mortis eum condemnaſſet. Nam mortalem quidem quis mortalitatis condemnat? Contra, ſi immortalem, neque alimenti egentem feciſſet. Nihil enim quod immortale eſt, corporeum alimentum deſiderat: neque ita facile pœnitentiâ ductus eum, qui creatus eſſet immortalis, continuo mortalem effeciſſet. Neque enim in angelis, qui peccarunt, hoc fecit, ſed ut ab initio naturâ immortales ſunt creati, ita manſerunt; neque peccatorum ſuorum pœnam mortem, ſed aliud ſupplicii genus exſpectant. Quare vel hæc probanda ſententia eſt: vel dicendum, mortalem quidem factum eſſe hominem, ſed qui ad perfectionem procedere ac immortalitatem tandem conſequi poſſet: quod hanc habet ſententiam, poteſtate eſſe hominem immortalem procreatum.* Quam verò Hebræorum fuiſſe ſententiam dicit Nemeſius, eadem etiam Chri-
c P. 256 edit. an. Commel. ſtianæ Eccleſiæ ſententia erat. Juſtinus Martyr *c* Dial. cum Tryphone: Παρθένος γὰρ οὖσα Εὔα καὶ ἄφθορος, τὸν λόγον τὸν ἀπὸ τοῦ ὄφεως συλλαβοῦσα, παρακοὴν καὶ θάνατον ἔτεκε. *Eva, cum virgo eſſet & incorrupta, ſerpentis verbo concepto, inobedientiam & mortem peperit.* Item ali-
d P. 146. bi eodem dialogo *d*, τὸ γένος τὸ τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὴν τοῦ ὄφεως ἐπεπτώκει. *Humanum genus, quod per Adam in mortem & fraudem ſeductionemque ſerpentis inciderat.* Tatianus orat.
e P. 194. in Orthodoxogr. edit. an. 1555. contra gentes, ubi ait *e*, hominem poſtquam à ſerpente deluſus eſt, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸν γενέσθαι, *ſeparato ab eo ſpiritu potentiore, mortalem factum.* Et aliquanto poſt *f*, οὐκ
f P. 197 ἐγενόμεθα πρὸς τὸ ἀποθνήσκειν. ἀποθνήσκομεν δὲ δι' ἑαυτούς. ἀπώλεσεν ἡμᾶς τὸ αὐτεξούσιον. *Non nati ſumus, ut moreremur, morimur autem noſtra culpa. Perdidit nos libera voluntas.* Tertullianus lib. 1. adverſus Marcionem, cap. 22; *Homo damnatur in mortem ob unius arbuſculæ delibationem, & exinde proficiunt delicta cum pœnis, & pereunt jam omnes qui paradiſi nullum ceſpitem norunt.* Scriptor libri de vocat. gentium, lib. 1. cap. 7; *Inde* (ex peccato primi hominis) *tracta mortalitas, inde multiplex corporis animique corruptio.*

Similiter Macarius homil. 11. *a* & XI. *b* Athanaſius *c* a Pag. 21. & ſeqq.
de incarnatione Verbi, ubi ait, homines à Deo accepiſſe vitam, ut ſecundùm Deum viverent: verum, inquit, εἰς τὴν τῆς φθορᾶς ἐπιστρέψαντες ἑαυτοῖς αἴτιοι τῆς ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾶς γεγόνασιν. Ibidem inquit, ὄντες μὲν κατὰ φύσιν, ὡς προεῖπον, φθαρτοὶ, χάριτι δὲ τῆς τοῦ λόγου μετουσίας τὸ κατὰ φύσιν ἐκφυγόντες, εἰ μεμενήκασι καλοί. διὰ γὰρ τὸν συνόντα τούτοις λόγον, καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ τούτων οὐκ ἤγγιζε. καθὼς καὶ ἡ σοφία φησὶν, ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος. φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. τούτου δὲ γενομένου οἱ μὲν ἄνθρωποι ἀπέθνησκον. ἡ δὲ φθορὰ λοιπὸν κατ' αὐτῶν ἤκμαζεν. *Quamquam* (homines) *eſſent* (*ut dixi*) *ſecundum naturam corruptibiles, gratiâ tamen participatæ rationis vitium illud naturæ elapſuri fuiſſent, ſi modò probi manſiſſent. Propter enim ipſis cohærentem conjunctamque rationem, naturalis illa corruptio ad illos acceſſum non habuiſſet, ſicut ſcriptura dicit: Deus hominem condidit ad immortalitatem, & ad imaginem æternitatis ſuæ. Verum invidiâ diaboli factum eſt, ut mors orbem terrarum invaſerit: quâ veniente jam homines mori cœperunt. Corruptio vero deinceps contra eos invaluit.* Vide eundem in dictum *d*, *Omnia tradi-* d P. 306.
ta ſunt mihi. Scriptor 20. Quæſtionum *e* Athanaſio tri- e Tom. 2.
butarum. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἤκουσε τῆς συμβουλῆς τοῦ διαβόλου, pag. 362.
καὶ παρήκουσε τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκ τότε ἐδέξατο τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας, ὁμοίως καὶ πάντες, οἱ ἐξ ἐκείνου γενόμενοι ἄνθρωποι, ὡς ἐκ προγόνων τὴν ἁμαρτίαν λαβόντες, ἐκράτησαν πάντων, καὶ ἴσχυσεν ἡ ἁμαρτία κατὰ τῶν ἀνθρώπων. *Homo obedivit conſilio Diaboli, & adverſatus eſt Deo, & ex illo mortis expoſitus fuit peccati: perinde etiam omnes ex ipſo nati homines velut ex majoribus peccatum in ſe derivantes obnoxii ei fuere. Et prævaluit peccatum contra homines.* Similiterque Chryſoſtomus Matth. homil.
LXXI. in hunc locum *f*: *Quemadmodum Adam, quam-* f P. 241 edit. Bell.
vis viveret, poſteaquam de vetito ligno comedit, ſententiâ tamen prolatâ mortuus erat: ſic profectò iſti, etſi mortui erant, pollicitatione tamen reſurrectionis vivebant. Quomodo igitur alibi dicit, Ut & mortuis & vivis dominetur: Non eſt hoc illi contrarium. Mortui namque hic illi, qui victuri ſunt, appellantur. Similiaque habent imitatores Chryſoſtomi, Euthymius & Theophylactus. Prudentius in Ἀποθεώσει *g*: g P. 241. edit. Plant.

—— *Quid mors homini ſine crimine poſſet?*
Nimirum caſſis conatibus & ſine nervis
Concideret ſterilis peccati fomite nullo.
Mors alitur culpâ: culpam qui non habet, ipſo
Paſtus defectu mortem conſumit inanem.

Vidimus, quæ tum Hebræorum, tum veterum Chriſtianorum, hoc eſt eorum, qui ante Pelagium fuerunt, ſententia fuerit. Eadem verò illorum mens, qui cum Pelagio, vel poſt eum vixere. Imò Concilium Carthaginenſe, quod vulgò Milevitanum vocatur, can. 1. anathema dicit Pelagianis docentibus, *Hominem de corpore exire, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ.* Et Arauſicanum II. can. 11. anathematizat eos, *qui negant mortem corporis eſſe pœnam peccati.* Ac Imperator quoque Honorius
Pelagium Cœleſtiumque ſanctione ſuâ damnavit, *g* quod h Apud Baron. T. 5. p. 402. edit. Mog. an. 1601.
Deo tam trucem inclementiam aſſignarent, ut dicerent, mortem non inſidiis vetiti fluxiſſe peccati, ſed exegiſſe penitus legem immutabilis conſtituti. Hanc Catholicorum ſententiam multis explicat Auguſtinus lib. 1. de peccator. mer. & remiſſ. c. 11. & 111. *Proinde ſi non peccaſſet Adam,*

non

non erat exſpoliandus corpore, ſed ſuperveſtiendus immortalitate, & incorruptione, ut abſorberetur mortale à vitâ, id eſt, ab animali in ſpirituale tranſiret. Neque enim metuendum fuit, ne dum fortè diutius hic viveret in corpore animali, ſenectute gravaretur, & paulatim veteraſcendo perveniret ad mortem. Si enim Deus Iſraelitarum veſtimentis & calceamentis præſtitit, quod per tot annos non ſunt obtrita; quid mirum, ſi obedienti homini ejuſdem potentiâ præſtaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſum, tempore, quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem ſine mediâ morte venturus? Sicut enim hæc ipſa caro, quam nunc habemus, non ideò non eſt vulnerabilis, quia non eſt neceſſe ut vulneretur: ſic illa ideo non fuit mortalis, quia non erat neceſſe, ut moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali atque mortali, etiam illis, qui ſine morte hinc tranſlati ſunt, fuiſſe conceſſam. Neque enim Enoch & Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt, nec tamen credo eos jam in illam ſpiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit: niſi quia iſti fortaſſe nec his cibis egent, qui ſui conſumptione reficiunt; ſed ex quo tranſlati ſunt, ita vivunt, ut ſimilem habeant ſatietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyri de panis, ſine cibis vixit: aut ſi & his ſuſtentaculis opus eſt, ita fortaſſe in paradiſo paſcuntur, ſicut Adam, priuſquam propter peccatum exinde exire meruiſſet. Habebat enim, quantum exiſtimo, & de lignorum fructibus refectionem, contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem, contra vetuſtatem.

Non igitur Patres ſimpliciter negarunt, Adam creatum mortalem; ſed ita mortalem factum negabant, ut, niſi peccaſſet, actu eſſet moriturus. Itaque cum Julianus objiceret Auguſtino, quod aliquando idem ſcripſiſſet:
a Lib. 1. reſp poſter. cap. 66. p. 91. ſic ei reſpondit magnus Doctor a: *Scis in libris, quos ad Marcellinum edidi, vehementer me egiſſe contra incipientem ſurgere tunc hæreſin veſtram, ne crederetur Adam, etiamſi ſi non peccâſſet, fuiſſe moriturum. Sed mortalem hactenus dixi, quia poterat mori; poterat namque peccare. Tu eis, qui libros illos non legerunt, nec fortaſſe lecturi ſunt, fuco inſidioſo, ſi hæc tua legerent, ſubripi voluiſti, quaſi ego ita dixerim, Adam mortalem factum, ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus poſſet* (leg. eſſet.) *Hoc enim vobiſcum agitur, hinc tota de hac re inter nos & vos vertitur quæſtio, quod nos dicimus, Adam, ſi non peccaſſet, nec corporis mortem fuiſſe paſſurum: vos autem ſive peccaſſet, ſive non peccaſſet* (hæc tria verba inſerenda) *corpore fuiſſe moriturum.* Idem aliquanto poſt b,
b Cap. 68. pag. 105. *O quam multum erras! qui ex iſta, quæ nunc eſt, corruptibilitate atque infirmitate naturæ, ſanctas paradiſi delicias atque illam beatitudinem cognoſcis. Alia erat illa immortalitas, ubi homo poterat non mori. Alia eſt iſta mortalitas, ubi homo non poteſt niſi mori. Alia erit ſumma immortalitas, ubi homo non poterit mori.* Egregius quoque eſt locus Auguſtini lib. VI. de Geneſ. ad lit. c. XXIV. *Illud* (corpus Adami) *ante peccatum & mortale ſecundum aliam, & immortale ſecundum aliam cauſſam dici poterat. Id eſt mortale, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori. Aliud eſt enim non poſſe mori, ſicut quaſdam naturas immortales creavit Deus: aliud eſt autem poſſe non mori ſecundum quem modum primus creatus eſt homo immortalis, quod ei præſtabatur de ligno vitæ,* NON DE CONSTITUTIONE NATURÆ. *A quo ligno ſeparatus eſt, cum peccaſſet, ut poſſet mori: qui niſi peccaſſet, poſſet non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis; immortalis autem, beneficio Conditoris.* Eadem habes lib. XIII. de C. D. c. XXIII. Leo Magnus ſerm. IV. in natalem Domini: *Quam naturæ ſpecioſiſſimam dignitatem ſi* (primus homo) *per obſervantiam legis datæ perſeveranter excoleret; ipſam illam terrenı corporis qualitatem ad cæleſtem gloriam mens incorrupta perduceret.* Johannes Maxentius in fidei profeſſione: *Igitur confitemur rectum in omnibus à Deo creatum Adamum, non mortalem, nec immortalem, ſed utriuſque capacem, habentem in propriis facultate arbitrii & velle & poſſe ad omnia, hoc eſt & ad bonum & ad malum.* Ubi, uti & Nemeſius, diſertim ait, Adamum nec mortalem conditum, nec immortalem, nempe ἁπλῶς: quomodo loquendo, neutrum erat. Unde Moſes Barcepha de Paradiſo cap. XXVIII. non tam immortalitatem ei collatam, quàm in creatione promiſſam, dicere a voluit. Quemadmodum autem ſimpliciter neutrum erat, ita poteſtate erat utrumque; quia utrumque erat in ejus poteſtate. a Pag. 85. edition. Plantin.
Fulgentius lib. de Incarnatione & gratiâ cap. VI: *Erat mors & immortalitas in ejus poſita quodammodo arbitrii libertate. Capax enim erat utriuſque rei, ut ſi ſervaret præceptum, ſine experientiâ mortis fieret immortalis: ſi verò contemneret, mors continuò ſequeretur.* Et Gregorius Magnus lib. IV. in Job. cap. XXX. *Sic eſt immortalis conditus, ut tamen, ſi peccaret, & mori poſſet; & ſic mortalis eſt conditus, ut ſi non peccaret, etiam non mori poſſet, atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in quâ vel peccare, vel mori non poſſet.* Beda ad cap. II. Geneſ. *Mortalis erat conditione corporis animalis: immortalis, beneficio conditoris.* Anſelmus lib. II. cur Deus homo cap. II. *Quod talis factus ſit, ut neceſſitate non moreretur, hoc facile probatur, quia ſapientiæ & juſtitiæ Dei repugnat, ut cogeret mortem pati ſine culpâ, quem juſtum fecerat ad æternam beatitudinem. Sequitur ergo, quia ſi nunquam peccaſſet, nunquam moreretur.* Eadem Magiſtri ſententiarum & Scholaſtic. mens. Petr. Lombardus lib. II. diſt. XIX. art. 4. *Primus homo ſecundum naturam corporis terreni & immortalis fuit quodammodo, ſecundum aliquid, quia potuit non mori, & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo ſtatu habuit poſſe mori, & non poſſe mori. Et hæc fuit prima corporis humani immortalitas; ſcilicet poſſe non mori. In ſecundo verò ſtatu poſt peccatum, habuit poſſe mori: quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori, & non poſſe mori; quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas: quod ex gratiâ erit, non ex naturâ. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimoniis ciborum. Unde & homo dicitur factus in animam viventem, non ſpiritualem, id eſt, in animam corpus ſenſificantem, quod adhuc erat animale, non ſpirituale, quod egebat cibis, ut per animam viveret. Factus eſt ergo in animam viventem, id eſt vitam corpori dantem; tamen per ſuſtentamenta ciborum: & tunc erat corpus immortale, & mortale: quia poterat mori & poterat non mori. Poſt peccatum verò factum eſt mortuum.* Quæ etiam approbat Thomas Argentinenſis in hunc locum: *Si*, inquit, *homo manſiſſet in ſtatu innocentiæ, in quo à Deo fuit productus, tum aliquo modo fuiſſet immortalis. Nam, ut patet per magiſtrum, homo in ſtatu innocentiæ habuit poſſe non mori: & in ſtatu miſeriæ, puta poſt peccatum, habuit non poſſe non mori: ſed in ſtatu gloriæ habebit non poſſe mori.* Similiaque legas apud cæteros Scholaſticos.

Hæc teſtimonia ſatis docent, Patres ac Scholaſticos, nunc dicere Adamum fuiſſe neutrum, nec mortalem, nec immortalem: nunc utrumque, & mortalem & immortalem: quæ quomodo conciliari debeant, abunde ex ipſorum verbis cognoſcere fuit. Cæterùm cum ἁπλῶς loqui volunt, eum immortalem quam mortalem conditum dicere malunt: idque quia conditus eſt in perfectâ juſtitiâ & ſanctitate: quâ ſalvâ non poterat mori. Ex Scholaſticis contenti erimus afferre Durandum, lib. II. diſt. XIX. quæſt. I. *Adamum*, inquit, *fuiſſe immortalem, convincitur auctoritate ſacræ Scripturæ & probabili perſuaſione. Auctoritate ſacræ Scripturæ, per hoc, quod dicit Apoſtolus ad Rom. V. quod per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Ergo ante peccatum erat homo immortalis. Unde & Dominus pœnam mortis comminatus*

natus eſt primo homini Geneſ. 11. dicens, Quacunque die ex eo comederis, morte morieris: id eſt neceſſitati moriendi addictus eris &c. De Patribus unum producemus, Claudium Marium Victorem lib. 1. comment. in Geneſ.

> *Tali lege data, ratio docet optima, quod non*
> *Mortalem Deus in primævo tempore fecit*
> *Primum hominem: quin ille ſibi mortem attulit ultro.*

Plura qui è veteribus volet, adeat omnino Michaëlem Glycam parte primâ annalium pag. 119. & ſeqq. ubi hominem non mortalem, ſed immortalem conditum probat teſtimoniis Anaſtaſii Sinaitæ, Andreæ Cretenſis, Chryſoſtomi, Cyrilli, Baſilii, Barlaami.

Diximus de morte corporea: Videamus de morte ſpirituali: de quâ major eſt concertatio.

DE QUÆSTIONE IV.

Thesis I.

Quarta quæſtio erat, Utrum Adamus peccando exſtinxerit Spiritum S. adeò ut qui, hoc præſente, idoneus erat non tantum ad facile agendum bonum morale, ſed etiam ad volendum agendumque bonum ſupernaturale: is contrà hoc amiſſo, tardior difficiliorque factus ſit ad agenda bona moralia, imò nec bona illa bene velle potuerit: ad ſupernaturalia verò planè redditus ſit ineptus. Quin hujuſmodi fuerit conditio Adami poſt lapſum, planè dubitandum non eſt. Nihil enim tam eſt de peccati natura, quam ut gratiam Dei expellat: Unde David poſt adulterium cum Bettabea & Uriæ cædem, Pſal. LI. 17. *Spiritum firmum renova intra me.* Et 13. *Spiritum Sanctum ne auferas à me.* Et Adamum, non minùs quam nos, indiguiſſe gratiâ Chriſti (quæ non ſolum conſiſtit in delendis peccatis, ſed etiam in adjuvando, ne peccetur) argumento eſt vox iſta conſolationis plenisſima, quam ſtatim à lapſu audivit Gen. III. 15. *Semen mulieris conteret caput ſerpentis.*

Thesis II.

Quamquam igitur Adamus peccando non hoc ſibi propoſuerit, ut gratiam Dei abjiceret, non magis ſanè, quam ut Deum offenderet, vel ſe perditum iret: non eo minùs tamen dicendus eſt gratiam ſuapte culpâ amiſiſſe, quia ſatis eſt, ut hoc ex peccato, quacunque de cauſâ ſuſcepto, conſequatur. Atque id eſt, quod nonnulli dicunt, etſi homo, cum peccat, non habeat intentionem amittendæ gratiæ actualem, habere tamen intentionem ejus rei virtualem.

Thesis III.

Hanc verò divinæ gratiæ amiſſionem conſecuta eſt imaginis divinæ depravatio: de quâ ſic Auguſtinus lib. II. Retractat. cap. XXIV: *Quod dixi, Adam imaginem Dei, ſecundùm quam factus eſt, perdidiſſe peccato, non ſic accipiendum eſt, tanquam in eo nulla remanſerit, ſed quod tam deformis, ut reformatione opus haberet.*

Communis hæc antiquiſſimorum Patrum ſententia eſt. Irenæus enim lib. III. cap. XXXVII. inducit Adamum confitentem, *habuiſſe ſe à ſpiritu ſanctitatis ſtolam, ſed amiſiſſe.* Tertullianus lib. de patientiâ cap. V: *Innocens*, inquit, *erat Adam, & Deo proximus amicus & paradiſi colonus. At ubi ſemel ſuccidit impatientia, deſivit Deo ſapere, deſivit cæleſtia ſuſtinere poſſe.* Cyprianus ſerm. de bono patientiæ, themate 3. ait, *Adam peccato ſimilitudinem divinam perdidiſſe*: & themate 11, dicit, *Adamum accepiſſe divinitus gratiam, ſed haut cuſtode patientiâ ſervâſſe.* Macarius initio homil. XII: Ὁ Ἀδὰμ τὴν ἐντολὴν παραβὰς κατὰ δύο τρόπους ἀπώλετο· ἕνα μὲν ὅτι ἀπώλεσε τὸ κτῆμα τὸ καθαρὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ, τὸ ὡραῖον, τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ· ἕτερον δὲ, ὅτι ἀπώλεσεν αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ἐν ᾗ ἀπέκειτο αὐτῷ κατ' ἐπαγγελίαν ἡ ἐπουράνιος πᾶσα κληρονομία. *Adam transgreſſus mandatum, duobus modis periit, priore quidem modo, quia perdidit puram & ſpecioſam illam poſſeſſionem naturæ ſuæ, quæ creata erat ad imaginem & ſimilitudinem Dei: altero modo, quoniam imaginem illam amiſit, per quam promiſſionem acceperat totius hæreditatis cæleſtis.* Baſilius homil. in Pſalm. XLVIII: ait Adamum ἀποβαλόντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου ἀναλαβόντα τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, *abjecta imagine cæleſtis, induiſſe imaginem hominis terreni.* Ambroſius Comment lib. VII. in Lucæ cap. X. de parabola Samaritani agens, ſcribit Adamum *indumenta gratiæ ſpiritualis accepiſſe*, ac indutum fuiſſe *fidei veſtimento*, ſed poſtea *exutum.* Idem lib. de Helia & jejunio cap. IV. *opertus erat Adam virtutum velamine, priuſquam prævaricaretur, ſed tanquam exutus prævaricatione, vidit ſe eſſe nudum, quia indumentum, quod habebat, amiſerat.* Idem lib. VI. Hexaemeron cap. VII. de imagine Dei in Adamo diſputans, ait fuiſſe *plenam ſapientiæ, plenam pietatis atque juſtitiæ*: item *habuiſſe in ſe virtutum gratiam renitentem, ſplendoremque pietatis, ſplendorem paternæ gloriæ, & paternæ imaginem ſubſtantiæ*; ſed *ante peccatum.* Gaudentius Brixienſ. de lectione Evangelii tractatu primo, qui eſt in ordine quartus: *Oſtendam tibi, dilectiſſime, & ipſum protoplaſtum Adam divinâ familiaritati fuiſſe conjunctum, perceptis ab ipſo ſponſo imaginis divinæ inſignibus, ſapientiæ & intellectus, vitæque perpetuæ ornamentis. Sed poſtquam, lenocinante diabolo, fides eſt adulterata mandati, immortalitas pariter cum libertate divini amoris ablata eſt.* Chryſoſtomus homil. XVI. in Geneſ. ait habuiſſe *veſtem admirabilem gloriæ ac ſupernæ benevolentiæ*, ſed eſſe hac *per mandati prævaricationem ſpoliatum.* Atque hi omnes vixerunt ante exortos Pelagianos, quorum ſententia fuit naturam humanam peccando minimè infirmari, ſed ſolâ delictorum remiſſione indigere. Quâ de re Julianum ipſum audi in diſſertatione (altercationem Gennadius vocat) cum Auguſtino lib. 1. contra ſecundam Juliani reſponſionem cap. XCIV a. *Nos dicimus peccato hominis non naturæ ſtatum mutari, ſed meritis qualitatem: id eſt & in peccante hanc eſſe liberi arbitrii naturam, per quam poteſt à peccato deſinere, quæ fuit in eo, ut poſſet à juſtitiâ deviare.* Sed & antea cap. — a P. 141.
LXXXIX. idem dixerat b: *Peccantes non arbitrii libertatem, ſed conſcientiam juſtitiæ perdiderunt: liberum autem arbitrium & poſt peccata tam plenum eſt, quam fuit ante peccata.* — b P. 131.

Nunc audiamus Patres eos, qui vel Pelagii tempore, vel poſt eum vixerunt. Auguſtinus lib. XIV. de Civitate Dei cap. XV: *In paradiſo, etiamſi non omnia poterat ante peccatum, quicquid tamen non poterat, non volebat, & ideo poterat omnia, quæ volebat.* Et Tom. 7. de peccatorum meritis & remiſſ. lib. 1. cap XVI. *Gratiam perdidit, quâ* (corpus) *ejus animæ omni ex parte obediebat.* Idem Tom. eodem contra duas Pelagianorum epiſt. lib. 1. cap. II. *Libertas in paradiſo fuit habendi plenam cum immortalitate juſtitiam.* Idem Tom. 10. de verbis Dom. ſerm. XLIII. *Non in paradiſo caro concupiſcebat adverſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, ubi pax erat ſola.* Proſper contra Collatorem cap. XXI. *Juſtitiam* (Adami) *iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abſtulit libertatem; nec potuit illic ulla portio reſidere virtutum, quo tanta irruperat turma vitiorum.* Et verbis, quæ proximè antecedunt: *Poſtquam autem ſe,*

hoc

hoc eſt, imaginem & templum Dei, deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam, Hilarius Carm. in Geneſin.

Poſtquam primus homo vetito ſe paſcere ligno
Non timuit, captiſque dolis ſe præbuit angui:
Stat reus & nudus dejecto lumine veſtem
Implorans, Dominumque fugit, vultumque recondit.
Culpa comes ſequitur, peccato obnoxia vita
Debilitat vires. Cælo venientia dona
Æthere demiſſus paulatim deficit ignis,
Frigore peccati torpentia corda rigeſcunt,
Cura cibi ventriſque ſubibat, cura tegendi
Corporis, & ſacrum ſubeunt mortalia pectus.

Fulgentius de incarnatione & gratiâ cap. XIII. *Peccans itaque ille, qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt, anima ſanitatem perdidit & exſpoliatus eſt veſtimento fidei.*

a Col. 544. edit. Pariſ. 1572. b Pag. 42. edit. Tigur.

Cyrillus lib. II. in Joh. cap. III. *a* ait *gratiam creatoris Spiritu Sancto inhabitaſſe* in Adamo, ſed Adamum *eam non ſervaſſe*. Similiter Procopius Gazæus ad cap. I. Gen. b *Ab initio creationis virtus, quæ vitam miniſtrat, ſimul cum Spiritu Sancto ingreſſa erat in hominem, ut hæc creatura foret ſecundum imaginem Dei, quaſi unus reciperet utrumque. Nam impoſſibile eſt, ut intellectus noſter geſtet imaginem Dei, ſi non fuerit illuminatus a Spiritu Sancto. Nam, ut habet ſcriptura, ſi quis Spiritu Sancto caret, is nec ejus eſt. Igitur anima a primordio ſua creationis vitalem vim & Spiritum Sanctum pariter nacta eſt. Siquidem continuò vaticinata, quod proprium eſt Spiritus Sancti, & cum eo converſata eſt.* Et ad II Geneſ. c *Adamus non ſine ſingulari prudentiâ & ſolertiâ, quam à Deo accepit, nomina dat creaturis, quæ ipſarum ſubſtantias, quaſi in ſpeculo, repræſentent.* Et in illud, Hoc nunc os ex oſſibus meis d: *Adamus iſta omnia prolocutus eſt divino & prophetico inſpiratus ſpiritu. Nec enim propriis viribus, ex quâ materiâ, & in quem finem mulier condita fuerit, cognoſcere quiviſſet.* Anaſtaſius Synaites extremo lib. X. Anagogicarum contemplationum in Hexaëmeron: *Quære, quis cum eſſet Adam, quid factus eſt poſt tranſgreſſionem. Erat enim totus lucidus & deiformis, & imago quædam, ut ita dicam, Deo ſimilis. Poſt inobedientiam autem factus eſt tenebroſus & inornatus, atrum peccatum omnino indutus.* Damaſcenus lib. II. orthod. fid. cap. XII. ſcribit, Adamum non modò ἄκακον, h. e. *ſimplicem ac pravitatis expertem* eſſe creatum, verùm etiam ἐν πάσῃ ἀρετῇ καταγλαϊσμένον, καὶ παντὶ ἀγαθῷ κοσμούμενον: *omni virtute fulgentem, omnibuſque ornatum bonis.*

c Pag. 57. d Pag. 58

Giſlbertus Præpoſitus Monaſterii Weſtmonaſterienſis, diſcipulus Anſelmi Cantuarienſis, libro qui inſcribitur Altercatio ſynagogæ & Eccleſiæ cap I. e. *Imago Dei, ad quam homo conditus fuit, hominem ad hoc provocabat, ut cognoſceret ac diligeret, in notitiâ ſibi copularet ſapientiam, in dilectione præmii materiam. Culpâ ſuâ dejectus ab utroque, perdidit utrumque, tantum ad exteriora effuſus, quantum ſuperiorum oblitus.* Similia ſunt apud Bernonem Augienſem ſermone de reſurrectione Domini, Guitmundum de ſanctâ Trinitate, Hildegardim in ſolutione quæſt. VI. atque alios, quos enumerare ſit longum. Nec aliter Scholaſtici. Multorum inſtar erunt Thomas Aquinas & Ægidius Romanus. Thomas in ſummâ Theologiæ I. part. quæſt. XCV. art. I. ſic ſcribit: *Quod fuerit* (primus homo) *conditus in gratiâ, videtur requirere ipſa rectitudo primi ſtatus, in quâ Deus hominem fecit; ſecundum illud Eccl. VII. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo ſecundùm hoc, quod ratio ſubdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & anima corpus.* Et poſt pauca: *Ex quo datur intelligi, ſi, deſerente gratiâ, ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in animâ exſiſtentem, inferiora ei ſubdebantur.* Ægidius Romanus tractatu de originali peccato cap. II. *Adam eſt rectus creatus, quia in eo omnia inferiora ſuperioribus erant ſubjecta. Caro enim ſubjecta erat animæ: quia nullus morbus, nulla paſſio, nulla indiſpoſitio poterat inſurgere in carne, quæ animæ repugnaret. Rurſus vires inferiores ſubjectæ erant ſuperioribus, ut concupiſcibilis & iraſcibilis ſic erant ſubditæ menti & rationi, ut nihil in eis inſurgeret, niſi ſecundum ordinem & ductum rationis.*

e Fol. 6. edit. Col. 1540.

DE QUÆSTIONE V.

Theſis I.

Quinta quæſtio erat, utrum Adamus propter peccatum luat pœnas æternas. Sanè certum eſt, non tantum temporalem mortem meritum eſſe, ſed etiam vitæ æternæ & regni cœleſtis privationem: cujus rei, ejectio è paradiſo typus fuit: nec tantum privationem tanti boni, verum etiam gehennæ cruciatus. Quæ omnia Dominus complexus fuit comminatione illa Gen. II. 17. *Quacunque die comederis, morte morieris.*

Theſis II.

Nec tamen Adamus idcirco æternis ſuppliciis damnatus fuit, qui Tatiani error erat: ſed, ut communis ſcriptorum Eccleſiaſticorum ſententia eſt, ſanatus eſt paſſione ſecundi Adami, Jeſu Chriſti.

Diſtinctiſſimæ ſunt quæſtiones iſtæ, Quid Adamus peccando ſit promeritus, & tum pœnas iſtas, quas merebatur, fuerit perpeſſus. Meritum eſſe pœnas æternas, liquet ex comminatione. Nam cùm mortem Deus minaretur, etiam æternam intellexit. Unde Auguſtinus lib. XIII. de Civitate Dei cap. XII. *Cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, utrum animæ, an corporis, an totius corporis, an illam quæ ſecunda dicitur, reſpondendum eſt, omnes: quoniam prima conſtat ex duabus; una animæ, altera corporis: ut ſit prima totius hominis mors, cum anima ſine Deo, & ſine corpore ad tempus pœnas luit: ſecunda vero, ubi anima ſine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiſo conſtituerat, de cibo vetito, Quacunque die ederitis, morte moriemini, non tantum primam mortem, puta priorem, ubi anima privatur Deo: nec tantum poſteriorem, ubi corpus privatur anima: nec ſolum ipſam ſolam primam, ubi anima à Deo & corpore ſeparata punitur: ſed quicquid mortis eſt, uſque ad noviſſimam, quæ ſecunda dicitur, & quâ eſt nulla poſterior, comminatio illa completa eſt.* Sed quæritur, an quia Adamus omnes haſce mortes merebatur, eò & omnibus fuerit affectus. Hanc Tatiano ſententiam tribuit Philaſtrius de hæreſ. Epiphanius hæreſ. XLVI, Auguſtinus de hæreſ. ad Quod vult Deum cap. XXXV. & ante hos Tatiani σύγχρονος Irenæus lib. I. adverſ. hæreſ. c. XXXI. cujus verba exſcripſere Euſebius lib. IV. hiſtor. Eccl. cap. XXVII. & Nicephorus lib. IV. c. IV. Sed à Tatiano diſſentiunt Eccleſiaſtici doctores omnes. Vide Irenæum lib. III. à cap. XXXIV. uſque ad XL. Tertullianum lib. de Præſcrip. cap. LII. & lib. de Pœnitent. cap. ult. Epiphanium & Euſebium locis ante citatis, Gregorium M. lib. VI. regiſt. epiſt. XXXI. Extabat olim etiam liber de pœnitentiâ Adæ: ſed eum inter Apocryphos retulit Gelaſius decreto in Romano concilio cum LXX. epiſcopis facto. Plerique etiam veterum tradunt; Adamum ſepultum eſſe in monte Calvariæ, in quo Chriſtus poſtea crucifixus & ſepultus fuit, ut primus virtutem ſanguinis Chriſti ſentiret, qui primus fuerat auctor peccati. Ita Origenes tract. in Matth. XXXV *a*, ſcriptor libri de cardinalibus Chriſti operibus Cypriano tributi, ſerm. de Reſurrect. §. 4. Athanaſius in lib. de paſſione Domini *b*, Euſebius loco ante citato. Ambroſius lib. V. epiſt. XIX. Chryſoſtomus in Joh. homil. LXXXIII. Auguſtinus

a P. 398. edit. Baſ. an. 1536. b P. 791. edit. Commel.

ſerm. LXXI. de Tempore, item Theophylactus, Euthymius, alii. Hieronymus tamen comm. in Matth. cap. XXVII, item Epitaphio Paullæ matris *a*, Adamum ſepultum fuiſſe in Hebron & Arbee putat, idque impulſus loco Joſ. XIV. 15. Idemque *b* in antiquis Rabbinorum commentariis legi, docuit me doctiſſimus Maſius. Sed ut de loco ſepulturæ controverſia fuit, ita ſalvatum fuiſſe Adamum ſatis conſentiunt antiqui. Nazianzenus orat. XXXI. quæ eſt in dictum Euangel. Matth XIX. Εἰ τὰ χείρω σκοπῇς, ἥμαρτεν ἡ γυνή, τοῦτο καὶ ὁ Ἀδάμ. ἀμφοτέρους ὁ ὄφις ἠπάτησεν. ἀλλ' εἰ τὰ βελτίω λογίζῃ, ἀμφοτέρους σώζει Χριστὸς τοῖς πάθεσιν. ὑπὲρ ἀνδρὸς σὰρξ ἐγένετο; τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικός. ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀποθνήσκει; καὶ ἡ γυνὴ τῷ θανάτῳ σώζεται. *Si deteriora expendis, peccavit mulier: eodem quoque modo Adam peccavit. Utrumque ſerpens decepit. At meliora conſideras? Utrumque Chriſtus paſſione ſua ſalute donavit. Pro viro caro factus eſt? pro muliere item. Pro viro mortem ſubiit? ipſius item morte mulieri ſalus parta eſt.* Idem docet orat. XVIII. quæ in laudem eſt Cypriani *c*. Sed imprimis illuſtris eſt locus Auguſtini lib. de natura & gratia cap. XXI. *Niſi quod commendat Eccleſia & ipſum* (Adamum) *Domini Chriſti miſericordia liberatum.* Et clarius T. 2. epiſt. XCIX. ad Euodium: *De primo homine, patre generis humani, quod eum* (Chriſtus) *apud inferos ſolverit, Eccleſia ferè tota conſentit: quod eam non inaniter crediſiſſe, credendum eſt, undecunque hoc traditum ſit, etiamſi canonicarum ſcripturarum hinc expreſſa non proferatur autoritas: quamquam illud, quod in libro Sapientiæ a ſcriptum eſt: Hæc illum, qui primus factus eſt, patrem orbis terrarum, cum ſolus eſſet creatus, cuſtodivit, & eduxit illum à delicto ſuo, & dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac ſententia, quam pro ullo alio intellectu facere videatur.* Rupertus tamen Tuitienſis lib. III. Comment. in Geneſ. cap. XXXI. Tatiani ſententiam amplexus fuit: ad teſtimonium verò ex libro Sapientiæ reſpondet, Canonicum non eſſe. De libro rectè: de re verò aſſentimus Auguſtino, ut & Anſelmo, cujus hæc verba, Cur Deus homo lib. II. cap. XVI. *Adam & Evam ad illam pertinuiſſe redemtionem, dubitandum non eſt, quamvis autoritas divina aperte non pronunciet.*

a Tom 1. pag. 173. edit Baſ. 1553.
b Comm. in Joſ. 14. 15.
c Pag. 276. edit. Morell.
a Sap. 10. verſ. 1. 2.

DISPUTATIO TERTIA
DE
BONIS OPERIBUS.

OPERA renatorum moraliter bona tres has conditiones habent: ut ex verâ fide proficiſcantur, ſecundùm legem Dei exigantur, & ad divinam gloriam dirigantur. Quinque verò imprimis quæri de iis ſolent: an neceſſaria ſint, perfectane ſint, ecqua ſint ſupererogatoria, num meritoria, ac denique an ſint ſatisfactoria. Ex quibus duo poſtrema à prioribus dependent. Nec n. ſi imperfecta ſunt, æternam vitam merebuntur. Neque ſi ſupererogationes tollas, humanæ erunt ſatisfactiones pro reatu ac pœnâ, ſive temporali, ſive æternâ. Ad pleniorem tamen cujuſque controverſiæ diſquiſitionem, de tribus prioribus nunc tantummodo agemus: de cæteris commodiùs, alio tempore, Deo volente, diſſertabimus.

DE QUÆSTIONE PRIMA

THESIS I.

B*Ona opera triplici nomine neceſſaria ſunt homini Chriſtiano. Primo ratione Dei, non quaſi exinde aliquid accedat Deo, ſed quia, teſte Paullo* a, hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio noſtra:. ut nempe, *quemadmodum apud Lucam* b *Zacharias dicit*, liberati ſerviremus ipſi in juſtitiâ & ſanctitate, omnibus diebus vitæ noſtræ. *Et æquum eſt, ut Chriſtum, cujus pretio emti ſumus, & Patrem, qui eum redemtorem nobis dedit, & Spiritum Sanctum cujus templa ſumus, operibus noſtris glorificemus. Unde Apoſtolus* c: Glorificate igitur Deum in corpore veſtro & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei. *Vide Matth. v. 6.*

a 1 Theſ. 4. 3.
b Luc. 1. 75.
c 1 Cor. 6. 20.

THESIS II.

Deinde neceſſaria ſunt bona opera propter nos, quia, ut Apoſtolus ait a, Pietas ad omnia eſt utilis, habens promiſſionem hujus & futuræ vitæ. *Contra, eodem teſte* b, *per bonorum operum neglectum amittitur bona conſcientia: hâc amiſſâ homo fidei* c *naufragium facit: naufragus verò æternum perit: niſi (Tertulliani* d *ut verbis utar)* ut naufragus alicujus tabulæ fidem, ita pœnitentiam amplexans in portum divinæ clementiæ proteletur.

a 1 Tim. 4. 8.
b 1 Tim. 1. 5. 6.
c 1 Tim 1. 19.
d Lib. de Pœnit. c. 4.

THESIS III.

Denique neceſſaria ſunt bona opera propter proximum, ut eum charitatis officiis ſublevemus e, *nec ſcandalo illi ſimus* f, *ſed potiùs inculpata vita exemplo Chriſto lucrifaciamus* g.

e Rom. 12. 10.
f 2 Cor. 6. 3.
g 1 Petr. 3. 1.

Quamquam annis mille quingentis ſanus nemo dubitarit, quin opera bona ad ſalutem ſint neceſſaria: non defuere tamen ſeculo noſtro, quorum alii ea pernicioſa dicerent ad ſalutem, alii licet non pernicioſa putarent, noſtræ tamen relicta libertati, eoque minimè neceſſaria eſſe contenderent: alii denique neceſſaria, at non ad ſalutem, verùm alias ob cauſſas judicarent. *En quo diſcordia cives Perduxit miſeros.* Originem autem hæc controverſia cepit occaſione libri INTERIM dicti, quo Imperator Carolus, confecto bello Smalcaldico, quod anno fuit CIϽ IϽ XLVII. inter religionis formam in Eccleſias Germanicas inducere conabatur: qui liber & cauſſam poſtea præbuit colloquio Altenburgenſi, An. CIϽ IϽ LXVIII. Eo autem inter alia tradebatur, OPERA BONA NECESSARIA ESSE AD SALUTEM. Hic Ph. Melanchthon & Witebergenſes aſſentire: ut

etiam

Digitized by Google

etiam liquet ex diatribâ *a* de juſtificatione ſcriptâ à Melanchthone cæteriſque Theologis in Miſena urbe congregatis an. ∞ Iↄ XLVIII. Contra diſſentire in eo ipſo, inque varias partes abire Jenenſes, quos à duce factionis Flaccio Illyrico Flaccianos dicebant: qui & multa incommodius à B. Luthero dicta ad patrocinium ſententiæ ſuæ advocabant. Qualia ſunt pleraque iſtæc quæ ei objicit Gregorius de Valentia lib. de differentiâ veteris & novæ legis *b* & Alphonſus de Herrera lib. de merito & ſatisfactione *c*. Atqui ſi perniciuſa ſunt opera bona, ſatius fuerit iis abſtinere. Si item iis obligamur neceſſitate præcepti, quomodo ea neceſſaria eſſe ἁπλῶς negatur? Si denique in adultis omnibus (ſaltem habentibus facultatem occaſionemque bona opera faciendi, quod addo propter eos qui in agone reſipiſcunt) utut ad beatitudinem non habent relationem cauſſæ, ubi fides, quæ cauſſa organica eſt juſtificationis noſtræ; tamen relationem habent viæ, medii, conditionis, cauſſæ ſine qua non, ſive antecedentis neceſſarii, quomodò ad ſalutem neceſſaria non erunt? Etiam hac de controverſiâ judicium ſuum promunt ſcriptores famigerati CONCORDIÆ libri *d*: ac tum primum, tum alterum loquendi genus in Flaccianis damnant: tertium ipſi ſequuntur. Et ſanè fatemur modum loquendi, quem Witebergenſes admittunt, à malignis mentibus aliovorſum trahi poſſe quàm oportebat. Sed hoc non impedit, quo minus hac nos parte Witebergenſibus ſociemus. Siquidem ſatis illi mentem ſuam explicant, cum dicunt ſic neceſſitatem ſe operum ad ſalutem concedere, ut minimè loquantur de neceſſitate veræ efficientiæ, quaſi valeant ad ſalutem per ſe gignendam & promerendam, ſed de neceſſitate præſentiæ, quâ opus ad ſalutem non impediendam. Quomodo capere etiam oportet certiſſima illa effata Hieronymi Zanchii in Miſcellaneis ſic ſcribentis, *Nemo adultus poteſt ſalvari ſine charitate in Deum & proximum.* Item: *Nemo poteſt ſalvari, niſi, ſi per ætatem licet, bonis operibus ſtudeat, inque illis ambulet.* At nimium partium ſtudio abripitur is, qui *e* in nupero Calvinianæ, ut vocat, ματαιολογίας examine hanc Zanchianam eandemque Catholicam ſententiam novem argumentorum agmine proterere ſeſe ſtudet tanquam errorem manifeſtarium: ubi & hanc ejus αἰτίησιν inveniet, qui volet: *Cum juſtificatio mere gratuita nobis in ſcripturis proponatur, utique fieri non poteſt, ut poſſint bona opera* QUOCUNQUE *modo ad ſalutem neceſſaria eſſe.* Dicere autem voluit, nullum planè eſſe conſiderandi modum, juxta quem opera ad ſalutem neceſſaria dici poſſint. Quamquam autem iſtius farinæ ſcriptores ſequiùs de nobis mereantur, minimè tamen par pari damus hoſtimentum: ſed ingenuè fatemur, utut pleraque, non dico παράδοξα, ſed ἄδοξα planè ſint, quæ ex eorum libris Caniſius *f*, ex Caniſio item congeſſit Bellarminus *g*: nihilominus nos putare pleroſque omnes eorum rectiùs ſentire, quàm loqui: nec tam oppugnatum ire operam, quàm fiduciam in bonis operibus collocatam: neque tam eorum neceſſitatem ad ſalutem, quàm ſalutis meritum condemnare: neque tam impugnare individuum eorum nexum cum fide juſtificante, quàm coram juſtitiæ divinæ throno ad actum juſtificationis negare concurſum. Quæ ſi ita ſunt, quamquam injuriâ Eccleſias noſtras inceſſant, ac in ſermone periculoſâ admodum ὑπερβολῇ & illaudabili κακοζηλίᾳ utantur; tamen vetus & acerba iſtæc inter partes velitatio magnam partem vera fuerit λογομαχία.

a Cap. de bonis operibus. Vide eam diatribam à Witebergenſibus inſertam ſyntagmati corpori Luthero. Eiſque adjecto libro Interim dicto, fol. K. k. 3 b.
b Part. poſt. c. 2.
c Fol. 10. edit. Pariſ. an. 1542.
d P. 666. & ſeqq.
e Petr. Hinkelmannus diſp. 13. quæ eſt de bonis operibus edit. Roſtoch. an. 1610.
f Lib. 1 de corrupt. verb. Dei cap. 10.
g Lib. 4. de Iuſtif. cap. 1.

DE QUÆSTIONE II.

THESIS I.

Bona ſanctorum opera, quamquam placeant Deo in miſericordiæ foro, ubi quod eis deeſt, contegitur obedientiâ Chriſti: imperfecta tamen ſunt, tum divinæ juſtitiæ comparata, tum illa quæ in vita erit altera, tum etiam ſi in foro juſtitiæ exigantur ad divinæ legis obruſſam.

II.

Eſtque ea imperfectio in nobis frequentiſſimè ratione partium, ſemper verò graduum ratione. Partium quidem, quoties vel omittimus facienda, vel committimus omittenda. Graduum vero, quia etiam cum facimus facienda, ſemper tamen abeſt illa charitatis perfectio, quam legis ἀκρίβεια requirit.

III.

Qui verò contendunt ſanctos in hac vitâ perfectè implere legem Dei, hi non tantùm refelluntur triſtiſſimis ſanctorum lapſibus, quos nobis ob oculos ponit ſcriptura: ſed conſcientiâ etiam & confeſſione Prophetarum & Apoſtolorum: ut Iacobi a *illo:* In multis labimur omnes. *Et Salomonis* b *hoc:* Non eſt homo, qui non peccet. *Item* c. Profectò non eſt quiſquam juſtus in terrâ, qui faciat bonum & non peccet. *Atqui, ut Apoſtolus ait* d, Qui in uno delinquit, factus eſt omnium reus. *Ideo David* e *clamat:* Ne ingrediaris Domine in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo ullus vivens. *Et quid pluribus opus? cum Dominus ipſe non veraciter minus quàm humiliter, (etſi aliter olim Pelagianis viſum) quotidie nos juſſerit precari:* Dimitte nobis debita noſtra.

a Iacob. 3. 2.
b 1 Reg 8. 46.
c Eccleſiaſtæ 7. 20.
d Iacob. 2. 10.
e Pſ. 143. 2.

Hinc Cyprianus *f*: *Opus eſt nobis quotidianâ ſanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſiduâ repurgemus.* Et quomodo noſtra juſtitia ſit perfecta, ſi poſſit hic augeri? Auguſtinus *g*. *Charitas quæ jam non poſſit augeri, quamdiu hic homo vivit, eſt in nemine: quamdiu autem augeri poteſt, profecto illud quod minus eſt quam debet,* IN VITIO EST. Idem *h* ſic παραφράζει, quæ ante attulimus, Davidis verba: *Noli intrare in judicium Domine, Deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de theſauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus invenior.* Et quæ illa regula, niſi lex divina? ad quam nihil rectum adeò exigitur in hac vitâ, quin etiam cum nos Aquilino aut Epidaurii ſerpentis obtutu nihil cernimus vitii vel defectus, divinus tamen oculus videat, quod nos non cernimus. Hinc Gregorius *i* in illud, *Verebar omnia opera mea: Ac ſi,* inquit, *humili confeſſione diceretur, quæ apertè egerim video, ſed quid in his latenter pertulerim ignoro.* Et aliquanto ante *k*: *Si placere Deo veraciter cupimus, poſtquam perverſa ſubigimus, ipſa etiam in nobis bene geſta timeamus.* Itaque nec idem *l* ſcribere dubitat: *Si remotâ tunc pietate diſcutitur, in illo examine etiam juſtorum vita ſuccumbit.* Quod planè idem eſt illi Auguſtiniano *m*: *Væ etiam laudabili vitæ, ſi remotâ miſericordiâ diſcutias eam.* Nam quod Auguſtino eſt remotâ miſericordiâ, id Gregorio eſt, *remotâ pietate*: quia pietatis voce pro clementiâ uſi poſterioris ævi ſcriptores: ut Claudianus *n* & alii: ac ab eâ hujuſce vocabuli notione Antoninum Imperatorem Pii cognomentum indeptum eſſe ſcimus ex Capitolino *o*, Volcatio Gallicano *p* & Eutropio *q*. Similiterque capiendum cum idem Gregorius alibi ait *r*: *Prece juſtitia indiget, ut quæ ſuccumbere diſcuſſa poterat, ex ſolâ judicis pietate convaleſcat.*

Obduxere his tum Pelagiani olim, tum ſeculo noſtro Pontificii varia & Scripturæ & Patrum antiquorum teſtimonia, quibus perfecta legis præſtatio hominibus tribui videtur. Reſpondebimus eundem ferè in modum ac Auguſtinus olim libello de juſtitiâ Chriſti contra Cæleſtium. Nempe adhortationes, quibus perfecti eſſe jubemur, non tam quales ſimus, quam quales eſſe debeamus, oſtendunt.

f In expoſit. orat. domin. ſerm. 9.
g Epiſt. 29. ad Hieron.
h In Pſal. 142.
i Lib. 9. Moral. cap. 26. edit. Pariſ. 1542.
k Cap. 25. ejuſd. lib.
l Cap. 11. ejuſd. lib.
m Confeſſ. lib. 9. cap. 13.
n Lib. 4. conſul. Honor. verſ. 276.
o In Antonino.
p In Avidio Caſſio.
q Lib. 8.
r Cap. 14. ejuſdem edition.

dunt. Quod ad loca alia, quibus reapſe aliqui perfecti dicuntur, loquuntur ea non de perfectione ὁλικῇ, ſed inchoatâ: neque de perfecto pietatis effectu, ſed ad perfectam pietatem affectu. Nempe uti domus quoque vocari ſolet, quæ etiamnum exſtruitur: ſic ſcripturarum & patrum mos eſt, perfectos dicere, qui ſtudio ſincero & αὐτοπροαιρέτῳ non ſecundùm aliqua tantùm, ſed omnia Dei mandata vivere incipiunt, atque ad illum exactiſſimum perfectionis gradum contendunt. Deinde intelligi ea loca debent, non abſolutè ſed κατὰ σύγκρισιν ἢ λόγον ſive comparatè. Quemadmodum enim cum Apoſtolus *a* doctrinæ ratione ait, *Quicumque perfecti ſumus*, id relatè ad Catechumenos capi debet, ne pugnet illi, quod alibi *b* ait, *Ex parte cognoſcimus, ex parte prophetamus*: ſimiliter cum Noachus *c*, David *d*, Aza *e*, Zacharias *f*, atque alii perfecti vocantur, & ex toto corde Deum quæſiſſe, inque ejus mandatis ambulaſſe dicuntur: id non abſolutè intelligendum, quaſi etiam caruerint peccatis quotidianæ incurſionis, ut ea Tertullianus vocat, ſed relatè ad reliquorum hominum vitam, quia non viverent in peccatis iis, quæ κατ' ἐξοχὴν mortalia appellantur. Denique non capienda νομικῶς, ſed Euangelicè, ſive non nudè, ſed cum velamine gratiæ. Nam quas reliquas habent maculas ac defectus vi paſſionis ac mortis Chriſti obteguntur. Atqui, ut optimè Auguſtinus *g* ait, *omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur.* Concludimus igitur verbis ejuſdem Auguſtini *h*: *Virtutem, quæ nunc eſt in homine juſto*, PERFECTAM HACTENUS NOMINARI, *ut ad ejus perfectionem pertineat, etiam ipſius* IMPERFECTIONIS *&* IN VERITATE COGNITIO, *& in humilitate confeſſio.*

a Phil. 3. 15.
b 1 Cor. 13. 9.
c Geneſ. 6. 9.
d Pſ. 119. 10.
e 2 Par. 15. 17.
f Luc. 1. 6.
g Lib. 1. Retract. cap. 19.
h Lib. 3. contra duas epiſt. Pelag. cap. 7.

DE QUÆST. III.

THESIS I.

Cum nemo in hac infirmitate vitæ præſtet ea quæ debet, impia eſt eorum ſententia, qui plus ajunt præſtare quam debet.

II.

Refellit hos etiam Chriſtus apud Lucam XVII. 9. 10. *ubi non dubitat eum ſervum inutilem vocare, qui etiam cum quod debuit fecit, & hactenus inutilis non fuit, tamen nihil ultra id quod debuit fecit, eoque cui gratiæ agantur dignus non eſt.*

III.

Quin ἀντιλογίαν continet, ut cum jubeamur Deum diligere ac colere quantum poſſumus, nos etiam plus facere credamus quàm jubemur.

Rectè Auguſtinus *a* vocem TOTIUS urget in verbis Chriſti Matth. XXII. *Non*, inquit, *plus eſſe poteſt quam ex toto corde, ex totâ anima, ex totâ mente: neque enim reſtat in nobis aliquid quod addi poſſit: quia ſi reſtabit aliquid, illud non erit totum.* Similis eſt ratio ejus, quod continuò ſequitur apud Euangeliſtam: EX OMNIBUS VIRIBUS TUIS. Nam ultra vires omnes, non ſunt vires aliæ, quibus plus poſſimus quam lex jubet. Concinit his generale illud Apoſtoli præceptum ad Philipp. IV. 8. 9. *Quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſiqua virtus, ſiqua laus, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis & vidiſtis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum.* Cujus tantum acumen, ut pervideat, quod ſuperaddi poſſit? Quam impiè igitur Bellarminus *b*: *Qui diligit ex toto corde Deum, non tenetur facere omnia, quæ Deus conſulit.* Humana enim conſilia negligere licet, quia ob imprudentiam vel improbitatem conſulentis, ſuſpecta aliquando eſſe poſſunt: divina conſilia non item. Fons hujus erroris eſt, partim quod vulgatus interpres non uno loco *c*, ubi apud Paulum eſt γνώμην, conſilium tranſtulit, quaſi βουλὴν ſcriptum eſſet: partim quia putavit conſilium omne noſtræ relinqui libertati, ſic ut neglexiſſe illud culpæ non ſit, feciſſe ſit laudis: quia aliquid tum ſupererogetur. Sic enim loqui amant, parabolâ nixi Luc. x. 35. Atqui multimodis falluntur, cum credunt conſilia Dei arbitraria eſſe: ut ſanè nunc conſilii vocem retineamus cum Optato *d* & veterum aliis. Quamquam enim Bellarminus *e*, mandatum & conſilium, materiâ, formâ, & fine diſtinguat: pro comperto tamen habemus, conſilia non ἁπλῶς opponi mandato, ſed mandato communi; ut quæ nihil aliud ſint, quàm mandata ſingularia, quibus etiamſi non obligentur omnes, illi tamen obſtringantur, quibus fiant. Unde & B. Auguſtinus *f* non dubitat præcepti nomine vocare conſilium, quod Dominus juveni opulento dat Matt. 19. 21. Quid mirum? cùm Domino conſolente nefas fuerit non ſequi. Quod adeò verum eſt, ut ſi eam bonorum venditionem, inque pauperes diſtributionem in aliquâ Eccleſiæ neceſſitate, conſcientiæ ac piorum prudentiumque judicium dictaverit nobis, ſine piaculo eam omittere non poſſimus. Peccatum enim eſt, nolle Deum magis colere cum poſſis. Itaque & qui donum habuerit continentiæ, & ſe in cœlibatu curſum Euangelii magis promoturum ſciat, peccabit, ſi uxorem duxerit. Qui item ſtipendii poſtulatione abalienaturus à ſeſe ſit animos eorum, quos cæteroquin Eccleſiæ ſit aggregaturus, is ſi aliter honeſtè ſe poſſit ſuſtentare, gratis, Paolli *g* exemplo, Euangelium debet prædicare. Corruunt igitur conſilia perfectionis, quæ vel arbitraria vel ſupererogatoria à Pontificiis creduntur. Contra rectè Anſelmus *h*. *Nullus poteſt reddere, quantum debet*: SOLUS CHRISTUS REDDIDIT *pro omnibus qui ſalvantur* PLUS QUAM DEBETUR.

a Lib. de Spiritu & litera cap. 36.
b Lib. 2 de Monach. cap. 9. col. 457. edit. in Ingolſt. 1601.
c 1 Cor. 7. 25. & 40. & 2 Cor. 8. 10.
d Lib. 6. contra Parmen.
e Ead. cap.
f Epiſt. 79 quæſt. 4.
g 1 Cor. 9. verſ. 14. 15. & ſeqq.
h De concept. Virg. cap. 21.

DISPU-

DISPUTATIO QUARTA
DE
BONORUM OPERUM
MERITIS.

TERTIA de bonis operibus controverſia erat, utrum mereantur vitam æternam. Aſſerunt id Pontificii: qui tamen in potiſſimo capite, Bellarmino *a* etiam teſte, tres in ſectas diſpeſcuntur. Siquidem alii cum Thoma Waldenſi *b* & Paulo Burgenſi *c* mereri ea ſalutem ajunt, ſed ex merâ Dei liberalitate. Alii cum Durando *d* & Gregorio Ariminenſi *e* etiam ex condigno mereri fatentur: ſed largo modo: quod aliter dici poſſit ex congruo, quia ex gratiæ viribus operantes ad gloriam diſponantur. Atque hi non videntur meritum agnoſcere, niſi impropriè dictum. At Bellarminus *f* adverſus hos docet, ea ſimpliciter mereri ex condigno, quam & communiorem Theologorum ſententiam eſſe dicit. Eadem mens Lindani, Andradii, Petri à Soto, Coſteri, *g* qui diſertim docet, non ex promiſſione ſolùm ſalutem propter ea deberi, ſed etiam ex juſtitia tum diſtributiva tum commutativa, hoc eſt, ob dignitatem tum operantis tum operis, quod meritum eſt propriè dictum. Nos merendi vocabulum non in totum quidem damnare auſumus, ut quo tum veterum plurimi utantur, tum eccleſiæ reformatæ uſæ ſint in confeſſionibus ſuis; Auguſtana dico & Wittebergenſis *h*: nihilominus potius cum ſcripturis loquendum putamus: præſertim cum meriti vox ambigua ſit, ac noſtro imprimis ſeculo, ſuperbiæ nomine periculoſa. De re vero ipsâ, ſic ſtatuimus, quicquid de aliis ſit, qui bona opera verè proprieque non ex promiſſione ſolùm, ſed etiam juſtitiæ debito propter æqualitatem operis & mercedis, vitæ æternæ meritoria eſſe cenſent: (quomodo plerique omnes Pontificiorum loqui amant:) hos non falsò ſolùm, ſed impiè etiam ſentire ac loqui: neque ſolùm τ̃ ἁγίαις ϗ θεοπνεύστοις γραφαῖς (quas Athanaſius *i* benè ait eſſe αὐτάρκεις πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίαν) ſed etiam illi ipſi, quâ jactare ſe tantopere ſolent, antiquitati piæ repugnare. Singula horum ſolidè deinceps comprobamus.

a *Lib. 5. de Iuſtific. cap. 16.*
b *T. 3. de ſacram. cap. 7.*
c *Addit. Lyræ in Pſal. 35.*
d *In lib. 2. diſtinct. 27. qu. 2.*
e *In lib. 1. diſt. 17. qu. 1. art. 2.*
f *Lib. 5. de Iuſtif. cap. 6.*
g *Enchir. cap. de bon. oper. merit.*
h *Vide Harmon. confeſſion. ſect. 9.*
i *Initio lib. contra gentes.*

T H E S I S I.

UT bona hominum opera mereri poſſint vitam æternam, quatuor requiruntur conditiones: quarum prima eſt, ut ſint undiquaque perfecta, tam graduum quàm partium ratione. Nam ut eſt Deuteron. XXVII. 26. Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea. *Et ut eſt apud Iacobum* II. 10. Qui in uno offenderit, omnium factus eſt reus. *Atqui nullus perfectè legem Dei ſervat, ut antecedenti diſputatione demonſtratum fuit. Meritò igitur negamus opera noſtra meritorum nomen mereri.*

Auguſtinus *k* benè: *multum in hac vita ille profecit, qui quam longè ſit à perfectione juſtitiæ, proficiendo cognovit.* Atqui, ut verè Hieronymus ad Cteſiphontem *l* ait: *Si inutilis eſt qui fecit omnia, quid de illo dicendum eſt, qui explere non potuit?* Eopſe argumento juſtificationem ex operibus impugnat Petrus Chryſologus Serm. XCI. ac concludit nos eſſe juſtos apud Deum, NON LABORE SED GRATIA. At ſi operibus ob eorum imperfectionem non juſtificamur, multò minus iis meremur vitam æternam. Vidit idem è Pontificiis Joh. Ferus in Act. cap. XV. *Apoſtoli*, inquit, *concludunt, quod fides juſtificat, non opera neque lex. Cur fides? quia* INNITITUR *gratiæ & miſericordiæ Dei, promiſſis Dei,* MERITIS CHRISTI. *Cur non juſtificat lex? quia nemo eam ſervavit. Cur non* OPERA? *quia* IMPERFECTA SUNT. *Hæc quidem ſumma totius concilii Apoſtolici.* Itaque idem Ferus Merita rejicit pluſculis locis: ſed quæ Hiſpanici cenſores in Complutenſi edit. mutârint, ac in aliis jubeant furcillari: etiam ſuperiorem locum cancellaturi, ſi ejus in Acta comment. legiſſent.

k *De ſpiritu & lit. cap. 36.*
l *Tom. 2. pag. 254. edit. Baſ. 1553.*

II.

Altera meritorii operis conditio eſt, ut indebitum ſit. Nec enim ad quæ ipſi obſtringimur, ea ſub meritum cadere poſſunt. At ſuperiori quoque diſputatione probatum eſt, debere nos Deum in tantum diligere ac colere quantum poſſumus.

Attulimus tunc locum Chriſti Luc. XVII. 9. Ubi, ut Auguſtinus ait, inutilis ſervus vocatur, qui omnia fecit, quia nihil fecit ultra id quod debuit. Quicum conſentit Theophylactus ad hunc locum: *Servus*, inquit, *ſi non operabitur, dignus eſt multis plagis: cum autem operatus fuerit, contentus ſit quod plagas effugerit.* Et ſanè quod Philemoni ait Paulus *a*, *Te ipſum mihi debes*: id longè juſtiùs Deus, cuicunque creaturæ dicere poteſt. Nam ut alibi ait Apoſtolus *b*, *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi?* Vide ſis B. Bernardi ſerm. de quadruplici debito: ubi docet ſic opera noſtra Deo deberi, ut ea etiam citra præmii ſpem exigere à nobis poſſet.

a *Verſ. 19.*
b *Rom. 11. 35.*

III.

Tertia conditio eſt, ut opus planè vel imprimis noſtrum ſit, non ejus à quo mercedem exſpectemus. At verò opera bona, quanquam à nobis tanquam à voluntario inſtrumento proficiſcantur, tamen non tam noſtra cenſeri debent, quàm Dei illa in nobis operantis. Unde 1 Cor. XV. 10. Amplius quàm omnes illi laboravi, non ego, ſed gratia ejus quæ eſt mecum. *Vide & ejuſdem epiſt.* IV. 7. *& Philip.* II. 13. *& ad Heb.* XIII. 2.

Etiam ex Ioh. XV. 5. & imprimis Epheſ. II. 8. idem multis probat Auguſtinus lib. de gratiâ & liber. arbit. cap. 8. ubi his verbis diſputationem concludit: *Itaque vita bona nihil aliud eſt quam Dei gratia.* Similiaque legas Enchir. cap. 107. & in Euangel. Ioh. tract. 3. Et quid pervulgatius illo ejuſdem, Deum non coronare merita noſtra, ſed opera ſua? Quod habes epiſt. ad Sixtum, ac compluribus in Pſalmos locis. Cujuſmodi ſatis oſtendunt Hipponenſem illum antiſtitem juxta nobiſcum ſenſiſſe.

Etiam

IV.

Etiam quartâ conditione opus eſt, proportione videlicet inter opera ac mercedem. Iam autem certum eſt opera noſtra eſſe finita, æternam autem Vitam infinitam. Ac proinde inter hæc analogia non erit, quandoquidem finiti ad infinitum nulla eſt proportio.

Conſentiens illa Thomæ, aliorumque Scholaſticorum ſententia eſt, mereri eſſe actum juſtitiæ: hanc verò eſſe æqualitatem quandam. Opera verò noſtra ac vitæ æternæ merces inæqualia ſunt: quod tum Athanaſius in vitâ S. Antonii, *a* Euſebius Emiſſenus homil. 3. ad Monachos, *b* & Bernardus ſerm. 1. de annunciatione *c* apertiſſimè teſtantur: atque ipſe non obſcurè Apoſtolus indicat ad Rom. 8. 18. *Non ſunt*, inquit, *condigna paſſiones hujus ſeculi, futurâ gloriâ in nobis retegenda.* Siquidem eſt difficilius mala perpeti, quàm bona agere: eoque ſi paſſiones gloriâ Dei condignæ non ſunt, longè minus condigna erunt bona opera. Hinc Gregorius ſive alius in 7. Pſalm. pœnitent. *d. Vita beata in quâ cum Deo & de Deo vivitur, nullus poteſt æquari labor, nulla opera comparari, præſertim cum Apoſtolus dicat, Non ſunt condigna paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, &c.* Mirum vero hic κρυψίφυγετον Aquinatis: quem præter Scholaſticos ſecuti Andradius, Coſterus, Bellarminus *e*, alii. Somniant autem quandam operum noſtrorum divinitatem, quatenus à Spiritu S. fiunt. Eoque reſpectu eſſe aliquam operum, ac mercedis æqualitatem contendunt. Sed benè eſt, quod in ſpiſſis illis tenebris vigilantior Angelico illo, ut vocant, doctore erat Durandus, qui rectè reſpondet *f*, *Agens non perficere paſſum ſecundum ſe ipſum, ſed ſecundum aliquid immiſſum, formaliter exiſtens in actu vel in potentiâ elicitivâ actus.*

a T. 2. Col. 450. edit. Commel.
b Fol. 167. b. edition. Lovan. 1560.
c P. 123. edit. Keerbergii.
d In verſ. 8. fol. 151. col 3. edit. Pariſ.
e 1. 2. qu. 114. Art. 3. in concluſ.
f Lib. 2. diſt. 28. qu 1. Sect. 9.

Atque hæc dicta ſunt de quatuor intrinſecis meritorum conditionibus. His, qui volet, addat quintam, ſed extrinſecam, quæque non tam hoc efficiat, ut opus naturâ ſuâ mereri idoneum ſit, quàm ut de perſonâ certâ actu mereatur, eamque ad perſolvendum mercedem obſtringat. Ea eſt, ut ille cujus gratiâ opus præſtatur, honore vel emolumento quopiam mactus fiat. Atqui Deo, cum ſit ἀπροσδεὴς, nihil ex operibus noſtris accedere poteſt, ut cognoſcimus ex Job. xxxv. 7. & xl. 1. 2. & Rom. xi. 35. & aliis locis. Cum igitur de Deo benè mereri non poſſimus, nec mercedis quicquam mereri ab eo poſſumus.

Illæ vero ſeptem Bellarminianæ meriti conditiones, ut meritum ſit. 1. opus bonum. 2. liberum. 3. in obſequium Dei. 4. ad promiſſionem ejus. 5. à viatore. 6. & amico Dei. 7. ex charitate profectum: non propriæ ſed duntaxat communes ſunt notæ. Nec enim ſoli conveniunt merito, eoque non quicquid illa habet, meritorium vitæ æternæ dici poteſt. Quid quod, ut ipſe agnoſcit Bellarminus, de tribus ſolùm conditionibus convenit inter Pontificios: de cæteris vero diſſentiunt. Nec enim Rob. Holkot, ut ſit opus liberum, neceſſarium putabat: nec ut in ſtatu gratiæ fiat, requiri exiſtimabat is, cujus nomini parcere Bellarminus voluit, Michael Bajus: nec idem Bajus agnoſcebat neceſſitatem pacti ac promiſſionis, in quo etiam Becanus fatetur diſſentire Scholaſticos: affirmare Scotum, Marſilium, Vegam: negare Cajetanum & pleroſque Thomæ ſectatores. Denique nec opus eſſe ut ex caritate proficiſcatur, quæ opinio erat Guilielmi Antiſiodorenſis. Ita homines iſti in re clarâ certâque tanquam in ſpiſſis tenebris Andabatarum more certant incerti.

V.

Et hæ quidem meriti cujuſque conditiones, nulla eſſe noſtra ſalutis æterna merita oſtendunt. Quod ipſum clarè oſtendit Apoſtolus ad Rom. 6. 23. Ubi cum dixiſſet ſtipendium peccati eſſe mortem, quanquam, ut benè Auguſtinus obſervat, dicere ſimiliter poterat, bonorum operum ſtipendium eſſe vitam æternam (nempe quâ ratione ea bonorum operum merces vocatur) tamen ne hoc de ſtipendio promerito aut debito intelligeretur, dicere maluit eam eſſe donum Dei, χάρισμα τοῦ Θεοῦ.

Adeundus inprimis Auguſtinus Epiſt. 105. & lib. de gratiâ & lib. arb. cap. 9. Item in Pſal. lxii. Ac ſimiliter Fulgentius lib. 1. ad Monimum *a*. Præclarè etiam è Græcis Magnus Baſilius in Pſal. cxiv *b*. Ἐπίστρεψον (ψυχή μου) εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι κύριος εὐηργέτησέ σε. Πρόκειται γὰρ ἀνάπαυσις αἰωνία τοῖς ἐν τούτῳ διηθληκόσι βίον οὐ κατὰ ὀφείλημα τῶν ἔργων ἀποδιδομένη, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ μεγαλοδώρου (ſupple εὐεργεσίαν ἢ χάριν) τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικόσι παρεχομένη. i. *Revertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Propoſita eſt enim requies æterna legitimè hanc vitam decertantibus,* NON SECUNDUM DEBITUM OPERUM *reddenda, ſed ſecundùm beneficentiſſimi Dei (gratiam) illis, qui in ipſum ſpem collocaverint, exhibenda.*

a Pag. 22. & 23. edit. Baſ. 1566
b P. 126. edit. Baſ. 1551.

VI.

Nec adverſaria doctrina tantummodo falſa, verùm impia quoque ac ſacrilega eſt: ut quæ divinæ miſericordiæ gratiam evacuet: Deumque perinde homini obſtringat, ac ſi aliunde quàm ex divinâ gratiâ ſalus ei conſtaret.

Nam, ut Auguſtinus *c* ait, *Gratia evacuatur, ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur.* Quin idem nec dicere alibi *d* dubitat: *Non Dei gratia erit* ULLO *modo, niſi gratuita fuerit* OMNI *modo.* Nempe ex Dei gratia ſalus noſtra gratis inchoatur, gratis continuatur, gratis perficitur. Contraria verò doctrina Deum homini debitorem facit: quod pluſquam abſurdum eſſe negaverit nemo; qui cogitarit, quis propriè debitor dicatur. Nam, ut Modeſtinus *e* ait *Debitor intelligitur is, à quo invito exigi pecunia poteſt.* At quis non probet illud Bernardi ſerm. 1. de annunc. Mar. *f*. *Neque talia ſunt hominum merita, ut propter ea vita æterna* DEBEATUR EX JURE, *aut Deus injuriam aliquam faceret, niſi eam donaret.* Nec enim quia Deus homini beneficium contulit, eo obſtringitur ad plura majoraque conferenda: ſed (ut benè etiam Durandus *g* ait) interrumpente illo beneficiorum curſum, dicere cum Jobo *h* deberemus: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.* Loquor autem de debito propriè dicto: quale ſtatuunt illi, qui docent opera mereri ex condigno: hoc eſt non ex promiſſione ſolum, ſed etiam propter operum in ſeipſis dignitatem. Alioqui etiam qui ſe liberali promiſſione obliget, debitor hoc ſenſu dici poſſit. Quomodo (ut Ioan. Paſſolt in Mag. ſent. ſimilitudine utar) *ſi alicui promitteretur regnum pro eo ſi feſtucam levaret, levanti feſtucam deberetur regnum, non ex condignitate actus levandi feſtucam, ſed ex promiſſione promittentis.* Similiter ſi princeps mancipio ſpondeat, velle ſe ei donare ingentem pecuniæ vim, ſed ſi ipſe in aulam venerit eam poſtulatum: ratione promiſſi dici poſſit pecuniam debere, quam tamen ex purâ purâ liberalitate decreverit donare. Sed hæc valde impropria locutio eſt: Quod cum Thomas, aliique Scholaſtici viderent, dixere Deum promiſſis ſuis non debitorem effici nobis, ſed ſibi h. e. decreto voluntatis ſuæ, quatenus ut promiſſis ſtet, ejus convenit veritati. Non dubitarunt tamen Patres aliquando hoc pacto loqui, etiam tres nobiles Africæ epiſcopi, Cyprianus, Auguſtinus, Fulgentius. Cypriani eſt epiſtola *i* de opera & Eleemoſynis (ſic Auguſtinus *k* vocat libellum hunc) *Verum Dei munus & maximum, infirmis neceſſarium, fortibus glorioſum, quo Chriſtianus adjutus præſert gratiam ſpiri-*

c Epiſt. 105 ad compresbyterum Sixtum.
d Cont. Pelag. & Celeſt. lib. 2. cap. 24.
e D. lib. 108. de verb. ſignif
f Col. 123. edit. Keerberg.
g Lib. 2. diſt. 28. qu. 1. parag. 14.
g Cap. 1. 21.
i In Epilog.
k Lib. 4. ad Bonifac. cont. duas epiſt. Pelag. c. 8.

ſpiritalem, promeretur Chriſtum judicem, Deum computat debitorem. Ubi ut promerendi vox ſumatur, poſtca dicemus. Auguſtinus in Pſal. 109. *a. Fidelis dominus, qui ſe nobis debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, ſed omnia promittendo.* Similiter ſemel & iterum loquitur in Pſal. 32. *b.* Ut & Fulgentius prolog. lib. ad Monimum: *Se ipſum ſuâ largitate dignatus eſt facere debitorem.* Item Paullinus epiſt. ad Victricium: *Tuarum tibi præmia ſe debere virtutum juſtus judex agnoſcet.* Imo in ipſo concilio Arauſicano a, quod adverſus gratiæ inimicos celebratum fuit, Can. 18. legas: *Debetur merces bonis operibus: ſed gratia quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Ubi quod ſequitur, *Neminem niſi Deo miſerante ſalvari*: non clauſula eſt hujus Canonis quod vir eruditus *c* putabat, ſed lemma ac argumentum canonis ſequentis. His verò conſentit illud Bernardi *d*: *Promiſſum quidem ex miſericordiâ, ſed jam ex juſtitiâ perſolvendum eſt.* Cujuſmodi Pontificiorum cauſſam parum juvant, quando veteres ſolùm reſpiciunt veritatem promiſſionis: Pontificii verò, hac non contenti, dignitatem operis ut plurimum ſuperaddunt. Ut plurimum inquam: Nam aliter Durandus, Waldenſis, alii, ut ſupra dicebamus. Durandus quidem diſerim *e* ait: *Si decedenti in gratiam Deus non daret gloriam, nihil injuſtum faceret: & ſi habenti gloriam auferret eam, non eſſet injuſtus*: ac rationem addit, *quia ex dono gratiæ nullus obligatur ad dandum amplius, ſed potius recipiens magis obligatur danti.* Nec dubitat addere, *Et ſentire ſeu dicere oppoſitum, eſt* TEMERARIUM SEU BLASPHEMUM. Quod verò objicitur, ſi non operis, ſaltem promiſſionis ratione fieri Deum debitorem: id duabus de cauſis negandum ait. Una eſt, quia *Promiſſio divina in ſcripturis ſanctis non ſonat aliquam obligationem, ſed inſinuat meram diſpoſitionem liberalitatis divinæ.* Altera, quia *quod redditur non ex debito præcedentis operis, ſed ex promiſſione præcedente, non quidem redditur ex merito operis de condigno, ſed ſolum, vel principaliter ex promiſſo. Et ita ibi non eſt illud debitum de quo loquimur.* Addamus & locum inſignem Thomæ Waldenſis, qui & ipſe merita ἁπλῶς negat, tanquam derogantia gratiæ divinæ. *Ille*, inquit *f*, *eſt* SENIOR THEOLOGUS, *fidelior Catholicus, & ſacris ſcripturis magis conſentiens, qui merita* SIMPLICITER *abnegat, & cum modificatione Apoſtoli & ſcripturarum agnoſcit, quod ſimpliciter nemo meretur regnum cælorum, ſed ex gratiâ* DEI, *& voluntate largitoris.* Etiam auto magis aureum illud Feri dictum in Manh. lib. 3. cap. 20. v. 8. *g. Gratis promiſit, gratis reddit. Si igitur Dei gratiam & favorem conſervare vis, nullam meritorum tuorum mentionem fac. Ex miſericordiâ enim cuncta donare vult, nec tamen ob id ſegnius operandum, imo eo ferventius, ut qui tam benignum nacti ſimus dominum.* Quæ verba expungi jubent Cenſores Hiſpanici, manifeſtam divinæ gratiæ inimici. Gemma quædam ejuſdem, ſed magis Chriſti meritum reſpicientia, ad theſin proximam adducemus.

a Col. 1272. edit. Baſ. 1556.
b Col. 2. 11. & 212.
c Animad. Bellarm. de Iuſtif. l. 5. c. 6.
d Extremo libro de grat. & liber. arbitr.
e Lib. 2. diſt. 28. qu. 2. Parag. 13. 14. 15.
f Vega Opuſc. de meritis 4. pag. 782. & ex eo Morthon. Apol. Cathol. c. 72.
g P. 230.

THESIS VII.

Etiam doctrina iſta imminuit vim & efficaciam paſſionis ac mortis IESV *Chriſti. Nam ut ſolus ſe Chriſtus ἀντίλυτρον dedit pro mundi peccatis: ita idem ſolius obedientia vim habet merendi tum gratiam tum gloriam.*

Audiatur Proſper, ſive alius lib. 1. de vocat. Gent. cap. 17. *h Nulla poſſunt tam præclara opera exiſtere, quibus hoc quod* GRATIS *tribuitur, per retributionis judicium* DEBEATUR. VILESCERET *enim* REDEMTIO SANGUINIS CHRISTI. Sed Sophiſtæ, (qui Sophiſtæ jam non eſſent, niſi ſemper haberent, quo in re clarâ pulverem ob oculos ſpargere imperitis poſſent) hæc ſic ſatis ſpecioſè incruſtant. Nempe ajunt *a*, quod merendi vim operibus tribuant ſuis, id non inſufficientiæ meritorum Chriſti, ſed ſummæ eorum efficaciæ tribui debere. Nam ex mero merito Redemtoris fluere vim eam ut homo ſalvetur nobiliſſimo maximeque honorato modo: qui, quis altus, inquiunt, ſit, quam ut ille non ἁπλῶς gratis, ſed etiam per propria merita ſalvetur? Nempe is eſt humani ſpiritus faſtus, ut non ſatis ducat gratis ſalvari, ſed modum ſalutis præoptet magis honori ſuo conducibilem: qualem eſſe autumat, ſi & ipſe ex parte in ſocietatem veniat gloriæ uni Chriſto in ſcripturis tributæ. Hæc, ut omnia, prævidit divinus ſpiritus, qui iccirco ad Rom. IV. 4. docuit, eò velle nos Deum non ex labore ſed ex gratiâ ſalvare, ut omnis hominis gloriatio adimatur, quæ nequaquam penitus excluditur, ſi vim promerendi ſalutem inter nos & Chriſtum quomodocunque partiamur. Etiam agnovit hoc è Pontificiis Ferus, *b* quando ait: *Qui docet in operâ confidere, is negat meritum Chriſti ſufficere.* Et in Eccleſiaſten cap. 4. *Sic ſummum malum eſt in operibus noſtris & meritis confidere. Hoc enim eſt meritum Chriſti blaſphemare.* Quæ ſi placuiſſent Pontificiis Cenſoribus, non illa expungi *c* juſſiſſent. Similiterque delendum ajunt memorabilem planè locum libri *d*, cujus ἐπιγραφὴ: Ordo baptizatorum cum modo viſitandi. Verba hæc ſunt: *Credis non propriis meritis, ſed paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtute ac merito ad gloriam pervenire? Credis quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro noſtrâ ſalute mortuus ſit, & quod ex propriis meritis vel alio modo nullus poſſit ſalvari, niſi in merito paſſionis ipſius? Non erit deſperandum vel dubitandum de ſalute illius, qui ſupra poſitas petitiones corde crediderit & ore confeſſus fuerit.* At nos & improbos dicimus Doctores, qui de vitâ migraturis adeò ſalutaris doctrinæ viaticum denegant, & infelices ducimus diſcipulos, quibus denegatur.

h In Proſp. Sed in Ambroſ. (cui tribui ſolet) c. 5.
a Bellarm. lib. 5. de Iuſtific. cap. 5.
b In Act. cap. 15.
c In Ind. Exp.
d Venet. editum. an. 1576.

THESIS VIII.

Nec obſtat quod ſcriptura & dignitatem operum prædicat & mercedem agnoſcit. Nam alibi viciſſim & Operum agnoſcit indignitatem, & vitam æternam doni nomine appellat. Quocirca non loquitur ſcriptura de dignitate operum in ſe, ſed eâ quam obtinent dignatione divinâ: nec mercedem intelligit debitam, ſed illam, quam Hilarius e *vocat gratuitæ mercedis donum.*

e In Matt. c. 20.

Quid propriè merces, quid ἄξιον hoc eſt dignum dicatur, ex origine vocabulorum cognoſci poteſt. Nam Varro 4. de LL. autor eſt, à merendo mercedem eſſe appellatam. Et Etymologus, quem Muſurus edidit, ait eſſe ab ἄγω ἄξω ἄξιον ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἰσον ῥοπὴν ἐχόντων: ita ut ex ejus ſententia ἄξιον propriè ſit ἰσόῤῥοπον. Ac Pontificii contendunt ex Varronianâ illâ vocabuli proprietate mercedem intelligi Gen. 15. 1. & 2 Paral. 15. 7. Prov. 11. 18. Sap. 5. 16. Jeſ. 40. 10. Matt. 5. 12. & 1 Cor. 3. 14. & Apoc. 22. 12. Ac ἄξιον ſive ἀξιωθῆς ſecundùm illam Etymologi originationem ἰσότιμα ſignificare cenſent Luc. 20. 25. & 2 Theſ. 1. 5. & Apoc. 3. 4. Sed quo minus hac parte ipſis ſubſcribamus facit, quod vita æterna alibi *f* appellatur χάρισμα τοῦ Θεοῦ: & paſſiones *g* noſtræ negantur condignæ gloriâ revelandâ in filiis Dei. Quocirca, cum pugnare ſecum ſcriptura non poſſit, concludimus per illam ſeu operis, ſeu operantis (de quâ propriè loquuntur loca adducta) dignitatem, non eam intelligi debere, quæ ex propriâ ſeu perſonæ ſeu rei dignitate fluit: ſed illam quæ eſt acceptatione & dignatione divinâ. Similiterque colligimus non loqui ſacras literas de mercede, qualis ob dignitatem mercedi ἀνάλογον jure mercenario debetur, ſed eâ

f Rom. 6. 23.
g Rom. 8. 18.

quæ non ſegnibus, verùm laborantibus ex ὀφειλῆς, ac gratuitæ promiſſionis jure confertur: unde & hæreditas alibi nominatur. Nec hæreditatis appellatio obſtare cenſenda eſt, quo minus mercedis nomen mereatur. Siquidem & filio adoptivo, qui morem adoptanti ſedulò geſſerit, & multa illius cauſſa ſit perpeſſus, ſic hæreditas jure venit filiali, ut tamen ea ratione operum, quæ is præſtitit, & ratione afflictionum, quas is ſubiit, merces poſſit appellari.

Thesis IX.

Meriti autem vocem ſcripturæ neſciunt: cæterùm Patres non dignitatis tantùm vel mercedis, ſed etiam meriti vocabulum frequentant: verum καταχρηστικῶς, cum non aliud dicere velint, quàm opera bona dignatione divina gratuitam conſequi mercedem.

Meriti vocabulum ſcripturis quidem ignoratur. Sed tamen tum apud apocryphi Syracidæ interpretem invenitur, qui κατὰ τὰ ἔργα *ſecundum operum ſuorum meritum* vertit: tum in tranſlatione veteri epiſt. ad Hebr. XIII. 16. ubi εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς transfertur, *Deus promeretur*, paſſivè nempe ſumto merendi verbo pro conciliatur, pacatur. Ac hæc quidem, ut nihil Pontificios juvent, ſatis liquet. Nec iidem habent, quod multum ſe de antiquis Patribus jactent. Nam crebra quidem merendi vox apud eos: ſed longè aliâ notione: quemadmodum rectè monet Caſſander in illa hymni *a* verba: *Mereamur aulam ingredi cœli*: ubi ſcribit: *Mereri apud Eccleſiaſticos ſcriptores ferè idem valere quod conſequi ſeu aptum idoneumque fieri ad conſequendum: quod inter cætera vel ex uno Cypriani loco apparet. Nam quod Paullus inquit 1 Tim. 1.* ἀλλ' ἠλεήθην, *quod vulgo legitur Miſericordiam conſecutus ſum, vel ut Eraſmus vertit, Miſericordiam adeptus ſum, id Cyprianus ad Iubajanum legit Miſericordiam merui. Et multa loca ſunt in Eccleſiaſticis officiis & precibus, ubi vocabulum hoc intellectu accipi debeat: quæ vocis notio ſi retineatur, multa quæ durius dici videntur, mitiora & commodiora appaſitura.* Quæ verba, more ſuo, deleri juſſerunt Hiſpanici Cenſores. At nihil certius eſt quam verbum hoc primò quidem proprieque dici de opere indebito, cui ob dignitatem ſui præmium debetur: deinde verò καταχρηστικῶς uſurpatum eſſe de opere debito, quod alter præmio dignatur. Priori notioni accommodata eſt definitio Thomæ Aquinatis, cui meritum eſt *actio quâ efficitur, ut ei qui agit, ſit juſtum & debitum aliquid dari, tum ex parte recipientis tum ex parte dantis.* Et Thomæ de Argentinâ, cui definitur *opus indebitum, præmium de indebito faciens debitum, vel de minus debito magis debitum, vel de uno modo debito, alio modo debitum.* At latè communiterque accipit Gabriel Biel, cui meritum eſt *opus imputabile ad laudem.* Sive imputabile ad præmium. Nempe vel debitum vel gratuitum. Quin interdum meriti & merendi voces laxè adeò ſumuntur, ut nec dignitas propria, nec dignatio aliena ſpectetur: vel ſanè admodum obſcurè: adeò ut vix aliud ſignificare videatur quàm Græcum τυγχάνειν, hoc eſt obtinere vel conſequi. Agnovit quoque hoc tum Vega tum Stapletonus: ut obſervat Morthonus *b*. Vegæ *c* verba ſunt: *Non me fugit uſurpari apud patres nomen meriti, ubi nulla eſt ratio meriti, neque de congruo, neque de condigno.* Stapletonus verò *d*, *quod ſi*, inquit, *aliquis veterum vocabulo promerendi uſus eſt, non aliter intellexit quam conſecutionem de facto.* Nec diffiteri idem potuit Genebrardus lib. III. de Trinit. pag. 310. Poſſemus adferre ingentem locorum ſylvam, quibus Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, alii, meriti & merendi verbis impropriè uſi ſint: ſed fecere hoc jamdiu alii, eoſque inter Nob. Pleſſæus lib. III. de ſacrific. Miſſæ cap. 21. Fruſtra verò eſt eruditus Bellarminianarum Caſtigationum ſcriptor *e*, qui, ut antiquorum monumentis, laudabili ſanè ſtudio, faculam miniſtret, tergeminam procudit ſignificationem, ac nunc POSSE, nunc VELLE, nunc EXIGERE exponendum ait. Ac Poſſe interpretatur in illo Ambroſii, ſive alius in 1 Cor. 11. *a*. *Cœna eſt memoria redemtionis noſtræ, ut redemtoris memores majora ab eo conſequi mereamur.* Atqui *conſequi mereamur*, nihil aliud eſt quam dignatione divinâ cenſeamur ad conſequendum non inepti nec indigni. Similiter exponendum in Auguſtini *b* loco quem adducit. Imò, ut putamus, in illo quoque Auguſtini ad Hieronymum *c*: *Utrum epiſtola in manus tuas pervenire meruerit, adhuc neſcio.* Nam ſententia eſt, utrum hunc honorem ac quaſi dignitatis gradum feliciter conſecuta ſit, ut à tanto viro legi poſſet. Vel ſi ἁπλῶς *conſequi* interpretari malis, non repugnem. Saltem *meruit* aliquid plus ſignificare quàm *potuit*, puto ſatis eſſe manifeſtum ex iis quæ diximus. Nihilo rectius VELLE exponit in illo Hieronymi *d* epiſt. 64. ad Dardanum. *Sed ſi non fecero quæ præcepta ſunt, nequaquam erit culpa in promittente, ſed in me, qui promiſſa accipere non merui.* Nam ſententia eſt, Vitio voluntatis non reſpondentis vocationi promiſſis fui indignus. Adfert & illud Ambroſii Serm. 6: *Volui enim vos ipſum hoc intelligere, quam graviter peccaveritis, qui divina eloquia audire non meruiſtis.* Sed hic omnino propriè accipi nemo negaturus eſt, qui locum inſpexerit. Clarè enim ſe explicat ibidem Ambroſius, cum ait, ſe domo profecturum, quadam ſacerdotali vindictâ populum objurgare contentum, noluiſſe ei pandere Euangelicæ refectionis eloquia, ne cæleſtium literarum ſacramenta panderet indignis. Denique nec EXIGERE, quod idem præſtantiſſimus vir putabat, ſignificat in [illegible] iſtoc Gregorii Magni dicto: *O felix culpa, quæ talem meruiſti habere redemtorem.* Nam ſententia eſt, quæ conſecuta es talem redemtorem. Vel ſi hic quoque dignitatis aut dignationis aliquam rationem habitam putes, eò reſpexerit Gregorius, quod aliquam felicitatis habeat imaginem, (umbratilem licet & ſubleſtam) quod cum Deus punire in nobis culpam poſſet, eam hoc quaſi honore eſt dignatus, ut amore humani generis expiaret illam per unigenitum filium ſuum. Atque hæc ſatis oſtendunt, quæ mens fuerit Patrum, cum opera bona Meritorum nomine appellant. Sanè etiam Bernardi temporibus impropriè Meritorum & merendi vocem intellexiſſe, neminem ignorare ſinit illuſtris ille ejuſce ſcriptoris locus, quo claudit librum de gratiâ & libero arbitrio: ALIOQUIN SI PROPRIE APPELLENTUR EA, QUÆ DICIMUS NOSTRA MERITA, *ſpei quædam ſunt ſeminaria, charitatis incentiva, occultæ prædeſtinationis judicia, futuræ felicitatis præſagia*, VIA REGNI, NON CAUSA REGNANDI. *Denique quos juſtificavit, non quos juſtos invenit, hos & magnificat.*

a Hymn. cujus initium, Nocte ſurgentes.

b Apolog. Cathol. T. 3. cap. 72.

c Opuſ. de Meritis quæſt. 4. pag. 782.

d In promt. Fer. 3 poſt paſſ. dom.

e Adverſus Bellarm. de Iuſtif. prælect. 313.

a P. 275. edit Baſil. 1555.

b De catechizandis rudibus cap. 25.

c Epiſt. 19.

d Pag 69. edit Baſ. 1553.

Thesis X.

Quæritur an merces operibus promittatur ut fidei ſignis. Nos & nimium dicere putamus, qui eam operibus promitti cenſent ut cauſſæ meritoriæ: nec ſatis dicere judicamus, qui tantummodo ut ſignis fidei promiſſionem factam arbitrantur. Siquidem multa ſunt ſcripturæ loca, quibus planum fiat, opera noſtra in ſalutis negotio ſpectari ut cauſſam ſine quâ non, ſive ut conditionem præcedaneam, quæ præmium vitæ æternæ individuo ſecum nexu trahat.

Ita Matth. XXV. 34. *Poſſidete regnum cælorum. Eſurivi enim & dediſtis manducare.* Et ibidem, juxta quidem vulgatum interpretem: *Quia in paucis fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam.* Similem de paſſionibus, ſed nec ſolis, nec primariò, locum habes Apocal. VII. 14. *Hi ſunt qui venerunt ex magnâ tribulatione, &c.*

Ideò

Ideò ſunt ante thronum Dei. Idem docemur 2 Cor. 4. 17. *Momentanea levitas oppreſſionis noſtræ, excellenter æternum pondus gloriæ operatur in nobis.* Gal. VI. 8. *Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.* Philip. II. 12. *Cum timore & tremore operamini ſalutem veſtram.*

Thesis XI.

Ex hac verò quæſtione facilè ſolvitur altera, utrum rectè liceat operari intuitu mercedis. Negare id nos negamus: quamquam ſic videri velint Pontificii. Tantùm enim dicimus, non operari nos intuitu mercedis debere tanquam debitæ; quippe quæ gratis conferatur: imò nec ſolius mercedis intuitu, ſed amore ipſius divinæ gloriæ virtutem eſſe colendam: quando prius illud non filios deceat, ſed mercenarios, à quibus citra mercedis ſpem nihil conſequaris.

Non amore Dei, ſed ſui ſolius cauſſâ, meliori vitæ animum applicantes, hoc dicto caſtigabat Antigonus Sochæus, Simeonis Juſti ſucceſſor: ut eſt in Aboth. cap. 1. *Ne eſtote ſervi, qui miniſtrant domino, ut præmium ab eo accipiant, ſed eſtote ſicut ſervi, qui miniſtrant domino ſuo hac conditione, ne accipiant præmium, & ſit Dei timor ſuper vos.* Quo ex dicto perperam intellecto diſcipulos ejus Sadocum, Saducæorum principem, & Baithum negandæ vitæ futuræ cepiſſe occaſionem, cum ibidem, tum in lexico Thalmudico atque aliis Iudæorum commentariis legere eſt: ut alibi *a* quoque diximus.

a *Diſput. 2. de Reſurrect.*

Thesis XII.

Tertia etiam quæſtio eſt, utrum ſine peccato quiſquam poſſit fiduciam ſuam in operibus reponere. Nos id contra Pontificios negamus. In ſolius enim Dei miſericordiâ, ac Salvatoris noſtri merito omnem nos fiduciam ſcriptura jubet collocare.

Feri Pontificios hac parte damnantis, & viciſſim à Pontificiis damnati ſententiam ſupra vidimus. Ejuſdem illud, *b* (quod & ipſum Cenſores iſti ſurcillari jubent) *Verè nullum hominum genus eſt, quod minus moveatur verbo Dei, quam hi, qui in ſuâ juſtitiâ confidunt.* Benè autem ſe habet, quod etiam Bellarminus, poſtquam fusè conatus probare, poſſe etiam nos operibus noſtris confidere, præclaras has voces expromit *c*: *Propter incertitudinem propriæ juſtitiæ* (quamquam melius dixiſſe potuit, propter certitudinem propriæ injuſtitiæ) *& periculum inanis gloriæ, tutiſſimum eſt fiduciam totam in ſolâ Dei miſericordiâ & benignitate reponere.* Nam quis profectò ſuæ ſalutis ſitiens incertâ ac lubricâ viarum quàm tutiſſimâ inſiſtere malit?

b *In 1. c. Euang. Ioh.*

c *Lib. 5. de Iuſtif. cap. 7. Parag. Sit tertia propoſitio.*

DISPUTATIO QUINTA

SIVE

THEOREMATA SACRA

DE

STATU ANIMÆ

A CORPORE SEPARATÆ.

Lucas cap. XVI. 22. 23.

Factum eſt autem, ut moreretur mendicus, & aſportaretur ab angelis in ſinum Abrahæ: mortuus eſt verò etiam dives ille, ac ſepultus eſt.

Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham procul & Lazarum in ſinu ejus, &c.

CUM non quæcumque ex hiſtoriâ, eadem ex ſingulis parabolæ partibus rectè eruantur: primo loco, utrum narratio hæc de divite prodigo & Lazaro, hiſtoria ſit an parabola, diſquirendum videtur. Poſterius hoc cenſet Theophylactus *a*, à quo & *ἀνόητοι b* vocantur, qui ſecus ſentiunt. Cauſſam verò eandem adfert quam ſcriptor antiquus reſponſionum ad Orthodoxos falsò Juſtino Martyri tributarum, quæſt. LX. ubi hiſtoriam eſſe negat, quia περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν δικαίων βι-ϐιωκότων ἢ ἀνταποδόσεως οὐ γέγονε *c*. Quanquam hoc ἁπλῶς verum non eſt, ut inferiùs patebit. Parabolam quoque appellat Theophilus Antiochenus *a*, lib. IV. allegoriarum. Eucherius quæſt. in Lucam. Chryſoſtomus quatuor homiliis de Lazaro, ac, ut obſervat etiam Molanus *b*, multæ Eccleſiæ, illaſque inter Romana, præmittunt huic Euangelio, *In illo tempore dixit Ieſus diſcipulis ſuis parabolam hanc.* Contrà pro hiſtoriâ habent Irenæus lib. II. cap. 62. Tertullianus lib. de animâ, cap. 7. Ambroſius comment. lib. VIII. in Luc. XVI. Chryſoſtomus ipſe Tom. 2. homil. in Lucam de divite, & ſequente homil. 1. de Lazaro, & homil. 6. in 2. Epiſt. ad Corinth. (ubi Lazarum inter ἀρχαίους ἄνδρας *c* reponit) item homil. de eo quod ſcriptum eſt in Pſalm. XXV. 11. *Redime me & miſerere mei.* Auguſtinus lib. XXI. de Civit. Dei, cap. 10. & Epiſt. 99. ad Euodium. Gregorius homil. 40. & Epiſt. 77: item Euthymius atque alii in Luc. cap. XVI. Iuvat hanc ſententiam, quòd Parabola ſit ὁ λόγος ὁμοιότητι ἐλέγχων τοῦ γεγονότος πράγματος περὶ τὸ ἐσόμενον *e*: iſthæc verò ὁμοιότης ſumi ſoleat ab iis quæ in oculos incurrunt, non illis quæ in alterâ geruntur vitâ: cujuſ-

a *Ad Luc. 16.*
b *Inſipientes.*
c *Hæc ante reſurrectionem vitæ retributio contingit.*

a *Tom. 1. bibl. PP. col. 889.*
b *Lib. IV. de imag. hiſtor. cap. 23.*
c *Viros antiquos.*
d *Scriptor reſponſ. ad orth. Iuſtino adſcriptarum.*
e *Oratio rei prætervitæ cum ea quæ futura eſt ſimilitudinem continens.*

cujuſmodi cùm minùs nota ſint, plurimùm rei tenebras magis afferant quàm lucem. Magis etiam hæc firmat, quod Ambroſius urget, & poſt eum alii, & ante omnes Tertullianus lib. de animâ cap. 7. *Quid*, inquit, *illic Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt?* Nam Lazari nomen hic retinet, pro quo Hebræum Eleazar (unde Syrum illud Lazar contractum) in vet. cod. legas lib. de Idololatr. cap. 9. quomodo & vocat Prudent. hymno 10. Cathemerinῶν. Quod verò divitem Iudæum non nominat Chriſtus (Herodem ſignari putabat Tertullianus *a*: quempiam nomine Nineuſum intelligi, ex Hebræorum ſeu hiſtoriis ſeu fabulis, tradidit Euthymius) id Chryſoſtomus, Gregorius, Beda, aliique eò factum putant, quod Deus humiles nôrit ac probet, ſuperbos verò ignoret. Sed non minus veriſimile eſt, prudentiæ Chriſti hoc tribui debere, quòd quem laudare vellet, nominaret, at quem vituperaret ejus nomen omitteret; ne & illum, quem damnatum diceret, injuriâ adficere videretur, & extra neceſſitatem ſibi invidiam conflaret. Ac forteaſſe hoc ipſum quoque argumento fuerit hiſtoriam eſſe. Si enim rem fictam, non factam narraret Chriſtus, nihil retuliſſet utrùm nominaſſet divitem, nec ne. Hiſce argumentis illud addunt Romanenſis Eccleſiæ Theologi, quòd Lazarus pingatur cum ſcuto & coronâ ſanctorum, quæ non aliis appingi ſoleat, quàm quos Eccleſia ea habeat pro ſanctis: tum autem quod etiam imagini ejus addatur, *Sancte Lazare ora pro nobis*: quemadmodum Molanus *b* agnoſcit: qui & illa laudat Ambroſii Catharini verba adverſus Cajetanum *c*: *ipſe Lazarus tanquam Domini voce canonizatus, ubique terrarum ut ſanctus Dei celebratur atque colitur: quæ veritas etiam ſacellis & Eccleſiaſticis picturis ad pauperum ſolatium commendatur orbi toto.* Similiterque Maldonatus ad Luc. XVI. *Ea totius Eccleſiæ* (Romanæ puta) *ſententia eſt, quæ duos facit Lazaros, & utrique cultum exhibet, ac dedicat templa.* Sed nos quidem ut hiſtoriam dicamus, non pictis Romanenſium tabellis compellimur, nec cultu quem Lazaro exhibent iidem (quippe quorum doctrina hac in parte & aliis multis magis etiam ulceribus cooperta eſt, quàm in eorum tabellis videmus rubere his Lazari corpus) verùm potiùs movet, cùm tot illuſtrium Patrum autoritas, tum earum rationum pondus, quas adduximus. Nec tamen iccirco ἁπλῶς hiſtoriam eſſe putamus; ſed ſic potius ſtatuimus, ut inter Comœdiam & Tragœdiam eſt quam Tragicocomœdiam vocat Plautus: ita hanc narrationem eſſe quaſi paraboliſtoriam, h. e. hiſtoriam parabolicè prolatam: quod & ſcriptor quæſtionum ad Orthodoxos, itemque Chryſoſtomus ſenſerunt: quorum ille quæſt. 60. dicit, ὅτι παραβολὴν εἶναι, ὅτι ἱστορίαν *d*: hic homil. 1. de Lazaro, & quidem eapſe penè periodo (ne fortè id oblivioni aut inconſtantiæ attribuatur) nunc hiſtoriam, nunc parabolam appellat. Nempe non parabola ſed hiſtoria eſt, quatenus Lazarum & divitem fuiſſe dicit, ac illum poſt mortem delatum narrat in Abrahæ ſinum, & refrigerium hic conſequi; hunc in inferno ſepultum, atque inibi torqueri: at non hiſtoria, verum parabola eſt, quatenus dicitur dives oculos levaſſe, & cum Abrahamo locutus, & ab eo poſtulaſſe, ut aquæ guttâ linguam ſuam refrigeraret: quæ omnia, ut Theophylus Antiochenus *e* optime ait, *ſecundum eos affectus loquitur* Chriſtus, *quos anima aliquando pro neceſſitate corporis geſſerat.* Sed Tertullianus, dum hæc παραβολικῶς enuntiari non videt, in eum delabitur errorem, ut dicat *f*, *corporalitatem animæ in ipſo Evangelio relucere.* Ac nequis cum Auguſtino *g* (qui tamen hanc opinionem *Tertulliani deliramentum* alibi *h* vocat) aliquod hic σοφὸν φάρμακον quærat, Tertullianus eopſe libro *i* clarè eos laudat philoſophos, qui animam docerent eſſe corporalem: Critolaum & Peripateticos è contrario improbat, qui eam eſſe quinctam eſſentiam dicerent; niſi fortè hanc quoque corpus eſſe faterentur. Sed & animam tum effigiatam & corporalibus lineis inſcriptam *k*, tum aëreo & lucido colore præditam *a* dicere non formidat. Contrà alii quibus omnia iſthæc parabolam ſapeant, ne quidem ex eâ narratione conſequi vident animarum, ut ita dicam, παννυχισμὸν ſeu pervigilationem, quam nunc ψυχοπαννυχίαν novè vocant. Errorem hunc errârunt Arabici, qui dixerunt *animas cum corporibus mori atque diſſolvi, & in fine ſeculi utrumque reſurgere*: ut ex textu Euſebii ſcribit Auguſtinus lib. de hæreſ. cap. 83. Nec immunis ab hoc fuit Romanus Epiſcopus Johannes XXII. uti Gerſon docet in Sermone Paſchali T. 4. & Adrianus VI. ad 4. Sent. atque ex eo Alphonſus de Caſtro lib. III. de beat. hæreſ. 6. Eundemque ſeculo noſtro reſuſcitârunt Catabaptiſtæ, ut qui theſi decimâ earum, quas Cracoviæ anno 1568. impreſſas per Poloniam vulgarunt, huncin modum ſcribant: *Negamus aliquam animam poſt mortem manere: ſed illud dicimus excogitatum ab Antichriſto ad ſtabiliendam ſuam culinam per fictum purgatorium, & invocationem ſanctorum.* Ut verò monſtroſæ iſtiuſmodi opiniones meliùs diluantur, priùs quidem certas diſputationis hujus hypotheſes conſtituemus; exinde ipſius diſputationis capita theorematibus aliquot complectemur. Ac hæc quidem eſto

a Lib. IV. adverſus Marcionem, c. 34.
b Lib. IV. de hiſt. imag. cap. 23.
c P. 342. edition. Colon.
d Neque parabolam eſſe, neque hiſtoriam.
e Lib. IV. alleg.
f Lib. de anima cap. 7.
g Lib. de hær. c. 86.
h Lib. II. de anima & ejus origine, cap. 50.
i Lib de anima, cap. 5.
k Lib. de anima, cap. 9.
a Ibidem.

HYPOTHESIS PRIMA.

Anima rationalis eſt.

Cùm apud omnes hoc in confeſſo eſt, tum ex operationibus animæ in nobis experimur omnes. Intelligimus enim nos ex notis in ignotorum notitiam pervenire: quod eſt ratiocinari. Eſt igitur in nobis principium aliquod, à quo operatio iſtæc fluat. Id verò principium eſt anima, quam à nobili iſtoc effectu rationalem appellamus.

HYPOTHESIS II.

Anima rationalis eſt vera hominis forma.

Formam cùm dico, non accidentalem intelligo, qualis foret continuata ac perennis motio, quam ἐντελέχειαν nomine ab Ariſtotele ſignari Cicero *b* ſenſit: qualis item eſſet primarum qualitatum craſis, quam hominis formam eſſe, cùm impii hæretici, Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, Cajani & Antitactæ, Theodoreto teſte *c*, ſenſerunt: tum non uno loco docuit Galenus *d*. Sed neque placet magis eſſe formam aſſiſtentem, quanquam Averroës *e* putarit unicam eſſe omnium animam intellectivam, re ab omnibus ſeparatam, nec niſi per imagines phantaſiæ inſidentes ſingulis conjunctam. Verùm dicimus animam eſſe formam informantem ἢ εἰδοποιόν, h. e. quæ corpus informet, & cum eo hominem in certâ conſtituat ſpecie.

HYPOTHESIS III.

Eſt forma ea ſpiritualis natura.

Oſtendunt hoc tum animæ operationes, utpote nobiliores quàm ut ab re corporeâ proficiſci poſſint, tum omnia ea ſcripturæ loca, in quibus anima ſpiritus vocatur: ut Eccleſiaſtæ XII. 7. Eſ. XXVI. 9. Matth. XXVII. 50. Luc. XXIII. 46. Ioh. XIX. 30. Act. VII. 60. priori ad Corinth. II. 11. & VI. 20. & poſt. ad Cor. VII. 1. & ad Hebr. XII. 9. Neutiquam verò audiendus Joannes Theſſalonicenſis Epiſcopus, qui in pſeudo-ſynodo Nicænâ *f* ad cultum imaginum adſtruendum dicere non veretur, Catholicam Eccleſiam credere omnem animam eſſe corpoream. Nos ſcimus ſic ſenſiſſe multos cum Stoicæ, tum Italicæ ſectæ philoſophos, item Tertullianum, quemadmodum diximus, & Apollinarem quendam Alexandrinum, de quo hiſtoria Tripartita lib. V, cap. 44. & juxta nonnullos Luciferiani, ut indicat Auguſtinus lib. de

b I. Tuſc. quæſt.
c Lib. V. de Divinis decretis, cap de homine.
d Libro, Quod mores animi ſequantur temp. corporis, cap. 3. & 4. & lib. VI. Epid. item Lib. III. de locis affectis.
e Lib. III. de anima comment. 5.
f Initio actionis quintæ.

de hæreſ. cap. 81. At meliùs ſanctiuſque tertium concilium Conſtantinopolitanum, ſeu Oecumenicum ſextum, actione undecima, ubi hæc verba, *Naſcitur Deus humano corpore ſimiliterque & habitu animam rationalem &* INCORPOREAM *habens.*

HYPOTHESIS IV.

Forma hac eſt ſeparabilis à materiâ.

Experientia enim oſtendit omnes mori. Mors verò nihil aliud eſt qoàm animæ à corpore ſeparatio. Hiſce ſic conſtitutis, ad ea veniamus, quæ propria erunt hujus diſputationis.

THEOREMA PRIMUM.

Anima à corpore ſeparatio juſto Dei judicio manet omnes Adæ poſteros, tam divites, quàm pauperes; tam pietate conſpicuos, quàm impios.

Exemplum hic habemus in divite prodigo, & paupere, ſed pio, Lazaro. Nempe ex quo primi parentes (quibus à Deo dictum erat, *Quocunque die comederis de fructu hoc, morte morieris*) mandatum Dei tranſilierunt, non ſibi tantum moriendi neceſſitatem attraxerunt, ſed etiam poſteris univerſis: quemadmodum teſtatur Apoſtolus ad Rom. v. 12. & vi. 23. & 1 Cor. xv. 22. & 56. Quibus gemina Sap. I. 13. & II. 24. Itaque Concilium Milevitanum Can. 1. anathema dicit Pelagianis dicentibus, *hominem de corpore exire non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ.* & Arauſicanum II. Can. 2, anathematizat eos *qui negant mortem corporis eſſe pœnam peccati.*

THEOREMA II.

Anima ſeparata non exſtinguitur, ſed permanet.

Hoc πόρισμα ex Chriſti narratione educit Irenæus lib. II. adverſus hæreſes, cap. 62. *Pleniſſimè*, inquit, *docuit Dominus perſeverare animas in eâ enarratione, quæ ſcribitur de divite & de Lazaro eo qui refrigerabatur in ſinu Abrahæ.* Validum etiam eſt illud Dei: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob.* Quodque
a Matth. xxii. 32. Marc. xii. 26. & 27. addit Chriſtus *a*, *Non eſt mortuorum Deus, ſed viventium.* Item quod Matth. x. 28, & Luc. xii. 4. hortatur ſuos *ne timeant eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt: ſed eum timeant, qui eum occiderit corpus, animam poteſt mittere in Gehennam.* Nam hinc liquet aliam poſt obitum eſſe carnis, aliam animæ conditionem, ac carnem, non animam exſtingui; illam, non hanc vivificari. Unde Tertullianus de reſurrectione carnis cap. 28. *Caro eſt quæ occiditur per mortem: caro itaque & vivificabitur per reſurrectionem.*
b Luc. xxiii. 43. Item quod Chriſtus dicit *b*, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Ubi τὸ *hodie* propriè accipi debere, agnoſcit etiam Auguſtinus epiſt. 57. ad Dardanum. Stephanus etiam
c Actor. vii. v. 6. moriens dicit *c*, *Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum.* Si animus moriturus eſſet, cauſſæ nihil foret, cur animam potiùs qoàm corpus Deo commendaret. Etiam 2 ad Cor. v. 1. dicit Apoſtolus: *Scimus quod ſi terrena domus hujus tabernaculi diſſoluta fuerit, ædificium ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis.* Clarum eſt loqui Apoſtolum, non de ſtatu animæ poſt reſurrectionem, quia tunc corpus quoque in cœlos recipietur: ſed eo, qui eſt ſimul ac corporis hujus tabernaculum, eſt diſſolutum. Item eaſpe epiſtolâ xii. 3. dicit, *An in corpore, an extra corpus, neſcio.* Senſit igitur utrumque fieri poſſe, ut inquam anima tam extra quàm intra corpus ſubſiſtat. Idem ad Philipp. 1, 23. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Sanè *diſſolvi* ait, non *exſtingui*: nec *eſſe* negandus, qui *eſſe* dicitur *cum Chriſto.*

THEOREMA III.

Anima ſeparata non dormit, ſed & eorum meminit, quæ egit in hac vitâ, & quæ ſors ſe poſt Judicium maneat, novit, & vel felicitatis ſuæ cogitatione gaudet, vel terribilis ſupplicii exſpectatione torquetur.

Hoc πόρισμα ibidem elicit Irenæus: *Pleniſſimè*, inquit, *Dominus docuit, non ſolùm perſeverare animas, ſed & meminiſſe operum quæ egerunt hic, & à quibus ceſſaverunt, in eâ enarratione quæ inſcribitur de Divite & Lazaro, in qua ait Divitem cognoſcere Lazarum poſt mortem, & Abraham ſimiliter, &c.* Et cap. proximo: *Ut etiam animæ cognoſcuntur & meminerint eorum quæ hic ſunt, & Propheticum* (τὸ προφητικὸν) *quoque adeſſe Abrahæ, & dignam habitationem unamquamque gentem percipere*, ETIAM ANTE JUDICIUM. Clarè etiam hanc rem confirmat, quod Martyres, Apocal. vi. 10. voce magnâ ſub altari clamant, *Uſquequo Domine non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra!* Et quod ſequitur: *Tum data ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & dictum eſt eis ut requieſcerent adhuc paululum temporis, &c.* Nam ſtolis albis, quæ gloriæ & feſtivitatis indices ſunt, non dormientes, ſed vigiles induuntur. Quare non dubium, quin ſignificetur principium gloriæ, quod Deus ante Judicium Martyribus impertit. Neque dormire dicendi, qui *ſequuntur Agnum quocunque ierit*, ut eſt Apocal. xiv, 4. Varios quoque adfectus animabus ſeparatis tribuit Cyprianus elegantiſſimo ſermone de mortalitate, qui qoin genuinus ſit, dubium non eſt: *Magnus illic nos charorum numerus exſpectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copioſa turba deſiderat, jam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſollicita. Ad horum conſpectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia eſt! qualis illic cœleſtium regnorum voluptas ſine timore moriendi, & cum æternitate vivendi? quam ſumma & perpetua felicitas!* &c. Affectus igitur ſeparatis quoque animis conveniunt. Quæ vero in gaudio, quæ in dolore ſint, ſequenti Theoremate indicamus.

THEOREMA IV.

Animæ piorum, cùm de ſeculo exierunt, gaudium habent; impiorum, tormenta.

Hoc quoque ſuperiori narratione probat idem Irenæus, cùm inde concludit, DIGNAM *habitationem* UNAMQUAMQUE *gentem* (piorum nempe & impiorum) *percipere etiam ante Judicium*: Sed diſtinctiùs hac de re idem lib. I. cap. 2. ubi duos mortuorum ordines faciens, dicit *impios & blaſphemos in æternum ignem mitti, juſtis & æquis vitam donari, & claritatem æternam circumdari.* Tertullianus quoque idem hinc colligit lib. de Idololatriâ, cap. 13. *Si cum ſeculo gaudemus, verendum eſt ne cum ſeculo hinc lugeamus. Seculo autem gaudente lugeamus, & ſeculo poſt ea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus in ſinu Abrahæ refrigerium conſecutus, contra dives in tormento ignis conſtitutus alternas malorum & bonorum vices æmulâ retributione compenſat.* Item Auguſtinus lib. II. de origine animæ, cap. 4. *Nam illud quod rectè & valdè ſalubriter credit, judicari animas cum de corporibus exierunt, antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari, atque in ipsâ quâ hic vixerint carne, torqueri ſive glorari, itane tandem neſciebas? Quis adverſus Evangelium tantâ obſtinatione mentis obſurduit, ut in illo paupere qui poſt mortem ablatus eſt in ſinum Abra-*

ha, & in illo divite cujus æternus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat? Nempe non ſine judicio Dei factum, quod Lazarus in ſinum Abrahæ deferreretur, dives in inferno ſepeliretur. Sed hoc judicium particulare erat & occultum. At illud conſequetur judicium univerſale & palàm orbe toto exercendum, quod κατ᾽ ἐξοχὴν judicium appellatur ad Hebr. IX, 27. ubi dicitur, *ſtatutum eſt hominibus ut ſemel moriantur, poſtea vero judicium*: h. e. poſtquam reſurgent, non iterum morientur, ſed ſtatim judicium ſequetur; ut benè exponit Thomas.

THEOREMA V.

Præter hoſce duos non eſt tertius defunctorum ſtatus.

Duplicem tantùm ſtatum, uti vidimus, ex narratione Chriſti colligit Irenæus, unum gaudii, alterum pœnæ. Nec aliter Fulgentius ad Venantium de Pœnitentiâ cap. 7. ubi ſic ait: *ut noverimus illos qui gaudiis temporalibus oblectantur, & juſſa divina contemnunt, æternis ignibus concremandos; illos verò qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æternâ quiete potituros: attendamus divitem purpuratum, & pauperem Lazarum: illum poſt epulas flammis perennibus traditum, iſtum poſt ærumnas in æternâ ſinus Abrahæ quiete ſecurum.* Poſſunt alia quoque multa pro hac ſententiâ adduci, ut quòd Matth. XXV. aliis dicitur, *venite benedicti*: aliis, *ite maledicti in ignem æternum.* Item, quod Marci ult. dicitur, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur: qui non crediderit, condemnabitur.* & Joh. III. 18. *Qui credit, non judicatur; qui non credit, jam judicatus eſt.* Ex cujuſmodi locis conſequitur, duos tantummodo animæ ſtatus eſſe poſt mortem, ſalvandorum unum, alterum maledictorum. Nec eſt quod dicatur, ea poſtquidem reſurrectionem habere locum, ante eam non item: nam, ut benè Olympiodorus ait in Eccleſ. XI. 3. *In quocunque loco deprehendatur homo cum moritur, in eo gradu atque ordine* PERMANET IN ÆTERNUM. *Nam vel requieſcit in lumine felicitatis æternæ cum juſtis & Chriſto Domino, vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi hujus Diabolo.* Et Auguſtin. epiſt. 80. ad Heſychium: *In quo quemque invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies, quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo judicabitur.* & ſerm. de Tempore, 232. *Nemo ſe decipiat fratres. Duo enim loca ſunt, & tertius non eſt ullus. Qui cum Chriſto regnare non meruerit,* (h. e. obtinuerit) *cum Diabolo abſque dubitatione ullâ peribit.* Clarè etiam ſcriptor Hypognoſticωn lib. V. ultra medium: *Primum locum fides Catholicorum divinâ auctoritate regnum credit eſſe cælorum: ſecundum Gehennam, ubi omnis apoſtata vel à Chriſti fide alienus æterna ſupplicia experietur: tertium penitus ignoramus, imo nec eſſe in ſcripturis ſanctis invenimus.*

THEOREMA VI.

Nec piorum gaudia, nec impiorum tormenta finem ſortiuntur, ſed utrorumque ſtatus idem permanet inde à morte, uſque in diem judicii.

Verba Chriſti verſ. 26. hæc ſunt, *Inter nos & vos hiatus ingens conſtitutus eſt, ut ii qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint, neque iſtinc huc tranſire.* Ex quibus verbis ſuperius conſectarium eruit Epiphanius, hæreſi 59. contra Catharos, & Chryſoſt. homil. 2. de Lazaro, & ſcriptor quæſt. & reſp. ad Orthodoxos, qui quæſt. 60. ſic ſcribit: Εἰ τὸ περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου διήγημα, ὑποτυπώσεως λόγον διδασκαλίας ἔχοντος τοῦ μὴ δύνασθαι μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς κατὰ πρόνοιαν τινὰ ἢ σπουδὴν ὠφελείας πρὸς τυχεῖν τὶς ἀνθρώπους. *Eſt verò hæc de Lazaro & divite narratio, evidens & illuſtris repræſentatio, doctrinam illam habens, poſt exitum animæ ex corpore non poſſe homines quicquam emolumenti percipere ullâ hominum providentiâ ac ſtudio.* Similiter Cyprianus tractatu 1. ad Demetrianum; item. 22. *Quando iſtinc exceſſum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus eſt, nullus ſatisfactionis effectus.* & Ambroſ. lib. de bono mortis, cap. 2. *Qui hic non acceperit remiſſionem peccatorum, illic* (in ſanctorum patriâ) *non erit.* Et Gregorius Nazianzenus carm. de rebus ſuis: Ἐνθάδ᾽ ἄκος βροτοῖσι, τὰ δ᾽ ὕστατα δέσμια πάντα. *Hic hominibus medela, poſt hanc vitam omnia ſunt vinculis adamantinis ligata.* Eſtque ſimilium locorum ingens apud veteres ſylva. Quare quod Damaſcenus, ſive alius ſcriptor orationis de iis, qui cum fide ex hac vitâ exceſſerunt, animam Falconillæ, quamquam ſine lavacro & fide mortuæ, precibus tamen Theclæ dicit fuiſſe ſervatam: id, ut ſcripturarum, ita primævæ antiquitatis judicio, dicimus repugnare. Idemque de ſimilibus ejuſdem ac Metaphraſtæ fabellis judicium eſto.

THEOREMA VII.

Nullâ magicâ virtute datur animæ, inde quo ſemel fuerit delata, regreſſus in terras.

Concludit hoc ex iſtac Chriſti narratione Tertullianus lib. de animâ, cap. 57: *Satis*, inquit, *Dominus in argumento illo pauperis requieſcentis & divitis ingemiſcentis ex perſonâ Abrahæ ſanxit, non poſſe relegari renuntiatorem diſpoſitionis infernæ: quod vel tunc licere potuiſſet ut Moyſi & Prophetis crederetur. Sed etſi quaſdam revocavit in corpora Dei virtus, in documenta juris ſui, non idcirco communicabitur fidei & audaciæ Magorum, & fallaciæ ſomniorum, & licentiæ poetarum. Atquin in reſurrectionis exemplis, cùm Dei virtus, ſive per Prophetas, ſive per Chriſtum, ſive per Apoſtolos in corpora animas repræſentat, ſolidâ & contrectabili & ſatiatâ veritate, præjudicatum eſt hanc eſſe formam veritatis, ut omnem mortuorum exhibitionem incorporalem præſtigias judices.* Hæc Tertullianus; cujus ſi verbis fidem habuiſſet Eccleſia Romanenſis, non Purgatorium ſuum fabulis & vaniſſimis ſpectrorum allocutionibus ſuperſtruxiſſet.

COROLLARIUM.

Scholaſticorum & Romanenſis Eccleſiæ Purgatorium, ut Propheticis & Apoſtolicis ſcripturis ſubnixum non eſt, ita neque Judaicæ (ne Machabæorum quidem tempore) neque veteri Chriſtianorum Eccleſiæ cognitum fuit. Sane ex iis quæ de ſatisfactionibus, vel etiam oblationibus aut orationibus pro defunctis apud Tertullianum, Cyprianum, & ſuppares legimus, tale nihil colligi poteſt. Quamquam autem Origenis ætate adhuc ignorabatur, tamen ex illis mortales omnes purgantibus Origenis flammis, cujus errorem propter viri ingenium & eruditionem ac zelum magnam fuiſſe Eccleſiæ tentationem meritò ſcribit Vincentius Lirinenſis adverſus hæreſes, cap. 23.) paullatim fluxiſſe à vero non abludit.

Calvi-

Calvinus in Pſychopannychiâ.

Hanc igitur fidem, omnibus Prophetiis, Euangelicâ veritate, Chriſto ipſo ſubnixam teneamus: Spiritum imaginem eſſe Dei, inſtar cujus vigeat, intelligat, æternus ſit. Quamdiu in corpore eſt, virtutes ſuas exerere: cum ex illo ergaſtulo egreditur, ad Deum migrare, cujus ſenſu interim fruitur, dum in ſpe beata reſurrectionis requieſcit. Hanc requiem, illi eſſe Paradiſum. Spiritum verò reprobi hominis, dum terribile judicium in ſe exſpectat, torqueri illâ exſpectatione, quam Apoſtolus ob id φοβερὰν, i. e. formidabilem vocavit. Ultra inquirere, ſe immergere eſt in abyſſum myſteriorum Dei; cum ſatis ſit didiciſſe, quod ſatis habuit docuiſſe Spiritus, optimus magiſter: cujus verbum eſt: Audite me, & vivet anima veſtra. Et mox: *Hic finis eſt noſtra ſapientia, quæ ut ſobria eſt & Deo ſubjecta, ita novit eos qui ſupra ſe nituntur, ſemper corruere.*

DISPUTATIO SEXTA

ſive Theses

HISTORICO-ECCLESIASTICÆ

DE

STATU ANIMÆ SEPARATÆ.

SUPERIORI *diſputatione generalia quædam Theoremata ſcripturarum auctoritate, cumprimis ex Luc.* XVI. *comprobavimus: veterum etiam teſtimoniis pluſculis illuſtravimus. Deinceps diſputatione geminâ, hiſtorici magis quàm Theologici munere fungentes, partim ad lucem antiquitati fœnerandam, partim ad novitatem Purgatorii Pontificii arguendam, quæ veterum fuerit ſententia, ſuper quatuor iſtis capitibus, diſtinctè ac particulatim conſiderabimus.*

QUÆST. I.

Quæ piarum animarum ſtatim ab exceſſu ſuo conditio fuerit ante mortem Chriſti.

II.

Cujuſmodi poſt mortem Chriſti ſtatus ſit animarum fidelium, ſimul ac ex vitâ hac exceſſerint.

III.

Quando in Eccleſiam Dei invehi cœperit ignis, quo animæ ſeparatæ purgentur.

IV.

Quorſum in veteri Eccleſiâ orationes & oblationes habitæ ſint pro animis defunctorum.

Ac nunc quidem de tribus prioribus diſſeremus: de quartâ, σὺν θεῷ, proximâ agemus diſputatione.

DE PRIMA QUÆSTIONE.

Paſſiva receptaque veterum ad noſtrum uſque ſeculum ſententia fuit animas fidelium Veteris Teſtamenti, non priùs in Paradiſum fuiſſe receptas, quàm eum morte ſuâ reſeraſſet Chriſtus, primuſque illum cum latrone eſſet ingreſſus.

Theophilus Antiochenus lib. 4. alleg. *In hoc quoque quod apud infernum, Abrahamum videt, hic ſubeſſe à quibuſdam ratio putatur, quod omnes ſancti ante adventum Domini Jeſu Chriſti etiam ad inferna,* LICET IN REFRIGERII LOCUM, *deſcendiſſe dicuntur.* a Scriptor commentariorum in epiſt. Paul. Ambroſio, vel etiam Athanaſio tributorum (Gelaſii, Epiſcopi Cæſarienſis, aut Hilarii urbis Romæ Diaconi eos eſſe arbitrantur) in cap. v. ad Rom. *Boni in inferno erant, ſed ſuperiori, quaſi in liberâ (morte) quia ad cælos aſcendere non poterant: ſententiâ enim tenebantur datâ in Adam, quod chirographum in decretis morte Chriſti deletum eſt. Sententia enim decretè fuit, ut unius hominis corpus ſolveretur ſuper terram, anima vero vinculis inferni detenta exitia pateretur.* Joh. Chryſoſtomus homil. IV. in Marcum: *Ante adventum Salvatoris, & Euangelii charitatem, antequam Chriſtus aperiret Paradiſi januam cum latrone: omnes ſanctorum animæ ad inferos deducebantur.* Hieronymus ad Heliodorum in epitaphio Nepotiani: *Ante Chriſtum Abraham apud inferos, poſt Chriſtum latro in Paradiſo.* Similia habet ad Paullam ſuper obitu Bleſillæ filiæ, & ad Eccleſiaſtæ cap. III. & IX. Auguſt. lib. XX. de Civit. D. cap. XV. *Si enim* NON ABSURDE *credi videtur, antiquos etiam ſanctos qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos fuiſſe donec eos inde ſanguis Chriſti & ad ea loca deſcenſus erueret: profectò deinceps boni fideles, effuſo illo pretio jam redempti, prorſus inferos neſciunt, donec etiam receptis corporibus bona recipiant, quæ merentur.* Idem epiſt.

a P. 164. aut Bat. an. 1555.

epiſt. JC. ad Euodium: *Vel ſi cauſa quæritur cur voluerit venire in infernum, ubi dolores illi eſſent, quibus teneri omnino non poterat, quia erat, ut ſcriptum eſt, inter mortuos liber &c. Et de illo quidem primo homine, patre generis humani, quod eum ibidem ſolverit, Eccleſia* FERE TOTA *conſentit, quod eam non inaniter credidiſſe credendum eſt, undecunque hoc traditum ſit, etiamſi Canonicarum ſcripturarum hinc expreſſa non proferatur auctoritas.* Concilium Toletanum ſub Honorio anno DCXXXIII. habitum cap. I. *Deſcendit ad inferos, ut ſanctos, qui ibidem tenebantur, erueret.* Eandem ſententiam clarè aſſerunt Irenæus lib. V. cap. XXXI. edit. Feuard. Tertullianus lib. de anima cap. LV. & Carm. lib. II. adverſus Marc. cap. IV. & lib. IV. adverſus eundem cap. VI. & lib. V. cap. X. Origenes homil. XV. in Geneſ. & in Epiſt. ad Rom. cap. V. Gregorius Neocæſarienſis, cognomento Thaumaturgus, ſerm. in Theophan. *a*. Euſebius lib. 4. Demonſtrationis Evangelicæ cap. XII. & apud eum, ex Syrorum fide, Thaddæus, lib. I. Hiſtoriæ Eccleſ. cap. ult. Marius Hieroſolymitanus in actis Concilii Nicæni *b*. Baſilius in illud Pſal. XLVIII. *Deus redimet animam meam de manu inferni.* Athanaſius de incarnatione Chriſti *c*. Epiphanius hæreſ. XLVI *d*, & LXIX *e*, & LXXXVIII *f*. Cyrillus Catech. IV *g*, & XIV *h*. Ambroſius de dominicæ incarnat. ſacram. cap. V. & de myſterio Paſchæ cap. IV. Rufinus in expoſitione ſymboli, tmem. XXVII. Syneſius hymn. VIII. & innumeri alii, quos omnes per μετωνυμίαν temporis velle exponere (ut nempe deſtructio inferni ante mortem Chriſti facta dicatur, quia non abſque illius morte deſtruebatur, quomodo hæc loca interpretatur vir eruditus) hoc verò (bonâ ejus pace dixerim) infinitum planeque tortum arbitror. Omnino igitur ſeu patres illi Chriſti ad inferos deſcenſum perſonalem, ac per præſentiam eſſentiæ, ſeu tantum virtualem, ac per præſentiam virtutis effectuſque eſſe voluerint: in eo ſaltem conſpirarunt, quod juſtos, ante Chriſtum & ſciſſum templi velum, ſanctuarium cœli ingreſſos negent. Eaque pro ſententiâ advocant loca ad Hebr. VI. 20. & IX. 2. 3. 8. 12. 24. & X. 19. 20. & XI. 39. 40. Imò etiam e junioribus Zuinglius ſic ſcribit, ad verba iſthæc ultimi, quem ſignavimus, loci, *Non acceperunt promiſſionem; id eſt, Chriſtum in humanis exhibitum, atque adeo nec etiam vitam æternam. Non enim ii omnes poſt mortem ſtatim vitam ingreſſi ſunt illam plenam & abſolutam æternam, ſed in ſinu Abrahæ Chriſtum liberatorem præſtolabantur.* Et ad illa verba: *Quod Deus de nobis melius quiddam providerat. Cauſam reddit cur hoc ita factum ſit a Deo. Noſtro, inquit, bono; noluit enim illos antè gloriâ frui Deus, quàm per Chriſtum ſuum ex utriſque unum feciſſet populum, & in unam conglutinaſſet Eccleſiam Judæos & Gentes, quemadmodum in Epheſiis cap. 2. videre eſt.* Quanquam alteram quoque eorum verborum interpretationem ibidem affert Zuinglius. Habet autem his ſimilia Calvinus in pſychopannychiâ, quo loco agit de verbis Petri I Epiſt. cap. III. 19. Item Bullingerus ad Luc. XVI. 23. & Hebr. IX 18. & I Petr. III. 19. & Martyr 2 Reg. II. 13. Similiter verò hodieque de veterum patrum animabus ſentiunt Orientales & Africana Eccleſia: ut paret ex confeſſionibus fidei Zagæ Zabo Æthiopis, Siud Sulakæ patriarchæ Neſtorianorum, Gabrielis patriarchæ Conſtantinopolitani: item Moſe Mardeno Aſſyrio in tabulâ lectionum Novi Teſtam. & Johanne Baſilio Magno duce Moſcoviæ reſponſione ad Johannem Rohitam cap. XII. quorum verba ſuggeret Theſaurus Coccii. Eſt verò hæc quæſtio inter eas, ob quas (ut veriſſimè ſcribit Calvinus lib. IV. inſtitut. cap. I. tmem. 12.) minimè turbari vel ſcindi debeat Eccleſia Dei; præſertim quando in eo pariter conſentiunt, animas Patrum veterum ſtatim ab exceſſu beatitudine ac beneficâ Dei præſentiâ potitas. Unde & Ambroſius de bono mortis cap. II. *Feſtinavit ſanctus David de hoc loco peregrinationis exire. Et ideo tanquam peregrinus ad illam ſanctorum communem omnium patriam feſtinabat &c.*

a P. 111. edition. Mogun.
b Tom. 1. concil. p. 340 edit. Binniana
c P. 488. edit. Commel.
d P 434. Græci textus.
e P. 337.
f P 434
g Pag. 74. edition an 1608.
h P. 345.

DE QUÆSTIONE II.

THESIS I.

Patres qui vixêre ante annum Chriſti quadringenteſimum judicarunt animas fidelium poſtquam Chriſtus Paradiſum aperuiſſet, ſtatim ab exceſſu recipi in Paradiſum.

II.

Sed in loquendi ratione multum differre videntur, quia alii eas dicunt confeſtim in cælum recipi, alii volunt ad extremum uſque diem apud inferos detineri.

III.

Quanquam autem nihil magis diverſum à cælo videatur, quàm inferi: tamen (ſi patrum iſtorum mentem potius quam verba ponderemus) non inter hæc tantam comperiemus ἀντιλογίαν, quàm videtur. Nam ᾅδυ ſeu inferorum nomine non intelligunt tormentorum locum; ſed vel communionem (ſic vocant animarum ſeparatarum ſtatum) vel locum inviſibilem à Deo definitum, quem alii ſtatuunt infra, alii intra terram, alii extra mundum, alii etiam ignotum hominibus putant.

IV.

In eo verò conveniunt omnes, quod animæ in hocce ſtatu, de gloriæ conſummatione certæ, etiam reſurrectionem cum gaudio expectent.

V.

Nec rectè facturi videmur, ſi patribus illis, vel aliis, qui hactenus conſentiunt, eo nomine tanquam malè Catholicis, controverſiam moveamus.

ᾅδυ ſeu inferorum nomen apud veteres ambiguum eſt, quia, nunc accipitur ut ſolis convenit damnatis, quomodo Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ait, *Quid ſimile infernus & regna cælorum.* Nunc ut eſt animarum omnium uſque ad reſurrectionem: quomodo Nicetas Nazianzeni interpres ᾅδην definit, quo mortuorum animæ vel inferuntur, vel extrahuntur. Porrò etiam ut animarum omnium eſt communis, duplicem habet notionem, quia vel locum phyſicum, ſeu receptaculum animarum, vel communem mortuorum conditionem notat. Ambiguitas iſthæc (quam ex recentioribus agnovere Zuinglius, Martyr, Bucerus, Fagius, Junius, Tilenus, alii) quæſtionem olim peperit magnam, ut Auguſtinus appellat quæſtione in Geneſ. CXXVI. Tom. 4. *Solet*, inquit, *eſſe magna quæſtio, quomodo intelligatur infernus. Utrum illuc mali tantum, an etiam boni mortui deſcendere ſoleant.* Tam pios quam impios εἰς ᾅδου deſcendere, apertè dicunt & fusè docent Irenæus lib. V. cap. ult. ſive cap. XXXI. edition. Feuard. ac Tertullianus lib. de animâ cap. LV. Eandemque ſententiam ſequuntur Origenes non uno loco. Novatianus de Trinitate cap. I. & Lactantius lib. VII. cap. XXI. qui ſic ait: *Nec tamen quiſquam putet animas poſt mortem protinus judicari. Omnes in unâ communique cuſtodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus judex meritorum faciat examen.* Ubi verò cuſtodia iſtæc ſit, minimè conſentiunt. Prima eorum eſt opinio, qui vel infra terram in inferiori hemiſphærio animas collocarent: uti ab iis factum, qui nec ſphæricam cœli terræque figuram, neque Antipodas ullos agnoſcerent: vel intra terram ſive in concavo terræ: ut crediderunt, quibus Antipodas eſſe perſuaſum foret. Infra terram eſſe & quidem in-

cipere

cipere ad occidentem, ſenſit inter alios Tertullianus, vel quiſquis poëmatis iſtius ſcriptor de judicio Domini, cap. IX. Iccirco & Chriſtum, cujus ſolem noſtrum ſymbolum putabant, ad occaſum deſcendiſſe dicebant, reſurrexiſſe verò ad orientem: uti cognoſcere eſt ex Origene, ſive is alius, qui in Jobum ſcripſit: item Zenone Veronenſe ſerm. III. de Nativit. & ſerm. II. de Paſcha. Eodemque & Hilarius reſpexit in Pſal. LXVII. ubi de morte Chriſti ait: *Super occaſum deſcendit, & exitu mortis egreditur*: de reſurrectione vero addit: *ut regreſſus eò, unde deſcenderat, Oriens noſceretur.* Hinc mos ille veteris Eccleſiæ, quem ſignat Hieronymus in Amoſi cap. VI. ubi cum verba illa Pſalmi citâſſet. *Pſallite Domino, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem: In myſteriis,* inquit, *primum renunciamus ei, qui in occidente eſt, nobiſque moritur cum peccatis: ſic verſi ad orientem, pactum inimus cum ſole juſtitiæ, & ei ſervituros nos eſſe promittimus.* Habet & quædam, quæ ad iſtunc inferorum locum pertineant: Hilarius in Pſal. II. ubi de Abyſſi loco ſcribit, deque ejus non intra, ſed infra terras incolatu tractat. Meminit quoque ejuſce opinionis Nyſſenus, ut inferius parebit. Diſplicuiſſe verò ei, ſatis arguit, quod inferius hemiſphærium noſtro ſimile eſſe pertendit. Intra terram inferos perhiberi, auctor eſt Hieronymus in Jon. II. Quin in epiſt. ad Epheſ. cap. IV. non ambiguè ait: *Infernum ſub terrâ eſſe, nemo jam ambigit.* Nec dubito, quin eadem mens fuerit Tertulliani, cum lib. de animâ cap. LV. in hunc modum ſcribit: *Nobis inferi non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqua mundi ſentina creduntur, ſed in foſſâ terræ & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſtum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt, in receſſu intimo & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipſam cavato, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.* Quidam vero infernum etiam extra hunc mundum ſtatuere, idque eo impulſi argumento, quod per exteriores tenebras, apud Matthæum deſcribatur. Auctor hujuſce rei B. Chryſoſtomus in Matth. cap. XXIV. In hocce diſſenſu tutiſſimum pleriſque viſum, ſi quæſtionem *an ſit*, ab illâ, *ubi ſit* diſcriminarent: illud compertiſſimum, hoc ignotum mortalibus dicerent: in quâ ſententia fuit Greg. Nyſſenus, ut qui libro

a Col. 452. edit. Par. an. 1573. de animâ & reſurrectione *a* diſertim neget, velle ſe, vel patrocinari, vel eorum adverſari ſententiæ, qui inferis locum aſſignarent, modò primariam retineant doctrinam de piarum animarum felici, impiarum infelici conditione: ac apertè ibidem ſcribit, ex eo quod Apoſtolus cœleſtium, terreſtrium, ac ſubterraneorum meminerit: non tam triplicem locum, quam triplicem ſtatum colligi poſſe; nempe quia per ſubterraneos mortui univerſi poſſint intelligi. Alios quoque in eadem ſententiâ fuiſſe oſtendit Theophylactus, cum in Luc. XVI. multos ait putare τὸν ᾅδην, nihil aliud eſſe quàm τὴν ἀπὸ τοῦ ἐμφανοῦς εἰς τὸ ἀφανὲς καὶ ἀειδὲς μετάστασιν τῆς ψυχῆς. Speciatim etiam de loco ſinus Abrahæ, quem infernum ſuperiorem plerique Patres vocant, certi nihil habuiſſe videtur Gregorius Nazianzenus: ut qui oratione funebri

b P. 170. Morell. in laudem Cæſarii fratris, *b* cùm κόλπους Ἀβραάμ *c* nominâſſet, ſubdat, οἵτινες δή ποτε οὗτοί εἰσιν *d*. Atque hæc

c Abrahæ ſinum. de iis qui animas omnes apud inferos ſeu definito, ſeu in-

d Quicunque vero ille eſt. definito loco collocarent. At vero nec defuere alii, qui animas fidelium ſtatim ab hominis morte cœlis recipi contenderent. Patet hoc ex Irenæo lib. V. adverſus hæreſes cap. ult. ſive XXXI. edit. Feuardent. ubi ſic ſenſiſſe ait, eorum *quoſdam qui putantur rectè credidiſſe.* Nec obſtat quod hi, ut Irenæus dicit, *ſupergrediantur ordinem promotionis juſtorum, & modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos ſenſus in ſe habentes.* Nec enim hoc pater ille vult, hæreticam iſtanc eſſe ſententiam, ſed in aliquo cum hæreticis, Gnoſticis puta, conſpirare. Nam hæretici iſti, ut ibidem dicitur, uti *univerſam reprobant reſurrectionem, & quantum in ipſis eſt, auferunt eam de medio*: ita etiam dicebant, *ſimulatque mortui fuerint, ſe ſupergredi cœlos & demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipſis effingitur, patrem.* Tale nihil quidem illi, qui, ut Irenæus de iis teſtatur, rectè putantur credidiſſe. Poteſt quoque ea ſententia comprobari ex Tertulliani lib. de animâ, quem jam Montaniſtam adverſus Orthodoxos ſcripſiſſe conſtat. Ejuſce enim libri cap. LV. cùm ex eo quod Chriſtus deſcenderit in inferiora terrarum, probaſſet eodem ituras fidelium animas, adducit hæc, quæ ab aliis (citra dubium Orthodoxis, quos ille Pſychicos vocat) objicerentur: *Sed in hoc, inquiunt, Chriſtus inferos adiit, ne nos adiremus. Cæterùm quod diſcrimen Ethnicorum & Chriſtianorum, ſi carcer mortuis idem?* Cyprianus verò multò apertiſſimè fidelium animas ſtatim ab exceſſu in cœlis collocat. Nam ſermone de mortalitate tinem. 3. 4. 13. 15. 16. 18. ait *fideles ad Chriſtum ſubvenientem properare: feſtinare ad gaudium, quod eſſe non poſſit, niſi cum viderimus Chriſtum: ad lætitiam ſalutis æternæ, Chriſto vocante proficiſci: ad conſpectum Domini proficiſci & ab eo præmiis cœleſtibus honorari, regnaturos cum Chriſto, ad cœleſtes gratiæ dignitatem venire, ad Chriſti ſedem, regnorum cœleſtem claritatem: paradiſo reſtitui, & regno cœleſti, venire in cœleſtium regionum voluptatem, ſummam & perpetuam felicitatem, ubi Apoſtolorum glorioſus chorus, Prophetarum exultantium numerus, Martyrum innumerabilis populus &c.* Etiam Ambroſius ſimiliter de bono mortis cap. XII. *His igitur freti intrepidè pergamus ad redemptorem noſtrum Jeſum, intrepide ad Patriarcharum concilium, intrepidè ad Patrem noſtrum Abraham, cum dies advenerit, proficiſcamur &c. Ibimus n. ubi ſinum ſuum Abraham ſanctus expandit* &c. *Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham, Iſaac, & Jacob* &c. *Ubi paradiſus eſt jucunditatis* &c, *ubi & latro ipſe regni cœleſtis conſortio gratulatur, ubi nulla nubes, nulla tonitrua* &c. *ſed ſola Dei fulgebit claritas: Dominus enim erit lux omnium* &c. *Ibimus eo, ubi ſervulis ſuis Dominus Jeſus manſiones parabit, ut ubi ille eſt, & nos ſimus* &c. *Locus apud patrem eſt, via Chriſtus ſicut ipſe ait* &c. Cujuſmodi ut cum Purgatorio conſpirent, viderint Pontificii. Similiterque Gregorius Nazianzenus oratione X. in laudem Cæſarii fratris pag. 173. edit. Morell. πείθομαι σοφῶν λόγοις &c. *Sapientum verbis adducor ut credam pulchram omnem animam, Deoque charam, poſteaquam corporis vinculis ſoluta hinc exceſſerit, protinus bonum quod eam manet, perſentiente & contemplantem, mirabili quadam voluptate affici, & exultare, atque hac vitâ, velut gravi quodam ergaſtulo, fugâ relictâ, compedibuſque illis, quibus mentis ala deprimebantur, ſolutam, cum hilaritate ad Dominum ſuum tendere.*

Porrò Patres illi qui fidelium animas ſtatim ab hominis morte in Paradiſum, aut cœlos recipi dicunt, minimè cum illis pugnant, qui eas ad inferos dicunt deſcendere. Nam ſi ᾅδης eis nihil aliud eſt, quàm mortuorum ſtatus, certè hic omnium ſeparatarum animarum eſt communis: eòque nihil prohibet, quo minùs tam pii quàm impii εἰς ᾅδην dicantur deſcendere. Sin ᾅδης iis receptaculum, ac quaſi phyſicum animarum locum notat, ne ſic quidem animæ piorum infelices erant, quia non in tormentorum locum cum impiis abjiciuntur: ſed quieſcere dicuntur loco inviſibili, in quo apud Deum, qui ubique eſt, vivant, æternaque gaudia deguſtent. Non fugit hæc conciliantiæ ratio Sapientem illum Hiſpanum, Vivem dico, comment. in Auguſt. de Civ. D. lib. XII. cap. IX. ubi cùm Auguſtinus in ſecretis receptaculis quietem animarum poſt exceſſum ſuum collocaſſet, ſcribit in eum ad hunc modum. *Non dubitat de earum gloriâ etiam ante judicium, ſed de loco gloriæ: Nam ubique poſſunt beatæ eſſe, cùm ubique ſit Deus, cujus fruitione ſiunt beatæ.* Nec abit illud Bernardi ſerm. parv. XLVIII. *Duo loca ſunt animæ rationalis: inferior, quem regit; & ſuperior, in quo requieſcit. Inferior*

quem regit, corpus: ſuperior, in quo quieſcit, Deus. Cui geminum illud Urbani Papæ, qui anno vixit 1260. *O Deus, qui es maximus ſpiritus, maxima regio beatorum ſpirituum, in quo ſanctorum animæ requieſcunt.* Imò Bellarminus lib. I. de beatitudine ſanctorum cap VI. ait: *Dico Chriſti animam ante reſurrectionem corporis ſui non aſcendiſſe quidem ad cælum corporeum, tamen fuiſſe in paradiſo cæleſti formaliter, id eſt, fuiſſe beatam & glorioſam. Quod ſi hoc tribuere vellent adverſarii animabus ſanctorum, non eſſemus multum ſolliciti de cælo illo corporeo.* Magnus quoque Calvinus Chriſtianæ inſtitutionis lib. IV. cap. XXV. commate VI. (cujus loci & ante memini) ſcribit in hunc modum: *Quæ enim ob hoc unum Eccleſia diſſideam, ſi altera citra contentionis libidinem, citra pervicaciam aſſerendi, animas à corporibus demigrantes in cælum convolare putet, altera nihil auſit definire de loco, cæterum vivere tamen Domino certò ſtatuat?* Sane Tertullianus, quanquam animas piorum inferis includeret, tamen Domino illas vivere certò ſtatuit, gaudioque eas frui, ſed imperfectò, & poſt reſurrectionem complendo clarè agnoſcit. Nec aliò referri debent hæc verba lib. de animâ cap. LVI. *Ita dicimus omnem animam quaquâ ætate deceſſerit, in eâ ſtare ad eum diem, uſque quo* PERFECTUM *illud repromittitur ad angelicæ* PLENITUDINIS *menſuram temperatum.* Quare iſtiuſmodi patres non multò aliud dicere voluerunt, quàm qui aſſerunt fideles hic habere ſpem vitæ æternæ: poſt exceſſum, habere jus: poſt reſurrectionem poſſeſſionem ſive hæreditatem ipſam. Item nondum nos hic vidère Deum: poſt mortem eminus eum videre: poſt reſurrectionem cominus. Hic nos eſſe in viâ: poſt exceſſum fore in atrio cœli, ſive ante fores aulæ cœleſtis: poſt reſurrectionem fore in ipſa domo Dei. Hic eſſe quaſi pugnatores: in morte & poſt eam dici vincentes, ac victores, & quaſi ad triumphum ſe parantes: poſt reſurrectionem verò triumphantes. Nempe non multùm abſimili ratione ac Chriſti in cruce non niſi meritorius triumphus fuit, at ſtatim à morte actualis triumphus in paradiſo fuit inchoatus, qui poſt reſurrectionem & in cœlos aſcenſum penitùs fuit conſummatus. Sanè gemina his idem Calvinus ſcripſit lib. quem πανυχίαν inſcripſit.

DE QUÆSTIONE III.

Theſis I.

Origenes fundamenta jaciens Pontificii Purgatorii ex dogmate Platonis, à Virgilio quoque VI. Æneid. expreſſo, primus in Eccleſiam invexit ignem, quo anima poſt hanc vitam à peccatis purgaretur.

II.

Origenem in hac re ſecuti Ambroſius, Hilarius, Hieronymus, Ruffinus.

III.

Interea Origenicum hoc purgatorium trifariam diſcrepat à Pontificio. Differt enim ratione perſonarum, quia juxta Pontificios duntaxat igni purgantur, quorum anima alicujus temporalis pœnæ reatu obſtricta, vel cum aliquibus peccatis venialibus migrant de hac vitâ: at juxta Origenem & alios, qui Auguſtinum præceſſerunt, mortales omnes, uno Chriſto excepto, ignem hunc ſubibunt. Præterea diſcrepat ratione temporis, quia Pontificii animas ſtatim ab exceſſu, veteres illi non niſi extremo judicii die igni hoc purgandas docent. Denique quod caput eſt, Pontificii cenſent tolli vel mitigari poſſe pœnas purgatoriales per orationes & oblationes vivorum, quale nihil ſenſit aut dixit Origenes, vel quos eum ſecutos dicebamus.

IV

Purgatorium igitur quale tradunt Pontificii, ante Auguſtini tempora IGNOTUM *fuit. At Auguſtino illud* DUBIUM *viſum: à Gregorii vero ætate in Romanâ Eccleſiâ ex mendacibus revelationibus ac viſionibus habitum eſt* CERTUM.

V.

Græca autem Eccleſia nec hodie id agnoſcit.

Romanæ Eccleſiæ, hæc ſententia eſt, eſſe ignem, in quo venialis culpa expietur, mortalis non item: ſi quis tamen poſt commiſſum, ſed remiſſum mortale peccatum cum reatu ſolius pœnæ temporalis de hac vitâ deceſſerit, poſſe pro eâ quoque in purgatorio ſatis fieri, partim ipſorum, qui purgantur, tormentis, partim vivorum ſuffragiis, hoc eſt orationibus, & oblationibus, quæ hic fiant ad animarum in purgatorio expiationem. Purgatorium tale vel non multùm abſimile in Eccleſiam primiùs irrepere cœpit tempore B. Auguſtini. Ejuſce doctoris, an alius culpâ, non ſatis certum. Interim ipſe dubiè de hoc loqui amat. Ut cùm lib. XXI. de C. D. cap. XXV. de eo ait: *Non redarguo, quia* FORSITAN *verum eſt.* Item in Enchiridio cap. LXIX. TALE ALIQUID *poſt hanc vitam fieri* INCREDIBILE NON EST, *& utrum ita ſit,* QUÆRI POTEST. Et de octo quæſtionibus Dulcitii, quæſt. III. eadem verba repetit: & cùm hanc, tum alias ab ea dependentes quæſtiones his verbis concludit: *Cum iis quæ deſcripſimus, ita noſtra vel aliorum exerceatur vel erudiatur infirmitas, ut tamen in eis nulla velut canonica conſtituatur autoritas.* Etiam quæſtione primâ dixerat idem: *Sive in hac tantùm vita iſta homines patiuntur, ſive etiam poſt hanc vitam talia quædam judicia ſubſequuntur,* NON ABHORRET, QUANTUM ARBITROR, *à ratione veritatis iſte intellectus hujus ſententiæ.* Quæ ipſa verba repetuntur lib. de fide & operibus cap. XVI. Sunt verò hæc certa argumenta mentis incertæ. Obducunt iſtis Pontificii hunc locum ex lib. XXI. de C. D. cap. XXIV. *Nam pro defunctis quibuſdam, vel, ut dicitur, pro mortuis, vel Eccleſiæ, vel quorundam piorum exaudiri orationem ejus, licet qui in Chriſto renati non adeò malè vixerint, ut tali miſericordiâ habeantur indigni, nec iidem ſic benè, ut inveniantur tali miſericordia non egere. Tales etiam* CONSTAT *ante judicii diem, per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus, æterni ignis ſupplicii non tradendos.* Ita citat hæc verba Torrenſis Jeſuita in confeſſione Auguſtinianâ. Item Gregorius de Valentia lib. de Purgatorio: ubi & vocem illam CONSTAT mirè urget. Miretur fortaſſe aliquis loci tam illuſtris non meminiſſe Bellarminum. Sed mirari deſinet, qui ſciat locum hunc longè aliter exſtare apud Auguſtinum. Sic ſanè legitur apud eum (editionem Baſilæenſem anni 1556. Lugdunenſem Juntæ anni 1560. & aliquot alias conſuluimus) *Nam pro defunctis quibuſdam vel ipſius Eccleſiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio: ſed pro his quorum in Chriſto regeneratorum, nec uſque adeò vita in corpore male geſta eſt, ut tali miſericordiâ judicentur digni non eſſe, nec uſque adeo bene, ut talem miſericordiam reperiantur neceſſariam non habere. Sicut etiam factâ reſurrectione, non deerunt, quibus poſt pœnas, quas patiuntur ſpiritus mortuorum, impartiatur miſericordia, ut in ignem non mittantur æternum.* Imò ne hæc quidem in antiquis codicibus legi, viderique ex ſcholio quodam in textum irrepſiſſe, obſervavit Lud. Vives.

Sed ſive ſemper προβληματικῶς, ſive alicubi ἀφοριστικῶς καὶ δογματικῶς loquatur Auguſtinus, illud pro comperto habemus, ante eum tale purgatorium tradidiſſe nemi-

neminem: ſi qua in contrarium adferuntur, ea vel ſunt è ſcriptis nothis ac ſpuriis: vel loquuntur de purgatione hujus ſeculi quæ fit per tribulationis ignem, ut Auguſtinus *a* vocat: vel de univerſali per ignem purgatione, quæ fiat in adventu Chriſti ſecundo. Ad Origenem provocant, qui ſententiam ſuam hauſit ex Platone, ut patet ex ejus Phœdone Tomo 1. pag. 113. edit. H. ST. & Euſebio eumpſe locum citante, de præparatione Euang. lib. XI. cap. ult. Præterea certum eſt eum præter pœnalem hujus vitæ purgationem non aliam agnoviſſe, quàm per ignem talem, quem extremo judicii die ſubituri ſint Apoſtoli ipſi omnesque mortales, uno Chriſto excepto. Vide varia ejus loca *b* apud Sixtum Senenſem biblioth. Sanct. lib. V. Annot. CLXX. Quin ſi aliis potiùs quàm Origeni de ſeſe ſcribenti *c* credimus, nec alias agnoſcit pœnas quàm purgatorias, ac impios omnes, ipſoſque diabolos poſt diuturna ſupplicia tandem ex illis cruciatibus eruendos, ſanctiſque putavit angelis ſociandos. Cujus erroris meminit Auguſtinus lib. de Hæreſ. cap. XLIII. & de C. D. lib. XXI. cap. XVII. Ac meritò addit ab Eccleſiâ hæc non immeritò reprobari. Satiè ob ea & ejus farinæ alia viſio profertur à Nicænâ ſecundâ, quâ inter Hæreſiarchas conſpectus perhibetur. Nec multo meliori jure iidem ad partes eos advocant patres qui inter Origenem vixere & Auguſtinum; Ambroſium dico, Hilarium, alios. Nam & hi quoties ignis purgatorii meminerunt, vel de tribulatione hujus vitæ loquuntur, vel non alium intelligunt ignem, quàm quem extremo judicii die ipſi etiam Apoſtoli ac B. Virgo ingrediantur. Vide Ambroſium Pſal. XXXVI. & in Pſal. CXVIII. ſerm. III. & XX & Hilarium in Pſal. CXVIII. lit. X. & in Matth. can. II. Ruffinum in Pſal. VI. Hieronymum in Amos ad illa verba, *Hæc oſtendit mihi Dominus DEUS* &c. & in Ezech. cap. XLVI. Cujuſmodi loca Origenicum magis quàm ſcholaſticum ſapere purgatorium, non obſcurè agnoſcit Sixtus Senenſis lib. V. Biblioth. Sanct. Annot. CLXXI.

a Lib. 21. de C. D. cap. 26.

b Ex hom. 3. in Pſal. 36. & lib. 8. in Epiſt. ad Rom. in fine. & Homil. 13. in Hierem

c Epiſt. Alexandriam miſſa apud Ruffinum in Apolog. Orig.

Nulli vero purgatorium Papale plus debet, quàm Gregorio Papæ, qui in dialogis (nam eos ut legitimum Gregorii fœtum recipimus, etſi de iis aliter viſum aliquot viris eruditis) magno conamine agit, ut probet purgatorium ex ſpirituum apparitionibus. Cum tamen mortuos nequaquam conſulendos eſſe præcipiat Deus Deut. XVIII. II. & Jeſ. VIII, 19. Ita ex Platonicâ Origenis ſpeculatione, perperâ Auguſtini dubitatione, audaci ſuperſtitioſi Gregorii aſſertione paulatim irrepſit Papale purgatorium in Eccleſias Occidentis. Quadringentis verò ab Gregorio annis Johannes XVIII. ſive aliis XIX, quo pro animabus in purgatorio oraretur, feſtum inſtituit, ſevereque id coli præcepit. Tandem quoque purgatorium à Synodo Florentinâ inter capita fidei relatum fuit, anno 1439. Sed diſſentientibus in eâ Græcis, qui purgatorii rem planè negarunt, etſi de vocabulo, cum omnia ad diſceſſum pararentur, contendere noluerunt.

COROLLARIA THEOLOGICA.

I.

Res ſpirituales & futura vita per terreſtres hujus vitæ imagines adumbrantur, quia aliter de iis edoceri non poſſumus in hac vitâ. Itaque quæ in ſcripturis legimus de piorum animarum Paradiſo, clamore, ſtolis albis; vel impiorum gehennâ, verme, igne, abyſſo, aut ſimilibus: ea omnia licet veriſſimè, figurate tamen enunciantur ad ſignificandum felicem vel infelicem animarum ſtatum poſt hanc vitam.

II.

Quamquam Regnum cælorum, quæ futuræ vitæ conditionem notat, & ſpiritualis Paradiſus, item ſpiritualis gehenna in Teſtamento veteri non nominentur diſertim, ac multorum judicio, nec aperta σαφηνείᾳ exprimantur: longiſſimè tamen abeſſe debemus ab impiâ illorum ſententiâ, qui hinc colligunt Judæos ad felicitatem tantummodo terrenam à Deo fuiſſe ſaginatos. Sufficit enim quod Paradiſi, terræ promiſſæ, mortis, deſcenſus ad inferos, aliiſque communibus vocabulis, & loquendi formis doctrina hæc implicitè, occultiuſque enuncietur, typis etiam res ipſa adumbretur. Neque dubium eſt quin Judæi explicatius, apertiuſque, quantum pro illius fœderis conditione ac tempore neceſſum erat, vivâ de his voce à Prophetis & Sacerdotibus fuerint edocti. Cui rei firmandæ inter alia multa facit, tum quod latro à Chriſto petierit, ut regnum ingreſſus, ſui memor eſſe vellet, tum quod vocem illam à Salvatore audierit, hodie mecum eris in Paradiſo, quàm probè ab latrone intellectam eſſe negare nemo auſit. Etiam hæc confirmant, quæ aperte adeò Joſephus & antiquiſſimi Rabbini tradunt de piorum felicitate, & perennibus impiorum pœnis poſt hanc vitam.

DISPUTATIO SEPTIMA
DE
INVOCATIONE SANCTORUM.

Cum doctrina de ſtatu animarum poſt mortem, de quâ hactenus actum eſt, conjuncta eſt controverſia, an Sancti pro nobis apud Deum intercedant, atque hoc nomine invocari à nobis vel debeant, vel etiam poſſint. De quâ nunc, σὺν θεῷ, συζήτησιν inſtituemus.

Thesis I.

SANCTORUM nomine non jam Angelos comprehendo, ſed ſolas intelligo animas eorum qui in Domino obdormierunt.

II.

Invocationem autem appello, actum hominis poſcentis à Sanctis, ſive interceſſionem apud Deum pro gratiâ temporali aut Spirituali, quam vel ut amici Dei, vel meritorum ſuorum vi impetrent: ſive ipſius gratiæ collationem, cujus poteſtatem vi eorundem meritorum à Deo ſint conſecuti.

III.

Hujuſmodi invocationis neceſſitatem quamquam vulgo maximè perſuaſum Pontificii optent; apertè tamen defendere hodie vix audent. Plurima interim apud eos invenias, quæ ab hac ſententiâ non abhorreant. Ut,
a Seſſ. 25. can. 2. quum Concilium ipſum Tridentinum *a* decernit *impie illos ſentire qui negant ſanctos invocandos eſſe.* Et
b Lib. 1. de beatit. ſanct. cap. 19. cum Bellarminus lemma capitis facit *b*, *Sanctos eſſe invocandos*; quamquam is apertè etiam neceſſitatem ejus agnoſcere videri poſſit, cùm ad illam Auguſtanæ Confeſſ. objectionem, quod invocatio ſanctorum nullo nitatur mandato Dei, reſpondet
c Cap. 20. ejuſdem lib. *c*, *nullum mandatum requiri, quando ipſa nos impellit neceſſitas.*

IV.

Sed ſi non ſemper, plurimùm ſanè iis ſufficit dicere, utilem eam eſſe: quomodo & Concilium Trident. ibidem ſtatuit, *bonum & utile eſſe ſuppliciter ſanctos invocare.* Et ipſe Bellarm. lemmate quo dixi conſtituto,
d Initio cap. 19. contentus eſt *d* ſcribere, *ſanctos pie & utiliter à viventibus invocari.*

V.

Multi verò non arctè adeò Pontificiis hærentes, nec neceſſariam, nec utilem dicere ſuſtinent, licitam tamen
e Lib. 1. de Beat. ſanct. cap. 15. eſſe negare non audent. Ac cenſet Bellarm. *e* non alienum ab hac ſententiâ fuiſſe Wicleſum: et qui,
f Tom. 3. Tom. 12. col. 108. & ſeqq. teſte Thoma Waldenſi *f*, illud tantummodo docuerit, fruſtra ad turbidos recurri rivos, ſi fons pateat; aut ad ſervos, ſi Dominus audire ſit paratiſſimus.

VI.

g Epiſt. primùm excuſſæ Lugd. Bat. 1607 pag. 113. Porro alii nec licitam fatentur; nec tamen uſque adeò ſtultum, ſed tolerabilem hunc errorem putant: quâ etiam in ſententiâ magnus aliquando Deſiderius fuit. Ejus hæc verba in Epiſtolæ cujuſdam fragmento *g*. *Quibus perſuaſum eſt, ſanctos nihil agere apud Chriſtum; invocent bona fide Patrem, Filium & Spiritum S. Divos colant ac venerentur imitando: ne obſtrepant (his) qui pro affectu colunt & invocant eos. SUPERSTITIO reprehendatur, affectus probetur, quem puto Chriſto non eſſe ingratum, etiamſi ſit ERRONEUS. NON SENTIUNT SANCTI VOTA NOSTRA: at Chriſtus ſentit; ac pro illis donat quod petimus.*

VII.

Denique alii invocationem Sanctorum (ſaltem eam quæ hodie obtinet in Papatu) nec neceſſariam, nec utilem, nec licitam, nec tolerabilem: ſed & fruſtraneam, & noxiam, & impiam, & ſacrilegam eſſe arbitrantur. Atque horum judicio nos ſubſcribimus, non quia, malo quorundam more, extremas quaſque ſententias lubentiùs ſectemur: ſed quia hac in cauſſâ (ut & in aliis quibuſdam) aliter facere non poſſimus, niſi negare velimus apertum ſcripturarum ſenſum, & reformatæ Eccleſiæ cum primævâ antiquitate conſenſum.

VIII.

Ac de veteris quidem Eccleſiæ ſententiâ ſeparatim agemus: nunc ſingula horum probabimus, partim liquidis ſcripturæ teſtimoniis, partim rationibus, quæ & ipſæ de puro S. literarum fonte deriventur.

IX.

Neceſſariam haud eſſe invocationem Sanctorum inde cognoſcimus, quòd neceſſitas, ſi qua ſit, ea futura ſit, vel officii ratione, quaſi is honos ſanctis debeatur: vel reſpectu finis, quia tanquam medium neceſſarium ad impetrationem divinæ gratiæ requiratur.

X.

At *officii* ratione neceſſitas nulla incumbit. Siquidem hæc à mandato ac promiſſione ac imprimis à comminatione fluit. Sed horum nullo ſancitur ſanctorum invocatio: quin neque aliquod ejus exemplum ſuppetit in ſcripturis: quod minimè foret, ſi divinitùs præciperetur.

XI.

Objicit quidem Bellarm. *a* quod Jobi cap. ult. dicat Deus: *Ite ad ſervum meum*; ubi mandatum eſt. Addat deinde, *& orabit pro vobis*; quod exempli eſt: ſubjiciat denique, *& ego ſuſcipiam faciem ejus, ut non vobis imputetur ſtultitia*, quæ promiſſio eſt. Sed vivorum invocatio humana eſt, quam inhumanum ſit tollere, cùm qui eam tollat, naturam ipſam tollat. Defunctorum verò ratio eſt diſpar: ut quorum invocatio ſit religioſa, vel potiùs irreligioſa: neque ullo ſtabiliatur ſeu Vet. ſeu Nov. Teſtamenti mandato: nec item promiſſione, vel comminatione, vel idoneo exemplo. a Lib. 1. de Beat. Sanct. cap. 20.

XII. Nec

Digitized by Google

XII.

Nec ratione *finis* major invocationis hujus neceſſitas prætexi poteſt; cùm Chriſti interceſſio ſit undiquaque perfecta. Vivos quidem ſingulariter intercedere pro nobis non imus inficias: ſed quod illi in communione ſanctorum nos pro modulo ſuo & vocatione quam obtinent, juvare precibus ſuis poſſint; hoc ipſum dignatione Chriſti habent; eoque nihil hoc impedit, quo minùs totum opus mediationis propriè, per ſe, & perfectè uni conveniat Chriſto.

XIII.

Et profectò, cùm, ut Grammaticorum filii non ineptè argutantur, neceſſarium inde dicatur, quod abſque eo res *nec eſſe* poſſit: quid magis hujuſmodi religioſæ ſanctorum invocationis neceſſitatem convellit; quàm quod eo nec uti potuerit, qui ſanctorum primus cœlo receptus fuit? Præſertim quando ſi primicerius cœlitum cœlis hoc nomine fuiſſet excluſus, conſequatur mortalium nemini hactenus aditum patuiſſe in cœlos, quia ubi hacpropter nemo eſſe potuit primus, ibi ſanctorum nemine cœlos priùs ingreſſo, nec eſſe quiſquam ſecundus potuit aut tertius.

XIV.

Itidem nec invocatio hæc pia vel utilis dici poteſt. Nam pietatis quidem nomen nil mereretur, niſi quod hoc ipſo, quia divinitùs ſit mandatum, Deo gratum eſſe conſtet. At nullam ἐθελοθρησκείαν Deo eſſe acceptam, oſtendunt verba illa Dei apud prophetam *a*: *Quis poſtulavit hæc à manibus veſtris!* Porrò nec utilem eam eſſe, oſtendit hoc Dei apud eundem prophetam *b*, & Chriſti ex eo apud Evangeliſt. *c*. *Fruſtra me colunt mandatis hominum.*

a *Jeſ.* 1. 12.
b *Jeſ.* 29. 13.
c *Matth.* 15. 9.

XV.

Ratio idem multiplex ſolidè evincit. Ut enim defuncti utiliter à viventibus invocentur, neceſſe eſt, ut tribus his ſint ornati, eoſque inſtructos illis eſſe viventes ſciant: ſcientiâ dico rerum noſtrarum, item eas curandi voluntate, ac viribus naturæ, quibus curare eas poſſint. At nec hujuſmodi ſcientia, nec voluntas, nec potentia convenit defunctis.

XVI.

Neſciunt enim quid ſingulatim vel patiantur, vel petant ſancti in terris. Eſa. LXIII. 16. *Tu es enim pater noſter, & Abraham neſcit nos, & Iſrael ignoravit nos.* Quæ verba de cognitione propriè dicta, non illa approbationis tantum, accipit etiam Auguſt. lib. de curâ pro mortuis cap. XIII. nec rejicere eam interpretationem audet Bellarm. *d* 1 Reg. VIII. 39. *Tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum.* 2 Reg. XXII. 20. *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum.*

d *Cap.* 20. *libri ſapientiæ citati.*

XVII.

Et ſanè ſi ſancti ſingulatim ſciant actiones, eventus, poſtulata noſtra: vel per ſe, vel per revelationem ſciant neceſſe eſt. At nec hoc, nec illo modo ſcire poſſunt. Non per ſe, quia ad hoc requiritur, ut vel οὐσίᾳ, vel δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ſint præſentes. Atqui non aures habent in terras uſque demiſſas, non oculos terrarum orbem penetrantes: ſed tum eſſentiâ finiti ſunt, tum virtutem habent cancellis ſuis circumſcriptam. Quare (ut verbis concludam Auguſtini *e*) *Defuncti per naturam propriam vivorum rebus intereſſe non poſſunt.*

e *Lib de cura pro mortuis cap.* 16.

XVIII.

Nec magis per revelationem aliquam hæc cognoſcunt. Siquidem ea vel ab animabus fiat humanis, vel ab Angelis, vel à Deo. Prima ratio Hieronymo placuit, ut qui Vigilantio reſpondeat, animas mirâ quadam celeritate eſſe ubique, & per ſe ſupplicantium preces audire. Item Auguſtino *a*, ex quo Canon iſte deſcriptus: *Fatendum eſt neſcire quidem mortuos, quid hic agatur, ſed dum hic agitur; poſtea vero audire ab iis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare, quæ ſinuntur etiam iſta meminiſſe, & quæ illos, quibus hæc indicant, opus audire.*

a *Lib de cura pro mortuis cap.* 15.

XIX.

Per Angelos etiam poſſe cognoſcere, qui nunc adſcendunt in cœlos, nunc inde ad nos deſcendunt, continuo ibidem ſubjicit Auguſtinus *b*.

b *Lib. de cura pro mortuis cap.* 15.

XX.

Sed meritò utramque repudiat Bellarm. *c* his verbis: *Neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamſi præſentes ſint, poſſunt cognoſcere naturaliter preces noſtras, quando ſola cogitatione oramus. Et præterea ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum ſpiritibus convenire credimus.*

c *Cap ult. lib.* 1. *de Beat. ſanct.*

XXI.

Adhæc animæ ſanctorum de corporibus migraturæ non tam aliena quàm propria curant. Imò ut res amicorum vicinorumque ſciant, quid hoc ad actiones, eventus, preces in locis diſſitis? quid item ad res multo poſt earum abitum eventuras? præterea cùm hinc diſceſſerint, non jam amplius eos triſtis & anxia humanarum rerum cura ſollicitat, ſed à laboribus, beati conquieſcunt. Angeli verò λειτουργικὰ quidem πνεύματα dicuntur à divino ſcriptore Epiſt. ad Hebr. *d* attamen Dei ſunt nuncii ad homines, non hominum ad Deum. Nec per Angelos, ſed per ſe nos ad Deum venire docet Chriſtus *e*. Et quale quæſo hoc commentum, ut ex nobis cognoſcant Angeli, hinc ad cœlos adſcendant, atque revelent ſanctis, illi deinde pro nobis ſupplicent Deo? Quorſum iſtæ ambages, cum rectà ire liceat ad Deum?

d *Cap.* 1. 14.
e *Joh* 14. 6.

XXII.

Tertia ratio erat, ut ſanctis revelet Deus, illi deinde quaſi datatim remittant Deo. Sed manifeſtum eſt hujuſmodi [illegible] non minus divinæ ſapientiæ adverſari quam priores iſtas. Interim ad illam quoque præit ibid. Auguſt. ſed modeſtè: ut qui tantùm dicat: *poſſe etiam ſpiritus mortuorum, aliqua quæ hic aguntur, quæ neceſſarium eſt eos noſſe, non ſolum præterita, vel præſentia, verùm etiam futura revelante Spiritu Dei cognoſcere: ſicut non omnes homines, ſed Prophetæ dum hic viverent, cognoſcebant, nec ipſi omnia, ſed quæ illis eſſent revelanda.* At non item modum hunc retinet Gregorius in Iobum: *Animæ*, inquit, *quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris ſit aliquid quod ignorent.* Quod ſapientius reſtringit hoc pacto Bellarm. *f*. *omnia in Deo videre, quæ nimirum ad nos pertinent.* Alioqui enim objici poſſe videbat, Angelos etſi videant faciem Dei Patris in cœlis *g*, extremi tamen judicii diem ignorare.

f *Lib.* 1. *cap.* 20.
g *Matth.* 18. 10. *Matth.* 24. 36.

XXIII.

Ex quo etiam patet falſum eſſe illud calcatum, Qui omnia videntem videt, quid non videt? Item quod nugantur de Speculo S. Trinitatis, in quo preces noſtras videant ſancti. Nec enim qui Deum increatamque illam ſapientiam & omniſcientiam cernunt, in ea per communicationem naturalem, velut in ſpeculo fit, rea vident; ſed per communicationem voluntariam, tanquam in principio libero cuilibet gratiam admetiente prout vult.

XXIV.

Adde quod ſi per ſpeculum illud eſſentiam Dei intelligunt, nihil agunt, quia hæc eſt ſimpliciſſima, ac quæ pro varietate rerum minimè variet: ſin lucem ſic appellent, ne ſic quidem quod volunt efficiunt, quia non qui lucem videt ſolarem, hic quicquid in ſole eſt, videt. Atque hæc quidem clarè probant, neſcire ſanctos ea quæ ad ſingulares perſonas, actiones, eventa & preces pertinent.

XXV.

Nec probatu difficile eſt, uti deſtituuntur ſcientiâ eventorum ſingularium; ita nec voluntatem habere hos vel illos ſingulatim juvandi. Nam de voluntate eorum ex vocatione, quæ illis obtigit, judicium fieri debet. De vocatione autem ex mandato & promiſſione judicandum. At ubi vel Propheta vel Apoſtolus docuit uſquam, res noſtras ſingulatim ab iis curari ex mandato Dei, & conſcientiâ promiſſionis? Agnoſcimus qui-
a Matth. 17. 3. dem quòd Moſes & Elias *a* Chriſto in monte adſtiterunt, hoc factum eſſe ad firmandam diſcipulorum qui aderant fidem: ſed ex eo quod extra ordinem factum fuit, de ordinariâ illorum vocatione ſtatui nihil poteſt. Quanquam igitur ſancti generatim hominibus, ac imprimis fidelibus benè velint, cumque ſanctis Angelis *b*
b Luc. 2. 14. pacem illis, & εὐδοκίαν optent; non tamen, ordinariè quidem, huic vel illi bona optant aut cogitant: quia hoc particularis eſt vocationis: illi autem à rebus ex particulari vocatione volendis præſtandiſque requieſcunt.

XXVI.

Denique nec poteſtatem eam beatæ animæ habent, ut ad tam varia, tam multa, aliter quàm ſucceſſivè poſſint attendere: quin nec creaturarum ulla eſt, quæ tantum præſtare poſſit: ſolius enim eſt virtutis divinæ, ut uno intuitu tam diſſita, tam diſſidentia & capiat, & curet.

XXVII.

Cum igitur ſancti in cœlis nec res noſtras ſingulares ordinariè ſciant; nec curare eas velint, quia id ſit præter vocationem ipſorum; nec curare etiam poſſint, quoniam vires id ſuperet creatas: colligimus hinc non poſſe eos utiliter à nobis invocari.

XXVIII.

Sequitur eorum ſententia, qui fruſtraneam eſſe negare non audent: attamen talem arbitrantur, ex quâ ſi nihil commodi, nihil etiam damni percipere quiſquam poſſit. Quod ſi illis daremus, tamen ſic quoque ſatius eam foret omittere quàm præſtare, eo quod probati non poſſit, placere illam Deo. Siquando enim in conſcientiâ perſuaſi non ſumus, nos rem facturos Deo gratam acceptamque, omnino melius eâ ſuperſedemus, cum actiones iſtiuſmodi diſertim damnentur Apoſto-
c Rom. 14. 23. lico *c* hoc pronunciato; *Quicquid fit ſine fide, peccatum eſt.*

XXIX.

Jam verò non tantùm fruſtranea, ſed etiam erronea ac ſuperſtitioſa, eoque illicita credi debet. Repugnat enim hoc veritati naturæ tum mortuorum, tum ſuperſtitum, ut mortui eoque abſentes, à ſuperſtitibus (unde & ſuperſtitioni nomen), invocentur tanquam præſentes: atque ita, quamquam nihil hujuſmodi Chriſtianâ religione jubente, cultu nihilominus religioſo colantur.

XXX.

d Matth. 6. 9. Luc. 11. 2. Adde quod diſertim jubet Chriſtus *d*, ut oratio noſtra inſtituatur juxta formam quam ipſe nobis præſcripſit; quodque huic orationi dominicæ conformes ſunt precationes omnes, quæ in veteri aut Nov. Teſtamento continentur. *Quid mirum? Deus ſolus docere potuit, ut ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis:* ut Tertullianus inquit lib. de orat. cap. 9.

XXXI.

Nec audiendos hâc parte putamus, qui iſtud ſuperſtitioſi erroris ulcus vident; ſed interim ἄλογον illud veſtientes, quibus in Eccleſiis obtinet, à piis doctoribus diſſimulari tolerarique poſſe arbitrantur, tanquam nec pietati adverſans, nec multùm ingratum Deo aut Chriſto.

XXXII.

Quippe & plurimum pietati incommodat, & multis nominibus inſignem Deo Chriſtoque injuriam facit. Neque hoc crimine eximimus invocationem illam, quam aut Petrus Gnapheus in Orientis, aut Gregorius Magnus in Occidentis Eccleſias primus publicè induxit: ſed imprimis tamen verum putamus de eâ quæ mille à Chriſto exactis annis, ſolutoque Satanâ, magis magiſque obtinuit in Papatu.

XXXIII.

Hoc ut planius fiat, tria in Romanenſis Eccleſiæ ſententiâ diſtinctè conſiderari oportet: amicam interceſſionem, promeritam impetrationem, & gratioſam dationem. Nam invocationem ſanctorum, partim eo tuentur Pontificii, quia ſancti tanquam amici Dei, jamque in cœlis degentes liberiorem habeant acceſſum ad Deum, eoque facilius exaudiantur; partim quia operibus ſuperogationis hoc promeriti ſint, ut quæ pro nobis poſcunt, impetrent: partim quia tanquam adminiſtratores divinorum donorum conferant ipſi quod poſtulatur.

XXXIV.

Jam verò pietati & ſanctimoniæ per invocationem hujuſmodi multum detogari, argumento illud erit, quod dum ſub prætextu humilitatis & reverentiæ ſummo numini debitæ per conſervos noſtros preces Deo malumus offerre; hoc ipſo fiat, ut minime Deum humiliter revereamur, reverenterque nos coram eo humiliemus: quòd item dum cogitamus neſcire ſanctos quæque animi noſtri penita, illicita petendi ſubit licentia: quòd dum ſanctorum in hac vitâ infirmitatis in mentem venit, minùs propriæ ratio habetur indignitatis: quòd dum aliena cogitantur merita, de propriis facilè vana irrepit fiducia: quòd dum penes ſanctos eſſe creditur divina dona conferendi auctoritas, non ſupra humanam ſortem divina ſatis ſuſtollitur majeſtas.

XXXV.

Adhæc invocatio iſtiuſmodi multimodis Deo injuriam infert. Deus enim ſacro ſcripturarum inſtrumento perfectiſſimè nos inſtruere voluit de voluntate ſuâ: qui verò invocant ſanctos, religioſum quærunt cultum extra hoc voluntatis divinæ inſtrumentum: hoc autem in injuriam Dei redundare tum inde cognoſcimus, quòd inſtrumenti imperfectio vel ſapientiæ vel amori detroget Dei inſtruentis: tum quòd ſoleat Deus de ἐθελοθρησκείᾳ omni tanquam de atroci injuriâ cum homine expoſtulare: quò pertinet illud jam antea adductum, *Quis poſtulavit ea de manibus veſtris?*

XXXVI.

Inſuper honos Dei, quem ſe alteri dare velle negat, *a* a Eſa. 42. 8. & 48. 11.
contra expreſſum ejus mandatum communicatur creaturis. Quæ divini honoris violatio non in eo ἁπλῶς conſiſtit, quòd à ſanctis petimus, ut precari pro nobis velint: nam idem ſi à viventibus poſtuletur, nulla Deo injuria fiat, quia invocatio hujuſmodi conſentanea

nea eſt naturæ tum ſanctorum, tum noſtræ, atque in ſcripturis mandatum, promiſſionem & exemplum habet: ſed quia hoc, repugnante ſcripturâ, ab iis poſtulatur, qui nec per eſſentiam ſint præſentes, nec per virtutem ac mediantem ſignificationem: eoque invocatione tali tum mandatum Dei violetur, tum etiam omnipræſentia & omniſcientia, quæ Dei unius ſunt propria, temere ac falsò illis arrogentur.

XXXVII.

Eſt hac de honoris divini violatione illuſtris locus apud antiquum ſcriptorem comment. in Epiſt. Paulinas *a*, qui Ambroſio vulgo tribuuntur: *Solent Pudorem paſſi neglecti Dei miſerâ uti excuſatione, dicentes, Per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per comites pervenitur ad Regem. Age nunquid tam demens eſt aliquis, aut ſalutis ſuæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet comiti, cum de hac re ſi qui etiam tractare fuerint inventi, jure ut rei damnentur majeſtatis? & iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto domino conſervos adorant, quaſi ſit aliquid plus quod reſervetur Deo. Nam & ideo ad regem per tribunos aut comites itur, quia homo utique eſt rex, & neſcit quibus debeat Remp. credere.* AD DEUM *autem (quem utique nihil latet, omnium enim merita novit)* PROMERENDUM, SUFFRAGATORE NON OPUS EST, *ſed mente devotâ.* Hæc ille, cujus rationes ut communes ſunt, ita communiter tum ad Gentiles, tum ad Chriſtianos pertinent.

a Cap. 2.

XXXVIII.

Præterea invocatio hæc eo nomine gloriam Dei offuſcat, quod cum ille pro immensâ bonitate ſuâ noctes dieſque, quaſi brachia propter nos expandat, rectaque ad ſe confugere ac preces ἀμέσως dirigere jubeat, homo nihilominus alios precibus ſollicitare malit, ſive quia Deo illos amiciores credat, ſive quia vel ſolam impetrationem, vel etiam collationem poſtulati cujuſque commeritos arbitretur. Quâ ratione quin divinæ bonitati paternoque ejus affectui graviſſima fiat injuria, ac proinde etiam honori divino detrahatur plurimùm, dubitabit nemo, cui rationem rectam inveteratæ, ſed perperæ tamen conſuetudini, præferre fuerit decretum.

XXXIX.

Eâdem verò ratione comprobatur, eos qui ſanctos pro ſe intercedere in cœlis poſcunt, immane quantum detrahere benevolo affectui, & propenſiſſimæ miſericordiæ ſummi Pontificis ac Servatoris noſtri Ieſu Chriſti.

XL.

Atque hoc ab illis quoque fit, qui ſanctos tantummodo conſiderant tanquam familiares & amicos Dei, citra ullius meriti virtutem. Cujuſmodi videri poſſint ſanctos Chriſto ſubordinare: quod à multis veterum factum fuiſſe agnoſcimus.

XLI.

At longè gravius injurii ſunt Chriſto, qui ſanctos invocant cum reſpectu meritorum, quorum vi conſequantur, ut intercedentes pro nobis exaudiantur, vel etiam divina ipſi dona adminiſtrent ac conferant. Vim enim meriti cum ſanctis communicando, utut verbis illud negent, reapſe tamen eos Chriſto faciunt collaterales: quod impium planè eſſe ac ſacrilegum, quis non videt?

XLII.

b Eſa. 63. 3. Nam ut Propheta *b* indicat, ſolus Chriſtus torcular pro nobis calcavit. Atque ut ait Apoſtolus 1 Tim. II. 5. 6. *Nunc mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, qui dedit redemtionem ſemetipſum pro omnibus.* Et 1 Joh. II. 5, 6. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Et Rom. VIII. 34. *Qui mortuus eſt & qui reſurrexit, qui eſt ad dextram Patris, qui etiam interpellat pro nobis.* Quibus in locis clarè indicatur, ſolum Chriſtum eſſe mediatorem & advocatum noſtrum, & ideò ſolum, quia redemtionem noſtri promeritus eſt ſolus. Hæc enim ratio ab ipſo Spiritu S. attexitur, uti vidimus.

XLIII.

Nihil igitur ſibi vel aliis mereri ſancti potuerunt, ſed etiam cum omnia feciſſent, non verè minus quàm humiliter neceſſe habuerunt dicere, ſervos *a* ſe inutiles eſſe: peccatorum etiam remiſſionem quotidie petere debuerunt, ne Deus intraret in judicium cum ſervis ſuis *b*.

a Luc. 17. 10.
b Pſal. 143. 2.

XLIV.

Quamquam autem hæc de promeritâ exauditione impia ſit ſententia, tamen geminatur impietas, cum ſanctos inſuper commeritos volunt, ut ipſi largiantur ac præſtent quæ poſcimus. Ut cum Eccleſia Romana in hymno ad ſemper-Virginem canit,

Maria mater gratiæ, Mater miſericordiæ,
Tu nos ab hoſte protege, Et horâ mortis ſuſcipe.

Et Apoſtolorum hymno:

Quorum præcepto ſubditur Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus, Nos reddentes virtutibus.

Quæ ita apertè blaſphema ſunt, ut nec aliter ea defendere potuerit Bellarminus *c* quàm ſi recurreret ad mirificam, ἀκυρολογίαν. Nam *da mihi ſanitatem*, exponit, *intercede pro me, ut Deus mihi det eam.* Et tamen longè plurima in papalibus ſcriptis invenire eſt, quæ figuram hanc penitùs aſpernentur; ut ſuo loco oſtendemus.

c Cap. 17. ejuſdem lib.

XLV.

Atque hæc ſatis oſtendunt, invocationem ſanctorum & Dei & Chriſti honori plurimùm detogare. Quare cum eam negamus, non debitum ſanctis honorem adimimus, ſed honoris exceſſum. Verus enim honos eorum non in religioſâ invocatione vel adoratione conſiſtit, quæ totum hominem totumque hominis ſoli Deo vindicat: quamque nemo ſanctus vel in terris, vel ab abitu ſuo concupivit: ſed partim in eo ſitus eſt, quod Deum in illis laudamus; partim quod ipſos tanquam ſervos, amicos, filios Dei amamus, extollimus, imitamur.

XLVI.

Hujuſmodi honorem Auguſtinus lib. XX. contra Fauſtum Manichæum cap. XXI. *Cultum dilectionis & ſocietatis* appellat. Sanè cultus religioſus aut ſervitutis (quod etiam Pereſius *d* vidit) minimè dici debet, cum tantum ſit cultus humanus ac civilis.

d De tradit. part. 3. conſiderat. 7.

XLVII.

Ridicula quidem Bellarmino hæc appellatio videtur, ſed immeritò, quia & ſancti illi homines fuerunt, & unà cum Angelis noſtri ſunt συμπολῖται, teſte Apoſtolo *e*, qui eos docet commune nobiſcum πολίτευμα habere.

e Epheſ. 2. 19.

XLVIII.

Sed confundit Bellarminus civitatem ſecularem & Eccleſiaſticam, quarum illa naturæ, hæc gratiæ eſt. Nam non minùs quam illius ratione cives unius civitatis, una

Reſp.

Reſp. unus populus dicimur. Pars quidem in patriâ eſt; pars à patriâ peregrinatur, ut Apoſtolus *a* loquitur, ſed quamquam illi à nobis, nos ab illis abſumus, tamen & illi inter ſe & nos inter nos præſentes ſumus, & utriſque præſens Deus in Filio per Spiritum Sanctum.

a 2 Cor. 5. 6.

XLIX.

Quare cùm nihil obſtet, quo minùs unius civitatis cives dicamur, nec cauſſæ quicquam erit, quò minùs æque civilis honos dicatur qui civibus cæleſtibus exhibetur, quàm qui civibus terrenis: nam gradu quidem honores iſti differunt, ſed uterque tamen eſt ὁμοειδής.

DISPUTATIO OCTAVA
DE
INVOCATIONE SANCTORUM.

Poſtquam in medium protulimus illa, per quæ everti tur Sanctorum invocatio: ſequitur videamus, cujuſmodi argumentis Pontificii eam defendant: item κενοφυγεια *ac diſtinctiunculas, quis eandem incruſtant. Ex argumentis ipſorum primo loco expendemus ea, quibus probare conantur, invocationem ſanctorum non deſtitui Scripturæ exemplis.*

Thesis I.

PRIMUM in aciem producunt verba Iacobi Gen. XLVIII. 16. ubi de nepotibus ſuis, Ioſephi liberis, loquens, *Invocetur*, inquit, *ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum, Abraham, Iſaac.* Bellarminus *a* conatus eſt hinc probare, *nomen invocationis hominibus convenire.* Atque idem facit Gregorius de Valentia *b*. Sed Eckius *c* eo pugnabat ad ipſum dogma adſtruendum. Uti & Hoſius in Confeſſione Petricovienſi cap. LVIII. & ante hos Thomas Aquinas poſtillâ in Geneſin, ſive potius Thomas Auglicus, doctor Eboracenſis, quem eam poſtillam ſcripſiſſe, docent Antoninus, & Sixtus Senenſis *d*. *Nota*, inquit, *e quod Iacob adhuc vivens præſentiebat in Spiritu, quod nomen ſuum, tanquam nomen ſancti, erat invocandum ſuper populo ſuo.* Atqui nihil certius eſt, quàm verba iſta, *Invocetur ſuper eos nomen*, eſſe Hebraiſmum, & ſignificare, *vocentur de nomine meo*, hoc eſt, non Ioſephi, ſed mei filii cenſeantur, quoniam eos adopto. Sic Eſa. IV. 1. in Hebr. ac vulg. dicuntur ſeptem mulieres ob raritatem virorum dicturæ viro uni, *Invocetur nomen tuum ſuper nos*, hoc eſt, vocemur de nomine tuo, ut Vatablus & Iunius tranſtulere, id eſt dicamur uxores tuæ, ut iidem interpretantur. Nec aliter de hoc Geneſios loco cenſent Hugo Cardinalis, Lyranus, Cajetanus, Fonſeca, Arias Montanus, & Hector Pintus, in hunc locum: item Franciſcus Ribera in Hamos IX. *f*.

a Lib. 1. de beat. ſanct. cap. 20. paragr. Ad primum.
b Lib. 3. de idolo-latr. c. 7. paragr. Iam orationem.
c Enchirid. loc. de venerat. Sanct.
d Lib. 4. biblioth. Sanct.
e Thomas poſtilla in Gen. c. 48.
f Num. 42.

II.

Alter locus, ab Aquinate, Lyrano, Bellarmino *g* etiam pro ſanctorum invocatione adductus, legitur Iobi cap. V. 1. *Voca ergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere.* Sed non ſatis convenit, utrùm de hominibus ſanctis, an de angelis hic ſermo ſit. Prius ſi placet, hic ſenſus erit: Obverſentur animo tuo ſancti, quoſcumque noris, ac vide, eccujus te patrocinio tueri poſſis: vel nunquem invenire poſſis, quem præter culpam ſuam tanta ac te preſſerit calamitas. Sin de Angelis agitur, ſententia fuerit talis: Angelos voca, ac vide, ecquis eorum reſponſo ſuo dignari te velit. Quod ſanè argumento tibi eſſe debet, quantillus ſis, ut qui, non dico ad divinam, ſed ne ad angelicam quidem excellentiam ullo modo aſſurgas. Hoc pacto fuerit Ironia. Sanè angelos hic intelligunt, non modo Vatablus & Mercerus: ſed etiam LXX. cum vertunt, Εἴ τινα ἀγγέλων ἁγίων ὄψῃ. Quos Auguſtinus ſequitur annotat. in Iobum. Et pro his eſt, quod ſcriptor libri hujus, cùm loquitur de hominibus ſanctis, eos *juſtos* potius, aliove nomine ſolet appellare.

g Loco ſuperius citato.

III.

Tertius eſt locus è Iobi cap. XXXIII. 23. *Si fuerit pro eo angelus loquens unus de millibus, ut nunciet hominis æquitatem, miſerebitur ejus, & dicet, Libera eum.* Ubi, cum Mercero, hanc eſſe ſententiam putamus: Si homini uſque adeò afflicto de mille unus obtingat angelus interpres, ad exponendum & annunciandum Deo rectitudinem, ſive fidem & reſipiſcentiam ejus: tum eum miſerabitur Deus, atque angelo illi interpreti dicet: Redime eum à morte, quia mihi reſipiſcentiâ ejus ſatisfactum eſt. Ita nihil aliud ex hoc loco colligi poſſit, quàm Deum ad hoc angelorum miniſterio uti, ut hominum preces ac negotia ad ſe perferant: quod (quemadmodum ex plurimis Scripturarum locis manifeſtum eſt) paſſiva ac vulgaris in populo Dei opinio fuit. Aliis angelus non naturæ hic nomen eſt, ſed officii: per Prophetam verò intelligunt nuncium & interpretem divinæ voluntatis: hunc unum de mille dici volunt, tanquam rariſſimum: per rectitudinem autem ſignari putant æquitatem Dei, quam homini annunciat Propheta. Quibus commodè ſubjicitur ſumma orationis, quam Propheta ad Deum habet pro afflictis. Ita Iunius.

IV.

Quartus eſt locus à Cochlæo allatus è Pſal. XXXI. 6. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus.* Sed loquitur Pſaltes de ſanctis in terrâ petentibus remiſſionem peccatorum: quò ipſe refert Apoſtolus Paulus ad Rom. IV. 6. 7. 8. Itaque & Chaldæus paraphraſtes tranſtulit; *Propterea orabit omnis pius ad te.* Imò ſimiliter intelligunt Hieronymus, Theodoretus, Haimo, Remigius, Euthymius: atque adeò è Scholaſticis, ac Pontificiis ipſis, Lombardus, Hugo Cardinalis, Lyranus, Dionyſius Carthuſianus, Auguſtinus, Eugubinus, Baptiſta

Fo-

Folengius, Genebrardus, Bellarminus, Antonius Agellius &c.

V.

Quinctus eſt locus, quem idem, ac Bellarminus *a* etiam, adducunt è Pſal. CXXI. 1. *b Levavi oculos meos ad montes*: ubi per montes intelligunt Sanctos: ut & Auguſtinus: ſed hic, contrà quàm Pontificii, reſpicit Sanctorum doctrinam, quemadmodum & Hieronymus, qui montes interpretatur excelſa propheticorum librorum ac legis: ſimiliaque habent etiam aliquot alii Patres. Simpliciſſimum autem fuerit, montes propriè accipere: ut intelligantur montes, in quibus Sion, & templum ſita erant, quò oraturi ſe convertebant, ut eſt Dan. VI. 11. Vel cum Junio, verba Pſalmæ per interrogationem efferemus. Ut ſententia ſit, Quorſum oculos meos in montosâ hac Cananæâ circumquaque per montes circumferam, quaſi ab hominibus auxilium mihi ſit exſpectandum, ac non potiùs uni Deo confidendum?

a De beat. anim. Lib. 1. cap. 17.
b Al. 122.

VI.

Sextus eſt locus, quem idem Cochlæus adfert, è Pſalmo CXXXV. 14. *Iudicabit Dominus populum ſuum, & in ſervis ſuis deprecabitur.* Verùm ſententia eſt, pœnitentiâ ducetur malorum, quibus ſervos ſuos hic in terrâ affligit, cumque iis conciliabitur, quomodo & vett. & recentiores ferè omnes interpretantur. Eadem mente tranſtulit Junius: *Si judicat Jehova populum ſuum, mox de ſervis ſuis pœnitet ipſum.*

VII.

Septimus eſt ille à Cochlæo *c*, ac Bellarmino *d* etiam productus ex Jerem. XV. 1. *Si ſteterint Moſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Atqui hinc potiùs contrarium ſequitur: puta Moſem & Samuelem mortuos non ſtetiſſe coram Deo, nec pro populo oraſſe. Sententia autem eſt, ſi vel Moſes & Samuel etiamnum ſuperſtites eſſent, & de more ſuo pro populo intercederent, non exaudirem eos, rogantes pro tam horrendâ populi idololatriâ. Hanc loci interpretationem probat Hieronymus, & ex eo Gloſſa interlinearis, atque ex his Thomas. Præterea, ex hypothetico Jeremiæ pronunciato non magis colligi poteſt, Moſem & Samuelem interdum pro populo precari, quàm ex dicto Abrahæ Luc. XVI. 31. ſequitur interdum homines reſurgere ad vivos in fide inſtruendos, aut ex loco Pauli Gal. 1. 8. ſequitur, Angelos è cælo deſcendere nonnunquam ad aliud Euangelium annunciandum, quàm prædicarat Paulus.

c Reſponſ. ad epiſtolam Lutherani cap. 3.
d Lib. 1. de beat. anim. cap. 18. Similiter Clingius lib. 4. cap. 44 Pereſius Aiala de Tradit. cap. de cultu ſanctorum & Pontificii pene omnes.

VIII.

Adhæc quia invocatio (ut Bellarminus ait) eximium eſt adorationis genus, eo etiam ad invocationem adſtruendam, pugnare iis locis ſolent, quibus in veteri inſtrumento adoratio tribuitur creaturis. Ita, ut alios mittam, Carol. Scribanus *e*, rectè Sanctos adorari, omnibuſque ſeculis frequentatam eorum adorationem, inde probat, quòd Abraham filios Heth dicitur adoraſſe, Geneſ. XXIII. 7. 12. Iacob Eſavum, cap. XXXIII. 3. Ioſephus patrem Iacobum, cap. XLVIII. 12. David Ionathanem, 1 Sam. XX. 41. Idem Saulem 1 Sam. XXIV. 9. Nathan Davidem, 1 Reg. 1. 32. Salomon Bathſabeham, 1 Reg. II. 19. Achior Iuditham, Iudith. XIV. 6. Atqui nihil clarius eſt, quàm adorationem hic intelligi civilem, quæ vivis, adeóque etiam improbis, uti Eſavo à Iacobo, Sauli à Davide, præſtita fuit. At longè alia ratio eſt adorationis religioſæ, quæ eſt opus fidei, ac præcipua divini cultus pars, eóque ſoli Deo præſtabilis; unde Chriſtus Matth. IV. 10. ait, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.*

e Lib. de Sanctor. Invocat.

IX.

Præterea Bellarminus *a*, & alii *b*, ſe iis tuentur Veteris Teſtamenti locis, quibus in invocatione Dei fit mentio Patriarcharum: ut Gen. XXXII. 9. *Deus patris mei Abraham, & Iſaac, erue me.* Deut. IX. 27. *Recordare ſervorum tuorum Abraham, Iſaac, & Jacob.* Etiam Catech. Auſtriaca adfert locum Geneſ. XXVI. 24. Exod. XXXII. 13. 2 Reg. XIX. 34. Sed planum eſt in his, & in ſimilibus, non poſcere ſanctos, ut exaudiantur à Deo propter merita Patriarcharum, verùm propter pactum Dei cum illis. Nam juramentum tantùm, ac promiſſiones Dei allegantur, quæ clarè pertinent ad rationem fœderis initi cum Patriarchis. Ita Geneſ. XXVI. 3. *Tibi, & ſemini tuo dabo univerſas terras, regiones has, complens juramentum, quod ſpopondi Abraham patri tuo.* Exod. XXXII. 13. *Recordare Abraham, & Iſaac, & Iſrael, ſervorum tuorum, quibus juraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cæli.* Similiter Salomon 1 Reg. VIII. 25. *Nunc Domine Deus Iſrael, conſerva famulo tuo David, patri meo, quæ locutus es ei.* Et verſ. 26. *Et nunc Domine Deus Iſrael, firmentur verba tua, quæ locutus es ſervo tuo David, patri meo.* Et Pſal. LXXXIX. 4. *Diſpoſui Teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo.* 2 Chron. XXI. 7. *Noluit Dominus diſperdere domum David, propter pactum, quod inierat cum eo.*

a Loco ſæpius citato.
b Clingius Lib. 4. cap. 4. 3. Renatus Benedictus, panoplia ſua fol 9. a. 206. b. Pereſius Aiala de Tradit. &c.

X.

At, inquit Bellarminus, *ſolutio non ſatisfacit, nam & pactum Dei, & juſtitia ſanctorum ſimul commemorantur, ut patet ex* Pſal. CXXXI. 1 *c*. *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus. Quæ verba Salomonis ſunt orantis Deum per merita patris ſui Davidis jam defuncti.* Verùm non uno nomine hoc argumentum peccat. Nec enim ſic verba habent in Hebræo, ſed, *Et omnis afflictionis ejus.* Nec verba ſunt Salomonis, ſed Davidis ipſius, qui (ut ex octo primis verſibus conjicere eſt) Pſalmum hunc ſcripſit, cùm arca Domini è domo Hobed Edomi deducenda eſſet Hieroſolymam: de quo 2 Chron. XV. legere eſt.

c Al. 131.

XI.

Etiam eo ſe tuentur, quod Angeli pro nobis orent: & propterea ſoleant invocari. De priori hæc verba ſunt Bellarm. *d Angeli orant pro nobis, & curam noſtri gerunt, etiam in ſpeciali:* Pſal. XC. Zach. 1. Dan. X. &c. *Ergo multò magis id ſpiritus hominum beatorum faciunt. Nam in primis nihil eis deeſt eorum quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cum ſint præditi intelligentiâ & voluntate, & adſint ſemper Deo, & nos vehementer diligant, ac deinde ſint æquales angelis, ut dicitur* Luc. 20. *deinde aliquid habent præ angelis, quod ſint membra corporis Eccleſiæ nobis magis conjuncta, quàm ſint angeli, & experti ſunt miſerias, & pericula noſtra, quæ angeli non ſunt experti.* Sed enumeratio hæc eſt imperfecta. Nam deeſt animabus defunctorum mandatum, & vocatio, quàm angeli habent.

d Lib. 1. de beat. ſanctor. cap. 18 Similiterque Pereſius Aiala de Traditionibus Eccleſiaſt. parte tertia cap. De cultu ſanctorum.

XII.

Alterum verò, hoc eſt invocationem Angelorum, probare plurimi *e* ſolent his Iacobi verbis Geneſ. XLVIII. 16. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* Quo de loco ita Bellarm. *f*: *Hic* APERTE *ſanctus Iacob Angelum invocavit.* Verùm Angelus nomen eſt, non naturæ, ſed officii: neque hic de angelo finito creatóque agitur, cum pariter oretur ac Deus, eique liberatio è miſeriis, divinum planè opus, tribuatur. Adhæc alibi à Iacobo ipſo angelus ille vocatur Deus fortis. Quare intelligendus omnino Ieſus

e Renatus Benedictus, Doct. Pariſienſis, Panoplia ſua fol. 9.
f Lib. 1. de ſanctorum Beatitudine cap. 19.

Chriſtus, angelus fœderis, ut appellatur Mal. III. 1. Ita locum hunc intellexere Novatianus de Trinit. cap. XV. Athanaſius contra Arrianos ſerm. 4. Hilarius in Pſal. CXXIII. Baſilius contra Eunom. lib. II. Chryſoſtomus in Gen. cap. XLVIII. homil. LXVI. ſuper illud, *Angelus, qui liberavit me.* Cyrillus Alexandr. lib. III. Theſauri *a*, Procopius Gazæus in Gen. cap. XLVIII.

a Tom. 2. fol. 53.

XIII.

At, inquit Pererius *b*, NUNQUAM *filius Dei preciſè angelus dicitur: ſed aliquid adjicitur, ut Angelus Teſtamenti, Angelus Domini, & ſimilia.* Sed hac parte diſſentientes habet, non Patres ſolùm, quos dixi, ſed ipſum Riberam, & Viegam. Ribera *c* enim, cùm citaſſet illud Zach. cap. 1. *Angelus clamabat, Domine exercituum, miſeraberis Ieruſalem: In hoc angelo,* inquit, *Chriſtum ſignificari, docent veteres patres, Hieronymus, Ambroſius, Origenes.* Et expreſſius Viega, comm. in Apocalypſ. cap. VIII. *d* ubi interpretans verba illa. *De manu Angeli,* ſic ſcribit, *id eſt Chriſti. Nec rectè quidam è recentioribus* (Pererium ſine dubio ſignat) *dicunt, Chriſtum nuſquam angelum abſolute dici: ſatis eſt ex conſequentibus Chriſtum eſſe colligere.*

b In cap. 32. Gen.
c Comm. in Heb. 7. num 81.
d Sect 2. pag 343.

XIV.

Canonicis dejectis, ad Apocrypha confugiunt: ut illud Baruch. III. 4. *Domine omnipotens, Deus Iſrael, audi nunc in orationem mortuorum Iſrael, & filiorum ipſorum, qui peccaverunt ante te.* Sed nihil certius, quam per mortuos hyperbolicè intelligi quaſi mortuos, h. e. in præſentiſſimo mortis periculo conſtitutos, & velut moribundos, quomodo & verſ. 3. ait, *Quia tu ſedes in ſempiternum, & nos peribimus in ævum.* & verſ. 11. *Coinquinatus es cum mortuis, & deputatus es cum deſcendentibus in infernum.* Quanquam nec, ſi de viventibus acciperetur, negotium confectum haberent: quemadmodum oſtendit illa Lyrani interpretatio: *Audi nunc orationem mortuorum Iſrael, id eſt, Sanctorum Patriarcharum & Prophetarum, qui viventes oraverunt ad te pro bono ſtatu poſterorum.*

XV.

Similiter auxilium petunt *e* ex II Machab. XV. 12. ubi Onias & Ieremias dicuntur pro populo orantes apparuiſſe in ſomnis Iudæ Machabæo. Sed ſomnium aut viſio hic narratur, non res geſta: nec ſi illi orârint, ideo & ipſi orandi. Sanè hoc ipſo loco, nec Iudas, nec milites, Oniam, vel Ieremiam iccirco invocaſſe leguntur.

e Clingius Lib 4. cap. 42 & 44. Instituto concilii provincialis Moguntini an. 1549. cap. de Sanct. Invocat. Andradius Orthodox. Explicat. lib. 9. p. 717. Pererius Aiala de Traditionib. part. 3. cap. de cultu Sanctorum fol. 101. Bellarm. lib. de beatit. ſanct. cap. 18. Renatus Benedictus panoplia fol 36. 45. 205. Coſterus in Enchirid. c. 12. paragr. Præterea.

XVI.

Et iſta quidem ſunt, quæ de veteri promunt inſtrumento. Sequuntur illa, quæ ex novo adſerunt. Sunt hæc duûm generum. Aliis conantur probare, Iudæis fuiſſe moris, ut mortuos invocarent: aliis putant evinci, etiam Chriſtianos id facere conſueviſſe. Ad prius communſtrandum, advocant illud Iohann. V. 45. *Nolite putare, quia accuſaturus ſum vos apud patrem: eſt qui accuſat vos Moſes, in quo vos ſperatis.* Unde colligunt, Moſen, ut accuſandi, ſic defendendi apud Deum accepiſſe poteſtatem. Verùm non hic intelligitur Moſes in carne aut ſpiritu, ſed in lege ac doctrinâ. Itaque ſimile eſt illi, Lucæ XVI. 19. *Habent Moſem, & Prophetas.*

XVII.

Præterea duplex adſerunt exemplum, unum ex hiſtoriâ de Lazaro & divite *f*, ubi dives dicitur popoſciſſe Abrahamum in tormentis, ut Lazarum ad ſe mitteret velit, quò digitum in aquam intingens, linguam ſuam refrigeraret: alterum petitur ab hoſtibus Chriſti, qui clamante Servatore, *Eli Eli lamma ſabachthani,* dixere, *Heliam vocat, videamus an veniat Helias, liberaturus eum*: unde colligunt, uſitatam fuiſſe Iudæis invocationem Heliæ, aliorumque Sanctorum. Sed ex priori exemplo, colligi nihil poteſt, quod ea parabolicæ hiſtoriæ pars, ex quâ argumentantur, non hiſtorica ſit, ſed parabolica: ut oſtendit, quod mortui nec digitum, nec linguam habent: eoque nec aliud his verbis ſignificatur, quàm tanta fuiſſe divitis tormenta, ut ſi & Lazarum vidiſſet, & alloqui eum potuiſſet, tali, aut ſimili ſermone magnitudinem tormentorum fuerit indicaturus. At alterum exemplum, quo pugnant Alanus Copus dial. III. & Antididagma Colonienſe, etiam longè infirmius eſt. Quid enim inſulſius, quàm ex inſenſiſſimorum Chriſti hoſtium horribili verborum Salvatoris noſtri perverſione, concludere velle, invocationem Sanctorum in populo Iudaico obtinuiſſe? Adhæc, & iſtæc exempla, & quicquid horſum adſerri poteſt, eo ſatis refellitur, quod cùm Invocationis ſanctorum fundamentum faciunt Dei viſionem: tamen Patres V. T. Deum vidiſſe demum arbitrentur, cùm paſſione ſuâ cœlum iis reſeraſſet Chriſtus, eoſque ab inferis in cœleſtia gaudia traduxiſſet.

f Cochlæus reſponſ. ad epiſt. cujuſdam Lutherani cap. 3 Andradius Orthodox. Explicat. lib 9. pag. 717. Antididagma Colonienſe fol. 43. Wicelius de arbore bono & interceſſione ſanctorum. Clingius lib 4. cap. 42 & 44. Alanus Copus dial. 3 fol 239. Bellarminus lib. 1. de beatit. ſanct. cap. 18.

XVIII.

Ac his quidem Scripturæ teſtimoniis probare conantur, à Iudæis Sanctos invocari ſolere. At candidè magis Eccius in Enchiridio, & quidam alii, *a* qui ingenuè confitentur, non poſſe hoc expreſſo Scripturæ loco oſtendi. Vel ſaltem nullum inveniri ejus rei mandatum. Sed quod nihil de hoc in iis præceptum legatur, id factum putant, partim quia populus Iudaicus lubricus eſſet ad idololatriam, partim quia Patriarchæ & Prophetæ Vet. Teſtamenti nondum fruerentur beatâ Dei viſione. Quod ad prius, non repugnamus dicentibus, per invocationem Sanctorum lubricam reddi viam ad idololatriam. Verùm cogitare hic oportebat, non populum Iudaicum duntaxat, ſed etiam Chriſtianum, ad eam nimium quantum propenſum eſſe: quòd quàm verè à nobis dicatur, triſtis experientia comprobavit.

a Alanus Copus dial. 3.

XIX.

Cur verò lubrica adeò via ſit, hanc ipſi cauſſam afferunt, quod reſpectu exteriorum actuum tanta inter honorem, qui ſanctis præſtatur, quique Deo debetur, convenientia ſit, ut diſcrimen eorum nec eruditiſſimis ſatis pareat, nedum imperitis. Atque hoc etiam non obſcurè agnoſcit Bellarminus lib. 1. de Sanctorum beatitudine, cap. 11. En verba: *Omnes fere actus exteriores communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & ſacerdotibus. Ex aliis actibus exterioribus, qui ſunt communes cultui Dei, & cultui creaturæ, non poteſt evidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturæ, nec ne. Nam Abraham eodem actu incurvationis uſque ad terram adoravit Deum,* Gen. XVII. *& Angelos,* Gen. XVIII. *& homines,* Gen. XXIII. Verùm ſanè ſi tanta ſimilitudo eſt cultus utriuſque, ejus, inquam, qui ſanctis, quique Deo præſtatur: quis non videt, etiamſi ejuſmodi Sanctorum cultus non expreſſis Scripturæ ceremoniis prohiberetur, ſatiùs tamen fore, ut eo ſuperſedeamus, quando facile adeò per eum in idololatriam incidant, ſaltem imperitiores?

XX.

Nec difficulter diluitur, quod negant *b* Patriarchas & Prophetas invocatos eſſe, quia nondum fruerentur beatificâ Dei viſione. Nam hoc ut eſſet (quid de eo ſentiamus *c*, alibi expoſuimus) at Angeli ſaltem invocati fuiſſent, præſertim familiariter adeò cum hominibus verſantes, ac quibus familiæ, genteſque eſſent commiſſæ.

b Pighius controv. 13. fol. 194. 6. Alanus Copus dial. 3. fol. 239.
c Diſp. 2. de ſtatu animæ ſeparatæ.

Quo

XXI.

Quo verò ſtupore conſcientiæ hanc cauſſam agant Pontificii, argumento eſt quod Bellarm. ipſe Sanctorum invocationem probatum it illo Geneſ. XLVIII. *Invocetur nomen meum ſuper pueros hos, &c.* qui tamen cap. XIX. lib. I. de Beat. Sanct. ſcribere non dubitavit. *Ante Chriſti adventum, Sancti qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium. Ideò non fuit conſuetum in Teſt. Veteri, ut diceretur, Sancte Abraham ora pro me: ſed ſolum orabant homines ejus temporis Deum.* Idem dicit cap. XX. & in controverſiæ totius diſtributione, quam tractatui præmittit.

DISPUTATIO NONA

DE

INVOCATIONE SANCTORUM.

THESIS I.

EXPENDIMUS ea, quæ de utroque inſtrumento adſerri à Pontificiis ſolent, ut oſtendant, Sanctos etiam à populo Iudaico fuiſſe invocatos. Accedimus nunc ad iſta novi Teſtamenti loca, quibus idem probare conantur, invocationis honorem deberi Chriſtianis, quos beatum in cœlis agere ævum conſtiterit Eccleſiæ. Ac primùm adducunt illud Matt. XXIV. 46. *Beatus ille ſervus, quem Dominus, cum venerit, invenerit ſic facientem. Amen dico vobis, ſuper omnia conſtituet eum.* Hic Bellarm. *a*, & Coſterus *b*, per bona Domini Eccleſiam intelligi ajunt: eoque cum Dominus dicitur ſervum bonis ſuis præfecturus, concludunt, ſervum ante reſurrectionem accepturum poteſtatem regendi Eccleſiam, & eam continuâ protectione conſervandi: quod & Papa Pelagius *c* docet. Sed quanto aliter (ad quem tamen hic Bellarminus provocat) B. Hilarius *d*. Verba ejus ſunt: *Qui* (ſervus) *ſi dicto audiens, & præceptis obediens erit, atque hæc agens his immorans, deprehendatur: gloriam à Domino, tanquam diſpenſator fidelis, & villicus utilis conſequetur, & ſuper omnia bona conſtituetur, id eſt, in Dei gloriâ collocabitur, quia nihil ſit ultra, quod melius ſit.* Similiter Emanuel Sa in Matth. XXIV *e*. *Super omnia bona, id eſt, conregnabit cum Chriſto (inquit Origenes) cui Pater omnia tradidit.* Et Stella in Lucam *f*: *Quicunque ad vitam æternam transfertur, conſtituitur ſuper omnia bona Domini, quia eſſentiâ divinâ fruitur.* Similia habet Toletus in Luc. *g* item Maldonatus in Matt. XXV. ubi interpretatur iſtoc Luc. XIX. 17. *Euge ſerve bone, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſuper decem civitates.* Verba ſunt Maldonati, ſed variè apud eum diſperſa: *Nec enim ſenſus eſt, fore, ut in cælo homines, aut civitatibus, aut ulli omnino officio præficiantur; ſed quia de rege loquebatur, & regum eſt conſuetudo, bene meritos viros gubernandis præficere civitatibus, docet præmia meritis majora ſe laturum.*

II.

Etiam Andradius *h*, Bellarminus *i*, Coſterus *k*, alii, adducunt ex 2 Petr. I. 14. 15. *Certus, quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei, ſecundùm quod & Dominus noſter Ieſus ſignificavit me mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Verùm argumentum hoc parùm ſolidum eſſe, non obſcurè agnoſcit etiam Bellarminus: *Quamvis*, inquit, *non ſit evidens argumentum, tamen eſt probabile.* Nec eum juvat Oecumenius, cùm ait eſſe, qui de Petri poſt obitum curâ erga fideles hunc locum intelligant. His enim verbis alienam Scholiaſtes ſententiam recitat; ipſe verò nobiſcum agnoſcit, mentem Petri eſſe, velle ſe adhuc ſuperſtitem ſedulò operam dare, ut poſt mortem ſuam meminerint eorum, quæ ad perfectionem ſalutatis doctrinæ requiruntur. Et ſanè non dicit, Μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον σπουδάσω, *Poſt meum obitum dabo operam*: ſed, Σπουδάσω δὲ ἑκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον. *i. dabo operam, ut poſt obitum meum vos horum memoriam faciatis.* Ac plerique etiam Pontificii noſtram ſequuntur interpretationem: ut Thomas, Hugo Cardinalis, Gloſſa, Dionyſius Carthuſianus, & Cajetanus, omnes ad hunc locum. Cajetani hæc verba ſunt: *Dabo s. operam & frequenter, pro, & ſemper, hoc eſt, indefeſſe, quamdiu vixero, &c. ut horum omnium memoriam faciatis. Et eſt ſenſus: quod dabo ſemper operam, ut habeatis tractatus ſeu libros, quibus poſſitis ſemper memoriam horum facere.*

III.

Præterea ex Apocalypſi loca aliquot advocant ad partes: uti cap. II. 26. *Et qui vicerit, & qui cuſtodierit uſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in virgâ ferreâ.* Nam de ſpiritibus mortuorum, ut inquit Bellarm. *a*, loquitur Johannes, & de tempore ante reſurrectionem. Quare ſi ſpiritus illi gentes regant, etiam gentium preces ad eos dirigendas arbitratur. Sed loci ejus mentem non perſpexit. Nam non tam interpretatio eſt verborum Davidis, quæ ſunt Pſal. II. quàm alluſio ad ea. Præterea pertinent ea verba, tum ad gloriam & majeſtatem ſanctorum in cœlis, tum ad judiciariam poteſtatem: ſed utrumque habituri ſunt ſancti in Chriſto communione perſonæ, non officii, & procurationis ſive adminiſtrationis illius. Sententia igitur eſt, eos qui in fide perſeverabunt, regnaturos in & cum Chriſto, ac judicaturos mundum, ſecundùm illud Chriſti apud

a Lib. 1. de beatitud. ſanct. cap. 18. paragraph Idem colligitur.
b Enchirid. c. 22. paragr. Quando.
c In epiſt. 4. decretali.
d In cap. 25. Matt. verſ. 31.
e Cavante Mortuno ex edit. pro Sede in Moguntina an 1610. hæc ſunt omiſſo.
f Cap. 12. verſ 43.
g In Luc. cap. 12. comm. poſt Annotat. 73. pag. 798.
h Orthodox. Explicat. L. 9 p. 725.
i Lib. 1. de beatit. ſanctor. cap. 18.
k Enchir. cap. 22. paragr. Præterea.

a Lib. 1. de beat. ſanct. cap. 18. Similiter Coſter. Enchirid. cap. 22. paragr. Quarta.

apud Matth. XIX. 28. *Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.* Et illud Pauli de univerſis ſanctis, I Corinth. VI. 2. 3. *An neſcitis, quoniam ſancti de hoc mundo judicabunt? Neſcitis quoniam Angelos judicabimus?*

IV.

Tuetur etiam ſe Bellarminus *a* illo Apocal V. 8. *Quatuor animalia, & viginti quatuor ſeniores, procidèrunt coram agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum.* Atqui non intelligendæ hîc ſunt preces αἰτητικαί, ſed εὐχαριστικαί, uti liquet ex verſ. 9. & 13. ubi dicuntur egiſſe gratias pro redemtione & ſuâ & Eccleſiæ totius in terris militantis. Nullis igitur fidiculis elicias aliud, quàm ſignari generalem τὴν εἰς θεὸν δοξολογίαν, ut habet Græcus Scholiaſtes.

a *Lib. 1. de beatit. ſanct. cap. 18. Similiter Coſterus in Enchirid. cap. 22. paragr. Deinde.*

V.

A Bellarmino *b* quoque, ac Coſtero *c* adducitur locus ille Apoc. VI. 10. *Et clamabant voce magnâ, dicentes, uſquequo Domine, ſanctus & verus non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui habitant in terra?* Verùm clamor iſte animarum, non ratione ipſarum, ſed ratione rei; ſive, non ratione actus, ſed ratione effectus intelligi debet: quomodo & Geneſ. IV. 10. ſanguis clamare dicitur ob injuriam nondum vindicatam. Vel dicendum, per clamorem magnum intelligi magnum deſiderium, quo animæ extremum judicium deſiderant, ut ultor gladius in impios, & Eccleſiæ perſecutores, diſtringatur; quod partim propter ſe optant, quò pleno gaudio perfruantur; partim propter Eccleſiam, ut perſecutionis ea miſeriis liberetur.

b *Lib. 1. de beatit. ſanctor. cap. 18.* *c* *Enchirid. cap. 22. paragr. Quarta.*

VI.

Quemadmodum verò de veteri Teſtamento factum vidimus: ita etiam è Novo, priùs quidem adſtruunt Angelorum invocationem, exinde autem *d* ſanctos, ut qui ἰσάγγελοι dicantur *e* in Scripturis, invocandos eſſe concludunt. De Angelis quod dicunt, probare conantur ex Apocal. VIII. 3. 4. *Alius angelus venit, & ſtetit antè altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium, ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum. Et aſcendit fumus incenſorum, de orationibus Sanctorum de manu angeli coram Deo.* Quo loco etiam pugnat Pereſius Aiala *f*. Atque addit, *Hic locus eſt tam clarus, ut expoſitione alia non indigeat.* Atqui non aliud hinc colligi poteſt, quàm orationes noſtras ab angelis offerri Deo, atque ab iiſdem exauditionis nuncium interdum afferri: quod etiam docemur Dan. IX. 22. & X. 12. Tob. XII. 15. Luc. 1. 13. Act. X. 4. Quamquam & in hoc Apocalypſeos loco, cum Primaſio, & aliis, per Angelum poſſumus intelligere Chriſtum, qui vultui Dei pro nobis apparet, ac per quem Deo ſacrificia laudis offerimus, ut eſt Hebr. XIII. 15.

d *Alanus Copus dialogo 3 fol. 239* *e* *Luc 20. 36.* *f* *De Tradit. part. 3. cap. de cultu ſanctor. fol. 101.*

VII.

Sed plus fortaſſe coloris habet, quando idem conantur comprobare exemplo Johannis Evangeliſtæ; qui ut eſt Apoc. XIX. 10. cecidit adoraturus Angelum. Quærit itaque Bellarminus, meliuſne nos Iohanne ſciamus, an Angeli ſint invocandi: quomodo & olim Angelicos fuiſſe argumentatos veriſimile eſt. Sed ſimiliter quærant Chriſtum abnegantes, an melius nos Apoſtolo Petro ſciamus, num Chriſtus ſit abnegandus. Nam uti illud Petri à Chriſto, ita & Iohannis factum ab Angelo improbatur. Quare rectius à Bellarmino quæramus, meliuſne, an invocandi ſint Angeli, ipſi ſciant Angelo, qui vetuit, ne Iohannes hoc faceret; & rationem addit, *Conſervus enim tuus ſum.* Nec quia poſtea, cap. nempe XXII. 8. invocaſſe Angelum dicitur Iohannes, ideò audiendus Bellarminus, cùm dicit, & Ioannem, & Angelum rectè feciſſe; illum offerendo honorem convenientem, hunc negando: illud officii fuiſſe, hoc modeſtiæ. Nec enim idem, ſed alius Angelus fuit. Ideoque quemadmodum primò Angelum adorare voluit Iohannes, eò quòd Angelum hunc non creatum Angelum, ſed Chriſtum ipſum eſſe arbitraretur: ita ſecundò quoque potuit judicare, quia etſi primus Angelus creatus erat, ſecundus tamen increatus eſſe poterat. Deinde, ut hoc non eſſet, quid prohibet dicere, ſecundò etiam infirmitate peccaſſe? Quemadmodum enim ſæpiùs Chriſtum abnegavit Petrus, ita & ſecundò Angelum creatum invocare potuit Iohannes. Et ſanè honorem eum non deberi Sanctis, qui à Iohanne præbebatur Angelo, eum enim detuliſſe honorem ſoli Deo debitum, diſertim agnoſcit Catechiſmus Tridentinus *a*: eademque ſententia Baronii Tom. 1. Annal. ad annum LX *b*, ubi de Angelicorum hæreſi tractat: & Gregorii de Valentiâ, lib. 1. de idololatriâ, c. IV. multorumque aliorum *c*, cùm è Scholaſticis, Thomæ Aquin. ſecunda ſecundæ, Quæſt. LXXXIV. & è veteribus Auguſtini de Religione cap. LV. & lib. XX. contra Fauſtum Manichæum cap. XXI. Sed de veterum teſtimoniis videbimus ſeparatim.

a *In explicat. præcept. 1.* *b* *P. 601. ed. Mor. an 1610.* *c* *Inſtitutionis Chriſtianæ juſſu concilii Moguntini provincialis editæ ann. 1549. Item Coſteri Enchirid. cap. 22. ſolut. objectt. 7.*

VIII.

Atque hæc non obſcurè docent, non minùs Pontificios fruſtra eſſe, cùm ex novo inſtrumento probare conantur, à Chriſtianis rectè invocari ſanctos, quàm cùm iidem ex veteri aut Novo Teſtamento factum id probant à populo Iudaico. Nec deſunt è Pontificiis, qui hac parte non multum nobis repugnent. Sed uti de populo Iudaico, ita etiam effugium quærunt de Chriſtiano. Nam cur de eo nihil ſcribant Apoſtoli & Evangeliſtæ, hanc rationem adſerunt, quòd ob proclivem lapſum in idololatriam metuerent gentibus, quibus Evangelium annunciari oportebat. *Sub Evangelio*, inquit Eccius *d*, *non fuit præcepta, ne gentiles converſi crederent, ſe iterum induci ad cultum terrigenarum, ac pro veteri more ſanctos, non ut patronos, ſed ut Deos adorarent, ſicut Lycaonici Paulo & Barnabæ ſacrificare volebant*, Actor. XIV. Similiter Alanus Copus dial. III. *e*. *Nec deſunt cauſſa, cur Scriptura diſertam mentionem hujus Invocationis non faciant, aut ſaltem expreſſis verbis eam non præcipiant: veteris quidem teſtamenti, quia adhuc Beatorum animæ non erant in cælum recepta: novi vero, quia nondum erat tempus in ipſius fidei exordiis, eam mundo doctrinam divulgandi, ne gentiles arbitrarentur plures nos Deos colere.* Sed quàm nullius hæc momenti ſint, docere poteſt, quod non ſolum gentibus convertendis, verùm etiam jam converſis, ab invocatione Sanctorum periculum fuit: uti apertiſſima Romanæ Eccleſiæ ſuperſtitio oſtendit, de qua nonnulli etiam Pontificiorum conqueruntur. Uti Lud. Vives notis in Auguſt. de Civ. Dei lib. VIII. cap. ult. *Multi Chriſtiani Divos, divaſque non aliter venerantur, quàm Deum, nec video in multis, quod ſit diſcrimen inter illorum opinionem de Sanctis, & id quod gentiles putabant de Diis ſuis.* Etiam ſubindicat Sadoletus lib. IV. epiſt. 11. ad Eraſmum: *Quod nimium eſt, ſub accuſari poſſe videtur, cujuſmodi eſt quorundam Sanctorum veneratio, & picturarum crebritas.* Apertiùs Wicelius commentariolo *f* pro interceſſione Sanctorum: *Utinam vulgus fidelium errore liberaretur, quo hactenus præſidio Sanctorum plus fiſus eſt, quam Deo ſuo.*

d *In Enchir. Loc. Comm. in edit. Alexandri Weiſſenhorn. Sed edit. Colon. Heronis Alopecii verbis & hic & infra citandis variat, mentem tamen retinet.* *e* *Fol. 239.* *f* *Adversus homilias Wicelii Lipſiæ editas an. 1538.*

Alie-

Digitized by Google

IX.

Alteram etiam rationem idem Eccius *a* adjungit. *Si*, inquit, *Apoſtoli & Evangeliſtæ docuiſſent, ſanctos venerandos, arrogantiæ iis datum fuiſſet, ac ſi ipſi poſt mortem gloriam illam quæſiviſſent. Noluit ergo Spiritus Sanctus expreſſis Scripturis docere venerationem Sanctorum.* Eandemque rationem adducit Alanus Copus dialog. III *b*. At cauſſam longè aliam adfert Auguſtinus contra epiſt. Parmeniani lib. II. cap. VIII. *Si verò ita diceret, Hoc ſcripſi vobis ut non vobis, & ſi quis peccaverit, mediatorem me habetis apud patrem, ego exoro pro peccatis veſtris. Sicut Parmenianus quodam loco mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum & Deum: quis eum ferret bonorum atque fidelium Chriſtianorum? Quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur?* Adhæc ſi nemo ſuperſtitum de ſe hoc voluit monere, ſaltem monuiſſent de defunctis: ſiquidem Stephanus, Jacobus, alii, ſtatim ab obitu Domini fuerunt interempti: quos nec Apoſtoli invocant uſpiam, nec invocandos monent. Saltem etiam de Virgine Mariâ monuiſſet Johannes, qui ei diutiſſimè ſuperviair: ſi non fusè hac de re agere voluiſſet, ſaltem verbo attigiſſet, ne tam pia, uti vocant, devotio periret.

a *Loco ſuper. theſ. citato.*

b *Fol.* 239.

X.

Hactenus commonſtravimus, quàm denſis, ſed parùm fortibus armis, decertare ſoleant Pontificii, ut expugnent argumentum illud invictiſſimum, quod invocatio ſanctorum nullo Scripturæ mandato, vel promiſſione, vel exemplo, ac ne comminatione quidem, ſi omittatur, vel etiam comminationis exemplo comprobetur. Nunc videamus, ut in aciem progrediantur, quò argumenta cætera debellent. Sunt verò arma, quæ expediunt, triplicia. Et aliis quidem probare contendunt, ſcire ſanctos in cœlis, ſingulares hominum caſus in terris; ac proinde vel interceſſione, vel etiam gratiæ collatione, juvare eos velle, & poſſe: aliis, ut oſtendant, nihil per eam divinæ gloriæ derogari: aliis denique, ut evincant, non eſſe eam injuriam officio Chriſti mediatoris.

XI.

Ordiemur à primis illis, quibus refellere conantur, quod diximus, ſanctos in cœlis neſcire particulares hominum caſus, eóque utiliter invocari minimè poſſe. Duo autem ſunt, quæ potiſſimùm obducunt *c*: unum, de Angelis; alterum, de Sanctis in terris; unde ſanctorum in cœlis parem eſſe rationem conjectant. Ac de prioribus quidem ita diſſerunt. Angelus, de quo legimus Act. 2. 4. nôrat eleemoſynas & orationes Cornelii: & Zach. 1. 12. ſcit Angelus, annum adeſſe ſeptuageſimum: ac Lucæ XV. 7. gaudere dicitur Angelos in cœlis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Jam verò, inquiunt, Luc. XX. 36. dicuntur beati fore *ἰσάγγελοι*. Unde colligunt, non minùs animas beatas, quàm Angelos, ſcire, quæ gerantur in terris. Verùm quod de noſtri atque Angelorum ſimilitudine poſt hanc vitam dicitur, id virtutum, non officii ratione intelligi debet. Nôſſe autem, quæ ſingillatim homines, vel agant, vel patiantur, non pertinet ad officium beatarum animarum, quæ à laboribus ſuis requieſcunt, inque ſolo Deo laudando occupantur: ſed munus ſpectat Angelorum, qui adminiſtratorii ſpiritus à divino ad Hebræos *d* ſcriptore dicuntur, eo quòd ad miniſtrandum fidelibus mittantur: de quibus etiam illud Pſalm. XCI. II. legitur, *Angelis ſuis mandabit de te, &c.* Et ſanè beatos in cœlo res hominum neſcire, etiam Auguſtinus *e* probat ex Eſaiæ. LX. 3. 16. & 2 Reg. XXII. 20.

c *Clingius lib.* 4. *cap.* 44.

d *Cap.* 1. 7.

e *Lib. de curâ pro mortuis cap.* 13.

XII.

Alterum argumentum peti dicebamus à Sanctis in terris, uti *a* quòd 2 Reg. V. 26. Eliſæus cognoſcit, quid Gehaſi dixerit, atque egerit: quòd idem, ut legimus cap. ſeq. *b* ſciverit omnia, quæ Rex Syriæ ſecretò in conclavi ſuo conſultâſſet: quòd item Daniel, cap. II. 30. prophetiæ ſuæ, noverit viſionem Nabuchodonoſori, quæ ipſi exciderat: nec deſunt, qui validè hoc comprobari putent è Lucæ XVI. 29. ubi Abraham nominat Moſen & Prophetas. Sed poſtremum hoc ab eâ narrationis parte eſt, quà parabolica eſt: nec ſi ab hiſtoriâ eſſet, inde conſequeretur, cognitum ab Abrahamo fuiſſe Moſem, aut Prophetas, cùm adhuc in terris eſſent. Quod verò ad Eliſæum ac Danielem, hoc extraordinariæ erat vocationis. Sancti verò in cœlis nec ordinariam, nec extraordinariam iſtiuſmodi vocationem habent. Non quidem negamus, poſſe Deum etiam particulares hujuſmodi mortalium actus beatis animabus revelare: ſed non ea potentiâ, verùm Dei voluntate, de eventis judicari debet. Nam ut eſt Pſalm. CXXXV. 6. *Deus facit, quæcunque vult, in cœlo, & in terrâ, in mari, & omnibus abyſſis.* Potentia igitur voluntate Dei limitatur: voluntas autem Dei ex Verbo cognoſci debet: at Verbum nuſquam docet, Deum Sanctis neceſſitates, & preces noſtras indicare. Imò contrarium ex eo potiùs oſtendi poteſt, ut antea vidimus.

a *Facultas Theol. Colonienſis adverſus Monhem. dialog.* 6. *Renatus Benedictus panopliæ fol.* 36. *Coſterus in Enchir. cap.* 22. *paragr. Secunda propoſitio.*

b *Verſ.* 12.

XIII.

Deinceps gradum capeſſamus ad Pontificiorum *κρυψίνοας*, ac diſtinctiunculas, quibus probare conantur, invocatione Sanctorum nullam fieri injuriam Deo. Reſpondet enim Caniſii Catecheſis, *invocari Sanctos, non ut Deum creatorem, ſed ut dilectiſſimos Dei amicos.* ſive, ut Catecheſis Auſtriaca habet, *non uti Deos, Ethnicorum more, neque perinde ac Deum ſanctum ſanctorum; ſed longè inferiore modo ac gradu, velut amicos Dei, &c.* Verùm cautio hæc parùm eſt cauta; quia proteſtatio facto eſt contraria. Nam hoc ipſo, quòd invocant Sanctos, tanquam qui ſciant cogitationes humanas, ſemperque gemitus veros à ſimulatis poſſint diſcernere, oſtendunt ſe ſanctos ex parte invocare, tanquam qui creaturæ ſortem excedant, gloriamque eam participent, quàm ſe Deus homini ulli dare velle negat *c*.

c *Eſa.* 42. 8.

XIV.

Neque ignoro, ut ſcripſerit Guilielmus Fabricius, Pontificius & Archiducalis librorum cenſor *d*: *Deum, quod ſibi divinitatis & omnipotentiæ jure eſt proprium, non modo Deiparæ & ſanctis; verum etiam, quod mirabilius eſt, eorum imaginibus communicare dignatum eſſe.* Verùm hæc pro planè impiis ducimus. Sanè invocatio, qualem dixi, planè Dei propria eſt, ac prorſus incommunicabilis, eóque gloriæ divinæ derogat, ſi ſecundùm ullum, vel modum, vel gradum, communicetur ſanctis.

d *In approbatione Divæ virginis Hallenſis à Juſto Lipſio ſcriptæ.*

XV.

Nempe uti in conjugio concubitus, ita invocatio religioſa in divino ſe cultu habet. At mulier, ſi cum alieno marito concumbens, eo ſe tueatur, quod non conſueſcat cum illo, tanquam cum marito; ſed adfectu quodam inferiore, puta ut cum amico mariti; non eo culpam detergat, ſed impudicitiæ addat crimen impudentiæ. Nihilò igitur magis ſpiritualis ſcortationis culpam tollit, quòd Pontificii Sanctis religioſam ſe invocationem præſtare dicunt, ſed non ut Deo, verùm tanquam Dei amicis.

XVI.

Tamen ſententiæ iſti ſuæ patrocinium ex Scripturis ipſis quærit Bellarminus lib. 1. de invocat. Sanct. cap. XVII. ubi cum dixiſſet, bifariam invocari ſanctos, vel ut Deum, vel ut amicos Dei, ac prius tantùm literis ſacris adverſari, mox mantelo ejuſmodi dogma iſtoc palliat. Quemadmodum nos in Deum tantummodo credendum, eóque hunc ſolum invocandum probamus ex illo ad Rom. x. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* ita ille in Sanctos quoque credendum, eóque ſecundùm gradum quendam, hos etiam invocandos, probat ex illo ad Philem. verſ. 5. *Audiens tuam charitatem & fidem, quam habes ad Dominum Jeſum, & in omnes Sanctos.* Similiter diſſertaverat Hoſius in Confeſſione Petricovienſi *a*, Sed non videt uterque charitatem & fidem, κατ' ὑστέρωσιν, Hebræorum more, referri hoc ad Chriſtum, illud ad Sanctos, nempe Chriſtianos egenos & afflictos. Sanè tantum abeſt, ut probemus fidem in ſingulos Sanctos, ut cum Auguſtino *b* credendum negemus in Eccleſiam ipſam: quippe quæ, ut rectè ibidem dicitur, Dei quidem ſit domus, Deus verò non ſit.

a *Fol. 110. edit. oper. Antverp. an. 1571.*

b *Tom. 10. ſerm. 131. quæ eſt de expoſitione ſymboli.*

XVII.

Atque ex his etiam planum fit, quid judicii ferri debeat, de ſimili commento: iſto nempe. Triplicem faciunt excellentiam, divinam, civilem, ac mediam: & exinde colligunt, triplicem eſſe adorationem: quarum primam vocant Latriam, quæ debeatur Deo ob perfectionem divinam: alteram Civilem, quæ principibus, præceptoribus, viriſque præſtantibus, ſive ob naturalem excellentiam, ſive ob terrenam dignitatem, exhibeatur: tertiam, Duliam, quæ ſanctis præſtetur ob gratiam ſupernaturalem, aut gloriam. Præterea Duliam dividunt in Duliam propriè dictam, & Hyperduliam: hanc Virgini Mariæ, illam reliquis tribuunt Sanctis. Sed eo peccat hæc diſtinctio, quod cultum Regi, ac beatis animabus præſtandum, ſpecie ſtatuat differre, cùm non differat niſi gradu; quemadmodum nec honos, qui Mariæ, quique cæteris Sanctis præſtatur, aliter quàm gradu, diſcriminantur.

XVIII.

De vocibus verò nolumus cum Pontificiis rixari. Diſcrimen quidem vocabulorum λατρείας, & δουλείας, quo illa uni Deo: hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in Scripturis ſanctis, nec in ſcriptoribus claſſicis obſervatur, ut etiam Valla *c*, Vives *d*, aliique agnoſcunt. Imò δουλείας vox, niſi eam μεταφορικῶς ſumamus, ſanctis minus, quàm Deo competit, quia ratione cultus religioſi non creaturæ, ſed Dei δοῦλοι ſumus: quemadmodum ex Pontificiis Pereſius *e* agnovit, fruſtra id culpante Bellarmino *f*. Nihilominus tamen eos, qui diſtinctionem hanc probant, minimè improbamus, partim quia vitanda eſt viro prudenti omnis λογομαχία: partim quia nec inutile videtur, ſi cultibus toto genere differentibus, qualis eſt Dei & creaturæ, ad ὁμωνυμίαν vitandam diverſa imponantur nomina: partim denique, quia nec ab ea abhorruit Auguſtinus *g*: ne quis Damaſcenum, Bedam, vel eos, qui Concilio Nicæno ſecundo interfuerunt, hanc diſtinctionem primos fabricâſſe putet. Nec idcirco prævaricamur, vel Pontificiorum cauſſam juvamus quicquam, quia, (ut Calvinus *h* hac de diſtinctione agens agnoſcit) *de re, non de voce quæſtio eſt.* Nempe hoc eſt, quod in Pontificiis damnamus, quod cultum ſuum Deo illibatum non ſervant; ſed divinum honorem magnâ parte transſcribunt ſanctis, eóque idololatræ ſunt, cùm non δουλείαν, ſed λατρείαν preſsè ſic dictam, exhibeant ſanctis. Quippe qui eos invocent, tanquam qui uno momento tam multas, tam diſſitas, tam diſſentientes preces percipiant, & ita percipiant, ut veras à ſimulatis ubique & ſemper exquiſitè diſcernant.

c *Annot. in Matth. cap. 4.*

d *In Auguſtin. lib. 10. de Civ. Dei cap. 1.*

e *De tradit. part. 3. conſiderat. 7.*

f *Lib. 1. de beatit. ſanctor. cap. 12.*

g *Lib. 1. ſuper Geneſin qu. 61. & in Exod. lib. 2. quæſt. 94. & in Levit. lib. 3. quæſt. 66. & lib. 10. de Civ. Dei cap. 1. & lib. 20. contra Fauſtum Manichæum cap. 21.*

h *Lib. 1. cap. 12. paragr. 2.*

XIX.

Poſtremò conantur Pontificii *a* oſtendere, invocationem Sanctorum nihil derogare gloriæ Chriſti mediatoris. Cùm enim duæ ſint mediatorii officii partes, meritum ſive propitiatio, & deprecatio ſive interceſſio: prius quidem fatentur ſolius eſſe Chriſti; alterum verò cum Sanctis commune ei eſſe volunt. Verùm Scripturæ uni Chriſto tribuunt officium Mediatoris atque advocati: ut Tim. II. 5. Rom. VIII. 34. & 1 Joh. II. 1.

a *Clingius Lib. 4. cap. 42. Inſtitutio Concilii provincialis Moguntini cap. de invocat. ſanct. Alanus Copus dialog. 3. pag. 139.*

XX.

Ictum hunc exire ſe Pontificii poſſe arbitrantur, ſi dicant, unum ſe agnoſcere interceſſorem, qui ἀμέσως preces noſtras offert Deo Patri: ſed plures ſtatuere, qui apud Chriſtum pro nobis intercedant: quales cùm Chriſto ſubordinentur, neutiquam poſſint gloriæ Chriſti derogare. Sed ſic quoque gloriam Chriſti imminutum eunt. Nam plurimum detrahunt benevolo ejus affectui erga nos: quem nobis deſcribit ſcriptor ad Hebr. IV. 15. *Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia juxta ſimilitudinem abſque peccato. Adeamus ergo cum fiduciâ ad thronum gratiæ, ut accipiamus miſericordiam, & gratiam inveniamus in auxilium opportunum.*

XXI.

Præterea interceſſio iſtæc, contrà quàm videri volunt, non ſubordinata, ſed collateralis eo ipſo ſtatuitur, quòd credant, ſanctos eſſe promeritos, ut exaudirentur: tum item quòd non exauditionem ſolùm meruiſſe arbitrentur, ſed etiam ea quæ petimus, conferendi poteſtatem. Itaque quicquid in Pſalterio, vel Deo aſſignatur, vel Chriſto, id in pſalterio Virginis Mariæ τῇ θεοτόκῳ Virgini tribuere veritus non eſt Bonaventura. Illud quoque æqualitatem indicat, quod (quemadmodum etiam ex picturâ in Sylvæ-ducenſi templo ab Epiſcopo Maſio conſtitutâ apparet) dubitare ſe profiteantur, utrùm ad ubera Virginis Mariæ, an ad ſanguinem Chriſti ſit recurrendum. Quid quod etiam Sanctos Chriſto ac Deo Patri præferant interdum? ut cum in Cantico Romanæ Eccleſiæ dicitur, *O felix puerpera, Noſtra pians ſcelera, Jure matris impera Redemtori.* Item cùm dicunt, Deum, ſic diſtribuiſſe regnum ſuum, ut Mariæ tribuerit miſeri ordi um, juſtitiâ ſibi reſervatâ: item cùm docent, à foro juſtitiæ Patris ad forum gratiæ Mariæ eſſe provocandum: quemadmodum ſcribunt Gabriel Biel in Can. Miſſæ. lect. LXXX *b*. & Bernardinus de Buſtis in Mariali ſuo ſerm. 11. Multaque ejuſdem monetæ legere eſt apud alios quamplurimos: etiam eos, qui quotidie prodeunt in lucem. Uti quod nuper ſcripſit Jo. Wilkinſonus, in Teſtimonio de ſpicâ Miraculoſâ, apud Andream Eudæmona, Apologiâ pro Garneto *c*: *Quo tempore contigit, ut P. Hollando, Societatis Jeſu ſacerdoti, quocum per id tempus forte verſabar, de rebus piis, beatique patris Garneti morte, diſſerenti, omnino ſtatuerim, Beatiſſimæ Deiparæ Virginis opem ac preces (quas P. Garnetus, fugiente jam ſpiritu, ſuppliciter imploravit)* ARTEM *eſſe* UNICAM, *ad Numen, humano ſcelere graviter commotum, dicto citiùs tranquillandum.* Cui geminum illud aliquanto antiquioris monetæ in Hortulo animæ: *Ad te hodie, ô* UNICA *ſpes miſerorum confugio &c.*

b *Fol. 233. col. 1.*

c *Fol 357. edit. Colon. 1610.*

XXII.

Illo quoque argumento pugnat cum aliis Bellarminus *d*, quòd Jacob. V. 16. legamus. *Orate pro vobis invicem,*

d *Ejuſdem Lib. cap. 19. & alibi.*

Digitized by Google

cem, ut ſalvemini. Multùm enim valet deprecatio juſti efficax. Et apud Paulum Rom. xv. 30. *Obſecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus ad Deum.* Sic Eph. vi. 18. 19. & 1 Theſſ. v. 25. & 2 Theſſ. iii. 3. & Coloſſ. iv. 3. & 1 Tim. ii. 1. & Hebr. xiii. 18. Ac poſſunt ſimilia depromi de veteri inſtrumento. Ut quòd Abraham pro Sodomitis, Gen. xviii. 25. Moſes pro Iſraelitis interceſſit, Pſal. cvi. 23. Clarè etiam ſcriptum Gen. xx. 7. *Orabit pro te, eſt enim propheta, & vives.* Et Job. xlii. 8. *Ite ad ſervum meum Iob, & orabit pro vobis, faciem ejus ſuſcipiam, ut non imputetur vobis ſtultitia.* Et 1 Sam. vii. 8. filii Iſrael dicunt Samueli: *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſtinorum.* Et Ezech. xxii. 30. Deus inquit: *Quæſivi de eis virum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terrâ, ne diſſiparem eam & non inveni.* Quæ loca indicant, Deum ipſum velle, ut Sancti pro aliis intercedant. Nec vel Bellarminus, vel alii, non vident, loqui hæc teſtimonia de vivorum oratione in hac vitâ: ſed reſpondent, colligi hinc poſſe, ſi compellatio vivorum non deroget quicquam gloriæ Chriſti mediatoris, nec illi detrahi aliquid alloquio beatarum animarum, quia non alio ad eas animo orationem promant, quàm facerent, ſi præſtò forent. Sed argumentum hoc multifariam extra orbitam currit. Nam interpellatione vivorum poſcimus aliquid à caſuum noſtrorum gnaris: qui verò mortuos interpellant, petunt aliquid à rerum noſtrarum ignaris: qui præſentes orant, nihil illis tribuunt aliud, quàm quod audire eos poſſint, quibus coram adſunt; qui beatas invocant animas, largiuntur eis vim abſentes exaudiendi, & quidem eodem momento penè infinitos, ac tum locorum intervallo longiſſimè diſſitos, tum votorum naturâ maximè diſſidentes, quod nulli convenit creaturæ. Præterea præſentes invocantur, ut conſervi; ſancti in cœlis tanquam medii inter Deum & homines. Denique ſi vel eos compellarent, quomodo præſentes orandos putant: ſic quoque gloriæ Chriſti derogaretur, quia ab iis rogantur, tanquam qui promeriti ſint exauditionem, quod uni convenit Chriſto.

XXIII.

Vidimus quam infirma ſint, quæcunque à Pontificiis afferri ſolent, ad infringendam vim argumentorum, quibus Sanctorum invocatio oppugnatur. Nunc mantiſſæ loco adjiciemus ratiunculas quaſdam Pontificiorum, quibus Sanctorum adſtruere invocationem conantur. Ac primò inquiunt; quemadmodum in Regum aulis, non rectâ ad Principem itur; ſed adeundi ſunt primùm, qui apud Principem ſunt in auctoritate: itidem non rectà nobis adeundum Deum, ſed per Sanctos ei preces noſtras offerendas. Verùm ex humanis moribus de moribus divinis colligi nihil poteſt: juxta illud Hoſ. xi. 9. *Deus ſum, & non homo,* & Eſ. lv. 8. 9. *Non enim cogitationes meæ ſunt cogitationes veſtræ, neque viæ veſtræ viæ meæ, dicit Dominus. Sed quemadmodum cœli terrâ ſublimiores ſunt, ita excedunt viæ meæ vias veſtras, & cogitationes meæ cogitationes veſtras.* Ajunt & 2 Sam. xiv. Abſolonem patri reconciliatum, non ſtatim admiſſum eſſe in ejus conſpectum; ſed biennio integro ſe domi continuiſſe, nec vidiſſe faciem Regis, niſi beneficio Joabi intercedentis. Addunt item, Adoniam, quo Abiſagen à Salomone impetraret, uſum Bathſebæ interceſſione apud Regem, atque hanc à Rege ad dexteram collocatam. Verùm non ex ratione ſæculi, ſed verbo Dei, de voluntate divinâ debet judicari.

XXIV.

Ficulno æquè argumento pudendum hunc errorem tegere conantur *a*, cum ex unione myſtici corporis Chriſti colligunt Sanctorum in cœlis ſollicitudinem pro Sanctis in terris, indeque & illorum pro his interceſſionem, & eorundem ab his invocationem probant. Nam præſentes quidem, & ſingularium malorum gnari eorum ſenſu afficiuntur ſingulariter, &, ut afficiuntur, ita Deum orant: at abſentes & ſingularium caſuum ignari, ut non tanguntur ſenſu malorum ſingulari, ſed tantummodo naturæ conſenſu communi, ita nec pro afflictione ſingulatim, ſed tantùm communiter Deum orant.

a Antididagma Colonienſe fol. 38. Bellarminus lib. 1. de beatit. Sanct. cap. 18.

XXV.

Conantur quoque Pontificii probare, gratam acceptamque Deo eſſe invocationem Sanctorum, quia id miraculis *b* ad Sanctorum memorias ſæpè ſit teſtatus. Ita Bellarm. lib. 1. de Beatit. Sanct. cap. xx. ait, *certum eſſe, ex tot miraculis, non fruſtra invocari Sanctos, etiamſi daret eos non audire, neque cognoſcere noſtras preces. Nam aliquem eorum vice fungi &c.* Nempe cenſet Bellarminus, valere idem apud nos debere miracula, quod expreſſum Dei mandatum: ſed multum fallitur. Nam quicquid miraculorum factum fuit ad invocationem Sanctorum confirmandam, id ſeu libris perſcriptum, ſeu famâ perlatum, ſeu ſenſu compertum, omnino iſtiuſmodi eſt, ut fidei noſtræ fulcimentum eſſe non poſſit: partim quia iſtiuſmodi relationes falsò, vel ſcriptis, vel famâ proditæ videri poſſint (omnis enim homo mendax) partim quia præmoniti ſumus à Spiritu Sancto, adventum Antichriſti fore ſecundùm operationem Satanæ, cum omni potentiâ, & ſignis, ac prodigiis mendacibus, 2 Theſſ. ii. 9. 10. Nec idcirco ſtatuimus, miracula omnia, quæ veteres ad martyrum memorias facta dicunt, vel mendacia, vel præſtigias fuiſſe: ſed ex variis, quæ narrantur, illa ſolùm pro veris habemus, quæ ad Evangelium Chriſti confirmandum, Eccleſiamque ejus ædificandam, conducunt. Hunc enim verum eſſe miraculorum finem, diſcimus ex Marci ult. & Joh. xx. Atque ex his Pontificiorum κενοφωνίαις, diſtinctiunculis, argumentis, liquet, quæ ad propugnandam Sanctorum invocationem ab iis dicuntur, nihil aliud eſſe, quàm funiculos ex arenâ contextos; ut de hæreticorum argumentis loquitur Irenæus *c*.

b Inſtitut. Chriſt. Concil. provinc. Mogunt. an. 1549. cap. de invocat. ſanct.

c Lib. 1. cap. 1. pag. 33. edition. Feuard.

DISPUTATIO UNDECIMA

SIVE

THESES HISTORICÆ

DE

INVOCATIONE SANCTORUM.

THESIS I.

VT Apoſtolicis temporibus, ita etiam ſesquiſeculo poſt, hoc eſt ad Origenis uſque & Cypriani ætatem, non religioſa alius invocatio nota erat, quàm ſolius Dei: non ſingularis alius intercesſio in cœlis, quàm unius Chriſti.

Teſtes nobis Ignatius, Juſtinus, Athenagoras, Tatianus, Irenæus, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, & ii quorum fragmenta, tanquam reliquias quaſdam aurei generis, Euſebius nobis conſervavit. Univerſi enim Deum in Chriſto invocandum docent, nec reperias in iis quicquam, quod huic ſententiæ obſit, imò nihil, quod non proſit. Verùm quia à præſentis instituti naturâ alienum eſt, ut vacemus tot teſtibus audiendis: nunc potiùs teſtimonium adducam, non ſingularis doctoris, ſed multorum fratrum Smyrnenſium, qui nomine Eccleſiæ ſuæ ſcriberent: & quidem Eccleſiæ ejus quæ hactenus audiſſet B. Polycarpum Martyrem, ipſum B. Johannis diſcipulum, & quem huic Eccleſiæ Johannes præfeciſſet *a*. Sic igitur illi in literis, quibus ad Ponti Eccleſias doctoris ſui Polycarpi martyrium fideliter deſcribunt: uti apud Euſebium lib. IV. Hiſt. Eccleſ. cap. XIV. *b* videre eſt: *Certi homines Nicetem commonebant, ut præſidem exoraret, ne corpus Polycarpi cuiquam daret, ne Chriſtiani, inquiebant, crucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant. At illud quidem miſeri penitus ignorabant, non poſſe nos aliquando in animum inducere, ut vel deſeramus Chriſtum, qui paſſus pro omnibus toto orbe ſalvandis, vel alium quempiam colamus.* (ἵνα ἕτερόν τινα σέβειν) *Illum enim, qui Dei filius eſt, adoramus,* (προσκυνοῦμεν) *martyres autem, ut diſcipulos & imitatores Domini meritò diligimus,* (ἀγαπῶμεν ἀξίως) *propter incredibilem eorum benevolentiam erga proprium regem & magiſtrum, quorum utinam & nos conſortes & diſcipuli fiamus.* (ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνούς τε καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι) Paullò etiam pòſt clariùs explicant, cujuſmodi honorem habere ſoleant ſanctis defunctis. *Poſtea,* inquiunt, *oſſa ejus pretioſiora lapillis pretioſis, auroque puriora collecta à nobis iſtic loci repoſuimus, ubi conſentaneum erat. Ubi ſane nobis aliquando in unum coactis, Dominus præſtabit, ut celebrem ejus martyrii natalem cum exultatione & gaudio, quantum fieri poteſt, maximo recolamus: idque cum ad athletarum iſtorum memoriam, tum ad eorum exercitationem & præparationem, qui poſtea certamen hujuſmodi ſunt ſubituri.* εἴς τε τὴν τῶν προηθληκότων μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησίν τε καὶ ἑτοιμασίαν. Ex priori illâ περικοπῇ diſcimus, primævam illam ſimplicem antiquitatem ſolere martyres ἀγαπᾷν, quomodo & ſocietatis ac dilectionis cultum iis tribuit Auguſtinus: *a* non verò προσκυνεῖν, ſive adorare, non σέβειν ſive *colere*, ut benè Rufinus hic loci vertit, pro quo *colere ut Deum* maluit Chriſtophorſonus, interpres & hic & alibi paſſim infidus: ut de eo quoque in animadverſionibus Euſebianis cenſet Joſ. Scal. Altera verò περικοπῇ docet nos, honorem quem Apoſtolorum diſcipuli, vel qui hos audiſſent, præſtare martyribus ſoleant, in eo fuiſſe ſitum, quod corpora illorum cineresve terrâ conderent, ac natali, hoc eſt, mortuali illorum die, ibidem loci (cœmiteria enim præcipua veterum Chriſtianorum templa erant: ut Onuphrius *b* quoque obſervat) certamina ipſorum panegyri celebrarent: nempe quo præſentes hac ratione oſſibus ac cineribus ipſis ad imitationem eorum vehementiùs inflammarentur.

Adverſus hæc Pamelius *c* obtendit, Anacleti decretalem tertiam: quaſi non etiam Nicolai Cuſani Cardinalis *d* Antonii Contii JC. *e*, aliorumque confesſione epiſtolas ejus ſuppoſititias eſſe jam diu conſtaret. Dionyſius Pontificios nil juvat: & quid de eo ſentiendum ſit, etiam ex Vallâ *f*, Cajetano *g*, Eraſmo *h*, Rhodigino *i*, aliis, diſci poteſt. De Juſtino, quem angelorum cultum agnoviſſe dicunt, fefellit eos interpretatio Perionii. Verba ejus hæc ſunt Apol. 2. *k* τὸν πατέρα καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα, πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν. Locus memorabilis pro invocatione S. Trinitatis. Sed de angelis iſtic nihil, niſi quod (quæ verba brevitatis cauſa non appoſuimus) in filii elogio παρενθήκως addit, ut nos, ita angelorum inſtruxiſſe exercitum. Verum ſi Juſtinus idcirco angelos crediſſet invocandos, ſaltem extremo memoraſſet loco, non inter patrem & filium medios collocaſſet. Quocirca Bellarminus *l* provocare maluit ad Irenæum, quia is lib. V. cap. XV *m* (quo in loco mirè ſe torquet Gallaſius *n*) Mariam dicat fuiſſe Evæ advocatam. At cui veriſimile fiat hoc Irenæum unquam ſcripſiſſe, eâ ſaltem mente, quâ vult Bellarminus? quippe ſeu Eva ſtatim poſt obitum, ſive, ut Patres cenſent, demum cum Chriſto in cœlum tranſlata fuit, ſanè multo ante Mariam in cœlum fuerit tranſlata. Sed ſine dubio παράκλητον ſcripſerat Irenæus, quæ vox cum conſolatricem hic ſignificaret (ſolatium enim Evæ poſt peccatum, promiſſumque Salvatorem in Mariâ Virgine fuiſſe dici poteſt; non quidem καθ' αὑτὴν, ſed κατὰ μετωνυμίαν ἢ συνεκδοχὴν, quà ſalutaris ἐνανθρωπήσεως organum futura erat) vetus interpres advocatam vertit: quomodo & Tertullianus *o* ac Novatianus aliquoties *p* Chriſtum dicunt apud Joannem *q*, diſcipulis promittere alium advocatum, cum advocati appellatio magis conveniat Chriſto, conſolatoris autem Spiritui Sancto.

a Irenæus Lib. 3. c. 3.
b Lat. ſed Gr. 15 fol. 39. edit. R. St.

a Lib. 20. contra Fauſtum Manichæum cap. 21.
b De cœmeteriis cap. 11.
c In epiſt. Cypr. 57.
d De concord. Cathol. l. 2. cap. 34. p. 771.
e 6. q. 1. c. Beatus.
f In Act. 17.
g Ibid.
h Præfat. paraphr. in 1 Cor. & Schol. in Hieron. de Eccleſ. ſcript. & declarat. ad Cenſ. Pariſ tit. 31. declarat. 91.
i Lib. v. ant. lect. cap. 3.
k P. 43. edition. Commel.
l Lib. 1. de beatit. ſanct. cap. 19.
m Ex vulgari diſtinct. ſed Feuardentiana ed. cap. 19.
n Annot. in Iren.
o Adverſus Praxeam c. 9.
p De Trinit. cap. 28. & 29.
q 14. 16.

II. *Tem-*

II.

Tempore verò Origenis & Cypriani, hoc eſt circa annum Domini CCL. particularis interceſſionis dogma in Eccleſiam invehi cœpit. Atque is primus erroris gradus fuit.

Cùm antea non alias mortuorum preces pro vivis ſciret Eccleſia Dei, quàm quæ communiter fierent pro Eccleſiæ corpore: circa annum Domini CCXL. opinio quorundam fuit, orantibus nobis ſanctos in cœlis preces ſuas ſociare noſtris. Quodque meritò ſuſpectum eſſe debet, primus apud quem hoc legere ſit, Origenes eſt, bonus ſcripturarum interpres, malus dogmatiſtes: ut rectè de eo judicabat Hieronymus *a*. Præluſtrem ejus locum adferam è lib. VIII. adverſus Celſum *b*. Οἱ ἄγγελοι καὶ ψυχαὶ, καὶ πνεύματα συναισθόντα τῶν ἀξίων τῆς παρὰ θεῶ εὐμενισμοῦ &c. *ANGELI c, ANIMÆ ET SPIRITUS SENTIUNT qui ſint digni favore cæleſtis numinis: quibus non ſolum ipſi bene volunt, verum etiam dant operam, ut Deum ei ſervire volentibus concilient, & UNA NOBISCUM PRECANTUR* (συνεύχονται) &c. Sed rectè facit Origenes, quod dogma hoc, cum è ſcripturis firmare non poſſet, à ſeniore quodam ſe didiciſſe ingenuè fatetur in Ioſ. homil. XVI. Illud item quo loco haberi debeat, oſtendit, quod in epiſt. ad Rom. lib. II. cap. II. utrum animæ ad angelorum ſimilitudinem laborent, refert non inter fidei capita, ſed dogmata ἀπόῤῥητα, atque ut ipſe loquitur, *inter occulta Dei, nec chartulæ committenda myſteria.* Atque hæc quidem Origenis ſententia fuit. Nec multo alia mens Cypriani erat, ut oſtendunt hæc ejus verba lib. de Mortalitate: *Frequens nos illic turba deſiderat, de ſuâ immortalitate ſecura, & adhuc de noſtrâ incolumitate ſollicita.* Quin idem etiam ulterius progreſſus fuit: ut qui nec ſanctos, ſed tamen non alios quam ſuperſtites, orare dubitarit, ut ſi priores ex hac vitâ vocarentur, vivorum apud Dominum memores eſſe vellent: quemadmodum & ſeſe, ſi prior diſcederet, facturum ultro recipiebat. Sic enim ille epiſt. LVII. quæ ad Cornelium Papam: *Si quis iſtinc noſtrum prior divinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeveret apud Dominum noſtra dilectio, pro fratribus & ſororibus apud miſericordiam Patris non ceſſet oratio.* Atque hæc opinio propiùs etiam ad ſanctorum invocationem munivit viam.

a Pene initio epiſt. ad Pammach um & Oceanum: item apolog. adverſus Ruffinum ultra me dium.
b P. 432. & 433.
c P. 427. Lat. tranſlat. edition. Auguſt.

III.

Non tamen vel horum alter, vel quiſquam his ætate par vel etiam ætati horum ſuppar, aut ſanctorum quemquam invocat ipſe, aut invocandum tradit, aut invocatum narrat: ſed in univerſi orbis Eccleſiis ſolus adhuc in Chriſto invocabatur Deus; etiam in Eccleſiâ ipſâ Romanâ.

Optimè Origenes lib. V. adverſus Celſum *d*: *Omnia vota, omnes interpellationes, deprecationes & gratiarum actiones deſtinanda ſunt ad Deum rerum omnium Dominum, per majorem omnibus angelis ſummum Pontificem, vivum verbum & Deum.* Sed Pontificii adverſus hunc Origenis, & ſimilia Cypriani loca obducunt Origenis & Cypriani pœnitentiam: quaſi non utramque eſſe apocrypham, jam olim judicarit Gelaſius *e*. Objiciunt item Commentarios in Jobum, quos eſſe recentioris cujuſdam, & quidem Arriani, non ſolùm Eraſmus *f* vidit, ſed etiam Sixtus Senenſis *g*, & Genebrardus *h*. Provocant item ad Cypriani homil. de ſtella & magis: quæ eſt in tractatu de operibus Chriſti cardinalibus: ſed hunc quoque commentariolum genuinum non eſſe agnoſcunt, Bellarminus *i*, Poſſevinus *k*, Joh. Heſſels *l*, ac Pamelius *m*. Adverſus verò id quod de Romanâ Eccleſiâ dicebamus, afferunt Cornelii Papæ decretalem II. Sed eam quoque ſuppoſititiam eſſe cum alia, tum falſa conſulum nomina oſtendunt: nec diffitetur Baronius *a* T. 2. An. CCXXII. Sanè quæ horum temporibus ſententia fuerit Eccleſiæ Romanæ, quis melius nos docebit Novatiano, qui Cypriani ætate ejus Eccleſiæ presbyter fuit? Is enim lib. de Trinitate, quem ante ſchiſma ſcripſiſſe, etiam Pamelius *b* arbitratur, τὴν θεότητα Chriſti inde adſtruit, quòd doceamur eum invocare: invocari autem debeat nemo, niſi qui cuncta impleat virtute, & cuncta capiat ſcientiâ, & cui tutò innitatur ſpes noſtra. *Cum*, inquit, *c nullius ſit, niſi Dei cordis noſſe ſecreta, Chriſtus ſecreta conſpicit cordis.* Item *d*: *Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo adeſt ubique invocatus, cùm hæc hominis natura non ſit, ſed Dei, ut adeſſe omni loco poſſit? Si homo tantummodo Chriſtus, cur homo in orationibus mediator invocatur, cum invocatio hominis ad præſtandam ſalutem inefficax judicetur? Si homo tantummodo Chriſtus, cur ſpes in illum ponitur, cum ſpes in homine maledicta referatur?*

d P. 239. Græc. at Lat. 037. edit. Aug.
e In Decret. D. 15. Can. Sancta Romana.
f Prolegom. in Origen.
g Lib. 4. verbo Origenes
h Collect. de vita Origenis.
i Reſponſ. ad apolog. Jacob. M. Br. R.
k Præfat. apparatus ſacri.
l De communione ſub unâ ſpecie.
m In notis ad Cypr.

a P 338. edit. ult. Mor.
b In argumento libri.
c Cap 13.
d Cap. 14.

IV.

Et ſanè cum beatifica Dei viſio credatur eſſe fundamentum interceſſionis & invocationis mortuorum: ac primis aliquot ſeculis ab omnibus prope fuerit judicatum, animas ab exceſſu ſuo ſic eſſe ſemper-felices, ut tamen non ante judicium ultimum fruantur viſione Dei: vel hoc ipſum clarè docet, uti ante Origenis ac Cypriani tempora, ita etiam tempore inter hos & Concilium Nicænum interjecto, non ſine contradictione potuiſſe à defunctis interceſſionem poſtulari.

Cypriani ſententia erat animas ſtatim ab exceſſu recipi in cœlos, divinaque viſione frui: quemadmodum ex lib. de Mortalitate *e* paret. Et tamen ſic mortuorum interceſſionem agnoſcit, ut non ab aliis eam petat quam vivis. At qui in hypotheſi iſtac à Cypriano diſſentiret, hi nec ſine ἀντιλογίας interceſſionem eam à defunctis popoſciſſent. Nam à viſione Dei dependere dicitur ſcientia particularis eorum, quæ geruntur in terris: hac autem nititur interceſſio particularis ſanctorum in cœlis: illa autem fundamentum dicitur invocationis ejus, quæ mortuorum eſt. Atqui, ut veriſſimè ait Perkinſus, *f VETERES COMMUNITER aſſerunt, defunctos omnes fideles manere extra cœlum in occultis quibuſdam receptaculis ſine viſione Dei uſque ad ultimum judicium*: quod deinde non paucis probat veterum teſtimoniis: pleniuſque à nobis oſtenſum ac declaratum fuit, theſibus hiſtoricis de ſtatu animæ ſeparatæ. Quamobrem ſic concludimus, qui receptam hanc ſententiam ſequerentur, non ſine ἀντιλογίας orare potuiſſe defunctos, ut pro ſe intercederent vellent apud Deum.

e Tractat. 3. 4. 13. 15. 16. 18.
f In demonſtratione problematis cap. de interceſſ. ſanct.

V.

Minimè tamen propterea opinionem eam de particulari interceſſione ſanctorum in cœlis, cum Origene ac Cypriano fuiſſe intermortuam, ſed ipſo Concilii Nicæni tempore & poſtea placuiſſe viris eruditis, indicio illud erit, quod eam ſequantur Athanaſius, Euſebius, Hilarius.

De Athanaſio inde liquet, quòd libro de interpretatione *g* Pſalmorum diſertim dicat ſanctos pſaltas, ſi ſacra cantica citra immutationem ſimpliciterque, ut ſcripta ſunt, recitemus, COMPRECARI NOBISCUM. Euſebius verò mentem ſuam clarè aperit, cum lib. VIII. Hiſt. Eccl. cap. XVII. in narratione de Theodoſiâ virgine, quæ vinctos martyres accedebat, hoc ab ea factum conjectat, ut ſe quidem hic martyribus commendaret, ipſi verò poſtea cœlo recepti, virginem Domino commendarent. Idem indicant quæ ſcribit lib. VI. Hiſt. Eccl. cap. IV. *h* & lib. XII. præparat. Euangel. cap. I *i*.

g P. 758. edit. Commel.
h Lat. at Gr. 5 pag. 49 edit. R. S.
i Trapezunt. tranſlat. pag. 338. edit Gr. Rob. St.

Ubi ſententiam hanc Platonis autoritate defendit. De Hilario verò nemo negabit, qui legerit eum in Pſal. CXXIV. & CXXIX.

VI.

Nec difficile fuerit conjectatione cauſas aſſequi, quæ veteres in illam de particulari defunctorum interceſſione ſententiam, vel primitus impulerint, vel ſemel impulſos detinuerint. Nam cum Platonicorum ſimile fuerit dogma, inde à pleriſque hanc ſententiam hauſtam eſſe per eſt veriſimile. Aliquos etiam ſomnio Judæ in ſcripturâ apocryphâ narrato, vel primitus fuiſſe inductos, vel magis poſtea confirmatos, à vero non abludit. Poſtea etiam ad ejus defenſionem opinionis trahi cœperunt miracula, quæ à Domino fierent ad martyrum memorias. Nec leve viſum argumentum, ſeu vera ſeu falſo jactata animarum appariones, quæ de ſuâ apud Deum interceſſione homines facerent certiores.

Inter cauſas, quæ genuerunt opinionem de interceſſione defunctorum, facilè principem obtinet locum philoſophia Platonica, cujus dogma eſt, animas pias poſt exceſſum ex hac vitâ dæmonas effici terreſtres, optimos, mali averruncos, & cuſtodes generis humani; uti cognoſcere eſt, ex Platonis πολιτείᾳ. Ab hoc verò fonte illud dogma manaſſe indicio eſt, quòd illud ſequantur, tum inter Judæos Philo Alexandrinus, de quo [a] calcatum illud, ἢ ὁ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει; tum inter Chriſtianos Platonicis impensè addictus Origenes; qui Chriſtianorum primus opinionem eam in Eccleſiam invexit: tum qui ſeculo propemodum poſt vixit, Euſebius Cæſarienſis, qui Platonicum id eſſe dogma, ſed σύμφωνον ἡμετέρῳ δόγματι ſcribit lib. XII. præpar. Evang. cap. I. [b] tum qui ſeculo poſt Euſebium fuit Theodoretus Cyrenſis, modò germanus is ſcriptor Ἑλληνικῶν θεραπευτικὴ παθημάτων: cujus operis libro octavo [c] ex Platonis undecimo de Legg. (addere potuit locum ex ejus ad Dionyſium epiſtolâ [d]) oſtenditur, ὅτι ἐπιμελοῦνται τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμει πραγμάτων αἱ τῶν ὁσίων ψυχαὶ καὶ τοῦ σώματος ἐκτὸς γενόμεναι. Operæ verò etiam eſt conſiderare quæ fecerint, ut Platonicum hoc dogma non alienum à Chriſtianâ religione putaretur. Hoc enim de eo Euſebium [e] aſſirmare diximus. Inter ea autem eſt quod lib. II. Mach. cap. XV. 12. legamus Oniam & Jeremiam in ſomnio apparuiſſe Judæ orantes pro populo Judaico: quo argumento Euſebius ibidem pugnat. Sed majoris id ponderis foret, niſi è Scripturâ peteretur apocryphâ, & quidem à ſomnio: tum etiam niſi poſt ſomnium illud Judas ipſe atque exercitus nihilominus non Oniam aut Jeremiam, ſed ſolum invocaſſe Deum ab ipſo τῶν μακκαβαϊκῶν [f] ſcriptore diceremur. Inſuper verò opinionem eam inter Chriſtianos aluêre plurimùm maximi ac frequentes concurſus ad memorias martyrum, preces ad eaſdem, ac imprimis miraculoſa multa, quæ cum fierent à Deo ad veritatem doctrinæ martyrum teſtandam, malè trahebantur aliovorſum, quaſi nempe hæc adſtruerent particularem martyrum erga ſuperſtites curam. Miraculorum ejuſcemodi catalogum recenſet Auguſtinus lib. XXII. de Civit. D. cap. VIII. Denique multum etiam hanc opinionem firmârunt animarum ſive ſpectrorum apparitiones, quæ, ſive κατ' ὄναρ, ſive καθ' ὕπαρ, divinam ſe ſuperſtitibus gratiam interceſſione ſuâ conciliaſſe nunciabant. Cujuſmodi apparitionis exemplum in Potamiæna martyre apud Euſebium habemus, lib. VI. hiſt. Eccl. cap. IV. Vide & Palladium in Lauſiacis cap. LII. ubi ab Apolline viſum ait fratrem defunctum orantem & exorantem Deum, ut ipſe etiam citò de hac vitâ transferretur.

a Hieron. de ſcrip. Eccl.
b P. 338. edit. R. St.
c P. 119 edit. Commel.
d Tom. 3. pag. 311. edit. H. St.
e Lib. 12. præp. cap. 1. p. 338. ed. R. St.
f Ejuſdem cap. v. 21. & ſeqq.

VII.

Sed quantocunque in loco argumenta habeant Pontificii: ſane Concilii ſaltem Nicæni tempore, atque adeo etiam proximis quinque ac viginti annis impellere neminem potuerunt ad invocandos defunctos, tametſi particularem eorum interceſſionem aliqui faterentur. Vel ſi qui forte ex eremicolis eo in errore jam tum verſabantur, (quod veriſimiliter dici poteſt) ſaltem ab illo immunes erant, qui populum in urbibus erudirent.

Non jam contentionis funem cum quoquam ducam, utrum Antonii Magni ad Arſenoïtas epiſtolæ, aut B. Ephrem homiliæ genuinæ ſint an ſpuriæ: item num bonâ an malâ fide illæ ex Ægyptiaco, hæ ex Syriaco ſermone in Græcum, indeque in Latinum tranſlatæ videantur: quod difficile dictu eſt: ſed iſtis miſſis, contentus ero nominaſſe eos, qui monachorum vitas ſcripſerunt: quales ſunt Evagrius Ponticus, (cujus pleræque ſunt vitæ, quæ Hieronymo tribuuntur) Hieronymus ipſe (nam quædam vitæ genuinæ) Palladius, (qui quin genuinus ſit, minimè dubitamus) atque alii, qui ſuſpicionem injiciunt non levem, quaſi monachi ſpeculationi Origenicæ de ſingulari defunctorum interceſſione accuderint alteram de iiſdem invocandis. Nempe, ut primò quidem orârint Deum, ut ſe propter ſanctorum interceſſionem exaudire vellet: cujus generis preces ſæpiùs apud medii ævi ſcriptores reperias: poſtea verò eas direxerint ad ſanctos ipſos. Quamquam non omnes ſpeculationis vanitas, ſed multos etiam decepit imprudentia zeli, imprimis erga monachos pietate ac miraculis inſignes: quo pertinet quod Conſtantia, femina Cypria, (cujus generum ac filiam Hilarion de morte liberârat olei unctione) *Erat ſolita pervigiles in ſepulchro ejus noctes ducere, & quaſi cum præſente, AD ADJUVANDAS ORATIONES SUAS, ſermocinari*: ut Hieronymus ſcribit in extremâ Hilarionis vitâ. Ex quo etiam liquet, contigiſſe id proximis decem menſibus ab obitu Hilarionis, qui incidit in annum CCCLXXII. Verùm ut ante etiam atque adeò circa an. CCCL. hujuſmodi quid in monachorum ſolitudine obtinuiſſe fatemur: illud tamen concedere non poſſumus, eam hoc ipſo tempore, nedum antea, fuiſſe in urbes inductam. Obducunt Euſebium Alexandrinum homil de ſanctis colendis, Conſtantini Imp. edictum de donat. Athanaſ. de Deiparâ Virgine, Dorothei Tyri epiſcopi Synopſin. Sed cum ea planè ſuppoſititia eſſe invictis probari poſſit argumentis; omnia hæc uno ſpiritu diſſlamus, ſicut ventus farfari folia. Etiam Hotantius Hiſpanus [a] objicit factum Conſtantiæ, Conſtantini M. filiæ, Agnetem invocantis. Verùm ad tumulum quidem Agnetis at non Agnetem, oraſſe ſcriptor is dicit: ſed neque Ambroſii is ſermo eſt, ut Baronius [b] agnoſcit, & validè probat Bellarm. [c] Nihilo plus ponderis iis ineſt, quæ à Bellarmino adferuntur ex Trapezuntianâ Euſebii translatione προπαρασκευῆς εὐαγγελ. lib. XIII. cap. VII. Nam Græce eſt ἀλλὰ καὶ εὐχὰς πρὸς ταῖς θήκαις ποιεῖσθαι, quod notat *preces apud monumenta facere*: non, ut Trapezuntius tranſtulit, *vota illis facimus tanquam viris ſanctis*. Item, τιμᾶν τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχὰς, ſimpliciter verti debet, *beatas eorum animas honorare*: ubi hæc verba improbè addit Cappadox iſte, *quorum interceſſione ad Deum non parum nos juvari profitemur*. Nempe hujuſmodi interpretibus fideliter aliquid vertendum des, ſi quid rectè tranſlatum velis. Pari fide alibi in eopſe argumento (ut cætera mittam) præterit, ſi quid non placet: ut προπαρασκευῆς lib. IV. cap. V. [e], *nos ſolum omnium Deum religioſè colere edocti ſumus*. Item cap. X [f]. *Solum venerantes, ſolùm piè colentes.* Quibus in locis illud μόνον ſive ſolùm, ab Euſebio toties inculcatum, nuſquam invenias in editione quæ unius

a Lor. comm. lib. 3. c. 18.
b Tom. 3. anno Ch. 324 pag. 260. edit. ult. Mor.
c In ſcript. Eccleſ.
d P. 318. edit. Rob. St.
e Pag. 88. verſ. ult. edit. R. St.
f P. 101. verſ. antepenultimum præcedente.

unius Trapezuntii eſt, nec ab aliis interpolata. Miſeros illos, qui linguæ Græcæ ignari, talis viri oculis videre coguntur. At, ὦ φιλέλληνες νέοι,

—— Vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna.

APPENDIX

GRAMMATICO-THEOLOGICA.

Diſtinctio λατρείας & δουλείας inutilis non eſt: ſed Pontificii eâ idololatriæ crimen non evadunt.

Diſcrimen vocabulorum λατρείας & δουλείας, quo illa uni Deo, hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in ſcripturis ſanctis, nec in ſcriptoribus claſſicis obſervatur,
a Annotat. in Matth. cap 4. ut etiam Valla *a*, Vives *b*, aliique agnoſcunt. Imò δουλείας vox, niſi eam μεταφορικῶς ſumamus, ſanctis mi-
b In Aug. lib. 10. de C. D. c. 1.
nùs quàm Deo competit, quia ratione cultus religioſi non creaturæ, ſed Dei δοῦλοι ſumus: quemadmodum ex Pontificiis Pereſius *a* agnovit, fruſtra id improbante Bellarmino *b*. Nihilominus eos, qui diſtinctionem hanc probant, minimè improbamus, partim quia vitanda eſt viro prudenti omnis λογομαχία: partim quia nec inutile videtur, ſi cultibus toto genere differentibus, qualis eſt Dei & creaturæ, ad ὁμωνυμίαν vitandam diverſa imponantur nomina: partim denique quia nec ab ea abhorruit Auguſtinus *c*: ne quis Damaſcenum, Bedam, vel eos qui Concilio Nicæno ſecundo interfuerunt, hanc diſtinctionem primos fabricâſſe putet. Nec idcirco prævaricamur, vel Pontificiorum cauſam juvamus quicquam, quia, (ut Calvinus *d* hac de diſtinctione agens agnoſcit) *de re, non de voce quæſtio eſt.* Nempe hoc eſt, quòd in Pontificiis damnamus, qoòd cultum ſuum Deo illibatum non ſervant; ſed divinum honorem magnâ parte tranſcribunt ſanctis, eòque idololatræ ſunt, cùm non δουλείαν, ſed λατρείαν preſsè ſic dictam exhibeant ſanctis.

a De tradit. part. 3. conſiderat. 7.
b Lib. 1. de beatit. ſanctor. cap. 12.
c Lib. 1. ſuper Geneſin quæſt. 61 & in Exod. lib. 2. quæſt. 94. & in Levit. lib. 2. quæſt. 66 & lib. 10. de C. D. c. 1.
d Lib. 1. cap. 12. paragr. 2.

DISPUTATIO UNDECIMA

SIVE

HISTORICA ALTERA,

DE

INVOCATIONE SANCTORUM.

THESIS I.

D*EMUM circa annum Christi trecenteſimum ſeptuageſimum ad mortuorum invocationem publicè præire hi populo cœperunt, quibus cura ejus inſtituendi commiſſa erat. Ac in Græcia quidem primi vel è primis hunc funem duxerunt*, Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenus: *in Occidente verò eopſe tempore conſuetudinem eandem ſecutus fuit ſedulus Græcorum lector & imitator* Ambroſius Mediolanenſis.

De *Baſilio* qood diximus, manifeſtum fit ex orat. ejus
a P. 200. edit. Nuitiane. in XL. Martyres *a*: cujus tamen verba perperam citat *Bellarminus* b. Nec enim dicendum erat; *Qui aliquâ premitur anguſtiâ, ad hos confugiat; qui rurſum lætatur, hos oret*, ſive *ad hos recurrat*, ſed *confugit*, & *recurrit*, quia
b Lib. 2. de ſanct. beat c. 19. Græcè eſt *c* ἀποφύγῃ, καὶ ἀποτρέχῃ: multum verò diſtat
c P. 211. edit. Baſ. an. 1551. inter verba præcipientis & narrantis, inter eccleſiaſticæ doctrinæ normam, & zelum populi enormem. Interea fatemor zelum hunc non improbari Baſilio. Hoc enim ſatis docet ἐπιφώνησις ad Martyres, quam ſubdit. *Nazianzenus* etiam oratione eâ qua Cyprianum laudat (non eum,
d In catal. ſcriptor. eccleſ. cujus ſcripta extant ſole clariora, ut *Hieronymus* de iis loquitur *d*, quamquam eum hoc confundat Nazianzenus, eum & civem & epiſcopum Carthaginenſem vocans: ſed alium patriâ Antiochenum ac martyrem Nicomedienſem, cujus feſtum cives Nazianzeni celebrabant (ea, inquam, oratione narrat, ut Nicomedienſis ille martyr, cum etiamnum gentilis eſſet, & quod amplius, magicis artibus uteretur, Juſtinam virginem ad ſtuprum ſollicitârit, illa verò præſens periculum evitârit Mariam invocando, ſive, ut Theologi *a* verbis a P. 279.
utar, τὴν παρθένον Μαρίαν ἱκετεύουσαν βοηθῆσαι παρθένῳ edit. Morell.
κινδυνευούσῃ. Extremâ quoque oratione hac Cyprianum invocat Nazianzenus *b*. Idem orat. XX. quæ eſt in Ba- b P. 286.
ſilii laudem, non tantùm optat, ut res ſuæ meliùs procedant τῆς ἐκείνου πρεσβείαις *c*, ſed etiam oratione ſum- c P. 335.
mâ *d* orat, ut ſe à cœlo reſpicere, precibus ſe juvare, vi- d P. 373.
tam ſuam dirigere, & poſt hanc vitam in æterna ſe tabernacula recipere velit. Longè etiam plura extremâ orat. e P. 397.
XXI. *e* ab defuncto Athanaſio poſcit, in cujus ea laudem f Col. 954. ed. Pariſ. an. 1573.
oratio ſcripta eſt. At hoc ipſo illuſtrior eſt apud *Nyſſenum* locus, orat. in B. Theodorum martyrem *f*: ſed longior g Rufin. lib. 2. c. 9.
pro inſtituti noſtri ratione, quàm ut adſcribi poſſit. Nyſſenum verò ſic ſenſiſſe minùs mirandum, cum admi- h Super. diſputat. theſ 7.
rator & ſectator fuerit fratris Baſilii. Nec de Baſilio aut ejus à primis ſtudiis amico Nazianzeno, multum i Orat. funebri in Baſil. pag. 358. & 359. edit. Morell.
miramur, quando monachorum *g* (apud quos cur privatim paullò prius opinionem hanc cœpiſſe veriſimile nobis videatur antea oſtendimus *h*) amatores fuere ſummi: quos & Baſilius, ut ex Nazianzeno *i* diſcimus ex Syria Ægyptoque per Orientis urbes primus diffudit:

quemadmodum in Occidente circa eadem tempora primus præſtitit Euſebius Vercellenſis, teſte *Ambroſio* a. Imò Chryſoſtomus quoque licet in genuinis quidem ſcriptis, nec ſanctos ipſe invocet, nec doceat invocandos, ſeculo tamen ſuo invocatos eſſe narrat. Quo pertinet locus inſignis de Imperatore ad ſepulchra martyrum ſanctos orante, homil. 26. in epiſt. 2. ad Corinth. *b* & homil. LXVI. ad pop. Antioch. *c*. Similiaque de Theodoſio ſcribit Sozomenus lib. VII, cap. XXIV *d*. Etiam horum exemplo Ambroſius, qui plurimùm Græcos imitari, ſæpè etiam exſcribere ſolet, fratrem defunctum invocat, orat. in obitum Satyri *e*. Sed imprimis illuſtris eſt ejuſdem locus libro de viduis *f*. Suntque hæc tam evidentia, ut viri etiam eruditione & ingenio florentiſſimi vix aliud potuerint mantelum huic ſententiæ invenire, quàm ſi dicerent, ſanctis tribui interceſſionem οὐ διὰ ἰδιοπαθείας, ſive ex proprio & particulari ſenſu rerum noſtrarum, ſed διὰ συμπαθείας, ex conſenſu partium inter ſe: nec invocari ſanctos in ſe ipſis, ſed διὰ μετουσίας, ἢ συνεκδοχῆς Chriſtum in ſanctis appellari, quia vivant in Chriſto perfectâ communione, & Chriſtus in ipſis. A quâ ſententiâ non multum abit, quòd Alexander Ales *g* diſputat, ſolum Deum ἁπλῶς eſſe invocandum: ſanctos autem magis ſe habere ex parte orantium quaſi adjuvantes, quam illius qui oratur: uti ex eo etiam obſervavit Caſſander in Conſult. artic. XXI. Quamquam verò eorum, qui hoc, aut ſimilli σοφῷ φαρμάκῳ Patrum dicta leniunt, amorem erga veteres amo: nihilominus tanquam probabiliùs ſententiis Buceri magis candorem probo: cujus hæc verba in defenſione Reform. Chriſt. cap. 47 *h*. Verum eſt *temporibus Baſilii, & Chryſoſtomi cœptum fuiſſe, ut ſancti ipſi invocarentur &c. Prudentius poeta in hymnis ſuis de martyribus ferme omnia à ſanctis oravit, quæ à ſolo Deo petenda ſunt &c.* Item Ioachimi Camerarii, libro de piis, Catholicis, atque orthodoxis precibus: (cujus etiam & verba adducit, & ſententiam probat Georgius Fabricius *i*.) *Nimis profectò poeta fuit in his Prudentius, & à ſimplice veritate, ſequens amœnitatem muſicam, receſſit. Quid enim differant ab illis falſorum numinum Græcorum, aliarumque gentium invocatione, tales preces, præterquam quod nomina mutantur,* NON VIDEO. Item Chriſtophori Pezelii in refutatione Catecheſios Ieſuiticæ *k*: *Horum aliqua etſi per Rhetorica ſchemata excuſari poſſint, quibus orationes panegyricas tanquam floſculis quibuſdam exornarunt Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenus: tamen* FATEAMUR QUOD RES EST, JAM TUM *illis temporibus in Eccleſiâ invaluiſſe opiniones de comprecationibus & auxiliis ſanctorum, qui ſint velut urbium cuſtodes, & locorum præſides, quorum interventu & precibus divina munera homines conſequuntur.*

a Lib. 10. epiſt. 82. pag. 223. edit. Baſ. 1555.
b In Moralis circa finem pag. 929 edit. Commel.
c P. 169. edit. Beller.
d P. 222. edit. R. St.
e Circa finem. vide T. 3. p. 23. edit. Baſ. 1555.
f Circa medium. nempe T. 1. p. 146. edition. ejuſdem.
g Qu. 92 memb. 1. art. 4.
h P. 151.
i Comm. in poetas Chriſt. pag. 119.
k P. 175.

II.

Utile verò eſt & occaſionem ac cauſſas conſiderare, quibus error hic originem & incrementum imprimis debet. Ac primò quidem hic etiam habent locum ea, ob quæ creditam eſſe ſanctorum interceſſionem antea diximus.

Nempe propter quæ veriſimile putabatur ſanctos orare pro nobis, paullatim æquum viſum fuit, orari eoſdem à nobis.

III.

Sed tamen propriæ etiam hic inciderunt cauſſæ, ob quas dogmati de interceſſione ſanctorum, dogma accuderint alterum de invocatione eorundem. Eas inter princeps locus debetur reliquiis Helleniſmi in vulgo, quia qui per Deos, imos, medioxumos, Conſentes ipſos conſuêrant preces ſuas offerre Jovi tanquam divum & hominum regi: iidem poſteaquam religionem Chriſtianam ſunt amplexi, cum viderent quanto martyres in honore haberentur apud Chriſtianos, facile in eam opinionem devenerunt, quemadmodum quem prius honorem tribuiſſent Jovi, hunc præſtarent nunc Deo Iſraelis: ſic quo ante coluiſſent Deos minores, hunc jam angelis & martyribus eſſe exhibendum.

Nimirum non ſemel & ſimul Helleniſmum rudis populus exuebat, ſed zelum & imperitiam miſcens, Græcanicæ ſuperſtitionis cœno liquidos Chriſtianæ religionis fontes in multis polluebat. Ut ſatis oſtendunt tot gentiles ritus in Chriſtianam Eccleſiam invecti: de quibus infra etiam ſe offeret dicendi locus.

IV.

Vix autem dici poteſt, quantopere hanc opinionem confirmârit in vulgo, mos iſte Chriſtianorum poetarum, quo angelos & martyres invocarent, divinaque dona vel ab iis conferri, vel eorum in cœlis interceſſione impetrari docerent.

Primus poëtarum, qui hac parte peccârint, eſt Damaſus, ut oſtendunt ejus hymni, in Agnetem, Andream & Agatham, modò genuini ſunt. Hinc Georg. Fabricius comm. in Chriſt. poet. *a* non dubitat fateri, *Damaſum ſanctorum invocationem ſuis temporibus ſtabiliviſſe, & ſcriptis multis cumulaſſe.* Factum id circa annum CCCLXX. Eum viginti circiter annis poſt ſecutus Prudentius: de quo antea etiam dictum. Vide eum περὶ στεφ. hym. I. De Hemiterio & Chelidonio Calagurritanis *b*, Hym. II. de Laurentio *c*, hym. III. de Eulalia *d*, hym. V. de Vincentio *e*, hym. VI. de Fructuoſo, Augurio, & Eulogio *f*, hym. IX. de Caſſiano *g*, hym. X. de Romano *h*, hym. XIV. de Agnete *i*. Circa verò annum CCCLXX. Prudentium imitatus eſt Pontius Paulinus, epiſcopus Nolanus, natali III. VI. & VIII. in Felicem, & lib. 2. de vitâ B. Martini *k*. Hos ſecuti alii, atque alii, eoſque inter is, qui ejuſdem Martini vitam ſeſquiſeculo poſt ac itidem carmine ſcripſit, Venantius Fortunatus lib. II. *l* & III *m*, atque in aliis poematis paſſim. Factum verò id à poëtis vel jam vulgi errore imbutis, vel quadam gentilium poëtarum κακοζηλίᾳ impulſis, eò quòd μιμητικώτερον ſe poetaturos arbitrarentur, ſi quemadmodum οἱ ἔξωθεν Deos precarentur, ita ipſi martyres invocarent, ac ut illi, ex Petroniano præcepto, per ambages Deorumque miniſteria, ita hi per miniſteria ſanctorum, tanquam divinæ gratiæ diſtributorum, liberum præcipitarent ſpiritum.

a Pag. 43.
b Verſ. 20. & ſeq.
c Quinque ultimis tetraſtichis.
d Ult. trib. verſ.
e Octo ult. tetraſtichis.
f Sexta à fine tetraſtropha.
g Diſt. 3. & ſeqq. & ſex ult. diſt.
h Penultima ſtropha 1.
i Verſ. 4. & ſeq. & 10. ult. verſ.
k Verſ. 9.
l Circa finem.
m In præfat.

V.

Etiam oratorum non levis hic ſe culpa offert, non tantum, quia plerique eorum ſanctos invocarent, ſed etiam, quia floridam ac luxuriantem ſecuti dictionem ſeculi ſui oratorum, modificatæ ac figuratæ mortuorum laudationi tantopere indulgerent. Nam non rarò inter hyperbolicas laudationes & κυρίως prolatas, non ſatis diſtinguebat imperitum vulgus: item apoſtrophas ad ſanctos κατὰ προσωποποιΐαν inſtitutas, quæ votum tantummodo Eccleſiaſta erant, pro ſeriâ invocatione ducebat.

Optimè Sixtus Senenſis lib. VI. biblioth. S. Annot. CLII. *Meminiſſe oportet, quod & alibi ſæpè monuimus, non eſſe concionatorum verba ſemper eo rigore accipienda, quo primum ad aures auditorum perveniunt. Multa enim declamatores per hyperbolem crebrò enunciant, vel occaſione locorum, temporum, ac perſonarum adducti, vel affectuum impetu & orationis curſu rapti.* Quæ Sixti verba, ſi uſpiam, ſanè in martyrum laudationibus habent lo-

locum. Exemplo eſto Nazianzenus in monodiâ ſive funebri oratione Baſilii, quem in plerisque propè æquiparat Apoſtolis, ac Prophetis: atque adeò quodammodo præfert: uti cum ait *a*: *Non ab Hieroſolymâ tantum usque ad Illyricum*, (velut Paulus) *ſed majorem circulum Evangelio complexum*. Tantùm diſtat inter δημηγορικὰ καὶ διδακτικά. Προσωποποιΐας exemplum habemus apud Cyrillum in actis ſynodi Epheſinæ *b*, ubi cum B. Ioannem rogâſſet, ut ſibi myſteria reſerare vellet, ſic porro loquitur: *Exhibe nobis fontem tuum. An non dicentem audivimus, In principio erat verbum, &c. Adde nobis & reliquum Evangeliſta: & verbum caro factum eſt.* Quo loco immeritò ſe Pontificii jactant. Quid mirum enim ſi hoc pacto Apoſtolos aſſentur, qui ſubinde inanima ſic compellent? Ut Nazianzenus extremâ oratione II. in Paſcha *c*: *Paſcha magnum & ſacroſanctum, totiusque mundi piaculum. Te enim quaſi vitâ præditum* (ὡς ἔμψυχον) *alloquar.*

a P. 369. edit. Morell. ac pag. 97. edit. Baſ. Gr.
b Encomii pronunciata die Ioannis ſacrop. 216. ed. Græc. pag. 388. translat. edit. Commel.
c 695. ed. Morell.

VI.

His acceſſit quòd non par ubique Epiſcoporum omnium vel zelus, vel eruditio, vel prudentia fuit. Aliqui etiam de ſuperſtitione irrepente ſolliciti hoc minus erant, partim quòd abundè ſe conſecutos arbitrarentur, modò gentiles à dæmonibus ad angelos, ab heroibus ad martyros traducere poſſent, quaſi angelorum ſanctorumque nomine obtento, gentilitia ſuperſtitionis officia ſanctificarentur: partim quod cum hæreticis de Trinitate ac Chriſti perſonâ perpetuò eſſet confligendum: uti tot ſynodi & antiſynodi oſtendunt.

Vix magis incommodè dici aliquid poſſet illis elegantiſſimi ſcriptoris Sulpitii Severi verbis epiſt. II. de B. Martino, ubi ait, SPES SUPERAT ILLA SOLA, ILLA POSTREMA, *ut quod per nos obtinere non poſſumus, pro nobis orante Martino mereamur.* Cujusmodi ſi Epiſcopo huic, ſive mœrore ob defunctum B. Martinum, ſive alio affectu abrepto, exciderint, quid vulgo contigiſſe putabimus? Poſſunt autem & alia id genus ex aliis ejusce ordinis & ſeculi adferri. Nempe ad Epiſcopale faſtigium etiam tum evehebantur ſubinde, qui probitate & eruditione quidem præſtabiles forent, (ac utinam tales ſemper) attamen rerum ſacrarum peritiâ quadantenus imbuti magis dici poſſent, quàm penitùs tincti. Præterea cogitandum patres ſub primis Chriſtianorum Cæſarum, integro & amplius ſeculo multum deſudâſſe, partim in converſione gentium, partim in hæreticorum impugnatione. De priori illud docet, quod poſtquam libertas ſemel ab imperatoribus Chriſtianæ religioni conceſſa fuit, ſic Evangelii lux, intra luſtra non ita multa, ſpiſſas Romani cæterique orbis tenebras diſcuſſit, ut vix ulli in civitatibus gentiles ſupereſſent: unde & qui priùs nationum, gentium, vel gentilium nomine venirent, poſtea contemptim dicti ſunt Pagani, Prudentio etiam *pago dediti d* vel *impliciti e* appellantur. De hæreticis verò argumento illud erit, quod propter ſolam controverſiam de tribus perſonis in unâ Deitatis naturâ, & duabus naturis in unâ Chriſti perſonâ, intra annos CXXVI, ſub Conſtantino Magno, Theodoſiis, & Marciano celebrata ſunt quatuor prima œcumenica concilia, ut de particularibus tot conciliis, quæ ſuper iiſdem controverſiis celebrata fuere, nihil dicam. Nemo igitur mirabitur, ſi putemus in tanto fervore ingentes quotidie catervas ex gentilium vel hæreticorum cœtibus agglomerandi Eccleſiæ Chriſtianæ, aliquod ſtigus vel teporem invaſiſſe multos in iis curandis morbis, quorum parva adhuc initia erant, eoque parvi etiam momenti credebantur. Præſertim cùm non deeſſent plurimi, qui, eò quòd perſuaſum haberent, tantò faciliùs gentiles aggregari poſſe Chriſtianis, quantò minus inter gentilem & Chriſtianam religionem intereſſet, laudabiliter putabant, plerosque omnes gentilium ritus, ſive in perpetuum, ſive pro tempore retineri, modò non amplius ad dæmonum aut heroum ſed potius veri Dei, verorumque ejus amicorum cultum transferrentur: qua ratione eos cenſet Baronius *a* *gentilitia ſuperſtitionis officia ſanctificâſſe*. Vide omnino quæ hoc de patrum concilio ſcribit Iſaacus Caſaubonus exercit. XVI. tm. XLIII. *b*. Sic igitur concludimus, patrum quidem aliis hoc ipſum agentibus, ut gentilitii ritus in Chriſtianam religionem inducerentur, aliis verò, ſi initia mali viderent, tamen negligentibus, ſive quia majoribus diſtinerentur, ſive quod progreſſu temporis melius hæc corrigi poſſe arbitrarentur: in optimâ Eccleſiaſticæ doctrinæ ſegete, quædam ſuccreviſſe zizania; quæ tamen poſtquam ſemel adolevere, nec ipſi illi patres, nec poſteri eorum evellere unquam ſatis potuerunt. Nempe uti febris, quam hecticam dicunt, initio eſt obſervatu difficilis, facilis curatu: poſtea autem facilis obſervatu, curatu difficilis: ita ſuperſtitio quoque ſenſim & ſine ſenſu irrepit, ac malè ſemel introducta, diutiſſimè poſtea toleratur à viris non malis, usque dum fœditas ejus latere amplius bono nemini poſſit, ſed altè adeò inſideat corpori toti, ut propè omnem reſpuat medicinam. Ita hic quoque non vanum eſſe monitum comparet illud poëtæ cæteroquin nimis vani; *Principiis obſta.*

d up. up. hymn. 10. in Romanum pag. 186. v. 11. edit. Plant.
e Lib. I. contra Symm. p. 300. v. 31. ejuſd. ed.

a Tom. 1. Ann. Eccleſ.
b P. 542. & 543.

VII.

Quamquam verò concedimus poſt annum trecenteſimum & ſeptuageſimum, ſanctorum invocationem publicè fuiſſe notam: multò tamen maxima teſtimoniorum pars, quæ à Pontificiis adduci ſolet, vel è libris eſt nothis, vel è locis perperam verſis, aut malâ fide adductis, vel tantummodo agentibus de ſingulari ſanctorum interceſſione, quam multi etiam crediderunt, qui invocationem ſanctorum ignorarent.

Exemplis hæc aliquot confirmabimus. Citat gemino loco Bellarminus *c* ex Chryſoſtomi ſerm. de ſanctis Juventio & Maximo *d*. *Tumulos inviſamus, tumulos adornemus.* Sed fœdè imponit lectori, cùm ex *adornemus* literulâ ejectâ *adoremus* facit. Citat item Coccius *e* Nazianzeni locum ex epiſt. CCIV. ad Euſebium Samoſatenſem Epiſcopum *f*: ſed quod addit de martyrum interceſſione, id apud Nazianzenum non invenitur. Adducunt & locum ex Auguſtini T. 10 ſerm. 2. de Aſcenſ. Verùm is ſermo eſt Fulberti Carnotenſis: cujus & nomine eundem locum citat Garetius Canonicus. Notum etiam nec Auguſtini eſſe meditationum libros, ex quibus aliqua promunt. Philonem Carpathium in Cantica nil moramur, quando tam multa in eo inveniuntur ex Gregorio Magno deſcripta. Adſerunt & locum ex Theodoreti ſerm. VIII. de curandis Græcorum affectionibus *g*, ubi ſcriptor is oſtendit à Chriſtianis hoc honoris deferri martyribus, quod à gentibus exhibitum erat Diis ſuis. Verùm ſi libri iſti Theodoreti Cyrenſis eſſent, meminiſſet eorum vel Nicephorus *h* in Catalogo librorum Theodoreti, vel Photius inter ea quæ legerat Theodoreti. Et ſanè repugnant hæc iis, quæ Cyrenſis ille epiſcopus alibi *i* docet. Imprimis verò ſe Pontificii jactant epiſtolâ quatuor Europæorum epiſcoporum *k*, qui ab imperatore Leone rogati erant, ut judicium ſuum de decretis concilii Chalcedonenſis (cui non interfuerant) perſcribere vellent. Ex eâ enim tanquam conciliis ipſius verba adducunt: *Sanctiſſimum quidem Proterium in ordine & choro ſanctorum martyrum ponimus, & ejus interceſſione miſericordem & propitium Deum nobis fieri poſtulamus.* Atqui hic de interceſſione quidem, non item de invocatione ſanctorum ſermo eſt. Nec amplius elici poteſt ex verbis illis concilii ipſius Actor. XI. *l*. *Flaviano æterna memoria. Ecce ultio, ecce veritas. Flavianus poſt mortem vivit. Martyr pro nobis oret.* Simile judicium eſto de verbis B. Ephrem de compunctione cordis, nec non ſerm. 1. de

c Lib. de reliq. cap. 3 & 4.
d Tom. 3. pag. ult. edit. Bellariana. ad pag. 941. edit. Baſ. an. 1547.
e Theſ. T. 2. p. 468.
f P. 900. edit. Morell.
g P. 125. & 122. ed. Comm.
h Lib. 14. cap. 54.
i In ep. ad Coloſ. 2.
k Tom. 2. concil. gener. p. 153. edit. Col. 1606.
l Ibidem p. 118. b.

pœnitentiâ, item Orat. de laudibus Dei genetricis, item Nazianzeni orat. XIX. in laudem patris *a*. & XXIV. quæ in Ægyptiorum adventum *b*: Pſeudo-Epiphanii in vitâ Eſaiæ, Gregorii Nyſſeni orat. funebri in Meletium Epiſcopum *c*: Chryſoſtomi extremâ laudatione S. Pelagiæ *d*, & ſerm. de Iuventino & Maxim. martyribus *e* &c.

a P. 188. edit. Morel.
b P. 415.
c Col. 960 verſ. 12. edit. Pariſ. 1573.
d Tom 6. col. 810 ed. Bellor.
e Tom 3. pag. ult.

VIII.

Præterea de ἐνεργείᾳ eorum, quæ vel ex ſcriptis genuinis & bonâ adducunt fide, quæque non de interceſſione tantummodo, ſed ipsâ loquuntur invocatione, plurimùm illud deterit, quod ſubinde hanc vel ſimilem hypotheſin addere conſueverint patres: SI QVIS EST MORTVIS RERVM NOSTRARVM SENSVS. Nec enim immeritò opinari hinc aliquis poſſit, etiam quando conditionem eam non exprimerent, tacitè tamen intellexiſſe.

Multorum inſtar, qui diſertim hanc conditionem apponunt, Nazianzenus eſto, qui orat. I. in Julianum, cum ordinis cujuſvis homines, etiam cœlum, terram, angelos compellaſſet, in hæc tandem verba erumpit *f*: *Quin hæc quoque audiat Conſtantini Magni anima, ſi quis mortuis ſenſus eſt*, (εἴτις αἴσθησις) *omneſque eorum, qui ante eum imperium tenuerunt.* Nec multum abit illud orat. in laudem Baſilii *g*: *Et nunc ille quidem in cœlis eſt, illic ſacrificia pro nobis offerens, & pro populo preces fundens, ut opiner.* Gr. ὡς οἶμαι h. e. *ni fallor*, prout vertit Billius. Item in laudem Gorgoniæ *h*. *Si qua tibi noſtrorum ſit cura*, (εἰ δέ τις σοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐστὶ λόγος) *atque hoc præmii ſit ſanctis animis à Deo conceſſum, ut iſta ſentiant, ſuſcipe quoque orationem noſtram.* Et in funebri patris oratione *i* ſimiliter addit: *Niſi ſit nimis audacis hos dicere*: εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν. Hujuſmodi dubitanter adeò prolata, à fide profecta videri minime poſſunt. Atqui, ut Apoſtolus *k* ait: *Quicquid fit ſine fide, peccatum eſt.*

f Pag. 50. ed. Morel.
g P. 372.
h P. 190.
i P. 188
k Rom. 14 24.

IX.

Illud etiam plurimum imminuit pondus eorum locorum, quibus vel ſancti invocantur, vel invocatio ea propugnatur: quod ex illorum ipſorum, qui ea ſcripſerunt, principiis, dogma iſtud ſolide deſtrui poteſt.

Tale principium eſt illud Baſilii in Ethicis Reg. LXXX. cap. XXI. *l* πᾶν τὸ ἐκτὸς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ἐκ πίστεως οὐκ ὄν, ἁμαρτία ἐστι: *Cùm quicquid extra ſcripturam eſt, ex fide non ſit, id peccatum eſt.* Item (quòd propius etiam hanc invocationis materiam tangit) hoc ejuſdem apud Nazianzenum orat. in Baſilium *m*: *Creaturam non ſuſtineo ullam adorare*, (προσκυνεῖν) *creatura Dei cum ſim.* Scitè etiam Nazianzenus orat. de Spiritu S. *n* εἰ προσκυνητὸς, πῶς οὐ σεπτὸς; εἰ δὲ σεπτὸς, πῶς οὐ Θεός; *Si adorandus* (Spiritus) *quomodo non & religioſe colendus, & ſi religioſe colendus, quomodo non Deus?* Quæ duo cohærere mutuò, & ſalutarem efficere catenam, mox adfirmat. Adhæc ipſi fatentur patres, neſcire ſanctos quæ fiant in terris: uti de Nazianzeno ſupra vidimus. Ac ſimiliter Ambr. *o* quamquam fratrem Satyrum roget, ut ſe adjuvare velit, nihilominus dicit: *Si nunc urgeri Italiam tam propinquo hoſte cognoſceres, quantum ingemiſceres?* Ac Hieronymus, quanquam alias acerbè adeo Vigilantium impugnet, ipſe tamen ſimiliter pænè initio Epitaphii Nepotiani *p*: *Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur.* Eandem epiſtolam ſic claudit: *Et cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus.* Ac non multò antè dixerat idem: *Felix Nepotianus, qui hæc* (barbarorum nempe devaſtationes) *non videt, felix qui hæc non audit.* Atqui hac ipſa epiſtolâ de Nepotiano, aliquanto ante locum proximè citatum, dixerat idem: *Scimus Nepotianum noſtrum eſſe cum Chriſto, & ſanctorum mixtum choris.*

l P 437. Gr. Baſ. 1551.
m P. 194. edit. Morell.
n P 609. ejuſdem edit.
o Tom. 3. de obitu fratris Satyri ante medium
p 17 ed Baſ 1565.
p Ad Heliodorum, epiſt. 3.

X.

Atque hæc quidem de iis, qui ſanctos invocarunt. Nunc illud quanti momenti ſit cogitemus, quod licet privatim plurimi deflexiſſent à formâ τῶν ὑγιαινόντων λόγων, tamen plurimi item in eâdem perſiſtebant, & invaleſcenti ſe errori opponebant: qui tantum conſequi non poterant, ut ubique priſtinam reſtituerent doctrinæ puritatem, tamen multis in locis eam conſervabant: in cæteris verò impediebant ſaltem, quo minus error iſte tantas ſubitò caperet vires, ut in ipſas reciperetur liturgias. Factum autem hoc ab iis duplici modo, partim conciliis, in quibus ſolius Dei invocationem & adorationem ſanciverunt: partim homiliis & ſcriptis, quibus ſanam doctrinam propagârunt. De conciliis liquet, non ex Laodiceno tantum, ſed etiam Carthaginenſi tertio & quincto.

Capite enim XXXV. concilii Laodiceni (quod anno CCCLXIV. celebratum fuit) damnatus eſt vulgi error angelos adorantis. Sed pro *Angelos* à Bartholomæo Caranza malè *angulos* editum eſt *a*. Nam Græcus canon diſertim vetat ἀγγέλους ὀνομάζειν: & rationem addit, quia hoc qui facit, τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἐγκατέλιπε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Etiam ſimiliter Fulgentius Ferrandus & Criſconius in Breviario canonum *b*, ac Dionyſius Exiguus in canonum titulis, legerunt: item Balſamo in comment. *c* & antiquior his omnibus Theodoretus, cujus perquam memorabilem adverſus Pontificios locum, vide ad Coloſſ. c. II. Concilii verò Carthaginenſis vulgo dicti tertii (cui & interfuit B. Auguſtinus) hæc verba can. XXIII. habemus: *Cum ad altare aſſiſtitur, ſemper ad patrem dirigatur oratio. Et quaſcunque ſibi preces aliquis deſcribit, non eis utatur, niſi prius eas cum inſtructioribus fratribus contulerit.* Ubi cum diſertim dicatur, preces ad Deum patrem dirigi debere, mirum quâ fronte Horantius Hiſpanus *d* dicat, probari his verbis preces ad martyres directas. Concilii etiam Carthaginenſis V. (ut vulgo quidem vocatur, quod ordine temporis tertium fuit) can. XIV. altaria ea deſtrui jubentur, quæ martyrum memoriæ, prætextu apparitionum, citra ullum martyris corpus extruerentur: ſed, quod invaluiſſe jam tum furorem iſtum indicat, adjectis his verbis: SI FIERI POTEST. Item: *Si autem hoc* PROPTER TUMULTUS POPULARES NON SINITUR, *plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent.* Cujuſmodi oſtendunt, quàm multa patres in hoc religioſo negotio ferre coacti ſint, quæ emendare non valerent.

a Can. 184.
b Can. 190.
c Ad can. 35 hujus concilii.
d Lib 3. loc. communium. cap. 19. p 123. a.

XI.

Privatim etiam multos & homiliis & ſcriptis ſe invaleſcenti oppoſuiſſe errori, non paucis docemur exemplis: quorum aliqua eorum ſunt, qui apertè eum impugnarent, alia aliorum, qui idem obliquè tentarent. Præter cæteros verò in multorum oſcitantiâ minimè dormitandum ſibi ratus, vigilantiſſimus Vigilantius, presbyter Barcinonenſis, animoſe eum in Hiſpaniis oppugnabat, anno Chriſti CCCCIV. cui & hac parte favebant ſanctus Galliæ Epiſcopus, ac epiſcopi alii. Quin Vigilantius, ut difficile eſt regiam tenere viam, ſi ex adverſarii quidem ſcriptis judicium ferri debet, dum luxuriantem illum ſanctorum honorem intra modum coercere ſtudet, infra modum ipſe ſubſidens, non ſatis honori conſuluit ſanctorum: aliqua etiam, quæ licet caput fidei non erant, probabiliter tamen poterant credi, vehementi nimis ſtudio impugnat: quemadmodum & contra Hieronymus

Digitized by Google

mum feſtinantiſſimè in chartam conjiciens, quicquid ei noctu inâ, non ſemper zelus ſecundum ſcientiam, ſed etiam ſplendida dictaverat bilis, nunc quidem negat fieri, quæ quanquam non ab omnibus, vulgo tamen fieri conſtaret: nunc etiam eo uſque prolabitur, ut ad reliquiarum cultum & interceſſionem ſanctorum defendendam dicere ſuſtineat, beatas animas tumulis ſuis adeſſe, & angelorum in modum celerrime per loca maxime diſſita vagari, eventuſque ac poſtulata hominum ibidem cognoſcere: quod nec Pontificii tueri hodie ſuſtinent.

a Epiſt. 1. ad Severum.
b Tom. 5. pag. 25. edit. ult. Mor.

Vigilantium virum fuiſſe honeſtum ac pium docenut epiſtolis familiaris ejus B. Paullini *a*, à quo etiam ante hanc controverſiam B. Hieronymo fuerat commendatus. Ipſi etiam Hieronymo gratus acceptuſque fuit, ac Sancti elogio ab eodem decoratur epiſt. XIII. ad Paullinum. Etiam agnoſcit Baronius *b magnâ ubique polluiſſe opinione ſanctitatis.* Atque id fuiſſe ait in cauſa, cur Hieronymus, etſi biennio ante noviſſet ejus ſententiam, tanto tamen poſt ad eum refutandum acceſſerit. Nec ſolus Vigilantius fuit, qui vulgari ſe opponeret errori, ſed faverunt ei Epiſcopi non pauci: iique tales, qui cum paſſim viderent impuros cœlibum clericorum amores, auctores erant, ut, qui a in munere Eccleſiaſtico uxorem ducere prohiberentur, eam ducerent ante ordinationem: quam rem invidioſè ſatis Hieronymus narrat. Quantâ autem vehementiâ hæc cauſſa utrimque acta ſit, ignorare neminem ſinit Hieronymi liber, quo eum impugnat, tum etiam quæ ſcribit in Eſa. c. LXV. & alibi. Septuplex verò inter eos controverſia erat. 1. de largitione bonorum, quæ ſimul ſemelque fieret. 2. de cereis ac lampadibus diurno tempore in templo accenſis. 3. de vigiliis dominicam, præterquam paſchalem, præcedentibus. 4. de cultu reliquiarum. 5. de miraculis circa martyrum memoriam factis. 6. de orationibus pro mortuis. 7. de interceſſione beatarum animarum pro vivis: à quâ invocatio ſanctorum dependet. Nempe Vigilantii theſis, Hieronymo teſte *c* erat, *Dum vivimus mutuo pro nobis orare poſſe. Poſtquam autem mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda oratio. Præſertim cum martyres ultionem ſui ſanguinis obſecrantes, impetrare non quiverint.* Idem paullò antè hæc Vigilantii verba adfert: *Vel in ſinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel ſubter aram Dei, & animæ Apoſtolorum & martyrum conſederunt, nec poſſunt ſuis tumulis, & ubi voluerint adeſſe præſentes.* Ad quæ verba exclamat Hieronymus: *Tu Deo leges pones? tu Apoſtolis vincula injicies?* quaſi nempe à divinâ potentiâ liceat argumentari ad ejus voluntatem & effectum. Addit mox, *Si agnus ubique, ergo & hi, qui cum agno ſunt, ubique eſſe, credendi ſunt.* Cui ſimile illud Maximi Taurinenſis *d*: *Univerſi*, inquit, *ſanctorum ubique ſunt, & omnibus proſunt, & ſemper nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur, &c.* Cui ſimile quod Sulpitius Severus epiſt. 11. *e* de B. Martino ait: *Non deerit nobis, ille, mihi crede, non deerit: intererit de ſe ſermocinantibus, adſtabit orantibus.* Cum verò ubique beatas animas eſſe dicunt, non aliud dicere volunt, quam eas paſſim ſeu ubilibet eſſe. Quod tamen μάλαγμα culpam minuit veriùs quam tollit. Atque id tam manifeſtum eſt, ut hac parte Hieronymus, etiam à Bellarmino & Pontificiorum aliis deſeratur, qui in cæteris Hieronymi patrocinium ſuſcipientes, Vigilantianos quos vocant, in hæreticorum numerum reponunt.

c Tom. 2. pag 122. edition. Baſ. 1553.
d In Natali SS. Martyrum Taurinorum.
e P. 230. ed. Plant.

XII.

Fuere & alii, circa eadem ferè tempora, viri præſtantes, qui mentibus errore imbutis mederi ſtuderent: ſed ſeu ſanctarum, ſeu turbulentarum perſonarum metu, obliquo id magis artificio tentarent: quales inter alios in Græciâ Epiphanius, ac in Africâ Auguſtinus erant.

De Epiphanio quod diximus, cognoſci poteſt ex iis, quæ ſcribit hæreſi LXXIX *a*, ubi mulierculas Mariam invocantes, eique κολλυρίδα (panis id genus. à quo Collyridianis nomen) offerentes, ſcripturis & rationibus ſolidis oppugnat: ſed ita ut ab hypotheſi ad theſin aſcendat, omnemque ſimul religioſum ſanctorum cultum condemnet. Nemini verò obſcurum eſſe poteſt, cur adeò breviter hanc hiſtoriam perſtringat, ſubtiliſſimè alioquin etiam minutias perſequens, Cæſar Baronius ad annum CCCLXXIII *b*: qui locus ejus rei proprius erat: cur item quod hic tacet, alibi *c* perſuadere conetur, Collyridianos putaſſe B. Virginem Deam eſſe humanæ expertem naturæ. *Epiphanius*, inquit, *agens adverſus Collyridianos hæreticos, qui Dei genetricem Mariam humanæ naturæ prorſus expertem, ac divinæ tantum participem fuiſſe dicebant.* Quod nunquam ex Epiphanio vel quoquam ſcriptore probari poſſit. Nempe uti hodieque Pontificii, iidem Collyridiani olim, quanquam Mariam colerent ut Deam, non tamen eam credebant Deam: quod optimè adverſus Baronium obſervat ac probat Iſ. Caſaubonus Exercit. 1. Tm. XVIII. *d*. Eum adi ac imprimis illum, quem dixi Epiphanii locum: qui digniſſimus erat, ut integer adſcriberetur, (nihil enim eo contra Pontificios vel verbis clarius, vel ſententiâ præclarius) ſed prolixior eſt, quam ut eum referri huc totum hujuſce inſtituti noſtri ratio patiatur. Etiam nundinas in martyrum honorem inſtitutas (quæ & ipſæ ad luxuriantem illum martyrum honorem pertinent) apertè cap. XL. damnat *e* ſcriptor ἀσκητικῶν Baſilio tributorum, qui putatur Euſtathius, is qui, Sozomeno *f* teſte, apud Armenios monaſticam inſtituit vitam. Auguſtinus ſimiliter, cum præſumtionibus omnia impleri videret, multaque ſchiſmatis metu apertè damnare non auderet, fundamenta imminentis erroris evertere contentus, ſic interceſſionem Sanctorum agnoſcit, interea ut unum Deum & invocandum & adorandum doceat paſſim: ſanctis verò non alium tribuendum putet, quam ſocietatis ac dilectionis cultum. Hinc T. 1. lib. de verâ religione c. LV. *Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum.* Et mox: *Honorandi igitur ſunt propter imitationem,* NON ADORANDI *propter religionem.* Et de Civ. Dei lib. XXII. cap. X. *Ad ſacrificium* (martyres) *ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, NON TAMEN à ſacerdote, qui ſacrificat, INVOCANTUR.* Et quàm apertè irrepentem improbat conſuetudinem T. 1. lib. 1. de moribus Catholicæ Eccleſiæ cap. XXXIV. ubi ait: *Nolite conſectari turbas imperitorum, qui vel in ipſâ verâ religione ſuperſtitioſi ſunt, vel ita libidinibus dediti, ut obliti ſint, quid promiſerint Deo. Novi MULTOS eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores.* Ubi mox quoque ſubjicit: *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum, quos & ipſa condemnat, & quos quotidie, tanquam malos filios, corrigere ſtudet.* Et de Civit. Dei lib. X. cap. IV. *Multa denique de cultu divino uſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſive humilitate nimiâ, ſive adulatione peſtiferâ. ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: ſi autem eis multum additur, & adorandi.* Quod poſtremum de adoratione civili intelligendum, ne ſecum pugnet Auguſtinus. Nec in ſanctorum ſolum immodico honore, ſed in aliis ſimiliter ſeculi ſui morbum deplorat Auguſtinus: uti ad Ianuarium Epiſt. CXIX. *Sed hoc nimis doleo, quia multa, quæ in divinis libris ſaluberrima præcepta ſunt, minùs curantur, & tam MULTIS PRÆSUMTIONIBUS SIC PLENA SUNT OMNIA, ut gravius corripiatur, qui per octavas ſuas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentiâ ſepelierit.* Sed imprimis memorabile eſt quod proximè antecedit: *Quod inſtituitur præter conſuetudinem, ut quaſi obſervatio ſacramenti ſit, approbare non poſſum, etiamſi MULTA HUIUSMODI*

a P. 446. Gr.
b P. 359. edit. ult. Moret.
c Apparatu in annales Num. 43. pag. 15.
d P. 107. edition. Angl.
e P. 467. Gr. Baſ. 1551.
f Lat. lib. 3. c. 13. at Gr. c. 12. fol. 42. edit. Rob. St.

PRO-

PROPTER NONNULLARUM VEL SANCTARUM, VEL TURBULENTARUM PERSONARUM SCANDALA DEVITANDA LIBERIUS IMPROBARE NON AUDEO. Si tantæ vir autoritatis, in negotio Dei liberè loqui non auderet, quid mirum ſi alii errore invaleſcente tanquam torrente quodam ſe abripi paſſi ſunt? Atque hæc ſatis oſtendunt, quantùm eos fugiat ratio, qui invocationem ſanctorum in Eccleſiâ Dei etiam quarto quinctoque ſeculo, & toto, & nuſquam non obtinuiſſe arbitrantur.

APPENDIX I.

Vel ingens eſt Pontificiorum ſtupor, vel malè conſcientiâ cauſam ſuam agunt, cum dicunt prophetos & patriarchas in V. T. non eſſe invocatos, quia nondum fruerentur beatificâ Dei viſione, eoque neſcirent quid fieret in terris: & nihilominus e V. T. libris Invocationem ſanctorum adſtruere conantur.

II.

Nullus ſcripturarum locus è Pontificiis adfertur pro Invocatione ſanctorum, quem non & antiquiſſimi omnes, & medio antiquitatis plerique omnes, & ex Pontificiis ipſis aliqui doctorum ſamius interpretentur.

III.

Quod Pontificii dicunt ſe non redemtionem, ſed ſolam intercesſionem ſanctis facere communem cum Christo: & quidem his duntaxat tribuere intercesſionem ſubordinatam: id nec verum eſt, nec ſi verum eſſet, eo negari debeat illos derogare mediatorio muneri Ieſu Chriſti.

DISPUTATIO DUODECIMA

DE

RESURRECTIONE CARNIS.

Thesis I.

CUM Latinis Reſurrectio quaſi iterata erectio, & Græcis ἀνάστασις quaſi δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις *a* nuncupetur: homo verò ratione corporis & ſurgere & ἵστασθαι ſive ſtare dicatur: (corpus enim eſt quod cecidit, unde & à cadendo Latinis cadaver, ac Græcis ſimiliter πτῶμα appellatur) colligimus Reſurrectionem non ſignificare primariò animæ cum corpore conjunctionem: ſed, ut cum Tertulliano *b* loquar, carnis recidivatum: ſive ut diſtinctius dicam, primò ſignare præparationem materiæ ad corpus organicum poteſtate habens vitam æternam: ſecundò verò innuere ac comprehendere animæ cum corpore ſic aptato præparatoque iteratam unionem: tertiò verò ac principaliter reſpicere manantem ex eâ unione activam corporis potentiam; quâ quod in mortem cecidit, inque eâ jacuit, hoc animæ vi ſurgere ac ſtare occipit.

a *Damaſcen. lib. 4 orthod. fid. c.* 28.

b *Lib. de Reſurr. carn.* 6. 18.

II.

Hæc in Symbolo vocatur reſurrectio carnis: præter quam etiam eſt reſurrectio ſpiritualis, quæ fit a morte peccati. Loquitur de eâ ſcriptura Rom. VI. 5. Coloſſ. III. 1. & Apocal. XX. 6. ubi hæc prima reſurrectio nominatur, cujus reſpectu reſurrectio carnis ſecunda reſurrectio vocatur. Eâque, uti videtur, vocabuli ambiguitate fallebant & fallebantur Hymenæus & Philetus, qui *circa veritatem aberrarunt à ſcopo, dicentes reſurrectionem jam eſſe factam, & ſubverterunt quorundam fidem*; teſte Apoſtolo 2 Tim. II. 18.

III.

Nobis tantùm ſermo eſt de reſurrectione ſecundâ, quam è ψευδωνύμως Chriſtianis præter Hymenæum & Philetum negarunt Simoniani, Carpocratiitæ, Valentiniani, Marcionitæ, Cerdoniani, Cajani, Severiani, Archontici, Hierachitæ, Auguſtino *a* teſte: ac præter hos Baſilides, Saturnius, Colarbaſus, Cerdon & Apelles: ut Tertullianus *b* refert; item Seleuciani & Procliniatæ, ut eſt apud Philaſtrium *c*. è Iudæis verò ante hos omnes Sadducæi, ſive Carraim, quos eoſdem eſſe ac Sadducæos præter pſeudo-Gorionidem teſtantur R. Abraham Zakuth, Auctor Chronicorum templi ſecundi, Benjamin Tudelenſis, atque alii jam aliis *d* laudati. Noſtrorum tamen temporum Carræi, ſolâ δευτερώσεων rejectione à Iudæis cæteris differentes, reſurrectionem & vitam pœnaſque æternas agnoſcunt *e*.

a *De hæreſ.*
b *De præſcript. adverſ. hæreſ.*
c *De hæreſ.*
d *Serar. Minerval. lib.* 3. *cap.* 11.
e *Script. præfat. in R. Abraham Zachuth*,

IV.

Quâ occaſione verò in hunc errorem Sadducæi ſint delapſi, docere nos poteſt in cabalâ ſua hiſtoricâ R. Abraham Davidis F. & ex eo juniores *f*. Refert is, ut cum Antigono Sochæo, qui Alexandri M. tempore vixit, in ore crebrò eſſet, *Ne ſitis tanquam ſervi, qui ideo domino ſerviunt, ut* σιτηρέσιον, *hoc eſt demenſum accipiant*: diſcipulus ejus Sadoc à quo Saducæis poſtea nomen, & unà alter diſcipulus Bairbus, pio adeò dicto in ſententiam impiam detorto, opinionem conceperint, non eſſe ἀντίδοσιν ἔργων, hoc eſt operum aliquam mercedem aut fructum, atque ideo reſurrectionem ac futurum ſeculum abnegarint.

Scaliger Elench. Trihæreſ. cap. 2. *Serrarius Minerval. loco ante citato.*
f *Iof. Scal. Elench. Trihæreſ. cap.* 15. *& Druſius de tribus Iudæorum ſectis l.* 3. *cap.* 3.

V.

Hunc Sadducæorum errorem, (qui à Iudæis cæteris ſolâ etiam temporis præſcriptione poterat refelli) argumento iſtiuſmodi ſolidè diluit Salvator noſter, ex Exodi III. 15. Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium: Deus eſt Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. Ergo Abraham, Iſaac, & Iacob vivunt. Quæ probatio etſi ſolùm de animæ immortalitate concludere videatur; tamen cum Deus totius hominis ſit Deus, etiam ad mortuorum corpora ſe extendit: non quaſi ea actu vivant,

vant, ſed quia Deus, cui omnia ſunt præſentia, illa animabus tempore ſuo ſociare firmiſſime decrevit. Vivunt igitur Deo, utut hominibus ſint mortua. Atque inde eſt, quod nec Chriſtus dubitabat dicere, filiam archiſynagogi dormire *a*, quam tanquam è ſomno ſuſcitaturus eſſet. Ita argumentationem eam Chriſti cepit quoq; Irenæus lib. IV. c. XI. *Si*, inquit, *Deus mortuorum non eſt, ſed vivorum, hic autem dormientium patrum Deus dictus eſt, indubitate vivunt Deo, & non perierunt, cum ſint filii reſurrectionis.* Et Tertull. de Reſurrect. carnis, cap. XXXVI. *Reſurrectionem* MORTUORUM APUD DEUM VIVORUM *talem* (Chriſtus) *confirmabat eſſe, qualis negabatur: utriuſque ſcilicet ſubſtantiæ humanæ.* Et Chryſoſtomus *b* in hunc locum: *Quemadmodum Adam quamvis viveret, poſteaquam de vetito ligno comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat: ſic profecto iſti etſi mortui erant, pollicitatione tamen reſurrectionis vivebant. Quomodo igitur alibi dicit, ut & mortuis & vivis dominetur? Non eſt hoc illi contrarium. Mortui namque hic illi qui victuri ſunt appellantur.* Similiaque habent imitatores Chryſoſtomi, Euthymius & Theophylactus.

a Matth. 9. 34.

b Matth. homil. 71.

VI.

Cùm verò teſtimonium Moſaïcum à Chriſto prolatum, non apertè, ſed ex conſequenti probet reſurrectionem mortuorum; quæri poſſet cur non claro aliquo loco pugnare maluerit Chriſtus. Nimirum in cauſa erat, quod in Moſe nuſquam vel reſurrectio nominetur, vel vita æterna, ſed communibus ſemper vitæ ac mortis, præmii ac pœnæ vocabulis contineatur. Quid mirum? quando Moſi per rerum externarum velum ad conſiderationem rerum æternarum deducere populum Iudaïcum propoſitum fuit; quam rem plenius exponunt Hebræi interpretes in Levit. XXVI.

VII.

At dicat aliquis, potuiſſe ſaltem luculentum magis teſtimonium proferri ex prophetico inſtrumento. Verùm Sadducæi, quamquam fortaſſe Prophetarum libros tanquam præſtantium virorum ſcripta legerent, ac in templo audirent (nempe non abſimili ratione ac jam antiquitus Eccleſia Chriſtiana Siracidem, Machabæorum libros, ac ſimiles legere ac commendare ſolet) non tamen pro θεοπνεύστους καὶ κανονικοὺς eos habebant: ſed ſolos Moſis libros hoc honore dignabantur, ut è Iudæis innuere videntur Flavius Ioſephus lib. XIII. cap XVIII. & Joſephus Pſeudo-Gorionides lib. IV. Hiſtor. cap. VI. *c* è Chriſtianis verò diſertim ſcribit Tertullianus adv. Hæret. cap. XLV. Origenes in Matth. tractatu XXII. circa finem: Hieronymus in hunc locum: Iſidorus lib. VIII. Orig. cap. IV. Beda, Zacharias Chryſopolitanus, alii: tum è junioribus Nicolaus Lyranus in Actor. cap. XXIII. & Sixtus Senenſis lib. II. Biblioth. voce *Traditiones*. A quibus tamen omnibus diſſentit Joſ. Scaliger *d* argumentis compulſus, ut nos quidem putamus, haut ſatis firmis.

c Edit. Baſil. ſed e 29. edit. Cracov. & Venet.

d Elench. Trihæreſ. cap. 16.

VIII.

Præterea veriſimile eſt, ſolere Sadducæos etiam aperta teſtimonia eludere: uti & hodie hæretici ſolent. Quod eo credibilius eſt, quandoquidem perrara ejus dogmatis teſtimonia in prophetis exſtent. Nempe his quoque res cæleſtes & æternas ſub terrenorum beneficiorum appellatione, pœnas item æternas ſub ignis, ſulphuris, tophet, & ſimilium pœnarum nomine comprehendere moris fuit.

IX.

Locus ille Iobi XIX. 26. ſi minùs eos moverit, mirandum non eſt: quando veteres Hebræi omnes, & è noſtris doctiſſimus interpres Mercerus ſic eum locum transferunt & explicant, ut nihil faciat ad reſurrectionem. Nec multò aliter judicandum de loco Jeſ. XXVI. 19. & Ezechielis XXXVII. 12. quæ doctiſſimi Theologi hodieque de inſperatâ liberatione accipiunt: ut nempe mortui κατὰ μεταφορὰν vocentur, qui ob ſummas calamitates quaſi mortui reputantur: reviviſcere item dicantur, qui præter ſpem omni miſeria à Deo liberantur. Quamquam hæc minimè prohibent, quo minùs illâ reſurgentium oſſium imagine ſimul *annuncietur ſpes recorporandarum & redanimandarum reliquiarum & de ſepulchris reſuſcitandorum mortuorum*: Ut Tertullianus *a* rectè monet. Imò ut tantùm parabola eſſet, ſic quoque ex reſurrectione figurata rectè colligeretur vera. Scitè idem Tertullianus *b*, *Hoc ipſo quod recidivatus Iudaici ſtatus de recorporatione & readunatione oſſium figuratur: id quoque eventurum oſſibus probatur. Non enim poſſet de oſſibus figura componi, ſi non id ipſum & oſſibus eventurum eſſet. Nam etſi figmentum veritatis in imagine eſt, imago ipſa in veritate eſt ſui, neceſſe eſt eſſe prius ſibi, quo alii configuretur. De vacuo ſimilitudo non competit: de nullo parabola non convenit. Ita oportebit oſſium quoque credi reviſcerationem & reſpirationem qualis dicitur, de quâ poſſit exprimi Iudaicarum reformatio qualis aſſingitur.* Similiterque Hieronymus *c*, *perſpicuum eſt non nos reſurrectionem negare, ſed hæc non ſcripta de reſurrectione contendere & per reſurrectionis parabolam, de reſtitutione Iſraël prophetari; qui eo tempore captivus erat in Babylone. Nec ſtatim hæreticis occaſionem dabimus, ſi hæc de reſurrectione communi intelligi denegemus. Nunquam enim poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionem Iſraelitici populi ſignificandam, niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non exſtantibus incerta confirmat.*

a De reſurrect. carnis, cap. 31.

b Ibidem, cap. 30.

c Inc. 37. Ezech.

X.

Locus ille Dan. XII. 1. 2. 3. mirè illuſtris eſt: ſed non putamus Sadducæos fuiſſe modeſtiores impietatis ſuæ ſocienno Porphyrio, qui eum ingenioſè ſatis interpretabatur de liberatione ab tyrannide Antiochi: ut ex Hieronymi commentariis diſcere poſſumus. Et tamen non ſi concedamus κατὰ μεταφορὰν ſtatum populi Iudaici poſt Antiochi tempora deſignari, hoc mortuorum reſurrectionem convellet, ſed potius conſtituet, quia alioqui ab eo parabola non deduceretur.

XI.

Egregiè verò Auguſtinus lib. XX. de Civ. D. cap. XXIII. obſervat locum hunc Danielis geminum eſſe ſententiæ Chriſti apud Joh. cap. V. 28. 29. Nam quod angelus apud Danielem ait: *qui in pulvere terræ dormiunt*; hoc Chriſto eſt, *qui in monumentis ſunt*: quod angelo, *evigilabunt*, ſive expergiſcentur; hoc Chriſto, *audient vocem filii & procedent*: quod angelo. *hi ad vitam æternam, illi ad opprobrium & contemtum æternum*; hoc Chriſto, *qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in reſurrectionem judicii.*

XII.

Unum diſſimile aliquis putet, quod angelus *MULTOS* reſurrecturos dicat, Chriſtus *OMNES*. Ac fortaſſè patrocinium hinc aliquis quærat eorum errori, qui non omnes, ſed ſolos juſtos reſurrecturos dicunt: quos inter R. David Kimchi in Pſ. I. Sed refellitur hæc ſententia ipſis Angeli verbis, ut qui diſertim addat, alios reſurrecturos ad vitam, alios ad opprobrium. Unde liquet *multos* idem valere quod *omnes*: quomodo aliàs etiam accipi probat ibidem Auguſtinus ex collatione loci Geneſ. XVII. 4. & XXII. 18. item Theodoretus ex epiſt. ad Rom. V. 18. & 19.

XIII.

Sed imprimis clarè carnis reſurrectionem docemur Novi fœderis libris: ut liquet cum ex iis quæ jam diximus,

tum è Luc. xiv. 14. Joh. Euangel. xi. 24. & Apoc. xx. 12. & ſeq. Paul. 1. ad Theſſ. iv. 14. & ſeq. & imprimis luculento illo loco cap. xv. prioris epiſt. ad Corinth. ubi variis reſurrectionem probat argumentis. Ac puto non abs re fuerit, ſi hic eorum ſingula ſubjiciamus.

XIV.

Primùm igitur nos reſurrecturos colligit Apoſtolus, eò quòd reſurrexit Chriſtus, qui tum exemplum, tum initium eſt reſurrectionis noſtræ: ut in quo tum cognoſcatur, & ordiretur reſurrectio noſtra, tum etiam inchoetur, quia ille eſt caput myſticum Eccleſiæ, nos ejus membra ſumus: abſurdum verò eſt membra non aliquando capiti eſſe jungenda: ille item primitiæ morientium, ut eum Apoſt. vocat; nos maſſa ac fructus cæteri: at hæc fortè non diſcrepant, quod indicat illud Paullinum *a*, *Si primitiæ ſanctæ, etiam maſſa ſancta.*

a Rom. xi. 16.

XV.

Alterum Apoſtoli argumentum petitur à fine redemtionis per Chriſtum: quia ſi non supereſt ſpes reſurrectionis & melioris vitæ (utrumque enim hoc Apoſtoli animo obverſabantur, quia qui olim alterutrum horum negarent, etiam alterum tollerent) Chriſtiani profectò mortalium omnium miſerrimi forent; quod ἄτοπον.

XVI.

Tertium ſumitur à conſilio divino, quo decretum fuit, ut quemadmodum per Adamum primum mors venit in mundum, ſic per Adamum alterum vita veniret in mundum. Atqui (ut Tertulliani verbis *b* utar) *ſi ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur: carne vivificabuntur in Chriſto, ſicut in Adam carne moriuntur.*

b De reſurrect. carnis. cap. 48.

XVII.

Quartum argumentum eſt à duratione regni Chriſti in hoc mundo. Nec enim Chriſtus quà mediator priùs in medio hoſtium deſinet regnare, quàm aboleverit univerſos humanæ naturæ hoſtes; Satanam nempe, qui ad peccandum ſollicitat: peccatum, quod ex Satanæ ſuggeſtu à liberâ hominis voluntate proficiſcitur; & mortem, quæ ſtipendium eſt peccati. Primus horunce hoſtium à Chriſto victus eſt in cruce; alter per Chriſti gratiam vincitur à Sanctis in hac vitâ: tertius demum vincetur in reſurrectione ſecunda, unde & ἔσχατος ἐχθρὸς ab Apoſtolo appellatur.

XVIII.

Quinctum eſt ab iis, qui Apoſtoli tempore ἐβαπτίζοντο ὑπὲρ τῶν νεκρῶν: quo loco, quamquam minimè eorum ſententiam damnamus, qui τὸ βαπτίζεσθαι (ut interdum *c* ſumitur) de afflictione intelligunt, ac τὸ ὑπὲρ (ut interdum accipi Euſtathius docet) ἕνεκα vel ὑπὲρ exponunt: ut nempe intelligantur, qui eo perſecutionem patiantur, quòd obdormientes in Chriſto reſurrecturos æternumque beatè doceant victuros: tamen cum τὸ βαπτίζεσθαι obſcuriori hac notione rarò admodum uſurpetur in ſcripturis, ac tum, unico Lucæ loco excepto, additam habeat ἐξήγησιν; magis placet hoc verbum propriè accipi, ac τὸ ὑπὲρ ut ſæpe fit, *ſuper* ſeu *ſupra*, quod & inde deſcendit, ſignificare: ut nempe ſententia ſit, qui baptiſmi aquâ tingi amant ſuper cadavera, h. e. ſuper ſepulchra. Quæ interpretatio eo confirmatur, quòd non Hieronymi tantùm vel Auguſtini ævo ad memoriam martyrum convenirent, quod nemo in dubium vocat: ſed jam ætate eorum, qui Iohannem Euangeliſtam audire potuiſſent: ut fratrum Smyrnenſium litteris ab Euſebio recitatis oſtendimus theſibus hiſtoricis de Invocatione Sanctorum. Ut igitur jam antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus Chriſtiani inſtituere amabant conventus ſacros in martyrum cœmiteriis, quò fideles hoc pacto ad eorum ſequendum exemplum magis inflammarentur: ita iiſdem temporibus, ipſoque, ut videtur, Apoſtolorum ævo, gaudebant multi ſuper martyrum aliorumque fidelium ſepulchra baptizari, quò ita tum peccato ſe mori, tum & ſuam & eorum, ſuper quibus baptizarentur, reſurrectionem ſe credere hoc ſigno teſtarentur.

c Matth. xx 22. 23. Marc. x 38. 39. Luc. xii. 50.

XIX.

Sextum Apoſtoli argumentum eſt, quòd fruſtra alioqui tot pericula ſubirent Euangelii præcones, ac ipſe etiam hujus Epiſtolæ ſcriptor; ut qui Ephesi coactus eſſet cum beſtiis pugnare; quam rem fusè narrat Niceph. lib. 11. Hiſtor. cap. xxv. Fabuloſè fortaſſe, (nec enim ſemper dignus ſcriptor ille, quicum in tenebris mices) ſed tamen propriè quoque Apoſtoli verba ceperunt, Ambroſius, Theodoretus, & veterum alii. Fateor Lucam rei adeò memorabilis mentionem facere nullam: ſed alia quoque plurima maximi momenti præterit idem: ut vel cognoſcimus ex illo 2 Cor. xi. 25. *Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci.*

XX.

Septimum ultimumque Apoſtoli argumentum eſt, quòd alioqui habiturum ſit locum illud de Epicuri ſcholâ: (Laconicum fuiſſe proverbium Valla *a* monet) *Edamus, bibamus, cras enim moriemur*: quod etiam apud Eſaiam eſt cap. xxii. 13. Atque hæc quidem tum ſcripturarum teſtimonia, tum Apoſtolica argumenta validè probant reſurrectionem carnis.

a Annot. in hunc Apoſt. locum.

XXI.

Sed non tantùm ſcripturarum ignoratione, verùm, quod meritò Saducæis exprobrat Chriſtus, *b* etiam ignorantiâ potentiæ divinæ reſurrectionem negarunt multi. Atqui, ut ut humanam hoc opus excedat rationem, minimè tamen ei repugnat. Imò ratio ipſa docet, illum qui compoſitum ex nihilo produxit, eundem diſſolutis, ſed remanentibus principiis eſſentialibus, (æternitatem enim tum materiæ, tum animarum etiam Ariſtoteles agnoſcit) facilè hæc unire, atque eorum coalitu compoſitum reſtituere poſſe.

b Matth. 22. 29.

XXII.

Nec obſtat quod corpora in cineres vertantur, inque elementa reſolvantur, quandoquidem Deo mundus hic multis partibus eſt minor quàm minima homullo officina: qui tamen quantumvis madidâ ſæpè memoriâ ſit, ubi quidque recondat, probè novit, indeque tempori ad uſum depromit. Tertullianus *c* bene: *Non ſola anima ſeponitur: habet & caro ſuos ſinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, & beſtiis. Cum in hæc diſſolvi videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, cùm de illis quoque effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, ut rurſus ex illâ repræſentetur.*

c Lib. de reſurrect. carn. cap. 63.

XXIII.

Divinæ hujus poteſtatis documentum habemus Apocalypſ. xx. 13. *Et reddidit mare mortuos.* Sed ἐμφαντικώτερος locus iſte tanquam è ſcripturis à Tertulliano citatus: *Et mandabo piſcibus maris & eructabunt oſſa, quæ ſunt comeſta, & faciam compaginem ad compaginem & os ad os.* Ubi ut idem *d* monet, *nominantur beſtiæ & piſces in redhibitione carnis & ſanguinis, quo magis exprimatur reſurrectio etiam devoratorum corporum, cum de ipſis devoratoribus*

d Ibid. cap. 31.

exactio edicitur. Quamquam verò fruſtra locum iſtum quæras in canonicis ſcripturis: quin ſententia tamen ſancta ſit minimè dubitandum.

XXIV.

Sed magis fortaſſe moveat aliquem, quod de *ἀνθρωποφάγων* ſpecioſè adeò objici ſolet. Atqui longè facillimum eſt Deo, quod ex alienâ carne hominivoro acceſſit, hoc injuſto ereptum poſſeſſori reſtituere priori, aliundeque poſteriori ſupplere. Et hæc de quæſtione, An reſurrectio ſit, dicta ſunto. Quæ vel ad cauſſas vel affectiones Reſurrectionis pertinent, ſeparatâ diſputatione proſequemur.

DISPUTATIO DECIMATERTIA
DE
RESURRECTIONE
CARNIS.

THESIS I.

EXCUSSA quæſtione, An futura ſit Reſurrectio carnis, nunc naturam ejus explicabimus. Hæc verò in eo conſiſtit, quod corpus humanum, potentiâ ac juſſu Dei, reſtituatur animæ ſuæ, ut homo idem judici Deo ſiſtatur, vel ſaluti ordinandus, vel ſupplicio deſtinandus. Ubi cum breviter cauſſas Reſurrectionis omnes complexi ſimus, ordine deinceps de ſingulis fuſiùs dicemus.

II.

Materia Reſurrectionis non alius eſt quam homo: *σῶμα γὰρ τοῦτο μόνον θνητὸν ἐν ἀνθρώποις ἀνίσταται*, ut Nemeſius ait *a*. Ac ratio eſt, quod animantium ſolus animam habeat immortalem, eoque ſolus poſt mortem ſiſti poſſit judicio Dei, quod finis eſt Reſurrectionis. Explodendus igitur Muhammedes, qui, ut de eo etiam Claudius Alberius *b* ſcripſit, Alpharcani xx. & in libro Teſcherè Elmam, beſtiarum Reſurrectionem fidei caput facit.

a *De natura hominis cap. 1. p. 19.*

b *Orat. apodict. de Reſurrect.*

III.

An omnes ſint reſurrecturi, inferius videbimus: nunc hoc dicere contenti ſumus, pietatem hac parte nullum facere diſcrimen: uti cognoſcimus ex Dan. XII. 2. Joh. V. 28. Act. XXIV. 15. Apoc. XX. 13. Errant igitur Judæorum recentiores, qui impiorum Reſurrectionem negant, ut R. David Kimchi in Pſ. I. & Eſ. cap. XXVI. R. Saadias in Dan. cap. XII. atque alii, ſed diſſentiente de impiis Judæis R. Bechai *c*.

c *Vide ſis Jo. Buxtorf. Syn. Juda. c. 1.*

IV.

Quamquam verò totus homo reſurgat, non tamen *κυρίως* totum hominis reſurgit: quippe anima non reſurgit, niſi per accidens: propriè verò & per ſe reſurgit corpus organicum quà tale. Nempe idem numero corpus. Unde Aquilejenſis Eccleſia (non Africana, uti vir eruditus *d* ſcripſit) in Symbolo dicebat, *Credo Reſurrectionem carnis* HUJUS; teſte Rufino in Symb. Ac concilium Toletanum XI. quod anno IV. Wambæ regis, Chriſti autem DCLXXV. celebratum fuit, can. VII. optime ait: *Exemplo capitis noſtri confitemur verâ fide Reſurrectionem carnis omnium mortuorum: nec in aere vel qualibet aliâ carne (ut quidam delirant) reſurrecturos nos credimus, ſed in* ISTA, *quâ vivimus, conſiſtimus & movemur.*

d *Z. Urſ. in Cat.*

V.

Per delirantes iſtos Concilium intelligit eos, qui Origeniſtæ inde dicebantur, quod ad errorem his Origenes præiſſe putaretur. Sanè in libris, Origenis nomine divulgatis, ac nominatim comment. in Pſal. I. (ut ex Epiphanio conſtat) non carneum, ſed aereum aliudve corpus aëre & vento ſubtilius reſurrecturum tradebatur. Sed eos libros hac parte & aliis fuiſſe corruptos ab hæreticis, probant Euſebius in apolog. pro Orig. *a* & Rufinus *b* præfat. in Origenis libros *περὶ ἀρχῶν*. Origeni tamen hunc errorem impingit Methodius ſermone de Reſurr. & ex Methodio Epiphanius hær. LXIV. ex Epiphanio Nicetas Choniates lib. IV. Orth. Fid. cap. XXXI. Atque hinc commodè interpretandum, quod Auguſtinus hæreſ. XLIII. *ἁπλῶς* ſcribit, negaſſe Origenem Reſurrectionem carnis. Nempe non niſi epitomen Epiphanii viderat Auguſtinus: quam iccirco *c* libellum vocat magnitudine cum libro ſuo minimè comparandum. Origeniſtarum errorem penè ad obitum uſque ſecutus fuit Eutychius, patriarcha Conſtantinopolitanus, quicum hoc de dogmate coram Tiberio Auguſto Imp. diſputavit Gregorius, tum temporis Romanæ Eccleſiæ diaconus apocriſarius: ut ipſe teſtatur lib. XIV. Moral. cap. XXIX. in verba hæc Jobi, *Et circumdabor pelle meâ*, & Beda lib. VI. in Lucam cap. XXIV. Ado Viennenſis in Chron. anno DLXXV. & Sigebertus in Chr. a. DLXXX. Etiam eo infectus fuit Stephanus Tritheita, cognomento Gobarus: ut tradit Photius in bibliotheca ſua *d*.

a *Tom. 4. Hieron Pag. 188. & 189. edit. Baſil. 1553.*

b *Ibidem pag. 198.*

c *In præf. lib. de hæreſ.*

d *P. 471 edit. Aug.*

VI.

Optimè verò Tertullianus *e*, *Quamquam*, inquit, *Reſurrecturam carnem probantes, hoc ipſo non aliam reſurrecturam probemus, quam de quâ agitur: tamen ſingulæ quæſtiones & cauſſa earum proprios quoque flagitant congreſſus, licet aliunde jam cæſa.* Nos quoque monitum hoc ſecuti, ſeparatim deinceps illam Origeniſtarum opinionem, ſeptemplici veritatis clypeo muniti, ſeptuplici argumento impugnabimus & expugnabimus.

e *Lib. de Reſurr. cap. 55.*

VII.

Aciem ducat ipſa Reſurrectionis appellatio. Nam ut Ambroſius *f* ait, *Hæc eſt Reſurrectio, ſicut verbi ipſius ſono exprimitur, ut quod excidit hoc reſurgat: quod mortuum fuerit,*

f *Orat. 2. de Reſurr.*

fuerit, reviviſcat. Quo argumento etiam pugnant Tertull. lib. v. contra Marcionem cap. ix. Epiphanius hæreſi LXIV. Greg. Nyſſen. de Reſurr. orat. III. *a* Chryſoſt. de Reſurr. orat. III. *b* Cyrillus Alexandr. in Ioh. lib. XII. cap. LIII. Gennadius Maſſilienſis de Eccleſ. dogm. cap. VI. Damaſc. de orthod. Fid. lib. IV. cap. XXVIII. Idem oſtendit uſitatiſſimum in ſcripturis *c* obdormiendi verbum: unde & cœmeteriis nomen. Eo enim corpora tanquam è ſomno ſuſcitatum iri ſignificatur.

a Col. 736. edit. Par. 1573. b Col 355. edit Beller. c Deuter. 31. 61. & 1 Reg. 2. 10. & 14 31. & 15. 24. & 16. 29.

VIII.

Alterum argumentum ſuppeditant loca, quibus apertè huic carni promittitur immortalitas: ut Rom. VIII. XI. Philipp. III. 21. & 1 Cor. XV. 53. Ubi provocabulum meritò urget Tertullianus lib. de Reſurr. cap. LI. *Ut*, inquit, *de carne dictum intelligas, dicit* ISTUO *corruptivum, &* ISTUO *mortale, cutem ipſam tenens dicit.* Sic lib. v. adverſus Marcion. cap. x. *Corruptivum* HOC, *tenens utique carnem ſuam dicebat Apoſtolus.* His adde loca alia non minùs illuſtria. Ut Chriſti illud apud Ioh. v. 28. *Qui in monumentis audient vocem ejus.* Ubi, ut idem Tertull. ait *d*, *nemo jam poterit aliud mortuos interpretari, qui ſint in monumentis, niſi corpora & carnem, quia nec ipſa monumenta aliud quàm cadaverum ſtabula.* Etiam quod Actor. XVII. 32. Epicurei ac Stoici in Areopago ἐχλεύαζον Reſurrectionem à Paullo prædicatam, cujuſmodi ea fuerit prædicatio clarè oſtendit. Quo & argumento idem Tertull. *e* uſus eſt.

d Lib. de Reſurr. c. 37.

e Ibid. cap. 39.

IX.

A pari quoque hoc oſtendit idem lib. v. adverſus Marc. cap. IX: *Si ſic in Chriſto vivificamur omnes, ſicut mortificamur in Adam f quando in Adam corpore mortificamur, ſic neceſſe eſt & in Chriſto corpore vivificemur. Cæterum ſimilitudo non conſtat, ſi non in eadem ſubſtantiâ mortificationis in Adam, vivificatio concurrat in Chriſto.*

f 1 Cor. 15. 22.

X.

Quartum argumentum petitur à juſtitiâ divinâ: quâ Reſurrectionem niti docet Chriſtus Math. x. 28. & Apoſtolus 2 Cor. v. 10. Hinc Ambroſius de Fide Reſurr. *Hæc eſt ſeries & cauſſa juſtitiæ, ut quoniam corporis animæque communis eſt actus; quæ animus cogitavit, corpus effecit; utrumque in judicium veniat, utrumque aut pœnæ dedatur, aut gloriæ reſervetur.*

XI.

Quinctum ſumitur ab exemplo Chriſti, unde & Reſurrectionem noſtri Apoſtolus probat 1 Cor. XV. 12. 13. & 1 Theſſ. IV. 14. Sanè Chriſtus non tantùm carnem & oſſa ſe habuiſſe poſt reſurrectionem teſtatur Luc. XXIV. 39. & manus ac pedes ſuos oſtendit Thomæ apud Joh. XX. 27. ſed, (quod illuſtre imprimis priſtini corporis τεκμήριον eſt) jubet Thomam immittere digitum lateri ſuo, ut vulneris veſtigia cognoſcat.

XII.

Sextum ſunto aliorum exempla, nec non reſurrectionis typi. Ac novem quidem particularis, præter illam Chriſti, reſurrectionis exempla habemus in ſcripturis: nempe 1 Reg. XVII. 22. & 2 Reg. IV. 34. & XIII. 21. Matth. IX. 25. & cap XXVII. 52. 53. Luc. VII. 15. Ioh. 11. 41. & ſeq. Actor. IX. 40. & c. XX. 10. Etiam quos noviſſimus dies vivos offendet, non morientur, ſed duntaxat immutabuntur: ut inferius oſtendemus. Atqui veriſimile non eſt, hos eandem, alios alienam, vel aliam ſaltem habituros carnem. Nec parvum ejuſdem carnis reſurrectioni teſtimonium fidei ſignat, quòd *Ionas deveratus à beluâ maris, in cujus alvo naufragia digerebantur, triduo poſt incolumis exſpuitur: quod hodie Enoch & Elias nondum reſurrectione diſpuncti, quia nec forte functi, tamen de orbe tranſlati, & hoc ipſo jam æternitatis candidati*: ut verbis utar Tertulliani lib. de Reſurr. cap. 58. Similiterque Chryſoſt. hom. 1. de Reſurr. *a*. *Propterea Enoch tranſtulit & Eliam rapuit, docens per eos reſurrectionis materiem.*

a Col 356. edition. Beller.

XIII.

Agmen claudat argumentum à duplici ritu. Prior eſt baptiſmatis, quod ſignificat tum factam animæ reſurrectionem à peccatis, teſte Apoſtolo Coloſſ. II. 12. tum futuram corporis reſurrectionem è ſepulchro: unde & erant qui in hujus rei teſtimonium ſuper ſepulchris baptizarentur: ut colligitur ex 1 Cor. XV. 29. Alter ritus eſt ſepulturæ: quippe qui non à ſuperſtitione ſit, ſed in reſurrectionis futuræ ſpem divinitùs ſit inſtitutus: unde Prudentius hymn. x. ad defunctorum exequias.

Quæ pigra cadavera pridem Tumulis putrefacta jacebant,
Volucres rapientur in auras Animas comitata priores.
Hinc maxima cura ſepultis Impenditur: hinc reſolutis
Honor ultimus accipit artus Et funeris ambitus ornat.

XIV.

Hæc abunde eos refellunt, qui aliis potiùs, quàm hiſce corporibus nos induendos arbitrantur. Qui error quàm facile ſurrepat incautis argumento eſt ſummus ævi noſtri vir, quem primùs non alienum fuiſſe ab hac ſententiâ, Farelli ad eum epiſtolâ clarè comprobatur. Ingens verò eſt impudentia Franciſci Feuardentii ad Irenæi lib. v. cap. 11. ubi Farello inſultat, quia mirari ſe ſcribat, quod reſurrectio carnis videatur ei ἐκ τῶν ἀδυνάτων: atque adeò nec dubitat hinc concludere, abiſſe eum in caſtra Simonianorum & Marcionitarum, negantium Reſurrectionem carnis. Atqui Farellus non neſciebat, quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia eſſe apud Deum *b*, cui non erit impoſſibile ullum verbum *c*: verum hoc tantùm voluit, humano eam judicio impoſſibilem videri. Imò quid penè aliud totâ iſtac epiſtolâ agit vir præſtantiſſimus, quàm ut confertiſſimis & ſolidis probet argumentis, non ἁπλῶς corporis, ſed carnis ejus, qua nunc induimur, reſurrectionem à nobis credi debere? Quod verò aqua hic aliquando hæſerit Calvino (ad hunc enim eam quam dixi epiſtolam ſcripſit Farellus) ad indignum plane eſt, quod Pontificii objectent: quando dies diem docet, eoque ſufficit, quod ſive argumentis Farelli compulſus, ſive aliunde veritatem perſuaſus, prodigioſum hunc errorem (ſic ipſe appellat) ſolide refellit lib. 3. Inſt. Chriſt. cap. 25. num. 7. quin & fatetur num. 8. nullius doctrinæ clariorem vel certiorem deſiderari poſſe probationem. Ac de materia reſurrectionis ſatis. Videamus de FORMA.

b Luc. 18. 27. c Luc. 1. 37.

XV.

Hæc aliter ſe habet ratione eorum, qui ante noviſſimum diem fuerint defuncti: aliter reſpectu illorum, quos viventes offendet Dominicus adventus. In illis tria comprehendit: nempe tum cinerum pulverumque diſſipatorum collectionem; tum corporis ex hiſce coagmentationem; tum ejuſdem animationem. Eamque perpetuam & indiſſolubilem: quo reſurrectio univerſalis à particulari Lazari & aliorum reſurrectione differt. Ex his tamen primum ſecundumque vix habere locum poſſunt in illis, quorum obitum mox excipit noviſſimus dies; niſi in his forte, qui igne fuerint abſumti: at tertium univerſale eſt. Ac reſpondet ultimum hoc caſui compoſiti, qui in ſeparatione corporis ab anima con-

conſiſtit. Medium ἀντίστροφον putamus caſui corporis, quod in elementa diſpeſcitur. Primum velut è regione ſui reſpicit caſum materiæ, cui obnoxium eſt corpus jam in elementa reſolutum.

XVI.

Diſpar verò eorum ratio eſt, qui ſupererunt noviſſimo die: propter quos eſt, quod Chriſtus Act. x, 42. non mortuorum tantummodo, ſed etiam vivorum judex à Deo dicitur conſtitutus: quodque in Symbolo creditur venturus ad judicandum vivos & mortuos. Siquidem viventes iſti (quod unus nos & quidem tanquam myſterium docuit Apoſtolus Paullus 1 Cor. xv. 51.) non morientur: ſed ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ h. e. in temporis puncto, in oculi ictu, vel, ut Valla apud vulgatum interpretem legere maluit, in oculi nictu, immutabuntur, exutâque naturâ mortali immortales fient, boni in gloriâ, mali in ſupplicio.

XVII.

Neque obſtat, quòd apud divinum ſcriptorem epiſt. ad Hebr. cap. ix. 27. legimus: *Statutum eſt hominibus, ut ſemel moriantur.* quia id ex hoc loco reſtringi debet ad mortalitatis conditionem, quæ vel mortem inducit, vel ejus vicariam immutationem. Unde Tertullianus lib. de Reſurr. cap. 41. *Hujus gratia privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichriſti merebuntur COMPENDIO MORTIS PER DEMUTATIONEM EXPUNCTÆ concurrere cum reſurgentibus.*

XVIII.

Iſtæc eorum locorum conciliatura fugit illos, qui jam ante Hieronymi ac Auguſtini ætatem Latinos codices corruperunt, legentes apud Apoſtolum: *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes mutabimur.* Vel, *Omnes quidem dormiemus, non omnes immutabimur*: cùm legi debeat, *Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes immutabimur*: prout in codd. aliquibus inveniri teſtatur ſcriptor ſcholiorum in epiſt. Pauli Hieronymo tributorum *a*, Auguſtinus lib. 20. de Civ. D. cap. 20. ac Thomas Aquinas in comm. *b* prout item ante hos legit Tertullianus de Reſurrect. cap. 42. (ubi ſic, ut diximus, locum librarii vitio corruptum, corrigi debere paret ex iis quæ cap. 41. præmittit) è Græcis item Origenes lib. 11. contra Celſum, Theodorus Heracleotes, & Apollinarius apud Hieronymum epiſt. ad Minerium & Alexandrum, item Chryſoſtomus, Theodoretus, & Theophylactus: quomodo item propè ad unum omnes Græcanici codices hodie habent: quos impiè eſſe corruptos impudenter in ſuo antidoti egentiſſimo antidoto ſcribit Stapletonus.

a *In 1 Cor. 15. 51.*
b *In eundem locum.*

XIX.

Interim ſive reſiduos illos ſubitò morituros & revicturos dicamus, ſive non morituros, ſed tantummodo immutandos putemus; non violatur reſurrectionis fides. Quia utrimque ſtant viri æquè catholici & eruditi: ut Gennadius Maſſilienſis ſcripſit lib. de dogmat. Eccleſ. cap. 7. ubi & addit, *quolibet quis acquieſcat modo, non eſt hæreticus. Sufficit enim in eccleſia lege, carnis reſurrectionem credere futuram de morte.* Hæc de formâ.

XX.

Auctor reſurrectionis non alius ſtatui poteſt quàm DEUS naturæ auctor. Longiſſime enim exſuperat omnem naturæ virtutem: unde Dionyſius lib. de divinis nominibus cap. 6. ait τῇ παλαιοτάτῃ μὲν ἴσως παρὰ φύσιν δοκεῖν, αὐτῷ δὲ καὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ θεῖον ἢ ὑπὲρ φύσιν.

XXI.

Rejicimus igitur errorem Richardi, eumque ſequentis Scoti in 4. Sent. diſt. 43. quæſt. 3. quorum uterque putavit naturam Reſurrectionis cauſam eſſe poſſe. Uſi argumento de igni ſolis radiis accenſo, inque aërem paullatim converſo, poſteaque denuò ſolis radiis accenſo, & in ignem commutato. Sed quamquam hic materia eadem, idemque numero agens, forma tamen non niſi ſpecie eſt eadem: ut oſtendit Ariſtot. lib. 11. de Gener. & Inter. cap. ult. inque eum locum Aben-Roes.

XXII.

Etſi autem S. Trinitas communiter Reſurrectionis cauſa ſit: ut cognoſcimus ex Joh. v. 21. & Rom. viii. 11. ſingulariter tamen Chriſtus ait Joh. vi. 54. *Ego ſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Nam reſurrectio Chriſti cauſſa eſt exemplaris reſurrectionis noſtræ: unde aptè Gregor. Mag. lib. 16. Moral. cap. 94. *Reſurrectio quam in ſe oſtendit, nobis promiſit, quia ſui capitis gloriam ſequuntur membra.* Præterea excitabimur ad potentiſſimam Chriſti vocem, quæ cauſſa erit inſtrumentalis Reſurrectionis noſtræ: ut cognoſcimus ex Joh. v. 25. & 28. Quam rem non malè explicat Thomas quæſt. 75. art. II. ad 2. *Quemadmodum vox naturalis dormientem excitat, ſic Chriſti vox mortuos excitabit.* Et Nyſſenus de hominis opif. cap. 25. *a* ait: *Nam & Apoſtolus memoria prodidit, dominum ipſum quaſi cum militari conclamatione mortuos ad conditionem interitus expertem ſuſcitaturum: quomodo Lazarus tumulo conditus ad vocem imperiumque domini mortem inſtar ſomni excuſſit.*

a *Col. 94. edit. Par. an. 1573.*

XXIII.

Atque hinc veriſimile ſit, vocem illam realem & articulatam fore: nempe quæ hanc vel ſimilem ſententiam ſonet: SURGITE MORTUI, VENITE AD JUDICIUM. Sanè Hieronymus hoc documentum fertur tradidiſſe, ut ſive edamus ſive bibamus, ſive vigilemus ſive dormiamus, tuba iſtæc nobis verba perpetuò inſonet. Verùm fruſtra hoc in Hieronymo quæri puto: quamquam tale quid reperitur T. 4. in regulis Monachorum *b*. Sed hæc non Hieronymi ſunt, verum à Lupo de Oliveto generali eremitarum ordinis ex Hieronymi ſcriptis ſunt collectæ, poſteaque à Martino V. approbatæ; cujus & literæ regulis præmittuntur.

b *Cap. de timore ultimi judicii.*

XXIV.

Porrò non piorum tantùm ſed impiorum quoque reſurrectio à Chriſti fluit reſurrectione: ut oſtendit illud Paullinum 1 Cor. xv. 22. *Quoniam enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificantur.* Cùm enim non de ſpirituali vitâ ac morte Apoſtolus loquatur: ſed eâ quæ hominum omnium eſt communis: liquet eum etiam reproborum reſurrectionem effectum facere reſurrectionis Chriſti. Nempe etſi Chriſtus, ſi conſideretur ut caput eſt fidelium, non alios quàm fideles à morte reducit ad vitam: tamen ſi idem conſideretur, qua mortuorum vivorumque judex à Deo eſt conſtitutus, *c* ac pater omne judicium dedit filio; *d* univerſos homines reſurrectione ſuâ ad vitam trahet: ſed fideles quidem, ut promiſſum his præmium conferatur: infideles

c *Actor. 10. 42.*
d *Joh. 5. 22.*

a Tom. 3. pag 35. & 36. edit. Froben. an 1555.

fideles autem, ut promerita illis pœna infligatur. Eſtque in hac etiam ſententiâ Ambroſius lib. de Reſurrect. cap. XXI. *a* ac apertius idem docet Cyrillus lib. IV. in Joh. XII.

XXV.

Angeli minimè veniunt in ſocietatem cauſſæ efficientis. Nec enim ullo ſcripturarum fundamento nititur, quod à Scholaſticis traditum eſt, Deum operâ eorum uſurum in oſſibus ac pulveribus colligendis. Nec obſtat, quod, ut Gregorius M. lib. IV. Moral. cap. V. ait, Deus in corporalibus uti ſoleat miniſterio Angelorum. Nam erunt quidem miniſtri Reſurrectionis, ſed non quando fiet, verùm ubi facta erit. Siquidem Deus mortuos ad potentiſſimam Chriſti vocem ſuſcitatos, angelico miniſterio, quod per clangorem tubæ ſignificatur, coget à quatuor ventis à cælorum extremo ad eorum extremum: ut teſtatur Chriſtus Matth. XXIV. 31. & XXV. 32.

XXVI.

Finis Reſurrectionis proximus eſt *κρίσις* ſive judicium: quod icciteo de Reſurrectione, tanquam effectus de cauſâ ſuâ, enunciatur *καθ' αὑτό*. Nam ideò Deus homines ſuſcitabit à mortuis, ut judicet de univerſis, grana à palea, oves ab hœdis, pios ab impiis diſcernat. Ut oſtenditur Joh. V. 29. Quam rem plenius proſequitur Chriſtus Matth. XXV. 32. & ſeq. Atque hæc de Reſurrectionis cauſis.

XXVII.

Tempus Reſurrectionis indicare non eſt noſtrum: quando Chriſtus apud Matth. XXIV. 36 ait: *De die autem illo & horâ nemo ſcit, ne Angeli quidem cœlorum, ſed Pater meus ſolus.* Noviſſimo autem eam die futuram cognoſcimus ex ſermone Marthæ de Lazaro Joh. XI. 24. Breviſſimo tempore abſolvendam, indicat Apoſt. 1 Cor. XV. 52. ubi ait eam futuram ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ſive, ut in aliis codd. jam olim legere fuit, ἐν ῥοπῇ, unde *in momentaneo oculi motu* tranſtulit Tertull. lib. V. adverſ. Marc. cap. X. Quæri hinc ſolet, an in inſtanti ſit futura. Negat id Durandus in IV. Sent. diſt. XLIII. quæſt. IV. Nam pulveres, inquit, diſperſæque corporum partes angelorum operâ colligi debent per motum localem; qui fit ſucceſſivè. Nos quoque Apoſtolum non tam inſtans quàm tempus breviſſimum & quaſi ἀκατάληπτον indicare velle agnoſcimus: ſed quod de pulveribus per angelos colligendis addit cum aliis Durandus, id jam ſuperius rejectum à nobis fuit.

XXVIII.

Rectè verò Thomas Aquinas *a* hinc diluit errorem Lactantii, qui lib. VII. divin. Inſt. cap. XXVI. & epitomes cap. VIII. priùs juſtos reſurrecturos ait, ac mille cum Chriſto annis regnaturos in terrâ: poſteaque reſurrecturos impios. Quæ etiam Stephani Gobari ſententia fuit: ut teſtatur Photius in bibliothecâ ſua. *b* Rectè verò Gennadius Maſſilienſis de Eccleſ. dogmat. cap. VI. *Erit reſurrectio mortuorum omnium hominum, ſed una inſimul & ſemel. Non prima juſtorum & ſecunda peccatorum, ut fabula eſt ſomniatorum, ſed una omnium.*

a Comm. in hunc Apoſt. locum.

b P. 471. edition. Auguſt.

XXIX.

Usus doctrinæ de Reſurrectione non tantùm maximus eſt, ſed penitus neceſſarius. Nam *Fiducia Chriſtianorum, Reſurrectio mortuorum*: à quâ eleganti γνώμῃ eruditiſſimum librum de Reſurrectione auſpicatur Tertullianus. Nempe non tantùm nos conſolatur adverſus amicorum mortes, ſed etiam quibuſcumque in calamitatibus ac imprimis horâ noviſſimâ efficit, ne faticamus, animumque deſpondeamus: ſed, ut præcipit Chriſtus Luc. XXI. 28. erigamus & attollamus capita noſtra, quoniam appropinquat redemtio noſtra. Atque hoc de ejus doctrinæ uſu fuſiſſimè tractat Chryſoſtomus ſerm. I. de Reſurrect. Adhæc eâ tanquam freno à peccato retrahimur, quoties cogitamus, hunc in finem Reſurrectionem fore, ut, quemadmodum Apoſtolus ait 2 Cor. V. 10. *unusquiſque reportet per corpus, ſecundum quæ geſſit, bonum ſive malum.*

DISPUTATIO DECIMA QUARTA

DE

JUDICIO

EXTREMO

PARS PRIOR.

IUdicium Dei de hominum ſtatu ac conditione poſt mortem duplex eſt. Nam, ut benè obſervat Durandus *a*, quia homo eſt perſona quædam ſingularis, ideò eſt judicium particulare, quod in die mortis fit, ſed occultè: & quia idem eſt pars univerſitatis, ideò eſt judicium univerſale, quod noviſſimo die exercebitur, idque palam omnibus creaturis. De univerſali hoc judicio quatuor exponemus.

a In 4. Sent diſt. 47. qu. 1.

Ac primum videbimus, An ſit futurum.

Deinde cauſſas ejus adferemus.

Hinc circumſtantias ſpectabimus.

Denique, quid fructus ex cognitione ejus redeat ad nos, conſiderabimus.

Thesis

Theſis I.

FORE *judicium extremum, ſymbolo Apoſtolico profitemur: idque praeuntibus Scripturis. Vide illo Actor.* xvii. 31. Diem ſtatuit Deus quo juſtè judicaturus eſt orbem terrarum cum juſtitia, per eum virum, quem definiit, fide palam factâ omnibus, illo ex mortuis excitato. *Sed omnium apertiſſime de hoc agitur Matth.* xvii. 31. *& deinceps, ac Apoc.* xx. 11. *& ſeq. Item etiam ratione ipsâ comprobatur. Nec enim patitur juſtitia Dei, ut bonis ſemper ſit malè, malis ſemper benè, quod in hac vita plurimum contingit* 2 *Theſſ.* 1. 4. Tolerantia veſtra & fides in omnibus perſecutionibus veſtris & tribulationibus quas ſuſtinetis, documentum (eſt) juſti judicii Dei in hoc, ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Siquidem juſtum eſt apud Deum reddere iis, qui adfligunt vos, afflictionem, & vobis, qui affligimini relaxationem nobiſcum, cum revelabitur Dominus Jeſus de cælo cum Angelis potentiæ ſuæ &c. *Luc.* xvi. 25. Fili memento quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.

Quare deteſtandum errorem errant Borboriani, Floriani, Manichæi & Procliniatæ, qui omnes (ſi Philaſtrium audimus: nam Auguſtinus quidem non meminit ejus erroris) ullum fore poſt hanc vitam judicium negabant.

Melius multi è gentilibus: quos aliquam habuiſſe cognitionem judicii extremi, teſtatur Juſtinus initio orationis ad gentiles, & libro de Monarchiâ *a*, Theophilus Antiochenus lib. ii. ad Autolycum, Athenagoras legatione pro Chriſtianis, Lactantius lib. vii. Divin. Inſtit. cap. xx. xxi. xxii. ac Euſebius de præparat. Euang. lib. xi. cap. xx*b*. Probant verò illud ex iis, quæ vel Plato atque alii philoſophi docuerunt, vel poëtæ ſub involucro fabularum de Elyſiis campis, Rhadamanto & infernalibus pœnis prodiderunt. Vide ſis, quæ de hac τῆς θύραθεν Theologiâ ſcribit Auguſtinus Steuchus lib. ix. de perenni philoſophiâ cap. xix. & novem ſequentibus.

a 82. Edit. Commel.

a P. 133. edition. Rob. St.

Potuère autem illud cognoſcere naturâ duce. Quia ſi Deus juſtus eſt, natura ejus exigit, ut bonis benè, malis malè ſit: quod cùm in hac vitâ non fiat, alteram ſupereſſe conſequitur, in quâ probi afficiantur præmiis, mali pœnis addicantur. Veriſimile tamen eſt Græcos ſive gentiles non tam ratiocinando illud collegiſſe, quam ex traditione hauſiſſe: ſive Noachi liberi illud per poſteritatem de manu in manum tranſmiſerint, quod multimodis poſtea fuerit obſcuratum: ſive Plato in Ægypto, alii in Chaldæâ, atque aliis in locis illud ex diſciplina ſacerdotum, qui à populo Iſraëlitico didiciſſent, acceperint.

Theſis II.

Judex erit Deus per Chriſtum: Deus quidem futurus eſt judex tum ratione auctoritatis in ſententiæ dictione, tum ratione poteſtatis in ſententiæ executione: at Chriſtus judex erit ratione exercitii, quia illi omnis poteſtas & omne judicium datum eſt à Patre. Matth. xxviii. 18. Data eſt mihi omnis poteſtas (*ſive auctoritas*, ἐξουσία) in cælo & in terrâ. *Joh.* v. 22. Neque enim Pater judicat quemquam, ſed *OMNE JUDICIUM* dedit Filio. *Et verſ.* 27. Et poteſtatem dedit ei judicandi, quia filius hominis eſt. *Et Act.* xvii. 31. Eo, quo ſtatuit, die juſtè judicaturus eſt orbem terrarum, per eum virum, quem definiit, fide palam factâ omnibus, illo à mortuis excitato.

Trinitatem in judicio affore ait Cyrillus Hieroſ. Catech. xv*a*: Πάρεστι τοίνυν ἐν τῇ κρίσει τότε ὁ θεὸς ὁ πάντων πατὴρ, συγκαθεζομένου Χριστοῦ καὶ συμπαρόντος ἁγίου πνεύματος. *Aderit tunc in judicio omnium pater, aſſidente Chriſto, & præſente Spiritu Sancto.* Judicabit igitur Trinitas: ſed ſolus Filius judicium feret formâ viſibili & occultâ: quo ſenſu intelligi debet, quòd Chriſtus Joh. v. 22. ait, *Non enim Pater judicabit quemquam: ſed omne judicium dedit Filio.* Scio à plerisque locum hunc intelligi de generatione æternâ, quâ Pater Filio largitus eſt omnia: quomodo interpretantur Tertullianus lib. contra Praxean cap. xv. Ambroſius lib. ii. de Fide cap. iv. & Chryſoſtomus homil. xxxviii. in Johannem. Sed obſtat, quod dicat Chriſtus, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου, hoc eſt διὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Optimè hoc perſpexit Cyrillus lib. ii. in Joh. cap. cxliv. *Cauſſam*, inquit, *quare* Chriſtus *hac ſibi data à patre dixerit, illico ſubjecit, dicens: Quia filius hominis eſt. Ut intelligamus, omnia ei data fuiſſe ut homini, qui, cum creatura ſit, nihil habet à ſe ipſo.* Atque idem dixerat cap. cxl. Rectè igitur Auguſtinus ait, judicium Chriſto tribui, quia judicabit ſolus ſecundùm adſpectabilem formam. Verba ejus ſunt tract. xxi. in Joh quæ & à Lombardo *b* citantur: *Hoc dictum eſt, quia hominibus in judicio non apparebit niſi filius: pater occultus erit, filius manifeſtus. In quo erit filius manifeſtus? in formâ, quâ adſcendit. Nam in formâ Dei cum Patre occultus eſt; in formâ ſervi hominibus manifeſtus. Non ergo pater judicat quemquam, ſed in manifeſto omne judicium dedit Filio.* Conſentit ei Proſper in ſententiis, ſent. cccxxxvii. *Quamvis nunquam recedat à filio Pater; ad judicandos tamen vivos & mortuos non ipſe dicitur, ſed Filius affuturus: quia ibi nec Patris, nec Filii Deitas, ſed illa forma videbitur Filii, quam ſibi per ſacramentum incarnationis univit. Ipſa ergo erit judex, quæ ſub judice ſtetit. Ipſa judicabit, quæ judicata eſt, ut videant impii ejus gloriam, in cujus manſuetudinem ſævierunt.* Similiter Beda in Joh. cap. v. & Albinus ſive Alcuinus Flaccus lib. iii. de Trinit. cap. xviii.

a P. 386. edition. Morell an. 1608.

b Lib. 4. ſent. diſt. 48.

Filio autem poteſtatem Pater dedit, ut Cyrillus Hieroſolymitanus ait Catech. xv. οὐκ ἀποστερῶν ἑαυτὸν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ υἱοῦ κρίνων. εὐδοκίᾳ τοίνυν πατρὸς κρίνει ὁ υἱός· οὐ γὰρ ἄλλα πατρὸς καὶ ἄλλα υἱοῦ τὰ θελήματα. ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. *Non privans ſe ipſum poteſtate, ſed per filium judicans. Nutu itaque Patris judicat Filius: non enim alia Patris, & alia ſunt Filii nutus, ſed unus & idem.*

Nec quo minus judicet Filius, obſtat quod Chriſtus dicat *c* ſe non veniſſe ad judicandum. Nam loquitur ibi de adventu primo. c Ioh. 12. 47.

Quamquam verò Chriſtus futurus eſt judex, non tamen judex erit delegatus, à quali judice eſt provocatio; ſed poteſtatem habens αὐτοκρατορικήν: ſic tamen, ut eam humana habeat natura non à ſe ipsâ, ſed per gratiam. De quâ ſupremâ Chriſti in judicando poteſtate, & quàm rigidè eam ſit exerciturus, vide Auguſtinum ſerm. lxvii. de tempore, Gregorium homil. ſuper Euang. hom. i. & xii. & Bernardum in Cant. ſerm. lv.

Theſis III.

Solus verò Chriſtus judicium feret, non item Patriarchæ, aut Prophetæ, aut Apoſtoli, aut B. Virgo: niſi quatenus in & cum Chriſto, tanquam corporis ejus membra, ſententiam ferent: quà item ſententiam Chriſti approbabunt: quà denique comparatione vitæ eorum cum vitâ injuſtorum, juſtitia judicis magis manifeſtabitur.

Quomodo Scripturæ judicium tribuant Apoſtolis ac ſanctis omnibus, minimè convenit inter doctores. Scholaſtici trifariam eos judicium participare arbitrantur: damnan-

damnando eos vitæ melioris exemplo, Chriſti judicium approbando, & aliis ejus indicando ſententiam. Dicam de ſingulis fuſiùs. Primus modus conſiſtit in comparatione injuſtorum cum juſtis, quorum facto redarguuntur injuſti, quia juſtorum inſtar non fecerint quod debebant. Atque ita Regina Auſtri & Ninivitæ damnabunt Judæos, ut dicitur Matth. xII. 41. 42. Ac Hieronymus & alii ſimiliter interpretantur illud Matth. xIx. 28. & Luc. xxII. 30. *Sedebitis judicantes duodecim tribus Iſrael.* Nempe quia, credentibus Apoſtolis, Iudæorum alii credere noluerunt: atque illis pie viventibus, hi ſecurè ſalutis viam neglexerunt. Quo pertinet illud Proſperi de vitâ contempl. lib. III. cap. xII. *An fortè aliquos ibi* (in ultimo judicio) *fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabunt omnium ſanctorum exempla.*

Alter judicandi modus affertur ab Ambroſio in cap. xxII. Lucæ, ubi Apoſtolos ait judicaturos, quia judicium Chriſti laudabunt, & quaſi cum Davide *a* dicent, *Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum.*

a Pſ. 119. 137

b Diſt. 47. art. 2. quaſt. 1.

Tertium modum adjungit Thomas *b*, quia judicium Chriſti manifeſtabunt iſtis, qui judicabuntur. Quæ etiam ſententia eſt Joſephi Angles in floribus Theologicis, atque aliorum.

Sed de iſtiuſmodi manifeſtatione altum in Scripturis ſilentium eſt. Quapropter in locum modi iſtius ſubſtituimus iſtum, quod judicabunt in & cum Chriſto utpote membra ejus. Quòd cum commune ſit omnium ſanctorum, omnes ſanctos judicaturos concludimus. Quemadmodum & iiſdem hoc convenit tum ratione aſſenſus. quia Chriſti judicium approbabunt, tum ratione comparationis cum impiis, qui damnabuntur.

Non deſunt tamen qui privilegio quodam Apoſtolis conceſſam putant judicandi cum Chriſto poteſtatem. Uti Richardus de S. Victore libro de poteſtate judiciaria, niſi quòd Apoſtolis eos adjungit, qui vitam Apoſtolicam vixerint. Quales ſolùm eſſe exiſtimat, qui ſunt corde puro, & ad contemplationem rerum divinarum elevato. Sed Abulenſis in cap. xx. Matth. ulteriùs requirit, ut etiam alios hoc docuerint exemplo ſuo: ſecundùm illud Chriſti Matth. v. 19. *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno Dei.* Thomas *c* atque alii eos hunc honorem participaturos ajunt, qui voluntariam ſuſceperint paupertatem, quò expeditius ſerviant Chriſto: atque hoc inde concludunt, quia cùm Petrus dixiſſet, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* reſpondeat iis Chriſtus, *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim.* Anſelmus in Elucidation. honorem hunc manere ait Martyres, Confeſſores, Virgines, omneſque eos, qui virtutis fuerint præcellentis. Nobis placet ſententia B. Auguſtini lib. xx. de Civ. Dei cap. v. & Bedæ homil. de S. Benedicto, qui judicaturos ajunt omnes ſanctos, eò quòd legamus apud Apoſtolum 1 Cor vI. 2. *An ignoratis ſanctos mundum judicaturos?* Nec interim negamus, judicandi honorem eminentiori modo Apoſtolis competere, tamquam iis, per quos Evangelium primiùs ſit promulgatum. Sed in quo ἐξοχὴ illa conſiſtat, cum Scripturæ taceant, nec dicere nos poſſumus. Scholaſtici in eo conſtituunt, quod loco ſint ſeſſuri eminentiori: item quod judicium Chriſti ſint aliis ſignificaturi. Sed hæc quàm incerta ſint, abunde ex iis liquet, quæ jam diximus.

c In 4. Sent. diſt. 47. qu. 1. art. 2.

Thesis IV.

Materia judicii noviſſimi erunt omnes omnium bonorum malorumque hominum actus, tum boni, tum mali. Docet hoc nos Salomonis effatum, quo Eccleſiaſten ſuum claudit, Omne opus Deus adducet in judicium, *quod erit* ſuper omni occulto, ſive bonum. ſive malum. *Quamquam nec deſint, qui loqui eum malint de judicio in hac vita, quo per invidentiam alterve commiſſa, tandem à Deo deteguntur. At non aliter, quàm de noviſſimo judicio accipi poſſunt, quæ legimus Matth.* xxv. 31. *& ſeq. Uti nec illud Rom.* xIv. 10. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. *Et verſ.* 12. Itaque unuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. *Et* 2 *Cor.* v. 10. *OMNES* nos comparere oportet coram tribunali Chriſti, ut unuſquiſque reportet, quæ in corpore fecerit, congruenter *ad id quod fecerit, vel bonum, vel malum.*

Judicabit Chriſtus vivos & mortuos, ut nos credere in Symbolo profitemur, hoc eſt, qui vel in Domini adventu in corpore erunt, vel à mortuis tum reſurgent: ut explicat ſcriptor vetus reſpon. ad Orthodoxos apud Juſtinum reſponſ. cIx. item Petrus Chryſologus ſerm. LIx. & Gennadius de Eccleſ. dogmat. cap. vIII. Ubi etiam legas, Diodorum Tarſenſem putaſſe, per vivos deſignari, juſtos: per mortuos autem, peccatores. Quam interpretationem meritò rejicit Gennadius. Tamen non hanc minùs, quam ſuperiorem adfert Auguſtinus Enchirid. ad Laurent. cap. Lv. Sunt etiam qui per vivos animam, per mortuos intelligant corpus: ut Iſidorus Peluſiota epiſt. ccxxII. & Venantius Fortunatus in expoſitione ſymboli. Sed prima interpretatio ut ſimpliciſſima, ita abſque dubio veriſſima eſt.

Non omnes tamen judicandos eſſe, veterum quorundam ſententia fuit: eoſque inter Lanctantii: cujus hæc verba lib. vII. cap. xx. *Nec tamen univerſi tunc à Deo judicabuntur, ſed ii tantùm, qui ſunt in Dei religione verſati. Nam qui Deum non agnoverunt, quoniam ſententia de his in abſolutionem ferri non poteſt, jam judicati damnatique ſunt, ſanctis literis conteſtantibus, non reſurrecturos impios in judicium. Judicabuntur ergo, qui Deum ſcierunt: & facinora eorum, id eſt mala opera cum bonis collata ponderabuntur: ut ſi plura & gravia fuerint bona juſtaque, dentur ad vitam: ſi autem mala ſuperaverint, condemnentur ad pœnam.* Hieronymus lib. I. comm. in Mich. cap. Iv. *Nos, quaſi peccatores, juxta operum noſtrorum menſuram judicabit: illos verò, ut impios & negatores, non judicabit, ſed arguet condemnatos.* Auguſtinus ſerm. xxxvIII. de Sanctis, qui primus eſt in commemoratione fidelium animarum: *Ad judicium non veniunt nec pagani, nec hæretici, nec Judæi, quia de ipſis ſcriptum eſt, Qui non credit, jam judicatus eſt.* Idem clarius explicat Gregorius Magnus lib. xxvI. Moralium cap. xx. *Duæ ſunt partes, electorum ſcilicet atque reproborum. Sed bini ordines eiſdem ſingulis partibus continentur. Alii namque judicantur, & pereunt: alii non judicantur & pereunt. Alii judicantur, & regnant: alii non judicantur, & regnant. Judicantur, & pereunt, quibus Dominicâ voce in damnatione dicitur: Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare &c. Alii vero in extremo judicio non judicantur, & pereunt, de quibus Propheta ait: Non reſurgunt impii in judicio: & de quibus Dominus dicit, Qui autem non credit, jam judicatus eſt: & de quibus Paulus ait. Qui ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Reſurgent ergo etiam omnes infideles, ſed ad tormentum, non ad judicium. Non enim eorum tunc cauſa* DISCUTITUR: *quia ad conſpectum diſtricti judicis jam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. Profeſſionem verò fidei retinentes, ſed profeſſionis opera non habentes, redarguuntur, ut pereant. Qui vero nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpationem judicis in extremâ examinatione non audiunt: quia præjudicati infidelitatis ſuæ tenebris, ejus, quem deſpexerant, invectione redargui non merentur. Illi ſaltem judicis verba audiunt, quia ejus fidei ſaltem verba tenuerunt. Iſti in damnatione ſuâ æterni judicis nec verba percipiunt: quia ejus reverentiam nec verbo tenus ſervare voluerunt. Illi lege alter pereunt, quia ſub lege poſiti peccaverunt: iſtis in perditione ſuâ de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati ſunt.* Eadem paucis complexus Iſidorus Hiſpalenſis ſenten-

ſententiarum, ſive (ut ab initio librorum eos vocant) de ſummo bono lib. 1. cap. XXVII. *a* *Duæ ſunt differentiæ vel ordines hominum in judicio, id eſt electorum & reproborum: qui tamen dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unus eſt, qui cum Domino judicat, & alius, qui judicatur: utrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus: dum hi, qui intra Eccleſiam ſunt, mali, judicandi ſunt, & damnandi: qui verò extra Eccleſiam inveniendi ſunt, non ſunt judicandi, ſed tantum damnandi.*

a Edit. Pariſ. an. 1601. fol. cap. 30 medit. Par an. 1538.

Et hæc quidem Patrum iſtorum mens fuit: in quâ duo expendemus, quod dicunt de non judicandis infidelibus: tum autem quod docent de perfectis non judicandis. De utriſque maximè nituntur illo Joh. III. 18. *Qui credit in eum, non judicatur: qui vero non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in Filium Dei.* Scholaſtici reſpondent loqui Johannem, non de judicio approbationis aut reprobationis, quod pertineat ad omnes, ſed judicio diſcuſſionis: ut ſententia ſit, quorundam tam bonam eſſe cauſam, aut tam malam, ut de eâ diſceptari opus non ſit: quia in perfectis nihil objici poſſit, quod damnationem mereatur: & infideles jam ſint αὐτοκατάκριτοι: ut loquitur Apoſtolus *b*. Ac favet huic ſententiæ, quod Gregorium paullo antè dicentem audivimus: *Non eorum tum cauſſa* DISCUTITUR. Alii diſtinguunt inter privationem vitæ æternæ, & pœnam gehennæ: atque ajunt, ſatis quidem evidens eſſe, cur, qui fuerint infideles, non recipiantur in cælum, ut ibi regnent cum Christo, in quem non crediderunt: attamen non eſſe omnibus manifeſtum, cur addicantur pœnæ: & hacpropter vitæ examine ac diſcuſſione opus fore. Nobis & ſimpliciſſima & veriſſima reſponſio videtur, quod apud Johannem ſit κρίνεται. Id Beza vertit condemnatur. Nempe κρίσις nunc generatim notat judicii actum: nunc συνεκδοχικῶς accipitur pro ſolâ condemnatione; ut hoc loco. Præterea agit Christus de ſententiâ interlocutoriâ, ut Juriſconſulti loquuntur, non definitivâ. Sive ſermo eſt de ordinatione decretoque divino, ac merito condemnationis.

b Ad Tit. 3.11.

Nihilò firmius eſt, quod è Pſal. 1. pro ſe adducebat Gregorius. Nam cum dicit David, *Ideirco non exſurgent impii in judicio*: ſententia eſt, vultum cogentur demittere, nec hiſcere audebunt, quia nihil habebunt, quod judici reſpondeant.

Videamus nunc de perfectis: quos inter familiam ducere ajunt Mariam, ut quæ nunquam peccârit, & ea propter approbationis duntaxat, non item diſcuſſionis judicio debeat judicari. Sed de Mariâ quod ſibi ſumunt, id & Scripturis & antiquitatis primævæ judicio repugnat: quemadmodum aliàs oſtendimus. Quod ſi in Maria eos fugit, quantò magis decipiuntur in cæteris?

Inter eos, qui non judicabuntur, Scholaſtici etiam referunt infantes. Sanè Albertus in 4. ſentent. ne eos quidem, qui abſque baptiſmo fato funguntur, comparituros in judicio arbitratur. Sed diſcipulus ejus Thomas affore cenſet, verùm duntaxat, ut gloriam judicis videant: atque addit, non intellecturos, cur electi præmio ornentur, vel ipſi, qui nihil boni aut mali egerint, eâdem priventur. Vide eum quæſt. V. de malo, art. III. item in IV. ſent. diſt. XLVII. quæſt. I, art. III. Alii dicunt, non eſſe examinandos judicio diſcuſſionis, quia nihil egerint: eſſe verò judicandos, alios quidem judicio approbationis, qui ſtatim à baptiſmate diſceſſerint: alios verò judicio condemnationis, qui obierint non baptizati: nempe quia iſtis originale peccatum imputetur ad injuſtitiam. Ita Bonaventura in IV. ſent. diſt. XLVII. qu. III. art. I. & Soto qu. I. art. III.

Nos & contra Albertum ſtatuimus, infantulos judicio interfore: & contra Thomam judicamus, eos intellecturos æquitatem judicii divini. Quale verò eos, qui ex infidelibus naſcuntur, judicium maneat, ſcrutari non audemus, eò quod taceant de hoc Scripturæ.

Egimus de iſtis, in quibus judicium diſcuſſionis non habere locum arbitrantur Scholaſtici: nunc de iis videamus, in quibus hujuſmodi judicium communiter agnoſcunt. Tales ſunt tum reprobi, qui aliqua bona egerint, tum electi, qui aliqua egerint mala. Sanè etiam juſtorum peccata revelanda ac diſcutienda eſſe, ſatis docet Scriptura, cum dicit, Matth. XII. 36. *Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* & 1 Cor. IV. 5. *Ne ante tempus quicquam judicato neque dum venerit Dominus, qui & illuſtraturus eſt occulta tenebrarum, & manifeſta faciet conſilia cordium.* Et Apocal. XX. 12. *Et vidi mortuos, magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ: judicatique ſunt mortui, ex iis, quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.*

Etiam indiſcriminatim de omnibus omnino peccatis in judicio revelandis loquuntur Ephræm. lib. de extremo judicio cap. 1. & lib. de pœnitentia cap. IV. Ambroſius in Pſ. XLIII. *a* ubi adducit illud Matth. X *Nihil eſt opertum, quod non revelabitur.* Et Hieronymus in Dan. cap. VII. cujus verba ante adduximus. Item Auguſtinus lib. Meditationum cap. IV. *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus Angelorum patebunt univerſa ſcelera mea, non ſolum actuum, ſed etiam cogitationum, ſimulque locutionum.* Similiter Olympiodorus in cap. XII. Eccleſiaſtæ: *Deus*, inquit, *adducet omne opus humanum in judicium, rationem à nobis exigens eorum, quæ geſſerimus in vitâ, quæque etiam facere omiſerimus, ſive illa bona ſint, ſive etiam mala.* Similiter Thomas in IV ſent. diſt. XLIII. art. ult. Bonaventura art. II. quæſt. II. & III. Dominicus Soto diſt. XLVII. quæſt. XII. art. III. & alii multi.

a Tom. 4. pag. 568. edit. Baſ. 1555.

Neque deſunt tamen, qui juſtorum peccata in judicium ventura negent: uti Petrus Lombardus lib. IV. diſt. XLIII. & Sonnius de extremo judicio cap. VI. Movet eos, quod Scripturæ paſſim dicant, juſtorum peccata à Deo remitti, operiri, & oblivione obliterari. Ut Mich. VII. 19. *Deus ponet iniquitates noſtras, & projiciet in profundum maris omnia peccata noſtra.* Etiam objectant, quod videatur juſtis dolori ac ignominiæ fore, ſi occulta etiam delicta eorum manifeſtentur coram mundo. Sed non cogitant, dolorem in iis non habiturum tunc locum, multumque eos gaviſuros, quod ex peccatorum remiſſione tanta appareat divinæ clementiæ magnitudo.

THESIS V.

Nec homines ſolùm, ſed etiam angeli mali à Christo, & in ac cum eo à ſanctis noviſſimo die damnabuntur. Quod ad conſolationem piorum pertinet, quia etſi nunc à ſatanâ & angelis ejus vexentur, tamen tempus veniet, cum à ſanctis ipſi damnabuntur.

Quæſtio eſt, an Angeli quoque debeant judicari. Solvit eam Petrus 1. II. 2. ubi ait *dæmones in judicium reſervari.* Unde angelos malos judicandos eſſe judicio condemnationis, rectè colligit Bonaventura in IV. ſent. diſt. XLVII. art. 1. quæſt. VI. Judicabit autem eos Christus: quamquam & de ſanctis legimus 1 Cor. VI. 3. *Neſcitis quoniam Angelos judicabimus?* Nempe quia in & cum Christo capite judicabimus, & Christi judicium approbabimus, ut ſuperius ea verba interpretabamur. Rectius ſanè quàm Origenes in Num. homil. XI. ubi hoc velle Apoſtolum putat, noviſſimo die cum Angelicâ vitâ humanam eſſe conferendam, & fortaſſe Pauli, vel alius vitam Angelicæ eſſe præferendam.

DISPUTATIO DECIMAQUINTA
DE
J U D I C I O
E X T R E M O
PARS ALTERA.

THESIS I.

FORMA judicii noviſſimi in tribus conſiſtit, cauſſa cognitione, ſententia dictione, & ejuſdem exſecutione. Cauſſa cognitio ſita eſt in revelatione omnium, quæ quiſque per vitam univerſam fecerit, dixerit, cogitârit.

Atque id eſt, quod κατὰ μεταφορὰν de aperiendis libris dicitur Apoc. xx. 12. Non quidem Deus libris indiget, quibus conſulat memoriæ ſuæ: ſed quod de Deo dicitur ἀνθρωποπαθῶς, intelligi debet θεοπρεπῶς. Nempe per apertionem librorum ſignificatur, ut unicuique conſcientia ſua (nec enim opus erit teſtibus externis) ſuggeſtura ſit omnem ſuam vitam. Ita optimè ea verba interpretatur Hieronymus in illud Dan. vii. *Judicium ſedit, & libri aperti ſunt: Conſcientia*, inquit, *& opera ſingulorum in utramque partem, vel bona, vel mala, omnibus revelantur.* Similiter Auguſtinus lib. xx. de Civ. Dei, cap. xiv: *Quandam vim eſſe intelligendam divinam, qua fiet, ut cuique opera ſua, bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mirâ celeritate cernantur.* Quæ etiam legas apud Hugonem Victorinum lib. 1. de animâ cap. 11. Neceſſe igitur non erit, ut manifeſtatio fiat voce ſenſibili ac humanâ; ſed ſatis erit, ſi menti repræſentetur, quod manifeſtatur. Unde idem Auguſtinus ſerm. lxvii. de Tempore: *Cùm adſtante teſtimonio conſcientiæ ſingulorum, rationem vitæ cœperit poſtulare.* Et Scriptor libri de malis doctoribus & operibus fidei, qui falsò creditur Sixtus iii. *Cùm univerſorum cordium ſecreta revelanda, cùm uniuscujuſque actus conſcientia magis, quam ſermo teſtabitur.* Bonaventura in tract. ſeptimæ partis Breviloquii cap. 1. *In hoc judicio fiet apertio librorum, ſcilicet conſcientiarum, quibus merita & demerita univerſorum ſibi ipſis & cæteris innoteſcent, faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi ſcilicet incarnati.* Vide Thomam in iv. Sentent. diſt. xliii. quæſt. lxxxvii. art. III.

Quæſtio à Durando, atque aliis movetur, utrùm omnes omnia omnium, an ſinguli ſua tantùm delicta ſint cognituri. De hoc quid imprimis probabile videatur, ex iis cognoſcetur, quæ paullò poſt de ſententiæ dictione dicemus.

THESIS II.

Hanc omnium revelationem comitatur ſeparatio, quæ Matth. xxv. 32. & 33. comparatur ſeparationi paſtoris ſegregantis oves ab hœdis, & illas conſtituentis ad dextram, hos ad ſiniſtram.

Nempe uti oves, dum de die paſcuntur, miſcentur hœdis; ſed veſperi à paſtore ſeorſim recluduntur: ita in hoc mundo fideles atque infideles pariter ſole & ſolo fruuntur: ſed cùm advenerit mundi veſpera, paſtor ſummus ſeparabit hos ab illis, & alium his, alium illis aſſignabit locum. Per oves verò capere oportet juſtos, qui ovibus comparantur, quia manſueti ſunt & ſimplices, ovium inſtar: ſiniſtri verò per hœdos ſignificantur, quia referunt animalis illius immunditiem ac fœtorem: atque etiam laſciviam & libidinem, ut Hieronymus opinatur.

THESIS III.

Separationem hanc excipit ſententiæ dictio: de qua Chriſtus apud Matth. xxv. 34. & 41. ubi dicitur, pios audituros hanc vocem: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jactis fundamentis mundi. *Impiis verò dictum iri:* Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.

In hac ſententiæ dictione eſt ἀντίθεσις tergemina. Nam juſtis dicitur, *Venite*, injuſtis, *diſcedite a me.* Illi vocantur, *benedicti*: hi, *maledicti.* Illi jubentur *poſſidere regnum* cæleſte: hi *ire in ignem æternum.* In duobus verò, quemadmodum Origenes & Chryſoſtomus obſervant, non ſervat Chriſtus ἀντίθεσιν. Nam illi audiunt, *benedicti Patris mei*: hi non item, *maledicti Patris mei*: ſed ἁπλῶς, *maledicti*: nempe quia benedictionis quidem auctor eſt Deus, maledictionis non item, ſed eam impius ſibi peccatis arceſſit. Præterea juſtis dicit, *regnum paratum à jactis mundi fundamentis*: ſed non ſimiliter dicit, *ignem æternum paratum injuſtis*; verùm, *paratum diabolo & angelis ejus*: nimirum quia Deus neminem creat ad perniciem, ſed homo conſortium cum diabolo meretur, cui ſe ſpontè ſubjecit. Adde quod magis beneficentiam Dei ob oculos ponit, quod ait Chriſtus, hominibus ipſis paratum eſſe regnum, quàm ſi dixiſſet, paratum angelis bonis: quod item non tam atrocitatem pœnæ comprehendimus animo, ſi audiamus, infideles ſubituros pœnas ipſis decretas, quàm ſi dicatur, pœnas eos manere diabolis ipſis conſtitutas.

Quæritur à Scholaſticis, utrùm una generali ſententiâ, & electi recipiendi ſint in cælum, & reprobi conjiciendi in gehennam. Sanè ſic videtur, quia non niſi generalis à Matthæo ſententia adfertur. Tamen dixerit aliquis, opus eſſe, ut ſua ſingulis ſententia dicatur, quia & præmiorum & pœnarum certi erunt gradus. Ad hoc plerique reſpondent, ſenſibili quidem voce pronuntiatum iri ſententiam generalem: ſed eam, qua particulatim omnes ſciant, quantum præmium, quantave pœna maneat

neat ipſos, id cujuſque menti eſſe repræſentandum, ita ut ejuſce manifeſtationis non minùs aperta aliis futura ſint indicia, quàm ſi ſingulis ſingulatim ſua diceretur ſententia. Quam conjecturam improbare non audemus, quia ad perfectionem judicii univerſalis videtur pertinere, ut juſtitia ejus, etiam quod ad gradus præmiorum & pœnarum, omnibus innoteſcat. Unum tamen hoc obſtare ei videtur, quod ἀκατάληπτον eſt, quomodo vel uno intuitu, vel brevi adeò temporis ſpatio ac judicium peragendum creditur, peccata omnia omnium ab omnibus, etiam malis, poſſint cognoſci. Itaque, judicio noſtro, de iſto ſatius fuerit ἐπέχειν.

Thesis IV.

Sententiæ dictionem confeſtim (quod efficaciam ejus oſtendet) exſecutio conſequetur: quam Chriſtus proponit ibidem verſ. 45. ſive ultimo, his verbis: Et abibunt iſti in ignem æternum, juſti verò in vitam æternam.

Quod non ita capiendum, quaſi tum demum beati aut miſeri eſſe incipiant, (nam ut de ſtatu amborum ante reſurrectionem nihil nunc dicam, beatitudinis erit, quod juſti reſurgent cum corpore glorioſo, quale non erit injuſtorum) ſed hæc verborum iſtorum ſententia eſt, jam cum publicâ & ſolemni denuntiatione animo corporeque, illos in cælum recipi, ubi ſint ſemper felices: hos in gehennam detrudi, ubi ſint ſemper miſeri.

Thesis V.

Finis judicii hujus duplex eſt: unus ultimus, alter ſubordinatus. Subordinatus eſt electorum ſalus, & pœna infidelium: juxta illud 2 Cor. v. 10. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſive bonum, ſive malum. *Summus finis eſt gloria Dei relucens in manifeſtatione miſericordiæ & bonitatis erga fideles, & veritatis ac juſtitiæ erga impios. Nam vel imprimis in judicio extremo habet locum, quod de judicio in terris legimus Apocal* xv. 4. Omnes gentes venient & adorabunt coram te: nam judicia tua patefacta ſunt. *Singulariter verò ratione Chriſti, finis eſt conſummatio & abdicatio officii ac regni, quod Chriſtus in hoc ſeculo excercet: de quo 1 Cor.* xv. 24. Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri.

Quibus verbis ſignificatur, Chriſtum, cùm mundus conſummabitur, electorum cœtum, fidei ac cuſtodiæ ſuæ à Patre commiſſum, traditurum Patri: atque ita finem ſimul fore & ſeculi, & diſpenſationis iſtius, quâ Chriſtus curam geſſit Eccleſiæ ſuæ. Atque hæc de cauſſis judicii extremi. Nunc de tempore ac loco ejus videamus.

Thesis VI.

Tempus futuri judicii ignotum eſt hominibus univerſis. Marc. xiii. 32. De die illo & hora nemo ſcit, ne angeli quidem, qui in cælo ſunt, nec ipſe Filius, ſed ſolus Pater.

Ubi quod Filius dicitur neſcire, intelligi debet ſecundùm ſcientiam habitualem, quæ eſt humanæ naturæ, ſecundùm quam indies creviſſe dicitur. Nempe non pertinebat ad officium Mediatoris revelare nobis diem illum, eóque nec attinebat Chriſtum ſecundùm habitualem ſcientiam ſcire illum: etſi, quin ſecundùm divinam iſtoc ſcierit, dubitare omnino eſt nefas, imò quin nunc quoque ſecundùm humanam ſciat, minimè ambigamus. Quamquam etiam Chriſtum demum eam cogniturum, cum à Patre ei revelabitur, exiſtimet vir eruditus Matthæus Cotterius Expoſitione Apocalypſios in cap. xiv. a a P. 389.

Sunt autem qui etſi fateantur & annum, & diem ignorari, horam tamen incertæ diei ſciri adfirmant. Uti Rabanus Maurus lib. v. de Univerſo cap. viii. *Chriſtus eâdem horâ, quâ reſurrexit, ad judicandum venturus eſt.* Ac videtur idem velle Lactantius lib. vii. divin. Inſtit. cap. xix. Sed non video, cur magis probabile ſit, de cælo deſcenſurum quâ horâ reſurrexit, quàm quâ adſcendit in cælos, aut quâ ab hominibus judicatus fuit.

Thesis VII.

Etiam, quamdiu duraturus ſit judicii actus, eſt incertum: ſed breviſſimo temporis ſpatio judicium eſſe peragendum imprimis probabile eſt.

Origenes tractatu vii. in Matth. *Hæc non ſic dici putamus, quaſi opus habentia multo tempore, ut ponatur nobis ratio de omnibus actibus vitæ noſtræ.* Et mox: *Volens Deus ventilare omnium mentes, ut unuſquiſque ſentiat proprios actus bonos vel malos, citò omnia ab omnibus omni tempore geſta ſingulis quibuſque faciet in mente ineffabiliter quadam virtute. Nec enim ſicut nos volentes in mente facere alicui ea, quæ fecit, opus habemus tempore ſufficienti ad conſummationem eorum, quæ dicuntur à nobis, in memoriam rediguntur: ſic & Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia, quæ geſſimus in vitâ, ut cognoſcentes univerſa quæ fecimus, intelligamus propter quæ aut punimur, aut honoramur. Si quis autem celeritati divinæ veritatis circa hæc omnia conſummanda non credit, hic nondum intellexit Deum, qui omnia fecit.* Et poſtea: *Tempus futuri judicii non opus habebit ſpatio temporis, ſed ſicut reſurrectio dicitur futura in momento, in ictu oculi, ſic puto & judicium fore.*

Quomodo autem in tantâ judicandorum multitudine, tantâ delictorum varietate, judicium brevi tempore fieri poſſit: his verbis docere conatur Durandus in iv. Sent. diſt. xlvii. quæſt. 1. *Sicut nunc in judicio particulari fertur ſententia mentaliter vel ſpiritualiter contra animas exutas corporibus, quæ ut ſic ſunt merè ſpiritus: ita in judicio generali debet ferri contra animas reſumtis corporibus partim ſpiritualiter, partim corporaliter: quod fiet ſi diſcuſſio meritorum ſit mentaliter (ſicut omnino eſt probabile, quia ſi eſſet vocalis requireret longiſſimum tempus) prolatio verò ſententiæ ſit vocalis, quæ poterit ferri valde modico tempore.* Tertullianus lib. de ſpectaculis cap. xxx. *ultimum & perpetuum judicii diem* vocat: verum perpetuitas illa non factum judicantis, ſed exſecutionem judicii reſpicit.

Thesis VIII.

Locus, unde venturus eſt Chriſtus, ſunt cæli: ad quem venturus, ſunt nubes: utrùm verò ſupra vallem Joſaphati, an alium locum ſit appariturus, planè eſt incertum.

Chriſtum in aëre judicaturum, colligunt omnes exinde, quia 1 Theſſ. iv. 17. dicitur, eos qui reſuſcitabuntur, rapiendos eſſe in occurſum Domini. Etiam thronum Chriſti collocandum eſſe ſupra vallem Joſaphati, quæ eſt inter Hieroſolyma & vallem Oliveti, à pleriſque veterum traditum eſt. Uti ab Haimone lib. ii. in Eſaiam: *Multi autumantes dicunt, quod Dominus ſuper montem Oliveti ſedebit, ex quo adſcendit ad cælos. Dominus non deſcendet in terram ad judicium, ſed in aëre ſedebit in nube contra montem Oliveti, conſtipatus agminibus & virtutibus cælorum.* Sequuntur verò hanc ſententiam Guilhelmus Alvernus primæ partis de univerſo part. ii.

cap. XLVII. Guido de monte Rocherii in Manipuli Curatorum parte III. cap. I. & Ludolphus Saxo Carthuſianus vitæ Chriſti part. II. cap. LXXXVII. item Scholaſtici, idque nixi prophetiâ Joëlis cap. III. 2. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Joſaphat, & diſceptabo cum eis.* Et poſt aliqua: *Conſurgant & adſcendant gentes in vallem Ioſaphat, quia ibi ſedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.* Etiam cauſſas adferunt, cur eo potius loco, quàm alio, thronum ſuum Chriſtus ponere velit. Nimirum, quia & gaudium majus adferet piis, & magis confundet impios conſpectus Hieroſolymorum & vicini loci, ut in quibus docuerit Chriſtus, tot miracula egerit, etiam crucifixus ſit: item montis Oliveti, unde in cælos adſcendit.

Atque hæ ſatis veriſimiliter dicerentur, ſi judicium iſtic loci fore è Scripturis conſtaret: nunc abſque cauſſâ ejus cauſſa quæritur, quod an futurum ibi ſit, ignoratur. Nec Joëlis verba ſententiam iſtam juvant, quia anagogicè accipi debent. Nam ſententia eſt, Quemadmodum vallis Joſaphat erat in conſpectu Iſraëlis: ita in conſpectu Eccleſiæ (cujus typus erat Iſrael) judicium à Chriſto exercebitur.

Quemadmodum autem fruſtra ejus quæritur ratio, quod an futurum ſit neſcitur: ita nihil prohibet cauſſam ejus indagare, quod fore nos docent Scripturæ. Cujusmodi eſt quòd cum, etiam permanens in cælis, judicium exercere poſſit in terris, tamen humanâ & viſibili formâ malit in terras deſcendere. Nempe convenit, ut ubi pugnavit, ibi etiam victorem ſe oſtendat, & ubi injuſtè eſt damnatus, ibi alios juſtè condemnet. *Sedebit judex, qui ſtetit ſub judice: damnabit veros reos, qui factus eſt falſus reus*: ut Auguſtinus ait ſerm. LXIV. de verbis Domini. Adde quod præſentia majeſtatis ejus, & piis maximum adferet gaudium, & impiis incutiet horrorem, cum in tanto horrore videbunt Dominum gloriæ, quem crucifixerunt. De piis eſt illud Bernardi ſerm. LXIII. in Cantica: *Vult pater miſericordiarum per hominem homines judicari, quò in tantâ trepidatione & perturbatione malorum, electis fiduciam præſtet naturæ ſimilitudo.* De impiis verò eſt iſtud Othonis Friſingenſis lib. VIII. Chronicorum cap. XVI. *Veniet in eâ formâ judicaturus, in quâ prius venerat judicandus, ut æquâ lance mundus eum ſeverum diſcretorem inveniat, quem in carne humiliter venientem elata prius mente con-*
a Zach. 12. *temſerat. Unde eſt illud Propheticum,* a Videbunt in quem transfixerunt. *Pater enim in perſonâ ſuâ non judicans, omne judicium Filio dedit, ut quem diverſis opprobriis, crucique innocentem expoſuerat, hunc cæleſtium, terreſtrium, & infernorum Dominum conſtituens, judicem vivorum & mortuorum faciat.* Supereſt videamus, quem fructum percipiamus ex cognitione doctrinæ de judicio extremo.

Thesis IX.

Voluit Chriſtus nos de judicio extremo certos eſſe: de tempore verò ejus incertos. Certos quidem de judicio, ad conſolationem noſtri in adverſis. Incertos autem de tempore, ad excutiendam ſecuritatem carnalem. Juxta illud Chriſti Luc. XII. 39. Si ſciret paterfamilias, quâ horâ fur venturus eſſet, vigilaret: *& Matth.* XXIV. 42. Vigilate, quia neſcitis, quâ horâ Dominus veſter venturus ſit.

Quare ſaluberrima, & multum neceſſaria eſt futuri judicii recordatio: ut Euſebius Emiſſenus, vel potius Eucherius Lugdunenſis ait ſerm. V. ad Monachos. Cui conſentit Petrus Damianus epiſt. 11. cap. V. *His addendus eſt etiam terror judicii, ut illius amaritudine valeat mundi falſa dulcedo contemni. Ad evadendas namque diabolicæ pugnæ moleſtias valenter aſſurgimus, ſi neceſſitatis ultimæ periculum providè pertractamus. Nam ſi repentinus atque terribilis adventus Chriſti digne perpenditur, quid erit in mundo, ubi mens humana vel deſipiens delectetur?* Rectè igitur B. Ephræm. parænetico de ſecundo adventu Domini: *Sive operi, ſive orationi intentus ſis: ſive ambules, ſive ſedeas: ſive comedas, ſive jejunes: ſive in cubili tuo vigil jaceas, ſive quid aliud agas: non deſiſtat mens tua cogitare, & os tuum loqui de judicio.* Etiam Hieronymus hoc documentum fertur tradidiſſe: *Sive bibas, ſive comedas, ſive vigiles, ſive dormias, hæc tibi tuba inſonet,* SURGITE MORTUI, VENITE AD JUDICIUM. Quod quidam non ineptè his verſiculis complexus fuit:

Seu vigilo intentus ſtudiis, ſeu dormio, ſemper
Judicii extremi noſtras tuba perſonat aures.

Hodie non legitur ea ſententia in operibus Hieronymi: ſed ſimile quid invenitur in regula Monachorum, quæ extat T. IV. operum Hieronymi. Verum ea regula Hieronymi non eſt: ſed collegit eam ex operibus ejus ſuperior ordinis Hieronymiani, poſteaque eandem Martinus V. Pontifex comprobavit.

Digitized by Google

DISPUTATIO DECIMASEXTA DE

ADVENTU CHRISTI ULTIMO.

DUPLEX eſt Chriſti adventus: prior in carnem, ad patiendum pro nobis: de quo Zach. IX. 9. *Exulta valde filia Sion, ecce Rex tuus veniet tibi mitis*: alter in carne, ad judicandum de nobis: de quo Apoſtolus 1 Cor. 1. 8. *Deus confirmabit vos in diem adventus Domini noſtri Ieſu Chriſti.* De utroque
a P. 208. edit. Commel. ita Iuſtinus Martyr dialogo cum Tryphone Iudæo *a*: Δύο παρουσίας τοῦ Χριστοῦ προεφητεῦσθαι ἀπηγγειλάμεθα, μίαν μὲν ἐν ᾗ παθητὸς, καὶ ἄτιμος, καὶ ἀειδὴς φανήσεται· ἡ δὲ ἑτέρα, ἐν ᾗ καὶ ἔνδοξος, καὶ κριτὴς ἁπάντων ἐλεύσεται. Irenæus lib. IV. cap. LVI. *Non cognoſcentes* (Iudæi) *neque intelligere volentes, quoniam duos adventus ejus omnes annunciaverunt prophetæ: unum quidem, in quo homo in plaga factus eſt, ſciens ferre imbecillitatem, in pullo aſinæ ſedens, & reprobatus lapis ædificantibus, & ſicut ovis ad victimam adductus, & per extenſionem manuum diſſolvens quidem Amelech, congregans autem diſperſos filios a terminis terræ, in ovile Patris, & recommemoratus mortuorum ſuorum, qui ante dormierant, & deſcendens ad eos, uti erueret eos, & ſalvaret eos. Secundum autem, in quo ſuper nubes veniet, ſuperducens diem, quæ eſt ſicut clibanus ardens, & percutiens terram verbo oris ſui, & Spiritu per labia ſua interficiens impios, & ventilabrum in manu habens, & emundans aream ſuam; & triticum quidem in horreum colligens, comburens autem paleas in igne inexſtinguibili.* Eſtque ſimilis locus
b Tom. 1. pag. 81. edit. Commel. apud Athanaſium de Incarnatione verbi *b*, Cyrillum Hieroſolymit. initio Catech. XV. Hieronymum Epiſt. CL1. ad Algaſiam quæſt. XI, Theophylactum in Marci cap. VIII. Ioannem Cantacuzenum apol. II. & alios. Eſt etiam adventus Chriſti, nec primus, nec ultimus: quando, ut Auguſtinus ait lib. XX. de Civ. Dei cap. V. *in Eccleſia ſuâ venit, hoc eſt in membris ſuis, particulatim atque paullatim.* Sive, ut loquitur idem epiſt. LXXX. *c. adventus*
c Col. 358 & 359. edit Baſ. an. 1556. *Chriſti per Eccleſiam, ſive in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia: in quâ uſque ad finem venire non ceſſat. In ſuis enim veniens agnoſcitur, dum ejus quotidie membra naſcuntur.* Hoc de adventu loquitur Chriſtus apud Iohannem XIV. 23. *Qui diligit me, & mandata mea ſervat, veniemus ad ipſum, ego, & pater meus, & manſionem apud ipſum faciemus.* Hoc loco de adventu Chriſti ultimo, quo veniet ad judicandum vivos & mortuos, agere, σὺν Θεῷ, conſtituimus. De quo quinque iſta expendemus:

Primum, an ſit Chriſtus rediturus.
Deinde, unde, quo, & quomodo ſit venturus.
Poſtea, quando ſit venturus.
Tum, quæ ſigna ſint hujus adventus.
Demque, qui ejus effectus.

THESIS I.

CHRISTUM eſſe reverſurum ad nos, credere nos profitemur in ſymbolo, cum dicimus, eum e cœlis, ubi ſedet ad dexteram Patris, rediturum eſſe ad judicandum vivos & mortuos. Præeunt vero ad hoc Scriptura, Matth. XXIV. 30. XXV. 31. *Mar.* XIII. 26. *& 1 Cor.* XV. 23. *item 1 Theſſ.* V. 23. *& 2 Theſſ.* I. 7. 10. *&* II. 1. *In iiſdem tempus reditus vocatur dies Domini 1 Cor.* I. 8. ἀποκάλυψις *ſive relevatio 1 Cor.* I. 7. παρουσία *ſive præſentia 1 Theſſ.* III. 13. *&* IV. 15. *&* V. 23. *& 2 Theſſ.* II. 1. *&* 8. *item Iac.* V. 7. *&* 8. *&* ἐπιφάνεια *ſive apparitio.* 1 *Tim.* IV. 8. *& ad Tit.* II. 13.

Damnamus igitur ἐμπαίκτας iſtos, quorum voces expreſſit Petrus 2. III. 4. *Ubi eſt promiſſio adventus ejus? nam ex quo patres dormierunt, omnia ſic permanent ab initio Creationis.* Cui geminum illud Manilii lib 1.

Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem.
Non alium videre patres, aliumve nepotes
Adſpicient.

Argumento verò iſti ibidem ab Apoſtolo occurritur: quâ de re pluribus dicemus Diſp. de Fine mundi.

THESIS II.

Exſpectamus Chriſtum non aliunde, quàm è cœlis, ubi ſedet ad dexteram Patris. Philipp. III. 20. Noſtra converſatio in cœlis eſt: unde etiam Salvatorem exſpectamus, Dominum Ieſum Chriſtum. 2 *Theſſ.* I 7. Cùm revelabitur Dominus Ieſus de Cœlo, cum angelis potentiæ ſuæ. *Inde verò deſcendet in nubes. Matt.* XXVI. 64. Ab hoc tempore videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram potentiæ Dei, & venientem in nubibus cœli. *Ac quomodo adſpicientibus diſcipulis adſcendit, ita etiam viſibilitèr deſcendet. Act.* I. 11. Hic Ieſus qui aſſumtus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. *Non tamen deſcendet, qualis hic vixit, humilis puta & infirmus, ſed in gloriâ & majeſtate ſummâ, etiam Angelis ſtipatus. Unde Matt.* XVI. 27 *legimus*: Filius hominis veniet cum gloria patris ſui, & angelis ſuis. *Et Matth.* XXIV. 30. *ac Marc.* XIII. 26. *& Luc.* XXI. 27. Et videbunt Filium hominis, venientem in nubibus cœli, cum virtute & gloriâ multâ. *Et Matt.* XXV 31. Cùm autem venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes angeli cum eo.

Cùm Chriſtus ab Euangeliſtâ dicitur adventurus *cum virtute & gloriâ multâ*: diſtinguitur hic adventus ejus à priori. Nam etſi tunc quoque magnam habuit potentiam, quam miraculis oſtendit; atque etiam aliqua ejus majeſtas in transfiguratione viſa eſt: tamen ſtatus iſte præ altero humilis fuit & infirmus: unde non ἁπλῶς *cum virtute & gloriâ* venturus dicitur, ſed *cum virtute & gloria multâ.* Ac virtutis quidem erit, quod ad ejus imperium reſurgent mortui, & momento ad ipſum cogentur, omneſque ei cæleſtes, terreſtres, & inferi honorem exhibebunt, omnes ab eo judicabuntur, & pro factis, vel mercedem auferent, vel pœnam. Ad gloriam verò refertur,

tum

tum relucens in corpore claritas ac majeſtas, tum quod ſtipatus veniet cum multis millibus angelorum: qui aderunt, partim honoris ergò, partim ut juſtiſſimi judicii teſtes, partim miniſterii cauſſâ. Nam ſubjungitur apud eundem Euangeliſtam, *Et congregabuntur* (nempe Angelorum miniſterio) *ante eum omnes gentes*: puta jam reſuſcitatæ. Ad glorioſam etiam apparitionem pertinet, quod ibidem dicitur, *tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ*. Ubi κατὰ μεταφορὰν thronus tribuitur Chriſto, quia judicis *a* eſt ſedere. Nihil ergo diſquiſito opus eſt, quæ illa ſedes futura ſit, quam multi *b* artificioſum thronum ex ſplendidâ nube confectum fore conjectant, quia in nubibus veniet Chriſtus: alii *c* cenſent angelos fore, quia, ex plurimorum quidem interpretatione, angeli peculiariter throni appellentur ad Coloſſ. I. 16. ac Deus ſuper Cherubim ſedere dicatur Pſal. LXXIX. *d* 2. & XCVIII. *e* 1. Ubi tamen Vatablus mavult, *inter Cherubim*.

a Vide Franc. ſuum Volletum in hiſtor. Fovi Romani Lib. 1. cap. 5. b Greg. Valent. Diſp. 11. qu. 4. de judic. extr. punct. 6. Pinellus de altera vita l. 2. c. 21. &c. c Janſen. in concord. Euang. cap. 127. d Al. 80. e Al. 99.

Theſis III.

Quando adventurus ſit Chriſtus, determinatè nemo homo novit.

Triplex tamen cauſſa eſt, ob quam homines malè curioſi certum ejus tempus definiant. Primum eſt, πνεῦμα, ſive ſecretior ſpiritus revelatio, quam vel dictat ſpiritus mendax, vel homines ſibi fingunt. Alterum Propheticæ, vel Apoſtolicæ autoritatis prætextus. Tertia eſt ratiocinatio. Primum ſecundumque modum damnat Apoſtolus 2 Theſſ. II. 2. *Ne citò dimoveamini à mente, neque turbemini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam, tanquam nobis auctoribus, quaſi inſtet dies Chriſti.* Gr. μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι᾽ ἐπιστολῆς. Ubi etiam tertii modi fecerit mentionem, ſi cum nonnullis λόγον interpretere ratiocinationem. Sed magis placet, Apoſtolicum ſermonem intelligi. Primi modi exempla multa habuit hoc ſeculum in Anabaptiſtis. Alterius exemplum capere eſt, quando multi ſubnixi dicto quodam, quod ex Eliæ Thisbitæ ſcholâ profectum ajunt, ſtatuunt, mundum hunc duraturum eſſe ſex annorum millibus. Quam ſententiam expendemus diſp. De fine mundi. Huic eſt ſimile Brigidæ de adventus tempore vaticinium quod jactant. Tertii generis eſt, cùm ita colligunt aliqui *f* verba illa *Adventus Domini*, ſi numerum literis indicatum attendamus, dare nobis CIↃ CIↃ XII. ſed ſubtrahi debere IↃXVII. qui numerus ſit in iſtis, *Dies abbreviabuntur*: rurſum addi oportere CL. qui contineatur iſtis, *Propter electos*. Atque ita haberi annum CIↃ IↃCXLV. quo adventurus ſit Chriſtus. Cæterùm fuere olim multi, nec hodie deſunt, qui etſi fateantur, tempus ignorari, quo adventurus eſt Chriſtus: illud tamen ex Scripturis colligi poſſe putent, de nocte eum affore. Quod probant, partim ex Lucâ dicente cap. XVII. 34. *In illâ nocte erunt duo in lecto*: partim ex parabolâ de decem virginibus, ubi dicitur *g*, *Mediâ nocte clamor factus eſt.* Ad quem locum hæc annotat Hieronymus: *Dicamus aliquid, quod forſitan lectori utile ſit. Traditio Iudæorum eſt, Chriſtum mediâ nocte venturum in ſimilitudinem Ægyptii temporis, quando Paſcha celebratum eſt, & exterminator venit, & Dominus ſuper tabernacula tranſiit, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontium conſecrati ſunt. Unde reor, & traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, ut in die vigiliarum paſchæ, ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, exſpectantes adventum Chriſti: & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumtâ, feſtum omnibus agentibus diem. Unde & Pſalmiſta* h *dicebat, Medio nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper judicia juſtificationis tuæ.* Etiam Caſſiodorus ad verba illa hujus Pſalmi, ab Hieronymo proximè citata *i*, *Mediâ nocte ſurgebam*: *Scit*, inquit, *hoc tempore primogenita Ægyptiorum fuiſſe percuſſa, ſcit quoque ſponſum mediâ nocte eſſe venturum, ideoque eodem tempore ſurgit ad laudes.*

f Apud Aretium loc. 183. qui eſt de adventu Chriſti.

g Matth. 25. 6.

h Pſ. 118. (al. 119.) verſ. 62.

i Ex pſ. 118. inter. Chrib.

Sed parùm hæc firma ſunt. Quod verò Lucas & Matthæus, ubi de Chriſti adventu agunt, noctis meminerunt; id pertinet, partim ad inopinatum Chriſti adventum, quia veniet ſicut fur in nocte: partim ad triſtem rerum faciem, quia cœli luminaria obſcurabuntur: de quorum utroque mox dicemus. Alii arbitrantur, Chriſtum non nocte mediâ, ſed in aurorâ venturum. Atque id colligunt, tum quia Chriſtus reſurrexerit in aurorâ, tum quòd apud Lucam legamus cap. XII. 38. *Et ſi venerit in tertiâ vigiliâ, & invenerit ita, beati ſunt ſervi illi.* Sed ibidem antecedit, *Et ſi venerit in ſecundâ vigiliâ.* Nec ex parabolico ejuſmodi ſermone certi quid concludi poteſt: ut diximus. Placuit tamen ea ſententia Lactantio quoque lib. VII. cap. 2. XI. Nec certius quicquam de menſe habemus, quàm de horâ, etſi menſe Martio, quia eo creatus ſit mundus, plerique adventurum dicant ad judicandum: ut ſcholaſtici quidam, &, qui hos ſecutus, Conſalvus Durantus Notis ad Revelationes Brigittæ. cap. LVI.

Theſis IV.

Adventum Chriſti ſubitum, & hominibus inexſpectatum fore, indicat Apoſtolus 1 Theſſ. V. 2. 3. Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interitus; ſicut dolor in utero habenti; & non effugient. *Securitatem verò iſtam deſcribit nobis Matt.* XXIV. 37. Sicut in diebus Noë, ita erit & adventus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium, comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, uſque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus filii hominis. *Hinc Chriſtus apud Lucam*, XXI. 34. Attendite vobis, ne fortè graventur corda veſtra in crapulâ, & ebrietate, & curis hujus vitæ, & ſuperveniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim ſuperveniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ.

Nec adverſus id, quod de pace ac ſecuritate ait Apoſtolus, obduci poteſt, quod dicitur à Luca XXI. 25. fore *preſſuram gentium, areſcentibus hominibus præ timore & exſpectatione, eorum quæ ſupervenient univerſo orbi.* Nam iſta conſternatio, quam Lucas deſcribit, orietur ex horrendis ſignis appropinquantis judicii. Ante verò preſſuram iſtam fiet, ut homines carnis deliciis intenti, *Pax dicant, & ſecuritas.*

Theſis V.

Signa prævia adventus Chriſti duûm ſunt generum: alia ὡς πόῤῥω eum appropinquare ſignificant: alia ἀμέσως cum adventu ejus ſunt conjuncta. Prioris generis eſt converſio Iudæorum: de qua eſt illuſtris ille locus Apoſtoli ad Rom. XI. 25. Nolo vos ignorare, fratres, myſterium hoc, (ut ne ſitis apud voſmet ipſos elati animo) quod excœcatio ex parte Iſraeli accidit, donec plenitudo gentium intraverit: & ſic totus Iſrael ſalvus erit.

Ubi tria ab Apoſtolo dicuntur: Iſraëlem ex parte eſſe excæcatum: duraturam hanc excæcationem, donec prædicatione Euangelii Eccleſia ex omnibus gentibus fuerit collecta: tum verò Iſraëlem ſive Iudæos, qui hactenus fuerant excœcati, catervatim eſſe acceſſuros ad fidem, atque unà cum gentibus eſſe ſalvandos. Vide, ſis, quæ hac de Iudæorum converſione ſcribit Finus Hadrianus in Iudæorum flagello lib. VII. cap. XXVIII.

Etiam

Theſis VI.

Etiam prædicationem Euangelii per univerſum orbem, appropinquantis Chriſti adventus indicium fore, plurimorum, & juniorum, & veterum ſententia eſt.

Imò Auguſt. epiſt. LXXX. ad Heſychium: *Neſcio*, inquit, *utrum intueri aliquid certius in hac quæſtione poſſemus; ſi ullâ ratione ſeu facultate poſſemus; quam illud, quando Euangelio mundus univerſus impleatur.* Eademque eſt ſententia Hieronymi in Matt. cap. XXIV. Movent eos illa Chriſti verba Matt. cap. XXIV. 14. *Prædicabitur iſtud Euangelium regni in univerſa terra, ut ſit teſtimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.* Ubi mundi finem intelligunt. Unde Origenes tractatu XXVIII. in Matt. *Siquis temerè dicere vult, prædicatum jam eſſe Euangelium in toto orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, conſequenter dicere poterit, & quod ait, Tunc erit finis, jam finem veniſſe.* Similiter Proſper Reſponſ. ad IV. cap. Gallorum: *Nutat, quod dici uſ ſas eſt, fides Verbi, ſi ante quadringentos annos Euangelio impletus eſt mundus, & adhuc Domini differtur adventus.* Similiter idem ad Rufinum *a*. Item, præter iſtos, Ambroſius lib. X. in Lucam *b* ſcriptor operis imperfecti homil. XLVIII. in Matt. Damaſcenus lib. IV. de fide Orthod. cap. XXVII. &c. item è recentioribus Liranus, Cajetanus & Maldonatus in cap. XXIV. Matt. Soto in IV. ſent. Diſt. XLVI. qu. II. art. I. *c* Bellarminus lib. III. de Rom. Pont. cap. IV. Suarez diſp. LVI. Tom. II. ſect. I. &c. Aliter tamen è junioribus Janſenius in Matth. cap. XXIV. *d* & Baronius Tom. I. an. LXXII. *e* item ex antiquis, Euſebius lib. III. hiſtor. cap. VII. & Chryſoſtomus *f*, Euthymius, ac Theophylactus in Matt. cap. XXIV. Ex quorum ſententiâ loquitur Chriſtus de conſummatione, non mundi, ſed Hieroſolymorum. Quod non minùs placet. Continuò enim apud Matthæum ſequitur: *Cùm ergo videritis abominationem illam vaſtatricem*: quæ de vaſtatione Hieroſolymorum planè intelligi debent. Favent etiam huic ſententiæ verba Marci, qui cap. XIII. diſcipulos de templo, & Hieroſolymis quæſiſſe dicit, quando iſtorum futura eſſet conſummatio: reſpondiſſe autem Chriſtum, *Primùm apud omnes gentes Euangelium prædicari oportere.* Ubi τὸ πρῶτον pro πρότερον ponitur, planeque ad templi, & Hieroſolymorum finem refertur. Objectant, quod Euangelium non fuerit ubique prædicatum ante Urbis exſcidium: præterea Origenem *g*, Rufinum *h*, Auguſtinum *i*, Proſperumque *k*, atque adeò Bernardum *l*, ipſum, teſtari, ne ſuâ quidem ætate id impletum fuiſſe: denique vix ſeculum eſſe, quod detecta ſit America, & pars Magellanicæ, quæ Chriſtum planè ignorabant: imò hodieque gentes inveniri, ad quas non pervenerit prædicatio Euangelii. Sed reſponderi poteſt, verba Chriſti ſimili συνεκδοχῇ debere intelligi, ac Pauli ad Rom. X. 16. ubi Judæos negat ullum habere ſuæ infidelitatis prætextum, quaſi vocati non fuerint, cùm jam Davidis illud *m* impletum ſit, *In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et ad Coloſſ. cap. I. ubi ſemel iterumque Euangelium in univerſo orbe prædicatum dicit *n*, *Per ſermonem veritatis, id eſt Euangelii: Quod pervenit ad vos, ſicut & in TOTUM MUNDUM, & fructum profert.* Et ibidem *o*. *Nec dimovemini à ſpe Euangelii, quod audiſtis prædicari omni creaturæ, quæ ſub cælo eſt.* Veruntamen, ut ſanè concederemus, ſermonem eſſe Chriſto de ultimo ſuo adventu, & mundi conſummatione, ejuſque ſignum ſtatuere prædicationem in omni gente: non tamen ex ſigni hujus impletione, determinatè ſcietur finis ſeculi. Quod etiam fatetur Auguſtinus epiſt. LXXVIII. ad Heſychium *p*: *Si jam nobis*, inquit, *nuntiatum fuiſſet, in omnibus gentibus Euangelium prædicare, nec ſic poſſemus dicere, quantum temporis remaneret uſque ad finem, ſed magis magiſque jam propinquare meritò diceremus.* Tale etiam ſignum eſt Judæorum converſio, de quâ antè dicebamus.

a Fol. 126. edit. Duac.
b P. 148. edit. Baſ. 1555.
c P. 861. edit. Duac. 1613.
d C. 122. concordiæ Euangelicæ.
e Fol. 691. edit. Mor. an. 1612.
f Homil. 76. in Matt.
g In Matt. Tract. 28.
h Lib. 2. hiſt. cap. 9.
i Epiſt. 80. ad Heſych. col. 367 edit. Baſ. an. 1556.
k Ad capitula Gallorum 4.
l Lib. 3. de Conſideratione cap. 1.
m Pſal. 18. (al. 19.) 5.
n Verſ. 6.
o Verſ. 23.
p Col. 345.

Theſis VII.

*Alterum ſignorum genus eſt eorum, quæ ἀμέσως adventum Chriſti antecedunt. Hæc reſpiciunt mundi machinam: in quâ tum cælum ſpectatur, tum terra mariſque globus. De priori tum generatim dicitur, fore, ut cælorum δυνάμεις concutiantur: tum ſpeciatim, ſolem lunamque obſcuratum iri, ita ut lucem non edant: ſtellas item e cælo caſuras. De poſteriori addit Lucas, fore in terris preſſuram gentium præ fremitu fluctuum marinorum. Sed quomodo vel ſolis lunæque obſcuratio, vel iſte ſtellarum caſus intelligi debeat, non ſatis convenit. Hieronymus & Chryſoſtomus arbitrantur, non abſolutè obſcurationem hanc intelligi debere, ſed comparatè, quia præ claritate veri ſolis, IESU Chriſti, ipſum ſolare corpus videbitur tenebricoſum. Huic ſententiæ obſtat, quod de tempeſtatibus marinorum fluctuum diximus. Cùm enim ſignum hoc comparatè accipi non poſſit, nec prius illud ſic intelligendum putamus. Sed porrò quæritur, ſi abſolutè verba iſta capere oportet, propriène ſumenda ſint, an potius figuratè. Nempe ut ſententia ſit, tantam fore hominum conſternationem, quanta, ſi omnia iſta propriè contingerent, oboriretur. Sic enim loquitur Eſ. XIII. 10. ubi vindictam de Babylone ſumendam prædicit, & Ezechiel XXXII. 7. de ultione Pharaonis agens: item Jeremias XV. 9 gravitatem vindictæ de Judæis capiendæ deſcribens: ac ſimiliter Amos VIII. 9. Sophon I. 15. Joel II. 2. 32. & III. 15. Unde colligimus, morem eſſe propheticum, ut dicant, ſolem, lunam, ſtellas, lumine ſuo deſtitutum iri, quando ſignificare volunt, tantam fore hominum perturbationem, quaſi univerſa mundi machina conturbaretur, ac cuncta cæli δυνάμεις concuterentur, non quia id reverâ fiat, ſed quia homines præ animi angore fieri hæc credant, vel tantopere exterreantur, quaſi nihil non illorum propriè contingeret. Quamquam verò ſimiliter Chriſti verba apud Euangeliſtas interpretari poſſemus: eorum tamen ſententiam ſequi malumus, qui propriè ſolem, lunamque obſcuratum iri putant; ſtellas item, vel reverâ caſuras, vel ſaltem ſic lumine ſuo defecturas, ut non appareant, eoque de cælo cecidiſſe exiſtimari poſſint. In cauſſa eſt, quòd propheticus mos ſit, ſummam conſternationem κατὰ μεταφορὰν ὑπερβολικὴν deſcribere petitâ tranſlatione ab iis, quæ efficient conſternationem in adventu Chriſti, quo veniet ad judicandum mundum. Nempe ut apud Ezechielem XXXVII. 12. reſurrectio quidem κατὰ μεταφορὰν intelligitur: ſed alluditur ad reſurrectionem noviſſimo die futuram, atque ab eâ petitur figura, quemadmodum etiam Tertullianus a, & Hieronymus b obſervarunt: ſimiliter prophetæ, particulare Dei judicium deſcribentes, cæleſtium luminum obſcurationem κατὰ μεταφορὰν intelligunt, ſed modum hunc loquendi ab univerſalis judicii tempore petunt, ubi hæc propriè magis habebit locum. Et ſanè ſigna iſta fore ſenſibilia, non ſpiritualia, etiam argumento eſſe videtur, quod Lucas c docet, viſis ſignis iſtis, fore, ut homines exa-*nimentur præ timore & exſpectatione eorum, quæ ſupervenient univerſo orbi. *Nam ſpiritualia ſanè ſigna non tantum incutere metum, ſed contemni à plurimis mortalium ſolent.*

Lucis aliquid his adferent verba Joa. Driedonis lib. III. de Scripturis Eccleſiaſt. & dogmat. Tractat. III. d. *Locutio-*

a De reſurrect. carn. cap. 30.
b In Ezech. c. 37.
c Cap. 21. verſ. 26.
d Pene initio tractatus tertii, ſive fol. 159.

cutionibus hyperbolicis etiam utitur Scriptura, prænuncians grandia quædam futura per aliquem temporalem regem. Unde quod dicitur Ioel. II. A facie ejus contremuit terra, & moti ſunt cœli, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum; ad literam exponendum eſt, non de primo adventu, neque de ſecundo, ſed de aliâ quadam devaſtatione anteriori per impetum Chaldæorum, tunc futurâ tanquam figurâ adventus Domini, à facie ejus ſc. Babylonii populi multi & fortis, terra contremuit, cœli moti ſunt, luna obtenebrata eſt, &c. quæ omnia (ut inquit Hieronymus) hyperbolicè dicuntur, pro eo, quod Iudæis à populo iſto adverſa patientibus, & in miſerabilem captivitatem deductis, cœlum ruere, & terra fluctuare videatur, & non eſſe ullum ſolatium ex ſplendore ſtellarum. Denique, quod ob multitudinem locuſtarum inter cœlum & terram, lumen lunæ & ſolis non dabit Iudæis ipſis captivis ſolatium. Unde ex his, quæ in ſuperioribus de metaphoris diximus, patet, locutiones illas, quibus à facie alicujus regis dicitur terra contremere, cœlum moveri, ſol & luna obtenebrari, bifariam ſecundùm literalem ſenſum poſſe interpretari. Uno quidem modo ſecundùm metaphoram, nominibus videl. tranſlatè acceptis, ut terra intelligatur populus communis; ſol, pontifex, qui lucere debet populo; cœli, ſacerdotes; rex, luna; ſtella, propheta. Unde à facie caſtrorum hoſtilium populus timore concutitur, ſacerdotium conturbatur, prophetia ſilet, majeſtas regia deperit, cultus juſtitiæ evanuit. Quod autem hujuſcemodi nomina; terra, cœlum, ſol, luna, & ſtella, interdum in Scripturis ad talia referantur, patet ex commentariis Hieronymi. Unde & Eſa. XIV. ubi ſecundùm literalem ſenſum rex Babylonis lucifer appellatur, qui manè velut ſtella oriens, prænunciatur lapſurus eſſe de cælo, id eſt, de altitudine & ſublimitate gloriæ ſuæ. Unde & Hieronymus, imitatus ſuorum prædeceſſorum ſententias, docet, res tales hujuſcemodi nominibus metaphoricè acceptis eſſe ſignificatas. Secundò, ſenſus literalis hujuſcemodi nominibus expreſſus, accipi poteſt ſecundùm hyperbolen, ſeu locutionem hyperbolicam, ut talia ſic dicantur augendi gratiâ, & res in cæleſtibus illis corporibus deſignatæ, intimentur eſſe grandes: non quòd à præſentiâ illius exercitus temporalis regis elementa & cæleſtia corpora hujus mundi contremiſcant, aut moveantur; ſed quod præ magnitudine poteſtatis illius, cœlum & terra tremere videantur. Ex quibus patet, Scripturas ſecundùm hujuſcemodi locutiones expreſſas, non ſemper eſſe intelligendas de noviſſimo Chriſti adventu, in quo cœlum & terra, cæteraque hujus mundi elementa, non metaphoricè, ſed propriè intellecta, realiter mutabuntur.

THESIS VIII.

Quod Iudæi enumerant ſigna quindecim, & earum durationi tribuunt dies totidem, & ſingulis ſignis ſuum præfiniunt diem, id neque è Scripturarum fonte hauſtum, neque à ſermone illius Prophetæ profectum, ſed commentum planè humanum eſſe putamus.

Iudæi tradunt quindecim ſigna, quæ quindecim diebus præceſſura ſint diem noviſſimam. Ea ex Hieronymo recenſet his verbis Thomas in IV. ſent. diſt. XLVIII. qu. I. art. IV. *Hieronymus ponit quindecim ſigna præcedentia judicium, dicens, quod primo die maria omnia exaltabuntur quindecim cubitis ſuper montes. Secundo omnia æquora proſternentur in profundum, ita ut vix videri poſſint. Tertio redigentur in antiquum ſtatum. Quarto belluæ omnes, & alia, quæ moventur in aquis, congregabuntur, & levabuntur ſuper pelagus more contentionis invicem mugientes. Quinto omnia volatilia cœli congregabuntur in campis invicem plorantia, non guſtantia, neque bibentia. Sexto flumina ignea ſurgent ab occaſu ſolis contra faciem firmamenti uſque ad ortum corruentia. Septimo omnia ſidera errantia, & fixa, ſpargent ex ſe igneas comas ſicut cometæ. Octavo erit magnus terræ motus, & omnia animalia proſternentur. Nono omnes lapides, tam magni, quam parvi dividentur in quatuor partes, unaquaque aliam colliſdente. Decimo omnes plantæ ſanguineum fluent rorem. Undecimo omnes montes, & colles, & ædificia, in pulverem redigentur. Duodecimo omnia animalia venient ad campos de ſilvis, & montibus, rugientia, & nihil guſtantia. Tertiodecimo omnia ſepulchra, ab ortu ſolis uſque ad occaſum, patebunt cadaveribus ad reſurgendum. Quartodecimo omnes homines de habitaculis ſuis recedent, non intelligentes, neque loquentes, ſed diſcurrentes. Quintodecimo omnes morientur, & reſurgent cum mortuis longe antè defunctis;* Aliqua etiam iſtorum ponit, ſimulque judicium ſuum apponit, ſcriptor homiliarum à Stelſio editarum ſub nomine Euſebii Emiſſeni. Sic enim ille, homiliâ in Dominicam ſecundam adventus Domini: *His convenire videntur quædam, quæ in annalibus Iudæorum ſcripta referuntur. In quibus mare ſuper omnes montes quindecim cubitos altius exaltari narratur, ſtantibus aquis, & in nullam partem fluentibus. Et deinde tantum in abyſſum demergetur, ut vix ab inſpicientibus videri valeat. Poſtmodum verò revertetur in locum ſuum, & tunc fortaſſe illa confuſio ſonitus maris & fluctuum fiet, de quâ hic modò loquitur: Neque enim tanta maris fluctuumque commotio ſine magnâ confuſione & ſonitu fieri potuit. Terra quoque ſua ſigna dabit, quia terræ motus tam magni fient, ut penè omnia manufacta ruant, omneſque lapides, etiam parvi, conſcindantur. Et feræ de montibus deſcendentes inter homines manebunt, nullique nocebunt: ipſi quoque homines, quaſi amentes, & præ timore areſcentes, huc illuc diſcurrentes tabeſcent. Et his quidem Evangelii verba convenire videntur, quibus Dominus ait: Areſcentibus hominibus præ timore, & exſpectatione, quæ ſupervenient univerſo orbi. Horum autem ſignorum, & aliorum, quæ hic non dicuntur unumquodque uno die, & non amplius, fieri narratur. Nos tamen his quidem autoritatem non damus: quod ideò certe ſcripſimus, quod Evangelii verbis convenire videntur.* Hactenus ſcriptor iſte. Qui meritò Hebræorum nos autoritate ſtare hac parte poſſe negat. Nam etſi pleraque omnia eorum ſignorum inveniuntur in Scripturis, & quæ Scripturis non continentur, tamen nec repugnent (niſi fortè quinctumdecimum ſignum, quo etiam morituri dicuntur, qui noviſſimo die vivent) tamen quod quindecim ſignis quindecim aſſignantur dies, & ſingulis proprius, id Rabbinicum aliquid verius, quam Propheticum ſapere videtur.

THESIS IX.

Etiam ad ſigna adventus referunt, quod apparebit in cœlo ſignum crucis. Quod colligunt ex Chriſti verbis apud Matt. XXIV. 30. Et tunc parebit ſignum Filii hominis in cœlo. *Sed nobis hæc ſententia nihil aliud, quàm conjectura quædam, videtur. Imò, ut ſimplicius, ita verius putamus, ſi ſignum filii hominis ipſe intelligatur Filius hominis: cujus conſpectus certiſſimum erit ſignum conſummationis mundi, & iudicii extremi. Nec multum ab hoc loquendi genere abludit, quod ad Rom. IV. 11.* Abraham *dicitur* accepiſſe ſignum circumciſionis, *hoc eſt circumciſionem, quæ fœderis erat ſignum.*

Interim fatemur, priorem interpretationem habere, & multos, & magnos auctores. Sanè Remaclus de Faulx, Theologiæ in Florinenſi Monaſterio profeſſor, in Harpocrate divino, ſive de conſummatione mundi parte II. ait a: *Hoc ſigno crucem Chriſti ſignificari, tam* a P. 339.

Græci,

Græci, quàm Latini, CONSENTIENTIBUS animis aſſeverant. Et Societatis Ieſu Theologus, Lucas Pinellus, de alterâ vitâ, & animarum in ea ſtatu lib. II. cap. XX. *Per hoc ſignum filii hominis crucem ſignificari, OMNES affirmant interpretes, tam Græci, quàm Latini.* Et ſanè negare non poſſumus, ſentire hoc modo, non tantum oracula, quæ vulgo Sibyllarum *a* nomine circumferuntur, ſuppoſititium Hippolytum de conſummatione ſeculi, aut dubiæ fidei ſcriptorem Ephræm ſerm. de apparitione crucis tempore judicii, item ſerm. in pretioſam & vivificam crucem Domini, & Cyrillum ſive Iohannem Hieroſolym. catech. XV. *b*: Verùm etiam Chryſoſtomum homil. LXXVII. in Matth. & homil. de cruce ac latrone: Auguſtinum ſive alium ſerm. CXXX. de Tempore *c* Iulianum Toletanum lib. III. Prognoſticôn cap. V. item Bedam, Euthymium, Theophylactum, alios, in Matth. cap. XXIV. Imò in Romanæ etiam Eccleſiæ canticis eſt, *Hoc ſignum crucis erit, cum Dominus ad judicandum venerit.* Attamen quod Remaclus, & Pinellus omnes ita cenſere arbitrantur, refellit eos alter Societatis Ieſu Theologus, Maldonatus, in cap. XXIV. Matt. ubi ait: *Quod ſignum filii hominis vocet, auctoribus inter ſe non convenit. Origenes virtutem & gloriam, quam ſibi Chriſtus in cruce comparavit, ſignum filii hominis vocari putat, quaſi ſenſus ſit, omnes viſuros eſſe Chriſtum tantâ cum gloriâ atque majeſtate venientem, ut dubitare non poſſint, eum verum eſſe judicem. Ad eundem ferè modum Hieronymus, Beda, victoriæ Chriſti vexillum intelligi poſſe putant. Auctor verò imperfecti* operis in Matth. (Chryſoſtomo tributi) *paſſionis ſigna, ut flagellorum vibices, clavorum cicatrices, ſignum filii hominis vocari dicit.*

a Extremis verſibus lib. 6.

b P. 383. edit. Morel. an. 1608.

c T. 10. col 885.

De hac cruce quæri ſolet, cujus materiæ futura ſit. Sunt qui eamipſe fore arbitrentur, de qua pependit Salvator. Nam omnes ejus particulas, per orbem diſperſas, eſſe colligendas & compingendas. Eſt hæc ſententia Waldenſis Tom. 3. de ſacramentalibus tit. XX. cap. CLVIII, ac pro ſe adducit hæc B. Chryſoſtomi verba *d*: *Crucem ſolam non reliquit in terrâ, ſed ſecum eam levavit ad cælum, & ideò cum ipſâ veniet.* Quæ etiam verba adducit Ionas Aurelianenſis lib. II. de cultu Imaginum *e*. Sed aliorum judicium eſt, ex aëre luculentiſſimo crucem eſſe formandam, eamque tantæ quidem magnitudinis, & ſplendoris, ut præſentiâ ſuâ Solem Lunamque obſcuret.

d Homil. de cruce & latrone.

e In initio.

Ita Anſelmus in Elucidario ſuo *a*, item Abulenſis, atque alii, in XXIV. cap. Matth.

Apparituram verò hoc ſignum dicunt, tum in fidelium conſolationem, qui crediderint in Chriſtum crucifixum, tum in condemnationem infidelium, qui crucifixum rejecerunt. Hac de re illuſtrem locum citari video à doctis *b* ex Ephremi homil. de verâ pœnitentiâ: *Sancta, inquit, crux in conſummatione ſeculi, cum ſecundò illuxerit Domini Salvatoris adventus, primò cum gloria ingenti, & Angelorum exercituum infinitâ multitudine, apparebit in cælo: inimicos quidem terrens, ac vexans, fideles autem illuminans, atque lætificans, adventumque cæleſtis imperatoris annuncians.* Auguſtinus ſerm. de Tempore CXXX. *Quare crux apparebit tunc, & quam ob cauſſam in ejus præſentia Dominus adveniet, ratio perſpicua eſt ut agnoſcant concilium iniquitatis ſuæ, qui Dominum majeſtatis crucifixerunt. Per hoc enim ſignum, impudens Iudæorum redarguitur impietas: & quomodo propter hoc ipſum habens crucem veniet, audi ipſum in Evangelio proteſtantem: Quia tunc plangent omnes tribus terræ, videntes accuſatorem ſuum, id eſt ipſam crucem, & in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum ſerò, & fruſtra fatebuntur impiam cæcitatem. Quid autem miraris, ſi crucem adferens veniet, ubi & ipſa vulnera oſtendet?*

a P. 141. col 1. edit. Colon. 1612.

b Citant Gretſerus de cruce Chriſti T. 1. lib. 1. cap. 92. & Romaſius in Harpocrate divino fol. 540. Sed in nulla homiliarum ejus de pœnitentia potui invenire.

X.

De ſignis vidimus. Effecta adventus, tum reprobos, tum electos reſpiciunt. Nam reprobi videntes eum, quem perfoderunt, plangent ſuper eo, Apocal. I 7. *atque exanimati præ timore illorum, quæ vident & exſpectant, latibula quærent, in quibus ſeſe ab irâ agni abſcondant. Luc* XXI. 27. *Apoc.* VI. 15. 16. 17. *Electi verò ſummo cum gaudio redemtionem plenam exſpectantes, capita attollent, & erigent. Luc* XXI. 28. *Itaque etiam, quem adventum horreſcunt impii, hunc exoptant fideles. Apoc.* XXII. 17. Et Spiritus & Sponſa dicunt, Veni. Et qui audit dicat, Veni. *& verſ.* 20. Etiam veni Domine Ieſu.

Quæ Apocalypſios verba de ultimo Chriſti adventu etiam interpretatur Arethas, ſive Andræas Cæſarienſis.

DISPUTATIO DECIMASEPTIMA

DE

CORPORE GLORIOSO.

THESIS I.

QUemadmodum Apoſtolus 1 ad Cor. XV. poſtquam docuit carnem hanc reſurrecturam eſſe, quales reſurrecturi ſimus aperit: ſimiliterque quoque nos, quia antea probavimus reſurrectionem fore, deinceps quali ſimus corpore reſurrecturi, oſtendemus.

II.

Optimè verò hoc declarat ibidem *a* Apoſtolus ſimilitudine grani: quam eleganter expreſſit Paullinus panegyrico in obitum Celſi *a*, & Zeno Veronenſis ſive alius ſerm. de Reſurr. *b* & ante utrumque Tertullianus de Reſurr. cap. LII. *Seritur, inquit, ſolummodo granum ſine folliculi veſte, ſine fundamento ſpica, ſine munimento ariſta, ſine ſuperbiâ culmi: exſurgit autem copiâ fœneratum, compagine ædificatum, ordine ſtructum, cultum, munitum & uſquequaque veſtitum. Hæc ſunt ei corpus à Deo aliud, in quod non abolitione, ſed ampliatione mutatur.* Nempe ſimilem in modum Deus mortuis, & putredine abſumtis carnem largietur, (ut Gregorius *c* ſcribit) &

a Verſ 36. & ſeq & 42. ac ſeq.

a In Part. vet. theſ. col. 823. v. 15. & ſeq

b Tom. 3. bibl. Patr. edit. 2. col. 331. Sed apud eum pro caput omnis virentibus redimitum legendum coma virentibus.

c Lib. 14. in Iob cap. 33. edit. Parif. ſive tom 106. edit. Ven. 1480.

& eandem & diverſam: eandem per naturam, diverſam per gloriam: eandem per veritatem, diverſam per potentiam: in quibus duobus, carnis inquam veritate, & gloriæ augmento, reſurrectionis myſterium conſiſtit: quemadmodum Hieronymus ait epiſt. ad Pammachium *a*.

a Tom. 2 pag. 176. edit. Baſ. 1553. quam & de incepſ citamus.

III.

Hæc de corporis gloriâ ſic ſcribit Macarius Ægyptius: homil. 34. *b* Ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, ὧν προαπηγλαΐσθησαν καὶ προεδοξάσθησαν αἱ ψυχαί, ὅτι καὶ τὰ σώματα συνδοξάζονται, καὶ φωτίζονται τῇ ἀπὸ τοῦ νῦν πεφωτισμένῃ καὶ δεδοξασμένῃ ψυχῇ. ἔστι γὰρ αὐτῶν οἶκος καὶ σκηνὴ καὶ πόλις ὁ κύριος. τὸ οἰκητήριον δὲ τὸ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀχειροποίητον περιβεβλημένοι δόξαν φωτὸς θείας, ὡς τέκνα φωτὸς γενόμενοι.

b P. 446. edit. Mor.

Sed quod generatim à Beato Macario dicitur, id diſtinctè explicat Apoſtolus per quadruplicem antitheſin corporis ejus quod ſepelitur, & illius quod excitabitur. Prima *c* eſt ratione durationis: quia corpus ſeminatur corruptioni obnoxium, ſuſcitabitur incorruptum. Unde Ambroſius *d*: *Flos reſurrectionis immortalitas eſt: flos reſurrectionis incorruptio eſt.*

c Verſ. 42.

d De fide reſurr. p. 30. edit. Baſ. 1555.

IV.

e Verſ. 43.

Altera *e* antitheſis eſt ratione decoris: quia ſeminatur ignominioſum, hoc eſt deforme fœdumque adſpectu, excitatur pulchrum & divino quaſi lumine amictum. Cujus ſpecimen datum in vultu Moſis candicante *f*. Unde idem Macarius Homil. v. *g* Μωσῆς ὁ μακάριος ὑπέδειξε τὸν τύπον διὰ τῆς δόξης τῆς ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπικειμένης τοῦ πνεύματος δόξης, εἰς ἣν οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀτενίσαι ἠδύνατο, πῶς ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων δοξασθήσεται τὸ σῶμα τῶν ἀξίων *h*. Item in Chriſto coram tribus diſcipulis transfigurato, cujus membra ſolis fulgore micantia Apoſtolorum oculos præſtinguebant. Atqui, ut Hieronymus *i* ait, *Qualis futurus eſt tempore judicandi, talis apparet Apoſtolis.* Et mox: *Transformatus eſt dominus in eam gloriam quâ venturus poſtea eſt in regno ſuo.* Hinc vero futuram corporum noſtrorum gloriam optimè comprobamus: quia ſimiliter Chriſtus, ut Apoſtolus *k* ait, *transformabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat corpori ſuo glorioſo.* Vide omnino quæ de pulchritudine glorioſorum corporum elegantiſſimè ſcribit Auguſtinus lib. XXII. de Civ. Dei cap. XIX. Ubi illud inter alia: *Claritas in Chriſti corpore cum reſurrexit ab oculis diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe, quam defuiſſe credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus adſpectus, quando ille ita a ſuis deberet attendi, ut poſſet cognoſci.*

f Exod. 34. v. 29 30

g Pag. 86.

h Mat. 2. 17.

i Comm. in hunc locum: ubi obiter obſerva, ter transformationis vocem ab Hieronymo uſurpari, quam in Calvino ac Beza ſuſtillat Maldonatus.

k Phil. 3. verſ. 21.

V.

l Verſ. 43.

Tertia antitheſis apud Paullum *l* eſt ratione potentiæ & motus: quia quod in vita fuerit cibi, potus, ſomni, veſtitus indigum, ponderequc ſuo gravatum, excitabitur agile, nullique infirmitati aut defectui obnoxium. Hac agilitatis dote (quamquam principaliter divinâ virtute) rapiemur in aëra, in Domini occurſum, ut eſt 1 Theſſ. IV. 17. Unde idem Macarius (ut eum Latinè loquentem inducamus) homil. v. *m*. *Quam gloriam in animâ ſuâ nunc poſſident ſancti, hac tum teget & operiet corpora nuda, & ad cælos rapiet. Cum enim Deus conderet Adam, non aptavit ei corporeas alas, ſicut & volatilibus: nempe præparans ei alas ſancti ſpiritus, quas videlicet donaturus erat illi in reſurrectione, quæ ipſum allevarent & raperent, quo ſpiritui bonum videretur. Quas quidem alas etiam nunc animæ ſanctorum obtinent* (καταξιοῦται ἔχειν) *quæ mente evolant ad cogitationes cæleſtes.* Auguſt. lib. XXII. de C. D. cap. XXX. *Certe ubi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere nec corpus.*

m P. 88. edit. Mor.

VI.

n Ibidem verſ. 44.

Quarta antitheſis, apud Apoſtolum *n* ſuperiorum eſt omnium fundamentum, triplicemque ante allatam differentiam comprehendit. Dicitur enim ſeminari corpus animale, excitari ſpirituale. Quamquam verba hæc non uno omnes ceperunt modo. Nam præter eos qui putarent corpus ſpirituale dici quia in ſpiritum verteretur (quorum ſententiam ſatis refutavimus ſup. diſp.) fuere hodieque ſunt multi, qui ſpirituale dici contendant, quia ſpiritus inſtar ſit ſubtile. Itaque & facultatem ei tribuunt per clauſa loca & denſos obices permeandi. Eoque etiam advocant quod Chriſtus dicatur ad diſcipulos ingreſſus τῶν θυρῶν κεκλεισμένων *a*. Atqui nihil opus idcirco ſtatuere corporum penetrationem: ſed ſatis eſt ſi dicatur, ſive Angelico miniſterio, ſive ſolo domini juſſu oſtium ſubitò fuiſſe apertum ac clauſum. Vel cui hoc magnum ſatis miraculum non videtur, ſtatuat licet oſtium fuiſſe rarefactum, ingreſſoque Chriſto coaluiſſe. Saltem hoc [illegible] non habet, ac tam hoc quàm illo modo *creaturæ ceſſeriſt creatori*: quod hic factum eſſe Hieronymus ſcribit epiſt. ad Pammach. *b*. Nihilo veriſimilius dicunt, Chriſtum per ſepulchri lapidem tranſiiſſe. Siquidem teſtantur ſcripturæ *c*, ab angelo fuiſſe a ſepulchro revolutum. Neque eò id tantummodo factum, ut reſurrexiſſe Chriſtum indicium fieret, quod Beda putavit, verùm ſimul, ut egreſſuro Chriſto janua panderetur.

a Ioan. 20. 19.

b P. 178.

c Matt. 28. 2.

VII.

Noſtra verò ſententia eſt, corpus tum animale tum ſpirituale dici ratione partim principii ſui, partim affectionum. Principium utriuſque corporis eſt unum idemque anima nempe ſive ſpiritus, ſed quia, ut Aquinate *d* rectè eſt obſervatum, anima vocatur, quà curat bonum corporis, quod informat: ſpiritus dicitur, quà ſpiritui Domini ſubjicitur, ac ſpirituale bonum curat: hinc & corpus vel animale dicitur, quà animæ paret: vel ſpirituale, quà à ſpiritu gubernatur. Nec obſtat, quod etiam in hac vitâ corpus ſpiritui ſerviat. Nam hic imperfectè id facit. Quam rem ſic declarat Tertullianus lib. de Reſurr. cap. LIII. *Quid ergo dicemus? nonne & nunc habet caro ſpiritum ex fide? ut quærendum ſit, quomodo corpus animale dicatur ſeminari. Plane accepit & hic ſpiritum caro, ſed arrabonem: animæ autem non arrabonem, ſed plenitudinem. Itaque etiam propterea majoris ſubſtantiæ nomine animale corpus nuncupata eſt, in quâ ſeminatur; futura proinde per plenitudinem ſpiritus inſuper ſpirituale, in quâ reſuſcitatur. Quid mirum? ſi magis inde vocitata eſt, unde conſerta eſt, quam unde reſperſa eſt?*

d Comm. in 1. ad Cor.

VIII.

Præterea operationum ratione corpus vel animale, vel ſpirituale vocari dicebamus. Sunt verò operationes iſtæ triplices. Nam quia, ut Athenagoras lib. de Reſurr. *e* ait, ἄνθρωπος δεῖται τροφῆς διὰ τὴν ζωὴν, δεῖται δὲ διαδοχῆς διὰ τὴν τοῦ γένους διαμονήν: hinc eſt quod anima in hâc vitâ operationes per organa corporea ad corporis bonum exerceat. Cujuſmodi ſunt nutritio, augmentatio, generatio: illa quidem duo ad conſervationem & perfectionem individui, hæc verò tertia ad conſervationem ſpeciei. Suntque operationes iſtæ merè animales, ſeu organa, ſeu objectum, finemque conſideres. Sunt præterea operationes, quæ per organa quidem corporea, non tamen ſemper ad corporis, ſed ſæpè ad animæ bonum exerceantur. Atque hæ inter animales & ſpirituales operationes medium obtinent locum: quia corporales ſunt ratione organi, Spirituales ratione objecti & finis: à quibus potiùs quàm ab organo ſumenda eſt denominatio. Denique ſunt operationes, quæ citra corporis organa fiunt ac ad perfectionem animæ ſimpliciter diriguntur. Cujuſmodi tum organi, tum objecti & finis ratione ſunt ſpirituales.

e Pag. 68 edition. H. St.

Anima

IX.

Anima poſt reſurrectionem tantùm ſpiritualibus vacabit: nempe partim iis, quæ corporis organum requirunt, ad bonum tamen animæ pertinent; cujuſmodi eſt beatifica viſio, quia corporeis oculis fit: partim illis, quæ corporis organo non indigent; qualis eſt beatifica viſio quatenus ſolo fit intellectu. At à primo operationum genere tunc penitùs erit immunis: ut nos Chriſtus docet Matth. XXII. 30. & Marc. XII. 25. & apertiſſimè apud Lucam XX. 35. 36. *Qui*, inquit, *digni habiti fuerint, qui ævum illud conſequantur & reſurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nubunt amplius: neque enim mori poſſunt amplius: pares enim angelis ſunt, & filii ſunt Dei cùm filii ſint reſurrectionis.*

X.

Sanè ſi non aliunde vel ex uno hoc loco cognoſci poſſet, cur & corpora glorioſa dicantur ſpiritualia, & his prædiri ἰσάγγελοι nominentur. Nempe non ratione ſpiritualis ſubſtantiæ, quia nec oculis videri, nec manibus tangi poſſint: quod Io. Hieroſolymitanus putabat, & aliquando ſenſit Auguſtinus *a*: ſed neque ἰσάγγελοι vocantur
a Tom. 3. lib. de fide & ſymbolo cap. 10.
ratione ἀναμαρτησίας h. e. impeccantiæ, ut Hieronymus *b* vertit (quamquam veriſſimè dicat Bernardus *c*,
b Proœmio in quartum comment. Hierem.
implendum iri rationale noſtrum luce ſapientiæ, concupiſcibile noſtrum fonte juſtitiæ, iraſcibile noſtrum, perfectâ tranquillitate:) ſed quia angelorum inſtar neque nutrimento indigebunt ad conſervationem individui: neque generatione ad conſervationem ſpeciei: prout rectè adverſus Io. Hieroſolymitanum interpretatur B. Hieronymus & Auguſtinus, abjectâ priori ſententiâ, docuit lib. 2. Retract. cap. XVII. & lib. ult. de Civ. Dei cap. V. & XXI. & ante utrumque Tertullianus lib. de reſurr. cap. LXII. Ubi ſic ſcribit: *Erunt tanquam angeli. Si non nubendo, quia nec moriendo, utique nec ulli ſimili neceſſitati ſuccidendo corporalis conditionis.* Plura ibidem vide. Similiterque Victor Antiochenus, Theophylactus, atque alii ad Marci cap. XII.
c Serm. 4. in feſtiv. omnium ſanct. col. 294 edit. Antverp.

XI.

d 1 Cor. 15. 49.
Ex his verò ſimul lucem capit, quod ibidem *d* Apoſtolus dicit, nos in hac vitâ geſtare imaginem primi Adami: h. e. conformes eſſe primo parenti, qui tales in nos qualitates diffudit, qualibus ipſe præditus fuit: ac poſt vitam hanc geſtaturos imaginem ſecundi Adami, hoc eſt corpora habituros conformia corpori Chriſti, quod eſt immortale, pulchrum, agile & ut uno verbo cum Apoſtolo dicam, ſpirituale.

XII.

Atque hæc quidem de quadruplici illâ animalis & ſpiritualis corporis antitheſi univerſè dicta ſunto. Deinceps, quia occaſione eorum, quæ vel ſup. diſp. de carnis veritate, vel hac ipſâ de gloriæ augmento à nobis dicta ſunt, varia particulatim quæri ſolent, quorum alia ad integritatem, alia ad ætatem ac ſtaturam, alia ad ſexum, aliamve qualitatem pertinent: iccirco noſtram de his quoque ſententiam tamquam mantiſſam & hujus & ſuperiorum de Reſurrectione diſputationum, appendere hoc loco viſum fuit.

XIII.

De integritate quidem nemo pius ambigit, quin quos membro aliquo deſtitutos produxit parens natura, hi eo donandi ſint in reſurrectione. Siquidem hoc ad glorioſi corporis beatitudinem facit: nec veriſimile eſt corpora noſtra in vitâ æternâ deteriori fore conditione, quam erant in πρωτοπλασίᾳ. Vide Tertull. de Reſurr. cap. LVII. Auguſtin. Enchirid. cap. LXXXVII. Prudentium in Ἀποθεώσει circa finem, Iulianum Toletanum lib. III. προγνως. cap. XXX.

XIV.

Unde verò mutilis membra iſthæc ſint reſtituenda, curioſâ indagine opus non eſt. Tantùm dicimus veriſimile eſſe vel è nihilo ea creatum iri: vel ſupplenda eſſe ex iis, quæ à calore nativo, vitâ durante, fuere depaſta abſumtaque, ac poſtea per cibum & potum inſtaurata. Ut enim ex Phyſicis notum eſt, ſunt corpora noſtra in perpetuo fluxu: nec ut corpora hæc reſurgant, omnia reſurgere opus eſt, quæ aliquando fuerunt, ſed quantum ſatis eſt, ut corpus ſit abſolutum.

XV.

Utrumque etiam de ἀνθρωποφάγοις dici poteſt. Nempe caro abſumta, etiamſi abſumentis pars facta ſit, priori tamen adjudicabitur poſſeſſori: poſteriori vero ſupplebitur eo modo quo dicebamus. Si tamen ſuppleri opus ſit. Nam cum nulli ſolis veſcantur carnibus humanis, nec quicquid in cibum aſſumitur, cedat in nutrimentum, in dubium vocari poſſit, an natura in digerendis & agglutinandis homini carnibus humanis itidem conſueta peragat munia, uti facit in cibis divinitùs conceſſis. Vide argumentum hoc fusè tractantem Athenagoram lib. de Reſurr. *a*. a Pag 49. 50. 51 & ſeq. Gr. edit. H. St.

XVI.

Quamquam verò & alvi gurges, & inteſtinorum perplexa proceritas, & conceptuum conceptacula, & uberum fontes ab officiis priſtinis liberabuntur: non tamen impedit hoc, quò minus cum his quoque corpora reſurgant. Siquidem pertinent ea ad perfectionem naturæ humanæ, haut ſecus ac, quemadmodum Tertullianus *b* b Lib. de Reſurr. cap. 60.
ait, *& carina & prora & puppis, omniſque compago priſtina neceſſaria eſt ſoli navis ſaluti, licet vacatura.* Præterea æquum eſt, ut quibus quis membris benè maleve uſus eſt in hac vitâ, eadem vel præmium vel pœnam reportent in vitâ alterâ. Quo argumento idem adſtruunt Athenagoras de Reſurr. *c*. Cyprianus *d* de eadem. Lactantius c Pag. 74. edit. Gr. H. St.
lib. 7. c. 21. Auguſtinus lib. 1. de Civ. Dei cap. 13.
d Timem. 12.

XVII.

Nec ullam glorioſi corporis imperfectionem arguit illud Paullinum *e* ab Origeniſtis *f* quoque, ſed paullò e 1 Cor. 6. 13.
alium in finem, objectum: *Eſca ventri & venter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet.* Nam Lucæ ult. legimus, Chriſtum reſuſcitatum comediſſe, eoque Apoſtolus de eſcis qua ventris, deque ventre quà eſcarum, & quidem de appetentia cibi, non de poſſibilitate comedendi intelligi debet, quemadmodum oſtendit Auguſtinus lib. XIII. de C. D. cap. 22. & Iulianus Toletanus lib. III. προγνως. cap. XXV.
f Apud Hieron. epiſt ad Pammach. pag. 176.

XVIII.

Nec honeſtatis ratio reparationi partium ullarum obſtabit, quando, ubi perfecta puritas & innocentia obtinebit, ibi nec ulla earum partium fœditas comparebit: eoque, ut Macarius *g* quoque ſcribit, ἐκεῖ ἀντιπεριχύντας λαλοῦσι εἰρήνην ἀδελφοῖς ἀδελφοί. Hujuſce rei documen- g Homil. 34. pag. 446 & 447. edit. Morell.
tum habemus in primis parentibus, ut qui demum poſt peccatum ſibi è foliis ficulnis ſubligaria pararint. Hæc niſi certiſſima forent, veriſimiliter ſatis reſponderetur, fulgido nos amictu eſſe induendos: quali nempe ſe conſpiciendos hominibus angeli obtulerunt in terris. Interim vide ſis, quæ ex Iuliano Pomerio ac præceptore ſuo Eugenio de amictu beatorum ſcribit Iulianus Toletanus cap. prox.

XIX.

De humoribus quoque aliquis eſt diſſenſus: quam quæſtionem movet Auguſtinus epiſt. 140. ad Conſentium. Ut verò utramque in partem de eâ poſſit diſputari, ante ſeſquiſeculum circiter oſtendit Dominicus Dominicenus Venetus Epiſc. Torcellanus & Brixianus tractatu de ſanguine Chriſti. Interim extra controverſiam eſt, hu-

mores excrementitios, quique nutritioni ac generationi inſerviunt, uti lac & ſemen, ſpirituali corpori minimè convenire.

XX.

Nec cum pili ad ornamentum corporis pertineant, quâ de re orationem ſcripſit Dio Chryſoſtomus, reſurrectionem eorum impedit, quod ex humoribus excrementitiis producantur. Idem de unguibus judicium eſto. Unde Prudentius extremâ Σωτηρίου *a*.

a Carm. de Reſurrect.

—— Nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum revomet patefacti foſſa ſepulchri.

Nec obſtat originis fœditas: quæ ſi ſpectetur, pari jure etiam corporum ipſorum reſurrectio in dubium vocetur. Nec hacpropter neceſſe eſſe, ut quicquid vel per tonſuram vel ſectionem detractum eſt, redintegretur, ſatis ex Auguſtino docet idem Julianus Toletanus cap. XXXI. ejuſdem libri.

XXI.

De ætate etiam ſive ſtaturâ corporis glorioſi diſceptatio eſt. Nos non adultos duntaxat, ſed etiam pueros perfectâ in ætate reſurrecturos putamus: eademque eſt ſententia Ambroſii ſive alius in fragmento *b* de Reſurrect. B. Hieronymi ad Pammachium adverſus Io. Hieroſolym. *c* & B. Auguſt. lib. XXII. de Civ. Dei cap. 16. *Reſurgent*, inquit, *omnes tam magni corpore quàm vel erant, vel futuri erant in juvenili ætate.* Similiterque Iulianus Pomerius apud Iulianum Toletanum lib. III. προγν. cap. XX. Pro puerili tamen puerorum ætate advocare aliquis poſſit illud Apocal. XX. *Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, &c.* Verùm non eo indicatur quanti, ſed qui reſurrecturi. Nempe etiam qui in ætate primâ diſceſſiſſent. Confirmat hanc rem Auguſtinus cap. 14. ejuſdem libri. Ubi ait omnes in conceptione ac nativitate habere perfectionis modum: at habere non in mole, ſed in ratione, quomodo & membra omnia latenter ſunt in ſemine. Quod verò illis tardius erat acceſſurum in tempore, hoc recepturos celerrimo & miro Dei opere. Quæ ſententia etiam ex πειτοκλεσίας analogiâ comprobatur. Nec enim deteriori, ſed meliori potius conditione corpora noſtra erunt, quam primorum hominum in paradiſo erant: ut idem tradit lib. I. Retract. cap. XI. & XIII. & lib. XIII. de C. D. cap. XX. Interea verum putamus illud ejuſdem lib. XXII. de C. D. cap. XVI. *Nihil oberit etiamſi erit infantilis vel ſenilis corporis forma: ubi nec mentis, nec ipſius corporis ulla manebit infirmitas. Unde etiam ſiquis in eo corporis modo, in quo defunctus eſt, reſurrecturum unumquemque contendit, non eſt cum illo laborioſâ contradictione pugnandum.* Et hoc Iuliani Pomerii apud cognominem ſibi Toletanum loco paullò ante citato: *Si hoc magis congruit illi ſeculo beato, in quo omnes ſancti ſine ullo beatitudinis ſuæ defectu victuri ſunt, ut aliqua ætatum differentia ibi futura ſit: ſic erit ibi, ut impedimento aut dedecori ſine fine regnantibus non ſit.* Et mox: *Quod de ætate diximus, idem de ſtaturâ licet intelligi.*

b Circa medium fragmenti. c P. 175. circa finem. edit. Baſ. antea citatæ.

XXII.

At non ſatis Apoſtoli mentem intelligunt, qui, ut Auguſtinus innuit lib. XXII. de Civ. Dei cap. XV. & ex eo Iulianus Toletanus lib. III. προγνωσ. cap. XX. ac Longobardus lib. IV. Diſt XLIV. adultam omnium ætatem comprobant iſtoc Apoſtoli Eph. IV. 13. *Donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti.* Nam cum viro perfecto continuò opponat parvulum fluctuantem & in fide inſtabilem, cognoſcere hinc eſt, virum perfectum nunc appellari eum, qui in fide ſit perfectus: ut interpretantur ex Lat. Ambroſius & Hieronymus: ex Græcis, Chryſoſtomus, Theophylactus & Oecumenius. Meritò autem numero ſingulo *virum perfectum* dicit: quomodo & Syrus vertit, *Donec omnes fiamus unus homo perfectus.* Nec n. loquitur de ſingulis ſingulatim, ſed de myſtico Chriſti corpore; quod adoleſcet in Chriſto uſque dum perventum erit ad perfectionem ac quaſi virilem ætatem, quod demum futurum in reſurrectione univerſali.

XXIII.

Nihilo magis iſtæc Apoſtoli verba pro iis faciunt, qui hinc probant omnes virili in ſexu reſurrecturos: ut ſcribit Auguſtinus lib. XXII. de Civ. Dei cap. XVII. & ſeq. Quo etiam trahi poſſit, quod Macarius homil. XXXIV. ait, οὐκ ἔτι ἐκεῖ ἄρσεν ἢ θῆλυ, εἰς θεϊκὴν γὰρ φύσιν πάντες μεταβάλλοντες. Ac ſimile quid habet Hilarius in illud Matth. cap. XXIV. *In reſurrectione neque nubent, neque ducent uxores.* Quamquam & hos de ſexus uſu, non de affectione ipſâ intelligere poſſis. Sed Scotus in II. Sent. diſt. XX. de affectione ipſa negat, niſi quod ſolam hinc excipiat B. Virginem. Etiam Guido Carmelita hunc errorem tribuit Armeniis, quos compulſos ait iſtis Apoſtoli verbis ad Rom. VIII. *Quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imagini filii Dei.* Quo loco non de ſexu, ſed de conformitate cum Chriſto, primùm in cruce, deinde in gloriâ, Apoſtolus loquitur.

XXIV.

Sanè ſi idem numero corpus reſurget, etiam affectiones ejus non derogantes gloriæ remanebunt: è quarum præcipuis eſt ſexus. Quamobrem rectius abolitionem hujuſce ſexus negant Tertullianus de Reſurr. cap. LX. Ambroſius in fragmento de eadem *a*, Hieronymus epiſt. ad Pammach. Auguſt. lib. XXII. de Civ. Dei cap. XVII. Iulianus Toletanus lib. III. προγνωσ. cap. XXIV. qui & verba illa laudat præceptoris ſui Eugenii, Toletanæ ſenis antiſtitis: *Erit tanta ac talis corporis* (fœminei) *pulchritudo, ut oblectet intuitum & cor nullatenus inflectat ad vitium.* Idem communiter docent Scholaſtici omnes in IV. Diſt. XLIV.

a Ante medium.

XXV.

Nec obſtat, quod nunc fœmineus ſexus indignior ſit virili: quia hoc eſt ratione ſubjectionis & imbecillitatis, non ipſius ſexus, qui cum etiam in innocentiæ ſtatu habuerit locum, inter ea eſſe nequit, quæ pœnalis fuerint conditio mortalium: qualia in ſtatu vel integritatis vel præmii locum habere non poſſunt.

XXVI.

Cum verò negamus deformitatis loco haberi debere, quod non ſit pœna peccati, etiam inde in martyribus eximimus vulnerum veſtigia. Sanè Chriſtus poſt reſurrectionem vulnerum ſuorum oſtendit cicatrices: quod illi non dehoneſtamento, ſed ornamento fuit, quia hæ pugnæ ſemel peractæ ſigna ſunt perennia. Quocirca & ſimiliter fortaſſe martyres poſt reſurrectionem circumferent vulnerum ſuorum cicatrices, tanquam heroïcæ virtutis indicia. Hanc in ſententiam inclinat Auguſtinus, lib. XXII. de C. D. cap. XX. &, qui eum ſequitur, Iulianus Toletanus lib. III. προγνωσ. cap. XXIS.

XXVII.

Contra pœnalis deformitatis loco habemus vitia omnia in fœtibus monſtroſis. Itaque ea non relictum ſed ſublatum iri ſtatuimus cum Auguſtino & Iuliano Pomerio, quorum verba citat Iul. Toletanus *b*. Quod tamen intelligendum de monſtris iſtis, quæ hominis habuerint naturam. De hoc verò imprimis ſtatuendum ex capite, utpote rationis domicilio: unde & caput antiquitùs ſacrum habebatur, teſte Athenæo lib. II. diſſertantium in convivio. Quæ igitur corpore toto ab humanâ formâ longiùs declinaverint, vel ſuperiori ejus parte beſtiam planè repræſentant, hæc non corrigentur, quia non reſurgent: non reſurgent autem, quia etſi homine

b Lib. 3. προγν. cap. 28.

nata

nata ſint, homo tamen non ſint: unde & ſacri baptiſmatis aquâ ablui non debent: imò in ortu ipſo impune ſuffocantur, ut Juriſconſulti docent. Vide quos hâc de re ſcripſiſſe ſcribit Ludovicus Caterius Tract. de Homicidio num. XXIII.

XXVIII.

Extremo hoc loco addamus, cum vel mutilos vel deformes tum innatis tum adventitiis defectibus ac vitiis liberandos dicimus, de ſolis hoc electis intelligi nos velle.
[a In 4. ſent. diſt. 44. Art. 6.] Nec enim diſplicet ſententia Durandi, qui *a* reprobos cenſet iiſdem cum defectibus ac vitiis reſurrecturos, quæ habuerunt in hac vitâ: ut quæ non diſconveniant eorum conditioni.
[b 1 Cor. 15.] Contra ſcio ſenſiſſe Thomam in illud Apoſtoli *b*. *Et mortui reſurgent incorrupti.* Sed Hieronymus rectiùs Apoſtoli verba interpretatur de immortalitatis ſtatu, quia ἄφθαρτοι, quod in Græco eſt, incorruptibiles ſonat. Præterea ratio pro Durando eſt, quia cum defectus eorum pertineant ad miſeriæ augmentum, ratio idonea nequit adferri, cur defectus in his debeant auferri. Contra veriſimile eſt, quemadmodum qui Spiritus Sancti templa fuerunt, corpora habebunt ſplendentia ac decora, ita qui dæmonis fuere templa, corpora habituros tetra ac deformia. Atque id quoque cenſuit B. Ephrem. ſerm. de Reſurr. *Iſtorum*, inquit, *corpora ſeptuplum ſupra ſolis fulgebunt radios: peccatorum verò tenebroſa invenientur & fœtore plena.* Interim, ut optimè Auguſtinus ait, Enchir. cap. XCII. & apud Julianum Toletanum lib. III. προγνώς. cap. XXXII. *Fatigare nos inquirendo non debet incerta eorum habitudo, quorum erit certa & ſempiterna damnatio.* Quod & Albinus Flaccus Alcuinus iiſdem propè verbis ſcripſit lib. III. de Trinit. cap. XX.

DISPUTATIO DECIMAOCTAVA

DE

MUNDI FINE.

De fine mundi hæc conſiderabimus: An, quomodo, quatenus, & quando ſit interiturus. Item, num doctrina hæc nota fuerit poëtis ac philoſophis antiquis.

THESIS I.

MUNDUM, uti initium habuit, ita habiturum eſſe finem, non uno Scripturarum loco docemur: apertiſſimè autem id prædicitur Apocal. XXI. 1. Deinde vidi cœlum novum, & terram novam: primum enim cœlum, & prima terra abierat: & mare non erat amplius. *Item 2 Petr* III. 3. 4 *ubi præmonet Apoſtolus, irriſores eſſe extremis venturos temporibus, qui mundum hunc ſemper permanſurum eundem, vanamque eſſe promiſſionem de adventu Chriſti, concludant; idque exinde, quia tot jam ſeculis eadem orbis facies perſtet. Adverſus tales primùm opponit Apoſtolus creationem mundi: quia qui verbo mundum potuit creare, eundem verbo poterit deſtruere. Deinde, non omnia ita permanſiſſe,*
[a Verſ. 6.] *uti ab initio creationis erant, probat* a *ex diluvio, quo mundus hic corruptus fuit. Ab iſtoc exemplo ad futurum mundi interitum accedit, ac cœlum terramque de-*
[b Verſ. 7.] *ſtructum iri pronunciat* b *die illo, qui impiorum exitio eſt deſtinatus.* Quamobrem, *inquit*, qui tunc erat mundus, aqua inundatus periit: qui verò nunc ſunt cœli, & terra, eodem ſermone repoſiti, ſervantur igni in diem damnationis, & exitii impiorum hominum.

[c In bibl. pp. edit. 2. Tom. 9. col. 528. 529.] Minimè verò audiendus eſt Didymus *d*, enarratione in epiſtolas Canonicas, ubi obſervat, triplicis hic mundi mentionem fieri, antiqui ſeu præteriti, verſ. 6. cùm dicitur, *Ille tunc mundus*: præſentis, verſ. 7. *Cœli qui nunc ſunt*: futuri poſt hunc, verſ. 13. *Sed cœlos novos, ac terram novam, ſecundum promiſſum ejus exſpectamus.* Quæ huic epiſtolæ adſperſa Didymus putat ab hæreticis, plures mundorum creationes, & periodos, ſomniantibus. *Multis*, inquit, *mirum eſt, & ex iſtis verbis ſignificari mundanas revolutiones, atque mutationes.* Et poſtea: *Non eſt igitur ignorandum, præſentem epiſtolam eſſe falſatam, quæ licet publicetur, non tamen in canone eſt.* Sed valde Didymum ea conjectura fefellit. Nam quod Petrus diluvio periiſſe mundum dicit, ſatis indicat, non loqui eum de tribus mundis τῇ οὐσίᾳ diverſis; uti Origeniſtæ putarunt: ſed illud ſolùm velle, quemadmodum mundus hic ſemel cœpit, & aquâ corruptus fuit; ita eundem aliquando periturum igne.

Ad interitum hunc mundi probandum, afferri etiam vulgò ſolent verba Eſa. LI. 6. *Cœli ut fumus peribunt, & terra, ut veſtis veteraſcet.* Sed aliam hujus loci ſententiam eſſe, putavit etiam Calvinus, ut ex iſtis ejus verbis cognoſcimus: *Adjungit, quamvis ad interitum vergant cœlum & terra, fieri non poſſe, ut Eccleſia labefiat, cujus ſtabilitas in Deo fundata eſt; ac ſi dixiſſet, Centies miſceri contingit cœlum terra potius, quàm effluat promiſſio, cui ſalus veſtra innititur.* Similiter Hector Pintus: *Poteſt hic locus Eſaiæ ita explicari: Prius cœlum & terra vaſtabuntur, quam ut ego non præbeam mundo ſalutem, & promiſſa mea non adimpleam.*

Præterea adducere ſolent illud Pſal. CII. 27. *Iſta* (terra & cœlum) *peritura ſunt, omnia ut veſtimentum veteraſcent, ut indumentum mutabis ea, atque mutabuntur.* Sed aliorum alia ſententia eſt: quia (ut Calvinus ad hunc locum monet) *ſecundùm quoſdam interpretes ſubaudienda eſt conditio, Si Deo ita placuerit.* Idem Bucerus indicârat his verbis: *Iſtud PERIBUNT de immutatione orbis intelligendum eſt: de qua 2 Petr.* III. 7. *aut certè ſecundum Kimhi ſubaudiendum eſt, Si volet. Nam ut Sancti æternum vivunt, ita ſtabit quoque in ſempiternum hæc machina orbis. Ut tamen Deus omnia condidit ex nihilo, ita in manu ejus eſt, ſi velit, cuncta rurſus in nihilum redigere.*

Itidem adferunt, quod dicitur Matth. v. 18. *Uſque dum præterierit cœlum & terra.* Et Matth. XXIV. 35. Marc. XIII. 32. & Luc. XXI. 33. *Cœlum & terra præteribunt: ſermones autem mei nequaquam præteribunt.* Sed horum etiam

etiam verborum aliam eſſe ſententiam, autumat idem Calvinus, qui in Matth. v. 35. *Hoc*, inquit, *tenere ſufficiat, ruiturum potius eſſe cælum, totamque mundi machinam miſcendam eſſe, quàm vacillet Legis ſtabilitas.* Idem in Matth. xxiv. 35. *Hanc loquendi formam variè exponunt interpretes. Quidam cæli & terræ tranſitum ad ultimum diem referunt, quo abolebitur caduca eorum conditio. Alii autem ſic reſolvunt, potius totam mundi fabricam eſſe perituram, quàm ut evaneſcat vaticinium, quod audivimus. Sed quia non dubium eſt, quin Chriſtus ſuorum mentes ſupra mundi intuitum attollere datâ operâ voluerit, mihi videtur notare aſſiduas inclinationes, quæ in mundo cernuntur, ac ſi negaret, æſtimanda eſſe dicta ſua ab inſtabili, & quaſi æſtuoſa mundi varietate.* Multis etiam de hoc Piſcator in Matth. v. 18. *Syntaxis eſt, Ne unicum quidem jota, aut apex præteribit, uſque dum præterierit cælum & terra. Id eſt, Nullum jota, aut apex præteribit. Sicut nimirum cælum & terra nunquam præteribit, id eſt, nunquam interibit. Etenim verbum* παρελθεῖν *pro interire, atque in nihilum redigi, accipitur in ſimili huic ſententia* Luc. xvi. 17. *ubi dicitur, Facilius eſt cælum & terram præterire* (παρελθεῖν) *quàm legis unum apicem excidere: quibus verbis innuitur, fieri non poſſe, (nempe per decretum Dei) ut cælum & terra intereant, ſeu in nihilum redigantur. Simiſis huic phraſis eſt in illo Pſal.* xxvii. 7. *Florebit temporibus ejus (nempe Chriſti regnantis) juſtus: & amplitudo pacis erit, donec non ſit Luna. Quibus verbis ſignificat David, felicitatem piorum in regno Chriſti fore æternam, ſicut Luna in æternum duratura ſit: quaſi dicat, Pax erit tamdiu, donec non ſit Luna. At Luna nunquam non erit, hoc eſt ſemper erit, ac proinde etiam pax illa ſemper durabit. Quod autem Chriſtus infra cap.* xxiv. 35. *dicit, cælum & terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt; id non accipiendum eſt ſimpliciter, ſed per collationem imparium, quaſi diceret: Cælum & terra præteribunt citius, quàm ut verba mea prætereant: ſeu, facilius eſt cælum & terram præterire, quàm &c. ſicut loquitur Luc.* xv. 17. *Quo genere loquendi utitur Virgil. Ecl.* 1. *ubi ait,*

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.

Hæc Piſcator. Quod ſi quis, interpretes iſtos ſecutus, ex Eſaiæ, Pſaltæ, triumque Evangeliſtarum verbis allatis, mundi interitum ſolidè concludi neget: non iccirco eſt, quod dogma ipſum in dubium vocet. Nam illo Petri, & altero Apocalyp. loco, quos antea citabamus, nihil clarius eſt apertiuſque. Et ſanè ſemper hoc dogma in confeſſo apud Chriſtianos fuit: quos icitco deridet Porphyrius, teſte Auguſtino *a*. Nempe Porphyrius Platonem ſequebatur, qui in Timæo tradit, mundum cœpiſſe, at non interiturum. Alii etiam longiùs receſſerunt, ut Xenophanes, qui nec cœpiſſe, nec deſiturum mundum putabat, ut auctor eſt Plutarchus *b*. Vixit autem Xenophanes iſte longè ante Platonem: puta circa *c* Olympiadem lx. hoc eſt Cyri & Tarquinii Superbi temporibus. Hanc Xenophanis ſententiam magno molimine defendit Ariſtoteles: ut ex ejus octavo τῆς φυσ. ἀκροάσ. & libb. de cœlo ſciunt omnes. Ariſtotelem itidem ſummo ſtudio tueri adnixus Averroës Diſp. 1. quæ eſt de æternitate mundi: ubi Algazelis ſolutionibus reſpondet.

a *Lib.* 10. *de Civ. D. cap.* 24.

b *De plac. philoſ. lib.* 2. *cap* 4.

c *Laert. in Xenoph. & Euſebius in Chron.*

THESIS II.

Quomodo interiturus ſit mundus, idem nos Petrus docet, cùm ibidem ait d, cœlum terramque ſervari igni: *& paullò poſt e,* Cœli cum ſtridore præteribunt, elementa verò æſtuantia ſolventur, terraque, & quæ in ea ſunt opera, exurentur. *Et mox f*: Properantes ad adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſolventur, & elementa æſtuantia liqueſcent.

d *Verſ.* 7.

e *Verſ.* 9.

f *Verſ.* 12.

Ignem hic κατὰ μεταφορὰν pro irâ ac judicio divino accipi, putabat Franciſcus Puccius Filidinus: quemadmodum de eo ſcribit Nicolaus Serrarius *a*. Sed propriè ſumi, argumento eſt, quòd dicatur, ut aquâ prius interiit, ita in illo die igni periturum. Quare, ut aquâ verâ periit, ita vero igne peribit. Hinc Ephræm. Tract. de Judicio & retribut. *b Ignis inextinguibilis ubique ante Chriſti conſpectum præcurret, operietque univerſa, ut aqua diluvii.* Et Auguſtinus lib. xx. de Civit. Dei cap. xvi. *Tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit: ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluvii.* Ubi videmus, ut mundanum vocet ignem, quem divinum appellare mavult Filidinus *c*. *Divino*, inquit, *igne magni hujus judicii excoquetur, & defecabitur mundus.* Auguſtino ſimiliter Patres alii, quos infrà laudabimus. Quis verò ignis ille ſit futurus, unde item venturus, diſputat Hieronymus Magius lib. iii. de exiſtione mundi. Nos Auguſtini modeſtiam amamus: qui neminem, quod ipſe ſciat, noviſſe hæc arbitratur *d*.

a *Contra Puccium lib.* 1. *c.* 2. *& lib.* 2. *cap.* 2.

b *Fol.* 231. *ed. Colon.*

c *Lib. de Chriſti efficacitate fol.* 98.

d *Lib.* 20. *de Civ. D. cap.* 16.

THESIS III.

Tertia quæſtio eſt, quatenus mundus ſit interiturus. Nempe utrum κατ' οὐσίαν, ἢ κατὰ … Communior ſententia eſt, non ἁπλῶς periturum, ſed eſſe renovandum. Impenſeque hanc ſuadet locus ad Rom. viii. *ubi Apoſtolus κατὰ παράκλησιν dicit, cælum terramque, atque adeo creaturam omnem, avidè exſpectare tempus illud, quo Filii Dei gloriâ donabuntur, ut & ipſa ſuam recipiant gloriam, quæ in renovatione ac perfectione conſiſtit: nunc enim eas, propter hominis peccatum, contra naturalem propenſionem, multimodæ corruptioni, & vanis hominum uſibus, ſubjici: ſub quo onere quaſi ingemiſcunt, & ut parturientes optant ceſſare dolorem, ita illa ad liberationem à miſeriâ iſtac ſuâ ſpe maximâ anhelant. Verba Apoſtoli ipſius ſunt iſta e:* Etenim res creatæ, quaſi exſerto capite obſervantes, exſpectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati res creatæ ſubjectæ ſunt, non ſua ſponte, ſed propter eum, qui ſubjecit: ſub ſpe, quòd & ipſæ vindicabuntur ex ſervitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim omnes res creatas unà ſuſpirare, & unà parturire ad hoc uſque tempus. *Præterea pro hac ſententiâ adduci ſolet, quod cæli novi, terræque novæ, in Scripturis ſæpius fiat mentio. Sed iſtis non deeſt fortaſſe, quod obducere poſſis. Nam locus ille ad Rom. aliter à multis veterum, & juniorum, exponitur: nempe ut per creaturas intelligantur, vel angeli, vel homines ſoli. Quodque ad cælum novum & terram, cùm in iis dicatur habitaturos electos, electi autem non ſint habitaturi in terrâ propriè dictâ: non minus veriſimile videtur, per cælum novum, terramque novam, deſignari ſpiritualem, atque æternam inſtaurationem Eccleſiæ. Cui etiam ſententiæ favet, quod diſertim Apocal.* xxi. 1. *dicitur,* mare non fore amplius. *Quocirca nec eorum ſemteatiam præfractè rejicere audemus, qui mundum ſecundum ſubſtantiam periturum eſſe arbitrantur: præſertim cùm nihil de eo antiquitus ſynodo ullâ ſit definitum, quidam, præſtantes ſanè viri, de eo diſſentiant.*

e *Cap.* 8. *verſ.* 19. 20. 21. 22.

Interim priorem magis ſententiam probamus: idque compulſi auctoritate veterum; quorum, ſi ſententias quaſi per ſatietatem exquirere animus fuerit, comperiemus omnes putaſſe, mundum hunc non penitus interiturum, ſed eſſe renovandum. Hæc ſententia fuit Irenæi lib. iv. cap. vi. cujus eandem autoritate defendit Andreas Cæſarienſis ad cap. vi. *f* Apocal. Idem ſenſit, qui ſub Juſtini Martyris nomine ſe venditat, Reſp. v. ad Græcos, &

f *Sive apud Arethum cap.* 18.

Reſp.

Reſp. XCIII. XCIV. XCV. ad orthodoxos. Item, qui claré imprimis fuſeque de hoc ſcribit, Proclus apud Epiphanium hær. LXIV. Nec aliter Euſebius de Præpar. Euangel. lib. XI. cap. XVIII *a*. Item Philaſtrius in catalogo *b*, Cyrillus Hieroſol. Catech. XV *c*. Baſil. lib. I. Hexaem. *d* Chryſoſt. homil. XIV. in cap. VIII. ad Rom. *e* & homil. X. ad Antiochenos, Cyrillus Alexandrinus ad illud Eſa. LI. 6. *Quia cæli, ſicut fumus, liqueſcent.* Theodoretus in epiſt. ad Rom. VIII 20. Æneas Gazæus in Theoph. *f*. Elias Cretenſis *g* in orat. X. Gregorii Nazianz. Baſilius Imp. Conſtant. ad Leonem filium cap. LV. Oecumenius in 2 Petr. III. 7. *οὐ παντελῶς ἡ πρὸς Φθορὰν ὁ κόσμος χωρεῖ, ἀλλὰ πρὸς ἀνακαινισμόν.* Item Euthymius in Pſalm. CI. 27. &c. Ex Latinis idem ſentiunt Hilarius in Pſ. CXVIII. in Lamed, & claré imprimis, fuſeque Hieronymus in Eſa. *i* cap. LXV. Quinctus item Julius Hilarion de mundi duratione *k*. Auguſtinus de Civ. D. lib. XX. cap. XVI. Julianus Toletanus lib. III. Prognoſt. cap. XLVI. Beda ad illud 2 Petr. III. *Elementa autem ſolventur*, & ad cap. XX. Apoc. Alcuinus ad Pſal. CI. Ambroſius Anſbertus lib. IX. in Apocal. in cap. XXI. 1. Olympiodorus in cap. XII. Eccleſiaſtæ *l*: Haimo, itemque Anſelmus, ſive Hervæus Brito, uterque ad cap. VII. 31. pr. ad Corinth. Petrus Lombardus lib. IV. diſt. XLII. d. Otto Friſingenſis lib. VIII. Chron. cap. IX. Hugo Ætherianus de regreſſu animarum ab inferis cap. XXVI. Hildegardus lib. III. viſ. XII. cap II. Vincentius Burgundus in ſpeculo natural. lib. XXXII. cap. CIV. Nicolaus Lyranus ad cap. I. epiſt. ad Hebr. & in cap. III. poſt. epiſt. Petri, & cap. XXI. Apocal. Ludolphus Saxo Carthuſian. vitæ Chriſti part. II. cap. LXXXVII. &c.

a P. 328. edition Rob. St. b Cap 31 quod inſcribitur: De mundo hæreſis. c P 362. edit. Mor. an. 1608. d Pag. 6. edit. Par. 1618. e P. 161. 162. edit. Commel. f Pag 38 edit. Genevæ cum lat. Gyn. an. 1559 g Col. 584 edit. Mor. h P 182. edit. Veronenſ. i P. 248. edit. Baſil 1553 k Biblioth. pp Tom. 2. edit. 2. col. 974. l T. I. bibl. PP. col. 629 edit. 2.

Ab omnibus iſtis aliqui juniorum diſſentiunt. Contentus ero ex his nominare Joannem Challanionem, Theologum Gallum, Loc. Com. lib. III. c. XXII. Verba iſta apponam, ut argumenta ejus ſententiæ meliùs ponderemus: *Quod deſiturus ſit mundus, indicat Apoſt. 2 Petr. III. 13. cum de cælis novis & terra nova promiſſionem adducit ex Eſai. LXV. 17. quibus verbis ſumma & perfecta Eccleſiæ inſtauratio in regno Dei Patris allegorice ſignificatur, prout ſpiritualia & æterna rebus corporeis & aſpectabilibus ſæpius in Scripturâ figurantur. Ita mundus longe præſtantior iſto viſibili nobis proponitur, ne mundi hujus caſum & finem doleamus. Cujus rei ratio ſubjicitur, cum in illis cælis novis, & terrâ novâ, juſtitia inhabitare dicitur. Etenim in illo novo mundo & beatiſſimo Dei regno, nullus erit iniquitati, nec fraudi, nec rapinæ, locus: neque ullus in eo audietur clamor & ejulatus, Apoc. XXI. 4. Ibi namque omnia erunt pacatiſſima & tranquilliſſima. Hinc liquido apparet, de novo aliquo cœlo & terrâ non propriè hic agi, ne quis exiſtimet, ut nonnulli cenſent, hunc mundum renovatum iri ipſamque mundi ſubſtantiam non perituram eſſe, ſed ejus qualitatem, quatenus vitioſa & corruptioni per hominis lapſum obnoxia eſt. Non renovabitur igitur nec mutabitur mundus, ſed planè deſinet, & interibit: quod etiam innuere videtur Ioannes Apoc. XXI. 1. ubi ſe vidiſſe teſtatur cælum novum, & terram novam: quoniam primum cælum, & prima terra abierat: & mare non amplius exſtabat. Quibus verbis haud dubiè ſignificat, tandem mundum interiturum eſſe. Cui quæſo uſui foret mundus, nullis hominibus in eo amplius exſtantibus? Siquid aliud ex Dei verbo hac de re adferri poteſt, obvius ulnis amplector.*

Adverſus hanc ſententiam præcipuè objici ſolet locus Pauli ad Rom. VIII. 19. & ſeq. ſed de eo diſſenniunt veterum non pauci. Scriptor brevium ſcholiorum in epiſtolas Pauli apud Hieronymum, per creaturam omnem vanitati ſubjectam, intelligit *angelos, & juſtos, qui poſt Adam, & Evam fuerunt uſque ad tempus Chriſti.* Ad verba item illa, *Non ſolum illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes*, ſcribit in hunc modum: *Non ſolum angeli, qui benigniores ſunt, de hujuſmodi dolent: ſed etiam nos, qui jam ſpiritum ſanctum habemus, de talibus ingemiſcimus.* Et mox: *Dicens, Non ſolum illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes: manifeſtè edocuit, quia non de irrationali, vel inſenſibili creaturâ, ſermonem fecerit, quæ non participat Spiritum Sanctum, ſed de ſanctis.* Auguſtinus etiam de hominibus interpretatur: ſed in eo à ſcriptore iſto differt, quòd ille ἀντίθεσιν à Paulo fieri putet inter juſtos Veteris Teſtamenti, & juſtos Novi fœderis, qui uberiùs Spiritus Sancti gratiam acceperunt: Auguſtinus verò lib. octoginta trium quæſtionum, quæſt. LXVII. injuſtos atque infideles primitias ſpiritus habentibus, hoc eſt juſtis, cenſet opponi. Itaque per omnem creaturam omnem omnino hominem intelligit. Nempe quomodo ſumitur Marci cap. ult. ubi Apoſtoli Euangelium annunciare jubentur omni creaturæ: niſi quis Aſſiſiatis Franciſci commentum probet, etiam piſcibus, avibus, & quadrupedibus Euangelium prædicantis. Ac eam Auguſtini interpretationem ſequuntur etiam Gregorius Magnus Moral. lib. IV. cap. XLI. ac Primaſius, qui longam Auguſtini hac de re diſſertationem ad verbum exſcripſit: item Haimo, Anſelmus ſive Hervæus, & Longobardus, uterque in hunc locum: è junioribus Cajetanus, & Catharinus in eundem locum, & Andreas Maſius in Joſ. cap. VI. 15. Interim non uno modo interpretationem hanc aptant verbis Paulinis: ſed ne longiores ſimus, hanc apud ipſos legi malumus, eo magis, quia ſimpliciorem veriorémque eorum eſſe interpretationem putamus, qui cum Chryſoſtomo, aliiſque veterum προσωποποιΐαν hic agnoſcunt.

Thesis IV.

Nec de eo ſolùm aliquis diſſenſus eſt, utrùm mundus ſecundùm ſubſtantiam an ſolùm materiæ conditione periturus ſit: ſed etiam inter eos, qui poſteriorem ſententiam ſequuntur, non convenit, utrum cùm elementa innovabuntur etiam cælum, quoad qualitates certas, ſit expurgandum. Antiquiſſimi id affirmant. Negat Auguſtinus, & cum eo juniores. Sed antiquiorum nos potius ſententiæ aggregantes, etiam ſidereum cælum, non quidem κατ' οὐσίαν, attamen κατὰ ποιότητα, periturum arbitramur: idque iis compulſi Scripturarum locis, quibus mundum hunc periturum eſſe, ſuperius a oſtendimus.

a Theſ. I.

Auguſtinus lib. XX. de Civ. Dei cap. XXIV. in eam propendet ſententiam, ut exuſtionem aerei quidem, non autem ſiderei cœli, fore credat. Idem in Pſal. CI. dubiè de hac re loquitur. *Sunt* inquit, *& cæli cælorum ſuperiores in firmamento. Sed utrum & ipſi perituri ſint igni, an hi ſoli cæli, qui etiam diluvio perierunt, diſceptatio eſt aliquanto ſcrupuloſior inter doctos; nec facilè, maxime in anguſtiam temporis, explicari poteſt.*

Quàm multi verò nunc Auguſtini ſequantur ſententiam, & res docet, & Sixtus Senenſis oſtendit lib. VI. bibl. S. Annotat. CCXLVI. ubi cum contrariam Chriſoſtomi ſententiam propoſuiſſet, ſic ſcribit: *Hujus ſententiæ omnis recentium Theologorum ſchola adverſatur, præſertim verò in his quæ ad corpora cæleſtia. Hæc enim idcirco perpetua, & incorruptibilia eſſe oſtendunt, quoniam ſubſtantiam habent à quatuor elementorum ſubſtantiâ diverſam, omniſque peregrinæ impreſſionis expertem: & quia tot ſeculorum lapſibus ita permanſerint incorruptibilia, ut nullum ſeneſcentiæ præbuerint indicium, nihilque de eorum magnitudine, aut pulchritudine, temporis injuriâ conſumſerint.* Eademque habet Feuardentius in Irenæi lib. IV. cap. VI. *Huic*, inquit, *reclamant omnes, tam philoſophorum, quam Theologorum ſchola, fortiſſimiſque argumentis contendunt, corpora cæleſtia prorſus eſſe incorruptibilia, & in ſempiternum manſura.* Verùm Auguſtini ſententia Scripturis apertè repugnat: quod ſatis ea oſtendunt teſtimonia, quæ de cœlorum terræque interitu ſuperius citabamus. Itaque tum Patribus Græcis univerſis; tum Latinis, qui ante Auguſtinum quidem vixerint improbata ſemper fuit. Vide Juſtinum Mart. ſive alium in confutat. dogm.

Ariſto-

Ariſtotelis lib. 11. de Cœlo negantis, cœlos poſſe corrumpi: item quæſt. orthod. xciv. & xcv. & Irenæum lib. iv. cap. vi. ubi quod de prætentione cœli dicitur in Scripturis, apertè cœlo ſidereo accommodat. E Latinis adi fusè de hoc diſputantem Ambroſium lib 1. Hexaemer. cap. vi. ac è junioribus acriter contra Scholaſticos pugnantem Auguſtinum Eugubinum, comm. in 2 Petr. 111. & ſi ipſi credimus, non tam *a* ex animi ſui ſententiâ, quàm diſſerendi gratiâ, hanc tenſ fuſiſſimè tractantem, Hieronymum Magium lib. 11. de Exuſtione mundi cap. vi. & vii.

a Lib. 2 de mundi exuſt. cap. 5. circa finem.

Thesis V.

Quarta quæſtio erat. Quando hæc mundi conflagratio ſit futura. Mathematici quidem & philoſophi dicunt, fore eam anno magno, intra quam ſol, luna, & ſidera cuncta ad eundem cœli locum, unde profecta ſunt, remeant. Spacium verò ejus millenorum aliquot annorum, plurium alii, alii pauciorum definiunt. Sed ſi ſtellæ erraticæ ac fixæ, quatuor tantum gradibus orientem verſus procedant, poſteaque gradibus totidem regrediantur; neque hac parte cœli motus variet unquam: (quæ doctiſſimorum Aſtrologorum ſententia eſt) ſatis liquet, annum hunc maximum conſtitui non oportere.

Ut pareat, quantus ſuper hoc commento veterum fuerit diſſenſus, adferam verba Cenſorini de die natali c. xviii. *Eſt præterea annus, quem Ariſtoteles maximum potius, quàm magnum, appellat, quem ſolis, & lunæ, vagarum que quinque ſtellarum orbes conficiunt, cùm ad idem ſignum, ubi quondam ſimul fuerunt, unà referuntur: cujus anni hiems ſumma eſt cataclyſmus, quam noſtri diluvionem vocant, æſtas autem ecpyroſis, quod eſt mundi incendium. Nam his alternis temporibus mundus, tum exigneſcere, tum exaqueſcere, videtur. Hunc Ariſtarchus putavit eſſe annorum vertentium duûm millium quadringentorum octoginta quatuor: Aretes Dyrrachinus, quinque millium quingentorum quinquaginta duorum: Heraclitus & Linus, decem millium octingentorum: Dion, decem* (al. tredecim *b*) *millium octingentorum octuaginta quatuor: Orpheus, centum millium viginti: Caſſandrus tricies ſexies centum millium: alii vero infinitum eſſe, nec unquam in ſe reverti, exiſtimarunt.*

b Ita eſt in edit. El. Vineti.

Thesis VI.

Iudæorum verò, & quorundam Patrum, opinio fuit, mundum duraturum ſex annorum millibus: duobus ante legem, duobus ſub lege, duobus poſt legem ſub Meſſiâ. At putant prophetiam hanc, (ita enim appellant) autorem habere Eliam Thesbitem, vel Jonam Prophetam. Sed totum hoc incertis ſubnixum eſt conjecturis. Quare quod præſentibus Apoſtolis dixit Chriſtus id nobis etiam dictum putemus: Non eſt veſtrum noſſe tempora, quæ Pater in ſua poſuit poteſtate.

Rabbi Jacob, filius Salomonis, ait. *Docet domus*, hoc eſt ſchola ſectave *Eliæ*, *Sex mille annis erit mundus: duobus mille inanitas, duobus mille lex, duobus mille dies Chriſti. At propter iniquitates noſtras, quæ multiplicata ſunt, elapſi ſunt hi, quos præteriiſſe cernimus.* Eſſe hoc dictum Eliæ Thisbitæ, non à Judæis ſolùm, ſed etiam Chriſtianorum multis creditum eſt: uti Stratonico, Cumano epiſcopo *c*, quemadmodum ex Collectaneis ejus probat Sixtus Senenſis *d*, qui & ipſe ejus ſententiæ fuiſſe videtur, atque etiam Ludovicus Vives *e*. Nos Eliæ quidem eſſe fatemur, at non Thisbitæ, verùm Rabbini Cabbalici, cujus hoc commentum, ut Genebrardus obſervavit, legitur in Thalmud, tractatu Sanhedrin cap. Helec. & in tractatu de Idololatria Libne: & in tractatu de Sabbatho. Nihilo magis movemur alio aliorum commento, qui traditionem iſtam profluxiſſe ajunt à filio viduæ Sareptanæ, quem poſtquam Elias à mortuis excitavit, lateri prophetæ ſemper adhæſiſſe, magnumque evaſiſſe prophetam, ac ipſum eſſe Jonam, prodiderunt. Quæ omnia non alio tibicine ſunt ſubnixa, quàm Thalmudis, operis multa ſcitu non indigna continentis, ſed mendis mendaciiſque ita cooperti, ut ſi quiſpiam, hic ſanè Epicharmeum illud habeat locum, μέμνησο ἀπιστεῖν.

c Lib. 2. bibl. in Helias.
d In lib. 20 de Civ. D. cap 7.
e Initio Chronographiæ.

Nec ponderis quicquam habent rationes iſtæ, quibus veritatem illius dicti propugnant Rabbini. Ut cùm maximi nominis Rabbi Iſaac in Geneſ. cap. 1. firmamentum ejus ponit in quatuor iſtis. Primùm, quia primus Geneſios verſus ſexies continet א, quo millenarius denotatur. Deinde quia ſex diebus fecit Deus cælum & terram, ac ſeptimo quievit: mille verò anni coram Deo ſint, ſicut dies una. Præterea quia Deus, tam in diebus, quàm annis, ſenario quidem laboris, ſeptenario autem indicat quietis tempus. Nam ſex diebus operari, ſeptimo autem ab omni opere vacare nos juſſit: idem etiam ſex annorum indulſit agriculturæ, ſeptimo verò anno tam agro, quàm cultori, requiem indixit. Denique quia ſex primi ſatores generis humani mortui ſunt: nempe Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared: Enoch autem, qui ſeptimus eſt, in locum Deo cognitum feliciter tranſlatus, adhuc vivit. Etiam Patrum aliqui mundum non niſi ſex annorum millibus duraturum eſſe, crediderunt: idque ſecundo imprimis impulſi argumento. Vide Lactantium lib. vii. cap. xiv. Hieronymum explanatione in cap. iv. Micheæ, & Junilium Afric. in cap. 1. Geneſ. *a*

a Paulo ante finem

Alias etiam rationes adferunt aliqui juniorum. Primùm quia corrupto genere humano, dixerit Deus *b*: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt, eruntque dies illius centum viginti annorum.* Ubi primò intelligunt tempus pœnitentiæ conceſſum ante diluvium: quod fuit cxx. annorum *c* noſtrorum, ſive civilium. Præterea myſticè dicunt ſignari totidem annos magnos, ſive Moſaicos, quorum ſinguli annos continent quinquagenos: annos verò centum & viginti ſi quinquagies ſumas, reſultat numerus ſex millium: quot annos idcirco generali pœnitentiæ aſſignant.

b Gen 6. 3.
c Gen. 6 3.

Etiam ex ætate Moſis idem colligunt. Nam vixit annos cxx *d*: ac quadraginta quidem annos in aulâ Pharaonis *e*, quibus ſignificantur bis mille anni ante legem: item quadraginta annos in exilio apud Jethronem *f*, quibus adumbrantur bis mille anni ſub lege: item quadraginta annos *g* populum Iſraeliticum in deſerto rexit, quibus ſignificantur bis mille anni ſub imperio Meſſiæ.

His addunt, quòd arca Noë requievit menſe ſeptimo *h*. quòd Moſes ſex diebus fuit in nube, ſeptimoque vocatus eſt à Domino: quòd cùm Iſraelitæ, ex præcepto Domini, ſex diebus circumiiſſent Iericho, ſeptimâ die *i* muri ejus corruerunt; atque id contigit, cùm populus, deſertum egreſſus, jam terram promiſſionis occupare inciperet, item quòd angelus prædixit *k* Eſræ, ſeculum fore ſeptem dierum: præterea quòd ſeptem tubæ *l*, ſeptemque phialæ *m* commemorentur in Apocalypſi: & quædam alia ejus generis.

d Deut. 34. 7.
e Act. 7. 23.
f Exod. 7. 7.
g Exod. 16. 35. Num. 10. 33. & 32. 13. Deut. 2. 7
h Gen. 8. 4.
i Jos. 6. 16.
k 2 Eſd. 7. 30. 31.
l Apoc. 8. 2.
m Apoc. 15. 7.

Sed pleraque omnia iſtorum corruunt, eò quòd vulgò dicimus, theologiam myſticam non eſſe argumentativam. Imò amplius profari non veremur: iſtiuſmodi meta eſſe commenta, quibus malignus ille detinet ingenia humana. Nos verò audiamus Auguſtinum dicentem *n*, *Importunè omnino illud quæri.* Atque illud addentem: *Si hoc nobis noſſe prodeſſet, à quo meliùs quàm ab ipſo Deo magiſtro, interrogantibus diſcipulis, diceretur? Non enim ſiluerunt inde apud eum, ſed à præſente quæſierunt, dicentes, Domine ſi hoc in tempore repræſentabis regnum Iſrael. At ille, Non eſt, inquit, veſtrum noſſe tempora, quæ Pater in ſuâ poſuit poteſtate. Non utique illi de die, vel horâ, vel anno, ſed de tempore interrogaverant, quando illud accepere*

n Lib. 18. de Civ. D. cap 53.

Digitized by Google

reſponſum. Similiter Anaſtaſius Sinaïtes in Hexaëmeron lib VII. *a* *Verum exitum, & finem ſeculi, ſolus ſcit creator temporum, & univerſorum.* Et Vincentius Burgundus in ſpeculo Natur. lib. XXXII. cap. CII. *Quantum temporis uſque ad finem ſeculi ſuperſit, certum eſt, neminem mortalem eſſe, qui noverit; niſi forſitan Dominus alicui ſpeciali gratia revelaverit. Omnium namque de hac re calculantium digitos, requieſcere jubet, qui ait: Non eſt veſtrum noſſe &c.*

a Tom. I. bibl. PP. edit. 2. col. 252.

Theſis VII.

Nec unius aſſis eſt perfugium aliud, quod interitum mundi portendere aiunt: nempe quando tanta erit ſiccitas, ut annis plurimis non conſpiciatur iris in cœlis.

Petrus presbyter Trecenſis, cognomento Comeſtor, conditor hiſtoriæ Scholaſticæ, Geneſ. cap. XXXIII. *Tradunt Sancti, quod quadraginta annis ante judicium non videbitur arcus: quod etiam naturaliter oſtendet per deſiccationem aëris jam inceptam.* Nempe hujus ſententiæ fundamentum fuit, quod conflagratio mundi non fiet, niſi præcedente diutina aëris ſiccitate, & ſiccarum exhalationum copiâ qualis non niſi totis quadraginta annis coacervari poſſe, ſanctis illis (ut Trecenſis vocat) viſum fuit. Sed ſunt hæc humani cerebri commenta. Nec enim conflagratio mundi à cauſſa erit naturali, ſed opus erit ſupernaturale omnipotentiæ divinæ. Neque cauſſa eſt, cur cùm breviſſimo tempore collecta fuerit materies diluvii, quadraginta annos requiri putemus ad generationem incendii. Denique repugnat iſta ſententia his Chriſti verbis apud Matth. *b* *Sicut erant dies Noe, ita erit & adventus Filii hominis.* Et his Pauli *c*, *Cum dicent, Pax & tuta omnia, tunc repentinum eis imminet exitium.* Nec enim in tantâ ſiccitate pax, & læta hominum conditio eſſe poſſet.

b Cap. 24. 37.
c 1 Theſſ. 5. 3.

Theſis VIII.

Poſtremò in quæſtionem venit, An τοῖς ἔξωθεν σοφοῖς notum fuerit Eccleſiæ dogma de exuſtione mundi. Multis ita videtur. Sed non eo ſtant, gentiles ſtatuere exuſtionem periodicam, cùm Chriſtiani contrà, ſi Origeniſtas excipias, unam duntaxat conflagrationem mundi ſciant.

Non deſunt viri eruditi *d*, quibus perſuaſum ſit, etiam gentiles in hoc dogmate cum Chriſtianis conſentire. Adferunt autem cùm alia tum Lucani illud lib. V. I. *e*

Communis mundo ſupereſt rogus, oſſibus aſtra
Mixturus.

Et hoc Ovidii 1 Met.

Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

d Glaſſanio loc. com. lib. 3. cap. 22.
e Verſ. 8. 4. vide & lib. 1. verſ. 72. & ſeqq.

Verùm hi exuſtionem quidem, & renovationem mundi, agnoſcunt, ſed periodicam, ſive per vices ſemper ſuccedentem. Nempe cenſent, hyeme ſumma anni cujuſque magni, ſeu maximi (ut ex Cenſorino ſuperiùs dicebamus κατακλυσμὸν ſeu diluvionem orbis fieri: ac ſumma ejuſdem æſtate fieri mundi ἐκπύρωσιν, ſive incendium: atque ita alternis temporibus mundum ἐξαυχμοῦσθαι καὶ ἐξυδατοῦσθαι, ut Stoici apud Laërtium *a* loquuntur, hoc eſt exigneſcere, vel exardeſcere, ut vertit Cenſorinus *b*, qui & (ſi vulgatis codicibus fides habenda) hanc Ariſtoteli ſententiam tribuit, ſed ipſiſſimo nimis errore: quando is diluvia quidem, & exuſtiones, agnovit; ſed partium terræ: ea verò ad univerſum hoc extendere velle, ridiculum putat lib. 1. Μετεωρολογ. cap. ult. Γελοῖον διὰ μικρὰς, καὶ ἀκαριαίας μεταβολὰς, κινεῖν τὸ πᾶν. Quare vel fatendum, non benè intellectam eſſe mentem Ariſtotelis à Cenſorino: vel potiùs apud eum cum viro ſummo *c* pro *Ariſtoteles* legemus *Ariſtocles*: quando is libro ſeptimo de Philoſophiâ, Euſebio teſte *d*. docuit κατά τινας εἱμαρμένους καὶ ὡρισμένους χρόνους ἐκπυροῦσθαι τὸν σύμπαντα κόσμον. *Per fatalia quadam & definita tempora mundum exardere.* Eadem Heracliti ſententia fuit, ut Ariſtoteles *e* innuit, aperteque ſcribit Laërtius *f*. item plerorumque Stoicorum. Nam ex Tullio *g*, ac Stobæo *h*, & imprimis Philone Judæo *i*, ac Numenio *k*. diſcimus, Poſidonium, Panætium, alioſque juniorum, ſtatuiſſe mundi æternitatem: Zenonem verò Citticum, Cleanthem, & antiquiorum alios ἀποκατάστασιν, ſive redintegrationem, potiùs credidiſſe. Vide & Senecam epiſt. IX. & conſolat. ad Marc. cap. ult. & III. Quæſt. cap. XXIX. item Tatianum Orat. adverſus gentes *l*. Quid quod Epicureorum etiam (quibus malè Ariſtoteleam ſententiam præſtantes quidam Theologi tribuunt) idem judicium fuit; ut tum Epicureus Lucretius oſtendit, qui ex profeſſo hoc docet lib. V. tum Minutius Felix in Octavio *m*, cum ait: *Stoicis conſtans opinio eſt, quod conſumto humore mundus hic omnis igneſcat. Et Epicureis de Elementorum conflagratione, & mundi ruinâ, eadem ipſa ſententia eſt.* Chriſtianorum verò unus hanc ſententiam ſecutus eſt Origenes, cui eam tribuit Hieron. epiſt. ad Avitum *n*, his verbis: *In ſecundo,* inquit, (περὶ ἀρχῶν) *libro mundos aſſerit innumerabiles non juxta Epicurum uno tempore plurimos & ſui ſimiles, ſed poſt alterius mundi finem alterius eſſe principium. Et ante hunc noſtrum mundum, alium fuiſſe mundum, & poſt hunc alium eſſe futurum, & poſt illum alium: rurſumque cæteros poſt cæteros.* Quin & poſt aliquam multa *o* ipſa adfert Origenis verba. Sunt autem iſtiuſmodi *p*: *Nobis autem placet, & ante hunc mundum alium fuiſſe mundum & poſt iſtum alium futurum. Vis diſcere, quod poſt corruptionem hujus mundi alius ſit futurus? Audi Eſaiam loquentem q. Erit cœlum novum, & terra nova, quæ ego facio permanere in conſpectu meo. Vis noſſe, quod ante fabricam iſtius mundi alii mundi in præterito fuerint? Auſculta Eccleſiaſten r: Quid eſt quod fuit? ipſum quod erit. Et quid eſt, quod factum eſt? ipſum quod futurum eſt. Et non eſt omne novum ſub ſole, quod loquatur, & dicat: Ecce, hoc novum eſt, jam enim fuit in ſeculis priſtinis, quæ fuerunt ante nos. Quod teſtimonium non ſolum fuiſſe, ſed futuros mundos eſſe teſtatur, non quod ſimul, & pariter omnes ſiunt, ſed alius poſt alium.* Tatianus vero hoc antiquior, utpote B. Irenæi diſcipulus, apertè eam ſententiam improbat orat. adverſus gentes *s*. Σῶμά τις εἶναι λέγει θεὸν, ἐγὼ δὲ ἀσώματον· ἄφθαρτον εἶναι τὸν κόσμον, ἐγὼ λυόμενον, ἐκπυρώσεις ἀποβαίνειν κατὰ καιρούς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ. *Corpus aliquis Deum ſtatuit, ego incorporeum: aliquis incorruptibilem mundum: ego corruptibilem: aliquis exuſtionem per tempora advenire, ego ſemel duntaxat.* Ac cum Tatiano hac parte conſpirant cæteri Patres.

a In Zenone, p 424. edit. H. St. an. 1594.
b Cap. 18.
c Juſto Lipſio Phyſiologia Stoicorum lib. 2. diſſert. 21.
d Lib. 15. de præparat. Ev. c. 13. ſive pag. 477. edit. Rob. St.
e Lib 1. de cœl. cap. 10.
f In Heraclito.
g Lib. 2. de nat. Deor. pag. 49. edit. Ald.
h In Phyſicis. 1.
i Libro de mundi incorruptibilitate pag. 650. edit. Turnebianæ.
k Apud Euſ. lib. 15 de præparat. Evang. cap. 17. ſive pag. 479. edit. Rob. St.
l P. 193. in orthod. edit. Baſ. an. 1555.
m P. 370. edit Pariſ. a. 1605.
n Tom 2. pag. 150. edit. Baſil. a. 1553.
o P. 152.
p Apud Origenem ea habes lib. 3. de principiis cap. 5.
q Cap. 65. 17
r Cap. 1. 9.
s P. 209. in Orthodoxogr. edit. Baſ. an. 1555. Eſt que ſimilis locus pag. 193.

DISPUTATIO DECIMANONA
DE
SACRIS COENÆ
DOMINICÆ SYMBOLIS.

UT materia Cœnæ Dominicæ plenè planeque intelligatur, diſtinctè de partibus ejus integrantibus agemus. Sunt iſtæ tum panis, ejuſque benedictio, fractio, diſtributio, acceptio, manducatio: tum vinum, ejuſque ſanctificatio, ſumtio, & hauſtio. De pane primùm videamus.

THESIS I.

QUo in cibis pane utimur vulgò, eodem, ſi ſubſtantiam ſpectes, veſcimur in Cœnâ Domini. Atque id tum ob Chriſti factum exemplum, quem pane vulgari uſum eſſe nemo negaverit: tum quia eo pacto magis retinetur ἀναλογία *inter ſignum & ſignatum. Nam uti pane cibario nutritur corpus ad vitam terrenam ita anima nutritur corpore Chriſti ad vitam æternam Minutias verò farinaceas, quas vulgò hoſtias & oblatas vocant, eo minùs probamus, quia iis non uſus eſt Chriſtus, cujus actio noſtra eſt inſtructio: tum autem, quia hic inter ſignum & ſignatum analogia vel nulla eſt, vel obſcura.*

Qui in Scripturis panis Domini dicitur, is ſcriptoribus Eccleſiaſticis hoſtia etiam, vel oblata nuncupatur: indeque fit, ut tenuiſſimæ & leviſſimæ illæ formulæ, quibus Eccleſia Romana loco panis Dominici utitur, hoſtiæ oblatæque nominibus etiam vulgo appellentur. Ac hoſtiæ quidem nomen inde eſt quod panis benedictus ſit Dominici corporis figura, quod Servator noſter pro peccatis noſtris hoſtiam obtulit in ara crucis. Nam hoſtia eſt θῦμα ἱερὸν ut exponitur in gloſſis vett. ab H. Stephano primùm divulgatis. Oblatæ verò nomen eidem pani inde impoſitum fuit, quòd populus olim farinam, vel etiam panem offerret, cujus in Cœna Dominica uſus eſſet. Hæc vetus hoſtiæ oblatæque appellatio etiam remanſit, poſtquam pro pane minutiæ nummariæ ſunt inductæ. Id quando factum ſit, poſtea dicemus. Nunc videamus, an minutiæ iſtæ rectè in Dominica Cœna uſurpentur. Nobis quidem non videtur. Nam cùm vulgari pane Chriſtum eſſe uſum conſtet, temerè ab ejus exemplo receditur, ubi vulgaris haberi poteſt. Præſertim quando non ſatis liquet, quomodo inter minutias iſtas, & corpus Chriſti, ſervetur ſacramentalis ἀναλογία. Quod ut magis pateat, age proprietates veri panis conſideremus. Eas optimè expreſſit philoſophus & medicus præſtantiſſimus, Franciſcus Valleſius lib. de Sacrâ Philoſophiâ cap. XXVII. *Inter omnia,* inquit, *quibus veſcuntur homines, panis & vinum tenent primas, quia alii omnes cibi dati ſunt hominibus ad delicias, & ad abundantiam: hi vero ad neceſſitatem & ſufficientiam & his maxime utuntur homines. Nullis cum majori malo carere poteſt, & nullis magis contenta eſt natura, quia ſunt omnium optime parabiles, mortalibus omnibus maxime communes, optime omnium nutrientes: non tamen panis & vinum eodem modo, neque eiſdem de cauſis: ſed panis, quia ſubſtantiam habet bene craſſam boni ſucci, & cum ſubſtantiâ noſtrâ benè agglutinatur, habetque tanto plus alimenti, quanto medicamenti minus: cùm ſit moderatum quiddam, neque calidum, neque frigidum, neque humidum, neque ſiccum, neque facultate ullâ medicamentosâ, ut expurgandi, aut ſiſtendi, aut laxandi, aut aliud ejuſmodi faciendi: ſed ſi quid tantillum, inclinat in calidum, quo natura gaudet & fruitur. Itaque eſt panis pro omnibus cibis, quia mediocritatem tenet omnium, & tenuium, & craſſorum, & facultatum medicamentoſarum maximè expers, ut ſit mero alimentum. Has ob cauſſas ſymbolum eſt omnis eſca, ac totius nutritionis, petente que huic corpori neceſſaria alimenta, ſolum panem jubemur petere, quem quotidianum vocamus, quia corpora indigent quotidianâ refectione.* Hactenus Valleſius, ſecundum cujus deſcriptionem, hoſtiolæ nullo pacto pro vero pane poſſunt haberi, cùm non teneant primas inter cibos hominibus datos, nec iis ad neceſſitatem & ſufficientiam maximè utantur, ſed carere iis poſſint abſque damno, nec ſint facillimè parabiles, vel maximè communes, nec optimè nutriant, nec ſubſtantiam habeant benè craſſam & boni ſucci, nec carni noſtræ benè agglutinentur, nec ſint pro omnibus cibis, nec ſymbolum ſint omnis eſcæ ac totius nutritionis, eoque nec a Deo poſcantur tanquam alimentum neceſſarium & quotidianum.

Quibus hoſtias verum eſſe panem placet, hi ſufficere ajunt, quod ex farinâ & aquâ conſtant. Sed quis non videt præterea requiri juſtam materiæ quantitatem, elaborationis modum ad certum finem, ac proprietates certas, quæ in talibus obtinent formæ vicem? In hoſtiis verò Pontificiis iſta deſideramus. Nec enim ea eſt farinæ & aquæ quantitas, quâ ad panem conficiendum opus eſt: unde nec habent partes panis integrantes, puta inferiorem ſive baſim, quæ quadrarum olim præbebat vicem (menſas appellat Maro a) interiorem ſive medul- a 7. Æn.
lam, & ſuperiorem ſive cruſtam. Nec ſubiguntur & 116.
coquuntur probè panis in modum, eumve in finem, cujus gratiâ panes pinſuntur: ſed ut iis ceræ loco obſignentur literæ: vel ut catapotiorum, quas pilulas appellant, fiant involucra: vel ut pani ſaccharitæ (quem vulgo Marttium vocant) ſubſternantur, ſimileive in uſus. Adhæc nec ſaporem odoremque gratum ac ſalubrem ſpirant, neque corpus nutriunt ac roborant, uti panis verus: unde nec in oppidis à piſtoribus vendi paſſim, nec cum oleribus, carnibus, aut piſcibus apponi in menſis ſolent. Hæc, judicio noſtro, oſtendunt, neutiquam leves eſſe cauſſas, cur an minutiæ iſtæ panis mereantur nomen, in dubium vocemus. Martinus tamen Bucerus in cenſurâ libri Anglicani eas prorſus rejicere auſus non eſt: interim non obſcurè præfert Eccleſiarum noſtratum morem. *Non video,* inquit, *b quod poſſit in deſcriptione hujus panis* b Cap. 3.
reprehendi: niſi forſitan requirant aliqui ſpiſſiorem, ut veri panis ſpeciem, plenius obtineat.

THESIS

THESIS II.

Eo verò minùs minutias iſtas probamus, quia mille annis, vel præterpropter, Eccleſia eas ignoravit. Imò ne tum quidem, cum recepta eſſent vulgo, ab oculatioribus omnibus probabantur.

Qua occaſione oblatarum minutiæ nummulariæ in Eccleſiam fuerint inductæ, operæ fore puto, ſi exponam. Fuit ea autem iſtiuſmodi. Cùm laici in communicando fierent negligentiores, ſacerdotibus viſum fuit imminuere panis Dominici menſuram. Magis verò magiſque de ea detrahendo, tandem eo uſque deventum, ut nihil aliud niſi nummulariæ iſtæ minutiæ relinquerentur: Docet hoc nos Honorius Auguſtodunenſis *a* verbis iſtis: *Fertur quod olim Sacerdotes è ſingulis domibus vel familiis farinam accipiebant, quod adhuc Græci ſervant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuerunt. Poſtquam autem Eccleſia numero quidem augebatur, ſed ſanctitate minuebatur: propter carnales ſtatutum eſt, ut qui poſſent ſingulis Dominicis, vel tertiâ Dominicâ, vel ſummis feſtivitatibus, vel ter in anno communicarent. Et quia, populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt, eum in modum denarii formari vel fieri.* Hæc vera eſt cauſſa, cur hoſtia denarii habeat formam; ſed arguti homines myſterium, ubi nullum erat, more ſuo quæſiverunt: unde mox ibidem ſubjungit: *& ut populus, pro oblatione farinæ, denarios offerret, pro quibus traditum Dominum recognoſceret.* Eadem habet cap. xxxv. & ex eo Durandus in Rationali lib. iv. cap. xli. ubi ait, *In modum denarii formatur, tum quia panis vita pro denariis traditus eſt, tum quia idem denarius in vineâ laborantibus in præmium dandus eſt.* Interim antiquitùs alium fuiſſe ritum, agnoſcit idem lib. ejuſdem. cap. liii. *Offerebant*, inquit, *magnum panem, & omnibus ſufficientem: quod adhuc Græci ſervare dicuntur.*

a In Gemma animæ cap. 66.

Poſtquam verò minutiæ inductæ, non defuiſſe tamen qui conſuetudinem hanc improbarent, teſtis nobis Bernoldus, presbyter Conſtantienſis, qui circa annum vixit milleſimum ſexageſimum. Ejus verba ſunt, *b Si nihil omnino debet fieri intra vel extra templum Domini abſque menſurâ & ratione: videntur OBLATARUM MINUTIÆ ad Chriſtum & Eccleſiam nihil pertinere, quia ſunt abſque menſurâ & ratione.* Quæ verba etiam adducit Caſſander in Liturg. cap. xxvii. Poſtea iſta ſubjungit: *Plura ab eodem autore, alioqui prudenti, pio, & Eccleſiaſticarum traditionum ſtudioſiſſimo, in eam ſententiam dicuntur; qui indigniſſime tuliſſe videtur, ætate ſuâ in quibuſdam Eccleſiis oblatas panis, quæ priſca Eccleſia conſuetudine ad uſum ſacrificii ad menſam Domini à populo fideli offerebantur, ad imaginem NUMMORUM, & ad tenuiſſimam quandam & leviſſimam formam A VERI PANIS SPECIE ALIENAM fuiſſe redactas. Quare per contemtum MINUTIAS NUMULARIARUM OBLATARUM appellat, imaginariam & umbratilem levitatem illis tribuit, & INDIGNAS eſſe PANIS VOCABULO pro ſuâ tenuitate, ac propter eas officium atque religionem Eccleſiaſtici officii multum per omnem modum confundi aſſerit, pluribúſque & ACERBIORIBUS DICTIS EAS INSECTATUR &c.* Hæc Caſſander. Et ſane non temere ita ſenſit Bernoldus, quando multa adeò ſunt, propter quæ meritò in controverſiam vocari poſſit, an minutiæ iſtæ panis nomen mereantur, ut ſuprà oſtendimus.

b Lib. de Ordine Romano, quem ab eo ſcriptum eſſe teſtis eſt Trithemius & ex eo Geſnerus ac Poſſevinus.

Non deſunt tamen viri longè doctiſſimi, *c* qui, neſcio quo partium ſtudio abrepti, perſuadere aliis nitantur, jam Epiphanii, Epiſcopi Cyprii ætate, qui circa annum Chriſti quadringenteſimum vixit, iſtas oblatarum minutias obtinuiſſe: ut qui eas appellet ἄρτον στρογγυλοειδῆ, ἢ ἀναίσθητον, hoc eſt, ut illi interpretantur, figuræ circularis, adeoque exiguum, ut ſenſibus percipi vix poſſit. Sed in tuſpandâ Epiphanii ſententiâ planè alucinantur. Quippe quæſtio erat, quo pacto dicatur homo ad imaginem Dei conditus, cum is corporeus, Deus autem ſpiritus ſit. Negat igitur Epiphanius, obſtare quicquam, quo minùs homo ſit figura Dei, utcumque ſit corporeus. Nam & panem Dominicum eſſe Domini figuram, & tamen eſſe ἀναίσθητον, utpote inanimum quid: cum Chriſtus contrà non ſolùm ſenſu præditus ſit, ſed verò totus ſenſus; utpote non modò homo verus, ſed etiam verus Deus, ſemper movens, ſemper operans. Nec στρογγύλον, vel στρογγυλοειδὲς notat illud, quod circularis eſt figuræ, ſed ſphæricæ & rotundæ, vel potiùs teretis, hoc eſt, oblongæ & rotundæ. Mirus verò hominum ſtupor, eum pro ſententiâ ſuâ adducere non verentur patrem Græcum: cùm nihil certius ſit, quàm Græcos ab aliquot retro ſeculis ad hæc uſque tempora urgere neceſſitatem panis fermentati: quales ſane hoſtiolarum minutiæ non ſunt.

c Durantus de ritibus Eccleſ. lib. 2. cap. 38. par. 6. Honorius de cænâ Dom. cap. 94. pag. 326. edit. Francoſ. a. 1590. &c

Epiphanii loco dejecti, confugiunt ad Gregorium Magnum, qui lib. iv. dial. cap. lv. Euchariſticum panem appellat *ſacras oblationum coronas.* Sed ut ſane liber iſte ſit ejus ſcriptoris (quod multi negant) tamen nihil eos hic loci juvet: quia coronæ iſtæ ſolidæ erant & cibariæ. Omitto, quem aliqui *a* adducunt, Chryſoſtomi locum in Matth. cxxvi. homil. lxxxiii. ubi *pertractare coronam* legitur in editione Venetâ. Nam in Græco nihil iſtiuſmodi invenitur: ut hodie illi, *b* qui minutias iſtas tuentur, ipſi agnoſcunt. Atque hæc de primâ quæſtione dicta ſunto.

a Durantus de ritibus Eccleſ. Cathol. lib. 2. cap. 38. paragr. 6.
b Chriſt. Pelargus diſp. de fractione panis.

THESIS III.

Altera de pane Dominico quæſtio eſt, utrùm is azymus, an fermentatus eſſe debeat. Jam ſeculis aliquot de eo diſceptant Latini & Græci, utriſque provocantibus ad Chriſti exemplum. Latini contendunt, Chriſtum azymo uſum eſſe, quia feſtum paſchale, quo agnus comedebatur, erat primus azymorum. At Chriſtum ſtatim ab agno comeſto cœnam ſuam inſtituiſſe, docent Evangeliſtæ. Quare, inquiunt, niſi legem Moſaicam violare Chriſtus voluiſſet, non alio, quàm azymo pane, uti potuit in cœnâ. Græci verò obducunt, quod pridie quam Judæi paſcha agerent, paſchalem jam agnum Chriſtus comediſſet. Unde colligunt, nondum adveniſſe dies azymorum, cum Chriſtus celebraret paſcha. Et ſanè alio Chriſtum, alio die Judæos paſcha comediſſe, apertè ex Evangeliſtis comprobatur: ut hac quidem parte Græcorum magis, quàm Latinorum, ſententiam probemus.

Ut Euchariſtia pane azymo celebretur, ab Alexandro i. (qui urbis epiſcopus eſt factus anno cxxi) inſtitutum eſſe dicunt Platina in ejus vitâ, Sabellicus Enneade vii. lib. iv. Polydorus Virgil. de inventor. lib. v. cap. x. Apud Anaſtaſium tamen, & antiquiores, nihil de hoc invenio. Ritum verò hunc probant Latini exemplo Chriſti: quem in azymis conſecraſſe, inde colligunt, quia Exod. xii. 19. ſub capitis pœnâ interdicitur, nequis ſeptem azymorum diebus fermentum aut fermentatum haberet domi: Chriſtum autem paſcha celebraſſe primo azymorum die, quo ipſo cœnam inſtituit, iidem docent verbis Matthæi cap. xxvi. 17. *Primâ die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum, dicentes, Ubi vis paremus tibi comedere paſcha?* Similiter Marcus cap. xiv. 12. *Primâ autem die azymorum, quando paſcha immolabant.* Et Luc. cap. xxii. 7. *Venit dies azymorum, in quâ neceſſe erat occidi paſcha.*

Apud Græcos verò uti & Abaſſinos, contrarius mos obtinet. Nam Abaſſinos fermentatum, eumque die eodem confectum panem uſurpare in ſacris, auctor eſt Nicolaus Godignus de Abaſſinorum rebus lib. i. cap. xxxv. De Græcis verò res notior eſt, quàm ut teſtes ullos laudare ſit opus. Ab iiſdem Latinos, quia azymis utantur, azymitas appellari, refert Rupertus Tuitienſis *c*. Eoſdem dicunt Judaizare, quia cum Judæis azymo quàm cùm

c De divinis officiis lib. 2. cap. 22.

Digitized by Google

Chriſto pane fermentato uti malint. Chriſtum verò azymis non eſſe uſum, inde probant, quia antequam eſſet feſtum azymorum, comederit agnum paſchalem, cœnamque inſtituerit. In quo valde eos ratio fugit, ut mox oſtendam. Interim pro hac ſententiâ adſerunt, quòd Judæi paſchalem agnum ederint poſtridie quam illum Chriſtus cum diſcipulis ediſſet. Quod etſi Latini negant, tamen veriſſimum eſt. Nam Ioannes XIX. 14. de tempore loquens, quo Chriſtus crucifigeretur, apertè ait, Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. Ubi totam feriam ſextam παρασκευὴν appellat συνεκδοχικῶς. Nam propriè παρασκευὴ incipiebat ab horâ nonâ, quod eſt tempus oblationis veſpertinæ: terminabatur autem ſolis occaſu, quod erat initium ſequentis diei civilis. Intra hoc tempus agnum paſchalem mactari & præparari oportebat. Sed veſperâ, quæ initium dabat diei paſchali (hæc ea veſpera erat, quæ παρασκευῇ continuò ſequebatur) manducabant agnum paſchalem. Dicitur autem Chriſtus cruci eſſe affixus eo die, quo Judæi præparabant agnum paſchalem. Non igitur eodem die Chriſtus comedit agnum, quo Judæi, ſed cùm Iudæis eſſet dies paraſceves. Idem probatur verbis iſtis Ioh. XVIII. 28. *Ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent paſcha.* Reſpondent aliqui, per paſcha hic intelligi panes azymos, vel alios cibos paſchales. Sed ita in Scripturis uſpiam paſcha accipi, nunquam probabunt. Adde quod etiam immundis (uti monet Burgenſis) pane azymo veſci licebat: adeò ut cauſſæ fuerit nihil, cur Iudæi hoc nomine à prætorii ingreſſu abſtinerent. Satis igitur apertum eſt ex Euangeliſtis, aliâ Chriſtum, aliâ die Iudæos paſcha celebraſſe. Et profectò nunquam Iudæi ſupplicium ſumſiſſent de Chriſto, quo die paſchale feſtum agerent. Ut omnino pertinacia ſit, negare Chriſtum anticipaſſe tempus, quo à Iudæis paſcha celebraretur.

Thesis IV.

Græcorum igitur ſententiam hactenus ſequimur, quòd Chriſtum dicant ante Judæos paſcha egiſſe: ſed in eo adſtipulari iis non poſſumus, quod agno comeſto aiunt Chriſtum rediiſſe ad panem fermentatum. Decepit eos, quod Chriſtum anticipaſſe credant feſtum, ut dominum legis: cùm ille feſtum celebrârit die à Moſe præfinito: ac Judæi contrà à lege receſſerint, humana inſtituta divinis præferentes, paſchaque feſtum, quod eo anno in diem ſextum hebdomadis incidebat, in ſequentem diem reiicientes, ne duo dies feſti continui eſſent.

Exinde, quod Chriſtus anticiparit tempus quo Iudæi paſcha celebrabant, concludere Græci ſolent eum Lunâ XIII. menſis Niſan, Iudæos verò Lunâ XIV. paſchalem agnum comediſſe. Inque eo non exiguum ponunt cauſſæ ſuæ firmamentum, quia etſi lege præcipiente, ut paſcha cum azymis edatur, etiam Chriſtum ſimiliter ediſſe, negare non poſſint: tamen pro certo habent, Cœnam in fermentato pane inſtituiſſe, quia agno comeſto, ut ajunt, uti iterum cœperit fermentato, eo quòd azymorum dies nondum adveniſſent, neque lex diebus octo, ſed ſeptem tantùm abſtinere jubeat à fermento. Ita Euthymius in comm. cap. XXVI. Matth. & Nicephorus lib. I. Hiſt. cap. XXVIII. Sed profectò ut certum eſt, Chriſtum ante Iudæos paſcha celebraſſe: ita credibile non eſt, anticipaſſe tempus lege præfinitum: quia hoc ſi eſſet, Iudas illud ſignificaſſet principibus ſacerdotum, phariſæis & ſcribis: atque hi illud inter præcipua accuſationis capita retuliſſent: quod cum factum non ſit, jure concludimus, Chriſtum, non Iudæos, tempore à lege præſtituto paſcha comediſſe. Confirmat etiam hanc ſententiam, quod Paulus, Burgenſis epiſcopus, Hebraicarum antiquitatum ſcientiſſimus (ut qui ex Rabbino ſit factus Chriſtianus) refert a ex libro Sedar Olam: videlicet ut Hebræi à captivitate Babylonicâ, quandocumque paſchalis feſtivitas (quam Lunâ XIV. menſis Niſan Deus juſſerat celebrari b) incideret in feriam ſextam, ea ex ordinatione R. Eliezeris, ne populus biduum ab opere cogeretur ceſſare, in ſequentem ſabbathi diem transferretur. Atque hæc cauſſa eſſe videtur, cur Lucas XXII. 7. dicat: ἡ ἔδει θύειν. Nempe Iudæi quidem poſtridie θύουσιν, ſed non eâ die, ᾗ ἔδει θύειν. Nam quia paſcha inciderat eo anno in feriam ſextam (quod ex Hebræorum computo probat vir doctiſſimus Ioannes Moltherus c) eo rejecerunt illud in diem XV. menſis Niſan: quod adverſabatur legi Moſaicæ. Ita divina providentia factum fuit, ut vero paſchatis typici tempore verus agnus paſchalis mactaretur pro mundi peccatis. Ut item eodem hebdomadis die, quo primus Adam ob peccatum paradiſo expulſus fuit, etiam paſſione ſuâ cæleſtem paradiſum ſecundus Adam reſeraret.

a Addit. ad Lyr. in Matth. cap. 26.
b Exod. 12. 6.
c Diſp. de diverſo eſu agni paſchalis.

Nec textivilliũ emitem, quæ contra hanc ſententiam objicit Bellarminus d. Comminiſcitur Iudæis fuiſſe duplicem calculum, Aſtronomicum unum, alterum vulgatem, ſecundùm quem, ut ait, dies XIV. nunquam incideret in feriam ſextam: quæ nihil ſunt niſi ægri ſomnia. Nam Judæi ſolùm ſequebantur calculum Aſtronomicum, hoc eſt, motum Lunarem à Calippo præſcriptum: omnia etiam, uti hodie in Turciâ fit, ad Lunæ motum peragebant: nec plenilunii tempus (quo paſcha celebrare lex juſſit) poſt Calippicam præſcriptionem ignorare poterant ſacerdotes, quod apud nos, ubi nec in Rep. neque in Eccleſia Lunaris motus ratio habetur, etiam agricolæ & nautæ ſciunt, aliique homines plebeii, & ſæpe ἀναλφάβητοι.

d D. ſacram. Euchar. lib. 4. cap. 7.

Thesis V.

Nihil igitur præſidii in eo invenient Græci, quod Chriſtus anticiparit feſtum Judæorum. Nam ſi die à lege præſtituto, hoc eſt decimo-quinto menſis Niſan, qui primus erat azymorum, paſcha ſuum comedit: conſequitur, quemadmodum dum agno veſceretur, ita etiam eum cœnam inſtitueret, fermento abſtinuiſſe.

Quare aſſentio Thomæ Aquinati, e qui, quocunque tempore Chriſtus paſcha celebrârit, exiſtimat poſſe convinci, eum cum cœnam ſuam inſtitueret, azymo pane uſum eſſe.

e In 4. ſent. diſt. 11. qu. 2. art. 2.

Thesis VI.

Nec tamen inde conſequitur, nos quoque, Chriſti exemplo, azymo pane in cœnâ uti oportere. Nam cum ea res nihil pertineat ad οὐσίαν ſacramenti, ἀδιάφορον ac liberum eſt, ſeu hoc, ſeu illo pane utamur. Ut & miremur & doleamus, de re tantulâ Latinos & Græcos, annos jam quingentos & amplius rixari.

Nam controverſia hæc circa annum cœpit CIↃLIII. ut teſtatur Leo IX. epiſt. ad Michaëlem, epiſcopum Conſtantinopolitanum. Eam verò hodieque durare, liquet ex cenſura Hieremiæ, Conſtantinopolitani patriarchæ, de Confeſſ. Auguſtana cap. X. quod eſt de cœnâ: ubi inter alia eo pugnat argumento, quod panis azymus non ſit verus panis: id autem inde probat, quia ἄρτος dicitur ab αἴρω τῷ κουφίζω ut eſt apud Etymologum: farina autem non attollatur, niſi per fermentum. Quaſi non veriſimilius ibidem, itemque ab Euſtathio deducatur ab ἀείρω ſignificante προσφέρω, quomodo uſus Homerus Iliad. ζ. f. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ. Unde & πρόσφαγμα dicitur ἡ τῷ σώματι προσφυὴς τροφὴ, eodem Euſta-

f Verſ. 264.

a P. 641. Euſtathio *a* teſte. Adde quod etiam in tralatione LXXII. interpretum, Exodi XXIX. 2. & Iud. VI, 20. non minùs panis vocatur, qui azymus eſt, quàm qui fermentatus. Videtur autem iſte Græcorum error ſatis eſſe antiquus. Nam etiam Theodoretus in cap X Danielis, inſcitiæ eos arguit, qui panem azymum panis nomen mereri negant.

a at. Rom.

verſ. 4.

Quanquam verò ἀδιάφορον eſt, utrùm pane utamur azymo, an fermentato, & utrobique myſterium poſſit inveniri: tamen neutiquam repugnemus, ſiquis azymum præferat; quandu apertius hic myſterium eſt. Nam, ut ſecundùm Apoſtolum *b* ait Walafridus Strabo *c*, oportet *epulari non in fermento veritatis, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis:* Et ut Ivo Carnotenſis *d* inquit, *nos moraliter Deo munus offerimus panes azymos, dum non in fermento malitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis ambulamus.* Idemque legas apud Rupertum Tuitienſem lib. II. de officiis divinis cap. XXII.

b 1 Cor 5.
c De rebus Eccleſ. cap. 18.
d Sermone de convenientiâ veteris & novi ſacrificii.

Thesis VII.

De controverſiâ, utrùm fermentato, an azymo pane uti conveniat, ſatis dictum. Nunc de illo videamus, an quibus regionibus triticei panis uſus non eſt iſtis liceat uſurpare, quod panis implet vicem. Nobis quidem ſic videtur. Nam cùm Chriſto propoſitum fuerit, ſymbolis eorum, quibus corpus nutritur, repræſentare alimoniam ſpiritualem: nihil vel à Chriſti ſcopo, vel fidei ἀναλογίᾳ aberrat, qui non divinæ inſtitutionis neglectu, ſed neceſſitate compulſus, materiem panis uſurpat regionibus quibus vivit uſitatam.

Quæſtio eſt, an in triticei panis penuriâ, uti eo liceat, quod panis loco uſurpatur. Quomodo ex lotometræ ſemine, quod milio ſimile eſt, aquâ vel lacte ſubacto panes faciebant Ægyptii: de quibus Plinium vide lib. XXII. cap. XXI. Quomodo item ex loto, palmâ, aſphodelo, rapis, cucurbitâ, multiſque aliis panes fiunt: quâ de re vide, quæ ex veteribus & novellis referunt Hieronymus Cardanus de ſubtilitate lib. XII. Ioannes Baptiſta Porta magiæ naturalis lib IV. cap. XVI. XVII. XVIII. Georgius Bertinus de alimentis lib. IX. cap. III. Hieronymus Oſorius de rebus Emanuelis lib. II. Franciſcus Valleſius de ſacrâ Philoſophia cap. XXVII. &c.

Quamquam verò juris canonici *a* doctores negent, panem dici poſſe, niſi qui è frumento fiat: minimè tamen dubitamus, quin ubi alius panis obtinet, ibi rectè is in Cœnâ Dominicâ uſurpetur. Nam cùm eo corpus nutriatur & roboretur, permanet ἀναλογία inter ſignum & ſignatum. Idem eſt judicium Clariſſimi Theologi, Theodori Bezæ, epiſt. II. ad Thomam Tilium, ubi ſic ſcribit: *Ubi aut vini vel nullus eſt uſus, vel nulla certo tempore copia, num Cæna Domini nulla celebrabitur? Imò ritè celebrabitur, ſi quod panis aut vini vicem vel ex uſu communi, vel pro temporis ratione ſupplet, panis aut vini loco adhibeatur. Hæc enim mens fuit Chriſti, cum panem ac vinum ad hæc myſteria deligeret, ut propoſitis earum rerum ſignis, quibus corpus noſtrum alitur, veram alimoniam ſpiritualem velut ob oculos repræſentaret. Itaque à Chriſti ſententiâ nihil aberrat, qui nullo prorſus novandi ſtudio pro pane & vino ſubſtituat, quæ etſi non parem, ſimilem tamen alimoniæ analogiam habeant.*

a Gloſ. in decret. 3. part. diſt. 1: ad can. Sic in Sanctificando.

DISPUTATIO VIGESIMA
QUÆ EST SECUNDA
DE
SACRIS COENÆ
DOMINICÆ SYMBOLIS.

Thesis I.

HACTENUS de pane ipſo vidimus. Nunc accedamus ad ritus pani annexos. Quorum primus eſt ſanctificatio ſeu conſecratio, prout eam Eccleſiaſtici ſcriptores appellant, quæ in Scripturis nunc εὐλογία vocatur, ut Matt XXVI. 26. *Mar.* XIV. 22. *&* 1 *Cor.* X. 16. *nunc εὐχαριστία, ut Luc.* XXII. 19. *&* 1 *Cor* XI. 24

Quamquam enim gratiæ quidem aguntur creatori, benedicitur autem creaturæ, puta pani & vino: tamen pro eodem duo hæc uſurpantur in ſacris literis. Cujus cauſſa eſt, quòd in ſynaxi gratias Deo agentes, benedicimus pani & vino, eaque ſanctificamus, hoc eſt, à communi uſu ad ſacrum & ſacramentalem præparamus. Hæc etiam Oecumenii ſententia fuit, qui Pauli illud 1 Cor. X. 16. ὃ εὐλογοῦμεν, interpretatur, ὃ εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν. Imò & LXX. interpretes in deſcriptione rerum Leviticarum, paſſim τὸ εὐλογεῖν uſurpant pro ἁγιάζειν καὶ καθαίρειν.

Thesis II.

At Pontificii aliud per conſecrationem intelligunt. Nempe arcanorum verborum ſuper pane & vino recitationem factam à ſacerdote, quâ natura eorum in corpus & ſanguinem Chriſti realiter & ſubſtantialiter tranſmutetur, partim quidem propter occultam verborum vim quæ dicuntur, partim autem ob peculiarem virtutem ordinis ſacerdotalis. In qua Pontificiorum ſententia tria damnamus. Primùm, quòd conſecrationem non aliis verbis fieri putant, quàm iſtis, Hoc eſt corpus meum: & Hic eſt ſanguis meus. *Neque enim ſolis Domini verbis conſecratio fit, ſed*

Digitized by Google

etiam precibus, quibus panis & vinum ad ſacrum uſum præparantur, atque adeò actione totâ, quatenus ea, cùm à miniſtro, tum à communicantibus fit ſecundùm inſtitutionem Chriſti.

Hæc etiam veterum ſententia fuit. Paſſim enim dicunt prece atque invocatione panem & vinum conſecrari. Ut Iuſtinus Martyr apolog. II. *a.* Irenæus lib. IV. cap. XXXIV. Cyrillus Hieroſol. catech. III. Myſtag. *b.* Eucherius in homiliis Euſebio Emiſſeno tributis, ſerm. V. de paſchate *c*, atque alii. Sanè etiam de Chriſto Innocentius III. ſcribere non dubitat *d*: *Dici poteſt, quod Chriſtus virtute divinâ confecit: & poſtea formam expreſſit, ſub qua poſteri benedicerent.* Itaque, ex Innocentii ſententia, antequam verba illa proferetur Chriſtus, jam corpus ſuum conſecrarat per præviam benedictionem. An verò non idem in ſacerdotibus habeat locum, diſputat Scotus ſuper quartum ſententiarum. *e.*

a Pag. 76. & 77. edition. Commel.
b P. 525. edit. Mor. an. 1608.
c Fol. 84. b. edit. Lovan. an. 1560.
d Lib. 4. de myſterio altaris cap. 6.
e Diſt. 8. quæſt. 2. art. 2.

THESIS III.

Alter error eſt, quod verba illa, Hoc eſt corpus meum: & Hic eſt ſanguis meus *(quibus conſecrationem fieri contendunt) pani admurmurant & vino: cùm, ut ea Chriſtus dixit Apoſtolis, ita nunc dicenda ſint populo, eoque clarâ debeant voce pronunciari, ut ab omnibus poſſint intelligi.*

Verba Domini, quibus panem & vinum corpus & ſanguinem ſuum vocat, arcana nominant Pontificii. Ut catecheſis Caniſii quando ait, *Chriſtum verum Deum ac hominem verè ac integrè in ſacramento contineri, ubi ſacerdos rite ordinatus panem & vinum verbis illis arcanis & a Chriſto traditis conſecraverit.* Arcana autem verba appellant, non quia ignorentur, ſed quia ſic pani dicantur & vino, ut ſonus earum ad aures populi non pertingat. Quem ſanè morem probare non poſſumus. Nam cùm Chriſtus in cœnâ adſit, non ut pani, ſed ut homini ſe jungat: non pani, rei inanimæ, ſed homini pane utenti verba iſtæc dici debent. Eoque etiam clara voce ea exprimi oportet, ut à populo intelligi poſſint. Sanè in veteri Eccleſia ita fiebat: quando & populus, auditis conſecrationis verbis, *Amen* dicebat: ut Pontificii ipſi agnoſcunt, convicti apertis locis Clementis Conſtitutionum lib. VIII. cap. XX. Ambroſii de iis qui myſteriis initiantur cap. IX. Leonis ſerm. VI. de jejunio ſeptimi menſis, &c. Imò hodie etiam in Eccleſiis Orientalibus ac Græcis, ut Cardinalis Beſſario ſcribit, mos iſte obtinet. Verba ejus ſunt *f*: *Sacerdote verba illa altâ voce, ut vos Græci ſoletis, pronunciante, aſſiſtens populus in utraque parte reſpondet, Amen, quaſi dicat, verè ita eſt, ut tu dicis.* Cur verò mos iſte abrogatus fuerit in Eccleſiâ Romana, has ab eâ cauſſas video adferri. Primùm, *Ne ſacroſancta verba vileſcerent.* Quam rationem adducit Innocentius de ſacro altaris myſterio lib. III. cap. I. Mirifica ſane ratio ad conciliandam reverentiam ſacramentis: ſi non potius talis, quæ ſuperſtitionem inducat. Neque enim homines ſacramentis, ſed ſacramenta hominibus inſervire oportet. Et ſi talibus modis reverentia paratur, cur non æquè hoc agitur, ut ne Euchariſtiam videant homines: quando non ſolùm auditus, ſed etiam conſpectus frequens contemtum parit? Idem Innocentius *g* ſtrictim, aliique fuſius, firmandæ ſuæ ſententiæ talem narrant fabellam. Ajunt aliquando ruſticos verba conſecrationis crebrâ auditione edoctos, ea in agro pani dixiſſe, ac illum ſubitò in carnem eſſe commutatum: Deum verò irâ accenſum demiſiſſe de cœlo ignem, qui ad unum omnes abſumſerit, adeò ut neque tantæ cladis nuncius aliquis ſupereſſet. Quæ ſanè ſi vera ſunt, mirum quàm fide dignis auctoribus acceperint, cujus rei nullum relictum eſſe nuncium agnoſcunt. Sed cautè hoc docere nos neglexerunt: uti & ubi terrarum, & quibus temporibus hæc contigerint. Miruta verò tam ſui eſſe oblitos, ut nunc vim eam etiam laicis tribuant, qui aliàs ordini ſacerdotali, & intentioni conſecrandi hanc propriam faciunt poteſtatem. Præter iſtas hanc etiam cauſſam adducit Thomas *a*, quia oblatio & conſecratio ad ſolum pertineant ſacerdotem. *Quædam*, inquit, *dicit publicè ſcilicet, quæ pertinent & ad ſacerdotem, & populum: ſicut ſunt orationes communes: quædam verò pertinent ad ſolum ſacerdotem, ſicut oblatio & conſecratio: & ideo, quæ circa hoc ſunt dicenda, occultè a ſacerdote dicuntur.* Sed cogitare debuerat vir acutiſſimus, cùm non unius ſacerdotis, ſed totius Eccleſiæ cauſſâ conſecratio fiat, atque omnes fideles in eâ gratias Deo agere debeant (unde & εὐχαριστία appellatur) etiam, quæcunque in hoc myſterio dicuntur, a fidelibus cunctis audiri oportere: quemadmodum optimè colligit Imperator Iuſtinianus Conſtitutione CXXIII. *b*: *Iubemus, ut omnes epiſcopi pariter & presbyteri, NON TACITO MODO, SED CLARA VOCE, quæ à fideli populo exaudiatur, SACRAM OBLATIONEM, & preces in ſancto baptiſmate adhibitas celebrent: QUO MAIORE EXINDE DEVOTIONE in depromendis Domini Dei laudibus audientium animi efferantur. Ita enim & divus Apoſtolus docet, dicens in primâ ad Corinthios epiſtolâ: Enimvero ſi ſolummodo benedicas ſpiritu, quomodo is, qui privati locum implet, dicet ad gratiarum actionem tuam Deo ipſum Amen: quandoquidem quid dicas, non videt?* Quæ verba, uti alia in eâ editione multa, in Scrimgeriano codice non reperit Franciſcus Duarenus: ſed non neglexit illa codex, quem è Græco tranſtulit Gregorius Haloander.

f De ſacr. Euchariſt. in Liturgiis Patrum pag. 184. verſ. ult. edit. Morell. an. 1560.
g Lib. 3. de altaris myſt. cap. 1.
a Part. 3. qu. 83. reſp. ad 6.
b P. 322. edition. Plantin. an. 1567.

THESIS IV.

Tertium error eſt, quòd tum conſecrationis verbis, tum ordini ſacerdotali, hanc efficaciam tribuunt, quod panem & vinum convertant in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti.

Hunc ſpiſſum errorem diluemus diſputatione eâ, quâ ſeorſum de μετουσίᾳ Pontificiâ diſſertabimus.

THESIS V.

Vidimus de benedictione ſeu conſecratione. Alter ritus eſt fractio panis: de quâ ita ſtatuimus, divinæ inſtitutioni magis convenire, ut panis fractus, quàm ut integer exhibeatur. Nam diſertim ſcribitur ab Apoſtolo c: Accepit *(Chriſtus)* panem, & poſtquam gratias egiſſet, fregit ac dixit, Accipite, edite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur. *Tres etiam Evangeliſtæ fracti panis meminerunt. Et Eccleſia Apoſtolica ab hoc ritu adminiſtrationem Cœnæ vocavit* κλάσιν τοῦ ἄρτου, *fractionem panis. Nec ritus hic myſterio caret. Signat enim paſſionis dolores ex laceratione corporis, & ſeparationem corporis ab animâ. Ergo ceremoniâ hac admonentur fideles, corpus Chriſti non minùs certò pro ſe in cruce oblatum ac fractum eſſe, quàm oculis cernunt panem Domini ſibi frangi. Quò pertinent verba Apoſtoli antea commemorata. Præterea ſignificat* κοινωνίαν *multorum cum uno corpore. Unde idem Apoſtolus 1 Cor. X. 16.* Panis, quem frangimus, nonne eſt communio Chriſti? quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus. Nam omnes unius panis participes ſumus.

c 1 Cor. 11. 24.

Triplex hac de quæſtione ſententia eſt. Sunt enim, qui exiſtiment, fractionem panis eſſe partem οὐσιώδη ſacramenti, eoque ἁπλῶς neceſſariam: unde & damnatum eunt Eccleſias iſtas, quæ ritum hunc non uſurpant.

Con-

Google

Contrà alii cenſent, eſſe ritum ἀδιάφορον ac liberum, eoque nec male uſurpari, nec malè omitti. Itaque & eos vehementer culpant, qui hoc nomine magiſtratibus moleſtiam faceſſunt, ut quibus locis ceremonia hæc non obtinet, illis in Eccleſiam inducatur. Media inter hos eorum opinio eſt, qui fractionem eſſe neceſſariam arbitrantur, non quidem ut partem ſacramenti eſſentialem, imò neque ut integrantem præcipuam, quales in homine ſunt cor & caput: ſed ejuſmodi tamen, quæ ad rei integritatem pertineat: uti ſunt oculus, auris, brachium, pes. Ex horum mente non ſine culpâ fractio omittitur (ut ſine quâ cœna fiat mutila) non tamen vitium hoc ejuſmodi eſt, ut οὐσίαν ſacramenti tollat, ac caritati Chriſtianæ non poſſit, vel non debeat condonari. Horum nos ſententiæ ſubſcribimus. Nam quò minùs ἀδιάφορον eſſe cerimoniam hanc dicamus, vetamur tum facto Chriſti, de quo ſcriptum eſt, *Gratias egit, fregit, dedit*: tum mandato ejus dicentis, *Hoc facite*: tum myſterio fractionis quod duplex eſt. Primum enim per fractionem mors Chriſti ſignificatur: quam rem Wolph. Muſculus expreſſit verbis illis in 1 Cor. xi. *Quod vobis frangitur; Referunt aliqui verbum FRANGENDI ad panem Cœnæ Dominicæ, q. d. hic panis meum corpus eſt, quod pro vobis jam frangitur. Verùm panis ille frangitur quidem: at non illius, ſed corporis ſui fracturam, id eſt mortem, quam in Iohanne templi deſtructionem vocavit, tanquam myſterium fide amplectendum commendat, cùm dicit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur. Poterat dicere, quod vobis traditur & occiditur. Verùm, ut accommodaret ſe ſacramentali fractioni panis, dixit, quod pro vobis frangitur. Ut enim panis dum frangitur, pro illis frangitur, quibus ad edendum diſtribuitur, quod niſi frangatur, diſtribui & edi nequit: ſic corpus Domini, panis vivus de cælo miſſus, ut cibus noſter fieret, in cruce pro nobis eſt fractum, id eſt occiſum, &c. Hactenus ergo fractum pro nobis eſt in cruce corpus Domini, quatenus pro nobis eſt morti datum, &c.* Alterum myſterium in eo conſiſtit, quod ut multa ſunt panis fruſta, ſic multi κοινωνίαν habeant cum uno corpore. Sed objectant unitatem hanc aliunde intelligi: nempe quia, ut ex multis granis unus panis conficitur, & ex multis acinis vinum confluit: ita ex multis fidelibus Eccleſiæ corpus conflat. Quomodo exponunt unitatem hanc Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, alii: è junioribus Calvinus, & Muſculus ipſe. Sed fatemur non inviti, etiam hoc pacto ἑνότητα adumbrari: tantùm dicimus, etiam aliter ſignificari, nempe unitate panis in partes multas diviſi, multiſque diſtributi: quò imprimis reſpexit Apoſtolus.

Præter iſta etiam, panem eſſe frangendum, Apoſtolicæ Eccleſiæ exemplo docemur. Nam nihil apertius iſtis
a 1 Cor. 10.16. Pauli *a* verbis, *Panis, quem frangimus*: imò Euchariſtiæ ſacramentum ab hoc ritu *fractio panis* dicebatur: uti Act. 11. 42. ubi Syrus vertit, *Communicabant in oratione, & in fractione Euchariſtiæ.* Idem interpres de eadem intellexit verſ. 46. Vertit enim, *Frangebant intus benedictum, capiebantque cibum exultantes.* Atque ita etiam cepit Walafridus Strabo lib. de ritibus Eccleſ. cap. xx. Sed Nicolao Lyrano locus is ancipitis eſſe ſententiæ videtur. Nam ſic ſcribit: *Communicatione fractionis panis, tum quod quotidie communicabant, tum quod communes cibos, ficus & cætera, ſumebant.* Ac Chryſoſtomus etiam per fractionem indicari cenſet temperantiam & victus tenuitatem. Similiter Theophylactus: τὸ κλῶντες ἄρτον τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐγκράτειαν καὶ λιτότητα δηλοῖ τῆς τροφῆς. Quæ parum ſolida videntur. Porrò Syrus etiam de fractione ſacri panis capit verba Act. xx. 7. ubi vertit: *Cùm conveniſſemus unâ*
b Hiſtor. Actor. Apoſt. cap. 99. *ſabbathorum ad frangendam Euchariſtiam.* Sed de *corporali refectione* interpretatur idem Lyranus: uti & Petrus Comeſtor in hiſtoriâ Scholaſticâ *b*. Saltem Actor. xxvii. 35. ita accipi, non ſolùm Chryſoſtomus, Hieronymus, Beda, Oecumenius, aliique interpretes teſtantur: ſed res ipſa clamat, quia cum nautis & militibus gentilibus Euchariſtia non potuit celebrari.

Quamquam verò, quæ de fractione panis hactenus diximus, clariſſimis nitantur Scripturarum locis: tamen viri eruditi, in quorum Eccleſiis ea fractio non obtinet, vim omnium eorum eludere ſe poſſe ſperant, eò quòd apud ipſos maſſa diſcerpatur in multas oblatarum minutias. Quaſi hæc maſſæ fractio ſit myſtica, ac non coquinaria; quaſi item in templo, ac non in culinâ; quaſi denique in actu ſacramentali, ac non ante ſacramentum fiat: Etiam illo iidem ſe tuentur, quòd Hebræa frangendi verba, nempe פרס, & שבר, paſſim accipiantur pro diſtribuere: ut Eſ. lviii. 7. *Frange eſurienti panem tuum.* Hoc eſt, partem ejus ſingulis pauperum divide: ut interpretatur Auguſtinus *a*. Similiter Thren. iv. 4. *Parvuli* a Tom. 4. Lib. de ſal. document. cap. 5. & ſerm. 62. de ?.
petebant panem, & non erat, qui frangeret eis. Sed corruunt hæc, ſi dicatur, quod res eſt, frangere his Veteris Teſt. locis κατὰ μετάληψιν accipi pro eâ diſtributione, quæ fractionem conſequitur: ita ut *frange* tantundem ſit ac, frange ac divide. At in Cœnæ verbis ne locum quidem hæc μετάληψις habet: ut ubi de Chriſto diſtinctè dicatur, ἔκλασε καὶ ἔδωκε. Denique probandum ipſis erat, Chriſtum & Apoſtolos, qui non Hebræo, ſed Syro uſi ſunt ſermone, vocem uſurpaſſe, quæ non minùs dividere quàm frangere ſignificet. Sanè verbum קצא, quod eſt apud Syrum interpretem, non dividere, ſed frangere κυρίως notat.

Thesis VI.

Atque hæc de ſcripturarum fonte. Præter quæ fractionis ritum confirmat perpetua Eccleſiæ πρᾶξις, uſque ad ea tempera, quibus nummularia minutia in Eccleſiam ſunt inducta.

Auguſtinus epiſt. lix. ad Paulinum: *OMNIS, VEL PENE OMNIS frequentat eccleſia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod in Domini menſâ eſt, benedici incipiat: orationes, cùm benedicitur & ſanctificatur, & ad DISTRIBUENDUM COMMINUITUR, &c.* Idem in ſententiis Proſperi: *Cùm frangitur hoſtia dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Dominici corporis in cruce immolatio, ejuſque ſanguinis de latere effuſio ſignificatur?* Quem locum fruſtra hodie apud Proſperum quæras: ſed ex ſententiis Auguſtini citat eum Gratianus Diſt. 2. de Conſecrat. C. cùm frangitur. Similiter fractionis hujus meminere, Ignatius, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Chryſoſtomus, Theophilus Alexandrinus, Dionyſius Areopagita, Cyrillus Alexandrinus, Euagrius Scholaſticus, Beda, Paſchaſius, Theophylactus, Anſelmus: quorum teſtimonia quia jam ab aliis *b* adducta, iis hîc reponendis operam non inſumam.

b Hoſpinian de re ſacram. lib. 2. pag. 30. Paræo lib. de ſymbolis ſacram. &c.

Thesis VII.

Quamquam verò fractio Scripturis præcipiatur, inque veteri Eccleſia obtinuerit: tamen cum ejus omiſſio non adverſetur primario Chriſti inſtituto, omnino, ſiquibus in Eccleſiis, ubi panis non frangitur, vivamus, ſatius ſanè eſt, ut vel ſic panem ſumamus, quàm ut eo nos in totum fraudemus, & neglectu ſacramenti infirmiorum conſcientias pervicaciter turbemus.

Quæ etiam Clariſſimi Bezæ ſententia eſt. Verba ejus ſunt lib. Quæſt. & Reſp. quæſt. cxcIV. *Sentio ejus* (fractionis) *prætermiſſionem, quoniam non ad ipſam ſacramenti confectionem, ſed tantùm ad veri & prorſus legitimi* ejus

ejus uſus formam pertinet, actum ipſum non vitiare: ſicut nævus in facie formoſâ venuſtatem quidem lædit, ſed formam tamen ipſam non abolet. Similem locum ex epiſtola ejus ad Tilium infra *a* adferemus. Eamque Bezæ ſententiam probat etiam Hoſpinianus lib. II. de re ſacramentaria *b*.

a Diſp. tertia de cœna ſymbolis.
b Pag 35.

Thesis VIII.

Longè etiam minus, ubi fractio obſervatur, de fractionis modo eſt contendendum.

Nec enim ſatis conſtat, utrùm fractas partes fregerit in minores, deque manu in manum ſingulis tribuerit Chriſtus: an, quod Hoſpinianus *c* veriſimilius putat, *in duas partes panem confregerit, earumque alteram dederit illis, qui proximus ei ad dexteram accumbebat; alteram vero illis, qui ad ſiniſtram, ut iſti deinceps proxime accumbentibus porrigerent, donec ſinguli particulam ſibi decerpſiſſent.*

c Parte I. de re Sacram. pag. 31.

Neque etiam referre putamus, utrùm digitis frangatur panis, an ſcindatur. Prius Chriſtum feciſſe veriſimile eſt ex more Iudæorum, qui utebantur pane lato, at non admodum ſpiſſo, ac præterea ſulcis quibuſdam decuſſatim inciſo, ut commode in quadratas quaſdam buccellas manu frangeretur. Sanè etiam Baronius ſcribit ad annum LVIII. *d*, *ex Rabbino rerum Iudaicarum antiquarum perito accepiſſe ſe, eos inciſionibus in particulas plures ſignatos coquere ſolitos panes, ut ſic ad eſum non eſſet opus illas incidere, ſed ſolum frangere.* Quomodo inciſos panes Græci βλωμιαίους vocabant, ut ſcribit Athenæus lib. III. nempe à βλωμὸς, quod Heſychio teſte, notat ἰσχνὸν ψωμὸν, *tenuem ſeu exiguam buccellam.* Panem iſtiuſmodi deſcribit eruditus, ſed incertus poëta in Moreto.

d P. 541. edit. Antverp. an. 1612.

—— —— Iamque ſubactum
Format opus, palmisque ſuum dilatat in orbem,
Et notat impreſſis æquo diſcrimine quadris.

Et Martialis lib. IX. epig. XC.

Libetur tibi candidas ad aras
Sectâ plurima quadra de placentâ.

Ubi per quadram non intelligitur quarta pars panis, etſi id Baronius *e* & multi viri docti exiſtiment, (neque enim in placenta plurimæ ſunt partes quartæ: neque cùm placenta ſit figuræ circularis, quartis ejus partibus quadrarum nomen, quod quadratum quid ſonat, conveniret) ſed quadræ ſunt ψωμοὶ ſive buccellæ: unde & panis militaris ac nauticus, quia itidem ſulcis altius impreſſis in buccellas varias diſtingueretur, buccellatum dicebatur: ut diſcimus ex L. VI. C. Theodoſ. de erogat. milit. ann. item Ammiani libro XVII. Vulcatio Gallicano in Avidio Caſſio, Spartiano in Peſcennio, Paullino & Theraſia epiſt. XXXVI. inter Auguſtinianas, & è Græcis poſterioris ævi, Mauricio in Tacticis, ubi ait: Χρὴ ἐν ἡμέραις πολέμου, ἐν τοῖς ὅπλοις ἐπιφέρεσθαι ἕκαστον στρατιώτην ὕδωρ καὶ βουκέλλατον. Atque hæc quidem ad illuſtrandam fractionem Judaicam dicta ſunto. Orientales verò panem Euchariſticum non frangebant, ſed inſtrumento ſcindebant: ut teſtatur Nicolaus Cabaſilas in expoſit. Liturg. cap. V. Imò jam Damaſceni ætate ita fieri ſolere, docebit Germanus Conſtantinopolitanus verbis iſtis *a*: Τὸ κυριακὸν σῶμα ὡς ἐκ τινος κοιλίας, καὶ σαρκὸς τοῦ παρθενικοῦ σώματος, τοῦ ὅλου ἄρτου, φημί, τῆς εὐλογίας, καὶ τῆς προσφορᾶς παρὰ τοῦ διακόνου (ὡς ἡ μεγάλη ἐκκλησία παρέλαβε) διατέμνεται σιδήρῳ τινι, ὅπερ καὶ λόγχην λέγουσι. *Dominicum corpus, tanquam ex quodam utero & carne corporis virginalis, toto pane inquam, benedictionis & oblationis à diacono, ut magna Eccleſia à majoribus accepit, diſſecatur ferro quodam, quod & lanceam appellant.* Eundem morem apud Æthiopes obtinere, apud varios *b* legimus.

e Ibidem pag. 542.

a In myſtica contemplatione pag. 152. edit. Morell.

b Gaſp. Sanctius in Act 2. 42. atque alios.

Thesis IX.

De numero partium, in quas panis dividitur ita ſtatuimus, pro communicantium vel copiâ, vel paucitate, multiplicari eum, vel imminui.

Hoc monere operæ pretium non erat, niſi Eccleſia Romana ſtatuiſſet, ut tres in partes hoſtia frangeretur: cujus rei myſterium adfert Micrologus c. XVII. Vixit is ante annos amplius quingentos, tempore Gregorii VII. & Anſelmi Lucenſis, quorum eopſe capite meminit. Fuſius verò idem poſtea docuit Durandus Rationalis ſui lib. IV. cap. LI. *Decimo octavo; Quare ſunt tres partes? Ad quod dicendum eſt, quod frangitur in tres partes; Primò in memoriam trinitatis. Secundo in memoriam triplicis ſtatus Chriſti. Primus fuit in hominibus manens. Secundus fuit in ſepulchro jacens.* c. *Tertius eſt immortalis, in cœlo exiſtens. Tertiò vero, in memoriam & ſignum, quod Chriſtus paſſus fuit in triplici parte ſui. Id eſt in pedibus, in manibus, & in latere. Quartò, in ſignum, quod tres ſunt partes myſtici corporis: prima eſt in cœlo, ſive in patria, ſc. eccleſia triumphans, ſecunda eſt in terrâ. ſc. eccleſia militans: tertia eſt in purgatorio, & hæc dicitur purgans. Quintò in typum trium perſonarum euntium in Emaus, ſcilicet Chriſti, & Cleopha, &, ut quidam dicunt, Lucæ.* Hæc Durandus. Apud Græcos verò non eundem numerum ſervari, vel Chryſoſtomi liturgia oſtendit: in quâ panis frangitur in partes quatuor in modum crucis, unaque earum in calicem immittitur, cum certâ recitatione verborum. Idem docent hæc verba Humberti diſput. adverſus Græcos de azymo *d*: *Græci habeant lanceam ferream, quâ ſcindunt in modum crucis ipſam oblationem.* Ubi lanceam vocare, Græcorum exemplo, liquet ex verbis Germani Conſtantinopolitani antea allatis.

c Vide ipſum Durandum.

d P. 694. in appendice Tomi undecimi Baron.

DISPU-

DISPUTATIO VIGESIMASECUNDA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

DIXIMUS *de fractione. Tertius verò ritus eſt diſtributio ad manducandum: qua parte à Pontificiis graviter peccatur. Nam in privatis, ut vocant, miſſis, non diſtribuitur fidelibus panis, ſed cæteris ſpectantibus, ſacerdos eum manducat ſolus. Quale ſpectaculum repugnat inſtituto Chriſti. Tantum enim abeſt, ut Euangeliſta vel Paulus pronuncient, Chriſtum ediſſe ſolum; ut ne quidem, an ederit, narrent. Contenti enim ſunt referre, ut diſcipulis dixerit* a, Accipite, comedite, hoc facite in mei recordationem, mortem Domini annunciantes, donec venerit. *Etiam refellere eſt Pontificios ex conſuetudine Apoſtolica Eccleſiæ quam cognoſcimus ex verbis hiſce Paulinis* b, Unus panis, unum corpus multi ſumus, quia omnes unius panis participes ſumus.

a Mat. 26. 26. Mar. 14. 22. Luc. 22. 19. Paul. 1 Cor. 11. 23.
b 1 Cor. 10. 16. 17.

Reſpondet concilium Tridentinum *c*, *illas quoque miſſas, in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat, vere communes cenſeri debere: partim quod in eis populus ſpiritualiter communicet, partim verò quod ab Eccleſiæ miniſtro, non pro ſe tantùm ſed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Chriſti pertinent, celebrentur.* Sed hæc cum ſynodus ea dicit, doctorum noſtrorum ſententiam magis circumludit, quàm eludit aut tangit. Nec enim inficiantur illi, etiam extra cœnam à fidelibus manducari carnem, & bibi ſanguinem Chriſti: ſed de nihilo eſſe negant, quod præcipiatur cunctis ſpiritualiter Chriſtum manducantibus, ut eum etiam ſacramentaliter ſumant. Atque ſanè temerarium eſſet hoc Chriſti mandatum, ſi fructus omnis, qui ex ſacramentali eſu ad fideles redundat, etiam rediret ad eos, qui ſacerdotis μονοφάγου ſpectatores ſolùm fiant. Quod verò concilium addit de miniſtro publico pro ſalute totius Eccleſiæ offerente, id, volente Deo, meliùs expendemus, cùm de Miſſæ ſacrificio diſſertabimus.

c Seſſ. 22. cap. 8.

THESIS II.

Etiam hæc Pontificiorum conſuetudo antiquæ Eccleſiæ iudicio repugnat. Imo ad hæc uſque tempora panis fidelibus diſtribuitur in Liturgiâ Græcâ, atque adeo etiam Syrâ, Armenicâ, Æthiopicâ. Ac, niſi valde nos ratio fugit, ſola eſt Eccleſia Latina, quæ ab hoc veteris Eccleſiæ ritu diſceſſerit.

De hoc nos dubitare non patiuntur veteres Liturgiæ: quæ cum multæ ſint, & nullo negotio ab omnibus conſuli poſſint, verba earum adſcribere hoc loco parcemus: potiuſque ex canonibus veteribus, & Patrum vel homiliis, vel tractatibus, aliqua horſum pertinentia adducemus. Cujuſmodi eſt Canon decimus eorum, qui dicuntur Apoſtolici: *Omnes fideles, qui ingrediuntur Eccleſiam, & Scripturas audiunt, non autem perſeverant in oratione, nec ſanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ commoventes, convenit communione privari.* Expreſſimus verſionem veterem: quæ non ſolum in Petri Crabbii vetere conciliorum editione, ſed etiam apud Iſidorum Hiſpalenſem, ſeu Mercatorem potiùs, in conciliorum volumine invenitur. Et ſi ſententiam magis, quàm verba ponderes, eandem retinuit tum doctiſſimus Kemnitius in examine concilii Tridentini *a*, tum Cardinalis Bellarminus *b*, dum Kemnitium refutat. Græca tamen aliam etiam ſententiam admittunt: ut quæ ſic ſonent: Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή. Vertebat Haloander: *Quicunque fideles Eccleſiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neque apud preces & ſanctam communionem permanent, eos tanquam qui ordinis in Eccleſia perturbationem inducant, à communione arceri oportet.* Itaque ſententia canonis erit, non ut quiſque, quoties adeſt, communicet, ſed ne, necdum peractâ communione, diſcedat. Nempe etiam illi, qui non communicant ipſi, remanere jubentur, uſque dum alii non clerici tantùm, ſed etiam laici perceperint panem ſanctum. Nam, ut ad canonem iſtum Zonaras annotavit, Οἱ λαϊκοὶ συνεχῶς τότε μεταλαμβάνειν ᾐτοῦντο. *Laici protinus eo ipſo tempore communicare volebant.* Imò (ut ibidem addit Zonaras) etiam hoc præcipitur concilii Antiocheni can. II. Iubet enim πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφομένους τὴν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατά τινα ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας. Videmus ut ex iis, qui Eccleſiam frequentant, Verbumque audiunt, non quidem omnes pro tempore aliquo communione abſtinentes, ſed ſoli communionem penitùs averſantes, eoque ordinem Eccleſiæ turbantes, ejici Eccleſiâ jubeantur. Interim hæc docent, aliquam ſaltem populi partem communicare cum clericis ſolere. Cum verò hac etiam parte populus fieret negligentior, non deſuere officio ſuo ſanctiſſimi Patres; uti alios inter Chryſoſtomus; quem non communicaſſe ſive Preſbyteris & Diaconis, ſatis ex Liturgiâ ejus conſtat. Sed quia aliquando vel duo vel nemo, ut dici ſolet, è populo accederet: eò idem graviſſimè populum increpans ait *c*: Εἰκῆ θυσία καθημερινὴ, εἰκῆ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς ὁ μετέχων. *Fruſtra eſt quotidianum ſacrificium, fruſtra adſtamus altari; nemo eſt qui participet.* Quæ planè adverſantur

a Cap. de privatis miſſis.
b Lib 2. de miſſa cap. 100.
c In cap. 1. ad Eph. homil. 3.

ſantur concilio Tridentino. Nam illo ſancitur, prodeſſe etiamſi non participes, dummodo adſtes, & cum devotione ſpectes. At quanto aliter Chryſoſtomus: qui & paullò poſt ſubjungit: Πᾶς ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων, ἀναίσχυντος καὶ ἰταμῶς ἑστηκώς. *Quicunque eſt, qui myſteriorum non eſt particeps, is impudenter ſtat, & minus audacter.* Denique quid ἀπαγορεύσεως ἢ ἐπεγέλασεν verbis illis? Εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἑστίασιν κληθεὶς, τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθείη, καὶ ἕτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα; οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μηδὲ παραγενέσθαι; *Dic mihi, ſiquis ad convivium invitatus manus laverit, & accubuerit, & ad menſam paratus fuerit, deinde non fuerit ejus particeps, annon contumeliâ eum afficit, qui invitavit? Annon e[ſ]t melius, eum ne adfuiſſe quidem?* Ad quæ aliud quod re-
a Lib. 2. de miſſa cap. 10. ſpondeat non habet Bellarminus *a*, quàm ea καθ᾽ ὑπερβολὴν dicta eſſe. Imò etiam, cùm conſuetudo paſſim obtineret, ut cum ſacerdote communicaret nemo, multi hanc imperfectam atque illegitimam eſſe miſſam judicabant. Nam Walafridus lib. de rebus Eccleſiaſticis cap.
b Circa finem. XXII. *b*. *Quamvis*, inquit, *cum ſoli Sacerdotes miſſas celebrant, intelligi poſſit, illos ejuſdem actionis eſſe cooperatores, pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quibuſdam reſponſionibus ſacerdos exſequitur: tamen fatendum eſt, illam eſſe legitimam miſſam, cui interſunt ſacerdos, reſpondens, offerens, atque communicans, ſicut ipſa compoſitio precum evidenti ratione demonſtrat.* Etiam Humbertus, epiſcopus Sylvæ Candidæ, reſponſione *c* ad Nicetam cognomento Pectoratum *d*: *Quodlibet horum trium ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione perfectam memoriam Chriſti non repræſentat, ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione.* Atque ex his ſatis liquere puto, cùm Scripturis, tum antiquitati eos repugnare, qui panem diſtribuunt, ſed non frangunt: longeque magis recedere eos a Chriſti inſtituto, qui quomodocunque retinent fractionem, ſed non diſtribuunt id, quod frangunt.

c Extat libellus iſte in appendice Tom. 11. Baronii anni
d P. 718.

Thesis III.

Origo verò miſſæ privatæ eſt talis. Primum quidem, dum Chriſtiani & numero erant pauciores, & zelo ferventiores, quotidie populus Euchariſtiam percipiebat. Poſtea numero eorum gliſcente, at pietate decreſcente, clerici cum ſacerdote ſuo quotidie communicabant, populus non item: ſed contentus erat, ſingulis communicare diebus Dominicis. Sed neque hic res ſtetit. Nam aliquanto pòſt ſatis viſum fuit, ſi tertiâ ſaltem die Dominica Euchariſtia ſumeretur. Tandem denique ſufficere judicatum, ſi ſummis id fieret anni feſtis, præcipuè feriis paſchalibus. Clerici etiam paullatim ſtudium remiſere: ita ut tandem, nullo clericorum præſente, ſacerdos ſacris operaretur. Ergo tunc alicubi quidem preces, cæterique ritus ad ſynaxin pertinentes fiebant, conſecratione & manducatione excepta: alibi vero ſolus ſacerdos edebat panem ſanctum. Sed poſterius hoc magis alteri ex re ſacerdotum eſſe viſum fuit, quia alioqui futurum erat, ut populus etiam offerre ceſſaret. Ne igitur oblationibus iſtis fraudarentur ſacerdotes, privatim celebrarunt miſſam, & quo uberiores eſſent populi oblationes, multa ad eum dicere cœperunt de efficaciâ ſalutari, quæ ex actione ſacerdotis etiam ad non communicantes rediret. Hæc ubi opinio ſemel recepta eſt in vulgus, ingens pleriſque omnibus ſtudium fuit ſibi & ſuis cauponandi miſſas privatas: ut quas perſuaſum haberent valere ad remiſſionem peccatorum pro vivis & mortuis conſequendam.

Conſilium eſt Baſilii ad Cæſariam Patriciam *a*: Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ᾽ ἑκάστην τὴν ἡμέραν, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές. *Singulis certè diebus communicare, & participare ſancti corporis & ſanguinis Chriſti, bonum & fructuoſum eſt.* Etiam Walafridus Strabo lib. de Eccleſiaſt. reb. cap. XX. *Cum* CHRISTIANIS, *& maximè clericis, omnes dies in ferias deputentur, videtur ratione pleniſſimum, ut per ſingulos dies ſacris occupemur officiis, & quando mentis vel corporis graviores maculæ non obſiſtunt, panem & ſanguinem Dominicum, quibus ſine vivere non poſſumus, jugiter ambiamus, imitantes primitivæ Eccleſiæ ſtudium ſalutare, de quo in Actibus Apoſtolorum ita ſcriptum eſt: Erant autem perſeverantes in doctrinâ Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Et *infra: Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis laudantes Deum.* Quibus verbis non ſolùm, quid facere conveniat, ſed etiam quid antiquitus fieri ſoleat, indicatur. Poſterius hoc etiam Durandus nos docet Rationalis ſui lib. IV, cap. LIII. *In primitivâ Eccleſiâ omnes, qui celebrationi Miſſarum intererant, ſingulis diebus communicare ſolebant, eò quod Apoſtoli omnes de calice biberunt, Domino dicente: Bibite ex hoc omnes. De conſecrat. D. 2. C. Non iſte. Offerebant enim magnum panem, & omnibus ſufficientem, quod adhuc Græci ſervare dicuntur.* Quod verò iſti ſcriptores de ætate Apoſtolicâ, & primitivâ Eccleſia ſcribunt: idem Cypriani etiamnum ætate obtinuiſſe certum eſt. Nam epiſt. LVI. ad Thibaritanos ita ſcribit: *Gravior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorruptâ & virtute robuſta parare ſe debent milites Chriſti, conſiderantes, idcirco ſe* QUOTIDIE *calicem ſanguinis bibere, ut poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere.* Alloquitur tam laicos, quàm clericos. Univerſos quippe fideles adhortatur ad martyrii conſtantiam; quod etiam laici, mulieres ſubibant. Nec tamen ex his colligere audemus, primis aliquot ſeculis eandem ubique conſuetudinem fuiſſe: ſed fatemur non inviti, etiam primis illis temporibus hac parte variaſſe Eccleſias. Sanè quanta in talibus olim in diverſis Eccleſiis rituum fuerit diverſitas, id nos egregiè docet Socrates lib. V. cap. XXI. Ubi & cum multa de varietate iſta attuliſſet, poſtea ſubjungit: Αἴτιον, ὡς ἐγῷμαι, τῆς τοιαύτης διαφωνίας οἱ κατὰ καιροὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες, οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγενομένοις παρέγραψαν. *Cauſſa hujuſmodi diſcrepantiæ fuerunt epiſcopi, qui variis temporibus Eccleſiæ præerant. Qui autem iſtos ritus acceperunt, eos tanquam legem ad poſteros tranſmiſerunt.* Ab hac igitur cauſſa fuit, quod etſi antiquitùs pleriſque in locis quotidie Euchariſtia perciperetur: aliis tamen id tantùm vel bis in hebdomade fieret, puta ſabbathi & Dominica die; ut Auguſtinus indicat epiſt. CXVIII. ad Januarium: vel ter, nempe feria prima, quarta, ſexta, ut Epiphanius in compendiaria forma fidei catholicæ ab Apoſtolis fuiſſe conſtitutum tradit: vel quater, puta ab iis, qui ſabbathi diem tribus iſtis adjungerent; ut feciſſe aliquos teſtatur Baſilius epiſt. ad Cæſariam Patriciam. Imò Socrates *b* & Nicephorus *c* ſcribunt, *omnes ubique totius orbis Eccleſias diebus ſabbathi, ſingulis hebdomadibus vertentibus, myſteria celebrare: Romanos ſolos & Alexandrinos id ex antiquâ quadam traditione facere detrectare.* Græcè eſt, Τῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησιῶν, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτων, κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα ἐπιτελουσῶν τὰ μυστήρια, οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ οἱ ἐν Ῥώμῃ, ἔκ τινος ἀρχαίας παραδόσεως τοῦτο ποιεῖν παρῃτήσαντο. Ut omnino fallatur diligentiſſimus & doctiſſimus hiſtoriæ ſacramentariæ conditor, cum lib. II. *d* ſententiam eſſe putat, unâ ſabbathorum ſive hebdomadis die, nempe Dominicâ, omnes ubique Eccleſias myſteria celebraſſe,

a Epiſt. 289.
b Lib. 5. cap. 21.
c Lib. 12. cap. 34.
d Pag. 56.

braſſe, Romanâ ſolùm & Alexandrinâ exceptis, ubi die quidem profeſta communicetur, at Dominicâ ipſa nunquam. Quod de utraque harum nobilium Eccleſiarum perſuadere ſibi poſſe, id verò non ſit hominis ſani: imò ne de ullâ quidem orbis eccleſia verum putamus. At uti alia infinita, ita rectè illud monet idem, locis nonnullis ſolo fuiſſe die Dominico communicatum: optimeque probat illud ex Auguſtini epiſt. CXVIII. ad Januarium, item ex ſynodicâ Alexandrini concilii epiſtola, ubi Macarium non confregiſſe calicem oſtenditur, quia non fuerit Dominica dies, cum fracta eſt: item ex concilii Toletani IV. can. IX. ubi dicitur, *Nonnullos ſacerdotum in Hiſpaniâ reperiri, qui Dominicam orationem, non quotidie, ſed tantum die Dominicâ dicant.* Nam ſi communio non fiat ſine oratione Dominicâ, conſequitur, ſolis diebus Dominicis myſteria fuiſſe celebrata. Cæterùm quod plerîſque tantùm in locis recenti adhuc eccleſia fiebat, id cum labentibus ſeculis res in oblivionem veniſſet, totius fuiſſe eccleſiæ conſuetudinem creditum eſt. Unde ſcriptor libri vetuſti de divinis officiis diſertim ſcribit *a*. *In diebus naſcentis Eccleſiæ in Dominicis tantùm & feſtis diebus, qui ſecularibus ſolent occupari negotiis, conveniebant ad audienda ſolemnia.* Nam ex iis, quæ antea diximus, conſtat, plurimis Eccleſiæ primitivæ locis quotidie cœtus publicos habitos eſſe. Sed hæc, ut dixi, prius fuere. Poſtea enim iſtis etiam locis, frigeſcente populi pietate, ſatis ei viſum fuit, ſi Dominicis diebus ſacris intereſſet: ut tergemino teſtimonio antea oſtendimus. Cùm verò populus nullum incuriæ modum ſciret, ſynodo Sardicenſi, item Trullanâ, prætereaque Antiochenâ ſtatutum fuit, ut ſiquis ne tertiâ quidem quaque die Dominicâ Euchariſtiam ſumeret, is ab Eccleſiâ ſepararetur. Auctor Zonaras ad can. IX. eorum, qui Apoſtolici vocantur. Verùm cùm omnia juris repagula negligentia humana tranſiliret; nec par legum ſeveritas ubique obtineret: tandem eò uſque proceſſum eſt, ut vix aliis quàm feſtis maximè ſollemnibus, ac imprimis paſchatis feriis, à populo communicaretur. Quem in morem acriter invehitur B. Chryſoſtomus in cap. ad Eph. homil. III *b*. Populo attamen, occupationum prætextu, Dominicis ſolùm diebus, aut præcipuis anni feſtis Euchariſtiam ſumente, clerici nihilominus quotidie communicabant. Micrologus cap. XLVI. *Ad quotidiana miſſarum ſollemnia, non generaliter ab omnibus, ſed religioſis convenitur, qui plus ſpiritualibus negotiis, quàm ſecularibus invigilant, qui reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant.* Similiter Walafridus Strabo cap. XX. cujus verba ſuperiùs citavimus. Etiam antea commemoratus ſcriptor libri vetuſti de officiis divinis, hunc antiquioris eccleſiæ morem indicat *c*. *In Dominicis tantum & feſtis diebus, fideles, qui ſecularibus ſolent occupari negotiis, conveniebant ad audienda ſollemnia: in diebus verò profeſtis miniſtri & votis adſtricti intererant miſſa.* Item Regino lib. I. de Eccleſiaſt. diſciplinis: *Ut Presbyter, vel Diaconus, vel ſubdiaconus, vel quilibet Eccleſiæ deputatus clericus, ſi intra civitatem fuerit, vel in loco, in quo Eccleſia eſt, aut caſtella, aut vici, aut villæ, ad Eccleſiam ad ſacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, ſi caſtigatus non emendaverit.* Miſſæ iſtæ, quæ ſolis clericis præſentibus fiebant, *ſolitariæ* dicebantur. Odo Cameracenſis in Canonem: *Cum primitus Miſſæ ſine collectâ non fierent, poſtea mos inolevit Eccleſiæ, ſolitarias, & maxime in cœnobiis, fieri miſſas.* Ubi collectam appellat collectionem, quæ ad oblationem & communicationem in publico cœtu fiebat. Contrà miſſæ, quæ in populi peragerentur conventu, *publicæ* vocantur à Gregorio *d* ad Caſtorium, epiſcopum Ariminenſem. Sed ceſſante etiam quotidianâ clericorum communione, aliquibus in locis ſacerdotes quidem preces, lectiones, atque alios ſynaxios ritus frequentabant, myſteriis verò celebrandis ſuperſedebant: quod ipſum Alexandrinam Eccleſiam, ſed tantum feriâ quarta, & eâ, quæ paraſceve dicitur, facere ſolere, teſtatur Socrates Eccleſiaſt. hiſtor. lib. V. cap. XXI. *a*. Hujuſmodi a Gulielmo Durando *miſſa ſicca* vocatur lib. IV. Divinorum offic. cap. I. *b*. *Poteſt*, inquit, *ſacerdos unam miſſam cum ſacrificio, & aliam ſiccam celebrare.* Idemque rationem miſſæ ſiccæ pluribus poſtea explicat. Etiam dicta hæc eſt *miſſa nautica*: ut conſtat ex libello ordinis miſſæ Romanæ. Puta quia facta ejuſmodi etiam in navigiis obire licet, ubi ob locum fluctuantem plena miſſa adminiſtrari nequit. Meminit ejus etiam Thomas Waldenſis lib. VI. Tit. IV. cap. XXXV. At non ubique, ob communicantium abſentiam, quotidianam oblationem intermittere viſum fuit: ſed plurimis in locis, etſi quibus diſpenſaretur, nulli adeſſent, ſacramentum nihilominus celebrandum putârunt. Nempe metuebant ſacerdotes, ne alioqui oblationibus populi fraudarentur. Quæ quo uberiores eſſent, etiam elogiis mirificis miſſarum hujuſmodi virtus cœpit prædicari: ut quibus, quicquid cœna Dominica promittit, abſque indignæ manducationis periculo conſequi valeremus. Ea opinio nundinationem miſſæ privatæ ubivis accendit & fovit: eodem nempe igni incaleſcentibus, & miſſis privatis, & ſacerdotum culinis.

a Apud Caſſandrum Liturg. c. 33.

b Pag. 1050 & 1051. ed. Commel.

c Apud Caſſandrum Liturg. c. 33.

d Lib. 4. regiſtri indict. 13. cap. 87.

a Al. cap. 22. Edit. Rob. St. fol. 249.

b Verſu antepenult.

c Peregr. 23.

Thesis IV.

Præterea de diſtributione quæritur, utrùm panis in manus præberi à miniſtro, an ori ingeri debeat. Nos prius a Chriſto factum putamus. Nec enim quicquam ab Evangeliſtis, vel Apoſtolo dicitur, unde ſuſpicio oriatur, à communi eum & uſitatâ ſumendi cibi ratione diſceſſiſſe. Nec qui cum tam multis diſcumberet, facere id potuiſſe videtur, niſi de loco ſurgens ire ad ſingulos vellet. Quod ſatis intelligunt, qui nôrunt veterum diſcumbendi morem, ab eruditis philologis expreſſum iis, quæ de Triclinio ſcripſere. Imò idem quoque habuerit locum, ſi medium inter diſcipulos aſſediſſe menſæ fingamus, ut credit pictorum vulgus. His adde, quod etiam in veteri Eccleſiâ diutiſſimè obtinuit mos iſte, ut manibus ſumeretur ſanctus hic cibus.

Apertiſſimè hoc nos docet Dionyſius Alexandrinus ad Xyſtum, Epiſcopum Romanum *d*, ubi de quodam tractat, qui eo quod ab hæreticis aliter, quàm Catholici tingerent, baptizatus eſſet; etſi jam annos multos ad menſam Domini acceſſiſſet, rebaptizari nihilominus volebat. Verba Dionyſii inter alia ſunt iſta: Εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ Ἀμήν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι τολμήσαιμι. *Eum qui gratiarum actiones audiviſſet, qui Amen unâ pronunciaviſſet, qui adſtitiſſet menſæ, qui manus ad ſanctum illud alimentum capeſſendum porrexiſſet, qui illud recepiſſet, qui tam longo tempore fuiſſet corporis & ſanguinis Dominici particeps, ejus baptiſma non audebam de integro renovare.* Idem Dionyſius hæc ſcripſit de Novato *e*: Ποιήσας τὰς προσφοράς, καὶ διανέμων ἑκάστῳ τὸ μέρος, καὶ ἐπιδιδοὺς τοῦτο, ὀμνύειν ἀντὶ τοῦ εὐλογεῖν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους ἀναγκάζει, κατέχων ἀμφοτέραις χερσὶ τὰς τοῦ λαβόντος, καὶ μὴ ἀφιεὶς ἔστ' ἂν ὀμνύοντες εἴπωσι ταῦτα, (τοῖς γὰρ ἐκείνου χρήσομαι λόγοις,) ὄμοσόν μοι κατὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηδέποτε με καταλείπειν, καὶ ἐπιστρέψαι πρὸς Κορνήλιον. *Cum feciſſet oblationes, & ſingulis partem ſacramenti diſtribuiſſet, porrexiſſetque, miſeros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione juſjurandum dare coegit. Atque ſuis utriſque manibus manus accipientis prehendens non prius dimi-*

d Apud Euſeb. lib. 7. cap. 8.

e Apud Euſeb. lib. 6. cap. 35.

dimiſit, quàm hoc jurejurando eum obſtrinxiſſet: (illius enim verbis utar) Iura mihi per corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, te nunquam nec me deſerturum, nec ad Cornelium reverſurum. Cyprianus ſermone de
a Para. 21. Lapſis: *a. Alius, qui & ipſe maculatus, ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere; ſanctum Domini edere & contrectare non potuit: cinerem ſe ferre apertis manibus invenit.* Idem ſer-
b Para. 13. mone eodem *b: A diaboli aris revertentes ad ſanctum Domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pene ructantes, Domini corpus invadunt: & plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cum Dominum negaverunt.* Nazianzenus etiam Iulianum exagitat, quòd ut quicquid ſanctitatis in baptiſmo accepiſſet, elueret, victimarum ſe ſanguine pollueret: & nequid ſanctitatis manibus ineſſet, quibus Euchariſtiam accepiſſet, eas ſacrificiis contamina-
c Pag. 70. ed. Morel. ret. Audiamus ipſum orat. in Iulianum *c:* Αἵματι οὐχ ὁσίῳ τὸ λουτρὸν ἀποῤῥύπτεται, τῇ καθ' ἡμᾶς τελειώσει τὴν τελείωσιν τὴν μυσαρὰν ἀντιθεὶς καὶ τὰς χεῖρας ἀφαγνίζεται τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀποκαθαίρων, δι' ἧς ἡμεῖς Χριστῷ κοινωνοῦμεν, καὶ τῶν παθημάτων, καὶ τῆς θεότητος. *Nefario ſanguine lavacrum exterget, initiationi noſtræ execrabilem initiationem opponens: manuſque ſuas profanat, ut nimirum eas ab incruento ſacrificio, per quod nos Chriſto, ipſiuſque paſſionibus & divinitati communicamus, elueret ac repurgaret.* Idem Nazianzenus Orat. fune-
d P. 187. edit. ejuſdem. bri in laudem Gorgoniæ, ubi de ea inquit, *d* εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν. *Sicubi quippiam ſignorum pretioſi corporis aut ſanguinis manus condiderat.* Cyrillus Hieroſolymitanus
e P. 245. edit. Morel. an. 1608. Catech. Myſtag. v. *e* Προσιὼν οὖν, μὴ τεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διῃρημένοις τοῖς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι· καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐπιλέγων τό, Ἀμήν. *Accedamus ad communionem, non expanſis manuum volis accede: neque cum disjunctis digitis, ſed ſiniſtram, veluti ſedem quandam, ſubjicias dexteræ, quæ tantum regem ſuſceptura eſt, & concavâ manu ſuſcipe corpus Chriſti,*
f In Act. Apoſt. cap. 2. ver. 44. *dicens, Amen.* Quo ex loco colligit Gaſpar Sanctius *f*, Complutenſis Theologus, antiquitus *fideles acceptam Euchariſtiam non ſacerdotis manu, ſed ſuâ in os intuliſſe, atque ſolemne fuiſſe, ut de accipienda à ſacerdote Euchariſtia mos fuerit fidelibus præſcriptus.* Ambroſius etiam
g In Hiſt. Tripart. lib. 9. cap. 30. apud Theodoretum *g* ſic compellat Theodoſium poſt cædem Theſſalonicæ patratam: *Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat injuſtus? Quomodo hujuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus?* Chryſoſtomus homil. III. in cap. I. ad Epheſ. Πᾶς παρεστὼς τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, μιαραῖς χερσὶ καὶ χείλεσι καταπολμῶν αὐτοῦ τοῦ σώματος; Εἰπέ μοι, ἆρ' ἂν ἐβούλου χερσὶν ἀνίπτοις τῇ θυσίᾳ προσελθεῖν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. ἀλλ' ἐθέλοις ἂν μηδὲ ὅλως προσελθεῖν, ἢ ῥυπαραῖς χερσίν. εἶτα ἐν τῷ μικρῷ οὕτως ὢν εὐλαβής, ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσέρχῃ καὶ ἅπτεσθαι τολμᾷς, καίτοι αἱ μὲν τῶν χειρῶν πρὸς καιρὸν κατέχεται, εἰς δὲ ἐκείνην ὁλόκληρος ἀναλύεται. *Quomodo ſtabis ad tribunal Chriſti, qui pollutis manibus & labris ad id audeas accedere? Dic mihi, velleſne illotis ad ſacrificium accedere? Non opinor, ſed malles potius omnino, non accedere, quàm ſordidis manibus. Et cum in re parvâ ſis adeo religioſus, ſordidam & immundam habens animam, accedis & audes tangere? Atqui ad tempus quidem tenetur manibus: in illam autem totus & integer reſolvitur.* Auguſtinus contra epiſtol. Petiliani lib. II. cap. XXIII. *Ego illum commemoro, cui pacis oſculum inter ſacramenta copulabatis, in cujus manibus Euchariſtiam ponebatis.* Quæ ſatis oſtendunt, veriſſimum eſſe quod ſcribit Beatus Rhenanus Annot. in Tertull. lib. De Corona Militis: *Satis liquere ex antiquorum lectione, Euchariſtiam manibus laicorum olim attactam fuiſſe.* Imò & Ruardus Tapperus cogitur agnoſcere, ex Cypriano & Ambroſio idem colligi poſſe.

Sic n. ſcribit T. 2. Art. XV. *a Præterea hiſtoriam de Sa-* a P. 328.
tyro fratre B. Ambroſii, quem corpus Domini ſecum in navi habuiſſe, teſtatur idem Ambroſius: ex quo ſimul, & ex ſermone Cypriani de Lapſis, videtur, quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod CORPUS DOMINI IIS IN MANUS DABATUR, *ut vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibique ſumerent: ita ut per temporum intervalla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.*

Thesis V.

Et ſane conſuetudo altera ingerendi panem in os, circa annum ſexcenteſimum demum, cœpiſſe videtur, neque id aliunde quàm à ſuperſtitioſâ veneratione ſignorum, quæ in ἀρτολατρείαν *tandem evaſit.*

Videri tamen poſſit jam Auguſtini ætate mos iſte, pleriſque ſaltem in locis, obtinuiſſe, ut ne mulier manu Euchariſtiam attrectaret. Nam ſermone CCLII. de Tempore hæc legimus: *Omnes viri, quando communicare deſiderant, lavant manus. & omnes mulieres exhibent linteamina, ubi corpus Chriſti accipiant.* Sed ſermones de Tempore magnam partem ſpurios eſſe, notiſſimum eſt. Sanè etiam Gaſpar Sanctius in Actor. II. 44. verba iſta à Baronio ait ex Maximo citari. qui tamen ea, non ut Maximi, ſed ut Auguſtini adduxerat. Adde quod nec ſatis conſtat, ea Maximi illius Taurinenſis eſſe. Verùm utcumque eſt de Auguſtini ætate; ſaltem diffiteri non poſſumus, ita fieri ſolere circa tempora Gregorii Magni. Nam de eo dubitare non patitur Canon XXXVI Concilii Antiſiodorenſis: *Non licet mulieri nudâ manu ſuâ Euchariſtiam ſumere.* Nempe videtur Concilium illud velle, ut feminæ Euchariſtiam in mundo linteo acciperent: quod linteum eſſe vocatum *Dominicale*, colligunt viri eruditi ex ſequentibus Canonis XLII verbis: *Unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat. Quod ſi non habuerit, uſque in alium diem Dominicum non communicet.* Nec multò poſt tempora Gregorii ab aliquibus accipi in vaſculis ſolet. Quæ res coegit patres Concilii, quod Conſtantinopoli in Trullo habitum eſt, adverſus hanc ſuperſtitionem decernere Can. CI. *Siquis voluerit ſynaxis tempore communicare puriſſimo Chriſti corpore, is, antequam participet, manus in formam crucis figurans, ſic adeat, & ſuſcipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui* PRO MANU VASCULA *quædam aurea, vel ex alia materia conſtruunt ad ſuſceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem recipiunt, nullo modo admittimus, ut præferentes materiam inanimem, homini que obnoxiam, Dei imagini. Siquis ſacerdos participes fecerit communionis hujuſmodi vaſcula admoventes, excommunicetur & ipſe, & qui hæc infert.* Quando verò primùm publico decreto ſancitum ſit, ut nec à laicis manu acciperetur, quæri-
tur à doctis. Hoſpinianus *b* quidem primum id Conci- b Lib. 2. de re ſacramen. pag. 332.
lio Rhotomagenſi factum cenſet: è cujus cap. II. iſta adducit: *Nulli laico, aut feminæ Euchariſtiam in manus ponendam, ſed tantùm in os ejus.*

Thesis VI.

Si tamen in Eccleſiâ conſuetudo obtinet, ut abſque manuum miniſterio cibus ſumatur ore; dum abſque ſuperſtitione fiat, tanti hæc res non erit, ut idcirco Eccleſia turbari debeat: cum ἀναλογία ſacramenti non in ſumendi modo conſiſtat, ſed in ſumptione ipſâ, quæ permanet, ſeu manibus prehendas, ſeu ore percipias à miniſtro.

Eadem

Eadem Clariſſ. Bezæ ſententia eſt: ut liquet ex epiſt. II. ad Tilium. Verba ejus eo libentius adferam, quia non de modo fractionis tantùm, ſed de ipſâ etiam fractione loquuntur. Sic enim ſcribit: *Sentio graviſſime, & in ſemet ipſos, & in fratres reliquos peccare, qui navis iſtis, aut etiam, ſi mavis, corruptelis iſtis & ſuas & alierum conſcientias non leviter perturbant, perinde ac ſi de Chriſtianiſmo ſemel ſublato ageretur.* Et mox: *Eſto, vitioſè hoc vel illud à nonnullis fiat, aut prætermittatur, an propterea Chriſtiani non ſunt, nec pro fratribus habendi? Nam certè* FRATRES NON *ducimus,* QUIBUSCUM *ſacram communionem habere nobis nefas eſſe ducimus. At enim, inquiunt, ſic videmur illorum peccatis communicare. Imò falſiſſima eſt hæc conſecutio. Nec enim, ut rite ad Cœnam accedam, ſcrutandum eſt mihi, quâ quiſque conſcientiâ ad eam mecum accedat, ſed de meâ ipſius conſcientiâ mihi laborandum eſt. Itaque & cum adulteris, & cum homicidis, & cum ſceleratiſſimis quibuſvis, modò nullâ meâ culpâ tales ſint, ſi ad Cœnam caſtus & ſceleris purus acceſſero, nihil illorum impuritas mihi nocuerit. Et quod de moribus dico, etiam de doctrinâ dico: quam interdum nec paſtores ſatis purè tradunt; nec auditores ſatis rectè percipiunt.* Et poſt aliqua: *Verùm, inquient, ut non inquinemur eorum peccato, attamen fovere eorum errorem ſic videbimur. Imò ne hoc quidem ſatis rectè dicitur. Quid enim abſurdius eſt, quàm eum accuſare tanquam alicujus vitii fautorem, qui ut fratrem lucretur, ejus infirmitatem tolerat? Tibi non frangitur panis, ſed integer datur; tibi in os, non in manus præbetur, nullâ tamen vel ſuperſtitione, vel impietate probabili. Laudari ſane id non poteſt, nec debet: at tu certè id peccatum non committis, quod in te potiùs committitur. Condemna igitur apud te, atque etiam, prout ſeſe occaſio offeret, reprehende, id, quo in te delinquit infirmus frater. Interim ſedulo cave, ne quaſi de Chriſtianiſmi ſumma agatur, offenſus reſilias, & præpoſterâ tuâ ſeveritate, illum quidem perdas & deſtruas; te ipſum autem oblato illo beneficio prives. Etſi enim non fractus, ſed integer; non in manus, ſed in os tibi panis ille non rectè datur: panis ille tamen, quem tibi datum recuſas, & qui non ſatis rectè datur, Chriſti corpus eſt; & vinum quod oblatum refugis, Chriſti ſanguis eſt, ſacramentaliter videlicet: ut jam duplicis peccati, nempe & contriſtati infirmi fratris, & neglecti tanti boni crimine tenearis.*

THESIS VII.

Finis diſtributionis eſt uſus ſacramenti, qui in manducatione conſiſtit. Ergo fine ſacramenti excidunt, qui hoſtiam ſive oblatam ſumunt, ut in pyxide honorificè aſſervent.

Ex parte hoc etiam vidit Gabriel Biel in Can. lect.
a Lib. F. fol. 83. XXXVI a. *Remiſſio peccatorum plus fit per uſum hujus ſacramenti, quam per ipſum in ſe. Non enim tantum prodeſt in pyxide conſervatum, ſicut oblatum & ſumptum in vera fide & devotione.* Cauſſam deinde ſubjicit, quia *Manducatio & potus hujus ſacramenti eſt uſus.* Quibus continuo ſubjungit: *Hinc & volens diſcipulos ſuos Chriſtus fructus hujus ſacramenti participes fieri, poſtquam corpus ſuum conſecravit, non ſiſtebat in conſecratione. Neque dedit diſcipulis, ut ipſum honorificè conſervaret, ſed dedit in ſui uſum, dicens, Accipite & manducate.* Et mox: *Ex his ſatis patet, quod conſecratio ad uſum, qui eſt ejus manducatio, tanquam ad finem quodammodo proximum ordinatur. Quia Chriſtus, poſtquam accepit panem, benedixit, dedit diſcipulis ſuis, ut manducarent.*
b Fol. 90. Idem lectione XXXVIII. b *Ipſa enim conſecratio non eſt ſimpliciter finis conſecrantis, ſed potiùs uſus fidelium. Ad hoc enim conſecratur corpus & ſanguis, ut fideles eo utantur manducando, & manducantes capiti & membris fortius uniantur.*

THESIS VIII.

Interim non negamus, in veteri etiam Eccleſia obtinuiſſe reſervationem Euchariſtiæ, tum privatam, tum publicam: uti & delationem ad abſentes, atque infirmos. Sed hæc delatio multum differt ab circumgeſtatione eâ, quæ ad oſtentationem ac pompam in Romanâ Eccleſiâ fieri ſolet.

Concilium Tridentinum, cùm reſervationis & circumgeſtationis morem è Scripturis probare non poſſet, ſolùm obtendit, quod conſuetudo ea ſit vetus. Verba ejus ſunt iſta a: *Conſuetudo aſſervandi in ſacrario ſanctam Euchariſtiam adeo antiqua eſt, ut eam ſeculum etiam Nicæni Concilii agnoverit. Porrò deferri ipſam ſacram Euchariſtiam ad infirmos, & in hunc uſum in Eccleſiis conſervari, præterquam quod cum ſumma æquitate & ratione conjunctum eſt, tum multis in Conciliis præceptum invenitur, & vetuſtiſſimo Catholicæ Eccleſiæ more eſt obſervatum.* Videmus, ut à Tridentino Concilio ad Concilium Nicænum provocetur. Nempe propter iſta canonis decimiquarti, vel ut alii numerant, decimioctavi verba: a Seſſ. 13. c. 6.
Accipiant (diaconi) *ſecundum ordinem poſt presbyteros ab Epiſcopo, vel à presbytero, ſacram communionem. Quod ſi non fuerit in præſenti vel epiſcopus, vel presbyter, tunc ipſi proferant, & edant.* Hinc colligunt, Euchariſtiam antea ab Epiſcopo, vel presbytero, fuiſſe conſecratam, & reſervatam, ut in eorum abſentia à diaconis proferri, & manducari poſſet. Sed poſteriora hæc canonis verba, quibus efficeretur quod volunt, etſi legantur etiam in collectione Iſidori Mercatoris; nec multum abeat Rufinus lib. I. cap. VI: tamen in nullis Græcis editt. inveniuntur, non illâ Tilii vel Juſtelli, non in Romanâ, vel aliâ ullâ. Etiam omiſit ea Codex Romanus Moguntiæ editus anno CIↃ IↃXXV. & Gratianus diſt XCIII. cap. Pervenit. Quæ oſtendunt, jure nobis verba iſta ſuſpectæ fidei videri. Interim negare nolumus, ſuppetere alia teſtimonia, quibus Euchariſtiæ reſervatio, atque ad abſentes, vel infirmos delatio ſolidiùs probetur. Nam ſub gentilibus imperatoribus, quia ob perſecutionis periculum quotidie ſacerdos haberi non poſſet, partem quidem Euchariſtiæ præſentes manducabant, partem verò domum auferebant. Meminit ejuſce moris Tertullianus lib. II. ad uxorem. Item Cyprianus ſerm. de Lapſis b. *Cum quadam* b Paragr.
(mulier lapſa) *arcam ſuam, in quâ Domini ſanctum fuit,* 21.
manibus indignis tentaſſet aperire: igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Quod verò ob perſecutiones primitùs concedebatur, id etiam temporibus pacatis, ob inveteratam conſuetudinem, permiſſum fuit. Docet hoc nos illuſtris iſte locus Baſilii Magni epiſt. CCLXXXIX. quæ eſt ad Cæſariam Patriciam: Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιροῖς ἀναγκάζεσθαί τινα μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρί, μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιττόν ἐστιν ἀποδεικνύναι, διὰ τὸ τὴν μακρὰν συνήθειαν τοῦτο δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. *Quoniam per tempora illa perſecutionum cogebantur homines neceſſariò, ſacerdote vel miniſtro non præſente, propriis manibus percipere communionem, non eſt niſi ſupervacuum ut demonſtrem, illam ipſam rem non eſſe graviter & iniquè ferendam, eo quòd inveterata conſuetudo hoc ipſum reipſa confirmatum dederit.* Ubi ex eo, quod Baſilius id graviter ferendum neget, non malè nobis colligere poſſe videmur, fuiſſe tum temporis qui graviter id ferrent, planeque putarent, ceſſante jam perſecutione, etiam morem iſtum ceſſare oportere. Nec habet Baſilius multùm quod opponat, præter conſuetudinem longam. Niſi aliquid eſt, quod in Eremitis aliter fieri non poſſit. Continuò enim ſubjungit: Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μονάζοντες,

ζοντες, ὅπου μὴ ἔστιν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. *Nam & illi omnes, qui per eremum vitam monaſticam inſtituunt, ubi copia non ſuppetit ſacerdotis, cum habeant domi communionem, de ſuis illam manibus percipiunt.* Exinde ait, eam etiam conſuetudinem obtinere Alexandriæ, atque per Ægyptum: Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ubi videmus, et in Ægypto, non aliquos, ſed unumquemque de plebe; nec aliquando, ſed ut plurimùm ita facere dicat. Nec contentus eſt Baſilius dicere, antiquum eſſe eum morem, ac paſſim obtinere, ſed etiam addit, ratione optimâ eſſe ſubnixum. Nam ſic ibidem ſcribit: Ἅπαξ γὰρ τὴν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ὡς ὅλην ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων, καὶ ὑποδέχεσθαι πιστεύειν ὀφείλει. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἁπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρί. ταὐτὸν τοίνυν ἐστὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεταί τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ. *Nam cum ſemel ſacerdos ſacrificium peragat & diſtribuat, qui ſuſceperit illud integrum ſimul, & quotidie de illa ſumſerit, quam à dante acceperat ſacerdote, credere debet & tenetur, nec injuriâ, ſe eandem ſuſcipere & percipere. Nam & in Eccleſia ipſâ ſacerdos partem aliquam in manus tradit, & illam apprehendit, qui percipit, cum omni liberâ poteſtate, atque ita ſuis propriis manibus eandem ſuo ori admotam ingerit. Idem igitur, quoad poteſtatem eſt, ſive quis de manu ſacerdotis partem unam aliquam percipiat, ſive partes ſimul quam plurimas.* De Baſilio ſatis: cujus verba etiam exſcripſit

a T. 1. bibl. PP. edit. 6. col. 149. Anaſtaſius Nicænus quæſt. & reſp. in ſcripturam xciii a. Baſilio comitem addamus Nazianzenum, qui de Gorgoniâ, ſorore ſuâ, teſtatur, ut ea manu recondiderit antitypa pretioſi corporis ac ſanguinis Chriſti b, Εἴ πού τι, inquit, τῶν

b P. 187. edit. Morell. ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν. Etiam ex Ambroſii oratione funebri de obitu fratris diſcimus, ut frater Satyrus in naufragii periculo perfectus ſacramentum fidelium, ipſe necdum initiatus, popoſcerit, eoque accepto, illud orario illigatit, orariumque collo involverit, cumque hâc fiduciâ in mare ſe dejeciſſet, ſalvus evaſerit. Quæ ſanè argumento ſunt, ut fideles ſacramentum Euchariſtiæ domum deferre, atque in periculoſo itinere geſtare ſecum ſoleant. Meminit etiam ſacramenti domi manducati Hieronymus apologiâ

c P. 108. edit. Baſil. an. 1553. pro libris adverſus Jovinianum. Verba ejus ſunt c: *Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientiam convenio, qui eodem die poſt coitum communicant, &, juxta Perſium, noctem flumine purgant, quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur eccleſias? an alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoque lucent apud Deum.*

d P. 143. edit Baſil an. 1536. Cæterum, quàm mos iſte non ab omnibus probaretur, indicare videtur locus ille Origenis in Levit. cap. vii d. *Dominus panem, quem diſcipulis dabat, cùm dicebat, Accipite, & manducate, non diſtulit, nec ſervari juſſit in craſtinum.* Apertiſſimè verò idem oſtendit Concilium Cæſarauguſtanum: quod malè in Hormiſdæ tempora referunt, cùm ætate Damaſi habitum ſit, puta anno ccclxxxi. Eo in Hiſpaniis morem iſtum eſſe abrogatum, oſtendit canon iii: *Euchariſtiæ gratiam ſiquis probatur acceptam non conſumſiſſe, anathema ſit in perpetuum.* Idem repetitum Concilio Toletano i. quod anno habitum quadringenteſimo. Verba canonis xiv. ſunt: *Si quis acceptam Euchariſtiam non ſumſerit, velut ſacrilegus propellatur.* Ex quibus falſi liquet Gaſparem San-

e Comment. in Act. Apoſt. c. 2. ctium, Theologum Hiſpanum, cùm Hormiſdæ demum tempore, h. e. circa annum Dxx. morem iſtum damnatum fuiſſe arbitratur e. Atque hæc de privatâ aſſervatione.

Præterea moris erat, ut Euchariſtia publicè à ſacerdote cuſtodiretur, quò ad ægrotum extra ordinem deferretur. Docet hoc hiſtoria de Serapione lapſo, ſed pœnitente, qui cum ſine Euchariſtia mori non poſſet, eâ à Dionyſio Alexandrino epiſcopo, per puerum tranſmiſsâ, inque fauces admiſſa, confeſtim ſpiritum Domino reddidit. Euſebium vide lib. vi. hiſt. Eccl. cap. xxxvi. Etiam Gratianus a tan- a De Conſecr. diſt. 6. cap. 94.
quam ex Concilio Arelatenſi citat hunc canonem: *Qui non bene cuſtodierit ſacrificium, & mus vel aliud aliquod animal illud comederit, xl. dies pœniteat: qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars ejus ceciderit, nec inventa fuerit, xxx. dies pœniteat.* Quanquam cùm verba iſta in nullo Arelatenſium conciliorum hodie legantur, ac ne quidem ſapiant ætatem illam, quâ vetera illa quæ extant Arelatenſia habita ſunt: ſanè non eſt, quod iſtis æquè, ac illo Serapionis exemplo, urgere quemquam poſſimus. Cæterùm morem iſtum, etſi propter ea, quæ de Serapione diximus, veterem ſanè eſſe, negari non poſſit: tamen non antiquus æquè, ac privata aſſervatio eſſe videtur. Nam cùm quotidie ſacra fieret Synaxis, nihil attinebat Euchariſtiam reponi, ſed poterat ea, quo tempore Cœna publicè adminiſtrabatur, ad ægrotos, atque alios qui adeſſe non poſſent, mitti per diaconum. Id Juſtini Martyris tempore fieri ſolere, docet ipſe Apologiâ

ii. pro Chriſtianis b: Οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Et poſt pauca c, καὶ ἡ διάδοσις, καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. b Pag. 76. edit. Commel. c Pag. 77.
At dicat aliquis, ſaltem reliquias cœnæ fuiſſe adſervandas. Sanè non negamus: ſed reliquias iſtas ad ægrotos jam tum miſſas fuiſſe, oſtendi non poteſt. Potiùs credimus, poſtridie iis uſos eſſe, cùm cœnam iterum celebrarent. Poſteriori verò ætate, cùm quotidiana communio locum non haberet, vel igni tradi, vel à pueris abſumi ſolent. Concilio enim Maſconenſi ii. (quod anno habitum Iↄlxxxviii.) can. vi. ſtatuitur in hunc modum: *Quæcunque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam miſſam in ſacrario ſuperſederint, quartâ vel ſextâ feriâ innocentes ab illo, cujus intereſt, ad eccleſiam adducantur, & indicto eis jejunio eaſdem reliquias conſperſas vino percipiant.* Heſychius, qui circa annum ſexcenteſimum vixit (planè enim falluntur, qui Nazianzeni diſcipulum faciunt) in Levit. cap. viii. d *Hoc, quod* d Fol. 46. l.
reliquum eſt de carnibus & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in eccleſiâ fieri, ignique tradi, quæcunque remanere contigerit inconſumta. Ejuſdem ætatis ſcriptor Evagrius Scholaſticus lib. iv. cap. xxxv: *Vetus conſuetudo imperialis urbis* (Conſtantinopoli) *fuit, ut ſiquando multa admodum particula puri & immaculati corporis Chriſti, Dei noſtri, ſupereſſent, pueri inveſtes* (παῖδες ἄφθοροι) *qui ſcholas frequentabant, arceſſerentur, eaſque manducarent.* Quem ritum, uti & quæ deinceps de puero Judæo narrantur, more ſuo exſcripſit Nicephorus lib. xvii. cap. xxv.

Ex his, quæ de privatâ & publicâ aſſervatione diximus, non obſcurè cognoſcimus, quàm parum ritus ille antiquus Pontificios juvet. Nam didicimus ex Baſilio, et privata aſſervatio ob perſecutiones fuerit conceſſa. Quæ cùm nunc ceſſet, nec aſſervatio ea locum habere debet. Præterea ſi non levibus de cauſſis prius fuerit permiſſa, ſanè Cæſarauguſtano & Toletano Concilio non minores ob cauſſas fuit abrogata, ut itidem videmus. Quod verò ad publicam aſſervationem ac delationem attinet, ut de eo nihil dicam, quod nec ubique, nec ſemper obtinuerit, ſanè quibus locis vigebat, iis ſaltem pro more libero habebatur, non neceſſario: contrà quàm facit ſynodus Tridentina. Cujus hæc verba ſunt e: *Quare ſancta hæc Synodus retinendum omnino ſalutarem hunc, & NECESSARIUM* e Seſſ. 13. cap. 6.
MOREM ſtatuit. Denique in Eccleſiâ veteri reſervabatur quidem Euchariſtia, & ad ægrotum deferebatur: ſed utrumque fiebat, ut ſumeretur & manducaretur. At

in

Digitized by Google

in Romanâ Eccleſiâ circumgeſtatio fit ad oſtentationem & pompam, aut ad incendia, tempeſtates, aliaque mala avertuncanda: etiam in adoratione ejus peculiaris cultus eſt inſtitutus: quæ commenta veteris Eccleſiæ ſapientiam fugerunt. Nam quod Andradius ex Irenæi ad Victorem epiſtolâ probare conatur, Euchariſtiam Româ in Aſiam uſque fuiſſe miſſam, quod non ſine pompa factum eſſe arbitratur: id ex Irenæi verbis nullâ arte exſculpi poteſt. Ut qui tantùm dicat, Epiſcopos Urbis, qui ante Victorem fuiſſent, etſi ab Aſiaticis in celebratione paſchatis diſſentirent, concordiam tamen cum his coluiſſe, atque ad ejus teſtationem non minùs diſſentientibus Aſiaticis, ſi Romam venirent, quàm præfectis Eccleſiarum, quæ cum Romanis conſentirent, Euchariſtiam tranſmiſiſſe. Quid enim clarius iſtis Irenæi verbis? Ἐχεώμενοι πρὸς αὐτοὺς ἔπεμπον εὐχαριστίαν. Cum Aſiaticis igitur Romæ agentibus, non in Aſiâ permanentibus, communicatum eſſe dicit Irenæus, & ex eo Euſebius: quem videſis, lib. v. cap. XXIV.

DISPUTATIO VIGESIMASECUNDA

QUÆ EST QUARTA

DE

SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

De pane Domini, & ejus benedictione, fractione, diſtributione, ac manducatione ſatis dictum. Venio nunc ad alterum ſymbolum, quod vinum eſſe, inde cognoſcimus, quia illud γέννημα τῆς ἀμπέλου diſertim appellet Chriſtus Matth. XXVI. 29. *& Luc.* XXII. 18.

Hoc ipſo argumento idem probant Cyprianus epiſt. a Pareg. 6. LXIII. ad Cæcilium *a*, Chryſoſt. in Matth. homil. LXXXIII. & ex eo Concilium Trullanum can. XXXII. ſimiliterque Gennadius de dogm. Eccl. cap. LXXXV. atque alii. Mirum verò in re adeò liquidâ aquam hærere Bellarmino. Sic enim ſcribit lib. IV. de Euchariſtia cap. X. *Quid in calice fuerit ante conſecrationem, an vinum purum, an vinum aquâ mixtum, an ſicera,* AN AQUA SOLA, *ex ſolâ Scripturâ expreſſe non habetur: ſed neceſſariò recurrendum eſt ad eorum traditionem, qui ab Apoſtolis, & eorum diſcipulis, hæc myſteria didicerunt.*

THESIS II.

Damnamus igitur Tatianos ſive Encratitas, & Hydroparaſtatas ſive Aquarios: qui temperantiæ prætextu vinum refugiebant, ac loco ejus aquam ſolam in hoc ſacramento uſurpabant.

Vide Epiphanium hæt. XLVI. Philaſtr. hæreſ. LXXVII. Auguſtinum hæreſ. LXIV. Theodoretum lib. I. hæret. fab. cap. de Tatiano, Nicetam Choniatem lib. IV. Theſauri Ort. Fid. cap. XIV. ubi Marcioniſtis eundem tribuit errorem. Etiam Concilio Trullano can. XXXII. legas, τῆς ἐπωνύμου τῶν ὑδροπαραστατῶν αἱρέσεως παλαιᾶς. Et in Epitome S. Canonum Sect. II. Tit. II. *b* εἴ τις ὕδωρ μόνον, ὡς οἱ ὑδροπαραστάται, ἢ οἶνον, ὡς οἱ Ἀρμένιοι, ἀλλὰ μὴ οἴνῳ ὕδωρ μιγνὺς, οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω. Sed de Armeniis dicemus Theſi VII.

b Fol. 18. juris Græco-Roma.

THESIS III.

Quæritur autem, an quibus locis vini uſus non eſt, his, quod vini illic loco bibi ſolet, pro ſymbolo Dominici ſanguinis poſſit uſurpari. Quamquam verò non ignari ſimus, quantopere, hoc qui dicere ſuſtinent, exagitentur à multis, tamen, quia veritatis quàm hominum iſtorum potior haberi ratio debet, ingenue profitemur, nos planè in eam ſententiam inclinare. In hoc verò latus nos ea propellunt, quæ de panis materie ſuperius diximus.

Ut alios mittam, Jacobus Gaulterius, Societatis Jeſu Theologus, lib. I. Tabulæ Chronologicæ *a*, ſcribere non a Pag. 28. veretur, *doctrinam hanc habere cognationem cum diabolicis materiæ Euchariſticæ mutationibus, quas olim invexere Gnoſtici, Montaniſtæ, Artotyritæ, Aquarii à Deo & Eccleſiâ reprobati.* Quam cognationem videre non poſſumus; quippe qui fateamur, ſymbola vulgaria retineri debere, ſi haberi poſſint, contra quàm Aquarii, & ſimiles exiſtimarunt. Quare planè propendemus in eam ſententiam, quam amplexi fuerunt Theologi Genevenſes. Hanc Bezæ verbis referre non dubitavit Gaulterius, ut eam rideret. Nos contrà adducemus, quia non indignam putamus, quæ etiam hic legatur. Locus eſt apud Bezam epiſt. XXV. *Rogatus piæ memoriæ vir D. Calvinus à Fratribus, qui tum in Americâ erant, ubi nullus eſt vini uſus, liceretne pro vino, uti in Cœnâ Domini, vel aqua ſimplici, qua plerumque illic utuntur, vel alio illic non inuſitato potionis genere: reſpondit, fuiſſe in hoc inſtituendo ſacramento conſilium, ut ſpiritualis alimoniæ, id eſt ſui ipſius κοινωνίαν, nobis ſub communis cibi ac potus ſymbolis repræſentaret: ac proinde, ſi non fuiſſet tum in Judæa communis vini uſus, procuIdubio alia vulgari potione uſurum fuiſſe,*

fuiſſe, quod ex ipſius ſcopo ac conſilio liqueat. Itaque nihil a Chriſti conſilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemtu, neque temeritate, ſed ipſâ NECESSITATE ADACTI, *pro vino aliud in iis regionibus uſitata potionis genus uſurparent. Hoc D. Calvini reſponſum, ut optima ratione nixum, & Chriſti conſilio conſentaneum, noſter cœtus adeò comprobavit, ut eos ſuperſtitioſe facere cenſuerit, qui à vini ſymbolo uſque adeo penderent, ut alteram Cœnæ partem omittere mallent, quam τινὰ ἀνάλογον aliud ſymbolum, ita* COGENTE NECESSITATE *uſurpare.* Deinde, quia objici poterat, aquæ in ſimili potione non ineſſe ἀναλογίαν illam, ut ex multis acinis conſtat, ad mutuam conjunctionem teſtandam: ad hoc reſpondet, *Non eſſe quidem negligendam, at non tamen adeò præciſe urgendam analogiam panis ex multis granis, & vini ex multis acinis confecti: ſed ad illam mutuam conjunctionem teſtificandam ſufficere, quod iiſdem in genere ſymbolis, nempe cibo & potu, utamur, eandemque fidem teſtificemur.* Poſthæc ad quæſtionem propoſitam de abſtemiis, qui nec abſque animi deliquio odorem vini ferre poſſent, ita reſpondet: *In hac quæſtione eandem valere rationem arbitramur, ſi modo is, de quo agitur vel minimam vini deguſtationem ferre nequit: ut videlicet, potiùs quam integram cœnam non peragat, vel aqua, vel alia ſibi familiari potione utatur: neque dubitet, tam ſibi ſub hoc potu, quàm ſub vino ſanguinem Chriſti communicari, cum promiſſio ſit generalis, & ad omnes fideles ſpectet. Tantùm addimus & illud, commonefaciendum eſſe cœtum rei iſtius, ne quis infirmus offendatur.* Similiter verò ſenſit Philippus Melanchton, qui libro de uſu integri ſacramenti ſcribit, Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, ſi pro eo uſurparent τὸ ὑδρόμελι, hoc eſt aquam mellitam ſeu medonem. Hic tamen Bellarminus *a*, *Sed quis*, inquit, *dedit Philippo auctoritatem mutandi ſacramentorum materiam?* Quaſi Chriſtus non universè utilitatem potus, ſed particulatim vini proprietatem in inſtitutione Cœnæ reſpexerit. Mox idem Bellarminus ſubjungit: *Quanto ſapientius Eccleſia* (Romana) *non mutat ſacramentorum materias: ſed incommodo illi medetur, unam ſpeciem tantùm populis miniſtrando!* Atqui diviſionem ſacramenti, quam Bellarminus vocat ſapientiam, hanc Gelaſius Papa, qui circa annum vixit quingenteſimum, grande ſacrilegium appellat: ut inferius oſtendemus.

a Lib. 4. de Eu har. cap. 24.

THESIS IV.

Præterea quæſtio eſt, an vinum aquâ dilui ſit neceſſe. De quo triplex eſt ſententia. Una Romana Eccleſiæ, altera Armeniacæ, tertia Reformatæ. In Pontificiorum ſententia tria ſpectantur. Nam eſt in quo conveniant, & inter ſe, & cum noſtris. Eſt in quo conveniant inter ſe, ſed non cum noſtris. Eſt in quo etiam differant inter ſe. Conveniunt nobiſcum in eo, quod vinum aquâ dilui non ſit neceſſarium neceſſitate ſacramenti: Et illos, & nos movet, quia niſi etiam citra dilutionem verum foret ſacramentum, omnino aquæ mentionem feciſſent Evangeliſtæ.

B. Bernardus Claræ vallenſis epiſt. LXIX. ad Guidonem Abbatem, tum alterius cujuſdam, tum ſuam etiam ſententiam exponit, his verbis: *Ajunt tamen neſcio quem alium fuiſſe ſcriptorem, non poſſe videlicet abſque tribus, id eſt pane, vino, & aquâ, hoc ſacrificium eſſe, ita ut ſi quodlibet deeſſe contigerit, reliqua non ſanctificentur. Sed de hujuſmodi quiſque in ſuo ſenſu abundet.* Et poſt aliqua: *Nec nego panem & vinum aquâ quidem mixtum ſimul debere apponi: quin potius aſſero, haud aliter debere fieri. Sed aliud eſt culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, eſt, quod cauſſamur, non benè quicquam fieri, & aliud quod mentimur nec fieri.* Similiter Lombardus in IV. Sentent. Diſt. XI. *Siquis non intendens hæreſin introducere, oblivione vel ignorantiâ aquam prætermiſerit: non videtur eſſe irritum ſacramentum; ſed ille eſt graviter corripiendus.* Vide & quæ ibi Scholaſtici notarunt: item Thomam in 1 Cor. XI. ubi ait, *Poteſt vinum conſecrari abſque aquâ, licet peccet, qui ſic conſecrat, non ſervans ritum Eccleſiæ.*

THESIS V.

Conveniunt inter ſe, & differunt à noſtris in eo quòd dicunt, dilutionem eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti, ſaltem Eccleſiaſtici.

Ita Thomas, & Scholaſticorum alii, locis, quos antè indicavi. Probant autem ſententiam ſuam, quia ita ſtatuerit Alexander Papa, uti præter Gratianum teſtatur Concilium Triburienſe cap. XIX. & Micrologus cap. X. atque alii: item quia variis conciliis ita ſit decretum: uti ſynodo Carthaginenſi III. (cui & Auguſtinus interfuit) can. XXIV. & Oecumenicâ VI. can. XXXII. Trullano, quo & Jacobus in Liturgiâ ita feciſſe, & Concilium Carthaginenſe jam dictum idem ſtatuiſſe dicitur. Item Concilio Bracarenſi III. cap. I. Wormatienſi can. IV. & Triburienſi can. XIX. ut de Florentino & Tridentino nihil dicam, nec item de canonibus multis, qui leguntur apud Gratianum de conſecrat. diſt. II. Etiam Patrum multos laudant, non tantum ὑποβολιμαίους, ut Clementem Romanum lib. VIII. Conſtitut. cap. XVII. ſed etiam genuinos; quorum pluſculos inferiùs adducemus.

THESIS VI.

Diſſentiunt verò in eo, non tantùm à nobis, ſed etiam à ſe ipſis, quod quia Chriſtus, ut putatur, vinum diluit, & in ſacramenti inſtitutione dixit, Hoc facite: *eò aliqui eorum dilutionem hanc eſſe velint præcepti divini.*

Chriſtum ipſum præcepiſſe, ut aqua vino miſceatur, ſenſit Cyprianus epiſt. LXIII. ad Cæcilium *a*: *Admonitos nos ſcias, ut in calice offerendo* DOMINICA TRADITIO *ſervetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Videntur idem voluiſſe Patres Concilii Carthaginenſis III. can. XXIV. *Ut in ſacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis & vinum aquæ mixtum.* Hanc ſententiam eſſe magis probabilem, quàm illa, ut ſolùm Eccleſiaſtici ſit præcepti, cenſet Gregorius Valentin. Diſputat. VI. Quæſt. II. de Euchariſtiæ materiâ Punct. I. qui & addit: ſimiliter ſentire Hoſium in Confeſſione Polonicâ cap. XIV. & Alanum lib. I. de Euchariſt. cap. XIII. idemque inſinuare Scotum in IV. diſt. XI. quæſt. VII. & Scotum diſt. IX. quæſt. 5. art. VI. etſi ab aliis pro contrariâ ſententiâ citari ſolent.

a Paragr. 2.

Fundamentum hi ſententiæ ſuæ ponunt exemplum Chriſti, quem diluiſſe vinum tradunt Juſtinus, Irenæus, & alii veterum, quos inferius adducemus. Conſtat autem Chriſtum dixiſſe, *hoc facite.* Unde colligunt, præcepiſſe eum, ut ſimiliter nos vinum diluamus. Interim Concilium Tridentinum *b* contentum eſt dicere, Eccleſiam hoc præcepiſſe. Nempe quia certum non eſt, an etiam ſit præcepti divini. Sanè Eccleſiaſtici tantùm præcepti eſſe, probabilius videtur etiam Durando in IV. Sent. diſt. XI. quæſt. V. *Dicendum*, inquit, *eſt, quod aqua miſcenda eſt vino. Ejus tamen miſtio non eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de congruitate.* Et poſt aliqua:

b Seſſ. 22. can. 7.

Con-

Congruitas fortè eſt ex ſolâ inſtitutione Eccleſiæ. Similia apud alios legas.

Thesis VII.

Atque hæc dicta ſunto de ſententia Eccleſiæ Romanæ Contrà Armenii arbitrantur, Cœnam eſſe mero vino adminiſtrandam.

Apparet hoc non tantùm ex concilio Florentino: ſed etiam Oecumenicæ Synodi VI. can. XXXII. Trullano, & Theophylacto in Ioan. cap. XIX. *a* ubi ait, Αἰσχυνέσθωσαν Ἀρμένιοι, οἱ μὴ παραγχέοντες ὕδωρ τῷ οἴνῳ ἐν τοῖς μυστηρίοις. Eandemque Græcis ſententiam tribuit Innocentius III. lib. IV. de myſt. cap XXXII. Uti & Guido Carmel in Catal. Hæret. Scotus in IV. diſt. XI. Durantus Mimatenſis Rationalis ſui lib. IV. cap. XLII. paragr. 9. Durandus de S. Porciano IV. diſt. XI. quæſt. V. atque alii. At neque Græcorum veteres, neque juniores ejus fuiſſe ſententiæ, rectè monet Cajetanus *b*. Sanè Bellarminus ipſe Innocentium III. haut aliter potuit excuſare, quàm ſi ab eo per Græcos intelligi diceret Orientales, quos inter ſunt Armenii. Deceptus verò eſt Innocentius à Lombardo, qui lib. IV. ſent. Diſt. XI. ſcripſerat: *Græcorum Eccleſias non apponere aquam dicitur.*

a Fol. 567.

b In 4. ſen. diſt. 11. art. 6.

Thesis VIII.

Nunc cum iſtis conferamus, quid Eccleſiis reformatis, quas ſequimur, veriùs videatur. Ac de eo quidem litem Pontificiis non intendimus, quòd Chriſtum aiunt miſcuiſſe vinum. Nam ſatis illud veriſimile eſt, cùm Orientis vina generoſa ſint, & calida. Illud etiam non diffitemur, Eccleſiam veterem uſam eſſe vino mixto. Nempe quia poſt Cœnam eodem vino celebrarent Agapas ſuas, anſam dare gentibus noluerunt, quaſi mero ad ebrietatem uterentur. Præterea agnoſcimus, ritum hunc à patribus exponi ἀλληγορικῶς, quaſi per aquam populus, per vinum Chriſtus, per amborum miſtionem unio populi cum Chriſto ſignificetur. Vel quaſi per vinum & aquam ſignificentur ſanguis & aqua, quæ ex Chriſti latere profluxerunt. Nihilominus negamus, certò conſtare, an Chriſtus miſcuerit vinum. Addimus illud, ut verum ſit, quod veriſimile eſſe conceſſimus: non tamen conſequi, adhibuiſſe aquam, ut rem ad ſacramentum neceſſariam, ac proinde nec poſſe oſtendi, Chriſtum exemplo ſuo præſcribere quicquam voluiſſe: præſertim populis illis, quibus non ſint vina adeò fortia, ut miſturâ ullâ in communi vita ſit opus. Quodque ad ἀλληγορικὰ veterum interpretamenta attinet, putamus illa non ineleganter, ſed tamen parum ſolide dici. Nec veteris Eccleſiæ conſuetudinem præſcribere his temporibus arbitramur. Eſt enim res in ſe ἀδιάφορος, eoque Eccleſia hodie non tantum jus illud habent, ut mero illis uti in Euchariſtia liceat. ſed verò, poſtquam ritus miſcendi neceſſarius haberi cœpit, prudenter merum præferunt, ut ſuam in talibus libertatem oſtendant. Quemadmodum & ſi meraci neceſſitas ſtatui cœperit, melius fortaſſe ad mixturam redeatur. Vel, quod non minus probemus, his quidem locis merum, aliis mixtum præferatur, ut liqueat omnibus, Eccleſiam ejuſcemodi ritibus minime alligari.

Quàm mos ſit vetus aquam vino miſcendi, docere nos poteſt Iuſtinus Martyr, Apolog. II. ubi in Cœnæ deſcriptione meminit apertè τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος. Atque ab eadem cauſſa eſt, quòd Irenæus, lib. IV. cap. LVII. vocat *temperamentum calicis*: quòd item lib. V. cap. II. ſcribat, *Quando* MISTUS CALIX, *& fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti.* Etiam fusè de hoc Cyprianus epiſt. LXIII. ex quâ ſuperius quædam adduximus. His adde Iulium, urbis Epiſcopum, apud Gratianum *a*, Baſilium in Liturgia *b*, Gregorium Nyſſenum Orat. Catecheticâ cap. XXXVII, Ambroſium lib. V. de Sacramentis cap. I. Chryſoſtomum in Liturgiâ *c*, Incertum ſub Hieronymi nomine in Marcum cap. XIV. 18. Auguſtinum lib. IV. de doctrinâ Chriſtianâ cap. XXI. Proclum de tradit. divinæ Liturgiæ *d*, Theodoretum Dialog. I. *e*, Cæſarium Arelatenſem ſive Eucherium Sermon. V. in Paſcha *f*, Martinum Bracarenſem in Collect. Can. Orientalium cap. IV *g*, Bedam in Luc. lib. VI. cap. XXII. Damaſcenum lib. IV. cap. XIV. Rabanum Maurum de Inſtitut. Cler. lib. I. cap. XXXIII. Paſchaſium de Sacram. Euchar. cap. XI. Micrologum Eccleſ. Obſervat. cap. X. Algerum de eodem lib. II. cap. IV. Nicephorum Calliſtum lib. XVIII. cap. LIII. ut Lombardum mittam, & Scholaſticos qui ad eum ſcripſerunt.

a De Conſecrat. D. 2. C. Cum omne.

b In Liturgiis Patrum Gr. Mor. edit. a. 1560 p. 57.

c In iiſdem edit. Lat. pag. 73.

d In iiſdem Gr. pag. 7.

e Fol. 8. a. ed. Ro. Gr.

f In homiliis Euſebio Emiſſeno tributis fol. 82. edit. Lovan. a. 1560.

g Tom. 2. Concil. poſt conc. Bracarenſe 2.

Non deſunt tamen viri docti, qui morem hunc improbatum fuiſſe cenſeant concilio Aurelianenſi IV. quod circa annum DXLV. habitum eſſe, rectè colligunt Baronius *h*, Binnius *i*, & Surius *k*. Ejus canon quartus ſic legitur in editionibus antiquis: *Ut nullus in oblationibus ſacri calicis, niſi quod fructu vineæ ſperatur, & hoc ſine aquâ mixtum offerre præſumat, quia ſacrilegium judicatur, aliud offerri, quàm quod in mandatis ſacratiſſimis Salvator inſtituit.* Sed quid eſt offerre vinum, mixtum quidem, at ſine aquâ? Num fortè canon is jubet ſicerâ aut zytho miſcere? nugæ. Mihi planè corruptus is locus videtur. Aliquando conjectavi, Patres ſcripſiſſe alterutrum: vel ſic, *Et hoc ſine aquâ offerre præſumat*, ut deleatur vox *mixtum*: vel hoc pacto. *Et hoc aquâ mixtum offerre præſumat*; ut deleatur præverbium *ſine*. Poſteriores conciliorum editores repoſuerunt ἁπλῶς, *aquâ mixtum offerre præſumat*, inductis iſtis, *& hoc ſine*: nec omiſſionis iſtius verbo nos admonent, ac ne veterem quidem lectionem ad oram apponunt. in quo jure candorem eorum requiro. Nec magis probare poſſum fidem Caranzæ, qui quartum canonem planè præterit, eumque qui quinctus eſt facit quartum. Sanè hæc res majorem etiam ſuſpicionem injicere poſſit, quaſi antiquitùs ſcriptum fuerit, *Et hoc ſine aquâ offerre præſumat*: librarius autem, cùm receptæ id conſuetudini, & canonibus multis ſciret repugnare, repoſuerit contrarium *Et hoc aquâ mixtum offerre præſumat*: unde inſcitiâ aliorum poſtea utraque lectio, non ſine ἀντιλογίᾳ, in unum ſit conflata, ita uti Quenteli editio expreſſit. Sanè ita dici debet, ſi placet, Aurelianenſes Patres ſtatuiſſe, ut ſine aquâ vinum offerretur. Sed quando cogito, quàm antiqua, & ut ubique recepta hæc conſuetudo fuerit miſcendi vinum, non poſſum in animum inducere, ut contrarium ſtatuerint Aurelianenſes. Præſertim cùm nemo veterum ejus rei meminerit. Quare planè exiſtimo, aliter huic loco medicinam fieri debere: & de hoc cogitanti non infeliciter ſub manu emendatio proceſſit: nempe ſi pro *ſine* legendum dicamus *niſi*: ubi facilè peccari potuit, partim quia vix aliud quàm literularum duarum trajectio eſt, partim quia *niſi* alterutrum anteceſſerat, quod non debere repeti putavit librarius. Nec enim uſquam ſæpius peccari ſolet, quàm ubi vox eadem repomitur, ut norunt, qui codd. MSSos tractarunt. Vera igitur lectio talis erit: *Ut nullus in oblationibus ſacri calicis, niſi quod ex fructu vineæ ſperatur, & hoc niſi aquâ mixtum offerre præſumat.* Quod ſi in mentem veniſſet conciliorum editoribus, puto, non ad artes eas ſe convertiſſent, quibus ſuſpectos ſe reddant viris bonis. Nam quid hic opus? cùm nihil eo canone ſtatuatur, vel conſuetudini Eccleſiæ Romanæ, vel veteribus canonibus repugnans.

h Eccl. An. ad an. 545.

i Tom. 2. Con.

k Aurelianenſ. Annal. ad a. 541.

l Ut Quenteliana an. 1538.

Nihilo magis mos iſte (quamquam aliter quibuſdam videtur eſſe perſuaſum) ſacris adverſatur Scripturis: quippe in quibus mixto, an immixto uſus ſit Chriſtus, minime dicatur. Quare non damnamus morem veterem: ſed eorum improbamus ſententiam; qui irritum eſſe ſacramentum arbitrantur, ſi merum bibitur. Quam Julii Papæ *a* ſententiam fuiſſe, ait Kemnitius *b* propter hæc ejus verba: *Non poteſt calix Domini eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque miſceatur.* Ratio verò antecesſerat iſta: *Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto.* Quibus gemina apud Cyprianum legas epiſt. ad Cæcil. Sed videntur Cyprianus & Julius, cùm dicunt, ſi aqua abſit, populum incipere eſſe ſine Chriſto, non intelligere hoc de reali conjunctione, quæ fit per Spiritum Sanct., ſed tantùm de myſtica ſignificatione, quam cenſent perire, niſi aqua vino addatur. Quare quod uterque dicit, *non poſſe* eſſe calicem Domini ſine aquâ, videtur hoc exponi debere de poteſtate juris, quomodo & accepit Lombardus *c*. *Quod*, inquit, *ſuprà dictum eſt, non poſſe vinum ſolum offerri, determinari oportet. Recipit enim exceptionem, Non poteſt, niſi ſimpliciter, vel ignoranter fiat: vel, Non poteſt, id eſt, non debet.* Continuò verò ſubjungit, *Quibuſdam tamen videtur hoc generaliter verum.* Unde liquet, fuiſſe alios, qui abſque aquâ putarent non eſſe ſacramentum. Quod etiam liquet ex Bernardi *d* verbis ſuperiùs adductis. Interim idem judicat Bernardus ac Lombardus. Cui etiam favet Durandus de S. Porciano *e*: *Quod*, inquit, *dicit Cyprianus, quod calix Domini non poteſt eſſe, niſi utrumque miſceatur, gloſſandum eſt, ſicut Magiſter gloſſat in literâ, Non poteſt, i.e. non debet.*

a Apud Gratianum de Conſecrat. diſt. 2. Can. cum omne.
b Exam. Conc. Trid.
c 4. Sent. Diſt. 11.
d Epiſt 69. ad Guidonem.
e In 4. Sent. Diſt. 11. qu. 5.

Cur vero non debeat calix ſine aquâ bibi, triplicem rationem adducit Concilium Tridentinum. Verba ejus ſunt: *Monet deinde ſancta Synodus, præceptum eſſe ab Eccleſiâ ſacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quòd Chriſtum Dominum ita feciſſe credatur, tum etiam quia è latere ejus aqua ſimul cum ſanguine exierit, quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cum aqua in Apocalypſi Beati Johannis, populi dicantur; ipſius populi fidelis cum capite Chriſto unio repræſentatur.* Ubi prima ratio eſt, quia Chriſtus Dominus aquam vino miſcuiſſe credatur. Sanè cum in Oriente vina ſint generoſa, veriſimile eſt, quod homines temperantes facere ſolent, qui vinum miſcent, unde & pincernis nomen (ἀπὸ τοῦ κιρνᾶν τὸ πίνειν) id etiam Chriſtum feciſſe. Sed tamen hoc è Scripturis probari non poſſe, agnoſcit etiam Bellarminus lib. IV. de Euchariſt. cap. X. Operæ etiam eſt audire, ut huic argumento occurrat Durandus de S. Porciano: *a* *Prima congruitas non eſt multum apta, quia ſi Chriſtus appoſuit aquam vino propter vini fortitudinem, ſicut cæteri ſobrii homines, non convincit propter hoc, quod illi qui celebrant de vino debili ponant aquam nec bibendo, nec celebrando. Item ſi Chriſtus aquam poſuit, illa appoſitio multum differt ab appoſitione, quâ utitur Eccleſia. Quia quantumcumque eſſet in vino prius aqua appoſita, ſive in dolio, ſive in vaſe alio, cum in illâ parte vini, quæ ponitur in calice, ſemper ponatur aliquid modicum aquæ: quod autem Chriſtus ſic appoſuerit aquam, ſatis eſt incertum, imo forte toti vino à principio Cœnæ fuit aqua appoſita more quorundam hominum & quarundam regionum, in quibus non venditur vinum purum, ſed aquâ miſtum, vel temperatur antequam in menſâ ponatur: unde congruitas ſecunda videtur aptior, quàm prima: & forte eſt ex ſola inſtitutione Eccleſiæ.*

a In 4. d. 3. 11. qu. 5.

Altera ſynodi Tridentinæ ratio eſt, quia è latere Chriſti non ſanguis tantùm, cujus vinum ſymbolum eſt, profluxerit: ſed etiam aqua. Verùm non quicquid in paſſione Domini cernere erat, hoc aliquid in ſacramento habet, per quod ſignificetur. Adde quod vetuſtiores concinnius putarunt aquâ baptiſmum, Euchariſtiam ſanguine denotari. Interea fatemur, eodem argumento niti Cyprianum. Quem ſecuti Walafridus, Micrologus, Paſchaſius: item Concilium Wormatienſe, & Tiburienſe, locis quibus antè diximus: & ſi Gratiano *b* credimus, ante hos omnes Alexander Papa, his verbis: *Non debet in calice Domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed utrumque permiſtum offeratur, quia utrumque ex latere ejus in paſſione ſua profluxiſſe legimus.* Ubi cum utrumque dicit è latere fluxiſſe, intelligendus eſt κατὰ μετωνυμίαν ſigni, quæ in ſacramentis uſitata eſt. Unde gloſſa ibidem, *Utrumque, id eſt utriusque ſignificatum.*

b De Conſecrat. diſt. 2. Can. In Sacramentorum.

Tertia Tridentini Concilii ratio eſt, quia aquæ unione cum vino ſignificetur populi unio cum Chriſto: quod etiam legitur apud eundem Gratianum *c*. Sed etſi per aquas interdum populum ſignificari fateamur ob apertiſſimum locum Apocal. cap. XVII. 15. negamus tamen id ſatis eſſe ad ritum aliquem inde exſtruendum: quando, ut dici ſolet, ſymbolica Theologia non eſt argumentativa. Tamen diffiteri non poſſumus, ficulnâ hac machæra pugnare veterum non paucos, ut Cæſarium ſive Eucherium, Rabanum, Paſchaſium, alios, etiam Græcorum, ut ex cap. I.V. collectionis canonum à Martino Dumienſi ſive Bracarenſi factâ videre eſt.

c Ibidem Can. Cum omne.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO VIGESIMATERTIA
QUÆ EST QUINCTA
DE
SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

Theſis I.

TERTIA de altere Dominica Cœna ſymbolo quaſtio eſt, an cummunio ſub utraque ſpecie neceſſaria ſit. De hoc ita ſtatuimus, fidelium nullos ab uſu calicis debere ſecludi. Atque ut ita ſentiamus, compellit inſtitutio Chriſti, qui, quos juſſerat manducare, eos bibere omnes juſſit. Bibite, *ait*, ex hoc omnes.

At, inquiunt *a*, dixit quidem Chriſtus, *Bibite omnes*: ſed illud OMNES reſtringi debet ad Apoſtolos, quos alloquitur ſolos. Quod ſanè non dicerent, ſi cogitarent, Apoſtolos iſtic Eccleſiam totam repræſentare. Nam hinc conſequitur, *τὸ omnes* universè ad omnes fideles pertinere: quemadmodum veteres uno ore docent. Etiam Paſchaſius: *b Accipite*, inquit, *& bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quàm & reliqui credentes. Hic eſt calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti.* At fruſtra eſt Johannes à Lovanio, & qui eum ſequitur Bellarminus *c* quando pro *bibite* reponunt *edite*. Nam ratio, quæ de calice additur, reclamat. Urgent, quod de pane proximè antecesſerit, *Hic ſolus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum diſtribuit credentibus, dicens.* Sed quid dicent, ſi unam dicamus voculam excidiſſe? Nempe ut legatur *Accipite, edite, & bibite.* Sic ſanè ſcribendum putamus, & ſperamus, hanc emendationem noſtram probaturos, qui quàm ſic aptè cohæreant omnia, cogitabunt.

a Ruardus T. 2. pag. 359. & 361. Coſterus in Euchar. cap. 14.
b *Lib. de corpore & ſanguine Domini cap. 15.*
c *Lib. 4. de Euchar. cap. 26. ad 16.*

Nulli igitur dubium eſſe debet, quin quamvis ſoli eſſent præſentes Apoſtoli, tamen finis fuerit Chriſti, præſcribere Eccleſiæ rationem adminiſtrandi Cœnam, quam ſervari vellet, uſque dum venerit ad judicandum. Quod niſi nobiſcum fateri Pontificii volent; unde quæſo comprobabunt, priorem Cœnæ partem, hoc eſt, manducationem panis, ad laicos pertinere? præſertim cùm in eâ non diſertim legatur ſignum univerſale OMNES, quod in calicis præcepto fit. Quare aut infirmum eſſe illud reſponſum ſuum agnoſcant, aut frontem perfricent, & dicant, non pro laicis, ſed clericis tantummodo Cœnam eſſe inſtitutam.

Aliter etiam apertiſſima Chriſti verba eludere conatur Conſilium Conſtantienſe. Cogitare jubet, ut etſi Chriſtus poſt cœnam inſtituerit hoc ſacramentum: Eccleſia tamen mandarit, & rectè mandarit, ut à jejunis ſumeretur, Unde ita colligit, etſi Chriſtus ſub utraque ſpecie ſacramentum adminiſtrarit, Eccleſiam tamen jus habere præcipiendi, ut laicis ſub altera tantùm ſpecie præbeatur. Mirum verò non vidiſſe iſtos, diſparem valde horum rationem eſſe. Nam Chriſtus, ut calix bibatur, mandavit, cùm dixit, *a Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis novi Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.* b *Hec facite, quotieſcunque biberitis in meam commemorationem.* At non dixit ſimiliter, *Hec facite poſt cœnam.* Nam ſi (ut Auguſtini *c* utar verbis) *hoc ille monuiſſet, ut poſt cibos alios ſemper ſumeretur, credo quod eum morem nemo variaſſet.*

a Matth. 26. 27. 28.
b *1 Cor. 11. 25.*
c *Ep. 118. ad Ianuar.*

Nec meliorem ex iis ſuccum exprimas, quibus nonnulli probare ſtudent, Chriſtum aliquando ſub una panis ſpecie ſacramentum celebraſſe. Cleophæ *d* inquiunt, & alteri diſcipulo, (ſive is Nathanael fuerit, ut Epiphanius *e* cenſet: ſive Lucas potius, ut Lyranus arbitratur) ſolùm præbuit panem: ut qui ex fractione ejus agnoviſſe Chriſtum dicantur Luc. XXIV. 30. 31. 35. Verùm unde boni illi viri colligunt, fuiſſe hanc manducationem ſacramentalem, cùm minimè iſtic dicatur, Chriſtum corpus ſuum edendum, aut ſanguinem bibendum illis dediſſe? Nobis quidem, quin ea vulgaris fuerit cœna, dubium non eſt, in quâ quod Chriſtus ex fractione panis agnitus eſſe dicitur *f* (ſi modò hoc dicitur, ac verba illa, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, non potiùs tempus, quàm cauſſam ſignificent) hoc fieri potuit, quia Chriſtus fortaſſe preces conceperit formulâ non vulgari, ſed ſibi peculiari, eaque diſcipulis notâ: vel quia proprium habuerit ritum frangendi panem. Atque ut ea ſacramentalis cœna fuiſſet, jam ſequeretur, etiam ſacerdotibus ſolum poſſe panem præberi. Nam duo iſti diſcipuli, ut Pontificii agnoſcunt, ex LXX. illis fuerunt, quos Chriſtus miſerat in Judæam ad Euangelium prædicandum.

d *Ruardus T. 2. pag. 327. 353. 354. 358. 359. 364. Coſterus in Euchar. cap. 14.*
e *Hereſ. 23.*
f *In Luc. cap. 24.*

Scripturis dejecti ex apocryphis exemplum petunt. Nam Roffenſis *g* citat ex Euangelio ſecundùm Hebræos, ut Chriſtus à reſurrectione ſuâ Jacobo Juſto ſub panis ſolius ſpecie Euchariſtiam porrexerit. Item ex legendis refert, ut Chriſtus Dionyſio ſub ſolâ hac ſpecie Euchariſtiam miniſtrarit. Sed quid nobis cum apocryphorum commentis, qui Scripturarum habemus veritatem? aut quid cum legendis iſtis, titulo tenus aureis, ab homine cordis plumbei, oris ferrei ſcriptis: ut etiam Vives *h* agnovit. Adeò, *Hic immenſa cavis ſpirant mendacia folles.* *i* Et hæc de inſtitutione ac facto Chriſti.

g *Aſſert. confeſſ. Luther. art. 16.*
h *Lib. 2. de cauſſis corrup. art. ſub finem.*
i *Iuvenal. ſat. 7.*

Theſis II.

Deinde idem comprobatur ex Apoſtolo Paulo, qui, ut Corinthiacam Eccleſiam, longè maximam partem ex laicis collectam, ab idololatriâ deberteretur, ſic eam affatur k: Dilecti mei fugite ab ſimulachrorum

k *1 Cor. 10. 14.*

a Verſ. 15. & 16. rum cultu. *Rationem verò talem adjungit* a, Ut prudentibus loquor, judicate vos, quod dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio eſt ſanguinis Chriſti? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis b Verſ. 21. Chriſti eſt? *Poſtea etiam ſimiliter argumentatur* b: Non poteſtis poculum Domini bibere & poculum dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. *Idem ex cap.* XI. *clarè oſtenditur. Nam Cœnam deſcripturus* c 1 Cor. 11. 23. *aperit* c: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. *Sequitur autem*: Quotieſcunque etiam manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat. *Etiam poſtea universè, & ſine diſcrimine* d 1 Cor. 1. 2. *Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi* d, *dicit* e, Itaque e 1 Cor. 11. 27. & 28. quicunque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit.

Quis Chriſti mentem rectiùs nos docebit Apoſtolo Paulo? Eum autem Chriſti exemplum eſſe ſecutum, agnoſcere cogitur Bellarminus, compulſus illo 1 Cor. x. 21. *Non poteſtis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Idemque aliis ejuſdem Apoſtoli locis clariſſimè liquet, quæ antea adduximus. Unde Lyranus in 1 ad Cor. XI. *Fit hic mentio de duplici ſpecie. Nam in primitivâ Eccleſiâ ſic dabatur fidelibus: ſed propter periculum effuſionis ſanguinis modo datur tantum ſub ſpecie panis.* Atque idem ad eum locum annotat Dionyſius Carthuſianus. f Tom. 2. pag. 134. Similiterque Ruardus Tapperus. f *Longiſſima*, inquit, *conſuetudo per Eccleſiam latè ſparſa communicandi laicos ſub utraque ſpecie obſervata eſt in Eccleſiis etiam Apoſtolicis, Apoſtolo Paulo in Eccleſiâ Corinthiorum approbante. Ait enim, Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.*

g De ſacr. Euch. p. 34. edit. Baſil. an. 1562. Similiterque Ruardus T. 2. pag. 354. 358. 359. 361. 364 Verùm, inquit Hoſius g, quicquid ſit de Paulo, ſaltem Jacobus, item Apoſtolus, ſub unâ tantùm ſpecie adminiſtravit Cœnam: atque hoc liquere ait ex Act. II. 46. ubi in deſcriptione eorum, quibus Hieroſolymorum Eccleſia exercebatur, etiam fractio panis commemoratur. Poteram Hoſium remittere ad Jacobi Liturgiam, quæ eum aliud doceret. Nam in eâ *h*, à Jacobo ipſo (ſi inſcriptioni, & Pontificiorum aſſertioni credimus) utraque ſpecies fidelibus cunctis diſtribuitur. Sed nolo eum urgere h Pag. 26. 36 37. ed. Morel. an. 1560. auctoritate ſuppoſititii ſcriptoris. Ad locum verò Actorum quod attinet, quis non videt, iſtic ſub fractione panis etiam poculi diſtributionem ſignari κατὰ συνεκδοχήν? Nam quid pervulgatius, quàm ut Scripturæ, ſub panis nomine, intelligant univerſam hominis alimoniam, quæ in cibo & potu conſiſtit? Quare nec veterum quiſquam fuit, qui exinde colligeret, Jacobum, vel Hieroſolymitanam Eccleſiam, ſub unâ tantùm ſpecie communicaſſe. Et ſane ne Conſtantienſe quidem concilium tam oculatum fuit, ut hoc videret. Etſi enim communionem ſub alterutrâ ſpecie tanto ſtudio defendat: tamen agnoſcit, conſuetudinem contrariam Chriſti & Apoſtolicæ ſeu primitivæ Eccleſiæ exemplo ſubnixam. Verba ejus ſunt can. ſeſſionis XIII. LICET *Chriſtus ſuis diſcipulis adminiſtraverit ſub utraque ſpecie panis & vini: tamen* HOC NON OBSTANTE, *&c.* Et mox: *Hæc conſuetudo ad evitandum aliqua pericula & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitivâ Eccleſiâ hujuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub utraque, & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur.*

THESIS III.

Inſtitutioni Chriſti & Apoſtolico exemplo rationem ſolidam addimus, quæ idem evincat. Ea eſt communio bonorum Eccleſiæ, quam in ſymbolo Apoſtolico profitemur, cùm ſanctorum nos communionem credere dicimus: quamque Apoſtolus apertè nos docet, cùm ad Epheſ. cap. IV. 4 *ait*, Unum corpus, & unus ſpiritus, quemadmodum & vocati eſtis in unâ ſpe vocationis veſtræ. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma. Unus Deus, & pater noſter. *Et 1 Cor.* X. 17. Unus panis, unum corpus multi ſumus, quia de uno pane omnes participamus, *& 1 Cor.* XII. 13. Per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, ſive Judæi, ſive Græci, ſivi ſervi, ſive liberi, & omnes unum ſpiritum hauſimus. *Et Gal.* III 28. In Chriſto non eſt Judæus, neque Græcus, non eſt ſervus, neque liber, non maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Jeſu. *Apoſtolum igitur ſecuti dicimus, etſi in myſteriis Eccleſiæ diſpenſandis diſcrimen occurrat maximum inter quemvis de populo, atque Eccleſiæ miniſtrum: tamen in Chriſto, ac communione bonorum Eccleſiæ, inter quæ etiam ſunt ſacramenta, nec clericum, nec laicum eſſe, ſed ea bona eſſe indiviſa ſecundum unitatem corporis, cujus caput eſt Chriſtus; eoque planè ſacrilegum eſſe, ſi quis populum fidelem arcere velit à* κοινωνίᾳ *ſanguinis Chriſti, quæ in ſacramento Cœnæ percipitur.*

Pertinent huc verba illa Chryſoſtomi in II ad Corinth. cap. VIII. Homil. XVIII. a Ἔστι δὲ ὅπου οὐδὲ διέστηκεν ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀρχομένου, οἷον ὅταν ἀπολαύειν δέῃ τῶν φρικτῶν μυστηρίων. ὁμοίως γὰρ πάντες ἀξιούμεθα τῶν αὐτῶν. a P. 873. ed. Commel. *Interdum nec quicquam quidem inter ſacerdotem interest & eos, quibus præeſt: velut cùm tremenda myſteria percipienda ſunt. Æquè enim omnes ad ea admittuntur.* Quibus verbis docemur non tantùm quid Chryſoſtomi ætate fieri ſolet, ſed etiam cauſam, cur laici à calice arceri non debeant. Nempe quia, quantum ad communionem corporis & ſanguinis Chriſti, nihil inter clericum & laicum interſit. Hoc argumentum non aliter Pontificii eludere poſſunt, quàm per figmentum concomitantiæ, ut vocant. Ajunt, non arcere ſe laicos à communione ſanguinis Chriſti, quando (ut Concilii Conſtantienſis *b* verbis utar) *integrum Chriſti corpus, tam ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini, veraciter continetur.* b Conc. ſeſſ. 13. Unde colligunt, poſſe tolli calicem, ſi panis detur: ac proinde non fraudari laicos alterutro, quia alterum edant. Eſt argumento huic Tranſubſtantiatio pro fundamento. Sed cùm hoc debile & putridum ſit prorſus, etiam quicquid ei ſuperſtruitur, corruit.

Atque ut concederetur concomitantia: tamen ſic quoque plus gratiæ conferretur ſub utraque ſpecie, quam ſub unâ, ut etiam agnovit Ruardus Tapperus Art. XV. qui & ſuperiori argumento in hunc modum reſpondet: c *Non eſt ſufficiens reſponſio, ſi dicatur, ſub utraque ſpecie totus eſſe Chriſtus, & ideo eundem operari effectum:* c Tom. 2. p. 338. *quia in hoc ſacramento ſolum per concomitantiam, non ex virtute conſecrationis totus eſt Chriſtus: & ideo ſecundariò, & quaſi per accidens. Et quamvis ſub utraque ſpecie totus ſit, operatur tamen ſecundum earum ſignificationem: & utitur ſub unâ, corpore tanquam inſtrumento; ſub alterâ ſanguine. Et cùm ſacramenta conferant gratiam, quam ſignificant, quando completior & perfectior eſt ſignificatio, pleniorem oportet eſſe effectum.*

Ut hæc planiora fiant, conſiderare oportet, ut (quod

etiam

etiam è Scholaſticis aliqui *a* viderunt) materia ſacramenti repræſentans debeat eſſe perfecta hominis refectio. At ea eſt partim cibus, partim potus: quæ effectu differunt, quia cibus famem ſedat, potus ſitim pellit. Utrumque igitur concurrere oportet ad ſignificandum perfectam refectionem; panem quidem, ut ſignificet corpus ſub ratione cibi, non potus; calicem verò, ut ſignificet ſanguinem ſub ratione potus, non cibi. Aliter ſi eſſet, bis ſacerdotes corpus Domini in ſacramento perciperent, bis item ſanguinem. Quod propoſito Chriſti adverſatur; quippe qui ſub diſtinctis ſymbolis corpus & ſanguinem ſuum voluerit nobis diſpenſare. Hæc enim vera eſt cauſſa, cur, licet Chriſti corpus à ſanguine ejus non divellatur, Euchariſtia tamen non ſub unâ, ſed geminâ ſpecie inſtituatur. Quare nec minùs efficax eſt Chriſtus ſub ſpecie vini, quàm ſub ſpecie panis. Nam niſi poſt panem ſumtum ex calice aliquid fructus accedat, quid attinebat Chriſtum jam moriturum fœderatis ſuis non ſolùm panem legare, tanquam ſignum corporis ſui; ſed etiam ſuperaddere calicem, ut ſymbolum ſanguinis, quo nos redemit? Hanc profectò non fruſtraneam, nec inſipientem teſtatoris Chriſti benignitatem, nullos fœderatos aſpernari oportet: ſed grato animo poſt panem acceptum etiam calicem ſibi legatum expoſcere debent, niſi a κοινωνίᾳ ſanguinis, qui calice ſignatur, videri volunt alieni.

a Durandus Mimatenſis Rational. lib. 4. cap. 54.

Thesis IV.

Quartum his argumentum adjungo, conſtans judicium antiquitatis. Nam annis amplius mille ducentis obtinuit conſuetudo, ut non panis ſolùm, ſed etiam calix laicis daretur. Quin Leonis Magni tempore, ſi qui calicem non poſcerent, Manichæi eſſe eo ſigno deprehendebantur. Etiam poſtquam contrarius mos in Eccleſiam eſt inductus, in plerisque tamen Eccleſiis vetus obtinuit conſuetudo, uſque ad annum CIↃCCCCXV, *quo in concilio Conſtantienſi omnibus ubique laicis communio ſub utraque ſpecie erepta eſt.*

Verba ſunt Buceri Reſp. II. ad Latomum lib. I. cap. XVIII *b*. *Eccleſia* UNIVERSA *hoc Domini* (de calice) *præceptum ultra mille annos religioſe obſervavit.* Amplius etiam dicit cap. XXIX. *c Obſervavit hoc univerſa Eccleſia, quam late orbis patet, ultra mille ducentos annos.* Similiter Pleſſæus lib. I. de miſſâ & partibus ejus cap. XII. *d*. *Vidimus annis mille ducentis, & eo amplius, ſacram Cœnam, toto orbe Chriſtiano, non aliter quam ſub utraque ſpecie, adminiſtratam fuiſſe. Et quando aliter fieri cœptum, à tolerantiâ, non a lege factum eſſe, ad Conſtantienſe concilium uſque.* Quod ſi Pontificiorum confeſſionem audire malumus: en ipſiſſima verba Ruardi Tapperi *e*: *Longiſſima conſuetudine hunc* (ſub utraque ſpecie communicandi) *morem in Eccleſiis Apoſtolicis fuiſſe obſervatum in Africâ, in Aſiâ, & Roma, teſtantur Dionyſius Areopagita, Tertull. Cypr. Hieron. Ambroſ. & Auguſtinus.* Etiam amplius dicit Alphonſus à Caſtro *f*: *Argumentum*, inquit, *hoc illi negotio deſervit, ut credamus, non eſſe contra Evangelicam inſtitutionem, Euchariſtiam ſub utraque ſpecie aliis, etiam laicis, porrigere: quod firmiſſime fatemur. Nam* OLIM PER MULTA SECULA *ſic apud* OMNES *Catholicos uſurpatum eſſe, ex multorum ſanctorum ſcriptis didicimus.* Apertiùs etiam Lindanus Panopl. lib. IV. cap. LVI. *g*. *Utraque ſpecies paſſim per Occidentem communicabatur diu poſtea in annum uſque milleſimum ducenteſimum.* Et poſt aliquammulta *h*. *In ætatem uſque D. Thomæ, id eſt, anno Domini* CIↃCCLX. *utrinſque ſpecies communio ferè ubique fuit laicis adminiſtrata.* Caſſander *i* de ſacra comm. ſub utraque ſpecie: *Eccleſia Orientalis quidem in hunc uſque diem: Occidentalis verò, ſive Romana, mille amplius annis continuis, non aliter quàm ſub duplici ſpecie in conventu Eccleſiæ ſacramentum Dominici corporis & ſanguinis adminiſtraſſe legitur: idque in pane & vino, atque adeo ſeparatim.* Et poſt aliquammulta *a*. *Non puto demonſtrari poſſe, totis mille amplius annis, in ulla Catholicæ Eccleſiæ parte, ſacroſanctum hoc Euchariſtiæ ſacramentum aliter in ſacra Synaxi e menſa Dominica fideli populo, quàm ſub utroque panis vinique ſymbolo, adminiſtratum fuiſſe.* Idem eodem libro *b* de communione hac, ſub utraque ſpecie agens: *Cur non in eum ritum potius convenimus, quem Chriſtus inſtituit, Apoſtolus tradidit, Eccleſia univerſa tot ſeculis tenuit, Orientalis vero univerſa, atque in primis inſignis illa Æthiopica Eccleſia, in hunc uſque diem conſtanter retinet?*

b Pag. 65. Vid & cap. 23. pag. 74.
c Pag. 87.
d P. 158.
e Tom. 2. pag. 328. Similia que habet pag. 334.
f Tit. Euchariſt. a. hæreſ. 13.
g Fol. 341. a. ed. Pariſ. 1564.
h Fol. 342. a.
i Pag. 1025. edit Pariſ. a. 1616.
a Pag. 1027.
b Pag. 1039.

Imò tantum abeſt, ut antiquitus Catholici ſoleant calice laicos fraudare, ut qui Leonis magni tempore ſolum panem acciperent, pro Manichæis haberentur. Nam quia illi vinum averſabantur, tanquam fel draconis, ut Epiphanius & Auguſtinus teſtantur, eo nec communicare volebant niſi ſub una panis ſpecie. Docet hoc nos Leo ſerm. IV. de Quadrageſima: *Cùm ad tegendam infidelitatem ſuam* (Manichæi) *noſtris audeant intereſſe myſteriis: ita in ſacramentorum communione ſe temperant, ut interdum tutius lateant: ore indigno Chriſti corpus accipiunt, ſanguinem autem redemtionis noſtræ haurire omnino declinant. Quod ideo veſtram volumus ſcire ſanctitatem, ut nobis hujuſcemodi homines, & his manifeſtentur indiciis: & quorum deprehenſa fuerit ſacrilega ſimulatio, notati & proditi à ſanctorum ſocietate, ſacerdotali auctoritate pellantur.* Clarè hinc liquet, Leonis ævo communicaſſe populum ſub utraque ſpecie. Nam aliter ſi eſſet, quomodo ex eo, quod ſolum aliquis panem ſumeret, Manichæus eſſe deprehenderetur? Nolim tamen diffiteri, annis quinquaginta pòſt etiam Chriſtianos aliquos cœpiſſe ſolum panem ſumere, ſuperſtitione neſcio quâ compulſos. Quos iccirco graviter increpuit Gelaſius Papa ad Majoricum & Joannem epiſcopos ſcribens *c*. *Comperimus*, inquit, *quod quidam, ſumta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant, quod procul dubio, quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur adſtringi, aut* INTEGRA SACRAMENTA *percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine* GRANDI SACRILEGIO *non poteſt provenire.* Ubi cùm ſuperſtitionem, non hæreſin nominet, de Chriſtianis, non de Manichæis loqui veriſimile eſt: niſi fortè iſti ſemi-Manichæi erant, ſive Manichæorum quædam reliquiæ. Sed utcunque illud eſt, apertè negat Gelaſius, integra percipere ſacramenta, qui calicem non ſumant: nec dubitat hanc ſymbolorum ſeparationem grande ſacrilegium appellare. Scio Gloſſographum verba ejus canonis interpretari de ſolis conficientibus ſacramenta: quod etiam facit Tapperus *d* ſed, ut veriſſimè ſcripſit Caſſander *e*, *ab aliis eruditione præſtantibus, qui temporum circumſtantias, & dictorum cauſſas diligentius obſervarunt, apertè refelluntur.* Multa ejus generis Pontificiis obducere poſſemus. Abundant enim veterum ſcripta teſtimoniis, quibus probetur, in Oriente quidem & Eccleſiâ Græcâ, ad hæc uſque tempora; in Latinâ verò, annis circiter mille ducentis calicem populo dari ſolere. Sed iis citandis otio noſtro non abutar, quando nobiliſſimus Pleſſæus hoc fecit ante nos, atque ipſi Pontificii plurima pro hoc more apud veteres extare minimè diffitentur (nam in re adeò apertâ qui poſſint?) ſed, ut in commentis ſuis palliandis ingenioſi ſunt, eo effugium ſe invenire poſſe ſperant, ſi antiquioribus quidem ſeculis uſitatum hoc admodum fuiſſe dicant, ſed vel ruditati antiquorum id temporum tribuant, vel Chriſtianorum paucitati. Nam Bartholomæus Latomus, regius Lutetiæ profeſſor, adverſus Bucerum ſcribens, *Prima*, inquit, *Eccleſia cum rudis adhuc eſſet, ritum à Chriſto acceptum religioſè tenuit, donec à Patribus docta, intelligeret utramque ſpeciem convenire ſacerdotibus: laicos ſolo pane contentos eſſe poſſe.* Quaſi non laudabilis ruditas, & docta ſit ignorantia, nolle plus ſapere Chriſto & Apoſtolis. Bellarmini autem verba ſunt *f*. *Miniſtraſſe ſub du-*

c Apud Gratian. de Conſec. D. 2. C. Comperimus.
d Art. 15. p. 353. & 359 & 364.
e De com. ſub utraque ſpecie fol. 126. ſimiliaque habet circa finem libelli fol. 1043. edit. Pariſ. an. 1616.
f Lib. 4. de Euchar. cap. 24.

duplici ſpecie veterem Eccleſiam, quando Chriſtiani erant pauci: creſcente autem multitudine, magis ac magis imparuiſſe incommodum, & ſic paullatim deſiiſſe uſum ſub utraque. Ubi quod de paucitate Chriſtianorum dicit, refellitur à Tertulliano Apolog. cap. XXXVII. & Arnobio lib. I. *a.* & II. atque aliis. Aliud etiam κενοφυγίαν invenerunt. Ajunt enim, contrariam etiam conſuetudinem latè olim patuiſſe, adeoque eſſe antiquam, ut origo ejus non poſſit inveniri. Hoc probare conatur ex Ignatio, qui epiſt. ad Epheſios fractionem panis appellat: quaſi non hæc συνεκδοχὴ ſit Scripturis ſanctis uſitata: unde idem epiſtolâ ad Philadelphenſes utrumque conjungit: *Unus,* inquit, *panis eſt omnibus confractus, & unum poculum omnibus diſtributum.* Objicit Bellarminus *b*, legi vulgò apud Ignatium: *Unus calix totius Eccleſiæ.* Sed vel interpretis iſtius, vel librarii fidem deſideramus. Nam Græcè eſt, Εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη. Idem Bellarminus *c* pro ſe magis quàm nobis facere putat Tertulliani illud lib. de reſurrectione. *Caro corpore Chriſti & ſanguine Chriſti veſcitur, ut anima de Deo ſaginetur.* Ubi ait, *Tertullianum dixiſſe, nos ſanguine veſci, non bibere ſanguinem: veſcimur autem ſanguine, cum eum ſumimus per modum cibi ſub ſpecie panis.* Sed fallitur Bellarminus ignorantiâ Latinitatis. Nam etſi veſci ſæpius de cibo dicitur, tamen generatim omnibus convenit, quibus corpus nutritur. Feſtus: *Veſcor, paſcor.* Cicero lib. II. de nat. Deorum *d*: *Dii nec eſcis, nec potionibus veſcuntur.* Et ibidem *e*: *Eſt enim omne, quo veſcuntur homines, penus.* Hinc apud poetas, *aura æthereа*, vel *vitalibus auris veſci*: ubi non magis cibi, quam potus ſimilitudo eſt. Etiam ex Nicæni concilii can. XIV. locum adferunt: qui ſi genuinus eſt, eandem habet συνεκδοχὴν ac in Ignatio vidimus: ſed eò minùs, de hoc ſolliciti ſumus, quia nec Græcè, nec apud Rufinum, neque in decretis eo modo legitur. Quin etiam ad Epheſinum decretum provocat Hoſius: nempe quaſi in eo dicatur Neſtorium fuiſſe damnatum, uti ob alia, ita etiam propter illud, quia panem Dominicum vocaſſet corpus exſangue. Quale nihil in conciliorum actis invenias, vel apud veterum quemquam. Iis quæ de communione laicâ, peregrinâ, atque aliis objiciunt, ſeorſum poſtea reſpondebitur.

Quamquam verò non multò poſt annum milleſimum ducenteſimum, atque adeò, ut plerique putant, ipſius Innocentii III. tempore, calix laicis ob effuſionis periculum à pleriſque cœpit auferri: tamen ne ſubitâ mutatione animi offenderentur, (Durandi Mimiatenſis *f* verba ſunt) *in quibuſdam locis poſt ſumtionem corporis, & ſanguinis Chriſti aliquid de ipſo ſanguine reſervabatur in calice, & ſuperinfundebatur vinum purum, ut ipſi communicantes inde ſumerent.* Similiter liber Eccleſiæ Nemauſenſis; *Præcipimus, ut ſacerdotes vinum purum habeant paratum in Eccleſiâ, ut ſtatim tribuant populo illud, poſtquam receperunt corpus Chriſti: prohibendo communicantibus, ne a præſentiâ ipſorum ſacerdotum recedant, donec de vino aliquantulum biberint, & diligenter abluant ora ſua.* Nec tamen ubique omnes, calicem laicis auferri, æquo animo ferebant. Nam Alexander Ales, Scholaſticorum antiquiſſimus (vixit is tempore Innocentii IV. ac Thomæ Aquinatis præceptor fuit) auctor eſt, *g* ſuâ ætate, *quoſdam religioſos petiiſſe, & inſtitiſſe, ut ſub utraque ſpecie ſumeretur ſacramentum.* Nec item is mos ubique obtinebat: imò (ut Ruardus *h* fatetur) *communicandi* ſub utraque ſpecie *conſuetudo in quibuſdam Eccleſiis duravit uſque ad tempora B. Thomæ, qui dicit i. Proinde in* QUIBUSDAM ECCLESIIS *obſervatur, ut populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolùm à ſacerdote ſumatur.* Idem Ruardus *k* hoc ipſum it probatum iſtis Thomæ verbis in Ioannem: *Secundum antiquam in Eccleſia conſuetudinem omnes ſicut communicabant corpori, ita communicabant & ſanguini: quod etiam adhuc in* QUIBUSDAM *Eccleſiis ſervatur: ubi etiam miniſtri altaris continue & corpore & ſanguine communicant, ſed*

a Lib. I. p. 12. 13. & 41. & lib. 2. pag. 56. edit. Par. 1605.
b De Euchar. l. 4. cap. 26.
c Ibidem.
d Pag. 37. edit. Ald.
e Pag. 39.
f Rationalis lib. 4. c. 42. par. 1.
g Summa. Theol. par. 4. Q. 53. memb. 1.
h T. 2. p. 329.
i Part. 3. qu. 80 art. 12.
k P. 342.

propter periculum effuſionis in ALIQUIBUS *Eccleſiis ſervatur, ut ſolus ſacerdos communicet ſanguine, reliquis verò corpore.* Floruit autem Thomas circa annum CIↃCCLX. Etiam de ſuâ ætate idem teſtatur Petrus de Palude *a* qui paullò poſt annum milleſimum treceнteſimum vixit. Item Gulielmus de Montelauduno *b*, cujus hæc ſunt verba. *Qui recipit corpus, totam veritatem ejus recipit, licet non totum ſacramentum eſt, & ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id eſt cum toto ſacramento.* Anno milleſimo quadringenteſimo, quòd prius in Eccleſiâ fuerat toleratum, jam conſuetudo erat in pleriſque omnibus Occidentis Eccleſiis. Anno verò CIↃCCCCXV abiit in rem judicatam, auctoritate Concilii Conſtantienſis. In eo procuratores Henricus de Piro, & Ioannes de Scribanis controverſiam propoſuere his verbis. *Quia in nonnullis partibus* PERVERSUS MOS (ita primitivæ Eccleſiæ conſuetudinem appellant) *pullulare incepit, ut ſacerdotes, Laicos ſub utraque ſpecie, panis videlicet & vini communicare non ceſſent, contra Romanæ & univerſalis Eccleſiæ conſuetudinem approbatam, unde ſcandala & hæreſes veriſimiliter oriri ſuſpicantur: petimus nos promotores, & procuratores hujus ſanctæ ſynodi, &c.* Vides ut in promotorum, quod vocant, requiſitorio, nulla fiat mentio de adminiſtratione ſacramenti poſt cœnam: tamen callidè in decreto ejus quoque meminerit, quò rectiùs damnent Chriſti, & Apoſtolicæ Eccleſiæ morem. Sic enim canonis verba ſonant. *Hinc eſt quod præſens concilium* ADVERSUS HUNC ERROREM *decernit, quod* LICET CHRISTUS *poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtraverit ſub utraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum: tamen hoc non obſtante, ſacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſervavit, & ſervat, quod hujuſmodi Sacramentum non debet confici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non jejunis, niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſſitatis, à jure vel Eccleſia conceſſo, aut admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad evitandum aliqua pericula & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitiva Eccleſia hujuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub utraque ſpecie, & à laicis tantum ſub ſpecie panis recipiatur.* Ubi ſedulò attendere oportet, particulas illas LICET & TAMEN, quæ cum ejuſdem naturæ ſint, nemo ſapiens non videt, nemo candidus diffitebitur, non tantùm adminiſtrationem myſterii poſt cœnam, ſed illam etiam, quæ eſt ſub duabus ſpeciebus, prohiberi. Atque ita etiam intellexere decretorum editores. Nam ſumma decreti *c* ſic habet: *Quod nullus presbyter, ſub pœnâ excommunicet populum ſub utraque ſpecie panis & vini.* Quæ etiam, tanquam canonis verba, in ſummâ ſuâ adducit Caranza, ſolùm verbo illo *Præcipimus*, iſtis, quæ proximè citavimus, præmiſſo. Hoc eò magis conſiderationem meretur, quia Lindanus Panopliæ l. IV. c. LVI. *d* & alii aliquot, in eo toti ſunt, ut perſuadeant nobis, non damnari à concilio communionem ſub utraque ſpecie, ſed tantum communionem ſub alterutra defendi. Quamquam verò concilii Conſtantienſis tempore, ſub una ſpecie communicari vulgò ſoleret: tamen (verbis Tapperi *e* utar) *Venerabilis pater Thomas Waldenſis, qui ſcripſit tempore concilii Conſtantienſis, & annis aliquot præcedentibus & ſequentibus, dicit, quod illo tempore Romæ miniſtri altaris adhuc ſub utraque ſpecie communicabant.* Etiam hujus rei meminit Nicolaus Cuſanus, epiſtola, quam poſt concilium Baſileenſe, hoc eſt anno CIↃCCCCLV. ad Clerum & literatos Bohemiæ ſcripſit. *Solus*, inquit, *Pontifex Romanus uſque ad proxima tempora in feſto Paſchæ laicos, quibus ipſe ſua manu corpus Domini tradidit, permiſit accedere ad ſuſceptionem ſanguinis de manu diaconi.* Qua verò occaſione morem iſtum intermiſerit, refert his verbis Henricus Kalteiſen, Archiepiſcopus Nidroſienſis & Cæſarienſis, Diſputat. contra Bohemos *f*. *Sic audivi feliciſſimæ memoriæ Divum Martinum Papam feciſſe,*

a In 4. ſen. D. 11. qu. 2.
b In 4. ſen. D. 11. qu. 2.
c Ed. Col. an. 1538. pag 505.
d Fol. 342. ed Pariſ. an. 1564.
e Tom. 2. pag. 342.
f Extat apud Caniſium Antiq. Lect. T. 4. part. 2.

ciſſe, quod, ſicut & alii Pontifices, conſuevit in feſto Paſcha communicare laicos ſub utraque ſpecie. Accidit ut quidam Bohemus Baccalaureus in Medeitnis inter alios accederet, & ſub utraque ſpecie communicaret, qui de hoc mirabiliter gloriabatur, quod Communio utriuſque ſpeciei facta eſſet per ſummum Pontificem. Sed tandem in Viennâ captus, & ſubmerſus eſt. Quod percipiens Papa Martinus ſic ſibi illuſum, ex tunc ſubtraxit calicis communionem laicis: nec unquam aliquem communicavit, niſi ſub ſpecie panis, in deteſtationem hæreſis Bohemorum, & factæ ſibi illuſionis.

Quamquam verò poſt concilium Conſtantienſe in Occidente ceſſavit mos communicandi ſub utraque ſpecie: tamen Orientales univerſæ, imò & quædam Eccleſiæ Occidentis in hunc uſque diem veterem retinent morem. Quod non Caſſander ſolùm, cujus verba ſuperius adduximus, ſed & Lindanus fatetur Panopliæ lib. IV. cap. LVI. *a Hoc, inquit, Conſtantienſi decreto nihil in Græcanica, aut Orientali, aut Indiana, imò Septentrionali adeò immutatum fuit Eccleſiâ: ubi antiquo viget more in hunc uſque diem.* Et mox: *Eccleſia illa Orientales, &, uti audio, Dalmatiana, & quædam Septentrionales, nunquam utriuſque ſpeciei communionem intermiſere.*

a Fol. 342. b ed. Pariſ. 1564.

Thesis V.

Objectant Pontificii communionem laicam, peregrinam, domeſticam, & eam quæ eſt ex præſanctificatis. In quibus ſub unâ ſpecie communicatum eſſe contendunt. Sed in ſingulis harum etiam vinum ſumebatur. Atque ut de aliquâ communione iſtarum ſecus eſſet, nihil id præſenti inſtituto adverſetur, quia de publicâ, ſolemni, & ordinaria communione ſermo eſt nobis.

b Tom. 2. pag. 328. c Lib. 4. de Euch. cap. 24. d Communionis laicæ meminit concilium Ancyranum can. I. Sed ſecundum tralationem veterem, non tamen Dionyſii Exigui, ſed alteram. Nec tale quid in Græco textu. e Panopl. lib. 4. cap. 58. f Typo Eccleſiæ prioris. g In Cypr. epiſt. 52. ad Antonianum. h Para. 2. i Para. 6. k Para. 7. l Apud Euſebium lib. 6. Hiſt. cap 35. m De confirmando concilio Illiberitano lib. 3. cap. 76. pag. 212. n Lib. 4. de Euchar. cap. 24.

Ut etiam antiquioribus ſeculis ſub unâ ſpecie communicatum eſſe doceant, Ruardus *b*, Bellarminus *c*, alii, objiciunt communionem laicam *d*: cujus ſi apud veteres mentio fiat, eam intelligunt, quâ, uti hodie in Romanâ Eccleſiâ fit, ſolum panem ſumerent laici. Sed vehementer falluntur: quando, ut etiam Lindanus, *e* Wicelius, *f* Pamelius, *g* atque alii è Pontificiis ipſis agnoſcunt, communio laica dicebatur, quando clerici ob delictum aliquod, non cum clero, ſed inter laicos extra cancellos communicabant. Nam, ut jubet concilium Toletanum I. *Sacerdotes & Levitæ ante altare communicabant, in choro clerus, extra chorum populus.* Sed ſi è clero quiſquam grave crimen admiſiſſet, is clericatus ordine movebatur, & pœnitentiæ cauſſâ, uti dixi, inter laicos communicabat: quod concilium Neocæſarienſe can. I. vocat *ad pænitentiam inter laicos redigi.* Hujus pœnæ meminit Cyprianus epiſt. LXXII. *h* ad Stephanum Papam, & LII. ad Antonianum *i*, & LXVIII. ad Clerum & plebem in Hiſpaniâ conſiſtentes *k*. Crebra etiam mentio in Pontificum literis: uti Cornelii Papæ epiſt. ad Fabium Antiochenum cap. V. *l*. Siricium epiſt. I. ad Himerium Tarraconenſem cap. XI. Innocentium I. epiſt. XXII. ad Epiſcopos Macedoniæ cap. IV. Gregorii Magni lib. IV. Indict. XIII. epiſt. XVII. cap. LXI. Nicolai I. apud Gratianum cauſa XI. quæſt. III. can. Theugualdum. Et Felicis Papæ III. epiſt. VII. ad univerſos epiſcopos, ſive, ut alii inſcribunt ad univerſos Africæ epiſcopos cap. II. Similiter concilia antiquiſſima, ut Illiberitanum can. LXXVI. Sardicenſe can. I. & II. Agathenſe can. I. & IV. & Ilerdenſe can. V. Sed objicit Ferdinandus de Mendoza *m*, & ante eum Rob. Bellarminus *n*, *Felicem Papam* III. epiſt. I. cap. II. (uti & Ilerdenſe concil. can. V.) *jubere ob delicta quædam Clericis non dari, niſi in morte, communionem laicam. Et concilium Sardicenſe cap. II. ne in morte quidem, laicam communionem dari permittere ob crimina quædam graviora.* Atqui inquiunt, *in morte cum detur communio ſoli ægroto, idque in privato cubiculo, nulla diſtinctio notari poteſt loci, aut temporis, inter clericos & laicos.* Unde uterque concludit, communionem laicam, non ſolùm loco, ſed etiam materiâ diſcrepare. Nos id ſequi negamus. Triplex enim clericorum pœna præcipuè erat. In delictis gravibus, inter laicos communicabant. In gravioribus, non niſi moribundis communicare licebat. In graviſſimis, etiam extrema agentibus communio negabatur. Primi illi non clerici quidem, ſed Eccleſiæ tamen membra cenſebantur. Medii ab Eccleſiæ corpore abſciſſi erant, uſque dum extrema agerent, quo tempore panis & vinum iis pro viatico (ſic vocabant) dabatur, atque hoc pacto eos Eccleſiæ reconciliatos eſſe ſignificabatur: etſi interea nomina eorum non reſcriberentur in clericorum matriculâ, ſed tanquam fideles laici de hac vitâ diſcederent. Tertii abibant Eccleſiaſticâ cenſurâ ligati, eoque ne quidem pro Eccleſiæ membris agnoſcebantur, ſed divino relinquebantur judicio. Unde ſatis liquet, exclericorum ægrotorum communionem rectè vocari laicam, quia Euchariſtia iis dabatur, ſed ut laicis, quoniam nomina eorum non referrentur iterum in numeros clericorum. Quod ſi in aliquo ægroti exclerici communio à clerici communione diſcrepabat, hoc in eo conſiſtet, quod fortaſſè exclerico intinctâ, clerico panis & vinum ſeorſum dabatur: quodque illi per laicum mitteretur, huic non niſi à clerico daretur. Sanè per puerum Serapioni moribundo intinctam eſſe miſſam, non ſemel ex Euſebio diximus. At laicis, aut clericis in laicorum ordinem redactis, ſolum panem dari ſolere, id neque ex Felicis, aut concilii Sardicenſis verbis, neque aliunde exſculpi poteſt.

Nec magis Pontificios juvat communio peregrina: ut qua propriè ſignificetur oblatio, quæ præter ſtatos dies peregrinantium cauſſâ fiebat: uti ex Ambroſio, ſive alio ſub Ambroſii nomine, qui in Paulinas epiſtolas ſcripſit, probat Caſſander *a*. Hinc peregrinâ communione communicare dicebantur; qui inter peregrinos communicabant. Eam verò etiam inter clericorum pœnas fuiſſe, clariſſimè liquet ex canone hoc primo concilii Agathenſis: *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur, & ſiqui, prioris gradus elati ſuperbiâ, communionem fortaſſe contemſerint, aut Eccleſiam frequentare, vel officium ſuum implere neglexerint: peregrina eis communio tribuatur, ita ut eum eos* POENITENTIA CORREXERIT, *reſcripti in matriculâ gradum ſuum dignitatemque recipiant.* Sic can. IV. *Siquis clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.* Quod ſiquis cum Lindano *b* malit, peregrinam communionem eſſe dictam, qua quis cum peregrinis ad orationes publicas, non ad ſacramentum euchariſtiæ admitteretur: ſatis liquet nec hanc ſententiam nobis adverſari.

a Lib. de communione ſub utraque ſpecie pag. 1029. ed. Pariſ. an. 1616.

b Panopl. l. 4. c. 58.

Etiam objectant *c* communionem domeſticam & privatam. Nam, inquiunt, Tertullianus de ea loquens ad uxorem, panem tantum nominat: ac Hieronymus ſimiliter, apologiâ pro libris adverſus Jovinianum, ſolius corporis meminit. Similiterque Sophronius, ſive Ioannes Moſchus Prati Spiritualis cap. LXXIX. Sed ſciant eſſe nobis controverſiam de conventibus publicis: in quibus illos ipſos, qui ſolùm panem domum auferebant, etiam calicem accepiſſe, agnoſcit quoque Ruardus Tapperus, qui de exemplo Satyri, fratris Ambroſii, tractans, ſic inter alia ſcribit *d*. *Videtur ex eo, & ſimul ſermone V. de lapſis apud Cyprianum, quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, ut vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibique ſumerent, ita ut per intervalla temporum biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.* Imò, quod Ruardus monere neglexit, interdum etiam vinum auferebant domum. Quod ſatis liquet ex Nazianzeni *e* loco de ſorore Gorgoniâ, quam corporis & ſanguinis Dominici antitypa reponere ſolere, non obſcurè teſtatur, ut alibi diximus. Ambroſii etiam verba de Satyro fratre utrumque complectuntur, cum ait,

c Bellarm. lib. 4 de Euch. cap. 24. Coſterus in Enchiridio cap 14.

d Tom. 2. pag. 353.

e Orat. funeb. in laudem Gorgoniæ. pag. 187. ed. Morel.

a T. 3. p. 19. Baſ. 1555.

ait *a*, *Quantum arbitrabatur, ſi ore ſumeret* (panem putà) *& toto pectoris* HAURIRET *arcano*: nempe vinum. Quo & pertinent verba iſta: *Quam majus putabas* FUSUM *in viſcera*. Atque ut hæc non eſſent, conſuetudo ea auferendi panem poſtea concilio Cæſaraugustano *b*: iterumque Toletano primo *c* fuit abrogata.

b Can. 3.
c Can. 14.
d Bellar. lib. 4. de Euch. c. 24.
e Pag. 76. edit. Commel.

Nec magis eſt, quod obtendant *d*, abſentibus & ægris panem ſolùm mitti conſueviſſe, eò quòd ſi vinum detuliſſent, periculum ei fuiſſet ab effuſione. Nam Juſtinus apol. II. *e*, apertè docet, utramque ſpeciem delatam, utramque datam eſſe. Atque id manifeſtum etiam fiet ex iis, quæ de intinctâ poſtea dicemus.

f Apud Surium Tom. 2. pag. 506.

Adverſus hæc objicit Bellarminus Paulini locum in vita Ambroſii *f*: *Honoratus autem ſacerdos Eccleſiæ Vercellenſis, cum in ſuperiori domo ſe ad quietem compoſuiſſet, tertio vocem vocantis ſe audivit, dicentiſque ſibi, Surge, feſtina, Baſilius modo eſt receſſurus. Qui deſcendens, obtulit ſancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutivit, emiſit ſpiritum bonum viaticum ſecum ferens.* Ubi ad oram etiam Surius annotavit, *Habes hic communionem unius ſpeciei.* Etiam ad iſta Amphilochii verba in vitâ Baſilii *g* provocat idem Bellarminus: *Tertiam illam communionis portionem à Domino ipſi datam, cum quâ ſepultura tradi voluit, aſſumens, & in lecto recumbens, prolixe gratias egit pro ſuâ e corpore migratione.* Sed non eſt, quod vel ille Paulini, vel hic Amphilochii locus, nos moveat multùm. Nam de Paulino audiamus Eraſmum *h*: *Siquis me roget, quid de hoc hiſtorico ſentiam, dicam paucis. Idem eſt artifex, qui tam multa contaminavit in ſcriptis Hieronymianis & Auguſtinianis, natus ad hunc ludum.* De Amphilochio verò ita Baronius ad annum CCCLXIII *i*. *Commentarius de rebus geſtis Baſilii, qui extat nomine Baſilii, ſcatet mendaciis.* Alibi *k* etiam *indignum* ait, *qui doctorum auribus ingeratur.* Etiam ſpurium eſſe fatetur Poſſevinus *l*, imò & Bellarminus ipſe in ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi variis etiam hanc ſententiam argumentis probat.

g Apud eundem Surium T. 1. p. 19.
h In Cenſura T. 1. Ambroſiani.
i Num. 55.
k Ad an. 378. n. 10.
l In Appar. ſacro, verbo, Amphilochius: item verbo, Sixtus Senenſis.
m Lib. 3. de offic. Eccl. c. 35.
n De rebus Eccl. c. 17.

Pergit Bellarminus ibidem, *Amalarius m*, inquit, *& Micrologus n teſtantur, ex antiquâ conſuetudine in miſſâ tres partes hoſtiæ conſecratæ fieri ſolere, ut una cum ſanguine miſceretur, altera ſumeretur a ſacerdote ante ſanguinis ſumtionem, tertia ſervaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.* Verùm hæc panem fuiſſe reſervatum docent: vinum autem aſſervari non ſolere, minimè evincunt. At illud quoque aſſervatum fuiſſe, docet locus iſte Chryſoſtomi in epiſtola ad Innocentium, ubi deſcribens militum graſſationem in Eccleſiâ, ait: *Neque hactenus ſtetere clades: ſed ubi ſancta condita ſervabantur, ingreſſi milites, ex quibus, ut poſtea didicimus, quidam needum initiati erant, omnia ſpectabant intus recondita, ſanctiſſimuſque Chriſti ſanguis in tanto tumultu in militum veſtimenta fuſus eſt.* Quem locum etiam Baronius citavit *o*, atque iſta adjunxit: *Conſidera hic lector, quam procul abhorreant a Patrum traditione, uſuque Catholicæ Eccleſiæ, qui noſtro tempore negant, aſſervandam eſſe ſacratiſſimam Euchariſtiam quam videmus, non ſub ſpecie panis tantum, ſed etiam ſub ſpecie vini, olim conſueviſſe recondi. Habes id quoque probatum auctoritate S. Gregorii Romani Pontificis, dum ait* p, *in navi portaſſe navigantes Chriſti corpus & ſanguinem.*

o T. 5. ad an. 404. p. 194. edit. Morel.
p Lib. 3. dialog. cap. 36.

Denique etiam ſcrupulum injicere conatur Bellarminus communione præſanctificatorum: cujus uſus apud Græcos erat in totâ Quadrageſimâ, excepto die Dominico & Sabbathi. Vide concilium Laodicenum cap. XLIX. & Trullanum can. LII. In Latinâ verò Eccleſiâ uſus ejus fuit, atque etiamnum eſt die Paraſceves: quo pane pridie ſanctificato & reſervato abſque vino conſecrato ſacerdos communicare dicitur. Vide Innocentium I. epiſt. I. cap. IV. librum ſacramentorum B. Gregorii in officio Paraſceves *q*, Ordinem Romanum antiquum in officio ejus diei *r*, Rabanum Maurum lib. II. de Inſtit. Cler. cap. XXXVII. & Micrologum lib. de Eccl. obſervat. cap. XIX. Huic verò objectioni iſtum in modum reſpondet Caſſander *a*: *Graviores auctores, qui ante aliquot ſecula de Eccleſiaſticis officiis ſcripſerunt, Ordinis Romani auctoritatem, ad comprobandam plenam populi communionem, ex hoc ipſo ritu adducunt. In quo ordine jubetur, ut in Paraſceve vinum non conſecratum cum Dominicâ oratione & Dominici corporis immiſſione conſecretur, ut populus plenè poſſit communicare: ſive, ut alius quidam in ordinario Romano legi affirmat, ut contactu Dominici corporis integra fiat communio. Idem cenſendum de Liturgiâ προηγιασμένων, id eſt, præſanctificatorum, ſive imperfectâ, quæ apud Græcos per Quadrageſimam celebrabatur quinque illis diebus hebdomadæ (qui ſunt præter ſabbathum & Dominicum) quibus oblatio & conſecratio non fiebat, ſed ſola ex præſanctificatis diſtributio. Nam & illic vinum & aqua in calicem mittitur, & in precibus ante communionem corpus & ſanguis Domini commemoratur.* Atque ut ſolo pane tum Euchariſtia celebraretur: non tamen hoc noſtro adverſaretur inſtituto, quando ſermo eſt nobis de communione ordinariâ: in qua ipſi Pontificii ἀδιάφορον fuiſſe cenſent, utrùm ſub unâ, an duabus ſpeciebus ſacramentum perciperetur: illa verò è præſanctificatis communio extraordinaria erat: ut rectè Caſſander ibidem docet his verbis: *Sicut omnino videatur, nullam in hac actione Dominici ſanguinis diſpenſationem fuiſſe: cogitet hanc ipſam Dominici corporis communionem fuiſſe extraordinariam, hoc eſt præter legitimam, & ordinariam Dominici panis & calicis conſecrationem & oblationem: eoſque, qui his diebus de reliquiis Dominici corporis communicabant, antea in legitimâ & perfectâ myſteriorum celebratione de calice Domini participaſſe.*

q Liturgicorum Pamelii T. 2. pag. 257.
r Auctâr. bibl. PP. Tom. 1. col. 75.
a Pag. 1017.

THESIS VI.

Afferunt Pontificii incommoda quædam, quæ conſequantur, ſi calix populo detur. Sed num incommoda hæc ignoravit Chriſtus, qui aliter inſtituit? vel ubi prudentia veteris Eccleſiæ, quæ ſub utraque ſpecie ſacramenta diſpenſabat?

b In tractatu contra hæreſin de communicat. Laicorum ſub utraque ſpecie.

Incommoda hujuſmodi adducit Gerſon *b*. qui biennio poſt concilium Conſtantienſe ſcripſit. Sed tam inepta ſunt, ut ſi operosè ea refellere velimus, verè dicendi ſimus otio noſtro abuti. Quare levi tantum brachio hoc negotio defungemur. Pleraque autem eorum ſubnixa ſunt falſo μετουσίας dogmate. Ut quod periculum eſſe ait, ne ſanguis effundatur. Imò etſi μετουσία haberet locum, tamen poſſet cautè ita communicari, ut nihil effundatur, quemadmodum in Eccleſiis noſtris fieri videmus. Etiam aliter periculo occurri poſſet: ut ſi laici per fiſtulas biberent, quemadmodum proximis ante calicem ablatum ſeculis in quibuſdam Eccleſiis factitabant: uti B. Rhenanus *c* probat ex libellis Ordinis Romani, ubi canaliculi iſti etiam pugillares appellantur. Item Lindanus in Panoplia lib. IV, cap. LVI. *d* ubi & narrat, viſa ſibi aliquot pocilla ejuſmodi vetera, quibus canna eſſet ferruminata, affabreque inſerta, ad ſanguinem Chriſti ſugendum. Eundemque morem nos Caſſander docet ex libro, qui inſcribitur: Exordium Collegii Ciſtercienſis. Imò & Hieroſolymis Maronitæ dicuntur hunc ritum obſervare. Præterea periculum eſſe dicit Gerſon, ob longas laicorum barbas. Quæ ſanè ſi obſtant, potius eas radere jubeantur, ne calicis ſacramento priventur. Sed quid de etiamnum imberbibus, quid item de mulieribus prætexent? quid reſpondebunt ad illud, quod, ſi Nicephorum *e* audire volunt, Petro ipſi barba fuit criſpa & denſa? Addunt metuere ſe, ne ſi vinum pro multitudine conſecretur, quod reſiduum eſt, congeletur, vel aceſcat, vel inſecta etiam producat. Mirum verò, quod corrumpi poſſe cenſent ſanguinem Chriſti, quem τῶν φθαρτῶν numero diſertim eximit Apoſtolus Petrus *f*. Sunt, inquiunt,

c Ad Tertull. de corona milit.
d Fol. 341. b. ed. Par. an. 1564.
e Lib. 2. cap. 37.
f 1 Pet. 1. 18. 19.

qui

qui vinum non bibant. Quid? num propter pauculos abſtemios myriadibus multis calix negabitur? At ſunt etiam, qui cum aliis bibere horrent. Horreant ſanè iſti. Eone innumeris etiam, qui id facere non formidant, calice carendum erit? Præterea delicatuli illi, ſi veteris Eccleſiæ exemplum cogitent, & viri boni eſſe volent, facilè ad officium revocabuntur. Dicent juſtam interdum formidinem eorum eſſe, ut qui alieni oris metuant infectionem. Sed ſanè, ſiqui morbo iſtiuſmodi laborent, unde valetudini aliorum periculum eſſe poſſit, tales ſeorſum bibere æquum eſt. De ſumtibus etiam cauſſantur, cum ſumtus non deſint ad vina tranſportanda conviviorum cauſſa. Nec graves hic impenſæ eſſe poſſunt, cum & panis & vini puſillum tantùm ſumatur: uti & antiquitùs fieri ſolere, indicat Gelaſius Cyzicenus in Actis concilii Nicæni cap. xxx. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτι πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν, ὅτι οὐκ εἰς πλησμονήν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν *a*. *Propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, ut ſciamus, quod non ſatietati, ſed ſanctimoniæ ſumimus.* Quò pertinet etiam illud Eucherii *b* ſerm. v. de Paſcha: *Euchariſtiæ ſacræ perceptio non in quantitate, ſed in virtute conſiſtit. Quod corpus ſacerdote diſpenſante, tantum eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto.* Ajunt etiam nullum eſſe vas capacitatis tantæ, ut ſufficere poſſit multitudini, quæ in urbe magna paſchalibus feriis communicat. Quaſi non plura vaſa ſumere liceat, pluribus item in templis Euchariſtia eodem tempore poſſit celebrari. Et nonne olim ingens communicantium multitudo erat, quando eam nec ingentes caperent baſilicæ, ut Leo teſtatur epiſt. LXXXI. ad Dioſcorum *c*. Quid etiam queruntur, quaſi laici non mereantur de calice bibere: cum etiam ſanguinem ſuum pro iis fuderit Chriſtus; & regale eos ſacerdotium vocet Apoſtolus? *d* Ut mittam, quod multi ex iis pietate non raro clericos exſuperant. Tandem ad ea accedunt, quæ maxime eos urunt. Ajunt metuere ſe, ne ſi occipiant calicem iis dare, jam ſacerdotes ad ita faciendum credant obſtrictos: ac innumeri doctores, qui aliter docuere, atque adeo ipſum concilium Conſtantienſe, & Romana Eccleſia, erraſſe videatur: denique timere ſe, ne ſchiſma in Eccleſia fiat. Sed ſi Eccleſia Romana Chriſtum & veritatem amat; decreta ſua poſthabere divinis æquum eſt. Quòd ſiquibus id tentantibus ſchiſma oboriatur, ſolari eam debet, quòd non penes alios ſchiſmatis cauſſa erit, quàm falſi dogmatis patronos. Nam omnes ſanè ſi parati ſunt ejurare errorem, periculum à ſchiſmate erit nullum.

a P. 789. edit. Rom. ut Com. mel. 43.
b In homiliis Euſebio Emiſſeno tributis fol. 81. ed Lovan. an. 1560.
c Cap. 2.
d 1 Petr. 2. 9.

THESIS VII.

Satis igitur apertum eſt, laicos etiam ſub geminâ ſpecie communicare oportere. Sed porrò quæritur, utrum neceſſe ſit, panem & vinum ſeorſum ſumi: an verò ſufficiat intincta, quam Cypriani jam ætate parvulis & infirmis dabant, ac circa annum Chriſti trecenteſimum quadrageſimum in publicâ etiam & ordinariâ ſynaxi quibuſdam locis uſurpabant. Noſtra hæc ſententia eſt, ſequendum eſſe judicium Chriſti, & Apoſtolorum exemplum, qui ſeorſum & ſeparatim panem & vinum dabant. Ratio quoque gravis, cur ita facerent, erat. Nam cùm in intinctâ vinum non bibatur, ſed edatur; integra autem hominis refectio atque alimonia eſu & potu perficiatur: omnino ſymbola panis & vini ſeorſum ſumi attinebat, ut ita melius repræſentaretur integra refectio ſpiritualis. Atque idem Julii Papa circa annum trecenteſimum quadrageſimum judicium fuit, cujus auctoritate mos intingendi, qui inibi cœperat, aliquamdiu repreſſus fuit. Poſtea tamen repullulavit: imprimis circa annum nongenteſimum, quo tempore, quia jam tum μετουσίας dogma in Eccleſiam irrepſerat, intinctam aliqui reducere cœperunt, ad effuſionis, ut ajebant, periculum evitandum.

Cum quæſtione ſuperiori de calice laicis dando conjuncta eſt iſta, an ut utrumque aliquis ſymbolum accepiſſe dicatur, ſufficiat intincta, hoc eſt panis tinctus in vino, quem utriuſque ſymboli locum obtinere poſſe, aliqui veterum putarunt. De hac probamus ſententiam Julii, qui eo ipſe anno factus eſt Urbis epiſcopus, quo naturæ conceſſit magnus Conſtantinus. Verba Julii ad Ægypti epiſcopos hæc ſunt, apud Gratianum *a*: *Audivimus quoſdam ſchiſmaticâ ambitione detentos, contra divinos ordines, & Apoſtolicas inſtitutiones, intinctam Euchariſtiam populis, pro complemento communionis, porrigere: quod quam ſit Evangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ contrarium, & conſuetudini Eccleſiaſticæ adverſum, non difficile ab ipſo fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipſa ſacramentorum myſteria proceſſerunt.* Et paullò pòſt: *Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis: nec hoc prolatum ex Evangelio teſtimonium receperunt, ubi Apoſtolis corpus ſuum commendavit & ſanguinem. Seorſum enim panis, & ſeorſum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Chriſtum præbuiſſe non legimus, excepto illo tantum diſcipulo, quem intinctâ buccellâ magiſtri proditorem oſtenderet, non quæ ſacramenti hujus inſtitutionem ſignaret.* Idem iiſdem verbis repetitur concilio Bracarenſi III. cap. 1. Videtur autem hæc conſuetudo primùm cœpiſſe ab ægris, qui panem ſiccum deglutire non poſſunt. Unde, ut Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium *b* refert, Serapioni ſeni extrema agenti portio Euchariſtiæ madefactæ data eſt. Ac puella à diabolo vexata, quæ (ut Proſper Aquitanicus *c* narrat) *dies jejunarat octoginta duos, brevem particulam corporis Domini tinctam à ſacerdote percepit.* Sed apertè imprimis, quod diximus, confirmatur concilii Toletani XI. can. XI. cujus hæc verba: *Solet humanæ naturæ infirmitas in ipſo mortis exitu prægravata tanto ſiccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici, ſed vix tandem illati delectetur poculi gratiâ ſuſtentari. Quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum ſuis votis ſacræ communionis expetentes viaticum, collatam ſibi à ſacerdote Euchariſtiam rejecerunt. Non quod infidelitate hoc agerent, ſed quod præter Dominici calicis hauſtum, traditam ſibi non poſſent Euchariſtiam deglutire. Non ergo hujuſmodi à corpore Eccleſiæ ſeparandi ſunt.* Propter hanc cauſſam concilii Turonenſis patres *d* ſtatuerunt, *Ut Euchariſtia, quæ in viaticum a vitâ excedentium reſervatur, intincta ſit in ſanguinem Domini, ut presbyter poſſit veraciter dicere, Corpus & ſanguis proſit in vitam æternam.* Ubi *veraciter* ſatis indicat, non veraciter ſanguinis ſymbolum præberi, niſi vel calix ſeorſum, vel ſaltem intincta præbeatur.

a Decreti part. 3. in conſec. diſt. 2. can. Cum omne.
b Hiſtor. Eccl. l. 6. cap. 36.
c De promiſſ. & prædict. Dei dimid. temporis l. 6.
d Apud Ivonem, Reginonem, & Burchardum, citante Caſſandro.

Circa annum verò nongenteſimum mos iſte etiam in ſanis cœpit frequentari. Ac primùm in monaſteriis. Docent hoc Inſtituta Cluniacenſium lib. II. cap. XXXV. de Sacerdote hebdomadario: *Quantis ipſum corpus ſacerdos dederit, ſingulis ſanguini intingit: quanquam ſit CONTRA USUM ALIARUM ECCLESIARUM, quia quidam, maximè novitii noſtri, adeò ſunt rudes, ut ſi ſanguinem ita ſeparatum accipiant, quandam negligentiam incurrerent.* Ubi in conſiderationem venit, tum quod fateantur, id ſe facere contra morem Eccleſiarum aliarum: tum quod cauſſam adferant, ne negligentiâ quadam peccetur, hoc eſt, ob effuſionis periculum. Poſtea verò etiam in parœciis conſuetudo ea recepta eſt. Unde Ivo Carnotenſis de divinis Officiis: *Non juxta concilii Toletani definitionem intincto pane, ſed ſeorſum corpore, ſeorſum ſanguine communicet. Excepto populo, quem intincto pane, non autoritate, ſed ſummâ neceſſitate, timoris ſanguinis Chriſti effuſionis, permittitur communicare.* Ubi videmus, ut clero panis & vinum ſeorſum, populo intincta daretur; idque eadem de cauſſa, ob quam poſtea calix populo eſt ereptus. Non tamen ea conſuetudo omnibus probabatur: quod oſtendit Ioannes Micrologus (qui Gregorii VII. & Anſelmi Lucenſis *e* temporibus vixit) c. XIX. *Non eſt authenticum, quod quidam*

e Vide cap 17. Micrologi.

LII corpus

corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis POPULO *diſtribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, quia & in Paraſceve vinum non conſecratum, cum Dominicâ oratione & Dominici corporis immiſſione jubet conſecrare, UT POPULUS PLENE POSSIT COMMUNICARE. Quodutique ſuperfluè præciperet ſi intinctum Dominicum a priori die corpus ſervaretur, & ita intinctum POPULO ad communicandum SUFFICERE videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigeſimus ſextus, Epiſcopis Ægypti ſcribens, hujuſmodi intinctionem penitus prohibet, & ſeorſum panem, & ſeorſum calicem, juxta Dominicam inſtitutionem, ſumenda docet. Unde & B. Gelaſius Papa in ordine* LI. a *ſcribens quibuſdam epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque ſumto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinerent. Nam & ipſe in eodem decreto aſſerit: Hujuſmodi ſacramentorum diviſio ſine grandi ſacrilegio provenire non poterit.* Etiam acriter hunc morem improbabat Hildebertus Cœnomanenſis epiſt. LXIV: *Hoc ideo tibi frater exaravi, ut excitatus evigiles, ut videas quoniam traditioni Sacramentorum altaris, quæ in veſtro celebris eſt monaſterio, nec Evangelia conſonant, nec decreta concordant. In eo enim conſuetudinis eſt, Euchariſtiam nulli intinctam dari: quod nec ex Dominicâ inſtitutione, nec ex ſanctionibus authenticis reperitur aſſumtum.* Item: *Si Matthæum conſulis, ſi Marcum, ſi Lucam, ſeorſum panem traditum invenies, ſeorſum vinum. Nam intinctum panem aliis præbuiſſe Chriſtum non legimus, excepto tantummodo illo diſcipulo, quem intinctâ buccellâ Magiſtri proditorem oſtenderit, non quod hujus ſacramenti inſtitutionem ſignaret. Et ſic Papa Iulius ait, &c.* Etiam Lombardus lib. IV. D. II. lit. F. *Euchariſtia intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis: quia non legitur Chriſtus alicui diſcipulorum præbuiſſe panem intinctum, niſi Iudæ.*

a Act. XLIX.

Thesis VIII.

Ex iis verò, quæ de intinctâ diximus, etiam liquet, quid ſtatuere oporteat de Græcorum pane, quem interebant vino, atque exinde cochleari ſumebant.

Hunc morem Græcorum quorundam refert ſimul & damnat Humbertus, epiſcopus Sylvæ candidæ diſputatione de azymo adverſus Græcos a: *Deinde quod ſanctum panem vitæ æternæ in calice intritum cum cochleari ſumere conſueſtis, quid opponitis? neque enim ipſe Dominus panem in calice vini intrivit, & ſic Apoſtolis dedit, dicens: Accipite & cum cochleari comedite. hoc eſt enim corpus meum. Sed ſicut ſancta Romana Eccleſia uſque nunc obſervat, panem integrum benedixit, & fractum ſingulis particulatim diſtribuit, dicens: Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Quibus poſtquam cœnatum eſt, calicem porrexit, dicens: Bibite ex eo omnes.* Interea quin mos iſte præſtabilior ſit, quam ut in totum calix auferatur, dubium non eſt. Nam, ut optimè Bucerus ait reſp. II. ad Latomum b, *ſi vinum infuſum contrito pani, quem morem veterum aliqui introduxerunt, exhibeatur, modus diſpenſandi mutatur, non autem ſymbolum totum tollitur, una cum ſacratiſſimis verbis quibus Dominicum ſymbolum hoc ſanctificat, & ſanguinem ſuum præbere inſtituit. Nunc autem ſuſtulerunt Romanæ Eccleſiæ ſacrificii omnem ſanguinis Dominici diſpenſationem, & ſigno, & verbis.*

a *Diſputatio ea Humberti legitur in appendice Tomi undecimi Baronii: verba citata habes pag. 694.*

b *Lib. I. cap. 12.*

DISPUTATIO VIGESIMAQUARTA

DE

DIVISIONE DECALOGI.

In decalogi diſtributione primùm ea ſpectabimus, quæ hodie extra controverſiam ſunt: deinde illa in medium adferemus, & cum curâ examinabimus, de quibus neque olim, neque hodie inter Theologos convenit.

Thesis I.

PRIMUM iſtud in confeſſo eſt, quamvis quatuordecim inveniantur ſententiæ in decalogo, quibus aliquid præcipiatur; tamen decem duntaxat eſſe primarias ac principes: cæteras ſecundarias, & aliarum quaſi appendices. Unde & Moſes decem verba, & Græci δεκάλογον appellant.

Quatuordecim decalogi ſententiæ ſunt iſtæ. I. Non habebis Deos alienos in conſpectu meo. II. Ne ſculpas tibi ſimulachrum. III. Ne incurves te ſimulachris, neque colas ea. IV. Ne uſurpes nomen Domini Dei tui temerè. V. Memento ut diem ſabbathi ſanctifices. VI. Sex diebus operaberis. VII. Septimo die non facies ullum opus VIII. Honora patrem tuum & matrem tuam. IX. Non occides. X. Non committes adulterium. XI. Non furaberis. XII. Non dices falſum teſtimonium. XIII. Non concupiſces domum proximi tui. XIV. Non concupiſces uxorem proximi tui. Non tamen quatuordecim, ſed decem præcepta, ſive Græcâ voce decalogon dicimus, quia decem ex iſtis ſunt primaria: reliqua appendices priorum. Hujuſce appellationis fundamentum habemus apud Moſem, qui vocat עשרת הדברים, hoc eſt decem verba: ut Exodi XXXIV. 28. *Scripſit Deus in tabulis verba fœderis decem.* Et Deuter. IV. 13. *Oſtendit vobis pactum ſuum, & decem verba, quæ ſcripſit duabus tabulis lapideis.* Similiter cap. 10. 4. Scriptor quæſt. Vet. Teſt. (qui falsè creditur Auguſtinus) monet reſp. ad quæſt. VII. verbum hiſce locis pro ſententiâ poni: quomodo Chriſtus dicit Matt. XXI. 24. *Interrogabo vos unum verbum.* Addimus nos, non ſimpliciter pro ſententiâ accipi; ſed pro ſententiâ præcipiente. Ut Eſth. I. 12. *Et renuit regina Vaſthi venire in verbo* (ſive ſecundùm verbum) *Regis* id eſt, juxta mandatum regium.

Thesis II.

Præterea in eo omnes conſpiramus, non fore plenam diſtri-

diſtributionem, ſi ex decalogo ſurcillent Chriſtiani ſententias de ſabbatho præcipientes: quippe quod repugnaret verbis Dei Deuter. XII. 32. *ubi vetat, ne præceptis ſuis, vel addamus, vel demamus quidquam.*

Solus hac parte adverſatur Heſychius, presbyter Hieroſolymitanus, qui putabat, præceptum de obſervando ſabbatho non pertinere ad Chriſtianos, eoque rectius ab iis omitti: cæterum ne ſic decalogus nomen ſuum perderet, poſſe eos ajebat præceptum primum diſtribuere in duo, quorum prius ſit, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis*: alterum, *Non habebis Deos alienos in conſpectu meo.* Hanc Heſychio ſententiam tribuit Alexander Alenſis *a*, item Thomas Aquinas *b*. Et ſane apud Heſychium ipſum lib. VII. commentatiorum in Leviticum *c* hæc verba invenimus: *Decem mandatorum litera clara eſt, digna ad cuſtodiendum atque operandum. Nec contrarium eſt ſabbathi mandatum, quia etſi decem mandatis inſertum eſt, non tamen ex eis eſt. Si ergo mandatum ſpeciale ponamus, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis: perfectum decem mandatorum numerum invenemus.* Nempe fefellit Heſychium, quod putaret, præceptum de obſervatione ſabbathi eſſe planè ceremoniale, cum illud partim ſit ceremoniale, partim morale; ac quà prioris generis eſt, ſit abrogatum; quà poſterioris, ſit æternum. Errant vero Trithemius in Eccleſiaſticis ſcriptoribus, Geſnerus T. I. bibl. & Daniel Cramerus lib. de diſtributione decalogi ſemel iterumque, qui Heſychium hunc circa annum vixiſſe quadringenteſimum, ac Nazianzeni fuiſſe diſcipulum arbitrantur. Nam utitur tranſlatione Hieronymi: quæ multò pòſt Hieronymi exceſſum in uſu eſſe cœpit: maximæque fuit auctoritatis tempore Gregorii Magni, cujus etiam ad Heſychium epiſtola exſtat lib. IX. regiſtri epiſt. XL. Unde eum circa annum ſexcenteſimum vixiſſe, nempe annis poſt Nazianzenum ducentis, ſatis liquet.

a In ſumma, 3. part. quæ. 24. art. 4.
b In prima ſecundæ qu. 10. art. 4.
c Fol. 178. edit. Baſ. a. 1527.

THESIS III.

Inſuper de eo convenit inter omnes, dividi decalogum in tabulas duas: quod à Moſe clarè traditur Deut. IV. 13. *& alibi. Etiam conſentiunt Chriſtiani, priori tabula præcipi, quem cultum debeamus Deo: poſteriori autem, quæ officia proximo debeamus. Unde conſequitur, præceptum de obſervatione ſabbathi, poſtremum eſſe tabulæ prioris, & præceptum de honorandis parentibus primum eſſe tabulæ poſterioris.*

Nec deſunt ex antiquis *d*, qui præceptum hoc iccirco *primum cum promiſſione* vocari putent ab Apoſtolo ad Eph. c. VI. 2. Nempe quia alioqui opponi Apoſtolo poſſit, quod etiam præceptum de non adorandis ſculptilibus additam habeat promiſſionem. Nunc optimè conciliari hæc autumant, ſi dicamus, non ἁπλῶς intelligi primum cum promiſſione, ſed primum tabulæ poſterioris. Sed durior planè hæc ſit reſtrictio, eoque magis placet, loqui Apoſtolum de promiſſione particularis obſervationis. Nam præcepto de non adorandis ſimulachris additur quidem promiſſio hæc, Deum *miſericordia uti in milleſimam progeniem eorum, qui diligunt ipſum, & obſervant præcepta* ejus. Sed eſt iſta univerſalis obedientiæ generalis item promiſſio: præceptum verò de parentibus honorandis ſpecialis obedientiæ ſpecialem item promiſſionem annexam habet. Quo ſolo ſenſu verum eſt, quod Aben-Eſra ſcribit in expoſitione præcepti de non aſſumendo nomen Domini in vanum *e*: *In ſumma, non invenimus in decem verbis, quod in eis explicetur aliqua remuneratio, niſi de honorando parentes.* Illud igitur argumentum veterum patrum firmum eſt.

d Ambroſiaſter interpres in hunc locum. item (uſi ad ne ejuſce operis parens) ſcriptor quæſt. ex Vet. Teſt. apud Auguſt. T. 4. item Beda, atque alii.

e P. 319.

At illud validius & munitius, quod Chriſtus Matt. XXII. duo legis faciat mandata, quorum primum maximumque præcipiat dilectionem Dei: ſecundum verò, quod huic ſimile eſſe dicitur, dilectionem mandet proximi. Ubi pro duabus tabulis duo ſtatui præcepta, ſatis evidens eſt. Ac propterea à Chriſtianorum nemine diſtributio hæc in dubium vocatur. Solùm Judæorum alia ſententia eſt. Qui cum viderent, nuſquam in Veteris Teſtamenti libris doceri, quot præcepta prior, quot poſterior tabula contineret: in eam opinionem venerunt, ut utraque quinario abſolvatur. Ita Philo in expoſit. decalogi *a*, & Joſephus Antiquit. Judaic. lib. III. cap. IV. & VIII. Neque non viderunt, præcepta prioris tabulæ, Deum; poſterioris tabulæ, hominem reſpicere: ſed putarunt, quia parentum beneficio ſimus, eò hos ab hominibus aliis ſequeſtratos cum Deo rectè conjungi. Quod & R. Abraham Aben-Eſra in expoſitione decalogi *b* ſcripſit. *Etiam*, inquit, *in dicto quincto deſcribitur Deus: quia parentes quodammodo communicant cum eo in ſuâ formatione. Unde qui eos non honorat, perinde eſt, ac ſi Deum non honoraret.* Sed ſi poſteriori tabula præcipitur, ut ea omnibus faciamus, quæ nobis fieri velimus: eàdem profectò docemur, illa parentibus præſtare, quæ à liberis noſtris exſpectamus.

a P. 513. edit. Turneb.
b P. 309. edit. Baſ. quæ anno 1559. prodiit cum Joſippo Hebræo-Latino.

Idem Joſephus, quia tabulæ fuerunt opiſtographæ (nam tam averſâ quàm adverſâ facie fuiſſe perſcriptas, clarè dicitur Exod. XXXII. 15.) eò credebat, utrimque in utraque tabulâ fuiſſe exarata præcepta duo cum dimidio. Unde conſequeretur, poſterioris tabulæ prius latus habuiſſe ſolùm hæc verba quinque, *Non occides, Non mæchaberis, Non*: verbum autem *Furaberis* in alterum fuiſſe latus conjectum. Cujuſmodi profectò adeò brevis præcepti ſectione cur Moſes uti vellet, (præſertim cum ad præſcribendum mandatum integrum, ſpatii abunde ſuppeteret) nec veriſimilis ratio adferri poteſt. Et iſta ſunt, ſuper quibus probè nunc convenit Chriſtianis. Accedamus ad ea, quæ in controverſiam vocantur.

THESIS IV.

Primum ſuper eo aliquis eſt diſſenſus, utrùm verba illa, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis, *debeant accenſeri ſententiis præcipientibus: & ita quidem ut per ſe conſtituant præceptum primum: ſecundum verò mandatum iſtis contineatur,* Non habebis deos alienos in conſpectu meo: ne ſculpas tibi ſimulachrum, &c. *tertium vero præceptum ſit, de non temere uſurpando nomen Dei: & ita deinceps, uſque ad præceptum decimum, quod ſit de non concupiſcenda vel uxore, vel domo aliena.*

Ita exiſtimant juniores Hebræi: ut R. Abraham Aben-Eſra, & R. Moſes Fil. Nahaman Gerundenſis: quemadmodum de utroque teſtatur Paulus Burgenſis: cujus verba mox apponam. Vixit autem Aben-Eſra circa annum Chriſti milleſimum centeſimum quinquageſimum: ut qui in decalogi expoſitione *c* dicat, propè quinque millia annorum tranſacta eſſe à creatione: & librum bilancis linguæ Hebraicæ, in carmine quo eum claudit, edere ſe profiteatur anno mundi quater milleſimo ſexto, qui Chriſti eſt CIↃCXLVI. Philonis autoritate moveri potuiſſe Aben-Eſram, ſcribit Daniel Cramerus *d*. Sed aliâ in ſententiâ Philonem fuiſſe, poſtea oſtendemus. Quid vero Aben-Eſram moverit, non aliunde melius, quam ex ipſo diſcemus. Nam cum *primum dictum*, hoc eſt præceptum, vocaſſet *e*, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de domo Ægypti, de domo ſervorum*: ac dixiſſet *f*, eo fidem exigi in Deum Iſraelis: poſtea accedit ad hæc verba, *Non erit tibi Deus alius coram facie meâ*: ad quæ hæc annotat *g*: *Iam explicavi, quomodo dictum primum ſit fundamentum, ſuper quo nititur tota ſtructura præceptorum: & poſt ipſum ultra ſcribitur, Non erit tibi. Hinc liquet peccatum illius, qui non credit in Deum, majus eſſe idololatriâ, quia ſunt multi, qui credunt in Deum, ſacrificantes interim & ſuffumigantes cultui extraneo, ſive idolis.* Senſit igitur Aben-Eſra, cum fruſtra Deus obedientiam requirat, niſi promiſſionibus & minis ejus habeamus

c Pag. 30. I. edit. ejuſdem.
d De diſtinguendo decal. cap. 4. p. 90. & cap. 5. p. 123.
e P. 292.
f P. 298.
g P. 370.

ζοντες, ἔνθα μὴ ἔστιν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. *Nam & illi omnes, qui per eremum vitam monaſticam inſtituunt, ubi copia non ſuppetit ſacerdotes, cum habeant domi communionem, de ſuis illam manibus percipiunt.* Exinde ait, eam etiam conſuetudinem obtinere Alexandriæ, atque per Ægyptum: Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ubi videmus, ut in Ægypto, non aliquos, ſed unumquemque de plebe; nec aliquando, ſed ut plurimum ita facere dicat. Nec contentus eſt Baſilius dicere, antiquum eſſe eum morem, ac paſſim obtinere, ſed etiam addit, ratione optimâ eſſe ſubnixum. Nam ſic ibidem ſcribit: Ἅπαξ γὰρ τὴν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ὡς ὅλην ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων, καὶ ὑποδέχεσθαι πιστεύειν ὀφείλει. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἁπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρί. ταυτὸν τοίνυν ἐστὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεταί τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ. *Nam cum ſemel ſacerdos ſacrificium peragat & diſtribuat, qui ſuſceperit illud integrum ſimul, & quotidie de illa ſumſerit, quam à dante acceperat ſacerdote, credere debet & tenetur, nec injuriâ, ſe eandem ſuſcipere & percipere. Nam & in Eccleſiâ ipſâ ſacerdos partem aliquam in manus tradit, & illam apprehendit, qui percipit, cum omni liberâ poteſtate, atque ita ſuis propriis manibus eandem ſuo oris admotam ingerit. Idem igitur, quoad poteſtatem eſt, ſive quis de manu ſacerdotis partem unam aliquam percipiat, ſive partes ſimul quàm plurimas.* De Baſilio ſatis: cujus verba etiam exſcripſit
a T. 1. bibl. PP. edit. 2. col. 149. Anaſtaſius Nicænus quæſt. & reſp. in ſcripturam xciiii a. Baſilio comitem addamus Nazianzenum, qui de Gorgoniâ, ſorore ſuâ, teſtatur, ut ea manu recondiderit antitypa pretioſi corporis ac ſanguinis Chriſti b, Εἴ πού τι, inquit, τῶν
b P. 187. edit. Morell. ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν. Etiam ex Ambroſii oratione funebri de obitu fratris diſcimus, ut frater Satyrus in naufragii periculo perfectius ſacramentum fidelium, ipſe necdum initiatus, popoſcerit, eoque accepto, illud orario illigatum, orariumque collo involverit, cumque hâc fiduciâ in mare ſe dejeciſſet, ſalvus evaſerit. Quæ ſanè argumento ſunt, ut fideles ſacramentum Euchariſtiæ domum deferre, atque in periculoſo itinere geſtare ſecum ſoleant. Meminit etiam ſacramenti domi manducati Hieronymus apologiâ
c P. 108. edit. Baſil. an. 1553. pro libris adverſus Jovinianum. Verba ejus ſunt c: *Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Unusquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientiam convenio, qui eodem die poſt coitum communicant, &, juxta Perſium, noctem flumine purgant, quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur eccleſias? an alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoque lucent apud Deum.*

d P. 143. edit Baſil. an. 1536. Cæterum, quàm mos iſte non ab omnibus probaretur, indicare videtur locus ille Origenis in Levit. cap. vii d. *Dominus panem, quem diſcipulis dabat, cùm dicebat, Accipite, & manducate, non diſtulit, nec ſervari juſſit in craſtinum.* Apertiſſimè verò idem oſtendit Concilium Cæſarauguſtanum: quod malè in Hormiſdæ tempora refertur, cùm ætate Damaſi habitum ſit, puta anno ccclxxxi. Eo in Hiſpaniis morem iſtum eſſe abrogatum, oſtendit canon iii: *Euchariſtiæ gratiam ſiquis probatur acceptam non conſumſiſſe, anathema ſit in perpetuum.* Idem repetitum Concilio Toletano i. quod anno habitum quadringenteſimo. Verba canonis xiv. ſunt: *Si quis acceptam Euchariſtiam non ſumſerit, velut ſacrilegus propellatur.* Ex quibus falli liquet Gaſparem San-
e Comment. in Act. Apoſt. 2. 2. ctium, Theologum Hiſpanum, cùm Hormiſdæ demum tempore, h. e. circa annum dxx. morem iſtum damnatum fuiſſe arbitratur e. Atque hæc de privatâ aſſervatione.

Præterea moris erat, ut Euchariſtia publicè à ſacerdore cuſtodiretur, quò ad ægrotum extra ordinem deferretur. Docet hoc hiſtoria de Serapione lapſo, ſed pœnitente, qui cum ſine Euchariſtia mori non poſſet, eâ à Dionyſio Alexandrino epiſcopo, per puerum tranſmiſsâ, inque fauces admiſſa, confeſtim ſpiritum Domino reddidit. Euſebium vide lib. vi. hiſt. Eccl. cap. xxxvi. Etiam Gratianus a tan- *a De Conſecr. diſt. 2. cap 94.*
quam ex Concilio Arelatenſi citat hunc canonem: *Qui non bene cuſtodierit ſacrificium, & mus vel aliud aliquod animal illud comederit, xl. dies pœniteat: qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars ejus ceciderit, nec inventa fuerit, xxx. dies pœniteat.* Quamquam cùm verba iſta in nullo Arelatenſium conciliorum hodie legantur, ac ne quidem ſapiant ætatem illam, quâ vetera illa quæ extant Arelatenſia habita ſunt: ſanè non eſt, quod iſtis æquè, ac illo Serapionis exemplo, urgere quemquam poſſimus. Cæterùm morem iſtum, etſi propter ea, quæ de Serapione diximus, veterem ſanè eſſe, negari non poſſit: tamen non antiquis æquè, ac privata aſſervatio eſſe videtur. Nam cùm quotidie ſacra fieret Synaxis, nihil attinebat Euchariſtiam reponi, ſed poterat ea, quo tempore Cœna publicè adminiſtrabatur, ad ægrotos, atque alios qui adeſſe non poſſent, mitti per diaconum. Id Juſtini Martyris tempore fieri ſolere, docet ipſe Apologiâ
ii. pro Chriſtianis b: Οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, *b Pag. 76. edit. Commel.*
διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Et poſt pauca c, Καὶ ἡ διάδοσις, καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ *c Pag. 77.*
τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. At dicat aliquis, ſaltem reliquias cœnæ fuiſſe adſervandas. Sanè non negamus: ſed reliquias iſtas ad ægrotos jam tum miſſas fuiſſe, oſtendi non poteſt. Potiùs credimus, poſtridie iis uſos eſſe, cum cœnam iterum celebrarent. Poſteriori verò ætate, cùm quotidiana communio locum non haberet, vel igni tradi, vel à pueris abſumi ſolent. Concilio enim Matiſconenſi ii. (quod anno habitum Iↄlxxxviii.) can. vi. ſtatuitur in hunc modum: *Quæcunque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam miſſam in ſacrario ſuperſederint, quartâ vel ſextâ feriâ innocentes ab illo, cujus intereſt, ad eccleſiam adducantur, & indicto eis jejunio eaſdem reliquias conſperſas vino percipiant.* Heſychius, qui circa annum ſexcenteſimum vixit (planè enim falluntur, qui Nazianzeni diſcipulum faciunt) in Levit. cap. viii. d *Hoc, quod* *d Fol. 46. b.*
reliquum eſt de carnibus & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in eccleſiâ fieri, igni que tradi, quæcunque remanere contigerit inconſumta. Ejuſdem ætatis ſcriptor Euagrius Scholaſticus lib. iv. cap. xxxv: *Vetus conſuetudo imperatricis urbis* (Conſtantinopoli) *fuit, ut ſiquando multa admodum particula puri & immaculati corporis Chriſti, Dei noſtri, ſupereſſent, pueri investes* (παῖδες ἄφθοροι) *qui ſcholas frequentabant, arceſſerentur, eaſque manducarent.* Quem ritum, uti & quæ deinceps de puero Judæo narrantur, more ſuo exſcripſit Nicephorus lib. xvii. cap. xxv.

Ex his, quæ de privatâ & publicâ aſſervatione diximus, non obſcurè cognoſcimus, quàm parum ritus ille antiquus Pontificios juvet. Nam didicimus ex Baſilio, ut privata aſſervatio ob perſecutiones fuerit conceſſa. Quæ cùm nunc ceſſet, nec aſſervatio ea locum habere debet. Præterea ſi non levibus de cauſſis prius fuerit permiſſa, ſanè Cæſarauguſtano & Toletano Concilio non minores ob cauſſas fuit abrogata, ut itidem videmus. Quod verò ad publicam aſſervationem ac delationem attinet, ut de eo nihil dicam, quod nec ubique, nec ſemper obtinuerit, ſanè quibus locis vigebat, iis ſaltem pro more libero habebatur, non neceſſario: contrà quàm facit ſynodus Tridentina. Cujus hæc verba ſunt e: *Quare ſancta hac Synodus retinen-* *e Seſſ. 13. cap. 6.*
dum omnino ſalutarem hunc, & NECESSARIUM MOREM ſtatuit. Denique in Eccleſiâ veteri reſervabatur quidem Euchariſtia, & ad ægrotum deferebatur: ſed utrumque fiebat, ut ſumeretur & manducaretur. At

in

in Romanâ Eccleſiâ circumgeſtatio fit ad oſtentationem & pompam, aut ad incendia, tempeſtates, aliaque mala averruncanda: etiam in adoratione ejus peculiaris cultus eſt inſtitutus: quæ commenta veteris Eccleſiæ ſapientiam fugerunt. Nam quod Andradius ex Irenæi ad Victorem epiſtolâ probare conatur, Euchariſtiam Româ in Aſiam uſque fuiſſe miſſam, quod non ſine pompa factum eſſe arbitratur: id ex Irenæi verbis nullâ arte exſculpi poteſt. Ut qui tantùm dicat, Epiſcopos Urbis, qui ante Victorem fuiſſent, etſi ab Aſiaticis in celebratione paſchatis diſſentirent, concordiam tamen cum his coluiſſe, atque ad ejus teſtationem non minùs diſſentientibus Aſiaticis, ſi Romam venirent, quàm præfectis Eccleſiarum, quæ cum Romanis conſentirent, Euchariſtiam tranſmiſiſſe. Quid enim clarius iſtis Irenæi verbis? Ἔπεμπον τοῖς αὐτῆς ἔπεμπον εὐχαριστίαν. Cum Aſiaticis igitur Romæ agentibus, non in Aſiâ permanentibus, communicatum eſſe dicit Irenæus, & ex eo Euſebius: quem videſis, lib. v. cap. xxiv.

DISPUTATIO VIGESIMASECUNDA

QUÆ EST QUARTA

DE

SACRIS COENÆ

DOMINICÆ SYMBOLIS.

Thesis I.

De pane Domini, *& ejus benedictione, fractione, diſtributione, ac manducatione ſatis dictum. Venio nunc ad alterum ſymbolum, quod vinum eſſe, inde cognoſcimus, quia illud γέννημα τῆς ἀμπέλου diſertim appellet Chriſtus Matth.* xxvi. 29. *& Luc.* xxii. 18.

Hoc ipſo argumento idem probant Cyprianus epiſt. lxiii. ad Cæcilium *a*, Chryſoſt. in Matth. homil. lxxxiii. & ex eo Concilium Trullanum can. xxxii. ſimiliterque Gennadius de dogm. Eccl. cap. lxxxv. atque alii. Mirum verò in re adeò liquidâ aquam hærere Bellarmino. Sic enim ſcribit lib. iv. de Euchariſtia cap. x. *Quid in calice fuerit ante conſecrationem, an vinum purum, an vinum aquâ mixtum, an ſicera, AN AQUA SOLA, ex ſolâ Scripturâ expreſſe non habetur: ſed neceſſario recurrendum eſt ad eorum traditionem, qui ab Apoſtolis, & eorum diſcipulis, hæc myſteria didicerunt.*

a Paneg. 6.

Thesis II.

Damnamus igitur Tatianos ſive Encratitas, & Hydroparaſtatas ſive Aquarios: qui temperantiæ prætextu vinum refugiebant, ac loco ejus aquam ſolam in hoc ſacramento uſurpabant.

Vide Epiphanium hær. xlvi. Philaſtr. hæreſ. lxxvii. Auguſtinum hæreſ. lxiv. Theodoretum lib. i. hæret. fab. cap. de Tatiano, Nicetam Choniatem lib. iv. Theſauri Ort. Fid. cap. xiv. ubi Marcioniſtis eundem tribuit errorem. Etiam Concilio Trullano can. xxxii. legas, τῆς μανιώδους τῶν ὑδροπαραστατῶν αἱρέσεως παλαιᾶς. Et in Epitome S. Canonum Sect. ii. Tit. ii. *b* Εἴ τις ὕδωρ μόνον, ὡς οἱ ὑδροπαραστάται, ἢ οἶνον, ὡς οἱ Ἀρμένιοι, ἀλλὰ μὴ οἶνῳ ὕδωρ μιγνύς, ἤτοι τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω. Sed de Armeniis dicemus Theſi vii.

b Fol. 18. juris Græco. Roma.

Thesis III.

Quæritur autem, an quibus locis vini uſus non eſt, hoc, quod vini illic loco bibi ſolet, pro ſymbolo Dominici ſanguinis poſſit uſurpari. Quamquam verò non ignari ſimus, quantopere, hoc qui dicere ſuſtinent, exagitentur à multis, tamen, quia veritatis quàm hominum iſtorum potior haberi ratio debet, ingenue profitemur, nos planè in eam ſententiam inclinare. In hoc verò latus nos ea propellunt, quæ de panis materie ſuperius diximus.

Ut alios mittam, Jacobus Gaulterius, Societatis Jeſu Theologus, lib. i. Tabulæ Chronologicæ *a*, ſcribere non veretur, *doctrinam hanc habere cognationem cum diabolicis materiæ Euchariſticæ mutationibus, quas olim invexere Gnoſtici, Montaniſtæ, Artotyritæ, Aquarii à Deo & Eccleſiâ reprobati.* Quam cognationem videre non poſſumus; quippe qui fateamur, ſymbola vulgaria retineri debere, ſi haberi poſſint, contra quàm Aquarii, & ſimiles exiſtimarunt. Quare planè propendemus in eam ſententiam, quam amplexi fuerunt Theologi Genevenſes. Hanc Bezæ verbis referre non dubitavit Gaulterius, ut eam rideret. Nos contrà addocemus, quia non indignam putamus, quæ etiam hic legatur. Locus eſt apud Bezam epiſt. xxv. *Rogatus piæ memoriæ vir D. Calvinus à Fratribus, qui tum in Americâ erant, ubi nullus eſt vini uſus, liceretne pro vino, uti in Cœnâ Domini, vel aqua ſimplici, qua plerumque illic utuntur, vel alio illic non inuſitato potionis genere: reſpondit, fuiſſe in hoc inſtituendo ſacramento conſilium, ut ſpiritualis alimonia, id eſt ſui ipſius κοινωνίαν, nobis ſub communis cibi ac potus ſymbolis repræſentaret: ac proinde, ſi non fuiſſet tum in Judæa communis vini uſus, proculdubio alia vulgari potione uſurum fuiſſe,*

a Pag. 28.

fuiſſe, quod ex ipſius ſcopo ac conſilio liqueat. Itaque nihil à Chriſti conſilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemtu, neque temeritate, ſed ipſâ NECESSITATE ADACTI, *pro vino aliud in iis regionibus uſitata potionis genus uſurparent. Hoc D. Calvini reſponſum, ut optima ratione nixum, & Chriſti conſilio conſentaneum, noſter cœtus adeò comprobavit, ut eos ſuperſtitioſe facere cenſuerit, qui a vini ſymbolo uſque adeò penderent, ut alteram Cœnæ partem omittere mallent, quam ἀνάλογον aliud ſymbolum, ita* COGENTE NECESSITATE *uſurpare.* Deinde, quia objici poterat, aquæ in ſimili potione non ineſſe ἀναλογίαν illam, ut ex multis acinis conſtat, ad mutuam conjunctionem teſtandam: ad hoc reſpondet, *Non eſſe quidem negligendam, at non tamen adeò præciſe urgendam analogiam panis ex multis granis, & vini ex multis acinis confecti: ſed ad illam mutuam conjunctionem teſtificandam ſufficere, quod iiſdem in genere ſymbolis, nempe cibo & potu, utamur, eandemque fidem teſtificemur.* Poſthæc ad quæſtionem propoſitam de abſtemiis, qui nec abſque animi deliquio odorem vini ferre poſſent, ita reſpondet: *In hac quæſtione eandem valere rationem arbitramur, ſi modò is, de quo agitur vel minimam vini deguſtationem ferre nequit: ut videlicet, potius quam integram cœnam non peragat, vel aqua, vel alia ſibi familiari potione utatur: neque dubitet, tam ſibi ſub hoc potu, quàm ſub vino ſanguinem Chriſti communicari, cum promiſſio ſit generalis, & ad omnes fideles ſpectet. Tantum addimus & illud, commonefaciendum eſſe cœtum rei iſtius, ne quis infirmus offendatur.* Similiter verò ſenſit Philippus Melanchton, qui libro de uſu integri ſacramenti ſcribit, Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, ſi pro eo uſurparent τὸ ὑδρόμελι, hoc eſt aquam melbitam ſeu medonem. Hic tamen Bellarminus *a*, *Sed quis*, inquit, *dedit Philippo auctoritatem mutandi ſacramentorum materiam?* Quaſi Chriſtus non univerſe utilitatem potus, ſed particulatim vini proprietatem in inſtitutione Cœnæ reſpexerit. Mox idem Bellarminus ſubjungit: *Quanto ſapientius Eccleſia* (Romana) *non mutat ſacramentorum materias: ſed incommodo illi medetur, unam ſpeciem tantum populis miniſtrando!* Atqui diviſionem ſacramenti, quam Bellarminus vocat ſapientiam, hanc Gelaſius Papa, qui circa annum vixit quingenteſimum, grande ſacrilegium appellat: ut inferius oſtendemus.

a Lib. 4. de Eu har. cap. 24.

THESIS IV.

Præterea quæſtio eſt, an vinum aquâ dilui ſit neceſſe. De quo triplex eſt ſententia. Una Romana Eccleſia, altera Armeniaca, tertia Reformatæ. In Pontificiorum ſententia tria ſpectantur. Nam eſt in quo conveniant, & inter ſe, & cum noſtris. Eſt in quo conveniant inter ſe, ſed non cum noſtris. Eſt in quo etiam differant inter ſe. Conveniunt nobiſcum in eo, quod vinum aquâ dilui non ſit neceſſarium neceſſitate ſacramenti: Et illos, & nos movet, quia niſi etiam extra dilutionem verum foret ſacramentum, omnino aquæ mentionem feciſſent Evangeliſtæ.

B. Bernardus Claræ vallenſis epiſt. LXIX. ad Guidonem Abbatem, tum alterius cujuſdam, tum ſuam etiam ſententiam exponit, his verbis: *Ajunt tamen neſcio quem alium fuiſſe ſcriptorem, non poſſe videlicet abſque tribus, id eſt pane, vino, & aquâ, hoc ſacrificium eſſe, ita ut ſi quodlibet deeſſe contigerit, reliqua non ſanctificentur. Sed de hujuſmodi quiſque in ſuo ſenſu abundet.* Et poſt aliqua: *Nec nego panem & vinum aquâ quidem mixtum ſimul debere apponi: quin potius aſſero, haud aliter debere fieri. Sed aliud eſt culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, eſt, quod cauſſamur, non benè quicquam fieri, & aliud quod mentimur nec fieri.* Similiter Lombardus in IV. Sentent. Diſt. XI. *Siquis non intendens hæreſin introducere, oblivione vel ignorantiâ aquam prætermiſerit: non videtur eſſe irritum ſacramentum; ſed ille eſt graviter corripiendus.* Vide & quæ ibi Scholaſtici notarunt: item Thomam in 1 Cor. XI. ubi ait, *Poteſt vinum conſecrari abſque aquâ, licet peccet, qui ſic conſecrat, non ſervans ritum Eccleſiæ.*

THESIS V.

Conveniunt inter ſe, & differunt à noſtris in eo quòd dicunt, dilutionem eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti, ſaltem Eccleſiaſtici.

Ita Thomas, & Scholaſticorum alii, locis, quos antè indicavi. Probant autem ſententiam ſuam, quia ita ſtatuerit Alexander Papa, uti præter Gratianum teſtatur Concilium Triburienſe cap. XIX. & Micrologus cap. X. atque alii: item quia variis conciliis ita ſit decretum: uti ſynodo Carthaginenſi III. (cui & Auguſtinus interfuit) can. XXIV. & Oecumenicâ VI. can. XXXII. Trullano, quo & Jacobus in Liturgiâ ita feciſſe, & Concilium Carthaginenſe jam dictum idem ſtatuiſſe dicitur. Item Concilio Bracarenſi III. cap. I. Wormatienſi can. IV. & Triburienſi can. XIX. ut de Florentino & Tridentino nihil dicam, nec item de canonibus multis, qui leguntur apud Gratianum de conſecrat. diſt. II. Etiam Patrum multos laudant, non tantum ὑποβολιμαίους, ut Clementem Romanum lib. VIII. Conſtitut. cap. XVII. ſed etiam genuinos; quorum pluſculos inferiùs adducemus.

THESIS VI.

Diſſentiunt verò in eo, non tantùm à nobis, ſed etiam à ſe ipſis, quod quia Chriſtus, ut putatur, vinum diluit, & in ſacramenti inſtitutione dixit, Hoc facite: *eò aliqui eorum dilutionem hanc eſſe velint præcepti divini.*

Chriſtum ipſum præcepiſſe, ut aqua vino miſceatur, ſenſit Cyprianus epiſt. LXIII. ad Cæcilium *a*: *Admonitos nos ſcias, ut in calice offerendo* DOMINICA TRADITIO *ſervetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Videntur idem voluiſſe Patres Concilii Carthaginenſis III. can. XXIV. *Ut in ſacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis & vinum aquæ mixtum.* Hanc ſententiam eſſe magis probabilem, quàm illa, ut ſolùm Eccleſiaſtici ſit præcepti, cenſet Gregorius Valentin. Diſputat. VI. Quæſt. II. de Euchariſtiæ materiâ Punct. I. qui & addit: ſimiliter ſentire Hoſium in Confeſſione Polonicâ cap. XIV. & Alanum lib. I. de Euchariſt. cap. XIII. idemque inſinuate Scotum in IV. diſt. XI. quæſt. VII. & Scotum diſt. IX. quæſt. I. art. VI. etſi ab aliis pro contrariâ ſententiâ citari ſolent.

a Peregr. 2.

Fundamentum hi ſententiæ ſuæ ponunt exemplum Chriſti, quem diluiſſe vinum tradunt Juſtinus, Irenæus, & alii veterum, quos inferius adducemus. Conſtat autem Chriſtum dixiſſe, *hoc facite.* Unde colligunt, præcepiſſe eum, ut ſimiliter nos vinum diluamus. Interim Concilium Tridentinum *b* contentum eſt dicere, Eccleſiam hoc præcepiſſe. Nempe quia certum non eſt, an etiam ſit præcepti divini. Sanè Eccleſiaſtici tantùm præcepti eſſe, probabilius videtur etiam Durando in IV. Sent. diſt. XI. quæſt. V. *Dicendum*, inquit, *eſt, quod aqua miſcenda eſt vino. Ejus tamen miſtio non eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de congruitate.* Et poſt aliqua: *Con-*

b Seſſ. 22. can. 7.

Google

b *Congruitas fortè eſt ex ſolâ inſtitutione. Eccleſia.* Similia apud alios legas.

Thesis VII.

Atque hæc dicta ſunto de ſententia Eccleſiæ Romanæ Contrà Armenii arbitrantur, Cœnam eſſe mero vino adminiſtrandam.

Apparet hoc non tantùm ex concilio Florentino: ſed etiam Oecumenicæ Synodi VI. can. XXXII. Trullano, & Theophylacto in Ioan. cap. XIX. *a* ubi ait, Αἰχυνέσθωσαν Ἀρμένιοι, οἱ μὴ παραμιγνύντες ὕδωρ τῷ οἴνῳ ἐν τοῖς μυστηρίοις. Eandemque Græcis ſententiam tribuit Innocentius III. lib. IV. de myſt. cap XXXII. Uti & Guido Carmel in Catal. Hæret. Scotus in IV. diſt. XI. Durantus Mimatenſis Rationalis ſui lib. IV. cap. XLII. paragr. 9. Durandus de S. Porciano IV. diſt. XI. quæſt. V. atque alii. At neque Græcorum veteres, neque juniores ejus fuiſſe ſententiæ, rectè monet Cajetanus *b*. Sanè Bellarminus ipſe Innocentium III. haut aliter potuit excuſare, quàm ſi ab eo per Græcos intelligi diceret Orientales, quos inter ſunt Armenii. Deceptus verò eſt Innocentius à Lombardo, qui lib. IV. ſent. Diſt. XI. ſcripſerat: *Græcorum Eccleſias non apponere aquam dicitur.*

a Fol. 567.
b In 4. ſen. diſt. 11. art. 6.

Thesis VIII.

Nunc cum iſtis conferamus, quid Eccleſiis reformatis, quas ſequimur, veriùs videatur. Ac de eo quidem litem Pontificiis non intendimus, quòd Chriſtum aiunt miſcuiſſe vinum. Nam ſatis illud veriſimile eſt, cùm Orientis vina generoſa ſint, & calida. Illud etiam non diffitemur, Eccleſiam veterem uſam eſſe vino mixto. Nempe quia poſt Cœnam eodem vino celebrarent Agapas ſuas, anſam dare gentibus noluerunt, quaſi mero ad ebrietatem uterentur. Præterea agnoſcimus, ritum hunc à patribus exponi ἀλληγορικῶς, quaſi per aquam populus, per vinum Chriſtus, per amborum miſtionem unio populi cum Chriſto ſignificetur. Vel quaſi per vinum & aquam ſignificentur ſanguis & aqua, quæ ex Chriſti latere profluxerunt. Nihilominus negamus, certò conſtare, an Chriſtus miſcuerit vinum. Addimus illud, ut verum ſit, quod veriſimile eſſe conceſſimus: non tamen conſequi, adhibuiſſe aquam, ut rem ad ſacramentum neceſſariam, ac proinde nec poſſe oſtendi, Chriſtum exemplo ſuo præſcribere quicquam voluiſſe: præſertim populis iſtis, quibus non ſint vina adeò fortia, ut miſturâ ullâ in communi vita ſit opus. Quodque ad ἀλληγορικὰ veterum interpretamenta attinet, putamus illa non ineleganter, ſed tamen parum ſolide dici. Nec veteris Eccleſiæ conſuetudinem præſcribere his temporibus arbitramur. Eſt enim res in ſe ἀδιάφορος, eoque Eccleſia hodie non tantum jus illud habent, ut mero illis uti in Euchariſtia liceat, ſed verò, poſtquam ritus miſcendi neceſſarius haberi cœpit, prudenter merum præferunt, ut ſuam in talibus libertatem oſtendant. Quemadmodum & ſi meraci neceſſitas ſtatui cœperit, melius fortaſſe ad mixturam redeatur. Vel, quod non minus probemus, his quidem locis merum, aliis mixtum præferatur, ut liqueat omnibus, Eccleſiam ejuſcemodi ritibus minime alligari.

Quàm mos ſit vetus aquam vino miſcendi, docere nos poteſt Iuſtinus Martyr, Apolog. II. ubi in Cœnæ deſcriptione meminit apertè τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος. Atque ab eadem cauſſa eſt, quòd Irenæus, lib. IV. cap. LVII. vocat *temperamentum calicis*: quòd item lib. V. cap. II. ſcribat, *Quando* MISTUS CALIX, *& fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti.* Etiam fusè de hoc Cyprianus epiſt. LXIII. ex quâ ſuperius quædam adduximus. His adde Iulium, urbis Epiſcopum, apud Gratianum *a*, Baſilium in Liturgia *b*, Gregorium Nyſſenum Orat. Catecheticâ cap. XXXVII, Ambroſium lib. V. de Sacramentis cap. I. Chryſoſtomum in Liturgiâ *c*, Incertum ſub Hieronymi nomine in Marcum cap. XIV. 18. Auguſtinum lib. IV. de doctrinâ Chriſtianâ cap. XXI. Proclum de tradit. divinæ Liturgiæ *d*, Theodoretum Dialog. I. *e*, Cæſarium Arelatenſem ſive Eucherium Sermon. V. in Paſcha *f*, Martinum Bracarenſem in Collect. Can. Orientalium cap. IV *g*, Bedam in Luc. lib. VI. cap. XXII. Damaſcenum lib. IV. cap. XIV. Rabanum Maurum de Inſtitut. Cler. lib. I. cap. XXXIII. Paſchaſium de Sacram. Euchar. cap. XI. Micrologum Eccleſ. Obſervat. cap. X. Algerum de eodem lib. II. cap. IV. Nicephorum Calliſtum lib. XVIII. cap. LIII. ut Lombardum mittam, & Scholaſticos qui ad eum ſcripſerunt.

Non deſunt tamen viri docti, qui morem hunc improbatum fuiſſe cenſeant concilio Aurelianenſi IV. quod circa annum DXLV. habitum eſſe, rectè colligunt Baronius *h*, Binnius *i*, & Sauſeius *k*. Ejus canon quartus ſic legitur in editionibus antiquis: *Ut nullus in oblationibus ſacri calicis, niſi quod fructu vineæ ſperatur, & hoc ſine aquâ mixtum offerre præſumat, quia ſacrilegium judicatur, aliud offerri, quàm quod in mandatis ſacratiſſimis Salvator inſtituit.* Sed quid eſt offerre vinum, mixtum quidem, at ſine aquâ? Num fortè canon is jubet ſicerâ aut zytho miſcere? nugæ. Mihi planè corruptus is locus videtur. Aliquando conjectavi, Patres ſcripſiſſe alterutrum: vel ſic, *Et hoc ſine aquâ offerre præſumat*, ut deleatur vox *mixtum*: vel hoc pacto. *Et hoc aquâ mixtum offerre præſumat*; ut deleatur præverbium *ſine*. Poſteriores conciliorum editores repoſuerunt ἁπλῶς, *aquâ mixtum offerre præſumat*, inductis iſtis, *& hoc ſine*: nec omiſſionis iſtius verbo nos admonent, ac ne veterem quidem lectionem ad oram apponunt. in quo jure candorem eorum requiro. Nec magis probare poſſum fidem Caranzæ, qui quartum canonem planè præterit, eumque qui quinctus eſt facit quartum. Sanè hæc res majorem etiam ſuſpicionem injicere poſſit, quaſi antiquitùs ſcriptum fuerit, *Et hoc ſine aquâ offerre præſumat*: librarius autem, cùm receptæ id conſuetudini, & canonibus multis ſciret repugnare, repoſuerit contrarium *Et hoc aquâ mixtum offerre præſumat*: unde inſcitiâ aliorum poſtea utraque lectio, non ſine ἀσυλλογία, in unum ſit conflata, ita uti Quentelii editio expreſſit. Sancita dici debet, ſi placet, Aurelianenſes Patres ſtatuiſſe, ut ſine aquâ vinum offerretur. Sed quando cogito, quàm antiqua, & ut ubique recepta hæc conſuetudo fuerit miſcendi vinum, non poſſum in animum inducere, ut contrarium ſtatuerint Aurelianenſes. Præſertim cùm nemo veterum ejus rei meminerit. Quare planè exiſtimo, aliter huic loco medicinam fieri debere: & de hoc cogitanti non infeliciter ſub manus emendatio proceſſit: nempe ſi pro *ſine* legendum dicamus *niſi*: ubi facilè peccari potuit, partim quia vix aliud quàm literularum duarum trajectio eſt, partim quia *niſi* alterutrum antecesſerat, quod non debere repeti putavit librarius. Nec enim uſquam ſæpius peccari ſolet, quàm ubi vox eadem reponitur, ut norunt, qui codd. MSSos tractarunt. Vera igitur lectio talis erit: *Ut nullus in oblationibus ſacri calicis, niſi quod ex fructu vineæ ſperatur, & hoc niſi aquâ mixtum offerre præſumat.* Quod ſi in mentem veniſſet conciliorum editoribus, puto, non ad artes eas ſe convertiſſent, quibus ſuſpectos ſe reddant viris bonis. Nam quid hic opus? cùm nihil eo canone ſtatuatur, vel conſuetudini Eccleſiæ Romanæ, vel veteribus canonibus repugnans.

a De Conſecrat. D. 2. C. Cum omne.
b In Liturgiis Patrum Gr. Mor. edit. a. 1560 p. 57.
c In iiſdem edit. Lat. pag. 73.
d In iiſdem Gr. pag. 1.
e Fol. 8. a. ed. Ro. Gr.
f In homiliis Euſebio Emiſſeno tributis fol. 82. edit. Lovan. a. 1560.
g Tom. 2. Concil poſt conc. Bracarenſe 2.
h Eccl. An. ad an. 545.
i Tom. 2. Con.
k Aurelianenſ. Annal. ad a. 545.
l Ut Quenteliana an. 1538.

Nihilo magis mos iſte (quamquam aliter quibuſdam video eſſe perſuaſum) ſacris adverſatur Scripturis: quippe in quibus mixto, an immixto uſus ſit Chriſtus, nuſquam edicatur. Quare non damnamus morem veterem: ſed eorum improbamus ſententiam; qui irritum eſſe ſacramentum arbitrantur, ſi merum bibitur. Quam Julii

a *Apud Gratianum de Conſecrat. diſt. 2. Can. cum omne.*

Papæ *a* ſententiam fuiſſe, ait Kemnitius *b* propter hæc ejus verba: *Non poteſt calix Domini eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque miſceatur.* Ratio verò antecelſerat iſta: *Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto.* Quibus gemina apud Cyprianum legas epiſt. ad Cæcil. Sed videntur Cyprianus & Julius, cùm dicunt, ſi aqua abſit, populum incipere eſſe ſine Chriſto, non intelligere hoc de reali conjunctione, quæ fit per Spiritum Sanct., ſed tantùm de myſtica ſignificatione, quam cenſent perire, niſi aqua vino addatur. Quare quod uterque dicit, *non poſſe* eſſe calicem Domini ſine aquâ, videtur hoc exponi debere de poteſtate juris, quomodo & accepit Lombardus *c*. *Quod*, inquit, *ſuprà dictum eſt, non poſſe vinum ſolum offerri, determinari oportet. Recipit eam exceptionem, Non poteſt, niſi ſimpliciter, vel ignoranter fiat: vel, Non poteſt, id eſt, non debet.* Continuò verò ſubjungit, *Quibuſdam tamen videtur hoc generaliter verum.* Unde liquet, fuiſſe alios, qui abſque aquâ putarent non eſſe ſacramentum. Quod etiam liquet ex Bernardi *d* verbis ſuperiùs adductis. Interim idem judicat Bernardus ac Lombardus. Cui etiam favet Durandus de S. Porciano *e*: *Quod*, inquit, *dicit Cyprianus, quod calix Domini non poteſt eſſe, niſi utrumque miſceatur, gloſſandum eſt, ſicut Magiſter gloſſat in literâ, Non poteſt, i.e. non debet.*

b *Exam. Conc. Trid.*

c 4. *Sent. Diſt.* 11.

d *Epiſt.* 69 *ad Guidonem.*

e *In* 4. *Sent. Diſt.* 11. *qu.* 5.

Cur verò non debeat calix ſine aquâ bibi, triplicem rationem adducit Concilium Tridentinum. Verba ejus ſunt: *Monet deinde ſancta Synodus, præceptum eſſe ab Eccleſiâ ſacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Chriſtum Dominum ita feciſſe credatur, tum etiam quia è latere ejus aqua ſimul cum ſanguine exierit, quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cum aqua in Apocalypſi Beati Johannis, populi dicantur; ipſius populi fidelis cum capite Chriſto unio repræſentatur.* Ubi prima ratio eſt, quia Chriſtus Dominus aquam vino miſcuiſſe credatur. Sanè cum in Oriente vina ſint generoſa, veriſimile eſt, quod homines temperantes facere ſolent, qui vinum miſcent, unde & pincernis nomen (ἀπὸ τοῦ κερᾷν τὸ πίνειν) id etiam Chriſtum feciſſe. Sed tamen hoc è Scripturis probari non poſſe, agnoſcit etiam Bellarminus lib. IV. de Euchariſt. cap. X. Operæ etiam eſt audire, ut huic argumento occurrat Durandus de S. Porciano: *a* *Prima congruitas non eſt multum apta, quia ſi Chriſtus appoſuit aquam vino propter vini fortitudinem, ſicut cæteri ſobrii homines, non convincit propter hoc, quod illi qui celebrant de vino debili ponant aquam nec bibendo, nec celebrando. Item ſi Chriſtus aquam poſuit, illa appoſitio multum differt ab appoſitione, quâ utitur Eccleſia. Quia quantumcumque eſſet in vino prius aqua appoſita, ſive in dolio, ſive in vaſe alio, tum in illâ parte vini, quæ ponitur in calice, ſemper ponitur aliquid modicum aquæ: quod autem Chriſtus ſic appoſuerit aquam, ſatis eſt incertum, imo forte toti vino à principio Cœnæ fuit aqua appoſita more quorundam hominum & quarundam regionum, in quibus non venditur vinum purum, ſed aquâ miſtum, vel temperatur antequam in menſâ ponatur: unde congruitas ſecunda videtur aptior, quàm prima: & forte eſt ex ſola inſtitutione Eccleſiæ.*

a *In* 4. *d.* 11. *qu.* 5.

Altera ſynodi Tridentinæ ratio eſt, quia è latere Chriſti non ſanguis tantùm, cujus vinum ſymbolum eſt, profluxerit: ſed etiam aqua. Verùm non quicquid in paſſione Domini cernere erat, hoc aliquid in ſacramento habet, per quod ſignificetur. Adde quod vetuſtiores concinnius putarunt aquâ baptiſmum, Euchariſtiam ſanguine denotari. Interea fatemur, eodem argumento niti Cyprianum. Quem ſecuti Walafridus, Micrologus, Paſchaſius: item Concilium Wormatienſe, & Tiburienſe, locis quibus antè diximus: & ſi Gratiano *b* credimus, ante hos omnes Alexander Papa, his verbis: *Non debet in calice Domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed utrumque permiſtum offeratur, quia utrumque ex latere ejus in paſſione ſua profluxiſſe legimus.* Ubi cum utrumque dicit è latere fluxiſſe, intelligendus eſt κατὰ μετωνυμίαν ſigni, quæ in ſacramentis uſitata eſt. Unde gloſſa ibidem, *Utrumque, id eſt utriuſque ſignificatum.*

b *De Conſecrat. diſt.* 2. *Can. In Sacramentorum.*

Tertia Tridentini Concilii ratio eſt, quia aquæ unione cum vino ſignificetur populi unio cum Chriſto: quod etiam legitur apud eundem Gratianum *c*. Sed etſi per aquas interdum populum ſignificari fateamur ob apertiſſimum locum Apocal. cap. XVII. 15. negamus tamen id ſatis eſſe ad ritum aliquem inde exſtruendum: quando, ut dici ſolet, ſymbolica Theologia non eſt argumentativa. Tamen diffiteri non poſſumus, ſiculnâ hac machæra pugnare veterum non paucos, ut Cæſarium ſive Eucherium, Rabanum, Paſchaſium, alios, etiam Græcorum, ut ex cap. LV. collectionis canonum à Martino Dumienſi ſive Bracarenſi factâ videre eſt.

c *Ibidem Can. Cum omne.*

DISPU-

DISPUTATIO VIGESIMATERTIA QUÆ EST QUINCTA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

Theſis I.

TERTIA de altero Dominica Cœna ſymbolo quæſtio eſt, an communis ſub utraque ſpecie neceſſaria ſit. De hoc ita ſtatuimus, fidelium nullos ab uſu calicis debere ſecludi. Atque ut ita ſentiamus, compellit inſtitutio Chriſti, qui, quos juſſerat manducare, eos bibere omnes juſſit. Bibite, *ait*, ex hoc omnes.

At, inquiunt *a*, dixit quidem Chriſtus, *Bibite omnes*: ſed illud OMNES reſtringi debet ad Apoſtolos, quos alloquitur ſolos. Quod ſanè non dicerent, ſi cogitarent, Apoſtolos iſtic Eccleſiam totam repræſentare. Nam hinc conſequitur, τὸ *omnes* universè ad omnes fideles pertinere: quemadmodum veteres uno ore docent. Etiam Paſchaſius: *b Accipite*, inquit, *& bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quàm & reliqui credentes. Hic eſt calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti.* At fruſtra eſt Johannes à Lovanio, & qui eum ſequitur Bellarminus *c* quando pro *bibite* reponunt *edite*. Nam ratio, quæ de calice additur, reclamat. Urgent, quod de pane proximè anteceſſerit, *Hic ſolus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum diſtribuit credentibus, dicens.* Sed quid dicent, ſi unam dicamus voculam excidiſſe? Nempe ut legatur *Accipite, edite, & bibite.* Sic ſanè ſcribendum putamus, & ſperamus, hanc emendationem noſtram probaturos, qui quàm ſic aptè cohæreant omnia, cogitabunt.

a Ruardus T. 2. pag. 359. & 361. Coſterus in Euchar. cap. 14.
b Lib. de corpore & ſanguine Domini cap. 15.
c Lib. 4. de Euchar. cap. 26. ad 16.

Nulli igitur dubium eſſe debet, quin quamvis ſoli eſſent præſentes Apoſtoli, tamen finis fuerit Chriſti, præſcribere Eccleſiæ rationem adminiſtrandi Cœnam, quam ſervari vellet, uſque dum venerit ad judicandum. Quod niſi nobiſcum fateri Pontificii volent; unde quæſo comprobabunt, priorem Cœnæ partem, hoc eſt, manducationem panis, ad laicos pertinere? præſertim cùm in eâ non diſertim legatur ſignum univerſale OMNES, quod in calicis præcepto fit. Quare aut infirmum eſſe illud reſponſum ſuum agnoſcant, aut frontem perfricent, & dicant, non pro laicis, ſed clericis tantummodo Cœnam eſſe inſtitutam.

Aliter etiam apertiſſima Chriſti verba eludere conatur Conſilium Conſtanrienſe. Cogitare jubet, ut etſi Chriſtus poſt cœnam inſtituerit hoc ſacramentum: Eccleſia tamen mandarit, & rectè mandarit, ut à jejunis ſumeretur, Unde ita colligit, etſi Chriſtus ſub utraque ſpecie ſacramentum adminiſtrarit, Eccleſiam tamen jus habere præcipiendi, ut laicis ſub altera tantùm ſpecie præbeatur. Mirum verò non vidiſſe iſtos, diſparem valde horum rationem eſſe. Nam Chriſtus, ut calix bibatur, mandavit, cùm dixit, *a Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis novi Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.* b *Hoc facite, quotieſcunque biberitis in meam commemorationem.* At non dixit ſimiliter, *Hoc facite poſt cœnam.* Nam ſi (ut Auguſtini *c* utar verbis) *hoc ille monuiſſet, ut poſt cibos alios ſemper ſumeretur, credo quod eum morem nemo variaſſet.*

a Matth. 26. 27. 28.
b 1 Cor. 11. 25.
c Ep. 118. ad Ianuar.

Nec meliorem ex iis ſuccum exprimas, quibus nonnulli probare ſtudent, Chriſtum aliquando ſub una panis ſpecie ſacramentum celebraſſe. Cleophæ *d* inquiunt, & alteri diſcipulo, (ſive is Nathanael fuerit, ut Epiphanius *e* cenſet: ſive Lucas potius, ut Lyranus arbitratur) ſolùm præbuit panem: ut qui ex fractione ejus agnoviſſe Chriſtum dicantur Luc. XXIV. 30. 31. 35. Verùm unde boni illi viri colligunt, fuiſſe hanc manducationem ſacramentalem, cùm minimè iſtic dicatur, Chriſtum corpus ſuum edendum, aut ſanguinem bibendum illis dediſſe? Nobis quidem, quin ea vulgaris fuerit cœna, dubium non eſt, in quâ quod Chriſtus ex fractione panis agnitus eſſe dicitur *f* (ſi modò hoc dicitur, ac verba illa, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, non potiùs tempus, quàm cauſſam ſignificent) hoc fieri potuit, quia Chriſtus fortaſſe preces conceperit formulâ non vulgari, ſed ſibi peculiari, eaque diſcipulis notâ: vel quia proprium habuerit ritum frangendi panem. Atque ut ea ſacramentalis cœna fuiſſet, jam ſequeretur, etiam ſacerdotibus ſolum poſſe panem præberi. Nam duo iſti diſcipuli, ut Pontificii agnoſcunt, ex LXX. illis fuerunt, quos Chriſtus miſerat in Judæam ad Euangelium prædicandum.

d Ruardus T. 2. pag. 327. 353. 354. 358. 359. 364. Coſterus in Euchar. cap. 14.
e Hæreſ. 23.
f In Luc. cap. 24.

Scripturis dejecti ex apocryphis exemplum petunt. Nam Roffenſis *g* citat ex Euangelio ſecundùm Hebræos, ut Chriſtus à reſurrectione ſuâ Jacobo Juſto ſub panis ſolius ſpecie Euchariſtiam porrexerit. Item ex legendis refert, ut Chriſtus Dionyſio ſub ſolâ hac ſpecie Euchariſtiam miniſtrarit. Sed quid nobis cum apocryphorum commentis, qui Scripturarum habemus veritatem? aut quid cum legendis iſtis, titulo tenus aureis, ab homine cordis plumbei, oris ferrei ſcriptis: ut etiam Vives *h* agnovit. Adeò, *Hic immenſa cavis ſpirant mendacia folles*, *i* Et hæc de inſtitutione ac facto Chriſti.

g Aſſert. confeſſ. Luther. art. 16.
h Lib. 2. de cauſſis corrup. art. ſub finem.
i Iuvenal. ſat. 7.

Theſis II.

Deinde idem comprobatur ex Apoſtolo Paulo, qui, ut Corinthiacam Eccleſiam, longè maximam partem ex laicis collectam, ab idololatriâ dehortatur, ſic eam affatur k: Dilecti mei fugite ab ſimulachrorum

k 1 Cor. 10. 14.

a Verſ. 15. & 16.

rum cultu. *Rationem verò talem adjungit* a, Ut prudentibus loquor, judicate vos, quod dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio eſt ſanguinis Chriſti? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? *Poſtea etiam ſimiliter argumentatur* b: Non poteſtis poculum Domini bibere & poculum dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. *Idem ex cap.* XI. *clarè oſtenditur. Nam Cœnam deſcripturus apertè ait* c: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. *Sequitur autem*: Quotieſcunque etiam manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat. *Etiam poſtea univerſè, & ſine diſcrimine Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi* d, *dicit* e, Itaque quicunque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit.

b Verſ. 21.
c 1 Cor. 11. 23.
d 1 Cor. 1. 2.
e 1 Cor. 11. 27. & 28.

Quis Chriſti mentem rectiùs nos docebit Apoſtolo Paulo? Eum autem Chriſti exemplum eſſe ſecutum, agnoſcere cogitur Bellarminus, compulſus illo 1 Cor. X. 21. *Non poteſtis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Idemque aliis ejuſdem Apoſtoli locis clariſſimè liquet, quæ antea adduximus. Unde Lyranus in 1 ad Cor. XI. *Fit hic mentio de duplici ſpecie. Nam in primitivâ Eccleſiâ ſic dabatur fidelibus: ſed propter periculum effuſionis ſanguinis modo datur tantum ſub ſpecie panis.* Atque idem ad eum locum annotat Dionyſius Carthuſianus. Similterque Ruardus Tappetus. f *Longiſſima*, inquit, *conſuetudo per Eccleſiam latè ſparſa communicandi laicos ſub utraque ſpecie obſervata eſt in Eccleſiis etiam Apoſtolicis, Apoſtolo Paulo in Eccleſiâ Corinthiorum approbante. Ait enim, Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.*

f Tom 2. pag. 134.

Verùm, inquit Hoſius g, quicquid ſit de Paulo, ſaltem Jacobus, item Apoſtolus, ſub unâ tantùm ſpecie adminiſtravit Cœnam: atque hoc liquere ait ex Act. II. 46. ubi in deſcriptione eorum, quibus Hieroſolymorum Eccleſia exercebatur, etiam fractio panis commemoratur. Poteram Hoſium remittere ad Jacobi Liturgiam, quæ eum aliud doceret. Nam in eâ h, à Jacobo ipſo (ſi inſcriptioni, & Pontificiorum aſſertioni credimus) utraque ſpecies fidelibus cunctis diſtribuitur. Sed nolo eum urgere auctoritate ſuppoſititii ſcriptoris. Ad locum verò Actorum quod attinet, quis non videt, iſtic ſub fractione panis etiam poculi diſtributionem ſignari κατὰ συνεκδοχὴν? Nam quid pervulgatius, quàm ut Scripturæ, ſub panis nomine, intelligant univerſam hominis alimoniam, quæ in cibo & potu conſiſtit? Quare nec veterum quiſquam fuit, qui exinde colligeret, Jacobum, vel Hieroſolymitanam Eccleſiam, ſub unâ tantùm ſpecie communicaſſe. Et ſane ne Conſtantienſe quidem concilium tam oculatum fuit, ut hoc videret. Etſi enim communionem ſub alterutrâ ſpecie tanto ſtudio defendat: tamen agnoſcit, conſuetudinem contrariam Chriſti & Apoſtolicæ ſeu primitivæ Eccleſiæ exemplo ſubnixam. Verba ejus ſunt can. ſeſſionis XIII. LICET *Chriſtus ſuis diſcipulis adminiſtraverit ſub utraque ſpecie panis & vini: tamen* HOC NON OBSTANTE, *&c.* Et mox: *Hæc conſuetudo ad evitandum aliqua pericula & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitivâ Eccleſiâ hujuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub utraque, & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur.*

g De ſacr. Euch. p. 34. edit. Baſil. an. 1562. Similiterque Ruardus T. 2. pag. 354. 358. 359. 361. 364
h Pag. 26. 36 37. ed. Morel. an. 1560.

THESIS III.

Inſtitutioni Chriſti & Apoſtolico exemplo rationem ſolidam addimus, quæ idem evincat. Ea eſt communio bonorum Eccleſiæ, quam in ſymbolo Apoſtolico profitemur, cùm ſanctorum nos communionem credere dicimus: quamque Apoſtolus apertè nos docet, cùm ad Epheſ. cap. IV. 4. *ait*, Unum corpus, & unus ſpiritus, quemadmodum & vocati eſtis in unâ ſpe vocationis veſtræ. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma. Unus Deus, & pater noſter. *Et* 1 *Cor.* X. 17. Unus panis, unum corpus multi ſumus, quia de uno pane omnes participamus, & 1 *Cor.* XII. 13. Per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, ſive Judæi, ſive Græci, ſivi ſervi, ſive liberi, & omnes unum ſpiritum hauſimus. *Et Gal.* III 28. In Chriſto non eſt Judæus, neque Græcus, non eſt ſervus, neque liber, non maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Jeſu. *Apoſtolum igitur ſecuti dicimus, etſi in myſteriis Eccleſiæ diſpenſandis diſcrimen occurrat maximum inter quemvis de populo, atque Eccleſiæ miniſtrum: tamen in Chriſto, ac communione bonorum Eccleſiæ, inter quæ etiam ſunt ſacramenta, nec clericum, nec laicum eſſe, ſed ea bona eſſe indiviſa ſecundum unitatem corporis, cujus caput eſt Chriſtus; eoque planè ſacrilegium eſſe, ſi quis populum fidelem arcere velit à κοινωνίᾳ ſanguinis Chriſti, quæ in ſacramento Cœnæ percipitur.*

Pertinent huc verba illa Chryſoſtomi in II ad Corinth. cap. VIII. Homil. XVIII. a Ἔστι δὲ ὅπου οὐδὲ διέστηκεν ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀρχομένου, οἷον ὅταν ἀπολαύειν δέῃ τῶν φρικτῶν μυστηρίων. ὁμοίως γὰρ πάντες ἀξιούμεθα τῶν αὐτῶν. *Interdum nec quicquam quidem inter ſacerdotem intereſt & eos, quibus præeſt: velut cùm tremenda myſteria percipienda ſunt. Æquè enim omnes ad ea admittuntur.* Quibus verbis docemur non tantùm quid Chryſoſtomi ætate fieri ſolet, ſed etiam cauſam, cur laici à calice arceri non debeant. Nempe quia, quantum ad communionem corporis & ſanguinis Chriſti, nihil inter clericum & laicum interſit. Hoc argumentum non aliter Pontificii eludere poſſunt, quàm per figmentum concomitantiæ, ut vocant. Ajunt, non arcere ſe laicos à communione ſanguinis Chriſti, quando (ut Concilii Conſtantienſis b verbis utar) *integrum Chriſti corpus, tam ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini, veraciter continetur.* Unde colligunt, poſſe tolli calicem, ſi panis detur: ac proinde non fraudari laicos alterutro, quia alterum edant. Eſt argumento huic Tranſubſtantiatio pro fundamento. Sed cùm hoc debile & putridum ſit prorſus, etiam quicquid ei ſuperſtruitur, corruit.

a P. 873. ed. Commel.
b Con. ſeſſ. 13.

Atque ut concederemus concomitantia: tamen ſic quoque plus gratiæ conferretur ſub utraque ſpecie, quam ſub unâ, ut etiam agnovit Ruardus Tappetus Art. XV. qui & ſuperiori argumento in hunc modum reſpondet: c *Non eſt ſufficiens reſponſio, ſi dicatur, ſub utraque ſpecie totus eſſe Chriſtus, & ideo eundem operari effectum: quia in hoc ſacramento ſolum per concomitantiam, non ex virtute conſecrationis totus eſt Chriſtus: & ideo ſecundariò, & quaſi per accidens. Et quamvis ſub utraque ſpecie totus ſit, operatur tamen ſecundùm earum ſignificationem: & utitur ſub unâ, corpore tanquam inſtrumento; ſub alterâ ſanguine. Et cùm ſacramenta conferant gratiam, quam ſignificant, quando completior & perfectior eſt ſignificatio, pleniorem oportet eſſe effectum.*

c Tom. 2. p. 332.

Ut hæc planiora fiant, conſiderare oportet, ut (quod etiam

[a Durandus Mimatenſis Rational. lib. 4 cap. 54.] etiam è Scholaſticis aliqui *a* viderunt) materia ſacramenti repræſentans debeat eſſe perfecta hominis refectio. At ea eſt partim cibus, partim potus: quæ effectu differunt, quia cibus famem ſedat, potus ſitim pellit. Utrumque igitur concurrere oportet ad ſignificandum perfectam refectionem; panem quidem, ut ſignificet corpus ſub ratione cibi, non potus; calicem verò, ut ſignificet ſanguinem ſub ratione potus, non cibi. Aliter ſi eſſet, bis ſacerdotes corpus Domini in ſacramento perciperent, bis item ſanguinem. Quod propoſito Chriſti adverſatur; quippe qui ſub diſtinctis ſymbolis corpus & ſanguinem ſuum voluerit nobis diſpenſare. Hæc enim vera eſt cauſſa, cur, licet Chriſti corpus à ſanguine ejus non divellatur, Euchariſtia tamen non ſub unâ, ſed geminâ ſpecie inſtituatur. Quare nec minùs efficax eſt Chriſtus ſub ſpecie vini, quàm ſub ſpecie panis. Nam niſi poſt panem ſumtum ex calice aliquid fructus accedat, quid attinebat Chriſtum jam moriturum fœderatis ſuis non ſolùm panem legare, tanquam ſignum corporis ſui; ſed etiam ſuperaddere calicem, in ſymbolum ſanguinis, quo nos redemit? Hanc profectò non fruſtraneam, nec inſipientem teſtatoris Chriſti benignitatem, nullos fœderatos aſpernari oportet: ſed grato animo poſt panem acceptum etiam calicem ſibi legatum expoſcere debent, niſi a κοινωνίᾳ ſanguinis, qui calice ſignatur, videri volunt alieni.

Thesis IV.

Quartum his argumentum adjungo, conſtans judicium antiquitatis. Nam annis amplius mille ducentis obtinuit conſuetudo, ut non panis ſolùm, ſed etiam calix laicis daretur. Quin Leonis Magni tempore, ſi qui calicem non poſcerent, Manichæi eſſe eo ſigno deprehendebantur. Etiam poſtquam contrarius mos in Eccleſiam eſt inductus, in pleriſque tamen Eccleſiis vetus obtinuit conſuetudo, uſque ad annum CIↃCCCCXV, *quo in concilio Conſtantienſi omnibus ubique laicis communio ſub utraque ſpecie erepta eſt.*

Verba ſunt Buceri Reſp. II. ad Latomum lib. I. cap. XVIII [b Pag. 65. Vid & cap. 23. pag. 74. c. ag 87. d P. 158.] *b. Eccleſia* UNIVERSA *hoc Domini* (de calice) *præceptum ultra mille annos religioſe obſervavit.* Amplius etiam dicit cap. XXIX. *c Obſervavit hoc univerſa Eccleſia, quam late orbis patet, ultra mille ducentos annos.* Similiter Pleſſæus lib. I. de miſſâ & partibus ejus cap. XII. *d. Vidimus annis mille ducentis, & eo amplius, ſacram Cœnam, toto orbe Chriſtiano, non aliter quam ſub utraque ſpecie, adminiſtratam fuiſſe. Et quando aliter fieri cœptum, à tolerantiâ, non a lege factum eſſe, ad Conſtantienſe concilium uſque.* Quod ſi Pontificiorum confeſſionem audire malumus: en ipſiſſima verba Ruardi Tapperi [e Tom. 2. pag. 328. Similiaque habet pag. 334.] *e: Longiſſima conſuetudine hunc* (ſub utraque ſpecie communicandi) *morem in Eccleſiis Apoſtolicis fuiſſe obſervatum in Africâ, in Aſiâ, & Roma, teſtantur Dionyſius Areopagita, Tertull. Cypr. Hieron. Ambroſ. & Auguſtinus.* Etiam amplius dicit Alphonſus à Caſtro [f Tit. Euchariſtia. hæreſi 13.] *f. Argumentum*, inquit, *hoc illi negotio deſerviit, ut credamus, non eſſe contra Evangelicam inſtitutionem, Euchariſtiam ſub utraque ſpecie aliis, etiam laicis, porrigere: quod firmiſſimè fatemur: Nam* OLIM PER MULTA SECULA *ſic apud* OMNES *Catholicos uſurpatum eſſe, ex multorum ſanctorum ſcriptis didicimus.* Apertiùs etiam Lindanus Panopl. lib. IV. cap. LVI. [g Fol. 341. a. ed Pariſ. 1564.] *g. Utraque ſpecies paſſim per Occidentem communicabatur diu poſtea in annum uſque milleſimum ducenteſimum.* Et poſt aliquammulta [h Fol. 342. a.] *h. In ætatem uſque D. Thomæ, id eſt, anno Domini* CIↃCCLX. *utriuſque ſpeciei communio ferè ubique fuit laicis adminiſtrata.* Caſſander [i Pag. 1025. edit Pariſ. a. 1616.] *i* de ſacra comm. ſub utraque ſpecie: *Eccleſia Orientalis quidem in hunc uſque diem: Occidentalis verò, ſive Romana, mille amplius annis continuis, non aliter quàm ſub duplici ſpecie in conventu Eccleſiæ ſacramentum Dominici corporis & ſanguinis adminiſtraſſe legitur: idque in pane & vino, atque adeo ſeparatim.* Et poſt aliquammulta *a. Non puto demonſtrari poſſe, totis mille amplius annis, in ulla Catholica Eccleſiæ parte, ſacroſanctum hoc Euchariſtiæ ſacramentum aliter in ſacra Synaxi e menſa Dominica fideli populo, quàm ſub utroque panis vinique ſymbolo, adminiſtratum fuiſſe.* [a Pag. 1027.] Idem eodem libro *b* de communione hac, ſub utraque ſpecie agens: [b Pag. 1039.] *Cur non in eum ritum potius convenimus, quem Chriſtus inſtituit, Apoſtolus tradidit, Eccleſia univerſa tot ſeculis tenuit, Orientalis vero univerſa, atque imprimis inſignis illa Æthiopica Eccleſia, in hunc uſque diem conſtanter retinet?*

Imò tantum abeſt, ut antiquitus Catholici ſoleant calice laicos fraudare, ut qui Leonis magni tempore ſolum panem acciperent, pro Manichæis haberentur. Nam quia illi vinum averſabantur, tanquam fel draconis, ut Epiphanius & Auguſtinus teſtantur, eo nec communicare volebant niſi ſub una panis ſpecie. Docet hoc nos Leo ſerm. IV. de Quadrageſima: *Cùm ad tegendam infidelitatem ſuam* (Manichæi) *noſtris audeant intereſſe myſteriis: ita in ſacramentorum communione ſe temperant, ut interdum tutius lateant: ore indigno Chriſti corpus accipiunt, ſanguinem autem redemtionis noſtræ haurire omnino declinant. Quod ideo veſtram volumus ſcire ſanctitatem, ut nobis hujuſcemodi homines, & his manifeſtentur indiciis: & quorum deprehenſa fuerit ſacrilega ſimulatio, notati & proditi à ſanctorum ſocietate, ſacerdotali auctoritate pellantur.* Clarè hinc liquet, Leonis ævo communicaſſe populum ſub utraque ſpecie. Nam aliter ſi eſſet, quomodo ex eo, quod ſolùm aliquis panem ſumeret, Manichæus eſſe deprehenderetur? Nolim tamen diffiteri, annis quinquaginta pòſt etiam Chriſtianos aliquos cœpiſſe ſolum panem ſumere, ſuperſtitione neſcio quâ compulſos. Quos iccirco graviter increpuit Gelaſius Papa ad Majoricum & Joannem epiſcopos ſcribens *c. Comperimus*, inquit, *quod quidam, ſumta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant,* [c Apud Gratian. de Conſec. D. 2. C. Comperimus.] *quod procul dubio, quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur adſtringi, aut* INTEGRA SACRAMENTA *percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine* GRANDI SACRILEGIO *non poteſt provenire.* Ubi cùm ſuperſtitionem, non hæreſin nominet, de Chriſtianis, non de Manichæis loqui veriſimile eſt: niſi fortè iſti ſemi-Manichæi erant, ſive Manichæorum quædam reliquiæ. Sed utcunque illud eſt, apertè negat Gelaſius, integra percipere ſacramenta, qui calicem non ſumunt: nec dubitat hanc ſymbolorum ſeparationem grande ſacrilegium appellare. Scio Gloſſographum verba ejus canonis interpretari de ſolis conficientibus ſacramenta: quod etiam facit Tapperus *d* ſed, ut [d Art. 15. p. 353. & 359. & 364.] veriſſimè ſcripſit Caſſander *e*, *ab aliis eruditione præſtantibus, qui temporum circumſtantias, & dictorum cauſſas diligentius obſervarunt, apertè refelluntur.* Multa [e De com. ſub utraque ſpecie fol. 126. ſimiliaque habet circa finem libelli fol. 1043. edit. Pariſ an. 1616.] ejus generis Pontificiis obducere poſſemus. Abundant enim veterum ſcripta teſtimoniis, quibus probetur, in Oriente quidem & Eccleſiâ Græcâ, ad hæc uſque tempora; in Latinâ verò, annis circiter mille ducentis calicem populo dari ſolere. Sed iis citandis otio noſtro non abutar, quando nobiliſſimus Pleſſæus hoc fecit ante nos, atque ipſi Pontificii plurima pro hoc more apud veteres extare minimè diffitentur (nam in re adeò apertâ qui poſſint?) ſed, ut in commentis ſuis palliandis ingenioſi ſunt, eo effugium ſe invenire poſſe ſperant, ſi antiquioribus quidem ſeculis uſitatum hoc admodum fuiſſe dicant, ſed vel ruditati antiquorum id temporum tribuant, vel Chriſtianorum paucitati. Nam Bartholomæus Latomus, regius Lutetiæ profeſſor, adverſus Bucerum ſcribens, *Prima*, inquit, *Eccleſia cum rudis adhuc eſſet, ritum à Chriſto acceptum religioſe tenuit, donec à Patribus docta, intelligeret utramque ſpeciem convenire ſacerdotibus: laicos ſolo pane contentos eſſe poſſe.* Quaſi non laudabilis ruditas, & docta ſit ignorantia, nolle plus ſapere Chriſto & [f Lib. 4. de Euchar. cap. 24.] Apoſtolis. Bellarmini autem verba ſunt *f. Miniſtraſſe ſub*

du-

duplici ſpecie veterem Eccleſiam, quando Chriſtiani erant pauci: creſcente autem multitudine, magis ac magis imparuiſſe incommodum, & ſic paullatim defuiſſe uſum ſub utraque. Ubi quod de paucitate Chriſtianorum dicit, refellitur à Tertulliano Apolog. cap. XXXVII. & Arnobio lib. 1. 4. & 11. atque aliis. Aliud etiam καινοφωνίαν invenerunt. Ajunt enim, contrariam etiam conſuetudinem laïè olim patuiſſe, adeoque eſſe antiquam, ut origo ejus non poſſit inveniri. Hoc probare conantur ex Ignatio, qui epiſt. ad Epheſios fractionem panis appellat: quaſi non hæc συνεκδοχὴ ſit Scripturis ſanctis uſitata: unde idem epiſtolâ ad Philadelphenſes utrumque conjungit: *Unus*, inquit, *panis eſt omnibus confractus, & unum poculum omnibus diſtributum.* Objicit Bellarminus *b*, legi vulgò apud Ignatium: *Unus calix totius Eccleſiæ.* Sed vel interpretis iſtius, vel librarii fidem deſideramus. Nam Græcè eſt, Εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη. Idem Bellarminus *c* pro ſe magis quàm nobis facere putat Tertulliani illud lib. de reſurrectione. *Caro corpore Chriſti & ſanguine Chriſti veſcitur, ut anima de Deo ſaginetur.* Ubi ait, *Tertullianum dixiſſe, nos ſanguine veſci, non bibere ſanguinem: veſcimur autem ſanguine, cum eum ſumimus per modum cibi ſub ſpecie panis.* Sed fallitur Bellarminus ignorantiâ Latinitatis. Nam etſi veſci ſæpius de cibo dicitur, tamen generatim omnibus convenit, quibus corpus nutritur. Feſtus: *Veſcor, paſcor.* Cicero lib. II. de nat. Deorum *d*: *Dii nec eſcis, nec potionibus veſcuntur.* Et ibidem *e*: *Eſt enim omne, quo veſcuntur homines, penus.* Hinc apud poetas, *aura ætherea*, vel *vitalibus auris veſci*: ubi non magis cibi, quam potus ſimilitudo eſt. Etiam ex Nicæni concilii can. XIV. locum adferunt: qui ſi genuinus eſt, eandem habet συνεκδοχὴν ac in Ignatio vidimus: ſed eò minùs, de hoc ſolliciti ſumus, quia nec Græcè, nec apud Rufinum, neque in decretis eo modo legitur. Quin etiam ad Epheſinum decretum provocat Hoſius: nempe quaſi in eo dicatur Neſtorium fuiſſe damnatum, uti ob alia, ita etiam propter illud, quia panem Dominicum vocaſſet corpus exſangue. Quale nihil in conciliorum actis invenias, vel apud veterum quemquam. Iis quæ de communione laicâ, peregrinâ, atque aliis objiciunt, ſeorſum poſtea reſpondebitur.

a Lib. 1. p. 12. 23. & 41. & lib. 2. pag. 56. edit. Par. 1605.
b De Euchar. l. 4. cap. 26.
c Ibidem.
d Pag. 37. edit. Ald.
e Pag. 39.

Quamquam verò non multò poſt annum milleſimum ducenteſimum, atque adeò, ut pleríque putant, ipſius Innocentii III. tempore, calix laicis ob effuſionis periculum à pleriſque cœpit auferri: tamen ne ſubitâ mutatione animi offenderentur, (Durandi Mimiatenſis *f* verba ſunt) *in quibuſdam locis poſt ſumtionem corporis, & ſanguinis Chriſti aliquid de ipſo ſanguine reſervabatur in calice, & ſuperinfundebatur vinum purum, ut ipſi communicantes inde ſumerent.* Similiter liber Eccleſiæ Nemauſenſis; *Præcipimus, ut ſacerdotes vinum purum habeant paratum in Eccleſiâ, ut ſtatim eribuant populo illud, poſtquam receperunt corpus Chriſti: prohibendo communicantibus, ne à præſentiâ ipſorum ſacerdotum recedant, donec de vino aliquantulum biberint, & diligenter abluant ora ſua.* Nec tamen ubique omnes, calicem laicis auferri, æquo animo ferebant. Nam Alexander Ales, Scholaſticorum antiquiſſimus (vixit is tempore Innocentii IV. ac Thomæ Aquinatis præceptor fuit) auctor eſt, *g* ſuâ ætate, *quoſdam religioſos petiiſſe, & inſtitiſſe, ut ſub utraque ſpecie ſumeretur ſacramentum.* Nec item is mos ubique obtinebat: imò (ut Ruardus *h* fatetur) *communicandi* ſub utraque ſpecie *conſuetudo in quibuſdam Eccleſiis duravit uſque ad tempora B. Thomæ, qui dicit i. Proinde in* QUIBUSDAM ECCLESIIS *obſervatur, ut populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolùm à ſacerdote ſumatur.* Idem Ruardus *k* hoc ipſum it probatum iſtis Thomæ verbis in Ioannem: *Secundum antiquam in Eccleſia conſuetudinem omnes ſicut communicabant corpori, ita communicabant & ſanguini: quod etiam adhuc in* QUIBUSDAM *Eccleſiis ſervatur: ubi etiam miniſtri altaris continue & corpore & ſanguine communicant, ſed propter periculum effuſionis in* ALIQUIBUS *Eccleſiis ſervatur, ut ſolus ſacerdos communicet ſanguine, reliqui verò corpore.* Floruit autem Thomas circa annum CIↃCCLX. Etiam de ſuâ ætate idem teſtatur Petrus de Palude *a* qui paullò poſt annum milleſimum treceuteſimum vixit. Item Guilielmus de Montelanduno *b*, cujus hæc ſunt verba. *Qui recipit corpus, totam veritatem ejus recipit, licet non totum ſacramentum eſt, & ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id eſt cum toto ſacramento.* Anno milleſimo quadringenteſimo, quòd prius in Eccleſiâ ſuerat toleratum, jam conſuetudo erat in pleriſque omnibus Occidentis Eccleſiis. Anno verò CIↃCCCCXV abiit in rem judicatam, auctoritate Concilii Conſtantienſis. In eo procuratores Henricus de Piro, & Ioannes de Scribanis controverſiam propoſuere his verbis. *Quia in nonnullis partibus* PERVERSUS MOS (ita primitivæ Eccleſiæ conſuetudinem appellant) *pullulare incepit, ut ſacerdotes, Laicos ſub utraque ſpecie, panis videlicet & vini communicare non ceſſent, contra Romanæ & univerſalis Eccleſiæ conſuetudinem approbatam, unde ſcandala & hæreſes veriſimiliter oriri ſuſpicantur: petimus nos promotores, & procuratores hujus ſanctæ ſynodi, &c.* Vides ut in promotorum, quod vocant, requiſitorio, nulla fiat mentio de adminiſtratione ſacramenti poſt cœnam: tamen callidè in decreto ejus quoque meminerit, quò rectiùs damnent Chriſti, & Apoſtolicæ Eccleſiæ morem. Sic enim canonis verba ſonant. *Hinc eſt quod præſens concilium* ADVERSUS HUNC ERROREM *decernit, quod* LICET CHRISTUS *poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtraverit ſub utraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum: tamen hoc non obſtante, ſacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſervavit, & ſervat, quod hujuſmodi Sacramentum non debet confici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non jejunis, niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſſitatis, à jure vel Eccleſia conceſſo, aut admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad evitandum aliqua pericula & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitiva Eccleſia hujuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub utraque ſpecie, & à laicis tantum ſub ſpecie panis recipiatur.* Ubi ſedulò attendere oportet, particulas illas LICET & TAMEN, quæ cum ejuſdem naturæ ſint, nemo ſapiens non videt, nemo candidus diffitebitur, non tantùm adminiſtrationem myſterii poſt cœnam, ſed illam etiam, quæ eſt ſub duabus ſpeciebus, prohiberi. Atque ita etiam intellexere decretorum editores. Nam ſumma decreti *c* ſic habet: *Quod nullus presbyter, ſub pœnâ excommunicet populum ſub utraque ſpecie panis & vini.* Quæ etiam, tanquam canonis verba, in ſummâ ſuâ adducit Caranza, ſolùm verbo illo *Præcipimus*, iſtis, quæ proximè citavimus, præmiſſo. Hoc eò magis conſiderationem meretur, quia Lindanus Panopliæ l. IV. c. LVI. *d* & alii aliquot, in eo toti ſunt, ut perſuadeant nobis, non damnari à concilio communionem ſub utraque ſpecie, ſed tantum communionem ſub alterutra defendi. Quamquam verò concilii Conſtantienſis tempore, ſub una ſpecie communicari vulgò ſoleret: tamen (verbis Tapperi *e* utar) *Venerabilis pater Thomas Waldenſis, qui ſcripſit tempore concilii Conſtantienſis, & annis aliquot præcedentibus & ſequentibus, dicit, quod illo tempore Romæ miniſtri altaris adhuc ſub utraque ſpecie communicabant.* Etiam hujus rei meminit Nicolaus Cuſanus, epiſtola, quam poſt concilium Baſileenſe, hoc eſt anno CIↃCCCCLV. ad Clerum & literatos Bohemiæ ſcripſit. *Solus*, inquit, *Pontifex Romanus uſque ad proxima tempora in feſto Paſcha laicos, quibus ipſe ſua manu corpus Domini tradidit, permiſit accedere ad ſuſceptionem ſanguinis de manu diaconi.* Qua verò occaſione morem iſtum intermiſerit, refert his verbis Henricus Kalteiſen, Archiepiſcopus Nidroſienſis & Cæſarienſis, Diſputat. contra Bohemos *f*. *Sic audivi feliciſſimæ memoriæ Divum Martinum Papam feciſſe,*

f Rationalis lib. 4. c. 42. par. 1.
g Summa. Theol. par. 4 Q. 53. memb. 1.
h T. 2. p. 329.
i Part. 3. qu. 80 art. 12.
k P. 342.
a In 4. ſen. D. 11. qu. 2.
b In 4. ſen. D. 11. qu. 2.
c Ed. Col. an. 1538. Pag 505.
d Fol. 342. ed Pariſ. an. 1564.
e Tom. 2. pag. 342.
f Extat apud Caniſium Antiq. Lect. T. 4. part. 2.

ciſſe, quod, ſicut & alii Poutificcs, conſuevit in feſto Paſcha communicare laicos ſub utraque ſpecie. Accidit ut quidam Bohemus Baccalaureus in Medicinis inter alios accederet, & ſub utraque ſpecie communicaret, qui de hoc mirabiliter gloriabatur, quod Communio utriuſque ſpeciei facta eſſet per ſummum Pontificem. Sed tandem in Viennâ captus, & ſubmerſus eſt. Quod percipiens Papa Martinus ſic ſibi illuſum, ex tunc ſubtraxit calicis communionem laicis: nec unquam aliquem communicavit, niſi ſub ſpecie panis, in deteſtationem hæreſis Bohemorum, & factæ ſibi illuſionis.

Quamquam verò poſt concilium Conſtantienſe in Occidente ceſſavit mos communicandi ſub utraque ſpecie: tamen Orientales univerſæ, imò & quædam Eccleſiæ Occidentis in hunc uſque diem veterem retinent morem. Quod non Caſſander ſolùm, cujus verba ſuperius adduximus, ſed & Lindanus fatetur Panopliæ lib. IV. cap. LVI. *a* *Hoc*, inquit, *Conſtantienſi decreto nihil in Græcanica, aut Orientali, aut Indiana, imò Septentrionali adeo immutatum fuit Eccleſiâ: ubi antiquo viget more in hunc uſque diem.* Et mox: *Eccleſia illa Orientales, &, uti audio, Dalmatiana, & quædam Septentrionales, nunquam utriuſque ſpeciei communionem intermiſere.*

a Fol. 342. b ed. Pariſ. 1564.

Theſis V.

Objectant Pontificii communionem laicam, peregrinam, domeſticam, & eam quæ eſt ex præſanctificatis. In quibus ſub unâ ſpecie communicatum eſſe contendunt. Sed in ſingulis harum etiam vinum ſumebatur. Atque ut de aliquâ communione iſtarum ſecus eſſet, nihil id præſenti inſtituto adverſetur, quia de publicâ, ſolemni, & ordinaria communione ſermo eſt nobis.

Ut etiam antiquioribus ſeculis ſub unâ ſpecie communicatum eſſe doceant, Ruardus *b*, Bellarminus *c*, alii, objiciunt communionem laicam *d*: cujus ſi apud veteres mentio fiat, eam intelligunt, quâ, uti hodie in Romanâ Eccleſiâ fit, ſolum panem ſumerent laici. Sed vehementer falluntur: quando, ut etiam Lindanus, *e* Wicelius, *f* Pamelius, *g* atque alii è Pontificiis ipſis agnoſcunt, communio laica dicebatur, quando clerici ob delictum aliquod, non cum clero, ſed inter laicos extra cancellos communicabant. Nam, ut jubet concilium Toletanum I. *Sacerdotes & Levitæ ante altare communicabant, in choro clerus, extra chorum populus.* Sed ſi è clero quiſquam grave crimen admiſiſſet, is clericatus ordine movebatur, & pœnitentiæ cauſſâ, uti dixi, inter laicos communicabat: quod concilium Neocæſarienſe can. I. vocat *ad pœnitentiam inter laicos redigi.* Hujus pœnæ meminit Cyprianus epiſt. LXXII. *h* ad Stephanum Papam, & LII. ad Antonianum *i*, & LXVIII. ad Clerum & plebem in Hiſpaniâ conſiſtentes *k*. Crebra etiam mentio in Pontificum literis: uti Cornelii Papæ epiſt. ad Fabium Antiochenum cap. V. *l*. Siricium epiſt. I. ad Himerium Tarraconenſem cap. XI. Innocentium I. epiſt. XXII. ad Epiſcopos Macedoniæ cap. IV. Gregorii Magni lib. IV. Indict. XIII. epiſt. XVII. cap. LXI. Nicolai I. apud Gratianum cauſa XI. quæſt. III. can. Theugualdum. Et Felicis Papæ III. epiſt. VII. ad univerſos epiſcopos, ſive, ut alii inſcribunt ad univerſos Africæ epiſcopos cap. II. Similiter concilia antiquiſſima, ut Illiberitanum can. LXXVI. Sardicenſe can. I. & II. Agathenſe can. I. & IV. & Ilerdenſe can. V. Sed objicit Ferdinandus de Mendoza *m*, & ante eum Rob. Bellarminus *n*, *Felicem Papam III.* epiſt. I. cap. II. (uti & Ilerdenſe concil. can. V.) *jubere ob delicta quædam Clericis non dari, niſi in morte, communionem laicam. Et concilium Sardicenſe cap. II. ne in morte quidem, laicam communionem dari permittere ob crimina quædam graviora.* Atqui inquiunt, *in morte cum detur communio ſoli ægroto, idque in privato cubiculo, nulla diſtinctio notari poteſt loci, aut temporis, inter clericos & laicos.* Unde uterque concludit, communionem laicam, non ſolùm loco, ſed etiam materiâ diſcrepare. Nos id ſequi negamus. Triplex enim clericorum pœna præcipuè erat. In delictis gravibus, inter laicos communicabant. In gravioribus, non niſi moribundis communicare licebat. In graviſſimis, etiam extrema agentibus communio negabatur. Primi illi non clerici quidem, ſed Eccleſiæ tamen membra cenſebantur. Medii ab Eccleſiæ corpore abſciſſi erant, uſque dum extrema agerent, quo tempore panis & vinum iis pro viatico (ſic vocabant) dabatur, atque hoc pacto eos Eccleſiæ reconciliatos eſſe ſignificabatur: etſi interea nomina eorum non reſcriberentur in clericorum matriculâ, ſed tanquam fideles laici de hac vitâ diſcederent. Tertii abibant Eccleſiaſticâ cenſurâ ligati, eoque ne quidem pro Eccleſiæ membris agnoſcebantur, ſed divino relinquebantur judicio. Unde ſatis liquet, exclericorum ægrotorum communionem rectè vocari laicam, quia Euchariſtia iis dabatur, ſed ut laicis, quoniam nomina eorum non referrentur iterum in numeros clericorum. Quod ſi in aliquo ægroti exclerici communio à clerici communione diſcrepabat, hoc in eo conſiſtet, quod fortaſſè exclerico intincta, clerico panis & vinum ſeorſum dabatur: quodque illi per laicum mitteretur, huic non niſi à clerico daretur. Sanè per puerum Serapioni moribundo intinctam eſſe miſſam, non ſemel ex Euſebio diximus. At laicis, aut clericis in laicorum ordinem redactis, ſolum panem dari ſolere, id neque ex Felicis, aut concilii Sardicenſis verbis, neque aliunde exſculpi poteſt.

b Tom. 2. pag. 318.
c Lib. 4. de Euch. cap. 24.
d Communionis laicæ meminit concilium Ancyranum can. X. Sed ſecundum tralationem veterem, non tamen Dionyſii Exigui, ſed alteram. Nec tale quid in Græco textu.
e Panopl. lib. 4. cap. 58.
f Typo Eccleſiæ prioris.
g In Cypr. epiſt. 52. ad Antonianum.
h Para. 2.
i Para. 6.
k Para. 7.
l Apud Euſebium lib. 6. Hiſt. cap 35.
m De confirmando concilio Illiberitano lib. 3. cap. 76. pag. 222.
n Lib. 4. de Euchar. cap. 24.

Nec magis Pontificios juvat communio peregrina: ut qua propriè ſignificetur oblatio, quæ præter ſtatos dies peregrinantium cauſſâ fiebat: uti ex Ambroſio, ſive alio ſub Ambroſii nomine, qui in Paulinas epiſtolas ſcripſit, probat Caſſander *a*. Hinc peregrinâ communione communicare dicebantur; qui inter peregrinos communicabant. Eam verò etiam inter clericorum pœnas fuiſſe, clariſſimè liquet ex canone hoc primo concilii Agathenſis: *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur, & ſiqui, prioris gradus elati ſuperbiâ, communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare, vel officium ſuum implere neglexerint: peregrina eis communio tribuatur, ita ut cum eos* POENITENTIA CORREXERIT, *reſcripti in matriculâ gradum ſuum dignitatemque recipiant.* Sic can. IV. *Siquis clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.* Quod ſiquis cum Lindano *b* malit, peregrinam communionem eſſe dictam, qua quis cum peregrinis ad orationes publicas, non ad ſacramentum euchariſtiæ admitteretur: ſatis liquet nec hanc ſententiam nobis adverſari.

a Lib. de communione ſub utraque ſpecie pag. 1029. ed. Pariſ. an. 1616.
b Panopl. l. 4. c. 58.

Etiam objectant *c* communionem domeſticam & privatam. Nam, inquiunt, Tertullianus de ea loquens ad uxorem, panem tantum nominat: ac Hieronymus ſimiliter, apologiâ pro libris adverſus Jovinianum, ſolius corporis meminit. Similiterque Sophronius, ſive Ioannes Moſchus Prati Spiritualis cap. LXXIX. Sed ſciant eſſe nobis controverſiam de conventibus publicis: in quibus illos ipſos, qui ſolùm panem domum auferebant, etiam calicem accepiſſe, agnoſcit quoque Ruardus Tapperus, qui de exemplo Satyri, fratris Ambroſii, tractans, ſic inter alia ſcribit *d*. *Videtur ex eo, & ſimul ſermone V. de lapſis apud Cyprianum, quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, ut vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibique ſumerent, ita ut per intervalla temporum biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.* Imò, quod Ruardus monere neglexit, interdum etiam vinum auferebant domum. Quod ſatis liquet ex Nazianzeni *e* loco de ſorore Gorgoniâ, quam corporis & ſanguinis Dominici antitypa reponere ſolere, non obſcurè teſtatur, ut alibi diximus. Ambroſii etiam verba de Satyro fratre utrumque complectuntur, cum ait,

c Bellarm. lib 4 de Euch. cap. 24. Coſterus in Enchiridio cap 14.
d Tom. 2. pag. 353.
e Orat. funeb. in laudem Gorgoniæ. pag. 187. ed. Morel.

ait *a*, *Quantum arbitrabatur, ſi oreſumeret* (panem puta) *& totopectoris* HAURIRET *arcano*: nempe vinum. Quo & pertinent verba iſta: *Quam majus putabat* FUSUM *in viſcera*. Atque ut hæc non eſſent, conſuetudo ea auferendi panem poſtea concilio Cæſaraugustano *b*: iterumque Toletano primo *c* fuit abrogata.

a T. 3. p. 19 Baſ. 1555.
b Can. 3.
c Can. 14.

Nec magis eſt, quod obtendant *d*, abſentibus & ægris panem ſolùm mitti conſuevisse, eò quòd ſi vinum detuliſſent, periculum ei fuiſſet ab effuſione. Nam Iuſtinus apol. II. *e*, apertè docet, utramque ſpeciem delatam, utramque datam eſſe. Atque id manifeſtum etiam fiet ex iis, quæ de intinctâ poſteà dicemus.

d Bellar. lib. 4. de Eu. b c. 24
e Pag. 76. edit. Commel.

Adverſus hæc objicit Bellarminus Paulini locum in vita Ambroſii *f*: *Honoratus autem ſacerdos Eccleſia Vercellenſis, cum in ſuperiori domo ſe ad quietem compoſuiſſet, tertio vocem vocantis ſe audivit, dicentiſque ſibi, Surge, feſtina, Baſilius modo eſt receſſurus. Qui deſcendens, obtulit ſancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutivit, emiſit ſpiritum bonum viaticum ſecum ferens.* Ubi ad oram etiam Surius annotavit, *Habes hic communionem unius ſpeciei.* Etiam ad iſta Amphilochii verba in vitâ Baſilii *g* provocat idem Bellarminus: *Tertiam illam communionis portionem a Domino ipſi datam, cum quâ ſepultura tradi voluit, aſſumens, & in lecto recumbens, prolixe gratias egit pro ſuâ è corpore migratione.* Sed non eſt, quod vel ille Paulini, vel hic Amphilochii locus, nos moveat multùm. Nam de Paulino audiamus Eraſmum *h*: *Si quis me roget, quid de hoc hiſtorico ſentiam, dicam paucis. Idem eſt artifex, qui tam multa contaminavit in ſcriptis Hieronymianis & Auguſtinianis, natus ad hunc ludum.* De Amphilochio verò ita Baronius ad annum CCCLXIII *i*. *Commentarius de rebus geſtis Baſilii, qui extat nomine Baſilii, ſcatet mendaciis.* Alibi *k* etiam *indignum* ait, *qui doctorum auribus ingeratur.* Etiam ſpurium eſſe fatetur Poſſevinus *l*, imò & Bellarminus ipſe in ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi variis etiam hanc ſententiam argumentis probat.

f Apud Surium Tom. 2. pag. 506.
g Apud eundem Surium T. 1. p. 19.
h In Cenſura T. 1. Ambroſiani.
i Num. 55.
k Ad an. 378. n. 10.
l In Appar. ſacro, verbo, Amphilochius: item verbo, Sixtus Senenſis.

Pergit Bellarminus ibidem, *Amalarius m*, inquit, *& Micrologus n teſtantur, ex antiquâ conſuetudine in miſſâ tres partes hoſtia conſecrata fieri ſolere, ut una cum ſanguine miſceretur, altera ſumeretur à ſacerdote ante ſanguinis ſumtionem, tertia ſervaretur pro agrotis, qua viaticum morientium dicebatur.* Verum hæc panem fuiſſe reſervatum docent: vinum autem aſſervari non ſolere, minimè evincunt. At illud quoque aſſervatum fuiſſe, docet locus iſte Chryſoſtomi in epiſtola ad Innocentium, ubi deſcribens militum graſſationem in Eccleſiâ, ait: *Neque hactenus ſtetere clades: ſed ubi ſancta condita ſervabantur, ingreſſi milites, ex quibus, ut poſtea didicimus, quidam necdum initiati erant, omnia ſpectabant intus recondita, ſanctiſſimuſque Chriſti ſanguis in tanto tumultu in militum veſtimenta fuſus eſt.* Quem locum etiam Baronius citavit *o*, atque iſta adjunxit: *Conſidera hic lector, quam procul abhorreant a Patrum traditione, uſuque Catholica Eccleſia, qui noſtro tempore negant, aſſervandam eſſe ſacratiſſimam Euchariſtiam quam videmus, non ſub ſpecie panis tantùm, ſed etiam ſub ſpecie vini, olim conſuevisse recondi. Habes id quoque probatum auctoritate S. Gregorii Romani Pontificis, dum ait* p, *in navi portaſſe navigantes Chriſti corpus & ſanguinem.*

m Lib. 3. de offic. Eccl. c. 35.
n De rebus Eccl. c. 17.
o T. 5. ad an. 404. p. 194 edit. Mirel.
p Lib. 3 dialog. cap. 36.

Denique etiam ſcrupulum injicere conatur Bellarminus communione præſanctificatorum: cujus uſus apud Græcos erat in totâ Quadrageſimâ, excepto die Dominico & Sabbathi. Vide concilium Laodicenum cap. XLIX. & Trullanum can. LII. In Latinâ verò Eccleſiâ uſus ejus fuit, atque etiamnum eſt die Paraſceves: quo pane pridie ſanctificato & reſervato abſque vino conſecrato ſacerdos communicare dicitur. Vide Innocentium I. epiſt. I. cap. IV. librum ſacramentorum B. Gregorii in officio Paraſceves *q*, Ordinem Romanum antiquum in officio ejus diei *r*, Rabanum Maurum lib. II. de Inſtit. Cler. cap. XXXVII. & Micrologum lib. de Eccl. obſervat. cap. XIX. Huic verò objectioni iſtum in modum reſpondet Caſſander *a*: *Graviores auctores, qui ante aliquot ſecula de Eccleſiaſticis officiis ſcripſerunt, Ordinis Romani auctoritatem, ad comprobandam plenam populi communionem, ex hoc ipſo ritu adducunt. In quo ordine jubetur, ut in Paraſceve vinum non conſecratum cum Dominicâ oratione & Dominici corporis immiſſione conſecretur, ut populus plenè poſſit communicare: ſive, ut alius quidam in ordinario Romano legi affirmat, ut contactu Dominici corporis integra fiat communio. Idem cenſendum de Liturgiâ* προηγιασμένων, *id eſt, præſanctificatorum, ſive imperfectâ, qua apud Græcos per Quadrageſimam celebrabatur quinque illis diebus hebdomada* (*qui ſunt præter ſabbathum & Dominicum*) *quibus oblatio & conſecratio non fiebat, ſed ſola ex præſanctificatis diſtributio. Nam & illic vinum & aqua in calicem mittitur, & in precibus ante communionem corpus & ſanguis Domini commemoratur.* Atque ut ſolo pane tum Euchariſtia celebraretur: non tamen hoc noſtro adverſaretur inſtituto, quando ſermo eſt nobis de communione ordinariâ: in qua ipſi Pontificii ἀδιάφορον fuiſſe cenſent, utrùm ſub unâ, an duabus ſpeciebus ſacramentum perciperetur: illa vero è præſanctificatis communio extraordinaria erat: ut rectè Caſſander ibidem docet his verbis: *Sicut omnino videatur, nullam in hac actione Dominici ſanguinis diſpenſationem fuiſſe: cogitet hanc ipſam Dominici corporis communionem fuiſſe extraordinariam, hoc eſt præter legitimam, & ordinariam Dominici panis & calicis conſecrationem & oblationem: eoſque, qui his diebus de reliquiis Dominici corporis communicabant, antea in legitimâ & perfectâ myſteriorum celebratione de calice Domini participaſſe.*

q Liturgicorum Pamelii T. 2. pag. 257.
r Auctârii bibl. PP. Tom. 1. col. 75.
a Pag. 1027.

THESIS VI.

Afferunt Pontificii incommoda quadam, qua conſequantur, ſi calix populo detur. Sed num incommoda hac ignoravit Chriſtus, qui aliter inſtituit? vel ubi prudentia veteris Eccleſia, qua ſub utraque ſpecie ſacramenta diſpenſabat?

Incommoda hujuſmodi adducit Gerſon *b*. qui biennio poſt concilium Conſtantienſe ſcripſit. Sed tam inepta ſunt, ut ſi operosè ea refellere velimus, verè dicendi ſimus otio noſtro abuti. Quare levi tantum brachio hoc negotio defungemur. Pleraque autem eorum ſubnixa ſunt falſo μετουσίας dogmate. Ut quod periculum eſſe ait, ne ſanguis effundatur. Imò etſi μετουσία haberet locum, tamen poſſet cautè ita communicari, ut nihil effundatur, quemadmodum in Eccleſiis noſtris fieri videmus. Etiam aliter periculo occurri poſſet: ut ſi laici per fiſtulas biberent, quemadmodum proximis ante calicem ablatum ſeculis in quibuſdam Eccleſiis factitabant: uti B. Rhenanus *c* probat ex libellis Ordinis Romani, ubi canaliculi iſti etiam pugillares appellantur. Item Lindanus in Panoplia lib. IV, cap. LVI. *d* ubi & narrat, viſa ſibi aliquot pocilla ejuſmodi vetera, quibus canna eſſet ferruminata, affabreque inſerta, ad ſanguinem Chriſti ſugendum. Eundemque morem nos Caſſander docet ex libro, qui inſcribitur: Exordium Collegii Ciſtercienſis. Imò & Hieroſolymis Maronitæ dicuntur hunc ritum obſervare. Præterea periculum eſſe dicit Gerſon, ob longas laicorum barbas. Quæ ſanè ſi obſtant, potius eas radere jubeantur, ne calicis ſacramento priventur. Sed quid de etiamnum imberbibus, quid item de mulieribus prætexent? quid reſpondebunt ad illud, quod, ſi Nicephorum *e* audire volunt, Petro ipſi barba fuit criſpa & denſa? Addunt metuere ſe, ne ſi vinum pro multitudine conſecretur, quod reſiduum eſt, congeletur, vel aceſcat, vel inſecta etiam producat. Mirum verò, quod corrumpi poſſe cenſent ſanguinem Chriſti, quem τῶν φθαρτῶν numero diſertim eximit Apoſtolus Petrus *f*. Sunt, inquiunt, qui

b In tractatu contra hæreſin de communicat. Laicorum ſub utraque ſpecie.
c Ad Tertull. de corona milit.
d Fol. 341. b. ed. Par. an. 1564.
e Lib. 2. cap. 37.
f 1 Pet. 1. 18. 19.

qui vinum non bibant. Quid? num propter pauculos abſtemios myriadibus multis calix negabitur? At ſunt etiam, qui cum aliis bibere horrent. Horreant ſane iſti. Eone innumeris etiam, qui id facere non formidant, calice carendum erit? Præterea delicatuli illi, ſi veteris Eccleſiæ exemplum cogitent, & viri boni eſſe volent, facilè ad officium revocabuntur. Dicent juſtam interdum formidinem eorum eſſe, ut qui alieni oris metuant infectionem. Sed ſanè, ſi qui morbo iſtiuſmodi laborent, unde valetudini aliorum periculum eſſe poſſit, tales ſeorſum bibere æquum eſt. De ſumtibus etiam cauſſantur, cum ſumtus non deſint ad vina tranſportanda conviviorum cauſſa. Nec graves hic impenſæ eſſe poſſunt, cum & panis & vini puſillum tantùm ſumatur: uti & antiquitùs fieri ſolere, indicat Gelaſius Cyzicenus in Actis concilii Nicæni cap. XXX. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν, ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμὸν *a*. *Propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, ut ſciamus, quod non ſatietatis, ſed ſanctimoniæ ſumimus.* Quò pertinet etiam illud Eucherii *b* ſerm. V. de Paſcha: *Euchariſtiæ ſacra perceptio non in quantitate, ſed in virtute conſiſtit. Quod corpus ſacerdote diſpenſante, tantum eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto.* Ajunt etiam nullum eſſe vas capacitatis tantæ, ut ſufficere poſſit multitudini, quæ in urbe magna paſchalibus feriis communicat. Quaſi non plura vaſa ſumere liceat, plùribus item in templis Euchariſtia eodem tempore poſſit celebrari. Et nonne olim ingens communicantium multitudo erat, quando eam nec ingentes caperent baſilicæ, ut Leo teſtatur epiſt. LXXXI. ad Dioſcorum *c*. Quid etiam queruntur, quaſi laici non mereantur de calice bibere: cum etiam ſanguinem ſuum pro iis fuderit Chriſtus; & regale eos ſacerdotium vocet Apoſtolus? *d* Ut mittam, quod multi ex iis pietate non tantù clericos exſuperant. Tandem ad ea accedunt, quæ maximè eos urunt. Ajunt metuere ſe, ne ſi occipiant calicem iis dare, jam ſacerdotes ad ita faciendum credant obſtrictos: ac innumeri doctores, qui aliter docuere, atque adeo ipſum concilium Conſtantienſe, & Romana Eccleſia, erraſſe videatur: denique timere ſe, ne ſchiſma in Eccleſia fiat. Sed ſi Eccleſia Romana Chriſtum & veritatem amat; decreta eam ſua poſthabere divinis æquum eſt. Quòd ſi quibus id tentantibus ſchiſma oboriatur, ſolari eam debet, quòd non penes alios ſchiſmatis cauſſa erit, quàm falſi dogmatis patronos. Nam omnes ſanè ſi parati ſunt ejurare errorem, periculum à ſchiſmate erit nullum.

a P. 789. edit. Rom. at Commel. 43.
b In homilibus Emiſſeno tributis fol. 81. ed. Lovan. an. 1560.
c Cap. 2.
d 1 Petr. 2. 9.

Thesis VII.

Satis igitur apertum eſt, laicos etiam ſub geminâ ſpecie communicare oportere. Sed porrò quæritur, utrum neceſſe ſit, panem & vinum ſeorſum ſumi: an vero ſufficiat intincta, quam Cypriani jam ætate parvulis & infirmis dabant, ac circa annum Chriſti trecenteſimum quadrageſimum in publicâ etiam & ordinariâ ſynaxi quibuſdam locis uſurpabant. Noſtra hæc ſententia eſt, ſequendum eſſe judicium Chriſti, & Apoſtolorum exemplum, qui ſeorſum & ſeparatim panem & vinum dabant. Ratio quoque gravis, cur ita facerent, erat. Nam cùm in intinctâ vinum non bibatur, ſed edatur; integra autem hominis refectio atque alimonia cibo & potu perficiatur: omnino ſymbola panis & vini ſeorſum ſumi attinebat, ut ita melius repræſentaretur integra refectio ſpiritualis. Atque idem Julii Papa circa annum trecenteſimum quadrageſimum judicium fuit, cujus auctoritate mos intingendi, qui invehi cœperat, aliquamdiu repreſſus fuit. Poſtea tamen repullulavit: imprimis circa annum nongenteſimum, quo tempore, quia jam tum μετουσίας dogma in Eccleſiam irrepſerat, intinctam aliqui reducere cœperunt, ad effuſionis, ut ajebant, periculum evitandum.

Cum quæſtione ſuperiori de calice laicis dando conjuncta eſt iſta, an ut utrumque aliquis ſymbolum accepiſſe dicatur, ſufficiat intincta, hoc eſt panis tinctus in vino, quem utriuſque ſymboli locum obtinere poſſe, aliqui veterum putarunt. De hac probamus ſententiam Julii, qui eo ipſe anno factus eſt Urbis epiſcopus, quo naturæ conceſſit magnus Conſtantinus. Verba Julii ad Ægypti epiſcopos hæc ſunt, apud Gratianum *a*: *Audivimus quoſdam ſchiſmaticô ambitione detentos, contra divinos ordines, & Apoſtolicas inſtitutiones, intinctam Euchariſtiam populis, pro complemento communionis, porrigere: quod quam ſit Evangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ contrarium, & conſuetudini Eccleſiaſticæ adverſum, non difficile ab ipſo fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipſa ſacramentorum myſteria proceſſerunt.* Et paullò pòſt: *Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis: nec hoc prolatum ex Evangelio teſtimonium receperunt, ubi Apoſtolis corpus ſuum commendavit & ſanguinem. Seorſum enim panis, & ſeorſum calicis commendatio memeratur. Nam intinctum panem aliis Chriſtum præbuiſſe non legimus, excepto illo tantum diſcipulo, quem intincta buccella magiſtri proditorem oſtenderet, non quæ ſacramenti hujus inſtitutionem ſignaret.* Idem iiſdem verbis repetitur concilio Bracarenſi III. cap. I. Videtur autem hæc conſuetudo primùm cœpiſſe ab ægris, qui panem ſiccum deglutire non poſſunt. Unde, ut Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium *b* refert, Serapioni ſeni extrema agenti portio Euchariſtiæ madefactæ data eſt. Ac puella a diabolo vexata, quæ (ut Proſper Aquitanicus *c* narrat) *dies jejunarat octoginta duos, brevem particulam corporis Domini tinctam à ſacerdote percepit.* Sed apertè imprimis, quod diximus, confirmatur concilii Toletani XI. can. XI. cujus hæc verba: *Solet humana natura infirmitas in ipſo mortis exitu prægravata tanto ſiccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici, ſed vix tandem illati delectetur poculi gratiâ ſuſtentari. Quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum ſuis votis ſacræ communionis expetentes viaticum, collatam ſibi a ſacerdote Euchariſtiam rejecerunt. Non quod infidelitate hoc agerent, ſed quod præter Dominici calicis hauſtum, traditam ſibi non poſſent Euchariſtiam deglutire. Non ergo hujuſmodi à corpore Eccleſiæ ſeparandi ſunt.* Propter hanc cauſſam concilii Turonenſis patres *d* ſtatuerunt, *Ut Euchariſtia, quæ in viaticum a vitâ excedentium reſervatur, intincta ſit in ſanguinem Domini, ut presbyter poſſit veraciter dicere, Corpus & ſanguis proſit in vitam æternam.* Ubi in *veraciter* ſatis indicat, non veraciter ſanguinis ſymbolum præberi, niſi vel calix ſeorſum, vel ſaltem intincta præbeatur.

Circa annum verò nongenteſimum mos iſte etiam in ſanis cœpit frequentari. Ac primùm in monaſteriis. Docent hoc Inſtituta Cluniacenſium lib. II. cap. XXXV. de Sacerdote hebdomadario: *Quamvis ipſum corpus ſacerdos dederit, ſingulis ſanguinem intingit: quanquam ſit CONTRA USUM ALIARUM ECCLESIARUM, quia quidam, maximè novitii noſtri, adeò ſunt rudes, ut ſi ſanguinem ita ſeparatum accipiant, quandam negligentiam incurrerent.* Ubi in conſiderationem venit, tum quod fateantur, id ſe facere contra morem Eccleſiarum aliarum: tum quod cauſſam adferant, ne negligentiâ quadam peccetur, hoc eſt, ob effuſionis periculum. Poſtea verò etiam in parœciis conſuetudo ea recepta eſt. Unde Ivo Carnotenſis de divinis Officiis: *Non juxta concilii Toletani definitionem intincto pane, ſed ſeorſum corpore, ſeorſum ſanguine communicet. Excepto populo, quem intincto pane, non autoritate, ſed ſummâ neceſſitate, timoris ſanguinis Chriſti effuſionis, permittitur communicare.* Ubi videmus, ut clero panis & vinum ſeorſum, populo intincta daretur; idque eadem de cauſſa, ob quam poſtea calix populo eſt ereptus. Non tamen ea conſuetudo omnibus probabatur: quod oſtendit Joannes Micrologus (qui Gregorii VII. & Anſelmi Lucenſis *e* temporibus vixit) c. XIX. *Non eſt authenticum, quod quidam*

a Decreti part. 3. de conſecr. diſt. 2. can. Cum omne.
b Hiſtor. Eccl. l. 6. cap. 36.
c De promiſſ. & prædict. Dei dimid. temporis c. 6.
d Apud Ivonem, Reginonem, & Burchardum, citante Caſſandro.
e Vide cap. 17. Micrologi.

LII

corpus

corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis POPULO *diſtribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, quia & in Paraſceve vinum non conſecratum, cum Dominicâ oratione & Dominici corporis immiſſione jubet conſecrare,* UT POPULUS PLENE POSSIT COMMUNICARE. *Quoduique ſuperfluè præciperet ſi intinctum Dominicum a priori die corpus ſervaretur, & ita intinctum* POPULO *ad communicandum* SUFFICERE *videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigeſimus ſextus, Epiſcopis Ægypti ſcribens, hujuſmodi intinctionem penitus prohibet, & ſeorſum panem, & ſeorſum calicem, juxta Dominicam inſtitutionem, ſumenda docet. Unde & B. Gelaſius Papa in ordine* LI. a *ſcribens quibuſdam epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque ſumto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinerent. Nam & ipſe in eodem decreto aſſerit: Hujuſmodi ſacramentorum diviſio ſine grandi ſacrilegio provenire non poterit.* Etiam acriter hunc morem improbabat Hildebertus Cœnomanenſis epiſt. LXIV: *Hoc ideo tibi frater exaravi, ut excitatus evigiles, ut videas quoniam traditioni Sacramentorum altaris, quæ in veſtro celebris eſt monaſterio, nec Evangelia conſonant, nec decreta concordant. In eo enim conſuetudinis eſt, Euchariſtiam nulli intinctam dari: quod nec ex Dominicâ inſtitutione, nec ex ſanctionibus authenticis reperitur aſſumtum.* Item: *Si Matthæum conſulis, ſi Marcum, ſi Lucam, ſeorſum panem traditum invenies, ſeorſum vinum. Nam intinctum panem aliis præbuiſſe Chriſtum non legimus, excepto tantummodo illo diſcipulo, quem intincta buccella Magiſtri proditorem oſtenderit, non quod hujus ſacramenti inſtitutionem ſignaret. Et ſic Papa Iulius ait, &c.* Etiam Lombardus lib. IV. D. 11. lit. F. *Euchariſtia intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis: quia non legitur Chriſtus alicui diſcipulorum præbuiſſe panem intinctum, niſi Iudæ.*

a *Aſt.* XLIX.

THESIS VIII.

Ex iis verò, quæ de intinctâ diximus, etiam liquet, quid ſtatuere oporteat de Græcorum pane, quem interebant vino, atque exinde cochleari ſumebant.

Hunc morem Græcorum quorundam refert ſimul & damnat Humbertus, epiſcopus Sylvæ candidæ diſputatione de azymo adverſus Græcos a: *Deinde quod ſanctum panem vitæ æternæ in calice intritum cum cochleari ſumere conſueſtis, quid opponitis? neque enim ipſe Dominus panem in calice vini intrivit, & ſic Apoſtolis dedit, dicens: Accipite & cum cochleari comedite. hoc eſt enim corpus meum. Sed ſicut ſancta Romana Eccleſia uſque nunc obſervat, panem integrum benedixit, & fractum ſingulis particulatim diſtribuit, dicens: Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Quibus poſtquam cœnatum eſt, calicem porrexit, dicens: Bibite ex eo omnes.* Interea quin mos iſte præſtabilior ſit, quam ut in totum calix auferatur, dubium non eſt. Nam, ut optimè Bucerus ait reſp. 11. ad Latomum b, *ſi vinum infuſum contrito pani, quem morem veterum aliqui introduxerunt, exhibeatur, modus diſpenſandi mutatur, non autem ſymbolum totum tollitur, una cum ſacratiſſimis verbis quibus Dominicum ſymbolum hoc ſanctificat, & ſanguinem ſuum præbere inſtituit. Nunc autem ſuſtulerunt Romanæ Eccleſiæ ſacrificis omnem ſanguinis Dominici diſpenſationem, & ſigno, & verbis.*

a *Diſputatio ea Humberti legitur in appendice Tomi undecimi Baronii: verba citata habes pag.* 694.

b *Lib.* 1. *cap.* 12.

DISPUTATIO VIGESIMAQUARTA

DE

DIVISIONE DECALOGI.

In decalogi diſtributione primùm ea ſpectabimus, quæ hodie extra controverſiam ſunt: deinde illa in medium adferemus, & cum curâ examinabimus, de quibus neque olim, neque hodie inter Theologos convenit.

THESIS I.

P*RIMUM iſtud in confeſſo eſt, quamvis quatuordecim inveniantur ſententiæ in decalogo, quibus aliquid præcipiatur; tamen decem duntaxat eſſe primarias ac principes: cæteras ſecundarias, & aliarum quaſi appendices. Unde & Moſes decem verba, & Græci* δεκάλογον *appellant.*

Quatuordecim decalogi ſententiæ ſunt iſtæ. I. Non habebis Deos alienos in conſpectu meo. II. Ne ſculpas tibi ſimulachrum. III. Ne incurves te ſimulachris, neque colas ea. IV. Ne uſurpes nomen Domini Dei tui temere. V. Memento ut diem ſabbathi ſanctifices. VI. Sex diebus operaberis. VII. Septimo die non facies ullum opus VIII. Honora patrem tuum & matrem tuam. IX. Non occides. X. Non committes adulterium. XI. Non furaberis. XII. Non dices falſum teſtimonium. XIII. Non concupiſces domum proximi tui. XIV. Non concupiſces uxorem proximi tui. Non tamen quatuordecim, ſed decem præcepta, ſive Græcâ voce decalogon dicimus, quia decem ex iſtis ſunt primaria: reliqua appendices priorum. Hujuſce appellationis ſundamentum habemus apud Moſem, qui vocat הדברים עשרת, hoc eſt decem verba: ut Exodi XXXIV. 28. *Scripſit Deus in tabulis verba fœderis decem.* Et Deuter. IV. 13. *Oſtendit vobis pactum ſuum, & decem verba, quæ ſcripſit duabus tabulis lapideis.* Similiter cap. 10. 4. Scriptor quæſt. Vet. Teſt. (qui falsè creditur Auguſtinus) monet reſp. ad quæſt. VII. verbum hiſce locis pro ſententiâ poni: quomodo Chriſtus dicit Matt. XXI. 24. *Interrogabo vos unum verbum.* Addimus nos, non ſimpliciter pro ſententiâ accipi; ſed pro ſententiâ præcipiente. Ut Eſth. 1. 12. *Et renuit regina Vaſthi venire in verbo* (ſive ſecundùm verbum) *Regis* id eſt, juxta mandatum regium.

THESIS II.

Præterea in eo omnes conſpiramus, non fore plenam diſtri-

Digitized by Google

diſtributionem, ſi ex decaloge ſurcillent Chriſtiani ſententias de ſabbatho præcipientes: quippe quod repugnaret verbis Dei Deuter. XII. 32. ubi vetat, ne præceptis ſuis, vel addamus, vel demamus quidquam.

Solus hac parte adverſatur Heſychius, presbyter Hieroſolymitanus, qui putabat, præceptum de obſervando ſabbatho non pertinere ad Chriſtianos, eoque rectius ab iis omitti: cæterum ne ſic decalogus nomen ſuum perderet, poſſe eos ajebat præceptum primum diſtribuere in duo, quorum prius ſit, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis:* alterum, *Non habebis Deos alienos in conſpectu meo.* Hanc Heſychio ſententiam tribuit Alexander Alenſis *a*, item Thomas Aquinas *b*. Et ſanè apud Heſychium ipſum lib. VII. commentariorum in Leviticum *c* hæc verba invenimus: *Decem mandatorum litera clara eſt, digna ad cuſtodiendum atque operandum. Nec contrarium eſt ſabbathi mandatum, quia etſi decem mandatis inſertum eſt, non tamen ex eis eſt. Si ergo mandatum ſpeciale ponamus, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti, de domo ſervitutis: perfectum decem mandatorum numerum invenemus.* Nempe fefellit Heſychium, quod putaret, præceptum de obſervatione ſabbathi eſſe planè ceremoniale, cum illud partim ſit ceremoniale, partim morale; ac quà prioris generis eſt, ſit abrogatum; quà poſterioris, ſit æternum. Errant vero Trithemius in Eccleſiaſticis ſcriptoribus, Geſnerus T. 1. bibl. & Daniel Cramerus lib. de diſtributione decalogi ſemel iterumque, qui Heſychium hunc circa annum vixiſſe quadringenteſimum, ac Nazianzeni fuiſſe diſcipulum arbitrantur. Nam utitur tranſlatione Hieronymi: quæ multò pòſt Hieronymi exceſſum in uſu eſſe cœpit: maximæque fuit auctoritatis tempore Gregorii Magni, cujus etiam ad Heſychium epiſtola exſtat lib. IX. regiſtri epiſt. 21. Unde cum circa annum ſexcenteſimum vixiſſe, nempe annis poſt Nazianzenum ducentis, ſatis liquet.

a In ſumma, 3. part. quæſt. 24. art 4.
b In prima ſecundæ q. 10. art 4
c Fol. 178. edit. Baſ. a. 1527.

THESIS III.

Inſuper de eo conveniunt inter omnes, dividi decalogum in tabulas duas: quod à Moſe clarè traditur Deut IV. 13. & alibi. Etiam conſentiunt Chriſtiani, priori tabula præcipi, quem cultum debeamus Deo: poſteriori autem, quæ officia proximo debeamus. Unde conſequitur, præceptum de obſervatione ſabbathi, poſtremum eſſe tabulæ prioris, & præceptum de honorandis parentibus primum eſſe tabulæ poſterioris.

Nec deſunt ex antiquis *d*, qui præceptum hoc idcirco *primum cum promiſſione* vocari putent ab Apoſtolo ad Eph. c. VI. 2. Nempe quia alioqui opponi Apoſtolo poſſit, quod etiam præceptum de non adorandis ſculptilibus additam habeat promiſſionem. Nunc optimè conciliari hæc autumant, ſi dicamus, non ἁπλῶς intelligi primum cum promiſſione, ſed primum tabulæ poſterioris. Sed durior planè hæc ſit reſtrictio, eoque magis placet, loqui Apoſtolum de promiſſione particularis obſervationis. Nam præcepto de non adorandis ſimulachris additur quidem promiſſio hæc, Deum *miſericordia uti in milleſimam progeniem eorum, qui diligunt ipſum, & obſervant præcepta ejus.* Sed eſt iſta univerſalis obedientiæ generalis item promiſſio: præceptum verò de parentibus honorandis ſpecialis obedientiæ ſpecialem item promiſſionem annexam habet. Quo ſolo ſenſu verum eſt, quod Aben-Eſra ſcribit in expoſitione præcepti de non aſſumendo nomen Domini in vanum *e*: *In ſumma, non invenimus in decem verbis, quod in eis explicetur aliqua remuneratio, niſi de honorando parentes.* Iſtud igitur argumentum veterum patrum firmum eſt.

d Ambroſianus interpres in hunc locum. item (niſi id in ejuſce operis parens) ſcriptor quæſt. ex Vet. Teſt. apud Auguſt T 4. item Beda, atque alii.

e P. 319.

At illud validius & munitius, quod Chriſtus Matt. XXII. duo legis faciat mandata, quorum primum maximumque præcipiat dilectionem Dei: ſecundum verò, quod huic ſimile eſſe dicitur, dilectionem mandet proximi. Ubi pro duabus tabulis duo ſtatui præcepta, ſatis evidens eſt. Ac propterea à Chriſtianorum nemine diſtributio hæc in dubium vocatur. Solùm Iudæorum alia ſententia eſt. Qui cum viderent, nuſquam in Veteris Teſtamenti libris doceri, quot præcepta prior, quot poſterior tabula contineret: in eam opinionem venerunt, ut utraque quinario abſolvatur. Ita Philo in expoſit. decalogi *a*, & Ioſephus Antiquit. Iudaic. lib. III. cap. IV. & VIII. Neque non viderunt, præcepta prioris tabulæ, Deum; poſterioris tabulæ, hominem reſpicere: ſed putarunt, quia parentum beneficio ſumus, eò hos ab hominibus aliis ſequeſtratos cum Deo rectè conjungi. Quod & R. Abraham Aben-Eſra in expoſitione decalogi *b* ſcripſit. *Etiam*, inquit, *in dicto quinto deſcribitur Deus: quia parentes quodammodo communicant cum eo in ſuâ formatione. Unde qui eos non honorat, perinde eſt, ac ſi Deum non honoraret.* Sed ſi poſteriori tabula præcipitur, ut ea omnibus faciamus, quæ nobis fieri velimus: eâdem profectò docemur, illa parentibus præſtare, quæ à liberis noſtris expectamus.

a P. 513. edit. Turneb.
b P. 309. edit. Baſ. quæ anno 1559. prodiit cum Ioſippo Hebræo-Latino.

Idem Ioſephus, quia tabulæ fuerunt opiſtographæ (nam tam aversâ quàm adversa facie fuiſſe perſcriptas, clarè dicitur Exod. XXXII. 15.) eò credebat, utrumque in utraque tabulâ fuiſſe exarata præcepta duo cum dimidio. Unde conſequeretur, poſterioris tabulæ prius latus habuiſſe ſolùm hæc verba quinque, *Non occides, Non mæchaberis, Non*: verbum autem *Furaberis* in alterum fuiſſe latus conjectum. Cujuſmodi profectò adeò brevis præcepti ſectione cur Moſes uti vellet, (præſertim cum ad præſcribendum mandatum integrum, ſpatii abunde ſuppeteret) nec veriſimilis ratio adferri poteſt. Et iſta ſunt, ſuper quibus probè nunc convenit Chriſtianis. Accedamus ad ea, quæ in controverſiam vocantur.

THESIS IV.

Primùm ſuper eo aliquis eſt diſſenſus, utrùm verba illa, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis, *debeant accenſeri ſententiis præcipientibus: & ita quidem ut per ſe conſtituant præceptum primum: ſecundum verò mandatum iſtis contineatur,* Non habebis deos alienos in conſpectu meo: ne ſculpas tibi ſimulachrum, &c. *tertium verò præceptum ſit, de non temere uſurpando nomen Dei: & ita deinceps, uſque ad præceptum decimum, quod ſit de non concupiſcenda vel uxore, vel domo aliena.*

Ita exiſtimant juniores Hebræi: ut R. Abraham Aben-Eſra, & R. Moſes Fil. Nahaman Gerundenſis: quemadmodum de utroque teſtatur Paulus Burgenſis: cujus verba mox apponam. Vixit autem Aben-Eſra circa annum Chriſti milleſimum centeſimum quinquageſimum: ut qui in decalogi expoſitione *c* dicat, prope quinque millia annorum tranſacta eſſe à creatione: & librum bilancis linguæ Hebraicæ, in carmine quo eum claudit, edere ſe profiteatur anno mundi quater milleſimo ſexto, qui Chriſti eſt CIↃCXLVI. Philonis autoritate moveri potuiſſe Aben-Eſram, ſcribit Daniel Cramerus *d*. Sed aliâ in ſententiâ Philonem fuiſſe, poſtea oſtendemus. Quid vero Aben-Eſram moverit, non aliunde melius, quam ex ipſo diſcemus. Nam cum *primum dictum*, hoc eſt præceptum, vocaſſet e, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de domo Ægypti, de domo ſervorum*: ac dixiſſet *f*, eo fidem exigi in Deum Iſraelis: poſtea accedit ad hæc verba, *Non erit tibi Deus alius coram facie meâ*: ad quæ hæc annotat *g*: *Iam explicavi, quomodo dictum primum ſit fundamentum, ſuper quo nititur tota ſtructura præceptorum: & poſt ipſum ultra ſcribitur, Non erit tibi. Hinc liquet peccatum illius, qui non credit in Deum, majus eſſe idololatriâ, quia ſunt multi, qui credunt in Deum, ſacrificantes interim & ſuffumigantes cultui extraneo, ſive idolis.* Senſit igitur Aben-Eſra, cum fruſtra Deus obedientiam requirat, niſi promiſſionibus & minis ejus habeamus fidem:

c Pag. 30. 1. edit. ejuſdem.
d De diſtinguendo decal. cap. 4. p. 90. & cap. 5. p. 123.
e P. 292.
f P. 298.
g P. 370.

fidem: primo præcepto hoc ipſum religionis fundamentum exigi, puta, ut credamus Deo: at quæ ad ſtructuram religionis pertinent, tradi ſequentibus novem: quæ inter principem obtineat locum de non colendis diis alienis aut ſculptilibus: quod illi unum præceptum eſt, idque ſecundum: ut ultimum ſit de concupiſcentia uxoris vel domus alienæ: nam utramque concupiſcentiam decimo præcepto comprehendit. Cùm enim præceptum quinctum de parentibus honorandis inter ea retuliſſet, in quibus Dei vel explicitè vel implicitè mentio fiat (nempe, uti dicebamus, quia Deus & parentes generent hominem, eoque parentes ſint quaſi Deus quidam terreſtris, ut qui hos honore ſuo ſpoliet, Deum ipſum fraudet honore) de
a P. 309. præceptis ſequentibus iſta ſubjungit *a*: *Quinque reſidua verba habent reſpectum ad hominem. Primum grave eſt, quo ſcilicet ſeparatur anima a corpore. Hoc ſequitur violatio corporis: & poſt ipſum, non furaberis rem temporalem: & deinde de linguâ: atque ultimo de concupiſcentiâ.* Eadem diſtributio ſervatur adnexo commen-
b P. 334. tariolo decalogi, *b* quo præceptum primum de gloriâ Dei comparatur unitati denarii: novem ſequentia cum novem orbibus conferuntur. Sed ut plenius hæc Hebræorum ſententia intelligatur, imprimis operæ fuerit afferre verba Burgenſis. Nam & rationes Hebræorum clarè fuſeque proponit, & cum ſectâ prius fuerit Judæus, ac vir fuerit doctiſſimus, Hebræorum mentem optimè nôrat. Sic igitur ille in additionibus ad Lyranum, quas
c Additione prima Exodi cap. 20. ante annos prope ducentos ad Alphonſum filium ſcripſit *c*: *Motiva*, inquit, *ſeu rationes, quibus* (Hebræi) *nituntur mutare ſententiam prædictorum verborum* (Ego ſum Dominus Deus, &c.:) *quæ eſt plane denunciativa, in ſententiam præceptivam, ſunt duo. Unum eſt, quod ad omnia præcepta divina obſervanda oportet præſupponere, ut dicunt, & rationabiliter, ut videtur, quod credatur abſque dubietate, quod ille, qui loquebatur, ſeu præcipiebat, erat Deus ſuus, qui eos eduxerat, &c. quæ quidem credulitas, ſeu fides erat potiſſima ratio obligandi eos ad obſervanda ejus præcepta. Unde cùm dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, &c. præcipitur ſecundum eos affirmativè, ut dicunt, quod hoc firmiter credatur, ſcilicet, quod ille qui loquebatur ſeu præcipiebat, erat Deus, qui eduxerat, &c. quam quidem rationem ponit Aben-Eſra in ſuâ gloſſâ: & videtur habere fundamentum, juxta illud Apoſtoli ad Hebræos cap. XI. Accedentem ad Deum oportet credere, quod ſit &c. Alii autem dicunt, quod id quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, præcipit affirmative, quod ille Deus, qui loquebatur, id eſt, qui eos eduxit de ſervitute Ægypti, haberetur ab eis in Deum, ita ut mandata ejus tenerentur obſervare. quod quidem præceptum dicunt debere neceſſariò præcedere omnia alia præcepta. Ad quod ponunt tale exemplum. Ponatur quod aliquis rex de novo veniat ad aliquam provinciam, indecens eſſet, quod in eâ faceret leges & conſtitutiones, antequam in regem reciperetur. Unde dicunt, quod cum dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, &c. præcipitur, quod recipiatur ab eis jugum regis cœleſtis: ſcilicet obedientia divinorum mandatorum. quod eſt præceptum primum ad omnia mandata divina. & hæc eſt ratio aliquorum Thalmudiſtarum, prout late R. Moyſes Gerundenſis recolligit ex dictis eorum in ſuâ gloſſa ſuper Exodum.*

Huic Hebræorum ſententiæ favet etiam B. Irenæus lib. II. cap. XLII. *In quinque libris legem populo Moyſes tradidit. Unaquaque tabula, quam accepit à Deo, præcepta habebat quinque.* Hieronymus verò, etſi præceptum de honorandis parentibus ad tabulam ſecundam referret: tamen in eo aliquando cum Hebræis facit, quod præceptum de non faciendis ſimulachris ſecundum appellet. Ut in Oſeæ cap. X. ad verba illa, *Cum corripientur ſuper duas iniquitates ſuas*: ubi citat illud Hieremiæ: *Duo peſſima fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non poſſunt aquas continere.* Ac continuò ſubjungit: *Hæ duæ iniquitates contra duo decalogi erupere præcepta in quibus dicitur: Ego ſum Dominus Deus tuus: non erunt tibi dii alii abſque me.*

Etiam Iulianus Apoſtata ſimiliter diviſit, non contradicente Cyrillo, quod argumento eſt, tum Iuliani ætate ſic, à quibuſdam ſaltem, dividi ſolere: tum diſtributionem eam improbatam non fuiſſe tempore Cyrilli. Verba Iuliani ſunt iſta apud Cyrillum lib. V. contra Iulianum: *Scribantur autem ſuis verbis ſingula mandata, quæ ab ipſo Deo conſcripta* (Moyſes) *dicit: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti. Secundum poſt hoc: Non erunt tibi dii alii præter me, non facies tibi ſimulachrum. Et cauſſam ponit, Ego enim ſum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios uſque in tertiam generationem. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Memento dies ſabbathorum. Honora patrem ac matrem: non mœchaberis, non occides,* (non furtum facies) *non falſum teſtimonium dices, non concupiſces rem proximi tui.* Ubi verba iſta adjecimus, *non furtum facies*: quæ in Cyrillo *a* præ- a Edit. Pariſ. 1572. Tom. 2. col. 582.
tereuntur. Secutus verò eſt Iulianus ordinem, qui olim in tralatione LXXII. interpretum ſervabatur: de quo poſtea dicam.

Ex recentioribus unus, quod ſciam, Petrus Martyr ſuperiorem Hieronymi diſtributionem probat, in epiſt. ad Rom. cap. VII. 7. *Miror*, inquit, *quoſdam, inter quos etiam eſt Auguſtinus, ex uno mandato duo facere voluiſſe, quaſi in altero prohibeatur adulterium, cum dicitur. Non concupiſces uxorem proximi tui: in altero prohibeatur, ne agrum, domum, bovem, ſervum, ancillam alterius appetamus. At ſi ad numerum earum rerum, quas concupiſcimus, multiplicanda ſint præcepta, ex uno infinita quodammodo faciemus. Poteſt enim fieri, ut honores proximi, dignitates, vaſa, pecunias, veſtes, & infinita id genus alia appetamus. ALII verò, ut in præceptis denarium numerum conſervarent, præceptum iſtud, Non concupiſces, indiſtractum reliquerunt: primum autem in duas partes diviſerunt: ut in priori ponerent, Non habebis Deos alienos: in altera, Non facies tibi ſculptile, &c. EGO VERO utrumque puto ad idem præceptum pertinere. Primum autem mandatum eſſe arbitror, quod quaſi proœmii loco cæteris proponitur. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti. Nam his verbis ſancitur, ut illum pro vero Deo habeamus. Ne autem eum putaremus una cum aliis Diis colendum eſſe, ſtatim adjectum eſt ſecundum præceptum, quo Deos alienos, & ſculptilia, & imagines colere prohibemur.*

THESIS V.

Huic verò ſententiæ obſtat, quòd præceptum omne ſit oratio non enunciativa: uti & ſententiæ optantes. item quod præceptum omne actum ponat, quem fieri vel mandet, vel vetet. At verba iſthæc, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis, *ſunt oratio enunciativa, quâ verum ſignificatur: neque in iis actûs mentio fit, ad quem homo obligetur. Quare verba iſta non ſunt præceptum, ſed potius præfatio in decalogum adverſum, quâ rationes adferuntur, ob quas ad parendum præcipienti obligemur, vel ſi magis placet verba illa connectere cum præcepto iſto:* Non habebis Deos alienos in conſpectu meo, *continebitur iis ratio ejuſce præcepti. Nempe ut hæc ſit ſententia: Cum ego ſim Iehova, hoc eſt is qui à ſe ipſo eſt, & à quo eſt quicquid eſt: cum ego item ſingulariter ſim veſter Deus propter fœdus, quòd pepigi vobiſcum: cum item mihi obligati ſitis beneficio maximo, quia vos eduxi ex Ægypto, domo ſervitutis: me, me unquam*

quam, non alienos Deos in conſpectu meo, colere debetis. Et ſanè par verborum horuncce ratio eſt ac iſtorum, Ego ſum Deus tuus fortis, zelotes, &c. *Atqui nemo inventus eſt hactenus, qui iſta pro mandato haberet. Quare nec priora illa præceptum per ſe conſtituere poſſunt.*

Paulus Burgenſis, cujus ſupra memini, hanc ſententiam probat in additionibus ſuis ad Lyranum, & ſimul Hebræorum argumentis, quæ antea poſuimus, reſpondet. Verba ejus ſunt iſta *a*: *Attendenda ſunt duo. Primum eſt, quod planus ſenſus literæ concordat manifeſtè opinioni doctorum noſtrorum. Secundum, quod motiva Hebræorum contrarium aſſerentium non valent. Primum probatur. Nam in hoc, quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus, &c. nullum verbum præceptivum ſeu imperativum ponitur, ſed ſolùm ſunt quædam dicta denunciativa, quibus Deus denunciat populo, quod ipſe, qui loquitur, eſt Deus, qui eos eduxit de captivitate, nihil in hoc eis præcipiendo: ut eſt manifeſtum intuenti. In cæteris verò de decalogi præceptis manifeſtè ponuntur verba mandativa: ut in negativis, cum dicitur, Non habebis Deos alienos: non adorabis ea, neque coles: non occides: non mœchaberis, &c. in affirmativis verò, cùm dicitur, Memento, ut diem ſabbathi ſanctifices: honora patrem tuum, &c. In hoc autem, quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, nihil horum ponitur: unde illa verba non ſunt præceptiva, nec imperativa, ſed ſolùm denunciativa: unde non debent inter præcepta numerari.* Poſt illa ſubjungit Burgenſis duo Hebræorum argumenta, quibus impulſi contendunt, verba illa, *Ego ſum Dominus, &c.* etſi ſententiæ videantur enunciativæ, tamen reverà eſſe imperantes. Argumenta iſthæc erant, quod *Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.* tantundem ſit ac ſi dicatur; volo, jubeo, ut credatis me eſſe Dominum Deum veſtrum, qui vos ex Ægypto eduxit. Item, Scitote, cum Deus veſter ſim, qui vos ex Ægypto liberarit, obſtringi vos mihi ad præſtandum omnia, quæ præcepero. Ad ea verò ſic reſpondet Burgenſis: *Hæ rationes licet, quantum ad aliquid, obtineant veritatem, non tamen intentum in propoſito concludunt. Nam filii Iſraël, antequam ad recipiendam legem devenirent, crediderunt in Deum, ut litera multis in locis teſtatur. Dicit enim in Exod. cap.* IV. *Credidit populus, &c. Similiter Exod.* XIV. *poſt tranſitionem maris de ipſis legitur, Crediderunt Domino, & Moyſi ſervo ejus. Ex quibus patet, quod fidem habebant, antequam ad recipiendam legem acceſſiſſent. Nec ad hoc, quod eſt credere Deum, ſeu Deo, requirebatur, ut eis daretur aliud præceptum expreſſum, præſertim hoc cum præſupponatur ad præcepta decalogi, tanquam per ſe notum ei, qui habet fidem, & ideo non indiget aliâ promulgatione, niſi infuſione fidei: ut in prima & ſecunda q. c. art. 4. reſponſ. ad primum argumentum. Et de hoc intelligitur illud Apoſtoli ad Hebræos* XI. *Accedentem ad Deum oportet credere. Et ſic ceſſat prima ratio. Similiter dicendum eſt ad ſecundam. nam jugum obedientiæ divinæ manifeſtè acceperunt filii Iſraël Exod.* XIX. *cum Moyſi proponente ex parte Dei, ſi audieritis vocem meam, &c. ſequitur: Reſpondítque populus ſimiliter, Cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus. Non ergo requirebatur alia receptio generalis ad obedientiam præceptorum. Unde manifeſtum eſt, quod in hoc quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, nihil eis præcipitur, niſi ſolùm, quod intimatur eis, quis eſſet ille, qui loquebatur, ſcilicet quod erat Dominus Deus ſuus, qui eos eduxerat, prout verba planè ſonant.*

a Addit. 1. in Exod. cap. 20.

Thesis VI.

Non dubitamus itaque, quin præceptum de non habendis diis alienis ſit ordine primum: contrà quàm Thalmudiſtæ putarunt. Præter hanc verò eſt altera, ac major controverſia: eaque iſtiuſmodi. Conſtat decalogi præcipientes ſententias numero eſſe quatuordecim: ac ſatis convenit, tertiam de non adorandis ſculptilibus cum ſecundâ de non habendis ſimulachris conjungi debere. Conſtat item ſextam, quâ jubemur, ſex dies operari, & ſeptimam, quâ vetamur ſeptimo die facere ullum opus, unum idemque præceptum conſtituere cum ſententiâ quintâ, quæ jubet meminiſſe diei ſabbathi, ut eum ſanctificemus. Sed ſi hic ſiſtamus, erunt præcepta undecim. Quare, ne denarium excedamus, alii porrò jubent ſententiam ſecundam de non faciendis ſimulachris adnectere ſententiæ primæ de non habendis imaginibus, ut conjuncta primum conſtituant præceptum: alii malunt, decimam quartam ſententiam, de non concupiſcenda domo aliena, conjungere cum decima tertia, de non concupiſcenda aliena uxore, ut duæ iſtæ conſtituant præceptum decimum.

Quæſtionem hanc iiſdem verbis proponit Auguſtinus ſuper Exodum qu. LXXI: *Quæritur, decem præcepta legis quomodo dividenda ſint: utrum quatuor ſint uſque ad præceptum de ſabbatho, quæ ad ipſum Deum pertinent; ſex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potius illa tria ſint, & iſta ſeptem. Qui enim dicunt, illa quatuor eſſe, ſeparant quod dictum eſt, Non erunt tibi Dii alii præter me, ut aliud præceptum ſit, Non facies tibi idolum, & cætera, ubi figmenta colenda prohibentur. Unum autem volunt eſſe, Non concupiſces uxorem proximi tui. Et, Non concupiſces domum proximi tui, & omnia uſque in finem. Qui verò illa tria eſſe dicunt, & iſta ſeptem, unum volunt eſſe, quicquid de uno colendo Deo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema præcepta in duo dividunt, ut aliud ſit præceptum, Non concupiſces uxorem proximi tui: & aliud, Non concupiſces domum proximi tui, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæcunque illius ſunt. Decem tamen eſſe præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc Scriptura teſtatur.*

Thesis VII.

Auguſtino ea placuit ſententia, ut tres quidem prioris, ſeptem verò poſterioris tabulæ ſint præcepta. Argumenta quæ pro eâ, partim ab Auguſtino, partim ab aliis adferuntur, duplicia ſunt. Aliis enim probare conantur, ſententiam de non habendis Diis alienis, deque non faciendis ſculptilibus, unum conſtituere præceptum: aliis verò oſtendunt, ſententias de non concupiſcendâ vel uxore, vel domo aliena, efficere præcepta diverſa. Prius illud eo confirmant, quia ſententia de non faciendis vel colendis idolis, ſub præcedente comprehenditur tanquam ſpecies ſub genere, tantumque explicandi cauſſa adjungitur: unde &, juxta eos, una eademque idololatria utrobique prohibetur, nempe ne colamus Deos alienos: una item eademque affirmativa utrique negativæ enunciationi reſpondet, nimirum, Soli Deo ſervies. Sed hac parte adſtipulari iis non poſſumus. Nam prius docetur, quis ſit colendus: nempe verus Deus, non dii alieni: deinde, quomodo ſit colendus: videlicet in ſpiritu & veritate, non per ſimulachra. Unde liquet, diſtincta prohiberi idololatriæ genera, prius illud, quod craſſius eſt, cùm in objecto erratur: ut cum non colitur verus Deus, vel non colitur ſolus: alterum ſubtilius, quod eſt ratione modi, cum non colitur divinè, hoc eſt, prout in verbo præcepit.

Duo verò eſſe præcepta de concupiſcentia, eo adſtruunt

iidem, quia alia eſt ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum quia utrumque concupiſcimus, utrumque diſtincte prohibendum fuit, ad concupiſcentiam melius reprimendam. Præterea, inquiunt, ſi diſtincta ſunt præcepta, Non mœchaberis, &c. Non furaberis; cur non item diſtinguantur, Non concupiſces uxorem, &c. Non concupiſces domum alienam? Etiam conſiderant, quod non dicatur, Non concupiſces alienam uxorem, vel domum, vel ſervum: ſed repetito verbo, Non concupiſces uxorem alienam, Non concupiſces domum, &c. Quod ſi, aiunt, malit quis præcedere inhibitionem de non concupiſcendâ domo alienâ, uti Exod. XX. *fit, jam prius prohibebitur concupiſcentia universè: deinde partes ejus, ſive quæ domo continentur, ut uxor, ſervus, jumentum, res. Sed judicio noſtro, non magis objectorum diverſitas diverſum hic præceptum facit, quàm in ſecundo, ubi poſt generalem imaginum prohibitionem adjungitur,* Non earum rerum, quæ ſunt ſupra in cœlo, aut infra in terrâ, aut in aquis ſub terrâ, *vel in quarto præcepto, ubi cum universè dictum eſſet,* Non facies ullum opus, *mox additur,* Neque tu, neque filius tuus, &c.

Denique non parum præſidii in eo collocant juniores, quod in prohibitione concupiſcentiæ Hebræa veritas cap. v. *Deuter. non eandem repetat vocem, ſed aliam uſurpet. Nam cum primo dixiſſet* חמד, *poſtea ait,* התאוה. *Unde ipſis placet, prius prohiberi* ἐπιθυμίαν ἐξέλκουσαν καὶ δελεάζουσαν, *ut Iacobus cap.* I. 14 *vocat: poſteriori vero, quam idem appellat* ἐπιθυμίαν συλλαβοῦσαν. *Nos contrà ſubtilius hæc, quam verius dici, eo probamus, quod in Exodo unum utrobique verbum* חמד *uſurpetur, uti & ab Apoſtolo Paulo ad Rom.* VII. 7. Non ſciviſſem concupiſcentiam eſſe peccatum, niſi Lex dixiſſet, Non concupiſces. Οὐκ ἐπιθυμήσεις. *Quare non magis hic concupiſcentia modo diſtinguitur, quàm objectis.*

At longè minùs ſolidi quicquam crepant, qui aſſerunt, in diviſione ſua myſtici plurimum ſubeſſe oſtendant. Quale eſt, quod tribus prioris tabulæ præceptis vel Dei unitatem, veritatem, voluntatem; vel ipſam Trinitatem dicunt inſinuari: tertiumque agere de ſanctificando die ſeptimo, ut repræſentetur ſeptiformis gratia Spiritus ſancti: ſeptem verò eſſe mandata tabulæ poſterioris, quia numerus iſte ternario & quaternario conſtat, ac ternarius congruat animæ, quæ eſt ἐπιθυμητικὴ, θυμικὴ, λογικὴ: *quaternarius vero reſpondeat corpori. Quæ omnia etſi à magnis viris producta ſint, tamen aptiora ſunt ad mentes quibuſdam velut* ποιήμασιν *oblectandas, quàm argumentis ſolidis formandas & firmandas.*

Auguſtini eam fuiſſe, quam diximus, ſententiam, ſatis hæc verba oſtendunt epiſt. CXIX. ad Januarium cap. XI: *In tribus præceptis decalogi, quæ ad Deum pertinent (cætera enim ſeptem ad proximum pertinent, id eſt ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet) tertium ibi de obſervatione ſabbathi poſitum eſt &c.* Item ſerm. CXLVIII de Tempore: *Scitis in lege præcipuum commemorari decalogum, id eſt decem præcepta legis. Quorum eſt unum præceptum, de colendo uno Deo: ſecundum, ne accipias nomen Domini Dei tui in vanum: tertium, de obſervatione ſabbathi. Iſta tria præcepta ad Deum pertinent, reliqua ſeptem ad homines. Quæ ſunt ſeptem pertinentia ad hominem? Honora patrem tuum & matrem, non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dixeris, non concupiſces uxorem proximi tui, non concupiſces rem proximi tui.* Paſſim etiam Auguſtinus decalogum comparat Pſalterio decem chordarum, imò & librum, quo de decalogo tractat, de decem chordis inſcripſit. Eo inter alia inquit: *Ad duo præcepta, id eſt ad dilectionem Dei & proximi, pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus Trinitas. Ad alterum vero præceptum, id eſt ad dilectionem proximi ſeptem chordæ: quomodo vivatur inter homines. Nam ipſe numerus ſeptenarius, tanquam ſeptem chordarum, incipit ab honore parentum.* Similia habet lib. III. Confeſſ. cap. VIII. lib. XV. contra Fauſtum Manichæum cap. IV. lib. de convenientia decem præceptorum & decem plagarum, & ſerm. XCV. de Tempore, atque alibi. Quibus verò rationibus impulſus hanc prætulerit ſententiam, oſtendit quæſtionibus in Exodum, quæſt. LXXI. ubi cum dixiſſet, alios quatuor prioris & ſex poſterioris, alios tria prioris & ſeptem poſterioris tabulæ facere præcepta (qua de re ſupra Auguſtini verba adduximus) continuò ſubjungit: *Mihi videntur congruentius accipi tria illa & iſta ſeptem, quoniam Trinitatem videntur illa, quæ ad Deum pertinent, inſinuare diligentius intuentibus. Et reverà, quod dictum eſt: Non erunt tibi Dii alii præter me, hoc ipſum perfectius explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta. Concupiſcentia porrò uxoris alienæ, & concupiſcentia domus alienæ, tantùm in peccando differunt, ut illi, quod dictum eſt, Non concupiſces domum proximi tui, adjuncta ſint & alia, dicente Scriptura, Neque agrum ejus, neque ſervum ejus &c. Diſcreviſſe autem videtur concupiſcentiam uxoris alienæ à concupiſcentia cujuslibet rei alienæ, quando utrumque ſic cœpit, Non concupiſces uxorem proximi tui: &, non concupiſces domum proximi tui: & huic cœpit cætera adjungere. Non autem cum dixiſſet, Non concupiſces uxorem proximi tui, huic connexuit alia dicens, Neque domum ejus, neque agrum ejus: ſed omnino apparent hæc eſſe conjuncta, quæ in uno præcepto videntur contineri, & diſcreta ab illo, ubi uxor nominata eſt.*

Eſt tamen cùm Auguſtinus etiam præceptum de non faciendis idolis ſeparare videtur à mandato de non habendis diis alienis. Ut lib. III. contra duas Pelagianorum epiſtolas cap. IV: *Si enim Chriſtus noſter abſtulit illud graviſſimum multarum obſervationum jugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne ſabbatho ſeptimo dierum volumine redeunte ab operibus etiam neceſſariis quieſcamus, & cætera hujuſmodi: numquid propterea dicturi ſumus, non ad nos pertinere decalogum, exceptâ ſabbathi obſervatione carnali, quæ ſpiritualem ſanctificationem quietemque ſignificat? Quis enim dicat, non debere obſervare Chriſtianos, ut uni Deo religionis obſequio ſerviatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falſa teſtimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiſcatur aliena?* Quibus in Auguſtini verbis tria obſervamus. Primùm, ut licet faſtigia tantùm mandatorum carpat, tamen diſertim commemoret interdictum de idolis: quod vulgò facere non ſolent; quia illud continetur, ut ajunt, ſub præcepto de non habendis diis alienis. Eo verò illud dignius eſt conſideratione, quòd hoc opus poſt illos in Exodum commentarios ediderit: tum item, quia ea quæ adverſus Pelagianos ſcripſit, majori curâ elaborârit. Præterea videmus, ut Auguſtinus hoc loco non alius ſabbathi, quam ſpiritualis (quod eſt à peccatis) à Chriſtianis obſervationem requirat. Quod favere videtur ſententiæ Heſychii, præceptum de ſabbatho prætereuntis, uti antea oſtenſum. Adhæc cernimus, ut quemadmodum in loco antè adducto ex ſerm. CXLVIII. de Temp. ita hic etiam præceptum de cæde poſtponat mandato de adulterio: quod eum facere exemplo LXX. interpretum, liquebit ex iis, quæ de ordine præceptorum extremo loco dicemus.

Theſis VIII.

Cæterum diſputatur, utrùm etiam ante Auguſtinum quiſquam hanc opinionem ſit amplexus. Nos quidem ejuſce ſententiæ laudare neminem poſſumus. Sed tamen aliquid eſt, quod Origenes alicubi ita dicat ſentire nonnullos, quorum nominibus parcit. Quare niſi vel inſcriptio libri, vel interpretis fides fuerit ſuſpecta: etiam ante Auguſtinum eam quorundam fuiſſe opinionem, fateamur neceſſe eſt.

Jam ante Auguſtinum fuiſſe aliquos, qui præceptum de non habendis Diis alienis, deque non faciendis ſimulachris, pro uno haberent: teſtis eſt Origenes homil. VIII. in Exodum, ubi hac ipsâ de re tractans, *Hæc*, inquit, *omnia ſimul NONNULLI putant unum eſſe mandatum.* Ubi per nonnullos potiſſimum deſignare præceptorem ſuum Clementem, quorundam opinio eſt: ſed quàm infirmo tibicine nitantur, ea oſtendent, quæ de Clementis ſententiâ mox adferemus ex ſexto Στρωματέων. Imò neque ſatis apertum eſt, ecqui ita ſenſerint Origenis ætate. Nam ut iſte in Exodum commentarius Origenis ſit, tamen, cùm Græce non extet, difficile dictu eſt, utrùm ipſe Origenes ita ſcripſerit, an Rufinus interpres adjecerit de ſuo. Rufini enim libertatem, vel licentiam potiùs in transferendo, nemo ignorat.

Sed utcumque eſt de temporibus ante Auguſtinum, ſanè poſt eum complures ita ſenſiſſe, certum eſt. Eos inter eſt ſcriptor commentariorum in Pſalmos, qui Hieronymo tribuuntur, in Pſal. XXXII. *In Pſalterio decem chordarum, id eſt decem verba legis. Tria mandata in unâ tabulâ, quæ ad fidem Trinitatis pertinent, hæc ſunt. Primum, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Secundum, Non habebis nomen Dei tui in vanum. Tertium, Obſerva diem ſabbathi. Septem in alterâ tabulâ ad dilectionem proximi pertinent.* Citat hæc etiam verba Daniel Cramerus, ut oſtendat Hieronymum aliquando aſſentire Auguſtino. Addit item, neſcire ſe, cur Bruno Amarbachius commentarios iſtos γνησίους eſſe neget. Sed cùm interpres iſte paſſim ab Hieronymo diſſentiat, multaque habeat Hieronymo indigna, nec, quod Hieronymus facere ſolet, Græcam, Hebraicamque eruditionem admiſceat, nec editiones varias conferat, & hiſtorico ſenſu præterito in allegoricis & tropologicis verſetur; adhæc Eucherium citet: planum eſt rectè ſentire Amarbachium: cui quoque aſſentiunt Eraſmus, Sixtus Senenſis, Melchior Canus, Wilhelmus Lindanus, Rob. Bellarminus, Andreas Rivetus, & Robertus Cocus.

Etiam Auguſtini ſententiam probat ſcriptor commentariorum in libros Regum Eucherio tributorum. Nam lib. III. cap. XXIV. ait, *Decalogi legis tria ſunt mandata, quæ nos ad cultum divini amoris excitant: ſeptem, quæ dilectionem proximi commendant.* Hunc ſcriptorem quinquennio poſt Auguſtinum vixiſſe, idem Cramerus ait: ne quis fortè unius Auguſtini eam opinionem diu fuiſſe credat. Nos minimùm ducentis circiter poſt Auguſtinum annis vixiſſe ſcimus: ut qui non Caſſiodorum tantum in Pſalmorum expoſitione citet, ſed etiam Gregorii Magni Moralia commendet: imò & lib. III. cap. XXII. de eodem ſcribat in hunc modum: *Noſtris nuper temporibus beatus Gregorius Papa Evangelicis roboratus eloquiis Romanam rexit Eccleſiam, & reverendiſſimi Patres, Auguſtinus, Paulus, & alii ſocii eorum, jubente illo, venerunt in Britanniam.* Habet quoque eam diviſionem Beda expoſit. in Exodum cap. XX. & Præfat. in Pſalterium, item in epiſt. ad Epheſ. cap. VI. & alibi, Bernardus ſerm. IV. ſuper *Salve Regina*, Giſelbertus lib. Altercat. cap. IX. item Petrus Lombardus lib. III. diſt. XXXVII. quem cùm Scholaſtici, tum Nicolaus Lyranus, aliique gloſſographi ſunt ſecuti. Daniel Cramerus etiam laudat Anſelmum Cantuarienſem in epiſt. ad Epheſ. cap. VI. Sed commentarii iſti ſunt Hervei Natalis Britonis, qui ducentis quinquaginta annis poſt Anſelmum vixit, æqualis Durandi, adverſus quem ea defendit, in quibus à Thomâ Aquinate Meldenſis hic epiſcopus diſceſſerat.

Theſis IX.

De Auguſtini opinione ſatis dictum. Alii verò ex præcepto, quod Auguſtino eſt primum, faciunt duo, & ex iis, quæ Auguſtino ſunt nonum decimumque faciunt unum. Quæ ſententia, ſeu ratione de Scripturis hauſtâ, ſeu autoritate veterum pugnemus, priorem facilè exſuperat. Nam ut primum rationibus agamus, ſanè Moſes Exodi XX. *ſic ſcribit:* Ne concupiſcito domum proximi tui, ne concupiſcito uxorem proximi tui, aut ſervum ejus aut ancillam ejus, aut bovem ejus, aut aſinum ejus, denique quicquid eſt proximi tui. *At Deuteronomii cap.* V. *ſic repetit:* Neque concupiſcas uxorem proximi tui, neque expetas domum proximi tui, agrum ejus, aut ſervum ejus &c. *Videmus ut trajecerit Moſes verba de uxore, deque domo alienâ concupiſcendâ: quod minime feciſſet, ſi præceptis integris diſtinguerentur. Secus qui ſentit ἀταξίας inſimulat prophetam.*

Etiam eo argumento pugnant Hyperius, Urſinus, aliique viri eruditi, quòd præceptum de non habendis diis alienis, deque non faciendis ſimulachris, verſibus à Moſe diſtinguantur: ac uno contrà verſu comprehendantur præceptum de non concupiſcendâ uxore alienâ, & domo alienâ. Sed firmius hæc concluderent, ſi ea verſuum diſtinctio à Moſe eſſet, ac non à Maſoritis, quod nos veriùs putamus.

Theſis X.

Quod ſi auctoritate etiam antiquitatis ſtare volumus: hanc ſententiam ſequuntur vetuſtiores Hebræi, eo ſolo excepto, quod ut utraque tabula quinque præceptis conſtaret, præceptum de parentibus honorandis ad priorem tabulam retulerunt. At examuſſim, hoc eſt, ne eo quidem excepto, quod præceptum quintum referant ad tabulam poſteriorem, ſequuntur illam, vel omnes, vel prope omnes Græci Latinique Patres, quotquot ante Auguſtinum vixerunt; multi etiam eorum, è Græcis maxime, qui poſt Auguſtinum floruerunt.

Inter veteres Hebræos familiam ducat is, qui Apoſtolorum temporibus vixit, Philo Judæus, ſive Alexandrinus. Nam ſecundum de decalogo librum, qui eſt de legibus ſpecialibus, ſic orditur, Ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ ταύτης βίβλῳ, δύο κεφάλαια ἠκρίβωται τῶν δέκα, τό, τε περὶ τοῦ μὴ νομίζειν θεοὺς αὐτοκρατεῖς ἑτέρους, καὶ περὶ τοῦ μηδὲν θεοπλαστεῖν χειρόκμητον. *In libro, qui hunc præcedit proximus, accuratè introſpeximus duo capita, quæ in decem præceptis prima numerantur, de non colendis aliis Diis præter unum, cujus imperio parent omnia, & de non fingendis ſimulachris.* Sed imprimis hoc docemur eo, quem hic ſignat, libro. Nam priore de decalogo libro ſic inter alia ſcribit: Ἡ μὲν οὖν ἀμείνων πεντὰς τοιάδε ἦν περὶ μοναρχίας, ᾗ μοναρχεῖται ὁ κόσμος· περὶ ξοάνων καὶ ἀγαλμάτων, καὶ συνόλως ἀφιδρυμάτων χειροκμήτων· περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ πρόσρησιν θεοῦ· περὶ τοῦ τὴν ἱερὰν ἑβδόμην ἄγειν ἱεροπρεπῶς· περὶ γονέων τιμῆς, καὶ ἰδίᾳ ἑκατέρου, καὶ ἀμφοτέρων κοινῇ· ὡς εἶναι τὴν μὲν μίαν γραφῆς τὴν ἀρχὴν θεόν, καὶ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντός, τὸ δὲ τέλος, γονεῖς, οἳ μιμούμενοι τὴν ἐκείνου φύσιν γεννῶσι τοὺς ἐπὶ μέρους. Ἡ δ' ἑτέρα πεντὰς τὰς ἀπαγορεύ-

σεις

ετιν ϖεϱὶ μοιχειῶν, φόνε, κλοπῆς, ψευδομαρτυϱιῶν, ἐπιϑυμιῶν. *Ille potior quinarius de monarchia loquitur, qua mundus regitur, de ſtatuis ſimulachriſque, & id genus manufactis operibus, de non aſſumendo in vanum Dei nomine, de obſervatione religioſâ diei ſeptimæ, de honorandis parentibus & ambobus & ſingulis. Itaque una hæc tabula incipit à Deo patre conditoreque rerum omnium: deſinit in parentes, qui ad illius imitationem gignunt particulariter. Alter quinarius ex interdictis conſtat, vetans adulterium, homicidium, furtum, falſum teſtimonium, concupiſcentiam.* Spiſſus verò eſt error eorum, *a* qui Philoni eam placuiſſe ſententiam arbitrantur, quam Aben-Eſram & Moſen Gerundenſem ſecutos eſſe antea diximus. Opinionem ſuam probatum eunt ex Philonis antiquitatibus biblicis: quaſi non certo certius ſit, librum hunc eſſe planè ſuppoſititium.

a Danielis Cramers lib. de diſtinguendo decalogo cap. 3. & Joannis Gerardi Loc. comm. Tom. 3. pag. 55.

Philonis, ſed genuini, ſententiam etiam Joſephus amplexus fuit: qui lib. III. Antiq. Judaic. præcepta hoc ordine recenſet:

> Διδάσκει μὲν οὖν ἡμᾶς ὁ πρῶτος λόγος, ὅτι Θεός ἐστιν εἷς, καὶ τοῦτον σέβεσθαι μόνον.
> Ὁ δὲ δεύτερος κελεύει, μηδενὸς εἰκόνα ζώου ποιήσαντας προσκυνεῖν.
> Ὁ τρίτος δὲ, ἐπὶ μηδενὶ φαύλῳ τὸν Θεὸν ὀμνύναι.
> Ὁ δὲ τέταρτος, παρατηρεῖν τὰς ἑβδομάδας ἀναπαυομένους ἀπὸ παντὸς ἔργου.
> Ὁ δὲ πέμπτος, γονεῖς τιμᾷν.
> Ὁ δὲ ἕκτος, ἀπέχεσθαι φόνου.
> Ὁ δὲ ἕβδομος, μὴ μοιχεύειν.
> Ὁ δὲ ὄγδοος, μὴ κλοπὴν δρᾷν.
> Ὁ δὲ ἔνατος, μὴ ψευδομαρτυρεῖν.
> Ὁ δὲ δέκατος, μηδενὸς ἀλλοτρίου ἐπιθυμίαν λαμβάνειν.

Atque hæc, quæ veterum fuerit Hebræorum ſententia, oſtendunt. Malè verò eam cum Aben-Eſræ, juniorumque Hebræorum ac Thalmudiſtarum opinione confundit doctiſſimus Andreas Hyperius *b*: Nam etſi in eo conveniunt, quod tertium præceptum ſit de non temerè uſurpando Dei nomen, & decimum de concupiſcentia agat universè: tamen diſſident de primo ſecundoque, quia Aben-Eſra cum Auguſtino pro uno habet, & ut denarium impleat, pro diſtincto præcepto habet præfationem decalogi: ut antea vidimus.

b In opuſc. Theol. Loc. de decalogi digeſt.

Philonis ac Joſephi ſententiam ſecuti ſunt Græci Latinique Patres ante Auguſtinum.

De Clemente tamen incertum. Nam lib. VI. Στρωματέων *c* primo præcepto ait mandari cultum unius veri Dei, ac vetari idololatriam: altero prohiberi, ne nomen Domini in vanum aſſumamus: tertio præcipi, ut ſanctificemus ſabbathum. Hæc ſanè multum à Joſephi ſententiâ abeunt. Itaque Clementem pro vulgari opinione adducunt Rob. Bellarminus lib. II. de reliquiis, & imaginibus ſanctorum cap. VII. & Cornelius à Lapide in Deuter. cap. XX. atque alii. Sed metuo, ne quis impoſtor locum hunc Clementis corruperit. Nam poſt aliqua ſequitur *d*: ὁ δὲ πέμπτος ἑξῆς ἐστι λόγος, περὶ τιμῆς πατρὸς καὶ μητρός. Præceptum de honorandis parentibus diſertim *quintum* vocat. Hinc alia præcepta commemorat: ſed prætermiſſo illo, quod eſt de falſo teſtimonio. Poſtremò ait *e*, Δέκατος δέ ἐστιν ὁ περὶ ἐπιθυμιῶν ἁπασῶν λόγος. *Decima eſt oratio de OMNIBUS cupiditatibus.* Pro quo in eâ Gentiani tralatione, quæ Pariſiis prodiit anno CIϽ IϽLXXII. legitur, *doctrina eſt oratio &c.* Ubi ſimiliter metuo, ne fraude magis, quàm incuriâ peccatum ſit. Nempe offendebat, quod decimo præcepto non ἁπάσας concupiſcentia, ſed quævis concupiſcentia vetari diceretur. Quod vulgari diſtributioni repugnabat. Sed de Clemente utcunque eſt, diſcipulum ejus Origenem, niſi quis ſcrupulum ex iis, quæ ſuperiùs adferebamus, injicere volet, Joſepho aſſentiri planum eſt. Nam homil. VIII. in Exodum ſic ſcribit: *Primum mandatum eſt, Non erunt tibi Dii alii præter me. Et poſt hoc ſequitur, Non faciæs tibi idolum &c. Hæc ſimul nonnulli putant unum eſſe mandatum. Quod ſi ita putetur, non complebitur decem numerus mandatorum. Et ubi jam erit decalogi veritas? Sed ſi eo modo dirimatur, quo & nos in ſuperiori pronunciatione diſtinximus, integer decem mandatorum numerus apparebit. Eſt ergo primum mandatum, Non erunt tibi dii alii præter me. Secundum verò, Non facies tibi idolum, neque ullam ſimilitudinem &c.*

c P. 290. edit Commelin. an. 1592. verſ. 1. & ſeq.

d P. 291. verſ. ult.

e P. 292. verſ. 26.

Eadem eſt ſententia Athanaſii, ſi is ſcriptor eſt συνόψεως ſacræ Scripturæ, lib. II. ubi facit πρώτην ἐντολὴν Ἐγώ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου· δευτέραν, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα· τρίτην, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· τετάρτην, μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων· πέμπτην, τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου· ἕκτην, οὐ φονεύσεις· ἑβδόμην, οὐ μοιχεύσεις· ὀγδόην, οὐ κλέψεις· ἐνάτην, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ· δεκάτην, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδ' ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν. Daniel Cramerus *a* ait Athanaſium hic non Joſephi, ſed Aben-Eſræ ſententiam amplecti: ut qui primum præceptum eſſe dicat, *Ego ſum Dominus Deus tuus &c.* Ἄπαγε. Nam ſi credidiſſet, alterum præceptum eſſe, *Non habebis Deos alienos*, non dixiſſet ſecundum eſſe, *Non facies tibi imaginem &c.* Primis enim verbis mandatum ſolet deſignari. Quæ & cauſſa eſt, cur primum appellet præceptum, *Ego ſum Dominus Deus tuus*: minimè verò, quaſi iſta, &, *Non habebis Deos alienos* pro duobus habuiſſet mandatis. Quare cogitare oportuerat, quod ipſe alibi adducit ex Richardo de media Villa *b*, qui ſimilem rationem eſſe ait ac in illo Matth. *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Ejuſdem*, inquit, *rationis eſt, quod homo ſerviat uni Domino, tanquam principali: & quod non ſerviat aliis, tanquam principali. Et ideò ad idem præceptum pertinet, quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, &, Non habebis Deos alienos coram me.* Similiter Gregorius Nazianzenus *c* Carm. XXXV:

a Dediſtrib. decal cap. 3.

b Lib. 3. ſentent. diſt 27. quaſt 4.

c Alt. edit. Gr. fol. 7. 8.

> Οὐ γνώσῃ θεὸν ἄλλον, ἐπεὶ σέβας οἶον ἐνέοικε.
> Οὐ στήσεις ἴνδαλμα κενόν, καὶ ἄπνοον εἰκώ.
> Οὔ ποτε μαψιδίως μνήσῃ μεγάλοιο θεοῖο.
> Σάββατα πάντα φύλασσε μετήορα καὶ σκιόεντα.
> Ὄλβιος ἦν τοκέεσσι φέρῃς χάριν, ὡς ἐπέοικε.
> Φεύγειν ἀνδροφόνον παλάμην ἁγνός, ἀλλοτρίης τε Εὐνῆς, κλεπτοσύνην τε κακόφρονα, μαρτυρίαν τε Ψευδῆ, ἀλλοτρίων τε πόθον, στυγερὰ μάχαιρα.

Item Scriptor commentariorum in epiſt. Pauli, qui tribuuntur Ambroſio, in cap. VI. ad Epheſ. *Quomodo hoc* (de honorandis parentibus) *primum mandatum dixit? cùm conſtet primum mandatum ita contineri, Non ſint Dii tibi alii præter me. Deinde, Non facies tibi ſimilitudinem ullam, quæ ſunt in cælo ſurſum, & in terra deorſum. Tertium, Non ſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Quartum, Obſervabis*, inquit, *ſabbatha mea. Quintum autem, Honora patrem & matrem &c. Sed quia prima quatuor mandata ad Deum pertinent, hæc in primâ tabulâ contineri ſubintelliguntur. Cætera ad hominem, ut honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non furetur, non falſum teſtimonium dicat, neque quicquam proximi ſui concupiſcat. Hæc ſex mandata in ſecundâ tabulâ videntur ſcripta, quorum primum eſt, Honora patrem & matrem. Hac cauſſa ergo dixit, Quod eſt mandatum primum in promiſſione, ut diſcerneret inter mandata, quæ ad Deum, & ea, quæ ad hominem pertinent.*

Eadem mens ſcriptoris quæſt. ex Vet. Teſtam. qui legitur T. IV. operum Auguſtini: ſed Auguſtinum non eſſe, certiſſimis indiciis Eraſmus & alii comprobarunt. Videtur autem eſſe idem ac commentator iſte, de quo proximè diximus: quod pluribus probare hujus loci non eſt. Saltem utriuſque libri ſcriptor Auguſtino antiquior eſt, cùm ille *d* ſe Damaſi ætate vixiſſe dicat, hic *e* ab exſcidio Hieroſolymorum annos numeret trecentos.

d 2 ad Tim. 2.

e Qu. 44.

Verba

Digitized by Google

Verba ejus de Decalogo ſunt iſta reſp. ad quæſt. VII. *Denique dicit, Non ſint tibi dii alii præter me: primum verbum hoc eſt. Et ſubjecit ſecundum, Non facies tibi ullam ſimilitudinem &c. Deinde adjecit tertium, Non ſumes nomen Dei tui in vanum. Dehinc quarto loco dicit, Sabbathum Domini Dei tui ſervabis &c.* Atque ita deinceps.

Nec aliter ſcriptor imperfecti operis in Matth. perperam tributi Chryſoſtomo homil. XLIX: *Videamus, quomodo Deo forment in utero Eccleſia hominem. Legis juſtitia prima & ſalutaris decem habet mandata, quaſi decem menſes. Primum, cognoſcere unum Deum. Secundum, abſtinere ab idolis. Tertium, non pejerare. Quartum, colere ſabbathum ſpirituale. Quintum, honorare patrem & matrem. Sextum, non occidere. Septimum, non adulterari. Octavum, non furtum facere. Nonum, non falſum teſtimonium dicere. Decimum, nullam rem proximi concupiſcere.* Quem locum etiam Hyperius *a* adducit, atque addit, opus hoc vel Chryſoſtomi ipſius eſſe, vel ſaltem ſcriptoris excellentis & pervetuſti, ac digni ſanè, qui cum Chryſoſtomo conferatur. Quod inconſideratè ei excidit. Eſt enim commentarius iſte hominis Ariani. Eſſe tamen eruditi ſcriptoris fatemur, & qui ætatis ſuæ ſententiam de quæſtione hac optimè habuerit perſpectam.

a Opuſc. Theol. p. 661.

Nec prætereundus nobis magnus Hieronymus: quamquam is in Oſeâ cap. II. favere videtur ſententiæ recentium Hebræorum: ut ſupra oſtendimus. Hyperius, *b* qui eum locum pro Joſephi ſententiâ adducit, planè fruſtra eſt. Rectius laudaſſet hæc Hieronymi verba in epiſt. ad Epheſ. cap. VI. 2. *Quærendum, quare nunc dixerit, quod eſt mandatum primum, cum* PRIMUM *mandatum ſit, Non erunt tibi Dii alii præter me. Quamobrem nonnulli ita legunt, Quod eſt mandatum primum in promiſſione, quaſi quatuor alia mandata, quæ ante hæc dicta ſunt, non habeant promiſſiones: & in hoc ſeculo pollicitatio feratur adjuncta: ut benè ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Sed videntur mihi non obſervaſſe ſubtilius, & in* SECUNDO *mandato repromiſſionem eſſe ſociatam.* Et poſt aliqua: *Obſerva enim, quod verba ſint ſponſionis, Faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt mandata mea.*

b Ibidem p. 662.

Eandemque amplexus eſt ſententiam ſcriptor ſcholiorum brevium in epiſt. Pauli, quæ etſi Hieronymi iis eaſdem commentariis ſubjunguntur, vel Pelagii tamen, vel ſaltem Pelagiani ſunt ſcriptoris. Is ad eadem Apoſtoli verba, quibus præceptum de honorandis parentibus primum appellat, hæc annotat: *In ſecunda tabula primum, quæ ad humanitatem pertinentia præcepta ſex numero continebat.*

Similiter Sulpitius Severus Nitiobrix (qui Hieronymi & Auguſtini temporibus vixit) lib. I. hiſtoriæ ſacræ: *Si quis curioſior, fontem ipſum adeat: nos legem breviter perſtringimus. Non erunt,* inquit, *tibi Dii alieni præter me: non facies tibi idolum: non ſumes nomen Dei tui in vanum: ſabbatho nullum opus facies: honorifica patrem tuum & matrem tuam: non occides: non mœchaberis: non furtum facies: non falſum teſtimonium dices adverſus proximum tuum: non concupiſces quicquam proximi tui.*

Item Procopius Gazæus in cap. II. Exod. *c* *Non erunt dii præter me. Hoc primum eſt præceptum, ſecundo ſermocinante de idolis & imaginibus. Niſi enim in hunc modum quis leges diſtinguat, non poterit in ordinem certum redigere decalogum.* Nec aliter Rupertus ad idem caput.

c Pag. 173. edit. Ligur.

Zonaras etiam annal. T. I. *d* Ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἕνα Θεὸν εἶναί φησι, καὶ τοῦτον μόνον σέβεσθαι δεῖν. ὁ δεύτερος δὲ μηδενὸς εἰκόνα ζώου ποιεῖν, μηδὲ προσκυνεῖν &c. Ὁ ἔνατος, μὴ ψευδομαρτυρεῖν. ὁ δέκατος μηδενὸς ἀλλοτρίου ἐπιθυμεῖν.

d Pag. 24.

Theſis XI.

Quamquam verò iſthæc ſententia maximè nobis placet, non tamen odioſè de eâ certare cum quoquam volumus: longeque minùs Eccleſias pacatas quæſtione hac turbandas putamus. Quanto enim ſatius eſt de ſervandis, quàm de numerandis præceptis ſolliciti ſimus? Eoque antiquis etiam nulli dicam propterea ſcribebant, ſed per eos ſuo cuique frui judicio licebat. Quod hodieque fieri oportere, multorum gravium Theologorum ſententia eſt.

De veteribus quidem ſatis hoc docent, quæ antea ex iis adduximus. Imò Beda ipſe, quamquam ſtudioſiſſimus Auguſtini exſcriptor, tamen cùm ad Exod. cap. XX. ejuſce Patris ſententiam attuliſſet, mox adjungit, *Poſſe etiam aliter præcepta diſtingui, ut ſit primum, Non habebis Deos alienos: ſecundum, Non facies tibi ſculptile.* Ex junioribus verò ante omnes audiamus maximum Calvinum: qui lib. II. Inſtit. cap. VIII. ſect. XII. ait: *In diviſionem præceptorum noſcendam non malè ſtudium intenditur, modo ejus generis rem eſſe memineris, in quâ liberum cuique judicium eſſe debeat, ob quam non ſit contentioſè cum diſſentiente pugnandum.* Similiter Wolfgangus Muſculus Loc. Com. Tit. de diviſione decalogi: *Scio parum ad pietatis ſtudium facere, ſi præcepta Dei rectè quidem numeres, malè verò cuſtodias: nec improbarim, ſi populo abſque diviſione, modo integrè, omni mutilatione rejectâ, proponantur.* Andreas Hyperius in opuſc. Theolog. Loc. de decal. diſtribut. *Partiatur ſane quis præcepta, quoquo modo viſum fuerit, modo ne aliquid prætermittat, quod ad ſummam doctrinæ de voluntate divinâ pertinet.* Zacharias Urſinus in Explic. Catech. *Obſervandum, ſi modò doctrina & ſententia decalogi de vero Deo, & vero cultu Dei integra retineatur, de verborum numeratione non eſſe odioſè pugnandum.* Quod vero aliqui præſtantes Theologi acrius interdum vulgarem diſtributionem reprehendunt, hoc inde eſſe credimus, quòd ſecundum præceptum, eo prætextu, quia primi tantùm explicatio ſit, à multis planè videant omitti: atque hac ratione fiat, ut plebs, quæ ad imaginum cultum prona eſt, divinam voluntatem eâ parte non intelligat. Sanè quin eo præcipuo fine, ut populo ſimplici faciliùs fucus fieret, præceptum hoc jam ab aliquot retro ſeculis in Eccleſiâ Romanâ ſoleat omitti, minimè dubitamus.

Theſis XII.

Atque hæc de diſtributione decalogi dicta ſunto. Nunc de ordine præceptorum aliquid addamus. Qui controverſus non eſt, niſi de præcepto ſexto, ſeptimoque. Nam veterum nonnulli hac ſerie recenſent, Non mœchaberis, non occides, non facies furtum. Quibus non eſt quod eo nomine litem moveamus, quando nec ordinem vulgatum vel Marcus, vel Lucas, vel Paulus ſervant. Id verò (ſi conjecturæ propria locus eſt) eò factum ſuſpicamur, quia Exodi cap. XX. in LXXII. interpretum tralatione prohibitio mœchationis ante interdictum de cæde antiquitus collocaretur.

Ab Euangeliſtis tribus narratur hiſtoria de adoleſcente rogante Chriſtum, quid facto opus eſſet, ut vitam conſequeretur æternam: cui Chriſtus reſpondiſſe dicitur, Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Hoc enim ordine ea mandata recenſentur Matth. XIX. 18. Sed Marci X. 19, & Luc. XVIII. 20. hac ſerie referuntur: Μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς. Eumpſe ordinem retinet

Apoſtolus Paulus Rom. XIII. 9. ubi & nonum præceptum adjungit, μὴ ἐπιθυμήσεις. Quanquam verò non ignoro, haud ita multum referre, quo ordine commemorentur præcepta (nam ſanè videmus apud tres iſtos Evangeliſtas præceptis de cæde, adulterio, furto, mandatum de honorandis parentibus ſubjungi) tamen quod duo Evangeliſtæ in ea pſe hiſtoriâ alium, quàm Matthæus, ordinem ſervant: quod item Paulus Marci, & Lucæ ſeriem ſequatur, id non temerè nobis, ſed conſilio certo factum videtur. Nam planè putamus, in editione LXXII. interpretum, quæ Alexandriæ eſt procurata à Ptolomæo Lagida, vel potius Philadelpho, præcepta iſta Exodi cap. 22. eo ordine fuiſſe collocata, quo à Marco, Luca, & Paulo recitantur. A quo ordine recedit Matthæus: ſive quia ſeriem in Deuteronomio ſervatam retinere vellet: ſive potiùs, quia Hebraicam ſequi veritatem animus eſſet: ut quem Judæis potiſſimùm, idque patrio, hoc eſt Hebræo ſermone ſcripſiſſe ab Irenæo, Euſebio, Hieronymo, aliiſque proditum ſit. At Marcus, quem Alexandrinæ præfuiſſe Eccleſiæ conſtat, quid mirum, ſi Alexandrinam tranſlationem ſequeretur? Nec mirandum magis de Lucâ, vel Paulo. Nam cum Græcè ſcriberent, eos codices ſequi voluerunt, quibus Helleniſtæ utebantur. Quanquam verò in tralatione Græcâ, quæ hodie tenetur, plurimi codices, etiam Complutenſis editio, ordinem Hebræum ſervent: tamen hoc de ſententiâ movere non debet: quia olim aliter legi ſolere, multa docent. Primùm enim in editione Romanâ Exodi XX. legitur, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ φονεύσεις. Atque ita in VV. LL. reperiri, in eadem annotatur. Quod argumento eſt, olim variatum fuiſſe in ſerie præceptorum. Ac de mœchatione quidem rectè codices iſti: ſed planè fit veriſimile præceptum de cæde ante illud de furto poni ſolere. Movent me imprimis Philo Alexandrinus, & Clemens Alexandrinus, quos Alexandrinâ tralatione uti ſolere, dubium non eſt. Et ſanè cùm Philo Apoſtolorum ætate vixerit, (quo tempore, quin integrior haberetur editio ſeptuaginta interpretum, nemo ambigit) hoc majorem meretur fidem. Atqui is etiam præceptum, quo mœchatio prohibetur, ei præmittit, quod eſt de cæde: utrique verò mandatum, quo furta prohibentur, ſubjungit: ut cùm lib. de decalogo ait, a Ἡ δὲ ἑτέρα πεντὰς τὰς πάσας ἀπαγορεύσεις περιέχει, μοιχειῶν, φόνου, κλοπῆς, ψευδομαρτυριῶν, ἐπιθυμιῶν. [a P. 580. edit. Graeco-Lat.] Eo pſe libro etiam à Moſe hoc ordine ait recenſeri: quod non dixiſſet, niſi ita in LXXII. interpretibus legiſſet. Etiam ordinem hunc eo defendit, quia primo loco mœchatio poni debuerit ob fœditatem, & ſumma mala, quæ det generi humano. Verba ejus ſunt b: τὴν δὲ ἑτέραν (πεντάδα) ἀναγραφόμενος προεχειρίσατο ἀπαγόρευσιν τὴν πρὸς ἀνθρώπους ἀπὸ μοιχείας ἀρξάμενος, μέγιστον ἀδικημάτων τοῦτ' εἶναι ὑπολαβών. πρῶτον μὲν γὰρ, πηγὴν ἔχει φιληδονίαν, ἣ καὶ τὰ σώματα θρύπτει τῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἐκλύει τόνους, καὶ τὰς οὐσίας διαφθείρει &c. [b P. 187.] Et poſt aliqua: Τοιαύτης συμφορᾶς ἀπεργαζομένης τῆς ἐκθέσμου μίξεως, εἰκότως ψυχῆς καὶ σώματος πρόσταγμα, μοιχεία πρῶτον ἀδικημάτων ἀνεγράφη. Δεύτερον δὲ πρόσταγμα, μὴ ἀνδροφονεῖν. Et aliquibus interjectis: Τρίτον δ' ἐστὶ τῆς δευτέρας πεντάδος παράγγελμα, μὴ κλέπτειν &c. Similiter Clemens Alexandrinus lib. VI. Στρωματέων c: ὁ δὲ μετ' ἐκεῖνον ἐστι λόγος, περὶ τιμῆς πατρός καὶ μητρός. ἕπεται τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος, ἔπειτα ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. μετὰ δὲ τοῦτον, ὁ περὶ κλοπῆς ἐστι λόγος. [c Edit. Commel. pag. 201. 202.] His adde, quod Julianus deſertor (quem ordinem mandatorum nemo dicet ignoraſſe, qui etiam Lectoris munus publicè in Eccleſia aliquamdiu obiiſſe ſcias) eo pſe ordine hæc præcepta referat: ut antea vidimus. Neque Cyrillus, Alexandrinus epiſcopus, hoc eum nomine reprehendit: ut liquet ex initio lib. V. adverſus Julianum. Alios etiam veterum advocare poſſem: ſed vel hæc ſola, an non apertè oſtendant, in LXX. interpretum tralatione Exodi cap. 21. præceptum de mœchatione ante mandatum de cæde poni olim ſolere, penes antiquitatis intelligentes arbitratus eſto.

DISPUTATIO VIGESIMAQUINTA

DE

ORATIONIBUS

ET

OBLATIONIBUS PRO DEFUNCTIS.

THESIS I.

IN Canonicis Veteris Teſtamenti libris, nullum vel præceptum, vel exemplum habemus precum vel oblationum pro mortuis.

Nihil hic, quod ullo cum colore obducant, Pontificii habent, præter factum Iudæ, quod narratur 2 Machab. cap. XII. Hoc quàm nihil nobis adverſetur, deinceps exponimus.

THESIS II.

In Machabæorum libris quidem legimus, ut Judas bis mille argenti drachmas miſerit Hieroſolymam, quò offerretur ſacrificium pro iis, qui bello occubuiſſent: ſed cum libri illi non ſint auctoritatis divinæ, imò liber ſecundus, quo hiſtoria hæc narratur, nunquam Hebraicè exſtiterit, humaniſque ſcripti humanum ſit compendium, & quidem tale quod cum ſcripturis canonicis, cum veritate hiſtoriæ, cum priore libro, & ſecum pugnet, cujus etiam ſcriptor veniam deprecetur:

tur : certò ſtatuimm, nec aliud inde dogma elici poſ-ſe, quàm auctoritatis humanæ.

Judæis quidem (à quorum canone in Veteris Teſtamenti libris Chriſtianorum canon diverſus eſſe non poteſt) hoſce libros canonicos non eſſe: tum ex Ioſepho liquet lib. I. contra Appionem *a*, & apud Euſebium lib. III. Hiſtor. Eccl. cap. x. *b*, tum de ſecundo tertioque inde paret, quod Græcè tantùm ſcripti ſint. Nam primum (qui, etſi non divinæ, quod Gelaſius putabat, melioris tamen multò notæ eſt) Hebraicè ſe vidiſſe ſcribit Hieronymus in prologo galeato. De ſecundo verò tertioque, quòd Hebræis notum ſcribit Origenes, planè is à Iudæis deceptus videtur, quâ de re vide, quæ Ioſ. Scal. notat ad Euſebii annum MDCCCXXXIX *c*. A Patribus quoque antiquiſſimis, hoc eſt, iis qui ante vel circa annum quadringenteſimum vixerunt, Machabæorum libros pro ἀκανονίστων habitos eſſe, liquet ex Synodi Laodicenæ cap. LIX. Melitone Sardenſi Epiſcopo (qui M. Aurelii ævo vixit) apud Euſebium lib. IV. Hiſtor. Eccl. cap. XXV. Origene apud eundem lib. VI. cap. XIX. Euſebio Chron. can. ad annum MDCCVI. Athanaſio in Synopſi ſcripturæ. Cyrillo ſive Iohanne Hieroſolymitano, lib. 4. *d* κατηχήσ, Hilario prologo in Pſalmos, Epiphanio hæreſ. VIII. quæ Epicureorum, item lib. de menſuris & ponderibus *e*, Hieronymo in prologo Galeato, & alii paſſim: Ruffino in Symbulo, num. XXXVI. Auguſtino Tom. 7. contra ſecundam Gaudentii Epiſtolam lib. II. cap. XXIII. item illo ipſo loco, ad quem tantopere provocant Pontificii, lib. XVIII. de Civ. D. cap. XXXVI. &c.

a Pag. 919. edit. Gr. Baſ. b Gr. cont. Latinæ vero tranſlat. cap. IX.

c P. 129.

d Pag. 100. edit. Morel. anno 1608. e P. 133. & 534. Gr. text.

Quod ad Gelaſium attinet, cùm is vixerit anno quingenteſimo, & Gregorius Magnus, qui anno vixit ſexcenteſimo, Moral. I. cap. neget eſſe Canonicos, veriſimile eſt falſum eſſe de Gelaſio quod dicunt. Et ſanè Antoninus in Summâ ſummarum part. 3. lib. 18. cap. 6. art. 2. dicit, *librum Machabæorum non eſſe ſatis efficacem ad probanda ea quæ ad fidem pertinent*. Et de hoc inquit habetur diſtinct. 15. cap. *Sancta Romana in Palea.* Illud caput complectitur verba Gelaſii quæ citat Bellarminus. Non habentur quidem illa verba hodie in *Palea* (ſignans non res leves paleæ inſtar, ſed vel παλαιά, vel virum magni nominis, Cardinalem fuiſſe dicunt aliqui) ſed cùm olim lecta ſint, veriſimile eſt etiam apud Gelaſium olim eadem extitiſſe.

Ne in Concilio quidem Florentino Machabæorum libri relati inter Canonicos. Nam canon ille in ſummâ Carranzæ, qui videtur aliud docere, eſt ſuppoſititius, ut liquet ex omnibus editionibus Conciliorum, ſive illa, ſive Surii, ſive Nicelini, ſive Binnii. Vetus autem eſt dictum, ſi rubrica contradicat nigro, nigro potius ſtandum quàm rubricæ.

Quod ad Concilium Carthaginenſe III. cujus canone 47. Machabæi inter Canonicos commemorantur, non habentur ea verba in Græcis codicibus, vel Latinâ Baſileenſi, aut Pariſinâ Tilii. Deinde ex eo quod ſubjicitur de Bonifacio epiſcopo Rom. liquet hoc Concilium eſſe vitiatum, quia tertium Concilium tempore Siricii Papæ ſuit celebratum. Bonifacius verò multò poſt vixit: ut ad eum locum agnoſcit editio Binniana & quædam antecedentes. Quare ſi illic interpolatum agnoſcam quidam, & hic idem factum putemus, cùm verba ea in Græcis & quibuſdam Latinis non legantur.

Horantius Hiſpanus dicit omnes doctores omnis ætatis & omnis gentis retuliſſe Machabæorum libros inter Canonicos. Vide eum lib. III. loc. comm. cap. 22. pag. 128. At repugnat Coquæus examine præfationis regiæ, pag. 198. ubi fatetur Rufini tempore eos libros nondum habitos pro Canonicis. Etiam hoc addo, Carolum Sigonium plus tribuiſſe Iuſtino quàm libris Machabæorum; ut eſt apud Poſſevinum bibliothecæ lib. IV. cap. 13.

Imperator cùm promulgaſſet edictum adverſus Donatiſtas, & Dulcitium tribunum ad ejus executionem miſiſſet, iſque ad Gaudentium ſcripſiſſet, cederet Eccleſiâ ſuâ, reſpondit Gaudentius, ſe concrematurum cum Eccleſiâ ſuâ. Nempe Circumcelliones & Donatiſtæ putabant purum eſſe martyrium ſemet interficere, ſeque defendebant facto Rhaziæ. Auguſtinus ei reſpondet *a*, *Laudatum Rhaziam*, ſed quomodo hiſtoriæ gentium ſuos laudant, non ut martyrem Chriſti, ſed ut virum fortem hujus ſeculi. Poſtea in eo non acquieſcens reſponſo, ad imminuendam ejus libri authoritatem ſic ſcribit, *Et hanc quidem ſcripturam quæ appellatur Machabæorum, non habent Judæi ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, dicens, Oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis & in Pſalmis de me : ſed recepta eſt ab Eccleſiâ non inutiliter, ſi ſobrie legatur vel audiatur*, &c. Ubi libros Machabæorum probat non eſſe canonicos, partim teſtimonio Eccleſiæ Iudaicæ, partim authoritate Chriſti, & ex parte etiam Eccleſiæ Chriſtianæ, quæ eos ſecundùm quid tantùm recepit. Nempe quia non inutiliter putat legi, ſi ſobriè fiat. *Sobriè*, I. ſi ea quæ leguntur, cum ſcripturis conferantur & bona retineantur, ut ſe interpretatur epiſtolâ LXI. ad Dulcitium. Non ita frigidè locutus eſſet Auguſtinus, ſi voluiſſet eum librum receptum ut patrem divois, ut diceret RECEPTUM NON INUTILITER, ſed ſi SOBRIE legatur. Reſpondet Bellarminus etiam Geneſeos librum debere ſobriè legi, quia illic narratur Iudæ inceſtus. R. Diſſimilem eſſe rationem. Hic Raziæ factum laudatur; illic inceſtum vituperatur, quia Iudas ipſe ſocrum Thamaram flammis judicabat dignam ob ſolum concubitum: multò igitur magis idem ſenſiſſet ob inceſtum, niſi ſe cauſſam eſſe inceſtus eſſe cognoviſſet, eoque ſe magis ſupplicium illud commeritum ſciſſet quàm ſocrum. Sanè Petrus à Soto ex loco illo Auguſtini colligit Auguſtini tempore fuiſſe dubitatum de libris Machabæorum. Vide eum de inſtitut. ſacerdotum lect. I. de purgat. In contrarium obducuntur Canones Apoſtolici: ſed illos eſſe apocryphos agnovit Iſidorus & ex eo Gratianus. Et ſanè quis ferat Clementis conſtitutiones inter Canonicos N.T. libros in iis recenſeri? quis hoc veterum aut recentium unquam ſenſit? Etiam Canonicos eſſe hos libros probare conatur Bellarminus ex Cypriani libro ad Fortunatum de exhortatione Martyrii: ſed eum librum non Cypriani eſſe, ſed Hilarii, cum ex ſtyli vicinitate, tum Hieronymi authoritate probat Marianus Victorinus annot. in Tom. 2. Hieron. ſcholiiſque in apologiam ad Pammachium. Etiam Serrarius provocat ad Victorinum in Apocalypſin. Sed non eſſe Victorini agnoſcit Malvenda, & inde liquet quod Victorinus, Hieronymo teſte, fuerit Chiliaſta; hic verò ſcriptor Chiliaſtarum errorem refutet. Idem Serrarius provocat ad Proſperi libros de Promiſſionibus & Prædictionibus: ſed eos non eſſe Proſperi cùm ſtylus arguit, tum quòd Gennadius hujus operis non meminit, ac Proſpero quoque abjudicat Olivarius.

a Libro 2. contra ſecundam Gaudentii epiſt.

Sanè apud Iudæos hanc obtinuiſſe conſuetudinem probari non poteſt. Obducit Bellarminus Ioſephum Gorionidem; quem Munſterus eundem ac antiquitatum ſcriptorem, Genebrardus in Chronolog. æqualem ſaltem fuiſſe cenſet: ſed fallitur uterque, cùm eum poſt Hieronymi ætatem vixiſſe inde colligatur, quòd meminerit Gothorum Hiſpaniis, Francorum Gallias inundantium & occupantium: quod niſi ætate Hieronymi: ut paullò poſt ſcribi potuerit. Adde quòd alterius Ioſephi Hieronymus ſæpè meminit; hujus nunquam, ne quidem in ſcriptoribus Eccleſiaſticis, neque vetuſtiorum quiſquam. Itaque Ribera ipſe Obadinum. 110. poſt Hieronymum eum vixiſſe cogitur agnoſcere. Ac ſuppoſititium eſſe dicunt Baronius & Poſſevinus: Fabuloſiſſimum vocat Maldonatus. Vide Cenſuram Cucnii.

Theſis III.

Etiam dubitari poſſit, an Judas voluerit ſacrificium fieri, quo mortui ipſi expiarentur: ac non potiùs (quod ſcriptor ille non animadverterit) offerri juſſerit pro Eccleſia totius peccato, ut ob defunctorum crimen ira Dei in ſuperſtites quoque exardeſceret.

Sanè in humani ſcriptoris humano exſcriptore & epitomario (qualem ſe ſcriptor ipſe profitetur *a*, unde & librum ipſum τ̃ Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν vocat Clemens Alexandrinus *b*) non minùs ex charitate judicium ferri videtur, ſi præſumentes non dicta, Judam pium exiſtimamus crimini maximò, quam ſi dictis credentes, ambos, & Judam facti non pii, & ſcriptorem non piæ laudationis agamus reos.

a 2 Mach. 2. v 24. 27. 29.
b Lib. 5. Stromat. pag. 254 edit. Commel.

Theſis IV.

Et tamen, ut concedamus Judam pro mortuis hoc egiſſe, non eo Pontificiorum ſententia comprobatur. Nam cenſent Pontifici pro veniali tantummodo peccato orari & offerri debere. Hic verò, pro quibus ex Judæ præſcripto oratum oblatumque fuiſſe arbitrantur, mortalis peccati erant rei: ut qui de anathemate, hoc eſt de rebus, quæ idolis Jamniæ ſacrata erant, ſuffurati eſſent, contra legem, quæ habetur Deuter. XIII. 17. *& comminationem quæ eſt Joſ* VII. 12. *&c.*

Quod Bellarminus, ejuſque ὑπερασπιστὴς Gretzerus, & alii dicunt, fortean aliquos eorum diſcendi cupiditate anathemata eſſe ſuffuratos, atque ita ex mortali peccato futurum fuiſſe veniale; id ex jure ipſo Pontificio refellitur, in quo diſertim negatur, ob finem hujuſcemodi culpam fieri venialem. Vide decretum Gratiani *Diſt.* XXV. *C. unum §. quæ autem.* Nec majoris ponderis eſt, quod ex Lyrano addunt, fortaſſe morientes facti pœnitudine ductos: juxta illud Pſalm. LXXVII. 34. *Cum occideret eos, quærebant eum.* Neque enim ſacrificium pro tanti criminis reis fieri debuit, de quorum pœnitentiâ haud certò conſtaret. Adhæc eam conjecturam incertam minimeque veriſimilem reddit, quod morientes non abjecerint anathemata, ſed ea ſub tunicâ adſervarint: ut patet ex verſ. 40. Et hæc de temporibus Veteris Teſtamenti.

Theſis V.

Sed neque in Novi Teſtamenti libris ullum talium orationum aut oblationum, vel Chriſti Apoſtolorumve mandatum, vel cujuſquam exemplum legere eſt.

Non-neceſſitas orationum oblationumque pro mortuis inde evincitur, quod reticentur in ſcripturis: in quibus ut nihil falſi ſcribitur, ita nihil veri non ſcribitur, quod ſciri quidem ſalutis noſtræ interſit.

Theſis VI.

Veriſſimum interim eſt, orationes & oblationes non in funeratione ſolùm, ſed anniverſariâ etiam die tam à nato Chriſto, tertio quartoque minimum ſeculo fuiſſe uſurpatiſſimas.

In funeratione moris fuiſſe, ut non tantùm pro mortuis preces conciperentur, ſed etiam nominarentur ſancti ante defuncti; autor eſt ſcriptor antiquus, Dionyſius cognomento Areopagita, quem ut Apoſtolis haut ὁμήλικα eſſe certiſſimum eſt: ita tertio quartove potiùs ſeculo vixiſſe non uno nomine fit veriſimile. Hic cap. ult. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ in iſtum modum deſcribit ritus, qui in funeratione uſurpari ſolent: uti ex eo etiam obſervavit Deſiderius Heraldus ad IV Arnob.

I. Defunctus à propinquis ad Epiſcopum deferebatur, ut ſacras pro eo preces conciperet, fortemque athletam coronâ donaret.

II. Propinqui hi decantabant Deo hymnos, quibus & Deo gratias agerent, & ſibi ſimilem requiem optarent.

III. Poſtea Epiſcopus etiam concipiebat εὐχὴν εὐχαριστήριον, quòd defunctus in cognitione Dei & militiâ Chriſtianâ ad mortem uſque perſeveraſſet.

IV. Recitabantur promiſſiones, quæ in ſcripturis de promiſſione exſtant, & hymni eodem pertinentes decantabantur. Atque hæc quidem præſentibus Catechumenis fiebant.

V. Dimiſſis verò Catechumenis, antiſtes ſanctus ante defunctos commemorabat, & quaſi victores clarâ voce pronunciabat, parique laudatione eum prædicabat dignum, qui paullò antè exceſſerat è vitâ, hortabaturque omnes, ut ejus imitatione beatum quiſque finem ſibi in Chriſto expoſcerent.

VI. Deum precabatur, ut (verbis Dionyſii Latinè expreſſis utor) *omnia peccata, quæ humana imbecillitate admiſſa ſunt, ei qui exceſſit e vita, remitteret, & eum in lucem ac regionem viventium, in ſinus Abrahæ, Iſaac & Iacob deduceret, in locum, à quo fugit dolor, triſtitia & gemitus.* Atque addit Dionyſius, antiſtitem hujuſmodi oratione animam quaſi comitari ac proſequi: & quid animæ futurum ſit, enunciare: eoque divinæ voluntatis precatione ſuâ eſſe quaſi interpretem.

VII. Oſculo pacis ſalutabat defunctum antiſtes, & poſt eum alii idem agebant, qui adeſſent.

Porrò etiam in quaque Eccleſiâ quotannis ſtata die ſolitos in myſteriis commemorari, qui in Chriſto obdormiſſent, autores ſunt nobis (ut eos ſolùm nominemus, qui tertio ſeculo vixerunt) Tertullianus lib. de Monogamiâ cap. X. & exhortatione ad caſtitatem cap. XI. Cyprianus epiſt. LXVI. ad Clerum & plebem Furnitanorum, Arnobius lib. IV. adverſus nationes pag. 191. edit. Par. &c. Quamquam autem pleræque oblationes tam ad ſacras ſynaxes, quàm ad eleëmoſynas pauperibus erogandas, ex legatione defunctorum aut amicorum liberalitate fiebant: (unde etiam, ſacra ſynaxis δῶρον ſeu doni nomine appellabatur, ut accuratius docet Caſaubonus adverſus Baronium *a*,) non idcirco tamen orationibus & oblationibus caruiſſe, qui opibus & amicis deſtituti naturæ conceſſiſſent, clarè indicant hæc verba Auguſtini T. 4. de curâ pro mortuis cap. IV. *Supplicationes faciendas pro omnibus in Chriſtiana & Catholicâ ſocietate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia, ut quibus ad iſta deſunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab unâ eis exhibeantur piâ matre communi.*

a Exercit. 16. cap. 51.

Theſis VII.

Imò ſi eos audimus, qui circa annum quadringenteſimum vixere: jam tum per univerſam hic mos obtinebat Eccleſiam.

Liquet hoc ex Auguſt. T. 4. de curâ pro mortuis gerendâ cap. I. Nam cùm Paullinus ſcripſiſſet, *vacare non poſſe, quod univerſa pro defunctis Eccleſia ſupplicare conſuevit*: confirmat illud Auguſtinus his verbis: *In Machabæorum libris legimus, oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed & ſi nuſquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parva tamen eſt univerſa Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, auctoritas: ubi in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.* Et Tom. 10. de verbis Apoſtoli ſerm. XXXII. *Hoc à patribus traditum, univerſa obſer-*

obſervat Eccleſia, ut pro iis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur.

THESIS VIII.

Fuere autem orationes & oblationes primitùs inſtituta, partim ad agendas Deo gratias, eumque glorificandum in ſervis ſuis: partim ad promeritam laudem eorum, qui in Domino obdormiſſent: partim quo excitarentur alii hoc pacto ad imitationem defunctorum: partim ad fidem, ſpem, charitatem, ordinemque publicè teſtandum. Fidem quidem, quia vitâ licet functos vivere vitam beatam crederent: ſpem, quia eodem aſpirarent: charitatem, quia dulcem eorum memoriam retinerent: ordinem, quia judicarent in Domino mortuos, eminentiori forſe, infra Chriſtum tamen eſſe conſtitutos.

Orationes pro mortuis antiquitùs erant εὐχαριστικαὶ καὶ ἐγκωμιαστικαί: ut eædem in his cauſæ habeant locum, ob quas acta martyrum deſcribi, & referri ſolere auctor eſt Baſilius orat. pro Gordio Martyre, ubi ſic ait: Δοξάζομεν πρῶτον τὸν δεσπότην a, &c. GLORIFICAMUS cum primis dominum per ſervos ſuos, deinde juſtos per teſtimonium eorum quæ ſcimus LAUDAMUS: & populum per honeſte factorum narrationem exhilaramus. Nam EXHORTATIO ad temperantiam eſt vita Ioſeph, & ad fortitudinem vita ipſius Sampſonis. Sed imprimis clarè, cur nomina defunctorum ad menſam Domini recitarentur, aperit Epiphanius hæreſ. LXXV. Ἔπειτα δὲ περὶ τοῦ ὀνόματα λέγειν τῶν τελευτησάντων, &c. *Deinde vero de eo quod nomina dicuntur defunctorum, quid hoc inſtituto fuerit præſtabilius? quid hoc opportunius & admirabilius? tum quod qui adſunt* CREDUNT *defunctos vivere, neque eſſe in ἀνυπαρξίᾳ, hoc eſt conditione eorum, qui eſſe deſierunt: ſed eos eſſe & vivere apud Dominum, & (ut maxime veneranda prædicatio declarat)* SPEM *eſſe iis, qui orant pro fratribus, ac ſi in peregrinatione eſſent.* Et paullò poſt: *Sed & mentionem facimus pro juſtis, & Patribus, & Patriarchis, & Prophetis, & Apoſtolis, & Evangeliſtis, & Martyribus, & Confeſſoribus, Epiſcopis & Anachoretis & ordine univerſo, ut Dominum Jeſum* SEPAREMUS AB *aliorum hominum* ORDINE, *propter honorem qui debetur ipſi, & ut gloriam reddamus ipſi, &c.* Poſſemos quoque, niſi brevitati ſtuderemus, confirmare hanc rem ex veteribus liturgiis: quamquam pleræque earum ſuppoſititiæ, aliquæ genuinæ quidem eorum quibus adſcribuntur, ſed multimodis à poſteris interpolatæ. Unde eſt quod Baſilii Liturgiæ vetus tranſlatio tantum diſſidet à novâ ac Græco contextu, & ab utraque tranſlatione tantùm differt ea quâ Syri utuntur ſub nomine Baſilii. Itidem quòd Chryſoſtomiana Miſſa Morellii plurimum differt à verſione veteri Leonis Thuſci: & ab utraque diſcrepat ea quam Eraſmus in gratiam Epiſcopi Roffenſis feciſſe creditur vulgo, ſed parum veriſimiliter, cùm ea biennio poſt Roffenſis, anno poſt Eraſmi mortem prodierit in lucem. Ac nihil mirandum ſit ſi poſt obitum quædam ſub Eraſmi nomine, ad majorem ſcriptis comparandam authoritatem, edita ſint, cùm ſe etiamnum vivo factum id conqueratur à Dominicano Pariſinæ civitatis, ubi Eraſmica tranſlatio Miſſæ priorùm vulgata eſt.

a Gr. text. pag. 142. edit. Baſ. a. 1551.

THESIS IX.

Et hos quidem publica Eccleſia actio habuit fines. Ab eâ vero privatas quorundam Patrum opiniones diſtingui oportet. Nam negari non poteſt, nonnullos eorum exiſtimaſſe, orationes & oblationes ipſis mortuis eſſe utiles: idque ratione ſtatus ejus in quo eſſent anima ſeparata. Nempe arbitrabantur animas ad reſurrectionis uſque diem in pœnâ damni (qua in carentiâ unionis perſonalis cum corpore, & privatione divina viſionis conſiſteret) per preces oblationeſque vivorum levari tædio iſtius moræ, quo reſurrectionem, plenamque Dei viſionem exſpectarent. Præterea preces addebant, qua reſurrectionem & judicium extremum ſpectarent. Sed nec de iſtis idem omnes ſentiebant. Epiphanius quidem, Auguſtinus, & aliquot alii (quorum idcirco ſententiam ut privatam opinionem, non ut judicium Eccleſiæ accipi oportet) preces oblationeſque pro defunctis ad omnes tam malos quàm bonos Chriſtianos extendebant, damnationemque malorum, licet mutari non poſſet, levari tamen poſſe, fide dubiâ crediderunt. Verùm cum unuſquiſque prout hic vixerit, aut vitam ſortiatur æternam, aut gehennæ pœnis afficiatur: liquet orationes iſtiuſmodi ſignificaſſe quidem in viventibus animi affectum, at minime probaſſe veritatem ejuſque effectum, quem illi animo non malo malè imaginarentur. At alii, quorum inſtitutum magis probari debet, tantummodo poſtulabant à Deo, ut, qui in fide obdormiſſent, juxta divinam promiſſionem, inter eos, qui ad gloriam reſurgerent, conſpici poſſent: utque in ſevero illo judicio Dei, quo etiam otioſi cujuſque dicti rationem ſingulos reddere oporteret, eorum, quæ hic deliquiſſent, memor eſſe nollet, propter meritum filii ſui, in quem credidiſſent.

Quia ut Auguſtinus a ait, *vita carnis anima eſt, vita animæ Deus*: ac in ſtatu animæ ſeparatæ nec caro unita eſt animæ, nec anima plenè fruitur Deo: hinc veteres colligebant, tempore eo, quod inter hominis mortem & reſurrectionem ejus interpoſitum eſt, gaudere quidem piorum animas, ſed ſie tamen, ut hæreant quodammodo in plenioris gaudii exſpectatione. Hinc idem Auguſtinus de civ. D. lib. XIII. *Reſurrectionem corporum, in quibus multa dura perpeſſi ſunt, nihil in eis ulterius tale ſenſuri, deſiderabiliter & patienter exſpectant.* Non poterat clariùs indicare, vivere quidem animas & ſibi & corpori ſeparato: veruntamen adfectionem quandam retinere erga corpus peccato divulſum, quod ex promiſſione divina uniri ſibi deſiderent. Et quid manifeſtius eſt illis Ambroſii verbis in fine orationis de obitu Valentiniani. *Te quæſo ſumme Deus, ut chariſſimos juvenes* MATURA *reſurrectione ſuſcites & reſuſcites, & immaturum hunc vitæ iſtius curſum* MATURA *reſurrectione compenſes.* Quemadmodum autem hoc loco optat Ambroſius, malum immaturi obitus penſari bono maturæ reſurrectionis: ita è contrario ait Tertullianus, malum culpæ penſari etiam malo damni, hoc eſt, peccata hujus vitæ penſari mora reſurrectionis. Sic enim ſcribit lib. de anima cap. ult. *In ſummâ cum carcerem illum, quod Evangelium demonſtrat, inferos intelligimus; & noviſſimum quadrantem, modicum quoque* DELICTUM MORA RESURRECTIONIS *illic* LUENDUM *interpretamur: nemo dubitabit animam aliquid* PENSARE *penes inferos, ſalvâ reſurrectionis plenitudine* PER CARNEM *quoque.* Quo ex loco *mora damnum* appellare poſſumus, quod ſcholaſtici vocant pœnam damni, ac eo à pœnâ ſenſus diſtinguunt, quod hæc ſit afflictiva, illa in ſola boni privatione conſiſtat: nempe tum in eo, quòd corpora jaceant animis deſtituta, & animæ careant perſonali cum corporibus conjunctione; tum iſtoc, quòd nondum deſideratiſſimâ fruantur voluptate divinæ viſionis. Atque hæc de ſtatu animæ ſeparatæ.

a Tom 9. Tract. 49. in Ioh.

Præterea iidem cogitabant formidabile in ſe fore judicium divinum: quippe in quo ex Evangelio didiciſſent, otioſi etiam verbi reddendam quibuſque rationem. Hac propter Deum rogabant, ut piè defunctis extremi judicii

die,

die, juxta promiſſionem in Chriſto factam, peccata ſua non imputaret: non quaſi peccata aliqua, quæ hic remiſſa non ſunt, iſtic ſint remittenda: ſed quia quod ſemel remittit, remittat ſemper, completamque extremo habiturum ſit remiſſionem. Sanè Chriſtus cùm Matt. XII. 32. dicit peccatum in Spiritum Sanctum neque in hoc ſeculo remitti, neque in futuro, non quidem indicat aliqua peccata in futuro ſeculo remitti quæ hic non remittantur; ſignificat tamen etiam in futuro ſeculo remiſſionem habere locum; nempe eorum peccatorum, ſeu mortalium ſeu venialium, quæ hic remiſſa fuerint prius, & ad quæ ſola ſe miſericordia Dei extendit poſt hanc vitam. Eoque Hier. Zanchius de attributis Dei lib. IV. cap 4. quæſt. 5. hanc quæſtionem tractans, An locus ſit miſericordiæ poſt hanc vitam, eam ſic definit argumento nono, *Nemini poſt hanc vitam remitti peccata, quæ non prius fuerint hic remiſſa.* Quod ſi quando ἁπλῶς videantur Theologi noſtri dicere non eſſe divinæ miſericordiæ locum poſt hanc vitam, eſt oratio ἐν πλάτει, ac ſic limitari debet, niſi prius peccata fuerint remiſſa: quomodo & iſtiuſmodi orationem reſtringi debere monet Rainoldus T. 2. de Apocryphis, prælect. 174 col. 725. Nempe duplex eſt judicium: unum particulare ſingulorum in horâ mortis, alterum univerſale in die noviſſimo. Sed qui in priori abſolvuntur aut condemnantur, etiam abſolvuntur aut condemnantur in poſtremo.

Interea & errant, qui per orationes oblationeſque non quidem peccata in totum tolli, ſed tamen eorum remiſſionem impetrari faciliùs opinantur: eoque etiam pertinere arbitror verba illa Epiphanii adverſum Aërium diſſertantis: ὠφελεῖ δὲ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν γινομένη δέησις, εἰ καὶ τὰ ὅλα τῶν αἰτιαμάτων μὴ ἀποκόπτει, &c. *Oratio facta pro illis prodeſt, etſi omnino criminibus non abrumpit, ſaltem ut quia dum in mundo ſumus ſæpe voluntariè & involuntariè labimur, ſignificetur ſtatus perfectior. Etenim pro juſtis mentionem facimus & pro peccatoribus. At pro peccatoribus quidem recurrunt* (ἀνανεύουσι, recurrentes, niſi malis ἀναβλέπουσι, reſpicientes) *ad miſericordiam Dei. Pro juſtis vero, &c.* Nec multùm repugno, ſi quis huc quoque referat verba Dionyſii cognomento Areopagitæ (qui Epiphanii circiter ævo vixiſſe videtur) Eccleſiaſticæ Hierarchiæ cap. VII. part. 3. ubi cùm quæſtionem iſtiuſmodi moviſſet. Cur precemur pro defunctis, cùm ſciamus unumquemque ſimul ac hinc exceſſerit, ſecundùm eam, quam hic vixerit vitam, aut præmia conſequi, aut pœnas: reſpondet ei quæſtioni in hunc modum: *Juſtorum bonorumque preces etiam in hac vitâ, nedum poſt mortem, iis tantum prodeſſe, qui digni ſunt ſanctis precibus.* Cui geminum illud Auguſt. Tom. 10. de verbis Apoſtoli ſerm. XXXII. *Non omnino ambigendum eſt, iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus, qui ita vixerint ante mortem, ut poſſent eis hæc utilia eſſe poſt mortem.* Sed Tertulliani aut Cypriani ævo hoc ullos ſenſiſſe, probari minimè poteſt. Nec Epiphanii ætate ea omnium mens fuit. Eoque privatam quorundam opinionem diſtinguere oportet ab judicio Eccleſiæ: quæ univerſa, ut Auguſtinus teſtatur, nomina defunctorum ad dominicam menſam recitabat: verùm longe alios ob fines, quos ante indicavimus.

Ex iis quæ hactenus diximus, planum fit, quibus de cauſis veteres defunctis optarint refrigerium, pacem, lucem: ac quâ mente primitus in Canone Miſſæ, commemoratione pro defunctis dici ſoleat: *Ipſis, Domine, & OMNIBUS in Chriſto quieſcentibus, locum REFRIGERII LUCIS, & PACIS ut indulgeas deprecamur.* Nempe reſpicientes ſtatum animæ ſeparatæ, refrigerium poſtulabant propter æſtum deſiderii, quo ad reſurrectionem & gloriæ plenitudinem animæ anhelarent: lucem item iis optabant, hoc eſt lumen beatæ viſionis: item pacem, hoc eſt ab omni etiam damni malo immunitatem. Quamquam, nec multum adverſari velim, ſi quis vel omnia vel aliqua horum referre malit ad reſurrectionem & judicium extremum. Nam cùm anima corpori unita erit, plenè reſtinguetur æſtus animæ ad plenitudinem gloriæ anhelantis: unde Act. III. 19. ἀνάψυξις ſive refrigerium cum Chriſti jungitur adventu. Nec dubium eſt, quin veteres inde vocem hauſerint refrigerii, quam in hujus loci citatione etiam retinuit Tertullianus lib. de reſurrectione carnis cap. XXIII. & Irenæi interpres lib. III. cap. XII. Nec minus commodè lux refertur ad ſtatum animæ jam corpori redunitæ: quia poſt reſurrectionem anima corporeque pervenimus ad lucem illam inacceſſam quam inhabitat Deus: antea verò temporis corpora *in obſcuro collocantur*: ut de iis loquitur David Pſal. CXLIII. 3. & Ierem. Thren. cap. III. 6. Denique pacis etiam vocabulum videri queat acceptum ab Eccleſiæ conſuetudine, quâ lapſis, quos abſolveret, pacem ſe dare dicebat. Sic enim loquitur Cyprianus ad Antonianum Epiſt. LII. & ad Fidum Epiſt. LIX. & ſerm. de lapſis tm. 13. Quemadmodum autem refrigerium, lucem, pacem: ita etiam in prima reſurrectione conſortium, aut veniam peccatorum precabantur. De priori liquet ex illo Tertull. de Monogamia cap. X. *Enimvero &* (uxor) *pro anima ejus orat, & REFRIGERIUM interim adpoſtulat ei, & IN PRIMA RESURRECTIONE CONSORTIUM.* Quo loco refrigerium planè referri debet ad ſtatum animæ ſeparatæ: ad ſtatum vero ſequentem pertinet, quod poſtulari ait reſurrectionem ad gloriam. Cui ſimile votum in vulgaribus Miſſalibus in poſtcommunione: ubi oratur, ut *mortuus partem in beatâ reſurrectione obtineat, & reſuſcitatus inter ſanctos & beatos reſpiret.* Veniam verò peccatorum poſtulaſſe indicat Arnobius lib. IV. adverſus gentes; cum ait: *In quibus* (conventiculis Chriſtianorum) *ſummus oratur Deus, PAX CUNCTIS ET VENIA poſtulatur magiſtratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, ADHUC VIVENTIBUS, ET RESOLUTIS CORPORUM VINCTIONE.* Atque hæc ſatis oſtendunt, veteres etſi ſcirent omnes in Chriſto mortuos reſurrecturos ad gloriam, nec peccata iis, ſed fidei juſtitiam extremo judicio imputatum iri: utrumque nihilominus à divina miſericordia poſtulaſſe. At oraſſe eos ad animas à purgatorii flammis liberandas, nullis fidiculis ex ſuperioribus, vel aliis Veterum locis extorqueri poteſt.

THESIS X.

Et ſanè citra purgatorium cauſas eſſe potuiſſe, propter quas preces oblationeſque fierent pro mortuis: invicto illud argumento eſt, quod etiam orârint & obtulerint Veteres pro Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Evangeliſtis, Martyribus & Confeſſoribus: quos minime à morte flammis purgantibus torqueri, ſed confeſtim in cælos recipi, cumque Chriſto beatam agere vitam, ipſi agnoſcunt Pontificii.

Fuiſſe veteribus alios orandi & offerendi fines propoſitos, quàm ut animas è purgatorio liberarent, vel eorum tormenta leniterent: clariſſimè præter cæteros teſtantur Dionyſius Eccl. Hier. cap. VII. part. 3. & Epiphan. adverſus Aërium hæreſ. LXXV. quibus locis uterque de cauſis ſupplicationum & oblationum pro defunctis, fusè, & ex profeſſo tractant: ſed de iſtac liberatione è purgatorio ne mu quidem Lucilianum apud eos invenias. Præterea cum adverſarii fateantur, multorum animas non ſubire purgatorium, hinc quoque diſcrimen maximum apparet, quando varia jam veterum loca adduximus, quibus clarè teſtantur, preces, oblationeſque pro univerſis in fide defunctis fieri ſolere. Ac ſpeciatim de Martyribus idem oſtendit Tertullianus libro de coronâ militis cap. III. *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annuâ die facimus.* Ubi per natalitia non τῶν γενεθλίων ἡμέρας cum Rhenano & aliis intelligere debemus, ſed paſſionis dies, quibus martyres ſecundum vi-

vitam animalem ac temporariam orbi denaſcentes, vitam ſpiritualem ac æternam vivere cœperunt. Sic enim & concilii Laodicenſis cap. LI. & LII. prohibitum legimus, ne vel nuptiæ, vel Martyrum natalitia in Quadrageſimâ celebrentur. Nempe quia luctus tempori feſtiva illa ſolemnia minimè convenirent. Ac Origenes quoque ſive potius antiquus quiſ-
a *Vide cenſuram Roberti Coci.* piam ſed Latinus *a*, iſque Arrianos ſcriptor in lib. III. Iobi diſertè teſtatur, veteres Chriſtianos non natalem diem celebraſſe, utpote ærumnarum exordium, ſed mortualem, utpote earundem finem atque gaudii
b *P. 500. edit. Baſ. a. 1536.* exordium. Atque addit *b*, *Propterea & memorias ſanctorum facimus, & parentum noſtrorum vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam conſummationem in fide poſtulantes.* Origenis quoque σύγχρονος Cyprianus Epiſt. XXXIV. ad Clerum & plebem: *Sacrificia*, inquit, *pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties Martyrum paſſiones & dies anniverſaria commemoratione celebramus.* Et Epiſt. XXXVII. ad Clerum: *Denique & dies eorum quibus excedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus & devotiſſimus frater noſter pro cætera ſollicitudine & cura ſua, quam fratribus in omni obſequio operationis impertit, (qui nec illic circa curam corporum deeſt,) ſcripſerit ac ſcribat ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſa mortis exitu tranſeunt, ut celebrentur hic à nobis oblationes, & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiſcum, Domino protegente, celebrabimus.* Eſt & ſimilis locus apud Clementem lib. VIII. Apoſtolic. conſtit. cap. XVIII. ubi conſtitutionem Jacobi fratris Johannis recenſens, de oblatione ſic ait: *Etiam*, inquit, *offerimus tibi pro omnibus qui à ſeculo placuerunt tibi, ſanctis Patriarchis, Prophetis, Iuſtis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, &c.* Ex quibus locis planiſſimum fit, orationes & oblationes, non pro aliis ſolùm, ſed ipſis etiam Prophetis, Apoſtolis & Martyribus fieri ſolere. Objici adverſus hæc ſolet illud Auguſtini ſerm. XVII. de verbis Apoſtoli: *Injuria eſt pro Martyre orare.* Sed (ut loca iſtiuſmodi præter alios conciliat Ferdinandus de Mendoza
c *P. 148.* lib. III. de confirmat. concilii Illiberitani *c*) loquitur Auguſtinus de oratione ad expiationem peccatorum: at Cyprianus & Clemens (verus an ὑποβολιμαῖος nunc non moror) agunt de oratione ad gratiarum actionem ob conſtantiam & animi firmitatem Martyribus conceſſam. Porro eandem pro Patriarchis & Martyribus orationem habent ψιλὰ δειπνηγερῶσαι miſſæ S. Marci, col. 22. & S. Jacobi.

THESIS XI.

Mos verò eum in finem pro defunctis orandi ut ceſſent vel imminuantur tormenta purgatoria, quibus animæ alioqui vel diutius vel durius cruciarentur: non antequam inventum eſſet papale purgatorium, locum habere potuit: hoc eſt non niſi circa aut poſt annum Chriſti quadringenteſimum.

Nempe, uti diſputatione ſuperiori ad quæſtionem tertiam oſtendimus, ante Auguſtini tempora ignotum veteribus fuit papale purgatorium: unde conſequitur, nec antea temporis eos opinatos fuiſſe, animas ſuffragiis vivorum è tormentis purgatorii liberari. Fuere quidem etiam ante tempora Auguſtini orationes pro defunctis αἰτητικαὶ: ſed quæ ab illis papalibus diſtarent, *Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano*, ut poëta loquitur. Nempe ut ex iis quæ antea commemoravimus, liquet, & diſertim ſcribit Franciſcus Iunius adverſus Bellarminum de purgatorio lib. I. cap. X. *Cum juvari animas cœperunt credere, intellexere de adjumento in bonum: poſtea verò, invaleſcente errore purgatorii, intellexere de adjumento ad liberationem illius. Priorem ſententiam TOLERAMUS; poſteriorem PERNEGAMUS, quia adverſatur gratiæ & veritati Chriſti ſalvatoris noſtri.* Sanè poſterior doctrina tum correctioni, tum conſolationi hominis adverſatur. Correctioni, quia ſignificat poſſe homines, ſi in peccatis vivant uſque ad mortem, tamen ab illis abſolvi; unde ſequitur carnalis ſecuritas. Conſolationi, quòd dicat fideles, poſtquam ex hac vita exceſſerint, graviores multò pœnas in purgatorii flammis luere debere, quàm hic pertulerint in terris.

Sanè ſi ob poſteriorem illam opinionem florentiſſimis tot Eccleſiis ſe oppoſuiſſet Aërius: laudem pietatis ac zeli etiam meruiſſet maximam. Nunc verò elogio iſtoc indignus videtur, quandoquidem tam ob prioris quàm poſterioris generis orationes ſe ab Eccleſiâ Dei ſeparabat. Nec tamen eo nomine ſummùm pluſquam ſchiſmaticus putari debet. Quippe à veteribus hæreticus quidem dicitur, ſed eò quòd, ut teſtantur, Epiphanius *a* & Auguſtinus *b*, Arrianum dogma amplecteretur: cui & hoc quod diximus, & alia de ſuo accudit, ut probabiliùs & hæreſim tueretur & ſchiſma. a *Hær. 75.* b *Lib. de hæreſ. c. 53*

DISPU-

DISPUTATIO VIGESIMASEXTA

DE

VIRTUTIBUS GENTILIUM.

Ne in ferenda ſententia de Nationum virtutibus & præclarè factis, vel roſam cum anemone conſeramus, vel ex cloaca faciamus arcem, quorum utrumque vetamur proverbio: ſedulò conſiderare oportet, quæ ſint boni operis conditiones; & an hæ conveniant illis, propter quæ homines à Chriſto alieni, monumentis virorum præſtantium, perennitatem honeſti nominis ſunt conſecuti.

Thesis I.

Prima boni operis conditio eſt; ut fiat ſecundùm legem Dei. Nam Dei mandatum eſt Ezech. cap. XX. 19, In præceptis Meis ambulatote. *Bonum igitur eſſe negamus, non tantùm, quod diſertim prohibetur lege divinâ: ut furtum, adulterium, aliaque id genus: ſed verò etiam cultum divinum arbitratu humano inſtitutum: quem ἐθελοθρησκείαν Apoſtolus vocat Coloſ.* II 23. *Nam damnat illum Chriſtus Matt* XV. 9. Fruſtra me colunt docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominum. *Vide & Ieſ.* XXIX. 13. *&* LXVI. 3. 4.

Cum in actu quocunque duo ſpectantur, quid fiat, & quomodo fiat; utrumque etiam in operibus pietatis conſiderari debet. Primùm igitur requiritur, ut in ſe bonum ſit opus. Eoque neceſſe eſt, ut conveniat legi divinæ. Solus enim Deus, utpote ſapientiſſimus & potentiſſimus, & cui hoc ipſum debeamus, quod ſumus, jus habet præſcribendi normam cultus ſui, à qua quod aberrat, peccatum eſt, teſte Iohanne. I. III. 4. Deinde opus eſt, ut, quod eſt in ſe bonum, fiat SICUT OPORTET: quomodo loquitur concilium Arauſicanum II. can. VI. & XXV. De priori conditione, cum res plana ſit, non eſt quod plura dicamus. Videamus igitur quæ præſtent, ut bonum bene fiat.

Thesis II.

Altera boni operis conditio eſt, ut fiat ad gloriam Dei; juxta illud Apoſtoli 2 Cor. X. 13. Omnia ad Dei gloriam facite. *Adi etiam Matth.* V. 16. *Philipp.* I. II. *&* I *Pet.* IV. 11.

Conditio hæc petitur à fine: de quo ſic Auguſtinus lib. IV. cont. Iulian. cap. IV. *Quicquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.* Et aliquanto ante: *Cum non ad ſuum referuntur auctorem* (virtutes quæ ſunt) *dona Dei, hoc ipſo male his utentes efficiuntur injuſti.* Duobus verò modis referri aliquid ad Dei gloriam dicitur. Primum formaliter & explicite, quando aliquis cogitat cum animo ſuo, eò hoc ſibi agendum eſſe quia nomini divino ſit glorioſum. Deinde virtualiter & implicitè, cum quis divinæ ſtudens gloriæ, eoque nihil facere decernens, niſi quod legi congruat; & ad hoc gratiam Dei quotidie expoſcens, boni quippiam facit, de univerſali fine actu non cogitans; ſed ſolum particularis finis bonum intendens. Nam talis quoque actio ad gloriam Dei fieri cenſetur, quia quod honeſte agit, hoc provenit ex propoſito nihil agendi, niſi quod conſcientia voluntati divinæ congruere dictàrit. Hujuſmodi autem propoſitum oritur ex voluntate omnem vitam ſuam ad Dei gloriam componendi. At qui tale propoſitum planè non habet, is etiam cum particulare bonum intendit, tamen ad Dei gloriam nec formaliter, nec virtualiter agere cenſetur.

Thesis III.

Quia verò opus bonum ad Dei gloriam fieri debet, eò requiritur, ut charitate illius fiat, qui præcepit, ut fiat. Quæ idcirco tertia boni operis conditio eſt. Hinc B Paulus ad Rom. XIII. 10. Plenitudo legis eſt dilectio.

Apoſtolicum hoc elogium trifariam convenit dilectioni divinæ. Primum REDUCTIVE, quia charitatis mandato omnia legis & Prophetarum præcepta comprehenduntur; teſte Chriſto apud Matthæum XXII. 37. & ſeqq. Deinde EFFECTIVE, quia qui Deum amat, ita comparatus eſt, ut obedire ei velit, unde charitas recte Auguſtino dicitur radix, ex qua omnes pullulant virtutes. Quod de pleriſque oſtendit Apoſtolus I Cor. XIII. & ex eo Gregorius lib. X. moral. cap. VI. VII. & VIII. Denique FORMALITER, quia cum in moralibus finis habeat rationem formæ, ne quidem actiones per ſe honeſtæ, veræ erunt virtutis opus, niſi referantur ad Dei gloriam, quod diſertim exigit Apoſtolus, ut antea vidimus. Hinc Auguſtinus lib. IV. contra Iul. extremo cap. III. *Amor fruendi quibuſcunque creaturis ſine amore creatoris, non eſt à Deo. Amor autem Dei, quo pervenitur ad Deum, non eſt niſi à Deo Patre per Ieſum Chriſtum cum Spiritu S. Per hunc amorem creatoris, bene quiſque utitur etiam creaturis. Sine hoc amore creatoris, nullus quiſquam bene utitur creaturis.* Quod vero ſuperius dicebamus de fine, idem hic locum habet: quia amore etiam Dei fit, quod ab amante Dei fit propter finem à Deo conſtitutum: utut cogitatio de Deo actualis animo non obverſetur. Unde continuo ſubjicit Auguſtinus: *Hoc ergo amore opus eſt, ut bonum beatificum ſit, & pudicitia conjugalis, ut ſit ejus intentio, quando utitur conjugis carne, non in voluptate libidinis, ſed in voluptate propagationis. Si autem vicerit, & propter ſeipſam, non propter filios propagandos fieri aliquid extorſerit voluntas: & veniale peccatum ſit, propter nuptias Chriſtianas.*

Auguſt. l. de grat. Chriſti cap. 18. *&* 20.

Thr-

Theſis IV.

Quod ſi ex charitate Dei proficiſcitur omne opus bonum, etiam ex fide oriatur neceſſe eſt; quæ per charitatem eſt efficax. Eſtque hæc quarta operis boni conditio. Sane abſque fide impoſſibile eſt Deo placere: *ut ait divinus ſcriptor ad Heb.* XI. 6. *Nec pura eſſe opera ſine fide poſſunt: quia* fide purificantur corda, *ut eſt Act.* XV. 9. At pollutis & infidelibus nihil eſt purum: *ne cibus quidem: ut ait Apoſtolus Tit.* I. 15.

Si ex charitate operandum eſt, ex fide operandum eſt, quæ charitatis eſt radix. Nam *Ignoti nulla cupido*: bonum verò cognitum & poſcitur, & impetratur. Unde Auguſtinus Epiſtol. CCXLIV. ad Anaſtaſium: *Lex adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus charitatem, implet charitas legem.* Et paulo poſt: *Ne litera ſine ſpiritu occidat, ſpiritus vivificans credentibus & invocantibus datur, charitas vero Dei diffunditur in cordibus noſtris per Sp. S. qui datus eſt nobis, ut fiat quod idem Apoſtolus dicit, plenitudo legis eſt charitas.* Auguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III. *Abſit, ut ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit juſtus. Abſit autem, ut ſit juſtus vere niſi vivat ex fide, Iuſtus enim ex fide vivet. Quis porro eorum, qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam tu ſolus, juſtum dixerit infidelem, juſtum dixerit impium, juſtum dixerit diabolo mancipatum?* Et ibidem, *An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet Ergo Deo. Neque enim bono poteſt non placere quod bonum eſt. Et ubi erit quod ſcriptum eſt, ſine fide impoſſibile eſt Deo placere? An reſpondebis, non in quantum infidelis eſt, ſed in quantum homo eſt arbor bona? Per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum eſt, quod non poſſit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter ſapiat? Non itaque in quantum homo eſt, quod eſt opus Dei; ſed in quantum malæ voluntatis eſt, quiſque arbor mala eſt, & bonos fructus facere non poteſt. Vide itaque, utrum infidelem voluntatem, audeas bonam dicere voluntatem.*

Theſis V.

Et iſta quidem ſunt bonorum operum conditiones, ratione honeſtatis & juſtitiæ, quam habent, ſi in ſe ipſis conſiderentur. At ſi de bono utili loquamur, jam ut verè bona dicantur, requiretur, ut promiſerit Deus remunerari ſe ea velle vitâ æterna.

Veræ juſtitiæ proprietas eſt, ut promiſſionem habeat regni cœleſtis. Auguſtinus lib. IV. contra Jul. cap. III. *Per quod vera juſtitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipſe, quod abſit, erit injuſtus, ſi ad ejus regnum verus non admittitur juſtus, cùm & ipſum ejus regnum ſit juſtitia: quemadmodum ſcriptum*
Rom. 14. *eſt, Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia & pax*
Col. *& gaudium.* Et poſt aliqua: *Si ad conſequendam veram*
1030. *beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Chriſto eſt vera, promittit, nihil proſunt hominis virtutes, nullo modo veræ poſſunt eſſe virtutes.* Idem ibidem:
Col. 1038. *Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum poteſt homo ad æternum Dei donum regnumque perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine ullo facta peccato? quod ad me pertinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis, atque impia, non eſt bona.*

Theſis VI.

Nunc videamus an conditiones iſtæ, gentilium operibus conveniant. Ac de fide quidem, planum eſt eos hoc non habere, ut ex fide operentur. Nec enim nôrunt gentes verum Deum, etſi aliquid norunt veri Dei: quod τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ vocat Apoſtolus ad Roman. I. 19.

Nempe fides eſt donum Dei, ut ait idem Apoſtolus ad Rom. I. 8. Intellige autem non donum naturæ, ſed gratiæ viribus obtingens. Quam rem plenius alibi explicamus.

Theſis VII.

Quod ſi gentiles deſtituuntur vera veri Dei cognitione, ſane nec charitatem habere poſſunt: quæ eſt fidei fructus. Præterea Apoſtolus ad Rom V. 5. *clare teſtatur, charitatem non eſſe naturæ donum, ſed à Spiritu S. diffundi in cordibus noſtris. Non igitur gentiles charitate Dei operantur, ſed rerum creatarum.*

Cùm negamus gentiles amore Dei tangi, non loquimur de actu conditionato dilectionis divinæ, quam velleitatem vocant, ſed de actu abſoluto: neque de dilectione Dei, ut eſt bonum commune, à quo omne bonum particulare in eſſe dependet: cujuſmodi amorem imperfectum omni creaturæ ineſſe docet Thomas 1. 2. qu. 109. art. 3. etiam dæmonibus, ut ait idem 1. p. 60. art. 5. ad 5. ſed de dilectione Dei ſuper omnia ſimpliciter negat. Quæ etſi non ſiſtat in eo, ut quis totâ vitâ compleat Dei mandata, tamen ſemper eſt efficax pro tempore, quo actus ille dilectionis durat. Nam diligere Deum ſuper omnia, eſt eum præferre omnibus nullo excepto: eoque eſſentialiter includit propoſitum abſolutum non amplius peccandi, ſed ſe ſuaque omnia componendi ad placitum divinum. Hujuſmodi dilectionem intelligit Concilium Arauſicanum II. cum can. XXV. à gratiâ eſſe ait *Diligere Deum* SICUT OPORTET. Nec obſtat, quod communiter docetur, naturæ lumine cognoſci, Deum eſſe ſummè bonum, ſummè amabilem, peccatum ſummè deteſtabile. Nam talis cognitio, cum ſit extrinſeca voluntati, ſolum repræſentat ei objectum & convenientiam ipſius: vires autem minimè ad hoc præbet, ut voluntas elicere actum poſſit dilectionis ſuper omnia: quod omnino requirebatur. Cùm enim peccatum in voluntaris conſenſu perficiatur, magis voluntas per peccatum vulnerata eſt, quam intellectus: ut rectè Thomas docet 1. p. qu. 109. art. 2, ad 3. Atque inde eſt, quod etſi homo, univerſali judicio, utcumque videt Deum ob naturæ præſtantiam & beneficiorum erga nos copiam ſuper omnia diligi debere, judicio tamen particulari ſecus ſtatuat: nempe quia dura aſperaque lex videatur dirigendi potius omnia ad Dei voluntatem, quàm ad propriam voluptatem. Ex priori judicio oritur voluntas imperfecta, quam aliqui velleitatem vocant: ſed ex poſteriori provenit voluntas ſimplex, perfecta & completa: quæ propriè voluntatis nomen meretur. Nec duo illa judicia contradictoria ſunt, quia aliud eſt judicare, quid honeſtas dictet; aliud quid hic, & nunc ſit agendum. Sic libidinoſus univerſali judicio ſtatuit, ſe Deum diligere plus debere quam ſcortum, ſed tamen idem cogitat, ſuave eſſe fœminis miſceri: eoque, per voluptatem impulſus, poſthabita honeſtate, Deum offendere mavult, quam ſcorto non pollui. Habemus hujus duplicis judicii exemplum in illo Paulino Rom. VII. 15. *Non quod volo hoc ago,* Pag. 122.
ſed quod odi hoc facio. Et iſto Medeæ apud Naſonem: *Video meliora proboque Deteriora ſequor.* Hæc ſatis oſtendunt, utut gentiles aliquid veri Dei cognitionis habuerint, non tamen eum amaſſe, aut amore ipſius eſſe rectè operatos. Auguſtinus contra poſter. reſp. Juliani lib. I. cap. LXXXI. *Hoc eſt utique quod ait hæreſis veſtra. Ad hoc*

Digitized by Google

enim additis ET GENTILES; *ne pia fortitudinis opus, Dei gratiâ Chriſtiani facere potuiſſe aut feciſſe credantur, quæ Chriſtianis eſt propria, non Chriſtianis gentilibuſque communis. Audite ergo & intelligite: fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Chriſtianorum Dei charitas facit; quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per voluntatis arbitrium, quod eſt à nobis, ſed per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis.* Idem docet Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Chriſti cap. XXVI. cujus verba infra adducam. Item Gregorius homil. XXVII. in Euangelia, tractans illud: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem &c. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, ſed per affectum cognationis & carnis. Quibus tamen, in hac dilectione, ſacra eloquia non contradicunt. Sed aliud eſt, quod ſponte impenditur naturæ; aliud, quod præceptis Dominicis ex charitate debetur obedientiæ.*

THESIS VIII.

Denique fide & charitate deſtituti, vel operantur ſine malo: vel ſi bono aliquando, ſanè non niſi ob bonum particulare: non item propter Deum.

Multa laudari ſolent gentilium bona, quæ ne naturâ quidem ſuâ referri ad Dei gloriam poſſint: ut quæ fecere ad cultum idolorum, vel ambitione ducti: cujuſmodi quin peccata ſint, dubitat nemo. Unde Auguſtinus lib. IV. in Iul. cap. III. *An & iſti, qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute civili, non verâ, ſed veriſimili* DÆMONIBUS VEL HUMANÆ GLORIÆ SERVIERUNT, *Fabiis videlicet, & Regulis, & Fabriciis, & Scipionibus, & Camillis, cæteriſque talibus, provisuri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumque cælorum?* Theophylactus quoque exiſtimat, gentiles vanæ gloriæ ſtudio feciſſe, quæ fecerunt. Vide eum in Joh. III. 19. Ubi ait, laudatiſſima gentilium opera fieri ob finem aliquem culpabilem. Quomodo veriſimile eſt, quod Alexander, Dario victo, puellas regias remiſerit intactas *a*: quod item
a Plutar. in Alex. b Liv. extremo l. 26.
Scipio virginem bello captam Allucio ſponſo ſuo reſtituerit *b*: id non virtutis amore factum eſſe, ſed duntaxat ad aucupandum populi favorem, & inanem gloriam comparandam. Quod ſi eſt, continentia eorum non magis vera erit virtus, quàm prudentia avarorum, cùm varia excogitant lucelli genera; aut eorum juſtitia, cùm alienis abſtinent, gravioris damni metu: aut fortitudo, quâ, ut Venuſinus ille ait, *Per mare pauperiem fugiunt, per ſaxa, per ignes.* Nam hujuſmodi, ſimulatæ ſunt virtutes, non veræ: eoque ne quidem natura ſuâ ad finem ultimum poſſunt ordinari. Verùm minimè dubitamus, quin pleríque gentiles aliqua faciant ſine bono: quod & Auguſtinus agnoviſſe videtur lib. de ſpiritu & litera cap. XXVII. *Etiam impiorum, nec Deum veraciter colentium, quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam meritò rectéque laudamus: quanquam ſi diſcutiatur, quo fine fiant,* VIX *inveniuntur, quæ juſtitiæ debitam laudem defenſionemve mereantur.* Cùm enim Auguſtinus ait VIX inveniri, quæ non fiant ſine malo: aliqua inveniri innuit, quæ fiant ſine bono. Ut ſi infidelis naturali affectu eleemoſynas largiatur pauperi: aut conſcientiâ ductus depoſitum reddat, aut ſuccurrat innocenti, quia ſibi id fieri velit. Sed hujuſmodi & ſi fiant ſine bono particulari, non tamen fiunt propter Deum, qui finis eſt univerſalis. Unde auctor operis imperfecti Hom. XXVI. in Matth. *Infidelis*, inquit, *naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum.* Et Auguſt. lib. IV. contra Jul. cap. III. *Hoc peccarunt, quod homines ſine fide non ad eum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debuerunt.*

THESIS IX.

Denique nec Deus in verbo operibus gentilium promittit mercedem vitæ æternæ: quam tamen habent opera pietatis: uti vidimus.

Auguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III. *Quomodo eſt in eis vera juſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? Quam ſi eis tribuemus, nihil erit cauſa, cur eos non ad illud regnum pervenire dicamus, de quo ſcriptum eſt: Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum. Ac per hoc Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad juſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quacunque re alia, quacunque ratione perveniunt. Prorſus ſicut de lege veriſſime ait Apoſtolus, ſi per naturam voluntatemque ſit juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi per doctrinas hominum qualiſcunque juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.*

THESIS X.

His ita conſtitutis, non difficile eſt judicare, quid de virtutibus & operibus gentilium ſit ſentiendum. Nam cùm aliqua faciant, quæ à Deo præcipiantur; fatendum eſt, eos bona aliqua operari, quatenus quidem opera illa conſideramus materialiter, & nudè, ſive non habita ratione modi, quo fiunt. Præterea bona ſunt ratione effectus, quia hujuſmodi quoque honeſtant vitam præſentem; & à Deo conſequuntur mercedem temporalem. Etiam ſupplicii gravitatem imminuunt, quod eos manet poſt mortem.

Poſſe hominem ſine Spiritu Dei operari aliquid boni in rebus vitæ præſentis, ait Hypognoſticon lib. III. non ita longè ab initio: *Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut certe peragere; ſed tantum* IN OPERIBUS VITÆ PRÆSENTIS, TAM BONIS, QUAM ETIAM MALIS. *Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle quicquid boni ad præſentem pertinet vitam.* Auguſtinus verò non poſſe tantum ait, ſed idem facere teſtatur T. 3. de Spir. & lit. cap. XXVII. *Impiorum, neque Deum verum veraciter pieque colentium, quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam, non ſolum vituperare non poſſumus, verumetiam meritò, rectéque laudamus.* Et cap. prox. *Sine aliquibus bonis operibus difficile vita cujuslibet peſſimi invenitur.* Idem virtutes gentilium Dei dona vocat T. 2. Epiſt. CXXX. ad Cteſiphontem: *Polemo ergo, ſi* EX LUXURIOSO CONTINENS FACTUS, *ita ſciret cujus eſſet* HOC DONUM, *ut eum abjectis ſuperſtitionibus gentium piè coleret, non ſolum continens, ſed etiam veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret: quod ei non* TANTUM AD PRÆSENTIS VITÆ HONESTATEM, *verum & ad futuram immortalitatem valeret.* Similiter Tom. 4. de Bono patientiæ, (quem librum Auguſtino quidem abjudicat Eraſmus: ſed obſtat, quod ejus in indiculo meminit Poſſidius.) Verba Auguſtini ſunt iſta cap. XXVII. *Si quis abſque charitate, ſolo timore gehennæ, Chriſtum in tormentis confiteatur; negandum,* inquit, *non eſt, hoc etiam eſſe donum Dei.* Hieronymus verò etiam ſanctimoniam quandam gentilium operibus tribuit. Sic enim ſcribit in Epiſt. ad Galatas cap. I. ad verba illa, *Cum autem placuit illi, qui me ſegregavit, &c. Ex quo perſpicuum fit, naturâ omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & juſtitiæ, reliquarumque virtutum. Unde multi abſque*

fide

fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter FACIUNT ALIQUA, VEL SANCTE, *ut parentibus obſequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant.* Hujuſmodi virtutes valere ad præſentis vitæ honeſtatem, ait Auguſtinus Tom. 2. Epiſt. cxxx. ad Circenſes & Epiſt. v. ad Marcellinum circa finem. Item Proſper lib. contra Collat. cap. xxii. & cap. xxvi. Et ſcriptor de vocatione gentium lib. i. cap. vii. *a.* Et Fulgentius lib. de Incarn. & grat. cap. xxvi. Etiam temporalem reportare mercedem, indicat Chryſoſtomus homil. lxvii. ad populum Antiochenum: *Non poteſt malus omnino malus eſſe, ſed evenit, ut habeat aliquid boni: neque bonus eſſe omnino bonus, ſed & nonnulla ſolet habere peccata. Cum itaque malus proſperis utitur rebus, ad capitis ſui perniciem utitur: ut enim paucorum illorum* BONORUM RETRIBUTIONEM HIC CAPIENS, *illic deinde puniatur, hac de cauſa recipit.* Scriptor operis imperfecti homil. xxvi. in Matthæum. *Sed audi myſterium, quod Petrus apud Clementem expoſuit, ſi fidelis fecerit opus bonum, & hic ei prodeſt, liberans eum à malis, & in illo ſæculo ad percipiendum regnum cæleſte: magis autem ibi, quam hic. Si autem infidelis fecerit opus bonum,* HIC EI PRODEST *opus ipſius, & hic ei reddit Deus bona pro opere ſuo:* IN ILLO *autem ſeculo* NIHIL EI PRODERIT *opus ipſius. Nec enim collocatur inter cæteros fideles propter opus ſuum, & juſte: quia* NATURALI BONO MOTUS FECIT BONUM, NON PROPTER DEUM. Hieronymus commentario in Ezech. cap. xxix. ſic ſcribit. *Ex eo, quod Nebuchodonoſor mercedem accipit boni operis, intelligimus etiam Ethnicos, ſi quid boni fecerint,* NON ABSQUE MERCEDE *Dei judicio præteriri.* Auguſtinus Tom. 4. expoſit. Epiſt. ad Gal. cap. iii. *Eſt iſta quædam in operibus legis juſtitia, quando ſine ſuo præmio relicta non eſt: ut qui fecerit ea vivat in eis. Unde & ad Romanos dicit: Si enim Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Aliud eſt ergo non juſtificari, aliud non juſtificari apud Deum. Qui omnino non juſtificatur, nec illa ſervat, quæ temporale habent præmium, nec illa quæ æternum. Qui autem in operibus legis juſtificatur, non apud Deum juſtificatur, quia temporalem inde expectat viſibilemque mercedem. Sed tamen eſt etiam iſta, ut dixi, quædam, ut ſic dicam, terrena carnaliſque juſtitia. Nam & ipſe Apoſtolus eam juſtitiam vocat, cum alibi dicit ſecundum juſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus ſine querela.* Item Tom. 2. Epiſt. v. ad Marcellinum circa finem: *Remp. primi Romani conſtituerunt auxeruntque virtutibus, etſi non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternam civitatem poſſet ſalubri religione perducere, cuſtodientes tamen quandam ſui generis probitatem, quæ poſſet terrenæ civitati cuſtodiendæ augendæ conſervandæque ſufficere. Deus enim ſic oſtendit in opulentiſſimo & præclaro imperio Romanorum, quantum valerent civiles, etiam ſine vera religione virtutes, ut intelligeretur, hac additâ fieri homines cives alterius civitatis, cujus rex veritas, cujus lex charitas, cujus modus æternitas.* Etiam ad hoc valent civiles virtutes, ut infideles qui eas habent, levius poſt hanc vitam puniantur. Et hanc, & ſuperiorem utilitatem earum agnoſcit ſcriptor incertus quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio falsò tribuuntur, cùm in iis non modò Athanaſius ipſe, ſed etiam Gregorius Nyſſenus, Epiphanius, Chryſoſtomus, atque alii his multo recentiores citentur: ſcriptor inquam iſte quæſtione centeſima rogat, ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες πολλὰ ἀγαθὰ ἐργάζονται, ἄρα διὰ τί εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσέρχονται; ac reſpondet, quod Nicodemo Dominus dicebat, Neminem in regnum cœlorum ingredi poſſe, niſi qui ex ſpiritu & aqua fuerit renatus: deinde ſubjungit iſta: τῶν δὲ χρὴ περὶ ἀπίστων ἀγαθοποιῶν λογίζεσθαι. ἢ ὅτι διὰ τῆς ἐνταῦθα αὐτῶν εὐημερίας τὸν ἴδιον μισθὸν λαμβάνουσιν. ἢ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐλαφροτέρως κολάζονται παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀπίστους, τοὺς μηδὲν ἀγαθὸν ποιοῦντας. *Hæc verò de infidelibus bona opera facientibus ſentire oportet, quod vel hic proſperitate vitæ mercedem ſuam accipiant: vel in futuro ſeculo levius puniantur reliquis infidelibus, qui nihil fecerunt boni.* Similiter ſenſit B. Auguſtinus lib. iv. contra Iul. cap. iii. *Ad hoc eos in die judicii cogitationes ſuæ defendent, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, utcunque fecerunt.* Et mox: *Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quam Catilina, Fabricius; non veras virtutes habendo, ſed a veris virtutibus non plurimum deviando.* Idem ſtatuit de falſis Chriſtianis Tom. 4. lib. de patientia cap. xxvi. *Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem Spiritus & vinculum pacis, quo Catholica Eccleſia congregata connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, anguſtias, famem, nuditatem, perſecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, flammas vel beſtias, vel ipſam crucem timore gehennarum & ignis æterni: nullo modo iſta culpanda ſunt, imo vero & hæc laudanda patientia eſt. Non enim dicere poterimus, melius ei fuiſſe, ut Chriſtum negando nihil eorum pateretur, quæ paſſus eſt confitendo: ſed exiſtimandum, fortaſſe tolerabilius ei futurum judicium, quam ſi Chriſtum negando, cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apoſtolus:* Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt: *nihil prodeſſe intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius ſupplicium ſubeundum.* a 1 Cor. 13.

a Sed apud Ambroſ. cap 3.

Theſis XI.

Contra etiam laudatiſſima gentilium opera nomen bonorum operum amittunt, ſi per bonum intelligatur, quod eſt utile ad bonum æternum.

Infidelium opera non conducere ad beatitudinem æternam, ait Petrus apud Clementem, citante Origene in Matth. cap. xxvi. tract. xxxv. *Opera bona, quæ fiunt ab infidelibus, in hoc ſeculo iis proſunt, non & in illo ad conſequendam vitam æternam.* Incertus ſcriptor quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur vulgo, idem reſpondet ad quæſtionem centeſimam: ut vidimus paulò antè, Auguſtinus Tom. 3. de Spir. & lit. cap. xxviii. *Sicut non impediunt a vitâ æternâ juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic* AD SALUTEM ÆTERNAM NIHIL PROSUNT IMPIO ALIQUA BONA OPERA, *ſine quibus difficillime vita cujuſlibet peſſimi hominis invenitur.* Idem docet Tom. 2. epiſt. cxxx. ad Circenſes, ubi de Polemonis continentia loquens: *Si, inquit, veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret, hoc donum ei non* TANTUM AD PRÆSENTIS VITÆ NECESSITATEM, *verum & ad futuram immortalitatem valeret.* Quod ipſum etiam de Cornelio ſcribit Tom. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas lib. 1. cap viii. *Quicquid boni, inquit, Cornelius in orationibus & eleemoſynis habebat, prodeſſe illi non poterat, niſi per vinculum Chriſtianæ ſocietatis & pacis incorporaretur Eccleſiæ.* Et lib. iv. cap. xxiii. *Iuſtitia Cornelii ſi ſufficeret ad capeſſendum regnum cælorum, non, ut ad Petrum mitteret, moneretur.* Vide eundem in Pſal. xxxi. & cxvii. Similiter Proſp. lib. contra collatorem cap. xxii. quæ verba infra adducemus. Idem cap. xxvi. *Natura quippe humana, cujus Creator eſt Deus, etiam poſt prævaricationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, & ſenſus & ratio, cæteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis vitioſiſque non deſunt.*

Fol. 110. edit. Baſil. 1536.

Digitized by Google

deſunt. Sed non in illis veri boni perceptio eſt, quæ MORTALEM VITAM HONESTARE POSSUNT, ÆTERNAM CONFERRE NON POSSUNT. Scriptor de vocatione Gent. lib. I. cap. VII. a *Etſi fuit, qui naturali intellectu conatus ſit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam ſteriliter ornavit: ad veras autem virtutes,* ÆTERNAMQUE BEATITUDINEM *non profecit.* S. Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Chriſti cap. XXVI. *Quod ſi quibuſdam cognoſcentibus Deum, nec tamen ſicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad ſalutem: quomodo hi potuerunt juſti eſſe apud Deum, qui ſic in ſuis moribus atque operibus bonitatis aliquid ſervant, ut hoc ad finem Chriſtianæ fidei charitatiſque non referant? aliqua quidem bona, quæ ad* AD SOCIETATIS HUMANÆ *pertinent* ÆQUITATEM, *ineſſe poſſunt; ſed quia* NON CHARITATE DEI FIUNT, PRODESSE NON POSSUNT.

a Apud Prosp. ſed apud Ambroſ. t. 3.

Hæc oſtendunt, quo ſenſu Patres opera gentilium bona eſſe negent, nempe quà bonum ſumitur pro utili ad vitam æternam. Nam ſic eos bonum intelligere, docet Auguſt. lib. IV. contra Jul. cap. III. *Scito nos illum bonum hominem dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod poteſt homo ad æternam Dei domum regnumque perduci.*

His aliqua ex Epiphanio & Chryſoſtomo obduci non ignoramus: ac imprimis Juſtinum Martyrem in utraque apologia, & Clementem Alexandrinum Στρωματέων lib. V. VI. VII. qui probatiores gentilium, uti Socratem & huic ſimiles, cœlo receptos cenſent. Quemadmodum præter alios oſtendit Iſaacus Caſaubonus initio Exercitationis primæ adverſus Baronium. Atque huic eorum opinioni ex junioribus acceſſere Deſiderius Eraſmus Coll. conviv. rel. & epiſt. dedicat. IV. Tuſcul. Quæſt. Ludovicus Vives in Auguſtin. lib. XVIII. de Civ. Dei cap. XLVII. & alius maximi nominis expoſit. fidei Chriſtianæ ad regem Galliæ. Sed hæc ſententia & à cæteris Patribus olim, Auguſtini imprimis ætate, damnabatur, & hodie communi Theologorum judicio improbatur. Quod ſi quibus forte patrocinium iſtorum ſuſcipere viſum eſt: diſtinguunt inter gratiam & cognitionem Chriſti: inter cognitionem implicitam & explicitam, inter explicitam ex parte, & in totum. Nam ſi qui adultorum, qui non noſſent Chriſtum, fuerint ſalvati, non per meritum naturæ, ſed Chriſti paſſione ſalvatos arbitrantur; ut in eis illud habeat locum, quod de infantibus Eccleſia docet. Imo nec omni cognitione Chriſti deſtitutos fuiſſe, dicunt nonnulli. Quod ut veriſimile faciant, ajunt eos per divinam miſericordiam, ſpeciali quadam gratia per congrua media (ſive illa fuerint Sibyllina oracula, ſive converſatio cum Judæis, aut converſis à Judæis ſive quæcunque tandem) ad aliquam gratiæ ſalutaris menſuram, & ipſius Chriſti notitiam perduci potuiſſe. Nam abſque omni fide ſalvatos fuiſſe, nec Clemens audet dicere, qui lib. II. Στρωματέων fidem vocat πρώτην σωτηρίας νεῦσιν: *primam ſalutis inclinationem.* Sed ille ex male intellectis verbis I Petr. IV. 6. ubi mortuis dicitur Euangelium eſſe prædicatum, ut viverent ſecundum Deum, colligit ſexto Στρωματέων *b*, Chriſtum apud inferos Euangelium prædicaſſe; ut quotquot illic credere ac pœnitentiam agere vellent, ſalvarentur. Quam præceptoris ſui ſententiam etiam amplexus fuit Origenes lib. II. contra Celſum *c*. Similiaque habet Origenis ſtudioſus lector, Hilarius in Pſal. CXVIII. *d*. Sed dicere, impios ullos, Chriſto prædicante, converſos ſalvatoſque eſſe, inter hæreſes reponitur à Philaſtrio *e*, Auguſtino *f*, & Iſidoro *g*: & Auguſtinus commentum hoc clare refellit epiſt. XCIX ad Evodium. Ac propter iſtiuſmodi, Clemens ab Gelaſio in Concilio LXX. epiſcoporum inter ſcriptores apocryphos relatus merito fuit. Interea hæc oſtendunt, ne illum quidem æſtimaſſe, ſalvari quemquam abſque Chriſti cognitione: quanquam hanc illi opinionem tribuat, vir maximus, Iſaacus Caſaubonus *a*. Nec obſtat, quod lib. primo Στρωματέων ait: καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας, *Philoſophia quondam per ſe Græcos juſtificabat.* Neque enim, ut puto, hoc vult Clemens, philoſophiam Græcis ſuffeciſſe ad ſalutem: ſed cum, ex ejus mente, juſtitia alia ſit ſecundum legem naturæ, alia ſecundum legem Moſis, alia ſecundum Chriſtum: primam ſecundamque ad Chriſtum ducere cenſet, veluti gradibus quibuſdam. Integer enim locus ſic habet: Καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας. οὐκ εἰς τὴν καθόλου δὲ δικαιοσύνην, εἰς ἣν εὑρίσκεται συνεργὸς, καθάπερ καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῷ εἰς ὑπερῷον ἀνιόντι, καὶ ὁ γραμματιστὴς τῷ φιλοσοφήσοντι. *Per ſe quoque aliquando Græcos juſtificabat philoſophia, ſed non ad univerſam ac generalem juſtitiam, ad quam cooperatrix & adjutrix invenitur, ſicut primus & ſecundus gradus eſt, qui adſcendet in cœnaculum, & Grammaticus eſt, qui eſt philoſophaturus.* Et apertius etiam idem eodem libro ait, quemadmodum Judæis lex fuit pædagogus ad Chriſtum, teſte Apoſtolo ad Galat. cap. IV. ſimiliter philoſophiam docuiſſe duxiſſeque Græcos ad Chriſtum, pædagogi in modum. Verba ejus ſunt: Ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία τὸ Ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν. Qui volet, hac de controverſia quædam legat apud Sixtum Senenſem lib. VI. biblioth. annotat. LI. & Julium Sirenium lib. I. de Prædeſt. cap. XXXI. Sed imprimis adeat pro doctore ſuo fuſe adlaborantem Rod. Gualtherum, apologia operibus ejus præfixa, & pro antiquis deſudantem Andradium, Orthodoxarum explicat. lib. III. reſponſ. ad axioma VI. Nos eorum litem noſtram facere nolumus: ſed ea ſolum tuemur, in quibus non obſcure prælucet fax ſcripturarum, & doctorum conſpirat authoritas.

b P. 271. edit. Commel.
c Pag. 87. edit. Aug. Vindel.
d Lit. Caph.
e Lib. de hæreſi. ab de deſcenſu Chriſti ad inferos.
f Lib. de hæreſ. cap. 79.
g Lib. 8. Originum cap. 5.
a Exercitat. 1. ad Baron.

THESIS XII.

Præterea infidelium opera, bona dici non poterunt, ſi conſideremus illa cum modo, quo fieri debent, hoc eſt quatenus nec ex fide proficiſcuntur, nec charitate animantur, nec ad gloriam Dei diriguntur. Nam, hoc reſpectu, fatemur illa in vitio eſſe, eoque bona non eſſe, unde & illorum virtutes falſæ dicuntur virtutes: & opera eorum non vitioſa tantum, ſed etiam peccata appellantur. Nempe non ἁπλῶς, ſed κατά τι, ſive ratione iſtius defectus, quem diximus.

Quando opera gentilium bona eſſe negantur, conſiderantur formaliter, & ratione modi, omniumque circumſtantiarum. Quippe quæ nec ex fide proficiſcuntur, aut charitate, neque ad Dei gloriam referuntur. Quæ etiam Græcorum ſententia eſt. Multorum inſtar fuerit unus Theophylactus, qui negat ullum inveniri bonum gentilem. Nam in Johan. III. 19. ait, τὸ μὲν γὰρ εἶναι φαύλους Χριστιανοὺς, καὶ αὐτός φημι, τὸ δὲ Ἕλληνας ἀγαθοὺς εὑρεθῆναι, οὐκ ἄν ποτε φαίην. Rationem adfert, quia gloriæ ſtudio omnia egere, εἰ δέ τινες ἔδοξαν ἀγαθοὶ, ἀλλὰ πρὸς δόξαν πάντα ἐποίουν. Bonos vero non eſſe, qui ſolo ignominiæ metu non peccant, aut gloriæ ſtudio boni aliquid agunt: eo probat, quod tales, ſimulac malum fore occultum ſperant, mox ad deteriora animum adjungunt. Nam, inquit, ſi nec Chriſtianos gehennæ metus, aut tot ſanctorum exempla in officio ſemper continent, quid magni ſperabimus de gentilium nugis? εἰ γὰρ ἡμῖν, καὶ γεέννης ἀπειλὴ, καὶ ἄλλη τοσαύτη ἐπιμέλεια, καὶ βίοι ἀναρίθμητοι ἁγίων, μόλις κατέχουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐν ἀρετῇ, σχολῇ γε αἱ παρ' Ἕλλησι φλυαρίαι, καὶ μιαρίαι τοὺς παρ' ἐκείνοις ἐν τῷ καλῷ καθέξουσι; μικρὸν μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ παγκάκους εἰργάσαντο. Similiter Latini: etiam Cyprianus, qui virtutes eorum non veras virtutes putat, ſed falſas; nempe veras quidem qua verum opponitur ficto & ſimulato; at falſas, qua verum opponitur perfecto. Sic enim ſcribit tmem. I. lib. de bono patientiæ: *Hanc*

Digitized by Google

Hanc ſectari Philoſophi quoque profitentur, ſed tam illic patientia falſa eſt, quam falſa ſapientia eſt. Unde enim vel ſapiens eſſe, vel patiens poſſit, qui nec ſapientiam, nec potentiam Dei novit; quando ipſe de iis, qui ſibi ſapere in mundo videntur, moneat & dicat, Perdam ſapientiam ſapientium, prudentiam prudentium reprobabo. Mens eadem Hieronymi in cap. III. ad Gal. *Sine Chriſto omnis virtus in vitio eſt.* Speciatim vero pudicitiam gentilium eſſe veram virtutem, negat Auguſtinus lib. IV. contra Jul. cap. III. *Cum virtus ſit pudicitia, cujus vitium contrarium eſt impudicitia, omneſque virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent, quomodo vera ratione pudicum corpus aſſeritur, quando à vero Deo ipſe animus fornicatur?* Et aliquibus interjectis, *Abſit, ut ſit in aliquo virtus, niſi fuerit juſtus vere, niſi vivat ex fide. Juſtus enim ex fide vivit.* Imò etiam naturales actiones recte inſtituere negat lib. XXXI. contra Fauſtum cap. IV. *Infidelis ſive abſtineat, ſive comedat, non ſanctè vel juſtè comedit, vel abſtinet, quia prava opinione utrumque facit.* Reſpicit autem locum Pauli Tit. I. 15. Proſper lib. de Nat. & grat. ad Rufinum: *Gratia Dei quoſcunque juſtificat, non ex bonis meliores, ſed* EX MALIS *bonos facit, poſtea per profectum ex bonis factura meliores, non adempto libero arbitrio, ſed liberato. Quod donec ſine Deo ſolum fuit, mortuum fuit juſtitia, vixitque peccato.* Idem carm. de Ingratis cap. XVI.

Et licet eximias ſtudeat pollere per artes,
Ingeniumque bonum generoſis moribus ornet:
Cæca tamen FINEM AD MORTIS, *per devia currit,*
Nec VITÆ ÆTERNÆ *veros acquirere fructus,*
DE FALSA VIRTUTE POTEST.

Idem contra collatorem cap. XXII. *Si (quod magis vult hic diſputator intelligi) de illis iſta dicuntur, qui alieni à gratia Chriſtianâ quædam ad ſimilitudinem legalium mandatorum proprio judicio ſanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamque populorum, non poſſe aliter contineri, niſi ut recte factis præmia, & peccatis pœna decernerentur: quis ambigat hanc ſapientiam humano generi ad temporalis vitæ utilitatem ex natura a Deo condita ſupereſſe reliquiis? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata eſſet, ſed extincta natura. Quæ tamen etiamſi excellentiſſimis artibus & cunctis mortalium eruditionum polleat diſciplinis, juſtificari ex ſe non poteſt, quia* BONIS SUIS MALE UTITUR, *in quibus ſine cultu veri Dei, impietatis immunditiaque convincitur, & unde ſe defendi exiſtimat, accuſatur.* Hoc indefinite dictum reſtringit Proſper. Negat hominem viribus naturæ, poſſe ea, quæ legi vere congruant: fatetur autem operari aliqua *ad ſimilitudinem mandatorum legalium*: Nempe quomodo & Auguſtinus lib. IV. in Jul. cap. III. vocat gentilium virtutes *civiles, non veras, ſed veriſimiles.* Prætetea negat Proſper, poſſe quicquam, quod ad ſalutem conducat, ſive quo *juſtificetur*: fatetur poſſe multa ad *mores civitatum, concordiamque populorum*, ſive *ad temporalis vitæ ſocietatem.* Nimirum quomodo Auguſtinus, Epiſt. CCCIII. de Polemonis continentia ait, valere *ſolum ad præſentis vitæ honeſtatem, non etiam ad meritum æternæ.* Scriptor de vocat. Gent. lib. I. cap. VII. a *Etſi naturali intellectu conatus ſit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam ſteriliter ornavit: ad* VERAS VIRTUTES, *æternamque beatitudinem non profecit.* Et cap. VIII. b *Si Deus non operatur in nobis, nullius poſſumus participes eſſe virtutis. Sine hoc quippe bono, nihil eſt bonum: ſine hac luce nihil eſt lucidum, ſine hac ſapientia nihil ſanum, ſine hac juſtitia nihil rectum.* Beda Presbyter lib. I. in Cant. *Quod ergo* (Julianus dicit) *multos philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam, aliaſque de natura bono habere virtutes, conſtat, quia, quicunque philoſophorum Chriſtum, Dei virtutem, & Dei ſapientiam neſcierunt, hi nullam veram virtutem, nec ullam veram ſapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel guſtum aliquem ſapientiæ cujuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc deſuper acceperunt: non ſolum munere primæ conditionis, verum etiam quotidiana ejus gratia, quia creaturam ejus nec ſe deſerentem deſerens,* (ſic interpungendus is locus) *dona ſua, prout ipſe judicaverit, hominibus, & magna magnis, & parva largitur parvulis.* Denique Auguſtinus opera omnia gentilium peccata vocat, quia ſemper conjuncta ſunt cum peccato. Ut contra Julian. lib. IV. cap. III. *Si gentilis nudum operuerit, numquid, quia non eſt ex fide, peccatum? Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia per ſeipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt, ſed tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum.* Idem de geſtis Palæſtinis cap. XIV. *Quantumlibet opera infidelium prædicentur: Apoſtoli ſententiam veram novimus, Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Similiter hunc Pauli locum explicat lib. de gratia Chriſti cap. XXVI. & epiſt. CV. Nec obſtat, quod Chryſoſtomus, Ambroſ. Theophyl. Oecum. atque alii, per fidem hic conſcientiæ dictamen intelligunt. Nam potuit dicere Auguſtinus, loqui Apoſtolum de iſto dictamine conſcientiæ, quod ex Chriſtiana fide proficiſcitur: nempe ut mens Apoſtoli ſit, quicquid non provenit ex fide Chriſtiana per conſcientiam ad opus applicata, illud peccatum cenſetur. Auguſtinianam interpretationem ſequitur quoque Leo ſerm. II. de jejunio Pentecoſtes, ubi de Chriſtianorum & Paganorum jejunio tractans, *Aliud*, inquit, *agit ſub veritate ratio, aliud ſub falſitate deceptio. Apud nos fides juſtificat, etiam manducantem: unde quia extra Eccleſiam Catholicam* NIHIL EST INTEGRUM, NIHIL CASTUM, *dicente Apoſtolo, omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt; cum diviſis ab unitate corporis Chriſti nullâ ſimilitudine comparamur, nullâ communione miſcemur. Ad virtutem enim continentiæ nihil prius pertinet, quam ab erroribus abſtinere, quia tum demum bene ambulatur, cum per viam veritatis inceditur.* Nec aliter Proſper. lib. III. de vita contempl. lib. I. *Dicendo, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, declaravit quod omnia bona, aut ex fide geſta, virtutes ſunt, quæ profecto juſtificant: aut ſi fuerint ſine fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia.* Et ex Auguſtino, ſententia CVI. *Omnis infidelium vita peccatum eſt: & nihil eſt bonum ſine ſummo bono. Ubi deeſt agnitio æternæ & incommunicabilis veritatis,* FALSA VIRTUS *etiam eſt in optimis moribus.* Et Epiſt. ad ad Rufinum, *Omne*, ait, *quod ex fide non eſt, peccatum eſt. Ut ſcilicet intelligat juſtitiam infidelium non eſſe juſtitiam, quia ſordet natura ſine gratia.* Vide & adverſus Collat. cap. XXII. & carm. de Ingratis cap. XVI. Eadem mens ſcriptoris de vocat. Gent. cap. VII. a *Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus eſſe videtur, peccatum eſt.* Et Gregorius M. in lib. II. Moral. cap. XV. *Si non prius in corde noſtro fides gignitur, reliqua quoque eſſe bona non poſſunt, licet eſſe videantur.* Adi & Bernardum lib. de præcept. & diſcipl.

Atque ex his ſatis liquet, quomodo infidelium opera, quæ nunc bona dicuntur, laudanda dicuntur, ſancta & Dei dona dicuntur: eadem dicantur falſa bona, vitioſa opera, & immunda, atque adeo peccata. Quæ tam maniſeſta ſunt, ut Bellarminus lib. V. de gratia & libero arbitrio cap. XI. fateatur opera gentilium, etiam quæ conſeruntur ad bonum finem particularem, ab Auguſtino & aliis vocari *peccatum largo modo, quia non habent omnem perfectionem, quam habere poſſent.* In quo vel acutior, vel candidior fuit Cornelio Cornelii à Lapide, qui ad locum Pauli Rom. XIV. 13. ſcribit; *Auguſtinum cum ſuis* τὸ QUOD NON EST EX FIDE *per μείωσιν ſic accipere, quaſi dicat Apoſtolus: Quod eſt ex infidelitate, vel quod eſt contra fidem, quodque fit ad cultum idoli, hoc peccatum eſſe: & quia S. Auguſtinus putabat pleraque opera ab infidelibus fieri hoc fine, ſcilicet ad colendum idolum,*

a *Apud Proſp. ſed Ambroſ. cap. 3.*
b *Apud Proſperum ex ſuoplem. Cod. Cambronenſis.*

a *Apud Proſp. ſed apud Ambroſ. c. 3.*

idolum, hinc conſequenter pleraque opera putaſſe eſſe peccata. Nec enim de pleriſque tantum operibus loquitur Auguſtinus, ſed de univerſis: quem & è Scholaſticis, ſecuti hac parte Gregorius Ariminenſis, Capreolus Catharinus. Et quid mirum, ſic Auguſtinum ſenſiſſe de operibus renegenitorum, qui non tantum omnimodum charitatis defectum, ſed etiam imperfectionem ejus, quæ eſt in renatis ipſis, vitium & peccatum nominet? Ut Epiſt. XXIX. ad Hieronymum: *Pleniſſima charitas, quæ jam non poſſit augeri, quamdiu hic homo vivit, eſt in nemine: quamdiu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt; ex quo vitio non eſt, qui faciat bonum, & non peccet.* Et lib. de perfectione juſtitiæ cap. XV. *Peccatum eſt, cùm vel non eſt charitas, quæ eſſe debet, vel minor eſt quàm debet.* Unde & Bellarminus. lib. IV. de juſtificatione cap. XXI. fatetur, etiam in renatis, à B. Auguſtino *appellari vitium & largo modo peccatum, imperfectionem, & defectum illum, qui eſt in nobis ratione concupiſcentiæ.* Similiter Auguſtino loquuntur aliqui reformatarum Eccleſiarum doctores: ſed dici vix poteſt, quantopere hoc nomine, ab Eccleſiæ Romanæ ſcriptoribus vapulent. Quod ſi eâdem illi æquitate in noſtris, quâ in Auguſtino, uterentur: candorem ſuum magis probarent omnibus bonis, & quod argueremus eos προσωποληψίας, minus tunc haberemus.

DISPUTATIO VIGESIMASEPTIMA

DE

HÆRESI PELAGII.

Complectens collationem doctrinæ Catholicæ & Pelagianæ

DE

PECCATO ORIGINALI.

Controverſia quæ Catholicis cum Pelagianis fuit, partim hominem, partim decretum Dei circa hominem reſpicit. In homine ſpectatur tum ortus conditio ſive peccatum originale, tum vita ipſa. In peccato originali conſiderantur hæc tria; peccati primi imputatio, contracta inde naturæ vitioſitas, & ſupplicium mortis temporalis ac æternæ. De his tribus quid Pelagiani ſenſerint, quid Catholici crediderint, nunc videbimus: deinceps de cæteris amborum mentem aperiemus.

THESIS I.

a Ad Rom. 5.12.

NEgabant Pelagiani, Adami peccatum imputari poſteritati, & Catholicis obducentibus verba Apoſtoli a ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, *ea ad imitationis exemplum reſtringebant.*

b Apud Auguſt. lib. de natur. & grat. c. 9.
c Ibid. c. 30.
d Apud Aug. lib. 3. de peccat. mer. & remiſſ. c. 2. & 3.

Pelagius lib. de natura: b *In Adamo peccaſſe omnes non propter peccatum naſcendi origine attractum, ſed propter imitationem dictum eſt.* Item: c *Quomodo Deo pro illius peccati reatu ſubditus eſſe poterit, quod ſuum non eſſe cognoverit? Suum enim non eſt, ſi neceſſarium eſt. Aut ſuum ſi eſt, voluntarium eſt. Et ſi voluntarium eſt, vitari poteſt.* Et libro expoſitionum in epiſt. Pauli ad Romanos d: *Hi qui contra traducem peccati ſunt, ita illum impugnare nituntur: Si Adæ peccatum,* inquiunt, *etiam non peccantibus nocuit, ergo & Chriſti juſtitia, etiam non credentibus prodeſt, quia ſimiliter imo & magis dicit per unum ſalvari, quam per unum ante periiſſe. Si baptiſmus mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato: non enim potuerunt ad poſteros tranſmittere quod ipſi minime habuerunt. Illud quoque accedit, quia ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa tantum habet traducem peccati, & ipſa ſola pœnam meretur, injuſtum eſſe dicentes, ut hodie nata anima non ex maſſa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum. Dicunt etiam nulla ratione concedi, ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena.* Hæc Pelagius adhuc ſub aliena diſputans perſona, cùm ſuam apertè ſententiam proponere non auderet. Similiter Cœleſtius, ut inferius patebit. Juliani quoque hæc ſunt lib. I. ultimi operis contra Auguſt. a: *Apud quem impollutam innocentiam ſcelus gravavit externum?* Idem Auguſtino ut falſiſſimum hoc objicit: b *Nullo peccato parvuli premuntur ſuo, ſed alieno.* Idem ait: c *Quicunque reus eſt, moribus, non exordiis accuſatur.* Et lib. II. cap. XVI. hanc prioris libri ἀνακεφαλαίωσιν facit d: *Concluſum eſt nos Deum æquiſſimum in Trinitate venerari, & irrefutabiliter apparuit, non poſſe ab eo peccatum alienum parvulis imputari.* Et aliquanto poſt e: *Ex quibus neceſſario conficitur, nos rectiſſimè defendere, neminem cum peccato naſci, & Deum reos non poſſe judicare naſcentes.* Et cap. XLII. f *Naturam generantium conſtat germina communicare non culpam:* unde mox colligit: *filios in quantum filii, id eſt antequam aliquid per voluntatem propriam operantur, reos eſſe non poſſe.* Et quia communicati reatus cauſa eſt conjunctio naturalis, unde nos in Adamo peccaſſe ait Apoſtolus, paſſim hoc argumentum eludere conatur. Ut lib. II. ejuſdem operis cap. LIII. g *Si proprie nunquam hominem homo judicaretur imitari, & Apoſtolus per Adam omnes peccaſſe dixiſſet, ego libere præſcriberem, uſu Scripturarum eſſe Apoſtolum vindicandum: ut quomodo Dominus diabolum dixerat patrem, qui ſubſtantia generare non poterat, ita*

a Apud Auguſt. operis imperfecti contra Julianum lib. I. p. 43.
b Ibid.
c Ibid. p. 176.
d P. 223.
e P. 225.
f P. 249
g P. 261.

Apo-

Apoſtolus hominem ſcripſiſſet imitabilem, ne quid docuiſſe contra rationem perſpicuam crederetur. Et mox: *a Apoſtolus Paulus nullam erroris occaſionem præbuit, quia nihil dixit improprium, ſi pronunciavit peccatorem primum hominem, ſequentibus exemplum fuiſſe.* Et cap. LVI. *b Per unum hominem peccatum in hunc mundum tranſiit. Hic autem unus præbenda imitationi ſufficit, generationi implenda non ſufficit.* Et cap. LXI. *c Unum inculcavit, ut doceret imitatione tranſiiſſe, non generatione peccatum.* Et cap. LXVII. *d Quæ prævaricatio licet non ſit facta naturalis, fuit tamen forma peccati, atque ab hoc licet non aggravet naſcentes, tamen accuſat imitantes.* Similiter cap. LXX. *e* & CVII. *f*

a P. 261. b P. 262. c P. 270. d P. 275. e P. 278. f P. 313.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra ſententia fuit, peccatum primorum parentum imputari omnibus, ac reatu tenere totam poſteritatem. Idque idcircò, quod peccante Adamo omnes in lumbis ejus fuimus.

Auguſt. lib. XVI. de Civit. Dei cap. XXVII. *Etiam parvuli* NON SECUNDUM VITÆ SUÆ PROPRIETATEM, SED SECUNDUM COMMUNEM GENERIS HUMANI ORIGINEM, *omnes in illo uno teſtamentum Dei diſſipaverunt.* Et ejuſdem operis lib. XIII. cap. XIV. *Omnes enim fuimus in illo uno, quando omnes ille unus corrupit.* Et Retract. lib. I. cap. X. *Poſſunt ſanè Pelagiani ad ſuum dogma trahere iſtam ſententiam, & ideo parvulis aliena non nocuiſſe peccata, quia dixi nulli natura nocere peccata, niſi ſua, non intuentes ideo parvulos, qui utique pertinent ad humanam naturam, trahere originale peccatum, quia in primis hominibus, natura humana peccavit, ac per hoc naturæ humanæ nulla nocuere peccata niſi ſua.* Oroſius apologet. de arbitrii libert. *g Omnes peccaverunt ſive in Adam ſive in ſe ipſis, & egent gloriâ Dei. Univerſa igitur maſſa pœnas debet. Et ſi omnibus debitum damnationis ſupplicium redderetur, non injuſtè procul dubio redderetur.* Similiter ſcriptor Hypognoſticon lib. II. *Adæ peccatum verè tunc ſoli nocuit, cum ſolus eſſet ipſe; & Eva mulier ejus. Sed in illis uni omnes eramus, quia natura humani generis erant, ſicut in nobis omnibus illi unum ſunt, quia natura eorum ſumus.* Et B. Proſper libro de Ingratis cap. XXVII.

g P. 579. edit. Col. an. 1582.

Inviolata Dei quondam & ſublimis imago
In primo cuncti fuimus Patre, dum nemore alto
Degit, & edicto parens, cavet arbore ab una.
Aſt poſtquam rupta mandati lege, ſuperbum
Conſilium mixtum invidia de fonte recepit,
Corruit, & cuncti ſimul in genitore cadente
Corruimus.

Hactenus de imputatione primi peccati: nunc de contracto inde naturæ languore ac vitio videamus.

THESIS II.

Præterea Pelagiani putabant, peccato Adami præter Adamum læſum eſſe neminem: ac proinde nullum eſſe originalem naturæ defectum, ſed in ea perfectione unumquemque procreari, in qua Adam fuit ante lapſum: hoc uno excepto, quod ille perfectæ creatus ſit ætate, nos ea gignamur, quæ ratione necdum uti ſciat.

Pelagius in expoſit. epiſt. Pauli ad Romanos *h*: *Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo Chriſti juſtitia etiam non credentibus prodeſt.* Et lib. de natura *i*. *Adæ poſteri non ſolum inferiores non ſunt, ſed etiam plura impleverunt præcepta, cum ille unum implere neglexerit.* Et eodem *a*: *Non debuit hæc ægritudo contrahi peccatis, ne ad hoc eſſet iſta pœna peccati, ut committerentur plura peccata.* Et eodem *b*: *Primum de eo diſputandum eſt: quod per peccatum debilitata dicitur & immutata natura. Unde ante omnia quærendum puto, quid ſit peccatum, ſubſtantia aliqua, an ſubſtantia carens nomen, quo non res, non exiſtentia, non corpus aliquod, ſed perperam facti actus exprimitur. Credo ita eſt, & ſi ita eſt, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod ſubſtantia caret?* Et lib. I. pro libero arbitrio *c*: *Omne bonum ac malum, quo vel laudabiles vel vituperabiles ſumus, non nobiſcum oritur, ſed agitur à nobis. Capaces enim utriuſque, non pleni naſcimur. Et ut ſine virtute, ita ſine vitio naſcimur. Atque ante actionem propriæ voluntatis id ſolum in homine eſt, quod Deus condidit.*

h Apud Aug. lib. de peccato Origin. c. 21. & operis imperfecti in Iulianum l. 1. p. 65. i Apud eundem.

a Apud Aug. lib. de natur. & gratia cap. 21. b Ibid. c. 19. c Apud Aug. l. 4. contra Pelag. qui eſt de peccato origin. cap. 13.

Eadem Cœleſtii doctrina fuit. Auguſtinus de geſtis Palæſtinis cap. XI. *In doctrina Cœleſtii, diſcipuli ejus, refertur inventum: Quod peccatum Adæ ipſum ſolum læſerit, & non genus humanum: & infantes in illo ſtatu ſint, in quo Adam fuit ante prævaricationem.* Idem habes cap. XXXIII. Et Epiſt. Alipii ac Auguſtini ad Paulinum *d*: In Concilio tamen Carthaginenſi, non tam videri voluit negare traducem peccati, quam de eo dubitare: & tamen ſi negare volet, habiturum ajebat magnos autores, eoſque inter Rufinum, Aquileienſem Presbyterum, eum adverſus quem B. Hieronymus ſcripſit. Vide quæ hac de re ex actis Carthaginenſibus adducit Auguſtinus lib. de peccato originali cap. III.

d Ep. 106.

Sed magnis imprimis conatibus Pelagianorum cauſam egit Julianus: qui peccati traducem ſtatuentes *Traducianos* vocare *e* ſolet: ipſumque Auguſtinum *Traducianæ rationis Primatem*: qui ad hæc reſpondet *f*: *Non eſt mirum, quod novi hæretici Catholicis, a quibus exeunt, novum nomen imponant.* Idem Julianus lib. I. ultimi operis *g*: *Nullum eſt de naturæ conditione peccatum, ſed liberum arbitrium in natura hominum perſeverat.* Et lib. II. cap. XVI. *h Ex quibus neceſſario conficitur, neminem cum peccato naſci, ac tam integrum eſſe liberum arbitrium, quam ante voluntatis propriæ uſum innoxiam in unoquoque naturam.* Et quid mirum, ſi negarint Pelagiani, peccato Adami vitiatam eſſe poſteritatis naturam, cum nec in ipſis peccantibus crediderint peccando debilitari naturam? Docemur hoc ipſius Juliani verbis lib. I. ejuſdem operis *i*: *Ubi dixit Dominus, ſi vos filius liberaverit, vere liberi eritis, promiſit indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrii libertatem, ſed conſcientiam juſtitiæ perdiderant: liberum autem arbitrium & poſt peccatum tam plenum eſt, quam fuit ante peccata.* *k* Idem cap. XCIV: *l Nos dicimus peccato hominis non naturæ ſtatum mutari, ſed meriti qualitatem, id eſt, & in peccante hanc eſſe liberi arbitrii naturam, per quam poteſt a peccato deſinere quæ fuit in eo, ut poſſet a juſtitia deviare.* Quæ quantopere prioribus Patribus adverſentur, oſtendimus diſp. de peccato primo.

e Apud Aug. altercationis ſive imperfecti operis contra Iulian. l. 1. p. 8. 26. & l. 2. p. 221. 233. 270. 330. 346. 458. f Ibid. p. 79. g Ibid. p. 26. h Ibid. p. 138. i P. 125. k Apud Auguſt. ibid. l. 1. cap 89. p. 131. l P. 141.

ANTITHESIS II.

Contra Catholica doctrina eſt, omnes Adæ poſteros originali juſtitia, qua Adam præditus fuit, naturâ deſtitui, atque inde provenire in omnibus inordinatam potentiarum animæ diſpoſitionem, quæ fomes peccati, lex membrorum, concupiſcentia carnis, aliiſque nominibus appellatur.

Auguſtinus lib. XIII. de Civit. Dei cap. III. *Pro magnitudine culpæ illius naturam damnatio mutavit in pœnis, ut quod pœnaliter præceſſit in peccantibus, hominibus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cæteris.* Et ibidem lib. XIV. cap. 12. *Natura humana duorum primorum hominum prævaricatione mutata eſt, ut tacita corruptioni quantum videmus atque ſentimus, & per hanc ſubjaceret morti, ac tot & tantis, tamque inter ſe*

con-

contrariis perturbaretur & fluctuaret affectibus, qualis in paradiſo ante peccatum, licet in corpore eſſet animali, utique non fuit. Et lib. XXII. ejuſdem operis cap. XXII. *Quid aliud indicat horrenda quadam profunditas ignorantia, ex qua omnis error exiſtit, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit, ut homo ab illo liberari, ſine labore, dolore, timore non poſſit?* Et poſtea cum multa vitiorum genera enumeraſſet, hæc ſubjungit: *Hac hominum ſunt malorum, ab illa tamen erroris & perverſi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adæ naſcitur.* Similiter Proſper ad articulos ſibi falſo impoſitos. Art. I. *Vulnere originalis peccati in Adam omnium hominum corrupta & morbificata eſt natura, unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit.* Vidimus de vitioſitate naturæ: Proximum eſt ut de promerito mortis ſupplicio agamus.

Thesis III.

Item Pelagianorum dogma erat, mortem temporalem eſſe ex neceſſitate natura, nec propter peccatum primorum parentum redundaſſe in genus humanum: ſed Adamum ipſum moriturum fuiſſe, etſi non peccaſſet. Multo vero minus agnoſcebant, nos peccato Adami promeritos eſſe mortem aternam.

Auguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. XI. & XXXIII. Ubi Pelagio ex Cœleſtii doctrina objectum, ait, *Quod neque per mortem, vel prævaricationem Adæ omne genus hominum moriatur, neque per reſurrectionem Chriſti omne genus hominum reſurgat.* Idem teſtantur Alypius ac Auguſtinus Epiſt. ad Paulinum *a*: Paulo aliter Julianus lib. II. operis ultimi contra Auguſtinum *b*: *Mors, inquit, tranſiit ad poſteros, ob imitationem ſcilicet, non generationem.* Interim in eo cum Cœleſtio convenit, quod mortem primi peccati pœnam eſſe negat. Cur vero hoc inficias iverint Pelagiani, docet Auguſtinus lib. I. operis inchoati contra Julian. cap. LXVI *c*: *Mortem non vis ex peccato feciſſe in omnes originaliter tranſitum, ne cogaris fateri, ſimul etiam originaliter tranſiſſe peccatum. Sentit quippe quam iniquum ſit ſine merito tranſiſſe peccatum. Sentit quippe quam iniquum ſit ſine merito tranſiſſe ſupplicium.* Idem non contenti negare mortem noſtram ex primo peccato provenire, ne de Ada quidem hoc fateri ſuſtinebant. Scriptor Hypognoſticon in prologo: *Adam, inquiunt, ſive peccaſſet, ſive non peccaſſet, moriturum fuiſſe.* Quam ſententiam idem diluit lib. I. Nempe Auguſtinus indicat lib. I. de peccat. mer. & remiſſ. cap. II. *Adam dicunt ſic creatum, ut etiam ſine peccati merito moreretur non pœna culpæ, ſed neceſſitate naturæ.* Eandemque ſententiam tribuit iis Epiſt. ad Paulinum & alibi paſſim. Ac patet illud ex Juliani verbis, & Auguſtini reſponſo lib. I. ultimi operis contra Jul. c. LXV. Cæterum Pelagium iſtud in Concilio Palæſtino, ſed non veraci corde, damnaſſe, non uno loco ait Auguſtinus. Ut ejuſdem lib cap. LXV. *d* *Hoc ſapis quod Pelagius in judicio Palæſtino ficto corde damnavit, Adam ſcilicet mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus eſſet.* Et lib. II. cap. CXIII. *e* *Adhuc quidem dicitis Adam ſic fuiſſe factum, ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus eſſet: ſed iſta dicentes jam vos magiſter veſter in Epiſcopali judicio Palæſtino, nec ſine ſeipſo, quia non ſe correxit, Pelagius ipſe damnavit.* Vide Commentariolum Auguſtini de geſtis Palæſtinis cap. XI. Ubi cùm hoc dogma Pelagio eſſet objectum, de eo, & aliis quibuſdam reſpondiſſe dicitur, *Reliqua à me dicta non ſunt: ſed tamen ad ſatisfactionem ſancta Synodi, anathematizo illos, qui ſic tenent, aut aliquando tenuerunt.* Qui verò nec mortem corpoream ex primi peccati reatu eſſe fatebantur, quanto eos minus de morte ſecunda hoc crediſſe credi debet? Sed tamen ſi cui hac quoque parte, nempe mero meridie, faculà opus eſt, ei hanc clare adlucebunt, quæ Theſi. IV. dicemus.

a Epiſt. 106.
b Apud Aug. lib. 2. operis inchoati contra Iul. cap. 172. pag. 384.
c P. 275.
d Pag. 89.
e P. 293.

ANTITHESIS III.

Contra Catholicorum dogma fuit, mortem cùm temporalem, tum æternam, una cum omnibus morbis & cruciatibus, qui ad corporis mortem ducunt, e primo peccato profluxiſſe: eoque Adamum non fuiſſe moriturum, niſi peccaſſet.

Auguſtinus T. 7. de peccat. mer. & remiſſ. lib. I. cap. II. *Quamvis ſecundum corpus terra eſſet, & corpus in quo creatus eſt animale geſtaret, tamen ſi non peccaſſet, in corpus fuerat ſpirituale mutandus, & in illam incorruptionem, qua fidelibus ſanctis promittitur, a ſine mortis periculo tranſiturus.* Et cap. II. *Proinde ſi non peccaſſet Adam, non erat exſpoliandus corpore, ſed ſuperveſtiendus immortalitate & incorruptione, ut abſorberetur mortale à vita, id eſt, ab animali in ſpirituale tranſiret.* Et paulo poſt: *Habebat enim, quantum exiſtimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vita ſtabilitatem contra vetuſtatem.* Idem libro XIV. de Civ. Dei cap. I. *A duobus primis admiſſum eſt tam grande peccatum, ut in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in poſteros obligatione peccati, & mortis neceſſitate tranſmiſſa.* Mortis autem regnum in homines uſque adeo dominatum eſt, *ut omnes in ſecundam quoque mortem, cujus nullus eſt finis, pœna debita præcipites ageret, niſi inde quoſdam indebita Dei gratia liberaret.*

1 Cor. 15.

Thesis IV.

Ex ſuperioribus quæſtio profluxit, cur baptizari debeant infantes, & qua conditione eſſe mereantur, qui ſine baptiſmo deceſſerint. Pelagius ne fateretur obſtringi originali peccato, & naſci æterna mortis reos, negabat eos per baptiſmum accipere remiſſionem originalis delicti, vel de poteſtate tenebrarum in regnum Dei transferri.

Quia Pelagiani originalem culpam negabant, hinc multi colligebant, eoſdem non credere, infantes redimi à Chriſto, vel baptizandos eſſe in remiſſionem peccatorum. Hanc iis mentem tribuit liber Pontificalis in vita Innocentii, ſed vel malitioſè vel imperitè hæc ſibi affingi Pelagius conquerebatur, ut liquet ex Auguſtini lib. de gratia Chriſti contra Pelagium & Cœl. cap. XXX. Item de peccato originali cap. XVII. Ac ejuſdem libri cap. XIX. hæc Pelagii ipſius verba adducit ex libello ejuſdem ad Innocentium I. *Quis ille tam impius eſt, qui cuiuslibet ætatis parvulo interdicat communem humani generis redemptionem?* Et ſane Concilium ipſum Carthaginenſe agnoſcit Cœleſtium quoque agnoviſſe redemptionem infantium. Sic enim Patres illi epiſt. ad Innocentium: *Per Baptiſmum Chriſti etiam parvulorum fieri redemptionem libello ſuo Cœleſtius in Carthaginenſi Eccleſia jam confeſſus eſt.* Meminit & Auguſtinus lib. de peccato originali cap. XIX. Item epiſt. LXXXIX. ad Hilar. ubi inter alia ait: *Coactus eſt confiteri propter baptizandos parvulos, quod & ipſis redemptio ſit neceſſaria. Ubi quamquam noluerit de originali peccato aliquid expreſſius dicere, tamen ipſo redemptionis nomine non parum ſibi præſcripſit. Unde enim redimendi ſunt, niſi à Diaboli poteſtate, in qua eſſe non poſſent, niſi originalis obligatione peccati? aut quo pretio redimuntur, niſi Chriſti ſanguine, de quo apertiſſime ſcriptum eſt, quod in remiſſionem effuſus ſit peccatorum?* Verum cujuſmodi redemptionem Pelagiani intellexerint, inferiùs patebit. Nec ambiguitas ejus vocabuli fugit Auguſtinum: qui lib. de peccato originali, cap. XIX. cum ſuperiora Pelagii de parvulorum redemptione verba poſuiſſet, hæc ſubjungit: *Et hoc ambiguum eſt, qualem dicat redemptionem, utrum ex malo ad bonum, an ex bono ad*

ma-

malum. Cæterum Auguſtinus, etſi imperiti vel malevoli aliqui iſtam Pelagio ſententiam tribuerent, id tamen à ſe vel Africanis patribus fieri negat. Nam cap. XVII ejuſce libri ſic Pelagio reſpondet: *Sed non illis hæc ſic objiciuntur, ut poſuit. Nam neque parvulis negant baptiſmi ſacramentum, neque abſque redemptione Chriſti, aliquibus regnum cælorum promittunt. Itaque unde ſe queritur infamari eo modo propoſuit, ut facile poſſit crimini objecto ſalvo ſuo dogmate reſpondere. Objicitur autem illis, quod non baptizatos parvulos nolint damnationi primi hominis obnoxios confiteri, & in eos tranſiſſe originale peccatum regeneratione purgandum.* Similiter ſtatum controverſiæ proponit tam Hilarius ad Auguſt. quam Auguſt. ad Hilarium.
a Epiſt. 89. apud Aug. Hilarius enim his verbis mentem eorum exprimit *a*: *Infantem non baptizatum morte præventum NON POSSE*
b Epiſt. 44. *MERITO PERIRE, quoniam ſine peccato naſcitur.* Auguſtinus vero iſtis *b*: *Nec parvulos indigere gratiâ ſalvatoris, qua per ejus baptiſmum à perditione liberantur, eo quod nullum ex Adam contagium damnationis contraxerint.* Similiter T. 7. lib. II. de nuptiis & concupiſc. cap. III. & de geſtis Palæſtinis cap. ult. & Hypognoſticon ſcriptor in prologo. Operæ verò eſt conſiderare, ut Pelagiani, quamquam infantes peccatum habere negarent, formulam tamen Eccleſiæ retinerent, qua in remiſſionem peccatorum baptizabantur. Pelagii verba ſunt libello fidei ſuæ: *Baptiſma unum tenemus, quod iiſdem ſacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus, dicimus eſſe celebrandum.* Citat Auguſtinus lib. de peccato orig. cap. XXI. & præcedenti libro, qui eſt de gratia Chriſti cap. XXXII. Ubi & hæc ſubjungit: *Sed quid prodeſt, quod eiſdem verbis in parvulis, quibus etiam in majoribus, celebrari dicis baptiſmi ſacramentum, cum res a nobis, non ſola verba quærantur!* Cur verò, quos non habere peccatum credebant, baptizandos nihilominus dicerent, gemina cauſa erat: una ratione hujus vitæ, quod per baptiſmum in filiorum numerum adoptarentur: altera ratione alterius, quod per illum promiſſionem accipiant regni cæleſtis. Nempe Pelagius inter gehennam & regnum cæleſte ſtatum medium fingebat, quo digni ſint, qui utroque ſint indigni: neque hunc ſtatum poſſibilem ſolum, ſed actu eſſe ſtatuebat. Hinc illud Pelagii de infantibus ſine baptiſmo mortuis: *Quo non eant ſcio, quo eant neſcio.* Et Auguſtinus lib. II. imperfecti operis contra Jul. *Facitis duas æternas fælicitates: unam quæ ſit in regno Dei, alteram quæ ſit extra regnum Dei.* Et Hypognoſticon ſcriptor lib. V. *Finge, Pelagiane, locum ex officina dogmatis tui, ubi alieni a Chriſti gratia vitam requiei & gloriæ poſſidere parvuli poſſint, &c.* Itaque per baptiſmum dicebant infantes e ſtatu medio in ſummum transferri: hoc eſt, è non filiis & hæredibus (attamen nec iræ filiis) filios Dei fieri & cohæredes Chriſti. Auguſtinus lib. IV. contra duas Pelagiani epiſtolas cap. II. *Omnibus ætatibus dicunt eſſe baptiſmum neceſſarium, ut ſcilicet illa creatura in Dei filios ADOPTETUR, non quod aliquid ex parentibus trahat, quod ſit lavacro regenerationis expiandum.* Et ejuſdem operis lib. I. cap. XXII. *Secundum Pelagium hæreticum dicitis, parvulis baptiſmum neceſſarium, non propter remiſſionem peccatorum, ſed tantummodo PROPTER REGNUM COELORUM. Datis enim eis extra regnum Dei locum ſalutis & vitæ æternæ, etiamſi non fuerint baptizati.* Et ſanè ipſius Cœleſtii verba ſunt libello quem Romæ edidit: *Infantes debere baptizari in remiſſionem peccatorum, ſecundum regulam univerſalis Eccleſiæ, & ſecundum Evangelii ſententiam confitemur, quia Dominus ſtatuit regnum cælorum non niſi baptizatis poſſe conferri, quod quia vires naturæ non habent, conferre neceſſe eſt per gratiæ libertatem.* Deinde addit: *In remiſſionem autem peccatorum baptizandos infantes non idcirco diximus, ut peccatum ex traduce firmare videamur, quod longe à Catholico ſenſu alienum eſt.* Et paullo poſt: *Et illud ergo confiteri congruum, ne diverſa baptiſmatis genera facere videamur: & hoc præmunire neceſſarium eſt, ne per myſterii occaſionem ad creatoris injuriam, malum antequam fiat, ab homine tradi dicatur homini per naturam.* Similiter Julianus apud Auguſt. lib. I. operis imperfecti contra Jul. cap. LI: *Nos in tantum gratiam baptiſmatis omnibus utilem ætatibus confitemur, ut cunctos, qui illam non neceſſariam etiam parvulis putant, æterno feriamus anathemate, ſed hanc gratiam locupletem ſpiritualibus donis credimus.* Et mox: *Sed hæc gratia non adverſatur juſtitiæ, quæ maculas eluit iniquitatis. Nec facit peccata, ſed purgat, quæ abſolvit reos, non calumniatur innocuos. Chriſtus enim, qui eſt ſui operis redemptor, auget circa imaginem ſuam continua largitate beneficia: & quos fuerat* (l. fecerat) *condendo bonos, facit innovando ADOPTANDOQUE meliores.* Vide & plura ibidem in hanc mentem. Item cap. LII *a*: & LVIII *b*. a Pag. 62. b Pag. 70.
Etiam Pelagianorum hac de re verba, quæ aliquoties ſe ex iis audiſſe ait, citat eruditus Hypognoſticon ſcriptor lib. V. *c*: c Fol. 124. & 125. edit. Ven. 1545.
Et nos inquies, (ſicut aliquoties a vobis audivimus) in remiſſionem peccatorum tam majores ætate quam parvulos baptizamus. Et cum vobis ita contradictum fuerit a nobis, Ergo eſt peccatum in parvulis, quod eis in ſacro baptiſmate remittatur, reſpondetis, Nullum: tantum in adoptionem filiorum baptizantur. Habet enim in eis gratia quod ADOPTET, non habet unde quod diluat. Propter ſolam vero ſymboli formulam, ut tradita conſuetudo ſervetur, tinguntur in remiſſionem peccatorum. Majores autem propterea quod uſu liberi arbitrii peccata contrahere potuerunt, in remiſſionem peccatorum baptizantur.

ANTITHESIS IV.

Sed hac quoque in re longè alia Catholicorum mens fuit. Quamquam enim à plurimis diſputari ſolet, cujuſmodi pœna æternitas originali peccato debeatur, damni ſolum an inſuper ſenſus: (de quo nec antiqui, nec novi, nec medioxumi idem ſemper ſtatuunt) tamen in eo magnus eorum eſt conſenſus, quod infantes propter originale peccatum naſcantur iræ filii, & æternæ pœnæ obnoxii, eoque veraciter baptizentur in remiſſionem peccatorum, perque baptiſmum vitæ ac fælicitatis æternæ participes fiant.

Auguſtinus lib. V. contra Jul. c. VIII. *Ego non dico parvulos ſine baptiſmo Chriſti morientes tanta pœna eſſe plectendos, ut eis non naſci potius expediret: cùm hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, ſed de ſceleſtiſſimis & impiiſſimis dixerit. Si enim quod de Sodomo ait, & utique non de ſolis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur, quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui ſolum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium leviſſima futuros? Quæ, qualis, & quanta erit, quamvis definire non poſſim, non tamen audeo dicere, quod eis ut nullibi eſſent, quam ut ibi eſſent potius expediret.* Et lib. I. de peccat. meritis & remiſſ. cap. XVI. *Poteſt proinde rectè dici parvulos ſine baptiſmo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitiſſima futuros. Multum autem & fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apoſtolo, judicium ex uno delicto in condemnationem: Et, per unius delictum in omnes homines ad condemnationem.* Et ejuſdem lib. c. XXIII. *Nulla ex noſtro arbitrio præter baptiſmum Chriſti ſalus æterna promittatur infantibus, quam non promittit ſcriptura humanis omnibus ingeniis præferenda.* Et lib. III. de orig. animæ c. IX *Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præventos, pervenire poſſe ad originalium indulgentiam peccatorum, ſi vis eſſe Catholicus.* Et T. 10. de verbis Apoſtoli, Serm. XIV. *Baptizandos eſſe parvulos nemo dubitet, quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contradicunt. Sed nos eos dicimus aliter ſalutem, & vitam æternam non habituros, niſi baptizentur in Chriſto. Illi autem dicunt, non propter ſalutem, non propter vitam æternam, ſed propter regnum*

 cælo-

Digitized by Google

cælorum. Vide & epiſt. XLVII. quæ ad Valentinum, atque alibi. Similiter ſcriptor Hypognoſticon lib. V. ad finem: *Verba Dei ſunt ſymboli verba. Non feſellit Deus tradens per Apoſtolos ſuos Eccleſiæ ſuæ ſanctæ Catholicæ, credentes in remiſſionem peccatorum baptizari. Ad quid enim juſſit in remiſſionem peccatorum, ſi non facit vere remiſſionem? Imo ideo juſſit, quia facit. Eſt enim Deus verax, omnis homo mendax. Omnino in remiſſionem peccatorum baptizantur & parvuli. Alioqui non habebunt in regno Cælorum vitam.* Paulinus *a* libello ad Zoſimum, poſt Pelagium Cœleſtiumque damnatos: *Contra Apoſtolicam ſententiam venire nititur* (Cœleſtius) *negando originale peccatum, quod in omnes homines pertranſiit, & uſque ad finem mundi tenet hæreditatem Adæ illius, qui primus peccavit: quod in infantibus niſi per ſacramentum baptiſmi dimittitur, vitam æternam, & regnum Cælorum habere non poſſunt.* Oroſius Apologetico de Arbitrii libertate *b*: *Qui non per illam gratiam liberantur, ſive qui audire nondum potuerunt, ſive etiam cum per ætatem audire non poſſint, lavacrum regenerationis quod accipere poſſent, per quod ſalvi fierent, non acceperunt, juſte utique damnantur: quia ſine peccato non ſunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, ſive in Adam, ſive in ſeipſis, & egent gloria Dei.* Similiter Proſper contra Collatorem cap. XIX. Juſtus Orgelitanus in Cantica *a*, Arator lib. II. hiſtor. Apoſtol. *b*. Caſſiodorus in Pſal. L. Iſidorus Hiſp. de Eccleſiaſticis officiis lib. II. cap. XXIV. Eucherius Gallus lib. IV. Reg. cap. XX. Hildephonſus Toletanus de Mariæ virginitate & parturitione *c*, Beda lib. quæſtionum, quæſt. XV. & in Pſalm. LXXVII. Alcuinus lib. II. in Johan. cap. III. Remigius Antiſiodorenſis in Pſalm. LXXVII. &c. E Græcis item Iſidorus Peluſiota lib. III. epiſt. CXCV. & Diadochus de perfectione ſpirituali cap. LXXVIII. etiam è noviſſima Græciæ antiquitate Manuel Palæologus in præceptis educationis regiæ cap. XXVII. &c.

a *Apud Baron. T. 5. p. 420. edit. ult. Aut.*
b P. 759. edit. Col. 1582.

a T. 1. *bibl. Pat ed* 2. *Col.* 749.
b *ib. T.* 8. *Col.* 582. *v. penult.*
c *Ibid T.* 9. *Col.* 690.

DISPUTATIO VIGESIMAOCTAVA

DE

HÆRESI PELAGII

DE

PECCATO ORIGINALI,

PARS ALTERA.

THESIS I.

Et iſta quidem præcipuè de peccato originali in controverſia erant. Sed quæſtio hæc quinque alias ſecum traxit. Quarum prima erat de Natura & hominis opificio. Nam quia Catholici dicerent, naturam eſſe corruptam, hinc colligebant Pelagiani ſapere illos cum Manichæis, qui malam putant eſſe naturam, nec hominem Dei opus eſſe confitentur.

Quæ ad ipſum ζήτημα de originali peccato pertinent, hactenus expoſuimus. Deinceps proponemus κεφάλαια εἰδικὰ, quomodo vocari ſolent, quæ inſtituuntur ad muniendam primariam quæſtionem. Quinque enim abſurdis gravidum eſſe peccati originalis dogma Pelagiani calumniabantur: quæ ſparſim quidem Auguſtinus alibi indicat, ſed uno quaſi faſce complectitur initio lib. II. contra Iulianum: *Dicitis,* inquit, *nos aſſerendo originale peccatum diabolum dicere hominum naſcentium conditorem, damnare nuptias, negare in baptiſmo dimitti univerſa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, deſperationem perfectionis ingerere. Hæc quippe omnia conſequentia eſſe concluditis, ſi credamus naſci parvulos peccato primo obligatos.* Et paulo poſt: *Iſta ſunt quinque argumenta veſtra, ex quibus cuncta connectitis, quæ in hac quæſtione adverſus Catholicam fidem multipliciter diſputatis.* De his quinque quid Pelagiani objecerint, quid Catholici reſponderint, proxime conſiderabimus. De primo ſic ibidem. *Diabolus creat, dicitis, ſi ex hoc vulnere creantur, quod diabolus naturæ, quæ primum condita eſt, inflixit humanæ.* Et paſſim quidem talia habet Julianus. Nec id tantum in prioribus adverſus Auguſtinum libris: ſed, etiam poſtquam ei argumento jam ad ravim ab Auguſtino reſponſum erat. Ut lib. I. eorum, quos ſex Auguſtini libris oppoſuit, cap. LXIII *a*, LXIV *b*, LXV *c*, LXXI *d*. Hinc illa Juliani querimonia, quam ex priorum librorum præfatione reponit lib. I. ultimi operis *e*: *Si quis aut liberum in hominibus arbitrium aut Deum eſſe naſcentium conditorem dixerit, Cæleſtianus & Pelagianus vocatur.* Operæ vero eſt conſiderare vaframum Pelagianorum conſilium, qui ut aureo Babylonis calice ſententiarum ſuarum virus propinarent incautis, dogmata gratiæ inimica quinque præſtabilium rerum laudatione occultabant; naturæ, nuptiarum, legis, liberi arbitrii, & ſanctorum: quemadmodum ſcribit Auguſtinus lib. IV. contra duas Pelagianorum Epiſt. c. I. Nempe ut addit cap. proximo: *Quicquid dicunt de laude creaturæ, atque nuptiarum, ad hoc referre conantur ut non ſit originale peccatum: quicquid de laude legis, & liberi arbitrii, ad hoc ut gratia non adjuvet niſi meritum, ac ſic gratia jam non ſit gratia: Quicquid de laude ſanctorum, ad hoc ut vita mortalis in ſanctis videatur non habere peccatum, nec ſit eis neceſſarium pro dimittendis debitis ſuis precari Deum.* Quæ omnia fuſius deinceps proſequitur. Ac tandem cap. VII. totam diſputationem concludit his verbis: *Quæ cum ita ſint, deſinant Pelagiani quinque iſta-*

a Pag. 74.
b Pag. 79.
c Pag. 82.
d P. 110.
e *Apud Auguſtinum ibid. cap.* 71. *pag.* 110.

iſtarum rerum invidioſiſſimis laudibus, id eſt, laude creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude ſanctorum, quaſi Manichæorum tendiculis, fingere ſe homines velle eruere, ut poſſint eos ſuis retibus implicare: id eſt, ut negent originale peccatum, & parvulis invideant Chriſti medici auxilium: & ut dicant gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ac ſic gratia Dei jam non ſit gratia, & ut dicant ſanctos in hac vita non habuiſſe peccatum: ac ſic evacuetur oratio, quam ſanctus tradidit, qui non habebat peccatum, & per quem ſanctis orationibus dimittitur omne peccatum. Ad hæc tria mala, homines incautos & ineruditos quinque illorum bonorum fraudulenta laude ſeducunt. Ex iſtis quinque trium poſtremorum laudatio, nempe liberi arbitrii, legis, & ſanctorum ad ſequentes pertinet diſputationes; reliquorum duorum laus, naturæ inquam, & nuptiarum, præſentem controverſiam ſpectat. Ut pro naturæ patronis ſe venditarint Pelagiani, non aliter ac ſi, qualis nunc eſt, talem à Deo conditam Catholici dicerent: etiam teſtis nobis eſt Oroſius *a*, his verbis. *In eadem epiſtola* (ad Demetriadem) *indigeſtis ſermonibus eructaſti, quod plerique noſtrorum dicerent, Deum malam hominibus condidiſſe naturam. Quod etiam ille Phmes tuus Cœleſtius, pedetentim nobis tentavit intendere.* Imo & librum de natura Pelagius ſcripſit, cujus argumentum his verbis refert Auguſtinus *b*, *Vidi hominem ardentiſſimo zelo accenſum adverſus eos, qui cum in ſuis peccatis humanam voluntatem debeant accuſare, naturam potius accuſantes hominum, per illam ſe excuſare conantur. Nimis exarſit adverſus hanc peſtilentiam, quam etiam librorum ſecularium auctores graviter arguerunt, exclamantes, Falſo queritur de natura ſua genus humanum. Hanc enim prorſus iſte ſententiam quantis potuit viribus aggeravit.* Nec Juliano quicquam inſolens minus, quam ut Auguſtinum, & qui cum eo naturam eſſe corruptam ſentirent, Manichæorum idcirco nomine appellaret. Fecit hoc Epiſt. ad Zoſimum *c*: ut conſtat ex lib. I. Auguſtini ad Bonif. cap. VI. Fecit rurſus lib. IV. de Nupt. & concup ut videre eſt ex Auguſt. lib. I. priorum contra Jul. c. II. Fecit denique lib. VIII. contra reſponſionem Aug ut cognoſcimus ex Auguſtino ultimi operis contra Jul. ſtemmate. I. II. VIII. XXII. XXIII. XXX. XLVII. L. LXII. LXXI. XCV. *d*

a *Apolog. contra Pelagium de arbitrii libertate.*

b *Lib. I. de Natura & gratia cap. I.*

c *Saluſt. initio belli Jugurth. & ex eo Vind. ianus epiſt. ad Valentin. Imp. premiſſa Marcel. Erro*

d *P. c. 3. 4. 9. 23. 24. 27. 48. 49. 5. 74. 75. 110. 144.*

ANTITHESIS I.

Ut huic Pelagianorum calumnia obviam irent Catholici, à natura, quæ Dei opus eſt, vitium ejus diſtinguebant, quod primi hominis peccato eſt contractum: ac propter naturam laudabant creatorem, propter vitium neceſſarium docebant ſalvatorem.

Cum Auguſtinus à Timaſio, & Iacobo (qui deſerto Pelagio, magiſtro veteri, Catholicos ſequebantur) librum Pelagii de Natura accepiſſet, reſcripſit adoleſcentibus iſtis eleganti opuſculo de natura, & gratia: cujus cap. XXXIV. Pelagianorum calumniæ hunc in modum reſpondet: *Non ergo ſic debemus laudare creatorem, ut cogamur dicere, imo verè convincamur dicere ſuperfluum ſalvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus, eaſque laudes ad creatoris gloriam referamus. Sed quia nos creavit, ita ſimus grati, ut non ſimus, quia ſanat, ingrati. Vitia ſanè quæ ſanat, non divino operi, ſed humanæ voluntati, juſtaque illius vindictæ tribuamus.* Item CXLII. *Melius itaque Dei cauſa agitur, quam ſe iſte agendo dicit defenſare naturam, cum & creator & ſalvator agnoſcitur, quam cum defenſa velut ſana, viribuſque integris creatura opitulatio ſalvatoris inanitur.* Eos qui ſic ſentirent, longe ſatis recedere à Manichæis docet idem lib. II. de Nupt. & concup. cap. III. Quod ipſum argumentum fuſe tractat. lib. IV. ad Bonifa. cap. V. Paucis idem indicat cap. III. ejuſce libri: *Utroſque*, inquit, *damnat, atque devitat, quiſquis ſecundum regulam Catholicæ fidei ſic in hominibus naſcentibus de bona creatura, carnis & animæ glorificat creatorem, quod non vult Manichæus, ut tamen propter vitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertranſiit, fateatur & parvulis neceſſarium ſalvatorem, quod non vult Pelagius.*

THESIS II.

Altera quæſtio eſt, utrum qui originale peccatum docent, nuptias damnent, eoque hac etiam parte novi antiquam Manetis hæreſin revocent. Utrumque hoc crimen Pelagiani Catholicis impingebant.

Sententiam Pelagianorum his verbis concipit Auguſtinus initio lib. II. contra Julianum: *Damnantur nuptiæ, ſi aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur.* Et pugnat hoc argumento Iulianus cum alibi, tum ultimi contra Auguſtin. operis lib. I. cap. LIX *a*. & lib. II. cap. XXIV. *b*. Sed imprimis frontem perfricat, in libris prioribus *c*, quibus Auguſt. libro de Nupt. reſpondit: *Dicunt*, inquit, *iſtas quæ modo aguntur nuptias, à Deo inſtitutas non fuiſſe: quod in libro Auguſtini legitur, contra quem ego modo quatuor libris reſpondi. Cujus Auguſtini dicta inimici noſtri in veritatis odium ſuſceperunt.*

a *Pag. 70.*

b *P. 229.*

c *Apud Auguſt. lib. I. ad Bonifacium contra duas Pelagii Epiſt. c. 9.*

ANTITHESIS II.

Catholici vero hunc Pelagianorum ictum exibant diſtinguendo, inter nuptias, quas divini eſſe inſtituti fatebantur, & libidinem, quæ eſt concupiſcentiæ exceſſus.

Auguſtinus, ſpargentibus Pelagianis aſſertores peccati originalis *damnare nuptias, & opus Dei quod ex illis naſcitur opus diaboli dicere* d, ſcripſit de nuptiis & concupiſcentia libellum ad Valerium Comitem, cujus argumentum ipſe initio operis *e* ponit: *Intentio*, inquit, *hujus libri hæc eſt, ut quantum nos Dominus adjuvare dignatur, carnalis concupiſcentiæ malum propter quod homo, qui per illam naſcitur, trahit originale peccatum, diſcernamus à bonitate naturæ.* Et lib. I. contra Iulianum cap. II. *Nempe inter nos quantum attinet ad intentionem libri mei, cui te reſpondiſſe quatuor tuis jactas, iſta vertitur quæſtio, quod ego dico ſic nuptias eſſe laudandas, ut nullo modo ad earum culpam vituperationemque pertineat, quod omnes homines primorum illorum hominum peccato naſcantur obnoxii. Hoc enim qui negat, ipſa fidei Chriſtianæ ſubvertere firmamenta conatur. Hinc quippe factum eſt, ut de nuptiis, & concupiſcentia librum ſcriberem: nuptiarum ſcilicet bonum diſcernens ab eo malo, unde trahitur originale peccatum. Tu autem dicis, nuptias ſine dubitatione damnari, niſi quod ex eis naſcitur, ab omni ſit liberum obligatione peccati.* Omnis igitur diſputatio Auguſtini eo redit, quod, ut ipſe inquit initio lib. I. ejuſdem operis: *Quantulacunque (ſit) immunditia naturarum, nullum crimen eſt nuptiarum: bonum quippe diſcernitur proprium nuptiarum à quolibet vitio naturarum.* Cum vero Iulianus Auguſtini libro de Nupt. & concup. quatuor libris reſpondiſſet: (quod etiam indicant verba Auguſt. paulo ante adducta) Hipponenſis antiſtes ſex iis oppoſuit libros. Sed Pelagianus iſte quaſi de librorum numero, non argumentorum pondere concertatio foret adverſus eos, emiſit octo ſuos. His quoque dum reſpondere divinus ſenex parat: præclaro operi in obſidione Hipponenſis civitatis immoritur, hodieque ex cygnea illa cantione duo ſolum libri ſuperſunt, qui ipſi egregio Claudii Menardi beneficio anno demum ſuperiori in lucem prodierunt, ad cujuſmodi autem velitationes importunitate Iuliani Auguſtinus ſubinde ſit protractus, liquet imprimis ex diſputatione hac de Nupt. & concupiſcentia. Verba ſunt Iuliani ad Zoſimum: *Motum genitalium, id eſt, ipſam virilitatem, ſine qua non poteſt eſſe commixtio, à Deo dici-*

d *Lib. I. de Nupt. & concup. cap. I.*

e *Cap. I.*

mus inſtitutam. Ad quæ B. Auguſtinus reſpondet; *Deus ſic inſtituit, ut nihil haberet pudendum. Non enim fas fuit, ut ejus erubeſceret creatura de ſui opere creatoris, ſed inobedientia membrorum, ſupplicio juſto primis hominibus inobedientibus reddita eſt, de qua erubuerunt, quando foliis ficulneis pudenda texerunt, quæ prius pudenda non fuerunt.* Plura hac de re ibidem, item cap. XVI. & XVII. Hinc etiam Hypognoſticon ſcriptor in prologo, tertium Pelagianorum errorem eſſe ait, quod dicerent, *libidinem naturale eſſe bonum, nec in ea eſſe quod pudeat.* Quem errorem diluit libro IV. Loqui autem ſe ait de libidine quatenus opponitur voluptati: ut hæc ſit in bono: illa, quam poſtea turpem libidinis pruritum, & voluptuoſam libidinem vocat, ſemper ſit in malo: unde & ibi tum his verbis concludit: *Si igitur in vobis ullus eſt pudor, ſi honeſtas aliqua, ſi caſtitatis intentio, tantam mali neceſſitatem, id eſt, concupiſcentiam carnis ſordibus libidinis mixtam, bonam dicere & laudare deſinite: cujus auctorem non Deum, ſed diabolum eſſe credite, præcedente protoplaſti peccato, & quod eam voluntas humana in turpiſſimis motibus refrenare non valeat, niſi ſingularis gratia per Chriſtum Dominum noſtrum ſubvenerit Salvatoris.* Porro adverſus illud quod Pelagiani Manichæiſmum Catholicis objectarent paſſim oſtendit Auguſtinus, etiam hac parte opinionem Catholicam à Manichaica plurimum diſcrepare. Ut lib. IV. ad Bonifac. cap. III. *Sic Catholicus diſcernit malum pudendæ concupiſcentiæ à bonitate nuptiarum, ut neque Manichæis ſimilis unde naſcimur, culpet: neque Pelagianis ſimilis unde confundimur, laudet.* Vide & eundem ibidem cap. V. Item operis imperfecti contra Julianum lib. I. cap. LIX. LX. & alibi.

Theſis III.

Quæſtio tertia fuit, utrum baptiſmi virtus integre ab iis agnoſcatur, qui concupiſcentiam carnis, non virtutem naturæ, ſed vitium eſſe putant: ac nihilominus eam poſt baptiſmum credunt remanere. Pelagiani ex adverſariorum ſuorum ſententia colligebant, per baptiſmi gratiam crimina non auferri, ſed radi: nec plenam peccatorum remiſſionem impetrari.

De hoc ſic Auguſt. initio lib. II. priorum contra Julianum: *Nec omnia, dicitis, peccata dimittuntur in baptiſmo, ſi aliquid in baptizatis conjugibus remanet, ex quo regenerantur mali.* Et lib. I. ad Bonifac. cap. XXII. hæc Juliani citat verba ex epiſt. ad Zoſimum: *Etiam eos qui dicunt baptiſmum non omnia peccata delere condemnamus, quia ſcimus plenam purgationem per ipſa myſteria conferri.*

ANTITHESIS III.

Catholicorum autem ſententia erat, concupiſcentiam carnis remanere in renatis, ut in ea erudiantur, & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ. Quanquam vero nec in regenitis malum vocare dubitarunt, originale tamen peccatum illi amplius ineſſe negabant, quia reatus omnis per baptiſmum ſit ſublatus. Interim concedebant eam peccatum dici poſſe μετωνυμικῶς, quia primi ſit peccati effectus, & propriorum fiat delictorum cauſa, ſi ei non reſiſtatur.

Concupiſcentiam per baptiſmum minimè tolli, ſed ad fidei certamen, & exercitationem juſtorum relinqui, non uno loco Auguſtinus ait. Ut de peccatorum meritis, & remiſſione lib. I. cap. XXXIX. *Evacuatur per baptiſmum caro peccati, non ut in ipſa vivente carne concupiſcentia conſperſa, & innata repente abſumatur & non ſit; ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo ſuperat, ſi non in vacuum gratiam ejus ſuſceperit, ſi reprobatus eſſe noluerit.* Et paulo poſt: *Ipſa* (concupiſcentia) *ſoluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione deſtructa, qua hominem a ſuo creatore ſeparabat, manet in certamine, quo corpus noſtrum caſtigamus, & ſervituti ſubjicimus, vel ad uſus licitos, & neceſſarios relaxanda, vel continentia cohibenda.* Et ejuſdem operis lib. II. cap. IV. *Soluto reatu, quo vinctus detinebatur, ad agonem manet, non ſibi ad illicita conſentientibus nihil omnino nocitura.* Vide & ibidem cap. XXXIII. & XXXIV. item de Civit. Dei lib. XIII. cap. IV. & lib. XXII. cap. XXIII. & pene initio lib. II. priorum contra Julianum librorum. & T. X. de verbis Apoſt. ſerm. V. VI. & XII. Porro fatetur Auguſt. concupiſcentiam etiam in renatis mali nomen mereri: negat tamen in illis proprium peccatum dici poſſe, eo quod reatus originalis peccati per baptiſmum tollatur. Hinc T. 7. de Nupt. & concupiſc. lib. I. cap. V. *Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo: non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur.* Et cap. XXIII. *Concupiſcentia non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur.* Et cap. XXVI. *In eis ergo qui regenerantur in Chriſto, cum remiſſionem accipiunt prorſus omnium peccatorum, utique neceſſe eſt, ut reatus etiam hujus, licet adhuc manentis concupiſcentiæ remittatur, ut in peccatum non imputetur. Nam ſicuti eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur, in æternum manebit, ſic illius concupiſcentiæ, quando remittitur, reatus aufertur. Hoc eſt enim non habere peccatum, reum non eſſe peccati.* Itidem lib. VI. contra Julian. cap. VIII. Quæſtionem hanc movet, *utrum ſicut verum eſt, quod reatu maneant peccata quæ præterierunt actu, ita ſit verum, quod concupiſcentia maneat actu & prætereat reatu.* Quod ita eſſe deinceps contra Julianum probat: ſimilemque ſententiam habet lib. II. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. XXVIII. Etiam ejuſdem contra Julianum operis lib. VI. c. V. ait. *Tu autem qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur: omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis.* Quanquam vero Auguſt. neget concupiſcentiam in regenitis eſſe peccatum proprie dictum; agnoſcit tamen ei hoc nomen competere κατὰ μετωνυμίαν, lib. I. de Nupt. & concupiſcentia cap. XXIII. *Nam ipſa quidem concupiſcentia jam non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur.* Et mox: *Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta eſt, & peccati ſi vicerit, facit reum.* Et contra Julian. lib. VI. cap. XI. *Peccati nomine quod in illo habitabat, ipſam Apoſtol. Rom. VII. nuncupabat concupiſcentiam, quia peccato facta eſt, & ſi conſentientem traxerit, atque illexerit, concipit, paritque peccatum.* Et lib. I. contra duas Pelagii Epiſt. cap. XIII. *vocatur peccatum, non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur, ſicut ſcriptura manus cujuſque dicitur, quod manus eam fecerit.*

Theſis IV.

Quarta erat quæſtio, utrum dicentes primum peccatum parvulis imputari, Deum iniquitatis arguant, qui remittat propria, imputet aliena. Pelagiani exiſtimarunt, omnino iniquitatem eo pacto adſcribi Deo.

Hoc nos docet Auguſt. pene in ingreſſu lib. II. contra Julian. *Quemadmodum non eſt iniquus Deus, qui cum baptizatis dimittat peccata propria, parvulum damnat*

(ſic

(ſic legendum, non clamat) *quia cum ab illo crearetur neſciens, nec volens, etiam ex illis parentibus, quibus remiſſa fuerant, traxit aliena.* Et Pelagii ipſius verba ſunt

a Apud Auguſt. lib. 3. de peccat merit. & remiſ. c. 3. lib. Expoſit. in Epiſtolam Pauli ad Rom. *a Dicunt etiam nulla ratione concedi, ut Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena.* Ubi τὸ *dicunt* quam *dicimus* maluit, quia, ut ſuperiori etiam diſputatione *b* monebamus, iſta ſcribens ſub aliena perſona, ſuam occulte ſen-

b Theſ. 1. tentiam ſeminaret. Similiter Iulianus lib. 1. ultimi contra

c Apud Auguſt. lib. 1. imperfecti operis contra Iulianum p. 54. d Ibidem p. 65. Auguſt. operis cap. XVI. *c Apud quem impollutam innocentiam ſcelus gravavit exterum?* & cap. LV. *d Non capit rerum natura, ut uno tempore, & adeo ſit miſericors Deus, ut propria unicuique confitenti peccata condonet: & adeo crudelis ut innocenti impingat aliena. Horum prorſus cum alterum dederis, alterum ſuſtuliſti. Si donat veniam reis, non calumniatur innoxiis; ſi calumniatur innocuis, nunquam parcit obnoxiis.*

ANTITHESIS IV.

Catholici vero judicarunt, propter arctiſſimam conjunctionem noſtri & Adami, primum peccatum non Adami ſolius eſſe, ſed omnium noſtri, eoque juſte nobis à Deo imputari; quemadmodum & credentibus imputat obedientiam Filii ſui, quæ nec ipſa perſonaliter eſt noſtra.

Auguſtinus pene initio lib. II. contra Iulianum. *Nec iniquus eſt Deus, cum peccatis ſive originalibus ſive propriis digna retribuit, magiſque iniquus, aut infirmus*

Eccleſ. 40. 1. *oſtenditur, ſi jugum grave ſuper filios Adam à die, ſicut ſcriptum eſt, nativitatis eorum uſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium, ſub quo jugo imago ejus atteritur, aut ipſe nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato, aut quilibet alius ipſo imponit invito.* Et lib. 1. imperfecti

e Pag. 65. operis contra eundem cap. LV. *e Tu potius facis injuſtum Deum, cum tibi videtur injuſtum peccata patrum reddere in filios, quod ſe ille facere in verbis ſæpe teſtatur, & factis oſtendit. Tu inquam facis injuſtum Deum, ſub cujus omnipotentis cura cum videas gravi jugo miſeriæ parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis, ſimul accuſans & Deum & Eccleſiam: Deum quidem, ſi gravantur, & affliguntur immeriti: Eccleſiam vero ſi exſufflantur à jure diabolicæ poteſtatis alieni.* Et mox: *Sic autem, aliena ſunt originalia peccata propter nullum in eis noſtræ voluntatis arbitrium, ut tamen propter originis contagium eſſe inveniantur & noſtra. Quid eſt ergo quod clamas, & dicis non poſſe Deum dimittere peccata*

f τὸ propter delendum. *majoribus (f propter) propria, & imputare parvulis aliena? nec vis attendere, quod non niſi in Chriſto renatis utraque; non renatis autem in Chriſto neutra dimittantur.*

g Pag. 43. Etiam cap. XLVI. *g* ejuſdem lib. illa verba ſua Auguſtino objicit Julianus, quod aliquando ſcripſiſſet: *Nullo peccato parvuli premuntur ſuo, ſed premuntur alieno.* Ad

h Pag. 48. quæ ita reſpondit Auguſt. *h Peccatis*, inquis, *alienis non utique perire debuerunt. Aliena ſunt, ſed paterna ſunt, ac per hoc jure ſeminationis, atque germinationis, & noſtra ſunt.*

ANTITHESIS V.

Denique litem Catholicis Pelagiani movebant, quaſi ſtatuendo originale peccatum, perfectionis deſperationem gignant; cum naturam mutare in neminis ſit poteſtate.

Quintum quod Catholicis objicerent Pelagiani, de

i Pene initio lib. 2. contra Iulianum. perfectionis deſperatione fuit. Verba eorum apud Auguſt. hæc ſunt *i*: *Nec virtus cui vitioſitas intelligitur eſſe contraria, poſſe creditur perfici, quia ingenerata vitia incredibile eſt poſſe conſumi.* Et Iulianus aperte lib. 1. eorum quos VI. libris Auguſtini oppoſuit cap. LII. *a Ori-*

a Pag. 70. & 71. *ginale peccatum ſi generatione prima nativitatis attrabitur, nuptias quidem à Deo inſtitutas damnare poteſt: cæterum à parvulis auferri non poteſt: quoniam quod innaſcitur uſque ad finem ejus, cui à principiorum cauſis inhæſerit, perſeverat.*

ANTITHESIS VI.

Catholici contra negabant doctrinam de corruptione naturæ efficere, ut de perfectione deſperantes in pietatis curſu ſegneſcamus. Nam, inquiebant, quod non habemus per naturam, hoc partim in hac vita, partim in altera per gratiam conſequemur.

Auguſtinus initio libri ſecundi priorum adverſus Iulianum. *Nec perfectio eſt deſperanda virtutis per ejus gratiam, qui ex origine vitiatam mutare poteſt, & ſanare naturam.* Sed pluribus de hoc dicendum erit, cum Catholicam, & Pelagianam περὶ ἀναμαρτησίας ſententiam conferemus.

Præter hæc aliam quoque controverſiam Pelagiani ex peccati originalis dogmate deducebant: videlicet de origine animæ. Nam, inquiebant, ſi creatur à Deo, quomodo ei recens productæ antiquum adeo peccatum imputatur? ſin à parentibus propagari dicamus, quomodo non manifeſtè Eccleſiaſticis dogmatibus adverſamur? Sed de priori dilemmatis parte theſi & antitheſi quarta dictum fuit. De altero, quanquam putarit Auguſtinus peccatum originale facilius poſſe defendi, ſi animarum propagatio agnoſcatur; nihil tamen aſſeverabat, nec de eo controverſiari cum quoquam volebat. Quod ſatis hæc ejus verba oſtendunt lib. III. contra duas Pelagianorum epiſtol. cap. ult. *Addunt ſane ad latebrarum ſuarum nebulas Pelagiani de origine animæ non neceſſariam quæſtionem, ad hoc ut res manifeſtas aliarum rerum obſcuritate turbando, moliantur latendi locum. Ajunt enim nos animarum traducem cum peccati traduce conſuere. Quod ubi, & quando in eorum, qui defendunt adverſus iſtos Catholicam fidem, vel ſermonibus audierint, vel literis legerint, neſcio.* Et mox: *Tam manifeſtum eſt ſecundum ſcripturas ſanctas originale peccatum, ut quicquid de animæ origine cujuſlibet inquiſitione vel affirmatione diſſeritur, ſi contra hoc ſit, verum eſſe non poſſit.* Imo & ſimiliter in Synodica epiſt. ſcribunt Epiſcopi Africani in

b Quæ Fulgentii præfigitur lib. tribus de Prædeſtinatione excuſis Pariſiis 1612. Sardinia exules *b*: *Quæſtionem vero animarum aut tacitam debemus relinquere, aut ſine contentione tractare, quia ſive ex propagine veniant, ſive novæ ſingulis corporibus fiant, quod ſanctarum ſcripturarum auctoritas non manifeſte pronunciat, cum cautela debet inquiri: maxime quod ſine fidei detrimento poteſt à fidelibus ignorari.* Eadem mens Gregorii lib. VII. Epiſt. LIII. ad Secundum: *De origine animæ inter ſanctos Patres requiſitio non parva verſata eſt: ſed utrum ipſa ab Adam deſcenderit, an certe ſingulis detur, incertum remanſit. Eamque in hac vita inſolubilem faſſi ſunt eſſe quæſtionem. Gravis enim eſt quæſtio, nec valet ab homine comprehendi: quia ſi de Adam ſubſtantia anima cum carne naſcitur, cur non etiam cum carne moritur? Si vero cum carne non naſcitur, cur in ea carne quæ de Adam prolata eſt, obligata peccatis tenetur?*

Videmus ut Pelagium eo quod peccatum originale negaret, varii variarum Eccleſiarum antiſtites damnarint, ac princeps omnium Hipponenſis præſul B. Auguſt. quo nemo gratiam animoſius, & fortius defendit. Sed ut plenius intelligamus, quid Eccleſia tum temporis de hoc dogmate judicarit, operæ fuerit, ſi poſt Auguſtini, & aliquot aliorum κρίσιν, audiamus ἐπικρίσεις tum Conciliorum, quæ ſuper hac re diverſis orbis partibus habita ſunt, tum Romanorum Epiſcoporum cum clero urbis, tum etiam imperatoris.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Pelagianam de peccato originali ſententiam damnarunt Concilia: ut Carthaginenſe I, Dioſpolitanum, Carthaginenſe alterum, Milevitanum, Carthaginenſe tertium, Arauſicanum II. & alia: ſed ex his acta aliquorum deperierunt.

Concilium Carthaginenſe I. in Cœleſtio damnabat: *Quod peccatum Adæ ipſi ſoli obfuerit, & non generi humano. Quod infantes qui naſcuntur in eo ſtatu ſint, in quo fuit Adam ante tranſgreſſionem.* Auctor Auguſt. de peccato originali contra Pelag. & Cœleſt. cap. III. & IV. Concilium Palæſtinum, ſeu Dioſpolitanum, hæc damnavit in Cœleſtio, ac Pelagium ipſum ad ea compulit damnanda: *Adam mortalem eſſe factum qui ſive peccaret, ſive non peccaret eſſet moriturus, quod peccatum ejus ſolum ipſum læſerit, & non genus humanum. Quod infantes nuper nati in illo ſtatu ſint, quo fuit Adam ante prævaricationem. Quod non per mortem vel prævaricationem Adæ omne genus humanum moriatur, neque per reſurrectionem Chriſti omne genus humanum reſurgat. Infantes, etiamſi non baptizantur, habere vitam æternam.* Auctores Alipius & Aug. epiſt. ad Paulinum, & Auguſtinus libro de peccato originali cap. XI. & de geſtis Palæſtinis cap. XI. & XXXIII. Provocat ad hoc Concilium idem lib. II. poſteriorum contra Iulianum cap. CII. a *Quid adhuc quæris examen, quod jam factum eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino, ubi Pelagius veſtri auctor erroris, procul dubio damnatus eſſet niſi iſta, quæ tu defendis, dogmata damnaſſet.* Similiter Concilii Carthaginenſis II. Epiſt. ad Innocentium b. *Quicunque negat parvulos per baptiſmum Chriſti e perditione liberari, & ſalutem percipere ſempiternam, anathema ſit.* Item Concilii Milevitani Patres epiſt. ad Innocent. I. *Pueros quoque parvulos, ſi nullis innoventur Chriſtianæ gratiæ ſacramentis, habituros vitam æternam, neque præſumptione contendunt, evacuantes quod dicit Apoſt.* c *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, &c.* Et mox: *His duobus totum quod Chriſtiani ſumus nituntur evertere, non eſſe rogandum Deum ut contra peccati malum atque ad operandam juſtitiam, ſit noſter adjutor, & non opitulari parvulis ad conſequendam vitam æternam Chriſtianæ gratiæ ſacramentum.* Item Concilium Carthaginenſe III, (quod Milevitanum II. falſo putari ſolet) Can. I. *Placuit ut quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret ſive non peccaret moreretur, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Can. II. *Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, unde fit conſequens, ut in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non vera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt quod ait Apoſtolus: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, ac per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt; niſi quemadmodum Eccleſia Catholica ubique diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remiſſionem baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.*

a P. 305.
b Apud Auguſt. Epiſt. 90
c Rom. 5.

Epiſcopi Africæ in Sardinia exules in epiſtola Synodica d: *De parvulis indubitanter tenenda Catholicæ regula veritatis: Quia parvulus qui baptizatur gratuita Dei bonitate ſalvatur; qui vero ſine baptiſmate moritur, propter peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus eſt Dei beneficio futuræ impietatis præreptus, qui abſque juſtificationis gratia mortuus, eſt impiorum conſortio deputatus: à qua impietate ſive parvulus, ſive majoris ætatis, ſolo quiſque remedio eripitur, ſi Chriſti ſanguine redimatur.* Item; *Illud obſervandum & tenendum parvulorum animas nexu originalis peccati obſtrictas: omnibuſque neceſſarium eſſe ſancti baptiſmatis ſacramentum, quo dimittitur peccati originalis vinculum, & amiſſa in primo homine, per ſecundum hominem recipitur, adoptio filiorum.* Concilium Arauſicanum II. Can. I. *Si quis per offenſam prævaricationis Adæ non totum, id eſt, ſecundum corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum, ſed animæ libertate illæſa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, adverſatur ſcripturæ dicenti, Anima quæ peccavit ipſa morietur. Et, Neſcitis quoniam cui exhibetis vos ſervos ad obediendum, ſervi eſtis cui obeditis. Et, A quo quis ſuperatur, ei & ſervus addicitur?* Et Can. II. *Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, non etiam ejus propagini aſſerit nocuiſſe, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiiſſe teſtatur, injuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti: Per unum hominem intravit peccatum in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Similiter Concilium Toletanum VI. (quod anno Dom. IↃCXXXVIII. ex Hiſpaniæ, & Galliæ epiſcopis coactum fuit) cap. I. *Ex tribus divinitatis perſonis ſolum filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quæ per inobedientiam Adæ originaliter, & noſtro libero arbitrio contraxeramus, reſolvenda a ſecreto patris arcanoque prodiiſſe.*

d Quæ præmittitur libb 3. Fulgentii de Prædeſtinat. nunc primum editis Pariſiis an. 1612.

Ezech. 18 20.
Rom 6. 16.
2 Petr. 2. 19.
Rom. 5.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Epiſcopi Romani, Innocentius, Zoſimus, Cæleſtinus una cum clero Urbis hoc Africanorum Patrum judicium probarunt. Bonifacius quoque, Xiſtus, Leo, Gelaſius (ut ſolum nominemus eos, qui quinto ſextoque ſæculo vixerunt) ſumma ope ſtuduerunt, ut Pelagianum hoc dogma radicitus evellerent ex orbe Chriſtiano.

Ad hoc Romanæ ſedis judicium provocat Auguſt. lib. II. poſt. contra Julian. cap. CII a. *Quid adhuc quæris examen, quod jam factum eſt apud Apoſtolicam ſedem?* Intelligit autem judicium Innocentii, & Zoſimi: quorum ille rogatus à patribus Concilii Milevitani (quod & à Carthaginenſi Concilio factum fuit) ut etiam Romanæ, atque, ut ipſi loquuntur, Apoſtolicæ ſedis auctoritatem Concilii ſtatutis addere vellet: in hunc iis modum de infantium baptiſmo, & ejus virtute in tollendo peccati originalis reatu, reſcripſit: *Parvulos æternæ vitæ præmiis, etiam ſine baptiſmatis gratia, poſſe donari, perfatuum eſt.* Et mox: *Qui vitam eis ſine regeneratione defendunt, videntur mihi ipſum baptiſmum velle caſſare, cum prædicant hos habere, quod in eos creditur non niſi baptiſmate conferendum.* Quæ verba etiam Auguſt. citat lib. II. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. IV. Zoſimus epiſt. ad Epiſcopos totius orbis: *Fidelis Dominus in verbis ſuis, ejuſque baptiſmus re ac verbis, id eſt, opere, confeſſione & remiſſione vera peccatorum in omni ſexu, ætatis conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim niſi qui peccati ſervus eſt, liber efficitur; nec redemptus dici poteſt, niſi qui per peccatum fuerit ante captivus, ſicut ſcriptum eſt; ſi vos Filius liberavit, vere liberi eritis. Per ipſum enim renaſcimur ſpiritualiter, per ipſum crucifigimur mundo: ipſius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introducta, atque tranſmiſſa univerſæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptiſmum liberetur, non tenetur obnoxius.*

a P. 305.

Citat

Citat Auguſt. Epiſt. CLVII. ad Optatum. Cœleſtinus Epiſt. ad Galliæ Epiſcopos cap. IV. *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem, & innocentiam perdiderunt.* Ex cap. XII. *Illud quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplemur intuitu. Cum ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorciſmis & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundis abigatur: ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, & deinceps vaſa ejus diripiantur, in poſſeſſionem tranſlata victoris, qui captivam ducit captivitatem & dat dona hominibus.* Extat & Cœleſtini epiſtola ad Neſtorium qua eum laudat, quod de Originis vitio recte ſenſerit, neque natitam culpa negarit obſtrictam.

Xiſtus III. in verſibus quos ſuper baptiſterium Conſtantini inſcribi juſſit:

Cœlorum regnum ſperate hoc fonte renati,
Non recipit felix vita ſemel genitos.

Quanquam hoc quoque Pelagiani utcunque fatebantur: at omnino iis repugnat quod poſt pauca ſubjicit:

Inſons eſſe volens, iſto mundare lavacro,
Seu patrio premeris crimine ſeu proprio.

Nam per crimen patrium originale intelligit.

Leo Magnus epiſt. LXXXVI. ad Nicetam Aquilienſem: *Sed ab iſtis ideo naturalem induſtriam dicitur prævenire, ut quæ ante gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo videatur peccati originalis vulnere ſauciata. Ideo etiam parvulos dicunt, ſi ſine baptiſmo hinc de ſeculo exierint, non poſſe damnari, neque reos in peccata Adæ teneri, ſed ad regnum Dei vel ad vitam æternam ſine ulla cunctatione venire, cum Apoſt. dicat: Per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, propter quod & ipſi parvuli baptizantur.* Item ſerm. IV. in natalem Domini negat moriturum fuiſſe Adamum, ſi non peccaſſet. *Quam,* inquit, *natura ſua ſpecioſiſſimam dignitatem ſi* (primus homo) *per obſervantiam legis datæ perſeveranter excoleret, ipſam illam terreni corporis qualitatem ad cœleſtem gloriam mens incorrupta perduceret.* Idem ſerm. VI. in nativitatem Domini cap. IV. *Quicquid hominum in quacunque mundi parte credentium regeneratur in Chriſto, interciſo originalis tramite vetuſtatis, tranſit in novum hominem renaſcendo, nec jam in propagine habetur carnalis patris, ſed in germine ſalvatoris.* Gelaſius Epiſt. ad Piceni Epiſcopos cùm tria Pelagianæ ſententiæ capita feciſſet, (quæ ordine deinceps refellit) ſecundum eorum eſſe ait, quod dicerent; *Parvulos ſine ſacro baptiſmate pro ſolo originali peccato non poſſe damnari.* Vide & Gregor. M. epiſt. LIII. lib. VII. ad Secundinum, & lib. IV. Moralium cap. XI.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Nec tantum decretis Eccleſiaſticis, ſed etiam lege imperiali iſte Pelagii error eſt condemnatus.

Honorius imperator lege adverſus Pelagianos. *Hujus impiæ commentationis auctores Pelagium, Cœleſtiumque percrebuit extitiſſe. Hi parenti cunctarum rerum Deo, præcipuæque ſemper majeſtati, & ter omnipotenti ultra omne principium tranſeunti, tam trucem inclementiam ſævæ voluntatis aſſignant, ut cùm formandi mundi opificem curam ſumeret, qualitatemque hominis ſtruendi profunda ſpiritus conceptione libraret, fundati muneris fides a anteferret exordium b & mortem præmitteret naſcituro,* a L. finem. b Leg. exordio. *non hanc inſidiis veteris fluxiſſe peccati, ſed exegiſſe penitus legem immutabilis conſtituti: ad declinandum lethi exitialis incurſum nihil prodeſſe abſtinentiam delinquendi, cujus ita vis putatur aſtricta, ut non poſſit aboleri, deinceps primitivi hominis errorem, in quem capta mentis, inops rationis cæcitas irruiſſet, dilapſum ad poſteros non fuiſſe; tantumque apud eum, quem male ſuada gratia infelix rapuiſſet illecebra, tranſgreſſionem interdicti extitiſſe, & diſcriminis: cùm evidens Catholica legis omnifaria teſtetur auctoritas, illum interitus omnium fuiſſe veſtibulum, quem divina præceptionis ſedulum liqueat corrupiſſe mandatum.* Ubi quod dicitur trucem fore inclementiam Dei, ſi quemadmodum Pelagiani volunt, finem exordio, mortem nativitati præmittat, id propriè eo reſpicit, quod Adamum fuiſſe moriturum dicerent, licet non peccaſſet. Interea agnoſcimus, ſi de temporali hac morte abſurdum adeo imperatori viſum eſt, ut lege adverſus eum errorem cautum vellet, multo minus probatum fuiſſe, ſi Deum ad æternam mortem prædeſtinare quemquam diceretur, quem non conſiderarit tanquam peccatorem.

Hæc de peccato originali dicta ſunto: ex quibus elare ſatis eluxit, tum Catholicorum ſenſus, tum Pelagianorum diſſenſus. Ut ſingula quæ hoc de peccato quæri ſolent explicaremus, inſtituti ratio non ſivit: nempe ſatis viſum, ſi hac parte Pelagianiſmum à Catholiciſmo probe diſcerneremus. Quæ ad pleniorem ejus peccati intelligentiam pertinent, è limpido Scripturarum fonte, & divite antiquitatis penu, alias depromemus, cùm ſeorſim de eo agendum erit: ac quia nunc contenti fuimus eos de vetuſtate nominare qui poſt exortam Pelagii hæreſim ſcripſerunt, tunc ſimul oſtendemus, illos etiam qui ante Pelagium Eccleſiæ doctores floruerunt, hoc in dogmate ſemper conſpiraſſe, eoque omnino audiendos non eſſe, qui doctrinam originalis peccati, Auguſtini eſſe commentum putant, idemque aliis perſuaſum volunt.

DISPU-

DISPUTATIO VIGESIMANONA

DE

PELAGIANISMO

Quæ eſt de

NECESSITATE GRATIÆ.

PARS PRIMA.

POSTQUAM opinionem Pelagianorum de ortus noſtri conditione contulimus cum ſententia Catholicorum: proximum eſt, ut componamus amborum doctrinam de vita hominis ſpirituali. Hæc partim cunctos, partim aliquos reſpicit. In cunctis ſpectatur gratiæ neceſſitas; de qua tria in conſiderationem veniunt:

I. Quos pietatis actus hominem vi naturæ præſtare Pelagius putant.

II. Ut in ſententia iſtac fluctuans primum hoc, mox aliud, hinc item aliud atque aliud dixerit, & propius propiuſque ad Catholicos ſemper acceſſerit.

III. Super quibus nunquam inter Pelagium & Catholicos convenerit.

De primo non tam quærendum videtur, quid nos virtute naturæ in ſalutis negotio poſſe Pelagius exiſtimarit, quam ecquid per eam non poſſe nos crediderit. Ut enim Manichæi libertati arbitrii nihil relinquebant; ita hic nihil non eidem largiebatur. Nec difficile eſt videre, quid eum in fœdum adeo errorem præcipitem dederit: hominem alioqui & ingenioſum, & pietatis nomine carum multis. Nempe ſeſquiſeculo propemodum, quod Pelagium proxime præceſſit, multum laborarunt egregii Eccleſiarum doctores in tuenda arbitrii libertate adverſus Manichæos, quod dum faciunt ſedulo, iidem de gratia, quia de hac controverſiam moviſſet nemo, parcius loqui amant, fere contenti dicere quid homo pro arbitrii libertate poſſit: nec diſtinguentes, quid per naturam, quid per gratiam poſſet. Sed quanquam rarius, tamen ſubinde etiam hac parte optime mentem ſuam explicant. Quod dum non attendit Pelagius, ſic Manichæis cœpit adverſari, ut & ipſe, ſed in diverſum, extra orbitas currens hæreſin contrariam procuderit. Nec dubium quin præterea eum offenderint quædam Catholicorum dicta, quæ illi Manichaicum aliquid ſonare videbantur. Ut alia inter, quod Auguſtinus in Confeſſionum libris ſcripſiſſet, *Da quod jubes, & jube quod vis.* Unde magnus ille doctor, lib. II. de bono perſeverantiæ cap. XX. *In eis* (libris confeſſionum) *certe dixi Deo noſtro, & ſæpe dixi; Da quod jubes, & jube quod vis. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre coepiſcopo meo fuiſſent eo præſente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius, pene cum eo qui illa commemoraverat, litigavit.* Nempe hujuſmodi concoquere non potuit, quod arbitrii libertatem tollere viderentur. Hic enim Pelagianorum erat Achilles; ut Auguſtinus quoque indicat, epiſt. CV. ad Sixtum, *Putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem, ſine adjutorio Dei, hominem habere conſenſerint.* Hieronymus item epiſt. ad Cteſiphontem: *Dicit*, inquit, *Pelagii diſcipulus, deſtruitur voluntas, quæ alterius ope indiget, quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod voluero.* Et quid multis opus, cùm ipſa habeamus Cœleſtii verba definitionum ſuarum cap. X *a. Non eſſe liberum arbitrium, ſi Dei indigeat auxilio, quoniam in propria voluntate habet unuſquiſque aut facere aliquid, aut non facere.* Tali jacto fundamento, duplicem docebant voluntati vim ineſſe à natura; unam, ut ſine gratiæ auxilio fugere malum poſſit; alteram, ut ſuapte vi ſeſe applicet ad virtutem. De priori ſic Pelagius ipſe libro de natura: *Deus tam bonus quam juſtus, tales homines fecit, ut peccati malo carere ſufficiant, ſi velint.* De altero ſic idem lib. I. pro libero arbitrio *b. Habemus poſſibilitatem utriuſque partis à Deo inſitam, velut quandam, ut ita dicam, radicem fructiferam, atque fœcundam, quæ ex voluntate hominis diverſa gignat & pariat, & quæ poſſit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel ſentibus horrere vitiorum.* Etiam Iulianus ſimiliter *c* lib. I. adverſus ſex libb. Aug. *Hæc voluntas, quæ alternatur, originem poſſibilitatis in libero accepit arbitrio: ipſius vero operis exiſtentiam à ſe accipit.* Cujuſmodi ab iis intellecta fuiſſe, abſque gratiæ adjutorio, oſtendunt Cœleſtii verba, quæ antea citavimus. Nec tamen eos putamus negaſſe idcirco generalem Dei influxum, aut crediſiſſe cauſam primam agere ſine ſecunda, ſed hoc ſolum ſignificaſſe, hominum vires ſine ſpeciali Dei ope ſufficere ſibi ad comparandam beatitudinem æternam. Quomodo etiam capere oportet, quod de iis Gelaſius *d* ſcripſit epiſt. ad Piceni epiſcopos: *Dicunt* (Pelagiani) *quod homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono ſuffragante natura beatus efficiatur.* Sed ut hæc planiora fiant, diſtincte deinceps conſiderabimus. Primum univerſe, an homo vi naturæ perfectam obedientiam præſtare poſſit. Deinde ſpeciatim, utrum ſaltem boni aliquid per ſe poſſit. Prius illud tripartitam habet controverſiam. Quæritur enim utrum homo virtute naturali Deum perfecte diligere, eoque legem integre præſtare, ac graviſſimis etiam tentationibus reſiſtere poſſit. Etſi autem horum unum ex altero fluat, tamen diſtincte primum de amore Dei, hinc de legis præſtatione, denique de victoria in tentationibus dicemus.

a Apud Aug. ep. 106. ad Paull. & lib. de geſtis Palæſt. cap. 18.

b Apud Auguſt. lib. 1. de gratia Chriſti contra Pelag. & Cœl. c. 10.

c Apud Auguſt. lib. 1. imperfecti operis contra Iul. cap. 45. pag 38.

d Epiſt. 7

THE-

Digitized by Google

THESIS I.

Princeps quæſtio eſt, utrum homo vi naturæ diligere Deum poſſit. Aſſerebat id Pelagius. Et quod amplius, cum Deus diligatur, tum ut naturæ auctor, tum ut largitor donorum ſupernaturalium, per quæ ad æternam beatitudinem deducimur, Pelagius dilectionem Dei ſimpliciter tribuebat virtuti naturæ.

Eſt hic quintus Pelagii error. Apud Auguſtinum hæreſi LXXXVIII. *Charitatem*, inquit, *dari negant, quæ pie vivitur, ut ſcilicet, cum ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine charitate inflat, non ſit Dei donum ipſa charitas, quæ, ut ſcientia non inflet, ædificat.*

ANTITHESIS I.

Catholicorum autem ſententia erat, verum Dei amorem, quo omnia in illum tanquam finem ultimum referimus, & quæ ejus dilectioni adverſantur, exoſa habemus, donum eſt Spiritus Sancti juxta illud ad Rom. v. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. *Et Eph.* VI. 23. Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre *ad Gal.* v. 22 Fructus Spiritus eſt charitas. 1 *Joh.* IV. 7. Charitas ex Deo eſt.

Hoc poſtremo loco egregie pugnat B. Auguſtinus lib. de gratia, & lib. arb. cap. XVIII. *Unde*, inquit, *eſt in hominibus charitas Dei & proximi, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non eſt ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Sedeat ergo inter nos judex Apoſtolus Johannes & dicat nobis: Chariſſimi diligamus invicem. In his verbis Johannis, cum ſe illi extollere cœperint, & dicere, ut quid nobis hoc præcipitur, niſi quia ex nobis habemus, ut invicem diligamus: ſequitur continuo idem Johannes confundens eos ac dicens: quia dilectio ex Deo eſt. Non itaque ex nobis, ſed ex Deo eſt. Cur ergo dictum eſt, diligamus invicem, quia dilectio ex Deo eſt, niſi quia præcepto admonitum eſt, liberum arbitrium, ut quæreret Dei donum?* Idem epiſt. CVII. ad Vitalem: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum gravitate primi peccati perdidimus.* Vide & lib. de gratia & arbitrio cap. XVI. & XVIII. & lib. IV. priorum in Julianum cap. III.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Hæc ſententia approbatur Concilio Carthaginenſi, Sardiniano, Arauſicano; item Cæleſtini decreto.

Concilium Carthaginenſe III. (quod Milevitanum male vocari inferius oſtendemus) ſic hac de re ſtatuit cap. IV. *Cum dicat Apoſtolus, ſcientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium eſt, ut credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti: ad eam quæ ædificat non habere, cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante charitate ſcientia non poſſit inflare: ſicut autem de Deo ſcri-*
a Pſal. 63. *ptum eſt* a, *qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, charitas ex Deo eſt.* Epiſcopi Afri in Sardinia
b Quæ præmittitur Fulgentii lib. de Prædeſtinat. Pariſiis excuſſis a. Chr. 1612. exules in epiſt. Synodica b: *In homine agit gratia divinitus data, ut animus dono fidei charitatiſque percepto, & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat.* Arauſicanum II. can. ult. *Prorſus donum Dei eſt diligere Deum, diffundit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus Patris ac Filii, quem cum Patre amamus & Filio.* Et mox: *Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuit liberum arbitrium, ut nullus diligere Deum ſicut oportuit, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit.* Similiter Epiſcopi clerusque Romanus. Alios inter Cæleſtinus epiſt. ad Gal. epiſcop. cap. XI. *Legem credendi lex ſtatuit ſupplicandi. Atqui*, inquit, *ſanctarum legum præſules apud divinam clementiam tota ſecum Eccleſia ingemiſcente poſtulant, ut ſchiſmatici ſpiritum rediviva charitatis accipiant.* Unde divini eſſe operis charitatem colligit.

THESIS II.

Cumque Pelagiani naturæ viribus tribuerint dilectionem Dei, quid mirum ſi crediderint, nos ejuſdem virtute legem implere divinam? Nam ut Chriſtus ait Joh. XIV. 23. Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit. *Et, ut eſt* 1 *Joh.* v. 3. Hæc eſt dilectio Dei, ut ejus mandata cuſtodiamus.

Hilarius ad Auguſtinum a: *Cæleſtii & aſſeclarum dogma fuit, poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata Dei facile cuſtodire, ſi velit.* Idem docet Auguſtinus epiſt. CC. ad Aſellicum epiſcopum: *Pelagiani cum profiteantur ſe eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic adverſantur, ut ſe humanis meritis divina exiſtiment implere mandata.* Item hæreſi LXXXVIII. *Hi* (Pelagiani) *Dei gratiæ in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe hominem facere omnia divina mandata credant.* Vide & lib. II. de nuptiis, & concupiſc. cap. III. Idemque Caſſianus docet lib. I. de Incarnatione adverſus Neſtorium: *Peculiare*, inquit, *ac propriam ſupradictæ illius hæreſeos, quæ ex Pelagiano errore deſcenderat, fuit, quod dicentes quidam, ſolitarium hominem Jeſum Chriſtum ſine ullius peccati contagione vixiſſe, eo progreſſi ſunt, ut aſſererent, homines ſi velint ſine peccato eſſe poſſe.* Et poſt aliqua: *Adverti idem ſe omnino dicere, quod Pelagiani ſta ante dixerunt, & conſequens errori ſuo eſſe, ut qui utique ſine peccato ſolitarium hominem Jeſum Chriſtum vixiſſe aſſerit, omnes quoque per ſe homines ſine peccato poſſe eſſe blaſphemet: nec neceſſarium quoque, exemplo illius, dicant, redemptionem Domini fuiſſe, cum ad cæleſte regnum ſuo tantum homines niſu (ut ajunt) valeant pervenire.*

a Epiſt. 88. inter Aug.

ANTITHESIS II.

Catholici vero eadem de cauſa, ut dilectionem Dei, ita legis impletionem negarunt eſſe virtutis naturalis.

Auguſtinus epiſt. LXXXIX. quæſt. 2. ad Hilar. *Illud vero quod dicunt, ſufficere homini liberum arbitrium ad dominica præcepta implenda, etiamſi Dei gratia & Spiritus Sancti dono ad opera bona non adjuvetur, omnino anathematizandum eſt, & omnibus execrationibus deteſtandum. Qui enim hoc aſſerunt, à gratia Dei penitus alieni ſunt: qui ignorantes Dei juſtitiam, ſicut de Judæis dicit Apoſtolus, & ſuam volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Plenitudo quippe legis non eſt niſi charitas: & ubique charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos ipſos, nec viribus propriæ voluntatis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad bona opera ſi divinitus adjuvetur, quod fit humiliter petendo & faciendo.* Ibidem Pelagianos eleganter comparat phreneticis. *Qui cum ſint inſani, adeo ſe ſanos putant, ut nec medicum quærant, & tanquam importunum inſuper cadant: ſicut iſti Chriſtum inſana ſuperbia quodammodo cædunt: cujus gratia tam benignum adjutorium ad faciendam juſtitiam dato legis præcepto neceſſarium non eſſe contendunt.* Idem de Catechizandis rudibus cap. ult. fine: *Non ſolum dilectio Dei nobis præcepta eſt, ſed etiam dilectio proximi, in quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ, quam non*

implet, niſi qui dominum acceperit Spiritum ſanctum Patri & Filio utique æqualem. Et lib. II. poſt. contra Jul. cap.
a P. 367. CLVI. a *Qui præcepta legis implere ſe putat per arbitrium propria voluntatis, ſine Spiritu gratia, ſuam juſtitiam vult conſtituere, non juſtitiam Dei ſumere. Nam unde dicit idem Apoſtolus? Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam quæ ex lege eſt, ſed juſtitiam, quæ ex fide, juſtitiam ex Deo.* Vide eundem epiſt. XCV. CV. CVI. CXX. CXLV. CC. Item lib. II. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. V. & libro de Perfectione juſtitiæ, & lib. de Spiritu & litera, imprimis cap. XIV. & XIX.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Idem judicium fuit Synodi Carthaginenſis II. Milevitana, Carthaginenſis III. Item Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, Gelaſii.

Patres Concilii Carthaginenſis in cauſa Pelagiana ſecundi epiſt. ad Innocentium: *Perſuadere non ceſſant ad operandam perficiendamque juſtitiam & Dei mandata complenda ſolam ſibi humanam poſſe ſufficere naturam,*
b Rom. 8. 26. *non attendentes quod ſcriptum eſt* b, *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram.* Et c, *Non eſt volentis neque cur-*
c Rom. 9. 16. *rentis, ſed miſerentis Dei.* Quibus & alia Scripturarum loca ſubjungunt. Tandem vero ſic concludunt: *Quicunque dogmatizat & affirmat, humanam ſibi ad vincenda peccata & Dei mandata facienda ſufficere poſſe naturam, & eo modo gratiæ Dei, quæ ſanctorum evidentius orationibus declaratur, adverſarius invenitur; anathema ſit.* Patres Concilii Milevitani ad Innocentium: *Nova quippe hæreſis & inimicorum perniciosa tempeſtas ſurgere nimirum gratiæ Chriſti cœpit, qui nobis etiam Dominicam orationem impiis diſputationibus conantur auferre. Cum enim Dominus docuerit, ut dicamus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Iſti dicunt poſſe hominem in hac vita præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem juſtitiæ ſine adjutorio gratiæ ſalvatoris per ſolum liberum voluntatis arbitrium pervenire, ut ei jam non ſit neceſſarium dicere, Dimitte nobis debita noſtra.* Concilium Carthaginenſe, in Pelagiana cauſa III. cap. III. *Item placuit, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, qua juſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem valere peccatorum, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam in adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.* Et capitulo IV. *Item quiſquis dixerit, gratiam Dei per ipſum Chriſtum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum; quia per ipſam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere & quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema ſit.* Et cap. V. *Item quiſquis dixerit ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut, quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, ſine me difficilius poteſtis facere; ſed ait, ſine me nihil poteſtis facere.* Epiſcopi Africani in Sardinia exules Epiſtola Synodica: *Ad implenda præcepta liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, niſi divinitus adjuvetur.* Concilium Arauſicanum II. Cap. ultim. *Secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per baptiſmum gratiâ omnes baptizati (Chriſto auxiliante & cooperante) quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant (ſi fideliter laborare voluerint) adimplere.* Ubi eum legem per gratiam impleri dicitur, ſimul eam citra gratiam non impleri innuitur. Unde & ante eopſe canone dictum fuit: *Nullus operari propter Deum quod bonum eſt poſſit, niſi gratia eum & divina miſericordia prævenerit.* Similiaque habes in ea Synodo
paſſim. Concilium Valentinum Galliæ cap. VI a. *De* a Tom. 3. Concil. p. 652. Col. 1606.
gratia per quam ſalvantur credentes, & ſine qua rationalis creatura nunquam beate vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, ſed per gratiam Dom. Ieſu fidelibus ejus redintegrato & ſanato, id ipſum conſtantiſſime & fide plena fatemur, quod ſanctiſſimi Patres auctoritate ſacrarum ſcripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana, quod Arauſicana Synodus profeſſa eſt, quod beatiſſimi Pontifices Apoſtolicæ ſedis Catholica fide tenuerunt. Ubi per Africanam Synodum intelligitur Carthaginenſis Tertia, quam plenarium totius Africæ Concilium vocat Auguſtinus epiſt. XLVII. ad Valentinum. Milevitanæ Synodi non meminit hoc Concilium, quia quæ iſtæc, uti & prima ſecundaque Carthaginenſi, in cauſa Pelagiana fuerant decreta, hæc poſtea Carthaginenſi tertia ſunt recenſita, & illo totius Africæ Concilio approbata. Atque inde eſt quod Canones Carthaginenſis primæ aut ſecundæ vel Milevitanæ Synodi nulli legantur in ipſo codice Canonum Eccleſiæ Africanæ; quem ante biennium Græco-latinum edidit V. Cl. Chriſtianus Juſtellus. Quid enim illis opus, cum nihil Synodi iſtæ decreverint, quod non item Carthaginenſi III. ſit ſancitum; & quidem tum plenius, tum majori cum auctoritate, quando ad eam præter Milevitanos Patres etiam reliquæ Africæ, hoc eſt ex Proconſulari, Byzacenſi, Tripolitana & Mauritaniarum provinciis, Eccleſiarum venerant legati? Unde liquet errare eos, qui Canones Concilii Milevitani, aut alterutrius Carthaginenſis injuria temporum intercidiſſe putant. Quemadmodum & illi falluntur, quibus perſuaſum Milevitani eſſe Concilii Canones, qui illi vulgo in Conciliorum tomis tribuuntur, & ejuſce Concilii nomine à doctis hactenus citari ſolent. Nam tertii eſſe Carthaginenſis (tertii inquam in Pelagiana cauſa, ſed ſeptimi decimi eorum, quæ tempore Aurelii epiſcopi Carthagine habita ſunt) tum ex vetuſtiſſimo Mo Gandavenſi, cujus meminit Juſtellus *b*, b Notis ad cod. can. Afric. Eccl. pag. 115.
cognoſci poteſt: tum ut ad editos ſolum provocemus, ex eo quem diximus codice Canonum veteris Eccleſiæ Africanæ cap. CVIII. *c*. Item Codice Canonum vete- c P. 289.
ris Eccleſiæ Romanæ, cap. LXXVI *. Concilii Africani, * P. 260. ed. Pariſ. 1609. excuſor. juxta exemplar Moguntinum an. 1525.
item Cœleſtino epiſt. ad Gall. cap. X †. Hadriano I. in epitome Canonum quam Carolo M. Romæ obtulit, & Photio μυριοβίβλῳ cap. LIII. Quod vero doctiſſimus hujuſce ſcriptoris interpres & ſcholiaſtes Andreas Schottus monet, intelligi à Photio Carthaginenſe illud, cujus Epiſt. Synodica inter Auguſtinianas extat, abunde eo refellitur, quod iſtud celebratum ab epiſcopis LXVII. At Photius
dicit ſe loqui de Carthaginenſi, quod Epiſcoporum fuit † T. 3. concil. p. 290. edit Col. 1606.
CCXXIV. Intelligit igitur Carthaginenſe tertium, ſive univerſale Africæ Concilium, quod ab epiſcopis CCXIV. habitum eſſe dicit Proſper adverſus collatorem cap. X. Errarunt igitur ducenti quatuordecim Sacerdotes, qui in Epiſtola, quam ſuis conſtitutionibus protulerunt, ita Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem B. Zoſimum ſunt allocuti, &c. *Quod vero Photius denario auctiorem epiſcoporum numerum facit, id inde eſſe arbitror, quod in codicem incidiſſet, ubi pro CCXIV. ſcriptum eſſet CCXXIV. Omnino enim Romano librario culpam hic tribuere malim, quam cum doctiſſimo Iuſtello, Photii exſcriptore; quaſi nempe is pro σιδ. ſcripſerit σκδ. qui error minus eſt proclivis, quam iſte alter. Denique etiam hoc de Concilio imprimis intelligimus verſus Proſperi lib. de ingratis cap. II.* d Tom 5. p. 392 ed. Mo. 1602.

Condita ſunt & ſcripta manent, quæ de cataractis
Æterni fontis fluxere undante meatu;
Et tercentenis procerum ſunt edita linguis.

Baronius *d*, eumque ſecutus Claudius Menardus *e* e Notis ad Auguſt. adverſum Iulianu libb. duos poſter.
de Carthaginenſi II. & Milevitano loqui putant, eo quod non multo ante gemini ſenum cœtus meminerit Pag. 467.
Proſper.

Digitized by Google

Proſper. Sed obſtat, quod Carthaginenſi iſti ſolum interfuerint epiſcopi LXVII. Milevitano autem LIX: quemadmodum ex nominibus eorum paret, quæ habemus in utriuſque Concilii literis ad Innocentium. Quare verius eſt, quod Baronius addit, poſſe etiam intelligi utrumque Carthaginenſe. Nos non dubitamus quin vel ſolum, vel imprimis reſpiciat Carthaginenſe III. quod à trecentis & amplius fuiſſe celebratum paulo ante ex Proſpero, optimo ſui interprete, vidimus. Sed à ſemita redeamus in viam: ac quia de Conciliis ſatis dixiſſe videmur, nunc de Epiſcoporum & cleri Urbis judicio agamus.

Innocentius I. Epiſt. ad Patres Concilii Carthaginenſis: *Numquid nos poſt hac rectum de eorum mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant debere quod boni ſunt, nec illum conſiderant, cujus quotidie gratiam conſequuntur: qui ſine illo tantum aſſequi ſe poſſe confidunt?* Et poſt aliquammulta: *Liberum enim arbitrium olim ille perpeſſus, dum ſuis inconſultius utitur bonis, cadens, in prævaricationis profunda demerſus, nihil quemadmodum exinde ſurgere poſſet, invenit; ſuaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ jacuiſſet oppreſſus, niſi eum poſt Chriſti, per ſuam gratiam, relevaſſet adventus, qui per novæ regenerationis purificationem præteritum omne vitium ſui baptiſmatis lavacro purgavit, & ejus confirmans ſtatum, quo rectius conſtabiliuſque procederet, tamen ſuam gratiam in poſterum non denegavit. Nam quamvis hominem redemiſſet a præteritis ille peccatis, tamen ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quomodo poſſit illum & poſt illa corrigere, multa ſervavit, quotidiana illi præſtans remedia: quibus niſi freti confiſique nitamur*, &c. Mox ita concludit: *Quiſquis ergo huic aſſentiens videtur eſſe ſententiæ, quæ dicat, adjutorio nobis non opus eſſe divino, inimicum ſe Catholicæ fidei, & Dei beneficio profitetur ingratum. Nam nec noſtrâ communione ſunt digni, quam prædicando taliter polluerunt.* Idem epiſt. ad Patres Concil. Milevit. *Merito in iſtos dixit hymnidicus: Ecce homines qui non poſuerunt Deum adjutorem ſibi.* Subjicit deinde: *Negantes ergo auxilium Dei inquiunt hominem ſibi poſſe ſufficere, nec gratia hunc egere divina, qua privatus neceſſe eſt diaboli laqueis irretitus occumbat, dum AD OMNIA VITÆ PERFICIENDA MANDATA ſola tantummodo libertate contendit. O praviſſimarum mentium perverſa doctrina, adverte id tandem, quod primum hominem ita libertas iſta decepit, ut dum indulgentius frenis utitur ejus, in prævaricationem præſumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, niſi providentia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti Domini reformaſſet adventus.* Zoſimus epiſt. ad totius orbis Epiſcopos a: *Nos autem inſtinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam univerſa retulimus.* Quem ſermonem ſinceriſſimæ veritatis luce radiantem, quanto cum honore honorati ſint Aſri Epiſcopi, eorum verba oſtendunt, apud Cœleſtium Epiſt. ad Gal. cap. VIII. Idem Zoſimus b eâdem epiſtola: *Quod ergo tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, cauſis, cogitationibus, moribus adjutor & protector orandus eſt.* Cœleſtinus Epiſt. ad Galliæ Epiſc. cap. IV. ait: *Neminem de profundo ruina per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit*: cap. V. *Neminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus*: cap. VII. *Quod nemo niſi per gratiam libero bene utatur arbitrio*, cap. VIII. *Quod omnia ſtudia, & omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gratiam laudemque referenda ſunt, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo quod ipſe donaverit* cap. IX. *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illud aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Quæ omnia Innocentii & Zoſimi teſtimonio confirmat. Verba ipſorum omittimus. quia partim ea jam citavimus, partim θέσει ſequenti adducemus. Idem Cœleſtinus ibidem cap. X. *Illud etiam quod intra Carthaginenſis Synodi decreta conſtitutum, quaſi proprium Apoſtolicæ ſedis amplectimur, quod ſcilicet tertio capitulo definitum eſt, ut quicunque dixerit gratiam Dei, &c.* Adfert deinceps capitulum ejus Synodi tertium, quartum, quintum, eoque ordine, verbis iiſdem, quibus hodieque leguntur in Concilio, quod vulgo Milevitanum vocatur. Quare hoc quoque argumento ſuperius pugnavimus ad probandum, canones, qui vulgo Milevitano Concilio tribuuntur, Concilii eſſe Carthaginenſis: quippe cui diſertim eos tribuat Cœleſtinus. Gelaſius I. epiſt. V. *Quis autem audeat dicere Chriſtianos aliquid habere ſine gratia, quando magiſter gentium a clamat, Gratia Dei* a 1 Cor. 15. 10.
ſum id quod ſum. Et iterum: Plus omnibus laboravi, ſed non ego, ſed gratia Dei mecum.

a Apud Cœleſtinum epiſt. ad Gallos cap. 8.

b Apud eundem cap. 9.

THESIS III.

Nec Pelagio ſatis erat dicere; poſſe hominem viribus ſuis aliquamdiu & extra tentationes legi obedire, verum contendebat etiam graviſſimis tentationibus poſſe reſiſtere.

Teſtis Auguſt. cùm alibi, tum libro de Hæreſ. cap. LXXXVIII: Sane Pelagii verba ſunt ad Demetriadem: *Divinam mereamur gratiam ut nequam facilius ſpiritui Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus.* Ubi FACILIUS dixit, quòd etiam ea abſque nos reſiſtere; ut obſervat Auguſtinus lib. de grat. Chriſti contra Pel. & Cœl. cap. XXVII. qui & eadem verba citat lib. de gratia cap. XXII. Sed apertius Cœleſtius, qui ut gratiæ adjutorium tolleret, hoc argumento pugnabat definitionum ſuarum cap. III. *Si per gratiam omnia facimus, quando vincimur à peccato, non nos vincimur ſed Dei gratia, quæ voluit nos omnino adjuvare, & non potuit.* Et eodem cap. *Si gratia Dei eſt, quando vincimus peccata, ergo ipſa eſt culpa, quando à peccato vincimur, quia omnino cuſtodire nos aut non potuit aut noluit.* Quæ Cœleſtii verba, cum Pelagio eſſent objecta, damnare ea eſt coactus, ne ipſe damnaretur: ut apparet ex cap. XIV. Auguſt. de geſtis Palæſtinis. Idem epiſt CVI. ad Paulin. & de geſtis Palæſtin. cap. XVIII. Cœleſtium defin. cap X. ſcripſiſſe ait: *Victoriam noſtram non ex Dei eſſe adjutorio, ſed ex libero arbitrio*: atque id inferre dictus his verbis: *Noſtra eſt victoria, quoniam propriâ voluntate arma ſuſcipimus: ſicut è contrario noſtrum eſt, quando vincimur, quoniam armari propriâ voluntate contempſimus.*

ANTITHESIS III.

Auguſtinus verò & cæteri, qui ſe Pelagio opponerent, ſolius gratiæ beneficio tentationes vinci poſſe dicebant.

S. Hieronymus lib. II. adverſus Pelagianos citat illa verba Domini Matth. XXVI. *Surgite, vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* Et continuo ſubjungit: *debuiſſet dicere, juxta vos, ſurgite & reſiſtite. Liberum enim habetis arbitrium, & ſemel vobis conceſſa à Domino poteſtate, nullius alterius indigetis auxilio.* Idem initio lib. III. *Noſtra*, inquit, *victoria & corona victoriæ illius protectione & clypeo paratur.* Auguſtinus de gratia & libero arbitrio cap. IV. *Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud eſt, quam Donum Dei, in iſto examine adjuvantis liberum arbitrium. Propter quod dicit*

& cæleſtis magiſter: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ergo unuſquiſque contra ſuam concupiſcentiam dimicans oret, ne intret in tentationem, id eſt, ne ſit ab illa abſtractus & illectus. Non autem intrat in tentationem, ſi voluntas bona vincat concupiſcentiam malam. Nec tamen ſufficit arbitrium voluntatis humana, niſi à Domino victoria concedatur oranti, ne intret in tentationem. Quid verò evidentius quam Dei oſtenditur gratia, ubi quod oratur, accipitur? Si enim dixiſſet Salvator noſter: Vigilate, ne intretis in tentationem: admonuiſſe videretur tantummodo hominis voluntatem: cùm verò addit, & orate, oſtendit Deum adjuvare, ne intretis in tentationem. Dictum eſt libero arbitrio: Filioli deficere à diſciplina Domini: & Dominus dicit: Ego rogavi pro te Petre ne deficeret fides tua. Homo ergo gratiâ juvatur, ne ſine cauſa voluntas ejus jubeatur. Idem lib. de perfectione juſtitiæ extremo. *Quiſquis negat nos orare debere ne intremus in tentationem (negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſolâ lege acceptâ humanam ſufficere voluntatem) ab auribus omnium removendum, & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.* Similiter lib. de gratia Chriſti cap. XXVII.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Eademque ſententia comprobatur auctoritate Concilii Dioſpolitani, Carthaginenſis ſecundi: Milevitani: Item Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini cum Clero urbis.

Synodus Palæſtina: *Fateatur unumquemque fidelem tenere confiteri, quando contra tentationes concupiſcentiaſque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus liberam voluntatem, non tamen ex illa, ſed ex adjutorio Dei noſtram provenire victoriam.* Citat Auguſtinus epiſt. ad Paull. *a* Vide & eum de geſtis Palæſt. cap. XIV. Ubi legimus ut damnarit Cœleſtii verba ſuperius allata. Synodus Carthaginenſis epiſt. ad Innoc. 1. *b* *Iſtorum ſacrilegas diſputationes neceſſariò ſequitur, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem. Quod dominus & diſcipulos monuit, & poſuit in oratione quam docuit. Si enim poſſibilitate naturæ & arbitrio voluntatis in poteſtate eſt conſtitutum, quis non videat à Domino inaniter peti, cum orando poſcuntur, qua natura jam ita condita ſufficientibus viribus obtinentur. Nec debuiſſe dicere Dominum Ieſum, vigilate & orate, ſed tantummodo, vigilate ne intretis in tentationem.* Synodus Milevitana epiſt. *a* ad Innocentium: *Illud, ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum dicunt* (Pelagiani) *tanquam divinum adjutorium poſcere debeamus, ne in peccatum tentati incidamus, ſed hoc in noſtra eſſe poſitum poteſtate, & ad hoc implendum ſolam ſufficere voluntatem hominis.* Imo Paulo ex duobus Pelagii dogmatibus maximè impiis hoc alterum eſſe ait. Verba Synodi ſunt: *Ut alia omittamus, hæc duo totum quod Chriſtiani ſumus evertunt: Non eſſe rogandum Deum, ut contra peccati malum atque ad operandam juſtitiam ſit noſter adjutor: &, non opitulari parvulis ad conſequendam vitam æternam Chriſtiana gratiæ ſacramentum.* Innocentius 1. epiſt. ad Concil Carthag. *Niſi magnis precibus gratia in nos implorata deſcendat, nequicquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conamur errores, cùm pares nos ad reſiſtendum non liberum arbitrium, ſed Dei ſolum facere poſſit auxilium.* Et poſt aliquammulta: *Quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante vicimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Idem Epiſt. ad Patres Concil. Milevitani: *Negantes auxilium Dei inquiunt hominem ſibi poſſe ſufficere, nec gratiâ hunc egere divinâ, quâ privatus neceſſe eſt diaboli laqueis irretitus occumbat. O praviſſimarum mentium perverſa doctrina!* Et poſt pauca: *Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam neceſſe eſt, etiam reſtituta nobis ſtatus priſtini libertate quæramus. Quippe nec alias diaboli machinas, niſi eadem poſſumus juvante vitare.* Zoſimus epiſt. ad totius orbis Epiſcopos *b*, poſtquam dixerat omnem cogitationem bonam, bonæque voluntatis motum eſſe à Deo, ſubjicit hæc: *Superbum eſt ut quicquam ſibi humana natura præſumat, clamante Apoſtolo, non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates aeris hujus, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.* Cœleſtinus epiſt. ad Gall. Epiſc. VI. *Nemo*, inquit, *etiam baptiſmatis gratia renovatus idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei perſeverantiam bonæ converſationis acceperit.*

a *Epiſt.* 106.

b *Apud Auguſt. epiſt.* 90.

a *Apud Auguſt. epiſt.* 92.

b *Apud Cœleſtinum epiſt. ad Gall.* 1. 9.

DISPU-

DISPUTATIO TRIGESIMA

DE

PELAGIANISMO

Quæ eſt de

NECESSITATE GRATIÆ.

PARS ALTERA.

Abunde hactenus oſtenſum fuit, quod Hieronymus *a* ſcripſit, *Perfectionem hominis non ex natura, ſed ex gratia provenire*, hoc communem Catholicorum ſententiam fuiſſe. Verùm, non ſi abſque gratia ad perfectionis bonum fruſtra adſpiremus, eo conſequitur, ſine illa aliquo tenus prodire poſſe neminem. Quare nunc de altero hoc capite agendum nobis erit. De quo primum videbimus abſolutè, Ecce quid boni poſſimus abſque auxilio Dei ſpeciali: deinde cum reſpectu ad ſalutem: Num ſine illo quicquam vel inchoare vel conſervare ſalutem ſuam poſſit.

a Lib. 2. Dial. cont. Pel p. 283. edit. Baſil. 1553. quam & deinceps citamus.

THESIS I.

PElagianorum opinio erat, neutiquam ad ſingulos actus bonos auxilium Dei requiri; ac Catholicis, quia ſecus ſtatuerent, hanc querelam occinebant, tolli ab illis arbitrii libertatem.

Cœleſtii verba ſunt Definit. cap. III. *b Gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Et Critobulus in Pelagii perſona ſic loquitur apud Hieronymum: *c Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei utendum eſt adjutorio; ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare literis, tacere, loqui, ſedere, ridere, & cætera hujuſmodi, niſi Deus juverit, non poterimus.* Apud eundem epiſt. ad Cteſiphontem iidem quærere non dubitant: *d Si voluero curvare digitum, movere manum, ſedere, ſtare, relevare alvum, urinam degerere, ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* Ex quibus cognoſcere eſt, Pelagio initio non tantum de operibus pietatis, ſed etiam de actibus naturalibus ac civilibus controverſiam cum Catholicis fuiſſe. Nec idcirco generale auxilium negaſſe putamus quod Bellarminus ſcripſit, ſed aſſentimus potius Caſpari Caſelio Conimbricenſi *e*, Didaco Alvarez, *f* atque aliis; quibus parum fit veriſimile, eum ſtultè adeo ſapuiſſe, eoque perſuaſum potius habent, negaſſe duntaxat, voluntates noſtras à Deo regi, ac ut in vitæ ac vitium conſervatione, ita etiam in agendo à Deo dependere. Quorum opinio ex ipſis Hieronymi dialogis comprobatur. Nam Pelagianorum in illis verba ſunt; *Quid rurſum to ingeris, ut nihil poſſim facere, niſi tua in me dona complexeris?* Etiam Hieronymus ibidem ait, *Ita gratiam ponunt, ut non per ſingula opera ejus nitamur & REGAMUR auxilio.* Et rurſum: *Injuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi EX ILLIUS PENDEAS VOLUNTATE. Unde & audes lingua proferre temeraria, UNUMQUEMQUE ARBITRIO SUO REGI.* Negabat igitur Pelagius, pendere hominis voluntatem à directione & gubernatione Dei. Sed non omnes hoc uno interpretantur modo. Didacus Alvarez *a* hinc colligit, litem moviſſe Catholicis de voluntatis dependentia à motione Dei prævia, per quam (ut Thomas *b* ait) *Deus movet res ad operandum, quaſi applicando formas & virtutes rerum ad operationes, ſicut artifex applicat ſecurim ad ſcindendum.* Nempe ex ſententia Thomæ, Deus ante ſimultaneum concurſum operatur in natura & hominis voluntate trifariam. Modos illos enumerat in II. ſentent. *c*. *Primus*, inquit, *eſt quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere poſſint. Secundus, in quantum conſervat virtutem naturalem in eſſe. Tertius, in quantum movet eam ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conſervatio virtutis activa, ſed applicatio virtutis ad actionem, ſicut homo eſt cauſa inciſionis cultelli, ex hoc ipſo, quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipſum.* Cujus ſententiæ fundamentum ſubjungit his verbis: *Quia natura inferior agens non agit niſi mota, eo quod hujuſmodi corpora inferiora ſunt alterantia alterata, cœlum autem eſt alterans, non alteratum, & tamen non eſt movens niſi motum, & hoc non ceſſat quouſque perveniatur ad Deum; ſequitur de neceſſitate quod Deus ſit cauſa actionis cujuslibet rei naturalis, ut movens & applicans ad virtutem.* Voluit igitur Thomas, cùm ſecundæ cauſæ operentur motæ à prima, Deum motione ſuâ actuali prius immediatè influere in ipſam cauſam ſecundam, quam influat cum cauſa ſecunda in effectum. Ac ſequuntur hac parte Thomam Capreolus, Ægidius Cardinalis Cajetanus, Ferrarienſis, Soncinas, atque alii, ſuamque ſententiam muniunt ſcripturarum locis, rationibus variis, Patrum teſtimoniis, imprimis Hieronymi, Auguſtini, Proſperi, & Gregorii. Ponam verba unius Gregorii è lib. XVI. Moral. cap. XVI. *Omnia, quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere prævalent, nec moveri; ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum, ut eſſe debeant acceperunt: in tantum moventur, in quantum occulto inſtinctu diſponuntur.* Verùm non pauci hodiè de prævia iſthac motione diſſentiunt: planeque præter dependentiam eſſentiæ & conſervationis in naturalibus & civilibus concurſum Dei ſimultaneum ſufficere putant. Utri melius ſentiant, diſputari hujus loci non eſt. Nam quis credat, tam ſubtiliter inter Pelagianos aut Catholicos eſſe diſceptatum? Nihil iſtiuſmodi quidem ex ſcriptis, quæ ad nos pervenerunt, cognoſcere potuimus. Quare etſi Pelagius fortaſſe non ſtatuerit vel hunc vel illum concurſum, ſimultaneum inquam aut prævium inſimul; tamen nec negaſſe arbitramur. Quid ergo, inquiat aliquis, in controverſia

b Apud Auguſt. de geſtis Palæſtin. cap. 14.
c Lib. 1. Dialogorum adverſus Pelag. pag. 261.
d Circa medium epiſt.
e Lib. 5. de gratia & lib. arbitr. cap. 11.
f Lib. 1. de quadruplici juſtitia 1. 36.
g De auxiliis gratiæ diſp. 1. l. parag. 21.
a Loco ante citato.
b 1 P. q. 105.
c Diſt. 37. q. 3 de potent. art. 7.

fuit? Nempe illud, credebat Pelagius voluntatem noſtram vel ſolis viribus ſuis eligere bonum poſſe, quod vellet; vel ſi divino auxilio indigeret, putabat illud ex lege, quam Deus ſemel ſibi & naturæ ſtatuiſſet, omnibus omni tempore æqualiter eſſe paratum, ita ut divinus ille concurſus penitus in noſtra ſit poteſtate: eoque non divina, ſed propria regamur voluntate; nec in electione boni à Deo, ſed à nobis ſolis pendeamus: & hoc niſi fateamur, tolli aiebat arbitrii libertatem. Qua de ſententia quid Catholici judicarint, age videamus.

ANTITHESIS L

Catholici contra conſiderabant, ut non tantum conſiliorum noſtrorum ſucceſſus ſint incerti: ſed etiam tanta ſit mentium noſtrarum caligo, ut multa in naturalibus ac civilibus, (quantò magis in ſpiritualibus?) neſciamus, atque etiam cùm ſcimus quid rectum ſit, tamen in tantâ negotiorum diverſitate, non ſemper illud animis noſtris obverſetur. Adhac cogitabant, ut communis ille humani generis hoſtis varia ſemper objicere ſtudeat impedimenta; propter qua ajebant nos in omnibus & ſingulis actibus divinâ protectione indigere. Atque inde concludebant, orandum eſſe Deum, ut non tantum vitam & vires conſervet nobis, ſed etiam voluntatem noſtram dirigat, nec id modo in negotio ſalutis, quamquam in hoc imprimis, ſed illis quoque, qua ad praſentem vitam pertinent. Hac providentia Dei ſingulari tolli negabant arbitrii libertatem, & qui ſecus ſtatuerent, illos dicebant, dum ſe probare volunt liberos, oſtendere ſe ſacrilegos.

a In illa Propheta verba, ſcit Domine quod non eſt hominis via ejus. Hieronymus lib. II. ſuper Hierem. cap. x. *a Erubeſcant novi prædicatores,* (Pelagianos ſignat) *qui ajunt unumquemque ſuo arbitrio regi, cum & hic Propheta dicat, Non eſt hominis via ejus, & David in Lyrico canat carmine, A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet nimis.* Idem Pelagii hoc dogma ſacrilegum vocat epiſt. ad Cteſiphontem b. *Quaſo audite* SACRI-
b P. 254. LEGUM. *Si,* inquit, *voluero curvare digitum, &c. ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* & aliquanto
c P. 256. poſt c: *Ipſum liberum, ut diximus, arbitrium Dei innititur auxilio illiuſque* PER SINGULA *ope indiget,* QUOD VOS NON VULTIS, *ſed id vultis, ut, qui ſemel habet liberum arbitrium, Deo adjutore non egeat.* Quibus verbis tum ſuam, tum Pelagianorum ſententiam complectitur. Idem eadem epiſt. *Putas deſtrui arbitrii libertatem, ſi ex illius pendeas voluntate, & dicas, Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos. Unde & audes lingua proferre temeraria, unumquemque arbitrio ſuo regi. Et ſi ſuo arbitrio regitur, ubi eſt auxilium Dei? ſi Chriſto rectore non indiget, quomodo ſcribit Hieremias, Non eſt in homine via ejus, & à Domino greſſus hominis diriguntur?* Et lib. I. Dialogo-
d P. 262. rum adverſus Pelag. *d Non ſic donata eſt liberi arbitrii gratia, ut Dei per ſingula tollatur adminiculum.* Et mox: *Scilicet nunc mihi ſcripturarum teſtimonia replicanda ſunt, quomodo per ſingula Dei à ſanctis flagitetur auxilium; & in ſingulis operibus ſuis illo adjutore & protectore uti deſiderent. Lege totum Pſalterium, omnes ſanctorum voces, nihil erit, niſi ad Deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perſpicuè oſtenditur, te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus; aut ſi in partibus dederis, quod nequaquam te velle manifeſtum eſt, in noſtram ſententiam tranſire; qui ſic liberum homini ſervamus arbitrium, ut Dei per ſingula adjutorium non negemus.* Et
e P. 295. lib. II. *e Dedignamur per ſingula auxilium Dei, & ad illius nutum cuncta gerere negligimus, cum legamus ſanctos viros etiam hominum indiguiſſe præſidio?* Et lib. III.
f P. 299. *f Hoc longâ diſſertatione concluſum eſt, ut gratia ſua Dominus qua a nobis conceſſit liberum arbitrium, in ſingulis operibus juvet atque ſuſtentet.* Ac poſt multa dicente Critobulo, tolli à ſe quidem neceſſitatem gratiæ ad ſingulos a P. quad.
actus, ſed non deeſſe è ſuis, qui eam fateantur, reſpondet Hieronymus, hanc quiſquis agnoſcit, à Pelagianis deſciſcere, inque Catholicorum caſtra concedere. Verba Critobuli ſunt: *Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratia conditionis ac legis ſentiri auxilium Dei, b* NE LIBERUM FRANGE- b P. 302.
RETUR ARBITRIUM. *Cæterum ſunt* PLERIQUE NOSTRORUM, *qui omnia qua agimus dicunt fieri præſidio Dei.* Reſp. Atticus: *Qui hoc dicit,* VESTER ESSE CESSABIT. *Aut ergo & tu iſta dic, ut noſter eſſe incipias; aut ſi non dicis, alienus eris cum his, qui noſtra non dicunt.* Hæc & Pelagii & Hieronymi ſententiam ſatis oſtendunt, quia in Dialogo iſto Critobulus Pelagii; Atticus Catholici perſonam ſuſtinet. Nempe quia Pelagius jam in Cœleſtio erat Synodo Carthaginenſi condemnatus, & Conciliis aliis porro condemnandus erat: hinc eum Critobolum vocavit à *κριτοῦ* & *βουλῆ*; ut benè conjectat magnus Deſiderius c: c Initio ſcholiorum in 1 Dial. Hier. contra Pelag.
ſed quod idem d ſuſpicatur, Catholico Attici nomen imponi, quia Dialogo hoc imitetur Hieronymus Atticum dicendi genus, id verum non arbitror. Sed in mentem venit, datum id honori Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani, fortiſſimi eodem tempore gratiæ patroni. Unde Proſper, e eum Hieronymum miris prædicaſſet laudibus, tanquam d Ibid. e Carm. de Ingratis.

Hebræo ſimul & Grajo Latioque venuſtum
Eloquio, morum exemplum, mundique magiſtrum:
Et quod,
Diſſecuit libris valde excellentibus hoſtem:
continuo hæc ſubjicit:
Quid loquar & curam, magna quam geſſit in urbe
Conſtantinopoli docto bonus ore ſacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide, de qua tunc impia corda,
Quamvis ſe obducta tegerent velamine forma
Judicii, & tacita tulerant tormenta repulſa.

Etiam Cœleſtinus epiſt. ad Neſtorium. *f Sancta,* inquit, *memoria Atticus egregius ſanè orthodoxa fidei doctor, veruſque in ea re beati Iohannis* (Chryſoſtomi) *ſucceſſor, ita eos* (Pelagium, Cœleſtiumque) *communi omnium Regis cauſa eſt inſectatus, ut ne conſiſtendi quidem ſpatium eo in loco reliquum illis faceret.* Et eadem epiſt. *Ignoras forſitan ab Attico Catholico per id tempus Epiſcopo commentarios de illorum condemnatione inde ad nos fuiſſe tranſmiſſos?* Ac pertinet eodem, quod Auguſtinus ſcribit lib. III. contra Julianum cap. I. *Chriſti exercitus debellavit apud Carthaginem Cœleſtium, quando illic ipſe non eram; & rurſus Conſtantinopoli, tam longe à regionibus Africanis.* Quanquam verò Hieronymus in Dialogis iſtis auxilii divini neceſſitatem etiam in naturalibus & civilibus jure defendit: tamen (ut doctiſſimi Kemnitii verbis utar) *g refutationes quas inſtituit contra Pelagium ideo languidiores ſunt quia promiſcuè ſine diſtinctione diſputat de externis actionibus, & de ſpiritualibus motibus: nec ſatis disertè diſcernit inter actionem Dei generalem & ſpecialem.* Interea mirum non eſt, ſi iſtis Pelagiani certaminis initiis, præſertim Pelagianis indiſtinctè & hos & illos actus ſine auxilio Dei nos poſſe dicentibus, etiam Catholicorum nonnulli promiſcuè de iſtis loqui ament. Qui verò poſtea ſcripſerunt, accuratius ſupernaturales actus à cæteris diſcernunt: non quia non in omnibus & ſingulis auxilio Dei egeamus: ſed quia in naturalibus hoc eſt iis quæ pertinent ad vitam præſentem, ſolum illo opus eſt Dei concurſu, per quem naturalis potentia in actu ſecundo adjuvetur, ſive concurſus ille ſit ſimultaneus tantum, ſive prævius in ſimul: at verò in ſupernaturalibus h. e. illis, quibus ad æternam graſſamur vitam, requiritur præterea auxilium Dei ſpeciale, per quod potentiæ animæ eleventur, & auctæ novâ virtute,

f In actis Concil. Epheſ. T. 5. cap. 17.
g Loc. comm. de libero arbitrio pag. 183. & 184. edit. Wit. 1610.

iute conſtituantur in ratione principii actuum pietatis habentium remunerationem vitæ æternæ. Hoc negaſſe Pelagianos, conſtat ex verbis illis Iuliani apud Auguſtinum *a*. *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentia, vel in malum vel in bonum, invitum aliquem cogi, ſed propriâ voluntate aut bonum facere aut malum: in bono vero opere à Dei gratia ſemper adjuvari, in malum verò diaboli ſuggeſtionibus excitari.* Ad quod ita reſpondet Auguſtinus: *Vos in bono opere ſic putatis adjuvari hominem gratia Dei, ut in excitanda ejus ad ipſum bonum opus voluntate, nihil eum credatis operari; quod ſatis ipſa tua verba declarant. Cur non dixiſti hominem Dei gratia in bonum excitari, ſicut dixiſti, in malum diaboli ſuggeſtionibus excitari. Sed dixiſti in bono opere ſemper à Dei gratia adjuvari, tanquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſus, in ipſo jam opere divinitus adjuvetur.* Idem Auguſtinus ejuſdem operis lib. IV. cap. IX. *Numquid* (Cyprianus) *ſicut iſti* (Pelagiani) *Spiritus S. adjutorium ita credit eſſe virtutis, ut tanquam ipſa virtus, quæ ad hoc adjuvatur, oriatur ex nobis?* Quid clarius quam hoc eum velle, auxilium Dei in ſupernaturalibus ſe non tantum habere per modum concurſus, quod commune eis eſt cum actibus, qui ex principio naturæ fluunt: ſed etiam per modum principii propter virtutem novam, quam potentiæ animæ accipiunt à Spiritu S. Abſque nova hac virtute, & ſtupentis voluntatis excitatione nihil poſſe hominem, paſſim docet Auguſt. ut lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. XXVI. *Gratiam Dei qua Charitas diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum S. qui datus eſt nobis, ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino NIHIL BONI SINE ILLA QUOD AD PIETATEM PERTINET, VERAMQUE IUSTITIAM, fieri non dubites.* Vide & cap. XLVII. Idem lib. de gratia & libero arbitrio, cap. XXVII. *Sine illo operante ut velimus, & cooperante cum volumus, AD BONA PIETATIS OPERA NIHIL valemus.* Et epiſt. CVI. ad Paulinum: *Gratia Dei niſi adjuvet, NIHIL pietatis atque juſtitiæ, ſive in opere, ſive etiam in ipſa voluntate habere poſſumus. Deus* b *quippe operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Vide eundem Tom. VII. de Prædeſtinatione Sanctorum cap. II. & contra duas epiſt. Pelag. lib. II. cap. V. Similiter Hypognoſticon ſcriptor lib. III. *c*. *Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum, QUÆ AD DEUM PERTINENT ſine Deo aut inchoare, aut certè peragere: ſed tantum in operibus vitæ præſentis tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono natura oriuntur: quæ non ſine gubernaculo divino ſubſiſtunt, &c.* Et paulo poſt *d*: *Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo eſt vitiatus, per quod abſque adjutorio gratiæ, QUO DEO PLACEAT nec vales incipere, nec perficere ſufficit.* Proſper ad Demetriadem *e*: *Gratia Dei tota repellitur, niſi tota ſuſcipitur. Sicut enim alienus eſt à numero fidelium & à ſorte ſanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate diſſentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffitetur: quaſi homo auxilio Dei in quadam actionum ſuarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat; ſitque ullum tempus, ullumve momentum, quo pernicioſum illi eſſe non poſſit, ſi ab eo Spiritus S. defuerit.* Et mox: *Gratiam Dei inſaniſſime utilem putat, qui in iis, quæ rectè geſſerit, ſe magis quam Deum gaudet operatum*, & ibidem: *Si quis eſt, qui aliqua ſe habere exiſtimat bona, quorum non Deus largitor ſit, ſed ipſe ſibi auctor exſtat, manifeſtum eſt hunc non Dei Spiritum habere, ſed mundi.* Similiter Fulgentius lib. de Incarnatione & Gratia Chriſti cap. XIII. Atque etiam ſcriptor de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui non Auguſtinus eſt, ſed Gennadius Maſſilienſis. Ejus hæc verba lib. III. c. XLIV. *Si quis per naturæ vigorem BONUM ALIQUOD QUOD AD SALUTEM PERTINET VITÆ æternæ cogitare ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt, Evangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus S. qui dat omnibus ſuavitatem in conſentiendo & in credendo veritatem, hæretico fallitur Spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis, Sine me nihil poteſtis facere.* a *Et illud Apoſtoli,* b *Non quod idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

a Lib. 1. contra duas Pelag. epiſt. cap. 18.

b Phil. 2.

c Fol. 83. b edit. Venet.

d Fol. 85. b.

e Fol. 352. edit. Dua. 1577.

a Ioh. 15.

b 2 Cor. 3. 5.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Ad ſingulos pietatis actus requiri auxilium Dei, & abſque eo nos nihil omnino poſſe, conſtitutum eſt Concilio Palæſtino, Carthaginenſi III, Africano, Sardinienſi, Arauſicano II. Romanamque Eccleſiam ſuper hoc conſenſiſſe, ex Innocentii, Zoſimi, & Cæleſtini decretis cognoſcere eſt.

Concilium Palæſtinum, aſſentiente ipſo Pelagio, definivit, *Gratiam ad ſingulos actus dari.* Damnavit contra, quod Cœleſtius dixerat, *non eſſe liberum, ſi Dei indigeret auxilio.* Teſtis Auguſt. epiſt. CVI. & de geſtis Palæſt. cap. XIV. Concilium Carthaginenſe CCXIV. ſacerdotum Epiſtola Synodica ad Zoſimum *c* ſtatuit; *Gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum non ſolum ad cognoſcendum, verum etiam ad faciendum juſtitiam nos per actus SINGULOS adjuvare, ita ut ſine gratia NIHIL veræ, ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.* Epiſcopi Africani in Sardinia exules in epiſt. Synodica: *Domino ſe ſciat ſemper OMNE bonum debere quod vult ac facit, quem teſte Apoſtolo*, cognoſcat operari in homine & velle & perficere.* Ibidem: *Hoc in homine agit gratia divinitus data, ut animus dono fidei caritatiſque percepto & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat. Quod fidelibus divinitus dari, beatus & oſtendit, & popoſcit Apoſtolus dicens, Ipſe autem Dominus &c.* d *A Deo itaque nobis eſt omnis gratia boni ſermonis & operis, à quo nobis etiam ipſius cogitationis bonæ manifeſtum eſt ſufficentiam tribui: ut diſcat homo non in ſe, ſed in Domino gloriari.* Concilium Arauſicanum II. can. VII. *Si quis per naturæ vigorem BONUM ALIQUOD, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere poſſe confirmat, hæretico fallitur ſpiritu.* Innocentius *e* epiſt. ad Concil. Carthagin. *Adjutorio QUOTIDIANO nos egere, negare non poſſumus.* Et inferius: *Quemadmodum Pelagius Cæleſtiuſque ſuaſores ſe aliquibus eſſe confidunt, nos adjutorium Dei non debere quærere, nec egere, cum omnes ſancti NIHIL ſe ſine hoc agere poſſe teſtentur?* Item epiſt. ad Concil. Milevit. *f* *In omnibus divinis paginis voluntati liberæ adjutorium Dei legimus eſſe nectendum, eamque NIHIL POSSE cæleſtibus auxiliis deſtitutam.* Zoſimus epiſt. ad omnes Epiſcopos orbis: *g* *Quod tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? IN OMNIBUS igitur ACTIBUS, cauſis, cogitationibus, adjutor orandus eſt.* Cœleſtinus epiſt. ad Epiſc. Gal. cap. VIII. *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſque voluntatis humanæ SINGULIS motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.*

c Apud Proſp. adverſus Col. 1. 10. Et Reſp. ad capitulum 8. Gallorum

* Philip. 2.

d 2 Theſſ. 2.

e Apud Aug. ep. 91.

f Auguſt. epiſt. 93.

g Apud Cal. epiſt. ad Epiſcopos Gall. cap. 9.

THESIS II.

Iis, quæ Catholici dicebant de gratiæ neceſſitate ad perfectionem & ſingulos pietatis actus, obducebat Pelagius tum laudatos inter gentiles viros, quos veras perfectaſque habuiſſe virtutes credebat: tum quos ab Adamo uſque ad Moſen juſtitia claruiſſe narrat Scriptura: quos ipſos ſolius naturæ bono tales fuiſſe contendebat.

Nempe quidquid poſſumus, hoc naturæ beneficio nos

poſſe

poſſe Pelagius arbitrabatur. Quod indicant hæc ejus verba epiſt. ad Demetriad. a Pag. 12. T. 4. Hier. edit. Baſ. 1553. *a Proferenda ſemper in notitiam ea res eſt, cujus uſus deſideratur, & explicandum eſt, quidquid boni natura poteſt, cum quidquid poſſe probatur implendum eſt. Hæc igitur prima ſancta ac ſpiritualis vitæ fundamenta jaciantur, ut vires ſuas virgo agnoſcat, quas demum bene exercere poterit, cum eas ſe habere didicerit.* b Pag. 13. Et aliquanto poſt *b*: *Volens namque Deus rationabilem creaturam voluntarii boni munere & liberi arbitrii poteſtate donare: utriuſque partis poſſibilitatem homini inſerendo, proprium ejus fecit eſſe quod velit: ut boni ac mali capax naturaliter utrumque poſſet, & ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neque enim aliter ſpontaneum habere poterat bonum, niſi æque etiam malum habere potuiſſet.* Quale vero de operibus non renatorum judicium c Pag. 13. tulerit, hæc ejus verba ibidem oſtendunt *c*: *Natura bonum ita generaliter cunctis inſtitutum eſt, ut in gentilibus quoque hominibus qui ſine ullo cultu Dei ſunt, ſe nonnumquam oſtendat, ac proferat. Quam multos enim philoſophorum & audivimus & legimus & ipſi vidimus caſtos, patientes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores mundi ſimul & delicias reſpuentes, & AMATORES JUSTITIÆ NON MINUS QUAM SCIENTIÆ? Unde quæſo hominibus alienis a Deo iſta, quæ DEO PLACENT! Unde illis bona, niſi DE NATURÆ BONO? Et cum iſta, quæ dixi, vel OMNIA IN UNO, vel ſingula in ſingulis haberi videamus, cum omnium natura una ſit, exemplo ſuo invicem ſibi oſtendunt OMNIA IN OMNIBUS eſſe poſſe, quæ vel omnia in omnibus, vel ſingula in ſingulis inveniuntur. Quod ſi etiam ſine Deo homines OSTENDUNT QUALES A DEO FACTI SINT, vide quid Chriſtiani facere poſſint, quorum in melius per Chriſtum natura & vita inſtructa eſt, & qui divinæ quoque gratiæ juvantur auxilio.* Ubi cujuſmodi gratiam intelligat, antea vidimus. Mox etiam, qui inter Adamum & Moſen juſtitiâ claruerunt, naturæ bono tales evaſiſſe ait: *Eorum tibi*, inquit, *aliqui proponendi ſunt, ut facile intelligas, quantum ſit naturæ bonum.* Addit deinde, *Abel hanc magiſtram ſecutus Dominum promeruit.* Eodem bono ait, *Enochum ita placuiſſe Deo, ut eum e medio mortalium raperet.* Etiam Abraham, Iſaac, Jacob cenſet *perfecte implevisse Domini voluntatem.* Similia de aliis habet. De Jobo verò exclamantem audiamus; *O virum ante Evangelium Evangelicum, & Apoſtolicum ante Apoſtolica præcepta diſcipulum Apoſtolorum, qui aperiens OCCULTAS DIVITIAS NATURÆ, & in medium proferens, EX SE, quid OMNES poſſimus, oſtendit, docuitque quantus ſit ille theſaurus animæ, quem nos ſine uſu poſſidemus, & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus.* Poſt hæc addit. *Sanctorum exemplis naturæ bonum probavimus.* Et quia improborum exempla poterant obduci, reſpondet, *Scripturarum teſtimonia, peccantes utique crimine voluntatis gravant, non neceſſitate naturæ.* Atque ita, ut damnet neceſſitatem naturæ ad peccandum, ſimul neceſſitatem gratiæ ad bene agendum negat. Tandem ita concludit: *Hæc de naturæ bono curſim quaſi in alio opere dicta ſunt. Quod ideo a nobis faciendum fuit, ut tibi planiorem viam ad perfectam juſtitiam ſterneremus, quam eo facilius currere poſſis, quo in ea nihil aſperum, nihil inacceſſibile eſſe cognoveris. Nam ſi etiam ante legem, ut diximus, & multo ante Domini noſtri Salvatoris adventum juſte quidam vixiſſe, & ſancte referuntur, quanto magis poſt illuſtrationem adventus ejus, nos id poſſe credendum eſt, qui inſtructi per Chriſti gratiam, & in meliorem hominem renati ſumus; qui ſanguine ejus expiati atque mundati, illiuſque exemplo ad perfectam juſtitiam incitati meliores illis eſſe debemus, qui ante legem fuerunt; meliores etiam quam fuerunt ſub lege.* Ex his omnibus colligimus, Pelagium non ſolum veras virtutes gentilibus tribuiſſe, ſed etiam ſtatuiſſe, eos, qui ante Chriſtum vixiſſent (ac veriſimile eſt, idem ſenſiſſe de illis, ſiquibus tempore Novi Teſtam. nondum fuerit annunciatum Evangelium) ſalvatos eſſe obediendo legi ſeu naturali, ſeu Moſaicæ, ac ſi deliquiſſent, remiſſionem peccatorum ſuppliciter à Deo poſtulando, inque poſterum ſe corrigendo; quod omne naturæ viribus eos poſſe putabat. Quocirca nullam Pelagianis injuriam facit Auguſtinus, quum ſic de iis ſcribit lib. 1. contra duas Pel. Epiſt. cap. XXI. *Diſtribuitis tempora ſecundum Pelagium, in cujus libris hoc legitur, & ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, deinde per legem, poſtremo per Chriſtum.* Item lib. de peccato originali contra Pel. & Cœl. cap. XXVI. *Non ſicut Pelagius & ejus diſcipuli tempora dividamus, dicentes primum vixiſſe juſtos homines ex natura, deinde ſub lege, tertio ſub gratia. Ex natura ſcilicet ab tam longâ ætate, quæ lex nondum erat data. Tunc enim, ajunt, duce ratione cognoſcebatur creator, & quemadmodum eſſet vivendum, ſcriptum gerebatur in cordibus, non lege literæ, ſed naturæ. Verum, vitiatis moribus, inquiunt, ubi cœpit non ſufficere natura jam decolor, lex ei addita eſt, qua velut Luna fulgore priſtino, detrita rubigine, videretur. Sed poſteaquam nimia, ſicut diſputat, peccandi conſuetudo prævaluit, cui ſananda lex parum valet, Chriſtus advenit, & tanquam morbo deſperatiſſimo non per diſcipulos, ſed per ſeipſum medicus ipſe ſubvenit.* Item lib. II. poſter. contra Julianum cap. CXLV *a*: *Et quaſi vigilanter addidit, POST INCAR-* a P. 351. *NATIONEM tamen ejus. Propter antiquos videlicet, quos ſine gratia ejus fuiſſe dicitis juſtos eo quod non habuerint ejus exemplum, &c.* Idem ejuſdem operis cap. CLXXXVII. *b Agnoſcimus hæreſin veſtram. Definivit* b P. 401. *enim Pelagius, quod non ex fide incarnationis Chriſti antiqui vixerunt juſti, quia videlicet nondum in carne venerat Chriſtus.* Hinc illa Juliani objectio epiſt. ad Zoſimum *c*: *Dicunt ſanctos in Vet. Teſt. caruiſſe peccatis.* c Apud Aug. lib. 1. contra epiſt. Pel. cap. 7. Etiam Juliani verba ſunt *d*: *Dicunt Sanctos Vet. Teſt. perfecta hinc juſtitia tranſiſſe ad vitam æternam, id eſt, ſtudio virtutis ab omnibus receſſiſſe peccatis, quia & illi quos legimus aliquid peccaſſe, poſtea tamen eos emendaſſe cognovimus?* d Ibidem cap. 21. Idem Julian. apud Auguſt. imperfecti operis contra Julianum lib. II. cap. CLVIII *e*. *Nunc confiteamini* e P. 369. *prævaricatores in lege non eſſe benedictionis hæredes, quia talibus lex iram operatur.* Plura ibidem vide. Cæterum cùm dixerit Pelagius, multos ante adventum Chriſti per legem fuiſſe ſalvatos ſine gratia Chriſti; ſatis hinc liquere puto, qua mente in libello ſuo ſcripſerit: *Regnum cælorum etiam in Veteri Teſtamento promiſſum.* Hieronymus lib. 1. Dial. contra Pelagianos *f*. *Addis præterea re-* f P. 274. *gnum cælorum etiam in Teſtamento Veteri repromitti: ponisque teſtimonia de apocryphis, cum perſpicuum ſit regnum cælorum PRIMUM in Evangelio prædicari per Iohannem Baptiſtam, & Dominum Salvatorem & Apoſtolos.* Exinde hoc probat ex Matth. III. 2. & IV. 17. & 23. & X. 7. Poſtea adjungit: *Tu autem nos Manichæos vocas, cum legi Evangelium præferentes, in illa umbram, in hoc veritatem eſſe dicamus: & non intelligis ſtultitiam tuam impudentia copulatam. Aliud eſt damnare legem, quod Manichæus facit: aliud legi præferre Evangelium, quæ Apoſtolica doctrina eſt.* Cumque paucis utriuſque Teſt. diſcrimen indicaſſet: *Hoc poſuimus*, inquit, *ut egregii præceptoris doctrina monſtraretur.* Cæterum cùm in Concilio Dioſpolitano objectum eſſet Pelagio, quod dixiſſet, etiam in Vet. Teſtamento promiſſum fuiſſe regnum cœlorum: hoc ſe pacto defendit: *Ego vero Scripturarum auctoritatem ſequutus dixi, quoniam in Propheta Daniele ſcriptum eſt: Et accipient ſancti regnum altiſſimi.* Eo audito Synodus reſpondit: *Neque hoc alienum eſt à fide Eccleſiaſtica.* Non fruſtra tamen hoc Pelagio objectum fuiſſe cenſet Auguſtinus, cujus hæc verba cap. V. de geſtis Palæſtinis: *Nunquid nam ergo fratres noſtros, ut etiam hoc inter cætera objicerent, ſine cauſa verba illa moverunt? Non utique; ſed Veteris Teſtamenti nomen duobus modis dici ſolet. Uno modo ſecundum divinarum ſcripturarum authoritatem; altero ſecundum lo-*

quendi

Digitized by Google

quendi vulgatiſſimam conſuetudinem. Poſt illa docet fratribus dici Teſtamentum vetus, quod in monte Sinai pepigit Deus cum populo carnali, & promiſſiones terrenas habet: Novum vocari, quod per Euangelium eſt prædicatum, ac promiſſiones habet ſpirituales. Mox agnoſcit, etſi Teſtamentum Vetus apertè promittat terrena, tamen ſymbolice promittere cœleſtia. *Atque idcirco (verbis ipſius utar)* ***ETIAM*** illo tempore ***PER DEI GRATIAM*** intelligentes ***NOVI TESTAMENTI HÆREDES IN OCCULTO DEI CONSILIO DEPUTATI SUNT:*** Quod & alibi non ſemel docet. Poſt longam vero diſſertationem de publici iſtac Veteris Teſt. notione, ita tandem concludit: *Non eſſe hoc alienum à fide Catholica, merito judicatum eſt non ſecundum illam diſtinctionem, qua in monte Sinai promiſſa terrena ad Vet. Teſt. proprie pertinere monſtrantur. Nec tamen improbe ſecundum hanc loquendi conſuetudinem, qua univerſa ſcriptura canonica ante incarnationem Domini miniſtrante Veteris Teſtamenti appellatione cenſetur.* Quibus ſignificat, metuiſſe fratres, ne cum multi terrenæ tantum felicitatis causa obtemperarint legi, eos quoque Pelagius cœlorum parte dignaretur: cæterum minime eos dubitaſſe, quin quicunque ante Chriſti adventum juſti & fideles vixiſſent, regni cœleſtis participes forent. Sed hæc quamvis vera ſunt, tamen ὐδὲν πρὸς ἔπος, ſi vera eſt conjectura noſtra. Nam planè putamus, cum Pelagius docuit, *regnum cælorum etiam in Veteri Teſtam. fuiſſe promiſſum*, idem voluiſſe ac Cœleſtius, cum dixit: *legem ſic mittere ad regnum quemadmodum Euangelium.* Nec obſtat, quod Pelagius, Auguſtino *a* teſte, hoc Cœleſtii dogma percuſſerit anathemate.

a De geſt. Palæſt. c. 11. & 35.

Nam ſubdolè ἐμφανῶς ſtatuit in ſimilitudinis particula. Nempe Pelagii ſententia erat: legem ÆQUE mittere ad regnum, attamen non SICUT Euangelium mittere ad regnum: eo quod Euangelii tempore ſalvemur Chriſti doctrina & exemplo. Nec quod ancipiti voce Catholicos ſic ludificabatur, mirum in Pelagio videri debet, quando in eadem Synodo ſimilem ſtrauſus eſt fraudem, cum anathematizavit, qui dicerent, peccatum primi hominis poſteris non nocuiſſe; vel infantes tales nunc naſci, qualis Adam fuit ante lapſum. Nam cum utrumque iſtorum animoſe poſtea defenderet, docuit ſuos, ſe idcirco illa damnaſſe, quia peccatum primi hominis nocuit poſteris exemplo, non propagatione. Item quia infantes, etſi non teneantur reatu primi peccati, tamen eum deſtituantur uſu liberi arbitrii, & præcepti capaces non ſint, diſpari conditione naſcuntur, quam Adam conditus fuit. Vide ſis Auguſt. lib. de pecc. orig. cap. xv.

ANTITHESIS III.

Ex Catholicorum verò ſententia iſti qui ſub natura lege vixerunt, non per legem ſalvantur, ſed per gratiam Chriſti: quæ conſiſtit in remiſſione peccatorum propter ſanguinem Chriſti, & virtute Spiritus Sancti adjuvante ne peccemus. Gentiles autem & quotquot Dei Spiritu deſtituuntur, hi, ſi examinentur juxta legem perfectionis iſtius, quæ in ſcripturis promiſſionem habet vitæ æternæ; nec veras virtutes habent, nec quod boni faciunt, faciunt bene.

Juſti, qui ante incarnationem Chriſti vixerunt, eodem Spiritu regebantur, quo Sancti Novi Teſtamenti. Auguſtinus contra duas Pelag. epiſtolas lib. III. cap. IV. *Quis Catholicus dicat, quod nos dicere jactitant Pelagiani, Spiritum Sanctum adjutorem in Veteri Teſtamento non fuiſſe?* Et mox: *An vere illum ad Teſtamentum Novum negabimus pertinere, qui dicit* b, *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus*

b Pſal. 50.

meis? Aut illum, qui dicit a, *Poſuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos, & immiſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro?* Et poſt pauca. *Sive igitur Abraham, ſive ante illum juſti, ſive poſt eum uſque ad ipſum Moſen, ſive cæteri Prophetæ poſt eum, & Sancti homines Dei uſque ad Iohannem Baptiſtam, filii ſunt promiſſionis & gratiæ ſecundum Iſaac filium non ex lege ſed ex promiſſione, hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Abſit enim ut Noë juſtum, & prioris temporis juſtos, & quicunque ab illo uſque ad Abraham juſti eſſe potuerunt, vel conſpicui vel occulti, negemus ad ſupernam Hieruſalem, quæ mater noſtra eſt, pertinere.* Et poſt aliquammulta: *Tempore igitur Veteris Teſtamenti Spiritum Sanctum in eis, qui etiam tunc ſecundum Iſaac* b *promiſſionis filii erant, non ſolum adjutorem, quod iſti* (Pelagiani) *ſuo dogmati ſufficere exiſtimant, verum etiam largitorem dicimus fuiſſe virtutis.* Idem lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. IX. *Regnum mortis ſola in* ***QUOLIBET HOMINE*** *gratia deſtruit ſalvatoris, quæ operata eſt etiam in* ***ANTIQUIS SANCTIS, QUICUNQUE*** *antequam in carne Chriſtus venerit, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis literam, quæ jubere tantum, non adjuvare poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in Vet. Teſtamento pro temporum diſpenſatione juſtiſſima, quod nunc revelatur in Novo.* Nec exiſtimandum, non ſimiliter ſapuiſſe ante Pelagium exortum. Nam in prolixo opere octoginta trium quæſtionum (quod ante epiſcopatum ſcripſiſſe autor ipſe eſt lib. 1. Retract. cap. XXVI.) hoc ipſum quæſt. LXII. comprobat partim Davidis teſtimonio Spiritus S. gratiam à Domino poſtulantis Pſalm. L. partim quod Elizabetha, Zacharias, Anna & Simeon Spir. Sanct. impleti, illa quæ in Euangelio legimus, dixiſſe dicuntur: poſt quæ hæc ſubjungit: *Quomodo ipſe Dominus ſecum habebat utique Spiritum in ipſo homine, quem gerebat, quando, ut baptizaretur, venit ad Johannem, & tamen, poſtquam baptizatus eſt, deſcendere in eum Spiritus Sanctus viſus eſt in columbæ ſpecie: ſic intelligendum eſt, & ante manifeſtum & viſibilem adventum Spiritus Sancti* QUOSCUNQUE HOMINES SANCTOS EUM LATENTER HABERE. Quemadmodum vero eundem Spiritum habuiſſe dicebant; ita etiam docebant eadem fide juſtificatos, ejuſdem ſalvatoris ſanguine expiatos & ſalvatos, Auguſt. Tom. 7. de peccato originali cap. XXVI. *A gratia mediatoris juſtos excludere conantur antiquos, tanquam Dei & illorum hominum non fuerit mediator homo Chriſtus Ieſus, quia homo nondum fuit, quando illi juſti fuerunt. Quod ſi ita eſſet, nequaquam Apoſtolus diceret:* c *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes vivificantur, quandoquidem ſi illi antiqui juſti ſecundum illorum vaniloquia ſibi ſufficiente natura, nec mediatore homine Chriſto indiguerunt, per quem reconciliarentur Deo, nec in eo vivificabuntur, ad cujus corpus & membra, ſecundum id, quod propter homines homo factus eſt, non pertinere monſtrantur.* Idem lib. 1. contra duas Pelagianorum epiſtol. cap. XXI. *Quantalibet fuiſſe virtutis antiquos prædices juſtos, non eos ſalvos fecit, niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit.* Et paulo poſt: *Hoc vos non vultis inimici gratiæ Chriſti, ut eâdem gratia Jeſu Chriſti ſalvi credantur antiqui: ſed diſtributis tempora ſecundum Pelagium, quaſi hominibus, duorum ſuperiorum temporum, ante legem ſcilicet & in lege ſanguis Chriſti non fuerit neceſſarius, evacuantes quod dictum eſt;* d *Unus enim Deus, unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus.* Idem Auguſtinus lib. II. poſt. contra Julianum cap. CLXXXVII. e *Agnoſcimus hæreſin veſtram. Definivit enim Pelagius, quod non ex fide incarnationis Chriſti antiqui vixerunt juſti, quia videlicet nondum in carne venerat Chriſtus; cum profecto id futurum non pronunciaſ-*

a Pſal 19.
b Rom. 9. Gal. 4.
c 1 Cor. 15.
d 1 Tim. 2.
e P. 401.

nunciaſſent, niſi priores atique credidiſſent. Sed in hanc abſurditatem cecidiſti, dum defendis, eſſe potuiſſe per naturam legem atque juſtitiam. Utrumlibet autem ſi verum eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Et ibidem cap. CXCVIII a: *Audes (hoc) dicere cum dicat Apoſtolus, Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: cum dicat Apoſtolus, Quia in lege nemo juſtificatur: cum dicat Apoſtolus, Lex ſubintravit ut abundaret delictum: cum dicat Apoſtolus, Si data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, omnino ex lege eſſet juſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus.* Vide & Auguſtinum lib. IV. contra duas Pelag. epiſt. cap. V. imprimis lib. de Natura & gratia cap. XLIV. & epiſt. LXXXIX. ad Hilarium, item Hypognoſticon ſcriptorem, lib. III. ubi de fide diſſerit antiquorum. Quod ſi ex Catholicorum ſententia, ante Chriſti adventum ſervabatur nemo obtemperando legi naturæ: multo minus iidem putarunt, Evangelii tempore per eam ſalvari quemquam. Auguſtinus lib. de Nat. & Grat. cap. II. *Sed dico*, inquit, *Nunquid non audierunt? In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed antequam hoc inciperet fieri, antequam denique uſque ad fines totius orbis terræ prædicatio ipſa perveniat, quoniam non deſunt adhuc ultimæ gentes, licet, ut perhibetur, pauciſſimæ, quibus hoc nondum fuerit prædicatum, quid faciet humana natura, vel quid fecit, quæ vel ante non audivit hoc futurum, vel adhuc non concepérit factum, niſi credendo in Deum, qui fecit cœlum & terram, à quo & ſe factam naturaliter ſentit, & rectè vivendo ejus impleat voluntatem, nulla fide paſſionis Chriſti & reſurrectionis imbuta? quod ſi fieri potuit aut poteſt, hoc & ego dico, quod de lege dixit Apoſtolus: ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit gens una Judæorum, quanto juſtius dicitur de lege naturæ, quam accepit univerſum genus humanum: Si per naturam juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi autem non gratis mortuus eſt, ergo omnis humana natura juſtificari & redimi ab ira Dei juſtiſſima, hoc eſt, vindicta nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum ſanguinis Chriſti.* Et cap. VII. *Evacuatur crux Chriſti, ſi aliquo modo præter illius ſacramentum ad juſtitiam vitamque æternam perveniri poſſe dicatur.* Sed neque ſi ad normam legis naturalis accederent ſanctorum exempla, hæc ſufficere ullis credebant ad juſtificationem ſui conſequendam. Auguſt. lib. II. poſt. comm. contra Iul. cap. CXLV b: *Antiquos ſine gratia ejus fuiſſe dicitis juſtos, eo quod non habuerint ejus exemplum. Quid ſi ergo & poſt incarnationem Chriſti, nondum audito Evangelio, propoſuerint ſibi aliqui homines ſuperiorum exempla juſtorum, juſtèque vixerint, quid agitis, ubi vos videtis? Itane vero iſti virtutis præmia non merentur? Si ergo ex juſtorum imitatione juſtitia, Chriſtus gratis mortuus eſt, quia fuerant juſti & ante ipſum, quos imitari poſſent, qui juſti eſſe voluiſſent.* Nec tantum negabant Catholici poſſe ullum ſalvari vel per ſe obtemperando legi naturæ, vel ſanctos imitando; ſed nec fateri volebant quæ ſine fide Chriſti, lege naturæ fiant, ea ἁπλῶς bona dici poſſe. Nimirum quia ſeu de bono honeſto, ſeu de bono utili loquamur, maxima utrobique imperfectio conſpiciatur. Quantumvis enim ad civilis vitæ ſocietatem multum conducant, non tamen iis remuneratio gratiæ ſpiritualis aut vitæ æternæ in ſcripturis promittitur, ut operibus pietatis: & licet honeſtatis partem habent, cum lege divina præcipiantur, tamen hactenus in vitio ſunt, quatenus non explent conditiones omnes, quas Deus in verbo requirit. Non enim proficiſcuntur ex fide per charitatem efficaci, ac vix unquam, ſi modò unquam, ad Dei gloriam referuntur. Nihil prodeſſe ad vitam æternam, etiam Iulianus fatebatur, qui hac parte, uti etiam aliis nonnullis, Pelagii ſententiam paulùm corrigebat. Indicant hoc illa Auguſt. contra Iulianum lib. IV. cap. III. *Sed reſponſurus es Juliane, Quid niſi vana? Ego, inquis, ſteriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona, quæ faciunt, non ab eo vitam conſequuntur æternam.* Et ibidem: *Certe ſaltem concedis opera infidelium, quæ tibi videntur bona, non tamen eos ad ſalutem ſempiternam regnumque perducere.* Nihilominus inter Julianum & Catholicos magnum remanebat diſcrimen. Nam fatebatur quidem ſola fidelium opera promiſſionem habere vitæ æternæ: interea tamen credebat tam fidelium opera quam infidelium eâdem ex radice promanare, veræque juſtitiæ nomen promereri. Unde colligebant Catholici, eum ſentire, poſſe aliquem juſtum eſſe ſine gratia Chriſti, nec gratiam Dei ad ſingulos pietatis actus requiri. Auguſt. lib. IV. contra Iul. cap. III. *Unde & illi quos commemorare voluiſti, de quibus ait Apoſtolus a: Gentes legem non habentes ſibi ſunt lex, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, quid te adjuvent, omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos à fide Chriſti, veram poſſe habere juſtitiam, eo quod iſti, teſte Apoſtolo, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt. Ubi quidem dogma veſtrum, quo eſtis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum qui tollit peccatum mundi, evidentius expreſſiſti, introducens hominum genus, quod placere Deo poſſit ſine Chriſti fide, lege naturæ. Hoc eſt unde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia.* Catholici contra omnia beatitudine vera metientes, virtutes gentilium pro falſis habebant; atque eorum etiam quæ maximè prædicantur, in vitio eſſe dicebant; interdum quoque peccata appellabant: non quatenus materialiter congruunt legi divinæ, quo ſenſu bona & laude digna eſſe fatebantur: ſed ratione modi, quia non fiunt ex fide & charitate, aut propter Deum. Auguſt. ibidem: *Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine ullo facta peccato; quod ad me attinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia non eſt bona.* Sed hæc manifeſtiora fient ex diſputatione ſeparata, quam de VIRTUTIBUS GENTILIUM ſcripſimus & inſcripſimus. Nunc ſynodicam auctoritatem allegare erimus contenti.

a Pag. 409. Gal. 2. Gal. 3 Rom. 3. Gal. 3.

b P. 351.

a Rom. 2.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Arauſicana Synodus II. maximam in operibus infidelium imperfectionem agnoſcit, cum ea ex charitate Dei, aut propter Deum fieri negat.

Can. XVII. *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Chriſtianorum Dei charitas facit.* Et can. ult. *Nullus operari* PROPTER DEUM *quod bonum eſt, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit.*

DISPU-

DISPUTATIO TRIGESIMAPRIMA
DE
PELAGIANISMO
QUÆ EST DE
NECESSITATE GRATIÆ.
PARS TERTIA.

Hactenus oſtendimus, ut Pelagius omnes pietatis actus tribuerit viribus naturæ: deinceps demonſtrabimus, ut non eodem ſemper locutus ſit modo: & quid primum, quid deinde dixerit, & quouſque gratiam tandem ſit confeſſus: quod alterum ex tribus caput erat, quæ de neceſſitate gratiæ in conſiderationem venire dixeramus.

Thesis I.

Pelagius nec idem de gratia ſemper ſenſit, nec dixit: Primitus omnia naturæ tribuebat. Poſtea objurgatus, quod gratiam Dei non agnoſceret, eam quoque nominare cœpit: ſententiam tamen non mutavit Nam per gratiam intellexit poſſibilitatem naturæ à Deo conditæ, hoc eſt, rationalem voluntatem. Et cùm clarè oſtenderent Patres, ſcripturam non de naturali gratia loqui, ſed ea, quæ excederet vires naturæ: quaſi ſingulari equo bigas jam præferens, cum naturali gratia pariter currere juſſit ſupernaturalem; ſed ſolam externam, quam in doctrina legis collocabat. Ut hanc opinionem ſuam facilius animis inſtillaret, ſub laudatione liberi arbitrii & legis divinæ, eam plurimum proponebat: illos qui contra ſentirent, liberum negare arbitrium, & cum Manichæis ſentire dicebat.

Rectè Henricus Benedictinus Antiſiodorenſis in vita S. Germani, quam carmine ante annos ſcripſit ſeptingentos, eum eſſe Pelagii errorem ait.

Quod ſatis ad propriam poſſit conferre ſalutem
Arbitra libertas, etiamſi gratia deſit.

Nam idem paſſim dicit Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, alii. Nec obſtat quod gratiam nominarit Pelagius: nam cum primùm ſolum negaret liberum arbitrium, poſtea quidem ad invidiam declinandam, gratiæ appellatione uti cœpit: ſed per eam non aliud intellexit, quàm quod nos Deus creavit liberi arbitrii, inque eodem conſervat. Critobulus apud Hieronymum lib. I. dialogorum adverſus Pelagianos *a*. *Non tollitur Dei adjutorium, cum creatura ex ſemel dati liberi arbitrii gratia conſervatur.* Hinc Hieronymus ejuſdem operis lib. II. *b* *Liberi arbitrii poteſtate ſubnixus, deſpicit auxilium conditoris, & in ſua voluntate ſecurus eſt.* Item lib. III. ſic loquitur Critobulus *a*: *Non tollo Dei auxilium: quippe per cujus gratiam poſſumus omne quod poſſumus; ſed utrumque ſuis finibus terminamus, ut & Dei ſit gratia, quod dedit liberi arbitrii poteſtatem, & noſtræ voluntatis facere quid vel non facere.* Idem docent quinque Epiſcopi Africani Epiſtola ad Innocentium I. *b* *Sibi objectâ quæſtione, quod gratiam Dei negaret, ita reſpondit, ut eam eſſe* NON *diceret* NISI NATURAM, *in qua nos condidit Deus.* Item Auguſtinus cap. X. de Geſtis Palæſtinis. *Quia in eo jam plurimos offenderat, quod adverſus Dei gratiam loqueretur; apertiſſime expreſſit, hanc ſe dicere Dei gratiam, quod poſſibilitatem non peccandi natura noſtra cum conderetur accepit, quoniam condita eſt cum libero arbitrio.* Ibidem hæc Pelagii verba commemorantur: *Dixi quidem proprio labore & Dei gratia, poſſe hominem eſſe ſine peccato: ſed quam dicam gratiam optime noſtis, & legendo recolere poteſtis, ſic* (leg. ſit) *quæ ea in quod creati ſumus à Deo cum libero arbitrio.* Nempe intellexit gratiam creantem; ut eam vocat Bernardus lib. de Grat. & lib. arbit. *Velle*, inquit, *ſimpliciter ipſum eſt, quod vel proficit, vel deficit. Porro ipſum ut eſſet, creans gratia fecit. Ut proficiat ſalvans gratia facit.* Cùm autem animadverteret Pelagius, ſic quoque offendi animos piorum, eo quòd gratiam omnem in natura conſtitueret: nec commode reſpondere poſſet tot ſcripturarum locis, quibus gratia opponitur naturæ: etiam ipſe ſupernaturalem gratiam ſociavit naturali: ſed illam tantum, quæ in hac mentium noſtrarum caligine indicaret, quid facere debeamus. Sunt enim Cœleſtii ipſius verba definit. c. III. *Gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Quæ verba Pelagio objecta fuere in Concilio Palæſtino, ubi & damnare ea coactus eſt, ne damnaretur ipſe. Ut cognoſcimus ex Alipii & Auguſtini Epiſtol. ad Paulinum, & Auguſtini libro de Geſtis Palæſtinis cap. XIV. Etiam hanc Pelagianorum ſententiam eſſe, dicit Hieronymus ad Cteſiphontem *c*. ubi ſic ſcribit: *Ita Dei gratiam ponunt, ut non per ſingula opera ejus nitamur & regamur auxilio, ſed ad liberum referunt arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Iſaiæ: Legem enim Deus in adjutorium poſuit, ut in eo Deo referenda ſint gratia, quod tales nos condiderit, qui noſtro arbitrio poſſimus & eligere bona & vitare mala: & non intelligunt iſta dicentes, quod per eos eorum intolerabilem blaſphemiam diabolus ſibilet.* Oroſius Apol. de arbitrii libertate: *d* *Mea ſemper hæc eſt fidelis atque indubitata ſententia, Deum adjutorium ſuum non ſolum in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, cui ſpecialia ob credentium fidem gratia ſua dona largitur; verumetiam univerſis in hoc mundo gentibus propter longanimem*

a P. 261. edit. Baſil. 1553.
b P. 293.
a P. 299.
b Apud Auguſt. epiſt. 95.
c P. 253.
d P. 723.

ſui æternamque clementiam ſubminiſtrare, non ut tu aſſeris cum diſcipulo tuo Cæleſtio (cui jam apud Africanam Synodum illa impiorum dogmatum natura, contuſa eſt) IN SOLO NATURALI BONO ET IN LIBERO ARBITRIO *generaliter univerſis unam gratiam contributam, ſed ſpeciatim quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos & cunctis & ſingulis miniſtrare.* Idem aperte docet Auguſtinus lib. I. de gratia Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. cap. III. Item Hæreſi LXXXVIII. *Illam gratiam Dei, ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio, quod nullis noſtris præcedentibus meritis ab illo accepit noſtra natura*, AD HOC TANTUM IPSO ADJUVANTE, UT DISCAMUS QUÆ FACERE ET SPERARE DEBEAMUS. Diſertim ait ſolam requiſiſſe gratiam doctrinæ: hoc eſt, ut Hieronymus dixit, legis præcepta. Per quæ tamen verba etiam intelligimus adhortationes, minas, ſimiliaque. Nam, ut Auguſtinus ait cap. X. lib. de gratia contra Pelag. & Cœleſt. *Ad doctrinam pertinet, etiam quod ſapientia revelatur: ad doctrinam pertinet, cùm ſuadetur omne, quod bonum eſt. Etſi inter docere & ſuadere vel potius exhortari, diſtare aliquid videtur etiam, hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuscunque ſermonibus vel literis continetur. Nam & Sacra Scriptura docent & exhortantur, & poteſt eſſe in docendo & exhortando etiam hominis operatio.* Ubi duplicem doctrinæ modum adfert, unum è libris per lectionem, alterum è ſermone per hominis operationem. Uterque *ἐυαγγελικῶς* ab Auguſtino intelligi ſolet, cùm doctrinam forinſecus ſonantem opponit doctrinæ internæ & occultæ: quod facit cap. XXIV. ejuſdem libri: *Legant*, inquit, *& intelligant, intueantur, & fateantur, non lege atque doctrinâ inſonante forinſecus, ſed internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili poteſtate operari Deum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Et epiſt. CXLIII. ad Anaſtaſium: *Nimium arrogant humanæ voluntati, quam lege datâ putant ad eam implendam ſibi poſſe ſufficere, nulla ſuper doctrinam legis gratiô ſancta inſpirationis adjutam.* Hunc errorem ſuum ut plauſibilius tuerentur, eum ſub laudatione legis, & liberi arbitrii proponebant. De lege ſunt illa Juliani lib. II. comment. in Cantica: *Aſſerebat nullum fere ad juſtitiam, quid dico ratione, ſed ne ſacra quidem legis inſtitutione perduci.* Citat Beda præfat. ſeu lib. I. in Cantica. Nempe, ut Auguſtinus lib. II. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. II. ait: *In laude legis dicunt, veterem legem ſecundum Apoſtolum juſtam & ſanctam, & bonam cuſtodientibus mandata ſua, ac per fidem juſte viventibus, ſicut Prophetis & Patriarchis omnibuſque ſanctis vitam potuiſſe conferre perpetuam.* De libero arbitrio ſic ibidem Auguſtinus: *De laude liberi arbitrii dicunt, liberum arbitrium non periiſſe, cum loquatur Dominus per Prophetam: Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ edetis, ſi nolueritis, & non audieritis, gladius vos comedet. Ac per hoc & gratiam uniuſcujuſque bonum propoſitum adjuvare, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud Deum.* Et Hieronymus epiſtola ad Cteſiphontem unum diſcipulorum Pelagii, imò jam magiſtrum & totius ductorem exercitus, ſic philoſophatum ait *a*: *Si nihil ago abſque Dei auxilio & per ſingula opera, ejus eſt omne quod geſſero: ergo non ego qui laboro, ſed Dei in me coronabitur auxilium, fruſtraque dedit arbitrii poteſtatem, quam implere non poſſum, niſi ipſe me ſemper adjuverit. Deſtruitur enim voluntas, quæ alterius ope indiget. Sed liberum dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod voluero. Ac per hoc, aut utor ſemel poteſtate quæ mihi data eſt, ut liberum ſervetur arbitrium: aut ſi alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me deſtruetur.* Cœleſtium autem ab Hieronymo deſignari planum eſt. Hinc illa Juliani querela apud Auguſtinum *b*. *Si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum eſſe naſcentium conditorem dixerit, Cœleſtinus & Pelagianus vocatur.* Sed & Pelagius, ut ex Auguſtino conſtat, quatuor pro libero arbitrio libros ſcripſit, quaſi hoc à Catholicis negaretur. Eoſdem hoc nomine Manichaicam amplecti doctrinam calumniabatur. Quam cramben nec in ultimis adverſus Auguſtinum libris reponere dubitavit Julianus. Sic enim loquitur apud Auguſtinum lib. I. contra poſter. reſponſ. cap. LXXXIII. *a* *Aut dic nobiſcum liberum eſſe arbitrium, aut ſicut in his libris, quos nunc per Alipium ad Auguſtinum miſiſti, dic captivum eſſe arbitrium, & deſine te negare Manichæum.* Et cap. CIV. *b* *Liberum arbitrium in natura hominis perſeverat, quod ut tu cum Manichæis negas, ita nos cum Apoſtolis & omnibus Catholicis confitemur.*

a P. 253.

b Lib. I. contra ſecundam Juliani reſponſ. cap 71. p. 110.

a P. 123.

b P. 128.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra judicium fuit, non ſufficere arbitrii libertatem & doctrinam legis: ſed divinam inſuper requiri gratiam: neque gratia iſta liberum tolli arbitrium, ſed perfici: neque doctrinam hanc eſſe Manichaicam, ſed tutiſſimam inſiſtere viam inter duo præcipitia, Manichæorum unum, Pelagianorum alterum.

Gratiæ neceſſitatem ad ſalutem clare prædicat Hieronymus lib. I. *c* Dial. adverſus Pelagium: *Sic liberum homini ſervamus arbitrium, ut Dei per ſingula adjutorium non negemus*, Et lib. II. *d* *Ex quo intelligimus, non noſtræ ſolum eſſe poteſtatis facere quod velimus, ſed & Dei clementiæ, ſi noſtram adjuvet voluntatem.* Item: *e* *Non liberi arbitrii poteſtate, ſed Dei clementiâ conſervamur.* Et lib. III. *f* *Totus ſermo ſanctorum ad Deum oratio eſt: tota oratio & deprecatio extorquet clementiam creatoris, ut qui noſtris viribus & ſtudio ſalvari non poſſumus, illius miſericordia conſervemur.* Auguſtinus epiſt. XLVII. ad Valentinum & fratres: *In fide ſana Catholicâ perſeverent, quæ neque liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in bonam: neque tantum ei tribuit, ut ſine gratia Dei valeat aliquid, ſive ut in bono perſeveranter proficiat, ſive ut ad bonum ſempiternum perveniat, ubi jam non timeat ne deficiat.* Et lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. XIV. *Quis non videat & venire quenquam* (ad Chriſtum) *& non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum, ſi non venit: non autem poteſt niſi adjutum eſſe, ſi venit. Et ſic adjutum, ut non ſolum quid faciendum ſit, ſciat: ſed quod ſcierit, etiam faciat.* Similia paſſim eo ipſe libro habes, & libris contra duas Pelagianorum epiſtolas, atque alibi. Etiam ſcriptor Hypognoſticon, lib. III. *g* cum liberum arbitrium jumento; gratiam, qua liberum arbitrium dirigitur & gubernatur, ſeſſori, multis comparaſſet: ſic tandem concludit: *Itaque nec gratia ſine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam: nec liberum arbitrium ſine gratia.* Proſper ad Demetriadem, *h* *Videant cujus ſe haberi filios velint, qui definierint* OMNES HOMINES PROPRIA VOLUNTATE REGI; *i* *cum idem Apoſtolus proteſtetur: Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt ejus.* Gelaſius quoque epiſtola VII. quæ eſt ad Epiſcopos Piceni: *Dicunt* (Pelagiani) *quod homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono ſuffragante natura beatus efficiatur.* Quam poſtea ſententiam refellens, inter alia hoc utitur argumento, quod neque in ſtatu innocentiæ tanta ejus fuerit perfectio. *Ecce*, inquit, SINE DIVINO SUFFRAGIO, *quod, in illa beatitudine* (paradiſi) *poſitus, nunquam legitur expetiiſſe, non ſolum homini naturale bonum prodeſſe non potuit, ſed cum hoc ſolo confidit, atque ad ejus non revertitur largitorem, & beatitudinem potius amiſit, & malorum omnium ſumpſit exordium.* Atque ex his ſatis liquet, ſenſiſſe patres, liberum arbitrium & gratiam ita conſpirare, ut per hanc illud perficiatur, non vero deſtruatur; quæ Pelagianorum calumnia erat, & à gratiæ patronis paſſim refellitur. Hieronymus ad Cteſiphontem. *k* *Quod autem ſurſum deorſum jactitant libe-*

c P. 261. edit. Baſil. 1553.

d P. 285.

e P. 285.

f P. 301.

g Ultra medium.

h P. 354. edit. Duac. 1577.

i Verba ſunt Pelagii epiſt. ad Demetriadem quæ & reprehendit Hieronymus lib. adverſus Pelag.

k P. 254.

Digitized by Google

liberum à nobis arbitrium deſtrui, audiant è contrario, eos arbitrii deſtruere libertatem, qui malè eo abutuntur adverſus beneficium largitoris. Quis deſtruit arbitrium? ille qui ſemper Deo agit gratias: & quodcunque in ſuo rivulo ſunt ad fontem refert? an qui dicit: Recede à me, quia mundus ſum, non habeo te neceſſarium: dediſti enim mihi ſemel arbitrii libertatem, ut faciam quod voluero: quid rurſum te ingeris, ut nihil poſſim facere, niſi tu in me tua dona compleveris? Idem ibidem a.

a P. 254. *Injuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi ad Deum ſemper auctorem recurras, ſi ex illius pendeas voluntate: & dicas, Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos. Unde & audis lingua proferre temeraria: Unumquemque arbitrio ſuo regi. Si arbitrio ſuo regitur, ubi eſt auxilium Dei? Si Chriſto rectore non indiget, quomodo ſcribit Hieremias, Non eſt in homine via ejus & à Domino greſſus hominis diriguntur?*

b P. 256. Et aliquanto poſt. b *Fruſtra blaſphemas & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare.* DAMNETUR ILLE QUI DAMNAT. Et T. 7. contra duas epiſt. Pelag. lib. IV. cap. IX. *Nunquid* (S. Cyprianus) *tam memorabilis Eccleſiarum in verbo veritatis inſtructor, liberum arbitrium negat eſſe in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod recte vivimus? Nunquid ſub nomine gratiæ fatum aſſerit, quamvis dicat in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit?* Item lib. de Spiritu & litera cap. XXX. *Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? Abſit, ſed magis liberum arbitrium ſtatuimus. Sicut enim lex per fidem, ſic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, ſed ſtatuitur. Neque enim lex impletur, niſi libero arbitrio: ſed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ à vitio peccati, per animæ ſanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium juſtitiæ dilectio, per juſtitiæ dilectionem legis operatio.* Proſper ad Demetriadem: c

c P. 354. edit Duac. an. 1577. *Quis ſine auxilio gratiæ fructum poteſt adferre juſtitiæ? aut quis audet dicere, ſe à Chriſto non dividi, qui Chriſtum in ſe diffitetur operari? An forte verendum eſt, ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad ipſum dicimus eſſe referenda? Quod nequaquam eſſe conſequens veritatis oſtenditur. Operante enim Spiritu Dei juvatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, ſeductionibus circumſepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus ſuis: ſed per opera miſerentis medici curata revaleſcat, & gaudeat ſe non interrogantem edoctam, & non quærentem eſſe quæſitam.* Ad laudationem legis quid Catholici reſponderint, oſtendit Beda præfat. ſeu lib. I. in Cant. Cum enim hæc Juliani verba cuâſſet: *Aſſerit nullum ferè ad juſtitiam, quid dico ratione, ſed ne ſacra quidem legis inſtitutione perduci*: ad hoc reſpondet Beda: *Quinimò fatemur & ratione & doctrina ſancta legis, ad juſtitiam nos, auxiliante Domino perduci: abſque gratia verò illius nec per naturalis ſubſidia rationis, nec per divina legis ſcita, nos poſſe juſtificari, Apoſtolo teſte*, d

d 2 Cor. 3. *Quia litera occidit, ſpiritus autem vivificat. Id eſt litera præcipiens occidit, ſi non adſit ſpiritus, qui præcepta literæ donet impleri. Et ſpiritus vivificat, donando ut perficî litera poſſit.* Idem docuerat Auguſtinus lib. de gratia Chriſti cap. XX. & XXV. epiſt. XCV. ad Innocentium Papam & lib. II. contra adverſar. Legis & Prophetarum cap. VII. & contra duas epiſt. Pelag. lib. III. cap. IV. Objicientibus verò Pelagianis, doctrinâ hac de ſpiritus neceſſitate Manichæiſmum induci, oſtendit Auguſtinus paſſim, Catholicos ingredi medios inter Manichæos & Pelagianos. Imprimis hoc facit cap. V. & VI. lib. IV. contra duas Pelagianorum epiſtolas. Breviter autem cap. III. his verbis: *Sic Legem per Moſen ſanctam & juſtam & bonam à Deo ſancto & juſto & bono datam eſſe defendit* (Catholicus,) *quod contra Apoſtolum negat Manichæus, ut eam dicat, & peccatum oſtendere, non tamen tollere, & juſtitiam jubere, non tamen dare; quod rurſus contra Apoſtolum negat Pelagius. Sic aſſerit* (Catholicus) *liberum arbitrium, ut non ex naturâ neſcio quâ ſemper mala, quæ nulla eſt, ſed ex ipſo arbitrio cœpiſſe dicat & angeli & hominis malum; quod evertit hæreſin Manichæam: nec ideo tamen poſſe captivam voluntatem, niſi Dei gratia, reſpirare in ſalubrem libertatem; quod evertit hæreſin Pelagianam.* Similiaque Hieronymus lib. I. dialog. adverſus Pelag. *Breviter calumniatoribus reſpondemus, Manichæorum eſſe hominum damnare naturam & liberum auferre arbitrium: rurſumque hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum viâ regiâ, ut nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemus, appetitumque propriæ voluntatis Dei ſemper credamus auxilio gubernari.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Non ſufficere ſibi arbitrii libertatem, ne quidem legis doctrinâ adjutam, cum Romanorum Epiſcoporum, tum Conciliorum variorum judicium fuit.

Verba eorum citabamus, cum tractaremus de gratiæ neceſſitate ad diligendum Deum, implendam legem, ſuperandas tentationes, ac denique ſingulos actus bonos. Quæ nunc non repetam, ne rem actam agam, quod vetamur proverbio.

THESIS II.

Mox Pelagius trigam gratiarum fecit. Nam naturali & externæ gratiæ tertiam, qua peccata ignoſcuntur, tanquam equum παρήορον ac funalem, adjunxit. Non tamen hanc omnibus neceſſariam putabat, quia non omnes delinquerent, aut ſaltem abſque delicto tranſigere hanc vitam poſſent. Præterea eos qui deliquiſſent, naturæ viribus pœnitentiam agere, naturamque ſuam inſtaurare poſſe dicebat. Unde liquet, ſic quoque excluſiſſe interiorem gratiam Spiritus Sancti.

Triplicem hanc gratiam ſtatuiſſe Pelagianos, docet clarè Auguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. XXXV. *Dicunt*, inquit, *ut non peccemus, impleamuſque juſtitiam, poſſe ſufficere* NATURAM HUMANAM *quæ condita eſt cum libero arbitrio, eamque eſſe Dei gratiam, quia ſic conditi ſumus, ut hoc voluntate poſſimus, & quod* ADJUTORIUM LEGIS *mandatorumque ſuorum dedit, & quod ad ſe converſis PECCATA PRÆTERITA IGNOSCIT: IN HIS SOLIS ESSE DEI GRATIAM DEPUTANDAM, NON IN ADJUTORIO NOSTRORUM ACTUUM SINGULORUM.* Idem Auguſtinus epiſt. XCIV. ad Hilar. *Solum ad DEI GRATIAM pertinere contendunt, quod cum LIBERO ARBITRIO non peccandi poſſibilitate creati ſumus, & DEI MANDATA, quæ à nobis implerentur, accepimus. Cæterum ad eadem mandata ſervanda & implenda, nullo divino adjutorio nos egere. Neceſſariam verò nobis eſſe REMISSIONEM PECCATORUM, quia ea, quæ à nobis in præteritum malefacta ſunt, infecta facere non valeamus: cavendis autem futuris vincendiſque peccatis, omnibuſque tentationibus virtute ſuperandis, ſine ullo deinceps adjutorio gratiæ Dei, naturali poſſibilitate humanam ſufficere voluntatem.*

ANTITHESIS II.

Patrum autem judicium fuit, non tantum gratiam requiri,

quiri, qua ignoſcat peccata, ſed etiam qua adjuvet ad non peccandum.

a P.756. Oroſius de arbit. lib. a *Oratio Dominica utrumque petendum eſſe commonet: & ut dimittantur nobis debita noſtra, & ut non inducamur in tentationem. Illud, ut præterita expientur; hoc, ut futura vitentur. Quod licet non fiat, niſi voluntas adſit: tamen ut fiat, voluntas ſola non ſufficit. Ideo pro hac re nec ſuperflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid ſtultius, quam orare ut facias, quod in poteſtate habeas?* Auguſtinus lib.
b P.450. II. contra Poſter. Jul. reſp. b *Tu (Juliane) veſtro more, qui de veſtro deſcendit errore, non agnoſcis gratiam, niſi in dimiſſione peccatorum, ut jam de cætero per liberum arbitrium ipſe homo ſeipſum fabricet juſtum. Sed non hoc dicit Eccleſia, quæ clamat tota, quod didicit a magiſtro bono. Ne nos inferas in tentationem. Non hoc dicit, qui dicit: Oramus autem ad Dominum ne quid faciatis mali. Non hoc dicit, qui dicit, Rogavi pro te, Petre, ne deficiat fi-*
c Matt. 26. 2 Cor. 13. Luc. 22. *des tuae. Iſto enim modo gratia ut non peccemus facit, non quæ peccavimus diluit. Utroque enim modo adjuvat gratia, & dimittendo, quæ male fecimus, & opitulando, ut declinemus a malis & bona faciamus.* Etiam alibi diluit paſſim
d P.123. eiſdem in libris: ut lib. I. d *Utroque modo liberat Chriſtus, quia & iniquitatem ignoſcendo aufert, & inſpirando tribuit charitatem.* Item e. *Ut non obſit peccandi*
e P.159. *neceſſitas, donat duobus modis, & prateritam dimittendo iniquitatem, & opitulando, ne intremus in tentationem.*
f P.288. Et lib. II. f *Ille de quo dictum eſt, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt (ubi & originale comprehenditur) & adjuvando ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non poſſint.* T. 2. epiſt. CVI. ad Paullinum, prope initium: *Gratia Dei per Jeſum Chriſtum à morte primi hominis ad vitam ſecundi hominis transfert, non ſolum peccata delendo, verumetiam ad non peccandum adjuvando.* Beda Presbyter præfat. ſeu lib. I. in Cantica: *Quod* (Julianus) *Chriſtianorum naturam melius dicit inſtauratam eſſe per Chriſtum, & eos divina gratia juvari auxilio: ſi de his ſolummodo, quæ in remiſſione peccatorum per baptiſma nobis donata ſunt, vult intelligi, hæreticum eſt; ſi autem & de quotidiana ejus gratia, qua nos in mente & corpore inſtaurare, & juvare non ceſſat, Catholicum eſt.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Gratiam Dei non ſolum peccata dimittere, ſed etiam adjuvari, ne committantur: ſtatuit Synodus Carthaginenſis Can. III.

Verba Canonis ſunt: *Item placuit, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, in qua juſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.*

THESIS III.

Exinde etiam ex triga gratiarum quadrigam fecit Pelagius: nempe ſociando tribus illis gratiam Chriſti: ſed quanto alter de ea quam Catholici ſenſerit, præter illa, quæ poſtmodo dicemus, argumento illud erit, quod hanc conſtituebat in ſolâ doctrinâ & exemplo Chriſti.

Docebat Pelagius hanc eſſe gratiam Chriſti, quod quemadmodum Adamus primus obfuit nobis exemplo malo; ita Chriſtus Adamus ſecundus, profuit nobis exemplo bono. Unde Auguſt. lib. de gratia Chriſti contra Pelagium & Cæleſt. cap. II. *Solent* (Pelagiani) *dicere nobis in ea Chriſtum ad non peccandum præbuiſſe adjutorium, quia juſte ipſe vivendo, juſteque docendo reliquit exemplum.* Et cap. XL: *Gratiam Chriſti conſtituit* (Pelagius) *non in virtutis ejus auxilio, ſed imitationis exemplo.*

ANTITHESIS III.

Catholici verò dicebant gratiam Salvatoris noſtri non in eo ſolum conſiſtere, quod doctrina & exemplo ejus ad hoc adjuvemur, ne peccemus: ſed etiam quod nobis Spiritum Sanctum donet, qui intellectum illuminet, & voluntatis vires conferat ad non peccandum.

Auguſtinus lib. II. contra poſter. reſp. Juliani cap. CXLV.
a *Hoc eſt* OCCULTUM ET HORRENDUM a P.305.
VIRUS *hæreſis veſtræ, ut velitis gratiam Chriſti in exemplo ejus eſſe, non in dono ejus, dicentes, quia per ejus imitationem fiunt juſti, non per ſubminiſtrationem Spiritus Sancti.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Non ſufficere Chriſti doctrinam vel exemplum, ſed neceſſariam eſſe inſpirationem Spiritus S. ſtatutum fuit Carthaginenſis Synodi Can V.

Verba ea Carthaginenſis, ſive, ut vulgo appellatur, Milevitanæ Synodi αὐτολεξεὶ proximè adducemus.

THESIS IV.

Poſt hæc Pelagius fateri utcunque cœpit virtutis divinæ auxilium intus per Spiritum S. in homine operantis. Sed illud in ſola illuminatione intellectûs collocabat: non item fatebatur voluntati gratiam præberi, vel actualem, quæ eam adjuvet, vel habitualem, quâ homo fit caſtus, temperans, pius, ſanctus.

Non defuere, qui Pelagium putarent exteriorem ſolum gratiam confeſſum eſſe, idque propter ea, quæ ſuperiùs citavimus ex Auguſtino de hæreſi LXXXVIII. Sed diſputando tandem eo proceſſiſſe, ut interiorem quoque gratiam fateri cogeretur, clarè docent hæc Pelagii verba: *Hic nos* IMPERITISSIMI HOMINUM *putant injuriam divinæ gratiæ facere, quia dicimus eam ſine voluntate noſtra nequaquam in nobis perficere ſanctitatem, quaſi Deus gratiâ ſuâ aliquid imperaverit, & non illis, quibus etiam* GRATIÆ SUÆ AUXILIUM SUBMINISTRAT, *ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius poſſint implere per gratiam.* Et explicaturus Pelagius, quam gratiam intelligat, hæc ſubjungit: *Quam nos* NON, *ut tu putas,* IN LEGE TANTUM, SED ET IN DEI ESSE ADJUTORIO *confitemur.* Quale vero ſignificet adjutorium deinceps addit. ADJUVAT *nos Deus* PER *doctrinam &* REVELATIONEM *ſuam,* DUM CORDIS NOSTRI OCULOS APERIT, *dum nobis, ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat: dum diaboli pandit inſidias: dum nos multiformi* ET INEFFABILI DONO GRATIÆ COELESTIS ILLUMINAT. Denique ſic concludit: *Qui hæc dicit gratiam tibi videtur negare? an & liberum hominis arbitrium & Dei gratiam confitetur?* Hæc Pelagius citante Aug. lib. I. de gratia Chriſti contra Pelagium & Cœl. cap. VII. Quæ clarè oſtendunt, eum adjutorii nomine non ἁπλῶς intellexiſſe exteriorem verbi prædicationem aut lectionem, ſed quæ conjunctam haberet interiorem Spiritus S. per verbum illuminationem & ſuaſionem. Itaque & idem Pelagius, explicans illa Pauli verba, *Deus operatur in nobis velle & perficere. Operatur*, inquit, *in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo*

tummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit: dum revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem: dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, ſuadet omne quod bonum eſt. Quæ Pelagii verba Auguſtinus citat cap. ſeq. Falſo autem exprobrat Auguſtino, quòd negarit Deum ſuadere bonum, cùm non hoc inficias iverit, ſed dixerit, non ſolum ſuadere & moraliter operari in nobis, verumetiam vires conferre, ut quod ſuadet impleamus. Idem Auguſt. lib. de ſpiritu & litera cap. 11. *Ajunt ideo ſine ope divina non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta, ipſe docet, quemadmodum homini ſit vivendum, & IN EO utique ADJUVAT, QUOD DOCENDO AUFERT IGNORANTIAM, ut ſciat homo in operibus ſuis, quid evitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter inſitum viam demonſtratam ingrediens, continenter & juſte & piè vivendo, ad beatam æternamque vitam pervenire mereatur.* Sed quid multis opus? quando Auguſtinus cap. XLI. ejuſdem lib. clare agnoſcit ex Pelagii ſententia *nobis doctrinam ETIAM DIVINA REVELATIONE APERIRI:* & poſtea eoſdem quoque cap. ait: *Ipſum vero auxilium, quo poſſibilitatem naturalem perhibet adjuvari, in lege conſtituit atque doctrina, quam nobis fatetur ETIAM SANCTO SPIRITU REVELARI, propter quod & orandum eſſe concedit.* Sententia enim eſt: Homo quidem vel angelus exterius operando hominem docet, & voluntatem ejus inſtruit: at Spiritus S. hoc peculiare habet, quod interius in animos hominum inſtuat; cumque id creatura nulla poſſit, fatetur Pelagius hinc conſequi, eum eſſe verum Deum, eoque cum Patre & Filio invocari debere. Ex his ſatis liquet, Pelagium etiam agnoviſſe auxilium Spiritus Sancti internum: ſed illud collocaſſe in ſola revelatione myſteriorum fidei.

Non deſunt tamen viri eruditi, quibus videatur Pelagius etiam agnoviſſe auxilium ſupernaturale, per quod voluntas ſufficientes accipiat vires ad actus quolvis ſalutares. Hoc inde probant, quia tria hæc diſtinguat POSSE, VELLE, AGERE, ac diſertim dicat, POSSE voluntatis divinitus adjuvari. Hæc enim ſunt ipſius verba lib. III. pro libero arbitrio: *a Nos ſic tria iſta diſtinguimus, & certum velut in ordinem digeſta partimur: primo loco poſſe ſtatuimus: ſecundo velle: tertio eſſe: Poſſe in natura, velle in arbitrio, eſſe in affectu locamus. Primum illud, id eſt poſſe ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ ſuæ contulit: duo vero reliqua, hoc eſt velle & eſſe, ad hominem referenda ſunt, quia de arbitrii fonte deſcendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus hominis eſt, imò & hominis & Dei, qui ipſius voluntatis & operis poſſibilitatem dedit,* IPSAM POSSIBILITATEM GRATIÆ SUÆ ADJUVAT SEMPER AUXILIO. *Quod vero homo poteſt velle bonum atque perficere, ſolius Dei eſt. Poteſt itaque illud unum eſſe, etiamſi duo iſta non fuerint: iſta vero ſine illo eſſe non poſſunt. Itaque liberum mihi eſt, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo poſſum non habere poſſibilitatem boni: ineſt mihi etiam ſi noluero, nec otium ſui aliquando in iſto natura recipit. Quem nobis ſenſum exempla aliqua faciant clariorem. Quod poſſumus videre oculis, noſtrum non eſt, quod vero bene aut malè videmus, hoc noſtrum eſt. Et, ut generaliter univerſa complectar, quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt, qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat. Quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt, quia hæc omnia vertere etiam in malum poſſumus. Unde, quod propter calumniam noſtram ſæpe repetendum eſt, cùm dicimus, hominem poſſe eſſe ſine peccato, & confeſſione poſſibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc poſſe largitus eſt, nec eſt ibi ulla laudandi hominis occaſio, ubi ſolius Dei cauſa tractatur. Non enim de velle, nec de eſſe, ſed tantummodo de eo, quod poteſt eſſe diſſeritur.* Hactenus Pelagius: ubi imprimis conſideranda hæc verba, IPSAM *poſſibilitatem gratiæ ſuæ adjuvat ſemper auxilio.* Ad quæ reſpiciens Auguſtin. lib. de gratia Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. cap. V. ait, *Venire poſſe in naturâ ponit Pelagius, vel etiam* UT MODO DICERE COEPIT, *in gratia.* Quibus verbis non tantùm quid Pelagius dicat, ſed eadem non ſemper ita locutum docet. Cæterum quiſquis attentè ſuperiora Pelagii verba cum aliis ejuſdem ἀἐσπυμαῖς contulerit, facile videbit, non aliud Pelagium velle, quam poſſibilitatem naturæ per gratiam Dei adjuvari, quando (ut ipſe ſe Pelagius interpretatur *a.*) *Futura ne præſentibus occupemur demonſtrat, diaboli pandit inſidias, ineffabili dono gratiæ nos cœleſtis illuminat, terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animantium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit, revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, & ſuadet omne quod bonum eſt.* At nihil hic Pelagius dicit, quod non pertineat ad revelationem doctrinæ: melius ſine dubio ſe purgaturus, niſi putaſſet, illuſtrato intellectu, voluntatem nullo indigere auxilio, ſed vocationi divinæ poſſe reſpondere per ſeipſam præcisè. Similiter capere oportet verba Auguſt. lib. de gratia contra Pelag. & Cœl. cap. V. *Quandocunque legimus vel audimus, eum divinæ gratiæ adjutorium confiteri, ut à malo declinemus, bonumque faciamus, ſive in lege atque doctrina, ſive ubilibet conſtituat; ſciamus quod loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quam ſentit. Scire quippe debemus, quod nec* VOLUNTATEM NOSTRAM, NEC ACTIONEM *divino* ADJUVARI *credit auxilio, ſed ſolum* POSSIBILITATEM VOLUNTATIS ATQUE OPERIS, *quam* SOLAM *in his tribus nos habere confirmat* EX DEO, TANQUAM HOC SIT INFIRMUM QUOD IPSE DEUS POSUIT IN NATURA: *cætera vero duo, quæ noſtra eſſe voluit, ita ſint firma & fortia, & ſibi ſufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio.* Voluit nempe Pelagius, voluntatem quidem eſſe indifferentem ad volendum bonum ac malum: quo reſpectu *venire ad Chriſtum poſſe in natura ponebat*: Auguſtino teſte: ſed, ut idem ait, *poſtea in gratia etiam ponere cœpit*, quia actu bonum velle non poſſumus, niſi priùs cognoverimus bonum: eoque requiritur doctrina, ut poſſimus bonum velle. Præter hoc adjutorium poſſibilitatis, ſupernaturale nihil requirebat Pelagius. Contra Catholici ſtatuebant, inſuper opus eſſe, ut adjuvemur in volendo & operando bona. Hoc fieri aiebant per ſubminiſtrationem virtutis, charitatem in nobis operantis, quæ omnium eſt bonorum operum radix. Ne verò ulli hic amplius aqua hæreat, apertiſſima aliquot Auguſtini hac de re loca in medium afferemus. Sic igitur ille hæreſi LXXXVIII. *Dicunt ad hoc* TANTUM *adjuvare per ſuam legem atque doctrinam, ut diſcamus, quæ facere, & quæ ſperare debeamus. Nos autem ad hoc per donum Spiritus S. ut quæ didicerimus, eſſe facienda, faciamus. Ac per hoc divinitus nobis dari ſcientiam confitentur, qua ignorantia pellitur; charitatem autem dare negant, qua pie vivitur: ut ſcilicet cum ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine charitate inflat: non ſit Dei donum ipſa charitas, quæ ut ſcientia non inflet, ædificat.* Idem lib. I. de gratia Chriſti cap. II. ait Pelagium voluiſſe ſalvari nos *adjutos non aliqua ſubminiſtratione virtutis, ſed viribus propriæ voluntatis.* Et Epiſt. XCV. quæ eſt quinque Epiſcoporum ad Innocentium I. *Sive enim gratiam dixerit eſſe liberum arbitrium, ſive gratiam eſſe remiſſionem peccatorum, ſive gratiam eſſe legis præceptum:* NIHIL EORUM *dicit, quod per ſubminiſtrationem Spiritus S. pertinet ad concupiſcentias tentationesque vincendas.* Auguſtinus & Alipius epiſt. ad Julianum, matrem Demetriadis virginis, cui Pelagius ſuam de virginitate epiſtolam ſcripſerat: *Nec ſane parvus eſt error illorum, qui putant ex nobis ipſis nos habere, ſi quid juſtitiæ, continentiæ, pietatis, caſtitatis in nobis eſt; eo quod ita nos condiderit Deus, ut ultra, præter quod nobis revelet ſcientiam, nihil nos adjuvet, ut ea quæ facienda diſcendo novimus, etiam dili-*

a Apud Auguſt. lib. I. contra Pelag. & Cœleſt. de grat. Chriſt. cap. 4.

a Apud Auguſt. l. de grat. Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. c. 7. & 8.

diligendo faciamus; naturam ſcilicet atque doctrinam definientes tantummodo eſſe Dei gratiam & adjutorium, ut rectè juſteque vivamus. Ad habendam vero voluntatem bonam, uti eſt hoc ipſum, quod juſte vivimus, & ipſa charitas, quæ in omnibus Dei donis ita excellit, ut etiam Deus dicta ſit, qua una adimpletur in nobis, ſi quid divinæ legis & admonitionis implemus, nolunt nos divinitus adjuvari, ſed nos ipſos dicunt arbitrio proprio nobis ad iſta ſufficere. Ibidem apertè teſtatur uterque, aliud ſe nihil ex Pelagii ad Demetriadem epiſtola colligere potuiſſe, quam ſolum ab eo agnoſci gratiam, partim naturæ, partim doctrinæ (nempe non ſolùm extrinſecus, ſed etiam intus ſonantis) partim remiſſionis peccatorum. Sic enim ſcribunt: *Si autem diligentius intendatis, etiam illa, quæ ibi videntur velut pro gratia ſive adjutorio Dei dicere, ſic invenietis ambigua, ut poſſint referri, vel ad naturam, vel ad doctrinam, vel ad remiſſionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, orare nos debere, ne intremus in tentationem, poſſunt ad hoc referre, ut hactenus nos ad id reſpondeant adjuvari, quatenus, orantibus atque pulſantibus nobis, aperiatur intelligentia veritatis: ut diſcamus quid facere debeamus, non ut vires accipiat voluntas noſtra, quibus id quod diſcimus, faciamus. Et quod nobis in gratia, vel adjutorio Dei dicunt, Dominum Chriſtum bene vivendi propoſitum exemplum, ad eandem doctrinam revocant, quia ſcilicet in eius exemplo diſcimus, quemadmodum vivere debeamus. Non autem volunt, ad hoc nos juvari, ut quod diſcendo cognoſcimus, etiam diligendo faciamus. Aut certe in eodem libro invenite aliquid, ſi poteſtis, ubi excepta natura, excepto quod ad eandem naturam pertinet arbitrio voluntatis, excepta remiſſione peccatorum & revelatione doctrina, tale Dei adjutorium confitetur, quale confitetur ille qui dixit,* a *Cum ſcirem, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, ſi inquam aliquid tale illic invenire potueritis, uberrimas gratias agemus, ſi reſcribendo inſinuare dignemini.* Qui igitur arbitrantur, eo tandem Pelagium perveniſſe, ut præter revelationem requiri quicquam putaret: hi Pelagianæ ſententiæ vim necdum ſatis perſpexerunt. Sed quid mirum ſi hodie aliquos Pelagius fallat, quando jam olim ambigua gratiæ confeſſione penè ipſi impoſuerit Auguſtino, quo nemo Pelagium & Pelagianos vel magis legebat, vel melius intelligebat? Sic enim ſcribit ipſe lib. de gratia Chriſti contra Pelagium & Cœleſtium cap. XXXVI. *Mihi penè perſuaſerat; hanc illum gratiam, de qua quæſtio eſt, confiteri, quamvis in multis ejus opuſculi locis* SIBI IPSI CONTRADICERE *videretur. Sed cum in manus meas & alia veniſſent, quæ poſterius latiuſque conſcripſit, vidi quemadmodum potuerit etiam illic gratiam nominare* SUB AMBIGUA GENERALITATE, QUID SENTIRET, ABSCONDENS, *gratiæ tamen vocabulo frangens invidiam offenſionemque declinans.*

a Sap. 8.

ANTITHESIS IV.

Catholici verò credebant, non ſolum opus eſſe, ut quid facere oporteat ſciamus, ſed etiam Spiritus Sancti auxilium implorari debere, ut, quod facto opus eſt, facere diligamus & valeamus.

Auguſtinus lib. de gratia Chriſti contra Pelag. & Cœl. cap. XXIV. *Legant ergo & intelligant, intueantur & fateantur, non lege atque doctrinâ ſonante forinſecus, ſed internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Ubi duo in Pelagio requirit, quorum ille utrumque negârit. Prius eſt, ut fateatur non ſolùm neceſſitatem doctrinæ, quæ percipitur prædicando aut legendo, ſed etiam operationis Dei internæ, ſine qua ſcripturas vel non intelligimus, vel intellectas non credimus. Alterum eſt, ut agnoſcat, non ſolùm intellectui revelari à Deo, quid facere debeamus, ſed etiam virtutem inviſibilem & occultam voluntati intus ſubminiſtrari, ſine qua bonum nec velimus, nec agamus. Hinc idem ſic adverſus Pelagium diſputat epiſt. ad Vitalem: *Si ergo ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque ſecreta, ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrina accommodaret aſſenſum, proculdubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare ſufficeret.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ IV.

Idem ſtatutum Concilii Carthaginenſis Can. V.

Verba ejus ſunt: *Item quiſquis dixerit eandem gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus, quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus* a: *Scientia inflat, charitas verò ædificat: valde impium eſt, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam: ad eam quæ ædificat non habere: cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante charitate, ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de eo ſcriptum eſt,* b *Qui docet hominem ſcientiam: ita etiam ſcriptum eſt,* c *Charitas ex Deo eſt.*

a 1 Cor. 8.
b Pal. 63.
c 1 Joan. 4.

FINIS.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DISSERTATIONES TRES

DE TRIBUS SYMBOLIS, APOSTOLICO, ATHANASIANO, ET CONSTANTINOPOLITANO.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,
Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM,
à SOMEREN, & GOETHALS.
M DCC I.

Digitized by Google

MAGNO PRINCIPI

GUILIELMO,

CELSISSIMI

FREDERICI HENRICI,

Maximi Invictiſſimique

ARAUSIONENSIUM PRINCIPIS

FILIO;

Auguſtiſſimi Britanniarum

MONARCHÆ,

CAROLI,

FIDEI DEFENSORIS,

ET

HENRICÆ MARIÆ,

Chriſtianiſſimi Regis Galliarum

HENRICI MAGNI,

FILIÆ,

GENERO FELICISSIMO,

Minutum hoc maximi ac devotiſſimi animi monumentum offert dicatque

GERARDUS JOANNES VOSSIUS.

CELSISSIME PRINCEPS,

Læta, ac diu multumque exoptata affulſit dies, qua civitas hæc Amſtelodamenſis conſpicit ſerenum, placidumque vultum Auguſtæ Socrus, Henricæ Mariæ, Galliarum Regis Henrici Magni filiæ, Magnæ Britanniæ Regi Carolo nuptæ. Eoque lætior hæc dies, quòd unà videamus auream tantæ Reginæ prolem, Sereniſſimam Principem Mariam,

formâ eximiam, animi dotibus pulchriorem, Patris & Avitarum laudum hæredem, pluresque in ſuo ſtemmate Reges numerantem, quàm altera hodie Regalis familia poſſit. Ut hanc ſacris penatibus introducenti Celſitudini Tuæ verè illud conveniat Poëtæ Veronenſis: *Vidit quis Venerem auſpicatiorem?*

Comitantes etiam cernimus Divûm liberos; Sereniſſimi heu quondam Bohemorum Regis Frederici, ex maximi Magnæ Britanniæ Regis Jacobi I. filia Eliſabetha, Celſiſſ. Filios: cordatiſſimum, & fortiſſimum Rupertum Palatinum, famâ ad ſidera notum: & ſummæ exſpectationis fratrem, Mauritium, grandi hoc nomine gaudentem à ſponſore in ſacro baptiſmate, invictiſſimo Arauſionenſi Principe Mauritio, Avunculo ſuo magno, quem virtute ac felicitate bellica, ut confidimus, aliquando daturus eſt orbi. Adeſt etiam ingentis animi ac nominis Arondelius, Comitum illuſtriſſimorum nulli proſapiæ antiquitate ac ſplend re ſecundus, ab Rege Auguſto Auguſtæ Reginæ additus comes. Quid ſingulos Britanna ex gente memorem majorum imaginibus illuſtres, nec ingentium avorum indignos?

Atque his Fœderatæ Belgicæ nomine adjunxit ſe ipſe Celſiſſimus Arauſionenſium Princeps, Fredericus Henricus, Patriæ parens; qui geſtorum magnitudine eò res Belgarum perduxit, ut de fide apud poſteros laboratura ſit fama: multiſque ita videatur, fortaſſe non tam amplius illud optandum eſſe, ut tellus hæc pergat fortiter tueri libertatem, quod ſub tanti Principis ductu haut difficile erit genti ab omni ævo fortiſſimæ, atque inter arma natæ: quàm ut vento tot jam annos adeò ſecundo, ex ſapienti Poëtæ præcepto, paulliſper ſua contrahat vela, nec proſperis nimis exultet. Sequeris & ipſe Principe hoc prognate, Celſiſſime Princeps, Guilielme Arauſionenſis: qui nihil æquè ſperas, aut ſpiras, quàm laudes ingentium heroum æmulas; Parentis, Patrui, Avi; & ut paucis abſolvam, tot Majorum, ultra etiam tempora illa, quibus ante annos trecentos, è Domo veſtra in altiſſimo Cæſareæ dignitatis gradu, vel faſtigio potiùs, eminuit Adolphus Naſſovius. Deficeret ſtylus, ſi Belgas, Germanos, gentiumque aliarum Comites, Barones, Nobiles, recenſere vellem: quos in hoc Auguſtæ Reginæ, & Sereniſſimæ Filiæ comitatu, florentiſſima hæc civitas nunc cernit ac miratur. O diem terque, quaterque beatam: quam nulla ex hominum memoria oblivio delebit, nec unquam excellentium ingeniorum monumenta conticeſcent. De quo fidentiùs pronunciamus, non obſcuram capiendo conjecturam ex iis ſinceriſſimi gaudii ſignis, quæ nunc in omnium oculos incurrunt. Videmus enim, quanto ſtudio nobiliſſimi & prudentiſſimi hujus Urbis Conſules, & ampliſſimus graviſſimuſque Senatus, unum hoc agant, nequid prætéritum videatur, quod ad ingentis lætitiæ, & devotiſſimi animi teſtationem pertineret. Exemplum etiam ſuorum Procerum univerſa ſequitur civitas, veſtigia eorum legens, ut in ſacros Auguſtæ Reginæ, & Sereniſſimæ Prolis, ſidereos vultus, ſuos pauliſper figere liceat obtutus: ac ſimul, Celſiſſime Princeps, in illos etiam verè maximi Parentis, ac Tuos. Unde omnis ætas, ac ſexus, vicos cunctos, mæniana etiam ac podia, complet: atque adeò ædes ſingulæ, imprimis curia, templa, ipſi Urbis muri, in hac inuſitata omnium lætitia geſtire mihi præ gaudio videntur. Quæ cum ego ita fore, facilè animo perciperem meo, ac tacitus revolverem; ſic continuò cogitare mecum cœpi: Ergone in hac publica lætitia non amplius agam, quàm unus è multis, qui Auguſtæ Domui Britanniæ plus debeo mei ordinis cunctis? Obverſabatur etiam Diogenes. Cùm enim Philippus, Amyntæ filius, Alexandri nomine, & re Magni parens, expeditionem adverſus Corinthios moliretur; alii in Urbe arma ſibi parare, alii muros reficere, nonnulli lapides congerere, vel aliud agere ad præſens negotium utile: Diogenes, (altæ mentis Philoſophus, ſic ut Alexander, niſi fuiſſet

fuiſſet Alexander, Diogenes eſſe vellet) verſare interea dolium ſuum, ne vivos inter obambulare mortuus diceretur. Quod animo ille quocunque egerit; mihi quidem mente candidâ, devotâque, hactenus exemplum imitari viſum fuit, ut ne totâ urbe undique edente lætitiæ ſigna, non quidem dolium circumvolverem, attamen nec otioſus viderer; quin potiùs agerem utile aliquid, quo in hoc adventu Auguſtæ Reginæ, & Sereniſſimæ Filiæ, animæ dimidio Tuæ, gratum devotumque animum erga Regiam Magnæ Britanniæ majeſtatem, totamque domum Auguſtam, teſtarer: ſaltem quantum vix præmeditato, ſed, penè dixerim, in arena conſilium capienti, deque paupere penu aliquid deprompturo, in ea temporis anguſtia liceret. Nam per Deum immortalem, cui juſtiores, quàm mihi, hodiernâ ſe die cauſſæ obtulerunt teſtandi officii ſui erga Domum Regalem, pariterque Celſitudinem Tuam, poſtquam ab Auguſto Rege gener es adlectus? Scio, quantum debeam invictiſſimo Principi, Parenti Celſitudinis Tuæ, vindici patriæ libertatis: ſine qua vita quid eſt, niſi cadaver? Sed hoc beneficium magnum adeò licet, ut nullius ingenio vel facundiâ ſatis poſſit prædicari; ſi tamen fas ſit dicere, commune eſt mihi cum omni fœderata Belgica: etſi, niſi fallor, nos qui literas, & ſapientiæ ſtudia colimus, plurimùm rectiùs aliis noſtra intelligimus bona. Sed ego nunc in animo habeo illud in me grande meritum, quod unus è fœderata Belgica accepi ab Auguſto Rege Carolo, Religioſiſſimo Principe; quem ut Trajano ſcimus meliorem, ita, ex veteri formula, Auguſto Cæſare optamus feliciorem. Divinus ille Rex, (juſtiùs enim ſic dixero, quàm, quem proxime laudavi Auguſtum, *ſemper-deum* dicebat Maro) Rex, inquam, ille, cui dulcius eſt prodeſſe, quàm præeſſe, unum me, quamquam digniores eſſe alios non diffitear, in Metropolitanæ Cantuarienſium Eccleſiæ Præbendarios allêgit. Neque unquam dies illa animo excidet meo, quâ cum gratias, quas deberem, pro nobili hoc Canonicatus beneficio Auguſtæ agerem Majeſtati; illi me hoc placidiſſimi oris reſponſo dignabatur: pariter ſe gratias divinæ agere Majeſtati, à qua hoc haberet, quòd, me de literarum ſtudiis bene merente, meliuſque mereri parato, ipſe etiam bene mereretur de me, & familia mea. Quæ quàm altè in hoc pectus deſcenderint; quantopere etiam mihi ſtimulos ſubdiderint ad porrò calcandum virtutis, & induſtriæ callem; rectiùs, quàm maligno hoc ſeculo fieri amat, poſteritas judicabit; ſi non, quod ſatis ſit, ex iis, quæ ab illo tempore publici juris feci, ac vel Celſitudinis Tuæ Adfini, Sereniſſimo Walliæ Principi; vel doctrinâ, & fide eminentiſſimo Eccleſiæ Anglicanæ Clero dedicavi: ſaltem ex aliis, quæ deinceps moliar, dummodo vitam mihi ac valetudinem conceſſerit bonitas divina. Sed grande aliquid deproperare nunc tam ſubitò non dabatur. Gnarus igitur ejus, quod vulgo dici ſolet, tuſculo quoque ſacra fieri Diis: non dubitavi hoc qualecunque de ſchedis noſtris offerre. Selegi verò aliquid ſacri argumenti; quia hoc maximè mihi convenire putarem, quem Auguſtus Socer hoc potiſſimùm fine ſacro Cantuarienſium ordini inſeruiſſet, ut qui Muſas ante omnia dulces ducerem, non tam vulgares illas colerem, quàm ſacras. Hujuſmodi verò eſt labor noſter de tribus Symbolis; Apoſtolico, Athanaſiano, & Conſtantinopolitano: in quorum prioribus oſtendo, quantopere multos fugerit ratio de primis eorum auctoribus: in tertio autem illos præcipuè refello, qui Conſtantinopolitanos Patres, de Spiritus Sancti proceſſione à Filio, ſignâſſe aliquid arbitrantur. Simul hoc de Symbolis opere conſtare vòlui, non me in publico hoc gaudio conſpici penitus aſymbolum; ſed iſtiuſmodi contuliſſe ſymbolam, quæ ſimul ſymbolum foret animi devotiſſimi, erga Auguſtam Majeſtatem, Sereniſſimam Filiam, ac Generum Regium. Scio, quàm mole ſit exiguum, quod pro ſymbola pariter, ac ſymbolo eſſe cupio: ſed argumento exiguum non debet haberi, ſi ab ſincera Symbolorum illorum fide dependet Rerum publicarum tranquillitas,

quillitas, & æterna populorum ſalus : quæ duo cordatis Principibus cariora eſſe oculis ſuis oportet. Quod ſi deprimat fortaſſe laborem hunc ſcriptoris humilitas: attollet eundem Tua Celſitudo : unde non leve referet decus, ac ſplendorem; ſi minùs genium, & immortalitatem.

CELSISSIME PRINCEPS,

Senile, ac modeſtum votum accipe; quod facio pro univerſa Domo, tum Auguſti Magnæ Britanniæ Regis, CAROLI; tum Celſiſſimi Arauſionenſium Principis, FREDERICI HENRICI : illius, Soceri Celſitudinis Tuæ; hujus, Parentis; utriuſque verè optimi, maximi. Diutiſſimè ſalvi, atque incolumes, orbis univerſi, ac præcipuè Reip. Chriſtianæ bono, rebus intereſte humanis. Et quia vita hæc, quantumcunque diuturna, fragilis tamen dicenda eſt, & caduca: in memoria, atque ore bonorum omnium vivite; donec iſta etiam vita cum orbe terrarum finem ſuum ſortiatur. Denique ſolutâ hac mundi compage, corpore, animoque æternùm vivite, cæleſtibus choris permixti.

Amſtelodami, CIↃ IↃ C XLII, XII Kal. Jun.

CELSITUDINI TUÆ

Devotiſſimus

GERARDUS JOANNES VOSSIUS.

DE

DE TRIBUS SYMBOLIS

DISSERTATIO PRIMA;

QUÆ EST

DE SYMBOLO APOSTOLICO.

I.

Cùm varia apud veteres Symbola legantur; nunc propriè de iis agere propoſui, quibus in Officio ſacro utitur Eccleſia Romana. Sunt ejuſmodi tria: quorum unum dicitur Apoſtolicum; *alterum* Athanaſianum; *tertium* Conſtantinopolitanum, *ac quandoque etiam* Nicenum: *nempe quia primitus Eccleſia uſurpavit Symbolum Nicenum: poſtea Conſtantinopolitanum; quod Niceno eſt auctius, ut quo contineatur Nicenum.*

Hinc liquet, & tria, & quatuor poſſe Symbola ſtatui Officii Romani. Quatuor numerat Joannes Beleth, Theologus Pariſienſis, in Explicatione Divinorum Offic. cap. XL, ubi ſic loquitur: *Notandum eſt, quatuor eſſe Symbola: minimum, quod à cunctis communiter in quotidiana oratione dicitur; & quod Apoſtoli ſimul compoſuerunt. Secundum eſt, quod in prima recitatur;* Quicunque vult ſalvus eſſe; *quod ab Athanaſio, Patriarcha Conſtantinopolitano, contra Arrianos hæreticos compoſitum eſt: licet plerique eum Anaſtaſium fuiſſe falsò arbitrentur. Tertium eſt, quod Conſtantinopolitana Synodus edidit: videlicet, quod in Miſſa hactenus cani conſuetum eſt. Quartum eſt, quod ex Niceno Concilio prodiit.* Hactenus Belethus: quem Genebrardus vixiſſe ait ante annum milleſimum, & ducenteſimum. Quippe lib. III. de Trinitate refert, *a* Joannem Belethum floruiſſe ante annos quadringentos. Ipſe autem ſcripſit anno Chriſti CIƆ IƆ LXVIII: ut præfatio operis ad Carolum Lotharingum indicat. Atqui Belethus demum claruit anno CIƆ CCC XXVIII. Ut Genebrardus errorem committat annorum centum & ſexaginta. Porrò Beletho hoc antiquior ſeculo integro fuit Alexander Aleſius. Vixit enim anno CIƆ CC XXXI. Is tria tantum Symbola agnoſcit parte III, quæſt. LXIX, memb. V: nempe Apoſtolicum, Nicenum, & Athanaſianum. Ubi Nicenum intelligit cum auctario, quod Conſtantinopoli accepit: ut pleniùs explicabo parte III. de Symbolis. Aleſium quoque ſecutus eſt Durandus Mimatenſis, qui quadraginta ante Belethum annis claruit: putà anno CIƆ CC LXXX. Sic enim ſcribit Ration. Offic. Divin. lib. IV, cap. XXV: *Nota, quod triplex eſt Symbolum. Primum eſt Symbolum Apoſtolorum: quod vocatur Symbolum minus: quod videlicet ex inſtitutione Damaſi Papæ dicitur tacitè per ferias ſingulis Canonicis horis. Secundum Symbolum eſt,* Quicunque vult ſalvus eſſe &c. *ab Athanaſio, Patriarcha Alexandrino, in civitate Treveri compoſitum. Hoc tamen dici poteſt tertium. Nam Nicenum, de quo ſequitur, fuit prius in prima Nicena Synodo compilatum. Tertium eſt Nicenum, quod Damaſus Papa ex conſtitutione univerſalis Synodi apud Conſtantinopolin celebrata inſtituit: & vocatur Symbolum majus.* Videmus hic, ut in ordine hæreat; nec ſatis decidat, utrùm Niceno, an Athanaſiano, prior debeatur locus. Sanè ſi Athanaſius eſt auctor Symboli ſibi attributi: Athanaſianum Symbolum poſterius ſit Niceno mero: ſed prius Niceno cum ſuo auctario adverſus Macedonium. Similiter Ludolphus Saxo Carthuſianus, qui anno vigebat CIƆ CCC XXX. Sed hic Nicenum facit ſecundum. Sic enim ſcribit Vitæ Chriſti parte II, cap. LXXXIII: *Tria ſunt Symbola: primum Apoſtolorum, ſecundum Nicenum, tertium Athanaſii. Primum factum eſt ad fidei inſtructionem; ſecundum, ad fidei explanationem; tertium, ad fidei defenſionem.* Ac tria hæc eopſe ordine etiam commemorat Thomas Argentinenſis, qui anno vixit CIƆ CCC L. Vide eum lib. III, diſt. XXIV, & XXV, quæſt. I. art. III. Tria verò duntaxat commemorant; non quaſi Epheſinum, vel Chalcedonenſe Symbolum, ignorent; ut de cæteris taceam: ſed quia tria tantummodo obtineant in ſolemnibus Eccleſiæ Romanæ ſacris. Niſi cum Beletho quatuor dicere malis, quia, qui Nicenum nominant, ſub eo Conſtantinopolitanum comprehendunt, duoque Symbola pro uno habent; ut poſtea explicabitur.

a P. 182.

II.

Ordior à Symbolo, quod Apoſtolicum nominatur. Ac primùm referam, qui ex communiori ſententia illud condiderint, & quando, & quare condiderint. Deinde exponam, quibus argumentis ducti ſic putarint. Hinc argumenta eorum invalida eſſe monſtrabo. Poſtea opinionem eorum referam, qui ſuperiorem ſententiam, vel incertam crediderint, vel falſam: inque hoc diſſenſu adjungam me iis, qui falſam arbitrantur: quippe quod, noſtrâ quidem ſententiâ, ab Epiſcopo, & Clero Romano, neque id uno tempore, ſed currentibus ſeculis, paullatim ſit compoſitum. Exinde hanc ſententiam multis, variiſque argumentis, comprobabo. Denique quid Eccleſiam Romanam impulerit ad Symbolum hoc condendum, & quantus hodieque ejus uſus ſit, oſtendam. Ac de primo quidem ſic paucis habendum: ab aliquot ſeculis receptam eſſe opinionem, conditum illud eſſe ab Apoſtolis.

Itaque Theologica facultas Colonienſis, adverſus Monhemium ſcribens, id extra controverſiam ponit *a*. Genebrardus in III. de Trinitate *b* ingentem adducit numerum Sanctorum Patrum, quos idem ſenſiſſe contendit: nec dubitat quin longe plurimos prætererit: atque ex his colligit, *præfractam eſſe temeritatem, vertere in quæſtionem, num Apoſtoli verè ſint auctores Symboli, quod circumfertur ipſorum nomine.* Feuardentius quoque in Irenæum lib. I, cap. II *c*, non contentus dicere, adultos illud cùm ſacro lavacro tingerentur, *præſcripto procul dubio Apoſtolorum recitâſſe*, adjungit: *Apoſtolos eoſdem illud ipſum decantâſſe, dum ſacroſancta Euchariſtiæ myſteria*

a P. 130. edit. Col. an. 1560.
b P. 204. ed. Pariſ. an. 1585.
c Pag. 51. edit. Colon. an. 1596.

myſteria celebrarent, facile mihi perſuaſerim. Ac poſtquam hoc probare conatus Dionyſii Areopagitæ, & B. Jacobi Hieroſolymitani auctoritate (pro genuinis enim ſcriptoribus eos habet) hunc inde in modum concludit: *Quis non videt, primam hanc traditionem ad Apoſtolos, & non ad Concilium Toletanum tertium, vel Conſtantinopolitanum, referendam eſſe?*

III.

Sed qui de auctoribus conveniunt, quadrifariam tamen diſſentiunt. Primùm, num ſoli illud condiderint Apoſtoli; an præter eos CXX *viri; in quorum cœtu concionatus eſt Petrus de deſignando Apoſtolo novo: ut legere eſt Act.* I 15.

OB hunc diſſenſum ambiguè loquitur Antonius Nebriſſenſis in Quinquagena, Tit. Symbolum. *Ego,* inquit, *non diffiteor communi Apoſtolorum conſenſu, ſive illorum* CXX, *quos ſuo adventu Spiritus Sanctus afflavit, Symbolum fuiſſe compoſitum.*

IV.

Alter in eo eſt diſſenſus, num quiſque XII. *Apoſtolorum ad Symbolum contulerit caput aliquod, ſive articulum, ut nunc loquuntur: & utrum traditione conſtet, quid ab unoquoque fuerit collatum: an potius hoc duntaxat ſciatur, Apoſtolos fuiſſe congregatos; inque commune conſulentes, Symbolum iſtoc condidiſſe; & pro* XII, *vel* XIV *Apoſtolis,* XII, *vel* XIV *eſſe capita; quod verò caput à quoque ſit Apoſtolo, ignoretur.*

UNicuique ex Apoſtolorum duodecim numero ſuum caput nominatim aſſignat Auguſtinus; ſi modò is auctor; de quo poſtea dicetur. Ac voluiſſe idem videtur Leo Magnus ad Pulcheriam Auguſtam ſcribens epiſt. XCVI: *Ipſius Catholici Symboli brevis & perfecta confeſſio, quæ* DUODECIM APOSTOLORUM TOTIDEM *eſt ſignata* SENTENTIIS, *tam inſtructa ſit in munitione cœleſti, ut omnes hæreticorum opiniones ſolo poſſint gladio detruncari.* Item Venantius Fortunatus præfatione in exegeſin Symboli Apoſtolici a: *Collatâ Apoſtolis ſcientiâ linguarum, adhuc in uno poſiti, hoc eſt, inter Symbolum unusquiſque quod ſenſit dicendo condidere.* Et breviùs mox: *Symbolum* COLLATIO *dicitur Græcè, quia hoc ipſi* INTER SE *per Spiritum Sanctum ſalubriter condiderunt.* Nec multùm abit Albertus Patavinus; qui Ægidii Romani auditor fuit, & anno claruit CIƆ CCC. Hic, quia poſt Chriſti adſcenſum, Apoſtolis undecim, non Matthiam modò accenſet, ſed etiam Paulum, & Barnabam: eò non XII tantummodo, ſed XIV capita, ſtatui poſſe judicat. Niſi ſic malis credidiſſe, quia putaret, diviſionem ſymboli, non ex numero colligentium, ſed capitum collectorum, colligi oportere. De quo poſtea videbimus. Nunc Albertum ipſum audiamus ſermone CIII: *Per duodecim cophinos, duodecim regulas, ſeu ſententias Catholicæ fidei intelligimus: qui cophini contexuntur ex duodecim, vel quatuordecim articulis fidei, qui continentur in Symbolo Apoſtolorum. Et primam quidem fidei regulam, quaſi primum cophinum, contexuit Petrus &c.*

a Tom. 1. Bibliotheca Patrum edit. 2. p. 1150.

V.

Tertium, in quo parum conveniat, eſt, num Apoſtoli ex iis, quæ fuſe antea ſcripſerant, hæc capita excerpſerint; atque ita omnem fidei doctrinam compendio conſtrinxerint: an verò hoc Symbolum, Spiritu ſic ſuggerente, compoſuerint citra ſui, vel alieni ſcripti opem.

POſterior ſententia eſt vulgatior; ſed priorem amplexus eſt Paſchaſius Ratbertus, qui anno vixit IƆ CCC L. Verba ejus ſunt præfat. libri de Spiritu Sancto: *Hanc* (fidem Catholicam) *Apoſtolica ſollicitudo, atque perfectio, ſicut per ſanctas paginas dilataverat, ita per Symboli ſalutare mirâ brevitate collegit, & tanquam per diverſas remediorum ſpecies diſpoſuit in corpus unum, ac velut ex innumeris aromatibus pretioſum confecit unguentum.*

VI.

Quartum, in quo diſcrepent, eſt ſuper tempore, quo conditum hoc Symbolum fuerit. Sunt qui id contigiſſe exiſtiment, mox ubi Spiritus Sanctus in Apoſtolos deſcendit. Alii verò referre malunt id ad tempus, quo Herodes Antipas, in Judæorum gratiam, uſque adeò perſequeretur Chriſtianos: ut eſt Actor. XII.

EO pſe anno, quo paſſus eſt Chriſtus, compoſitum fuerit, ſi tum conditum, verè ait Rufinus a, *eum per adventum Sancti Spiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos ignea lingua ſediſſent, ut loquelis diverſis, variiſque loquerentur.* Ac ſimiliter Iſidorus Hiſpalenſis libr. II de Eccleſ. Offic. cap. XXII. Baronius autem id factum refert ad annum Claudii ſecundum: qui decimus eſt à paſſione Dominica. Eique occaſionem præbitam conjectat, quòd abituri eſſent in gentes ad vitandam Herodis perſecutionem, qui jam Jacobum majorem ſupplicio capitis affecerat; & Petrum conjecerat in vincula; unde tamen divinitus fuit liberatus: ut in Actibus Apoſtolorum tradit B. Lucas b.

a In expoſitione Symboli.

b Cap. 12.

VII.

In quincto etiam diſconveniunt: nempe ſuane cauſâ condiderint, ne, diverſa docendo, alii ab aliis alieni fierent animis: an Eccleſiæ cauſâ, quò certam ea haberet formulam, quam baptizandis exponeret.

PRius cenſuit Rufinus in expoſitione Symboli. Plures tamen poſteriorem hodie ſententiam ſequuntur.

VIII.

Vidimus, quàm varias abeant in partes, qui ab Apoſtolis hoc Symbolum αὐτολεξεὶ c compoſitum eſſe arbitrantur. Ut tanta opinionum diverſitas falſitatis ſuſpicionem injicere poſſe videatur: præſertim præeuntibus hodie non paucis eruditiſſimis viris, qui ſententiam eam putarunt, vel falſam, vel minimùm incertam.

c Verbis iiſdem.

DUbitat ſanè, poſt Laurentium Vallam, etiam Polydorus Virgilius Urbinas, lib. V de rerum inventione, cap. XIII: *Symbolum collationem ſignificat, quia Apoſtoli, ſive Patres, in unum contuliſſent, quod unusquiſque de Deo ſenſerit.* Sunt & Eraſmi verba in Præfat. ad Lectorem Paraphraſis Matth. *Librum hunc concinnare cupio, non ex humanis lacunis, ſed ex fontibus Euangelicis, & Apoſtolicis literis, & ex Symbolo; quod, an ab Apoſtolis proditum ſit, neſcio.* Quem locum, poſterioribus editionibus præteritum, objecêre Eraſmo Theologi Pariſienſes. Horum cenſuræ reſpondit ipſe Tit. XI. Qua de re poſtea. Ad hæc ab Apoſtolis eſſe, negat diſertim Joannes Brentius in Catech. quod ei Serrarius exprobrat. Nec Apoſtolos auctores agnoſcere videtur Joannes Calvinus libr. II. Inſtitut. cap. XVI, §. XVIII: *Apoſtolicum autem Symbolum nuncupo, de auctore minimè ſollicitus.* Ac poſtea: *Neque vero mihi dubium eſt, quin à*

prima

Digitized by Google

prima ſtatim Eccleſiæ origine, adeoque ab ipſo Apoſtolorum ſeculo, inſtar publicæ, & omnium calculis receptæ confeſſionis obtinuerit, undecunque tandem initio fuerit profectum. Quo intellecto, de auctore vel anxie laborare, vel cum aliquo digladiari, nihil attinet. Daniel quoque Chamierus Delphinas in opere de controverſiis religionis, lib. IX de Canone, cap. X: *Eſſe ab Apoſtolis Symbolum ſic compoſitum, ſi non eſt falſum, certè, quod proximum falſo eſſe, nemo negat, incertum eſt.* Denique Lavaterus, & Parkerus, uterque libro de deſcenſu Chriſti ad inferos, demum poſt annum CCCLXXXII conditum arbitrantur. Quod putant, non eſſe ab Apoſtolis, inferiùs amplectemur: non item, quòd exiſtiment, tam ſerò conditum eſſe Symbolum.

IX.

Sed ne videar, temere opinionem adeò pervulgatam in dubium vocâſſe; prius argumenta adducam, quibus impulſi ita ſenſerint: deinde dicam, quid de ſingulis videatur. Ac primùm quidem eos movit, ipſa Apoſtolici Symboli *appellatio. Quippe, quos hactenus recenſui, in eo conſpirant, propterea* Apoſtolicum *vocari, quia Apoſtolos habeat auctores. Pleri que etiam ex* Symboli *vocabulo id colligunt. Nam* *συμβολον, ſecundùm eos,* collationem *notat; qualis cœna eſt collatitia, ubi ſinguli convivarum ſuam conferre ſolent portionem: inde, inquiunt, nomen datum hiſce fidei capitibus, quia Apoſtoli ſinguli ad hoc, velut ſpirituale epulum, individuatum aliquod contulerint caput fidei Chriſtianæ.*

SYmbolum notare *collationem*, etiam apud Clementem Romanum, ſive alium, legas epiſt. I. Rufinus ſimiliter in expoſitione Symboli, & iiſdem verbis Iſidorus lib. II de Eccleſiaſticis Offic. cap. XXII, & Rabanus Maurus lib. II de Inſtit. Cleric. cap. LVI: *Symbolum Græce collatio, hoc eſt, quod plures in unum conferunt.* Eadem mens Auguſtini, vel alius, ſermone CLXXXI de Tempore. Intellige autem collationem pecuniæ, vel cibi, potulve, ad convivium. Quæ poſterioribus ſeculis *comeſſalia* dicta, vel *convivia de conferſis*: ut videre eſt C. cum oportet. 2. diſtinct. 44. & C. non liceat, eâdem diſtinct. Priori loco hæc ſunt verba: *Non oportet miniſtros altaris, vel quoſlibet clericos, aut etiam laicos Chriſtianos, ex Symbolis, quæ vulgus Comeſſalia appellat, convivia celebrare.* Poſteriori loco hæc legas: *Non liceat, ſacerdotes vel clericos; ſed nec religioſos laicos, convivia celebrare de conferſis.* Tralatione ab hujuſmodi conviviis petitâ *Apoſtolicum* dici *Symbolum*, ſententia eſt Lugdunenſis Eucherii, priori de Symbolo homiliâ: ubi ſic ſcribit: *Sicut nonnullis ſcire permiſſum eſt, apud veteres Symbola vocabantur, quod de ſubſtantia collecti in unum ſodales in medio conferebant ad ſolemnes epulas, & ad cœnæ communes expenſas: ita & Eccleſiarum Patres de populorum ſalute ſolliciti, ex diverſis voluminibus Scripturarum collegerunt teſtimonia divinis gravida ſacramentis. Diſponentes itaque ad animarum paſtum ſalubre convivium, collegerunt verba brevia & certa, expedita ſententiis, ſed diffuſa myſteriis, & hoc* SYMBOLUM *nominaverunt.* Quam rem non unâ ſimilitudine deinceps illuſtrat. Etiam Innocentius III lib. II Myſteriorum Miſſæ, cap. XLIX: *Et ideò Symbolum componentes, uniſquiſque bolum, id eſt particulam unam, appoſuit.* Jacobus Vitriacus Dominicâ in Albis: *Dicitur Symbolum Apoſtolorum, quia unuſquiſque partem ſuam appoſuit. Petrus ait &c.* Longum fuerit omnes priorum, qui ita ſenſerint, referre. In his Genebrardus lib. III de Trinitate *a*. Sed negas ille, aliud de eo dicendum, quàm quod etiam Georgius Pachymeres, in Dionyſii Areopagitæ caput III de Eccleſiaſtica hierarchia, tradit; hanc vocem ſignificare τὴν ἔρανον, *collectam, καὶ τὸ διδόμενον εἰς δεῖπνον, & id, quod confertur pro cœna.* Satis etiam liquet, Alemannorum veteres

a P. 204. edit. Pariſ. 1585.

huc eſſe etymon ſecutos: ut qui Symbolum vocent *gverſt* quod ad verbum *συμβολὴν*, ſive *conjectionem* notat. Item, qui gloſſas ſcripſit in Decretalem Innocentii de ſumma Trinitate & Fide, hybridam efformans vocem, ſymbolum conflatum ait ex *σύν*, quod interpretatur *ſimul*, & *bolus*; quia nempe ad epulum hoc ſpirituale Apoſtoli ſinguli contulerint bolum. Quod & apud Mimatenſem Durandum legas lib. IV, cap. XXV. Item Joannem Gerſonem, ſive alium libro de articulis Fidei, qui inter Gerſonis opera exſtat: *Dicitur*, inquit, SYMBOLUM *a* SYN, *quod eſt* CUM, *&* BOLE, *quod eſt* SENTENTIA; *quaſi collectio ſententiarum. Vel, ut alii volunt, à* SYN *quod eſt* CUM, *&* BOLUM, *quod eſt* FRUSTUM; *quaſi fruſtorum, id eſt capitulorum, vel particularum fidei, collectio.*

X.

Alterum eſt eorum argumentum traditio majorum, & Sanctorum Patrum auctoritas.

IMò ſi audimus Sixtum Senenſem bibliothecæ Sanctæ lib. II *a*: *Omnes Orthodoxi Patres affirmant, Symbolum ab ipſis Apoſtolis conditum.* Nec obſcurum eſt, idem ſenſiſſe Genebrardum: de quo ſuperiùs diximus. In Patribus, quibus ſe tuentur, principem dant locum Clementi Romano epiſtolâ primâ; ubi hæc legas: *Chriſto itaque reſurgente, & adſcendente in cælum, miſſo ſancto Spiritu, collatâ Apoſtolis ſcientiâ linguarum, adhuc in uno poſiti, Symbolum quod fidelis nunc tenet Eccleſia unuſquiſque, quod ſenſit, dicendo, condiderunt, ut diſcedentes ab invicem, hanc regulam per omnes gentes prædicarent.* Atque hunc etiam locum Eraſmo objectant Theologi Pariſienſes in Cenſura ſua Tit. XI. Similiter Rufinus commentario in Symbolum: ut qui hac de re ſic loquatur: *Tradunt majores noſtri.* Et cum de tempore egiſſet, quo id factum dicitur; puta cùm linguæ igneæ ſuper ſingulos ſediſſent, & diſceſſuri eſſent alii ab aliis; mox ſubjungit de facto ipſo: *Omnes ergo* (Apoſtoli) *in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breve iſtud futuræ ſibi, ut diximus, prædicationis indicium conferendo in unum, quod ſentiebat quiſque, componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuunt.* Quæ & exſcripſit Iſidorus lib. II de Eccleſiaſt. Offic. cap. XXII. Idem Rufinus poſtea, ac penè iiſdem verbis Iſidorus loco memorato ſubdit: *Idcirco denique hæc non ſcribi chartulis, atque membranis; ſed retineri cordibus, tradiderunt: ut certum eſſet, neminem hæc ex lectione, quæ interdum pervenire etiam ad infideles ſolet, ſed* EX APOSTOLORUM TRADITIONE *didiciſſe ſufficeret.* Valde autem conveniunt cum iis iſta B. Hieronymi epiſt. LXI ad Pammachium: *Symbolum fidei, & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta, aut atramento: ſed in tabulis cordis carnalibus.* Ac poſtrema etiam iiſdem verbis legas apud Iſidorum lib. VI Orig. cap. ult. Pro XII verò Apoſtolis XII eſſe Symboli ſententias, etiam tradit Leo Magnus ep. XCVI *b*, verbis etiam antea adductis: *Ipſius Catholici Symboli brevis & perfecta confeſſio, quæ duodecim Apoſtolorum totidem eſt ſignata ſententiis, tam inſtructa ſit in munitione cæleſti, ut omnes hæreticorum opiniones ſolo poſſint gladio detruncari.* Ac ſimiliter Venantius Fortunatus præfat. expoſ. Symboli. Imò aliqui eò uſque fuere progreſſi, quemadmodum antea vidimus, ut non dubitarent dicere, quam quiſque protulerit ſententiam. Atque hæc etiam opinio placuit conditori Eccleſiaſticorum Annalium ad an. XLIV. Ac pro ſe adfert B. Auguſtini auctoritatem, ſic ſcribentis de Temp. ſerm. CXV: *Quod Græcè Symbolum dicitur, Latinè Collatio nominatur: Collatio ideo, quia collata in unum totius Catholicæ legis fides, Symboli colligitur brevitate; cujus textum vobis modò, Deo annuente, dicemus. Petrus dixit: Credo in Deum Patrem, omnipotentem. Ioannes dixit: Creatorem cæli, & terræ. Iacobus dixit: Credo & in Ieſum Chriſtum, filium ejus unicum, Dominum noſtrum. Andreas dixit:*

a *Voce* Apoſtolorum.

b *Sive epiſt.* 13. *in editione Colonienſ. an.* 1591.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Philippus ait: Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Thomas ait: Deſcendit ad inferos, tertiâ die reſurrexit à mortuis. Bartholomæus dixit: Adſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Matthæus dixit: Inde venturus eſt judicare vivos, & mortuos. Iacobus Alphæi: Credo & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam. Simon Zelotes: Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. Iudas Iacobi: Carnis reſurrectionem. Matthias complevit: Vitam æternam. Amen.

XI.

Illud de CCX *viris tuentur Lucæ Act.* I, I5. *ubi legas, cœtum fuiſſe* CXX *virorum, cùm Petrus orationem illam haberet de obtinendo novo Apoſtolo, qui, prævis precibus, ſortitione deſignatus. Hos igitur* CXX *viros, rebus omnibus Chriſti à reſurrectione geſtis interfuiſſe, vetus eſt opinio: indeque colligunt, non ſolos Apoſtolos, ſed etiam illos* CXX, *quos dicebamus, feſto Pentecoſtes Spiritum ſanctum accepiſſe.*

ITa in eum locum tradidit Chryſoſtomus: quem ſequitur Oecumenius. Ac ſimiliter Hieronymus in epitaphio Paullæ, & epiſtolâ ad Paullinum. E junioribus item Heſſelius tractatu de Reſurrectione.

XII.

Præterea de fine dicebamus non conveniſſe; dum alii putant, ſui cauſâ; alii autem, populi ergo condidiſſe. Ac veterum quidem, & maxime Rufini auctoritate nituntur, qui dicunt, opus iis fuiſſe hac regulâ, ne poſtea longiſſimis ſpatiis ſeparati diverſa docerent, atque ita & ipſi inter ſe in varias ſcinderentur partes.

VErba Rufini ſunt in expoſitione Symboli: *Diſceſſuri itaque ab invicem normam prius futuræ prædicationis in commune conſtituunt: ne forte ab aliis alii abducti diverſum aliquid his, qui ad fidem Chriſti invitabantur, exponerent.* Videtur idem velle Venantius Clementianus Fortunatus præfat. in Symbolum Apoſtolicum *a*: *Reſurgente Chriſto, & adſcendente in cælum, miſſo Sancto Spiritu, unuſquiſque, quod ſenſit, dicendo condidere, ut diſcedentes ab invicem, hanc regulam per omnes gentes æqualiter prædicarent.* Apertiùs verò, octingentis poſt Rufinum priùs memoratum annis, Innocentius libro ſecundo myſteriorum Miſſæ, cap. XLIX: *Cum*, inquit, *Apoſtoli forent ad prædicandum Evangelium profecturi, conferentes in unum ſuper articulis fidei ſtatuerunt, ut ſicut omnes erant in una fide concordes, ſic omnes unam fidem concorditer prædicarent: & ideo Symbolum componentes, unuſquiſque ſubolum, id eſt, particulam unam appoſuit.* Similiter Matthæus Weſtmonaſterienſis, qui anno claruit cIɔ CCCLXX. ſic enim ille in Chronicis ad an. XXXIII: *Apoſtoli ituri in orbem univerſum, ut prædicarent Evangelium omni creaturæ, Symbolum fidei compoſuerunt, ut ad nationes profecturi, non diverſum, ſed unum, omnes prædicarent.*

a Tom. 2. Biblioth. SS. Patrum, edit. 2. p. 1250.

XIII.

Qui vero populi cauſâ hoc feciſſe arbitrantur, eo ſe tuentur, quod Chriſtus credentes juſſerit baptizari; ac proinde opus fuerit, ut baptizandi ederent fidei confeſſionem: hanc autem brevis eſſe debuerit, & plena tamen, planaque: qualem nunc Apoſtolicum eſſe Symbolum cernimus.

NEmpe horum eſt judicium, niſi Eccleſia ab ipſis incunabulis habuiſſet hoc Symbolum, quale nunc habuimus; cariturum fuiſſe regulâ fidei, & confeſſionis formulâ in baptiſmate. Ideo, ex Apoſtolorum præſcripto, adultos disertis id verbis recitâſſe, cùm ſacro lavacro tingerentur, Feuardentius ait in Irenæum lib. I, cap. II: & hujus ſententiæ laudat auctorem Clementem lib. VII Conſtitut. Apoſtolic. cap. XLI. Subſcribereque ei addit Rufinum expoſ. Symb. Hieronymus epiſt. ad Pammachium, Ambroſium epiſt. LXXXI, & ſerm. XXXVIII, Auguſtinum ſerm. CXV, & CLXXXI, de Tempore, Leonem Magn. epiſt. XIII, Iſidorum lib. II de Eccleſ. Off. cap. XXIII, & Petrum Chryſologum paſſim.

XIV.

Hæc eorum nunc argumenta perpendemus. Ac primò de fine. Ubi prior ille, quem Rufinus adſignat, prorſus certiſſimæ derogat veritati doctrinæ Apoſtolicæ. Siquidem, ſi meiuerint, ne, priùs niſi conveniſſent de Symbolo quopiam, ad cujus amuſſim cuncta exigerent, ſubinde alii ab aliis in doctrina abirent: conſequitur, non ſatis eos certos fuiſſe de fundamento, ſive capitibus religionis Chriſtianæ. Atqui repleti erant Spiritu Sancto; gnari etiam, Deum promiſiſſe, ducturumſe eos in omnem veritatem, &, pro occaſione rerum, in os iis ingeſturum, quod dicerent. Quantò igitur veriſimilius aliis, quibus placet, aliorum ergò condidiſſe? Interea hos etiam mirifice ratio fugit, ſi ab Apoſtolis credant baptizatum eſſe neminem, niſi qui hanc formulam recitâſſet. Nam primis illis temporibus ſimplex erat fidei profeſſio, qua ſe credere dicerent in Ieſum Chriſtum; ſive in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

QUod ſatis liquet ex baptiſmate eorum, de quibus agitur in Actis Apoſtolicis. Proinde primis Eccleſiæ temporibus non erat opus formulâ iſtiuſmodi Symboli. Sed exigi cœpit, ubi variæ hæreſes in Eccleſiam irrupetant; ut poſtea dicam.

XV.

Quod ex Symboli *nomine argumentum arceſſunt, parum firmo nituntur tibicine. Nam largiamur ſanè,* σύμβολον *eſſe* collationem: *ſic dici poſſit, confeſſionem hanc eo* Symbolum *dici, non quia à pluribus, ſed quia ex pluribus, ſit collectum. Atque ita iis viſum, qui inde nominis originem arceſſunt, quia collectum ſit ex diverſis Scripturæ locis, vel ſaltem variis religionis capitibus.*

VIdit hoc Cajetanus, qui ad Thomæ ſecundam ſecundæ ſic ſcribit qu. I. art. VIII. *Adverte, quod auctor, articulos fidei ex parte rei creditæ enumerandos arbitrans, diſtinctionem illam famoſam juxta numerum Apoſtolorum prætermiſit eâ ratione; quod* ACCIDIT *articulis fidei, quod vel* AB UNO, *vel* A PLURIBUS *ſint. Et ſimile invenies à Symboli nomine, quod non* A COLLIGENTIUM, *ſed* COLLECTORUM PLURALITATE, *definitur, eâdem ratione; quia ſcilicet accidit Symbolo pluralitas colligentium: in cujus ſignum Athanaſius* SOLUS SYMBOLUM *collegit.*

XVI.

Qui verò dicunt, Apoſtolos ex iis, quæ fusè ſcripſerant, breve hoc compendium collegiſſe, eoque Symbolum, *ſive* collationem *dici: facilè temporum ratione refelluntur: præſertim autem illi, qui ſcriptum eſſe aiunt mox ab accepto Spiritu Sancto. Obſtat enim, quòd nec dum ullum tunc ſcriptum fuerit Apoſtolicum.*

Sin

Digitized by Google

a Annal. Eccleſ. T. 1. ad an. 44.

Sin Baronii a magis ſententia placet, exiſtimantis, conditum eſſe eo fere tempore, quo ab Herode ſublatus eſt Jacobus Zebedæi: a veteribus ſic abitur; nec multum adeo efficitur; quia nullius ex tot ſcriptis Euangeliſtarum, & Apoſtolorum, vel ſolius duntaxat Matthæi Euangelium, tunc exſtitit.

UT paullò hoc pleniùs diducam; qui ex quatuor Euangeliis collectum ſit, cùm Joannes, ſi Hippolyto Portuenſi apud Cedrenum credimus, Euangelium demum exarant in Pathmo, regnante Domitiano? nempe jam nonagenarius; ut eſt apud Epiphanium hæreſi LI: ſi Baronio fides, anno Chriſti XCIX; quo tempore unus is Apoſtolus ſuperetat. Dixeris, apud Epiphanium hæreſi LI legi, ſub Claudio Cæſare è Pathmo reverſum: atque, ut Joannes necdum ſcripſiſſet, ex tribus prioribus collectum videri. Verùm huic ſententiæ obſtat, quòd Lucas pertingit uſque ad exactum à captivitate Pauli biennium, hoc eſt, annum Chriſti LXI. Quomodo ſaltem Jacobus Zebedæi filius nihil contulerit: quandoquidem is ſexdecim annis antè, anno putà XLIV, ab Herode Antipa fuerat occiſus: quod temporum ratio ex Act. cap XII oſtendit. Eamque annorum rationem etiam Baronius ſequitur. Verùm is, ut dicebamus, mavult conditum eſſe tempore eo, quo perſecutionem exercuit Herodes. Sed ſive aliquantò ante necem Jacobi, ſive paullò pòſt, id factum ſit: ſolius tum Matthæi Euangelium exſtabat. Nam Marcus ſuum ſignâſſe Euangelium putatur anno XLV; putà anno toto poſt exceſſum Jacobi. Matthæus verò ſcripſiſſe creditur anno XLI. Dices, ſic quoque XII Apoſtolos id componere potuiſſe: quia ad decem illos, qui cum Chriſto vixerant, (Iacobum enim majorem nunc non annumeramus) acceſſerant Matthias, & Paulus. Non diffiteor. Sed nego, ſolidè hoc ex Euangeliis colligi. Ac multò minùs ex iis conſequitur, ſi compoſitum ſit mox ab accepto Spiritu Sancto. Nihil enim apertiùs, quàm ab Apoſtolis eo tempore nihil fuiſſe ſcripto divulgatum.

XVII.

Atque ut ſic diceretur, quia ex Scripturis collatio eſſet facta in ſummarium quoddam: non eò ab Apoſtolis compoſitum ſequatur. Nam Apoſtolici etiam viri, & horum diſcipuli, potuerint illud ex Scripturis colligere: ut inde Symbolum, *& quidem* Apoſtolicum, *vocaretur.*

VIdetur hoc ſenſiſſe Euſebius Emiſſenus, vel potiùs Eucherius Lugdunenſis, homiliâ primâ de Symbolo. Ubi non ab Apoſtolis quidem, attamen ab Eccleſiarum Patribus, ſcriptum ait. Quæ appellatio etiam iis convenit, qui ſeculis vixere ſequentibus.

Nunc verò, ne illud quidem verum eſt, *Symbolum* ſignificare *collationem*, ſive *cœnam collatitiam*, atque ab ejus ſimilitudine hoc fidei compendium *Symbolum* vocari. Qui ſic colligunt, confundunt *Symbolam* cum *Symbolo*; cùm veteres cœnam collatitiam non *Symbolum*, ſed *Symbolam*, dixerint. Sanè Ariſtophanis interpreti συμβολαὶ δεῖπνόν ἐστι τὸ ἐκ κοινοῦ συμπλησμένον. Cui adſidet Athenæus circa finem lib. VIII conviviantium ſophiſtarum: ubi συμβολὴν eſſe ait, τὴν εἰς τὰ συμπόσια ὑπὸ τῶν πινόντων εἰσφερομένην. Indeque eſt apud Comicum in Andria *b*: *Symbolam dedit.* Sic enim, non *Symbolum*, apud eum legi debere, rectè ex antiquis codd. obſervatum Gabr. Faerno, Henrico Stephano, Adriano Turnebo, atque aliis. Græci aliter ἔρανον vocant: indeque ἐρανάρχης, qui ἔρανον colligeret, Artemidoro lib. I Oneirocr. cap. XVIII, & XXXVII. A ſymbola vero *aſymbolt*, qui ſine ſymbola ad convivium venirent, Terentio Phorm. act. II, ſc. II, & Agellio lib. VI, cap. XIII. Ac apud Athenæum legas, Cteſibium Chalcedonenſem dixiſſe, ex philoſophia ſibi ſupereſſe, τέχνην τὸ ἀσυμβόλως δειπνεῖν· *artem abſque ſymbola cœnandi.* Etiam apud eum in VI Dromoni Tithymallus paraſitus dicitur ἀσυμβόλος δειπνεῖν: pro quo mox Dromon ipſe ſubdit, συμβολὰς οὐ καταβάλλει. Ac Diodorum Sinopenſem ſimiliter de paraſito loqui, ex eodem Athenæo ibidem cognoſcas. Sunt iſta Grammatici pulveris, fateor: ſed talium ignoratio ſpiſſos ſæpe errores invehit in Theologiam.

b Act. 1. ſcen. 1.

XVIII.

Non dubium igitur, quin appellationis hujus ratio potiùs peti debeat ex genuina Symboli *ratione, quâ* teſſeram, *ac* ſignaculum *notat, ſive in militia, ſive in contractu.*

SAnè Græcis σύμβολον propriè *indicium*, ac *ſignum* ſignat: quam ſignificationem cum altera conjunxit Clemens Romanus, ſive alius potiùs, lib. I: item Iſidorus de Eccleſiaſticis Offic. lib. I, cap. XX, ut alios mittam. Intellige indicium, ac ſignum, quo vel milites dignoſcerentur ab hoſtibus, vel in pactis conventiſque loco tabellarum ac ſyngrapharum uterentur: ut Suidas teſtis eſt, ac Turnebus quoque Ariſtotelis, & Demoſthenis teſtimoniis probat lib. II Adverſariorum, cap. XXX. Apud complures legas, σύμβολον *indicium* notare. Et ſic quoque Venantius Fortunatus *a* præfat. in Symbolum, & Durandus Mimatenſis Rationalis Divin. Offic. lib. IV, cap. XXV *b*. Sed *judicium* reſcribe utrubique.

a Tom. X. Biblioth. SS PP. b Edit. Ven. an. 1581.

XIX.

Quamobrem non paullò veriſimilius eſt, confeſſionem hanc fidei eò Symbolum *vocari, quia hac velut teſſerâ, ac ſigno militari, omnes, qui Chriſto ſe militari ſacramento verè obſtrinxerunt, ab deſertoribus, & omnibus, qui doctrinam ſalutarem adulterant, nullo negotio liceat diſcernere.*

NEque hanc ſignificationem non vidit Rufinus *c*, vel Iſidorus *d*. Quamvis enim eorum quoque ſententiam adferunt, qui σύμβολον, & συμβολὴν, confuderunt: tamen eàdem adducunt opinionem illorum, qui gnari etiam, *indicium*, & *ſignum* notare, cauſſam inde appellationis hanc arceſſunt, quòd indicio horum capitum fidei, veros Chriſtianos ſit dignoſcere ab iis, qui adulterinæ ſe doctrinæ fuco tales ementiuntur. Rufinum, uti & Iſidorum (qui αὐτολεξεὶ *e* priorem exſcripſit) audiamus: *Indicium autem, vel ſignum, idcirco dicitur: quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus dicit, & in Actis Apoſtolorum refertur, multi ex circumciſis Iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicujus, vel ventris gratiâ, ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo iſtud indicium poſuêre, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verè ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis civilibus hoc obſervari ferunt: quoniam & armorum habitus par, & ſonus vocis idem, & mos unus eſt, atque eadem inſtituta bellandi, ne qua doli ſubreptio fiat, Symbola diſcreta unuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quæ Latinè vel ſigna, vel indicia, nominantur; ut ſi forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus Symbolum, prodat, ſi ſit hoſtis, an ſocius.* Ac Maximus Taurinenſis de Tradit. Symb. *Symbolum teſſera eſt, & ſignaculum, quo inter fideles, perfidoſque, ſecernitur.* Locum integrum inferius adducemus pleniùs. Iſidorus lib. VI Orig. cap. ult. *Symbolum ſignum, vel cognitio, interpretatur.*

c In expoſit. Symb. d Lib. 1. de Eccleſ. Off. c. 22. e Verbis iiſdem.

XX.

Vel dicamus, non à militari, ſed à contractuum teſſera, nomen id accepiſſe. Eſt enim teſſera pacti, quod in baptiſmo inimus cum Deo.

UNde Ambroſius lib. III de Velandis virginibus: *Symbolum cordis ſignaculum, & noſtra militia ſacramentum.* Quaſi dicat, eſſe quaſi tabellam, quâ cum Imperatore noſtro paciſcimur, eique nos obſtringimus, ut milites ſacramento ſolent. Atque hic quidem ad militarem contractum alluſit. Sed universè contractum reſpicit Petrus Chryſologus homil. LXII, quâ Symbolum hoc Apoſtolicum interpretatur. Ipſum audiamus: *Placitum, vel pactum, quod lucri ſpes venientis continet, vel futuri, Symbolum nuncupari, contractu etiam docemur humano: quod tamen Symbolum inter duos firmat ſemper geminata conſcriptio, & in ſtipulatione cautum reddit humana cautela, ne cui ſurrepat, ne quem decipiat perfidia contractibus ſemper inimica. Sed hoc inter homines, inter quos fraus, aut à quo facta eſt, aut cui facta eſt, ſemper lædit: inter Deum verò, & homines, Symbolum fidei ſolâ fide firmatur: non litera, ſed ſpiritu creditur, & mandatur cordi, non chartæ: quia divinum creditum humanâ non indiget cautione.* Et mox: *Sed dicis; Qui falli non poteſt, quid eſt, quod exigit placitum? quid Symbolum quærit? Quærit ille propter te, non propter ſe, non quia ille dubitat, ſed ut tu credas.* Ex his, & iis, quæ deinceps ſubdit, liquet, eum putâſſe, Symbolum dici, tanquam teſſeram pacti indicem cum Deo. Clarè enim ait, in humano contractu duo requiri ſymbola, hoc eſt, duas tabellas, quibus quiſque ſe obligat: ſed in contractu cum Deo, quia hic fallere nequit, ſufficere, ut à nobis, qui fallere poſſumus, ſymbolum, ſive pactum exigatur: atque id ſymbolum eſſe fidei confeſſionem, quam edimus baptizandi: ita ut ſi ab ea fide reſiliamus, meritò dicamur pactum rupiſſe initum cum Deo. Porrò Symbolum pro pacto ſumi, legas etiam apud Papiam in Gloſſis, & exinde apud Gerſonem in Theologiæ Compendio, cap. de Fidei articulis.

Duplicem attuli nominis rationem, quarum utraque placuit antiquis. Nonnullis verò aliquanto aliter videtur. Nam, inquiunt, primis tribus ſeculis pro Symbolo fidei ſolere dici *confeſſionem*, vel *expoſitionem*, vel *regulam fidei*, vel ſimile; non item *Symbolum*; per quod potiùs intellexiſſe ajunt *ſignum ſacramentale*: quomodo Origenes in tertio contra Celſum, aquam, vel ablutionem ſacram vocat *Symbolum luſtrationis*: & in Joannem, *Symbolum purificationis animæ*. Unde colligunt, ablutionem primò *Symbolum* dictam eſſe: poſteà autem *Symboli* nomen etiam *fidei regulæ* ſive *confeſſioni* eſſe attributum, quia cum ablutione conjungeretur. Mihi ſententia hæc novitate ſuâ eſt ſuſpectior. Nec cauſſam video, cur credere oporteat, Romanam Eccleſiam, & Italicas alias, uti Mediolanenſem, Aquileienſem, ſerò adeo hanc ſignificationem accepiſſe. Rufinus ſanè pro regula fidei uſurpat non novè, ſed ex uſu communi: quod ſatis apertum vel ex inſcriptione. Et ante eum Mediolanenſis Ambroſius epiſt. XXXIII, libri V, ait: *Sequenti die, erat autem Dominica, poſt lectiones, atque tractatum, dimiſſis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptiſterii tradebam baſilica.* Scio, Parkerum, virum eruditum *a*, id velle, hic etiam ſumi pro aquæ ſigno. Nempe is, quia dimiſſis catechumenis, Symbolum traditum dicatur, eò putavit per Symbolum non poſſe intelligi regulam fidei; ut quæ traderetur catechumenis præſentibus. Sed dies, de quâ loquitur Ambroſius, erat Dominica Palmarum; ut ſatis indicat, quòd poſtea ait, captivos ab Imperatore, ob inſtans Paſcha, ex more eſſe carcere dimiſſos. Eâ verò Dominicâ Catechumeni intererant lectioni, & tractationi. His dimiſſis, Competentes inſtruebantur in myſteriis fidei, quorum Catechumeni nondum eſſent capaces. Nam Catechumeni quidem prima fidei rudimenta docebantur: at Competentibus ejus perfectio exponebatur. Quod diſcrimen clarè indicat Cyrillus Hieroſolymitanus præfatione ſuarum catecheſeōn *b*: ἦ ποτε καὶ σὺ κατηχούμενος· οὐ διηγούμην σοι τὰ προκείμενα. *Fueras & tu aliquando Catechumenus: neque tamen propoſita myſteria tibi enarrabam.* Myſteriorum iſthæc doctrina erat fidei perfectio. Hinc Auguſtinus, vel vetus incertus ſcriptor ſub nomine Auguſtini ſerm. CXV, in Dominica Palmarum habito: *Symbolum*, inquit, *quod vobis tradituri ſumus, fratres chariſſimi, comprehenſio eſt fidei noſtræ, atque perfectio.* Iſidorus Hiſpal. lib. I de Eccleſ. Offic. cap. XXVII. de Domin. Palm. *Hac autem die Symbolum Competentibus traditur, propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolemnitatem, ut quia jam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant; fidem, quam confiteantur, agnoſcant.* Quæ ad verbum Rabanus Maurus, more ſuo nomen ſcriptoris, unde hauſiſſet, prætermittens, exſcripſit lib. II de Inſtit. Cler. ca. XXXV, de die Palm. Atque hæc ſatis oſtendunt, Ambroſio quoque *Symbolum* dici, non aquam baptiſmatis, ſed doctrinam fidei; cujus partem magis arcanam tum docebantur Competentes, hoc eſt, baptiſmi ſacramenta ſimul petentes; ut vocem eam exponit Auguſtinus ſerm. CXVI, qui eſt ad Competentes. Et ſanè, etſi aliter cenſeat idem Parkerus, nihil cauſſæ eſt, cur aliter ſumamus in iſthoc Hilarii Pictavienſis libro XII de Trinit. *Conſerva hanc conſcientiæ meæ vocem, ut quod in regenerationis meæ Symbolo baptizatus in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, profeſſus ſum, ſemper obtineam.* Ubi *Symbolum* ſine dubio eſt, non aqua, ſed profeſſio, qua Satanæ renuntiarent, & Chriſto ſe vivere velle profiterentur. Nam in Symbolo dicit ſe *profeſſum*, & vocat *vocem conſcientiæ*. Ubi reſpicit, quod Petrus I, III, 21, baptiſma appellet *συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεὸν a*. Et eodem reſpiciens Tertullianus de Reſurrectione carnis ait: *Anima non lotione, ſed reſponſione ſancitur.* Nempe ἐπερώτημα reſponſionem reddit, quia ſtipulatio interrogatione, & reſponſione, conſtat: nec tam interrogatio Dei, quàm ſubſequens reſponſio animæ, intelligitur. Ut igitur demus, veteres Græcos non ſolere pro fidei regula *Symbolum* dicere: neutiquam tamen inde conſequitur, Eccleſiam Romanam, & Italicas alias, atque his vicinas, eo vocabulo in hac ſignificatione abſtinuiſſe. Cur enim veteres non appellatione profeſſionis variare potuerint; quando profeſſionis, ac regulæ ipſis ſententiis, earumque ordine, ac verbis, tantopere diſcreparent? Quare nihil cauſſæ eſt, cur putemus, aliunde fidei normam ab Occidentalibus *Symbolum* vocatam; quàm eò, quod hoc ſigno fideles ab infidelibus diſcernerentur.

a Lib. 4. de deſcenſu Chriſti ad inferos, ſect. 12.

b Pag. 14. edit. Morell. an. 1608.

a Bonæ conſcientiæ interrogationem, ſive ſtipulationem apud Deum.

XXI.

Nihilo firmius eſt, cùm ex eo, quòd Symbolum hoc dici ſoleat Apoſtolicum, *colligunt, illud ab Apoſtolis eſſe compoſitum. Nam* Apoſtolicum *dici potuit, quia compendium ſit Apoſtolicæ doctrinæ, ac præ ſymbolis aliis, verbis etiam gaudeat Apoſtolorum, & Evangeliſtarum.*

QUam rationem etiam adfert Calvinus loco antè ex parte adducto, è lib. II. Inſtitut. cap. XVI. §. XVIII: *Apoſtolicum autem Symbolum nuncupo, de auctore minime ſollicitus. Apoſtolis certe magno veterum conſenſu adſcribitur; ſive quod ab illis in commune ſcriptum, ac editum, exiſtimabant; ſive quod compendium iſtud, ex doctrina per eorum manus traditâ, bonâ fide* COLLECTUM, *tali* ELOGIO CONFIRMANDUM *cenſuerunt.*

Sanè ſi Sanfordum, vel Parkerum, audimus, in quarto *b* de deſcenſu ad inferos: ſic Nicena Synodus dicitur Apoſtolica ab Athanaſio de Incarnatione Verbi Dei *c*. Signat verò hunc locum: *De divinitate autem iſtius Synodi Apoſtolicâ à Patribus ad iſtum modum ſcribitur.* Sed ſi Græca conſuluiſſet vir doctiſſimus, vidiſſet reſcribendum, *Apoſtolicè*. Nam Græcè eſt: *αἱ νῦν σύνοδοι γεγράφασιν ἀποστολικῶς*. Magis igitur ad præſens inſtitutum facit, locus ille obſervatus nobis Catecheſi XVIII *d* Cyrilli; ubi Symbolum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ vocatur *παράδοσις ἁγία, ἢ ἀποστολικὴ πίστις, traditio ſancta, & Apoſtolica fides.* Aliam etiam rationem, cur, etſi non eſſet ab

b Sect. 10. ſive pag. 12.

c P. 463. edit. Commel.

d P. 501. edit. Morell.

ab Apoſtolis traditum, *Apoſtolicum* tamen dici potuerit, inferiùs adſeram; cùm oſtendam, Eccleſias alias hoc accepiſſe ab ſede Apoſtolica, hoc eſt, Romana, quam duo Apoſtoli, Petrus, & Paulus, fundaſſent.

XXII.

De appellatione Symboli Apoſtolici ſatis. Alterum argumentum erat, quòd antiqui, (qui, ut temporibus propiores, meliùs iſta nôſſe potuerunt) Symbolum hoc ab Apoſtolis eſſe conditum tradiderint: aliqui etiam hanc ſententiam ſuam traditionem majorum *appellent. Huic argumento ſic primum occurrimus; quando Rufinus ſcribit, ita tradidiſſe majores, Apoſtolos ejus Symboli eſſe auctores, in eo plurium quidem ſequi opinionem, non tamen id pro certa hiſtoria habere.*

ALioqui non poſtea diceret, §. 20: *Cautiſſime autem, qui Symbolum tradiderunt, etiam tempus, quo hæc ſub Pontio Pilato geſta ſunt, deſignaverunt; ne ex aliqua parte, velut vaga & incerta, geſtorum traditio vacillaret.* Quæ verba penſiculans Eraſmus, in ſuo ad Pariſienſium Cenſuram reſponſo, ait: *In media narratione non dicit, Apoſtoli, ſed qui Symbolum tradiderunt; velut incertus, à quibus id factum ſit.*

XXIII.

Etiam huic ſententiæ multùm derogat, quòd ante annum quadringenteſimum nemo ſic ſcripſiſſe videatur; nemo etiam aliquantò pòſt; niſi in Romana, vel Italica, vel ſaltem Occidentali, degeret Eccleſia.

NAm horum duntaxat ſunt teſtimonia ſuperiùs adducta. Adde quòd ſuppoſititia videantur quædam. Sanè ſermo ille cxv, unde probat Baronius, quam Apoſtolus quiſque ſententiam dixerit, ab aliis pro genuino non habetur: quod Baronius ipſe agnoſcit. Mihi ſic videtur, illa de ſententiis, ab unoquoque Apoſtolorum dictis, priùs fuiſſe ab aliquo adſcripta ad latus: poſtea verò eſſe in contextum inſerta. Sanè, iis deletis, meliùs omnia fluunt. Primùm inquit, *Symboli colligitur brevitate: cujus textum vobis modò, Deo annuente, dicemus. Modò*, inquit, ſe dicturum, hoc eſt non continuò, ſed paullò pòſt. Deleantur ergo hic duodecim Symboli ſententiæ, quæ cum Apoſtolorum nominibus continuò ſubjunguntur. Ita appoſitè ſequent: *Audite ergo, fratres chariſſimi &c.* Et poſt pauca: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, & reliqua, ſicut ſuprà.* Auguſtinus, vel quiſquis ille ſcriptor, integrum hic appoſuit Symbolum; cujus verba ipſa ſe dixerat proximè ſubditurum. Sed librarius, qui id prius contextui inſeruerat, ne in ταυτολογίαν a incideret, delevit id præter primordium: ſequentium autem loco repoſuit, *Reliqua, ſicut ſuprà.* Sanè Symbolum fuiſſe recitatum, oſtendunt, quæ præeunt. Nec homiliæ conveniens fuiſſet dicere, *Et reliqua, ſicut ſupra.* Sunt nempe iſta, ut dixi, à librario: qui, ubi ex ora libri illa in contextum retuliſſet, repetere eadem ſupervacuum putavit. Niſi magis placet, non errorem, ſed fraudem eſſe librarii, ſermonem illum ſic corrumpentis, ut auctoritate magni Auguſtini faciliùs perſuaderet, quod perſuaſum vellet; putà ſingulos ſic Apoſtolos ſententiam ad Symbolum contuliſſe. Integrè verò recitatum eſſe, ut præcedentia oſtendunt, hæc etiam docent, quæ proximè ſubduntur: *Ergo, dilectiſſimi, hæc verba non humana, ſed Domini cæleſtia ſunt ſacramenta; quæ in veſtris cordibus, ipſius miſericordiâ præſtante, reſideant.* Ac poſtea demum particulatim Symbolum repetit, & difficilioribus ſententiis explicationem ſubdit. Quare is ſcriptor primò quidem Symbolum recitavit continuè, ſive perpetuâ oratione: deinde idem fecit oratione concisâ, ac interpretationibus ſuis interruptâ. Parum autem veriſimile fuit, in brevi adeò ſermone ter poſuiſſe. Quod conſequatur, ſi recitârit primò, ut cognoſceretur, quam Apoſtolorum quiſque ſententiam contuliſſet, atque inde repetiiſſet; tum rectà tranſiiſſet ad particularem recitationem, eamque explicationibus permixtam. Quod factum non eſſe, oſtendunt ſatis verba & antè, & pòſt, interſerta. Hæc pluribus ſum perſecutus, partim ut, quæ in ſermone illo genuina, quæque ſpuria ſint, aperirem; partim etiam, ne quis Auguſtinum credat ſingulis Apoſtolis ſuam in Symbolo adſignaſſe ſententiam, & ita adſignâſſe, ut, quæ cujuſque fuerit, Eccleſiæ vellet perſuadere dicam, an obtrudere.

a Ineptam ejuſdem rei repetitionem.

Adverſus verò id, quod dicebamus, neminem ita ante annum ſenſiſſe quadringenteſimum, obducunt Clementem Romanum epiſt. 1. ad Jacobum; ubi ait: *Chriſto reſurgente, & adſcendente in cælum, miſſo Sancto Spiritu, collatâ Apoſtolis ſcientiâ linguarum, adhuc in uno poſiti, Symbolum, quod nunc fidelis tenet Eccleſia, unuſquiſque, quod ſenſit, dicendo, condiderunt; ut diſcedentes ab invicem hanc regulam per omnes gentes prædicarent.* Hoc loco pugnat Feuardentius in Irenæum lib. 1. cap. 11: eundemque adducit Genebrardus in III de Trinitate a. Sed non id dicit Clemens, Apoſtolos ſingulos ſententias ſingulas contuliſſe: verùm illud modò, communi ſuffragio hoc Symbolum fuiſſe confectum. Atque ut aliter quis ejus verba capere velit: ſatis apertum eſt, epiſtolam illam non eſſe Clementis; quandoquidem ea inſcribitur B. Jacobo, fratri Domini, qui octennio deceſſit ante B. Petrum. Quippe B. Jacobus anno Neronis VII; B. Petrus anno ejus XVI obiit: ut teſtis eſt B. Hieronymus libro de viris illuſtribus. Atqui in ea Clementis epiſtola mentio fit obitus B. Petri. Quæ manifeſta eſt ἀντιλογία b, etiam Turrecrematæ, & Poſſevino, animadverſa; nec diſſentiente Bellarmino. Baronius idcirco, non Jacobo, ſed Simeoni, fratri Domini, ait inſcribendam. Verùm invitis omnibus libris. Genebrardus tertium comminiſcitur Jacobum; ſed valdè adverſante Hieronymo adverſus Helvidium c; ubi ſic ſcribit: *Si non eſt Apoſtolus, ſed tertius neſcio quis Jacobus, quomodo eſt frater Domini putandus? & quomodo tertius ad diſtinctionem Majoris appellabitur Minor, cùm major, & minor, non inter tres, ſed inter duos, ſoleant præbere diſtantiam; & frater Domini Apoſtolus ſit, Paulo dicente: Deinde poſt triennium veni Hieruſalem videre Petrum, & manſi apud illum diebus quindecim. Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Jacobum, fratrem Domini.* Pluriaque ibidem in hanc mentem legas.

a P. 230. ed. Pariſ. an. 1585.

b Contradictio.

c Edit. Baſ. anni 1553. pag 10 & 11. alii cap. 7.

XXIV.

Vidimus, quàm invalida ſint argumenta, quibus adſtruere adnixi, Apoſtolos eſſe hujus Symboli conditores. Deinceps oſtendam, qui veri ſint auctores. Hos ſtatuimus non alios, quàm Epiſcopum, ac clerum Romanum. Atque ita ut credamus, hoc compellimur argumento. Quod Symbolum nec ab Apoſtolis, nec à Synodo ulla generali, factum eſt; adhæc nec in Græcis, nec in Orientis ullis Eccleſiis, obtinuit; ſed in Eccleſia Romana; inque ea tamdiu anno, tam quadringenteſimo perſonuerat, ut tunc traditio haberetur Apoſtolica; quod item ab Eccleſia Romana ad alias Occidentis Eccleſias derivatum conſtat; Orientis Eccleſiis alia interea Symbola uſurpantibus: id Symbolum ii compoſuerunt, qui Romanæ Eccleſiæ præeſſent. Atqui nihil non horum convenit Symbolo, quod Apoſtolicum *vocatur. Romanæ igitur Eccleſiæ Epiſcopus, ac Presbyteri, illud condiderunt.*

ARgumentum, quo hæc ſubnixa eſt ſententia, pluribus conſtat partibus: de quarum ſingulis ordine agemus.

mus. Ac primò oſtendam, non eſſe hoc Symbolum ab Apoſtolis conſtitutum: deinde non eſſe ab Synodo œcumenicâ. Poſtea probabo, alia Græcis, atque Orientis Eccleſiis, Symbola in uſu fuiſſe, quam Romanum. Denique demonſtrabo, jam circa annum quadringenteſimum, tam antiquum ejus uſum fuiſſe; ut Eccleſia Romana, & his vicinæ, ſibi perſuaderent, ab Apoſtolis ſe illud accepiſſe.

XXV.

Symbolum hoc non fuiſſe ab Apoſtolis concinnatum, eo adſtruimus, quod ſi Apoſtoli, ſive ſoli, ſive unà cum CXX viris; ſive item mox ab adſcenſione Chriſti, ſive decennio poſt; iſtoc feciſſent; non ipſi in Epiſtolis, ac B. Lucas in Actibus Apoſtolicis, tanti rem momenti ignorare ſiviſſent Eccleſiam Catholicam.

ALiqui ſic occurrunt, Lucam non tam Actus Apoſtolicos ſcribere propoſuiſſe, quàm B. Pauli, cujus eſſet comes. Atqui negare non poſſunt, XII primis capitibus ea exponi, quæ vel ab Apoſtolis communiter, vel à quibuſdam ſingulariter, geſta ſunt. Urgent porrò, quod nonniſi poſt caput XII aggrediatur, quæ unius Pauli hiſtoriam imprimis ſpectarent. Non diffiteor: verùm ſic quoque hæc Lucas fuerat narraturus. Quippe ſi Apoſtoli, extra Judæam, ob perſecutionem Agrippæ, abituri, eam fidei normam condiderunt: hæc referenda erat cap. XII: ubi memoratur perſecutio illa, quâ ſublatus Jacobus major, ac Petrus in carcerem conjectus, unde divinitus fuit liberatus. Sanè videmus, B. Lucam. Act. XV. ea etiam commemorare, quæ ad ceremonias, ac res adiaphoras, pertineant. Et decreta ea prætermiſiſſe credamus, quibus Apoſtoli ſtatuerint de fidei norma, unde ſalus noſtra dependeat?

Atque ut prætermiſiſſet B. Lucas; nemone, non B. Paulus, non Apoſtolorum alius, in Epiſtolis ſuis rem tantam verbo attigiſſet?

Et ſi Apoſtoli illud, ut ajunt, conſtituêre in Concilio, vel etiam dictarunt: quomodo, cùm ſoleant conſiliorum acta conſcribi, Symbolum non erit pars Scripturæ Canonicæ? Quod autem Concilium, quis Sanctorum Patrum, dum canonem refert Scripturæ, in eo Symbolum hoc repoſuit?

a *Non ſcriptas.* Dicent, pertinere ad traditiones ἀγράφους a: atque hinc Hieronymum b: & alios, quos antea adduxi, ita tradere, non ſcriptum fuiſſe in charta, & atramento; ſed tabulis cordis carnalibus.

b *Ad Pammachium cap. 9.*

c *Non ſcripta.* Aliquid dicerent, niſi normam fidei eſſe vellent, quam à baptizandis exigi oporteret. Nam ἄγραφα c iſta non ulteriùs ſpectare potuerunt, quàm regimen, ac ritus Eccleſiæ, vel ſi ad dogmata etiam pertinerent, utilia quidem fuerint, non tamen ex iis, quæ credint, ſperanti, facta ſint neceſſaria: quorum nihil non, ac perſpicue ſatis, in Scripturis enarratur.

XXVI.

Atque hac eo quoque confirmantur, quòd poſtea Romana Eccleſia, etſi pro certo haberet, Spiritum Sanctum etiam à Filio procedere; tamen tardè adducta, ut vocem unam, FILIOQUE, Symbolo adderet Conſtantinopolitano. Si enim tanta fuit veneratio Patrum CL, qui Conſtantinopoli fuerant congregati, & canonibus ſuis quadam conſtituerant Romana non minus, quàm Alexandrina ſedi adverſa: quis non videt, magis irreligioſum futurum addere illi Symbolo, quod Apoſtoli condidiſſent.

PLaniora hæc fient diſſertatione tertiâ: ubi dicemus, quando illud, FILIOQUE, Symbolo ſit appoſitum.

XXVII.

Attamen demus illis, ut iis Apoſtolico ipſi Symbolo addere quædam non fuerit religio, quia ſic ob novas hæreſes uſus exigere videretur: eone etiam fas duxerint demere complura? Cui illud fini, niſi ut hæreſes latiùs pullularent?

VIdemus enim, primis ſeculis multa in hoc Symbolo non fuiſſe. Si igitur iſtud Symbolum Apoſtoli ſcripſerant, uti habemus: fatendum, ſanctos illos primitivæ Eccleſiæ Patres multa ex illo reſecuiſſe. Quo quid irreligioſius dixeris, aut finxeris?

XXVIII.

Alterum eſt argumentum, quod ex tot Eccleſiaſtica Hiſtoria ſcriptoribus eius Symboli meminerit nemo.

AT cui veriſimile fiat, eos, qui ſtudioſè adeò, & ſynodorum, & antiſynodorum, & conciliorum, quæ componere partes ſtuderent, confeſſiones ſcriberent; uti à Socrate, & aliis, in Arriano eſſe negotio factum videmus; tam pertinaci ſilentio præterituros rem omnium maximam? quomodo nempe fidei regulam, à Chriſto in cœlos adſcenſuro traditam, unanimi conſenſu explicuiſſent Apoſtoli, priuſquam Hieroſolymis ad gentes abirent. Præſertim ſi, ut ajunt, id fecere, partim ne ipſi, vel συνεργίᾳ a eorum, inter ſe poſtmodo diſſiderent; partim ut Eccleſiæ, quas fundarent, ſemper haberent normam, quâ fideles ab infidelibus diſcernerentur. a *Cooperatu.*

XXIX.

Tertium in acie hac locum iſti damus argumento, quòd ſi Symbolum iſtoc ab Apoſtolis eſſet confectum, etiam omnibus orbis Eccleſiis eſſet traditum. Atqui hoc ſi foret, nunquam ſanctis Patribus in mentem veniſſet tot ſymbola, ac confeſſiones cudere, quæ perfectione multum cederent Symbolo, quòd Apoſtolorum *vocatur.*

QUantò igitur veriſimilius eſt, eò tam multos nova compoſuiſſe, ſubinde non æquè bona, quia illud plenius planiuſque nondum extaret? Atque hoc facilè conceſſerit, qui ſciat, primitus ſimplicem hanc formulam à baptizandis exigi ſolere, num crederent in Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Ad quam Chriſtus ipſe, cum prædicandi munus inſtitueret, præivit: ut videmus Matth. XXVIII, 19. Sed non licuit per hæreticos in ea ſimplicitate permanere. Hæreſibus igitur obortis, quarum architecti, vel patroni, ſeſe pro Chriſtianis venditarent, ac miſere ſeducerent imperitos, coacti ſunt addere alia, quibus Eccleſiæ doctrina ab hæretica, item Eccleſiæ filii ab hæreticis, & eorum ſectatoribus, ſecernerentur. Ita una illa, quam diximus, ſive triplex malis baptizandorum ſententia, multò plures ex ſe peperit.

XXX.

Quartum eſt argumentum, quòd ſi Symbolum iis ſententiis, eo ordine, iſtis verbis, ab Apoſtolis eſſet compoſitum, atque ita Eccleſiæ Catholicæ traditum foret: non jam circa annum quadringenteſimum, pro diverſis Eccleſiis, diverſa fuiſſent ſymbola; inque hac Eccleſia his, in alia aliis verbis, imo hic longè pluribus, alibi paucioribus multò ſententiis, conſtitiſſet. Ea diverſitas parebit ſymbola varia conferenti. Sed primo ſufficerit loco tria ſymbola conferre; Aquilegienſe, quod Rufinus expoſuit; & Romanum, ac præterea Orientale; quibuſcum Aquilegienſe idem contulit.

Per

PEr Orientale verò non intelligendum eſt Nicenum, vel Conſtantinopolitanum: ſed aliud, quod ante ea in Orientis obtinuit Eccleſiis. Neque enim putandum, Romanam, & Occidentis Eccleſias, ante Nicenam Synodum Symbolum ſuum habuiſſe; Orientis Eccleſias non item. Cur enim non par ratio ſit Eccleſiæ Orientis, ac Romanæ? cui, ante Concilium Nicenum, ſuum fuiſſe Symbolum, vel verba hæc Vigilii indicant lib. IV. de Eutyche, ubi ſic ſcribit: *Univerſitas profitetur, credere ſe in Deum Patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum, Filium ejus, Dominum noſtrum. Huic capitulo ob id iſte calumniatur. Cur non dixit: In unum Jeſum Chriſtum, Filium ejus, juxta Niceni decretum Concilii? Sed Roma, & antequam Nicena Synodus conveniret, à temporibus Apoſtolorum uſque ad nunc, & ſub beata memoria Cæleſtino, cui iſte rectæ fidei teſtimonium reddidit, ita fidelibus Symbolum tradidit: nec præjudicant verba, ubi ſenſus incolumis permanet.* Et profectò ſi Rufinus, cùm aliqua dicit in Orientis Symbolo addi, Nicenum, vel Conſtantinopolitanum, in animo habuiſſet: non ea modò, quæ nunc adſert, addita monuiſſet; ſed multa alia, quæ fuere adverſus Arrium, & Macedonium, adjecta. Quare Eraſmo adſentiendum; qui in Reſponſione ad Pariſienſium Cenſuram Tit. XI, colligit inde, intelligi breve earum Eccleſiarum Symbolum, quod ante duo memorata Symbola fuerat in uſu.

XXXI.

Ac caput quidem primum vulgaris Symboli ſic habet: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. *In paucis verbis trifariam variabant Aquilegienſe, Romanum, & Orientalium Eccleſiarum Symbolum. Primùm in eo, quod Orientales dicerent*, Credo in UNUM Deum Patrem omnipotentem. *Deinde quòd in Aquilegienſi, Romano, ac, ut videtur, etiam Orientali, omitteretur*, Creatorem cœli & terræ. *Denique quod in Aquilegienſi Symbolo, Orientalium, credo, exemplo, poſt* omnipotentem, *adderent*, inviſibilem, & impaſſibilem.

DE primo ſic Rufinus § 4: *Orientis Eccleſiæ omnes ita tradunt, Credo in unum Deum Patrem omnipotentem.* Et §. 6: *Quod autem diximus, Orientis Eccleſias tradere, unum Deum Patrem hoc modo intelligendum eſt, unum non numero dici, ſed univerſitate.* Quæ verba deinde pleniùs exponit. In vett. tamen, & melioribus libris, ſic apud Rufinum ex Aquilegienſi Symbolo legas: *Credo in Deo Patre omnipotente.* Quod non gravi ſatis cauſâ Pammelius in accuſandi caſum immutavit. Interea levius hoc, quàm ut ſuper eo reciprocem contentionis ſerram.

De ſecundo diſcrimine ex eo colligitur, quòd verba iſta, *Creatorem cœli, & terræ*, Rufinus in Aquilegienſi non habet; nec explicat, nec monet ea addi in Romano. Ac præterea Novatianus, qui ſeſquiſeculo ante Rufinum vixit, optimeque conſuetudinem nôrat Romanam, (quippe presbyter Romanus, imò & adverſus Cornelium Papam vitio creatus Urbis Epiſcopus) ſic orditur Regulam fidei, ſive, ut nunc vocamus, librum de Trinitate: *Regula exigit veritatis, ut primo omnium credamus in Deum Patrem, & Dominum omnipotentem, id eſt, rerum omnium perfectiſſimum conditorem.* Non eam *Omnipotentis* interpretationem addidiſſet Novatianus, ſi in regula fidei, ſive ſymbolo, tum continuò ſubjici verba hæc ſolerent. Suo etiam loco dicemus, non haberi in Niceno.

De tertio diſcrimine clarè ſic Rufinus §. 7, poſtquam explicuiſſet *omnipotentis* elogium: *His additur, inviſibilem & impaſſibilem. Sciendum, quòd duo illi ſermones in Eccleſiæ Romanæ Symbolo non habentur: conſtat autem* APUD NOS, *additos hæreſeos cauſſa Sabellii: illius profectò, quæ à noſtris Patripaſſiana appellatur; id eſt, quæ patrem ipſum, vel ex virgine natum dicit, & viſibilem factum, vel paſſum affirmat in carne. Ut ergo excluderetur talis impietas, videntur hæc addidiſſe Majores.* De eodem Eraſmus in Reſponſione ſua ad cenſuram Theologorum Pariſienſium ſcribit in hunc modum: *In priore articulo Orientales Eccleſiæ non ſolùm legunt, in Deo Patre omnipotente; ſed addunt, inviſibili, & impaſſibili.* Ubi pro *in Deo*, ut in Apologeticorum tomo editum, reſcribe, *in uno Deo*; quod Eraſmum voluiſſe, liquet ex iis, quæ proximè præmiſerat. Quod verò idem Orientales ait addere, *inviſibilem, & impaſſibilem*: id Cyprianus, vel potiùs Rufinus, non dicit: ſed ait ille; *Apud nos additum*, hoc eſt, Aquilegienſes: quorum presbyter erat Rufinus. Veriſimile tamen, id Aquilegienſem Eccleſiam Orientalium exemplo apposuiſſe.

XXXII.

Alterum Symboli caput, ſic vulgo habet: Et in Jeſum Chriſtum Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum. *Ubi eâdem mente Aquilegienſe:* Et in Chriſtum Jeſum, unicum filium ejus, Dominum noſtrum. *Sed Orientales & hic*, unum Dominum, *dicere maluerunt.*

RUfinus §. 4: *Orientis Eccleſiæ omnes ita tradunt, Credo in unum Deum Patrem omnipotentem: & rurſum in ſequenti ſermone, ubi nos dicimus, Et in Jeſum Chriſtum, unicum Filium ejus, Dominum noſtrum; illi tradunt, Et in unum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Filium ejus. Unum ſcilicet Deum, & unum Dominum, ſecundum auctoritatem Pauli Apoſtoli profitentes.* Addit deinde, *Sed de hoc in competentibus locis repetemus.* Quod facit §. 11. Mirum verò Gallum Epiſcopum, Venantium Fortunatianum, qui duobus penè ſeculis junior Rufino, prætertiſſe illa verba, *Dominum noſtrum.* Nam poſt iſta, *Et in Ieſum Chriſtum, Filium unicum*; ſic ſcribit; *Ille, qui de Patre ante ſecula natus eſt; poſtea de Spiritu Sancto ejus templum in Virgine fabricatum intelligendum eſt.*

XXXIII.

Caput tertium nunc vulgo habet, Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. *Ubi Aquilegienſe*, Qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine.

UT Rufinus indicat §. 12. Natus dicitur de Spiritu Sancto, quomodo Angelus dixit Joſepho: *Quod in ea natum, ex Spiritu Sancto*: Græcè γέννησις, quod tam ad conceptum, quam editum pertinet fœtum. Atque ita quoque legas apud Alcuinum lib. III. de Trinitate, cap. I: *Dicitur in Symbolo Catholicæ fidei, quòd Chriſtus de Spiritu Sancto, & ex Maria Virgine ſit natus.* Sed ne in conceptu humana videretur fuiſſe concupiſcentia; eò poſtea maluerunt, *Conceptum de Spiritu Sancto.*

XXXIV.

Quartum caput ſic vulgari in Symbolo effertur: Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos. *Ubi Aquilegienſe Symbolum:* Crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus, deſcendit ad inferna. *Præterit igitur & de paſſione, & de morte. Romanorum vero Symbolum deſcenſum ad inferos omiſit, ac ſimiliter Symbola Orientis.*

DUplex hic diſcrimen videmus: priùs de paſſione, & morte, utrâque in Aquilegienſi Symbolo præteritâ. Non incuriâ id factum, nedum malitiâ. Nam quòd

paſſus

paſſus eſt, ſub eo, quòd crucifixus fuit, continetur. Nec mortuum additur, quia partim in eo comprehenditur, quòd crucifixus dicitur; partim illo, quòd ſepultum, imò & reſurrexiſſe ſubjicitur. Crucifiguntur enim, ut moriantur: nec niſi certò mortui ſepeliuntur: poſtquam verò ſepulti, reſurgunt. De altero autem ſic Rufinus §. 20: *Sciendum ſane eſt, quod in Eccleſia Romana Symbolo non habetur additum, Deſcendit ad inferna: ſed neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo: vis tamen verbi eadem videtur eſſe in eo, quod ſepultus dicitur.*

XXXV.

Caput Symboli quintum eſt, Tertia die reſurrexit à mortuis. *Niſi quòd aliqui ſuperiori capiti ſubdunt de deſcenſu ad inferos: alii huic capiti præmittunt. Porro in reſurrectione omnia Symbola conveniunt.*

QUid mirum, quando abſque eâ ruit univerſa religio Chriſtiana?

XXXVI.

Caput ſextum eſt, Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris.

UBi nullum Rufinus in Aquilegienſi, Romano, Orientali Symbolo diſcrimen obſervat. Aliqui poſt *Patris*, addunt, *Omnipotentis*: quod hic etiam eſt in Symbolo Athanaſiano. Sed nihil neceſſe fuit repetere, quod in primo hujus Symboli capite continetur.

XXXVII.

Septimum caput eſt, Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos.

UBi nullum item diſcrimen aperit Rufinus. Fortaſſe tamen variatum in verbis, quando Venantius Fortunatus non habet, *Unde venturus eſt ad judicandum*: ſed ſimpliciter, *judicaturus vivos, & mortuos.*

XXXVIII.

Octavum caput eſt, Credo in Spiritum Sanctum. *Ubi in Aquilegienſi Symbolo, omiſſo credendi verbo, ſimpliciter eſt*, Et in Spiritum Sanctum. *Nempe tum ne videatur, novum incipere Symbolum; tum quia* credendi *verbum ex initio intelligitur.*

ADde quòd cùm initio ſolùm eſſet, *Credo in Deum Patrem, & in Jeſum Chriſtum, & in Spiritum Sanctum*: poſtea etiam, multis inſertis, remanſerit vetus formula, *Et in Spiritum Sanctum*: cui poſteriores *tò credo*, quod *κοινῶς* antea erat animo ſupplendum, majoris claritatis cauſâ præmiſerunt.

XXXIX.

Nonum caput eſt, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem. *Aquilegienſe bifariam abit: ac primum, quia omiſit* Catholicam.

IN Pamelianâ tamen editione apponitur *Catholicam*: at non item de communione Sanctorum. Sed vox *Catholica* nimis eſt liberaliter adjecta. Aliter libri veteres. Et ſi Rufinus agnoviſſet, vocem eam explicuiſſet. Nec enim uſque adeò levis eſt momenti. Quid autem mirum, ſi non legatur apud Rufinum, cùm nec habuerit Auguſtinus? Ut qui in Symboli explicatione, poſtquam devenit ad ſanctam Eccleſiam, declarationis cauſâ apponat, *Utique Catholicam.* Et intelligitur ex *ſanctam*: cùm non alia ſit ſancta, quàm Catholica. Imò Apoſtolorum ætate nondum obtinebat conſuetudo, ut Chriſtiani dicerentur *Catholici*: quemadmodum epiſtolâ primâ ad Symphorianum ſcripſit Pacianus: qui tempore vixit B. Hieronymi. Unde Whitakerus, opere de Eccleſia, colligebat, nec *Eccleſiæ Catholicæ* nomen obtinuiſſe temporibus Apoſtolicis. Imò & Franciſcus Picus credidit, ſententiam de Eccleſia Catholica poſt ſynodum Nicenam acceſſiſſe: nempe contra hæreticos, & ſchiſmaticos. Nec ignarum mihi, putare multos, *Catholicam* dictam, ut diſtingueretur ab Judæorum ſynagogis, terræ Canaan limitibus circumſcriptis. Sed parum id veriſimile fit, cùm Apoſtolorum ætate non in Palæſtina modò, ſed etiam extra illam, religione fuerint Judæi; quin plures, quàm in Palæſtina. Eoque magis fit veriſimile, *Catholicæ* nomen apponi cœpiſſe, ut Eccleſia, quæ toto orbe obtineret, diſtingueretur à conventiculis hæreticorum, & ſchiſmaticorum, quales Novatianorum, & poſtea Donatiſtarum.

XL.

Præterea Symbolum Aquilegienſe non habuit de communione Sanctorum.

QUa de re pluribus inferiùs dicam.

XLI.

Caput decimum vulgaris Symboli eſt, de credenda remiſſione peccatorum.

AC ſimiliter Rufini tempore Symbolum Romanum.

XLII.

Caput XI eſt de credenda reſurrectione carnis. Ubi Aquilegienſe Symbolum habet hujus carnis.

RUfinus §. 42. *Et ideò ſatis cautâ, & providâ adjectione Eccleſia noſtra* (Aquilegienſis) *docet, quæ in eo, quod à cæteris traditur*, CARNIS RESURRECTIONEM, *uno addito pronomine, tradit*, HUJUS CARNIS RESURRECTIONEM. *Hujus, ſine dubio, quam is, qui profitetur, ſignaculo crucis fronti impoſito contingit.* Idem Rufinus apologiâ ſuâ adverſus B. Hieronymum *a*: *Cum omnes Eccleſiæ ita ſacramentum Symboli tradant, ut poſtquam dixerant peccatorum remiſſionem, addant carnis remiſſionem: ſancta Aquilegienſis Eccleſia, ubi tradit carnis reſurrectionem, addit unius pronominis ſyllabam; & pro eo, quod cæteri dicunt, carnis reſurrectionem, nos dicimus, hujus carnis reſurrectionem: quo ſcilicet frontem, ut mos eſt in* FINE SYMBOLI, *ſignaculo contingentes, & ore carnis hujus, videlicet quam contingimus, reſurrectionem fatentes, omnem venenatæ adverſum nos linguæ calumniandi aditum præſtruamus.* *a* Tom 4. pag. 204. edit. Baſil. an. 1553.

XLIII.

Et hic deſiit Symbolum Aquilegienſe, ac Romanum. Poſtea verò acceſſit caput de credenda vita æterna.

QUod olim abfuiſſe, indicat Rufinus, partim in proximè adlatis verbis ex apologia ejus; ubi caput de hujus carnis reſurrectione clare *finem Symboli* vocat: partim in expoſitione Symboli §. 40. quo loco caput de reſurrectione appellat *ultimum ſermonem*. Ita enim ex MSSis expreſſit Eraſmus. Quod veterem ſecutus editionem Pamelius mutavit, *ulterius* pro *ultimus* reponendo. Quamquam ſic quoque relucear, quod diximus; quia dicitur hoc capite de reſurrectione Symbolum fuiſſe concluſum. Verba apponam: *Sed ultimus iſte ſermo, qui reſurrectionem pronuntiat, ſummam totius perfectionis ſuccinctâ brevitate concludit.* Ac puto, idem velle B. Hieronymum, cùm

a Tom. 2. pag. 173. edit. Baſil. an. 1553. cùm ad Pammachium *a* ſic ſcribit: *In Symbolo fidei, & ſpei noſtræ, (quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta, & atramento; ſed in tabulis cordis carnalibus) poſt confeſſionem Trinitatis, & unitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum carnis reſurrectione concluditur b.* Nec in enarratione hujus Symboli ultra Reſurrectionem carnis progreditur Clementianus Fortunatus *c*.

b Forte & hic legendum, concluditur.

c Tom. 2. Biblioth. SS. Patrum, col. 1554.

XLIV.

Ex hiſce omnibus ita colligimus, quandoquidem nec anno quadringenteſimo Symbolum hoc eopſe modo recitaretur; ſed quædam Eccleſiæ adderent, quæ in hoc Symbolo non leguntur; quædam aliter efferrent, quàm hic legitur; atque etiam, (quod ſaltem eas in Apoſtolico Symbolo facere reverentia prohibuiſſet) multa præterirent, quæ nunc in eo continentur: nequaquam illas hoc Symbolum pro tali habuiſſe, quod ſic ab Apoſtolis eſſet traditum.

ABunde igitur ex tam multis dilucet, Symbolum, quod *Apoſtolorum* vocatur, non eſſe ab Apoſtolis conflatum.

XLV.

Porrò hoc Symbolum non eſſe confectum ab Synodo ullâ œcumenicâ, ſatis eſſe apertum arbitror. Quippe ſi ab aliquaearum foret, hæc Nicena eſſet, vel Conſtantinopolitana: quæ ſola fuere ante annum quadringenteſimum; quo tempore jam Symbolum hoc perfectionem ſuam propemodum erat conſecutum: ut ex enarratione Symboli à Rufino ſcriptâ conſtat; item illis Sermonibus, quibus Auguſtinus Symbolum interpretatur. Atqui nec à Nicena eſt Synodo, nec Conſtantinopolitanâ; quia utraque proprium condidit Symbolum, verbis ſententiiſque ab hoc Apoſtolico multum diſcrepans. Accedit ad iſta, quod Symbolum hoc integrum prope habebatur ante Synodum Conſtantinopolitanam; ac jam Rufini ætate, qui Synodi ejus tempore vivebat, antiquiſſimum credebatur.

SAnè ejus vetuſtatis habitum, ut ab Apoſtolis ipſis traditum putarent: quod ſatis ex Rufino conſtat, ut de Leone M. *d* taceam. Atqui Rufinus, uti poſt Synodum Conſtantinopolitanam claruit, ita & ante eam in pretio erat. Siquidem anno CCCLXXII, novennio ante Synodum Conſtantinopolitanam, Româ cum Melania profectus eſt Alexandriam; literæque Hieronymi ſupereſunt ex eremo Syriæ cum temporis ad Rufinum exaratæ *e*. Etiam ex Palladii Lauſiacis idem cognoſcitur *f*. Atque ex his etiam colligimus, falli illos, qui Symbolum Apoſtolicum ex Conſtantinopolitano eſſe factum arbitrantur. In his eſt vir eruditus Joannes Rodolphus Lavaterus de Deſcenſu Chriſti ad inferos lib. I, part. III, cap. XV; ubi ſic ſcribit: *Hanc (Synodi Conſtantinopolitanæ) confeſſionem ego poſtmodum, paucis immutatis, pro Symbolo Apoſtolico venditatam firmiſſime credo.* Sanè tantum abeſt, ut Symbolum Apoſtolicum ſit factum è Conſtantinopolitano; ut ſi alterum ex altero eſſet, Conſtantinopolitanum potiùs fuerit ex Apoſtolico. Sed magis differunt, quàm ut dici hoc poſſit. Longeque mihi veriſimilius fit, Conſtantinopolitanum, aliquibus additis, factum eſſe ex Hieroſolymitano. Cum eo enim verbis, ſententiiſque, multùm convenit: ut liquet ex collatione utriuſque Symboli, quam ſuperiùs inſtituimus.

d Epiſt. ad Pulcheriam, verbis ſuperius adductis.

e Epiſt. 5. & 41.

f Cap. 33.

XLVI.

Tertio loco me probaturum receperam, alio Orientalem Eccleſiam Symbolo uſam, quàm eo, quod Apoſtolicum *vocatur. Fuit autem huic Symbolum triplex; vetus, Nicenum, & Conſtantinopolitanum. Vetus nuncupo, quod obtinuit ante Synodum Nicenam.*

NEque enim putandum, Occidentis Eccleſias, uti Romanam, Africanam, alias, habuiſſe Symbolum aliquod, ſimplici Trinitatis confeſſione majus, Niceno minus; Orientis verò Eccleſias eo caruiſſe. Aliud vel Rufinus docuerit, quando Aquilegienſe Symbolum cum Romano confert, & Orientali: ubi non intelligere Nicenum, vel Conſtantinopolitanum, ex eo ſuperiùs collegimus, quòd alioqui multò plura eſſe addita, monuiſſet nos Rufinus.

XLVII.

Quod verò illud vetus Symbolum fuerit, non poteſt exactè adeò præfiniri; quoniam ut in Occidentis Symbolis variatum, ita etiam in Orientis factum videtur. Attamen, cùm non magnum adeò id diſcrimen fuerit; credibile eſt, Nicenos Patres, cùm adverſus Arrium aliqua eſſent veteri apponenda Symbolo, illud elegiſſe, quod in plurimis, vel nobiliſſimis Eccleſiis, obtineret. Quare exiſtimo, nos Vetus, vel ei proximum, habituros Orientis Symbolum, ſi ab Niceno reſecemus, quæ adverſus Arrium ſtatuta ſunt.

FUerit eo pacto Symbolum hujuſmodi, vel non multùm abſimile: *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium factorem. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum. Qui propter nos homines, & noſtram ſalutem, deſcendit de cælis, & incarnatus eſt, & homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die à mortuis, & adſcendit in cælos, & iterum venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum.* Fortaſſe tamen *omnipotentem* non fuerit in veteribus Orientis Symbolis; vel ſaltem non in cunctis, *omnium viſibilium, & inviſibilium factorem*. Nam tacet de eo Rufinus: nec verba illa fuere in Symbolo Romano, vel Aquilegienſi; imò ne quidem hæc *ἰσοδυναμοῦντα a*, *creatorem cæli & terræ*; ut ſuperiùs vidimus. Exiſtimet aliquis, poſt illa de Spiritu Sancto, etiam in veteri Orientis Symbolo fuiſſe hæc verba: *In unum baptiſmum pœnitentiæ; in remiſſionem peccatorum; & in unam ſanctam Catholicam Eccleſiam; & in carnis reſurrectionem; & in vitam æternam.* Nec ſanè multùm ſic opinanti adverſer. Quippe ſic ea poſt caput de Spiritu Sancto leguntur in Symbolo Hieroſolymitano; ut ex Cyrillo inferius liquebit. Scripſit autem Cyrillus ante Synodum Conſtantinopolitanam; ut non videantur ex ejus Concilii Symbolo appoſita. Sed ſi ea verba jam ante Synodum Nicenam in Orientis Symbolo fuiſſent; non illa in eâdem eſſent omiſſa. Quippe non huic Synodo de veteri Symbolo capita quædam detrahere; ſed quædam pleniùs & planiùs dicere, propoſitum fuit. Proinde ita mihi videtur, ea verba Hieroſolymitano Symbolo poſt Nicenam Synodum eſſe adjecta. At quando id factum videatur, poſtea commodiùs exponam.

a Tantumdem valentia.

XLVIII.

Eò autem credibilius eſt, Nicenos Patres, quantum poterant, retinuiſſe verba Symboli in Oriente, ubi Arrii dogma graſſabatur, maximè recepti: quia alioqui viſi fuiſſent ſimplicioribus novam etiam fidem condere. At nihil periculi erat, reſervatis antiqui Symboli verbis: quia ſatis ſic pariter, quædam tantummodo explicatiùs dici.

ATque hoc eo etiam firmare mihi poſſe videor: quòd nec Patres Conſtantinopolitani de novo laboraverint Symbolo; ſed contenti fuerint, Niceno quædam apponere adverſus Macedonium.

XLIX.

Nec poſtquam Symbolum Nicenum conditum eſt, eo prorſus in oblivionem venit Orientale vetus. Alioqui illud non recitaret Rufinus, cumque eo Aquilegienſe Symbolum conferret.

UT vel hinc non obſcurè diluceat, vetus Orientis Symbolum, ſeu vetera malis Symbola dicere, circa annum etiam quadringenteſimum permanſiſſe. Nempe, ſicuti videmus, Romanam Eccleſiam, poſtquam Symbolum accepit Nicenum, non abjeciſſe vetus; ſed utrumque in pretio habuiſſe.

L.

Accedit, quòd poſt Nicenam Synodum, maximè temporibus Conſtantii Imperatoris, Arriana hæreſis totum pene orbem infecerat. Ut dubium non ſit, quin innumeri tum fuerint, qui neglecto Symbolo Niceno, amplexarentur Vetus: neque hi ex Arrianis modo, ſed aliis etiam, qui in tanto doctiſſimorum hominum diſſenſu, mire fluctuarent: eoque, contenti Symbolo majorum, nihil certi ſignarent, vel ſignare etiam opus eſſe arbitrarentur.

QUis enim ignorat Hieronymi illud, ingemuiſſe orbem, ac miratum, ſe factum eſſe Arrianum? Vel quem fugiunt tot ſynodi, & antiſynodi, tum temporis habitæ in cauſſa Homouſianorum, ut vocabant, & Arrianorum? Quis caſum etiam neſcit, & magni illius Oſii, & Papæ Liberii; ut alios mittam? Ut mihi quidem pro certiſſimo ſit, multos admodum hæſiſſe incertos, vel etiam non ſatis auſos fuiſſe profiteri ſententiam ſuam, vel non tanti hanc putâſſe controverſiam, ut propterea in re ardua neceſſe crederent aliqua majorum Symbolo apponi?

LI.

Etiam illud oſtendit, Orientales aliud, ac Romanos, Symbolum habuiſſe: quòd circa annum CCCL. Cyrillus, Hieroſolymitanis ſuis, non Romanum explicârit Symbolum, ſed longe diverſum. Atqui Hieroſolymitana Eccleſia omnium eſt Eccleſiarum antiquiſſima: ubi etiam Apoſtolicum illud concinnatum eſſe Symbolum creditur. Anne igitur veriſimile eſt, ſi Apoſtoli hoc Symbolum Hieroſolymis condidiſſent, ejus loci Eccleſiam, neglecto hoc Symbolo, aliud elaboraturam, vel ab juniori Eccleſia recepturam, & illud expoſituram venientibus ad baptiſmum!

PRora, & puppis argumenti hujus eſt nobis Cyrillus; qui ex catechete Patriarcha Hieroſolymitanus factus eſt anno CCCL; ac Conſtantinopolitano Concilio, quod eſt Oecumenicum ſecundum, unà cum Timotheo, Patriarcha Alexandrino, anno præfuit CCCLXXXI. Is Catecheſi ſextâ competentibus, & illuminatis, aggreditur explicare Symbolum; ſed verbis, ſententiiſque non parùm differens ab Apoſtolico. Eo autem tempore, quo dicebamus, explicationis illius ſcriptorem vixiſſe; cognoſcere eſt ex eadem ſextâ Catecheſi: quia dicit, ſupereſſe etiamnum, qui Manetem hæreſiarcham viderint; atque eſſe, ex quo hæreſis ejus exorta, annos LXX. Cœpit verò ea Probo, & Paullo Coſs. ut Leo Magnus teſtatur ſerm. II. de Pentecoſte. Id fuerit anno CCLXXIX. Unde ſi ſeptuaginta annos numeremus, liquet Catecheſeôn auctorem vixiſſe circa annum CCCL. Optimeque hoc convenit cum eo, quod B. Hieronymus, catalogo de illuſtribus Eccleſiæ ſcriptoribus, refert, Cyrillum Hieroſolymitanum Catecheſes ſcripſiſſe in adoleſcentia. Nam poſt tempus, quod memoravimus, ſupervixit annos XXXVI. Ut quem octennium ſub Theodoſio principe tranſegiſſe, referat idem Hieronymus. Ac proinde deceſſerit anno CCCLXXXVI, quinquennio à Synodo Conſtantinopolitanâ. Porrò Symbolum hoc Hieroſolymitanum verbis, & ſententiis, convenit cum Conſtantinopolitano; niſi quòd poſterius hoc auctius ſit. At ab illo, quod *Apoſtolicum* dicitur, plurimùm diſtat. Quod ut liqueat, Hieroſolymitanum ordine referam, quæque amplius in Conſtantinopolitano legantur, adjungam.

Symbolum Hieroſolymitanum, ac Conſtantinopolitanum, ſic incipiunt: Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν. *Credo in unum Deum.* De hoc agit Catecheſi VI; quæ idcirco *De monarchia* inſcribitur. Sequitur πατέρα, *patrem*: quod exponitur Catecheſi VII. Hinc habes in iis Symbolis, παντοκράτορα, *omnipotentem*, ſive *in omnia imperium habentem*: de quo Catecheſi VIII. Exinde eſt, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. *Factorem cæli & terræ, viſibilium & inviſibilium.* Ea verba explicantur Catecheſi IX. Hinc in iis Symbolis eſt, Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν· *Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum*: quorum interpretationem habemus Catecheſi X. Poſtea ſubdunt hæc Symbola, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. *Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum, Deum verum ante omnia ſecula.* Quæ enarrantur Catecheſi XI. Poſt illa in Conſtantinopolitano habes, non item Hieroſolymitano, hæc verba: Θεὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν. *Deum ex Deo, & lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cælis.* Deinceps Cyrillus Catecheſi XII. exponit illa, ut ſolùm inſcriptio habet, σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, *incarnatum, & hominem factum*: ſive ut plenius eſt in Conſtantinopolitano: Καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. *Et incarnatum de Spiritu Sancto, & Maria virgine, & hominem factum.* Catecheſi XIII. interpretatur Cyrillus iſta, σταυρωθέντα, καὶ ταφέντα. *Crucifixum, & ſepultum.* Pro quo pleniùs in Conſtantinopolitano: Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα· *Crucifixum pro nobis ſub Pontio Pilato, & paſſum, & ſepultum.* Catecheſi XIV. explicantur iſta, ut inſcriptio ſive lemma habet: Καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός. *Et tertiâ die reſurgentem à mortuis, & adſcendentem in cælos, & ſedentem ad dexteram Patris.* Ac ſimiliter Conſtantinopolitanum, niſi quòd præterit ἐκ νεκρῶν· *è mortuis*: & pro καθίσαντα habet καθεζόμενον, ſolùm formâ vocis mutatâ. Catecheſi XV. explicat, Καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας, καὶ νεκρούς· *qui venturus eſt judicare vivos, & mortuos*: ut habet inſcriptio. Ubi Conſtantinopolitanum, ante ἐρχόμενον, addit πάλιν, *rurſum*, & poſt ἐρχόμενον, ſubdit μετὰ δόξης, *cum gloria*; ac denique poſt νεκρούς addit, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· *cujus regni non erit finis.* Sed hæc verba etſi in lemmate prætereantur, nihilominus fuiſſe in Græco videntur, cùm ea habeat ibi interpres; imò in Catecheſi ipſa exponat ea Cyrillus; ubi & Galatæ meminit, qui nuper ſuccreviſſet, & auſus eſſet dicere, Chriſtum in fine mundi deſiturum regnare, ac reſolutum iri in Patrem.

Sequitur in Symbolo Hieroſolymitano: Καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. *Et in Spiritum ſanctum paracletum, qui locutus eſt per Prophetas.* Quæ explicantur Catech. XVI, & XVII. Similiter habet Symbolum Conſtantinopolitanum, niſi quòd *paracletum* omittat. Sed poſt ἅγιον addit complura. Primùm, τὸ κύριον, *dominum*: nempe ut non crederetur miniſter Filii duntaxat; ſed Domini titulo æquaretur. Item addit τὸ ζωοποιόν, *vivificatorem*; nequis excludi Spiritum putaret, quando Chriſtus apud Joannem ait: *Sicut Pater vivificat mortuos; ita & Filius, quos vult, vivificat.* Subjungitur deinde, Τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον,

qui

qui ex Patre procedit. Ubi Latini poſtea, καὶ Υἱῷ, *Filioque*, adjecerunt. Atque idem legas in Symbolo, quod Athanaſii vocatur: etſi hujus ætate de eo necdum fuerit controverſia. Denique adjicitur, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον· *qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur.* Quo oſtenditur, non eſſe creaturam; quia ſic coleretur ſub Deo, & ob Deum; quomodo Sanctos etiam veneramur; non cum Deo Patre, Filioque.

Hinc in Symbolo Hieroſolymitano ſequebatur: εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας· εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν· καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. *In unum baptiſmum pœnitentiæ; in remiſſionem peccatorum; & in unam ſanctam Catholicam Eccleſiam; & in carnis reſurrectionem; & in vitam æternam.* Quo
a P. 490. ordine ea recenſet *a* catecheſis Cyrilli XVIII. Sed baptiſmum pœnitentiæ, & remiſſionem peccatorum, hac catecheſi non interpretatur Cyrillus: & cauſſam refert, quia de iis egerit antea, puta catecheſi ſecundâ, & tertiá: quarum illa eſt de pœnitentia, ac remiſſione peccatorum; hæc de baptiſmo. Sed nec ordini ſuperiori inſiſtit; quia priùs agit de reſurrectione; hinc de Catholica Eccleſia; tum de vita æterna. Et ſanè Symbolum Conſtantinopolitanum primo loco collocat de Catholica Eccleſia. Sed poſt καθολικὴν addit, καὶ ἀποστολικήν.

Hæc fuſiùs ſum perſecutus, ut omnes videant, ne anno quidem CCCL. Hieroſolymitanam Eccleſiam Symbolum, quod *Apoſtolicum* vocatur, competentibus, ſive ad baptiſmum venientibus, expoſuiſſe; ſed aliud, quod multùm & verbis, & ſententiis, variaret. At nunquam id illa feciſſet, ſi in ipſis Hieroſolymis, vel etiam in Judæa, Apoſtoli Symbolum, quod ſic dicitur, condidiſſent. Non deſunt tamen viri eruditi, qui has Catecheſes Cyrilli Hieroſolymitani eſſe negant. Cur quæſo? Adferunt verba illa ex Catech. x: Τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον, καὶ διὰ τῶν κατὰ πίστιν ἐξ αὐτοῦ λαμβανόντων ἐντεῦθεν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν ἤδη ἐπλήρωσαν. *Lignum crucis teſtatur ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos, qui ſecundum fidem ex eo capientes univerſum orbem fere jam repleverunt.* Illa, inquiunt, verba, μέχρι σήμερον, *uſque hodie*, non conveniunt illi, niſi qui ſcribat poſt ſeculum, vel amplius. Cyrillus autem potuit intereſſe Crucis inventioni: ut quæ reperta ſit anno CCCXXVI. Mihi verò non videtur Cyrillus reſpicere inventionem crucis, ſed crucifixionem Chriſti: quaſi dicat, jam tria ſunt ſecula, quòd crucifixus ſit Chriſtus; & tamen hodieque lignum illud habemus; imò fideles undique huc venientes gaudent particulas decerpere; idque tanto numero, ut jam (ita ὑπερβολικώτερον loquitur) particulis iſtis prope omnes terras opplerint. Addunt ex Simleto, in Indice lib. quos Auguſtana Reſp. ab Antonio Eparcho Corcyræo emtos poſſidet, legi Joan. Hieroſolymitani Catecheſes illuminatorum duodeviginti, & myſtagogicas quinque. Porrò Cyrillo in Epiſcopatu ſucceſſit Ioannes anno CCCLXXXVI. Ac alter etiam ejus nominis Epiſcopus Hieroſolymitanus factus eſt an. Iↄxxii. Ut horum alteruter auctor videri poſſit. Sed omnis hæc conjectura facilè iis diſſlatur, quæ, ut ſuperiùs dicebamus, Cyrillus ipſe ſcribit de Manete: inde enim liquidò conſtat, eum vixiſſe an. CCCL.; quæ ætas, uti meliùs Cyrillo convenit, quàm Ioanni priori, ita poſteriori illi Ioanni minimè poteſt competere. At, ajunt, non iſtæ Catecheſes ſatis ſunt dignæ tanti nominis, & ejus loci Epiſcopo. Cur quæſo? Atque ut aliquid afferre poſſent, nonne cogitant, eſſe Catecheſes σχεδιασθείσας, ſive extemporales; ut inſcriptio indicat? Quid quòd B. Hieronymus, & ejus interpres Sophronius, dicant, compoſuiſſe illa Cyrillum in adoleſcentia. Fuit enim primò Catecheres; eáque occaſione has Catecheſes conſcripſit. Ex catechere autem factus eſt Epiſcopus, jam anno CCCL. Denique omnem eximere ſcrupulum debet, quòd Theodoretus, qui anno claruit CCCCXXX, dialogo II quædam adducat ex Cyrilli Catecheſi IV, quæ hodieque ibi legas; ut Damaſcenum, & juniorum alios, mittam. Interea tamen non diffiteor, quiddam eſſe, quod ſcrupulum injicere videatur; ſed aliis intactum. Nempe quòd in Symbolo hoc quædam reperiam, quæ videantur eſſe ex Symbolo Conſtantinopolitano. Ut ea, quæ ſubjiciuntur poſt illa in Spiritum Sanctum. Sed quia diu duravit controverſia Macedoniana, priuſquam Synodo decideretur; potuit Cyrillus in vitæ extremo quædam Symbolo apponere adverſus eum, eaque interpretari: potuere poſtea Conſtantinopolitani Patres & hæc, & alia, addere Symbolo Niceno. Vel potiùs poſt Synodum Conſtantinopolitanam, ſive Ioannes Patriarcha, ſive alius Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Epiſcopus, iſta ex Symbolo addiderit Conſtantinopolitano, ac interpretationem quoque adjecerit; quò Catecheſin pleniorem, planioremque, Hieroſolymitana deinceps Eccleſia haberet. Ita opus penè univerſum fuerit à Cyrillo, ab Ioanne ſolùm vel ſucceſſorum alio, valde exigua acceſſio facta ſit.

Diſſertationis primæ FINIS.

DE TRIBUS SYMBOLIS

DISSERTATIO SECUNDA;

QUÆ EST

DE SYMBOLO ATHANASIANO.

I.

Quod in Apoſtolico feci Symbolo, ut tum receptam opinionem, & adferrem, & diluerem; tum judicio meo veriorem proponerem, & firmarem: idem nunc faciam in Symbolo, quod Athanaſianum, *non demum heri, & nudiuſtertius, vocatum; ſed jam ab annis circiter quadringentis.*

PRimi enim, ut arbitror, apud quos Athanaſiani fiat Symboli mentio, ſunt Rodolphus, & Aymo, ex Minorum; & Hugo, ac Petrus, ex Prædicatorum ordine: qui quatuor, anno cIↃCCXXXIII, ad Græcos Latinis conciliandos, à Gregorio IX. Conſtantinopolin miſſi fuere: unde *ἀποκρισιάριοι*, hoc eſt, legati Eccleſiæ, non Græcis modo, ſed Latinis etiam, vocantur. Horum definitio in Romanis eſt bibliothecis, Vaticanâ, atque item Sfortiana; Latineque, cum alibi habes, tum Tomo XIII. Eccleſ. Annalium, qui eſt Abrahami Bzovii, ad annum memoratum. In ea definitione etiam legas: *Propterea quicumque non crediderit Spiritum Sanctum à Filio procedere, in via perditionis eſt. Unde S. Athanaſius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expoſitione Fidei, quam Latinis verbis reddidit, ſic ait: Pater à nullo eſt factus.* Etiam, quadraginta amplius annis pòſt, Athanaſio aſſignat Manuel Caleca; homo Græcus, ſed qui adverſus Græcorum ſcripſerat errores; idque mox à Synodo Lugdunenſi, quæ anno celebrata cIↃCCLXXIV. ſub Gregorio X. Imò interfuiſſe etiam huic Synodo putatur. Is libro II contra Græcos, cap. XX, Athanaſium id ſcripſiſſe, & ad Julium, Pontificem Romanum, miſiſſe, ait, cùm inſimularetur non rectæ fidei. Quia verò parte eà diſſentientes haberet Græcorum illos, qui adulterinum dicerent; gemino argumento hanc adſtruere ſententiam laborat. Prius eſt, quia Gregorius Nazianzenus ejus meminerit. Alterum eſt, quoniam, ut ait, *per omnes Occidentis Eccleſias Dominicis ſemper diebus pſallitur: atque adeo celebris eſt auctor, ut ne à pueris quidem ignoretur.* Subjungit deinde: *Aut igitur aliam aliquam confeſſionem tanti viri proferant, cujus & Theologus meminit, & cui traditio Eccleſiæ atteſtatur: aut ſi hoc non poſſint, illam cum expoſito dicto ſuſcipiant.* Rectène, an ſecus, ad Nazianzenum, qui κατ' ἐξοχὴν a Theologus vocatur, vel ad traditionem provocet Eccleſiæ, (puta Occidentalis, quam ſolam canere agnoſcit:) planiùs fiet ex iis, quæ poſtea dicemus. Circa eadem tempora, hoc eſt annum cIↃCCLXXX, clarus Guilielmus Mimatenſis, qui eidem Athanaſio aſſignat Rationalis ſui Divin. Offic. lib. IV. cap. XXV. Sic enim ſcribit: *Secundum Symbolum, Quicunque vult ſalvus eſſe &c. ab Athanaſio Patriarcha in civitate Treviri compoſitum.* Aliquantò item poſt, nempe anno cIↃ CCCXX, vixit Joannes Beleth, Theologus Pariſienſis; qui & ipſe Athanaſio tribuit in Explicatione Divin. Offic. cap. XL. Eademque ſententia Papæ Eugenii IV. in Concilio Florentino, quod anno habitum cIↃ CCCCXXXIX: ubi Papa, Armenios inſtruens, ſic loquitur: *Compendioſam illam fidei regulam, per beatiſſimum Athanaſium editam, cujus tenor talis eſt: Quicunque vult &c.* Etiam à Gregorio, ſive, ut priùs dicebatur, Gennadio Scholario, Patriarchâ Conſtantinopolitano, capite primo, ſectione primâ, libri, quem pro Concilio Florentino, proximo ab eo anno ſcribebat, clarè ejus auctor appellatur, ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ καὶ ὁμολογητὴς ὁ μέγας Ἀθανάσιος. *veritatis præco, & confeſſor, Magnus Athanaſius.* Illorum verò, qui poſtea vixere, difficile ſit numerum inire. Et Joannes Cazonovius Sarmata, etſi multùm ei hoc Symbolum diſpliceat; agnoſcit a tamen, *Athanaſianum* vocari, non in Latina ſolùm Eccleſia; ſed etiam Conſtantinopolitanâ, Servianâ, Bulgaricâ, Ruſſicâ, Moſcoviticâ.

a *Propter excellentiam.*

a *Epiſt. 1. ad Calvinum.*

II.

Porrò qui Athanaſio tribuunt, ſcripſiſſe illud aiunt in partibus Occidentis. Verum ter eo ſe recepit Athanaſius. Unde controverſia eſt, utrum id fecerit in priori exilio, cùm Treviros in Galliam relegatus eſſet à Conſtantino Magno: an in poſteriori, cum Gregorio, ex Antiochena Synodi decreto, in Alexandrinam ſedem introducto, inſidiarum metu, Romam profugit: an tempore intermedio, cum ſe Romæ ſiſtit ad cauſſam coram Julio, ac Synodo, dicendam.

HÆc ut meliùs intelligantur, paucis perſtringam tempora Athanaſii ſub Conſtantino Magno, & ejus liberis.

Anno Chriſti CCCXXVI ſuccedit Athanaſius Alexandro in patriarchatu Alexandrino.

Anno CCCXXXV Tyri, in cauſſa Athanaſii, Concilium celebratur, unde, cùm calumniis ſe premi ab Euſebianis, & Meletianis, videret; ad Conſtantinum Magnum confugit. Abſente eo, Mareotica acta ad Synodum deferuntur. Condemnatur, ac ne habitare ei liceat Alexandriæ, interdicitur. Et quamquam jam de impactis criminibus ſe apud Cæſarem purgâſſet: tantum tamen apud eum novâ efficitur calumniâ, ut Treviros in Gallias relegetur.

Anno CCCXXXVII moritur Conſtantinus Magnus; cui Conſtantinus junior ſuccedit in Galliis, & cæteris trans Alpes: Conſtans Romæ, inque Italiâ, Africâ, Siciliâ, & cæteris Inſulis; Illyrico item, Macedoniâ, & Græciâ: Conſtantius autem in Thraciâ, Aſiâ, Oriente, & Ægypto.

CCCXXXVIII Athanaſius Alexandrinis redditur per Conſtantinum juniorem: qui ita voluiſſe patrem ſuum Conſtantinum perſcripſit.

CCCXXXIX Euſebiani legatos ſuos mittunt cum literis ad Conſtantinum, & Conſtantem, Imperatores; item Julium Papam;

Papam; ac multifariam Athanaſium calumniantur. Athanaſius in Ægypto Concilium indicit. Unde legati Romam miſſi, qui eum purgarent. Cum Euſebiani ab his refelli ſe viderent; poſtularunt, ut Concilium indiceretur, quod de Athanaſii cauſſa cognoſceret.

cccxl Synodus Romæ indicitur ob cauſſam Athanaſii: qui eò proficiſcitur, ac adverſarios ſuos annum totum, & menſes ſex, exſpectat.

cccxli Antiochiæ in Encæniis Concilium celebratur; quo Gregorius Athanaſio ſufficitur.

cccxlii Gregorius Alexandriam venit. Magna inde fit cædes. Athanaſius Romam fugit.

cccxlvi Athanaſius Mediolanum arceſſitur à Cæſare Conſtantio: agiturque de convocando Concilio. Sardicæ mox, quæ urbs Illyridis, Concilium à Conſtante, & Conſtantio, indictum.

cccxlvii Sardicæ Concilium habetur. Sed Arriani, varia cauſſantes, intereſſe ei noluerunt. Ergo Philippopolin abeunt, ac ſeorſum Concilium habent; quod ipſum quoque *Sardicenſe* nuncuparunt. In eo Julium Papam excommunicant, quòd communicaret cum Athanaſio, & aliis excommunicatis.

cccxlix Conſtans, de revocando Athanaſio literas ſcribit ad Conſtantium: quibus ille territus eum reſtituit, Georgio paullò antè à civibus interemto. Nec deinceps Athanaſius in Occidentem reverſus eſt.

III.

Apocriſiarii Gregorii contenti ſunt dicere, Symbolum feciſſe, dum in partibus exulat Occidentis: nec addunt, utrùm prius intelligant exilium, quod fuit tempore Conſtantini Magni; an poſterius, tempore Conſtantis, & Conſtantii. Durandus refert ad prius exilium, quia in Treviris dicit compoſuiſſe. Hodieque iſtic puteus oſtenditur, ubi latitans ob inſidias Arrianorum illud conſcripſerit. Verùm hæc ſententia minimè eſt veriſimilis, quia honeſtè illic habitus eſt; nec ut exul, ſed confeſſor.

QUid mirum? cùm Epiſcopus tum fuerit Maximinus, Arrianis planè infeſtus. Imò nec Conſtantinus Magnus ſiviſſet, ut in Occidente etiam Arrianorum inſidiis pateret. Quod ſatis nos docent literæ Conſtantini junioris ad Eccleſiam Alexandrinam. His enim refertur, eò à Conſtantino Magno in Gallias miſſum eſſe, quò ſanguinariis illis Arrianis ſubduceretur: ac quamquam tam divina eſſet Athanaſii virtus, ut onera fortunæ adverſæ parvi faceret; illam tamen ejus curam eſſe habitam, ut neceſſariis omnibus abundaret. Præterea non obſcurè ſignificat, fuiſſe parenti ſuo reſtituendi ejus voluntatem: ac quia morte præventus id non potuiſſet, ſe nunc illud præſtare. Vide eas literas apud Athanaſium ipſum apologiâ ſecundâ *a*; item Theodoretum, Sozomenum, Socratem, & Græcos duos Athanaſianæ vitæ ſcriptores. Puteus verò ille, qui vulgo is eſſe dicitur, in quo delituerit Athanaſius, veriùs ab aliis creditur is, in quo ſe abdiderunt præcones à S. Bonifacio miſſi, qui martyrio fuere poſtmodo affecti.

a Edit. Commel. pag. 614.

IV.

Porrò hæc de puteo Trevirenſi fabella videtur mihi nata ex eo, quòd Rufinus quoque ſcribebat, eum ſexennio in ſicca latuiſſe ciſterna. Sed hoc in Ægypto factum ait, non Treviris: nec tempore Conſtantini Magni, ſed juniore jam Conſtantino interemto; cùm Conſtans Occidentis, Conſtantius Orientis imperium teneret.

RUfinus enim, cùm lib. I, cap. XV, dixiſſet de Conſtantino juniore non longè ab Aquileia ad Alſam fluvium occiſo; capite autem XVI, de Concilio Tyri indicto à Conſtantio; capite XVII, de Athanaſio ibidem damnato: ſubjungit capite XVIII de fuga ejus, ac edictis imperialibus de eo inveſtigando; interque alia ait: *Interea ſex continuis annis ita latuiſſe fertur in lacu ciſterna non habentis aquam, ut ſolem numquam videret.* Capite autem XIX narrat, ut cùm nihil tutum ſibi in Conſtantii imperio crederet, inde ad Conſtantis partes, hoc eſt, in Occidentem, profugerit. Quæ ſatis oſtendunt, ciſternam iſtam, ex mente Rufini, in Ægypto, vel ſaltem Oriente, non autem Occidente fuiſſe.

V.

Atque eò proclivior fuerit hic error, quia Rufinus dicat, has Athanaſii latebras contigiſſe mox à Synodo Tyriâ, poſtquam in exilium miſſus Auguſtam, ſive Coloniam Trevirorum.

ANno enim cccxxxv damnatus eſt Athanaſius à Synodo Tyriâ; annoque proximo à Conſtantino Magno Trevirim eſt relegatus. Quomodo autem ſexennio delituerit in Trevirenſi ciſternâ, qui biennio ſolùm, & quatuor menſibus, in Galliis exulavit? Et, quod caput, ſi tempore Conſtantini Magni celebrata ſit Synodus Tyria: quo pacto eam Rufinus contigiſſe ait poſt mortem, & Magni, & junioris Conſtantini? Sed profectò, ſi quiſquam, Rufinus is eſt, qui tempora ſoleat confundere. Planè autem, ſi Athanaſius ſexennium ſe occuluerit, id evenerit poſt mortem Conſtantis, Georgio Cappadoce in Athanaſii locum ſubſtituto; cœperintque hæ latebræ anno ccclvi, poſt reditum à Trevirenſi exilio annis duodeviginti: defierint anno ccclxii, quo, Georgio Cappadoce à civibus occiſo, Alexandriam rediit Athanaſius, regnante jam Juliano Deſertore.

VI.

Porrò qui Athanaſio tribuunt, nec de tempore, nec de loco, conveniunt; ut fieri ſolet in rebus incertis, ac falſis. Sed ineptiſſimè omnium, qui Theodoſii tempore ab Athanaſio exaratum dicunt. Quæ putida eſt ἀνιστορησία a, cùm veteres omnes in eo conſentiant, Athanaſium ſub Valente eſſe mortuum, nec multò poſt Joviani exceſſum.

a Ignoratio hiſtoriæ temporum.

OBiit Jovianus anno ccclxiv. Athanaſius exceſſit anno ccclxxii, Valente, & Valentiniano, regnantibus; juxta Rufinum, & Cyrillum, epiſt I: imò ſi Socratem audimus, anno uno antè. At anno demum ccclxxix Gratianus Theodoſium regni fecit participem. Qui ſolus cœpit imperare an. cccxci.

VII.

Convenientiùs temporibus ſentiunt, quibus placet, Athanaſium hoc Symbolum miſiſſe ad Julium Papam, cùm ab Euſebianis apud eum variis impeteretur calumniis: quod anno contigit cccxxxix.

HÆc jam tempore concilii Lugdunenſis ſententia fuit Manuelis Calecæ lib. II contra Græcos *b*: ubi cùm de Athanaſio eſſet locutus, ſic progreditur: *Porrò ſiquis ejuſdem beatiſſimi viri dictum in Fidei ipſius confeſſione præexpoſitum, quo ait,* SPIRITUS SANCTUS EX PATRE ET FILIO NON FACTUS, NEC CREATUS, NEC GENITUS; SED PROCEDENS, *ambiguum putat, & quaſi adulteratum calumniatur: primum quidem id verum eſſe, inde manifeſtum eſt; quia & Theologus Gregorius in Athanaſii laudibus ipſius meminit, dicens,* SOLUS ILLE, VEL CUM PAUCIS ADMODUM, AUSUS EST VERITATEM IN SCRIPTIS CONFITERI: *& quæ illic addit: quam tunc temporis conſcriptam ad Julium Romanum Pontificem miſit, cùm inſimularetur non recta eſſe fides.*

b P. 154. edit. Ingolſtad. an. 1608.

VIII.

Atque hæc, non de loco quidem, attamen de tempore, eſt etiam Baronii ſententia. Siquidem Athanaſium ait, cum Romam eſſet citatus ad cauſſam adverſus Euſebium, & factionem ejus, dicendam; hoc Symbolum Julio Papæ, & Romano Concilio, Romanâ linguâ recitâſſe; atque ejuſmodi confeſſionem à reo edi oportuiſſe, niſi excludi vellet à communione Eccleſiæ Romanæ.

VErba Baronii ſunt ad an. cccxl: *Athanaſius Romam citatus, tanquam reus cauſſam dicturus, continuo convolavit.* Poſtea idem cùm narrâſſet, quàm honeſtè exceptus eſſet hoſpitio ab Eutropia, Imperatorum trium amita, Conſtantini Magni ſorore: ſubjungit, *Apud Iulium Romanum Pontificem non divertit, quod non deceret, reum apud judicem hoſpitari.* Et aliquantò pòſt ait: Symbolum hoc publicè recitâſſe: & cauſſam ejus his verbis exponit: *Qui Romam citatus, quantumlibet ipſius fides Catholica omnibus innotuiſſet, ut nulla penitus potuerit ſuberiri ſuſpicio: tamen Romanæ ſedis communicationem haut habere licuiſſet* a, *& aliorum Epiſcoporum, qui ad Synodum conveniſſent: nec plane audiendus eſſet, qui reus advenerat, niſi editâ publice Catholicæ fidei profeſſione, eademque ex more Latino ſermone, coram Pontifice, & ei aſſidentibus, recitatâ.*

a Proliquiſſet fortaſſe velut Baronius. potuiſſet. *Velim ſic ſcribendum,* Cum Romam citato.

IX.

Sed non uno nomine in hiſce deceptus videtur. Primum quod non hic modo, ſed univerſo Annalium Eccleſiaſticorum opere, omnia eo dirigit, quaſi & eâ ætate, & omni ævo, Epiſcopus Romanus, Orientis etiam, ac totius Orbis Epiſcopos, plenam & citandi, & abſolvendi, vel condemnandi, habuerit poteſtatem.

QUæ ſententia ſatis refellitur vel ipſis Synodi Antiochenæ, in Encæniis habitæ, literis ad Julium Papam. Nam quid ſcripſerint, abunde ex reſponſo Iulii cognoſcitur. Nihil æquè graviter ferunt, quàm quòd ille Orientales citandi auctoritatem ſibi vindicâſſet. Et tamen excuſari Iulius poteſt. Nam Euſebiani legati, cùm à presbyteris, quos Athanaſius, & Alexandrina Synodus, miſerat, convicti eſſent; Concilium petierant, in quo ſolide ſe crimina Athanaſio ingeſta comprobaturos ajebant. Quid mirum igitur, ſi Iulius, primæ ſedis Epiſcopus, (cùm Athanaſius, qui proximæ ſedis foret iis temporibus Patriarcha, ab Orientis Epiſcopis opprimeretur, idque hoc intuſti è ſtudebant, ut penes Occidentales etiam, ac præcipuè Iulium Papam, judicium foret;) de Synodo conſuluerit; in qua de Athanaſii cauſſâ ageretur: & propterea, uti ad Patriarcham, ita ad Euſebium etiam, & alios, qui de Athanaſio literis ſuis queſti erant, de die Synodo decretâ literas daret? ſponte ſe ſubmiſerant legati. Nec aliis potiùs ſe Athanaſius ſubmittere malebat. Nec generale poterat Concilium eſſe, in quo omnium principis Eccleſiæ deſideraretur auctoritas. Sed ut illam ob primæ ſedis honorem agnoſcimus; ita negamus, hinc ſequi, Iulium ſibi in Eccleſias Orientis poteſtatem ullam vindicâſſe. Longè aliud liquebit, ipſam Iulii epiſtolam, ſane modeſtam, legenti, apud Athanaſium Apologiâ ſecundâ. Nec eâ mente unquam Romam ſe contuliſſe Athanaſium, quaſi illum unum haberet œcumenicum paſtorem; indicant hæc ejus verba apud Theodoretum lib. iv Hiſtor. cap. iii: *Huic fidei* (Nicenæ) *omnes ubique Eccleſiæ aſſenſæ ſunt: ut Hiſpaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, totius Dalmatiæ, &c.* Ubi videmus, Eccleſiam Romanam non memorari ſeorſim; ſed ſub Italica comprehendi; neque primo loco, ſed quarto, pro terrarum ſitu, memorari. Nec ſanè Athanaſius Romanum Epiſcopum unquam vocat univerſæ Eccleſiæ Epiſcopum: ſed apud eundem Theodoretum lib. ii, cap. xv Liberium appellat Epiſcopum Romæ: & lib. de Synodis, duos referens Dionyſios, unum Alexandriæ, alterum Romæ præſulem appellat. Et epiſt. ad Africanos, nominat Damaſum Comminiſtrum ſuum, & magnæ Romæ Epiſcopum. Quæ ſatis arguunt, Romanum Epiſcopum pro Romano, ac particulari; non œcumenico paſtore, habuiſſe.

X.

Alter Baronii error eſt, (in quo & Calecam ratio fugit) quòd ſive non cogitat, ſive diſſimulat, Athanaſium fuiſſe accuſatum non de doctrina, (nam ipſi etiam adverſarii partim Nicenæ Synodo aſſentiebant, partim ſe adſentire ſimulabant) ſed tum quod reditus Athanaſii magnum Alexandriæ mærorem cauſſâſſet, & cædes complures: tum quod à Synodo damnatus, nec ab ea reſtitutus, ſedem contra canones recepiſſet: tum quòd Ægypti, ac Libyæ viduis eripuiſſet triticum, ex Conſtantini munificentiâ iis ſolitum præberi. Quid vero iſta omnia ad fidem?

QUamobrem perſuadere mihi non poſſum, Iulium Papam, vel alium, hoc ab Athanaſio exacturum fuiſſe, ut hujuſmodi ederet fidei confeſſionem. Ab illo, inquam, Athanaſio, qui tam præclaram operam in Synodo navâſſet Nicenâ: illo, qui, ubi factus Patriarcha Alexandrinus, tantus fuiſſet fidei Nicenæ patronus, atque idcirco etiam tam multa pertuliſſet adverſa: totoque jam orbe ab omnibus fidei Nicenæ amantibus prædicaretur apex, & coryphæus omnium fidem amantium ſinceram. Nec enim, qui aliorum criminum, non hæreſios, etſi id Calecca putârit, accuſaretur, novum Iulio, vel tradere coram, vel mittere Symbolum opus erat.

XI.

Atque ut neceſſe fuiſſet reddere fidei rationem; non aliud apud Catholicos, ſaltem Julium, & Maximum, opus erat, quàm Nicenæ Synodi Symbolum profiteri. Imo illis quidem temporibus, non expediiſſet novum componere Symbolum. Hoc Arriani, & Semiarriani, in Synodis, & Antiſynodis, agebant: & hac propter iidem apud eos, qui arctius Synodo adhærebant Nicenæ, peſſimè audiebant, quaſi depreciarent ccc xviii Synodi Nicenæ Patres. Nam, inquiebant illi, vel ſufficit nobis Symbolum Nicenum, vel ſi novo opus eſt Symbolo, mutilam Patres, aut obſcuram, condidere confeſſionem. Hæc omnium fere, qui Arrianis adverſarentur, imprimis vero Julii Papæ, & Athanaſii quoque, ſententia erat.

SCio, diſparem eſſe rationem Athanaſiani Symboli, quo Nicenum fuſiùs diducitur, & aliorum, quæ Niceno opponerentur: ut in Thracia quidem Philippopoli, in Pannonia autem Smyrmi, in Italia Arimini, & Mediolani, præterea Seleuciæ in Iſauria, ac Antiochiæ in Syria. Sed enim magnus Catholicorum conſenſus erat, ſatiùs longè eſſe, nulla poſt Nicenum Symbola conſcribi: eò quòd confeſſio hæc ſufficeret, ac, novis cudendis Symbolis, Nicenæ confeſſionis dignitati detogari videretur. Nempe, quia (ut verbis utar B. Hilarii a,) *quæ apud Nicæam ordinata eſt fides, plena atque perfecta eſt, & omnibus undique, quibus irrepere hæretici ſolent, aditibus obſeratis, inviolabili inter Patrem, & Filium, æternæ unitatis ſoliditate connectitur.* Pleniùſque de eo Athanaſius ipſe, non uno in loco: ſed contentus iis ero, quæ ſcribit initio epiſtolæ ad Antiochenſes: ἠξίωσαν μὲν γάρ τινες, ὡς ἐνδεοῦς οὔσης τῆς κατὰ Νίκαιαν συνόδου γράψαι περὶ πίστεως, καὶ ἐπεχείρησάν γε προπετῶς· ἡ δὲ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα ἠγανάκτησε, καὶ ὥρισε μηδὲν ἔτι περὶ πίστεως γράφεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ ἐν Νι-

a In fragmentis hiſtoriis edit. Pariſ. an. 1598. pag. 51.

καὶ παρ' αὐτῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἀρκεῖν τι μηδὲν αὐτῇ λείπειν, ἀλλὰ πλήρη εὐσεβείας εἶναι· καὶ ὅτι μὴ δεῖν ἐκτίθεσθαι δευτέραν πίστιν, ἵνα μὴ ἡ ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσα, ὡς ἀτελὴς οὖσα νομισθῇ, καὶ πρόφασις δοθῇ τοῖς ἐθέλουσι πολλάκις γράφειν, καὶ ὁρίζειν περὶ πίστεως. *Quamvis enim certi homines, nonnulla, quaſi quadam deeſſent, Niceno concilio adſcribere vellent; idque acriter contenderent: Sancta tamen Synodus, qua Sardis convenit, indigne id tulit; decretoque ſancivit, nequid ulterius de fide ſcriberetur; & ſeſe contentos eſſe Nicenâ fide, declaraverunt: ut cui nihil deeſſet, & in qua integra, & ſolida pietas contineretur: neque edendam eſſe aliam profeſſionem fidei, ne illa, qua Nicaa ſcripta eſt, ſuos numeros non habere videretur; neve illis, quibus libido eſt ſemper nova ſtatuere, occaſio hujuſmodi ſuppeditaretur, ut iterum, atque iterum, de fide definiant.* Hanc verò ad Epictetum epiſtolam ipſius eſſe Athanaſii, cognoſcitur, cùm e codd. antiquis, tum Epiphanio hæreſi LXXVII, Cyrillo Alexandrino epiſt. ad Ioannem Antiochenum, quæ eſt in Actis Synodi Epheſinæ *a*, Theodoreto ſæpius, dialogo I, II, III, Synodo Chalcedonenſi act. I, & XVI; ut de Leone Magno, Ruſtico Diacono, atque aliis, taceam. Objicias, Patrum aliis ſecus viſum eſſe: uti Gregorio Nazianzeno epiſtolâ ſecundâ ad Cledonium: ubi ait, explicandum quiddam à Patribus Nicenis ἐλλιπῶς εἰρημένον, *minus plene dictum*. Sed addit ille, περὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, *de Spiritu ſancto*: & rationem continuò ſubdit, διὰ τὸ μηδὲ κεκινῆσθαι τηνικαῦτα τοῦτο τὸ ζήτημα, ὅτι μιᾶς θεότητος εἰδέναι χρὴ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· *propterea quod hac quaſtio nondum excitata & agitata fuerat, unam eandemque Patris, & Filii, & Spiritus Sancti deitatem eſſe agnoſcendam.* Quod Conſtantinopolitanâ adverſus Macedonium Synodo definitum. Athanaſio autem ad Epictetum ſermo eſt de iis temporibus, quibus ipſe vixit: hoc eſt, ante motam à Macedonio novam controverſiam de tertia Sacræ Trinitatis perſonâ.

a Graeè cap. 87.

XII.

Multa etiam alia ſunt, propter qua non videatur hoc Symbolum ipſius eſſe Athanaſii. Primùm, quia ferè abſit ab illius codd. MSSis: vel ſaltem, contrà quàm aliis in operibus ejus fiat, nomen Athanaſii non præfigatur.

UNde, inter dubia, incertaque, reponit quoque Abrahamus Scultetus in Medulla Patrum Parte II, de Athanaſio cap. XL. Atque addit: *In nullo codice exſtat, quos ego quidem vidi inter Athanaſii opera. In uno legitur; ſed auctoris nomine ſuppreſſo.* Verùm Petrus Felcmannus Coronæus *b*, qui complures, eoſque vetuſtos Athanaſii codices MSSos contulit, teſtatur, in uno quidem ſe reperiſſe, nomine auctoris non adſcripto: ſed poſtea incidiſſe in codicem alterum bibliothecæ Palatinæ, ubi Athanaſii diceretur. Vellem addidiſſet, num is liber ab antiqua manu videretur. Nunc uti una hirundo non facit ver; ita neque codex unus, credo à manu recentiori, ſatis perſuadet, ſic in vetuſtis codd. fuiſſe.

b *In variantibus Athanaſii lectionibus, Commelinianæ editioni ſubjectis.*

XIII.

Præterea ſi Athanaſii foret, ipſe ejus meminiſſet in hiſtoria, quam epiſtolis de fugâ ſuâ, & Apologiis aliis, pertexuit. Vel meminiſſet alius ejus ſeculi, aut proximi ſaltem, ſcriptor.

AT nunc videmus, non apud Athanaſium modò de eo ſilentium eſſe; ſed alios quoque. Tacet enim Nazianzenus in luculentâ illâ oratione, quam poſt Athanaſii mortem in ejus laudem perſcripſit. Tacet itidem Hilarius, in hiſtoricis fragmentis à Pithœo editis, & aliis antea divulgatis. Tacent quoque Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & ipſe Theodoretus in Eccleſiæ hiſtoriâ. Sed qui hâc parte à nobis diſſentiunt, primùm provocant ad Nazianzenum, quem nos meminiſſe ejus negabamus. At illi contra contendunt, eâ ipsâ oratione, quam diximus, mentionem hujus facere Symboli. Ut qui apertè in ea dicat, *Solus ille, vel cum paucis admodum, auſus eſt veritatem confiteri*: & quæ ſequuntur. Atque hoc argumento pugnabat jam Concilii Lugdunenſis tempore Michael Calecca lib. II, *a* adverſus Græcos. Cui inſeniùs occurretur. Alii verò urgent, quòd dicat confeſſionem ſuam miſiſſe ad Iovianum Cæſarem. Ubi Symbolum hoc, quod *Athanaſianum* vocatur, intelligi debere, pertendit etiam Genebrardus in tertio de Trinitate *b*. Nec inficias it, Athanaſium etedi Symbolum hoc ad Julium Papam miſiſſe: ſed negat, quicquam vetare, quo minùs priùs Iulio Papæ, ac Cæſaribus Conſtantio, & Iuliano, mortuis, miſerit quoque pio Imperatori Joviano. Huic ut obviam eatur, reſpondent aliqui, non miſiſſe confeſſionem novam; ſed illam Niceni Symboli: quam ab eo miſſam, teſtantur Theodoretus Hiſtoriæ Eccleſ. lib. IV, cap. III, & Nicephorus lib. X, cap. XLII. Sed parùm ſolida hæc videntur. Siquidem Iovianus paullò amplius ſibi, quàm ſimplicem Nicenæ Synodi confeſſionem, mitti poſcebat: idque ob exorientem novam de Deitate Spiritus Sancti controverſiam. Quare epiſtolam, ſuo, & illuſtriorum Ægypti Thebaidos, & Libyæ Epiſcoporum nomine, Joviano miſit; quâ Nicenam quidem fidem epiſtolæ inſeruit; ſed præterea quædam adjecit, ad jugulandam hæreſin eorum, qui Deitatem Spiritus Sancti negarent, nec trium in Deitate unitatem agnoſcerent. Unde eo nomine laudat Athanaſium Nazianzenus, quòd hæreſin, poſtea dictam Macedonianam, primus jugulârit: annis nempe duodeviginti ante Synodum Conſtantinopolitanam, quâ damnatus eſt Macedonius. Hoc Nazianzenum velle, verbis iſtis oſtenditur: Τῶν γὰρ ἄλλων ἁπάντων, ὅσοι τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου, τριχῇ νενεμημένων, καὶ πολλῶν μὲν ὄντων τῶν περὶ τὸν Υἱὸν ἀρρωστούντων, πλειόνων δὲ τῶν περὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔνθα καὶ τὸ ἧττον ἀσεβεῖν, εὐσέβεια ἐνομίσθη· ὀλίγων δὲ τῶν κατ' ἀμφότερα ὑγιαινόντων· πρῶτος, καὶ μόνος, ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις, ἀποτολμᾷ τὴν ἀλήθειαν, σαφῶς εἰπεῖν καὶ διαῤῥήδην, τῶν τριῶν θεότητα, καὶ οὐσίαν ἐγγράφως ὁμολογήσας· καὶ ὃ τῷ πλείονι τῶν πατέρων ἀριθμῷ περὶ τὸν Υἱὸν ἐχαρίσθη πρότερον, τοῦτο, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτὸς ἐμπνευσθεὶς ὕστερον, καὶ δῶρον βασιλικὸν ὄντως, καὶ μεγαλοπρεπὲς, τῷ βασιλεῖ προσενεγκὼν, &c. *Nam cùm cæteri omnes, qui doctrinam noſtram profitebantur, triſariam diviſi eſſent; ac multi circa Filium, plures etiam circa Spiritum ſanctum, ægram fidem haberent; (ubi levior impietas pietatis opinionem ferebat;) pauci autem utrinque ſani, & incolumes eſſent: primus ille, & ſolus, aut cum admodum paucis, veritatem palam, apertiſque verbis, promulgare non dubitavit, unam trium perſonarum divinitatem & eſſentiam, ſcripto confeſſus: & quod multis illis Patribus circa Filium priùs conceſſum fuerat, idem ipſe poſtea in aſſerenda Spiritus Sancti divinitate ſuperno afflatu conſecutus. Atque Imperatori donum verè regium, & magnificum, offert, &c.*

a P. 178. edit. Ingolſt.

b P. 181. edit. Pariſ. 1585.

Nunc videamus, quàm bellè cum iſtis conveniant Athanaſii verba, eâ, quâ dixi, apud Theodoretum epiſtolâ. Primùm inquit: Τινὲς μὲν αὐτὴν τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν τετολμήκασιν ἀθετῆσαι· τινὲς δὲ σχηματίζονται ὁμολογεῖν αὐτήν, ταῖς δὲ ἀληθείαις ἀρνοῦνται παρερμηνεύοντες τὸ ὁμοούσιον· καὶ ὅτι βλασφημοῦντες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῷ φάσκειν αὐτὸ κτίσμα εἶναι καὶ ποίημα διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγονός. *Nonnulli hanc fidem à Patribus in Concilio Niceno confirmatam antiquare non ſunt veriti: alii verò ſimulant aſſentiri illi, re ipſa autem pernegant, dum hanc vocem* ὁμοούσιον *c perverſe interpretantur: iidemque in Spiritum Sanctum loquuntur blaſphemiam, aſſerendo eum creatum eſſe, & factum per Filium.* Claudit etiam epiſtolam his verbis: Ἀλλ' οὐδὲ ἀπαλλοτριοῦσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ μᾶλλον συνδοξά-

c Conſubſtantialem.

σιν

σιν αὐτὸ τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ ἐν τῇ μιᾷ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει, διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα· *Quin etiam neque Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, ſepararunt: ſed ei unà cum Patre, & Filio, in una ſancta Trinitatis fide, propterea quod una eſt in ſancta Trinitate divinitas, gloriam tribuerunt.* Atque hic ſatis refelluntur *a*, qui negant, à Nazianzeno intelligi epiſtolam à Theodoreto inſertam; quia nihil de Spiritu Sancto in Symbolo legatur Niceno, præter illa verba, *Et in Spiritum ſanctum.* Neque enim Nazianzenus Symboli Niceni verba reſpexit; ſed epiſtolæ ſive confeſſionis Athanaſianæ; in qua, præter Nicenum Symbolum, inter alia, de fide ſuâ, verba etiam illa comparent, quæ de Spiritu Sancto inde adduximus. De Nazianzeno, & Theodoreto ſatis.

a Io. Baptiſta Desbois, Ordinis Minorum, in additionibus Epitomes Bellarmini De Chriſto lib 2. cap. 15.

Alii verò B. Auguſtinum vidiſſe colligunt ex eo, quòd in ſcriptis ejus aliqua reperias, quæ hinc videantur excerpta. Eſt hæc ſententia Baronii ad an. CCCXL: ubi cùm retuliſſet, Athanaſium illud Romæ coram Julio Papa, & presbyterorum conſeſſu, recitaſſe; inde exemplar eſſe repoſitum in archivis Romanis; ſubjungit hæc verba: *Aliquod tamen ejus exemplar delatum eſſe ad transmarinam Eccleſiam ab aliquo Epiſcopo Africano; qui, ut frequenter accidere conſuevit, tunc Romæ repertus, eidem interfuerit Romanæ Synodo, mihi facile perſuadeo; cum illud ipſum S. Auguſtino videatur innotuiſſe; cujus verba ſcriptis quibuſdam ejuſdem Symboli apparent interdum conſperſa.* Reſpicit autem locum lib. V. de Trinit. cap. VIII, Enchiridii cap. XXXVI, epiſt. CLXXIV, Soliloquiorum cap. ult. Sed quis ignorat, multas eſſe virorum doctorum συνεμπτώσεις *b*? præſertim in Sanctis; ubi idem Spiritus non eundem modò ſenſum, ſed interdum verba etiam eadem ſuggerit? Et habuere Catholici ab Arrio jam damnato, ſuas loquendi formulas, quibus uterentur. Nec ſi ex Athanaſio aliquam loquendi formulam ſumſiſſet Auguſtinus: eò conſequitur, ex Symbolo hoc hauſiſſe: cùm mutuari potuerit, vel ex tot aureis Athanaſii diſputationibus adverſus Arrianos; vel aliis Eccleſiæ doctoribus, qui Athanaſium legiſſent. Sed fortiùs pugnare ſibi viſus eſt Poſſevinus in Apparatu ſacro *c*. Hunc ſi audimus, Auguſtinus in Pſal. CXX ſic ſcribit, ſuper illud, *Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem*: DE hoc Sole *Pater Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus ita pulcre locutus eſt: Filius Dei à Patre ſolo eſt non factus, nec creatus; ſed genitus.* Verùm cùm iſta ſcriberet Poſſevinus, deceptus eſt ab aliquo, ſuis, non Athanaſii verbis, loquente. Auguſtinum ſi inſpexiſſet, non reperiſſet ullam Athanaſii mentionem, verùm iſta duntaxat: *Ergo alium Solem fecit Deus, qui oritur ſuper bonos, & malos; iſtum, quem vident boni, & mali. Alius eſt autem ille Sol, non factus, ſed genitus; per quem facta ſunt omnia.* Et tamen etiam Bellarminus lib. II de Chriſto, cap. XXV. refert, nominatim Athanaſium exprimi in Pſalmum, quem diximus. Quod ſatis mirari non poſſum. Paullò ſpecioſiùs video alios dicere, B. Hilarium Athanaſio tribuere. Fundus unicus hujus ſententiæ eſt vetus codex MSus hiſtorica S. Hilarii fragmenta continens, quæ ex Petri Pithœi bibliotheca in lucem prodierunt *d*. Sed tum demum validum eſſet hoc argumentum, ſi conſtaret, ipſum Hilarium Symbolum hoc addidiſſe. Nunc non aliud iſtic *e* legas, quam in codice quodam Dervenenſi, poſt Symbolum Nicenum, & damnationem Arrii in Concilio Ariminenſi à Catholicis extortam, ſequi, *fidem dictam à S. Athanaſio, ſive Symbolum, quod ejus nomen præfert.* Adde, quòd nec antiquus fuerit codex, unde hæc edita ſunt. Nam, ut in præfatione ait Nicolaus Faber *f*: *Pithœus unicum, neque illud pervetus exemplar habuit; ſed tantum abhinc centum annis in charta, manu Gallicâ, nec Latinam linguam ſatis percipiente, confuſis dictionibus ſcriptum: ſed ſpem conceperat, & antiquum exemplar, unde recens illud exſcriptum fuerat, aliunde recuperari poſſe: quæ cauſſa fuit, cur tamdiu editionem diſtulerit.*

b Animorum concurſus, & quaſi coincidentias.

c Voce Athanaſius.

d Pariſ. an. 1598.

e Part. 2. pag 47. & 48.

f Fol. 25. b.

XIV.

Propterea etiam, qui à nobis diſſentiunt, nihilominus agnoſcunt, longo ſanè ſpatio, poſt tempora Athanaſii, Eccleſiæ fuiſſe ignotum.

IN his Baronius eſt in Annalibus Eccleſiaſticis ad an. CCCXL; ubi totidem verbis ait, *longo tempore inter Eccleſiaſtica vetera monumenta delituiſſe.* Ac paullò antè de Athanaſio ſic ſcribit: *Edita publicè Catholicæ fidei profeſſio, eademque, ex more, Latino ſermone coram Pontifice, & ei aſſidentibus, recitata: quæ cognita, atque ſuſcepta, in Romana fuit Eccleſia ampliſſimo Archivo una cum Actis Synodi collocata: &* ALIQUANDO TANDEM POST MULTA ANNORUM CURRICULA INVENTA, *& in lucem edita, ob tanti viri inſignem memoriam tradi meruit Eccleſiæ recitanda.* De longo hoc ſpatio iiſdem verbis etiam apud Poſſevinum legas in Apparatu Sacro, voce *Athanaſius.* At quàm parum credibile eſt, Romanos Pontifices, & Clerum, tanto theſauro ſolos voluiſſe incubare: maluiſſeque ut cum blattis & tineis rixaretur, quàm ut aliis indicium facerent: qui ſi feciſſent, non deſiſſent vel aſſiduo populo ab Eccleſia efflagitare Romanâ. Tantus Athanaſii in Catholica Eccleſia amor ubique fuit. Audiamus hac de re Baronium ibidem: *Adeo poſt tot, tantaque ejus pro rectâ fide certamina, Athanaſii nomen poſteris doctrinæ, & ſanctitatis fulgoribus clarum effulſit; ut quæque ipſius ſcripta, non modo avide legerentur; ſed ſingulari quâdam reverentiâ colerentur.* Subjungit deinde Coſmæ, Abbatis Hieroſolymitæ, præclarum illud elogium; quod apud Sophronium, Patriarcham Hieroſolymitanum, habemus in Prato ſpirituali cap. XL: *Cùm inveneris aliquid ex opuſculis S. Athanaſii; nec habueris chartas ad ſcribendum; in veſtimentis tuis ſcribe illud.* Quare tantus cùm fuerit Orientalium ardor erga Athanaſium: parùm omnino credibile eſt, tantum fuiſſe Occidentalium, maximeque Romanæ Eccleſiæ frigus erga eundem; ut tot annorum curriculo ejus Symboli non magis meminiſſent, quam ſi fuiſſet nullum.

XV.

Circa annum tamen milleſimum videri poſſit id Symbolum jam in Eccleſiis aliquibus obtinuiſſe: & ita obtinuiſſe, ut aliqui Athanaſii id eſſe arbitrarentur. Interim nihil ſolidi ac certi pro hac ſententia adfertur.

QUippe omne præſidium eorum, qui id opinantur, eſt Abbo, Floriacenſis Abbas; qui anno milleſimo, ac deinceps vixit. Hic in Apologetico ad Reges Francorum, Hugonem, & Robertum, patrem, filiumque, ſic ſcribit: *Primitus de Fide dicendum credidi; quam alternantibus choris, & in Francia, & apud Anglorum Eccleſiam, variari audivi. Alii enim dicunt, ut arbitror, ſecundum Athanaſium: Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, non factus, non creatus, ſed procedens. Quidam id, quod eſt, Nec genitus, ſubtrahunt, Synodicum Domini Gregorii ſe ſequi credunt: ubi ita eſt ſcriptum, Spiritus Sanctus nec ingenitus eſt, nec genitus; ſed procedens.* Quibus adductis, ex fragmento ad ſe miſſo à V. CL. Nicolao Fabro, iſta ſubjungit Cæſar Baronius in Annalibus ad an. CLXI: *Vides in his, Lector, jam ante ſexcentos annos, abſque ulla dubitatione, Symbolum vere ejus eſſe abſque dubitatione creditum, & prædicatum.* Mirum, *abſque dubitatione*, dicere, imò iterare illud; cùm apud Abbonem ſit, *ut arbitror.* Per enim veriſimile eſt, hoc velle, Symbolum illud, de cujus auctore quæritur, videri ſibi ipſius eſſe Athanaſii, vel ſaltem ex Athanaſio collectum; ut cujus cum doctrina bellè adeò conſentiret.

Et

XVI.

Et profectò, ſi pro certo tum creditum eſſet, id Symbolum eſſe Athanaſii: pugnaſſent hoc telo Latini contra Græcos: quia non leve pondus habuiſſet ob ſummam ejus viri apud Orientales auctoritatem. At primi, quos hoc argumento uſos eſſe legamus, ſunt apocriſiarii Gregorii IX; cùm controverſia hæc duráſſet annis propè quingentis, ac interea pluribus Synodis, & tot ſcriptis adverſariis, eſſet diſceptatum.

PRima quidem Synodus in hac controverſia Gentiliaci habita eſt coram Rege Pipino, Caroli Magni parente: ubi de Trinitate, & imaginibus, diſputatum eſt inter Latinos, & Græcos. Id an. factum IↃ CCLXVII: ut cognoſcitur ex Annalibus, ac Chronicis, Theodulphi, Adonis, Althelmi, Reginonis, Sigeberti, & Conradi Vrſpergenſis. Iterum autem ſub Karolo Magno, anno IↃ CCCIX, ſuper eo conventum; ut iiſdem verbis tradunt, monachus cœnobii Egoliſmenſis S. Eparchii in vita *a* Caroli Magni, & anonymus, qui temporibus
a Pag. 274 edit. Commel. Ludovici Pii ſe vixiſſe *b* indicat in Annalibus Francorum *c* ad an. memoratum. Nec ignoro, illuſtrem Ec-
b Pag. 93. c Pag. 20. cleſiaſticorum Annalium conditorem putare, controverſiam duntaxat fuiſſe, utrùm Symbolo Conſtantinopolitano, quod Generali eſſet Concilio conditum, fas eſſet particularis Synodi auctoritate inſerere quicquam, & illud in ſacro Officio decantare. Sed enim, quid cauſſæ eſt, cur non habeamus fidem duobus proximis ejus temporis ſcriptoribus, præter quos alios non habemus? Præſertim cùm facilè adeò ſit, eos conciliare cum Actis illis à Smaragdo epiſtolæ ſuæ ad Carolum inſertis. Nempe ſolùm eſt opus dicamus, ortâ iterum controverſiâ de proceſſione Spiritus Sancti, non difficulter in Synodo de proceſſione à Filio conveniſſe: ſed non potuiſſe tam facilè conveniri, an Oecumenici concilii Symbolo, ſine ſimilis Concilii conſenſu, aliquid adjicere liceret. Quod tardè ab Occidentis Epiſcopis eſt admiſſum; atque ubi tandem admiſſum, magnas Orientis turbas concitavit. Jam ab his temporibus, quàm multi de controverſia iſtac loquuntur, & Latinorum, & Græcorum? Nec tamen invenias, qui vel magni ſe Athanaſii Symbolo tueatur, vel ejuſmodi auctoritatem, adverſus ſe prolatam, impugnet. Unde illud, niſi quia tum hujuſmodi necdum armis pugnaretur? Primi, quos hoc telum vibráſſe legimus, fuere quatuorviri, quos Gregorius IX. Conſtantinopolin miſerat
d Niſi potiùs an. 1233. de quo alibi diximus. ad Imperatorem, & Patriarcham, anno CIↃ CCXXXIX *d*: de quibus antea diximus. At, inquies, Athanaſii Symbolo hoc de proceſſione Spiritus Sancti à Filio, poſtea eſſe appoſitum ab Eccleſia Romana: uti adjunxit eadem hoc Symbolo Conſtantinopolitano: atque ut hoc non derogat antiquitati Symboli Conſtantinopolitani; ita nec additiunculam illam impedire, quo minùs ab Athanaſio eſſe hoc Symbolum credamus. Sed hic non leve eſt diſcrimen. Agnoſcit enim Eccleſia Romana, hoc ſe Symbolo addidiſſe Conſtantinopolitano: ſed de Athanaſiano negant omnes Eccleſiæ Romanæ doctores. Attamen ſi qui fateantur; fatear & ipſe, hoc quidem argumentum noſtrum, luſorium potiùs, quàm decretorium fore.

XVII.

Tanto autem minùs veriſimile eſt, tamdiu latuiſſe in archivis Romanis, quòd varia eo hæreſes refellerentur.

ET tamen ibidem ſcribere non dubitat Baronius; *Quòd igitur* LONGO TEMPORE *inter Eccleſiaſtica vetera monumenta* DELITVERIT: *unde accidit, ut minimè citatum ab antiquioribus noſtratibus, vel Græcis, reperiatur Symbolum illud:* CUM TAMEN *ad confutandas complures hæreſes poſtinde exortas* MAGNA *ex eo ſuppeterent argumenta.*

XVIII.

Neque nullius ponderis eſt, quòd ſi hoc Symbolum Athanaſii foret, ſaltem meminiſſent, qui tot pòſt ſeculis ejus vitam ſignarunt.

UT Simeon Metaphraſtes, ſive is ſub Michaële III. vixerit circa annum IↃ CCCLX; ſive paullò poſt ſub Conſtantino Duca. Nec magis meminit alter, Græcus item, ſed anonymus, vitæ Athanaſianæ ſcriptor, quæcunque ejus fuerit ætas.

XIX.

Imò poſt annum quoque milleſimum ducenteſimum, cùm Symbolo hoc adverſus Græcos pugnari cœpit; non planè convênit, utrùm verè Athanaſii eſſet, an potiùs Anaſtaſii, & ex ſimilitudine eâ nominum, error proveniſſet. Atque hoc quoque non exiguum injicit ſcrupulum, num Athanaſii, an alterius ſit.

EJus, quod de Anaſtaſio dixi, auctorem jam antea laudavi Joannem Belethum; qui ante trecentos, & ampliùs annos claruit; & licet ipſe Athanaſii credat; fatetur tamen, ab aliis Anaſtaſii perhiberi. Nihil mirum autem, ſi, quod Anaſtaſii eſſet, Athanaſii dicerent; cùm multis partibus notius vulgo fuerit Athanaſii, quàm Anaſtaſii, nomen, & crebrò in vocabulorum ejuſmodi vicinitate ſoleat peccari.

XX.

Nec qui noſtrâ ætate Patriarcha Alexandrinus, & præſes Conſtantinopoleos fuit, pro germano illud Symbolum habuit.

SIc enim Meletius literis ſuis Conſtantinopoli anno CIↃ IↃ XCVII ad Ioannem Douzam Nordovicem datis, & à filio Georgio Douza editis: *Athanaſio falsò adſcriptum Symbolum cum appendice illa Romanorum Pontificum adulteratum, luce lucidiùs conteſtamur.*

XXI.

Nec ſi Anaſtaſius ſcripſiſſet, eò pudendum haberet auctorem, licet duobus ſeculis juniorem.

SI quidem fuerit is Anaſtaſius cognomento Sinaita, Antiochenus Patriarcha; cujus liber *περὶ πίστεως* *a* exſtat Lutetiæ in Bibliotheca Regia. Vixit is ſub Iuſtiniano, & a De Fide.
Iuſtino juniore. Quantus hic vir fuerit, & quæ perpeſſus; refert Euagrius hiſtor. Eccleſ. lib. IV, cap. XXXVIII, & XXXIX: item lib. V, cap. VI: adhæc Nicephorus Calliſtus lib. XVII, cap. XXX, & XXXVI.

XXII.

Nec propterea Anaſtaſii eſſe contenderò. Nam poſſis & Athanaſiani nomen accepiſſe, quia etſi non eſſet ab magno illo Athanaſio conſcriptum; tamen ſummam Athanaſianæ fidei contineret, atque ex ejus libris ſedulò foret collectum.

NEmpe eum in modum, quo *Symbolum Apoſtolicum* dicere potuerunt; quod non quidem totidem capitibus, & eo ordine capitum, ab Apoſtolis conditum eſſet; attamen ſummam fidei Apoſtolicæ, ex eorum ſcriptis collectæ, contineret.

XXIII.

Nec nihil ad præſens inſtitutum facit, quòd, ſi Athanaſius ejus Symboli auctor foret, id Græcè potiùs ſcripſiſſet: hujus verò Symboli ſive ſcriptor, ſive collector, Latinè illud fecerit; ex Latino autem ſermone Græcè redditum videatur. Quippe Latinus contextus eſt uniuſmodi: Græca plurimum variant: quod unde potiùs eſſe dicamus, quàm quia à variis ſit Græcè tranſlatum?

SIquidem tres ſunt Græci Symboli editiones: quas expreſſit Genebrardus in tertio de Trinitate. Atque hinc primò Latinè fuiſſe ſcriptum colligit nobiſcum, ſive Nicolaus Serrarius, ſive Petrus Clencherus *a*, Baronio etiam laudatus in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum CCCXL. Et ſanè Latinè primò ſcriptum fuiſſe, agnoſcunt etiam apocriſiarii Gregorii Papæ IX: ſed eâ linguâ exarâſſe ajunt magnum Athanaſium. Verba eorum, ſuperiùs etiam adducta, hujuſcemodi ſunt: *S. Athanaſius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expoſitione Fidei, quam Latinis verbis edidit, ſic ait; Pater à nullo eſt factus, &c.* Ubi eâdem videmus, eos dicere, ſcripſiſſe hoc tempore exilii. Quod valde doctiſſimo Annalium conditori adverſatur; qui medio inter Trevirenſe exilium tempore, & fugam in Occidentem, ſponte ad conſulendum Papam Julium Romam ait profectum; atque ex more Symbolum hoc Julio obtuliſſe, quò de fide ſua illi conſtaret. Et quia videret, quod de exilio dicitur, huic ſententiæ obſtare, eò reſpondet, omnem abſentiam ab Alexandria, quia Arrianorum vexatio ei cauſam præbuerit, laxè *exilii* voce ſignari. Quæ vocabuli interpretatio ſanè durior eſt, quàm ut facile inveniat fidem. Et iter ipſum, ut antea diximus, nulla veteris ſcriptoris auctoritate adſtruitur: nec niſi ad Romani Pontificis auctoritatem ſupra Patriarchas Orientis comprobandam confictum videtur. Porrò de Scriptore, & linguâ, apocriſiariis Gregorii IX aſſentit etiam Clencherus: ut cujus opinio ſit, quamvis Latinè primò exaratum ſit, Athanaſium nihilominus ejus eſſe Symboli auctorem. Videri enim Latine ſciiſſe; quia Alexandriæ operam ſtudiis dederit in pueritia, ac Græci ſoleant diſcere Latinè, ut Latini Græcè. Sed, quòd parem Latinorum, Græcorumque, rationem putat, multum fallitur. Non tantum prolubium eſſe ſolet Græcis addiſcere ſermonem Latinum: quippe ſuo contenti erant, quo doctrinæ omnes continerentur. At Latinis, ſi ſeriò vellent philoſophari, Græcæ linguæ notitiâ prorſus erat opus. Addit Clencherus, potuiſſe & Latinè diſcere biennio illo, quo vixit Treviris; atque idem, dum profugus Mediolani, Aquileiæ, Romæ egit. Verùm non exiſtimo, qui eâ dignitate fuiſſet, ejus etiam ætatis foret, Latinam diſcendo linguam voluiſſe repueraſcere. Quippe cùm Treviros relegaretur; decennio jam fuerat Patriarcha Alexandrinus; ſeptimuſdecimus Patriarchalis honoris agebatur, exilii ac fugæ tempore accenſito. Nec video, qui potuerit ærumnabilem hunc laborem ſubire in illis exilii moleſtiis, interpellationibus aliorum aſſiduis, continuâ operâ ſe, & veritatem, ſermone, ac plurimis ſcriptis, defenſitandi. Sine dubio fortem illum athletam longè aliæ, & meliores curæ, diſtinuerunt, quàm exiſtimat ſive Clencherus, ſive Nicolaus Serrarius; cujus nomen ea diſſertatio poſtea prætulit. Nam quòd aliquis linguam eam Athanaſio ad ſermones mutuos prorſus in Occidente neceſſariam fuiſſe exiſtimet, valde fallatur; cùm in Galliis, & Romæ, copia eorum fuerit, qui Græcè ſcirent. Quod diffiteri, eſſet literas, & tempora illa ignorare.

a In diſputatione de Symbolo Athanaſii, edita Wirceburgi an. 1590.

XXIV.

Atque ex his ſatis elucet, Athanaſium non eſſe ejus Symboli auctorem. Utrùm verò id condiderit Anaſtaſius, an alius, nihil ſatis comperti habemus: neque tam id ſcire refert, quàm optandum, ut ſimiliter omnes ſapiamus in myſterio hoc Sacroſanctæ Trinitatis.

DE Anaſtaſio ſuperiùs *a* diximus. Alii auctorem exiſtimant Euſebium Vercellenſem, ſeu martyrem, ſeu confeſſorem potiùs *b*, Athanaſii ipſius æqualem. Cujus ſententiæ etiam meminit Juellus in Reſponſione ad Hardingum pro confeſſione Eccleſiæ Anglicanæ parte ſecundâ, cap. 1, diviſ. 1: *Symbolum illud, cui nomen eſt, Quicunque vult, ab Athanaſio, ut* NONNULLI *arbitrantur, conſcriptum; ut alii, ab Euſebio Vercellenſi.* Alii verò credunt eſſe hominis Galli. Uti P. Pithœus libro de Proceſſ. Spirit. Sancti: *Magni Athanaſii Symbolum, quamvis Treveris, ut plerique tradiderunt, id eſt, in Gallia, à Theologo tamen inter illos doctiſſimo, acutiſſimoque, ſcriptum.* Sed fortaſſe de iſto certiora eruent alii: præſertim, quibus facultas eſt, atque animus, in veteres ſe abdendi bibliothecas, innumeraque ſcrutandi, quæ lucem hactenus fugerunt. Interea in Pithœanam hanc ſententiam maximè inclinat animus: nempe ut ſit Theologi Galli: facileque mihi perſuaſerim, conditum fuiſſe Pipini, vel Karoli M. temporibus, occaſionem inter cætera præbente controverſiâ de Proceſſione Spiritus Sancti: ſuper qua in Gallicis tum Synodis fuiſſe actum, ſuperiùs dicebamus. In mentem tamen venit, videri etiam poſſe hominis Hiſpani; quando circa eadem tempora hæc quæſtio in Hiſpaniis agitabatur: ut dicam Theſi XXIII Diſſertationis de Symbolo Conſtantinopolitano: ad quam nunc accedo.

a Theſi 19.
b Ambroſ. epiſt. 82 ad Vercell. & Gregorius Turonenſ. de Gloria Confeſſ. cap. 3.

Diſſertationis ſecundæ FINIS.

DE

Google

DE TRIBUS SYMBOLIS

DISSERTATIO TERTIA;

eaque tripartita;

DE DISCRIMINE SYMBOLI

Niceni, & Conſtantinopolitani;

DE PROCESSIONE SPIRITUS S.

etiam à Filio, Synodo Conſtantinopolitanæ appoſita à Latinis;

DEQUE EXORTO INDE SCHISMATE,

ambitione epiſcopali poſtea adaucto.

I.

Ex Symbolis, quibus in Officio Romana utitur Eccleſia, ſupereſt tertium; quod eſt Conſtantinopolitanum. De hoc nemo dubitat, quin auctores habeat CL. *Patres, anno* CCCLXXXI. *Conſtantinopoli congregatos, regnante Theodoſio Seniore.*

QUEM & Synodum eam congregaſſe, clarè ait Theodoretus Hiſtor. lib. V, cap. IX. In omnibus verò, quæ fidei eſſent, comprobavit illam ejuſdem temporis Papa Damaſus: etſi nec per ſe, nec per legatos, Synodo præſediſſet: ſed vel Meletius, Patriacha Antiochenus; vel initio quidem Gregorius Nazianzenus; poſtquam verò is ſe in hac Synodo abdicâſſet, Nectarius, qui Gregorio ſuffectus. Unde & Nectarius ſubſcripſit principe loco: Nazianzenus verò poſtremus inter Ciliciæ Epiſcopos; nec ut Conſtantinopolis, ſed ut Nazianzi Epiſcopus.

II.

Quale verò hoc Symbolum fuerit, non ſolùm cognoſcere eſt ex Concilio Conſtantinopolitano Generali I; vel ex veteribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus: ſed Conciliis etiam particularibus, & multis Patrum, qui illud integrè apponunt.

E Conciliis iſtis eſt Forojulienſe à Paulino Aquilegienſe an. ↄↃCCXCI congregatum ſub Carolo Magno, & Pipino. Imò & habes Concilii Tridentini Seſſione III; niſi quòd proceſſionem Spiritus Sancti dicat eſſe à Patre, FILIOQUE.

III.

Inque Græcis Eccleſiis confiteri hoc Symbolum neceſſe habent Patriarchæ, & Archiepiſcopi, quando eam conſequuntur dignitatem.

UTi liquet ex jure Græco-Romano, edito à Marquardo Frehero *a*. Sed non videtur doctiſſimus ille vir ſciviſſe, confeſſionem eam eſſe Symbolum ipſius Concilii Conſtantinopolitani, quod fuit Oecumenicum ſecundum. Alioqui ad illud, de Spiritu Sancto; *Qui ex Patre procedit*; non ad oram appoſuiſſet; *Græcus error illi genti peculiaris.* Nullus enim hic error, quia, qui ex Patre procedere fatetur, non eo de Filio negat. Nec ita unquam frontem perfricuerunt Occidentales, ut erratum dicerent in Concilio Oecumenico, cujus pars ipſi fuiſſent. Satis res aperta vel ex Concilio Florentino. Et ſanè aliter ſi ſit, erravit etiam Nazianzenus oratione XXXIX, quæ eſt in ſancta lumina, cùm ait *b*; Πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα, προϊὸν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δὲ· οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· *Spiritus Sanctus verè ſpiritus eſt, procedens quidem ex Patre, non tamen filiationis modo, ut nec generationis; verùm proceſſionis.*

a P. 440.

b P. 630. edit. Morell.

IV.

Hoc verò Symbolum, non Conſtantinopolitanum *modò; ſed* Nicenum *etiam, à Scriptoribus vocatur.*

ITa Magiſter Sententiarum lib. I, diſtinct. XI: *Illud*, inquit, *eſt Symbolum, quod in Miſſa cantatur, editum in Concilio Niceno.* Eumque ſecutus Alexander Aleſius, qui anno vixit ↄↃCCXXX, Parte III, Quæſt. LXIX, memb. V: *Tria ſunt Symbola; primum, Apoſtolorum; ſecundum, Patrum Nicenorum, quod canitur in Miſſa; tertium, Athanaſii.* At nihil certius, quàm illud in Miſſa cani conſuetum, verè eſſe *Conſtantinopolitanum*: unde & ſic vocare mavult Eraſmus de Symbolo Catech. II. Priores ſecutus Durandus Mimatenſis, qui anno vixit ↄↃCCLXXX. Hic Rational. Off. Div. lib. IV, cap. XXV, cùm de Apoſtolico, & Athanaſiano Symbolo, egiſſet, ſubjungit: *Tertium eſt Nicenum, quod Damaſus Papa, ex conſtitutione univerſalis Synodi, apud Conſtantinopolim celebrata, inſtituit.* Quid apertius, quàm *Nicenum* vocare, quod Conſtantinopoli conditum fatetur? Ac loquitur ſimiliter Saxo Carthuſianus libro de vita Chriſti. Sed omnes perſequi longum eſſet: & quædam de eo jam allata nobis initio diſſertationis de Symbolo Apoſtolico.

V.

Imò ſic accepit ipſa Synodus Epheſina: quando prohibet, quicquam adjicere Symbolo Niceno. Nec enim interdicit uſu Symboli Conſtantinopolitani; in quo aliqua ſunt addita Niceno à Patribus Conſtantinopolitanis; ſed Niceni Symboli nomine Conſtantinopolitanum comprehendit.

JUdicium hoc Synodi Epheſinæ habes apud Euagrium hiſtor. Eccleſ. lib. II, cap. IV. Verba ejus adſcripſimus parte I; ubi de Symboli Apoſtolici uſu diſſeruimus.

VI.

Sic verò locuti, quia utrumque Symbolum pro uno haberent. Cujus cauſſæ ſunt duæ. Prior eſt, quia quicquid eſt in Niceno, id continetur iiſdem verbis in Conſtantinopolitano: & quidquid appoſuit Conſtantinopolitanum, id δυνάμει, *h. e.* potentiâ, *ſive virtute, inſit in Niceno, ac majoris ſolùm claritatis cauſſâ poſtea adjunctum ſit.*

HInc Meletius, Patriarcha Alexandrinus, Conſtantinopoleos præſes, an. CIↃ IↃ XCVII literis ſuis ad Joannem Douzam: *Symbolum, quod à primo Niceno Concilio confectum ſecunda complevit Synodus.* Clariuſque multò ante eum Marcus Epheſius in Synodo Ferrarienſi Seſſ. V, ubi, cùm de Neſtorianis egiſſet, transformantibus Concilium Nicenum, ſubjicit iſta *a*: *Quo quidem multos post annos in tertio Concilio recitato, decretum fuit, ut in futurum mutandi Niceni Concilii facultatem haberet nemo. utpote quod à Conſtantinopolitano Symbolo nequaquam in aliquo diſcreparet: quandoquidem hoc in illo potentiâ videbatur incluſum, ita ut ambo pro uno haberentur.*

a Tom. 4. pag. 421. edit. Colon. an. 1606.

VII.

Altera ratio eſt, quia major eſſet Nicena Synodi auctoritas: ut quæ omnium eſſet univerſalium antiquiſſima, & cæterarum fundamentum. Cujus etiam Symbolum in uſu eſſet frequentiori.

HAnc rationem idem ibi Marcus Epheſius adducit *b*: *Multis profectò fortiſſimis conſtat argumentis, duo illa priora Symbola ab omnibus Conciliis generalibus* PRO UNO *ſuſcepta fuiſſe, præſertim à tertio: utpote quod prius cæteris Conciliis utrumque vidit, atque probavit. Et quamvis toto orbe terrarum ſimul ambo celebrarentur; de primo tamen Symbolo tertium, cæteraque Concilia, mentionem fecere: cum pro ipſius primi Concilii auctoritate, & exiſtimatione, quod majore Patrum numero celebratum fuerat, quodque veluti cæterorum Conciliorum fundamentum haberetur: tum etiam, quod ipſo Niceno Symbolo Chriſtianorum plures, quique denuo baptizabantur, frequentius uterentur.* Et paullò poſt: *Ut boni Oratores ſolent in foro rebus uſitatis magis inniti: ita etiam Concilium tertium, quo Symbolo magis homines uti videbat, pro eo tantum decrevit, atque prohibuit: cum præſertim ſecundum Symbolum expoſitio primi, non autem ipſius aliqua mutatio fuerit.*

b Pag. eadem.

VIII.

Atque ex his liquet, gravibus de cauſſis, non verò inſcitiâ, ſcriptores ſic loqui, qui pro Conſtantinopolitano *Symbolo* Nicenum *vocant. Juſtius eorum errorem caſtigarent, qui pro* Niceno *dicunt* Conſtantinopolitanum; *cùm plura inſint in Conſtantinopolitano, quàm Niceno; nec ii bonos Synodi fuerit Conſtantinopolitana, quàm Nicena, ob cauſſas, quas adduximus. In hunc errorem incidere videas non paucos; qui exiſtiment, Synodum Conſtantinopolitanam non aliud Niceno addidiſſe Symbolo, quam paucula de Spiritu Sancto: ac proinde Nicenum nos Symbolum habere his verbis ab eo refectis:* Dominum vivificantem, qui ex Patre, & Filio procedit: qui cum Patre, & Filio, ſimul adoratur, & glorificatur.

LEgas hoc in appendiculâ Symbolorum ſubjunctâ editioni Græcæ Novi Teſtamenti cum tranſlatione Theodori Bezæ: quæ ab Henrico Stephano procurata anno CIↃ IↃ LXXV. Multique eam hodie ſententiam ſequuntur: in his doctiſſimus Joannes Gerardi Tomo primo Locorum Communium, in controverſia de Spiritu Sancto, ubi ſic ſcribit *a*: *In Synodo Conſtantinopolitana bonam operam veritati navavit Gregorius Nyſſenus, Baſilii frater, & conſenſu totius Synodi addidit Symbolo Niceno hanc clauſulam: Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit,* &c. Ac ne abſque teſte loqui videatur, remittit nos ad Socratem lib. V, cap. VIII, Sozomenum lib. VII, cap. VIII, (ſeptimum voluit dicere) Hiſtoriam Caſſiodori Tripartitam lib. IX, cap XII, & XVI, ac denique Nicephorum Calliſtum lib. XII, cap. X, & XIII. Quibus in locis agitur quidem de Synodo Conſtantinopolitana, & laudibus Gregorii Nyſſeni: ſed non dicitur, Gregorium hunc appoſuiſſe Symbolo de proceſſione Spiritus Sancti à Patre, & Filio. Quod ne per ſomnium quidem ulli veterum in mentem venit. Atque hæc non eò à me referuntur, quaſi eruditiſſimo illi viro, aut aliis ejuſce ſententiæ, quicquam detractum velim, (nihil alienius à moribus noſtris) ſed quia ſubinde mihi conflictandum cum ejuſmodi ingeniis, quæ ſolùm ſapiant ex juniorum rivis; veteres deſpicatui habeant, quia, ut ajunt, homines fuerint; quaſi hodieque aliud quàm homines ſimus; aut ubi de hiſtoria temporum, veterumque opinione agitur, meliores, quàm ipſos, teſtes habere poſſimus. Ajunt, ſe vetuſtatis dicta factaque aliunde ſat diſcere; quippe eos ſe legere, qui illos legerint. Quod quid aliud eſt, quàm alienis videre oculis, ſæpe cæcutientibus? ut cernere eſt, vel exemplo ex eo, quod adduximus. Ac poteram ſexcenta ejuſmodi alia adferre ex aliis. Sed non ego Hercules ille, qui corrigere valeam inveteratum hoc ſeculi vitium, ac quotidie gliſcens. Nec tam animus eſt ſpinas conſectari, quàm roſas.

a P. 987. & ſeq.

IX.

Nec uno nomine hæc peccat ſententia. Multa adeò ſunt, quæ Conſtantinopolitana Synodus Symbolo appoſuerit Niceno. Primum quia, cum in Niceno eſſet, Omnium viſibilium, & inviſibilium factorem; *Conſtantinopolitana poſuit,* factorem cœli, & terræ, viſibilium omnium, & inviſibilium.

MEmoriæ error eſt, cùm Andreas Coloſſenſis, Concilii Ferrarienſis Seſſ. VI *b*, ſic loquitur: *Credere debemus quàm plurima fuiſſe à ſecundo Concilio declarata; quæ tamen minime diceremus additiones fuiſſe. Nam in Niceno Symbolo,* VISIBILIUM OMNIUM, ET INVISIBILIUM; *&* FILIUM NATUM ANTE OMNIA SECULA; *&, in Spiritum Sanctum* DOMINUM, ET VIVIFICANTEM; *neutiquam erant ſcripta: quæ licet ab ipſo Concilio Symbolo fuerint addita; non tamen propterea putavit acceſſionem novam ad Symbolum ipſum feciſſe.* Planè pro *viſibilium & inviſibilium*, voluit, vel ſaltem dicere debuit, *cæli, & terræ.* Nam poſterius hoc, non alterum, deſiit in Niceno Symbolo: prout Athanaſius, Rufinus, Theodoretus, Socrates, & Nicephorus, referunt.

b P. 412. Tom. 4. edit. Colon. an. 1606.

Digitized by Google

X.

Alterum eſt, quod Conſtantinopolitana Synodus appoſuerit, natum ante omnia ſecula.

ATque hoc rectè obſervatum Andreæ Coloſſenſi; ut in verbis allatis jam vidimus.

XI.

Adhuc additio facta horum verborum : Ex Spiritu Sancto, & Maria Virgine. *Item*, Sedet ad dexteram Dei. *Præterea*, Cujus regni non erit finis.

a P 419. edit. antea dicta. PRimum eorum in Concilio Ferrarienſi, Seſſ. v *a*, obſervat Marcus Epheſius; ubi ſic loquitur : *Secundum Concilium Oecumenicum divinam contra Sancti Spiritus inimicos rationem accuratius* (Niceno) *explicavit, & illuſtravit, & ad evertendum hæreticum Apollinaris dogma, verbo huic* INCARNATUS, *illud*, EX SPIRITU SANCTO, ET MARIA VIRGINE, *addidit*. Inſuper videmus, non à Nicenis, ſed Conſtantinopolitanis Patribus, eſſe, quod adjungitur, *Crucifixus*. Et mox, *Sepultus*. Et præterea, *Sedit ad dextram Patris*. Exinde, quod adventurus *cum gloria*: & quod ejus *regni non erit finis*. Sequuntur tum verba illa de Spiritu Sancto antea memorata; de quibus ſatis convenit. Et ſiquis ambigit, multorum inſtar teſtium fuerint hi duo; Paullinus Forojulienſis, ſive Aquilegienſis Epiſcopus, & Hugo Eterianus. Quamquam Paullinum cùm dico, potiùs Patres dico Concilii Forojulienſis à Paullino congregatos ſub Principibus, Carolo Magno, ac Pipino. Eo in Concilio hæc legas: *Si recenſeatur Nicени Symboli series veneranda; nihil aliud de Spiritu Sancto in eâ, niſi hoc modo, reperiri poterit promulgatum* : ET IN SANCTUM, *inquiunt*, SPIRITUM. *Quid eſt ergo dicere*, ET IN SPIRITUM SANCTUM? *Quomodo accipienda eſt tam breviſſima eorum profeſſio, niſi ut patenter detur intelligi mentium eorum integra fidei religioſa devotio, & in Sanctum Spiritum, ſicut & in Patrem, & in Filium, probabiliter crediſſe; quemadmodum poſtea à Sanctis Patribus CL, qui conteſtati ſunt Symboli fidem Niceni Concilii inviolatam perenniter permanere. Suppleverunt tamen, quaſi exponendo eorum ſenſum; & in Spiritum Sanctum confitentur ſe credere, Dominum, & vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre, & Filio adorandum, & conglorificandum. Hæc enim, & cætera, quæ ſequuntur, in Niceni ſacro dogmate non habentur.* Hactenus Paullinus, quem utrùm Forojulienſem, an Aquilegienſem dicas Archiepiſcopum, non multùm arbitror referre: quando, et diverſæ ſint urbes, Forojulium, & Aquileia; idem tamen Archiepiſcopatus, etiam ſub Carolo Magno, erat: unde ſic Sigebertus ad annum CIↃ CC X: *Nomina Archiepiſcopalium civitatum, quæ erant ſub Carolo : Roma, Ravenna, Forumjulii, quæ & Aquileia, Gradus, Colonia, Moguntia &c.* Nempe hæc confuſio nominum orta videtur ex eo, quòd ſedes Archiepiſcopalis à Forojulio ſit tranſlata Aquilegiam. Alter teſtium, quos dixi, eſt Hugo Eterianus lib. III de Hæreſibus, quas Græci in Latinos devolvunt, cap. XVI: *Conſtantinopoli*, inquit, *Synodus celebrata Niceno addidit Concilio; quod manifeſtum fit per Fidei editionem Synodi utriuſque. Etenim trecentorum decem & octo Patrum editio, nec ea, quæ dicta ſunt nuper, habet; nec quod Spiritus Dominus ſit, & Deus, aut vivificans, aut quod ex Patre procedat, cumque illo adoretur, & conglorificetur: quoniam quæ Conſtantinopoli peracta eſt Synodus, hoc edidit.* Quid iſtis manifeſtius? Et paullò poſt idem ait : *Si Conſtantinopolitana Synodus Niceno adjecit Synodo: In Spiritum Dominum, & vivificantem, & ex Patre procedentem.* Hunc verò librum Hugo Eterianus ad Alexandrum III. Conſtantinopoli ſcripſit anno CIↃ C LXXVII.

XII.

Denique à Patribus Conſtantinopolitanis ſunt, quæ deinde ſequuntur, de una ſancta Catholica, & Apoſtolica Eccleſia; de uno baptiſmate in remiſſionem peccatorum; de reſurrectione mortuorum, & futuro ſeculo.

HOc quoque Paullinus Aquilegienſis indicat in Synodo antè memorata. Verba ejus pleniùs jam adduximus : ex quibus huc ſolùm pertinet, quòd Niceno Symbolo, poſt illa de Spiritu Sancto, Domino, & vivificatore, adorando, & glorificando unà cum Patre, & Filio, etiam addita ait CÆTERA, QUÆ SEQUUNTUR.

XIII.

Interim error iſte, ut ſpiſſus ſit, non ejus tamen generis eſt, ut homines eruditi propterea more ſeculi, quo nunc vivitur, populo debeant deferri.

ATque ut faciliùs ignoſcatur, ſive Henrico Stephano, ſive Theodoro Bezæ, (quem ipſum hoc Symbolum Novo ſic Teſtamento adtexuiſſe, ait Ludovicus Lavaterus *a*) facit illud, quòd in eodem videamus aberratum in poſtrema editione Epiphanii; quam recenſuit, vertit, ac animadverſionibus ſuis illuſtravit, Dionyſius Petavius, Societatis Jeſu Theologus. Nam in ea ad oram annotatur, Nicenæ fidei confeſſionem eſſe priorem earum, quas extremo Ancyrato legere eſt : cùm tamen in eadem illa inveniantur de Eccleſia, & aliis, à Conſtantinopolitana Synodo adjectis. Ac plures, qui hac parte peccarent, poſſim adducere, ſi tanti videretur, eos in re aliqua culpare, qui multa cum laude præſtiterunt, & quorum ex laboribus nos etiam profeciſſe agnoſcimus.

a Lib. de Deſcenſu ad inferos cap. 9. Stephanus vero ſolum ait, eo Bezæ conſilio ſe addidiſſe.

XIV.

Quæcunque hactenus diximus, ea non fuiſſe in Niceno; ſatis liquebit ex iis, qui αὐτολεξεὶ b Symbolum referunt Nicenum.

b Verbis iiſdem.

UT ſunt Athanaſius, epiſtolâ ad Jovianum *c*, & exinde in Conciliorum Tomis *d*. Item codex canonum Eccleſiæ Africanæ *e*, Rufinus Hiſtor. Eccleſ. lib. I, cap. VI, Theodoretus lib. I, cap. XII, Socrates lib I, cap. V, Caſſiodorus Tripartitæ Hiſtor. lib. I, cap. XVII, & Nicephorus lib. I, cap. XII. Apud quem tamen, ſaltem apud interpretem, poſt hæc, *per quem omnia facta ſunt*, deſideratur, *& quæ in cælo, & terra*. Atque ex his ſcriptoribus verum, & genuinum Symbolum Nicenum peti debet.

c Tom. 1. pag. 399.
d Editionis Romanæ pag. 19.
e Pag. 56. edit Pariſ. an. 1614.

XV.

Alius quoque eorum eſt error, quòd Conſtantinopolitani Patres Symbolo ſuo dicuntur adjeciſſe proceſſionem Spiritus Sancti à Filio.

NAm ſic ejus Synodi Symbolum referunt, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον *ex Patre, Filioque procedentem*. At de Filio, ſeu Stephanum, ſeu Bezam, & qui hos ſequuntur, fugit ratio nimium quantum : ut poſtea liquebit. Eſt verò hoc erroris genus planè diverſum a ſuperioribus. Illic erratum, quia putarunt, in Niceno fuiſſe, quæ ſunt à Patribus Conſtantinopolitanis. In hoc peccatum, quòd à Conſtantinopolitana Synodo eſſe exiſtimant, quæ multis pòſt ſeculis ſunt appoſita. Sanè primitus de iſto ne inter Græcos quidem convênit. Afferuntur ex Græcis Patribus, Didymus, Gregorius uterque, Baſilius, Epiphanius, Chryſoſtomus, ad probandum eos proceſſionem à Filio agnoviſſe. Sed nec pauci ſunt, quos pro ſe adferunt Græci. In his Theodoretus eſt contra ana-

 thematiſmos

thematiſmos Cyrilli cap. IX: ubi admodum culpat, quod de proprio Chriſti Spiritu ſcripſerat Cyrillus. Nec multùm ſuper eo ſertam ſibi reciprocandam Cyrillus putavit. Theodotetum etiam ſecutus Joannes Damaſcenus lib. I. de fide Orthodoxa cap. XI. Ac fortaſſe, (quòd Petrus Pythœus ſuſpicatur, lib. de Proceſſione Spiritus Sancti) is eſt Joannes Monachus; à quo hanc controverſiam primitus eſſe motam, aliqui ſcripſere: ut poſtea dicetur. Niſi obſtat, quòd eum Hieroſolymitanum appellat Ado Archiepiſcopus Viennenſis, ad annum IↃCCLXVII. Sed proclivis fuerit error in confuſione Ioannis Hieroſolymitani, & Hieroſolymis agentis; præſertim apud Occidentales. Sanè Monachus Egoliſmenſis S. Eparchii, in vita Caroli Magni, non Hieroſolymitanum vocat; ſed tantùm Hieroſolymis moviſſe quæſtionem dicit. Verba inferiùs adducam.

XVI.

Par error eorum, qui illud de proceſſione à Filio volunt Damaſi temporibus additum eſſe à Concilio Romano.

a *Conſpectus omnium canonum, editorum à ſex Synodis generalibus, & particularibus iis, quæ tempore interjecto fuerunt.*

TRadidit hoc Alexius Ariſtinus in opere, quod inſcribitur a, Συνοπτικὸς τῶν ὅλων κανόνων τῶν ἐκτεθέντων παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων ἓξ συνόδων, καὶ τῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν τοπικῶν. Teſtis eſt Genebrardus in tertio de Trinitate: ubi ſe operis ejus habere fragmentum, inque eo id legiſſe commemorat. Sed manifeſtus eſt Alexii error. Quippe id ſi eſſet, meminiſſet ejus rei Theodoretus in Hiſtoria ſua; ubi Concilii ad Damaſum, Damaſi ad Concilium literas refert. Imò tantùm abeſt, ut Damaſus id Symbolo inſeruerit, ut nec quadringentis, & amplius, annis pòſt id permiſerit Leo III: quemadmodum infrà planius fiet. Objectant, quòd inter opera B. Hieronymi legatur Symbolum Damaſi, ubi id additum ſit. Quaſi de Damaſi, non de Conſtantinopolitano Symbolo, ſit ſermo. Imò ne quidem hoc Symbolum Damaſi ſit, ſi (quod Bellarminus in ſcriptoribus Eccleſiaſticis ait) nihil ejus genuinum ſuperſit, præter epiſtolas paucas; quarum aliæ inter Hieronymianas legantur, aliæ apod Theodoretum. Credo autem de iis ſolùm loqui, quæ proſâ ſcripſerit; non de verſibus, qui tempora ad noſtra pervenerint.

XVII.

Interea non repugno, quò minùs Damaſus hoc Symbolum non approbârit ſolùm; ſed etiam inſeruerit Officio Sacro.

CEnſet hoc Platina in Damaſo, cum ſcribit: *Mandavit, ut in principio celebrationis, quam Miſſam vocant, Confeſſio diceretur, ut hodie fit.*

XVIII.

At creditur id factum exemplo Græcorum.

WAlaſridus Strabo, Abbas Augienſis ſub Ludovico Pio, de rebus Eccleſiaſt. cap. XXII: *Illud Symbolum, quod nos ad imitationem Græcorum intra Miſſas adſumimus.* Et mox: *Ab ipſis ergo ad Romanos ille uſus creditur perveniſſe.*

XIX.

Sed non bene illa convenire mihi videntur, ut Damaſus juſſerit hoc Symbolum recitari in Miſſâ, & ut à Romana Eccleſia ſit receptum ad exemplum Græcorum. Nam Græci necdum admiſerant in Liturgiam ſeſquiſeculo poſt. Quippe Timotheus, Conſtantinopolitanus Patriarcha, qui anno IↃXI, ac proximo quinquennio, ſedit, primus inſtituit, ut in ſacris ſolemnibus publicè diceretur.

THeodorus Lector lib. II Collectaneorum: *Timotheus* (erat hic Conſtantinopolitanus Epiſcopus) *ab amicis rogatus, Symbolum Fidei trecentorum decem & octo Patrum* PER SINGULAS SYNAXES DICI *curavit: ad reprehenſionem videlicet Macedonii; quaſi ille Symbolum hoc non receperit; cum antea* SEMEL TANTUM IN ANNO, *in Paraſceue ſcilicet Dominicæ Paſſionis, tempore quo Epiſcopus catechizabat,* RECITATUM *eſſet.* Ubi per Symbolum CCCXVIII Patrum intelligitur Nicenum; ſed cùm auctario Synodi Conſtantinopolitanæ adverſum Pneumatomachos edito. Nam Timotheus hic cum Anaſtaſio Imperatore favit Eutychianis: qui tres priores Synodos amplectebantur. Quod & Eutyches ipſe faciebat: ut qui libello ſuo in Synodo Chalcedonenſi id ſæpius profiteatur: ſed Conſtantinopolitanam Synodum non nominat; verùm Nicenam tantum, & Epheſinam. Audiamus ipſum: *Divinâ confeſſione à me factâ, & ſubſcriptâ doctrinâ, ſecundùm eam, quæ expoſita eſt à ſanctis Patriarchis in Nicæa fidem, & poſtea confirmata eſt à priore ſancta Synodo Epheſinâ.* Ac poſtea: *Cum juſſus fuiſſem per me ipſum confeſſionem Fidei dicere, & dixiſſem, ſapere, ſicut trecenti decem & octo Patres, quæ in Nicæa ſanxerunt, & quæ in Epheſo ſancta Synodus confirmavit: exigebat à me alia aliqua, præterquam quæ expoſita ſunt in Nicæa, & in Epheſo, priùs dicere.* Iterum: *Ubi ego ſecundùm ſanctos Patres in Nicæa, & poſtea in Epheſo congregatos, ſapere dixi.* Et poſt aliqua: *Sic ſapio, & cogito, & intelligo, ſicut tradiderunt nobis fidem ſancti Patres in Nicæa convenientes, quam & in Epheſo, ſecundo Concilio, ſancti Patres roboraverunt.* Videmus ubique *Niceno* nomine Conſtantinopolitanum complecti: imò Epheſinum Concilium habere pro Oecumenico ſecundo; Nicenum, & Conſtantinopolitanum, pro primo; quia Synodus Conſtantinopolitana non novum condidit Symbolum; ſed tantùm, explicationis gratiâ, quædam adjecit; quemadmodum non ſemel diximus. Ut dubium non ſit, quin Eutychianus ille Timotheus ſimiliter, ac Eutyches, ſit intelligendus. Quod pluribus docendum putavi; quia multos video intelligere meram Nicenam confeſſionem. Imò nec aliter videtur cepiſſe Baronius ad an. CCCXXV; ubi, cùm eorum retuliſſet opinionem, qui arbitrantur, ſtatim à Niceno Concilio, ſive à Sylveſtro, ſive Marco potiùs, in Romana Eccleſia Symbolum ejus publicè canendi conſuetudinem introductam: addit, antiquiora ſe ejuſdem inſtitutionis veſtigia in Orientali Eccleſia invenire; atque inde hoc eſſe, quia Arrii hæreſis iis magis in locis ſæviret. His autem firmandis allata Theodori Lectoris verba ſubjungit. Ut obſcurum non ſit, loqui eum de Symbolo Niceno, quale initio erat; qualeque creditur cantatum tempore Marci Papæ, annis XLV. ante Synodum Conſtantinopolitanam. Atqui Timotheus Patriarcha loquitur de Niceno, quale erat poſt Synodum Conſtantinopolitanam; nempe cum auctario adverſus Macedonium; ut antea oſtenſum. Quare ſi Symbolum hoc Conſtantinopolitanum poſt annum demum quingenteſimum in ſacris ſynaxibus cœpit recitari: vel Damaſus non induxit hunc morem ad exemplum Græcorum: ſed aliquis id fecerit minimùm ſeſquiſeculo junior; vel ſi Romana Eccleſia in eo ſecuta eſt morem Græcorum, falluntur, quicunque hoc à Damaſo inſtitutum arbitrantur.

XX.

Aliquanto probabilior eſt eorum opinio, qui duobus, & amplius, ſeculis poſt ab aliquo Pontifice Romano id Symbolo inſertum arbitrantur.

ITa cenſet Bellarminus lib. II de Chriſto, cap. XXII. Atque idem ait ſtatuiſſe Andream Colloſſenſem, qui in

Con-

Digitized by Google

Concilio Ferrarienſi Latinorum partes contra Græcos defendit. Verba quidem Andreæ ſunt iſta, Seſſione VII a: *Maximo in Hiſpaniis, & Galliis, ſchiſmate imminente, cum jam,* EX FILIOQUE, *paſſim celebraretur, Romano Pontifici fuit neceſſe in multorum Occidentalium ampla dignitatis, magnique concilii Patrum conventu, addito,* EX FILIOQUE, *Symbolum magis illuſtrare.* Sed Bellarminum audiamus: *Idem Andreas dicit, tempore* VI *Synodi, id eſt, poſt annum Domini* IↃC, *hanc conditionem factam eſſe à Romano Pontifice in Concilio ingenti Latinorum Patrum propter diſſenſiones quaſdam exortas in Gallia, & in Hiſpania. Et quamvis non poſſimus certo notare annum, aut pontificem certum; tamen videtur omnino hoc tempore id eſſe factum.* Hanc Bellarmini ſententiam complures hodie ſequuntur.

a P. 427. edit. Col. Bin.

XXI.

Imò non deſunt, qui Orientales ipſo in Concilio Niceno II, *quod anno* IↃ CCLXXXVII. *imaginum cultum ſtabilivit, hoc de proceſſione Spiritus à Filio addidiſſe Symbolo contendant.*

AUdiamus verba Synodi Ferrarienſis Seſſ. V: *Lectâ ſeptimi generalis Concilii definitione, Latini quendam vetuſtiſſimum librum in medium attulere: in quo quidem eadem ipſa definitio, Sanctumque Spiritum ex Patre Filioque procedere, ſcriptum eſt: quâ de re non mediocris contentio in illa ſeſſione fuit orta. Nam Latini librum ipſum vetuſtiſſimum oſtentabant: ac vehementer elati eum cum Græcorum libro conferebant, tentantes ex Patrum ſubſcriptionibus, rebuſque aliis, eorumdem librorum convenientiam demonſtrare. Quos cùm in omnibus, ipſâ tantum acceſſione exceptâ, convenire vidiſſent, viſi ſunt mirum in modum admirari.* Et poſt aliqua ita Julianus Cardinalis: *Septimi Concilii* SYMBOLUM, *quod modo fecimus recitari, ita in vetuſtiſſimo volumine ſcriptum eſt; ita ut nemo poterit ſuſpicari, corruptum fuiſſe: cum præſertim quidam hiſtoricus noſter, antiquus quidem, ac literatus, inter alia id quoque teſtetur, hoc ipſum* SYMBOLUM *in ſeptimo Concilio recitatum fuiſſe. Tali propterea Symbolo, cum hac additione, vel declaratione, non mediocrem tribuimus auctoritatem.* Etiam Seſſione VII. ſic loquitur Andreas Coloſſenſis: *Præterea vetuſtiſſimum ſeptimæ Synodi librum habemus, in quo plane Sanctum Spiritum ex Filioque procedere, ut multis etiam aliis annalibus, conſtat.* Quod & ipſum Laurentius Surius complexus in Ferrarienſis hujus, ſive Florentinæ Synodi compendio. Ac Bellarminus quoque lib. II de Chriſto, cap. XXIII, hoc de vetuſtiſſimo libro argumentum urget. Quòd verò Latini illud de Synodo Nicena II etiam ex hiſtoricis probare conantur, credo inter eos fuerit Martinus Polonus: ut qui ſic ſcribat in Chronico ſuo, ubi agit de vita Conſtantini, & Irenes: *Horum imperii anno octavo facta eſt ſecunda Synodus in Nicæa; ubi adfuerunt trecenti, & quinquaginta Patres: in qua affirmatum eſt, Spiritum Sanctum a Patre, & Filio, procedere.*

XXII.

Sed ſi Concilio eo ſic ſtatutum eſſet, non hoc ignoraſſent Græci: & aliqui ſaltem codices, præter eum, quem Romani Græcis oſtendebant, ita habuiſſent. Adde quòd nec Anaſtaſius bibliothecarius id legerit; qui annis ſolùm LXX *poſt Synodum eam claruit. Quare non dubito, quin illud de Filio, vel fraude fuerit inſertum, vel librarii irrepſerit errore.*

COnſentit Petrus Pythœus lib. de Proceſſione Spiritus S. Verba ejus apponam; *Quod in Ferrarienſi quadam ſeſſione nonnulli ex Latinis aſſerere auſi ſunt, Synodi ſeptimæ definitione Spiritus ex Filio proceſſionem nominatim expreſſam; prolato etiam in eam rem vetuſto quodam exemplari Græco: quamvis Martini Poloni teſtimonio nonnihil conveniat,* PACE *tamen* NOSTRORUM *dixerim, parùm apud me ponderis habet: præſertim cùm vel ipſe Anaſtaſius, Romanæ Eccleſiæ bibliothecarius, qui eodem ferè tempore vixit, ac paullo poſt ſub Ioanne* VIII. *eandem Synodum interpretatus eſt, codex apud nos antiquiſſimus nihil tale contineat: niſi quis id ex compacto illo Conſtantinopolitanæ Synodi à Græcis jactato poſtea emendatum putet. Quod ego non facile crediderim.* Per Synodum autem Conſtantinopolitanam intelligit Pithœus, non illam ab Ignatio Patriarcha convocatam anno IↃ CCCLXIX; quâ Photius damnatus. ſed illam à Photio indictam, anno IↃ CCCLXXIX; quâ prior Synodus abrogata, & ἀμνηστία a quædam inter Ignatianos, & Photianos, eſt ſtatuta: ut ex Marco Epheſio inferiùs dicetur.

a Injuriarum oblivio.

XXIII.

Nec verum magis, quòd à Romano Pontifice circa hæc tempora additum illud Symbolo eſſe tradiderunt. Sed veriſſimum interim eſt, in pluribus Conciliis, partim ante Pipini Brevis tempora, partim eo, & Carolo Magno, regnantibus, vel hoc additum eſſe Symbolo, vel ſaltem ipſum dogma comprobatum. Quippe in Hiſpaniis, jam anno IↃ CLIII, *ſub rege Receſuinto, additionem eam habet Concilium Toletanum octavum.*

UT vulgò quidem numerant: quod veriùs decimum; ut numerat Pythœus lib. de Proceſſione Spiritus S. Porrò eo in Concilio hoc Symbolum cum additione iſtâ memoratur b; idque non in editione modò vulgatâ; ſed illâ etiam Garſiæ Loaizæ, quæ primò in Hiſpaniis prodiit Madriti. Bellarminus ergo, cùm animadverteret, pingui ſatis Minervâ dici, additionem tempore factam Concilii VI Generalis; quandoquidem an. id habitum ſit IↃ CLXXX, & ſequenti; Toletanum verò hoc Concilium an. præceſſerit XXVII: dicere propterea maluit, additum id eſſe poſt annum ſexcenteſimum. Sic enim loquitur, ut vidimus; *Andreas dicit tempore* VI *Synodi, hoc eſt, poſt annum Dom.* IↃC, *hanc additionem factam.*

b P. 1128. edit. Col. Bin.

XXIV.

Quod verò de additione receptâ in Hiſpaniis dixi; id de iis capiendum Eccleſiis, ubi Conſtantinopolitanum Symbolum in Liturgiam admiſſum fuit. Cæteroquin fuere in Hiſpania Eccleſiæ, quæ Nicenum citra additiones Synodi Conſtantinopolitanæ retinerent. Uti Hiſpalenſis, cui præfuit Leander. Hanc enim contentam fuiſſe Symbolo Niceno, liquet ex Mozarabe, ſive Miſſa Mozarabum.

QUæ ſic dicta, quaſi Miſſa Arabum: quia Chriſtiani Hiſpani, cùm primò induceretur, Arabibus forent permixti. In ea legas hæc verba: c *Et elevat ſecundò corpus Chriſti, ut videatur à populo. Mox cantatur Symbolum Fidei, ut eſt in Concilio Niceno.* Ac ſimiliter, qui poſt Leandrum Eccleſiam Hiſpalenſem tenuit, Iſidorus lib. I de Eccleſiaſt. Offic. cap. XVI: *Symbolum, quod tempore Sacrificii populo prædicatur, ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo collatione apud Synodum Nicenam eſt editum.* Nec non in mentem venit, Nicenum Symbolum ſæpe dici, quòd eſt Conſtantinopolitanum; ut alibi oſtendimus. Verùm hic *Nicenum* preſsè ſumi, colligitur ex eo, quòd Toletani Concilii III, cap. II, uſurpari dicitur Conſtantinopolitanum. Ut Hiſpalenſis Eccleſia Nicenum; Toletana videatur Conſtantinopolitanum uſurpâſſe. Saltem ſic viſum Margarino Bigneo, annotatione ad hunc locum, Petro Pithœo lib. de Proceſſione

c Habes Tom. 6. Bibliotheca Patrum.

Digitized by Google

ne Spiritus S. & aliis. Nulli certiùs rem dicent Toletanis, & Salmanticenſibus. Nam etſi Miſſa hæc Mozarabum, quâ Leandrum, poſteaque Iſidorum, eſſe uſum dicebamus, temporibus Alfonſi VI, à Papa Gregorio VII. ſit abrogata : retenta tamen eſt tum Toleti in VI Parochiis, & in Cathedralis Eccleſiæ ſacello, quod fratris Franciſci Ximenes dicitur : tum etiam Salamanticæ diebus ſtatis in ſacello Doctoris Talabricenſis, quod eſt in ſummi templi periſtylio.

XXV.

Franci quoque, ſive Galli, & Germani, & in Italia Trans-Padanorum illi, qui Francorum Regi paruerunt, adduiunculam hanc in Symbolum admiſere. De tempore non ita apertum. Illud conſtat, anno IↃ CCLXVII. *Gentiliaci in Concilio, præſente Pipino Rege, inter Romanos & Græcos diſputatum eſſe de Proceſſione Spiritus S.*

RHegino, abbas Prumienſis, lib. I. ad annum memoratum, cùm dixiſſet antea, regem Pipinum celebráſſe Paſcha Gentiliaci, iſta ſubjungit : *Rex in ſupra dictâ villâ Synodum magnam habuit inter Romanos, & Græcos, de Sancta Trinitate, & de Sanctorum imaginibus.* Ubi ſine dubio, per controverſiam de Trinitate intelligi illa debet de proceſſione Spiritus Sancti ; quando de Trinitate inter Latinos, & Græcos, alia erat nulla. Quod ſi cui aqua hic hæret ; liquidò id dicit Ado Viennenſis, his verbis : *Facta eſt tunc temporis Synodus, anno Incarnationis Domini* IↃ CCLXVII, *& quæſtio ventilata inter Græcos, & Romanos, de Trinitate, & utrum Spiritus, ſicut procedit à Patre ita procedat à Filio : & de Sanctorum imaginibus, utrumne fingenda, an pingenda eſſent in Eccleſiis.* Prout eſt in editione Morellianâ, & in Bibliotheca Patrum, edit. II. In aliis eſt, *aut pingenda* : quomodo & apud Sirmondum eſt in præclara Gallicorum Conciliorum editione, ubi de hoc Concilio agitur. Per *Romanos* verò idem Sirmondus intelligit Papæ Romani legatos. Sed non arbitror huic Gallicano eos Concilio interfuiſſe. Et ut interfuiſſent, non puto Romanæ Eccleſiæ nomine in Galliis diſputaſſe ; ſed nomine Eccleſiæ Gallicanæ : eoque veriſimilius fit, cùm Romani, & Græci, opponantur ; per Romanos intelligi Francos, vel Occidentales : atque ita eos dici, quia Romæ veteris ſententiam ſequerentur. Porrò meminere hujus Synodi etiam Sigebertus, & Conradus à Lichtenaw, ſive abbas Urſpergenſis.

XXVI.

Necdum tamen ejus Synodi tempore per omnem Franciam Symbolum Conſtantinopolitanum in Liturgia obtinebat : quod imprimis per Galliam, & Germaniam, recipi in ſacris cœpit, Elipando, Toletano Archiepiſcopo, & Felice Urgelitano Epiſcopo, priùs in Synodo Ratiſponenſi, anno IↃ CCXCII, *ac biennio poſt, in Francofurtenſi condemnatis.*

WAlafridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis, c. XXIII ; *Sed apud Gallos, & Germanos, poſt dejectionem Felicis hæretici, ſub glorioſiſſimo Carolo, Francorum Rege, idem Symbolum latiùs & crebriùs in Miſſarum cœpit Officiis iterari.* Felix ille, cum Elipando, docebat, Chriſtum ratione humanæ naturæ eſſe filium adoptivum : unde Neſtorianiſmi damnatus, quia ſic duæ eſſent perſonæ ; unus filius naturalis, alter adoptivus. Ut adverſus hanc hæreſin omnes munirentur, placuit Synodo Francofurtenſi, cui & Rex Carolus interfuit, ut ſedulò traderetur, tum Symbolum Fidei, quod *Apoſtolicum* dicitur ; tum Catholica fides Sanctæ Trinitatis, ſive Symbolum Conſtantinopolitanum. Sic enim habet trigeſimus tertius canon ejus Concilii, quod primus edidit Sirmondus : *Ut fides Catholica Sanctæ Trinitatis, & oratio Dominica, atque Symbolum Fidei, omnibus prædicetur, & tradatur.* Porro Francofurtenſi, de qua dixi, Synodo interfuit quoque Paullinus Aquilegienſis ; ut acta Concilii indicant. Quid mirum ? quando in eâ parte eſſet Italiæ, quæ Francis parêret. Annoque demum IↃ CCCII, vivendi finem fecit : ut ex Francorum Annalibus liquet. Atque idem Paullinus Forojulienſe Concilium congregavit. Forojulium quippe, ſive, ut antiquiores maluere, Forum Julii, aut Julium, Aquilegienſis provinciæ municipium fuit : ut ex Concilii ejus Actis cognoſcimus ; ubi legas : *Canonicis ſiquidem evocatum ſyllabis fraternum quorundam Epiſcoporum contubernium Forojulium municipium, metropolim Aquilegienſem, veneranter coacervatum convênit.* Aliquanto autem pòſt, quod ad præſentem magis controverſiam pertinet, cùm actum de iis eſſet, quæ Synodus Conſtantinopolitana Symbolo addidiſſet Niceno, legas inter alia : *Sed & poſtmodum propter eos videlicet hæreticos, qui ſuſurrant, Spiritum Sanctum ſolius eſſe Patris, & à ſolo procedere Patre, additum eſt :* QUI EX PATRE, FILIOQUE, PROCEDIT.

XXVII.

Denuo poſtea deciſa eſt hæc quæſtio Aquiſgrani anno IↃ CCCIX ; *ubi iterum hoc in controverſiam vocabatur : idque eâ, ut videtur, occaſione, quod paſſim jam, in Eccleſiis Gallicis, Symbolo Conſtantinopolitano inter canendum adderetur.*

DE hac Synodo ſic Monachus Egoliſmenſis S. Eparchii, in vita Caroli Magni ; qui ſub Ludovico Pio vixit a, primùm à Pythœo editus : *His ita geſtis Imperator, de Ardenna* b *Aquis* c *reverſus, menſe Novembri, Concilium habuit de Spiritu Sancto procedente à Patre, & Filio. Quam quæſtionem Ioannes quidam Monachus Hieroſolymis primò commovit.* Ac propè iiſdem verbis hæc, & ſequentia, habes, in Annalium Francicorum ſcriptore ejuſdem ætatis d ; qui inter illos à Pythœo divulgatos principe loco collocatur. Deque eodem ſic Ado in Chronico : *Synodus magna Grani Aquis congregatur anno Incarnationis Domini* IↃ CCCIX : *in qua Synodo de proceſſione Spiritus S. quæſtio agitatur, utrum ſicut procedit à Patre, ita procedat à Filio. Hanc quæſtionem Ioannes, Monachus Hieroſolymitanus, moverat ; cujus regula, & fides Eccleſiaſtica, firmat Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, procedere non creatum, non genitum ; ſed Patri, & Filio coæternum, & conſubſtantialem. Nomen autem proceſſionis à Patre, & Filio, in Apocalypſi* e *ita apertè eſt poſitum : Et oſtendit mihi (haud dubium, quin Angelus) flumen aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedens de ſede Dei, & Agni.*

a P. 241. edit. Commel.
b Arduenna.
c Aquiſgranum.
d Ad an. 809.
e Cap. 22. v. 1.

XXVIII.

Hac Synodo habitâ, apocriſiarii ſive legati, vel miſſi, Bernarius Vangionum, Jeſſe Ambianorum, Epiſcopi, & Adalhardus, Abbas Corbeiæ majoris, Romam ſunt profecti ad Papam Leonem III, *quo judicium ejus cognoſcerent.*

AUctor Monachus S. Eparchii in vita Caroli Magni antè memoratâ : ubi cùm hac de controverſia Concilium eſſe à Carolo Magno habitum Aquiſgrani narrâſſet, iſta ſubjungit : *Cujus* (quæſtionis) *definiendæ cauſſa Bernarius* f, *Epiſcopus Cormaricenſis* g, *& Aſius, Epiſcopus Warmatiæ* h, *& Adalhardus, Abbas Corbeja, miſſi ſunt ad Leonem Papam.*

f Al. Berneriis.
g Jeſſe.
h Al. Warmantia. Sed perperam. Nam Wormatia ſignatur.

XXIX. *Leo*

XXIX.

Leo verò, auditis Synodi teſtimoniis, decretum ejus ſuffragio ſuo comprobavit.

a Concil. Gall. à Sirmondo editorum Tom. 2. pag. 256. b H. e. apocriſiariis.

LIquet ex Smaragdi actis; ubi legas a: *Lectis à prædictis Miſſis* b *per ordinem teſtimoniis, atque à Domino Apoſtolico diligentiſſimè auditis, ait; Ita ſentio, ita teneo, ita cum his auctoribus, & Sacræ Scripturæ auctoritatibus. Si quis aliter de hac re ſentire, vel docere voluerit, defendo: & niſi converſus fuerit, & ſecundum hunc ſenſum tenere voluerit; contrariè ſentientem funditus abjicio.*

XXX.

Attamen ne tum quidem placuit Papæ Romano, ut illud, FILIOQUE, *Concilio infereretur Conſtantinopolitano.*

HOc cognoſcere eſt ex iiſdem Smaragdi Actis; ubi tres illi à Carolo Miſſi, Bernarius, & Jeſſè Epiſcopi, & Abbas Adalhardus, urgent, ut illud de proceſſione à Filio Symbolo huic adderetur. Pugnant autem eo argumento, quòd eſſet dogma fidei; eoque à nemine debeat
c P. 257. ignorari. Huc pertinet illa Miſſorum interrogatio c: *Si quis neſcierit, vel ita non crediderit, num ſalvus eſſe poterit?* Papa Leo cautè admodum reſpondit: *Quiſquis ad hoc ſenſu ſubtiliori pertingere poteſt, & id ſcire, aut ita ſciens, credere noluerit, ſalvus eſſe non poterit. Sunt enim multa, è quibus iſtud unum eſt, ſacra fidei altiora myſteria, ad quorum indagationem pertingere multi valent: multi verò aut ætatis quantitate, aut intelligentiæ qualitate præpediti, non valent: & ideo, ut prædiximus, qui potuerit, & noluerit, ſalvus eſſe non poterit.* Non acquieſcunt his à Synodo, vel Carolo, Miſſi. Quærunt igitur: *Nunquid non bene tum auctores* (Synodi Conſtantinopolitanæ Patres) *feciſſent, ſi quatuor tantum addendo ſyllabas, tam perneceſſarium Fidei ſacramentum cunctis deinde ſeculis perſpicuum redderetur?* Reſpondet Papa piè, & prudenter: *Sicut non audeo dicere, non bene feciſſe, ſi feciſſent; quia procul dubio ſicut cætera, quæ vel omiſerunt, ſcientes utique, & non tam humanâ, quam divinâ illuminati providentia, fecerunt: ita quoque non audeo dicere, iſtud eos nobis minus intellexiſſe, perpendiſſe, cur dimiſerunt, vel cur dimiſſum, ne ultra mitteretur, ſicut & cætera, prohibuere. Tu, & tui videte, quid ſentiatis de vobis. Nam & ego me illis, non dico præferam; ſed etiam illud abſit mihi, ut coæquare præſumam.* Poſt multa in Actis iis ſic rogant Miſſi: *Ergo, ut video, illud à veſtra Paternitate decernitur, ut primo illud, de quo quæſtio agitur, de ſæpe fato Symbolo tollatur; & tunc demum à quolibet licitè ac liberè, ſive cantando, ſive tradendo, diſcatur, & doceatur.* Reſpondet Papa: *Ita procul dubio à noſtra parte decernitur: ita quoque, ut à veſtra aſſentiatur, à nobis omnimodis ſuadetur.* Porrò Acta ipſa, ut à Smaragdo tranſmiſſa Carolo fuere, legas in Annalibus Baronii ad an. Iↄ ccc ix, & Tom. II Conci-
d P. 256. liorum Galliæ, quæ edidit Sirmondus d.

XXXI.

Nec contentus fuit Leo, ſuadere Francis, ut ne deinceps de proceſſione à Filio adderent: ſed Romæ præterea in argentea tabula hoc Symbolum Conſtantinopolitanum abſque illo, FILIOQUE, *ſcribi juſſit.*

TEſtes duos adducam; Græcum unum, alterum Latinum. Prior eſt Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in epiſtola ad Patriarcham Aquilegienſem. Ubi, cùm de Leone M. egiſſet, ad Leonem III. accedit: *Siquidem*, inquit, *Leo junior, pietatis fervens zelator, ut nullo pacto barbarâ linguâ corrumperetur immaculata noſtra Fidei doctrina; Græcâ linguâ Occidentalibus Sanctam Trinitatem glorificandam, & celebrandam, eradidit. Et non ſolum ſermone, & mandato, id faciendum curavit; verum etiam quibuſdam ancilibus, quaſi clypeis, conſtructis, & columnis erectis, illam inſcripſit, & in conſpectu omnium ſtatuens, ad Eccleſiæ valvas collocavit; ut hoc pacto facile, & incorrupte, poſſent omnes pietatem ediſcere.* Hæc, & plura inibi Photius. Qui tamen in eo deceptus, quòd putavit, Leonem III negaſſe proceſſionem Spiritus Sancti à Filio. Nam eam agnoviſſe, docent Acta Smaragdi de trium legatorum cum Leone Papa colloquio. Solùm negabat, Concilio Conſtantinopolitano inſeri illud *de Filio* debere. Et quia ab Hiſpanicis, & Gallicis Eccleſiis, contrà fieri cœperat: Romæ argenteis ancilibus Symbolum, prout à Patribus erat conſcriptum, incidi juſſit, publiceque ſuſpendi: ut non Romanis modò, ſed Græcis etiam, Romam venientibus, conſpicuum eſſet, nihil Eccleſiam Roman. addere ad Symbolum. Credo, prævidit, ſiquid apponeret, verè pomum Eridos injectum iri in Eccleſiam Dei. Alter teſtis nobis eſto Petrus Lombardus lib. I Sent. Diſt. XI: *Leo tertius tranſcriptum in tabula argentea, poſt altare beati Pauli, poſitâ, poſteris reliquit, pro amore, ut ipſe ait, & cautela fidei orthodoxæ: in quo quidem Symbolo, in proceſſione Spiritus Sancti ſolus commemoratur Pater, his verbis: Et in Spiritum Sanctum, dominum, & vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre, & Filio, coadorandum, & glorificandum.* Ex quibus liquet, nec Caroli Magni ætate ipſam Eccleſiam Romanam illud, FILIOQUE, in Concilio habuiſſe Conſtantinopolitano.

XXXII.

Nec tamen eo pacto effugere potuit Eccleſia Romana, ut non Conſtantinopolitanus tum Imperator, tum Patriarcha, animis eſſent ab ea alieni. In cauſſis averſi adeò animi non minimum tenuit locum diſſenſus de cultu imaginum.

NAm, ut nihil dicam de Philippico Bardane Imper. qui anno Iↄ cc XII legem tuliſſe dicitur a de imaginibus a Wernerus Rolevinck Faſcic. Temp.
delendis: Leo Iſaurus, & filius ejus Conſtantinus Caballinus, ſive, ut alii dicitur, Copronymus, imaginum cultum ſuſtulerant. Eoque nomine uterque exoſus Eccleſiæ Romanæ fuit. Imperavit autem Leo ab anno Iↄ cc XVI, uſque ad annum Iↄ cc XLI; atque exinde Conſtantinus ad annum uſque Iↄ cc LXXVI. A quo tempore Leo filius rexit; primùm ſolus, hinc cum matre Irene. Quo tempore celebratum Concilium Nicenum II. pro imaginum cultu; cui impenſiùs Irene, (nec in devorâ, ut vulgo loquimur, id feminâ mirandum) addictior fuit. Exinde ſolus iterum rexit filius; uſque dum, oculis ei effoſſis, mater ſola imperium tenuit. Quod amiſit anno Iↄ ccc II, Nicephoro per tyrannidem imperium occupante.

XXXIII.

Ad odium hoc Græcorum, ob imagines à Leone, & Conſtantino, dejectas, acceſſerat neglectus Italiæ, vexantibus interea Longobardorum regibus Eccleſiam Romanam. Unde Papæ Romani à regibus Francorum petere auxilium cogebantur. Quod his alacriter præſtantibus; etiam exarchatum Ravennatem, & alia Italiæ loca, quæ ſua diceret Græcus, Eccleſiæ donantibus; non potuit non ringi propterea Imperator Græcus. Maximè verò momordit eum diviſio Imperii; cùm Papa Leo III *perſuaſit Senatui, populoque Romano, ut Romanum Cæſarem crearent Carolum Magnum.*

HOc enim ita ferè interpretati ſunt Græci, quaſi Papa, & rex Francicus, inter ſe colluderent; belleque ea, quæ propriè Orientalis eſſent Imperatoris, inter ſeſe partirentur. Nec dubium, quin multum, & res Papales reges Francici, & res Francicas Papæ adauxerint. Cogitemus primò, ut Pipinus Brevis ſolùm fuerit Major Domus; ac partim favore nobilitatis Francicæ, partim verò adnitente, multumque procurante Papâ, creatus ſit rex Francorum; Childerico ultimo è Merovæa ſtirpe in Monaſterium detruſo: quaſi ei, qui tardioris ingenii foret, non poſſent dari ſapientes conſiliatii; quique nemini, quorum operâ domi, foris, uteretur, malè faceret, aut vellet, ab iis privandus eſſet regno virtute majorum parto, atque adeò in Monaſterium detrudendus invitus. Et hoc quidem nomine Zachariæ Papæ Pipinus fuit obſtrictiſſimus: ut cujus operâ rex factus ſit; quod anno contigit Iↄ cc L. His verò temporibus Longobardorum reges acerbè tractabant Eccleſiam Romanam. Ergo Papa Stephanus III, cùm nihil fiduciæ reponeret in Iconoclaſta Conſtantino, ac præterea neglectui illi eſſe Italiam videret; ad Pipinum confugit, eumque ſollicitavit, ut bellum Aiſtulpho Longobardorum regi inferret. Feliciter id ſucceſſit Pipino: qui, bello confecto, exarchatum Ravennatem donavit Eccleſiæ Romanæ. Indignè Cæſar Copronymus tulit, quæ ſua crederet, tam ſiniſtra libertate, ut ille interpretabatur, donari alteri. Papa autem Stephanus, dono tanto lætus, quò gratum ſe præſtaret, Senatui, populoque Romano perſuaſit, ut Pipinum crearent Patricium Romanum. Pipinus, cùm beneficiis certare vellet, ſedulò operam dedit, ut paſſim Eccleſiæ Francicæ, relictis ceremoniis, quibus jam à recepto aſſueverant Chriſtianiſmo, Romanæ ſequerentur Eccleſiæ ritus. Exinde Pipino, poſtquam annis duodeviginti rexiſſet, filius Carolus anno ſucceſſit Iↄ cc LXVIII. Hic, devicto Deſiderio, Longobardorum rege poſtremo, donationem exarchatus firmavit, ac plura inſuper eſt largitus. Etiam Mediomatrices, mox alios atque alios Eccleſiæ antiſtites per Franciam, acerbè ſatis adegit ad ſequendum per omnia ritus Romanos. Viciſſim Carolus, Papæ Hadriani ſtudio, adeptus eſt Patriciatum Romanum: atque hinc Italiam rexit per Mediolanenſem, & Papienſem præfectum. Hadriano inde ſucceſſit Leo III. Hic ab inimicis propè luminibus orbatus, confugit ad Carolum; qui ſeverè eos ultus. Leo, gratum ut ſe exhiberet; ſimul intelligens, quantum ſibi, & Romanæ ſic Eccleſiæ commodaret; perſuaſit Romanis, ut Carolum facerent Cæſarem Occidentis. Hinc duo eſſe Imperatores: quorum Græcus poſtea dictus βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων: Latinus autem Ῥὴξ τῶν Ἀλαμανῶν: Principes alii, etiam reges Latinorum, & Græcorum, vocati ſimpliciter δεσπόται. Erat autem Caroli Magni tempore Imperatrix Irene. Quò minùs ea Papæ, & Caroli conſpiratio diſpliceret; placuit legatos mitti Conſtantinopolim, qui Irenen Carolo poſcerent uxorem. Et ſucceſſiſſet negotium, niſi priùs Aetius impediſſet; mox etiam Nicephorus, dejectâ Irene, invaſiſſet Imperium. Et inter Nicephorum quidem, Orientis tyrannum, ſibi undique metuentem, & Carolum Regem Francorum, qui ſuam etiam laborare cauſſam videbat, non difficulter convênit, ut ille Orientis, hic Occidentis eſſet Imperator, ac uterque imperium tranſmitteret ad poſteros. Non tamen illi, qui bonis artibus, vel legitimâ ſucceſſione, imperium poſtea obtinuerunt, æquo unquam animo tulerunt, tantam imperii Conſtantinopolitani factam eſſe imminutionem. Quod ita eſſe, docere nos poterunt Fratres Prædicatores in opere, quod adverſus Græcorum errores Conſtantinopoli anno ſcripſerunt cIↄ cc LII: ubi quatuor referunt cauſſas ſchiſmatis inter Latinos, & Græcos: ac primo loco commemorant diviſionem imperii: quam propterea fuſiùs aliquanto hic expoſuimus. Extat is liber MSus in bibliotheca Bavarica; unde quatuor illas cauſſas exſcripſit Petrus Stevartius in Obſervationibus ſuis ad Curmanoa, ſive Manuelem vel Immanuelem Calecam: ut inferiùs dicetur.

XXXIV.

Utcunque autem donatio exarchatus Ravennatis, & aliorum, ac imprimis novi Cæſaris creatio, offendiſſet Græcos: minimè tamen apertum in ſchiſma negotium hoc erupit. Nimirum religio erat Papis, ettò adeò recedere ab opinione Leonis III, *tam illuſtre ſua ſententia in argenteis ancilibus indicium poſteris relinquentis. Nec tamen, quando indicium hoc de proceſſione à Filio, Symbolo inſeruerit Eccleſia Romana, ſatis eſt apertum. Sunt qui arbitrentur, id factum eſſe, annis poſtea circiter quadraginta; nempe temporibus Nicolai Papæ; qui Eccleſiæ Romanæ anno præfuit* Iↄ CCC LVIII, *& proximo novennio.*

IN his eſt S. Antoninus Part. III, Tit. XXII, cap. XIII, §. X. Narrat iſtic, ut Photius, Patriarcha Conſtantinopolitanus, excommunicârit Papam Nicolaum I; quia Symbolo Niceno, ſive Conſtantinopolitano, addidiſſet aliquid contra decretum Synodi Epheſinæ; quæ tale quid auſuro dixerat anathema. Sed audiamus Antoninum loquentem: *Et congregans* (Photius) *metropolitas, & epiſcopos, quaſi eſſet concilium generale, ipſe per ſe omnia agebat; accuſans Nicolaum Papam multis criminibus. Et ipſe introducebat perſonas accuſantium, & perſonas teſtium. Eiſdem ipſe, quaſi judex, cauſſam Nicolai Papæ defendere videbatur, dicens: quòd non licet hominem abſentem condemnare. Et iterum fingebat in ſcriptis alios accuſatores, & multitudinem teſtium, & quaſi totam congregationem Synodi, acclamantium contra Papam Nicolaum. Tandem, victum ſimulans, ſuccumbebat, & judicabat, fieri, ut petebant. Tunc inter alias accuſationes hoc* PRINCIPALITER *poſuit, ipſum fore excommunicatum,* QUOD APPOSUERAT AD SYMBOLUM, *Spiritum Sanctum à Filio procedere. Similiter & depoſitum, quod ipſe Nicolaus Papa* INCIDISSET IN SENTENTIAM TERTII CONCILII. Hanc Antonini ſententiam præ cæteris probat Petrus Pithœus diſſertatione *a* de Proceſſione Spiritus Sancti. Sanè illud conſtat, Photium vehementer illam de Proceſſione Spiritus Sancti à Filio ſententiam improbâſſe. Vide binas ejus ad Nicolaum I. epiſtolas: item fragmentum ex ejus epiſtola apud Hugonem Eterianum, quem aliqui vocant *Eretrianum*, vel *Ætherianum*, patriâ Hetrhuſcum, de hæreſibus Græcorum lib. II, cap. XV. Vixit is anno cIↄ C LXX, temporibus Alexandri III: ut ſuperiùs *b* diximus.

a *In Opuſculis Pithœi, editis Lutetiæ an.* 1609.

b *Ad Theſin undecimam.*

XXXV.

Adverſus hanc ſententiam facit, quòd ſi illud inſeruiſſet Symbolo Nicolaus: ſane Photius, qui tam vehementer hanc cauſſam egit, tamque acerbus erga Nicolaum, & ſucceſſorem ejus Hadrianum fuit, utique additionem illam utrique Papæ objeciſſet.

AT objeciſſe Nicolaum, ait Pithœus lib. de Proceſſione Spiritus Sancti. Credo, reſpexerit verba illa Photii in encyclicis ad Orientis ſedes patriarchales literis *c*: *Præter abſurditates, quas ſupra recenſuimus, ſacrum etiam & ſanctum Symbolum, quod ab omnibus ſynodicis & œcumenicis calculis irrefragabilem vim habet, & auctoritatem, ſpuriis & falſis quibuſdam diſceptationibus, & alienis rationibus, & audacia quodam exceſſu, adulterare non dubitarunt.* Sed literæ hæ in codice Collegii, quod Græci Romæ habent, adſcribuntur Siſinnio *d*, Patriarchæ Conſtantinopolitano. Ac ut Photii ſint, quando ſcriptæ, liquidò oſtendi nequit. Nicolai quidem Papæ in iis mentio eſt nulla. Obſtat etiam Andreas Coloſſenſis, qui in Concilio Ferrarienſi, ſeu Florentino, Romanæ Eccleſiæ cauſſam egit adverſus Græcos.

c *Apud Baronium ad an.* 863.

d *Baronius ibid. ex quo videas Siſinnium hunc ſediſſe ab anno* 995. *uſque ad* 999.

Per

Pervolverat ille omnia ad eam cauſſam pertinentia, ut par eſſet Beſſarioni Niceno, Marco Epheſio, & aliis hominibus doctiſſimis. Et tamen negat, id Photium dixiſſe. Ipſum audiamus Seſſione VIII: *Photius, Romanæ Eccleſiæ inimicus acerrimus, nullam de Synodi additione faciens mentionem, in Nicolaum, ac Adrianum, ſummos Pontifices, literis invectus eſt plurimum.* Quibus ex verbis etiam cognoſcimus, ſi Coloſſenſem hunc Epiſcopum audimus, nec additum fuiſſe à Papa Adriano III; qui anno Iↄ CCC LXVII Nicolao Papæ ſucceſſit, & anno obiit Iↄ CCC LXXII, Kalendis Novembribus; vacante deinceps ſede, uſque ad XIX Kal. Jan.

XXXVI.

Multo minus addiderit Joannes VIII, *qui ſucceſſit Adriano; ac ſedit uſque ad* Iↄ CCC LXXXII, XVIII. *Kal. Jan. Siquidem lenis animi hic fuit, ut multa non minus pacis ergo, quàm ob pericula a Saracenis Italiæ imminentia, fecerit. Ipſum etiam reſtitutionem Photii comprobavit, & ſuos ad Synodum Conſtantinopolitanam miſit: qua in Synodo, Photio præſidente, aſſiſtentibus legatis Papæ, improbata ſunt omnia, quæ adverſus Photium, temporibus Nicolai, & Adriani Pontificum, fuerant conſtituta. Imprimis abrogata Synodus Conſtantinopolitana, ab Ignatio antea indicta, quæ Photium damnârat, & ab Occidentalibus vocatur Oecumenica* VIII, *ſolaque habetur legitima: cum Orientales contrà Conſtantinopolitanam poſteriorem, quàm Photianam dicere poſſumus, eo nominis honore dignentur. In Photianâ hac lectum eſt Symbolum Conſtantinopolitanum; eique citra additionem ſubſcriptum; ac nequis addere aliquid auderet, interdictum. Quæ omnia conſentientibus acta Joannis Papæ legatis.*

UT hæc meliùs intelligantur, præſertim quæ de duplici Oecumenica Octava dicebamus, operæ fuerit curriculo Photii tempora percurrere.

Anno Chriſti Iↄ CCC LVIII, primo anno Nicolai Papæ, qui Benedicto ſucceſſerat, tantum Bardas, frater Theodoræ imperatricis, Conſtantinopoli potuit apud Michaëlem Imperatorem; ut dejecto, inque carcerem detruſo, Ignatio Patriarchâ, à quo ob inceſtum erat excommunicatus, in ejus locum ſufficeretur Photius, vir longè doctiſſimus, & lectionis prope infinitæ, ut liber ejus, quem μυριόβιβλον inſcripſit, luculentè docet; ſed Romani Epiſcopi, à quo pro invalore ſedia haberetur, hoſtis infeſtiſſimus. Primus quidem Romanæ Eccleſiæ hæreſeos crimen impingere auſus eſt; quia doceret, Spiritum Sanctum etiam a Filio procedere; cùm antea alii quidem idem, quod Occidentales, ſcripſiſſent; alii verò, licet à ſolo Patre procedere docuiſſent, non tamen contrarium pro hæreſi habuiſſent.

Anno Iↄ CCC LXVII Bardas occiditur. Baſilius à Michaële adoptatur, & imperii fit conſors. Sed interimit is Imperatorem. Exinde ſolus regnat, Photium in Monaſterium relegat, Ignatium reſtituit, inque omnibus ſe ſtudet probare Papæ.

Conſtantinopoli hinc Synodus celebratur anno Iↄ CCC LXIX. Ea ab Occidentalibus dicitur *Octava Oecumenica.* Quomodo appellandam etiam dicit Anaſtaſius bibliothecarius. In hac eſt anathema dictum Photio. Et ad majorem execrationem Epiſcopi, qui damnationi Photii ſubſcripſerunt, calamum tinxere in ſacrum calicem, ac ſanguinem Dominicum: ut refert Nicetas in vita Ignatii. Scripta etiam Photii combuſta.

Anno Iↄ CCC LXX, cùm ſic quoque Photius ob doctrinam, & facundiam, eſſet ſuſpectus, unà cum amicis conjicitur in exilium. Unde ad plures ſcripſit literas querimoniæ plenas. Inter cæteros etiam cum Anaſtaſio bibliothecario literarum ei commercium fuit. Perque eum ſe inſinuavit Papæ Joanni VIII. Idem pro veteri vaticinio ſuggerens commentum ſuum, quo, poſt cædem Imperatoris, BECLAS feliciter diceretur imperaturus, ſingulis literis dixit notari ſingulos; Baſilium Imperatorem, Eudoxiam uxorem, & quatuor filios, Conſtantinum, Leonem, Alexandrum, & Stephanum. Nam initiales literæ nomen BECLAS conficiunt. Per hoc conciliatus Baſilio Imperatori ab exilio revocatur. Nec tamen ab Ignatio recipitur.

Moritur paullo pòſt Ignatius. Ita Photius ſedi reſtituitur, anno Iↄ CCC LXXVIII. Durè hinc eos Photius, ſeu jure, ſeu injuria, habuiſſe dicitur, qui Ignatio faventant. Imperator Baſilius ad Papam Joannem VIII. legatos mittit; quò Photius in communionem recipiatur, & ejus in ſedem patriarchalem reſtitutio comprobetur. Quod factum.

Anno verò proximo, hoc eſt, Iↄ CCC LXXIX, magna Synodus habita Conſtantinopoli, actionibus VII; cui & interfuere legati Papæ Joannis VIII. Atque ea eſt, quæ a Græcis, non item Occidentalibus, *Octava Oecumenica* dici ſolet: quod ex Balſamone, & Zonara, eſt apertum. Imò Gratianus in decretis hinc citat Canonem ſecundum, tanquam ex Oecumenica VIII. Hac Synodo omnia ſunt abrogata, quæ contra Photium erant ſtatuta. Etiam recitatum eſt Symbolum Conſtantinopolitanum, citra additionem; & ſancitum adverſus Latinos, nequid vel adderetur, vel demeretur. Ac Baſilius Imperator, qui priori Octavæ, puta Ignatianæ, quam ſolam Latini pro legitima agnoſcunt, una cum liberis ſubſcripſerat, huic itidem cum iiſdem ſubſcripſit.

Poſt hanc Synodum nullus fuit locus apud Græcos Synodo Ignatianæ: ſic tamen, ut ſimul nullo loco eſſent, quæ adverſus Ignatium eſſent ſtatuta. Nempe quaſi ἀμνηστίας a omnino ſanciri placuit inter Ignatianos, & Photianos. Quod ut poſteris etiam placuerit, diluceſcit ex illis Marci Epheſii verbis, Synodi Ferrarienſis Seſſ. VI: *Tempore ex eo in Conſtantinopolitana Eccleſia* HUC USQUE *ſolet celebrari: videlicet, Quæcunque in Patriarchas Ignatium, & Photium, ſcripta, vel dicta ſunt, anathema ſunto.* Sed conſecuta hanc Synodum videamus.

a Oblivionem actorum.

Anno Iↄ CCC LXXXII Joanni VIII. ſucceſſit Papa Marinus. Hic is eſt, quem Diaconum miſerat Nicolaus Papa ad Photium excommunicandum: quem etiam Adrianus miſerat, ut Ignatii reſtitutionem Papæ nomine comprobaret, & Synodo intereſſet ad Photium damnandum. Nihil igitur mirum, ſi non modò pleraque Ioannis VIII. facta improbârit; ſed Photium etiam, & quæcunque in ejus cauſſa acta fuerant, damnârit. Quod non Photium modò, ſed etiam Imperatorem Baſilium, uſque adeò offendit, ut is literas ſcriberet Romam, quibus Marinum ſede ſuâ deponendum, contenderet: quippe vitio creatum Papam; quia juxta Canones, qui unius ſit loci Epiſcopus, creari Epiſcopus alterius loci non poſſit.

Anno Iↄ CCC LXXXIII Patriarcha Aquilegienſis literas miſit ad Photium; quibus ſignificavit, ſe cum Eccleſia Græca de proceſſione Spiritus Sancti ſentire; ſuamque ut auctoritatem interponeret adverſum Occidentalium alios, rogavit. Non neglexit hanc occaſionem Photius, literaſque luculentas ſuper eo ad Latinos ſcripſit. Exſtant illæ hodieque in bibliotheca Vallicellana; ac apud Eccleſiaſticorum annalium conditorem cum ejus antidoto loguntur.

Anno Iↄ CCC LXXXIV moritur Marinus Papa: eique ſuccedit Stephanus; qui deceſſorem ſuum Marinum defendit.

Anno Iↄ CCC LXXXVI vitâ excedit Baſilius Imperator: in quo immane quantum Photius amiſit. Nam Conſtantinus primogenitus ante Patrem defunctus erat. Leo igitur, natu proximus, ſucceſſit. Eſt hic ille cognomento Philoſophus. Malè verò erga Photium animatus fuit: pejus etiam adverſus Santabarenum, cui Photius fuerat familiaris. Quanquam verò Santabarenus in ſanctiſſimis monachis numeratus foret, etiam à Baſilio Auguſto: filius tamen Leo ajebat ſub ſanctimoniæ larvâ multa

ſcelera occultare. Sibique ab eo inſidias eſſe ſtructas, aſſeverabat; ſeu verè, ſeu falſò; ut jure pelli putaretur. Photius quoque, quòd eo uſus eſſet familiariter, ſede tum eſt dejectus; inque Armeniæ Monaſterium detruſus; nec poſtea reſtitutus. Quando autem diem obierit, à veteribus proditum non eſt. Fuſiùs cuncta noſſe qui volet, adeat Zonaram Annali III, Glycam Annali IV, Conſtantinum Manaſſem, Nicetam Paphlagonem cognomento Davidem, in vita Ignatii; quam primò Latinè reddidit Fridericus Metius Thermularum Epiſcopus, cujus verſionem ſecutus Baronius in X Annali; poſtea verò tranſtulit Matthæus Raderus. Adhæc conſulat Jo. Thraceſium Scylizam Curopalatem, Cedrenum, Metrophanem in literis ad Manuelem Patricium, Stylianum Neocæſareæ Metropolitam epiſtolâ ad Stephanum Papam, Antoninum Archiepiſc. part. III Chronicorum, Tit. XXII, cap. XIII, §. X: ac potiſſimùm gemina acta Synodi Oecumenicæ VIII, & illius Ignatianæ, & alterius Photianæ. Nam collatione earum magis elucebit veritas.

XXXVII.

Alii verò illud FILIOQUE *inſertum Symbolo exiſtimant à Pontifice Chriſtophoro; qui anno Chriſti* IↃ CCCCVIII. *Leonem V ſede dejecit, & poſt* VII. *menſes, invaſor ipſe ſedis, ab invaſore item Sergio eſt dejectus.*

ITa anonymus Græcus in Vallicellana bibliotheca: qui & Chriſtophorum hunc propterea ait è diptychis eraſum à Sergio, Patriarcha Conſtantinopolitano, eo qui Michaëlem Cerularium proximè anteceſſit a: addit quoque Sergium, Anaſtaſium, Landonem, ac cæteros deinceps, exemplum eſſe Chriſtophori ſecutos.

a *Ab an.* 991. *uſque ad* 999.

XXXVIII.

Alii obſtare arbitrantur breve, & turbulentum Chriſtophori Papæ tempus. Nec placet iis, quod invaſori ſedis hæc acceſſio tribuatur.

BAronius ad an. IↃ CCCLXXXVIII: *Nullo pacto poſſunt tribui iſta Chriſtophoro; qui invaſor Apoſtolicæ ſedis, mox ſede pulſus, perbrevi tempore eam tenuit tumultuoſe.*

XXXIX.

Sed quod fieri potuiſſe negant; id dilutum nimis. Nec enim difficile fuit Papæ, ſaltem præter presbyteros Cardinales, Diœceſios Romanæ Epiſcopos convocare, ut de eo decerneretur.

NEc ſanè ultrà requirit Hugo Etherianus; qui ante milleſimum ducenteſimum Chriſti annum vixit, & Conſtantinopoli ſcripſit opus ſuum de proceſſione Spiritus Sancti. Audiamus ipſum lib. III, cap. XVI: *Nullâ inſimulatione, nullâ reprehenſione, nullâque calumniâ notandus eſt antiquioris Romæ antiſtes; quod cauſſâ interpretationis dictionem unam, (dico autem ex* FILIO *procedere Spiritum,) Sanctorum plurium Epiſcoporum, ſcientiſſimorumque Cardinalium conſenſu habito, appoſuerit.*

XL.

Magis igitur huic opinioni adverſatur, quòd nonnulli tradant, appoſitionem illam in magno quodam Hiſpaniæ, vel Galliæ, vel utriuſque, Concilio eſſe factam.

ANdreas, Coloſſenſis Epiſcopus, pro Romanis diſſerens in Concilio Ferrarienſi, Seſſione VII: *Propterea Cyrillus literis mandavit, Sanctum Spiritum eſſe per Filium, ac Filii eſſe, & ab ipſo profluere: quam profectò ſententiam non dixiſſet, niſi coactus fuiſſet hæreticorum ipſorum opinionem evertere:* QUEMADMODUM *etiam Romanæ Eccleſiæ contigit. Nam maximo in Gallia, & in Hiſpaniis, ſchiſmate imminente; cum jam* EX FILIOQUE *paſſim celebraretur; Romano Pontifici fuit neceſſe, in multorum Occidentalium, amplæ dignitatis* MAGNIQUE CONSILII *Patrum conventu, addito* EX FILIOQUE, *Symbolum magis illuſtrare.* Quorum partem verborum jam adduximus ad Theſin XX. Ac tum quidem id faciebamus, quia Bellarminus ea caperet de temporibus non ita multò poſt annum ſexcenteſimum conſecutis: hic verò pleniùs adduximus, propter eos, qui volunt, Synodum eam trecentis poſt annis fuiſſe, idque temporibus Chriſtophori Papæ.

XLI.

Sed hujuſmodi Synodus nulla Chriſtophori temporibus habita videtur, ob breve adeo, ac turbulentum tempus. Quid ſi ergo potiùs credamus, additum hoc eſſe a Chriſtophori ſucceſſore Sergio III?

JUdicium hoc timidius profero, quia priorem auctorem laudare poſſim neminem. Prorſus tamen animus eò propendet. Movet me illud, quòd non in alto proclivior eſſe error potuerit, quàm ut tribuerent Chriſtophoro, quod Sergii eſſet. Quippe, credo, via audierant Græci de Chriſtophoro Papa facto, cùm intelligunt, Papam illud, ET FILIO, addidiſſe Symbolo. Solùm enim ſeptem menſibus ſedit a Chriſtophorus. Sergius autem, ſimulac Chriſtophorum dejecit, totus incubuit in hanc cauſſam de proceſſione. Præterea unde alioqui eſſe exiſtimemus, quòd literis monuerit Epiſcopos Gallicanos ad argumenta colligenda, quibus ſolidè adverſus Græcos evinceretur proceſſio Spiritus Sancti à Filio? Nonne per eſt veriſimile, eò factum, quia videret, quod non timidè egerat, id deinceps fortiter quoque propugnandum? Eò autem potiſſimum ſcripſerit ad Gallos, quia illi jam ante ſeculum, & ultrà, in Symbolum admiſerant; ac vix adduci potuerant à Leone III, ut illud prætermitterent. Fortaſſe Sergius in hanc ſententiam ad eos literas exarârit: Meminiſtis, quanto cum ardore à deceſſore meo Leone III. contenderitis, ut Symbolo Conſtantinopolitano infereretur de Spiritus Sancti proceſſione à Filio. Sed Leo, etſi probaret dogma; paci tamen hoc dedit, ut ne inſerendo illud Symbolo, Græcos exacerbaret. Nunc, ut videtis, iſtâ animi lenitate nihil profecimus. Photius enim, Patriarcha Conſtantinopolitanus, jam ante an. XLVI, indixit Synodum, quam haberi voluit pro octava Oecumenica. Hac dogma Occidentalium, de proceſſione à Filio, eſt tanquam hæreſis condemnatum. Id verò non ulteriùs ferendum, ne jaceat veritas, hæreſis triumphet. Quare ut vel illa Græcis rumperentur, magno animo deinceps Symbolo hoc addendum. Et vobis, qui tanto antea ſtudio additamentum hoc fieri poſtulaſtis, eo nunc facto, ſedulò omnia arma expedienda ad acceſſionem illam ſtrenuè adverſus Photium, & Græcorum alios, tuendam. De literis verò in hanc, vel ſimilem ſententiam, ſcriptis, colligimus ex oratione Hervei, ſive Herivei, Archiepiſcopi Rhemenſis; quam habuit initio Concilii Sueſſionenſis anno IↃ CCCCIX; VI Kal. Jul. In ea, inter alia, ſic loquitur Archiepiſcopus: *Sane quia innotuit* b *nobis ſancta Sedes Apoſtolica, adhuc errores, & blaſphemias cujuſdam vigere Photii, in Partibus Orientis, in Spiritum Sanctum, quod non a Filio, niſi tantum à Patre procedat, blaſphemantis: hortamur veſtram fraternitatem, ut una mecum,* SECUNDUM ADMONITIONEM DOMINI ROMANÆ SEDIS PRÆSIDIS, *ſinguli noſtrum, perſpectis Patrum Catholicorum ſententiis, de divina Scriptura pharetris acutas proferamus ſagittas, ad conficiendam belluam monſtri renaſcentis, & ad terebrandum caput nequiſſimi ſerpentis.* Sic igitur concludo, cùm Synodus ea, in qua ſic loquitur Archiepiſcopus, habita ſit menſe Junio an. IↃ CCCCIX; & præ-

a *An.* 908.

b Pro, notum fecit.

præcedenti anno Chriſtophorus, cùm ſeptem menſibus ſediſſet, de ſede ſuâ à Sergio ſit dejectus: ſi minùs Græcis aſſentimus, dicentibus acceſſionem à Chriſtophoro factam; ſaltem cauſſam non eſſe ſatis gravem, cur longiùs, quàm ad Sergium eatur: partim quia factæ ab eo acceſſionis juſtam injiciunt ſuſpicionem literæ in non abſimilem, ac diximus, modum ad Gallos perſcriptæ: partim quia non alibi proclivior eſſe error ſoleat, præſertim apud exteros; quàm in confundendis iis, quæ intra unum annum, vel circiter, à deceſſore, & ſucceſſore, geſta ſint.

XLII.

Eſt præterea aliud, quod non parum me in hac ſententia confirmat. Non levis enim mihi cauſſa eſſe videtur, quod veteres ſcriptores Romani, & Occidentales cæteri, nuſquam tradiderint nomen Pontificis, qui, contra mentem deceſſoris ſui Leonis III, *Symbolo Synodi Oecumenicæ, hoc, ſine auctoritate Concilii alicujus univerſalis, addere auſus ſit. Cauſſam autem reticendi auctoris, etiam cùm adverſus Græcos diſputaretur, juſtiorem non video, quàm ſi is fuerit invaſor ſedis, atque homo nequiſſimus: qualis ſi auctor diceretur, quanta, Deus bone, maledicendi occaſio præbita fuiſſet Græcis, ſatis, more gentis, dicacibus ac malignis! At uti Chriſtophorus invaſor ſedis fuit; ita & Sergius, qui Chriſtophorum vinculis conſtrinxit, & ad vitam monaſticam adegit. Sed hoc leve præ vita cætera. Vix enim eo quicquam impurius, vel ſceleratius; adeò ut non* Apoſtolicus, *ſed* Apoſtaticus, *dici mereretur.*

a Ad an. 907.

HIc enim ille eſt, qui (ut Sigebertus ait in Chronico *a*) *propter Formoſum à Papatu reprobatus, ab eodem Formoſo Epiſcopus factus,* (melius *presbyter* dixiſſet) *ad Francos tamen ſe contulit, & eorum auxilio Chriſtophorum invaſorem capiens, & in carcerem trudens, latenter Romam ingreſſus, Papatum invaſit, & Romanos minis, & terroribus perpulit, ut omnes ordinationes Formoſi irritas haberent, & in ultionem ſuæ repulſæ (quod dictu nefas eſt) Formoſum ſepulchro extractum in ſede Pontificatus ſacerdotaliter indutum decollari præcepit. Et inſuper, tribus digitis abſciſſis, in Tiberim jactari fecit; & omnes, quos ille ordinaverat, injuſte exordinavit.* Sed quid Sigebertum advoco, qui ſeſquiſeculo pòſt vixit? Audiamus potiùs ejuſdem temporis ſcriptorem Luitprandum, Ticinenſem Diaconum, libro I de rebus per Europam, ſua imprimis ætate, geſtis, cap. VIII: *Quo* (Sergio) *conſtituto, ut impius, doctrinarumque divinarum inſcius, Formoſum extra ſepulchrum extrahi, atque in ſede Pontificatus ſacerdotalibus veſtimentis indutum decollari* b *præcepit.*

b Sic eſt in Alenſia[?] ... 1514. ubi poſteriores editiones collocari. Sed alterum probat Sigebertus.

Cui & ait: Cùm Portuenſis eſſes Epiſcopus c, *cur ambitionis ſpiritu Romanam univerſalem ſedem uſurpaſti? His expletis, ſacratis exutum veſtimentis, digitiſque tribus abſciſſis, in Tiberim jactari præcepit, cunctoſque, quos ipſe ordinaverat, gradu proprio depoſitos iterum ordinavit.* Quæ verba etiam ex Luitprando aſſuta legas extremo opere de vitis Pontificum; quod Ticinenſi huic Diacono perperam tribuitur; cùm non Itali ſit, ſed hominis Germani, annis circiter L. antiquioris Luitprando; quemque ad Sergii III ætatem perveniſſe, ſed non multò pòſt Sergii ejus exceſſum vivendi feciſſe finem, per ſit veriſimile. Nec eſt, quod exiſtimemus in iſto ſtitiſſe Sergii impietatem. Quam magis perſpectam haberemus, ſi Auxilii, eodem tempore viventis, dialogus exſtaret: quo ſcripſit, ut Sigebertus *d* teſtatur, *Sub perſona inſenſoris, & defenſoris, contra inteſtinam diſcordiam Romanæ Eccleſiæ: ſcilicet de ordinationibus, extraordinationibus, & ſupraordinationibus Romanorum Pontificum, & ordinatorum ab eis exordinationibus, & ſuperordinationibus.* Interea cæteram etiam vitam ignorare non ſinit idem Luitprandus lib. II, cap. XIII: ubi refert, ut Sergii hujus temporibus Theodota major, ſcortum fœdum, Romanam rexerit Eccleſiam, monarchæ inſtar; atque id per filias duas, pariter meretrices; quarum ex una, nomine Maroziâ, Sergius Papa genuit Papam Ioannem XI: ex altera, nempe Theodora minore, Adelbertus, Tuſciæ Marchio, genuit Albericum; qui & fratrem, Papam Ioannem, in carcerem conjecit, & matrem Maroziam in cuſtodia habuit. De quo idem Luitprandus lib. III, cap. XII, & ejuſdem temporis ſcriptor Flodoardus. Sed longum ſit omnem ejus vitæ turpitudinem referre. Quam vel petas licet ex illuſtriſſimo Eccleſiaſticorum Annalium conditore Baronio. Qui mirandum negat *a*, ſi inconceſſa a Ad an. 908.
ſacris legibus ab illis tentata fuerint, qui eſſent invaſores ſedis Apoſtolicæ, ac quos Eccleſiaſtica diſciplina non Apoſtolicos, ſed Apoſtaticos cenſuerit dicendos. Atque hæc non alio à me fine dicuntur, quàm ut pareat, non de nihilo eſſe, quòd in diuturna illa cum Græcis controverſia Romani, & Occidentales, tam veteres, quàm quos ignorare iſtoc minùs eſſet mirandum, ſilentio premant, quis Paparum primus de proceſſione Spiritus Sancti à Filio inſeri juſſerit Symbolo Conſtantinopolitano: neque illud aliunde videri, quàm quia puderet fœdiſſimi hominis, qui magnam maledicendi anſam Græcis præbuiſſet. Abſque eo eſſet, parùm credibile ſit, tantam notariorum, ac cleri Romani, futuram negligentiam, ut id non inſererent actis publicis: vel etiam ſcriptores Eccleſiaſticos, qui eâ ætate, vel proximâ, Romæ, in Italia, in aliis Occidentis terris viverent, prorſus ſilentio preſſuros. Imò ut incuriæ tribui deberet; quæ tempora iſtis negligentiora, in illis, ut cum Auxilio, & Sigeberto loquar, ordinationibus, exordinationibus, & ſuperordinationibus? Sane hic Sergius III primùm creatus Papa contra Formoſum anno IↃCCCXCI: ſed ejectus eſt in exilium. Et anno IↃCCCXCV ſuccedit Bonifacius. Huic anno ſequenti Stephanus. Illi anno proximo Romanus. Huic eopſe anno Theodorus II. Illi, hoc ipſo anno, Ioannes IX. Atque eodem anno contra Ioannem IX. ſecundùm eſt Papa deſignatus Sergius III. Sed iterum actus eſt in exilium. An. IↃCCCXCIX ſucceſſit Ioanni Benedictus IV. An. IↃCCCCIII Leo V. Sed eodem anno abdicare coactus à Chriſtophoro ſucceſſore. Annoque eopſe Chriſtophorus abdicare, & Monaſterium ingredi adactus à Sergio III; qui tertiùm creatus Papa ſeptennio ſedit, tuente eum potenti Tuſciæ Marchione Adelberto: ut ex Luitprando diximus. Ita videmus, ut inter exceſſum Formoſi, contra quem Sergium dicebamus Papam factum; & exceſſum Chriſtophori, adverſus quem idem tertiò Papa creatus; non iiſdem temporibus, ut fit in Antipapis; ſed diverſis, idque intra annos octo; Papæ fuerint totidem, Formoſo etiam, & Sergio, excluſis. Et miremur, ſi hi ſolliciti magis fuerint de Papatu adipiſcendo, & retinendo; quam de rebus Eccleſiæ ſignandis?

c Eo reſpexit, quod primus ex Epiſcopo factus eſſet Papa.

d Lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis.

XLIII.

Poſt appoſitionem hanc recruduit ſchiſma; cujus vulnus Photiano concilio, & aſſenſu legatorum Papæ Ioannis VIII, *coaluiſſe videbatur. Cauſſas ſchiſmatis quatuor afferunt Græci. Primùm veterem offenſam ab diviſione imperii, de qua ſuperius vidimus. Hinc quòd Occidentales Symbolo Conſtantinopoli conſcripto in Synodo univerſali, auſi eſſent aliquid apponere extra Concilium generale, abſque item conſenſu, & approbatione Patriarchæ Conſtantinopolitani. Præterea culpam Græci conferunt in mores legatorum Papæ Romani; qui quoties Conſtantinopolim venirent, admodum ſuperbè ſe gererent; avarè quoque pecunias exigerent, & vix donis ullis explerentur. Denique concoquere non potuerunt, quòd Papa ſibi vindicaret poteſtatem in Eccleſiam Conſtantinopolitanam; atque etiam auſus eſſet excommunicare Patriarcham ejus, & tot Epiſcopos, ac Abbates.*

HÆ cauſſæ adferuntur in tractatu, quem Fratres Prædicatores adverſus Græcorum errores ſcripſere anno cIↃCCLII. Manuſcriptus is exſtat in bibliotheca Bavarica: unde Petrus Stevartius, Ingolſtadienſis Academiæ Procancellarius, ſequentia in ſuis ad Manuelem Calecam obſervationibus exſcripſit: *Cauſſas ſive excuſationes ſchiſmatis credimus eſſe quatuor. Prima fuit diviſio imperii. Licet enim Imperatores, qui regnabant Conſtantinopoli, poſt receſſum*

Conſtantini ab urbe Romana, pro eo quod totum contulerant Eccleſia, ſicut ſuprà diximus, nullum jus haberent in Italia: interdum tamen ubique regnaverunt. Sed cum intra Italiam, uſque ad Romam, barbara gens irruiſſet, & ſummus Pontifex auxilium Imperatoris Leonis, qui erat Conſtantinopoli, requiſiſſet, & ille negligenter agendo, auxilium præſtare Eccleſiæ refutaſſet a: compulſus eſt prædictus Papa magnum Carolum de Gallicis partibus revocare, & in Italia Imperatorem conſtituere, & Eccleſiæ defenſorem. Etenim erat ille Leo, ut legitur, valde voluptuoſus, & ideo in regimine imperii ſui valde remiſſus. Unde ſuo tempore Saraceni Syriam, Turci vero Cappadociam obtinuerunt: & ſic facta eſt diviſio imperii Romani.

a F. recuſaſſet.

Secunda occaſio diviſionis fuit, quia non fuerunt vocati ad concilium Ultramontanum, quando illa dictio FILIOQUE *fuit appoſita. Verum quia ſuperius cauſſam ſignavimus, hic ſubticemus.*

Tertia occaſio fuit, quam ipſi aliquando nobis in familiari colloquio aſſignaverunt: ſcilicet ſuperbam nimis exactio legatorum Papæ. Dicebant namque referentes, quod, quando legati ſummi Pontificis ab ipſa ſede Apoſtolica annuatim Conſtantinopolim Chriſma deferebant; niſi octoginta libra auri à Clero, & urbis populo, præter alia dona, & munuſcula, eiſdem impenderentur, non recedebant. Taceo, aiebant, de pompa & ſuperbia, quam ipſi oſtendebant.

Quarta vero, & potiſſima, quantum ad Clerum, fuit depoſitio Photii Patriarchæ, & excommunicatio ipſius, & aliorum prælatorum, & quorundam Abbatum.

XLIV.

Quod ſi nullo partium ſtudio trahamur; verendum profectò, ne triſtiſſimi hujus, & tam diuturni ſchiſmatis fontem caputque ipſe comperiamus, non Græcos duntaxat, quos non facile aliquis omni culpâ exemerit; ſed etiam, quod pace diſſentientium dixerim, Romanum & alios Occidentis Epiſcopos. Quos Græci vehementer culpabant, quia auſi eſſent quiddam, ſi non falſum, ſaltem controverſum, Symbolo addere, & ei Symbolo quod Oecumenica Synodus ſanxiſſet, appoſito etiam anathemate quidquam adjicere volenti. Quippe, inquiebant, Græci; Communis fidei cauſſa communi Eccleſiæ judicio debet decidi: eoque Oecumenica erat Synodus convocanda, ut iſtic veritas quæreretur, quæſita inveniretur, inventa definiretur, ac ſi ſic expediret, etiam apponeretur Symbolo. Alioqui ſi Epiſcopus, aut Concilium particulare auſit; anathema, aiebant, illi eſto; juxta Synodum Oecumenicam.

NOn dubium quidem, quin Græci, etiam ante exortum ſchiſma, dixerint, Spiritum S. à ſolo Patre procedere. Quomodo locutum convenit Theodoretum *b*. De Cyrillo ambigunt. Sed ſi ejus eſt liber de Trinitate, legas apud eum cap. x: Ἐκ δὲ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν, πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν· *Ex Filio Spiritum non dicimus: ſed Spiritum Filii nominamus.* Verbaque eadem, atque adeò caput integrum, legas etiam apud Damaſcenum lib. I. Orthod. Fid. cap xi. Sed ut ſic dixerint ante ſchiſma: tamen rectè à Latinis oggeſtum, aliter & tum locutos eſſe aliquos Græcorum. Neque hoc Græci poterant diffiteri. Ut planè eos fugerit ratio, qui putant, cauſſam ſchiſmatis principem fuiſſe, quòd ferre non poſſent Græci, propè omnes Occidentis Epiſcopos ſtatuere, Spiritum Sanctum etiam à Filio procedere. Sed vera cauſſa eſt, quòd Epiſcopus Romanus, vel Synodus Occidentalis, rem adeò controverſam, inconſultis Orientis Epiſcopis, definiiſſet, & Concilio inſeruiſſet Conſtantinopolitano, contempto anathemate, quod Oecumenica Epheſina *c* ſtatuerat omnibus aliquid addentibus Symbolo. Hinc Beſſario, Archiepiſcopus Nicenus, Synodi Ferrarienſis ſeſſ. IV: *Firmiter credimus, nil addere Symbolo licere, ſanctorum Patrum auctoritatibus innitentes: quippe non modo novas ſententias; verum etiam dictiones, aut alia verba, Symbolo addere prohibuerunt.* Occidentales hic dicere, nihil ſe Symbolo appoſuiſſe; ſed tantùm, quod erat obſcurius, declaràſſe: ac ſolùm eam fuiſſe Synodi ſententiam, ne quid adderetur, quod adverſaretur doctrinæ ea Synodo traditæ. Alioqui & eidem anathemati obnoxiam fore Synodum Conſtantinopolitanam; ut quæ, declarandi cauſsâ, quædam adjunxiſſet Symbolo Niceno. Audiamus luculentè de iſto diſſerentem P. Lombardum lib. I Sentent. diſt. XI: *In fine* (Concilii Conſtantinopolitani) *ſubjunctum eſt; Qui aliud docuerit, vel aliter prædicaverit, anathema ſit. Ideoque Græci nos anathematizant, quia dicimus, Spiritum S. à Filio procedere; quod ibi non continetur. Quod enim ſecundum nos ibi dicitur, Qui à Patre, Filioque; alterum à Latinis eſt additum, ſcilicet, Filioque. Nos autem illa verba ſic determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicaverit, id eſt, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicaverit, anathema ſit. Aliud ergo pro oppoſito poſuit: qualiter & Apoſtolus in epiſtola ad Galatas: Siquis aliud evangelizaverit, id eſt, contrarium: non dicit, ſiquis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi, ut ait Auguſtinus, præjudicaret: qui cupiebat venire ad quoſdam, quibus ſcribebat; ſicut ad Theſſalonicenſes; ut ſuppleret, quæ illorum fidei deerant: ſed qui ſuppleat, quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit.* Sed Orientales putare, hic magnum eſſe diſcrimen; quia Synodus Oecumenica non poſſet præſcribere Oecumenicæ; cùm par in parem non habeat poteſtatem: at poſſe Oecumenicam Synodum præſcribere Synodis, & Epiſcopis particularibus. Ac proinde nec Romanum Epiſcopum, nec Synodum ullam Occidentalem, inconſultis Patriarchis, & Epiſcopis Orientis cæteris, jus habuiſſe aliquid addendi: in communi enim fidei cauſſa nihil, niſi communi Eccleſiæ Catholicæ judicio, agi debuiſſe. Ac primitus Occidentales non multò ulteriùs litem hanc extendêre. Sed gliſcente magis magiſque auctoritate Eccleſiæ Romanæ, poſtea apertè dicere, diſparem eſſe rationem Papæ, & aliorum Epiſcoporum. Non ita is, cujus verba adduximus, Petrus Lombardus. Vixit autem ille anno cIↃCXLV. At ſic, uti dixi, Durandus, qui anno claruit cIↃCLXXX. Ut hoc tam diverſum reſponſi genus magis eluceat, non injucundum erit cum Lombardi verbis verba conferre Durandi: ſimul etiam, ut liqueat, ne tum quidem Græcos in Symbolo Conſtantinopolitano habuiſſe verbum illud FILIOQUE: ſed anathema dixiſſe Occidentalibus, quia illud apponerent. Sic verò ille lib. IV Ration. cap. XXV: *Et eſt notandum, quod in prædictis Niceno & Conſtantinopolitano conciliis, non leguntur verba illa,* FILIOQUE PROCEDIT. *Et quoniam apud Græcos in fine ipſius ſymboli ſub anathemate dicitur prohiberi, ne quis de fide Trinitatis aliud docere, vel aliter prædicare, quam ibi continetur, præſumat; ſed & Chalcedonenſe concilium apud eos celebratum, anathematizare præcepit eos, qui alteram fidem auſi eſſent componere, proferre, ſcribere, docere, vel aliud Symbolum tradere, quam præmiſſum eſt: ideo ipſi Græci nos anathematizatos aſſerunt, pro eo quod ibi addimus verba ipſa. Sed minus bene dicunt, tum quia illud non fuit canon lata ſententia, ſed comminatio quædam: tum quia inferior ſuperiorem ligare non poteſt: 21. diſt. inferior. Romana enim eccleſia non ſubeſt Conciliis, ſed potius Concilia ſubſunt ſibi: extra de elec. ſignificaſti.* Hactenus Durandus. Idemque voluit, ſed obſcuriùs dixit, Andreas Coloſſenſis; ut qui & hoc, & ſuperius Longobardi argumentum, conjunxerit: quando pro Romana Eccleſia ſic reſpondit Græcis in concilio Ferrarienſi Seſſ. IV: *Promitto vobis probare clariſſime, Romanam Eccleſiam, nullam ad Symbolum acceſſionem feciſſe, quæ ei licere non videretur; ſed quam vos additionem vocatis, eam explanationem, dilucidationemque quandam eſſe: ipſamque ab eadem Romana Eccleſia jure fieri potuiſſe; ac denique Romanam Eccleſiam non minùs addere quædam, quam obſcura illuſtrare, clarioraque reddere, ſummam facultatem habere.* Pluriaque in hanc mentem ibidem legere eſt. Nempe Durandus, & cæteri fere ejus temporis ſcriptores, magno conſenſu contendebant, non debere quemquam ex arctis Orientalium limitibus metiri potentiam Epiſcopi Ro-

b In refutatione anathematum Cyrilli, cap. 9.

c Cap. 7.

Digitized by Google

Romani. Papam enim in locum B. Petri, Apoſtolorum principis, ſucceſſiſſe; ac propterea curandum ei eſſe, nequa eccleſia uſpiam capiat detrimenti. Eundem per Spiritum Sanctum infallibile habere judicium de omnibus fidei controverſiis, eaſque decidendi poteſtatem: ut nihil neceſſe fuerit judicium Orientalium exſpectari. Hoc privilegium eſſe primæ ſedis; quæ primatum eum à B. Petro, Chriſti vicario, accepiſſet. In his Orientales multa requirere; duo imprimis. Primùm quòd ſibi adſcriberet, quod minimè ſibi vindicaſſet ipſe B. Petrus. Nunquam enim ſibi hoc privilegium Petrum tribuiſſe, ut judicaret ſolus, & à nemine judicaretur. Siquidem cùm Paulus *a*, & Barnabas, ob exortam controverſiam in re etiam minori, puta duntaxat ob ceremoniam circumciſionis, Hieroſolymam eſſent profecti: non unum Petrum quæſtionem decidiſſe; ſed Synodum eſſe convocatam; in qua & Iacobus, & cæteri etiam, qui Apoſtoli non eſſent, ſententiam dixerint. Paulo *b* quoque ei in os reſiſtente, quòd non recto pede incederet, paſſum ſe eſſe ab eo moneri, & corrigi. Quippe qui probè ex Chriſti præſcripto nôſſet, non eum eſſe ſe oportere, qui dominium, & poteſtatem, in Apoſtolorum alios haberet, quomodo Monarchæ primatum obtinent. Nam quem primatum haberet, ſolùm eſſe ordinis; qualis in domo Dei requiratur. Addebant, ei primatum attributum, tum quia primus eſſet omnium vocatus ad munus Apoſtolicum; tum etiam ob zelum ferventiſſimum. Eoque ſenſu *Apoſtolorum caput*, hoc eſt, principem, ſive primum, vocari potuiſſe; qui cæteroquin *os* potiùs *Apoſtolorum* diceretur; quia ubi pro omnibus unum dicere oporteret, ille omnium nomine loqueretur.

[a Act. cap. 15.]

[b Gal. cap. 2. verſ. 12, 14.]

Præterea addebant Orientales, etiamſi hoc largirentur, Petrum, Apoſtolorum principem, judicare omnes, judicari autem à nemine potuiſſe; ſolum etiam habuiſſe jus omnes decidendi controverſias: non tamen conſequi, privilegium tam nobile derivâſſe in Epiſcoporum quemquam. Siquidem duo hæc in Petro, & Apoſtolorum aliis, diſtingui oportere; quòd Apoſtoli, & quòd Epiſcopi fuerint. Epiſcopos à B. Petro, vel Apoſtolorum alio, creatos, non ſucceſſiſſe eis in Apoſtolatu; ſed Epiſcopatu ſolùm. Apoſtolos enim non creari ab Apoſtolis, ſed à Chriſto: qui ſolus poteſtatem habeat, quos velit, mittendi in orbem univerſum, ad prædicandum Evangelium; eoſque Spiritu Sancto donandi, quo judicium habeant infallibile in dogmatis fidei; itemque dono miraculorum inſtruendi, & poteſtatem conferendi ad Epiſcopos, ac presbyteros, paſſim ordinandos; à quibus deinde alii conſtituerentur. Proinde iſta in Apoſtolis concurriſſe, in Epiſcopis non item. Apoſtolorum enim fuiſſe munus temporarium; quo in fundandis primis Eccleſiis Chriſtus uti voluiſſet: jactis eorum fundamentis, Epiſcopos ſuffeciſſe; quorum munus duraturum eſſet uſque ad finem mundi.

Adhæc ut derivatum eſſet tale privilegium in Epiſcopos; non Epiſcopum Romanum id munus ſibi magis poſſe arrogare, quàm Epiſcopos alios. Præſertim cùm Petrus etiam aliis in locis Epiſcopos ſtatuerit: ut Antiochiæ, & Alexandriæ: & quidem priuſquam ullum Romanæ præficeret Eccleſiæ.

Nec quia Romæ unà cum B. Paulo martyrio vitam finierit; eo voluiſſe, ut Romana Eccleſia tali privilegio gauderet. Aliter ſi eſſet, tabulas requiri, quibus id caveatur; ut in teſtamentis fieri ſolet.

Non ad iſta conticeſcere Occidentales; ſed objicere tot ſæculorum ante ſchiſma conſenſum, quibus Papa Romanus habitus eſſet primæ ſedis Epiſcopus: unde verò, inquiebant, hunc primatum accepetit, niſi à Petro, & Apoſtolis?

Hic Orientales inter primatum omnium, ac poteſtatem in omnes, diſtinguere. Præterea negare eum primatum ſuum à B. Petro accepiſſe. Ad prius quod attinet, ajebant, primatum eum eſſe ordinis, & honoris; non poteſtatis in univerſos, etiam Patriarchas Orientis, & qui eorum in diœceſibus agitarent. Nam, inquiebant, ſi Romanus Epiſcopus, quia primæ ſedis eſt, eò poteſtatem habet in ſecundæ ſedis Epiſcopum, hoc eſt, Conſtantinopolitanum: hic pari ratione eam habiturus eſt in Alexandrinum, quia is ordine ſit tertius: Alexandrinus item in Antiochenum, quoniam is eſt quartus: Antiochenus in Hieroſolymitanum, quia is ſit quinctæ ſedis Epiſcopus. Quod nemo dicere auſus eſt; nec talis unquam opinio obtinuit in Eccleſia Dei.

Ad poſterius verò reſpondebant, Romanum Epiſcopum non habere primatum ſuum jure divino; ſed humano, & Eccleſiaſtico: hoc eſt, non à B. Petro, ſed ab Imperatoribus, & Conciliis. Quippe in domo Dei opus eſſe, ut omnia fiant εὐτάκτως *a*: quod autem placuiſſet, principem locum dare potiſſimùm Epiſcopo Romano; id factum fuiſſe ob Urbis dignitatem, quia hæc eſſet caput Orbis Romani: ac ſimili de cauſſa proximum primò locum tenuiſſe Alexandriam: nempe quia proxima, & magnitudine, & civili honore, cenſeretur: ſed ex quo Conſtantinopolis condita, quæ nova Roma dicebatur; & in civili dignitate æqualem, ac Roma vetus, honorem adepta fuit: etiam Cæſari, ac Patribus, æquum eſſe viſum, ut Epiſcopus Alexandrinus non ſecundum, ſed tertium locum obtineret; Conſtantinopolitanus autem loco quidem ſecundo foret, cùm duæ eſſe ſedes primæ non poſſint; cætera autem honore æquaretur. Atque hæc adſtruebant ex ipſis Synodis Oecumenicis; quemadmodum videre eſt apud Nilum Theſſalonicenſem, atque alios. Verba apponerem, niſi alibi id facerem.

[a Bono ordine.]

XLV.

Ab dejecto Photio uſque ad Conſtantinopolitanum Patriarcham Michaelem Cerularium, per ſpatium nempe annorum CLXV, *non videtur de hac controverſia inter Latinos, & Græcos, diſputatum. Sed Cerularius hic vehementer adverſus Latinos inſurrexit: nec ejus ſolùm, quod de Proceſſione Spiritus Sancti dictum; ſed aliorum multorum tum errorum, tum criminum traduxit.*

VIde ejus ad Petrum, Patriarcham Antiochenum, epiſtolam apud Baronium Tom. XI ad an. CIↃLIV: qui tertius erat, ex quo Cerularius hic factus erat Patriarcha. Nos, cæteris omiſſis, ſolùm apponemus, quæ ad præſentem pertinent controverſiam. Ut quod inter alia ait: *Sed præter hæc talia, & hujuſmodi ſe habentia, in ſacro Symbolo hanc etiam adhibent additionem, malè, & perniciosè ſentientes. Ita enim ſe habet: Et in Spiritum Sanctum, dominum & vivificantem, qui ex Patre, Filioque, procedit.* Ut verò univerſis reſponderit Petrus Antiochenus, ex epiſtola ejus, quæ apud eundem Baronium eſt, videre licet. Etiam ſupereſt epiſtola, ejuſdem Michaelis Cerularii, & Leonis Achrideni nomine ſcripta ad Joannem Tranenſem in Apulia Epiſcopum: in quâ de azymis, & alia, objicit Latinis. Hoc ita eſſe, liquet ex Epiſtolis Leonis IX ad Imperat. Conſtantinum Monomachum, & Patriarcham Michaëlem. Adhæc ex libro Anſelmi, quem tum temporis ſcripſit de proceſſione Spiritus Sancti contra Græcos. Præterea Sigeberto in Chronicis ad annum CIↃLIV, & Antonino part. III, tom. XXII, cap. XII, §. XI.

Vixit hujus Patriarchæ temporibus quoque Nicetas Pectoratus, monachus Conſtantinopolitanus, Sigeberto Gemblacenſi etiam memoratus in Catalogo. Et hic Patriarchæ ſui partes ſequebatur.

Utrique reſpondit ejuſdem ætatis ſcriptor Humbertus Cardinalis, Sylvæ Candidæ Epiſcopus, vir Latinè Græceque doctiſſimus, è Tullenſi Eccleſia in majorem lucem productus à Leone IX, & ab eodem poſtea legatus Conſtantinopolim miſſus. In libello excommunicationis contra Michaelem Patriarcham, à Leone IX per Humbertum hunc, & alios Apocriſiarios factæ, hæc verba legas de Græcis: *Sicut Pneumatomachi, vel Theomachi, abſciderunt à Symbolo Spiritus S. proceſſionem a Filio.* Atque hoc etiam nomine iis, ut Pneumatomachis, poſtea dicitur Anathema Maranatha. Interea, quæ ab Humberto contra Græcos ſcripta, potiùs ſunt de azymo, & jejunio Sabbathi, quàm proceſſione Spiritus Sancti. Quemadmodum nec Leonis IX ad Michaëlem Conſtantinopolitanum, & Leo-

nem

Digitized by Google

nem Achridenum, epiſtola de alio eſt, quàm de vanitate Græcorum, & convitio illo, quòd Latinos vocarent *azymitas*. Eas Leonis literas habes in Pontificum epiſtolis. Humberti verò libellos, & epiſtolas, partim in appendice Baroniana Tom. XI: partim Caniſii Antiq. Lect. Tom. VI: Græcè verò adſervatur in Bibliotheca Bavarica.

In eâdem bibliothecâ exſtat Metropolitani Achrideni prima, & ſecunda *συνεισφορά*, ſive congreſſio cum Latinis de Spiritus Sancti proceſſione. Per Achridenum autem intellige Bulgariæ Archiepiſcopum; quia Achris eſt Metropolis, ac regia Bulgariæ. Quod ſi idem, qui cum Michaële Cerulario ad Petrum Antiochenum ſcripſit, cui etiam Leo IX reſpondit; illius *εἰσφορᾶς* a de proceſſione Spiritus Sancti auctor ſit: ſanè ex Michaëlis, & Leonis IX ætate, etiam de hujus epiſtolæ auctore ſatis conſtet. Sed in ſerie illa tot Achridenorum Antiſtitum, quis hunc eſſe eum ſpondeat? Præſertim quando, ſi non omnes, ſaltem complures ex Achridenis, ſive Bulgaris, ſe oppoſuerint Latinis: inque his Gennadius, Bulgariæ Archiepiſcopus; cujus adverſus Latinos liber in Bavaricâ itidem bibliotheca ſupereſt MS. Item Bulgariæ Archiepiſcopus Theophylactus: de quo mox dicam.

a Congreſſionis.

XLVI.

Cerulario huic in patriarchatu ſucceſſit Conſtantinus III Lichudes: huic illi Ioannes VII Xiphilinus, cujus exſtat epitome Dionis. Horum tempore, & deinceps, claruit Michael Pſellus; qui & ipſe Græcorum partes ſecutus.

b P. 157.

SIc enim ille in capitibus Theologicis cap. x b. *Ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία τὸν πατέρα μὲν δογματίζει ἀγέννητον, τὸν υἱὸν δὲ γεννητὸν ἐκ τοῦ πατρός, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ πατρός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Sancta, ac univerſalis Eccleſia tradit; Patrem eſſe ingenitum; Filium verò genitum ex Patre; Spiritum autem procedere ex ſolo Patre, & non etiam ex Filio.*

De ætate Pſelli quod diximus, liquet ex eo, quòd funebri oratione laudârit Simeonem Metaphraſtem, qui ſub Conſtantino Duca claruit: & imprimis inde, quòd præceptor fuerit Michaëlis VII Ducæ, cognomento Parapinacii: quem diſcipulum ſuum uſque adeò literarum ſtudioſum reddidit, ut is regni negotia duobus committeret Eunuchis, & dum totum ſe ſtudiis immergit, cùm necdum ſeptennio regnâſſet, imperio à Nicephoro Botoniate dejiceretur, cumque filio Conſtantino Porphyrogenneto detruderetur in monaſterium. Vide Ioannem Curopalatem. Imò Pſelli hujus ad Michaëlem Ducam exſtat liber de Trinitate, & Chriſti perſona, atque alia item. Quare prorſus ratio fugerit Baronium, Bellarminum, ac tot alios, qui ducentis antè annis, ſub Leone Philoſopho putant floruiſſe. Qua de re pluta diximus lib. II de Hiſt. Gr. cap. XXVI.

XLVII.

Etiam Theophylactus iis temporibus hanc Græcorum ſententiam defendit.

DE cujus ætate itidem multis aberratum. Ex epiſtolis enim cognoſcimus, vixiſſe circa annum CIↃ LXX. Quâ de re etiam occaſione aliâ dictum nobis Oratoriarum Inſtitutionum lib. VI, cap. II, lect. II. Præterea omnem ſcrupulum tollit ejus oratio, quâ celebravit Alexium Comnenum; qui demum ad Imperium pervenit an. CIↃ LXXX, ac annis regnavit XXXVII. Illa quoque oratio in bibliotheca exſtat Bavarica. Ut fallantur, qui illum referunt ad annum IↃ CCC LXXXII: uti inter alios v. cl. Marquardus Freherus, indice Scriptorum Chronologico, quem præmiſit juri Græco-Romano: item Gregorius de Valentia Commentariorum Theologicorum diſp. II, q. x, punct. II. Nec tamen eos deficit priorum auctoritas. Nam FF. Prædicatores libro, quem Conſtantinopoli adverſus Græcorum errores anno CIↃ CC LII ſcripſerunt, ajunt, Theophylactum à Photio Patriarcha miſſum eſſe Bulgaris Epiſcopum. Quam ſententiam etiam amplectitur Petrus Pithœus libro de proceſſione Spiritus S. Nempe ei probabile videtur, Photium, hominem ut doctiſſimum, ita callidiſſimum, Bulgarici Archiepiſcopatus præmio Theophylactum, quem ob ingenium, & doctrinam, ſuſpiceret, ſibi devinxiſſe; eo magis, quia jam tunc inter Papam, & Patriarcham, ordinationis jus controverſum foret. Sed (ut aliunde non conſtaret certò de tempore) non video, cur quod Photium ajunt feciſſe, id non potiùs ſtuduerit Cerularius. Uterque enim acerrimus fuit Romanæ Eccleſiæ inimicus. Magno animo ſe ei oppoſuit Photius: at longè majori Cerularius: ſaltem acriùs, & maligniùs, Romanam dixeris Eccleſiam traduxiſſe. Et ſatis veriſimile eſt, ex eo, quòd primus poſt Photium Michaël Cerularius tam inimicitet cauſſam egerit; Fratres Prædicatores, qui duobus quaſi ſeculis poſtea vixerunt, hos duos confudiſſe; eumque à Photio ordinatum crediddiſſe Epiſcopum, quem tanto poſt ordinâſſet Cerularius. Utcunque illud eſt; ſaltem certum eſt, hunc Bulgariæ Epiſcopum Theophylactum, eruditum ſanè Scripturæ interpretem, cum Photio, & Cerulario, de Spiritus Sancti proceſſione à ſolo Patre, conſenſiſſe. Liquet id clarè ex iis, quæ ipſe de hoc dogmate acerbè adeò adverſus Latinos ſcribit in cap. III Evangelii B. Ioannis.

Nec tamen tam averſus à Latinis fuit, quàm Græcorum plurimi; qui omnes Latinos ritus à ſuis diſcrepantes, ut profanos, & impios damnarent. Adverſus quos Demetrius Chomatianus diſputat in Reſponſis ad Conſtantinum Cabaſilam, Archiepiſcopum Dyrrachii. Qui compluria è Theophylacto adducit, ut oſtendat, quantopere is vir objurgârit eos, qui nullo diſcrimine omnes in Latinis ritus damnarent, à Græcorum conſuetudine diverſos. Ipſe autem, Theophylacti exemplo, vix aliud prorſus, & citra ullam diſtinctionem rejicit, quàm de proceſſione Spiritus Sancti à Filio: longè in eo diverſus à Balſamone, qui in Reſponſis ad Marcum, Patriarcham Alexandrinum, commercii quicquam cum Latinis habendum negat, niſi omnia corrigant inſtituta, quæ non conveniant cum Græcis. Verba qui volet, & Theophylacti, & Chomatiani, & Balſamonis, reperiet in jure Græco-Romano, Tom. I.

XLVIII.

Poſtea etiam conſtanter hanc ſententiam retinuerunt Græci. Itaque acriter iterum de hac controverſia diſceptatum fuit in Concilio ab Urbano II indicto, ac Bari in Apulia celebrato, anno CIↃ XCVII. In eo cum Græcis diſputando primas tulit Anſelmus, Cantuarienſis Archiepiſcopus. Cumque Græci in ſua perſiſterent ſententia, anathema iis dictum fuit à Papa.

BRevitèr de eo Edinerus, lib. II vitæ Anſelmi; cui auctor is familiaris fuit. Ac ipſe etiam unà cum Anſelmo Synodo interfuit. Fuſiùs verò rem omnem narrat Wilhelmus Malmesburienſis lib. I de geſtis Pontificum Angl. Acta quidem Concilii perierunt: ſed exſtat liber ipſius Anſelmi de Proceſſione Spiritus S. Eo argumenta totius diſputationis complectitur; ac ſcriptus poſtulato Hildeberti, Cenomanenſis epiſcopi: ut ex XXI ejus epiſtola liquet, quæ cum cæteris exſtat in bibliotheca Patrum a.

a Tom. 3. edit. 2. pag. 895.

XLIX.

Etiam cum Græcis diſputatum in Concilio Lateranenſi; quod anno CIↃ CC XV indictum fuit ſub Innocentio III. Sed eo damnata quidem eſt ſuperbia Græcorum adverſus Latinos: nihil verò particulatim actum fuit de Proceſſione Spiritus Sancti, vel additione illâ ad Symbolum Conſtantinopolitanum.

VIde ejus Synodi Acta capite II.

L.

In Lugdunenſi autem Concilio, celebrato ſub Gregorio X, anno CIↃ CC LXXIV, (cui & Michael Palæologus, Imperator Orientis, intererat,) Græci ſunt profeſſi conſentire ſe Latinis. De additione tamen illâ in Symbolo non fuit acris contentio.

Teſtis

Digitized by Google

TEſtis Nicephorus Gregoras lib. v: ubi ait, de tribus hac Synodo fuiſſe actum; ut in ſacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor Patriarchis fieret mentio. Item ut cuique liceret Romam, velut ad ſuperiorem Curiam, provocare. Denique ut in cunctis Papæ Romano deferretur principatus. Subjungit deinde: Περὶ δὲ τῆς προσθήκης, ἣν ἐκεῖνοι περὶ τὸ ἱερὸν καινοτομοῦσι σύμβολον, ἢ περὶ ἄλλης οἱασοῦν ὑποθέσεως, ἀναγκαστική τις ἔρις τότε οὐ συνεκινήθη, ἀλλὰ μακρά τις ἠρεμία καὶ ἄνεσις τὰ μεταξὺ περιεῖχε πράγματα τούτου γε ἕνεκα. *De appendice verò* (Symboli Conſtantinopolitani) *quam* (Latini) *illi novarunt, aut alio quovis argumento, interea nulla acrior contentio incidit; ſed, quod ad eas quidem res attinet, quieta ac tranquilla fuere omnia.* Amplius Latini dicunt: è quibus præcipuè advocari meretur jam antè memoratus nobis Durandus: ut qui Concilio interfuerit. Sic verò ſcribit a: *Græci ſe erraſſe videntes, quoſdam prælatos de ſuis ad generale Concilium Lugdunenſe, ſub Gregorio Papa celebratum, miſerunt; qui in dicto Concilio publicè,* NOBIS VIDENTIBUS, *ſuo & omnium prælatorum, & Imperatoris Romani* b *nomine, profeſſi ſunt, quòd Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, ſed tanquam ex uno principio; non duabus, ſed unicâ ſpiratione, procedit.* (*Extra de ſumma Trinit. & fide Cath.*) *prout in ejuſdem Gregorii conſtitutione habetur: coram toto Concilio ter Græcè, & ter Latinè, Symbolum, cum dictis verbis, ſecundum Scripturas,* FILIOQUE *ſimiliter decantando.* De eâdem Synodo ſic Matthæus Weſtmonaſterienſis ad an. clɔ cc LXXIV: *In hoc etiam Concilio, de converſione Græcorum poſt ſchiſma, lætitia magna fuit.* Et Robertus Gaguinus lib. VII. de geſtis Francorum: *Adfuit concilio Palæologus, Græcus Imperator; Eccleſiæque Occidentali ſe univit.* Nauclerum, & alios, ne longior ſim, prætereo.

a Lib. 4. Rationalis cap. 15.

b Non Latinæ, ſed veteris Romæ, ſive Conſtantinopolitani.

LI.

Nec Latini tamen habent, quòd magnopere conſenſu eo ſe jactent. Siquidem Græci, poſtquam domum redierunt, reſiluere ab omnibus, quæ Lugduni approbâſſe dicuntur.

JOſephus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, repudiatâ eâ concordiâ, ſeſe patriarchali dignitate abdicavit: inque Archiſtrategi monaſterium ad Boſphorum ſe recepit: ubi quod reliquum erat ætatis, religioſo in otio tranſegit: ut proximè poſt verba antea adducta commemorat Gregoras: unde & cætera petas licet.

LII.

Iterum de hac controverſia in Concilio actum Florentino: ubi ſecundò Græci Latinis conſenſerunt; etiam de additione iſta Symboli Conſtantinopolitani.

COncilium hoc tempore Eugenii Papæ IV Ferrariæ cœptum anno clɔ cccc XXXVIII; ac poſt XVI Seſſiones, ob graſſantem peſtilentiam, tranſlatum Florentiam fuit, atque anno finitum clɔ cccc XXXIX. Interfuit ei Conſtantinopolitanus Imperator, ejuſdemque loci Patriarcha Joſephus, ac eruditi multi Græcorum Theologi.

LIII.

Conſenſio tamen Græcorum talis fuiſſe videtur, ut ſuam non damnarent ſententiam: ſed putarent, conciliari poſſe Græcorum, ac Latinorum opinionem.

LIquet hoc ex ultima ſeſſione; ubi de iſtac controverſia ſic loquitur Joſephus, Patriarcha Conſtantinopolitanus: *Ego noſtrum paternum dogma non derelinquam, neque mutabo; ſed in eo, quouſque vixero, permanebo.* Hæc non ſunt deſerentis ſententiam priorem. Continuò tamen ſubjungit, quæ oſtendant, Latinorum etiam ſententiam admittere, ſi commodè exponatur. Sic enim loquitur: *Sed quoniam Latini non temere, nec ex ſententia propria; verum Sanctorum auctoritatibus adducti, Sanctum Spiritum ex Patre, Filioque, procedere credunt; idcirco eis aſſentior, & cum ipſis conjungor, ac præpoſitionem* PER FILIUM, *Spiritus Sancti cauſſam ſignificare concedo.* Unde liquet, quatenus exiſtimet, illud FILIOQUE ab Oecumenico poſſe Concilio Symbolo addi Conſtantinopolitano. Nempe qua mente olim etiam Græcorum complures ita fuerant locuti: non autem, quaſi propterea recedat ab eo, quod Græca hactenus Eccleſia tanto ſtudio defenſitaſſet. Sed poſtero die tantùm concordiæ dediſſe exiſtimatur, ut non in hoc modò, ſed in cæteris etiam, opinioni ſubſcriberet Eccleſiæ Romanæ. Nam cùm ex more in penetrale domûs ſcribendi ſe cauſſâ recepiſſet, mortuum ibi repertere, ac apud eum pyctacium, in quo hæc exaraſſet: *Quæ Domini Jeſu Chriſti Catholica, & Apoſtolica Eccleſia Romæ veteris ſentiat, ac celebret; omnia me quoque ſentire, credereque, profiteor; ac ipſis plurimùm acquieſco.* Quemadmodum legas in ultima ſeſſione Concilii Florentini. Hinc conſcriptæ literæ, ut vocant, ſanctæ Unionis: in quibus iſtoc, inter alia: *Hoc ſacro univerſali approbante Florentino Concilio, definimus, ut ſic omnes profiteantur, quia Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio, æternaliter eſt, tanquam ab uno principio, & unicâ ſpiratione procedit; declarantes, quod Sancti doctores & patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc ſignificetur, Filium quoque eſſe ſecundum Græcos quidem cauſſam, ſecundùm Latinos verò principium ſubſiſtentiæ Spiritus Sancti, ſicut & Patrem. Definimus inſuper explicationem verborum illorum,* FILIOQUE, *veritatis declarandæ gratiâ, & imminente tunc neceſſitate, licitè, ac rationabiliter, Symbolo fuiſſe appoſitam.* Atque ita videri potuit finis tandem impoſitus tot ſeculorum controverſiæ de Proceſſione Spiritus Sancti à Patre Filioque, & appoſitione ejus ad Symbolum Conſtantinopolitanum.

LIV.

Sed neque ſic firma fuit concordia: quia, Græcis domum reverſis, reſciſſa ſunt cuncta, quæ in Concilio fuerant acta, & tranſacta.

LAonicus Chalcondylas lib. VI: Ταῦτα ἀποδεξαμένου τοῦ ἀρχιερέως, ἐκομίζετο ἐπὶ τὴν βασιλείαν Βυζαντίου μετὰ ταῦτα ὁ τῶν Ἑλλήνων βασιλεύς. Οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες, ὡς ἐπ' οἴκου ἐγένοντο, οὐκέτι ἔφασαν ἐμμένειν τοῖς ὡμολογημένοις. *His ita cum Pontifice compoſitis, Græcorum Imperator Byzantium proficiſcitur. Græci verò domum reverſi, dixerunt, non amplius iis, de quibus convenerat, ſtare ſe velle.* Atque id factum imprimis impulſu Marci Epiſcopi Epheſini: qui & ipſe Synodo interfuerat, ſed nunquam conſenſerat.

LV.

Ac in ſententia ſua perſtitere Græci, uſque ad captam Conſtantinopolim: quod XIV poſt annos contigit.

NAm obſeſſa quidem Urbs anno clɔ cccc LII; ut liquet ex Philelphi ad filium epiſtolâ eo anno exaratâ: capta autem clɔ cccc LIII, die Maji XXIX, biduo ante ferias S. Iacobi, poſtridie Mariæ Magdalenæ: ut fallatur Bellarminus in Chronologia, cùm ita ſcribit: *Conſtantinopolis capitur à Turcis anno* clɔ cccc LII, *in ipſis feriis Pentecoſtes, ſic Deo ulciſcente perfidiam Græcorum circa Proceſſionem Spiritus S. à Patre, & Filio.*

LVI.

Ac deinceps etiam hac in controverſia, ſicuti in aliis, retinuere opinionem majorum.

UT cognoſcere eſt ex iis, quæ Ieremias, patriarcha Conſtantinopolitanus, ſcripſit ad Theologos Wittebergenſes cap. 1.

F I N I S.

I N D E X

TRIUM DISSERTATIONUM

DE

TRIBUS SYMBOLIS.

AP. *indicat diſſertationem primam, quæ eſt de Symbolo Apoſtolico.* **AT.** *ſequentem, ſive de Athanaſiano.* **CO.** *tertiam, ſive de Conſtantinop. Symb. Numerorum prior, qui eſt Romanus, theſin; Barbaricus paginam; litera* a, *primam; &* b, *ſecundam columnam indicat.*

A.

Achris, Bulgariæ metropolis; unde Bulgariæ Archiepiſcopi dicuntur Achrideni. CO. xv. 536. a
Alexandri ab Hales ætas. AP. iv. 523. b
Alexii Ariſtini error. CO. xvi. 526. a
Andreæ Coloſſenſis in Ferrarienſi Concilio *μνημονικὸν ἁμάρτημα*. CO. ix. 524. b
Apocriſiarii qui. AT. i. 516. a
Apoſtoli a quibus Symboli auctores negentur. AP. viii. 504. b. Apoſtolorum ſinguli quod fidei caput credantur appoſuiſſe Symbolo Apoſtolico. AP. x. 505. b 506. a. Et quo fine id credantur feciſſe. xii. 506. a. Apoſtolicum dici Symbolum, non quia ab Apoſtolis confectum; ſed quia ſumma ſit doctrinæ Apoſtolicæ. AP. xxi. 508. b. Vel quia ſit a ſede Romana, quæ Apoſtolicæ titulo gauderet. Cætera vide in *Symbolum Apoſtolicum*.
Aqua vitæ de ſede Dei, & Agni, fluens, in Apocalypſi, expoſita ab Adone de proceſſione Spiritus S. à Patre, Filioque. CO. xxvii. 528. b
Aquilegienſe Symbolum collatum cum Romano, & Orientali. AP. xxx. 510. b. *ſeq.*
Aquiſgranenſis Synodus ſub Carolo Mag. de Proceſſione Spiritus S. CO. xxvii. 518 b. Et à Leone III, quod ad dogma hoc, comprobata. xxviii. xxix. 528. b. *ſeq.*
Aſymboli qui. AP. xvii. 507. a
Athanaſianum quod dicitur Symbolum, jam à tribus, quatuorve ſeculis, ejus habitum fuit. AT. i. 516. a. Qui primi ejus Symboli mentionem fecerint. i. *ibid.* Athanaſii tempora ſub Conſtantino Magno, & liberis, breviter ſub oculos poſita. ii. 516. b. *ſeq.* Athanaſius damnatus à Synodo Tyriâ. v. 517. b. Quando idem mortuus. vi. *ibid.* Non eſſe ejus Symbolum, quod putatur. *ibid.* Quantopere eum amarint, & æſtimarint SS. Patres. xiv. 520. b. Vera cauſa accuſationis Athanaſianæ. x. 518. b. Scripſeritne ſuum Symbolum in Occidente. ii. 516 b. Symbolum, quod ejus creditur, pluribus ſeculis poſt ejus exceſſum, Eccleſiæ fuit ignotum. xiv. 520. b. xvii. 521. a. Anaſtaſii à nonnullis creditum fuit. xix. 521. b. Latinè videri conſcriptum. xxiii. 522. a. Quis verus ſit autor ejus Symboli, eſſe incertum. xxiv. 522. b. Athanaſii non eſſe id Symbolum, quod ejus dicitur, probatur primùm eo, quod abhorruerit à novo Symbolo poſt Nicenum condendo. AT. xi. 518. b. Deinde quia in veteribus Athanaſii codd. deſideretur. xii. 519. a. Tum quia nec Athanaſius ipſe ejus meminerit; nec ejus, vel proximi ævi quiſquam. xiii. *ibid.* Imò nec illis memorari, qui vitam Athanaſii aliquot ſeculis poſtea exararunt. xviii. 521. b. Utcunque verò poſt ſeptingenteſimum annum videatur ſcriptum, circa milleſimum tamen à nonnullis ex argumento obortam ſuſpicionem eam, ab Athanaſio ſcriptum fuiſſe. xv. 520. b. Poſt annum verò milleſimum ducenteſimum, communiorem fuiſſe opinionem, Athanaſii eſſe; aliquibus interim Anaſtaſii eſſe ducentibus. xix. 521. b Orientales autem neque olim agnoviſſe, neque agnoſcere hodie. xx. *ibid.* Etiam inde liquere, non eſſe Athanaſii, quia is potius ſcripſiſſet Græcè. xxiii. 522. a. Credi aliquibus Anaſtaſii, aliquibus etiam Euſebii Verſellenſis; aliis etiam Theologi Galli. xxiv. 522. b. Ac poſtremæ ſententiæ ſubſcriptum. *ibid.*
Auguſtini ſermo ille, quo Apoſtolorum ſingulis proprium aliquod Symboli caput aſſignatur, non tam ſuppoſititium eſſe, quam interpolatum, idque è ſerie ipſâ oſtenſum. AP. xxiii. 519. a. b. Auguſtino incognitum Symbolum Athanaſianum. AT. xiii. 520. a

B.

Baptizandis quàm ſimplex, Apoſtolorum tempore, fidei fuerit profeſſio. AP. xiv. 506. b. xxix. 510 b
Baronii opinio refellitur, exiſtimantis, Athanaſium Julio Papæ Romæ Romanâ linguâ recitâſſe id Symbolum, quod *Athanaſianum* hodie vocatur; atque idem reprehenſus, quòd in Annalibus ſuis omnia tantopere trahat ad poteſtatem Papæ extendendam ſupra Patriarchas, & Epiſcopos Orientis. AT. viii. 518. a. ix. *ibid.* x. 518. b. Expenſa Timothei Patriarchæ verba, Baronio minùs intellecta. CO. xix. 526. b. Baronii lapſus de ætate Pſelli CO. xlvi. 536. a
Bάκλας, Photii commentum; quod ei proſperè ſucceſſit. CO. xxxvi. 531. a
Bellarmini error de ætate Pſelli. CO. xlvi. 536. a
Βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, & *Ῥὴξ τῶν Ἀλαμανῶν*, & *Δεσπότης*, quomodo differant. CO. xxxiii. 530. a

C.

Catechomenorum, & Competentium, diverſa inſtitutio. AP. xx. 508 a. b
Cerularius. Vide Michael Cerularius.
Chriſtophorus Papa an illud Filioque inſeruerit Symbolo Conſtantinopolitano. CO. xxxvii. 532
Clementis epiſtolam ad B. Jacobum eſſe ſuppoſititiam, oſtenſum. AP. xxiii. 519. b
Commeſſalia quæ poſterioribus dicta ſeculis. AP. ix. 505 a
Competentes qui, & unde dicti; ac ſublimiora iis tradi ſolere, quàm Catechumenis. AP. xx. 508. b
Conſtantinopolitanæ Synodi Oecumenicæ tempus, & quis ei præſederit. CO i. 523. a. Synodus hæc non ſolùm quædam de Spiritu Sancto; ſed pluſcula etiam alia addidit Symbolo Niceno; & quæ illa ſint. viii. ix. 524. b. x. xi. 525. a. Conſtantinopolitana Oecumenica erat duplex; una Ignatiana, Photianæ altera; illa Occidentalibus, hæc Orientalibus comprobata. xxxvi. 531. a
Conſtantinopolitanæ Synodi Symbolum. Vide Symbolum Conſtantinopolitanum.
Convivia de conſertis quæ dicta poſterioribus temporibus. AP. ix. 505. a
Corvinæ abbatis de Athanaſio judicium præclarum. AT. xiv. 520. b
Crux Domini quando inventa, & quo in pretio fuerit temporibus Cyrilli Hieroſ. AP. li. 515. a. b
Cyrilli Hieroſolymitani ætas oſtenſa AT. li. 514. a. Argumentis occurritur, quibus probare conantur, catecheſes ejus non eſſe genuinas. *ibid.* b

D.

Damaſus primus creditur inſtituiſſe, ut Symbolum Conſtantinopolitanum in ſacris recitaretur; idque exemplo Græcorum. CO. xvii. xviii. 526. a. Id falſum videri, cùm demum ſeculo, & ampliùs pòſt, Timotheus Patriarcha Conſtantinopolitanus id fecerit. xix. 526. b
Demetrius Chomatianus Romanam Eccleſiam modeſtiùs aliis impugnavit. CO. xlvii. 536. b
Δεσπότης. xxxiii. 530. a
Durandi Mimatenſis ætas. AP. i. 503. a

E.

Elipandus Toletanus cujus erroris, & quibus Conciliis condemnatus. CO. xxvi. 528. a
Epheſinum Concilium quâ mente aliquando dicatur œcumenicum ſecundum. CO. xix. 526. b
Ἐπιτρέπεσθαι συνεδρεύειν quid Apoſtolo Petro. AP. xx. 508. b
Ἔρημος, & *ἱερομάχης*. AP. xvii. 507. a

F.

Fabula de puteo Trevirenſi unde ſit nata. iv. 517. a. b.
Felix Urgelitanus cujus erroris, quando, & ubi reus peractus. CO. xxvi. 528. a
Fidei profeſſio in baptizandis, quàm ſimplex fuerit temporibus Apoſtolorum. AP. xiv. 506. b. xxix. 510. b. Fidei dogmata quædam ſunt ſubtiliora; quæ ſi quis intellectu ſuo capere non potuerit, ex Leonis Papæ ſententia, non propterea damna-

Digitized by Google

damnatur ; ſed tum demum, ſi cùm poſſet intelligere, noluerit credere. CO xxx. 529. a

Forojulio Archiepiſcopalis ſedes tranſlata Aquileiam. CO. xi. 525. a. Forojulienſe Concilium à Paulino collectum Caroli Magni tempore, ſtatuit Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere. CO. xxvi. 528. b

Francofurtenſis Synodus contra Elipandum, & Felicem Urgelitanum. CO. xxvi. *ibid.*

G.

GEnebrardi lapſus de ætate Joan. Belethi. AP. i. 503. a

Gentiliaci ſub Pipino prima eſt congregata Synodus in controverſia de Proceſſione Spiritus Sancti. AT. xvi. 521. a. Eâ Synodo, præſente rege Pipino, actum inter Occidentales & Græcos, de Proceſſione Spiritus S. à Filio. CO. xxv. 528. a

Guerf, ſive Werf / Germani veteribus Symbolum notabas, & quæ cauſa ejus appellationis. ix. 505. b

Guilielmi Mimatenſis ætas. AP. ii. 516. a

H.

HEnrici Stephani, & aliorum error, Nicenum, ac Conſtantinopolitanum Symbolum confundentium. CO. viii. 524. b. Ejuſdem, & fortaſſe etiam Beatæ lapſus, de diſcrimine Concilii Niceni, ac Conſtantinopolitani. CO. xiii. 525. b. xv. *ibid.*

Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Symbolum vocatum à Cyrillo *Apoſtolicum*. AP. xxi. 508. b. Id Symbolum quale. LI. 514. a. b

Hilario an viſum Symbolum Athanaſianum. AT. xiii. 520. a

Hugonis Eteriani ætas. CO. xxiv. 530. b. xxxix. 532. b

Humberti Cardinalis ætas, & ſcripta adverſus Græcos. CO. xlv. 535. b

I.

B. JAcobus major quando deceſſerit. AP. xxiii. 509. b

Ignatij, & Photii tempora percurruntur. CO. xxxvi. 530. a. b. *ſeq.*

Imaginum cultum qui ex Imperatoribus Conſtantinopolitanis ſuſtulerint primi. CO. xxxii. 529. b

Imperatoribus Chriſtianis mos captivos, ob inſtans Paſcha, ex carcere dimittere. AP. xx. 508. a. De quo more pleniùs Briſſonius ad L. Dominico, De Spectaculis in Cod. Theodoſ.

Joannes Belethus quando vixerit. AP. i. 503. a

B. Joannes quando Euangelium ſuum exarârit AP. xvi. 507. a

Joannes VIII quantum egerit in Photii cauſa. CO. xxxvi. 531. b. *ſeq.*

Julius Papa non vindicavit ſibi poteſtatem in Orientis Epiſcopos ; quod Baronius tradidit. AT. ix. 518. a

L.

LEo III Proceſſionem Spiritus Sancti à Filio comprobavit. CO. xxix. 529. a. Symbolo tamen Conſtantinopolitano eam inſeri noluit. xxx. *ibid.* Imò propterea Symbolum illud abſque illo, FILIOQUE, argenteæ juſſit tabulæ incidi, eamque publice ſuſpendi. xxxi. *ibid.* a. b. Ejuſdem judicium, non damnari, qui ſubtiliora fidei dogmata intelligere non potuerunt. xxx. *ibid.* a

Leo Achridenus adverſus Latinam ſcripſit Eccleſiam. CO. xlv. 535. b. *ſeq.*

Luitprando tribui falsò librum de Vitis Pontificum. CO. xlii. 533. a

Ludolphus Saxo Carthuſianus qua ætate vixerit. AP. 503. b. atque ejus de tribus Symbolis judicium. *ibid.*

M.

MAnichæa hæreſis quando cœperit. AP. li. 514. a

Manuel Caleca. AT. i. 516. a

B. Marcus quando ſuum ſignârit Euangelium. AP. xvi. 507. a

Marinus Papa improbavit à Joanne VIII pro Photio acta. CO. xxxvi. 531. b

Marquardi Freheri incogitantia. CO. iii. 523. b. Ejuſdem error de ætate Theophylacti. CO. xlvii. 536. a

B. Matthæus quando ſuum conſcripſerit Euangelium. xvi. 507. a

Michael Cerularius, Patriarcha Conſtantinopolitanus, Romanæ cathedræ infeſtiſſimus. CO. xlv. 535. b

Michael Ducas Parapinacius, Pſelli diſcipulus, nimio literarum ſtudio, unà cum filio, imperium amiſit. CO. xlvi. 536. a

Michael Pſellus quando claruerit. CO. xlvi. *ibid.*

Mozarabe, ſive Miſſa Arabum, in Hiſpania à Leandro, & Iſidoro celebrata, quando abrogata, & ubi hactenus relicta. CO. xxiv. 527. b. *ſeq.*

N.

NAzianzeni locus expenſus, ubi meminiſſe eum dicunt Symboli Athanaſiani. AT. xiii. 519. a. b

Nicenum Symbolum cur pro *Conſtantinopolitano* dici ſoleat. CO. vi. 524. a. vii. *ibid.* xix. 526. b. Quæ Nicenæ Synodo ſint addita à Conſtantinopolitana. CO. viii. 524. a. b. ix, x, xi. 524. b. *ſeq.* Symbola nova cur poſt Nicenum admittere noluerint Sancti Patres : eoque & à novo condendo abhorruerit Athanaſius. AT. xi. 518. b. *ſeq.*

Nicephorus, Orientis Imperator, cur facilè Occidentis imperio ceſſerit Carolo Mag. CO. xxxiii. 530. b

Nicetas Pectoratus monachus, Romanæ Eccleſiæ adverſarius. CO. xlv. 535. b

Nicolaus Papa ab Antonino dicitur Symbolo Apoſtolico illud, FILIOQUE, addidiſſe. CO. xxxiv. 530. b. Sententia illa diluitur. xxxv. *ibid.*

Novatiani Regula Fidei. xxxi. 511. a

O.

ODium Papale erga Conſtantinopolitanum Imperatorem, & Patriarcham, magnam partem inde manavit, quòd abolerent imagines Sanctorum : odium verò Conſtantinopolitani tum Imperatoris, tum Patriarchæ, ex eo, quòd Papa exarchatum Ravennatem poſſideret titulo donationis à Pipino factæ : quòd item Senatui Populoque Romano perſuaſiſſet, ut Carolum Magnum crearent Imperatorem. CO. xxxii. 529. b. xxxiii. 530. a

Orientale Symbolum quale fuerit ante Concilium Nicenum. AP. xxx. 511. a. Orientalis Eccleſia triplici uſa eſt Symbolo. xlvi. 513. a. b

P.

PApæ primatum non eſſe juris divini. CO. xliv. 534. a. b. *ſeq.* Vide *Primatus.*

Paſchaſius Ratbertus quando floruerit. AP. v. 504. b

Paullinus cur nunc Forojulienſis, nunc Aquilegienſis dicatur Epiſcopus. CO. xi. 525. a. Francofurtenſi Concilio ſub Carolo Mag. præfuit : etiam Forojulienſe congregavit. xxvi. 528. b

Petrus Apoſtolus an fuerit Papa œcumenicus, & poteſtatem ſuam tranſmiſerit ad ſucceſſores. CO. xliv. 535. a

Photii tempora ſecundùm auctor ſaltuatim referuntur. CO. xxxvi. 531. a. b

Pipini, & Caroli Magni ſtudium erga Papas, & horum erga reges Francicos, adauxit res Papales, & Francicas ; imminuit contrà Conſtantinopolitanas. CO. xxxiii. 530. a

Primatus qualis fuerit S. Petri. CO. xliv. 535. a. Et an eum tranſmiſerit Epiſcopo Romano. CO. xliv. *ibid.*

Pſelli ætas adverſus Baronium, Bellarminum, & alios, adſtruitur. CO. xlvi. 536. a

Puteus, qui Treviris oſtenditur, falsò is creditur, in quo propter Arrianos latuerit Athanaſius. AT. iii. 517. a. Unde hæc nata ſit fabella. iv. *ibid.* Ea refellitur. v. 517. b

R.

RAtisponenſis Synodus contra Elipandum, & Felicem Urgelitanum. CO. xxvi. 528. a

Rēx τῶν Ἀλαμανῶν propriè Cæſar Occidentis ; ut ille Orientis, *βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων*. CO. xxxiii. 530. a

Romanum Symbolum confertur cum Aquilegienſi, & Orientali. xxx. 511. b. *ſeq.*

Romanus Epiſcopus unde ſuum habeat primatum. CO. xliv. 535. a

Rufinum & ante, & poſt Conſtantinopolitanam Synodum, claruiſſe. xlv. 513. a. Eſſe eum in digerendis temporibus negligentem. AT. v. 517. b

S.

SAntabarenus qualis, & ejus amicitia quantum Photio nocuerit. CO. xxxvi. 531. b

Schiſmatis inter Græcos, & Romanos, quatuor cauſſæ. CO. xliii. 533. b. *ſeq.* Inter eas cauſſas non tam fuiſſe, quòd Romani dicerent Spiritum Sanctum procedere à Filio ; quàm quòd infererent illud Symbolo Synodi Conſtantinopolitanæ, Græcis inconſultis, imò & invitis. CO. xliv. 534. a. Vide *Odium Papale.*

Sergium III illud FILIOQUE primum è Papis addidiſſe Symbolo Conſtantinopolitano : & unde id colligamus. CO. xli. 532. b. *ſeq.* Sergii hujus erga cadaver Chriſtophori ſævitia. xlii. 533. a. Ejus libido : & ut ejus temporibus Eccleſiam rexerit Theodora meretrix. *ibid.* b

Siſinnii videri literas quaſdam Photio tributas. CO. xxxv. 530. a

Smaragdi acta de legatis tribus Germaniæ ad Leonem Papam III miſſis, rogatum, an FILIOQUE Symbolo Conſtantinopolitano inſeri deberet. AP. xxix. 529. a. xxx. *ibid.*

Spiritus Sancti Proceſſio ex Filio mox ab anno DCL comprobata Concilio Toletano. CO. xxiii. 527. b. Sententiam hanc, etiam ante ſchiſma, quidam Græcorum amplectebantur. xliv. 534. a. Quando videatur inſerta Symbolo Conſtantinopolitano ; Vide *Symbolum Conſtant.*

Symbolum conſideratur tum ratione vocabuli, tum rei. Quod ad vocem ; *συμβολὴ*, & *σύμβολον*, differunt. AP. xvii. 517. a. Symbolum quidam vertunt *collationem*. ix. 505. a. & 505. b. Etiam pro *pacto* ſumi. xx. 508. a. Proque *ſigno Sacramenti*. xx. *ibid.* Num ſi *Symbolum* notet *collectionem*, id nomen profeſſioni Fidei datum ſit à colligentium, an collectorum varietate. xv. 506. b. Veriùs ſic dici à ſimilitudine teſſeræ, ſive militaris, ſive contractuum. xix. xx. 507. b. *ſeq.* *Symboli* nomen pro fidei regula, ſive confeſſione, an primis Eccleſiæ temporibus obtinuerit. xx. 508. a. Hæc de voce. Nunc de re.

Symbola Officii Romani vel quatuor ſtatui poſſunt ; Apoſtolicum, Nicenum, Athanaſianum, & Conſtantinopolitanum : vel tria, ut Nicenum Conſtantinopolitano comprehendatur. AP. i. 503. a. Ab Apoſtolico initium eſto.

Symbolum Apoſtolicum vulgò conditum putatur ab Apoſtolis. II. 503. b. imò ajunt nonnulli, hanc eſſe communem Patrum opinionem. X. 505. b. Interim de pleriſque in diverſa abeunt. Primùm, num conditum ſit ab Apoſtolis ſolis, an & à cxx viris. *ibid.* Deinde, num ſinguli Apoſtoli caput aliquot contulerint, an in commune conſuluerint. IV. 504. a. X. 505. b. Item ſi ſinguli ſint alicujus capitis autores, quod caput quiſque contulerit. Adhæc, utrùm Spiritu ſuggerente compoſuerint, an ex ſcriptis propriis collegerint. V. 504. a. b. Inſuper, illone ſit tempore confectum, cùm Spiritus S. in Apoſtolos deſcenderet, an potiùs, cùm Herodes Antipas Chriſtianos perſequeretur. VI. 504. b. X. 505. b. Denique num illud ſui cauſſâ, an Eccleſiæ ergo, fecerint. VII. 504. b. XII. 506. a. XIII. 506. a. b. Non, ſi *Apoſtolicum* dicatur, idò ab Apoſtolis eſſe compoſitum: ſed ita vocari poſſe, quia complectatur ſummam doctrinæ Apoſtolicæ: vel quòd confectum ſit à ſede Apoſtolica, ſignificatione eâ, qua Occidentales *Apoſtolicam* vocarunt Eccleſiam Romanam. XVI. 506. b. *ſeq.* XVII. 507. a. XXI. 508. b. Ac poſterius hoc comprobatum. XXIV. 509. b. *ſeq.* Præcipuè eo, quòd multa adeò obſtent, quò minùs Apoſtoli poſſint eſſe auctores. XXV. 510. a. XXVIII. 512. b. XXIX. *ibid.* XXX. *ibid. ſeq.* XLIV. 513 a. Neque item confectum ſit ab Synodo Oecumenica. XLV. *ibid.* Hæc de Apoſtolico Symbolo.

Symbolum ad Athanaſianum pertinentia vide ſuperiùs in *Athanaſianum.*

Symbolum Nicenum tangentia vide in *Nicenum.*

Symbolum Conſtantinopolitanum quando compoſitum. CO. I. 523. a. Ejus Symboli, & Hieroſolymitani, collatio. AP. LI. 514. a. b. *ſeq.* Damaſum Papam illud inſeruiſſe Officio divino. XVII. 526. a. Quando in Germania, & Gallia, obtinuerit in Liturgia. XXI. 527. a. b. In Symbolo eo illud FILIOQUE primitus non erat. CO. XV. 525. b. *ſeq.* Additum poſtea; non tamen à Damaſo Papa. XVI. 526. a. imò neque à Papa, & Concilio Romano, ducentis poſt annis; quod cum Andrea Coloſſanſi Rob. Bellarminus putavit. XX. 526. b. *ſeq.* multò minùs à Concilio Niceno II, quod Ferrarienſi Concilio placuit. XXI. 727. a. XXII. *ibid.* a. b. Interim fatendum, in Hiſpaniis acceſſionem eam factam fuiſſe medio circiter ſpatio inter ſeculum ſeptimum & octavum. XXIII. 727. b. Utcunque verò & Theologi Galli urgerent, ut Symbolo adderetur; id tamen Leoni III diſplicuiſſe: imò Symbolum hoc abſque eâ acceſſione inciſiſſe tabulæ argenteæ; ut teſtatum faceret, Eccleſiam Romanam nihil apponere. XXXI. 529. a. b. In Niceno II legi: ſed fraude inſertum, vel errore librarii. XXII. 527. a. b. Non additum eſſe Symbolo à Papa Nicolao Primo. XXXIV. 530. b. Neque ab Hadriano ſucceſſore, vel Joanne Octavo. XXXV. *ibid.* XXXVI. 531. a. b. Neque Chriſtophoro. XLI. 532. b. A Sergio III inſertum videri. XLI. *ibid.* XLII. 533. a. b. Appoſitione eâ recrudaiſſe ſchiſma, quod per Joannem VIII coaluiſſe videbatur. XLIII. 533. b. *ſeq.*

Synodus Conſtantinopolitana. Vide *Conſtant. Synod.*

T.

THeophylacti Archiepiſcopi ætas contra varios adſtruitur. CO. XLVII. 536. a. b. Theophylactus cum Photio, & Cerulario, ſtatuit, Spiritum Sanctum à ſolo Patre procedere. CO. XLVII. *ibid.* b. Quod ceremoniis diſcreparent Latinæ, Græcæque Eccleſiæ, parvo loco habuit. CO. *ibid.*

Theodora, Sergii III temporibus, per duas filias Romanam rexit Eccleſiam, inſtar monarchæ. CO. XLII. 533. a. b.

Thomæ Argentinenſis ætas. AP. 503. b.

Timotheus, Conſtantinopolitanus Patriarcha, primus inſtituit, ut in ſacris ſolemnibus recitaretur Symbolum Conſtantinopolitanum. CO. XIX. 526. a. b.

Traditionis nomen non ſatis mereri, quòd Apoſtoli dicantur Symboli auctores. AP. XXXI. 509. a

X.

XIphilini ætas, dignitas, ſcripta. CO. XLVI. 536. a

F I N I S.

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE RELIQUIÆ MOVERUNT,

LIBRI SEPTEM.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,

Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM, & GOETHALS.

M DCC I.

Digitized by Google

SAMUELI BOCHARTO

S. P.

ISAACUS VOSSIUS.

Cum jam dudum defecerint exemplaria Operis de hiſtoria Pelagiana, præcipueque apud vos magnam ejus eſſe penuriam, coram nuper ſignificares, vir incomparabilis, libenter adſenſi Elzevirio noſtro, ut novam adornaret editionem; præſertim cum ſcriptum iſtud tanto locupletius haberemus, ut vel ſolo augmenti nomine denuo prælo committi debuiſſet. Cum vero ſciam quanto apud te in pretio ſint pleraque parentis ſcripta, quamque magnifica de iis & publice & privatim edideris teſtimonia, religio eſſet alteri ea inſcribere, quam illi, quo nemo melius de iis judicare, nemo amantius adverſus malignos, ſi necesſitas exegerit, ea velit defendere. Huc accedit, quod cum plus tibi ſim obſtrictus quam ulli mortalium, neminemque adeo norim, qui me ingrati animi reum poſſit peragere, niſi tu ſolus hoc mihi crimen velis intentare; improbus eſſem ſi non omni loco & tempore mea erga te ſtudia & obſervantiam teſtatam facerem, animumque ſaltem ac voluntatem ingentibus tuis reponerem beneficiis, ſi illa viciſſim bene de te merendo perſolvere non liceret. Habe ergo hoc maximi erga te affectus noſtri exiguum pignus, paternaque ſuſcipe monumenta, donec & à nobis aliquid proficiſcatur quod dignum te, dignum amore noſtro cenſueris. Vale. Hagæ Comitis Kal. Aug. CIↃ IↃC LV.

SAMUELI BOCHARTO

S. P.

ISAACUS VOSSIUS.

CUm jam dudum defecerint exemplaria Operis de hiſtoria Pelagiana, præcipueque apud vos magnam ejus eſſe penuriam, coram nuper ſignificares, vir incomparabilis, libenter adſenſi Elzevirio noſtro, ut novam adornaret editionem; præſertim cum ſcriptum iſtud tanto locupletius haberemus, ut vel ſolo augmenti nomine denuo prælo committi debuiſſet. Cum vero ſciam quanto apud te in pretio ſint pleraque parentis ſcripta, quamque magnifica de iis & publice & privatim edideris teſtimonia, religio eſſet alteri ea inſcribere, quam illi, quo nemo melius de iis judicare, nemo amantius adverſus malignos, ſi neceſſitas exegerit, ea velit defendere. Huc accedit, quod cum plus tibi ſim obſtrictus quam ulli mortalium, neminemque adeo norim, qui me ingrati animi reum poſſit peragere, niſi tu ſolus hoc mihi crimen velis intentare; improbus eſſem ſi non omni loco & tempore mea erga te ſtudia & obſervantiam teſtatam facerem, animumque ſaltem ac voluntatem ingentibus tuis reponerem beneficiis, ſi illa viciſſim bene de te merendo perſolvere non liceret. Habe ergo hoc maximi erga te affectus noſtri exiguum pignus, paternaque ſuſcipe monumenta, donec & à nobis aliquid proficiſcatur quod dignum te, dignum amore noſtro cenſueris. Vale. Hagæ Comitis Kal. Aug. CIƆ IƆC LV.

AD

VERITATIS ET PACIS

Studioſum Lectorem.

BEatum illud vas, Apoſtolus Paulus, in vinculis ſuis ad Epheſios *a* ſcribens, demiſſè & vehementi eos zelo orat, *ut cum omni modeſtia ac manſuetudine, cum animi lenitate, tolerent alii alios per caritatem, ſtudentes ſervare unitatem ſpiritus per vinculum pacis.* Rationem verò adjungit, quia ſint *unum corpus:* quomodo & *unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Quo ſatis oſtendit, nihil magis quàm caritatem & animorum unitatem eos decere, qui per fidei & baptiſmi unitatem inſerti ſint in unum corpus, cujus caput eſt Dominus Jeſus. Corpus vero hoc, cujus unitatem in fide prædicat Apoſtolus, in ſymbolo appellatur Eccleſia Catholica: nempe quia veræ Eccleſiæ fides non urbis, uniuſve ætatis ſenſus; ſed orbis, & ſeculorum omnium eſt conſenſus. Itaque cùm Catholicam Eccleſiam credimus, veriſſimè à Palatina & Belgica catecheſi illud primùm credere dicimur, *Filium Dei* AB INITIO MUNDI *ad finem uſque ſibi ex* UNIVERSO *genere humano cœtum, in vera fide* CONSENTIENTEM, *colligere, tueri, ac ſervare.* Quemadmodum autem, quæ vera hæc fides ſit, ex Scripturis diſcimus: ita Orbis, ſeculorumque in ea conſenſum cognoſcimus ex collatione doctrinæ, quam & Vetus, & noſtri temporis Eccleſia amplexatur. Ac in quibus quidem hodie reformatæ Eccleſiæ conveniant, *Harmonia confeſſionum*, quæ Genevæ prodiit, apertiſſimè teſtatur. Etiam antiquitatis cum Eccleſiis noſtris conſenſum, in multis religionis capitibus docere aggreſſi ſunt viri præſtantis eruditionis, quos inter ante annos paucos præcipuè eluxit doctiſſimus Kemnitius, hodieque tanquam fulgentiſſimum ſidus emicat Nobiliſſimus Pleſſiaci Dominus. Ex iſtiuſmodi verò collatione, uti liberalem voluptatem, ita etiam ſummam capere eſt utilitatem. Nam cùm humana infirmitas proclivis ſit in errorem; quod tot graves præcellentium virorum lapſus oſtendunt: ne quod alteri contigit, nobis etiam alicubi uſu veniat, jure formidamus. At plurimùm de ſententiæ nos veritate confirmat, quando quem in capite aliquo Chriſtianæ religionis eſſe Scripturarum ſenſum lectione earum perſuaſi ſumus, eum approbari videmus à primis & purioribus ſeculis, ſæpe etiam ab Eccleſia vetere univerſa. Et ſane antiquitatis iſte cum Eccleſiis noſtris conſenſus (utcumque varient in multis) in fundamento religionis perpetuus eſt. Fundamenti autem nomine ea capita appello, quorum ſumma Apoſtolico ſymbolo continetur; plenior verò explicatio traditur iis, quæ orbis Chriſtianus quatuor Conciliis œcumenicis, & olim ſancivit, & antea credidit, & exinde amplexus ſemper fuit. Nec ſi in iis, quæ ad ſtructuram magis quam fundamentum pertinent, aliquis aliquorum fuerit diſſenſus, eo antiquitatis collatio cum recentioribus magiſtris fructu ſuo caret. Nam cùm nec veteri Eccleſiæ defuerit Spiritus Domini, ea res excitare nos debet, ut cur illa aliter, quàm nonnulli juniorum, crediderit, inquirere non gravemur; nec minus Sanctorum Patrum, & eorum, qui hos ſequuntur auctores, quam illorum, qui aliter docent, argumenta ponderemus.

a *Cap.* 4. *verſ.* 2. 3. 4. 5. 6.

Digitized by Google

deremus. Quod ſi abſque partium ſtudio à nobis fiat, futurum arbitror, ut pro iis, aut ſemper, aut plurimùm ſtare comperiamus Scripturarum veritatem, quorum ſententiam tota antiquitas comprobavit. Sin etiam, ubi cauſſam amborum ſatis accuratè examinaſſe nobis videbimur, nihilominus vel noſtra, vel τῶν ὁμηλίκων inventa ſic nobis placent, ut novellæ adhærere ſententiæ perſtet animus: ſaltem æquum eſt, ut quod majori jure antiquitatis ſectatores poſcerent à nobis, hac nos æquitate erga illos utamur, ut non illos ſolos eſſe homines, & errori obnoxios credamus, ſed in nobis etiam habere locum cogitemus Apoſtoli illud *a*, *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Præterea in mentem veniat, non poſſe nos ob diſſenſum iſtum ſeparare atque abſcindere à nobis, qui cum veteri Eccleſia conſenſum colunt, niſi nos ipſos, qui Catholicæ Eccleſiæ minuta portio ſumus, abſcindere cogitemus ab reliquo Catholicæ Eccleſiæ corpore, quod & tempore eſt prius, & eruditione fortaſſe (qua plerique heu tantopere nobis placemus) non inferius, & pietate ac ſanctimonia longè majus: quicum nos in fide unitatem colere, non fruſtra in ſymbolo Apoſtolico profitemur, cùm credere nos dicimus *Eccleſiam ſanctam Catholicam:* ſive, ut Nicænum ſymbolum habet, *unam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam.* Atque hæc vel ſola ſatis oſtendunt, quanti interſit, ut, quid veteres ſenſerint, & cur ita crediderint, intelligamus. Beza epiſt. ad Andr. Dudithium ait, noſtros plus ſcientiæ, veteres plus conſcientiæ habuiſſe. Nam ea res, & magis nos idoneos facit ad cognoſcendam veritatem, & paratiores ad caritatem, vel conſervandam, vel reparandam. At quid duobus iſtis præſtabilius? quid omnibus Eccleſiæ filiis gratum magis & acceptum? Si enim veritas in neceſſariis negligatur, hæreſis naſcitur: ſin caritatis neglectu neceſſaria unitas violetur, ſchiſma generatur: malum utrumque Eccleſiæ, atque adeò toti ſæpe Reip. funeſtum. Quod cùm veriſſimum eſſe, fateantur omnes, paucos tamen invenire eſt, qui veritatem in controverſiis ſectentur: pauciores, qui cum ea caritatem conjungant: ut quod de probitate Poëta *b* aiebat olim, laudari illam & algere, hoc in utraque illarum plurimum inveniat locum. Nempe hunc opum vel honorum ſpes agit tranſverſum, illum fateri errorem pudet, alium ſimultas abripit, & ſæpe ubi maxime hujuſmodi vitia dominantur, ibi maximè veritatis & caritatis ſtudium prætexitur. Tali morbo laborantibus difficulter paratur medicina. Nam malum hoc in penitiſſimis cordis receſſibus habitat, nec niſi larva pietatis indutum foras prodit, & ſi agnoſcere occipias, mox aliis atque aliis coloribus, Protei inſtar, fallit & fugit. Inanem igitur operam ſumunt, qui apud tales multa ſapientiæ verba funditant: quia quæcunque dicuntur, vel per ſe ſciunt, vel neſcire præoptant, eoque nec audita in animum penitius admittunt. Eſt verò præter iſtos aliud etiam hominum genus, non malum illud per ſe, attamen quod non minus, & veritati ſæpe incommodet, & caritati. Tenet iſtos reverentia Scripturæ non exigua, & magna præſtantium aliquot interpretum auctoritas: ſed utrobique eorum opera claudicat. Nam ut de Scripturis prius dicam, ſolum oculos defigunt in paucula quædam, & fere obſcurius dicta. Ex iis doctrinæ aliquod caput concinnant, interdum ejuſmodi, quod non Rationi minus, quàm apertiſſimis Scripturæ locis adverſetur. Nec ſi utrumque adverſus eos oſtendas, eo de ſententia dimoventur: ſed utrobique, quod dicant, quærunt, & inveniunt. De Scripturis enim pronunciant, cùm pugnare illæ ſecum non poſſint, & quod ex iis collegerunt, videatur ipſis apertiſſima veritas: omnia illa, quæ objicere poſſis, ſic exponi debere, ut ne evertant dogma conceptum: atque ita, quia aliter ſalvo ſuo dogmate non poſſunt, clariſſima Scripturæ loca miris & miſeris interpretamentis in aliam torquere ſententiam non verentur. Ad rationem verò quod attinet, hanc in divinis audiendam negant. Atqui non in Scripturarum particulas quaſdam, & ſæpe ejuſmodi, ut de eorum ſenſu ſemper in Eccleſia Dei diſputatum

 ſit,

a 1 *Cor.* 13.9. b *Juvenal. ſat.* 1.

ſit, oculos ſolum conjici oportebat: ſed in ſcripturam univerſam: ac primùm, & præcipuè iſta, quæ ſunt apertiſſima. Quemadmodum enim fidus pueritiæ informator ea, quæ imprimis neceſſaria ſunt, clarè proponit, ut facilè intelligantur; hæc iterat & tertiat, quo, ſi alia excidant, iſta ſaltem imis maneant animis inſcripta: ſimiliter ſummus ille doctor, qui non ſapientiâ ſolùm, ſed etiam diſcipulorum amore infinitis partibus terrenos exſuperat magiſtros, ea, quæ maximè ſciri vult, & apertiſſime ob ſtuporem noſtrum pronunciat, & ſæpiſſime, ut madidæ conſulat memoriæ, inculcat. Quodſi in aliqua inciderimus, quæ repugnare iſtis videantur: non eo vim faciemus apertæ veritati; ſed illa ſic interpretabimur, ut ne iſtis pugnent, quibus undique perſonat Scriptura. Quodſi conciliare ea ipſi non poſſumus, nec qui poſſint alios invenimus: imitemur veterum Judæorum modeſtiam, quorum eſt illud *a*, *Elias corriget omnia difficilia & dubia.* In mentem item veniat Auguſtini *b* iſtud, *Nunquid ideo negandum eſt, quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt?* Et quod alibi *c* ait idem: *Quid opus eſt, ut affirmentur, vel negentur, vel definiantur cum diſcrimine, quæ ſine diſcrimine neſciuntur?* De ratione verò rectè iidem judicant, minime eâ nos fidei myſteria metiri oportere. Thomas lib. IV. contra Gentes cap. I: *Probanda eſt hæc Theologia autoritate ſacræ Scripturæ, non ratione naturali: ſed tamen oſtendendum eſt, quod rationi naturali non ſit oppoſita, ut ab impugnatione infidelium defendatur.* Sed tamen cùm & majus Scripturæ, & minus rectæ rationis lumen pugnare inter ſe non poſſint: ratio quidem præcedere fidem non debet, ſed utiliter tamen ſubſervit. Quemadmodum nimirum vinitores, prius terram effodiunt, quàm vitem plantent; poſtmodò verò in locum ſuum terram recondunt: ita ratio explodi debet, uſque dum fides cordibus inſeratur; ſed ea ubi plantata erit, ratio rectè admovetur, ut fidem illuſtret ac confirmet. Venio ad illud, quod dicebamus, alium ab hoc, alium ab altero, quem egregie de Eccleſia vel meritum nuper, vel mereri adhuc videt, quâdam animi modeſtiâ diſſentire non audere. Quales etſi præclara illa Dei vaſa jure maximi faciunt: tamen vel huic, vel iſti ſententiam mancipare non decet: quippe qui honos ſolis conveniat Scripturis: ſed ſi humana judicia petuntur, circumferendus eſt animus per Eccleſiam Catholicam, vel ſaltem nobiliſſimos omnium ætatum magiſtros: cùm non uni & alteri omnia admetiatur Deus, eoque nec ita aliquos oporteat æſtimare, quaſi nihil illos fugerit; ſed quaſi non minus acute alii viderint, ſi cum ſingulis quidem Eccleſiæ membris, non cum Eccleſiæ corpore conferantur. Atque hoc juſte imprimis poſtulamus, ſiquando juniores non ſolùm abeunt ab antiquis, ſed etiam inter ſe diſcrepant: in quo eorum diſſenſu, *ut Propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea ſecundùm Eccleſiaſtici & Catholici ſenſûs normam dirigatur*, (ut Verbis Vincentii Lirinenſis *d* utar) plane ſcire juvat, *quid ubique, quid ſemper, quid ab omnibus creditum ſit.* Nam quid animum magis oblectet, quid in veritate magis confirmet, quàm cùm, ubi junioribus inter ſe non convenit, ibi, quod Deum orando, Scripturas verſando, alios conſulendo, verius eſſe didicimus, hoc in veteri etiam Eccleſiâ conſtanter creditum eſſe cognoſcimus? Nec enim audiri merentur, qui in antiquis ullum inveniri conſenſum negant. Quemadmodum enim infinita ſunt, in quibus diſconvenit Eccleſiæ reformatæ magiſtris: neque hoc impedit, quo minus conſentiant in neceſſariis: uti arguit harmonia, quæ tot Eccleſiarum confeſſiones comprehendit: ſimiliter, non ſi veteres diſſentiant in multis, eo negari debet, conſentire etiam in multis: cujusmodi ſunt partim illa, quæ œcumenicis conciliis decreta ſunt: partim alia non pauca, quædam etiam iſtiuſmodi, ut ne in dubium quidem vocata ſint unquam. Quin etiam in iſtis, ubi veteres diſſenſerunt, (cujusmodi etiam plurima inveniri negare non poſſumus) conſtare nobis intereſt, propter quæ iſtorum putarint vinculum pacis rumpi non debere. Nam ut nunc tempora ſunt, invenias multos, qui ſic omnia ſua componant,

a *Joſ. Scal. Elench. orat. chronol. pag.* 33. b *Lib. de perſev. bon. cap.* 14. c *Enchir. ad Laur. c.* 59. d *Cap.* 2. & 3.

ponant, quaſi obortis controverſiis nullo dogmatum diſcrimine in partes mox eundum, & inconſutilem Chriſti veſtem ſcindendam arbitrentur. Propterea utile foret, in quibuſque controverſiis exſtare hiſtoriam eorum, quæ veteres ſenſerunt; ut intelligi ab omnibus poſſit, in quo illi, ſeu animorum conſpiratione quadam, ſeu malis inſpiratione divinâ, convenerint: quid irem pro certâ & neceſſariâ veritate, quid pro tolerabili habuerint errore, quid denique pro incerto, & de quo ſuo cuique judicio frui liceret. Tentavimus hoc exponere in aliquot gravis momenti quæſtionibus: cujus noſtri conatus ſpecimen nunc damus hiſtoriam de controverſiis, quas Pelagius & ejus reliquiæ moverunt. Ab his ut auſpicaremur, fecit præſens rerum facies, & zelus domus Dei, in qua per cœleſtem gratiam vivo. Cernebam enim, ut triſti ſchiſmatis incendio undique flagrent omnia : ac plures pene ſint, qui oleum, quàm qui aquam affundant. Æquis iſta oculis intueri, nec accurrere ad incendium exſtinguendum, quis civis bonus, quis, imprimis Eccleſiæ filius, poſſit? Itaque etſi metuerem interdum, ne, qui æquo vehementius his vel iſtis partibus ſtudent, operæ me huic parſiſſe malint; poſthabito tamen humanæ omnis offenſionis metu, nec cum carne, ſed cum ſpiritu conſultans, in occupationibus ſummis, & valetudine non adeo firma, ſola fretus divini favoris fiducia, laborem hunc ſuſcipere non dubitavi. Quod inſtitutum meum ſpero non improbaturos viros pios & eruditos, ſi æquis animis cognoſcere rem omnem non graventur. Poſtquam enim diligentius cum animo meo expendere cœpi controverſias de Prædeſtinatione in Batavia obortas; ita ſemper judicavi, non ab omnibus quidem, (nec enim extrema omnes tuebantur) ſed tamen à non paucis eorum, qui contentionis hunc funem ducerent, poſſe aliquid à ſententia remitti. Quod ut ita crederem fecit, non quia putarem, dari tantum paci oportere, ut ubique ſententias medias ſectaremur; (neque enim ignorabam, quàm multa eſſent, ubi qui tantillum ab altero extremorum receſſerit, præceps ruat in errorem) ſed quia, ut in aliis multis, ita in his, quas diximus, quæſtionibus, non mei unius opinione, ſed aliorum multorum, & eorum imprimis, qui veritati ſimul & paci Eccleſiæ conſultum vellent, tum Scriptura ad ſententiam mediam præiret: tum pia antiquitas, cujus me ſemper reverentiſſimum fuiſſe negare non poſſum, ſimiliter ſtatuiſſet. Quamquam verò ita cenſerem, tamen illud ſedulò ſemper cavi, ne triſti huic concertationi miſcerem me, partim ne plus aliis, à quibus, ut ætate ita eruditione vincerer, ſapere velle viderer: partim quia optimatium aliqui ſpem bonam feciſſent, vel hominum aliquot eruditorum conventus, vel etiam ſynodi juſtæ. Ita enim cogitabam: Si calculo ejus cœtus judicium antiquitatis probaretur: tempeſtive ſatis illud defendi, & juventuti, ab Ill. Holl. & Weſtfr. Ordinibus fidei meæ commiſſæ, poſſe inſtillari: ſin meliora certioraque audirem, æquum eſſe, ut in alienam ipſe ſententiam pedibus diſcederem: quod quo minus tum facerem, in me mora futura non erat; ut qui multùm antiquitatem, ſed magis tamen ſectarer veritatem. Sed dum exſpectatiòne ejuſmodi conventus macero me diu, res Eccleſiæ magis & magis retro fluere, omniaque diſſidiis, magno cum meo & bonorum omnium dolore, in tantum compleri, ut jam ubique magis odio quàm ſpiritu caritatis, convitiis magis quàm argumentis, certaretur. Accedebat ad iſta humana quædam infirmitas. Terrebat enim non mediocriter, quòd non minus odio eſſe viderem, qui moderatiora conſilia ſequerentur, quàm qui partium ſtudio tenerentur. Præterea etſi perſuaſus eſſem, controverſias iſtas non difficulter poſſe componi, ſi ad eas mens Dei reverens, & pacis deſiderans, afferretur: tamen ab animis ita exulceratis boni jam ultra vix quicquam exſpectabam. Tandem animum collegi, & partim conſcientia, partim ſuaſu amicorum impulſus, faciendum aliquid arbitratus ſum, quo non amorem ac ſtudium duntaxat erga Eccleſiam teſtarer meum, ſed etiam, ſi labori huic benedicere Deus vellet, tum veritati aliquid lucis, tum ad reſarciendam concordiam vel tantillum præſidii adferrem.

 Ergò

Ergò cùm hoc arrogare mihi non auderem, ut, tacentibus illis, quorum doctrinæ faſces ſubmitterem lubens, in partium ſententiam Theologorum more exquirerem: illud facere malui, quod modeſtiam meam magis decebat, ut antiquitatis de iſtis judicium ſcripto conſignarem; quo illi, quibus ſcrutari hujuſmodi operoſe hactenus non licuiſſet, ſaltem facili nunc labore cognoſcerent, quid veteres de iis cenſuiſſent. Cur verò hac ratione, & veritati, & concordiæ me conſulturum putarem, multa erant. Videbam, in Batavia magno cum applauſu legi à nonnullis libros vernaculâ linguâ ſcriptos, quibus originale peccatum acriter impugnaretur. Tum autem incideram in homines alioqui non malos, qui cùm ex aliquot quæſtionibus perplexis ſatis ſe extricare non poſſent: parùm aberat, quin ipſum controverſiæ caput in dubium vocarent. Utriſque ut occurrerem, oſtendi, quàm vere olim ſcripſerit Vincentius Lirinenſis, *neminem, ante prodigioſum Pelagii diſcipulum Cœleſtium, reatu prævaricationis Adæ omne genus humanum negaſſe adſtrictum.* Etiam rationes adjeci, cur Eccleſia ita huc uſque credidiſſet. Præterea nequis, quia non crederet, quæ obſcura eſſent, etiam, quæ aperta forent, negaret; eo de his & iſtis egi, & ita egi, ut, niſi me ratio fugit, non plane aſpernandam meditationis materiam ac ſylvam præbuerim illis, qui accuratius, nec hiſtorice ſolum, ſed dogmatice etiam, tractare illa poſthac volent. Nec, cur de neceſſitate gratiæ agerem, cauſſæ minus graves impulerunt. Quotidie enim videbam, quàm proclivis eſſet hominum natura ad tribuendum arbitrii libertati, quod gratiæ debetur. Oſtendi igitur, veriſſime ab eodem Lirinenſi dictum eſſe, *neminem ante profanum illum Pelagium tantam virtutem liberi præſumſiſſe arbitrii, ut ad hoc in bonis rebus per actus ſingulos adjuvandum neceſſariam Dei gratiam non putaret.* Subverebar etiam, ne aliqui tribuerent Verbo forinſecus ſonanti, quod debetur internæ & occultæ, mirabili & ineffabili operationi Spiritus Sancti. Itaque demonſtravi, veteris Eccleſiæ judicio, non ſufficere doctrinam, ſed requiri inſpirationem Spiritus Sancti, quæ tum intellectum illuminet, ut quod facto opus eſt, ſciamus; tum voluntati vires conferat, ut quod facto opus eſt, facere diligamus & valeamus. Unde & poſtulamus à Spiritu Sancto, ut in cordibus hominum operetur, non ſolùm veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates. Adhæc metuebam, ne qui gratiæ neceſſitatem faterentur, interim cum Pelagii reliquiis naturæ tribuerent conatus quoſdam, quibus tanquam meritis de congruo, ut Scholaſtici appellant, moveretur Deus ad gratiam homini conferendam. Quare oſtendi, veterem Eccleſiam jam olim in Maſſilienſibus improbaſſe, quod gratiam occaſione & intuitu operum vi naturæ præſtitorum conferri crediderint, atque adverſus eos decreviſſe, fidei & bonæ voluntatis initia, atque ipſum orandi affectum, divinæ gratiæ tribui debere. Nec leviora ſuadebant diſſertationem de imperfectione hominis in hac vita. Nam operæ erat docere, quanto aliter ſenſerit Eccleſia Vetus, quàm qui Cœleſtii dogma revocant hodie, atque libris integris contendunt, hominem exacte legem Dei præſtare in terris. Nec ignotum eſt hominum genus, cui per nomen Dei jurare religio eſt. Ergò etiam operæ fuit, obiter docere, ut & iſte fuerit inter Pelagii errores: & quid ad Chriſti verba, quibus ille ſententiam ſuam tuebatur, cùm Veteres, tum aliqui juniorum reſpondendum putarint. Poſt iſta tranſimus ad Prædeſtinationem ſanctorum. Ad cujus explicationem multa itidem compellebant. Nam controverſia iſtac pulpita, ambones, convivia & circuli perſonabant: Pelagiana & Semipelagiana vocabantur à multis, etiam viris alicujus nominis, quæ Pelagii & reliquiarum ejus adverſarii, doctores Catholici, credidiſſent: inter hæreſin & ſimplicem errorem, inter certam veritatem & particularem doctorum opinionem, qui diſtinguerent, paucos videbam. Ergò operæ me facturum exiſtimavi, ſi docerem, ex veteris Eccleſiæ ſenſu, pro Pelagiano & hæretico habitum eſſe, ſiquis crederet, Deum prædeſtinaſſe homines ad vitam, quos viribus naturæ inſitis credituros & perſeveraturos prævidiſſet. Item oſtendi,

ab

ab antiquitate pia, tanquam erroneam, rejectam damnatamque eorum fuiſſe opinionem, qui cum Maſſilienſibus ſtatuerent electionem quorundam ad gloriam; partim ex prævifis operibus naturæ, quibus credere & bene velle incipiant; partim ex prævifis operibus gratiæ, quibus fides & pietas eorum perficiatur. Inſuper monſtravi, etſi de intercurrentibus aliquot quæſtionibus à perfecte Catholicis fuerit diſputatum: in eo tamen conveniſſe omnes, quòd non alios ad ſalutem æternam deſtinarit Deus, quàm quos puro puto gratiæ ſuæ dono, & fidei ac bonæ voluntatis initia habituros, & perſeveraturos in bono præſcivit. Præterea probavi, Auguſtinum, Proſperum, ſcriptorem de vocatione gentium, Fulgentium, & alios multos Occidentalis Eccleſiæ magiſtros, communi Catholicorum ſententiæ (quanquam diſſentientibus non paucis, item Catholicis) illud adjeciſſe, hanc præſcientiam promanare ab abſoluto ſalvandi decreto: nam inde eſſe, quòd vocatorum unus præ altero convertatur: quòd item fidelium unus præ altero perſeveret. Ac nequis, quod hi de aliquorum defectione docuerunt, longius traheret, quàm par erat: mox ſubjecimus, ut multi eorum agnoverint quendam fidei ac pietatis gradum, ad quem ubi quis adſcenderit, excidat nunquam, atque etiam de æterna ſui electione ſit certus. Unde conſequitur, non aliud eos voluiſſe, quàm, primordia quidem veræ fidei, & Chriſtianæ ſpei ac caritatis, communia eſſe electis ac reprobis: & quamdiu electus in initiis iſtis, &, ut ita dicam, inter apia adhuc hæret, de electione ſui certum non eſſe; cùm non deſint, qui ab eo fidei gradu reſiliant, nec redeant; decidant, nec reſurgant. Interim nec diffitentur, imbecilles iſtos (quales non raro in morte demum electionis ſuæ Deus certos reddit) dubitationis anxietate non debere torqueri; cùm neminem deſerat Deus, niſi à quo prius deſeratur; imo omnes, quibus iſta fidei & pietatis initia donavit, conſolatione ſufficienti ſuſtentet; ſolumque illis omnimodam perſeverantiæ certitudinem non conferat, quæ, juxta Auguſtinum & alios, ob carnalis ſecuritatis periculum, infirmis iſtis nondum expediret: ſed velle tamen Deum, ut tales per orationem, jejunia, eleemoſynas, omniaque pietatis ac ſanctimoniæ opera ad perfectionem fidei contendant; quia quanto altius animo inſederit fides, perque caritatem fuerit efficacior, tanto magis à nobis, & dubitatio omnis recedat, & electionis certitudo ſuccedat. Atque hoc pacto quidem veteres illi electionis ſuæ incertos ad preces & opera pietatis inflammabant, ne non amitterent, quod haberent, ſed reciperent, quod nondum haberent. Utrùm vero, aut qua mente dici poſſit, quoſvis fideles ſuæ eſſe electionis certos; hîc definire, vel examinare, animus non fuit: quia ſatis duxi, ſi ea exponerem, ultra quæ illorum etiam nulli progreſſi ſunt olim, qui fidem & perſeverantiam, non præviam conditionem, ſed fructum eſſe Prædeſtinationis agnoſcunt. Verùm intereſt plane Eccleſiæ Dei, ut, quia juniorum aliqui, præſtantes ſane viri, amplius requirunt; aliqui item, etiam veterum, ne tantum quidem largiuntur; eo in piorum doctorumque hominum conventu, vel potius legitima ſynodo, quid Scripturis magis conſentaneum ſit, diligenti examine diſquiratur. Supereſt extrema laboris noſtri pars, quæ de Reprobatione tractat. Cur verò eam non omitterem, graves item cauſſæ erant. Venerant in manus meas libri virorum non infimi nominis, multa continentes ad abſolutum Dei odium pertinentia, quæ honoris ipſorum cauſſa, quibus iſta exciderunt, tacere malo quàm referre. Videre item videbar non paucos, qui licet iſta non docerent, libere tamen improbare non auderent. Oſtendi igitur, veteres iſtos, fortiſſimos & ſanctiſſimos Pelagii & reliquiarum ejus adverſarios, dictis talibus anathema dixiſſe. Rurſum erant, qui videre ſe negarent, ut non in eadem illa abſona, nequid gravius dicam, incidamus, ſi eorum nos aggregemus ſententiæ, qui fidem & perſeverantiam fructum electionis, quàm conditionem præviam ſtatuere malunt. Ergò probavi, ſecus iis viſum fuiſſe olim, qui docuiſſent decretum ſalvandi, quod vulgò vocant abſolutum: adjeci etiam, ut iſti ad evitanda incommoda, quæ objectarentur, diſpares fecerint gratiæ

gratiæ gradus : idque pro vocatione triplici, una univerſali, quæ omnium eſt hominum; altera communi eorum, quibus Euangelium annunciatur; tertia particulari, quæ eſt electorum. Quippe credebant illi, quamquam electi gratis provehantur ad ulteriorem gratiæ gradum, per quem credant & perſeverent: tamen qui in univerſalis, aut communis gratiæ præſidiis relinquuntur, (quos ἀκύρως, ſed Hebræorum more, odiſſe necdum natos Deus dici poteſt, quia minus diligit) eos non reprobari à Deo ex odio abſoluto, ſed cum reſpectu ad peccatum; neque illud originale duntaxat, ſed perſonale, quia nullum non eorum dignatus ſit Deus aliqua gratiæ menſura, ſed homo libertate arbitrii ſui abutens eam contemſerit, & reddiderit inefficacem. Itaque qui electionem abſolutam docerent, ſi ex iis quæreretur, cur Deus hominem ad gehennæ ſupplicium prædeſtinarit: reſponſuros fuiſſe, id factum eſſe ob prævisam infidelitatem, vel imperſeverantiam in fide; ac univerſe loquendo, quia libertate arbitrii gratiam contemſerit. Sin quæſitum eſſet, cur non omnes per Euangelium vocatos etiam regeneret Deus, nec, quibuscumque orſum fidei donat, iis conferat perſeverantiam in eo, quod acceperunt: fuiſſe dicturos, non alios à Deo reprobari, quam qui donum Dei reprobarent, & vocatione contemta ſe ipſos facerent reprobationis vaſa: nec ullos deſeri à Deo, niſi qui Deum priores deſerant, ita ut, quo minus à Deo porro adjuventur, in ipſis ſit cauſſa. Si vero rogati fuiſſent, cur diſpari adeo menſura Deus gratiam ſuam diſpenſet, ac hos magis quàm illos, nihilo pejores, ſubinde etiam minùs malos, Euangelii luce deſtituat, vel non iſtiuſmodi gratià dignetur, qua credituros & perſeveraturos ſciebat: dicturos fuiſſe, ejus rei cauſſam ab humanis non poſſe ingeniis adferri: ſed pertinere ad judicium Dei, occultum illud, ſed tamen juſtum: nec ſi ignoretur, quod Deus occultum eſſe voluit, eo negandum eſſe, quod aperuit in Verbo ſuo. Quia verò ante annos pene octingentos de hoc ipſo Reprobationis dogmate non minus, quàm hodie, vehementibus ſtudiis certatum fuit, hinc Hincmaro, inde Remigio, magnis utrimque viris, ſtantibus; etiam ſynodis, hinc pro Hincmaro, inde pro Remigio, decernentibus: eo coronidis loco omnem iſtius certaminis hiſtoriam ex fontibus ipſis in agellos noſtros derivavi: unde liquebit, in quibus præſtantes illi viri convenerint, ſuper quibus diſſenſerint: quid hæreticum, quid item Catholicum cenſuerint: quid pro certo, quid pro incerto habuerint: & quo pacto in iſto animorum diſſenſu, ſalva veritate, & conſcientia illæſa, concordiam utrimque coaleſcere & conſervari poſſe judicarint. Atque hæc præcipuè ſunt, quæ partim ad veritatem illuſtrandam, partim ad reparandam caritatem, commentari operæ duxi. Spero autem, eo gratiorem fore laborem noſtrum, partim quia nunc illud potiſſimum tempus eſt, quo omnes omnia auxilia conferre oportet, ut veritas integra ſervetur, & ſchiſmati occurratur: partim quia (quod, cùm laborem hunc ſuſciperem, nondum erat) fœderatarum Belgicæ provinciarum, quod felix fauſtumque ſit, ſynodus indicta eſt. Nam licet ea eſt tenuitas mea, ut opera hac carere poſſint viri magni, à quibus diſcere malim: tamen, quia præter iſtos credibile eſt, nonnullos etiam ad ſynodum eſſe advocandos, viros quidem cætera egregios, ſed tamen, quibus hactenus judicium piæ antiquitatis cum cura indagandi vel otium defuerit, vel voluntas: ſane talibus ſpero opera noſtra non erit prorſus inutilis, nec ingrata. Quamvis enim non ignoro, quantopere nunc ſordeat antiquitas apud multos: tamen plane veriſimile non ſit, vere pios & modeſtos in ſacris conſeſſibus ſententiam quidem ipſos dicere velle; & tamen tantum ſibi tribuere, ut clariſſima veteris Eccleſiæ lumina, tot illuſtres animas, quæ non ſolum apud Deum, ſed etiam in ſanctorum animis vivunt, & quotidie in monumentis ſuis loquuntur nobiſcum, ab omni omnino ſuffragii jure excludant, atque adeo ne quidem, qua parte illæ conſenſerint, & cur ita ſenſerint, & quid in iſtis, ubi,

ubi, ut hodie, ita olim diſſenſus fuit, pacis cauſſa faciendum putarint, perexiguo labore cognoſcere graventur. Sane hujuſmodi aliquid de quoquam eorum ſuſpicari caritas non patitur. Potiùs vereor, nequid in tot controverſiarum ſegete exciderit nobis. Sed eo me ſolor, quòd ita ſemper fuerim animatus, ut magni ducerem beneficii loco, ſiquis doceret meliora: & nunc imprimis tempus adveniſſe cenſeo, quo, ſicubi aberravero, reducere alii in viam non minus poſſint, quàm velint. Eo quidem animo ac ſpe publici juris facio hunc laborem: quem, quantusquantus eſt, uti & alia, quæ hactenus ſcripſimus, partim edita, partim ἀνέκδοτα, Eccleſiæ reformatæ *a* judicio ſubmitto. Deum oro, ut omnibus Chriſtianis ac præcipuè illis, qui Reip. & Eccleſiæ præſunt, puræ religionis amorem magis & magis inſpiret, ut invitis inferorum portis ſimplex triumphet veritas; pulſis fugatiſque odiis & ſimultatibus fraterna redeat caritas; excluſa, & hinc conſcientiarum tyrannide, & inde quidvis diſſeminandi licentia, moderata, & qualis ab Apoſtolo *b* commendatur, prophetandi vigeat libertas. Ex Collegio Theologico Illuſtrium DD. Holl. & Weſtfr. Ordinum, quod eſt Lugduni Bat. Anno CIƆ IƆ C XVIII. Nonis Septembris.

a *Hoc nomine cum noſtris complector eas quæ ſequuntur Confeſſionem Auguſtanam. Sic & loquitur B. Lyd. in Waldenſibus T. 2. pag. 190.* b 1 *Theſſ.* 5. 19. 20.

ARGUMENTUM

ET

SERIES OPERIS.

LIBER PRIMUS

Agit de Pelagianiſmi, & Semipelagianiſmi, tum defenſoribus, tum adverſariis.

PARS I. *DOcet, qui Pelagiani, ac Semipelagiani dogmatis primi, ac præcipui, vel autores fuerint, vel ſautores.* 554. a. b. ſeqq.
II. *Qui Catholici doctores eorum erroribus privato nomine iverint obviam.* 570. a. b. &c.
III. *Qui Romanorum epiſcoporum, cum Urbis Clero, doctrina horum ſint adverſati.* 578. b
IV. *Quæ concilia eam damnarint.* 585. a
V. *Qui imperatores leges contra eam tulerint.* 595. a

LIBER SECUNDUS

Eſt de peccato originali.

PARS I. *Quid Eccleſia vetus de peccato originali crediderit, &, cur ita ſenſerit, exponit.* 596. a
II. *Collationem continet Pelagianæ & Catholicæ ſententiæ de peccato originali.* 612. a
III. *Agit de problematis quibuſdam, in quibus vel obſcura, vel diſſidens eſt Patrum ſententia.* 624. a

LIBER TERTIUS

Generatim tractat de gratiæ neceſſitate.

PARS I. *Eorum de neceſſitate gratiæ ſententiam adfert, qui ante Pelagium vixerunt.* 644. b
II. *Collationem inſtituit inter Pelagianam & Catholicam ſententiam de gratiæ neceſſitate.* 650. a
III. *De virtutibus gentilium tractat.* 674. a

LIBER QUARTUS

Eſt de gratia præveniente.

PARS I. *Maſſilienſium & Catholicorum confert de gratia præveniente ſententiam.* 683. a
II. *Diſquirit, an Patres Græci prævenientem gratiam agnoſcant; aut Latinorum illi, qui tribus proximis poſt Apoſtolos ſeculis in Eccleſia docuerunt.* 699. a

LIBRI QUINCTI

PARS I. *Eſt de imperfectione hominis in hac vita.* 706. a
II. *Agit de juramento Chriſtianorum, & ſalute divitum.* 723. a
Appendix eſt de aliis in Pelagio damnatis ab Hieronymo. 730. a

LIBER SEXTUS

Eſt de prædeſtinatione ſanctorum, & quæſtione adnexa, An gratia poſſit amitti.

PARS I. *docet, Quæ inter Pelagianos, Semipelagianos, & Catholicos quæſtio fuerit de prædeſtinatione.* 733. a
II. *Quæ fuerit ſententia Pelagii.* ibid.
III. IV. *Quæ Juliani.* 733. b
V. VI. *Quæ Maſſilienſium, in quantum Pelagianum retinent errorem.* 735. a. b.
VII. *Quæ eorundem, quâ Pelagianum augent errorem.* 736. a
VIII. *Quæ Patrum communiter ante Auguſtinum.* 736. b
IX. X. *Quid Auguſtinus huc addiderit ratione converſionis.* 743. a. b
XI. *Quid idem addiderit ratione perſeverantiæ.* 746. a
XII. *Ubi & agitur de quæſtione, An Patres putarint, gratiam poſſe amitti.* 748. b
XIII. *Item, an, cùm ajunt, poſſe amitti, loquantur de quacunque ejus menſura.* 750. b
XIV. *An utrumque hoc omnibus Catholicis ſuæ ætatis potuerit perſuadere.* 757. b
XV. *An utrumque Auguſtini additamentum cum priorum Patrum ſententia pugnet, nec ne.* 760. a. b.
XVI. *An cum quoquam verba fuerit commutaturus, qui, errore Pelagiano & Maſſilienſium rejecto, non communem Catholicorum ſententiam, ſed tantummodo illam particularem Auguſtini opinionem improbaret.* 761. b
XVII. *An additamenta illa, vel Romanorum Epiſcoporum, vel Synodica auctoritate fuerint comprobata.* 764. a
XVIII. *Utrum, quemadmodum Pelagiana ſententia hæreſis credita eſt, ita & Semipelagiana pro tali habita ſit, an pro ſimplici errore.* 765. a

LIBER SEPTIMUS

Eſt de Reprobatione.

PARS I. *De amplitudine gratiæ.* 770. a
II. *De arbitrii libertate.* 797. a
III. *De cauſa Reprobationis.* 805. a
IV. *De cauſſa Godeſcalci, & iis, quæ huic ſunt adnexa.* 812. a

GERAR-

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER PRIMUS.

Caput I.

Occaſio atque argumentum univerſi operis.

SEmper hoc Eccleſiæ Catholicæ judicium fuit, cum gratiâ, ſed ſub gratiâ tamen, conſpirare amicè arbitrii libertatem. Nempe, ut B. Auguſtinus a ſcitè dicebat: *Si non eſt Dei gratia, quomodo ſalvat mundum? & ſi non eſt liberum arbitrium, quomodo judicat mundum?* Atque, ut ait Bernardus b: *Tolle liberum arbitrium, non erit, quod ſalvetur; tolle gratiam, non erit unde ſalvetur.* Nihilominus nullis propè temporibus defuere, qui hanc Eccleſiæ doctrinam in dubium vocarent, ac vel gratiam ſic prædicarent, ut liberum tollerent arbitrium, vel ſic arbitrii urgerent libertatem, ut inimici fierent gratiæ. Ab utris eorum magis periculum ſit, haut facile dictu eſt. Nec enim excitabit ignaviam noſtram, qui libertatem negat; nec frena injiciet ſuperbiæ, qui gratiæ munus ignorat. Adhæc non minùs prædicari debet Dei juſtitia, quæ, & ratione & Auguſtino teſte, abſque libero arbitrio nulla eſt, ac ejuſdem miſericordia, quam labefactant gratiæ inimici. Sed quia ſublatâ arbitrii libertate, juſtitiam Dei convelli, haut ſtatim omnes vident, ac tale nihil cernentes ſatius eſt homini quàm Deo eſſe injurios, plurimùm abſque dubio illi malignius peccant, qui Dei negant gratiam, quàm qui hominis tollunt libertatem. Verumtamen hoc non impedit, quo minùs par ſæpè aut majus quoque immineat periculum ab iis, qui arbitrii libertatem, quàm qui gratiam negant. Nam error eorum qui gratiam impugnant, ſtatim improbo ſe tumore prodit; eoque, ubi Euangelii lux clariſſimè fulget, vix alios aggredi audet, quàm homines indoctos ac profanos, quales inſcitia ſtultaque ſui fiducia facilè conſtrictos tenet: præſertim ſi typhus acceſſerit gloriæ ſecularis. At optimus & modeſtiſſimus quiſque magis eorum omnium fraudibus obnoxius eſt, qui, quod de Chaldæis in Policratico c ſuo ſcribit Ioannes Saresberienſis, *fatalem quandam neceſſitatem rebus imponunt ſub prætextu humilitatis & reverentiæ Dei, timentes ne forte ipſius evacuetur diſpoſitio, niſi rerum eventus neceſſitas comitetur*: qui error humilitatis ac pietatis velamento tectus, quanto occultiùs tanto periculoſiùs in animis hominum graſſatur. Utrumque optimè perſpexit Auguſtinus, cum in Joh. homil. LIII. ait: *Quoſdam nimia ſuæ voluntatis fiducia extulit in ſuperbiam: & quoſdam nimia ſuæ vocationis diffidentia dejecit in negligentiam. Illi dicunt, Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in noſtrâ eſt poteſtate? Iſti dicunt, Ut quid conamur bene vivere, quod in Dei eſt poteſtate? O Domine, ô Pater, qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet iſtarum tentationum, ſed libera nos à malo.*

a Epiſt. 46. ad Valentinum.

b Prope initio libri de gratia & lib. arb.

c Lib. 2. Cap. 20.

Atque hæc quidem, ſermone ſaltem, ſi minus animo, illi quoque confiteri ſolent, qui alioqui vel libertatem arbitrii plus æquo infringunt: vel plurimùm detrahunt de gratiæ virtute. Dicere autem quid ſola poſſit gratia, quid cum & ſub gratiâ liberum poſſit arbitrium, hoc verò opus, hic labor eſt. Neque, ut nunc tempora ſunt, ea res ſolùm laboris, ſed etiam periculi plena eſt. Quemadmodum enim non rarò contingit, ut qui duobus inimicè concurrentibus, dirimendæ pugnæ, medium ſe interponit, amborum in ſe iram atque impetum convertat: itidem in controverſiis iſtiuſmodi plurimùm uſu venire ſolet, ut qui veritatis ſimul ac pacis ſtudio ductus, gratiæ liberique arbitrii concordiam profitetur, nec agnoſcendo liberum arbitrium, ſatisfaciat illis, qui ejus inane nomen putant; nec gratiam prædicando, iis ſe probet, quibus ſola arbitrii libertas utramque paginam facit. Hæc me cogitantem non mediocriter deterruerunt, quo minùs quorundam conſilia ſecutus in diutino hoc Eccleſiæ diſſidio ad pugnam ipſe quoque accurrerem, cumque aliis aliquot viris piis & ſanctis quaſi ſequeſtros inter nomen profiterer meum.

In hoc quidem rerum ſtatu,

Non ea vis animo, nec tanta potentia nobis.

Nempe Gregorianum a illud non mediocriter extimeſco: *In præcipitio pedem porrigit, qui menſurarum ſuarum limitem non attendit.* Et tamen, poſt tot ſolida ἐχεμυθίας noſtræ quinquennia, plus tandem aliquid ſpero quàm ἀσίγητοι eſſe poſſumus. Quamobrem etſi minimè ab animo meo impetrare potui, ut quæcunque de exortis controverſiis diſputantur, ea trutinâ judicii noſtri expenſa, judicii facerem publici: nihilominus tamen haut invitum eò me perduci paſſus ſum, ut relicto aliis accuratiori eorum examine, quæ è Scripturis utrimque depromuntur, controverſiam omnem, quæ Catho-

a Lib. 28. Moral. cap. 11.

licis olim cum Pelagianis & Semipelagianis fuit, nudè explicarem, veterumque teſtimoniis illuſtrarem: idque eâ modeſtiâ, ut magis indicis quàm judicis, ac fere non tam Theologi quàm Hiſtorici munere fungeremur. Alienam inquam (ut ſic loquar) ſententiam commemoraturum me recepi, neque tam id ut integræ cujuſquam cauſſæ præjudicium per nos fieret, quàm ut partes ipſæ cognoſcere haut graventur, an ab hac, quam alienam ſententiam vocamus, ipſi animis ſint alieni, vel an alienam à veritate putent: imò hoc quoque, an à Scripturis alienam eſſe credibile ſit, quæ ſubnixa eſt tibicine proximæ poſt Scripturas autoritatis. Nec enim in re tanti ponderis animus eſt referre unius aut alterius antiqui doctoris ſenſum, ſed verò primævæ antiquitatis, atque adeò, judicio noſtro, totius Catholicæ Eccleſiæ contra Pelagium & propè omnium Eccleſiæ doctorum adverſus Pelagii reliquias conſenſum. Sanctos in Eccleſiâ Dei, ſi alia majoraque exſpectant, togatos velim, ut dum ceſſant qui ad iſthæc idonei magis ſunt, Catone hoc contenti eſſe velint. Te vero Jesu Christe, gratiæ omnis fons unice, ſupplicitèr rogo, ut de gratiâ ſcribere cogitanti, ſpiritu tuo gratioſe adeſſe digneris, atque ita mentem calamumque dirigas, ut neque fallatur animus in ruſpandâ veteris Eccleſiæ ſententiâ: neque in eâ candidè enarrandâ ab animo manus diſcordet.

Cap. II.

Operis diviſio in partes duas: quarum prior in quinque membra diſtribuitur.

Cum in omni controverſiâ duo conſiderentur, à quo aliquid dicatur, & quid dicatur; materiem futuri operis puto non incommodè in partes duas diſpeſci: quarum prior exponat, tum qui pro Pelagii ac reliquiarum ejus errore ſcribendo certarint, tum qui animosè adverſus eum in arenam proceſſerint: altera vero partim Pelagii & Maſſilienſium opiniones proponat; partim his Catholicæ Eccleſiæ dogmata opponat. In parte priori, quæ ad alteram ſternit viam, hæc quinque ordine conſiderabimus.

I. Qui Pelagiani ac Maſſilienſium ſive Semipelagiani dogmatis primi ac præcipui vel autores fuerint vel fautores.
II. Qui Catholici doctores eorum erroribus privato nomine iverint obviam.
III. Qui Romanorum epiſcoporum cum Urbis clero doctrinæ horum ſint adverſati.
IV. Quæ concilia eam damnarint.
V. Qui imperatores leges contra eam tulerint.

Porrò neque iſta jejunè adeò tractabimus, ut illorum, qui ad Pelagianum certamen ſcribendo concurrerunt, catalogum texere contenti ſimus; neque ita fusè, ut cum pulviſculo omnia in cumeras noſtras converramus, quæ invenimus apud antiquos: ſed regiâ inſiſtentes viâ, tantum dicemus, quantum ad Pelagianam hiſtoriam intelligendam ſatis eſſe putabimus; nec in longam verba moram ducemus, niſi fortean in illis, quæ ſolidi ac gravis erunt ponderis, vel etiam virorum in hac arena præcellentium ſcientiam aut induſtriam fugerunt.

Cap. III.

De Pelagio, ac ejus magiſtris, & Pelagianæ hæreſios primis incunabulis.

Pelagius profeſſione monachus, natione non Gallus Brito, ut Danæus *a* putavit: nec Anglo-Britannus, ut ſcripſit Balæus *b*; ſed Scotus; ſemina Doctrinæ ſuæ primùm ſparſit in Occidente circa annum ſalutaris ἐνανθρωπήσεως quinctum ſuper quadringenteſimum: quo anno B. Chryſoſtomus, Arabiſſi Armeniæ oppido exulans, mortique proximus, ſic caſum hominis deplorat epiſtolâ quartâ ad Olympiadem: Σφόδρα ἤλγησα ὑπὲρ Πελαγίου τοῦ μονάζοντος. Ἐννόησον πόσων εἰσὶν ἄξιοι στεφάνων οἱ γενναίως στάντες, ὅταν ἄνδρες ἐν τοσαύτῃ ἀσκήσει διατρίψαντες καὶ καρτερίᾳ, οὕτω φαίνωνται ὑποσυρόμενοι. *De Pelagio monacho magno dolore affectus ſum. Cogita igitur quot quantiſque coronis digni ſint, qui forti animo in acie ſteterunt, cum viros piè ac ſanctè tantaque cum tolerantia viventes, abripi atque in fraudem impelli videamus.* Scribit Balæus cent. I. ſcriptorum Britanniæ, ut præpoſitus fuerit Cœnobii Bannochorenſis, ab alterâ Legionum urbe, quæ nunc Ceſtria dicitur, non procul; ubi bis mille & centum Philoſophi Chriſtiani eſſent. Item, ut è Britannia expulſus. Cujus rei laudat autorem Valdenum epiſtulâ ad Martinum V. Sed ſunt iſta juniorum fabulæ. Ut verò dogma ſuum longius latiuſque ſeminaret, monaſteria crebiò mutabat. Nam quod ad abſumendas popinas factum id credi velit Iſidorus Peluſiota, Chryſoſtomi diſcipulus, lib. I. epiſt. CCCXIV. parum veriſimile dicit, cum non Chryſoſtomus modò, ejus prædicet pietatem, ſanctimoniam, tolerantiam, ut vidimus; ſed Auguſtinus etiam in libb. de peccatorum meritis & remiſſ. nomen ejus aliquoties non ſine laude poſuerit, quia vita ejus prædicaretur a multis: ut ipſe fateretur lib. II. Retract. cap. XXXIII. Et profectò hoc niſi fuiſſet, non primitus eum amaſſent tot egregii viri, eoſque inter B. Paulinus epiſcopus Nolanus *a*, vir non pietate minùs quàm doctrinâ excellens. Credibile autem eſt, Pelagium demum, poſtquam in Oriente compertum erat, aliquid eum monſtri alere, Romam profectum eſſe, atque ibi Rufini ſermonibus, vel Melaniæ ſaltem & aliorum, qui Rufino faverent, tanquam œſtro aliquo percitum, majori ſtudio, quàm antea unquam, ἀναμαρτησίαν καὶ ἀπάθειαν, de fonte Origenis depromptum errorem, defendere cœpiſſe. Nam ut Melaniam cum Rufino ex Ægypto & Palæſtina anno CCCXCVI Romam rediiſſe conſtat; ita certum eſt anno demum CCCCIX Româ profectam in Africam, cùm inſtantem urbis vaſtationem priùs prædixiſſet, quæ anno contigit ſequente. Rufinum autem (cujus partibus impensè ſtudebat tota Melaniæ domus) Pelagianam foviſſe doctrinam, non Auguſtinus ſolùm indicat, cùm lib. II. contra Pelagium cap. III. narrat, ut Cœleſtius Pelagii armiger in concilio Carthaginenſi ſit profeſſus, ſe audiiſſe Rufinum dicentem, non eſſe traducem peccati: ſed ipſe Gennadius Maſſilienſis *b*, cùm eum ab Hieronymo *in aliquibus de libertate arbitrii notatum* agnoſcit. Quod veriſſimè ab eo dictum eſt. Nam Hieronymus præfat. lib. I. in Hierem. Rufinum idcirco Pelagii præcurſorem vocat. Verba ejus ſunt: *Nuper indoctus calumniator erupit, qui commentariòs meos in epiſtolam Pauli ad Epheſios reprehendendos putat.* & mox: *Quod non videns præcurſor ejus Grunnius olim niſus eſt carpere.* Et poſt pauca de eodem cenſore ſubjungit: *Nec recordatur ſtolidiſſimus & Scotorum pultibus prægravatus nos in ipſo dixiſſe opere.* Nam per *Scotorum pultibus prægravatum* non alium intelligit quàm Pelagium natione Scotum: per Grunnium vero & hic & alibi paſſim Rufinum intelligi, nemo in Hieronymo verſatus neſcire poteſt: nempe contemtim ſic eum appellat, alludens ad M. Grunnii Corocottæ Porcelli teſtamentum, quod à cirratis pueris olim cum riſu multo excipiebatur in ſcholis: ac ſeculo noſtro à ſummo antiquitatis vindice Jo. Alexandro Braſſicano Iuriſconſulto ex vetuſto codice deſcriptum & luci reſtitutum fuit. Ne quis verò quod in Frobenianâ Hieronymi editione pro *Scotorum pultibus* corruptè legatur *ſcortatorum*, eò rem certiſſimam in dubium vocet; audiamus ſanè eundem Hieronymum præfat. lib. tert. in Hierem. ubi ſic ſcribit: *Hic tacet, alibi criminatur: mittit in univerſum orbem epiſtolas biblinas: prius auriferas, nunc maledicas: & mox patientiam noſtram de Chriſti humilitate venientem, malæ conſcientiæ ſignum interpretatur. Ipſeque mutus latrat per Alpinum canem, grandem & corpulentum, & qui calcibus magis poſſit ſævire, quàm dentibus. Habet enim* pro-

a Comm. in Aug. lib. de hæreſ. cap 88
b Cent. I. ſcriptorum Britanniæ.
a Auguſt. vet. epiſt. ad Paulinum.
b Lib. de ſcript. Eccleſ. ubi de Rufino.

progeniem Scoticæ gentis de Britannorum viciniâ, qui juxta fabulas poëtarum inſtar Cerberi ſpirituali percutiendus eſt clavâ, ut æterno, cum ſuo magiſtro Plutone, ſilentio conticeſcat. Sed imprimis illuſtrem de Pelagio locum habemus præfat. lib. IV. in Hierem. *Commentarios*, inquit, *in Hieremiam per intervalla dictabam, ut quod deerat otio, ſupereſſet induſtriæ, cum ſubito hæreſis Pythagoræ & Zenonis ἀπαθείας καὶ ἀναμαρτησίας*, id eſt, *impaſſibilitatis & impeccantiæ, quæ olim in Origene & dudum in diſcipulis ejus Grunnio, Evagrioque Pontico, & Joviniano jugulata eſt, cœpit reviviſcere, & non ſolum in Occidentis, ſed & in Orientis partibus ſibilare, & in quibuſdam inſulis, præcipueque Siciliæ & Rhodi, maculare pleroſque, & creſcere per dies ſingulos, dum ſecretò docent, & publicè negant.* Quibus pauciſſimis verbis multa Hieronymus complexus fuit. Nam hinc diſcimus, quid ſtatuerit Pelagius, & unde dogma ſuum hauſerit, & quo illud tempore ſpargere cœperit, & quæ loca ſeminandæ hæreſi maxime idonea putarit, & quo artificio Catholicos circumvenerit. Quorum ſi ſingula penſiculatiùs hoc loco conſideremus, ceſpitantes in Pelagianâ hiſtoriâ largiori luce conveſtiemus. Ait igitur B. Hieronymus, Pelagium docuiſſe ἀπάθειαν καὶ ἀναμαρτησίαν: hoc eſt, poſſe hominem eo perfectionis pervenire in hac vitâ, ut affectibus vacuus omni careat peccato. Unde liquet unum errorem duabus exprimi vocibus, non verò cunctos Pelagii errores ad duo capita revocari: quod nuper ſcribere non dubitavit vir eruditus. Addit Hieronymus, hauſtum eſſe hoc dogma è fontibus Origenis: unde illud mundo propinârint triumviri iſti, Grunnius ſive Rufinus, Evagrius Ponticus, & Jovinianus: quos etiam tanquam Pelagianæ hæreſios patriarchas inceſſit præfat. in dialog. adverſus Pelag. Nec in obſcuro eſt, cur eos potiſſimùm nominarit. Jovinianus enim non hoc tantùm docebat, virgines, viduas, & maritatas ejuſdem eſſe meriti, ſi cæteris vitæ operibus non diſcreparent; ſed præterea contendebat, verè baptizatos non poſſe relabi in peccatum. Prius dogma priori adverſus Jovinianum libro refutavit Hieronymus; alterum refellit ſecundo, quem idcirco ſic auſpicatur; *Secunda propoſitio eſt, Eos qui fuerint baptizati à diabolo non poſſe tentari.* Atque idem Hieron. epiſtolâ ad Cteſiphontem ſic Pelagium alloquitur: *Joviniani ſecunda quæſtio tui ingenii diſciplina eſt. Quicquid illi reſponſum eſt, tibi reſponſum credito. Nec fieri poteſt, ut diverſus ſit eorum exitus, quorum eſt una ſententia.* Hoc addit, quia Joviniani error operâ Victorini & Pammachii Romæ à Siricio fuit condemnatus. Hinc Hieronymus in principio lib. II. contra Pelag. *Non erubeſcis exploſam atque damnatam Joviniani ſententiam ſequi? Et ille enim his teſtimoniis, tuiſque nititur argumentis: imò tu illius inventa ſectaris, in Oriente docere deſiderans, quæ olim Romæ, dudum in Africâ condemnata ſunt.* Atque inde eſt quòd etſi certum eſt primum in Pelagianâ Cæleſtianâque causâ judicium Carthagine factum eſſe, Proſper tamen ſcribere non vereatur, cauſſam ejus primùm Romæ examinatam & damnatam eſſe. Hoc enim illis voluit verbis carm. de Ingratis,

—— Peſtem ſubeuntem prima recidit,
Sedes Roma Petri.

Nempe non quaſi primùm damnata Romæ fuerit in Pelagio ipſo, (is enim ante Carthaginenſe concilium Catholici velamine amictus delitescebat) ſed quia in præceſſore ejus Joviniano, ab Siricio Papâ condemnata fuit. Joviniano jungit Hieronymus Evagrium, quem ἀπαθείας dogma foviſſe teſtatur idem ad Cteſiphontem: *Evagrius Ponticus Hyperborita, qui ſcribit ad virgines, ſcribit ad monachos, ſcribit ad eam, cujus nomen nigredinis* (ſignat Melaniam, cujus antea meminimus) *perfidiæ teſtatur tenebras, edidit librum & ſententias περὶ ἀπαθείας, quam nos impaſſibilitatem vel imperturbationem poſſumus dicere, quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur, & ut ſimpliciter dicam, vel ſaxum, vel Deus eſt. Hujus libros per Orientem Græcos, & interprete diſcipulo ejus Rufino, Latinos plerique in Occidente lectitant: qui librum quoque ſcripſit, quaſi de monachis, multoſque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt, & quos fuiſſe Origeniſtas, & ab Epiſcopis damnatos eſſe non dubium eſt.* Quibus etiam verbis docemur, Rufinum Origeniſtarum cauſſam juviſſe transferendo Evagrii præceptoris ſui libros. Quemadmodum & eandem propagavit vertendo fraudulenter Origenis libros περὶ ἀρχῶν. Quâ de re ſic Hieronymus ad Pammachium: *Animadverte, quæ Origenes de Patre cum Filio & Spiritu ſancto impie dixerat, & quæ Romanæ aures ferre non poterant, in meliorem partem ab interprete commutata: cætera autem dogmata de angelorum ruinâ, de animarum lapſu, de reſurrectionis præſtigiis, de mundo vel mundis Epicuri, de reſtitutione omnium in æqualem ſtatum, & multo his deteriora, quæ longum eſſet retexere, vel ita vertiſſe, ut in Græco invenerat, vel de commentariolis Didymi, qui Origenis apertiſſimus propugnator eſt, exaggerata & firmiora poſuiſſe, ut qui in Trinitate Catholicum legeret, in aliis hæreticum non caveret.* Alium etiam per dolum animos hominum circumduxit, quando (ut verbis utar Hieronymi ad Cteſiphontem) *librum Xyſti Pythagorei hominis abſque Chriſto atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris & Romanæ Eccleſiæ epiſcopi prænotavit: in quo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt eſſe ſubſtantiâ, multa* DE PERFECTIONE *dicuntur, ut qui volumen Philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis.* Idem lib. IV. in Hierem. cap. XXII. *Miſerabilis Grunnius, qui ad calumniandos ſanctos viros aperuit os ſuum, linguamque ſuam docuit mendacium, Sexti Pythagorei hominis gentiliſſimi unum librum interpretatus eſt in Latinum, & ſub nomine ſancti martyris Xyſti, urbis Romæ epiſcopi, auſus eſt edere: in quibus nulla Chriſti, nulla Spiritus ſancti, nulla Dei Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum, & Apoſtolorum fit mentio: & hunc librum ſolitâ temeritate & inſaniâ* ANNULUM *nominavit, qui per multas provincias legitur, & maximè ab his, qui ἀπάθειαν & impeccantiam prædicant.* Hæc de Pelagii præceſſoribus dicta ſunto. Nunc cætera perſequamur, quæ paucis Hieronymum complexum dicebamus. Illi ſunt illa, quo primùm tempore, quibus locis, & quo modo ſuam Pelagius ſparſerit doctrinam. Tempus indicat, cùm dogma Joviniani ac Rufini ſe commentante in Hieremiam reviviſcere cœpiſſe teſtatur: hoc eſt, paullò poſt urbem a Gothis captam. Nam ſimul ac commentarios in Ezechielem perduxerat ad umbilicum, ad Hieremiæ explicationem ſe accinxit: quemadmodum ipſe indicat præfat. in Hierem. At eo Ezechielem exponente, urbem cepit Gothorum rex Alaricus: unde ſic in Ezechielem præfatur: *Finitis in Eſaiam decem & octo explicationum voluminibus, ad Ezechielem tranſire cupiebam: & ecce ſubito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obſidio, multorumque fratrum & ſororum dormitio nunciata eſt.* Et mox: *Clariſſimum terrarum omnium lumen extinctum eſt: imò Romani imperii truncatum caput, &, ut veriùs dicam, in unâ urbe totus orbis interiit.* Incidit verò hoc tempus in annum Chriſti CCCCX: quo & Rufinus Aquilejâ profugus ob cladem patriæ illatam, in Siciliam abiit, inibique obiit: quod diſcimus ex eodem Hieronymo, quando hæc in Rufinum more ſuo, id eſt peracerbè, ſubjungit: *Quia ſcorpius inter Enceladum & Porphyrium Trinacriæ humo premitur, & hydra multorum capitum contra nos aliquando ſibilare ceſſavit: datum tempus, quo non hæreticorum reſpondere inſidiis, ſed ſcripturarum expoſitioni incumbere debeamus.* Nam per ſcorpium ſignat Rufinum, quem ſimiliter vocat in fine epiſt. LIX. ad Avitum, & epiſt. XVI. ad Principium: ubi ſcribit, Origenis περὶ ἀρχῶν libros manu Scorpii, hoc eſt Rufini, fuiſſe emendatos. ſed qui, cùm in librum Ezechielis præfaretur, unà cum Rufino etiam dogma ejus extinctum putabat, is præfat.

comm. in lib. vi. Ezech. de plantis Rufini à corpore matris abſciſſis, ſulcoque depoſitis conqueri incipit: *Putabam*, inquit, *quod, medio ſerpente confoſſo, non reviviſcerent hydræ novella plantaria, & juxta fabulas Poetarum, Scyllâ mortuâ, nequaquam in me Scyllæ ſævirent canes, qui latrare non ceſſant.* Præfat. verò lib. i. iii. & iv. commentariorum in Jeremiam (quos exorium fuiſſe, ſimul ac illos in Ezechielem edolârat, antea diximus) non jam amplius in generalibus pronunciatis ſe continet, ſed quaſi δακτυλοδεικτως eum, qui Rufini dogma reſuſcitaret, Pelagium eſſe oſtendit. Satis igitur clarum eſt, Hieronymum, cùm antea Rufinum oppugnaſſet, anno hoc ccccx. vel proximo cœpiſſe Pelagio adverſari. Atque hæc de tempore. Præterea indicabat Hieronymus, quibus imprimis locis Pelagius peſtilentiæ cathedram erexiſſet. Nam in Oriente quidem Rhodum inſulam elegiſſe teſtatur, in Occidente verò Siciliam: ubi Cæleſtius degebat, Pelagii quidem diſcipulus, ſed jam magiſter ac ductor exercitus: quo eum elogio Hieronymus inſignit. Denique ex iiſdem Hieronymi verbis cognoſcere erat, quâ arte Pelagius ſuam propagaret doctrinam. Nam quod apertè negaret, hoc occultè docuiſſe ait. Nempe hoc ſimulationis ac mendacii artificio fallebant eos, quibuſcum ſererent ſermonem. Sed ſcripto ſi ſententiam ſuam inſtillare vellent, ſub alienâ hoc perſonâ faciebant, non quid ipſi ſentirent, ſed quid aliqui dicerent exponentes. Hoc dolo Pelagius luſit in expoſitione epiſtolæ ad Rom. Nihil igitur magis optabant Patres, quàm ut apertè tandem explicaret, quid in Catholicâ improbaret doctrinâ. Unde Hieronymus eâdem præfat. *a* *Quibus loquar compendio: Aut bona ſunt quæ docetis, aut mala. Si bona, defendite liberè. Si mala, quid occulte miſeros jugulatis errore, rectaque fidei ad decipiendos ſimplices quoſque jactatis expoſitionem?* Item epiſt. ad Cteſiphontem: *Loquere quod credis, publicè prædica. Quid ſecretò diſcipulis loqueris? Qui dicis te habere arbitrii libertatem, quare non liberè, quod ſentis, loqueris?* Hujuſmodi expoſtulatione hoc tandem conſecutus Hieronymus fuit; ut in lucem, oculoſque omnium, protraheret è vepretis ſuis nitedulam, quæ occulte antea Eccleſiam arrodebat. Nam ex eo tempore Cæleſtius Carthagine ſententiam ſuam & apertè profiteri, & acriter propugnare cœpit. Hoc autem ut faceret, inſectatione iſtac ſua propoſitum ſibi habuerat Hieronymus: ut teſtatur ipſe eâdem ad Cteſiphontem epiſtolâ: *Necdum*, inquit, *ſcripſi, & comminaris mihi ſcriptorum tuorum fulmina, ut ſcilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reſerare; & non animadvertis, idcirco nos ſcribere, ut vos reſpondere cogamini, & apertè aliquando dicere, quod pro tempore, perſonis & locis vel loquimini vel tacetis? nolo vobis liberum eſſe negare, quod ſemel ſcripſeritis.* Atque hæc, qui Pelagianæ hæreſios patriarchæ, & cujuſmodi ejus incunabula fuerint, ſatis oſtendunt: deinceps ſyllabum ſcriptorum Pelagii ſubjungemus.

a Præfat. comm. lib. 4. in Hier.

Cap. IV.

De iis quæ Pelagius ſcripſit.

i. PElagium tres libros ſcripſiſſe de fide Trinitatis, auctor eſt Honorius Auguſtodunenſis *a*, eoque antiquior Gennadius Maſſilienſis *b*, qui licet Pelagium in hæreticorum numerum reponat, hoſce tamen libros ſtudioſis apprimè conducibiles eſſe ait. Et ſanè Pelagium de Trinitate rectè ſenſiſſe, patet ex libello Fidei ejus. Quod ipſum de Juliano dictum volumus. Quippe qui apud Auguſtinum, lib. i. adverſus viii. libros Iuliani *c*, Athanaſium vocet virum magnæ conſtantiæ & fidei ſaniſſimæ: contrà Arrianum dogma impietatem appellare non vereatur.

a In catal. de ſcript. Eccleſ.
b Lib. de illuſtr. viris.
c Tom. vi. 27 & 73. ſive p. 26. & 115.

ii. Præterea ſcriptus à Pelagio fuit liber ἐκλογῶν ſive honeſtorum ſermonum de actuali converſatione: ſive liber Teſtimoniorum, in quo ad Cypriani exemplum è ſcripturis ſententiarum capitula complectebatur. Hinc Hieronymus lib. iii. adverſus Pelagianos *a*: *B. Martyris Cypriani te in ſcripturarum teſtimoniis dirigendis* (l. digerendis) *æmulum gloriaris.* Et libro primo *b* adverſus eoſdem: *Cumque ſe imitatorem, imo expletorem operis beati martyris Cypriani, ſcribentis ad Quirinum, eſſe fateatur: non intelligit ſe in eodem opere dixiſſe contraria.* Oroſius apologetico de arbitrii libertate *c*: *In libro tuo, quem teſtimoniorum titulatione ſignaſti.* Gennadius Maſſilienſis in Catal. ſcript. Eccleſiaſt. *Pelagius hæreſiarches antequam proderetur hæreticus, ſcripſit ſtudioſis tres neceſſarios de fide Trinitatis libros: & pro actuali converſatione eulogiarum ex divinis ſcripturis librum unum, capitulorum indiciis in modum ſancti Cypriani Martyris præſignatum.* Honorius Auguſtodunenſis Catal. ſcript. Eccleſ. *Pelagius hæreſiarches ſcripſit tres libros de fide Trinitatis, & pro actuali vitâ librum.* Quæ capitula Pelagio ex hocce libro ſint objecta, docet tum Hieronymus dialogis adverſus Pelagianos, qui primo libro ex eo citat titulum xiv. xx. xxii. xxxi. lxxii. lxxiii. c. cxxiii. clxi. clxiv. tum Auguſtinus de geſtis Palæſtinis cap. iii. iv. v. & vi. Quod verò Poſſevinus *d* eundem *de vitâ clericorum* ſcripſiſſe ait, hunc ab eo librum ſignari arbitramur: ſin alium intellexit, fides ello penes auctorem. Credo eum decepit Jo. Balæus ſcriptorum Britanniæ Cent. i. ubi ait enm ſcripſiſſe de moribus clericorum, item pro vitâ actuali, item eulogiarum ex ſcripturis: quaſi ἐκλογῶν liber ſit diverſus à libro *de vitâ actuali*, aut is (ſi ullius libri ea inſcriptio fuit) *de vitâ clericorum*.

a Circa finem, hoc eſt, pagina 306. edit. Baſil. 1553.
b P. 274.
c P. 707 edit. Col. 1582.
d In Apparatu.

iii. Etiam Pelagius edidit xiv Expoſitionum libros in epiſtolas Paulinas. Meminit eorum Auguſtinus lib. iii. de peccat. meritis & remiſſ. cap. i. & de geſtis Palæſtinis cap. xvi. Valde autem eò inclinat animus, ut putem eos ipſos eſſe, qui commentariis Hieronymi in epiſtolas aliquot Paulinas ſubjungi vulgo ſolent. Cui non tenui ſuſpicioni locum magnum dedit, quòd ſcriptor hic ſtatuat paſſim, neminem per Adamum peccati reum eſſe, niſi quatenus ejus imitetur exemplum: cumque omnes in eo peccaſſe dicantur, id non ἁπλῶς intelligi debere, ſed de genere improborum: quando alii præter hos ſint, qui juſtè vivendo ſecundum Adamum, hoc eſt Chriſtum, ſequiamem. Audiamus ipſum in cap. v. ad Rom. ſic ſcribentem: *Ut qui* SEQUENTES *Adam, diſceſſeramus à Deo, per Chriſtum reconciliaremur Deo.* Et mox: *Quomodo cum non eſſet peccatum, per Adam advenit, ita etiam cum* PENE *apud nullum juſtitia remanſiſſet, per Chriſtum eſt revocata.* Ibidem ad illud, *Et ita in omnes homines mors pertranſiit; Dum*, inquit, ITA *peccant, & ſimiliter moriuntur.* NON *enim* IN ABRAHAM ET ISAAC, ET JACOB PERTRANSIIT, *de quibus dicit Dominus: Omnes enim illi vivunt. Hic autem* IDEO *dicit* OMNES MORTUOS, *quia in multitudine peccatorum non excipientur* PAUCI JUSTI: *ſicut ibi, Non eſt, qui faciat bonum: non eſt uſque ad unum. Et, Omnis homo mendax. Sive* IN EOS OMNES *pertranſiit, qui humano, non cæleſti ritu vivebant.* Et pauculis interjectis: *In quo omnes peccaverunt: hoc eſt, in eo quod omnes peccaverunt,* EXEMPLO *Adæ peccant.* Et mox: *Forma Chriſti Adam factus eſt. Sicut enim Adam primus, mandatum Dei prævaricans,* EXEMPLUM *eſt legem Dei prævaricari volentibus: ſic & Chriſtus, voluntatem patris complens, exemplum eſt imitari eum volentibus.* Et poſt aliqua ad illa verba: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ: Quomodo*, inquit, *poteſt unius delictum Adæ omnes homines condemnare, cùm nec unius Chriſti juſtitiâ omnes homines juſtificati ſint?* OMNES *autem dicens,* NON GENERALITER *dicit, ſed* UNIUSCUJUSQUE PARTIS *ſignificat multitudinem.* Et mox: *Sicut* EXEMPLO *inobedientiæ Adæ peccaverunt multi; ita & Chriſti obedientiâ juſtificantur multi.* Item in cap. vi. *Qui veterem hominem terrenum*

Adam

Adam IMITANDO *peccabant.* Item: *Homo membra ſua* CUI VELIT PARTI EXHIBET PER ARBITRII LIBERTATEM. Ubi palàm eſt, eum naturam liberi arbitrii conſiderare citra ullam Spiritus S. gratiam. Quemadmodum & cùm paullò pòſt ad illud, *Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtra: Humana*, inquit, *ratione digna loquor*, QUOD OMNES MECUM SENTIRE POSSENT, ET NULLUS ABNUERE. Sed omnium maximè ſcriptorem prodit, quod cap. ſequenti, hoc eſt ſeptimo, ait: INSANIUNT, QUI DE ADAM PER TRADUCEM ASSERUNT AD NOS VENIRE PECCATUM. Idem in epiſt. ad Philipp. cap. II. OCCASIO FIDEI A DEO DONATA EST, *quia ſi non veniſſet Chriſtus &* DOCUISSET, *non utique crederemus.* Paullùm hic pedem figamus. Agnoſcit bonitatis eſſe divinæ, quòd Chriſtus venerit in mundum, ut nos doceret, quid credere debeamus: abſque hoc eſſet, credenda ignorarentur, eoque nec crederentur. Quid verò aliud hic requirit, quàm ut bonitas divina nobis doctores mittat, qui extrinſecus inſtruant verbo? Nam opem Spiritus Sancti ad fidem ingenerandam nec hic neceſſariam eſſe dicit, nec alibi uſquam. Unde cognoſcimus, quomodo intelligere oporteat, quod in cap. XI. ad Rom ait; *Fidem bonitate Dei conferri.* Cujuſmodi à Catholicis omnibus probarentur, niſi conſtaret à quibus dicerentur. Atque ut hæc ejus libri ſcriptorem Pelagianum eſſe clarè oſtendunt, ita eum non alium quàm ipſum Pelagium eſſe veriſimile faciunt, quæ de Pelagii libro refert Auguſtinus. Nam lib. III. de peccatorum meritis & remiſſione cap. I. ſcribit in hunc modum, *Poſt pauciſſimos dies legi Pelagii quadam ſcripta, qua in Pauli Apoſtoli epiſtolas expoſitiones breviſſimas continerent.* At commentarii quos habemus, ſunt brevia in omnes Pauli epiſtolas ſcholia. Subjicit mox Auguſtinus: *Atque ibi comperi, cum ad illum veniſſet locum, ubi dicit Apoſtolus: Per unum hominem peccatum intraſſe in mundum, & per peccatum mortem, atque ita in omnes homines pertranſiſſe: quandam eorum argumentationem, qui negant parvulos peccatum originale geſtare. Argumentatio illa ſic poſita eſt; Si Ada peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo & Chriſti juſtitia etiam non credentibus prodeſt.* Atqui hanc in modum ratiocinatur, qui commentarios illos ſcripſit: quemadmodum videre ex iis fuit, quæ ſuprà adduximus. Quanquam illa ipſa penitius conſideranti fatendum eſt, ſatis obſcurè hanc ex iis ſententiam elici. Verba ſanè ipſa non legas. Sed fortaſſe hæc inde exciderint: quod arbitratur Gretzerus defenſione Bellarmini de verbo Dei lib IV. cap. V. Præterea cap. V. ejuſdem libri ait Auguſtinus, Pelagium non uno modo explicuiſſe illud Pauli ad Rom. V. *Adam forma futuri.* Atqui hoc facit commentator ille, his verbis: *Sive ideo forma fuit Chriſti, quia ſicut Adam ſine coitu à Deo factus eſt: ita ille ex virgine Spiritu Sancto operante proceſſit. Quidam dicunt, forma e contrario: ſicut ille peccati caput, ita & iſte juſtitia. Item forma Chriſti Adam factus eſt. Sicut enim Adam &c.* Denique apud Auguſtinum duodecimo ejuſdem libri capite (ubi Paulinum illud expendit I Cor. VII. *Sanctificatus eſt vir infidelis in uxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre: alioquin filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt*) magnus hæc commentatur antiſtes: *Aut ſic eſt accipiendum, quemadmodum & nos alibi, & Pelagius, cùm eandem ad Corinthios epiſtolam tractaret, expoſuit, quod exempla jam præceſſerant & virorum, quos uxores, & feminarum, quas mariti lucrifecerant Chriſto, & parvulorum, ad quos faciendos Chriſtianos voluntas Chriſtiana etiam unius parentis evicerat.* Atqui ita interpretatur ſcriptor horum ſcholiorum. Verba ejus apponam: *Exemplum refert, quia ſæpe contigerit: ut lucrifieret vir per mulierem. Unde & B. Petrus ait: Ut ſiqui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant.* Pelagium igitur iſtorum eſſe ſcholiorum ſcriptorem, veriſimillimum videtur. Interim de hoc nolumus cum quoquam ducere contentionis funem: dummodo ſi non Pelagii, ſaltem Pelagiani alicujus credantur: quod etiam agnoſcunt Sixtus Senenſis lib. IV. Bibl. Sanct. verbo Hieronymus: Johannes Garetius de ſacrificio Miſſæ centur. V. fol. 43. Bellarminus in catal. ſcript. Eccleſ. & lib. IV. de verbo Dei cap. V. & lib. IV. de amiſſ. gratiæ, atque alibi: item Pererius comm. in Gen. cap. XIV. n. 8. Marianus Victorius cenſurâ tom. 8. Hieron. Scultingius in cenſurâ confeſſ. Hieron. Salmeron in epiſt. Pauli diſp. XVI. Coccius Theſauri Tom. 2. artic. II. ut interim de Witakero, Perkinſo, Junio, Rob. Coco, plurimiſque aliis nihil dicam.

IV. Scripta etiam ab eodem Pelagio eſt epiſtola de Virginitate ad Demetriadem, quod factum eſt anno CCCCXIII: unde eſt quod innotuiſſe eum hoc anno refert in Chronicis Proſper. Tres verò epiſtolæ ad Demetriadem exſtant: una Hieronymi, cujus initium, *Inter omnes materias*: altera Pelagii, quæ incipit, *Si ſummo ingenio*: tertia Proſperi, quæ potiùs aliorum exemplo quàm verè ad eam ſcripta videtur: quæ ſic orditur: *Cum ſplendidiſſima ſanctimonia.* Pelagii illa inter Hieronymianas dolo malo locum reperit: unde eam ut genuinum Hieronymi fœtum pro libero arbitrio reſtem laudat Tallepiedus [a]: ac in re aliâ Salmeron Prolegom. X. can. XXIV [b]. Sed eſſe ſuppoſititiam, ſtylus clamat: quemadmodum bene obſervat Eraſmus. Atque huic etiam ſententiæ ſubſcribunt Marianus Victorius cenſurâ in T. IX. Hieronymi, Rob. Bellarminus de amiſſ. grat. & ſtatu peccati lib. IV. & lib. de ſcriptoribus Eccleſ. in Hieronymo, & Cæſar Baronius Annal. Eccleſ. T. V. ad annum CCCCXIII. Nec eſſe alius quam Pelagii, iidem fatentur, fragmentis convicti, quæ exinde, tanquam ex ipſius Pelagii ad Demetriadem literis, citat Auguſtinus lib. de gratiâ Chriſti cap. XXII. XXVII. XXXVII. XXXVIII. XL. & epiſtolâ ad Julianam, Demetriadis matrem. Sed poſteaquam ob exoſum Pelagii nomen omitti illud in titulo cœpit, errore facili Hieronymi credita fuit, quem ad Demetriadem ſcripſiſſe conſtabat. Cæleſtio tamen Pelagii diſcipulo adjudicant quidam codices antiqui; ut Marianus Victorius monet. Juliano etiam tribuit Beda lib. I. in Cantica. Sed Pelagius agnovit ut ſuam: quod oſtendunt hæc Auguſtini & Alypii verba extremâ epiſtolâ CXLIII. ad Julianam: *In quadam verò epiſtolâ ſuâ idem Pelagius, & ubi nomen ſuum apertiſſime ponit, nec nomen ſacra virginis tacet, dicit ad eam ſe ſcripſiſſe: & ejuſdem ſui operis teſtimonio probare nititur, ſe gratiam Dei, quam vel tacere, vel negare aſſeritur, apertiſſime confiteri.* Idem Auguſtinus de gratia Chriſti lib. I. cap. XXII: *Sicut de gratiâ Dei ſentit in eo libro, quem ad ſacram virginem ſcripſit, cujus etiam commemorationem facit in literis, quas Romam miſit.* & ejuſdem libri cap. XXXVII. ipſa Pelagii verba citat. Sunt verò iſtiuſmodi: *Legant etiam quam ad ſacram Chriſti virginem Demetriadem in Oriente conſcripſimus epiſtolam, & invenient, nos ita hominis laudare naturam, ut Dei ſemper gratia addamus auxilium.* Sed neque difficulter Beda cum Auguſtino conciliatur, quia Pelagium juviſſe poteſt Julianus, unde priùs quidem Pelagius, ut magiſter & ſenior, poſtea verò eam ſibi Iulianus tribuerit: ut probabiliter ante tria pene ſecula monuit Thomas Bradwardinus lib. I. de cauſa Dei cap. XXXV: ubi & fuſè probat, epiſtolam iſtam ad Demetriadem non eſſe Hieronymi, ſed Pelagii, vel Iuliani, aut amborum. Locus, etſi prolixior eſt, tamen dignus videtur, qui adſcribatur: *Quidam*, inquit, [c] *Pelagii advocati non deſinunt oblatrare, multa quidem & manifeſta verba epiſtola, ſicut dicunt, B. Hieronymi ad Demetriadem de inſtitutione virginis allegando, contra adjutorium gratia, & pro ſufficientiâ liberi arbitrii ad opera qualibet virtuoſa. Sed hi, ut videtur, negligentes in hac parte ſcripta majorum, ſcripturam Pelagianam, quam Auguſtinianam, ſcripturam hæreticam, quàm catholicam, carius amplectuntur. Conſtat nempe legentibus, & non negligentibus, epiſtolarum B. Hieronymi duas eſſe epiſtolas, intitulatas Hieronymo ad Demetriadem. Quarum una, ſcilicet XCIV, tale habens initium;* Inter omnes materias;

[a] *Collat. 4. doctorum ſuper 30. Artic.*
[b] *P. 146.*
[c] P. 312. & 313.

rias: *procul dubio eſt ipſius. In quâ nihil de excellentiâ liberi arbitrii continetur. Altera autem, videlicet* XCIII, *incipiens iſto modo*; Si ſummo ingenio, parique fretus ſcientiâ; *quæ liberum arbitrium patenter extollit, conceditque gratiam, ſed ambiguam, fatuam, & fallacem; nequaquam Hieronymi, Doctoris Catholici, eſt credenda. Neque enim ſtylum ejus ſapit, proceſſum, nec ſenſum; ſed alios multum diſtantes: ſicut lectoribus facile eſt videre: concordatque multum, in ſententiâ & in ſtylo, epiſtolæ magnæ Pelagii, directæ ad Paulinum epiſcopum, libro ejus pro libero arbitrio; qui quatuor libros tenet; & aliis opuſculis ejus multis. Quare & ipſius Pelagii veriſimiliter æſtimanda. Nonne & ipſe Pelagius in libello fidei ſuæ, quem miſit Romam ad Papam Innocentium, ſcribit ita?* Legant epiſtolam, quam ad ſacram virginem Chriſti Demetriadem in Oriente conſcripſimus; & invenient, ita nos hominis laudare naturam, ut Dei ſemper gratiæ addamus auxilium. *Et; Quæ eſt illa epiſtola, niſi illa ſuperius memorata? Quare & Auguſtinus, primo contra Pelagium, & Cæleſtium, de gratiâ Chriſti, & peccato originali,* XXIII, XXVIII, XXIX, XXX, & XXXI, *aſſerit, illam epiſtolam eſſe Pelagii, recitans, diſcutiens, & condemnans quaſdam particulas ejus plane. Qui & cum Alypio, epiſtola* LXXI, *ad Julianam*; Ad ſanctam, *inquit*, Demetriadem quiſnam ſcripſit librum? *Et recitat diſcutiendo quaſdam particulas epiſtolæ ſupra dictæ. Adhuc autem & Guido, Prior Carthuſiæ, in epiſtolâ ſuâ, miſſâ ad Lazarum, Priorem Durbonenſem, & fratres, pro epiſtolis B. Hieronymi dicit plane, prædictam epiſtolam non eſſe Hieronymi, immo Pelagii. Venerabilis vero Beda, lib.* I. *ſuper Canticum Canticorum, (qui eſt ſpecialiter contra Julianum,) de gratiâ Dei* XII, *multas particulas hujus epiſtolæ recitans & condemnans, affirmat, hanc eſſe Juliani, filii Pelagii, & alumni. Unde & ſic ait in libro, quem ad Demetriadem, virginem Chriſti, de inſtitutione virginis ſcripſit*: Hæc eadem, de potentiâ liberi arbitrii quomodo ſentiat, pandit. Quem videlicet librum nonnulli noſtrûm ſtudioſe legentes, ſancti & Catholici Doctoris Hieronymi eſſe, temere arbitrantur; minimè providentes, quòd ſuavitas eloquentiæ demulcentis, & hæreſeos perverſitas ſeducentis, manifeſte probet, illius hoc opuſculum non eſſe, quin potius ipſe fidem ejus, vel magis perfidiam, in dialogo Attici & Critobuli, quem vivente Pelagio edidit, cùm adhuc Julianus ab eo parvulus quaſi in cavernâ colubri nutriebatur regulus, divinis expugnaverit ac perculerit eloquiis. *Quidam tamen, reſpicientes ad pauca, enuntiant facile, nihil tale in primo libro Bedæ ſuper Cantica reperiri. Sed hi nimirum falluntur, putantes, primum librum Bedæ, expoſitorium ſuper Cantica, eſſe ſimpliciter primum librum. Sed non eſt ita. In primo namque libro non exponit textum Cantici; ſed, prius quàm ad expoſitionem Cantici accedat, per totum illum primum librum errores & hæreſes librorum Iuliani diſcutit & divellit. Quare & in multis codicibus iſte primus liber nullatenus reperitur. Quicunque tamen initium ultimi libri ejus ſuper Cantica viderit, manifeſte videbit, ipſum dicentem, ſe primum illorum librorum contra Iulianum ſcripſiſſe. Qui & in non defectuoſis codicibus crebrius reperitur. Hic autem liber in quibuſdam codicibus initium tale habet*: Primò admonendum putavi lectorem, ut opuſcula Iuliani &c. *In aliquibus vero tale*: Scripturus, Dei juvante gratiâ, in Cantica Canticorum, primò admonendum &c. *ſicut ſupra. Nec quiſquam exiſtimet, Bedam, dicentem, illam epiſtolam eſſe Juliani, contradicere Auguſtino, dicenti, illam eſſe Pelagii. Hæc enim non repugnant. Frequenter namque contingit, quod multi conjuncti unam epiſtolam mittant. Aut forſitan ambo ſimul dictarunt; & Pelagius, quia ſenior & magiſter illam nomine ſuo miſit; quam poſtea Iulianus ſibi voluit uſurpare. Omnes tamen hi teſtes concorditer atteſtantur, quod illa epiſtola non eſt B. Hieronymi, ſed Pelagii, aut alicujus Pelagiani hæretici, & profani.* Hæc omnia è Bradwardino.

V. Ab eodem ſcripta eſt epiſtola ad Viduam. Ex quâ aliqua protulit & exagitat B. Hieronymus lib. III. contra Pelag. *Eidem adulans viduæ, non erubeſcis dicere, pietatem, quæ nuſquam reperitur in terrâ, & veritatem, quæ ubique peregrina ſit, in illâ potiſſimum commorari.* Et mox: *Docere eſt hoc, an occidere? levare de terrâ, an præcipitare de cælo? id mulierculæ tribuere, quod angeli non audeant uſurpare? Si autem pietas, veritas, atque juſtitia non inveniuntur in terris, niſi in unâ muliere, ubi erunt juſti tui, quos abſque peccato in terrâ eſſe jactabas?*

VI. Fulgavit idem librum de naturâ, quo, quantis potuit vitiis, aggravavit illam Salluſtii ſententiam: *Falsò queritur de naturâ ſuâ genus humanum.* Teſtis Auguſtinus cap. I. libri de naturâ & gratia, quo opuſculo Pelagii de Naturâ libro reſpondit. item libro II. Retract. cap. XLII. ubi ſic ſcribit; *Venit tunc in manus meas quidam Pelagii liber, ubi hominis naturam contra Dei gratiam, quâ juſtificatur impius, & quâ Chriſtiani ſumus, quantâ potuit argumentatione defendit. Librum ergo, quo huic reſpondi, defendens gratiam, non contra naturam, ſed per quam natura liberatur & regitur, de naturâ & gratiâ nuncupavi.*

VII. Ab eodem editus eſt liber de libero arbitrio. Vide Auguſt. libro de gratia Chriſti cap. III. IV. V. item XIII. & XXXIX.

VIII. Scripſit etiam epiſtolam ad Paullinum. Meminit idem libro de gratiâ Chriſti. cap. XXXV.

IX. Item epiſtolam ad Conſtantium. Ejus mentio fit ejuſdem libri cap. XXXIV. & XXXVI. Quamquam eam ſe legiſſe utrobique neget. Ioannes Balæus *a* monet ſcripſiſſe ad Bonifacium Comitem: item ad Albinam & Melaniam: ſed Veteres non laudat auctores.

a Centuria I. *ſcriptorum Angliæ.*

X. Idem literas ſcripſit & Libellum Fidei ad Innocentium. de quibus ſic Auguſtinus lib. de gratiâ Chriſti cap. XXX. *Ipſe Pelagius, & literas nuper, & libellum Romam fidei ſuæ miſit, ſcribens ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, quem defunctum eſſe neſciebat.* Literæ ad Innocentium perierunt, argumentum verò earum cognoſcere eſt ex fragmentis, quæ Auguſtinus ibidem citat, & cap. XXX XXXIV. XXXV. XXXVI. XXXVII. & XXXVIII. item libro de peccato originali cap. XVII. & XVIII. Sed *libellus fidei Pelagii ad Innocentium* hodieque exſtat. Eo, de quibus non interrogabatur, multis diſſeruit; uti & Cæleſtium poſtea feciſſe Auguſtinus ait lib. de peccato originali cap. XXIII. Libellum hunc claudit Pelagius iſtis verbis: *Hæc fides eſt, Papa beatiſſime, quam in Eccleſiâ Catholicâ didicimus, quamque ſemper tenuimus, & tenemus. In quâ ſi minus perite, aut parum caute aliquid forte poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & ſedem tenes. Sin autem hæc noſtra confeſſio apoſtolatus tui judicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, ſe imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit.* Quibus verbis offenſus Jo. Rodulphus Lavaterus ſuſpicari videtur, eſſe commentum Pontificiorum, ad ſtabiliendum Romani pontificis primatum. Sic enim ſcribit lib. I. de deſcenſu Chriſti ad inferos cap. XVII. *Quamvis vero dubitare ſoleam, an hæc fides ſumma à Pelagio ſcripta ſit, quandoquidem nulla apud bonos & probatos auctores hujus fiat mentio, & nuper demum ex Vaticanâ Bibliothecâ, forte ad defendendum Pontificis primatum, publicata prodierit* b: *tamen cum ab ipſis Pontificiis Pelagii eſſe ſtatuatur, imò à Baronio orthodoxa habeatur; volui in gratiam lectoris benevoli eam huc referre.* Sed quod vir eruditus ait, nullum probatum ſcriptorem ejus ſcripti meminiſſe, plane eum fugit ratio. Nam meminit Auguſtinus lib. I. de gratiâ Chriſti cap. XXXII. *Sed ab his*, inquit, *literis Pelagius ad* FIDEI SUÆ LIBRUM *vult tranſire lectorem.* Citat deinde ex eo hæc verba, quæ hodieque in illo leguntur: *Et baptiſma unum tenemus, quod iiſdem ſacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus, dicimus eſſe celebrandum.* Capite item proximo ſic ſcribit

b Baron. Annal. Eccleſ. Tom. 5. *pag.* 537: *& Tom* I. *Concil. general. edit. Binn. pag.* 608.

bit de eodem: *De adjutorio gratiæ* IN LIBELLO FIDEI SUÆ, QUEM ROMAM MISIT, *quid Pelagius ſenſerit, attendamus. Liberum, inquit, ſi confitemur arbitrium, ut dicamus nos indigere Dei ſemper auxilio.* Qui locus ἀνυπαλλάκτως hodieque in hoc ſymbolo extat. Nec magis memoriam ſuam conſuluerat, cùm addidit, nuper demum publicatum eſſe è bibliothecâ Vaticanâ. Nam extat inter Hieronymiana opera T. IV *a*. Sed vulgò inſcribitur *Hieronymi explanatio Symboli ad Damaſum*, unde tanquam Hieronymi citat Gratianus pro primatu Rom. Epiſc. item Duræus, Janſenius, Roffenſis, Caniſius, atque alii, ut probent, poſſe in hac vitâ legem Dei impleri. Atqui ex iis, quæ diximus, ſatis conſtat, veram inſcriptionem hujuſmodi eſſe, *Symbolum ſive libellus fidei Pelagii ad Innocentium.* Quod fatetur Cornelius Scultingius in cenſurâ confeſſioni Hieronymianæ adjunctâ, & Robertus Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Sanè libellum fidei, quem Pelagius ſcripſit, ad Innocentium fuiſſe miſſum, diſertim ab Auguſtino ſcriptum eſt cap. XXX. libri de gratiâ Chriſti. Quòd offenderit hic Lavaterus, inde factum credimus, quòd Baronius & ex eo Sev. Binius, ſcribant, hoc ſe ſymbolum edere ex antiquo codice Vaticano. Nam hoc qui legat, quid aliud quæſo opinetur, quàm Baronii beneficio demum in lucem prodire? Mirandum verò, cùm hæc Pelagii confeſſio, non ſolùm hominis ſit hæretici, ſed etiam ambiguis concipiatur verbis: Carolum tamen Magnum, ac Concilii Francofurtenſis Patres lib. III. cap. I. *Capitulare de non adorandis imaginibus*, ſcribere, hanc ſuam eſſe confeſſionem, quam ex Hieronymi operibus deſumtam ſincerè amplectantur. Nam argumentum capiti præſcribitur iſtiuſmodi: *Confeſſio Fidei Catholicæ, quam a ſanctis patribus accepimus, tenemus, & puro corde credimus.* Sequitur deinde confeſſio Pelagii. Ei hæc à Carolo & Epiſcopis continuò ſubjiciuntur: *Hæc eſt Catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam ſincero corde credimus, & fatemur, & in hoc opere Beati Hieronymi verbis expreſſam taxavimus. Hæc eſt vera fides, hanc confeſſionem conſervamus atque tenemus, quam quiſquis inconvulſe, & intemeratæ cuſtodierit, perpetuam ſalutem habebit.* Unde planum fit, jam Caroli ævo illam Pelagii confeſſionem, (nempe quod hæretici nomine omiſſo, per manus hominum volitaſſet diu) Hieronymi fuiſſe creditam, ejuſque operibus inſertam. Nempe ſimiliter, ac jam Bedæ ætate, Pelagii epiſtola ad Demetriadem Hieronymo adſcribebatur, adeò ut Beda neceſſe habuerit monere, non eſſe eam ſancti illius doctoris; ut poſtea oſtendemus. Quamquam verò hæc veriſimiliter dicantur, tamen cùm non immeritò mirari aliquis poſſit, in ſynodo adeò numeroſâ fraudem ſuboluiſſe nemini; non temerè ſuſpicetur aliquis, Symbolum hoc verè Hieronymi eſſe: ſed Pelagium illud callidè ex Hieronymo exſcripſiſſe, tum ut conſentire ei videretur, tum ut qui illud culparent, non ſe modò, ſed Hieronymum ipſum (qui Catholicus ab omnibus audiebat, & actis Pelagii adverſarius erat) reprehendiſſe crederentur: tum denique, quod Auguſtinum ac Catholicos damnari putaret illis ſymboli verbis: *Eorum errorem condemnamus, qui animas ante peccaſſe, vel in cælis converſatas fuiſſe dicunt, quàm in corpora mitterentur.* Nam obliquè hic Catholicos peti credebat, quia docent, omnes in Adamo peccaſſe. Auguſtinus tamen hæc Symboli verba non attigit: credo quia commodum ſenſum capiant, ut nempe ſolos Origeniſtas tangant: quorum ſententia à Catholicorum doctrinâ plurimùm differt. Catholici enim docent, primi parentis peccatum imputari omnibus, qui in lumbis peccantis erant, atque exinde omne miſeriæ genus in poſteritatem redundaſſe: abſque quo eſſet, nunquam recens natos, graviſſimis morborum cruciatibus, aut morte, quæ peccati ſtipendium eſt, affectum iri arbitrarentur. Hujus argumenti vim utcumque perſpiciebat Origenes: ſed cùm non ſatis intelligeret loca illa Apoſtoli, quibus in Adamo cunctos peccaſſe, atque ita ab Adamo mortem in totam poſteritatem veniſſe dicit; commentus eſt, animas omnes ab initio conditas fuiſſe puras, nec tamen in eâ integritate perſtitiſſe; ſingulas verò quotidie in pœnam corporibus alligari, inque iis pœnas luere pro magnitudine eorum quæ deliquiſſent. Quæ ſententia immane quantum à Catholicâ diſtet. Quando, ut Auguſtinus adverſus Priſcillianiſtas & Origeniſtas cap. XI. rectè ait: *Aliud eſt in Adam peccaſſe, unde dicit Apoſtolus, In quo omnes peccaverunt: & aliud eſt extra Adam; neſcio ubi, peccaſſe, & ideo in Adam, id eſt in carnem, tanquam in carcerem, trudi.* Fusè idem tractat Leontius lib. de Sectis *a*, ubi inter alia ex Origene ipſa hæc adſert: Εἰ μὴ γὰρ ἦν τοῦτο, καὶ προϋπῆρχον αἱ ψυχαί, διὰ τί τινὰς μὲν τῶν νεωστὶ τεχθέντων εὑρίσκομεν τυφλοὺς μηδὲν ἁμαρτήσαντας· ἄλλους δὲ μηδὲν ἔχοντας κακὸν τικτομένους; ἀλλὰ δῆλον, ὅτι προϋπῆρχόν τινες ἁμαρτίαι τῶν ψυχῶν, ἀφ' ὧν ἑκάστη κατὰ τὴν ἀξίαν ἀπολαμβάνει. *Abſque hoc eſſet, ac, niſi præexiſterent animæ, quæ cauſſa eſſet, cur aliquos recens natos reperire ſit cæcos, quanquam nihil deliquerint; alios contra abſque vitio editos in lucem? Nempe manifeſtum eſt, prius in animabus extitiſſe delicta quædam, a quibus eſt quod qualibet ex merito pœnam referunt.* Plura qui volet, Gregorium Nyſſenum adeat lib. περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου cap. XXVIII. ubi errorem eum multis refellit. item Epiphanium hæreſi LXIV. & epiſtolâ ad Jo. Hieroſolymitanum ab Hieronymo *b* verſâ. itidem Theophilum Alexandrinum Paſchalis ſui lib. I. Harmenopulum de ſectis, & Eliam, Cretenſem antiſtitem, Nazianzeni interpretem, qui Origenem hauſiſſe eum è Platonis philoſophiâ, Platonem à Pythagora in Italiâ didiciſſe teſtatur. Atque hæc quidem ſunt, quæ Pelagium ſcripſiſſe comperior.

Fortaſſis tamen ex iſtis quædam cùm diſcipulorum forent, magiſtro ipſi tribuebantur vulgò. Quod de ſcriptis ad Pelagianam cauſſam pertinentibus velle videtur Hieronymus libro III *c*. adverſus Pelagianos. ubi ſic Critobulum, hoc eſt Pelagium, compellat: *O te felicem! cujus præter diſcipulos nemo conſcribit libros: ut quidquid videris diſplicere, non tuum, ſed alienum eſſe contendas.* Favet hac parte Hieronymo etiam Oroſius presbyter, qui ſcribente iſta Hieronymo etiam ipſe adverſus Pelagium calamum ſtringebat. Verba ejus ſunt in Apolog. de arbitrii libertate *d*: *Quod neque aptè, neque decore dicitur, tibi imputare non debemus, cui neque natales dederunt, ut honeſtioribus ſtudiis erudireris, neque naturaliter provenit, ut ſaperes: ſed illis dictatoribus tuis, qui miſerum ſenſum miſerrimo ſermone conſcribunt, & te legendum cachinnis, quaſi titulum confuſionis, exponunt.* Quare nec inferiùs *e* dubitat vocare, *hominem inflatum, ſed vacuum.* Quemadmodum nec exprobrare pepercit, quòd eſſet *mutilus, levis in fronte*, μονόφθαλμος *f*. Item, *quod balneis epuliſque nutritus, latos humeros geſtaret, robuſtam cervicem, præferens in fronte pinguedinem g*. Hinc lucem cœpit Hieronymus lib. I. adverſ. Pelag pag. 273. *Tu ipſe qui Catoniano nobis inflaris ſuperbiâ, & Milonis humeris intumeſcis.* Et ibidem pag. 273. *Niſi forte cum Moyſe in nube & caligine à facie ad faciem audis verba Dei, & inde nobis cornutâ fronte procedis.* Sed profectò quis neſcit Epictetum fuiſſe σώματι πηρὸν, ut Leonidas de eo in epigrammate teſtatur? Et quot viri præſtantes μονόφθαλμοι fuere! Quodque ad ingenii dotes attinet, Auguſtini verba ſunt lib. III. de peccat. mer. & remiſſ. cap. X. *Circumſpectus vir Pelagius.* Imò ſi de inimico etiam candidè ac citra affectuum præjudicium ſententiam ferre oportet, profectò Pelagiana, quæ hodieque habemus, ab laudatiſſimis Oroſii commentationibus (in quibus tamen & Romanarum rerum ignorationis & in Eccleſiæ rebus nimiam credulitatem meritò damnant docti, eoſque inter Caſaubonus *h*) non longo adeò diſtare intervallo fatendum eſt. Sanè Pelagii ad Demetriadem epiſtolam *eruditam prorſus & eloquentem* eſſe judicat Eraſmus *i*. Et Balæo centur. I. ſcriptorum Britanniæ Pelagius vocatur *vir eruditione inſignis, & tum Græcè tum Latinè peritus.* Imò Beda quoque præfatione in Cantica, eidem (quam tamen Juliani, for-

a Pag 98. edit. Baſ. 1553.
a P. 250
b T. I. Hieronymi.
c P 305. edit Baſil. 1553.
d P. 743.
e P. 750.
f P. 716.
g P. 748.
h Exerc. 13 p. 93.
i Cenſura in epiſt. ad Demetr. apud Hieronym. T 4.

a *Verba Bedæ citavimus p. 28.*

b *Verba ejus infra citavimus cap. de Gelaſio.*

fortaſſe quia juverat Pelagium, fuiſſe cenſet) *ſuavitatem* tribuit *eloquentiæ demulcentis* a. Et brevia in Paullinas epiſtolas ſcholia, quas Pelagii eſſe veriſimile eſt, *ſubtiliſſima* eſſe dicuntur à Caſſiodoro lib. de divinis lect. cap. VIII b. De vitâ autem, etſi hanc quoque perſtrinxit Iſidorus Peluſiota lib. I. epiſt. CCCXIV, tamen præclarum de ea aliorum judicium erat. Unde Auguſtinus lib. II. de Peccat. meritis ac remiſſ. cap. XVI. Pelagio tribuit *vitam caſtam, moreſque laudabiles*, atque addit, *non dubitaſſe facere, quod illi dives pro conſequendâ vitâ æternâ conſilia requirenti, cum ſe reſpondiſſet jam omnia implevíſſe mandata, præcepit Dominus, ſi vellet eſſe perfectus, venderet omnia quæ haberet, theſaurumque transferret in cælum.* Item lib. III. cap. I. *Pelagii*, inquit, *viri, ut audio ſancti, & non parvo provectu Chriſtiani.* Et cap. III: *Eum qui noverunt, loquuntur bonum ac prædicandum virum.* Et ibidem: *Vir ille tam egregie Chriſtianus.* Et multò ante B. Auguſtinum B. Chryſoſtomus epiſt. ad Olympiadem: ubi ſic ejus caſum deplorat, ut pium, ſanctum, tolerantem fuiſſe agnoſcat. Atque è junioribus doctiſſimus Kemnitius in Loc. comm. inter cauſſas, cur liberum arbitrium Pelagius tantopere extulerit, illam ponit, quòd eſſet diſciplinæ amans & magnam videret Chriſtianorum ignaviam. Quanquam Ioannes Balæus in ſcriptoribus Britanniæ cent. I. *injuriis clericorum, ut Tertullianum alterum, laceſſitum, gravate eas tuliſſe, tandemque à fide defeciſſe* ait. Quod unde hauſerit, neſcio. Quocirca, ut corporis ejus formæ inſultare nolumus; ita nec imperitiam, vel luxuriem objectamus: ſed illud eſt, quo nomine inter Catholicos nullo in numero eſſe meritus eſt, quòd arroganter nimis vitiatam extulerit naturam, humani arbitrii decantor, divinæ gratiæ contemtor.

Cap. V.

De Cæleſtio, & ſcriptis ejus.

a *Cæleſtius hic male à multis confunditur cum Cæleſtino. quomodo etiam vocatur à Thomâ Bradwardino lib. I. de gratiâ Chriſti c. XXXVI. (p. 304) Ita etiam ſcriptum apud Petr. Diaconum de grat. cap. ult. pag. 688 edit. Baſil. 1597. Vocat etiam eo pacto Io. Balæus cent. I. ſcriptorum Britanniæ, ubi de Pelagio agit.*

TRanſeamus nunc ad Cæleſtium, *Pelagii licet diſcipulum, tamen magiſtrum & ductorem exercitus*; ut de eo loquitur Hieronymus epiſt. ad Cteſiphont. ubi etiam addit, *per ſolœciſmorum, & non, ut ſui jactant, ſyllogiſmorum ſpineta decurrere.* Auguſtinus tamen lib. II. contra duas Pelag. epiſtolas cap. III. *virum acerrimi ingenii* appellat. De eo ſic Gennadius catal. Illuſtr. Vir. *Cæleſtinus* (leg. Cæleſtius; cujus nomen cum nomine Cæleſtini, Epiſcopi Romani, ſæpius confunditur. a) *antequam ad Pelagium concurreret, imo adhuc adoleſcens, ſcripſit ad parentes ſuos* DE MONASTERIO EPISTOLAS *in modum libellorum* TRES, *omni Deum deſideranti neceſſarias. Moralis ſiquidem in eis dictio. Nihil ibi vitii poſtmodum prodit, ſed totum ad virtutis incitamentum tenuit.* Pelagii verò armiger factus, quæ ſcripſerit, Gennadius non addit. Sed Auguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. XIII. XIV. XVIII. citat ex libro ejus poſtmodum edito capitulum primum, tertium, quinctum, ſextum, ſeptimum, decimum, duodecimum, & tertiumdecimum: ad quæ Pelagius in Dioſpolitana ſynodo reſpondere coactus fuit. Idem initio libri de perfectione juſtitiæ contra Cæleſtium meminit chartulæ ſic inſcriptæ: *Definitiones, ut dicitur, Cæleſtii.* Atque addit, *Prænotatio, credo, quod non illius, ſed eorum ſit, qui hoc attulerunt de Siciliâ, ubi Cæleſtius non eſſe perhibetur.* Subjungit mox; *Ex illius tamen hæc eſſe doctrinâ, vel etiam quorundam ſectatorum ejus, & nos poſſumus arbitrari. Nam neque iſtæ breves definitiones, vel potius ratiocinationes, ab illius abhorrent ingenio; quod in opere alio ejus inſpexi, cujus eum conſtat eſſe auctorem; & non fruſtra iſtos fratres, qui hæc attulerunt, in Sicilia exiſtimo audiſſe, quod ipſe docuerit iſta, vel ſcripſerit.*

Patres etiam Concilii Carthaginenſis epiſt. ad Innocentium meminerunt libelli, *quo in Carthaginenſi Concilio*, etſi originale peccatum negaret, *rectè tamen confeſſus ſit per baptiſmum Chriſti etiam parvulorum fieri redemtionem.* Alterius quoque libelli mentionem facit Auguſtinus lib. de peccato originali cap. II. *Cæleſtius*, inquit, *in urbe Româ in libello ſuo, quem beatiſſimo Papæ Zoſimo dedit, id aſſeveravit expreſſius, quod parvulorum neminem obſtringat originale peccatum.* Fragmentum ex eo citat ejuſdem libri cap. XXIII.

Scriptor præfationis in Proſperum, Lovanienſes ſecutus doctores, eidem tribuit epiſtolam de duobus filiis, frugi, & luxurioſo; non illam ad Damaſum, quam Hieronymi eſſe certum eſt, ſed alteram ſic ordientem, *Omnium quidem de ſcripturis quæſtionum*: quæ & ipſa, ut alia Pelagii, Hieronymiana inter, magnâ cum ejuſce Patris injuriâ, ſeu fraude ſeu inſcitiâ irrepſit, ac quarto volumine in Frobenianâ edit. & aliis juxta hoc exemplar expreſſis reperitur; nono autem ejus, quæ Romæ anno CIↃIↃLXXII. à Mariano Victorio recenſita eſt. Pelagianam ſanè eſſe nemo negabit, qui legerit: atque agnoſcit id quoque Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſt. ad an. Chr. CCCCXC. Itidem Lovanienſis ſchola Cæleſtio adſignat epiſtolam *de ſcientiâ divinæ legis*: quam eopſe Hieronymi tomo legere eſt. Pelagianam eſſe & res clamat & Bellarminus ibidem fatetur. Epiſtolam, non librum eſſe, cognoſcimus ex iſtis verbis, *Licet præpoſterum videatur aliquid in fine epiſtolæ retractare.* Ad parentem eam miſſam eſſe ſcribunt iidem Lovanienſes, ſive quiſquis præfationem Proſpero præmiſit, & magnam ejus partem à Joa. Heſſels, Lovanienſi Theologiæ Profeſſore, accepiſſe ſe profitetur. Sed huic ſententiæ adverſantur iſta ejus verba, *Accipe ergò, FILI, ſermonem noſtrum, eâ ſimplicitate & veritate, quâ diximus.* Credo impoſuit illis, quod Gennadius dicat: *Scripſit* (Cæleſtius) *ad parentes ſuos de monaſterio epiſtolas in modum libellorum tres.* Sed addit ibidem Gennadius, *Nihil ibi vitii poſtmodum prodit, ſed totum ad virtutis incitamentum tenuit.* Hæc verò epiſtola manifeſtè Πελαγιανίζει. Cæleſtium, poſtquam Carthaginenſi Concilio eſſet damnatus, in Aſiam profugiſſe, atque ita putari presbyterum factum, ſcribunt tum Carthaginenſis tum Milevitani Concilii patres epiſt. ad Innocentium X. Foxus cùm eum epiſcopum appellat, non magis audiri debet, quàm cùm Pelagium in Oriente ex monacho præfectum factum ait. Vide eum cent. I. ſcriptorum Britanniæ, in Pelagio.

Cap. VI.

De Juliano & ejus ſcriptis.

CÆleſtio ſuccedat Julianus, epiſcopus Campanus, ut docent Gennadius Maſſilienſis & Beda præfat. in Cantica. Sed cujus civitatis, non æque eſt certum, cùm multùm hac parte varient libri veti. Gelaſii decretum cum LXX. epiſcopis factum, & Beda præfat. in Cantica, Celanenſem vocant. Quid ſi igitur Celenenſem ſeu Celemnenſem fuiſſe epiſcopum dicamus? Nam Celenem ſeu Celemnem Campaniæ fuiſſe oppidum indicat Virgilius VII. Æn. verſ. 739. & ibi Servius. Etiam Colonia Celena nominatur in Veſpaſiani nummo; ut Hubertus Goltzius teſtatur Theſauri ſui cap. XVIII. Sed obſtare videtur, quòd ævo Auguſtini nulla vel obſcura Celenenſium memoria eſt; nedum loci ſui epiſcopatu fuerint inſignes. Præterea Proſperi Chronica, alia quidem habent Attellenſem, vel Attellenenſem, ut editio Henricopetrina, & Veneta, quam Sigonius edidit: cui etiam lectioni Marianus & Contractus favent: aliis verò legitur Heclanenſem, vel Eclanenſem, ut edit. quas dedere Ioſ. Scaliger & Arnoldus Pontacus, majorem eâ in parte cùm excuſorum, tum MSSorum codd. ſecuti fidem. Quid ſi igitur credamus, epiſcopum fuiſſe Atellanum; quando Atella Plinio, Straboni, Ptolomæo, Servio Campaniæ oppidum eſt: vel Eclanenſem, quomodo Eclanenſem agrum legimus apud ſcriptorem libri de limitt. agrorum? nempe ab Eclano, quod Αἴκλανον vocat Ptolomæus, unde Æculani apud Plinium. Id, ſi Arnoldo Pontaco credimus,

Cam-

Campaniæ oppidum eſt Antonino & aliis. Et ſanè Eclanenſis magis quàm Atellenſis probem, partim quia ab Atella potius ſit Atellanus, ut apud Livium lib. XXVII. & alibi, unde & fabulis Atellanis nomen: partim quod Eclanenſis proximè accedat tum ad Celanenſis, quod apud Gelaſium in decreto, & Bedam eſſe diximus: tum Eclanenſis, quomodo corruptè apud Petrum diaconum libro de Gratiâ cap. VIII. ſcriptum invenitur. Unum tamen obſtare videtur, quòd Eclanum non in Campaniâ, ſed in Apuliâ Peucetiâ veteres & recentes Geographi conſtituant. Fortaſſe igitur falſus fuit & Gennadius & Beda, cùm Campanum fuiſſe epiſcopum uterque ſcripſit. Vel quid ſi non Eclanenſem, ſed Eracleuſem fuiſſe epiſcopum credamus? Nam Ἡράκλειον Straboni & Dionyſio Halic. lib. I. (quod Ciceroni, Plinio, Melæ, etiam Siſennæ apud Nonium in *Fluvius*, Herculaneum eſt) in Campaniâ eſſe conſtat: unde Heraclenſis fundi mentio apud Tullium epiſt. ad Pætum. Sed de hoc doctiorum arbitratus eſto.

Fuit Julianus filius Memorii epiſcopi Capuani, ad quem ſcribit Auguſtinus epiſt. CXXXI. Iis ex literis diſcimus, quantopere Julianum amarit Auguſtinus, etiamnum adoleſcentem, Eccleſiæque diaconum. Sic enim inter alia ſcribit: *Nam ſuperiores quinque* (de Muſicâ) *libri vix filio noſtro & condiacono Juliano, quoniam & ipſe jam nobiſcum commilitat, lectione & cognitione digni videbuntur. Quem quidem, non audeo dicere, plus amo quàm te, quia nec veraciter dico: ſed tamen audeo dicere, plus deſidero quam te. Mirum videri poteſt, quemadmodum quem pariter amo, amplius deſiderem: ſed hoc mihi facit ſpes amplior videndi eum.* Penè autem in hanc ſuſpicionem venio, ut cùm propè epiſtola omnis inſtituta ſit adverſus diſciplinas liberales: eò ad Memorium hæc ſcripſiſſe putem, quòd filium ejus doleret improbo ac pertinaci ſtudio ſecularium amœnitatibus inhæreſcere. Et poteſt hæc cauſa fuiſſe, cur tantopere Julianum videre exoptaret, quòd ſperaret ſe meliùs coràm cæleſtis eum ſapientiæ amore inflammaturum.

Fuit Julianus ingenii, doctrinæ, facundiæ præcellentis, adeò ut Romanus Demoſthenes haberetur vulgo. Et ſanè ſolletis ac ſubacti ingenii vigor clarè elucet vel ex ſolis Altercationis libris. De eo ſic Gennadius Maſſilienſis in Catalogo Illuſtr. ſcript. *Julianus epiſcopus Capuanus, vir acer ingenio, in ſcripturis doctus, Græcâ & Latinâ linguâ ſcholaſticus. Prius ergo quàm impietatem Pelagii in ſe aperiret, clarus in doctoribus Eccleſiæ fuit: poſtea verò hæreſin Pelagii defendere niſus, ſcripſit adverſum Auguſtinum impugnatorem illius libb.* IV. *& iterum libb.* VIII. *Eſt & liber Altercationis amborum, partes ſuas defendentium.* Addit ibidem; *Eleemoſynis tempore famis & anguſtiæ indigentibus omnibus ſuis prorogatis multos miſerationis ſpecie, nobilium præcipue religioſorum, illiciens, hæreſi ſuæ ſociâſſe.* Quod verò Gennadius, & ex eo Honorius Auguſtodunenſis, librum Altercationis tribuunt Juliano, & quidem ut opus ab octo ejus libris diſtinctum, in hoc falli utrumque tam exploratum eſt nobis, quàm ſi ἀμφικλυοντικῶν συνέδριον hoc decidiſſet. Nec enim Juliani, ſed Auguſtini proloquium eſt; nec poſteriores in dicendo partes Juliano imponuntur, ſed Auguſtino, qui verba adverſarii ex octo ejus libris promit & refellit. Audiamus Auguſtinum ipſum ſic præfantem: *Vir illuſtris* (Valerius Comes) *miſit mihi in chartulis nonnullas ſententias decerptas ex opere Juliani hæretici Pelagiani* (*in quo opere libris* IV. *reſpondiſſe ſibi viſus eſt illi uni, quem de nuptiis & concupiſcentiâ me ſcripſiſſe memoravi*) *miſſas ſibi à neſcio quo, qui eas, ut voluit, ex primo Juliani libro decerpendas putavit: quibus ut quantocius reſponderem, idem Valerius popoſcit. Et factum eſt, ut ſub eodem titulo etiam ſecundum librum ſcriberem, contra quem Julianus alios octo nimia loquacitate conſcripſit. His nunc reſpondeo, ejus verba proponens, eiſque ſubjungens reſponſionem meam.* Ex quibus etiam verbis cognoſcimus, Julianum præter iſtos quatuor, non ſeptem, ut apud Honorium legitur, ſed octo adverſus Auguſtinum libros ſcripſiſſe; prout rectè apud Gennadium editum eſt.

Scripſit præterea Julianus epiſtolas duas; unam, Romam ad Zoſimum; alteram, nomine octodecim epiſcoporum ad Theſſalonicenſem epiſcopum. Teſtis Auguſtinus, lib. I. contra duas Pelagii epiſtolas, & Julianus ipſe (qui tamen duas ſe Romam miſiſſe indicat) apud Auguſtinum, Altercationis libro I. Theſſalonicenſis verò Epiſcopus ille, Rufus fuiſſe videtur, vir pius & Catholicus, cujus nomine in Epheſinâ ſynodo ſubſcripſit Flavianus. Sic enim in Actione prima legas: Φλαβιανοῦ Φιλίππων ἐπέχοντος καὶ τὸν τόπον Ῥούφου τοῦ εὐλαβεστάτου Θεσσαλονίκης. Ejuſdem Synodi T. III. cap XIII. extant ad hunc Rufum literæ Joannis, Hemerii, Theodoreti, & quinque aliorum Orientalium epiſcoporum, quibus perſuadere conantur, ut Cyrillum & Memnonem hæreſios condemnet. In iis Julianus vocatur *piiſſimus & ſanctiſſimus Eridicæ epiſcopus*. Nec dubitamus, quin idem ſit, qui Campanus ante fuerat epiſcopus. Pelagiani enim ſedibus depulſi Conſtantinopolim atque in Aſiam profugerant: unde Cæleſtinus ſic ad Neſtorium ſcribit: *Quin illos ipſos quoque hæreticos, de quibus nos, tanquam cauſæ illorum ignarus, interrogare voluiſti, juſta ultio ſedibus expulit. Quos non admodum miramur pacatam apud vos ſtationem inveniſſe. Inciderunt enim iſtic in impiam prædicationem, ad quam dum ſuam exigerent, omni ſe crimine immunes facile judicarunt.* Julianum verò inter eos fuiſſe, qui epiſcopatu erant dejecti, cognoſcimus ex Proſperi Chronico, ad conſulatum Theodoſii XVIII. & Feſti. *Hac*, inquit, *tempeſtate Julianus Eclanenſis, jactantiſſimus Pelagiani erroris aſſertor, quem dudum amiſſi epiſcopatus intemperans cupido exagitabat, multimodâ arte fallendi correctionis ſpeciem præferens, molitus eſt in communionem Eccleſiæ irrepere.* Quare planè putamus, quemadmodum Cæleſtius, Carthaginenſi concilio damnatus, in Aſiam profugit, atque ibi presbyter factus dicitur; quod tum Carthaginenſis, tum Milevitani concilii patres literis ad Innocentium teſtantur: ita Julianum Campano, per imperiale edictum, epiſcopatu dejectum ad Aſiaticos confugiſſe, atque ab his ſeu verum veri epiſcopatus Eridicenſis honorem, ſeu titulum ſaltem honoris ergo fuiſſe conſecutum. Unum tantum adverſari videtur. In iiſdem enim literis objiciunt Cyrillo & Memnoni, quòd ordine Eccleſiaſtico contemto, à Diœceſanis & Metropolitanis excommunicatos Euchetas, Enthuſiaſtas, Καὶ τοὺς αὐτοὺς φρονοῦντας Κελεστίῳ καὶ Πελαγίῳ εἰς κοινωνίαν ἐδέξαντο. Sed, ut alia in iiſdem literis complura, ita hoc quoque ad decipiendum Rufum fraudulenter poſitum videtur. Nam quis neſcit, Pelagianos in ſynodo Epheſinâ Neſtorianis ſe ſociaſſe, eoque pariter condemnationem meruiſſe? Verùm Aſiatici illi cauſam Juliani, quia Pelagii & Cæleſtii dogma paullùm contexerat, ut alibi oſtendemus, ab horum cauſâ ſegregare voluerunt, quos Africanis conciliis, Epiſcoporum Romanorum decretis, & Imperialibus ſanctionibus ſcirent condemnatos.

Inſuper foras edidit divulgavitque Julianus librum de Amore. De quo ſic Beda in Cantica: *Eſt enim homo, ut rhetor peritiſſimus, ita gratiæ Dei poſt Pelagium impugnator acerrimus: ut apertius ſcripta ejus, quibus contra ſtrenuiſſimum etiam gratiæ propugnatorem Auguſtinum inſanivit, oſtendunt. Cujus cauſâ duelli primum* DE AMORE LIBELLUM *compoſuit: ſub obtentu, quaſi hunc a fœdiſſimâ foret voluptate ſecreturus; re autem confirmaturus hæreſin.* Argumentum deinde libelli commemorans, inter alia inquit, *Dicit ſanctum nobis ac generoſum amorem, ab ipſo Initiis exordio, naturâ conciliante inſitum, & ad ultimam uſque ſenectutem ſolis viribus animi innixum, ſine ullo damno ſui perſiſtere vigoris.* Quam ſententiam deinceps Beda multis refellit. Idem edidit commentarium in Salomonis Cantica. Unde Beda ibidem: *Scripturus, juvante gratiâ supernâ, in Cantica Canticorum, primò admonendum putavi lectorem, ut opuſcula Celanenſis Epiſcopi a Campaniâ, quæ in eundem librum confecit, cautiſſime legat,*

ne per copiam eloquentiæ blandientis, in cœnum incidat doctrinæ nocentis.

Cæterùm, quod monere alii neglexerunt, liber de Amore, & commentarii in Cantica, unum σύνταγμα conſtituebant. Nam cùm de amore libellus foret εἰσαγωγικός, ſecundo demum libro ipſam Canticorum interpretationem auſpicabatur. Quod colligimus ex eadem præfat. Bedæ in Cant. Nam prius ex libello de Amore verba quædam citat, quibus amoris naturalis virtutem Pelagianorum more extulerat: hæc autem ex primo Iuliani libro ſe depromere indicat: deinde cum ex altero ejus libro ſe quædam allaturum dixiſſet, non alia deſumit, quam quæ pro hæreſi ſuâ ad ipſa Canticorum verba annotaſſet Iulianus. Quod ejus exemplum imitari voluit Beda. Nam ſecundo demum libro juſtam Canticorum interpretationem aggreditur: primo verò, qui eſt præfatio operis, diſputat adverſus Iulianum; unde ſic inſcribitur, *In Cantica liber primus de Gratiâ adverſus Julianum.*

Edidit item librum de bono Conſtantiæ. Beda ibidem: *Denique in libro quem* (Iulianus) *de bono conſtantiæ ſcripſit, libertatem noſtri arbitrii, ut ipſe autumat, contra perfidiam Manichæi magnâ inſtantia defendit.* Citat denique aliquot ex eo libro fragmenta.

Etiam epiſtolam ad Demetriadem ſcripſiſſe autor eſt idem Beda his verbis: *Sed & in libro, quem ad Demetriadem virginem Chriſti de inſtitutione virginis ſcripſit, hac eadem de potentia liberi arbitrii, quomodo ſentiat, pandit. Quem videlicet librum nonnulli noſtrûm ſtudioſe legentes, ſancti & Catholici doctoris Hieronymi eſſe temere arbitrantur: minime providentes, quod & ſuavitas eloquentiæ demulcentis, & hæreſeos perverſitas ſeducentis, manifeſte probet hoc illius opuſculum non eſſe. Quin potius ipſe fidem ejus, vel magis perfidiam, in dialogo Attici & Critobuli, quem vivente Pelagio edidit, cum adhuc Iulianus ab eo puerulus, quaſi in cavernâ colubri, nutriebatur regulus, divinis expugnarit ac protriverit eloquiis.* Hæc Beda, qui in temporum ratione plurimùm decipitur. Ait Iulianum fuiſſe puerulum, quo tempore Hieronymus ſcribebat dialogum Attici & Critobuli. At ſcripſit eum ſtatim à ſynodo Palæſtinâ: quæ habita eſt anno CCCCXV. Nunc conſtat Zoſimum Romanum Epiſcopum factum eſſe anno CCCCXV, eccleſiæque præfuiſſe annum unum, menſes quatuor, dies ſeptem. Ad Zoſimum verò binas ſe literas pro cauſsâ ſuâ miſiſſe, ipſe Iulianus teſtatur lib. 1. ſecundæ reſponſionis contra Auguſtinum *a*. Circa idem igitur tempus, & Hieronymus dialogum illum ſcribebat, & Iulianus ad Zoſimum pro Pelagianorum cauſsâ literis ſuis adlaborabat. Præterea pugnat ſecum Beda, cùm epiſtolam ad Demetriadem ait eſſe Iuliani, & tamen puerulum fuiſſe vult ſcribente dialogum ſuum Hieronymo. Nam ſcripta hæc epiſtola eſt ad Demetriadem occaſione recenti, quòd Demetrias perpetuam virginitatem voviſſet: quod accidit anno CCCCXIII. Si igitur puerulus fuit Iulianus, cùm Hieronymus adverſus Pelagium ſcriberet, quod biennio poſt contigit: ſanè nec ad Demetriadem epiſtolam ſcripſiſſe potuit; utquæ vel ante Hieronymianam lucubrationem, vel ſaltem circa idem tempus ſcripta ſit. Nihil igitur cauſſæ eſt, cur Juliano potiùs quàm Pelagio tribuamus, præſertim cùm Auguſtinus, cui in hoc fides potiùs haberi debet, non tantùm Pelagio aſſignet, ſed addat ipſum pro ſuâ agnoviſſe. At Baronius *b* memoriâ lapſus eſt, cùm Bedam quoque Pelagio tribuiſſe dicit. Pro Pelagianâ habuit, Pelagii eſſe non dixit, ſed Iuliani Pelagiani, ut jam vidimus.

a *Apud Auguſt. lib 1. poſter. reſponſ. contra Iulianum imperf. mar. 17. pag. 16.*

b *Annal. T. 5. ad an. 413.*

Priuſquam à Iuliano recedam, adjungam ſuſpicionem quandam meam de loco Hieronymi epiſtolâ ad Alypium & Auguſtinum, ubi ſic ſcribit: *Quod autem quæritis, utrum reſcripſerim contra libros Anniani pſeudodiaconi Celedenſis, qui copioſiſſime paſcitur, ut alienæ blaſphemiæ, verba frivola ſubminiſtret: ſciatis me ipſos libros in ſchedulis miſſos a ſancto fratre noſtro Euſebio presbytero ſuſcepiſſe, non ante multum temporis, & exinde vel ingruentibus morbis, vel dormitione ſanctæ & venerabilis filiæ veſtræ Euſtochii ita doluiſſe, ut propemodum contemnendos putarem. In eodem enim luto hæſitat, & exceptis verbis tinnulis atque emendicatis, nihil aliud loquitur. Tamen multum egimus, ut dum epiſtolæ meæ reſpondere conatur, apertius ſe proderet, & blaſphemias ſuas omnibus patefaceret.* Hactenus Hieronymus. Ubi quis ille Annianus fuerit, ſatis eſt obſcurum. Diaconum quidem Celedenſem fuiſſe Hieronymus ait. Sed Celeda nuſquam apud Geographos comparet. Itaque Abr. Ortelius in Theſauro ſuo Geographico *Chalcidenſis* legendum ſuſpicabatur. Sed longius hoc abit, nec conjecturæ ejus ratio veriſimilis adferri poteſt. Lambertus Danæus comment. in Auguſtini librum de hæreticis, cap. CXXVIII. ait, hunc Annianum (quem ipſe Arunianum corruptè vocat) in Africâ vixiſſe. Sed Celeda in Africâ nuſquam legerat Danæus. Convenienter igitur ibi adjeciſſet, *Celamenſem* legi debere. Quod non auſimus planè damnare. Nam Κελαμα Ptolomæo eſt oppidum Mauritaniæ Cæſarienſis. Cœleſtium autem Anniani magiſtrum aliquandiu in Africâ vixiſſe conſtat. Magis tamen placet legere *Celenenſem*; quòd veriſimile ſit Julianum (quem Gelaſius & Beda Celenenſem epiſcopum appellant) id feciſſe, quod hic Hieronymus narrat: nempe ut exquiſitæ dictionis amator ſummus idemque cauſſæ Pelagianæ patronus maximus copioſè diaconum paſceret, qui pro Pelagio ſcriberet verba *tinnula & emendicata*, hoc eſt lexeis lepide compoſitas, & è veterum poetarum atque oratorum penu depromtas. Niſi fortè hæc cùm ſcriberet Hieronymus, Iulianus ſolum diaconus Celedenſis erat: quod ſi eſt, credibile eſt ipſum Iulianum ab Hieronymo ſignari. Nam potuit Iulianus (quem adhuc diaconum ab Auguſtino multum fuiſſe amatum antea diximus) initio Pelagiani certaminis tanti Patris reverentia nomen ſuum, quo Pelagium tuebatur, non exprimere in libri frontiſpicio, ſed levi immutatiunculâ pro Iuliano ſcribere Annianum. Sed ut hoc incertum eſt, ita cùm Campani Cæleſtiano dogmati faveant Proſpero *a* teſte: & diaconum hunc Cæleſtii diſcipulum appellet Hieronymus: & Celene in Campaniâ fuerit: adhæc Pelagianus Iulianus priùs diaconus, poſt Epiſcopus Celenæ, vel ſaltem, in Campania fuerit: & Celenenſis unâ ſolum litterâ diſtet à Celedenſis; omnino Celenenſis potius quàm Chalcidenſis apud Hieronymum legi debere minimè dubitamus.

a *Lib. de promiſſ. Dei dimid. temp. c. 6.*

Cap. VII.

De Caſſiano & ſcriptis ejus d.

A Pelagianis ſcriptoribus tranſeamus ad eos, qui vulgò Semipelagiani vocantur. Proſper epiſt. ad Auguſtinum Pelagii reliquias appellat: etiam Galli, & Maſſilienſes dici ſolent, quòd plurimi Semipelagianum errorem in Galliis ſequerentur; Maſſiliæ imprimis; Proſpero & Hilario in literis ſuis ad Auguſt. teſtantibus. Hos inter maximum Jo. Caſſiani nomen erat, priùs diaconi Conſtantinopoli, poſtea Maſſilienſis presbyteri; ut ex Proſperi Chronicis & Gennadii Eccleſ. ſcript. catal. cognoſcimus. Thomas Bradwardinus lib. II. de cauſsâ Dei cap. IV *c*. Caſſianum vocat Pelagianum; & è XII propoſitionibus, quas ex eo Proſper excerpſit, unam quidem Catholicam, ſed undecim eſſe ait *hæreticas & Pelagiano veneno prægnantes. Idem* tamen eodem lib. II. cap. XXXI *d*. Caſſianum vocat virum *magnum*, & quanquam cum Pelagio deliravit, negat tamen iccirco hæreticum eſſe: quemadmodum neque Chryſoſtomus (etiam Auguſtinus ante epiſcopatum) & alii hæretici fuere, etſi ſimilia Pelagio ſcripſerunt: quomodo item Joachimi Abbatis liber V. de Trinitate ut hæreticus eſt damnatus, ſed ſcriptor non item; quia ſua omnia Eccleſiæ judicio ſubmiſiſſet. De hoc interim Caſſiano ſic loquitur Proſper libro adverſus Caſſianum, quem à ſcriptis Patrum Collationibus Collatoris nomine deſignat: UNIUS *potiſſimum definitiones, quem non dubium eſt* OMNIBUS *aliis in ſanctarum ſcripturarum ſtudio*

b *De Caſſiano vide plura in vitâ ejus à Simlero ſcriptâ, quæ annexa ejus libris de Incarnatione inſcriptis atque de perſona Chriſti, editis Tiguri Simlero procurante.*

c *P. 474.*

d *P. 602. & ſeq. imprimis. 607.*

ſtudio præſtare, referemus. Et quibuſdam interjectis: *In libro, cujus prænotatio eſt, De protectione Dei, vir quidam ſacerdotalis ordinis,* QUI DISPUTANDI USU INTER EOS, *quibuſcum degit,* EXCELLIT, *Abbatem quendam introducit, de gratiâ Dei & libero arbitrio diſſerentem.* Quin videri poſſit, inventor fuiſſe Semipelagiani dogmatis: quando idem eopſe libro cap. 1?1. ſic Caſſianum compellat: *Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia eſt. Illi in omnibus juſtis hominum operibus liberæ voluntatis tuentur exordia. Nos bonarum cogitationum ex Deo ſemper credimus prodire principia.* TU *informe neſcio quid* TERTIUM, *& utrique parti inconveniens* REPERISTI, *quo nec inimicorum conſenſum acquireres, nec in noſtrorum intelligentiâ permaneres.* Neutiquam tamen Caſſiano fuiſſe propoſitum, ut in Eccleſiam Dei novum inveheret dogma, argumento illud eſt, quòd illis, quæ in Caſſiano a Proſpero damnantur, planè gemina legere ſit apud præceptorem ejus B. Chryſoſtomum, & alterum Chryſoſtomi diſcipulum Iſidorum Peluſiotam: quæ tamen Catholicum admittere ſenſum, ſuo loco oſtendemus. Etſi igitur gratiam Dei haut integrè explicârit, à novitatis tamen ſtudio alienum fuiſſe ſperamus.

Caſſiani hujus inſignis laus eſt in Proſperi Chronicis ad annum CCCCXXXIII. *Joannes Monachus*, inquit, *cognomento Caſſianus, Maſſiliæ inſignis & facundus ſcriptor habetur.* Sed quis non videt hoc ab alio infartum eſſe, niſi qui neſciat, quantopere eum in Collationibus exagitet, adeò ut etiam tanquam occultum lupum ſugillet? Et ſanè in multis antiquiſſimis chirographis hæc verba omittuntur; ut obſervavit doctiſſimus & diligentiſſimus Arnoldus Pontacus in ſuis ad Chronicum Proſperi notis.

Scripſit Jo. Caſſianus de inſtitutis cœnobiorum, & octo principalium vitiorum remediis, lib. XII.

Idem Collationes decem Patrum in Scythicâ eremo commorantium libris XXIV. eſt complexus.

Nec opus hoc fuiſſe aggreſſum, niſi abſolutâ commentatione de cœnobiorum inſtitutione, ex præfat. in Collationes cognoſcimus.

Quid præterea ſcripſerit, poſtea commemorabimus. Priùs enim quædam dicenda ſunt de Collationum opere; unde controverſia, quæ inter Proſperum & Caſſianum fuit, plurimùm lucis fœnerabit.

Collatione XIII. proponit Caſſianus abbatis Chæremonis ſententiam de gratiâ ac libero arbitrio; quam quia non refellit, ipſius Caſſiani fuiſſe creditum eſt. Eam Proſper refutavit lib. contra Collat. & propter hanc potiſſimum Gelaſius Papa, qui quinquaginta annis Caſſiano junior fuit, ſcripta illius inter apocrypha retulit: hoc eſt, ea quæ cautè legi deberent. Etiam Caſſiodorus in Pſal. LXIX. *facundiſſimum Caſſianum* (ſic eum appellat) non in omnibus ſequendum monet. Niſi potius ea verba ab alio ſint inſerta: quod verum puto. Neque enim commodam ſententiam elicere eſt ex lectione veteri, quæ talis eſt in eâ quæ prodiit Baſileæ 1491. *Sed non ſequendus in omnibus generaliter. Hunc locum facundiſſimus Caſſianus in decimâ Collatione de ejus utilitate diſſerens, tanto honore concelebrat, ut quicquid monachi aſſumſerint, ſine hujus verſiculi trinâ iteratione non inchoent.* Ubi omnia fluent ſi gloſſema expellas. *Non ſequendus in omnibus generaliter.* Quod aliquis ad oram prius adſcripſerat, poſtea in textum irrepſit. Sed hoc utut eſt, Victor Martyritanus Caſſianum ab erroribus purgare aggreſſus fuit, ut indicat his verbis idem Caſſiodorus Inſtit. divin. cap. XXIX. *Caſſiani dicta Victor Martyritanus* a *Epiſcopus Afer, ita, Domino juvante, purgavit, & quæ minus erant, addidit, ut ei rerum iſtarum palma merito conferatur; quem inter alios de Africa partibus citò nobis credimus eſſe dirigendum.* Quem tamen codicem non puto accepiſſe Caſſiodorum: quando ipſe poſtea hunc laborem ſuſcepiſſe videtur. Sic enim de eo Ado ad annum CCCCXXV. *Opera illius à Catholicis cautiſſimè legenda, maximè de libero arbitrio & gratiâ, ſed & Encratitarum hæreſi incautius favit. Errores illius Caſſiodorus Ravennatum ſenator, purgare volens, non ad plenum omni ex parte potuit.* Eccleſiaſticorum verò Annalium ſcriptor audiendus non eſt, cum ad annum CCCCXXXIII. ſic ſcribit: *Falli certò ſcias, qui ex eo, qui præ manibus habetur, Collationum libro Caſſiani, defendunt ipſum fuiſſe omni ex parte Catholicum; ut videre potes in appendice ad Caſſianum Romæ editum; perinde, atque ſi quis, cùm aliquem videat eſſe ſanum, ex eo nunquam antea ægrotaſſe velit aſſerere.* Nam Adonis verba clarè indicant, cautè legendum, eò quòd aliquammultis locis errorem de gratiâ ac libero arbitrio non valuerit tollere Caſſiodorus. Quare, ſi Adonis judicio ſtandum, magis veriſimile fuerit, Caſſiodorum iis tantum locis medicam manum admoviſſe, quos verbi omiſſione, aut aliâ levi immutatiunculâ ſanari poſſe videbat: cæteros verò reliquiſſe intactos, ſive quòd commodam emendandi rationem non perſpiceret, ſive ne alieno in opere nimium ſibi juris ſumere videretur. Præterea ut errores omnes ſuſtuliſſet Caſſiodorus, quo argumento planum faciat nobis, tam multis Caſſiani exemplaribus per Gallias & reliquum orbem diffuſis diſtractiſque, ubivis locorum Caſſianum, prout à Caſſiodoro erat emendatus, deſcribi conſuêſſe, atque ita genuinum Caſſianum paullatim deperiiſſe nobis? Sed quid multis opus? unde certius cognoſcemus, utrum germanum habeamus Caſſianum, quàm ex Proſperi adverſus Collatorem, hoc eſt Caſſianum ipſum libro? Atqui, quicquid tanquam erroneum in Caſſiano exagitat Proſper, hoc *αὐτολεξεὶ* hodieque invenimus in Caſſiano, etiam illo, quem doctiſſimus & modeſtiſſimus Petrus Ciacconius integritati à ſe reſtitutum & eruditis notis illuſtratum, non adſcripto nomine ſuo, Romæ in lucem prodire juſſit. Sunt qui Caſſianum ab Eucherio quoque, Lugdunenſis Eccleſiæ presbytero, emendatum contendant. Compellit eos in hanc ſententiam Gennadius his verbis: *Sed & S. Caſſiani quædam opuſcula lato terſa ſermone, idem Eucherius anguſto verbi reſolvens tramite in unum collegit volumen.* Quo ex loco non video, quid aliud exterebrari poſſit, quàm concinnatam ab Eucherio haut aſpernandam epitomen Caſſiani: eam fortaſſe quam Pithœum habuiſſe ſcribit Nicolaus Faber a. In hac reciſos fuiſſe errores Caſſiani facilè credo, utut hoc reticeat Gennadius: verùm enimverò amplum illud volumen, quod habemus, eſſe Eucherianam Caſſiani epitomen, minimè fit veriſimile, cùm fuſa dictio, totaque operis ratio epitomes naturæ adverſetur. Et, ſi Eucherius jam repurgarat Caſſianum, quid opus erat denuò hunc laborem ſuſcipi à Victore, aut Caſſiodoro? Sanè ſi hos audimus, Augiæ ſtabulum fuerit Caſſiani volumen, quod cùm primò Eucherius mundare fuerit aggreſſus, ac poſtea Caſſiodorus ſtuduerit purgare, tamen a tantis viris ne ſic quidem potuerit expurgari. Atque ut hæc eſſent, probandum iis erat, Eucherianum illum Caſſianum eſſe eumpſe, quem hodie propè omnium habent bibliothecæ: nunc certum eſt Caſſianum hodieque eſſe Caſſianum, hoc eſt, vel olim etiam undecunque Catholicum fuiſſe, vel ne nunc quidem eſſe.

Miretur fortaſſe aliquis, quòd multis adeò conemur oſtendere, haut aliter nunc de Caſſiani libris judicandum eſſe, quàm olim de iis Proſper, Gelaſius, atque alii ſtatuerunt. Sed profectò magni ea momenti quæſtio eſt. Siquidem res fuerit periculi plena, ſi hiſce libris ſub neſcio cujus emendationis prætextu, pro doctrinâ è limpidis ſcripturarum fontibus hauſtâ dogma Semipelagianum plenis hauriendum faucibus propinetur. Quod ſi quis Caſſiani patrocinium ſuſcipere volet: aliam concutiat quercum oportebit: non, inquam, negandum ei erit, genuinum nos habere Caſſianum, ſed diſpiciendum, utrum verba ejus, quæ ferè ambigua ſunt, commodæ interpretationis lenimento, ſalutarem ac penitùs Catholicam ſententiam admittant: qua de re fusè dicemus lib. IV. cùm aperiemus Maſſilienſium ſententiam de gratiæ neceſſitate. De Collationum libris ſatis.

Scripſit præterea De Incarnatione adverſus Neſtorium.

a *Sonlerus in vitâ Caſſiani vocat Epiſcopum Mabaritanum.*

a *Præfat. in Hilariano ex opere Hiſtorico fragmenta.*

Abſolutis dudum Collationum ſpiritualium libellis, hoc ſe opus ſcripſiſſe, ipſe in libri ingreſſu teſtatur. Hortatu Leonis diaconi, qui Romanus poſtea epiſcopus fuit, hoc opus fuiſſe aggreſſum, narrant Gennadius & Honorius. Veriſimile autem eſt, cum Leo iſte acerrimus fieret gratiæ defenſor adverſus Pelagianos, idcirco potiſſimum rogaſſe Caſſianum, ut adverſus Neſtorium ſcriberet, ut, qui Semipelagianiſmi infamabatur, oſtenderet, quantopere ab Arrio & Neſtorio abhorreret, atque ita & Neſtorii ſectatores à ſe abalienaret, & ſuæ ſententiæ aſſeclas à Neſtorio magis & magis averteret. Nam quia Pelagiana hæreſis mater erat Neſtorianæ, unde unum utriuſque epitaphium ſcripſit Proſper; omnino periculum erat, ne uti in Epheſinâ ſynodo fecerant Pelagiani, ita Semipelagiani pleríque diutius habiti ad Pelagianiſmum, atque inde ad dogma Neſtorii paulatim ſe converterent. Altera etiam ratio fuiſſe poteſt, nempe quò per eum potiſſimùm, qui Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ fuerat diaconus, Eccleſia ea moneretur, ut Neſtorium vitaret. Circa finem horumce librorum mirificè Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ commendat Joannem Chryſoſtomum, ejus quondam urbis epiſcopum, magiſtrum ſuum, à quo & Caſſianum Conſtantinopolitanæ urbis diaconum fuiſſe ordinatum ex eodem Gennadio, nec non Honorio Auguſtodunenſi diſcimus. Verba Caſſiani adſeram: *Mementote magiſtrorum veterum, ſacerdotumque veſtrorum, Gregorii nobilis per orbem, Nectarii ſanctimoniâ inſignis, IOANNIS fide ac puritate mirabilis, Ioannis, inquam, Ioannis illius, qui vere ad ſimilitudinem Ioannis Evangeliſtæ & diſcipulus Ieſu & Apoſtolus, quaſi ſuper pectus Domini ſemper affectuque diſcubuit. Illius, inquam, mementote, illum ſequimini: illius puritatem, illius fidem, illius doctrinam ac ſanctimoniam cogitate: illius mementote ſemper doctoris veſtri ac nutritoris, in cujus quaſi gremio quodammodo amplexuque creviſtis, qui communis MIHI ac vobis MAGISTER fuit, cujus DISCIPLINA atque inſtitutio ſumus. Illius ſcripta legite, illius informationem tenete: illius fidem ac meritum amplexamini. Quod etſi grande eſt ac difficile, ſequi tamen pulchrum atque ſublime, quoniam in ſummâ rerum non adeptio tantùm, ſed etiam imitatio ipſa laudanda eſt: quia nunquam fere aliquis ejus rei portione ad plenum caret, ad quam ſcandere ac pervenire contenderit. Ille ergo vobis in ſenſu ſemper & quaſi conſpectu ſit, ille in animo & cogitatione verſetur. Ille denique ipſe vobis etiam, quæ à me ſunt ſcripta, commendet: quia hæc quæ ego ſcripſi, ille me docuit, ac per hoc non tam mea hæc, quam ILLIUS eſſe credite; quia rivus ex fonte conſtat, & quicquid putatur eſſe diſcipuli, totum ad honorem convenit referre magiſtri.* Ex quibus liquet, quàm Caſſianus ad vitæ finem uſque (eo enim in opere ſcribendi finem feciſſe teſtantur Gennadius & Honorius Auguſtodunenſis) ſtudioſus fuerit præceptoris ſui Chryſoſtomi; ut quem tantopere extollat; cui item, quamcumque haberet, tribuendam dicat ſcripturarum intelligentiam. Parùm itaque veriſimile eſt, quod Trithemius & ante eum Sigebertus in Chronicis prodidit, à Chryſoſtomo, neſcio quâ de cauſsâ, Conſtantinopoli fuiſſe ejectum. Cujus rei nec Gennadius meminit, neque antiquiorum quiſquam, unum præter Sigebertum, qui octingentis poſt Caſſianum annis vixit. Imò Caſſianus hic à clericis Conſtantinopolitanis in cauſsâ Chryſoſtomi una cum Germano presbytero Romam legatus miſſus fuit ad Innocentium Papam, ut Sozomenus & Nicephorus teſtantur. Quare iis planè ſubſcribimus, qui Caſſianum, non à Chryſoſtomo, ſed unà cum Chryſoſtomo, atque aliis patris ejuſce partes ſequentibus, Conſtantinopoli expulſum volunt. Raphael Volaterranus ſcribit Caſſianum tempore Honorii, ex Hieroſolymitanâ Eccleſiâ ab hæreticis ejectum, Maſſiliam veniſſe. Puto Conſtantinopolitanâ dicere voluiſſe. Quanquam nec illud ab hæreticis factum. Forte hujuſmodi quid Hieroſolymis accidit intermedio tempore, priuſquam Conſtantinopoli ejectus Maſſiliam venit. Nam poſt ſynodum Epheſinam primam magni in Oriente motus facti ſunt per Neſtorium. Sanè rectè feciſſet Volaterranus, ſi veteres ejuſce rei laudaſſet auctores.

CAP. VIII.

De Fauſto, & ejus ſcriptis.

NUnc de Fauſto videamus, qui, cùm Maximus ex abbate Lirinenſi Regienſis fieret epiſcopus, Lirinenſis abbas factus ſuit, & Maximo fato functo, eidem in Regienſi epiſcopatu ſucceſſit. Unde Sidonius carm. Euchar. ad Fauſtum:

> —— *Fuerit quis Maximus ille,*
> *Urbem tu cujus Monachuſque, Antiſtes, & Abbas,*
> *Bis ſucceſſor agis.*

Eandemque rem tangit quoque lib. IX. cap. III: his verbis: *Precum peritus inſulanarum, quas de palaſtrâ congregationis eremitidis & de ſenatu Lirinenſium cellulanorum in urbem quoque (cujus Eccleſia ſacra ſuperinſpicis) tranſtuliſti, nihil ab abbate mutatus per ſacerdotem.* Spiſſus eſt error Maldonati in Joh cap. XVII, 9. ad illa verba (*non pro mundo rogo.*) ubi Fauſtus hunc vixiſſe ait tempore Auguſtini. Nempe confudit Semipelagianum Fauſtum cum Fauſto Manichæo, adverſus quem ſcripſit Auguſtinus. Hinc Petrus Arvernus Bernardi Claravallenſis ϲυγχρ… carm. adverſus calumniatorem Petri Pictavienſis; ubi Sidonium ſic compellat.

> *Sed neque Fauſtus abeſt, Abbas, Eremita ſacerdos,*
> *Quem tua nequiquam longa latere ſinit.*

Ac ne Semipelagianum hunc Fauſtum alium ab eo putes, ad quem Sidonius ſcribit; etiam Ado & Honorius Auguſtodunenſis eum, de quo nunc ſermo eſt nobis, ex abbate Lirinenſi epiſcopum *apud Regium Galliæ* factum referunt. Neque dubium, quin ſimiliter legi debeat apud Gennadium. etſi in Frobenianâ Hieronymi editione, cui Gennadius inſertus; item in vitâ Fauſti, quam Fauſti libris de Gratiâ & lib. arbitr. præmiſit Eraſmus; imò & editione Gennadii ante quinquennium in Germaniâ ex quatuor diverſis edita ut inſcriptio promittit, à Io. Fuchtio, profeſſore Theologo, recenſitâ, corrupte legatur *epiſcopum factum apud regnum Galliæ.*

Syllabum ſcriptorum Fauſti apud Gennadium habemus: cujus hæc verba: *Fauſtus ex abbate Lirinenſis monaſterii apud Regium Galliæ epiſcopus factus, vir in divinis ſcripturis ſatis intentus, ex traditione Symboli occaſione acceptâ, compoſuit* LIBRUM DE SPIRITU SANCTO, *in quo oſtendit eum juxta fidem patrum, & conſubſtantialem & coæternum eſſe Patri & Filio: ac plenitudinem Trinitatis obtinentem. Edidit quoque opus egregium,* DE GRATIA DEI *quâ ſalvamur, &* LIBERO *humanæ mentis* ARBITRIO, *in quo ſalvamur: in quo opere docet, gratiam Dei ſemper & invitare, & præcedere, & adjuvare voluntatem noſtram, & quicquid ipſa libertas arbitrii, pro labore piæ mercedis, acquiſierit, non eſſe proprium meritum, ſed gratiæ donum. Legi ejus &* ADVERSUM ARRIANOS AC MACEDONIANOS *parvum* LIBELLUM, *in quo coeſſentialem prædicat Trinitatem: & alium* ADVERSUS EOS, QUI DICUNT ESSE IN CREATURIS ALIQUID INCORPOREUM. *In quo & divinis teſtimoniis & patrum confirmat ſententiis, nihil credendum incorporeum præter Deum. Eſt & ejus* EPISTOLA *in modum libelli* AD DIACONUM *quendam* GRATUM *nomine edita, qui à fide Catholicâ diſcedens, ad Neſtorianam abiit impietatem. In quâ epiſtolâ admonet eum credere, ſanctam Mariam virginem non purum hominem genuiſſe, qui poſtea ſuſciperet divinitatem; ſed Deum verum & hominem verum. Sunt ejus & alia ſcripta, quæ quia necdum legi, nominare nolui: vivâ tamen voce egregius doctor & creditur & probatur. Scripſit poſtea &* AD FELICEM PRÆFECTUM *prætorio, & patritiæ dignitatis virum, filium Magni conſulis, jam religioſum,* EPISTOLAM *ad timo-*

rem

rem Dei hortatoriam, convenientem perſonis pleno animo pœnitentiam agere diſponentibus. Hactenus Gennadius.

Libro Fauſti de creaturis, quòd nihil inſit illis *corporei*, (pro *corporei* ſcribendum *incorporei*,) reſpondit Claudianus Mamertus libris de ſtatu animæ ad Sidonium Apollinarem. Utrumque habemus *a* in bibliothecâ patrum. Uti & epiſtolam ad Paullinum *b*: quâ ipſâ etiam inter alia docet, animum & angelos corpus habere. Sed hujus epiſtolæ non meminit Gennadius. In eadem etiam bibliotheca habemus *c*, tum epiſtolam ad Felicem de pœnitentia: tum illam ad G. diaconum contra Neſtorium. Utriuſque Gennadius meminit, uti vidimus. Sed diaconus iſte in Gennadii codd. Gratus, in ipſius Fauſti libris, aliquibus quidem Græcus, aliis autem Gregorius appellatur. Extat præterea Fauſti epiſtola ad Lucidum, &, quibus maximè inclaruit, libri duo de gratiâ Dei & libero arbitrio. Hos qua occaſione ſcripſerit, deinceps aperiemus. Erat id temporis Lucidus Presbyter, qui ſequebatur ſententiam monachorum Adrumetinorum, ita gratiæ omnia tribuentium, ut arbitrii libertatem tollerent. Adverſus quos Auguſtinus ſcripſit duos commentarios, unum de gratia, ac libero arbitrio; alterum de corrupt. & gratia. Vocaturque hæreſis prædeſtinatorum, ſive prædeſtinarianorum: quam Sigebertus, ſive Sigibertus (utroque enim modo id nomen ſcribitur in Codd. antiquis) ex libris Auguſtini malè intellectis ortam teſtatur anno CCCCXV. Ut Lucidum ab hac ſententia abduceret Fauſtus, epiſtolam ad eum miſit, in quâ illa anathematizarentur, quæ, niſi interpretatione commoda reſtringantur atque exponantur, in prædeſtinatis, hoc eſt prædeſtinationem excluſo hominis per gratiam labore adſerentibus, Catholica damnaret eccleſia. Huic epiſtolæ ſubſcripſit ſynodus undecim epiſcoporum; quos penè omnes fuiſſe clari nominis viros, ex Sidonii Apollinaris epiſtolis cognoſcimus. Poſtea alius etiam celebratus conventus epiſcoporum viginti ſeptem: cui placuit addi quædam ſuperioris concilii capitibus: eaque ipſa Lucidus approbavit: ut ex ejus ad hancce Synodum epiſtola cognoſcimus. Videtur autem ex Fauſto colligi poſſe, priorem conventum fuiſſe Arelate, poſteriorem Lugduni. Qua de re pluribus, cùm de conciliis agemus. Significat Fauſtus ſe ejuſdem concilii poſtulato librum ſuum de gratia ac libero arbitrio ſcripſiſſe. Sic enim ſcribit ad Leontium: *Domino beatiſſimo ac reverendiſſimo Leontio Papæ Fauſtus. Quod pro ſollicitudine paſtorali, Beate Papa Leonti, in condemnando prædeſtinationis errore concilium ſummorum Antiſtitum congregaſtis, univerſis Galliarum Eccleſiis præſtitiſtis. Quod verò ad ordinanda ea, quæ collatione publicâ doctiſſime protuliſtis, operam infirmis humeris curamque mandaſtis; parum, ut reor, tanto negotio, parum ſanctæ exiſtimationi veſtræ conſuluiſtis, & me, judicio caritatis, vos periculo electionis oneraſtis. Quia ergo & veſtram laborare perſonam ſub impoſito nobis faſce cognoſcitis*, &c. Nempe quia ſtrenuè ſe geſſerat elegantis & acris ingenii vir in prædeſtinatorum errore refellendo; idem maximè idoneus viſus eſt, qui Synodi ſententiam ſcripto conſignaret. Verùm mandati limites excedens, ea in libello ſuo inſeruit, quibus Claudianus Mamertus, & alii præſtantiſſimi viri, qui ſynodo iſti interfuere, nunquam, puto, ſubſcripſiſſent. Sic enim prædeſtinatos refellit, ut in contrarium lapſus errorem, non obſcurè Semipelagianam defendat opinionem. Quemadmodum ſuo loco demonſtrabimus. Extant verò & Fauſti hujus homiliæ quædam illis interſperſæ, quæ falsò ſub Euſebii Emiſſeni nomine à Jo. Gagneio, Pariſienſi Theologo editæ ſunt. Sunt qui Eucherii, vel etiam Cæſarii eſſe exiſtiment: neque nos negamus aliquas eorum eſſe: ſed quaſdam tamen eſſe Fauſti nobis certum eſt: imprimis illam de Maximo, Fauſti deceſſore. Nam apertè indicat ſe ſub Abbate Maximo in Lirinenſi cœnobio vixiſſe; cùm narrat quæ ille perpeſſus ſit fugiens è Lerina, ne epiſcopus fieret: *Sub nudo*, inquit, *axe cæli trium dierum ac trium noctium imbribus verberatur: ſicut & ipſe ſum teſtis.* Ad Regienſes verò, quorum poſt Maximum Epiſcopus Fauſtus fuit, habitam eſſe hanc homiliam certis judiciis comperimus. Primum quod ait: *Quia ſuperius memoravimus quàm magnificè inſulano illo ſtudio perfectionis vias cucurrerit, plus eſt quod* HUC *inſulam ipſam inſtitutis ac ſtudiis ſuis tranſtulit. Et qui jamdudum in Abbate pontificem geſſerat, poſtmodum in Abbate pontificem cuſtodivit.* Item: *Hujus ergo tam & tam præclari, quæſo ut nos ei* DISCIPULOS *meminerimus &* FILIOS. Item: *Ita ergo agamus bona illius conſectantes, ut qui in æternam gloriam ſuſcitandus eſt ſub fine ſeculorum, redditus* ECCLESIÆ SUÆ *per redivivam in* FILIIS *merita jam ſurrexerit.* Hæc Eucherio non conveniunt, quia in Lirinenſi quidem cœnobio vixit; ut ipſe teſtatur. De eremo Hilarius in vitâ S. Honorati, & Sidonius Carm. XVI: ſed ex monacho Lirinenſi non Regienſis, ſed Lugdunenſis epiſcopus factus fuit. Multò minus Cæſarius eam ſcripſiſſe potuit, cùm is, præterquam quòd Arelatenſis epiſcopus fuerit, ne in Lirinenſi quidem cœnobio vixerit: ut mittam quòd ætas Cæſarii non convenit iſtis temporibus, quia poſt annum demum quingenteſimum factus eſt epiſcopus, ut infrà oſtendemus.

a Tom. 4. edit. 2. b Tom. 3. col. 405. & 408. c Tom. 3. col 407. & 409.

CAP. IX.

De Vincentio Lirinenſi.

POſtquam de Caſſiano & Fauſto dixi: antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſis rem non ingratam facturum me puto, ſi diſquiſitionem hoc loco inſtituam, utrum Semipelagianis quoque accenſeri debeant, Vincentius Lirinenſis, Gennadius Maſſilienſis, & Arnobius Junior. Nam idem Vincentius ſcriptor videtur, tum commonitorii, tum objectionum Vincentianarum, quibus Proſper reſpondit. Diſſentit quidem illuſtriſſimus Baronius, quia unus monachus, alter presbyter fuerit: ſed hoc non dicendum ſimpliciter, verùm ex antiquis adſtruendum erat. Atque ut verum diceret, juſtæ nihilominus rationes ſunt, cur commonitorii ſcriptorem non ſolùm ab Auguſtinianâ de Prædeſtinatione ſententiâ abhorruiſſe credamus; ſed etiam commonitorium adverſus Auguſtinum ipſum, vel eos ſaltem, qui Auguſtini ſententiam ſequerentur, ſcripſiſſe exiſtimemus. Et fortè hæc ratio eſt, cur nomen ſuum præterierit, quòd adverſariis illud ſuſpectum eſſe ſciret. Nam ſub Peregrini nomine commonitorium ſuum edidiſſe, ex præfatione cognoſcimus. Fatemur quidem ab eo damnari Pelagium, Cæleſtium, Julianum. Sed faciebat hoc etiam Fauſtus, & cum eo Semipelagiani omnes. At ille, qui poſt Auguſtini obitum Xyſti tempore ſcriberet, ignorare non poterat, quid Caſſianus Maſſiliæ, quid alibi Gallorum alii docerent. Nunc de his altum apud illum ſilentium eſt. Cur, niſi quòd vel prævenientis gratiæ neceſſitatem negaret cum Caſſiano, vel ſaltem abſolutum prædeſtinationis decretum rectè ab illis impugnari opinaretur? Quod ne leviter nimis ſuſpicari credamur, exponemus quid nos maximè in hanc ſententiam impulerit. Obſervavimus à Proſpero eo nomine perſtringi adverſarios Auguſtini, quòd Cæleſtini epiſtolam, quâ ſe Catholici tuebantur, pro ſuâ ſententiâ adducere non dubitarent: nobileque illud Auguſtini elogium, quod in ea legitur, de prioribus Auguſtini ſcriptis intelligi debere contenderent. Atqui hoc facere videtur Vincentius, & quod obſcurius ſcribit, hoc apertius dicere ſolitum credibile eſt. Vincentii quidem hæc ſunt verba: *Ne quid deeſſe tantæ plenitudini videretur, ad poſtremum adjecimus geminam Apoſtolicæ ſedis auctoritatem: unam ſcilicet ſancti Papæ Xyſti, qui nunc Romanam eccleſiam venerandus illuſtrat; alteram præceſſoris ſui beatæ memoriæ Papæ Cæleſtini, quam hic etiam interponere neceſſarium judicavimus.* Ἔμφασιν habent extrema verba, quaſi dicat, Auguſtini quidem ſectatores jactare Cæleſtini epiſtolam: verùm enimvero majori ſe jure ad eam provocare. Mox Xyſti verba commemorat: quæ omittimus. Iis hæc ſubjungit:

jungit: *Papa Cæleſtinus in epiſtolâ, quam Gallorum ſacerdotibus miſit, arguens eorum conniventiam, quod antiquam fidem ſilentio deſtituentes, profanas novitates exurgere paterentur: Meritò, inquit, cauſa nos reſpicit, ſi ſilentio foveamus errorem. Ergo corripiantur hujuſmodi; non ſit iis liberum, habere pro voluntate ſermonem.* Proſper & qui ejus cauſſæ faverent, hæc Cæleſtini verba contra Auguſtini adverſarios adducebant. Illi id rectè fieri negabant. Ergò in hac dubitatione Vincentius dicere eſt contentus, Cæleſtinum iis adverſari, qui ab antiquitate reſilirent: hoc ſi à Maſſilienſibus fiat, fatetur iis Cæleſtini iſtâ epiſtolâ ſilentium imponi: ſin Auguſtinus verius ab antiquitate receſſerit; jam verba hæc Proſperum potiùs, cæteroſque ejus defenſores tangere arbitrabatur. Audiamus quàm hæc callide Vincentius inſinuet: *Hic aliquis forte addubitet, quinam ſint illi, quos habere prohibeat liberum pro voluntate ſermonem: vetuſtatis prædicatores, an novitatis adinventores. Ipſe dicat, & dubitationem legentium ipſe diſſolvat:* DESINAT, *inquit,* SI ITA RES EST, *id eſt,* SI ITA EST, *ut apud me* QUIDAM URBES ET PROVINCIAS VESTRAS CRIMINANTUR, *quod eas quibuſdam novitatibus conſentire noxiâ diſſimulatione faciatis: deſinat, inquit,* SI *ita res eſt, inceſſere novitas vetuſtatem.* Urgendo tantopere illud, SI, non obſcurè indicat, ſe criminationem Proſperi & Hilarii pro falsâ habere: aut ſaltem meritò diſpici poſſe, utrum Maſſilienſes, an criminatores novitatem amplexarentur. Hinc ita concludit: *Ergo fuit hæc beati Cæleſtini beata ſententia, non ut vetuſtas ceſſaret obruere novitatem, ſed potius novitas deſineret inceſſere vetuſtatem. quibus Apoſtolicis Catholiciſque decretis quiſquis refragatur, inſultet primum omnium neceſſe eſt memoriæ ſancti Cæleſtini, qui ſtatuit, ut deſineret inceſſere novitas vetuſtatem.* Atqui Maſſilienſes, ut Proſper & Hilarius teſtantur, hoc vel maximè argumento pugnabant, quòd Auguſtini ſententia nova eſſet, & quòd Auguſtinus ipſe aliter priùs docuiſſet: integras etiam ex Auguſtino ecclogas deſcribebant, quibus antiquitati magis conſona ſcripſiſſe priùs doceretur. Unde liquet eos cenſuiſſe, Cæleſtini elogium ad priores Auguſtini libros pertinere. Vincentii locum vidimus. Nunc componamus cum eo Proſperi verba, lib. adverſus Collat. cap. ult. *Per hunc virum* (venerabilis memoriæ Cæleſtinum) *intra Gallias iſtis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini verba reprehendunt, maleloquentia eſt adempta libertas.* Et mox, cùm Cæleſtini ex dictâ epiſtolâ verba laudaſſet, addit: *Contra iſtam clariſſimæ laudationis tubam, contra iſtam ſanctiſſimi teſtimonii dignitatem: audet quiſquam malignæ interpretationis murmur emittere, & perſpicuæ ſinceriſſimæque ſententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere: ut ſcilicet quia in epiſtola Papæ librorum pro quibus actum eſt, non expreſſus eſt titulus, hinc eos appareat non probatos, & iſtam in ſanctum Auguſtinum laudationem pro* ANTERIORUM SCRIPTORUM *meritis fuiſſe collatam? Maneat, planè maneat iſta conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, ſi in eâdem cauſſâ ejuſdem viri diſſentit antiquitas, & ut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his, quæ contra Pelagianos condidit, diſſonans invenitur.* Hinc commemoratis iis libris, quos adverſus Pelagianos ſcripſit Auguſtinus, ſubjicit iſta: *Agnoſcant calumniatores, ſuperflue ſe objicere, quod his libris non ſpeciale neque diſcretum teſtimonium ſit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apoſtolica enim ſedes, quod a præcognitis ſibi non diſcrepat, cum præcognitis probat; & quod judicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proximè libros refutant, anterioribus acquieſcant.* Hinc liquet, ut diverſimode Cæleſtini epiſtolâ pro ſe Vincentius, & Proſper uterentur. Nam Vincentius, vel ſaltem adverſarii Auguſtini, ex epiſtolâ eâ urgebant illud, quòd antiquitati novitas cedere debeat: unde colligebant, ſi Auguſtinus in prioribus ſcriptis conſentiat antiquitati, in poſterioribus non item; Cæleſtini elogia ad priora tantùm Auguſtini ſcripta pertinere. Contrà Proſper ex eâdem epiſtolâ urgebat laudationem Auguſtini: quæ cùm indiſcriminatim proferatur, non minùs eam de poſterioribus, quàm anterioribus ſcriptis intelligendam ajebat, præſertim ſi eadem utriſque doceantur: quod ipſe exiſtimabat. Quæ hactenus diximus, eo etiam veriſimiliora fiunt, quòd uterque, & Vincentius, inquam, & Proſper, ſcripſere iſta ſub Xyſto. De Vincentio liquet ex iſtis verbis jam antè adductis: *Sancti Papæ Xyſti, qui nunc Romanam eccleſiam venerandus illuſtrat.* Item cap. XLII, ubi *concilium ante triennium fermè in Aſia apud Epheſum à ducentis fere numero ſacerdotibus adverſus Neſtorium celebratum* ait. Ergò ſcripſit eum libellum tertio Xyſti anno: quia concilium Epheſi habitum fuit anno CCCCXXXI: proximo verò anno Xyſtus ſucceſſit Cæleſtino. Proſperum autem ejuſdem Xyſti tempore adverſus Caſſianum ſcripſiſſe, oſtendunt hæc verba cap. ult. *Ad beatiſſimum Apoſtolicæ ſedis tunc Presbyterum Xyſtum, nunc vero Pontificem.* Et poſt aliqua: *Quod operatus eſt* (Dominus) *in Innocentio, Zoſimo, Bonifacio, Cæleſtino, operetur & in Xyſto.* Quare non multò poſt editum à Vincentio Commonitorium, hæc ſcripſerit Proſper; præſertim cùm octennio ſolùm epiſcopatum geſſerit Xyſtus. Quod veriſimile etiam facit, eundem eſſe Vincentium, Proſperi adverſarium, & Commonitorii ſcriptorem. Etiam locus ubi Vincentius egit, favere huic ſententiæ videtur. Nam uti Maſſilia, ubi Caſſianus fuit, ita Lirinenſe cœnobium, in quo Vincentius vixit, (unde & Lirinenſis dictus eſt) Auguſtini adverſabatur ſententiæ. Sanè ipſum Honoratum Arelatenſem epiſcopum (ſic apud Proſperum in epiſtolâ ad Auguſtinum legi debere, alibi oſtendimus) in hoc uno capite, quod eſt de prædeſtinatione abſolutâ, repugnâſſe Auguſtino, ſcribit Proſper ipſe ad Auguſtinum. At is priùs fuerat abbas Lirinenſis, & quidem primus; unde & Lirinenſe monaſterium hodieque *Sancti Honorati* appellatur. Veriſimile autem eſt, Honoratum, cùm epiſcopus fieret, in monaſterio à ſe condito, ſuæ ſententiæ abbatem elegiſſe. Is autem Maximus fuit, teſte S. Eucherio libello de laude Eremi ad Hilarium Arelatenſem. Quemadmodum & certum eſt, Maximi ſucceſſorem Auguſtino adverſatum. Nam, ut ex Sidonio poſtea videbimus, Maximo ſucceſſit Fauſtus, quem libros ſuos de gratia, & libero arbitrio, adverſus Auguſtinum ſcripſiſſe, ſciunt omnes. Porrò illud quoque obſervatu dignum videtur, quòd etſi Vincentius (modò ejus ſint objectiones, ut putamus) Proſperum, & diſcipulos Auguſtini acriter impugnaret, & abſurdiſſimarum opinionum reos ageret: (verène an ſecus, ſuo loco diſquiremus) Auguſtinum tamen magno in pretio habere potuerit. Ita animatum fuiſſe S. Honoratum, liquet ex epiſtolâ Proſperi ad Auguſtinum. Et Vincentius hoc de ſe innuere videtur, cùm ſcribit, utut ignoſcatur primitùs in errorem lapſis, non idcirco ignoſci debere diſcipulis errorem magiſtri pertinaciter tuentibus. Verba ejus hæc ſunt cap. XI. *Et o rerum mira converſio! auctores ejuſdem opinionis, Catholici; conſectatores verò hæretici judicantur. Abſolvuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli; conſcriptores librorum filii regni erunt, aſſertores verò gehenna ſuſcipiet.* Quod deinceps probat exemplo Cypriani & Donatiſtarum. Similiaque de his ipſis habet Auguſtinus lib. II. contra Gaudentium cap. VIII. lib. II. contra Creſconium cap. XXXI. XXXII. XXXIII. & epiſtol. XLVIII. ad Vincentium. Quamvis autem Vincentius Caſſiano faveret, vel, quod verius putamus, ab Auguſtiniana ſaltem ſententia diſſentiret; non eo malè Catholicum eſſe judicatum, ſatis nos docet S. Eucherius libro de Eremi laude ad Hilarium Arelatenſem ſcripto: ubi, de viris ſanctiſſimis inſulæ Lirinenſis agens, hæc inter alia refert: *Digna quæ Honorato auctore fundata ſit, quæ tantis inſtitutis tantum nacta ſit patrem, Apoſtolici ſpiritûs vigore, & vultus honore radiantem. Digna quæ illum ſuſcipient, ita emitteret. Digna quæ præſtantiſſimos alat monachos, & ambiendos proferat ſacerdotes. Hæc habuit reverendi nominis Lupum, qui illum nobis ex tribu Benjamin lupum retulit.*

lii. Hæc habuit germanum ejus VINCENTIUM, *interno gemmarum ſplendore perſpicuum. Hæc nunc poſſidet venerabilem gravitate Capraſium, veteribus ſanctis parem. Hæc nunc habet ſanctos ſenes illos, qui diviſis cellulis Ægyptios Patres Galliis noſtris intulerunt.*

CAP. X.

De Gennadio Maſſilienſi.

DE Vincentio ſatis. Videamus de Gennadio Maſſilienſi, quem ſanctiſſimos inter pontifices reponit Hadrianus I. epiſt. ad Carolum Magnum. Schola tamen Lovanienſis, etſi ex ea Driedo *a* & Ruardus Tapperus *b* Fauſtum pro planè Catholico habuerint; Gennadium hunc ſatis Catholicum eſſe negat; ut cognoſcimus ex cenſura Append. T. III. Auguſtini, & ſcriptore præfationis, quæ in Duacenſi editione Proſpero præmittitur. Etiam Ferdinandus Mendoza negat aliquem eſſe ex ſcriptoribus probatis, lib. III. de Concil. Illiberit. cap. LX *c*. Et qui eum ſeculis duobus anteceſſit Thomas Bradwardinus. Imò jam ante annos penè octingentos, tale Eccleſiæ Lugdunenſis judicium fuit. Nam libro adverſus Ioannem Scotum *d* ſic ſcribit: *Hominem abſque laboris ſui ſtudio ad Deum pervenire non poſſe, non eſt Catholicum, ſed Pelagianum. Invenitur in libello, cujus titulus eſt dogmatum Eccleſiaſticorum: ſed omnino, ut alia nonnulla in eodem libello, Pelagiani erroris eſt. Et ideo quicunque eum propter alia quædam utilia legit, cum hujuſmodi ibi ſenſus invenerit, meminerit ſollicitè Apoſtoli dicentis: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Sed verba Gennadii, etſi Pelagianum habeant ſenſum, ſi intelligatur labor ex viribus naturæ; tamen Catholicum ſenſum admittunt, quia intelligere poſſumus laborem, qui præſtatur ex gratiæ operantis & cooperantis virtute. Utrum horum ſenſerit Gennadius, certiùs ſtatui poſſet, ſi ejus adverſus Pelagium libri exſtarent: quos ab eo ſcriptos eſſe, teſtis ipſe cap C. *e*. libri de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, & ex eo Honorius Auguſtodunenſis. Nunc ex titulo ſolo nihil certi concludi poteſt, cùm non minus Semipelagianus Fauſtus, quàm Proſper Auguſtini ſectator adverſus Pelagium ſcripſerit. Quocirca aliis indiciis indagabimus hujuſce rei veritatem. Sanè Auguſtini de Prædeſtinatione abſoluta ſententiæ eſſe adverſatum, negari non poteſt. Satis enim hoc oſtendit illa Prædeſtinatianorum deſcriptio, quam legere eſt in Gennadiana appendice indiculi Hieronymiani de hæreſibus, qui anno hoc demum, doctiſſimi Claudii Menardi beneficio, Lutetiæ Pariſiorum prodiit in lucem. Eam hic quoque adſcribemus; *Prædeſtinatiani ſunt, qui dicunt, quod Deus non omnes homines ad hoc creavit, ut omnes ſalventur, ſed ut multitudine hominum ornetur mundus: quod etſi generali prædicatione dicat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos; non tamen omnes eâ voluntate vocet, ut omnes ſequantur vocantem: ſed nec omnes, qui ipſo inſpirante obediunt vocationi, dicuntur accipere exequendi in bono opere perſeverantiam, ſed poſt multos labores & juſtitiæ fructus, ſi non ſint de ſalvandorum numero, ſubtrahendas eis vires agendi, ne perdurent in bono: & è contrario, illos, qui prædeſtinati ſunt ad vitam æternam, etiamſi in perfidiâ, vel in omni genere peccati longo tempore volutentur, accepturos occaſionem, quâ & credant in Deum, & ſecundum Dei præceptum vivant, ut poſſideant ſocietatem juſtorum. Tali definitione id docere ſtudent, quod Deus perſonas hominum accipiat. Quòd alios, etiam invitos, poſt multa mala opera attrahat ad ſalutem; alios poſt bona opera rejiciat, & compellat in malum, quo pereant in æternum.* Quamquam hæc adverſus Prædeſtinatianos dicta ſint: (quotum ſententia, ſi candidè ab Gennadio, Arnobio Juniore, Sigeberto & aliis refertur, ab Auguſtiniana non parum diſtat) tamen cùm alia, tum quod de ϖροσωποληψίᾳ Gennadius hic dicit, non eum ple in modum propoſiturus erat, niſi Auguſtinianam ſimul ſententiam improbaret. Neque enim potuit neſcire, quòd Auguſtinus paſſim docet, & Hypognoſticôn ſcriptor extremo libro VI. dicit, non eam ſuam eſſe ſententiam, ut quod diſcrimen facit Deus, *illud faciat perſonarum acceptione, ſed juſtitiâ inenarrabili & miſericordiâ indebitâ. Pelagianis traducentibus doctrinam Catholicam, quaſi Deum faceret ϖροσωποληπτίω*, *ſic reſpondet Auguſtinus epiſt. CV. ad Sextum presbyterum: Quod perſonarum acceptorem Deum ſe credere exiſtimant, ſi credant quòd ſine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miſeretur, & quem vult religioſum facit, parum attendunt, quòd debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille ſe indignum queratur, nec dignum ſe iſte glorietur, atque ibi potiùs acceptionem nullam fieri perſonarum, ubi una eademque maſſa damnationis & offenſionis involvit, ut liberatus de non liberato diſcat, quod etiam ſibi ſupplicium conveniret, niſi gratia ſubveniret.* Sic lib. II. contra duas Pelag. epiſt. cap. VIII. *Non eſt acceptio perſonarum in duobus debitoribus æqualiter reis, ſi alter dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur.*

Idem etiam multò clarius certiuſque evincitur ex Gennadiano catalogo Eccleſiaſticorum ſcriptorum, ubi magnum Auguſtinum infecundè adeò frigideque laudat, ut multiloquio non evitâſſe peccatum dicat, ac vix ab hæreſi abſolvat. Atque hæc quidem ſunt aperta & perſpicua ſatis. Sed porrò quæritur, an idem negant prævenientis gratiæ neceſſitatem; quod Semipelagianiſmi propria eſt nota, verumque τεκμήριον; non autem σημεῖον tantùm, ſeu nota communis, qualis eſt, ſi abſoluta ſalvandi præfinitio improbetur. Nam omnes quidem Semipelagiani eam rejiciebant, at non ſoli, ſed unà cum illis Catholicorum plurimi. Ut igitur de hoc quoque adſeramus ſententiam noſtram, illud imprimis conſiderare oportet, quòd eodem libro Proſperum dicat damnare in Caſſiano tanquam noxia, quæ Eccleſia Dei probet ut ſalutaria. Quod item is, qui Auguſtinum frigidè adeo laudat, ſic Caſſianum & Fauſtum extollat, ut videatur nihil in eis vidiſſe reprehenſione dignum. Atqui à Caſſiano & Fauſto prævenientem gratiam negari, communis eſt ſententia. Imò libro adverſus Collatorem non tam de abſoluta prædeſtinatione quàm de prævia gratia diſputat Proſper. Atque utrumque horum eſt, *quod Gennadium tantopere Semipelagianiſmi reddiderit ſuſpectum. Unum tamen quo ſe tueatur habet, quòd gratia prævia intelligatur vel de ea quæ datur intentione abſoluta, eoque ſemper eſt efficax in actu ſecundo: vel illa, qua præſente rectè operari homo poſſit, nec tamen id faciat ſemper. Non eſſe hoc iſtane κενοφωνίαν, facilè nobis concedent, qui verſati ſunt in lectione Auguſtini. Plurimis enim locis de ea ſe gratia loqui oſtendit, quæ ab abſoluta prædeſtinatione cauſſetur, eoque certò prædeterminet hominis voluntatem. Verùm ut nunc multa ejus teſtimonia congerere opus non ſit, facit epiſtola Proſperi ad Auguſtinum, ubi Maſſilienſes primitus neceſſitatem gratiæ præviæ agnoviſſe ait: ſed poſtquam viderunt ab Auguſtino ferè hoc nomine intelligi gratiam illam, quæ ab abſoluto flueret ſalvandi decreto, maluiſſe dicit gratiam præviam negare, quàm ut tale decretum faterentur. Hæc enim illorum Proſperi verborum ſententia eſt: *In iſtam verò* TALIS ORATIÆ *prædicationem hi, quorum contradictione offendimur,* CUM PRIUS MELIORA SENTIRENT, IDEO SE VEL MAXIME CONTULERUNT, QUIA *ſi profiterentur ab eâ omnia bona opera præveniri, & ab ipsâ, ut poſſint eſſe, donari; neceſſitate concedent, Deum ſecundùm propoſitum & conſilium voluntatis ſuæ aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam. Sed refugiunt iſtud fateri.* Colligimus igitur in hunc modum: Si Maſſilienſes priuſquam de abſoluto ſalvandi decreto audiſſent, præveniri à Deo voluntatem humanam fatebantur; ſanè non quicumque prævenientis gratiæ neceſſitatem agnoſcebant, abſolutam idcirco prædeſtinationem credebant.

Præ-

a Lib. de captivit. & redempt. humani generis Tract. 4. part. 4. fol. 99.
b T. 1. loc. de lib. arbitr. pag. 340. & 341.
c P. 199
d T. 2. auctaris biblioth. PP. col. 1068.
e In edit. Suffridi Petri: & in Helmstadienſi Joan. Fabricii. Nam in prioribus ſinis libri deſideratur.

Præterea, ſi Maſſilienſes hacpropter maximè gratiam præviam tollebant, quod judicarent ab Auguſtino per eam intelligi gratiam iſtiuſmodi, quæ ab abſolutâ penderet præfinitione; jam præviam illam gratiam non tam negarunt propter ſe, quàm propter decretum prædeſtinationis annexum. Denique ſi verè dicat Proſper, Maſſilienſes cùm priùs meliora ſentirent, poſtea in deteriùs ſententiam mutaſſe; conſequitur eos negaſſe prævenientis gratiæ neceſſitatem ſimpliciter: hoc eſt non ejus tantùm quæ ab abſolutâ ſalvandi voluntate fluat, eoque certò in homine operetur, qualem gratiam nunquam agnoverunt; ſed etiam iſtius, quâ præſente homo operari poſſit, nec tamen certò operetur. Quamquam verò negare nolumus, Proſperum tum in epiſtolâ ad Auguſtinum, tum adverſus Collatorem libro, rectè Caſſiani ac Maſſilienſium ſententiam expreſſiſſe: non tamen hoc impedit, quo minus nonnulli ſaltem eorum non omnem negarint gratiam præviam, ſed ſolùm qualem prædicaret Auguſtinus. Atque ut hoc non eſſet, nihil tamen impedit, quo minus Catholicorum aliqui ſic eorum verba intelligerent & interpretarentur, quaſi cùm gratiæ præviæ neceſſitatem negant, non aliam ſignent quam prædeterminantem. Sic ſanè Caſſianum à Gennadio intellectum eſſe putamus. Et cur ita interpretaretur, ratio probabilis erat. Nam cùm eopſe libro Caſſianus gratiæ prævenientis neceſſitatem tum ponat, tum tollat, (quod inconſtantiæ ejus tribuit B. Proſper) Gennadio fortaſſe parum credibile videbatur, virum ingenio & eruditione pollentem in ſcripto elaboratiſſimo turpiter adeò ſecum pugnare, eoque credere maluit, cùm gratiam prævenientem requirit, loqui de gratiâ ſimpliciter; cùm eandem neceſſariam negat, intelligere gratiam prædeterminantem. Quod de Caſſiano diximus, idem in Fauſto locum habere poteſt. Quem nos quidem cum Gelaſio inter ſcriptores apocryphos lubentes reponimus: ſed tamen potuit eum Gennadius, quòd negligentius, vel cum præjudicio aliquo legiſſet, Catholico ſenſu intellexiſſe. Quod eo juſtiùs creditur, quia libri Fauſti Catholicum, non Semipelagianum ponat argumentum. Sic enim lib. de Eccleſ. ſcriptoribus loquitur: *Edidit quoque* (Fauſtus) *opus egregium de gratiâ Dei, quâ ſalvamur, & libero humanæ mentis arbitrio, in quo ſalvamur. In quo opere docet*, GRATIAM *Dei* SEMPER *& invitare &* PRÆCEDERE ET ADJUVARE VOLUNTATEM *noſtram, & quicquid ipſa libertas arbitrii pro labore piæ mercedis acquiſierit, non eſſe proprium meritum, ſed gratiæ donum.* Sed unde Gennadii melius ſententiam cognoſcamus, quàm ex libro de dogmatibus Eccleſiaſticis? qui etſi ab Lugdunenſi eccleſiâ fuerit rejectus; tamen & olim & ſeculo noſtro ab innumeris Eccleſiæ doctoribus tanquam Catholicus, imò ut Auguſtini ipſius laudari paſſim ſolet. Et ſanè, ſi is quantus eſt, Gennadii eſt, Semipelagianus exiſtimari non poteſt, cùm in eo legantur canones concilio Arauſicano adverſus Semipelagianos conſtituti. Sed hoc argumento non pugnabimus: quando cap. XXII. & quæ exinde ſequuntur uſque ad cap. LII. in pleriſque MSS. non inveniuntur, ut Lovanienſis ſchola obſervavit cenſura in Auguſt. T. III. & Clariſſimus Geverartus Elmenhorſtius monuit in eruditiſſimis ſuis ad eum ſcriptorem notis. Quare facilè credimus, capita illa triginta, quæ proximè ſignavimus, ab alio eſſe infarta, ad pleniorem eorum explicationem, quæ de libertate arbitrii cap. XXI. dicuntur. Sanè pro hac ſententiâ eſt, quod in concilio Carthaginenſi, Arauſicano II. & Cæleſtini ad Gallos epiſtolâ cuncta illa αὐτολεξεὶ legere eſt. Nam quod nonnemo pro Gennadianis habeat, quia Gelaſii juſſu à Gennadio ſint inſerta (cui etiam ſententiæ favere videtur Eccleſiaſticorum Annalium conditor, cùm librum hunc vel à Gelaſio, vel ejus juſſu, cenſet emendatum *a*) hoc veterum auctoritate comprobandum erat. Sanè Arauſicanos illos canones non eſſe Gelaſii tempore adjectos: eo argumento clarè comprobatur, quòd is deceſſerit anno CCCC XCVI. concilium verò Arauſicanum poſt annum quingenteſimum habitum eſt. Imò ne quidem à Gennadio additi ſunt, ſi concilium hoc celebratum eſt anno IↃXXIX, ut in poſteriorâ Annalium ſuorum editione Baronius contendit. Nec enim qui Gelaſii tempore floruit, hunc ad ea tempora pertigiſſe veriſimile eſt. Si tamen ſynodus ea incidit in annum IↃIX. aut præcedentem, quod veriſimiliter defendi poſſe, infrà commonſtrabimus, à Gennadio eſſe adjectos minus à vero abludat; nempe hoc fine, ut cum ſynodo Gallicâ, &, qui canones ei tranſmiſerat, epiſcopo Romano, ſuum hac ratione reſtaretur conſenſum. Sed uſque adeò incertis nolumus diutius immorari. Aliud libabimus argumentum. Gennadius, ut mox oſtendam, librum ſuum de Eccleſiaſticis dogmatibus miſit ad Gelaſium Papam. Quod ſi contigit priuſquam Gelaſius cum LXX. epiſcopis Caſſiani & Fauſti libros inter apocryphos referret; pro Catholico hunc librum habuiſſe videtur, quia eum decreto ſuo non ſimiliter notavit. Sin id poſtea evênit, quid cauſſæ fuiſſe dicemus, cur Gennadius ſcriptorum ſuorum catalogum contexens, cætera ſimpliciter nominare ſit contentus: ſed de dogmatum Eccleſiaſticorum libro loquens, meminiſſe voluerit Gelaſii Papæ? Sic enim ille cap. C. *a* libri de Vir. illuſtr. ſcribit: *Ego Gennadius Maſſilienſis presbyter ſcripſi adverſus omnes hæreſes libros* VIII. *adverſus Neſtorium libros* III. *adverſus Pelagium libros* III. *& tractatus de mille annis. & hoc opus de Fide meâ miſi ad Gelaſium Urbis Romæ epiſcopum.* Ubi, *Et opus de Fide mea, quod miſi*, legendum puto, extrito *hoc*: vel potiùs addito *præter*, hoc pacto, *Et, præter hoc, Opus de Fide meâ: quod miſi ad* &c. cùm non ſignet librum de eccleſiaſticis ſcriptoribus, ſed Eccleſiaſticis dogmatibus, prout in Auguſtini operibus vocatur: ſive de definitionibus Fidei, quemadmodum in veteribus libb. inſcribitur, quamquam ſub nomine diverſorum ſcriptorum. Quia in Italiæ quâdam bibliothecâ, Tertulliano tribuitur; in Belgicis quibuſdam, adſcribitur nunc B. Fulgentio, nunc Iſidoro, nunc etiam Gregorio Papæ; ut in notis ad Tertulliani fragmenta monet Pamelius *b*. Ergo verò ſe librum miſiſſe ad Gelaſium Gennadius ait. Quod cur adjungat, ecquid aliud in cauſſâ eſſe putabimus, quàm quod eum probârit Gelaſius, vel ſaltem non improbârit? Et profectò ni Gennadius alienus ab eâ fuiſſet opinione, quæ vulgo Caſſiani & Fauſti eſſe crederetur, quâ fronte ad Gelaſium hunc librum miſiſſet, quem de utroque illorum ſic judicaſſe ſciret? Magni etiam illud ponderis eſſe videtur, quod Gennadius libro de dogmatibus Eccleſ. cap. XXI. (quod genuinum eſt omnium conſenſu) inter alia dicat, INITIUM *ſalutis noſtræ Deo miſerante &* INSPIRANTE *habere nos credimus*; & libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus, ubi de Fauſto agit, agnoſcat *Dei gratiam* SEMPER PRÆCEDERE ET ADJUVARE VOLUNTATEM. Cujuſmodi apertè docere videntur neceſſitatem gratiæ prævenientis. Sic igitur concludimus, ſatis gravem cauſſam non eſſe, cur Gennadium in Semipelagianorum numerum reponamus: ut qui de abſolutâ quidem prædeſtinatione diſſenſerit ab Auguſtino, quod illi cum multis Catholicorum commune fuiſſe, ſuo loco comprobabimus; at fortaſſe neceſſitatem gratiæ non negârit ἁπλῶς, verùm ejus duntaxat, quæ fluat ab intentione Dei abſolutâ, eoque certò & infallibiliter ſemper operetur. Speramus autem non improbaturos judicium hoc noſtrum, qui illum animi candorem præſtare antiquorum monumentis ſciunt, quem ad labores ſuos cenſendos à poſteritate (modò victurum aliquid ſcriptis conſignarunt) optant adſerri. Sin eâ ſpe fruſtrabimur; quæcunque ſanè hic diximus, tam pereant quàm extrema faba, ut in veteri verbo eſt. Neſcio autem quid venerit in mentem Andreæ Duvalio, doctori Sorbonico & Regio in Academiâ Pariſienſi Theologiæ profeſſori, qui in notis ſuis ad librum Eccleſiæ Lugdunenſis adverſus Joannem Scotum, ſcribit in hunc modum: *Damnatur liber Hypognoſticon ſeu de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui certè non eſt Auguſtini, ſed alterius, ejuſque Pelagiani, & ita à Cæleſtino Papâ epiſtolâ ad epiſcopos Galliæ eſt definitum.* Nam

con-

a Ad an. 490 pag 417. edit. Mor.

a *Edit. Suffridi Petri. & alias juxta hanc expreſſa.*

b *Pag.* 1117.

confundit ſcriptorem Hypognoſticon ſive Hypomneſticon cum eo, qui de Eccleſiaſticis dogmatibus ſcripſit. Uterque quidem falſò creditus eſſe Auguſtinus, ſed prior ab Eccleſiâ Lugdunenſi pro Catholico habetur; ut quæ in eo hoc ſolùm damnet, quòd prædeſtinationis verbum reſtrinxerit ad electos: poſterior verò ab eadem quidem, ut Pelagiô addictior, culpatur; nuſquam tamen à Cæleſtino damnatur, ac ne taxari quidem potuit, quia totis quinquaginta annis floruit poſt Cæleſtinum.

Cap. XI.

De Arnobio, Pſalmorum interprete.

ETiam in controverſiam vocari poſſit, an non Arnobius junior *a* (quem Arnobium rhetorem Eulogius martyr appellat) faverit Maſſilienſibus. Planè enim gratiam à voluntate noſtrâ prævenui, electionemque ex fide fieri docet. Quò pertinet, quod in Pſal. XCIII. ſcribit *b*: *Beatus homo eſt, quem hoc ipſum erudierit Dominus, non* ELIGENDO *negligentem, ſed legem ſuam docendo* CREDENTEM. Nec in Pſal XC. de gratiâ & arbitrii libertate diſſertans quicquam habet, cui non Maſſilienſes ſubſcripſiſſent. Verba ejus ſunt: *Multi putant, libertatem arbitrii eoſque ſibi poſſe ſufficere, ut ſeſe per ipſam libertatem ab hoſtibus inviſibilibus eruere poſſe confidant. Libertatem autem arbitrii, & negare periculum eſt, & nudare peccatum. Si enim negaveris, omnibus frena laxaſti: ſi nudaveris, decepiſti. Nam negas, ſi dixeris; Deus ſi vult, bonus ſum; ſi non vult, bonus non ſum; cùm conſtet Deum velle, omnes homines ſalvos fieri, & unuſquiſque ſuo ſit iniquus arbitrio. Nudas autem, cum tantum ipſi arbitrio dederis, ut rebus divini adjutorii denudaveris. Nam qui habitat in adjutorio altiſſimi, & qui in protectione Dei cæli commoratur, & dicit Domino, ſuſceptor meus es, & refugium meum: qui dicit, ſperabo in eum, quia ipſe liberabit me de laqueo dæmonum, & a verbo aſpero ſuggeſtionum eorum: ſi ita dixeris, ſi ita credideris, tunc demum in ſcapulis ſuis adumbrabit te, & ſub pennis ejus ſperabis.* Et poſt pauca: *Latus hoc ſiniſtrum, quod noluit nominare, liberum arbitrium eſt, contra quod minor pugna laxatur. In dextra autem Dei auxilium eſt, & ideo prius nominavit latus, quia* IN ARBITRIO EST UT CREDAS PRIUS, *ut dum credideris,* GRATIAM CONSEQUARIS. Propter hujuſmodi exiſtimare aliquis poſſit, hoc velle Arnobium, fidem omni gratiâ eſſe priorem. Sed obſtat huic ſententiæ, quod alibi clare diſtinguit inter gratiam generalem & ſpecialem: ac fidem & voluntatem inter eas mediam intercedere ait. Verba ejus hæc ſunt in Pſal. CXLVI: *Objicitur huic loco, Nos hoc ita dicere, ut videamur hominis voluntatem oſtendere, quod Dei gratiam antecedat. Vigilanter age, & non calumnioſè, & vides gratiam Dei generalem ſuper omne hominum effuſam genus. Omnes antecedit gratia multiplici largitate diffuſa. Deſcendit de cælo Deus, homine non volente; docuit exemplo & verbo homine non rogante; ſigna multa, & virtutes ad ſe manifeſtandum exercuit, homine etiam prohibente; mortalitatem noſtram ſuſcepit, homine ignorante; irriſus, crucifixus, inter homicidas mortuus, ſepultus, reſurrexit, & in cælos aſcendit. Hæc omnia ad hominis ſalutem, ad hominis liberationem, ad hominis redemtionem, ad hominis coronam, ad hominis gloriam exercuit Chriſtus. Nota tibi, calumnioſe, quod dico, Ad hominis ſalutem. Non volentis, neque currentis, quid eſt ergò quod legimus? Oſtendimus tibi antecedentem gratiam Dei generalem omnium hominum bonam voluntatem. Nota tibi, prædeſtinate, quod loquor, Omnium generaliter bonam voluntatem, Chriſti gratia, hoc ordine, quo diximus, antecedit; ſi tamen pro omnibus natus, ſi tamen pro omnibus paſſus, ſi non negas pro omnibus mortuum, ſi cum Apoſtolo aſſeris, quod omnes homines vult ſalvos fieri. Age nunc, tolle te à generali gratiâ, ad ſpecialem accede, & ſimiliter cum Apoſtolo clama: Non omnis generaliter homo ſalvus erit, ſed omnis homo, quicumque invocaverit nomen Domini, hic ſalvus erit. Vade ergò ad officinam medici, qui ultro venit ad civitatem noſtram. Non utique nobis rogantibus, omnibus nobis medicus ſupervenit, officinam aperuit, & vocem emiſit, quâ acſi præco exclamans dixit: Venite ad me omnes. Iam modo poſt hanc vocem antecedit voluntas gratiam. Si enim volueritis, inquit, & audieritis me, quæ bona ſunt terræ, edetis. Si autem nolueritis, gladius vos comedet. Sicut ergo anteceſſit gratia voluntatem hominis, in oſtenſione ſui, & in adapertione veritatis; ita antecedit voluntas hominis Dei gratiam. Non enim prius baptiſaris, & ſic velle incipis credere, ſed prius voluntatem tuam perfectam exhibes ſacerdoti, & confeſſionem tuam tuis labris pandis, & ita demum ad Dei gratiam, ut conſequaris, attinges, quam conſecutus confiteberis, quia omnia Dei dona credendo, & deſiderando conſecutus es.* Hactenus Arnobius: unde conſtat, non exiſtimaſſe eum, fidem eſſe quâcunque Dei gratiâ priorem, ſed ſolùm ſpeciali, quæ regenitorum propria eſt: ea verò, quibus ad regenerationem præparantur, effectus eſſe credebat gratiæ ſive auxilii generalis; quale etiam agnoſcit ſcriptor de vocatione gentium lib. II. cap. XVII. Sanè, quamquam non dicat, fidem gratuito munere dari à Deo, tamen cùm neque neget, cauſſa gravis ſatis non eſt, cur nos eum negaſſe dicamus. Imò ſi (quæ Feuardentii & aliorum ſententia eſt) ejuſdem Arnobii *a* eſt Altercatio ſive Conflictus cum Serapione, cujus ſcripti ante annos amplius octingentos meminit Alcuinus; ſatis veriſimile ſit, hac etiam parte eum cum Auguſtino ſenſiſſe. Hæc enim habet Arnobius junior lib. I. conflictus cum Serapione de Deo trino & uno; *Hoc totum miſericordiæ Dei applicandum eſt. Nihil enim noſtris niſibus poſſumus, ſed totum de Dei gratiâ & miſericordiâ, quod quærimus, invenimus.* In eo libello & hæc leguntur; SERAPIO *dixit: Fateor, me ejus* (Auguſtini) *aſſertiones ita probatas habere, ut ſe ipſum ore ſuo hæreticum detegat, qui Auguſtinum putaverit in aliquo reprehendendum eloquio.* ARNOBIUS *dixit; Meo ſenſu locutus es. Nam ea quæ ejus nunc profero, ac ſi ſacratiſſima Apoſtolorum ſcripta, ſic credo & defendo.* Adfert deinde illuſtrem Auguſtini locum, gratiæ neceſſitatem adſtruentis ex precibus ſanctorum. Ubi licet de fidei initio non diſertim loquatur Arnobius: nec temere ſit, quod cautè adeò dicat, ſe juxtà ac Apoſtolica dicta æſtimare, quæ NUNC proferat, Auguſtini: tamen qui ex animo ſic loquitur, modò argumenti ejuſce vim ſatis habuerit perſpectam, negare non poterit, nos gratiâ intrinſecâ etiam ad fidei initia præveniri. Nec enim Eccleſia ſolùm orat, ut Deus augeat in nobis fidem: ſed etiam (quemadmodum Cæleſtinus ad Galliæ epiſcopos *b* ſcribit) *ut* INFIDELIBUS *donetur fides, ut Iudæis, ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, ut hæreticis Catholicæ fidei perceptione reſipiſcant. Quod adeò* TOTUM *divini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum ſemper actio, laudiſque confeſſio pro illuminatione talium referatur.* Quare etſi non parum eò inclinat animus, ut Arnobium credam Maſſilienſium faviſſe ſententiæ: tamen nec judicium cujuſquam damnaturi ſumus, qui, propter ea quæ diximus, illos ſolùm ab eo putet impugnari, qui conſtituebant gratiam præviam ex abſoluto decreto promanantem: quique (ut Sigeberti verbis utar) *libros Auguſtini male intelligentes aſſerebant, quòd nec piè viventibus proſit bonorum operum labor, ſi a Deo ad mortem prædeſtinati fuerint: nec impiis obſit, quod improbe vivant, ſi à Deo prædeſtinati fuerint ad vitam.* Quæ, Auguſtini tempore, Adrumetinorum monachorum ſententia fuit: & ſexaginta poſt obitum ejus annis, Lucidi presbyteri, & anno octingenteſimo quinquageſimo, Godeſcalci monachi, & circa annum milleſimum ducenteſimum, Lodovici Lantgravii: quod de eo teſtatur illius temporis ſcriptor Cæſarius Heiſterbachenſis dialogorum lib. I. cap. XXVII.

a *Quem videtur Eulogius confudiſſe cum ſeniore.*

b *Lib. I. Memorialis ſanctorum. Quod eſt T. I. Hiſpaniæ illuſtratæ.*

a *Alterius eſſe Arnobii, nempe & ab antiquo, &, de quo nunc, diverſi, cenſet Barthius lib. LX. pag. 2819.*

b *Cap.* II.

Cap. XII.

De iis quæ Hieronymus adverſus Pelagium & Cæleſtium ſcripſit.

PRoximum eſt, ut ad eos ſe ſermo noſter convertat, quos judicio omnium Catholicos fuiſſe conſtat. Primus horum in aciem prodeat Hieronymus, qui quanam occaſione adverſus Pelagium ſcripſerit, dicendum eſt.

Anno ccccx, quo Innocentius ab Urbe aberat, & captâ ab Alarico Româ, corda multorum mœrore propemodum tabeſcebant, Rufinoque ſuperiori anno defuncto, cauſſa ἀπαθείας novum deſiderabat patronum: Pelagius Romæ, Cæleſtius in Siciliâ, ſub velamento quæſtionum quarundam, magno uterque molimine, ſuam ſpargebant doctrinam. Eas inter quæſtiones una erat, Utrum peccatorum radicem ita quiſquam valeat evellere, ut reliquiæ ejus nullæ ſuperſint. Quo ſuper conſultus à Cteſiphonte Hieronymus, iis reſpondit literis, quæ etiamnum ad eum ſcriptæ leguntur. Ac meminit ejuſce epiſtolæ etiam Photius bibliothecæ ſuæ cap. LIII.

Idem Hieronymus anno ccccxvi, cùm ſynodus Dioſpolitana Pelagium abſolviſſet, tres adverſus eum libros affabrè edolavit: ſed quia res erat invidiæ plena, velle adverſùs eum ſcribere, quem communione ſuâ ſynodus dignum judicaſſet; prudenter nominibus parcens, ſe quidem Attici, adverſarium autem Critobuli nomine intelligi voluit. Etſi Nicolaus Serarius, cùm, contra Florentinum Puccium ſcribens, libri primi cap. ſeptimo ait, iiſdem eum telis pugnare, quæ libraſſent *olim veteres illi lupi, Pelagius, Cæleſtius, Iulianus, Critobulus, aliique*; videri poſſit Critobulum pro vero nomine habuiſſe, vel alio ſaltem ab illis, quæ poſuerat priùs. Sed viro doctiſſimo non occurrebat, quod jamdudum monuerat magnus Deſiderius *a*, Hieronymum, nomine ex κρίνειν & βουλῆ conflato, deſignare Pelagium voluiſſe, quia in Cæleſtio jam Carthaginenſi ſynodo damnatus eſſet, & propediem ab aliis Africæ conciliis pro ſalutari enſtem illam literam reportaturum peraret. Quamquam, quod idem Deſiderius conjectat, Catholico Attici nomen imponi, quia dialogo hoc Hieronymus imitetur Atticum dicendi genus, id longiùs mihi quæſitum videtur. Sed in mentem venit, hoc honori datum eſſe Attici, Conſtantinopolitani epiſcopi; qui Hieronymo fortiter rem agente in Palæſtinâ, magnis ipſe animis Conſtantinopoli adverſabatur Pelagianis: unde eum & Hieronymum, tanquam eximios in Oriente gratiæ patronos, præclaraque Eccleſiæ ſtatumina, conjungit B. Proſper Carm. de Ingratis. Quâ de re infrà pluribus agendum erit.

a Initio ſcholiorum in 1. dial. Hier. contra Pelag.

Cap. XIII.

De Auguſtini adverſus Pelagium & Cæleſtium ſcriptis

NUnc ad ſe nos vocat auguſtiſſimus Auguſtinus, patriâ Tagaſtenſis *a*, ſed epiſcopus apud Hipponem Regium, Ἱππῶνα βασιλικόν; quomodo Plinius, Ptolomæus, alii (ut obiter hoc moneamus) vocatam hanc urbem docent ad diſcrimen alterius Hipponis Africani, dicti διάῤῥυτον, eo quòd aquarum copiâ irriguus foret. Zarrytum appellat Concilium Carthaginenſe apud Cyprianum, ubi ſeptuageſimus ſecundus ſententiam dicit *Martyr Petrus ab Hippone Zarryto*: prout in antiqq. codd. legitur. Pamelius tamen ex Manuſcripto legit Diarrhyto, atque ait apud Auguſtinum ſimiliter ſcriptum eſſe lib. VII. contra Donatiſtas cap. XXXVI. Tamen iſtic *Zarryto* editum eſt in Baſilienſi a. ∞ IƆLVI. Etiam Zarrytum vocat Antoninus in Itinerario: quamquam & hoc Arnoldus Pontacus ex Ptolomæo Plinioque corrigendum cenſet. Sed non cogitavit eruditus epiſcopus, quemadmodum olim pro diætâ dixere zeta, (quod apud Plinium legas lib. II. epiſt. XVII. unde zetarii apud Paull. lib. III. Sentent. tit. VI. iidem qui diætarii) quomodo item apud Hilarium, Cyprianum, alios, Paullinum imprimis, zabulus pro diabolus legas: quomodo item Græci ζάβολον dixere pro διάβολον, (quamquam Heſychius exponat ἐξαπατᾷ:) ſimiliter Zarrytus dictum fuiſſe pro Diarrytus: unde etiam apud Victorem Uticenſem eſt Hipzaritus pro Hippozarrytus, itemque in Collatione Carthaginenſi Hippo Zaritorenſis. At rectè idem Pontacus apud Proſperum in Chronicis Hipponem Regium emendat, ubi in vulgatis *regionem* erat; cùm regio ejuſce nominis ſit nuſquam.

a Auguſt. epiſt. 225. ad Albinam. & Poſſid. in vita.

Quemadmodum verò Cteſipho in Oriente Hieronymum; ita in Occidente Hilarius literis ſuis excitabat Auguſtinum. Syracuſis enim, ſub quæſtionum involucro, ſparſi erant errores Pelagiani. Quæſtiones eas Hilarius ad Auguſtinum perſcripſit, epiſtolâ inter Auguſtinianas LXXXVIII. quâ obnixe ab Auguſtino inſtrui rogat. Itaque ei reſpondit luculentâ illâ epiſtolâ, quæ numero eſt LXXXIX. nullâ tamen Pelagii mentione factâ, ut qui adhuc Catholicos inter lateret. Verùm etiam priuſquam quæſtiones eas ab Hilario accepiſſet, jam ſcripſerat ad Marcellinum libros III. de peccatorum meritis & remiſſione, ac puerorum baptiſmo; quam ipſe libro II. Retract. cap. XXIII. primam ait fuiſſe commentationem ſuam adverſus Pelagianos, cùm antehac ſermonibus res acta eſſet. Nuſquam tamen auctores hujuſmodi blaſphemiarum propalat, quòd ſic faciliùs corrigi eos poſſe ſperaret. quin etiam Pelagium honorificè nominat, quia vita ejus prædicaretur à multis, nec iſta ex ſua poneret perſonâ, ſed quaſi ab aliis dicerentur exponeret: quæ tamen poſtea pertinaciſſimâ animoſitate defendit: ut ibidem Auguſtinus indicat.

Cæterùm ſcripſerat his libris Auguſtinus, poſſe hominem ope divinâ vivere abſque peccato in hac vitâ, utut nemo ad eam perfectionem unquam pertigerit, vel aliis in annis ad illam ſit perventurus. Mirum videbatur Marcellino, poſſe fieri, cujus rei deeſſet exemplum. Propter hanc ejus inquiſitionem ſcripſit librum De ſpiritu & literâ, quo Apoſtolicum illud pertractans, *Litera occidit, Spiritus vivificat*, acriter diſputat adverſus gratiæ inimicos. Quemadmodum ipſe refert Retract. lib. II. cap. XXXVII.

Anno ccccxIII. (ut Proſper in Chronicis teſtatur) Pelagii hæreſis innotuerat multis per epiſtolam ejus ad Demetriadem, cui apertè venenum ſuum ſuffuderat. Ergò nec amplius tunc nomini ejus parcendum credidit Auguſtinus. Ac primum antidotum propinavit epiſtolâ ad Iulianam, Demetriadis matrem, quæ numero eſt CXLIII.

Anno item ſequenti, ut ex epiſtolâ ad Euodium non obſcurè colligitur, adverſum Pelagium ſcripſit præclarum opus De natura & gratia. Quod dicavit duobus adoleſcentibus Timaſio & Iacobo, ex Pelagii diſcipulis jam Catholicis factis. Miſit hoc quoque Romam ad Innocentium: & Hieroſolymam ad Ioannem epiſcopum; à quo Dioſpolitanæ ſynodi acta poſcebat, ſimulque, quia Pelagio nimium quantum favebat, ut ab eo caveret ſibi, ſedulò commonebat. Vide epiſt. CCLII. quæ ad hunc ipſum Ioannem, etſi Hieroſolymitani epiſcopi titulus omittatur, ſcripta eſt.

Anno ccccxv, vel proximo, ad Aurelium Carthaginenſem librum ſcripſit De geſtis Pelagii: prout in vulgaris quidem editt. inſcribitur, cùm vera ἐπιγραφὴ ſit *de geſtis Palæſtinis*. Pro vulgari tamen lectione ſtat Poſſidius in Indiculo cap. IV. qui ſcripſiſſe ait *Contra geſta Pelagii librum unum*. Unde etiam *de geſtis Pelagii* appellant Bellarminus de ſcript. Eccleſ. Poſſevinus in Apparatu, atque alii. Atqui non agitur eo de illis quæ in vita ſua dixerit vel fecerit Pelagius, ſed ſolùm quid in cauſſa Pelagiana actum ſit à ſynodo Palæſtina. Et quid multis opus, cùm nemo veram appellationem docere nos meliùs poſſit ipſo Auguſtino? cujus hæc verba lib. II. de

Peccat.

Peccat. Orig. cap. XIV. *Quod ſcitis, & quod in eo etiam libro poſui, quem de geſtis Palæſtinis ad venerabilem ſenem noſtrum Aurelium ſcripſi.* Unde omnino emendandos Poſſidius. Nec enim in Poſſidium, Auguſtinianorum ſcriptorum callentiſſimum, culpa conjici debet: ſed librarium, qui cùm nullum ejus nominis librum exſtare crederet: (nam demum ante annos paucos Fæſulis inventus, & cura Marci Velſeri, Duumviri Auguſtiani, in lucem editus eſt) ſimilitudine aliquot literarum deceptus pro *Palæſtinis* repoſuit *Pelagii*; adverſus quem multa adeò ab Auguſtino ſcripta eſſe omnibus conſtaret: unde & ſive idem, ſive alius, pari audaciâ progreſſus, cùm Poſſidius *De geſtis* ſcripſiſſet, ille *Contra geſta* reſcripſit.

Anno CCCCXVI. concilii Carthaginenſis literis ad Innocentium Auguſtinus addidit privatas tum ſuo, tum Aurelii, Alypii, Euodii & Poſſidii nomine ſcriptas. Quibus non minùs quàm ſynodicis Innocentius reſpondit. Cumque ab eodem concilio idoneus præ cæteris viſus eſſet Auguſtinus, qui adverſus Pelagium ſcriberet; ea ejuſce ſynodi poſtulato, quemadmodum liquet ex epiſt. CX, duos adverſos eum edidit libros, unum De gratia Chriſti, alterum De peccato originali: quorum meminit lib. II. Retract. cap. L. Utrumque miſit Hieroſolymam ad Albinam, ejus generum Pinianum, & hujus conjugem Melaniam juniorem. Scripſerant illi ad Auguſtinum, ut egiſſent cum Pelagio, & anathema illis dicentem audiſſent, qui gratiam Dei negarent: quâ occaſione his libris reſpondit; ut ipſe in ingreſſu operis teſtatur. Quod verò Pelagium quoque ad Albinam & Melaniam ſcripſiſſe, in Apparatu ſuo Poſſevinus ait: id quamquam verum eſſe poteſt, tamen metuo, ne veteres laudare non poſſit auctores.

Circa verò hæc tempora Auguſtinus etiam miſiſſe putatur epiſtolam ad Dardanum, quæ numero eſt LVII. Meminit ejus his verbis lib. II. Retractat. cap. XLIX: *De præſentiâ Dei ſcripſi librum, ubi noſtra intentio contra hæreſin Pelagianam maximè vigilat non expreſſe nominatam.*

Eorundem quoque temporum fœtus eſſe videtur liber ad Eutropium & Paullum epiſcopos de perfectione juſtitiæ contra Cœleſtium. Mirum, non meminiſſe ejus Auguſtinum in Retractationum libris: γνήσιον tamen Auguſtini eſſe, non dictio tantum arguit; ſed etiam teſtantur Poſſidius in indiculo, Proſper adverſus Collat. cap. XLIII. & Beda paſſim.

Anno CCCCXVII, cùm audiſſet Auguſtinus, quoſdam Pelagio addictos Nolæ agere, ad ejus loci epiſcopum Paullinum literas miſit de hæreſi Pelagianâ, quæ numero ſunt CVI. Meminit earum ipſe lib. de bono perſeverantiæ cap. XXI. item Proſper adverſus Collat. cap. XLIII.

Idem ſequenti anno, cùm Sixtus presbyter, in Patrum coram Zoſimo conſeſſu, primus adverſus Pelagianos anathema inclamaſſet, quorum ſummus antea fautor exiſtimabatur; etiam commentarium adverſus eoſdem pararet: duas ad illum epiſtolas ſcripſit, quarum alterâ obertim eum inſtruit ad Pelagii hæreſin refellendam.

Atque hæ tam multæ, tam variæ epiſtolæ & commentationes, inque diſſitas adeo regiones Africæ, Occidentis, Orientis, tranſmiſſæ, ſatis oſtendunt nobis indefeſſum Auguſtini ſtudium in tuendâ gratiâ adverſus Pelagium & Cæleſtium. Unde B. Proſper Carm. de Ingratis:

Nam quocunque gradum convertit callidus hoſtis,
Quaque per ambages anceps iter egit opertas;
Hujus ab occurſu eſt præventus, mille viarum
Inſidiis aditum non repperientibus ullum.

Caput XIV.

De ſcriptis Auguſtini contra Iulianum.

POſt annum CCCCXVIII, Pelagio Cæleſtioque tum univerſali Africæ concilio, tum Zoſimi Papæ literis, tum Honorii Imp. edicto condemnatis, nihil victis niſi miſeratio reſtabat. Sed Julianus, Epiſcopus Capuanus, *Cui erat ingenium rapido ferventius amni*, ſic jacere cauſſam Pelagianam, æquis oculis videre non poterat. Ergò ad ejus defenſionem, timore poſito, novos animos ſumſit. Ac primùm ſcripſit epiſtolas duas, quibus Zoſimum clerumque Romanum per ora hominum traducebat. Eas poſtquam Bonifacius, Zoſimi ſucceſſor, acceperat; per Alypium ad Auguſtinum miſit: qui his reſpondit libris IV. Bonifacio inſcriptis. Rurſum cùm in Valerii Comitis manus ſeu Iuliani ſeu alius liber veniſſet, quo doceretur, Catholicos, aſſerendo peccatum originale, nuptias damnare, atque ex opere Dei facere opus diaboli: ſcripſit ad eum Auguſtinus lib. de Nuptiis & Concupiſcentiâ. Atque hic ſpiſſum errorem errat vir multijugæ lectionis Ant. Poſſevinus. Nam cùm legiſſet, Pelagianum librum in manus veniſſe Valerii Comitis, cui Auguſtinus libro ad eumpſe Valerium reſpondit; item à Bonifacio Papâ Pelagianas epiſtolas duas (quæ tamen non Pelagii, ſed Juliani erant) ad Auguſtinum miſſas eſſe ut refelleret; ac præterea iiſdem temporibus Bonifacium Comitem vixiſſe ſciret, ad quem etiam prolixa exſtat Auguſtini epiſtola de correctione Donatiſtarum: μονομερεῖ ἁμαρτήματι, ſed multiplici, prodidit in Apparatu ſuo, Pelagium duos ſcripſiſſe libros ad Bonifacium Comitem: quale quid apud veterum legerat neminem. Sed ut ad Auguſtinum redeamus, ejus de Nuptiis & concupiſcentiâ libro uni libris IV. reſpondit Julianus. Ex quibus cùm quædam excerpta ad Auguſtinum miſſa eſſent, refutavit ea altero ad Valerium Comitem libro. Cùm verò ipſos Juliani libros accepiſſet, ſex iis alios oppoſuit: quorum prioribus tribus diluit ea, quæ libro primo ſcripſerat Iulianus: at quartus, quintus, ſextus, ſecundo, tertio, quartoque Iuliani ſingulatim atque ordine reſpondent. Mox Pelagianus iſte, quaſi de libellorum numero, non de pondere argumentorum concertatio foret, adverſus ſexeos miſit octo ſuos. His quoque dum reſpondere divinus ſenex parat; in obſidione Hipponenſis civitatis, præclaro operi immoritur, Theodoſio XIII. & Valentiniano III. Coſſ. ut Proſper in Chronico teſtatur, hoc eſt, ex communiori computo, CCCCXXX. hodieque ea cygnea illa cantione duo tantummodo libri ſuperſunt; qui ipſi anno demum ſuperiori, egregio Claudii Menardi beneficio, in lucem prodierunt.

Cap. XV.

De iis quæ Auguſtinus adverſus Adrumetinorum & Maſſilienſium errorem ſcripſit.

NEc ſolùm cum Pelagianis negotium Auguſtino fuit. Nam dum omnis eſt in tuenda gratia, quidam culpæ fuga, ſed quæ arte careret, in vitium alterum inciderunt, juxta verbum vetus,

Καπνὸν γε φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐξέπεσεν.

Sic enim omnia gratiæ tribuerunt, ut liberum tollerent arbitrium: quemadmodum Sigebertus indicat ad annum CCCCXV. Erant iſti monachi apud Adrumetum, quæ civitas eſt Africæ Propriæ dictæ, eo in tractu, qui Byzacium ſeu Biſacium dicebatur: ut nos Plinius docet lib. IV. cap. IV. & Oroſius lib. I. cap. II. Hac occaſione Auguſtinus duos ſcripſit commentarios: unum, de gratia ac libero arbitrio: alterum, de correptione & gratia. Utrumque ad Valentinum miſit & monachos Adrumetinos: ad quos etiam duæ exſtant epiſtolæ, XLVI. & XLVII.

Anno verò CCCCXXIV. dum occupatur ſcribendis Retractationum libris, à Proſpero & Hilario, necdum epiſcopis, certior fit de reliquiis Pelagianorum in Galliis: hoc eſt quibuſdam, qui reſectis Pelagii erroribus maximè fædis, reliquos tuerentur. Eos Maſſiliæ imprimis vixiſſe, (unde & Maſſilienſes dicuntur) uterque & Proſper & Hilarius primoribus ad Auguſtinum libris teſtantur. His epiſtolis (quas poſt Eraſmianam editionem ad fidem vetuſtiſſimi exemplaris Coloniæ reperti in æde Martini multis partibus caſtigatiores edidit Georgius Caſſander *a*) reſpondit Auguſtinus libro de prædeſtinatione ſanctorum & perſeverantiæ bono.

a Colon. apud Sylvium 1552.

CAP. XVI.

De libb. falſo creditis Auguſtini, & imprimis de libb. Hypognoſticon.

AT cave Auguſtini eſſe credas libellum de prædeſtinatione Dei: quem alius eſſe, etiam Bellarminus agnoſcit in ſcript. Eccleſ. & ratio docet, cùm contra Auguſtini mentem in extremo opuſculo dicatur, prædeſtinationem eſſe factam ex operum præviſione. Adde quòd nec Poſſidius ejus in Indiculo meminit, nec veterum quiſquam. Item quòd nihil cauſſæ erat, cur hunc ſcribendi laborem ſuſciperet, qui diligenter adeò de Prædeſtinatione ſanctorum egiſſet. Utrumque hoc etiam argumento eſt, librum De Prædeſtinatione & gratiâ non eſſe Auguſtini. Præſertim cùm eo doceatur, potuiſſe Deum juſtè homines damnare, etſi non peccaſſent. Quod Auguſtinus negat lib. II. de peccat. mer. & remiſſ. c. XVI. & epiſt. CV. & CVI. atque alibi paſſim, imprimis libb. adverſus Iulianum. Similiterque ejus ſectatores. Ut Fulgentius de veritate Prædeſtinationis lib. I. *Injuſta parvuli cujuſquam cauſſa damnationis exſisteret, ſi propago mortalis nullam peccati contagionem ex paternâ radice ſumſiſſet.* Etiam libellus, qui inſcribitur, *Auguſtini reſponſio ad articulos falsò ſibi impoſitos*; Proſperi eſt: in cujus operibus ſic inſcribitur, *Ad capitula objectionum Vincentianarum reſponſiones.*

Nec Auguſtini eſſe poſſunt ſex libri Hypognoſticon: ut in vulgatis Codd. vocantur. Nam jam anni penè ſunt octingenti, cùm Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis, oſtendit non eſſe eos Auguſtini. Sed non Hypognoſticon vocat, verum Hypomneſticon, quaſi Memoriale dicas, puta quia paucis in memoriam revocent, quæcunque apud Auguſtinum fusè adverſus Pelagium & Cæleſtium diſſeruntur. Non alios verò ſignari, quàm qui vulgò Hypognoſticon libb. dicuntur, ſatis oſtendunt hæc ejus Eccleſiæ verba: *Adjungit etiam, quod B. Auguſtinus ſcripſerit quendam libellum, quem Græco vocabulo* Ὑπομνηστικὸν *vocant, quod Latinè Memoratorium interpretatur. In quo de quinque quæſtionibus contra Pelagium & Cæleſtium diſputaverit.* Quinque ſanè, quas intelligit, quæſtiones in prologo Hypognoſtici commemorantur, & opere ipſo tractantur. Præterea quod Joannes Erigena ex eo ſcriptore probatum ibat, prædeſtinationem hominum tantùm eſſe ad gratiam, non item ad interitum, hoc clarè docetur Hypognoſticon lib. VI. Ut cùm dicitur; *Non fecit puniendos vel prædeſtinavit, ſed tantum in damnabili maſſâ præſcivit.* Item aliquantò pòſt: *Diximus de damnabili humani generis maſſâ, Deum præſciſſe miſericordiâ, non meritis, quos & electione gratiæ prædeſtinavit ad vitam: cæteros verò, qui judicio juſtitiæ ejus ab hac gratiâ efficiuntur expertes, præſciſſe tantum vitio proprio perituros; non, ut perirent, prædeſtinaſſe.* Interim etſi hic ſcriptor putaret, homines non prædeſtinari ad pœnas, quia inde conſequi exiſtimaret, etiam prædeſtinari ad peccatum, quo pœnas mererentur: agnoſcebat tamen pœnam prædeſtinari iis, quos in peccatis perſeveraturos Deus prævidiſſet. Sic enim ſubjungit: *Iudam cùm Deus præſciſſet in vitiis propriæ voluntatis peſſimum fore, pœnam ei prædeſtinavit ex merito.* Eccleſia verò Lugdunenſis pertendit, utrumque docuiſſe Auguſtinum, & homines ad pœnas, & pœnas hominibus prædeſtinari. Et quia Scotus atque alii, qui adverſus Godſcalcum ſcripſiſſent, contrarium probare conabantur ex Hypognoſticis; iccirco oſtendit, non eſſe ea Auguſtini. Quod omnium clariſſimè docet libro de tribus epiſtolis: idque partim, quia non meminerit ejus vel Auguſtinus in Retractationum libb. vel Poſſidius in indiculo: partim quia ſermo ipſe ab Auguſtiniano multum diſcrepet, & ſenſus amborum non parum diſſideat, nec Auguſtini vel morum modeſtiam, vel ſermonis humilitatem ſpiret: partim etiam quòd præter Auguſtini conſuetudinem, qui veterem bibliorum tranſlationem citare ſolet, eâ utatur, quæ Hieronymi eſt: partim quia cauſſæ nihil erat, cur, de quibus fusè adeò egiſſet, nunc in ſummis occupationibus, poſtulante nemine (nam ſi cujus rogatu ſcriberet, hoc in prologo referre ſolet) iterum commentaretur. Quod verò ajebant Godſcalci adverſarii, eò ſe iterum ad hanc controverſiam accinxiſſe, quòd in prioribus ſcriptis etiam prædeſtinationem ad pœnas malè docuiſſet: hoc veriſimile videri negat Eccleſia Lugdunenſis, quia ſi ſenſus iſte verbi Auguſtino poſtea diſplicuiſſet, reprehendiſſet eum in Retractationum libb. vel in libris de Prædeſtinatione ſanctorum & perſeverantiæ bono; quos ſcripſit, cùm ex Proſpero & Hilario cognoviſſet, multos magnos, & ſanctos viros doctrinâ ſuâ de Prædeſtinatione in Galliis eſſe turbatos; planeque eam judicare vel falſam, vel periculoſam, eoque minimè prædicandam. *Unde*, inquit, *magis credibile eſt, quòd non magno ſpatio poſt Euſebium* (Hieronymum) *à quodam alio ſcriptus ſit* (Hypomneſtici liber,) *& magna ex parte juxta modum & formam ſenſuum ejus* (Auguſtini) *contra Pelagianos & Cæleſtianos hæreticos, de illis quinque periculoſioribus eorum quæſtionibus, breviter collectus atque digeſtus. Et quia auctor ejus ipſius beati Auguſtini ſenſus brevi iſto opuſculo velut in unum collegiſſe & explicuiſſe videtur, ideo ipſi opuſculo nomen ſancti Auguſtini in titulo præferre voluerit. Non quod verè ab illo ſit editus, ſed verè in quantum auctor ejus potuit, juxta formam diſputationum ejus, digeſtus atque compoſitus. velut ſi eundem libellum Latinè Memoratorium ſancti Auguſtini appellare voluiſſet, nihil utique aliud intelligeretur, niſi quia illud, quod ab eo ſparſim & multipliciter fuerat diſputatum, breviter & velut ſub uno adſpectu poſitum memoriæ commendaret.* Et paullò pòſt: *Non ergò tantus doctor veram divini judicii prædeſtinationem de damnatione reproborum illo Hypomneſticon libello negavit, quam ubique in ſuis ſcriptis aſſeruit: ſed alius quidam, ut putamus, novâ poſtmodum inſurgente calumniâ; velut per illam prædeſtinationem reproborum ad interitum, hoc doceret Eccleſia, quaſi Deus ſuâ prædeſtinatione neceſſitatem imponeret hominibus & in ſuis impietatibus permanendi & in æternum pereundi; ſubtraxit verbum prædeſtinationis in parte reproborum, (quod potius ſecundum veritatem divini judicii & diligenter exponi & commendari oportuerat,) & ſolam electorum prædeſtinationem conatus eſt aſſerere: atque ita, dum vult illam refutare & removere calumniam, magnam erroris occaſionem dedit, ut eadem tam vera & manifeſta in damnatione reproborum divina prædeſtinatio, nulla eſſe crederetur, & tanquam nulla ſit, negaretur.* Similia habet liber *de tenenda ſcripturæ veritate*: qui & ipſe Eccleſiæ Lugdunenſis nomine, ſed ab aliis tamen quàm liber ille de tribus epiſtolis, ſcriptus eſt. Vide eum circa finem diſſertationis de capitulo primo *a*: ubi itidem non Hypognoſticon, ſed Hypomneſticon appellatur. Quod verò libro de epiſtolis tribus, ubi ſecundæ epiſtolæ proponitur argumentum *b*, Hypognoſticon dicitur, librarii eſſe mendum putamus; quia paullò pòſt in reſponſo ad eam epiſtolam *c*, itemque, ubi tertiæ reſpondet epiſtolæ *d*, Hypomneſticon iterum appellatur.

a Col. 1237.
b Col. 1191.
c Col. 1199.
d Col. 1201.

CAP.

Digitized by Google

Cap. XVII.

De Oroſio.

NUnc ad Paullum Oroſium accedamus, presbyterum Hiſpanum; qui cùm patriam Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum erroribus miſere turbari videret, ſolo diſcendi deſiderio inflammatus, in Africam ad Auguſtinum venit, commonitorioque ei oblato dè hæreticorum iſtorum erroribus, impenſè rogavit, ut eloquii ſui rore plagæ iſti Hiſpanicæ remedium vellet adferre. Eâ occaſione ſcripſit Auguſtinus ad Oroſium contra Priſcillianiſtas & Origeniſtas: cui libro commonitorium Oroſii præmitti ſolet. Accidit hoc anno ccccxiii, quo apud Auguſtinum permanſit: & veriſimile eſt, tunc auſpicatum fuiſſe hiſtoriarum libros adverſus Paganos, quos ut Auguſtini poſtulato ſcripſit, ita quadriennio pòſt abſolutos eidem dicavit; ut ex lib. vii. cap. ult. cognoſcimus. Hunc librum Tritthemius, ac Geſnerus quoque lib. i. bibliothecæ appellant *De Hormeſta mundi Chronicam.* Nec dubium, quin idem liber ſignetur à Balæo in ſcriptoribus Britannicis Centur. ii. cap. xxvi. ubi Alphredus Magnus, rex Anglorum doctiſſimus (qui anno obiit nongenteſimo primo,) inter alia *Hormeſtam Paulli Oroſii in Anglicam linguam tranſtuliſſe* dicitur. Sed cur liber is dictus Hormeſta? Quæ vox nec Latina eſt, nec Græca? Proximè quidem accedit ad Hormeutes ſive Hormeuta. Ὁρμεύτης autem piſcatorem notat, Heſychio teſte. Sed quid hoc ad Chronicon? An potius Oroſii Hormathus ſcribi debet, quia Chronicon nihil aliud eſt quam catenata temporum ſeries? At Ὁρμαθὸς catenam ac ſeriem notat. Unde proverbium, Ὁρμαθὸς κακῶν. Quamquam verò ad controverſiam cum Priſcillianiſtis atque etiam Pelagianis plurimùm pertinet quæſtio de animi tradice; eam tamen Auguſtinus reliquerat indiſcuſſam. Sed anno proximo, hoc eſt ccccxiv, Oroſium ad Hieronymum in Palæſtinam miſit, ut eum ſuper gravi hac quæſtione conſuleret. Hic, dum apud Hieronymum Bethlehemi latet, à ſacerdotibus Palæſtinis Hieroſolymam evocatur: ubi ab univerſis referre juſſus, quid ſuper hæreſi, quam Cæleſtius & Pelagius ſeminaſſent, in Africâ actum eſſet, rem omnem illis expoſuit: poſteaque, intromiſſo Pelagio, cum eo etiam ſuper iſtis diſſertavit, Ioanne, Hieroſolymitano epiſcopo, Pelagianam cauſſam ſuſcipiente, ut ſuam. Multis utrimque actitatis, tandem convenit, ut Innocentius, Urbis epiſcopus, de iſtis conſuleretur, ac interea temporis Pelagius à ſpargendâ ſententiâ ſuâ deſiſteret: cæterùm etiam, qui Pelagium oppugnaſſent, ab inſultatione convicti Iohannis abſtinerent. Sed xlvii. diebus pòſt, primo Encæniorum die, cùm Oroſius de more ad obſequium Iohannis accurriſſet, ille pro ſalute hoc ſolum ingeſſit, nihil ſibi negotii eſſe cum homine blaſphemo. nam in Hieroſolymitano eum conventu dixiſſe, ne quidem cum adjutorio Dei implere quemquam legem divinam poſſe. Magna ſanè erat Hieroſolymitani epiſcopi autoritas. Quocirca, ut ab hac ejus calumniâ ſe Oroſius purgaret; apologeticum ſcripſit ad Palæſtinos ſacerdotes: eoque cùm Pelagianum dogma accuratè refellit, tum quid in Hieroſolymitano conventu actum eſſet exponit, ipſos illos, qui coràm adfuiſſent, teſtes conſtituens. Hæc fuſiùs proſequi viſum fuit, quia ea ſilentio ſuo præterit diligens Eccleſiaſticorum Annalium ſcriptor: credo, quòd, licet Apologeticus ille jam anno cIɔ Iɔ lxxxii. prodierat in lucem, tamen in manus ejus nondum perveniſſet. Quemadmodum neque eum vidiſſe videtur Cardinalis Bellarminus, quando de eo nihil conſignat, cùm de Oroſii ſcriptis loquitur in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum: ut mittam Margarinum Bigneum, qui Patrum opuſcula in triplicem Bibliothecæ editionem congeſſit: item Poſſevinum, qui in Apparatu ſuo ſic ejus meminit, quaſi apologeticus à libro de arbitrii libertate diverſus foret: cùm unus idemque liber inſcribatur, *Apologeticus contra Pelagianos de arbitrii libertate.* Quemadmodum & eundem Poſſevinum in errorem à Tritthemio inductum arbitror, cùm addit, Oroſium in Cantica ſcripſiſſe. Credo Tritthemius, qui fortè & Geſnero impoſuit T. i. bibliothecæ, in codicem inciderat, ubi Oroſ. pro Orig. mendosè exaratum erat. Nam licet commentarii in Cantica, qui in vulgaribus editt. Originis eſſe feruntur, nec Origenis, neque adeò ſint hominis Græci: illum tamen in ea ſcripſiſſe, locuples teſtis eſt ſcriptorum Origenis callentiſſimus Hieronymus, præfat. in Abdiam. Atque aliqua etiamnum fragmenta ejus operis habemus in Catenâ Græcorum PP. ab Olympiodoro, ut videtur, coagmentatâ, & juſſu Cardinalis Caraffæ à Paullo Comitolo Latine ante triginta hos annos verſâ. Tritthemium autem & Geſnerum alienam hac parte fidem eſſe ſecutos, conjecturam inde non vanam capio, quòd cùm prima libri verba (uti Auguſtinus in Retractationum libb. antea fecerat) ferè ponere ſoleant, nunc ea omittant. Cæterùm exiſtimare aliquis poſſit Oroſium etiam ſcripſiſſe libros quoſdam ad Marcellinum: eò quod in Apologetico ejus *a* hæc verba legantur; *In libris quos* a P. 752.
ad Marcellinum ſcripſi, ſicut potui, explicare curavi. Sed nunquam iſta Oroſius ſcripſit: verùm Auguſtinus; cujus habemus libros tres ad Marcellinum de peccatorum meritis & remiſſ. Nimirum quod obſervatione digniſſimum eſt, ex Auguſtini libro de Naturâ & gratiâ, ſeptem integra folia cum octavæ parte dimidiâ (in quibus iſta etiam leguntur) apologetico Oroſii ſunt inſerta. Neque eſt quòd dicat aliquis ipſum libri auctorem exſcripſiſſe ex Auguſtino; quod exiſtimaſſe videtur Ioh. Molanus, theologus Lovanienſis, in bibliothecâ materiarum, ubi inter eos, qui de libero arbitrio ſcripſerunt, ponit Oroſium; ſed addit, librum ejus potius eſſe collectaneum ex Auguſtino. Nam ſi ea quæ diximus relinquantur, Oroſiana non cohærent; fluunt autem omnia aptè, ſi eximantur iſta. Præterea Oroſius ſive compilator aliquis non erat dicturus ſe ſcripſiſſe ad Marcellinum, quod Auguſtino conveniebat. Adhæc ibidem legas *b*; *Quanto majore zelo accen-* b P. 760.
ſus eſt libri hujus, quem miſiſtis, conditor. Signatur autem Pelagii liber de Naturâ, quem Iacobus & Timaſius miſerant Auguſtino. At hæc dicere non poterat Oroſius, cùm alloquantur non Iacobum & Timaſium, ut fecerat Auguſtinus, ſed ſacerdotes Paleſtinos, ut vel ex ipſo libelli ingreſſu, & ejus epilogo ſatis conſtat. Credat fortaſſe aliquis librarium hæc inſerſiſſe ad pleniorem eorum explicationem quæ ab Oroſio dicuntur. Sed obſtat, quòd quæ inſeruntur, planè aliena ſunt à propoſito; uti diximus. Quare ſtatuimus caſu factum eſſe, ut quis miſcueri pagellas Auguſtini & Oroſii: quibus ſemel perturbatis poſtea factum ut quæ Auguſtini erant, à lectore non attento Oroſii eſſe crederentur. Auguſtiniana illa quæ dixi, incipiunt ab iſtis verbis *c*; *Hanc eſſe intentionem legis ar-* c P. 750.
guentis, ut propter illa, quæ perperam fiunt, confugiatur ad gratiam Domini miſerantis: quæ habemus cap. xii. Auguſtini. Porro ſequuntur reliqua ejuſce capitis. Item Auguſtini cap. xiii. xiv. xv. xvi. xvii. xviii. xix. uſque ad illa verba *d*; *Medico indiget, quia ſana non eſt.* d P. 758.
Exinde habes Auguſtini caput iii. iv. v. vi. vii. viii. ix. x. xi. & partem duodecimi; uſque ad illa; *Sicut Apoſtolus ait, Nunquid dicet figmentum ei qui ſe finxit, Quid me feciſti ſic?* Aptè verò omnia cohærere, ſi ſurcillentur illa, quæ nunc alienum fundum occupant, facilè patebit, ſi componantur quæ apud Oroſium Auguſtiniana illa proximè antecedunt, cum iſtis quæ hæc continuò ſequuntur. Antecedunt illa *e*, *Mea ſententia eſt, quia & in hoc quoque* e P. 750.
peccamus, qui cùm infirmi ſumus, de infirmitate conquerimur. Sequuntur autem hæc *f*; *Sicut dicit Apoſtolus,* f P. 765.
Nunquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit; Quid me feciſti ſic? infirmitatis ei querela, propria virtutis ambitio eſt; quoniam occulte adjutorium Dei faſtidit, qui peculiarem fortitudinem quærit. Alia quædam de Oroſio, ſed nihil ad inſtitutum noſtrum pertinentia, vide apud Gennadium catal. Illuſtr. ſcript. & Raphaelem Volaterranum Anthropologiæ lib. xviii.

Cap. XVIII.

De Proſpero.

HActenus de Oroſio. Ad Proſperum veniamus. Diximus antea, ut & ipſe & unà cum eo Hilarius Auguſtinum fecerint certiorem de reliquiis Pelagii in Gallia reviviſcentibus: ut item Auguſtinus amborum literis reſponderit, libris de prædeſtinatione ſanctorum & perſeverantiæ bono. Non verò aliunde meliùs, quæ Semipelagianorum, aut Catholicorum fuerit ſententia, cognoſcere poſſumus. Totâ enim errat viâ Samuel Huberus, cum lib. I. controverſ. IX. cap. VI. ſcribere non veretur, Proſperum, Hilarium, atque alios Occidentis epiſcopos, cùm ſedulò excubarent adversùs centaurum Manichaicum, hiſce libris ſuo atque aliorum Galliæ epiſcoporum nomine ſcriptis, commonuiſſe Auguſtinum, ut magis caveret ſibi à noxiis Manichæorum erroribus, quos non penitus exuiſſet. Nam utrumque eorum abhorruiſſe quàm maximè ab illis dogmatibus, de quibus ad Auguſtinum retulerunt, multa in amborum literis oſtendunt. Uti quòd Proſper ait; *Novo apud illos* ABSURDITATIS *genere, & non agenda præſcita, & præſcita non acta ſunt.* Item: *Hi quorum contradictione* OFFENDIMUR. Item: *Quod cum* PERVERSISSIMUM *eſſe, revelante Dei miſericordiâ, & inſtruente nos tuâ beatitudine, noverimus.* Item: *Unde quia in iſtis Pelagiana* PRAVITATIS *reliquiis non mediocris* VIRULENTIÆ *fibra nutritur.* Et Hilarius: *Nolo ſanctitas tua ſic arbitretur, hæc me ſcribere,* QUASI *de iis, quæ nunc edidiſti, ego* DUBITEM. Et mox: CRUCIOR *pervicaciâ quorundam, qui non tantùm manifeſta reſpuunt, ſed etiam non intellecta reprehendunt.*

Errorem contrarium erravit alius Vir Cl. qui itidem in Antibellarmino ſuo, Semipelagianiſmum Proſpero impingere conatur. Verba ejus ſunt diſp. de gratiâ & lib.
a P. 253. arb. lib. II. cap. V. *a* APPARET, inquit, DE MASSILIENSIUM FECIBUS *Proſperum aliquid hauſiſſe.* Quæ verba etiam adducuntur ab alio nupero ſcriptore, qui addit, *nihil novum aut mirum fore, ſi tenebræ Pelagianæ quibus undique Proſper fuit circumſeptus, nonnihil de luce & puritate ejus delibaſſent.* Sed eximium gratiæ patronum nullo merito ſuo malè ab eis audire, parebit ex eâ Catholici, Pelagiani & Semipelagiani dogmatis collatione, quam poſtea inſtituemus.

Ab obitu verò Auguſtini nihilo ſegnius idem bonam Catholicorum cauſſam tuebatur. Cùm enim quindecim capitula à Gallis objicerentur adversùs ea, quæ in Pelagianos ſcripſerat Auguſtinus: Vincentius item ſexdecim capitula oppoſuiſſet: præterea Camillus & Theodorus, presbyteri Genuenſes, decem dubia objeciſſent; omnibus iſtis Proſper reſpondit. Sed imprimis nobilis eſt illius opera adverſus Caſſianum, quem Collatorem vocat, à ſcriptis Collationum libris. Thomas Bradwardinus, qui ante tria
b P. 339. penè ſecula floruit, lib. I. de cauſsâ Dei, cap. XXXIX *b*, &
c P. 472. lib. II. cap. IV *c*, appellat hunc librum *De prædicatoribus*
d P. 602. *gratiæ contra Caſſianum.* Imò cap. XXXI. ejuſdem libri *d* diſertè ait, *Proſper in libro intitulato, Pro prædicatoribus gratiæ Dei, contra libros Caſſiani presbyteri, De protectione Dei.* Sed ut ſimpliciſſima, ita genuina eſt inſcriptio, *Contra Collatorem.* Pro quo Baſileenſis editio *e* vitioſe ha-
e In Hæreſeologiâ, pag. 664. bet *Adverſus Collatorem.* Fortaſſe quia Proſper ipſe cap. XXXIII. libelli hujus ait, *Quis prædicari hæc à Catholicis inter Catholicos crederet; niſi quæ* IN COLLUCTATIONIBUS DOMESTICIS *ſæpe defenſa ſunt, etiam ſcripta legerentur?* Ejuſdem eſſe librum ad Demetriadem, qui inter Ambroſianas epiſtolas extimum locum occupa-
f Præfat. in Proſp. vit, dici eſt quod cùm ex ſtylo, tum ex argumento collegerunt Lovanienſes *f*: idemque auctoritate Bedæ præfat.
g T. 5. ad an. 423. edit. Antverp. 2. p. 360. in Cant. (ubi tamen nihil hujuſmodi comperio) probari poſſe ſcripſit Baronius *g*.

De eleganti Carmine περὶ ἀχαρίστων (ſic Pelagianos & Semipelagianos vocat, tanquam erga divinam gratiam ingratos) quin ejus ſit, ambigit nemo. At carmen de Providentia, hominis eſt Pelagiani: cui illud Proſperi de Ingratis ſubjungi ſolet, ut antidoti impleret vicem. Meritò verò judicium deſideramus in Antonio Flaminio Imolenſi; qui in Proſperi vitâ *a*, carmen illud Pelagianum il- a Præfat. in edit. Col. an. 1540.
lius eſſe putavit: & tamen ab eo librum eſſe ſcriptum ait contra nefariam Caſſiani hæreſin. ſic enim loquitur, cùm veterum illi, qui Maſſilienſes oppugnant, unum ſi Maxentium excipias, errorem contenti ſint nominare. Etiam magna eſt ejuſdem ἀνιστορησία, quando libros de vitâ contemplativa ad Iulianum, Pontificem ſummum, ſcripſiſſe dicit: nam ejus nominis Romæ id temporis epiſcopus fuit nullus, ac ne quidem uſque ad ætatem noſtram: niſi quòd recentiſſimis illis, Julio ſecundo quidem Juliani de Ruere, Clementi autem ſeptimo Juliani Medices antea nomen fuit. Sed Julianus ille, cui libros ſuos Proſper dicavit, Gallicanus, uti credimus, epiſcopus fuit: nempe qui cum Hilario Arelatenſi, Eucherio & Cæſario ſeniori, atque aliis, Arauſicano priori Concilio ſubſcripſit, anno CCCCXLI.

An libri de vocatione gentium, hujus ſint Proſperi, inferiùs diſceptabimus. Cætera quæ illi tribui ſolent, nullus in dubium vocavit. Præter quæ alia etiam ſcripſiſſe putatur. Nam, ut apud Gennadium Maſſilienſem legere eſt, *epiſtolæ Papæ Leonis adverſus Eutychem de verâ Chriſti incarnatione ad diverſos datæ, ab ipſo dictatæ creduntur.* Nempe hoc inde eſt, quia primùm B. Leonis notarius fuit. E notario verò factus eſt epiſcopus Regii: non ejus puto quod in Galliis eſt: nempe in ſecundâ provinciâ Narbonenſi: quamquam id Bellarmino & aliis multis perſuaſum video: ſed illius quod Æmyliâ, Italiæ provinciâ, ſitum eſt, & Regium Lepidi vocatur: ut ſenſit in vitâ Proſperi Antonius Flaminius. Ac diſertim id ſcriptum eſt à Martino Polono in Chronicis: *Floruit & in his temporibus Proſper natione Aquitanus, beati Leonis Papæ notarius, qui apud Regium Italiæ factus epiſcopus, doctrinâ & miraculis clarus, ibique honorifice requieſcit.* Ita enim locum eum emendo, cùm non antiquiores ſolum editiones, ſed ea etiam, quam Suffridus Petri recenſuit, corruptè ediderit *apud regnum Italiæ.* Quomodo etiam Martini verba citat Thomas Bradwardinus lib. II. de cauſsâ Dei cap. XXXI *b*. Sanè hodieque memoriam ac reliquias b P. 602.
ejus Regii Lepidi coli, teſtis locuples fuerit, qui locis iſtis proximus vixit, Carolus Sigonius Mutinenſis. Imò & Rhegio Lepidi, in æde Carmelitarum, hæc invenitur inſcriptio;

Hic ſitus eſt Proſper, quo ſancto præſule clerus
Gaudet, & hic cineres oſſaque ſacra jacent.
Marmoreo monachi condunt pia buſta ſepulchro:
Namque vetus turris fregerat alta cadens.

Atque hinc eſt, quòd Proſper in vett. libb., ut obſervavit Arnoldus Pontacus, interdum Regii vel Regienſis, interdum Regini vel Reginenſis, epiſcopus vocatur; nempe quia Italiæ Rhegium, unde Rhegienſis, poſteriores etiam Rheginum dixere, unde Rheginenſis fecere: cùm à Galliæ Rhegio potius dicant Rhegenſis, vel etiam Rejenſis; idque quia Regium Galliæ vulgo dicerent Rejos: quomodo vocat Sidonius lib. IX, epiſt. IX. ad Fauſtum, & carm. XVI. ad eundem: ubi & Fauſtus in inſcriptione Rejenſis vocatur epiſcopus. Quemadmodum & idem Regenſis nominat lib. VI, epiſt. XII. ad Patientem. Similiterque in Notitiâ Provinciarum, *Viennenſis* III. *civitas Regenſium.* Diaconus & Greg. Turonenſis, *Territorium Regenſe.* Beda atque Uſuardus V. Kal. Dec. *Regenſis civitas.* Qui in Galliis epiſcopum fuiſſe cenſent, eo pugnant, quòd Gallus fuerit & Gallicanis ſynodis ſubſcripſerit. Prius illud nihil ponderis habet: præſertim cùm Leo diacono ſuo faciliùs in Italiâ epiſcopatum potuerit deferre, quàm in Galliis. Quòd verò concilio Carpentoractenſi, itemque Vaſenſi ſeu Vaſionenſi (malè Vaſatenſe vocant multi, eoſque inter eruditus annalium Eccleſiaſt. conditor) ſubſcripſiſſe volunt, non vident illum omnino alium eſſe Proſpe-

rum,

Digitized by Google

tum, cùm concilia illa celebrata ſint poſt aut circa annum quingenteſimum: ut infrà oſtendemus. Quemadmodum & idem Baronius humani aliquid patitur, cùm ſcribit, Proſperum in Aquitaniâ fuiſſe epiſcopum. Nam Aquitanus ſive Aquitanicus vocatus à patriâ, non ab epiſcopatus loco. Miretur verò aliquis, cur ſi Proſper fuerit epiſcopus, quod etiam Marcellinus Comes & Martyrologium Romanum teſtantur: (ut Petrum De natalibus, Tritthemium, atque alios mittam) Gennadius tamen notarium quidem Leonis fuiſſe dicat, epiſcopatus verò non meminerit; ſed contentus ſit dicere: *Proſper homo Aquitanicæ regionis, ſermone ſcholaſticus.* Placet aliquibus, id odio Proſperi factum eſſe: ut quem ibidem ſaluarem Eccleſiæ doctrinam, velut noxiam, traducere dicat. Tamen idem Iulianum, quem hæreticum appellat, non dubitat vocare epiſcopum Capuanum. Quare verius puto, eò præteriſſe, quòd, quæ Proſperi ſcripta nominat Gennadius, ea ab illo edita ſint ante epiſcopatum: unde etiam eſt, quòd in nullis Chronicis Epiſcopi titulus apponatur; ac Victor quoque Tunnunenſis, qui centum pòſt annis Chronicon Proſperi continuavit, ſolo Proſperi nomine ſit contentus; uti & Ado in Chronicis ad annum CCCCLXXV.

Quamdiu vixerit Proſper, quidam certant incerti. Ad ſextum quidem Leonis I. annum, hoc eſt Chriſti CCCCXLVI, perducit Chronicon ſuum in codd. vulgatis: ſed partem ejus deperiiſſe, cognoſcimus ex Gennadio, qui auctor eſt, perveniſſe eum uſque ad deprædarionem Romæ à Genſerico factam, quæ incidit in annum Chriſti CCCCLV.

Et ſanè tum Pythæanus Proſperi codex, tum quem Lodonenſem vocat Pontacus, quamquam in multis diſcrepent, uterque tamen ad ea tempora pertingunt: qua de re Joſ. Scaliger lib. VI. de Emendat. temp. *a* & Arnoldus Pontacus in Apparatu ſuo ad Chronicum triumvirorum iſtorum rei Chronologicæ, Euſebii, Hieronymi & Proſperi. Imò Marcellinus Comes meminit illius ad tertium Hilari annum Indict. I. Vibiano & Felice Coſſ. Succeſſerat verò Leoni Hilarus anno CCCCLX. Hujus itaque Hilari tempore Proſperum eſſe defunctum, putamus. Nempe, ut ſcribit in vitâ ejus Jo. Ant. Flaminius Imolenſis, anno Chriſti CCCCLXVI. VII. Kal. Jul. Qui ſextus erat Hilari annus. De Proſpero ſatis.

a P. 573. & ſeq. ed. Rapheleng.

CAP. XIX.

De Hilario Arelatenſi.

Egregia quoque Hilarii adverſus Semipelagianos induſtria eluxit. Nam & Auguſtinum de Maſſilienſium ſententiâ per literas certiorem fecit, & eo defuncto, cum Proſpero ad Cæleſtinum, Urbis epiſcopum, profectus, rogavit eum, ut autoritate ſuâ illorum ora compeſceret, qui Auguſtinum tantopere criminarentur. Eſt verò Poſlevini *a* ingens oſcitantia, cùm vulgatis codd. deceptus, Hilarii ad Auguſtinum epiſtolam, quam rectè paullò antea adjudicaverat Arelatenſi, poſtea tribuit Pictavienſi; qui, ut Hieronymus in Chronicis teſtatur, tertio Valentiniani Imp. anno obierat, hoc eſt Chriſti CCCLXXII. nempe ante exortam Pelagii hæreſin, annis circiter quadraginta; ante epiſtolam hanc ab Hilario ſcriptam, annis pluſquam L. At majori etiam ἀμαθίᾳ, operibus Hilarii Pictavienſis inſerſere carmen in Geneſin ad Leonem Papam. Quod Pictavienſi etiam tribuitur à Georgio Fabricio, Th. Pulmanno, aliiſque Chriſtianorum Poetarum editoribus. Atqui Leo epiſcopus Romanus factus eſt demum anno CCCCXL. Quod ſi Hilarii eſt, potiùs hujus Hilarii erit, B. Auguſtini diſcipuli, qui in Arelatenſi epiſcopatu ſucceſſit Honorato, ac de ſui deceſſoris vitâ librum ſcripſit, oratione etiam funebri eumdem decoravit; quæ & hodie leguntur. Nam hic Leonis tempore vixit, ac ſecundo ejus anno præfuit & interfuit concilio Arauſicano I. quod Gyro conſule habitum eſt. h. e. Chriſti CCCCXLI. deceſſit verò anno Leonis decimo, Chriſti CCCCXLIX. quemadmodum teſtantur Leonis literæ XI. Kal. Sept. Aſterio & Protogene coſſ. ad Conſtantium & comprovinciales epiſcopos miſſæ, in quibus hæc leguntur *a*; *Quod in Arelatenſium civitate, defuncto ſanctæ memoriæ Hilario, virum etiam nobis probatum, fratrem Ravennium, ſecundùm deſideria cleri, honoratorum, & plebis, unanimiter conſecraſtis; bonum fraternitatis veſtræ opus noſtro judicio roboramus.* Etiam iiſdem conſulibus literas Leonis ad ſucceſſorem ejus Ravennium ſcriptas habemus *b*. Gennadius tamen Hilarium mortuum ſcribit Valentiniano & Marciano regnantibus, qui anno proximo regnare cœperunt.

a T. I. Apparatus ſacri pag. 759.

a Apud Baronium ad annum 449. pag. 86. edit. Mor. 2.

b Apud Baronium ibid.

CAP. XX.

De auctore operis, quod inſcribitur, De vocatione gentium.

A Proſpero Hilarioque tranſibimus ad ſcriptorem librorum de vocatione gentium, qui inter Ambroſiana etiam opera leguntur: ſed ejus eſſe non poſſunt. Siquidem Pelagiani ſunt exorti, poſtquam Ambroſius è vivis exceſſiſſet: ut teſtatur Auguſtinus cap. XII. lib IV. contra duas Pelagianorum epiſtolas: libri autem illi ſcripti ſunt poſt Pelagianos damnatos: quemadmodum conſtat ex libri prioris cap. XXII. Ut omnino erret Franciſcus Cumel, cùm diſp. in Primam P. Thomæ *a* ex hiſce libris probare conatur, etiam Ambroſii ætate eandem viguiſſe controverſiam, quæ nunc eccleſiam exagitat. Sanè Ambroſius anno CCCXCVII. è vitâ abiit, cùm Pelagianâ in cauſſâ primum judicium habitum ſit Carthagine anno CCCCXII. Propiùs à vero abeſt idem Cumel, cùm alibi, ſui oblitus, Proſpero Aquitanico eos aſſignat. Nam ſanè temporis ratio non refragatur: & Proſpero tribuuntur in antiquiſſimis codd. MSSis: uti codice bibliothecæ regularium S. Martini Lovanii, item altero bibliothecæ Abbatiæ Cambronenſis, item alio in Boneſſienſi Abbatiâ apud Namurcum. Unde eſt, quòd licet in antiquioribus edit. *b* omittantur, hodie tamen inter Proſperi opera excudantur, & à doctis ut genuini citentur paſſim. Veruntamen unum illud iis obſtat, quòd hujus ſcriptoris ſententia, quemadmodum hoc ipſo opere in Reprobationis controverſiâ oſtendemus, non examuſſim quadrat doctrinæ Proſperi. Quocirca alii tribuere malunt Hilario Arelatenſi: quem Gennadius ſcribit *aliqua & parva edidiſſe, quæ eruditæ animæ & fidelis linguæ indicia ſunt.* Pro horum verò ſententia eſt, tum quòd ſtylus iſtorum librorum non abhorret ab eo, qui eſt libri Hilariani de vita Honorati: tum quòd, uti epiſtola ad Auguſtinum, ita libri iſti (quod facile concedent controverſiarum harum intelligentes) medium quid ſpirant inter illam, quæ Semipelagianorum, quæque Auguſtini eſſe ſententia exiſtimatur vulgò. Iſtorum itaque judicium damnare non audemus. Nec obſtat, quòd Proſpero in vett. codd. attribuuntur. Nec enim ratione carere hoc puto. Nimirum ut inter commentationes Auguſtini conjunguntur literæ Proſperi & Hilarii; ut item ad utrumque horum Auguſtini liber de Prædeſtinatione & perſeverantiæ bono miſſus fuit; uterque item ad Cæleſtinum Papam profectus eſt de Semipelagianis conqueſtutus coràm, eoque amborum meminerit Cæleſtinus initio epiſtolæ ſuæ ad Gallos: ita, ob ſummam hanc ſocietatem & conjunctionem in reliquiis Pelagii oppugnandis, Catholici amborum opuſcula (præſertim cùm Hilarii, præter epiſtolam & opuſculum hoc, eo in genere fortaſſe exſtaret nihil) uno complecti volumine voluerunt: unde progreſſu temporis factum eſt, ut Hilarii Arelatenſis nomine ob libellorum paucitatem & parvitatem obſcurato, eoque de quo agimus opuſculo, inter ea, quæ Proſperi erant, invento, qui Hilarii liber erat, Proſperi eſſe crederetur.

a P. 119. ed. Lugd. an. 1609.

b Col. 1540.

Quamquam verò admodum hæc veriſimilis conjectura eſt, tamen aliud quoque in mentem venit. Quid ſi enim, ob veterum codd. autoritatem, Proſperi eſſe agnoſcamus,

sed

ſed alius à Regienſi? Nam præter hunc fuit Proſper, epiſcopus Aurelianenſis, ad quem ſcribit Sidonius lib. VIII. epiſt. XV. unde & Aniano ſucceſſiſſe cognoſcimus. Ac videtur idem eſſe, qui quingenteſimum poſt annum (ut diſcipulus Auguſtini eſſe non poſſit) ſubſcripſit concilio Vaſenſi, itemque Carpentoractenſi. Quid ſi igitur dicamus, eſſe Proſperi, Aurelianenſis epiſcopi, qui non multò poſt illum Auguſtini diſcipulum vixit? Sanè ut non eſſe Regienſis Proſperi pro certo habemus, ita quin vel Arelatenſis Hilarii, vel Proſperi Aurelianenſis ſit, vix dubitandum putamus.

Cap. XXI.

De Fulgentio.

QUos hactenus enumeravimus, partim Pelagianis ſe oppoſuerunt, partim Caſſiano & Maſſilienſibus illis, qui ante Fauſti tempora vixerunt. Quod etiam locum habet in ſcriptore de vocatione gentium, ſi is eſt Arelatenſis Hilarius. Nunc videamus de iſtis, qui Fauſtum oppugnarunt. Quos inter emicat maximè, fulgentiſſimum Eccleſiæ ſidus, Fulgentius, *beatus antiſtes, & glorioſus confeſſor, qui ob admiranda & veneranda ſcripta ſemper ab Eccleſia fideliter receptus, & inter ſcriptores Eccleſiaſticos laudabiliter numeratus eſt*: ut de eo loquitur Eccleſia Lugdunenſis libro de tenendâ ſcripturæ veritate *a*. De eodem hic Iſidorus lib. de Viris Illuſtr. cap. XIV. *Fulgentius Afer, Eccleſia Ruſpenſis b epiſcopus, in confeſſione fidei clarus, in ſcripturis divinis copioſiſſime eruditus, in loquendo quoque dulcis, in docendo ac diſſerendo ſubtilis, ſcripſit multa, ex quibus legimus* DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBITRIO LIBROS RESPONSIONUM SEPTEM, *in quibus* FAUSTO, *Galliæ Regienſis urbis Epiſcopo, pravitati Pelagianæ conſentienti reſpondens, obnititur ejus profundam detruere calliditatem.* Eundem ſignant Epiſcopi Africani in Sardiniâ exules, cùm in literis ſynodicis ſic ſcribunt: *Caterùm unus ex nobis adverſus duos libros Fauſti Galli ſeptem libros edidit; quos cùm re enſueritis, agnoſcetis protinus, quemadmodum memorati Fauſti commenta veritati contraria, Catholicæ fidei penitus inimica, diſcuſſio prodidit, ratio manifeſta convicit, auctoritas divina compreſſit, & præcedentium Patrum conſona prorſus atteſtatio confutavit.* Idem exponit diſcipulus hujus Fulgentii, in vita præceptoris ſui, his verbis: *Cum duo libri, quos Fauſtus, epiſcopus Galliarum, contra Gratiam ſubdolo ſermone compoſuit, fovens occultè Pelagianis, ſed Catholicus tamen volens videri, Conſtantinopoli offenſi, à pluribus fratribus ad B. Fulgentium probandi dirigerentur, ne occultum ſerperet virus: ſeptem libris ipſe reſpondit; plus laborans exponere, quàm convincere, quia dubios ſermones ejus exponere, hoc erat, delirantis argumenta convincere.* Etiam Vincentius Speculi hiſtorialis lib. II. cap. CVI. Fulgentium contra Fauſtum Pelagianis occultè conſentientem ſcripſiſſe teſtatur. Quibus abundè refelluntur, qui, quos de gratia & libero arbitrio Fauſti libros habemus, ab eo, poſtquam erroris a Fulgentio convictus erat, conſcriptos arbitrantur. Quo to luto hærere, qui Baſilecnſi Orthodoxographorum editioni præfuerunt. Quamquam verò VII. illi libri temporum injuriâ perierunt; ſuperſunt tamen multa ejuſdem, ex quibus ſententiam Fulgentianam de hoc argumento clarè cognoſcimus. Nam habemus librum ejus de incarnatione & gratiâ Chriſti; ſeu de gratia & libero arbitrio ad Petrum Diaconum. Ejus non ſolum meminit Iſidorus, ſed quinquè diverſa loca adducit concilium Hiſpalenſe. Quamquam verò quindecim Africæ epiſcoporum nomine ſcriptus ſit, tamen unius eſſe Fulgentii teſtatur diſcipulus ejus, qui Fulgentii vitam ad Felicianum, illius ſucceſſorem, ſcripſit. Verba ejus cap. XX. hæc ſunt: *Hunc etiam, quandocunque transmarinis literis de fide vel de diverſis quæſtionibus interrogabantur epiſcopi, reſpondere ab omnibus imponebatur. Ita ſicut ſanctæ memoriæ Carthaginenſis Eccleſiæ antiſtes inter ſua privilegia meruit, ut literas ex Africano concilio dandas ipſe ſolus ſcriberet; ſic iſte meruerat, ut literas ex illo* (Byzaceno) *concilio dirigendas ſolus ipſe dictaret. Sexaginta quinque & eo amplius epiſcopos tunc catena ligabat exilii, quorum lingua & ingenium beatus Fulgentius epiſcopus fuit.* Habemus & libros ad Monimum, quorum primus eſt de Prædeſtinatione. Item tres libros de Prædeſtinatione, quos ante ſexennium primus ab Orco in lucem protraxit Jacobus Sirmondus. Eſſe verò genuinos, cùm dictio & argumentum oſtendunt: tum quod eorum idem illi Africani PP. in literis ſuis ſynodicis, & Iſidorus eopſe cap. meminerunt. Niſi quòd hic duos tantùm fuiſſe putarit. *Extant*, inquit, *& duo ejuſdem libri de veritate prædeſtinationis ad Epiſcopos miſſi, in quibus demonſtrat, quòd Dei gratia in bonis humanam voluntatem præveniat, & quod Deus quoſdam prædeſtinationis ſuæ munere juſtificans prælegit, quoſdam vero in ſuis reprobis moribus occulto quodam judicio derelinquit.*

a Auctarii bibl. vet. PP. T. 1. Col. 1235.
b Thomas Bradwardinus lib. 1. de gratia Dei le- git apud Iſidorum Eccleſiæ Ruſpenſis. Sed corrupte. Nam Ruſpe fuit in Africâ Provinciâ, Ao uſtino & Ptolemaeo teſtibus, nunquam, nuſquam.

Cap. XXII.

De Petro Diacono.

EAdem ac Fulgentius ætate vixit Petrus Diaconus, cui & librum de Incarnatione & gratia miſiſſe jam diximus. Prior verò Petrus Diaconus ejuſdem argumenti librum ad Fulgentium ſcripſerat. Uterque verò eo majoris eſt autoritatis, quòd multorum nomine miſſus ſit. Nam Diaconus ſimul ſcripſit nomine Iohannis, Leontii, alterius Johannis, atque aliorum; qui cum eo in fidei cauſſâ Romam miſſi erant. Ac Fulgentius ſuo & quatuordecim epiſcoporum nomine, Diaconi & collegarum fidem comprobavit, ſuique omnium ſententiam plenius explicuit. P. Diaconus diſertim Fauſtum damnat his verbis cap. VIII. *Quorum omnium ſanctorum patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Celeſtium, ſimulque etiam Iulianum Eclanenſem, & qui illis ſimilia ſapiunt: præcipue libros Fauſti, Galliarum epiſcopi, qui de monaſterio Lirinenſi profectus eſt, quos contra prædeſtinationis ſententiam ſcriptos eſſe non dubium eſt. In quibus non ſolum contra horum omnium ſanctorum patrum, verùm etiam contra ipſius Apoſtoli contradictionem veniens, humano labori ſubjungit gratiæ adjutorium; atque totam omnino Chriſti evacuans gratiam, antiquos ſanctos non eâ gratiâ, quâ & nos, ſecundum quod docet beatiſſimus Petrus Apoſtolus, ſed naturæ poſſibilitate, ſalvatos impiè profitetur.*

Cap. XXIII.

De Maxentio.

EIſdem temporibus vixit Iohannes Maxentius, qui adverſus Fauſtum epiſtolam ſcripſit ad Hormiſdam Papam, quam cum aliis ejus opuſculis primus in lucem ante ſeculum propè reduxit Jo. Cochlæus. Hoc ex Maxentio de Fauſti erroribus judicare nos jubet Cæſar Baronius *a*, ac Cardinalis quoque Bellarminus *b* air, VIDERI in refutandis quidem Neſtorianis inclinare ad Eutychianos, ſed egregie Fauſtum ac Pelagianos refellere. Operæ verò eſt conſiderare, ut nec uſquequaque hac in cauſſâ convenerit Maxentio & Hormiſdæ. Sed de eo commodiùs agemus, cùm de Epiſcopis Urbis dicendum erit. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores Centur. VI. cap. X. arbitrantur hunc eſſe Maxentium abbatem Pictavienſem; de quo Gregorius Turonenſis hiſtoriæ lib. II. cap. XXXVII. Sanè ætas non repugnat: tamen illud ſcrupulum injicit, quòd Maxentius noſter vixit Conſtantinopoli (quam ipſe *c regiam urbem* appellat) atque ibi legatis Romani epiſcopi libellum fidei ſuæ obtulit. Dicat aliquis, uti Caſſianus Scytha, civis ac diaconus Conſtantinopolitanus, poſtea

a In 6. Annal. p. 449. ed. Mogunt.
b In catal. ſcript. Eccleſ.
c In defenſione monachorum Scytharum.

Maſſi-

Digitized by Google

Maſſiliæ presbyter fuit, atque ibi duo cœnobia exſtruxit; ita Maxentium ea monacho Conſtantinopolitano factum eſſe abbatem Pictavienſem. Sed huic ſententiæ obſtat, quòd hiſtoria ea de abbate Maxentio, quam Turonenſis narrat, accidit anno Iↄ xxi, quo Clodoveus contra Alaricum bellum geſſit: at Germanus, Capuæ epiſcopus, aliique legati Epiſcopi Romani (quos in inſcriptione libelli ſui nominat Hormiſdas) undecim demùm pòſt annis Conſtantinopolim venerunt. Veriſimile autem non eſt eum, qui ſe recluſiſſe in monaſterio hoc dicitur a Turonenſi, inde poſt exiſſe Conſtantinopolim. Quare aſſentimus doctiſſimo Ioſiæ Simlero, qui *a* Maxentium hunc noſtrum alium ab illo abbate eſſe arbitratur. Imò cum eodem ne quidem pro certo habemus, an vel monachus fuerit. Nam quòd hoc inde colligeret Cochlæus, quia ſervum Dei ſe vocârit; planè infirmum eſt; cùm titulus iſte omnibus Eccleſiarum miniſtris conveniat.

a Simlerus in annot. ad Maxentii libros, quos addidit ſcriptis veterum de unâ perſonâ & duabus in Chriſto naturis.

Cap. XXIV.

De Cæſario Arelatenſi.

ET horum quidem ſcripta de Pelagianâ aut Semipelagianâ cauſâ habemus. Præter quos alii iiſdem temporibus erant, quorum libri interciderunt. Hos inter fuiſſe putamus Cæſarium Arelatenſem: quod eo veriſimile fit nobis; quia poſt divulgatum à Fauſto librum de gratiâ & libero arbitrio (uti planum fiet ex iis, quæ dicemus de concilio Arauſicano ſecundo) ediderit ſuum de eopſe argumento. Meminit ejus Honorius Auguſtodunenſis, & ante eum Gennadius; qui addit, Felicem Papam Cæſarii libro ſuam præmiſiſſe epiſtolam, quâ eum Catholicis commendaret. Id eo factum putamus, quia antea Fauſtus itidem libro ſuo præfixiſſet, cùm Arelatenſium PP. ſubſcriptionem, tum epiſtolam ad ſynodum Lugdunenſem; ac præterea in epiſtolâ ad Leontium dixiſſet, ſcribendi onus à Lugdunenſi conventu impoſitum ſibi eſſe. Ne igitur Fauſtus illuderet incautis, utile fuit Cæſarii librum Romani epiſcopi auctoritate comprobari.

Cap. XXV.

De Avito & Joanne presbytero.

SEd utcumque de Cæſario eſt; de Avito Viennenſi epiſcopo, & Ioanne, Antiocheno presbytero, dubitare non ſinit Ado Viennenſis, cùm in Chronicis ſcribit: *Fauſtus ex Abbate Lirinenſis monaſterii apud Regium Galliæ epiſcopus factus, Pelagianum dogma deſtruere conatus, in errorem labitur: unde qui ejus ſenſus in hac parte Catholicos prædicant, (ſicuti Gennadius de Illuſtribus viris ſcribens) omnino errant. Ita enim liberum arbitrium tam Auguſtinus, quàm cæteri Catholici, in Eccleſiâ Dei docent, ut illuminatio, virtus, & ſalus, illi à Chriſto, & per Chriſtum, & cum Chriſto ſit: Fauſtus verò iſte ita liberum Chriſtianum arbitrium docere conatur, ut illuminatio ejus, virtus & ſalus, non à Chriſto, ſed naturâ ſit. Contra hunc ſcribit lucidiſſimâ fide beatiſſimus Avitus, Viennenſis epiſcopus, ejus redarguens errorem. Similiter & Ioannes, vir eruditus, Antiochenus presbyter.* Hactenus Ado. Quando Avitus vixerit, inde cognoſcimus, quod Hormiſdæ ad eum epiſtolam habemus. De Joannis Antiocheni ætate indicio eſt, quòd ejus meminit Gennadius inter Eccleſiaſticos ſcriptores. Quare hi quidem Fauſti ipſius temporibus vixerunt.

Cap. XXVI.

De Davide Menevienſi, Daniele Arvonio, Hildephonſo, Bedâ, Anſelmo, Dubricio Gainio, Bernardo Claravallenſi, Honorio, & Thomâ Bravardino.

NEc verò patroni divinæ gratiæ poſt eos defuerunt. Sed quia jam annum exceſſimus quingenteſimum, & poſt ea tempora magis & magis obſcurari veritas cœpit, proximis ſeculis non diu inſiſtemus, ſed contenti erimus monſtrare, etiam iis temporibus aliquos fuiſſe, qui, cùm hæreſis Pelagiana radicitus evelli non poſſet, ſed ſobole denſâ ſubinde pullularet, profanum errorem magnis viribus evellere mentibus conarentur. Eos inter fuiſſe dicitur David Menevienſis, quem alia inter etiam contra Pelagianos ſcripſiſſe, ac anno Dom. Iↄ xl. ſub rege Arturo obiiſſe ait Balæus ſcriptorum Britanniæ cent. i. cap. lv. Idem cap. lix. contra Pelagianos ait ſcripſiſſe Danielem Arvonium, circa annum Iↄ l. Vortigorio in Britanniâ regnante. Commendatur etiam eos inter opera Hildephonſi Archiepiſcopi Toletani, qui anno vixit Iↄc lx. De quo ſic Jo. Magnus Archiepiſcopus Upſalenſis lib. xvi. hiſt. Gothorum & Sueonum, cap. xxi. *Cujus tempore duæ hæreſes, Pelagiana & Elvidiana, ex Galliis in Hiſpanias irrumpentes, maximam Hiſpaniarum partem corruperunt & à rectâ fide abduxerunt. Quarum aſſertoribus Hildephonſus ſeſe tam viriliter oppoſuit, ut publicâ diſputatione, petitis ex ſacrâ ſcripturâ evidentiſſimis argumentis, convinceret eos eſſe intolerabiles fidei Chriſtianæ inimicos, atque ob eam perfidiam eos quantocius extra Hiſpanias ejici mandavit.* Veriſimile autem eſt multa adverſus Pelagium dixiſſe libro *De imbecillitate propriâ.* Item *Annotationibus actionis divinæ.* Item *Annotationum in ſacramentis.* Et *de cognitione baptiſmi.* Quæ ab eo ſcripta eſſe author eſt Trithemius. Sed in manus noſtras nondum pervenerunt. Anno autem Iↄcc x. Beda presbyter eruditam atque uberem in Cantica præfationem edidit, quam de Gratia Chriſti adverſus Iulianum inſcripſit. Circa annum cIↄ c Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus ſcripſit *De concordiâ gratiæ & liberi arbitrii.* Anno cIↄ c xx. Dubricius Gainius Vagenſis contra Pelagianos ſcripſit librum unum; ut ex Capravo ſcripſit Balæus cent. i. ſcriptorum Britanniæ, cap. li. Anno cIↄ c xxx Bernardus Abbas Clarævallenſis librum vulgavit de gratiâ & libero arbitrio, qui noſtro præconio non indiget, cùm in deliciis eſſe omnibus ſoleat, qui Catholicam ſententiam ſequuntur. Anno etiam cIↄ cc xx Honorius, Auguſtodunenſis Eccleſiæ presbyter dialogum ſcripſit, cujus titulus Inevitabile, ſive De prædeſtinatione & libero arbitrio. Ejus mentionem facit Tritthemius, non item Bellarminus in Eccleſiaſticorum ſcriptorum catalogo. Primus autem Georgius Caſſander è latebris prodire foras juſſit anno cIↄ Iↄ lii, ſuaque eum de Pelagianis & Semipelagianis præfatione decoravit, ſanè luculentâ, & ipſi Honorii libello neutiquam poſthabendâ; quippe qui judicio noſtro plerique locis redoleat opinionem eorum, qui Prædeſtinati dicuntur; adeò ut vir emunctæ naris, Georgius Caſſander, neceſſe habuerit commonere, *ſiquid durius dictum occurrat, id aut commodâ interpretatione ſublevandum, aut temporum conditioni condonandum.* Nil opus eſt in ipſa libelli penetralia recurramus. Statim ſe in ipſâ prodit epiſtolâ. *Qui,* inquit, *in loco contumeliæ demergentur, eo* magis *ſecundum occulta & incomprehenſibilia Dei judicia, quàm ſecundum merita, quæ infantibus nulla ſunt, retrudentur. Tamen, quia per liberum arbitrium malum eligentes, hoc toto corde uſque in finem operando dilexerunt, pro diverſis meritis diverſas pœnas hæreditabunt. Et quia hæc omnia non ita evenire eſt impoſſibile, nomen huic libello inditur* Inevitabile. Quomodo, puto, nunquam locutus eſſet Auguſtinus. Scriptor quoque libelli hujus (quem

Auguſtodunenſem Honorium eſſe perſuadere mihi vix poſſem, niſi dictio illius libro De imagine mundi uti & Gemmâ animæ, ab hac non abluderet) adeò putidè ὁμοιοπτωτα ubique conſectatur, ut planè ſtolidam ejus dictionem eſſe, negare poſſit nemo, qui non ipſe ſit de Matrucinorum grege. Sed hoc temporibus demus, quibus vixit. Et hæc de Honorio. Denique circa annum cIↃcccxxx, Pelagianiſmo inter Scholaſticos longè lateque regnante, adverſus Pelagium inſurrexit acutiſſimus Thomas Bradwardinus, ſive (ut vulgo vocant) Bravardinus; quem Raphaëlis Volaterrani & Pici Mirandulani teſtimonio egregium fuiſſe theologum ſcribit Balæus ſcriptorum Britannicorum cent. v, cap. LXXXVII. De eo ſic ſcribit Georgius epiſtolâ ad Hermannum à Baucheim, quam dicto Honorii libello præmiſit: *Aliquot poſt ſeculis, cum rurſus ſimplicitatem & ſinceritatem fidei orthodoxæ nimium & præpoſterum philoſophiæ ſtudium conſpurcare & obſcurare cœpiſſet, ac, ſententia illâ ſuperiorum patrum paulatim evaneſcente, Pelagianus error occulte convaleſceret; veritatis cauſam, jam propemodum deſertam, Thomas Bravardinus ſuſcepit: quem ordo ſcholaſticorum doctorem profundum cognominavit. Hujus opus inſigne vidi a Romæ in Bibliothecâ Vaticanâ, cui titulus erat, Summa doctoris profundi, Thomæ Bravardini, de cauſſis Dei contra Pelagianos, & de virtute Dei, cauſſa cauſſarum. Quod tamen opus in Galliis extare non dubium eſt, cum Gerſon, Pariſienſis Cancellarius, nonnullis in locis ad Summam Bravardini, tanquam ad notum & publicum auctorem, remittat. Eundem non uno in loco teſtem adhibet Gregorius Ariminenſis* b: *qui tamen cum nondum, quod ſciam, typis ſit editus, pauca quædam ex ejus præfatione, ex quibus tanquam leonem ex unguibus, quod aiunt, ſubjiciam.* ECCE ENIM, *quod non niſi tactus dolore cordis refero, ſicut olim contra unum Dei prophetam octingenti & quinquaginta prophetæ Baal & ſimiles ſunt reperti, quibus & innumerabilis populus adhærebat: ita & hodie in hac cauſſâ quot, ô Domine, hodie cum Pelagio pro libero arbitrio contra gratuitam gratiam tuam pugnant, & contra Paulum, pugilem gratiæ ſpecialem. Exurge ergò, Domine, ſuſtine, protege, robora, conſolare: ſcis enim, quod nuſquam virtute meâ, ſed tuâ confiſus, tantillus aggredior tantam cauſſam,* &c. Scriptor iſte, qui in βιβλιοταφοις delituit tot annos, tanquam ab Orcino terræctus theſauro, anno hoc cIↃ IↃcxviii in Angliâ, juſſu Reverendiſſimi Georgii Abbot Archiepiſcopi Cantuarienſis, editus eſt in lucem. Bradwardinus nonnihil ab Auguſtino receſſit & ad Stoicos propius acceſſit: & fortaſſe eo reſpexerit Balæus ſcriptorum Britannicorum cent. v, cap. LXXXV. ubi ait eum *profanarum artium diſciplinis, Stoicorum more, omne ſtudium dediſſe.* Operæ etiam eſt conſiderare, quod idem ait ibibi; *Cum Ioanne Baconthorphio, Pariſiis olim reverſo, magnam de præſcientiâ ac prædeſtinatione concertationem habuit, eique tandem in omnibus conſenſit, ut idem Iohannes in* IV. *ſent. diſt.* I. *quæſt.* IV. *demonſtrat.* Obiit Bradwardinus epiſcopus Cantuarienſis anno Chriſti cIↃcccxlviii, vel proximo. Vide quæ de eo Balæus ſcriptorum Brittannicorum cent. v. cap. LXXXVIII: & quæ ſuo de Præſulibus Angliæ commentario ſcripſit Franciſcus Godwinus, Epiſcopus Landavenſis: & imprimis quæ fusè de eo perſequitur Henricus Savilius præfat. in opera Bradwardini. Etiam circa annum cIↃcLXXX. de Prædeſtinatione, item de Libero arbitrio ſcripſit Gilbertus de Semphriogham, teſte Balæo Centuria III. ſcriptorum Britann. cap. XXV. Sed cujuſmodi ea fuerint, divinare non poſſum. Quemadmodum neque de iis quæ circa annum cIↃccxx. de prædeſtinatione & præſcientiâ ſcripſit Joannes Ægydius, ſive de ſancto Ægidio; ut idem Balæus teſtatur ejuſdem centuriæ cap. LXXXIV. Item neque de libris Roberti Groſſeteſti ſive Capitonis, doctiſſimi & πολυγραφωτάτου præſulis Lincolnienſis, quem inter alia multa de peccato originali, item de libero arbitrio, item de gratiâ Dei circa annum cIↃccLII ſcripſiſſe idem referuntur.

a Etiam Balæus ſcriptor. Britannicorum centuriâ 5. cap. 87. ſcribit: *Summa ejus Romæ in Vaticanâ Pontificis bibliothecâ extare perhibetur.*

b *Vide eum lib.* 2. *ſent. diſt.* 26. 27. 28.

IV, cap. XVIII. Etiam Guilielmus Ockam de prædeſtinatione librum edidit circa annum cIↃcccxxx, eodem teſte cent. v, cap. XVIII. Item Robertus Holcot, qui ſcripſit de prædeſtinatione & præſcientiâ, teſte eodem cap. LXXXIV. ejuſdem centuriæ. Item anno circiter cIↃcccLXXX. de prædeſtinatione ſcripſit Uttredus Bolton, teſte eodem centur. VI, cap. LIII.

CAP. XXVII.

De Innocentio.

JUdicium horunce Eccleſiæ doctorum, Romani epiſcopi comprobarunt: de quibus nunc ſeorſim agemus, partim ob præcellentem Urbici epiſcopatus dignitatem, partim quòd eorum decreta non unius fuerint epiſcopi, ſed inſimul cleri Romani. Quibus de cauſſis cernere eſt, judicium eorum non rarò ab antiquis ipſis æquiparari ſynodis particularibus, ab aliquibus etiam præferri.

Primus Epiſcoporum Urbis, qui Pelagio ſe oppoſuerit, vel adverſari etiam potuerit, Innocentius fuit; cujus tempore hæreſis ea exorta eſt. Exſtant hujus Innocentii adverſus Pelagium literæ triplices. Primæ, ad patres concilii Carthaginenſis: alteræ, ad eos, qui Milevitano concilio interfuerunt: tertiæ, ad Aurelium, Alypium, Auguſtinum, Euodium & Poſſidium. An verò epiſtolæ iſtæ tanto ſint dignæ antiſtite: contendere cum quoquam nolumus. Negabat ſanè id magnus Deſiderius. Et Cæleſtiani, quòd ſe eas eludere, ſuamque in ſententiam detorquere poſſe putarent, ſubſcribere iis velle ſe dicebant; qui tamen Africanorum conciliorum autoritatem defugiebant, & damnare ea recuſabant, quæ docuiſſent prius.

CAP. XXVIII.

De Zoſimo.

SUcceſſit Innocentio Zoſimus: qui adverſus Pelagianos epiſtolam ſcripſit ad univerſi orbis epiſcopos. Hæc temporum injuriâ periit: ſed quædam ex eâ excerpta legere eſt apud Auguſtinum epiſt. CLVII. ad Optatum. Alterum item, tertiumque ejus fragmentum (niſi plures fortaſſe epiſtolas ad eoſdem miſit) apud Cæleſtinum habemus epiſt. ad Gallos cap. VIII. & IX. ubi etiam teſtatur, quantopere eam prædicarint epiſcopi Africani. Etiam unum fragmentorum horunce citat Proſper adverſus Collatorem cap. X. Meminit quoque ejus Zoſimi epiſtolæ Auguſt. epiſt. XLVII. ad Valentinum & fratres, his verbis: *Quod ſcriptum eſt ad Papam Innocentium Romanæ urbis epiſcopum, de concilio provinciæ Carthaginenſis, & de concilio Numidiæ, & aliquanto diligentius à quinque epiſcopis, & quæ ipſe ad tria iſta reſcripſit: item quod Papæ Zoſimo de Africano concilio ſcriptum eſt, ejuſque reſcriptum ad univerſos totius orbis epiſcopos: & quod poſteriori concilio plenario totius Africæ contra ipſum errorem breviter conſtituimus.* Unde etiam cognoſcimus, epiſtolam eam ſcriptam eſſe inter particulare illud & univerſale Africæ concilium, quod Zoſimi tempore habitum eſt. Ut enim Auguſtinus hic temporis non habeat rationem, perſuadere nobis non poſſumus.

Quanquam verò de Catholico dogmate idem Zoſimi judicium ſemper fuit, tamen, de doctoribus ipſis, Pelagio, inquam, Cæleſtioque, aliter atque aliter judicaſſe, eſt dicendus; ſi genuinæ Zoſimi ſunt ad Africanos patres epiſtolæ, quas è bibliothecâ Vaticanâ primus divulgavit Cæſar Baronius. Nam Herotem (quem Proſper in Chronicis virum ſanctum vocat, ac quamvis innocentem & nullis inſimulationibus noxium, à populo, Arelatenſi epiſcopatu exutum, & oppido pulſum ait) traducit hic ſcriptor, tanquam turbinem Eccleſiæ, peſtem,

tyran-

Google

tyrannum & cædis patronum: etiam eum à ſe ſacerdotali loco & omni communione ſubmotum addit. Præterea in Africanos patres acriter invehitur, quòd delationibus Herotis, & Lazari facilè nimis aures commodaſſent, inque damnando eum præcipiti nimis judicio uſi eſſent. Inter alia *a*, *Non decet*, inquit, *Epiſcopalem auctoritatem, & præcipue prudentiam veſtram ad levium ſuſurrorum ſcripta pendere. Ecce Pelagius Cæleſtiuſque Apoſtolicæ ſedi in literis ſuis & confeſſionibus ſuis præſtò ſunt. Ubi Heros? ubi Lazarus? erubeſcenda factis & damnationibus nomina. Ubi illi adoleſcentes, Timaſius & Iacobus?* Et circa epiſt. finem: *Sit vobis gaudium, eos, quos falſi judices* (leg. indices, cum Herotem & Lazarum ſignet) *criminabantur, agnoſcere à noſtro corpore & Catholicâ veritate nunquam fuiſſe divulſos.* Idem alteris ad eos literis: *Quare intra ſecundum menſem aut veniant, qui præſentem redarguant, aliter ſentire, quàm libellis & confeſſione contexuit; aut nihil, poſt hæc tam aperta & manifeſta quæ prodidit, dubii ſanctitas veſtra reſediſſe agnoſcat.* Non obſcurè ſignificat, Cæleſtium videri Catholicum, injuſteque Africanis conciliis damnatum, eoque in judicio perſtare ſe velle ait, uſque dum criminatores ejus, Heros ac Lazarus, Romam venerint, Cæleſtiumque certioribus indiciis hæreſios convicerint. Sed negant viri eruditi, Zoſimum hæc unquam ſcripſiſſe. Quamobrem verò? Primùm, inquiunt, quis Zoſimum credat, inconſultis Afris, abſoluturum fuiſſe eum, quem tribus jam Africæ conciliis ſciret condemnatum? Mihi verò, Apiarii cauſſam cogitanti, nihil Zoſimus, præcox Hildebrandulus, ut eum jure Caſaubonus *b* appellat, ab ingenio & moribus ſuis alienus feciſſe videtur. Nam idem Apiarium presbyterum, qui ab Urbano, epiſcopo Sicenſi, excommunicatus erat, communioni reddidit, ignaris & inconſultis epiſcopis Africanis. At Apiario nihil fuiſſe ſceleratius, concilium Africanum, cùm ejus cauſſam poſtea cognoſceret, compertiſſimis indiciis deprehendit. Nam & ipſe, partim teſtibus convictus, partim conſcientiâ adactus, neſandas turpitudines coram concilio confeſſus fuit. Unde patres ejuſce ſynodi ſic ad Cæleſtinum ſcribunt: *Tanta ac tam immania flagitia decurſus noſtri concilii examen invenit, ut patrocinium potius, quàm judicium; defenſoris magis operam, quam diſceptatoris juſtitiam ſperarent.* Et mox: *Tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus ſe ipſe convicit, atque ipſam quoque noſtram ſpem, quâ eum & credebamus & optabamus de tam pudendis maculis poſſe purgari, convertit in gemitus.* Nec ſatis viſum eſt Zoſimo, ſi iſtius Apiarii cauſſam ſuſciperet cognoſcendam, cognitamque probaret; ſed etiam Fauſtinum, Potentinum epiſcopum, & Philippum atque Aſellum presbyteros in Africam miſit, partim ut Apiarii cauſſam defenderent, & excommunicati Urbanum juberent, niſi, quæ corrigenda viſa eſſent, corrigeret; partim ut annunciarent concilio Africano, tantam eſſe Romani epiſcopi ſupra omnes autoritatem, ut ad eum undique poſſit appellari, ipſeque legatos à latere in Africam mittendi jus habeat, qui Afrorum cauſſas cognoſcant. Hanc tantam Romanæ ſedis poteſtatem, ipſius Nicæni concilii autoritate ſancitam contendebat. Unde gravis ac diutina illa trium Pontificum, Zoſimi, Bonifacii, & Cæleſtini temporibus, inter Africanos Patres & Urbis epiſcopum oborta controverſia fuit de canone concilii Nicæni pro appellationibus transmarinis citato à Papâ Romano, nec in Afrorum codd. invento; quorum fidem poſtea conſulti ſuper hac re authentici Orientis libri comprobarunt. Fortaſſe autem non injucundum, neque inutile erit, ſi ex Africanorum Patrum ad Cæleſtinum literis aliqua adſcribamus, ut inde nobilis hiſtoria, & præſenti etiam inſtituto inſerviens, pleniùs certiuſque cognoſcatur. *Præfato*, inquiunt, *debitæ ſalutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad veſtras aures hinc venientes non faciliùs admittatis: nec à nobis excommunicatos in communionem ultrà velitis recipere: quia hoc etiam Nicæno concilio definitum facilè advertet venerabilitas tua. Nam etſi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi præcaveri; quanto magis hoc de epiſcopis voluit obſervari, ne in ſuâ provinciâ communione ſuſpenſi à tuâ ſanctitate vel feſtinatò, vel præproperè, vel indebitè videantur communioni reſtitui. Presbyterorum quoque & ſequentium clericorum improba refugia, ſicut te dignum eſt, repellat ſanctitas tua: quia & nulla Patrum definitione hoc Eccleſiæ derogatum eſt Africanæ, & decreta Nicæna ſive inferioris gradus clericos, ſive ipſos epiſcopos ſuis metropolitanis apertiſſimè commiſerunt. Prudentiſſimè enim juſtiſſimeque providerunt, quæcunque negotia in ſuis locis, ubi orta ſunt, finienda; nec unicuique provinciæ gratiam ſancti Spiritus defuturam, quâ æquitas à Chriſti ſacerdotibus & prudenter videatur, & conſtantiſſimè teneatur: maximè, quia unicuique conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum, ad concilia ſuæ provinciæ, vel etiam univerſale provocare. Aut quomodo ipſum transmarinum judicium ratum erit, ad quod teſtium neceſſariæ perſonæ, vel propter ſexus, vel propter ſenectutis infirmitatem, vel multis aliis intercurrentibus impedimentis, adduci non poterunt? Nam, ut aliqui tanquam à tuæ ſanctitatis latere mittantur, nullâ invenimus patrum ſynodo conſtitutum. Quia illud quod pridem per eundem coepiſcopum noſtrum Fauſtinum, tanquam ex parte Nicæni concilii exinde tranſmiſiſtis, in conciliis verioribus, quæ accipiuntur, Nicæâ à ſancto Cyrillo, coepiſcopo noſtro Alexandrinæ Eccleſiæ, & à venerabili Attico, Conſtantinopolitano antiſtite, ex authentico miſſis; quæ etiam ante hoc per Innocentium presbyterum & Marcellum ſubdiaconum, per quos ad nos ab eis directa ſunt, venerabilis memoriæ Bonifacio epiſcopo tranſmiſſa ſunt; in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos veſtros quibuſque petentibus nolite mittere: nolite concedere, ne fumoſum typhum ſeculi in eccleſiam Chriſti, quæ lucem ſimplicitatis & humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere. Nam de fratre noſtro Fauſtino (amoto jam pro ſuis neſandis nequitiis de Chriſti eccleſiâ dolendo Apiario) ſecuri ſumus, quod eum (probitate ac moderatione tuæ ſanctitatis ſalvâ) fraterna caritas ulteriùs in Africa minimè ſuſtinere patiatur.*

Hactenus Africani concilii Patres: liberè illi quidem, ut tales & tantos viros decebat, ſed tamen ita ut in caſtigatione illâ undique reluceat ſimplicitas prudens & prudentia ſimplex. Sciebant, ſceleſtum Apiarium à Zoſimo eſſe abſolutum; etiam juſſiſſe, ut à Synodo reciperetur, ac Urbanus, ſi obſtare vellet, excommunicaretur. Num eo dicunt, quòd fortaſſe in animo habebant, Romam per eum factam eſſe aſylum facinoroſorum? Videbant, Zoſimum jus ſibi arrogaſſe legatos à latere in Africam mittendi, qui epiſcopales cauſſas cognoſcerent. An eo apertè exprobrant, quòd in coëpiſcopos tyrannidem affectaſſet? Deprehenderant, canonem, quem pro ſua in epiſcopos omnes poteſtate adduxerat, nec in ipſis authenticis Nicæni concilii codd. inveniri. Num eo dicunt, Oecumenici concilii *a* canones adulteraſſe? Nihil verò horum, ſi verba ſpectemus: quod Eccleſiarum paci datum, & Romani epiſcopi reverentiâ factum eſſe intelligimus. Sin rem potius quàm verba conſideremus, quid horum non dicunt? Porrò quem in Apiarii patrocinio turpiter adeò ſe dediſſe cognoſcimus, quid, quæſo, eſt, cur, meliora multò in Cæleſtii cauſſa ſibi propoſuiſſe, perſuadeamus nobis? Verum enimverò, inquiunt, hoc ſaltem negari nequit, iſta quæ literis Zoſimo tributis continentur, planè pugnare iſtis, quæ de Zoſimo ab Auguſtino dicuntur: quod ſi eſt, niſi, frontem perfricantes, Auguſtini fidem in dubium vocare volumus, nonne fateri cogemur, literas iſtas Zoſimi eſſe non poſſe? Sed non cogitant illi, longè ſe aliter geſſiſſe Zoſimum, cùm Cæleſtius primùm ad epiſcopum Romanum appellaſſet; longè autem aliter, poſtquam, Africanorum Patrum literis prudentior factus, quàm difficilem cepiſſet provinciam, cum animo ſuo cogitare cœpit. Quid ab eo primùm in Cæleſtii cauſſa actum ſit, diſſimulandum

a Zoſim. epiſt. 4.

b Exercit. 15. ad annales Eccl. p. 420 edit. Angl.

a Et, quod de Sardicenſi concilio objectant Pontifici, quaſi illud œcumenicum ſit, & Nicæni appendix, eoque Zoſimus latè acceperit vocem Nicæni, ut Sardicenſe comprehendat: vide quid paucis reſpondeat Caſaubonus ad annal. Eccl. Exercit. XVI. num. CLI. p. 763.

landum Auguſtinus putavit; quòd ſatius videretur hoc ulcus non tangere: vel ſi ad priora Zoſimi acta Cæleſtiani provocarent, non aliud reſpondere volebat, quàm, utcumque ſe illa haberent, illud probari non poſſe, Zoſimum negaſſe unquam originale peccatum, quod faceret Cæleſtius. Audiamus eum ad Bonifacium lib. II. cap. III. *Zoſimus hoc tenendum eſſe, quod iſti de parvulis ſentiunt, nunquam dixit, nuſquam ſcripſit.* Et aliquanto antè: *Quanam tandem epiſtola veneranda memoria Papa Zoſimi, qua interlocutio reperitur, ubi praceperit credi oportere, ſine ullo vitio peccati originalis hominem naſci? Nuſquam hoc dixit, nuſquam conſcripſit.* Atqui ejus neque Cæleſtiani Zoſimum arguebant; ſed objectabant, quòd hominem dixerit hæreticum, quem priùs pronunciarat Catholicum. Verùm, inquiunt, cur veriſimile fiat, eum pro Catholico habuiſſe, cujus in libello, teſte Auguſtino, peccatum originale negaretur? At ſciant, Cæleſtium paratum fuiſſe Innocentii literis ſubſcribere, & quamquam originalem culpam non agnoſceret, minimè tamen illud aſſertionem, ſed dubitationem haberi voluiſſe; cæterùm, quicquid Romana damnaret eccleſia, pariter ſe damnaturum promiſiſſe. Hæc enim de eo Auguſtinus ipſe teſtatur lib. II. ad Bonif. cap. III. & lib. II. de peccat. origin. cap. VI. & VII. Sed operæ pretium fuerit, ſi aliqua ex priori loco adſcribamus, ut pareat, jamdudum Auguſtinum ad objectamen iſtud reſpondiſſe. *Cum*, inquit, *hoc Caleſtius in ſuo libello poſuiſſet inter illa, de quibus ſe adhuc dubitare & inſtrui velle confeſſus eſt, in homine acerrimi ingenii voluntas emendationis, non falſitas dogmatis approbata eſt. Et propterea libellus ejus Catholicus dictus eſt, quia & hoc Catholica mentis, ſiqua forte aliter ſapit quam veritas exigit, non ea certiſſime definire, ſed detecta ac demonſtrata reſpuere.* Lolio victitare credibile eſt, quiſquis non videt, ut ſudet magnus antiſtes, quò ſtrumam Zoſimi διαφορὰ veſtiat & occultet. Quid enim aliud quam σοφὸν φάρμακον eſt, quod adſert, ut Papa libellum non Catholicum rectè Catholicum judicaſſe videatur? At ipſe Auguſtinus cum totâ ſynodo pro hæretico habuit. Nam Patres concilii Africani (*cui dux Aurelius ingeniumque Auguſtinus erat*, Proſpero teſte *a*)

a Carm. de Ingratis.

in epiſtolâ ad Zoſimum, quemadmodum ibidem Auguſtinus ſubjicit, dilertim ſcribunt, *non ſufficere quòd* (Cæleſtius) *ſe generaliter epiſcopi* (Innocentii) *literis conſentire fatebatur, ſed aperte eum debere anathematizare, qua* IN LIBELLO SUO PRAVA *poſuerat, ne, ſi id non feciſſet, multi parum intelligentes, in libello ejus illa* FIDEI VENENA A SEDE APOSTOLICA CREDERENT APPROBATA, *propterea quod* AB EA DICTUM ERAT, EUM LIBELLUM ESSE CATHOLICUM. Stultum igitur ſit dubitare, quin Zoſimus, ante acceptas Africanorum patrum literas, multum Cæleſtio faverit. Nunc ut poſt eas redditas in hac cauſſâ ſe geſſerit, audiamus ex eodem Auguſtino, qui ibidem ſubdit: TUNC *Caleſtii praſentiam popoſcit, ut* CERTIS AC DILUCIDIS RESPONSIS, *vel aſtutia hominis, vel correctio dilueſceret, & nulli ambigua remaneret.* Quid tum Cæleſtius? Adjungit hoc Auguſtinus iſtis verbis: *Se ſubtraxit & negavit examini.* Ita factum, ut Zoſimus, cùm tuendi Cæleſtii rationem videret nullam, nec ſanandi ſpes reliqua eſſet, unà eum cum Africanis patribus condemnarit, literis etiam ad orbis univerſi epiſcopos datis, quibus judicii hujus eos faceret certiores. Unde Proſper libro adverſus Collatorem cap. XLI: *Africanorum conciliorum decretis ſententia ſua robur adnexuit, & ad impiorum truncationem, gladio Petri, dextras omnium armavit antiſtitum.* Et in Chronico ad annum CCCCXIX: *Concilio apud Carthaginem habito* CCXIV *epiſcoporum, ad Papam Zoſimum ſynodalia decreta perlata; quibus probatis, per totum mundum hareſis Pelagiana damnata eſt.* Alphonſus Ciacconius lib. I. de vitis & geſtis pontificum in vita Innocentii citat hæc verba ex Auguſtini libro II. cap. L. Retractat. *Poſteaquam Pelagiana hæreſis cum ſuis erroribus ab Epiſcopis Eccleſia Romana, prius Innocentio, deinde Zoſimo cooperantibus Conſulum Romanorum literis, convicta atque damnata eſt.* Sed apud Auguſtinum legitur: *Poſteaquam Pelagiana hareſis cum ſuis auctoribus ab epiſcopis eccleſia Romana, prius Innocentio, deinde Zoſimo, cooperantibus conciliorum Africanorum literis, convicta atque damnata eſt.* Hoc deſultorium Zoſimi judicium Cæleſtianos habebat peſſimè; qui prævaricatum aiebant regiæ juſſionis metu. Auguſtinus, cui palliare omnia animus erat, prævaricatum negat, quia ab Innocentii, deceſſoris ſui, judicio non receſſerit. Verùm etiam Cæleſtius Innocentii literis ſubſcribere paratus erat. Illud quidem quærebatur, non an ab Innocentio, ſed an à ſeipſo Zoſimus receſſiſſet. Cùm hoc in totum negari non poſſet, reſpondet, illum primùm leniùs egiſſe cum Cæleſtio, *quo, velut phreneticus, leniter requieſceret, tanquam leniter fotus.* Ita ſcribit lib. de peccato orig. cap. VII. Similiter lib. II. ad Bonifac. cap. III: *Quicquid lenius actum eſt cum Caleſtio, ſervatâ duntaxat antiquiſſima & robuſtiſſima fidei firmitate, correctionis fuit clementiſſima ſuaſio, non approbatio exitioſiſſima pravitatis. Et quod ab eodem ſacerdote poſtea Caleſtius & Pelagius repetitâ auctoritate damnati ſunt, paullulum intermiſſa, jam neceſſario proferenda ratio ſeveritatis fuit; non pravaricatio prius cognita, vel nova cognitio veritatis.* Quod verò Auguſtinus lib. II. de peccato orig. cap. VII. ait, illum Cæleſtio, *interpoſito duorum menſium tempore, donec reſcriberetur ex Africa, ſub quadam medicinalis ſcientia lenitate conceſſiſſe*: hoc ſi de eo tempore dictum putemus, quo Zoſimus Cæleſtium habuit pro Catholico, profectò ad vivum reſecare minimè oportet, ſed reponendum eſt inter σοφὰ φάρμακα Auguſtini. Vel intelligi debet de temporibus illis, poſtquam jam Zoſimus unis & alteris Africanorum patrum literis erat edoctus, quàm duram provinciam ſuſcepiſſet.

CAP. XXIX.

De Bonifacio.

ZOſimus, ut epiſcopatus, ita Pelagii oppugnandi lampada tradidit Bonifacio. Qui nihil quidem adverſus Pelagium ſcripſit: ſed tamen poſtulato ejus duabus Pelagianorum epiſtolis libris IV reſpondit Auguſtinus. Atque hoc eum nomine commendat B. Proſper adverſus Collat. cap. XLI: *Sancta*, inquit, *memoria Bonifacius, cum eſſet doctiſſimus, adverſus libros tamen Pelagianorum beati Auguſtini reſponſa poſcebat.*

CAP. XXX.

De Cæleſtino.

BOnifacio ſucceſſit Cæleſtinus: quem malè vulgo cum Cæleſtio confundunt, etiam Genebrardus Chronographiæ lib. III *a*. Hujus Pontificis tempore propè erat profligatum Pelagianum dogma; ita ut paullum tum inrequieverit Eccleſia Dei. Verba ſunt ipſius Cæleſtini epiſtolâ ad Neſtorium: Ἐφ' ἡμέρας πολὺ τῆς ζωῆς ἡμῶν μετὰ τὸ ἀνόσιον καὶ πολλάκις κατακριθὲν δόγμα Πελαγίου καὶ Κελεστίου, ἡ καθολικὴ πίστις εἰρήνευσεν. *Aliquot vita noſtra diebus, poſt impium illud ac ſæpè condemnatum Pelagii & Caleſtii dogma, Catholica fides pacem obtinuit.* Ejuſdem de peccato originali judicium ex iiſdem literis cognoſcimus: uti & inde diſcimus, Neſtorium de eo rectè ſenſiſſe. Sic enim ad eum ſcribit: Ἀνέγνωμεν, ὅπως καλῶς πιστεύεις περὶ τῆς κατὰ γένεσιν ἁμαρτίας, καὶ ὅπως αὐτὴν τὴν φύσιν δεσμίαν εἶναι κατισχυρίζῃ· καὶ τοῦτον δικαίως ἀποδιδόναι τὸ χρέος, ὃς ἀπὸ τοῦ γένους ἐξεχρεώσε καταπίπτει. Hoc eſt; *Legimus, quòd de originis vitio rectè ſentias, quodque naturam ipſam culpâ obſtrictam non neges, & quod eum tandem exactum debitum juſte perſolvere doceas,*

a P. 441.

doceas, qui à debitrice generatione ortum trahit. Iſtis ſubjungit: Τί μὲν οὖν ποιῶσιν οἱ κατακριθέντες, ὅτι ταῦτα ἠρνήσαντο; εἰδότες ἀνυπόπτως τὰ ἐναντία ἑαυτοῖς συμφωνεῖν. ἀλλὰ μὴν ἐξέβαλον αὐτοὺς, εἰ καὶ ἔτι ὁμοίως ἀπείρηκεν. *Iam quid illis tecum negotii eſt, qui ideo damnati ſunt, quod iſtæc inſiciaremur? Sane nunquam contraria citra ſuſpicionem inter ſe coeunt. Quamobrem, ſi tibi perinde ac nobis diſplicuiſſent, jamdudum inde exacti forent.* Et poſt aliqua de Pelagianis ſic loquitur: Κλαιέτωσαν οἱ ἄθλιοι ἀποπεπτωκότες τῆς κατὰ ἀνθρώπους ἐλπίδος. οἵτινες εἰς μόνην τὴν κοινωνίαν διὰ μετανοίας βοηθεῖσθαι ἠδύναντο. *Plorent miſeri, ut qui, cum humanâ ſpe propemodum exciderint, ſolo pœnitentiæ præſidio amiſſam communionem recuperare valeant.* Etiam quo loco Pelagianos habuerit, cognoſcere eſt ex epiſtolâ ejus XIV. quæ eſt ad Clerum & pop. Conſtantinop. ubi de Cæleſtianis, quos Neſtorio faviſſe ait, ſic ſcribit *a*: *Adfuerunt inter alios, nec deſeruerunt Cæleſtiani, iniquitatis operarii, quos Hymnidici noſtri manifeſta perſequitur ſententia: jamdudum quippe inimici Dei diſperguntur & pereunt, qui operantur iniquitatem, ſicut idem dicit, velut cibum panis plebem Dominicam devorabant. Habunt ergo ſecum ſui magiſtros exitii: habuit hujuſce rei perfectos tiro doctores. Nam ſeparare difficile eſt, quos ſcelera ſola junxerunt, quia majori ligantur glutino fœdera vitiorum.* Idem anno CCCCXXIX, hoc eſt ſuperſtite etiamnum Auguſtino, Germanum Antiſiodorenſem ad Pelagii hæreſin delendam in Britanniam miſit: quâ de re ſic Proſper in Chronicis: *Agricola Pelagianus, Severiani Pelagiani epiſcopi filius, Eccleſias Britanniæ dogmatis ſui inſinulatione corrupit: ſed adactione Palladii diaconi, Papa Cæleſtinus Germanum, Antiſiodorenſem Epiſcopum, vice ſuâ mittit, ut deturbatis hæreticis, Britannos ad Catholicam fidem dirigat.* Cujus etiam rei meminit adverſus Collat. cap. ult. Idem Beda lib. I. hiſtor. Angl. cap. XVII, Marianus Scotus, Sigebertus, alii. Balæus centuriâ I. ſcriptorum Britanniæ hunc Agricolam Pelagianum vocat Leporium Agricolam, & fuiſſe ait filium Severi Sulpitii, cujus hiſtoriam ſacram habemus: ſed Leporius ab eo omnino eſt diverſus, de quo ultimo hujus libri capite dicemus. Nec Agricola Severi, ſed Severiani filius fuit: quamquam & Severus Sulpitius, vel potiùs Sulpitius Severus (ſic enim potiùs vocari debere rectè docuit Victor Giſelinus *b*) in ſenectute à Pelagianis deceptus fuit, Gennadio teſte, qui ut eum deceptum ita & correctum fuiſſe tradit. Sed quod Balæus ait in Britanniis ſparſiſſe Pelagii virus, id nec aſſis faciendum. Ad Cæleſtium redeo. Is Proſpero Hilarioque Romam è Galliâ profectis, ut in Gallicanæ Eccleſiæ diſſidio, epiſcopi Urbici autoritatem adverſus Semipelagianos implorarent, epiſtolam brevem ad Gallos ſcripſit; cujus his verbis meminit Photius biblioth. cap. LIII. Ἔγραψε δὲ ὁ αὐτὸς τοῖς ἐν Γαλλίαις ἐπισκόποις περί τε τῆς τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου πίστεως, καὶ κατὰ τῶν ἀλαζονευομένων ἐπὶ τῇ τῆς αἱρέσεως ἐξουσίᾳ. Et cap. ſeq. Μετὰ μὲν τοί γε θάνατον τοῦ ἐν ἁγίοις Αὐγουστίνου ἤρξαντό τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τὸ μὲν δυσσεβὲς κρατύνειν δόγμα, κακῶς δὲ λέγειν Αὐγουστῖνον καὶ διασύρειν, ὡς ἀναίρεσιν τοῦ αὐτεξουσίου εἰσηγησάμενον. ἀλλὰ καὶ Κελεστῖνος ὁ Ῥώμης, ὑπέρ τε θείου ἀνδρὸς, καὶ κατὰ τῶν ἀνακαινιζόντων τὴν αἵρεσιν, τοῖς ἐγχωρίοις γράφων ἐπισκόποις, τὴν κινουμένην πλάνην ἔσβεσεν. Eam Cæleſtini epiſtolam nunc quoque habemus. nam, quin genuina ſit, dubitare non ſinit, quod in illâ invenire ea ſit, quæ exinde citant Proſper adverſus Collat. cap. XLII. & XLIII, & Vincentius Lirinenſis Commonitorii ſui cap. ult. Epiſtolæ ejus (quæ in hæc verba deſinit, *Dominus incolumes vos cuſtodiat fratres cariſſimi*) annexus eſt libellus: de cujus ſcriptore parum liquet. Non eſſe Cæleſtini, conciliorum collectores jamdiu monuerunt. Nam poſt illam Cæleſtini epiſtolam, in antiquis editt. *c* legere eſt: *Sequentia undecim capita videntur potius ab alio quodam interpoſita, quam eſſe ipſius Cæleſtini Papæ.* Horum ſententiam duplici tibicine ſtatuminamus. Primùm, quòd ejuſce libelli non meminerit Cæleſtinus in literis ſuis: quod profectò facturus erat, ſi unà cum epiſtolâ undecim illa capita ad Gallos miſiſſet. Dicat aliquis, eſſe eum ipſum libellum, quem literis his ad Tuentium miſiſſe ſe ſcribit: *Super his*, inquit, *multa jam dicta ſunt eo tempore, quo ad fratris Tuentii dedimus ſcripta reſponſum.* Sed obſtat, quòd eâdem occaſione ſcriptus videtur, quâ epiſtola; nempe ad compeſcendos Auguſtini obtrectatores. Hoc non negabit, qui initium opuſculi ejus cum literis contulerit. Alterum argumentum, cur Cæleſtini eſſe non poſſit, hoc eſt, quod Innocentii & Zoſimi epiſtolas citet ſæpiùs, nec uſquam vel hunc deceſſorem, vel illum prædeceſſorem ſuum appellet: contrà quàm Romanis epiſcopis mos eſt, & Cæleſtinus ipſe in epiſtolâ facit his verbis, Auguſtinus *inter magiſtros optimos etiam antè à meis deceſſoribus habebatur.* Sanè hæc argumenta tanti apud me ſunt, ut Cæleſtino ἁπλῶς tribuere non auſim. At cujus ſit, ultrà diſquirendum. Proſperi credi, ſcribit Baronius ad annum CCCCXXII *a*: *Putantur*, inquit, *iſta capita eſſe Proſperi, qui, ut profiteri videtur, ea collegit ex decretis Romanorum pontificum, ſimulque conciliis Africanis.* Etiam in nupera Colonienſi *b* conciliorum editione, inter Cæleſtini literas, ac undecim illa capita, hæc verba inſeruntur: *Non videtur dubitandum, quin ſequentia ſint Proſperi. Tam ſunt ſimilia, & argumento & ſtylo, ejus ſcriptis. Libro certè contra Collatorem capita quædam attingit non diſſimiliter atque hic leguntur.* Nos tamen eſſe Proſperi, ſpondere non audemus: ſed tamen nimimè dubitamus, quin vel Proſperi ſint, vel Hilarii, vel eorum Galliæ ſacerdotum, quorum ſuaſu ad Cæleſtinum Proſper & Hilarius profecti erant: de quo anxiè non eſt laborandum, quia communi nomine ſcripta fuiſſe veriſimile eſt. Quamquam verò hæc ita ſunt, non tamen eos peccare arbitror, qui capita iſtæc, ut Cæleſtini, adducunt: quod nobis deinceps ſemper facere animus eſt: partim quia ſic conſuetudo hodie obtinet: partim quia olim id fecere Petrus Diaconus, & alii, qui in fidei cauſſa Romam miſſi fuere circa annum quingenteſimum, annis poſt Cæleſtinum circiter ſeptuaginta. Hæc enim eorum ſunt verba libello de Incarnatione & gratia Ieſu Chr. cap. VIII. *His congruè beatiſſimus Cæleſtinus epiſtolâ ad Gallos datâ.* Citant deinde ex eo libello paginas binas. At parum veriſimile eſt, tot eruditos viros, & qui propè adeo à Cæleſtini temporibus aberant, libellum eum pro Cæleſtinianis literis fuiſſe habituros, niſi jam tum Cæleſtini epiſtolæ, tanquam ejuſdem ſcriptoris, ſubjungi ſoleret. Nempe credibile eſt, Proſperum Hilariumque libellum hunc Cæleſtino obtuliſſe, illum verò eum, ut Catholicum, comprobaſſe: poſtea verò Proſperum & alios Catholicos Gallos Cæleſtini literis monitum in vulgus emiſiſſe. Ita quodammodo & Gallorum & Cæleſtini dici poſſit: illorum, quia ſcripſerunt; hujus, quia autoritate ſua comprobarit. Nempe non multum abſimili ratione, ac canones ſynodi Arauſicanæ ſecundæ rectè ſynodo iſti attribuuntur, etſi à papa Romano, quemadmodum ipſi in proloquio teſtantur, fuerint tranſmiſſi. Quæ omnia eo etiam confirmantur, quòd Eccleſia Lugdunenſis circa annum octingenteſimum & quingenteſimum, libro adverſus Ioannem Erigenam Scotum, de octavo ejus capitulo diſſertans, quædam ex nono libelli ejus capitulo tanquam Cæleſtini *c* laudat. Rurſum libro de tribus epiſtolis gemino loco *d* citat quædam, tanquam Cæleſtini verba, ex cap. duodecimo; ex quo ipſo capite quædam, ut Cæleſtini, adducit libro, qui inſcribitur; Abſolutio *e* quæſtionis. Denique eidem adjudicat libro De tenenda veritate ſcripturæ, reſponſione ad capitulum tertium *f*, ubi Cæleſtino tribuit verba cap. ultimi.

a Apud Baron. an 432. n. 20. & T. I. concil. Steph. Brun. pag. 631.

b Præfat. in Sulpitii hiſtoriam ſacram.

c Quentelianorum anni 1538. & 1551. item Iovi. ſiana anni 1555. & aliis.

a P. 617. edi. 2. Moret.

b A. 1606.

c Col. 1093.

d Col. 1182. & 1198.

e Col. 1214.

f Col. 1242.

Cap. XXXI.

De Xyſto a III.

a Vulgo Sixto. Sed Alphonſus Ciacconius in vitis Pontificum de hoc Xyſto loquens Xyſtus eſſe germanum oſtenait ex antiquâ inſcriptione baſilicæ ab eo inſcripta: XYSTUS EPISCOPUS PLEBI DEI.

A Cæleſtino accedamus ad Xyſtum III, ejus ſucceſſorem: ex cujus ad Joannem Antiochenum epiſt. fragmentum citat Vincentius Lirinenſis. Etiam epiſtolam ejus ad omnes Orientales habemus Concil. T. I. duæ item aliæ ſunt in tertiâ parte Concilii Epheſini, edit. Rom. Atque hæc quidem nemo abjudicat Xyſto. Præterea ei tribuitur liber de divitiis: item epiſtola de malis doctoribus: item liber de caſtitate: quæ tria opuſcula ex bibliothecâ Vaticanâ primus edidit & cardinali Sirleto dedicavit Jacobus Salvator Solanius. Extant tum ſeorſim Romæ & Antverpiæ excuſa, tum T. 2. biblioth. PP. edit. 2. Agnoſcit autem Solanius, in codice vetuſto, quo uſus eſt, non Xyſto III. tribui, ſed Xyſto Papæ Martyri. Sed nec primi, nec ſecundi Xyſti, quorum uterque Martyr fuit, eſſe poſſunt, cùm libro de Divitiis fateatur b, *omnibus penè hominibus Chriſtianis, ipſis etiam regibus ac poteſtatibus, Chriſti jugo colla ſubdentibus, tempora eſſe pacifica atque tranquilla; & ab omni perſecutionum infeſtatione ſecura.* Et libro de Caſtitate mentionem facit hæreſis Ioviniani: adverſus quem B. Hieronymus ſcripſit. Hinc colligit Solanius, eſſe Xyſti III. ſub cujus nomine etiam ab eo ſunt divulgata. Sed cujuſcunque ſint, Pelagiani alicujus fœtus cenſeri debent: quemadmodum agnoſcunt Baronius in Annal. Eccleſ. c Bellarm. in ſcript. Eccleſ. d & Alphonſus Ciacconius in Vitis Pontificum e. Atque illis tacentibus, libri ipſi clamant, cùm libro de divitiis doceat, non poſſe ſalvari locupletes atque opulentos, niſi pauperibus omnia ſua erogent. Quod inter dogmata Pelagii fuiſſe, cognoſcimus ex Hieronymi dial I. adverſus Pelag. Hilario epiſt. ad Auguſt. quæ eſt de quæſtionibus in Siciliâ obortis, Auguſtino de geſtis Palæſtinis, item epiſtola ad Paulinum. Nec in cæteris ſcriptor ille minus ſe prodit. Nam epiſtolâ de malis doctoribus, operibus fidei, & judicio, cuncta ſic libero tribuit arbitrio, ut gratiæ reliquum faciat nihil. Item libro de caſtitate illos irridet, qui eam Dei eſſe donum contendunt. Quamquam vero de Xyſto III, etiamnum presbytero, *fama jactarit, inimicis Chriſtianæ gratiæ eum favere*: tamen *primus anathema eis in populo frequentiſſime pronunciavit, & literis Apoſtolicæ ſedis, de illorum damnatione ad Africam miſſis, breves literas addidit, rigorem adverſus eorum errorem indicantes.* Poſtea item *prolixiore ſcripto edidit pulchram defenſionem adverſus inimicos gratiæ, qui eorundem inimicorum magni momenti patronus antè jactabatur*: ut ipſius Auguſtini verbis utar ex epiſt. CIV. & CV. quarum utraque ad hunc Xyſtum ſcripta eſt. Nec commentarium adverſus Pelagianos ſcripſiſſe contentus, poſtea ſemper magno eum zelo reſtitit Pelagianis; ut auctor eſt Proſper adverſus Collatorem cap. XLI. Idem ſic de eo in Chronicis ſcribit ad annum CCCCXL. *Hac tempeſtate Julianus Heclanenſis, jactantiſſimus Pelagiani erroris adſertor, quem dudum amiſſi epiſcopatus intemperans cupido exagitabat, multimodâ arte fallendi correctionis ſpeciem præferens, molitus eſt in communionem Eccleſiæ irrepere. Sed his inſidiis Xyſtus Papa, Diaconi Leonis hortatu, vigilanter occurrens, nullum aditum peſtiferis conatibus patere permiſit. Et ita omnes Catholicos dejectione fallacis beſtiæ gaudere fecit: quaſi tunc primum ſuperbiſſimam hæreſin Apoſtolicus gladius detruncaſſet.* Ubi Leo Diaconus, cujus hortatu ſe Juliano oppoſuit Xyſtus, eſt ipſe ille qui Xyſto in epiſcopatu Romano ſucceſſit, anno CCCCXL. Extant etiam hujus Xyſti verſus pro peccato originali adverſus Pelagianos: quos inſcribi juſſerat octangulari in lapide baſilicæ Conſtantinianæ. Eos, quia pauci ſunt, hic etiam apponemus f:

b Col. 795. T. 5. bibl. PP. ed. 2.

c Extremo T. 5

d in Xyſto III

e in Xyſto III. Pag. 322.

f Apud Baron. T. 5. p. 440.

Gens ſacranda polis hic ſemine naſcitur almo,
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.
Virgineo fœtu genitrix Eccleſia natos,
Quos ſpirante Deo concipit, amne parit.
Cœlorum regnum ſperate hoc fonte renati:
Non recipit felix vita ſemel genitos.
Fons hic eſt vitæ, & qui totum diluit orbem,
Sumens de Chriſti vulnere principium.
Mergere, peccator, ſacro purgande fluento:
Quem veterem accipiet, proferet unda novum.
Inſons eſſe volens, iſto mundare lavacro,
Seu patrio premeris crimine, ſeu proprio.
Nulla renaſcentum eſt diſtantia, quos facit unum
Unus fons, unus Spiritus, una fides.
Nec numerus quemquam ſcelerum, nec forma ſuorum
Terreat. Hoc natus flumine, ſanctus erit.

Hæc ſatis oſtendunt, Xyſtum III Pelagianis maximopere fuiſſe adverſatum. Quare alterutrum horum dicamus neceſſe eſt, aut tres iſtas Pelagianas commentationes, quas Jacobus Solanius Murgitanus ſub Xyſti III nomine edidit, eſſe quidem ejus, ſed cùm primùm Pelagianis faveret, poſtea ſententiam mutaſſe: (pro quâ ſententiâ eſt, quòd, Auguſtino teſte, *inimicorum gratiæ magni momenti patronus jactabatur*) vel ſtatuendum, libros iſtos falsò tribui Xyſto III: quod verius puto, cùm nec Gennadius adſcribat illi, nec veterum quiſquam. Nimirum idem contigit Xyſto III, quod Xyſto II. Nam ſimiliter Xyſti, Pythagorici philoſophi, commentarios à ſe verſos ſub Xyſti martyris nomine edidit Rufinus: quam fraudem cùm primitus non animadverteret Auguſtinus, Pelagio ex eo quædam pro ſuâ ſententiâ citante, multum ſudavit ſanctiſſimus antiſtes, ut commodam illis ſententiam adfingeret, ne damnare aut ſubterfugere Romani epiſcopi autoritatem videretur. Vide eum lib. de Nat. & Grat. cap. LXIV. Sed cùm poſtea eos, non Xyſti martyris, verùm gentilis eſſe philoſophi didiciſſet, (credo hoc legerat apud Hieronymum, qui impoſturam Rufini primus detexit lib. IV. comment. in Hierem. cap. XXII.) errorem ſuum candidè correxit lib. II. Retract. cap. XL. Cujus rei etiam meminit Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis a. Hunc Pythagorici Xyſti librum intelligi putamus à Gelaſio in decreto cum LXX epiſcopis habito, ubi ſic ſcribit: *Liber Proverbiorum, qui ab hæreticis conſcriptus & ſancti Xyſti nomine prænotatus eſt, apocryphus.* Nam quæ Xyſti proverbia appellat, hæ Sententiæ Xyſti inſcribuntur T. V. bibl. Patr. Quamquam ſententiæ iſtæ non tam eo ipſo modo à Xyſto philoſopho ſcriptæ, quàm ab alio ex Xyſti opere excerptæ nobis videntur. Mirum verò, quòd non à gentilibus, ſed hæreticis ſcriptas dicat. Niſi hoc ait propter Rufinum interpretem, quem, tanquam malè ſentientem de arbitrii libertate, ab Hieronymo notatum paullò antè in eodem dixerat decreto.

a In auctario bibl. PP. T. 2. Col. 1194.

Cap. XXXII.

De Leone I.

XYſto, ſub quo Proſperum adverſus Caſſianum ſcripſiſſe ſuprà oſtendimus, ſucceſſit Leo, cognomento Magnus; cujus rogatu à Caſſiano contra Neſtorium ſcriptum eſſe, ſuperius dicebamus. Hujus erga Pelagianos operam prædicat Photius cap. LIV, ubi, de Pelagiana hæreſi agens, inquit, Σέπτιμος ἐπίσκοπος, ἀρχομένης τῆς λύμης, κατέσχε τὴν φθοράν, γράψας πρὸς Λέοντα τὸν Ῥώμης τηνικαῦτα προεδρεύοντα, ὃς διαπύρῳ ζήλῳ κατὰ τῆς δυσσεβείας ἠγωνίσατο. *Septimus epiſcopus, renaſcente ea lue, repreſſit eam luem, datis ad Leonem, qui Romæ tunc præſidebat, literis; qui Leo fervens zelo contra impietatem depugnavit.* Et ante eum Proſper lib. de Promiſſ. Dei dimid. cap. VI. in fine: *In Italiâ*, inquit, *nobis apud Campaniam conſtitutis, dum venerabilis & Apoſtolico honore nominandus Leo Manichæos ſubverteret, & contereret Pelagianos, & maxime* IULIANUM &c. Ubi cùm in Campaniâ ſe fuiſſe dicat, quo tempore Leoni adverſus Iulianum,

num, Capuanum quondam epiſcopum, certamen erat: non levis ſuſpicio eſt, egiſſe in Campaniâ Proſperum juſſu Papæ, quòd utilem ſibi operam ejus putaret ad reſiſtendum iſtic Juliano. Quo ſucceſſu hæc egerint, docet nos idem Photius biblioth. cap. LIII. ubi ſcribere non dubitat, Proſperi operâ Pelagianam hæreſin, vivente adhuc Leone, planè fuiſſe deletam. De ipſo verò Leone ſubjicit idem, *ſcripſiſſe eum de Pelagianis converſis, quomodo debeant recipi, quando convertuntur, ſcriptis ſuam opinionem damnantes.* Proſperi autem operâ uti voluit Leo, non tantùm quòd in palæſtrâ adverſus Pelagianam hæreſin maximè eſſet exercitatus; verùm etiam, quòd eum domi haberet: quippe quo arceſſito ex Galliis, eo in munere uteretur, in quo prius B. Hieronymus operam dederat Damaſo. Unde Ado in Chronicis: *Proſper Aquitanicæ regionis, notarius B. Leonis, à quo dictata eſſe creduntur epiſtolæ adverſus Eutychen, de verâ incarnatione Chriſti & libero arbitrio male ſentientem.* Et ante eum Gennadius, *Epiſtola*, inquit, *Papæ Leonis de verâ Chriſti incarnatione ad diverſos datæ, ab ipſo* (Proſpero) *dictata creduntur.* Etiam in ipſius Leonis ſcriptis non pauca adverſus Pelagianos leguntur. Imprimis memorabilis eſt

a Epiſt. 86. in Collect. St. Bennis. epiſtola *a* ejus ad Nicetam Aquileienſem; cujus hæc occaſio in ipſo literarum ingreſſu adfertur: *Agnovimus quoſdam presbyteros, diaconos, ac diverſi ordinis clericos, quos Pelagiana vel Cæleſtiana hæreſis habuerit implicatos, ita in veſtrâ provinciâ ad communionem Catholicam perveniſſe, ut nulla ab iis damnatio proprii exigeretur erroris, &, paſtoralibus excubiis nimium dormitantibus, lupos, ovium pellibus tectos, in ovile Dominicum, non depoſitis beſtialibus animis, introiſſe.* Poſtea hujuſmodi interdictum ſequitur: *Ut congregatâ ſynodo provincialium ſacerdotum, omnes ſive presbyteri, ſive diaconi, ſive cujuſcumque ordinis clerici, qui de Pelagianorum Cæleſtianorumque conſortio in communionem Catholicam eâ imprudentiâ ſunt recepti, ut non prius ad damnationem ſui coarctarentur erroris, nunc ſaltem, poſteaquam hypocriſis eorum ex quâdam parte detegitur, ad veram correctionem, quæ & ipſis prodeſſe, & multis poſſit nocere, cogantur. Damnent apertis profeſſionibus ſuis ſuperbi erroris auctores, & quicquid in doctrinâ eorum univerſalis Eccleſia exhorruit, deteſtentur, omniaque decreta ſynodalia, quæ ad exciſionem hujus hæreſios, Apoſtolicæ ſedis confirmavit autoritas, amplecti ſe, & in omnibus approbare, plenis & apertis ac propriâ manu ſcriptis proteſtationibus eloquantur.*

CAP. XXXIII.

De Gelaſio.

EAdem mens, idem ſtudium fuit Gelaſio, qui anno CCCCXCII. Felici III, Gregorii Magni atavo *a* ſucceſſit. Is, Pelagianis in Dalmatiâ pullulantibus, epiſtolam *b* ſcripſit ad Honorium, Dalmatiæ epiſcopum, quâ audiſſe ſe ait, (verbis ejus utor) *in regionibus Dalmatiarum recidiva Pelagiana* PASTIS *zizania ſeminaſſe, tantumque illic eorum prævalere* BLASPHEMIAM, *ut ſimplices quoſque* MORTIFERI FURORIS *inſinuatione decipiant.* Mox addit, ſe *cunctos ibidem Domini ſacerdotes fraterno commonere affectu, ut ne recipiant perverſitatem* TOTO ORBE DAMNATAM: *quæque*, ut paucis interjectis ait, *ab Apoſtolicâ dudum ſede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zoſimum, Bonifacium, Cæleſtinum, Sixtum, Leonem, continuis & inceſſabilibus ſententiis fuerit proſtrata:* NEC TANTUM ECCLESIÆ *Catholicæ legibus, ſed* PRINCIPUM *quoque Romanorum eo tenore damnata,* UT NEC USQUAM *terrarum vivendi locum ejus ſectatores habere ſinerentur.* Cùm verò Honorius reſcripſiſſet, dolere ſibi, quòd negligentiæ & proditæ Catholicæ fidei inſimularetur, alteram *c* ad eum epiſtolam miſit, quâ docet, *non debere eum vigilantiâ ſuâ permoveri, ſed præſentis colloquii ſalutatione perceptâ, ſecum potius induſtriam propriæ ſociare ſolertiæ, quatenus vel ſi tentata ſint talia, protinus corrigantur, vel, ne qualibet obreptione tententur, attentius præcavendo ſubintrare non valeant.* Idem Gelaſius literas *d* ad Piceni epiſcopos miſit, quibus ſignificat, ſe audiſſe à Senecâ, ſene deliro, Pelagianæ voraginis cœno immerſo, conniventibus Epiſcopis, virus ſuum diſſeminari. Tria, epiſtolâ hac, Pelagianæ ſententiæ capita refellit. Primum eſt, quòd negarent *juſtum videri, ut factura Dei, ſine ullis propriis actionibus, peccato gignatur obſtricta.* Alterum, quod aſſererent, *parvulos ſine ſacro baptiſmate pro ſolo originali peccato non poſſe damnari.* Tertium, quod dicerent, *hominem per liberum arbitrium, bono ſuffragante natura, beatum effici.* Extat & decretum à Gelaſio in concilio cum LXX epiſcopis factum, quo Auguſtinum & Proſperum, ut Catholicos, laudat; Cæleſtium & Julianum, ut hæreticos, damnat; Caſſianum & Fauſtum, tanquam mediæ conditionis, eos inter reponit, quorum autoritate ſtare non liceret. Ex quibus perſpicuum eſt, brevia ſcholia in epiſtolas Paulinas, Hieronymo tributa, in quibus multa adeò Pelagium ſapiunt, Gelaſii non eſſe, quamquam jam olim illi adſcribebantur. Quâ de re ſic Caſſiodorus lib. de divinis lection. cap. VIII. *In epiſtolas tredecim ſancti Pauli annotationes conſcriptas in ipſo initio meæ lectionis inveni, quæ in eunctorum manibus ita celebres habebantur, ut eas à ſancto Gelaſio, Papâ urbis Romæ, doctiſſimi viri ſtudio dicerent fuiſſe conſcriptas. Quod ſolent facere, qui res vitioſas cupiunt glorioſi nominis auctoritate defendere. Sed nobis ex præcedentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt, ſubtiliſſimas quidem eſſe ac breviſſimas, ſed Pelagiani erroris venena illic eſſe ſeminata. Et ut procul à vobis fieret error hæreticus, primam epiſtolam ad Romanos, quâ potui, curioſitate purgavi: reliquas in chartaceo codice conſcriptas, vobis emendandas reliqui: quod facilè ſubjacebit, quando præcedens exemplo audacior redditur ſequentis imitatio.* Vir multæ lectionis, Cornelius à Lapide, ἀποληγομένοις in epiſt. Pauli credidit Caſſiodorum loqui de commentariis, qui Ambroſio tribuuntur. Sed planè fallitur. Quamquam enim & illi ſuos habent nævos; tamen ad eos in dogmate de originali peccato provocat ipſe Auguſtinus lib. IV. adverſus duas Pelagianorum epiſt. cap. IV. quo loco ut S. Hilarii citat, quæ verbis iiſdem in hiſce commentariis leguntur. Sed extant brevia ſcholia in epiſtolas Pauli, Hieronymo tributa, in quibus paſſim adſtruitur Pelagianum dogma. Non dubitandum igitur, quin iſtos potius commentarios Caſſiodorus intelligat. Qui ſi Gelaſii alicujus ſint, non Gelaſii Papæ erunt, ſed vel Cæſarienſis, de quo Hieronymus in ſcript. Eccleſ. vel potius Cyziceni, cujus eſt hiſtoria de ſynodo Nicæna, & liber de duabus in Chriſto naturis. Sed Pelagii ipſius eſſe oſtendunt, quæ diximus, cùm de Pelagii ſcriptis ageremus. Si tamen Pelagii non ſunt, ſaltem alicujus eſſe Pelagiani nemo diffitebitur. Eos, reſectis & mutatis, quæ Pelagium ſaperent, Sedulius, Primaſius, Haimo & Rupertus ita ſequuntur, ut ferè non tam ſcriptores ſint, quam exſcriptores. De Gelaſio ſatis.

a Martyr. Rom. & Gregorius Magn. homil. 38. in Evang. & 4. Dial. c. 16.
b Epiſt. 5. Gelaſ.
c Epiſt. 6. Gelaſ.
d Epiſt. 7. Gelaſ.

CAP. XXXIV.

De Hormiſda.

ETiam Hormiſdæ, qui anno DXIV Romanus Epiſcopus factus fuit, epiſtola extat ad Poſſeſſorem, epiſcopum Afrum, à quo de Fauſti libro conſultus erat. Reſpondet autem, doctrinam Catholicam ex Auguſtino & Proſpero, non item è Fauſto, diſci debere.

Cap. XXXV.

De Felice IV.

ITidem Papa Felix IV. Pelagianorum errores condemnavit: quemadmodum nos docet Gennadius Maſſilienſis lib. de ſcript. Eccl. cap. LXXXVI. ubi de Cæſario Arelatenſi ſic ſcribit: *De gratiâ quoque & libero arbitrio edidit teſtimonia divinarum ſcripturarum & ſanctorum patrum judiciis munita: ubi docet; Nihil hominem de proprio boni agere poſſe, niſi eum divina gratia prævenerit. Quod opus etiam Papa Felix per ſuam epiſtolam roboravit, & in latius promulgavit.* Niſi potius intelligi debet Felix III. cui Gelaſius ſucceſſit. Pro quâ ſententia eſt, quòd Gelaſii cenſuræ librum ſuum ſubjecerit Gennadius; ut liquet ex cap. XCIX. &c. Eandem ſecutus Claudius Menardus, notis in Auguſt. libb. contra ult. Juliani reſp. *a* & ante eum Cæſar Baronius primâ edit. ſuorum Annalium. Sed hic ſententiam ſuam retractavit: rectene, an ſecus, aliâs videbimus. Tantùm illud dicemus, poſſe Cæſarium ſcripſiſſe eum librum ſub Gelaſio: ſed adhuc presbyterum. Nam Gelaſius vivere deſiit anno CCCCXCVI. At Cæſarius demum ſub Symmacho, qui biennio pòſt Urbis eſt Epiſcopus factus, Eonio in epiſcopatu Arelatenſi ſucceſſit. Quare aut presbyter iſta ſcripſerit Cæſarius, neceſſe eſt: aut quod in Gennadiano libro de Cæſario legitur, hoc alius inſaſit, qui claris aliquot viris catalogum eum augere voluit. Sanè eorum, quos in vulgatis codd. legimus, aliquos omitti in vett. libris, locuples teſtis eſt Suffridus Petri.

a P. 482.

Cap. XXXVI.

De clero Romano, tempore Joannis, deſignati Urbis epiſcopi.

SImiliter, defuncto Severino Papâ, hoc eſt anno Chriſti IↃCXXXIX, & Johanne, nondum quidem ineunte epiſcopale munus, ſed tamen jam deſignato Urbis epiſcopo, clerus Romanus literas, Pelagianam hæreſim condemnantes, miſit ad Scotorum gentem, teſte Bedâ lib. II. hiſtor. Angl. c. XIX. Ubi quædam ejus fragmenta habemus. Eaque inter, iſtoc: *Et hoc quoque cognovimus, quòd virus Pelagianæ hæreſeos apud vos denuo revixiſcit. quod omnino hortamur, ut à veſtris mentibus hujuſmodi venenatum ſuperſtitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipſa quoque execranda hæreſis damnata eſt, latere vos non debet: quia non ſolum* PER ISTOS DUCENTOS ANNOS *abolita eſt, ſed & quotidie a nobis perpetuo anathemate ſepulta damnatur: & hortamur, ne quorum arma combuſta ſunt, apud vos eorum cineres ſuſcitentur.* Plura ibi vide.

Cap. XXXVII.

De Hadriano I.

SEd & Hadrianus Papa, Pelagianam hæreſin damnaſſe eſt dicendus; quia, altero epiſcopatus ſui anno, hoc eſt IↃCCLXXIII, epitomen canonum obtulit Carolo M. In quibus etiam ſunt octo illi canones Carthagine adverſus Pelagium ſub anathemate conſtituti. Etiam in argumentis epiſtolarum dicitur idem *Egilam in Hiſpaniâ epiſcopum monuiſſe de prædeſtinatione hominis ſive ad bonum ſive ad malum.* Sed epiſtola ipſa intercidit: uti & alia ejuſdem, quorum periochas ſolas in bibliotheca Vaticana à ſe inventas edidit Baronius ad ann. Chriſti IↃCCXCV, & exinde Steph. Binnius in collectione conciliorum.

Cap. XXXVIII.

De Attico & Siſinnio, epiſcopis Conſtantinopolitanis.

HActenus diximus de epiſcopis Romæ veteris: ſimile verò ſtudium epiſcoporum novæ Romæ, atque aliorum Orientis patriarcharum fuit. Videamus imprimis de iis, qui Pelagii, Cæleſtii ac Juliani temporibus vixere. Qualis Atticus, qui Arſacio, Chryſoſtomi ſucceſſori, ſuperſtite etiamnum Chryſoſtomo, ſed in exilium pulſo, Arcadio VI. & Probo I. coſſ. hoc eſt an. Ch. CCCCVI, ſurrogatus fuit: teſte Socrate lib. VI. cap. XVIII. Obiit verò, cùm annos in epiſcopatu vixiſſet XXI, teſte eodem Socrate lib. VII. cap. XXV: ita ut initium ejus epiſcopatus in Innocentii, medium in Zoſimi & Bonifacii, finis in Cæleſtini tempora incidat. Eum cum Hieronymo, Bethlemi incolâ, fuiſſe in Oriente alterum gratiæ patronum, teſtatur Proſper Carm. de Ingratis. Nam cùm Hieronymum miris prædicaſſet laudibus, tanquam

Hebræo ſimul & Grajo Latioque venuſtum
Eloquio, morum exemplum, mundique magiſtrum:

& quòd

Diſſecuit libris valde excellentibus hoſtem:

continuò hæc ſubjicit:

Quid loquar & curam, magnâ quam geſſit in urbe
Conſtantinopoli docto bonus ore ſacerdos
Atticus, antiquâ legatos hæreticorum
Confutando fide; de quâ tunc impia corda,
Quamvis ſe obductâ tegerent velamine formâ,
Judicis & tacitæ a tulerant tormenta repulſæ.

Ac pertinet eodem, quòd Auguſt. ſcribit lib. III. contra Julianum c. I. *Chriſti exercitus debellavit apud Carthaginem Cæleſtium, quando illic ipſe non eratis; & rurſus Conſtantinopoli, tam longè a regionibus Africanis.* Hoc Attici judicium etiam ſucceſſor ejus Siſinnius comprobavit. Auctor Cæleſtinus epiſt. ad Neſtorium, quæ exſtat in Synodo Epheſinâ *b*. Ubi etiam plenius de Attico exponit, quæ antea diximus. Verba, cùm Cæleſtini, tum Attici & Siſinnii cauſsâ, adponam: Ἐφ' ἡμέρας ἱκανὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν, μετὰ τὸ ἀνόσιον καὶ πολλάκις κατακριθὲν δόγμα Πελαγίου καὶ Κελεστίου, ἡ καθολικὴ πίστις εἰρήνευσεν. ἐπειδὴ ἐκείνους, μετὰ τὴν ἐπομβρίαν τῇ δόξῃ αὐτῶν, ἥ τε ἀνατολὴ καὶ ἡ δύσις, ἀνεπιτὰ συμφώνως ἀποφάσεως ἔπληξεν· αὐτίκα ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Ἀττικὸς, ὁ διδάσκαλος τῆς καθολικῆς πίστεως, καὶ ἀληθῶς τοῦ μακαρίου Ἰωάννου καὶ εἰς ταῦτα διάδοχος, οὕτως ἐκείνους ἐδίωξεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ βασιλέως, ὥστε αὐτοῖς μήτε τοῦ ἐκεῖ εἶναι ἄδειαν συγχωρηθῆναι. ἔσχε δὲ ἡμᾶς μετὰ τὴν ἐκείνου ἔξοδον οὐχ ἡ τυχοῦσα φροντὶς, ἐκδεχομένους, πότερον ὁ ἐκείνου διαδεξάμενος ὢν αὐτῷ καὶ εἰς τὴν πίστιν διάδοχος· ἐπειδὴ δυσχερές ἐστιν, ἐκ πάντων τὰ καλά. πολλάκις γὰρ ἑαυτοῖς ἀμοιβαδὸν αἱ ἐναντιότητες διαδέχονται. ἀλλ' ἐσχήκαμεν μετ' ἐκεῖνον τὸν μέλλοντα ἡμᾶς ταχέως καταλιπεῖν τὸν ἅγιον Σισίννιον, ὃν δεδοκιμάσμεθα ἐπί τε ἁπλότητι καὶ ἁγιότητι, κοινωνὸν αὐτὴν τὴν πίστιν, ἣν εὗρε, κηρύττοντα. *Poſt impium illud profanumque ac ſæpenumero condemnatum Pelagii ac Cæleſtii dogma, Catholica fides aliquot vitæ noſtræ diebus pacem obtinuit. Etenim ut primum oriens & occidens concordi ſententiâ, veluti telo quodam, illos, illorumque ſectatores, ſemel percuſſit; è veſtigio ſanctæ memoriæ Atticus, egregius ſane orthodoxæ fidei doctor, veruſque eam re beati Joannis ſucceſſor, ita eos communis omnium Regis cauſſâ eſt inſectatus, ut ne conſiſtendi quidem ſpatium eo in loco reliquum illis faceret. Poſt illius verò è vitâ deceſſum, non vulgaris cura nos tenuit, anxiè expectantes, unumne eundemque ille & muneris & fidei quoque ſucceſſorem ex æquo ſortiretur. Quandoquidem quæ pulchra ſunt, ea diuturnam moram non facilè ferunt. Plerumque enim uſu venire ſolet, ut oppoſita alternis ſe viribus excipiant. Verùm poſt illius obitum ſanctus Siſinnius, qui & ipſe quoque paullò poſt deſerturus nos erat, nobis obtigit; vir profectò, & vitæ ſanctimoniâ, & fidei ſimplicitate clarus, ejuſque, quam repererat,*

reli-

a Forte leg. tulerunt. Nam media in talibus anceps eſt apud poëtas.

b T. I. p. 85. Gr. edit. Commel. ſive cap. 17. Lat. interp. ſed Rom. edit. p. 276.

a Pag. 88. edit. Commel. ſed Rom. 180. *religionis præco inſignis.* In eâdem etiam epiſtolâ *a* ſic ſcribit de iiſdem: Διὰ τί νῦν τὰ κατ' ἐκείνων πεπραγμένα ζητεῖται; ὅπου δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς παρὰ τοῦ τότε ἐπισκόπου τῆς καθολικῆς, Ἀττικοῦ, τὰ ὑπομνήματα ἀπεστάλη. διὰ τί μὴ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Σισίννιος ἐζήτησε; δηλαδὴ ὅτι ἐδοκίμασεν, αὐτοὺς παρὰ τοῦ προηγησαμένου δικαίως κατακεκρίσθαι. Hoc eſt: *Cur iterum in ea inquiris, quæ jam olim contra illos acta decretaque ſunt? Ignoras forſan, ab Attico, Catholico per id tempus epiſcopo, commentarios de illorum condemnatione inde ad nos fuiſſe tranſmiſſos. Cur ſancta memoria Siſinnius eadem retractari non quæſivit? Ob id nimirum, quia juſtè illos à præceſſore ſuo condemnatos intelligebat.*

CAP. XXXIX.

De Theophilo, Cyrillo, & Joanne, epiſcopis Alexandrinis.

SImiliter circa eadem tempora animatus fuit epiſcopus Alexandrinus, Theophilus, ejuſque ex fratre nepos Cyrillus, qui patruo ſucceſſit, anno Chriſti CCCCXII. De Theophilo cognoſcimus ex ſtudio ejus ſingulari adverſus Origeniſtas: ex quibus Pelagiani prodierunt; ut cap. III. ex Hieronymo oſtendimus. De Cyrillo autem inde liquet, quòd ſynodo Epheſinâ, cui præfuit, unà cum Neſtorianis condemnati ſint Pelagiani, ex quibus Neſtoriani orti erant; unde utriſque unum à Proſpero epitaphium fuiſſe ſcriptum, aliàs diximus. Etiam aliquanto pòſt Johannes, Alexandrinus epiſcopus, ad Gelaſium Papam Apologiam ſcripſit, quâ Pelagio & ejus aſſeclis anathema dicit. Autor Photius bibliothecæ ſuæ cap. LIV. ubi cùm dixiſſet, etiam Pelagianos ſynodo Epheſinâ eſſe condemnatos, iſta ſubjungit: Ἀναθεματίζει δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Ἀλεξανδρείας, ἐν τῇ πρὸς Γελάσιον τῆς Ῥώμης ἀπολογίᾳ, οὐ μόνον τὴν Πελαγιανὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ καὶ Πελάγιον, καὶ Κελέστιον, καὶ ἔτι Ἰουλιανόν, ὃς καὶ αὐτῶν ἐχρημάτισε διάδοχος. Eſt hic Johannes Talaida, qui quinctus à Cyrillo fuit. Nam Cyrillo Dioſcorus, Dioſcoro Proterius, Proterio Timotheus Ælurus, Æluro ejecto Timotheus Solofaciolus, Solofaciolo dejecto iterum Ælurus *a*, Æluro Ioannes Talaida ſucceſſit. Scripſit verò Apologiam hanc, poſtquam exul Romam profugerat. In epiſcopatu enim ad Gelaſium ſcripſiſſe non potuit, quia Gelaſii tempore Athanaſius, homo hæreticus, Alexandrinus epiſcopus fuit; uti ante eum, Simplicii & Felicis temporibus, Petrus Mongus, quem in Talaidæ locum Zeno Imp. inſtigante Acacio *b*, ſurrogarat, ut Simplicius epiſt. ad Acacium, & Liberatus in breviario teſtantur.

a b *Ælurus hic apud Magnentium in libello Fidei Ellurus, uti Acacius, de quo mox dicimus, Accius, vocatur: Sed corrupte: eoque Magnentii codex utrobique ex aliis ſcriptoribus emendari debet.*

CAP. XL.

De concilio Carthaginenſi.

ET hujuſmodi quidem tum epiſcoporum Urbis, tum Patriarcharum Orientis de Pelagianâ cauſſâ ſententia erat. Nunc ad ſynodica nos judicia convertamus. Primum autem in hac cauſſa concilium Carthagine habitum fuit, anno CCCCVII, cùm Pelagii dogma à Cæleſtio, primario ejus diſcipulo, ſpargeretur in vulgus, pertinaciterque defenderetur. Acta hujuſce Synodi interciderunt. Solum ejus fragmentum extat, apud Auguſtinum de peccato originali cap. II. III. IV. Etiam ejus mentio fit ab alterius Carthaginenſis ſynodi patribus, in epiſt. ad Innocentium: *Hi ergo lectis, Pelagium & Caleſtium, autores nefarii prorſus, & ab omnibus nobis anathematizandi erroris, advertimus. Unde factum eſt, ut recenſendum peteremus, quid ante fermo quinquennium, ſuper Caleſtii nomine, hic apud eccleſiam Carthaginenſem fuerit agitatum.*

CAP. XLI.

De concilio Dioſpolitano.

ANno CCCCXV, Dioſpoli in Palæſtinâ, in cauſſâ Pelagii collecta eſt Synodus provincialis quatuordecim epiſcoporum. Auguſtinus lib. II. Retract. cap. XLVII: *Per idem tempus in Oriente, hoc eſt in Syriâ Palæſtinâ, Pelagius à quibuſdam Catholicis fratribus ad epiſcopalia geſta perductus, eo que abſentibus qui de illo libellum dederant, quoniam ad diem Synodi non potuerunt occurrere, ab epiſcopis XIV. auditus eſt: ubi eum dogmata ipſa damnantem, quæ inimica gratiæ Dei adverſus eum de libello legebantur, catholicum pronunciaverunt.* Eorum Epiſcoporum nomina habes lib. I. contra Iulianum cap. V. Cur Pelagium abſolverint, cùm alibi paſſim Auguſtinus indicat, tum epiſt. CVII. ad Vitalem Carthaginenſem. *Hæc*, inquit, *eſt illa Pelagianorum mala, malè diffamata, meritoque repudiata, & ab ipſo etiam Pelagio, timente damnari, in orientalium epiſcoporum judicio damnata ſententia.* Et mox: *De gratia Dei, imò contra gratiam Dei, Pelagianam ſententiam, pectore quidem ficto, ſed tamen Catholicos judices timens, Pelagius ipſe damnavit.* Itaque hanc Synodum miſerabilem vocat Hieronymus, epiſtolâ LXXIX. Nempe quia etſi in doctrinâ non errarit, tamen erravit in homine, quem doloſè ſua condemnare non animadverterent. Unde Auguſt. de peccat. merit. & remiſſ. lib. II. c. VIII, & IX: *Fefellit judicium Palæſtinum ipſe Pelagius: propterea videtur ibi eſſe purgatus. Romanam vero eccleſiam, ubi eum notiſſimum eſſe ſcitis, fallere uſquequaque non potuit. Quamquam & hoc fuerit utcumque conatus.* Ex quibus errare liquet doctiſſimum Sethum Calviſium, cum in Chronologiâ ſuâ ſcribit, Pelagium hoc in concilio pœnitudine ductum ad eccleſiam rediiſſe. Acta ejus Synodi vide lib. II. de gratiâ Chriſti, qui eſt de peccato originali cap. XI. & epiſtolâ CVI. ad Paullinum. Item lib. de geſtis Palæſtinis, qui nuper à Velſero editus eſt, & in Collectione Creſconianâ. Meminit hujus ſynodi etiam Photius, cap. LIV. *a* Bibliothecæ, his verbis: Ὁ μέντοι Πελάγιος, ἐν Παλαιστίνῃ συνόδου συστάσης, δεκατεσσάρων δὲ τὴν σύνοδον ἀναπληρούντων ἀρχιερέων, ἠλευθέρωτο· τὰ μὲν τῶν κεφαλαίων παντελῶς ἐξαρνησάμενος, ὡς μωρά, καὶ ἀναθεματίσας· τὰ δὲ εἰρηκέναι μὲν φήσας, οὐχ δὲ ὡς οἱ κατήγοροι ἐξειλήφασι, συμφώνως δὲ μᾶλλον τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Οἱ μέντοι κατηγοροῦντες αὐτοῦ Νίπερος ἦν καὶ Λάζαρος, οἱ Γάλλοι ἐπίσκοποι· οἳ οὐδὲ παρεγένοντο ἐν τῇ ἐξετάσει αὐτοῦ, διὰ τὴν κάκωσιν θατέρου αὐτῶν τὴν παρουσίαν παραιτούμενοι. Οὕτως Αὐγουστῖνος ἐν τοῖς πρὸς Αὐρήλιον τὸν Καρθαγένης πέμπων διεξέεισιν. *Attamen Pelagius hic in eâ ſynodo; quæ in Palæſtinâ convênit, cui XIV. præſules interërant, abſolutus eſt: cum alia quidem objectorum capitum, ut ſtulta, omnino abnegaſſet atque damnaſſet, alia vero à ſe quidem dicta confeſſus eſſet, non eo tamen ſenſu, quo accuſatores illa interpretabantur, at prout cum eccleſia Catholica doctrinâ conſpirarent. Accuſatores erant Neporus & Lazarus, Gallici epiſcopi: qui quæſtioni de illo habita non interfuêre, ob alterius eorum invaletudinem veniam precati ne ſe ſiſterent. Sic Auguſtinus in iis, quæ ad Aurelium Carthaginis epiſcopum ſcripſit, refert.* Ubi planè intellexit Photius Auguſtini libellum de geſtis Palæſtinis; quem ad Amelium ſcriptum eſſe, & libellus à Velſero editus teſtatur, & Auguſtinus ipſe fatetur lib. II. Retract. cap. XLVII. a Pag. 20.

CAP. XLII.

De concilio Carthaginenſi altero in hac cauſa.

QUo verò tempore conventus in Palæſtinâ agebatur, erat ibidem Oroſius Presbyter, Sanctiſſimus & ſtudio-

dioſiſſimus juvenis, ut illum Auguſtinus vocat : à quo etiam Bethlemum miſſus erat ad Hieronymum, ut ex eo originem animæ diſceret : quemadmodum ſuperius diximus ex Gennadio de Viris Ill. & Auguſtini ipſius epiſt. c I I. ad Euodium. Hic cùm menſe Decembri Dioſpolitanam Synodum haberi vidiſſet, vere proximo in Africam rediit, ibique Africanis nunciavit epiſcopis, ut Pelagius verborum involucris Palæſtinos patres decepiſſet : ſimul eos excitavit, ut quam hæreſin in Cæleſtio ante quadriennium & amplius damnaſſent, eandem nunc penitus in Pelagio ipſo vellent debellare. Ne igitur Synodus Palæſtina, abſolvendo Pelagium, doctrinæ ejus favere, & primæ Carthaginenſi præjudicare videretur; Pelagio item venenum inter ſimpliciores ſecurius ſpargendi occaſionem daret : iterum ſe Patres Carthagine congregarunt, Theodoſio V I I. & Palladio Coſſ. hoc eſt anno Chriſti CCCCXVI. Exſtat hujus concilii epiſtola ad Innocentium I. ex cujus inſcriptione cognoſcimus, ſexaginta ſeptem præſules Eccleſiarum ad illud conveniſſe.

Cap. XLIII.

De Concilio Mileuitano.

EAdem occaſione coactum fuit concilium Milevitanum; de quo, ubi habitum ſit, diſputatur. Africanum eſſe, omnes fatentur: ſed plerique celebratum putant in inſulâ Melitâ, quam inter πελαγίας νήσους τῆς Ἀφρικῆς refert Ptolomæus. Sed cùm ipſi Patres, ut mox liquebit, dicant, ſe ex concilio Numidiæ ſcribere, dubitare non licet quin habitum ſit Milevi civitate Numidiæ; cujus meminit Auguſtinus epiſt. CLXVIII. ad Euſebium; *Dixiſſe pertulerunt, me debere ire Milevum, quod illic concilium proximè habituri ſunt.* Idem Optati Milevitani epiſcopi meminit contra epiſtolam Parmeniani lib. I. cap. I I I. Videtur autem urbs hæc non tantùm Milevis, ſed etiam Mileum dicta. nam in concilio Carthaginenſi apud Cyprianum, decimus tertius ſententiam dicit Polianus à Mileo. Fortaſſe & dicta Miræum. Μιραῖον enim inter Cireſiorum (qui Numidæ ſunt) civitates ponit Ptolemæus juxta Vagam & Lares. Niſi pro Miræum legendum Mileum ; ut credit Pamelius notis ad concilium Carthaginenſe. Convenerant ad hoc concilium Milevim epiſcopi LX, ut ex inſcriptione epiſtolæ ab hoc concilio miſſæ conſtat. Eopſe verò anno fuiſſe peractum, ſed tamen poſt Carthaginenſe ; liquet ex epiſtolâ Auguſtini XCV ad Hilarium. Item ex ſynodi hujuſce Milevitanæ literis ad Innocentium Papam : quibus ſic eum compellat : *Hæc ad ſanctitatem tuam de concilio Numidiæ ſcripta direximus, imitantes Carthaginenſis provinciæ coepiſcopos noſtros, quos ad ſedem Apoſtolicam, quam beatus illuſtras, de hac cauſſâ ſcripſiſſe comperimus.* Intelligi autem iſtius anni concilium, non ejus, quod propè ante quinquennium fuerat inſtitutum, cognoſcimus ex reſponſo Innocentii Papæ ; qui per eundem legatum ab utraque Synodo epiſtolas ſe accepiſſe ſignificat : *Frater*, inquit, *& coepiſcopus noſter Iulius dilectionis veſtra literas, quas ex Milevitano concilio curâ fidei propenſiore miſiſtis, mihi inopinanter ingeſſit: Carthaginenſis etiam Synodi querela paribus ſcripta ſubjungens.* Ex quibus veriſimile fit, Julium epiſcopum ab Aurelio Carthaginenſi epiſcopo ex Synodo Carthaginenſi miſſum fuiſſe in Numidiam, ut unâ operâ ſecum ex Milevitano concilio literas ad Innocentium perferret. Ac videtur Synodus utraque celebrata fuiſſe tempore auctumnali, unde ante hiemem miſſa legatio, hiemis tempore Romam pervenerit. Sanè menſe Ianuario ſequentis anni ad ſuperiores literas Innocentius reſcripſit.

Cap. XLIV.

De Concilio Africæ particulari ſub Zoſimo.

ATque hi quidem quatuor epiſcopales conventus, tempore Innocentii habiti ſunt. Zoſimi verò ætate duos minimùm inſtitutos comperior. Prioris nullam apud Eccleſiaſticorum annalium ſcriptorem, vel alium quenquam mentionem factam miror. Nam duorum clarè meminit Auguſtinus epiſt. ad Valentinum & fratres, his verbis: *Quod ſcriptum eſt ad Papam Innocentium, Romanæ urbis epiſcopum, de concilio provinciæ Carthaginenſis, & de concilio Numidiæ, & aliquanto diligentius à quinque epiſcopis, & quæ iſte ad tria iſta reſcripſit: item quod Papæ Zoſimo de Africano concilio ſcriptum eſt, ejuſque reſcriptum ad univerſos totius orbis epiſcopos, & quod poſteriori concilio plenario totius Africæ contra ipſum errorem breviter conſtituimus.* Citat quidem hæc verba etiam Annalium ſcriptor *a* : ſed ait, plenarium Africæ concilium ab Auguſtino *poſterius* dici, reſpectu ejus, quod Innocentii tempore celebratum erat. Atqui non amplius loquitur is de ſynodis ſub Innocentio habitis, (qualia fuiſſe dicit Carthaginenſe & Numidiæ concilium) ſed iis, quæ ſub Zoſimo coacta fuerunt. Apertè igitur indicat, ante plenarium Africæ concilium habitum eſſe aliud particulare, ex quo literæ ad Zoſimum miſſæ ſint in Cæleſtianâ cauſſâ. Quod iſtarum fuerit literarum argumentum, cognoſcere poſſumus ex Auguſtini lib. ſecundo ad Boniſac. cap. I I I. *Hoc ut plenius & manifeſtius in illo* (Cæleſtio) *fieret, exſpectabatur venturis ex Africâ literis; in quâ provinciâ ejus aliquanto calliditas evidentius innotuerat : quæ Romanæ* (ſcrib. Romam) *literæ venerunt, id continentes, non ſufficere hominibus tardioribus & ſolicitioribus, quod ſe generaliter Innocentii epiſcopi literis conſentire fatebatur; ſed aperte eum debere anathematizare, quæ in ſuo libello prava poſuerat; ne, ſi id non feciſſet, multi parum intelligentes, magis in libello ejus illa fidei venena à ſede Apoſtolicâ crederent approbata, propterea quòd ab illâ dictum erat, eum libellum eſſe Catholicum, quàm emendata, propter illud, quòd ſe Papa* (leg. Papæ) *Innocentii literis conſentire ipſe reſponderat.* Et hæc de particulari ſub Zoſimo concilio.

a *Adam.* 418. p. 425. *edit. Mor.*

Cap. XLV.

De ſynodo Africæ univerſali.

PRæterea alterius Africæ concilii, ejuſque plenarii ac generalis, meminit Auguſtinus, ut vidimus. Hoc, anno CCCCXVIII, Honorio XII. & Theodoſio VIII. Coſſ. ſub Aurelio Carthaginenſi epiſcopo habitum eſt. Κατ᾽ ἐξοχὴν Africana Synodus vocari ſolet: ut ab Oroſio apolog. de arbitrii libertate *a*, ubi ex eo citat cap. VI, item à concilio Valentino Gall. cap. III. *b* Hujus ſynodi octo habemus canones, optimo ſanè ordine digeſtos: ut libb. ſeqq. oſtendemus. Vulgò iſti tribuuntur concilio Milevitano. Atqui quæ iſtoc, uti & primo ſecundoque Carthaginenſi, fuerant decreta, eadem poſtea Carthaginenſi tertio, ſive hoc plenario Africæ concilio, recenſita ſunt & approbata. Hæc cauſſa eſt, cur Carthaginenſis primæ, aut ſecundæ, vel Milevitanæ Synodi canones, nulli legantur in ipſo codice canonum eccleſiæ Africanæ, quem ante biennium Græco-Latinum edidit Cl. V. Chriſtianus Juſtellus. Quid enim illis opus? cùm nihil Synodi iſtæ decreverint, quod non item Carthaginenſi I I I ſit ſancitum, & quidem tum plenius, tum majori cum autoritate; quando ad eam, præter Milevitanos patres, etiam reliquæ Africæ, hoc eſt, ex proconſulari, Byzacenſi, Tripolitana, & Mauritaniarum provinciis, convenerant eccleſiarum legati. Unde liquet, errare eos, qui canones concilii Milevitani, aut alterutrius Carthaginenſis, (par enim horum ratio eſt) intercidiſſe arbitrantur.

a P. 697. *edit. Col.*
b T 3. *concil. p.* 652. *edit. Col.* 1606.

trantur. Quippe, uti diximus, Carthaginenſis tertiæ canonibus continentur: qui adhuc ſuperſunt. Similiter falluntur, quibus eſt perſuaſum, Milevitanæ ſynodi eſſe canones eos, qui illi in conciliorum tomis tribuuntur vulgo, & ejuſce concilii nomine à doctis hactenus citari ſolent. Nam tertii eſſe Carthaginenſis (tertii, inquam, in Pelagianâ cauſsâ, ſed minimùm ſeptimidecimi eorum, quæ tempore Aurelii epiſcopi Carthagine habita ſunt) fidem fecerit auctoritas tum MSSorum librorum, quos inter vetuſtus codex Monaſterii Sancti Bavonis in urbe Gandavenſi: tum editionum variarum, uti Colonienſis Petri Quentelii anni ↀIↄIↄXXXVIII *a*, & alterius, ejuſdem anni ↀIↄLI *b*. quarum utramque procuravit Petrus Crabbe: imò, ut alias omittam, nuperæ Colonienſis Severini Binnii, anni ↀIↄCVI *c*. His adde codicem *d* canonum eccleſiæ Africanæ capite CVIII. item codicem *e* canonum veteris eccleſiæ Romanæ cap. LXXVI. concilii Africani. item Cæleſtinum epiſt. ad Gall. c. x. Hadrianum I. *f* in Epitome canonum, quam Carolo M. Romæ obtulit; Anaſtaſium Nicænum quæſt. LXV. & Photium μυριοβίβλῳ cap. LIII. à quibus omnibus canones iſti Carthaginenſi concilio ſanciti dicuntur: nec hactenus ullus occurrit ſcriptor antiquus, qui tribuerit Milevitano. Quod doctiſſimus Photii interpres & ſcholiaſtes, Andreas Schottus, monet, à Photio illud Carthaginenſe intelligi, cujus epiſtola Synodica inter Auguſtinianas extat, hoc eſt, Carthaginenſe ſecundum; id abunde eo refellitur, quòd iſtud celebratum eſt ab epiſcopis LXVII; at Photius loqui ſe dicit de Carthaginenſi, quod epiſcoporum fuit CCXXIV. Intelligit igitur Carthaginenſe tertium, ſive univerſale Africæ concilium, quod ab epiſcopis CCXIV habitum eſſe, dicit Proſper adverſus Collatorem cap. x. *Errarunt igitur ducenti quatuordecim Sacerdotes, qui in Epiſtolâ, quam ſuis conſtitutionibus protulerunt, ita Apoſtolicæ ſedis antiſtitem B. Zoſimum ſunt allocuti, &c.* Meminit ejuſdem Micrologus cap. v: *Octavum*, inquit, *Africana provincia concilium (cui ſanctus Auguſtinus, imo ducenti & quatuordecim ſancti patres interfuerunt) capitulo duodecimo ita conſtituit.* Quòd autem Photius denario auctiorem epiſcoporum numerum facit, hoc inde eſſe arbitror, quòd in librum inciderit, ubi pro CCXIV ſcriptum eſſet CCXXIV: quem numerum, in quodam Proſperi Chronicorum codice, etiam reperit Arnoldus Pontacus. Omnino igitur culpam hanc Romano librario tribuere malim, quam, cum doctiſſimo Juſtello, Photii exſcriptori; quaſi nempe is pro σιδ´ ſcripſerit σκδ´. qui error minus eſt proclivis, quàm iſte alter. Idem etiam ex ſuperiori Proſperi loco corrigendus in Chronicis: ubi ſic ſcribi ſolet: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum decem & ſeptem epiſcoporum, ad Pontificem Zoſimum Synodalia decreta prolata ſunt: quibus probatis, per totum mundum hæreſis Pelagiana damnatur.* Omnino enim pro XVII ſcribi debet XIV. prout rectè eſt in quibuſdam MSSis, & apud Proſperi exſcriptorem, Marianum Scotum. Occaſionem errori præbuit concilium Carthaginenſe IV, quod ſub Bonifacio indictum fuit anno CCCCXIX. Nam hoc epiſcoporum fuit CCXVII. Eſtque hic ille conventus, in quo codex canonum eccleſiæ Africanæ (quem Græco Latinum edidit nuper Juſtellus) ex canonibus conciliorum XVIII, quæ ſub Aurelio, Carthaginenſi epiſcopo, celebrata erant, compoſitus fuit. Quæri poteſt, quâ de ſynodo intelligi debeant verſus hi Proſperi lib. de ingratis cap. II.

Condita ſunt & ſcripta manent, quæ de cataractis
Æterni fontis fluxere undante meatu,
Et tercentenis procerum ſunt edita linguis.

Centuriatores Cent. V. cap. v. *g* interpretantur de trecentis qui libros adverſus Pelagianos ſcripſerint. Sed hoc, ut innumera alia apud eoſdem, planè putidum eſt. Baronius *h*, eumque ſecutus Claudius Menardus *i*, de ſynodo Carthaginenſi II & Milevitanâ loqui putant, eò quòd non multò antè gemini ſenum cœtus meminerit Proſper. Sed obſtat, quòd Carthaginenſi iſti ſolùm interfuerint epiſcopi LXVII, Milevitanæ autem LIX. quemadmodum ex nominibus eorum liquet, quæ habemus in utriuſque concilii literis ad Innocentium. Quare verius eſt, quod Baronius addit, poſſe etiam intelligi utrumque Carthaginenſe. Nempe illud, quod patrum erat LXVII, itemque quod à ducentis & quatuordecim fuiſſe celebratum, paullò ante ex Proſpero, optimo ſui interprete, vidimus. Mirum tamen, adnumerari illis patres ſecundi Carthaginenſis, cùm iidem qui ſecundo, hi etiam tertio Carthaginenſi interfuerint. Omnia liquidiora erunt, ſi pro *tercentenis* legatur *bis centenis*. Quomodo tamen à Proſpero ſcriptum fuiſſe, ſpondere non auſim. Poſſevinus verò, cùm in Apparatu ſuo ſcribit, generale Africæ concilium ſub Zoſimo à CCXXVII epiſcopis habitum eſſe, cunctis tam MSSis quàm excuſis Proſperi codd. refellitur. Et hæc de Africano concilio univerſali. In conciliorum Tomis legere eſt canonum plurimorum σύγγραμμα, editorum nomine concilii Africani, in quibus & Pelagius Cæleſtiuſque damnantur. Sed canones illi ad Pelagianam cauſſam pertinentes ſunt illi ipſi, qui univerſali Africæ concilio ſunt decreti. Nec σύγγραμμα illud aliud eſt quam farrago canonum, qui non uno, ſed conciliis variis decreti ſunt, & à compilatore per ſatyram poſtea congeſti, imperiteque unius concilii nomine inſcripti; uti etiam monuit Ferdinandus de Mendoza lib. II. de confirmando concilio Illiberitano cap. I, pag. 4. Quare non eſt quod de eo quicquam hoc loco dicamus; cùm, quæ in Pelagianâ cauſsâ continet, ea ex Carthaginenſi ſive univerſali Africæ concilio adſerantur, uti diximus.

a T. 1. Fol 305.
b T. 1. pag. 514.
c T. 1. pag 612.
d Pag. 289.
e Pag. 260. edit. Pariſ. 1609 excuſ. juxta exemplar Moguntinum an. 1515.
f T. 3. concil. p. 290. Col. 1606.
g Col. 558.
h T 5 Annal. p. 392. edit. Morat. an. 1602.
i Notis ad Auguſt. adverſum Julianum libb. duos poſter. p. 467.

CAP. XLVI.

De concilio Gallicano, tempore Cæleſtini.

SEptimum eſt concilium Gallicanum anni CCCCXXIX. quo Florentius & Dionyſius coſſ. fuere. Ad horum conſulatum ſic ſcribit Proſper in Chronicis: *Agricola Pelagianus, Severiani epiſcopi Pelagiani filius, Eccleſias Braſtania* (l. Britanniæ) *dogmatis ſui inſinuatione corrupit. Sed adactione Palladii diaconi, papa Cæleſtinus Germanum Antiſſiodorenſem epiſcopum vice ſuâ mittit, ut, deturbatis hæreticis, Britannos ad Catholicam fidem dirigat.* Non tamen ſolus miſſus Germanus Antiſſiodorenſis, (pro quo apud Freculphum *a* vitiosè *Utiſiodorenſis* legitur) ſed etiam Lupus, epiſcopus Trecenſis: neque ſolo miſſi mandante Cæleſtino, ſed ſimul probante numeroſâ ſynodo Gallicanâ, quæ eò convenerat, quòd cognoviſſet, Pelagianos, Imperatorum legibus damnatos, profugiſſe in Britanniam, natale Pelagii ſolum, ubi latère ſe, & hæreſim ſuam facilius inſtillare poſſe ſperabant. Conſtantius presbyter *b* lib. I. de vitâ Germani cap. XIX. *Eodem tempore ex Britanniis directa legatio Gallicanis epiſcopis nunciavit, Pelagianam perverſitatem in locis ſuis late populos occupaſſe, & quamprimum fidei catholicæ debere ſuccurri. Ob quam cauſſam,* SYNODUS NUMEROSA *collecta eſt, omniumque judicio duo præclara religionis lumina, univerſorum precibus ambiuntur, Germanus ac Lupus, Apoſtolici ſacerdotes, terram corporibus, cœlum meritis poſſidentes.* Similiter Beda lib. I. hiſtor. Angl. cap. XVII. *Ante paucos ſanè adventus eorum annos, hæreſis Pelagiana per Agricolam illata, Severiani Epiſcopi Pelagiani filium, fidem Britannorum fœdâ peſte commaculaverat. Verum Britanni, cum neque ſuſcipere dogma perverſum, gratiam Chriſti blaſphemando, ullatenus vellent, neque verſutiam nefariæ perſuaſionis refutare verbis certando ſufficerent; inveniunt ſalubre conſilium, ut à Gallicanis antiſtitibus auxilium belli ſpiritualis inquirant. Quam ob cauſſam, collectâ* MAGNA SYNODO, *quærebatur in commune, qui illuc ad ſuccurrendum fidei mitti deberent: atque omnium judicio eligebantur Apoſtolici ſacerdotes, Germanus Antiſſiodorenſis &*

a T. 2. lib. 5. c. 16.
b Apud Surium T. 4.

Lupus

Lupus Trecaſſinæ civitatis epiſcopus. Quibus ex Bedæ verbis ſimul liquet, Severiani Pelagiani epiſcopi filium, qui Britanniam infecerat, Agricolam fuiſſe appellatum. Quod & Proſper in Chronicis teſtatur, uti vidimus. Sed in codd. multò plurimis, etiam eo quem Ioſ. Scaliger cum Euſebio ſuo edidit, non item illo Arnoldi Pontaci, τὸ Agricola ad ſuperiorem verſum rejicitur, corrupteque hunc in modum ſcriptum invenitur; *Felice ad patriciam dignitatem provecto, Aetius Magiſter militum factus eſt ex agricolâ, Pelagianus Severiani epiſcopi Pelagiani filius, &c.* Sanè ut Aëtius ex agricolâ magiſter militum factus dicatur, planè advertatur omnibus hiſtoricis, qui vel ortus Aetii conditionem, vel honores, quos geſſit, ſcriptis conſignarunt. Vide Iornandem de rebus Geticis cap. XXXIV. atque alios eorum temporum ſcriptores.

Quamquam verò, quamdiu Germanus & Lupus in Britannia agerent, Catholicum dogma ubique perſonaret; tamen, poſt eorum diſceſſum, hæreſis repullulavit: adeò ut Britannorum poſtulato, Germanus ſecundò iter in Britanniam inſtitueret, aſſumto tunc ſecum Severo, Lupi diſcipulo, Tricaſſinorum epiſcopo. Vide Conſtantium presbyterum de vitâ Germani lib. II. cap. I. II. III. IV. Bedam hiſtor. Anglic. lib. I. cap. XXI. & Hericum Antiſſiodorenſem *a* lib. III. & IV. vitæ B. Germani, quam ante annos ſeptingentos carmine ſcripſit ad Carolum Craſſum Imp. Inter alia de priori in Britanniam legatione & ſynodo Gallicana ſic ait:

a Vide & Henricum Huntindon Hiſtor. Angl. lib. 2. c. 6. quem, uti & B:davi, Imitat hiſtoriæ hujus teſtem Thomas Bradwardinus præfat. lib. de cauſſâ Dei contra Pelagium.

Præſulibus Gallis pandit legatio fida
Diſcrimen fidei partes lapſantis in illas.

Et mox:

Hinc ſynodus numeroſa coit, communibus illic
Cauſſa ſubeſt lachrymis.

Cumque virum virtutibus variis inclytum, & tantæ legationi parem, quæſitum eſſe dixiſſet, adjungit:

Has in Germano reputant conſiſtere dotes.

Deinde collegam ei Lupum additum ait,

Nobilis Auguſta quondam qui forte Trecarum
Præſul erat, ſignis & claro nomine ſummus.

Libro verò ſequenti, alterius profectionis cauſſam exponit his verbis:

Vix præſul poſitis humeros ſubduxerat armis
Immenſum feſſus, propriamque reviſerat urbem:
Ecce ferebantur precibus mandata coactis
Cunctorum, quiquis fuerant ex parte piorum,
In miſeros iterum peſtem recidiſſe Britannos
Dogmatis inſani.

Poſtea profectionem ipſam, & adventum in Britanniam narrat. De prædicatione verò gratiæ, & Pelagianis ex Britannia expulſis, ſcribit in hunc modum:

Hinc ſacer ad plebem ſermo convertitur omnem
De lapſu, ſeu quæ reparent impendia lapſum.
Obtinet immotis columen fundata columnis
Tuta fides, fidei pugnant pro fœdere cuncti.
Perpauci ſuberant detecta fraudis alumni.
Siſtuntur, cunctis eadem ſententia perſtat,
Mulctare exilio jugi. ſic inſula felix
Tartareâ tum peſte carens, inſignibus alma
Nunc etiam fidei caſto ſplendore coruſcat.

Denique librum clauſurus utramque profectionem tangit, ubi ſic Germanum compellat:

Tuque ô, cui toto diſcretos orbe Britannos
Bis penetrare datum, biſque intima cernere magni
Monſtra maris.

Germanum hunc Centuriatores Gnomarium vocant cent. V. cap. V. Quod σφάλμα operatum videri poterat, niſi ſimiliter in Indice vocaretur, & ſolemne eſſet ſcriptoribus iſtis, in nominibus etiam celebrium virorum errare.

Cap. XLVII.

De concilio Epheſino generali.

OCtavum in hac cauſſâ concilium œcumenicum erat, quod anno CCCCXXXI habitum eſt. Quamquam enim propter Pelagianos convocatum non fuit; tamen, Pelagianis Neſtorium damnare refugientibus, atque adeò illum etiam juvantibus, Patres occaſione eâ uti voluerunt, ad Pelagii aſſeclas unà cum Neſtorio damnandos. Hæc ita eſſe, ipſis concilii actis comprobatur. Nam T. IV. cap. VIII. *a* exſtat *exemplum relationis, quam ſacra ſynodus ad piiſſimos reges de Orientalibus tranſmiſit.* In cujus extremo legas; *Perabſurdum ſane foret, ſi toleretur, ut ducentorum & decem ſanctorum epiſcoporum ſynodo, quibus univerſa occidentalium epiſcoporum multitudo, & per hos reliquus terrarum orbis, triginta tantum ſeſe opponant. Maxime vero cùm alii ex illis jam pridem ſint ordine moti, alii* PRAVA CÆLESTII DOCTRINA INFECTI. Ejuſdem tomi cap. IX. *b* in literis ſynodalibus: *Nullam omnino velut ex ſacerdotali auctoritate poteſtatem habent, quâ illi omnino Eccleſiaſticæ communionis homini nocere aut prodeſſe poſſint: quippe cùm plerique ex illis gradu ſint moti: omnes autem* CÆLESTII *aut Neſtorii* ERRORIBUS INFECTI. Et mox can. I. *Notum facimus veſtræ ſanctitudini, quod ſi provinciæ cujuſpiam metropolitanus à ſacrâ & œcumenicâ ſynodo deſciſcens, defectionis conciliabulo ſeſe addixerit, vel poſtea quoque* CUM CÆLESTIO SENSERIT, *vel etiamnum ſentit: hujuſmodi contra provinciæ ſuæ epiſcopos nihil omnino decernere poſſe, quod* A SACRA SYNODO AB OMNI COMMUNIONE ECCLESIASTICA SECLUSUS, NULLIUS DEINCEPS POTESTATIS AUT AUTORITATIS EXISTAT. Et can. IV. *c*: *Si qui clerici deſciverunt, privatimque vel publicè Neſtorii* CÆLESTIIVE DOCTRINAM *tenere, profiterive auſi fuerint, illos ſacra* SYNODUS PRO DEPOSITIS HABENDOS *eſſe æquum cenſuit.* Item ejuſdem Tomi cap. XVIII, in epiſtolâ ſynodicâ ad Cæleſtinum, Urbis Epiſcopum *d*: *Porrò perlectis iis in ſancta Synodo, quæ* DE IMPIORUM PELAGIANORUM, CÆLESTII, PELAGII, JULIANI, *Perſidii, Flori, Marcellini, Orontii, reliquorumque eadem cum illis ſentientium* DEPOSITIONE *à pietate tua iſtic decreta & conſtituta ſunt,* JUDICAVIMUS ET NOS QUOQUE, EA SOLIDA FIRMAQUE PERMANERE DEBERE. *Quare idem omnes vobiſcum ſentientes, & nos itidem eos pro depoſitis habemus.* Qui locus planè meretur, ut (quemadmodum ἐν τοῖς χρηστομάθεσι & laudabilibus facere antiqui ſolent) τὸ χ illi vel Σ appingatur. Nam hinc diſcimus, ut Epiſcopi Romani de Pelagio Cæleſtioque judicium ab univerſali ſynodo ſit approbatum. Quod verò ex actis ſynodicis hactenus oſtendimus, idem variorum etiam ſcriptorum auctoritate demonſtratur. Proſper in Chronicis: *Congregatâ apud Epheſum plus ducentorum ſynodo ſacerdotum, Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum ſibi juvabant dogma, damnatur.* Et adverſus Collatorem: *Per hunc virum* (Cæleſtinum) *etiam Orientales Eccleſiæ geminâ peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo, Alexandrinæ urbis antiſtiti, glorioſiſſimo fidei Catholicæ defenſori, ad execrandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur.* Hæc cauſſa eſt, cur idem Proſper unum utriusque hæreſios ſcripſerit epitaphium: quod præmittitur carmini περὶ ἀχαρίστων. Etiam Gregorius M. lib. V. epiſt. XIV. Pelagium eâ ſynodo damnatum teſtatur. Item Photius μυριοβίβλου cap. LIII. Ἀναθεματισθῆναι αὐτὴν ἡ (τῶν Πελαγιανιστῶν) αἵρεσις καὶ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγίᾳ συνόδῳ.

Cæterùm, quia præter Epheſinam veram etiam pſeudoſynodus habita Epheſi fuit: hinc contigit, ut nonnullis

a P. 572. edit. Ingolſt.
b Pag. 574.
c Pag. 575.
d Pag. 601.

veræ

veræ falſæque ſynodi acta permiſcentibus, pro genuinis actis, quibus Pelagius Cæleſtiusque damnabantur, adulterina cœperunt circumferri: ad quæ, Gregorii Magni ævo, à Pelagianis provocabatur. Sed fraudem vidit & detexit Gregorius: quem adi lib. v. epiſt. xiv. lib. vii. epiſt. xlvii. & imprimis lib vi. epiſt. xxxi.

Cap. XLVIII.

De Synodo Arelatenſi.

NOnum conciliorum, quod Pelagii dogma improbarit, Arelatenſe fuit, quod epiſtolæ Fauſti ad Lucidum ſubſcripſit. Eo Pelagium damnari hæc epiſtolæ verba oſtendunt: *Anathema illi, qui, inter reliquas Pelagii impietates, hominem ſine peccato naſci, & per ſolum laborem poſſe ſalvari, damnandâ præſumtione contenderit, & qui eum ſine gratiâ Dei liberari poſſe crediderit.* De vero hujus concilii tempore, paullò pòſt edisſertabimus. An autem hæc ſynodus ita damnet Pelagianos, ut interim non obſcurè inclinet in Semipelagianorum partes: hoc commodiùs diſquiremus, cùm opere hoc ipſo tractabimus de actibus illis divinæ bonitatis, qui electis cum reprobis ſunt communes.

Cap. XLIX.

De Concilio Lugdunenſi.

DEcimum in hac cauſsâ concilium eſt Lugdunenſe, quod Arelatenſis ſynodi decreta comprobavit: ſed aliqua ei adjici voluit. Fauſtus præfat. ad Leontium: *In quo quidem opuſculo, poſt Arelatenſis concilii ſubſcriptionem, novis erroribus deprehenſis, adjici aliqua ſynodus Lugdunenſis exegit.* Hujus concilii poſtulato ſe librum ſuum ſcripſiſſe, ibidem Fauſtus ait. Nec tamen ea ipſa, quæ Lugdunenſes Patres adjici voluerunt, planè illa eſſe putamus, quæ capitibus ab Arelatenſi concilio approbatis in libello ſuo adjicit Fauſtus. Nam quamquam ex ſuperioribus ejus verbis ſatis paret, Prædeſtinatorum dogma, ut Arelatenſi, ita etiam Lugdunenſi concilio fuiſſe damnatum: nec obſcurè dicatur, Lugdunenſem ſynodum plura improbaſſe in Prædeſtinatis, quàm Arelatenſem, tamen ut qui Lugdunenſi concilio interfuerunt, in tantùm, ac à Fauſto factum, ab Auguſtini mente receſſerint, ſingulaſque Fauſti ſententias comprobarint; hoc verò cur de patribus iis credam, cauſſam ſatis gravem videre hactenus non poſſum. Quin potiùs judico, Fauſtum, mandati limites excedendo, ſynodum eam decepiſſe. Sanè libellum ejus à ſynodo Lugdunenſi comprobatum fuiſſe, nullis demonſtrari indiciis poteſt.

Cap. L.

De tempore Concilii Arelatenſis & Lugdunenſis.

DE utriusque hujus ſynodi tempore dicendum nunc aliquid nobis, cùm propter alios, tum Severinum Binnium, virum & eruditum & induſtrium: ſed qui ſubinde, in digerendo & illuſtrando operoſiſſimo Conciliorum opere, aliquid (& qui fieri aliter potuit?) humanitus patiatur. Hic igitur cùm dixiſſet a, concilium Arelatenſe III celebratum eſſe ſub Iohanne I, inque eo de ſervandâ Eccleſiæ diſciplinâ in ordinandis miniſtris actum eſſe, in iſtum modum ſcribere pergit: *Hac ſynodo, ſubſcriptione Epiſcoporum, approbata eſt illa epiſtola Fauſti Regienſis; quam dedit ad Lucidum quendam, magni nominis presbyterum, Prædeſtinatorum hæreſin ſectantem, &c.* Mox Fauſti & Lucidi litteras concilio ipſi ſubjicit. Quid moverit eum, ut ita ſentiret, obſcurum non eſt. Nempe arbitrabatur, Arelatenſe hoc tertium, eorum eſſe Arelatenſium primum, quæ poſt ortos Pelagianos ac Semipelagianos habita ſunt. Unde conſequitur, Fauſtum nec primo, nec ſecundo Arelatenſi interfuiſſe. Sanè de primo non repugnamus. Nam ante Pelagii tempora habitum eſſe, inde certò liquet, quòd in Cæciliani cauſsâ coactum fuerit contra Donatiſtas. Quare Conſtantini M. & Sylveſtri Papæ temporibus habitum eſſe, veriſſimum eſt. Nempe vel anno cccxxvi. ut vulgo ſcribunt: vel potius mox poſt obitum Melchiadis: ut docet Ferdinandus Mendoza de confirmatione Illiberitani concilii lib I. cap. II. pag. 27. Nam quòd objici poſſet, poſt concilium Nicænum fuiſſe habitum, quia in eo Arrianorum mentio fiat can. VIII, rectè monet Mendoza, tum hic tum apud Gratianum in cap. de Arrianis, de conſecrat. diſt. 4. pro Arrianis legi debere Afris; quandoquidem de cauſsâ Afrorum, Cæciliani & Donati, eo concilio actum fuit. Sed de altero quod ſibi Binnius ſumit, hoc minimè verum putamus. Fatemur quidem, illos errare, qui, primis conciliorum editionibus decepti, illud ejuſdem Conſtantini temporibus habitum eſſe arbitrantur. Sed quamquam minus ſpiſſo, tamen errore etiam tenetur Binnius, cùm cenſet, indictum eſſe tempore Valentin. & Theodoſ. Impp. ac Siricii Papæ. Video, proram & puppim illi eſſe, quòd concilii ejus can. XVII Bonoſiacorum mentio fuerit: hi autem ante Siricii tempora non innotuerint. Sed profectò hinc non aliud colligere debuit, quàm, non eſſe habitum ante tempora Siricii: eoque Arelatenſis ſecundi ſubſcriptionem, quæ in primis editt. legebatur, rectè in noviſſimâ ad primum Arelatenſe referri. Verùm ut hinc Binnius concludat, concilium iſtud Siricii tempore inſtitutum eſſe, eoque multo ante Pelagianos exortos habitum eſſe, equidem non video. Pari enim jure dixerit, Conſtantii & Conſtantis Impp. temporibus fuiſſe coactum, quia eorum, qui ſub illis orti, canone ejuſdem concilii ſextodecimo mentio fit. Vel (quod noſtræ impensè favet ſententiæ) circa Gelaſii tempora concilii ejus Patres coiiſſe, quandoquidem is conjunctim Photinianos & Bonoſiacos damnavit. Verùm faceſſant hæ nugæ. Nos potius, quia Arelatenſe concilium approbavit epiſtolam Fauſti, & ejus tempus aliis indiciis cognoſci certò non poteſt, in eam venimus ſuſpicionem, ut hoc putemus eſſe illud ipſum concilium, quod ſubſcripſit literis Fauſti. In eo ſi nos ratio fugerit, proximum eſt, ut dicamus, quemadmodum aliorum multorum, ita illius quoque concilii, quod Fauſti tempore Arelate habitum fuit, acta Synodica deperiiſſe: illud verò Arelatenſe, quod tertium vulgo vocatur, revera fuiſſe quartum. Niſi hoc magis veriſimile aliquis putet, canones duorum Arelatenſium conciliorum in unum coaluiſſe: eoque non quidem acta planè interiiſſe, ſed alterius Arelatenſis, ſeu ſecundi, ſeu tertii nomine, nunc legi: quomodo in Milevitano, & aliis non paucis, duorum conciliorum canones in unum conflatos eſſe conſtat. Sed ut in his conjecturâ aliquâ opus eſt, ita illud extra controverſiam omnino poſthac poni debet, neutiquam ſubſcriptionem literarum Fauſti eſſe à concilio iſtoc Arelatenſi, quod vulgo tertium nominatur, quodque ſub Cæſario Arelatenſi, tempore Joannis Papæ, celebratum fuit. Hæc enim Binnii ſententia planè abſurda eſt, ac vel unico pedatu obteri ab eo poterit, qui utrumque Arelatenſium patrum indiculum, immo qui triplicem editionem, conferre non gravabitur. Quarum prima, Fauſti eſt illa, quæ ſeorſim prodiit, procurante Eraſmo: quam expreſſi ab exteriori latere. Secunda, Fauſti illa, quam expreſſi ex Bibliothecâ Patrum Margarini. Tertia, Arelatenſis concilii illâ in chartâ interiori.

a Tom. 2. pag. 386. edit. Col. 1606.

Nam Arelatenſi quidem, quod Fauſti epiſtola ſubſcripſit, hi interfuere Epiſcopi; juxta editionem Margarini in Bibliothecâ Patrum.

Amicalis.	Amicalis.
Auxianus.	Auxanius.
Baſilius.	Baſilius.
Claudius.	Claudius.
Euphronius.	Crocus.
Eutropius.	Euphronius.
Fauſtus.	Eutropius.
Græcus.	Fauſtus.
Joannes.	Fonteius.
Julianus.	Græcus.
Leontius.	Ioannes.
Leucadius.	Iulianus.
Licinius.	Leucadius.
Mamertus.	Iulianus.
Marcellus.	Leontius.
Megetius.	Licinius.
Opilio.	Mamertus.
Paulus.	Marcellus.
Prætextatus.	Megetius.
Pragmatius.	Opilio.
Theoplaſtus.	Patiens.
Virianus.	Paulus.
Viventius.	Prætextatus.
	Pragmatius.
	Theoplaſtus.
	Verianus.
	Ulſicinus.
	Viventius.

Canonibus verò Concilii Arelatenſis, quod tertium vocatur, iſti ſubſcripſerunt.

Agricii nomine Cataphronius.
Cæleſtinus.
Cæſarius.
Conſtantini nomine Leontius.
Contumelioſus.
Cyprianus.
Eucherius.
Florentius.
Galliani (lego, Gallicani) nomine Meterius.
Ioannis nomine Deſiderius.
Iulianus.
Maximus.
Philagrius.
Prætextatus.
Promanus (ſive Porcianus.).
Severi nomine Cataphronius.

Cùm ſubſcriptiones iſtæ, ne quidem unius in epiſcopi nomine conveniant, profectò luce ipsâ clarius eſt, unam eſſe Synodum non poſſe, quæ Fauſti literis, quæque Arelatenſis tertiæ canonibus ſubſcripſit. Quod quia ſatis nunc clarum eſt, diſtinctè deinceps oſtendemus, quando utraque iſtæc Arelatenſis ſynodus habita ſit. Ac prius de illa videamus, cui præfuit Cæſarius Arelatenſis. In conciliorum Tomis celebrata hæc eſſe dicitur æra CCCCLXI, qui fuerit annus Chriſti CCCCXXIII. Quod falſum eſſe omnes agnoſcunt. Verùm Bellarminus teſtatur, in libb. aliis ſcribi æram CCCCXCII, qui fuerit annus Chriſti CCCCLIV. Atque hunc ipſe verum Arelatenſis concilii annum eſſe autumat. Nos (quo nihil in numeris frequentius) integrum centenarium excidiſſe putamus, eoque pro æra CCCCLXI ſcribimus CCCCCLXI, qui fuerit annus Chriſti DXXIII, vel potiùs, quia Bellarminus in libris aliis integrum numerum in binarium deſinere teſtatur, ſcribimus, ærà CCCCCLXII. hoc eſt Chr. DXXIV. Bellarmineam æram refellit, quòd Cæſarius huic concilio præfuit, & qui ſubſcripſere, iidem ſunt, qui cum Cæſario interfuerunt concilio Arauſicano ſecundo. Hoc autem anno DVIII, vel potius DXXIX habitum eſſe, ſolidè inferius oſtendemus. Quare ſequitur, circa Arauſicani concilii tempora hujuſce ſynodi patres conveniſſe: nempe triennio antè, hoc eſt DXXIV. Nam in proloquio ejus dicitur, celebratum eſſe conſule Opilione. At in Marcellini Chronico ad annum DXXIV diſertim legimus, INDICTIONE II. IUSTINO II. & OPILIONE COSS. Quare etiam in proloquio illo, pro Marciano, rectiùs IUSTINO ſcribatur: vel potius Iuſtini & Vincomali nomina planè inducantur. Cauſſam hujus erroris indicabimus. Scriptum ſimpliciter erat, *conſule Opilione*, præterito Cæſare, ut ſæpè aliàs. Librarius, vel alius, eùm ambigeret, quod tempus ſignaretur, Faſtos conſuluit, ac in Marcellini Chronico, atque aliis ad annum CCCCLIII reperit hæc verba: INDICTIONE VI. *Vincomalo & Opilione Coſſ.* Quocirca, cum minimè cogitaret, alterum etiam Opilionem poſt annos LXXI conſulatum geſſiſſe; ſeu alienæ memoriæ conſulturus, Marciani & Vincomali nomina oræ allevit: quæ in contextum poſtea irrepſere. De Arelatenſis ejus tempore, quod tertium numerari ſolet, ſatis diximus. Nunc videamus de tempore alterius Arelatenſis, cui Auxianus præfuit, quodque Fauſti ad Lucidum literas approbavit. Hoc illo, de quo hactenus egimus, multo eſſe antiquius, manifeſtis comperimus indiciis. Ac primò inde, quòd Sidonius Apollinaris ad pleroſque eorum Epiſcoporum, qui concilio interſuerunt, atque ad ipſum etiam Fauſtum, literas miſit. Nam ad Euphronium ſcribit epiſt. VIII. lib. VII. & epiſt. II. lib. IX, ad Eutropium epiſt. VI. lib. I. & ep. VI. lib. III. & epiſt. V. lib. V. ad Fauſtum epiſt. III. lib. IX. & epiſt. IX. lib. IX. ad Iulianum ep. V. lib. IX. ad Migecium epiſt. III. lib. VII. ad Patientem ep. XII. lib. VI. ad Pragmatium ep. II. lib. VI. Quatuor tantum ſunt, ad quos non ſcripſerit, Auxianus, Claudius, Leucadius & Paullus. Ex quibus Auxiani ſive Auxami (ſi pro Auxanio ſic legi debet, ut Baronius quidem putat) mentionem etiam habes in epiſtolâ ad Leontium, alioſque epiſcopos, ſuper cauſſâ inter ipſum & Ingenuum Ebredunenſem, miſſâ ab Hilaro Papa, qui anno CCCCLXI & ſexennio pòſt Romanæ præfuit Eccleſiæ. Porrò omnium iſtorum etiam meminit Lucidus in ſuarum literarum inſcriptione, quas miſit ad patres concilii Lugdunenſis. Verùm inſuper addit, Amicalem, Baſilium, Fonteium, Græcum, Ioannem, Mamertum, Marcellum, Leontium, Licinium, Prætextatum, Opilionem, Theophraſtum, Virianum, & Viventium. Ex his, ad Baſilium Sidonius ſcribit ep. VI. lib. VII. ad Fonteium ſive Fontelum ep. VII. lib. VI. & ep. IV. lib. VII. ad Græcum ep. VIII. lib. VI. & ep. II. lib. VII. & ep. IV. lib. IX. ad Mamertum epiſt. I. lib. VII. ad Leontium ep. III. lib. VI. ad Theophraſtum ep. IV. ibid. V. & ep. V. lib. VI. Ioannis verò meminit ep. XXV. lib. V. Nec leve illud pondus habet, quòd Sidonius ad Fauſtum ſcribit, tanquam ad virum ætatis provectiſſimæ: ut quem, licet non ſine ὑπερβολῇ, Iuvenalis exemplo, dicat, jam dexterâ annos ſuos com-

computare, hoc eſt annum expleſſe centeſimum: ut haut diu ſupervixiſſe, nedum conſiliis interfuiſſe poſſit. Atqui Sidonius vel non pervênit uſque ad tempora Anaſtaſii Impp. hoc eſt, annum CCCCXCI, (ſane Leonis & Zenonis Impp. tempore floruit, uti ſcribit Gennadius in catal. Vir. Ill. cap. XCII. & ex eo Honorius Auguſtod.) vel ſummùm Anaſtaſii temporibus annos duos tres vixit. Unum eſt, quod decipere incautum poſſit. Nam quia Sidonius epiſt. ad Agricolam (quæ ſecunda eſt lib. I.) Theodoricum regem deſcribit, opinari aliquis poſſit, tam Sidonium, quàm Fauſtum, vixiſſe tempore concilii Arelatenſis tertii, cui præfuit Cæſarius, Arelatenſis Epiſcopus. Cæſarium enim Theodorici, Gothorum regis, tempore floruiſſe, teſtatur Cyprianus in ejus vitâ. Sed facilè eximus hunc ictum. Nam quamquam Severinus Binnius, notis in concilium Taraconenſe a, eundem eſſe exiſtimet Theodoricum, quem Sidonius epiſt. ad Agricolam deſcribit, & illum, cujus Caſſiodorus cancellarius fuit: tamen nobis nihil certius, quam, antiquiorem multò fuiſſe illum Sidonii; quicum & ſe pila luſitaſſe, eadem epiſt. Sidonius ſcribit. Siquidem iſte tempore Marciani Imp. Fl. Avito, Sidonii ſocero, auctor fuit, ut, Maximo a Romanis diſcerpto, quod annô contigit CCCLIV, ſuſciperet imperium Romanum; atque ad hoc auxiliares eidem copias præbuit: quemadmodum Sidonius in Aviti panegyrico teſtatur, & Caſſiodorus in Chronico, & Diaconus in Marciano. Unde liquet, quo judicio iſtæc Sidonii de Theodorico epiſtola, variis Caſſiodori, aut edicto Theodorici, vel Ennodii in Theodoricum panegyrico, appingi ſoleat, cùm hic ſit Theodoricus Veronenſis, Gothorum & Italiæ rex, qui poſt Odoacrum interfectum (quod anno factum CCCCXCIII) in Italia imperavit annis XXXVIII. Ex hiſce omnibus ſatis liquet, quando Fauſtus fuerit epiſcopus Regienſis: nempe tempore Sidonii, qui ad eum ſcribit, uti & ad Claudianum Mamertum, qui libris tribus reſpondit opuſculo Fauſti de anima ſive de creaturis, quòd incorporei iſtis nihil inſit. Sed hinc quidem apparet, vixiſſe intra annum CCCCL & Ix. ac proinde Arelatenſe concilium, cui interfuit Fauſtus, annis minimùm XXIV recentius eſſe illo, cui præfuit Cæſarius: quod ad refellendum Binnianum errorem ſatis eſt: nondum tamen conſtat, quo anno Arelatenſi interfuerit Fauſtus. Tempus illud ſic propius attingemus. Proſper Aquitanicus minimùm pervenit ad annum CCCCLXIII. quem ad annum eum collocat in Chronico ſuo Marcellinus. At inter Proſperi & Fauſti epiſcopatum intermedius eſt epiſcopatus Maximi Abbatis: ut conſtat ex Sidonii Apollinaris carm. Euchariſt. ad Fauſt. Ut ſatis veriſimilis ſit eorum ſententia, qui Fauſtum circa annum CCCCLXXII epiſcopum factum dicunt. Quod ſi Proſper, non in Galliâ, ut Scaliger, Baronius, Bellarminus, & alii putarunt; ſed in Italiâ, quod veriſimile magis videri ſuperius diximus, Regienſis fuerit epiſcopus: jam quidem ex Proſperi ætate judicium peti non poteſt, ſed tamen ex Sidonii literis qualecunque argumentum deducitur. Nam Sidonius ait, Gennadium vixiſſe tempore Leonis & Zenonis, qui anno CCCCLXXIV imperare cœpit. Ita ex parte unâ, ſpatio illi quinquagenario, jam viginti duos annos circiter præcidimus. Ex parte item alterâ annos ſex decidimus. Nam Gelaſius Papa vivere deſiit anno CCCCXCVI. ei autem Gennadius dicavit librum Vir. Ill. quo Fauſti tractatum de gratiâ & libero arbitr. commendat. Imò Gelaſius idem anno CCCCXCIV librum Fauſti inter Apocrypha retulit. Atqui, antequam ſcriberet hanc diatribam Fauſtus, concilium Arelatenſe & Lugdunenſe habita erant: ut paret ex ejus præfat. ſeu fidei profeſſione ad Leontium. Ergò inter annum CCCCLXXII & CCCCXCIV concilium utrumque peractum eſt. Quo autem anno, difficile dictu eſt: ſed putamus eſſe annum CCCCXCI aut proximum. Cui ſententiæ favet, quòd apud Adonem Viennenſem hæc legimus: *Fauſtus ex abbate Lirinenſis monaſterii apud Rhegium Galliæ epiſcopus factus, Pelagianum dogma deſtruere conatus, in errorem labitur: unde qui ejus ſenſus in hac parte Catholicos prædicant, ſicut Gennadius De Illuſtribus viris, omnino errant.* Hæc ille ad annum CCCCXCII: quo ſi Fauſtus ſenſus ſuos libro de gratiâ & libero arbitrio ſpargere cœpit, conſequitur, eòpſe vel præcedenti anno Lugdunenſe concilium habitum eſſe, cujus ſe juſſu ſcripſiſſe dicit Fauſtus. Ac par ratio ſynodi Arelatenſis, quando eam pauxillo tantum tempore anteceſſiſſe, ſatis clarum eſt ex iis, quæ de occaſione ſynodi Lugdunenſis, & Lucidi παλινῳδίᾳ, diximus.

a Tom. 2. conc. pag. 371.

Sed quis Auxianus iſte, qui in Arelatenſi concilio primus ſubſcripſit? Num ille, cujus Sidonium meminiſſe diximus epiſt. ad Leontium? Sed obſtare videtur, quòd in hoc concilio primus fuerit ſubſcripturus Arelatenſis epiſcopus. Atqui eo tempore alium fuiſſe epiſcopum, ſeries ipſa evincere videtur. Nam Patroclo Honoratus, Honorato Hilarius, Hilario Ravennius, Ravennio, ut ajunt, Eonius, Eonio Cæſarius ſucceſſit: quorum primi tres ante Fauſti epiſcopatum diſceſſerant; Cæſarius verò annis aliquot poſt ſcriptum hunc à Fauſto librum factus eſt epiſcopus. Verùm quod Ravennio Eonium ſucceſſiſſe ajunt, quem veterem laudare poſſunt auctorem? Nobis ſanè veriſimile fit, poſt Ravennium Auxanium; poſt illum, Eonium Arelatenſi Eccleſiæ præfuiſſe. Et fortaſſe alii quoque interceſſerint: de quo certiora, puto, docere nos poſſet Eccleſia Arelatenſis. At ſanè demus illis, quod ſibi ſumunt. Nec ſic rem confectam habent. In mentem enim venit, pro Auxanio Eonium reſcribi poſſe: qui non Arelatenſis fuiſſe epiſcopus videri queat, quando ad eum Gelaſii extat epiſtola. Facilis verò in his nominibus lapſus librarii fuit, præſertim ſi pro Eonius ſcribi debet Æonius, quia Græcè ſit Αἰώνιος, quod minus ab Auxanius abit. Adde quòd inde error potuerit oriri, quod Auxanius quidam poſt Cæſarium fuerit epiſcopus Arelatenſis, anno IↃXLIV, quo tempore ad eum ſcripta exſtat epiſtola Vigilii Papæ. Fortaſſe etiam uterque & Æonius & Auxanius ſubſcripſit, ſed nomen alterius librarii incuriâ eſt omiſſum. Sed utcumque hoc fuerit, nihil ſanè cauſſæ eſt, cur iccirco dicamus ſubſcriptionem iſtam à Fauſto eſſe confictam: qui, ſi tale quid deſignaſſet, non tacuiſſet illud Maxentius, Fauſto infeſtiſſimus, adverſus quem commentationem Maxentii habemus: ut de aliis nihil dicam, qui, cum Fauſti & ejus dogmatis meminerunt, indignum adeò facinus verbo ſaltem attigiſſent.

Cap. LI.

De Concilio Romano.

Undecimum in eâdem controverſiâ Romanum concilium fuit, in quod anno CCCCXCIV Gelaſius cum LXX epiſcopis convenerat. Decretum verò condiderunt, quòd Auguſtini & Proſperi ſcripta commendentur; Caſſiani & Fauſti improbentur. Habes illud non ſolùm in Collectione conciliorum, ſed etiam in decreto Gratiani part. I. diſtinct. XVI. Sed in ea editione, quæ Gregorio XIII procurante divulgata eſt, Caſſiani nomen expunctum invenitur, præter antiquiorum omnium editionum fidem.

Cap. LII.

De Concilio Sardinienſi.

Duodecimum eſt concilium Africanorum patrum in Sardiniâ exulantium: quorum epiſtola ſynodica ad Joannem presbyterum & Archimandritam, & Venerium diaconum, atque alios, una cum tribus Fulgentii de Prædeſtinatione libris, Jacobi Sirmundi beneficio, Pariſiis in lucem revocata eſt, anno CIↃIↃCXII. Concilii hujus tempus iſtum in modum indagavimus. Scribunt Patres in epiſtolâ ſuâ: *Quorum* (ſancti Auguſtini ad Proſperum & Hilarium librorum) *mentionem beatæ memoriæ Hormiſda, ſedis Apoſtolicæ glorioſus antiſtes, in epiſtolâ, quam conſulenti ſe ſancto fratri, conſacerdotique noſtro Poſſeſſori a reſcripſit, cum magno præconio Catholicæ laudis*

a Hinc liquet errare Centuriatores Magdeburgenſes, cùm cenſent epiſcopum hunc Africanum eſſe nominis incerti, ſed fuiſſe poſſeſſorem defenſoremque librorum Fauſti: ut ipſi loquuntur Cent. V. cap. V. col. 587.

dis inſeruit. At Poſſeſſoris epiſtola ad Honorium ſcripta eſt xv. Kal. Auguſti, conſule Ruſtico: cui Gelaſius idibus Auguſti reſpondit; ut literæ amborum teſtantur. Ruſticius verò conſul fuit anno Iↄxx, ut ex Faſtis certum eſt. Satis igitur liquet, ſynodum eam habitam eſſe poſt Idus Auguſti ejus anni, quem diximus. Ante verò annum Iↄxxii. exactum, hoc concilium fuiſſe ſolutum, non minus claro indicio planum faciemus. Nam Africanos iſtos patres, qui à Thraſamundo, Vandalorum rege Ariano, anno Iↄiv, in Sardiniam erant deportati: hos anno Iↄxxii, defuncto Thraſamundo, è Sardiniâ revocavit, ſuiſque ſedibus reſtituit Childericus Catholicus: ſed priuſquam regnaret, quia ſacramento ſe obſtrinxerat Thraſamundo, nunquam ſe, ubi regnum fuerit adeptus, templa aperturum Catholicis. Quare concilium illud, nec ante Idus Aug. anni Iↄxx, nec poſt annum Iↄxxii habitum eſſe poteſt.

Cap. LIII.

De Concilio Arauſicano II.

DEcimumtertium eſt concilium Arauſicanum II: de cujus tempore non magis hiſtorici conſentiunt, quàm convenire horologia ſolent. Antiquiores quæque editiones Conciliorum (quas & Caranza in epitomâ, Centuriatores Magdeburgenſes, Joverius in editione ſanctionum Eccleſiaſticarum, & alii plurimi ſequuntur) habitum eſſe teſtantur tempore Leonis Papæ I. ſub quo in iiſdem coactum fuiſſe dicitur concilium Vaſenſe, Carpentoractenſe, & Arelatenſe III. Et ſanè circa idem tempus quatuor ea concilia fuiſſe convocata, non vanam inde conjecturam capere licet, quod omnibus iſtis præfuit Cæſarius Arelatenſis, & iidem ex parte epiſcopi interfuerunt: quemadmodum ſubſcriptiones clarè docent. Itaque ſi Arauſicani ſecundi annum cognoverimus, etiam aliorum trium propiùs tempus attingemus. Imò & Agathenſis, cui idem præfuit, quodque in eadem ab illis tempora conjicitur. Cur verò Arauſicanum hoc Leonis Papæ tempore celebratum putarint, ratio ea fuit; quòd & Proſperum, & Encherium, & Cæſarium ei ſubſcripſiſſe viderent: ſcirent autem, Proſperum Aquitanicum, è Leonis I. notario, Rhegii epiſcopum factum eſſe: Eucherius autem & Cæſarius etiam ſubſcripſerint Arauſicano I, quod inſcriptio indicat habitum eſſe Theodoſio Juniore & Cyro coſſ., hoc eſt, Theodoſii Imp. anno xxxiv. Leonis Papæ anno II. Sed quemadmodum in comœdiâ ex duobus Menæchmis, ita hic ex duobus Proſperis, duobus Eucheriis, duobus Cæſariis, tergeminus error profluxit. Nam Proſper, qui Arauſicano II ſubſcripſit, non Rhegienſis, ſed Aurelianenſis epiſcopus fuit: ut infra oſtendemus. Eucherius autem, qui Arauſicano II interfuit, non eſt idem, qui intererat Arauſicano priori, ſed alter eo junior, Cæſarii familiaris: de quo in vitâ Cæſarii ſcribit ejus diſcipulus Cyprianus, cap xxii. Cæſarius verò, qui Arauſicano II ſubſcripſit, eſt ille magni nominis epiſcopus Arelatenſis: unde & primo legitur loco. Is autem Arauſicano primo interfuiſſe non poteſt, quia illud celebratum eſt præſide Hilario, ut teſtatur ſubſcriptio. Ubi non alius capiendus Hilarius, quam is, qui necdum epiſcopus ad Auguſtinum de Maſſilienſium erroribus ſcripſerat, quique in Arelatenſi epiſcopatu ſucceſſerat Honorato. At Hilarii in locum venit Ravennius, anno ccccxlix, decimo Leonis Papæ anno, ut Leo ipſe indicat epiſtolâ ad Conſtantinum & comprovinciales epiſcopos

a Apud Baron. ad an. 449. p. 87 edit Moret. 2.

quam Aſterio & Protogene coſſ. ſcripſit a. Ravennio autem poſterior eſt Eonius: illi demum ſucceſſit Cæſarius, qui Arauſicano II. præfuit. Hunc autem poſt annum demum quingenteſimum epiſcopum eſſe factum, poſtea probabimus. Ut nihil planius ſit, quàm alium eſſe Cæſarium, qui primo; alium, qui Arauſicano ſecundo ſubſcripſit. Ficulna igitur ſunt præſidia, quibus colligi putarunt, Arauſicanum ſecundum tempore Leonis celebratum fuiſſe.

Altera eſt ſententia Baronii, qui in primâ Annalium editione anno ccccLxiii habitum putavit. Sed huic refellendæ operam non impendemus, quando ipſe, meliora à Sirmundo Jeſuitâ edoctus, eam in Additionibus ſuis retractavit. Verum autem hujus ſynodi tempus triplici comperimus indicio; quòd ei præfuit Cæſarius, & ſubſcripſit Liberius, Galliarum præfectus, idque conſule Decio Juniore. Quorum de ſingulis accuratius agendum erit. Ac Liberius quidem, ut ab eo ordiamur, Galliæ præfuit, tempore Theodorici & Athalarici, Gothorum in Italiâ Regum. Liquet hoc ex epiſtolâ Athalarici ad Liberium, quâ poſcit, ut, quandoquidem avo ſuo Theodorico ſucceſſerit, (quod anno contigit Iↄxxvi) quicumque ſe priùs ſacramento in Gallus obſtrinxiſſent avo, hi nunc in nomen nepotis illud renovarent. Eſt ea epiſtola apud Caſſiodorum lib. viii. Variarum, ac inſcriptionem habet iſtiuſmodi, LIBERIO PRÆPOSITO GALLIARUM ATHALARICUS REX. Conferamus nunc cum inſcriptione hac Liberianam Arauſicanæ ſynodi ſubſcriptionem, quæ talis eſt: *Petrus Marcellinus Felix Liberius V. CL. & illuſtris præfectus prætorio Gallicano, atque patricius, conſentiens ſubſcripſi.* Sic enim ex vet. lib. legi debere, rectè Baronius obſervavit; non, ut in prioribus editum erat, *viri Cl. & Illuſtres, præfecti prætorii Galliarum, patricii, conſentientes ſubſcripſerunt.* Nam Burgundionibus & Francis maximam Galliarum partem obtinentibus; Oſtrogothis verò exiguam ſolùm Narbonenſis Galliæ portionem occupantibus; cur plures præfecti mitterentur, cauſſæ nihil erat. Et ſanè epiſtola ipſius Theodorici ad Gemellum, quæ apud Caſſiodorum eſt decima ſexta libri tertii, itemque proxima ejuſdem, quæ eſt ad univerſos Galliarum provinciales, ſatis docent, regem eum Galliæ Narbonenſi pro multis præfectis unum miſiſſe vicarium, Gemellum, ſive, ut in aliis eſt libris, Gegiellum. Quemadmodum autem prius unum præfectorum vicarium, ita poſtea unum cum præfecti titulo miſiſſe veriſimile eſt. Nec prologuum ſynodi Arauſicanæ multorum meminit præfectorum, ſed unius Liberii: à quo baſilicam Arauſicæ conſtructam fuiſſe indicat, eoque invitante, ad ædis dedicationem Patres conveniſſe. Ubi cùm aliqui querimoniam ſuam expoſuiſſent, de multis Semipelagianum dogma in Galliâ amplexantibus, ac Romanus quoque epiſcopus capita aliquot de gratiâ & libero arbitrio, ex Auguſtino maximam partem ad verbum deſcripta, patribus tranſmiſiſſet, ut ita in illo Gallicanæ eccleſiæ diſſenſu Romanæ illis Eccleſiæ ſenſum aperiret: Arauſicana ſynodus, eâ occaſione, canonum aliquot ſubſcriptione, Catholicam de gratiâ doctrinam à non Catholicâ diſcrevit. De tempore, quo Liberius Galliæ præfectus fuit, deque occaſione Arauſicanæ ſynodi, hæc dicta ſunto.

Nunc videamus, quando vixerit Cæſarius Arelatenſis, de quo diu nihil conſtitit certi. Nam Trithemius (qui & Suffridum, Gennadii Scholiaſtem, & Poſſevinum in Apparatu ſacro, multoſque alios in errorem induxit) vixiſſe eum putavit anno IↄcLxx. Bellarminus, in catalogo Eccleſiaſticorum ſcriptorum, vixiſſe cenſet anno ccccLiv, perveniſſe autem ad annum ccccxcix. Sed à vero uterque receſſit, quamquam propius illud attigit Bellarminus. Floruit enim poſt annum Iↄ: quod apertè nos docet Cæſarii diſcipulus, Cyprianus, qui præceptoris ſui vitam literis conſignavit. In eâ clarè legas, quæ Alaricus Wiſigothorum rex circa imperii finem in eum deſignarit: quam malè item poſt Alarici obitum in Arelatenſi obſidio habitus ſit: quanto item in loco fuerit apud Theodoricum, Oſtrogothorum regem: & plura alia, ἢ σημεῖα, ἀλλὰ τεκμήρια. Jam autem certum eſt Alaricum à Clodoveo (qui primus ex Franciæ regibus Chriſtianam religionem amplexus fuit) occiſum eſſe anno Chriſti Iↄvii. At præcedenti anno, Agathenſi concilio præfuerat Cæſarius: ut docet ſubſcriptio. Nam ponitur in eâ annus Alarici xxii. qui Chriſti eſt Iↄvi. Theodoricus autem, apud quem ſummo in loco Cæſarium fuiſſe dicebamus, obiit anno imperii xxxv, Chriſti Iↄxxvi. Etiam ætatem Cæſarii cognoſcimus ex lite-

literis ab Romanis epiſcopis ad eum ſcriptis. Antiquiſſimæ earum ſunt tertiæ illæ, quas Symmachus dedit: quarum primæ, Probo; tertiæ, Senatore conſ. ſcriptæ ſunt; mediis tempus non apponitur. At Probus in Occidente erat conſul anno Iↄvi. & iterum anno Iↄxiii. Senator item conſul fuit anno Iↄxiv. eoipſe anno quo Symmachus obiit; ut paullò ante mortem eas ad Cæſarium ſcripſerit. Idem Symmachus Cæſarii meminit epiſtolâ, quam, eodem Probo conſule, ad univerſos Galliæ epiſcopos miſit: *Cæſarius*, inquit, *frater & coepiſcopus noſter, Metropolitanæ Arelatenſis civitatis ſacerdos Eccleſiæ, ea quæ pridem de privilegiis Eccleſiarum conſtituta ſunt, noſtris poſtulavit innovari ſermonibus.* Symmachi in locum ſuffectus Hormiſdas, cujus literæ ad Cæſarium ſuperſunt, ſcriptæ conſule Florentio. At Florentius, prænomine Flavius, conſul fuit an. Chr. Iↄxv. qui epiſcopatus Hormiſdæ erat ſecundus. iterumque anno Chriſti Iↄxviii, qui Hormiſdæ quinctus fuit. Etiam Ennodii Ticinenſis, uti ad Hormiſdam, ita ad Cæſarium literæ extant. Hormiſdæ, anno Iↄxxiii, ſurrogatus Johannes. quo in carcerem conjecto, ibi mortuo, ſucceſſit ei Felix iv. Hujus quoque ad Cæſarium literas habemus. Sed, ſpiſſo librarii errore, Boëthio conſule exaratæ dicuntur: quod ſi verum eſſet, à Felice iii. ſcriptæ forent, cujus tempore, anno nempe cccclxxxvii, Boethius conſul erat. Atqui tum Cæſarius epiſcopus necdum erat, imò nec Abbas, ſed vel monachus Lirinenſis ſub Abbate Porchario, vel ſummùm Arelatenſis diaconus aut presbyter, ſub epiſcopo Eonio: quod ex vitâ ejus à Cypriano diſcipulo ad Cæſariam, Cæſarii ſororem, ſcriptâ, cuivis clarum eſt. Felici iv, anno Iↄxxx, ſucceſſit Bonifacius ii. cui huic, biennio poſt, Johannes ii. qui Contumelioſo epiſcopatu depoſito, & in monaſterium detruſo, eccleſiam ejus, Galliæ epiſcopis, ac Cæſario Arelatenſi, imprimis commendavit. Vide epiſtolam ejus tertiam & quartam: in quarum poſteriori ſic ſcribit: *Omnem hanc ſollicitudinem Cæſario fratri & coepiſcopo noſtro injungimus, ad cujus curam, quæ neceſſe ſint, pertinere cenſuimus.* Anno Iↄxxxv Ioannis in locum ſubſtitutus Agapetus, cujus ad Cæſarium exſtat epiſtola, de non alienandis bonis Eccleſiaſticis: & altera ejuſdem, de appellatione Contumelioſi epiſcopi ad epiſcopum Romanum. Anno Iↄxxxvii Agapeto ſucceſſit Silverius: quo in Palmariam, vel Pontianam inſulam relegato, ſedem occupavit Vigilius, anno Iↄxxxviii. Extat Vigilii epiſtola ad Cæſarium, de pœnitentiâ inceſtuoſo injungendâ, ſuper quo à Theodeberto, Francorum rege, per legatum interrogatus erat. Ac Papæ hujus tempore defunctus eſt Cæſarius, ſuccedente ei Auxiano, ad quem & complures Vigilii epiſtolæ exſtant: una etiam ad epiſcopos Galliæ Arelatenſi ſubjectos, ubi de eo ſic ſcribit: *Quapropter Auxiano, fratri & coepiſcopo noſtro Arelatenſis civitatis antiſtiti, vices noſtras caritas veſtra nos dediſſe cognoſcat.* Atque hæc quidem omnia Cæſarii ætatem tam apertè nobis ob oculos ponunt, ut nullus ultra relinquatur dubitationi locus. Supereſt dicamus de Decio Juniore conſule. Nam hoc tertium erat eorum, ex quibus Arauſicanæ ſynodi tempus colligi poſſit. Ac Decii quidem conſules multi, Cæſarii tempore, fuerunt. Uti anno cccLxxxiv Fl. Venantius Decius; & alius item Decius, anno IↄLxxxvi. Sed horum neuter ſignatur in ſynodo Arauſicanâ, quia eorum temporibus Cæſarius nondum epiſcopus erat. Nam tempore Gelaſii, qui Romanus epiſcopus fuit ab anno ccccxcii, uſque ad ccccxcvii, Arelatenſi Eccleſiæ præerat Eonius: ad quem Gelaſii ipſius literæ exſtant. Nam quod Baronius, pro Eonio, in inſcriptione, Cæſarii nomen reponendum putavit, id parum movere nos debet, quando qui ſuam de Cæſarii ætate opinionem retractavit, hancquoque mutaſſe eſt cenſendus, mutare ſaltem debuit. Eoque rectè Severinus Binnius, in nuperâ Conciliorum editione, retinet Eonii nomen. Imò non Gelaſii tantùm temporibus vixit, ſed etiam Anaſtaſii, &, qui ei ſucceſſit, Symmachi: quando binas ad illum Symmachi literas habemus. Atqui tempore illorum Deciorum, de quibus diximus, Papa erat Felix iii, deceſſor Gelaſii: Cæſarius autem Symmachi demum tempore Arelatenſis epiſcopus factus eſt. Ut Decii illi Arauſicano concilio ſubſcripſiſſe non poſſint, cui præfuerit Cæſarius. Poſt verò Decios illos, tres tantùm ejus nominis conſulatum geſſerunt. Nam anno Iↄxxxiv, conſul erat, BASILIUS VENANTIUS DECIUS LIBERI F. JUNIOR V. C. Anno Iↄix, IMPORTUNUS DECIUS V. C. Anno Iↄxxix, CECINNA MAURUS DECIUS BASILIUS JUNIOR V. C. Quorum medius, cùm ἁπλῶς DECIUS vocetur, at quo conſule concilium Arauſicanum habitum eſt, DECIUS Iunior appelletur, conſequitur, ut anno Iↄviii, vel Iↄxxix concilium illud celebratum ſit. Hoc verò potius, quàm illo, inſtitutum fuiſſe arbitror. Quod ut credam, duobus maximè argumentis compellor. Nam anno demum Iↄviii Theodoricus Galliarum partem Francis ademit, Venantio Iuniore & Celere Coſſ. ut Caſſiodorus in Chronico teſtatur. Gallis autem non ſtatim Liberium miſit præfectum, ſed primùm legavit Gemellum, præfectorum vicarium. Sic enim Rex ipſe ad Gemellum ſcribit apud Caſſiodorum Var. lib. iii. *Hinc eſt, quod præſenti tempore in Gallias, nobis, Deo auxiliante, ſubjectas, Vicarium te Præfectorum noſtra mittit auctoritas.* Et epiſtolâ ſeq. ad Provinciales Galliarum: *Quod feliciter dictum ſit, ſpectabilem virum Gemellum, Vicarium præfectorum, fide nobis & induſtriâ comprobatum, ad componendam provinciam credidimus dirigendum.* Præterea qui Agathenſi & Arauſicano concilio pariter ſubſcripſerit, præter Cæſarium præſidem unus eſt Cyprianus; ſummum duo, ſi pro Heraclio Heraclianus, vel contrà legi debet. Contrà Arauſicanum cum Vaſenſi trium epiſcoporum ſubſcribentium nomine convenit, vel fortaſſe quatuor, ſi pro Conſtantio Conſtantinus, vel hic pro illo ſcriptus eſt: cùm Arelatenſi tertio convenit quinque epiſcopis, Cypriano, Eucherio, Iuliano, Maximo, & Philagrio: cum Carpentoractenſi verò etiam novem, præter Cæſarium; nempe Aletio, Conſtantio, Cypriano, Eucherio, Heraclio, Iuliano, Luperciano, Philagrio & Vindemiali. Unde ſic colligimus, cùm Agathenſe concilium habitum ſit anno Iↄvi; ut antea oſtenſum eſt: Arauſicano autem concilio ex iis, qui fuerant in Agathenſi, tantùm unus & alter interfuerint; non illud biennio ſolùm poſt Agathenſe habitum eſſe, ſed viginti & amplius annis pòſt, cùm, qui Agathenſi interfuiſſent, penè jam omnes fatis conceſſiſſent.

Hæc fusè adeò proſecuti ſumus, partim quia tot viri eruditi in vero Arauſicani concilii tempore aberrarunt: partim quia ex iiſdem, aliquot aliorum conciliorum tempus diſcere eſt. Uti concilii Carpentoractenſis, quando ei & Cæſarius præfuit, & ferè iidem ſunt epiſcopi, qui huic concilio, & Arauſicano ſubſcripſerunt. Ut omnino fallatur Carolus Saulſerius lib. ii. Annalium Aurelianenſium themate L. ubi Carpentoractenſe concilium celebratum ait anno cccclxiii. quod & Poſſevinus ſcripſerat in Apparatu ſacro. Contrà Vaſenſe concilium ii, vel potiùs iii, proximè Agathenſis concilii tempora attingere arbitror, quia præfuit quidem ei Cæſarius, ſed tantùm tribus quatuorve epiſcopis convenit cum Arauſicano. Quare planè in eam opinionem venio, ut anno Iↄviii. celebratum putem. Nam Decio Iuniore conſule inſtitutum fuit, ut inſcriptio teſtatur: is autem, eo quo diximus anno, nempe totis uno & vinginti annis ante Arauſicanum concilium, conſul erat. Inter verò Vaſenſe & Carpentoractenſe habitum eſt Arelatenſe iii, ut vulgò quidem vocatur, quod verius quartum dici debet. Nam & huic Cæſarius præfuit, & plurium cum Carpentoractenſi & Arauſicano, pauciorum autem cum Vaſenſi, ſubſcriptione epiſcoporum convenit. Hæc ut cuivis pareant, viſum eſt catalogum eorum ſubjicere, qui conciliis illis interfuerunt.

INTERFUERE CONCILIO

AGATHENSI.	VASENSI.	ARELATENSI III.	CARPENTORACTENSI.	ARAUSICANO II.
Abilius.				
Agretius (al. Agricius.)		Agricii nomine Cataphronius.		
			Aletius.	Aletius.
	Aquitanus.			
		Cæleſtinus.		
Cæſarius.	Cæſarius.	Cæſarius.	Cæſarius.	Cæſarius.
Chronopius.				
Clarus.				
	Conſtantinus (ſ. Conſtantius.)		Conſtantius.	Canſtantius.
	Contumelioſus.	Contumelioſus.	Contumelioſus.	
Cyprianus.	Cyprianus.	Cyprianus.	Cyprianus.	Cyprianus.
		Eucherius.	Eucherius.	Eucherius.
Firminus.				
		Florentius.		
Galactarius.				
	Gallicanus.	Galliani (fort. Gallicani) nomine Meterius.	Gallicanus.	
Glycerius.				
Gratianus.				
Gratus.				
Heraclianus. (ſ. Heraclius.)		Heraclius.	Heraclius.	Heraclius.
Ingenuus.				
		Joannis nomine Deſiderius.		
		Julianus.	Julianus.	Julianus.
			Lupercianus.	Lupercianus.
Marcellus.				
Maternus.				
	Maximus.	Maximus.		Maximus.
		Meterii nomine Gallianus.		
Nicetius.				
			Oranius.	
Paulinus.				
Petrus.				
		Philagrius.	Philagrius.	Philagrius.
Polemius.				
Pompeius.				
Pondacius.				
	Porcianus.		Porcianus.	
		Prætextatus.		Prætextatus.
			Principius.	
Probacius.				
	Proſper.		Proſper.	
Quinctianus.				
Sabinus.				
Sedatus.				
		Severi nomine Cataphronius.		
Sophronius.				
Suavis.				
Tetradius.				
Vigilius.				
			Vindemialis.	Vindemialis.

Cap. LIV.

De Concilio Valentiano in Galliis.

HActenus enumeravimus concilia, quæ vel Auguſtini ætate, vel proximo ab obitu ejus ſeculo Pelagium, vel ejus reliquias, condemnarunt. Tribus verò ſeculis pòſt & amplius, anno nempe Iↄcccʟv, imperante Lothario, Valentiæ in Galliis concilium coactum fuit; in quo, præſidibus Remigio Lugdunenſi, Egilmaro Viennenſi, Rodlando Arelatenſi Archiepiſcopo, adlaborante etiam Ebbone, epiſcopo Gratianopolitano, à trium Eccleſiarum, Lugdunenſis, Viennenſis, & Arelatenſis, epiſcopis, cano-

canones aliquot ſunt conſtituti de præſcientiâ & prædeſtinatione, item quæſtione, an Chriſtus pro omnibus ſit mortuus, & verâ redemtione omnium eorum, qui legitimè baptizantur, item de gratiâ & libero arbitrio: qui canones etiamnum exſtant. Spiſſus verò eſt Baronii & Severini Binnii error, qui Patribus illis hoc potiſſimùm propoſitum fuiſſe arbitrantur, ut Prædeſtinatianorum errorem condemnarent. Nam ex concilii ejus can. IV, item epiſtolis Hincmari apud Flodoardum, & Eccleſiæ Lugdunenſis ſcriptis, quæ in auctario Biblioth. PP. habemus, ſatis cognoſcere eſt, canones iſtos ſcriptos eſſe adverſus Hincmarum, & alios, qui quatuor capitula adverſus Godſcalcum Prædeſtinatianum in epiſcoporum Galliæ Belgicæ conventu hæreſios damnarunt: itemque Ioannem Erigenam Scotum, qui novendecim capitula ſcripſerat adverſus eundem Godſcalcum. Sed hæc planiora fient, cùm diſp. ult. de Prædeſtinatianis, abſolutæ reprobationis patronis, agendum nobis erit.

Cap. LV.

De decretis Imperatorum adverſus Pelagianos.

DE conciliis ſatis diximus. Extremum aliquid de Imperatoribus addamus, qui Pelagium Cæleſtiumque damnarunt: ut Proſper indicat adverſus Collatorem cap. XLI. & Gelaſius epiſt. VII. ad Epiſcopos Piceni. Factum hoc ab Honorio & Theodoſio, teſte Poſſidio, in vitâ Auguſtini cap. XVIII. Eorum geminum adverſus Pelagianos decretum Henricus Gravius, profeſſor Lovanienſis, exſcripſit ex cod. monaſterii S. Vedaſti Atrebatenſis, & ab eo acceptum annalibus ſuis inſeruit Cæſar Baronius: prius ad annum Chr. CCCCXVIII *a*, alterum (quod

a T. 5. p. 422. edit. 2. Antverp. etiam in Collectione Creſconianâ habes, ſed citra conſulum nomen) ad annum ſequentem *b*. Priori decreto ſtatui-

b P. 455. tur, *Ut, pulſis ex urbe primitus capitibus dogmatis execrandi, Cæleſtio atque Pelagio, ſi qui hujus de cætero ſacrilegii ſectatores, quibuſcumque locis potuerint reperiri, aut de pravitate damnatâ aliquem rurſum proferre ſermonem: a quocumque correpti, ad competentem judicem pertrahantur, quos, ſive clericus, ſive laicus fuerit, deferendi habeat poteſtatem, & ſine præſcriptione aliquâ perurgendi: ut probationem convicti criminis ſtylus publicus inſequatur, ipſis inexorati exilii deportatione damnatis.* Iuſſere autem Imperatores, ut ibidem ſubjungitur, *per omne pene imperium ſuum, qua mundus extenditur, hujuſmodi promulgata diffundi.* Hoc decretum geminatum eſt anno proximo: ut cognoſcimus ex reſcripto eorundem Impp. ad Aurelium Carthaginenſem miſſo, Monaxio & Plintâ coſſ. Quod ſic incipit: *Dudum quidem fuerat conſtitutum, ut Pelagius & Cæleſtius, nefandi dogmatis repertores, ab urbe Româ, velut quædam Catholicæ veritatis contagia, pellerentur, ne ignorantium mentes ſcævâ perſuaſione pervertèrent. Sed quia obſtinati criminis pertinax malum, ut conſtitutio geminaretur, coëgit: recentis quoque ſanctione decrevimus, ut ſi quis eos in quacumque provinciarum parte latitare non neſciens, aut propellere, aut prodere diſtuliſſet, præſcripta pœna velut particeps ſubjaceret. Præcipue tamen ad quorundam epiſcoporum pertinaciam corrigendam, qui pravas eorum diſputationes tacito conſenſu aſſerunt, vel publicâ oppugnatione non deſtruunt.* Mox ab Impp. ibidem definitur, *ut quicumque damnationi ſuprà memoratorum ſubſcribere impiâ obſtinatione neglexerint, epiſcopatus amiſſione mulctati, interdictâm perpetuum, expulſi civitatibus, communione priventur.* Meminit & Photius bibliothecæ cap. LIII. Ἔγραψε δὲ καὶ Θεοδόσιος, καὶ Ὀνώριος, οἱ βασιλεῖς, πρὸς Αὐρήλιον ἐπίσκοπον κατὰ τῶν αὐτῶν (Πελαγιανιστῶν.) Etiam Bonifacii anno ſecundo, adverſus Pelagianos edictum tulit Conſtantius, quod habes apud Baronium anno CCCCXXI *a*. Eo autem mandat Voluſiano, Urbis præ- a P. 471.

fecto, (qui S. Melaniæ avunculus erat) *ut omnes, qui Dei invident pietati, diligenter inquirat, & eos faciat ſtatim è muris Urbis expelli: ita tamen, ut nec intra centeſimum quidem lapidem habeant licentiam conſiſtendi. Cæleſtium quoque magis & magis ex Urbe expelli* mandat. Eſt etiam hujuſce rei mentio apud Photium cap. LIII. ſed malè Conſtantinum vocat, qui eſt Conſtantius. Ἔγραψε δὲ μετὰ ταῦτα καὶ Κωνσταντῖνος, ὁ Πλακιδίας ἀνὴρ, Οὐαλεντινιανοῦ δὲ τοῦ μικροῦ πατὴρ, περὶ τοῦ ἐξορισθῆναι Κελέστιον τὸν αἱρετικόν. Poſt iſta Imperatorum edicta alii quidem epiſcopatu dejecti, quos inter Iulianus, de cujus amiſſo epiſcopatu legere eſt apud Proſperum in Chronicis: alii autem ſeu legum ſeveritate territi, ſeu fidei luce convicti, ab erroris ſemitâ in veritatis viam reverterunt. Uti Turbantius epiſcopus, cui quatuor adverſus Auguſtinum libros dicarat Iulianus. Vide Auguſtinum lib. 1. imperfecti operis contra ſecundam Iuliani reſponſionem; ubi cùm Iulianus Turbantium vocaſſet *virum magno fulgore conſpicuum*, reſpondet ei Auguſtinus, *Utinam imiteris Turbantium, poſt illa tua ſcripta, & poſt has tuas laudes, quibus eum dicis magno virtutum fulgere conſpicuum, à veſtro errore liberatum.* Etiam Leporium, ex monacho presbyterum, (qui Pelagianæ hæreſios in Galliis adſertor erat primus, vel inter primos) ab errore fuiſſe liberatum ex Caſſiano conſtat lib. 1. de Incarnatione Domini. Sed ſiquis potius ſcripturarum luce, quàm legum metu compulſum putet, minimè cum eo pugnabimus. Magno autem cum candore errorem confeſſus fuit; ut oſtendunt hæc ejus verba, quibus eum, cùm ad Gallicanos epiſcopos ſcriberet, exorſum dicit Caſſianus: *Quid in me primum, ô Domini mei venerandi, & beatiſſimi ſacerdotes, accuſem, neſcio, & quid in me primum excuſem, non invenio. Sic imperitia & ſuperbia, ſic ſtulta ſimplicitas cum perſuaſione noxiâ, ſic fervor cum intemperantiâ, ſic, ut verius dicam, cum ſui diminutione debilis fides, ſimul in me omnia recepta viguerunt, ut tot & tantis ſimul ſit, & obediſſe confuſio, & hæc eadem ab animo potuiſſe cedere, mihi ſtupenda gratulatio.* Et hæc quidem de iis dicta ſunto, qui Pelagianas partes, vel propugnarunt, vel oppugnarunt. Nunc de illis, quæ inter Catholicos & Pelagianos controverſiæ erant, πάλιν ἄλλην ἀρχὴν ἀρξάμενοι λέγωμεν.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER SECUNDUS,

QUI EST

DE PECCATO ORIGINALI.

Controverſia, quæ Catholicis cum Pelagianis, aut Semipelagianis, fuit, partim hominem, partim Dei circa hominem decretum, reſpicit. In homine ſpectatur, tum ortus conditio, ſive peccatum originale, tum vita ipſa. De peccato originali, tria potiſſimùm in conſiderationem veniunt.

I. In quibus conſenſerint Catholici, & cujusmodi argumentis pro cauſâ ſuâ ſoleant pugnare.

II. Ut in his ipſis diſſenſerint ab illis Pelagiani; quæ item incommoda Catholicam ſecum ſententiam trahere putarint; atque ut difficultatibus illis ſe extricarint Catholici.

III. Ut de intercurrentibus quæſtionibus plurimùm nec olim Catholicis convenerit inter ſe, qui tamen de ipſo doctrinæ hujus capite conſpirarent.

LIBRI SECUNDI

PARS PRIMA;

Quæ quid Eccleſia vetus de peccato Originali crediderit, & cur ita ſenſerit, exponit.

* THESIS I.

Cum duo quærantur, An primorum parentum peccatum imputetur omni poſteritati, & quatenus imputetur; Eccleſia Catholica ſic ſemper judicavit: primum illud peccatum omnibus imputari, hoc eſt, juſto Dei judicio ſecundum effectus ſuos in omnes Adæ filios transmitti: effectus vero ejus eſſe credebat, quòd propterea naſcimur expertes juſtitiæ originalis, neceſſitati mortis ſubjecti, & æterna à Deo ſeparationi obnoxii.

Homo conditus fuit, ut Deum intellectu agnoſceret, agnitum voluntate atque affectu amaret, & opere coleret: verùm immemor excellentiſſimorum donorum, quibus à Deo ornatus erat, neque ductus reverentiâ loci, qui cœleſtis erat paradiſi typus, transgreſſus eſt legem Dei, ſervatu facilem; neque eam particularem, ſed cujus præſtatio hominis ſubmiſſionem, totamque ejus obedientiam erga Deum teſtaretur, cujus item contemtus, præter infidelitatem, ſuperbiam, ἀχαριστίαν erga Deum, ἀστοργίαν erga poſteritatem, aliaque peccata, quæ hîc concurrebant, inſuper univerſalem fœderis inter Deum & hominem initi renunciationem contineret. Hoc crimen unius quidem Adami fuit, quatenus is unus homo erat: ſed idem totius erat naturæ, qua is generis humani principium fuit ac radix; adeò ut hac ratione ejus voluntas ex creatoris voluntate, cenſeatur noſtra, non quidem propria (ut Scholaſtici loquuntur) formaliter, ſed interpretative: ſive non propria perſonaliter, (nam actus alienus, qui ante ſecula multa tranſiit, non poteſt hac ratione communis eſſe eorum, qui nondum erant) ſed imputativè, quia non Adamo ſolùm, ſed omni poſteritati ad damnationem imputatur. Unde Auguſtinus de Civ. Dei lib. XVI. cap. XVIII. *Naſcuntur non proprie, ſed originaliter,*

Digitized by Google

liter, peccatores. Et lib. I. Retractat. c. xv. *Peccatum eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id eſt, reatu eos implicatos, & ob hoc pœna obnoxios detineri.* Idem lib. III. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. VIII. opponit hæc duo, remittere & imputare; quo oſtendit, imputare eſſe reatui ſubdere, ac remittere eſſe non imputare ad damnationem. Verba ejus ſunt: *Nulla, inquiunt, ratione conceditur, ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, ſed ſpiritu regeneratis. Imputat verò non jam aliena, ſed propria. Aliena quippe erant, quando hi, qui ea propagata portarent, nondum erant: nunc verò carnali generatione jam eorum ſunt, quibus nondum ſpirituali regeneratione dimiſſa ſunt.* Similiter hæc opponit lib. I. contra Julianum cap. XXXIII. quamquam ibi de concupiſcentiâ loquitur: *Lex iſta peccati in peccatum imputatur, id eſt, etiam reatus ejus cum illo eſt, qui eum teneat æterni ſupplicii debitorem.* Item lib. I. de nupt. & concupiſc. cap. XXVI. *In eis,* inquit, *qui regenerantur in Chriſto, reatus adhuc manentis concupiſcentiæ remittitur, ut in peccatum, ſicut dixi, non imputetur. Nam ſicut eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam cum fiunt, prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur, in æternum manebit: ſic illius concupiſcentiæ, quando remittitur, reatus aufertur. Hoc eſt enim, non habere peccatum, reum non eſſe peccati.* Et mox: *Manent ergo, niſi remittantur. Sed quomodo manent, ſi præterita ſunt, niſi quia præterierunt actu, remanent reatu?* Cenſuit igitur Auguſtinus, unum idemque eſſe, habere peccatum, & reum eſſe peccati; item non imputari peccata, remitti peccata, & auferri reatum. Ac proinde, cùm primum peccatum naſcentibus dicitur imputari: non actum reſpicimus, qui præteriit; ſed reatum, qui remanſit. Unde & idem Auguſtinus, non peccati actum, ſed obligationem communicari ait lib. XIV. de Civ. Dei cap. I: *A duobus primis tranſmiſſum eſt tam grande peccatum, ut in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in poſteros obligatione peccati, & mortis neceſſitate tranſmiſſâ.* Etiam Bernardus imputandi verbo ſimiliter utitur ſerm. I. de Dominicâ primâ poſt octavam Epiphaniæ: *Aliena,* inquit, *eſt* (originalis culpa) *quia in Adam omnes neſcientes peccavimus: noſtra, quia etſi in alio, nos tamen peccavimus, & nobis juſto de judicio* IMPUTABATUR, *licet occulto.* Item Nicolaus Lyranus (qui ante annos propè trecentos vixit) in cap. v. ad Rom. *Peccatum,* inquit, *Adæ imputatur omnibus ab eo deſcendentibus, ſecundum vim generativam, quod ſic ſunt membra ejus; propter quod vocatur peccatum originale.* Item è junioribus, Cajetanus ad idem caput: *Pœna mortis inflicta ei pro totâ poſteritate teſtatur, peccatum, cujus eſt pœna, imputari ei & toti poſteritati.* Et ſanè ſimiliter Bellarminus Tom. III. de amiſſ. grat. lib. v. cap. XVII. *Solus Adam actuali voluntate illud commiſit; nobis verò communicatur per generationem,* EO MODO, QUO COMMUNICARI POTEST ID, QUOD TRANSIIT; NIMIRUM PER IMPUTATIONEM. E Reformatarum quoque Eccleſiarum doctoribus eoipſo modo loquuntur Whitakerus lib. I. de peccato originali, cap. VII. & IX. Paræus animadverſionibus ad Bellarm. lib. v. de amiſſione gratiæ, & ſtatu peccati, cap. XVI. Georgius Carletanus, libro de conſenſu Eccleſiæ Catholicæ contra Tridentinos Controverſ. IV. quæ eſt de gratiâ cap. v. a ubi ſic ſcribit: *Vel originale peccatum eſt prorſus negandum cum Pelagio, vel per injuſtitiæ imputationem, quæ fuit in Adamo, peccatores conſtituimur, quia originale peccatum eſt peccatum imputatum.* Item Jacobus ad Portum, S. Theol. prof. in Acad. Lauſann. adverſus Oſtorodium cap. XXXIV; *Peccata noſtra non niſi imputata Chriſto, tum execrationis quam ſubiit, tum mortis quam ſubiit, cauſſa fuerunt: quemadmodum ipſum Adami delictum* NON NISI PER IMPUTATIONEM *noſtrum factum, nobis mortis, maledictionis, & corruptionis nativa cauſſa extitit.* At negat peccatum hoc imputari Socinus de Servat. part. II, cap. VIII; *Tametſi omnes ab Adamo prognati mortis perpetuæ ſint obnoxii; id non ideo fit, quod ipſis Adami delictum imputetur, ſed quia ab eo progeniti ſint, qui morti perpetuæ divino decreto fuit addictus; & ita non propter peccati imputationem, ſed propter generis propagationem id illis contingit.*

a P. 417. edit. Francof.

Nec imputatio hæc alieni peccati injuſta credi debet. Nam licet Adam non peccâſſet, poterat tamen Deus, qui liberrimus eſt donorum ſuorum diſpenſator, creare hominem ad finem naturalem, eoque & gratiæ in hac vitâ, & poſt hanc vitam gloriæ expertem. Evidentiſſimum autem eſt, quod poterat Deus abſolutè; idem potuiſſe relatè, hoc eſt, eum reſpectu ad primum primorum parentum delictum: quo inſimul oſtendat, juſti ſe judicis officio perfungi. Nam ſi ob voluntariam conjunctionem alter pro altero puniri poteſt, ut fidejuſſor pro reo: idemque in myſticâ conjunctione locum habet, ut ſi ſubditi puniantur pro rege, aut unum Reip. membrum pro reliquo corpore: ſanè multo magis poſſit Deus non conferre nobis gratiæ dona in hac vitâ, nec circumveſtire nos gloriæ lumine in vitâ alterâ: idque ob delictum Adami, communis noſtri parentis; in quo etiam gratiæ dona hac conditione depoſuerat, ut ea non ſibi tantùm, ſed nobis omnibus, vel retineret, vel amitteret. Ob quam arctiſſimam noſtri cum Adamo conjunctionem, in eo peccaſſe ab Apoſtolo dicimur: nempe, quia quaſi pars peccantis eramus. Unde Auguſtinus lib. VI. contra Julianum cap. IV: *Quod dicis, alienis peccatis alterum obnoxium non teneri, intereſt quatenus rectè poſſit intelligi. Neque nunc ago, quod peccavit David, & pro peccato ejus tot hominum millia ceciderunt: & quod de anathemate contra interdictum, quia uſurpavit unus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuiſſe noverant, vindicta proceſſit. Alia diſputatio eſt, neque nunc terrere nos debet de hoc genere peccatorum ſive pœnarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rurſus modo quodam reperiuntur & noſtra. Aliena quippe, proprietate ſunt actionis; noſtra ſunt, contagione propaginis.* Idem contra duas Pelag. epiſt. lib. IV. cap. IV. quod in uno homine peccaſſe omnes dicit Apoſtolus, id bifariam intelligi poſſe ait, *aut quoniam, quando ille peccavit, in illo erant omnes, aut quia generaliter omnium factum eſt, quod naſcentes tracturi erant omnes.* Et paullò pòſt: *Reſtat in illo primo homine peccaſſe omnes intelligantur, quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccavit; unde peccatum naſcendo trahitur; quod niſi renaſcendo non ſolvitur.* Idem Auguſtinus lib. II. poſterioris reſponſionis contra Iulianum cap. CLXXVI. a *Ipſi atque ille unius fuerunt, fecerunt ergo non actione hominum, ſed ratione jam ſeminum.* Et cap. CLXXVIII b: *Omnes unus fuerunt, quos fuerat ſeminaturus, id eſt generaturus.* Et mox: *Unde & ſancta ſcriptura in lumbis Abraham dicit fuiſſe filios Levi, & in illo à ſacerdote Melchiſedech fuiſſe derivatos. Ad Hebræos epiſtolam lege, & linguam corrige.* Idem exemplo Apoſtoli primum Adamum confert cum ſecundo, atque ita ait infantes ſine actione propriâ, ob primorum parentum inobedientiam ipſis imputatam, cenſeri peccatores; quomodo citra actionem noſtram, ob Chriſti obedientiam, remiſſo peccato, cenſemur juſti. Sic enim ſcribit lib. II. ejuſdem operis cap. CIc. *Delirate in illo regno juſtitiam parvulos habituros quidem, ſed propriæ voluntatis meritis, non divina gratiæ largitate. Quod ſi dicere non audetis, (hic enim merita comparari, ibi autem præmia reddi fatemini) cur fateri dubitatis, ſive non vultis, ſic eos ex Adam potuiſſe habere peccatum ſine meritis propriæ voluntatis malæ, quemadmodum a Chriſto percepturi ſunt juſtitiam, ſine ſuis meritis præcedentibus voluntatis bonæ?* & cap. CXXXVIII d. *Si Chriſtianus Catholicus eſſes, appareret tibi, & Adam delicta generando tranſmittens, & Chriſtus regenerando dimittens. Carnaliter autem generat Adam, ſpiritualiter regenerat Chriſtus.*

a P. 389.
b P. 391.
c P. 301.
d P. 342.

Atque hæc dicta ſunto de imputatione primi peccati, ſive obligatione ad pœnam; quæ duo συμπίπτει.

Porrò videndum, quatenus peccatum hoc imputari

veteres exiſtimarint. Pœna omnis, cui obligamur, conſiſtit in privatione tum juſtitiæ originalis, cùm homo naſcitur; tum vitæ temporalis, quando denaſcitur; tum gloriæ æternæ, poſtquam erit denatus. Univerſa hæc complexus etiam videtur Auguſtinus lib. XIII. de C. D. cap. XIV. *Nondum*, inquit, *erat ſigillatim creata & diſtributa forma, in quâ ſinguli viveremus, ſed jam* NATURA ERAT *ſeminalis, ex quâ propagamur, quâ ſcilicet* PROPTER PECCATUM VITIATA, ET VINCULO MORTIS OBSTRICTA, JUSTEQUE DAMNATA, *non alterius conditionis homo ex homine naſceretur.* Ubi tria nominat: naturæ vitium ex originalis juſtitiæ privatione enaſcens, & temporalis mortis vinculum, ſive reatum, & meritum damnationis æternæ. De ſingulis horum ordine videamus.

Prima erat originalis juſtitiæ privatio. Quæ cùm, uti privatio quævis, ex habitu ſuo cognoſcatur; ex re fuerit, ſi collationem inſtituamus inter juſtitiam ac injuſtitiam originalem.

Ac primùm, quemadmodum originalis juſtitia erat rectitudo totius hominis, in creatione per modum naturæ data, & exinde poſteris naturaliter infundenda, ut juſti homines non fierent, ſed naſcerentur: ſimiliter injuſtitia originalis eſt iſtius rectitudinis privatio, quâ omnes juſtitiæ expertes naſcuntur, atque hoc vitium in liberos tranſmittunt.

Deinde, quemadmodum juſtitia originalis præſtabat tum ordinationem ac rectitudinem inferiorum virium, adeò ut vis αἰσθητικὴ per omnia rationi obtemperaret: tum mentis ſanitatem, quæ in illius ad divinam imaginem conformatione conſiſtebat: ſimiliter etiam injuſtitia originalis comprehendit, tum effrenem inferiorum facultatum appetitum, ac rebellionem adverſus rationem: tum rationis averſionem à Deo, ſive animi diſpoſitionem adverſus juſtitiam legemque æternam.

Prætereà quemadmodum juſtitia originalis magis conſiſtebat in eo, quòd ratio cum voluntate Dei congruebat, quam rectitudine inferiorum partium, quarum integritas mentis ſanitatem ſponte ſequebatur: itidem injuſtitia originalis præcipuè metienda eſt ex intellectus cæcitate, & inde pullulante inclinatione ad contemtum, odium, & fugam Dei; ex quâ ſuperiorum partium depreciatione, inferiorum quoque animæ virium ἀταξία eſt conſecuta.

Denique quemadmodum juſtitia originalis, quà gratia erat gratum faciens, conſtituebat hominem in ſtatu, quo Deo eſſet gratus acceptuſque: ac quà ordinem addebat inter ſpiritum ac rationem, item rationem ac vires animæ inferiores, eatenus homini conferebat vires ad conquirendum ſtatum meliorem, puta ſtatum gloriæ cœleſtis: ſimiliter homo per injuſtitiam originalem, tum ſtatu eo excidit, in quo Deo fuiſſet gratus; tum vires amiſit ad ſtatum gloriæ conſequendum.

Cùm verò injuſtitiam originalem dico, communiter hac voce utor, hoc eſt, non tantùm ut abſolutè & ſecundùm ſe ſignat carentiam juſtitiæ originalis: ſed ut principalem effectum includit: hoc eſt, ut ſuperaddit conſequentem ex hac privatione averſionem à Deo, &, quam hæc averſio ſecum trahit, ad corporis commoda converſionem. Siquidem amiſsâ juſtitiâ originali, mens deſtituitur verâ Dei cognitione, unde oriuntur dubitationes de Deo, ac religione: voluntas item ac cor verè Deum amare nequit, nec poteſt velle ex ſincero affectu obedire; ſed proclive eſt ad contemtum Dei, & fremitum ac contumaciam erga eum.

Nempe juſtitia originalis erat frenum quoddam animi humani: non quaſi vel appetitus rationi, vel ratio Deo in ſtatu innocentiæ actu rebellaret; aut ad rebellandum ſic eſſet proclivis, ut cum ægritudine quâdam à juſtitiâ inhiberetur, inſtar equi indomiti, qui indignabundus frenum mordet & rumpere conatur: (nam hoc pacto rebellio fuerit à naturâ ac Deo ipſo) ſed quia originalis juſtitiæ beneficio ſic inferiores vires componerentur, ut ſine ullâ moleſtiâ ſe ſuperioribus ſubjicerent; ſuperiores item cum voluptate ſeſe ſubderent legi divinæ: hoc verò munere amiſſo, quaſi rupto freno, in abruptum homo ſit præcipitatus: quo ſenſu eam freni nomine aliqui etiam Reformatarum Eccleſiarum Doctores nominare non dubitârunt. Poſſis ſimiliter eam conferre præſentiſſimo amuleto, ac ἀλεξιφαρμάκῳ, non quaſi natura in integritatis ſtatu ægrotârit, aut ob vitioſam temperiem morbum potuerit minari; ſed quia juſtitia conſervabat animæ harmoniam, ne natura incurreret terrenarum & ſpiritualium morborum neceſſitatem. Eo ſanè amuleto deperdito *nova febrium* (ut ſic cum poëta Venuſino loquar) *Terris incubuit cohors*. Quod etiam voluit Proſper, cùm reſponſ. ad articulos ſibi falsò impoſitos, art. I. ait: *Vulnere originalis peccati in Adam omnium hominum corrupta & mortificata eſt natura, unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit.*

Atque ex his, quid per originalis juſtitiæ privationem intelligi debeat, non obſcurè cognoſcitur. Nempe amiſſio ſpiritualium donorum & favoris divini, quæ ſpiritualis mors eſt. Nam ut Auguſtinus ait lib. de verâ relig. cap. X. *Quomodo ſi anima deſerat, moritur corpus; ſic anima moritur, ſi deſerat Deus. Ipſa eſt gratia ejus, ut reſuſcitet, & ſit nobiſcum.* Et ad Pſal. LXX. *Sicut anima eſt vita corporis, ſic vita animæ eſt Deus. Deus amiſſus mors animæ: anima amiſſa, mors corporis; mors corporis neceſſaria, mors animæ voluntaria.*

Altera pœna eſt mortis temporalis neceſſitas. Nam homo quidem per naturam erat mortalis: tamen niſi peccaſſet, per gratiam futurus erat immortalis: quod malè ſeculo noſtro negavit Socinus, Prælect. cap. IV. [a] & lib. [a] Pag. 15.
de Servat. part. III. cap. VIII. [b] Mortis autem nomine [b] Pag. 191.
intelligi debent omnes ærumnæ ac cruciatus, qui comitum vel antecambulonum inſtar per mortis januam eas in oras homines deducunt, quas incolunt, qui è vitâ exceſſerunt. Hinc Cyprianus de bono patientiæ: *Quam ſit utilis & neceſſaria &c.* uſque ad *vivitur & laboratur.*

Tertiam etiam pœnam in Adamo promeriti ſumus, nempe æternæ à Deo ſeparationis. Nam uti Adamus è paradiſo, qui cælorum typus erat, ejectus fuit; ita omnes propter primum delictum cæleſtis gloriæ expertes vivere meremur, tanquam exules & extorres; quod Apoſtolo eſt, τὸ ὑστερεῖσθαι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, *deſtitui ac deſici gloriâ Dei*, hoc eſt, vitâ æternâ, quæ in participatione gloriæ conſiſtit. Quod ſi & infantes propter peccatum originale regno cæleſti, & omnino vitâ æterna ſunt indigni, ad hos quoque pertinet baptiſmus, qui fit in remiſſionem peccatorum: nec citra peccati ejus remiſſionem (quæ certò infantibus in baptiſmo obſignatur) æternæ fiunt ſalutis participes.

Ex his colligi poteſt, cùm Apoſtolus dicit mortem eſſe ſtipendium peccati, aut cùm Deus comminatur Adamo, moriturum, quacunque die comederit de arbore ſcientiæ boni & mali: intelligi debere quamcunque mortem, quæ pro triplici vitâ triplex homini obtingit. Eſt enim vita animalis, cujus principium eſt natura. Eſt vita ſpiritualis, cujus principium gratia. Eſt vita beatifica, cujus principium lumen gloriæ. Vitæ animali contraria eſt mors corporalis, eſtque receſſio animæ à corpore. Vitæ ſpirituali opponitur mors ſpiritualis, eſtque ſeparatio animæ à gratiâ Dei. Vitæ beatificæ reſpondet mors æterna, quæ, ut gratiæ, ita gloriæ perpetua eſt jactura. Ex his mors corporalis prima dicitur explicationis ſerie, ſed ſpiritualis prima eſt temporis ordine, æterna eſt prima malignitatis magnitudine. Prima eſt mala, quia adjunctum habet doloris ſenſum, & ejus rei privationem, quam omnia maximè ſuâ expetunt naturâ. Interim mors ea certò inſtauratur. Mors altera eſt pejor, quia privat ſummo hujus vitæ bono, quæ ſunt ſpiritualium donorum ornamenta, & ſenſus favoris divini. Sed tamen reparari poteſt. Et in electis ſemper reparatur. Tertia eſt peſſima, partim quia eſt irreparabilis gratiæ ac gloriæ jactura; partim quia non ſolùm exuit bonis, ſed etiam

(fal-

Digitized by Google

(ſaltem in iis, qui ob actualia delicta pœnas luent) graviſſimorum afficit cruciantium pœnis, partim quia nunquam eſt ſola, ſed ſemper duas, & quadam ratione etiam omnes mortes comprehendit. Nam ante noviſſimum diem, animæ in gehennâ & à gratiâ & à gloriâ ſunt ſeparatæ: poſt verò illum, animæ quidem corporibus erunt unitæ, ſed ad contumeliam; quæ mors veriùs eſt, quàm vita.

THESIS II.

Hanc ſententiam ſuam tuebantur Catholici plurimis ſacrarum literarum teſtimoniis, imprimis Apoſtolico ad Rom. cap. v. ubi collatio inſtituitur inter Adamum, inobedientia ſua merito, reatum, generatione carnali, in ſuos tranſmittentem ad mortem: & Chriſtum merito ſua obedientia, regeneratione ſpirituali, gratiam & juſtitiam ſuis communicantem ad vitam glorioſam & immortalem.

QUæ Catholicorum fuerit ſententia, antea diximus. At nondum oſtendimus, quæ eos in hanc compulerint ſententiam. At ſatis non eſt, ut quid antiquitas ſenſerit, ſciamus; verùm enimvero illud etiam accedat oportet, ut nec, cur ita ſenſerit, ignoremus. Quocirca rectè & ordine facturum me puto, ſi in aciem produxero argumentorum exercitum, quo adverſus Pelagianos pugnari olim ſolet. Nec defugiemus aliqua etiam commemorare, quæ fortaſſe emunctioris naris homines parum valida exiſtimabunt. Hiſtoriam enim ſcribimus: ubi ſiqui milites minus idonei intercurrent, occurrat illud vetus, Bene dicit, ſed malè probat. Quamquam profectò, ne hîc male pugnarit antiquitas, parum eſt verendum; cùm negari illud non poſſit, quicquid de aliis ſit, pleraque tamen argumentorum ejuſmodi eſſe, ut parvo negotio aciem inimicorum gratiæ poſſint ſuſtinere. Atqui in hoc pugnæ genere ita comparatum eſt, ut non dico duorum triumve, ſed unius etiam argumenti gravis & firmi pondus, nos trahere debeat in aſſenſum. Bonis igitur exercitibus Catholicus exercitus: in quo pro jure ſuo primorem aciem conſtituent, quæ ex ſcripturarum prodeunt latifundiis. Argumenta ea ſecundùm utriuſque inſtrumenti ſeriem digeremus.

E veteri igitur teſtamento hæc præcipuè adducunt loca. Geneſ. VI. 5: *Cuncta cogitatio cordis intenta ad malum omni tempore.* Cui geminum illud Geneſ. VIII. 21: *Senſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia.* Quem ad locum ſic Ambroſius lib. de Noe & arcâ cap. XXII. *Vide quomodo ſtudioſe delinquere nos Deus ſignificet, dicendo permanere ſuper mala ſenſum hominis diligenter: quo dicto ſignificare videtur, diligenter cor hominis ad peccata propendere & ineſſe principali noſtro* (τῷ ἡγεμονικῷ) *lubricum delinquendi, &, quod pejus eſt, ſtudium non deeſſe. ideo enim ait, diligenter, quaſi ſollicitus ſimus, ne immunitas culpa nobis poſſit obrepere. deinde non. in unum malum, dixit, ſed, in multa mala. Et, a juventute, addidit. Ex illâ enim ætate creſcit malitia; licet alibi legerimus, quod non ſine peccato nec unius diei infans: ſed & infantia ſine peccato non ſit, propter corporis infirmitatem. Diligentia enim & ſtudium peccandi incipit a juventute. ut puer quaſi infirmus peccet, juvenis tanquam improbus, qui ſtudioſe cupiat peccata committere, & in criminibus glorietur. Creſcit ergò cum ætatibus culpa.* Hæc Ambroſius, quem videmus Moſis verba non intelligere de ſolis illis, qui diluvii tempore vivebant, ſed omnibus omnium ſeculorum hominibus: nempe quia omnium hæc temporum querela eſt. Unde & David de ſuâ ætate Pſalm. XIII. ait: *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, &c.* Porrò quamquam Ambroſius ſecutus LXX. Interpretes, in illo Moſis loco legerit *à juventute*; tamen non excludit pueritiam: ſed diſertim, uti vidimus, ait, in hac quidem peccari infirmitate, juventuti verò ineſſe peccandi ſtudium ac gloriam, atque ita cum ætate accreſcere pravitatem. In Hebræo eſt נער, quod tam infantiam, quàm pueritiam ſignificat; ac volunt aliqui, etymon eſſe ab excutiendo, ut propriè eo ſignificetur ætas ab excuſſione fœtus in utero matris. Quare & valide hoc loco comprobari putant, ineſſe homini recens nato realem pravitatem. Propriè tamen non niſi de adultis loquitur Deus, cùm figmentum cordis humani, prout eſt in Hebræo, (יצר לב האדם) ſignet cogitationes, juxta R. Kimchi, LXX, interpretem vulgatum, & alios. Malæ autem cogitationes, cùm actualia ſint peccata, in recens natos cadere non poſſunt. Nec tamen alia ſententia iccirco ἀκύρως damnari debet. nam ſatis indicat hic locus, ſimul ac ratio ſeſe incipit exſerere, pravos fructus ex corde pullulare humano. Unde & Chryſoſtomus optimè homil. XXII. in VI. cap. Geneſ. ad ſuperiorem locum ſcribit: *Neque ætas intempeſtiva, & alioquin inexperta, malorum expers erat; ſed ſtatim & ab incunabulis omnes malum hoc prælium certabant, contendentes, ut malis operibus alter alterum ſuperarent.* Atqui ſi, ſimul ac ratio ſe movere incipit, tales ſunt humani cordis fructus; haut difficile eſt conjectare, quid de radice ipsâ, concupiſcentiâ, quæ etiam recens natis ineſt, debeat judicari. Hoc igitur reſpectu etiam ad infantes ea pertinent loca. Pugnant hoc teſtimonio Hieronymus ad Ezechielis cap. XLVII. & Theodoretus ad Pſalm L.

Alterum veteris inſtrumenti teſtimonium eſt iſtud Geneſ. XVII. 14. *Maſculus, cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Quo de loco agens Auguſtinus tom. 5. lib. XVI. de civitate Dei cap. XXVII, hanc ejus ſententiam eſſe ait, *Qui non fuerit regeneratus* (dixerat antea circumciſionem regenerationis eſſe ſignum) *interibit anima illa, quia teſtamentum meum diſſipavit, quando in Adam cum omnibus ipſe peccavit.* Et Tom. 7. lib. 2. de gratiâ Chriſti & peccato originali contra Pelagium, cap. XXX. *Quod ſub terrore tanto eſt imperatum, ut diceret Deus animam illam de ſuo populo perituram, cujus octavo die præputii circumciſio non fuiſſet. Hujus tam horribilis pœna juſtitia ſi quæratur, nonne iſterum omnis de libero arbitrio & laudabili ſanitate & puritate naturæ, quantumlibet arguta ſit argumentatio, repercuſſa & confracta diſſilret?* Beda etiam in II. cap. Lucæ, cùm hunc Geneſios locum citaſſet, addit: *Non pactum utique circumciſionis (quod non infans, qui diſcernere necdum valuit, verum majores ejus, qui id ſervare noverant, poterant, debuerant, irritum fecerint) ſed illud ſignificatur pactum, quod cum primo homine Deus iniit; quodque omnis, qui vel unius diei vitam geſſit in terrâ prævaricatus eſſe convincitur, atque ideo remedio ſalutis aliquo opus habere, non ignoratur.* Porrò in Hebræo eſt זכר, quod marem ſive virum notat, unde & voce eâ utitur Moſes cap. I. 27: *Maſculum & fœminam creavit eos.* Quare videtur locus iſte ex Exodo adductus, potiùs accipi debere de adultis, qui circumciſionem negligunt, vel ejus à parentibus neglectum approbant: prout etiam hunc locum, unà cum Cajetano, interpretatur doctiſſimus ſocer noſter, Fr. Iunius.

Tertium ſibi locum vindicat celebre illud Iobi XIV. 4: *Quis dabit mundum ex immundo? ne unus:* ut habet veritas Hebræa, quam juniores expreſſere: ſive, ut in vulgata eſt; *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?* Ubi verba illa, *conceptum ſemine*, ἐξηγητικῶς addita ſunt: ſequentia autem ad Deum referuntur: quomodo & locum hunc cepit Chaldæus paraphraſtes. LXX autem interpretes, aliam ſecuti diſtinctionem, aliquid ex verſu proximo appingunt, aliterque, ac hodie ſolent, interpretantur. Sic enim habent: Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. *Quis enim mun-*

mundus eſt à ſorde? nemo, ſi vel unius diei ſit vita eius ſuper terrâ. Quamquam & plerique Patres ſic citant, *nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Hinc Auguſtinus Tom. 7. de Prædeſt. & grat. cap. III: *Vitiata radicis macula ita propaginis traduce per generationum ſarmenta diffuſa eſt, ut nec infans quidem unius diei a culpâ ſit primæ prævaricationis alienus, niſi per indebitam Salvatoris gratiam fuerit liberatus. Quod ſi nec hic quidem ſine peccato eſt, qui proprium habere non potuit, conficitur, ut illud traxerit alienum, de quo Apoſtolus dicit; Per unum hominem, &c.* Vide & de hoc loco Auguſtinum contra Julian lib. VI. cap. XII. Eodem etiam originale peccatum adſtruit Origenes ſive Rufinus in cap. IX. ad Rom. & idem, vel potius Cyrillus homil. VIII, & XII in Levit. Scriptor homil. de Oratione Dominicâ Chryſoſtomo tributæ, Auctor homil. de Adam & Evâ eidem adſcriptæ. Proſper epiſt. ad Demetriadem. Gelaſius epiſt. V. quæ eſt ad Piceni epiſc. Hychius in lib. II. Levit. cap. VI. Gregorius M. lib. XI. comment. in Jobum cap. XXVIII. Petrus Cluniacenſis epiſt. 1. &c.

Quartus eſt locus, πολυθρύλλητον illud Pſalmi LI. 7: *Ecce in iniquitate formatus ſum, & in peccato concepit me mater mea.* ſive, ut alii, *calefecit*, vel *fovit me mater mea.* Vulgata pro ſingulo numero repoſuit pluralivum, & pro calefecit aut fovit, ταυτολογως repetit *concepit.* Vertit enim, *Ecce enim, in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Hinc ſic colligunt Patres: Si David, rex ſanctiſſimus, optimiſque genitus parentibus, à conceptione immunditiem traxit: etiam id in cæteris hominibus habet locum. Ita enim ex his verbis argumentantur, Origenes, ſive Cyrillus homil. VIII. in Levit. ſex illi, Baſilius Magnus, Theodoretus, Rufinus, ſive alius, Caſſiodorus, Euthymius & Remigius, in ſcholiis ad hunc locum. Hilarius ad Pſal. CXVIII. in illa verba, *Vivet anima mea & laudabit te.* Ambroſius lib. 1. de pœnitent. cap. II. Hieronymus in cap. XLVII. Ezechielis. Scriptor homiliæ, tum ejus, quæ eſt de Orat. Domin., tum illius, quæ eſt de Adam & Eva, quarum utraque Chryſoſtomo tribuitur. Fauſtus lib. 1. de lib. arbitr. cap. II. Hychius in Levit. lib. III, cap. XII. Gregorius M. & Alcuinus in Pſ. IV. pœnitentialium. Beda in cap. XXI. Levit. & cap. 1. Luc.

Quintus locus eſt Eſaiæ XLVIII, 8 *Ab utero tranſgreſſorem vocavi te.* Quo varis ſignificatur, quaſi ab utero, hoc eſt, ſimul ac ratio ſe exerit, hominem tranſgredi mandata Dei. Ita hunc locum interpretantur Græci patres. Ponam aliquot loca Cyrilli Alexandrini. Is ſic

a Pag. 63. ſcribit in Oſeæ cap. II, 4. a: Λέγων δὲ, ὅτι πορνείας εἰσὶ τέκνα, παρέδειξεν ἐναργῶς, ὅτι τοῖς τῆς νεκτῆς πορνείας ἐγκλήμασιν ἔνοχοι καθεστήκασι· καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῶν οἱονεὶ σπαργάνων καὶ μήτρας διδυστεβηκότες καὶ οὐδὲ πώποτε τῶν εἰς εὐσέβειαν ἔργων αἰψάμενοι, ἀποπτεύσαντες δὲ παντελῶς τὴν ἀρετὴν ἐχηκότες, τὴν ἀνδάνουσαν τῷ Θεῷ τελέσαι πεπληρηκότες. οὕτω καὶ ὁ ψάλλων φησὶν b, Ἀπηλλοτριώθησαν

b Pſ. 57. οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας, ἐπλανήθησαν ἀπὸ γαστρὸς, ἐλάλησαν ψευδῆ. καίτοι παιδὸς ὁσίου, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἔργοις ἐστεμμένου, λαμπρῶς ἀναφωνεῖν δυναμένου

c Pſ. 21. πρὸς Θεὸν c, Ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου Θεός μου εἶ σύ. *Cum autem dicit, eſſe filios fornicationis, manifeſte oſtendit, fornicationis quæ intelligentiâ percipitur crimine teneri: & hoc, quaſi ab ipſis faſciis & utero impii fuerint, nec unquam opera pietatis attigerint, nullamque virtuti operam dederint; nec viam Deo placentem magis fecerint. Idem pſaltes dicit: Alienati ſunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, locuti ſunt falſa: cum contra quilibet pius, & operibus juſtitiæ immutritus exclamare ad Deum luculente poſſit, In te projectus ſum ex utero: de ventro matris meæ Deus meus es tu.*

d P. 163. Idem in Oſeæ cap. 5. verſ. 7. d. Ἀλλότρια δὲ τέκνα φησὶ, τὰ οἷον ἐκ μήτρας, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων ταῖς τῶν εἰδώλων ἀνακειμένα δόξαις, προσαγόντων τυχὸν που τοῖς δαιμονίοις τὰ χαριστήρια, καὶ τὰς ἐπὶ ταῖς ὠδῖσι θυσίας τῶν γεγεννηκότων. πάντα τοίνυν ἀλλότρια, τὰ μὴ ἐν Θεῷ· ἡ καθ' ἕτερον τρόπον, τὰ ἐκ γυναικῶν ἀλλοφύλων. *Alienos filios nominat, qui quaſi ex utero, & ab ipſis incunabulis, opinionibus idolorum addicti ſunt, parentibus forſitan eos dæmonibus pro munere gratiarum, & in ſacrificium pro felici partu obtento offerentibus. Aut aliter, qui nati ſunt ex mulieribus alienigenis.* Idem in principium cap. 9. a. Oſeæ: οἱ μὲν a P. 250. ἠγνοηκότες παντελῶς τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν, γεννηθέντες δὲ μᾶλλον ἐν πλάνῃ, τάχα που τῆς ἀμαθίας, ἢ γοῦν ἀμαθίας οὐκ ἀπίθανον ἔχουσι λόγον. ὁ δέ γε Ἰσραὴλ, καὶ τῷ νόμῳ παιδαγωγούμενος, καὶ τὴν τοῦ ὄντως Θεοῦ ἐπιγνωκὼς, πεπόρνευκεν εἰς ἀποστασίαν. οὐκοῦν νοοῖτ' ἂν εἰκότως καὶ ἐν αἰτίᾳ γεγονὼς τῇ φορτικωτέρᾳ, καὶ δυσαπόφυκτον ἔχων τῆς δυσσεβείας τὸ ἔγκλημα. *Qui naturâ & vere Deum non agnoverunt, vel potius in errore nati ſunt; fortaſſis morbi, ſive ruditatis ſuæ excuſationem non incredibilem habent. Iſrael autem tametſi lege inſtitutus, & Dei cognitione imbutus ad defectionem eſt fornicatus. Quare meritò gravioris culpæ reus, & crimine impietatis nentiquam excuſabili obſtrictus intelligi poteſt.* Et mox: Μὴ χαῖρε δὴ οὖν καθὼς οἱ λαοί φησιν. οἱ μὲν γὰρ, ἐκ μήτρας πεπλανημένοι. σὺ δὲ νόμῳ παιδαγωγηθεὶς, ἐκπεπόρνευκας ἀπὸ Θεοῦ. *Ne gaude itaque ſicut populi, inquit. Illi enim ab utero erraverunt: tu autem legis doctrina inſtructus, a Deo fornicatus es.*

Accedo ad N. T. loca, quæ adducunt SS. Patres. Primus eſt ex Johan. III. 5. & 6: *Amen, amen, dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* Quo ex loco conſequitur, quicquid carnaliter propagatur, id naturâ ſuâ tantùm carnalia ſapere, eoque, quo ſpirituale fiat, indigere regeneratione per ſpiritum Sanctum, ſine quo regnum cœlorum ingredi nemo poſſit. Pugnat hoc argumento Auguſtinus Tom. VII. lib VI. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. XII. & lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. XX. & XXX. & lib. II. cap. XXVII. Proſper epiſt. ad Demetriadem, ſcriptor de vocat. gentium lib. I. cap. XVIII. Gregorius M. lib. IX. Moral. cap. XVI. &c.

Alter N. T. locus eſt epiſt. ad Rom. cap. V. 12: *Sicut per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo* (vel quatenus) *omnes peccaverunt.* & verſ. 14. *Mors regnavit in eos, qui non peccaverunt ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adami*: & verſus 18: *Sicut per unius delictum* (reatus venit) *in omnes homines ad condemnationem.* & verſ. 19. *Sicut per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi.* Unde hujuſmodi extruitur ſyllogiſmus: Peccatum quod ita nobis ab Apoſtolo deſcribitur, ut dicat illud mortem in omnes homines invexiſſe, omnes illo homines peccaſſe, omneſque eo conſtitui peccatores, etiam qui non peccaverint ad ſimilitudinem peccati Adami, (hoc eſt, qui actualiter nondum peccare potuerunt) eo item omnes fieri reos mortis & condemnationis: illud peccatum, utut unius ſit hominis, quatenus unus actu homo erat, qui peccaret: tamen imputatione totius eſt naturæ in Adamo concluſæ: totamque ream mortis ac condemnationis facit. Atqui peccatum illud Adami ita nobis ab Apoſtolo deſcribitur. Ergò peccatum iſtud, utut ſolius ſit Adami, quatenus is ſui ipſius perſonam geſſit; naturæ tamen peccatum cenſetur, quatenus is omnium, qui lumbis ejus δυνάμει inerant, perſonam ſuſtinebat, omneſque ii ad delicti iſtius pœnam obligantur.

Diligenter autem attenderunt Patres, quòd Adam ibidem dicitur typus futuri Adam: item particulam SICUT: unde colligebant, ſicut obedientia Chriſti non imitatione ſolùm, ſed imputatione etiam omnium illorum eſt, qui ſpiritualiter ab eo generantur: ita obedientiam Adæ, non imitatione ſolùm, ſed imputatione etiam tradi in omnes, qui ab eo generantur corporaliter. Conſiderabant quoque particulam PER, quæ cauſam efficientem ſignificat. Tum voculas ἐφ' ᾧ, *in quo*, quæ poſteros in Adamo peccaſſe docent: vel ſi eas *quia*, aut *quatenus*, ſive *propter quod* transferre malis adæquatam

mortis

mortis cauſſam, quæque in infantibus quoque locum habeat, oſtendunt. Eodem & referunt ſignum OMNES, ut quod & ipſum doceat ſermonem eſſe de peccato, cujus etiam infantes ſint rei. Ita hunc locum explicat Auguſtinus Tom. 2. epiſt. LXXXIX. quæ ad Hilar. quæſt. 3. Tom. 3. Enchirid. cap. XXVI. Tom. 4. dialogo ſexaginta quinque quæſtionum quæſt. 4. Tom. 7. de prædeſtinat. & grat. cap. III, item de peccatorum meritis & remiſſ. lib. III. cap. VII. & 21. & contra duas epiſtolas Pelagianorum lib. IV. cap. IV. & lib. I. contra Julianum cap. II. & lib. VI. adverſus eundem cap. IX. XII, &c. Similiter quoque cepit ſcriptor Latinus homiliæ de Adam & Eva Chryſoſtomo falſo tributæ, auctor Hypognoſticon lib. II. pene initio. Theodoretus in Pſalm. L. Proſper de vita contemplat. lib. III. cap. II. Fauſtus de liber. arbit. lib. I. cap. II. Gennadius de dogmat. Eccleſiaſt. cap XXXIX. Sedulius in cap. IX. ad Rom. atque adeò, tum Carthaginenſe concilium, tum Arauſicanum II, utrumque can. II.

Tertius eſt locus ad Rom. VII: *Ubi infirmitas, quam peccando meruimus, vocatur peccatum habitans in membris noſtris*, teſte Auguſt. lib. II. de mer. & remiſſ. pecc. cap. XXII. Hinc ibidem Apoſtolus: *Novi enim non habitare in me, id eſt, in carne meâ, bonum. nam velle adeſt mihi, ſed ut quod bonum eſt perficiam, non invenio.* Ideo Spiritu Dei opus eſt. quemadmodum ex hoc loco colligit Irenæus lib. III. cap. XXII. Tertullianus lib. de pudicitiâ, cap. XVII. item Auguſtinus expoſitione quarundam propoſitionum epiſt. ad Rom. & lib. I. ad Simplicianum quæſt. I.

Biſariam autem hunc locum interpretatus fuit Auguſtinus. Primò enim hic agi dixit de luctâ inter mentem, hoc eſt conſcientiam rectum præſcribentem, & carnem, hoc eſt affectum peccati ad illicita trahentem: poſtea de luctâ inter carnem ſive peccatum, & ſpiritum agi putavit: ſive, quod eodem recidit, primò de bono malove actuali, quod ab irregenitis ac ſub lege poſitis fit; deinde de bono malove concupiſcentiæ actu, qui eſt in regenitis ac ſub gratiâ conſtitutis, loqui exiſtimavit Apoſtolum. Sed utramvis ſequamur opinionem, conſequitur hinc, mirè proclivem eſſe hominis naturam ad malum, & infirmam ad bonum. Hoc quia nonnulli ex priori Auguſtini ſententiâ colligi poſſe negant, operæ erit adferre, quæ ipſe hac de re ſcribit lib. I. Retract. cap. XXIII. *In iſto ergò libro & hoc quod dictum eſt, (ego autem carnalis ſum, & deinde cætera, uſque ad eum locum, ubi dicit, Miſer ego homo &c.) dixi hominem deſcribi adhuc ſub lege, nondum ſub gratiâ conſtitutum, benefacere cupientem, ſed victum concupiſcentiâ carnis, male facientem; à cujus concupiſcentiæ dominatu non liberat, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum, dono Spiritus Sancti; per quem diffuſa caritas in cordibus noſtris vincit carnis concupiſcentias, ne conſentiamus iis ad malefaciendum, ſed potius bona faciamus. Unde evertitur hæreſis Pelagiana, quæ vult non ex Deo nobis, ſed ex nobis eſſe caritatem, quâ bene ac piè vivimus.* Hæc Auguſtinus de priori ſuâ ſententiâ: quæ etiam fuit cùm Irenæi & Tertulliani, de quibus antè diximus; tum Macarii homil. I. Baſilii in Pſalm. I. & exhortatione in baptiſmum, cujus lemma, Quod inſtruendi monendique ſunt ad baptiſmum venientes. Cyrilli contra Julianum lib. III. & epiſt. ad Succeſſum, & lib. I. de rectâ fide ad Reginas. item Origenis, Chryſoſtomi, Theodoreti, ſcriptoris commentariorum Ambroſio tributorum, & Theophylacti, notis in cap. VII. ad Rom. qui omnes, pluresque alii, judicarunt, loqui Apoſtolum, non quidem de homine regenito, qui vel ratione actus concupiſcentiæ malum agat, quod non vult; ut Apoſtolum poſteriùs intellexit Auguſtinus: vel propter actualia quotidianæ incurſionis peccata, venundatus peccato dicatur: ut hodie eum locum nonnulli capiunt, Hieronymi exemplo lib. IV. comment. in cap. XIII. Hieron. epiſt. CXLVI ad Damaſum, & idem vel alius in Pſal. CXIV. ſed de homine nondum regenito, qui legem tamen ſciat, ac ſub eâ pugnet adverſus affectum: at plurimùm vincatur, atque hac impotentiâ ſuâ animadverſâ, comminatione legis percellatur: quomodo è junioribus quoque intellexêre Eraſmus, Bucerus, Muſculus, alii. Quod ſi omnino de actualibus regenitorum peccatis ſermonem eſſe magis placet: ſanè ſic quoque hic locus clariſſimè hominis arguet ad peccandum propenſionem. Nam ſi tanta eſt regenitorum imbecillitas, quid de irregenitis cenſendum?

Quartus locus eſt I Cor. XV. 22: *Sicut omnes in Adam moriuntur: ſic omnes in Chriſto vivificantur.* ad quæ verba ſic ſcriptor commentariorum, qui Ambroſii putantur: *Hoc dicit, quia ſicut Adam peccans mortem invenit, & omnes ex ejus origine tenuit, ut diſſolvantur: ita & Chriſtus non peccans, & per hoc vincens mortem, omnibus ex ejus corpore acquiſivit vitam, hoc eſt, reſurrectionem.* Et mox: *Sicut in Adam omnes, ſive juſti, ſive injuſti, moriuntur: ita & in Chriſto omnes tam credentes quàm diffidentes reſurgent; licet ad pœnam, increduli.* De eodem loco ſic Auguſtinus tom. 2. epiſt. XXVIII. ad Hieronymum: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes vivificabuntur. per hanc enim Apoſtolicam, divinam claramque ſententiam, ſatis evidenter elucet, neminem ire in mortem, niſi per Adam; neminem ire in vitam æternam, niſi per Chriſtum. Hoc eſt quippe omnes, & omnes, quia ſicut omnes homines per primam, hoc eſt per carnalem generationem, pertinent ad Adam: ſic omnes homines ad ſecundam, hoc eſt ſpiritualem regenerationem veniunt, quicunque ad Chriſtum perveniunt. Ideo ergo dictum eſt, & hic omnes, & ibi omnes: quia ſicut omnes qui moriuntur, non niſi in Adam moriuntur: ita omnes qui vivificabuntur, non niſi in Chriſto vivificabuntur.* Clarius fuerit argumentum, ſi ſic proponatur: ſicut omnes in Chriſto vivificantur; ſimiliter omnes in Adamo moriuntur. At Chriſtus vivificat, quià paſſione ſuâ nobis meritus eſt remiſſionem peccatorum, & ſpiritu ſuo regenerat nos in vitam novam. Ergò ſimiliter Adam, & peccato ſuo meritus eſt nobis mortem: & generatione transfundit in poſteros naturam corruptam.

Quinctus locus eſt Epheſ. II. 3. *Eramuſque naturâ filii iræ.* Auguſtinus Tom. 7. contra Julianum Pelag. lib. VI. cap. XII. *Commendat, inquit Apoſtolus, ſuam caritatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus: multò magis juſtificati nunc in ſanguine ipſius, ſalvi erimus ab ira per ipſum. De hac irâ dicit, Eramus & nos naturâ filii iræ, ſicut & cæteri. De hac irâ dicit Hieremias Propheta, Maledictus dies ille, in quo natus ſum. De hâc irâ dicit ſanctus Iob, Pereat dies ille, in quo natus ſum. De hac irâ autem dicit idem ipſe: Homo enim natus ex muliere, brevis vitæ, & plenus iracundiæ, ſicut flos fœni decidit, fugit autem ſicut umbra, & non ſtabit.* Scriptor Hypognoſticon lib. II. *Conſtant etiam imitatione morum peccata, imitando ſcilicet malos. Sed ut quis imitetur malos, natura eſt initium depravata, quâ factus eſt malus & malitioſus, non naturà à Deo conditus malus. Ob hos enim & naturâ filii iræ ab Apoſtolo jam baptizati fuiſſe dicimur. Omnis enim carnaliter naſcens, naturâ filius iræ rectè dicitur: quia natura eſt protoplaſti, quæ prior in illo, propter delictum, iram judicis Dei juſtè ſuſcepit.* Fulgentius & XIV epiſcopi de fide ad Petrum Diaconum cap. XXVI. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortique ſubjectum, & hoc naturâ iræ filium naſci. de quâ Apoſtolus dicit, Eramus enim & nos naturâ filii iræ, ſicut & cæteri.* Theodoretus in hunc Apoſtoli locum: *Filios iræ dixit, pro eo, quod eſt, irâ dignos & ultimo ſupplicio. Ita Antichriſtum appellavit filium perditionis, hoc eſt, dignum perditione, ſeu dignum qui periret.* Primaſius ad eundem locum: *Ita nos paterna originis mala conſuetudo poſſedit, ut omnes ad damnationem naſceremur. Filii iræ, ſicut ſupra diffidentiæ, filii Adæ, filii vindictæ. Hæc audiant & erubeſcant, qui tantum vitiata natura*

Digitized by Google

tribuunt, ut Apoſtolo contradicant & à ſide exorbitent. Itidem Haimo ad eundem locum: *Dum peccatores & mortales nati ſumus ex primis parentibus noſtris, qui ſimiles nobis jam erant effecti, quaſi naturâ ſive naturaliter eramus filii vindictæ; quia propter prævaricationem mandatorum Dei, qui prævaricati ſumus in parentibus noſtris, vindictam merebamur accipere.* Hildefonſus, archiepiſcopus Toletanus libro de virginitate & parturitione Mariæ

a Tom. 9. bibl. PP. edit. 2. Col. 690. a: *Corrupta natura filii de concubitu iniquitatis concepti, & in delictis de matris utero projecti non aliud eſſe queunt, quàm iræ filii.* Eodem modo Apoſtoli verba cepit Gelaſius epiſt. v. ad epiſcopum Piceni. Bernardus ſerm. I. de purificatione Mariæ; ut plures alios mittam.

Porrò ex iſtis Scripturæ locis, quos adduximus, quatuor ad probandum originale peccatum uno quaſi faſce complexus eſt B. Hieronymus, cujus idcirco verba adſcribam. Locus eſt in cap. XLVII. Ezechielis: *Quis enim hominum gloriari poteſt, caſtum ſe habere cor, vel ad cujus mentem per oculorum feneſtras mors concupiſcentiæ non introibit, & (ut parum dicam) animi titillatio?*

b Geneſ. 8. *Mundus enim in maligno poſitus eſt, & à* b *pueritiâ appo-*

c Job. 14. *ſitum eſt cor hominis ad malum, ut ne* c *unius quidem diei à nativitatis ſuæ exordio ſine peccato ſit humana conditio.*

d Pſal. 50. *Unde & David confitetur in Pſalmo* d, *Ecce enim, in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Non in iniquitatibus matris meæ, vel certè meis, ſed in iniquitatibus humanæ conditionis. Unde &*

e Rom. 5. *Apoſtolus* e *dicit: Regnavit mors ab Adam uſque ad Moſem, etiam ſuper eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ.* Totidem etiam locis idem adſtruit Gregorius epiſt. LIII. lib. VII. indict. II. *Niſi ſacri baptiſmatis gratiâ fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis eſt obſtricta. Hinc enim ſcriptum eſt, Non eſt mundus in conſpectu ejus, nec unius diei infans ſuper terram. Hinc David ait: In iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Hinc ipſa veritas dicit; Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum cælorum. Hinc Paulus ait; Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Cur ergo infans, qui nihil egit in conſpectu omnipotentis Dei non valet eſſe mundus? Cur Pſalmiſta, ex legitimo conjugio prolatus, in iniquitate conceptus eſt? Cur niſi qui mundatus aquâ Baptiſmatis fuerit, mundus non eſt? Cur in Adam omnis homo moritur, ſi originalis peccati vinculis non tenetur? Sed* QUIA GENUS HUMANUM IN PARENTE PRIMO, VELUT IN RADICE, PUTRUIT, ET ARIDITATEM TRAXIT IN RAMIS: ET INDE *omnis homo cum peccato naſcitur, unde primus homo permanere noluit ſine peccato.*

Vidimus hactenus, quibus maximè ſcripturarum teſtimoniis probari à veteribus ſoleat, nos omnes, propter primum peccatum, naſci expertes originalis juſtitiæ, & morti obnoxios. Deinceps rationes varias adſeremus, quibus idem dogma defenderint antiqui.

THESIS III.

Inter rationes, quibus peccatum originale adſtruitur, facilè principem locum mereri credidit Auguſtinus, quod infantes in hac vitâ, & morborum cruciatibus, & morte ipsâ puniantur, &, niſi regenerentur in Chriſto, priuſquam vitâ excesserint, æternum à Deo rejecti, cum reprobis pœnas luant. Quod injuſtum fore ſupplicium putabat, ſi nulli eſſent obnoxii peccato.

AUguſt. lib. IV. contra duas Pelag. epiſt. c. IV. *Sed Pelagiani quomodo dicunt, ſolam mortem ad nos tranſiiſſe per Adam? Si enim propterea morimur, quia ille mortuus eſt: ille autem mortuus eſt, quia peccavit: pœnam dicunt tranſire ſine culpâ, & innocentes parvulos injuſto judicio puniri, trahendo mortem ſine meritis mortis.* Idem lib. VI. contra Julianum cap. IV. *Parentum peccata modo quodam dicuntur aliena, & rurſus modo quodam reperiuntur & noſtra. Aliena quippe proprietate ſunt actionis, & noſtra ſunt contagione propaginis. Quod ſi falſum eſſet, profecto grave jugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo juſtum eſſet.* Hinc idem Auguſtinus paullo pòſt: *Jubes ut aſſeram, quemadmodum in Chriſto, id eſt, in virtute ejus, creatos parvulos ſibi audeat diabolus vindicare. Tu aſſero, ſi potes, quomodo ſibi non obſcure, ſed apertè vendicet parvulos, quos immundi ſpiritus vexant. Si ei traditos dicis, videmus ambo ſupplicium: tu dic meritum. Ambo cernimus pœnam: tu qui nulla mala merita dicis ex parentibus trahi, cum Deum juſtum ambo fateamur, demonſtra iſtâ pœnâ dignam, ſi potes, in infantibus culpam.* Idem poſterioris Reſp. contra Julianum lib. I. cap. CXXXV. a *Judicium hoc utique in parvulis injuſtum eſſet, ſi pecca-* a P. 196.

tum originale non eſſet. Et cap. XXII. b *Catholica* (ex- b P. 318.

poſitio) *illa eſt, quæ oſtendit juſtum Deum in tot ac tantis pœnis & cruciatibus parvulorum, quos in paradiſo ullus eorum nullâ æquitate ſentiret, ſi natura humana vitiata peccato, & meritò damnata non eſſet.* Et cap. LXXXI. c c P. 281.

Propter quid ergò affliguntur parvuli, ſi nullum habent omnino peccatum? An omnipotens & juſtus Deus injuſtas pœnas à tot innocentibus prohibere non potuit? Et

cap. LXXXVIII. d *Quando parvulum ſpiritus vexat im-* d P. 290.

mundus, animamque ejus & corpus affligit, ſenſus ſanitatemque pervertit, nonne univerſa ejus, quam Deus inſtituit, natura turbatur? nec invenitis omnino tanti hujus mali meritum, negantes originale peccatum. Et cap.

CXIII. e *Diſpendia quæ naſcentes flendo teſtantur, dicito,* e P. 295.

quo merito ſub juſtiſſimo & omnipotentiſſimo judice eis, ſi nullum peccatum attrahunt, irrogentur. Idem habes cap.

CXIII. f & CXIX g. & CXVII h. *Poſtremo nunquam dicturus es, unde ſit juſtum, ut parvuli in nulla ſua, nulla plerumque etiam ſuorum culpa, ſine baptiſmate mortui a parentibus & propinquis fidelibus ſeparentur: & ad Dei regnum non admittantur, nec inter vaſa in honorem, ſicut alii parvuli baptizati, ſed inter vaſa in contumeliam, quia nullum eſt tertium genus vaſorum, ſine ullis malis meritis deputentur.* Eodem argumento pugnat lib. I. cap. f P. 233. g P. 307. h P. 295.

XXIII. i & lib. II. cap. CXXIV. k & cap. CXLII. l itemque ultimo m. Scriptor Hypognoſticon initio lib. II. *Si peccatum primorum hominum ſolis obfuit illis, & nemini noſtrûm: quemadmodum quæ in illos pro peccato lata eſt, in nos ſententia pertranſivit & culpa? Niſi fortè ſecundùm vos injuſtus Deus, qui expertes eorum delicti, paſſus eſt nos eorum pœnæ adſtringi vinculo.* Proſper contra Collatorem cap. XX. *Niſi fortè dicatur in Adâ poſteros pœnam tranſiiſſe, non culpam, quod omni modo falſo dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Nimis enim impium eſt, hoc de Dei ſentire juſtitia, quod à prævaricatione liberos, cum reis voluerit eſſe damnatos. Patet ergò culpa, ubi non latet pœna, & ſocietas peccati convincitur de communione ſupplicii: ut quod eſt humana miſeriæ, non de inſtitutione creatoris, ſed de retributione ſit judicis.* Fulgentius lib. de incarnatione & gratiâ Chriſti, cap. XIV. *Quâ juſtitiâ parvulus ſubjicitur peccati ſtipendio, ſi nulla eſt in eo peccati pollutio? vel quomodo videmus morte punctum, ſi non ſenſit aculeum?* Cæterùm hoc argumentum, quod Proſperum, Fulgentium, Hypognoſticôn ſcriptorem ab Auguſtino mutuatos vidimus, ne omnibus quidem Catholicis probabatur. Nam ſcriptor libri de Prædeſtinatione & gratiâ n (ut vel hinc videas non eſſe Auguſtini) censet Deum pro abſoluto dominii ſui jure etiam homines potuiſſe adjudicare morti æternæ, etſi non peccaſſent. Quod etiam in homiliis Macarii Ægyptii legere eſt. Fortaſſe conciliari iſtæ ſententiæ poſſunt, ſi hos de pœnâ damni, Auguſtinum & aſſeclas de ſenſus pœnâ intelligamus. Nec enim veteres conſenſerunt, ultra huic peccato pœna debeatur; ut infrà oſtenſuri ſumus. Sed hoc utcumque eſt, Auguſtini ſententiam approbavit concilium Arauſicanum II. can. II. ubi dicitur: *Injuſtitiam Deo dare convincitur, qui mortem, quæ eſt pœna peccati, ſine peccato,* i P. 25. k P. 331. l P. 371. & 372. m P. 460. n Cap. 16.

quod

Digitized by Google

quod eſt meritum mortis, ad nos tranſiſſe dicit. Similiterque Anſelmus lib. II. Cur Deus, homo cap. II: *Sapientiæ & juſtitiæ repugnat, ut cogeret mortem pati ſine culpâ, quem juſtum fecerat ad æternam beatitudinem.*

Thesis IV.

Etiam eo Catholici nitebantur, quòd, niſi infantes ſint obnoxii peccato, Chriſtus eorum ſalvator non erit.

AUguſtinus lib. I. contra duas Pelag. epiſtolas cap. ult. *Parvulos ita commendant jam ſalvos, ut ſalvatorem audeant negare ſalvandos.* Et lib. II. cap. II. *Pelagiani dicunt, Deum non eſſe omnium ætatum in hominibus mundatorem, ſalvatorem, liberatorem.* Et lib. I. ſecundæ
a Pag. 28. reſponſ. adverſus Jul. cap. XXXI *a*. *Plebeculam, quas invides, catervam verum Catholicam fidem, quæ à Sal-*
b Hæc vox interferenda. *vatore* (ſalvari *b*) *confitetur infantes* c: *& ideo Pelagianorum, qui hoc negant, deteſtatur errorem.* Et lib. II.
c Sic leg. non infante. cap. CXVIII *d*: *Videro vel confiteri non vis, remiſſionem peccatorum etiam ad illos pertinere, qui unum habent; ad quam medicinalem gratiam non pertinent parvuli, ſi nul-*
d P. 326. *lum habent: quod impie negatis, quia eis ſalvatorem negatis.* Similiter argumentatur cap. CXX *e*. & CXXXI *f*. &
e P. 328. f P. 336. g P. 343. CXXXVIII *g*.

Thesis V.

Aliud quoque eorum argumentum petebatur ab Eccleſiæ conſuetudine, tum Judaicæ, quæ infantes circumcidere & pro iis offerre ſoleret, tum Chriſtianæ, quæ baptiſmum & exorciſmum parvulorum uſurparet.

E Circumciſione peccatum originale probat Auguſtinus contra ſecundam Juliani reſponſionem libro poſteriori
a P. 360. cap. CL *a*. *Hanc medicinam parvulis vos negatis, quos lex ipſa circumcidi octavâ die juſſit, ejus gratiam præſignans, cujus reſurrectionem Dominicus, id eſt, poſt ſeptimum ſabbathi, dies octavus oſtendit, nec voletis ne vultis attendere, ita parvulum morientem ſine Chriſti gratiâ periturum: quemadmodum dictum eſt: Incircumciſi animam parvuli interire de populo; cujus interitus invenire meritum non poteſt, quamdiu non trahere peccatum originis parvulos dicitis.* Nempe hoc vult Auguſtinus, exinde quòd Deus vellet omnes circumcidi, ſatis oſtendi, indigere omnes circumciſione illâ ἀχειροποιήτῳ ſive non manu factâ, ut Apoſtolus vocat: de quâ ſic Moſes Deuteron. XXX. 6: *Circumcidet Deus cor tuum & cor ſeminis tui.* Nam ideo omnium cor circumcidi opus eſt, quia naturâ eſt immundum pravumque: quam rem & circumciſionis ſacramento Deus ſignificavit: ut docet Philo lib. de circumciſione, & Irenæus lib. IV. cap. XXX. Item Lactantius IV. divinarum inſtitutionum, qui eſt de falsâ ſapientia, ubi ait: *Judaica illa carnis circumciſio erat hujus ſecundæ circumciſionis figura: ſignificans nimirum, pectus eſſe nudandum, id eſt, aperto & ſimplici corde oportere nos vivere, quoniam pars illa corporis quæ circumciditur, habet quandam ſimilitudinem cordis, & eſt pudenda.* Et mox: *Hæc eſt cordis circumciſio, de quâ Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali tranſtulit ad animam, quæ ſola manſura eſt &c.*

Præterea peccatum hoc adſtruunt ex ſacrificio pro in-
b P. 411. fante. Auguſt. lib. II contra poſt. reſp. Jul. c. CC *b*. *Si in lege non oſtenditur originale peccatum, cur ergò in lege anima parvuli octavo die non circumciſi de genere ſuo dicta eſt interire? Cur infante nato, offerebatur ſacrificium pro peccato? Jam quæſo tace. Attende infantem, & imitare non ſantem.* Pertinet huc quoque lex veteris Teſtamenti ab ipsa B. Virgine uſurpata, quam Levit. 12. legimus: *Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ.* Quem ad locum rectè è junioribus Fonſeca, in annotationes Cajetani: *Ex omnibus legibus Iſraelitis præſcriptis, nucleus veræ pietatis eruì debet, relictâ teſtâ. In hac purificationis lege, quod impura à partu mater & infans haberemur, indicatum fuit, peccato obnoxios nos naſci.*

Etiam hoc dogma probant ritu baptiſmi, qui per totum terrarum orbem obtinebat, & ſemper fuerat uſurpatus. Meminere ſanè ejus Origenes homil. VIII. in Levit. & is cujus, ob interpolatos a Rufino Origenis libros, major etiam hac parte eſſe debet autoritas, Cyprianus lib. III. epiſt. VIII. Pugnat hoc argumento Auguſtinus ſerm. X. de verbis Apoſtoli, ubi de infantibus baptizandis agens, *Accommodat*, inquit, *illis Eccleſia aliorum pedes, ut veniant; aliorum cor, ut credant; aliorum linguam, ut confiteantur; quoniam quod ægri ſunt, alio peccante prægravantur: ſic cum ii ſani ſunt, alio pro eis confitente ſalvantur. Nemo ergo vobis ſuſurret doctrinas alienas. Hoc Eccleſia ſemper habuit, ſemper tenuit. Hoc à majorum fide accepit, hoc uſque in finem perſeveranter cuſtodit. Quoniam non eſt opus ſanis medicus, ſed ægrotantibus. Quid neceſſarium ergo habuit infans Chriſtum, ſi non ægrotat? Si ſanus eſt, quare per eos, qui eum diligunt, medicum quærit? Si quando portantur infantes, dicuntur omnino nullum propaginis habere peccatum, & veniunt ad Chriſtum; cur non eis dicitur in Eccleſia, qui eos apportant, Auferte hinc innocentes iſtos. Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Non venit Chriſtus vocare juſtos, ſed peccatores. Nunquam dictum eſt: ſed nec aliquando dicetur.* Etiam concilium Milevitanum, ut vulgò vocant, ſive potius Carthaginenſe, cùm anathema dixiſſet, neganti infantes baptizari in remiſſionem originalis peccati, ſubjungit iſta can. II. *Quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus, Per unum hominem peccatum intravit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes homines peccaverunt: niſi quemadmodum Eccleſia Catholica ubique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in ſemet ipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remiſſionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.* Quàm autem forte & invictum hoc ſit argumentum, inde æſtimare eſt, quòd Cœleſtius etiam in libello, quem Romæ edidit, fateri ſit coactus, *Infantes baptizari in remiſſionem peccatorum* SECUNDUM REGULAM UNIVERSALIS ECCLESIÆ, ET SECUNDUM EVANGELII SENTENTIAM, ut Auguſtinus ſcribit lib. II. contra Pelag. & Cæleſt. qui eſt de peccato originali cap. V. Ut ſe hoc argumento extricare non potuerint Pelagiani, infrà dicemus, cùm collationem inſtituemus inter doctrinam Catholicam & Pelagianam. Origeniſtæ verò faciliùs eludebant, quia animas peccaſſe putabant, priuſquam in corpora immitterentur. Unde Hieronymus his verbis claudit tertium dialogorum librum adverſus Pelagianos: *Quodſi injuſta vobis videtur aliorum* (ſ. alienorum) *remiſſio peccatorum, quâ non indiget, qui peccare non poteſt: tranſite ad amaſium veſtrum, qui præterita in cælis & antiqua delicta ſolvi dicit in baptiſmo: ut cujus in cæteris auctoritate ducimini, etiam in hac parte errorem ſequamini.* Nam amaſium Pelagianorum Origenem appellat; quem libro primo ejuſdem operis vocârat *Pelagianorum magiſtrum* τ̄ ἀρχαίων *a*. Nempe non ſolùm ob an- a P. 269.
tiquitatem, ſed etiam quia libros περὶ τ̄ ἀρχῶν ſcripſiſſet, & fortaſſe etiam (quis enim falſum magni Hieronymi ingenium neſcit?) quia Græci ἀρχαίους vocent ſtultos & deliros.

Pugnat quoque Auguſtinus (uti & Gelaſius epiſt. ad epiſcopos Piceni) argumento ducto ab antiquis baptiſmi ceremoniis. Ut epiſt. CV. ad Sixtum: *Non inveniunt, quid ad hoc reſpondeant, quod exorcizantur & exſufflantur infantes: hoc enim procul dubio fallaciter fit, ſi diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur, & ideo non fallaciter exorcizantur & exſufflantur, per quid dominatur,*

tur, niſi per peccatum princeps utique peccatorum? Similiter lib. II. de Peccato originali, cap. XL. & lib. II. de Nuptiis & concup. cap. XVIII. & XXIX, ubi antiquitatem hujus ritus indicat: *Non*, inquit, *ſicut iſte ait, perfectè Manichæus eſt, qui malum originale non credit. neque enim ex quo eſſe cœpit Manichæi peſtilentioſa doctrina, ex eo cœperunt in eccleſia Dei parvuli baptizandi exorcizari & exſufflari, ut ipſis myſterio oſtenderetur, non eos in regnum Chriſti, niſi erutos à tenebrarum poteſtate, transferri.* & poſt aliqua, cùm Cypriani locum laudaſſet: *Hos iſte audeat dicere Manichæos, &* ANTIQUISSIMAM *eccleſiæ traditionem iſto nefario crimine adſpergat, quâ exorcizantur, &, uti dixi, exſufflantur parvuli?* Et libris IV. ad Bonifacium, ac VI. libris contra Julianum paſſim. Uti & libb. duobus imperfecti operis contra eundem: ut lib. I. eorum cap. XLVIII. *Si Deum colis, in quo ſperavit & ſperat Eccleſia primitivorum, quæ conſcripta eſt in cælis, cur non credis, baptizandos parvulos, erui de poteſtate tenebrarum, cùm eos propter hoc exſufflet atque exorcizet Eccleſia, ut ab eis poteſtas tenebrarum mittatur foras?* Quo & argumento nititur cap. LIV *a*. & CXV *b*. item lib. II. cap. CXX *c*. & CLXXX *d*. Nempe varii erant Eccleſiæ veteris ritus in baptiſmo, quorum nulla in ſcripturis fit mentio. Uſurpabat autem eos, non tanquam neceſſarios, & pares dignitate iis, quos Deus inſtituit; quia hoc ſi eſſet, non paſſa eſſet quoſdam aboleri, uti deguſtationem lactis & mellis ſeu vini, cujus meminit Tertullianus lib. I. contra Marcionem, & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos; ſed adhibebat tanquam non parum utiles ad commendandam hujus ſacramenti dignitatem: quippe quibus ejus efficacia ac dignitas, tanquam vivis verbis proponeretur & in animis rudiorum ſcriberetur. Hos inter ritus erat exorciſmus & inſufflatio: unde Nazianzenus orat. XL. quæ eſt in ſacrum baptiſma *e*; μὴ διαπτύσῃς ἐξορκισμοῦ θεραπείαν. *Ne reſpuas exorciſmi medicinam.* Exorciſmi autem & inſufflationis ſymbolis ſignificabatur mali ſpiritus expulſio, & boni ſpiritus afflatio: non quaſi, antequam regeneremur, ſimus ἐνεργούμενοι, quod ridiculum eſt putare; ſed quia naturâ ſimus filii iræ, inimici Dei, & mancipia diaboli; quales etiam ſunt adulti irregeniti, qui tamen ἐνεργούμενοι non ſunt. Hiſce verò nullam veteres efficaciam tribuebant, ſed vim omnem conſtituebant in precatione Eccleſiæ annexâ, quæ dum ritus iſtos uſurpat, Deum ſimul rogat, ut parvulum liberet diaboli poteſtate, eumque, ſpiritus ſui vinculo, myſtico eccleſiæ corpori conjungat. Hæc autem omnia locum habere poſſe negabat Auguſtinus, niſi diabolus etiam infantes per peccatum poſſideret. Nec negare poterat Pelagius, ritus eos per omnem terrarum orbem obtinere. Unde eſt quòd Auguſtinus non dubitat Iulianum his verbis compellare lib. VI. adverſus eum, cap. II; *Id tu commemorare timuiſti, tanquam ipſe à* TOTO ORBE *exſufflandus eſſes, ſi huic* EXSUFFLATIONI, QUA PRINCEPS MUNDI EJICITUR FORAS, *contradicere voluiſſes.* Idem docet Cæleſtinus ad epiſcopos Galliæ cap. XII: *Illud quod circa baptizandos* IN UNIVERSO MUNDO *ſancta eccleſia* UNIFORMITER *agit, non otioſo contemplemur intuitu. Cùm ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quàm exorciſmis & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur.* Hæc eo lubentius attuli, ne quis putet, in Africa ſolùm obtinuiſſe; de quâ dubitare non ſinit Auguſtino antiquior Optatus lib. IV *f*. & antiquior eo ipſo Cyprianus; ut indicat Auguſtinus lib. II. de Nuptiis & concup. cap. XXIX; aperteque oſtendit Vincentius à Thibari, qui in Concilio Carthaginenſi, Cypriano præſide, trigeſimus ſeptimus ſententiam dixit. Verba ejus ſunt: *Ergo primo per manus impoſitionem, in exorciſmo; ſecundo per baptiſmi regenerationem, tunc poſſunt ad Chriſti pollicitationem venire.* Unde liquet quam vere Paræus exercitat. Theolog. lib. II. exercitatione XXIV. ſcribat, poſt tempora demum Cypriani, exorciſmum videri baptiſmo fuiſſe adnexum.

a P. 64.
b P. 171.
c P. 324.
d P. 394.
e P. 657. edit. Mor. II.
f P. 124. & 125. edit Commel.

Memorabile quoque eſt quòd Iulianus deſertor riſerit exorciſmum; ut ex Nazianzeno atqoe Eliâ Cretenſi docet Durantius, qui multa de exorciſmo veterum adducit teſtimonia lib. I. de ritibus Eccleſiæ cap. XIX. § 22. & 23. quemadmodum & Geverardus Elmenhorſtius notis ad Gennadium cap. XXXI.

Atque hæc de Eccleſiæ ritibus dicta ſunto. Fortaſſe & ab eadem opinione fluxit ritus ille gentilium, ut infantes expiarent: quo de more vide ſis, quæ ex Platone, Plauto, Perſio, tradit Lilius Gyraldus, ſyntagmate ſeptimodecimo de Diis gentium. Sanè nec gentilibus, vel humani generis corruptionem, vel cauſſam ejus planè fuiſſe ignotam; docebit Pleſſæus lib. de veritate religionis cap. XVII. ubi & argumentis multis è naturâ petitis hanc corruptionem oſtendit. Quemadmodum & cap. antecedenti: *qui ex hominis comparatione ad Deum, mundum, proximum, ſe ipſum, corruptionem & depravationem noſtræ naturæ evidenter probat, quatenus videlicet & ſibi adverſatur, propter quem à Deo creatus fuit, & politiæ univerſi, & generis humani bono, & ſuæ ipſius beatitudini.*

THESIS VI.

Denique probat hoc dogma Auguſtinus è ſcriptis priorum Patrum: quorum luculenta adeo teſtimonia depromit (nec minus illuſtria ſunt multa, quæ præterit) ut planè ſit mirandum, vel olim fuiſſe, vel hodie inveniri, qui hanc doctrinam Auguſtini eſſe commentum putent, atque id porrò aliis perſuaſum velint.

IAm Auguſtini ævo peccatum originale à Pelagianis Auguſtini commentum appellabatur. Eorum verba hæc ſunt lib. II de nuptiis & concupiſcentiâ cap. XII: *Confitearis ergò neceſſe eſt, originale, quod finxeras, interiiſſe peccatum.* Ad quæ verba ſic reſpondet Auguſtinus: *Non ego finxi originale peccatum, quod Catholica fides credidit antiquitus; ſed tu, qui hoc negas, ſine dubio es novus hæreticus.* Hoc ut verum eſſe liqueat, adverſus hos oſtendemus, etiam ante Auguſtini tempora, Eccleſiam Dei ſemper in eo conſpiraſſe, quòd peccaverimus in Adamo, cujus lumbis δυνάμει continebamur, eoque peccato commeriti ſumus privationem juſtitiæ originalis, mortem temporalem, & æternam à Deo ſeparationem.

E Græcis agmen ducat Ignatius epiſt. ad Trallianos *a*, quam agnoſcunt etiam Euſebius & Hieronymus. In eâ peccatum hoc παλαιὰν δυσσέβειαν vocat.

Proximum illi locum occupare deberet Dionyſius Areopagita, ſi is eſſet, quem multi contendunt. Ejus enim hæc ſunt verba Eccl. Hier. cap. III. part. III. τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀνοήτως ἐξολισθήσασαν, ἡ πολυπαθεστάτη ζωὴ διαδέχεται, καὶ τὸ φθοροποιοῦ θανάτου πέρας. *Humanum genus, quod initio divinis bonis ſtultè excidit, vita excipit paſſionibus multis obnoxia, & exitialis mortis terminus.* Sed ſcriptor iſte etſi doctus & vetus, Auguſtino tamen antiquior non eſt; uti jam ab aliis ſæpè eſt demonſtratum.

Ergò ad Juſtinum Martyrem veniamus, cujus hæc verba, dialogo cum Tryphone *b*: Ὥσπερ οὐδὲ τὸ γεννηθῆναι καὶ σταυρωθῆναι, ὡς ἐνδεὴς τούτων, ὑπέμεινεν, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὴν τοῦ ὄφεως ἐπεπτώκει, παρὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἑκάστου αὐτῶν πονηρευσαμένου. *Sicut nec naſci, nec crucifigi, quaſi horum indigus, ſuſtinuit, ſed humani generis cauſâ, quod per Adam in mortem ſeductionemque ſerpentis conciderat: ut interim propriam pro ſe maligne agentis culpam taceam.* Idem aliquanto pòſt *c*, ἀντίθεσιν inter primum & ſecundum Adamum, oſtendit illius inobedientiam imputari omnibus, qui ab eo corporaliter deſcendunt, & hujus obedientiam omnibus imputari, qui ſpiritualiter Chriſto conjunguntur.

Similiter ſcriptor quæſt. & reſp. ad Orthodoxos Juſtino tribu-

a Pag. 15. edit. Morell.
b P. 246. edit. Commel.
c P. 256.

Digitized by Google

tributatum, quæſt. c i i. ubi ſimilem legere eſt ἀντίθεσιν, atque ut Adami delicto peccatores & morti obnoxii facti ſimus. Item ſcriptor libri, qui ἔκθεσις τῆς πίστεως inſcribitur, & ejuſdem Juſtini creditur vulgo: (pag. 299.) Ἁμαρτὼν ὁ Ἀδὰμ θανάτῳ τὸ γένος ὑπέβαλε, καὶ τὴν φύσιν ὅλην ὑπεύθυνον τοῦ χρέους πεποίηκε. *Adam mortis genus humanum ſubjecit, & naturam cunctam debito reddidit obnoxiam.* Ubi cujuſmodi debitum intelligatur, docent quæ ſubjungit de filio Dei paſſo, ut hoc debitum exſtingueret.

Etiam Tatianus orat. contra gentes ait, nos inobedientiâ priſcorum hominum (ſic Adam & Evam vocat, quia ſcribit ad gentiles, primordia mundi neſcientes) amiſiſſe Spiritum Dei, cujus beneficio perfectam juſtitiam & ſanctitatem habebamus: atque addit, ἡ δὲ ψυχὴ ὥσπερ ἔναυσμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ (τοῦ πνεύματος) κεκτημένη, καὶ διὰ τὸν χωρισμὸν τὰ τέλεια καθορᾶν μὴ δυναμένη, ζητοῦσα τὸν Θεὸν, πολλοὺς θεοὺς ἀνετύπωσε. *Adhuc fomitem quendam ſpiritualis virtutis ſibi retinens, ſed propter ejus* (ſpiritus) *ſeparationem, quæ perfecta ſunt, perſpicere non ſufficiens, inquirendo Deum, multos, errore ducta, Deos finxit.* Pluraque adjungit non minùs illuſtria.

Irenæi duo loca adducit Auguſtinus lib. I. adverſus Julianum cap. II. ubi ſic ſcribit: *Irenæus Lugdunenſis epiſcopus, non longe à temporibus Apoſtolorum fuit. Iſte ait, Non aliter ſalvari homines ab antiquâ ſerpentis plaga, niſi credant in eum, qui ſecundum ſimilitudinem carnis peccati, in ligno martyrii exaltatus à terra, & omnia traxit ad ſe, & vivificavit mortuos. Item idem ipſe: Quemadmodum adſtrictum eſt, inquit, morti genus humanum per virginem, ſolvatur per virginem, æquâ lance diſpoſitâ virginalis inobedientia per virginalem obedientiam. Adhuc enim protoplaſti peccato per correptionem primogeniti emendationem accipiente, ſerpentis prudentiâ devictâ per ſimplicitatem columbæ; vinculis illis reſoluti ſumus, per quæ alligati eramus morti.* Prior Irenæi locus legitur lib. IV. cap. V. alter lib. V. cap. XVI. Uterque verò lucem fœnerat ex iis, quæ ibidem ſubjicit Auguſtinus: *Videſne*, inquit, *antiquum hominem Dei, quid de antiquâ ſerpentis plaga ſentiat? Quid de ſimilitudine carnis peccati, per quam ſanatur plaga ſerpentis in carne peccati? Quid de protoplaſti peccato, per quod alligati eramus?* His nos aliquot alia ejuſdem ſcriptoris loca addemus. Lib. III. cap. XX. *Non tunc cœpit filius Dei, exiſtens ſemper apud Patrem; ſed quando incarnatus eſt & homo factus, longam hominum expoſitionem in ſeipſo recapitulavit, in compendio nobis ſalutem præſtans: ut quod perdideramus in Adam, id eſt ſecundum imaginem & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Jeſu reciperemus. Quia enim non erat poſſibile a, eum hominem, qui ſemel victus fuerat & eliſus per inobedientiam b, replaſmare & obtinere bravium victoriæ: iterum autem impoſſibile erat ut ſalutem perciperet, qui ſub peccato ceciderat: utraque operatus eſt Filius, Verbum Dei exiſtens, à Patre deſcendens, &c.*

a Alii libri impoſſibile: ſed male.
b Male alii libri obedientiam.

Et lib. V. cap. XIV. *Diſſolvens eam, quæ ab initio in ligno facta fuerat, hominis inobedientiam, obediens factus eſt uſque ad mortem, mortem autem crucis, eam quæ in ligno fuerat inobedientiam ſanans. Per hæc, per quæ non obedivimus Deo, & non credidimus ejus verbo, per hæc eadem obedientiam introduxit. In primo Adam offendimus, non facientes ejus præceptum: in ſecundo autem Adam reconciliati ſumus, obedientes uſque ad mortem crucis. Neque enim alteri cuidam eramus debitores: ſed illi, cujus præceptum tranſgreſſi fueramus à principio.* Et lib. eodem cap. XVII. *Delevit chirographum, debita noſtra c, & affixit illud cruci, uti quemadmodum per lignum facti ſumus debitores Deo, per lignum accipiamus noſtri debiti remiſſionem.* Et cap. XXI: *Quemadmodum per hominem victum deſcendit in mortem genus noſtrum, ſic iterum per hominem victorem adſcendamus in vitam: & quemadmodum accepit palmam per hominem mors adverſus nos, ſic iterum nos adverſus mortem per hominem accipiamus palmam.*

c Vet. Cod. debitum noſtri.

Origenes contra Celſum lib. IV a. ubi ob Adami delictum omnes maledictioni obnoxii dicimur: Ἡ ἀρὰ δὲ τοῦ Ἀδὰμ κοινὴ πάντων ἐστὶ, καὶ τὰ κατὰ τῆς γυναικὸς, οὐκ ἔστι καθ᾽ ἧς οὐ λέγεται. Quæ ad verbum ſonant, *Maledictio Adæ eſt communis* (virorum) *omnium: & non eſt mulier, de quâ non dicantur, quæ dicuntur de* (Evâ primâ) *muliere.* Extrema verba perverſè, ut alia multa, tranſtulit Chriſtophorus Porſenna, *Quæ verò in mulierem pronunciata eſt maledictio, hautquaquam in eam intenditur, in quam minus depromitur.* Quæ contrarium ſenſum habent. Idem Origenes b, niſi is potius Rufinus interpres, (quis enim, quæ vel Origenis, vel paraphraſtæ adeò liberi fuerint, hodie diſcernat?) in cap. IX. ad Rom. ubi ait, *Ab ſorde peccati mundus non eſt quiſquam, etiamſi unius diei fuerit vita ejus ſuper terram.* Sed fusè clareque imprimis hoc de peccato ſcribit lib. VIII. & XII. in Levit. niſi iſti in Leviticum commentarii Cyrilli potiùs ſunt, quando etiam in hujus operibus inveniuntur, ac, ut in Origenianis libri ſexdecim, ita inter Cyrilliana ſexdecim homiliæ appellantur. Sed huic ſententiæ obſtat, quòd phraſis magis Origenica, & quòd libri iſti Origenis retinent errores. Quare incerti eſſe ſcriptoris putamus.

a P. 196. edit. Aug. Vindel.
b T. 2. P. 471.

S. Methodius apud Epiphanium c, hæreſi LXIV, de Paradiſo tractans, ſic orditur; *Paradiſus, unde* IN PRIMO PARENTE *ejecti ſumus.*

c Contra hæreſ. lib. II. T. I. p. 187.

Macarius Epiſcopus Hieroſolymitanus, in actis concilii Nicæni lib. II d. Chriſtum veniſſe, ait, *ut inſtauraret, quæ per primorum parentum lapſum fuerant ſoluta.*

d P. 340. edit. Col. 1606.

Macarius Ægyptius homil. V e: ubi multa habet de hominis miſeriâ, quæ ex prævaricatione primorum parentum profluxit: aliaque inter ait, *maledictionem ad univerſum Adami genus, tanquam hæreditariè, provenisse*, πᾶν τὸ ἀπαρχῶλεν γένος τοῦ Ἀδὰμ τὴν καρδίαν ἐκείνην κατὰ τὸ κρυπτὸν κέκτηται. Similiter homil. XI f. ubi poſt multa de hæreditario illo malo inquit, Δι᾽ αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος, καὶ πᾶσαν εἰκόνα τοῦ Ἀδὰμ ἠφάνισεν ἐκ τῆς ἐκείνου παρακοῆς, ὥστε τραπῆναι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐλθεῖν εἰς προσκύνησιν δαιμόνων. *Per eum imperium obtinuit mors ſuper omnem animam, & omnino imaginem Adæ delevit propter ejus inobedientiam, ut converſi, atque prolapſi ſint homines ad adorandos dæmones.* Et homil. XV g. & XXI h. ubi cùm de miſerâ animæ humanæ captivitate diſſeruiſſet, ſubjungit, πάντη γὰρ ἐναντιότης ἐν τοῖς φανεροῖς, καὶ ἐν τοῖς κρυπτοῖς, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, εἰς ἡμᾶς κατελήλυθεν. *Penitus contrarietas, tam in manifeſtis, quam occultis, poſt tranſgreſſionem prioris Adæ, nos invaſit.* Item homil. XXX i. poſtquam deploraſſet triſtem Adami caſum, & vulnera, quæ inde anima perpeſſa eſt; jubet nos, non in Adamo ſolo mentem defigere, ſed deſcendere in noſmet ipſos, qui eadem mala circumgeſtamus, quandoquidem omnes ab eo genus ducimus. ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ σου γίγνου, ὅτι καὶ σὺ τὰ αὐτὰ τραύματα, καὶ τὴν αὐτὴν δυσωδίαν, καὶ τὰ αὐτὰ ὑστερήματα φορεῖς. ἐκείνου γὰρ πάντες ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ σκοτεινοῦ γένους, καὶ πάντες τῆς αὐτῆς δυσωδίας μετέχομεν. ὅπερ γὰρ πέπονθε πάθος ἐκεῖνος, τοῦτο πάντες ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀδὰμ ὄντες πεπόνθαμεν.

e Pag. 72. ed. Morell.
f P. 119.
g P. 225.
h P. 297.
i P. 403.

Athanaſius de incarnatione verbi Dei k, item, orat. II l. contra Arrianos. Ὥσπερ τοῦ Ἀδὰμ παραβάντος, εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἁμαρτία διέβη, οὕτω, τοῦ Κυρίου ἰσχύσαντος, ἡ τοιαύτη ἰσχὺς λοιπὸν εἰς ἡμᾶς διαβήσεται. *Ut lapſo Adamo in omnes homines peccatum dimanavit: ita, Domino prævalente, vigor ille in nos tandem tranſmeabit.* Idem in dictum, *Omnia mihi tradita ſunt*, de primis peccati effectis loquens: *Homo*, inquit, *corruptus, occiſuſque; ac diabolus in nos inſiluit.* Ἐφθάρη ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀπενεκρώθη· ὁ δὲ διάβολος ἐνήλατο καθ᾽ ἡμῶν. Mox cùm dixiſſet, Deum miſericordem noluiſſe ut perirent, quos ad imaginem ſuam condiderat: filio nos tradidiſſe ait, ut is, tanquam medicus, ſanaret mor-

k Pag. 47.
l P. 172.

ſum ſerpentis, παρεδέχθη γὰρ αὐτῷ, ὡς ἰατρῷ, θεραπεῦσαι τὸ δῆγμα τοῦ ὄφεως. *Hinc*, inquit, *mox correcta perfectaque iterum omnia, terra prius maledicta benedictionem eſt conſecuta, paradiſus reſeratus.* ὅθεν διωρθώθη, καὶ ἐπληρώθη τὰ ὅλα· ἡ γῆ ἀντὶ κατάρας εὐλόγηται, ὁ παράδεισος ἤνοιγη, &c. Idem ſynopſios ſacræ ſcripturæ lib. VII.
a T. 2. pag. 125. cap. I. *a*, quod eſt de epiſt. ad Rom. peccatum hoc appellat ἀρχαίαν ἁμαρτίαν τὴν διὰ τοῦ Ἀδὰμ εἰς ἅπαντας γενομένην, *Antiquum illud peccatum, quod per Adam in omnes homines manavit.* Atque addit: ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς κόσμον εἰσῆλθεν· οὕτως καὶ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ χάρις γίνεται. *Quemadmodum per unum hominem peccatum in mundum manavit: ita per unum hominem ad omnes gratia pertinget.*

Cyrillus quoque Hieroſolym. Catech. II. gemina his habet.

b Pag 81. Baſil. in Pſal. XXIX. *b*. Καλὸς μὲν γὰρ ἤμην κατὰ τὴν φύσιν, ἀσθενὴς δὲ διὰ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ὄφεως νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. *Pulcher quidem eram ſecundum naturam; debilis autem, eò quòd per inſidias ſerpentis peccato ſum*
c Pag 85. *mortuus.* Vide & in Pſ. XXXII. *c*. ad illa verba, *Miſericordia Domini plena eſt terra.* Ubi negat, vel unius diei infantem à peccato eſſe immunem. Adderem in Pſalmi I. verba illa, *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum.* Quem locum ab aliis adduci video: ſed ſcholia iſta in Pſalmos, quæ extremum in Baſilio locum obtinent, tantùm ſunt cinnus ex Chryſoſtomo & Theodoreto: ut rectè in Apparatu ſuo obſervat Poſſevinus. Locum igitur ejus ſuppleant, quæ Baſilius habet orat. I. de jejunio. Ubi ait, ſi homo jejunii legem in paradiſo non fuiſſet transgreſſus, futurum fuiſſe, ut jejunio minus indigeremus. Et mox: *Quia non jejunavimus, decidimus de paradiſo.*
d Pag. 131. Ἐπειδὴ δ. οὐκ ἐνηστεύσαμεν, ἐξεπέσομεν τοῦ παραδείσου. Quo teſtimonio adverſus Pelagianos pugnat Auguſtinus lib. I. contra Julian. c. II.
e Pag. 331. Eſtque ei geminum homil. in XL. martyres *e*, ubi eos, cùm veſtimenta exuere, nudique frigus hibernum excipere corporibus juberentur, ſic loquentes inducit: Διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα, διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. μὴ ἀνθεξώμεθα ἱματίου, διὰ τὸν παράδεισον ὃν ἀπωλέσαμεν. *Ob ſerpentem veſtimenta induimus, ob Chriſtum exuamus. Relinquamus hunc amictum propter paradiſum, quem perdideramus.*
f Pag. 644. Idem eleganter homil. de paradiſo *f*, λάμπει τὸ ῥόδον, ἀλλ' ἐμοὶ κατήφειαν ἐμποιεῖ· ὁσάκις γὰρ ἂν ἴδω τὸ ἄνθος, τῆς ἁμαρτίας ὑπομιμνήσκομαι τῆς ἐμῆς, δι' ἣν ἀκάνθας ἡ γῆ καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. *Florida quidem eſt roſa, ſed mihi triſtitiam infligit. Nam quotieſcunque florem hunc videro, peccati* MEI *admoneor, per quod terra, ut ſpinas ac tribulos proferret, condemnata eſt.*

Similiter Gregorius Nazianzenus orat. XXXVIII. quæ panegyrica eſt in nativitatem Chriſti, de primi parentis
g Pag. 619. edit. Morell. peccato loquens, *g* Φεῦ, inquit, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας. ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ προπάτορος. *O infirmitatem meam! nam meam duco primi parentis infirmitatem.*

Idem Nazianzenus ad Arianos & de ſe ipſo orat. XXV.
h Pag. 436. & 437. *h*. Πάντες δὲ οἱ τοῦ αὐτοῦ Ἀδὰμ μετασχόντες, καὶ ὑπὸ τοῦ ὄφεως παραλογισθέντες, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ θανατωθέντες, καὶ διὰ τοῦ ἐπουρανίου Ἀδὰμ ἀνασωθέντες, καὶ πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐπαναχθέντες, διὰ τοῦ ξύλου τῆς ἀτιμίας, ὅθεν ἀποπεπτώκαμεν. *Omnes, qui eidem Adamo participavimus, atque à ſerpente in fraudem inducti ſumus, per peccatum mortui, ac per cæleſtem Adamum ſaluti reſtituti, atque ad vitæ lignum, unde excideramus, per ignominiæ lignum reducti ſumus.*

i Pag. 221. Idem orat. III. de Pace *i*: Ἔδει γὰρ ὅλον με σωθῆναι, ὅλον πταίσαντα καὶ καταδικασθέντα ἐκ τῆς πρωτοπλάστου παρακοῆς, καὶ κλοπῆς τοῦ ἀντικειμένου. *Oportebat enim omni ex parte me ſalute affici, qui totus cecidi, atque ob primi parentis inobedientiam, & diaboli fraudem, condemnatus ſum.*

k Pag. 684. Idem orat. II. in Paſcha *k*: Πεσόντας ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας τὸ ἀπ' ἀρχῆς &c. *Nos qui ab initio per peccatum lapſi ſumus.*

Adde his tria loca Nazianzeni adducta ab Auguſtino lib. I. contra Julianum cap. II.

Illuſtria etiam ſunt, quæ Iſychius presbyter Hieroſolymitanus habet in Levit. cap. VI. & XII. Sed quamquam Trithemius (qui etiam Danielem Cramerum decepit lib. de diviſione decalogi *a*) Nazianzeni diſcipulum faciat, tamen verum id eſſe non poteſt, cùm Hieronymianâ utatur tranſlatione, & ad eum ſcribat Gregor. Magnus epiſt. XL. lib. IX. regiſtri. a Cap. 3. p. 50 & cap. 5. p. 124. ed. a. 1612.

Proximus igitur Nazianzeno eſto Chryſoſtomus: ex cujus homiliis citat Auguſtinus lib. I. contra Jul. c. II. Ἔρχεται ἅπαξ ὁ Χριστός, εὗρεν ἡμῶν χειρόγραφον πατρῷον, ὃ ἔγραψεν ὁ Ἀδάμ. ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν εἰσήγαγε τοῦ χρέους, ἡμεῖς τὸν δανεισμὸν ηὐξήσαμεν ταῖς μεταγενεστέραις ἁμαρτίαις. *Venit ſemel Chriſtus, invenit noſtrum chirographum paternum, quod ſcripſit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis.* Quibus verbis citatis ſubjicit Auguſtinus: *Nunquid contentus fuit dicere paternum chirographum, niſi adderet noſtrum? ut ſciremus, antequam fœnus peccatis noſtris poſterioribus augeremus, jam illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere.* Idem citat hoc ejuſdem Chryſoſtomi ad Olympiam: *Quando enim Adam peccavit illud grave peccatum, & omne genus humanum in commune damnavit; de mœrore pœnas luebat.* Item hoc ejuſdem: *Ut cum dixerit tibi Judæus, quomodo unius virtute mundus ſalvatus eſt? poſſis & dicere, quomodo & uno inobediente Adam, mundus damnatus eſt?* Quæ verba habes homil. X. in cap. V. ad Rom. ὅταν λέγῃ σοι Ἰουδαῖος, πῶς ἑνὸς κατορθώσαντος τοῦ Χριστοῦ, ἡ οἰκουμένη ἐσώθη; δυνήσῃ αὐτῷ λέγειν, πῶς ἑνὸς παρακούσαντος τοῦ Ἀδὰμ ἡ οἰκουμένη κατεκρίθη; Etiam homiliæ initio ibidem legas: *Quo pacto mors introiit, ac dominata fuit? per peccatum unius. Quid porro ſibi illud vult, in quo omnes peccavimus? Illo lapſo & illi item, qui de ligno non comederunt, effecti ſunt ex illo tempore omnes mortales.* Πῶς οὖν εἰσῆλθεν ὁ θάνατος, καὶ ἐκράτησε; διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἑνός. τί δέ ἐστιν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον; ἐκείνου πεσόντος, καὶ οἱ μὴ φαγόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, γεγόνασιν ἐξ ἐκείνου πάντες θνητοί.

Idem ad Rom. cap. VI. homil. XI. *b*. Τὸ σῶμα ἡμῶν πρὸ μὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐχείρωτον ἦν τῇ ἁμαρτίᾳ. μετὰ γὰρ τὸν θάνατον, καὶ πολὺς παθῶν εἰσῆλθεν ἑσμός. διόπερ οὐδὲ σφόδρα κοῦφον ἦν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς δρόμον. οὔτε γὰρ πνεῦμα παρῆν τὸ βοηθοῦν, οὔτε βάπτισμα τὸ νεκρῶσαι δυνάμενον. ἀλλ' ὥσπερ τις ἵππος δυσήνιος, ἔτρεχε μὲν, διημάρτανε δὲ πολλάκις, τοῦ νόμου τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα, διαγορεύοντος μὲν, πλέον δὲ οὐδὲν τῆς διὰ τῶν ῥημάτων παραινέσεως τοῖς ἀγωνιζομένοις εἰσφέροντος. ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς παρεγένετο, τὰ παλαίσματα λοιπὸν εὐκολώτερα γέγονε. διὸ καὶ μείζονα ἡμῖν πρόκειται τὰ σκάμματα, ἅτε μείζονος μετέχουσι τῆς βοηθείας. *Corpus noſtrum ante Chriſti adventum facile peccato expugnabatur. Una enim* CUM MORTE MAGNUM ETIAM AFFECTUUM VELUTI EXAMEN INTROIERAT. *Itaque* CORPUS *idem* NON VALDE AGILE ERAT *ad eum curſum, qui* AD VIRTUTEM *fertur.* NEQUE *enim* SPIRITUS ADERAT, *qui opem adferret: neque baptiſma, quod mortificare poſſet. Sed* EFFRENIS EQUI RITU CURREBAT *quidem, aberrabat autem identidem, lege, tum quæ agenda, tum, quæ vitanda eſſent, dictitante quidem, nihil tamen amplius extra verborum admonitionem iis, qui dimicarent, adferente. At poſteaquam Chriſtus advenit, faciliora certe certamina ſunt effecta. Propterea majores & nobis certaminum campi, majora theatra propoſita ſunt, tanquam majoris auxilii participibus effectis.* Eſt hic Chryſoſtomi locus obſervatione digniſſimus. Nam ex eo cognoſcimus, decipi Eraſmum *c*, Stapulenſem *d*, & alios quoſdam ſummos viros, qui ex quibuſdam Chryſoſtomi locis *e* non ſatis intellectis colligebant, velle eum, Adami peccato corpora quidem noſtra reddita eſſe mortalia, at animas noſtras nihil inde damni ſenſiſſe. Atqui clarè hic ait beatiſſimus pater, corpore ob peccatum primum facto mortali, etiam ani-

b Pag. 112. edit. Commel.

c Annot. in cap. 5. ad Rom.

d Apologia ſuorum commentariorum in Paulum.

e Homil. 10 in epiſt. ad Rom. & homil. 39. in 1. epiſt. ad Corinth. & homil. 17. in cap. 6. homil. 24 in epiſt. ad Epheſ. & homil. quæ inſcribitur ad Neophytos.

by Google

animum noſtram factam effrenis equi ſimilem, eò quòd affectuum illam ſit ingreſſum examen. Quod nihil aliud dicere eſt, quàm affectus, quos etiam in ſtatu innocentiæ homo habebat, hos in generationis ſtatu, in quo anima juſtitiæ originalis freno deſtituitur, rebellare adverſus rationem; ut in eo poetæ illud verè habeat locum, *Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.* Addit quoque Chryſoſtomus, non ſufficere, ſi nihil habeamus *extra verborum admonitionem*; ſed tum demum facile nobis certamen reddi, ſi Spiritus S. intus opem ferat, atque is per baptiſmi ſacramentum in nobis ſit efficax. Ex quibus verbis certiſſimum eſt, Chryſoſtomum minimè faviſſe illis, qui naturæ vires ſufficere putant ad ſuperandos affectus, vitamque ex legis divinæ præſcripto inſtituendam. Quod pluribus oſtendemus libro proximo, ubi de Gratiæ neceſſitate proprius eſt agendi locus. Nunc ea perſequamur, quæ oſtendunt, per primum peccatum amiſſum eſſe frenum juſtitiæ originalis. Idem Chryſoſt. ad Rom. VII. homil. XI. *a.* Ὅτε γὰρ ἥμαρτεν ὁ Ἀδάμ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ γέγονε θνητὸν, καὶ παθητὸν, καὶ πολλὰ ἐλαττώματα ἐδέξατο φυσικὰ, καὶ βαρύτερος, καὶ δυσήνιος ὁ ἵππος κατέστη. ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐλθὼν, διὰ τοῦ βαπτίσματος κουφότερον ἡμῖν αὐτὸν ἐποίησεν, ἐν τῷ πτερῷ διεγείρων τοῦ πνεύματος. *Cum peccavit Adam, tum & illius corpus mortale effectum eſt, ac patibile, receptis naturæ vitiis permultis,* EQUO PRÆTEREA GRAVIORE ATQUE EFFRENI REDDITO. *At Chriſtus ubi advenit, per baptiſmum nobis eum leviorem fecit, alis* SPIRITUS *eundem excitans.*

a P. 125. edit. Commel.

Simillimus quoque locus eſt homil. ſeq. *b* Μετὰ γὰρ τοῦ θανάτου, φησὶ, καὶ ὁ τῶν παθῶν ἐπεισῆλθεν ὄχλος. ὅτε γὰρ θνητὸν ἐγένετο τὸ σῶμα, ἐδέξατο καὶ ἐπιθυμίαν ἀναγκαίως λοιπὸν, καὶ ὀργὴν, καὶ λύπην, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ πολλῆς ἐδεῖτο φιλοσοφίας, ἵνα μὴ πλημμυροῦντα τὸν ἐν ἡμῖν καταποντίσῃ λογισμὸν εἰς τὸ τῆς ἁμαρτίας βυθόν. αὐτὰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ἁμαρτία· ἡ δὲ ἀμετρία αὐτῶν μὴ χαλινουμένη, τοῦτο εἰργάζετο. *Una, inquit, cum morte & affectuum turba introiit. Cum enim corpus mortale effectum eſt, tum demum neceſſariò admiſit & concupiſcentiam & iracundiam & dolorem, & cætera omnia, quæ magna admodum conſtantia ac ſapientia indigebant, ut ne inundantis æſtus vi ac tempeſtas rationem in nobis obrueret, in peccati voraginem demerſam. Illi enim affectus peccatum haut quaquam erant, ſed illorum immoderatio effrenata hoc efficiebat.* Etiam Ferdinandus Velloſillus *c*, epiſcopus Lucenſis, item Bellarminus *d*, Stapletonus *e*, Didacus Alvarez *f*, ajunt, peccatum hoc à Chryſoſtomo ipſo vocari peccatum originale: atque id probare conantur ex homil. XL. in epiſt. I. ad Corinth. Ejus verba ſic citant: *Deus in regenerationis lavacro mentem gratiâ tangit, & radicale peccatum evellit.* Sed in Græco legitur: Αὐτῆς γὰρ ἅπτεται τῆς ψυχῆς ἡ χάρις, κἀκεῖθεν πρόρριζον ἀνασπᾷ τὴν ἁμαρτίαν. hoc eſt: *Ipſam animam tangit gratia, & illinc radicitus evellit peccatum.*

b P. 136.

c In advertentiis Theologiæ ſcholaſticæ ad Chryſoſt. T. 4. quæſt. 3.
d Lib. 4. de amiſſ. grat. cap. 9.
e Libb. de juſtificat.
f Lib. 5. de auxiliis divinæ gratiæ diſp. 44

Etiam Franciſcus Cumel *g*, Alvarez *h*, Coccius, quid Chryſoſtomus de peccato originis, & gratiâ prævia ſenſerit, diſcere nos jubent ex homilia de Adam & Evâ. Et fatendum ſanè, clariſſimè iſtic peccatum originale tradi: uti cùm inter alia dicitur: *Ipſa tranſgreſſio totum labefecit mundum, factum alumnum peccati; quia omnis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. Omnis quoque homo de eo natus, eſt illi obnoxius, quia ſervus ſervum generat &c.* Item: *Prædicat Eccleſia Catholica, debere parvulos baptizari, propter originale peccatum &c.* Multaque hujuſmodi alia. Sed oratio ea nihil eſt aliud, niſi cento ex Latinis ſcriptoribus, & quidem, qui poſt Chryſoſtomum vixerint, conſutus.

g In prim. P. & primam Secund. Th. p. 144.
h Lib. 5. de auxiliis divinæ gratiæ diſp. 44.

Et hæc Græcorum, qui ante Auguſtinum vixere, ſententiam apertè ſatis docent. Similiter qui ὁμήλικες fuere, ut Cyrillus lib. V. adverſus Neſtorium *i*, & ad Succeſſum epiſt. de Fide *k*, & contra anthropomorphitas cap. VIII. Item Theodoretus divinorum decretorum epitome cap. de ſervatoris diſpenſatione, & in illud Pſ. L. *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum.*

i P. 92. edit. Rom.
k P. 113. edit. ejuſd.

Nec aliter, qui proximis aliquot ſeculis fuere, ut Anaſtaſius Nicænus *a* Leontius Byzantius *b*, Olympiodorus *c*, atque alii, quos mitto, quia minor de his diſceptatio eſt. Contentus igitur ero monuiſſe, eandem fuiſſe ſententiam noviſſimæ Græcorum antiquitatis; uti indicio eſt Manuel Palæologus, præceptorum de educatione regiâ cap. XXVII. *d*. ubi de communi naturæ ariditate (τῷ κοινῷ τῆς φύσεως αὐχμῷ) diſſerens addit, Λέγω δὲ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκαμεν. *De peccato primorum parentum loquor, propter quod excidimus gratiâ.*

a Quæſt. 65.
b De ſectis p. 390. edit. Leuncl.
c In Job. 1. 9.
d P. 52.

Contra hæc tam illuſtria ſanctiſſimorum Græciæ Patrum teſtimonia, objiciat fortaſſe aliquis, locum Iuſtini Martyris è libro Quæſt. & reſp. ad orthodoxos. Nam cùm quæſt. LXXXVIII. quæreretur de ſententiâ verborum Iobi: *Quis purus erit à ſordibus? nemo, etiamſi vel unica dies fuerit vita ejus ſuper terra*: non quidem hæc adfertur reſponſio, infantes habere peccatum originis, ac baptiſmi lavacro à nativis ſordibus ablui: (quo modo tamen in verſione ſuâ ejus loci hiatum explet interpres) ſed reſpondetur, vocabulum vitæ hic pro vitæ actionibus poni: eoque Iobi verba malè accommodari infantibus, quorum nullæ ſint πράξεις, cùm necdum agant ἐκ προαιρέσεως. Hanc enim mutili illius loci fuiſſe ſententiam; optimè, judicio noſtro, ex reliquiis ejus perſpexit Fredericus Sylburgius. Verùm objectamen hoc verè caſſum eſt. Non jam dicam, ex loco adeò mutilo neutiquam nos de mente hujus ſcriptoris certam capere poſſe conjecturam; quando ipſi genuinam illam videri ſententiam confeſſi ſumus, quam Sylburgius putavit: illud potiùs dicam, non, ſi eum locum ſecus quam Auguſtinus, & alii, hic ſcriptor intellexerit; nempe, ut actualia ſolum peccata reſpexerit; eo dogma ipſum originalis peccati neſciviſſe. Atque ut hoc neſciiſſet, non tamen inde ſequeretur, antiquiſſimum illum ſcriptorem, qui quadraginta ſolum annis poſt Euangeliſtæ Iohannis exceſſum floruit, ignoraſſe peccatum originale; ſed culpa impingi deberet juniori cuidam Iuſtino, vel alii nomen Iuſtini ementienti. Sanè reſponſionum iſtarum ſcriptor, plus quàm ſeculo toto, Martyre illo poſterior fuit: quippe qui non Irenæi modò, ſed etiam Origenis, qui poſt eum annis octoginta fuit, atque adeo ipſorum meminerit Manichæorum, qui annis centum & triginta poſt Iuſtinum ſunt exorti. Ut mittam, quòd utatur vocabulis μονάδος, τριάδος, πρόσωπα, ὑποστάσεως. quæ demum, aliquando poſt ortos Manichæos, ad refellendos hæreticos, in Eccleſiam ſunt inducta.

Ab Iuſtino accedamus ad Clementem Alexandrinum: quem non ita facile ab errore purgare eſt. Scribit is adverſus Encratitas, ſive Tatianos: qui, ut Epiphanius *e* & ex eo Auguſtinus *f* ait, *ſaluti primi hominis contradicunt, & nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus faciunt, nec recipiunt in ſuorum numerum conjugio utentem, ſive marem, ſive feminam.* Hanc hæreſin, quemadmodum Clemens extremo lib. III. Στρωματέων ait, colligebant ex eo, quòd ſanctorum aliqui diem ſunt execrati, quo nati eſſent: quòd omnes naſcentes naturâ ſubjiciantur execrationi Adami: unde & Iobus dicat, nullum eſſe mundum, nec unius diei infantem; David item in peccatis ſe conceptum pronunciet. Nempe hanc doctrinam in Eccleſiâ repererat, & à præceptore ſuo, Iuſtino Martyre, hauſerat Tatianus, Encratitarum parens. Sed in eo ab Eccleſiæ doctrinâ receſſit, quòd, conſiderans peccati primi gravitatem, Adamum ipſum æternùm diceret damnatum, & iccirco, quòd peccatum ejus poſteris imputaretur, generationem & nuptias deteſtaretur. Videamus, ut fœdo huic errori obviam eat Clemens. Reſpondet, Davidem per matrem intellexiſſe Evam, matrem viventium, quæ cùm ad vitam deducat, vita autem bona ſit, negat generationem malam dici poſſe: niſi quatenus ab eâ ſunt motus quidam impedientes, quo minus peccando Deum cognoſcamus. Iccirco, ſi peccatrix conceperit, non tamen Davidem conceptum peccatorem. Καὶ εἰ ἐν ἁμαρτίᾳ συνελήφθη, ἀλλ' οὐκ

e Hæreſ. 46
f Lib. de hæreſ. cap. 25.

αὐτὸς

αὐτὸς ἐν ἁμαρτίᾳ, ἤδη μὲν ἁμαρτίᾳ αὐτός. Ibidem, *Dicant*, inquit, *nobis, ubi fornicatus eſt infans natus? vel quomodo ſub Ada cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus?* Λεγέτωσαν ἡμῖν, ποῦ ἐπόρνευσε τὸ γεννηθὲν παιδίον; ἢ πῶς ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ὑποπέπτωκεν ἀρὰν τὸ μηδὲν ἐνεργῆσαν; Propter hæc diffiteri non poſſumus, Clementem Alexandrinum non ſatis intellexiſſe peccatum originale. Neque neſcio, quibuſdam, eoſque inter Bellarmino *a*, videri hæc verba eſſe objectionem Julii Caſſiani & aliorum, qui generationem malam dicebant: Clementem verò mox ex ſua ſententiâ reſpondere, τὴν γένεσιν εἶναι κακὴν, οὐ τὴν τοῦ σώματος μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς, δι' ἣν καὶ τὸ σῶμα. *Generationem eſſe malam; non illam corporis modò; ſed etiam illam animæ, propter quam eſt corpus.* Verùm noſtro judicio, hoc ab aliis reſponderi poſſe an Clemens: ipſe autem deinceps adverſus hanc reſponſionem diſputat. Non dubito, quin facile ſententiæ noſtræ ſubſcripturi ſint, quicumque oculis non conturbatis locum ipſum inſpexerint. Nec deſunt, quibus videatur Clemens de ſolis loqui peccatis actualibus: ſed illud merum eſſe κενοφωνίαν, vident omnes. Quamquam profectò, per nos quidem, verum ut dicant, licet. Atque adeò etiam, verum ut ſit, maximopere optamus; idque propter nonnullos, qui nihil niſi papulas Patrum, quos nunquam legerunt, de umbone ad populum crepant. nempe hac fine, ut indoctis quidem, cum judicio in eorum lectione verſari; doctis verò, judicio, non inertiâ, ab eorum lectione abſtinuiſſe videantur.

a *Lib. 4. de amiſſ. grat. cap. 9.*

Ad ſcriptores Latinos accedamus. Quorum poſt Victorem & Apollonium, qui deperierunt, antiquiſſimus *b* eſt Tertullianus. Ejus hæc ſunt verba lib. de teſtimonio animæ adverſus gentes cap. III. *Satanam dicimus malitiæ angelum, totius erroris artificem, totius ſeculi interpolatorem; per quem homo à primordio circumventus, ut præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de ſuo ſemine infectum, ſuæ etiam damnationis traducem fecit.* Adverſus Marcionem lib. I. *Homo damnatur in mortem ob unius arbuſculæ delibationem, & exinde proſiliunt delicta cum pœnis, & pereunt jam omnes, qui paradiſi nullum ceſpitem norunt.* Idem libro de habitu muliebri cap. I. *Vivit ſententia Dei ſuper ſexum iſtum* (muliebrem) *in hoc ſeculo: vivat & reatus neceſſe eſt. Tu es diaboli janua, tu es arboris illius reſignatrix, tu es, quæ eum ſuaſiſti* (ἔπεισας αὐτὸν) *quem diabolus aggredi non valuit. Tu imaginem Dei tam facile eliſiſti. Propter tuum meritum, id eſt mortem, etiam filius Dei mori habuit.* Et lib. de animâ cap. XXXIX. & XL. *Hinc enim & Apoſtolus, ex ſanctificato alterutro ſexu, ſanctos procreari ait, tam ex ſeminis prærogativâ, quàm ex inſtitutionis diſciplinâ. Cæterum* (inquit) *immundi naſcerentur: quaſi deſignatos tamen ſanctitatis, ac per hoc etiam ſalutis, intelligi volens fidelium filios, ut hujus ſpei pignora matrimoniis, quæ retinenda cenſuerat, patrocinarentur. Alioqui meminerat Dominicæ definitionis, Niſi quis naſcatur ex aqua & ſpiritu, non introibit in regnum Dei, id eſt, non erit ſanctus. Ita omnis anima eò uſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu recenſeatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ſuam ex carnis ſocietate.*

b *Hieron. in Catal. ſcript. eccl. ſr.*

Cyprianus lib. III. ep. VIII. ad Fidum: *Porrò autem, ſi etiam graviſſimis delictoribus, & in Deum multum antè peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & à baptiſmo, atque à gratiâ nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui, recens natus, nihil peccavit, niſi quod, ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ, primâ nativitate, contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata.* Laudat hunc locum Auguſtinus lib. I. contra Jul. cap. II. & lib. IV. ad Bonifac. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. VIII. Item Hieronymus extremo lib. III. adverſus Pelagianos. Illuſtris quoque locus eſt Cypriani, penè initio epiſtolæ de opere & eleemoſynis; *Nam cum Dominus adveniens ſanaſſet illa, quæ Adam portaverat vulnera, & venena ſerpentis antiqui curaſſet, legem dedit ſano, &c.* Hunc quoque locum adducit Auguſtinus eodem capite quarti ad Bonifacium libri: ubi & alia de peccato originali loca Cypriani reperies, quæ brevitatis cauſſa præterimus.

Longè verò, & clariſſimè, & ſæpiſſimè, de peccato hoc loquitur ſcriptor libri de cardinalibus Chriſti operibus ad Cornelium Papam: qui Cypriani operibus adſuitur: &, ſi Cypriani non ſit, ſaltem alicujus ἰδιώτου à Pamelio exiſtimatur. Vide enim in præfatione, ſermonibus de nativitate, de circumciſione, de jejunio & tentationibus, de ablutione pedum, deque paſſione Chriſti. Verba non ſolùm brevitatis cauſſâ omitto, ſed imprimis, quia nunquam aliud nobis perſuadere potuimus, quàm librum hunc ſcriptum eſſe poſt Pelagium exortum. Nec enim alioqui commiſſurus erat Auguſtinus, ut eum non advocaret ad partes, cùm pro originali peccato, ex Latinorum nemine, apertiora poſſint teſtimonia deſumi. Nec inveniebatur in exemplaribus manu deſcriptis, quibus uſus fuit Eraſmus *a*. Ac Thomas Jameſius *b* teſtatur, in bibliothecâ Collegii omnium animarum, quod eſt in Academiâ Oxonienſi, reperiri ſub nomine Arnoldi, Bonavillacenſis Abbatis, qui Bernardi σύγχρονος fuit. Nos *majorem ſapere vetuſtatem* credimus cum doctiſſimo Caſaubono *c*. Tamen ante Auguſtini tempora ſcriptum eſſe, perſuadere nobis non poſſumus. Quare ad alios accedamus, de quorum ætate controverſia non eſt.

a *In Cenſura.*
b *Tract. de ſuppoſititiis ſcriptis.*
c *Exercitat. 16. ad Baron. nu 32. p. 515. edit. Anglic.*

Arnobius lib. I. adverſus Gentes *d*: PRONI AD CULPAS *& ad libidinis varios appetitus*, VITIO *ſummæ* INFIRMITATIS INGENITÆ.

Reticius, Auguſtodunenſis epiſcopus, qui tempore Conſtantini Magni vixit, (ut ex primo Optati libro *e* cognoſcimus) de baptiſmo agens, ſic ſcripſit: *Hanc igitur eſſe principalem in Eccleſiâ indulgentiam, neminem præterit, in quâ antiqui criminis omne pondus exponimus & ignorantiæ noſtræ facinora priſca delemus, ubi & veterem hominem cum ingenitis ſceleribus exuimus.* Citat hunc locum Auguſtinus lib. I. contra Iulianum cap. II. ubi & hujuſmodi Reticii elogium habes: *Reticium, ab Auguſtoduno epiſcopum, magnæ fuiſſe autoritatis in eccleſiâ, tempore epiſcopatus ſui, geſta illa eccleſiaſtica nobis indicant, quando in urbe Romanâ, Melchiade Apoſtolicæ ſedis epiſcopo præſidente, cum aliis judex interfuit, Donatumque damnavit, qui prior autor Donatiſtarum ſchiſmatis fuit, & Cæcilianum, epiſcopum Eccleſiæ Carthaginenſis, abſolvit.* Adducit deinde ea Reticii verba, quæ jam poſuimus. Subjungit poſtea: *Audis antiqui criminis pondus, audis priſca facinora, audis cum ſceleribus ingenitis hominem veterem: & audes adverſus hæc ruinoſam conſtruere novitatem?* Eadem repetit lib. I. ultimi operis contra Iul. cap. LIII. *f*.

d *P. 18. & 19. edit. Pariſ. Deſ. Heraldi.*
e *P. 28. & 29. edit. Commel.*

Olympius, Hiſpanus epiſcopus, qui Arcadii & Honorii tempore vixit, in ſermone quodam Eccleſiaſtico: *Si fides unquam in terris incorrupta manſiſſet, ac veſtigia defixa tenuiſſet, quæ ſignata deſeruit; nunquam protoplaſti mortiferâ tranſgreſſione vitium ſparſiſſet in germine, ut peccatum cum homine naſceretur.* Citat Auguſtinus lib. I. contra Iulianum cap. II, ubi & Olympium hunc vocat virum magnæ in Eccleſiâ & in Chriſto gloriæ.

f *P. 62. & 63.*

Hilarii Pictavienſis tria de peccato originali loca adducit Auguſtinus: unum quidem lib. IV. ad Bonifacium contra duas Pelagianorum epiſt. cap. IV: ſecundum verò, tertiumque, lib. I. contra Iulianum cap. II. Eos ordine commemorabimus. Hilarius de illo Pauli, In quo omnes peccaverunt: *In quo, id eſt in Adam, omnes peccaverunt. Manifeſtum, in Adam omnes peccâſſe, quaſi in maſſâ. Ipſe enim per peccatum corruptus; omnes, quos genuit, nati ſunt ſub peccato.* Idem de Chriſti carne agens, *Ergò*, inquit, *cùm miſſus eſt in ſimilitudinem carnis peccati, non, ſicut carnem habuit, ita habuit & peccatum. Sed quia ex peccato omnis caro eſt, à peccato ſcilicet Adam parente deducto, in ſimilitudine peccati carnis eſt miſſus,*

exiſtente in eo non peccato, ſed peccati carnis ſimilitudine.

Idem in expoſitione Pſalmi centeſimi duodevigeſimi ad verba illa extremi penè Pſalmi, *Vivet anima mea, & laudabit te: Vivere*, inquit, *ſe in hac vita non reputat, quippe qui dixerat, Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis concepit me mater mea. Scit, ſub peccati origine, & ſub peccati lege, eſſe ſenatum.* Hiſce Hilarii locis adde illud ex eodem Pſalmo in Nun: *Natura quidem &* ORIGO CARNIS *ſua eum detinebat: ſed voluntas & religio cor ejus, ex eo, in quo manebat,* ORIGINIS VITIO *ad juſtificationum opera declinat.* Item hunc locum e comment. in Matth. cap. 11: EX PECCATO ATQUE INFIDELITATE PRIMI PARENTIS, SEQUENTIBUS GENERATIONIBUS, COEPIT ESSE CORPORIS NOSTRI PATER, PECCATUM; MATER, ANIMÆ INFIDELITAS. AB HIS ENIM ORTUM PER TRANSGRESSIONEM PRIMI PARENTIS ACCEPIMUS. *Nam voluntas unicuique ſua adjacet. Ergo jam unius domus quinque ſunt. Pater corporis, peccatum; mater, animæ infidelitas, & incidens voluntatis arbitrium; quod totum hominem quodam conjugii ſibi jure adſtringit. Huic infidelitas ſocrus eſt, nos ex eâ natos, atque a fide metuque Dei peregrinantes accipiens: ut inter infidelitatem voluptatemque poſſeſſos, & ignoratione Dei, & in omnium vitiorum oblectatione detineat. Cum ergò innovamur baptiſmi lavacro, per virtutem* AB ORIGINIS NOSTRÆ PECCATIS, *atque auctoribus, ſeparamur, reciſique quadam exectione gladii Dei, à patris & matris affectionibus diſſidemus: & veterem cum peccatis atque infidelitate ſua hominem exuentes, & per ſpiritum animâ & corpore innovati, neceſſe eſt, ut* INGENITI *& vetuſti operis conſuetudinem oderimus. Et quia corpus ipſum per fidem mortificatum in naturam animæ, quæ ex afflatu Dei venit, quamvis id ipſum adhuc in materiâ ſuâ extet, evadat, quia communio ipſis invicem concilietur ex verbo: idcirco jam unum atque idem cum animâ velle cœpit eſſe, ſcilicet ut illa eſt ſpiritualis, quibus libertas voluntatis a ſocru ſuâ, id eſt, ab infidelitate diviſa, jus ſuum omne concedit: ut quod erat libertas voluntatis, deinceps animæ ſit poteſtas. Fiuſque gravis in domo nurûs diſſenſio, & domeſtica novo hominis erunt inimica: quia ille per verbum Dei diviſus ab illis, manere & interior & exterior, id eſt & corpus & anima, in ſpiritus novitate gaudebit. Ea vero, quæ* INGENITA, ET A QUADAM PROSAPIÆ ANTIQUITATE DEDUCTA, *conſiſtere in his, quibus oblectata ſunt, concupiſcent, & origo carnis, & origo animæ, & libertas poteſtatis, in duos dividentur, ant nam ſcilicet & corpus hominis novi, qua unum atque idem velle cœperunt: diviſique tres duobus ſubjacebunt in dominatum eorum de ſpiritus novitate potioribus. Et idcirco illi, qui domeſticas nominum caritates dilectioni ejus prætulerunt, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate.*

Ambroſii multa congeſſit B. Auguſtinus, quibus vel peccatum originale, vel gratiæ adſtruat neceſſitatem. Nos hoc loco illa excerpemus, quæ ad originale peccatum pertinent. Ac primò quidem ea, quæ citat lib. 11. de peccato originali adverſus Pelagium & Cæleſtium Ambroſius lib. de reſurrectione cap. 11. *Lapſus ſum in Adam, de paradiſo ejectus ſum in Adam. Quem revocaret, niſi me in Adam invenerit, ut in illo culpæ obnoxium, mortis debitum, ita in Chriſto juſtificatum?* Item contra Novatianos a: *Omnes homines ſub peccato naſcimur, quorum ipſe ortus in vitio eſt, ſicut habes lectum, dicente David, Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Ideò Pauli caro corpus mortis erat, ſicut ipſe ait, Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Chriſti autem caro damnavit peccatum, quod naſcendo non ſenſit, quod moriendo crucifixit; ut in carne noſtrâ eſſet juſtificatio per gratiam, ubi erat ante colluvio per culpam.* Libro verò primo contra Julianum cap. 11. hæc ex Ambroſio citat Auguſtinus. Ambroſius ſuper Lucam: *Jordanis converſus eſt retrorſum: ſignificavit ſalutaris lavacri futura myſteria, per quæ in primordia naturæ ſuæ, qui baptizati fuerint parvuli, a malitiâ reformantur.* Idem eodem in opere: *Non enim virilis coitus*, inquit, *vulvæ virginalis ſecreta reſeravit, ſed immaculatum ſemen inviolabili utero Spiritus S. infudit. Solus enim per omnia ex natis de feminâ ſanctus Dominus Ieſus, qui terrena contagia corruptelæ immaculati partus novitate non ſenſerit, & cæleſti majeſtate depulerit.* Idemque eodem lib. *Omnes*, inquit, *in Adam morimur: quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt. Illius igitur culpa, mors omnium eſt.* Item loco alio in eodem Euangelio a: *Cave ergo*, inquit, *ne ante nuderis. ſicut Adam nudatus eſt, mandati cæleſtis cuſtodiâ deſtitutus, & exutus fidei veſtimento, & ſic letale vulnus accepit, in quo omne genus occidiſſet univerſum, niſi Samaritanus ille deſcendens vulnera ejus acerba curaſſet.* Idem eodem opere in illud cap. xv. Luc. *Filius perierat & inventus eſt: Fuit*, inquit, *Adam, & in illo fuimus omnes. periit Adam, & in illo omnes perierunt.* Quem etiam locum paſſim citat in poſterioribus libb. contra Julian. Item Proſper contra collat. cap. xix. Idem Ambroſius in Apologia Prophetæ David b: *Antequam naſcimur*, inquit, *maculamur contagio; & ante uſuram lucis, originis ipſius excipimus injuriam, & in iniquitate concipimur, (Non expreſſit*, inquit, *utrum parentum, an noſtris,) & in delictis unumquemque generat mater ſua. Nec hic declaravit, utrum in delictis ſuis mater pariat, an jam ſint aliqua delicta naſcentis. Sed vide, ne utrumque intelligendum ſit. Nec conceptus exſors iniquitatis eſt, quoniam & parentes non carent lapſu. Etſi nec unius diei infans ſine peccato, multo magis nec illi materni conceptus dies ſine peccato ſunt. Concipimur ergo in peccato parentum, & in delictis eorum naſcimur. Sed & ipſe partus habet contagia ſua, nec unum tantummodo habet ipſa natura contagium.* Idem in expoſitione libri Tobiæ c: *Quis iſte peccati eſt fænerator, niſi diabolus, à quo Eva maculata peccato, obnoxia ſucceſſionis uſuris omne genus defæneravit humanum?* Rurſus in eadem d, *Diabolus*, inquit, *Evam decepit, ut ſupplantaret virum, obligaret hæreditatem.* Idem in expoſitione Pſalmi quadrageſimi octavi: *Alia eſt*, inquit, *iniquitas noſtra, alia calcanei noſtri, in quo Adam dente ſerpentis eſt vulneratus, & obnoxiam hæreditatem ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus.* Etiam lib. 11. priorum contra Julianum, & lib. 11. poſter. contra eundem, citat hunc locum ex lib. Ambroſii de Philoſophiâ, qui non extat: *Male Eva parturivit, ut partus relinqueret mulieribus hæreditatem, a quâ unuſquiſque concupiſcentiâ voluptate concretus, & genitalibus viſceribus infuſus, & coagulatus in ſanguine, in pannis involutus,* PRIUS SUBIRET DELICTORUM CONTAGIUM, QUAM VITALIS SPIRITUS MUNUS HAURIRET. Præter verò hæc Ambroſii loca, alia, non minùs clara, citat idem Auguſtinus Lib. iv. ad Bonifac. uti in Iſaiam: qui commentarii ſimiliter deperierunt: *Idcirco Chriſtus immaculatus, quia nec ipſa quidem naſcendi ſolitâ conditione maculatus eſt.* Et eodem opere: *Ipſe ſe* (Apoſtolus Petrus) *obtulit, quod ante putabat eſſe peccatum, lavari ſibi non ſolum pedes, ſed & caput poſcens, quod illico intellexiſſet, lavacro pedum,* QUI IN PRIMO LAPSI SUNT HOMINE, SORDEM OBNOXIÆ SUCCESSIONIS *aboleri.* Et alio loco, in eodem opere: *Servatum eſt igitur*, inquit, *ut ex viro & muliere, id eſt per illam corporum commixtionem, nemo videatur expers eſſe delicti: qui autem expers eſt delicti, expers eſt etiam hujuſmodi conceptionis.* Idem de Domino loquens: *Dignum etenim fuit, ut qui non erat habiturus corpore peccatum prolapſionis, nullum ſentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in ſe deploravit ipſa inquinamenta naturæ, & quod prius inciperet in homine macula, quàm vita.* Item de arcâ Noe: *Per unum igitur Dominum Ieſum ſalus ventura natio-*

a *De pœnitentia lib. 1. cap. 2.*

a *Lib. 7. comm. in Luc. 1. 10.*

b *Cap. 11.*

c *Cap. 9.*

d *Cap. 23.*

nationibus declaratur, qui ſolus potuit juſtus eſſe, cum generatio omnis erraret, niſi eſſet natus ex virgine, qui generationis obnoxiæ privilegio minime teneretur. Ecce, inquit, In iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea, dicit is, qui juſtus præ cæteris putabatur. Quem igitur jam juſtum dixerim, niſi horum liberum vinculorum, quem naturæ communis vincula non teneant? Ita hic locus legitur in edit. Auguſtini Veneta anni ɔbɔ l, & Baſileenſi, quæ ſexennio poſt prodiit: item in Confeſſione Ambroſiana Nopelii: librisque aliis, quos viderim. Sed, requirente id ſententiâ, pro verbis illis, *Qui ſolus potuit juſtus eſſe*, inſertâ negandi particulâ, reſcribo, *Qui ſolus non potuit juſtus eſſe.* Hodie ea verba apud Ambroſium lib. de arcâ & Noë (quem ab Auguſtino ſignari arbitror) non inveniuntur. His adde lib. I. de Jacob & vitâ beatâ cap. III. ubi ſic ſcribit: *Obedientia in utramlibet partem propenderit, aut culpam adjungit, aut gratiam. Hæc NOS in primo Adam traxit ad mortem: hæc nos in Adam ſecundo ad vitam vocavit.* Et libro de bono mortis cap. II: *Quis enim juſtificatur in conſpectu Dei, cum unius quoque diei infans mundus à peccato eſſe non poſſit?* Item lib. de iis qui myſteriis initiantur, cap. VI; *Mundus erat Petrus, ſed plantam lavare debebat. Habebat enim primi hominis de ſucceſſione peccatum, quando eum ſupplantavit ſerpens & perſuaſit errorem. Ideo planta ejus abluitur, ut hæreditaria peccata tollantur. Noſtra enim propria per baptiſmum relaxantur.* Et lib. III. de Sacram. cap. I, ubi de cauſsâ agit cur Chriſtus Petro laverit pedes: *In baptiſmate*, inquit, *omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed quia Adam ſupplantatus à diabolo eſt, eo venenum ei effuſum eſt ſupra pedes. ideo lavas pedes, ut in eâ parte, in quâ inſidiatus eſt ſerpens, majus ſubſidium ſanctificationis accedat, quo poſtea te ſupplantare non poſſit. Lavas ergo pedes, ut laves venena ſerpentis.* Optatus Milevitanus lib. IV. contra Parmenianum: *Neminem fugit, quod omnis homo qui naſcitur, quamvis de Chriſtianis parentibus naſcatur, ſine ſpiritu immundo eſſe non poſſit; quem neceſſe ſit, ante ſalutare lavacrum, ab homine excludi ac ſeparari.* Etſi, unde ille immundus ſpiritus nobis dominetur, non ſatis perſpectum habuiſſe videatur Optatus. ſic enim ſcribit libro Septimo *a*; *Quamvis ab ipſis ad vos videatur hæreditaria macula eſſe tranſmiſſa, tamen in hoc titulo non poteſtis rei eſſe cum patribus veſtris, ſecundum judicium Dei, qui locutus eſt per Ezechielem prophetam, dicens; Anima patris, mea eſt: & anima filii, mea eſt. Anima, quæ peccat, ſola punietur. Quæ res jam & antiquis ſæculis in ipſis mundi natalibus comprobata eſt. nam non pertinuit ad Seth, filium Adæ, patris admiſſum.* At melius id perſpexit Aurelius. Prudentius in Apotheoſi:

a P. 183. edit. Commel. *An liber ſeptimus etiam eſt Optati? Ego puto: ſed vidi qui dubitarent.*

Hæc prima eſt natura animæ, ſic condita ſimplex.
Decidit in vitium, per ſordida fœdera carnis.
Ex in tincta malo peccamine principis Adæ,
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde:
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quiſquam naſcitur inſons.
Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in ſobolem credatur fons animarum,
Sanguinis exemplo: cui texta propagine vena eſt.
Non animas anima parinnt: ſed, lege latenti,
Fundit opus Natura ſuum, quo parvula anhelent
Vaſcula, vitaliſque adſit ſcintilla coactis.
Quæ, quamvis infuſa novum penetret nova ſemper
Figmentum, vetus illa tamen de crimine avorum
Ducitur: illoto quoniam concreta veterno eſt.
Inde ſecunda redit generatio, & inde lavatur
Naturæ illuvies, iterumque renaſcimur intus
Perfuſi, ut veterem ſplendens anima exuat Adam.
Quæ quia materiam peccati ex fomite carnis
Conſociata trahit, nec non ſimul ipſa ſodali
Eſt incentivum peccaminis, implicat ambas
Vindex pœna reas, peccantes mente ſub unâ,
Peccandique cremat ſocias cruciatibus æquis.

Hilarius diaconus, ſive quiſquis eſt ſcriptor commentariorum in epiſtolas Pauli, qui Ambroſio falsò tribuuntur, in epiſt. ad Rom. cap. V: *In quo, id eſt in Adam, omnes peccaverunt.* Deinde addit: *Manifeſtum, in Adam omnes peccaſſe, quaſi in maſſâ. Ipſe enim per peccatum corruptus: omnes, quos genuit, nati ſunt ſub peccato.* Auguſtinus contra duas Pelag. epiſt. lib. IV. cap. IV. citat hæc verba ſub nomine ſancti Hilarii, unde inter alia liquet, ſcriptorem hunc Ambroſium non eſſe. Cæterum cùm ipſe ad I Tim. III. ſub Damaſo ſe ſcribere teſtetur; nec Pictavienſis Hilarius, qui antiquior, nec Arelatenſis erit, qui eo junior eſt. Ut omnino veriſimilis ſit conjectura doctorum Lovanienſium, & Salmeronis diſp. XIX, qui credunt, eſſe Hilarii, Urbis Romæ diaconi, ejus qui ſchiſmati Luciferi Calaritani adhæſit, & hæreticos docuit rebaptizandos: unde & ab Hieronymo, adverſus Luciferianos *a*, Deucalion *b* orbis appellatur. Auguſtinus tamen, cùm eum ſanctum vocet, Pictavienſem videtur ſignaſſe, ambiguo, ut videtur, nomine deceptus. Niſi potiùs diaconum quidem Hilarium intellexit, ſed, more ſeculi ſui, licet ſchiſmaticum, tamen, miniſterii ſui cauſsâ, ſanctum appellavit. Ac de ſcriptore hæc obiter. Mox ſequitur apud eundem: *Sententiâ enim tenebantur datâ in Adam, quod chirographum in decretis morte Chriſti deletum eſt.* Nec obſtat, quòd ibidem dicatur; *Mors autem diſſolutio corporis eſt, cùm anima à corpore ſeparatur. Eſt & alia mors, quæ ſecunda dicitur, in gehennâ; quam non peccato Adæ patimur, ſed ejus occaſione propriis peccatis acquiritur.* Quo loco Michael Servetus (ut notat Sixtus Senenſis lib. VI. biblioth. ſanct. annotat. CCXXXVI.) probare conabatur, non eſſe peccatum originale. Nam ex verbis allatis nihil aliud conſequitur, quàm ſcriptorem eum ſenſiſſe, neminem ob originalem culpam in gehennâ ignis cruciatibus torqueri: interim fatebatur, homines ejus merito non ſolùm æternâ beatitudine poſſe privari, ſed reapſe cælo excludi. Hoc eſt, quod quidam dicunt, iis, qui in ſolo originali delicto vitâ exceſſerint, infligi quidem pœnam damni, at non pœnam ſenſus. Hoc enim voluiſſe eum, oſtendunt verba, quæ mox ſubjicit: *A quâ* (ſecundâ morte) *boni immunes ſunt, tantum quod in inferno erant, ſed ſuperiori, quaſi in libero, quia ad cælos adſcendere non poterant. Sententiâ enim tenebantur datâ in Adam; quod chirographum in decretis morte Chriſti deletum eſt. Sententia enim decreti fuit, ut unius c hominis corpus ſolveretur ſuper terram; anima verò, vinculis inferni detenta, exitia pateretur.* Et aliquanto pòſt: *Paterno peccato ex Dei ſententiâ erant apud inferos: gratia Dei abundavit in deſcenſu Salvatoris, omnibus dans indulgentiam, cum triumpho ſublatis eis in cælum.* Hæc ſatis oſtendunt, omnino agnoviſſe ſcriptorem hunc peccatum originale, etſi pœnam ejus putat non eſſe cruciatus infernales, ſed tantùm carentiam æternæ beatitudinis.

a *Circa finem dialogi. T. 2. col. 146.*

b *Quæſtionibus mandus periturus, ſur rus baptiſmo hæreticorum, niſi ad eum ſervandum reſervatus à Deo fuiſſet Hilarius, qui ab hæreticis baptizatos, ut ſervarentur, rebaptizandos docebat.*

c *Iſta indices quæ videre potes. Verum ſenſus omnino requirit, ut pro unius legatur* uniuſcujuſque

Sunt verò & alia ejuſdem loca, quibus clarè agnoſcit peccatum omnium in Adamo, ſecutamque inde naturæ corruptionem. Ut in cap. VII. ad Rom. *Hoc eſt venditum eſſe ſub peccato; ex Adam, qui prior peccavit, originem trahere, & proprio delicto ſubjectum fieri peccato, ſicut dicit Eſaias* d *propheta. Venditi, inquit, eſtis peccatis veſtris. Adam enim vendidit ſe prior, ac per hoc omne ſemen ſubjectum eſt peccato. Quamobrem infirmum eſſe hominem ad præcepta legis ſervanda, niſi divinis auxiliis muniatur. Hinc eſt, unde ait: Lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. hoc eſt, lex firma eſt & juſta, & caret culpa: homo autem fragilis eſt, & paterno ſubjugatus delicto, ut poteſtate ſuâ uti non poſſit circa obedientiam legis: ideo ad Dei miſericordiam confugiendum, ut ſeveritatem legis effugiat, & exoneratus delictis, de cætero, Deo favente, inimico reſiſtat.* Et poſt aliqua: *Scio enim, quoniam non inhabitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Non, ſicut quibuſdam videtur, carnem malam dicit, ſed quod habitat in carne, non eſſe bonum, ſed eſſe peccatum. Quomodo inhabitat in carne peccatum,*

d *Eſ. 50.*

cum

cum non ſit ſubſtantia, ſed prævaricatio boni? Quoniam primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, ut poſſit diſſolvi: ipſa peccati corruptio per conditionem offenſionis manet in corpore, robur tenens divinæ ſententiæ datæ in Adam; quod eſt ſignum legis diaboli, cujus inſtin. In peccavit Adam. Per id ergo, quòd facti cauſſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne; ad quam diabolus accedit, quaſi ad ſuam legem; & manet quaſi in peccato peccatum, quia caro jam peccati eſt, ut decipiat hominem ſuggeſtionibus malis, ne homo faciat, quod præcipit lex. Idem in cap. IV. ad Hebr. *Juxta ſimilitudinem,* inquit, *carnis ſine peccato, quia in natura, quam veram ſuſcepit, ſimilis eſt carnis noſtræ; peccata verò nequaquam habuit, quæ caro noſtra de parentibus contraxit, quia tale fuit originale peccatum in carne primi hominis, unde & pœna, & remedium fieri potuiſſet.*

Hieronymus in cap. XLVII Ezechielis: *Mundus in maligno poſitus eſt, & a pueritiâ appoſitum eſt cor hominis ad malum: ut ne unius quidem diei, a nativitatis ſuæ exordio, ſine peccato ſit humana conditio. Unde & David confitetur in Pſalmo: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. non in iniquitatibus matris meæ, vel certe meis, ſed in iniquitatibus humanæ conditionis. Unde & Apoſtolus dicit: Regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſem, etiam ſuper eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ.* Idem in cap. VI Oſeæ: *Et ibi, hoc eſt in paradiſo, omnes prævaricati ſunt in me, in ſimilitudinem prævaricationis Adam. Non enim mirum, ſi quod in parente præceſſit, etiam in filiis condemnetur.* Et in cap. II Michææ: *Unuſquiſque noſtrûm, cùm Adam de paradiſo cecidit, & in hujus mundi captivitate verſatur.* Idem (niſi inſcriptio fallit) quæſtionibus ſeu traditionibus in libb. Regum a: *Mortiferum peccatum, quod originaliter de ſerpente antiquo contraxit.* Idem, *cum exponeret Ionam, apertiſſimè dixit, parvulos peccato offendentis Adam teneri obnoxios*: ut de eo ſcribit Auguſtinus lib. I. contra Jul. cap. II. Qui & integrum locum Hieronymi cum laudatione tanti viri exſcripſit lib. III. de peccat. mer. & remiſſ. cap. VI: *Sanctus*, inquit, *Hieronymus, qui hodieque in literis Eccleſiaſticis tam excellentis doctrinâ famâ ac labore verſatur, ad quaſdam ſolvendas in ſuis libris quæſtiones, etiam hoc certiſſimum adhibet ſine ullâ diſceptatione documentum. Nam in eo quod in Ionam prophetam ſcripſit, cum ad eum veniſſet locum, ubi commemorantur etiam parvuli jejunio caſtigati: Major*, inquit, *ætas incipit, & uſque ad minorem pervenit. Nullus enim abſque peccato, nec ſi unius quidem diei fuerit vita ejus, & innumerabiles anni vitæ illius. Si enim ſtellæ mundæ non ſunt in conſpectu Dei, quanto magis vermis & putredo, & ii qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii.* Leguntur ea Hieronymi verba in cap. IV. Jonæ.

a T. 3. Hier. pag. 245.

Auguſtinum etiam ante Pelagianam hæreſin peccatum originale agnoviſſe, fidem fecerit hic locus Tom. 7. lib. 6. contra Julianum Pelag. lib. 6. cap. 4. *Ego per unum hominem in mundum intraſſe peccatum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertranſiſſe, in quo peccaverunt omnes, ab initio converſionis meæ ſic tenus ſemper, ut teneo. Extant libri, quos adhuc laicus recentiſſimâ meâ converſione conſcripſi, etſi nondum ſicut poſtea ſacris literis eruditus, tamen nihil de hac re jam tunc ſentiens, & ubi diſputandi ratio popoſcerat, dicens, niſi quod antiquitus diſcit & docet omnis Eccleſia: in has videlicet magnas manifeſtaſque miſerias, in quibus homo vanitati ſimilis factus eſt, ut dies ejus ſicut umbra prætereant, & ſit univerſa vanitas omnis homo vivens, meritò peccati originalis genus humanum fuiſſe collapſum, unde non liberat, niſi qui dixit; Veritas liberabit vos: &, Ego ſum veritas: &, Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Idem probare poſſumus libris de libero arbitrio, quos ante ortam hæreſin Pelagianam ſcripſit. In iis lib. III. cap. XIX. ſic ſcribit; *Hic occurrit illa quæſtio, quam inter ſe murmurantes homines rodere conſueverunt, qui quodlibet aliud in peccando, quàm ſe accuſare parati ſunt. Dicunt enim, ſi Adam & Eva peccaverunt, quid nos miſeri fecimus, ut cum ignorantiæ cæcitate, & difficultatis cruciatibus naſceremur, & primo errremus, neſcientes quid nobis eſſet faciendum: deinde ubi nobis inciperent aperiri præcepta juſtitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiſcentia, neſcio quâ, neceſſitate non valeremus? Quibus breviter reſpondetur, ut quieſcant, & adverſus Deum murmurare deſiſtant. Rectè enim fortaſſe quererentur, ſi erroris & libidinis nullus hominum victor exiſteret. Cùm verò ubique ſit præſens, qui multis modis per creaturam, ſibi domino ſervientem, averſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quòd negligis quærere quod ignoras: neque illud quòd vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis.* Idem cap. XX: *Ut autem de illo primo conjugio, & cum ignorantia, & cum difficultate, & cum mortalitate naſcamur; quoniam illi, cùm peccaviſſent, & in errorem, & in ærumnam, & in mortem præcipitati ſunt; rerum moderatori ſummo Deo juſtiſſime placuit, ut & in ortu hominis originaliter appareret juſtitia punientis, & in provectu miſericordia liberantis. Non enim damnato primo homini ſic adempta eſt beatitudo, ut etiam fœcunditas adimeretur. Poterat enim & de prole ejus, quamvis carnali & mortali, aliquod in ſuo genere fieri decus ornamentumque terrarum. Jam vero ut meliores gigneret quàm ipſe eſſet, non erat æquitatis: ſed ex converſione ad Deum, ut vinceret quiſque ſupplicium, quod origo ejus ex averſione meruerat, non ſolum volentem non prohiberi, ſed etiam adjuvari oportebat. Sic enim rerum creator oſtendit quantâ facilitate potuiſſet homo, ſi voluiſſet, retinere, quod factus eſt, cùm proles ejus potuit etiam ſuperare quod nata eſt.*

Hæc Aſiaticorum, Europæorum, Africanorum Patrum teſtimonia, clarè oſtendunt, dogma peccati originalis, proximis tribus ante Auguſtinum ſeculis, per totum terrarum orbem creditum fuiſſe. Unde Auguſtinus lib. IV. ad Bonifacium contra duas Pelagianorum epiſtolas cap. VIII: *Abſit, ut aliquando fides Catholica dubitaverit, utrùm naſcentes traherent originale peccatum, quod renaſcendo deluerent.* Et cap. ult. ejuſdem libri: *Sic autem uſque ad noſtra tempora, ea, quæ de his rebus, antequam iſti* (Pelagiani) *ebullire cœpiſſent, Ambroſius conſcripſit, oſtendunt, quod eorum profanas novitates Catholicæ aures, quæ ubique ſunt, horruerunt.* Et lib. III. de peccat. meritis & remiſſ. cap. VI. & VII. cùm adduxiſſet ſuperiorem Hieronymi locum ex comm. in Jonam, iſta ſubjungit: *Hunc doctiſſimum virum, ſi facile, interrogare poſſemus, quàm multos utriuſque linguæ divinarum ſcripturarum tractatores, & Chriſtianarum diſputationum ſcriptores commemoraret, qui non aliud, ex quo Chriſti eccleſia eſt conſtituta, ſenſerunt, non aliud a majoribus acceperunt, non aliud poſteris tradiderunt. Ego quidem, quamvis longe pauciora legerim, non memini me aliud audiviſſe à Chriſtianis, qui utrumque accipiunt Teſtamentum, non ſolum in Catholicâ Eccleſiâ, verumetiam in qualibet hæreſi vel ſchiſmate conſtitutis, non memini me aliud legiſſe apud eos, quos de his rebus aliquid ſcribentes legere potui, qui ſcripturas canonicas ſequerentur, vel ſequi ſe crederent, credive voluiſſent. Unde nobis hoc negotium repente emerſerit, neſcio. Nam ante parvum tempus à quibuſdam, tranſitoriè colloquentibus, curſim mihi aures perſtrictæ ſunt, cum illic apud Carthaginem eſſemus, non ideo parvulos baptizari, ut remiſſionem accipiant peccatorum, ſed ut ſanctificentur in Chriſto.* QUA NOVITATE *permotus, & quia opportunum non fuit, ut contrà aliquid dicerem, & non tales homines erant, de quorum eſſem auctoritate ſollicitus, facile hoc in tranſactis atque abolitis habui. Et ecce contra Eccleſiam jam ſtudio flammante defenditur, ecce ſcribendo etiam memoriæ commendatur, ecce res in hoc diſcrimina adducitur, ut hinc etiam à fratribus conſulamur, ecce diſputare & ſcribere cogimur.* Item lib. I. adverſus poſteriorem

Julia-

a Pag. 5. Juliani reſponſ. a *Rei, de quâ nulla unquam in Eccleſiâ Chriſti controverſia fuit, ſicut novus hæreticus, æquos* b Pag. 8. *judices quærit.* Et infra b: *Novos hæreticos vos antiqua Catholica fides, quam* MODO *oppugnare cœpiſtis, a præclariſſimis, qui fuerunt ante nos, doctoribus prædi-* c P. 125. *cata, demonſtrat.* Idem c: *Dogmata antiqua Catholica, quæ docuerunt, qui Eccleſiam Chriſti ante nos in ejus gratiâ, verâ pietate rexerunt, contra perverſitatem veſtram novitiam quantulocumque labore defendimus.*

Idem teſtatur Vincentius Lirinenſis common. adverſus hæreſes cap. XXXIV. *Quis unquam*, inquit, *ante profanum illum Pelagium tantam virtutem liberi præſumſit arbitrii, ut ad hoc in bonis rebus per actus ſingulos adjuvandum neceſſariam Dei gratiam non putaret? Quis ante prodigioſum diſcipulum ejus Cœleſtium, reatu prævaricationis Adæ omne genus humanum negavit adſtrictum?*

Quid quod hoc de peccato originali dogma inter rudimenta erat Chriſtianæ religionis, nec tanquam ad ſtructuram ejus pertinens, ſed quaſi fundamenti pars cenſebatur? Sanè Auguſtinus lib. 1. contra Julianum cap. II. de antiquis patribus, ac doctrinâ peccati originalis loquens, d Col. 942. ſic inter alia inquit d: *Quod in Chriſti Eccleſiâ ſuorum rudimentorum tempore didicerunt.* Sed & neceſſitatem e Col 938. hujuſce dogmatis paullo antè indicârat his verbis e: *Omnes homines primorum illorum hominum peccato naſcuntur obnoxii. Hoc qui negat, ipſa Chriſtianæ fidei ſubvertere firmamenta conatur.* Imprimis verò illuſtris hic locus eſt eodem libro a: *Alia ſunt, in quibus inter ſe aliquando* a Col. 948. *etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalvâ fidei compage non conſonant, & alius alio de unâ re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem, unde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet* FUNDAMENTA. *Quiſquis in Chriſtianâ fide vult labefactare quod ſcriptum eſt: Per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur: totum, quod in Chriſtum credimus, auferre molitur.* Idem lib. II. de Gratiâ ac peccato originali, cap. XXIV: *Quis enim non ſentiat, multa ignorari ſalvâ Chriſtiana fide: & alicubi errari ſine aliquo hæretici dogmatis crimine. Sed in causâ duorum hominum, quorum per unum venundati ſumus ſub peccato: per alterum redimimur à peccatis: per unum præcipitati ſumus in mortem: per alterum liberamur ad vitam: quorum ille nos in ſe perdidit faciendo voluntatem ſuam, non ejus, à quo factus eſt: iſte nos in ſe ſalvos fecit, non faciendo voluntatem ſuam, ſed ejus à quo miſſus eſt: In horum ergò duorum hominum cauſâ propriè fides Chriſtiana conſiſtit.*

LIBRI SECUNDI

PARS SECUNDA;

Quæ collationem continet Pelagianæ & Catholicæ ſententiæ de Peccato originali.

THESIS I.

Negabant Pelagiani, Adami peccatum imputari poſteritati & Catholicis obducentibus verba Apoſtoli a Ad Rom. 5. 12. a, *ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, ea ad imitationis exemplum reſtringebant.*

b Apud Auguſt. lib. de nat. & grat. c. 9. c Ibid. cap. 30. PElagius lib. de Naturâ b: *In Adamo peccaſſe omnes, non propter peccatum naſcendi origine attractum, ſed propter imitationem dictum eſt.* Item c: *Quomodo Deo pro illius peccati reatu ſubditus eſſe poterit, quod ſuum non eſſe cognoverit? Suum enim non eſt, ſi neceſſarium eſt. Aut ſuum ſi eſt, voluntarium eſt. Et ſi voluntarium eſt, vitari poteſt.* Et lib. d Apud Auguſt. lib. 3. de pec. mer. & remiſſ. c. 2. & 3. expoſitionum in epiſt. Pauli ad Rom. d: *Hi qui contra traducem peccati ſunt, ita illam impugnare nituntur. Si Adæ, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergò & Chriſti juſtitia etiam non credentibus prodeſt: quia ſimiliter, imo & magis dicit, per unum ſalvari, quàm per unum antè perierunt. Si baptiſmus mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato: non enim potuerunt ad poſteros tranſmittere, quod ipſi minimè habuerunt. Illud quoque accedit, quia ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa tantùm habet traducem peccati, & ipſa ſola pœnam meretur; injuſtum eſſe dicentes, ut hodie nata anima non ex maſſa Adæ tam antiquum peccatum portet alienum. Dicunt etiam, nulla ratione concedi ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena.* Hæc Pelagius adhuc ſub alienâ diſputans perſonâ, cùm ſuam apertè ſententiam proponere non auderet. Similiter Cœleſtius, ut inferius patebit. Juliani quoque hæc ſunt lib. 1. ultimi a Apud Auguſt. operis imperfecti contra Julianum lib. 1. pag. 43. operis contra Auguſt. a *Apud quem impollutam innocentiam ſcelus gravavit externum?* Idem Auguſtino ut falſiſſimum hoc objicit b: *Nullo peccato parvuli premuntur* b Ibid. *ſuo, ſed alieno.* Idem c ait: *Quicumque reus eſt, moribus,* c Ibid. p. 176. *non exordiis accuſatur.* Et lib. II. c. XVI. hanc prioris libri ἀνακεφαλαίωσιν facit d: *Concluſum eſt, vos Deum æquiſſimum in Trinitate venerari; & irrefutabiliter apparuit, non poſſe ab eo peccatum alienum parvulis imputari.* Et d P. 213 aliquanto pòſt e: *Ex quibus neceſſario conficitur, nos rectiſſimè defendere, neminem cum peccato naſci, & Deum* e P. 215 *reos non poſſe judicare naſcentes.* Et cap. XLIII f: *Naturam generantium conſtat germina communicare, non cul-* f P. 149 *pam.* unde mox colligit: *filios, in quantum filii ſunt, id eſt, antequam aliquid per voluntatem propriam operantur, reos eſſe non poſſe.* Et quia communicati reatus cauſſa eſt conjunctio naturalis, unde nos in Adamo peccaſſe ait Apoſtolus, paſſim hoc argumentum eludere conatur. Ut lib. II. ejuſdem operis cap. LIII g: *Si propriè nunquam ho-* g P. 261. *minem homo judicaretur imitari, & Apoſtolus per Adam omnes peccaſſe dixiſſet, ego liberè præſcriberem, niſi Scripturarum eſſe Apoſtolum vindicandum: ut quomodo Dominus diabolum dixerat patrem, qui ſubſtantiâ generare non poterat, ita Apoſtolus hominem ſcripſiſſet imitabilem, ne quid docuiſſe rationem perſpicuam crederetur.* Et mox h: h P. 262. *Apoſtolus Paulus nullam errori occaſionem præbuit, quia*

nihil

Digitized by Google

nihil dixit improprium, ſi pronunciavit, peccatorem primum hominem, ſequentibus exemplum fuiſſe. Et cap. LVI. a *Per unum hominem peccatum in hunc mundum tranſiit. Hic autem unus præbendæ imitationi ſufficit, generationi implenda non ſufficit.* Et cap. LXI. b. *Unum inculcavit, ut doceret, imitatione tranſiſſe, non generatione, peccatum.* Et cap. LXVII. c. *Quæ prævaricatio licet non ſit facta naturalis, fuit tamen forma peccati, atque ob hoc licet non aggravet naſcentes, tamen accuſat imitantes.* Similiter cap. LXX. d & CVII. e Unde Proſper epiſt. ad Demetriadem f: *Hinc Adæ peccatum exemplo poſteris nocuiſſe, non tranſitu.*

a P. 263.
b P. 270.
c P. 275.
d P. 278.
e P. 313
f Fol 353. edit. Duac. 1577.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contrà ſententia fuit, peccatum primorum parentum imputari omnibus, ac reatu tenere totam poſteritatem. Idque idcirco quod, peccante Adamo, omnes in lumbis ejus fuimus.

HIeronymus extremo lib. III. contra Pelagianos: *Si objeceris, dici, eſſe aliquos, qui non peccaverunt* g, *intellige, eos illud non peccaſſe peccatum, quod peccavit Adam, prævaricando in paradiſo præceptum Dei. Cæterum omnes homines, aut antiqui propagatoris Adam, aut ſuo nomine tenentur obnoxii. Qui parvulus eſt, parentis in baptiſmo vinculo ſolvitur. Qui ejus ætatis eſt, qua poteſt ſapere, & alieno & ſuo, Chriſti ſanguine, liberatur. Ac ne me putes hæretico ſenſu hoc intelligere, beatus martyr Cyprianus, in epiſtolâ, quam ſcribit ad Epiſcopum Fidum de infantibus baptizandis, hæc memorat: Quanto magis à baptiſmo prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, niſi quòd, ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxit? Qui ad remiſſionem peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quòd illi remittuntur, non propria, ſed aliena peccata.* Auguſtinus lib. XVI. de Civit. Dei cap. XXVII. *Etiam parvuli* NON SECUNDUM VITÆ SUÆ PROPRIETATEM, SED SECUNDUM COMMUNEM GENERIS HUMANI ORIGINEM, *omnes in illo uno teſtamentum Dei diſſipaverunt.* Et ejuſdem operis lib. XIII. c. XIV. *Omnes enim fuimus in illo uno, quando omnes ille unus corrupit.* Et Retract. lib. I. c. X. *Poſſunt ſane Pelagiani ad ſuum dogma trahere iſtam ſententiam, & ideo dicere parvulis aliena non nocuiſſe peccata, quia dixi, nulli naturæ nocere peccata, niſi ſua, non intuentes, ideo parvulos, qui utique pertinent ad humanam naturam, trahere originale peccatum, quia in primis hominibus natura humana peccavit, ac per hoc naturæ humanæ nulla nocere peccata, niſi ſua.* Et ejuſdem lib. cap. XV. *Cur, inquiunt, voluntatem dicitis parvulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Reſpondetur, non eos proprietate voluntatis, ſed origine reos teneri. Omnis enim homo terrenus, quid eſt origine, niſi Adam? Porrò autem Adam habebat utique voluntatem, quâ voluntate cùm peccaſſet, peccatum per eum intravit in mundum.* Oroſius apologet. de arbitrii libert. h *Omnes peccaverunt ſive in Adam, ſive in ſe ipſis, & egent gloria Dei. Univerſa igitur maſſa pœnas debet. Et, ſi omnibus debitum damnationis ſupplicium redderetur, non injuſtè proculdubio redderetur.* Similiter ſcriptor Hypognoſticon lib. II. *Adæ peccatum vere tunc ſoli nocuit, cùm ſolus eſſet ipſe, & Eva mulier ejus: ſed in illo uno omnes eramus, quia natura humani generis erant, ſicut in nobis omnibus illi unum ſunt, quia natura eorum ſumus.* Et B. Proſper libro de Ingratis cap. XXVII.

g Rom. 5. 14.
h P. 759. edit. Col. a. 1582.

Inviolata Dei quondam & ſublimis imago
In primo cunctis fuimus Patre, dum nemore alto
Degit, & edicto parens cavet arbore ab una.
At poſtquam ruptâ mandati lege, ſuperbum
Conſilium mixtum invidia de fonte recepit,
Corruit, & cuncti ſimul in genitore cadente
Corruimus.

Hactenus de imputatione primi peccati: nunc de contracto unde naturæ languore ac vitio videamus.

THESIS II.

Præterea Pelagiani putabant, peccato Adami, præter Adamum, læſum eſſe neminem: ac proinde nullum eſſe originalem naturæ defectum, ſed in eâ perfectione unumquemque procreari, in quâ Adam fuit ante lapſum: hoc uno excepto, quod ille perfectâ creatus ſit ætate, nos eâ gignamur, quâ ratione necdum uti ſciat.

PElagius in expoſit. epiſt. Pauli ad Romanos a: *Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergò Chriſti juſtitia etiam non credentibus prodeſt.* Et lib. de Naturâ b: *Adæ poſteri non ſolùm inferiores non ſunt, ſed etiam plura impleverunt præcepta, cum ille unum implere neglexerit.* Et eodem c: *Non debuit hæc ægritudo contrahi peccatis, ne ad hoc eſſet iſta pœna peccati, ut committerentur plura peccata.* Et eodem d: *Primum de eo diſputandum eſt, quod per peccatum debilitata dicitur & immutata natura. Unde ante omnia quærendum puto, quid ſit peccatum, ſubſtantia aliqua, an ſubſtantiâ carens nomen, quo non res, non exiſtentia, non corpus aliquod, ſed perperam facti actus exprimitur. Credo ita eſt, & ſi ita eſt, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod ſubſtantiâ caret?* Et lib. I. pro libero arbitrio e: *Omne bonum ac malum, quo vel laudabiles vel vituperabiles ſumus, non nobiſcum oritur, ſed agitur à nobis. Capaces enim utriuſque, non pleni naſcimur. Et ut ſine virtute, ita ſine vitio naſcimur. Atque ante actionem propriæ voluntatis id ſolum in homine eſt, quod Deus condidit.*

Eadem Cœleſtii doctrina fuit. Auguſtinus de geſtis Palæſtinis cap. XI. *In doctrinâ Cœleſtii, diſcipuli ejus, refertur inventum, Quod peccatum Adæ ipſum ſolum læſerit, & non genus humanum: & infantes in illo ſtatu ſint, in quo Adam fuit ante prævaricationem.* Idem habes cap. XXXIII. Et epiſt. Alypii ac Auguſtini ad Paullinum f. In Concilio tamen Carthaginenſi, non tam videri voluit negare traducem peccati, quam de eo dubitare: & tamen, ſi negare volet, habiturum ajebat magnos autores, eoſque inter Rufinum, Aquilejenſem presbyterum, cum adverſus quem B. Hieronymus ſcripſit. Vide quæ hac de re ex actis Carthaginenſibus adducit Auguſtinus lib. de peccato originali, cap. III.

Sed magnis imprimis conatibus Pelagianorum cauſſam egit Julianus: qui peccati traducem ſtatuentes Traducianos vocare g ſolet: ipſumque Auguſtinum h *Traduciana nationis primatem*: qui ad hoc reſpondet i, *Non eſt mirum, quòd novi hæretici Catholicis, à quibus exeunt, novum nomen imponunt.* Idem Julianus lib. I. quadripartiti operis contra Auguſt. k *Naturam humanam in exordiis naſcentium eſſe innocentia dono locupletem.* Item l: *Etiamſi diabolus crearet homines, nullâ ſuâ culpâ mali eſſent, & ideo jam nec mali eſſent, quia eſſe quiſpiam, niſi quod natus eſt, non poteſt, nec ab eo juſtum eſt aliquid amplius flagitare quàm poteſt.* Idem lib. I. poſter. reſp. contra Auguſt. m *Nullum eſt de natura conditione peccatum, ſed liberum arbitrium in natura hominum perſeverat.* Et lib. II. cap. XVI. n *Ex quibus neceſſariò conficitur, neminem cum peccato naſci, ac tam integrum eſſe liberum arbitrium, quàm ante voluntatis propriæ uſum innoxiam in unoquoque naturam.* Hinc Proſper in Chronicis ad annum CCCCXIV. *Hac tempeſtate Pelagius Brito prædicat, quòd Adæ peccatum ipſum ſolum læſerit, non etiam poſteros ejus obſtrinxerit, omneſque parvulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante prævaricationem fuit.* Idem carm. de Ingratis cap. I.

Progenitos igitur nullum traxiſſe reatum
De patribus, neque diſſimiles nunc naſcier illo
Ortu primorum, qui libertate male uſi
Peccarunt; forma nocuit, non ſemine, proli.

a Apud Auguſt. lib. de peccato origin. cap. 21. & operis imperfecti in Julianum lib. 1. c. 54. p. 63.
b Apud Auguſt. lib. de natur. & grat. c. 21.
c Apud eundem ibidem.
d Ibidem cap. 19.
e Apud Auguſt. lib. 2. contra Pelag. qui eſt de Peccato Origin. cap. 13.
f Ep. 106.
g Apud Auguſt. altercationis ſive imperfecti operis contra Julian. lib. 1. p. 8. 26. & lib. 2. pag. 121. 233. 270. 330. 346. 458.
h Ibid. pag. 79.
i Ibid. p. 8.
k Apud eundem lib. 3. contra Jul. cap. 4.
l Ibid. c. 12.
m Apud Auguſt. contra poſt. reſp. Jul. lib. 1.
n P. 215.

Et quid mirum, ſi negarint Pelagiani, peccato Adami vitiatam eſſe poſteritatis naturam, cùm nec in ipſis peccantibus crediderint peccando debilitari naturam? Docemur hoc ipſius Juliani verbis lib. I. *a* ejuſdem operis. *Ubi dixit Dominus, Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis; promiſit indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrii libertatem, ſed conſcientiam juſtitiæ perdiderunt. Liberum autem arbitrium & poſt peccatum tam plenum eſt, quam fuit ante peccata.* Idem cap. XCIV. *b Nos dicimus, peccato hominis non naturæ ſtatum mutari, ſed meriti qualitatem. id eſt, & in peccante hanc eſſe liberi arbitrii naturam, per quam poteſt à peccato deſinere, quæ fuit in eo, ut poſſet à juſtitia deviare.* Quæ quantopere prioribus Patribus adverſentur, oſtendimus diſp. de peccato primo.

a Apud Aug. poſt. reſp. contra Julian. lib. I. c. 89. p. 131.
b P. 141.

est, ſecundum corpus & ſecundum animam, in deterius commutatus, amiſſâ libertate propriâ, ſub peccati ſeruitio mancipatur. Ex hoc nullus eſt hominum, qui non hujus peccati vinculo naſcatur adſtrictus, præter eum, qui ad hoc vinculum peccati ſolvendum, novo generationis modo natus eſt, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. Io. Maxentius in capitulis contra Neſtorianos: quæ habes tom. 4. biblioth. SS. Patr. p. 583. *Siquis non confitetur, originale peccatum per prævaricationem Adæ ingreſſum in mundum, (ſecundum Apoſtoli vocem, dicentis, Per unum hominem peccatum introivit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſivit, in quo omnes peccaverunt;) Anathema ſit.* Vidimus de vitioſitate naturæ. Proximum eſt, ut de promerito mortis ſupplicio agamus.

ANTITHESIS II.

Contrà Catholica doctrina eſt, omnes Adæ poſteros originali juſtitiâ, quâ Adam præditus fuit, naturâ deſtitui, atque inde provenire in omnibus inordinatam potentiarum animæ diſpoſitionem, quæ fomes peccati, lex membrorum, concupiſcentia carnalis, aliiſque nominibus appellatur.

AUguſtinus lib. XIII. de C. D. cap. III. *Pro magnitudine culpæ illius naturam damnatio mutavit in pœnis, ut quod pœnaliter præceſſit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cæteris.* Et ibidem lib. XIV. c. XII. *Natura humana duorum primorum hominum prævaricatione mutata eſt, ut tacita corruptioni, quantum videmus atque ſentimus, & per hanc ſubjaceret morti, ac tot & tantis, tamque inter ſe contrariis perturbaretur & fluctuaret affectibus: qualis in paradiſo ante peccatum, licet in corpore eſſet animali, utique non fuit.* Et lib. XXII. ejuſdem operis c. XXII. *Quid aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ, ex quâ omnis error exiſtit, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit, ut homo ab illo liberari, ſine labore, dolere, timere non poſſit?* Et poſtea, cùm multa vitiorum genera enumeraſſet, iſta ſubjungit: *Hæc hominum ſunt malorum, ab illâ tamen erroris & perverſi amoris radice venientia, cum quâ omnis filius Adæ naſcitur.* Similiter Proſper ad articulos ſibi falsò impoſitos, Art. I. *Vulnere originalis peccati in Adam omnium hominum corrupta & mortificata eſt natura, unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit.* Idem ad excerpta Gennenſium Dubio & Reſp. III: *Quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum ejus inveniretur, niſi eam idem ſpiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Unde, ſi, quod Adam perdidit, poſteritas non amiſit, ipſum ſolum læſit peccatum ejus, & non genus humanum. Sed omnes in uno peccaverunt, & prævaricationis merito tota ejus propago damnata eſt. Omnes igitur, quod Adam perdidit, perdiderunt.* Scriptor de vocatione gentium lib. I. cap. VI. *a Humana natura in primi hominis prævaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, ſemper in deteriorem eſt proclivior voluntatem; cui committi non eſt aliud, quàm dimitti.* Et cap. VII. *b Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatem ejuſdem hominis prævaricatione perdidimus.* Et cap. VIII. *c Fuit in Adam natura ſine vitio, quæ per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in poſteros magis magiſque multiplicanda transfudit.* Vincentius Litinenſis in commonitorio primo cap. XXXIV. *Quis ante prodigioſum diſcipulum* (Pelagii) *Cæleſtium reatu prævaricationis Adæ omne humanum genus negavit adſtrictum?* Petrus Diaconus lib. de Incarn. cap. VI. *Itaque ſerpentis aſtutiâ depravatus, ſponte divinæ legis prævaricator effectus eſt, & ideo ſecundum quod ei prædictum fuerat, juſto judicio Dei, mortis pœnâ damnatur, totuſque, id*

a Apud Proſ. ſive Ambroſ. cap. 2.
b Apud Ambroſ. c. 3.
c Apud Ambroſ. eodem cap. 3.

THESIS III.

Item Pelagianorum dogma erat, mortem temporalem eſſe ex neceſſitate naturæ, nec propter peccatum primorum parentum redundaſſe in genus humanum: ſed Adamum ipſum moriturum fuiſſe, etſi non peccaſſet. Multo vero minus agnoſcebant, nos peccato Adami promeritos eſſe mortem æternam.

AUguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. XI. & XXXIII. Pelagio, ex Cœleſtii doctrinâ, objectum ait, *Quòd neque per mortem, vel prævaricationem Adæ, omne genus hominum moriatur, neque per reſurrectionem Chriſti omne genus hominum reſurgat.* Idem teſtatur Alypius ac Auguſtinus epiſt. ad Paullinum *a*. Paullo aliter Julianus lib. II. operis ultimi contra Auguſtinum *b*: *Mors, inquit, tranſiit ad poſteros, ob imitationem ſcilicet, non generationem.* Interim in eo cum Cœleſtio convenit, quòd mortem primi peccati pœnam eſſe negat. Cur verò hoc inficias iverint Pelagiani, docet Auguſtinus lib. I. contra *c* poſteriorem reſponſionem Julian. c. LXVI. *Mortem non vis ex peccato feciſſe in omnes originaliter tranſitum, ne cogaris fateri, ſimul etiam originaliter tranſiiſſe peccatum. Sentis quippe, quàm iniquum ſit, ſine merito tranſiiſſe ſupplicium.* Iidem, non contenti negare mortem noſtram ex primo peccato provenire, ne de Adamo quidem hoc fateri ſuſtinebant. Oroſius apol. de arbitrii libertate *d* adverſus Pelagium: *Aſſerunt tui, qui abundantiora de pectore tuo venena ſuxerunt, mortalem eum fuiſſe factum, nihilque eidem damni ex tranſgreſſione contigiſſe præcepti.* Scriptor Hypognoſticon in prologo: *Adam, inquiunt, ſive peccaſſet, ſive non peccaſſet, moriturum fuiſſe.* Quam ſententiam idem diluit lib. I. Nempe, ut Auguſt. indicat lib. I. de peccat. mer. & remiſſ. c. II. *Adam dicunt ſic creatum, ut etiam ſine peccati merito moreretur, non pœnâ culpæ, ſed neceſſitate naturæ.* Eandemque ſententiam tribuit iis epiſt. ad Paullinum, & alibi paſſim. Ac paret illud ex Juliani verbis, & Auguſtini reſponſo, lib. I. ultimi operis contra Iul. c. LXV. Cæterùm Pelagium iſtud in Concilio Palæſtino, ſed non veraci corde, damnaſſe, non uno loco ait Auguſtinus. Ut ejuſdem libri c. LXV *e*. *Hoc ſapis, quod Pelagius in judicio Palæſtino ficto corde damnavit, Adam ſcilicet mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus eſſet.* Et lib. II. cap. CXIIII. *f*. *Adhuc quidem diceris, Adam ſic fuiſſe factum, ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus eſſet: ſed iſta dicentes jam vos magiſter veſter in epiſcopali judicio Palæſtino, nec ſine ſe ipſo, quia non ſe correxit, Pelagius ipſe damnavit.* Vide commentariolum Auguſtini de geſtis Palæſtinis cap. XI. Ubi cùm hoc dogma Pelagio eſſet objectum, de eo, & aliis quibuſdam reſpondiſſe dicitur, *Reliqua à me dicta non ſunt: ſed tamen ad ſatisfactionem ſanctæ Synodi, anathematizo illos, qui ſic tenent, aut aliquando tenuerint.* Qui verò nec mortem corpoream ex primi peccati reatu eſſe fatebantur, quanto eos minus de morte ſecundâ

a Epiſt. 106.
b Apud Auguſt. lib. 2. operis inchoati contra Jul. cap. 172. pag. 384.
c P. 275.
d P. 737. edit. Col. 1582.
e P. 89.
f P. 193.

Digitized by Google

hoc credidiſſe credi debet! Unde Critobulus (Pelagii is perſonam ſuſtinet) apud Hieronymum lib. III. adverſus Pelagianos *a*: *Orote, quid infantuli peccavere? nec conſcientia eis delicti imputari poteſt, nec ignorantia, qui, juxta Jonam prophetam, manum dextram neſciunt, & ſiniſtram. Peccare non poſſunt, & poſſunt perire: genua labant, vagitus verba non explicant, balbutiens lingua ridetur, & æterna miſeria cruciatus miſeris præparantur.*

a P. 305. edit Baſ. 1553.

Antithesis III.

Contrà Catholicorum dogma fuit, mortem cùm temporalem, tum æternam, unà cum omnibus morbis & cruciatibus, qui ad corporis mortem ducunt, è primo peccato profluxiſſe; eoque Adamum non fuiſſe moriturum, niſi peccaſſet.

AUguſtinus T. 7. de peccat. mer. & remiſſ. lib. I. c. II. *Quamvis ſecundum corpus, terra eſſet, & corpus, in quo creatus eſt, animale geſtaret, tamen, ſi non peccaſſet, in corpus fuerat ſpirituale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac ſanctis promittitur a, ſine mortis periculo tranſiturus.* Et cap. XI. *Proinde ſi non peccaſſet Adam, non erat exſpoliandus corpore, ſed ſuperveſtiendus immortalitate & incorruptione, ut abſorberetur mortale à vitâ, id eſt, ab animali in ſpirituale tranſiret.* Et paullo pòſt: *Habebat enim, quantum exiſtimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem.* Idem libro XIV. de C. D. c. I. *A duobus primis admiſſum eſt tam grande peccatum, ut in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in poſteris obligatione peccati, & mortis neceſſitate tranſmiſſa. Mortis autem regnum in homines uſque adeo dominatum eſt, ut omnes in ſecundam quoque mortem, cujus nullus eſt finis, pœna debita præcipites ageret, niſi inde quoſdam indebita Dei gratia liberaret.*

a 1. Cor. 15.

Thesis IV.

Ex ſuperioribus quæſtio profluxit, cur baptizari debeant infantes, & quâ conditione eſſe mereantur, qui ſine baptiſmo diſceſſerint. Pelagius ne fateretur, obſtringi originali peccato, & naſci æternæ mortis reos, negabat, eos per baptiſmum accipere remiſſionem originalis delicti, vel de poteſtate tenebrarum in regnum Dei transferri.

QUia Pelagiani *in parvulis a nolunt credere per baptiſmum ſolvi originale peccatum, quod in naſcentibus nullum omnino eſſe contendunt*: hinc multi colligebant, eoſdem non credere infantes redimi à Chriſto, vel baptizandos eſſe in remiſſionem peccatorum. Hanc iis mentem tribuit non ſolùm Joſephus Vicecomes Obſervationum Eccleſiaſticarum de antiquis baptiſmi ritibus lib. II. cap. I. & ante eum Lambertus Danæus in catalogo tertio quem adtexuit notis ad Auguſtini lib. de Hæreſ. ubi ait; *Baptiſmum Chriſti ſpernunt Pelagiani & Cæleſtiani.* & mox; *Baptiſmum parvulis fidelium negant dandum Pelagiani.* item Daniel Tilenus diſp. alterâ de baptiſmo, §. 46. verùm etiam liber Pontificalis in vitâ Innocentii. Sed vel malitioſe vel imperite hæc ſibi affingi, etiamnum ſuperſtes Pelagius conquerebatur: ut liquet ex Auguſtini lib. de gratiâ Chriſti contra Pelag. & Cœl. cap. XXX. Item de peccato originali cap. XVII. Ac ejuſdem libri cap. XIX. hæc Pelagii ipſius verba adducit, ex libello ejus ad Innocentium I. *Quis ille tam impius eſt, qui cujuſlibet ætatis parvulo interdicat communem humani generis redemtionem?* Et ſanè Concilium ipſum Carthaginenſe agnoſcit, Cœleſtium quoque agnoviſſe redemptionem infantium. Sic enim Patres illi epiſt. ad Innocentium: *Per baptiſmum Chriſti etiam parvulorum fieri redemptionem, libello ſuo Cæleſtius in Carthaginenſi Eccleſiâ jam confeſſus eſt.* Meminit & Auguſtinus epiſt. LXXXIX. ad Hilar. ubi inter alia ait: *Coactus eſt confiteri, propter baptizandos parvulos, quòd & ipſis redemptio ſit neceſſaria. Ubi quanquam noluerit de originale peccato aliquid expreſſius dicere, tamen ipſo redemtionis nomine non parum ſibi præſcripſit. Unde enim redimendi ſunt, niſi à diaboli poteſtate, in quâ eſſe non poſſent, niſi originalis obligatione peccati? Aut quo pretio rediumuntur, niſi Chriſti ſanguine; de quo apertiſſime ſcriptum eſt, quod in remiſſionem effuſus ſit peccatorum?* Verùm cujuſmodi redemptionem Pelagiani intellexerint, inferiùs parebit. Nec ambiguitas ejus vocabuli fugit Auguſtinum: qui lib. de peccato originali, cap. XIX, cùm ſuperiora Pelagii de parvulorum redemtione verba poſuiſſet, hæc ſubjungit: *Et hoc ambiguum eſt, qualem dicat redemptionem, utrùm ex malo ad bonum, an ex bono ad malum.* Cæterùm Auguſtinus, etſi imperiti vel malevoli aliqui illam Pelagio ſententiam tribuerent, id tamen à ſe vel Africanis patribus fieri negat. Nam cap. XVII. ejuſce libri ſic Pelagio reſpondet: *Sed non illis hæc ſic objiciuntur, ut poſuit. Nam neque parvulis negant baptiſmi ſacramentum, neque abſque redemtione Chriſti aliquibus regna cælorum promittunt. Itaque, unde ſe queritur infamari, eo modo propoſuit, ut facile poſſit criminis objecto, ſalvo ſuo dogmate, reſpondere. Objicitur autem illis, quod non baptizatos parvulos nolint damnationi primi hominis obnoxios confiteri, & in eos tranſiſſe originale peccatum, regeneratione purgandum.* Similiter ſtatum controverſiæ proponit, tum Hilarius ad Auguſt. tum Auguſt. ad Hilarium. Hilarius *a* enim his verbis mentem eorum exprimit: *Infantem non baptizatum, morte præventum,* NON POSSE MERITO PERIRE, *quoniam ſine peccato naſcitur.* Auguſtinus *b* vero iſtis: *Nec parvulos indigere gratiâ ſalvatoris, quâ per ejus baptiſmum à perditione liberantur, eo quod nullum ex Adam contagium damnationis contraxerint.* Similiter T. 7. lib. II. de nuptiis & concupiſc. c. III. & de geſtis Palæſtinis cap. ult. & Hypognoſticôn ſcriptor in prologo. Operæ verò eſt, conſiderare, ut Pelagiani, quanquam infantes peccatum habere negarent, formulam tamen Eccleſiæ retinerent, quâ in remiſſionem peccatorum baptizabantur. Pelagii verba ſunt libello fidei ſuæ: *Baptiſma unum tenemus, quod iiſdem ſacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus, dicimus eſſe celebrandum.* Citat Auguſtinus lib. de peccato orig. cap. XXI. & præcedenti libro, qui eſt de gratiâ Chriſti, cap. XXXII. Ubi & hæc ſubjungit: *Sed quid prodeſt, quod eiſdem verbis in parvulis, quibus etiam in majoribus, celebrari dicit baptiſmi ſacramentum, cùm res à nobis, non ſola verba, quærantur?* Idem libro II. contra poſter. reſp. Jul. c. CXXXV. *c* *Nullo modo ab originali peccato abalienabis parvulos, niſi eos ſimulachra gratiæ baptiſmatis Chriſti feceris.* Etiam Hypognoſticon ſcriptor ſic adverſus eos diſputat lib. V. *Quis vos non horreat potius nominare, quàm cernere, ut verbum Dei fidele in parte veri, & in parte mendacii eſſe prædicetis? id eſt, in majoribus verax, quia verè in remiſſionem peccatorum baptizantur: in parvulis autem mendax, quia ſic in remiſſionem peccatorum, ut non in remiſſionem peccatorum tingantur.* Et mox: *Verba Dei ſunt ſymboli verba. non fefellit Deus, tradens per Apoſtolos ſuos Eccleſiæ ſuæ ſanctæ Catholicæ, credentes in remiſſionem peccatorum baptizari.* Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. XXVI *d*: *Hæretici quidam gratiæ Dei repugnantes commendebant, nullâ neceſſitate parvulos baptizari, quia nondum peccaſſent. Quod ſi verum eſſet, vel non baptizandi erant, vel ſi extra neceſſitatem baptizarentur, imperfectum & non verum in eis erat baptiſmi ſacramentum, quod in ſymbolo confitemur dari in remiſſionem peccatorum.* Ad hoc nihil quod reſponderent Pelagiani habebant, niſi baptiſmum in remiſſionem peccatorum fieri, non quia in parvulis, ſed quia in aliis hoc præſtet. Auguſtinus epiſt. CV. ad Sixtum *e*; *Nolunt, eos ita baptizari in remiſſionem*

a Verba ſunt Aug. lib. 1. de pecc. mer. & remiſſ. cap. 9.

a Ep. 88. apud Aug.

b Ep. 94.

c P. 340.

d Col. 692.

e Circa finem.

nem peccatorum, tanquam in eis fiat ipſa remiſſio, quos contendunt nullum habere peccatum; ſed quoniam, licet ſine peccato, in eo tamen baptiſmate baptizantur, quo fit in quibuſque peccatoribus remiſſio peccatorum. Cur verò, quos non habere peccatum credebant, baptizandos nihilominus dicerent, gemina cauſſa erat: una ratione hujus vitæ, quòd per baptiſmum in filiorum numerum adoptarentur: altera ratione alterius, quòd per illum promiſſionem accipiant regni cœleſtis. Nempe Pelagius inter gehennam & regnum cœleſte ſtatum medium fingebat, quo digni ſint, qui utroque ſint indigni: neque hunc ſtatum poſſibilem ſolùm, ſed actu eſſe ſtatuebat. Hinc

a Apud Auguſt. lib. de pecc. orig. c. 21 illud Pelagii *a* de infantibus ſine baptiſmo mortuis: *Quo non eant fcio: quo eant neſcio.* Et Auguſtin. lib. II. imperfecti operis contra Jul. *b Facitis duas æternas felicitates: unam, quæ ſit in regno Dei; alteram, quæ ſit ex-*

b P. 319. *tra regnum Dei.* Et Hypognoſticon ſcriptor lib. v. *Finge, Pelagiane, locum ex officinâ dogmatis tui, ubi alieni à Chriſti gratiâ vitam requiei & gloriæ poſſidere parvuli poſſint, &c.* Etiam Photius μυριοβίβλῳ cap. LII. ait, concilium Carthaginenſe (eſt illud, quod vulgo vocatur Milevitanum) cap. II. ἀναθεματίζειν τοὺς λέγοντας μέσον τινὰ τόπον κολάσεως καὶ ἀπολαύσεως, εἰς ὃν καὶ τὰ ἀβάπτιστα βρέφη μεταλλάξαντα ζῆν μακαρίως. Ex quibus, quæ Pelagianorum fuerit opinio, ſatis liquet. Hoc conſtituto fundamento, per baptiſmum dicebant infantes è ſtatu medio in ſummum transferri: hoc eſt, è non filiis & hæredibus (attamen nec iræ filiis) filios Dei fieri, & cohæredes Chriſti. Hieronymus extremo lib. III. adverſus Pelagianos: *Scripſit dudum vir ſanctus & eloquens, epiſcopus Auguſtinus, ad Marcellinum duos libros de infantibus baptizandis, contra hæreſin veſtram, per quam vultis aſſerere, baptizari infantes, non in remiſſionem peccatorum, ſed in regnum cælorum, juxta illud, quod ſcriptum eſt in Evangelio, Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum cælorum.* Auguſtinus lib. IV. contra duas Pelagian. epiſt. c. II. *Omnibus ætatibus dicunt eſſe baptiſmum neceſſarium, ut ſcilicet illa creatura in Dei filios* ADOPTETUR, *non quod aliquid ex parentibus trahat, quod ſit lavacro regenerationis expiandum.* Et ejuſdem operis lib. I. c. XXII. *Secundum Pelagium hæreticum iſta dicitis, parvulis baptiſmum neceſſarium, non propter remiſſionem peccatorum, ſed tantummodo* PROPTER REGNUM COELORUM. *Dant enim eis extra regnum Dei locum ſalutis & vitæ æternæ, etiamſi non fuerint baptizati.* Idem contra Julianum lib. III. c. III. *Hoccine eſt totum, cur vobis de baptiſmate parvulorum faciendam non exiſtimatis invidiam, quaſi quiſquam noſtrûm vos dixerit negare, parvulos baptizari oportere? Non eos dicitis non debere baptizari, ſed pro magnitudine ſapientiæ veſtræ res mirabiles dicitis: In ſacramento ſalvatoris baptizantur, ſed non ſalvantur; redimuntur, ſed non liberantur; lavantur, ſed non abluuntur; exorcizantur & exſufflantur, ſed à poteſtate diaboli non eruuntur. Hæc ſunt ſententiarum portenta veſtrarum, hæc inopinata myſteria dogmatum novorum, hæc paradoxa Pelagianorum hæreticorum, mirabiliora quam Stoicorum Philoſophorum.* Et ſanè ipſius Cœleſtii verba *c* ſunt libello, quem Ro-

c Apud Auguſt. lib. 2. cont. Pelag. & Cæleſt. qui eſt de pecc. orig. c. 5. & 6. mæ edidit: *Infantes debere baptizari in remiſſionem peccatorum, ſecundum regulam univerſalis Eccleſiæ, & ſecundum Evangelii ſententiam, confitemur, quia Dominus ſtatuit, regnum cælorum non niſi baptizatis poſſe conferri, quod, quia vires naturæ non habent, conferri neceſſe eſt pro gratiâ libertatem.* Deinde addit: *In remiſſionem autem peccatorum baptizandos infantes non idcirco diximus, ut peccatum ex traduce firmare videamur; quod longè à Catholico ſenſu alienum eſt.* Et paullo pòſt: *Et illud ergò confiteri congruum, ne diverſa baptiſmatis genera facere videamur: & hoc præmunire neceſſarium eſt, ne per myſterii occaſionem, ad creatoris injuriam, malum, antequam fiat, ab homine tradi dicatur homine per naturam.* Similiter Iulianus apud Auguſt. lib. I. operis imperfecti contra Iul. c. LI. *a Nos in tantum gra- a P. 58.*

tiam baptiſmatis omnibus utilem ætatibus confitemur, ut cunctos, qui illam non neceſſariam etiam parvulis putant, æterno feriamus anathemate: ſed hanc gratiam locupletem ſpiritualibus donis credimus. Et mox: *Sed hæc gratia non adverſatur juſtitiæ, quæ maculas eluit iniquitatis. Nec facit peccata, ſed purgat; quæ abſolvit reos, non calumniatur innocuos. Chriſtus enim, qui eſt ſui operis redemtor, auget circa imaginem ſuam continuâ largitate beneficia: & quos fuerat* (l. fecerat) *condendo bonos, facit innovando,* ADOPTANDOQUE, *meliores.* Vide & plura ibidem in hanc mentem. Item cap. LII. *b* & LVIII. *c* b P. 61.

Etiam Pelagianorum hac de re verba, quæ aliquoties ſe c P. 70.

ex iis audiiſſe ait, citat eruditus Hypognoſticon ſcriptor d Col. 1407. & 1408. edit. Baſ. 1556.

lib. v. *d Et nos, inquit, (ſicut aliquoties à vobis audivimus) in remiſſionem peccatorum, tam majores ætate, quàm parvulos baptizamus. Et cum vobis ita contradictum fuerit à nobis, Ergò eſt peccatum in parvulis, quod eis in ſacro baptiſmate remittitur, reſpondetis, Nullum: tantum in adoptione filiorum baptizantur. Habet enim in eis gratia quod* ADOPTET; *non habet unde, quod diluat. Propter ſolam verò ſymboli formulam, ut tradita conſuetudo ſervetur, tinguntur in remiſſionem peccatorum. Majores autem, propter quod uſu liberi arbitrii peccata contrahere potuerunt, in remiſſionem peccatorum baptizantur.* Proſper ad Demetriadem *e*: *Hinc evacuatio* e Pol. 353. edit. Duac. 1577.

baptiſmatis parvulorum, qui ſolâ ADOPTIONE *donari, nullo autem reatu dicerentur abſolvi.* Et in Chronicis ad annum CCCCXIV: *Hac tempeſtate Pelagius prædicavit, parvulos non ideo baptizatos, ut peccato exuantur, ſed ut Sacramento adoptionis honorentur.* Et Carm. de ingratis cap. I.

Tam dives verò hoc donum baptiſmatis eſſe,
Ut parvis etiam, vitiis que carentibus omni
Congruat, ut qui ſunt geniti bene, ſint meliores,
Naturaque bonum adjecto illuſtretur honore.

Similiter Euſebius Emiſſenus, cujus verba mox adferam.

ANTITHESIS IV.

Sed hac quoque in re longè alia Catholicorum mens fuit. Quanquam enim à plurimis diſputari ſolet, cuiuſnam ſit pœna æternitas originali peccato debeatur; damni ſolum, an inſuper ſenſus: (de quo nec antiqui, nec novi, nec mediocriter idem ſemper ſtatuerunt) tamen in eo magnus eorum eſt conſenſus, quod infantes propter originale peccatum naſcantur iræ filii, & æternæ pœnæ obnoxii, eoque veraciter baptizentur in remiſſionem peccatorum, perque baptiſmum regenerentur, atque ita fiant vitæ ac æternæ felicitatis participes.

AUguſtinus lib. v. contra Julian. c. VIII. *Ego non dico, parvulos ſine baptiſmo Chriſti morientes tantâ pœnâ eſſe plectendos, ut eis non naſci potius expediret: cùm hoc Dominus non de quibuſlibet peccatoribus, ſed de ſceleſtiſſimis & impiiſſimis dixerit. Si enim, quod de Sodomis ait, & utique non de ſolis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur, quis dubitaverit, parvulos non baptizatos, qui ſolum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium leviſſimâ futuros? Quæ, qualis & quanta erit, quamvis definire non poſſim, non tamen audeo dicere, quod eis, ut nullibi eſſent, quàm ut ibi eſſent, potius expediret.* Et lib. I. de peccat. meritis & remiſſ. c. XVI. *Poteſt proinde rectè dici, parvulos ſine baptiſmo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitiſſima futuros. Multum autem & fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apoſtolo, Judicium ex uno delicto in condemnationem: &, Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem.* Et ejuſdem lib. c. XXIII. *Nulla ex noſtro arbitrio, præter baptiſmum Chriſti, ſalus æterna promittatur infantibus,*

tibus, quam non promittit ſcriptura, humanis omnibus ingenius præferenda. Et lib. III. de orig. animæ, cap. IX. *Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequam baptizentur morte præventos, pervenire poſſe ad originalium indulgentiam peccatorum, ſi vis eſſe Catholicus.* Et T. 10. de verbis Apoſtoli, Serm. XIV. *Baptizandos eſſe parvulos, nemo dubitet: quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contradicunt. Sed nos dicimus, eos aliter ſalutem & vitam æternam non habituros, niſi baptizentur in Chriſto. Illi autem dicunt, non propter ſalutem, non propter vitam æternam, ſed propter regnum cælorum.* Vide & epiſt. XLVII, quæ ad Valentinum, atque alibi. Similiter Hieronymus extremo libro III. contra Pelagianos: *Hoc unum dicam, ut tandem finiatur oratio; Aut novum vos debere ſymbolum tradere, ut poſt Patrem & Filium & Spiritum S. baptizetis infantes in regnum cælorum, aut ſi unum & in parvulis, & in magnis habetis baptiſma, etiam infantes in remiſſionem peccatorum baptizandos, in ſimilitudinem prævaricationis Adam.* Et ſcriptor Hypognoſticon lib. V. ſub finem: *Verba Dei ſunt ſymboli verba. Non fefellit Deus tradens per Apoſtolos ſuos Eccleſiæ ſuæ ſanctæ Catholicæ, credentes in remiſſionem peccatorum baptizari. Ut quid enim juſſit in remiſſionem peccatorum, ſi non facit vere remiſſionem? Imò ideo juſſit, quia facit. Eſt enim Deus verax, omnis homo mendax. Omnino in remiſſionem peccatorum baptizantur & parvuli. Alioqui non habebunt in regno cælorum vitam.* Paullinus a libello ad Zoſimum, poſt Pelagium

a Apud Baron. T. 5. p. 420. edit. ult. Antu.

Cœleſtiumque damnatos: *Contra Apoſtolicam ſententiam venire nititur* (Cœleſtius) *negando originale peccatum, quod in omnes homines pertranſiit, & uſque ad finem mundi tenet hæreditatem Adæ illius, qui primus peccavit: quod in infantibus niſi per ſacramentum baptiſmi dimittitur, vitam æternam & regnum cælorum habere non poſſunt.* Oroſius apologetico de arbitrii libertate b: *Qui*

b P. 759. edit. Col. 1582.

non per illam gratiam liberantur, ſive qui audire nondum potuerunt, ſive etiam cum per ætatem audire non poſſent, lavacrum regenerationis, quod accipere poſſent, per quod ſalvi fierent, non acceperunt, juſte utique damnantur: quia ſine peccato non ſunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, ſive in Adam, ſive in ſe ipſis, & egent gloriâ Dei. Euſebius Emiſſenus homil. v. de Paſchâ; *Niſi*, inquit, *manducaveritis carnem filii hominis & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. Quod teſtimonium contra Pelagii blaſphemias evidentiſſimum atque validiſſimum eſt; qui aſſerere arrepta impietate præſumit, non propter vitam, ſed propter regnum cælorum. Sub his enim Dei verbis, quibus Evangeliſta pronuntiat, Non habebitis vitam in vobis; apte intelligenda eſt omnis anima, munere baptiſmi vacua, non ſolùm gloria carere, ſed vita.* Quæ verba ſatis oſtendunt, Euſebium Emiſſenum non eſſe illarum homiliarum authorem; cum Emiſſenus ſub Conſtantio vixerit: iſtarum verò homiliarum ſcriptor Pelagium, ut vidimus, refellat. quemadmodum & ejuſdem homiliam habemus de Maximo Abbate Lirinenſi, eo cui Fauſtus ſucceſſit. Sed ad parvulos, citra baptiſmum obeuntes, revertamur. De quibus ſimiliter Proſper contra

c T. 1. bibl. Patr. edit. 2. col. 749. d ib. T. 8. col. 582. v. penult. e Ibid. T. 9. col. 690.

Collatorem, cap. XIX. Juſtus Orgelitanus in Cantica c. Arator lib. II. hiſtor. Apoſtol. d. Caſſiodorus in Pſ. L. Iſidorus Hiſp. de Eccleſiaſticis officiis lib. II. cap. XXIV. Eucherius Gallus (ſive alius potiùs, qui vixerit poſt Gregorium Magnum, cujus hic ſcriptor meminit) lib. IV. Reg. cap. XX. Hildephonſus Toletanus de Mariæ virginitate & parturitione e. Beda lib. Quæſtionum, quæſt. XV. & in Pſalm. LXXVII. Alcuinus lib. II. in Johan. c. III. Remigius Antiſiodorenſis in Pſalm. LXXVII. &c. E Græcis item Iſidorus Peluſiota lib. III. ep. CXCV. & Diadochus de perfectione ſpirituali cap. LXXVIII. etiam è noviſſimâ Græciæ antiquitate Manuel Palæologus in præceptis educationis regiæ cap. XXVII. &c.

Thesis V.

Et iſta quidem præcipuè de peccato originali in controverſiâ erant. Sed quæſtio hæc quinque alias ſecum traxit. Quarum prima erat de Naturâ & hominis opificio. Nam quia Catholici dicerent, naturam eſſe corruptam, hinc colligebant Pelagiani, ſapere illos cum Manichæis, qui malam putant eſſe naturam, nec hominem Dei opus eſſe confitentur.

QUæ ad ipſum ζήτημα de originali peccato pertinent, hactenus expoſuimus. Deinceps proponemus κεφάλαια εἰδικὰ, quomodo vocari ſolent, quæ inſtituuntur ad muniendam primariam quæſtionem. Quinque enim abſurdis gravidum eſſe peccati originalis dogma, Pelagiani calumniabantur. quæ ſparſim quidem Auguſtinus alibi indicat, ſed uno quaſi faſce complectitur initio lib. II. contra Julianum: *Dicitis*, inquit, *nos, aſſerendo originale peccatum, diabolum dicere hominum naſcentium conditorem, damnare nuptias, negare in baptiſmo dimitti univerſa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, deſperationem perfectionis ingerere. Hæc quippe omnia conſequentia eſſe concluditis, ſi credamus, naſci parvulos peccato primo obligatos.* Et paulo pòſt: *Iſta ſunt quinque argumenta veſtra, ex quibus cuncta connectitis, quæ in hac quæſtione adverſus Catholicam fidem multipliciter diſputatis.* De his quinque quid Pelagiani objecerint, quid Catholici reſponderint, ordine conſiderabimus. De primo ſic ibidem: *Diabolus creat, dicitis, ſi ex hoc vulnere creantur, quod diabolus natura, quæ primùm condita eſt, inflixit humanæ.* Et paſſim quidem talia habet Julianus. Nec id tantùm in prioribus adverſus Auguſtinum libris: ſed etiam poſtquam ei argumento jam ad ravim ab Auguſtino reſponſum erat. Ut lib. I. eorum, quos ſex Auguſtini libris oppoſuit, cap. LXII. a, LXIV b, LXV c, LXXI d. Hinc illa Juliani querimonia, quam ex priorum librorum præfatione reponit lib. I. ultimi operis e: *Si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum eſſe naſcentium conditorem dixerit, Cæleſtianus & Pelagianus vocatur.* Porrò Pelagiani, negando originale peccatum, haberi volebant naturæ patroni & nuptiarum. Quomodo & cùm gratiæ neceſſitatem tollerent, & ἀναμαρτησίαν inducerent, legem, liberum arbitrium, & ſanctos ſe laudare dicebant.

a P. 74. b P. 79. c P. 82. d P. 110. e Apud Auguſtinum ibidem cap. 71. pag. 110.

Nempe, ut aureo Babylonis calice ſententiarum ſuarum virus propinarent incautis, dogmata ſua veritati inimica quinque iſtarum præſtabilium rerum laudatione occultabant; naturæ, inquam, nuptiarum, legis, liberi arbitrii, & ſanctorum: quemadmodum ſcribit Auguſtinus lib. IV. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. I. & II. ubi inter alia ait: *Quicquid dicunt de laude creaturæ, atque nuptiarum, ad hoc referre conantur, ut non ſit originale peccatum: quicquid de laude legis, & liberi arbitrii, ad hoc, ut gratia non adjuvet niſi meritum, ac ſic gratia jam non ſit gratia: quicquid de laude ſanctorum, ad hoc, ut vita mortalis in ſanctis videatur non habere peccatum, nec ſit eis neceſſarium pro dimittendis debitis ſuis precari Deum.* Quæ omnia fuſiùs deinceps proſequitur. Ac tandem cap. VII. totam diſputationem concludit his verbis: *Quæ cum ita ſint, deſinant Pelagiani, quinque iſtarum rerum invidioſiſſimis laudibus, id eſt, laude creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude ſanctorum, quaſi Manichæorum tendiculis, fingere ſe homines velle eruere, ut poſſint eos ſuis retibus implicare: id eſt, ut negent originale peccatum, & parvulis invideant Chriſti medici auxilium: & ut dicant, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ac ſic gratia Dei jam non ſit gratia: & ut dicant, ſanctos in hac vitâ non habuiſſe peccatum: ac ſic evacuetur oratio, quam ſanctis tradidit, qui non habebat peccatum, & per quem ſanctis orationibus dimittitur omne peccatum. Adhæc tria mala homines incautos & ineruditos quinque illorum bonorum fraudulentâ laude ſeducunt.* Ex iſtis quinque trium poſtremorum laudatio,

nempe liberi arbitrii, legis, & ſanctorum, ad ſequentes pertinet diſputationes; reliquorum duorum laus, naturæ, inquam, & nuptiarum, præſentem controverſiam ſpectat. Ut pro naturæ patronis ſe venditarint Pelagiani, non aliter acſi, qualis nunc eſt, talem à Deo conditam Catholici dicerent: etiam teſtis nobis eſt Oroſius *a* his verbis. *In eâdem epiſtola* (ad Demetriadem) *indigeſtis ſermonibus eructaſti, quod plerique noſtrorum dicerent, Deum malam hominibus condidiſſe naturam. Quod etiam ille Phinees tuus Cœleſtius, pedetentim nobis tentavit intendere.* Reſpicit autem Oroſius illa Pelagii verba epiſt. ad Demetriadem; *Et ne è contrario ad ejus culpam pertinere putetur, quod aliqui iniqui fuerint, Scripturarum utar teſtimonio, quæ peccantes ubique crimine voluntatis gravant, non excuſant neceſſitate naturæ.* Imò & librum de Naturâ Pelagius ſcripſit, cujus argumentum his verbis refert Auguſtinus *b*. *Vidi hominem ardentiſſimo zelo accenſum adverſus eos, qui cùm in ſuis peccatis humanam voluntatem debeant accuſare, naturam potius accuſantes hominum, per illam ſe excuſare conantur. Nimis exarſit adverſus hanc peſtilentiam, quam etiam librorum ſecularium auctores graviter arguerunt, exclamantes c, Falſo queritur de naturâ ſuâ genus humanum. Hanc enim prorſus iſte ſententiam, quantis potuit, viribus aggeravit.* Julianus quoque commentariorum in Cantica lib. II. ſic ſcribit: *Aſſerebat namque, opiniones noſtras ad hoc prorſus ſpumantium uſus errorum, ut calumniam verteremus in ipſum auctorem: & levandi reatus gratiâ, quem crimina nimirum voluntatis urebant, ipſam naturam corporis ſubdebamus infamiæ; incapaces bonitatis & plenos iniquitatis in lucem iſtam nos venire jurando. Denique nullum fere ad juſtitiam, quid dico ratione, ſed ne ſacra quidem legis inſtitutione perduci. Deprecimbam nempe hac opinio naturam carnis & ſanguinis. Sed poſtquam ſalutare myſterium Dei & hominum mediator arripuit, ut conſummatiſſimæ virtutis daturus exemplum, naturam hominis mortalis aſſumeret, oſtendit, omnia crimina morum fuiſſe, non ſeminum. Denique voluntatibus ad meliora converſis, non ſolum legis, ſed etiam Evangelica præcepta poſſe compleri.* Citat hæc verba Beda presbyter præfat. ſeu libro in Cantica: atque addit, cum hæc inter cætera ſcriberet, *inſeruiſſe è perſonis eorum, contra quos, ſub nomine Manichæorum, pugnabat.* Nempe Juliano nihil inſolens minus, quàm ut Auguſtinum, & qui cum eo naturam eſſe corruptam ſentirent, Manichæorum icticeo nomine appellaret. Fecit hoc epiſt. ad Zoſimum: ut conſtat ex lib. I. Auguſtini ad Bonifac. c. VI. Fecit rurſus libb. IV. de Nupt. & concup. ut videre eſt ex Auguſt. lib. I. priorum contra Julianum cap. II. Fecit inſuper libb. VIII. contra reſponſionem Auguſt. ut cognoſcimus ex Auguſtino ultimi operis contra Julianum tinemate I. II. VIII. XXII. XXIII. XXX. XLVII. L. LXII. LXXI. XCV. *d* Fecit denique libro de Conſtantiæ bono, ut liquet ex Bedæ præfat. ſeu lib. in Cant. Unde Proſper epiſt. ad Demetriadem *e*. *Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæſæ per omnes homines originalis defenſio dignitatis.*

a Apolog. contra Pelagium de arbitrii libertate.

b Lib. I. de Naturâ & gratiâ c. I.

c Saluſt. in libello Jugurth. & ex eo Vindicianus conſt. ad Valentin. Imp. præmiſſâ Marcelli Emp.

d P. 3. 4. 9. 23. 24. 27. 48. 49. 55. 74. 75. 110. 144.

e Fol. 352. b edit. Duacenſ. 1577.

ANTITHESIS V.

Ut huic Pelagianorum calumniæ obviam irent Catholici, ab naturâ, quæ Dei opus eſt, vitium ejus diſtinguebant, quod primi hominis peccato eſt contractum: ac propter naturam laudabant creatorem; propter vitium, neceſſarium docebant ſalvatorem.

CUm Auguſtinus à Timaſio, & Iacobo (qui deſerto Pelagio, magiſtro veteri, Catholicos ſequebantur *f*) librum Pelagii de Naturâ accepiſſet, reſcripſit adoleſcentibus iſtis eleganti opuſculo de naturâ & gratiâ. cujus cap. XXXIV. Pelagianorum calumniæ hunc in modum reſpondet: *Non ergò ſic debemus laudare creatorem, ut cogamur dicere, imo verè convincamur dicere, ſuperfluum ſalvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus, eaſque laudes ad creatoris gloriam referamus. Sed quia nos creavit, ita ſimus grati, ut non ſimus, quia ſanat, ingrati. Vitia ſane quæ ſanat, non divino operi, ſed humanæ voluntati, juſtaque illius vindictæ tribuamus.* Item cap. XLII. *Melius itaque Dei cauſſa agitur, quam, ſe iſte agendo dicit defenſare naturam, cum & creator & ſalvator agnoſcitur, quàm cùm defensâ velut ſanâ, viribuſque integris creaturæ, opitulatio ſalvatoris innititur.* Eos qui ſic ſentirent, longè ſatis recedere à Manichæis, docet idem lib. II. de nupt. & concup. cap. III. Quod ipſum argumentum fuſe tractat lib. IV. ad Bonifa. cap. V. Paucis idem indicat cap. III. ejuſce libri. *Utroſque*, inquit, *damnat, atque devitat, quiſquis, ſecundum regulam Catholicæ fidei, ſic in hominibus naſcentibus de bona creatura carnis & animæ glorificat creatorem, quod non vult Manichæus, ut tamen propter vitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertranſiit, fateatur & parvulis neceſſarium ſalvatorem, quod non vult Pelagius.* Proſper epiſt. ad Demetriadem *a*: *Quæ omnia, & multo plura documenta, non tanta cura ſacris paginis Spiritus S. inſeruiſſet, ſi talis eſſet natura in filiis Adam, qualis in ipſo eſt principaliter inſtituta.* Gelaſius epiſt. VII. ſcripta ad omnes Piceni Epiſcopos: *Quicquid iſti genitores de ſuo germine protulerunt, opus quidem Dei eſt: ſed non abſque contagio illius mali, quod ſua prævaricatione traxerunt: & utique hoc idem ipſius mali contagium, certum eſt opus non eſſe divinum. Itaque non ex creatione Dei eſt vitium, quod voluntario motu natura collegit, ſed etiam de vitiata per ſemet ipſam natura Deus inſtitutionem ſuam quidem ſua creationis exſequitur: ſed creatio profert vitium, quod non ex inſtitutione creatoris accepit, ſed quod ipſa, per lapſum tranſgreſſionis ſuæ, aſſumſit.* Plura ibi vide in hanc mentem. Beda præfat. ſeu lib. I. in Cantica, qui eſt de gratia, adverſus Iulianum: *Nequaquam in auctorem naturæ noſtræ calumniam vertimus, cùm nos in iniquitatibus conceptos, & eſſe in delictis natos dicimus: ſed fatemur, quia in primis natura noſtra parentibus ad ejus ſimilitudinem facti ſumus, ut immortales & ſine peccato in deliciis paradiſi, juvante gratiâ ejus, viveremus: quam videlicet beatiſſimam vitæ primitivæ munditiem, ſi cuſtodire curarent ipſi protoplaſti, & non magis hoſti crederent quam auctori, uſque hodie progenies ex eis ſancta & impolluta delicias paradiſi, mortis ſimul & peccati neſcia, incoleret.* Ibidem: *Nullâ neceſſitate naturæ, verùm ſolâ ungumentis incuriâ peccato conſenſere.* Et mox: *Probatur falli* (Julianum) *cùm reprehendit eos, qui naturam noſtri corporis, non eam, quæ protoplaſti ſancta & immortalis creata eſt: ſed illam, quæ poſt eorum prævaricationem vitioſa effecta eſt, ſubdunt infamiæ, dicentes, Scio quod non habitat in me, hoc eſt in carne meâ, bonum.*

a Fol. 353. edit. Duac. 1577.

THESIS VI.

Altera quæſtio eſt, utrum, qui originale peccatum docent, nuptias damnent, eoque hac etiam parte novantiquam Manetis hæreſin revocent. Utrumque hoc crimen Pelagiani Catholicis impingebant.

SEntentiam Pelagianorum his verbis concipit Auguſtinus initio lib. II. contra Iulianum: *Damnantur nuptiæ; ſi aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur.* Et pugnat hoc argumento Iulianus, cùm alibi, tum ultimi contra Auguſt. operis lib. I. cap. LIX. *b*. lib. II. c. XXIV. *c*. Sed imprimis frontem perfricat in libris prioribus *d* quibus Auguſt. libro de nupt. reſpondit: *Dicunt*, inquit, *iſtas, quæ modò aguntur, nuptias, à Deo inſtitutas non fuiſſe: quod in libro Auguſtini legitur; contra quem ego modò quatuor libris reſpondi. Cujus Auguſtini dicta animæ noſtræ in veritatis odium ſuſceperunt.*

b P. 70.

c P. 229.

d Apud Auguſt. lib. I. ad Bonifacium contra duas Pelagii Epiſt. cap. 5.

A N-

Antithesis VI.

Catholici verò hunc Pelagianorum ictum exibant, diſtinguendo inter nuptias, quas divini eſſe inſtituti fatebantur, & libidinem, quæ eſt concupiſcentiæ exceſſus.

AUguſtinus, ſpargentibus Pelagianis, aſſertores peccati originalis *damnare nuptias, & opus Dei, quod ex illis naſcitur, opus diaboli dicere* a, ſcripſit de nuptiis, & concupiſcentiâ libellum ad Valerium Comitem, cujus argumentum ipſe initio operis b ponit: *Intentio*, inquit, *hujus libri hæc eſt, ut, quantum nos Dominus adjuvare dignatur, carnalis concupiſcentiæ malum, propter quod homo, qui per illam naſcitur, trahit originale peccatum, diſcernamus à bonitate naturæ.* Et lib. I contra Julianum cap. II. *Nempe inter nos, quantum attinet ad intentionem libri mei, cui te reſpondiſſe quatuor iniis jactas, iſta vertitur quæſtio, quod ego dico, ſic nuptias eſſe laudandas, ut nullo modo ad earum culpam vituperationemque pertineat, quod omnes homines primorum illorum hominum peccato naſcantur obnoxii. Hoc enim qui negat, ipſa fidei Chriſtianæ ſubvertere firmamenta conatur. Hinc quippe factum eſt, ut de nuptiis, & concupiſcentiâ librum ſcriberem: nuptiarum ſcilicet bonum diſcernens ab eo malo, unde trahitur originale peccatum. Tu autem dicis, nuptias ſine dubitatione damnare, niſi quod ex eis naſcitur, ab omni ſit liberum obligatione peccati.* Omnis igitur diſputatio Auguſtini eo redit, quòd, ut ipſe inquit initio lib. I. ejuſdem operis: *Quamlacunque (ſit) immunditia naturarum, nullum crimen eſt nuptiarum: bonum quippe diſcernitur proprium nuptiarum à quolibet vitio naturarum.* Ad cujuſmodi autem velitationes, importunitate Juliani, Auguſtinus ſubinde ſit protractus, liquet imprimis ex diſputatione hac de Nupt. & Concupiſcentiâ. Verba ſunt Juliani ad Zoſimum: *Motum genitalium, id eſt, ipſam virilitatem, ſine quâ non poteſt eſſe commixtio, à Deo dicimus inſtitutam.* Ad quæ B. Auguſtinus reſpondet: *Deus ſic inſtituit, ut nihil haberet pudendum. Non enim fas fuit, ut ejus erubeſceret creatura de ſui opere creatoris: ſed inobedientia membrorum, ſupplicio juſto primis hominibus inobedientibus reddita eſt, de quâ erubuerunt, quando foliis ficulneis pudenda texerunt, quæ prius pudenda non fuerunt.* Plura hac de re ibidem. item cap. XVI. & XVII. Hinc etiam Hypognoſticon ſcriptor in prologo tertium Pelagianorum errorem eſſe ait, quod dicerent, *libidinem naturale eſſe bonum, nec in eâ eſſe, quod pudeat.* Quem errorem diluit libro IV. Loqui autem ſe ait de libidine, quatenus opponitur voluptati: ut hæc ſit in bono; illa, quam poſtea turpem libidinis pruritum, & voluptuoſam libidinem vocat, ſemper ſit in malo. unde & librum his verbis concludit: *Si igitur in vobis ullus eſt pudor, ſi honeſtas aliqua, ſi caſtitatis intentio, tantam mali neceſſitatem, id eſt concupiſcentiam carnis ſordibus libidinis mixtam, bonam dicere, & laudare deſinite: cujus autorem non Deum, ſed diabolum eſſe credite, præcedente protoplaſti peccato: & quod eam voluntas humana in turpiſſimis motibus refrænare non valeat, niſi ſingularis gratia per Chriſtum Dominum noſtrum ſubvenerit ſalvatoris.* Similiter Fulgentius lib. I. de veritate prædeſt. c. *Deus humanæ naturæ fœcunditatis donum contulit; libidinis vero malum non eſt creatura Dei, ſed pœna peccati. Proinde de immunditiâ nuptiarum mundus homo non naſcitur, quia interveniente libidine ſeminatur. Quam libidinem nuptialis honeſtas utique non amat, ſed in nuptiis mortalis propagationis neceſſitas tolerat.* Porrò adverſus illud, quòd Pelagiani Manichæiſmum Catholicis objectarent, paſſim oſtendit Auguſtinus, etiam hac parte opinionem Catholicam à Manichaica plurimum diſcrepare. Ut lib. IV. ad Bonif. cap. III. *Sic Catholicus diſcernit malum pudenda concupiſcentiæ à bonitate nuptiarum: ut neque, Manichæis ſimilis, unde naſcimur, culpet: neque, Pelagianis ſimilis, unde confundimur, laudet.* Vide & eundem ibidem cap. V. Item operis imperfecti contra Julianum lib. I. cap. LIX. LX. & alibi.

a Lib. I. de nupt. & concup. c. I.
b Cap. I.
c Pag. 28. & 29.

Thesis VII.

Quæſtio tertia fuit, utrùm baptiſmi virtus integrè ab iis agnoſcatur, qui concupiſcentiam carnis, non virtutem naturæ, ſed vitium eſſe putant: ac nihilominus eam poſt baptiſmum credunt remanere. Pelagiani ex adverſariorum ſuorum ſententiâ colligebant, per baptiſmi gratiam crimina non auferri, ſed radi: nec plenam peccatorum remiſſionem impetrari.

DUo hic in conſiderationem veniunt, peccati primi imputatio, & concupiſcentiæ vitioſitas. Quanquam enim concupiſcentia ex naturâ ſuâ vitium non ſit, in vitio tamen eſt ejus exceſſus. Is verò in eo conſiſtit, quòd, ſublato Spiritus S. freno, impetus illius à ratione vix poſſit compeſci, quam perfacile erat moderari ante lapſum. Hoc primi ſecundique ſtatus diſcrimen non agnoſcebant Pelagiani. Unde Proſper ad Demetriadem a. *Hinc Adæ peccatum exemplo poſteris aſſerebatur nocuiſſe, non tranſitu, & quàm illi poſſibile fuerit non violare mandatum, tam liberum eſſe unicuique declinare delictum.* Sed imprimis febricitantium ſomnia audire ſe Pelagiani putabant, dicentibus Catholicis, hominem non tantùm naturâ eſſe obnoxium reatui primi peccati, indeque concupiſcentiæ vitio laborare, ſed etiam, poſt baptiſmum, concupiſcentiæ vitium remanere. Hoc enim ſic interpretabantur, quaſi Catholici putarent, cum hoc vitio remanere primi peccati reatum. Docet hoc nos Auguſt. initio lib. II. priorum contra Julianum: *Nec omnia, dicitis, peccata dimittuntur in baptiſmo, ſi aliquod in baptizatis conjugibus remanet, ex quo regenerantur mali.* Et lib. I. ad Bonifac. cap. XIII. hæc Juliani citat verba ex epiſt. ad Zoſimum: *Dicunt etiam, baptiſma non dare omnium indulgentiam peccatorum: nec auferre crimina, ſed radere, ut omnium peccatorum radices in malâ carne teneantur.* Et cap. XXII: *Etiam eos, qui dicunt, baptiſmum non omnia peccata delere, condemnamus; quia ſcimus, plenam purgationem per ipſa myſteria conferri.* Quia verò Catholici ſententiam ſuam probabant iſtis Apoſtoli verbis, *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem*, quod in baptizatis quoque locum habere dicebant; eo Pelagius variè hoc argumentum eludere conabatur, ut apud Auguſtinum lib. de Nat. & Grat. cap. LII: *Quis fieri poteſt, ut unicuique baptizato ſit caro contraria, cum, ſecundum eundem Apoſtolum, in carne non eſſe intelligatur? Ita enim ait: Vos autem in carne non eſtis.* Et cap. LIV, ut oſtendat, per carnem, non ſubſtantiam, ſed vitia carnis intelligi, quaſi hoc in controverſiâ ſit, iſtiuſmodi interrogatiunculis ſermonem cædit: *Quis fecit homini ſpiritum? ſine dubio Deus. Carnem quis creavit? idem credo Deus. Bonus eſt, qui utrumque creavit, Deus? nulli dubium eſt. Et utrumque, quod bonus autor creavit, bonum eſt? confitendum eſt. Si igitur & ſpiritus bonus, & caro bona, ut à bono autore condita, qui fieri poteſt, ut duo bona ſibi poſſint eſſe contraria?*

a P. 353. edit Duac. 1577.

Antitheses VII.

Catholicorum autem ſententia erat, concupiſcentiam carnis remanere in renatis, quo in eâ erudiantur, & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ. Quanquam verò nec in regenitis malum vocare dubitarunt, originale tamen peccatum illis amplius ineſſe negabant, quia reatus omnis per baptiſmum ſit ſublatus. Interim concedebant, eam peccatum dici poſſe μετωνυμικῶς, quia primi ſit peccati effectus, & propriorum fiat delictorum cauſa, ſi ei non reſiſtatur.

Iiii 2 Con-

CONcupiſcentiam per baptiſmum minimè tolli, ſed ad fidei certamen, & exercitationem juſtorum relinqui, non uno loco Auguſtinus ait. Ut de peccatorum meritis, & remiſſione lib. 1. c. XXXIX: *Evacuatur per baptiſmum caro peccati, non ut in ipſâ vivente carne concupiſcentia conſperſa & innata repentè abſumatur & non ſit: ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet, cum quâ pugnet; eamque, adjuvante Deo, ſuperat, ſi non in vacuum gratiam ejus ſuſceperit, ſi reprobatus eſſe noluerit.* Et paullo pòſt: *Ipſa* (concupiſcentia) *ſoluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione deſtructâ, quâ hominem à ſuo creatore ſeparabat, manet in certamine, quo corpus noſtrum caſtigamus, & ſervituti ſubjicimus, vel ad uſus licitos, & neceſſarios relaxanda, vel continentiâ cohibenda.* Et ejuſdem operis lib. II. cap. IV. *Soluto reatu, quo vinctos detinebat, ad agonem manet, non ſibi ad illicita conſentientibus nihil omnino nocitura.* Vide & ibidem cap. XXXIII. & XXXIV. item de Civitate Dei lib. XIII. cap. IV. & lib. XXII. cap. XXIII. & penè initio lib. II. priorum contra Julianum librorum. & T. X. de verbis Apoſt. ſerm. VI. & XII. Porrò fatetur Auguſtinus, concupiſcentiam etiam in renatis mali nomen mereri: negat tamen, in illis propriè peccatum dici poſſe, eo quòd reatus originalis peccati per baptiſmum tollatur. Hinc T. 7. de nupt. & concupiſ. lib. 1. cap. V. *Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo; non ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur.* Et cap. XXIII: *Concupiſcentia non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur.* Et cap. XXVI: *In eis ergo, qui regenerantur in Chriſto, cum remiſſionem accipiant prorſus omnium peccatorum, utique neceſſe eſt, ut reatus etiam hujus, licet adhuc manentis, concupiſcentia remittatur, ut in peccatum non imputetur. Nam ſicut eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet, &, niſi remittatur, in æternum manebit; ſic illius concupiſcentiæ, quando remittitur, reatus auferetur. Hoc eſt enim non habere peccatum, reum non eſſe peccati.* Itidem lib. VI. contra Julianum c. VIII. quæſtionem hanc movet, *utrum, ſicut verum eſt, reatu manere peccata, quæ præterierunt actu, ita ſit verum, quod concupiſcentia maneat actu, & prætereat reatu.* Quod ita eſſe, deinceps contra Julianum probat; ſimilemque ſententiam habet lib. II. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. XXVIII. Etiam ejuſdem contra Julianum operis lib. VI. cap. V. ait. *Tu autem, qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur, Omni reatu omnium malorum caret; non omnibus malis:* Similiterque Hieronymus dialogorum lib. III. adverſus Pelagianos. Nam Critobuli

a P. 306. Baſ. edit. 1553. Pelagiani verba ſunt *a*: *Concedas mihi ſaltem, infantes eſſe ſine peccato, qui peccare non poſſunt.* Quibus ſic reſpondet Atticus Catholicus; *Concedam, ſi in Chriſto fuerint baptizati.* Proximè etiam ante hæc verba dixerat idem: *Iſti ſine ullo peccato per Dei gratiam ſunt, quam in baptiſmo ſuſceperunt.* Quanquam verò Auguſt. neget, concupiſcentiam in regenitis eſſe peccatum propriè dictum; agnoſcit tamen, ei hoc nomen competere κατ̀ μετωνυμίαν, lib. 1. de nupt. & concupiſcentiâ cap. XXIII. *Nam ipſa quidem concupiſcentia jam non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur.* Et mox: *Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta eſt, & peccatum, ſi vicerit, facit reum.* Et contra Julian. lib. VI. cap. XI. *Peccati nomine, quod in illo habitabat, ipſam Apoſtol.* Rom. VII. *nuncupabat concupiſcentiam, quia peccato facta eſt, &, ſi conſentientem traxerit, atque illexerit, concipit, paritque peccatum.* Et lib. 1. contra duas Pelagii Epiſt. cap. XIII: *Vocatur peccatum, non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur, ſicut ſcriptura manus cujuſque dicitur, quod manus eam fecerit.* Sed hac de quæſtione, parte hujus libri tertiâ accuratiùs dicemus.

THESIS VIII.

Quarta erat quæſtio, utrùm dicentes, primum peccatum parvulis imputari, Deum iniquitatis arguant, qui remittat propria, imputet aliena. Pelagiani exiſtimarunt, omnino iniquitatem eo pacto adſcribi Deo.

INdicat hoc Hieronymus, cùm tertium adverſus Pelagianos librum his claudit verbis: *Quodſi iniſta vobis videtur aliorum remiſſio peccatorum, quâ non indiget, qui peccare non poteſt, tranſite ad amaſium veſtrum, qui præteritis in cælis, & antiqua delicta ſolvi dicit in terris: ut cujus in cæteris auctoritate ducimini, etiam hac parte errorem ſequamini.* Ubi per amaſium Pelagianorum, quem penè in omnibus ſequerentur, Origenem Adamantium intelligit Auguſtinus penè in ingreſſu lib. II. contra Julian. *Quemadmodum non eſt iniquus Deus, qui cum baptizatis dimittat peccata propria, parvulum damnat,* (ſic legendum, non *clamat*) *quia cum ab illo crearetur neſciens, nec volens, etiam ex illis parentibus, quibus remiſſa fuerant, traxit aliena.* Et Pelagii ipſius verba ſunt lib. expoſit. in Epiſtolam Pauli ad Rom. *a Dicunt etiam, nullâ ratione concedi, ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena.* Ubi τὸ *dicunt* quàm *dicimus* maluit, quia, ut ſuperius etiam *b* monebamus, iſta ſcribens ſub alienâ perſonâ, ſuam occultè ſententiam ſeminaret. Similiter Julianus lib. 1. ultimi contra Auguſt. operis cap. XVI *c*. *Apud quem impollutam innocentiam ſcelus gravavit externum?* & cap. LV *d*. *Non capit rerum natura, ut uno tempore, & adeò ſit miſericors Deus, ut propria unicuique conſitenti peccata condonet: & adeò crudelis, ut innocenti impingat aliena. Horum prorſus cùm alterum dederis, alterum ſuſtuliſti. Si donat veniam reis, non calumniatur innoxiis; ſi calumniatur innocuis, nunquam parcit obnoxiis.* Et Gelaſius epiſt. VII. ad omnes Piceni epiſcopos, Pelagianorum ſententiam his verbis proponit: *In uteris, inquiunt, matrum opere divino creantur infantes: propterea juſtum videri non putant, quòd factura Dei, ſine ullis propriis actionibus, cuiquam peccato gignatur obſtricta. Injuſtumque Deum faciunt, ſi rei efficiantur, antequam nati. Hoc velut acutiſſimum ſui dogmatis exerunt argumentum.*

a Apud Aug. lib. 3. de pecc. merit. & remiſſ. c. 3.
b Theſ. 1.
c Apud Auguſt. lib. 1. imperfecti operis contra Julianum p. 45.
d Ibidem pag. 65.

ANTITHESIS VIII.

Catholici verò judicarunt, propter arctiſſimam conjunctionem noſtri & Adami, primum peccatum non Adami ſolius eſſe, ſed omnium noſtrûm, eoque juſte nobis à Deo imputari; quemadmodum & credentibus imputat obedientiam Filii ſui, quæ nec ipſa perſonaliter eſt noſtra.

AUguſtinus penè initio lib. II. contra Julianum. *Nec iniquus eſt Deus, cum peccatis ſive originalibus, ſive propriis digna retribuit, magiſque iniquus, aut infirmus oſtenditur, ſi jugum grave ſuper filios Adam à die* a. *ſicut ſcriptum eſt, nativitatis eorum uſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium, ſub quo jugo imago ejus atteritur, aut ipſe nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato, aut quilibet alius ipſo imponit invito.* Et lib. I. imperfecti operis contra eundem cap. LV *b*. *Tu potius facis injuſtum Deum, cùm tibi videtur injuſtum, peccata patrum reddere in filios, quod ſe ille facere in verbis ſæpe teſtatur, & rebus oſtendit. Tu, inquam, facis injuſtum Deum, ſub cujus omnipotentis curâ, cum videas, gravi jugo miſeriæ parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis, ſimul accuſans & Deum, & Eccleſiam; Deum quidem, ſi gravantur, & affliguntur immeritò; Eccleſiam verò, ſi exſufflantur à jure diabolicæ poteſtatis alieni.*

a Eccl. 40. 1.
a Pag. 65.

Et

Et mox: *Sic autem aliena ſunt originalia peccata, propter nullum in eis noſtra voluntatis arbitrium, ut tamen, propter originis contagium, eſſe inveniantur & noſtra. Quid eſt ergo, quod clamas, & dicis, non poſſe Deum & dimittere peccata majoribus* a *(propter) propria, & imputare parvulis aliena? nec vis attendere, quod non niſi in Chriſto renatis, utraque; non renatis autem in Chriſto, neutra dimittantur.* Etiam cap. XLVI. *b* ejuſdem lib. Auguſtino objicit Julianus, quòd aliquando ſcripſiſſet: *Nullo peccato parvuli premuntur ſuo, ſed premuntur alieno.* Ad quæ ita reſpondet Auguſt. *c Peccatis, inquis, alienis non utique perire debuerunt. Aliena ſunt, ſed paterna ſunt, ac per hoc jure ſeminationis, atque germinationis, & noſtra ſunt.* Similiterque iſti Pelagianorum argumento occurrit Gelaſius epiſt. VII. quæ ad omnes Piceni epiſcopos ſcripta eſt.

a Ti propter abundat.
b P. 43.
c P. 48.

THESIS IX.

Denique litem Catholicis Pelagiani movebant, quaſi ſtatuendo originale peccatum, perfectionis deſperationem gignant; cùm naturam mutare in neminis ſit poteſtate.

QUinctum, quod Catholicis objicerent Pelagiani, de perfectionis deſperatione fuit. Nempe, ut ait Pelagius lib. ad Demetriadem *d*. *Nequaquam viam virtutum valemus ingredi, niſi ſpe ducamur comite. Siquidem appetendi conatus perit conſequendi deſperatione.* Etiam Pelagianorum hæc verba adducit Auguſtinus *e*: *Nec virtus, cui vitioſitas intelligitur eſſe contraria, poſſe creditur perfici, quia ingenerata vitia incredibile eſt poſſe conſumi.* Et Julianus apertè lib. I. eorum, quos VI. libris Auguſtini oppoſuit *f*. *Originale peccatum, ſi generatione primâ nativitatis attrahitur, nuptias quidem à Deo inſtitutas damnare poteſt: cæterùm à parvulis auferri non poteſt: quoniam quod innaſcitur, usque ad finem ejus, cui à principiorum cauſis inhæſerit, perſeverat.*

d Apud Hier. T. 4. p. 22. edit. Baſ. 1553.
e Pene initio lib. 2. contra Julianum.
f Apud Auguſt. contra poſter. reſp. Jul. lib. 1. cap. 52. pag. 70. & 71.

ANTITHESIS IX.

Catholici contrà negabant, doctrinam de corruptione naturæ efficere, ut, de perfectione deſperantes, in pietatis curſu ſegneſcamus. Nam, inquiebant, quod non habemus per naturam, hoc, partim in hac vitâ, partim in alterâ, per gratiam conſequemur.

HIeronymus lib. II. adverſus Pelag. *g Auferri non poteſt vitium inolitum, niſi per eum, cui omnia poſſibilia ſunt. Unde loquitur ad eum, qui ſolus verus medicus eſt: Sana me Domine, & ſanabor; ſalvum me fac Domine, & ſalvus ero: tu es gloria mea & ſpes mea.* Auguſtinus initio libri ſecundi priorum adverſus Iulianum: *Nec perfectio eſt deſperanda virtutis per ejus gratiam, qui ex origine vitiatam mutare poteſt, & ſanare naturam.* Sed pluribus de hoc dicendum erit, cùm Catholicam, & Pelagianam περὶ ἀναμαρτησίας ſententiam conferemus: quod quincto hujus operis libro fiet.

g P. 295. edit. Baſ. 1553.

Præter hæc aliam quoque controverſiam Pelagiani ex peccati originalis dogmate deducebant: videlicet de origine animæ. Nam, inquiebant, ſi creatur à Deo, quomodo ei recens productæ antiquum adeò peccatum imputatur? ſin à parentibus propagari dicamus, quomodo non manifeſtè Eccleſiaſticis dogmatibus adverſamur? Sed de priori dilemmatis parte theſi & antitheſi quartâ dictum fuit. De altero, quamquam putarit Auguſtinus, peccatum originale faciliùs poſſe defendi, ſi animarum propagatio agnoſcatur; nihil tamen aſſeverabat, nec de eo controverſari cum quoquam volebat. Quod ſatis hæc ejus verba oſtendunt lib. III. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. ult. *Addunt ſanè, ad latebrarum ſuarum nebulas, Pelagiani, de origine animæ non neceſſariam quæſtionem, ad hoc ut res manifeſtas aliarum rerum obſcuritate turbando, moliantur latendi locum. Ajunt enim, nos animarum traducem cum peccati traduce conſuere. Quod ubi, & quando in eorum, qui defendunt adverſus iſtos Catholicam fidem, vel ſermonibus audierint, vel litteris legerint, neſcio.* Et mox: *Tam manifeſtum eſt ſecundum ſcripturas ſanctas originale peccatum; ut quicquid de animæ origine cujuſlibet inquiſitione vel affirmatione diſſeritur, ſi contra hoc ſit, verum eſſe non poſſit.* Imo & ſimiliter in Synodicâ epiſt. ſcribunt Epiſcopi Africani in Sardiniâ exules *a*: *Quæſtionem verò animarum aut tacitam debemus relinquere, aut ſine contentione tractare, quia ſive ex propagine veniant, ſive novæ ſingulis corporibus fiant, quod ſanctarum ſcripturarum auctoritas non manifeſte pronunciat, cum cautelâ debet inquiri: maximè quod ſine fidei detrimento poteſt a fidelibus ignorari.* Eadem mens Gregorii lib. VII. Epiſt. LIII. ad Secundum: *De origine animæ inter ſanctos patres requiſitio non parva verſata eſt: ſed utrùm ipſa ab Adam deſcenderit, an certè ſingulis detur, incertum remanſit. Eamque in hac vitâ inſolubilem faſſi ſunt eſſe quæſtionem. Gravis enim eſt quæſtio, nec valet ab homine comprehendi: quia ſi de Adam ſubſtantia anima cum carne naſcitur, cur non etiam cum carne moritur? Si verò cum carne non naſcitur, cur in eâ carne, quæ de Adam prolata eſt, obligata peccatis tenetur?* Sed de hac quæſtione pluribus dicemus parte tertiâ hujus libri.

a Quæ Fulgentii præfigitur lib. tribus de Prædeſtinatione; excuſis Pariſiis 1612.

Vidimus ut Pelagium, eò quòd peccatum originale negaret, varii variarum Eccleſiarum antiſtites damnarint, ac princeps omnium Hipponenſis præſul B. Auguſt. quo nemo gratiam animoſius & fortius defendit. Sed ut plenius intelligamus, quid Eccleſia tum temporis de hoc dogmate judicarit, operæ fuerit, ſi poſt Auguſtini, & aliquot aliorum κρίσιν, audiamus ἐπίκρισιν tum Conciliorum, quæ ſuper hac re diverſis orbis partibus habita ſunt, tum Romanorum Epiſcoporum cum clero urbis, tum etiam Imperatoris.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Pelagianam de peccato originali ſententiam damnarunt concilia: ut Carthaginenſe I, Diopolitanum, Carthaginenſe alterum, Milevitanum, Carthaginenſe tertium, Arauſicanum II, & alia: ſed ex his acta aliquorum deperierunt.

COncilium Carthaginenſe I. in Cœleſtio damnabat: *Quòd peccatum Adæ ipſi ſoli obfuerit, & non generi humano. Quod infantes qui naſcuntur in eo ſtatu ſint, in quo fuit Adam ante tranſgreſſionem.* Auctor Auguſt. de peccato originali contra Pelag. & Cœleſt. cap. III. & IV. Concilium Palæſtinum, ſeu Dioſpolitanum hæc damnavit in Cœleſtio, ac Pelagium ipſum ad ea compulit damnanda: *Adam mortalem eſſe factum, qui, ſive peccaret, ſive non peccaret, eſſet moriturus. Quod peccatum ejus ſolum ipſum læſerit, & non genus humanum. Quòd infantes nuper nati in illo ſtatu ſint, quo fuit Adam ante prævaricationem. Quòd non per mortem vel prævaricationem Adæ omne genus humanum moriatur, neque per reſurrectionem Chriſti omne genus humanum reſurgat. Infantes, etiamſi non baptizentur, habere vitam æternam.* Auctores Alypius & Auguſtinus epiſt. ad Paullinum, & Auguſtinus libro de peccato originali, cap. XI. & de geſtis Palæſtinis cap. XI. & XXXIII. Provocat ad hoc concilium idem lib. II. poſteriorum contra Iulianum cap. CII. *b Quid adhuc quæris examen, quod jam factum eſt in Epiſcopali judicio Palæſtino? ubi Pelagius, veſtri auctor erroris, procul dubio damnatus eſſet, niſi iſta, quæ tu defendis, dogmata damnaſſet.* Similiter Patres concilii Carthaginenſis II. Epiſt. ad Innocentium. *c Quicumque negat, parvulos per baptiſmum Chriſti à perditione liberari, & ſalutem percipere ſempiternam, anathema ſit.* Item concilii Milevitani Patres epiſt. ad Innocen. I. *Pueros quoque parvulos, ſi nullis innoventur Chriſtianæ gratiæ ſacra-*

b P. 305.
c Apud Auguſt. Epiſt 90.

ſacramentis, habituros vitam æternam, nequam præſumtione contendunt, evacuantes quod dicit Apoſtolus a, *Per*
a Rom. 5. *unum hominem peccatum intravit in mundum, &c.* Et mox; *His duobus, totum, quod Chriſtiani ſumus, nituntur evertere, non eſſe rogandum Deum, ut contra peccati malum, atque ad operandam juſtitiam, ſit noſter adjutor, & non opitulari parvulis, ad conſequendam vitam æternam, Chriſtianæ gratiæ ſacramentum.* Item Concilium Carthaginenſe III. (ſive Milevitanum II. ut vulgò vocant) Can. I. *Placuit, ut quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Can. II: *Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, unde fit conſequens, ut in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non vera, ſed falſa intelligatur; anathema ſit. quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus, Per unum hominem peccatum intravit in mundum, ac per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt; niſi quemadmodum Eccleſia Catholica ubique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in ſemet ipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remiſſionem baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.*

Epiſcopi Africæ in Sardiniâ exules in epiſtolâ Synodi-
b Quæ præmittitur libb. 3. Fulg. ntii de Prædeſt. primum edit. Pariſiis an. 1612. câ b: *De parvulis indubitanter tenenda Catholica regula veritatis: Quia parvulus, qui baptizatur, gratuita Dei bonitate ſalvatur; qui vero ſine baptiſmate moritur, propter peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus eſt Dei beneficio futuræ impietatis præreptus, qui abſque juſtificationis gratiâ mortuus, eſt impiorum conſortio deputatus: à quâ impietate ſive parvulus ſive majoris ætatis, ſolo quiſque remedio eripitur, ſi Chriſti ſanguine redimatur.* Item; *Illud obſervandum & tenendum, parvulorum animas nexu originalis peccati obſtrictas: omnibuſque neceſſarium eſſe ſancti baptiſmatis ſacramentum, quo dimittitur peccati originalis vinculum, & amiſſa in primo homine, per ſecundum hominem recipitur adoptio filiorum.* Concilium Arauſicanum II. Can. I. *Si quis per offenſam prævaricationis Adæ non totum, id eſt ſecundum corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum, ſed animæ libertate illæsâ durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, adverſatur ſcripturæ di-*
c Ezech. 18. 20. *centi, Anima, quæ peccavit, ipſa morietur* c. *Et, Neſcitis, quoniam, cui exhibetis vos ſervos ad obedien-*
d Rom. 6. 16 *dum, ſervi eſtis cui obeditis* d. *Et; A quo quis ſuperatur, ei & ſervus addicitur.* Et Can. II. *Si quis ſoli Adæ*
2 Petr. 2. 19. *prævaricationem ſuam, non etiam ejus propagini aſſerit nocuiſſe, aut certè mortem tantum corporis, quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiiſſe teſtatur, injuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicen-*
e Rom. 5. 12. *ti* e, *Per unum hominem intravit peccatum in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Et Can. VII. *Si quis alios per miſericordiam, alios vero per liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de prævaricatione primi hominis nati ſunt, conſtat eſſe vitiatum, ad gratiam baptiſmi poſſe venire contendit: a rectâ fide probatur alienus. Ille enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis aſſerit infirmatum, aut certe ita læſum putat, ut tamen quidam valeant ſine revelatione Dei myſterium ſalutis æternæ per ſemet ipſos poſſe conquirere.* Et Can. XIII: *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam baptiſmi, non poteſt reparari.* Et Can. ultimo: *Per peccatum primi hominis ita genus humanum eſt infirmatum, ut nullus poſtea aut diligere Deum, ſicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum eſt, poſſit, niſi cum gratia miſericordiæ divinæ prævenerit.* Similiter Concilium Toletanum VI. (quod Anno Dom. IↃCXXXVIII. ex Hiſpaniæ, & Galliæ epiſcopis coactum fuit) cap. I. *Ex tribus divinitatis perſonis ſolum filium fatemur ad redemtionem humani generis propter culparum debita, quæ per inobedientiam Adæ originaliter, & noſtro libero arbitrio contraxeramus, reſolvenda à ſecreto patris arcanoque prodiiſſe.* His omnibus adde ipſum Oecumenicum Epheſinum: quippe quod etiam Pelagii & Cœleſtii aſſeclas de munere deponi juſſerit. Verba ejus alibi retulimus. Item Synodum Francofurtenſem ſub Carolo Magno a: *Vivos eruat de angu-* a Epiſt. ad Elipandum Toletanæ civit metropol. cujus initium, Gaudet pietas veſtra.
ſtiâ ſervitutis terrenæ, qui vos per baptiſmi gratiam à vinculo liberavit originalis delicti. Et concilium Toletanum XII. quod anno habitum IↃCLXXXI: *Parvulorum infantium vita, originali peccato obnoxia, quæ nulli propter ætatem diſcernendi vel expetendi ſenſus aptior judicetur, niſi ex ſponſione fidelium baptiſmi accipiant ſacramentum, nullo ſenſu, nullâ etiam diſcretionis induſtriâ id appetere poſſunt.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Epiſcopi Romani, Innocentius, Zoſimus, Cæleſtinus unà cum clero Urbis, Africanorum Patrum judicium probarunt. Bonifacius quoque, Xyſtus, Leo, Gelaſius (ut ſolum nominemus eos, qui quinto ſextoque ſæculo vixerunt) ſummâ ope ſtuduerunt, ut contrarium Pelagii dogma radicitus evellerent ex orbe Chriſtiano.

AD hoc Romanæ ſedis judicium provocat Auguſt. lib. II. poſt. contra Julian. cap. 114. *Quid adhuc quæris* a P. 305.
examen, quod jam factum eſt apud Apoſtolicam ſedem? Intelligit autem judicium Innocentii, & Zoſimi: quorum ille rogatus à patribus Concilii Milevitani (quod & à Carthaginenſi Concilio factum fuit) ut etiam Romanæ, atque, ut ipſi loquuntur, Apoſtolicæ ſedis auctoritatem Concilii ſtatutis addere vellet: in hunc iis modum de infantium baptiſmo, & ejus virtute in tollendo peccati originalis reatu, reſcripſit: *Parvulos æternæ vitæ præmiis, etiam ſine baptiſmatis gratiâ, poſſe donari, perfatuum eſt.* Et mox: *Qui vitam eis ſine regeneratione defendunt, videntur mihi ipſum baptiſmum velle caſſare, cum prædicant, hos habere, quod in eos creditur non niſi baptiſmate conferendum.* Quæ verba etiam Auguſt. citat lib. II. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. IV. Zoſimus epiſt. ad Epiſcopos totius orbis: *Fidelis Dominus in verbis ſuis, ejuſque baptiſmus re ac verbis, id eſt, opere, confeſſione, & remiſſione verâ peccatorum, in omni ſexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, niſi qui peccati ſervus eſt, liber efficitur; nec redemptus dici poteſt, niſi qui vere per peccatum fuerit ante captivus. ſicut ſcriptum eſt; Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis. Per ipſum enim renaſcimur ſpiritualiter, per ipſum crucifigimur mundo: ipſius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atque tranſmiſſæ univerſæ animæ, illud propagatione contractum chirographum rumpitur; in quo nullus omnino natorum, antequam per baptiſmum liberetur, non tenetur obnoxius.* Citat Auguſt. epiſt. CLVII. ad Optatum. Exſtat quoque in actis ſynodi Epheſinæ b epiſtola Cæleſtini ad Neſtorium, b T. I. cap. 17. pa. 88. edit. Gr. Commel.
quâ eum laudat, quòd de originis vitio rectè ſenſerit, neque naturam negant culpâ obſtrictam. Sic enim ſcribit: Ἀνέγνωμεν, ὅπως καλῶς πεφρόνηκε περὶ τῆς τοῦ γένους ἁμαρτίας, καὶ ὅπως αὐτὴν τὴν φύσιν δουλείας εἶναι κατέχεσθαι· καὶ τοῦτο δίκαιον ἀποδιδόναι τὸ χεῖρ[illegible], ὃς ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ χειρίστου κατέχεται. Meminit hujus rei Photius quoque μυριοβίβλῳ cap. LIII. Ἐν τῇ περὶ Νεστορίου Κελεστίνου τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης ἐπιστολῇ ἡ καθ᾽ αὐτῶν (Πελαγιανιστῶν) ἔγκειται διαβολή. Sed quia etiam libellus

bellus iſte, qui adnectitur epiſtolæ Cœleſtini ad Epiſcopos Galliæ, jam olim creditus eſt ejuſdem eſſe ſcriptoris, (de quo quid ſtatuamus, libro primo diximus) ſanè apponamus & verba illa capitis IV: *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem, & innocentiam perdiderunt.* Et cap. XII: *Illud, quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplemur intuitu. Cùm ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non priùs fontem vitæ adeunt, quàm exorciſmis & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur: ut tunc verè appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, & deinceps vaſa ejus diripiantur, in poſſeſſionem tranſlata victoris, qui captivam ducit captivitatem, & dat dona hominibus.*

Xyſtus III. in verſibus, quos ſuper baptiſterium Conſtantini inſcribi juſſit:

> *Cœlorum regnum ſperate hoc fonte renati:*
> *Non recipit felix vita ſemel genitos.*

Quanquam hoc quoque Pelagiani utcunque fatebantur: at omnino iis repugnat, quod poſt pauca ſubjicit:

> *Inſons eſſe volens, iſto mundare lavacro,*
> *Seu patrio premeris crimine, ſeu proprio.*

Nam per crimen patrium, originale intelligit.

Leo Magnus Epiſt. LXXXVI. ad Nicetam Aquilienſem: *Sed ab iſtis ideo naturalem induſtriam dicitur prævenire, ut quæ ante gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo videatur peccati originalis vulnere ſauciata. Ideo etiam parvulos dicunt, ſi ſine baptiſmo hinc de ſeculo exierint, non poſſe damnari, neque reos in peccato Adæ teneri, ſed ad regnum Dei, vel ad vitam æternam ſine ullâ cunctatione venire, cùm Apoſtolus dicat: Per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, propter quod & ipſi parvuli baptizantur.* Item ſerm. II. in natalem Domini, negat moriturum fuiſſe Adamum, ſi non peccaſſet. *Gloriabatur diabolus, ſuâ fraude deceptum hominem divinis caruiſſe muneribus, & immortalitatis dote nudatum, duram mortis ſubiiſſe ſententiam.* Ibidem: *Cùm in omnibus matribus non fiat ſine peccati ſorde conceptio, hæc inde purgationem traxit, unde concepit. Quo enim paterni ſeminis tranſfuſio non pervenit, peccati ſe illic origo non miſcuit.* Et Sermone IV: *Quam,* inquit, *natura ſua ſpecioſiſſimam dignitatem ſi* (primus homo) *per obſervantiam legis datæ perſeveranter excoleret, ipſam illam terreni corporis qualitatem ad cœleſtem gloriam mens incorrupta perduceret.* Idem ſerm. VI. in nativitatem Domini cap. IV. *Quicquid hominum in quacunque mundi parte credentium regeneratur in Chriſto, interciſo originalis tramite vetuſtatis, tranſit in novum hominem renaſcendo; nec jam in propagine habetur carnalis patris, ſed in germine ſalvatoris.* Gelaſius, Epiſt. ad Piceni Epiſcopos, cùm tria Pelagianæ ſententiæ capita feciſſet, (quæ ordine deinceps refellit) primum eſſe ſtatuit, quòd docerent, *cùm in uteris matrum opere divino creentur infantes, juſtum non videri, quod factura Dei, ſine ullis propriis actionibus, cuiquam peccato gignatur obſtricta.* Secundum eſſe ait, quòd dicerent; *Parvulos ſine ſacro baptiſmate pro ſolo originali peccato non poſſe damnari.* Vide & Gregor M. lib. V. epiſt. XIV. ad Narſem Comitem & lib. VII. epiſt. LIII. ad Secundinum, & lib. IV. Moral. cap. II. Item epiſtolam cleri Romani apud Bedam lib. II. Hiſtoriæ Anglicæ cap. XIX.

'ΕΠΙ΄ΚΡΙΣΙΣ III.

Nec tantùm decretis Eccleſiaſticis, ſed etiam lege imperiali iſte Pelagii error eſt condemnatus.

HOnorius imperator lege adverſus Pelagianos a: *Hujus impiæ commentationis auctores Pelagium, Cæleſtiumque pererebuit extitiſſe. Hi parenti cunctarum rerum Deo, præcipuaque ſemper majeſtati, & ter omnipotenti ultra omne principium tranſeunti, tam trucem inclementiam ſævæ voluntatis aſſignant, ut cùm formandi mundi opificem curam ſumeret, qualitatemque hominis ſtruendi profundâ ſpiritus conceptione libraret, fundati muneris fides* b *anteferret exordium* c, *& mortem præmitteret naſcituro* d, *non hanc inſidiis vetiti fluxiſſe peccati, ſed exegiſſe penitus legem immutabilis conſtituti: ad declinandum leti exitialis incurſum nihil prodeſſe abſtinentiam delinquendi, cujus ita vis putatur adſtricta, ut non poſſit aboleri deinceps: primitivi hominis errorem, in quem capta mentis, inops rationis cæcitas irruiſſet, dilapſum ad poſteros non fuiſſe; tantumque apud eum, quem maleſuada gratia infelix rapuiſſet illecebra, tranſgreſſionem interdicti extitiſſe, & diſcriminis; cùm evidens Catholicæ legis omnifaria teſtetur auctoritas, illum interitus omnium fuiſſe veſtibulum, quem divinæ præceptionis ſedulum liqueat corrupiſſe mandatum.* Ubi quod dicitur, trucem fore inclementiam Dei, ſi, quemadmodum Pelagiani volunt, finem exordio, mortem nativitati præmittat; id propriè eò reſpicit, quòd Adamum fuiſſe moriturum dicerent, licet non peccaſſet. Interea agnoſcimus, ſi de temporali hoc morte abſurdum adeò Imperatori viſum eſt, ut lege adverſus eum errorem cautum vellet, multo minùs probaturum fuiſſe, ſi Deus ad æternam mortem prædeſtinare quemquam diceretur, quem non conſideratit tanquam peccatorem. Quam cùm Auguſtini eſſe opinionem crediderit Julianus: quid mirum, ſi nec dicere dubitarit, edicto illo damnari, quæ de Prædeſtinatione doceret Auguſtinus? Audiamus præſtantiſſimum doctorem penè initio lib. III. contra Julianum: *Sanè ut dicis, ſi pro vobis potius ab imperatore reſponſum eſt, cur non in medium profilitis, & hoc ultro publicis poteſtatibus allegatis, vos eſſe, monſtratis, quorum Chriſtianus princeps approbarit fidem? Verum ſi Dei legem, non ſicut ſeſe habet, ſed ſicut vobis placet, intelligitis: quid mirum, ſi & de lege imperatoris hoc facitis? Sed hac te alias executurum plenius polliceris. Quod ſi feceris, aut redarguetur, ſicut inſidioſum; aut contemnetur, ſicut inane, quod fateris.*

a Apud Baronium in Annal. Tom. 5. p. 422. edit. Mor. an. 1602.

b L. finem.

c Leg. exordio.

d Poſt naſcituro interferendum dicentes, vel ſimile quid.

APPEN-

APPENDIX
DE SEMIPELAGIANIS.

De peccato originali Maſſilienſes ſive Semipelagiani cum Catholicis conſentiebant.

PRoſper epiſt. ad Auguſtinum: *Ipſorum definitio ac profeſſio eſt, omnem hominem, Adam peccante, peccaſſe, & neminem per opera ſua, ſed per Dei gratiam, regeneratione ſalvari.* Hilarius ad eundem: *Conſentiunt, omnem hominem in Adam periſſe, nec inde quenquam poſſe proprio arbitrio liberari.* Et ex his Auguſt. lib. 1. de prædeſt. ſanct. cap. 1. *Pervenerunt autem iſti fratres noſtri, pro quibus ſollicita eſt pia caritas veſtra*, (Proſperum & Hilarium alloquitur) *ut credant cum Eccleſiâ Chriſti, peccato primi hominis obnoxium naſci genus humanum, nec ab iſto malo, niſi per juſtitiam ſecundi hominis, aliquem liberari.*

a Cap. 39. Etiam Proſper carm. de Ingratis *a*, Maſſilienſes hac parte ſeparat à damnatis, hoc eſt Pelagianis.

Non igitur cum damnatis ſentire videntur,
Cùm dicunt, mortem in cunctos tranſiſſe per unum
Primum hominem, cujus crimen reſperſerit omnes:
Nec quenquam in vitam æternam, niſi fonte renatum,
Venturum, infanteſque reos hoc munere ſolvi,
Quos prima ad mortem generaliter edat origo.

Et ſanè originale peccatum diſertim agnoſcit Caſſianus coll. XIII. cap. VII. Ubi cùm verba Chriſti adduxiſſet Matth XI, *Venite ad me omnes*: ſubjungit, *Si non omnes univerſaliter, ſed quoſdam, advocat, ſequitur, ut nec omnes ſint onerati, vel originali vel actuali peccato; nec vera ſit illa ſententia, Omnes enim peccaverunt, & egent gloriâ Dei; nec per omnes homines mors pertranſiſſe dicatur.* Item Fauſtus lib. 1. de grat. & lib. arb. cap. XV: *In baptiſmo peccatum originale aboletur, & firmum eſſe baptiſmum comprobatur, ubi indiviſa Trinitas invocatur.* Vide eundem epiſtolâ ad Paullinum *a*.

a Tom. 3. bibl. pp. ed. 2. col. 406.

LIBRI SECUNDI
PARS TERTIA;

De Problematis quibuſdam, in quibus vel obſcura, vel diſſidens eſt Patrum ſententia.

EX iis, quæ de peccato originali hactenus diximus, clarè cognoſci poteſt, quid Pelagiani ſenſerint, & in quibus Catholici adverſus eos conſenſerint.

Quamquam verò de ipſo doctrinæ capite probè conſpirent Patres; tamen in eo tuendo intercurrunt quæſtiones nonnullæ, de quibus, ob obſcuritatem earum, vel judicium ſuſpendant, vel alii ab aliis diſſideant ac varient. Sunt autem quæſtiones iſtæ potiſſimùm quatuor.

Prima eſt, Utrùm peccatum originale ſit aliquid poſitivum, an privatio mera. Et quomodo propagetur.

Altera eſt, an ſit peccatum propriè dictum.

Tertia, Num omnes, qui ex Adamo generatione deſcendunt, naſcantur in peccato originali, an excipi debeat mater Domini.

Quarta, Num peccato huic debeatur pœna ſenſus, an damni; & utrùm parvuli, qui citra baptiſmum vitâ exceſſerint, certò priventur gloriâ cæleſti.

Sunt ſanè quæſtiones iſtæ iſtiuſmodi, ut earum intelligentia, partim ad meliùs intelligendos Patres, partim ad dogma ipſum clariùs cognoſcendum, lucis multum adferre poſſit. Quocirca nec defugiemus laborem, quo minùs, quæ de his obſervavimus ex antiquis, ea nunc in medium proferamus.

THESIS I.

Plerique veterum ita loquuntur, quaſi peccatum originale cenſeant eſſe aliquid poſitivum, ſive habitum, ſive aliam qualitatem. Quæ ſententia non videtur aliter defendi poſſe, quàm ſi horum alterum ſtatuamus, vel animas traduci, & in earum generatione ſimul ingenerari peccatum: vel creari quidem illas à Deo, ſed infici à ſemine, vel carne. Quorum utrumque à nonnullis veterum creditum fuit. Sed plurimis, & hoc, & illud rationi rectæ videtur repugnare: qui iccirco dicere malunt, peccatum hoc eſſe privationem meram, nempe juſtitiæ originalis carentiam, ſive potius habitualem à Deo averſionem ex defectu originalis juſtitiæ promanantem. Et pro hac ſententiâ eſt, tum quòd Patres ſæpe peccatum hoc conſtituant in amiſſione gratuitorum donorum, & favoris divini; tum quòd aliòqui conſequi videtur, vel propagari animas, vel ſpirituale à corporeo infici poſſe, tum denique, quòd credendo, formaliter eſſe privationem meram, non minus commodè omnium hujus peccati effectuum cauſas reddere poſſumus, quàm ſi illud aliquid eſſe poſitivum dicamus.

QUæſtio eſt πολυθρύλητον, an anima cum corpore propagetur, & quæ ſit cauſa phyſicè efficiens peccati originalis. Mirè eâ Auguſtinum vexavit Julianus. Ut poſterioris reſponſionis lib. 11 *a*. cap. XXIV. ubi ait: *Per quid hoc peccatum invenitur in parvulo? per voluntatem? at nulla in eo fuit. per formam corporis? ſed hanc Deus tribuit. per ingreſſum animæ?* a P. 219.

ma? ſed nihil debet ſemini corporali, quæ nova à Deo conditur. Per nuptias? ſed hæ pertinent ad opus parentum, quos in hoc actu non peccâſſe promiſeras a. quodſi non verè id conceſſeras, ipſa ſunt execranda, quæ cauſſam fecerunt mali. Paullopòſt b. *Certè non peccat iſte qui naſcitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit. per quas rimas, inter præſidia innocentiæ, peccatum fingis ingreſſum?* Ex cap. xxviii. c: *Te enim dante, à Deo fieri homines, & eſſe conjuges innocentes, & parvulos per ſe nihil operari; his tribus ſumtis, irrefutabiliter illatum eſt, cùm non peccet ille, qui naſcitur,* (hoc inferri debere, patet ex loco antè citato) *nec peccet ille, qui genuit, non peccet ille qui condidit; nullam remanſiſſe rimam, per quam peccatum doceatur ingreſſum. Tibi ergò diſplicet, quod collectum eſt: abnue quod dediſti, & dic, aut illum peccaſſe, qui genuit, aut illum, qui condidit, aut iſtum, qui natus eſt: ex quibus unum inſanum eſt, aliud Manichæum, tertium ſupra Manichæos: inſanum, ſi dixeris, delinquere parvulos: Manichæum, ſi accuſaveris conjuges: ſupra Manichæos, ſi peccati Deum exiſtimaris auctorem.*

a F. promiſeras.
b P. 230. citat & hæc verba Hugo de S. Victore in cap 3. ad Rom.
c P 235 & 236.

Ut huic Iuliani argumento occurri debeat, certant Theologi, & adhuc ſub judice lis eſt. Nam aliter reſpondent, quibus placet, formale originalis peccati eſſe reale ac poſitivum quiddam; aliter, qui nudam eſſe privationem arbitrantur. Nec quibus placet, eſſe poſitivam qualitatem vitioſam, ſatis inter ſe convenit. Aliqui enim, uti corpus à corpore formatur, ita animam ſtatuunt ab animâ accendi, ac ſicut è leproſo parentum corpore lepram trahunt liberi, ita à ſpirituali leprâ, quæ parentum animis ineſt, leprâ infici animas liberorum.

Hanc ſententiam ætate noſtrâ ſecutus fuit egregius Theologus, Georgius Sohnius Tom. ii. Loc. de peccato originis, & Nob. ac Cl. Vir Philippus Marnixius Sanct-Aldegondius. Nec patronis ex antiquitate deſtituitur. Nam, ut Hieronymus ſcribit epiſt. xlv. ad Marcellinum & Anapſychiam, *quomodo corpus ex corpore, ſic animam naſci ex animâ, Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars Orientalium autumavit.* Neque Rufinus ab hac ſententiâ abhorruit: quando eum hoc nomine perſtringit Hieronymus lib. ii. d. apologiæ, quam adverſus eum inſtituit. Imò Auguſtinus, etſi probare apertè non auderet; tamen commodiſſimam putabat viam ad originale peccatum defendendum. Sic enim ſcribit epiſt. clvii. ad Optatum: *Se neque legendo, neque orando, neque ratiocinando invenire potuiſſe, quomodo cum animarum creatione peccatum originis defendatur.* Plura ibidem vide. Etiam eundem adi epiſt. xxviii. ad Hieronym. lib. x. in Geneſ. ad litt. cap. xxiii: & lib. i. Retract. cap. i.

d Non longe ab initio.

Verùm maxima Latinorum Theologorum pars cenſent, animas quotidie à Deo fieri, inque corpora mitti: quæ & Ariſtotelis ſententia fuit, ut qui ſecundo de generat. animal. e diſertim dicat, τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον. *mentem ſolam extrinſecus accedere, ſolamque eſſe divinam.*

e Cap. 2.

Qui ex Theologis hanc ſententiam ſequuntur, ii, ſi animas ex origine ſuâ infectas eſſe putant qualitate poſitivâ, dicere ſolent, eas à Deo creari abſque ullo vitio; verùm quemadmodum vina vaſi acido infuſa aceſcunt, ita animas corpori vitioſo infuſas, ipſas quoque fieri vitioſas.

Hæc enim mens eſt verborum Auguſtini lib. v. adverſus Julianum cap. iii. *Profectò aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero, tanquam in vaſe vitiato, corrumpitur. ubi occulta juſtitia divinæ legis includitur. Quid autem horum ſit verum, libentius diſco, quàm dico, ne audeam dicere, quod neſcio.*

Sed quod Auguſtinus dicit, animam à corpore infici, id non uno modo explicatur: imprimis à doctoribus ſcholaſticis. Plerique exiſtimant, carnem infectam, animæque junctam, infectione ſuâ efficere, ut anima immoderatè flagret carnalibus deſideriis: eoque concupiſcentiæ ſedem animam quidem eſſe fatentur, ſed ut carni eſt unita.

Alii, ulterius adſcendentes, addunt, non demum infici animas à carne, quando caro perfecta jam determinata ſit ad perſonam: ſed vitium hoc, jam antequam caro ſit perfecta, profluere ab inſtrumento generationis, quæ eſt naturæ actus generationi ejus interveniens: ut nempe naturæ corruptio non quidem formaliter, ſed tamen cauſaliter inſit ſemini, cui communicata ſit qualitas quædam vitioſa: hujus autem virtute maculetur anima omnium illorum, qui per carnalem propagationem ab Adamo originem trahunt.

Sed huic ſententiæ alii obducunt, quòd fieri nequit, ut res corporea realem ac poſitivam qualitatem transfundat in ſubſtantiam ſpiritualem. Nec, inquiunt, obſtat, quòd pro temperamento diverſi ſint hominum mores: atque ex vulneribus etiam aut morbis immutetur hominum natura. Nam, pro temperamento quidem ac diſpoſitione corporis organici, variare poſſunt animæ actiones: ſed negant inde conſequi, ut a re corporeâ, ſive ea ſemen, ſeu caro perfecta eſſe dicatur, infici poſſit anima reali ac poſitivâ qualitate.

Qui verò priorem ſententiam tuentur, ad hoc reſpondent, omnino a re corporeâ animæ imprimi poſſe qualitatem poſitivam. Ut cùm ex vulnere oritur corporis dolor; ex dolore, animi triſtitia. Ergò, inquiunt, ὁ νοῦς quidem eſt ἀπαθής, at ἡ ψυχὴ videtur παθητική, ac proinde ſuſcipere quaſdam ex corporis contagio qualitates.

In tanto rationum conflictu etiam de Auguſtini mente diſputatur. Qui animæ negant qualitatem poſitivam imprimi poſſe, etiam Auguſtinum ajunt peccatum hoc conſtituere ſolùm in privatione, proque hac ſententiâ adducunt varia loca, quibus hoc conſiſtere ait in amiſſione gratiæ divinæ. Ita lib. i. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. xvi. ait: *Quando peccavit Adam non obediens Deo, tunc ejus corpus gratiam perdidit, quâ ejus anima omni ex parte obediebat: tunc ille exſtitit beſtialis motus pudendus hominibus, quem in ſuâ erubuit nuditate. Ex hac igitur inobedientiâ carnis, ex hac lege peccati & mortis, quiſquis carnaliter generatur, regenerari ſpiritualiter opus habet.* Et lib. iv. in Julianum cap. ult. *Quid eſt, guſtato cibo prohibito, nuditas indicata, niſi peccato nudatum, quod gratia contegebat? Gratia quippe Dei magna ibi erat, ubi terrenum & animale corpus beſtialem libidinem non habebat.* Idem repetit lib. ii. de Geneſi cap. xxxi. & lib. xiii. de civit. Dei cap. xiii.

Ex horum igitur ſententiâ, quibus, ut diximus, peccatum originale mera eſt privatio, fruſtra ejus cauſſa efficiens quæritur. Provenit quidem vitio principii productivi: (Adamus enim per proximos progenitores talem communicavit naturam, qualem ipſe habuit poſt peccatum, eoque unà cum naturâ ſimul vitium naturæ transfudit.) verùm hæc transfuſio facta non eſt malitiam aliquam ingenerando, ſed ſolùm propagando naturam; hoc eſt, non effectivè, ſed meritoriè, quia talis à Deo anima infunditur, qualem infundi Adami culpa merebatur.

Omnino certè neceſſe eſſet Adamum tranſmittere peccatum originale io poſteros moraliter, ſive per modum meriti; aut efficienter, ſive ad modum cauſſæ phyſicæ. Tertium dari non poteſt. Atqui efficienter peccatum illud non propagat. Nam id quod nec actu eſt, nec virtute, id phyſicè operari non poteſt. Atqui Adam & peccatum ejus, nec actu ſunt, oec virtute. Actu non eſſe, liquet. Virtute verò eſſe, dici non poteſt; niſi ſtatuatur eſſe in virtute ſeminis. In eo autem non poteſt eſſe virtus aliqua cauſſativa peccati. Non igitur vel actu, vel virtute eſt: eoque nec poteſt Adam phyſicè peccatum hoc operari. Quare ſupereſt ut dicatur, Adam id moraliter operari: quatenus nempe per actum moralem ac liberum ſibi ac poſteris meritus eſt privationem juſtitiæ originalis. Quamquam autem Adam directè non phyſica, ſed ſolùm moralis ſit originalis peccati cauſſa: tamen indirectè etiam phyſica ejus cauſſa dici poteſt, quatenus nempe eſt realis cauſſa illius cauſſæ, ad quam privatio juſtitiæ

conſequitur. Nam quemadmodum ad dealbantis actum privatio nigroris conſequitur; ſimiliter ad actum ejus de ligno vetito, cujus Adam cauſſa erat, privatio juſtitiæ originalis conſecuta fuit.

Nec ullius videtur ponderis, quod objectant: ſi anima non traducatur, non poſſe eam alteri demereri. Nam etſi potentia generativa non extendat ſe, niſi ad carnis generationem, per modum efficientis; intentio tamen naturæ ad totum fertur compoſitum; cùm homo non carnem, ſed ſpecie ſibi ſimile, hoc eſt hominem, generare proponat: ac proinde, licet Adam non potuerit demereri animæ, ut ſeparatæ; potuit tamen demereri, ut unitæ. Idcirco à Deo creatur anima, qualem ipſe produceret Adamus, ſi cum ſolo auxilio generali ut totum hominem, ſic totum hominis generaret. Hoc eſt, infunditur anima ſpirituali gratiâ penitus deſtituta: qualis quæ eſt, ex eo quòd corpori ab Adamo propagato conjungitur, participando Adami naturam, etiam participat averſionem à Deo, quia unumquodque, quod recipitur, ad recipientis modum & meritum recipitur. Quid mirum enim, ſi & in generatione hoc locum habere dicamus, quando etiam perſonales individuorum proprietates ferè tranſeunt in prolem? ut ſunt ingenii vigor, morum facilitas, verecundia, induſtria, ſtupor, iracundia, aliaque: utut pro diverſa generantium, cæli item & ſoli conſtitutione, hæc varient interdum.

Nec tamen hoc ſic accipi debet, quaſi vitium hoc propriè propagari dicant. Tantùm enim volunt, ad modum propaginis tranſire, & ſequi proprietatem naturæ. Cujus cauſſa intelligitur ex iis, quæ jam diximus. Quia nempe ſit privatio mera: non habitus, aut quodcumque accidens poſitivum. Durat quidem multum diuque, prout in habitibus fit: etiam habitus inſtar (ſed indirectè & per accidens) inclinat animum ad actus vitioſos: unde & κατὰ μεταφορὰν habitus dici & poteſt & ſolet. Sed habitus proprii nominis eſſe nequit: quia nec eſt habitus infuſus, quales ſunt a Deo: nec acquiſitus, quales non cadunt in infantes: nec naturalis, quia omnis omnino natura & entitas à Deo eſt. Unde nec aliam eſſe qualitatem poſitivam cognoſcitur. Et quid attinet, ab ortu ipſo ſtatuere in homine accidens poſitivum malum, quo abripiatur ad peccandum: ſi abſque eo omnium peccati originalis effectuum non minus cauſſa reddi poteſt, dummodo in homine privatio juſtitiæ originalis & favoris divini conſtituatur? Quemadmodum enim ex ferro oritur rubigo, ſi oleum & cura hominis abſint: quemadmodum lapis, in ſublimi ligatus, gravitate ſuâ deorſum fertur, ſi vinculum ſolvatur: quemadmodum equus ferox, amiſſo freno, præceps currit, equitemque ſæpe excutit: neque ad hujuſmodi effectus aliis cauſis phyſicè operantibus opus eſt, quàm naturâ rei, & illius defectu, cujus præſentia effectus impediebatur: ſimiliter quoque ea eſt animæ natura, ut ſi juſtitia originalis & gratia Dei abſint, ſpirituali quaſi rubigine obducatur: pondere quaſi ſuo in res terrenas feratur: ferocis inſtar equi, excuſſo equite, quà data via, curſu ruat incitatiſſimo.

Ut hoc plenius intelligatur, diſtinctè agendum eſt, de duplici animæ facultate, unâ ſuperiori λογικῇ, alterâ inferiori ἀλόγῳ, quæ nobis cum beſtiis eſt communis. Superior, ſi juſtitia originalis & ſpecialis gratia adſint, præſtat ut humanus intellectus rectè poſſit agnoſcere Dei naturam, voluntatem, opera: & voluntas quoque ac appetitus conſentire poſſit Deo ac legi naturæ. At ceſſante iſtac Dei gratiâ, naturâ ſuâ cæcutit intellectus, ſic ut non monſtret voluntati bonum ſpirituale, vel monſtret ſub ſpecie mali: quod fit, quoties de ſupernaturalibus non cohibet judicium, quod fieri oportebat; ſed de his ipſis ſententiam ferre amat, utut ea videre non poſſit, cùm naturalis cognoſcibilitatis περιφέρειαν longiſſimè excedant.

Et ſic quidem fieri cenſent, ut ſuperior facultas, originalis expers juſtitiæ, Deo ſoleat rebellare.

Inferiorem autem facultatem, ſive concupiſcentiam, docent per ſe eſſe indifferentem ad bonum malumve concupiſcendum, ut quæ naturâ appetat, quod ſenſibus ablanditur, quale quale illud ſit: idcirco rationem homini à Deo datam, quæ concupiſcentiæ eſſet moderatrix: ac in ſtatu quidem integritatis ab juſtitiâ originali ſic eam frenari potuiſſe, ut facilè obſequeretur rationi: in ſtatu verò corruptionis, freno hoc juſtitiæ amiſſo, ferocis inſtar equi laſcivire: ac poſſe quidem à dominâ ratione multum cicurari, at nunquam penitus perdomari; adeò ut universâ vitâ cum eâ ſit decertandum: hanc concupiſcentiam omnino eſſe vitioſam, cùm ſit appetitus à lege creationis deflexio, per quam magis diſpoſitos ac propenſus redditur ad rebellandum, quàm parendum rectæ rationi: at eam appetitus deordinationem non effici à Deo, cùm ſecundùm ſe ſit privatio, eoque cauſſam habere quidem deficientem poſſit; efficientem autem, niſi meritoriam, (quæ eſt Adami inobedientia) habere non poſſit: ab hac verò inordinatione virium inferiorum, non quidem directè & per ſe, cùm ſit privatio, uti diximus, ſed ſecundariò & per accidens, ebullire actus vitioſos: non tamen proclivitate hac ad peccandum induci iſtiuſmodi peccandi neceſſitatem, quaſi ratio non poſſit concupiſcentiam vincere; ſed actus moraliter vitioſos ex hac pronitate peccandi liberè elici: eoque evitabiliter hominem peccare, ſi non in univerſis, ſaltem in ſingulis; ſi non in ſingulis ſimpliciter, ſaltem ſingulis extra gravem aliquam tentationem; & ſi nec in his, quod ad primos motus, qui aſſenſum antecedunt, nec in hominis ſunt poteſtate, ſaltem quod ad voluntatem perfectam, quæ imperat exteriorem actum.

Horum verò evitabilium actuum conſuetudine cenſent generari in homine habitum vitioſum: quemadmodum etiam ſcribunt Athanaſius orat. contra Gentes *a*: Εἶτα, a T. 1. p.
ὡς φιλεῖ γίνεσθαι, ἐκάστῃ ἐκ πολλῶν ἐπιθυμίαν λαβόντες, 3 edit.
ἔξαντο καὶ τὸ πρὸς αὐτὰς φίλον ἔχειν. *Deinde, ut fieri ſolet,* Commel.
frequenti uſurpatione vetitarum cupiditatum, in habitum tandem occalluerunt. Item Baſilius homiliâ in 1. Pſalm. *b*. b Gr. p.
Τὸ φιλοπόνως προσδιαλέγεσθαι ταῖς ἁμαρτίαις, ἕξιν τινὰ 58. edit.
δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ. παλαιωθὲν γὰρ τὸ πάθος ψυ- Baſil. ult.
χῆς, καὶ κατὰ μελέτην χρόνου βεβαιωθεῖσα, δυσίατός ἐστιν, Lat. p. 68.
ἢ ἀνίατος παντελῶς, εἰς φύσιν ὡς τὰ πολλὰ τοῦ ἔθους με- edit. Nar.
θισαμένου. Diuturna exercitatio peccatorum, præſertim ſtudio ſi fit, & certâ deſtinatione, animabus ſolet habitum ingignere vix unquam deſiturum & ægerrimè mobilem. Animæ enim morbus ubi vetuſtuit jam, mali item exercitatio ſimul atque occalluit diuturnitate, vix ullam admittit medelam, aut certè immedicabilis fit prorſus: quum in his, ut in pleriſque aliis, conſuetudo mutetur, & abeat in naturam. Quibus & Hieronymus ſubſcribit, cùm imitatione diſci injuſtitiam ſcribit extremo propè libro ſecundo adverſus Pelagianos. *Singulos enim inſidiari amicis, & fratrem à fratre decipi: & hoc facere non natura malo, ſed propriâ voluntate, quia docuerint linguam ſuam mendacium, & prom ferjuntur ad injuſtitiam. Si Æthiops, ait, mutaverit pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & vos poteritis facere bonum, cùm didiceritis mala. Ergo pellis Æthiopica & pardorum varietas diſciplina eſt, non natura, quæ docetur & diſcitur: tamen auferri non poteſt vitium noſtri mali, niſi per eum cui omnia poſſibilia ſunt.* Cui geminum videtur illud Auguſtini Tom. 1. lib. VIII. confeſſ. cap. 5: *Suſpirabam ligatus, non ferro alieno, ſed meâ ferreâ voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & conſtrinxerat me. Quippe ex voluntate perverſâ, facta eſt libido; & dum ſervitur libidini, facta eſt conſuetudo; & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas, quibus quaſi anſulis quibuſdam ſibimet innexis (unde catenam appellavi) tenebat me obſtrictum dura ſervitus.*

Juxta hos igitur ſtatuendum eſt, aliter actus vitioſos eſſe à voluntate, aliter à concupiſcentiâ, hoc eſt concupiſcentiæ exceſſu: aliter item concupiſcentiam eſſe à naturâ animæ, aliter à carentiâ juſtitiæ originalis: carentiam deni-

denique aliter eſſe à Deo, aliter ab Adami peccato. Vitioſi enim actus ſunt propriè à voluntate libere eos efficiente per modum principii activi & interni: à concupiſcentiâ, hoc eſt peccandi pronitate, ſolùm inclinativè per modum principii objectum intus proponentis & ad illud incitantis. Concupiſcentia verò propriè eſt ab animæ naturâ; haut aliter ac rubigo à ferro. A carentiâ autem juſtitiæ originalis eſt per modum removentis obſtaculum, quomodo rubigo eſt ab humanâ voluntate ferrum non curante. Neque tamen ſic eſt ab hac carentiâ, quaſi affectus rebellare non poſſit rationi, ubi originalis juſtitia adeſt; (contrarium enim ex Adamo liquet, & angelis malis) aut quaſi affectus rationi parere non poſſit, ubi ea adeſt: (quod & rationi & experientiæ repugnat) ſed quia (quod in homine integro locum non habebat) ſic effrenis laſcivit, ut ſæpe rationis imperium antevertat, plurimùm adverſus rationem inſurgat, ac, niſi diligenter à ratione valletur, facilè aurigam rationem curru excutiat: in graviori tentatione ſemper ſit ſuperior, niſi ratio ſpeciali juvetur Dei adjutorio. Denique carentia originalis juſtitiæ, quà carentia eſt rei debitæ ineſſe, ab Adamo eſt, ut cauſâ meritoriâ: quà verò ſimplex carentia eſt, à Deo eſt, tum ut juſto judice, tum ut liberrimo donorum ſuorum diſpenſatore. Libertatem ejus oſtendit, quòd, cùm homo ſit ens naturale, potuit eum Deus, ut in brutis fecit, condere ad finem naturalem; ad cujuſmodi finem non fuiſſet ei opus juſtitiâ originali: verùm tum defectus iſte non fuiſſet vitioſus, neque potuiſſet Deus expoſcere ab homine, quæ naturam ejus excedunt; cùm nemo ad id vel Deo ipſi obligetur, ad cujus præſtationem nec à ſe, nec in primo parente vires accepit. Ad judicium vero Dei pertinet, quòd, cùm illud poſſet abſolutè, nunc fecit relatè, hoc eſt propter delictum primi noſtri parentis: quo reſpectu carentia illa originalis ab Anſelmo dicitur, non ſimpliciter juſtitiæ carentia, ſed juſtitiæ ineſſe debitæ, utpote naturæ à Deo collatæ, ſed in primo parente amiſſæ. Pleraque omnia eorum, quæ hactenus diximus, illuſtrabimus loco Bonaventuræ in lib. II. cent. diſt. XXXII. quæſt. I. Vbi ſic ſcribit: *Dicendum, quod dupliciter loquimur de ipſâ concupiſcentiâ. Aut ſecundum quod eſt pœna, aut ſecundum id quod eſt concupiſcentia. Si loquamur de ipſâ, ſecundùm quod eſt pœna, ſic dicit ordinem ad culpam: & hoc modo habet cauſſam promerentem & cauſſam ordinantem. Meretur enim homo habere talem rebellionem ex ſuâ culpâ, & inobedientiâ. Deus verò hoc malum ad aliud præexiſtens ordinat ex ſuâ juſtitiâ. Alio modo loqui poſſumus de concupiſcentiâ ſecundùm id quod eſt, & ſic concupiſcentia duo dicit. Dicit enim appetitum, dicit nihilominus in actu, appetitus exceſſum. Appetitus, inquam, ille ſubſtratus bonus eſt, & à Deo eſt. Exceſſus autem ille in appetendo, etſi videatur eſſe poſitio, magis tamen eſt privatio; nec habet cauſſam efficientem, ſed deficientem, & ideo quòd Deus nullius eſt cauſſa deficiens, hoc modo non ponitur eſſe à Deo, ſed potiùs à libero arbitrio per culpam deficientem, & à diabolo inſtigante. Quod autem concupiſcentia ratione exceſſus privationem dicat, quamvis videatur dicere poſitionem, hoc planum eſt. Hoc enim eſt concupiſcentia reſpectu virtutis appetitivæ, quod eſt paralyſis reſpectu motivæ. Et quemadmodum membrum paralyticum tremulum eſt, & movetur velociſſimè, & hoc non provenit ex virtutis augmento, ſed potiùs ex virtutis detrimento: nec ex virtutis robore, ſed potiùs ex diſſolutione: ſic in concupiſcentiâ intelligendum eſt, quòd appetitus in amore rei temporalis exardeſcit, nec poteſt ſe ipſum continere: imo in continuo motu & concupiſcentiæ intentione conſiſtit: hoc, inquam, intelligendum eſt provenire ex defectu retinaculi, ſicut moventur feræ, ruptis vinculis, & naves, deſtructis gubernaculis.*

THESIS II.

Etiam quæri ſolet, an peccatum originale, judicio antiquitatis, ſit peccatum propriè dictum. Sed habet hic illud Philoſophi locum: Οὐκ ἐναντίον τῷ διαιρεῖν. *Nam veteres nonnunquam per peccatum originale intelligunt peccatum primum; quod quin peccatum ſit propriè dictum, nemo ambigit. Interdum etiam eâ appellatione complectuntur tum primum peccatum, quà imputatum; tum vitium naturæ, quod merito primi peccati in omnes tranſmittitur. Sed ſic quoque res plana eſt, quia ſi primum peccatum ſeorſum conſideratum propriè dicitur peccatum, nec veri nominis peccatum negari debet, eum naturæ vitium comprehendit. In eo igitur potiſſimùm cardo quæſtionis conſiſtit: An, cum originale peccatum ponitur pro ſolâ averſione à Deo, quæ ex originalis juſtitiæ privatione manat, & habitualem inferiorum virium rebellionem adverſus rationem & voluntatem ſecum trahit; proprii nominis peccatum dici poſſit. Peccatum ſanè vocat Auguſtinus, &, quod amplius, dicit, non tantum* μετωνυμικῶς *peccatum eſſe, puta quatenus illud & effectus eſt peccati primi, & cauſſa actualium peccatorum: verùm etiam in ſe ipſo conſideratum. Sed adverſus hoc objicitur, quòd omne peccatum ſecundùm ſe ſit voluntarium. Reſpondent ex Auguſtino, eſſe iſtiuſmodi, quatenus Adami peccantis voluntas eſt omnium noſtri, utpote communis principii voluntas. Sed hoc pacto videtur peccati originalis nomine ſimul complecti peccatum imputatum: de quo, ut antea diximus, quæſtio non eſt. Sin ſolum naturæ vitium intelligimus, cùm Adami voluntas noſtra non formaliter, ſed ſolùm interpretativè: jam non aliud hinc colligi poteſt, quàm vitium hoc ex actu voluntario promanare; ipſum autem formaliter eſſe voluntarium, minimè conſequitur. Quare nec ſtricta illa peccati notio ei conveniet: ſed propriè vitium potiùs dici debebit, quomodo in moralibus actus vitioſi ab habitu vitioſo diſcernuntur. Et videntur Patres, quando adverſus Pelagium & ejus aſſeclas contendunt, concupiſcentiam eſſe peccatum, non aliud voluiſſe, quàm non omne, quicum naſcimur, eſſe à Deo, eoque non eſſe aliquid laudabile, ut Pelagiani putabant, ſed etiam à vitioſo principio generando tranſmitti vitioſum fructum, vitioſos in nobis effectus cauſſantem. Interim fatendum, vitium hoc laxè etiam peccatum dici poſſe; nempe ut peccati voce utamur pro quacunque noſtri inordinatione morali à ſupremâ regulâ. Eſt enim peccatum originale moralis deflexio à lege creationis. Atqui Dei voluntas erat, ut Adamus originalem juſtitiam & ſibi & nobis conſervaret. Nunc, propter ejus prævaricationem, naſcimur primævâ juſtitiâ & ſanctitate orbati, averſi à Deo, & ad res caducas converſi. Quare hoc vitium naturæ, etſi ſecundùm ſe voluntarium non ſit, peccatum tamen erit, quia peccatum eâ, quam diximus, notione, & morale vitium, & vitioſos actus comprehendit: eoque ſenſu non tantùm extrinſecâ denominatione ab ortu noſtro peccatores dicimur; ſed etiam ratione peccati proprii; quæ denominatio intrinſeca eſt.*

UT conſtare poſſit, num veteres, cùm peccati originalis meminerunt, proprii nominis peccatum intellexerint; ante omnia conſiderare oportet, num eâ appellatione ſolum naturæ vitium deſignent, an inſimul comprehendant peccatum primum, quatenus omnibus imputatur. Nec enim exiſtimandum eſt, veteres

per peccatum originale ſemper intelligere aliquid nobis ſuo modo inhærens. Nam interdum utrumque, ſæpè etiam ſolum intelligunt primorum parentum peccatum. Quomodo loquitur Nicolaus Lyranus in cap. v. ad Rom. Atque etiam Auguſtinus ipſe de verbis Domini ſerm. x. *Recordare* originale *peccatum Adæ, in quo omnes morimur.* Item contra Iul. lib. vi. c. xii. *In uno homine omnes homines peccaſſe intelliguntur* originaliter, *& tamquam in maſſa unione communiter.* Et lib. i. Retract. cap. xv. *Quod dixi, nuſquam, niſi in voluntate, eſſe peccatum, poſſunt Pelagiani pro ſe dictum putare, propter parvulos, quos ideo negant habere peccatum, quod eis in baptiſmate remittatur, quia nondum arbitrio voluntatis utuntur. Quaſi verò peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id eſt, reatu ejus implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, uſquam eſſe potuerit, niſi in voluntate: qua voluntate commiſſum eſt, quando divini præcepti commiſſa eſt tranſgreſſio.* Clarè docet, peccatum, quod originaliter trahimus, quodque in baptiſmate parvulorum remittitur, eſſe ipſum Adami peccatum: rectèque dici voluntarium, quia commiſſum eſt voluntate primi parentis, in quo omnes eramus. Similiter uſurpat, quando peccato originali opponit ſupplicium ejus, ac hujuſmodi eſſe ait carentiam originalis juſtitiæ, & ejus effectum, habitualem inobedientiam, ſive vitium, aut morbum, aut languorem naturæ. Proſper certè reſp. ad objectiones Vincentianas, Art. i; *Contra vulnus*, inquit, *originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura eſt, & unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit, verum & potens remedium eſt mors filii Dei.* Et ante eum Auguſtinus lib. xiv. de Civit. Dei, cap. xv; *In illius peccati originalis pœnâ, quid inobedientia niſi inobedientia retributa eſt? nam quæ hominis eſt alia miſeria, niſi adverſus eum ipſum inobedientia ejus; ut quoniam, quod potuit, noluit; quod non poteſt, velit?* Ubi peccato originali opponit ſuam pœnam, quam vocat inobedientiam. Per inobedientiam verò intelligit concupiſcentiam ſive languorem naturæ. Ut liquet ex lib. v. in Iulianum, cap. iii: *Concupiſcentia pœna peccati, quia reddita eſt meritis inobedientis.* Et lib. xv. cap. vi: *Languor eſt quippe iſte, id eſt, illa inobedientia, de quâ in libro decimoquarto diſſeruimus, primæ inobedientiæ ſupplicium.* Et T. 3. de continentiâ cap. vii: *Languorem iſtum culpa meruit, natura non habuit: quam ſane culpam per lavacrum regenerationis Dei gratia fidelibus jam remiſit: ſed ſub ejuſdem medici manibus adhuc natura cum ſuo languore confligit.* Carentia hæc originalis juſtitiæ omnino peccatum eſt. Nam quomodo non peccatum ſit, gravemque Dei vindictam commereatur, carere eâ gratia quâ fueris donatus? Apoc. ii, 25. præcipit Spiritus eccleſiæ Thyatirenſi, *Tene quod habes.* Et cap. iv. reprehendit eccleſiam Epheſinam, *quod primum amorem perdidiſſet.* At ſi amiſſio gratiæ repugnat voluntati divinæ, quomodo ea peccatum non ſit? Nihil ſanè magis intrinſecum peccato, quàm expellere gratiam. unde Apoſtolus 2 Theſſal. v. monet, ne peccando ſpiritum exſtinguamus. Et David Pſ. li. rogat poſt peccatum, ut ſibi ſpiritus reſtituatur. Nec eo minus peccatum eſt, quia peccati ſit effectus. Quemadmodum enim ignis calor in homine producit calorem propriè dictum: ſimiliter & peccatum producit in homine propriè dictum peccatum, carentiam nempe gratiæ quam accepimus.

Quodſi veteres per peccatum originale ſæpius intelligunt, vel ſolum peccatum primum, quod nobis imputatur, vel vitium naturæ unà cum primo peccato, ut cauſâ ſui, conſideratum: negari profectò nequit, eos nomine peccati originalis intellexiſſe peccatum propriè dictum. Verùm nec rarò eſt, cùm iidem hoc nomine ſignant ſolum naturæ vitium ac languorem, quam concupiſcentiam *κατὰ συνεκδοχὴν* vocare ſolent.

Quare altera hic oritur quæſtio, an peccati vocabulo propriè utantur, cùm ſolum hoc naturæ vitium intelligunt. Sanè non convenit ei definitio illa Auguſtini lib. xxii. contra Fauſtum cap. xxvii. ubi peccatum definit dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Imò, nec convenit ea appellatio notione iſtâ quâ uſurpat Apoſtolus Iacobus, cùm cap. i. ait: *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentiâ ſuâ abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum. Peccatum verò, cùm conſummatum fuerit, generat mortem.* Ubi quatuor hæc diſtinguuntur, concupiſcentia, ſive pronitas peccandi, & tres ejus motus, ſuggeſtio, delectatio, & conſenſus; uti eos vocat Beda commentans in hunc locum, & ante eum Gregorius M. Homil. xvi. in Evangelia. Suggeſtio eſt actus involuntarius, nempe apprehenſio rei delectabilis, quæ animam abſtrahit & illicit. Huic accedit delectatio, cum imperfecto conſenſu. Ac tum concupiſcentia dicitur concepiſſe. Eſtque id inchoatum peccatum. Poſtremus actus eſt perfectus conſenſus: quod eſt peccatum conſummatum: mortemque meretur, utut non accedat actus externus: quemadmodum docemur quoque illo Chriſti Matth. v. 28. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.*

Porro in hac Iacobi interpretatione præit nobis Auguſtinus, qui lib. vi. adverſum Iulianum cap. iii. ſic ſcribit: *Sed cùm dicit Apoſtolus Jacobus, Unuſquiſque tentatur à concupiſcentiâ ſuâ abſtractus & illectus: deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariente diſcernitur. Pariens enim eſt concupiſcentia, partus peccatum. Sed concupiſcentia non parit, niſi conceperit; non concipit, niſi illexerit: hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis aſſenſum.* Similiter Cyrillus lib. iv. in Ioh. cap. li. ait: *Voluptas quædam*, inquit, ANTE OMNE PECCATUM *præcurrit, & fervens cupiditas ad delicta ſolet allicere, quæ ante peccandi actum inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facilè, hac viâ veniendum eſſe, quò gliſcimus. Quod verum, Chriſti diſcipulus oſtendet. Nemo qui tentatur, dicat à Deo ſe tentari. Neminem enim Deus tentat, ſed unuſquiſque à ſuâ cupiditate abſtractus, atque ſeductus, tentatur. Cupiditas deinde poſtquam conceperit, parit peccatum: porrò conſummatio mortem generat.* Clarè dicit, ante omne peccatum eſſe titillationem ac delectationem quandam, quæ animo inſideat: ſed negat, eam eſſe veri nominis peccatum, niſi accedat aliquo modo conſenſus. Similiter Beda commentario in hunc locum, cùm ſuggeſtionem à delectatione, delectationem à conſenſu diſtinxiſſet; addit, ſuggeſtionem, niſi ad delectationem trahat, non ſolùm non parere peccatum, verùm è contrario parere coronam vitæ: juxta illud, quod ibidem dicit Apoſtolus; *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Nec abludit illud B. Proſperi lib. iii. de vitâ contemplat. cap. iv. *Peccatum*, inquit, *perpetrare non poſſum, niſi malæ delectationi conſentiam.* Etiam magnus ille Rabbinus Iſaac Ben Harama in Geneſin porta xii. fol. 33. columnâ i: *Concupiſcentia natura mala non eſt, niſi Caino & ſociis ejus.* Negat, concupiſcentiam ullis eſſe mortiferam, niſi his qui illam non refrenant. Quid quod Auguſtinus multis locis clarè negat, concupiſcentiam eſſe peccatum, niſi *μετωνυμικῶς*? Sanè lib. i. Retractat. cap. xv, Pelagianis contendentibus, omne peccatum eſſe voluntarium: reſpondet, id tantùm verum eſſe de peccato propriè dicto. quale tum eſt lapſus primi peccati, qui omnibus imputatur: tum actus ſunt proprii, quando concupiſcentiæ conſentimus: at ipſam concupiſcentiam, de quâ Apoſtolus agit ad Rom. vii, peccatum vocari ait, tum per metonymiam effecti, quia hæc ad peccandum pronitas ex primo peccato manat: tum per metonymiam efficientis, quia ex eâ omnis generis peccata pullulant. Sed ipſum audiamus. *Item quod dixi, Nuſquam ſcilicet, niſi in voluntate, eſſe peccatum, poſſunt Pelagiani pro ſe dictum putare propter parvulos, quos ideo negant habere peccatum, quod eis in baptiſmate remittatur, quia nondum arbitrio voluntatis utuntur.*

Quaſi

Digitized by Google

Quaſi verò peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id eſt, reatu ejus implicatos, & ob hoc pœna obnoxios detineri, nuſquam eſſe potuerit, niſi in voluntate; quia voluntate commiſſum eſt, quando divini præcepti eſt facta transgreſſio. Poteſt etiam putari falſa eſſe iſta ſententia, quâ diximus; Nuſquam niſi in voluntate eſſe peccatum. quia dixit Apoſtolus: Si autem, quod nolo, hoc facio, jam non ego operor illud, ſed id quod habitat in me peccatum. Hoc enim peccatum uſque adeò non eſt in voluntate, ut dicat, Quod nolo, hoc facio. Quomodo ergo nuſquam eſt, niſi in voluntate, peccatum? Sed hoc peccatum, de quo ſic eſt locutus Apoſtolus, ideo peccatum vocatur, quia peccato factum eſt, & pœna peccati eſt, quandoquidem hoc de concupiſcentiâ carnis dicitur: quod aperit in conſequentibus, dicens, Scio quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Perfectio quippe boni eſt, ut nec ipſa concupiſcentia peccati ſit in homine; cui quidem, quando bene vivitur, non conſentit voluntas; veruntamen non perficit bonum, quia ineſt adhuc concupiſcentia, cui repugnat voluntas; cujus concupiſcentia reatus in baptiſmate ſolvitur, ſed infirmitas manet; cui, donec ſanetur, omnis fidelis, qui bene proficit, ſtudioſiſſimè reluctatur. Peccatum autem, quod nuſquam eſt, niſi in voluntate, illud præcipuè intelligendum eſt, quod juſta damnatio conſecuta eſt. Hoc enim per unum hominem introivit in mundum: quanquam & hoc peccatum, quo conſentitur peccati concupiſcentiæ, non niſi voluntate committitur. Propter hoc & alio loco dixi, Non igitur niſi voluntate peccatur.

Ex his Auguſtini verbis clarè patet, cùm peccatum originale peccatum vocat, id partim propriè intelligere, partim impropriè; propriè quidem, quatenus eo intelligitur primum peccatum, quod origo eſt omnium peccatorum; ac noſtrum quoque eſt imputatione: impropriè autem, quatenus eo ſignificatur concupiſcentia. Intellige autem concupiſcentiam, ut eſt potentia prona ad peccandum; non ut eſt actus ejus vitioſus, quem, quia voluntarius ſit, fatetur propriè quoque peccati nomen obtinere. Hæc ſanè oſtendunt, concupiſcentiam Auguſtino impropriè peccatum dici in irregenitis, ut qui nullum agnoſcat peccatum, niſi quod voluntate hominis committatur. Similis eſt Auguſtini locus lib. I. contra duas epiſt. Pelagianorum cap. X: *Sed hæc etiamſi vocatur, non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur; ſicut ſcriptura manus cujuſque dicitur, quod manus eam fecerit.* Idem repetit lib. I. de nuptiis & concupiſcentiâ cap. XXIII. ubi etiam addit, poſſe dici peccatum, *ſicut frigus dicitur pigrum, quia facit homines pigros.* Et ſanè, quomodo pronitatem concupiſcendi malum pro peccato propriè & preſſè dicto habuiſſet, qui ne quidem pro peccatis habet primos concupiſcentiæ motus, niſi acceſſerit conſenſus? Itaque T. V. lib. I. de Civitate Dei cap. XXV. ait: *Illa concupiſcentialis inobedientia, quanto magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?* Et Tom. 2. epiſt. CC. ad Aſellicum: *Quamvis inſint, dum ſimus in corpore mortis hujus, deſideria peccati; ſi nullis eorum adhiberemus aſſenſum, non eſſet unde diceremus patri noſtro, qui eſt in cœlis, Dimitte nobis debita noſtra.* Idem dicit Pſal. CXVIII. Atqui ſi concupiſcentia, primique ejus motus, propriè & preſsè eſſent peccatum, noxio errore Eccleſiam infeciſſet, qui neget pro eorum remiſſione eſſe orandum. Alibi etiam concupiſcentiam vocat languorem, ac à culpâ diſtinguit, ut effectum à cauſâ. Ita Tom IV. lib. de continentiâ cap. VII. ait: *Languorem iſtum culpa meruit, natura non habuit: quam ſanè culpam per lavacrum regenerationis Dei gratia fidelibus jam remiſit; ſed ſub ejuſdem medici manibus adhuc natura cum ſuo languore confligit.* Nonnunquam etiam malum nominat: ut lib. VI. in Julian. cap. V: *Omni peccato carent juſtificati, ſed non omni malo.* Item infirmitatem: ut Tom. IX. tract. XLI. in Joh. *Nunquid, quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas?* Et Tom. X. Serm. VI. de verbis Apoſtoli: *Reſtat ergò cum carne conflictus, quia deleta eſt iniquitas, ſed remanet infirmitas.* Idem Tom. III. lib. XIV. de Trinit. cap. XIV. eleganter peccatum primum comparat febri; concupiſcentiam languori ex febre provenienti: peccatum item aſſimilat telo; concupiſcentiam autem vulneri, quod telum fecit. *Quemadmodum*, inquit, *aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, revaleſcere: itemque aliud eſt infixum telum de corpore demere; aliud, vulnus, quod eo factum eſt, ſecundâ curatione ſanare: ita prima curatio eſt, cauſam removere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; ſecunda ipſum ſanare languorem, quod fit paullatim proficiendo in renovatione hujus imaginis. Quæ duo demonſtrantur in Pſalmo, ubi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. quod fit in baptiſmo. Deinde ſequitur, Qui ſanat omnes languores tuos. quod fit quotidianis acceſſibus, cum hæc imago renovatur.* Idem illud *vitium* vocat lib. II. in Julianum, ubi ait: *Jamne diſcernis, jamne perſpicis, jamne reſpicis, & in baptiſmate fieri omnium remiſſionem peccatorum, & cum baptizatis quaſi civile bellum interiorum remanere vitiorum? non enim talia ſunt vitia, quæ jam peccata dicenda ſint, ſi ad illicita opera ſpiritum concupiſcentia non trahat, pariatque peccatum. paſſiones ſunt, vitia ſunt; frenanda, cohibenda, ſananda ſunt; ſed, dum curantur, infeſta ſunt.*

Sed quid multis opus? Etiam magnus Ioannes Calvinus, quanquam hac parte ab Auguſtino diſſentit; tamen eum fuiſſe illius ſententiæ, diſertis verbis agnoſcit. Sic enim ſcribit lib. III. Inſtit. cap. III. §. X. *Neque opus eſt multum inveſtigando laborare, quid hic veteres ſentiant, quando unus Auguſtinus ſufficere ad id poteſt, qui fideliter, magnaque diligentia omnium ſententias collegit. Ex illo igitur ſumant lectores, ſi quid de ſenſu antiquitatis certum volunt. Porrò inter illum & nos hoc diſcrimen eſt, quod ipſe quidem concupiſcentiæ morbum peccatum vocare non audeat, ſed ad illum deſignandum infirmitatis nomine contentus, tum demum fieri peccatum docet, ubi vel opus, vel conſenſus accedit. Nos autem illud ipſum pro peccato habemus, quod aliquâ omnino cupiditate homo titillatur.*

Adverſus hæc objici ſolet, tum quòd Auguſtinus concupiſcentiam etiam vocet peccatum: tum quòd eam dicat repugnare legi divinæ: quòd item fateatur Deum illam odiſſe: ac denique quòd doceat reatum adferre mortis æternæ: quæ tria non niſi in peccato propriè dicto locum habere videntur. Peccatum quidem vocat, cùm alibi, tum lib V. in Julianum cap. III. *Concupiſcentia carnis, adverſus quam bonus concupiſcit ſpiritus, & peccatum eſt, quia ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis; & pœna peccati eſt, quia reddita eſt meritis inobedientis; & cauſa peccati eſt, defectione conſentientis, vel contagione naſcentis.* Et lib. I. contra duas Pelagianorum epiſtolas, cap. XIII. ait concupiſcentiam vocari peccatum, non tantum quia ex peccato facta eſt, & quia peccatum facit: *ſed etiam quia peccandi delectatione movetur, etſi ei, vincente delectatione juſtitiæ, non conſentiatur.* Concupiſcentiam repugnare legi Dei, ait Auguſtinus lib. II. contra Iulianum, ubi dicit: *Lex repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apoſtoli membris erat, remittitur in baptiſmate, non finitur.* Et tractat. XLI. in Johannem vocat concupiſcentiam languorem obluctantem ſaluti noſtræ. Deum odiſſe concupiſcentiam agnoſcit idem tractatu eodem, cùm de diſcrimine peccati regnantis & non regnantis agens, ait: *Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam juſtificat & laudat: nulla laudat, ſed odit omnia.* Ubi concupiſcentiam vocat peccatum, quod (ut ibidem ſubjungit Auguſtinus) *Deus odit, & curando agit, ut conſumatur.* Denique peccatum hoc, reatum afferre mortis æternæ, ait variis locis librorum de nuptiis & concupiſcentiâ; item eorum, quos adverſus Iulianum ſcripſit: quos locos adducemus, cùm ſeorſum de reatu dicemus.

Non deſunt, qui hinc colligant, Auguſtinum priorem ſententiam retractaſſe. Sed obſtat, quòd iiſdem ex libris depromantur, tum ea teſtimonia, quibus probant aliqui, concupiſcentiam Auguſtino peccatum duntaxat eſſe μετωνυμικῶς; tum illa, quibus alii propriè eſſe peccatum adſtruere conantur. Nonnulli itaque Auguſtinum inconſtantiæ inſimulare malunt. Sed cui veriſimile fiat, tantum virum, non ſemel iterumque, ſed ſæpius; non diverſis, ſed iiſdem in libris; non obſcurè, vel per conſequentiam; ſed clarè ac directè repugnantia docere? Quamobrem iis potius accedimus, quibus videtur, loca hæc optimè inter ſe conciliari poſſe. Sanè quod concupiſcentiam nunc propriè peccatum ait, nunc negat: id nihil mirum, cùm peccati vox non eodem ſemper modo accipiatur. Nam quemadmodum injuſtitia nunc actum notat injuſtum, atque ita opponitur juſtæ actioni; & preſsè peccatum dicitur: nunc habitum ſignificat, ac virtuti opponitur, preſſeque magis vitium appellatur: ſimiliter peccatum nunc actum ſignificat; unde vocamus peccatum actuale, quod ſtrictè peccatum dicitur: nunc habitum, de quo actus ille originem ducit: unde vocatur peccatum originale: quod laxâ notione peccati nomen obtinet. Cùm igitur concupiſcentiam ait cauſſam & effectum quidem peccati, non verò peccatum eſſe: ſtrictè hanc vocem accipit pro malo morali voluntario. Quomodo Baſilius ait homiliâ, Quod Deus non eſt autor malorum *a*: Ἀρχὴ καὶ ῥίζα τῆς ἁμαρτίας, τὸ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ αὐτεξούσιον. *Principium ac radix peccati eſt quiddam, quod in noſtra ſit poteſtate, ipſumque liberum arbitrium.* Cùm verò ait, non tantùm cauſſam & effectum eſſe peccati, ſed ipſum etiam peccatum eſſe; laxè ea voce utitur, pro quolibet malo morali, etiam involuntario; quale eſt vitium ſive innatum, ſive crebris actibus vitioſis acquiſitum. Nempe non tantùm in peccato actuali eſt privatio boni, quod ineſſe debebat; ſed etiam in peccato originali, quod eſt carentia juſtitiæ originalis debitæ ineſſe: ut Anſelmo definitur. Itaque etſi ſtrictè illud ſolùm peccatum ſit, quod à voluntate hominis dependet; cujuſmodi eſt actio moraliter mala: tamen laxè peccatum dicitur omnis imperfectio moralis: ſive ea ſit in naturâ, quà homo non habet quod habere debebat: ſive in actione, quà homo non agit quod agere debebat. Quòd verò Auguſtinus laxâ hac appellatione uti voluit, id non eo factum, quia aliter atque aliter peccati voce utendo glaucoma ob oculos objicere voluit lectori: ſed quia ex eo, quòd dixerat, concupiſcentiam ab Apoſtolo μετωνυμικῶς peccatum vocari, Julianus & cæteri Pelagiani colligebant, eam eſſe rem bonam. Quare neceſſe habuit Auguſtinus dicere, etiam peccandi pronitatem eſſe malam: nec ſic à ſe peccati effectum dici, uti mors, quæ malum morale non eſt; neque ſic cauſſam peccati à ſe nuncupari, ut homo, ſive cordis humani ſubſtantia, quæ ſecundùm ſe bona eſt; ſed ea ratione, quà vitium morale, ſtrictè loquendo, non eſt peccatum, quod tamen ipſum laxè ſit peccatum: quatenus nempe peccati vox notat omnem alicujus boni moralis privationem, quod ineſſe debebat, ſive privatio illud ſit vitium morale, ſive actus è vitio fluens.

a P. 161.

Non ſtrictè peccatum dici exiſtimandum, quia legi repugnet divinæ. Nam lex conſideratur vel ut naturalis, vel ut moralis. Ut naturalis, requirit in homine ordinem ac rectitudinem eam, in quâ creatus fuit. Verùm deordinatio, ſive aberratio ab hac rectitudine, Auguſtino ſtrictè peccatum non eſt, ſed vitium ac defectus naturæ. Ut autem lex Dei eſt moralis, præcipit actus, qui ab humanâ pendent voluntate. Atque hoc reſpectu, quicquid à lege aberrat, Auguſtino ſtrictè peccatum dicitur. Sed hoc reſpectu concupiſcentia vitium quidem morale dici poteſt, quia habitualis eſt pronitas ad peccandum: verùm ſtrictè peccatum non eſt, quia voluntarium non eſt. Præterea ὁμωνυμία eſt in voce repugnandi. Tribus enim modis aliquid repugnat cum lege Dei, efficienter, materialiter, formaliter. Homo vel cor hominis, ſive intellectus & voluntas ac concupiſcentia, conſiderata ut ſunt naturalis potentia, repugnant cum lege tanquam cauſſa efficiens peccati: unde & homo, vel potentia illa animalis, dicitur peccans. Ita concupiſcentia Apoſtolo cap. ad Rom. VII. dicitur peccatum peccans: & ibidem ſimiliter ait, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captivantem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.* Actio autem hominis lege prohibita eſt cauſſa materialis peccati, quia illi inhæret vitioſitas, ob quam actio prohibetur. Formaliter verò peccatum eſt ipſa, ut Johannes vocat, ἀνομία. quâ voce ſignificatur, non quicquid cum lege pugnat, (nam & diabolus & homo cum lege pugnat) ſed ipſa cum lege repugnantia, ſive ipſa à lege deviatio. Quæ accidens eſt actui ſuo modo inhærens: nempe accidens non poſitivum, ſed privativum. Eſt enim carentia rectitudinis, ſive privatio conformitatis à regulâ.

Ex his liquet, quod Auguſtinus ait, concupiſcentiam Deo repugnare, & reluctari ſaluti noſtræ: inde colligi non poſſe, ſtrictè eſſe peccatum: quia nempe, ex Auguſtini ſententiâ, non repugnat Deo formaliter, ſed efficienter.

Nihilo magis illud inde conſequitur, quia dicat, Deum hoc vitium odiſſe, & paullatim in regenitis ſanare. Nam nos quoque non tantum actus vitioſos, ſed etiam vitia ipſa odiſſe debemus: quæ tamen peccata non ſunt, ſed ad peccandum alliciunt ac trahunt. Medicus quoque non tantum febres odit, deque corpore humano fugat, ſed etiam languoribus ex febri ortis medicinam adferre ſtudet.

Nec idem ex eo colligi poteſt, quod dicat, concupiſcentiâ hominem reddi mortis reum. Nam loquitur Auguſtinus non de reatu concupiſcentiæ proprio, ſed annexo: hoc eſt, non eo quem meretur, quia inclinationem ſignificat ad peccandum: ſed quia conjunctam habet imputationem peccati primi: quod propriè hominem reum facit utriuſque mortis. Nec ignoro multos viros eruditos aliud ſentire. Sed nobis, antiquitatis ſententiam ruſpantibus, longè aliter veteres ſenſiſſe videntur. Antiquitatis enim hæc ſententia fuit, reatum (qui relatio eſt, eoque ſuum habet fundamentum) ſemper fundari in aliquo, quod in hominis fuerit poteſtate. Quomodo, ut ſuprà etiam dicebamus, Baſilius *a* ait, principium ac radicem peccati eſſe τὸ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ αὐτεξούσιον: *quod in noſtra ſit poteſtate, ipſumque liberum arbitrium.* Eademque omnium ſententia eſt. Atqui, etſi in hominis poteſtate fuit, ne laberetur; non tamen in ejus poteſtate erat, ut labens gratiam retineret; ſed amiſſio gratiæ, & ἀταξία virium animæ neceſſariò ex primo peccato profluxit. Multa pro hac ſententia advocari poſſunt ex ipſo Auguſtino. Nam lib. I. Retract. c. XV. ait, homines naſci implicatos reatu Adæ, eoque pœnæ obnoxios: ac paullo pòſt addit, hanc pœnam eſſe concupiſcentiam: unde liquet, reatum hominis nondum regeniti propriè non provenire ratione concupiſcentiæ, ſed peccati primi, unde oritur concupiſcentia, quæ primi peccati reatum ſibi habet annexum. Idem lib. XIV. de Trinit. cap. XVII. dicit in baptiſmo remitti omnia peccata, ſed concupiſcentiam non extingui, quia aliud eſt cauſſam removere languoris; aliud ipſum removere languorem. Atqui ſi in baptiſmo removetur cauſſa languoris; ſanè cùm cauſſa hæc ſit reatus propter primum peccatum, conſequitur, reatum hominis irregeniti provenire ex primo peccato; non ex concupiſcentiâ; quæ primi peccati pœna eſt: ut locus, cujus proximè meminimus, clare docet, & idem Auguſtinus fatetur lib. V. in Julianum cap. III. *Concupiſcentia*, inquit, *pœna peccati eſt, quia reddita eſt meritis inobedientis.* Etiam lib. VI. in Julianum cap. V. ait, in baptiſmo tolli reatum omnium malorum, non omnia mala: relinqui enim corporis corruptionem, mentis ignorantiam, ac univerſam concupiſcentiam. At corruptio corporis non gignit reatum, ſed eſt à reatu. Similiter igitur concupiſcentia non propriè reatum facit, ſed à reatu procedit.

a Orat. Quod Deus non ſit auctor peccati, p. 163.

Sed obducunt nonnulli loca aliquot ex libris Auguſtini de nuptiis & concupiſcentiâ; item iis, quos adverſus Julianum

lianum ſcripſit. Nam priorum lib. I. cap. XXIII. ait: *Hac concupiſcentia, quæ ſolo ſacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione trajicit in poſteros, niſi ab illo & ipſi regeneratione ſolvantur.* Et cap. XXVI: *Sicut adulterium actu tranſit, remanet reatu, ita concupiſcentia tranſit reatu, & remanet actu.* Et cap. XXXII: *Hac itaque remiſſio peccatorum quamdiu non fit in prole, ſic ibi eſt lex iſta peccati, ut etiam in peccatum imputetur, id eſt, ut etiam reatus ejus cum illo ſit, qui eam teneat æterni ſupplicii debitorem.* Idem lib. II. contra Julianum, ante medium: *Non tamen ideo malum hoc nihil nocuiſſet, etiamſi priuſquam in illo apparere cœpiſſet, parvulus ex hac vitâ exiſſet; quia reatus ejuſdem mali, non quo reum malum eſt, ſed quo reum facit in quo eſt, ſicut generatione contrahitur, ita niſi generatione non ſolvitur.* Et eodem libro, circa medium epilogi: *Quamvis jam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, ſed quod reatu ſit primi hominis factum.* Et lib. VI. cap. V: *Tale porro ac tam magnum malum, quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, niſi & ejus vinculum in illâ, quæ fit in baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolveretur?* Et cap. VI: *Nos eam* (concupiſcentiam) *malam dicimus, & manere tamen in baptizatis, quamvis reatus ejus, non quo ipſa rea erat, (neque enim aliqua perſona eſt) ſed quo reum originaliter faciebat, fuerit remiſſus atque vacuatus.* Et cap. VIII: *Neque enim nulla eſt iniquitas, ſi in uno homine vel ſuperiora inferioribus turpiter ſerviant, vel inferiora ſuperioribus contumaciter rebellentur, etiamſi vincere non ſinantur.*

Ex hujuſcemodi locis multi inconſtantiæ arguunt Auguſtinum: quippe qui nunc hominem per concupiſcentiam reum fieri ſcribat, nunc verò reatum, non concupiſcentiæ, ſed tantùm primi lapſus, vel actualium peccatorum, quæ ipſi committimus, effectum eſſe velit. Sed nulla profectò, judicio noſtro, in Auguſtini verbis pugna eſt: interdum enim propriè loquitur, ac reatum reſpicit, quem concupiſcentia gignit ſecundùm ſe ipſam: interdum rationem habet reatus, quem habet aliunde, ſive à cauſſa, quæ eſt peccati primi imputatio, ſive ab affectu, qui ſunt actualia noſtra peccata. Ratione ſui, reatum nullum tribuit concupiſcentiæ: ut qui propriè competat actioni voluntariæ. Ita reus quis dicitur adulterii aut furti, quæ non committere in hominis fuit poteſtate. Sed nequaquam aliquis dicitur reus propter habitum, quem crebris actionibus malis acquiſivit. Ratione verò vel cauſſæ, vel effectus omnino concupiſcentia hominem mortis reum facit. Reatum ratione cauſſæ appello eum, quem ſibi concupiſcentia annexum habet ex cauſsâ ſui: quæ, uti diximus, eſt imputatio primi lapſus. Hæc enim omnes homines reatu involvit: unde Apoſtolus ad Rom. V. dicit, unius delicto reatum veniſſe in mundum. Concupiſcentia verò nunquam eſt abſque reatu iſto, niſi, quod in baptiſmo fit, gratiosè remittatur. Hoc igitur reſpectu, ipſi concupiſcentiæ reatum tribuere non dubitat Auguſtinus. Impropriè autem id fieri, quis non videt? Sane in Italia olim, qui pollices ſibi præcidiſſent, ne militarent; (quos joculanter *murcos* vocatos, ex quinctodecimo Ammiani diſcimus: ac *murcinarios* quoque dictos, videmur nobis ex vett. gloſſis colligere poſſe) hi rei quidem erant abſciſſi pollicis; at non quaſi peccatum ſit pollice carere, ſed quia peccatum fit, ne milites, pollicem præcidere. Hoc igitur eſt, quod reatum gignebat; non quod pollice eſſent abſciſſo. Quod ſi forte reatus adſcribatur huic pollicis defectui, non fit ratione defectus, ſed actus, qui defectum genuit. Similis hic ratio videtur. Nam concupiſcentiæ reatus adſcribitur, non quaſi ſecundùm ſe reatum mereatur, ſed quia originem ducit ex eo, quod reatum gignit; abſque quo, citra remiſſionem, concupiſcentia eſſe non poteſt. Poſſumus quoque alio idem argumento comprobare. Habitus vitioſi, uti propenſum eſſe ad furta vel adulteria, propriè ac ſecundùm ſe non reddunt hominem reum coram principe aut magiſtratu; quanquam vitia hæc omnibus bonis ſint exoſa: ſed propriè actus vitioſi, quibus habitum quis acquiſivit, reatum homini adferunt. Similiter igitur non eo quis reatum habet, quia concupiſcentiam habet; ſed quia illud habet quod concupiſcentiam gignit. Nec obſtat, quòd infantibus in baptiſmo reatus concupiſcentiæ dicitur remitti. Nam συγχυλῶς ſic loquuntur veteres, quia concupiſcentia ex reatu eſt, nec citra gratiam à reatu poteſt ſeparari. Nec tantùm ratione cauſſæ, ſed etiam ratione effectus, concupiſcentiæ tribui reatus poteſt. Siquidem concupiſcentia gignit peccata actualia, quibus quis reatus ſe vinculo arctius conſtringit, etſi primi delicti reatus in baptiſmo ſit remiſſus, novum ſibi reatum inducit. Quare in adultis, hoc quoque reſpectu, rectè concupiſcentiæ reatus dicitur; quatenus nempe operatur ea, quæ reatum homini adferant.

Ut intelligatur, num peccatum originale ὁμωνύμως dicatur peccatum, qua ratione homo pictus dicitur homo, an συνωνύμως, ut nempe peccatum originale & actuale ſint duæ peccati ſpecies ἀντιδιῃρημέναι: ante omnia videndum eſt, in quo vera peccati ratio conſiſtat. Id verò diſcimus ex 1 Joh. III, 4. ubi dicitur, peccatum eſſe ἀνομίαν. Quo ſignificatur, id eſſe deflexionem ſive aberrationem à lege æternâ, quæ eſt voluntas Dei in verbo nobis revelata. Idem vult Auguſtinus ad Simpl. lib. I. q. 2. ubi *peccatum* definitur, *hominis inordinatio & perverſitas, id eſt, à præſtantiore conditore averſio, & ad condita inferiora converſio.* Atque hinc vulgo dicitur peccatum in duobus conſiſtere, in eo quòd homo ſe avertit à Deo, qui ſummum eſt & incommutabile bonum, & eo quòd indebite ſe convertit ad creaturas: quamquam hoc cùm fit, etiam à Deo ſe homo avertit, non quaſi habeat intentionem ejus rei actualem, ſed virtualem, quia ex peccato quâcumque de cauſsâ ſuſcepto conſequitur averſio à Deo, & offenſio ejus, utut homo id ſibi non proponat. Nunc autem ex Adami peccato, poſtquam actus iſte tranſiit, relictus eſt in eo effectus habitualis à Deo averſionis, & inordinatæ converſionis ad res creatas: qui etſi perſonalis fuit, quatenus in Adamo hæſit, tamen factus eſt naturalis, quatenus ad poſteros ejus cum naturâ tranſiit.

Dicet fortaſſe aliquis, neutiquam ſatis agnoſci gravitatem peccati originalis, niſi fateamur, hominem etiam per concupiſcentiam novum acquirere reatum: atque ita (quemadmodum loquuntur aliqui) bis hominem reum fieri per hoc peccatum. Sed profectò qui negant, concupiſcentiam ſecundùm ſe reatum adferre: non hoc agunt, ut ejus imminuant fœditatem: ſed exiſtimant, malitiam ejus δυνάμει includi in peccato primo, eoque hominem peccando in Adamo non eo tantùm mortis reum fieri, quia ſimpliciter egerit rem à Deo prohibitam, ut ſecundùm ſe conſideratur; verùm etiam, quia actum ejuſmodi commiſerit, qui ſimul alteram calamitatem importet. Exemplo hoc illuſtremus. Eſto quiſpiam, qui, hoſte aureos pollicente montes, perfide ei vendat commiſſum ſibi caſtellum, à quo ſalus omnis oppidi propinqui pendeat. Peccarit ille perfidiâ ſuâ, licet nihil inde detrimenti vicinum oppidum capere poſſit. Quanto autem gravior illius culpa erit, ſi ex caſtelli amiſſione neceſſariò malum alterum conſequatur! Et quis dubitet, quin hac propter gravius ſit plectendus? Non tamen iccirco κυρίως loquendo, geminum illius delictum eſt, ſed ſimplex: quia amiſſio quidem oppidi perfidiæ illius tribui debet; verùm quicquid hic culpæ eſt, hoc in priori actu præceſſit, qui ſimul cauſſa fuit damni conſecuti. Sanè ſi proditor iſte exquiſitiſſimis tormentis ſubjiciatur, populari quidem ſermonis genere dici ſolet, duplo nomine pœnas luere, quia & caſtellum & oppidum vicinum perditum iverit: ſed tamen, ſi curatè loquendum, dici potius debeat, uno hoc nomine torqueri, quòd vendiderit caſtellum, quæ res & in ſe mala erat, & damnum ſecum alterum trahebat. Quocirca ſic ſtatuendum videtur, reatum tribui concupiſcentiæ non ſecundùm ſe, ſed ratione peccati primi, quod concupiſcentiam genuit, & illius,

quod

quod concupiſcentiam patit. Quod ſi eſt, neutiquam ex eo, quòd ab Auguſtino concupiſcentiæ tribuitur reatus, conſequitur ex ejus ſententiâ, concupiſcentiam eſſe peccatum ſtrictè dictum.

Ut igitur veſtigia mea legam, ſic concludo: Peccatum originale eſſe peccatum propriè & preſse dictum, ſi per illud intelligatur peccatum primum, quod imputatione eſt noſtrum: vel ſaltem unà cum naturæ hoc vitio primum peccatum, ut cauſſam cum effectu, comprehendamus. Sin ſolum naturæ vitium, ſive carentiam originalis juſtitiæ, & inde fluentem averſionem à Deo, atque hinc emanantem converſionem inordinatam ad res caducas intelligamus: tum propriè quidem, ſed laxè peccatum fore, quia eſt vitium animæ cum lege creationis pugnans, saluti noſtræ obluctans, & ex naturâ ſuâ connexum habens reatum mortis æternæ. Attamen peccatum preſsè dictum non eſſe, quia ſecundùm ſe voluntarium non eſt.

Thesis III.

Etiam ab aliquibus diſputatur, utrùm ipſa mater Domini in peccato originali fuerit concepta. De quo inter monachos ordinis Prædicatorum, & Minorum ſeu Franciſcanorum, gravis & diutina concertatio fuit. Sed primis quatuor, & ultra ſeculis, etſi inter Patres invenirentur, qui docentibus aliis, Mariam etiam actualibus delictis obnoxiam fuiſſe, aſſenſum ſuum accommodare non auderent: tamen in originali peccato eam & conceptam & natam eſſe credebant, qui cunque crederent peccatum originale. Paullatim verò inter hæc diſtingui cœpit, ut in peccato quidem concepta, ſed ante nativitatem ab eo mundata putaretur. Bernardi primùm ætate immaculata etiam conceptio defenſa, & feſtum in ejus honorem, ſed privatâ autoritate, celebratum fuit. Poſtea ſententia hæc in Scholas invecta eſt à Joanne Scoto. Eam denique comprobavit concilium Baſileenſe: quod niſi Eugenius (in cujus depoſitionem concilium illud conſenſerat) improbaſſet, jam pro fidei dogmate in Romanâ Eccleſiâ haberetur. Sed Sixtus IV (cujus ſententiam etiam amplexum fuit concilium Tridentinum) feſtum quidem conceptionis Mariæ coli præcepit, dogma verò immaculatæ conceptionis inter ea retulit quæ piè crederentur, nec cum hæreſios notâ negarentur, quia neutrum eſſet ab Romanâ Eccleſiâ deciſum.

ANtiquior opinio eſt eorum, qui Mariam ſine originali peccato natam, quàm qui ſine eo conceptam arbitrantur: quemadmodum & feſtum Nativitatis prius fuit quàm Conceptionis. Prius feſtum quando cœperit, obſcurius eſt. Bellarminus jam Gregorii Magni ætate obtinuiſſe colligit ex Antiphonario ejus: quod ejus meminit *a*. Sed multa poſteriorum temporum feſta ei eſſe ſuis locis à junioribus inſerta, & res clamat, & Pamelius in Liturgicis agnoſcit. Præterea citat Bellarminus librum Hildephonſi Toletani de virginitate & parturitione Mariæ. Is autem vixit annis poſt Gregorium Magnum ſexaginta. Ejus verba etiam adducit Coccius in Theſauro ſuo. Sed ne is quidem putavit, Mariam ſine originali peccato natam eſſe. Quod ut pateat omnibus, locum totum adſcribam, eumque mendis aliquot & inſigni gloſſemate liberabo. Vulgo quidem ſic legitur, tam in ea edit. quam Feuardentius edidit, quàm in bibliothecâ Patrum *b*: *Beata Maria licet ipſa de carne peccati ſit nata & procreata,* IPSAQUE *quamvis* CARO PECCATI *fuerit: non tunc jam ex præveniente Spiritus Sancti gratiâ ab angelo præ omnibus mulieribus benedicta vocatur, Spiritus S. ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Pro *non tunc* lego, *non minus tunc.* Quia ſententia eſt, etſi Mariæ caro eſſet originali peccato inquinata, nihilominus benedictam ab angelo vocari, non quidem ratione originis, cùm & ipſa fuerit caro peccati, ſed ratione ſpiritus ſupervenientis, ex quo conceptura eſſet Salvatorem. Sequitur deinde: *Alioquin ſi non eodem Spiritu ſanctificata eſt & emundata, quomodo ejus caro, non caro peccati fuit?* Lego, *quomodo Chriſti caro.* Nec enim Mariæ carnem (quam peccati carnem eſſe jam faſſus erat hic ſcriptor) ſed Chriſti carnem peccati carnem futuram dicit, niſi Spiritus S. in Chriſti conceptione carnem virginis ſanctificaſſet & emundaſſet. Itaque continuò ſubjungit: *Et ſi caro ejus* (Chriſti) *de maſsâ primæ prævaricationis venit, quomodo Chriſtus verbum caro ſine peccato fuit, qui de carne peccati carnem aſſumſit? Niſi quia verbum, quod caro factum eſt, eam primum obumbravit, in quam Spiritus S. ſupervenit, & virtus altiſſimi totam eam poſſedit? Propterea verè caro ejus jam non caro peccati fuit, in quâ Deus totum infudit, & verbum, quod caro factum eſt, ſine peccato ad nos venit. Qui jure non ſolum legem naturæ inviolatæ naſcendo non tenuit, vere nec legem originis, quam haberem ſemina, ſi mandatum ſervaſſet omnium Eva in paradiſo.* Ubi lego, *verum nec legem.* Non ſolùm, inquit, natus eſt ſine peccato, ſed etiam partus ejus ſine dolore fuit: quippe qui ut clauſo utero eſt conceptus, ita clauſo utero eſt natus. Hoc enim antè docuerat ſcriptor iſte, qui etiam Virginitatem Mariæ negari ab illis ait, quotquot eam, ut reliquæ mulieres, peperiſſe arbitrantur. Poſt iſta continuò ſequuntur ea, quæ prioribus è diametro adverſantur, eoque à junioribus adjecta eſſe pro certo habemus: *Alias autem quomodo, Spiritu S. eam replente, non ſine peccato originali fuit, cujus etiam nativitas glorioſa Catholicâ in omni Eccleſiâ Chriſti ab omnibus felix & beata prædicatur? Enimverò ſi non beata eſſet & glorioſa, nequaquam tam feſtiva celebraretur ubique ab univerſis. Sed quia tam ſolemniter colitur, conſtat ex authoritate Eccleſiæ, quod nullis quando nata eſt ſubjacuit delictis, nec contraxit in utero ſanctificata originale peccatum. Unde etſi Jeremiæ dies, atque Job, maledicta pronunciatur, dies inquam nativitatis eorum, tamen dies, quando inchoata eſt felix Mariæ nativitas, beata pronunciatur, & colitur religioſè ſatis. Quodſi in peccato eſſet, jure maledicta diceretur, & gemebunda potius quàm benedicta, quando nunciatum eſt patri ejus, quod nata eſſet in ſeculo. nunc autem quia univerſam benedictione ſuâ illuſtrat Eccleſiam, non immeritò ſanctificata in Spiritu Sancto colitur veneranda. Nullius igitur nativitas celebratur in mundo, niſi Chriſti, & ejus, atque beati Ioannis. Ioannes autem quia & ipſe in utero ſanctificatus legitur: ſic & beata virgo Maria, niſi in utero matris ſanctificata eſſet, minime ejus nativitas colenda eſſet. Nunc autem, quia ex authoritate totius Eccleſiæ veneratur, conſtat, eam ab omni originali peccato immunem fuiſſe, per quam non ſolum maledicto matris Evæ ſoluta eſt, verumetiam & benedictio omnibus condonatur. Quodſi præclara ſacratiſſimæ Virginis nativitas univerſaliter tam ſancta, & tam glorioſa jure colitur & veneratur; quanto magis ipſa, quando ab angelo jam gratiâ plena officioſiſſime ſalutatur? Nam cum dicit ei, Ave, cæleſte venerationis obſequium exhibet. cum autem dicit, Gratiâ plena, de integro jam excluſam oſtendit, & reſtitutam gratiam declarat. Cum dicit; Benedicta tu, fructum benedictionis demonſtrat.* Hæc omnia è diametro adverſantur menti Hildephonſi, qui Mariam carnem peccati habere, hoc eſt in peccato originali conceptam & natam eſſe dixerat, ſed Chriſtum in eo conceptum vel natum negarat, atque ejus privilegii hanc attulerat cauſſam, quòd Spiritus Sanctus, juxta nuncium Angelicum, inumbrarit Mariam, atque ita carnem, ex quâ Chriſtus conceptus fuit, ſanctificârit & mundarit: abſque quo eſſet, etiam Chriſti carnem fore peccati carnem teſtabatur. Nempe hæc opinio cùm poſterioribus ſeculis diſpliceret, fuit aliquis, qui adverſus eam diſputaret, & iſtius ſcriptoris ſententiam eo refellere conaretur, quia Nativitas Mariæ ſuis temporibus celebraretur: quod argumentum ad nauſeam inculcat dictione iſtiuſmodi, quæ ab

a P. 148. edit. Col. quam Pamelius edidit.

b Col. 681. T. 9. bibl. Pp. ed. 2.

ab illâ veri ſcriptoris non parum recedat. Iſtius igitur cenſura prius ad oram adſcripta poſtea in textum irrepſit. Hoc enim credere malo, quam ut iſta inſeruerit Fenardentius, qui, arbitror, ſi fucum nobis facere voluiſſet, ingenioſius hoc feciſſet. Nunc aperta in eo ſcriptore eſt *ἀντιλογία*, & dictio planè diſſimilis. Satis igitur liquet, Hildephonſum crediſiſſe, Mariam natam eſſe in originali peccato: de Feſto verò Nativitatis ex verbis allatis probari nihil poſſe. Sed illius Petri Damiani Ravennatis monachi, cujus antea meminimus, tres in feſtum hoc ſermones exſtant apud Aloyſium & ex eo apud Surium T. v. hiſtoriæ ſanctorum. Quare ejus ætate, hoc eſt anno l.x. poſt milleſimum Nativitatis, feſtum illud celebratum fuiſſe negari non poteſt. At Conceptionis feſtum eo recentius eſt. Tritthemius tamen ſcripſit, jam ante annos nongentos in Hiſpaniis celebrari ſolere. Verba Tritthemii ſunt: *Cum beatiſſimus ille Præſul Hildephonſus librum de Virginitate puriſſimæ Dei genitricis Mariæ ad finem uſque compleſſet, cum omni ſtudio, quo poterat, ſemper devotiſſime ſervire ſolebat: apparuit ei Domina mundi ſacratiſſima, ipſum librum habens in manibus, & gratias agens illi pro tali ſervitio: quod ſibi gratiſſimum eſſe adfirmabat. Ille verò cupiens eam altius honorare, conſtituit, ut celebraretur ſolemnitas ejus ſingulis annis, octavâ die ante natalem Domini: quæ ſolemnitas jam obtinuit, ut per univerſam fidelium Eccleſiam in honorem puriſſimæ Conceptionis ejus celebretur* vi. *Id. Decemb. Unde rurſum ei B. Dei genitrix apparens, veſtimentum ſacerdotale, quod nos albam vocamus, & cathedram illi attulit: de quibus multa miranda & glorioſa narrantur.* Sed Tritthemio (qui hujus narrationis idoneos laudare debuerat autores) eo minùs fidei habemus, quia is ne ætatem quidem Hildephonſi cognitam habuit; ut quem inter Arnobium & Lactantium collocet medium; ſpiſſo ſanè errore. Et quid multis opus? quando Bernardi verbis inferius planum fiet, hujus demum ætate, hoc eſt poſt annum milleſimum centeſimum irrepſiſſe opinionem de immaculatâ conceptione Mariæ, feſtumque ejus nominis, ſed privatâ duntaxat autoritate, coli cœpiſſe. Huic ſe opinioni & feſto novo oppoſuit Bernardus, qui eam ſine originali culpâ natam, at non conceptam arbitrabatur. Sententiam Bernardi ſecutus etiam fuit Petrus Lombardus *a* circa annum cIↄ cl. Lombardum proximo ſeſquiſeculo defenderunt Scholaſtici, uti alios inter Thomas Aquinas & S. Bonaventura *b*, circa annum cIↄ ccLx. Primus verò è doctoribus, vel inter primos, ut veriſſimè teſtatur Cajetanus *c*, opinionem de immaculatâ Mariæ conceptione in Scholas introduxit Scotus *d*; ſed timidè: quod accidit circa annum cIↄccc. Scotum defendêre Petrus Aureolus & Scoti diſcipulus Franciſcus Maironis, item, qui anno vixit cIↄcccl, Thomas de Argentina. Magnam mox huic opinioni autoritatem revelationibus ſuis conciliavit S. Brigitta *e* circa annum cIↄcccLx. Tandem ita invaluit, ut eam determinaret, & (ut loquuntur) ſub plumbo publicaret concilium Baſileenſe, quod anno contigit cIↄccccxxxix. Ejus hæc verba ſeſſ. xxxvi: *Nos diligenter inſpectis auctoritatibus & rationibus, aliiſque plurimis ſuper hac re viſis, & maturâ conſideratione penſatis, doctrinam illam diſſerentem, glorioſam virginem Dei genitricem Mariam, præveniente & operante divini numinis gratiâ ſingulari, nunquam actualiter ſubjacuiſſe originali peccato, ſed immunem ſemper fuiſſe ab omni originali & actuali culpâ, ſanctamque & immaculatam, tanquam piam & conſonam cultui Eccleſiaſtico, fidei Catholicæ, rectæ rationi, & ſacræ Scripturæ, ab omnibus Catholicis approbandam fore definimus & declaramus, nullique de cætero, decreto licitum eſſe in contrarium prædicare & docere.*

a Lib. 3. Sent. diſt. 3.
b In 3. diſt. 3.
c Lib. de conceptione B. virginis, c. 5.
d In 3. diſt. 3. 4. 5.
e Lib. v. Revelat. cap. ult. & lib. vi. cap. 49.

At poſt hoc concilium multo etiam hæc ſententia pervulgatior fuit. Unde Petrus Apollonius Collatius (qui anno MCCCCLXXX, hoc eſt, quadraginta poſt id concilium annis vixit) in Faſtis de nativitate glorioſæ virginis ſic cecinit:

Salve virgo parens, labes quam nulla vetuſti
Per tot ducta gradus criminis implicuit.
Quippe hominum rerumque ſator, tam longa retexens
Fata, tibi numeros inſtulit ante ſuos.
Te, dum conſiperis, culpa quicunque negarit
Immunem, brutis nil ſapit ille magis:
Huic aut vipereo meus eſt infecta veneno,
Aut illum teter ſpiritus exagitat.

Talium judiciorum, apud ejus & proximi ævi ſcriptores, numerum inire ſit perdifficile. Cur verò hi omnes ſic ſenſerint, oſtendit Richardus de S. Victore (qui anno vixit MCXL.) de Emmanuele lib. II. cap. xxvi. *Niſi Maria*, inquit, *ab omni vitiorum contagione penitus purgata fuiſſet; Deum Dei filium generare non poſſet. Ut enim virgo conciperet, virgo pareret, ſummâ ſanctitate, ſummâ puritate opus habebat.* Et Hieronymus Vida, hymno magnæ Matri Virgini:

Sola malo exorta es, veterique impervia noxa,
Seu tua te genitrix intactam & prorſus avita
Secretam macula gravidâ concepit in alvo,
Seu ſimul atque utero concreta es, cœlicolûm Rex
Communem exemit labem, puramque reliquit;
Ne tum exoriens purâ dilapſus ab æthrâ
Parte olim fœtus foret inſincerus ab ulla,
Nec priſcam traheret materno à ſanguine labem.

Alias etiam cauſſas adfert Baptiſta Mantuanus lib. I. Parthenices. Ubi cùm duplicem commemoraſſet ſententiam; unam eorum, qui ſine originali peccato Mariam negant conceptam; alteram illorum, qui adverſam ſententiam tuentur; hæc de priori ſubjungit:

Sed prior, ut nobis æquum ſentire videtur,
Dignior eſt, & grata magis nato atque parenti.
Nam legi aſſurgens Mariæ decus addit, opuſque
Maternâ dignum attribuit pietate Tonanti.
Adde quod & multis fert adjumenta, fidemque
Roborat infirmam: nam nec veniſſe ſub alvum
Sorde laborantem tali ſublimia cœli
Numina, nonnulli ingenio præſtante putarunt.
Relligio major, pietas animoſior iſtam,
Conſummata fides, longumque peritia fecit.

Et ſanè his ſimilibuſque de cauſſis aliquando amplexus quoque eandem Lutherus fuit. cujus iſta ſunt verba in Euangelium de conceptione Mariæ: *Dignum & juſtum erat, Mariæ perſonam ab originali peccato præſervari, de quâ Chriſtus ſumturus erat carnem, quæ omnia peccata ſuperaret.* Et ibidem: *Mariæ conceptio piè creditur ſine originali peccato facta eſſe, ut ſcilicet in ipſâ animæ infuſione, unà etiam ab originali peccato purificata fuerit, divinis dotibus redimita, ad accipiendam ſanctam animam, à Deo ipſo infuſam. Atque ita in primo momento cum vivere inciperet, omnis peccati expers erat.*

Ex his, quæ juniorum fuerit ſententia, ſatis cognoſci poteſt. Rectène autem, an ſecus ſic ſenſerint, non moltùm adeo ad præſens facit inſtitutum, quando illi ipſi, qui Mariam ſine originali peccato conceptam prædicant, id factum docent ſingularis gratiæ privilegio, hominemque naturâ à peccato haut naſci immunem confitentur. Interim ſcire attinet, primorum hoc ſeculorum judicium fuiſſe, ab communi illâ lege eorum, qui de ſemine viri naſcentes genitalium ſordium conditionem trahunt, nec Mariam excipi debere, cùm nuſquam eam ſacra excipiat ſcriptura: ut quæ non ei, quæ de ſemine viri, ſed qui de Spiritu Sancto concipitur, hoc tribuat privilegium: quæque Chriſtum tradat ejus fuiſſe ſervatorem. unde colligitur, redemtionis eguiſſe: quæ redemtio non niſi peccatorum eſſe poteſt, ut rectè Zoſimus agnoſcit apud Auguſtinum epiſt. CLVII. ad Optatum: *Nullus*, inquit, *niſi qui peccati ſervus eſt, liber efficitur, nec redemtus dici poteſt, niſi qui verè per peccatum fuerit ante*

 capti-

captivus, ſicut ſcriptum eſt, Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis.

Hæc ut magis pateant, adferemus aliquot antiquorum loca, quibus aperte docent, ſolum Chriſtum à peccato originali fuiſſe immunem. Orig. ſive alius homil. XII. in Levit. *Omnis homo in patre & in matre pollutus eſt: ſolus vero Jeſus, Dominus meus, in hac generatione mundus ingreſſus eſt, in matre non eſt pollutus.* Et mox: *Sic ergo ſolus eſt hic ſacerdos magnus, qui neque in patre pollutus ſit, neque in matre.* Ambroſius in Jeſaiam: *Servatum eſt igitur, ut ex viro & muliere, id eſt, per illam corporum commixtionem, nemo videatur expers eſſe delicti: qui autem expers eſt delicti, expers eſt etiam hujuſmodi conceptionis.* Citat Auguſtinus lib. IV. ad Bonifacium. Similiter Baſilius de Pœnitentia a: Ἀνθρώπων οὐδεὶς ἀναμάρτητος. ἑνὶ γὰρ μαρτυρεῖται, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε. *Nemo hominum ſine peccato eſt. Nam uni* (Chriſto) *hoc teſtimonii datur, quod peccatum non fecerit.* Item Euſebius Emiſſenus, qui (ut quidem Cajetanus citat) homil. II. de natali Domini ait: *A peccati originalis nexu* b *nullus immunis exſtit, nec ipſa genitrix redemtoris.* Et B. Auguſtinus Tom. VII. de perfectione juſtitiæ prope finem: *Quiſquis ergò fuiſſe vel eſſe in hac vitâ aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto uno mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuerit remiſſio peccatorum, contrarius eſt divinæ ſcripturæ, ubi Apoſtolus ait: Per unum hominem peccatum intravit in mundum.* Bellarminus lib. IV. de amiſſ. grat cap XVI. reſpondet, Mariæ fuiſſe neceſſariam remiſſionem peccatorum, non quæ commiſerat, ſed quæ fuerat commiſſura, niſi gratia Dei fuiſſet præventa. Sed quid hoc aliud eſt, quam dicere, ei aliquid remiſſum, à qua nihil mali commiſſum: remiſſum ei peccatum, quod ab eâ non peccatum? Similis eſt ejuſdem Auguſtini locus T. VII. lib. V. adversùs Julianum cap. IX. *Si ſine dubio caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati: quid reſtat ut intelligamus,* NISI *eâ exceptâ* OMNEM *reliquam humanam carnem eſſe peccati? & hinc apparet, illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi noluit, feciſſe in genere humano propaginem mali: quia Mariæ corpus, quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit. Cæterum corpus Chriſti inde dictum eſſe in ſimilitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati eſt, quiſquis negat, & carnem Chriſti ita carni comparat naſcentium hominum cæterorum, ut aſſerat, utramque eſſe puritatis æqualis, deteſtandus hæreticus invenitur.* Fulgentius de Fide ad Petrum cap. XXIII: *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortique ſubjectum, & ob hoc naturâ filium iræ naſci.* Procopius Gazæus in Numeros fol. CCCXXXVII. *Quantumvis ſanctum ſe Deo proponere conetur aliquis, peccati tamen ſortem vitare propter imbecillitatem naturæ conjunctam nequit. Has enim primas ſolus habet Chriſtus, qui dicit, Princeps hujus mundi venit, & in me non quicquam inveniet.* Item Bernardus epiſt. CLXXIV. ad Canonicos Lugdunenſes, quos objurgat, quòd contra Eccleſiæ morem celebrarent feſtum immaculatæ conceptionis Virginis Mariæ: *Miramur,* inquit, *quod viſum fuerit hoc tempore quibuſdam veſtrûm, voluiſſe mutare colorem optimum novam inducendo celebritatem, quam ritus Eccleſiæ neſcit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio.* Et poſt aliquammulta dicit, nativitatem quidem Mariæ ſanctam eſſe, quia eam ab utero ſanctificarit Deus; at ejus conceptionem nequaquam eſſe immaculatam: *Si,* inquit, *ante conceptum ſui ſanctificari minimè potuit, quoniam non erat: ſed nec in ipſo quidem conceptu propter peccatum, quod inerat: reſtat ut poſt conceptum in utero jam exiſtens ſanctificationem accepiſſe credatur: quæ, excluſo peccato, ſanctam fecerit nativitatem, non tamen & conceptionem. Quamobrem etſi quibus vel paucis filiorum hominum datum eſt cum ſanctitate naſci, non tamen & concipi: ut uni ſanè ſervaretur ſancti prærogativa conceptus, qui omnes ſanctificaret, ſoluſque abſque peccato veniens, purgationem faceret peccatorum. Solus itaque Dominus Jeſus de Spiritu S. conceptus, quia ſolus & ante conceptum ſanctus. Quo excepto, de cætero univerſos reſpexit ex Adam natos, quod unus humiliter de ſemet ipſo ac veraciter confitetur: In iniquitatibus, inquiens, conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Paullo pòſt addit: *Et ante quidem apud aliquos errorem comperceram: ſed diſſimulabam, parcens devotioni, quæ de ſimplici corde ex amore Virginis veniebat. Verum apud ſapientes, atque in famoſa nobilique Eccleſiâ, & cujus ſpecialiter filius ſum, ſuperſtitione deprehenſâ, neſcio an ſine gravi offenſâ etiam veſtrûm omnium diſſimulare potuerim.* Ex quibus clarè cognoſcimus, eccleſiam, Bernardi tempore, non crediſſe immaculatam Mariæ conceptionem: nec feſtum conceptionis, ſed nativitatis ejus celebraſſe. Floruit autem is circa annum MCXXX. At eo paullo antiquior Anſelmus Cantuarienſis (qui obiit anno MCVI) Mariam non tantùm conceptam, ſed etiam in originali peccato natam ſcribit. Locus eſt lib. I. Cur Deus homo cap XVIII: *Natura tota, quæ erat in parentibus primis, tota in illis victa eſt ut peccaret, excepto illo ſolo homine, quem Deus, ſicut ſine viri ſemine de Virgine facere ſcivit, ſic à peccato Adæ ſecernere voluit.* Idem lib. II. cur Deus ſit homo cap. XVI: *De maſſâ peccatrice & humano genere, quod totum infectum erat peccato, hominem ſine peccato, quaſi azymum de fermentato, Deus aſſumpſit. Nam licet ipſa hominis ejuſdem conceptio ſit munda, & abſque carnalis delectationis peccato; virgo tamen ipſa, unde aſſumtus eſt, eſt in iniquitatibus concepta, & in peccatis concepit eam mater ejus, & cum originali peccato* NATA *eſt, quia & ipſa in Adamo peccavit, in quo omnes peccaverunt.* Bellarminus lib. IV. de amiſſ. grat. cap. XVI. reſpondet, duplicem eſſe hominis conceptionem; duplicem item nativitatem. Primam conceptionem eſſe, cùm primùm fœtus in utero matris exiſtere incipit, quamvis informis, atque animæ expers. Alteram eſſe, cùm anima corpori inſpiratur. Anſelmum autem (uti & Bernardum) loqui cenſet de conceptione primâ, ſive de conceptione ſeminis; non de conceptione ſecundâ, ſive de animatione. Ex his autem colligit, quatenus B. virgo in lumbis Adæ fuit, ac ſemine prognata eſt immundo, conceptionem ejus fuiſſe ſimilem conceptioni aliorum: at fuiſſe diſſimilem, quatenus anima ejus in primo inſtanti creationis & infuſionis in corpus à peccato originali gratioſè fuit liberata. Itidem duplicem facit nativitatem, primam & ſecundam: primam fieri ait in utero, alteram ex utero. Anſelmum dicit loqui de primâ nativitate: h. e. de fœtus formatione. Sed hæc, ut nobis quidem videtur, ſunt humani ingenii commenta, meraque κενοφωνία. Nec enim aliter conceptionis & nativitatis vocabula uſurpat Anſelmus; quam uti exiſtimavit propheta David, cùm ſe in peccatis conceptum ac natum eſſe ait. Quippe illo ipſo prophetæ teſtimonio probat ibidem Anſelmus, Mariam quoque in peccatis conceptam natamque. Objiciunt locum è comment. in cap. V. poſterioris ad Corinth. ubi ait, *Omnes mortui ſunt in peccatis, nemine prorſus excepto,* a *demtâ matre Dei, ſive originalibus, ſive etiam voluntate additis.* Sed ſi commentarii iſti in epiſtolas Paulinas Anſelmi eſſent; meminiſſet eorum Edmerus Anſelmi convictor, qui ejus vitam ſcripſit, ac etiam minuta quæque illius opuſcula recenſet. In veteribus libris (quos ſecuta eſt editio Pariſienſis anni MDXLIV.) tribuuntur Herveo Natali, Britoni: qui integris duobus ſeculis poſt Anſelmum vixit, puta circa annum MCCCXX. Objiciunt etiam locum è libro de conceptu virginali cap. XVIII. ubi ait: *Decens erat, ut ea puritate, quâ major ſub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret.* Verùm loquitur Anſelmus de puritate vitæ, non originis. Actualis inquam peccati beatam Virginem expertem eſſe judicavit: quod minimè mirandum, quando & multi eo antiquiores idem ſenſerunt: etiam ante annos octingentos Elias Cretenſis in orat. IV. Nazianzeni; ubi ait, *Dei genitrix, ne ſordidis quidem*

a Gr. pag. 241. Lat. p. 227.

b In codd. ex uſu malâ fide, judicio meo, editum eſt, per ſe non eſt immunis. Nam proxime ſic Mariam alloquitur: Profundendum pro mundi vitâ ſanguinem de corpore tuo accepit: ac de te ſumſit, quod etiam pro te ſolvat. Quæ verba oſtendunt, ex mente Emiſſeni, vel quiſquis homilias iſtas ſcripſit, (nam Emiſſeni non eſſe, ubivis certum eſt) Mariam non fuiſſe expertem peccati originalis.

a Rainoldus lib. I. de idololat. cap. 3. §. 6. cenſet, illa verba, demta matre Dei, ab alio eſſe adjecta. Nos gloſſema eſſe negamus, ſed dicimus, librum eum non eſſe Anſelmi.

quidem cogitationibus, unquam inquinata eſt. Et Latini hoc ipſo vetuſtiores: uti Ambroſius ad Pſalm. CXVIII. ſermone XXII. ubi ultimum ejus Pſalmi verſum enarrans, ait, Mariam fuiſſe *integram ab omni labe peccati.* Imò Auguſtinus ipſe T. VII. lib. de naturâ & gratia cap. XXXVI: *Excepta*, inquit, *ſanctâ virgine Mariâ; de qua, propter honorem Domini, nullam prorſus, cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.* Etiam ſic interpretari poſſis illud Cypriani, vel potiùs incerti ſcriptoris, Auguſtino ipſo recentioris, libro de Cardinalibus Chriſti operibus; ſerm. de Nativitate: *Spiritu S. obumbrante, incendium originale extinctum eſt; ideoque innoxiam affligi non decuit; nec ſuſtinebat juſtitia, ut illud vas electionis communibus laſſaretur injuriis, quoniam plurimùm à ceteris differens, naturâ communicabat, non culpâ.* Quamquam & videri poſſit, tantummodo hoc velle, eam, utut natura ſimilis eſſet ceteris mulieribus, in eo tamen differre, quòd Spiritu S. gravidata Servatorem conceperit ſine culpâ. Quæſtio enim erat, cur Maria non fuerit in Chriſti partu communibus laſſata injuriis: reſpondet, hoc eo factum, quia innoxia fuerit Chriſti conceptio. Similiter dixerat idem paullo antè: *Nec locus ibi erat lavacris, quæ ſolent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ injuria matrem Domini læſerat, quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate.*

Ex his liquet, utut recentiores Mariam in originali peccato conceptam negent; antiquos tamen id aſſeruiſſe. Quemadmodum etiam agnoſcit Biel. in III. ſentent. diſt. III. quæſt I. art. II. ubi multos veterum laudat ſententiæ ſuæ ſuffragatores: alios inter Fulgentium de Fide Patrum cap. XXIII. quem ille putabat eſſe Auguſtinum. Item Melchior Canus lib VII. Loc. Theol. c. I. num. I: *Ex hoc*, inquit, *loco* (Rom. v. in quo omnes peccaverunt) *Sancti* OMNES *uno ore aſſeveraruut, B. Virginem in peccato originali conceptam fuiſſe, Chryſoſtomus, Euſebius, Remigius, Ambroſius, Auguſtinus, Bernardus, Beda, Anſelmus, Erardus martyr, S. Antoninus, D. Bonaventura*, &c. Imò nec negare hoc audet Baptiſta Mantuanus, etſi ipſe in hoc à juniorum, quam veterum partibus ſtare maluit. Nam lib I. Parthen. cùm docuiſſet, Mariam ſine originali peccato eſſe conceptam, ſcribit in hunc modum:

Sunt tamen audentes contrà ſentire. nec illos
Incuſamus. habent quo ſe tueantur: & OLIM
ISTA HOMINUM COMMUNIS ERAT *ſententia: verùm*
JAM SENIO EXANGUI FRIGENS *ſua robora ſenſim*
Perdit, & AMISSA JAM MAJESTATE, *recedit*
Sponte ſuâ, ceditque novo Latonea Phœbo.

Similiter ſcribit Deſiderius Eraſmus in Reſponſione ad Albertum Pium: *Quod ad originis peccatum attinet*, OMNES VETUSTI SOLUM CHRISTUM *eximunt ab omni peccato: nec hodie deſunt, qui in templis ſuis publice doceant, ſacratiſſimam virginem non fuiſſe immunem à peccato originis; cum ego contrarium ſentiam in libris meis.*

Minimè verò prætereundum videtur, quod Sextus Pontifex in eâ conſtitutione, quæ incipit, *Grave nimis*, diſertis verbis pronunciat, nondum eſſe quæſtionem iſtam de conceptione B. virginis ab Eccleſia Romana & Apoſtolicâ ſede definitam, & ideo pœnam excommunicationis ſtatuit in eos, qui alterutram ſententiam, ut hæreticam, damnare audent. Ejuſdemque eſt farinæ, quod Concilium quoque Tridentinum Seſſ. VI. can. XXIII. permittit opinandi libertatem circa hanc quæſtionem. Quorum utrumque agnoſcit Bellarminus loco antè allegato. At interea fatetur idem, non ſolùm Alexandrum VI, Julium II, & Leonem X, ordinem quendam in honorem immaculatæ conceptionis inſtitutum confirmaſſe & privilegiis ornaſſe: verùm etiam totum ferè orbem Chriſtianum celebrare feſtum immaculatæ conceptionis. Atqui ſi hoc ſolùm probabile, non verò certum eſt, cur Pontifex ordinem religioſum inſtituit in honorem rei incertæ? cur feſtum diem celebrari jubet, ſi de rei veritate nondum conſtat? Plura qui hac de controverſiâ legere volet, adeat è Pontificiis Cajetanum lib. de Conceptione, Conſalvum Durantum notis ad Revelationes Brigittæ lib. I. cap. XXXIII. num. 2. pag. 54. lib. III. cap. VIII. num. I. pag. 160. lib. III. cap. XLIX. pag. 471. Item è noſtris Joannem Gerardum Loc. Theol. T. 2. de peccato origin. pag. 644. uſque ad. 669. Paulum Fertium Scholaſtici orthodoxi ſpeciminis cap. XXI, Abrahamum Coſterium in vindice loci ſcripturæ (Gen. III. 15.) cap. V.

THESIS IV.

Denique nec conſentiunt antiqui, ac ne ſcholaſtici quidem, utrùm parvuli citra baptiſmum diſcedentes, certò excludantur cœlorum regno: & ut ibi iis non pateat locus, num mediâ ſint conditione inter præmium ac ſupplicium: & ſi ſupplicio alicui obnoxii ſint, num apud inferos afficiantur pœnâ damni, an etiam ſenſus. Auguſtinus duriorem amplexus ſententiam fuit. Mitiſſimum tamen eorum fore dolorem opinabatur, ut ſic eſſe malint, quàm omnino non eſſe. Alii etiam non baptizatos, præſertim qui nullâ parentum culpâ baptiſmo caruerint, in cœlum admittunt: & qui eo non recipiantur, hos mediâ fore conditione inter præmium & pœnam arbitrantur. Alii etiam pœnæ apud inferos fore obnoxios aiunt, ſed uti nullam peccando voluptatem ſenſerunt in hac vitâ, ita nec ex pœnis dolorem ullum ſenſuros in alterâ. damni quidem pœnam parere pœnam ſenſus, ſi damnum ſciatur: ſed infantes ignoraturos, ut peccato fuerint obſtricti, & quantâ per illud felicitate exciderint. Aut ſi revelatione illud aliquâ diſcant, poſſe divinam clementiam hanc ægritudinem ſiſtere. Atque utcumque hoc erit, ſaltem acquieturos conditioni ſuæ: quia parum veriſimile ſit, ut qui nullum actuale peccatum commiſerint in hac vitâ, id facere incipiant in alterâ, tum demum efferendo ſe erga Deum, & divinis obmurmurando judiciis.

MUltorum ea opinio fuit, peccatum originale per ſe non mereri pœnam exitii, ſed exſilii; non incluſionem in carcerem gehennæ, ſed excluſionem à regno cœlorum. Ita ſenſiſſe antiquum ſcriptorem commentariorum in epiſtolas Pauli, qui vulgò Ambroſio tribuuntur, cognoſcimus ex iis, quæ annotat in cap. V. ad Rom. ubi cùm de peccato originali dixiſſet, ſubjicit hæc verba: *Mors autem diſſolutio corporis eſt, cùm anima à corpore ſeparatur. Eſt & alia mors, quæ ſecunda dicitur, in gehenna*, QUAM NON PECCATO ADÆ PATIMUR, SED EJUS OCCASIONE PROPRIIS PECCATIS ACQUIRITUR. Vixiſſe enim ſcriptorem ante annum Chriſti quadringenteſimum, indicant iſtæc verba ad cap. III. prioris ad Timoth.: *Eccleſia domus Dei dicitur, cujus hodie rector eſt Damaſus.* Obiit enim Damaſus anno CCCLXXXIV. Addere huic liceat Innocentium III. quanquam ætate multo inferiorem: ut qui ante quadringentos demum annos vixerit. Is lib. III. Decretal. Tit. de baptiſmo & ejus effectu, can. Majores, ſcribit diſertim: *Pœna Originalis peccati eſt carentia viſionis Dei: actualis verò pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus.* Ex Græcis quoque amplexus hanc ſententiam eſt Gregorius Nazianzenus. Oratione enim, quæ eſt in ſanctum baptiſma, cùm è tribus eorum generibus, qui ſine baptiſmo ex hac vitâ diſcedunt, tertium feciſſet

eorum,

eorum, qui baptiſmum conſequi non potuerunt, ἢ διὰ νηπιότητα τυχὸν, ἤ τινα παντελῶς ἀκούσιον περίπτωσιν, *vel propter infantiam fortaſſe, vel propter inopinatum prorſus & violentum aliquem caſum*: de tertio hoc genere ſcribit in hunc modum a. Τοὺς δὲ μήτε δοξασθήσεσθαι, μήτε κολασθήσεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας. οὐ γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἄξιος, ἤδη καὶ τιμῆς· ὥσπερ οὐδὲ ὅστις οὐ τιμῆς, ἤδη καὶ κολάσεως. *Poſtremi denique, nec cæleſti gloria, nec ſuppliciis à juſto judice afficientur; utpote qui, licet ſignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam paſſi potius fuerint, quàm fecerint. Neque enim quiſquis dignus ſupplicio non eſt, protinus honorem quoque meretur: quemadmodum neque, quiſquis honore indignus eſt, ſtatim etiam pœnam promeretur.*

a P. 653. edit. Morell.

Eodem pertinet, quod antè eâdem dixerat oratione: Γενέσθω τι μέσον τοῦ χάριτος, καὶ τοῦ ἀναλύσεως, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ τὰ πονηρὰ γράμματα μόνον, ἀλλὰ καὶ μεταγραφῇ τὰ βελτίονα, ἵνα μὴ τὸ χάρισμα μόνον ἔχῃς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίδοσιν, ἵνα μὴ τὸ πῦρ φύγῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης κληρονομήσῃς. *Inter gratiam ac mortem medium quid intercedat: ut non ſolum prava litera deleantur, verum etiam eorum loco meliores inſcribantur; nec ſolum gratiam habeas, verum etiam præmium conſequaris; nec ignis tantum ſupplicium effugias, verùm etiam gloriæ hæreditatem percipias.* Etiam Græcus ſcholiaſtes ejus, Nicetas, ad hanc ipſam orationem ſic ſcribit b: *Tres, ut opinione aſſequor, gradus exiſtunt: unus eorum, qui ſupernis deliciis perfruuntur: alter eorum, qui ſuppliciis æternis excruciantur: medius eorum, qui nec cæleſtis regni voluptates ſentiunt, nec pœnis ullis torquentur: in quo & pueruli, qui baptiſmo perfuſi non ſunt, & qui, cum baptiſmum expeterent, violento tamen aliquo caſu impediti, ſuſcipere non potuerunt, conſtituentur.* Scriptor quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur vulgo, quæſt. CXIV c: Ποῦ ὑπάγουσι τὰ τελευτῶντα νήπια; εἰς κόλασιν, ἢ εἰς βασιλείαν; καὶ ποῦ τὰ τῶν ἀπίστων νήπια; καὶ ποῦ τὰ τῶν πιστῶν ἀβάπτιστα ἀποθνήσκοντα τελευτῶσι; μετὰ τῶν πιστῶν, ἢ ἀπίστων; ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. Τοῦ Κυρίου λέγοντος, Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου φάσκοντος, Νῦν δὲ τὰ τέκνα ὑμῶν ἅγιά ἐστι· πρόδηλον ὅτι ὡς ἄσπιλα καὶ πιστὰ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσέρχονται τὰ τῶν πιστῶν βεβαπτισμένα νήπια· τὰ δὲ ἀβάπτιστα, καὶ τὰ ἐθνικὰ, οὔτε εἰς βασιλείαν εἰσέρχονται· ἀλλ᾽ οὔτε πάλιν εἰς κόλασιν· ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἔπραξαν. *Quò vadunt pueri morientes? ad pœnamne, an ad regnum? Et quo infidelium non baptizati, ſi decedant, recipiuntur? cum fidelibuſne, an cum infidelibus?* RESPONSIO *Cum Dominus dicat,* Sinite pueros ad me venite: talium enim eſt regnum cælorum: *item cùm Apoſtolus teſtetur,* Nunc filii veſtri ſancti ſunt: *conſtat, incontaminatos & fideles in regnum cælorum ingredi fidelium baptizatos infantes. Ethnici verò, & non baptizati, neque in regnum ingrediuntur: neque etiam rurſus in pœnam: peccatum enim non commiſerunt.* Nec videtur ab hac ſententiâ abhorruiſſe ipſe Auguſtinus, ut qui lib. III. de libero arbitrio cap. XXIII. ſcribere non dubitet: *Dicunt enim, Quid opus erat, ut naſceretur, qui, antequam iniret ullum vitæ meritum, exceſſit e vitâ? Aut qualis in futuro judicio deputabitur; cui neque inter juſtos locus eſt, quoniam nihil recte fecit; neque inter malos, quoniam nihil peccavit? Quibus reſpondetur; Ad univerſitatis complexum, & totius creaturæ vel per locos, vel per tempora ordinatiſſimam connexionem, non poſſe ſuperfluò creari qualemcunque hominem, ubi folium arboris nullum ſuperfluo creatur. Sed ſanè ſuperfluo quæri de meritis ejus, qui nihil meruerit. Non enim metuendum eſt, ne vita eſſe potuerit media quædam inter recte factum atque peccatum: & ſententia judicis media eſſe non poſſit inter præmium atque ſupplicium.* Vides, ut Auguſtinus hic diffiteri non auſit, mediam eſſe conditionem inter eos, qui decorantur præmio vitæ æternæ, & illos qui plectuntur ſupplicio gehennæ. Sed aliter idem loqui ſolet poſt exortos Pelagianos, qui putabant, parvulos non baptizatos beatos fore loco extra cœlos & gehennam; ubi nec viſione Dei gaudeant, nec dolore aut moleſtiâ ulla afficiantur. Unde Auguſtinus lib. de hæreſibus cap. LXXXVIII. *Nam etiamſi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, ſed tamen æternam & beatam quandam vitam ſuam.* Quam ipſam ſententiam, vel admodum ſanè affinem, ſecutus quoque fuit Ambroſius Catharinus lib. de ſtatu puerorum ſine baptiſmo decedentium, & Albertus Pighius in primâ controverſiâ: quorum uterque docuit, parvulos ſine baptiſmo diſcedentes poſt judicium beatitudine naturali, velut in paradiſo terreſtri, perpetuò fruituros. Quare, ſi adverſus Pelagianos valent, adverſus hos quoque habent locum, quæ contra locum hunc tertium paſſim diſputat Auguſtinus. Ponam illuſtrem de hoc παράδειγμα ex Tom. X. de verbis Apoſtoli ſerm. XIV. ubi ſic ſcribit: *Quid de vitâ æternâ? habebunt, inquiunt. Quare habebunt? quia nullum peccatum habent, & ad damnationem pertinere non poſſunt. Ergo eſt æterna vita extra regnum cælorum? Primus hic error averſandus ab auribus, exſtirpandus à mentibus. hoc novum in Eccleſia, priùs inauditum eſt, eſſe vitam æternam præter regnum cælorum, eſſe ſalutem æternam præter regnum Dei. Priùs vide, frater, ne forte huic conſentire nobis debeas, quiſquis ad regnum Dei non pertinet, eum ad damnationem ſine dubio pertinere. Venturus eſt Dominus, & judicaturus de vivis & mortuis, ſicut Evangelium loquitur, duas partes facturus eſt, dextram & ſiniſtram. Siniſtris dicturus: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus. Dextris dicturus: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Hanc regnum nominat, hanc cum diabolo damnationem. Nullus relictus eſt medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis & mortuis judicabitur. alii erunt ad dextram, alii ad ſiniſtram. non novi aliud. Qui inducis medium, recede de medio. non te offendat, qui dextram quærit, & te ipſum admonet. recede de medio, ſed noli in ſiniſtram. Si ergo dextra, erit & ſiniſtra, & nullum medium locum in Evangelio novimus. ecce in dextra, regnum cælorum eſt. percipite, inquit, regnum. qui ibi non eſt, in ſiniſtra eſt. Quid erit in ſiniſtra? Ite in ignem æternum. In dextra, ad regnum, utique æternum; in ſiniſtra, in ignem æternum. qui non in dextra, procul dubio in ſiniſtra. ergò qui non in regno, procul dubio in ignem æternum.* Gemina his planè legere eſt apud eruditum ſcriptorem Hypognoſticon lib. V. ubi hæc verba: *Primum enim locum fides Catholicorum divina autoritate regnum credidit eſſe cælorum; unde, ut dixi, non baptizatus excipitur. Secundum, gehennam, ubi omnis apoſtata, vel à Chriſti fide alienus, æterna ſupplicia experietur. Tertium penitus ignoramus, imo nec eſſe in Scripturis ſanctis invenimus. Finge, Pelagiane, locum ex officina dogmatis tui, ubi alieni à Chriſti gratiâ vitam requiei & gloriæ poſſidere parvuli poſſint. Dextra juſti judicis ſedentis, & ſiniſtra, regnum eſt & gehenna, vita eſt & mors, juſti & iniqui. In dextra igitur juſti ſunt conſtituti: in ſiniſtra, operarii iniquitatis. in regno requies baptizatorum; in gehenna, pœna incredulorum. Vita ad lætitiam gloriæ: mors ad fletum & ſtridorem dentium. Juſti in regno Patris cum Chriſto: iniqui in igne æterno, parato diabolo & angelis ejus. Sed hoc dicens, non diviſiones locorum multorum dedi, niſi duorum tantum, quoniam ad duo, regnum videlicet & gehennam, hæc omnia referuntur, etiamſi plura dicantur: dextra enim vita juſti: vel, ſicut dixi, addamus juſtitia, ſanctitas, beatitudo & cætera bona a ad regni cælorum requiem referuntur. Siniſtra verò, id eſt ii, qui ſiniſtra adſtabunt, iniqui, mors, injuſtitia, doloſitas, impietas, & quantalibet mala ad gehennæ tormenta, ubi mors, quæ ſecunda dicitur, non finitiva, ſed cruciatu durabilis erit.* Hactenus ille. Propter quæ multi ſic mediam cum Auguſtino ſententiam agnoſcunt, ut tamen medium locum negent: neque dicant, eſſe extra regnum cœlorum ullam

b Col. 1062. ejuſd. edit.

c T. 2. pag. 309. edit. Commel.

a Legendum puto. Bona, quæ ad regni &c.

ullam ſeu ſupernaturalem, ſeu naturalem beatitudinem: ſed infantes aut, dimiſſo peccato, in cœleſte regnum recipi, aut, eo non dimiſſo, in gehennam conjici arbitrentur. In eo ſolùm hi quoque diſſident inter ſeſe, quòd nonnulli velint, puniri infantes carentiâ viſionis Dei, at nullum inde percipere dolorem: alii cenſeant, ab externo quidem dolore eſſe liberos, at non planè eos expertes eſſe doloris interni, ſed triſtitiam inde contrahere, quòd beatitudine æternâ, & piorum majorum ac conſanguineorum conſortio ſint orbati, ſibique in tenebricoſo inferorum carcere vitam perpetuò degendam eſſe intelligant. Vide de utrâque hac ſententia Petrum Lombardum, & ad eum, Thomam, Bonaventuram, cæteroſque Scholaſticos lib. II. Sentent. diſtinct. XXXIII. Auguſtino autem magis veriſimile viſum fuit, ut infantes, qui, non dimiſſo peccato, morerentur, non eſſent abſque dolore omni ac moleſtiâ. Indicant hoc ejus verba lib. VI. in Iulianum cap. IV: *Si hoc eis non erit malum, non ergò amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei? Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, à quo ad ipſius imaginem creantur, nihilne mali de hac ipſa ſeparatione patientur?* Oroſius apolog. de Arbitrii libertate; *Hac gratia Chriſti,* SINE QUA *nec* INFANTES *nec ætate grandes* SALVI FIERI POSSUNT, *non meritis redditur, ſed gratis datur; propter quod & gratia nominatur: Juſtificati, inquit, gratis per ſanguinem ipſius. Unde hi,* QUI *non per illam liberantur, ſive quia audire nondum potuerunt, ſive quia obedire noluerunt, ſive* ETIAM, CUM PER ÆTATEM AUDIRE NON POSSENT, LAVACRUM REGENERATIONIS, *quod accipere poſſent per quod ſalvi fierent,* NON ACCEPERINT, UTIQUE DAMNANTUR; *quia ſine peccato non ſunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, ſive in Adam, ſive in ſe ipſis, & egent gratiâ Dei.* Proſper epiſtolâ de Libero arbitrio ad Rufinum; *De his enim loquor, qui mox, ut nati ſunt, renaſcuntur, & rapti ab hac vitâ æterna beatitudini deputantur. Cùm tamen innumerabilis multitudo, ejuſdem naturæ, ejuſdem conditionis infantium ſine regeneratione decedat. de qua dubitari non poteſt, quòd partem in civitate Dei non habent.* Eadem eſt ſententia illius, qui de cardinalibus Chriſti operibus ad Cornelium Papam (ut quidem ἐπιγραφὴ præfert) eruditum ſcripſit commentarium, ſed ſuppreſſo nomine, quemadmodum ipſe agnoſcit in præfatione; unde & factum cenſeo, ut poſtea is liber tributus ſit Cypriano, quem Cornelii ejuſce tempore vixiſſe conſtat. Sed ſtylus à Cyprianeo multùm abhorret. Pluraque alia, Cypriani non eſſe, oſtendunt, quæ adduximus parte hujus libri primâ. Quibus adde, (quod, cùm iſta jam ſcripſiſſemus, primus nos docuit vir undecumque maximus, Hugo Grotius) quòd ſcriptoris hujus ætate rei Paſchalibus feriis è carcere liberabantur. Hoc enim oſtendunt iſta verba ſerm. XIII. de unctione Chriſmatis: *Hodie patent carceres, & damnati libertate donantur. Severitate depoſitâ hodie judices manſueſcunt.* At illud, ut ante Conſtantini tempora non contigit, ita ſub Chriſtianis Impp. obtinuiſſe, cognoſcimus ex lege Valent. Theod. & Arcad. AAA. quæ eſt Cod. lib. I. Tit. IV: *Nemo deinceps tardiores fortaſſis afflatus noſtræ perennitatis exſpectet. exſequantur judices, quod indulgere conſuevimus. ubi primus dies paſchalis extiterit, nullum teneat carcer incluſum, omnium vincula diſſolvantur.* Sed ad inſtitutum revertamur. Scriptor, inquam, iſte, ſermone de ratione circumciſionis, ſuper originalis peccati pœnâ agens: *Supererat*, inquit, *poſt mortem carnis, animæ labor, & afflictio ſpiritus.* Verum qualis & quanta hæc ſpiritus ſit afflictio, veterum nemo auſus eſt definire. Sanè licet Servator noſter de eo, qui in gehennam conjiciatur ob culpam propriam, dixerit *a*, *Bonum erat homini illi, ſi natus non fuiſſet:* Auguſtinus tamen pronunciare metuit, hoc in iis quoque habere locum, qui ob ſolum puniuntur originale peccatum.

a Matth. 26. 24. & Marc. 14. 21.

Adferam verba ejus ex lib. V. in Iulianum cap. VIII: *Ego autem non dico, parvulos, ſine Chriſti baptiſmate morientes, tantâ pœnâ eſſe plectendos, ut eis non naſci potius expediret.* Et infra: *Quis dubitaverit, parvulos non baptizatos in damnatione omnium leviſſimâ futuros; quæ qualis & quanta erit, quamvis definire non poſſim, non tamen audeo dicere, quod eis, ut nulli eſſent, quam ut ibi eſſent, potius expediret.* Idem tamen, epiſt. CXXVI. ad Hieronymum, ſupplicii quoque vocem de parvulis uſurpat, planeque ſic loquitur, ut appareat, non aliter eum originalis delicti pœnam ab actualis peccati ſupplicio, quam gradu ſive intentione, diſcernere. Nec aliter Scriptor Hypognoſticon lib. V: *Non baptizatus*, inquit, *gehennæ æternæ ſupplicia experietur.* Item B. Fulgentius, lib. de Incarnatione & gratiâ Ieſu Chriſti: *Imago Dei, quæ nihil potuit per ſe ipſam delinquere, in regnum Dei non permittitur intrare. quo utique quiſquis non ingreditur, interminabilibus ignis æterni cruciabitur pœnis.* Et lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. III: *In originali peccato quiſquis vivere ita incipit, ut ante finiat vitam, quam ab ejus obligatione ſolvatur, ſi unius diei, vel unius horæ ſpatio anima illa vixit in corpore, neceſſe eſt eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ ſuſtinere ſupplicia, ubi diabolus cum angelis ſuis in æternum arſurus eſt.* Capite quoque XXIX. ejuſdem libri ait, *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, parvulos, ſive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, ſive cum de matribus nati, ſine ſacramento ſancti baptiſmatis de hoc ſeculo tranſeunt, ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos.* Et lib. I. de verit. prædeſtinat. *Pro originali peccato æternis ignibus arſuri ſunt ſine baptiſmate morientes, etiam parvuli, qui nihil boni aut mali egerunt.* Et Gregorius Magnus lib. IX. Moral. cap. XVI: *Nonnulli*, inquit, *prius à præſenti luce ſubtrahuntur, quàm ad promerenda bona malave merita activa vitæ perveniant. Quos quia à culpâ originis ſacramenta ſalutis non liberant, & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc* AD TORMENTA *perveniunt.* Et mox: PERPETUA *quippe* TORMENTA *percipiunt, qui nihil ex propriâ voluntate peccaverunt.*

a ſ. vitæ. Et ſi me alterum improbem.

Satis hæc oſtendunt, veteres omnes ſenſiſſe, hominem per originale peccatum reddi dignum vel ſupplicio ac tormentis gehennæ; vel ſaltem perpetuâ ſeparatione à facie Dei: atque adeò non tantùm iſthoc promereri, ſed plurimos etiam, non dimiſſo hoc peccato, in infantiâ de hac vitâ exeuntes, reapſe in gehennæ carcere æternùm plecti, vel minimùm cœlorum regno excludi. Unus, quantum meminiſſe valeo, Vincentius Victor diſſenſit, qui recens à Donatiſtis converſus, non arctè adeò Catholicis adhærebat. Is univerſos infantes cœlorum regno dignabatur. Quid verò eum in hanc ſententiam impulerit, docet nos Auguſtinus lib. I. de animâ & ejus origine cap. IX. *De illis autem parvulis, qui morte præveniuntur, priuſquam baptizentur in Chriſto, cum reſpondere voluiſſet, auſus eſt eis promittere non ſolum paradiſum, verùm etiam regnum cælorum: non inveniens quà exiret, ne Deum animas innocentes dicere cogeretur æternâ morte damnare, quas, nullo merito præcedenti peccati, carni inſerit peccatrici.* Et lib. III. cap. XIII. eundem Vincentium, tanquam hac parte Pelagio ipſo deteriorem, compellat in hunc modum: *Noli credere, nec dicere, nec docere, aliquos eorum, qui ſine baptiſmo Chriſti ex hac vitâ emigraverint, interim non ire in regnum cælorum, ſed in paradiſum; poſtea vero in reſurrectione mortuorum etiam ad regni cælorum beatitudinem pervenire, ſi vis eſſe Catholicus. Hoc enim eis dare nec Pelagiana hæreſis auſa eſt, quæ opinatur, parvulos non trahere originale peccatum: quos tu, quamvis ſicut Catholicus cum peccato naſci fatearis, neſcio quâ tamen perverſioris novitate opinionis, ſine baptiſmate ſalvari, & ab hoc peccato, cum quo naſcuntur, abſolvi, & in regnum cælorum aſſeris introduci. Neque conſideras, in hac cauſâ quanto deterius ſapias, quam Pelagius. Ille quippe Dominicam ſententiam*

 per-

pertimeſcens, quâ non baptizati in regnum cælorum non permittuntur intrare, liceì eos, quos a *ab omni peccato liberos credit, non illo audet parvulos mittere. Tu verò ſic contemnis, quod dictum eſt: Si quis non renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei: ut excepto errore, quo audes à regno Dei paradiſum ſeparare, quibuſdam, quos reos naſci, ſicut Catholicus, credis, ſine baptiſmate mortuis, & illius reatus abſolutionem, & regnum cælorum non dubites inſuper polliceri: quaſi, contra Pelagium in originali peccato adſtruendo, tunc eſſe poſſis Catholicus verus; ſi contra Dominum fueris, in deſtruendâ ejus de Baptiſmo ſententiâ, hæreticus novus.*

a Tò quos delendum ſuſpicor.

Ex quibus verbis ſatis paret, credidiſſe Auguſtinum, ne quidem ex fidelibus parentibus natos in cœlos recipi, ſi ante perceptum baptiſmum denaſcantur. Quod ipſum cap. IX. ejuſdem libri indicat his verbis: *Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequam baptizentur, morte præventos, poſſe pervenire ad indulgentiam originalium peccatorum, ſi vis eſſe Catholicus.* Idem docet lib. II. de origine animæ cap. XII. & epiſt. CVI. ad Paullinum, & lib. I. de meritis peccat. cap. XXIII. Imò eandem quoque ſententiam comprobavit ſynodus Palæſtina: ut oſtenduntur hæc verba Alypii & Auguſtini, epiſtolâ Auguſtinianarum CVI. ad Bonifacium, ſive, ut alii, Paullinum: *Cogitur itaque reſpondere, quod Pelagius in Eccleſiaſtico* (Palæſtino) *judicio, ut aliquo modo Catholicus pronunciaretur, anathematizare compulſus eſt, infantes, etiamſi non baptizentur, habere vitam æternam. Hac enim negata, quid niſi mors æterna remanebit?* Nec aliam fuiſſe mentem Patrum concilii Carthaginenſis, innuit eorum epiſtola, quæ inter Auguſtinianas nonageſima eſt. Milevitanam quoque ſynodum idem ſenſiſſe, paret ea ejus concilii epiſtola, quæ in Auguſtino eſt XCII. Similiter quoque Innocentius primus epiſtolis iis, quibus utrique concilio reſpondet. Sunt eæ in Auguſtinianis XCI. & XCII. Nec aliter Cyrillus Catecheſi III b. & XVIII c. Leo M. epiſt. LXXVI. ad Nicetam. Scriptor de vocatione gentium lib. II. cap. VIII. Fulgentius lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. III. &c.

b P.... ed. Morell. an 1608.
c P. 490.

In hanc ſententiam compulit eos, quòd omnis anima cenſeatur in Adam, uſque dum recenſeatur in Chriſto: nec recenſeatur in Chriſto, niſi cum regeneratur à Chriſto: non regenerentur autem à Chriſto, niſi, ut aiunt, per baptiſmum: quò trahere ſolent illud Chriſti apud Johan. III. 5. *Niſi quis genitus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Idem probant inſtitutione circumciſionis Geneſ. XVII. ubi cum dixiſſet Deus, *Circumcidetis carnem præputii veſtri; quod erit ſignum fœderis inter me & vos*: ſubjicit mox, *Maſculus, cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima ea de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Quorum ea verborum ſententia ſit, homo ille, quia fœderis ſignum neglexit, non cenſebitur in populo meo, & quia non cenſebitur in populo meo, idcirco nec pertinebunt ad eum promiſſiones factæ populo meo. Atqui, inquiunt, baptiſmus ſucceſſit in circumciſionis locum. Non igitur, qui baptizati non ſunt, cenſendi ſunt de populo fidelium, ſive de Eccleſiâ; extra quam ſalus non eſt. Præterea argumentum petunt à diluvio, qui baptiſmi typus erat, ut arca Eccleſiæ. At periere, inquiunt, infantes omnes, qui extra arcam fuerunt. pereunt igitur & infantes illi, qui per baptiſmum Eccleſiæ Dei non inſeruntur. Imprimis autem hoc dogma urſere tum Africani patres, tum epiſcopi Romani. In cauſâ erat, quòd iis negotium eſſet cum Pelagio, negante peccatum originale, nec aliam agnoſcente in infantibus cauſſam baptiſmi, quàm ut pertinerent ad regnum cælorum. Volebat enim ille, infantes, quia abſque delicto ſint, nec præmium mereri, nec pœnam: ſed, ut præmium conſequantur, baptizari eos debere. Adverſus hunc contendebant Patres iſti, infantes peccato originali eſſe obnoxios, ac proinde veraciter baptizari in remiſſionem peccatorum: atque, hoc peccato non dimiſſo, tantùm cœlo excludi, quod Pelagius non negabat; verùm etiam gehennæ includi; quod ille, non paucis veterum præeuntibus, diffitebatur.

Sed nonnullis eorum, qui poſtea vixere, ſententia Africanorum Patrum aliquanto, quàm neceſſe erat, durior viſa fuit. Nam, ut omittam, quòd plerique Scholaſticorum (quemadmodum & antea dictum) abſque baptiſmo morientibus damni duntaxat pœnam irrogabant: fuere etiam inter eos, quibus placeret, non omnes cœlo excludi, qui ſine baptiſmo vitâ ceſſiſſent; ſed tantummodo, qui nec reapſe, nec voto vel ſuo, vel eorum, in quorum fuiſſent poteſtate, baptiſmum eſſent conſecuti. Fuit hæc ſententia Iohannis Gerſonis tom. III, ſermone eo, quem in Concilio Conſtantienſi habuit in Nativitat. B. Mariæ. Gabrielis Biel in lib. IV. dict. IV. quæſtion. II. Thomæ Cajetani in III. part. Thomæ Aquin. ſuper quæſt. LXVIII. art. I. II. & XI. & quorundam aliorum. qui omnes, tam in infantibus, quàm adultis, votum baptiſmi pro baptiſmo habendum putant. ut hic quoque habeat locum iſtud calcatum: Voluntas pro facto. Item, Ad impoſſibile nemo obligatur. Item, Non privatio, ſed contemtus ſacramenti damnat.

Confirmant hæc eo, quòd liberi Iudæorum hautquaquam damnabantur lege divinâ, ſi ante octavum diem necdum eſſent circumciſi: quemadmodum neque ſi poſt eum diem circumciſione carerent, modò impediſſet neceſſitas: uti Iſraëlitis a contigit in deſerto. At, inquiunt, circumciſioni in novo fœdere ſurrogatus eſt baptiſmus: eoque de hoc, exceptâ octavi diei ἀκμήν, ſimiliter judicari debet.

a Ioſ. 5. 5.

Præterea hæc ſtatuminant ex illis Patribus, qui ipſi alioqui duriſſimè de infantibus non baptizatis ſenſerunt. Ac primò ea eo quòd docent, martyribus non baptizatis pro baptiſmo fluminis eſſe baptiſmum ſanguinis. Statuit hoc inter alios Cyrillus, ſive, ut eum Auguſtini codex vocat, Joan. Hieroſolymitanus Catecheſi III b. Εἴ τις μὴ λάβῃ τὸ βάπτισμα, σωτηρίαν οὐκ ἔχει, πλὴν μόνων μαρτύρων, οἳ καὶ χωρὶς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι τὴν βασιλείαν. Λυτρούμενος γὰρ τὴν οἰκουμένην ὁ σωτὴρ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν πλευρὰν νυγεὶς, ἐξήγαγε μὲν αἷμα καὶ ὕδωρ, ἵνα οἱ μὲν ἐν καιροῖς εἰρήνης ἐν ὕδατι βαπτισθῶσιν, οἱ δὲ ἐν καιροῖς διωγμῶν, ἐν οἰκείοις αἵμασι βαπτισθῶσι. καὶ τὸ μαρτύριον γὰρ οἶδε βάπτισμα καλεῖν ὁ σωτὴρ, λέγων· δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; Vertebat Ioannes Grodecius: *Si quis non baptizatur, ſalutem non habet, præter ſolos martyres, qui vel ſine aquâ regno cæleſti potiuntur. Redimens enim terram ſalvator per crucem, & in latere vulneratus, ſanguinem & aquam emiſit: ut alii quidem pacis tempore in aquâ baptizarentur: alii verò tempore perſecutionis in propriis ſanguinibus baptizentur. Quòd vero etiam is rectè baptiſmus vocetur, vide Salvatoris teſtimonium, qui dicit: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibam, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Nec ſolùm in adultis fatentur hoc habere locum, ſed etiam in infantibus propter Chriſtum necatis: uti illis, quos Bethlehemi interemerat Herodes. Sanè martyres eos vocat Irenæus lib. III. adverſus hæreſes cap. XVIII. Eoſdemque in honorem martyrum receptos ab Eccleſiâ commendari, ſcribit Auguſtinus epiſt. XXVIII. ad Hieronymum. Etiam extant quatuor Auguſtini ſermones, (qui tom. 10. in homiliis de Sanctis leguntur) duo item Petri Chryſologi, nempe LII. & LIII. quos horum ſollemnitate habuerunt. Imò, niſi nos decipit Rufinus interpres, jam Origenis ætate illorum martyrium feſto die celebrabat Eccleſia: quemadmodum indicant hæc verba Tom. II. homil. III. in diverſos: *Horum parvulorum memoria ſemper, ut dignum eſt, in Eccleſiis celebratur, ſecundum integrum ordinem ſanctorum, ut primorum martyrum pro Domino occiſorum, & ut ipſa Bethlehem primitias Domino martyrum, in quâ natus eſt ipſe Salvator, obtuliſſe videatur.*

b Pag. 60. edit. Mor. an. 1608.

Alte-

Digitized by Google

Alterum inde argumentum petunt, quòd etſi Gennadius Maſſilienſis ſcribere non vereatur *a*, *Nullum catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere, excepto martyrio*: hanc tamen opinionem rejiciant Patres alii, qui agnoſcunt, ſalvari catechumenos, licet, baptiſmo nondum percepto, è vitâ migrent. Contigit hoc Valentiniano Imperatori. Unde Ambroſius Tom. III. oratione funebri de obitu Valentiniani Imperatoris: *Quem in Evangelio eram generaturus, amiſi: ſed ille non amiſit gratiam, quam popoſcit.* Idem inferiùs hiſce verbis conſolatur ſorores Valentiniani de obitu fratris dolentes: *Sed audio, vos dolere, quod non acceperit ſacramenta baptiſmatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis eſt, niſi voluntas, niſi petitio? Atqui etiam dudum hoc voti habuit, ut cum in Italiam veniſſet, initiaretur, & proxime baptizari ſe à me velle ſignificavit. Et ideo præ cæteris cauſſis me arceſſendum putavit. Non habet ergo gratiam, quam deſideravit? Non habet, quam popoſcit? Certè, quia popoſcit, accepit. Et ubi illud eſt, Juſtus quacunque morte præventus fuerit, anima ejus in refrigerio erit? Solve igitur, pater ſancte, munus ſervo tuo, quod Moſes, dum in ſpiritu vidit, accepit: quod David, quia ex revelatione cognovit, emeruit. Solve, inquam, ſervo tuo Valentiniano munus, quod concupivit, munus quod popoſcit ſanus, robuſtus, incolumis. Si affectus ægritudine distuliſſet, tamen non penitus à tuâ miſericordia eſſet alienus, qui celeritate temporis eſſet, non voluntate, fraudatus. Solve ergò ſervo tuo munus gratiæ tuæ, quam ille nunquam negavit, qui ante diem mortis templorum privilegia denegavit, his urgentibus, quos revereri poſſet. Adſtabat virorum caterva gentilium, ſupplicabat Senatus: non metuebat hominibus diſplicere, ut tibi ſoli placeret in Chriſto. Qui habuit Spiritum tuum, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut ſi quia ſolenniter non ſunt celebrata myſteria, hoc movet: ergo nec martyres, ſi catechumeni fuerint, coronentur. Non enim coronantur, ſi non initiantur. Quodſi ſuo abluuntur ſanguine, & hunc ſua pietas abluit, & voluntas.* Aliquanto etiam pòſt ait idem: *Chriſtus te baptizavit, quia humana tibi officia defuerunt.* Hanc Ambroſii ſententiam comprobavit etiam Auguſtinus. quod de eo teſtatur Innocentius II. ad epiſcopum Cremonenſem *b*. ubi ex VIII. libro Auguſtini de civit. Dei hæc verba citat: *Baptiſmus inviſibiliter miniſtratur, quem non contemtus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit.* Et in memoria fefellit ſeu Innocentium, ſeu ejus notarium, quòd verba illa citat ex lib. VIII. de civitate Dei, quæ nec in eo, nec ullo librorum iſtorum legere eſt: ſed lib. IV. de baptiſmo contra Donatiſtas. Nam eodem lib. cap. XXI. ſic ſcribit: *Quâ in re nec ego dubito, catechumenum catholicum, divinâ caritate flagrantem, hæretico baptizato anteponere; ſed etiam in ipsâ intus catholicâ bonum catechumenum male baptizato anteponimus. nec ideo tamen ſacramento baptiſmatis, quo iſte nondum, ille jam imbutus eſt, facimus injuriam: aut catechumeni ſacramentum ſacramento baptiſmi præferendum putamus, cum aliquem catechumenum aliquo baptizato fideliorem melioremque cognoſcimus. Melior enim centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iſte enim & ante baptiſmum ſancto Spiritu repletus eſt: ille & poſt baptiſmum immundo ſpiritu inflatus eſt. Veruntamen Cornelius, ſi etiam Spiritu ſancto accepto baptizari noluiſſet, contemtu tanti ſacramenti reus fieret.* Convenienter illis ſubjungit cap. XXII: *Baptiſmi ſane vicem aliquando implere paſſionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in Paradiſo: beatus Cyprianus non leve documentum aſſumit. Quod etiam atque etiam conſiderans invenio, inquit, non tantum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmate deerat, poſſe ſupplere; ſed etiam fidem converſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium Baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt.* Et infra: *Quantum itaque valeat, etiam ſine viſibili ſacramento Baptiſmi, quod ait Apoſtolus, Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc*, inquit, *impletur inviſibiliter, cum myſterium Baptiſmi, non contemtus Religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit.* Ubi agnoſcimus ea Auguſtini verba, quæ citat Innocentius. Eademque adducit Bernardus epiſt. LXXVII. qui iſta ſubjungit: *Et quidem non ignoro, retractare ipſum* (Auguſtinum) *id, quod poſuerat teſtimonium de latrone, minuſque idoneum ad comprobandam illam ſententiam conſiteri, eò quod ſane incertum ſit, utrumnam fuerit baptizatus. Cæterum ſententiam & audacter proſequitur, & multipliciter confirmat, nec uſpiam* (niſi fallor) *retractâſſe reperies.* Hoc ipſum confirmant, quæ idem Auguſtinus ſubdit ejuſdem libri cap. XXIII. *Quid autem valeat, & quid agat in homine corporaliter adhibita ſanctificatio ſacramenti, ſine qua tamen ille latro non fuit, quia non ejus accipienda voluntas defuit, ſed non accipienda neceſſitas affuit, difficile eſt dicere. Niſi tamen plurimum valeret, non ſervis baptiſmum Dominus accepiſſet: verum quia per ſe ipſa conſideranda eſt, excepta ſalute hominis, cui perficienda adhibetur, ſatis indicat, quod & in malis, & iniis, qui in ſeculo, verbis, non factis renunciant, ipſa integra eſt, cum illi, niſi corrigantur, ſalutem habere non poſſint. Sicut autem in latrone, quia per neceſſitatem corporaliter baptiſmus defuit, perfecta ſalus eſt, quia per pietatem ſpiritualiter affuit, ſic & cùm ipſe præſto eſt, ſi per neceſſitatem deſit quod latroni affuit, perficitur ſalus. Quod traditum tenet univerſitas Eccleſia, cum parvuli infantes baptizantur, qui certè nondum poſſunt corde credere ad juſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem.* Et cap. XXIV. *Et ſicut in illo latrone* (inquit) *quod ex baptiſmi ſacramento defuerat, complevit Omnipotentis benignitas; quia non ſuperbiâ vel contemptu, ſed neceſſitate defuerat: ſic in infantibus, qui baptizati moriuntur, eadem gratia Omnipotentis implere credenda eſt, quod non ex impiâ voluntate, ſed ex ætatis indigentiâ, nec corde credere ad juſtitiam poſſunt, nec ore confiteri ad ſalutem.* Item cap. XXV. *Quibus rebus* (ait) *omnibus oſtenditur, aliud eſſe Sacramentum baptiſmi, aliud converſionem cordis; ſed ſalutem hominis ex utroque compleri. nec ſi unum horum defuerit, ideo putare debemus, conſequens eſſe, ut & alterum deſit; quia & illud ſine iſto poteſt eſſe in infante, & hoc ſine illo potuit eſſe in latrone: complente Deo, ſive in illo, ſive in iſto, quod non ex voluntate defuiſſet: cum verò ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem involvi. Et baptiſmus quidem poteſt ineſſe, ubi converſio cordis defuerit: converſio autem cordis poteſt quidem ineſſe, non percepto baptiſmo; ſed contemto, non poteſt. Neque enim ullo modo dicenda eſt converſio cordis ad Deum, cum Dei ſacramentum contemnitur.* Idem colligi ex iis poteſt, quæ ſcribit lib. I. de adulterinis conjugiis cap. XXVI. & XXVII. ubi ſermo eſt *de catechumenis in hujus vitæ ultimo conſtitutis, ſi morbo ſeu caſu aliquo ſic oppreſſi ſint, ut, quamvis adhuc vivant, petere ſibi tamen baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere non poſſint.* Quales eſſe baptizandos, cenſet Auguſtinus: *Proſit*, inquit, *eis, quod eorum in fide Chriſtianâ jam nota voluntas eſt.*

Ex his colligunt multi (etiam S. Bernardus) in hunc modum: Si in Catechumenis morte ante baptiſmum præventis votum baptiſmi eſt pro baptiſmo: ſi item in martyribus, tam infantibus quàm adultis, baptiſmus ſanguinis eſt pro baptiſmo fluminis: nihil cauſſæ eſt, cur in infantibus, non incuria aut ſacramenti contemtu, ſed mortis neceſſitate à ſacramento excluſis, baptiſmus flaminis abſque baptiſmo fluminis eſſe non poſſit. Nec enim dici poteſt, aliquod hic adultorum eſſe privilegium, quando infantes quoque erant, quos in Bethlehem occidi juſſerat Herodes: quos inter etſi etiam eſſent incircumciſi, univerſos tamen, uti Auguſtinus agnoſcit, pro martyribus vetus habuit Eccleſia. Præterea perabſurdum videtur, ut durior ſit Deus erga infantulos, ſoli originali peccato obnoxios, quàm adultos, peccatis multis actualibus infectos.

a Lib. de Eccl. dogm. cap. 74. & ex eo apud Gratianum de Conſecrat. diſt. 4. can. Catechumenum.

b Apud Gregor. 9. in cap. Apoſtolicam. de presb. non baptiz.

Ob-

Objici ſolent verba Chriſti, quibus, omnibus non regenitis aquâ & ſpiritu, negat regnum cœlorum. Sed reſpondet Petrus Lombardus lib. IV. diſtinct. IV: *Illud*, inquit, *intelligendum eſt de illis, qui poſſunt, & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, id eſt, ex ea regeneratione, quæ fit per aquam & ſpiritum S., non ſalvabitur.* Et paullo pòſt addit idem: *Si aliquis habens fidem & caritatem voluerit baptizari, & non valet neceſſitate præventus, ſupplet omnipotentis benignitas, quod ſacramento defuerat. Dum enim ſolvere poteſt, niſi ſolvat, tenetur: ſed cùm jam non poteſt, & tamen vult, non imputat ei Deus, qui ſuam potentiam ſacramentis non alligavit.* Similiter verba Chriſti acceperat B. Bernardus epiſt. LXXVII. ubi & validis argumentis ſententiam ſuam propugnat. Locus prolixior eſt: ſed digniſſimus, qui adſcribatur: *In majori*, inquit, *ætate quiſquis poſt vulgatum ubique Baptiſmi remedium renuit jam baptizari, generali originalique maculæ addit & ex proprio crimen ſuperbiæ, duplicem ſecum portans juſtiſſimæ damnationis cauſſam, ſi ſic de corpore exire contigerit. Tamen ſi ante exitum reſipuerit, & voluerit & petierit baptizari, ſed mortis præoccupatus articulo forte obtinere nequiverit: dum non deſit fides recta, ſpes pia, caritas ſincera, propitius ſit mihi Deus, quia huic ego ob ſolam aquam, ſi defuerit, nequaquam omnino poſſum deſperare ſalutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere ſpem, nec excidere caritatem, tantum ſi aquam non contemnit, ſed ſola (ut dixi) prohibeat impoſſibilitas. Si quis aliter ſapit, viderit unde ſibi quod aſſerit perſuaſerit: nam me non facile fateor aſſentire, ſi non firmior induxerit vel ratio ad intelligendum, vel ad credendum auctoritas. Sed miror admodum, ſi novus iſte novarum inventor aſſertionum, & aſſertor inventorum, invenire in hoc rationem potuerit, quæ ſanctos Patres latuerit, Ambroſium & Auguſtinum, ſive auctoritatem eorundem auctoritate potiorem. Nam ſi neſcit, uterque idem profecto ſenſit, quod fatemur ſentire & nos. Librum certe Ambroſii de morte Valentiniani legat, ſi non legit; recolat, ſi jam legit; non diſſimulet, ſi recolit: & advertet ſine dubio, ſanctum homini non baptizato & mortuo fidenter de ſolâ fide ſalutem præſumere, & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati. Legat & Auguſtini contra Donatiſtas de unico Baptiſmo librum quartum, & ſe vel agnoſcat imprudenter deceptum, vel probet impudenter obſtinatum.* Subjungit deinde Auguſtini locum, quem antea adduximus. Poſtea inquit: *Item in alio loco, cùm aliquos præmiſiſſet, quos Scriptura commemorat invisibiliter quidem, non tamen etiam viſibiliter ſanctificatos, tandem infert: Ex his colligitur, aut inviſibilem ſanctificationem quibuſdam adfuiſſe, & profuiſſe ſine viſibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diverſitate mutata ſunt, ut alia tunc fuerint, & alia modo ſint.* Et paullo pòſt: *Nec tamen*, inquit, *viſibile ſacramentum omnino contemnendum. Nam contemtor ejus inviſibiliter ſanctificari non poteſt. Ubi ſatis evidenter oſtendit, fidelem & converſum ad Dominum, non ſi nequiverit, ſed ſi contemſerit baptizari, fructu privari baptiſmatis. Ab his ergo duabus columnis, (Auguſtinum loquor, & Ambroſium) crede mihi, difficile avellor. Cum his, inquam, me aut errare, aut ſapere fateor: credens & ipſe, ſolâ fide hominem poſſe ſalvari, cum deſiderio percipiendi Sacramentum, ſi tamen pio adimplendo deſiderio mors anticipans, ſeu alia quæcunque vis invincibilis obviarit. Vide etiam, ne forte ob hoc Salvator, cum diceret, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: caute & vigilanter non repetierit, Qui verò baptizatus non fuerit: ſed tantùm, Qui verò, inquit, non crediderit, condemnabitur. Nimirum innuens, ſolam interdum fidem ſufficere ad ſalutem, & ſine ipſâ ſufficere nihil. Quapropter etſi martyrium vicem baptiſmi poſſe implere conceditur, non plane hoc facit pœna, ſed ipſa fides. Nam abſque ipſa quid eſt martyrium, niſi pœna? Quæ ergò martyrio præſtat, ut abſque ulla dubitate pro baptiſmate reputetur, ipſa ita infirma & imbecillis per ſe erit, ut quod dare alteri valet, ſola non valeat obtinere? Eſt prorſus ſanguinis pro Chriſto effuſio magnæ cujuſdam fidei indubitata probatio, non Deo tamen, ſed hominibus. Sed quid ſi Deus, qui profecto ad probandum quod vult, nullis indiget experimentis, æque magnam in corde cujuſpiam in pace morientis inſpicit fidem, martyrio quidem non interrogatam, martyrio tamen idoneam? Si recordatus fuerit homo, necdum ſe ſalutis percepiſſe myſterium, & dolens pœnitenſque toto deſiderio expetierit, ſed aſſequi, mortis celeritate præoccupatus, nequiverit; damnabit fidelem ſuum Deus, damnabit, inquam, hominem pro ſe etiam paratum mori? Paulus dicit, Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto. Hunc ergò, qui in articulo mortis non ſolum invocat Dominum Jeſum, ſed ipſius quoque toto deſiderio expetit Sacramentum, dicemus aut non loqui in Spiritu ſancto, & falſus erit Apoſtolus, aut & cum Spiritu ſancto damnari? Salvatorem habet habitantem per fidem in corde, & in ore per confeſſionem, & cum Salvatore damnabitur? Pro certo, cum non aliunde martyrium, niſi ex fidei merito illam obtinuerit prærogativam, ut ſingulariter vice Baptiſmi ſecure ſuſcipiatur: non video cur non ipſa æque & ſine martyrio apud eum tantundem poſſit, cui & ſine martyrii probamento proculdubio innoteſcit. Poſſit ſane tantundem, dixerim, quantum ad ſalutis ſpectat obtentum, non autem ad meriti cumulum, quo indubitanter martyrium antecellit. Legimus; Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et item, Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo. Quid planius, quam, quod volumus, pro facto reputetur, ubi factum excludit neceſſitas? Niſi forte putetur in malo, quàm in bono, efficacior inveniri voluntas apud Deum, qui caritas eſt; & promtior eſſe ad ulciſcendum, quàm ad remunerandum miſericors & miſerator Dominus. Quomodo is, qui alieno debito ſe teneri forte in extremis poſitus recolit, ſi deſit unde perſolvat, ſola nihilominus pœnitentia & cordis contritione obtinere veniam creditur, ne jam pro eo damnetur: ſic ſola fides & mentis ad Deum converſio, ſine effuſione ſanguinis & ſine perfuſione aquæ, ſalutem ſine dubio operatur volenti, ſed non valenti, prohibente articulo, baptizari.* Hactenus Bernardus. Cujus argumenta evincunt clariſſimè, verba Chriſti, nec ſi de externâ aquâ intelligantur (nos per aquam & ſpiritum, τὸ ἓν διὰ δυοῖν Hebræis uſitatam, ſpiritualem potius aquam intelligi putamus:) non tamen ἁπλῶς accipi debere, ſic ut tunc quoque habeant locum, cùm Baptiſmus non offertur, nec contemnitur: ſed potius reſtringenda ſic eſſe, ut capiantur ſecundùm legem communem, quæ non præjudicat ſpecialibus privilegiis ac diſpenſationibus divinis. Quod ipſum, uti vidimus, voluit Lombardus, cùm verborum Chriſti hanc mentem eſſe ait, Niſi quis regeneratus fuerit eâ regeneratione, quæ fit per aquam & ſpiritum: ut nempe Chriſto primariò quidem propoſitum fuerit, docere neceſſitatem regenerationis; hac autem occaſione adjecerit utilitatem Baptiſmi, non tanquam ἁπλῶς neceſſarii, ſed tanquam inſtrumenti homines regenerantis ſecundùm legem ordinariam, cui homines, quando offertur Baptiſmus, alligentur: Deus verò, quamvis neutiquam offeratur, alligatus non ſit. Negare quidem non poſſumus, Patres eos, quibus cum Pelagio negotium fuit, abſolutam Baptiſmi neceſſitatem in omnibus infantibus martyrio non affectis ex iis Chriſti verbis collegiſſe: ſed viciſſim neque iſtud negari poteſt, pleroſque eorundem Patrum ſimilem Euchariſtiæ in infantibus neceſſitatem collegiſſe ex his Chriſti verbis Joh. VI. 53: *Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habetis vitam in vobis.* Quo ex loco colligit Auguſtinus, infantes ſine Euchariſtia ſalvari non poſſe. Vide eum lib. I. de peccatorum meritis & remiſſione cap. XX. & lib. III. cap. IV. & lib. I. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. XXII. & lib. IV.

ejuſ-

ejuſdem operis cap. IV. & alibi paſſim. Et conſtat, Eccleſiam aliquamdiu, hoc argumento compulſam, infantibus ſtatim a baptiſmo carnis & ſanguinis præbuiſſe ſacramentum. unde idem Auguſtinus Tom. X. ſerm. VIII. de verbis Apoſtoli: *Infantes ſunt, ſed menſæ ejus participes ſunt, ut habeant in ſe vitam.* Et epiſt. CXII. ad Vitalem: *Si in illa parva ætate moriuntur, utique ſecundum ea, quæ per corpus geſſerunt, id eſt tempore, quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora geſtantium crediderunt, vel non crediderunt; quando baptizati, vel non baptizati ſunt; quando carnem Chriſti manducaverunt, vel non manducarunt: quando & ſanguinem biberunt, vel non biberunt: ſecundum hæc ergò, quæ per corpus geſſerunt, non ſecundum ea quæ, ſi diu hic viverent, geſturi fuerant, judicantur.* Paullinus epigramm. VI. quod eſt in picturam baſilicarum:

Inde parens ſacro ducit de fonte ſacerdos
Infantes niveos, corpore, corde, habitu:
Circumdanſque rudes feſtis altaribus agnos,
Cura ſaluſiferis imbuit ora cibis.

Scriptor Hypognoſticôn lib. VI *Quomodo vitam regni cœlorum promittitis parvulis non renatis ex aquâ & Spiritu Sancto, non cibatis carne, neque potatis ſanguine Chriſti, qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum?* Conſuetudinem verò hanc multo ante Auguſtinum obtinuiſſe; argumento eſt hiſtoria, quam Cyprianus narrat tractatu de Lapſis §. 20. Multo etiam poſt Auguſtini tempora eam viguiſſe, cognoſcimus ex Eccleſiaſticarum Caroli M. legum ab Anſegiſo collectarum lib. I. capitulo CLXI. cujus hæc verba: *Ut presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet; ne ſine communione moriatur.* Etiam Prateolus lib. VII. cap. XV. ſcribit, Græcos quoſdam Euchariſtiam dare parvulis. Hieronymus quoque Oſorius lib. IX. de rebus Emanuelis, teſtus eſt, hunc morem in Æthiopiâ obtinere: *Euchariſtiam,* inquit, *eo die infantes, ſalutaribus aquis initiati, in micâ panis aſſumunt.* Adhæc Æneas Sylvius, epiſt. CXXIX. auctor eſt, Huſſitas eos, qui ad Calixtinorum diſcrimen Taboritæ dicuntur, reduxiſſe hunc morem: cui non adverſatur, quod ipſi in Confeſſione ſuâ dicant, ſe baptizatis Euchariſtiam dare, ſi idonei ſint & cibi capaces: quia per hæc verba potuere eos ſolùm infantes excludere, qui idonei nondum ſunt ad cibum ſumendum, ut recens natos. Sed hoc utcumque eſt, ritus iſte, nunc non ſolùm non in Proteſtantium, ſed nec in Romanâ Eccleſiâ uſurpatur: rectèque abrogatum eſſe nec illi diffitentur, qui abſolutam Baptiſmi neceſſitatem Auguſtini & aliorum tuentur autoritate. Quare neque eſt, quod in altero illo loco, qui de baptiſmo eſt, ſic Patrum quorundam ſtemus autoritate, quaſi abſque eo, præterquam martyribus aut catechumenis, ſalus contingat nemini.

Neque idcirco exiſtimandum, ſi verba illa Chriſti Joh. IV. non impediant, quo minus Euchariſtiæ Sacramentum ad adultam ætatem differatur: eo nec Chriſti verba Joh. III. impedire, quo minùs idem in baptiſmo fiat. Nec enim baptiſmatis ac Euchariſtiæ par ratio eſt: quia per baptiſma Eccleſiæ inſerimur, ac remiſſionem conſequimur peccatorum: eoque, ſi quis hoc percepto moriatur, is, quamvis non habet Euchariſtiæ Sacramentum, habet tamen virtutem ejus Sacramenti. Agnovit hoc Auguſtinus lib. I. in Julian. & lib. III. de peccat. mer. & remiſſ. cap. IV. & ſermone ad infantes, (quem citat Beda in commentar. I Cor. X.) ubi ſic ſcribit: *Nulli eſt aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelem corporis ſanguiniſque Dominici participem fieri, quando in baptiſmate membrum Chriſti corporis efficitur: nec abalienari ab illius panis calicíſque conſortio, etiamſi, antequam illum panem comedat & calicem bibat, de hoc ſeculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando ipſe hoc, quod Sacramentum eſt, invenitur.* Atque hæc ratio adduxit poſteriores, ut baptiſmum infantibus ſufficere putarent: præſertim quando haud commodè, vel decenter adeò, Corporis & Sanguinis Sacramentum his poſſit exhiberi.

Ex iis, quæ fusè adeo proſecuti ſumus, ſatis liquere arbitror, ſecula, quæ vel ante, vel poſt Auguſtinum & Fulgentium fuere, meliùs ſperâſſe de ſalute infantium non baptizatorum, quàm ab Africanis illis patribus factum erat. Noſtro verò ſeculo longè etiam magis ſententiæ variant hac parte, quàm antiquorum. Quamquam verò initio non aliud profeſſi ſumus, quàm, velle nos exponere judicium antiquitatis; tamen ſpero, me facturum rem non ingratam legentibus, ſi, ὅπηριτρα loco, juniorum opiniones adjungam, & quæ ſententiæ ſuæ adferant firmamenta. Nec enim parum hinc lucis accedet iis, quæ de quæſtione hac à veteribus diſputantur.

Ac primò quidem dicamus, quid, eorum judicio, per originale peccatum homo promereatur, ac deinde cujuſmodi pœnas reapſe perſolvat.

Eorum, qui peccatum hoc cum Catholicis agnoſcunt, dubium eſt nemini, quin eo mereatur homo ſaltem pœnam damni, ſive ſeparationem à facie divinâ. Fatentur quidem ad unum omnes, quicunque originali juſtitiâ carent, hos eo ipſo minimùm dignos reddi, qui careant quoque æternâ beatitudine: eo quòd juſtitia ſit veſtis illa nuptialis, quâ ſine admittatur nemo ad nuptias aulæ cœleſtis. At in hoc cum plurimis veterum fluctuant, an qui mereotur exſulare extra cœlorum regnum, hi etiam mereantur conjici in ſtagnum ſulphuris & ignis: uti gehennæ locum περιφράζει Johannes Apocalypſ. XX. 15. ubi, (ut apud Marc. IX. 46. legimus) *vermis eorum non interit, & ignis non exſtinguitur.* Tuentur autem ſeſe iſtiuſmodi argumento, quòd princeps terrenus, patre delinquente, hautquaquam ex eo natos & naſcituros addicat vivicomburio, ſed exſilio puniiſſe eſt contentus: neque ob pronitatem delinquendi quoſquam plectat, ſed hujuſmodi duntaxat honoribus cenſeat indignos.

Verùm aliis videntur iſti non ſatis vel miſeriam hominis perſpicere, vel miſericordiam Chriſti prædicare. Quamobrem ipſi contendunt, omnes & ſingulos infantes, antequam actu quicquam boni fecerint aut mali, per & propter culpæ Adamicæ imputationem, dignos reddi, tum morbis ac morte hujus vitæ, tum privatione originalis juſtitiæ, tum etiam æternis animæ corporiſque poſt hanc vitam cruciatibus. Urgent autem, quod ad Coloſſ. I. 13. legimus: *Liberavit nos Chriſtus de poteſtate tenebrarum.* Et I Tim. II. 6: *Semetipſum dedit redemtionis pretium pro omnibus.* Et I Johan. II. 2: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis totius mundi.* Unde liquidò conſequi docent, infantes etiam à Chriſto de Satanæ ac tenebrarum poteſtate redemtos eſſe; eoque hos quoque, ſi in ſeſe ac in naturâ ſuâ conſiderentur, æternis tenebris ac cruciatibus eſſe obnoxios, à quibus ſolo Chriſti merito poſſint liberari.

Porrò ii, quibus alienum videtur à ſummâ Dei bonitate ac φιλανθρωπίᾳ, genus humanum durâ adeò ſorte in Adamo fuiſſe ligatum conſtrictumque, ut eo mandatum Dei negligente, æternis corporis animique cruciatibus addici mereretur: hi, ad ſcrupulum illum evellendum, duo oggerere ſolent, nam & cogitate jubent, quòd fortaſſe, etiam (nec enim contrarium evinci poteſt) ſi Adam perſtitiſſet, omni illè poſteritati promeriturus fuerit vitam æternam, aut ſaltem dona ſupernaturalia, quibus ad vitam æternam ſinguli poſſent pervenire: tum imprimis conſiderandum putant, quòd pro morbo generali generale etiam à Deo adhibitum ſit remedium, nempe obedientia Chriſti, qui mortuus ſit pro totius mundi peccatis: ac omnes promiſcuè ad ſe vocet, iiſque animarum offerat medicinam.

Diximus de priori membro; quid puta mereatur homo per originale peccatum: ſequitur altera quæſtionis pars, quid propter illud patiatur. Quinctuplicem autem hac de re opinionem juniorum invenio. Singulas adferam;

rationes etiam, quibus ſe tuentur, attexam. Fortaſſe enim aliquibus ejuſce controverſiæ magis penſiculandæ occaſionem præbebunt. Judicium noſtrum nunc rarius apponemus. Magis enim hiſtorici hic quàm Theologi munere fungi viſum: uti initio nos facturos recepimus.

Prima eorum ſententia eſt, qui cum Auguſtino aiunt, poſſe mediam eſſe ſententiam inter præmium ac ſupplicium: cumque Nazianzeno, talem fore conditionem arbitrantur parvulorum, qui non baptizati diſceſſerint. Quod non ſolùm intelligunt de fidelium, ſed etiam paganorum liberis. Nempe durum iis videtur, nihil inter iſta medium ſtatui, ſi eam vetere Eccleſia dicamus, infantes non baptizatos, præſertim è paganis natos, è regno cœlorum excludi. Fatentur quidem, Scripturam non meminiſſe loci, aut ſtatus medii. ſed eam dicunt de adultis loqui: de infantium talium exitu nihil aperte: eoque non ſatis hic procedere argumentationem ab auctoritate negativâ.

Altera eſt ſententia illorum, qui locum aut ſtatum medium non admittunt: ſed cœlis etiam recipi volunt liberos infidelium non baptizatos: quod his probant argumentis. Deus, inquiunt, poſt lapſum primorum parentum pepigit cum Adamo fœdus, quo & ipſum & poſteros omnes in gratiam recepit; univerſis hominibus propter Chriſtum peccatorum remiſſionem hac conditione pollicens, ſi in iſtoc fœdere perſtarent. Idem fœdus cum Noacho poſtea redintegravit. Infantes autem hoc pactum non violarunt. non igitur eo exciderunt. Quare antequam actu deliquerint, damnari non poſſunt propter primam prævaricationem: ut quæ gratioſum iſtud pactum antecedat. Adde quòd non multo amplius quàm centeſima generatione à Noacho abſumus. At Deus in decalogo promittit, ſe in milleſimam eorum progeniem miſericordiam velle exercere, qui eum amant, ipſiusque præcepta obſervant.

Idem adſtruunt è naturâ Dei; cui conſentaneum eſſe negant, ut qui protoplaſti ipſius ſit miſertus (nam eum ſalvatum eſſe, ſemper contra Tatianum judicavit orthodoxa antiquitas) non multo magis miſereatur infantulorum, qui non peccaverint, niſi δυνάμει & imputatione, quatenus originis ratione in lumbis primi parentis erant, atque ita pars delinquentis cenſebantur. Præterea cùm in confeſſo ſit, multos ex hac vitâ vocari, ne pravitas mundi eorum mutet intellectum: nihil cauſæ eſſe aiunt, cur non itidem dicatur Deus infidelium liberos tempeſtivè ad ſe vocare, priuſquam parentum & aliorum impietate imbuti, certum ſibi gehennæ ſupplicium arceſſant.

Tertia eſt opinio eorum, qui de non baptizatis parvulis nullos quidem infidelium cœlo dignantur: omnes autem fidelium liberos, modò in infantiâ diem ſuum obeant, in cœlum recipi contendunt. Ac infidelium quidem liberos eo ſalvari negant, quòd ſola mater Eccleſia ſit, quæ filios generat promiſſionis; cùm gentes, eo quia extra Eccleſiam ſunt, utpote ex ancillâ naſcentes, conſortes non ſint promiſſionum earum, quas Deus fecit ſpirituali Abrahæ ſemini, eoque nec hæreditas vitæ æternæ pertinere ad eos poſſit. Rom. IX. 8: *Non qui filii carnis, ii filii Dei, ſed qui filii promiſſionis, cenſentur in ſemine.* Gal. IV. 28: *Nos ſecundum Iſaac promiſſionis filii ſumus.* At de gentibus ſcripſit ad Epheſios II. 12: eſſe *abſque Chriſto, alienos à Rep. Iſraelis, & extraneos à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, & Dei expertes in mundo.* Ex ejuſmodi locis concludunt, infidelium liberos extra Eccleſiam naſci in cœtu impiorum & Satanæ regno. Cæterùm numero horum eximunt, qui ab infidelibus quidem parentibus oriuntur, ſed quacunque ratione legitima in fidelium, vel ſaltem veram fidem profitentium, manus veniunt ac poteſtatem: atque horum zelo & induſtriâ Baptiſmum in Eccleſiâ Dei conſequuntur. Tales non ſolùm cenſent eſſe, qui poſtquam infideles parentes morte ſunt ſublati, fideles indepti ſunt tutores: ſed etiam in quos incidêre homines pii, cùm à parentibus eſſent expoſiti ac derelicti: utut fortaſſe Judæi fuerint, aut gentiles: item qui vel juſto bello, vel emtione acquiſiti: quomodo olim matronæ nobiles barbarorum pueros emêre, quo eos Eccleſiæ jungerent per Baptiſmum; ut narrat Auguſtinus. Et hæc de liberis infidelium: fidelibus verò parentibus ortos univerſè ſalvari putant: eamque ſententiam iis propugnant argumentis. Primùm quia ad infantes fidelium pertinet promiſſio gratiæ & fœderis: juxta illud Geneſ. XVII. 7: *Ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te.* Unde Petrus Act. II. 48: *Baptizetur unusquiſque veſtrum. Vobis enim facta eſt promiſſio & liberis veſtris.* Atqui ad quos pertinet promiſſio gratiæ, ad eoſdem pertinet promiſſio gloriæ. Deinde eo ſe tuentur, quòd liberi fidelium ab utero ſint ſancti. Rom. XI. 16: *Si radix ſancta, etiam rami.* I Cor. VII. 14: *Liberi veſtri ſancti ſunt.* Atqui omnes, qui originis beneficio ſancti naſcuntur, hi quoque ſancti moriuntur, modò denaſcantur antequam actuale peccatum committant. Præterea pro ſe adferunt illa Chriſti verba Lucæ XVIII. 16: *Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos. Talium eſt enim regnum Dei. Amen dico vobis; quicunque non acceperit regnum Dei ſicut puer, non intrabit in illud.*

Quarta eorum ſententia eſt, qui non niſi re aut voto baptizatis ſalutem audent polliceri. Cur verò ſuperioribus argumentis parùm moveantur, has afferunt cauſſas. De loco Geneſios XVII. aiunt, ex eo ipſo colligi poſſe, promiſſionem Dei nequaquam pertinere ad filios Abrahæ carnales, ſed duntaxat ſpirituales: hoc eſt, eos ſolùm qui in ſacramento eſſent regeniti à Deo. Nam cùm mox ſubdat Deus (verſ. XV.) *maſculi, cujus præputii caro non fuerit circumciſa, deletum animam iri de populo ſuo, quia pactum Dei irritum fecit*: inde concludi poſſe, arbitrantur, prodeſſe nihil carnalis ex Abrahamo generationis beneficium, niſi accedat ſpiritualis ex ſacramento regenerationis privilegium. Quod ipſum confirmant verbis Pauli Rom. IX. 8. & Galat. IV. 28. quæ paullo antè adducebamus.

Ad verba Apoſtoli Rom. XI. 16. & I Cor. VII. 14. reſpondent, ſanctorum filios aliter vocari ſanctos, poſtquam per ſpiritum in ſacramento ſunt ſanctificati: aliter ſi gratioſæ originis ratio habeatur, quatenus nempe (ut Tertullianus interpretatur lib. de animâ cap. XXXIX.) naſcuntur ſanctitatis candidati, & ad plenam ſanctitatem deſtinati, & mox in baptiſmo ſanctificandi per Spiritum Dei, planeque in Eccleſiam cooptandi, quo fruantur privilegiis omnibus ejuſce civitatis.

Quod ad verba Chriſti Luc. XVIII. 16, τὰ βρέφη, hoc eſt parvulos ſive infantulos ad ſe vocantis, ac pronunciantis talium eſſe regnum cœlorum: multa afferunt, quibus argumenti ejus invalentiam probare conentur. Nam cùm TALES dicit Chriſtus, reſpicere parvulorum innocentiam ac ſimplicitatem: abſque quibus non pateat ingreſſus in regnum cœlorum. Nec ſermonem eſſe de parvulis eorum, qui neglectu Circumciſionis pactum Dei irritum feciſſent, ſed fidelium Judæorum, qui infantulos, in Circumciſione remiſſionem peccati adeptos, Eccleſiæque jam inſertos, ad Chriſtum adducerent, quò per eum uberiùs benedicerentur. Atque eo etiam pertinere, quod dicit, *Sinite parvulos venire ad me.* quemadmodum & ſenſit ſcriptor Hypognoſticon lib. V. ubi ait: *Talium, ad comparationem videlicet ad ſe venientium, dixit, non omnium parvulorum generaliter.* Nempe adultos quidem volunt per fidem propriam venire ad Chriſtum; infantulos autem, cùm ſic venire non poſſint, & tamen (ut vel hoc ex loco patet) venire ad Chriſtum valeant, à parentibus, vel iis qui parentum loco ſunt, ad Chriſtum adduci vel apportari debere, quo quod fide non poſſunt ſuâ, fide conſequantur alienâ. Alienam autem fidem appello, non ſimpliciter parentum fidem, vel etiam illorum, qui parentum obtinent locum, ſed fidem totius Eccleſiæ Catholicæ: quæ infantes ad profeſſionem fidei à parentibus vel aliis factam, in Eccleſiæ Catholicæ fide baptizat, ita ut per parentes quidem, vel alios offerantur, ſed id nomine fiat Eccleſiæ univerſæ. Sic

ſen-

Digitized by Google

ſenſere veteres omnes. Sed contentus ero laudâſſe B. Auguſtinum. Is Tom. 10. de verbis Apoſtoli, ſerm. x. ubi de infantibus agens, qui ex Adamo morbum contagione traxerunt, eoque medicinæ indigent, *Accommodat*, inquit, *illis mater Eccleſia aliorum pedes, ut veniant, aliorum cor, ut credant, aliorum linguam, ut fateantur; ut quoniam, quod ægri ſunt, alio peccante prægravantur, ſic cum hi ſani ſunt, alio pro eis confitente, ſalventur.* Cur verò infantibus aliena fides prodeſſe poſſit, hanc aſſignant cauſſam, quòd propriè non fide ſalvemur, ſed Spiritu Dei, ſive gratiâ Chriſti, quæ ab adultis quidem actu fidei apprehendatur; ab infantibus verò percipiatur arcano quodam dono, quod Spiritus Sanctus in iis operetur.

Objici ſolet, quòd juſtus ſuâ fide vivat, eoque perabſurdum videatur, ut ſi parentes in procurando baptiſmo fuerint negligentiores, parvuli iccirco cœlorum regno excludantur. Sed reſpondent alii, juſtum quidem ſuâ fide vivere, tanquam cauſsâ ſalutis inſtrumentali: at hoc non impedire, quo minùs plurimi conſequantur ſalutem fide alienâ, tanquam occaſione ſalutis. Id enim manifeſtum eſſe ratione adultorum, qui alienâ ſæpè fide ad fidem propriam perveniunt: quomodo Epiſcopus zelo fervens ſæpè cauſſa eſt, cur plurimi reſipiſcant: & Chriſtiana uxor non rarò maritum exemplo ad religionem compellit: ſimilem verò rationem eſſe infantium, qui cùm naturâ ſint filii iræ, & condemnationis rei, parentum tamen, aliorumve curâ ac zelo in baptiſmo offerantur, ac conſecrentur Deo, eâque occaſione divinitus conſequantur gratuitum illud donum, per quod à donante ſanctificentur, Chriſtique juſtitia ac miſericordia iis applicetur.

Quincta & poſtrema eorum ſententia eſt, qui ſalvari dicunt certos infantes ſoli Deo cognitos: utpote ab eo ante jacta mundi fundamenta, tam ex infidelium quàm fidelium, tam non baptizatorum quàm baptizatorum numero, ad vitam æternam electos ſecretoſque. Prora & puppis hujus ſententiæ eſt in verbis Apoſtoli ad Rom. IX. 11. *Nondum enim natis pueris, cùm nihil feciſſent boni vel mali, dictum eſt ei, Major ſerviet minori. Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau verò odio habui.* Hæc opinio duplici nomine ab antiquitate recedit, partim quia multis infidelium liberis, nec in re, nec in voto baptizatis, regnum promittit cœlorum: partim quia ſalvari negat omnes infantes actu baptizatos, qui ante rationis uſum lucis uſuram amittant.

Sed neque eſt, quòd ejus autores Apoſtoli ſe patrocinio jactent. Nec enim ſi concederetur, Eſavum citra præviſionem malorum operum gehennæ fuiſſe deſtinatum, hinc colligi poſſet, Deum etiam quoſdam baptizatos, qui in infantiâ vitam finiunt, deſtinâſſe morti æternæ. Imò quanto veriſimilius eſt, hos poſt ſacramentum re aut voto piorum parentum perceptum evocari è vitâ, quia eos Deus adultâ ætate à mundo videat corrumpendos? Cur enim non æquè, imò multo magis, quàm in adultis, locum in his habeat, quod de Enocho legimus Sap. IV. 11. *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.* Itaque ſæpe hoc vel maximum ſit erga fideles divinæ miſericordiæ opus, quòd & ipſos parentes liberorum morte caſtigat, & eadem de liberis ipſorum optimè meretur. In Eſavo verò hic pleraque omnia diſparia. quippe illi ipſi, qui Deum volunt primò intendiſſe juſtitiæ ſuæ in puniendo Eſavo declarationem, dicere ſolent, Deum eadem decreviſſe vitam Eſavo prorogare, quo infidelitate & impœnitentiâ ſuâ implacabilem in ſe iram numinis concitaret. Quid verò tale in iis, qui ante rationis uſum de vitâ diſcedunt? Ratio quoque iſti ſententiæ plurimùm repugnat. Nam in confeſſo eſt, in legitimo ſacramenti uſu ſignatum non ſeparari à ſigno. At in infantibus nihil eſt, quo minùs legitimum dici debeat ſacramentum. non actuale peccatum, quod nullum commiſerunt; non originale, quia hoc ipſum eſt, in cujus remiſſionem baptizantur. Quare omnino ſtatuendum, eos qui poſtquam baptizati ſunt ante rationis uſum moriuntur, certò ſalvari: neque ita tantùm judicandum ex regulâ caritatis, quæ fallere poteſt & ſolet: ſed ex canone infallibilis veritatis. Nunquam aliter ſenſit Eccleſia Dei: unde B. Fulgentius de Fide ad Petrum cap. xxx. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, parvulis, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato, quod originaliter trahunt, agere poſſunt, ſacramentum fidei, quod eſt ſanctum baptiſma, quamdiu rationis eorum ætas capax eſſe non poteſt, ſufficere ad ſalutem.* Imò veteres etiam à peccato originali per baptiſmum mundari eos volunt, qui propter præviſam infidelitatem ac impœnitentiam, ab æterno gehennæ ſunt deſtinati. Hinc Proſper reſp. ad capitula objectionum Gallorum calumniantium cap. 11. damnat hanc propoſitionem: *Quòd ab eis, qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum.* Univerſè etiam de omnibus infantibus baptizatis loquuntur patres concilii Carthaginenſis epiſtolâ xc. inter Auguſtinianas; *Quicunque negat, parvulos per baptiſmum Chriſti à perditione liberari, & ſalutem percipere ſempiternam, anathema ſit.* Ac de circumciſione ſimiliter circa annum quingenteſimum vigeſimum ſenſere Patres Africani in Sardinia exules, in epiſtolâ ſuâ ſynodicâ: *Eſau ſacramento quidem circumciſionis octavo die ſecundum tenorem divinæ conſtitutionis accepto, reatu peccati originalis caruit, ſed per nequitiam cordis in hominis terreni vetuſtate permanſit, illius ibi judicio derelictus, qui gratis ſalvat, juſteque damnat.* Etiam anno octingenteſimo quinquageſimo quincto ſimiliter judicavit concilium Valentinum can. v. cujus hæc verba: *Item firmiſſimè tenendum credimus, quòd omnis multitudo fidelium ex aquâ & Spiritu Sancto regenerata, ac per hoc veraciter Eccleſiæ incorporata, & juxta doctrinam Apoſtoli baptizata, in ejus ſanguine ſit à peccatis ſuis abluta. Quia nec in eis potuit eſſe vera regeneratio, niſi eſſet & vera redemptio: cùm in Eccleſiæ ſacramentis nihil ſit caſſum, nihil ludificatorium, ſed prorſus totum verum, & ipſâ ſui veritate ac ſinceritate ſubnixum.* Eſt is canon conſtitutus adverſus Godeſcalcum, qui putabat, reprobos in baptiſmo non verè, ſed ſigno tenus remiſſionem accipere. quemadmodum conſtat ex epiſtolâ Hincmari ad Nicolaum Papam apud Flodoardum lib. III. cap. XIV.

FINIS LIBRI SECUNDI.

GERARDI JOANNIS VOSSII
HISTORIÆ
DE
CONTROVERSIIS,
QUAS
PELAGIUS EJUSQUE
reliquiæ moverunt,
LIBER TERTIUS;
QUI
DE GRATIÆ NECESSITATE
generatim tractat.

HActenus opinionem Pelagianorum de ortus noſtri conditione contulimus cum ſententiâ Catholicorum: ea item, in quibus Catholici ipſi diſſenſerunt inter ſe, diſtinximus ab illis, in quibus iidem & ante & poſt exortum Pelagium ſemper convenerunt. Proximum eſt, ut componamus amborum doctrinam de vitâ hominis ſpirituali. Hæc pars quæſtiones varias comprehendit. Earum aliæ ſunt aliis celebratiores. Præcipuè autem diſputari ſolet, De gratiæ neceſſitate, & De imperfectione hominis in hac vitâ. Minùs, De juramento Chriſtianorum, & De ſalute divitum. De quatuor iſtis ordine dicemus. Sed prima controverſia eſt bipartita. Vel enim de gratiæ neceſſitate agitur ἁπλῶς, propter Pelagianos: vel de neceſſitate gratiæ prævenientis propter Maſſilienſes. De priori agemus hoc libro: de altero, tractabimus ſequenti. In hoc verò capite, quo ἁπλῶς gratiæ neceſſitatem ſpectamus, tria iſta cum bono Deo, præſtabimus. Primùm oſtendemus, quid ſenſerit Eccleſia ante tempora Pelagii. Deinde narrabimus, qualis & quantus ſuper controverſiâ hac conflictus fuerit inter Pelagianos & Catholicos. Denique quia Pelagiani ſolent virtutes gentilium objicere ſanctis Patribus; Catholicam de his ſententiam ſeorſim exponemus.

LIBRI TERTII
PARS PRIMA;
Quæ eorum de neceſſitate gratiæ ſententiam exponit, qui ante Pelagium vixerunt.

THESIS I.

Neceſſitatem gratiæ clarè agnoverunt ſcriptores Latini, qui Pelagii tempora anteceſſerunt: tam Afri, ut Tertullianus, Cyprianus, Arnobius: quam Itali, Galli, alii, ut Lactantius, Hilarius, Ambroſius. Nec ſecus qui ſenſerit, obduci quiſquam poteſt.

VT ſententia hæc antiquitatis meliùs intelligatur, à diſtinctione gratiæ auſpicandum eſt. Siquidem gratia alia naturam conſequitur, quæ iccirco naturæ dicitur: alia naturæ ſuperadditur, quæ ſupernaturalis vocatur. Utraque rectè gratia dicitur, quia utraque gratis datur. Magis tamen poſterior id nomen meretur, quia minùs debetur. Optimè enim ait Salvianus lib. IV. de Gubernatione Dei, *Majoris pretii beneficium eſt, quod præſtatur indignis.* Atqui naturæ gratia non confertur vel dignis, vel indignis, ſed non dignis: ut qui cùm ante eam gratiam non fuerint, bene maleve mereri haut potuerint. At gratia ſupernaturalis confertur planè indignis, utpote inimicis. In negotio hoc, ae quandocunque apud Patres gratia opponitur libero arbitrio, intelligi debet gratia non in naturâ, ſed ſupra naturam, quam ſtrictè ac κατ' ἐξοχὴν gratiæ nomine vocari dicebamus.

Quid de hac gratiâ ſenſerint antiqui, paucis nos docet Vin-

Vincentius Litinenſis Commonitorii ſui cap. XXXIV. *Quis unquam*, inquit, *ante profanum illum Pelagium tantam virtutem liberi præſumſit arbitrii, ut ad hoc in bonis rebus per actus ſingulos adjuvandum, neceſſariam Dei gratiam non putaret?* Hoc ut non verè minùs, quàm aſſeveranter, à Vincentio dictum eſſe appareat, teſte ejuſce rei dabimus, prius Latinos, deinde etiam Græcos.

Prodeat ante omnes, Latinorum, quos habemus, antiquiſſimus, Tertullianus. Clarè is Chriſtianæ ac ſpiritualis gratiæ neceſſitatem agnoſcit lib. de animâ cap. I: *Cui enim veritas comperta ſine Deo? cui Deus cognitus ſine Chriſto? cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu ſancto? cui Spiritus S. accommodatus ſine fidei ſacramento?* Et cap. XXI. *Non dabit enim arbor mala bonos fructus, ſi non inſeratur: & bona malos dabit, ſi non colatur. Et lapides filii Abrahæ fient, ſi in fidem Abrahæ formentur. Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, ſi venena malignitatis exſpuerint. Hæc erit vis* DIVINÆ GRATIÆ, *potentior utique* NATURÆ, *habens in nobis* SUBJACENTEM *ſibi liberam arbitrii poteſtatem, quod αὐτεξούσιον dicitur.* Autor definitionum, quæ Tertulliano adjudicantur: *Cùm ſine gratiâ Dei ſalutem non poſſit cuſtodire natura humana quam accepit, quomodo ſine gratiâ Dei poterit reparare quod perdidit?*

Tertulliano ſuccedat is, qui eum magiſtrum ſuum vocare ſolet, B. martyr Cyprianus. Ejus aliquàm multa adducit Auguſtinus lib. IV. ad Bonifacium cap. IX. Nos ex iis duo ſolùm excerpemus: aliorum in locum ſubſtituemus alia ab Auguſtino omiſſa. Sic igitur ille lib. II. epiſt. II. ad Donatum de gratia Dei, cùm dixiſſet, ſe poſt Baptiſmum eſſe Dei, Spirituque S. animari cœpiſſe, *Non jactatum*, inquit, *ſed gratum quicquid non virtuti hominis adſcribitur, ſed de Dei munere prædicatur.* Ac pauculis interjectis: *Dei eſt*, ait, *Dei omne quod poſſumus: inde vivimus, inde pollemus: inde ſumto & concepto vigore, hic adhuc poſiti, futurorum indicia prænoſcimus. Sit tantùm timor innocentiæ cuſtos, ut Dominus, qui in mentes noſtras indulgentiæ cœleſtis allapſu clementer influxit, in animi oblectantis hoſpitio juſtâ operatione teneatur &c.* Idem lib. III. ad Quirin. teſtimonio IV: *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. In Evangelio ſecundum Joannem: Nemo poteſt quicquam accipere, niſi datum fuerit illi de cœlo. Item in Epiſtolâ Pauli ad Corinthios primâ: Quid enim habes, quod non acceperis? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? &c.* Idem lib. 3. epiſt. 25. *Ipſius eſſe quòd vincimus, & quòd ad maximi certaminis palmam, ſubacto adverſario, pervenimus, declarat & docet Dominus in Evangelio ſuo dicens: Cum autem vos tradiderint, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. dabitur enim vobis in illa horâ quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Idem in Orat. Dom. *Hoc diebus ac noctibus poſtulamus, ut ſanctificatio & vivificatio, quæ de Dei gratiâ ſumitur, ipſius protectione ſervetur.* Ibidem: *Oramus, ut fiat in nobis voluntas Dei, quæ ut fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope ejus & protectione, quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentiâ ac miſericordiâ tutus eſt.* Idem in ſerm. 7. de oratione Dominicâ §. 19. *Quando rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè atque arroganter aliquid aſſumat.* Et mox: *Ut dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur.*

Afris duobus tertios accedat Arnobius. Ejus verba ſunt lib. II. contra nationes: *Vos veſtrarum animarum ſalutem in ipſis vobis reponitis, fierique vos deos, veſtro ſiditis inteſtinoque conatu: at vero nos nobis nihil de noſtrâ infirmitate promittimus, naturam intuentes noſtram virium eſſe nullarum, & ab ſuis affectibus in omni rerum contentione ſuperari. Vos, cùm primum ſoluti membrorum abieritis, eodes alas vobis adfuturas putatis, quibus ad cœlum pergere adque ſidera volare poſſitis: nos tantam reformidamus audaciam, nec in noſtrâ ducimus eſſe poſitum poteſtate, res ſuperas petere.*

Ex Africâ proficiſcamur in Italiam ad gloriam ſui Firmii, ſive, ut Tullius vocat, Firmi, (Picenorum id oppidum eſt) Cælium Lactantium, Arnobii diſcipulum, & quidem ſimilis fortunæ. Nam utrumque ex Oratoriæ artis profeſſore religionis Chriſtianæ doctorem evaſiſſe, ex Hieronymo conſtat. Sic igitur ille lib. VI. Inſtitut. cap. XIII. *Eò accedit, quòd nemo eſſe ſine delicto poteſt, quamdiu carnis indumento oneratus eſt: cujus infirmitas triplici modo ſubjacet dominio peccati, factis, dictis, cogitationibus, &c. Itaque etiam juſti homines, qui frænare ſe poſſunt ab omni opere injuſto, nonnunquam tamen ipſa fragilitate vincuntur, ut vel in ira malum dicant, vel in aſpectu rerum delectabilium cogitatione tacita concupiſcant. Quodſi mortalis conditio non patitur, eſſe hominem ab omni macula purum; debent ergò largitione perpetua peccata carnis aboleri.* Vide & eundem lib. de Irâ cap. XX.

Et iſti quidem ſub gentilibus Imperatoribus vixerunt. Ex illis, qui ſub Chriſtianis floruere, duos duntaxat adferemus. Prior eſto Hilarius, Pictavienſis Epiſcopus, in Pſal. CXVIII. in ℵ ad verba illa; Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas: *Juſtificationes ſunt plures atque diverſæ, in obſervandis ſingulis officiorum generibus temperandæ; ad quorum cuſtodiam niſi à Deo dirigamur, infirmi per naturam noſtram erimus. Adjuvandi igitur per gratiam ejus dirigendique ſumus, ut præceptarum ordinem juſtificationum conſequamur.* Et mox: *Jam verò in ipſam fidei veritatem, id eſt, Dei Patris & Domini intelligentiam, per quam maximè juſtificatio nobis erit probata: quantâ opus eſt nobis Dei gratiâ, ut rectè ſapiamus, ut ex Propheticis atque Evangelicis autoritatibus unum idemque teneamus, ne in uno aut altero opinio noſtra & ſermo diſſideat, ſed univerſas Dei juſtificationes æquâ ac pari operum ac doctrinæ obſervantiâ dirigamus.* Idem in Pſal. 123. *Quis relictus eſt nobis gloriandi locus, recordantibus, omnia ex Deo eſſe? Si non in omnibus opus eſt miſericordiâ Dei, etiam omnia nobis, tanquam ex noſtro ſint, vendicemus.*

Alter eſt Ambroſius, Mediolanenſis præſul, ex cujus ſuper Lucam commentariis hæc verba adducit Auguſtinus, lib. De naturâ & gratiâ contra Pelagianos: *Viſum eſt*, inquit, *mihi. Poteſt non ſoli viſum eſſe, quod viſum ſibi eſſe declarat. Non enim voluntate tantùm humanâ viſum eſt, ſed ſicut placuit ei, qui in me, inquit, loquitur, Chriſtus, qui, ut id quod bonum eſt, nobis quoque bonum videri poſſit, operatur. Quem enim miſeratur, & vocat. Et ideo, qui Chriſtum ſequitur, poteſt interrogatus, cur eſſe voluerit Chriſtianus, reſpondere, viſum eſt mihi. Quod cùm dicit, non negat Deo viſum. à Deo enim præparatur voluntas hominum. ut enim Deus honorificetur à ſancto, Dei gratia eſt.* Ibidem ex iiſdem hæc Ambroſii verba laudat. *Nec ab initio immaculata* (hominis voluntas;) *humanæ enim hoc impoſſibile naturæ: ſed per Dei gratiam & qualitatem ſui, quia jam non peccat, fit, ut immaculata videatur.* Qui locus non gratiæ ſolùm neceſſitatem, ſed etiam peccatum adſtruit originale. Nam cùm animam ab initio immaculatam negat; procul dubio, ut ibidem obſervat Auguſtinus, initio dicit, quo ab Adam naſcimur. Idem Auguſtinus lib. primo De gratiâ Chriſti contra Pelagium & Cœleſtium cap. XLIV. citat hæc ex Ambroſii ſuper Lucam lib. II. cap. XIV. *Vides utique*, inquit, *quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis, ut nemo poſſit ædificare ſine Domino, nemo cuſtodire ſine Domino,* NEMO QUICQUAM INCIPERE SINE DOMINO. *Et ideo juxta Apoſtolum: Sive manducatis, ſive bibitis, in Dei gloriam facite.* Item ex eorundem Commentariorum lib. VI. cap. XXXI: *Secundum hominem*, inquit, *plus fortaſſe offendit, qui plus debuerat, ſed per miſericordiam Domini cauſſa mutatur, ut ampliùs diligat, qui ampliùs debuit, ſi tamen gra-*

tiam conſequatur. Quem cùm locum citâſſet Auguſtinus, *Ecce*, inquit, *apertiſſime prædicat catholicus doctor, etiam ipſam dilectionem, quâ quiſque amplius diligit, ad beneficium gratiæ pertinere.* Sed imprimis cap. XLVI. commendat Auguſtinus hæc verba Ambroſii, quæ eodem ejuſdem libri capite legere eſt: *Quia facies ejus erat euntis in Hieruſalem, diſcipuli autem recipi intra Samariam geſtiebant. Sed Deus, quos dignatur, vocat, & quem vult, religioſum facit.*

Superſunt ea loca, quæ adducit Auguſtinus lib. IV. ad Bonifacium cap. XI. Ambroſius in expoſitione Jeſaiæ Prophetæ: *Quia humana natura ſine divinâ ope imbecilla eſt, ad medendum, Deum auxiliatorem requirit.* Item
a Ambroſ. Cap. 1. in libro qui inſcribitur, De fugâ ſeculi *a*: *Frequens nobis de effugiendo ſeculo iſto ſermo, atque utinam quàm facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus affectus! Sed quod pejus eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentem occupat, ut quod ſtudeas vitare, hoc cogites, animoque volvas. Quod cavere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Denique voti magis eam eſſe rem, quàm effectus, teſtatur Propheta, dicendo: Declina cor meum in teſtimonia tua & non in*
b Pſ. 118. *avaritiam* b. *Non enim in poteſtate noſtrâ eſt cor noſtrum, & noſtræ cogitationes, quæ improviſo offuſæ, mentem animumque confundunt, atque aliò trahunt, quàm tu propoſueris. Ad ſecularia revocant, mundana inſerunt, voluptaria ingerunt, illecebroſa intexunt; ipſoque in tempore, quo elevare mentem paramus, inſertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque dejicimur. Quis autem tam beatus, qui in corde ſuo ſemper adſcendat? Sed hoc ſine auxilio divino qui fieri poteſt? Nullo profectò modo. Denique ſuprà eadem Scriptura dicit: Beatus vir, cujus eſt auxilium ejus abs te, Domine, aſcenſus in corde ejus.* Idem in expoſitione Jeſaiæ: *Et orare Deum*, inquit, *gratia ſpiritualis eſt.* Et in expoſitione Lucæ: *Vides itaque, quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis, ut nemo poſſit ædificare ſine Domino, nemo cuſtodire ſine Domino.* Explicans denique illud Pſalmi 43. Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te; *Quis*, inquit, *eſt tam fortis, ut nequaquam in tentationem moveatur, niſi Dominus ei adjutor adſiſtat?* Ac ne quis dicat, Ambroſium id velle, Deum quidem adjuvare ad cognoſcendum quid faciamus, non ad faciendum quod cognovimus; ſubjicit duo hæc loca, quibus paret, quid is ſenſerit de Lege Dei. Prior locus eſt è cap. III. lib. De fugâ ſeculi: *Lex os omnium potuit obſtruere, non potuit mentem convertere.* Alter eſt è cap. IV. ejuſdem libri: *Lex factum damnat, non aufert malitiam.* Atque hæc quidem ſunt, quæ ex Ambroſio congeſſit Auguſtinus ad probandam gratiæ neceſſitatem.

A Latinis ſcriptoribus ad Græcos nunc accedo: de quibus major concertatio eſt.

THESIS II.

Qui verò negant, Græcos Patres hanc de gratia neceſſitate doctrinam intellexiſſe, graviſſimam illis injuriam faciunt: cum apertiſſimè eam aſſerant paſſim.

JUſtinus dialogo cum Tryphone docet, externam verbi prædicationem aut ſcripturarum lectionem minimè ſufficere, ſed inſuper requiri internam Spiritus S. illumi-
a P. 271. edit. Commel. nationem. Sic enim ſcribit *a*: Ἐγὼ τί οὖν εἶπον, Οἴεσθε ἂν, ἡμᾶς ποτε, ὦ ἄνδρες, συνηκέναι δεδυνῆσθαι ἐν ταῖς γραφαῖς ταῦτα, εἰ μὴ θελήματι τοῦ θελήσαντος αὐτὰ ἐλάβομεν χάριν τοῦ νοῆσαι; *Tum ego, Num putatis, ô viri, nos unquam hæc in Scripturis intelligere potuiſſe, niſi voluntate Dei, ut iſta intelligeremus volentis, gratiam ac-*
b P. 429. *cepiſſemus?* Et aliquanto antè dixerat idem *b*: Εἰ οὖν τις ΜΕΤᾺ ΜΕΓΆΛΗΣ ΧΆΡΙΤΟΣ τῆς παρὰ θεοῦ λάβοι νοῆσαι τὰ εἰρημένα καὶ γεγενημένα ὑπὸ τῶν προφητῶν, οὐδὲν αὐτὸν ὀνήσει τὸ τὰς ῥήσεις δοκεῖν λέγειν ἢ τὰ γεγενημένα, εἰ μὴ λόγον ἔχει καὶ περὶ αὐτῶν ἀποδιδόναι. *Itaque niſi quis cum* MAGNA DEI GRATIA *intelligere cœperit dicta & facta Prophetarum, nihil ei proderit, quod videatur voces eorum & opera referre, ſi non poſſit rationem quoque eorum explicare.*

Irenæus lib. III. c. XXII. his verbis: *Paulus infirmitatem hominis annuncians ait: Scio enim, quoniam non habitat in carne mea bonum, ſignificans, quoniam non à nobis, ſed à Deo eſt bonum ſalutis noſtræ.* Et cap. XIV. libri quarti: *Edocuit autem Dominus, quoniam Deum ſcire nemo poſſit, niſi Deo docente, hoc eſt, ſine Deo non cognoſci Deum.* Eleganti etiam ſimilitudine hanc rem illuſtrat lib. III. cap. XIX. *Sicut arida terra, ſi non percipiat humorem, non fructificat; ſic & nos, lignum aridum exiſtentes, nunquam fructificaremus vitam ſine ſuperna voluntaria pluvia.* Per ſupernam autem pluviam intelligit ſpiritum S. ut ſe ibidem interpretatur Irenæus.

Clemens Alexandrinus lib. V. Στρωματέων *a*: Δεῖ γὰρ καὶ τὴν γνώμην ὑγιῆ κεκτῆσθαι, τὴν ἀμετανόητον πρὸς τὴν θήραν τοῦ καλοῦ. πρὸς ὅπερ μάλιστα τῆς θείας χρῄζομεν χάριτος, διδασκαλίας τε ὀρθῆς καὶ εὐπαθείας ἁγνῆς, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτὸν ὁλκῆς. *Oportet mentem habere ſanam, & quæ nullâ retardetur pœnitentiâ à boni venatione: ad quod quidem maximè divinâ opus habemus gratiâ, rectâque doctrinâ, caſtâque & mundâ animi affectione, & Patris ad ipſum attractione.* Idem Στρωματέων lib. VI. *b* Πέτρον ἐμακάρισεν, ὅτι αὐτῷ σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. δηλῶν τὸν γνωστικὸν οὐ διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τῆς κυήσεως, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῆς πατρικῆς, γνωρίζειν τὸν υἱὸν τοῦ παντοκράτορος. *Petrum etiam beatum pronuntiavit, quoniam ei ſanguis & caro non revelavit veritatem, ſed pater ejus, qui eſt in cœlis: ſignificans, eum qui eſt cognitione præditus, non per ejus carnem, quâ ſuit geſtata in utero, ſed per ipſam paternam potentiam cognoſcere filium omnipotentis.*
a P. 234. edit. Commel.
b P. 289.

Origenes lib. IV. contra Celſum *c*: Ταῦτα τὰ πράγματα μὴ δύνασθαι χωρὶς ἐπιπνοίας κρείττονος καὶ θειοτέρας δυνάμεως θεωρηθῆναι. ὥσπερ γὰρ οὐδεὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. *Hæ res abſque meliori afflatu ac diviniore virtute non poſſunt venire in contemplationem hominum. Sicut enim nemo homo novit res hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo, ſic & Dei res nemo novit, niſi Dei ſpiritus.* Idem contra Celſum lib. V. *d* Ἀλλ' οἶδα τὸν λόγον δεόμενον πολλῆς ἐξεργασίας καὶ κατασκευῆς, χάριτι θεοῦ φωτίζοντος τὸ ἡγεμονικὸν δυνάμενον γενέσθαι τῷ κριθέντι ὑπὸ θεοῦ ἀξίως καὶ τῆς περὶ τῶν τοιούτων γνώσεως. *Sed hanc diſputationem ſcio habere opus confirmationibus plurimis, Deo per gratiam illuſtrante mentem dignam cognitione rerum talium.*
c P. 186. edit. Auguſt.
d P. 214.

E libris Origenicis, quos Græcè non habemus, nunc nihil adferam, quando uſque adeò incertum eſt, Origenem, an Rufinum audiamus. Alioquin præclarè hac de re loquitur lib. III. περὶ ἀρχῶν cap. I. *e* Et ſi commentarii in Pſalmos ejus ſunt, (quod nemo ſibi perſuadebit, qui legerit) quædam, quæ huc faciant, habet homil. IV. in illa verba Pſal. 36. *Greſſus hominis à Deo diriguntur.*
e P. 827. & 828. edit. Baſ. 1536.

Macarius homil. V. *f* Χριστιανῶν γὰρ ἡ δόξα, καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὁ πλοῦτος ὁ οὐράνιος ἀλάλητός ἐστι, καὶ μετὰ πόνου καὶ ἱδρῶτος, καὶ δοκιμασιῶν, καὶ ἀγώνων πολλῶν πορίζεται. τὸ δὲ ὅλον χάριτι Θεοῦ. *Gloria Chriſtianorum, & pulchritudo & divitiæ cæleſtes ineffabiles ſunt, & magno labore, ac ſudore, tentationibus ac certaminibus multis acquiſita.* QUOD TOTUM GRATIÆ DIVINÆ ADSCRIBENDUM. Idem homil. XV. *g* Ἄνευ γὰρ τῶν Θεοῦ σκευῶν, τουτέστι τῆς χάριτος, ἀδύνατόν ἐστι τῷ Θεῷ διακονῆσαι, τουτέστιν εὐαρεστῆσαι εἰς πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα. καὶ ὅταν λάβῃ τὴν χάριν, καὶ τότε πολλῆς συνέσεως, καὶ διακρίσεως χρεία, ὥσπερ καὶ ταῦτα αὐτοῖς δίδωσιν αὐτὴ ζητοῦσι παρὰ Θεοῦ. *Abſque Dei vaſibus, hoc eſt abſque gratiâ, impoſſibile eſt quempiam Deo ſervire, hoc eſt placere ad quamcunque Dei voluntatem. At ubi acceperit gratiam, tum ſummâ prudentiâ atque judicio opus eſt, quæ etiam ipſa*
f P. 74. edit. Morell.
g P. 180.

Digitized by Google

ipſi concedit Deus animæ à ſe poſtulanti. Idem homil.
a P. 256. XVII. *a* Ὥσπερ οὐκ ἔστι δυνατὸν ἰχθὺν ἄνευ ὕδατος ζῆσαι, ἢ ἄνευ ποδῶν περιπατῆσαί τινα, ἢ ἄνευ ὀφθαλμῶν ἰδεῖν φῶς, ἢ ἄνευ γλώσσης λαλεῖν, ἢ ἄνευ ὤτων ἀκοῦσαι· οὕτως ἄνευ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας δυνάμεως, οὐκ ἔστι γνῶναι μυστήρια καὶ σοφίαν Θεοῦ, ἢ εἶναί τινα πλούσιον καὶ Χριστιανόν. οὗτοι γάρ εἰσιν ἀληθῶς σοφοὶ, καὶ πολεμισταὶ, καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ φιλόσοφοι Θεοῦ, οἱ ὁδηγούμενοι καὶ ποιμαινόμενοι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως. *Quemadmodum piſcem abſque aquâ vitam ducere, abſque pedibus quemquam progredi, aut abſque oculis lumen intueri, aut abſque linguâ loqui, aut abſque auribus audire, impoſſibile eſt: ſic quoque abſque Domino Jeſu, & virtutis divinæ efficaciâ, non licet cognoſcere myſteria & ſapientiam Dei, aut eſſe divitem & Chriſtianum. Hi enim ſunt revera ſapientes, milites fortes ac philoſophi Dei, qui diriguntur & gubernantur ſecundum interiorem hominem à potentiâ divinâ.* Idem homil.
b P. 267. XVIII. *b* Ὁ γὰρ πένης καὶ πτωχὸς, καὶ λιμώττων, ἐν κόσμῳ οὐδὲν δύναται κτήσασθαι τῆς πενίας αὐτὸν συνεχούσης· ὁ δὲ ἔχων θησαυρὸν, ἀκόπως οἷα βούλεται κτήματα, καὶ ἀναδύνως κτᾶται. Οὕτως καὶ ψυχὴ ἡ γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ κοινωνίας πνεύματος, καὶ ὑπὸ τὴν δεινὴν πτωχείαν τῆς ἁμαρτίας οὖσα, οὐδὲν δύναται, κἂν θέλῃ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος τῆς δικαιοσύνης ἐξ ἀληθείας ποιῆσαι, πρὸ τοῦ μεταλῆψαι τοῦ πνεύματος. *Pauper ac mendicus & qui fame laborat, in mundo nihil poteſt comparare, paupertate eum premente. Qui verò theſaurum habet, abſque omni negotio & moleſtia, quaſcunque exoptarit poſſeſſiones, conſequitur: ſic quoque anima, nuda ac ſocietate ſpiritus deſtituta, & ad duram paupertatem peccati redacta, nullum poteſt, quantopere voluerit, ſpiritus juſtitiæ fructum producere, antequam ſpiritus particeps facta ſit.* Idem homil. XXXII. *c*
c P. 420. Ὥσπερ πετεινὸν, ἐὰν ἔχῃ πτερὸν ἓν, οὐ τῷ ἑνὶ πετασθῆναι οὐ δύναται· οὕτω καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρωπίνου, ἐὰν καθ' ἑαυτὴν γυμνὴ ἀπομείνῃ, καὶ μὴ λάβῃ τὴν μίξιν, καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ἐπουρανίου φύσεως, οὐδὲν διορθοῦται· ἀλλ' ἔμεινε γυμνὴ, καὶ ἐπίμωμος εἰς τὴν φύσιν αὐτῆς ἐν ῥυπαρίᾳ πολλῇ. *Quemadmodum avis, ſi unicam habuerit alam, ea ſola volare nequit: ſic quoque humana natura, ſi nuda quod ad ſe maneat, & non recipiat commixtionem & communionem cæleſtis naturæ, nihil laude dignum efficit, ſed nuda manet & culpanda in ſua natura, & ſordibus multis.* Sunt hujuſmodi apud eundem plurima. Paſſim enim & corruptionem generis humani, & neceſſitatem divinæ gratiæ prædicat. Vide eum homil. I. *d* II. *e* V. *f* XI. *g* XV. *h* XXI. *i* XXIII. *k* XXV. *l* XXX. *m*

d P. 17. edit. Morell. e P. 21. & ſeq. f P. 70. & ſeq. g P. 119. & ſeq. h P. 212. & 224. i P. 297. k P. 312. l P. 315. m P. 403. & ſeq. n Tom. I. Pag. 783. edit. Commel. o P. 805.

Athanaſ. in Paſſionem & Crucem Domini *n*: Ἀπαιτεῖ δὲ τοῦτο ὁ σωτὴρ οὐκ ἐπειδήπερ ἔχρῃζε τῆς παρ' ἑτέρου συνεργείας. αὐτὸς γὰρ καὶ τῆς πίστεως κύριος καὶ χορηγός ἐστιν. ἀλλ' ἵνα μὴ ὡς προσώποις χαριζόμενος φανῇ. *Poſtulat autem id Servator, non quod alicujus opera, aut miniſterio indigeat: ipſe enim fidei autor eſt & ſuppeditator: ſed ne videretur perſonis gratificari.* Idem eodem libro *o*: Διὰ τοῦτο πέπονθεν ὡς ἄνθρωπος, ἵνα τοῖς ἀνθρώποις τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ θεῖα χαρίσηται. αὐτὸς γάρ ἐστι τὰ νῦν ἐν ἀνθρώποις κατορθώματα. κἂν γὰρ Παῦλος λαλῇ, ἀλλὰ Χριστός ἐστιν ἐν αὐτῷ λαλῶν. κἂν μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ποιῇ, ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ χάρις ἐστὶν ἡ ταῦτα ἐνεργοῦσα. *Ideo utique homo paſſus eſt, ut hominibus ea, quæ ſunt ſuper hominem, & divina, largiretur. Ille enim efficit, quæcunque ab hominibus recte fiunt. Nam ſi Paulus loquatur, non eſt alius, qui in eo loquitur, niſi Chriſtus: ſive magnalia & mirifica faciat, non eſt alia quàm Chriſti gratia, quæ*
p P. 376. *ille operatur.* Et mox *p*: Τίς γάρ ἐστιν ὁ ἐν τοῖς εἰδώλοις κατανύττων, εἰ μὴ ὁ κύριος; καὶ τίς ὁ ἀνάγων αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἔτι δουλεύοντας εἰδώλοις, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ Χριστὸς; ὁ λέγων, ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. τὸ γὰρ παράδοξόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἔτι δουλεύοντας αὐτῶν εἰδώλοις, διανοίγεται τούτων ὁ νοῦς εἰς τὸ νοεῖν, ὅτι, ὡς μὲν ἐνόμιζον πάλαι θεοὺς, ξύλα καὶ λίθους εἶναι. *Quis enim eſt, qui eos in idololatria, ita pœnitentiâ ſtimulat, niſi Dominus? Aut quis eſt, qui eos inde abducit, etiamnum ſervientes idolis, niſi ipſe Chriſtus, qui dicit, Quum exaltatus fuero, omnes traham ad me ipſum? Nam id certe pro ingenti miraculo habendum, quod etiamnum idololatria ſervientibus mens aperiatur, ut intelligant, eos, quos hactenus pro Diis habuere, ligna prorſus & lapides eſſe.*
Idem de communi eſſentiâ Patris, Filii & Spir. S. *a* Καὶ ἐν τῇ πρὸς ὁμοίως περὶ πατρὸς, ὁ Παῦλος, Ὁ δὲ Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι· περὶ δὲ υἱοῦ ὁ αὐτὸς, Ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός· περὶ δὲ ἁγίου πνεύματος, Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. *In N. Teſtamento itidem de Patre loquitur Paulus: Deus eſt qui operatur in omnibus omnia. De Filio quoque, idem: Sed omnia in omnibus Chriſtus. De ſpiritu Sancto: Hæc omnia operatur unus & idem ſpiritus, diſpartiens ſingula privatim: prout vult.* Etiam a P. 376.
De gratiæ neceſſitate habemus illuſtrem locum Athanaſii contra Arrianos orat. III. ubi argumentatur hoc modo: Si Chriſtus eſt merus homo, quomodo in ejus nomen baptizamur? nec enim in cujuſquam nomen baptizamur, niſi qui conferre poſſit ſpiritualem illam gratiam, quæ baptiſmo promittitur & obſignatur: at eam merus homo conferre non poteſt, ſed omnis homo gratia iſtac indiget. Μιᾶς, inquit, οὔσης φύσεως τῶν λογικῶν κτισμάτων, οὐδὲ μία παρὰ κτίσματος κτίσματι βοήθεια γένοιτο· διὰ τὸ πάντας δεῖσθαι τῆς παρὰ Θεοῦ χάριτος. Vide in hanc ſententiam complura apud eundem lib. de Incarnat. Verbi *b*.

b T. I. p. 42. & 47. edit. Commel.

Ephræm initio tractatus de divinâ gratiâ: *Enitere, ut divinam gratiam jugiter in mente tuâ habeas, ne illudaris. Cole illam ut cuſtodem tuam, ne injuriâ affecta relinquat te. Venerare illam, ut magiſtram tuam inviſibilem, ut ne illâ abſente verſeris in tenebris. Sine illa noli certamen inire, ne turpiter intereas. Sine comitatu illius, virtutis ſemitam ne ingrediaris. nam draco rugiens inſidias tibi ſtruet. Abſque conſilio ipſius ne contractes, quæ ad animam pertinent. multi enim ſunt, qui ſpecie recti mentem depravant, &c.* Vide & inſignem locum tract. De timore animi *c*.

c Poſt medium. d P. 90. edit. Baſ. a. 1551. e P. 91.

Baſilius homilia in Pſalm. XXXIII. *d* Οὐ ἐν δυνάμει ἀνθρώπου, ἢ ἐν σοφίᾳ, ἀλλ' ἐν χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ σωτηρία. *Non in ullâ hominis aut potentiâ, aut ſapientiâ, ſed in gratiâ Dei conſiſtit ſalus.* Idem ibidem *e*: Τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου παρακελεύεται προσελθεῖν τῷ κυρίῳ, καὶ ἐγγίσαι αὐτοῦ ταῖς ἀκτῖσι τῆς θεότητος, ἵνα ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ καταφωτισθέντες τῇ ἀληθείᾳ, χάριτι τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρήσωσιν. *Hos qui in tenebris & in umbra mortis ſedent, hortatur ad Dominum venire, ac radiis divinitatis propinquare, ut ex ipſius propinquitate, illuſtrati veritate, in ſe ipſos recipiant* PER GRATIAM *ipſius Dei illuſtrationem.* Idem in Pſal. XLVIII. *f*
f P. 114. Δυνατοὶ μέν τινες καὶ μικρόν τι προσαναβῆναι τῇ διανοίᾳ, καὶ τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχωμένους, νοῆσαι ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ὡς οὐκ αὐτοτελοῦς οὔσης οὐδ' αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν. *Poteſt ſanè id ad aliquanto ſublimiorem ſenſum provehi, ut eos qui de potentia ſua præſumunt, & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur, intelligamus utrumque de animæ viribus, quæ ipſa neutiquam per ſe ſufficere poſſunt ad parandam ſalutem.* Item in Pſal. CXV. *g* Πίστις
g P. 127. οὐχ ἡ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλ' ἡ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη. *Fides non nititur geometricis probationibus, quas neceſſitates vocitant: ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione Spiritus ſancti.* Idem homil. in ſanctum baptiſma *h*: Κτίσις μὲν ἀποκαλύψεως δεῖται
h P. 210. πρὸς τὸ εἰδέναι τὰ Θεοῦ· τὸ δὲ (πνεῦμα) ἀποκαλύπτει ἡμῖν. φησὶ, ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. *Creatura quidem revelatione opus habet, ut quæ Dei ſunt, cognoſcat; Spiritus vero nobis illa revelat. Deus,* inquit, *revelavit nobis per Spiritum ſuum.* Idem homil. in Pſal.
i P. 114. XLVIII. *i* Πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑποκύψασα τῷ πονηρῷ τῆς δουλείας ζυγῷ τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθεῖσα, αἰχμάλωτος ἤχθη διὰ τῆς ἁμαρτίας. *Omnis anima humana maligno ſervitutis jugo communis omnium inimici ſuccubuit, & liber-*

libertate quam à ſuo creatore acceperat, privata, abducta in captivitatem eſt per peccatum. Idem homilia de humi-
a P. 217. litate a: Οὐδὲν ὑπολέλειπταί σοι πρὸς ἀλαζονείαν, ὦ ἄνθρωπε. ᾧ τὸ καύχημα καὶ ἡ ἐλπὶς, ἐν τῷ νεκρῶσαι μὲν πάντα τὰ σαυτοῦ, ζητῆσαι δὲ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν τὴν μέλλουσαν. ἧς ἀπαρχὰς ἔχοντες ἤδη ἐν τούτοις ἐσμὲν, τὸ ὅλον ἐν χάριτι ζῶντες καὶ δωρεᾷ Θεοῦ. καὶ Θεὸς μέν ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. *Nihil tibi relictum eſt, ô homo, de quo gloriari poſſis. cujus gloriatio & ſpes in eo ſita eſt, ut omnia tua mortifices, & futuram in Chriſto vitam quæras: cujus primitias habentes, in his nunc ſumus, per univerſum in gratiâ ac dono Dei viventes. Et Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & efficere pro bonâ voluntate.* Idem libro de Spiritu ſancto ad Amphi-
b P. 260. lochium cap. xv. b Διὰ πνεύματος ἁγίου ἡ εἰς παράδεισον ἀποκατάστασις, ἡ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἄνοδος, ἡ εἰς υἱοθεσίαν ἐπάνοδος &c. *Per ſpiritum ſanctum datur in paradiſum reſtitutio, in regnum cœlorum reditus, in adoptionem filiorum reverſio &c.* Ergò ante peccatum Adæ fuimus filii Dei: nec in integrum reſtitui poſſumus, niſi per Spiritum S. Quâ de re præclare idem Baſilius λόγῳ περὶ
c P. 608. αὐτεξουσίου c, cujus hæc apud interpretem inſcriptio, Quòd ſine divinâ virtute & gratia reſiſtere Satanæ, nec niſi relictâ Ægypto in terram promiſſam ac cæleſtem Hieroſolymam pertingere, non poſſit quiſquam. Οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας αὐτῶν ἰσχύος περιγίνονται τῶν τοῦ πονηροῦ σκανδάλων δυνατοὶ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀηττήτου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ μὴ λόγῳ Θεοῦ τετιμημένοι, ἀλλὰ φυσιούμενοι, οἴονται διὰ τοῦ ἰδίου αὐτεξουσίου καταργεῖν τὰς ἀφορμὰς τῆς ἁμαρτίας, τῆς διὰ μόνου τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ καταργουμένης. Τὸ γὰρ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμει αὐτεξούσιον ἐπὶ τοῦ ἐλέσθαι, ἢ μὴ ἐλέσθαι τῷ διαβόλῳ ἀντιστῆναι, κεῖται· οὐκ ἐπὶ τὸ δύνασθαι παντελῶς ἔχειν τὸ κράτος καὶ τῶν παθῶν. *Impoſſibile eſt propriis viribus offendicula verſuti hoſtis vincere, niſi inſuperabilis potentia Dei ſuccurrat. Qui verò verbi Dei honore cumulati non ſunt, ſi fruſtra inflati, libero ſe putant arbitrio peccati occaſiones inanire poſſe, quod per ſolum crucis myſterium deletur. Liberum enim illud quod in poteſtate hominis eſt arbitrium, in eo ſitum eſt, vel velis vel nolis reſiſtere diabolo. Non enim, ut omnino hoc poſſis, potentiam habes quâ affectionibus carnis domineris.*

Gregorius Nazianzenus orat. xxxi. quæ eſt in dictum illud Evangelii: *Cum conſummaſſet Jeſus hos ſermones &c.* Matth. xix: Ὅταν ἀκούσῃς, Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ, συμβουλεύω σοι ταὐτὸ ὑπολαβεῖν. ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες οἱ τοσοῦτον μεγαλοφρονοῦντες ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ὥστε τὸ πᾶν ἑαυτοῖς διδόναι, καὶ μηδὲν τῷ ποιήσαντι καὶ σοφίσαντι, καὶ χορηγῷ τῶν καλῶν· διδάσκει τούτους ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ βούλεσθαι καλῶς, δεῖται τῆς παρὰ Θεοῦ βοηθείας. μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ προαιρεῖσθαι τὰ δέοντα, θεῖόν τι καὶ ἐκ Θεοῦ δῶρον φιλανθρωπίας. δεῖ γὰρ καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ σώζεσθαι. διὰ τοῦτο, φησὶν, Οὐ τοῦ θέλοντος, τοῦτ' ἔστιν, οὐ μόνον τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. εἶτα ἐπειδὴ καὶ τὸ βούλεσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ πᾶν εἰκότως ἀνέθηκε τῷ Θεῷ. *Cùm illud audis, Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei: idem tibi exiſtimandum cenſeo. Quoniam enim nonnulli ſunt, qui ob rectè facta ita animis efferuntur, ut id totum ſibi ipſis aſcribant, nec quicquam creatori, & ſapientiæ eorum autori, ac bonorum omnium ſuppeditatori acceptum ferant: his verbis eos docet Paulus, quod ipſum etiam rectè velle, divino auxilio indigeat. imò, ut rectius loquar, voluntas quoque ipſa & electio eorum, quæ recta & cum officio conjuncta ſunt, divinum quoddam beneficium eſt, atque à Dei benignitate manans. Oportet enim, ut & hoc in noſtra ſit poteſtate, & per Deum ſervemur. Idcirco ait, Non volentis, id eſt, non ſolùm volentis, nec currentis ſolùm, ſed etiam miſerentis Dei. Ita* QUONIAM VELLE QUOQUE IPSUM A DEO EST, *optimo jure totum Deo aſſignavit.* Idem
d P. 683. Nazian. oratione xlii, quæ ſecunda eſt in Paſcha d: Οὐ γὰρ οἷόν τι ἄλλως ἐν ἀσφαλείᾳ Θεοῦ γενέσθαι σώματος ὑλικοῦ καὶ δεσμίου νοῦ πάχος μὴ βοηθούμενον. *Neque enim aliter terreni corporis ac mentis vincta craſſities Deum concipere poteſt, niſi divinitus adjuvetur a.* Idem Nazian- a P. 136.
zenus de virtute humanâ:

Οὐκ οἶον μεγάλοιο Θεοῦ τὸ, τε δῶρον ἐτύχθη,
Εἰκόνα περ τίουτος, ὅπεὶ καὶ σοῖο μενοινῆς,
Οὔτι σοῖο φρενὸς οἶον, ἐπεὶ καὶ κρείσσονος ἀλκῆς,
Ὡς οὐδ' ὄψις ἔμοιγε μόνη θηήσατο λευκά,
Καὶ μάλα δερκομένη περ ἐκὰς μεγάλου φαέθοντος.
Αὐτὸς δ' ὄμματ' ἔλαμψε, καὶ ὄμμασιν αὐτὸς ἐφάνθη.
Δοιαὶ μὲν μεγάλοιο Θεοῦ πρὸς κρείσσονα μοῖραι,
Πρώτη δ' ὑστατίη τε, μία δέ τε καὶ παρ' ἐμεῖο.
Κεῖνος δεκτὸν ἔθηκε καλοῦ, καὶ κάρτος ὀπάζει.
Αὐτὸς δ' ἐν μεσάτῳ σταδιοδρόμος, οὐ μάλ' ἐλαφρὸς,
Ἔρχομαι, οὐκ ἀγέρωχος ἐν ἅλμασι κῶλα τιταίνων,
Χριστὸν ἔχων πομπῆα, Χριστὸν σθένος, ἔλβον ἀγητόν,
Ὅς με καὶ αἰγλήεντα καὶ εὐδρομέοντα τίθησι.
Κεῖνο δ' ἐκτὸς, ἅπαντες ἑτώσια παίγνια θνητοὶ
Καὶ νέκυες, ζώοντες ὀδωδότες ἀμπλακίῃσι.
Οὐδὲ γὰρ ἠέρος ἐκτὸς ἴδοις πωτώμενον ὄρνιν.
Οὐδὲ μὲν ὕδατος ἐκτὸς ἀλίδρομος ἔπλατο δελφίς.
Ὡς οὐδὲ Χριστοῖο δίχα βροτὸς ἴχνος ἀείρει.
Τῷ μή μοι λίην μεγαλίζεο, μηδ' ἐπὶ σεῖο
Κάρτος ἔχων πεποίθεσο, καὶ εἰ μάλα πάνσοφος εἴης.
Μηδέ τιν' εἰσορόων χθαμαλώτερον ὕψος ἀείρῃς,
Ὡς πάντων κρατέων.

Quæ ſic tranſtulit doctiſſimus Billius:

Non tantùm ætheres, cariſſima ſit licet illi
Effigies, virtus contingit munere Patris.
(Nam tua cura etiam ſtudiumque accedat oportet.)
Nec rurſum illa tuâ tantummodo mente paratur:
Majus enim robur, majorem poſcit opemque.
Quippe nec ipſe, licet viſu præcellat, ocellus,
Sole tamen dempto, corpus ſpectabile cernit.
Ille etenim & noſtros oculos illuſtrat: & idem
Poſt oculis ſeſe infundit, præbetque tuendum.
Atque Dei, ut virtus hominis contingere poſſit,
Sunt geminæ partes, prima & poſtrema: neceſſe at
A nobis unum eſt, mediamque accedere binis.
Virtutis namque ille mihi dedit eſſe capacem,
Et validas idem vires nervoſque miniſtrat:
Aſt ego, ut in ſtadio, non ſanè præpete greſſu
Incedo, moveoque haud vano membra labore,
Dum Chriſtus mihi præſtat opem, mihi præſtat opeſque:
Qui facit ut cernam, curſu ferar atque ſecundo.
Quo ſine mortales vaniſſima ludicra cuncti,
Quo cuncti ſine viva cadavera putrida noxis.
Nam neque ſubmoto volitantes æthere cernas
Pennigeras volucres, nec demtis fluctibus unquam
Delphini æquoreâ poterunt regione natare:
Sic quoque præſidio Chriſti ſine tollere greſſum
Haud unquam mortale genus queat. Ergò cavendum,
Ne tibi plus æquo tribuas, & mente ſuperbâ
Viribus ipſe tuis fidas, quantumlibet in te
Fulgeat inſignis ſapientia: neve, virum quem
Inferiore gradu cernens, attollere criſtas
Incipias, tanquam ſublimior omnibus.

Chryſoſtomus in Matth. cap. xxii. homil. lxx. Ἔνδυμα γὰρ βίος ἐστὶ καὶ πρᾶξις, καὶ τῆς χάριτος ἦν ἡ κλῆσις. τίνος οὖν ἕνεκεν ἀκριβολογεῖται; ὅτι τὸ μὲν κληθῆναι, καὶ καθαρθῆναι, χάριτος ἦν· τὸ δὲ κληθέντα καὶ τὰ καθαρὰ ἐνδυσάμενον μένειν τοιαῦτα διατηροῦντα, τῆς τῶν κληθέντων σπουδῆς. τὸ κληθῆναι δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας γέγονεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος. ἔδει τοίνυν ἀμείψασθαι τὴν χάριν. *Cùm indumentum vita ſit, atque actio, & per gratiam vocati ſimus, quam ob rem hæc ita minutim diſputat? Quia videlicet vocatio &* PURGATIO *ipſa ex gratiâ ſunt: ut verò vocatus jam &* CANDIDA INDUTUS VESTE *ſe ipſum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum. Nam ſi,* NON QUIA DIGNUS, SED QUIA GRATIA TIBI LARGITA EST, VOCATUS VENISTI, *opor-*

Digitized by Google

oportebat te viciſſim pro gratiâ nonnihil reddere &c. Quibus verbis duo hæc à gratiâ, non merito hominis, eſſe ait, quod vocetur ad ſalutem æternam, quodque Spiritu S. purgetur, & candidâ fidei ac ſanctimoniæ veſte induatur.
a P. 423. Chryſoſtomus in 1. ad Cor. cap. IV. homil. XII a. Οὐδὲν γὰρ οἴκοθεν ἔχεις, ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ λαβών. τί τοίνυν ἔχειν προσποιῇ, ὅπερ οὐκ ἔχεις; ἀλλ᾽ ἔχεις τοῦτο σύ, καὶ ἕτερος μετὰ σοῦ. οὐκοῦν λαβὼν ἔχεις· οὐχὶ τόδε, καὶ τόδε, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἔχεις. οὐ γὰρ τὰ κατορθώματα ταῦτα, ἀλλὰ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος. κἂν τὴν πίστιν εἴπῃς, ἀπὸ τῆς κλήσεως γέγονε· κἂν τὴν ἄφεσιν εἴπῃς τῶν ἁμαρτημάτων, κἂν τὰ χαρίσματα, κἂν τὸν διδασκαλικὸν λόγον, πάντα ἐκεῖθεν ἔλαβες. τί τοίνυν ἔχεις, εἰπέ, ὅπερ οὐχὶ λαβὼν ἔχεις; ἀλλ᾽ αὐτὸς ἀπὸ σαυτοῦ κατώρθωσας; οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ἔλαβες. καὶ διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖς; διὰ τοῦτο μὲν οὖν ἔδει συνεστάλθαι. οὐ γὰρ σόν ἐστι τὸ δοθέν, ἀλλὰ τοῦ δεδωκότος. εἰ γὰρ ἔλαβες, ἀλλὰ παρ᾽ ἐκείνου ἔλαβες. εἰ δὲ παρ᾽ ἐκείνου ἔλαβες, οὐ σὸν ἔλαβες. εἰ δὲ οὐ σὸν ἔλαβες, τί μέγα φρονεῖς, ὡς σὸν ἔχων; διὸ καὶ ἐπήγαγεν, Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾷ, ὡς μὴ λαβών; *Nihil enim habes proprium ac quaſi domo allatum, ſed à Deo acceptum. Quid ergò te habere præ te fers, quod non habes? At tu hoc habes, alii tecum. Acceptum ergò habes, non hoc aut illud, ſed omnia quæ habes. Non enim tua ſunt hæc rectè facta, ſed Dei gratia. Etiam ſi fidem dicas, ea extitit ex vocatione: & ſi dicas remiſſionem peccatorum, ſi dona ac chariſmata, ſi docendi rationem, omnia inde accepiſti. Quid ergò habes, inquit, quod non habes acceptum? At ipſe ex te ipſo rectè egiſti. Non potes hoc dicere, ſed accepiſti. Et propterea te effers, & tibi places? Propter id ipſum verò oportebat te intra fines modeſtiæ continere. Non enim tuum eſt quod datum eſt, ſed ejus qui dedit. Si enim accepiſti, ab illo accepiſti. Si autem non tuum accepiſti, quid magnificè ac præclarè de te ſentis, tanquam habens tuum? Et ideo ſubjunxit, Si autem accepiſti, quid glorïaris, quaſi non acceperis?* Idem
b P. 1676. in 2 Tim. III. homil. VIII b. Τοῦτο μόνον ἴσθι, πάντα ὁ θεὸς οἰκονομεῖ, ὅτι πάντων προνοεῖ, ὅτι αὐτεξούσιοί ἐσμεν, ὅτι τὰ μὲν ἐνεργεῖ, τὰ δὲ συγχωρεῖ, ὅτι οὐδὲν πονηρὸν γίνεσθαι βούλεται, ὅτι οὐκ ἀπὸ βουλήματος αὐτοῦ πάντα γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου, πάντα τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου μόνον, πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀπό τε τοῦ ἡμετέρου καὶ τῆς αὐτοῦ ῥοπῆς. *Hoc ſolum ſcito, quòd Deus omnia diſpenſat ac providet: quòd liberi arbitrii conditi ſumus: quòd alia quidem operatur, alia verò permittit: quòd nihil mali vult fieri: quod non ex ſolâ ipſius voluntate omnia fiunt, ſed ex noſtra quoque: mala omnia ex noſtrâ tantummodo fiunt, bona omnia ex voluntate noſtrâ & ipſius adjutorio.*
c P. 1259. Idem homil. VIII. in epiſt. ad Philip. c Καὶ προθυμίαν αὐτὸς ἡμῖν δίδωσι, καὶ ἐργασίαν. *Et promtitudinem nobis Deus dat, & operandi efficaciam.*

Et hi quidem ſcripſere, priuſquam Pelagius hæreſin ſuam ſpargeret in vulgus. Idem poſtea docuerunt Græcorum alii: quorum verba non apponemus: ſed qui volet, inter alios adeat Cyrillum Alexandrinum dialog. ad Pallad. de adorat. & cultu in ſpirit. & ver. & in Eſai. lib. V. cap. LX. Dionyſium cognomento Areopagitam lib. de divinis nominibus cap. IV. & de cæleſti Hierarchia cap. I. Sophronium Hieroſolymitanum orat. in Chriſti Salvatoris natalitia, Thalaſſium Hecatontade IV. cap. XLVI. Maximum Martyrem de caritate centur. II. cap. XXXVIII. Marcum Eremitam lib. de Paradiſo & lege ſpirituali, partim in proœmio, modò ejus eſt, (ſanè integrum apud Macarium quoque legas homil. XXXVII.) partim cap. IXL. & XLI. Euthymium Zigabenum in Pſal. XXXVI. ad verba, *A Domino greſſus hominis diriguntur.* Incommodè tamen idem Zigabenus ad Matth. IX. 13. cur non venerit Chriſtus ad vocandos juſtos, hanc adfert rationem, *quia juſti ipſi ad ſalutem ſufficiebant:* unde Maldonatus aliquas in Euthymio Pelagii reliquias agnoſcit. Ac Caſaubonus quoque initio exercitationum adverſus Baronium colligit hinc, vel putaſſe, non omnes ſalvari per Chriſtum: vel verba iſtæc ſcripſiſſe aliud agentem: quod nos credere malumus. Quamquam neque ſi ex parte Pelagio faverit, id præſenti inſtituto adverſetur. quando non aliud nunc propoſitum habemus, quàm docere, eos ſcriptores Eccleſiaſticos, qui ante Pelagium vixerunt, neceſſitatem gratiæ agnoviſſe.

Sed enim, inquiunt aliqui, multa etiam inveniuntur apud antiquos propè omnes, Græcos imprimis, in quibus liberi arbitrii vires non minùs extollant, quàm à Pelagio poſteà factum fuit. Video quidem, ita multis eſſe perſuaſum, viris ſanè non aſpernandæ eruditionis. Verùm enimvero quanto aliter ſapuit B. Auguſtinus, qui paſſim contendit, dogma illud, quo gratiam deſtruere Pelagius conabatur, novum fuiſſe, & ante ea tempora in Eccleſiâ Dei inauditum. Quod præter alios etiam Vincentius Lirinenſis affirmat, cap. XXXIV. ut antè vidimus. Tanti intereſt, quo affectu veteres illos legamus. Atqui ſancti illi Martyres, cæterique clariſſimi nominis doctores, cùm homini tribuunt libertatem ad bonum, vel de naturalibus & moralibus ſolùm agunt; vel ſiquando de operibus pietatis, & iis quæ ad Deum pertinent, ſermo ſit, communiter & indefinitè voluntatem hominis conſiderant, minimè diſtinguentes, quid poſſit ex viribus naturæ, quid item ex viribus gratiæ: ſed tantummodo eam homini tribuentes vim, per quam & ante gratiam bonum morale agere vel non agere poſſit, & poſt vires gratiosè acceptas credere vel non credere, opus pietatis præſtare vel omittere valeat: contrà quàm Bardeſaniſtarum, Manichæorum, & ſimilium opinio fuit. Aliter ſi Patres illos interpretamur, non tantùm alios aliis, ſed ſingulos ſecum committamus neceſſe eſt. Verùm hoc facere illi non refugiunt, adverſus quos cauſſam agimus antiquitatis. Nam nihil apud eos pervulgatius eſt, quàm Patres, ut in aliis, ita ſecum hac parte plurimùm pugnare: quippe qui libertatem arbitrii uno ore prædicent: & tamen aliàs contendant, hominem auxilio Dei ad actus ſingulos indigere. At, quod pace eorum liceat dixiſſe, nunquam tam iniqui erimus veterum cenſores, ut quæ probè inter ſe conciliari poſſunt, ea nos pugnare dicamus, præſertim ubi veteres illi graviſſimi & ſanctiſſimi gratiæ patroni nullam ἐναντιότητα videre potuerunt. Objectant nobis loca quædam antiquorum. Sed vix aliquid habent ab Auguſtino non refutatum. Verùm eſto ſanè, aliqui interdum incautiùs ſint locuti. Sed aliqui, ut diximus, & interdum: non omnes, vel plurimi: non ſemper, vel plurimùm. Et num cenſores illi arbitrantur, eam eſſe temporum noſtrorum felicitatem, ut ſcribi quicquam poſſit, quod non dico aliò vorſum rapere poſſit hominum iniquitas: ſed verò etiam æqui cenſoris virgulam non extimeſcat? De nobis quidem tale nihil ſperare audemus: & ſimiliter puto affectos eſſe, qui legendo & ſcribendo didicerunt, quanta ſit hominum imbecillitas. Nam quantillum profectò eſt, quod ſcimus! Quid quod ſubinde etiam, quæ optimè ſentimus, incautiùs proferimus? Quod imprimis uſu venire ſolet, quoties ex contrariis erroribus ſic uni oppugnando intentus eſt animus, ut de altero ſollicitus ſit parùm. Hoc etiam Patribus illis obtigiſſe dici poteſt. Nempe cùm libertatem arbitrii tuerentur, vix gratiæ meminerunt: cùm res exigeret, ut gratia defenderetur, vix docere curarunt, quid cum & ſub gratiâ liberum poſſet arbitrium. Quæ omnia planiora fient, cùm antiquitatis de prævenienti gratiâ ſententiam explicabimus. Nunc quia ſatis probaſſe me puto, eos qui ante Pelagium vixere, neceſſitatem divini auxilii agnoviſſe: proximum eſt ut oſtendam, quanto hac parte diſtent intervallo Pelagiana & Catholica ſententia: ubi non alios Catholicorum advocabimus, quàm eos, qui poſt exortam Pelagii hæreſin ſcripſerunt.

LIBRI TERTII
PARS ALTERA;

Quæ collationem inſtituit inter Pelagianam & Catholicam doctrinam, de gratiæ neceſſitate.

Theſis I.

Pelagius nec idem de gratiâ ſemper ſenſit, nec dixit. Primitus omnia naturæ tribuebat. Poſteà objurgatus, quòd gratiam Dei non agnoſceret, eam quoque nominare cœpit: ſententiam tamen non mutavit. Nam per gratiam intellexit poſſibilitatem naturæ à Deo conditæ, hoc eſt, rationalem voluntatem. Et cum clarè oſtenderent Patres, Scripturam non de naturali gratiâ loqui, ſed ea, quæ excederet vires naturæ: quaſi ſingulari equo bigas jam præferens, cum naturali gratiæ pariter currere juſſit ſupernaturalem; ſed ſolam externam, quam in doctrina Legis collocabat. Ut hanc opinionem ſuam facilius animis inſtillaret; ſub laudatione liberi arbitrii & Legis divinæ, eam plurimùm proponebat: illos qui contrà ſentirent, liberum negare arbitrium, & cum Manichæis ſentire dicebat.

REctè Hericus Benedictinus Antiſiodorenſis in Vita S. Germani, quam carmine ante annos ſcripſit ſeptingentos, eum eſſe Pelagii errorem ait:

Quòd ſatis ad propriam poſſit conferre ſalutem
Arbitra libertas, etiamſi gratia deſit.

Nam idem paſſim dicit Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, alii. Nec obſtat, quòd gratiam nominarit Pelagius: nam cùm primùm ſolum laudaret liberum arbitrium, poſteaquidem ad invidiam declinandam, gratiæ appellatione uti cœpit: ſed per eam non aliud intellexit, quàm quòd nos Deus creavit liberi arbitrii, inque eodem conſervat.
Critobulus apud Hieronymum lib. I. dialogorum adver-
a P. 162. edit. Baſil. 1553. ſus Pelagianos a: *Non tollitur Dei adjutorium, cùm creatura ex ſemel dati liberi arbitrii gratiâ conſervantur.*
Hinc Hieronymus ejuſdem operis lib. I b. *Liberi arbi-*
b P. 193. *trii poteſtate ſubnixus, deſpicit auxilium conditoris, & in ſuâ voluntate ſecurus eſt.* Item libro III. ſic loquitur
c P. 199. Critobulus c: *Non tollo Dei auxilium: quippe per cujus gratiam poſſumus omne quod poſſumus: ſed utrumque ſuis finibus terminamus, ut & Dei ſit gratiæ, quòd dedit liberi arbitrii poteſtatem, & noſtræ voluntatis, facere quid, vel non facere.* Idem docent quinque Epiſcopi A-
d Apud Auguſt. epiſt. 95. fricani epiſtola ad Innocentium I. d *Sibi objectâ quæſtione, quòd gratiam Dei negaret, ita reſpondit, ut eam eſſe* NON *diceret* NISI NATURAM, *in qua nos condidit Deus.* Auguſtinus ſerm. XI. de verbis Apoſtoli: *Diſputantes ergò* (Pelagiani) *contra gratiam pro libero arbitrio, fecerunt auribus piis & Catholicis offenſionem, cœperunt horreri, cœperunt ut certa pernicies devitari, cœpit de illis dici, quod contra gratiam diſputarent, & invenerunt, ad revelandam iſtam invidiam, tale commentum: Non, inquit, contra gratiam Dei diſputo. Unde probas? Eo ipſo, inquit, non contra gratiam Dei diſputo, quòd liberum arbitrium defendo. Videte acumen, ſed vitreum. Quaſi lucet vanitate, ſed frangitur veritate. Attendite quam ſit quaſi acutè excogitatum, quod dicere voluerunt. Hoc ipſo, inquit, quia liberum arbitrium hominis defendo, & dico, quia libero arbitrio ſufficiens eſt, ut juſtus ſit, non ſine gratiâ Dei dico. Erecta ſunt aures piorum; jam qui iſta audit, incipit gratulari. Deo gratias. Non ſine Dei gratiâ defendit liberum arbitrium. Eſt enim liberum arbitrium, ſed nihil valet ſine Dei gratiâ. Si ergo liberum arbitrium non ſine Dei gratiâ defendunt, quid mali dicunt? Expone ergo nobis, ô doctor, quam dicas gratiam. Cum dico, inquit, liberum hominis arbitrium, vide quia hominis dico. Quid deinde? Homo eſt; quis creavit? Deus. Quis ei liberum arbitrium dedit? Deus. Si ergò hominem Deus creavit, & homini Deus liberum donavit arbitrium, quicquid poteſt homo de libero arbitrio, cujus gratiæ debetur, niſi ejus qui eum condidit cum libero arbitrio? Et hoc quaſi acutè ab ipſis dictum. Videte tamen, fratres mei, quomodo illam generalem gratiam prædicent, quâ creatus eſt homo, quâ homines ſumus. Et utique & cum impiis homines ſumus: ſed non cum impiis Chriſtiani ſumus.* Idem dicit lib. de grat. & lib. arb. cap. XIII. Item cap. X. de geſtis Palæſtinis: *Quia in eo jam plurimos offenderat, quod adverſus Dei gratiam loqueretur: apertiſſimè expreſſit, hanc ſe dicere Dei gratiam, quòd poſſibilitatem non peccandi natura noſtra, cum conderetur, accepit, quoniam condita eſt cum libero arbitrio.* Ibidem hæc Pelagii verba commemorantur: *Dixi quidem, proprio labore, & Dei gratiâ, poſſe hominem eſſe ſine peccato: ſed quam dicam gratiam, optime noſtis, & legende recolere poteſtis, ſic* (leg. ſit) *quod ea, in quâ creati ſumus à Deo cum libero arbitrio.* Nempe intellexit gratiam creantem; ut eam vocat Bernardus lib. de grat. & lib. arbit. *Velle*, inquit, *ſimpliciter ipſum eſt, quod vel proficit, vel deficit. Porrò ipſum ut eſſet, creans gratia fecit. Ut proficiat, ſalvans gratia facit.* Hinc Beda ex Auguſtino ad Gal. II. 21: *Pelagiani auſi ſunt dicere, gratiam eſſe naturam, in quâ ſic creati ſumus, ut habeamus mentem rationalem.* Cùm autem animadverteret Pelagius, ſic quoque oſtendi animos piorum, eò quòd gratiam omnem in naturâ conſtitueret: nec commodè reſpondere poſſet tot Scripturarum locis, quibus gratia opponitur naturæ: etiam ipſe ſupernaturalem gratiam ſociavit naturali: ſed illam tantùm, quæ in hac mentium noſtrarum caligine indicaret, quid facere debeamus. Sunt enim Cæleſtii ipſius verba Definit. cap. II. *Gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrinâ.* Quæ verba Pelagio objecta fuere in concilio Palæſtino, ubi & damnare ea coactus eſt, ne damnaretur ipſe. Ut cognoſcimus ex Alypii & Auguſtini Epiſtol. ad Paulinum, & Auguſtini libro De geſtis Palæſtinis cap. XIV. Etiam hanc Pelagianorum ſententiam eſſe, dicit Hieronymus ad Cteſiphontem: ubi ſic ſcribit: *Ita Dei gratiam ponunt, ut non per ſingula opera ejus utamur & regamur auxilio; ſed ad liberum referunt arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Iſaiæ: Legem enim Deus in adjutorium poſuit, ut in eo Deo referendæ ſint gratiæ, quòd tales nos condiderit, qui noſtro arbitrio poſſimus & eligere bona, & vitare mala: & non intelligunt iſta dicentes, quod per os eorum intolerabilem blaſphemiam diabolus ſibilet.* Oroſius Apol. de arbitrii libertate: *Mea ſemper hæc eſt fidelis atque indubitata ſententia, Deum adjutorium ſuum non ſolum in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, cui ſpecialia ob credentium fidem gratiæ ſuæ dona largitur; verum etiam univerſis in*

hac

Digitized by Google

hoc mundo gentibus, propter longanimem ſui æternamque clementiam ſubminiſtrare: non, ut tu aſſeris cum diſcipulo tuo Cæleſtio, (cui jam apud Africanam Synodum illa impiorum dogmatum natura contuſa eſt) IN SOLO NATURALI BONO, ET IN LIBERO ARBITRIO, *generaliter univerſis unam gratiam contribuam; ſed ſpeciatim quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos & cunctis & ſingulis miniſtrare.* Idem apertè docet Auguſtinus lib. 1. de gratiâ Chriſti contra Pelag. & Cæleſt. cap. III. *Gratiam Dei, & adjutorium quo adjuvamur ad non peccandum, aut in naturâ & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrinâ: ut videlicet, cum adjuvat Deus hominem, ut declinet à malo, & faciat bonum; revelando & oſtendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur.* Item hæreſi LXXXVIII: *Illam gratiam Dei, ſine quâ nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio, quod nullis noſtris præcedentibus meritis ab illo accepit noſtra natura,* AD HOC TANTUM IPSO ADJUVANTE, UT DISCAMUS, QUÆ FACERE ET SPERARE DEBEAMUS. Diſcriminat, ſolam requiſiſſe gratiam doctrinæ: hoc eſt, ut Hieronymus dixit, legis præcepta. Per quæ tamen verba etiam intelligimus adhortationes, minas, ſimiliaque. Hinc Proſper Carm. de Ingratis cap. XX:

> —— *Aliud non eſt vobiſcum gratia, quàm Lex,*
> *Quamque Propheta monens, & quam doctrina miniſtrt.*

Omnis igitur, ſed ſola inſtitutio externa, ab iis ſignabatur. Unde & plenius planiuſque Auguſtinus cap. X. libri de Gratia contra Pelag. & Cæleſt. *Ad doctrinam pertinet etiam, quod ſapientia revelatur: ad doctrinam pertinet, cum ſuadetur omne, quod bonum eſt. Et ſi inter docere & ſuadere, vel potius exhortari, diſtare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrina generalitate concluditur, quæ quibuscunque ſermonibus vel literis continetur. Nam & ſacræ Scripturæ docent & exhortantur, & poteſt eſſe in docendo & exhortando etiam hominis operatio.* Ubi duplicem doctrinæ modum adfert, unum è libris per lectionem, alterum è ſermone per hominis alius operationem. Uterque ευωνδεχικως ab Auguſtino intelligi ſolet, cùm doctrinam forinſecus ſonantem opponit doctrinæ internæ & occultæ: quod facit cap. XXIV. ejuſdem libri: *Legant*, inquit, *& intelligant, intueantur, & fateantur, non lege atque doctrina inſonante forinſecus, ſed interna atque occulta mirabili atque ineffabili poteſtate operari Deum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Et Epiſt. CXLIII. ad Anaſtaſium: *Nimium arrogant humanæ voluntati, quam lege data putant ad eam implendam ſibi poſſe ſufficere: nulla ſuper doctrinam Legis gratiâ ſanctæ inſpirationis adjutam.* Hunc errorem ſuum ut plauſibilius tuerentur, eum ſub laudatione Legis, & liberi arbitrii proponebant. De Lege ſunt illa Juliani lib. II. comment. in Cantica: *Aſſerebat, nullum ferè ad juſtitiam, quid dice ratione, ſed ne ſacra quidem Legis inſtitutione, perduci.* Citat Beda præfat. ſeu lib. I. in Cantica. Nempe, ut Auguſtinus lib. II. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. II. ait: *In laude Legis dicunt, veterem Legem ſecundum Apoſtolum juſtam & ſanctam, & bonam cuſtodientibus mandata ſua; ac per fidem juſte viventibus, ſicut Prophetis ac Patriarchis, omnibusque ſanctis, vitam potuiſſe conferre perpetuam.* De libero arbitrio ſic ibidem Auguſtinus: *De laude liberi arbitrii dicunt, liberum arbitrium non periiſſe, cum loquatur Dominus per Prophetam: Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ, edetis: ſi nolueritis, & non audieritis, gladius vos comedet. Ac per hoc & gratiam uniuscujusque bonum propoſitum adjuvare, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud Deum.* Et Hieronymus epiſtolâ ad Cteſiphontem, ſic philoſophatum, ait, unum diſcipulorum Pelagii, imò jam magi-
a P. 293. ſtrum & totius ductorem exercitus a: *Si nihil ago abſque Dei auxilio, & per ſingula opera ejus eſt omne quod geſſero: ergò non ego qui laboro, ſed Dei in me coronabitur auxilium, fruſtraque dedit arbitrii poteſtatem, quam implere non poſſum, niſi ipſe me ſemper adjuverit. Deſtruitur enim voluntas, quæ alterius ope indiget. Sed liberum dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod voluero. Ac per hoc, aut utor ſemel poteſtate, quæ mihi data eſt, ut liberum ſervetur arbitrium: aut ſi alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me deſtruetur.* Cæleſtium autem ab Hieronymo deſignari, planum eſt. Hinc illa Juliani querela apud Auguſtinum a: *Si quis* a Lib. 1.
aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum eſſe naſcen- contra
tium conditorem dixerit, Cæleſtianus & Pelagianus vo- ſecundam
catur. Sed & Pelagius, ut ex Auguſtino conſtat, quatuor, Julian. re-
pro libero arbitrio, libros ſcripſit, quaſi hoc à Catholi- ſponſ. cap.
cis negaretur. Eoſdem hoc nomine Manichæam am- 71. pag.
plecti doctrinam calumniabatur. Quam cramben nec in 113.
ultimis adverſus Auguſtinum libris reponere dubitavit Julianus. Sic enim loquitur apud Auguſtinum lib. I. contra
poſter. reſponſ. cap. LXXIII b: *Aut dic nobiſcum, libe-* b P. 123.
rum eſſe arbitrium, aut ſicut in his libris, quos nunc per Alypium ad Bonifacium miſiſti, dic captivum eſſe arbi-
trium, & deſine te negare Manichæum. Et cap. CIV c: c P. 158.
Liberum arbitrium in natura hominis perſeverat, quod ut tu cum Manichæis negas, ita nos cum Apoſtolis & omnibus Catholicis confitemur. Non inutile verò erit, ſi conſideremus, quæ potiſſimum cauſſæ Pelagium impulerint in fœdum adeò errorem, virum alioqui ingenioſum & pietatis nomine carum multis. Erant verò cauſ-
ſæ iſtæ, ut etiam obſervavit doctiſſimus Kemnitius d, d In loc.
primùm quidem, quia magnam videret Chriſtianorum com. T. 1.
ſocordiam, quam corrigi poſſe ſperabat, ſi magnificè p. 203.
magis de viribus ſuis ſentirent. Sanè hodieque doctrina edit. Wit.
de ἀδυναμίᾳ noſtrâ in ſpiritualibus abutuntur plurimi ad an. 1610.
fovendam ignaviam. Præterea in cauſſa erat, quòd & hinc Manichæorum vitare vellet errorem, & parte ex alterâ damnaret captus Enthuſiaſtarum ſive Euchetarum, quos ante Pelagium exſtitiſſe, fidem fecerint Auguſtinus hæreſi LVII. & Tripartita hiſtoria lib. VII. cap. XI. Inſuper moverunt eum multa priorum Patrum dicta, quæ hujusmodi aliquid ſonare videbantur, quale ipſe animo conceperat. Nempe ſeſquiſeculo propemodum, quod Pelagium proximè præceſſit, multum laborarunt egregii Eccleſiarum doctores in tuenda arbitrii libertate adverſus Manichæos: quod dum faciunt ſedulò, iidem de gratiâ, quia de hac controverſiam moviſſet nemo, parciùs loqui amant, ferè contenti dicere, quid homo pro arbitrii libertate poſſit, nec diſtinguentes, quid per naturam, quid per gratiam poſſet. Sed quanquam rarius, tamen ſubinde etiam hac parte optimè mentem ſuam explicant: uti ſuprà vidimus. Quod dum non attendit Pelagius, ſic Manichæis cœpit adverſari, ut & ipſe, ſed in diverſum, extra orbitas currens hæreſin contrariam procuderit. Nec dubium, quin præterea eum offenderint quædam Catholicorum dicta, quæ illi vel reliquiæ quædam Manichæiſmi, vel ex Enthuſiaſtarum ſentinâ hauſta videbantur. Tale alia inter erat, quòd Auguſtinus in Confeſſionum libris ſcripſiſſet, *Da quod jubes, & jube quod vis.* Unde magnus ille doctor lib. II, de Bono perſeverantiæ cap. XX. *In eis* (libris Confeſſionum) *certe dixi Deo noſtro, & ſæpe dixi; Da quod jubes, & jube quod vis. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cùm à quodam fratre coepiſcopo meo fuiſſent eo præſente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius, penè cum eo, qui illa commemoraverat, litigavit.* Nempe hujuſmodi concoquere non potuit, quòd arbitrii libertatem tollere viderentur. Hic enim Pelagianorum erat Achilles; ut Auguſtinus quoque indicat, epiſt. CV. ad Sixtum, *Putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem,*
ſine adjutorio Dei, hominem habere conſenſerint. Hiero- e Apud
nymus item epiſt. ad Cteſiphontem: *Dicit*, inquit, *Pe-* Auguſt.
lagii diſcipulus; Deſtruitur voluntas, quæ alterius ope in- epiſt 106.
diget; quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod vo- ad Paull.
luero. Et quid multis opus, cùm ipſa habeamus Cœleſtii & lib. de
verba Definitionum ſuarum cap. X e. *Non eſſe liberum* geſtis Pe-
lagii c. 18.

arbi-

arbitrium, ſi Dei indigeat auxilio, quoniam in propria voluntate habet unuſquiſque aut facere aliquid, aut non facere. Tali jacto fundamento, duplicem docebant voluntati vim ineſſe à naturâ; unam, ut ſine gratiæ auxilio fugere malum poſſit; alteram, ut ſuapte vi ſeſe applicet ad virtutem. De priori ſic Pelagius ipſe libro de natura: *Deus tam bonus quam juſtus, tales homines fecit, ut peccati malo carere ſufficiant, ſi velint.* De altero ſic idem lib. I. pro libero arbitrio *a*. *Habemus poſſibilitatem utriuſque partis à Deo inſitam, velut quandam, ut ita dicam, radicem fructiferam, atque fœcundam, quæ ex voluntate hominis diverſa gignat & pariat, & quæ poſſit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel ſentibus horrere vitiorum.* Etiam Julianus ſimiliter *b* lib. I. adverſus ſex libb. Aug. *Hæc voluntas, quæ alternatur, originem poſſibilitatis in libero accepit arbitrio: ipſius vero operis exiſtentiam à ſe accipit.* Cujuſmodi ab iis intellecta fuiſſe, abſque gratiæ adjutorio, oſtendunt Cœleſtii verba, quæ antea citavimus. Nec aliter capere oportet, quod de iis Gelaſius *c* ſcripſit epiſt. ad Piceni epiſcopos: *Dicunt* (Pelagiani) *quòd homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono ſuffragante natura beatus efficiatur.* Pontanus ad amicum; *Deus det mihi valetudinem; det proſperitatem in rebus agendis; cætera petam à me ipſo.* Sic Plato dixit; *Ille eſt magnus, cui pendent omnia non ex alio, ſed ex ſeſe.* Optimè interim negat Melanchthon *d* rectè hæc dici, quia noſtra omnia pendeant à Deo; eoque Pelagianis & Phariſaicis ſimilia eſſe ait.

a *Apud Auguſt. lib. I. de gratia Chriſti contra Pelag. & Cal. cap.* 10.
b *Apud Auguſt. lib.* I. *imperfecti operis contra Jul. c.* 45. *p.* 38.
c *Epiſt.* 7.
d *Explic. Dom. T.* 2. *in feſto Pentecoſtes, p.* 905.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contrà judicium fuit, non ſufficere arbitrii libertatem & doctrinam Legis: ſed divinam inſuper requiri gratiam: neque gratiâ iſtâ liberum tolli arbitrium, ſed perfici: neque doctrinam hanc eſſe Manichaicam, ſed tutiſſimam inſiſtere viam inter duo præcipitia; Manichæorum unum, Pelagianorum alterum.

NOn ſufficere ſibi liberum arbitrium ad ſalutem, clarè prædicat Hieronymus lib. I. *a* Dial. adverſus Pelagium: *Sic liberum hominis ſervamus arbitrium, ut Dei per ſingula adjutorium non negemus.* Et lib. II: *b Ex quo intelligimus, non noſtra ſolum eſſe poteſtatis, facere quod velimus, ſed & Dei clementia, ſi noſtram adjuvet voluntatem.* Item *c*: *Non liberi arbitrii poteſtate, ſed Dei clementiâ conſervamur.* Et lib. III. *d Totus ſermo ſanctorum ad Deum oratio eſt: tota oratio & deprecatio extorquet clementiam creatoris, ut, qui noſtris viribus & ſtudio ſalvari non poſſumus, illius miſericordiâ conſervemur.* Auguſtinus Epiſt. XLVII. ad Valentinum & fratres: *In fide ſanâ Catholicâ perſeverent, quæ neque liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in bonam: neque tantum ei tribuit, ut ſine gratiâ Dei valeat aliquid, ſive ut in bono perſeveranter proficiat, ſive ut ad bonum ſempiternum perveniat, ubi jam non timeat ne deficiat.* Et lib. de gratiâ Chriſti contra Pelag. cap. XIV: *Quis non videat & venire quemquam* (ad Chriſtum) *& non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum, ſi non venit: non autem poteſt, niſi adjutum eſſe, ſi venit. Et ſic adjutum, ut non ſolùm quid faciendum ſit, ſciat; ſed quod ſcierit, etiam faciat.* Similia paſſim eo ipſe libro habes, & libris contra duas Pelagianorum epiſtolas, atque alibi. Etiam ſcriptor Hypognoſticon lib. III. *e* cùm liberum arbitrium jumento; gratiam, quâ liberum arbitrium dirigitur & gubernatur, ſeſſori, multis comparâſſet: ſic tandem concludit: *Itaque nec gratia ſine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam: nec liberum arbitrium ſine gratia.* Proſper ad Demetriadem *f*: *Videant, cujus ſe haberi filios velint, qui definierunt,* OMNES HOMINES PROPRIA VOLUNTATE REGI *a*; *cum idem Apoſtolus proteſtetur: Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt ejus.* Fulgentius lib. I. ad Monimum cap. 9: *Unde cognoſcimus, Dei eſſe, & ut bonum facere velimus, & ut bonum facere valeamus. Cui ſenſui David omnino concordat, gratiam bene volendi ſic oſtendens divinæ largitatis directione donari. A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet. Opus quoque bonum non niſi a Deo in nobis, & in Deo a nobis fieri proteſtatur, dicens: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et alio loco: In Deo faciemus virtutem, i. e. opus virtutis, &c. Omne igitur opus, quod a nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. Ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo ergo eſt & voluntas bona, & operatio bona.* Gennadius Maſſilienſis, de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 22: *Firmiſſime credendum eſt, in prævaricatione Adam omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdidiſſe: & neminem de profundo illius ruina per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit. Liberum enim arbitrium illo perpeſſus, dum ſuis inconſultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demerſus eſt. Et nihil, quemadmodum exinde poſſet ſurgere, invênit, ſuâque in æternum libertate deceptus, hujus ruinâ latuiſſet oppreſſus, niſi eum poſt Chriſti pro ſuâ gratiâ revelaſſet adventus, qui per nova regenerationis purificationem omne præteritum vitium ſui Baptiſmatis lavacro purgavit.* Solonius in Proverbia Salomonis: *Sancti & electi viri opera ſunt Domini, quia nemo ſuâ virtute, nemo ſuo merito electus eſt à Domino, ut cœleſti ædificationi eſſet aptus: ſed ſolâ gratiâ & miſericordiâ ipſius.* In Eccleſiaſten: *Per Deum ut talia facerent, & omne bonum ſuum acceperunt.* Gelaſius quoque epiſtolâ VII, quæ eſt ad epiſcopos Piceni, cum dicere dixiſſet Pelagianos, *quod homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono ſuffragante natura beatus efficiatur*; hanc poſtea ſententiam refellit, atque inter alia hoc utitur argumento, quòd neque in ſtatu innocentiæ tanta ejus fuerit perfectio. *Ecce,* inquit, SINE DIVINO SUFFRAGIO, *quod in illâ beatitudine* (paradiſi) *poſitus, nunquam legitur experiſſe, non ſolum homini naturale bonum prodeſſe non potuit; ſed cum hoc ſolo confidit, atque ad ejus non revertitur largitorem, & beatitudinem potius amiſit, & malorum omnium ſumſit exordium.* Cyrillus Alexandrinus dialogo ad Palladium de Adoratione & cultu in ſpiritu & veritate: *Deſtituta itaque dote ſua, gratiâ inquam divinâ, & nudata primis bonis, ejecta quidem eſt e paradiſi deliciis, & ſtatim deformitatem induit hominis natura, mortalemque ſe eſſe declaravit. Neceſſariò ſanè. Dei namque donorum inopem eſſe, nihil eſt, opinor, aliud, quàm ab omni penitus bono extorrem fieri. Facile autem hominis natura ad quævis abſurda defertur, niſi illam Salvatoris gratia in virtute ſuſtineat, ac bonis cœleſtibus, quorum eſt ipſa fons, augeat. Alit enim ad ſpirituales vires accipiendas panis ille vivus, i. e. Dei verbum: Scriptum eſt enim, Panis confirmat cor hominis. Servitute quoque & pravis affectibus liberat, & aurea libertatis gloria decorat. At ſi manum quodammodo contraxerit Deus, bonumque bonorum nobis copiam minime ſuppeditarit, neceſſe eſt omnino, ut in mala etiam præter voluntatem incidamus, atque ab omni prorſus virtute delabamur, ac veluti alterius jugum ſubeamus; ad eaque mala, eamque injuriam perveniamus, ut non multum abſit, quin ipſam quoque intelligentiam, quæ ad omnia nobis bonorum genera adipiſcenda & adminiſtra eſt & conjuncta, amittamus.* Atque ex his ſatis liquet, ſenſiſſe Patres, liberum arbitrium & gratiam ita conſpirare, ut per hanc illud perficiatur, non verò deſtruatur; quæ Pelagianorum calumnia erat, & à gratiæ patronis paſſim refellitur. Hieronymus ad Cteſiphontem *b*: *Quod autem ſurſum deorſum jactitant, liberum a nobis arbitrium deſtrui, audiant e contrario, eos arbitrii deſtruere libertatem, qui malè eo abutuntur adverſus beneficium largitoris. Quis deſtruit arbitrium? Ille qui ſemper Deo agit gratias, & quodcunque in ſuo rivulo fluit, ad ſontem refert?*

a P. 262 edit. Baſil. 1453.
b P. 1283.
c P. 285.
d P. 302.
e *Ultra medium.*
f F 354. *ed. Duac.* 1577.

a *Verba ſunt Pelagii epiſt. ad Demetriadem, quæ & reprehendit Hieronymus lib. adverſus Pelag.*
a P. 254.

Digitized by Google

fert? an qui dicit: Recede à me, quia mundus ſum, non habeo te neceſſarium: dediſti enim mihi ſemel arbitrii libertatem, ut faciam quod voluero: quid rurſum te ingeris, ut nihil poſſim facere, niſi tu in me tua dona comple-
a P. 254. *veris?* Idem ibidem a: *Injuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi ad Deum ſemper autorem recurras, ſi ex illius pendeas voluntate, & dicas: Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos. Unde & audes linguâ proferre temeraria, unumquemque arbitrio ſuo regi. Si arbitrio ſuo regitur, ubi eſt auxilium Dei? Si Chriſto rectore non indiget, quomodo ſcribit Hieremias, Non eſt in homine via ejus, & à*
b P. 256. *Domino greſſus hominis diriguntur.* Et aliquanto pòſt b: *Fruſtra blaſphemas, & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare.* DAMNETUR ILLE QUI DAMNAT. Et T. 7. contra duas epiſt. Pelag. lib. IV. cap. IX. *Nunquid* (S. Cyprianus) *tam memorabilis Eccleſiarum in verbo veritatis inſtructor, liberum arbitrium negat eſſe in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod rectè vivimus? Nunquid ſub nomine gratia fatum aſſerit, quamvis dicat in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit?* Item lib. de Spiritu & litera cap. XXX: *Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? Abſit. ſed magis liberum arbitrium ſtatuimus. Sicut enim Lex per fidem, ſic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, ſed ſtatuitur. Neque enim Lex impletur, niſi libero arbitrio: ſed per Legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratia contra peccatum, per gratiam ſanatio anima à vitio peccati, per anima ſanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium juſtitia dilectio, per juſtitia dilectionem*
c P. 354. ed. Duac. A. 1577. *Legis operatio.* Proſper ad Demetriadem c: *Quis ſine auxilio gratia fructum poteſt adferre juſtitia? aut quis audet dicere, ſe à Chriſto non dividi, qui Chriſtum in ſe diffitetur operari? An fortè verendum eſt, ne liberum tollere videamur arbitrium, cùm omnia, per qua propitiatur Deus, ad ipſum dicimus eſſe referenda? Quod nequaquam eſſe conſequens veritatis, oſtenditur. Operante enim Spiritu Dei juvatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, ſeductionibus circumſepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus ſuis: ſed per opera miſerentis medici curata revaleſcat, & gaudeat ſe non interrogantem edoctam, & non quarentem eſſe quaſitam.* Ad laudationem Legis quid Catholici reſponderint, oſtendit Beda præfat. ſeu lib. 1. in Cant. Cùm enim hæc Juliani verba citâſſet, aſſerit, *nullum ferè ad juſtitiam, quid dico ratione, ſed ne ſacra quidem Legis inſtitutione, perduci*: ad ea reſpondet Beda: *Quin imo fatemur, & ratione & doctrinâ ſancta legis, ad juſtitiam nos, auxiliante Domino, perduci: abſque gratiâ verò illius nec per naturalis ſubſidia rationis, nec per divina Legis ſcita, nos poſſe juſti-*
d 2 Cor. 3. v. 5. *ficari, Apoſtolo teſte* d, *Quia Litera occidit, Spiritus autem vivificat. Id eſt, litera pracipiens occidit, ſi non adſit Spiritus, qui pracepta litera donet impleri. Et Spiritus vivificat, donando ut perfici litera poſſit.* Idem docuerat Auguſtinus lib. de gratia Chriſti cap. XX. & XXV. epiſt. XCV. ad Innocentium Papam, & lib. II. contra adverſar. Legis & Prophetarum cap. VII. & contra duas epiſt. Pelag. lib. III. cap. IV. Objicientibus verò Pelagianis, doctrinâ hac de Spiritus neceſſitate Manichæiſmum induci, oſtendit Auguſtinus paſſim, Catholicos ingredi medios inter Manichæos & Pelagianos. Imprimis hoc facit cap. V. & VI. lib. IV. contra duas Pelagianorum epiſtolas. Breviter autem cap. III. his verbis: *Sic Legem per Moſen ſanctam, juſtam, & bonam, à Deo ſancto, & juſto, & bono datam eſſe, defendit* (Catholicus) *quod contra Apoſtolum negat Manichaus, ut eam dicat & peccatum oſtendere, non tamen tollere; & juſtitiam jubere, non tamen dare; quod rurſus contra Apoſtolum negat Pelagius. Sic aſſerit* (Catholicus) *liberum arbitrium, ut non ex naturâ neſcio quâ ſemper mala, qua nulla eſt, ſed ex ipſo arbitrio cœpiſſe dicat & angeli & hominis malum; quod evertit hareſin Manichaam: nec ideo tamen poſſe captivam voluntatem, niſi Dei gratiâ, reſpirare in ſalubrem libertatem; quod evertit hareſin Pelagianam.* Similiter Hieronymus lib. 1. dialog. adverſus Pelag. *Breviter calumniatoribus reſpondemus, Manichaorum eſſe, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium: rurſumque hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum viâ regiâ, ut nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemus, appetitumque propria voluntatis Dei ſemper credamus auxilio gubernari.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Non ſufficere ſibi arbitrii libertatem, ne quidem Legis doctrinâ adjutam, cùm Romanorum Epiſcoporum, tum Conciliorum variorum judicium fuit.

Verba eorum citabimus infrà a, cùm diſtrinctè agemus de gratiæ neceſſitate ad diligendum Deum, implendam Legem, ſuperandas tentationes, ac denique ſingulos actus bonos. a Epicriſ 6. 7. 8. 9.

THESIS II.

Mox Pelagius trigam gratiarum fecit. Nam naturali & externa gratia tertiam, qua peccata ignoſcuntur, tanquam equum παρήορον ac funalem, adjunxit. Non tamen hanc omnibus neceſſariam putabat, quia non omnes delinquerent, aut ſaltem abſque delicto tranſigere hanc vitam poſſent. Praterea eos qui deliquiſſent, natura viribus pœnitentiam agere, naturamque ſuam inſtaurare poſſe dicebat. Unde liquet, ſic quoque excluſiſſe interiorem gratiam Spiritus Sancti.

Triplicem hanc gratiam ſtatuiſſe Pelagianos, docet clarè Auguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. XXXV. *Dicunt*, inquit, *ut non peccemus, impleamuſque juſtitiam, poſſe ſufficere* NATURAM HUMANAM, *qua condita eſt cum libero arbitrio, eamque eſſe Dei gratiam, quia ſic conditi ſumus, ut hoc voluntate poſſimus, & quod* ADJUTORIUM LEGIS *mandatorumque ſuorum dedit, & quòd ad ſe converſis* PECCATA PRÆTERITA IGNOSCIT: IN HIS SOLIS ESSE DEI GRATIAM DEPUTANDAM, NON IN ADJUTORIO NOSTRORUM ACTUUM SINGULORUM. Idem Auguſtinus epiſt. XCIV. ad Hilar. *Solum ad* DEI GRATIAM *pertinere contendunt, quòd cum* LIBERO ARBITRIO *non peccandi poſſibilitate creati ſumus, &* DEI MANDATA, *qua à nobis implerentur, accepimus. Caterùm ad eadem mandata ſervanda & implenda, nullo divino adjutorio nos egere. Neceſſariam verò nobis eſſe* REMISSIONEM PECCATORUM, *quia ea, qua à nobis in praeteritum malefacta ſunt, infecta facere non valeamus: cavendis autem futuris vincendiſque peccatis, omnibuſque tentationibus virtute ſuperandis, ſine ullo deinceps adjutorio gratia Dei, naturali poſſibilitate humanam ſufficere voluntatem.* Idem de gratiâ & lib. arbit. cap. XIX: *Dicunt* (Pelagiani,) *gratiam Dei, qua data eſt per fidem Jeſu Chriſti, qua neque lex eſt, neque natura, ad hoc tantùm valere, ut peccata praterita dimittantur, non ut futura vitentur, vel repugnantia ſuperentur.*

ANTITHESIS II.

Patrum autem judicium fuit, non tantùm gratiam requiri qua ignoſcat peccata, ſed etiam qua adjuvet ad non peccandum.

Oroſius de arb. lib. a *Oratio Dominica utrumque petendum eſſe commonet: & ut dimittantur nobis debita noſtra, & ut non inducamur in tentationem. Illud, ut praterita expientur; hoc, ut futura vitentur. Quod licet* a P. 756.

non

non fiat, niſi voluntas adſit: tamen ut fiat, voluntas ſola non ſufficit. Ideo pro hac re nec ſuperflua, nec imprudens Domino immolatur oratio. Nam quid ſtultius, quàm orare ut facias, quod in poteſtate habeas? Auguſtinus lib. II. contra poſter. Juliani reſp.
a P. 450. *a Tu* (Juliane) *veſtro more, qui de veſtro deſcendis errore, non agnoſcis gratiam, niſi in dimiſſione peccatorum, ut jam de cætero per liberum arbitrium ipſe homo ſe ipſum fabricet juſtum. Sed non hoc dicit Eccleſia, quæ clamat tota, quod didicit à magiſtro bono, Ne b nos inferas in tentationem. Non hoc dicit, qui dicit: Oramus c autem ad Dominum, ne quid faciatis mali. Non hoc dicit, qui dicit, Rogavi d pro te, Petre, ne deficiat fides tua. Iſto enim modo gratia ut non peccemus facit, non quæ peccavimus diluit. Utroque enim modo adjuvat gratia, & dimittendo quæ male fecimus, & opitulando, ut declinemus à malis, & bona faciamus.*

b Matth. 6. c 2. Cor. 13. d Luc. 22.

e P. 123. Etiam alibi diluit paſſim eiſdem in libris. Ut lib. I. *e Utroque modo liberat Chriſtus, quia & iniquitatem ignoſcendo aufert, & inſpirando tribuit caritatem.* Item
f P. 159. *f. Ut non obſit peccandi neceſſitas, donat duobus modis, & præteritam dimittendo iniquitatem, & opitulando, ne intremus in tentationem.* Et lib. II.
g P. 188. *g Ille, de quo dictum eſt, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, (ubi & originale comprehenditur) & adjuvando ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non poſſint.* Idem T. 2. epiſtol. CVI. ad Paulinum, prope initium: *Gratia Dei per Jeſum Chriſtum à morte primi hominis ad vitam ſecundi hominis transfert, non ſolum peccata delendo, verùm etiam ad non peccandum adjuvando.* Beda Presbyter præfat. ſeu lib. I. in Cantica: *Quod* (Julianus) *Chriſtianorum naturam melius dicit inſtauratam eſſe per Chriſtum, & eos divina gratia juvari auxilio: ſi de his ſolummodo, quæ in remiſſione peccatorum per baptiſma nobis donata ſunt, vult intelligi, hæreticum eſt: ſi autem & de quotidianâ ejus gratiâ, quâ nos in mente & corpore inſtaurare, & juvare non ceſſat, Catholicum eſt.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Gratiam Dei non ſolùm peccata dimittere, ſed etiam adjuvare, ne committantur: ſtatuit Synodus Carthaginenſis Can. III.

VErba Canonis ſunt: *Item placuit, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, in quâ juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt; non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.*

THESIS III.

Exinde etiam ex trigâ gratiarum quadrigam fecit Pelagius: nempe ſociando tribus illis gratiam Chriſti: ſed quanto aliter de eâ quam Catholici ſenſerit, præter illa, quæ poſtmodo dicemus, argumento illud erit, quod hanc conſtituebat in ſolâ doctrinâ & exemplo Chriſti.

DOcebat Pelagius, hanc eſſe gratiam Chriſti, quòd quemadmodum Adamus primus obfuit nobis exemplo malo; ita Chriſtus, Adamus ſecundus, profuit nobis exemplo bono. Unde Auguſt. lib. de gratiâ Chriſti contra Pelagium & Cæleſt. cap. II. *Solent* (Pelagiani) *dicere, nobis in eâ Chriſtum ad non peccandum præbuiſſe adjutorium, quia juſte ipſe vivendo, juſteque docendo reliquit exemplum.* Et cap. XL. *Gratiam Chriſti conſtituit* (Pelagius) *non in virtutis ejus auxilio, ſed imitationis exemplo.*

ANTITHESIS III.

Catholici verò dicebant, gratiam Salvatoris noſtri non in eo ſolùm conſiſtere, quòd doctrinâ & exemplo ejus ad hoc adjuvemur, ne peccemus: ſed etiam quòd nobis ſpiritum ſanctum donet, qui intellectum illuminet, & voluntati vires conferat ad non peccandum.

AUguſtinus lib. II. contra poſter. reſp. Juliani cap. CXLV. *a Hoc eſt* OCCULTUM ET HORRENDUM VIRUS *hæreſis veſtræ, ut velitis gratiam Chriſti in exemplo ejus eſſe, non in dono, dicentes, quia per ejus imitationem fiunt juſti: non per ſubminiſtrationem ſpiritus ſancti.* a P. 350.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Non ſufficere Chriſti doctrinam vel exemplum, ſed neceſſariam eſſe inſpirationem Spiritus S., ſtatutum fuit Carthaginenſis ſynodi Can. V.

VErba ea Carthaginenſis, ſive ut vulgo appellatur, Milevitanæ Synodi, ἐπαγγελίας proxima adducemus. Intellectum certè in ſpiritualibus nihil dixeris niſi tenebras, Deo vultum ſuum auferente, qui & objectum fuerat intellectus, & ſimul cauſſa intellectionis. haut aliter ac Sol & objectum eſt viſus, & cauſſa viſionis. Nam ut ad ſenſum viſus requiritur tum medium aptum, puta aër, non ἀφωτος, ſed illuminatus; tum organum aptum, puta oculus, non æquivocè, ſed univocè, ſive cui inſit lumen nativum, quo cœcus caret; tum objectum ipſum, quod videatur: ita & in ſpiritualibus, tum exterius affundendum lumen, per prædicationem Euangelii externam; tum ab eodem lumine intus illuminandus eſt intellectus radiis Sp. ſancti; tum objectum ipſum intus repræſentandum. Quamquam duo poſteriora (ut Grammaticorum utar voce) coincidunt in ſupernaturalibus, quia Deus, cùm ſuâ præſentia intellectum illuminat, ſimul ſe ſuaque beneficia reddat intellectui conſpicua: adeò ut idem Deus & objectum & cauſſa ſit illuminationis internæ. Sine autem internâ illuminatione non magis juvat externa prædicatio, quàm illuminatio aëris ſufficit cœco. Dionyſius Areopagita de Divinis nominibus, cap. 4; *Dicendum itaque, ut intelligibilis lux bonum ipſum dicitur, quæ omnem ſupercœleſtem Spiritum ſpiritali impleat luce, omnemque ignorantiam pellat, erroremque abigat ex animabus* (*quibus ſeſe inſinuaverit*) *omnibus, iiſque ſacra lucis conſortium tradat, ſpiritaleſque illarum oculos purget, obductamque ignorantiæ caliginem tergat, & ingentis tenebrarum pondere obtuſos ac ferme cœcatos renovet atque excitet: tradatque illis quidem primi conſortia luminis, deinde* (*ubi illa deguſtavêre lucem, majoreque ejus tanguntur deſiderio*) *ſeſe eis magis infundat, & copiâ uberiore lucis refulgeat, quia dilexerunt multum, ſemperque eas in anteriora intendant, quantum adſpirare ad ea pro captu ſuo poſſunt.*

THESIS IV.

Poſt hæc Pelagius fateri utcumque cœpit virtutis divinæ auxilium intus per Sp. ſanctum in homine operantis. Sed illud in ſolâ illuminatione intellectus collocabat: non item fatebatur, voluntati gratiam præberi, vel actualem, quæ eam adjuvet, vel habitualem, quâ homo ſit caſtus, temperans, pius, ſanctus.

NOn defuere, qui Pelagium putarent exteriorem ſolùm gratiam confeſſum eſſe, idque propter ea, quæ ſuperiùs citavimus ex Auguſtino de hæreſi LXXXVIII. Sed diſputando tandem eò proceſſiſſe, ut interiorem quoque gratiam fateri cogerentur, clarè docent hæc Pelagii verba: *Hic nos* IMPERITISSIMI HOMINUM *putant injuriam*

divina

divina gratia facere, quia dicimus, eam ſine voluntate noſtrâ nequaquam in nobis perficere ſanctitatem, quaſi Deus gratia ſuæ aliquid imperaverit, & non illis, quibus etiam GRATIÆ SUÆ AUXILIUM SUBMINISTRAT, *ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius poſſint implere per gratiam.* Et explicaturus Pelagius, quam gratiam intelligat, hæc ſubjungit: *Quam nos* NON, *ut tu putas,* IN LEGE TANTUM, SED ET IN DEI ESSE ADJUTORIO *confitemur.* Quale verò ſignificet adjutorium, deinceps addit: ADJUVAT *nos Deus* PER *doctrinam &* REVELATIONEM *ſuam*, DUM CORDIS NOSTRI OCULOS APERIT: *dum nobis, ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat: dum diaboli pandit inſidias: dum nos multiformi* ET INEFFABILI DONO GRATIÆ CÆLESTIS ILLUMINAT. Denique ſic concludit: *Qui hæc dicit, gratiam tibi videtur negare? an & liberum hominis arbitrium, & Dei gratiam confitetur?* Hæc Pelagius, citante Auguſt. lib. I. de gratiâ Chriſti contra Pelagium & Cæl. cap. VII. Quæ clare oſtendunt, eum adjutorii nomine non ἁπλῶς intellexiſſe exteriorem verbi prædicationem aut lectionem, ſed quæ conjunctam haberet interiorem Spiritus S. per verbum illuminationem & ſuaſionem. Itaque & idem Pelagius, explicans illa Pauli verba, *Deus operatur in nobis velle & perficere*; *Operatur*, inquit, *in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit: dum revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem: dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, ſuadet omne quod bonum eſt.* Quæ Pelagii verba Auguſtinus citat cap. ſeq. Falsò autem exprobrat Auguſtino, quòd negârit, Deum ſuadere bonum, cùm non hoc inficias iverit, ſed dixerit, non ſolùm ſuadere & moraliter operari in nobis, verùm etiam vires conferre, ut quod ſuadet impleamus. Idem Aug. l. de ſpir. & literâ c. II. *Ajunt, ideo ſine ope divinâ non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta, ipſe docet, quemadmodum homini ſit vivendum, &* IN EO *utique* ADJUVAT, QUOD DOCENDO AUFERT IGNORANTIAM, *ut ſciat homo in operibus ſuis, quid evitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter inſitum viam demonſtratam ingrediens, continenter & juſtè & piè vivendo, ad beatam æternamque vitam pervenire mereatur.* Sed quid multis opus? quando Auguſtinus cap. XLI. ejuſdem lib. clarè agnoſcit, ex Pelagii ſententiâ *nobis doctrinam* ETIAM DIVINA REVELATIONE APERIRI: & poſtea quoque eopſe cap. ait: *Ipſum verò auxilium, quo poſſibilitatem naturalem perhibet adjuvari, in lege conſtituit atque doctrinâ, quam nobis fatetur* ETIAM SANCTO SPIRITU REVELARI; *propter quod & adorandum eſſe concedit.* Sententia enim eſt: Homo quidem vel angelus exterius operando hominem docet, & voluntatem ejus inſtruit: at Spir. S. hoc peculiare habet, quòd interius in animos hominum influat; cumque id creatura nulla poſſit, fatetur Pelagius hinc conſequi, eum eſſe verum Deum, eoque cum Patre & Filio invocari debere. Ex his ſatis liquet, Pelagium etiam agnoviſſe auxilium Spiritus Sancti internum: ſed illud collocaſſe in ſolâ revelatione myſteriorum fidei.

Non deſunt autem viri eruditi, quibus videatur Pelagius etiam agnoviſſe auxilium ſupernaturale, per quod voluntas ſufficientes accipiat vires ad actus quoſvis ſalutares. Hoc inde probant, quia tria hæc diſtinguat, POSSE, VELLE, AGERE, ac diſertim dicat, POSSE voluntatis divinitus adjuvari. Hæc enim ſunt ipſius verba lib. III. pro libero arbitrio *a*: *Nos ſic tria iſta diſtinguimus, & certum velut in ordinem digeſta partimur: primo loco poſſe ſtatuimus: ſecundo velle: tertio eſſe. Poſſe in naturâ, velle in arbitrio, eſſe in affectu locamus. Primum illud, id eſt poſſe, ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ ſuæ contulit: duo verò reliqua, hoc eſt, velle & eſſe, ad hominem referenda ſunt, quia de arbitrii fonte deſcendunt. Ergò in voluntate & opere bono laus hominis eſt, imò & hominis & Dei, qui ipſius voluntatis & operis poſſibilitatem dedit,* IPSAM POSSIBILITATEM GRATIÆ SUÆ ADJUVAT SEMPER AUXILIO. *Quod verò homo poteſt velle bonum atque perficere, ſolius Dei eſt. Poteſt itaque illud unum eſſe, etiamſi duo iſta non fuerint: iſta vero ſine illo eſſe non poſſunt. Itaque liberum mihi eſt, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo poſſum non habere poſſibilitatem boni: ineſt mihi etiamſi noluero, nec otium ſui aliquando in illo natura recipit. Quem nobis ſenſum exempla aliqua faciant clariorem. Quod poſſumus videre oculis, noſtrum non eſt; quod verò bene aut malè videmus, hoc noſtrum eſt. Et ut generaliter univerſa complectar; quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt, qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat. Quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt, quia hæc omnia vertere etiam in malum poſſumus. Unde, quod propter calumniam noſtram ſæpe repetendum eſt, cùm dicimus, hominem poſſe eſſe ſine peccato: confeſſione poſſibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc poſſe largitus eſt: nec eſt ibi ulla laudandi hominis occaſio, ubi ſolius Dei cauſſa tractatur. Non enim de velle, nec de eſſe, ſed tantummodo de eo, quod poteſt eſſe, diſſeritur.* Hactenus Pelagius: ubi imprimis conſideranda hæc verba, IPSAM *poſſibilitatem gratiæ ſuæ adjuvat ſemper auxilio.* Ad quæ reſpiciens Auguſtinus lib. de gratiâ Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. cap. v. ait, *Venire poſſe, in naturâ ponit Pelagius, vel etiam,* UT MODO DICERE COEPIT, *in gratia.* Quibus verbis non tantùm quid Pelagius dicat, ſed de eâdem non ſemper ita locutum docet. Cæterùm quiſquis attentè ſuperiora Pelagii verba cum aliis ejuſdem [illegible] contulerit, facilè videbit, non aliud eum velle, quàm, poſſibilitatem naturæ per gratiam Dei adjuvari, quando (ut ipſe ſe Pelagius interpretatur *a*) *Futura, ne præſentibus occupemur, demonſtrat; diaboli pandit inſidias; ineffabili dono gratiæ nos cœleſtis illuminat; terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animantium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit; revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, & ſuadet omne quod bonum eſt.* At nihil hîc Pelagius dicit, quod non pertineat ad revelationem doctrinæ: meliùs ſine dubio ſe purgaturus, niſi putaſſet, illuſtrato intellectu, voluntatem nullo indigere auxilio, ſed vocationi divinæ poſſe reſpondere per ſe ipſam præciſè. Similiter capere oportet verba Auguſtini lib. de gratiâ contra Pelag. & Cœl. cap. v. *Quandocunque legimus vel audimus, eum divina gratia adjutorium confiteri, ut à malo declinemus, bonumque faciamus, ſive in lege atque doctrinâ, ſive ubilibet conſtituat, ſciamus quod loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quàm ſentit. Scire quippe debemus, quòd nec* VOLUNTATEM NOSTRAM, NEC ACTIONEM *divino* ADJUVARI *credit auxilio, ſed ſolum* POSSIBILITATEM VOLUNTATIS ATQUE OPERIS, *quam* SOLAM *in his tribus nos habere confirmat* EX DEO, TANQUAM HOC SIT INFIRMUM, QUOD IPSE DEUS POSUIT IN NATURA: *cætera verò duo, quæ noſtra eſſe voluit, ita ſint firma & fortia, & ſibi ſufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio.* Voluit nempe Pelagius, voluntatem quidem eſſe indifferentem ad volendum bonum ac malum: quo reſpectu, *venire ad Chriſtum poſſe, in naturâ ponebat*; Auguſtino teſte: ſed, ut idem ait, *poſtea in gratia etiam ponere cœpit*, quia actu bonum velle non poſſumus, niſi priùs cognoverimus bonum: eoque requiritur doctrina, ut poſſimus bonum velle. Præter hoc adjutorium poſſibilitatis, ſupernaturale nihil requirebat Pelagius. Contra Catholici ſtatuebant, inſuper opus eſſe, ut adjuvemur in volendo & operando bona. Hoc fieri ajebant per ſubminiſtrationem virtutis, caritatem in nobis operantis, quæ omnium eſt

a *Apud Auguſt. lib. I. contra Pel. & Cœleſt. de grat. Chriſt. c. 4.*

a *Apud Auguſt. lib. de grat. Chriſti cont. Pel. & Cœleſt. cap. 7. & 8.*

bono-

bonorum operum radix. Ne verò ulli hìc amplius aqua hæreat, apertiſſima aliquot Auguſtini hac de re loca in medium afferemus. Sic igitur ille hæreſi LXXXVIII: *Dicunt ad hoc,* TANTUM *adjuvare per ſuam legem atque doctrinam, ut diſcamus, quæ facere & quæ ſperare debeamus. Nos autem, ad hoc per donum Spiritus S., ut, quæ didicerimus eſſe facienda, faciamus. Ac per hoc divinitus nobis dari ſcientiam confitentur, quâ ignorantia pellitur; caritatem autem dari negant, quâ piè vivitur: ut ſcilicet cùm ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine caritate inflat; non ſit Dei donum ipſa caritas, quæ, ut ſcientia non inflet, ædificat.* Idem lib. 1. de gratiâ Chriſti cap. II. ait, Pelagium voluiſſe, ſalvari nos *adjutos non aliquâ ſubminiſtratione virtutis, ſed viribus propriæ voluntatis.* Et Epiſt. xcv. quæ eſt quinque Epiſcoporum ad Innocentium I. *Sive enim gratiam dixerit eſſe liberum arbitrium, ſive gratiam eſſe remiſſionem peccatorum, ſive gratiam eſſe legis præceptum:* NIHIL EORUM *dicit, quod per ſubminiſtrationem ſpiritus S. pertinet ad concupiſcentias tentationeſque vincendas.* Auguſtinus & Alypius epiſt. ad Julianam, matrem Demetriadis virginis, cui Pelagius ſuam de virginitate epiſtolam ſcripſerat: *Nec ſanè parvus eſt error illorum, qui putant, ex nobis ipſis nos habere, ſi quid juſtitiæ, continentiæ, pietatis, caſtitatis in nobis eſt, eo quod ita nos condiderit Deus, ut ultrà, præter quòd nobis revelet ſcientiam, nihil nos adjuvet, ut ea, quæ facienda diſcendo novimus, etiam diligendo faciamus; naturam ſcilicet atque doctrinam definientes tantummodo eſſe Dei gratiam & adjutorium, ut rectè juſteque vivamus. Ad habendam verò voluntatem bonam, ubi eſt hoc ipſum, quod juſtè vivimus, & ipſa caritas, quæ in omnibus Dei donis ita excellit, ut etiam Deus dicta ſit, quâ unâ adimpletur in nobis, ſi quid divinæ legis & admonitionis implemus, nolunt nos divinitus adjuvari, ſed nos ipſos dicunt arbitrio proprio nobis ad iſta ſufficere.* Ibidem apertè teſtatur uterque, aliud ſe nihil ex Pelagii ad Demetriadem epiſtolâ colligere potuiſſe, quàm ſolùm ab eo agnoſci gratiam, partim naturæ, partim doctrinæ, (nempe non ſolùm extrinſecus, ſed etiam intus ſonantis) partim remiſſionis peccatorum. Sic enim ſcribunt: *Si autem diligentiùs intendatis, etiam illa, quæ ibi videntur velut pro gratiâ ſive adjutorio Dei dicere, ſic invenietis ambigua, ut poſſint referri vel ad naturam, vel ad doctrinam, vel ad remiſſionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, orare nos debere, ne intremus in tentationem, poſſunt ad hoc referre, ut hactenus nos ad id reſpondeant adjuvari, quatenus, orantibus atque pulſantibus nobis, aperiatur intelligentia veritatis: ubi diſcamus quid facere debeamus, non ut vires accipiat voluntas noſtra, quibus id quod diſcimus, faciamus. Et quod nobis in gratiâ, vel adjutorio Dei, dicunt, Dominum Chriſtum bene vivendi propoſitum exemplum ad eandem doctrinam revocant, quia ſcilicet in ejus exemplo diſcimus, quemadmodum vivere debeamus. Non autem volunt, ad hoc nos juvari, ut, quod diſcendo cognoſcimus, etiam diligendo faciamus. Aut certè in eodem libro invenire aliquid, ſi poteſtis, ubi exceptâ naturâ, excepto, quod ad eandem naturam pertinet, arbitrio voluntatis, exceptâ remiſſione peccatorum & revelatione doctrinæ, tale Dei adjutorium confitetur, quale confitetur ille qui dixit* a; *Cum ſcirem, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det: ſi, inquam, aliquid tale illic invenire potueritis, uberrimas gratias agimus, ſi reſcribendo inſinuare dignemini.* Qui igitur arbitrantur, eò tandem Pelagium perveniſſe, ut præter revelationem requiri quicquam putaret: hi Pelagianæ ſententiæ vim necdum ſatis perſpexerunt. Sed quid mirum, ſi hodie aliquos Pelagius fallat, quando jam olim ambiguâ gratiæ confeſſione penè ipſi impoſuerit Auguſtino; quo nemo Pelagium & Pelagianos vel magis legebat, vel meliùs intelligebat? Sic enim ſcribit ipſe lib. de gratiâ Chriſti, contra Pelagium & Cæleſtium cap. XXXVII. *Mihi penè perſuaſerat, hanc illum gratiam, de qua quæſtio eſt, confiteri, quamvis in multis ejus opuſculis locis* SIBI IPSI CONTRADICERE *videretur. Sed cùm in manus meas & alia veniſſent, quæ poſteriùs latiuſque conſcripſit, vidi quemadmodum potuerit etiam illic gratiam nominare,* SUB AMBIGUA GENERALITATE, QUID SENTIRET, ABSCONDENS, *gratiæ tamen vocabulo frangens invidiam, offenſionemque declinans.*

a Sap. 8.

ANTITHESIS IV.

Catholici verò credebant, non ſolùm opus eſſe, ut, quid facere oporteat, ſciamus; ſed etiam Spiritus Sancti auxilium implorare debere, ut, quod facto opus eſt, facere diligamus & valeamus.

AUguſtinus lib. de gratiâ Chriſti contra Pelag. & Cœleſti cap. XXIV. *Legant ergò & intelligant, intueantur & fateantur, non lege atque doctrinâ inſonante forinſecus, ſed internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum, non ſolùm veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Ubi duo in Pelagio requirit, quorum ille utrumque negarit. Prius eſt, ut fateatur non ſolùm neceſſitatem doctrinæ, quæ percipitur prædicando aut legendo; ſed etiam operationis Dei internæ, ſine quâ ſcripturas vel non intelligimus, vel intellectas non credimus. Alterum eſt, ut agnoſcat, non ſolùm intellectui revelari à Deo, quid facere debeamus, ſed etiam virtutem inviſibilem & occultam voluntati intus ſubminiſtrari, ſine quâ bonum nec velimus, nec agamus. Hinc idem ſic adverſus Pelagium diſputat epiſt. ad Vitalem: *Si ergò ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodò legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illâ altâ atque ſecretâ ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum: procul dubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare ſufficeret.*

ΕΠΙ΄ΚΡΙΣΙΣ IV.

Idem ſtatutum Concilii Carthaginenſis Can. V.

VErba ejus ſunt: *Item quiſquis dixerit, eandem gratiam Dei, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus, quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus: anathema ſit. Cùm enim dicat Apoſtolus* a: *Scientia inflat, caritas verò ædificat: valde impium eſt, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti: ad eam quæ ædificat, non habere: cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante caritate, ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de eo ſcriptum eſt* b, *Qui docet hominem ſcientiam: ita etiam ſcriptum eſt* c, *Caritas ex Deo eſt.*

a 1. Cor. 8. v. 1. b Pſal. 93. v. 10. c 1 Joan. 4. v. 7.

THESIS V.

Verùm, ut ſanè concedamus, per auxilium Spiritus S. Pelagium intellexiſſe eas vires, quibus adjuvetur voluntas ad bene operandum: tamen ſic quoque plurimùm à Catholicorum ſententiâ abfuit. Nam cùm auxilium Dei conſideretur, vel quà ſupernaturale, vel quà gratuitum: de utroque ſemper diſſenſit. Nam primùm dicebat, gratiam, ſine qua homo nihil poſſit, eſſe ipſam naturam: gratiam Chriſti ſolùm præſtare, ut homo faciliùs poſſit: ut ſine quâ juſti Veteris Teſtamenti fuerint ſalvati: unde blaſphemia iſthæc conſequitur, non fuiſſe neceſſarium, ut Chriſtus pro nobis pateretur.

QUamquam Pelagius in deſultoriâ ſententiâ ſuâ eam in meliùs ſemper mutârit, nunquam tamen in totum

Catho-

Digitized by Google

Catholicis adhæſit: nam, uti vidimus, nunquam fateri voluit, voluntati vires ſubminiſtrari, quibus bene operetur. Verùm quia hoc à nonnullis in dubium vocatur, ut antè diximus, ſanè ſeu ſolam intellectus illuminationem falſus ſit, ſeu præterea agnoverit adjuvari voluntatem à Deo: tamen ſic quoque erat, quòd in eo Catholici meritò deſiderarent. Non jam de eo dicam, quòd propter iſtam ſententiæ notationem, ſcripta priora poſterioraque inter ſe pugnarent, quod vitio verti non debet, dummodo in poſterioribus proficiamus; quod ſibi in multis obtigiſſe, Auguſtinus ait. Mitto item, quòd nec in eodem ſcripto convenientia ſemper dicere videretur, & gratiam nominando, nec qualem intelligeret explicando, ſæpè dubium relinqueret lectorem de ſententiâ ſuâ. Quæ ei exprobrat Auguſtinus lib. de gratiâ Chriſti contra Pelagium & Cæl. cap. XXVII: uti paullo antè vidimus. His, inquam, miſſis: illa tantùm dicam, quæ errorem continent manifeſtarium. Quæ duûm ſunt generum, pro duplici conſideratione auxilii divini. Si enim Spiritum S. promeremur, auxilium quidem ejus ſupernaturale erit, gratuitum tamen non erit, eoque nec gratia erit: & viciſſim gratuitum donum non neceſſariò eſt ſupernaturale. Quocirca diſtinctè conſiderabimus errores Pelagii de auxilio divino, priùs quidem quà ſupernaturale, deinde verò, quà gratuitum. Auxilii ſupernaturalis neceſſitatem tollebat Pelagius, cùm illud diceret datum eſſe, ut faciliùs regnum cæleſte conſequamur. Sanè Pelagii verba ſunt, epiſtolâ ad Demetriadem: *Ut divinam etiam mereamur gratiam, & FACILIUS nequam ſpiritui auxilio Sancti Spiritus reſiſtamus.* Quæ cùm hodieque legantur in Epiſtolâ ad Demetriadem, argumento inter alia ſunt, illam eſſe ipſius Pelagii, à quo ea ad virginem ſcripta eſſe, ait Auguſt. lib. de gratiâ Chriſti cap. XXII. & XXIII. ubi hæc verba ſubjungit: *Significat profectò, quid ſapiat. Ut quid enim hoc verbum interpoſuit,* FACILIUS? *An verò non erat integer ſenſus, ut nequam ſpiritui Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus? Sed quantum detrimentum hoc additamento fecerit, quis non intelligat? Volens utique credi, tantas eſſe naturæ vires, quas extollendo præcipitat, ut etiam ſine auxilio Spiritus S., etſi minus facilè, tamen aliquo modo nequam ſpiritui reſiſtatur.* Ac ne quis fortaſſe hoc Pelagio uno in loco excidiſſe putet, alibi ſimiliter ſapit: ut Auguſtinus docet cap. XXVIII. ejuſdem libri: ubi hæc Pelagii verba citat ex primo ejus libro pro libero arbitrio: *Cùm autem tam forte*, inquit, *tam firmum ad non peccandum, liberum in nobis habeamus arbitrium, quod generaliter naturæ humanæ Creator inſeruit: rurſus, pro ejus ineſtimabili benignitate, quotidiano ipſius munimur auxilio.* Quibus ſubjicit Auguſtinus: *Quid opus eſt hoc auxilio, ſi tam forte, tam firmum eſt ad non peccandum, liberum arbitrium? Sed etiam hic vult intelligi, ad hoc eſſe auxilium, ut faciliùs fiat per gratiam, quod, etſi minus facilè, tamen putat fieri præter gratiam.* Capite etiam proximo, hoc eſt, XXIX, hæc ex eodem Pelagii libro adfert: *Ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, faciliùs poſſint implere per gratiam.* Integer locus ſic habet a: *Hic nos imperitiſſimi hominum putant injuriam divinæ gratiæ facere, quia dicimus, eam ſine voluntate noſtrâ nequaquam in nobis perficere ſanctitatem: quaſi Deus gratiâ ſuâ aliquid imperaverit, & non illis, quibus imperavit, etiam gratiæ ſuæ auxilium ſubminiſtret, ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, faciliùs poſſint implere per gratiam.* Hinc idem Auguſtinus hæreſi LXXXVIII: *Dicendo*, inquit, *ut* FACILIUS *poſſint, voluit credi, etiamſi difficiliùs, tamen poſſe homines ſine gratiâ divinâ facere juſſa.* Et lib. II. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. VIII. idem inquit: *Pelagius* FACILIUS *dicit* IMPLERI *quod bonum eſt, ſi adjuvet gratia: quo additamento, id eſt, addendo* FACILIUS, *utique ſignificat, hoc ſe ſapere, quòd etiamſi gratiæ defuerit adjutorium, poteſt, quamvis difficiliùs, impleri bonum per liberum arbitrium.*

d Apud Auguſt. lib. de gratia Chriſti contra Pelag. & Caleſt. cap. 7.

ANTITHESIS V.

Catholici contrà ſentiebant, gratiam dari, non ut faciliùs poſſimus, quaſi etiam ſine gratiâ poſſimus, ſed eam ut poſſimus ſimpliciter eſſe neceſſariam.

AUguſtinus lib. de gratiâ Chriſti cap. XXIX: *Tolle Faciliùs, & non ſolùm plenus, verùm etiam ſanus eſt ſenſus, ſi ita dicatur, ut quod per liberum facere jubentur homines arbitrium, poſſint implere per gratiam. Cùm autem Faciliùs additur, adimpletio boni operis etiam ſine Dei gratiâ poſſe fieri, tacitâ ſignificatione ſuggeritur. Quem ſenſum redarguit, qui dicit, Sine me nihil poteſtis facere.* Eandem in Juliano ſententiam damnat Beda præfat. ſeu lib. 5. in Cantica a.

a Col. 716, edit. Col.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ V.

Hac Pelagii ſententia condemnata eſt Concilio Carthaginenſi.

CAnon ejuſce Concilii quinctus ſic habet: *Item placuit, ut, quicunque dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, faciliùs poſſimus implere per gratiam, tanquam etſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illâ implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficiliùs poteſtis facere, ſed ait: Sine me nihil poteſtis facere* b. Cæterum hoc ignorare non potuit Molina, qui tamen ſic ſcribit in concordiâ Diſput. XXXVIII c. *Illud obſerva quòd id omne quod allicit, invitat, adjuvatque arbitrium noſtrum, ut* FACILIUS *præbeat conſenſum, & cooperetur converſionem, computetur inter auxilia, quæ præſtantur ad converſionem.* Quæ verba cùm citâſſet Cumel (Diſp. var. ad Primam P. & Primam Sec. Thomæ T. III. d *Expende*, inquit, *verbum*, FACILIUS CONSENSUM PRÆBEAT. *Neſcio enim, cur autor hic poſuerit verbum, Faciliùs, cùm loqueretur de conſenſu ſupernaturali neceſſario ad converſionem. Reddat ille rationem hujus, aut* JUDICET SANCTA SEDES APOSTOLICA.

b Ioh. 15.
c P. 233.
d P. 28. ed. Lugd. 1609.

THESIS VI.

Ex iis, quæ hactenus diximus, ſatis liquet, ut Pelagius ſpiritualem gratiam utilem duntaxat, non item neceſſariam crediderit. Deinceps conſiderabimus, quouſque vel Pelagius utilem, vel Catholici neceſſariam putarint. Summa omnium huc redit. Pelagiani dicebant, tantùm abeſſe, ut gratia requiratur ad actus bonos, ut homo, viribus ex creatione ſibi inſitis, Legem integram complere poſſit. Catholici contrà ſtatuebant, abeſſe tantum, ut Legem totam viribus liberi arbitrii præſtare valeamus, ut gratiâ opus ſit ad ſingulos actus pietatis. De priori prius dicemus: quod tripartitam habet controverſiam. Quæritur enim, utrùm homo virtute naturali Deum diligere, eoque Legem præſtare, ac graviſſimis etiam tentationibus reſiſtere poſſit. Etſi autem horum unum ex altero fluit: tamen ſingulatim primùm de amore, hinc de Legis præſtatione, denique de victoria in tentationibus dicemus. Princeps igitur quæſtio eſt, utrùm ſpiritualis gratia utilis quidem, at non item neceſſaria ſit ad diligendum Deum. Aſſerebat id Pelagius. Et quod amplius, cùm Deus diligatur, tum ut naturæ auctor, tum ut largitor donorum ſupernaturalium, per quæ ad æternam beatitudinem deducimur: Pelagius dilectionem Dei abſolutè universè tribuebat virtuti naturæ.

EST hic quinctus Pelagii error apud Auguſtinum hæreſi LXXXVIII: *Caritatem*, inquit, *dari negant, quâ piè vivitur, ut ſcilicet, cùm ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine caritate inflat, non ſit Dei donum ipſa caritas, quæ, ut ſcientia non inflet, ædificat.* Et ſanè Pelagius ipſe, ſive Pelagianus commentator in Pauli Epiſtolas, (qui Hieronymi commentario in eaſdem Epiſtolas ſubjungi ſolet) ſic ſcribit in 1 Cor. XII. 31: *Viam vobis demonſtro, ſc. caritatem, per quam pervenitur ad Deum. Vult nos magis illa quærere,* QUÆ EX NOBIS SUNT, *quàm ſigna, quæ non ſunt in noſtrâ poteſtate poſita.* Ubi per ſigna non poſita in noſtrâ poteſtate, intelligit chariſmata, quorum Apoſtolus ibidem meminit. Sententia igitur eſt, chariſmata à caritate eo differre, quòd illa gratis dentur à Deo, caritas verò noſtris viribus exquiratur. Etiam Julianus lib. de amore, ut Beda teſtatur, lib. 1. ſeu præfat. in Cantica, *dicit, ſanctum nobis ac generoſum amorem ab ipſo lucis exordio, naturâ conciliante, inſitum, & ad ultimam uſque ſenectutem ſolis viribus animi innixum, ſine ullo damno ſui perſiſtere vigoris.* Et poſt aliqua: *Dicit, eandem, quamdiu nihil de Gentilitatis voluntate deſiderat, quaſi ad ſolius animi moveri arbitrium, & in actibus ſuis habere jucunditatem, ac perturbationis immunem, ita etiam libertate gaudentem.* Ubi corrigo, *ut perturbationis*: item priora ſic lego, *Dicit, eundem* (amorem) *quamdiu nihil de genitali volunate deſiderat.* Nam aliquanto pòſt ait, *Fruſtra autem Iulianus genitalem vult exceptam voluntatem, quæ ſola ad animi non moveatur arbitrium.* Genitalem voluntatem appellat Julianus, quæ ſponte quidem, at non liberè, verùm neceſſariò aliquid vult. Ita neceſſariò volumus ſummum bonum: quemadmodum philoſophi docent, non ἐκ προαιρέσεως, quæ locum habet in mediis ad finem ordinatis. Idem Beda inibi hæc Juliani de amore adducit: *Cum igitur ſapientis animus, qui voluptatem ſubjicit dignitati amoris, & incitat & ordinat appetitum, nunquam fines tranſit officii: ſed ad eam magnitudinem atque pulchritudinem ſtudiis procedit ac meritis, ut generoſum ejus ignem, gratiâ Sancti Spiritus, incipiat ventilare: & tunc fit illa caritas, quæ non propinquos ſolùm, aut cives, ſed ipſum genus humanum gremio ſuo conatur amplecti.* Quorum verborum ſententiam explicans Beda, *Animum*, inquit, *hominis per ſe ſapientem fieri, per ſe dignitatem ſancti & generoſi amoris habere, per ſe huic amori voluptatem ſubjicere carnis, per ſeſe & incitare ad virtutes, & ordinare appetitum poſſe teſtatur: in tantum, ut nunquam fines tranſeat officii illius, quo idem amor excolentibus* (l. excolendus) *eſt. Qui ipſum animum, ſuis ſtudiis ac meritis, ad eam magnitudinem ac pulchritudinem procedere dicit, ut Sancti Spiritus ſit dignus auxilio: cujus videlicet adventu non ita ait juvari animum, quomodo flamma vel fax, cùm accenditur, caliginoſam juvat domum, quam illuſtrat; ſed ita potiùs, quomodo ardentem ſive lucentem ventus juvat ignem, ut amplius clareſcat: qui quidem & ſine afflatu venti accendi atque ardere, ac magnam conſumere ſylvam poterat; ſed tamen vento impellente, magis magiſque flammeſcit.* Quibus verbis contendit Beda, afflatum Spiritus Sancti ad caritatem non neceſſarium ſtatui à Juliano, ſed utilem duntaxat.

ANTITHESIS VI.

Catholicorum autem ſententia erat, verum Dei amorem, quo omnia in illum, tanquam finem ultimum, referimus, & quæ ejus dilectioni adverſantur, exoſa habemus, donum eſſe Spiritus Sancti, juxta illud ad Rom. v. 5. Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum S. qui datus eſt nobis. *Et Eph.* VI. 23. Pax fratribus, & caritas cum fide à Deo Patre. *Ad Gal.* v. 22. Fructus Spiritus eſt caritas. *Quibus locis omnis dilectio Dei ex gratiâ eſſe dicitur, ac proinde non tantùm ſupernaturalis, hoc eſt, quâ in illum ferimur, tanquam donorum ſupernaturalium largitorem: ſed etiam moralis, hoc eſt, quâ erga illum afficimur, ut naturæ auctorem.*

ETiam verbis 1 Joh. IV. 7. *Caritas ex Deo eſt*: egregiè pugnat B. Auguſtinus, lib. de gratiâ, & lib. arb. cap. XVIII. *Unde*, inquit, *eſt in hominibus caritas Dei & proximi, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non eſt ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Sedeat ergò inter nos judex Apoſtolus Iohannes, & dicat nobis: Cariſſimi, diligamus invicem. In his verbis Iohannis, cùm ſe illi extollere cœperint, & dicere, ut quid nobis hoc præcipitur, niſi quia ex nobis habemus, ut invicem diligamus: ſequitur continuò idem Ioannes, confundens eos, ac dicens: quia dilectio ex Deo eſt. Non itaque ex nobis, ſed ex Deo eſt. Cur ergò dictum eſt, diligamus invicem, quia dilectio ex Deo eſt, niſi quia præcepto admonitum eſt liberum arbitrium, ut quæreret Dei donum?* Idem epiſt. CVII. ad Vitalem: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum gravitate primi peccati perdidimus.* Vide & epiſtolam ad Iulianam, Demetriadis matrem: item lib. De gratiâ & arbitrio, cap. XVI. & XVIII. & lib. IV. priorum adverſus Iulianum cap. III. Similiter Fulgentius lib. 1. De verit. prædeſtinat. *Caritas quæ non agit perperàm, quod ad continentiam pertinet, & quæ, per bona opera, cooperit multitudinem peccatorum, per quam in nobis Deus cooperatur, non ſolum ut declinemus à malo, ſed etiam ut faciamus bona: quâ diligamus non ſolum proximos, ſed etiam inimicos noſtros, & benefaciamus eis qui oderunt nos, & oremus pro perſequentibus & calumniantibus nos. Hæc ergò caritas non ex noſtra voluntate, aut eſſe incipit, aut creſcit in nos, ſed gratia Dei faciente, diffunditur in cordibus noſtris, per Spiritum S. qui datus eſt nobis.* Beda præfat. in Cantica: *Mirum ubi didicerit Iulianus, ſanctum nobis ac generoſum amorem, ab lucis exordio, naturâ conciliante, inſitum; cùm natus de Patriarcharum ſtirpe Apoſtolus dicat, Fuimus & nos aliquando naturâ filii iræ. Quomodo autem naturâ: niſi quia peccante primo homine, ac ſanctum deſerente amorem, vitium pro naturâ adolevit? Mirum ubi invenerit, vel inveniri poſſe putaverit, hominem, ſaltem unum, in quo amor ſanctus, ſolis animi viribus innixus, uſque ad ſenium, ſine damno ſui perſiſteret vigoris, cùm ille, qui præ amore præcipue dignus erat in ſui Conditoris ſinu recumbere, inter eos qui ejus gratiâ fruuntur, invenire potuerit nullum, quin potiùs humili confeſſione teſtatus ſit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ VI.

Hæc ſententia approbatur concilio Carthaginenſi, Sardiniano, Arauſicano; item Cæleſtini decreto.

COncilium Carthaginenſe III. (quod Milevitanum malè vocari ſæpe diximus) ſic hac de re ſtatuit cap. IV. *Cum dicat Apoſtolus, Scientia inflat, caritas verò ædificat, valdè impium eſt, ut credamus, ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti, ad eam quæ ædificat non habere: cùm ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante caritate ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt* a, *Qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, Caritas ex Deo eſt.* Epiſcopi Afri in Sardiniâ exules in epiſt. Synodicâ b: *In homine agit gratia divinitus data, ut animus dono fidei caritatiſque percepto, & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat.* Arauſicanum II. can. ult. *Prorſus donum Dei eſt diligere Deum. diffundit enim caritatem in cordibus noſtris Spiritus Patris ac Filii, quem cum Patre amamus & Filio.*

a Pſal. 93.
b Quæ præmittitur Fulgentii libb. de Prædeſtinat. Pariſiis excuſis an. Chr. 1612.

Et mox: *Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuit liberum arbitrium, ut nullus diligere Deum ſicut oportuit poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit.* Similiter Epiſcopi cleruſque Romanus. Alios inter Cæleſtinus epiſt. ad Gall. epiſc. cap. XI. *Legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi. Atqui*, inquit, *ſanctarum legum præſules apud divinam clementiam totâ ſecum Eccleſiâ ingemiſcente poſtulant, ut ſchiſmatici ſpiritum redivivæ caritatis accipiant.* Unde divini eſſe operis caritatem colligit. Etiam Pelagii ſententia ſanctione Honorii Imp. condemnata fuit. Nam cùm Pelagius Africanis conciliis & Romani epiſcopi autoritate eſſet condemnatus, eundem lege ſuâ damnavit Honorius. Poſſidius in vitâ Auguſt. cap. XVIII. *Et hoc tale de illis Eccleſiæ Catholicæ prolatum judicium; etiam piiſſimus Imper. Honorius audiens ac ſequens, ſuis eos legibus damnatos inter hæreticos haberi debere conſtituit.* Sed quia edictum errores Pelagii univerſè ſpectat, ſemel hoc monuiſſe contenti, nullam deinceps mentionem ejus faciemus.

THESIS VII.

Cumque Pelagiani naturæ viribus tribuerint dilectionem Dei, quid mirum ſi crediderint, nos ejuſdem virtute legem implere divinam? Nam ut Chriſtus ait Joh. XIV. *Qui habet mandata mea & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me.* Et verſ. 23. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit.* Et cap. XV. *Si mandata mea ſervaveritis, manebitis in dilectione meâ.* Et 1 Joh. v. 3. *Hæc eſt dilectio Dei, ut ejus mandata cuſtodiatis.*

a Apud Hieron. T. 4.

PElagius epiſt. ad Demetriadem a: *Aliqui*, inquit, *tibi proponendi ſunt, ut facilè intelligas, quantum ſit* NATURÆ BONUM, *cùm eam legis vice docuiſſe juſtitiam probaveris. Abel primus hanc magiſtram ſecutus, ita Dominum promeruit, ut dum ei offerret hoſtiam, tam gratè ſacrificium ejus acceptum Deo fuerit, ut fratrem in invidiam concitaret. Quem juſtum in Evangelio Dominus ipſe commemorans, breviter* PERFECTIONEM *ejus expoſuit.* Mox alios quoque commemorat, qui ſolo naturæ bono legem Dei impleṙint. Eoſque inter Abrahamum, Iſaacum, Jacobum. *Quàm perfectè*, inquit, *impleverint Domini voluntatem; vel hinc poſſumus æſtimare, quòd familiari quâdam & præcipuâ dignitate eorum ſe Deum voluit nominari.* Idem teſtatur Hilarius ad Auguſtinum: *Cæleſtii & aſſeclarum dogma fuit, poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata Dei facilè cuſtodire, ſi velit.* Idem docet Auguſt. epiſt. CC. ad Aſellicum epiſcopum: *Pelagiani, cùm profiteantur ſe eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic adverſantur, ut ſe humanis meritis divina exiſtiment implere mandata.* Item hæreſi LXXXVIII: *Hi* (Pelagiani) *Dei gratiæ in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe hominem facere omnia divina mandata credant.* Vide & lib. II. de nuptiis, & concupiſc. cap. III. Idemque Caſſianus docet lib. I. de Incarnatione adverſus Neſtorium: *Peculiare*, inquit, *ac proprium ſuprà dictæ illius hæreſeos, quæ ex Pelagiano errore deſcenderat, fuit, quod dicentes quidam, ſolitarium hominem Ieſum Chriſtum ſine ullius peccati contagione vixiſſe, eò progreſſi ſunt, ut aſſererent, homines, ſi velint ſine peccato eſſe poſſe.* Et poſt aliqua: *Advertit, idem ſe omnino dicere, quod Pelagianiſtæ antè dixerunt, & conſequens errori ſuo eſſe, ut qui utique ſine peccato ſolitarium hominem Ieſum Chriſtum vixiſſe aſſerit, omnes quoque per ſe homines ſine peccato poſſe eſſe blaſphemet. nec neceſſariam quoque, exemplo illius, dicant redemtionem Domini fuiſſe, cùm ad cæleſte regnum ſuo tantum homines niſu (ut aiunt) valeant pervenire.* Iſidorus lib. VIII. Originum cap. V: *Pelagiani liberum arbitrium divinæ gratiæ anteponunt, dicentes,* SUFFICERE *voluntatem ad implenda juſſa divina.*

ANTITHESIS VII.

Catholici autem, quia vera caritas non otioſa, ſed efficax eſt, ideo cùm gratiæ tribuiſſent dilectionem Dei, etiam legis impletionem negarunt eſſe virtutis naturalis.

AUguſtinus epiſt. LXXXIX. quæſt. 2. ad Hilar. *Illud verò quod dicunt, ſufficere homini liberum arbitrium ad dominica præcepta implenda, etiamſi Dei gratiâ Spiritus S. dono ad opera bona non adjuvetur; omnino anathematizandum eſt, & omnibus execrationibus deteſtandum. Qui enim hoc aſſerunt, à gratiâ Dei penitus alieni ſunt: qui ignorantes Dei juſtitiam, ſicut de Judæis dicit Apoſtolus, & ſuam volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Plenitudo quippe legis non eſt niſi caritas, & ubique caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos ipſos, nec viribus propriæ voluntatis, ſed per Spiritum S. qui datus eſt nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad bona opera, ſi divinitus adjuvetur: quod fit humiliter petendo & faciendo.* Ibidem Pelagianos eleganter comparat phreneticis, *Qui enim ſint inſani, adeo ſe ſanos putant, ut nec medicum quærant, & tanquam importunum inſuper cadant: ſicut iſti Chriſtum inſanâ ſuperbiâ quodammodo cadunt: cujus gratiæ tam benignum adjutorium ad faciendam juſtitiam dato legis præcepto neceſſarium non eſſe contendunt.* Idem de Catechizandis rudibus cap. ult. fine: *Non ſolum dilectio Dei nobis præcepta eſt, ſed etiam dilectio proximi; in quibus duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ: quam non implet, niſi qui Dominum acceperit Spiritum S., Patri & Filio utique æqualem.* Et lib. II. poſt. contra Jul. cap. CLVI a: *Qui præcepta legis implere ſe putat per arbitrium propriæ voluntatis, ſine Spiritu gratiæ, ſuam juſtitiam vult conſtituere, non juſtitiam Dei ſumere. Nam nuda dicit idem Apoſtolus, Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt; ſed juſtitiam, quæ ex fide, juſtitiam ex Deo.* Vide eundem epiſt. XCV. CV. CVI. CXX. CXLV. CC. Idem lib. II. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. V. & libro de Perfectione juſtitiæ, & lib. de Spiritu & literâ, imprimis cap. XIV. & XIX. a P. 367.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ VII.

Idem judicium fuit Synodi Carthaginenſis II, *Milevitanæ, Carthaginenſis* III. *Item Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, Gelaſii.*

PAtres Concilii Carthaginenſis in cauſâ Pelagianâ ſecundi, epiſt. ad Innocentium: *Perſuadere non ceſſant ad operandam perficiendamque juſtitiam, & Dei mandata complenda, ſolam ſibi humanam poſſe ſufficere naturam, non attendentes quod ſcriptum eſt,* a *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram.* Et b, *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei.* Quibus & alia ſcripturarum loca ſubjungunt. Tandem verò ſic concludunt: *Quicunque dogmatizat, & affirmat, humanam ſibi ad vincenda peccata, & Dei mandata facienda ſufficere poſſe naturam, & eo modo gratiæ Dei, quæ ſanctorum evidentius orationibus declaratur, adverſarius invenitur; anathema ſit.* Patres Concilii Milevitani ad Innocentium: *Nova quippe hæreſis & inimicorum pernicioſa tempeſtas ſurgere nimirum gratiæ Chriſti cœpit, qui nobis etiam Dominicam orationem impiis diſputationibus conantur auferre. Cùm enim Dominus docuerit, ut dicamus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, iſti dicunt, poſſe hominem in hac vitâ præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem juſtitiæ ſine adjutorio gratiæ Salvatoris per ſolum liberum voluntatis arbitrium pervenire, ut ei jam non ſit neceſſarium dicere, Dimitte nobis debita noſtrâ.* Concilium

a Rom 8. 26.
b Rom. 9. 16.

Carthaginenſe, in Pelagianâ cauſſâ 511. cap. 515. *Item placuit, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, quâ juſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem valere peccatorum, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam in adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.* Et capitulo 5v: *Item quiſquis dixerit, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere & quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus; anathema ſit.* Et cap. v. *Item quiſquis dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut, quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed etiam poſſimus etiam ſine illâ implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficilius poteſtis facere; ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere.* Epiſcopi Africani in Sardiniâ exules Epiſtolâ Synodicâ: *Ad implenda præcepta liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur niſi divinitus adjuvetur.* Concilium Arauſicanum II. cap. ult. *Secundum fidem Catholicam credimus, quod acceptâ per baptiſmum gratiâ homines baptizati (Chriſto auxiliante & cooperante) quæ ad ſalutem pertinent poſſint & debeant (ſi fideliter laborare voluerint) adimplere.* Ubi cùm legem per gratiam impleri dicitur, ſimul eam citra gratiam non impleri innuitur. Unde & antè eopſe canone dictum fuit: *Nullus operari propter Deum quod bonum eſt poſſit, niſi gratia eum & divina miſericordia prævenerit.* Similiaque habes in eâ Synodo paſſim. Concilium Valentinum Galliæ cap. VI a: *De gratiâ per quam ſalvantur credentes, & ſine quâ rationalis creatura nunquam beate vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, ſed per gratiam Dom. Ieſu fidelibus ejus redintegrato & ſanato, id ipſum conſtantiſſimè & fide plenâ fatemur, quod ſanctiſſimi patres auctoritate ſacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana, quod Arauſicana Synodus profeſſa eſt, quod beatiſſimi pontifices Apoſtolicæ ſedis Catholicâ fide tenuerunt.* De conciliis ſatis dixiſſe videmur, nunc de epiſcoporum & cleri Urbis judicio agamus.

a T. 3. Concil. p. 652. edit. Col. 1606.

Innocentius I. epiſt. ad Patres concilii Carthaginenſis: *Numquid nos poſt hæc rectum de eorum mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant debere quod boni ſunt, nec illum conſiderant, cujus quotidie gratiam conſequuntur: qui ſine illo tantum aſſequi ſe poſſe confidunt?* Et poſt aliquammulta: *Liberum enim arbitrium olim ille perpeſſus, cum ſuis inconſultius utitur bonis, cadens, in prævaricationis profunda demerſus, nihil quemadmodum exinde ſurgere poſſet invenit; ſuâque in æternum libertate deceptus, hujus ruinâ jacuiſſet oppreſſus, niſi eum poſt, Chriſti, per ſuam gratiam, revelaſſet adventus; qui per novæ regenerationis purificationem præteritum omne vitium ſui baptiſmatis lavacro purgavit, & ejus confirmans ſtatum, quo rectius conſtabiliuſque procederet, tamen ſuam gratiam in poſterum non denegavit. Nam quamvis hominem redemiſſet à præteritis ille peccatis, tamen ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quomodo poſſit illum & poſt illa corrigere, multa ſervavit, quotidiana illi præſtans remedia: quibus niſi freti confiſique nitamur, &c.* Mox ita concludit: *Quiſquis ergò huic aſſentiens videtur eſſe ſententiæ, quâ dicat, adjutorio nobis non opus eſſe divino, inimicum ſe Catholicæ fidei & Dei beneficio profitetur ingratum. Nam nec noſtrâ communione ſunt digni, quam prædicando taliter polluerunt.* Idem epiſt. ad Patres Concil. Milevit. *Meritò in iſtos dixit hymnidicus: Ecce homines, qui non poſuerunt Deum adjutorem ſibi.* Subjicit deinde: *Negantes ergò auxilium Dei, inquiunt hominem ſibi poſſe ſufficere, nec gratiâ hunc egere divinâ, quâ privatus neceſſe eſt diaboli laqueis irretitus occumbat, dum* AD OMNIA VITÆ PERFICIENDA MANDATA *ſolâ tantummodo libertate contendit. O praviſſimarum mentium perverſa doctrina, adverte id tandem, quod primum hominem ita libertas iſta decepit, ut dum indulgentius frenis utitur ejus, in prævaricationem præſumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, niſi providentiâ regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti Domini reformaſſet adventus.* Cœleſtinus epiſt. ad Galliæ epiſcopos cap. IV. ait, *Neminem de profundo ruinæ per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit.* Cap. V: *Neminem eſſe per ſemet ipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus.* Cap. VII: *Quòd nemo, niſi per gratiam libero bene utatur arbitrio.* Cap. VIII: *Quòd omnia ſtudia & omnia opera ac merita ſanctorum ad Dei gratiam laudemque referenda ſunt, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo quod ipſe donaverit.* Cap. IX: *Quòd ita Deus in cordibus hominum atque in ipſo libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illud aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Quæ omnia Innocentii & Zoſimi teſtimonio confirmat. Verba ipſorum omittimus. quia partim ea jam citavimus, partim [illegible] ſequenti adducemus. Idem Cœleſtinus ibidem cap. X: *Illud etiam, quod intra Carthaginenſis Synodi decreta conſtitutum, quaſi proprium Apoſtolicæ ſedis amplectimur, quod ſcilicet tertio capitulo definitum eſt, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, &c.* Adfert deinceps capitulum ejus Synodi tertium, quartum, quinctum, eopſe ordine, verbis iiſdem, quibus hodieque leguntur in Concilio, quod vulgo Milevitanum vocatur. Quare hoc quoque argumento ſuperius pugnavimus ad probandum, canones, qui vulgo Milevitano concilio tribuuntur, concilii eſſe Carthaginenſis: quippe cui diſertim eos tribuat Cœleſtinus.

THESIS VIII.

Nec Pelagio ſatis erat dicere, poſſe hominem viribus ſuis brevi tempore facilia præcepta ſervare: verùm contendebat, graviſſimis ſemper tentationibus poſſe reſiſtere.

TEſtis Auguſt. cùm alibi, tum libro de Hæreſ. cap. LXXXVIII. Sanè Pelagii verba ſunt ad Demetriadem: *Divinam mereamur gratiam, ut facilius nequam ſpiritui, Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus.* Ubi FACILIUS dixit, quòd etiam abſque eo nos reſiſtere poſſe cenſeret; ut obſervat Auguſtinus lib. de grat. Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. cap. XXVII. qui & eadem verba citat lib. de gratiâ cap. XXII. Sed apertius Cœleſtius, qui ut gratiæ adjutorium tolleret, hoc argumento pugnabat Definitionum ſuarum cap. 151. *Si per gratiam omnia facimus, quando vincimur à peccato, non nos vincimur, ſed Dei gratia, quæ voluit nos omnino adjuvare, & non potuit.* Et eodem cap. *Si gratia Dei eſt, quando vincimus peccata, ergo ipſa eſt culpa, quando à peccato vincimur, quia omnino cuſtodire nos aut non potuit, aut noluit.* Quæ Cœleſtii verba, cùm Pelagio eſſent objecta, damnare ea eſt coactus, ne ipſe damnaretur: ut paret ex cap. XIV. Auguſt. de geſtis Palæſtinis. Idem epiſt. CVI. ad Paulin. & de geſtis Palæſtin. cap. XVIII. Cœleſtium Definit. cap. X. ſcripſiſſe ait: *Victoriam noſtram non ex Dei eſſe adjutorio, ſed ex libero arbitrio:* atque id inferre dictus his verbis: *Noſtra eſt victoria, quoniam propriâ voluntate arma ſuſcepimus: ſicut è contrario noſtrum eſt, quando vincimur, quoniam armari propriâ voluntate contempſimus.*

ANTITHESIS VIII.

Auguſtinus verò, Proſper, & cæteri, qui ſe Pelagio opponerent, ſolius gratiæ beneficio tentationes vinci poſſe dicebant. Atque id probatum ibant illo Pſalm. XVIII. 30. In te eripiar a tentatione. *Quodque in Oratione Dominicâ poſcere jubemur,* Ne nos inducat *Deus* in tentationem. *Et adhortatione illâ, apud Matth.* XXVI. 41. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. *Item illo Apoſtoli,* 1 Cor. X. 13. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ultra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere.

PAtrum ſententia eſt, etſi homo cum generali auxilio poſſit malum ſuperare, ubi levis & ſubita ejus cogitatio titillat: non tamen illud, ſine ſpeciali vincere auxilio, in verâ tentatione, hoc eſt, ubi cupiditas deliberata ac gravis urget & ſtimulat: eoque in hac Deum implorare nos debere, ut ſuccurrere nobis ſpeciali gratiâ dignetur. Hieronymus lib. II. adverſus Pelagianos citat illa verba Domini Matth. XXVI. *Surgite, vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* Et continuò ſubjungit: *Debuiſſet dicere, juxta vos, Surgite & reſiſtite. Liberum enim habetis arbitrium, & ſemel vobis conceſſa à Domino poteſtate, nullius alterius indigetis auxilio.* Idem initio lib. III: *Noſtra,* inquit, *victoria & corona victoriæ, illius protectione & clypeo paratur.* Auguſtinus De gratiâ & lib. arbitrio cap. IV. *Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Ergò & victoria, quâ peccatum vincitur, nihil aliud eſt, quàm donum Dei, in iſto certamine adjuvantis liberum arbitrium. Propter quod dicit & cæleſtis Magiſter: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ergo unuſquiſque, contra ſuam concupiſcentiam dimicans oret, ne intret in tentationem, id eſt, ne ſit ab illâ abſtractus & illectus. Non autem intrat in tentationem; ſi voluntate bonâ vincat concupiſcentiam malam. Nec tamen ſufficit arbitrium voluntatis humanæ, niſi à Domino victoria concedatur oranti, ne intret in tentationem. Quid verò evidentius, quàm Dei oſtenditur gratia, ubi, quod oratur, accipitur? Si enim dixiſſet Salvator noſter: Vigilate, ne intretis in tentationem: admonuiſſe videretur tantummodo hominis voluntatem: cùm verò addit, & orate; oſtendit, Deum adjuvare, ne intretis in tentationem. Dictum eſt libero arbitrio: Fili, noli deficere à diſciplinâ Domini. & Dominus dicit: Ego rogavi pro te, Petre, ne deficeret fides tua. Homo ergò gratiâ juvatur, ne ſine cauſâ voluntas ejus jubeatur.* Idem lib. De perfectione juſtitiæ extremo: *Quiſquis negat, nos orare debere, ne intremus in tentationem, (negat autem hoc, qui contendit, ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſolâ Lege acceptâ, humanam ſufficere voluntatem) ab auribus omnium removendum, & ore omnium anathematizandum eſſe, non dubito.* Similiter lib. De gratiâ Chriſti cap. XXVII. Etiam in Caſſiano hanc ſententiam damnat Proſper, cap. XXXV. contra Collatorem, ubi ſic ait: *Quiſquis in tribulatione non deficit, ab illo ſe non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda univerſorum fidelium clamant, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quòd autem dicis, gratiam Dei ab Job ex eo intelligendam non penitùs receſſiſſe, quòd tentatori ejus tantam Deus tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem: nonne rectiùs veraciuſque loquereris, ſi, ubi dixiſti, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem, diceres potiùs, quantam & illi reſiſtendi noverat ſe dediſſe virtutem? Unius enim verbi correctio, totam iſtam gloriam, quam humanis viribus aſſignare voluiſti, ſobrietate aliquâ temperaſſet, ut illa mirabilis in tantâ afflictione patientia, & Dei adjutorio, & libero hominis adſcriberetur arbitrio. Sed veritus es, naturæ humanæ minuere laudem, ſi eos profitereris à Deo datam eſſe virtutem. Itaque conflictus illius, atque victoriæ non vis credi cooperatorem Deum fuiſſe, ſed tantummodo ſpectatorem.* Et in definitione X inquit: *Si ipſe Deus ſcivit tantummodo, quod Job poſſet, non etiam donavit, ut poſſet: teſtis patientiæ ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit neceſſarium gratiæ adjutorium, ſi humanis ſolùm viribus tanta illa eſt parta victoria?* Mens eadem ſcriptoris de vocat. gentium, lib. II. cap. III. *Non ergò fidat viribus ſuis, quæ etiam, cùm eſſent integra, non ſteterunt; ſed per illum quærat victoriam, qui ſolus non eſt victus, & omnibus vicit.* Similiterque Iſiodorus Peluſiota lib. II. epiſt. XXII. Ἐγώ φημι, σοφὲ, εἰς τέλος ἐλάσεσθαι τοὺς ὀφείλοντας πρὸς ἀρετὴν προαχθῆναι, εἰ μὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει θαῤῥοῖεν, ἀλλ᾽ ἀναφέροιεν πρὸς τὴν θείαν ῥοπὴν τὰ κατορθώματα, καὶ τῶν παθῶν περιέσεσθαι, καὶ εἰς τέλος τέλειον ἥξειν ἀρετῆς. *Ego dico, eos, quibus nihil deeſt eorum, quæ ad adipiſcendam virtutem fieri debent, ſi modò propriis viribus non confidant, ſed quæ rectè egerint, ad divinam opem referant; & affectus ſuperaturos, & ad virtutis metam omnino perventuros.* Simile hoc libro eodem epiſt. CCXLII. Ἐπὶ τὸν κατὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἱερὸν χρὴ χωρῆσαι πόλεμον, οὐχ ἑαυτοῖς θαῤῥοῦντας, ἀλλὰ τῇ θείᾳ συμμαχίᾳ ἐπιτρέποντας τὴν νίκην. *Ad ſacrum bellum cum affectibus carnis gerendum nos conferamus oportet, non nobis ipſis confidentes, ſed divino auxilio victoriam referentes.* Et mox: Τῇ ἄνωθεν ῥοπῇ θαῤῥοῦντες ῥᾳδίως περιεσόμεθα. *Opi cœlitus venienti ſi confidamus, faciles erimus ſuperiores.* Secutus verò hac parte præceptorem ſuum Chryſoſtomum; qui in I. ad Cor. homil. XXIV, de viribus ad reſiſtendum tentationi loquens, inter alia ait, Τὸ δυνατὸν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ κεῖται. *Ut poſſimus, in Dei ope ſitum eſt.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ VIII.

Eademque ſententia comprobatur auctoritate Concilii Dioſpolitani, Carthaginenſis ſecundi, Milevitani: item Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini cum clero Urbis.

SYnodus Palæſtina: *Fatemur, unumquemque fidelem teneri confiteri, quando contra tentationes concupiſcentiaſque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus liberam voluntatem, non tamen ex illâ, ſed ex adjutorio Dei, noſtram provenire victoriam.* Citat Auguſtinus epiſt. ad Paull. *a* Vide & eum de geſtis Palæſtin. cap. XIV. ubi legimus, ut damnârit Cœleſtii verba ſuperiùs allata. Synodus Carthaginenſis epiſt. ad Innocen. I. *b* *Iſtorum ſacrilegas diſputationes neceſſariò ſequitur, ut nec orare debeamus, Ne intremus in tentationem: quod Dominus & diſcipulos monuit, & poſuit in oratione quam docuit. Si enim poſſibilitate naturæ & arbitrio voluntatis in poteſtate eſt conſtitutum, quis non videat, à Domino inaniter peti, cùm orando poſcuntur, quæ natura jam ita condita ſufficientibus viribus obtinentur? Nec debuiſſe dicere Dominum Jeſum, Vigilate & orate, ſed tantummodo, Vigilate, ne intretis in tentationem.* Synodus (ut vulgò vocant) Milevitana epiſt. *c* ad Innocentium: *Illud, Ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum dicunt* (Pelagiani) *tanquam divinum adjutorium poſcere debeamus, ne in peccatum tentati incidamus, ſed hoc in noſtrâ eſſe poſitum poteſtate, & ad hoc implendum ſufficere voluntatem hominis,* Imò paullo pòſt ex duobus Pelagii dogmatibus maximè impiis hoc alterum eſſe ait. Verba Synodi ſunt: *Ut alia omittamus, hæc duo totum, quod Chriſtiani ſumus, evertunt: Non eſſe rogandum Deum, ut contra peccati malum, atque ad operandam juſtitiam, ſit noſter adjutor: &, Non opitulari parvulis, ad conſequendam vitam æternam, Chriſtianæ gratiæ ſacramentum.* Innocentius I. epiſt. ad Concil. Carthag. *Niſi magnis precibus gratia in nos implorata deſcendat, nequicquam terrenæ labis, & mundani corporis, vincere conamur errores; cùm pares nos ad reſiſtendum non liberum arbitrium, ſed Dei ſolùm facere poſſit auxilium.* Et poſt aliquammulta: *Quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſique*

a Epiſt. 106.
b Apud Auguſt. epiſt 90.
c Apud Auguſt. ep. 92.

quo nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante vicimus, eo iterum non adjuvante vincamur. Idem epiſt. ad Patres Concil. Milevitani: *Negantes auxilium Dei, inquiunt, hominem ſibi poſſe ſufficere, nec gratiâ hanc egere divinâ, quâ privatus neceſſe eſt, diaboli laqueis irretitus, occumbat. O praviſſimarum mentium perverſa doctrina!* Et poſt pauca: *Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam neceſſe eſt, etiam reſtitutâ nobis ſtatus priſtini libertate, quæramus. Quippe nec alias diaboli machinas, niſi eâdem, poſſumus, juvante, vitare.* Zoſimus epiſt. ad totius orbis epiſcopos *a*, poſtquam dixerat, omnem cogitationem bonam, bonæque voluntatis motum eſſe à Deo, ſubjicit hæc: *Superbum eſt, ut quicquam ſibi humana natura præſumat, clamante Apoſtolo, Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates aeris hujus, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Cœleſtinus epiſt. ad Gall. cap. vi. *Nemo*, inquit, *etiam baptiſmatis gratiâ renovatus, idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei, perſeverantiam bonæ converſationis acceperit.* S. Baſilius in libr. moralium ſummatum, ſummâ 62. cap. 3: *Oportet*, inquit, *ad tempus ab inſidiantibus diſcedere: ubi tamen quis permiſſus eſt in tentationem incidere, eventum, ut ſufferre poſſit, & voluntatem Dei per orationem petere.* S. Joannes Chryſoſtomus homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Sunt*, inquit, *tentationes, quas ſufferre non poſſumus. & quænam ſunt illæ? omnes, ut ita dicam. poſſibilitas enim in divino nutu eſt, quam noſtra allicimus voluntate. Quare ut certò cognoſcas, non ſolum illas, quæ virtutem noſtram exſuperant, non poſſe ſine divino auxilio facile ſuſtineri, ſed ne has quidem humanas, addidit, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere. Et quidnam hoc ſignificat? neque enim mediocres illas, quod dixi, inquit, propriâ virtute ſufferemus, ſed hic quoque divino indigemus auxilio, ut eas vel effugiamus, vel certè perferamus.*

a Apud Cœleſt. ad Gall. cap. 9.

THESIS IX.

Abunde hactenus oſtenſum fuit, hominem, ex Pelagii ſententiâ, poſſe diligere Deum, Legem implere, graviſſimas vincere tentationes: quod quid aliud eſt, quam perfectionem tribuere homini, quæ proveniat non ex viribus gratiæ, ſed naturæ? Verùm non ſi abſque gratiâ ad perfectionis bonum fruſtra adſpiremus, eo conſequitur, ſine illâ aliquo tenus prodire poſſe neminem. Quare deinceps videamus, ecquid boni homo poſſit abſque gratiâ. Quanquam de Pelagianis vix opus. Nam etiam tacentibus nobis, ſatis ex iis, quæ diximus, conſtare poteſt, nunquam eos ad ſingulos actus bonos requiſiviſſe auxilium Dei. Quod tum de naturalibus ac civilibus, tum etiam de ſupernaturalibus actionibus intelligi debet.

CÆleſtii verba ſunt Definit. cap. III. *a Gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in Lege ac doctrinâ.* Et Critobulus, in Pelagii perſonâ, ſic loquitur apud Hieronymum *b*: *Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei utendum eſt adjutorio; ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare literis, tacere, loqui, ſtare, ridere, & cætera hujuſmodi, niſi Deus juverit, non poterimus.* Apud eundem epiſt. ad Cteſiphontem iidem quærere non dubitant *c*: *Si voluero curvare digitum, movere manum, ſedere, ſtare, relevare alvum, urinam digerere, ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* Ex quibus cognoſcere eſt, Pelagio initio non tantùm de operibus pietatis, ſed etiam de actibus naturalibus ac civilibus, controverſiam cum Catholicis fuiſſe. Nec idcirco generale auxilium negâſſe putamus, quod Bellarminus *a* ſcripſit; ſed aſſentimus potiùs Caſpari Caſelio Conimbricenſi *b*, Didaco Alvarez *c* atque aliis; quibus parùm fit veriſimile, eum ſtultè adeò ſapuiſſe; eoque perſuaſum potiùs habent, negâſſe duntaxat, voluntates noſtras a Deo regi, ac ut in vitæ & virium conſervatione, ita etiam in agendo à Deo dependere. Quorum opinio ex ipſis Hieronymi dialogis comprobatur. Nam Pelagianorum in illis verba ſunt; *Quid rurſum te ingeris, ut nihil poſſim facere, niſi tua in me dona compleveris?* Etiam Hieronymus ibidem ait: *Ita gratiam ponunt, ut non per ſingula opera ejus nitamur & REGAMUR auxilio.* Et rurſum: *Injuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi EX ILLIUS PENDEAS VOLUNTATE. Unde & audes linguâ proferre temerariâ, UNUMQUEMQUE ARBITRIO SUO REGI.* Quæ verba, ut à Pelagio ſcripta, citat Auguſtinus, De geſtis Palæſtinis cap. III, atque addidiſſe ait, *Et ſuo deſiderio unumquemque dimitti.* Poſt quæ verba addit, Pelagium aliquid ſubjeciſſe de teſtimonio Scripturarum: nempe Sapient. VII. 7. Pſal. CIX. 17. Eccleſiaſtic. XV. 17. Negabat igitur Pelagius, hominis voluntatem, vel in naturalibus, vel in ſupernaturalibus, pendere à directione & gubernatione Dei. Sed de naturalibus non uno hoc omnes interpretantur modo. Didacus Alvarez *d* hinc colligit, litem moviſſe Catholicis de voluntatis dependentia à motione Dei prævià, per quam (ut Thomas ait *e*) *Deus movet res ad operandum, quaſi applicando formas & virtutes rerum ad operationes, ſicut artifex applicat ſecurim ad ſcindendum.* Nempe ex ſententiâ Thomæ, Deus ante ſimultaneum concurſum operatur in naturâ & hominis voluntate trifariam. Modos illos enumerat in II. ſentent. *f Primus*, inquit, *eſt, quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere poſſint. Secundus, in quantum conſervat virtutem naturalem in eſſe. Tertius, in quantum movet eam ad agendum. in quo non intelligitur collatio aut conſervatio virtutis activæ, ſed applicatio virtutis ad actionem; ſicut homo eſt cauſa inciſionis cultelli, ex hoc ipſo, quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipſum.* Cujus ſententiæ fundamentum ſubjungit his verbis: *Quia natura inferior agens, non agit niſi mota, eo quod hujuſmodi corpora inferiora ſunt alterantia alterata, cœlum autem eſt alterans, non alteratum, & tamen non eſt movens niſi motum, & hoc non ceſſat, quouſque perveniatur ad Deum; ſequitur de neceſſitate, quod Deus ſit cauſa actionis cujuſlibet rei naturalis, ut movens & applicans ad virtutem.* Voluit igitur Thomas, cùm ſecundæ cauſſæ operentur motæ à prima, Deum motione ſuâ actuali priùs immediatè influere in ipſam cauſſam ſecundam, quàm influat cum cauſâ ſecundâ in effectum. Ac ſequuntur hac parte Thomam Capreolus, Ægidius Cardinalis, Cajetanus, Ferrarienſis, Soncinas, atque alii; ſuamque ſententiam muniunt Scripturarum locis, rationibus variis, Patrum teſtimoniis, imprimis Hieronymi, Auguſtini, Proſperi, & Gregorii. Ponam verba unius Gregorii *e* lib. XVI. Moral. cap. XVI. *Omnia quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere prævalent, nec moveri; ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum, ut eſſe debeant, acceperunt: in tantum moventur, in quantum occulto inſtinctu diſponuntur.* Verùm non pauci hodie de præviâ iſthac motione diſſentiunt: planeque duo hæc dependentiam eſſentiæ, & conſervationis in naturalibus & civilibus, ac concurſum Dei ſimultaneum ſufficere putant. Utri meliùs ſentiant, diſputare hujus loci non eſt. Nam quis credat, de re, quæ ad fidem Chriſtianam non pertinet, ſed Scholaſticam ſolùm diſquiſitionem habet, tam ſubtiliter inter Pelagianos & Catholicos eſſe diſceptatum? Quare etſi Pelagius fortaſſe non ſtatuerit vel hunc vel illum concurſum, ſimultaneum inquam, aut prævium in ſimul; tamen nec negâſſe arbitramur. Quid ergò, inquiat aliquis, in controverſiâ fuit? Nempe illud: credebat Pelagius voluntatem noſtram, ſolis viribus ſuis, eligere bonum poſſe, quod vellet; vel ſi divino auxilio indigeret, putabat, illud ex lege, quam Deus ſemel ſibi & naturæ ſtatuiſſet, omnibus omni tempore æqualiter eſſe paratum, ita ut divinus ille

a Apud Auguſt. de geſtis Palæſtin. cap. 14.
b Lib. I. Dialogorum adverſus Pelag. p. 262.
c Circa medium epiſt.

a Lib. 5. de grat. & lib. arbitr. cap. 11.
b Lib. I. de quadruplici juſtitia cap. 36.
c De auxiliis gratiæ Diſp. I. parag. 21.
d Loco ante citato.
e I. P. q. 105.
f Diſt. 37. q. 3. de potent. art. 7.

ille concurſus penitus in noſtrâ ſit poteſtate: eoque non divinâ, ſed propriâ regamur voluntate; nec in electione boni à Deo; ſed à nobis ſolis pendeamus: & hoc niſi fateamur, tollı ajebat arbitrii libertatem. Hoc enim non obſcurè indicant Hieronymi verba, quæ antea citabamus. Qui verò divinum hoc auxilium in naturalibus & civilibus tollebat: quid mirum, ſi idem in ſupernaturalibus negârit? Unde Proſper in Chronicis ad annum CCCCXIV: *Hac tempeſtate Pelagius Brito, dogma nominis ſui, contra gratiam Chriſti, Cæleſtio & Juliano adjutoribus exerit, multoſque in ſuum errorem trahit, prædicans, unumquemque* AD JUSTITIAM *voluntate propriâ regi.* Nunc quid de omnibus iſtis Catholici ſenſerint, age videamus.

ANTITHESIS IX.

Conſiderabant Catholici, ut non tantùm incertò ſint conſiliorum noſtrorum ſucceſſus: ſed etiam tanta ſit mentium noſtrarum caligo, ut multa in naturalibus ac civilibus (quanto autem magis in ſpiritualibus!) neſciamus; atque etiam cùm ſcimus quid rectum ſit, tamen, in tantâ negotiorum diverſitate, non ſemper illud animis noſtris obſervetur. Adhæc cogitabant, ut communis ille humani generis hoſtis varia ſemper objicere ſtudeat impedimenta; propter quæ ajebant, nos in omnibus & ſingulis actibus divinâ protectione indigere. Atque inde concludebant, orandum eſſe Deum, ut non tantùm vitam & vires conſervet nobis, ſed etiam voluntatem noſtram dirigat, nec id modò in negotio ſalutis, (quanquam in hoc imprimis, ubi voluntati novis opus eſt viribus ad aliquid boni incipiendum) ſed illis quoque, quæ ad præſentem vitam pertinent. Hac providentiâ Dei ſingulari tolli negabant arbitrii libertatem; & qui ſecus ſtatuerent, illos dicebant, dum ſe probare volunt liberos, oſtendere ſe ſacrilegos.

a *In illa Propheta verba. Scio, Domine, quid non eſt hominis via ejus.*
b P. 254.
c P. 256.
d *Pſ.* 24.

HIeronymus lib. II. ſuper Hierem. cap. 2. a *Erubeſcant novi prædicatores*, (Pelagianos ſignat) *qui ajunt, unumquemque ſuo arbitrio regi; cùm & hic Propheta dicat, Non eſt hominis via ejus; & David in Lyrico canat carmine, A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet nimis.* Idem Pelagii hoc dogma ſacrilegum vocat epiſt. ad Cteſiphontem b: *Quæſo audite* SACRILEGUM. *Si, inquit, voluero curvare digitum &c. ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* & aliquanto pôſt c: *Ipſum liberum, ut diximus, arbitrium Dei innititur auxilio, illiuſque* PER SINGULA *ope indiget.* QUOD VOS NON VULTIS; *ſed id vultis, ut, qui ſemel habet liberum arbitrium, Deo adjutore non egeat.* Quibus verbis tum ſuam, tum Pelagianorum ſententiam complectitur. Idem eâdem epiſt. *Putas deſtrui arbitrii libertatem, ſi en illius pendeas voluntate, & dicas* d, *Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos. Unde & audes linguâ proferre temerariâ, unumquemque arbitrio ſuo regi. Et, ſi ſuo arbitrio regitur, ubi eſt auxilium Dei? Si Chriſto rectore non indiget, quomodo ſcribit Hieremias, Non eſt in homine via ejus, &, A Domino greſſus hominis diriguntur?* Idem eâdem epiſtolâ; *Velle & currere meum, ſine Dei* SEMPER-AUBILIO, *non erit meum. Dicit enim Apoſtolus; Deus eſt qui operatur in nobis* & VELLE & PERFICERE. *Et Salvator in Evangelio; Pater meus uſque modò operatur, & ego operor. Semper-largitor, ſemper-donator. Non mihi ſufficit quod ſemel donaveris. Peto, ut accipiam; & cùm accepero, rurſus peto. Avarus ſum ad accipienda beneficia Dei: nec ille deficit in dando, nec ego ſatior in accipiendo.* Idem tom. 3. epiſtolâ ad Cyprianum; *Homo a principio conditionis ſuæ Deo utitur adjutore: & cùm illius ſit gratia quòd creatus eſt, illiuſque miſericordia quòd ſubſiſtit & vivit; nihil boni operis agere poteſt abſque eo, qui ita conceſſit liberum arbitrium, ut* SUAM PER SINGULA OPERA GRATIAM NON NEGARET. Et lib. I. Dialogorum adverſus Pelag. a *Non ſic donata eſt liberi arbitrii gratia, ut Dei per ſingula tollatur adminiculum.* Et mox: *Scilicet nunc mihi Scripturarum teſtimonia replicanda ſunt, quomodo per ſingula Dei à ſanctis flagitetur auxilium, & in ſingulis operibus ſuis illo adjutore & protectore uti deſiderent. Lege totum pſalterium, omnes ſanctorum voces: nihil erit, niſi ad Deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perſpicuè oſtenditur, te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus, aut, ſi in partibus dederis, quod nequaquam te velle manifeſtum eſt, in noſtram ſententiam tranſire; qui ſic liberum hominis ſervamus arbitrium, ut Dei per ſingula adjutorium non negemus.* Et lib. II. b *Dedignamur per ſingula auxilium Dei, & ad illius nutum cuncta gerere negligimus, cùm legamus, ſanctos viros etiam hominum indiguiſſe præſidio!* Et lib. III. c *Hoc longâ diſſertatione concluſum eſt, ut gratiâ ſuâ Dominus, quâ* d *nobis conceſſit liberum arbitrium, in ſingulis operibus juvet atque ſuſtentet.* Ac poſt multa, dicente Critobulô, à ſe quidem tolli neceſſitatem gratiæ ad ſingulos actus; ſed non deeſſe è ſuis, qui eam faterentur; reſpondet Hieronymus, hanc quiſquis agnoſcit, à Pelagianis deſciſcere, inque Catholicorum caſtra concedere. Verba Critobuli ſunt e: *Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratiâ conditionis ac legis ſemper auxilium Dei,* NE LIBERUM FRANGERETUR ARBITRIUM. *Cæterùm ſunt* PLERIQUE NOSTRORUM, *qui omnia, quæ agimus, dicant fieri præſidio Dei.* Reſpondet Atticus: *Qui hoc dicit,* VESTER ESSE CESSABIT. *Aut ergò & tu iſta dic, ut noſter eſſe incipias; aut ſi non dicis, alienus eris cum his, qui noſtra non dicunt.* Hæc & Pelagii & Hieronymi ſententiam ſatis oſtendunt, quia in dialogo hoc Critobulus Pelagii, Atticus Catholici perſonam ſuſtinet: ut alibi diximus. Quamquam verò Hieronymus in dialogis iſtis auxilii divini neceſſitatem, non in ſpiritualibus tantùm, ſed etiam in naturalibus & civilibus jure defendit: tamen (ut doctiſſimi Kemnitii verbis utar f) *refutationes, quas inſtituit contra Pelagium, ideo languidiores ſunt, quia promiſcuè ſine diſtinctione diſputat de externis actionibus, & de ſpiritualibus motibus: nec ſatis disertè diſcernit inter actionem Dei generalem & ſpecialem.* Interea mirum non eſt, ſi iſtis Pelagiani certaminis initiis, præſertim Pelagianis indiſtinctè & hos & illos actus ſine auxilio Dei nos poſſe dicentibus, etiam Catholicorum nonnulli promiſcuè de iſtis loqui ament. Qui verò poſtea ſcripſerunt, curatiùs ſupernaturales actus à cæteris diſcernunt: non quia non in omnibus & ſingulis auxilio Dei egeamus: ſed quia in naturalibus, h. e. iis quæ pertinent ad vitam præſentem, ſolùm duobus opus eſt: primum Dei concurſu, per quem naturalis potentia in actu ſecundo adjuvetur, ſive concurſus ille ſit ſimultaneus tantùm, ſive prævius inſimul: deinde voluntatis noſtræ gubernatione, & directione, propter quam etiam in naturalibus ac civilibus à Deo dependemus: ut paullo antè diximus, cùm Pelagii ſententiam explicaremus. Atque eò etiam pertinet, quod Hieronymum dixiſſe vidimus: *Sancti in ſingulis Deo* ADJUTORE ET PROTECTORE *uti deſiderant.* Et quod ſcriptor Hypognoſticôn, cùm dixiſſet, *habere nos liberum arbitrium, non in iis, quæ ad Deum pertinent, ſed operibus vitæ præſentis, tam bonis, quam malis:* ſubjungit hæc, *Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, quæ* NON SINE GUBERNACULO DIVINO SUBSISTUNT. At verò in ſupernaturalibus, h. e. illis, quibus ad æternam graſſamur vitam, requiritur præterea auxilium Dei ſpeciale, per quod potentiæ animæ eleventur, &, auctæ novâ virtute, conſtituantur in ratione principii actuum pietatis habentium remunerationem vitæ æternæ. Hoc negaſſe Pelagianos, conſtat ex verbis illis Juliani apud Auguſt. g *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentiâ, vel in malum vel in bonum, invitum aliquem cogi, ſed propriâ voluntate aut bonum facere, aut malum: in bono verò opere à Dei gratiâ ſemper adjuvari, in malum verò diaboli ſuggeſtio-*

a P. 262.
b P. 295.
c P. 299.
d *ſ. quod.*
e P. 302.
f *Loc. com. de libero arbitrio p.* 183. & 184. *edit. Wit.* 1610.
g *Lib.* 1. *contra duas Pelag. epiſt. C.* 18.

geſtionibus excitari. Ad quod ita reſpondet Auguſtinus: *Vos in bono opere ſic putatis adjuvari hominem gratiâ Dei, ut in excitandâ ejus ad ipſum bonum opus voluntate, nihil eum credatis operari. quod ſatis ipſa tua verba declarant. Cur enim non dixiſti, hominem Dei gratiâ in bonum excitari, ſicut dixiſti, in malum diaboli ſuggeſtionibus excitari. Sed dixiſti, in bono opere ſemper a Dei gratia adjuvari, tanquam ſua voluntate, nulla Dei gratia, bonum opus aggreſſus, in ipſo jam opere divinitus adjuvetur.* Idem Auguſtinus ejuſdem operis lib. IV. c. IX. *Nunquid* (Cyprianus) *ſicut iſti* (Pelagiani) *Spiritus ſancti adjutorium ita credit eſſe virtutis, tanquam ipſa virtus, quæ ad hoc adjuvatur, oriatur ex nobis?* Et lib. III. cap. XIV. de ſanctis Veteris T. loquens ait, Deum, *non ſolum adjutorem, quod iſti* (Pelagiani) *ſuo dogmati ſufficere exiſtimant, verùm etiam largitorem dicimus fuiſſe virtutis.* Quid clariùs ex iſtis, quàm hoc Auguſtinum velle, auxilium Dei in ſupernaturalibus ſe non tantùm habere per modum concurſus, quod commune eis eſt cum actibus, qui ex principio naturæ fluunt; ſed etiam per modum principii propter virtutem novam, quam potentiæ animæ accipiunt a Spiritu S. Hæc eſt nova illæc virtus, & ſtupentis voluntatis excitatio, abſque quâ in negotio ſalutis nihil hominem poſſe, paſſim docet Auguſtinus: ut lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. XXVI. *Gratiam Dei, quâ caritas diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino* NIHIL BONI SINE ILLA, QUOD AD PIETATEM PERTINET VERAMQUE JUSTITIAM, *fieri poſſe non dubitet.* Vide & cap. XLVII. Idem lib. de gratiâ & libero arbitrio, cap. XXVII. *Sine illo operante cum volumus,* AD BONA PIETATIS OPERA NIHIL *valemus.* Et epiſt. CVI. ad Paullinum: *Gratia Dei niſi adjuvet,* NIHIL *pietatis atque juſtitiæ ſive in opere, ſive etiam in ipſa voluntate habere poſſumus.*
a Philip. 2. *Deus* a *quippe operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Vide eundem T. VII. de Prædeſtinatione ſanctorum c. II. & contra duas epiſt. Pelag. lib. II. cap. V.
b Fol. 83. b. edit. Venet. Similiter Hypognoſticon ſcriptor lib. III. b *Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum,* QUÆ AD DEUM PERTINENT, *ſine Deo aut inchoare, aut certè peragere: ſed tantùm in operibus vitæ præſentis tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: quæ non ſine gubernaculo divino ſubſiſtunt &c.*
c Fol. 85. b. Et paullo poſt c: *Vitiato ergò libero arbitrio, totus homo eſt vitiatus, per quod abſque adjutorio gratiæ,* QUO DEO PLACEAT, *nec vales incipere, nec perficere ſufficis.*
d Fol. 352. edit. Duac. 1577. Proſper ad Demetriadem d: *Gratia Dei tota repellitur, niſi tota ſuſcipitur. Sicut enim alienus eſt à numero fidelium & à ſorte ſanctorum, qui in aliquo a Catholicâ veritate diſſentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffitetur: quaſi homo auxilio Dei in quâdam actionum ſuarum parte egeat, in quâdam autem parte non egeat; ſitque ullum tempus, ullumve momentum, quo pernicioſum illi eſſe non poſſit, ſi ab eo Spiritus S. defuerit.* Et mox: *Gratiam Dei inſaniſſimè utilem putat, qui in iis, quæ rectè geſſerit, ſe magis quàm Deum gaudet operatum.* Et ibidem: *Si quis eſt, qui aliqua ſe habere exiſtimat bona, quorum non Deus largitor ſit, ſed ipſe ſibi auctor exiſtat, manifeſtum eſt, hunc non Dei Spiritum habere, ſed mundi.* Vincentius Lirinenſis Commonitorii lib. I. cap. XXXIV: *Quis unquam ante profanum illum Pelagium tantam virtutem liberi præſumſit arbitrii, ut ad hoc in bonis rebus per actus ſingulos neceſſariam Dei gratiam non putaret?* Similiter Scriptor de vocatione
e Apud Proſp. ſed Ambroſii, cap. 2. gentium lib. I. cap. VI. e Fulgentius lib. de Incarnatione & Gratiâ Chriſti cap. XIII. & Petrus Diaconus lib. de Incarn. & grat. Chr. cap. VIII. cujus verba adſcribam: *In bonis* QUIBUSQUE *voluntatis humanæ* SINGULIS *motibus magis illius* PRÆVENIRE *non dubitemus gratiam: quod ita Deus, in cordibus hominum, atque in ipſo libero operatur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium,* OMNISQUE MOTUS *bonæ voluntatis ex Deo ſit; quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo* NIHIL *poſſumus.* Iſidorus quoque Hiſpalenſis lib. II. de ſummo bono cap. V: *Sciant liberi arbitrii defenſores,* NIHIL *poſſe hominem in bonum ſuâ prævalere virtute, niſi divinæ gratiæ ſuſtentetur juvamine.* Hugo Victorinus eruditionis Theologicæ ex Miſcellaneorum 2. lib. 4. cap. 33. *Hoc caput in homine languidum dicitur, quia ad amorem boni torpet. Quid enim boni facere poteſt ex ſe ipſo, quando nec dicere poteſt Dominus Ieſus, niſi in Spiritu Sancto? Nihil ergò languidius eo, quod ad quodlibet bonum, etiam minimum, minime convaleſcere poteſt. Quia non eſt volentis, neque currentis; ſed miſerentis Dei. Voluntati enim ejus quis poteſt reſiſtere? Unde ſicut admiranda arbitrii dignitas eſt: ſic miſeranda infirmitas, in ſe ipſo ad omne opus bonum torpere.* Richardus Victorinus lib. I. de eruditione interioris hominis, cap. 3. *Sicut corpus nihil poteſt ſine vitâ ſuâ (i. e. animâ ſuâ,) ita interior homo noſter nihil boni poteſt ſine divina gratia. Gratiâ Dei, inquit Apoſtolus, ſum id quod ſum. Et veritas ipſa de ſe: Sine me nihil poteſtis facere.* Petrus Bleſenſis epiſt. 78: *Humana perſuaſio ſine gratiâ Dei nihil aliud eſt, quàm æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Ille ſolus donat os & ſapientiam, qui dicit, Sine me nihil poteſtis facere.* Caſſiodorus in Pſalm. 3. Tu autem Domine ſuſceptor meus es. *Hoc ad Pelagianos pertinet deſtruendos: qui putant, hominem aliquid per ſe efficere poſſe, quod bonum eſt. Nam quis rogo ſibi ad bene agendum ſine divina gratiæ largitate ſufficiat, cùm humana natura per gratiam, quâ unita eſt Deo, ad Patris ſit dexteram collocata?* Caſſiodorus in Pſalm. 117: *Eſt quidem in malâ parte execrabilis libertas arbitrii, ut prævaricator Creatorem deſerat, & ad vitia ſe nefanda convertat: in bonâ vero parte arbitrium liberum Adam peccante perdidimus: ad quod niſi per Chriſti gratiam redire non poſſumus, dicente Apoſtolo: Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bonâ voluntate. Unde aſſiduâ oratione precandum eſt, ne nos voluntas perverſa rapiat: ſed inſpiratio divina poſſideat. quia, quicquid ex nobis ipſis ſapimus, mortiferâ contra nos audaciâ concitamus.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ IX.

Ad ſingulos pietatis actus requiri auxilium Dei, & abſque eo nos nihil omnino poſſe, conſtitutum eſt Concilio Palæſtino, Carthaginenſi III, Sardinienſi, Arauſicano II. Romanamque Eccleſiam ſuper hoc conſenſiſſe, ex Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, & Gelaſii epiſtolis cognoſcere eſt.

Concilium Palæſtinum, aſſentiente ipſo Pelagio, definivit, *Gratiam ad ſingulos actus dari.* Damnavit contra, quod Cæleſtius dixerat, *non eſſe liberum arbitrium, ſi Dei indigeret auxilio.* Teſtis Auguſt. epiſt. CVI. & de geſtis Palæſt. cap. XIV. Concilium Carthaginenſe CCXIV. ſacerdotum Epiſtolâ Synodicâ ad Zoſimum a ſtatuit: *Gratiam Dei per Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum, non ſolùm ad cognoſcendum, verum etiam ad faciendum juſtitiam nos per actus* SINGULOS *adjuvare, ita ut ſine gratia* NIHIL *veræ ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.* Epiſcopi Africani in Sardiniâ exules in epiſt. Synodica: *Domino ſe ſciat ſemper* OMNE *bonum debere, quod vult ac facit; quem, teſte Apoſtolo, cognoſcat operari in homine & velle & perficere.* Ibidem: *Hoc in homine agit gratia divinitus data, ut animus dono fidei caritatiſque percepto & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat. Quod fidelibus divinitus dari, beatus & oſtendit, & popoſcit Apoſtolus, dicens* b, *Ipſe autem Dominus &c. A Deo itaque nobis eſt omnis gratia boni ſermonis & operis, à quo nobis etiam ipſius cogitationis bonæ manifeſtum eſt ſufficientiam tribui, ut diſcat homo, non in ſe, ſed in Domino glo-*

a Apud Proſp. adverſus Collat. cap. 10. Et Reſponſ. ad capitula 8. Gallorum.
b Philip. 2. v. 13.
c 2 Theſſ. 2. v. 17.

gloriari. Concilium Arauſicanum II. can. VII: *Si quis per naturæ vigorem* BONUM ALIQUOD, QUOD AD SALUTEM PERTINET VITÆ ÆTERNÆ, *cogitare ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt Evangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus S., qui dat omnibus ſuavitatem in conſentiendo & in credendo veritatem; hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio*
a Ioh. 15. *dicentis, Sine me nihil poteſtis facere* a. *Et illud Apo-*
b 2 Cor. 3. *ſtoli* b, *Non quòd idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi à nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Et can. IX: *Divini eſt muneris, cùm rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate & injuſtitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum ut operemur operatur.* Zoſimus epiſt. ad totius orbis epiſco-
c Apud Cæleſtinum, epiſt. ad Gallos cap. 8. pos c: *Nos autem inſtinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam univerſa retulimus.* Quem ſermonem ſinceriſſimæ veritatis luce radiantem, quanto cum honore venerati ſint Afri Epiſcopi, eorum verba oſtendunt apud Cæleſtinum epiſt. ad
d Apud eundem cap. 9. Gall. cap. VIII. Idem Zoſimus eâpſe epiſtolâ d: *Quod tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In* OMNIBUS *igitur* ACTIBUS, *cauſſis, cogitationibus, motibus, adjutor, & protector orandus eſt.* Cæleſtinus epiſt. ad Epiſc. Gall. cap. VIII: *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſque voluntatis humanæ* SINGULIS *motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Gelaſius I. epiſt. VII: *Quis audeat dicere Chriſtianus, ſe* ALIQUID *habere boni ſine gratiâ, quando magiſter gentium clamat, Gratiâ Dei ſum*
e 1 Cor. 15. 10. *id quod ſum* e. *Et iterum: Plus omnibus laboravi: ſed non ego, ſed gratia Dei mecum.*

THESIS X.

Iis, quæ Catholici dicebant de gratia neceſſitate ad perfectionem & ſingulos pietatis actus, obducebat Pelagius tum laudatos inter gentiles viros, quos veras perfectaſque habuiſſe virtutes credebat: tum quos ab Adamo uſque ad Moſem juſtitiâ claruiſſe narrat Scriptura: quos ipſos ſolius naturæ bono tales fuiſſe contendebat.

NEmpe quidquid poſſumus, hoc naturæ beneficio nos poſſe Pelagius arbitrabatur. Quod indicant hæc ejus
a P. 12. T. 4. Hier. edit. Baſ. 1553. verba epiſt. ad Demetriad. a *Proferenda ſemper in notitiam ea res eſt, cujus uſus deſideratur, & explicandum eſt, quidquid boni natura poteſt, cum quidquid poſſe probatur implendum eſt. Hæc igitur prima ſanctæ ac ſpiritualis vitæ fundamenta jaciantur, ut vires ſuas virgo agnoſcat; quas demum benè exercere poterit,*
b P. 13. *cùm eas ſe habere didicerit.* Et aliquanto pòſt b: *Volens namque Deus rationabilem creaturam voluntarii boni munere & liberi arbitrii poteſtate donare: utriuſque partis poſſibilitatem homini inſerendo, proprium ejus fecit eſſe quòd velit: ut boni ac mali capax naturaliter utrumque poſſet, & ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neque enim aliter ſpontaneum habere poterat bonum, niſi æquè etiam malum habere potuiſſet.* Quale verò de operibus non renatorum judicium
c Pag. 13. tulerit, hæc ejus verba ibidem oſtendunt c: *Naturæ bonum ita generaliter cunctis inſtitutum eſt, ut in gentilibus quoque hominibus, qui ſine ullo cultu Dei ſunt, ſe nonnunquam oſtendat, ac proferat. Quam multos enim philoſophorum & audivimus, & legimus, & ipſi vidimus caſtos, patientes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores mundi ſimul & delicias reſpuentes, &* AMATORES JUSTITIÆ NON MINUS QUAM SCIENTIÆ! *Unde quæſo hominibus alienis à Deo iſta, quæ* DEO PLACENT? *Unde illis bona, niſi* DE NATURÆ BONO? *Et enim iſta, quæ dixi, vel* OMNIA IN UNO, *vel ſingula in ſingulis haberi videamus, cùm omnium natura una ſit, exemplo ſuo invicem ſibi oſtendunt,* OMNIA IN OMNIBUS *eſſe poſſe, quæ vel omnia in omnibus, vel ſingula in ſingulis inveniuntur. Quòdſi etiam ſine Deo homines* OSTENDUNT QUALES A DEO FACTI SINT, *vide quid Chriſtiani facere poſſint, quorum in melius per Chriſtum natura & vita inſtructa eſt, & qui divinæ quoque gratiæ juvantur auxilio.* Ubi cujuſmodi gratiam intelligat, antea vidimus. Mox etiam, qui inter Adamum & Moſen juſtitiâ claruerunt, naturæ bono tales evaſiſſe ait: *Eorum tibi*, inquit, *aliqui proponendi ſunt, ut facile intelligas, quantum ſit naturæ bonum.* Addit deinde, *Abel hanc magiſtram ſecutus, Dominum promeruit.* Eodem bono ait *Enochum ita placuiſſe Deo, ut eum e medio mortalium raperet.* Etiam Abraham, Iſaac, Iacob cenſet, *perfectè impleviſſe Domini voluntatem.* Similia de aliis habet. De Iobo verò exclamantem audiamus. *O virum ante Evangelium Evangelicum, & Apoſtolicum ante Apoſtolica præcepta, diſcipulum Apoſtolorum, qui aperiens* OCCULTAS DIVITIAS NATURÆ, *& in medium proferens,* EX SE, *quid* OMNES *poſſimus, oſtendit, docuitque quantus ſit ille theſaurus animæ, quem nos ſine uſu poſſidemus, & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus.* Poſt hæc addit: *Sanctorum exemplis naturæ bonum probavimus.* Et quia improborum exempla poterant obduci, reſpondet, *Scripturarum teſtimonia, peccantes utique crimine voluntatis gravant, non neceſſitate naturæ.* Atque ita, ut damnet neceſſitatem naturæ ad peccandum, ſimul neceſſitatem gratiæ ad bene agendum negat. Tandem ita concludit: *Hæc de naturæ bono curſim, quaſi in alio opere, dicta ſint. Quod ideo à nobis faciendum fuit, ut tibi planiorem viam ad perfectam juſtitiam ſterneremus, quam eo facilius currere poſſis, quo in eâ nihil aſperum, nihil inacceſſibile eſſe cognoveris. Nam ſi etiam ante legem, ut diximus, & multo ante Domini noſtri ſalvatoris adventum juſte quidam vixiſſe & ſancte referuntur: quanto magis, poſt illuſtrationem adventus ejus, nos id poſſe credendum eſt; qui inſtructi per Chriſti gratiam, & in meliorem hominem renati ſumus; qui ſanguine ejus expiati atque mundati, illiuſque exemplo ad perfectam juſtitiam incitati, meliores illis eſſe debemus, qui ante legem fuerunt; meliores etiam quam fuerunt ſub lege.* Ex his omnibus colligimus duo: quorum prius pertinet ad ſanctos prioris teſtamenti: alterum gentiles ſpectat. Sanctos, quorum præconia in Veteri Teſtamento habemus, cenſuit Pelagius ſalvatos eſſe obediendo legi ſeu naturali ſeu Moſaicæ: ac, ſi deliquiſſent, remiſſionem peccatorum ſimpliciter à Deo poſtulando, inque poſterum ſe corrigendo: quod omne naturæ eos viribus poſſe putabat. Hanc Pelagii mentem fuiſſe, quamquam ea, quæ ex epiſtolâ ejus adduximus, non obſcurè probant; tamen operæ fuerit, ſi idem pluſculis Auguſtini teſtimoniis oſtendamus. Sic igitur ille lib. I. contra duas Pelag. Epiſt. c. XXI. *Diſtribuitis tempora, ſecundum Pelagium; in cujus libris hoc legitur: & ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, deinde per legem, poſtremo per Chriſtum.* Item lib. de peccato originali contra Pelag. & Cæleſt. cap. XXVI. *Non, ſicut Pelagius & ejus diſcipuli, tempora dividamus, dicentes, primùm vixiſſe juſtos homines ex naturâ, deinde ſub Lege, tertiò ſub gratiâ. Ex naturâ ſcilicet, ab Adam tam longâ ætate, quâ lex nondum erat data. Tunc enim, aiunt, duce ratione, cognoſcebatur creator, & quemadmodum eſſet vivendum, ſcriptum gerebatur in cordibus, non lege literæ, ſed naturæ. Verum vitiatis moribus, inquiunt, ubi cœpit non ſufficere natura jam decolor, lex ei addita eſt, qua velut Luna fulgore priſtino, detrita rubigine, videretur. Sed poſteaquam nimia, ſicut diſputat, peccandi conſuetudo prævaluit, cui ſananda Lex parùm valet; Chriſtus advenit, & tanquam morbo deſperatiſſimo, non per diſcipulos, ſed per ſe ipſum, medicus ipſe ſubvenit.* Item lib. II. poſter. contra Iulianum,

a P. 351. cap. CXLV a: *Et quaſi vigilanter additis*, POST INCARNATIONEM *tamen ejus; propter antiquos videlicet, quos ſine gratiâ ejus fuiſſe dicitis juſtos, eo quòd non habuerint ejus exemplum, &c.* Idem ejuſdem operis, cap.
b P. 401. CLXXXVII b: *Agnoſcimus hæreſin veſtram. Definivit enim Pelagius, quòd non ex fide incarnationis Chriſti, antiqui vixerunt juſti, quia videlicet nondum in carne venerat Chriſtus.* Hinc illa Iuliani objectio epiſt. ad Zo-
c Apud Auguſt. lib. 1. contro epiſt. Pelag. c. 7.
d Ibidem cap. 21.
ſimum c: *Dicunt, ſanctos in Veteri Teſtamento non caruiſſe peccatis.* Etiam Iuliani verba ſunt d: *Dicunt, ſanctos Veteris Teſtamenti, perfectâ hinc juſtitiâ tranſiſſe ad vitam æternam, id eſt, ſtudio virtutis ab omnibus receſſiſſe peccatis, quia & illi, quos legimus aliquid peccaſſe, poſtea tamen eos emendaſſe cognovimus.* Idem Iul. apud
e P. 369. Aug. imperfecti operis contra Iul. lib. II. cap. CLVIII e: *Nunc confiteamini, prævaricatores in Lege non eſſe benedictionis hæredes, quia talibus Lex iram operatur.* Plura ibidem vide. Porrò cùm dixerit Pelagius, multos ante adventum Chriſti, per Legem fuiſſe ſalvatos ſine gratiâ Chriſti; ſatis hinc liquere puto, qua mente in Ἐκλογῶν, ſive Teſtimoniorum Tit. CXXIII. ſcripſerit, *Regnum cælorum etiam in Veteri Teſtamento promiſſum*: cujus rei Auguſtinus meminit De geſtis Palæſtinis cap. V. Hierony-
f P. 274. mus lib. 1. Dial. contra Pelagianos f: *Addis præterea, regnum cælorum etiam in Teſtamento Veteri repromitti: poniſque teſtimonia de Apocryphis: cùm perſpicuum ſit, regnum cælorum* PRIMUM *in Evangelio prædicari per Iohannem Baptiſtam, & Dominum Salvatorem, & Apoſtolos.* Exinde hoc probat ex Matth. III. 2. & IV. 17. & 23. & X. 7. Poſtea adjungit: *Tu autem nos Manichæos vocas, cùm Legi Evangelium præferentes, in illa umbram, in hoc veritatem eſſe dicamus: & non intelligis ſtultitiam tuam impudentiâ copulatam. Aliud eſt, damnare Legem, quod Manichæus facit: aliud, Legi præferre Evangelium, quæ Apoſtolica doctrina eſt.* Cumque paucis utriuſque Teſtamenti diſcrimen indicaſſet: *Hoc poſuimus*, inquit, *ut egregii præceptoris doctrina monſtraretur.* Cæterum cùm in Concilio Dioſpolitano objectum eſſet Pelagio, quòd dixiſſet, etiam in Veteri Teſtamento promiſſum fuiſſe regnum cœlorum; hoc ſe pacto defendit: *Ego vero Scripturarum auctoritatem ſecutus dixi, quoniam in Propheta Daniele ſcriptum eſt, Et accipient ſancti regnum altiſſimi.* Eo audito Synodus reſpondit: *Neque hoc alienum eſt à fide Eccleſiaſtica.* Non fruſtra tamen hoc Pelagio objectum fuiſſe, cenſet Auguſtinus, cujus hæc verba, loco quem antè dicebamus g: *Nunquidnam ergo fratres noſtros, ut etiam hoc inter cætera objicerent, ſine cauſâ verba iſta moverunt? Non utique; ſed Veteris Teſtamenti nomen duobus modis dici ſolet. Uno modo, ſecundum divinarum Scripturarum authoritatem; altero, ſecundum loquendi vulgatiſſimam conſuetudinem.* Poſtilla docet, fratribus dici Teſtamentum Vetus, quod in monte Sinai pepigit Deus cum populo carnali, & promiſſiones terrenas habet: Novum vocari, quod per Evangelium eſt prædicatum, ac promiſſiones habet ſpirituales. Mox agnoſcit, etſi Teſtamentum Vetus apertè promittat terrena, tamen ſymbolicè promittere cæleſtia. Atque ideirco (verbis ipſius utar) ETIAM *illo tempore*, PER DEI GRATIAM, *intelligentes* NOVI TESTAMENTI HÆREDES, IN OCCULTO DEI CONSILIO DEPUTATI SUNT. Quod & alibi non ſemel docet h. Poſt longam verò diſſertationem, de duplici iſtac Veteris Teſtamenti notione, ita tandem concludit: *Non eſſe hoc alienum à fide Catholica, meritò judicatum eſt, non ſecundùm illam diſtinctionem, qua in monte Sinai promiſſa terrena ad Vet. Teſt. propriè pertinere monſtrantur. Nec tamen improbè; ſecundum hanc loquendi conſuetudinem, qua univerſa ſcriptura canonica, ante incarnationem Domini, miniſtrante Veteris Teſtamenti appellatione cenſetur.* Quibus ſignificat, metuiſſe fratres, ne cùm multi terrenæ tantùm felicitatis cauſſâ obtemperent Legi, eos quoque Pelagius cælorum patre dignaretur: cæterùm minimè eos dubitaſſe, quin, qui-

g Cap. 5. de geſtis Palæſtinis.

h Vide, ſis, reſponſionem noſtram ad judicium H. Ravenſpergeri cap. 23. ubi multa Auguſtini & aliqua aliorum loca congeſſimus.

cunque ante Chriſti adventum juſti & fideles vixiſſent, regni cæleſtis participes forent. Sed hæc quamvis vera ſunt, tamen οὐδὲν πρὸς ἔπος, ſi vera eſt conjectura noſtra. Nam planè putamus, cùm Pelagius docuit, *regnum cælorum etiam in Veteri Teſtamento fuiſſe promiſſum*, idem voluiſſe ac Cæleſtius, cùm dixit: *Legem ſic mittere ad regnum, quemadmodum Evangelium.* Unde Proſper lib. περὶ ἀχαρίστων:

—— —— connectit & illud
Idem auctor, quòd Lex ita ſanctos miſerit olim
Cælorum in regnum, ſicut nunc gratia mittit.

Nec obſtat, quòd Pelagius (quemadmodum Auguſtinus a & Proſper b teſtantur) hoc Cæleſtii dogma percuſſerit anathemate. Nam ſubdolè ἔμφασιν ſtatuit in ſimilitudinis particulâ. Nempe Pelagii ſententia erat, Legem ÆQUE mittere ad regnum: attamen non SICUT Evangelium mittere ad regnum: hoc eſt, paritatem ſtatuit, quòd ad utriuſque ſufficientiam in operando ſalutem: at ſi in ſe utraque ſpectentur, diſſimilem eſſe modum aiebat ſalvandi hominem: eò quòd Evangelii tempore ſalvemur Chriſti doctrinâ & exemplo. Nec quòd ancipiti voce Catholicos ſic ludificabatur, mirum in Pelagio videri debet, quando in eâdem Synodo ſimilem frauſus eſt fraudem, cùm anathematizavit, qui dicerent, peccatum primi hominis poſteris non nocuiſſe; vel infantes tales nunc naſci, qualis Adam fuit ante lapſum. Nam cùm utrumque iſtorum animosè poſtea defenderet, docuit ſuos, ſe idcirco illa damnaſſe, quia peccatum primi hominis nocuit poſteris exemplo, non propagatione. Item quia infantes, etſi non teneantur reatu primi peccati, tamen cùm deſtituantur uſu liberi arbitrii, & præcepti capaces non ſint, diſpari conditione naſcuntur, quàm Adam conditus fuit. Vide ſis Auguſt. lib. de pecc. orig. cap. XV. Atque hæc dicta ſunto de ſanctis Veteris Teſtamenti. Præterea ex verbis Pelagianæ ad Demetriadem epiſtolæ colligebamus, Pelagium veras gentilibus virtutes tribuiſſe: in quo ipſo Julianus eum ſecutus fuit. Quod ſenſiſſe etiam Iulianum clarè liquet ex lib. IV. Auguſtini adverſus Iul. cap. 3. ubi ſic ait B. Pater; *Unde & illi quos commemorare voluiſti, de quibus ait Apoſtolus; Gentes legem non habentes ſibi ſunt lex, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: quid te adjuvet, omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos à fide Chriſti veram poſſe habere juſtitiam, eo quod iſti, teſte Apoſtolo, naturaliter quæ Legis ſunt faciunt. Ubi quidem dogma veſtrum, quo eſtis inimici gratiæ Dei quæ datur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui tollit peccatum mundi, evidentius expreſſiſti, introducens hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine Chriſti fide, lege naturæ. Hoc eſt, unde vos maximè Chriſtiana deteſtatur Eccleſia.* Auguſtino hoc neganti, quid Julianus reſponderit, ipſe refert Auguſtinus lib. IV. contra Julianum. Ubi hæc ex ſecundo Juliani libro commemorat: *Si dicatur, quia caſtitas infidelium, caſtitas non eſt; eâdem fronte dicetur, quia corpus paganorum corpus non ſit, & oculi paganorum ſenſum non habeant intuendi, & frumenta, quæ in paganorum naſcuntur agris, frumenta non ſint: & multa alia, quæ tantæ abſurditatis ſunt, ut riſum poſſint intelligentibus commovere.* Quibus verbis occurrit ibidem Auguſtinus: uti & loco Paulino de gentibus, facientibus ea, quæ ſunt Legis. Idem Julianus ibidem fatetur, bona gentilium opera ſterilia eſſe, quia cùm temporalis ſolùm boni cauſſâ fiant, temporalem duntaxat remunerationem habent c. *Cunctarum*, inquit, *origo virtutum in rationabili animo ſita eſt, & affectus omnes, per quos aut fructuosè, aut ſteriliter boni ſumus, in ſubjecto ſunt mentis noſtræ, prudentia, juſtitia, temperantia, fortitudo. Horum igitur affectuum vis, cùm inſit omnibus naturaliter, non tamen ad unum finem in omnibus properat, ſed pro judicio voluntatis, cujus nutui ſerviunt, aut ad æterna, aut ad temporalia diriguntur. Quod cùm ſit, non in eo quod ſunt, non in eo quod agunt,*

a De geſtis Palæſt. cap. 11. & 35.
b Carm. de ingratis cap. 9.
c Col. 1031.

ſed

ſed in eo ſolo variant, quod merentur. Nec nomine ſui igitur poſſunt, nec generis ſuſtinere diſpendium, ſed ſolùm quod appetiverunt præmii, aut amplitudine diſtantur, aut exilitate fruſtrantur. Hoc eſt, ut ibidem Juliani iſta verba interpretatur Auguſtinus, *terrenorum commodorum fructum, non cœleſtium præmiorum.* Idem Auguſt. poſt a Col. 1037. aliquammulta a: *Sed reſponſurus es, Juliane, Quid niſi vana? Ego, inquis, ſteriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona, quæ faciunt, non ab eo* b Col. 1038. *vitam conſequuntur æternam.* Et ibidem b: *Certè ſaltem concedis opera infidelium, quæ tibi videntur bona, non tamen eos ad ſalutem ſempiternam regnumque perducere.* Quamquam verò Julianus gentilium operibus non audebat promittere mercedem æternam, non tamen eos, qui clari fuiſſent virtutibus, io gehennam detrudi putabat. c Col. 1034. Unde ibidem ſic Auguſtinum compellat c: *Erunt ergò in damnatione, inquis, in quibus erat vera juſtitia?* Et quia nec cœlo, nec inferno tales adjudicabat Julianus, hinc d Col. 1034. paullo antè Auguſtinus ait d: *An fortè & iſtis, qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, Fabricii, Reguli, ſimilibuſque talibus,* SICUT INFANTIBUS, *qui ſine baptiſmate moriuntur, proviſuri eſtis aliquem locum, inter damnationem regnumque cælorum, ubi non ſint in miſericordiâ, ſed in beatitudine ſempiternâ, qui Deo non placuerunt?* Unde veriſimile eſt, Julianum etiam in gentilibus virtute claris uſurpâſſe illud, quod de infantibus citra baptiſmum diſcedentibus dixiſſe Pelagium Auguſtinus ait: *Quò non eant, ſcio: quò eant, neſcio.*

Antithesis X.

Ex Catholicorum verò ſententiâ, iſti qui ſub natura lege vixerunt, non per legem ſalvantur, ſed per gratiam Chriſti: quæ conſiſtit in remiſſione peccatorum propter ſanguinem Chriſti, & virtute Spiritus Sancti adjuvante ne peccemus. Gentiles autem, & quotquot Dei Spiritu deſtituuntur, hi, ſi examinentur juxta legem perfectionis iſtius, quæ in Scripturis promiſſionem habet vitæ æternæ; nec veras virtutes habent, nec, quod boni faciunt, faciunt benè.

JUſti, qui ante incarnationem Chriſti vixerunt, eodem Chriſti merito ſalvabantur, ejuſdemque Spiritu regebantur, quo ſancti Novi Teſtamenti. Hieronymus lib. II. comment. in epiſt. Gal. cap. IV: *Quomodo omnes in protoplaſto Adam necdum nati moriuntur: ita & omnes, etiam hi qui ante adventum Chriſti nati ſunt, in ſecundo Adam vivificantur. Atque ita fit, ut & nos legi ſervierimus in patribus: & illi gratiâ ſalventur in filiis. Iſte intellectus Eccleſia Catholica convenit: quæ & Veteris & Novi Teſtamenti unam aſſerit providentiam, nec diſtinguit in tempore, quos conditione ſociavit.* Auguſtinus contra duas Pelag. epiſtolas lib. III. cap. IV. *Quis Catholicus dicat, quod nos dicere jactitant Pelagiani, Spiritum S. adjutorem in Veteri Teſt. non fuiſſe?* Et mox: *An verò illum ad Teſtamentum Novum negabimus pertinere,* a Pſ. 50. *qui dicit,* a *Cor mundum crea in me, Deus, & Spiritum* b Pſ. 39. *rectum innova in viſceribus meis? Aut illum, qui dicit* b, *Poſuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos, & immiſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro?* Et poſt pauca: *Sive igitur Abraham, ſive ante illum juſti, ſive poſt eum uſque ad ipſum Moſen, ſive cæteri Prophetæ poſt eum, & ſancti homines Dei uſque ad Johannem Baptiſtam; filii ſunt promiſſionis & gratiæ ſecundum Iſaac filium, non ex lege, ſed ex promiſſione, hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Abſit enim ut Noe juſtum, & prioris temporis juſtos, & quicunque ab illo uſque ad Abraham juſti eſſe potuerunt, vel conſpicui, vel occulti, negemus ad ſupernam Hieruſalem, quæ mater noſtra eſt, pertinere.* Et poſt aliquammulta: *Tempore igitur Veteris Teſtamenti Spiritum S. in eis, qui etiam tunc ſecundum Iſaac* a *promiſſionis filii erant, non ſolùm adjutorem, quod iſti (Pelagiani) ſuo dogmati ſufficere exiſtimant, verùm etiam largitorem dicimus fuiſſe virtutis.* a Rom 9. Gal. 4. Idem lib. I. de pecc. merit. & remiſſ. cap. XI. *Regnum mortis ſola in* QUOLIBET HOMINE *gratia deſtruit Salvatoris, quæ operata eſt etiam in* ANTIQUIS SANCTIS, QUICUNQUE *antequam in carne Chriſtus veniret, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis literam, quæ jubere tantùm, non adjuvare poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in V. Teſtamento pro temporum diſpenſatione juſtiſſimâ, quod nunc revelatur in Novo.* Nec exiſtimandum, non ſimiliter ſapuiſſe ante Pelagium exortum. Nam in prolixo opere octoginta trium quæſtionum (quod ſe ante epiſcopatum ſcripſiſſe ait b,) comprobat hoc ipſum partim c Davidis teſtimonio d, Spiritus S. gratiam à Domino poſtulantis: partim, quòd Eliſabetha, Zacharias, Anna & Simeon Spiritu S. impleti, illa quæ in Euangelio e legimus, dixiſſe dicuntur: poſt quæ hæc ſubjungit: b Lib. 1. Retract. cap. 26. Quæſt. 61. d Pſ. 50. e Luc. 1. *Quomodo ipſe Dominus ſecum habebat utique Spiritum S. in ipſo homine, quem gerebat, quando, ut baptizaretur, venit ad Johannem; & tamen, poſtquam baptizatus eſt, deſcendere in eum Spiritus S. viſus eſt in columbæ ſpecie: ſic intelligendum eſt, & ante manifeſtum & viſibilem adventum Spiritus Sancti* QUOSCUNQUE HOMINES SANCTOS EUM LATENTER HABERE. Quemadmodum verò eundem Spiritum habuiſſe dicebant, ita etiam docebant, eâdem fide juſtificatos, ejuſdem Salvatoris ſanguine expiatos & ſalvatos. Auguſt. T. 7. de peccato originali c. XXVI. *A gratiâ mediatoris juſtos excludere conantur antiquos, tanquam Dei & illorum hominum non fuerit mediator homo Chriſtus Jeſus, quia nondum ex utero virginis carne ſuſceptâ homo nondum fuit, quando illi juſti fuerunt. Quod ſi ita eſſet, nequaquam Apoſtolus diceret* f: *Per hominem mors, &* f 1 Cor. 15. *per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes vivificantur. Quandoquidem ſi illi antiqui juſti, ſecundùm illorum vaniloquia ſibi ſufficiente naturâ, nec mediatore homine Chriſto indiguerunt, per quem reconciliarentur Deo, nec in eo vivificabuntur, ad cujus corpus & membra, ſecundùm id, quod propter homines homo factus eſt, non pertinere monſtrantur.* Idem lib. I. contra duas Pelagianor. epiſt. cap. XXI. *Quantalibet fuiſſe virtutis antiquos prædices juſtos; non eos ſalvos fecit, niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit.* Et paullo pòſt: *Hoc vos non vultis, inimici gratiæ Chriſti, ut eâdem gratiâ Jeſu Chriſti ſalvi credantur antiqui: ſed diſtribuitis tempora ſecundùm Pelagium, quaſi hominibus duorum ſuperiorum temporum, ante legem ſcilicet & in lege, ſanguis Chriſti non fuerit neceſſarius; evacuantes quod dictum eſt* g; *Unus enim Deus, unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus.* g 1 Tim. 2. Idem Auguſt. lib. II. poſter. contra Jul. c. CLXXXVII. h *Agnoſcimus hæreſin veſtram.* h P. 401. *Definivit enim Pelagius, quod non ex fide incarnationis Chriſti antiqui vixerunt juſti, quia videlicet nondum in carne venerat Chriſtus; cùm profectò id futurum non pronunciaſſent, niſi priores utique credidiſſent. Sed in hanc abſurditatem cecidiſtis, dum defenditis, eſſe potuiſſe per naturam legem atque juſtitiam. Utrumlibet autem ſi verum eſt, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt.* Et ibidem cap. CXCVIII. i *Audes (hoc) dicere, cum dicat Apoſtolus* k, *Si per legem juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus* i P. 409. k Gal. 2. *eſt: cùm dicat Apoſtolus* l, *quia in lege nemo juſtificatur: cùm dicat Apoſtolus* m, *Lex ſubintravit ut abundaret delictum: cùm dicat Apoſtolus* n, *Si data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, omnino ex lege eſſet juſtitia: ſed concluſit Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus.* l Gal. 3. m Rom 3. n Gal. 3. Vide & Auguſtinum lib. IV. contra duas Pelag. epiſt. c. V. imprimis lib. de Naturâ & gratiâ cap. XLIV. & epiſt. LXXXIX. ad Hilarium. item Hypognoſticôn ſcriptorem, lib. III. ubi de fide diſſerit antiquorum. Eademque Proſperi mens lib. de promiſſionibus & prædictionibus part. II. cap. VI:

Pelagiani omni ex parte lepra maculâ turpomur, dum capiti & corpori nebulas ſuas perverſæ doctrinæ infundere contendunt. Capiti, quod Deus ante peccatum mortalem hominem fecerit. Corpori, quod gratia Dei neceſſaria non ſit, quod Chriſtus gratis mortuus ſit. Primaſius quoque in cap. II. ad Gal. *Si lex*, inquit, *poterat juſtificare, ſuperſlue Chriſtus mortuus eſt. Erubeſcant, qui dicunt,* QUOD LEX AD REGNUM MISERIT. Et in cap. III: *Hoc audientes conticeſcant qui delirant, quod lex quemquam per ſe ad regnum cælorum tranſmiſerit.* Imò idem eamdem blaſphemiam conſequi inde ait, quòd negent peccatum originale. Sic enim ſcribit in cap. v. ad Rom. *Vix enim pro juſto quis moritur. Hoc*, inquit, *contra Pelagium facit, qui negat originale peccatum: quod ſi hominem non obligaſſet, mors Chriſti non fuiſſet neceſſaria.* Nempe eo reſpexit Primaſius, quòd niſi per primum peccatum vires amiſiſſemus ad faciendum bonum, exactè legem præſtare poſſemus, atque ita ſine Chriſti redemtione ſalvari potuiſſemus.

Quodſi, ex Catholicorum ſententiâ, ante Chriſti adventum ſervabatur nemo obtemperando legi naturæ vel Moſaicæ: multo minùs iidem putarunt, Evangelii tempore per hanc, vel illam ſalvari quemquam. Auguſtinus lib. de Nat. & Grat. cap. II: *Sed dico*, inquit, *Nunquid non audierunt? In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed antequam hoc inciperet fieri, antequam denique uſque ad fines totius orbis terræ prædicatio ipſa perveniat, quoniam non deſunt adhuc ultimæ gentes, licet, ut perhibetur, pauciſſimæ, quibus hoc nondum fuerit prædicatum; quid faciet humana natura, vel quid fecit, quæ vel ante non audivit hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, niſi credendo in Deum, qui fecit cælum & terram, a quo & ſe factam naturaliter ſentit, & rectè vivendo ejus impleat voluntatem, nullâ fide paſſionis Chriſti & reſurrectionis imbuta? Quod ſi fieri potuit aut poteſt, hoc & ego dico, quod de lege dixit Apoſtolus, Ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit gens una Judæorum, quanto juſtius dicitur de lege naturæ, quam accepit univerſum genus humanum? Si per naturam juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi autem non gratis mortuus eſt, ergò omnis humana natura juſtificari & redimi ab ira Dei juſtiſſimâ, hoc eſt, vindictâ, nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum ſanguinis Chriſti.* Et cap. VII: *Evacuatur crux Chriſti, ſi aliquo modo præter illius ſacramentum ad juſtitiam vitamque æternam perveniri poſſe dicatur.*

Sed neque ſi ad notitiam legis naturalis vel Moſaicæ accederent ſanctorum exempla, hæc ſufficere illis credebant ad juſtificationem ſui conſequendam. Auguſt. lib. [a P. 351.] II. poſt. comm. cont. Iul. cap. CXLVI: *Antiquos ſine gratiâ ejus fuiſſe dicitis juſtos, eo quod non habuerint ejus exemplum. Quid ſi ergo & poſt incarnationem Chriſti, nondum audito Evangelio, propoſuerint ſibi aliqui homines ſuperiorum exempla juſtorum, juſteque vixerint, quid agetis? ubi vos videtis? Itane verò iſti virtutis præmia non merentur? Si ergò ex juſtorum imitatione juſtitia; Chriſtus gratis mortuus eſt, quia fuerunt juſti & ante ipſum, quos imitari poſſent, qui juſti eſſe voluiſſent.*

Nec tantùm negabant Catholici, poſſe ullum ſalvari vel per ſe obtemperando legi naturæ, vel ſanctos imitando; ſed illud etiam in Pelagianis culpabant, quòd cùm virtutes gentilium veras, operaque eorum bona eſſe contenderent; naturæ tamen & propriæ induſtriæ tribuere ea mallent, quàm ut Dei eſſe dona faterentur. Auguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III: *Quanto ſatius, ſi te impios ita laudare delectat, ut etiam virtutibus veris eos prædices abundare: quanto, inquam, ſatius hæc ipſa in eis dona Dei eſſe fateris: ſub cujus occulto judicio, nec injuſto, alii fatui, alii tardiſſimi ingenii, & ad intelligendum quodammodo plumbei, alii obliviosi, alii acuti, memoreſve naſcuntur, alii utroque munere præditi &c.* Et mox: *Quanto ergò tolerabilius illas, quas dicis in impiis eſſe virtutes, divino muneri potius quàm eorum tribueres tantummodo voluntati: licet ipſi hoc neſciant, donec, ſi ex illo ſunt prædeſtinatorum numero, accipiant ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciant, quæ à Deo donata ſunt eis.* Interea neutiquam concedebat Auguſtinus, gentilium opera bona eſſe, aut virtutes earum veras eſſe virtutes. Unde continuò ſubjicit: *Sed abſit, ut ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit juſtus: abſit autem, ut ſit juſtus verè, niſi vivat ex fide. Juſtus enim ex fide vivit. Quis porrò eorum, qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam fortè tu ſolus, juſtum dixerit infidelem, juſtum dixerit impium, juſtum dixerit diabolo mancipatum? ſit licet ille Fabricius, ſit licet Fabius, ſit licet Scipio, ſit licet Regulus; quorum me nominibus, tanquam in antiquâ Romanâ curiâ loqueremur, putaſti eſſe terrendum.* Et poſt pauca: *Dicentes, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Quomodo eſt in eis vera juſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? Quam ſi eis tribuemus, nihil erit cauſſa, cur eos non ad illud regnum pervenire dicamus, de quo ſcriptum eſt* a, *Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum.* [a Sap. 6.] Et mox: *Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad juſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quâcunque re aliâ, quâcunque ratione perveniunt. Prorſus, ſicut de lege veriſſime ait Apoſtolus, ſi per legem juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi per doctrinas hominum qualiſcunque juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt.* Cùm verò diceret Iulianus, ſe gentilium quidem opera bona dicere, ſed ſteriliter bona, quia non fierent propter æternum bonum: reſpondit Auguſtinus, hæc duo eſſe ἀσύστατα. *Tibi*, inquit b, *virtutes ſine* [b Col. 1033.] *fide ſic placent, ut eas veras prædices, eiſque bonos eſſe homines: & rurſus, quaſi te pœnituerit laudis earum, ſteriles pronuntiare non dubites.* Et aliquanto ante c: *Dici non poteſt, quantum te fallat iſta opinio, quâ* [c Col. 1032.] *dixiſti, omnes virtutes affectus eſſe, per quos aut fructuosè aut ſteriliter boni ſimus. Fieri autem non poteſt, ut ſteriliter boni ſimus: ſed boni non ſumus, quicquid ſteriliter ſumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Abſit autem ut Deus bonus, a quo ſecuris paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excindat & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines ſunt ſteriliter boni: ſed qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alii minus, alii magis mali.* Et poſt multa d: *Dicantur ſecundum te* [d Col. 1038.] *hujuſmodi voluntates arbores bonæ: ſufficit quod apud Deum ſteriles ſunt, ac per hoc non bonæ.* Ex quibus ſatis liquet, Auguſtinum omnia metiri beatitudine æternâ, nec pro bono habere, quod non eò perducit. Quod clarè ibidem e teſtatur his verbis: *Scito, nos illud bonum ho-* [e Col. 1038.] *minum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci.* Talia verò non ſunt opera gentilium, quia bona quæ faciunt non faciunt benè. Unde Auguſtinus ibidem ſcribit f: *Quæro abs te, utrùm hæc opera bo-* [f Col. 1036.] *na benè faciat, an male. Si enim quamvis bona, male tamen facit; negare non potes, eum peccare, qui malè quodlibet facit.* Et Fulgentius lib. I. de verit. prædeſt. g. *Ab* [g Col. 22.] *ipſo nobis tribuitur, ut velimus; à quo niſi voluntas hominis mutetur, ut bona ſit, aut ſemper appetit malum, aut nunquam bene appetit bonum. Ac ſic dum in rebus bonis rectum ordinem non tenet, Deo vero & bono nullatenus placet.* Sed hæc manifeſtiora fient ex tertiâ hujus libri parte, quam DE VIRTUTIBUS GENTILIUM ſcripſimus & inſcripſimus. Nunc ſynodicam autoritatem allegare erimus contenti.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ X.

Etiam Arauſicana Synodus II. neceſſitatem gratiæ agnoſcit ad quoſvis actus pietatis. Eadem ſtatuit,

anti-

antiquos, qui juſtitiâ claruerunt, antequam Chriſtus veniret in carnem, non per naturam, ſed gratiâ Chriſti eſſe ſalvatos. Etiam maximam in laudatiſſimis gentilium operibus imperfectionem agnoſcis, cùm illa ex caritate Dei, aut propter Deum fieri negat.

NEceſſitatem gratiæ ad omnes pietatis actus ſtatuit Concilium Arauſicanum II. can. IX. *Divini*, inquit, *eſt muneris, cùm rectè cogitamus, & pedes noſtros ab injuſtitiâ detinemus.* Et can. XX: *Multa bona fiunt in homine, quæ non facit homo; nulla autem bona facit homo, quæ non præſtet Deus, ut faciat homo.* Et can. XXII: *Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum.* Quid de infidelium operibus Synodus hæc decreverit, oſtendit can. XVII: *Fortitudinem gentilium, mundana cupiditas; fortitudinem Chriſtianorum, Dei caritas facit.* Et can. ult. *Nullus operari* PROPTER DEUM *quod bonum eſt poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit.* Ejuſdem Synodi judicium de fide & virtutibus juſtorum, qui ſub naturæ lege vixerunt, cognoſcimus ex his, quæ continuò ſequuntur: *Unde Abel juſto, & Noe, & Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omni antiquorum ſanctorum multitudini, illam præclaram fidem, quam in ipſorum laudem prædicat Apoſtolus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, ſed per gratiam Dei, credimus fuiſſe collatam.* Quod ipſum poſtea aſſerit de fide latronis in cruce, Zachæi publicanorum principis, & Cornelii centurionis. Minimè verò ſalvari quemquam poſſe per Legem naturæ, ſancitur ejuſdem Concilii can. XXI. quem integrum apponemus: *Sicut eis, qui volentes in Lege juſtificari, à gratiâ exciderunt, veriſſimè dicit Apoſtolus, Si in Lege juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt; ſic eis, qui gratiam, quam commendat & percipit fides Chriſti, putant eſſe naturam, veriſſimè dicitur, Si per naturam juſtitia eſt, ergò gratis Chriſtus mortuus eſt. Iam his enim erat Lex, & non juſtificabat: ideo Chriſtus non gratis mortuus eſt: ut & Lex per illum impleretur, qui dixit, Non veni ſolvere Legem, ſed implere: & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit, veniſſe ſe quærere & ſalvare, quod perierat.* In cunctis Conciliorum editionibus, etiam Caranzæ & Ioverii epitomis, deſideratur periodi prioris redditio, hoc eſt verba illa, *ſic eis, qui* &c. uſque ad *Iam his enim* &c. Quem hiatum ſic expleri debere, tum ſententia oſtendit, tum MS. codex Tilii epiſcopi, ubi ſic legi in variis lectionibus monuit Fronto Ducæus: tum Auguſtinus lib. de gratiâ & lib. arbitr. cap. XII. unde hic canon ad verbum eſt deſcriptus: tum Gennadius Maſſilienſis de Eccleſiaſt. dogma. cap. XLIV. quo in libello, ut Concilii Carthaginenſis III. ita Arauſicani II. canones propè omnes iiſdem verbis legere eſt.

THESIS XI.

Quam hactenus Pelagii fuiſſe ſententiam diximus, de neceſſitate auxilii divini, quatenus eſt ſupernaturale: eam Julianus quoque ſecutus fuit: niſi quòd ille interdum ſic loquebatur, quaſi non ſimpliciter negaret auxilii ejuſce neceſſitatem, ſed tantùm ad inchoandum opus bonum. Aiebat enim, Deum ſemper nos adjuvare in opere bono, ſed priuſquam adjuvare dignetur, exſpectare ab homine ſtudium & imperfectam boni cupiditatem; quæ ſententia, ut à Maſſilienſium opinione differat, libro proximo dicemus.

NOn Pelagius ſolùm, ſed Julianus etiam putabat, gratiam dari, non ut poſſimus, ſed ut faciliùs poſſimus. Quod inde colligit Beda, quia libro De amore docear, *Sancti Spiritus auxilio, non ita juvari animum, quomodo flamma vel fax, cùm accenditur, caliginoſam juvat domum, quam illuſtrat; ſed ita potiùs, quomodo ardentem ſive lucentem ventus juvat ignem, ut ampliùs clareſcat: qui quidem, & ſine afflatu venti, accendi atque ardere, ac magnam conſumere ſylvam poterat: ſed tamen vento impellente, magis magiſque flammeſcit.* Verba Iuliani, ex quibus hoc colligit Beda, adduximus ſupra; cùm Pelagianam, de viribus hominis ad diligendum Deum, ſententiam tractaremus. Interdum tamen ita loquebatur Iulianus, quaſi non negaret ſimpliciter neceſſitatem auxilii ſupernaturalis, ſed ejus duntaxat, per quod poſſit homo tentare atque aggredi aliquid præclari. Dicebat enim, Deum exſpectare humanas voluntates, & quoties hominem videret ſuopte ſtudio ferri ad bonum, egregio iſti conatui ſuccurrere, eumque in opere bono adjuvare: cæterùm deſides & torpeſcentes non reſpicere, quia ſtudium virtutis non immittat invito. Auguſtinus lib. II. contra Pelag. duas epiſt. cap. VIII. *Iſti* (Iulianus & aſſeclæ) *volunt in homine ab ipſo homine incipere cupiditatem boni, ut hujus cœpti meritum etiam perficiendi gratia conſequatur,* SI TAMEN *hoc ſaltem volunt. Pelagius enim* FACILIUS *dicit impleri quod bonum eſt, ſi adjuvet gratia. Quo additamento ſignificat, hoc ſe ſapere, quod, etiam ſi gratia defuerit adjutorium, poteſt, quamvis difficiliùs, impleri bonum per liberum arbitrium.* Ubi inter Pelagium & Iulianum diſcrimen videmus. Idem Auguſtinus eopſe cap. *Hoc nobis objiciendum putant, quod invito & reluctanti homini Deum dicamus inſpirare, non quanticumque boni, ſed & ipſius imperfecti cupiditatem.* FORTASSE *ergò ipſi, eo modo ſaltem ſervant donum gratiæ, ut ſine illâ putent hominem poſſe habere boni, ſed imperfecti, cupiditatem: perfecti autem* NON FACILIUS POSSE, SED NISI PER ILLAM OMNINO NON POSSE. Sed quia hiſce in locis dubitanter loqui videtur Auguſtinus, addam etiam alium Auguſtini locum è cap. V. & VI: HÆC VERBA SUNT VESTRA. *Baptiſma omnibus neceſſarium eſſe ætatibus, confitemur; gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud Deum.* Et cap. IX: DICUNT, *ſe confiteri, gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere. Hoc quippe ita dicunt, velut homo à ſe ipſe, ſine adjutorio Dei, habeat propoſitum bonum, ſtudiumque virtutis.* Item contra Iulianum, lib. quarto cap. III a: *Cum ergo divinitus adjuvatur homo, non tantùm* a Col. 1024 *ad capeſſendam perfectionem adjuvatur,* QUOD IPSE POSUISTI; *utique volens intelligi, eum per ſe incipere ſine gratiâ, quod perficit gratia: ſed potiùs, quod Apoſtolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cœpit, perficiat uſque in finem. In quo enim* VIS *hominem* (SICUT LOQUERIS) *ad aliquid laudabile, generoſi cordis ſtimulis incitari: in hoc eum vis, non in Domino, ſed in libero arbitrio gloriari: ac ſic priorem dare, ut retribuatur illi.* Etiam Auguſtinus contra duas Pelagii epiſtolas lib. I. cap. XVIII. & XIX. adducit illa Juliani verba, ex epiſt. ad Zoſimum: *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentiâ, vel in malum, vel in bonum invitum aliquem cogi, ſed propriâ voluntate, aut bonum facere, aut malum. In bono verò opere à Dei gratia ſemper adjuvari, in malum verò diaboli ſuggeſtionibus incitari.* Ubi eum cooperantis, at non prævenientis gratiæ meminiſſe, ait Auguſtinus. Sic enim ſcribit: DIXISTI, *in bono opere à Dei gratiâ ſemper adjuvari, tanquam ſuâ voluntate, nullâ Dei gratiâ, bonum opus aggreſſus, in ipſo jam opere divinitus adjuvetur; pro meritis videlicet voluntatis bonæ, ut reddatur debita gratia, non indebita, ac ſic gratia non ſit gratia.* Ex quo loco ſimul diſcimus, ut per prævenientem gratiam, merita naturæ excludantur. Nempe ſi prævenimur à Deo, non meremur gratiam conſequentem: ſin per naturæ vires meremur gratiam conſequentem, jam non prævenimur gratiâ. Quam rem paullo pòſt pleniùs explicabimus.

Antithesis XI.

Catholicorum contrà ſententia erat, Deum quidem exſpectare hominis voluntatem, ſed tunc demum, poſtquam is vocatione divinâ eſt præparatus, atque, ut Scholaſtici id exprimunt, conſtitutus in actu primo ſufficiente ad bene operandum: abſque quo auxilio negabant hominem boni quicquam aggredi poſſe: eoque non ſolum dicebant, à Deo eſſe boni operis conſummationem, quod Julianus quoque fatebatur, ſed ipſum initium, quod ille negabat.

a Col. 1339.

AUguſtinus lib. IV. contra Julianum cap. VIII. a CALUMNIARIS, *me dicere, nihil ſtudii exſpectare ab humanâ voluntate debere, contra illud Evangelicum, Petite, & accipietis, quærite, & invenietis.* Nempe, ut idem cap. VI. dixerat: *Gratia præceſſit, & cor tetigit, ut beatificum bonum peteretur à Deo, ut quæreretur Deus, ut pulſaretur ad Deum.* Ac probat hoc inde, quia non fruſtra ſcriptum, *Miſericordia ejus præveniet me.* Fatebantur quidem Catholici, hominem ſe præparare ad regenerationem: ſed præparationem eam fieri aiebant virtute Spiritus Sancti. Idem Auguſt. lib. II. contra duas Pelag. epiſt. cap. VIII: *Abſit, ut filii promiſſionis cùm audiverint Dominum dicentem, Sine me nihil poteſtis facere; quaſi convincant eum dicentes; Ecce ſine te poſſumus cor præparare: aut cum audierint à Paulo Apoſtolo; Non quia idonei ſumus cogitare aliquid quaſi ex nobis ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; tanquam & ipſum convincant dicentes: Ecce idonei ſumus ex nobiſmetipſis præparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare.* Et paullo poſt: *Ideo quippe ſcriptum eſt, Hominis eſt, præparare cor, & à Domino reſponſio linguæ; quia homo præparat cor, non tamen ſine adjutorio Dei, qui tangit cor. Homo præparat cor; in reſponſione autem linguæ, id eſt in eo quod præparato cordi lingua divina reſpondet, nihil operis habet homo, ſed totum eſt à Domino Deo. Nam ſicut dictum eſt, Hominis eſt aperire cor, & à Domino reſponſio linguæ: ita etiam dictum eſt, Aperi os, & adimplebo illud.* Auguſt. contra duas Pelag. epiſt. lib. IV. cap. VI. ſic ſententiam hanc refutat: *Quomodo eſt hominis bonum propoſitum ſine miſerante prius Domino, cum ipſa ſit bona voluntas, quæ præparatur à Deo?* Et mox: *Reluctanti primus aditus divinæ vocationis ipſâ Dei gratiâ procuratur, ac deinde in illo jam non reluctante ſpiritus virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus, quæ quiſque agit ſecundum Deum, miſericordia ejus prævenit eum.*

ἘΠΙ'ΚΡΙΣΙΣ XI.

Utrumque hoc etiam ſynodo Arauſicanâ II. eſt conſtitutum, non exſpectari à Deo voluntatem hominis, quaſi à ſe aliquid poſſit boni: nec demum adjuvari in opere bono, quaſi per ſe inchoare illud poſſit: ſed hominis voluntatem à Deo præparari, eique ut velit bonum inſpirari.

COncil. Arauſ. II. c. IV: *Si quis ut à peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum exſpectare contendit; non autem, ut etiam purgari velimus per Sancti Spiritus infuſionem & operationem, in nobis fieri confitetur: reſiſtit ipſi Spiritui Sancto per Salomonem dicenti, Præparatur voluntas à Domino; & Apoſtolo ſalubriter prædicanti, Deus eſt qui in nobis operatur & velle & perficere pro bonâ voluntate.* Et can. ult. *Hoc etiam ſalubriter profitemur, quod in omni opere bono nos non incipimus, & poſtea per Dei miſericordiam adjuvamur, ſed ipſe nobis & fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum (cum ipſius adjutorio) ea, quæ ſibi ſunt placita, implere poſſimus.*

Thesis XII.

Vidimus Pelagii & Juliani ſententiam de auxilio divino, quatenus eſt ſupernaturale. Nunc de eo agamus, quà gratuitum eſt: in quo non minùs peccatum ab iis fuit. Aliquid quidem in eo diſcriminis fuiſſe videtur, quod Pelagius putaret, auxilium divinum præſtare, ut homo facilius poſſit; Julianus verò aliquam agnoſceret gratiam eſſe neceſſariam: attamen in hoc uterque convênit, quod naturæ opera ſint priora gratiâ, perque illa hanc promereamur. Catholicis vero anathema dicentibus ſententiæ illi, quâ gratia ſecundum merita hominis dicitur conferri, etiam Pelagius hoc damnavit: ſed per gratiam intelligebat partim gratiam naturalem, quæ omne meritum antecedit; partim remiſſionem peccatorum, quam gratuitam eſſe fatebatur, quia peccatorum quidem ſunt merita, ſed mala. At ſpiritualem gratiam, quâ adjuvamur in operibus bonis, promereri nos dicebat per opera ſolius naturæ viribus præſtita, ſaltem per deſiderium & imperfectam cupiditatem boni. Quæ & Cæleſtii, atque adeo Juliani etiam ſententia fuit.

VErba ſunt Juliani libro de Amore a: *Cùm igitur ſapientis animus, qui voluptatem ſubjicit dignitati amoris, & incitat & ordinat appetitum, nunquam fines tranſit officii, ſed ad eam magnitudinem atque pulchritudinem ſtudiis procedit ac* MERITIS, *ut generoſum ejus ignem gratiâ ſancti Spiritus incipiat ventilare: tunc fit illa caritas, quæ non propinquos ſolum aut cives, ſed ipſum genus humanum gremio ſuo conatur amplecti.* Quæ verba cùm citâſſet Beda præfat. in Cantica, hæc deinde ſubjungit. *In quâ unâ ſententiâ, quot & quantæ ſint blaſphemiæ, facilè Catholicus lector animadvertet. Patet enim, quid humanæ arbitrio libertatis, quid* b *tribuat gratiæ ſpirituali: quia animum hominis per ſe ſapientem fieri, per ſe dignitatem ſancti & generoſi amoris habere, per ſe huic amori voluptatem ſubjicere carnis, per ſeſe & incitare ad virtutes, & ordinare appetitum poſſe teſtatur: in tantum, ut nunquam fines tranſeat officii illius, quo idem amor excolentibus* c *eſt. Qui ipſum animum ſuis ſtudiis ac meritis, ad eam magnitudinem & pulchritudinem procedere dicit, ut ſancti Spiritus ſit dignus auxilio; cujus videlicet Spiritus adventu non ita ait juvari animum, quomodo flamma vel fax, cùm accenditur, caliginoſam juvat domum, quam illuſtrat: ſed ita potius quomodo ardentem, ſive lucentem ventus juvat ignem, ut amplius clareſcat: qui quidem & ſine afflatu venti accendi atque ardere, ac magnam conſumere ſylvam poterat: ſed tamen vento impellente magis magiſque flammeſcit. Hoc enim ſignificat dicendo, ut generoſum ejus ignem gratia ſancti Spiritus incipiat ventilare. Tanta animi bona præmiſerat, & poſt omnia hæc incipere in ea gratiam ſancti Spiritus dicit, quaſi ſupervenientem auxiliatricem, & non prævenientem inſpiratricem atque autorem in nobis ſtudiorum meritorumque bonorum.* Significat Beda, Julianum quidem agnoviſſe utilitatem gratiæ ſubſequentis, at non neceſſitatem ejus, prævenientem verò ſimpliciter negaſſe. Omnino enim credidiſſe, hominem per generoſum virtutis amorem dignum reddi gratiâ Dei, perque eum Spiritus ſancti auxilium promereri. Quod de eo etiam teſtatur Auguſtinus lib. IV. contra Jul. cap. III. *Studium ſanctitatis ſine adjutorio Dei vultis in hominis voluntate præcedere: quod merito debeat Deus adjuvare, non gratis.* Idem Auguſtinus ibidem lib. IV. cap. VIII. *Ibi enim vos, ut video, ponere* JAM COEPISTIS *merita, gratiam præcedentia; quod eſt petere, quærere, pulſare: ut iis meritis debita illa reddatur, ac ſic gratia inaniter nuncupetur, tamquam gratia nulla præceſſerit.* Ad Julianum ſcribit, atque ait, JAM COEPISSE eum ſic loqui: quod argumento eſt, longiùs antea Pelagianos à Catholicis abfuiſſe.

a Apud Bedam præfat. in Cantica.

b Sic leg. nunquam.

c Leg. excolentibus.

Digitized by Google

a Col. 1041. fuiſſe. Hypognoſticôn ſcriptor lib. III. *a Dicere conſueviſtis*, QUIA PRIOR *volui*, *Deus voluit.* Tangit etiam hanc controverſiam Auguſtinus epiſt. CVII. ad Vitalem: *Recognoſcis, me, ut puto, in iis, quæ nos ſcire dixi, non omnia, quæ ad fidem Catholicam pertinent, commemorare voluiſſe, ſed ea tantum, quæ ad iſtam, quæ inter nos agitur de Dei gratiâ quæſtionem, utrùm præcedat hæc gratia, an ſubſequatur hominis voluntatem: hoc eſt, ut planius id eloquar, utrùm* IDEO *nobis detur*, QUIA VOLUI: *an per ipſam Deus etiam hoc efficiat, ut velim.* Imò nec à merendi verbo abhorrebat Pelagius. Nam libro pro libero arbitrio ait: *Qui bene utitur arbitrii libertate, ita ſe totum tradit Deo, omnemque ſuam mortificat voluntatem, ut cum Apoſtolo poſſit dicere, Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Chriſtus: ponitque cor ſuum in manu Dei, ut illuc quo voluerit Deus, ipſe declinet. Hoc autem tam magnum adjutorium tunc meremur, cùm ſine ullo adjutorio, non niſi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, voluntatemque noſtram ex ejus voluntate ſuſpendimus, eique adhærendo jugiter unus cum illo efficimur ſpiritus.* Mereri verò non ſimpliciter pro conſequi: ſed propriè accipitur, quia Pelagio mereri illud dicitur, cujus intuitu aliquid à Deo confertur. Dicebat enim, QUIA NOS volumus, ideo Deum velle. Clarum etiam ſimiliter, hoc verbum uſurpare Cœleſtium: cùm cap. XIII. Definit. ait: *Quoniam pœnitentibus venia non datur, ſecundum gratiam & miſericordiam Dei: ſed ſecundum merita, & laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerint miſericordia.* Citat Auguſtinus epiſt. CVI. ad Paullinum, & cap. XVIII. libri De geſtis Palæſtinis. Nec ſolùm de remiſſione peccatorum ſic ſenſit: ſed univerſè de omni gratiâ. Nam cap. III. ait: *Dei gratiam ſecundùm merita noſtra dari, quaſi* (l. quia) *ſi peccatoribus illam det, videatur iniquus.* Unde mox infert: *Propterea & ipſa gratia in meâ voluntate poſita eſt, ſive dignus fierem, ſive indignus.* Quæ verba habes eo ipſe Auguſtini libro cap. XIV. Ibidem legere eſt, ut hoc dogma Pelagius ipſe, in Synodo Palæſtinâ, damnarit. Nempe damnavit, non quia damnandum putavit, ſed quò impunitus exiret: ut ait Auguſtinus epiſt. ad Sixtum, atque alibi paſſim. Hoc inde etiam paret, quia cùm Pelagio objiceretur, quòd Cœleſtius Definit. cap. V. ſcripſiſſet: *Unumquemque hominem omnes virtutes poſſe habere & gratias*, reſpondit in hunc modum: *Dictum eſt à nobis; ſed malignè & imperitè reprehenderunt. Non enim auferimus gratiarum diverſitatem, ſed dicimus, donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere omnes gratias, ſicut Paulo Apoſtolo donavit.* Quod Synodus Palæſtina approbavit. Verùm Auguſtinus, non tam Pelagio de Paulo, quàm Paulo de ſe credere volens (Apoſtolatu enim ſe indignum ait: quia Eccleſiam Dei ſit perſecutus) verba iſtæc improbavit. Audiamus ipſum cap. XIV. De geſtis Palæſtinis: *Quid eſt ergò, unde me de hoc capitulo ſollicitum factum eſſe prædixi? Hoc videlicet, quod ait Pelagius, donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere omnes gratias, ſicut Apoſtolo Paulo donavit.* Et cap. XVII. *Objectum eſt* (Pelagio) *dixiſſe Cœleſtium, Dei gratiam ſecundùm merita noſtra dari. Si ergò veraciter hoc Pelagius anathematizavit, quid eſt quod dicit, gratias omnes Apoſtolo ſecundùm meritum datas? an aliud eſt, dignum eſſe accipere, aliud, ſecundùm meritum accipere? & poteſt aliquâ ſubtilitate diſputationis oſtendere, dignum eſſe aliquem, ſed non mereri?* Poſtea ſubjicit Auguſtinus, rectam fore ſententiam, ſi pro DIGNUS ſubjiciatur PRÆDESTINATUS, vel aliquid hujuſmodi. Propter hæc, aliaque iſtiuſmodi, Auguſtinus hæreſi LXXXVIII. Pelagianorum ſeptimum & ultimum errorem eſſe dicit, quòd *gratiam Dei, quâ liberamur ab impietate, dicunt ſecundùm merita noſtra dari.* Et idem lib. De gratiâ Chriſti cap. XXVII. *Quamlibet ſentiat gratiam, ipſis Chriſtianis ſecundùm merita dari dicit.* Et inferiùs: *Manifeſtum eſt, eum dicere, gratiam ſecundùm merita dari, quamlibet eam, vel qualemlibet ſignificet, quam tamen apertè non exprimit.* Item lib. De gratiâ & lib. arbitr. cap. XIV. *Dicunt, etſi gratia non datur ſecundum merita bonorum, quia per ipſam benè operamur, tamen ſecundum merita bonæ voluntatis datur. quia* BONA VOLUNTAS, *inquiunt*, PRÆCEDIT ORANTIS, *quam præceſſit voluntas credentis: ut ſecundùm hæc merita, gratia ſequatur exaudientis Dei.* Proſper in Chron. ad annum CCCCXIV: *Hac tempeſtate Pelagius Brito dogma nominis ſui, contra gratiam Chriſti, exſerit, prædicans, unumquemque ad juſtitiam voluntate propriâ regi, tantumque accipere gratiæ, quantum meruerit.* Idem initio epiſt. ad Rufinum: *Ex Pelagianæ hæreſis venenis una eſt blaſphemia, nequiſſimum & ſubtiliſſimum germen aliarum, quâ dicunt, Gratiam Dei ſecundùm merita hominum dari.* Et Carm. de Ingratis cap. I. ubi commemorat:

Dogma quod antiqui ſatiatum felle draconis
Peſtifero vomuit coluber ſermone Britannus:

inter alia ſenſiſſe ait:

—— quemque mereri
Libertate ſuâ, ut capiat promiſſa vocantis,
Quæ ſint averſis indebita, debita rectis.

Et cap. IX:

—— ipſum dixiſſe magiſtrum,
Quòd meritis hominum tribuatur gratia Chriſti,
Quantum quiſque Dei donis ſe fecerit aptum.

Idem aſſerit Cyrillus Alexandrinus in actis Synodi Epheſinæ, & ex his Photius, bibliothecæ ſuæ cap. LIV: Οἱ Κελεστιανοὶ ἀποφθέγγονται, ὅπερ οὐχ ὁ Θεὸς, τουτέστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τήν τε πίστιν αὐτοῖς, καὶ πάντα τὰ πρὸς ζωὴν, καὶ εὐσέβειαν, καὶ σωτηρίαν διαιρεῖ ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· ἀλλ' ὅπερ ἡ καταπεπτωκυῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσις, ἡ διὰ τῆς παραβάσεως, καὶ τὴν ἁμαρτίαν τῆς μὲν μακαριότητος ἐκπεσοῦσα, καὶ τοῦ Θεοῦ χωρισθεῖσα, τῷ δὲ θανάτῳ παραδοθεῖσα, αὕτη κατὰ τὴν τῆς προαιρέσεως ἀξίαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ προσκαλεῖται καὶ ἀπωθεῖται. *Cœleſtiani petulanter iſta jactant, Non Deum ipſum, id eſt, Spiritum ſanctum fidem ipſis omniaque ad vitam, pietatem & ſalutem neceſſaria, privatim dividere unicuique prout vult, ſed conſtitutam hominis naturam (quæ per tranſgreſſionem & peccatum beatitudine excidit, atque à Deo ſeparata morti tradita eſt) pro merito voluntatis, uniuſcujuſque Spiritum ſanctum & advocare & repellere.* Ac continuò Cyrillus, & ex eo Photius ſubjungunt, Neſtorianos hac parte Pelagianorum ſententiam ſequi, quòd dicant, οἰκείᾳ προαιρέσει ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ πταῖσμα ἐπανορθοῦσθαι, καὶ ἄξιον ἑαυτὸν αὐτῷ ποιεῖν. *unumquemque per arbitrii ſui libertatem, proprium peccatum corrigere, & Deo dignum ſe facere.* Idem de iis refert Leo Magnus epiſt. LXXXVI. *a* quæ ad a Al. 84. Nicetam Aquileienſem. & Gelaſius epiſt. VII. quæ miſſa ad omnes Piceni epiſcopos. Omnium verò apertiſſimè hoc explicat Thomas Bravardinus lib. 2. de cauſâ Dei, cap. XLIII. *Quidam Pelagianorum affirmant, gratiam præcedere naturaliter juſtificationem: quidam verò contrà. Primi ponunt peccatorem primò naturaliter pœnitere: ſecundò per hoc recipere gratiam: & tertiò per hanc juſtificari. Alii autem è contra dicunt, peccatorem primò naturaliter pœnitere, ſecundò per hoc juſtificari, & ſic tertiò recipere gratiam. Et iſti adhuc ulterius bifariè dividuntur. Aliqui namque putant, quòd ſolus peccator per contritionem peccatum ſuum expurget, & ſic juſtificet ſemetipſum. Alii verò exiſtimant, quòd Deus hoc facit, propter meritum tamen contritionis temporaliter & naturaliter antecedens. Eſt ergò opinio Pelagianorum generaliter tantum una: ſpecialiter autem trina.*

Cæterùm cùm Patres urgerent gratiam, quæ gratis daretur, eoque merita omnia præveniret: hanc quoque confiteri viſi ſunt: ſed intellexere per eam, gratiam naturalem. Unde Auguſtinus epiſt. CV: *Gratiam illam, quam volebat* (Pelagius) *ſine ullis præcedentibus meritis dari, eſſe humanam naturam, in quâ conditi ſumus: neque enim antequam eſſemus, mereri aliquid poteramus, ut eſſemus.* Nec gratiam aliam intellexit, cùm in Synodo Palæſtinâ

ſub-

ſubdolè eos damnaret, qui dicerent, gratiam ſecundùm merita conferri. Quâ de re mox pluribus dicemus. Alia etiam, ut ingenioſa erat hæc hæreſis ad ulcus dogmatis ſui ἀδιαφόρῳ velandum, κενοφωνίας duo repererunt. Nam quamquam Cœleſtius ſcripſiſſet *a*, *pœnitentibus veniam non dari, ſecundum gratiam & miſericordiam Dei, ſed ſecundum merita & laborem eorum, qui per pœnitudinem digni fuerunt miſericordiâ*: poſtea tamen agnovere Pelagiani, gratiam gratis conferri, ſed illam intellexerunt, quâ remittuntur peccata; non eam, quæ facit ne peccemus. Auguſtinus lib. De gratiâ & lib. arbitr. cap. VI. *Dicunt Pelagiani, hanc eſſe* SOLAM, *non ſecundum merita noſtra gratiam, quâ homini peccata dimittuntur: illam vero, quæ datur in finem, id eſt, æternam vitam, meritis noſtris præcedentibus reddi.* Tandem eò uſque deventum, ut etiam faterentur, gratiam, quæ efficit ne peccemus, conferri nobis abſque merito bonorum operum: ſed hìc quoque in herbâ anguis latebat, quia cùm diſertim opera nominarent, ſignificabant, ſe excludere nolle meritum fidei, & bonæ voluntatis. Auguſtinus ejuſdem libri cap. XIV: *Cum fuerint convicti, quia neque ſcientia divinæ Legis, neque natura, neque ſola remiſſio peccatorum eſt illa gratia, quæ per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum datur: ſed ipſa facit, ut Lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur: cum ergò in his fuerint convicti, ad hoc ſe convertunt, ut quocunque modo conentur oſtendere, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Dicunt enim, etſi non datur ſecundum merita bonorum operum, quia per ipſam bene operamur, tamen ſecundum merita bonæ voluntatis datur, quia bona voluntas præcedit orantis, quam præceſſit voluntas credentis, ut ſecundum hæc merita ſequatur gratia exaudientis Dei.* Atque hic etiam Julianus ſtitit, nec ad Catholicos unquam propiùs acceſſit.

a Apud Auguſtinum epiſt. 106. ad Paulinum, & lib. de geſtis Palæſt. cap. 18.

ANTITHESIS XII.

Sinceri verò & integri gratiæ patroni contendebant, non eò gratiam conferri, quia bene quis voluerit, ſed eò voluiſſe bene, quia Deus gratiâ ſuâ eum prævenerit, inque eo excitarit cupiditatem boni: alioquin enim priores fore partes liberi arbitrii, poſteriores Dei: nec gratiam ſic fore gratiam, quia non dabitur gratis, ſed propter meritum hominis: quæ doctrina adeò eſt damnabilis, ut in ſynodo Palæſtinâ eam ſe damnare Pelagius ſimulârit, ne ipſe damnaretur.

HYpognoſticôn ſcriptor lib. III. *Quodſi dicas*, UT DICERE CONSUEVISTIS, QUIA *prior volui, Deus voluit: jam meritum facis, ut gratia ex operibus jam non ſit gratia, ſed merces.* Similiter ante eum argumentatus Auguſtinus lib. I. contra duas Pelag. epiſt. cap. II. *Hæc eſt intentio, quâ* GRATIAM DESTRUERE MOLIUNTUR, *ut eam dari ſecundum merita noſtra contendant.* Et cap. ult. ejuſce libri: *Pelagianis non immerito anathema dicimus, qui tam ſunt inimici gratiæ, quæ venit per Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum, ut eam dicant non gratis, ſed ſecundum merita noſtra dari, ac ſic non ſit gratia: tantumque conſtituunt in libero arbitrio, quo in profundum demerſus eſt homo, ut eo bene utendo dicant hominem mereri gratiam, cùm bene illo uti non poſſit, niſi per gratiam, quæ non ſecundum debitum redditur, ſed Deo gratis miſerante donatur.* Similiter idem lib. IV. contra duas Pelag. epiſt. cap. VI. *Quid eis* (Pelagianis) *prodeſt, quod in laude ipſius liberi arbitrii gratiam dicunt adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum? Hoc ſine ſcrupulo acciperetur catholice dictum, ſi non in bono propoſito meritum ponerent, cui merito jam merces ſecundum debitum, non ſecundum gratiam redderetur: ſed intelligerent & confiterentur, etiam ipſum bonum propoſitum, quod conſequens adjuvat gratia, non eſſe potuiſſe in homine, ſi non præcederet gratia.* Et de geſtis Palæſtinis cap. XIV. *Ipſum gratiæ nomen, & ejus nominis intellectus aufertur, ſi non gratis datur, ſed eam qui dignus eſt accipit.* Et paullò pòſt: *Quiſquis ergo dignus eſt, debitum eſt ei: ſi autem debitum eſt, gratia non eſt: gratia quippe donatur, debitum redditur. Gratia ergo donatur indignis, ut reddatur debitum dignis.* Idem T. X. de verbis Domini ſerm. LXI. *Ideo gratia, quia gratis datur: ideo gratis datur, quia non quaſi merces redditur poſt diſcuſſionem meritorum, ſed donum datur poſt delictorum veniam.* Cujuſmodi teſtimoniis ſimul comprobatur, mereri nihil aliud eſſe antiquis, quàm mercedis loco conſequi à Deo, eoque cùm merita naturæ damnant Patres, ἁπλῶς eo nomine intelligi, quicquid iſtiuſmodi eſt, ut ejus intuitu donetur. Quamquam igitur per fidem & invocationem Dei adipiſcamur chariſmata ſpiritualia, non tamen natura hic quod ſe jactet habet, quoniam cùm utraque ex gratiæ viribus emânet, nulla naturæ merita veniunt in cenſum. Unde Pater ille toties nobis ad partes advocatus, & advocandus porrò, epiſt. CV. ad Sixtum: *Ne ſe vel ipſius orationis meritum extollat, etiam ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum, Domini adjutorium datur oranti. Fides erat, quæ data eſt non oranti: quæ utique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent, quem non audierunt? quomodo audient ſine prædicante?* Idem lib. de geſtis Palæſt. cap. XIV: *Quamvis bene operandi gratiam fides impetret, ipſam certe fidem ut haberemus, nullâ fide meruimus: ſed in eâ nobis dandâ, in quâ Dominum ſequeremur, miſericordia ejus prævenit nos.* Scriptor Hypognoſticôn lib. III. idem adſtruit: inter alia inquit, *Audi & crede, Pelagiane, ſecundum donum gratiæ unumquemque fidelem eſſe, & non ſecundum meritum propriæ voluntatis.* Idem lib. IV. contra duas Pelag. epiſt. cap. V: *Non auditis, Faciam ut ambuletis, faciam ut obſervetis, poſtremò faciam ut faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum eſt; nos obſervamus, nos facimus; ſed ille facit, ut ambulemus, ut obſervemus, ut faciamus. Hæc eſt gratia Dei bonos faciens nos, hæc miſericordia ejus præveniens nos. Quid merentur deſerta & exterminata, quæ tamen ædificabuntur & operabuntur & munientur? Nunquid hæc pro meritis deſertionis, exterminationis, effuſionis ſuæ? Abſit. Iſta enim merita mala ſunt, hæc munera bona.*

Nec adverſus iſta obduci Patres æquum eſt, qui opera ex caritate profecta meritorum nomine ſubinde appellant. Nam laxè ea ſic vocant, quia promiſſionem habeant vitæ æternæ, quam opera ex naturæ bono orta non habent; quemadmodum nec habent ipſius promiſſionem gratiæ: quam cùm *dari ſecundum merita* negant, illud negant, *dari intuitu alicujus naturalis virtutis*: ut rectè etiam fatetur Bellarminus lib. VI. de gratia & lib. arbitr. cap. V. Huic Auguſt. epiſt. CV. ad Sixtum: *Quod eſt ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam? Cum omne bonum meritum noſtrum non in nobis faciat, niſi gratia: & cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm merita ſua.* Et Serm. XV. de Verb. Apoſt. *Non putes, te promerendo accepiſſe, qui non promereres niſi accepiſſes. Gratia præceſſit meritum tuum. Non gratia ex merito, ſed meritum ex gratiâ. Nam ſi gratia ex merito; emiſti, non accepiſti.* Et lib. de patientia c. XX. *Si ut vera ſit gratia, id eſt gratuita, nihil inveniat in homine, cui merito debeatur: (quod bene intelligitur & in eo quod dictum eſt, Pro nihilo ſalvos facies eos) profectò ipſa dat merita, non meritis datur.* Similia habet lib. de gratiâ & lib. arb. c. VI. VIII. IX. XIII. Etiam ſcriptor lib. I. de vocatione gentium cap. I. ut oſtendat, nec arbitrii libertatem, nec gratiam Dei negari debere, hujuſmodi vibrat argumentum: *Si tollitur voluntas, ubi ipſa eſt verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, ubi ipſa eſt bonorum cauſa meritorum?* Imò Cœleſtinus quoque epiſt. ad epiſc. Gall. c. XII. *Tanta eſt erga nos benignitas Dei, ut noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona.* Quæ etiam verba hinc homiliæ ſcriptor excerpſit, quæ eſt

de

de Adam & Eva, ac Chryſoſtomi creditur, cùm Latini ſit ſcriptoris, vel potius exſcriptoris, qui non amplius quàm Lucillianum illud elogium mereatur, *Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optime.*

’ΕΠΙ΄ΚΡΙΣΙΣ XII.

Gratiam non dari ſecundum merita, etiam Synodo Palæſtinâ & Arauſicanâ II. *eſt conſtitutum.*

COncilium Palæſtinum definivit, *non ſecundum merita noſtra gratiam dari, ſed ab illâ potiùs originem ducere merita noſtra*: ut docet Auguſtinus epiſt. CVI. ad Sixtum, item lib. I. contra duas Pelag. epiſtolas cap. XIX. & lib. II. cap. V. & De geſtis Palæſtinis cap. XIV. & lib. II.
a P. 376. contra poſter. Iul. reſp. cap. CLXV *a*. Quibus etiam locis narratur, Pelagium ipſum, ne damnaretur, hanc damnaſſe ſententiam. Idem Proſper teſtatur his verbis adverſus Collat. cap. X: *In Orientalium epiſcoporum judicio, Pelagius eos qui dicunt, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, ut Catholicus poſſet videri, anathematizare compulſus eſt.* Vide eundem carm. De ingratis cap. IX. Damnat hoc Pelagii dogma etiam Synodus Arauſicana II. cap. XII: *Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono, non quales ſumus noſtro merito.* Nam ſententia eſt, non amari nos à Deo, propter virtutes vel opera naturæ viribus facta, ſed propter ea, quæ ipſe in nobis efficaciâ Spiritus ſui gratis operatur. Item can. XVII: *Spiritus Sanctus datus eſt nobis, nullis meritis gratiam prævenientibus.* Et can. XVIII: *Debetur merces operibus, ſi fiant; & gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Et can. XXV. negatur hominem *operari propter Deum, quod bonum eſt, poſſe, niſi gratia eum & miſericordia prævenerit.* Et poſt aliqua: *Ipſe nobis,* NULLIS *præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem ſui* PRIUS *inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus.* Epiſcopi Afri in Sardinia exules, in
b Edit. Pariſ. 1612. epiſtola Synodicâ *b*: *In eo quippe gratuitum in Iacob Dominus oſtendit beneficium miſericordiæ ſuæ, in quo eum, non pro meritis futura cujuſquam bona operationis elegit, cui ſe ipſum, & fidem & bona opera donaturum eſſe præſcivit. Inde eſt, quòd ſemini Abrahæ, cujus in Iacob figura præceſſit, beatus Apoſtolus dicit, Gratia ſalvi facti eſtis per fidem. Ut oſtenderet, fidem non aliquibus bonis meritis dari; ſed ipſius fidei dono, omne bonum meritum inchoari, ipſamque donum Dei eſſe; ſecutus adjunxit, Et non ex vobis, ſed donum Dei eſt. Ac ne quiſquam ſibi quorumlibet bonorum operum audeat meritum vendicare, & pro quibuſcunque operibus fidem ſe æſtimet accepiſſe, ſubjecit, Non ex operibus, neques glorietur. Ut autem oſtenderet, non ſolum fidem, ſed etiam bona opera divinitus tribui, continuo ſubdidit, Ipſius enim factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis. Quæ non ſolum à Deo donata, ſed ab ipſo præparata teſtatur, dicens, Quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Gratiâ itaque Iacob ſalvus factus eſt per fidem; gratiâ conſecutus eſt bonorum operum facultatem.* Leo Magnus epiſt. LXXXIV *c*. ad Nice-
c In edit. antiquis. ſed epiſt. 86 in ed. Concil. an. 1605. tam Aquileienſem: *Cùm omnes definitiones ſuas ad ſubrependi facultatem improbare ſe ſimulent atque deponere, hæc ſibi tota arte fallendi, niſi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei ſecundum merita dari accipientium ſentiatur. Quæ utique niſi gratis detur, non eſt gratia, ſed merces retributioque meritorum, dicente B. Apoſtolo, Gratiâ ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Omnis itaque bonorum operum donatio divina, præparatio eſt: nec propriâ quiſquam juſtificatur virtute, quoniam gratia unicuique principium juſtitiæ & bonorum fons, atque origo meritorum eſt. Sed ab iſtis ideo per naturalem induſtriam dicitur præveniri, ut quæ ante gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo videatur peccati originalis vulnere ſauciata.*
Sic habent editiones veteres *a*: ſed ad oram in iis annota- a Colon. Quentelii a. 1538. & an. 1551. & Birckmanni a. 1561. item Pariſina Clementis & Pontif. pr. epiſt. edit. a. 1568.
tur hæc lectio: *Omnis itaque bonorum donatio divina operatio eſt, quia non priùs juſtificatur quiſquam virtute, quam gratiâ.* Eam lectionem cur in contextum receperit Severinus Binius *b*, alterâ illâ nec ad oram adnotatâ, odorantur omnes, quibus pituita non eſt moleſta. Sed quanquam vetus lectio magis placet, tamen nec genuinam arbitror. Fuit cùm emendarem: *Omnis itaque bonorum operatio, divina præparatio eſt.* Nam ex eo, quod dixerat Apoſtolus, Deum præparaſſe opera, in quibus ambulemus: colligit Leo, bona, quæ operamur, eſſe à Deo, qui ea præparavit. Sed potiùs reſcribendum, *Omnis itaque bonorum operum devotio, divina præparatio eſt: nec propriâ quiſquam juſtificatur virtute.* Quod poſtea reperi in Iſidorianâ Conciliorum farragine, Pariſiis editâ anno CIↃ IↃ XXIV, & ad oram editionis ab Ulimmerio ex MSS. codd. correcta anno CIↃ IↃ LXXV; quam etiam lectionem Pariſina nupera *c* ad marginem libri ſimiliter annotavit. Sanè ſententia longè ut optima, ita apertiſſima eſt; nec in ullo ab aliis editionibus antiquis recedit, niſi quòd in his pro *devotio*, legitur *donatio*, proclivi ſanè errore. Et hoc obiter. Priorum præſulum judicium ſequitur etiam Gelaſius epiſt. VII, quæ eſt ad omnes Piceni epiſcopos: *Illud autem Pelagianorum peculiare virus eſt, olimque detritum, quo putant, gratiam ſecundum merita hominum poſſe conferri; quod abſit à mentibus Chriſtianis, cùm teſtetur Apoſtolus, gratiam eſſe quæ gratis datur: alioqui ſi ex operibus gratia, jam non eſt gratia: quia merces redditur; non gratis, unde gratiæ nomen accepit, impenditur.* Ita enim locus is legi debet. Fuſiùs ibidem adverſus hoc Pelagii dogma diſſerit Gelaſius. Sed quid aliud quàm ſervum arbitrium ſtatuit, qui illud jumento comparat; ut facit ſcriptor Hypognoſticôn lib. III. ultra medium: *Rectè arbitror liberum arbitrium comparari jumento; unde & dictum eſt, Velut jumentum factus ſum apud te: gratiam verò ſeſſori, quia ſicut jumentum, animal vivaciſſimum, ut dometur ad opus homini neceſſarium, de armento vagum apprehenditur, & incipit per curam domantis ſe ad ejus proficere voluntatem: ita & liberum arbitrium, quod vulneratum vivit in homine, gratiâ Dei apprehenditur de armento luxuriæ, in quo ſub poteſtate luxuriæ vagabatur per incongruas voluptates. Poſtea pluribus hanc ſimilitudinem* perſequitur. Verba ſolùm extrema apponemus: *Homo ſedens in jumento, quum peregerit iter quod inceſſit, dicit, Feci hodie ut puto triginta milliaria; quum, illo ſedente, jumentum cucurrit triginta milliaria: ſed non ea cucurriſſet, niſi à ſeſſore tam directum in viâ quam gubernatum fuiſſet. Rectè ergo ſeſſor, quam gratia figurat, dicit, Feci triginta milliaria. Ipſe enim fecit, qui jumentum facere fecit: & tamen utriſque labor itineris imputatur. Ita & gratia & liberum arbitrium peragit ſine dubio iter fidei liberum &c.*

b In edit. Concil. a. 1606.

c A. 1614.

LIBRI TERTII
PARS TERTIA;
Quæ eſt de Virtutibus Gentilium.

Adverſus ea, quæ de gratiæ ad actus bonos neceſſitate diximus, objici à Pelagianis ſolent virtutes, & præclarè facta nationum. Ne igitur in ferendâ de his ſententiâ, vel roſam cum anemone conferamus, vel ex cloacâ faciamus arcem, quorum utrumque vetamur proverbio: ſedulò conſiderare oportet, quæ ſint boni operis conditiones; & an hæ conveniant illis, propter quæ homines à Chriſto alieni, monumentis virorum præſtantium, perennitatem honeſti nominis ſunt conſecuti.

THESIS I.

Prima boni ſeu ſalutaris operis conditio eſt, ut fiat ſecundùm Legem Dei. Nam Dei mandatum eſt Ezech. cap. XX. 19. In præceptis MEIS ambulatote. *Bonum igitur eſſe negamus, non tantùm, quòd disertim prohibetur Lege divinâ: ut furtum, adulterium, aliaque id genus: ſed verò etiam cultum divinum, arbitratu humano inſtitutum: quem* ἐθελοθρησκείαν *Apoſtolus vocat Coloſſ.* II. 23. *Nam damnat illum Chriſtus Matth.* XV. 9. Fruſtra me colunt docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominum. *Vide & Jeſ.* XXIX. 13. *&* LXVI. 3. 4.

CUm in actu quocunque duo ſpectentur, quid fiat, & quomodo fiat; utrumque etiam in operibus pietatis conſiderari debet. Primùm igitur requiritur, ut in ſe bonum ſit opus. Eoque neceſſe eſt, ut conveniat Legi divinæ. Solus enim Deus, utpote ſapientiſſimus & potentiſſimus, & cui hoc ipſum debeamus, quod ſumus, jus habet præſcribendi normam cultus ſui. A qua quod aberrat, peccatum eſt, teſte Johanne 1 epiſt. III. 4. Deinde opus eſt, ut, quod eſt in ſe bonum, fiat SICUT OPORTET: quomodo loquitur Concilium Arauſicanum II. can. VI. & XXV. De priori conditione, cùm res plana ſit, non eſt quod plura dicamus. Videamus igitur quæ præſtent, ut bonum benè fiat.

THESIS II.

Altera boni operis conditio eſt, ut fiat ad gloriam Dei; juxta illud Apoſtoli 1 *Cor.* X. 31. Omnia ad gloriam Dei facite. *Adi etiam Matth.* V. 16. *Philip* I. 11. *&* 1 *Petr.* IV. 11.

COnditio hæc petitur à fine. De quo ſic Auguſtinus lib. IV. contra Julianum cap. IV: *Quicquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera Sapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.* Et aliquanto antè: *Cum non ad ſuum referuntur auctorem* (virtutes, quæ ſunt) *dona Dei, hoc ipſo male his utentes efficiuntur injuſti.* Duobus verò modis referri aliquid ad Dei gloriam dicitur. Primùm, formaliter & explicitè, quando aliquis cogitat cum animo ſuo, eò hoc ſibi agendum eſſe, quia nomini divino ſit glorioſum. Deinde virtualiter & implicitè, cùm quis divinæ ſtudens gloriæ, eoque nihil facere decernens, niſi quod Legi congruat; & ad hoc gratiam Dei quotidie expoſcens, boni quippiam facit; de univerſali fine actu non cogitans; ſed ſolùm particularis finis bonum intendens. Nam talis quoque actio ad gloriam Dei fieri cenſetur, quia quod honeſtè agit, hoc provenit ex propoſito nihil agendi, niſi quod conſcientia voluntati divinæ congruere dictârit. Hujuſmodi autem propoſitum oritur ex voluntate omnem vitam ſuam ad Dei gloriam componendi. At qui tale propoſitum planè non habet, is etiam cùm particulare bonum intendit, tamen ad Dei gloriam nec formaliter nec virtualiter agere cenſetur.

THESIS III.

Quia verò opus bonum ad Dei gloriam fieri debet, eò requiritur, ut caritate illius fiat, qui præcipit, ut fiat. Quæ iccirco tertia boni operis conditio eſt. Hinc B. Paulus ad Rom. XIII. 10. Plenitudo Legis eſt dilectio.

APoſtolicum hoc elogium trifariam convenit dilectioni divinæ. Primùm REDUCTIVE, quia caritatis mandato omnia Legis & Prophetarum præcepta comprehenduntur; teſte Chriſto apud Matthæum XXII. 37. & ſeqq. Deinde EFFECTIVE, quia qui Deum amat, ita comparatus eſt, ut obedire ei velit. Unde caritas rectè Auguſtino *a* dicitur radix, ex quâ omnes pullulant virtutes. *a Auguſt. lib. de grat. Chriſti cap. 18. & 20.*
Quod de pleriſque oſtendit Apoſtolus 1 Cor. XIII. & ex eo Gregorius lib. X. Moral. cap. VI. VII. & VIII. Denique FORMALITER, quia cùm in moralibus finis habeat rationem formæ, ne quidem actiones per ſe honeſtæ, veræ erunt virtutis opus, niſi referantur ad Dei gloriam: quod diſertim exigit Apoſtolus, ut antea vidimus. Hinc Anſelmus lib. II. Cur Deus homo, cap. I. AD HOC *factam eſſe rationalem creaturam certum eſt, ut ſummum bonum ſuper omnia amaret ac diligeret, non propter aliud, ſed propter ipſum. Si enim propter aliud, non ipſum, ſed aliud amat.* Et ante eum Auguſtinus lib. IV. contra Jul. extremo cap. III: *Amor fruendi quibuscunque creaturis, ſine amore Creatoris, non eſt à Deo. Amor autem Dei, quo pervenitur ad Deum, non eſt niſi à Deo Patre, per Jeſum Chriſtum cum Spiritu Sancto. Per hunc amorem Creatoris, bene quisque utitur etiam creaturis. Sine hoc amore Creatoris, nullus quisquam bene utitur creaturis.* Quod verò ſuperius dicebamus de fine, idem hîc locum habet: quia amore etiam Dei fit, quod ab amante Dei fit, propter finem à Deo conſtitutum: utut cogitatio de Deo actualis animo non obverſetur. Unde continuò ſubjicit Auguſtinus: *Hoc ergo amore opus eſt, ut bonum beatificum ſit, & pudicitia conjugalis, ut ſit ejus intentio, quando utitur conjuge carne, non in voluptate libidinis, ſed in propagationis. Si autem*

vice-

Digitized by Google

viceris, & propter ſe ipſam, non propter filios propagandos, fieri aliquid extorſeris voluntas: & veniale peccatum ſit, propter nuptias Chriſtianas.

Thesis IV.

Quodſi ex caritate Dei proficiſcitur omne opus bonum; etiam ex fide oriatur neceſſe eſt; qua per caritatem eſt efficax. Eſtque hæc quarta operis boni conditio. Sanè abſque fide impoſſibile eſt Deo placere: *ut ait divinus ſcriptor ad Hebr.* XI. 6. *Nec pura eſſe opera ſine fide poſſunt: quia* fide purificantur corda, *ut eſt Act.* XV. 9. At pollutis & infidelibus nihil eſt purum: *ne cibus quidem: ut ait Apoſtolus Tit.* I. 15.

SI ex caritate operandum eſt, ex fide operandum eſt, quæ caritatis eſt radix. *Nihil amatur, niſi quod cognoſcitur:* ut ait Anſelmus, Cur Deus homo lib. II. cap. XIII. nam *Ignoti nulla cupido:* bonum verò cognitum & poſcitur, & impetratur. Unde Auguſtinus Epiſt. CCXLIV. ad Anaſtaſium: *Lex adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus caritatem, implet caritas legem.* Et paullo pòſt: *Ne litera ſine ſpiritu occidat, ſpiritus vivificans credentibus & invocantibus datur; caritas vero Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spir. S. qui datus eſt nobis, ut fiat quod idem Apoſtolus dicit, Plenitudo legis eſt caritas.* Auguſtinus lib. IV. contra Jul. cap. III: *Abſit, ut ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit juſtus. Abſit autem, ut ſit juſtus verè, niſi vivat ex fide. Juſtus enim ex fide vivet. Quis porro eorum, qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam tu ſolus, juſtum dixerit infidelem, juſtum dixerit impium, juſtum dixerit diabolo mancipatum?* Et ibidem: *An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergò Deo. Neque enim bono poteſt non placere quod bonum eſt. Et ubi erit quod ſcriptum eſt, Sine fide impoſſibile eſt Deo placere? An reſpondebis, non in quantum infidelis eſt, ſed in quantum homo, eſt arbor bona? Per hoc nulla erit arbor mala, de quâ dictum eſt, quod non poſſit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter ſapiat? Non itaque in quantum homo eſt, quod eſt opus Dei; ſed in quantum mala voluntatis eſt, quiſque arbor mala eſt, & bonos fructus facere non poteſt. Vide itaque, utrùm infidelem voluntatem audeas bonam dicere voluntatem.*

Thesis V.

Et iſta quidem ſunt bonorum operum conditiones: quia ſi iſta abſint, non fuerit bonum ſalutare. Atqui hoc loco non aliud bonum in conſiderationem venit, quàm quod promiſerit Deus remunerari ſe velle vitâ æternâ.

VEræ juſtitiæ proprietas eſt, ut promiſſionem habeat regni cæleſtis. Auguſtinus lib. IV. contra Jul. c. IIII *Per quod vera juſtitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipſe, quod abſit, erit injuſtus, ſi ad ejus regnum verus non admittitur juſtus, cum & ipſum ejus regnum ſit juſtitia: quemadmodum ſcriptum eſt* a, *Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia & pax & gaudium.* Et poſt aliqua b: *Si ad conſequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Chriſto eſt vera, promittit, nihil proſunt homini virtutes, nullo modo vera poſſunt eſſe virtutes.* Idem ibidem c: *Scito, nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum poteſt homo ad æternum Dei donum regnumque perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur ſibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine ullo facta peccato; quod ad me pertinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia non eſt bona.*

a Rom. 14.
b Col. 1030.
c Col. 1038.

Thesis VI.

Nunc videamus, an conditiones iſtæ gentilium operibus conveniant. Ac de fide quidem, planum eſt, eos hoc non habere, ut ex fide operentur. Nec enim norunt gentes verum Deum, etſi aliquid norunt veri Dei: quod τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ *vocat Apoſtolus ad Rom.* I. 19.

GEntes aliquid veri Dei noviſſe, apertiſſimè poſt Apoſtolum teſtatur Tertullianus in Apologetico cap. XVII. his verbis: *Vultis ex anima ipſius teſtimonio comprobemus? Quæ licet carcere corporis preſſa, licet inſtitutionibus pravis circumſcripta, licet libidinibus ac concupiſcentiis evigorata, licet falſis diis exancillata, cùm tamen reſipiſcit, ut ex crapula, ut ex ſomno, ut ex aliquâ valetudine, & ſanitatem ſuam patitur, Deum nominat, hoc ſolo quia propriè verus hic unus Deus, bonus & magnus. Et quòd Deus dederit, omnium vox eſt. Judicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet. O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ! Denique pronuntians hæc, non ad Capitolium, ſed ad cælum reſpicit. Novit enim ſedem Dei vivi; ab illo, & inde deſcendit.* Similia legas apud Irenæum lib. II. adverſus hæreſes cap. V. Theophilum ad Autolycum lib. I. Cyprianum lib. de Idolorum vanitate, Lactantium lib. I. cap. III. Athanaſium contra gentes *a*, atque alios.

a Pag. 2[illegible] edit. Commel.

Cùm autem hæc naturâ cognoſci dicunt Sancti Patres, non continuò ſentiunt, notitiam iſtam naturâ inſitam eſſe in animis noſtris, ac nobiſcum ſimul natam: quod rectè judicio noſtro negat magnus Scaliger exercitat. CCCVII. theoremate 18. *Mentem*, inquit, *naturaliter intelligere, Deum eſſe, non eſt verum. Nam & eſt à Diagorâ, & aliis inſipientibus, hominibus tamen mente præditis, negatum: & à Protagorâ dubitatum, & ab Ariſtotele probatum, & à Metaphyſicis quæſitum.* Verùm hæc plerorumque omnium mens videtur, clarè iſtoc ab homine ratiocinando cognoſci: quomodo inibi idem Scaliger ait: *Non eſt naturale, ſed à prioribus pendens cognitionibus.* Et exercitat. VI. theorem. 3. agnoſcit, per primas entis partitiones à nobis cognoſci, Deum eſſe. Ac confirmat hæc Apoſtolus ad Rom. I. ubi ait, gentes ex viſibili creaturâ cognoviſſe Dei inviſibilia, ſed in ratiocinationibus ſuis evanuiſſe. Quò reſpiciens Auguſtinus lib. de Spiritu & literâ cap. XII: *Per viſibilia*, inquit, *creaturæ perveniſſe eos dixit ad intelligentiam inviſibilis creatoris. Quoniam revera ſicut magna ingenia quærere perſtiterunt, ſic invenire potuerunt.* Et ſerm. LV. de verbis Domini: *Hæc & Philoſophi nobiles quæſierunt, & ex arte artificem cognoverunt.* Et Oroſius lib. VI. cap. I: *De uno Deo omnium penè una opinio eſt. Huc uſque humana ſcrutatio, etſi cum labore, deliberare potuit. At ubi ratiocinatio defecit, fides ſubvenit.*

Quamquam verò aliqua de Deo norimus naturâ: verumtamen Deum non novimus, niſi per revelationem divinam. Nempe fides eſt donum Dei, ut ait Apoſtolus ad Phil. I. 29. Intellige autem non donum naturæ, ſed gratiæ viribus obtingens: quam rem ſequenti libro pleniùs explicabimus. Nec adverſus illud, quod dicebamus, gentes non noviſſe verum Deum, objici illud debet, quod de iis Apoſtolus ipſe dicat ad Rom. I. 21. γνόντες τὸν Θεόν. Nam quemadmodum Oedipus, cùm ſe, ut poëtæ aiunt, patrem habere ſciret, eum tamen Laium eſſe ignorabat: iidem gentes eò naturæ lumine pertingere potuerunt, ut unum eſſe Deum cognoſcerent, eumque omnis boni fontem; nec tamen, quis Deus ille foret, noviſſent: unde & hunc ἀγνώστῳ Θεῷ annuntiari iis opus fuit, teſte Apoſtolo in Actis XVI. 23. Duplex igitur Dei cognitio eſt: prior ſimplex, qua ſcitur eſſe Deum, eumque ſapientem, bonum, potentem, colendum, juſti remuneratorem, injuſtitiæ vindicem: altera verò applicata ad certum ſubjectum, puta Deum Iſraëlis. Generalem

illam notitiam gentibus concedimus : poſteriorem non item, quia præclaras illas de Deo notitias in mendacio & impietate detinuerunt, tribuentes illas non vero, ſed falſo Numini : unde non noviſſe Deum, plurimis Scripturarum locis dicuntur. Sanè etiam gentium illæ, quæ non ſapiebant ita ſtultè, ut Herculem, Romulum; aut ibin, crocodilum; aut pallorem, febrim, colerent pro Deo: tamen cœleſtia corpora pro Deo habebant : eamque ut ſimpliciſſimam, ita antiquiſſimam eſſe ſuperſtitionem, non difficulter illi perſuadebitur, qui cogitârit, quàm facilè in cæcas hominum mentes cogitatio potuerit irrepere, ut cùm verus Deus viſibilis non ſit, illæ Deum eſſe putarent Solem, clariſſimâ luce in ſublimibus cœlorum templis reſulgentem, inde toti ſe orbi auguſtâ facie, regis inſtar, oſtendentem, & tum utiles, tum mirandos adeò effectus exerentem in omne hominum genus. Itaque Solem ἥλιον dixere : quod planè eſt ab Hebræo אֵל, Deum denotante. Sanè non nunc demum multi orbis populi (eos inter in extimâ Tartariâ, Mogonlai, Badai, & Colmacci) Solem Lunamque adorant : ſed jam olim Maſſagetæ, Scythica natio, unum Solem pro Deo habebant, teſte Herodoto lib. I. & Strab. lib. XI. Et Aſtri univerſi, non alii quàm Soli & Lunæ ſacrificant, ut idem Herodotus ſcribit lib. IV. Et Ægyptii ab iiſdem mundum regi arbitrantur: ut ait Diodorus Siculus lib. I. Et Germani nec alios Deos fando acceperant, quàm Solem, Lunam, Vulcanum : ſi Cæſarem audimus lib. VI. De bello Gallico. Imò omnes Græcæ Romanæque appellationes Deorum, ad Solem referuntur : omnia Dearum nomina, Lunam ſpectant : quemadmodum docent Macrobius lib. I. cap. XVII. & magnum Germaniæ ornamentum, doctiſſimus Cluverius noſter lib. I. Germanicarum antiquitatum cap. XXVI. & XXVII. Miram verò humani generis proclivitatem ad idololatriam abundè oſtendit, quòd Noachidas, & quidem Semi poſteros, atque id in familiâ Heberi, Hebræorum parentis, Hebero, Semo, ipſoque Noacho, ſuperſtitibus, (nam Noachus demum defunctus anno Abrahami LVIII, Sem annis XXXV. poſt mortem Abrahami, Heber poſt ejus mortem annis LIV.) idololatria tenuerit: teſte Joſua cap. ult. verſ. 2. ubi Thara, pater Patriarchæ Abrahami & Nachoris, coluiſſe dicitur Deos alienos, cùm miſericors Deus, ex Ur Chaldæorum vocaret Abrahamum : unde etiam Abrahamum fuiſſe tum temporis idololatram, rectè inter alios colligit doctiſſimus Andreas Maſius *a*. etſi hoc nomine eum reprehendat Caſpar Sanctius *b*.

a Comment. in c. ult. Joſ.
b Comm. in Act. Apoſt. cap. 7. 4.

THESIS VII.

Quodſi gentiles deſtituuntur verâ veri Dei cognitione, ſanè nec caritatem erga verum Deum habere poſſunt; quæ eſt fidei fructus. Quod etiam conſequi videtur ex Rom. v. 5. ubi caritas non naturæ eſſe donum dicitur, ſed à Spiritu Sancto diffundi in cordibus noſtris. Niſi hic non tam ſermo eſt de amore noſtro erga Deum, quàm divini erga nos amoris ſenſu.

CUm negamus, gentiles amore Dei tangi, non loquimur de dilectione Dei, ut eſt bonum commune, à quo omne bonum particulare dependet: cujuſmodi amorem imperfectum omni creaturæ ineſſe docet Thomas I. 2. quæſt. 109. art. 3. etiam dæmonibus, ut ait idem I. p. quæſt. 60. art. 5. ad 6. ſed de dilectione Dei ſuper omnia ſimpliciter. Quæ etſi non conſiſtat in eo, ut quis totâ vitâ compleat Dei mandata, tamen ſemper eſt efficax pro tempore, quo actus ille dilectionis durat. Nam diligere Deum ſuper omnia, eſt eum præferre omnibus, nullo excepto: eoque eſſentialiter includit propoſitum abſolutum non amplius peccandi, ſed ſe ſuaque omnia componendi ad placitum divinum. Hujuſmodi dilectionem intelligit Concilium Arauſicanum II, cùm can. XXV. à gratiâ eſſe ait *diligere* Deum SICUT OPORTET. Nec obſtat, quòd communiter docetur, naturæ lumine cognoſci, Deum eſſe ſummè bonum, ſummè amabilem ; peccatum ſummè deteſtabile. Nam talis cognitio, cùm ſit extrinſeca voluntati, ſolùm repræſentat ei objectum & convenientiam ipſius : vires autem minimè ad hoc præbet, ut voluntas elicere actum poſſit dilectionis ſuper omnia : quod omnino requirebatur. Cùm enim peccatum in voluntatis conſenſu perficiatur, magis voluntas per peccatum vulnerata eſt, quàm intellectus : ut rectè Thomas docet I. p. quæſt. 109. art. 2. ad 3. Atque inde eſt, quòd etſi homo univerſali judicio utcumque videt, Deum ob naturæ præſtantiam, & beneficiorum erga nos copiam, ſuper omnia diligi debere ; judicio tamen particulari ſecus ſtatuat : nempe quia dura aſperaque lex videatur, dirigendi potiùs omnia ad Dei voluntatem, quàm ad propriam voluptatem. Ex priori judicio oritur voluntas imperfecta, quam aliqui velleitatem vocant : ſed ex poſteriori provenit voluntas ſimplex, perfecta & completa : quæ propriè voluntatis nomen meretur. Nec duo illa judicia contradictoria ſunt, quia aliud eſt judicare, quid honeſtas dictet ; aliud quid hic, & nunc ſit agendum. Sic libidinoſus univerſali judicio ſtatuit, ſe Deum diligere plus debere, quàm ſcortum : ſed tamen idem cogitat, ſuave eſſe, fœminis miſceri : eoque per voluptatem impulſus, poſthabitâ honeſtate, Deum offendere mavult, quàm ſcorto non pollui. Habemus hujus duplicis judicii exemplum in illo Paulino Rom. VII. 15. *Non quod volo hoc ago, ſed quod odi hoc facio.* Et iſto Medeæ apud Naſonem : *Video meliora proboque, Deteriora ſequor.* Hæc ſatis oſtendunt, utut gentiles aliquid veri Dei cognitum habuerint, non tamen eum amaſſe, aut amore ipſius eſſe rectè operatos. Auguſtinus contra poſter. reſponſ. Juliani lib I. cap. LXXXI *a*. *Hoc eſt utique quod ait hæreſis veſtra. Ad hoc enim addidit* ET GENTILES ; *ne pia fortitudinis opus, Dei gratiâ, Chriſtiani facere potuiſſe aut feciſſe credantur, quæ Chriſtianis eſt propria, non Chriſtianis gentilibuſque communis. Audite ergò & intelligite : fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Chriſtianorum Dei caritas facit ; quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per voluntatis arbitrium, quod eſt à nobis ; ſed per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis.* Idem docet Fulgentius lib. De incarnatione Chriſti, cap. XXVI. cujus verba infrà addocam. Item Gregorius homil. XXVII. in Euangelia, tractans illud : *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, &c. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, ſed per affectum cognationis & carnis. Quibus tamen, in hac dilectione, ſacra eloquia non contradicunt. Sed aliud eſt, quod ſponte impenditur naturæ : aliud, quod præceptis Dominicis ex caritate debetur obedientia.* Adde quòd, etiamſi largiremur, gentiles, vero perfectoque amore Dei, vitam ſuam ad virtutis normam compoſuiſſe : ne ſic quidem conditio antè allata à gentilibus fuerit præſtita: ut qui cùm verum Deum non noverint, nec veri Dei amore egerint quicquam.

a P. 122.

THESIS VIII.

Denique fide & caritate deſtituti, vel operantur fine malo : vel ſi bono aliquando, ſanè non niſi ob bonum particulare : non item propter Deum ; quia non in Deo, ſed ſe ipſis, ultimum finem conſtituunt. Quodſi quid bono agant propter Deum, non tamen faciunt propter verum Deum, quem ignorant.

MUlta laudari ſolent gentilium opera, quæ ne naturâ quidem ſuâ referri ad Dei gloriam poſſint : ut quæ fecere ad cultum idolorum ; vel ambitione ducti : cujuſmodi quin peccata ſint, dubitat nemo. Unde Auguſtinus lib. IV. in Jul. cap. III *An & iſti, qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute civili,*

non

Digitized by Google

non verâ, ſed veriſimili DÆMONIBUS VEL HUMANÆ GLORIÆ SERVIERUNT; *Fabius videlicet, & Regulo, & Fabriciis, & Scipionibus, & Camillis, cæteriſque talibus, proviſuri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumque cælorum?* Theophylactus quoque exiſtimat, gentiles vanæ gloriæ ſtudio feciſſe, quæ fecerunt. Vide eum in Ioh. III. 19. Ubi ait, laudatiſſima gentilium opera fieri ob finem aliquem culpabilem. Quomodo veriſimile eſt, quòd Alexander, Dario victo, puellas remiſerit intactas *a*: quòd item Scipio virginem bello captam Allucio ſponſo ſuo reſtituerit *b*: id non virtutis amore factum eſſe, ſed duntaxat ad aucupandum populi favorem, & inanem gloriam comparandam. Quod ſi eſt, continentia eorum non magis vera erit virtus, quàm prudentia avarorum, cùm varia excogitant lucelli genera; aut eorum juſtitia, cùm alienis abſtinent, gravioris damni metu: aut fortitudo, quâ, ut Venuſinus ille ait, *Per mare pauperiem fugiunt, per ſaxa, per ignes.* Nam hujuſmodi ſimulatæ ſunt virtutes, non veræ: eoque ne quidem naturâ ſuâ ad finem ultimum poſſunt ordinari. Verùm minimè dubitamus, quin plerique gentiles aliqua faciant ſine bono: quod & Auguſtinus agnoviſſe videtur, lib. de Spiritu & Literâ cap. XXVII. *Etiam impiorum, nec Deum veraciter colentium, quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundùm juſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò recteque laudamus: quamquam, ſi diſcutiatur, quo fine fiant,* VIX *inveniuntur, quæ juſtitiæ debitam laudem defenſionemve mereantur.* Cùm enim Auguſtinus ait, VIX inveniri, quæ non fiant fine malo: aliqua inveniri innuit, quæ fiant ſine bono. Ut ſi infidelis naturali affectu eleemoſynas largiatur pauperi: aut, conſcientiâ ductus, depoſitum reddat, aut ſuccurrat innocenti, quia ſibi id fieri velit. Sed hujuſmodi etſi fiant ſine bono particulari, non tamen fiant propter Deum, qui finis eſt univerſalis. Unde auctor operis imperfecti Hom. XXVI. in Matth. *c Infidelis*, inquit, *naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum.* Et Auguſt. lib. IV. contra Iul. cap. III. *Hoc peccarunt, quòd homines ſine fide, non ad eum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debuerunt.*

a Plutarchus in Alex.
b Liv. extremo l. 26.
c Apud Chryſoſt. T. 6.

THESIS IX.

Quare cùm iſta bonorum operum conditiones in gentilium operibus neutiquam inveniantur; obſcurum non eſt, cur nec Deus in Verbo operibus eorum promittat mercedem vitæ æternæ: quam tamen habent opera pietatis, uti vidimus.

AUguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III. *Quomodo eſt in eis vera juſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? Quam ſi eis tribuemus, nihil erit cauſa, cur eos non ad illud regnum pervenire dicamus, de quo ſcriptum eſt: Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum. Ac per hoc Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad juſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quâcunque re aliâ, quâcunque ratione perveniunt. Prorſus ſicut de Lege veriſſimè ait Apoſtolus, ſi per naturam voluntatemque juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi per doctrinas hominum qualiſcunque juſtitia, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt.*

THESIS X.

His ita conſtitutis, non difficile eſt judicare, quid de virtutibus & operibus gentilium ſit ſentiendum. Nam cùm aliqua faciant, quæ à Deo præcipiantur; fatendum eſt, eos bona aliqua operari; quatenus quidem opera illa conſideramus materialiter, & nude, ſive non habitâ ratione modi, quo fiunt. Præterea bona ſunt ratione effectus, quia hujuſmodi quoque honeſtant vitam præſentem; & à Deo conſequuntur mercedem temporalem. Etiam ſupplicii gravitatem imminuunt, quod eos manet poſt mortem.

INeſſe homini à naturâ ſcientiam recti & honeſti, communis veterum ſententia eſt. Ita Baſilius homiliâ in principium Proverbiorum *a*: Τί ἔχομεν παρ' ἑαυτοῖς κριτήριον φυσικὸν, δι' οὗ τὰ καλὰ τῶν πονηρῶν διακρινόμεν. *Apud nos ipſos judicium quoddam naturale habemus, per quod ab iniquis bona diſcernimus.* Idem homil. IX. de opere ſex dierum *b*: Εἰσὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀρεταὶ κατὰ φύσιν, πρὸς ἃς ἡ οἰκείωσις τῇ ψυχῇ οὐκ ἐκ διδασκαλίας ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐνυπάρχει. ὡς γὰρ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰ λυποῦντα διαβολὴν, οὕτω καὶ ψυχῆς ἐστί τις ἀδίδακτος ἔκκλισις τοῦ κακοῦ. *Sunt & apud nos virtutes ſecundùm naturam, ad quas familiaritas ipſi animæ, non ex doctrinâ hominum, ſed ex ipſâ naturâ ineſt. Quemadmodum enim nulla diſciplina nos docet morbum odiſſe, ſed ſpontaneam habemus accuſationem ac deteſtationem adverſus ea, quæ nobis moleſta ſunt: ſic etiam eſt animæ quædam declinatio, & fuga vitii citra doctrinam.*

Gregorius Nazianzenus orat. XXXI. quæ eſt in dictum illud Euangelii, *Cùm conſummaſſet Jeſus hos ſermones*, &c. Matth. XIX: *c* Οἱ μὲν ἐκ φύσεως εὐθεῖς πρὸς τὸ ἀγαθόν. φύσεως δὲ ὅταν εἴπω, οὐκ ἀτιμάζω τὴν προαίρεσιν, ἀλλ' ἀμφότερα τίθημι, τήν τε πρὸς τὸ καλὸν ἐπιτηδειότητα, καὶ τὴν εἰς ἔργον ἄγουσαν τὸ ἐκ φύσεως ἐπιτήδειον. *Alii naturæ indole ad virtutem tendunt. Naturam porrò cùm dico, liberam voluntatem haudquaquam ſperno: ſed utrumque ſtatuo, nimirum & naturæ ad bonum facilitatem atque aptitudinem, & animi voluntatem, quæ naturalem illam aptitudinem ad bonum ducit.* Ambroſius orat. funeb. de obitu fratris Satyri *d*: *Ergò ille, qui* NATURA DUCE *divini rationem operis igneo mentis vigore perceperat, ſcivit, primò omnium ſervatori ſuo gratiam eſſe referendam.* Sermo eſt de Satyro fratre nondum perfectioribus initiato myſteriis, qui in naufragii periculo ſacramentum à fidelibus popoſcerat, atque id orario tectum obvolverat collo, atque hac fiduciâ cùm in mare ſe dejeciſſet, abſque ullius tabulæ compage primus naufragorum ex undis eſt ſervatus. Ioh. Chryſoſtomus homil. LIV. *e* in Geneſ. Μηδεὶς τοίνυν προφασιζέσθω, ὡς δι' ἄγνοιαν ἀρετῆς ἀμελῶν, ἢ διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸν ὑποδεικνύντα τὴν ταύτης ὁδόν. ἀρκοῦντα γὰρ ἔχομεν διδάσκαλον, τὸ συνειδὸς, καὶ οὐχ οἷόν τε τινὰ ἀποστερηθῆναι τῆς βοηθείας. καὶ γὰρ ἅμα τῇ πλάσει τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ γνῶσις τῶν πρακτέων αὐτῷ ἐναπετέθη *f*. *Nullus*, inquit, *prætexat, quòd ignorans virtutem negligat, vel quòd non habeat aliquem vitæ ducem & demonſtratorem. Sufficientem enim magiſtrum habemus conſcientiam, & fieri non poteſt, ut quis illo adjumento privetur. Nam ſimul cum formatione hominis implantata eſt ſcientia faciendorum & non faciendorum.* Hieronymus T. 3. epiſt. ad Algaſiam. q. 8. *Iſta lex, quæ in corde ſcribitur, omnes continet notiones, & nullus eſt, qui hanc legem neſciat. Unde omnis mundus ſub peccato, & univerſi homines prævaricatores legis ſunt, & iccirco juſtum judicium Dei eſt.* Auguſtinus T. 8. in Pſalm. LVII: *Manu formatoris noſtri in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet, unde judicarentur & quibus lex non eſſet data.* Proſper in lib. contra Collatorem, cap. XXII: *Quis ambigat, hanc ſapientiam humano generi, ad temporalis vitæ utilitatem, ex natura à Deo condita ſupereſſe reliquiis? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata eſſet, ſed exſtincta natura.* Eſt tamen cùm ſcientiam hanc non tam naturæ, quàm traditioni acceptam referunt Patres. Ut Ambroſius orat. funebri de obitu fratris *g*: *Ita à ſapientibus definitur, Bonorum primum eſſe, Deum ſcire, & verum illud atque divinum piâ mente venerari, illam amabilem & concupiſcendam æternæ pulchritudinem veritatis totâ mentis caritate diligere.*

a P. [illegible]
b P. 92.
c P. 508. edit. Morell.
d T. 3. p. 19. edit. an. 1555.
e Pontinico p. 429. edit. Angl.
f γρ. ποιητ.
g T. 3. p. 19. edit. Baſ. an. 1555.

Secun-

Secundum autem, in proximos à divino illo fonte atque cœleſti, natura derivare pietatem; quod etiam mundi ſapientes noſtris hauſere de legibus. Neque enim derivare iſta in hominum diſciplinas, niſi de cœleſti illo divinæ legis fonte potuiſſent.

Nec ſolùm naturâ ſcire homines, quid facto opus ſit: ſed eas eſſe liberi arbitrii vires, ut his operari bonum poſſint, eorundem Patrum ſententia eſt. Baſilius εἰς τὴν ἑξαήμερον
a P. 7. homiliâ II. *a* Ἐφ' ἡμῖν τυγχάνει τὸ κρατῆσαι τῶν ἐπιθυμιῶν, ἢ μὴ κολάσαι τὰς ἡδονάς, ὡς τὸ κατασχεῖν ὀργῆς, ἢ χεῖρας ἐπαφεῖναι τῷ παροξύναντι, ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, ἐπιεικῆ τε τὸ ἦθος εἶναι καὶ μέτριον, ἢ ὑπέρογκον καὶ ἀλαζονείαις ὑπεραιρόμενον. ὧν τοίνυν αὐτὸς εἶ κύριος, τούτων τὰς ἀρχὰς μὴ ζητήσῃς ἑτέρωθεν· ἀλλὰ γνώριζε τὸ κυρίως κακὸν, ἐκ τῶν προαιρετικῶν ἀποπτωμάτων τὴν ἀρχὴν εἰληφός. εἰ γὰρ ἦν ἀκούσιον καὶ μὴ ἐφ' ἡμῖν, οὐκ ἂν τοσοῦτος μὲν ὁ φόβος ἐκ τῶν νόμων τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπέκειτο. οὕτω δὲ ἀπαραίτητοι τῶν δικαστηρίων αἱ κολάσεις τὰ πρὸς ἀξίαν τοῖς κακούργοις ἀντιμετροῦσαι. *In nobis ipſis ſunt collocata, cupiditates ſuperare, aut voluptatibus modum non ponere; continere iram; aut manum injicere in eum, qui injuriâ laceſſivit; vera dicere aut falſa; manſuetum moribus eſſe ac moderatum, aut faſtu ſuperbum, arrogantiaque elatum. Quorum itaque tute dominus es, eorum principia non aliunde quærere velis: ſed quod propriè malum eſt, id ultroneâ & voluntariâ electione ſumpſiſſe principium ſcito. Non enim, ſi nobis invitis eveniret, ſitumque in nobis non eſſet, tantus quidem à legibus metus iis, qui injurii ſunt in alios, immineret: jam verò judiciorum pœnæ indeprecabiles ſunt, quas maleficis pro meritis flagitiorum æquâ talione rependunt.* Et homiliâ VI. *b* Οὐκ ἐπὶ τούτων ἵστανται
b P. 26. μόνων, ἀλλὰ καὶ ὧν αἱ προαιρέσεις ἑκάστου ἡμῶν κυρίαι, λέγω δὴ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀρετῆς ἢ κακίας, καὶ τούτων τὰς αἰτίας τοῖς οὐρανίοις συνάπτουσιν. *Non in his ſolum conſiſtunt* (Genethliaci,) *ſed etiam eorum cauſſas corporibus cœleſtibus tribuere pergunt, quorum electionem cuique noſtrum propriam eſſe conſtat, morum inquam ac ſtudiorum, probitatis ac improbitatis.* Et mox: *c* Εἰ τῶν κατὰ κακίαν καὶ
c P. 27. ἀρετὴν ἐνεργημάτων οὐκ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἰσιν αἱ ἀρχαὶ, ἀλλ' ἐκ τῆς γενέσεως αἱ ἀνάγκαι, περιττοὶ μὲν οἱ νομοθέται τὰ πρακτέα ἡμῖν καὶ τὰ φευκτὰ διορίζοντες. περιττοὶ δὲ καὶ οἱ δικασταὶ, ἀρετὴν τιμῶντες, καὶ πονηρίαν κολάζοντες. οὐ γὰρ τοῦ κλέπτου τὸ ἀδίκημα, οὐδὲ τοῦ φονέως, ᾧ γε οὐδὲ βουλομένῳ δυνατὸν ἦν κρατεῖν τῆς χειρὸς, διὰ τὸ ἀναπόδραστον τῆς ἐπὶ τὰς πράξεις αὐτὸν κατεπειγούσης ἀνάγκης. *Si probarum operationum principia penes nos ſita non ſunt, ſed ex ortu neceſſitudines emergunt: fruſtra profectò legumlatores agendas res & non agendas, ſed fugiendas præſcribunt: fruſtra ſunt judices etiam, virtutem honore, vitium pœnis afficientes. Non enim hoc pacto injuria commiſſa, furis eſt aut homicidæ: quippe cui neque volenti quidem, ob inevitabilem ipſum impellentem ad agendum neceſſitatem, manum continere licuerit.* Optatus Milevitanus lib. VII. contra Parmenianum: *Homicida poteſt ſcelus facere, poteſt & non facere, & cætera hujuſmodi, in quibus liberum habet arbitrium.* Hypognoſticon ſcriptor lib. III. non ita longè ab initio: *Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut certè peragere; ſed tantùm* IN OPERIBUS VITÆ PRÆSENTIS, TAM BONIS, QUAM ETIAM MALIS. *Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle quicquid boni ad præſentem pertinet vitam.*

Nec tantùm cenſent Patres, hominem ſcire bonum & facere poſſe, ſed idem facere fatentur, præeunte ipſis Apoſtolo Rom. II. 14. *Gentes naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt.* Hinc Auguſtinus T. 3. de Spir. & lit. c. XXVII. *Impiorum, neque Deum verum veraciter pieque colentium, quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam, non ſolum vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò, rectèque laudamus.* Et cap. prox. *Sine aliquibus bonis operibus difficilè vita cujuſlibet peſſimi invenitur.* Idem virtutes gentilium Dei dona vocat T. 2. Epiſt. CXXX. ad Cteſiphontem: *Polemo ergo, ſi* EX LUXURIOSO CONTINENS FACTUS, *ita ſciret, cujus eſſet* HOC DONUM, *ut enim abjectis ſuperſtitionibus gentium piè coleret, non ſolùm continens, ſed etiam veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret: quod ei non* TANTUM AD PRÆSENTIS VITÆ HONESTATEM, *verùm & ad futuram immortalitatem valeret.* Similiter T. 4. de Bono patientiæ, quem librum Auguſtino quidem abjudicat Eraſmus: ſed obſtat, quòd ejus in indiculo meminit Poſſidius. Verba Auguſtini ſunt iſta cap. XXVII. *Siquis abſque caritate, ſolo timore gehennæ, Chriſtum in tormentis confiteatur; negandum,* inquit, *non eſt, hoc etiam eſſe donum Dei.* Hieronymus verò etiam ſanctimoniam quandam gentilium operibus tribuit. Sic enim ſcribit in Epiſt. ad Galatas cap. I. ad verba illa, *Cùm autem placuit illi, qui me ſegregavit, &c. Ex quo perſpicuum ſit, naturâ omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & juſtitiæ, reliquarumque virtutum. Unde multi abſque fide & Evangelio Chriſti, vel ſapienter* FACIUNT ALIQUA, VEL SANCTE, *ut parentibus obſequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena deripiant.* Hujuſmodi virtutes valere *ad præſentis vitæ honeſtatem,* ait Auguſtinus T. 2. Epiſt. CXXX. ad Circenſes, & Epiſt. V. ad Marcellinum circa finem. Item Proſper lib. contra Collat. cap. XXII. & c. XXVI. Et ſcriptor de vocatione gentium lib. I. c. VII. *a* Et Fulgentius lib. de Incarn. & grat. c. XXVI. Etiam temporalem reportare mercedem, indicat Chryſoſtomus homil. LXVII. ad populum Antiochenum: *Non poteſt malus omnino malus eſſe, ſed evenit, ut habeat aliquid boni: neque bonus eſſe omnino bonus, ſed & nonnulla ſolet habere peccata. Cùm itaque malus proſperis utitur rebus, ad capitis ſui perniciem utitur: ut enim paucorum illorum* BONORUM RETRIBUTIONEM HIC CAPIENS, *illic deinde puniatur, hac de cauſâ recipit.* Scriptor operis imperfecti homil. XXVI. in Matthæum: *Sed audi myſterium, quod Petrus apud Clementem expoſuit, ſi fidelis fecerit opus bonum, & hic ei prodeſt, liberans eum à malis, & in illo ſæculo, ad percipiendum regnum cœleſte: magis autem ibi, quàm hic. Si autem infidelis fecerit opus bonum,* HIC EI PRODEST *opus ipſius, & hic ei reddit Deus bona pro opere ſuo:* IN ILLO *autem ſæculo* NIHIL EI PRODERIT *opus ipſius. Nec enim collocatur inter cæteros fideles propter opus ſuum. & juſtè: quia* NATURALI BONO MOTUS FECIT BONUM, NON PROPTER DEUM. Hieronymus commentario in Ezech. cap. XXIX. ſic ſcribit: *Ex eo, quòd Nabuchodonoſor mercedem accipit boni operis, intelligimus, etiam Ethnicos, ſi quid boni fecerint,* NON ABSQUE MERCEDE *Dei judicio præterire.* Auguſtinus T. 4. expoſit. Epiſt. ad Gal. cap. III. *Eſt iſta quædam in operibus legis juſtitia, quando ſine ſuo præmio relicta non eſt: ut qui fecerit ea vivat in eis. Unde & ad Romanos dicit: Si enim Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Aliud eſt ergo, non juſtificari apud Deum. Qui omnino non juſtificatur, nec illa ſervat, quæ temporale habent præmium; nec illa quæ æternum. Qui autem in operibus legis juſtificatur, non apud Deum juſtificatur; quia temporalem inde exſpectat viſibilemque mercedem. Sed tamen eſt etiam iſta, ut dixi, quædam, ut ſic dicam, terrena carnaliſque juſtitia. Nam & ipſe Apoſtolus eam juſtitiam vocat, cùm alibi dicit, ſecundum juſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus ſine querela.* Idem T. 2. Epiſt. V. ad Marcellinum circa finem: *Remp. primi Romani conſtituerunt auxeruntque virtutibus, etſi non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternam civitatem poſſet ſalubri religione perducere, cuſtodientes tamen quandam ſui generis probitatem, quæ poſſet terrenæ civitati conſtituendæ, augendæ, conſervandæque ſufficere. Deus enim ſic oſtendit in opulentiſſimo & præclaro imperio Romanorum, quantum valerent civiles, etiam ſine verâ religione, virtutes, ut intelligeretur, hac additâ, fieri homines alterius civitatis,*

a Sed apud Ambroſ. cap. 3.

tatis, cujus rex veritas, cujus lex caritas, cujus modus æternitas. Etiam ad hoc valent civiles virtutes, ut infideles, qui eas habent, levius poſt hanc vitam puniantur. Et hanc, & ſuperiorem utilitatem earum agnoſcit ſcriptor incertus quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio falſò tribuuntur, cùm in iis non modò Athanaſius ipſe, ſed etiam Gregorius Nyſſenus, Epiphanius, Chryſoſtomus, atque alii his multo recentiores citentur: ſcriptor, inquam, iſte quæſtione centeſima ſic rogat; Ἐπειδή τινες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες πολλάκις ὁσιότητας ἐργάζονται, ἆρα δέ γε τούτων εἰς βασιλείαν οὐρανῶν εἰσέρχονται; ac reſpondet, quod Nicodemo Dominus dicebat, Neminem in regnum cœlorum ingredi poſſe, niſi qui ex ſpiritu & aqua fuerit renatus: deinde ſubjungit iſta: Τῶν δὲ χρὴ περὶ ἀπίστων ἀγαθοποιῶν λογίζεσθαι· ἢ ὅτι διὰ τῆς ἐνταῦθα αὐτῶν εὐημερίας τὸν ἴδιον μισθὸν λαμβάνουσιν· ἢ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐλαφροτέρως κολάζονται παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀπίστους, τοὺς μηδὲν ἀγαθὸν ποιήσαντας. *Hoc verò de infidelibus bona opera facientibus ſentire oportet: quod vel hic proſperitate vitæ mercedem ſuam accipiant: vel in futuro ſeculo levius puniantur reliquis infidelibus, qui nihil fecerunt boni.* Similiter ſenſit B. Auguſtinus lib. IV. contra Jul. c. III. *Ad hoc eos in die judicii cogitationes ſuæ defendunt, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, utcunque fecerunt.* Et mox: *Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus; & minus impius, quàm Catilina, Fabricius; non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deviando.* Idem ſtatuit de falſis Chriſtianis T. IV. lib. de patientia cap. XXVI. *Siquis non habens caritatem, quæ pertinet ad unitatem Spiritus & vinculum pacis, quo Catholica Eccleſia congregata connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, anguſtias, famem, nuditatem, perſecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, flammas, vel beſtias, vel ipſam crucem timore gehennarum & ignis æterni: nullo modo iſta culpanda ſunt, imo verò & hæc laudanda patientia eſt. Non enim dicere poterimus, melius ei fuiſſe, ut Chriſtum negando nihil eorum pateretur, quæ paſſus eſt confitendo: ſed exiſtimandum, fortaſſe tolerabilius ei futurum judicium, quàm ſi Chriſtum negando, cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apoſtolus;* Si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt: *nihil prodeſſe intelligatur ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius ſupplicium ſubeundum.*

THESIS XI.

Contrà etiam laudatiſſima gentilium opera nomen bonorum operum amittunt, ſi per bonum intelligatur, quod eſt utile ad vitam æternam.

INfidelium opera non conducere ad beatitudinem æternam, ait Petrus apud Clementem, citante Origene *a* in Matt. cap. XXVI. tract. XXXV. *Opera bona, quæ fiunt ab infidelibus in hoc ſeculo iis proſunt, non & in illo, ad conſequendam vitam æternam.* Incertus ſcriptor quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur vulgo, idem reſpondet ad quæſtionem centeſimam: ut vidimus paullo antè. Auguſtinus T. 3. de Spir. & lit. cap. XXVIII. *Sicut non impediunt à vitâ æterna juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic* AD SALUTEM ÆTERNAM NIHIL PROSUNT IMPIO ALIQUA BONA OPERA, *ſine quibus difficillime vita cujuslibet peſſimi hominis invenitur.* Idem docet T. 2. epiſt. CXXX. ad Circenſes, ubi de Polemonis continentia loquens; *Si*, inquit, *veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exſtiteret, hoc donum non* TANTUM AD PRÆSENTIS VITÆ NECESSITATEM, *verum & ad futuram immortalitatem valeret.* Quod ipſum etiam de Cornelio ſcribit T. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas lib. I. cap. VIII. *Quicquid boni*, inquit, *Cornelius in orationibus & eleemoſynis habebat, prodeſſe illi non poterat, niſi per vinculum Chriſtianæ ſocietatis & pacis incorporaretur Eccleſiæ.* Et lib. IV. cap. XXIII. *Juſtitia Cornelii ſi ſufficeret ad capeſſendum regnum cœlorum, non ut ad Petrum mitteret, moneretur.* Vide eundem in Pſal. XXXI. & CXVII. Similiter Proſper lib. contra Collatorem cap. XXII. quæ verba infrà adducemus. Idem cap. XXVI. *Natura quippe humana, cujus creator eſt Deus, etiam poſt prævaricationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, & ſenſus & ratio, cæteraque corporis atque animi bona; quæ etiam malis vitioſiſque non deſunt. Sed non in illis veri boni perceptio eſt, quæ* MORTALEM VITAM HONESTARE POSSUNT, ÆTERNAM CONFERRE NON POSSUNT. Scriptor de vocatione Gent. lib. I. cap. VII. *a* *Etſi ſunt, qui naturalis intellectus conatus ſit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam ſteriliter ornant: ad veras autem virtutes,* ÆTERNAMQUE BEATITUDINEM *non proficiunt.* S. Fulgentius in libro de incarnatione & gratiâ Chriſti cap. XXVI. *Quod ſi quibuſdam cognoſcentibus Deum, nec ſicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad ſalutem: quomodo hi potuerunt juſti eſſe apud Deum, qui ſic in ſuis moribus atque operibus bonitatis aliquid ſervant, ut hoc ad finem Chriſtianæ fidei caritatiſque non referant? quibus aliqua quidem bona quæ* AD SOCIETATIS HUMANÆ *pertinent* ÆQUITATEM, *ineſſe poſſunt; ſed quia* NON CARITATE DEI FIUNT, PRODESSE NON POSSUNT.

a Apud Proſp. ſed apud Ambroſ. cap. 3.

Hæc oſtendunt, quo ſenſu Patres opera gentilium bona eſſe negent: nempe quà bonum ſumitur pro utili ad vitam æternam. Nam ſic eos bonum intelligere, docet Auguſt. ipſe lib. IV. contra Jul. cap. III. *Scio, nos illum bonum hominem dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod poteſt homo ad æternum Dei donum regnumque perduci.*

His aliqua ex Epiphanio & Chryſoſtomo obduci non ignoramus: ac imprimis Juſtinum Martyrem in utrâque apologiâ, & Clementem Alexandrinum Στρωματέων lib. V. VI. VII. qui probatiores gentilium, uti Socratem & huic ſimiles, cœlo receptos cenſent. Quemadmodum præter alios oſtendit Iſaacus Caſaubonus initio Exercitationis primæ adverſus Baronium. Atque huic eorum opinioni ex junioribus acceſſere, ſimulanter quidem, Deſiderius Eraſmus coll. conviv. rel. & epiſtolâ dedicat. in IV. Tuſcul. quæſt. Vide aliqua huc facientia in Calvino Turciſmo, lib. IV. cap. 17. *b* apertiùs verò Ludovicus Vives in Auguſtinum lib. XVIII. de civit. Dei, cap. 47. & alius maximi nominis, expoſitione fidei Chriſtianæ ad Galliæ regem. Imò Latomus ſcripſit, non fuiſſe aliam fidem in Abrahamo, quàm in Xenophonte & Cicerone; ut teſtatur Philippus Melanchthon Poſtillæ II, Dominicâ *Oculis*. Simile quid Lutherus. Sperabat enim, Ciceronem ſalvatum. Vide Davidem Paræum Irenici cap. XXVII. Art. I. *d* Sed hæc ſententia & à cæteris patribus olim, Auguſtini imprimis ætate, damnabatur, & hodie communi Theologorum judicio improbatur. Quod ſi quibus fortè patrocinium iſtorum ſuſcipere viſum eſt, diſtinguunt inter gratiam & cognitionem Chriſti: inter cognitionem implicitam & explicitam, inter explicitam ex parte, & in totum. Nam ſi qui adultorum, qui non noſſent Chriſtum, fuerint ſalvati; non per meritum naturæ, ſed Chriſti paſſione ſalvatos arbitrantur; ut in eis illud habeat locum, quod de infantibus Eccleſia docet. Imò nec omni cognitione Chriſti deſtitutos fuiſſe, dicunt nonnulli. Quod ut veriſimile faciant, ajunt, eos per divinam miſericordiam, ſpeciali quâdam gratiâ, per congrua media (ſive illa fuerint Sibyllina oracula, ſive converſatio cum Judæis, aut converſis à Judæis, ſive quæcunque tandem) ad aliquam gratiæ ſalutaris menſuram, & ipſius Chriſti notitiam, perduci potuiſſe. Nam abſque omni fide ſalvatos fuiſſe, nec Clemens audet dicere, qui lib. II. Στρωματέων fidem vocat πρώτην σωτηρίας νεῦσιν *primam ſalutis inclinationem.* Sed ille ex malè intellectis verbis I Petr. IV. 6. ubi mortuis dicitur Euangelium eſſe prædicatum, ut viverent ſecundùm Deum,

b P. 941.
c P. 183.
d P. 146.

a Fol. 110. edit Baſil. 1536.

colli-

a P. 271. edit. Commel. b P. 87. edit. Auguſt. Vindel. c Lit. Caph. d Lib. de hæreſ. cap. de deſcenſu Chriſti ad inferos. e Lib. de hæreſ. cap. 79. f Lib. 8. Originum cap. 5. g Exercitat. 1. ad Baron.

colligit ſexto Στρωματέων a Chriſtum apud inferos Euangelium prædicaſſe; ut, quotquot illic credere, ac pœnitentiam agere vellent, ſalvarentur. Quam præceptoris ſui ſententiam etiam amplexus fuit Origenes lib. II. contra Celſum b. Similiaque habet Origenis ſtudioſus lector, Hilarius in Pſalm. CXVIII. c Sed dicere, impios ullos, Chriſto prædicante, poſt mortem converſos ſalvatosque eſſe, inter hæreſes reponitur à Philaſtrio d, Auguſtino e, & Iſidoro f: & Auguſtinus commentum hoc clare refellit epiſt. XCIX. ad Euodium. Ac propter iſtiuſmodi, Clemens ab Gelaſio, in Concilio LXX epiſcoporum, inter ſcriptores apocryphos relatus merito fuit. Interea hæc oſtendunt, ne illum quidem exiſtimaſſe, ſalvari quemquam abſque Chriſti cognitione: quamquam hanc illi opinionem tribuat vir maximus, Iſaacus Caſaubonus g. Nec obſtat, quod lib. primo Στρωματέων ait, καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας, *Philoſophia quondam per ſe Græcos juſtificabat.* Neque enim, uti puto, hoc vult Clemens, philoſophiam Græcis ſuffeciſſe ad ſalutem: ſed cùm, ex ejus mente, juſtitia alia ſit ſecundùm legem naturæ, alia ſecundùm Legem Moſis, alia ſecundum Chriſtum: primam ſecundamque ad Chriſtum ducere cenſet, veluti gradibus quibuſdam. Integer enim locus ſic habet: καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας· οὐκ εἰς τὴν καθόλου δὲ δικαιοσύνην, εἰς ἣν εὑρίσκεται συνεργὸς, καθάπερ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῷ εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνιόντι, καὶ ὁ γραμματιστὴς τῷ φιλοσοφήσοντι. *Per ſe quoque aliquando Græcos juſtificabat Philoſophia, ſed non ad univerſam ac generalem juſtitiam, ad quam cooperatrix & adjutrix invenitur, ſicut primus & ſecundus gradus ei, qui adſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus.* Et apertiùs etiam idem eodem libro ait. Quemadmodum Judæis Lex fuit pædagogus ad Chriſtum, teſte Apoſtolo ad Galat. cap. IV: ſimiliter philoſophiam docuiſſe duxiſſeque Græcos ad Chriſtum, pædagogi in modum. Verba ejus ſunt: Ἐπαιδαγώγει γὰρ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία τὸ Ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν. Qui volet, hac de controverſiâ quædam legat apud Sixtum Senenſem lib. VI. biblioth. annotat. LI. Julium Sirenium lib. I. De prædeſt. cap. XXXI. & Davidem Paræum Eirenici cap. XXVIII. Art. I. h Sed imprimis adeat pro doctore ſuo fusè adlaborantem, Rod. Gualtherum, apologiâ Operibus Zuinglii præfixâ, & pro antiquis deſudantem Andradium, Orthodoxarum explicat. lib. III. reſponſ. ad axioma VI. Nos eorum litem noſtram facere nolumus: ſed ea ſolùm tuemur, in quibus non obſcurè prælucet fax Scripturarum, & doctorum conſpirat autoritas.

h P. 245. 246.

Thesis XII.

Cur verò infidelium opera non ſint bonum ſalutare, cauſa eſt, quod nec ex fide proficiſcantur, nec caritate animentur, nec ad Dei gloriam dirigantur. Quod non ſolùm verum eſt de caritate ac fide Chriſtianâ, ſed etiam illâ, quam recta ratio ex naturæ conſtitutione, atque univerſali providentiâ colligit. Duplex enim defectus eſt in bonis gentilium operibus: unus phyſicus, alter moralis. Phyſicus eſt, quatenus non fiunt ex fide, vel amore illo, quem Deus requirit in Verbo: nec ad gloriam Dei & Servatoris Chriſti diriguntur. Hacpropter ſtatuimus, non habere promiſſionem vitæ æternæ, quam ſola habent fidelium opera. Non tamen propter iſtum defectum illi, quibus Euangelium prædicatum non eſt, obnoxii ſunt gehennæ; ſed quia veritatem in impietate & injuſtitiâ detinuerunt: ut nos docet Apoſtolus cap. I. ad Rom. Poſſunt nihilominus, etiam hujus defectus ratione, opera eorum dici in vitio eſſe, & virtutes eorum falſæ virtutes: quatenus nempe intelligitur defectus phyſicus, & virtutes eorum non ſunt id quod videntur, nec merentur hoc, quod à gentilibus promereri exiſtimantur. quâ ratione orichalcum dicitur falſum aurum: non quia non ſit ens verum, ſed quia non ſit aurum verum. Moralis verò defectus eſt, quatenus aberrant à regulâ, quam gentilibus recta ratio præſcribit. Nam cùm notitias, quas de Deo habent, applicent ad creaturarum cultum; ſatis liquet, eos non operari ex amore veri Dei, nec ejus gloriam ſibi propoſitam habere. Ac propter hunc defectum, qui morale vitium eſt, (obligantur enim gentiles ad ſervandam legem naturæ) opera eorum, etiam præſtantiſſima, peccata ab antiquis dicuntur: quia non fiunt ſine peccato.

Hæc etiam Græcorum ſententia eſt. Multorum inſtar fuerit unus Theophylactus, qui negat, ullum inveniri bonum gentilem. Nam in Iohan. III. 19. ait, τὸ μὲν γὰρ εἶναι φαύλους Χριστιανοὺς, καὶ αὐτός φημι· τὸ δὲ Ἕλληνας ἀγαθοὺς εὑρεθῆναι, οὐκ ἄν ποτε φαίην. Rationem adfert, quia gloriæ ſtudio omnia egere, εἰ δέ τινες ἔδοξαν ἀγαθοὶ, ἀλλὰ πρὸς δόξαν πάντα ἐποίουν. Bonos verò non eſſe, qui ſolo ignominiæ metu non peccant, aut gloriæ ſtudio boni aliquid agunt; eo probat, quòd tales, ſimul ac malum fore occultum ſperant, mox ad deteriora animum adjungunt. Nam, inquit, ſi nec Chriſtianos gehennæ metus, aut tot ſanctorum exempla in officio ſemper continent, quid magni ſperabimus de gentilium magis? εἰ γὰρ ἡμῖν, καὶ γεέννης ἀπειλὴ, καὶ ἄλλη πᾶσα ἐπιμέλεια, καὶ βίοι ἀναριθμήτων ἁγίων, μόλις κατέχουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐν ἀρετῇ· σχολῇ γ' αἱ παρ' Ἕλλησι φλυαρίαι, καὶ μιαρίαι, τοὺς παρ' ἐκείνοις ἐν τῷ καλῷ καθέξουσι· μέγα μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ παγκάκους εἰργάσαντο. Similiter Latini: etiam Cyprianus, qui virtutes eorum non veras virtutes putat, ſed falſas; nempe veras quidem, quà verum opponitur ficto & ſimulato; at falſas, quà verum opponitur perfecto. Sic enim ſcribit initio I. lib. De bono patientiæ: *Hanc ſe ſectari, Philoſophi quoque profitentur, ſed tam illic patientia falſa eſt, quàm falſa ſapientia eſt. Unde enim vel ſapiens eſſe, vel patiens poſſit, qui nec ſapientiam, nec patientiam Dei novit: quando ipſe de iis, qui ſibi ſapere in mundo videntur, monet & dicit, Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Mens eadem Hieronymo in cap. III. ad Gal. *Conſiderandum, quia non dixerit, homo aut vir ex fide vivit, ne occaſionem tribueret ad virtutum opera contemnenda, ſed juſtus ex fide vivit: ut quicunque fidelis eſſet, & per fidem victurus, non aliter poſſit ad fidem venire, vel in eâ vivere, niſi prius juſtus fuiſſet, & puritate vitæ, quaſi quibuſdam ad fidem gradibus aſcendiſſet. Poteſt ergo fieri, ut ſit aliquis juſtus, & tamen vivat abſque fide Chriſti. Si legenti ſcrupulus commovetur, Pauli verba ſuſcipiat, in quibus de ſe ait, Secundum juſtitiam, quæ in Lege eſt, ſine reprehenſione. Erat igitur Paulus tunc juſtus in Lege, ſed necdum vivere poterat, quia non habebat in ſe Chriſtum loquentem: Ego ſum vita. In quem credens poſtea cœpit & vivere. Faciamus & nos aliquid ſimile huic, quod dicitur, Juſtus ex fide vivit; & dicamus, Caſtus ex fide vivit, ſapiens ex fide vivit, fortis ex fide vivit: & à cæteris virtutum partibus vicinam ſententiam proferamus adverſum eos, qui in Chriſtum non credentes & ſapientes, temperantes ſe putant eſſe, vel juſtos, ut ſciant, nullum abſque Chriſto vivere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt.* Idem in cap. VI. ejus epiſtolæ: *Quomodo autem juxta Apoſtolum Jacobum, fides abſque operibus mortua eſt: ſic abſque fide quamvis bona opera ſint, mortua computantur. Qui igitur in Chriſto non credunt, & ſunt probis moribus, aliud quid magis habent, quàm opera virtutum.* Speciatim verò pudicitiam gentilium eſſe veram virtutem, negat Tertullianus initio libri de cultu feminarum: *A feminis,* inquit, *nationum abeſt conſcientia veræ pudicitiæ: quia nihil verum in his, qui Deum neſciunt præſidem & magiſtrum veritatis.* Eademque de re aliquanto pòſt ait; *Perverſa ſunt omnia, quæ à Deo non ſunt.* Similiter de eâdem gentilium pudicitiâ Auguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III. *Cum virtus*

ſit

Digitized by Google

ſit pudicitia, cujus vitium contrarium eſt impudicitia, omneſque virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent: quomodo verâ ratione pudicum corpus aſſeritur, quando à vero Deo ipſe animus fornicatur? Et aliquibus interjectis: *Abſit, ut ſit in aliquo virtus, niſi fuerit juſtus: abſit autem ut ſit juſtus vere, niſi vivat ex fide: Juſtus enim ex fide vivit.* Imò etiam naturales actiones rectè inſtituere negat lib. XXXI. contra Fauſtum cap. IV: *Infidelis, ſive abſtineat ſive comedat, non ſanctè vel juſte comedit, vel abſtinet, quia pravâ opinione utrumque facit.* Reſpicit autem locum Pauli Tit. I. 15. Proſper lib. De nat. & grat. ad Rufinum: *Gratia Dei quoſcunque juſtificat, non ex bonis meliores, ſed* EX MALIS *bonos facit, poſtea per profectum ex bonis factura meliores, non adempto libero arbitrio, ſed liberato. Quod donec ſine Deo ſolum fuit, mortuum fuit juſtitia, vixitque peccato.* Idem carm. de ingratis. cap. XVI.

Et licet eximias ſtudeat pollere per artes,
Ingeniumque bonum generoſis moribus ornet:
Cæca tamen FINEM AD MORTIS, *per devia currit,*
Nec VITÆ ÆTERNÆ *veros acquirere fructus*
DE FALSA VIRTUTE POTEST.

Idem contra Collatorem cap. XXII: *Si (quod magis vult hic diſputator intelligi) de illis iſta dicuntur, qui alieni à gratia Chriſtianâ, quadam ad ſimilitudinem legalium mandatorum proprio judicio ſanciebant, intelligentes, mores civitatum concordiamque populorum non poſſe aliter contineri, niſi ut rectè factis præmia, & peccatis pœna decernerentur: quis ambigat, hanc ſapientiam humano generi, ad temporalis vitæ utilitatem, ex natura à Deo condita ſupereſſe reliquiis? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda, rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata eſſet, ſed exſtincta natura. Quæ tamen etiamſi excellentiſſimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat diſciplinis, juſtificari ex ſe non poteſt, quia* BONIS SUIS MALE UTITUR, *in quibus ſine cultu veri Dei, impietatis immunditiaque convincitur, & inde ſe defendi exiſtimat, accuſatur.* Hoc indefinitè dictum reſtringit Proſper. Negat, hominem viribus naturæ poſſe ea, quæ Legi verè congruant: fatetur autem, operari aliqua *ad ſimilitudinem mandatorum legalium.* Nempe quomodo & Auguſtinus lib. IV. in Jul. cap. III. vocat gentilium virtutes *civiles, non veras, ſed veriſimiles.* Præterea negat Proſper, poſſe quicquam, quod ad ſalutem conducat, ſive quo *juſtificetur*: fatetur, poſſe multa ad *mores civitatum, concordiamque populorum,* ſive *ad temporalis vitæ ſocietatem.* Nimirum, quomodo Auguſtinus epiſt. CCCIII. de Polemonis continentiâ ait, valere *ſolum ad præſentis vitæ honeſtatem, non etiam ad meritum æternæ.* Similiter ſcriptor de vocat. Gent. lib. I. cap. VII a: *Etſi naturali intellectu conatus ſit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam ſteriliter ornavit: ad* VERAS VIRTUTES, *æternamque beatitudinem non profecit.* Et cap. VIII b: *Si Deus non operatur in nobis, nullius poſſumus participes eſſe virtutis. Sine hoc quippe bono, nihil eſt bonum; ſine hac luce, nihil eſt lucidum; ſine hac ſapientiâ, nihil ſanum; ſine hac juſtitiâ, nihil rectum.* Beda Presbyter lib. I. in Cant. *Quod ergò* (Julianus dicit,) *multos philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam, aliaſque de natura bono habere virtutes, conſtat; quia quicunque philoſophorum Chriſtum, Dei virtutem & Dei ſapientiam neſcierunt, hi nullam veram virtutem, nec ullam veram ſapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel guſtum aliquem ſapientiæ cujuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc deſuper acceperunt, non ſolum munere primæ conditionis, verùm etiam quotidianâ ejus gratiâ, quia creaturam ejus nec ſe deſerentem deſerens,* (ſic interpungendus is locus c) *dona ſua, prout ipſe judicaverit, hominibus, & magna magnis, & parva largitur parvulis.* Denique Auguſtinus opera omnia gentilium peccata vocat, quia ſemper conjuncta ſunt cum peccato. Ut contra Julian. lib. IV. cap. III. *Si gentilis nudum operierit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum? Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia per ſe ipſum factum, quod eſt, nudum operire, peccatum eſt, ſed tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum.* Idem De geſtis Palæſtinis cap. XIV: *Quantumlibet opera infidelium prædicentur: Apoſtoli ſententiam veram novimus, Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Similiter hunc Pauli locum explicat lib. De gratiâ Chriſti, cap. XXVI. & epiſt. CV. Nec obſtat, quòd Chryſoſtomus, Ambroſius, Theophylactus, Oecumenius atque alii, per fidem hic conſcientiæ dictamen intelligunt. Nam potuit dicere Auguſtinus, loqui Apoſtolum de iſto dictamine conſcientiæ, quod ex Chriſtianâ fide proficiſcitur: nempe ut mens Apoſtoli ſit, Quicquid non provenit ex fide Chriſtianâ, per conſcientiam ad opus applicatâ, illud peccatum cenſetur. Auguſtinianam interpretationem ſequitur quoque Leo ſerm. II. de jejunio Pentecoſtes, ubi de Chriſtianorum & Paganorum jejunio tractans, *Aliud,* inquit, *agit ſub veritate ratio, aliud ſub falſitate deceptio. Apud nos fides juſtificat, etiam manducantem: apud illos infidelitas polluit jejunantem: unde quia extra Eccleſiam Catholicam* NIHIL EST INTEGRUM, NIHIL CASTUM, *dicente Apoſtolo, Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt; cum diviſis ab unitate corporis Chriſti nullâ ſimilitudine comparamur, nullâ communione miſcemur. Ad virtutem enim continentiæ nihil prius pertinet, quàm ab erroribus abſtinere, quia tum demum benè ambulatur, cùm per viam veritatis inceditur.* Nec aliter Proſper lib. III. De vitâ contempl. lib. I. *Dicendo, Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt; declaravit, quòd omnia bona, aut ex fide geſta, virtutes ſunt, quæ profectò juſtificant: aut ſi fuerint ſine fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia.* Et ex Auguſtino, ſententiâ CVI: *Omnis infidelium vita peccatum eſt: & nihil eſt bonum ſine ſummo bono. Ubi deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis,* FALSA VIRTUS *etiam eſt in optimis moribus.* Et epiſt. ad Rufinum, *Omne,* ait, *quod ex fide non eſt, peccatum eſt. Ut ſcilicet intelligat, juſtitiam fidelium non eſſe juſtitiam, quia ſerdet natura ſine gratiâ.* Vide & adverſus Collat. c. XXII. & carm. De ingratis cap. XVI. Eadem mens ſcriptoris de vocat. gent. cap. VII a: *Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus eſſe videtur, peccatum eſt.* Et Gregorius M. in lib. II. Moral. cap. XV: *Si non prius in corde noſtro fides gignitur, reliqua quoque eſſe bona non poſſunt, licet eſſe videantur.* Adi & Bernardum lib. De præcept. & diſcipl.

a *Apud Proſp. ſed Ambroſ. cap. 3.*

b *Apud Proſperum ex ſupplem. Cod. Cambronenſis.*

c *Nempe ut ſententia ſit, nec deſerens creaturam, licet ab ea deſeratur ipſe.*

a *Apud Proſp. ſed apud Ambroſ. c. 3.*

Atque ex his ſatis liquet, quomodo infidelium opera, quæ nunc bona dicuntur, laudanda dicuntur, ſancta & Dei dona dicuntur, eadem dicantur falſa bona, vitioſa opera, & immunda, atque adeo peccata. Quæ jam manifeſta ſunt, ut Bellarminus lib. V. De gratiâ & libero arbitrio cap. XI. fateatur, opera gentilium, etiam quæ referuntur ad bonum finem particularem, ab Auguſtino & aliis vocari *peccatum largo modo, quia non habent omnem perfectionem, quam habere poſſent.* In quo vel acutior, vel candidior fuit Cornelio Cornelii à Lapide, qui ad locum Pauli Rom. XIV. 13. ſcribit, *Auguſtinum cum ſuis* τὸ QUOD NON EST EX FIDE, *per μείωσιν ſic accipere, quaſi dicat Apoſtolus: quod eſt ex infidelitate, vel quod eſt contra fidem, quodque fit ad cultum idoli, hoc peccatum eſſe: & quia S. Auguſtinus putabat, pleraque opera ab infidelibus fieri hoc fine, ſcilicet ad colendum idolum, hinc conſequenter pleraque opera putaſſe eſſe peccata.* Nec enim de pleriſque tantum operibus loquitur Auguſtinus, ſed de univerſis: quem & è Scholaſticis ſecuti hac parte Gregorius Ariminenſis, Capreolus, Catharinus. Et quid mirum, ſic Auguſtinum ſenſiſſe de operibus irregenitorum, qui non tantùm omnimodum caritatis defectum, ſed etiam imperfectionem ejus, quæ eſt in renatis ipſis, vitium & peccatum nominet? Ut epiſt. XXIX. ad Hieronymum: *Pleniſſima caritas, quæ jam non poſſit augeri, quamdiu hic homo vivit, eſt in nemine: quamdiu*

autem augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt quàm debet, ex vitio eſt; ex quo vitio non eſt, qui faciat bonum, & non peccet. Et lib. De perfectione juſtitiæ cap. xv. *Peccatum eſt, cum vel non eſt caritas, quæ eſſe debet, vel minor eſt quàm debet.* Unde & Bellarminus lib. iv. De juſtificatione cap. xxi. fatetur, etiam in renatis à B. Auguſtino *appellari vitium & largo modo peccatum, imperfectionem, & defectum illum, qui eſt in nobis ratione concupiſcentiæ.* Similiter Auguſtino loquuntur alii qui reformatarum Eccleſiarum doctores: ſed dici vix poteſt, quantopere hoc nomine ab Eccleſiæ Romanæ ſcriptoribus vapulent. Quodſi eâdem illi æquitate in noſtris, quâ in Auguſtino, uterentur, candorem ſuum magis probarent omnibus bonis, & quo argueremus eos προσωποληψίας, minus tunc haberemus.

FINIS LIBRI TERTII.

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER QUARTUS;

QUI EST

DE GRATIA PRÆVENIENTE.

Superiori libro expoſuimus, quid de gratiæ neceſſitate ſtatuerint, qui ante Pelagii tempora vixerunt: atque ut in hac doctrinâ fluctuans Pelagius, primùm hoc, mox aliud atque aliud dixerit, & propius propiuſque ad Catholicos ſemper acceſſerit: & ut in aliquo Pelagii errorem Julianus caſtigârit: ac ſuper quibus nunquam inter Pelagium vel Julianum, & Catholicos convenerit: quibus ſubjecimus diſſertationem de virtutibus gentilium, ut lucis aliquid afferremus Catholicæ ſententiæ de gratiæ ad actus ſingulos neceſſitate. Proximum eſt, ut à Pelagianis ad Maſſilienſes tranſeamus, qui Pelagianum errorem ex parte correxerunt, ex parte item retinuerunt: unde Proſper eos reliquias Pelagii appellat: vulgo item Semipelagiani vocantur. Horum ſententiâ expoſitâ, diſquiremus, utrùm ſcriptores Eccleſiaſtici, qui ante obortam hanc controverſiam vixerunt, amplexi ſint ſententiam, quam Maſſilienſes ſequebantur. Hoc libri hujus argumentum erit. Nunc, quod promiſimus, exſolvamus.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI QUARTI
PARS PRIOR;

Quæ eſt de Maſſilienſium ſententia, ſuper controverſia de neceſſitate gratiæ prævenientis.

Thesis I.

Maſſilienſium dogma partim reſpicit præparationem ad ſpiritum ſanctificantem: partim perſeverantiam in bono. Ad prius quod attinet, fatebantur quidem gratiam prævenientem: ſed eam duntaxat, quæ præveniat opera bona; in quo à Juliano diſtinguuntur: non item, quæ præveniat initium fidei & bonæ voluntatis; per quæ Deum ab homine præveniri credebant. Nec tamen, ex eorum mente, ſemper homo prævenit Deum, ſed interdum: quo & ipſo differunt à Juliano. Tertium etiam inter hos diſcrimen erat. Nam Julianus profitebatur, hominem per conatus bonos gratiam promereri: Caſſianus verò & Maſſilienſes etiam ipſi eos damnabant, qui dicerent, gratiam ſecundum merita conferri: idque eo quod judicarent, non tanti eſſe primos naturæ conatus, ut dici poſſet, per eos nos dignos reddi gratiâ Spiritus Sancti. Interea fatebantur, eſſe occaſionem, quâ moveatur Deus, ut gratiam ſuam donet. Nempe tantam Dei eſſe miſericordiam aiebant, ut tantillum boni orſum luculento adeò præmio rependat.

NOn eo ſolùm differebant Maſſilienſes à Pelagio, quòd faterentur peccatum originale; ſed etjam, quòd neceſſitatem gratiæ agnoſcerent: à Juliano quoque in hoc ipſo capite diſtinguebantur, quia ille credebat hominem in opere bono adjuvari, non item ad benè operandum divinâ gratiâ præveniri: credebat item, hominem (ſi Apoſtolos excipiamus) ſemper incipere bene abſque gratiæ auxilio: credebat denique, iſto præclaro conatu divinam gratiam promereri: quorum ſingula ſuperiori libro demonſtravimus. At nihil horum dicebant Maſſilienſes. Primùm enim concedebant, nos gratiâ præveniri in omni opere bono: unde ſic Hilarius ad Auguſt. *Ad nullum opus, vel incipiendum, ne dum perficiendum, quemquam ſibi ſufficere poſſe conſentiunt.* Et ex eo Auguſtinus lib. 1. de præd. ſ. cap. 1: *Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratiâ fateantur, atque ut ad nullum opus bonum, vel incipiendum, vel perficiendum, ſibi quemquam ſufficere poſſe conſentiant.* Subjicit deinde Auguſtinus: *Retenta ergo iſta, in quæ pervenerunt,* PLURIMUM EOS A PELAGIANORUM ERRORE DISCERNUNT. Similiter cap. XVI. lib. de bono perſeverantiæ: A PELAGIANORUM *porrò* HÆRETICA PERVERSITATE *tantum iſti* REMOTI *ſunt, propter quos hæc agimus, ut licet nondum velint fateri, prædeſtinatos eſſe, qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permanentes, jam tamen* FATEANTUR, QUOD EORUM PRÆVENIAT VOLUNTATEM, *quibus datur hæc gratia.* Intelligit, uti diximus, voluntatem piè juſteque vivendi; inter quam & fidem Maſſilienſes intercedere dicebant gratiam, quâ renaſcimur in Chriſto: eamque volebant poſteriorem eſſe fide, vel ſaltem credendi affectu & converſionis deſiderio: unde & qui gratiam prævenientem reſpectu operum bonorum ſtatuebant, hi eam reſpectu conatuum primorum negabant. De fidei initio quod dixi, illis Proſperi ad Auguſtinum verbis comprobatur: *Inquiunt, vitam æternam his apprehendi, qui Deo* SPONTE *crediderint, &* AUXILIUM GRATIÆ MERITO CREDULITATIS *acceperint.* De converſionis deſiderio ſic idem: *Cùm in his, qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo ſint, quæ humanam operentur ſalutem, Dei ſcilicet gratia, & hominis obedientia: priorem volunt obedientiam eſſe quàm gratiam, ut initium ſalutis ex eo qui ſalvatur, non ex eo credendum ſit ſtare, qui ſalvat; & voluntas hominis divinæ gratiæ ſibi pariat opem, non gratia ſibi humanam ſubjiciat voluntatem.* Nempe juxta eos, ut idem aliquanto pòſt ait: *Hominem nihil priùs merentem, quia nec exiſtentem liberi arbitrii,* RATIONALIS GRATIA CREATORIS *inſtituit, ut per diſcretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus poſſit ſuam dirigere voluntatem, atque ad hanc* GRATIAM, QUA *in Chriſto* RENASCIMUR, *pervenire,* PER NATURALEM *ſcilicet* FACULTATEM, *petendo, quærendo, pulſando: ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia* BONO NATURÆ *bene uſus* a, *ut ad iſtam* SALVANTEM GRATIAM, INITIALIS GRATIÆ *ope meruerit pervenire.* Quibus in verbis duplicem ponit gratiam. Priorem variè deſcribit: primùm appellat rationalem gratiam creatoris, mox naturalem facultatem, hinc naturæ bonum, denique gratiam initialem. Alteram prius vocat gratiam, quâ in Chriſto renaſcimur, mox nominat gratiam ſalvantem. Ab initiali gratiâ, juxta Maſſilienſes, ad ſalvantem pervenire nos ait bono initialis gratiæ uſu: atque huc accommodare eos ait Chriſti verba, *Petite, & dabitur vobis; quærite & invenietis; pulſate, & aperietur vobis.* Eodem pertinet, quod aliquanto pòſt ſentire illos dicit, *Quantum quiſque ad malum, tantum habet facultatis ad bonum, parique momento animus ſe vel ad vitia, vel ad virtutes movet; quem* BONA APPETENTEM *gratia Dei fovet, mala ſectantem damnatio juſta ſuſcipit.* Etiam circa finem epiſtolæ eſt illuſtris hic locus: *In iſtis Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur, ſi principium ſalutis malè in homine collocatur: ſi divinæ voluntati impiè voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur, quia voluit; non ideo quia adjuvatur velit: ſi originaliter malus receptionem boni non à ſummo bono, ſed à ſemet ipſo inchoare malè creditur: ſi aliunde Deo placetur, niſi ex eo, quod ipſe donaverit.* Similiter Hilarius b eos & fidei initium, & ſanationis deſiderium naturæ tribuere docet, his verbis: *Id conveniens aſſerunt veritati vel congruum prædicationi, ut cùm proſtratis & nunquam ſuis viribus ſurrecturis annuntiatur obtinendæ ſalutis occaſio, eo* MERITO, QUO VOLUERINT ET CREDIDERINT *à ſuo ſe morbo poſſe ſanari, &* IPSIUS FIDEI AUGMENTUM, *& totius* SANITATIS *conſequantur* EFFECTUM. Idem pleniùs oſtendunt, quæ mox ſubjungit: *Neque,* inquit, *alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterritâ ſupplici* c *voluntate unumquemque ægrotum velle ſanari. Quod enim dicitur, Crede, & ſalvus eris: unum horum exigi aſſerunt, aliud offerri; ut propter id quod exigitur, ſi redditum fuerit, id quod aſſer-*

a Ita habent edit. Baſil. a. 1528. & 1556. Venet. a. 1550. & 1555. pluresque aliæ. Sed in Caſſandriana deleto vel ut, rectè legitur, bene uſus ad iſtam.

b Epiſt. ad Auguſt.

c Ita habet edit. Venet. a. 1545. & 1550. Baſil. a. 1528. & 1556. atque alia. Sed Caſſander, qui epiſtolam Hilarii & Proſperi ad fidem MSS cod. reſtitutam Coloniæ edidit an. 1552. rectè reſcripſit ſupplici, ut & poſtea Lugd. a quo eſt a. 1586.

a Ita edit. Ven. utraque Baſ. & al. ei: ſed vi NON PELLE omittit Caſſandriana & Lugd. 2.

offertur deinceps tribuatur. Unde non a conſequens putant, exigendam ab eo fidem, cujus natura id voluntate conditoris conceſſum eſt: & nullam ita depravatam, vel extinctam putant, ut non debeat, vel poſſit ſe velle ſanari. Propter quod ut ſanetur quis à ſuâ, vel ſi noluerit, cum ſuâ ægritudine punitur. Nec negari gratiam, ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat: non autem quicquam ipſa jam valeat. Nam illa teſtimonia, ut eſt illud, Sicut unicuique partitus eſt menſuram fidei, & ſimilia, ad id volunt valere, ut adjuvetur, qui cœperit velle; non ut etiam donetur, ut velit.

Interim, QUALECUNQUE SIT INITIUM VOLUNTATIS, (verba ſunt Hilarii) *fatentur, non poſſe progredi ad ſalutem, ſive* (ut idem eâpſe epiſtolâ ait) *ad nullum* OPUS *vel incipiendum, nedum perficiendum, ſibi ſufficere poſſe conſentiunt.* Unde ſatis liquet, diſtinxiſſe eos inter credendi affectum & fidei incrementum; inter voluntatem, quâ bonum quæritur, & inter opus, quo piè vivitur.

Idem teſtatur Auguſtinus toto libr. 1. de prædeſt. Nam cùm cap. 1. dixiſſet, agnoſcere Maſſilienſes tum generis humani in Adamo corruptionem, tum gratiæ ad opus bonum tam incipiendum quàm conſummandum neceſſitatem, atque hæc eos à Pelagiano errore diſcernere: controverſiæ ſtatum his verbis indicat cap. ſeq. *Sed nunc eis reſpondendum eſſe video, qui dicunt, ex nobis nos habere ipſam fidem, ſed incrementum ejus ex Deo; tanquam fides non ab ipſo donetur nobis, ſed ab ipſo tamen augeatur in nobis, eo merito, quo cœpit a nobis.*

Maſſilienſium ſententiam his verbis expreſſit Proſper Carm. de Ingratis cap. XXXIX:

Sed cum damnatis ſapiunt, damnataque promunt,
Cùm dicunt, nihil eſſe animis per vulnus avitum
Detractum decoris, ſplendoremque omnibus illum
Nunc talem innaſci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrii diſcernere ſano
Poſſe oculo cordis, quicquid ſit ritè gerendum.
Nec ſolum ad vita præſentis commoda ſollers
Sufficere ingenium, quo ſe tueatur & ornet:
Sed ſummis etiam mentem aptam percipiendis,
Æterniſque bonis, ſponte ad cæleſtia ferri:
Perque viam ad Chriſtum, quam fecerit ipſa, venire.
Hinc hominem multâ recti aſſuetudine firmum
Poſſe repugnare adverſis, nec cedere pœnis,
Quas ſuperanda animæ per carnem admoverit hoſtis,
Auxilio abſcedente Dei: qui deferat aptè
Utiliterque ſuos, ut de certamine agonis
Quæſitas referant palmas: nec nulla piorum
Sint merita, & vera priventur laudis honore.

Sed imprimis eorum mentem cognoſcimus ex Proſperi libro adverſus Collatorem, h. e. Caſſianum, qui Collationum libris ſub Chæremonis perſonâ ſuam docuit ſententiam. In his eum negaſſe gratiam prævenientem, oſtendunt illa Proſperi verba: *Doctor Catholice, cur profeſſionem tuam deſeris? cur ad famoſam falſitatis caliginem relictâ ſereniſſima veritatis luce devolveris? quod in petentibus, quærentibus, pulſantibuſque miraris, cur non eidem gratiæ, quæ deſideratur, adſcribis? Vides bonos conatus, pia ſtudia, & dubitas eſſe Dei dona? latuerit opus gratiæ, donec fides inſita cogitationis claudebatur arcano: at ubi ſupplex oratio, ubi diligens inquiſitio, ubi apparet crebra pulſatio, quare non ex qualitate operis ſubminiſtrationem intelligis incitantis?* Nec tamen putaſſe, ſemper ab homine Deum præveniri, ſed eſſe multos, qui præveniantur gratiâ divina, oſtendunt ea, quæ continuò ſubjungit: *Et ſatis te contra Pelagianorum calumnias præcavere exiſtimas, ſi quod in univerſitate vocatorum ſentiendum eſt, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia eſt. Illi in omnibus juſtis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo ſemper credimus prodire principia. Tu informe neſcio quid tertium, & utrique parti inconveniens reperiſti, quo nec inimicorum conſenſum acquireres, nec in noſtrorum intelligentiâ permaneres.*

Sed partim ut pleniùs hæc intelligantur, partim ne ſoli Proſpero de adverſario, ſed ipſi de ſe Caſſiano credamus, ipſa adferam Caſſiani verba, quod & fecit ante nos Proſper. Ex quibus planum fiet omnibus, putâſſe Caſſianum, non ita læſum eſſe liberum arbitrium, ut non reſervarit cognitionem boni ſalutaris, ac ſemina virtutum, & potentiam præſtandi actus moraliter bonos, & reſiſtendi tentationibus, & inchoandi fidem, & Deum invocandi, & pœnitentiam agendi de peccatis, & per hæc omnia ſe præparandi ad gratiam ſalutarem: & poſt eam adeptam, perſeverandi in bono facultatem.

Ordiemur ab iis, quibus hominem ad gratiam diſponi putabat. Diſpoſitio ea alia eſt remota, alia propinqua. Remotam ſtatuit ratione actuum moralium. Nam dicit Caſſianus, hominem naturâ ſcire bonum, & ad agendum illud eſſe propenſum. De ſcientiâ boni, colligit hoc Caſſianus ex iſtis Geneſ. verbis cap. III: *Ecce Adam factus eſt, ſicut unus ex nobis, ſciens bonum & malum.* Sic enim ſcribit Collat. XIII. cap. XII: *Concepit ergò Adam poſt prævaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali: boni verò, quam acceperat, ſcientiam non amiſit. Denique non amiſiſſe humanum genus poſt prævaricationem ſcientiam boni, etiam Apoſtoli ſententiâ evidentiſſimè declaratur, quâ dicit: Oſtendunt gentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente conſcientiâ ipſorum.* Et paullo pòſt: *Denique Dominus in Evangelio increpans Phariſæos, Quid autem, inquit, etiam ex vobis ipſis non judicatis quod juſtum eſt? Quod utique eis non dixiſſet, niſi eos, judicio naturali, id quod æquum eſt, ſciſſet poſſe diſcernere.* Nec hominem tantummodo bonum ſcire, ſed etiam ad illud propenſum eſſe aiebat. Quod voluit cùm diceret, virtutum ſemina ineſſe homini à natura. Sic enim loquitur cap. XII. libri ejuſdem: *Dubitari ergò non poteſt, ineſſe quidem omni animæ naturaliter virtutum ſemina, beneficio creatoris inſerta: ſed niſi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire.* Hinc etiam virtutem ipſam ex parte ait naturæ deberi. Nam ſic ſcribit Collat. XXIII. cap. II: *Multa enim novimus bona, quæ beatum Apoſtolum, omneſque illius meriti viros, & per naturam habuiſſe, & acquiſiviſſe per gratiam, negare non poſſumus.* Enumerat deinde Apoſtolicas virtutes, caſtitatem, continentiam, prudentiam, humanitatem, ſobrietatem, temperantiam, miſericordiam, juſtitiam. Has dicit Apoſtolum habuiſſe per naturam. Quod ſeminum ſive originis ratione intelligi debet. Nam perfectionem etiam ipſe gratiæ tribuit. Unde proximè anteceſſit: *Quamobrem quid ſit principaliter bonum, quod Apoſtolus, cùm vellet,* PERFICERE *non potuerit, diligentius indagemus.* Et clarè cap. V. gentiles ait habere caſtitatem μερικὴν, ſive partialem, non conſummatam, qualis eſt Chriſtianorum. Nec ſola homini virtutum ſemina attribuit, ſed etiam cogitationes honeſtas & actiones virtutis varias. Ut cùm ejuſdem Collationis cap. XII. ait: *Nec enim talem Deus hominem feciſſe credendum eſt, qui nec velit unquam, nec poſſit bonum.* Quæ non de primo ſolùm homine, ſed etiam poſteris vult intelligi. Unde locum Paulinum profert: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt.* Ac poſtea addit: *Denique ut poſſibilitatem boni eis ineſſe ſignaret, increpans Phariſæos, Quid autem, inquit, ex vobis ipſis non judicatis quod juſtum eſt?* Et mox: *Unde cavendum eſt nobis, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi quod malum atque perverſum eſt, naturæ adſcribamus humanæ.* Quod ipſum etiam probat exemplo Davidis, volentis Domino ædificare domum. Unde ſic colligit: *Hæc cogitatio atque iſte tractatus regis David, utrumne bonus & ex Deo, an malus, & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, à quo inſpirata eſt, eidem nega-*

negatur effectus? Si autem mala & ex homine fuit, cur laudatur à Domino? Reſtat ergò, ut & bona, & ex homine fuiſſe credatur.

Ad propinquas diſpoſitiones refert fidem, orationem, initialem Dei amorem, pœnitentiam. Fidem nobis tribuit Coll. ejuſdem cap. XI. *Si gratiâ Dei ſemper inſpirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zachæi fide dicemus?* Et cap. XIV. cùm illa Chriſti verba adduxiſſet: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael:* addit: *Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Chriſtus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet. Alioqui dixiſſet, Non dedi tantam fidem in Iſrael.* Et cap. XIII. *Nec enim, quia illius in cruce latronis præceſſerat fides, idcirco pronuntiandum eſt, non ei beatam commorationem paradiſi gratuitò eſſe promiſſam.* Hinc Proſper carm. de Ingratis:

—— Cui ad vera capienda exordia vitæ,

Naturam AFFECTUM FIDEI *conferre docetis.* Idem etiam ſpem & deſiderium boni tribuit homini. Ut cap. IX. *Etiam ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus poſſit extendi; ſemper verò à Domino indiget adjuvari. Nec enim, cum voluerit quis, ſanitate perfruitur: aut de ægritudinis morbo pro arbitrii ſui deſiderio liberatur. Quid autem prodeſt, ſanitatis gratiam concupiſſe, niſi Dominus, qui vitæ ipſius uſum tribuit, etiam vigorem incolumitatis impartiat? Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, (quæ tamen niſi à Domino dirigantur, ad conſummationem virtutum pervenire non poſſint) Apoſtolus teſtis eſt dicens, Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

Similiter orationem ad Deum, hominis opus facit. Unde Coll. ejuſdem cap. IX. *Dominus petentibus tribuit, à quærentibus invenitur, aperit pulſantibus.* Et cap. XII. *Dominum remorantem, atque utiliter quodammodo ſubſiſtentem, ut noſtrum experiatur arbitrium, voluntas prævenit noſtra, cùm dicitur, Et manè oratio mea præveniet te.*

De caritate ſic idem Coll. XIII. c. XIV. ubi explicat illa verba Deuter. XIII. *Tentat te Dominm Deus tuus, utrum diligas eum in toto corde tuo, & totâ animâ tuâ, an non. Utique,* inquit, *nec tentari eos juſtitia Domini permiſiſſet, niſi parem in eis ſciſſet ineſſe reſiſtendi virtutem, quâ poſſent æquitatis judicio, in utroque merito vel rei, vel laudabiles judicari.* Ubi etſi indefinitè loquatur Caſſianus, tamen de naturæ viribus loqui, atque velle ex iis caritatem emanare, Proſper ſenſit cap. XXX. libri contra Collat. *Et tanta eſt ſecundùm iſtum liberi arbitrii vel incolumitas vel facultas, ut caritatem, quæ in omnium arce virtutum eſt, non ex Dei munere, ſed ex ſolâ habeat voluntate.*

THESIS II.

Etiam inter naturæ opera, quibus ſalutem inchoëmus, pœnitentiam Pelagius reponebat.

a Apud Hieronym. T. 4. p. 10.

PElagius lib. de Virginitate ad Demetriadem *a*: *Etiam illi, qui largo peccandi uſu bonum quodammodo obruêre naturæ, inſtaurari per pœnitentiam poſſunt, & mutatâ voluntate vivendi conſuetudinem conſuetudine extinguere, ac optimi quique de peſſimis fieri.* Ubi *naturam in melius inſtauratam remiſſionem vult intelligi peccatorum*: ut quidem interpretatur Auguſtinus lib. de gratiâ Chriſti cap. XXXVII.

Etiam pœnitentiam tribuit naturæ, ejuſdem Coll. cap. XIII. *Quod arguitur* (David) *per Prophetam, divinæ dignationis eſt gratia: quòd peccatum ſuum humiliatus agnoſcit, propriæ libertatis eſt opus.*

Atque hæc ſunt ea, quibus docet Caſſianus, hominem diſponi ad gratiam Dei. Interea contentus erat dicere, interdum quidem nos præparatione voluntatis propriæ incipere bonum ſalutare: at ſæpiùs à divinâ gratiâ hominem præveniri. Quo ipſo à Juliano Maſſilienſes differre, ſuperiùs dicebamus. Verba ſunt Caſſiani Collat. XIII. c. XI. *Et ita ſunt hæc quodammodo indiſcretè permixta atque confuſa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magnâ quæſtione volvatur: id eſt, utrùm, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri Deus: an quia Deus miſeretur, conſequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim ſingula hæc credentes, ac* JUSTO AMPLIUS ASSERENTES, *variis* SIBIQUE CONTRARIIS *ſunt erroribus involuti.* Nempe errare eos dicit, qui cenſerent, ſemper incipere naturam; errare item, qui arbitrabantur, ſemper incipere gratiam, ac veritatem eſſe in medio poſitam: quia ſæpe Deus miſereatur noſtri, ante initium bonæ voluntatis: interdum verò prævenientem conſerat gratiam, propter bonum naturæ uſum. Quo etiam cap. IX. refert illud ad Rom. II. *Deus reddet unicuique ſecundum opera ejus.* Idem cap. XII. *Prævenit ergo hominis voluntatem miſericordia Domini: de quâ dicitur; Deus meus, miſericordia ejus præveniet me. Et rurſus, Dominum remorantem, atque utiliter quodammodo a ſubſiſtentem, ut noſtrum experiatur arbitrium,* VOLUNTAS PRÆVENIT NOSTRA, *cùm dicitur: Et manè oratio mea præveniet te. Et iterum: Præveni in maturitate, & clamavi. Et: Prævenerunt oculi mei ad te diluculo. Advocat etiam nos, & invitat, cùm dicit: Totâ die expandi manus meas ad populum non credentem mihi & contradicentem. Et invitatur à nobis, cum dicimus ei: Totâ die expandi manus meas ad te.* EXPECTAT NOS, *cùm dicitur per Prophetam: Propterea exſpectat Dominus, ut miſereatur noſtri. Et exſpectatur à nobis, cùm dicimus, Exſpectans exſpectavi Dominum, & intendit me. Et, Exſpectabam ſalutare tuum, Domine. Confortat nos, cùm dicimus: Et ego erudivi, & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam. Et ut noſmet ipſos confortemus, hortatur, cùm dicit: Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate. Clamat Jeſus, Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Clamat etiam ad eum Propheta: Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ, defecerunt oculi mei, dum ſpero in Deum meum. Quærit nos Dominus dicens: Quæſivi, & non erat vir; vocavi, & non erat qui reſponderet. Quæritur & ipſe à ſponſa flebiliter conquerente: In cubili meo in noctibus quæſivi, quem dilexit anima mea; quæſivi eum, & non inveni; vocavi eum, & non reſpondit mihi.* Similis eſt locus ejuſdem libri cap. XIII. quem infrà citavimus. Idem cap. XV. exemplis hæc confirmat. Docet enim, Zachæum & latronem priùs poſtulaſſe gratiam, quàm iis gratia à Deo daretur, eoque ſollicitudine ſuâ Chriſtum præveniſſe: at contrà Matthæum ac Paulum à divinâ fuiſſe gratia præventos. *Andream,* inquit, *ac Petrum, cæteroſque Apoſtolos, nihil de ſalutis ſuæ remedio cogitantes, ſpontaneâ gratiæ ſuæ dignatione prævenit. Zachæum ad conſpectum Domini fideliter ſe extendentem, non ſolùm ſuſcipit, ſed etiam benedictione cohabitationis illuſtrat. Invitum ac repugnantem attrahit Paulum; Cornelio & precibus & eleemoſynis jugiter inſiſtenti, velut remunerationis vice, via ſalutis oſtenditur, &c.* Idem cap. XVII. *Per hæc igitur exempla, quæ de Evangelicis protulimus monumentis, evidentiſſimè poſſumus advertere, diverſis atque innumeris modis,* INSCRUTABILIBUS VIIS, *Deum ſalutem humani generis procurare: &* QUORUNDAM *quidem volentium & ſitientium curſum ad majorem incitare flagrantiam:* QUOSDAM *verò etiam nolentes invitoſque compellere:* ET NUNC QUIDEM, *ut impleantur ea, quæ utiliter à nobis deſiderata perſpexerit, adjuvare:* NUNC VERO *etiam ipſius ſancti deſiderii inſpirare principia, vel initium boni operis, vel perſeverantiam condonare.* Et cap. XVIII. idem repetit, interque alia ait: ET ALIOS QUIDEM *volentes currenteſque ſuſcipere,* ALIOS VERO *nolentes renitenteſque pertrahere, & ad bonam cogere voluntatem.*

a *Abſque hac particula* QUODAMMODO *à pleriſque locum hunc citari video, forſaſſe ex antiquioribus editis. In Baſileenſi tamen, quæ tum Damaſceno prodiit, itemque in Romanâ, additur, ſi non à bonâ manu, ſaltem mente bonâ.*

Hactenus ex ipſius Caſſiani verbis oſtendimus, quid ſen-

ſenſerit de neceſſitate auxilii divini ad fidei initium, converſionis deſiderium, aliaque quæ ſub iſtis comprehendi ſolent. Cùm verò hæc ſint illa ipſa, quæ ex eo apud Proſperum leguntur, libro ad Collatorem, planum eſt, totâ illos errare viâ, qui cenſent, vulgarios Caſſiani codices eſſe illos, quos Caſſiodurus ſive alius à Maſſilienſium dogmate repurgavit.

Quodſi omnino lubido eſt, patrocinari florentiſſimi ingenii & flagrantiſſimæ pietatis ſcriptori: auxilia longè alia ad cauſſam advocare oportet. Videndum enim, an quæ ab antiquitate in Caſſiano vel damnantur ut falſa, vel notantur ut ſuſpecta; hæc commodâ interpretatione ſic leniri poſſint, ut nihil contineant iſtiuſmodi, quale in Maſſilienſibus damnarit vel Cœleſtinus epiſt. ad Gallos, vel Synodus Arauſionenſis ſecunda. Et ſanè, ſi cum Proſpero, non de dogmate quidem, de quo planè cum Proſpero ſentiendum, ſed de Caſſiani mente pedem ſtruere licet: ſunt aliqua quæ ſuadeant, crediſiſſe Caſſianum, voluntate hominis bonâ priores ſemper eſſe actus miſericordiæ divinæ inſpirantis cogitationes bonas, atque inſtruentis eum virtute ad operandum bonum. Quod ſi ita eſt, fortaſſe hoc ſolùm voluerit Caſſianus, multiplices eſſe divinæ gratiæ effectus: ac quamquam abſolutè loquendo ſemper Dei gratia præcedat: tamen in effectis conſequentibus non ſimiliter ſemper ſe gratiam habere. Interdum enim priori gratiæ non ſuperaddi novam, ſed exſpectari hominis conatum, è collatâ gratiâ elicitum: qui ſi divinæ reſpondeat voluntati, Deum iſtiuſmodi actum bonum majori gratiâ remunerari: quo ſenſu non ἁπλῶς homo præveniat Deum, ſed κατά τι, ſive ratione hujus vel illius actus, idque poſtquam Deus jam prior hominem reſpexerat, eique inſpirarat cogitationes bonas, & virtute ſecretâ ſtupentem excitarat voluntatem; quâ virtute ſi rectè homo utatur, Deus habituali auxilio etiam ſuperaddat ſpeciale aliquod auxilium actuale: ſin voluntas ceſſet ac torpeſcat, eâ ſe gratiâ planè reddat indignum: etſi nec tunc Deus gratiam habitualem auferat, vel generale auxilium neget.

Hoc Caſſianum ſenſiſſe, illud primò ſuadet, quòd oſtenſurus, poſſe nos aliquid per arbitrii libertatem, ac Deum interdum præveniri à nobis, eorum utatur exemplis, qui regeniti jam erant. Ut cùm cap. XII. Collat.
XIII. ait, *Prævenit ergo hominis voluntatem miſericor-*
a Pſ. 58. *dia Domini, de quâ dicitur* a, *Deus meus, miſericordia*
ejus præveniet me. Et rurſus, Dominum remorantem at-
que utiliter quodammodo ſubſiſtentem, ut noſtrum expe-
b Pſ. 87. *riatur arbitrium, voluntas prævenit noſtra, cum dicitur* b,
c Pſ. 118. *Et manè oratio mea præveniat te. Et iterum* c: *Præveni*
d Ibid. *in maturitate, & clamavi. Et* d, *Prævenerunt oculi mei*
ad te diluculo. Quid clarius eſt quàm loqui hîc Caſſianum de eo, qui regeneratus erat à gratiâ? Idem liquet ex cap. XII. ubi ut oſtendat, cogitare hominem boni aliquid poſſe, exemplum adfert Davidis: qui domum ædificare Deo ſtatuerat, atque eo nomine laudatur, ac nihilominus id facere prohibetur; quod, inquit, non feciſſet Deus, ſi ipſe eam cogitationem inſpiraſſet. Atque addit, *In quem modum etiam noſtras quotidie cogitationes poſſumus judicare. Neque enim aut ſoli David bonum ex ſemet ipſo cogitare conceſſum eſt, aut nobis, ne quid boni unquam ſapere aut cogitare poſſimus, naturaliter denegatur.* Quamquam enim horridius dictum eſt, cogitationem laudabilem ex ſe habuiſſe, non ex Deo; tamen cùm de Davide jam regenito ſermo ſit, fortaſſe hoc ſic accipere poſſumus, quaſi dicat, Deum non ſemper ad actus laudabiles concurrere auxilio ſpeciali: ſed poſſe hominem ex virtute gratiæ habituali laudabile aliquid præſtare, cum generali Dei auxilio, ſine gratiâ illâ ſpecialis adjutorii.

Pugnat idem Caſſianus Abrahami exemplo: de quo ſic ſcribit cap. XIV. ejuſdem libri; *Quam explorationem fidei, etiam in illo magnificentiſſimo Patriarchâ, divinam legimus diſpenſaſſe juſtitiam, cum dicitur: Et factum eſt, poſt hæc verba, tentavit Deus Abraham. Non enim illam fidem, quam ei Dominus inſpirarat, ſed* ILLAM, QUAM VOCATUS SEMEL ATQUE ILLUMINATUS A DOMINO, PER ARBITRII LIBERTATEM POTERAT EXHIBERE, *experiri voluit divina juſtitia. Unde non immeritò fidei ejus conſtantia comprobatur, atque ad eum, ſubveniente gratia Dei,* QUÆ PAULISPER EUM SUBRELIQUERAT *ut probaret, ita dicitur: Ne inferas manum tuam in puerum, neque facies ei quicquam: nunc enim ſcio, quia times Dominum tu, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me.* Dicit, hominem derelictum à Deo credere in Deum, ſed derelictum κατά τι, quatenus eum deſtituit actuali, & ſpeciali auxilio: non derelictum ἁπλῶς: quia priorem gratiam non abſtulit Deus, nec generale auxilium operaturo negavit: quia hoc ſi eſſet, confidere Deo non potuiſſet.

Memorabilis etiam eſt locus iſte cap. XIII. ejuſdem libri: *Et ita* SEMPER *gratia Dei noſtro in bonam partem cooperatur arbitrio, atque in omnibus illud adjuvat, protegit atque defendit, ut* NONNUNQUAM *etiam ab eo quoſdam conatus bonæ voluntatis vel exigat, vel exſpectet: ne penitus dormienti aut inerti otio diſſoluto ſua videatur dona conferre.* Quorſum hæc verborum mens eſſe videtur: Deum quidem SEMPER vires conferre ad bene agendum, nec unquam nos bene operari abſque auxilio & concurſu divino: verùm non ſemper eum hominis voluntatem adjuvare adjutorio gratiæ ſuæ ſpeciali.

Sanè hoc pacto, vel ſimili quapiam ratione, niſi Caſſianum interpretemur, manifeſtè ſecum pugnabit: nec hîc tantùm; ſed toto penè libello, polypi inſtar ſeſe mutaſſe dicendus erit. Nam apertè præviam gratiam fatetur etiam c. VIII. Collat. XIII. cum inquit: *Non ſolum deſideria ſancta benignus inſpirat, ſed etiam occaſiones præſtruit vitæ, & opportunitatem boni effectus, ac ſalutaris viæ directionem monſtrat errantibus.* Et cap. III. ejuſdem Collat. multis probat, etiam conatus noſtros à Deo eſſe: quam diſputationem his verbis concludit: *Quibus manifeſtè colligitur, non ſolùm actuum, verùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui nobis & initia ſancta voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum; qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.* Nec, ab alio ea Caſſiano eſſe inſerta, dici debet, quando hæc ipſa citat ex eo Proſper, atque addit, *Hoc & nos amplectimur.* Sed mox alteram è Caſſiano propoſitionem adjungit. Ea iſtiuſmodi eſt: *Deus cum in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eam atque confortat, & incitat, ad ſalutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipſe plantavit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.* Quibus hæc Proſper ſubjungit: *Jam hîc à præmiſſâ definitione diſceditur, & quod totum gratia datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.* Cenſet igitur Proſper, pugnare ſecum Caſſianum. Sed, uti vidimus, nulla hîc pugna erit, ſi dicatur Caſſianus hoc divinæ gratiæ opus vocare, quod Deus non cooperantibus nobis operatur: hoc verò dicere hominis vel liberi arbitrii opus, quod is ex habituali gratiâ elicit cum ſolo generali Dei concurſu.

Etiam comprobari poteſt, Caſſianum de falſis gentilium virtutibus conſenſiſſe cum Catholicis. Ejus enim verba ſunt Collat. XIII. cap. VI. *Licet in multis, imò in omnibus poſſit oſtendi, ſemper auxilio Dei homines indigere, nec aliquid humanam fragilitatem, quod ad ſalutem pertinet, per ſe ſolam, id eſt ſine adjutorio Dei, poſſe perficere: in nullo tamen evidentius quàm in acquiſitione atque cuſtodiâ caſtitatis oſtenditur.* Videamus igitur, quid de Philoſophorum caſtitate ſenſerit capite antecedenti: *Primùm philoſophos nequaquam credendum eſt talem animi caſtitatem, qualis à nobis exigitur, aſſecutos; quibus injungitur, ut non ſolum fornicatio, ſed ne immunditia quidem nominetur in nobis. Habuerunt autem illi μερικήν τι,* a al. μι-κρά.
hoc eſt portiunculam caſtitatis, id eſt abſtinentiam carnis, ut tantum à coitu libidinem coercerent: hanc autem internam mentis ac perpetuam corporis puritatem, non dicam opere

aſſe-

aſſequi, ſed nec cogitatione potuerunt. Mox hoc probat ipſius Socratis exemplo, qui diſcipulis indignè ferentibus à phyſiognomone objici in magiſtro ὄμματα παιδεραστοῦ a, reſpondit, πέπονθα ἑταῖροι. εἰμὶ γὰρ, ἐπέχω δὲ b. Hinc ſic concludit: *Apertiſſime igitur non ſolum aſſertione noſtrâ, ſed etiam ipſorum profeſſione monſtratur, conſummationem tantummodo impudicitiæ, id eſt commixtionis turpitudinem, violentâ ab illis neceſſitate compreſſam: non tamen deſiderium de cordibus eorum, & oblectationem illius paſſionis excluſam.* Mox idem Diogenis exemplo confirmat: *Cum quo*, inquit, *horrore proferenda eſt illa ſententia Diogenis? Factum enim, quod philoſophos mundi hujus, velut quiddam memorabile, proferre non pudut, neque dici à nobis, neque audiri ſine verecundiâ poteſt. Nam cuidam in adulterii crimine puniendo, ut ferunt, ait, τὸ δωρεὰν πωλούμενον, θανάτῳ μὴ ἀγόραζε, id eſt quod gratis venditur, morte ne emas.* Tandem ſic caput conſignat: *Conſtat ergò, illos* VERÆ *caſtitatis, quæ à nobis expetitur, nec agnoviſſe virtutem. Et ideo ſatis certum eſt, circumciſionem noſtram, quæ in ſpiritu eſt, non poſſe niſi Dei tantum munere poſſideri, & his ineſſe ſolummodo, qui Deo totâ ſpiritus contritione deſerviunt.*

a Oculi corruptoris puerorum.
b Conſcite o ſodales. nam ſum, ſed contineo.

His de cauſſis nihil ei præjudicamus, qui ſic Caſſianum interpretari volet, ut nec cum Chryſoſtomo & aliis Græcorum pugnet. Interea Proſperum nos ſequimur. Compellit ad hoc autoritas viri etiam Græcis laudati: è quibus Photius eum ἄνθρωπον ὡς ἀληθῶς τοῦ θεοῦ, *hominem vere divinum* appellat, cap. LIV. Movet item quòd, ut in renatis locum habeant quæ diximus, tamen in converſione Zachæi & latronis diſpar ratio eſt. Atqui de his etiam loquitur Caſſianus: ubi difficile eſt eum ab ἀσυλλογίᾳ vindicare: niſi illud concedamus, per voluntatem quæ gratiam præveniat, intellexiſſe deſiderium quoddam ſalutis naturale, & alia, quæ à poteſtate pendeant locomotiva: quæ quamquam bona ſpiritualiter non ſint, occaſionem tamen quandam præbere poſſint primæ gratiæ. Denique illud etiam, ut Proſpero ſubſcribamus, facit, quòd ſatis veriſimile eſt, Caſſiani mentem ab eo probè eſſe intellectam, quem vivâ etiam voce cum Maſſilienſibus ſuper his contuliſſe conſtat ex epiſt. ſuâ ad Auguſt. Unde & cap. XXXIII. adverſus Collatorem: *Quis*, inquit, *hæc prædicari à Catholicis inter Catholicos crederet, niſi, quæ* IN COLLUCTATIONIBUS DOMESTICIS SÆPE DEFENSA SUNT, *etiam ſcripta legerentur.*

Sed utcunque de Caſſiano ſentiamus, illud omnino opus eſt, ut ſi non Caſſiani ſententiam, de qua diſputatur, ſaltem dogma illud improbemus, quod è verbis Caſſiani colligit Proſper, quod item illis, qui eum emendare ſunt agreſſi, docere viſus fuit; & propter quod Gelaſius ejus libros retulit inter apocryphos; quod denique Synodus Arauſicana in Maſſilienſibus, quorum dux Caſſianus habitus fuit, condemnavit. Illud nempe, quo fidei initium & converſionis deſiderium, & alia quæ ſub illis continentur, naturæ viribus tribuuntur: non virtuti, quæ naturæ vim excedat, eoque ſuppliciter expoſtuletur à Deo: uti eorum, qui plenè Catholici ſunt, ſententia eſt.

Quod verò de Caſſiano diximus, idem dictum volumus de Scriptore libri de Providentia Dei, qui Proſpero tribuitur falsò. In eo legas:

Sanguine quos proprio quæſivit prodigus emtor,
Si tamen ASSERTORIS OPEM FESTINA VOLUNTAS
PRÆVENIAT, *fletu* DOMINUM MOTURA *fideli.*
Nam ut nemo invitus, ſomnove quietus in alto
Fit ſalvus, nec vi petitur qui ſponte receſſit,
Sic PULSATA *patent* REDEUNTIBUS *atria vitæ.*

Quibus verſibus planè Semipelagianiſmum ſpirare videtur. Saltem utcunque σοφῷ φαρμάκῳ mederi talibus ſtudeat aliquis, fateri cogetur, nunquam ita ſcriptutum fuiſſe Proſperum, qui meritò ſermonem hunc improbat in Caſſiano, & Maſſilienſibus. Quod & facit lib. de ingratis. Ubi eorum ſententiam proponit his verbis:

——— *Cuique ad veræ capienda exordia vitæ*
Naturam affectum fidei conferre docetis.

Et pleniùs his verſibus:

Gratia, quâ Chriſti populus ſumus, hoc cohibetur
Limite vobiſcum, & formam hanc adſcribitis illi;
Ut cunctos vocet illa quidem, invitetque, nec ullum
Prætereiens, ſtudeat communem adſerre ſalutem
Omnibus, & totum peccato abſolvere mundum:
Sed proprio quemque arbitrio parere vocanti;
Judicioque ſuo, motâ ſe extendere mente
Ad lucem oblatam; quæ ſe non ſubtrahat ulli,
Sed cupidos recti juvet, illuſtretque volentes.
Hinc adjutoris Domini bonitate magiſtrâ
Creſcere virtutum ſtudia, ut quod quiſque petendum
Mandatis didicit, jugi ſectetur amore.
Eſſe autem edoctis iſtam communiter æquam
Libertatem animis, ut curſum explere beatum
Perſiſtendo queant: finem effectumque petitum
Dante Deo, ingeniis qui nunquam deſit honeſtis.

Sententiam iſtam hoc Carmine refutat Proſper: ut planè ſit veriſimile, quod alibi diximus, eò poematio de Providentiâ ſubjici illud de Ingratis, ut ſit ἀλεξιφαρμάκου atque amuleti loco.

Supereſt oſtendamus, quæ Fauſti fuerit ſententia. Aliqui eum, etiam eorum qui Auguſtini ſententiam de Prædeſtinatione mentur, pro planè Catholico habent. ut Jo. Driedo lib. de Captivitate & redemtione generis humani Tract. IV. part. IV a. & Ruardus Tappetus de libero arbitrio b; ubi eum Catholicum Galliæ Epiſcopum & venerandum Patrem appellat; ut de Bellarmino (quamquam hic ſententiam retractarit) aut Margarino Bigneo, qui nunc Divum c, nunc Sanctum d appellat; item Genebrardo atque aliis, nihil dicam. Sed Fauſti libellum contra Auguſtinum potiſſimum ſcriptum eſſe, dubitare non poſſumus, ſi, quæ ejus ſententia fuerit, cognoverimus. Nam Fauſtus ſic agnoſcebat Gratiæ neceſſitatem, ac Pelagium hanc negantem damnabat, ut tamen prævenientem gratiam tolleret, & homine cum Deo concurrente ad unius actionis συντέλεσμα, non eum à gratiâ inditis, ſed à naturâ inſitis viribus concurrere dicebat. Verba ſunt Fauſti initio operis ſui: *Ego arbitror, quòd libertas arbitrii ſibi ſola ſufficere abſque præſidio gratiæ non potuerit, etiam antequam privilegium illius transgreſſio violaret. Quomodo vero nunc poteſt ſibi ſola ſufficere? ad cujus arrogantiam dicitur; Quia ſine me nihil poteſtis facere. Ad cujus præſumtionem divinus ſermo dirigitur: Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Quod utique elationi ſine gratiâ perficere denegatur, humilitati cum gratiâ implere conceditur.* Idem ibidem; *Hoc itaque loco gemini inter ſe colluctantur errores, quorum unus ſolam gratiam, alter ſolum laborem, relicto tramite atque menſurâ veritatis inſinuat, ſectarum genere diſpares, ſed impietate conſimiles, diverſo quidem ſtudio, ſed ſpiritu unius ſerpentis inſibilante. Quorum unus, id eſt ſolius gratiæ prædicator, primâ quidem fronte venenum ſuum ſub ſpecie pietatis occultat. Alter, id eſt laboris aſſertor, protinus extantem tumorem improbâ elatione manifeſtat. Hæc profeſſio, inſinuando ſolum laborem, ipſo ſui titulo deteſtanda: illa magis ſub religioſo colore metuenda eſt.* Et ſub finem ejuſce capitis: *Meritò contra hujus arrogantiæ præſumtionem ſermo divinus viam ſuæ authoritatis vel increpationis exeruit; Nemo, inquit, venit ad me, niſi Pater traxerit eum. Et iterum; Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. quod meritò ad ſe dictum eſſe reputabit, qui ſalutem ſuam cum Pelagio in propriâ voluntate ac virtute conſtituit: quod utique illi objici non neceſſe eſt, qui non de ſolo labore præſumit, ſed conatibus ſuis quotidianam Dei miſericordiam & jugem gra-*

a F. l. ...
b l. ...
p. ... & 4. ...
c Ind. auctorum lib. 6.
d Tom. 2. & 4.

gratiam implorandam eſſe cognovit, & auxilium Domini pervigili obſecratione depoſcit. Id ipſum quoque docet idem cap. IV. V. VI. X. Etiam cap. XVII. ait: *Et ita ſe duo iſta conjungunt, attrahentis virtus, & obedientis affectus, quomodo ſi ager aliquis aſſurgere conetur.* Idem lib. II, cap. 4; *Laborantem agricolam oportet de fructibus accipere. Ecce*, inquit, *quomodo ſibi admirabili commercio divina & humana ſanciantur. Ad obedientiam pertinet labor, fructus vero laboris ad gratiam.* & rurſus cap. 8: *Nec hoc quidem videbor incautus ſi profitear, quod aliquoties in diſpoſitionibus noſtris, non quidem in vitæ noſtræ primordiis, ſed duntaxat in mediis, gratias ſpeciales, & ex accidenti largitate venientes, voluntas noſtra Deo ita ordinante præcedat. Utrum ita ſit, ſacra interrogemus eloquia. Legimus in Evangelio dicentem Dominum: Quid tibi vis faciam? & iterum: Vis ſanus fieri? Vides quia non tribuitur munus ſalutis, niſi prius interrogetur deſiderium voluntatis. Sed & cùm venitur ad baptiſmum, prius accedentis voluntas inquiritur, ut regenerantis gratia ſubſequatur. Et* IN CENTURIONE, *quia* PRÆCESSIT VOLUNTAS GRATIAM, *ideo prævenit & gratia regenerationem.* Et cap. X: *Adjutorii ſermo duos indicat, operantem & cooperantem, petentem & promittentem, pulſantem & aperientem, quærentem pariter & retribuentem. Hoc ſolùm* NOSTRUM EST, UT *qui pro fragilitate idonei non ſumus, ſaltem* QUÆRENDI ET PULSANDI IMPORTUNITATE PLACEAMUS. Cæterùm quia non quærimus, nec petimus, niſi quod credimus nobis eſſe ſalutare; hinc fidem ſive credulitatis affectum à naturâ nobis eſſe putavit. Itaque lib. I. cap. VII. explicans illud Eph. II. *Gratiâ ſalvi facti eſtis per fidem*; *Tempus*, inquit, *gratiæ, quo redempti ſumus, merita hominum non exſpectavit: opera penitus non quæſivit: ſolâ Deus fidei noſtræ devotione contentus fuit, ſecundum illud Apoſtoli: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* Et in capitis ejuſce fine: *Fidem exſpectat à parvulis, opera etiam cum fide à confirmatis requirit, ita tamen ut* CREDULITATIS AFFECTUM *proficientibus augeat, & laborantibus, adjutor quotidianus adſiſtat.* Idem lib. II. c. VI. verba iſta exponens, *Quia major ſerviet minori: In ſeniore*, inquit, *Judæi arrogantia reprobatur: in juniore fides gentilis eligitur.* Et ibidem. *Vides*, BONUM CREDULITATIS *non novellum eſſe privilegium, ſed vetuſtum, & inter ipſa mundi coaleſcentis exordia, mentem hominis* SICUT INTELLECTU ET RATIONE, ITA ETIAM FIDE *à ſummo autore dotatam.* Nempe ut intellectum, ſic fidem eſſe vult à gratiâ naturali. Atque hoc inde conſequi putat, quia nec in mundi incunabulis defuerit fides. Item cap. VIII. *Unde objicitur incredulitas, niſi quia in promtu fuit credendi facultas? Liberi itaque arbitrii ratio facit, ut remuneretur credens, & damnetur incredulus.* Eandem ſententiam Fauſto Maxentius tribuit, qui & alia ex Fauſto adducit. Quia verò Maxentius, Bellarmino *a* quoque fatente, egregiè Fauſtum & Semipelagianos refellit: ac Baronius *b* quoque eum qui Fauſti errores ſcire velit, ad Maxentium remittit: non gravabor longiuſculam epiſtolam ſcriptoris *eruditi* hoc loco inſerere. Sic igitur Maxentius epiſtolâ ad Hormiſdam: *Igitur idem S. Auguſtinus ita humanum arbitrium liberum docet, ut illuminatio, virtus, & ſalus illi à Chriſto, & per Chriſtum, & cum Chriſto ſit. Fauſtus verò ita liberum Chriſtianum arbitrium docere conatur, ut illuminatio, virtus, & ſalus non à Chriſto, ſed naturâ ſit. Et ut planum fiat quod dicimus, ille nos Chriſtianos, fideles, atque obedientes Deo ſalubriter per gratiam Chriſti, quam nobis per incarnationis ſuæ donavit præſentiam, eſſe definit. Iſte, juxta profana commenta Pelagii, naturaliter eſſe decernit. Refutans namque callide ejuſdem Pelagii ſenſum, & quaſi exprobrans, quod omnino Chriſti negaverat gratiam: nec non & illos, qui nullis præcedentibus meritis, juxta Apoſtolum, gratiam Dei hominibus dari fatentur: ipſe, quaſi ſapientiſſimus & prudentiſſimus, novus novæ pravitatis Apoſtolus, gratiam Dei ſecundum meritum fidei & laboris dari nititur edocere, ut jam ſic Dei gratia non ſit gratia. Nam cùm nemo obediat ſive laboret niſi volens, nemo velit niſi ſcierit, quid ei conveniat laborare: iſte poſt ſcientiam & voluntatem ſeu obedientiam humano labori adjungit gratiæ adjutorium, ut videlicet gratia &* LABOR HUMANUS (CUJUS POSSIBILITATEM NON PER EANDEM GRATIAM, SED NATURALITER INESSE OMNIBUS ASSERIT) *pariter ſociati reliqua perficiant opera. Et hoc quidem ſe pollicetur defendere. Poſtea autem immemor ſui promiſſi, totam penitus gratiam evacuare convincitur. Denique in præfatione ſua, inter cætera ita loquitur. Studium, inquit, aſſerendæ gratiæ competenter & ſalubriter ſuſcipit, qui obedientiam famulæ labori adjungit. Et iterum in cap. prim. primi libri: Si ergo partibus, inquit, proprietates ſuas reddas, & Chriſtum Deum & hominem credas & aſſeras, perinde eſt ac ſi gratiam cum labore conjungas, & ab adjutorio Dei conatum hominis non repellas. Cui aſſertioni in primo eorum libro, quos ſupra memoravi, ita contradicit Auguſtinus, ut credas, eum jam tunc non niſi contra ſcripta Fauſti reſpondere. Denique poſt aliquanta, quæ ibi de initio fidei, quod nobis niſi deſuper dari certiſſimis approbat documentis, exprobrans hunc ſenſum, infert & dicit: Nolens ergò tam claris teſtimoniis repugnare, & tamen volens à ſe ipſo ſibi eſſe quod credit, quaſi componit homo cum Deo, ut partem ſibi fidei vendicet, atque illi partem relinquat. Et quod eſt elatius, primam ſibi, ſequentem dat illi, & in eo quod eſſe dicat amborum, primum ſe facit, poſteriorem Deum. Sed Fauſtus, inquiunt hi, qui eum catholicum conantur defendere, primas partes non homini, ſed gratiæ Dei tribuit. Nam in ſexto ejuſdem libri capite, cum Apoſtoli ſententiam differeret, ita ait, Gratiâ Dei, inquit, ſum id quod ſum. Primas partes ſoli gratiæ piè ſubjectus adſcribit: media quæque laboris magiſterio & obedientiæ deputat: utrumque in conſummatione moderatus, gratiam laboremque conjungit. Non dicit, ego ſine gratiâ, aut gratia ſine me; ſed gratia Dei mecum. Sed gratiam, cui hoc loco Fauſtus primas partes tribuit, non eam, quæ per Spiritum ſanctum fit, ut verbum Dei forinſecus intonanti aſſenſum præbeamus, & obedientes efficiamur, ſed prædicationem divinorum aſſerit eloquiorum: ut videlicet gratia ſit, quod nobis divina eloquia prædicantur: noſtrum autem ſit, ut eidem prædicationi conſentiamus. Denique in capitulo XXVIII. ejuſdem libri primi differens, Dominicam ſententiam, quâ ait: Nemo venit ad me, niſi pater attraxerit eum: ita inter cætera loquitur: Clamat, inquit, voluntas, quia ſola per ſe elevari neſcit infirmitas. Ita Dominus attrahit deſiderantem, erigit annitentem. Quid eſt autem attrahere niſi prædicare, niſi ſcripturarum conſolationibus excitare, increpationibus deterrere, deſideranda proponere, intentare metuenda, judicium comminari, præmium polliceri? Quodſi ſola prædicatio (ſicut iſte vult) gratia Dei credenda eſt, quæ per Jeſum Chriſtum facta eſt: ergò jam non Salvator, ſed prædicator tantummodo idem Deus & Dominus noſter Jeſus Chriſtus (quod abſit) credendus eſt.* Aliquantum multis interjectis ſic ſcribit idem: *Sed Fauſtus, qui ſuperius dixerat, Tempus gratiæ, quo redempti ſumus, merita hominum non exſpectavit; opera penitus non quæſivit, ſed ſola fidei noſtræ devotione contentus fuit: mox in eodem capitulo poſt paullulum ſequitur, ſuamque ipſe ſententiam deſtruens, ſicut fidem, ita etiam opera dicit ad hominem pertinere. Sicut enim, inquit, ad Deum largitio munerandi, ita ad hominem devotio reſpicit inquirendi. Sed dices, fidem ipſam non omnibus poſſe competere. Non mirum, ſi homini, ad quem denegas opera pertinere, etiam fidem ſtudeas derogare. Rurſus in capitulo ejuſdem libri quintodecimo, agens contra eos, qui non generale, ſed ſpeciale aſſerunt donum eſſe credulitatis, ita inter cætera loquitur: Sed dicis, inquit, quia non omnibus detur, ſed donum ſit perſonale credulitas, & illis tantum credere ſuppetat, quibus Deus ſpecialiter donavit, ut crederent. Non ita eſt. nam*

dum

a Catalogo Eccl. ſcript. in Maxent.
b Tom. 6. Annalium pag. 449. edit. M.r.

dum a, *eam Dominus etiam ab incredulis exigit, omnibus eam inſertam eſſe demonſtrat. Cui autem etiam ipſâ naturæ lege non ſuppetat credere, quando & dæmones credunt & contremiſcunt? Hic jam non Auguſtino tantum, verum etiam Apoſtolo omnino Fauſtus contrarius adprobatur. Nam cum idem Apoſtolus dicat: Non enim omnium eſt fides: iſte omnibus eam naturaliter dicit eſſe inſertam. Cui ſi acquieſcas, non ſolum hæretici & gentiles, verum etiam dæmones fideles eſſe credendi ſunt, quia in quo eſt fides, infidelis dici nullo pacto poteſt. Sed longè aliter ſanctus Auguſtinus, ad Hilarium ſcribens & Proſperum, docet, quia non tantum ut fideliter operemur, verùm etiam ipſam fidem à Deo nobis donari, ſicut ſuperius docuimus, in eodem libro penitus proteſtatur, ita dicens. Cavendum eſt, fratres dilecti à Deo, ne homo ſe extollat adverſus Deum, cùm ſe dicit facere, quod promiſit Deus.* Et aliquanto pòſt: *Unde & in lib. II. per naturalem vigorem abſque gratia adjutorio multos, non ſolum ante adventum Domini, verùm etiam & ante Legem literæ ſalvatos, atque ad plenam cordis puritatem, perfectamque juſtitiam perveniſſe, filioſque Dei fieri meruiſſe, impudenter, & procaciter aſſeverat. Denique in nono cap. ejuſdem libri inter cætera dicit: Cùm homines ita fuerint ad imaginem & ſimilitudinem Dei prædati* b, *ut multi etiam filii Dei meruerint nuncupari: vel paucis adhuc exemplis perſtringere nos oportet, quanti ante Legem literæ, erudiente lege naturæ, quæ prima (ut diximus) gratia Dei eſt, veſtibula ſalutis intraverint. Et iterum poſt pauca: Unde Enoch, inquit, cum Deo ambulare, vel Deo placere potuiſſet, niſi eum lex viſceribus infuſa ſecreto magiſterio illuminâſſet, in tantum ut nihil terrenum ſapiens mirabiliter à terrâ, Deo aſſumente, raperetur. Qui dum fidei merito, in primâ ſeculi illius ætate, cæteros antecellit, fidem ipſam cum lege naturæ ſibi traditam fuiſſe perdocuit. Et iterum poſt aliquanta: Qualem quantamque, inquit, legem primâ conditione ſuſceperit; perfecta etiam Noe juſtitia declaravit, qui generalia fidei dona ſpeciali in ſe ſtudio virtutum ſectator excoluit. Si ſecundùm hujus impiùm ſenſum, & Enoch omni fece terrenâ in tantum purgari potuit per naturæ vigorem, ut nihil terrenum ſaperet: & Noe ad perfectam juſtitiam perveniret: Ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si enim per naturæ vigorem carnalis ſapientia (quæ Deo inimica eſt) penitus expurgari potuit, & perfecta juſtitia adimpleri: quid neceſſe erat Deo, carne aſſumptâ, pro humano genere mori? Sed nunquid Apoſtolus tacuit, unde Enoch & Noe Deo placere potuerunt, dicens: Fide Enoch tranſlatus eſt, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus? Ante tranſlationem enim teſtimonium habebat placuiſſe Deo. & reliqua. Fide Noë reſponſo accepto, de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnavit mundum, & juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus. Quam fidem idem Apoſtolus, non, ut delirat Fauſtus, generalem, ſed ſpecialem docet, dicens, Non enim omnium eſt fides: neque naturaliter omnibus ineſſe, ſed a Deo donari, qui operatur omnia in omnibus. Sicut & alibi idem Apoſtolus dicit. Illud quod ſuperius beatiſſimus poſuit Auguſtinus: Pax fratribus, & caritas cum fide à Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto. Non ergò per legem naturæ, ſed per gratiam omnes ſancti ante adventum Domini Deo placuerunt. Secundùm quod & beatiſſimus Petrus in Actibus teſtatur Apoſtolorum, dicens: Nolite jugum imponere ſuper cervices diſcipulorum. Quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus, ſed per gratiam Chriſti ſperamus ſalvi fieri, quemadmodum & illi.*

a *Nam non reſcripſimus: pro quo corruptè* NONNUM *legitur, non tantum in prima Norbergenſi editione Cochlæi, ſed etiam in bibliotheca PP. Marg. Bign. ed. 1. 2. & 3.*

b *Ita habet edit. Maxentii Norbergenſis; item illa, quæ eſt in bibliotheca PP. Sed quis Fauſtum ita credat ſcripſiſſe? Apud Fauſtum quidem cap. nono nihil tale legas: ſed ſeptimo hæc reperias: Cùm homines imagine & ſimilitudine Dei decorati, angeli ſint filii Dei meruerint nuncupari. Nec aliter ſcripſit Fauſtus.*

Statum igitur controverſiæ in eo conſtituit Maxentius, quòd Auguſtinus, cum Catholicis, & illuminationem intellectus, & virtutem voluntatis, & ſalutem totius hominis à Deo fluere dicat: Fauſtus cum Maſſilienſibus hæc partim naturæ tribuat, partim Deo, ac priores quidem partes adſcribat naturæ, poſteriores Deo, imò ſi penitiùs rem intueamur, & has & illas tribuat naturæ. Quod ita eſſe, in hunc modum oſtendit. Duo jubet in ſalutis negotio conſiderare, initium & perfectionem. Initium facit fidem, & ſanitatis deſiderium. Perfectionem collocat in fidei augmento & bonorum operum ſtudio. At fidem, inquit, & bonam voluntatem Fauſtus tribuebat ſoli labori humano, hoc eſt, viribus naturæ. Augmentum verò fidei & bona opera partim adſcribebat labori humano ex naturæ viribus emananti: partim interiori Spiritus Sancti gratiæ. Cæterùm gratiam hanc, inquit, ſic neceſſariam fatebatur, ut tamen conferri diceret ſecundùm meritum fidei & bonæ voluntatis: atque ita paullum illud, quod benedixerat, ipſe deſtrueret, quia nempe (ut αὐτίκα proximâ dicemus) gratia eſt gratia, ſi gratis conferatur, non autem ſi mercedis promeritæ obtineat vicem.

Atque ex his cognoſcere fuit, quæ Maſſilienſium ac Fauſti fuerit ſententia de neceſſitate auxilii ſupernaturalis ad fidei initia, invocationem, aliaque, quæ ad deſiderium converſionis requiruntur. Deinceps exquiremus, quo ſenſu interdum dixerint Maſſilienſes, credendi affectu & initiis bonæ voluntatis, ſancti nos Spiritus gratiam promereri. Meriti vocem uſurpat Caſſianus lib. XIII. cap. XIV: *Nullius enim laudis eſſet ac* MERITI, *ſi id in eo Chriſtus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet. Alioquin dixiſſet, Non dedi tantam fidem in Iſraël.* Verùm laxè eo vocabulo utitur, quia ſic vocat, quidquid Deus ex gratiâ remuneratur. Nam meritum propriè dictum, etiam Semipelagiani refugerunt. Fauſti verba ſunt lib. I. De grat. & lib. arbitr. cap. XVII: *Sed ante omnia arrogantiam laboris refugiamus, nec nobis quicquam de eis meritis vindicemus: ne Phariſæum imitati, mortiferâ jactantia præſumtione, videamur.* Imò nec aliter Caſſianus lib. XIII. cap. XVI: *Nemo*, inquit, *exiſtimet, hæc à nobis ob hoc fuiſſe prolata, ut nitamur adſtruere, ſummam ſalutis in noſtra fidei ditione conſiſtere, ſecundum quorundam profanam opinionem: qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei diſpenſari* SECUNDUM MERITUM *uniuſcujuſque definiunt.* Et cap. XIII: *Quantumlibet ergò eniſa fuerit humana fragilitas*, FUTURÆ RETRIBUTIONI PAR ESSE NON POTERIT. Et cap. XIV: *Dicimus ſecundùm Salvatoris ſententiam, dari quidem petentibus, & aperiri pulſantibus, & à quærentibus inveniri: ſed petitionem, & pulſationem, & inquiſitionem noſtram* NON ESSE CONDIGNAM, *niſi* MISERICORDIA DEI *id, quod petimus, dederit.* Nempe rectè utentibus naturâ, non ex debito, ſed ex miſericordiâ gratiam conferri dicebat. Unde & eodem cap. uſum illum naturæ, occaſionem gratiæ vocare eſt contentus. *Præſto*, inquit, *eſt* (Deus) *occaſione ſibi tantummodo à nobis bonæ voluntatis oblatâ, ad hæc omnia conferenda.* Ac putabant Maſſilienſes, ſe hoc pacto ſatis declinare invidiam Pelagiani dogmatis: quia hoc qui dicat, converſionis gratiam non tam meritis tribuat, quàm gratiæ & miſericordiæ divinæ. Unde idem Caſſianus ejuſce libri cap. XIII: *Et nihilominus* GRATIA *Dei* GRATUITA *perſeverat, dum exiguis quibuſdam parviſque conatibus tantam immortalitatis gloriam, tanta perennis beatitudinis dona* INÆSTIMABILI *tribuit largitate.* Et paullo pòſt: *Quantumlibet ergò eniſa fuerit humana fragilitas, futuræ retributioni* PAR ESSE NON POTERIT, *nec ita laboribus ſuis divinam imminuit* GRATIAM, *ut non ſemper* GRATUITA *perſeveret.* Quod etiam indicare videtur Hilarius, cùm in epiſt. ad Auguſt. his verbis Maſſilienſium dogma proponit: NEC NEGARI GRATIAM, *ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantùm medicum quærat, non autem quicquam ipſa jam valeat.* Atque idem cognoſcere fuit ex illis Maxentii verbis, quæ ſuperiùs adducebamus.

ANTITHESIS I.

Patres verò, qui integrè gratiam agnoſcerent, geminum in Maſſilienſium ſententiâ errorem notabant. Prior reſpicit auxilium divinum, quà ſupernaturale: alter, quà gratuitum. De priori ſic judicabant, malè eos fidem, vel initium etiam fidei, & converſionis deſiderium, aliaque quæ ſub iſtis comprehendebant, tribuiſſe in nonnullis viribus naturæ ſeſe ad gratiam præparantis. Nam utrumque in omnibus divinæ eſſe miſericordiæ, & illud, inquam, quòd voluntas noſtra præpararetur ad bene incipiendum, & quod ſic præparata ad regenerationis gratiam perducatur. Alterum errorem in eo conſtituebant, quod utut meriti vocem Maſſilienſes refugerent interdum; nunquam tamen meritum ipſum excluderent: quia ſi propter naturæ conatum gratiam ex miſericordiâ conſequamur, tam gratia erit merces naturalium conatuum: quod qui aſſerit, eundem fateri neceſſe eſt per naturam nos gratiam promereri. Nam patribus mereri nihil aliud eſt, quàm conſequi pro mercede ſive merces illa ob dignitatem operis ſive ex miſericordiâ conferatur.

PRiorem hunc Maſſilienſium errorem eſſe docent Patres, quod non agnoſcant neceſſitatem auxilii divini ad actus ſingulos: poſteriorem, quòd ex eorum doctrinâ, velint nolint, ſequatur, nos divinam gratiam promereri. De utroque hoc errore fuſiùs dicemus. Ac primò quidem, de priori, quo, uti diximus, actus quidem, qui juſtificationem ſequuntur, à gratiâ proficiſci fatentur; at non item agnoſcunt, nos auxilio divinæ miſericordiæ indigere ad fidem, vel ſaltem non ad initium fidei, item converſionis deſiderium; ac proinde nec ad aliquem gradum pœnitentiæ, & ſpei, ſine quâ deſiderium converſionis eſſe non poteſt. Quamquam verò universè quid Patres de his ſenſerint, cognoſci ex iis potuit, quæ de neceſſitate gratiæ ad actus ſingulos ſuperiori libro dicebamus: tamen quo omnia planiora fiant, quæ diſtinctè de his legimus apud antiquos, ea non in generalibus pronunciatis latêre ſinemus, ſed unde elicitis, ſuum illis ſeorſum hic aſſignabimus locum.

Ordiemur autem à Fide, quia cùm appetitus non feratur in incognitum, cognitio finis ultimi eſt prior actibus voluntatis, quibus ſpes & caritas circa eum finem verſantur. Unde Apoſtolus hunc ordinem ſervat 1 Cor. XIII: *Nunc autem manent Fides, Spes, Caritas.* Conſentit Ambroſius lib. II. de Cain & Abel cap. IX: *Doceris*, inquit, *hac ſerie Scripturarum, Fidem eſſe radicem virtutum omnium.* Et Auguſtinus lib. De agone Chriſtiano cap. IX: *Fides eſt prima, quæ ſubjugat animam Deo.* Scriptor De vocatione gentium lib. I. cap. VIII: *Fides bonæ voluntatis & juſtæ actionis eſt genitrix.*

Catholicorum igitur ſententia hæc fuit, gratiam eſſe neceſſariam, ut fideles fiamus: juxta illud Apoſtoli 2 Cor. III: *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid boni ex nobis.* & Matth. XVI: *Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi; ſed Pater meus, qui eſt in cælis.* Auguſtinus epiſt. CVII. ad Vital. prope initium: *Neque fideles fiunt, niſi libero arbitrio, & tamen illius gratiâ fideles fiunt, qui eorum à poteſtate tenebrarum liberavit arbitrium.* Imò hac integra epiſtolâ refellit Vitalem dicentem, *Ut rectè credamus in Deum, & Evangelio conſentiamus, non eſſe donum Dei, ſed hoc nobis eſſe à nobis, id eſt, ex propriâ voluntate, quam nobis in noſtro corde non operatus eſt ipſe.* Idem epiſt. CV. ad Sixtum presbyterum: *Nemo rectè ſapit, niſi acceperit ſpiritum ſapientiæ, & intellectum conſilii.* Idem lib. De gratia & lib. arbitr. c. XIV: *Fides uſque adeò ad gratiam pertinet, ut Apoſtolus non dicat, Miſericordiam conſecutus ſum, quia fidelis eram: ſed dicat, Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem. Sunt & alia teſtimonia, in quibus eſt quod ait a, Sapite ad temperantiam, ſicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei.* [a Rom. 12.] *Et b, gratiâ ſalvi eſtis per fidem: & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt.* [b Eph. 2.] *Et illud quod ſcripſit ad Epheſios c, Pax fratribus, & caritas cum fide, a Deo, Patre, & Domino Ieſu Chriſto.* [c Eph. 1.] *Et illud, ubi ait d, Quia vobis donatum eſt pro Chriſto,* [d Phil. 1.] *non ſolum ut credatis in eum, ſed etiam ut patiamini pro eo. Utrumque ergò ad Dei gratiam pertinet, & fides credentium, & tolerantia patientium; quia utrumque dixit eſſe donatum: illud maximè, ubi dicit, Habentes eundem Spiritum fidei: non enim ait, ſcientiam fidei, ſed Spiritum fidei: quod propterea dixit, ut intelligeremus, quia* FIDES ET NON PETITA CONCEDITUR, *ut ei petenti alia concedantur e. Quomodo enim invocabunt, inquit, in* [e Rom. 10.] *quem non crediderunt? ergo ſpiritus gratiæ facit, ut habeamus fidem, ut per fidem impetremus orando, ut poſſimus facere quæ jubemur. Ideo ipſe Apoſtolus aſſidue legi præponit fidem, quoniam quod Lex jubet, facere non valemus, niſi per fidem rogando impetremus, ut facere valeamus. Nam ſi fides liberi eſt tantummodo arbitrii, nec datur à Deo, propter quid pro eis, qui nolunt credere, oramus ut credant? Quod prorſus faceremus inaniter, niſi rectiſſimè crederemus, etiam perverſas & fidei contrarias voluntates omnipotentem Deum ad credendum poſſe convertere.* Auguſtinus lib. De prædeſt. ſanct. cap. II: *Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de quâ loquebatur Apoſtolus: Si non ſumus idonei cogitare aliquid, quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: profectò non ſumus idonei credere aliquid, quaſi ex nobiſmet ipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra, quâ credere incipimus, ex Deo eſt.* Scriptor Hypognoſticorum lib. III. penè extremo: *Nemo penitus glorietur, ſe fidem ex proprio ſenſu genuiſſe in ſe, per quam poſſit credere Deo, ſed agnoſcat, tam ante Legem, quàm ſub Lege, & poſt Legem, fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, per illuminationem gratiæ, quæ a Deo Patre eſt, unicuique revelatam ad ſalutem,* &c. Ubi de internâ revelatione agi argumento eſt, quòd diſputat adverſus Pelagianos, qui externam illuminationem ſemper conceſſerunt. Proſper Dubio & Reſp. III. ad excerpta Genuenſium: *Quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum ejus inveniretur, niſi eam idem Spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet?* Et mox: *Omnes, quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere.* Idem adverſus Caſſianum cap. XIX: *Nunc autem cùm ſine Sacramento regenerationis æternam mortem nemo poſſit evadere: nonne ex ipſius remedii ſingularitate apertiſſimè patet, in quam profundum malorum totius humani generis natura demerſa ſit, illius prævaricationis, in quo omnes peccaverunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit caritatem, ſpoliatus eſt ſapientiâ & intellectu, caruit conſilio & fortitudine, & impiè altiora ſectando à veritatis ſcientiâ, & obedientiæ pietate dejectus eſt.* Et cap. XXI: *Poſtquam autem Adam ſe, hoc eſt imaginem & templum Dei, deceptori ſuo ſubdidit, perdidit bonam ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam. Juſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abſtulit libertatem: nec potuit illic ulla portio reſiſtere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum.* Quod cùm de Adamo pronuntiaſſet, mox initio capitis ſequentis dicitur *hæc primi hominis calamitas in progeniem ejus tranſiſſe.* Idem epiſt. ad Demetriadem f: *Sicut arte medici fit in oculis caligantibus, ut poſſint videre, quod* [f Fol. 355. ed. Duac. 1577.] *non vident; nec tamen non ipſorum eſt viſio, quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum Sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebroſæ jam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen niſi ipſarum erit, quicquid fulgoris acceperint.* Idem Proſper De gratiâ & lib. arbitr. ad Rufinum: *Quis ambigat, tunc liberum arbitrium cohortationi vo-*

cantis

eantis obedire, cùm in illo gratia Dei AFFECTUM CREDENDI *obediendique generaverit? Alioqui ſuffeceret monere hominem, non etiam in ipſo novam fieri voluntatem, ſicut ſcriptum eſt, Præparatur voluntas à Domino.* & item: *Cum eſſet ſine fide, ac proinde impius, accepit Spiritum fidei, & factus eſt juſtus.* Scriptor De vocatione gentium lib. 1. cap. XXIV: *Abunde, quantum arbitror, his teſtimoniis demonſtratum eſt, fidem, quâ juſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui.* Fulgentius lib. De incarnat. & gratia Chriſti cap. XIII: *Peccans ille, qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt, in eo quod anima ſanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amiſit facultatem. Oblitus eſt enim manducare panem ſuum, & exſpoliatus veſtimento fidei, carnaliumque concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic jacuit oppreſſus ditione peccati, ut nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet: niſi hoc Deo gratis donante ſumpſiſſet.* Nec Adamum ſibi ſolùm fidem perdidiſſe, & facultatem cogitandi bonum: oſtendunt quæ ſubjungit de poſteritate, quam *venundatus ſub peccato mortiferæ ſervitutis nexibus obſtrinxit.* Sed expreſſiùs idem de poſteris teſtatur cap. XX: *Vita noſtra à fide ſumit initium, quia juſtus ex fide vivit, quam fidem non ex voluntate noſtrâ naſci, ſed per Spiritum Sanctum unicuique dari, B. Paulus oſtendit.* Et ibidem: *In hominis corde nec naſci fides poterit, nec augeri, niſi eam Spiritus Sanctus effundat & nutriat. Ex eodem namque Spiritu renati ſumus, ex quo natus eſt Chriſtus.* Idem ibidem: *Priuſquam homo credere velle incipiat, gratia donantis infunditur cordi, ut incipiat in homine per fidem Chriſtus formari. Cum autem Chriſtus in unoquoque formatur, ipſe ſe format, quia ipſe fidem in corde uniuſcujuſque initiat.* Idem lib. 1. de veritate Prædeſtinat. *Lucas Evangeliſta commemorat, Domino dixiſſe diſcipulos, O Domine, auge nobis fidem. Cujus ſi ex ſe voluntas hominis habere poſſet initium, ex ſe profectò ſumpſiſſet augmentum. Sed beati Apoſtoli, unde ſe ſciebant initium fidei accepiſſe, inde ſibi ejusdem augmentum poſcebant: quia gratia, quæ in illis initium fidei contulerat, ipſa eis augendi deſiderium ſuſcitabat.*

Petrus Diaconus lib. de Incarnatione & gratiâ Chriſti cap. VI: *Sine hac gratiâ poteſt quidem* (homo) *cogitare & deſiderare humana; non autem poteſt cogitare aut velle ſeu deſiderare divina. Quorum primum eſt & præcipuum fundamentum & crepido quodammodo, ſive omnium bonorum origo, credere in Dominum gloriæ crucifixum. Quod utique non eſt ex naturali arbitrii libertate: quia non hoc caro & ſanguis, ſed Pater cæleſtis revelat, cui voluerit, ad veram eum attrahens libertatem, non violentâ neceſſitate, ſed infundendo ſuavitatem per Spiritum S. ut mox credentes dicamus: quia Dominus eſt Jeſus, quod nemo per naturalem arbitrii libertatem poteſt dicere, niſi in Spiritu S. Fruſtra ergò garriunt, qui dicunt, meum eſt velle credere, Dei autem gratia eſt adjuvare; cùm etiam ipſum credere, quod eſt conſenſum præbere veritati, nobis à Deo dari teſtetur Apoſtolus dicens, Vobis enim datum eſt à Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, verùm etiam ut pro illo patiamini.* Bernardus tract. de gratiâ & libero arbitrio; *Quod à ſolâ gratiâ cœptum eſt, pariter ab utroque* (gratiâ & libero arbitrio) *perficitur; ut mixtim, non ſigillatim; ſimul, non viciſſim per ſingulos profectus, operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere individuo peragunt. Totum quidem in hoc, & totum ex illâ, ſed ut totum in illo, ſic totum ex illâ.* Idem ibidem; *Conatus noſtri & caſſi ſunt, ſi non adjuventur; & nulli, ſi non excitentur.* Joannes Scotus *a*; *Homo ad Deum, quem libero arbitrio ſine labore deſeruit, ſine laboris ſtudio & cooperantis gratiæ dono pervenire non poteſt.* Eccleſia Lugdunenſis *b*; *Aliter fides Catholica tenet, quæ certiſſimè credit juxta Evangelicam & Apoſtolicam veritatem, nullo bono opere, nullo bono merito præcedente, ſolo gratiæ divinæ beneficio hominem ſalvari & venire ad Deum.* Et poſt aliqua *a*; *Aliter ſentire, id eſt hominem abſque laboris ſui ſtudio ad Deum pervenire non poſſe, non eſt Catholicum, ſed Pelagianum.* Petrus Chryſologus ſerm. CXXXV. qui de S. Laurentio; *Martyrum merita velut Dei dona laudemus, amemus, oremus* b. *Subinſeramus voluntatem noſtram. Voluntas enim ſequitur, non prævenit.*

a Col. 1067.

b Col. 1067.

a Col. 1068.

b *Vocem* oremus *omittit Surius hiſt. Sanct. T. 4. col. 596. ubi hunc ſermonem inſerſit. Forte legendum* ornemus.

Quare nunquam veteres aſſenſiſſent illorum errori, qui hominem putant religionis Chriſtianæ myſteriis per naturæ vires poſſe fidem habere. Volunt enim SS. Patres, res fidei & objecto & actu eſſe ſupernaturales, eòque humanæ animæ virtutem per ſe neutiquam ad ea poſſe pertingere. Nempe ut aqua calefieri ab igni poteſt, ſe verò calefacere non poteſt, eo quod calor iſte aquæ vires penitùs excedat: ſic etiam non poteſt homo per vires naturæ, excluſâ ſpiritus gratiâ, aſſentire myſteriis fidei Chriſtianæ, quia fides iſta exſuperat limites naturæ ἁπλῶς, etiam in ſe conſideratæ, multoque magis naturæ corruptæ. Secus juſtificationis ac ſalutis noſtræ initium foret à nobis: quod credere abhorret animus Chriſtianus, ac ab Auguſtino aliiſque Patribus refelli ſolet iſtoc Paulino, *Quis te diſcernit?* Cùm autem hominem negamus ſine ſpeciali Spiritus Sancti gratiâ credere poſſe Evangelio; tum non tantùm inficiamur, eum univerſis religionis noſtræ capitibus, quæ ſymbolo Apoſtolico continentur, ſine ſpeciali ſpiritus adjutorio crediturum unquam: verùm etiam diffitemur, eum vel unum religionis caput credere poſſe *ſicut oportet*: quomodo loquitur concilium Arauſicanum Can. VI. & XXV. Nempe uni, alteri fortaſſe capiti, ſine ſpeciali gratiæ auxilio aſſenſum accommodare valeat; ſed tantùm materialiter atque opinativè, ob quaſdam cauſas probabiles, quæ decipere hominem poſſunt; non formaliter tanquam revelatis à Deo, ſive propter divinam revelationem, quæ fallere nequit. Imò non tantùm fidem hujuſmodi, ſed fidei quoque initium, nempe credulitatis affectum, ſeu credendi deſiderium, vim naturæ excedere, iidem Patres docent: quemadmodum videre eſt concilii Arauſicani Can. V. VI. & XXV. & Auguſt. lib. de gratiâ Chriſti, cap. XXVI. & lib. II. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. VIII. IX. X. Ex his ſatis patet, neutiquam eos putâſſe, intellectui formaliter ac proximè ineſſe potentiam in ordine ad actum credendi: ſed ſolùm, ut vulgò loquuntur, fundamentaliter ac remotè: eamque non activam, ſed paſſivam: quatenus nempe natura hominis eſt capax virtutis, quâ credere poſſit: cujuſmodi vis ſic ſe habet ad actum credendi, uti ſe viſiva habet potentia ad actum videndi. De iſtiuſmodi potentiâ, ſive capacitate remota, intelligere oportet Auguſtini illud lib. de prædeſtinatione ſanctorum cap. V: *Poſſe habere fidem & caritatem, natura eſt hominum: habere autem, gratia fidelium.* Quemadmodum & quod Fulgentius libro de gratiâ Chriſti ait, *hominem credere poſſe naturaliter*: cujuſmodi ſi de potentiâ proximâ intelligantur, non veritati tantùm diſſona erunt, ſed ipſis Patrum dictis: ut qui doceant paſſim, fidei actum ſic eſſe ab intellectu, ut non ſit ex ejus viribus naturalibus, ſed ex lumine gratiæ, per quod intellectus ad credendum elevatur.

Quomodo verò divina gratia in animam agat, fidemque ei inſpiret, difficile eſt explicatu. Scholaſtici plerique id hunc in modum fieri docent: In vocatione ad fidem duos prævenientis gratiæ motus conſiderant: unum in intellectu, alterum in voluntate. Nam Deum, aiunt, cogitantibus & expendentibus nobis, quæ per communiorem gratiam externo ſuggeſta ſunt miniſterio, ſpeciali gratiâ in cogitationem illam influere, ſpecies extrinſecus perceptas clariùs repræſentare, & ordinariùs diſponere, idque tum ut res credendæ melius & diſtinctius intelligantur, tum ut cognitio earum fiat ſupernaturalis, & ad ſalutem hominis accommodata. Porrò ex conſideratione præſtantiæ rerum credendarum, & promiſſione, quam, ſi credantur, habent, oriri in homine affectionem quandam erga eas, quæ alliciat & invitet eum, ut intellectui impe-

imperet aſſenſum. Hic quoque aiunt Deum ſuaviter influere in voluntatem, qui in cogitandâ rerum dignitate animum acuat & urgeat, planeque efficiat, ut voluntatis etiam motus ſit ſupernaturalis & utilis ad ſalutem. Specialem verò hunc influxum Dei eo à naturali differre, planeque ſuperioris eſſe ordinis contendunt, quia non ad conſervationem naturæ, ſed æternæ beatitudinis fruitionem conferatur. Sed aliis hoc ſatis non eſt: quia etiam homo, in puris naturalibus conſtitutus, iſtum in modum auxilio eget ſupernaturali: quumque eo eguerit natura incorrupta, multo majore egeat vitiata. Ideo, quum in actibus naturalibus principium ſit in homine, quod ad operandum ſolo indiget concurſu Dei; in ſupernaturalibus aiunt principium tale ex ſe non habere, ſed ſuperaddi naturæ, vel motionem divinam, idque potiſſimùm in præparatione hominis, cùm Spiritus cordis oſtium pulſat, vel qualitatem efficacem homini ingeneratam à Spiritu S., ſive ea ſit habitus infuſus, ſive actibus multis habitum ingenerare idonea: cujusmodi qualitatem conſtituunt in illis, in quibus jam inhabitat Spiritus Sanctus. Nec ſolùm in actibus fidei, ſed etiam ſpei & caritatis intrinſecam Spiritus operationem ſimiliter ad operationem hominis concurrere arbitrantur. Nos ut Spiritus virtutem principium ſtatuimus omnis bonæ cogitationis, volitionis, actionis: ita de modo operationis contendere cum quoquam nolumus; ſed planè putamus, utcunque aliqua probabiliter ſatis de eo dici poſſint; tamen plenam certamque ejus rationem penitus exſuperare quantamcunque aciem mentis humanæ.

De fide ſatis diximus. Ex cognitione verò beatitudinis, & viæ quæ ad eam ducit, oritur amor ejus & ſpes. Nam poſteriora hæc eſſe, ſatis indicat hoc Auguſtini Enchir. cap. VIII: *Quid ſperari poteſt, quod non creditur?* Et de doctrinâ Chriſt. lib. I. cap. XXXVII: *Non poteſt quis diligere, quod eſſe non credit.* Quamvis verò ſpes beatitudinis ſit prior caritate erga Deum: (nam communicatio bonorum excitat amorem Dei: unde inter fidem & caritatem eam collocat Apoſtolus: & ejus exemplo Auguſtinus lib. I. de doct. Chriſt. cap. XXXVIII. & XXXIX. Enchir. cap. III. & IV. & Patres alii paſſim) tamen amor rei ſpem antecedit, cùm ſperet nemo quod non amet. Unde Ambroſius in cap. XVII. Lucæ, circa illud: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis*; inquit, *Ex fide eſſe caritatem, ex fide ſpem.* Et Auguſt. Enchir. cap. VIII: *Spes ſine amore eſſe non poteſt.* Et de doctrina Chriſt. lib. I. cap. XXXVII: *Siquis & credit & diligit, bene agendo & præceptis bonorum morum obtemperando, efficit, ut etiam ſperet, ſe ad id quod credit, eſſe venturum.*

Porrò ex amore & ſpe boni provenit poſtulatio ejus à Deo: quia non poſtulatur, quod non deſideratur. Quocirca ſi aperuerimus Catholicam de divina invocatione ſententiam: ſimul liquebit, quid ſenſerint de ſpe & deſiderio boni.

Ex Catholicorum ſententia, nec gratiam à Deo expeti poſſe abſque auxilio divino, clarè hæc teſtimonia evincunt. Auguſtinus epiſt. CV. ad Sixtum: *Etiam ipſa oratio*
a Rom. 8. *inter gratiæ munera reperitur.* Nam a *quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ſpiritus poſtulat pro nobis.* Idem epiſt. VII. ad Vitalem: *Prorſus non oramus Deum, ſed orare nos fingimus, ſi nos ipſos, non ipſum putamus facere, quæ oramus: prorſus non gratias agimus Deo, ſed agere nos fingimus, ſi unde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus.* Multa in hanc ſententiam habes eâ epiſtolâ. Idem lib. II. contra duas Epiſt. Pelag. cap. VIII: *Cum minus ſit cogitare quàm cupere, (poteſt enim homo cogitare bonum, quod nondum cupit, & proficiendo poſtea cupere, quod antea non cupiendo cogitarit) quomodo ad id quod minus, id eſt ad cupiendum aliquid boni, ſine divino adjutorio idonei ſumus ex libero arbitrio?* Idem cap. IX: *Cupiditas boni non bonum à Domino eſſet, ſi bonum non eſſet: ſi autem bonum eſt, non niſi ab illo nobis eſt, qui ſummè atque immutabiliter bonus eſt.* Idem lib. de de gratiâ & lib. arbitr. cap. XIV. citat illud Ezech. cap. XI: *Et dabo eis cor aliud, & ſpiritum novum dabo eis, & evellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent &c.* Subjungit deinde; *Nunquid ergò poſſumus, niſi abſurdiſſime dicere, bonum meritum bonæ voluntatis in homine præceſſiſſe, ut avelleretur ab eis cor lapideum; quandoquidem ipſum cor lapideum non ſignificat niſi duriſſimam voluntatem; & adverſus Deum omnino inflexibile eſt.* Idem epiſt VI. cap. 6: *Quoniam Domino in te miſericorditer operante jam didiciſti in abundantiâ divitiarum tuarum non gloriari; hoc ſupereſt, ut non confidas in virtute tuâ, i. e. ne deputes viribus tuis, quod ſeculi facultates divitiaſque contemnis, quod honores mundi pro nihilo ducis, quod deſiderio regni cæleſtis accenderis, quod viam mandatorum Dei currere delectaris. Hæc enim omnia nullatenus haberes, niſi à Deo munere gratuitæ donationis acciperes. Non hoc hominis natura, ſed gratia: non hoc ex qualitate conditionis humanæ habetur, ſed ex benignitate divinæ illuminationis acquiritur.* Idem epiſt. VI. cap. 7; *Hujus gratiæ adjutorium ſemper eſt nobis à Deo poſcendum: ſed ne ipſum, quod poſcimus, noſtris viribus aſſignemus: neque enim haberi poteſt ipſe ſaltem orationis affectus, niſi divinitus fuerit attributus. Ut ergò deſideremus adjutorium gratiæ, hoc ipſum quoque opus eſt gratiæ. Ipſa namque incipit infundi, ut incipiat poſci: Ipſa quoque amplius infunditur, cùm poſcentibus datur. Quis vero poteſt gratiam poſcere, niſi velit? ſed niſi in eo Deus ipſam voluntatem operetur, velle nullatenus poterit.* Idem de Fide ad Petrum, cap. XXXII; *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel adverſitas, verba ſanctæ Legis & Evangelii ſive legere, ſive ex ore cujusque prædicatoris audire: ſed divinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratiâ ſuâ prævenerit: ut quod audit corpore, corde etiam percipiat, & acceptâ divinitus bonâ voluntate, atque virtute, mandata Dei facere & velit & poſſit.* Fulgentius libro I. ad Monimum, cap. XI; *Gratia eſt & illa juſta retributio, quâ bonis ſuis meliora retribuens, Deus glorificaturus eſt juſtos. Et hoc enim gratiâ opus erit. quia ut hoc mereantur, ipſa præveniendo miſericorditer incipit: ipſa ſubſequendo cuſtodit, &c. Prævenit igitur impium, ut juſtus fiat: ſubſequitur juſtum, ne fiat impius. Prævenit cæcum, ut lumen, quod non invenit, donet: ſubſequitur videntem, ut lumen, quod contulit, ſervet. Prævenit eliſum, ut ſurgat: ſubſequitur elevatum, ne cadat. Prævenit donans homini bonam voluntatem: ſubſequitur benevolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur iſta miſericordia Dei in homine ſubſequitur, quod præveniens ipſa largitur. Et ideo non ſolum errantem juſtificando ad vitam revocat, ſed etiam bene ambulantem cuſtodit & adjuvat, ut ad donum glorificationis æternæ perducat.*

Proſper Epiſt. ad Demetriadem a, quæ adverſus Pelagium ſcripta eſt: *Quid nobis boni poteſt eſſe ſine ipſo, quandoquidem etiam ut recte oremus, ex ipſo eſt: dicente Apoſtolo: Nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Idem adverſus Collatorem cap. XIX: *Inde, priusquam edendo carnem filii hominis & bibendo ſanguinem ejus lethalem digeras cruditatem; labitur memoriâ, errat judicio, nutat inceſſu, neque ullo modo idoneus eſt ad illud bonum eligendum & concupiſcendum, quo ſe ſponte privavit.* — a F 357. ed Duac. 1577.

Scriptor lib. de vocatione gentium lib. I. cap. VIII b: *Et ſi quærit* (victoriam contra hoſtem,) *non dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſſe, quem quærit.* Et eodem c *Nec ullo deſiderio* (ſpiritualem novi generis dignitatem) *appetit, qui calorem ipſius deſiderii non accipit à Deo.* Et poſt multa d: *Salvari volentes omnino ſalvantur, quia ipſum deſiderium ſalutis ex Dei inſpiratione concipiunt, & per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis.*

b *Apud Proſp. ſed apud Ambroſ. c. 3.*
c *Apud Proſp. in edit. ult. ſed apud Ambroſium partem majorem capitis, in qua & hæc non legas*
d *Circa finem capitis.*

Joan-

Joannes Maxentius in confeſſione fidei: *Liberum naturale arbitrium ad nihil aliud valere credimus, niſi ad diſcernenda tantum, & deſideranda carnalia, ſive ſecularia, quæ non apud Deum, ſed apud homines poſſunt fortaſſis videri glorioſa. Ad ea vero, quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec velle, nec deſiderare, nec perficere poſſe, niſi per infuſionem & inoperationem intrinſecus Spiritus ſancti, qui eſt etiam Spiritus Chriſti, &c.* Et poſt pauca: *Abominantes etiam eos, qui contra vocem Apoſtoli audent dicere, Noſtrum eſt velle, Dei vero perficere: cùm idem doctor & velle, & perficere, donum*
a Phil. 2. v. 13. *teſtetur eſſe divinum, ipſo dicente a, Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bonâ voluntate.* Fulgentius lib. 1. de veritat. Prædeſtin. *Verumtamen ne quiſquam huic operi ſaltem orandi affectum, quo ſibi ſapientiam poſceret, non divinitus arbitraretur infuſum, paullo ſuperius ait,* (Sapientiæ lib. 1. cap. VIII.) *ſe ſciſſe, quoniam aliter non poteſt eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum tamen ſapientiam eſſe dicit, ſcire cujus hoc donum eſſet. Unde igitur eſt inſtructus ut ſciret, inde eſt excitatus ut oraret. Nec utrum niſi voluntariè ſcivit, nec niſi voluntariè oravit: quia & ad ſciendum, & ad deprecandum, Chriſti gratia ignavum & torpidum hominis præveniens inſtruxit arbitrium.*

Ad bonæ voluntatis initia etiam pœnitentia pertinet, quam & ipſam iccirco inter naturæ opera, quibus ſalutem inchoëmus, non Pelagius modò & Julianus, ſed etiam Maſſilienſes reponebant. At plenè Catholici docebant, ſine inſpiratione Spiritus ſancti & auxilio ejus, pœnitentiam eſſe non poſſe: ſed ut abſque Spiritus ſancti dono homines interdum doleant ex gehennæ metu; minimè tamen, ſi gratiâ Dei penitus deſtituantur, peccatorum pœnitere propter Deum ſummè dilectum, cum ſpe remiſſionis, & abſoluto obediendi propoſito: quæ ad veram ac Chriſtianam pœnitentiam requiruntur. Hanc eorum fuiſſe ſententiam, deinceps oſtendemus. Hieronymus lib. VI.
b In c. 31. 12. in Hieremiam b: *Quodque ait: Quaſi juvenculus indomitus, ſive ſicut vitulus, & non didici: hoc ſignificat, quod multo labore atque verberibus eruditus ſit, ut ad pœnitentiam converteretur, & non profecerit. Converte, inquit, me, & convertar. Ergo id ipſum quod agimus pœnitentiam, niſi Dei nitamur auxilio, implere non poſſumus. Poſtquam enim converteris me, & ad te converſus fuero, tunc agnoſcam, quia tu Dominus meus es, & nequaquam errores mei atque peccata interficient me. Et poſtquam convertiſti me, egi pœnitentiam. Vide quantum ſit auxilium Dei, & quàm fragilis humana conditio, ut hoc ipſum quòd agimus pœnitentiam, niſi nos Dominus ante converterit, nequaquam implere valeamus.* Auguſtinus libr. de gratiâ Chriſti cap. XLV. hæc Ambroſii verba laudat ex lib. X. in Lucam cap. XCVI: *Ipſam denique pœnitentiam, quam procul dubio voluntas agit, Domini miſericordia & adjutorio ut agatur.* Mox de pœnitentiâ Petri hæc ſubjungit: *Quod ſcriptum eſt, quia reſpexit eum Dominus; intus actum eſt, in mente actum eſt, in voluntate actum eſt. Miſericordia Domini latenter ſubvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiori gratiâ ſuâ viſitavit Petrum, interioris hominis uſque ad exteriores lachrymas movit & produxit affectum.* Auguſtinus lib. V. contra Julianum cap. III. *Quantumlibet enim præbeat patientiam, niſi* IPSE DEDERIT, *quis aget* POENITEN-
c 2. Tim. 2. TIAM? *An oblitus es, quod idem ipſe doctor ait c? Ne forte* DET *illis* DEUS POENITENTIAM *ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis.* Et circa finem Epiſt. CVI. ad Paullinum: *Eam ipſam pœnitentiam donum Dei dicit Apoſtolus, ubi ait de quibuſdam, Ne forte det illis pœnitentiam.* Idem lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. cap. XVII. *Quod à Deo nos avertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala: quod verò ad Deum nos convertimus, niſi ipſo excitante atque adjuvante, non poſſumus.* Fulgentius lib. de incarnat. & grat. D. N. cap. XVII. *Claret tamen, quia ut homo in Deum credere incipiat, à Deo accipit pœnitentiam ad vitam: ita ut omnino credere non poſſit, niſi pœnitentiam dono Dei miſerantis acceperit. Quæ eſt autem pœnitentia hominis, niſi mutatio voluntatis? Deus ergò, qui homini pœnitentiam dat, ipſe mutat hominis voluntatem.*

Atque hæc dicta ſunto de auxilii divini neceſſitate ad actum fidei, vel initium ejus, & deſiderium converſionis, item pœnitentiam: proximum eſt, ut de eodem auxilio agamus, quatenus gratuitum eſt, unde & gratiæ nomen accepit. Patres igitur quibus cum Maſſilienſibus negotium erat, hoc quoque in illis culpabant, quòd ſpiritualem gratiam conferri putarent occaſione & intuitu conatuum quorundam, per quæ ad gratiam ſe homo præparaſſet. Nam hoc qui docent, eàdem operâ fateri poſſe ajebant, nos gratiam promereri: cùm mereri nihil aliud ſit, quam conſequi pro mercede: mercedem autem conſtituat, quiſquis ideo nos gratiam à Deo conſequi putet, quia in nobis orſus ac conatus quoſdam boni perſpexerit. Hinc Auguſtinus lib. I. de Prædeſtinatione: *Non ergò receditur,* inquit, *ab eâ ſententiâ, quam Pelagius ipſe in Epiſcopali judicio Palæſtino, ſicut eadem geſta teſtantur, damnare compulſus eſt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: quaſi non pertineat ad Dei gratiam, quòd credere cœpimus; ſed illud potiùs, quod propter hoc nobis additur, ut plenius perfectiuſque credamus; ac per hoc initium fidei noſtræ priores damus Deo, ut retribuatur nobis & ſupplementum ejus, & ſiquid aliud fideliter poſſimus &c.* Et poſt aliquammulta eoipſe cap. *Si operatur Deus fidem noſtram miro modo agens in cordibus noſtris, ut credamus: nunquid metuendum eſt, ne totum facere non poſſit? & ideo homo ſibi primas ejus vindicat partes, ut noviſſimas ab illo accipere mereatur? Videte ſi aliud agitur iſto modo, niſi ut gratia Dei ſecundùm merita noſtra detur quolibet modo, ac ſic gratia non ſit gratia.* Quin hanc ſententiam ex profeſſo refellit libro integro: unde cum ſic concludit cap. XX. & XXI. *Multa diximus, & fortaſſe jamdudum potuimus perſuadere quæ volumus, & adhuc tam bonis ingeniis ſic loquimur, quaſi obtuſis, quibus & quod nimium eſt, non eſt ſatis. Sed dent veniam. Nova enim nos quæſtio ad hoc impulit, quia cum in prioribus opuſculis noſtris ſatis idoneis teſtimoniis egiſſemus, donum Dei eſſe etiam fidem, inventum eſt quod contradiceretur, & ad hoc valere illa teſtimonia, ut oſtendant, Dei donum eſſe incrementum fidei: initium verò fidei, quo in Chriſtum primitus creditur, ab homine ipſo eſſe, nec eſſe donum Dei, ſed hoc exigere Deum, ut cùm id præceſſerit, cætera tanquam hoc merito conſequantur, quæ Dei dona ſunt: nec ullum eorum dari gratis, cùm in eis Dei gratia, quæ non niſi gratuita eſt, prædicetur. Quod videtis quàm ſit abſurdum. Propter quod inſtituimus, quantum potuimus, ut etiam ipſum initium fidei donum Dei eſſe oſtenderemus.* Proſper adverſus Collat. cap. VI. *Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere: quòd,* VELIS NOLIS, CONVINCERIS DICERE, *gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, cùm aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi poteſt petentis fides, quærentis pietas, pulſantis inſtantia; præcipuè cùm omnes ejuſmodi, & accipere, & invenire, & intrare dicantur. In quo ſuperfluum, imò impium eſt, ſic velle meritis ante gratiam exiſtentibus locum facere, ut non ex toto verum ſit, quod ait Dominus: Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, attraxerit eum: ſi cujuſquam hominis ſine Dei illuminatione eſſet credenda converſio: aut ullo modo ſe voluntas hominis ad Deum ſine Deo poſſet extendere, qui eum vocatum ad Filium trahit, non reſiſtentem, invitumque compellit, ſed ex invito volentem facit, & quibuſlibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat: ut cor audientis, obediendi in ſe delectatione generatâ, ibi ſurgat, ubi premebatur: ibi diſcat, ubi ignorabat: inde fidat, unde diffidebat: inde velit, unde nolebat. Etenim Dominus dabit ſuavitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.* Idem epiſt. ad Demetriadem: *Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæſa per omnes homines origi-*

originalis defenſio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo poſteris aſſerebatur nocuiſſe, non tranſitu: & quàm illi poſſibile fuerat non violare mandatum, tam liberum eſſe unicuique declinare delictum. Hinc evacuatio baptiſmatis parvulorum: qui ſolâ adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur abſolvi. Hinc poſtremò divinæ gratiæ ſimulata & inſincera confeſſio: quæ ſecundum merita daretur, non ex quâ merita naſcerentur. QUAM PARTEM *ſuperbæ prædicationis quidam ſibi,* CUM CÆTERA ABNUERENT, SERVAVERUNT. *Sed hoc eos, aut nimis imperitè, aut valde nequiter feciſſe non dubium eſt: ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio ſublevarent: & cum inter noſtros originalis peccati vulnera faterentur, inter ſuos tamen hoc tenere oſtenderent, quod primorum hominum prævaricatio ſolis imitatoribus offuiſſet: naturalem autem facultatem nihil ſui in alieno amiſiſſe peccato, cui & poſſibile eſſet, & liberum, per voluntariam devotionem promereri gratiæ largitatem. Verum iſtam* DAMNATI DOGMATIS PORTIONEM *catholicæ mentes facilè intelligunt, & meritò deteſtantur.*

Nec Fauſto hanc ſententiam objicere dubitat Maxentius in reſponſione ad epiſtolam Hormiſdæ, cùm ait: *Refutans namque callidè ejuſdem Pelagii ſenſum, & quaſi exprobrans, quod omnino Chriſti negaverit gratiam, nec non & illos, qui nullis præcedentibus meritis, juxta Apoſtolum, gratiam Dei hominibus dari fatentur: ipſe quaſi ſapientiſſimus, & prudentiſſimus novus novæ pravitatis Apoſtolus, gratiam Dei* SECUNDUM MERITUM *fidei & laboris dari nititur edocere, ut jam ſic Dei gratia non ſit gratia.* Refellit eandem Fulgentius lib. 1. De veris. præ-

a P. 62. deſt. a *Non utique quia volumus, gratiam accepimus; ſed necdum volentibus nobis gratia data eſt. Quam ipſam gratis habere potuimus, ut gratiam acciperemus.* Gelaſius epiſtolâ 5: *Solus Chriſtus venit quærere & ſervare quod perierat, ut libertas, quæ per temerariam fuerat dejecta ſuperbiam, inſtauretur reparata per gratiam, mutuâque vice humanæ voluntatis arbitrium, ſicut ſequendo diabolum captivitatem meruerat ſempiternam, ſic reformata ſubſequendo libertatis autorem, amiſſum rediret ad præmium. Nonne ipſe vas electionis Paulus affirmat, & di-*

b Phil. 2. *cit* b: *Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bonâ voluntate: ne etiam in malâ voluntate & velle & perficere Deus putaretur operari? Illud etiam Pelagianorum peculiare virus eſt, olimque detritum, quo putant, gratiam Dei ſecundum merita hominum poſſe conferri; quod abſit à mentibus Chriſtianis, cum teſtetur*

c Rom. 11. *Apoſtolus* c: *Gratia eſt quæ gratis datur. Alioqui ſi ex operibus, gratia jam non eſt gratia. quia merces redditur, non gratis, unde gratia nomen accepit, impenditur. Quis autem audeat dicere Chriſtianus, aliquid habere boni ſine gratiâ? Quando magiſter gentium clamat, cuncta breviter*

d 1 Cor. 15. *in ſe dona concludens* d: *Gratia Dei ſum id quod ſum; &, gratia Dei in me vacua non fuit: ut oſtenderet, quia donum gratiæ non ipſe præceſſerit, ſed fuerit ſubſecutus, atque monſtraret, cooperatorem ſe eſſe gratiæ ſubſequendo: Sed plus omnibus, inquit, laboravi. Ac rurſum verum, ne de ſuo præſumere videretur, adjunxit: Non ego, ſed gratia Dei mecum. Non dixit: Ego & gratia Dei mecum, ſed præpoſuit gratiam præcedentem, ſe autem ſubjungit. Quid autem haberi poſſit ſine gratiâ, cum ſit fides ipſa per gratiam?* Caſſiodorus in Pſalm. LXVII: *Ipſa eſt gratia, quæ gratis datur; quia nos ipſius bona præveniunt, dum & ipſum quoque bonum velle conceditur.* Primaſius ad cap. VII. ad Romanos; *Nam ut velle ſit, jam voluntas à Deo præparata eſt: quia ipſe eſt qui in nobis operatur & velle.* Idem ad cap. IX: *Ipſius auxilium implorandum eſt, qui operatur omnia in omnibus: ergo currere Chriſtianus, & nunquam præſumere de ſuis viribus; currere debet, & Dei præcepta implere; ſed arrogare ſibi nihil debet; ſecundum illud, qui gloriatur, in Domino glorietur. Hoc contra illos, qui de ſuis meritis ac viribus præſumebant. Ut equus poteſt currere, ſed ſi non habeat rectorem, infrenis & præceps volitat, & rectum iter non ambulat: ita & nos ſine Deo & gratiâ ejus.* Junilius Africanus lib. II. de partib. divinæ legis, cap. 25; *Naturalis eſt in nobis boni malique communis diſcretio; ſpontaneus autem motus in his, quæ jam diſcreta & ſequenda ſunt. Ipſum lex quidem erudit: gratia autem præparat, adjuvat, corroborat, coronat.* Fortunatus in expoſitione Orationis Dominicæ; *Hominis voluntas bonum velle non habet, niſi Dominus inſpiret, juxta illud: Deus meus, miſericordia ejus præveniet me. Ergò non hominis voluntas prævenit Deum, ſed Dei miſericordia prævenit hominem non volentem; quando, ſicut ſcriptum eſt, Deus eſt qui juſtificat impium. Item: Spiritus ubi vult ſpirat. Igitur quare non unuſquiſque recognoſcit tenebras ſuas, ne illuminatus, tanquam lampas, quæ aliunde ſuccenditur, per ventoſitatem ſuæ ſuperbiæ extinguatur, & ſubducto ſplendore maneat in cæcitatis caligine, dum ſi quis bonum velle habet, ſui eſſe putet arbitrii, & non exinde gratias referat collatori, ne audiat quod dicitur: Qui autem habet, & quod habet auferetur ab eo. h. e. per gratiam prævenitur; niſi Deo illud adſcripſerit, per ſuperbiam hoc amittit, quando juxta Scripturam ipſa voluntas à Domino præparatur. Audiamus in hac parte Doctorem, ubi dixit: Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Quare non ad audis: & qui loquitur veritatem, de ſuo loquitur; niſi ut hoc exemplo, quando veritatem aliquis loquitur, de Dei gratiâ, non de ſuo habuiſſe hoc bonum, ſpecialiter cognoſcatur, quando de noſtro ſolum habemus mendacium. Nam cùm ipſa veritas Deus ſit, qui loquitur de Deo, unde in homine mendace cauſſa veritatis ſit, niſi ipſa veritas ſe miniſtret? h. e. niſi in hominem ipſam bonam voluntatem Deus veritatis inſpiret, qui & velle tribuit, & poſſe complevit.* Richardus Victorinus lib. 7. in Apocal. cap. 8: Qui vult accipere, accipiat aquam vitæ gratis. *Aquam vitæ, i. e. gratiam vivificantem gratis, quia abſque meritis humanis. In gratiâ quippe, quæ prima datur, meritum accipientis non opitulatur. In gratiâ, quæ jam bene operanti ut melius operetur confertur, meritum operantis & accipientis non excluditur. Humana nempe actio quemadmodum abſque gratiâ inutilis eſt, ita cum gratiâ ſemper prodeſt.* Petrus Cellenſis libro de Panibus cap. 3. *Gratia ſola vincula ſolvit: ſolutis vero vinculis liberum arbitrium ſequitur gratiam, & inhæret gratiæ: ut deinceps gratiâ præeunte & cooperante liberum arbitrium perſequatur inimicum & comprehendat, auferens ab eo tributa ſervitutis, & vendicans ſeſe in ingenuitate libertatis.* Jacobus Vitriacus, feria 3. poſt Pentecoſten: *Homo per ſe poteſt cadere, ſed non poteſt per ſe reſurgere. Spiritus vadens, & non veniens. Credere enim in Deum non poteſt, niſi gratia ipſum prævenerit. Sine me, inquit, nihil poteſtis facere. Palmes enim, niſi manſerit in vite, non poteſt fructificare; avis ſine pennis volare minimè poteſt: homo delapſus in foveam, niſi fune divinæ gratiæ dimiſſo extrahi non poteſt: ſicut quadriga in luto per ſe moveri non poteſt, ita homo, niſi Pater traxerit eum, ad Chriſtum venire non poteſt.* Imò etiam (ut Gregorius Valentia a agnoſcit) *fuit* a Comment. Theolog. T. 2. diſput. VIII. quæſt. V. de effectibus gratiæ, ut eſt formæ, puncto IV *ſententia quorundam Scholaſticorum, hominem poſſe per actiones naturales ſe diſponere ſufficienter ad obtinendam gratiam. Qui tamen à Pelagianis in eo diſcrepant, quod & fidei aſſenſum ſupernaturalem (quem non agnovit Pelagius) neceſſarium eſſe ſenſerunt; neque etiam putaverunt, ſicut Pelagius, hominem per ejuſmodi actiones naturales mereri ex condigno primam gratiam, ſed tantum ex congruo, ſic ut facienti naturaliter quod poteſt, Deus certò communicet gratiam. Ita Durandus in 2. d. 28. qu. 5. Et Gabriel in 2. d. 28. quæſt. unicâ in reſponſ. ad primum dubium. Et tribuitur eadem opinio Scoto in 2. diſt. 28. quæſt. unicâ, art. 2. ubi expreſſe ait, Hominem poſſe ſuâ naturâ, cum ſolo communi Dei conſenſu, habere attritionem, quæ ſit diſpoſitio & meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis, quæ ſequatur in ultimo inſtanti illius diſpoſitionis.* Vega quoque, lib. XIII. in concil. Trident. cap. 12. diſertim docet, neminem eſſe, in

cujus

cujus poteſtate non ſit habere divinum auxilium; idque non, quia neminem Deus omnis ſinit gratiæ expertem, ſed *quia poteſt* (ut ejus utar verbis) *bene uti naturalibus. Et autem qui hoc fecerit, Deus (qui nemini deeſt faciens quod in ſe eſt) auxilium ſine dubio præſtabit ſufficiens ad obtinendum bona ſupernaturalia.* Sotus quoque, lib. II. de naturâ & gratiâ, cap. 4. hanc fuiſſe ait ſententiam doctorum antiquorum. Nos veterum verba ſic capere maluimus, ut velint, neminem omnis gratiæ expertem relinqui; ac ex priori gratiâ operantem, majori à Deo gratiâ ornari. nempe quomodo ſcriptor de vocatione Gentium lib. I. cap. 8; *Datur unicuique ſine merito, unde tendat ad meritum: & datur ante ullum laborem, unde quiſque mercedem accipiat ſecundum laborem. &c.* Juxta hanc ſententiam etiam de gratiâ verum fuerit illud Auguſtini epiſt. CVI. ad Bonifac. *Non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici; comitante, non ducente; pediſſequâ, non praviâ voluntate.* Et de geſtis Palæſtinis, cap. 14. *Ne quiſpiam exiſtimet, ad ipſam fidem meritis operum perveniri, cum ipſa ſit initium unde bona opera incipiunt.* Quanquam non dubitamus; quin Auguſtinus hoc intellexerit de ſolis habentibus fidem, quæ per caritatem eſt efficax. quomodo & tract. V. in I. cap. Johannis ait; *Caritas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici.*

Hæc ſatis oſtendunt, quæ SS. patrum & poſteriorum quorundam fuerit ſententia. Quibus verò Scripturarum locis pugnare ſoleant, ex parte indicant, quæ jam attulimus, pleniùs autem ea declarabunt, quæ deinceps dicemus.

Magnum imprimis ſententiæ ſuæ pondus conſtituunt in verbis Ioh. XV. 5. *Sine me nihil poteſtis facere.* Et Rom. XI. 35. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Item I Cor. IV. 7. *Quid habes, quod non accepiſti?* Nam, inquiunt, ſi nihil habemus, quod non accepetimus, etiam à Deo erit, quòd ad regenerationis gratiam diſponimur.

Item urgent illud Ioh. VI. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui me miſit, traxerit eum.* At qui ſe diſponit, is à Deo non trahitur, ſed ducitur. Vide hoc de argumento Auguſtinum lib. I. ad Bonifac. cap. XXIX. & lib. II. cap. VIII. & alibi.

Prætereà eos movit, quod diſpoſitio ad gratiam eſt pars converſionis noſtræ: converſio autem eſt opus divinum. Unde Pſal. LXXXV. 5. *Converte nos Deus ſalutis noſtræ.* Et Thren. V. 21. *Converte nos Domine, & convertemur.* Et Ezech. XXXVI. 22. 23. *Dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum.*

Laudant & aliqui illud Proverb. VIII. 35. *Præparatur à Domino voluntas.* Ut habent LXX. interpretes. Sed aliter eſt in Hebraâ veritate, uti & veteri interprete Latino.

Aliud etiam telum iis ſubminiſtrabant loca, quibus homo in naturâ corruptâ conſtitutus comparatur homini mortuo. Ut Luc. XVIII. 15. 24. *Mortuus erat, & revixit.* Epheſ. XI. I. 5. *Cum eſſetis mortui in peccatis.* Coloſſ. II. 13. *Vos que mortuos in peccatis Deus excitavit.* Ubi irregeniti dicuntur mortui, quia uti homine mortuo corpus ſeparatum eſt ab animâ, ita animâ peccatis ſerviente ea à Deo ſeparata eſt. Hinc Macarius homil. XII: Ἐπειδὰν ὁ Ἀδὰμ κακοῖς ἔσχε διανοήμασι καὶ λογισμοῖς, ἀπώλετο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. οὐ λέγομεν δὲ, ὅτι ἀπώλετο τὸ ὅλον καὶ ἠφανίσθη, καὶ ἀπέθανεν· ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπέθανε, τῇ δὲ ἰδίᾳ φύσει ζῇ. hoc eſt; *Adam ubi cœpit habere pravas cogitationes & commenta, periit à conſpectu Dei. Non tamen dicimus, quòd prorſus interierit ac deletus ſit, & mortuus; ſed quod, quantum ad Deum, mortuus ſit, ſuâ tamen naturâ vivit.* Quod enim de Adamo Macarius dicit, univerſè in ſingulis locum habet. Hæc verò ſimilitudo eo quoque rectè extenditur, quòd uti homo mortuus non poteſt ſeſe diſponere ad recipiendam vitam; ita neque in peccatis mortuus, niſi aliquam vim vitalem ei inſpiret Dominus, ad gratiam diſponere ſe poſſit.

Denique urgent regenerandi & renaſcendi verba. Ut cùm dicitur I Petr. I. 13. *Renati non ut ex ſemine corruptibili.* Jacob. I. 18. *Genuit nos verbo veritatis.* Fulgentius lib. De incarnat. & gratiâ Chriſti cap. XIX: *Sicut in nativitate carnali omnem naſcentis hominis voluntatem præcedit operis divini formatio; ſic in ſpirituali nativitate, qua veterem hominem deponere incipimus.* Et cap. XX: *Forma præceſſit in carne Chriſti, quam in noſtrâ fide ſpiritualiter agnoſcamus. Nam Chriſtus, Filius Dei, ſecundum carnem de Spiritu ſancto conceptus & natus eſt: carnem autem illam nec concipere virgo poſſet aliquando, nec parere, niſi ejuſdem carnis Spiritus ſanctus operaretur exordium. Sic etiam in hominis corde, nec concipi fides poterit, nec augeri: niſi eam Spiritus ſanctus effundat & nutriat: ex eodem namque Spiritu renati ſumus, ex quo natus eſt Chriſtus.*

Objici ſolet exemplum Cornelii Act. X. Sed is non omnino infidelis fuit; ut inde liquet, quòd Deum agnoverit, & religioſe coluerit. Atqui hæc quoque donum Dei eſſe quis neget? præſertim cùm etiam omnino infidelium virtutes ſint à ſpeciali Dei gratiâ, uti docet Auguſtinus lib. de prædeſt. ſanct. cap. VII. Accommodatâ hoc ſimilitudine illuſtrat Thomas Argentinenſis lib. II. 2. diſt. XXVIII. & XXIX. art. 2. q. I. *Sicut*, inquit, *formæ naturales non inducuntur in materiam, niſi per motum prius factum ab agente naturali: ſic forma ſupernaturalis, puta gratia, non inducitur in animam adulti hominis, ſine ſupernaturali agente, ſupernaturaliter movente ipſam animam.* Nempe nihil ſe diſponit ad gradum altiorem, quàm habet naturâ. Atqui gratia regenerans excedit totam naturam. Quicquid igitur eſt à viribus naturæ, id inferioris eſt ordinis, & improportionatum ad gratiam. Poteſt quidem homo, nimis peccando, magis indiſpoſitus reddi ad recipiendam gratiam, quàm alius: ſed nihil tamen facere poteſt, per quod ad gratiam diſponatur. Nimirum ſimiliter ſe res habet, ac in lignis uſu venit. Lignum viride magis eſt indiſpoſitum ad formam ignis, quàm aridum: ſed tamen nec lignum aridum per ſe diſpoſitum eſt ad formam ignis; verùm neceſſe eſt, ut per calorem ab igni aliâve ſuperiori cauſsâ ad hoc diſponatur. Atque ex his ſatis patet, quid dicendum ſit de illo calcato: Facienti, quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam ulteriorem. Nec enim vel quiſquam naturæ viribus agit quod in ſe eſt: vel ſi agat, eò per naturales actus ſe diſponit ad gratiam. Nimirum non niſi actibus ex gratiæ virtute præſtitis, diſponitur homo ad gratiam majorem: de quibus capiendum illud Chriſti: *Habenti dabitur.* Corruit igitur illud Maſſilienſium, à Proſpero & aliis Patribus meritò damnatum, Deum exſpectare conatus noſtros præſtitos vi naturæ. Nam gratia, ut optimè cecinit Proſper,

— dux eſt venientibus ad ſe,
Perque ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam.

Ex his ſatis elucet, quàm nullæ in ſpiritualibus vires hominum ſuperſint. Quare quid mirum, ſi interdum in hujuſmodi non dubitent Patres liberum arbitrium appellare ſervum? Nec enim verum eſt, quod nonnulli ajunt, primos reformatarum Eccleſiarum doctores hanc cudiſſe appellationem. Sanè diſertim ſcribit Auguſtinus lib. De correptione & gratiâ cap. XIII: ARBITRIUM, *liberum; ſed non liberatum: liberum juſtitiæ, peccati autem* SERVUM. Et lib. II. in Julianum: *Hic vultis hominem perfici atque utinam Dei dono, & non libero, vel potius* SERVO *voluntatis arbitrio.* Invenias & alibi ἰσοδυναμοῦντα. Ut Enchirid. cap. CVI: *Poſt illam ruinam major eſt miſericordia Dei, quoniam & ipſum liberum arbitrium liberandum eſt à ſervitute.* De gratiâ & libero arbitrio cap. XVI. *Aut enim voluntas noſtra eſt libera à juſtitiâ, quando ſervit peccato.* Contra duas epiſt. Pelag. lib. IV. c. III. *Voluntas captiva non poteſt, niſi gratiâ Dei, reſpirare in ſalubrem libertatem.* Et contra eoſdem lib. III. cap. VIII. *Liberum arbitrium captivatum non niſi ad peccatum valet.* Similiter Bernardus lib. de grat. & lib. arb. cap. XI. *Homo per propriam voluntatem ſervus peccati factus meritò perdidit*

liber-

libertatem conſilii. Et cap. IV. dixerat idem; *libertatem noſtram peccato eſſe captivatam.* Hæc oſtendunt, quam fidem mereatur Bellarminus, cum lib. IV. De gratiâ & lib. arbitr. cap. VI. ſcribit, *nomen ſervi arbitrii in Eccleſiâ Catholicâ totos mille quingentos annos nunquam fuiſſe auditum:* cùm item addit, reformatarum Eccleſiarum doctores liberi arbitrii nomen primos in ſervum arbitrium commutaſſe. Vidimus enim Auguſtinum, & alios ſimiliter eſſe locutos. Quid quod prævit illis Scriptura? Ut Ioh. VIII. 34. *Qui committit peccatum, ſervus eſt peccati.* Et cap. VI. 20. *Cum eſſetis ſervi peccati.* Nam ſi homo per voluntatem ſervit peccato, quomodo ejus arbitrium ſervum non eſt?

ἘΠΙ´ΚΡΙΣΙΣ. I.

Et fidei & bonæ voluntatis initia, atque orandi affectum divinæ gratiæ tribuit Cæleſtinus. Idem facit Concilium Arauſicanum II. Quo etiam damnatur Maſſilienſium κρηνοφύγετο, cum gratiam occaſione & initium bonæ noſtræ voluntatis conferri dicerent, & eandem tamen, non ſecundum merita noſtra, ſed ex miſericordiâ, promanare contenderent.

AUxilio nos ſupernaturali egere ad ea, per quæ ad gratiam nos præparari Maſſilienſes dicebant: præter Innocentium & Zoſimum (quibus cum ſolis Pelagianis negotium fuit) teſtis eſt Cæleſtinus ad epiſc. Galliæ cap. IV. *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdidiſſe, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit.* Cap. IX. *Præparatur voluntas à Domino; & ut boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda fidelium.* Cap. X. *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero operatur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Idem cap. XI. *Beatiſſimæ & Apoſtolicæ ſedis inviolabiles ſanctiones, bonæ voluntatis exordia ad Chriſti gratiam referre docuerunt.* Et poſt aliqua hoc ipſum probat ex oratione, quâ Eccleſiarum præſules poſtulant, *ut infidelibus donetur fides, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici Catholicæ fidei perceptione reſipiſcant.* Addit deinde: *Hæc non perfunctoriè, neque inaniter à Domino peti, rerum ipſarum monſtrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere. Quod adeo totum divini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum ſemper actio, laudiſque confeſſio pro illuminatione talium referatur.* Idem c. XI. *Omnium bonorum* AFFECTUUM *atque operum, & omnium ſtudiorum omniumque virtutum, quibus* AB INITIO FIDEI *tenditur, Deum profiteamur autorem, & non dubitemus, ab ipſius gratiâ omnia hominis merita præveniri, per quem fit, ut aliquid boni* ET VELLE INCIPIAMUS, ET FACERE. Etiam Gelaſius, in decreto cum LXX. epiſcopis facto, (quod etiam refertur diſtinctione XVI. Canone, Sancta Romana) eo libros Caſſiani & Fauſti inter apocryphos retulit, quòd prævenientem gratiam negarent. Nec aliud judicium fuit Felicis IV. ut cognoſcimus ex Gennadio Maſſilienſi, ſive eo potiùs qui auxit librum Gennadii de ſcriptoribus Eccleſiaſt. cap. LXXXVI. ubi de Cæſario Arelatenſi (qui poſt Gennadium floruit) hoc ſcriptum invenitur: *De Gratiâ quoque & libero arbitrio edidit teſtimonia divinarum Scripturarum, & ſanctorum Patrum judiciis munita; ubi docet,* NIHIL *hominem de proprio boni agere poſſe, niſi eum divina gratia prævenerit. Quod opus etiam Papa Felix per ſuam epiſtolam roboravit, & in latius promulgavit.* Ac de epiſcopis Romanis hactenus.

Idem ex conciliis ſtatuit Carthaginenſe (quod Milevitanum vocant) can. IV. *Eſt utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus.* Item Africanum concilium apud Proſperum ad cap. VIII. Gall. *Gratiam Dei per Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum, non ſolum ad cognoſcendam, verùm etiam ad faciendam juſtitiam nos per ſingulos actus adjuvare; ita ut ſine illâ nihil veræ ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere, valeamus.* Sed inprimis hæc lucem capiunt ex concilio Arauſicano, quod potiſſimùm ſibi propoſitum habuit Fauſti doctrinam condemnare. Nam primus Fauſti error erat, quòd negaret neceſſitatem gratiæ prævenientis. At ea ſtabilitur canone tertio, quarto, ſexto, quartodecimo, decimoſeptimo & duodevigeſimo. Alter error fuit de συνεργίᾳ hominis cum Deo, non ex potentia ſuperaddita naturæ, ſed potentia naturali: quæ ſententia damnatur can. ſeptimo, ſextodecimo, & vigeſimo ſecundo. Tertius error erat de juſtificatione veterum, per legem naturæ aut Moſis: quod improbatur canone undevigeſimo, & inprimis vigeſimoquincto; ubi diſertim negatur, Abelem, Noë, Abraham ſalvatos per legem naturæ. Quartus fuit de ortu fidei ex principiis naturæ: qui error rejicitur canone ſexto, & potiſſimum vigeſimoquincto; ubi dicitur, fidem Cornelii centurionis & Zachæi non fuiſſe de natura, ſed divinæ largitatis donum. Quinctus fuit de merito naturæ, quòd quia petimus, quærimus, pulſamus, eo nobis miſericordia conferatur: qui error can. VI. damnatur. Ut hæc manifeſtiora fiant, aliquot canones adſcribemus. Ac primo quidem, qui ſtatuunt, fidem, converſionem, deſiderium, invocationem, pœnitentiam eſſe Dei donum. Sic enim can. III. *Si quis per humanam invocationem dixerit gratiam Dei conferri, & non potius ipſam gratiam facere, ut à nobis invocetur, contradicit Iſaiæ, vel Apoſtolo idem dicenti: Inventus ſum à non quærentibus me; palàm apparui his, qui me non interrogabant.* Can. VI. *Si quis ſine gratiâ Dei volentibus, deſiderantibus, & pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri; non autem divinitus, ut hæc omnia, ſicut oportet, agere valeamus, per infuſionem & inſpirationem ſancti Spiritus in nobis fieri confitetur, & humilitati, aut obedientiæ humanæ ſubjungit gratiæ adjutorium; nec ut obedientes & humiles ſimus, ipſius gratiæ donum eſſe, conſentit: reſiſtit Apoſtolo dicenti* a: *Quid enim habes, quod non accepiſti?* & b, *Gratiâ Dei ſum id quod ſum.* Item can. VII. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare c ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt Evangelicæ prædicationi, conſentire poſſe confirmat abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus S. &c. hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio* d *dicentis, Sine me nihil poteſtis facere. Et illud* e *Apoſtoli, Non quod idonei ſumus cogitare aliquid boni ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Can. IX. *Divini eſt muneris, cùm bene cogitamus.* Can. XXII. *Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum. Si quis autem habet homo veritatem atque juſtitiam, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo, ut ex eo, quaſi guttis quibuſdam irrorati, non deficiamus in viâ.* Can. ult. *Nullus credere in Deum poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit. Unde Abel juſto, & Noe, & Abraham, & Iſaac, & Jacob, & omni antiquorum ſanctorum multitudini, illam præclaram fidem, quam in ipſorum laudem prædicat Apoſtolus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, ſed per gratiam Dei credimus fuiſſe collatam.* Et poſtea: *Ipſe nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum, cum ipſius adjutorio, ea quæ ſibi ſunt placita, implere poſſimus. Unde manifeſtiſſime credendum eſt, quod & illius latronis, quem Dominus ad paradiſi patriam revocavit, & Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini miſſus eſt, & Zachæi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de naturâ, ſed divinæ largitatis donum.*

Atque hæc non minùs adverſus Pelagianos quàm Semipela-

a 1 Cor. 4. 7.
b 1 Cor. 15. 10.
c *Vet. lib. cogitare ut expedit, aut eligere ſive ſalutari (aut ſalutari) id eſt Evangelizanti &c. Sed lectionem veram repræſentamus ex Gennadii cap. 44. & notis Frontonis Ducæi ad Concil. Arauſ. 2.*
d Joh. 15. 5.
e 2 Cor. 3. 5.

pelagianos ſtatuuntur. At ſpecialiter Maſſilienſes tangit can. VIII. Concilii Arauſ. II. cujus hæc verba : *Si quis* ALIOS PER *miſericordiam*, ALIOS VERO *per liberum arbitrium (quod in omnibus, qui de prævaricatione primi hominis nati ſunt, conſtat eſſe vitiatum) ad gratiam baptiſmi poſſe venire contendit ; a recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis aſſerit infirmatum ; aut certe ita læſum putat, ut tamen quidam valeant ſine revelatione Dei myſterium ſalutis æternæ per ſemet ipſos poſſe conquirere. Quod quam ſit contrarium, ipſe Dominus probat, qui* NON ALIQUOS, SED NEMINEM *ad ſe poſſe venire teſtatur* a, *niſi quem Pater attraxerit. Sicut & Petro dicit* b, *Beatus es, Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. Et Apoſtolus* c : *Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spiritu Sancto.* Sic Canonem hunc legi debere, alibi oſtendimus. Idem Concilium propriè eoſdem Maſſilienſes tangit, cùm negat, ſatis meritum excludi, ſi dicamus, poſt initia naturæ conferri gratiam ex miſericordia. Hæc mens verborum can. VI : *Si quis ſine gratiâ Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, pulſantibus nobis*, MISERICORDIAM *dicit conferri.* Nam gratiam converſionis propter naturæ initia collatam, miſericordiæ nomine appellabant Maſſilienſes, quia non ex debito, ſed ex gratioſâ Dei miſericordiâ conferretur. Ita Caſſianum antea locutum vidimus. Et Fauſti verba ſunt lib. I. cap. I. fine : *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quod utique illi objici non eſt neceſſe, qui non de ſolo labore præſumit, ſed conatibus ſuis quotidianam Dei* MISERICORDIAM *& jugem gratiam* IMPLORANDAM *eſſe cognovit, & auxilium Domini pervigili obſecratione depoſcit.*

a Ioh. 6. 44.
b Matth. 16. 17.
c I Cor. 12. 3.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Pœnitentiam Dei dono obtingere ſtatuit Synodus Palæſtina, ac poſtea Cæleſtinus.

SYnodus Palæſtina, Auguſtino teſte ad Paullinum a, & ipſa damnavit, & ad damnandum compulit Pelagium, quod Cæleſtius dixerat, *Pœnitentibus veniam non dari ſecundum gratiam & miſericordiam Dei, ſed ſecundùm meritum & laborem eorum qui per pœnitentiam digni fuerint miſericordiâ.* Subjicit deinde Auguſtinus : *unde fit conſequens, ut quiſquis ſequitur illius epiſcopalis auctoritatem judicii, & ipſius Pelagii confeſſionem, hoc tenere debeat quod ſemper tenuit Eccleſia.* Et paullo pòſt ; *Fateatur, ſecundùm gratiam & miſericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non ſecundùm merita eorum : quandoquidem etiam ipſam pœnitentiam donum Dei dixit Apoſtolus, ubi ait de quibuſdam ; Ne fortè det illis Deus pœnitentiam. Hæc ſimpliciter ſine ullis fateatur ambagibus, ſi quis in antiquitatem Catholicam & ipſius Pelagii expreſſa Eccleſiaſticis geſtis verba conſentit.* Idem ex precibus Eccleſiaſticis probat Cæleſtinus I epiſt. ad epiſc. Gall. cap. XI ; *Legem credendi*, inquit, *lex ſtatuit ſupplicandi.* Hinc ſubjungit : *Sanctarum plebium præſules, totâ ſecum Eccleſiâ ingemiſcente, poſtulant, ut lapſis pœnitentiæ remedia conferantur.* Hoc autem non perfunctoriè neque inaniter poſtulari, continuò probat à rerum ipſarum effectu. qui hæc efficienti Deo refertur. Vidimus de viribus hominis ad gratiam inchoandam ; ſequitur agamus de ejus virtute ad illam conſervandam.

a Epiſt. 106.

THESIS II.

Præterea Maſſilienſium ſententia erat, ad gratiam Spiritus S. conſervandam non alio nos indigere, quam quod vel naturâ haberemus : vel unà cum gratiâ ſemel eſſemus conſecuti.

PElagium putâſſe, unumquemque propriis viribus perſeverare, docet nos Hieronymus lib. II. contra Pelagianos, & Auguſtinus lib. de perfectione juſtitiæ, item hæreſi LXXXVIII. ubi ait : *Ut augeatur fides, & perſeverent in eâ, homines non ab ipſo accipere, ſed à ſe ipſis habere contendunt.* Juliani quoque verba ſunt lib. de bono conſtantiæ : *Hæc namque eſt conſtantia, quæ maximè aſſerit arbitrii poteſtatem ac bonum, ejuſque naturæ & humani animi motus liberos, dum oſtendit, omne mentis bonum voluntarium, nec ulli unquam caſui obnoxium.* Et paullo poſt : *Ipſa enim armat egregium cujuſque & accendit animum, dum illum libertatis ſuæ ſemper admonet, dumque omnes ab eo repellit metus.* Et poſt multa : *Etenim ſicut* (lego, ſi, ut) *præclarè à doctiſſimis atque orthodoxis diſputatum eſt, nemini verè nunquam noceri, niſi à ſe ipſo, poteſt ; nec eſt prorſus aliquid, quo quiſquam invitus fiat miſer : quid tandem virtus timebit, niſi defectum ſui, quo homini in æternum nocetur ?* Citat Beda præfat. ſeu lib. I. in Cant. Nec tamen gratiam penitus excludit Julianus ; ſed non neceſſariam putat. Nam eodem in libro ſic ſcribit : *Divina enim gratia eſt amare* (lego, armare) *& firmare conſtantiam, quæ cæteras poſſit cuſtodire virtutes : & contra omnia, quæ reſiſtunt, defendere virtutem.* Quæ cùm Beda citaſſet, adjungit : *Cautiſſimo uſus eſt verbo, ut non diceret eam donare, quaſi antea non habitam nobis conſtantiam, ſed potius juvare & firmare, quaſi à nobis jam exortam, ut ventus flammam ignis, quam non ipſe accendit, ſed aliunde accenſam, ut clarius flammeſcat, adjuvat, & ne extingui debeat, flando confirmat. Sicut in ipſo libro de Amore plenius ſenſum ſuum dilucidaſſe monſtravimus.*

Hac parte non longè à Pelagianis abiiſſe videntur Maſſilienſes. Nam ipſi quoque regenitos aliâ ad perſeverandum gratiâ indigere negabant, quàm vel naturæ congenitâ, vel per gratiam in regeneratione collatâ. Docet hoc de iis Proſper carm. de Ingratis :

Eſſe autem edoctis iſtam communiter æquam
Libertatem animis, ut curſum explere beatum
Perſiſtendo queant, finem effectumque petitum
Dante Deo, ingeniis qui nunquam deſit honeſtis.

Et ſanè hoc velle videtur Caſſianus lib. XIII. cap. XIV. ubi ſic de Jobo loquitur : *Sed cùm nullam ejuſmodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum audeat iterare, non Dei, ſed illius ſe victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit, quæ tantam tentatori tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem, non eum ab illius impugnatione ſic protegens, ut nullum virtuti humanæ relinqueret locum.* Et paullo poſt : *Et quid eos neceſſe eſt vel tentari, quos ita infirmos novit ac fragiles, ut nequaquam virtute ſuâ valeant reſiſtere tentatori ?* Et Collat. VII. cap. VIII : *Quamobrem ſicut in illis* (tentationibus) *eſt inſtigationis copia, ita & in nobis virtus reſpuendi, ſive acquieſcendi libertas eſt adtributa.* Et cap. XIV : *Fidelis autem Deus, qui non permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis : non utique optat, ne eos Dominus tentari permitteret ; ſed ne ſupra id, quod ſuſtinere poterant, tentarentur. Illud enim indicat humani arbitrii facultatem : hoc verò Domini gratiam, tentationum luctamina moderantis, oſtendit.*

ANTITHESIS IV.

Catholicis contrà in animo obverſabatur, ut plurima ignoremus, & in iis quæ ſcimus, repentini eventus ſæpe animum impediant, quo minùs conſideret, quid facto opus ſit: ut item caro immoderatius exultet, mundus blando alliciat vultu, maligni ſpiritus inſidias ſtruant piis. Propter hæc aiebant, non ſufficere gratiam quâ juſtificamur, & veris virtutibus ornamur: ſed ad perſeverandum in bono gratiam requiri
a Pſ. 126. *ſpecialem* a. *Quò referunt, quod cùm divinus Pſaltes dixiſſet*, Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam: *continuò ſubjungat*, Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. *Item,*
b Luc. 22. 32. *quod Chriſtus pro Petro oravit* b, *ne deficeret fides*
c Ioh. 17. v. 9. 15. 20 *ejus: & univerſè pro Apoſtolis* c, *ut ſervet illos à*
d Matth. 26 v. 41. *malo: quodque Dominus* d *hortatur, ut orent ne intrent in tentationem, atque omnes fideles idem rogare jubentur in precatione, quam eos docuit* e *Chriſtus.*
e Matth. 6. v. 9. *Quæcunque verò de hoc perſeverantiæ dono diſſerunt, ea partim ad extrinſecam, partim ad intrinſecam gratiam pertinent. Extrinſeca eſt ſimplex cuſtodia & providentia, per quam conſervamur in bono. Eam interdum conſiſtere docent in acceleratione mortis, juxta illud Sap.* IV. Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus. *Item:* Placita enim erat Deo anima ipſius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. *Interdum in tentationum ablatione: unde quotidie expoſcere jubemur, ne in tentationem nos inducat. Intrinſeca autem gratia eſt, confirmatio in gratiâ: ut cùm homini ſpeciale robur confertur ad tentationes exſuperandas. Atque interno hoc perfectionis dono includi docent perſeverantiæ bonum, non è contrario: quia iſto roboris incremento (ut de infantibus nihil dicam) nec egeant adulti omnes, cùm nonnulli eorum paullò poſt converſionem aut reſipiſcentiam abſque graviori tentatione de hac vitâ diſcedant. Interea hoc ipſum quod divina eos providentia auferat è vita, priuſquam periculum gravis certaminis ſubeant: omnino referri debet ad perſeverantiæ bonum divinitus illis conceſſum; quod ad ſalutem conſequendam ſimpliciter eſt neceſſarium.*

NOn ſatis eſſe, ut gratiam ſemel contulerit Deus, ſed præterea opus eſſe, ut eandem in nobis conſervet: teſtis
f P. 519. eſt Oroſius in apolog. f *Nemo, niſi ſecundum diviſionem menſuramque accipit; & qui acceptum habet, ad ipſum cuſtodiendum alieno eget auxilio.* Similiterque Chryſoſtomus homil. VIII. in Joh. Cyrillus lib. XI. in Joh. Cyprianus in expoſit. orat. Dominicæ. Hilarius in Pſ. CXXVI. Bernardus ſerm. III. in Cant. Sed copioſè inprimis hoc argumentum tractat Auguſtinus: cujus hæc ſententia eſt; hominem ante id tempus, poſt quod capitaliter peccaturus non eſt, accipere perſeverantiæ donum: ſive id ſit confirmatio in gratiâ, ut cùm Deus novum robur addit ad ſuperandas tentationes etiam graviſſimas: ſive unà cum principio interno, puta fide verâ, licet non confirmatâ, concurrat auxilium externum, nempe protectio certa & infallibilis. Vide eum lib. de bono perſeverantiæ cap. I. & deinceps, maximè XIII. & XIV. ubi ſic inter alia: *Hinc intelligi datur, etiam illos juſtos, qui bonos pioſque mores, uſque ad ſenectutis maturitatem & diem vitæ hujus ultimum ſervant, non in ſuis meritis, ſed ipſo Domino eſſe gloriandum: quoniam qui vitæ brevitate rapuit ju-*
g Sap 4. *ſtum, ne malitia mutaret intellectum ejus* g, *ipſe in quantacunque vitæ longitudine cuſtodit juſtum, ne malitia mutet intellectum ejus.* Idem lib. De corrept. & grat. cap. VI. *Si dixerimus, iſtam perſeverantiam tam laudabilem, tam felicem, ſic eſſe hominis, ut ei non ſit ex Deo, illud evacuamus quod ait Dominus Petro, Rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Vide & cap. VII. & XXII. Interim fatebantur Catholici, regenitos ex gratiâ divinâ habere poteſtatem poſcendi à Deo perſeverantiæ donum. Nam Deus (ut Auguſtinus ait ſerm. XXIX. 19. De verbis Domini) *nunquam nos ad illa* (auxilia) *petenda hortaretur, niſi dare vellet.* Sed aliud eſt, habere illud ex gratiâ, per quod conſequi poſſis perſeverantiæ donum; aliud, ex naturâ, vel etiam gratiâ, quam in regeneratione ſis conſecutus, actu illud omne habere, quod ut perſeveremus facit. Siquidem, ut optimè Auguſtinus a a Lib. De nat. & grat. c. 18.
ait, *Quid ſtultius, quàm orare ut poſſis, quod in poteſtate habes ut facias?* Quia verò Pelagiani negabant, ſpeciali nos protectione & auxilio ad perſeverantiam indigere: hinc colligebant Patres, tollere illos preces, quibus perſeverantia à Domino poſcitur. Auguſt. hæreſi LXXXVIII: *Deſtruunt etiam orationes, quas facit Eccleſia, ſive pro infidelibus, & doctrinæ Dei reſiſtentibus, ut convertantur ad Deum: ſive pro fidelibus, ut augeatur eis fides, & perſeverent in ea.* Rationem ſubjungit: *Hæc quippe non ab ipſo accipere, ſed à ſe ipſis homines habere, contendunt, gratiam Dei, quâ liberamur ab impietate, dicentes, ſecundùm merita noſtra dari.* Ex ratione enim annexâ liquet, non ſuſtuliſſe eos orationes apertè, ſed ex conſequenti. Hinc idem ep. CXLIII. ad Anaſtaſium: *Per quorum diſputationem infirmitati hominum miſeræ, atque indigæ ſuadetur, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem. Non quia hoc audent apertè dicere, ſed eorum ſententiam, velint nolint, hoc utique ſequitur. Nam ut quid nobis dicitur, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem? Ut quid etiam ſecundùm hanc exhortationem, cùm doceret orare, præcepit ut dicamus, Ne nos inferas in tentationem; ſi hoc non impletur ex adjutorio gratiæ divinæ, ſed totum eſt in arbitrio voluntatis humanæ?* Iſthæc nempe perpetua tentatio in hac vitâ cauſſa eſt, cur ſine gratiâ ſpeciali diu nemo perſeveret. Auguſtinus lib. De corrept. & grat. cap. XII: *Si in tantâ infirmitate vitæ hujus (in quâ tamen infirmitate, propter elationem reprimendam, perfici virtutem oportebat) ipſis relinqueretur voluntas ſua, ut in adjutorio Dei, ſine quo perſeverare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent: inter tot & tantas tentationes infirmitate ſuâ voluntas ipſa ſuccumberet, & ideo perſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate, nec vellent; aut non ita vellent infirmitate voluntatis, ut poſſent.*

Eadem mens Proſperi in reſp. ad capita Gall. cap. VII: *Quomodo eos haberet præordinata in Chriſto electio, cùm dubium non ſit, donum Dei eſſe perſeverantiam in bono uſque ad finem, quam iſtos ex eo ipſo quod non perſeveraverunt, non habuiſſe manifeſtum eſt?* Nec aliter Scriptor De vocat. gent. lib. I. cap. VIII b: *Fixâ hac fide in* b Apud Proſper. in edit. Duac. f. 518. a.
cordibus noſtris, immobiliterque fundatâ, ſaluberrimè credimus, omnia bona, ac maximè ea, quæ ad æternam vitam provehunt, Dei munere cuſtodiri. Et lib. II. c. IV: *Diſcedere à fide ita eſt liberum, ut non diſcedere, non poſſit niſi cooperante Spiritu Dei fieri.* Et eodem lib. c. XXVI: *Sive igitur initia, ſive profectus fidelium, ſive uſque in finem perſeverantiam cogitemus: nullum genus, nulla ſpecies cujuſquam virtutis occurrit, quæ vel ſine dono divinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur.* Venantius Fortunatus homil. de orat. Dom. propè finem: Fragilitas *noſtra conſervare puritatem lavacri non valet, quam de fonte percipit, niſi dignetur Dei gratia cuſtodire.* Item Fulgentius lib. I. De veritate prædeſtinationis c. c Pag. 57.
Sicut bonæ voluntatis initium nemo poteſt habere, niſi fuerit miſericordiâ Dei præveniente illuminatus; ita eandem voluntatem bonam nemo uſque in finem poterit obtinere, niſi fuerit jugiter eâdem miſericordiâ ſubſequente ſervatus. Miſericordia igitur, quæ gratis malum hominem prævenit, & ipſa quem bonum facit, ſubſequendo regit, ne mutetur in pejus. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc ineſſe poteſt homini, ſi prævenientis

gratiæ

gratia largitate detur, ejuſdemque gratia ſubſequentis opitulatione ſervetur: qua malum prævenit, ut bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam antè, quia per ſe habere non poterat, non habebat: ſubſequitur autem bonum, ut perſeveret & proficiat in bonâ voluntate, quam ex ſe habere non potuit, ſed gratis accepit. Prævenit ergo dirigendo cor hominis pravum, quia ſcriptum eſt, Dirigit autem corda Dominus: ſubſequitur autem, cuſtodiendo correctum; quia ſimiliter ſcriptum eſt, Juſtum adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde. Gratia igitur in utroque operatur; ſcilicet & in errante, ut correctus vivat; & in correcto, ne depravatus abſcedat. Quo ex loco ſimul cognoſcimus, quid prævenientis, quid item ſubſequentis gratiæ nomine intellexerit Fulgentius. Nempe gratiam prævenientem vocat juſtificationem, & quod ad eam diſponit. Subſequentem appellat, quæ juſtitiam auget & conſervat. Sic idem lib. II *a*: *Sicut ad ſurgendum beneficio miſericordia prævenientis erigitur, ſic ad perſeverandum miſericordia ſubſequentis juvamine cuſtoditur.* Et lib. I. ad Monimum cap. II: *Prævenit impium, ut fiat juſtus: ſubſequitur juſtum, ne fiat impius. Prævenit cæcum, ut lumen donet; ſubſequitur videntem, ut lumen, quod contulit, ſervet.* Aliqui tamen prævenientis & ſubſequentis gratiæ vocabula comparatè intelligere malunt. Ita prima vocatio tantùm erit præveniens: ultima glorificatio tantùm erit ſubſequens: reliqua intermedia comparatione diverſorum & prævenient & ſubſequentur; quomodo in ὑπαλλήλοις idem & genus eſt & ſpecies. E. G. gratia in nobis fidem producens eſt ſubſequens, ratione vocationis primæ: eſt præveniens, ratione orationis ex fide profectæ. Atque ita in aliis. Vide Cumel Diſp. var. ad primam P. & primam Sec. dubii II. concl. II. *b*

a Pag. 80.

b Pag. 38. & 39.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ IV.

Perſeverantiam divina gratia deberi, etiam Epiſcopi clerique Romani, & Concilii II. Carthaginenſis, atque Arauſicani II. ſententia fuit.

INnocentii ea mens eſt epiſt. ad Concilium Carthaginenſe. Item Cæleſtini epiſt. ad Epiſc. Galliæ cap. XI. ubi & de præceſſoribus ſic ſcribit: *Beatiſſima & Apoſtolica ſedis inviolabiles ſanctiones, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium ſtudiorum, & in eis uſque in finem perſeverantiam, ad Chriſti gratiam referre docuerunt.* Ac veritatem ejuſce dogmatis comprobari ait, ex obſecrationum ſacerdotalium ſacramentis, ut *legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi.* Vide & Gregorium M. lib. XXIII. Moral. cap. XXVIII.

Idem ſtatuit Concilium Carthaginenſe in Pelagianâ cauſſâ ſecundum. Sic enim ex eo ſcribunt Patres Africani epiſt. ad Innocent. I: *Iſtorum ſacrilegas diſputationes neceſſariò ſequitur, ut nec orare debeamus, ne deficiat fides noſtra, quod pro Apoſtolo Petro ſe rogaſſe ipſe* (Chriſtus) *teſtatus eſt. Si enim poſſibilitate naturæ & arbitrio voluntatis in poteſtate eſt conſtitutum: quis non videat, à Domino inaniter peti & fallaciter orari, cum orando poſcuntur, quæ natura noſtra jam ita condita ſufficientibus viribus obtinentur. Nec debuiſſe dicere Dominum Jeſum beatiſſimo Petro, primo Apoſtolorum, Rogavi pro te; ſed, Moneo te, vel impero ac præcipio, ne deficiat fides tua,* &c.

Idem judicium fuit Concilii Arauſicani II. can. X: *Adjutorium Dei etiam renatis ac ſanctis ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono poſſint opere perdurare.* Imò hac gratiâ etiam in primævo ſtatu opus fuiſſe docetur can. XIX. cujus lemma: *Neminem, niſi Deo miſerante, ſalvari.* Malè enim in editt. antiq. verba hæc appinguntur canoni antecedenti. Concilii ejuſce verba ſunt: *Natura humana, etiamſi in illâ integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam, Creatore non adjuvante, ſervaret.* Et mox: *Sine gratiâ Dei ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit.*

LIBRI QUARTI

PARS ALTERA;

Quâ diſquiritur, an Patres Græci prævenientem gratiam agnoſcant, aut Latinorum illi, qui tribus proximis poſt Apoſtolos ſeculis in Eccleſiâ docuerunt.

THESIS I.

Siquis putet, aliquos eorum, qui ante exortam Pelagii hæreſin vixerunt, fidem vel initium fidei, converſionis deſiderium, certum ſpei & pœnitentiæ gradum, naturæ viribus tribuiſſe; nolumus cum eo ducere contentionis funem. Nam cùm Auguſtinus fateatur, hanc aliquando fuiſſe ſententiam ſuam: probabile eſt, etiam antiquiorum aliquos in eodem luto hæſiſſe. Sed tamen audiendi non ſunt, qui communem hanc fuiſſe antiquitatis ſententiam credunt. Multa enim illis obduci poſſunt, è quibus conſtet, agnoviſſe veteres, nihil eſſe noſtrum, ſed à divinâ gratiâ eſſe id omne quod poſſumus: quod qui dicunt, non eos ſolùm erga gratiam Dei ingratos putant, qui abſque gratiâ ſalutem nos conſequi poſſe arbitrantur; ut Pelagianorum poſtea opinio fuit: ſed etiam ingratè eos iis gratiâ cenſent, qui non univerſam ſalutem ſoli gratiæ adſcribant; ut Maſſilienſes feciſſe exiſtimantur.

PEr gratiam prævenientem hoc loco intelligimus, non eam tantùm, quæ prior ſit opere bono: qualem etiam à Maſſilienſibus agnitam fuiſſe Proſper, Hilarius, & Auguſtinus fatentur: ſed quæ præveniat fidem, atque adeò credulitatis affectum & converſionis deſiderium: qualem eos gratiam negaſſe iidem teſtantur. At verò antiquiores Eccleſiæ doctores hanc ipſam docuiſſe, non vanam inde conjecturam capere poſſumus, quòd Proſper in ſuis ad Auguſtinum literis, Maſſilienſes priùs

eam agnoviſſe dicat, ac tum demum ab eâ ſententiâ (quam ſcilicet a præceptoribus hauſerant, & magiſtri eorum in Eccleſiâ invenerant) reſiliendum ſibi putâſſe, cùm viderent, gratiam hanc ita ab Auguſtino doceri, quaſi ab abſoluto fluat ſalvandi decreto, eoque ſemper efficax ſit in actu ſecundo. Erant inter eos multi magni & ſancti viri, ut Proſper & Hilarius de iis ad Auguſtinum ſcribunt, & eos ſecuta Eccleſia Lugdunenſis circa annum octingenteſimum quinquageſimum judicavit *a*. Ac in eo quidem
a Vide infra lib. 6. th. 14.
conſpirabant univerſi, quotquot Auguſtini ſententiæ adverſarentur, quòd gratia præveniens non pendeat ab abſoluto ſalvandi decreto. At in hoc aliquis diſſenſus erat: quòd alii quidem faterentur, ſemper hominem à gratiâ præveniri, ſed eâ quæ minimè ab abſoluto proficiſcatur decreto, eoque ſemper efficax non ſit: (quales in Semipelagianorum numerum referri non poſſunt, cùm hæc communis fuerit Catholicorum ſententia) alii vero, ut fortiùs, quemadmodum putabant, Auguſtini ſententiam de abſoluto decreto convellerent, negarent, gratiam ſemper eſſe priorem hominis voluntate: quia aliquando etiam homo per naturale ſalutis deſiderium, & laborem naturæ viribus præſtitutum, ad gratiam ſe præpararet. Quam Caſſiani fuiſſe ſententiam, colligebamus ſuperiùs ex iis, quæ de Zachæo & latrone ſcripſit. Et quid mirum, ſi fidei initia Caſſianus tribuerit naturæ, cùm Auguſtinus idem aliquando ſenſerit? Unde & Maſſilienſes (quemadmodum Proſper & Hilarius ad eum ſcribunt) objicere ei ſolent hæc verba, quæ protulerat in cap. IX. ad Rom. *Dicit enim* Apoſtolus: *Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Nuſquam autem dictum eſt: Deus credit omnia in omnibus. Quod enim credimus, noſtrum eſt: quod autem operamur, illius.* Nullum hic mantelum quærimus. Nam hanc ſuam fuiſſe aliquando ſententiam, non uno Auguſtinus ipſe loco agnoſcit. Uti cùm lib. I. De prædeſt. ſanct. c. III. ait: *Non ſic pius atque humilis doctor ille ſapiebat*, (*Cyprianum beatiſſimum loquor*) *qui dixit, in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Quod ut oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem, dicentem: Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Quo præcipue teſtimonio etiam convictus ſum, cum ſimiliter* ERRAREM, PUTANS, FIDEM, *quâ in Deum credimus*, NON ESSE DONUM DEI, *ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter & juſtè & piè vivamus in hoc ſeculo. Neque enim* FIDEM *putabam* DEI GRATIA PRÆVENIRI, *ut per illam nobis daretur, quod poſceremus utiliter, niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis.* Hactenus Auguſtinus: cujus è verbis clarè diſcimus, aliquando eum negâſſe gratiam prævenientem; nec tamen impegiſſe omnes in hunc errorem, qui ante Auguſtinum vixerunt: cùm fateatur ipſe, aliter ſenſiſſe humilem doctorem B. Cyprianum. Adferam alterum quoque Auguſtini locum: quem paullo pòſt exſcribit è lib. I. Retract. cap. XXIII: *Nondum diligentius quæſieram, qualis ſit electio gratiæ. Proinde quod continuo dixi:* DICIT *enim idem Apoſtolus: Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus; nuſquam autem dictum eſt: Deus credit omnia in omnibus: ac deinde ſubjunxi:* QUOD *ergò credimus, noſtrum eſt; quod autem bonum operamur, illius eſt, qui credentibus dat Spiritum Sanctum:* PROFECTO *non dicerem, ſi jam ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Utrumque ergo noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis, & utrumque tamen datum eſt per Spiritum fidei & caritatis. Neque enim ſola caritas, ſed ſicut ſcriptum eſt, Caritas cum fide a Deo Patre & Domino noſtro Jeſu Chriſto. Et quod paullo poſt dixi:* NOSTRUM *eſt enim credere & velle; illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, per quem caritas diffunditur in cordibus noſtris:* VERUM *eſt quidem, ſed eadem regulâ & utrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & utrumque noſtrum, quia non fit, niſi volentibus nobis.* Hæc Auguſtinus: ex quibus iterum patet, neutiquam pro calumnia haberi debere, quòd multi dicerent, ipſum priùs Auguſtinum ea docuiſſe, quæ in Maſſilienſibus poſtea damnaret. Sed Maſſilienſes non contenti iſto priorum Auguſtini ſcriptorum patrocinio, etiam eos qui Auguſtinum præceſſiſſent, ſecum ſenſiſſe contendebant. Et ſanè cùm Caſſianus habitus ſit Maſſilienſium facilè princeps, atque idem præceptoris ſui Chryſoſtomi fuerit ſtudioſiſſimus: planè credibile eſt, Chryſoſtomi potiſſimùm autoritate ſe defendere ſolere. Nam apud eum legimus initio τῆς ἠθικῆς homil. XII. in epiſt. ad Hebr. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρῶτον ἑλέσθαι τὰ ἀγαθά, καὶ τότε αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσάγει. Nec hoc ſatis, ſed continuò ſubdit *a*. Οὐ προφθάνει τὰς ἡμετέρας βουλήσεις, ἵνα μὴ λυμήνηται τὸ αὐτεξούσιον. Et homil. II. in epiſt. II. ad Cor. ἀπὸ τούτου τοίνυν μανθάνομεν, ὅτι πρὶν ἐλεηθῆναι μέλλομεν, ἀξίους δεῖ ἑαυτοὺς τοῦ ἐλέους παρέχειν ἡμᾶς ἑαυτοὺς χρή. κἂν γὰρ ἔλεος ᾖ, τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐπέσειον ἅπασιν, καὶ τοῖς ἀναισθήτως διακειμένοις. Hæc tamen commodam mentem capere poſſunt. *Nos*, inquit, PRIMUM *bona eligere oportet, & tunc adfert* (Deus) *quæ ſua ſunt.* Nempe non ἁπλῶς primùm, ſed poſtquam gratiâ ſumus præventi. Addit, *Non prævenit noſtras voluntates, ne liberum tollat arbitrium.* Nempe non ſic prævenit, *ut liberum tollat arbitrium.* Hoc eſt, non prævenit per gratiam, quæ ita determinet voluntatem, ut ei adferat neceſſitatem. Porrò ait, *nobis faciendum, ut miſericordiâ dignos nos ipſos præſtemus: nec enim obtingit ſtupore laborantibus, nec ſe miſericordiâ egere ſentientibus.* De conſequente miſericordiâ hoc veriſſimè dicimus, non de præveniente, quâ fit, ut quorum corda ſtupor detinebat prius, jam egere ſe ſentiant miſericordiâ Dei. Similiter interpretari oportet, quæ ſcribit in Pſal. CXX *b*. item in homil. XLII. ad Antiochenos. Neque ſolus ſic loquitur Chryſoſtomus. Similia enim habet Athanaſius orat. contra gentes *c*: Πρὸς δὲ τὴν ταύτης γνῶσιν, καὶ ἀκριβῆ κατάληψιν, οὐκ ἄλλων ἐστὶν ἡμῖν χρεία, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν. Οὐδ' ὥσπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς ὑπεράνω πάντων, οὕτω καὶ ἡ πρὸς τοῦτον ὁδὸς πόρρωθεν, ἢ ἔξωθεν ἡμῶν ἐστιν, ἀλλ' ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ἀφ' ἡμῶν εὑρεῖν τὴν ἀρχὴν δυνατόν. *Cæterum ad iſtius rei* (viæ veritatis) *notionem, & accuratam perceptionem, non aliis opus eſt quàm nobis ipſis. Neque, ut eſt ipſe Deus ſuper omnia, ita quoque & via, quæ ad illum tendit, procul, aut foris extra que nos, conſiſtit, ſed in nobis ſita eſt, & initium ejus à nobis inveſtigari poteſt.* Et poſt aliquàm multa *d*; Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ θεωρίας ἔχει τὴν ἔννοιαν, καὶ αὐτὴ ἑαυτῆς γίνεται ὁδός, οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς λαμβάνουσα τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου γνῶσιν καὶ κατάληψιν. *Ideo certè divinæ contemplationis vim intelligentiamque poſſidet* (anima) *ipſaque ſibi ipſi, ut via ac methodus quædam, non aliunde, ſed ex ſe ipſâ, verbi divini ſcientiam apprehenſionemque haurit ac percipit.*

Etiam Cyrillus Hieroſolymitanus videtur fidem gratiâ priorem facere, cùm ita ſcribit Catechef. I *e*. Τοῖς δὲ λαμβάνουσι τὴν πνευματικὴν ταύτην σφραγῖδα καὶ σωτήριον, χρεία καὶ τῆς οἰκείας προαιρέσεως. Ὥσπερ γὰρ κάλαμος γραφικός, ἢ καὶ βέλος, χρείαν ἔχει τοῦ συνεργοῦντος, οὕτω καὶ ἡ χάρις χρείαν ἔχει τῶν πιστευόντων. *Iis itaque qui ſpirituale hoc ſignaculum & ſalutare accipiunt, opus eſt ut voluntariè id faciant. Sicut enim calamus ſcriptorius aut telum, ut ab aliquo impellatur neceſſe eſt: ſic & gratia indiget credentibus.* Idem velle videtur Catecheſi quinctâ, ubi iſta legas *f*: Εἰ δὲ πιστὸς εἶναι νομίζεις, ἀλλ' οὔπω τελείαν τῆς πίστεως ἔχεις, χρεία καὶ σοὶ ὡς τοῖς ἀποστόλοις εἰπεῖν, Κύριε, πρόσθες ἡμῖν πίστιν. τὸ μὲν γάρ τι παρὰ σεαυτοῦ ἔχεις, τὸ δέ τι παρ' ἐκείνου πολὺ λαμβάνεις. *Si autem fidelis eſſe videris, nondum tamen perfectionem fidei habes; opus eſt, ut & tu cum Apoſtolis dicas: Domine, adauge nobis fidem. Nam apud te ipſum aliquid habes: ab illo verò permultum accipis.* Propter hujuſmodi (quæ ſanè Semipelagianam minimùm ſententiam ſpirare videntur) ſcribit Janſenius in Concord. cap. LIX. Græcos, niſi cautè legantur & intelligantur, præbere poſſe occaſionem errori Pelagiano. Idem monet Spencæus in epiſt. 2. ad Tim. digreſſ. X. Et, quod majo-

a P. 736. edit. Commel.
b T. 1. pag. 483. edit. Bell.
c T. 1. pag. 25. edit. Commelin.
d Pag. 28.
e Pag. 26.
f P. 113.

Digitized by Google

majorem erroris ſuſpicionem injicere poſſit, negat, eos Pelagii in hæreticorum ordinibus meminiſſe. Sed nunquam ferendum, ut hanc contumeliam faciat aliquis patribus Græcis. Nam quid mirum, ſi Epiphanius & Philaſtrius (quos juniores Græcorum, additis quibuſdam, qui œcumenicis ſynodis occaſionem præbuiſſent, exſcribere ſolent) in catalogis ſuis non meminerunt Pelagii, quando eo fuit juniores? De Theodoreto aliquid dicere videntur. Sed cùm is Pelagii ac Juliani temporibus vixerit, ea quæ de hæreticis prodidit, ſcripſiſſe potuit antequam Pelagiana hæreſis iis, quibus ille locis viveret, innoteſceret. Et ſanè ſi Pelagio Græci favent, cur caſum ejus tantopere doluit Chryſoſtomus *a*, ut ex ejus ad Olympiadem epiſtolâ conſtat? Cur Atticum (qui poſt Arſacium, uti is poſt Chryſoſtomum, Conſtantinopoli epiſcopus fuit) adeò in Carmine ſuo commendat Proſper ob ſuſceptum fortuet gratiæ patrocinium contra Pelagianos? Cur Siſinnium, qui Attico ſucceſſit, ita laudat Cæleſtinus, quòd Attici veſtigiis inſtiterit? Et qui tribus pòſt ſeculis epiſcopus ibidem fuit, Photius, quàm apertè Hieronymum, Auguſtinum, Proſperum, commendat, Pelagium Cæleſtiumque ut hæreticos damnat, bibliothecæ ſuæ cap. LII. & LIV. Quid de Theophilo & nepote ejus Cyrillo, Alexandrinis epiſcopis dicam? quid de Joanne Talaidâ, quinctò à Cyrillo ejuſdem loci epiſcopo? quem Photius teſtatur Pelagio & ſectatoribus ejus anathema dixiſſe in ſuâ ad Geláſium apologiâ. Fuere iſti lumina Orientis, patriarchæ omnes vel Conſtantinopolitani, vel Alexandrini. Quare non patiamur nos divelli à Græcis Patribus, ſed hoc agamus, ut ſimus (Optati *b* verbis utor è libro ejus ſexto) *ſociati Orientalibus: ubi ſecundum hominem ſuum natus eſt Chriſtus: ubi ejus ſancta ſunt impreſſa veſtigia, ubi ambulaverunt adorandi pedes, ubi ab ipſo facta ſunt tot & tanta virtutes, ubi eum ſunt tot Apoſtoli comitati, &c.* Quodſi ſynodicum etiam judicium requirimus, nonne Palæſtinâ ſynodo (ad quam toties provocat Auguſtinus) damnatus fuiſſet Pelagius, niſi ſuos ipſe damnâſſet errores? Sed provincialem ſynodum mitto. Nonne œcumenicâ Epheſinâ damnatus Pelagii error fuit? Quid adverſus iſta tam clara apertaque obduci poteſt? Objectant, ſcio, horridula Græcorum dicta. At, niſi in Occidente ſnos magis amant quàm Orientalis Eccleſiæ ſanctiſſimos Patres: cur hac parte magis rigidos ſe præbent cenſores erga Græcos quàm Latinos? Quàm acris enim Pelagii adverſatius fuit Hieronymus? Et tamen nonne duriùs ab eo dictum fuit, quod legimus penè initio lib. III. contra Pelagianos? *Scito*, inquit, *baptiſmum præterita donare peccata, non futuram ſervare juſtitiam, quæ labore & induſtriâ ac diligentiâ & ſemper ſuper omnia Dei clementiâ cuſtoditur; ut* NOSTRUM SIT ROGARE, ILLIUS TRIBUERE QUOD ROGATUR; NOSTRUM INCIPERE, ILLIUS PERFICERE; NOSTRUM OFFERRE QUOD POSSUMUS, ILLIUS IMPLERE QUOD NON POSSUMUS. Et inferius eodem libro: *Totus ſermo ſanctorum ad Deum oratio eſt, tota oratio & deprecatio extorquet clementiam creatoris: ut, qui noſtris viribus & ſtudio ſalvari non poſſumus, illius miſericordiâ ſervemur. Ubi autem miſericordia & gratia eſt, liberum ex parte ceſſat arbitrium*, QUOD IN EO TANTUM EST, UT VELIMUS ATQUE CUPIAMUS, ET PLACITIS TRIBUAMUS ASSENSUM. *Jam in Domini poteſtate eſt, ut id quod cupimus, quod laboramus ac nitimur, illius ope & auxilio implere valeamus.* Similiter ante eum ſcripſerat S. Hilarius Pictavienſis in Pſ. CXVIII. in He: *Eſt à nobis, cùm oramus, exordium, ut munus à Deo ſit.* Et in Mem: *Licet a Deo intelligentia perfecta ſit, tamen à nobis incipiendum eſt, ut poſſimus perfectam intelligentiam promereri. His enim qui non per ſe inchoant, clauſa à Deo ſunt omnia.* Et in Nun: *Voluntas noſtra hoc proprium ex ſe habet, ut velit Deus incipienti crementum dare, quia conſummationem per ſe infirmitas noſtra non obtinet: meritum tamen adipiſcendæ conſummationis eſt ex initio voluntatis.* Ambroſius in cap. VII. Luc. *Hac apud ſe dixit: ſed non ſatis eſt dicere, niſi ad patrem venias. Ubi illum requiras? ubi invenias? Exurge primo, qui ſedens ante dormiebas. Et ideo dicit Apoſtolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Iniquitas in talento plumbeo ſedet. Moyſi dicitur, Tu autem hic ſta.* STANTES ELIGIT CHRISTUS. *Exurge ergò, curre ad Eccleſiam: hîc eſt Pater, hîc eſt Filius, hîc eſt Spiritus Sanctus.* Hujuſmodi horridula antiquorum dicta fecere, ut penè haut alias unquam magis deſudet antiſtitum ille antiſtes B. Auguſtinus, quàm ubi deventum eſt ad veterum teſtimonia, quorum aliqua lenit interpretatione, alia excuſare nititur, nonnulla etiam, quia aliter non poterat, improbare non veretur, ac ſubinde ad defenſionem hanc, tanquam ad ſacram anchoram, refugit *a*. *Diſputantes in Catholicâ Eccleſiâ non ſe aliter intelligi arbitrabantur; tali quæſtione nullus pulſabatur, Pelagianis nondum litigantibus ſecurius loquebantur.* Securiùs locutos ait, malè ſenſiſſe non dicit. Nam contrarium evincunt alia eorumdem loca, in quibus, ut ſuprà vidimus, totam ſalutem uni tribuunt gratiæ. Quod qui cogitat, is ſine dubio loca paucula, in quibus aiunt noſtrum eſſe incipere, & gratiam Dei à nobis præveniri; interpretabitur de initio hominis conſequente initium Dei, deque præventione ejus quem jam Deus prævenerat. Nam Deus nos præveniens verbi prædicatione, quam comitatur operatio Spiritus S., corda noſtra intus pulſat, ac ſic afficit, ut cœlitus vim accipiant, per quam velle illud poſſint, quod bonum eſt: perficere tamen nondum poſſint, ſed majori ad hoc gratiâ indigeant: unde Apoſtolus ad Rom. VII: *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio.* Cùm igitur dicunt Patres, noſtrum eſſe velle, intelligunt gratiam prævenientem: quando verò aiunt, Dei eſſe perficere, non aliud volunt; quàm donum prius non ſufficere, ſed ampliorem à Deo gratiam eſſe expoſcendam. Quo ſenſu Deum ab homine præveniri, etiam Auguſtinus agnoſcit Enchiridii cap. XXXII: *Totum*, inquit, *Deo dandum eſt, qui hominis voluntatem bonam & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam.* PRÆCEDIT ENIM BONA VOLUNTAS HOMINIS MULTA DEI DONA, *ſed non omnia: quæ autem non præcedit ipſa, in eis & ipſa.* Præterea cogitandum, quibuſcum negotium fuerit Patribus illis, qui primordia quædam boni ab homine requirunt. Nam præterquam quòd Manichaïco deceptos errore revocare conantur in viam: hoc etiam illis ſtudium fuit, ut ſuſcitarent Eccleſiæ quidem filios, ſed deſides ac ſocordes, haut ſecus, ac ſi, Euchetarum ſive Enthuſiaſtarum inſtar à Dei ſpiritu raptus aliquos ad benè agendum exſpectarent. Cui interpretamento impensè favet iſte Chryſoſtomi locus, quem ſuperius adducebamus. Nam diſertim ſe gratiam prævenientem negare ait, ne liberum tollat arbitrium. At gratia, quâ præveniri homines dicimus, non tollit libertatem; ſed illa duntaxat, quæ prædeterminando voluntatem affert ei neceſſitatem. Et cur minus tali mollimento durioribus Patrum dictis medebimur, quàm hac vel ſimili arte Auguſtinus à ſe dicta caſtigat? Ut cùm primo Retractationum libro cap. XXVI. ſic ſcribit: *Ubi dixi b*, QUIA *etiamſi levioribus quiſque peccatis, aut certè quamvis gravioribus & multis, tamen magno gemitu & dolore pœnitendi miſericordiâ Dei dignus fuerit, non ipſius eſt, qui ſi relinqueretur, interiret, ſed miſerentis Dei, qui ejus precibus doloribuſque ſubvenit. Parum eſt enim velle, niſi Deus miſereatur: ſed Deus non miſeretur, qui ad pacem vocat, niſi voluntas præceſſerit ad pacem.* HOC DICTUM *eſt poſt pœnitentiam. Nam eſt miſericordia Dei etiam ipſam præveniens voluntatem: quæ ſi non eſſet, non præpararetur voluntas à Domino.* Hæc ille. Nec interpretatio hæc ἀναλογίαν habet. Nam ut optimè ait Th. Aquinas in Quodlib. I. art. VII: *Per hoc quod hominis eſt, ſe ad gratiam præparare per liberum arbitrium, non excluditur neceſſitas auxilii divini: ſicut nec per hoc quòd ignis eſt calefacere, excluditur neceſſitas cœleſtis motus.*

Quæcunque verò hactenus diximus, ea locum etiam

a *Andr. Hyperius tract. de hominis juſtificatione, ubi docet, etiam Chryſoſtomum docere & diſertim ſcribere*, SOLA *fide juſtificari, hoc eum elogio inſignit*, ſacrarum literarum apud Græcos, ſi quis alius, fideliſſimum interpretem.

b *P.* 169.

a *Aug. lib.* 1. *contra Jul. c.* 2.

b *Quæſtionibus octoginta tribus, quæſt.* 68.

habent, ſi ſolidè probari non poſſit, an/quos prævenientem gratiam negaſſe. Sin multa apud eos legimus, ubi gratiam præviam apertè fatentur; jam profectò dicendum, manifeſtam iis injuriam facere, qui illam negaſſe contendunt; quando hoc nihil aliud eſt, quàm ſtultiſſimæ ἀνιλογίας arguere velle ſapientiam omnium, qui proximis poſt Apoſtolos ſeculis, immortalibus ſcriptis illuſtrarunt Eccleſiam, ac plerique etiam veritatem cœleſtem ſanguine ſuo obſignarunt. Objiciunt nobis Hieronymum, quaſi dicat, quòd bene velimus, hoc nos à nobis habere: divini ſolùm muneris eſſe, ut illud aſequi valeamus. Vapulat idem, quaſi putarit, nos ſolis liberi arbitrii viribus reſiſtere poſſe tentationi. Atqui non aliter hoc poſſe nos intellexit, quàm cum Dei adjutorio; cujus non ſemper meminit; quòd communis ea Patrum ſententia eſſet, gratiam Dei ſemper eſſe in promptu. Audiamus Hieronymum ipſum explanatione Pſal. LXXXIX. ad Cyprianum: *Qui ſuſtinet tempeſtatem, vel petra vel tecti quærit refugium; quem hoſtis perſequitur, ad muros urbium confugit: ita & homo à principio conditionis ſuæ Deo utitur adjutore. & cùm illius ſit gratia, quòd creatus eſt, illiuſque miſericordia, quòd ſubſiſtit & vivit: nihil boni operis agere poteſt abſque eo,* qui ITA CONCESSIT LIBERUM ARBITRIUM, UT SUAM PER SINGULA OPERA GRATIAM NON NEGARET. Veniamus ad Græcos. Quàm apertè ſcribit Iuſtinus Martyr, in noſtrâ eſſe poteſtate, ut credamus, & bonum ſalutare eligamus. At idem fatetur, etiamſi nobis prædicetur Euangelium, non tamen credere nos illud poſſe, niſi Deus intus Spiritu ſuo oculos mentis aperiat. Sic enim ſcribit Dialogo cum

a P. 173. edit. Commel.

Tryphone Iudæo *a*: Εὔχου δὲ σοι πρὸ πάντων φωτὸς ἀνοιχθῆναι πύλας. οὐ γάρ συνοπτὰ, οὐδὲ συνιητὰ πᾶσιν ἐστιν, εἰ μή τῳ Θεὸς δῷ συνιέναι, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ. *Tu verò precare, ut tibi ante omnia lucis portæ aperiantur. Neque enim ab ullis perſpici aut intelligi poſſunt, niſi quibus Deus & Chriſtus ejus conceſſerit intelligentiam.* Et quis magis libertatem voluntatis prædicat Clemente vel Origene? At Clemens lib. VII. ſτρωματέων ait: Ἑκούσιος ἢ ἡ τῶν ἀγαθῶν μετάδοσις αὐτῷ, κἂν προλαμβάνῃ ἡ αἴτησις. *Eſt voluntaria* (in Deo) *bonorum participatio, etiamſi* (hominis) *anticipet petitionem.* Ac Origenes *b*

b T. 1. p. 70. edit. Baſil.

ſimiliter ipſam rerum ſpiritualium intelligentiam à Deo expoſcere nos jubet, in Exod. extrema homil. III. *Totum enim magnum eſt, quicquid ſpiritualis intelligentia oremus Dominum Jeſum Chriſtum, ut ipſe nobis revelet. Ipſe enim revelat, quibus vult, per Spiritum ſanctum.* Quantam item arbitrio libertatem tribuit Macarius homil. XV. XXI. & alibi. Idem tamen homil. I. ait, animam à Spiritu ſancto præveniri ac præparari. Τῷ πνεύματι, inquit, ἑτοιμάσαντι ψυχὴν ἑαυτῷ εἰς καθέδραν καὶ οἰκητήριον. *Spiritu animam ſibi præparante in ſedem & habitationem.* Ac homil. XXIX. ſcribit, προφθάνουσιν ἡμᾶς τὰ χαρίσματα, καὶ τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δωρήματα. *præveniri nos ab iis, quæ Deus gratificatur, & Spiritus ſancti donis.* Alibi quoque monet, *Ne exiſtimes, te in virtute prævenire Dominum.* Baſilius etiam εἰς τὴν ἑξαήμερον homil. VI. & X. item in Pſ. VI. LXI. cav. & alibi prædicat virtutem liberi arbitrii: ſed tamen animum humilem, ex quo precatio proficiſcitur, Spiritus donum facit, homil. XXIII. *c*

c P. 96.

Ἔχοντες τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν ἰκόντες ἑαυτοὺς ὑποταπεινοῦσι. Quis item veterum magis ſugillatur Chryſoſtomo, tanquam nimius humanarum virium buccinator? Quem, ut juniores mittam, etiam Thomas Bradvardinus *d*, qui ante tria propè ſecula vixit, non appropinquare ſolùm Pelagio, ſed idem illi dicere ait. Imò penè eſt,

d Lib. 2. De gratiâ Dei cap. 31.

ut, cùm decimotertio Epiſcopatus ſui anno à Theophilo Antiocheno, & ſynodo totâ, munere dejectus & in exilium pulſus fuit, id ob hæreſin Pelagianam factum dicat. Atqui Chryſoſtomum Pelagii caſum doluiſſe, ſuperius monuimus. Sed, quod illi non vident, cùm vires hominis Chryſoſtomus extollit, minimè loquitur de iis, quas citra gratiam habet, ſed eas cum & ſub gratiâ conſiderat. Unde Anianus, antiquiſſimus ejus interpres, (ante annum quingenteſimum vixiſſe, ex Sigeberto obſervavit Poſſevinus) præfat. in tralationem ſuam homiliarum Chryſoſt. in Matth. ſic ſcribit: *Quid preſſius commendat* (Chryſoſtomus) *quam ingenita nobis à Deo libertatis decus, cujus confeſſio præcipuum inter nos gentileſque diſcrimen eſt, qui hominem ad imaginem Dei conditum, tam infeliciter fati violentiâ, & peccandi putent neceſſitate devinctum, ut is etiam pecoribus invidere cogatur? Jam vero cùm de gratiâ Dei diſſerit, quantâ illam ubertate, quantâ etiam cautione concelebrat? Non enim eſt in alterutro aut incautus, aut nimius, ſed in utroque moderatus. Sic liberas oſtendit hominum voluntates, ut ad Dei tamen mandata facienda divinæ gratiæ neceſſarium ubique fateatur auxilium: ſic continuum divinæ gratiæ auxilium commendat, ut nec ſtudia voluntatis interimat.* Sed manifeſtiora hæc fient, ſi aliqua ex Chryſoſtomo, quæ hoc clare probent, adferamus. Ut ex homil. XXII. in cap. V. Geneſios. Ubi cùm magnificè liberum prædicaſſet arbitrium; mox ſic concludit *a*: Ἐπειδὰν ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρᾳ κατέλιπε ΜΕΤᾺ ΤῊΝ ἌΝΩΘΕΝ ΧΆΡΙΝ τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται, καὶ τοῖς κατορθοῦσιν ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί. *Quia in noſtrâ voluntate totum* POST GRATIAM DEI *relictum eſt, ideo & peccantibus ſupplicia propoſita ſunt, & benè operantibus retributiones.* Imò quàm ſæpe idem totam ſalutem gratiæ tribuit! Ut cùm in I Cor. IV. homil. XII. ait, ἡμᾶς οὐδὲν οἴκοθεν ἔχειν *b*; atque addit, ipſam πίστιν καὶ κατορθώματα τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος εἶναι *c*. Et quid clarius verbis ejuſce, libro adverſus Judæos? Οὐκ ἀπὸ κατορθωμάτων, οὐδὲ πόνων, οὐδὲ ἀμοιβῆς, ἀλλ' ἀπὸ ΧΆΡΙΤΟΣ ΜΌΝΗΣ, τὸ γένος ἐδικαίωσε τὸ ἡμέτερον ὁ Θεός. *Non ex bonis operibus, neque ob labores, neque ex compenſatione, verùm ex* GRATIA SOLA, *humanum genus juſtificavit Deus.* Itaque idem homil. XXX. in Acta: Καὶ ὅρα πῶς πανταχοῦ πάντα ἀνατίθησι τῷ Θεῷ. Τούτους καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν. Μηδὲν ἡμέτερον εἶναι νομίζωμεν. Ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ πίστις οὐχ' ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ πλεῖον τοῦ Θεοῦ, ἄκουε Παύλου λέγοντος· Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν. Θεοῦ τὸ δῶρον. *Et vide quomodo ubique omnia tribuunt Deo. Hos & nos imitemur. Nihil noſtrum eſſe putemus, quandoquidem & ipſa fides non eſt noſtrum opus. Quod autem non ſit noſtrum, ſed magis Dei, audi Apoſtolum dicentem, Etiam hoc non ex nobis. Dei donum.* Et homil. περὶ προσευχῆς, cùm initio dixiſſet, precatione nos cum Deo colloqui ac verſari, (ὁ μὲν προσευχόμενος τῷ Θεῷ διαλέγεται) aliquanto tamen pòſt *d* negat, fieri poſſe, ut abſque Spiritus ſancti ope cum Deo verſemur. Ἀμήχανον ἀνθρώπῳ δυνηθῆναι θεοπρεπῆ ὁμιλίαν ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος. Quod quid aliud eſt dicere, quàm nec abſque Spiritu Dei nos precari Deum poſſe? Imò ne quis id præter Chryſoſtomi mentem elici ex ejus dictis putet, ipſe non contentus dicere, non poſſe nos ſine Spiritus ſancti operatione converſari cum Deo, addere voluit, præſente Spiritus ope, oportere, ut Deum oremus, ne Spiritus ſuo in nobis otioſus, ſed efficax eſſe velit. Διὰ ταύτης (ἐνεργείας τοῦ πνεύματος) παρόντος, καὶ συνεφαπτομένης τῆς ἁγίων ἀγώνων, δυνηθῶμεν καὶ προσεύξασθαι. Chryſoſtomi etiam mentem unde melius perſpiciamus, quàm ex diſcipulo doctrinæ ejus tenaciſſimo, Iſidoro Pelusiota? qui lib. IV. epiſt. XIII. adverſus dormitantes ac ſegnes diſputans, cùm priùs dixiſſet, noſtrum eſſe incipere, Dei ſubſequi; mox, ut gignat fiduciam ſecuturi auxilii divini, modò quod in nobis eſt egerimus, iſtiuſmodi adfert rationem, quòd Deus etiam dormitantes excitat, ac nolentes officii ſui admonet. Atqui, inquit, qui etiam cùm dormitaremus ſegneſque eſſemus, tanta ſuæ erga nos beneficentiæ teſtimonia edidit, quanto magis auxilio ſuo aderit, non jam dormitantibus, ſed Deum orantibus, & vitæ ſibi proponentibus mutationem? Verba Iſidori hæc ſunt: Πῶς σὺ τὴν αὐτοῦ τὴν συμμαχίαν καθεύδων καὶ ῥέγχων, καὶ μὴ φροντίζων τῆς σαυτοῦ σωτηρίας, ἐπέστησε σοι παρακαλῶν, καὶ διαμαρτύρεται δυσχεραίνων; ἡγείσθω τοίνυν τὰ παρὰ σοῦ, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου ἕψεται. οὐ γὰρ λόγοις κελευσθεὶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις

a T. 1. p. 155. edit. Angl.

b Nihil nos proprium habere.

c Fidem utrumque facta eſſe à gratia divina.

d T. 6. Anglic. edit. p. 759. ſive p. 82. edit. Ingolſtad.

ἔργοις προσκαλουμένη, ὥσπερ αὐτεπάγγελτος ἥξει. ἡ γὰρ τοὺς καθεύδοντας διεγείρουσα, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους προτρέπουσα, οὐκ ἂν τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἑλομένους τὴν ἀρετὴν ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ καὶ συμπράξει, καὶ εἰς πέλος αὐτοῖς τὸ κατόρθωμα ἄξει. *Quâ igitur fronte tu poſtulare audes, ut dum ipſe dormis ac ſtertis, nullaque ſalutis tuæ curâ tangeris, inſuperabile auxilium (cæleſte) ad te advolet; cumque voto tuo fruſtraris, id ægrè fers? Præcedant itaque ea, quæ tuarum ſunt partium, quæque à te exiguntur, & tunc demum ea, quæ ſunt auxilii divini, ſubſequentur. Nam ſi non ſolum verbis imploratum fuerit, verumetiam factis advocatum, quaſi ſuâ ſponte accurret. Quod enim dormientes excitat, & nolentes inſtigat, id certe nequaquam deſeret illos, qui à ſe ipſis virtutem amplectuntur, quin potius adjutabit eos ſedulò, & ad finem felicem perducet virtutis officiique rectam actionem.* Apertè ait, conatum hominis a Deo præveniri, ab eodem item præveniri Deum: præveniri Deum ab homine, quod ad gratiam regenerantem: præveniri hominem à Deo, ratione auxilii, quo ad gratiam regenerantem diſponitur: unde eſt, quod ait, dormientem à Deo excitari; nolentem, ut velit, inſtigari. Similis eſt apud eundem Iſidorum locus lib. II. epiſt. LXXII. ubi tria adſerit. Primò docet, non eſſe de hominis naturâ aut eſſentiâ, ut malè agat, (quomodo de hominis eſſentiâ eſt eſſe rationalem, de naturâ ejus eſt eſſe riſibilem aut docibilem) ſed malitiam hanc tantùm eſſe hominis accidens, quod idcirco adeſſe & abeſſe juxta philoſophicam accidentis definitionem poſſit. Deinde reſpondet ad ea Scripturæ loca, quibus comprobare quidam conantur, malitiam eſſe de hominis naturâ, eoque immutabile quiddam. Nam quod ad Jeremiæ locum XIII. 23. *An mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas?* reſpondet, id intelligendum de homine ignavo, quamdiu talis: nam revera poſſe hominem pravitatem ſuam exuere, probat ex verbis, quæ conſequuntur apud Prophetam, *Et quonam pacto poteritis vos benefacere, cum mala didiceritis?* Quod enim, inquit, diſcitur, id etiam dediſcitur. Similiter ad id quod I Cor. II. dicitur animalis homo non percipere ea, quæ ſunt Spiritus Dei: reſpondet, animalem hominem non percipere, ſed poſſe ex non animali fieri animalem. Ad Matth. VII. *Arbor mala fructum bonum ferre nequit:* reſpondet, ex arbore mala bonam fieri poſſe. Atque hæc variis illuſtrat exemplis. Denique hinc colligit, duo requiri ad hominis ſalutem: unum Dei reſpectu, τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν, ſive gratiam prævenientem, per quam qui non poterat velle aut facere bene, bene volendi & faciendi accipiat poteſtatem: alterum reſpectu hominis, non ψιλὸν τὸ θέλειν; ſive nudam velleitatem, ſed veram voluntatem, quâ ὁ βουλόμενος ποιῇ καὶ πάντα κινῇ, hoc eſt, ſic ſalutem ſuam velit, ut ſimul adlaboret, omnemque, quod dicitur, rudentem moveat ad ſalutem conſequendam. Quæ omnia clariſſimè nobis, ut Iſidori, ita præceptoris ejus Chryſoſtomi mentem aperiunt. Nimirum non omnem ἁπλῶς gratiam præveniri à nobis uterque putavit: ſed ſolum gratiam regenerationis, quam ferè κατ᾽ ἐξοχὴν χάριν vocant. At verò ante eam agnoverunt, neceſſariam eſſe mentis illuminationem, voluntatiſque à Deo excitationem & impulſum, quam iidem ratius χάριν, plurimùm ἁπλῶς πνεύματος ἐνέργειαν καὶ ῥοπὴν appellare ſolent. Porrò hoc etiam inſimæ Græcorum antiquitatis judicium fuit: quod ut pareat, (priuſquam manum hac de tabulâ tollo) locum ponam Imperatoris Manuelis Palæologi orat. VI. Ἐπειδὰν γὰρ ἡμεῖς ὀλίγον τι προεισενέγκωμεν τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, αὐτίκα πως ἡμῖν συγγίγνεται ἡ τοῦ θεοῦ ῥοπὴ, καὶ τὸ τελείως θελῆσαι παρ᾽ αὐτῆς δίδοται. καὶ τί λέγω, ἐπειδὰν προεισενέγκωμεν; ὅπου γε καὶ μὴ βουλομένους ἕλκει πρὸς τἀγαθὸν ὁ δημιουργὸς ἅπασι τρόποις. *Nam cum nos primi attulerimus vel puſillum bonæ voluntatis, confeſtim quodammodo nobis adeſt Dei impulſio, per quam perfectum velle nobis tribuitur. Et quid dico, cum primò nos attulerimus? quando etiam non volentes opifex ille rerum impellit ad bonum omnibus modis.* Et mox: Ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς θεραπεία ἰατροῦ δεῖται μόνου Θεοῦ. *Namque animi ſanatio medico indiget ſolo Deo.* Idem Chryſoſtomus orat. περὶ προσευχῆς a. Ἀμήχανον ἄνθρωπον δυνηθῆναι θείαν ἐντυχεῖν ὁμιλίαν ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· ἀλλὰ δεῖ, ταύτης παρούσης, καὶ συνεφαπτομένης τῶν ἁγίων ἀγώνων, οὕτως εἰσελθεῖν, καὶ κάμψαι γόνατα, καὶ δεηθῆναι, καὶ προσεύξασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον λαλῆσαι Θεῷ, δεῖ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος ἐλθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἐπιῤῥῶσαι, καὶ θαῤῥῦναι, καὶ διδάξαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος. Ὅταν οὖν μάθῃς, ὅτι καὶ Θεῷ λαλεῖς, καὶ πνεύματος ἐνεργείας ἐδεήθης διαλέγεσθαι μέλλων, ὑδεμίαν δώσεις τῷ διαβόλῳ πάροδον ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἡγιασμένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος. *Fieri nullo modo poteſt, ut homo ſine divini ſpiritus ope divinam ferat conſuetudinem. Verum oportet, hac præſente, & ſanctos conatus proſequente, rem aggredi, genua flectere, obſecrare, precari. Cùm enim res humanas longe ſuperet divinus congreſſus; ingrediente in nos ſpiritus ſancti gratiâ, confirmemur, corroboremur, honoris magnitudinem doceamur, neceſſe eſt. Itaque cum tibi eſſe cum Deo ſermonem intellexeris, teque precaturum ſancti Spiritus efficacitatem excipere: omnes aditus diabolo in animum jam divino ſpiritu expiatum intercludes.* Qui locus geminus eſt priori. Nam ſuperius ſalutem noſtram ſoli adſcribebat gratiæ: hic ſimiliter neque preces, quibus Spiritus efficaciam poſtulamus, abſque ſpiritu Dei fieri arbitratur. Neque luſerit profectò operam, qui non gravabitur perpendere τὸ ῥητὸν homiliæ 12. in epiſt. ad Hebr. Ejuſdem igitur ſcriptoris locum, tametſi prolixiorem, adſcribam; ſimulque cùm verba Græca, tum cenſionem noſtram, pleriſque locis adponam. *Quamobrem oportet nos ſemper cuſtodire ne dormitemus. Ecce enim non dormitabit, inquit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Et, Ne des in commotionem pedem tuum. Non dixit, ne commovearis, ſed ne des. Dare ergò eſt in noſtrâ poteſtate* b, *non in alicujus alterius. Nam ſi velimus* c *ſtare firmi, ſtabiles & immobiles, non commovebimur. Quid ergò? Nihilne eſt in Dei poteſtate? In Dei quidem poteſtate ſunt omnia: ſed non ita ut noſtrum liberum lædatur arbitrium. Si ergò, inquit, eſt in Dei poteſtate, cur in nos confert culpam? Propterea dixi, Ita ut non lædatur noſtrum liberum arbitrium. Eſt ergò & in noſtrâ & in ejus poteſtate. Oportet* d *enim nos* PRIMUM *e bona eligere, & tunc afferi, quæ ſua ſunt.* NON PRÆVENIT f *noſtras voluntates, ne* g *perdat noſtrum liberum arbitrium. Quando autem nos elegerimus, tum nobis multum adfert auxilium. Quomodo ergò dicit Paullus* h; *Non volentis, ſi eſt etiam in noſtrâ poteſtate: neque currentis, ſed miſerentis Dei? Primum quidem* i *non tanquam ſuam introduxit ſententiam, ſed id collegit, & ex eo quod erat propoſitum, & ex eo quod præmiſſum. Nam quum dixiſſet, Scriptum eſt, Miſerebor cujus miſerebor, & commiſerabor cujus commiſerabor: dicit, Non ergò volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Dices autem mihi, Quid adhuc queritur? Secundum* k *autem illud licet dicere, quod cujus eſt id quod eſt amplius, ejus dicit eſſe totum. Nam noſtrum* l *eſt præeligere & velle: Dei autem eſt perficere & ad finem perducere. Quoniam ergò, quod plus eſt, illius eſt, totum illius eſſe dicit, loquens convenienter humanæ conſuetudini. Nam nos quoque ſic facimus. Ut exempli cauſâ dico, Videmus ædes pulchrè ædificatas, & dicimus, totum eſſe artificis. Quamquam non totum ſit ejus, ſed & operariorum, & domini, qui præbet materiam, & multorum aliorum. Sed tamen, quoniam ille, quod plus eſt aliorum, illius totum eſſe dicimus; ita hîc quoque. Et rurſus in multitudine, ubi ſunt multi, omnes eſſe dicimus: ubi autem pauci, neminem. Sic etiam dicit Paullus, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Hîc autem duo magna & præclara*

a P. 82. ſtit. ingiſſ. in 8.
b Eſt quidem dare in noſtrâ poteſtate: verum poteſtatem hanc non naturâ habemus, ſed à gratiâ naturæ ſuperadditâ.
c Sed velle non poſſumus, niſi detur ut velle poſſimus.
d Græca verba apponam: Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρῶτον ἑλέσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ τότε αὐτὸς τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ εἰσάγει.
e Non ἁπλῶς PRIMUM, quia præcedit gratia dono ut poſſimus bonum eligere: ſed κατά τι, h. e. ratione operationis electionem ſeu volitionem conſequentis.
f Græcè: οὐ προφθάνει τὰς ἡμετέρας βουλήσεις, ἵνα μὴ λυμήνηται τὸ αὐτεξούσιον ἡμῖν.
g Falſum, ſi intelligas ἁπλῶς non præ venire, ut liberum tollat arbitrium.
h Objectio. Si eſt volentis, quomodo dicit Paullus; non eſſe volentis?

i Prior reſponſio Chryſoſtomi, Non loqui Paullum ex ſuâ ſententiâ, ſed dicere quid videatur ex dictis conſequi. k Poſterior reſponſio; Deo etiam tribui quod Dei non eſt, quia Dei eſt quod majus eſt. l Noſtrum quidem eſt præeligere: ſed non poſſumus id ſine gratiâ ſupernaturali.

ra efficit. *Unum quidem, ne efferamur. Etiamſi curras, etiamſi ſtudium ponas, inquit, ne tuum eſſe exiſtimes, quod recte eſt. Nam niſi ſuperne opem adipiſcaris, fruſtra erunt omnia. Sed eſt perſpicuum, fore ut aſſequaris id in quo ponis ſtudium, quamdiu curris, quamdiu vis. Non hoc ergò dicit, quod fruſtra currimus, ſed quòd fruſtra currimus, ſi totum eſſe noſtrum exiſtimamus, ſi non plus Deo tribuimus. Non enim ſuum eſſe totum voluit Deus, ne videretur nos temere coronare. Neque rurſus noſtrum, ne incidamus in arrogantiam. Nam ſi cùm minorem habeamus partem, efferimur, & præclare de nobis ſentimus; quid faceremus ſi totum eſſet in noſtra poteſtate. Multa enim fecit Deus, ut noſtram amputaret arrogantiam.* Ex his Chryſoſtomi verbis videtur colligi poſſe, crediſſe Chryſoſtomum, non à Deo præveniri voluntates, ut homo velit, ſed, ubi homo vult, ſubſequi adjutorium Dei, ne fruſtra velit. Similis locus eſt apud eundem hom. 2. in epiſt. 2. ad Corinth. a *Quin illud quoque animadverte, quod etiamſi Deus miſericordiâ permotus aliquid faciat, tamen hic quoque precatio multum adjumenti adfert. Etenim in principio ſalutem ſuam Dei miſerationibus acceptam retulit: (Deus enim miſerationum, inquit, nos eripuit) hic autem ipſorum quoque precibus adſcripſit. Nam etiam illum, qui talenterum decem millia debebat, poſtquam ad ipſius pedes accidiſſet, miſeratus eſt: & tamen dictum eſt, miſericordiâ motus dimiſit eum. Atque item Chananæa, poſt multam illam aſſiduitatem ac tolerantiam, tum denique filiæ ſalutem conceſſit, etiamſi aliquis miſericordiâ ductus ipſi ſalutem attulerit.* Ex quo b NIMIRUM INTELLIGIMUS, QUAMVIS DEUS MISERICORDIAM ERGA NOS ADHIBITURUS SIT, NOBIS TAMEN ISTUD PRIUS FACIENDUM ESSE, UT MISERICORDIA DIGNOS NOS IPSOS PRÆSTEMUS. QUAMVIS ENIM MISERICORDIA SIT, DIGNOS TAMEN REQUIRIT. *Non enim temere quibuſvis obtingit, etiam ſtupore laborantibus, nec ſe miſericordiâ egere ſentientibus* c. Hæc ille idem Chryſoſtomus in Pſalm. 120. d *Vides, quantam à nobis exigit diligentiam id quod dicitur. Quia enim auxilii meminerunt, & ſupernam opem invocant, adhortatur & conſulit, hoc propemodum dicens: Si velis id aſſequi, quæ tua quoque ſunt, conferas. Quid eſt autem quod conſulit? Audi: Non des in commotionem pedem tuum: hoc eſt, ne divertaris, ne offendaris: & tunc habebis Deum manum præbentem, nec te derelinquentem, nec dimittentem. A nobis itaque proficiſcuntur principia; & id ſitum eſt in noſtrâ poteſtate. Cum ergo id in noſtrâ poteſtate ſitum ſit, quando volumus aliquid aſſequi, oportet nos quoque noſtra conferre, quæ ſunt parva quidem & vilia, ſunt tamen conferenda. Ita enim volt Deus, non otioſos, nec dormitantes, non ſupinos, nec ſtertentes, ſed operantes, & ſtudium ac diligentiam adhibentes, ſervare.* Idem homil. 42. ad populum Antiochenum: *Oportet*, inquit, *nos prius eligere bona, & ille ſua tunc inducit: noſtras non prævenit voluntates, ne noſtram temeret libertatem.* Neque ſolus ſic loquitur Chryſoſtomus, cùm eadem Baſilii Magni ſententia fuerit, ut oſtendunt hæc ejus verba homil. in Pſalmum 33; Ἔχοντες τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν, ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑποζεύγνυμεν. *Habentes Spiritus S. gratiam, ultronei ſe per humilitatem ſubjiciunt.* Ubi humilitatem, licet ſpontaneam, tamen Spiritus eſſe opus innuit. Et in cap. 1 Eſaiæ; *Simul ut anima propriâ exercitatione, & ſubnixa Spiritus S. ope, præſidia naturæ beneficio ſibi indulta adauxit, digna efficitur gratiâ Dei.* Quibus verbis clarè agnoſcit, nec poſſe hominem precibus ſe ad gratiam diſponere, niſi communioni Spiritus S. auxilio præveniatur, nitaturque. Idem oratione quomodo baptizetur aliquis baptiſmate, quod eſt in Euangelio Domini noſtri Jeſu Chriſti; *An ignoratis, quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum, in mortem ipſius baptizati ſumus? Quamobrem? Ut* GRATIA DEI NOS PRÆVENIENTE, *quæ noſtri ſunt officii, ſecundum fidem per dilectionem operemur & conferamus.* Et quid manifeſtius his verbis Athanaſii in vitâ S. Antonii? *Nolite quæſo virtutis, tanquam impoſſibilo, nomen pavere: nec peregrinum vobis aut procul poſitum videatur hoc ſtudium,* QUOD EX NOSTRO, DEI GRATIA PRÆCEDENTE, PENDET ARBITRIO. Quis, cùm hujuſmodi legit apud Patres antiquos, dubitare poteſt, quin cum iidem ſimpliciter dicunt ſalutem pendere à libero arbitrio: id non excluſâ, ſed præcedente ac concomitante intelligant gratiâ? Geminum his quoque videtur iſtud Hilarii in Pſalmum 118, in *He: Eſt à nobis, cùm oramus, exordium; ut munus à Deo ſit.* Et in *Mem: Licet à Deo intelligentia perfecta ſit, tamen à nobis incipiendum eſt, ut poſſimus perfectam intelligentiam promereri. His enim, qui non per ſe inchoant, clauſa à Deo ſunt omnia.* Quod ſi Iſychius Hieroſolymitanus anno quadringenteſimo vixit, uti Trithemius ſcripſit, hujus quoque loci erit illud ejuſce in cap. ſept. Levitici; *Credere quidem & proponere bona, noſtrum eſt, ſive incipere ea: operibus autem perficere & ad finem perducere ea quæ cœpta ſunt, hoc divina eſt gratia.* Innocentius Tertius ſermone de uno Martyre; *Divina miſericordia non ſolum prævenit ac præparat, verum etiam ſubſequitur & proſequitur voluntatem humanam. prævenit, inſpirando; ſubſequitur, adjuvando. præparat, ut incipiat; proſequitur, ut perficiat.* Joannes Taulerus in feſto Pentecoſtes Sermone 3. *Nihil nos ſine communi Dei influxu boni poſſumus, h. e., niſi nos Spiritus Sanctus ſingulari gratiæ ſuæ influxu præveniat. Interim tamen hoc requiritur, ut homo faciat quod in ipſo eſt.* Dominicâ 3. poſt Trinitatis, Sermon. 2. *Quicquid habet homo tam intus quam foris, bona omnia, tam naturæ quàm gratiæ & fortunæ, à Deo accepit, hac utique ratione, ut eadem in ipſum cum amore, gratiarum actione & laude refundat, referatque.* Thomas Argentinenſis lib. 2. diſt. 28. & 29. art. 2. q. 1. *Homo præciſè ex ſe non poteſt ſe ad gratiam gratum facientem ſufficienter præparare: quia ſicut formæ naturales non inducuntur in materiam, niſi per motum prius factum ab agente naturali; ſic forma ſupernaturalis pura gratia non inducitur in animam adulti hominis ſine ſupernaturali agente, ſupernaturaliter movente ipſam animam. Quia tamen in hujuſmodi motionibus Deus hominem non violentat, ſed allicit, nec ſibi infundit gratiam, niſi talibus motionibus aſſentiat, ideo tota noſtra juſtificatio, & ad gratiam Dei præparatio, eſt à Deo.* Petrus Aliacus meditatione ſuper Pſalmum 30; *Sit, ſit in me illa potius humilis confeſſio: Gratiâ Dei ſum id quod ſum. Quare gratiâ? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita noſtra non præceſſerunt, ſed beneficia tua prævenerunt: nec invenit in me tua gratia merita beatorum, quæ coronet: ſed demerita malorum, quæ damnet.* Thomas Waldenſis, parte 3. de oratione & ejus ritibus, cap. 7; *Pelagianis & Wicleviſtis, qui gratiam Dei tacent vel abnegant, & in meritis hominum omnino confidunt, ex parte gratiæ Dei inveniamur eſſe diſcordes, ſicut omnes Sancti priores uſque ad recentes Scholaſticos, & communis ſcripſit Eccleſia. Unde in oratione Canonis ad Deum: Non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor admitte, &c. Feriâ quartâ Paſſionis: Ut qui de meritorum qualitate diffidimus, non judicium tuum, ſed miſericordiam conſequi mereamur. Et in ſecretâ oratione Dominica 2. Adventus: Ubi nulla ſuppetunt ſuffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ ſuccurre præſidiis. Meritum noſtrum in articulo minime Deus attendit, ſive rationem congrui vel condigni: ſed ſuam gratiam, aut voluntatem ſuam, aut miſericordiam ſuam. Quomodo ergò non ad injuriam Salvatoris & gratuiti coronatoris accedit, quòd gratiâ ejus tacitâ tantum diſputamus de meritis?* Laurentius Juſtinianus, Sermone in Epiphania Domini. *Eſt namque gratia gratum faciens quædam matutina ſtella præfulgida, quæ electum quemque præcedens, corde ducit ad Chriſtum. Abſque hac procul dubio humanus proſtituit animus, & ſui nunquam juris eſt compos, nunquam amator ſapientiæ, neque fidelis in Domino. Per hanc verò rationalis mens efficitur ſapiens, de cæleſtibus eruditur, & fide imbuitur; quæ ad* Chri-

a P. 73. 8. edit. Commelin.

b ἀπὸ τούτου τοίνυν μανθάνομεν, ὅτι κἂν ἐλεεῖν μέλλῃ, ἀξίους ἡμᾶς πρότερον παρέχειν ἡμᾶς ἑαυτοὺς χρή. κἂν γὰρ ἔλεος ᾖ, τοὺς ἀξίους ἐπιζητεῖ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἅπασιν ἁπλῶς, καὶ τοῖς ἀναισθήτως διακειμένοις.

c Hæc quoque eſt miſericordiæ gratiæ, quòd efficit, ut qui ſtupore laborabant, ſentiant, ſe egere miſericordiâ divinâ.

d T. 1. p. 483. edit. Bell.

Chriſtum in veritate pergentibus prorſus neceſſaria fore noſcuntur. Dionyſius Carthuſianus ad cap. 15. Joannis, art. 37. Niſi in me manſeritis: *Per fidem & gratiam, non innitentes propriis viribus, ſed pietati & gratiæ meæ, præſertim cum ſitis membra mea. Quemadmodum ergo, ſi palmes vel membrum abſcindatur, ſtatim areſcit, putreſcit, & priſtinâ virtute, fecunditate & operatione privatur: ſic fideles, niſi Chriſto per caritatem inhæſerint, nihil poſſunt meritoriè operari, ſed peccati vetuſtate corrumpuntur, vitiis implicantur, tentationibus ſuperantur.* Atque hac, quam dixi, ratione loca ἐναντιοφανῆ non Patrum modò, ſed etiam Scripturarum, conciliabat acutiſſimus Thomas Aquinas: cujus judicium etiam probat doctiſſimus Paræus lib. v. De gratiâ & libero arbitrio cap. v. Verba Parei adponam: *Memorabile,* inquit, *videtur, quod ad conciliandas Scripturas,* (Thomas Aquinas) *licet obſcurius & alio fine, duplicem facit præparationem humanæ voluntatis ad bonum.* UNAM, *quâ homo præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum, ex dono gratiæ jam acceptæ: quam præparationem Scriptura aliquando homini tribuit.* 1 *Reg.* 7. *verſ.* 3: *Præparate corda veſtra.* ALTERAM, *quâ homo præparatur ad conſequendum ipſum gratiæ donum. Hæc propriè in quæſtione nunc eſt, & rectè negatur poſſe fieri abſque gratiâ aliâ; quam Thomas oſtendit neceſſario in Deo ſiſti, ne detur proceſſus in infinitum.* Sic igitur concludimus, cùm veterum aliqui dicunt, nos præparare voluntatem noſtram, Deum autem perficere: non aliud eos velle, quam quòd ex gratiâ priori nos diſponamus ad ampliorem gratiæ menſuram: eoque ſeu abſolutam ſtatuant electionem, ſeu conditionatam, (de quo quid ſenſerint, ſuo loco aperiemus) non aliam tamen noviſſe electionem, quàm gratuitam: ut qui uno ore fateantur, nihil eſſe in homine boni, per quod eum ab impio divina clementia diſcernat, niſi quod gratiosè à Deo ſit donatum.

FINIS LIBRI QUARTI.

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER QUINCTUS;

QUI EST

DE IMPERFECTIONE SANCTORUM

in hac vita, de Juramento Chriſtianorum, & de Salute divitum.

FUſè hactenus explicuimus controverſiam de neceſſitate auxilii, tum quà ſupernaturale, tum quatenus gratuitum eſt. Sequitur videamus, Utrùm ſancti perfectè præſtent Legem Dei in hac vitâ. A quo etiam iſtius quæſtionis cognitio dependet: *Quæ ſit Eccleſia, de quâ ſcriptum eſt, non habere rugam aut maculam.* Nam de hoc quoque Pelagianos eſſe Catholicis adverſatos, teſtis eſt Hilarius ad Auguſtinum Epiſtolâ inter Auguſtinianas LXXXVIII. De priori quatuor hæc ordine exponemus.

I. Quid de actuali perfectione docuerit Pelagius: & quid pro cauſsâ ſuâ adferre ſoleat.

II. Quantum ab eo diſſenſerint ſancti Patres, tam qui ante, quàm qui ejus tempore vel poſtea vixerunt.

III. Ut poſtea Pelagius controverſiam ſolùm moverit de potentia conſequendi perfectionem in hac vita.

IV. Quid etiam hac parte ab omnibus Catholicis ſit improbatum, & ſuper quo nec Catholici ipſi inter ſe conſenſerint.

LIBRI QUINCTI

PARS PRIOR;

Quæ eſt de Imperfectione hominis in hac vita.

THESIS I.

Pelagiani dicebant, ſanctos ſine peccato vivere hanc vitam. Ac conabantur hoc adſtruere exemplis eorum, quibus perfecta Legis præſtatio tribuitur in Scripturis. Interim diſtinguebant inter eos, qui nullum in omni vitâ peccatum admiſiſſent, & iſtos, qui cùm aliquando peccatores fuiſſent, peccare poſtea deſiiſſent. Priorem illam perfectionem tribuebant Abele: poſteriorem Paulo: quia illius nulla in Scripturis peccata narrentur: hujus & converſio & perfectio in iiſdem commemoretur.

PElagius epiſt. ad Demetriadem: *Arbitrii libertate qui bene utitur, ita ſe totum tradit Deo, omnemque ſuam mortificat voluntatem, ut cum Apoſtolo poſſit dicere; Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Chriſtus.* Quæ verba expendit Auguſtinus lib. De gratiâ Chriſti cap. XXIII. Idem Pelagius lib. De actuali converſatione, ſive teſtimoniorum libro, apud Hieron. lib. III. Dialog. adverſus Pelagium, & apud Auguſtinum De geſtis Palæſtinis cap. VI: *Ille enim merito* a *ad Deum extollit manus: ille preces bonâ conſcientiâ fundit, qui poteſt dicere: Tu enim noſti, Domine, quam ſancta, quam innocentes, quàm pura ſint ab omni fraude & injuriâ & rapinâ, quas ad te expando, manus: quam juſta, quam immaculata labia, & ab omni mendacio libera, quibus tibi, ut mihi miſerearis, preces fundo.* Idem Pelag. lib. de Naturâ b: *Hoc rectè poteſt dici de his, quorum neque bonorum, neque malorum Scriptura ſit memor. De illis verò, quorum juſtitiæ meminit, & peccatorum ſine dubio meminiſſet, ſi qua eos peccaſſe ſenſiſſet.* Et eodem libro c: *Certè primo in tempore Adam & Eva, ex quibus Cain & Abel nati ſunt, quatuor tantum homines fuiſſe referuntur. Peccavit Eva. Scriptura hoc prodidit. Adam quoque deliquit. Eadem Scriptura non tacuit. Sed & Cain peccaſſe, ipſa æque Scriptura teſtata eſt. Quorum non modo peccata, verùm etiam peccatorum indicat qualitatem. Quodſi & Abel peccaſſet, & hoc ſine dubio Scriptura dixiſſet. Sed non dixit. Ergò nec ille peccavit. Quin etiam juſtum oſtendit. Credamus igitur, quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus adſtruere.* Idem liquet ex diſſertatione Attici Catholici, & Critobuli Pelagiani apud Hieronymum lib. I. Dialogorum contra Pelag. ubi Atticus ait: *Ergo tu, qui me arguis non verè cupere* (ſine peccato eſſe,) *ſine peccato es, quia verè cupis.* Ad hoc Critobulus: *Quaſi ego de me dicam, quem peccatorem eſſe confiteor, & non* DE PAUCIS ET RARIS, *ſi qui voluerint non peccare.* Ibidem cùm raros iſtos difficulter oſtendi agnoſceret Critobulus: Atticus verò negaret, potentiam homini tribui debere, ubi actus exemplum in nemine reperiretur: ſic tandem reſpondet Critobulus: *Quid ultra differo? Scripturarum auctoritate vincendus es. Ut cætera intermittam: nonne his duobus teſtimoniis tibi imponetur ſilentium, in quibus Job & Zacharias Eliſabetque laudantur?* Promit deinde horum elogia ex Scripturis. Idem probat illo Joh. *Scimus, quòd omnis qui ex Deo eſt, non peccat.* Sed imprimis mirabantur Catholici, quòd Definit. cap. V. dixerat Cœleſtius: *Filios Dei non poſſe vocari, niſi omnino abſque peccato fuerint effecti.* Cujus rei meminit Auguſtinus epiſt. ad Paullinum, & lib. De geſtis Palæſtinis cap. XVIII. Hinc enim liquet, Pelagianos putaſſe, filios Dei eſſe ſine peccato, non quidem quia peccarint nunquam, attamen quia deſierint peccare. Unde Critobulus Pelagianus apud Hieronymum Dialog. lib. III. adverſ. Pelag. *Eſto ut nullus potuerit omne vitare peccatum in pueritiâ, adoleſcentiâ, & juventute: numquid negare potes, plurimos juſtos & ſanctos viros poſt vitia, omni ſe ad virtutes animo contuliſſe, & per hæc caruiſſe peccato?* Ubi Hieronymus Pelagii ſermonem exprimit in Synodo Dioſpolitanâ. Nam ſic loquitur ille apud Auguſtinum lib. De geſtis Palæſt. cap. X: *Non dicimus, quod inveniatur aliquis ab infantiâ uſque ad ſenectam, qui nunquam peccaverit, ſed quoniam a peccatis converſus, proprio labore & Dei gratiâ poteſt eſſe ſine peccato.* Ubi ut gratiæ vocabulo uſus ſit, ex iis cognoſci poteſt, quæ ſuperioribus libb. diximus. Cæterum meritò non ſatisfiebat Catholicis iſtoc reſponſo: quia Pelagium conſtaret libro De naturâ, ut antea vidimus, apertè ſcripſiſſe, *Abel juſtum nunquam omnino peccaſſe.* Præterea ne illud quidem Catholici fatebantur, pro filiis Dei haberi non poſſe, niſi qui peccare omnino deſiiſſent. Imò ipſe Pelagius cogebatur fateri, non omnes fideles Legem Dei ſervare, ſed ſolùm eximios quoſdam. Denique quæcunque ad purgationem ſui afferebat idem, ea mirum in modum ſuſpecta reddebat, quòd (quemadmodum ibidem cap. XII. & de peccato orig. cap. XI, legimus) in doctrinâ Cæleſtii inveniretur, *Legem ſic mittere ad regnum, quemadmodum Evangelium: & ante adventum Chriſti fuiſſe homines ſine peccato.* Quorum poſterius nec probare, nec damnare apertè Pelagius audebat: nam reſpondiſſe ibidem dicitur in hunc modum: *Poſſe quidem hominem ſine peccato eſſe, dictum eſt ſuperius: de eo autem, quòd fuerint ante adventum Domini homines ſine peccato, dicimus & nos, quoniam ante adventum Chriſti vixerunt quidam ſanctè, & juſtè, ſecundùm Scripturarum traditionem.* Fraudem vidit Auguſtinus, ut hæc ejus verba indicant: *Non auſus dicere,* DICIMUS ET NOS, QUONIAM ANTE ADVENTUM CHRISTI FUERINT HOMINES SINE PECCATO, *cum hoc illi de Cæleſtii dictis eſſet objectum: (ſenſit enim, quàm eſſet periculoſum & moleſtum) ſed ait, Dicimus & nos, quod jam ante adventum Chriſti vixerunt quidam ſanctè & juſtè. Quis hoc negaverit? Sed aliud eſt hoc; & aliud, fuiſſe ſine peccato.* Vide & Auguſtinum lib. IV. contra Julian. a Salmeron Proleg. X. Quinquag. II. can. XXVI b: *Hieremias ſanctificatus ab utero nunquam peccaſſe conceditur.* Quæ ſententia ut verbis σολοικίζει, ita re ipsâ πελαγιανίζει. Idem aliquantò pòſt c ait, *afflictiones eſſe perpeſſum, non ob ullum actuale, ſed ob originale peccatum.* Quæ etſi pura puta Pelagiana non ſint, cùm illi originale peccatum neſciant; tamen Pelagianum eſt, quòd actu eum peccaſſe negat.

a Sic Hieronymus: ſed apud Aug. pro merito legitur digne.
b Apud Auguſt. lib. De Natura cap. 37.
c Forte apud Aug. capite.

a Col. 1036.
b P. 150. edit. Brixiæ. 1601.
c P. 152.

ANTI-

Antitheſis I.

Catholicorum verò tam eorum, qui ante Pelagium, quàm qui ejus tempore, vel poſtea vixerunt, ſententia iſtac fuit, neminem virtute naturæ implere legem: neminem per gratiæ vires tranſegiſſe vitam omnem ſine peccato: neminem ad eum pietatis & ſanctimoniæ gradum perveniſſe in hac vitâ, ut omne omnino peccatum longiſſimo tempore evitaret. Nec negare poterant, perfectionem quibuſdam tribui in ſcripturis: ſed dicebant, eam non fuiſſe à virtute naturæ, ſed gratiæ: nec per omnem vitam, imò nec ullo vitæ tempore, fuiſſe plenam, & omnibus numeris abſolutam; ſed quæ creſcere poſſet, & operibus malis miſceretur. Hoc eſt, ut vulgo dici ſolet, partium, non graduum perfectionem.

CAtholici illud imprimis in Pelagio damnabant, quòd multos diceret viribus naturæ perfectionem adeptos eſſe in hac vitâ. Adverſus quem ejus errorem, vel hæreſin potiùs, multa Sanctorum Patrum teſtimonia congeſſimus lib. III. cùm oſtenderemus, neminem viribus naturæ, vel diligere Deum, vel legem præſtare, vel tentationes graves ſuperare, vel ullum omnino actum pium implere. Perfectionem non naturæ, ſed gratiæ opus eſſe, compluribus aſſeritur locis ab Hieronymo dialogorum libb. contra Pelagianos. Ut lib. I; *Vides*, inquit, *quòd Deus poſſibilia juſſerit, & tamen id, quod poſſibile eſt per naturam, nullum poſſe complere?* Et lib. II: *Perfectio hominis non ex naturâ, ſed gratiâ veniens, imperfectos eos, qui perfecti videntur eſſe, demonſtrat.* Ac rurſus eodem libro I *Aliqua quæ apud homines impoſſibilia ſunt, certè ea eſſe poſſibilia ex eo oſtenditur, quod apud Deum poſſibilia ſunt. Sit ergò & apud Deum poſſibile, homini (ſi velit) donare impeccantiam; non ipſius merito, ſed ſuâ clementiâ; & apud homines nequaquam poſſibile liberi arbitrii poteſtate, quod nutu donantis accepit.* Sed porrò quæritur, undecunque illæ vires ſint, per quas ſancti obediunt Deo, utrùm per eas fidelium quiſquam ſine peccato tranſegerit omnem vitam: & ſi de omni vitâ hoc dici non poſſit, an non à tempore converſionis, vel ſaltem longo vitæ ſuæ tempore, aliqui vixerint ſine peccato. De priori hoc Catholicorum judicium fuit, neminem per omnem vitam legem Dei ſervâſſe, ſed omnes eſſe peccato, eoque maledictioni, obnoxios. Huc pertinent teſtimonia iſta veterum.

a P. 252. edit. Commel.

Juſtinus Martyr Dial. cum Tryphone[a]: Πᾶν γὰρ γένος ἀνθρώπων εὑρεθήσεται ὑπὸ κατάραν ὂν κατὰ τὸν νόμον Μωσέως· Ἐπικατάρατος γὰρ εἴρηται πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά. —— καὶ οὐδεὶς ἀκριβῶς πάντα ἐποίησεν, οὐδ᾽ ὑμεῖς τολμήσετε ἀντειπεῖν. ἀλλ᾽ εἰσὶν οἱ μᾶλλον, καὶ ἧττον ἀλλήλων τὰ ἐντεταλμένα ἐφύλαξαν. *Genus humanum omne maledictioni obnoxium eſſe invenietur, juxta legem Moſis. Maledictus enim quiſque dictus eſt, qui non permanet in eis, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea. Nemo certè exactè omnia præſtitit. Id neque ipſi adverſandi ſtudio negare audebitis: ſed ſunt, qui, alius plus & minus, mandata ſervaverint.* Irenæus lib. III. cap. XX: *Veniens autem lex, quæ data eſt per Moſen, & teſtificans de peccato, quoniam peccator eſt, regnum quidem ejus abſtulit, latronem, & non regem eum detegens, & homicidam eum oſtendit. Oneravit autem hominem, qui habebat peccatum in ſe, reum mortis oſtendens eum. Spiritualis enim cùm lex eſſet, manifeſtavit tantummodo peccatum, non autem interemit.* Ambroſius Apologiâ David. cap. VI: *Non invenitur quiſquam illibatus à culpâ. Habet quis bona merita?* (id eſt, bona opera) *habet & vitia & peccata.* Gennadius de dogm. Eccleſ. cap. LXXXVI; *Nullus ſanctus & juſtus caret peccato, nec tamen ex hoc deſinit eſſe juſtus, vel ſanctus, cùm affectu teneat ſanctitatem.* Quem ad locum ſimilia antiquorum loca clariſſimus Elmenhorſtius indicavit. Ipſum vide. Hieronymus contra Luciferianos in perſonâ orthodoxi: *Credo in Deum patrem, credo in Deum Filium, & credo in Deum Spiritum Sanctum. Credo in unum Deum, & tamen ſecundum meam fidem nolo mihi fieri. Sæpe quippe venit inimicus homo, & inter dominicam meſſem zizania interſerit. Neque hoc dico, quòd majus quicquam ſit, quàm ſacramenti fides, quàm puritas animæ: ſed indubitata ad Deum fides ardua reperitur. Verbi gratiâ dictum ſit, ut quod volumus perſpicuum fiat: Ad orationem aſſiſto: non orarem, ſi non crederem: ſed ſi verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorreſcerem, ore pallerem, jacerem ad Domini mei pedes, eoſque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quàm miſericordiam impetrarem. Nunc verò creberrimè in oratione meâ aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero. Ubi eſt fides? ſicine putamus oraſſe Jonam? ſic tres pueros? ſic Danielem inter leones? ſic certè latronem in cruce? Et ego hæc exempli cauſâ ad intelligentiam ſenſus protuli. Cæterum conveniat unuſquiſque cor ſuum, & in omni vitâ inveniet, quàm rarum ſit fidelem animam invenire, ut nihil ob gloriæ cupiditatem, nihil ob rumuſculos hominum faciat. Neque enim ſtatim qui jejunat, Deo jejunat, aut extendens pauperi manum, Deo fœnerat. Vicina ſunt vitia virtutibus. Difficile eſt, Deo tantum judice eſſe contentum.* Etiam Chryſoſtomus negat, quemquam legem præſtare: atque inde concludit, nec poſſe quemquam ex lege juſtificari. Verba ejus ſunt iſta in illud Apoſtoli ad cap. III. ad Gal. *Juſtus ex fide vivet*: Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. τοῦτο γὰρ οὐ τὸ ἐκ πίστεως δείκνυσι δικαιουμένους μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ διὰ νόμου σωθῆναι οὐκ ἔνι. ἐπειδὴ γὰρ νόμον, φησὶν, οὐδεὶς ἐτήρησεν, ἀλλὰ πάντες ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀρὰν διὰ τὴν παράβασιν, ἐπενοήθη ῥᾳδία τις ὁδὸς ἡ ἀπὸ τῆς πίστεως. ὅπερ καὶ σημεῖον μέγιστόν ἐστι, τοῦ μηδένα δυνηθῆναι δικαιωθῆναι ἐκ τοῦ νόμου. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ προφήτης, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ νόμου ζήσεται, ἀλλ᾽ ἐκ πίστεως. ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως. *Hoc enim non ſolùm oſtendit, ex fide juſtificationem eſſe: verùm etiam fieri non poſſe, ut per legem contingat ſalus. Poſteaquam, inquit, legem nemo ſervavit, ſed omnes ob tranſgreſſionem erant obnoxii maledicto, excogitata eſt facilior quædam via per fidem: quod ipſum maximum eſt argumentum, ex lege neminem poſſe juſtitiam adipiſci. Non enim dixit Propheta, Juſtus ex lege vivet: ſed, ex fide. Lex autem non eſt ex fide.* Hieronymus lib. II. comment. in epiſt. ad Gal. cap. III. *Nemo illorum de maledicto quempiam liberavit, abſque ſolo Domino Jeſu Chriſto, qui precioſo ſanguine ſuo & nos omnes & ipſos, Moyſen dico & Aaron, Prophetas cunctos & Patriarchas, de maledicto legis redemit. Nec hoc ex meo ſenſu dictum puteti: Scriptura teſtis eſt, quia Chriſtus gratia Dei, ſive, ut in quibuſdam exemplaribus legitur, abſque Deo, pro omnibus mortuus eſt. Si autem pro omnibus; & pro Moyſe, & pro univerſis Prophetis, è quibus nullus potuit delere chirographum vetus, quod adverſus nos ſcriptum erat, & affigere illud cruci. Omnes peccaverunt, & indigent gloriâ Dei. Eccleſiaſte quoque hanc firmante ſententiam: Homo non eſt juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Denique & inferius Apoſtoli dictum manifeſte docet: nec Moyſen, nec illuſtrem aliquem de antiquis virum, apud Deum juſtificari potuiſſe per legem.* Beda præfat. in Cantica: *Mirum ubi invenerit* (Julianus) *vel inveniri poſſe putaverit hominem, ſaltem unum, in quo amor ſanctus, ſolis animi viribus innixus,* USQUE AD SENIUM *ſine damno ſui perſiſteret vigoris; cùm ille, qui præ amore præcipuo dignus erat in ſui conditoris ſinu recumbere,* INTER EOS, QUI EJUS GRATIA FRUUNTUR, *invenire potuerit nullum: quin potius humili confeſſione teſtatus ſit: Si dixerimus, quia peccatum*

non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

Fatentur multi Scholaſticorum, eos qui ſolius naturalis legis notitiam habent, etſi non indigeant novâ ac ſpeciali gratiâ ad actus ſingulos lege præſcriptos pro naturæ modo exercendos, (ad quod ſufficere aiunt generalem Dei influxum) nihilominus egere ſpeciali auxilio ad integram naturæ legem, omniaque, quæ per ſe & naturâ ſua ſunt peccata, longiſſimo tempore vitanda. Quod de naturalibus diſputant illi, hoc ipſum tradunt Patres de his, qui juſtificati ſunt & Chriſtianis virtutibus inſtructi. De quibus etiam ſolis nunc ſermo eſt nobis. Negant enim, nos novâ gratia indigere ad ſingulos actus ſupernaturales diviſivè ſumtos: at verò negant, nos per gratiam vitare poſſe omne peccatum, ſi omnes actus conſideremus collectivè. Hinc Hieronymus lib. III. dialog. contra Pelag. *Hoc eſt, quod tibi à principio dixeram in noſtrâ eſſe poteſtate poſitum, vel peccare, vel non peccare, & vel ad bonum vel ad malum extendere manum, ut liberum ſervetur arbitrium.* SED HOC *pro modo & tempore, & conditione fragilitatis humanæ.* Et mox: *Nec quia ad breve poſſum, coges me ut poſſim jugiter. Poſſum jejunare, vigilare, ambulare, legere, pſallere, ſedere, dormire; nunquid in perpetuum?*

Vidimus, ut nemo ſine peccato tranſegerit hanc vitam: quod affirmare metuebant Pelagiani. Proximum eſt, ut oſtendamus, nec longo vitæ tempore omne omnino peccatum ab aliquo evitari: ſed eos etiam, qui a pietate & ſanctimoniâ præ aliis celebrantur, abeſſe à legis perfectione, ſi vita eorum rigido Dei examine, citra miſericordiam, cenſeatur. Unde & ſanctiſſimi pro peccatis quotidie orare jubentur. Origenes, ſive interpres ejus Rufinus in cap. III. epiſt. ad Rom. a *Quis recte vel ſuper caſtitate ſuâ gloriabitur, cum ſcriptum legat, Quia ſiquis adſpexerit mulierem, ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo? Quis ſuper juſtitiâ ſuâ gloriabitur, cum audiat Deum per Prophetam dicentem, Quia omnis juſtitia veſtra ſicut pannus mulieris menſtruatæ? Sola igitur juſta gloriatio eſt in fide crucis Chriſti, quæ excludit omnem illam gloriationem, quæ deſcendit ex operibus legis.*

a P. 381. edit. Baſ. 1536.

Cyprianus de Oratione Dominica b: *Ne quis ſibi quaſi innocens placeat; cum innocens nemo ſit, & ſe extollendo plus pereat; inſtruitur, & docetur, peccare ſe quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare.*

b Ultra medium.

Macarius quoque Ægyptius homil. XXXVIII. deſcribens hominem fidelem, ait, eum, cùm priùs omni ſibi videtur virtutum genere florere, mox ſibi tantopere diſplicere, ut ſe ſummum eſſe peccatorum revera arbitretur c: Μετὰ δὲ καιρὸν καὶ ὥσπερ μεταβάλλεται τὰ πράγματα, ὥστε ἐξ ἀληθείας τὸν τοιοῦτον ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι ἁμαρτωλὸν πάντων ἀνθρώπων.

c P. 470. & 471. edit. Morell.

Optatus lib. VII: *Nemo ex toto ſanctus poterit inveniri. Nam ſi ſunt, qui poſſint non habere peccatum, mentiuntur in oratione Dominicâ, ſi ſine cauſſâ indulgentiam poſtulant, dicentes Deo Patri; Dimitte nobis peccata, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: cum Ioannes Apoſtolus & omnium conſcientias prodat & ſuam deſignet his verbis, Si dixerimus, inquit, quoniam peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Cujus dicti rationem in quarto libro manifeſtius explanavimus.* Ubi legendum puto, *in ſecundo libro.* Nempe pro II librarius IV. ſcripſerat. Libro verò ſecundo hæc inter alia habet; *Unde eſt ergo, quod vobis perfectam ſanctitatem de ſuperbia vindicatis? niſi ut appareat, quia vos ipſos decipitis, & veritas in vobis non eſt. In Iohannis ſcholâ eſſe noluiſtis.* Et poſt aliqua: *Ad altare converſi, Dominicam orationem prætermittere non poteſtis. & utique dicitis, Pater noſter qui es in cœlis, dimitte nobis debita & peccata noſtra. Quid vocaris, dum peccata confiteris tua?* Quaſi dicat, nonne Peccator vocaris?

Auguſtinus ad Hieronymum epiſt. undetrigeſimâ: *Virtus eſt caritas, quô id quod diligendum eſt diligitur. Hæc in aliis major, in aliis minor, in aliis nulla eſt. Pleniſſima vero, quæ jam non poſſit augeri, quamdiu hic homo vivit, eſt in nemine. Quamdiu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt, quàm debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt juſtus in terrâ, qui faciat bonum, & non peccet.* Idem in Pſal. CXLII: *Noli intrare mecum in judicium, Domine Deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de theſauro tuo regulam: coaptas me ad eam, & pravus invenior.* Et mox: *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quoniam non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. omnino omnis homo vivens. Quid ipſi arietes, quid ipſi Apoſtoli, de quorum prole dicitur, Afferte Domino filios arietum? Ex his Paulus eſt, qui dicit, non ſe eſſe perfectum. Non quia jam acceperim, inquit, aut jam perfectus ſim. Denique, fratres, ut citò agnoſcatis, ipſi didicerunt orare quod oramus, ipſis data eſt regula poſtulandi à juriſperito cæleſti. Sic orate, inquit. Et cum quædam præmiſiſſet, poſuit & hoc, ut dicerent arietes noſtri, duces ovium, & præcipua membra paſtoris, & congregatores unius gregis: ipſi didicerunt dicere, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Non dixerunt, Gratias tibi, qui dimiſiſti nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: ſed, Dimitte, ſicut & nos dimittimus. Orabant autem utique jam fideles, jam Apoſtoli. Nam iſta oratio Dominica magis fidelibus datur. Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per baptiſmum dimittuntur: catechumenis congrueret magis orare, Dimitte nobis debita noſtra. Dicant ergo Apoſtoli, dicant, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et cùm eis dictum, Quare hoc dicitis? Quæ debita veſtra? reſpondeant, Quoniam non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Idem de ſpiritu & literâ ad Marcellinum cap. VIII: *Sed laudamus,* inquiunt, *& Deum, noſtræ juſtificationis autorem, in eo quòd legem dedit, cujus intuitu noverimus, quemadmodum vivere debeamus; nec audiunt, quod legunt, Quia non juſtificabitur ex lege omnis caro coram Deo. Poteſt enim fieri coram hominibus, non autem coram illo, qui cordis ipſius, & intimæ voluntatis inſpector eſt.* Quibus verbis nec ſanctos ullos ait legem implere, ſi interior illa animi perfectio à Deo καρδιογνώστῃ attendatur. Nilus Parænetico cap. XXIX: *Quanto magis in lege proficis, tanto magis te abeſſe à perfectione intelliges.* Radulph. lib. XX. cap. I. in Leviticum: *Quis eſt, qui omnia, quæ præcepit Dominus, faciat? non ejus beatitudinis ſumus, nec ejus meriti, ut univerſis illis obtemperemus. Non eſt enim homo ſuper terram, qui faciat bonum, & non peccet. Nec juſtificabitur in conſpectu ejus omnis vivens.* Ivo Carnotenſis ſermone de convenientiâ veteris & novi ſacrificii; *Quem non faciat attentum, quod poſt ablutionem de ſingulis quibusque dicitur,* Et immundus erit uſque ad veſperam. *Neque hic tantum, ſed in omnibus aut pene omnibus talibus mundationibus hoc dicitur. Ubi neſcio, utrum aliquid aliud poſſit intelligi, niſi quòd omnis homo, poſt remiſſionem pleniſſimam peccatorum, permanendo in hac vitâ, contrahit aliquid unde ſit immundus, uſque ad ejuſdem vitæ finem, ubi ei dies iſte quodammodo clauditur; quod ſignificat veſpera.* Bernardus Serm. LXXIII. ſuper Cant. *Si iniquitates obſervaveris, etiam electorum quis ſuſtinebit? Opus itaque habent & ſancti pro peccatis exorare, ut de miſericordiâ ſalvi fiant, propriâ juſtitiâ non fidentes. Omnes enim peccaverunt, & egent miſericordia Dei.* Etiam hanc priorum ſententiam ſecutus eſt Petrus Lombardus lib. III. ſentent. diſt. XXVII. lit. E. *Dilectionis Dei modus inſinuatur, cùm dicitur: Ex toto corde, id eſt ex toto intellectu; ex totâ animâ, id eſt ex totâ voluntate; ex totâ mente, id eſt ex memoriâ; ut omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers illi. Hæc dicens nullam vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat: ſed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur, quo dilectionis impetus currit.* Lit. F. *Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine in*

hac

Digitized by Google

hac mortali vitâ, ſed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, in futuro autem implebitur ex toto. Lit. G. *Sed cur præcipitur homini, cùm in hac vita eam nemo habeat? quia non rectè curritur, ſi quò currendum eſt, neſcitur &c.*

Ex his cognoſcimus, Catholicorum fuiſſe ſententiam, neminem viribus, ſeu naturæ, ſeu gratiæ, vel per omnem vitam, vel etiam longo ejus tempore, implere legem rigide & κατ᾽ ἀκρίβειαν, imò ne quidem ſecundùm proportionem virium quas accepit, ſi concupiſcentia etiam, & omne omnino delictum in cenſum veniat illorum, quæ contra legem Dei committuntur.

Objiciebant iſtis Pelagiani exempla eorum, qui in Scripturis perfecti fuiſſe dicuntur. Sed Catholici reſpondebant, per eam perfectionem intelligi, tum ſinceritatem, ſive verum & non ſimulatum ſtudium obediendi omnibus Dei mandatis; tum obedientiæ iſtius actualem impletionem, ſed pro modulo hujus vitæ, & comparatè ad alios fideles: non plenam & omnibus numeris abſolutam. Nempe quomodo domus vocatur, quæ etiamnum extruitur. Quod fieri triplici poteſt reſpectu. Primùm ratione animi, ac deſiderii; ut ſit συνεκδοχὴ partis, & μετωνυμία finis. Deinde comparatione ruderum, vel imperfectionis ſtructuræ. Denique ratione promiſſi, ut ſi quis quod ædificio deeſt, hoc de ſuo ſe ſuppleturum receperit. Similiter igitur juſtitiam hujus vitæ perfectam dici cenſent. I. inchoatè, ſive κατὰ συνεκδοχὴν, initii & deſiderii ratione. II. comparatè, ſive κατὰ σύγκρισιν, ratione impiorum & imperfectiorum. III. euangelicè, ſive cum velamento gratiæ; quia omnia facta deputantur, quando quod factum non eſt, ignoſcitur. Quibus addere poſſumus, quod vulgò non aptè minus quam verè dicitur, aliam eſſe perfectionem partium, aliam graduum. Puer perfectus eſt priore ſignificatu, non poſteriori. Ita Chriſtiani ſunt perfecti, quatenus ſeriò ſtudent ambulare, ac reapſe ambulant, non in unâ parte, aut certis partibus, ſed omnibus præceptis Dominicis, nullam earum partem ab obedientiæ ſuæ ſtudio ſeparantes: non tamen ita perfecti, ut Deum ſummè ament, proximum planè juxta ſe diligant, pravas cupiditates exſcindant radicitus.

Hanc & Catholicorum veterum fuiſſe ſententiam, clarè eorum verbis docere poſſumus. Nam apud Hieronymum lib. I. adverſus Pelagianos ait Atticus: *Alium differre ab alio, & diverſas eſſe in hominibus juſtitias, nulli dubium eſt: & vel majorem eſſe alium vel minorem: & tamen ſecundum ſtatum & menſuram ſuam poſſe juſtos nominari, qui aliorum comparatione juſti non ſunt.* Quod deinde illuſtrat exemplo Pauli & Timothei, quorum uterque juſtus erat: & tamen, inquit, *Putamuſne, unam & eandem in utroque fuiſſe juſtitiam, & non plus habere meritorum eum, qui plus omnibus laboravit?* Adfert item comparationem ſiderum: *In ſingulis*, inquit, *diverſa ſunt lumina, & tamen in ſuo unaquæque perfecta eſt, ita duntaxat, ut comparatione majoris perfectione careat.* Illuſtrat etiam ſimilitudine à vaſis petita: *Secundùm*, inquit, *modulum ſuum, cum æneum vas perfectum ſit, comparatione argentei vaſis, imperfectum dicitur; rurſumque argenteum aurei collatione deterius eſt. Atque hoc modo, dum ſibi invicem comparantur, imperfecta & perfecta ſunt omnia.* Apud eundem initio lib. tertii adverſus Pelag. ad Jobi & Elizabethæ exempla, quorum perfectionem in ſcripturis commemorari dixerat Critobulus, reſpondet Atticus, etiam delicta illorum in iiſdem referri.

a P. 730. Similiterque Oroſius lib. de arbitr. libert. *a* ubi inter alia: *Poſt multam docendi correptionem, vel corripiendi doctrinam, reſpondens Job Domino dixit, Quid ergo judicer commonitus & increpatus à Domino, audiens talia, cum nihil ſim? Talis & Zacharias, homo ſine querelâ, dignus honore hominum, dignus teſtimonio Scripturarum, quem aliqua jam, ut arbitror, ex hoc inflatio titillabat: incipiebatque plus credere famæ, quàm conſcientiæ: per correptionem Angelum, notâ infidelitatis arguitur, & temporario ſilentio caſtigatur.* Et mox: *Ita ſine crimine dici quemquam, & ſine querelâ, non eſt perfectionis teſtimonium, ſed converſationis exemplum.* Ad illud Evangeliſtæ, *Scimus quod omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſervat eum, & malignus non tangit eum:* ſic apud Hieronymum Atticus *a* reſpondet, ibidem legi: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* a Lib. 2. Dial. contra Pel.
Deinde addit: *juſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordiâ. Et hæc hominis ſumma eſt juſtitia, quicquid potuerit habere virtutis, non ſuum putare eſſe, ſed Domini, qui largitus eſt.* His continuò ſubjicit: *Qui ergò natus eſt ex Deo, non peccat, quamdiu ſemen Dei manet in eo.* Et mox: *Quod ſi oppoſueris, Quare dixit, Et non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt? audies, Et ubi erit præmium voluntatis? Si enim ideo non peccat, quia peccare non poteſt; liberum tolletur arbitrium, & nequaquam noſtrum fiet, ſed naturæ bonum, quæ peccata non capiet.* Sed imprimis videndus Auguſtinus lib. de perfectione juſtitiæ: ubi ex profeſſo hac de re diſputat. Inter alia ad locum Pſ. XIV. XVII. & XVIII. ſic reſpondet: *Ingredi ſine maculâ non abſurdè etiam ille dicitur, non qui jam perfectus eſt, ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis.* Adi & quæ fusè hoc de argumento Gelaſius I. *b* diſſerit epiſt. adverſus Pelag. b T. 2. Concil. edit. Bin. p. 257.
Nec aliter Bernardus ſerm. X. in Pſal. *Qui habitat &c. Quantumlibet perfectus in carne adhuc mortali degens (niſi enim eſſet hic quædam, ut ita dixerim, perfecta perfectio, non diceret Apoſtolus, Quotquot perfecti ſumus, id ipſum ſentiamus; id ipſum profectò quod præmiſerat: Non quaſi jam acceperim, aut perfectus ſim) etiam Paulus ipſe neceſſe eſt fateatur, Quia nunc cognoſco ex parte.* Ita locus is legitur in edit. ult. Antverp. *c*. Atque in indice etiam invenias, *Perfecta perfectio an in vitâ:* aſſignato hoc Bernardi loco. Sed legendum omnino: *Quædam, ut ita dixerim, imperfecta perfectio:* quomodo habent editiones priores *d*. Ut ſepulturam inſepultam, nuptias innuptas, juſta injuſta, aliaque alii ex ſcriptoribus externis dixere: ita eleganter imperfectam perfectionem Bernardus vocat, quæ pro modulo hujus vitæ perfecta eſt; ſed ſi ad judicii divini ſtateram examinetur, defectibus ſuis laborare, & vitiis miſceri cognoſcitur. c Keerbergiana a. 1609. d Veneta an. 1549. Baſilienſis an. 1552. item anni 1566. atque aliæ.
Similiterque locutus erat ante eum Hieronymus lib. I. dial. adverſ. Pelag *e* *Hæc eſt hominis vera ſapientia, imperfectum ſe noſſe: atque, ut ita loquar, cunctorum in carne juſtorum imperfecta perfectio eſt.* Quo verò conſilio id in Bernardo nunc aliqui cœperint immutare, me etiam tacente, omnes vident, qui nobilium in Eccleſiâ Romanâ doctorum hoc de capite ſententiam non ignorant. e P. 266. edit. Baſ. 1553.

Quamquam verò crederet Auguſtinus, neminem à converſione ſuâ, vel certo tempore majoris profectus in pietate & ſanctimoniâ, omne omnino peccatum evitâſſe: tamen ſi quis hac parte diſſentiret, tolerabiliter erraturum putabat: dummodo eum, quem ad apicem iſtum perfectionis perveniſſe exiſtimaret, hanc conſecutum putaret, non per naturam, ſed per gratiam Spiritus Sancti: dum item alium potiùs talem fuiſſe, eſſe, vel fore exiſtimaret, quàm ſe ipſum: niſi fortè certiſſimo indicio (qualis eſſet revelatio divina) iſtoc de ſe eſſet edoctus. Verba Auguſtini ſunt iſta lib. de ſpiritu & literâ cap. II. *Quin etiam ſi nemo eſt, aut fuit, aut erit,* QUOD MAGIS CREDO, *talis puritate perfectus, & tamen eſſe, aut fuiſſe, aut fore defenditur, & putatur: quantum ego judicare poſſum,* NON MULTUM ERRATUR, NEC PERNICIOSE, *cùm quâdam quiſque benevolentiâ fallitur. Si* TAMEN *quis hoc putat, ſe ipſum talem eſſe non putet; niſi reverà ac liquidò talem ſe eſſe perſpexerit. Sed illis acerrimè ac vehementiſſimè reſiſtendum eſt, qui putant, ſine adjutorio Dei, per ſe ipſam, vim voluntatis humanæ, vel juſtitiam, poſſe perficere, vel ad eam tendendo proficere.* Idem lib. De natur. & grat. c. LXIII. *Nulla, vel* NON MAGNA QUÆSTIO *eſt, quis vel quando perficiatur; dum tamen ſine gratiâ Chriſti id ipſum fieri non poſſe*

 mini-

minimè dubitetur. Cui geminum hoc cap. ult. *Ubicunque & quomodocunque ita plena ſit, ut ei non ſit quod adjiciatur; non tamen diffunditur in cordibus noſtris, vel naturæ, vel voluntatis operibus, quæ ſunt in nobis, ſed per Spiritum S. qui datus eſt nobis.* Loquitur autem Auguſtinus oon de perfectione omnimodâ, ſed qualis pro menſura gratiæ obtineri poteſt in hac vitâ. Unde idem lib. de Spiritu & lit. cap. XXXVI: *Proinde hoc erit primum præceptum juſtitiæ, quo jubemur diligere Deum ex toto corde, ex totâ animâ, & ex totâ mente. cui eſt de proximo diligendo alterum conſequens: quod in illâ vitâ complebimus, cùm videbimus facie ad faciem. Sed ideo nobis hoc etiam præceptum eſt, ut admoneremur, quid fide expoſcere, quò ſpem præmittere, & obliviſcendo quæ retro ſunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus. Ac per hoc, quantum mihi videtur, in ea, quæ perficienda eſt juſtitia, multum in hac vitâ ille profecit, qui quàm longe ſit à perfectione juſtitiæ, proficiendo cognovit. Sed dici poteſt quædam juſtitia minor huic vitæ competens, quâ juſtus ex fide vivit: quamvis peregrinus à Domino, & ideo per fidem ambulans, nondum per ſpeciem, non abſurde dicitur, etiam ad iſtam pertinere, ne peccet.* Duplicem hanc perfectionem diſtinguit etiam Ambroſius expoſitione in Jeſaiam; *Perfectos ſecum multos ait Apoſtolus* (Phil. III.) *in hoc adhuc mundo ſitos; qui niſi ad perfectionem veram reſpicias, perfecti eſſe non poterant, quia ipſe dixit: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Ita & immaculati ſunt in hoc mundo, & immaculati erunt in regno Dei, cum utique,* SI MINUTIUS EXCUTIAS, *immaculatus eſſe nemo poſſit, quia nemo ſine peccato.* Quem locum citat quoque Auguſtinus lib. De gratiâ, cap. XLIX. Ambroſ. in Luc. I. ex eo, quòd Zacharias & Eliſabeth dicantur *juſti ambo fuiſſe ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querelâ,* colligit, hominem io hac vitâ vivere ſine peccato & querelâ. quibus Ambroſii verbis ſe Pelagiani tuebantur. Jubet autem Auguſtinus iſtum locum exponi, aut corrigi, ex altero, quem adduximus: *Si,* inquit, *ille vir ſanctus atque humilis, Zachariam & Eliſabeth ſummâ & omnino perfectâ juſtitiâ, cui nihil addi jam poſſit, exiſtimavit; profectò ſententiam ſuam* MINUTIUS EXCUTIENDO CORREXIT.

THESIS II.

Suam de perfectione ſententiam proponebant Pelagiani laudatione ſanctorum: planeque ad eorum injuriam pertinere dicebant, ſi citra peccatum vixiſſe negarentur. Sanctorum elogio etiam Baptiſmi laudationem adjungebant, quaſi ejus efficaciæ deroget plurimùm, qui nos peccatum habere credat, poſtquam ſacrâ ſumus undâ abluti.

DE utroque ſic Auguſtinus lib. IV. contra duas epiſt. Pelag. cap. II. *Laude ſanctorum ſeſe contegunt, dicentes, baptiſma perfectè homines innovare. Siquidem*
a Eph. 5. *Apoſtolus a teſtis ſit, qui per lavacrum aquæ Eccleſiam de gentibus ſanctam fieri immaculatamque teſtetur.* Addit deinde, dici ab iis, *Sanctum quoque Spiritum mentes bonas in antiquis adjuviſſe temporibus, dicente Prophetâ ad Deum, Spiritus tuus deducit me in viam rectam: omnes quoque Prophetas & Apoſtolos, vel ſanctos, tam Novi quam Veteris Teſtamenti, quibus Dominus teſtimonium perhibet, non in comparatione ſceleratorum, ſed regulâ virtutum juſtos fuiſſe, &c.* Et paullo pòſt: *Quicquid de laude Sanctorum* (dicunt,) *ad hoc* (dicunt) *ut vita mortalis in ſanctis videatur non habere peccatum; nec ſit eis neceſſarium pro dimittendis debitis ſuis precari Deum.* Idem cap. VII. Pelagianorum errorem eſſe ait, quòd *nullum poſt Baptiſmum ſancti habeant peccatum.* Quamquam hoc commodam interpretationem admittat: ut antitheſi proximâ dicemus.

ANTITHESIS II.

Catholici negabant, ita ſanctos eſſe laudandos, vel efficaciam Baptiſmi ita extollendam eſſe, ut perfectionis honos, qui, præterquam Chriſto, homini convenit nemini, ſive vitâ totâ, ſive poſt ſeriam converſionem, ullis dicatur hominibus cum Chriſto fuiſſe communis. Aliquis tamen de Mariâ diſſenſus erat: quam nonnulli ex hoc numero excipiebant: ac fortaſſe nec Auguſtinus ipſe ab hac ſententiâ abhorrebat, quamquam certi aliquid de eo ſtatuere non auderet.

SOlum Deum, vel ſummùm & Deum, & angelos, peccare nunquam, ſenſit etiam Nazianzenus Orat. XV. quæ eſt in plagam grandinis *a*: Τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν, ὄντως ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ μόνου Θεοῦ, *Peccare in nullo, hominis modum excedit, & ſolius eſt Dei.* Mox de angelis negat ſe quicquam addere velle, ne occaſionem præbeat cogitationibus improbis. Similiter Orat. XX. quæ eſt in Baſilii laudem *b*, ait, Μόνου εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ παντελῶς ἀπλανὲς καὶ ἀνάλωτον πάθεσι. *Solius Dei eſt, non peccare, & à perturbationibus eſſe immunem.* Et Orat. XL. quæ eſt in ſanctum Baptiſma *c*: Τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν, ἴσι Θεοῦ, καὶ τῆς πρώτης, καὶ ἀσυνθέτου φύσεως. (ἁπλότης γὰρ εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον.) Θαῤῥῶ δὲ εἰπεῖν ὅτι καὶ τῆς ἀγγελικῆς, ἢ ὅτι ἐγγυτάτω τούτου, διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐγγύτητα. *In nullo peccare, Dei eſt, ſive illius prima & incompoſita naturæ. (ſimplicitas enim pacata eſt, atque ab omni diſſidio remota.) Audeo & dicere, naturæ eſſe angelicæ, aut ſaltem proximè hanc ab ea abeſſe, quia ad Deum propinquitatem habet.* Hanc ſententiam ſecutus etiam eſt Tertullianus lib. de Oratione cap. VII. *Sciebat Dominus, ſe ſolum ſine delicto eſſe.* Optatus Milevitanus lib. II. *Deus ſolus eſt perfectio, & perfectus ſolus Dei filius Chriſtus. Ceteri omnes ſemiperfecti ſumus.* Et paullo pòſt. *Nam & à Chriſto ſalvatore noſtro perfecta ſanctitas non eſt data, ſed promiſſa.* Hieronymus adverſus Pelagianos ad Cteſiphontem: *Nunquid præcepit mihi Deus, ut nihil inter me eſſet & Dominum creatorem? ut major eſſem angelorum faſtigio? ut haberem, quod angeli non habent? De illo ſcriptum eſt, quaſi proprium: Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus eſt in ore ejus. Si hoc & mihi cum Chriſto commune eſt, quid ille habuit proprium? alioqui per ſe tua ſententia deſtruetur.* Oroſius apolog. De arbitr. libert. *d* *Ecce Pelagius auſus eſt profiteri, ſe eſſe ſine macula atque peccato. Conſequenter arbitratur, dignum ſe ad accipiendum librum atque judicium; proximumque eſt, ut dicat ſibi, Ego poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam, & præparat ſe in throno Chriſti futurum conſortem. Miſer homo, qui non potius intelligit, præparare ſe Antichriſti adventui præcurſorem; qui cum fuerit revelatus, extollet ſe ſuper omne quod dicitur, aut colitur, ut Deus: juxta hunc, qui tam ſe comparat in coæquationem unici filii Dei.* Plura in hanc ſententiam ibidem. Hæc etiam confirmantur iis quæ apud Origenem, Ambroſium, Hilarium, alios, de Purgatorio legere eſt. Nam credebant, extremo die omnes homines igne quodam eſſe purgandos; etiam Apoſtolos, atque ipſam virginem Mariam. Vide Sixtum Senenſem lib. V. Annotat. CCLXX. & LXXI. nec non Pinellum de altera vitâ lib. II, cap. XIX.

a P. 234.
b P. 363.
c P. 440.
d P. 725.

Quod verò de puritate hominis à Baptiſmo Pelagiani dicebant, hoc Catholici verum negabant eſſe, ſi de integrâ poſt Baptiſmum vitâ loquantur: concedebant autem, quatenus in Baptiſmo peccata remittuntur, atque (ut Auguſtinus ait lib. I. Retractat. cap. XIX.) *omnia mandata Dei facta deputantur, quando, quicquid non fit, ignoſcitur.* Hinc Hieronymus initio lib. III. adverſus Pelagianos: *Si fieri poſſet, ut ſemper aquâ Baptiſmatis merſos tenerent; voluntaria nos deſuper peccata non tangerent, Spiritu ſancto tueretur.*

Quamquam verò veteres putarunt, Chriſti gloriam imminui,

minui, ſi homo præter eum quiſquam abſque peccato vixiſſe diceretur: tamen juniores contrà æſtimarunt, ad Chriſti gloriam pertinere, ſi Maria etiam à peccato immunis fuiſſe credatur. Imò tanti hoc argumentum fecerunt, ut propterea judicarent, etiam originali peccato Mariam caruiſſe. Quod ſatis oſtendit Bernardinus de Buſtis ſerm. I. De conceptione Mariæ. Verba ejus hæc ſunt: *Opinio eſt falſiſſima, quòd Deus potuerit quidem matrem ſuam ab originali maculâ præſervare, ſed noluerit. Hoc enim præſuppoſito, pro vero neceſſe eſſet fateri, quòd Chriſtus non fuiſſet bonus filius erga ſuam genetricem. Bonus enim filius tenetur diligere matrem. Cùm igitur Chriſtus ab æterno elegerit beatam virginem in matrem, juxta illud quod canitur, Elegit eam Deus, & prælegit eam: concludendum eſt, quòd ipſe, cui omnia futura erant præſentia, ut boni filii, debitum adimpleret. Impium enim eſſet, ſi filius differret induere matrem ſuam nudam, cùm poſſet decenter veſtire, eamque permitteret cum nuditatis vituperio exire, ſeu alia incommoda ſuſtinere, à quibus ipſe eam poſſet liberare.* Hæc Bernardinus. Quodſi tanti ponderis argumentum iſtoc ei viſum fuit, ut hacpropter ab originali peccato præſervatam putaret: quanto minus credebat, ſine impietatis notâ perpeti Chriſtum potuiſſe, ut mater ſua actuali culpæ ſuccumberet? Sed, uti diximus, longè aliter ratiocinabantur antiqui Patres, qui Chriſto derogari putabant, ſi quiſquam, præter eum, peccati omnis expers vixiſſe diceretur. Itaque omnes veteres in originali eam peccato conceptam & natam fuiſſe conceſſerunt: ut lib. II. oſtendimus. Idemque de actuali peccato plurimi eorum ſenſerunt. Inter alios hanc Hieronymi & Oroſii mentem fuiſſe antea vidimus. Ac Chryſoſtomus quoque, non fuiſſe eam immunem à titillatione humanæ gloriolæ, innuere videtur in cap. II. Joh. homil. XXI. *Optabat*, inquit, *ut jam gratiam humanam conciliaret, & ipſa clarior filii gratiâ efficeretur; & fortaſſe aliquo humano afficiebatur affectu.* Idem in paſſione Dominicâ dubitaſſe eam de Salvatore ſuo, indicat in Pſ. XIII. ad verba illa, Non eſt qui faciat bonum. *Quando & diſcipuli omnes eo relicto fugerunt, Joannes nudus recedit, Petrus negat, diſcipuli fugiunt, ipſius Mariæ matris animam gladius dubitationis pertranſiit. Quoniam ergò in paſſione nullius fructum caritatis accepit, Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.* Similiter ſcriptor quæſtionum Veteris & Novi Teſtamenti falsò adſcriptarum Auguſtino, cùm, ut optimè obſervant doctores Lovanienſes, vel Hilarii ſint, diaconi Romani; vel alicujus ſaltem Auguſtino antiquioris, ut qui quæſt. XLIV. dicat, ab excidio Hieroſolymitano ad ſuam uſque ætatem annos fluxiſſe ſolùm trecentos. Ejus de Mariâ hæc ſunt verba quæſt. LXXIII. *Quod autem adjecit dicens, Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut revelentur multorum cordium cogitationes: hoc utique ſignificavit, quia etiam Maria, per quam geſtum eſt myſterium incarnationis Salvatoris, in morte Domini dubitaret; ita tamen ut reſurrectione, honore, & virtute firmaretur; omnes ſtupore quodam in morte Domini dubitarent, non tamen in dubitatione manerent. Sic enim animam pertranſit gladius, ſi dubitatio non permaneat in cogitatione, ſed pellatur ſuperveniente reformante ſe priſtinâ virtute.* Sed apertiſſime omnium Origenes, niſi is potiùs interpres ejus Rufinus, homil. XVII. in Lucam: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Quis eſt iſte gladius, qui non aliorum tantum, ſed etiam Mariæ cor pertranſiit? Aperte ſcribitur, quòd in tempore paſſionis omnes ſint Apoſtoli ſcandalizati, ipſo quoque Domino dicente: Omnes vos ſcandalizabimini in nocte hac. Ergò ſcandalizati ſunt univerſi, in tantum, ut Petrus quoque, Apoſtolorum princeps, tertiò denegarit. Quid? putamus quòd, ſcandalizatis Apoſtolis, mater Domini à ſcandalo fuerit immunis?* Eadem mens Amphilochii homil. de occurſu Domini. Imò & Theophylacti in hunc locum. Ac Baſilium quoque epiſt. ad Optim. in hanc mentem citat Thomas.

Negari tamen non poteſt, alios veterum aliter ſenſiſſe. Imò pleraque teſtimonia, quæ adduci ſolent, ad probandum, Mariam ſine originali peccato conceptam vel natam fuiſſe, de ſolâ actuali culpâ loquuntur. Hujuſmodi eſt locus commentatoris in Pſalmos, qui Hieronymus creditur vulgò a: *Nubes illa* (Maria) *non fuit in tenebris, ſed ſemper in luce.* Quibus ex verbis Rob. Bellarminus lib. IV. De amiſſione gratiæ & ſtatu peccati cap. XV. probare conatur, Mariam etiam ab originali culpâ fuiſſe immunem, atque hanc ipſius Hieronymi fuiſſe ſententiam. Sed multa Bellarmino adverſantur. Nam commentator iſte non eſt Hieronymus, ſed alius eo junior; qui etiam Eucherium citat, & ſæpe ab Hieronymo diſcedit, & illos commentarios, partim ex Hieronymo, partim aliis congeſſit. Atque hoc non modò docent Eraſmus, Sixtus Senenſis, Melchior Canus, & Wilhelmus Lindanus; ſed ipſe Bellarminus id clarè probat in catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum. Deinde veriſimile non eſt, ſcriptorem iſtum cum Bellarmino ſenſiſſe, quando in Pſal. L. de lege naturæ agens, quâ omnes in originali culpâ naſcimur, minimè excipiat matrem Domini, ſed univerſè dicat: *Hic verſiculus totius humani generis caſum exponit, ſicut in Job dicitur: Nec ſi unius diei ſit ſuper terram, poteſt eſſe mundus à ſorde peccati. Concipitur autem & naſcitur in originali peccato, quod ex Adam trahitur, ſed Baptiſmo propter gratiam Chriſti purificatur.* Denique quid, quæſo, ſcriptor iſte ait, unde hoc concludi poſſit, quod voluit Bellarminus? Solùm dicit, Mariam ſemper in luce eſſe verſatam? At nonne omnes fideles ſunt filii lucis? Quare nihil inde aliud colligere eſt, quàm Mariam ſemper abſtinuiſſe ab operibus tenebrarum, hoc eſt, actualibus peccatis. Si modò vel hoc inde concludi poteſt, ac non potius iſtoc ſolùm, nunquam eam mortali peccato fuiſſe pollutam; quando non omnis culpa filiam tenebrarum facere potuit, ſed illa ſolùm, quæ regenerationis Spiritum expellit.

a in Pſal. 77.

Similiter neque de originali peccato, quod ibidem voluit Bellarminus, ſed ſolis actualibus, loquitur Ambroſius, cùm in Pſalmi CXVIII. verſum ultimum ſcribit, Mariam fuiſſe *integram ab omni labe peccati.* Si modò vel ab iſtis eam fuiſſe immunem exiſtimavit Ambroſius: ac non potius illud ſolùm voluit, Mariam, cùm Chriſtum conciperet, ſine peccato eum concepiſſe. Integer locus ſic habet: *Veni, & quære ovem tuam, jam non per ſervulos, non per mercenarios, ſed per temet ipſum. Suſcipe me in carne, quæ in Adam lapſa eſt. Suſcipe me non ex Sarâ, ſed ex Mariâ, ut incorrupta ſit virgo: ſed virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati.* Sunt verba ovis perditæ ad Chriſtum paſtorem. Agnoſcit ea, ſe in Adamo periiſſe: ſed rogat τ̃ ἀρχιποίμενα, ut ſe quærat, & inventam ſuſcipiat, non ex Sarâ, ſed ex Mariâ, hoc eſt, non ut ſynagogæ filium, qui ex Abrahamo generatur, ſecundum carnem: ſed ut filium Eccleſiæ, qui regeneratur ex aquâ & Spiritu. Confert igitur Ambroſius Mariam & Eccleſiam: quia & illa in conceptione manſit incorrupta, & à peccati labe integra, eò quod concepiſſet non ex viro, ſed ex Spiritu Sancto: & Eccleſia ſimiliter, quæ ſponſa eſt Chriſti, virgo concipit & parit, quia filii ejus, ut initio Evangelii ſui loquitur Johannes, *non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, ſed ex Deo geniti ſunt.* Unde Petrus Chryſologus ſerm. LXXII. *Eccleſia felix mater, quæ, cum virgo permaneat, genuiſſe tales, & tantos vos taliter ſe miratur.* An non interpretatio hæc noſtra optimè quadret Ambroſii verbis, alioqui obſcuris; penes æquos æſtimatores judicium eſto. Bellarmini verò ſententiam abundè illud refellit, quod paullò antè dixerat Ambroſius: *Nemo ſine peccato. Negare hoc, ſacrilegium eſt. Solus enim Deus ſine peccato eſt. Confiteri hoc Deo, immunitatis remedium eſt.* Etiam lib. II. in Luc. cap. I. de circumciſione agens, inter alia apertè inquit, SOLUS *per omnia ex natis de feminâ ſanctus Dominus Jeſus, qui terrena contagia corruptelæ immaculati partus* NOVITATE *non ſenſit.* Et in Apologiâ David: *In quo* SOLO, *& conceptus virgi-*

nalis,

nalis, & partus ſine ullo fuit mortalis originis inquinamento.

Iidem verba ſcriptoris de Cardinalibus Chriſti operibus, quibus immaculatam Chriſti conceptionem ſimiliter probat Bellarminus, vel de immaculatâ Chriſti conceptione loquuntur: vel ſummum à peccatis actualibus eximunt Mariam: quemadmodum etiam diximus lib. II. part. III. ad Theſ. III. Quòdſi verum diceret Bellarminus, cauſſam haberemus credendi, libri ejus ſcriptorem eſſe Arnoldum Bonavillacenſem Abbatem, Bernardi σύγχρονον. Ejus nomen præfert vetus liber bibliothecæ Oxonienſis. Bernardi verò ætate irrepſiſſe opinionem de immaculatâ conceptione Mariæ, diximus alibi. Sed nobis omnino, ut & doctiſſimo Caſaubono *a*, majorem iſte ſcriptor antiquitatem ſapere videtur. Nec ratio urget, cur eſſe adeo recentem credamus. Nam quòd Bellarminus concludit, putâſſe eum, Mariam abſque originali peccato eſſe conceptam; hoc ſatis refellitur iſtis verbis ejuſdem ſcriptoris: *Spiritu Sancto originale incendium extinctum.* Scio, inde etiam Bellarminum cauſſæ ſuæ patrocinium quærere. Sed fruſtra. Nam ſi fomite peccati ab ortu ſuo caruit Maria, quid originale incendium, cùm Chriſtum conciperet, extingui opus erat? Quare ſatis clarum eſt, verba tum ſcriptoris iſtius de cardinalibus Chriſti operibus, tum etiam Ambroſii, vel de Immaculatâ Chriſti conceptione intelligi debere, non Mariæ: vel ſi Mariam abſque peccato fuiſſe dicunt, à ſolis actualibus delictis eam immunem pronunciare.

a Exercit. adverſus Baron. Nu. 32. p. 515. ed. Anglic.

At Auguſtini verba, quibus idem pugnat Bellarminus, ut aliter quam de actualibus peccatis intelligamus, ratio non patitur. Quid quòd nec ille apertè dicit, Mariam ab actuali peccato fuiſſe immunem: ſed ſolum non audet inficiari? Quod ut verè à nobis dici videant omnes, non jam verba Auguſtini adducemus, prout citantur, cùm ab Bellarmino & aliis, tum etiam Thomâ Aquinate *b*, (quem & ipſi ſecuti ſumus, cùm libro ſecundo de conceptione Mariæ ageremus) ſed primùm referemus, uti illa leguntur in edit. Auguſtini vulgatis: deinde uti nos illa putamus corrigi oportere. In vulgatis quidem codd. atque etiam apud Jod. Coccium *c*, concipiuntur in hunc modum: *Exceptâ itaque ſanctâ virgine Mariâ, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Unde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum? quæ concipere, ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum? Hac ergò virgine excepta, ſi omnes illos ſanctos & ſanctas, cùm hic viverent, congregare poſſemus, & interrogare, utrum eſſent ſine peccato, quid fuiſſe reſponſuros putamus?* Janſenius in Concordia Evangelicâ cap. LI. locum eſſe corruptum animadvertit: ſed pro UNDE legit INDE, quod ſe inveniſſe ait in antiquo codice catenæ aureæ. Sed illud INDE & QUÆ ne ſic quidem ſatis cohærent. Planè autem cenſeo, verba illa, *Unde enim ſcimus*, παρενθέσει includi, & κατ' ἐρώτησιν proferri debere. Etiam ſcribo, *quod non ei plus gratiæ*, cùm in editis τὸ non abſit, cum ſententiæ totius diſpendio. Quæ emendatio noſtra non conjectura nobis, ſed certiſſima videtur veritas. Nempe ut integer locus legatur in hunc modum: *Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: (unde enim ſcimus, quod non ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum?) hac ergò virgine excepta, ſi omnes illos ſanctos & ſanctas, cùm hic viverent, congregare poſſemus, & interrogare, utrùm eſſent ſine peccato, quid fuiſſe reſponſuros putamus?* De actualibus verò peccatis ſermonem eſſe, etiam Thomas vidit parte III. quæſt. XXVII. art. IV. nec id negabit, ſcio, qui cum curâ legerit caput univerſum. Negat tamen id Bellarminus, verbis iſtis ſubnixus: *Plus gratiæ datum ad vincendum omni ex parte peccatum. Quomodo*, inquit, *omni ex parte peccatum vicit, ſi peccato originali contaminata fuit?* At nos ſic colligimus, cùm victoria abſque hoſte non ſit, quomodo concupiſcentiæ inſultus vicit, quæ ejus fomitem non habuit? Et cui veriſimile fiat, Auguſtinum facere Mariam originalis culpæ expertem, cùm alibi ſolum excipiat Chriſtum: ut lib. II. vidimus: atque amplius comprobatur lib. I. de nuptiis & concupiſcentia, cap. XII. *Solus ubi* (in conceptione Chriſti) *nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat, ſine illa carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato: ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, non in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati; ut hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati; quandoquidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati.* Et lib. X. de Geneſi ad literam cap. XVIII: *Quid coinquinatius ille utero virginis? cujus caro etiamſi de peccati propagatione venit: non tamen de peccati propagine concepit; ut ne ipſum quidem corpus Chriſti ea lex ſeverit in utero Mariæ, quæ in membris poſita corporis mortis repugnat legi mentis &c. Proinde corpus Chriſti, quamvis ex carne feminæ aſſumptum eſt, quæ de illa carnis propagine concepta fuerat: tamen quia non ſic in ea conceptum fuerat, quemodo fuerat illa concepta; nec ipſa erat caro peccati, ſed ſimilitudo carnis peccati.*

b Pa. 3. quæſt. 27. art. 4.

c Theſauri Catholici T. I. lib. 3. art. 1.

Nihil igitur apertius eſt, quàm ſuperiorem Auguſtini locum de ſolis actualibus loqui peccatis. Nempe negante illo, quemquam perfectè legem Dei præſtare: Pelagiani obducebant ſanctos, & ipſam matrem Domini; ad cujus injuriam pertinere aiebant, ſi & illa tenebrarum opera egiſſe diceretur. Ergo reſpondet Auguſtinus, de hac ſolâ nolle ſe contendere cum Pelagianis: fieri enim poſſe, ut quemadmodum ſolam hac gratiâ dignatus eſt Deus, ut ex Spiritu Sancto conciperet Filium Dei: ita ſoli gratiam illam ſit largitus, ut à concupiſcentiæ illecebris nunquam vinceretur. Quod verò dubitanter dicit Auguſtinus: id juniores tanquam certiſſimum aſſerunt. Quid mirum? quando iidem, ut libro ſecundo vidimus, Mariam etiam ſine originali peccato natam, atque adeò conceptam eſſe affirmare non vererentur.

THESIS III.

Etiam altera hinc quæſtio profluxit. Pelagiani enim peccata ignorantiæ non habebant pro peccatis, idque ut faciliùs tuerentur perfectionem hominis in hac vita. Eo autem cauſſam ſuam tuebantur, quòd ſi natura etiam ignorans peccet, jam Deus ſit auctor peccati, qui talem crearit naturam.

CÆleſtius Definit. cap. VI *a*: *Oblivionem & ignorantiam non ſubjacere peccato, quoniam non ſecundùm* (voluntatem) *eveniunt, ſed ſecundùm neceſſitatem.* Item Critobulus apud Hieronymum lib. I. adverſus Pelagianos *b*: *Rogo, quæ eſt iſta juſtitia, ut in peccato tenear erroris, cujus erratum non habet conſcientia? Neſcio, me peccâſſe, & ejus rei, quam neſcio, pœnas luo.* Cumque Atticus ad hoc refellendum magnam exemplorum copiam objeciſſet; ſic initio libri ſequentis reſpondit Critobulus: *His cunctis teſtimoniis videris hominum accuſare naturam: ac per hoc invidiam referre in Deum, ſi tales homines condidit, ut oblivione & ignorantiæ peccato carere non poſſint. Ex quo perſpicuum eſt, hominem poſſe, ſi voluerit, non peccare. Id enim fecit, quod vitare non potuit. Ubi autem aufertur poſſibilitas, aufertur & vitium. Nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit.*

a Apud Auguſt. lib. de geſtis Paleſt. c. 18

b P. 275.

ANTITHESIS III.

At vero eſſe quædam ignorantiæ delicta, comprobabant Catholici ex Num. XV. 27. 28. Si anima neſciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato ſuo: & deprecabitur pro eâ ſacerdos, quod inſcia peccaverit coram Domino. *Jeſ.* V. 13. Propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam. *Joh.* XVI. 2. Movebunt vos ſynagogis: imò veniet tempus, cùm quis quis vos interemerit, putet, ſe cultum præſtare Deo. *Et Act.* III. 17. Et nunc, fratres, ſcio, quia per ignorantiam feciſtis. *Et 1 ad Cor.* II. 8. Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. *Et 1. ad Tim.* I. 13. Miſericordiam à Domino conſecutus ſum, quoniam ignorans feci in incredulitate.

HIeronymus dial. contra Pel. lib. I. ingenti teſtimoniorum ſylvâ oſtendit, ignorantiæ delicta à Deo puniri. Idem lib. II: *Pro oblivione, errore, & ignorantiâ, quaſi pro peccato offeruntur ſacrificia. Deus præcepit; meum eſt obſervare quod juſſit.* Et mox: *Tantis exemplis docere ſe voluit, peccare hominem per ignorantiam, & pro peccato ut in lege hoſtiam, ita & in Evangelio offerendam pœnitudinem.* Et quia quæ allata erant exempla, Veteris erant Teſtamenti; idcirco è Novo ſuperaddit locum Apoſtoli ad Rom. VII: *Conſentio legi Dei juxta interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Similiter Auguſtinus lib. III. de lib. arbitr. cap. XVIII: *Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur: & corrigenda judicantur, ſicut in divinis auctoritatibus legimus.* Quæ verba etiam citat lib. de nat. & gratiâ contra Pelagium cap. LXVII. atque addit: *Hoc iſte* (Pelagius) *ſi ſentiret, atque in ſuis literis poneret, nulla inter nos de hac re controverſia remaneret.* Idem lib. de geſtis Palæſtinis, cap. XVIII. Cœleſtium eo refellit, quia *David dicat, delicta juventutis meæ ne memineris & ignorantias: & quod in lege ſacrificia pro ignorantiâ, ſicut pro peccato, offerantur.*
a P. 731. Oroſius de arbitrii libert. a *Infelix ego homo, delicta,*
b P. 732. *quæ nondum intelligo, quando vitabo?* Et mox b: *Petro ingeritur; Non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. Apoſtolus diligendo electus eſt, diligendo confuſus, habens pro nimio amore peccatum. Siquidem annuncianti de paſſione ſuâ Domino, amoris impatientia dixerit, Propitius tibi eſto, Domine, non erit iſtud tibi. O miſeria miſerorum! Si Petrus in aliquo, Chriſtum amando, peccavit, delicta quis intelligit?* Nempe ſæpe nobis in vitiis noſtris palpamus, ſive quòd vera rerum diſcrimina neſciamus: ſive quia non eâ curâ in nos ipſos deſcendamus, quâ oportebat. Quisquis ergò humiliter Deo ſervire cupit; Davidicum illud, ad quod Oroſius reſpicit, identidem
c Pſal. 19. Domino dicat c, *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.*

Omnis verò hæc diſputatio veterum de ignorantiæ peccatis, plurimùm accipit lucis ex diſtinctione ignorantiæ multiplicis. Eſt enim ignorantia alia negationis, quâ negatur ſcientia, nec ponitur ſciendi aptitudo, ut in infantibus: alia privationis, quæ aptitudinem ſciendi ponit; ut in rudibus: alia pravæ diſpoſitionis; ut in errantibus. Privationis ignorantia vel bona eſt, cùm ignorantur, quæ neſcire expedit; ut quæ ſi ſciantur, ad peccandum allicere poſſint: vel mala eſt, cùm ignorantur, quæ ſcire oportet, ſive illa ad beatitudinem, ſive ad officium noſtrum pertineant: vel nec bona eſt, nec mala; ut ignorantia eorum, quæ noſtra nihil intereſt ſcire. Ignorantia mala diſtinguitur, vel ex parte rei ignoratæ, vel ex parte actus, vel ex parte ignorantis. Ex parte rei ignoratæ, vel eſt juris, vel facti. Ex parte actus eſt vel antecedens, vel conſequens, vel concomitans. Concomitans non eſt cauſa effectus, ſed per accidens illi conjungitur: ut ſi hominem occidas, quem cervum eſſe putes. Quæ cædes ſecundùm ſe nec voluntaria eſt, nec involuntaria: eoque quà talis, nec accuſat, nec excuſat. Quà talis, inquam, quia ſi gaudium ex cæde conſequatur, (ut ſi inimicum occideris) jam voluntaria & damnabilis eſt; non ſecundùm ſe, ſed ratione conjuncti affectus & voluntatis. Antecedens verò & conſequens, cauſſa ſunt effectus. Differunt, quia antecedens involuntaria eſt. Diciturque antecedens, quia omnem voluntatis actum prævenit: ut ſi ſufficienti adhibitâ diligentiâ eum, quem adeſſe neſcias, occidas, minimè alioqui occiſurus. Conſequens verò eſt voluntaria, non ſecundùm ſe, ſed interpretativè; quia actum voluntatis conſequitur: ut ſi eo ignores, quia non adhibueris operam, ut ſcires, quam debebas. Denique ex parte ignorantis vel eſt affectata, vel non affectata. Affectata, ut cùm quis ſtudet neſcire, quo liberiùs peccet, conſcientiâ non repugnante: quæ ignorantia magis accuſat, quia ex intentione peccandi provenit. Non affectata eſt, quæ provenit ex negligentia diſcendi illa, quæ ſciri debebant; pro cujus negligentiæ gradibus, magis minuſve damnabilis eſt. Nam gravior eſt, quæ ex ſupina & craſſa; minor, quæ ex levi, vel etiam leviſſima provenit negligentia; quæ in tantum minuit peccatum, in quantum minuit voluntatem. Vide de his Thomam in 1. 2. quæſt. 6. & 76. Prieratem in ſumma Tit. Ignorantia. Gregor. Valentianum T. 2. Com. Theol. Diſp. II. quæſt. I. Punct. VI. Fr. Suarez de legibus lib. V. cap. XII. atque alios.

THESIS IV.

Quamquam vero Pelagianorum ſententia eſſet, perfectè aliquos obedire legi divinæ: quemadmodum ex iis clarum eſt, quæ diximus: plurimùm tamen, cum ad certamen veniretur, non de ESSE, *ſed de* POSSE, *moveri ſe controverſiam dicebant. Ergo ſententiam ſuam eſſe aiebant, poſſe hominem legem perfectè implere, & facilè poſſe.*

PElagius lib. de naturâ a: *Aliud eſt quærere, an poſſit aliquid eſſe, quod ad ſolam poſſibilitatem pertinet: aliud, utrumne ſit. Nos de ſolâ poſſibilitate tractamus;* a Apud Auguſt. lib. de nat. & grat. c. 7. *de quâ niſi quid certum conſtiterit, transgredi ad aliud, graviſſimum atque extra ordinem ducimus. Idem iterum repeto; Ego dico, poſſe eſſe hominem ſine peccato: tu quid dicis? non poſſe eſſe hominem ſine peccato. Neque ego dico, hominem eſſe ſine peccato: neque tu dicis, non eſſe hominem ſine peccato. De poſſe & non poſſe; non de eſſe & non eſſe contendimus. Nam nullus mundus eſt à ſorde; & non eſt homo, qui non peccet: & non eſt juſtus in terrâ: & non eſt qui faciat bonum: & cætera his ſimilia, ad non eſſe, non ad non poſſe proficiunt. Hujuſmodi enim exemplis oſtenditur, quales homines quidam tempore aliquo fuerint, non quod aliud eſſe non potuerint; unde & jure inveniuntur eſſe culpabiles.* Critobulus Pelagianus apud Hieronymum lib. I. Dial. adverſus Pelagianos: *Hoc ſolum dico, hominem ſine peccato poſſe eſſe, ſi velit.* Quærit deinde Atticus Catholicus: *Quomodo, cùm velim, & ſatis cupiam non peccare, delinquo?* Reſpondet Critobulus: *Quia voluntas imperfecta eſt: ſi enim verè velles, utique non peccares.* Huic aliquanto pòſt reſpondet Atticus: *Da ergo, qui majorum noſtrorum plenè voluerint, & potuerint* (eſſe ſine peccato.) Reſpondet Critobulus: *Hoc quidem non facile eſt oſtendere: neque enim quando dico, hominem poſſe eſſe ſine peccato, ſi velit, aliquos fuiſſe contendo: ſed ſimpliciter, poſſe eſſe, ſi velit. Aliud namque eſt, eſſe poſſe, quod Græcè dicitur δύναμις: aliud eſt, eſſe; quod ipſi appellant ἐνέργεια.* Hanc Pelagianorum ſententiam expreſſit Proſper Carm. de Ingratis cap. IX:

Poſſe hominem ſine peccato decurrere vitam,
Si velit, ut potuit nullo delinquere primus
Libertate ſui.

Catholicis verò ἀδυναμίας hujus cauſſam referentibus in carnem, quam in hac vita nobiſcum circumgeſtamus, Pelagius ita philoſophabatur: Aut caro, inquiebat, veterem hominem notat: aut carnis ſubſtantiam. Sed neutro modo cauſſa eſt peccati. Nam vetus homo in regenitis interemtus eſt per Baptiſmum. Carnis autem ſubſtantia, cùm à Deo ſit, nonniſi bona eſſe poteſt. Quod autem bonum eſt, mali cauſſa non eſt. Audiamus ipſum lib. De naturâ a: *Sed caro nobis, ſecundum Apoſtolum, contraria eſt, inquies. Qui fieri poteſt, ut cuicunque baptizato ſit caro contraria, cum, ſecundùm eundem Apoſtolum, in carne non eſſe intelligatur? Ita enim ait, Vos autem in carne non eſtis. Quis fecit hominis ſpiritum? ſine dubio Deus. Carnem quis creavit? idem, credo, Deus. Bonus eſt, qui utrumque creavit Deus? nulli dubium eſt. Et utrumque, quod bonus auctor creavit, bonum eſt? confitendum eſt. Si igitur & ſpiritus bonus, & caro bona, & à bono auctore condita, qui fieri poteſt, ut duo bona ſibi invicem poſſint eſſe contraria?*

a Apud Auguſt. lib. De nat. & grat. c. 44.

Neque illud ſolùm Pelagius dicebat, poſſe hominem eſſe ſine peccato, ſed etiam facilè poſſe. Verba ejus ſunt Libro Teſtimoniorum, ſive De actuali converſatione Tit. C. b *Poſſe hominem ſine peccato eſſe, & Dei mandata facilè cuſtodire.* Idem teſtatur Oroſius apolog. De arbitr. libert. c *Pelagius mihi dixit, docere ſe, hominem poſſe eſſe ſine peccato, & mandata Dei facile cuſtodire, ſi velit. Reſpondit Pelagius audientibus nobis: Hoc & dixiſſe me, & dicere, negare non poſſum.* Aliquanto pòſt d: *Aſſeris nunc, Poteſt homo ſine peccato eſſe cum Dei adjutorio: quanquam in libro tuo, quem Teſtimoniorum titulatione ſignaſti, hac ipſa ſententia hoc modo conſcripta ſit, Poſſe hominem ſine peccato eſſe, & facile Dei mandata cuſtodire, ſi velit. Nulla ibi gratia Dei, nullum adjutorium nominatum eſt.* Etiam Auguſtinus cap. xxx. lib. De geſtis Palæſtinis ſcribit, veniſſe in manus ſuas literas, quibus inter cætera Pelagius diceret: *Quatuordecim Epiſcoporum ſententiâ definitio noſtra comprobata eſt, quâ diximus, poſſe hominem ſine peccato eſſe, & Dei mandata facile cuſtodire.* Objicientibus verò Catholicis ea Scripturarum loca, quibus mortales omnes injuſtitiæ arguuntur, hunc ſe ictum exire Pelagiani putabant, Oroſio e teſte, ſi dicerent, *Hujuſmodi exemplis oſtenditur, quales homines* QUIDAM TEMPORE ALIQUO *fuerint: non quòd aliud eſſe non potuerint. Unde & jure inveniuntur eſſe culpabiles.* Quod Pelagium ſcripſiſſe lib. De naturâ, antea ex Auguſtino vidimus.

b Apud Hieron. lib. 1. Dial. adv. Pelag. p. 274. & lib. 2. p. 285.
c P. 687. edit. Col. 1582.
d P. 707.
e De arb. lib. pag. 762.

ANTITHESIS IV.

Reſpondebant Catholici, ſi facilè homo poſſet implere Legem, inveniri etiam aliquos poſſe, qui eam præſtitiſſent: Si nullum, qui id fecerit, invenire ſit, præter unum θεάνθρωπον Ieſum Chriſtum, falſò hominem tantas ſibi vires arrogare in hac vita. Negabant etiam, ſatis iſta conſentanea eſſe, facilè aliquid fieri, & adlaborandum eſſe ut fiat. Præterea, inquiebant, ſi facilè adeò nobis eſt Legem Dei præſtare, quid auxilium Dei imploramus?

HIeronymus lib. 1. contra Pelagianos a: *Aſſeris, poſſe hominem ſine peccato eſſe, & ut hoc verum dixiſſe videaris, ſtatim adjungis, & Dei mandata facilè cuſtodire, ſi velit; quæ aut rarus, aut nullus implevit. Si enim facilia ſunt, debent à pluribus cuſtodiri. Si autem, ut concedamus tibi, rarus quiſquam ea implere poteſt; manifeſtum eſt, eſſe difficile, quod rarum eſt.* Idem lib. 11 b: *Non quòd impoſſibilia Deus præceperit, ſed in tantum patientiæ culmen aſcendit, ut propè impoſſibilia præ difficultate nimiâ præcepiſſe videatur; ad deſtruendam ſententiam tuam, quâ ſcribis, facilia eſſe Dei mandata:* Etiam Auguſtinus, lib. De geſtis Palæſtinis, cap. xxx. cùm dixiſſet, in manus ſuas veniſſe literas, quibus Palæſtina Synodus probaſſe diceretur Pelagii ſententiam, dicentis, *poſſe hominem Dei mandata facile cuſtodire, ſi velit*: negat, de facilitate in eâ Synodo controverſiam fuiſſe. *Illi*, inquit, *qui objecerunt, neſcio quâ incuriâ minus poſuerunt, de quo non parva eſt controverſia. Poſuerunt enim, eum dixiſſe, poſſe hominem, ſi velit, eſſe ſine peccato: de facilitate nihil eſt dictum.* Poſtea etiam addit, hanc ſententiam adverſari iis, quæ eâ in Synodo dixerat Joannes Hieroſolymitanus, atque adeò ipſius Pelagii confeſſioni: *Quomodo*, inquit, *etiam ipſi defenſioni & reſponſioni Pelagii non eſt hoc verbum contrarium; cum & epiſcopus Ioannes, ſic eum apud ſe reſpondiſſe, dixerit, ut eum vellet intelligi poſſe non peccare, qui voluerit pro ſalute ſuâ laborare & agonizare; & ipſe, in geſtis agens, ſeque defendens, proprio labore & Dei gratiâ dixerit hominem poſſe eſſe ſine peccato. Quomodo ergo facilè ſit, ſi laboratur, ut fiat? Puto enim, omnem ſenſum hominum nobiſcum agnoſcere, quòd, ubi labor eſt, facilitas non eſt.* Etiam ἀντιλογίαν in iſtis Pelagii verbis notabat Oroſius: quia ſi facilè poſſumus, fruſtra auxilium Dei imploramus, fruſtra item auxiliatur nobis Deus. Verba Oroſii ἀντιθέσει ſequenti referemus. Nec tantùm eo argumento jugulari putabant Pelagii ſententiam, ſi facilè nos poſſe diceret; ſed etiam, ſi ἁπλῶς diceret & per ſe hominem poſſe. Pugnat hoc argumento adverſus Serapionem Ægyptium Arnobius Junior, Conflictus ſive Altercationis ſuæ lib. 11. penè extremo. ubi ſic loquitur: *Miſerum te confitere; ut miſericordiam conſequaris: ad quam rem audi clamantem Apoſtolum, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Collige ergò rationem, & vide, quia, ſi potes ſine peccato eſſe, miſerum te eſſe confiteri non poteris; & cum miſerum te confiteris, à miſericordiâ Dei te ſuſpendis. Et aut potes te ipſum à peccato ita ſuſpendere, ut à prohibitis poſſis viribus tuis abſtinere, & miſer non ſis. Si vero miſerum te ſcis, & non poſſis a ſimpliciter confiteri, rectè à Deo miſericordiam conſequi poteris. Nam etſi habere te aliquid fortè exiſtimare valeas, & docere, clamat ad te Apoſtolus: Quid enim habes, quod non accepiſti? aut ſi accepiſti, quid glariaris, ac ſi non accepiſſes? Deinde, quomodo potes Salvatorem tuum Dominum credere, niſi te infirmum agnoſcas? aut quomodo potes adjutorium Dei, & adminiculum poſtulare, niſi te non poſſe ſine ejus adjutorio bonum implere credas, quod cupias, & malum declinare, quod fugias? Unde unum è duobus eſt. Permitte te dare reſponſum: ut aut miſerum te fatearis, aut fortem, aut infirmum, aut ſanum; ut audias vocem Domini dicentis: Non indigent, qui ſunt ſani, medico. Unde & Propheta clamat: Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſalvabit me: ſed dextra tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui. Unum è duobus, aut potes te abſtinere ab omni peccato, aut non potes. Si potes, adjutorio non indiges: Potes enim. Si non potes, rectè auxilium quæris.*

a Scribe, & poſſis, dele à particulam negantem.

THESIS V.

Quia verò videbat Pelagius, quantopere offenderentur Catholici, eo quòd diceret, facilè nos poſſe Legem implere: ferè contentus erat dicere, poſſe nos præſtare Legem. Etiam quia gratiam Dei excluſiſſe credebatur, cùm ἁπλῶς diceret, poſſe nos eſſe ſine peccato, dicere cœpit, per Dei gratiam poſſe nos eſſe ſine peccato.

a P. 274. edit. Baſ. 1553.
b P. 285.

UT Pelagius, cùm dixiſſet priùs, facilè hominem Legem implere poſſe, poſtea facilitatis verbum ferè

præ-

Digitized by Google

præterierit: oſtendunt, quæ narrat Auguſtinus lib. De geſtis Palæſtinis cap. xxx. Ibidem refert, ut, cùm αὐτὸς antea dixiſſet poſſe hominem eſſe ſine peccato; poſtea dixerit, *proprio labore, & Dei gratiâ poſſe.* Etiam Oroſius in apologetico De arbitrii libertate *a*, cùm hæc citaſſet Pelagii verba ex ejus Teſtimoniorum libro: *Poſſe hominem ſine peccato eſſe, & facile Legem Dei præſtare:* mox addit, *Nulla ibi gratia, Dei nullum adjutorium nominatum eſt.* Ad quod disertè ſatis Pelagius reſpondet: *Non ideo negavi, quia non dixi; ſed ideo dixiſſe accipiendus ſum, quia non negavi. Quaſi vero & Suſanna ideo de adulterio confeſſa credenda ſit, quia arguentibus aliis non negavit: aut teſtimonium falſorum teſtium Dominus Ieſus, quia tacuit, approbavit. Quod ſi apud vos non negaſſe dixiſſe eſt, & tacuiſſe clamaſſe eſt: fruſtra David b poſtulat; Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantia labiis meis. Fruſtra & ego, me non dixiſſe, in quo arguor, teſtibus & teſtificatione confirmo, ſi aliter audire potuit, quod meus ſermo non dixit.* Ibidem, ſed aliquanto antè, ſic loquitur Joannes Hieroſolymitanus, qui Pelagio addictior erat *c*: *Si ſine adjutorio Dei hoc hominem poſſe diceret* (Pelagius;) *peſſimum & damnabile erat. Nunc autem cum adjiciat, poſſe hominem eſſe ſine peccato, non ſine adjutorio Dei, vos quid dicitis? An fortè vos Dei adjutorium denegatis?* Habemus & hac de re iſta Pelagii verba lib. De naturâ & gratiâ cap. x: *Poteſt quidem eſſe, ſed per gratiam Dei, inquis.* AGO *humanitati tuæ gratias, quod aſſertionem, quam dudum oppugnabas, non modò non oppugnare, aut confiteri ſolum contentus non es, verùm etiam non refugis comprobare. Nam dicere, Poteſt quidem, ſed per illud aut illud: quid aliud eſt, quàm non ſolùm conſentire, quod poſſit eſſe; verùm etiam, quomodo vel qualiter poſſit, oſtendere. Nullus itaque magis alicujus rei poſſibilitatem probat, quàm qui ejus etiam qualitatem fatetur; quia neque abſque re eſſe qualitas poteſt. Sed tu, inquies, hoc in loco Dei gratiam, quandoquidem eam non commemoras, videris abnuere. Egone abnuo, qui rem confitendo, confiteoar neceſſe eſt & per quod res effici poteſt? an tu qui rem negando, & quicquid illud eſt, per quod res dicitur, procul dubio negas? Sive per gratiam, ſive per adjutorium, ſive per miſericordiam, & quicquid illud eſt, per quod eſſe homo abſque peccato poteſt, confitetur, quiſquis rem ipſam fatetur.* Hactenus Pelagius. Sed ecce verſutiam hominis. Negat, poſſibilitatem eſſe à libero arbitrio. Quis non eum Catholicis conſentire arbitr[illegible]? At longè alia illi mens erat. Nam eo negabat, poſſibilitatem eſſe à libertate animi, quia ipſa poſſibilitas non pendeat à voluntatis uſu, ſed à naturali gratiâ neceſſariò promanet. Hoc cognoſcimus ex iſtis Pelagii verbis apud Auguſtinum, lib. De nat. & grat. cap. LI: *Nunc ſi dixero, homo diſputare poteſt, avis volare, lepus currere, & non etiam, per quæ hæc effici poſſint, commemoravero, id eſt, linguam, alas, pedes, num ego officiorum qualitates negavi, qui officia ipſa confeſſus ſum?* Idem Pelagius apertiùs eodem libro ſic loquitur: *Dicimus, cujuſque rei poſſibilitatem, non tam in arbitrii humani poteſtate, quam naturæ neceſſitate conſiſtere. Utputa quòd loqui poſſum, meum non eſt; quod loquor, meum eſt, id eſt, propria voluntatis: & quia quod loquer meum eſt, utrumque facere poſſum, id eſt, & loqui, & non loqui. Quia verò quòd loqui poſſum, meum non eſt, id eſt, arbitrii mei atque voluntatis; neceſſe eſt, me ſemper loqui poſſe. Et ſi voluero non poſſe loqui, non poſſum tamen non poſſe loqui; niſi forte membrum illud adimam, quo loquendi implere officium poteſt. Voluntatis arbitrio ac deliberatione privatur, quidquid naturali neceſſitate conſtringitur. Hoc & de auditu, odoratu, vel viſu ſentire poſſibile eſt, quòd audire, odorari, videre, poteſtatis noſtræ ſit; poſſe verò audire, vel odorari, vel videre, poteſtatis noſtræ non ſit; ſed in naturali neceſſitate conſiſtat. Simili ergò modo de non peccandi poſſibilitate intelligendum eſt, quod non peccare noſtrum ſit; poſſe verò non peccare, non noſtrum. Quia non peccare noſtrum eſt, poſſumus peccare, & non peccare.* Hæc Pelagius apud Auguſtinum lib. De nat. & grat. cap. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. & XLIX.

a P. 707. ibid. Col. 1582.

b Pſal. 140.

c P. 699.

ANTITHESIS V.

Sed neque ſic Catholicis ſatisfiebat. Primùm oſtendebant, fraudem ſubeſſe in gratiæ vocabulo, quo aliter uteretur Pelagius, quàm Catholici. Deinde negabant, ullum ſanctorum illorum, qui à pietate in ipſis celebrantur Scripturis, eam gratiæ menſuram habuiſſe, ut abſque omni omnino peccato decurrere potuerit omnem vitam: & quia Pelagiani contrarium ſtatuerent, ex eorum ſententiâ conſequi dicebant, potuiſſe hominem ſalvari per Legem, eoque neceſſarium non fuiſſe, ut Chriſtus pro nobis pateretur. Quam blaſphemiam, Chriſtianorum aures meritò averſabantur. Etiam Pelagianos, aiebant, ſe Chriſto æquiparare, qui ſolus tantas habuerit vires, ut hanc vitam vivere potuerit abſque ullo peccato. Cæterùm ſi Pelagius, Catholicorum more, gratiæ vocabulum intelligeret, & hoc ſolùm ſe velle diceret, non quidem à nativitate ipſâ poſſe hominem vivere ſine peccato; ſed à converſione ſuâ, vel ſtatim, vel paullatim, ad tantam poſſe perfectionem pervenire, ut ſine peccato vivere ſemper valeat: Catholicorum non pauci (nec enim conſtantes in eo ſententiæ eorum fuerunt) ſic quoque erraturum Pelagium dicebant: ſed tamen tolerabilem fore hunc errorem: partim quia idem ſenſerint aliqui doctores Eccleſiæ: partim quia non admodum periculoſum videatur, putare, illud hominem poſſe, quod præclarum eſt velle.

CUm Pelagius diceret, poſſe hominem per gratiam vivere ſine peccato, ſimplicioribus quidem cauſſam ſuam probare cœpit; ſed intelligentiores viderunt, ut ambiguo gratiæ vocabulo invidiam declinaret, ſententiam verò non mutaret. Quippe qui poſſibilitatem gratiæ quidem tribueret; ſed creatrici, quæ in naturâ conſpicitur. Hinc Auguſtinus cap. LI. libri De naturâ: *Ut declinetur invidia, quâ Chriſtiani etiam pro ſalute ſua clamant, & dicunt, Quare ſine adjutorio gratiæ Dei dicis hominem poſſe non peccare? Ipſa, inquit, non peccandi poſſibilitas non tam in arbitrii poteſtate, quàm in naturæ neceſſitate eſt.* Quod veriſſimè ab Auguſtino dici, oſtendunt Pelagii verba, quæ ex eodem Auguſtini libro paullo antè citabamus. Sed etiam cùm creatrici ſeu naturali gratiæ ſupernaturalem ſociaret; haut aliam tamen intelligebat, quàm quæ faceret, ut ſciremus; non item quæ juvaret, ut faceremus. Vnde fiebat, ut ſi Catholici, Catholico more, gratiæ vocabulum in Pelagio capere vellent, manifeſtam in eo ἀντιλογίαν invenirent. Quod non uno loco ei exprobrat Auguſtinus: ut lib. III. oſtendimus. Idemque ex Oroſio cognoſcimus: apud quem lib. De arbitr. libertate Pelagius ait *a*, *Poteſt homo eſſe ſine peccato: tamen cum Dei adjutorio.* Reſpondet Oroſius *b*: *Quid faciam? Tolerabo interim pannum novum veſtimento vetere colligatum, donec* EMENDATIONIS MISERÆ FALSITATEM *pejor ſciſſura patefaciat. Concedo enim, ut, cùm dixeris, poteſt homo ſi velit, dixiſſe videatur, poteſt homo cum adjutorio Dei.* Similiter eodem libro *c* antea dixerat: *Concedo ut, quod nequaquam dixeris, pro dicto accipiendum putes. Quid agimus ex eo, quod invenientes ex ſenſu diverſitatem ſermonis, juncturis diſcordibus non cohærent: quod ipſa quoque pagina diſcrepantia in ſe verba non recipit?* Nempe ἀντιλογίαν eſſe vult in iſtis Pelagii dictis; quia ſi per ſe homo poſſit, & facilè poſſit, gratiâ Spiritus Sancti non indiget. Deinde addit: *Quid per faſtidioſum tumorem, nauſeantemque verecundiam, non neceſſarium tibi ſit ore tuo adjutorium Dei detines, qui facilia tibi cuncta arbitraris?*

a P. 707.

b P. 734.

c P. 708.

Non eſt opus duobus in operatione, quod uni facile eſt: fruſtraque ſe gratia divinitatis interſerit, ubi fatetur homo, quod facile poſſit, ſi velit. Et mox: *Dominum exprobras invidia, qui adjuncto adjutorio ſuo tenet adſcribere, quod ſolus per voluntatem homo potuiſſet implere. Aut tolle hominis,* SI VELIT, *& gratia adſcribe, quod poſſit: aut quia homini tribuis poſſe cùm velit, remove* SIMULATAM GRATIÆ PALPATAMQUE, *nec cohærentem* PARTICIPATIONEM. Plura hac de re diximus lib. III. cùm ageremus de neceſſitate gratiæ ad implendam Legem. Iſtius enim loci quæſtio erat, quid homo ſine gratiâ poſſit. Hic verò proprie in diſquiſitionem venit, utrùm in hac vitâ Legem implere valeamus, ſive illud per naturæ, ſive per gratiæ vires fiat.

Catholicorum de hoc ſententia erat, nulli Deum in tantum gratiam ſuam fuiſſe admenſum, ut potuerit, vel poſſit per omnem vitam vivere abſque omni peccato. Hæc tam eorum opinio eſt, qui ante Pelagium, quàm qui ejus ætate, vel poſtea vixerunt. Quod ita eſſe, hæc veterum teſtimonia evincunt.

Lactantius lib. VI. Inſtitut. cap. XIII: *Eo accedit, quòd nemo eſſe ſine delicto poteſt, quamdiu carnis indumento oneratus eſt: cujus infirmitas triplici modo ſubjacet dominio peccati, factis, dictis, cogitationibus,* &c. Et mox: *Itaque etiam juſti homines, qui frenare ſe poſſunt ab omni opere injuſto, nonnunquam tamen ipſa fragilitate vincuntur; ut vel in irâ malum dicant; vel in adſpectu rerum delectabilium cogitatione tacitâ concupiſcant. Quodſi mortalis conditio non patitur, eſſe hominem ab omni macula purum; debent ergo largitione perpetuâ peccata carnis aboleri.*

Scriptor commentariorum in epiſtolas Pauli, qui Ambroſio adſcribuntur, in cap. III. ad Gal. *Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, ut faciat ea. Hoc ſcriptum eſt in Deuteronomio, quia ſi quid legis præteriſſet aliquis, maledictus haberetur; & tanta mandata ſunt, ut impoſſibile ſit ſervari ea. Unde & Petrus Apoſtolus in Actis Apoſtolorum ait: Quid imponitis jugum fratribus, quod neque Patres noſtri, neque nos potuimus portare?*

Hieronymus libro II. commentario in epiſt. ad Galatas cap. III: *Quoniam nemo poſſit explere legem, & cuncta facere quæ juſſa ſunt, & alibi teſtatur Apoſtolus, dicens: Quod enim erat impoſſibile legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato condemnavit peccatum in carne.* Item Dialogorum adverſus Pelag. extremo lib. II: *Quamdiu ille finis adveniat, & corruptivum hoc atque mortale incorruptione ac immortalitate mutetur, neceſſe eſt nos ſubjacere peccato; non naturæ & conditionis, ut tu calumniaris, vitio; ſed fragilitate & commutatione voluntatis humanæ, quæ per momenta variatur, quia*
a P. 296. *Deus ſolus eſt immutabilis.* Item lib. III a: *Hoc & nos dicimus, poſſe hominem non peccare ſi velit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporeâ, quamdiu intentus eſt animus, quamdiu chorda nullo vitio laxatur in citharâ. Quodſi paullulum ſe remiſerit, quomodo qui adverſo flumine lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retro labitur, & fluentibus aquis, quò non vult, ducitur: ſic humana conditio, ſi paullulum ſe remiſerit, diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit.* Vide eundem lib. VI. commentar. in Hierem. cap. XXX.

Auguſtinus de tempore ſerm. XLIX: *Hoc ergò dicit, legem implere, hoc eſt, non concupiſcere. Quis ergo hoc, qui vivit, poteſt? Adjuvat nos Pſalmus, quomodo cantatus eſt: Exaudi me Domine in tuâ juſtitiâ, hoc eſt, non in meâ.*

Sedulius in cap. VII. ad Rom. *Lex ſpiritualis eſt. Quia ſpiritualia mandat, ardua præcepit opera ſpiritus, prohibens peccata:* & *ideo non poteſt impleri.*

Gregorius M. lib. XXI. Moral. cap. IX: *Hoc diſtat inter peccatum & crimen, quod omne crimen peccatum eſt; non tamen omne peccatum crimen eſt. Et in hac vitâ multi* SINE CRIMINE, *nullus verò eſſe ſine peccatis valet.* Quod vocum diſcrimen mox explicans adjungit: *In quo peccatorum & criminum diſtinctione penſandum eſt, quòd nonnulla peccata animam polluunt, quam crimina extinguunt.*

Synodus Francofurtenſis Carolo Magno præſidente lib. I. cap. XV: *Deus jugum legis homini impoſuit: homo ferre non valet.*

Duplex verò blaſphemia Pelagianæ ineſſe ſententiæ à Catholicis dicebatur. Una erat, quod, ſi abſque peccato vivere poſſumus, per legem ſalvari poſſimus: at hoc ſi eſt, abſque Chriſti redemtione ſalus obtingere poteſt. Multa veterum teſtimonia de hoc argumento adduximus lib. III. cùm ageremus de neceſſitate gratiæ ad implendam legem. Ea hic quoque locum habent. Nec enim hæc ſolum veterum opinio erat, Chriſtum gratis mortuum eſſe, ſi naturæ viribus legem præſtare poſſimus: ſed idem conſequi putabant, ſi per illam gratiæ menſuram, quam Deus admetitur in hac vitâ, ſine peccato perpetuò vivi poteſt. Quod ita eſſe, ſatis oſtendunt exempla ſanctorum, de quibus inter Pelagianos & Catholicos diſputabatur. At hanc blaſphemiam, ut Neſtorianis Pelagiani, ita Pelagianis præiverunt Ebionitæ: ut teſtatur Caſſianus lib. I. de Incarnat. Chriſti contra Neſtorianos. Ubi cùm de Ebionitarum hæreſi dixiſſet, iſta ſubjungit: *Peculiare ac proprium ſuprà dictæ illius hæreſeos, quæ ex Pelagiano errore deſcenderat, fuit; quod dicentes quidam, ſolitarium hominem Ieſum Chriſtum ſine ullius peccati contagione vixiſſe, eò progreſſi ſunt, ut aſſererent, homines, ſi velint, ſine peccato eſſe poſſe.* Et mox: *Quo factum eſt, ut in majorem quoque ac monſtroſiorem inſaniam prorumpentes, dicerent, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum hunc in mundum, non ad præſtandam humano generi redemtionem, ſed ad præbenda bonorum actuum exempla, veniſſe; videlicet, ut diſciplinam ejus ſequentes homines, dum per eandem viam virtutis incederent, ad eadem virtutum præmia pervenirent; evacuantes, quantum in ipſis fuit, omnem divinæ redemptionis gratiam; cùm idem dicerent homines conſequi poſſe vivendo, quod præſtitiſſet Deus pro humana ſalute moriendo.* Et paullo pòſt: *Unde advertis novus nunc jam non novæ hæreſeos auctor, qui Dominum Salvatoremque noſtrum ſolitarium hominem tantum eſſe contendis, idem ſe omnino dicere, quod Pelagianiſtæ ante dixerunt, & conſequens errori ſuo eſſe, ut qui utique ſine peccato ſolitarium hominem Jeſum Chriſtum vixiſſe aſſeris, omnes quoque per ſe homines ſine peccato poſſe eſſe blaſphemet: nec neceſſariam quoque, exemplo illius, dicant redemtionem Domini fuiſſe; cùm ad cæleſte regnum ſuo tantum homines niſu, ut aiunt, valeant pervenire.* Satis apertè oſtendit his Caſſianus: ex Pelagii ſententia, non fuiſſe neceſſarium, ut Chriſtus pateretur. In quo Pelagio nihil affingit: uti fatebitur non invitus, qui ſciat, tria illum in ſalutis negotio ſpectaſſe. Primùm ſcientiam doctrinæ, ſecundùm quam vivere oportet: deinde, ſi quis peccâſſet, pœnitentiam ad impetrandam remiſſionem delictorum à miſericordiâ divinâ: denique poſt converſionem à peccatis, ſanctimoniam ad conſequendam beatitudinem æternam. Hæc ſic ſe habere dicebat, tam in juſtis Veteris Teſtamenti, quàm Novi. Sed ſanctos Novi Teſtamenti aiebat tria hæc habere illuſtrius, eoque facilius eos ſalutem conſequi, idque per gratiam Jeſu Chriſti. Quam pro tribus iſtis tripartitam ſtatuebat. Nam & doctorem hos præſtantiorem nactos eſſe, ipſum Filium Dei: &, ſi peccent, peccata eorum expiari, non per victimas, ſed per ſanguinem Chriſti: & ad ſanctimoniam præire illis Chriſtum exemplo ſuo. Quæ tria hiſce verbis complexus eſt ipſe Pelagius, epiſt. ad Demetriadem: *Si etiam ante legem, & multo ante Domini noſtri Salvatoris adventum, juſtè quidem vixiſſe & ſanctè referuntur: quanto magis poſt adventum ejus nos id poſſe credendum eſt,*

eſt, qui inſtructi per Chriſti gratiam, & in meliorem hominem renati ſumus, qui ſanguine ejus expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam juſtitiam incitati, meliores illis eſſe debemus, qui ante legem fuerunt, meliores etiam quam fuerunt ſub lege?

Alteram quoque blaſphemiam ex Pelagii dogmate Catholici colligebant. Ea erat, quod merum hominem æquipararet Deo, vel Chriſto θεανθρώπῳ, cui uni è mortalibus gratiam iſtac menſurâ admenſus Deus fuit, ut vivere perpetuò poſſet omnis expers delicti. Urget hoc adverſus Pe-
a Apolog. pag. 715. lagium Oroſius *a*: cui ad illud Pelagius reſpondet *b*:
b P. 717. *Egone me ſervus comparare audeam Domino meo? Egone mortis obnoxius dici debeam victori mortis æqualis?* Huic ſic Oroſius occurrit: *Humiliaris in verbis; ſed alter ſenſus tuus clamat in paginis. Dicis, hominem poſſe eſſe ſine peccato. Iterum ac ſæpius repeto. Homo, qui hoc poteſt, Chriſtus eſt. Aut præſume nomen, aut depone fiduciam. Deus illud* UNI TANTUM *donavit, & hoc* NON NISI PRIMOGENITO *in fratribus.*

Hujuſmodi cùm ex Pelagianorum ſententiâ conſeqoi Catholici putarint, quid mirum, ſi Hieronymus de iis ſic ſcribat epiſt. ad Creſiphontem: *Pudeat eos principum & ſociorum ſuorum, qui ajunt, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi velit, quod Græci dicunt ἀναμάρτητον. Et quia hoc Eccleſiarum per Orientem aures ferre non poſſunt: ſimulant, ſe, ſine peccato quidem, dicere, ſed ἀναμάρτητον dicere non audere; quaſi aliud ſit ſine peccato, aliud ἀναμάρτητον, & non Græcum ſermonem, qui apud illos compoſitus eſt, duobus verbis ſermo Latinus expreſſerit. Si abſque peccato dicis, & ἀναμάρτητον dicere te diffiteris: damna ergo eos qui ἀναμάρτητον prædicant. Sed non facis.* Neque tamen exiſtimari debet, Pelagianis fuiſſe iſtiuſmodi cucurbitarum capita, ut cùm Latinum admitterent, Græcum ejuſdem poteſtatis vocabulum reformidarent ſine cauſsâ. Nam nec iis, qui oram ſermonis Græcanici adbiberunt, ignotabile eſt, voce hac nunc habitum, nunc actum denotari: hoc eſt, nunc ſignari eum, qui peccare non poſſit; nunc illum, qui oon peccârit. Priori modo Adam ante lapſum ἀναμάρτητος fuit: poſteriori modo nec ipſa Maria ἀναμάρτητος ſit, ſed ſolus Chriſtus: ut hîc ait Hieronymus. At nequaquam illud dicebant Pelagiani, non poſſe hominem peccare; ſed ſolum volebant, poſſe hominem oon peccare. Neque non vidit hoc diſcrimen doctiſſimus Hieronymus: ſed nihil iſthoc Pelagium juvare putabat: quia ſi homo abſque peccato eſſe poſſet, inventus foret aliquis, qui fuerit ſine peccato. Tantundem igitur Hieronymo valent, poſſe homines eſſe abſque peccato, & inventos eſſe aliquos ſine peccato. Atque inde eſt, quòd ſic loquentem inducit Atti-
c P. 263. cum lib. I. Dialog. adverſ. Pelagium *c*: *Sine peccato eſſe perpetuò, divinæ ſolum eſt poteſtatis. Itaque aut da exemplum, qui abſque peccato fuerint in perpetuum; aut ſi dare non potes, confitere imbecillitatem tuam, & noli ponere in cœlum os tuum, ut per* ESSE & ESSE POSSE *ſtultorum illudas auribus. Quis enim tibi concedet, poſſe hominem facere, quod nullus unquam hominum potuerit?* Hæſitante hîc Critobulo, inſtat Atticus: *Aut quod poteſt fieri, aliquando factum eſt; aut ſi nunquam factum eſt, fieri non poſſe concede.* Idem eodem libro: *Eſſe poſſe, ajo te dicere, quod eſſe non poſſit. Hoc enim, quod propoſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi velit, aut verum eſt, aut falſum eſt. Si verum eſt, oſtende qui fuerit. Si falſum, quicquid falſum eſt, nunquam fieri poteſt.* Fundamentum verò hujus collectionis habemus apud Oroſium libro antè citato, ubi Eccleſiaſtici hoc adfert: *Nihil ſub ſole novum. nec valet quiſquam dicere, hoc recens eſt. Jam enim præceſſit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos.* Subjicit deinde Oroſius: *Et novorum dogmatum inſtructor affirmat, Poteſt fieri, quod nunquam factum eſt. Non requiras, utrùm fuerit, quod poſſe eſſe non ambigis.*

Non tamen omnes de potentiâ controverſati cum Pelagio volebant. Auguſtinus lib. II. De meritis & remiſſ. c. VI. *His atque hujuſmodi aliis innumerabilibus teſtimoniis dubitare non poſſum; nec Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe; nec Deo ad opitulandum & adjuvandum, quo fiat, quod jubet, impoſſibile aliquid eſſe; ac per hoc poteſt homo, ſi velit, eſſe ſine peccato, adjutus à Deo.* Nempe ſentiebat, ut lib. De Spiritu & Liter. cap. I. fatetur: *fieri poſſe, ut ſit homo ſine peccato, ſi voluntas ei non deſit, ope divinâ adjuvante: ſed tamen præter unum, in quo omnes vivificabuntur, neminem fuiſſe, vel fore, in quo hic vivente eſſet iſta perfectio.* Abſurdum videbatur Marcellino, *dici aliquid fieri poſſe, cujus deſit exemplum.* Hac occaſione ad eum ſcripſit Auguſtinus librum De Spiritu & Literâ, cujus initio oſtendit, multa eſſe, quæ fieri poſſint, nec unquam facta futurave ſint. Unde cognoſcimus, falli Bellarminum lib. IV. De juſtificatione cap. XII. cùm ſcribit: *Iſtæ quæſtiones, utrum præcepta ſervari poſſint, & an poſſit homo vivere abſque peccato, adeo diverſæ ſunt, ut ad priorem ſemper Auguſtinus reſponderit affirmando: ad poſteriorem reſponderit ſemper negando.* Nam repugnant his, quæ de potentiâ per gratiam abſque peccato vivendi ex Auguſtino adduximus. Et quid mirum, ſi ita ſenſerit, qui ejuſdem libri capite proximo, à potentiâ ad actum progreſſus, nec periculosè credit errari, ſi ſtatuamus, aliquos à converſione ſuâ, per gratiam Dei, ſine peccato vixiſſe? Etiam quinque epiſcopi Africani, (Aurelius, Alypius, Auguſtinus, Evodius & Poſſidius) epiſt. ad Innocentium, fatentur eſſe viros Catholicos, quibus non videretur à veritate alienum, eſſe qui per gratiam Legem Dei præſtare valeant in hac vitâ: atque hos, ſi errent, tolerabiliùs ſane errare dicunt, quàm Pelagium, qui id viribus liberi arbitrii fieri poſſe ajebat. Verba eorum ſunt: *Diligentius hoc pertractandum, propter alios quoſdam, qui ſenſerunt, atque in ſuis literis memoriæ mandaverunt, etiam in hac vitâ eſſe poſſe homines ſine peccato, non ab initio nativitatis ſuæ, ſed converſione à peccatis ad juſtitiam, & à vitâ reprobâ ad bonam vitam.* Poſtea ſubjungit: *Sed quoquo modo ſe habeat iſta quæſtio, tolerabiliter in id quiſque fallitur: nec diabolica impietas, ſed error humanus eſt, elaboranda & optanda affirmare, etiamſi, quod affirmat, non poſſit oſtendere. Id enim credit fieri poſſe, quod certè laudabile eſt velle.* Iſtis continuò ſubjicit: *Nobis autem* SUFFICIT, *quòd nullus in Eccleſiâ Dei fidelium reperitur in quolibet profectu, excellentiâ atque juſtitiâ, qui ſibi audeat dicere non neceſſariam precationem orationis Dominicæ: Dimitte nobis debita noſtra: & dicat, ſe non habere peccatum, ne ſe ipſum decipiat, & veritas in eo non ſit, quamvis jam ſine querelâ vivat. Non enim qualecunque etiam tentationis humanæ, ſed grave peccatum eſt, quod in querelam venit.* Videmus ut ſegregent quæſtionem illam, quid homo poſſit, & ſufficere ſibi dicant, quòd etſi aliqui ſine querelâ vivant, tamen neminem invenire ſit in Eccleſiâ, quem non conſcientia adigat, ut quotidie oret remiſſionem peccatorum: quod actualem eorum imperfectionem apertè indicat.

Quamquam verò exiſtimare aliquis poſſit, ὡς ἐπὶ πολὺ differre Auguſtini & Africanorum Patrum ſententiam ab illâ Hieronymi & Oroſii: tamen non difficulter conciliari mihi poſſe videntur. Nam Patres, qui ajunt, poſſe aliquem eò uſque pervenire, ut ſervet totam legem, Deumque ex totâ animâ, & omnibus viribus diligat; hi conſiderant Legem non rigidè, ſed κατ' ἐπιείκειαν, pro viribus, quas habemus in hac vita, κατὰ μέτρον δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ, ut loquitur Apoſtolus. Hoc pacto ex omnibus viribus noſtris poſſumus obedire Deo, quia manifeſta eſſet ἀλογία, non poſſe nos aliquid pro viribus præſtare. Vel etiam, cùm ſine peccato omnes vivere dicunt, illud ſolùm peccati nomine intelligunt, quod vulgi judicio peccatum cenſetur: quomodo ſine peccato vivunt, qui ſine querelâ vivere dicuntur in Scripturis. At qui contrà docent, nec ſanctiſſimos longo tempore obedire poſſe Legi divinæ, hi Legem conſiderant κατ' ἀκρίβειαν, ut etiam in peccatorum veniat cenſum omnis concupiſcentiæ titillatio cum levi aſſenſu, & quicquid minus eſt quàm omnimoda

 ſpiri-

ſpiritualis vitæ perfectio requirit. Hæc ita eſſe, non obſcurè oſtendunt, quæ antitheſi ſecundâ ex Auguſtino adducebamus.

THESIS VI.

Poſſe verò hominem vivere ſine peccato, eo potiſſimum argumento Pelagiani probabant, quod divinæ repugnet juſtitiæ, ferre legem, quam nemo valeat præſtare.

VUlgare dictum eſt, Ad impoſſibile neminem obligari. Unde Pelagius concludebat, ſi Deus dicatur leges præſcribere, quas implere humana non poſſit infirmitas: vel ignorare eum quid poſſimus: vel iniquè exigere, quod exequi non poſſumus. Audiamus ipſum epiſt. ad
a Tom. 4. Hieron. p. 19 b Ita emendo: pro quo in Eraſmiana Hieronymi editione eſt, ſcientiæ. Demetriadem *a*: *Duplici ignorantiâ accuſamus Deum: inſcientia* b, *ut videatur neſcire, quod fecit, neſcire quod juſſit: quaſi oblitus fragilitatis humanæ, cujus autor ipſe eſt, impoſuerit homini mandata, quæ ferre non poſſit. Simulque (prò nefas) adſcribimus iniquitatem juſto, pio crudelitatem; dum eum primo impoſſibile aliquid præcepiſſe conquerimur: deinde pro his damnandum putamus hominem ab eo, quæ vitare non potuit: ut (quod etiam ſuſpicari ſacrilegium eſt) videatur Deus, non tam ſalutem noſtram quæſiſſe, quàm pœnam. Itaque Apoſtolus, ſciens, à Domino juſtitiæ ac majeſtatis nihil impoſſibile eſſe præceptum, aufert a nobis vitium murmurandi; quod tunc inique naſci ſolet, cum aut iniqua ſunt quæ jubentur, aut jubentis minùs digna perſona eſt. Quid tergiverſamur incaſſum? Nemo magis novit menſuram virium noſtrarum, quàm qui ipſas vires nobis dedit. Nec quiſquam meliùs, quantum poſſimus, intelligit, quàm qui ipſam virtutem nobis, poſſe, donavit: nec impoſſibile aliquid voluit imperare, qui juſtus eſt: nec damnaturus hominem ſuit, pro eo quod vitare non potuit, qui pius eſt.* Quæ poſtrema ver-
c Col. 720. edit. Colon. a. 1612. ba etiam Beda citat lib. 1. in Cant. *c*. Idem Pelagius epiſt. ad Demetriadem *d*, item apud Oroſium in Apologetico:
d P. 761. *Hujuſmodi exemplis oſtenditur, quales homines quidam tempore aliquo fuerint, non quòd aliud eſſe non potuerint. Unde & jure inveniuntur eſſe culpabiles. Nam ſi iccirco tales fuerunt, quia aliud eſſe non potuerunt, culpâ carent.* Critobulus Pelagianus apud Hieronymum lib. 1. adverſus Pelagianos: *Non dico, hominem eſſe ſine peccato, quod tibi forſitan impoſſibile videtur; ſed poſſe eſſe, ſi velit. Aliud eſt enim eſſe, aliud poſſe. Eſſe quærit exemplum, poſſe oſtendit* IMPERII VERITATEM. Idem eodem libro: *Aut*, inquit, *poſſibilia Deus mandata dedit, aut impoſſibilia. Si poſſibilia, in noſtrâ poteſtate eſt, ea facere, ſi velimus; ſi impoſſibilia, nec in hoc rei ſumus, ſi non facimus, quod implere non poſſumus. Ac per hoc, ſive poſſibilia dedit Deus mandata, ſive impoſſibilia, poteſt homo ſine peccato eſſe, ſi velit.* Idem ibidem: *Moſes*, inquit, *loquitur ad populum, Perfecti eſtote in conſpectu Domini Dei veſtri. Et Salvator ad Apoſtolos: Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Aut ergò poſſibile eſt audientibus facere, quod Dominus & Moſes præceperunt: aut ſi impoſſibile eſt, non eſt culpa eorum, qui obedire non poſſunt, ſed ejus qui impoſſibilia præcepit.* Hieronymus adverſus Pelagium ad Cteſiphontem: *Soletis & hoc dicere, aut poſſibilia eſſe mandata, & rectè à Deo data: aut impoſſibilia, & non in iis eſſe culpam, qui acceperere mandata, ſed in eo, qui dedit impoſſibilia.* Atque ex his liquet, quo judicio Cornelius Schultingius, Theo-
e T. 2. c. 8. p. 601. lit. a. ad oram. logus Colonienſis, in Confeſſione ſuâ Hieronymiana *e* ſcribat, Pelagianos putaſſe, Deum præcepiſſe impoſſibilia. Nam contrà, hoc argumento, quòd Deus, ſi impoſſibilia præcepiſſet, injuſtus foret, colligebant, poſſe hominem in hac vitâ Legem Dei implere.

ANTITHESIS VI.

Patres verò, quibus cum Pelagio negotium eſſet, fateri nolebant, Deum impoſſibilia præcepiſſe. De Auguſtino non mirum, qui hominem putaret per gratiam Dei ſine peccato vivere poſſe, licet nemo, qui id feciſſet, poſſet oſtendi. At magis mirum de Hieronymo & aliis, qui negarent, in cujuſquam eſſe poteſtate, ut longo tempore vivat abſque peccato. Tamen illi etiam concedebant, Deum non præcepiſſe impoſſibilia. Nempe hoc dictu admodum durum videbatur, quia etiam οἱ ἔξωθεν inter juſta Leges conditiones repoſuerant, ut poſſit præſtari: contrariumque planè abſurdum eſſe, priores etiam Patres judicarant. Manifeſtum tamen eſt, ſi nemo poteſt perfectè præſtare Legem, Deum præcepiſſe impoſſibilia. Nam ſi nos præſtare non poſſumus, quod Deus mandavit: ſequitur, id mandaſſe Deum, quod nos præſtare non poſſumus. Quare Hieronymus vix aliter ab ἀσυλλογίᾳ defendi poteſt, quàm quòd Dei mandata poſſibilia ſint phyſicè & ſecundum ſe: non item moraliter, cum tanta eorum ſit difficultas, ut a nemine impleantur. Item quòd toti Eccleſiæ poſſibilia ſint, non item ſingulis, quia aliquamdiu mandata Dei ſervare poſſumus, perpetuò non poſſumus. Utrumque apud Hieronymum ipſum, optimum ſui interpretem, legere eſt. Sed juniorum aliqui, & eos inter Bernardus, cùm docerent, neminem vivere poſſe ſine peccato, etiam fateri maluerunt, Deum impoſſibilia mandaſſe. Nec iccirco Deum vel inſcitiæ, vel injuſtitiæ argui poſſe putarunt: eò quòd Deus, ferendo Legem, propoſitum ſibi habuerit, imperfectionem noſtri nobis oſtendere: ut eo avidius peccatorum remiſſionem à Chriſto expetamus: & aſſiduè Legem meditantes, cum timore ac tremore ſalutem noſtram operemur. Adde quod, ut qui oratorem aut poetam deſcribere vult, perfecti oratoris ac poetæ ideam concipit, & ob oculos ponit, quamquam nemo tam perfectionem unquam ſit conſecutus: ita etiam Deus, cùm vitæ normam præſcribere vellet, exquiſitiſſimam præſcribere voluit: juxta quam, quanto magis vitam noſtram componamus, tanto propius ab ideâ perfecti Chriſtiani abſimus. tamdiu autem nos componere debemus, uſque dum perfectionem poſt hanc vitam læti aſſequamur.

AVguſtinus non dubitabat fateri, Deum poſſibilia mandaſſe, & quidem ſenſu iſto, quòd & ſingula & omnia ſinguli omneſque fideles per gratiam Dei implere valeamus. Nam lib. II. De peccat. mer. & remiſſ. cap. III. ait: *Non præciperet Deus aliquid, quod eſſet humanæ impoſſibile voluntati.* Item cap. VI. *Non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab hujus execrandæ dominationis ſervitute liberantur, quibus Dominus Jeſus eum recipientibus dedit* a a Joh. 1.
poteſtatem, filios Dei fieri: & quibus dicit b, *Si vos* b Joh. 8.
Filius liberaverit, verè liberi eritis. His atque ſimilibus teſtimoniis dubitare non poſſum; nec Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe, nec Deo ad opitulandum atque adjuvandum, quo fiat quod jubet, impoſſibile aliquid eſſe: ac per hoc poteſt homo, ſi velit, eſſe ſine peccato, adjutus à Deo. Et cap. XLIII. *Non igitur Deus impoſſibilia jubet; ſed jubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Et cap. LXIX: *Eo ipſo, quo firmiſſimè creditur, Deum juſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur; & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe facilia ſunt caritati, cui uni Chriſti ſarcina levis eſt.* Idem lib. De gratiâ & libero arbitr. cap. XVI: *Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt, Non juberet Deus, quod ſciret non poſſe ab homine fieri: quis hoc neſciat?* In Pſal. LVI: *Non imperaret hoc Deus ut faceremus,*

Digitized by Google

mus, ſi impoſſibile judicaret. Eadem videtur fuiſſe Bedæ ſententia lib. I. in Cant. ubi adverſus Julianum ſic ſcribit: *Quod dicit, Dominum non impoſſibile aliquid præcepiſſe, qui juſtus eſt; verum profectò dicit, ſi ad ejus reſpicit auxilium, cui Catholica vox ſupplicat, Deduc me in ſemitâ mandatorum tuorum. Si vero viribus animi ſui fidit, refellit eum veridica ejuſdem juſti conditoris ſententia, quâ dicit, Sine me nihil poteſtis facere.*

Eadem Hieronymi mens fuit. Nam penè initio lib. III. adverſus Pelagianos ait, *Deus poſſibilia mandavit: hoc nulli dubium eſt.* Idem dicit in cap. V. Matth. Verba ipſa inferius ponemus. Non immeritò verò miretur aliquis, hoc eum dicere, qui negaret, nos ſine peccato vivere poſſe. Nam cùm peccatum ſit, quod adverſus Legem Dei committitur; ſi ſine peccato vivere non poſſumus, ſanè nec Legem ſervare poſſumus. At Legem mandavit Deus. Mandavit igitur, quod nos ſervare non poſſumus. Tamen Hieronymus cùm negaret, nos ſine peccato vivere poſſe; fatebatur nihilominus, Deum poſſibilia mandaſſe. Nempe dictu illi durum videbatur, Deum præcepiſſe, quæ præſtare nemo poſſet, cùm ſciret illud calcatum, Neminem ad impoſſibile obligari. Vnde etiam Iſidorus lib. V. Orig. cap. XXI. inter conditiones Legis refert, ut ſit de re poſſibili: quod & facit Plato lib. V. De legibus, Demoſthenes contra Timocratem, Plutarchus in Solone, Curius Fortunatianus Rhetor. lib. II. pluteſque alii. Idemque ſancti Patres paſſim docent: nec id in hominibus ſolum, ſed vel imprimis in Deo habere locum arbitrantur. Poteram Anaſtaſium Nicenum *a*, pluteſque ejus & proximorum ſeculorum teſtes laudare: ſed malo producere illos, quos ſecutus eſt Hieronymus. Talis eſt magnus Baſilius XIX. homiliarum tertiâ, quæ eſt in illud Moſis, *Attende tibi ipſi* b: Ἀσεβὲς ἐστὶ τὸ λέγειν, ἀδύνατα εἶναι τὰ τοῦ πνεύματος ἐπαγγέλματα. *Impium eſt aſſerere, præcepta Spiritus Sancti impoſſibilia eſſe obſervatu.* Idem in regulis brevioribus (niſi is potiùs Euſebius, Sebaſtiæ epiſcopus, quod verum putamus) reſp. CLXXVI. exponens illa Apoſtoli verba: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filii cariſſimi, & ambulate in dilectione: Sine dubio,* inquit, *non præcepiſſet hoc, qui bonus & juſtus eſt, niſi etiam facultatem, quâ id faceremus, fuiſſet largitus.* Chryſoſtomus homil. XVIII. in Matth. Μὴ τοίνυν ἀδύνατα εἶναι νομίζωμεν τὰ ἐπιτάγματα. καὶ γὰρ μετὰ τοῦ συμφέροντος σφόδρα ἐστὶν εὔκολα, ἐὰν νήφωμεν. *Ne igitur impoſſibilia putemus eſſe præcepta, quæ certè & utilia nobis ſunt, & valde facilia, ſi totâ utique mente vigilemus.* Similia habet homil. VIII. De pœnit. item in Pſal. CI. Satis vidimus, quid impulerit Hieronymum, ut ne negaret, Deum, quæ fieri à nobis poſſent, præcepiſſe. Sed nondum patet, quomodo ſe extricarit, cùm objiceret ei Pelagius, quòd, ſi abſque peccato vivere non valeamus, nec Dei mandatum poſſimus implere, eoque Deus præceperit impoſſibilia. Ad hoc verò iſtum in modum reſpondet lib. I. Dial. adverſ. Pelag. *c* *Cùm teſtimonia Scripturarum aliis comparaveris teſtimoniis, ne ſibi Spiritus Sanctus pro qualitate locorum & temporum videatur eſſe contrarius, ſecundùm illud quod ſcriptum eſt: Abyſſus abyſſum invocat in voce cataractarum tuarum: tunc veritas apparebit; hoc eſt, Chriſtum poſſibilia præcepiſſe, dicentem, Sicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt: & tamen Apoſtolos non fuiſſe perfectos.* Apoſtolos autem præ aliis nominat, quia veriſimile non eſt, Deum cuiquam majori gratiâ admetiri dona ſua, quàm Apoſtolis fecit; aut rectiùs alios donis uti divinis, quàm ab illis factum fuit. Vnde mox ſubjungit: *Si poteſt eſſe homo ſine peccato, quod Apoſtolos non fuiſſe perſpicuum eſt: poteſt eſſe ſuper Apoſtolos homo, ut taceam de Patriarchis & Prophetis, quorum in Lege non fuit perfecta juſtitia.* Sed quia hinc nondum liquet, quo pacto poſſibilia ſint Dei mandata: tandem hoc quoque aperit, atque ait, poſſibilia eſſe Eccleſiæ toti, non ſingulis ejus membris. Quemadmodum enim & philologiæ, & eloquentiæ, & hiſtoriarum, & philoſophiæ, & Medicinæ, & juris civilis, & aliorum ſtudiorum præcellentem nobis cognitionem parare poſſumus; univerſorum non poſſumus: ſimiliter ſingula ſingulos mandata poſſe præſtare, & hæc ab his, illa ab illis præſtari, à nemine verò univerſa impleri. *Vides,* inquit, *quod Deus poſſibilia juſſerit: & tamen id quod poſſibile eſt, per naturam nullum poſſe complere? Dedit itaque præcepta diverſa, virtuteſque varias, quas omnes ſimul habere non poſſumus. Atque ita fit, ut, quod in alio aut primum aut totum eſt, in alio ex parte verſetur: & tamen non ſit in crimine, qui non habet omnia: nec condemnetur ex eo, quod non habet, ſed juſtificetur ex eo quod poſſidet.* Quæ ſententia difficulter conciliatur cum illis Auguſtini verbis ſerm. CXCI. De tempore. *Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini a Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non a ſingulis, ſed ab omnibus in communi poſſe ſervari.* Clare enim blaſphemum putat, ſi dicatur, non poſſe Legem à ſingulis ſervari, ſed tantum in communi, ſingulis nempe in aliquo deficientibus. At Hieronymus non aliam Legis impletionem agnoſcit, uti vidimus: unde &, aliquibus interjectis *a*, ait: *Poſſibilia præcepit Deus, & ego fateor. Sed hæc poſſibilia* CUNCTA SINGULI HABERE NON POSSUMUS, *non imbecillitate naturæ, ne calumniam facias Deo, ſed animi aſſuetudine; qui cunctas ſimul & ſemper non poteſt habere virtutes.* Similiter idem lib. II. ejuſdem operis *b*. *Ergò & poſſibilia ſunt Dei mandata, quæ David feciſſe cognoſcimus, & tamen laſſeſcere ſanctos ad perpetuitatem juſtitiæ.* Nec tamen ſecum pugnare arbitror Hieronymum: quamquam in V. cap. Matth. ſic ſcribat ad illud Chriſti, *Diligite inimicos veſtros. Multi* PRÆCEPTA DEI IMBECILLITATE SUA, NON SANCTORUM VIRIBUS ÆSTIMANTES, *putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt: & dicunt, ſufficere virtutibus, non odiſſe inimicos: cæterum diligere, plus præcipi, quàm humana natura patiatur.* Nec enim hoc dicit, poſſe quemquam implere omnia Dei mandata; ſed negat, præceptum diligendi inimicos ſic excedere vires ſanctorum, ut non pro tempore aliquo ab aliquibus impleatur. Vnde continuò ſubjungit: *Sciendum eſt ergò, Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta: quæ fecit David in Saul, & in Abſalon. Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis.* Sed quod hic perfectionis eſſe dicit Hieronymus, id imperfectè præſtatur in hac vitâ: unde idem, uti vidimus, imperfectam ſanctorum perfectionem vocat. Neque id ſolum ratione actus, ſed etiam ratione potentiæ verum eſt. Itaque juniores, ſi pro modo hujus vitæ poſſibilia dicerent Deum præcepiſſe; ferè etiam dicere maluerunt cum Auguſtino, hominem per gratiam vivere ſine peccato poſſe: vel ſi, omnimodam perfectionem conſiderantes, cum Hieronymo ſtatuerent, non poſſe hominem hic vivere ſine peccato; maluere etiam fateri, Deum impoſſibilia præcepiſſe. Negabant autem, inde conſequi, Deum vitium noſtrarum ignarum fuiſſe, vel injuſtum eſſe. Nam eum, præſcribendo normam vitæ perfectiſſimam, propoſitum ſibi habuiſſe, imperfectionem noſtri nobis ob oculos ponere, ut humiliter de nobis ſentiamus, & remiſſionem peccatorum quotidie à divinâ miſericordiâ ſuppliciter poſtulemus: ac quamdiu nos à juſtitiæ perfectione abeſſe videmus, (quod futurum eſt, quamdiu hic vivimus) minimè ſubſiſtendum putemus: ſed obliviſcentes ea, quæ à tergo reliquimus, ad illa, quæ à fronte ſunt, alacriter pergamus: ut jubet Apoſt. Philipp. III. 14. Bernardus ſerm. II. in Vigiliâ Natalis Dom. *Propterea mandata ſua mandavit cuſtodiri nimis; ut videntes imperfectionem noſtram deficere, & non poſſe implere quod debet, confugiamus ad miſericordiam, & dicamus, Quoniam melior eſt miſericordia ſuper vitas.* Idem ſuper Cantica ſerm. L: *Cujus* (caritatis) *initium quidem profectumque vitam quoque præſentem experiri divinâ poſſe gratiâ, non negamus: ſed planè conſummationem defendimus futuræ felicitati. Quomodo ergo jubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Aut ſi placet tibi magis, de*

eſſe-

a Quæſt. 5 in illud Matth 11. Jugum meum ſuave eſt.

b P. 138.

c P. 265.

a P. 471.

b P. 290.

affectuali datum fuiſſe mandatum, non inde contendo; *dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vitâ iſtâ ab aliquo hominum poſſit, vel poterit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod Paulus ipſe fatetur non comprehendiſſe? Nec latuit præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: ſed judicavit utile, ex hoc ipſo ſua illos inſufficientia admoneri, & ut ſcirent ſanè, ad quem juſtitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impoſſibilia, non prævaricatores homines facit, ſed humiles, ut omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro coram illo. Accipientes quippe mandatum, & ſentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miſerebitur noſtri Deus, & ſciemus in illâ die, quia non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos fecit nos.* Cum quibus probe conſpirat, quod ſuperius citabamus ex Auguſtini lib. de ſpiritu & lit. cap. XXXVI. *Hoc in illâ vitâ complebimus cum videbimus facie ad faciem. Sed ideo hoc etiam nobis præceptum eſt, ut admoneremur, quid fide expoſcere, quo ſpem præmittere, & obliviſcendo quæ retro ſunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus.* Item de actis cum Felice Manich. lib. II. cap. XI. *Data eſt enim lex ſuperbis hominibus, & viribus ſuis totum tribuentibus, ut cum emplere non poſſent legem datam, prævaricatores invenirentur, & facti rei ſub lege, peterent miſericordiam à legis conditore.* Quomodo verò hæc etiam ſententia conciliari debeat cum eo, quod Auguſtinus ait, poſſe per gratiam impleri legem: ſatis liquere arbitror ex iis, quæ de duplici legis, duplici item virium noſtrarum conſideratione paullo antè dicebamus.

Thesis VII.

Dicebant præterea Pelagiani, niſi fateamur, poſſe ſic corrigi naturam humanam, ut vivamus ſine peccato, tolli arbitrii libertatem, ac conſequi, naturam eſſe malam, quod Manichæorum dogma erat.

Hinc Hieron. Epiſt. ad Cteſiphontem, poſt longam diſputationem adverſus ἀναμαρτησίαν hæc ſubjungit: *Reclamabis, & dices, Manichæorum dogma nos ſequi, & eorum, qui de diverſis naturis Eccleſiæ bella concinnant, aſſerentium, malam eſſe naturam, quæ immutari nullo modo poſſit.* Extat *a* etiam conflictus inter Arnobium juniorem & Serapionem Ægyptium, magni Leonis tempore, ut videtur, habitus. In quo poſt diſſertationem de Deo uno & trino, ac duabus in Chriſto naturis, etiam de libero arbitrio diſceptatur; Serapione quidem, Pelagii; Arnobio autem, Catholici perſonam ſuſtinente. Pauca inde exſcribere viſum.

a In editione Irenæi cum Feuardentii notis.

b P. 563. Serapion *b dixit: Hanc rem cum orationibus impetrare debes, ſive tuis, ſive quorumcunque ſanctorum, quam non habes per arbitrii libertatem conceſſam.* Arnob. *dixit: Et quam rem habeo per arbitrii libertatem conceſſam?* Serap. *reſpondit: Ut à prohibitis abſtineas, & juſſis inſiſtas.* Arnob. *dixit: Qui à prohibitis abſtinet, & ſine peccato efficitur: qui vero etiam juſſis inſiſtit, non ſolum à peccati reprehenſione alienus eſt, verùm etiam laude dignus eſt.* Serap. *dixit: Ita eſt.* Arnob. *dixit; Si ita eſt, ergò poteſt per liberum arbitrium ſine peccato eſſe, & laudem adipiſci divinam.* Serap. *reſpondit: Ita eſt.* Arnob. *dixit; contrà dico.* Serapion *dixit: Ergo non eſt liberum arbitrium.* Arnob. *dixit: Liberum arbitrium & defendo & teneo, ſed intra metas ſuas clauſum, & finibus ſuis limitibuſque diſtinctum.* Serapion *dixit: Deus hominem liberi arbitrii idcirco eſſe voluit, ut juſte vituperentur mali, quia potuerunt eſſe boni: juſte etiam laudentur boni, quia potuerunt eſſe mali. Tolle enim utriuſque rei poſſibilitatem, & non invenies pœna quem ferias; nec invenies in remuneratione quem corones.* Arnob. *dixit: Dic ergò mihi, ſi tui libertas arbitrii ad hoc te perducere valeat, ut poſſis ita à prohibitis abſtinere, ut ſine peccato ſis: aut ita præcepta perficere, ut pervenias ad coronam?* Serap. *reſpondit: Et, ſi non poteſt homo ſine peccato eſſe, peccatum ipſum non ei imputabitur à Deo.* Arnob. *dixit: Hoc quod illum à peccato facere liberum potuit, in primi hominis prævaricatione periit: unde creaturam ſuam creator ad hanc recuperationem prævenire potuit, ut quia jam ſuis viribus liberari à peccato non poterat, Dei gratiâ liberaretur. Unde etiam infirmitates noſtræ, Salvatoris Domini a nomen impoſuerunt: captivitas noſtra, Redemptorem b: miſeria noſtra, Miſericordem: ſervitus Liberatorem.* Ex his liquet, ut Pelagiani Catholicis objecerint, niſi faterentur, poſſe hominem vivere ſine peccato, tollere eos arbitrii libertatem; quod Manichaicum eſt. Simul videre fuit, quid reſponderint Catholici. Sed pleniùs hoc ex *antitheſi* proximâ cognoſcemus.

a Malim Domine. b Malim in patrio caſu legere, redemtoris. miſericordis. liberatoris.

Antithesis VII.

Catholicorum autem judicium erat, eos qui negarent perfectionem hominis in hac vitâ, regiam inſiſtere viam, inter Manichæos, naturam damnantes, liberumque arbitrium auferentes, & Pelagianos, credentes, hominem per naturam ſuam perfectè juſtum eſſe; quod unius eſt Dei proprium. Præterea dicebant, non Catholicos, ſed Pelagianos potius, ad Manichæum accedere, ejuſque propaginem, Priſcillianum: uti & Rufinum, Jovinianum, Origenem.

Hieronymus proœmio Dialogorum adverſus Pelagianos: *Breviter calumniatoribus reſpondemus, qui ſua in nos maledicta conferunt, Manichæorum eſſe hominum, damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adjutorium Dei tollere. Rurſumque apertiſſima inſaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum via regia, ut nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemus; appetitumque propriæ voluntatis Dei ſemper credamus auxilio gubernari.* Eidem calumniæ ſic reſpondet epiſtolâ ad Cteſiphontem: *Et hoc non mihi, ſed Apoſtolo imputa, qui novit, aliud eſſe Deum, aliud eſſe hominem: aliam carnis fragilitatem, aliam ſpiritus fortitudinem. Caro enim deſiderat contra ſpiritum, & ſpiritus contra carnem: & hæc invicem ſibi adverſantur, ut non quæ volumus, ipſa faciamus. A me nunquam audies, malam eſſe naturam: ſed quomodo ſit carnis fragilitas diſſerenda, ipſo, qui ſcripſit, docente diſcamus. Interroga eum, quare ſcripſerit, Non enim, quod volo, hoc operor: ſed, quod odi, malum, illud facio. Quæ neceſſitas illius impediat voluntatem? quæ tanta vis odio digna imperet facere?* Auguſtinus lib. IV. contra duas Pelagianorum Epiſt. Cap. III. *Sic* (Catholicus) *laudat in Deo ſanctos homines Dei, non ſolum ex manifeſtato in carne Chriſto, & deinceps: verùm etiam ſuperiorum temporum, quos audent blaſphemare Manichæi, ut tamen de ipſis plus credat ipſis confitentibus, quam Pelagianis mentientibus. Sanctorum enim vox eſt, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Fuſe verò hæc explicat cap. VII. Nec contenti erant Catholici, ſeſe a Manichæis ſegregare; ſed verò Pelagianos inſuper cum Manichæo & Priſcilliano ſapere dicebant: nec cum his ſolùm, ſed etiam Origene, Joviniano, & Rufino. Docet hoc locus iſte Hieronymi epiſt. ad Cteſiphontem *a*: *Exponam breviter principum & ſociorum tuorum nomina, ut animadvertas, qualium conſortio glorieris.* Manichæus *electos ſuos, quos inter animas Platonis in cœleſtibus collocat, dicit* OMNI CARERE PECCATO; *nec, ſi velint, poſſe peccare. Ad tanta enim eos virtutum culmina tranſcendiſſe, ut carnis operibus illudant.* Priscillianus *in Hiſpaniâ, pars Manichæi, verbum perfectionis & ſcientiæ ſibi temere vindicat. Unde & vos aſſeritis, eos, qui abſque legis ſcientiâ ſunt, peccata vitare non poſſe.* Evagrius *Ponticus Hyperborita edidit librum &*

a P. 252.

ſen-

ſententias περὶ ἀπαθείας, *quam nos impaſſibilitatem, vel imperturbationem poſſumus dicere; quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur, & , ut ſimpliciter dicam, vel ſaxum, vel Deus eſt.* RUFFINI *temeritatem, imò inſaniam, quis digno explicare poſſit ſermone, quod librum Xyſti Pythagorei, hominis abſque Chriſto atque ethnici, immutato nomine Sixti martyris & Romanæ Eccleſiæ epiſcopi prænotavit; in quo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt eſſe ſubſtantiâ, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumen philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipſo volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apoſtolorum, nulla Chriſti ſit mentio, ut epiſcopum & martyrem ſine Chriſti fide fuiſſe contendat. Unde & vos plurima contra Eccleſiam uſurpatis teſtimonia. Vis adhuc & alium noſſe tui erroris principem? Doctrina tua Origenis ramuſculus eſt. In eo enim Pſalmo, ubi ſcriptum eſt (ut de cæteris taceam) Inſuper & uſque ad noctem erudierunt me renes mei: aſſerit, virum ſanctum, cùm ad virtutum venerit ſummitatem, ne in nocte quidem ea pati, quæ hominum ſunt; nec cogitatione vitiorum aliquâ titillari, Joviniani ſecunda quæſtio tui ingenii diſciplina eſt. Quicquid illi reſponſum eſt, tibi reſponſum credito.* Idem Præfat. lib. IV. Comment. in Hieremiam: *Cùm ſubitò hæreſis Pythagoræ & Zenonis* ἀπαθείας καὶ ἀναμαρτησίας, *id eſt, impaſſibilitatis & impeccantiæ, quæ olim in Origene, & dudum in diſcipulis ejus, Grunnio, Evagrioque Pontico, & Joviniano jugulata eſt, cœpit reviviſcere, & non ſolùm in Occidentis, ſed & in Orientis partibus ſibilare &c.* Ubi, ut aliàs diximus, non duo, ut quidam putarunt, commemorantur errores, ſed unus: nempe quòd tantæ hominem perfectionis fingerent iſti, ut non amplius affectibus eſſet obnoxius, quibus ad peccandum impelli-mur; ſed abſque ullo viveret peccato. Quod autem de

a P. 287. Joviniano utrobique ait, idem repetit lib. II. *a* adverſus Pelag. *Chriſtus teneatur, & ſucceſſor Ioviniani audet loqui, eos qui plenâ fide baptiſma conſecuti ſunt, non poſſe tentari: imò aliis verbis, poſſe hominem baptizatum, ſi voluerit, nequaquam ultra peccare.* Similiter initio lib. III. Dixerat enim Critobulos: *Certè hoc fateberis, eos, qui Chriſti baptiſma conſecuti ſunt, juſtos eſſe. Cumque ſemel juſti fuerint, ſi egerint ſollicitè, poſſe in ſempiternum juſtitiam cuſtodire, ac per hoc omne vitare peccatum.* Reſpondet Atticus: *Non erubeſcis exploſam atque damnatam Ioviniani ſententiam ſequi? Et ille enim his teſtimoniis, tuiſque nititur argumentis: imò tu illius inventa ſectaris, in Oriente docere deſiderans, quæ olim Romæ, & dudum in Africâ, condemnata ſunt. Lege ergò, quid

b P. 734. c Lib. I. adverſus Pelag. p. 149. & 209. d P. 156. Fallitur Cornelius Scultingius, qui Confeſſionis Hieronymianæ T. 2. c. 5. p. 532. per magiſtrum ἀρχαῖον Marcionem intelligi putavit. Decepit eum, quod paullò poſt Marcionis fiat mentio.

illi reſponſum ſit. In dogmatibus enim, & quæſtionibus differendis, non perſona, ſed cauſſa quærenda eſt.* Etiam Oroſius hacpropter lib. de arbitr. libert. *b* Pelagium Joviniani filium appellat. Eundem cum Origene (quem Hieronymus *c* Pelagianorum amaſium, & magiſtrum τὸν ἀρχαῖον appellavit, ut oſtendimus lib. II. *d*) jungit Oroſius apologetico de arbitrii libertate: *Origenes, Priſcillianus, Iovinianus: in his* (Pelagio Cæleſtioque) *vivunt, & non ſolum vivunt, verùm etiam loquuntur.* Cæterum Pelagianos in hac ipſâ controverſiâ ab Origene arma mutuari ſolere, oſtendit idem Oroſius iſtis verbis: *At ille* (Iohannes Hieroſolymitanus) *cùm ſæpe non docendi ſimulatione in aliquam profeſſionis ſpeciem tentaret inducere; dicebat, quia ad Abraham dictum eſſet à Domino: Ambula coram me, & eſto ſine macula, & Zachariam, & Eliſabeth, pronunciatos eſſe juſtos ambos ante Dominum, incedentes in omnibus juſtificationibus Domini, ſine querelâ. Quod quidem* AB ORIGENE DICTUM, *ab eo proferri, compluribus nobis notum erat,*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

Etiam filios Dei eſſe, qui peccatum haberent, (quod Cæleſtius negaſſe dicebatur) ſtatuit Synodus Palæſtina: ipſeque Pelagius, qui concilio huic interfuit, veritatem Catholicæ ſententiæ non potuit diffiteri. Neminem verò Legem Dei ſervare, contra Pelagium ſtatuit Synodus Carthaginenſis II, Milevitana, & Carthaginenſis III. Quæ tria hæc capita decrevit. I. Unumquemque debere dicere, Dimitte nobis debita noſtra. II. Neque id pro aliis ſolùm, ſed etiam pro ſe. III. Neque id ex humilitate duntaxat, ſed etiam verè. Nec adverſatur iſtis, quòd Synodo Palæſtinâ & Arauſicanâ ſecundâ ſtatutum ſit, poſſe hominem per Dei gratiam ſervare Legem Dei. Nam præterquam, quòd Pelagius putaret, hominem hoc poſſe per vires naturæ, quodque idem non tantum poſſe id hominem, ſed etiam verè præſtare diceret: præter iſta, inquam, ſatis Patres iſtos à Pelagio ſeparat, quòd utraque Synodus non omnimodam perfectionem cum Pelagio intellexerit; ſed eam, quam reapſe in hac vitâ perfectiores per gratiam conſequuntur: quæ, ut Hieronymus loquitur, imperfecta quædam perfectio eſt.

IN Palæſtinâ Synodo objectum Pelagio fuit, quòd Cæleſtius dixerat, filios Dei eſſe non poſſe, qui eſſent abſque peccato. At cùm Synodus ea, tum Pelagius ipſe dogma illud condemnavit: ut conſtat ex Auguſt. lib. De geſtis Palæſtinis cap. XVIII. & Alypii atque Auguſtini ad Paullinum epiſtolâ. Additur ibidem: *Quiſquis ſequitur illius epiſcopalis autoritatem judicii, & ipſius Pelagii confeſſionem: hoc tenere debet, quod ſemper tenuit Catholica Eccleſia; Filios Dei vocari poſſe illos, qui quotidie dicunt, Dimitte nobis debita noſtra: quod utique veraciter non dicerent, ſi eſſent omnino ſine peccato.* Patres Concilii Carthaginenſis epiſt. ad Innocent. *Quicunque dogmatizat & affirmat, humanam ſibi ad vincenda peccata, & Dei mandata facienda, ſufficere poſſe naturam; & eo modo gratiæ Dei, quæ ſanctorum evidentius orationibus declaratur, adverſarius invenitur; anathema ſit.* Patres Concilii Milevitani epiſt. ad eundem: *Nova hæreſis, & nimium pernicioſa tempeſtas ſurgere inimicorum gratiæ Chriſti cœpit, qui nobis etiam Dominicam Orationem impiis diſputationibus conantur auferre. Cùm enim Dominus docuerit; ut dicamus, Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: iſti dicunt, Poſſe hominem in hac vita, præceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem juſtitiæ, ſine adjutorio gratiæ Salvatoris, per ſolum liberum voluntatis arbitrium pervenire, ut ei non ſit jam neceſſarium dicere, Dimitte nobis debita noſtra.* Eadem ſententia damnatur canonibus Concilii Carthaginenſis III. ſive univerſalis Africæ Synodi, quæ vulgò Milevitana vocatur. Egregium verò ordinem Africani iſti Patres in damnando hoc Pelagii dogmate obſervarunt. Diximus ex Auguſtino aliàs, ut tria fuerint capita erroris Pelagiani. Negabant enim originale peccatum, gratiæ neceſſitatem, & hominis imperfectionem in hac vitâ. De primo ſunt canones duo primi: de ſecundo agunt tres canones ſequentes: de tertio ſunt tres canones ultimi: hoc eſt VI. VII. VIII. Contra tertium, h. e. Pelagianam illam perfectionem, duo objiciebant Patres. Prius eſt, locus Johannis, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ſeducimus nos ipſos, & veritas in nobis non eſt.* Alterum eſt, quòd ex eâ ſequatur, non neceſſe fore, ut homo in hac vitâ dicere cogatur Orationem Dominicam: quippe in quâ ſic rogemus, *Dimitte nobis debita noſtra.* Reſpondebat Pelagius, in Oratione hac dici *nobis*, non *mihi*: ideoque, ſi non pro nobis, at pro aliis eſſe orandum. Sed cùm Patres docerent, unumquemque pro ſe ipſo orare debere peccatorum

 remiſſio-

remiſſionem; reſpondit Pelagius, humilitatis eſſe, ut etiam, qui perfectus eſt, credat ſe nondum perfectionis metam attigiſſe: eoque rectè facere, ſi dimiſſionem peccatorum expoſcat. Similiter de loco Johannis ſtatuebat. Patres verò contendebant, Johannis dictum vere omnibus competere: item remiſſionem peccatorum, non humiliter tantùm ab omnibus orari, ſed etiam veraciter. Ex hiſce liquet, tria ſtatuiſſe Patres adverſus Pelagium.

I. Omnibus non humiliter tantùm, ſed etiam veraciter competere dictum illud Johannis.

II. Omnibus, non tantùm pro aliis, verùm etiam pro ſe, orandum eſſe, *Dimitte nobis debita noſtra.*

III. Nec id humiliter tantùm, ſed etiam veraciter eſſe orandum.

Hæc tria eopſe ordine ſtatuerunt Patres Africani can. VI. VII. VIII. Concilii Carthaginenſis, quod Milevitanum vulgo vocatur. Sunt autem hi:

a 1 Ioh. 1. 8.

b Corrigendus Gennadius De dogm. Eccl. cap. 15. ubi non tantum in editione inſerta Auguſtini operibus T. 3. ſed etiam in editione V. Cl. Elmenhorſtii, legitur, Propter humilitatem non oportere dici. ubi particula negans omnino delenda.

VI. *Item placuit, quod ait ſanctus Ioannes Apoſtolus* a, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: *quiſquis ſic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem* b *oportere dici, nos non habere peccatum, non quia verum eſt; anathema ſit. Sequitur enim Apoſtolus, & adjungit*, Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. *Ubi ſatis apparet, hoc non tantum humiliter, ſed etiam veraciter dici. Poterat enim Apoſtolus dicere, Si dixerimus, quia non habemus peccatum, nos ipſos extollimus, & humilitas in nobis non eſt: ſed cùm ait*, Nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt: *ſatis oſtendit, eum qui ſe dixerit non habere peccatum, non verum loqui, ſed falſum.*

VII. *Item placuit, ut quicunque dixerit in Oratione Dominicâ, ideo dicere ſanctos*, Dimitte nobis debita noſtra, *ut non pro ſe ipſis hoc dicant, quia non eſt eis jam neceſſaria iſta petitio; ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores: & ideo non dicere unumquemque ſanctorum, Dimitte mihi debita mea, ſed, Dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro aliis potius, quàm pro ſe juſtus petere intelligatur; anathema ſit. Sanctus enim & juſtus erat Apoſtolus Iacobus, cùm dicebat* c, In multis enim offendimus omnes. *Nam quare additum eſt, Omnes? niſi ut iſta ſententia conveniret & Pſalmo, ubi legitur* d, Non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. *Et in Oratione ſapientiſſimi Salomonis* e, Non eſt homo qui non peccet. *Et in libro Iob* f, In manu omnis hominis ſignat, ut ſciat omnis homo infirmitatem ſuam. *Unde etiam Daniel ſanctus & juſtus* g, *cùm in oratione pluraliter diceret*, Peccavimus, iniquitatem fecimus, *& cætera, quæ ibi veraciter & humiliter confitetur; ne putaretur, quemadmodum quidam ſentiunt, hæc non de ſuis, ſed de populi ſui potiùs dixiſſe peccatis; poſtea dixit* h: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo noſtro. *Noluit dicere, peccata noſtra; ſed, populi ſui, dixit, &, ſua: quia futuros iſtos, qui tam male intelligunt, tanquam Propheta, prævidit.*

c Iac. 3. 2.

d Pſal. 143. 3.

e 1 Reg. 8. 46. Eccl. 7, 21.

f Iob. 37. 7.

g Dan. 9. 5.

h Ibid. verſ. 20.

VIII. *Item placuit, ut quicunque verba ipſa Dominicæ Orationis, ubi dicimus*, Dimitte nobis debita noſtra, *ita volunt à ſanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem; qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur, debita non habere.*

Atque hi quidem ſunt canones Concilii Carthaginenſis, quibus Pelagiana de perfectione hominis ſententia & apertè damnatur, & ſolidè refellitur. Hinc Oroſius de arbitr. libert. i *Pelagius mihi dixit, docere ſe, hominem poſſe eſſe ſine peccato, & mandata Dei facile cuſtodire, ſi velit: Reſpondit Pelagius, audientibus vobis: Hoc & dixiſſe me, & dicere, negare non poſſum. Ego illico proſecutus ſum: Hoc in Cæleſtio Africana Synodus deteſtata eſt.* Ubi cur non Milevitanam, ſed Africanam dicat;

i P. 697.

conſtat ex iis, quæ de verâ hujuſce Synodi appellatione diximus lib. I. cap. XLV. Similiter Proſper carm. De ingratis cap. IX.

Poſſe hominem ſine peccato decurrere vitam,
Si velit, ut potuit nullo delinquere primus
Libertate ſuâ. Nempe hæc damnata fuêre
Conciliis, mundique manu.

Conciliorum hoc judicium probavit etiam Clerus Romanus in literis, quas, Severino Papâ defuncto, miſit ad Scotorum gentem, Bedâ teſte lib. II. hiſtor. Angl. cap. XIX: *Hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreſeos apud vos denuo reviviſcit; quod omnino hortamur, ut à veſtris mentibus hujuſmodi venenatum ſuperſtitionis facinus auferatur. Nam quis non execretur ſuperbum eorum conamen & impium, dicentium, poſſe ſine peccato hominem exiſtere ex propriâ voluntate, & non ex gratiâ Dei?*

Cautè verò Clerus Romanus negat quidem hominis perfectionem; ſed illam, quæ eſt ex viribus naturæ, non gratiæ. In quo eadem illi Concilia præiverunt. De Palæſtino judicium fecerit Auguſtinus De peccato originali cap. XI: *Synodus dixit: Nunc quoniam anathematizavit Pelagius incertum ſtultiloquium*, RECTE *reſpondens, hominem cum adjutorio Dei & gratiâ poſſe eſſe ἀναμάρτητον, id eſt, ſine peccato, reſpondeat ad alia.* Et De geſtis Palæſtinis cap. XI. *Poſſe quidem hominem ſine peccato eſſe, dictum eſt ſuperius. Dictum eſt ſanè, & nos meminimus: ſed ideo mitigatum, &* A JUDICIBUS APPROBATUM, *quod addita eſt Dei gratia, quæ in illis capitulis tacebatur.* Planè autem intelligimus perfectionem ſecundùm exteriores actus; non item interiores, ipſius etiam caritatis. Sive, ſermo eſt de perfectione partium, quæ peregrinantium ſtatui competit; non graduum, quæ erit poſt hanc vitam. Sanè qui negat, perfectè hominem Legem implere poſſe ſecundùm vires quas accepit; ſibi ipſi contradicit. Nam negat poſſe, quod poſſe dicit. Similiter capimus Concilium Arauſicanum II. can. ult. *Hic etiam* SECUNDUM FIDEM CATHOLICAM *credimus, quòd acceptâ per Baptiſmum gratiâ, omnes baptizati, Chriſto auxiliante, & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent,* POSSINT *&* *debeant*, SI FIDELITER LABORARE VOLUERINT, ADIMPLERE. Nempe, judicio noſtro, canon iſte non aliud propoſitum habet, quàm oſtendere, nos non per vires naturales, ſed per virtutem Spiritus Sancti in Baptiſmo acceptam (ſemper enim in legitimo ſacramenti uſu ſpiritualis gratia efficaciter & ſignatur & exhibetur) omnibus & ſingulis Dei mandatis obtemperare poſſe; non quidem exactè, ſed ut Auguſtinus a loquitur, pro modo juſtitiæ, quæ huic competit vitæ. Nihil igitur hic canon, judicio noſtro, Pelagianorum cauſſam juvat, uti neque Begardorum & Beguinarum, qui & ipſi tantam caritatis perfectionem ſomniabant, ut progredi ultra non valeamus, contra Paulinum illud, ad Philipp. I. 9. *Hoc oro, ut caritas veſtra magis & magis abundet.* Et ad Epheſ. IV. 15. *In caritate creſcamus in illo.* Hæc Begardorum & Beguinarum ſententia damnata eſt celebri illo trecentorum & amplius epiſcoporum Concilio, quod anno CIↃ CCCXI. Viennæ, præſentibus etiam Alexandrino & Antiocheno Patriarchis, habitum fuit; interque alia decreta, Templariorum ordinem, ad poſtulatum Philippi Francorum regis, aſſentiente Clemente V, condemnavit. De opinione damnationeque eorum quod diximus, cognoſcere eſt ex Clementinâ Ad noſtrum, de hæreticis. item Antonino part. XXI. hiſtor. Tit. II. cap. III. §. 2. ubi ſic ſcribit: *In eodem Concilio fuerunt damnati octo errores Beguinarum & Beguadorum* b, *qui inſurrexerunt in Alemanniâ, ut habetur De hæretic. Ad noſtrum. in Clemen. Quorum primus eſt, quod homo in vitâ præſenti & talem perfectionis gradum poteſt acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratiâ proficere non valebit. Nam, ut dicunt, ſi*

a Lib. De Spir. & Liter. cap. 36.

b Al. Beguardorum & Beguinarum.

quis

quis ſemper poſſet proficere, poſſet aliquis Chriſto perfectior inveniri.

Secundus eſt, quòd jejunare hominem non oportet, vel orare, poſtquam gradum perfectionis hujus fuerit aſſecutus: quia tunc ſenſualitas ita eſt perfectè ſpiritui & rationi ſubjecta, quòd homo poteſt liberè concedere corpori, quicquid placet.

Tertius eſt, quòd illi, qui ſunt in illo gradu perfectionis, & ſpiritu libertatis, non ſunt humanæ ſubjecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obligantur, quia, ut aſſerunt, ubi Spiritus Domini, ibi libertas.

Quartus, quòd homo ita poteſt finalem beatitudinem, ſecundum omnem gradum perfectionis, in præſenti aſſequi, ſicut eam in vitâ beatâ obtinebit.

Quintus, quod qualibet intellectualis natura in ſe ipsâ naturaliter eſt beata, quodque anima non indiget lumine gloriæ, ipſam elevante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.

Sextus eſt, Hominem in virtutum actibus ſe exercere, eſt hominis imperfecti, quia anima perfecta licentiat à ſe virtutes.

Septimus, quòd mulieris oſculum (cùm ad hoc non inclinet natura) eſt mortale peccatum: actus autem carnalis (cum ad hoc inclinet natura) non eſt peccatum; maximè cùm tentatur exercens.

Octavus eſt in elevatione corporis Jeſu Chriſti; Non debet talis exſurgere, aut ei reverentiam exhibere. Aſſerunt enim, quod eſſet imperfectionis ejuſdem, ſi à puritate & altitudine ſuæ contemplationis tantùm deſcenderet: quòd circa Sacramentum Euchariſtiæ, aut circa paſſionem humanitatis Chriſti, aliqua cogitaret. Qui omnes errores reprobati ſunt in dicto Concilio, & mandatur Diœceſanis & inquiſitoribus, ut puniant tales. Gloſſ. ibi. Ioan. And. ſufficienter oſtendit, qualiter iſta ſunt erronea, & contra doctrinam ſanctorum. Hactenus Antoninus.

LIBRI QUINCTI

PARS ALTERA;

Quæ eſt de Juramento Chriſtianorum, & ſalute divitum.

VIdimus de duabus quæſtionibus ad ſpiritualem vitam pertinentibus, Gratiæ neceſſitate, & hominis imperfectione in hac vitâ. Sequuntur duæ aliæ, ſed minùs vexatæ: unde eſt, quòd Auguſtinus libro De hæreſibus lib. 11. contra Julianum, & alibi, ubi præcipuos ſe Pelagii errores enumerare dicit, nullam earum mentionem facere ſolet. Sunt iſtæ, An jurantes peccent, &, An divites ſalventur. Utramque curriculo percurremus.

THESIS I.

Non eſſe jurandum, Pelagianorum ſententia fuit. Quamquam enim id Veteri in Teſtamento fuerit conceſſum, in Novo tamen prohibitum putarunt. Prora & puppis hujc ſententiæ erat illud Chriſti, Matth. cap. v. 34. Ne juretis omnino. *Et*, Sit ſermo veſter, Eſt, eſt: Non, non. *Et hoc Jacobi* v. 12. Ante omnia, fratres, ne jurate, neque per cælum, neque per terram, neque aliud ullum jusjurandum.

a Cent. 5. cap. 5.

CEnturiatores Magdeburgenſes *a* errores Pelagii ad viginti & unum capita revocant: etiam Nicolaus Sanderus libb. De viſibili monarchiâ Eccleſiæ eos decem numero facit *b*: ſed nec hic, nec illi dogmatis hujus meminerunt. Quid mirum? quando Auguſtinus ipſe prætetire ſolet, ut antea diximus. Sed eum Pelagianis errorem tribuit Janſenius Harmon. Euang. cap. XL. Rectè. Nam Hilarius epiſt. ad Auguſtinum *c*, ubi de erroribus agit à Pelagianis in Siciliâ ſeminatis, inter eos refert, quòd dixerunt, *Non debere jurare omnino.* Imò apud Pelagium ipſum in epiſt. ad Demetriadem *d* legimus: *Et jurare ipſe Chriſtus prohibuit, qui dixit, Ego autem dico vobis, Non jurate omnino. Et rurſus, Sit ſermo veſter, Eſt, eſt: Non, non.* Et Cæleſtius epiſt. De ſcientiâ divinæ Legis *e*: *Dixiſti, te cum jurantibus jurare debere: quod aliquando juraris Dominus. Scio primùm, non omnia nobis convenire ſervis, quæ Domino conveniunt; ne in comparatione famulorum, Domini videatur injuria. Iuravit, ſcio, ſæpe Dominus, qui nos jurare prohibuit: nec ſtatim ex hoc temere blaſphemare debemus eum, qui alios vetuerit, quod ipſe faciebat: quia dici nobis poteſt, Iuravit Dominus, quaſi Dominus, quem jurare nemo prohibebat: nobis quaſi ſervis jurare non licet, qui Domini noſtri lege jurare vetamur. Verùm ne in ejus exemplo ſcandalum patiamur, ex quo tempore jurare nos noluit, nec ipſe juravit.* Nec ignorabant Pelagiani, etiam ex Apoſtolo aliqua objici, quibus juraſſe doceretur: verùm hæc illi pro juramento non habebant, ſed vehementi aſſeveratione. Auguſtinus epiſt. LXXXIX. ad Hilar. *Illi, quantum aliquos eorum audivi, quid ſit jurare, prorſus ignorant. Putant enim, ſe non jurare, quando in ore habent, Scit Deus; & Teſtis eſt mihi Deus; &, Teſtem Deum invoco ſuper animam meam; quia non dicitur, per Deum: & quia talia reperiuntur in Apoſtolo Paulo.* Porrò, quam Pelagianorum fuiſſe opinionem diximus; eandem poſtea Waldenſes amplexos eſſe ſcribit Guido Carmelita. Bernardus quoque Lutzenburgus In Sabbatatis (qui vel Waldenſes, vel Waldenſium pars fuiſſe creduntur) eandem tribuit opinionem. Alphonſus etiam à Caſtro ſcribit idem de Catharis; non Novatianis illis, ſed aliis, Albanenſibus.

b P. 357. 359. 361.
c Epiſt. 88. apud Auguſt.
d Apud Hieron. T. 2. p. 20. edit. Baſ. 1554.
e Apud eundem Hieron. T. 4 p. 63.

ANTITHESIS I.

Patrum aliqui hac parte Pelagio adſenſiſſe videntur: ſed communior tamen ſententia fuit, Chriſtianis etiam jurare licere. Quod colligebant ex Apoſtoli exemplo, qui ait, Teſtis eſt mihi Deus, *ut Rom.* 1 9. & *Phil.* 1. 8. & 1 *Theſſ.* 11. 5. *quibus ſimilia habes Rem.* IX. 1. *Gal.* 1. 20. *Sed imprimis illuſtre eſt illud* 2 *Cor.* 1. 23. Teſtem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultrà Corinthum. *Hac autem verum eſſe juramentum, nemo negabit, qui, quid juramentum ſit, ſciat.*

Eſt

Eſt enim illud actio, quâ Deus, ſive ſimpliciter, ſive cum precatione aliquâ, in teſtem eorum invocatur, quæ aſſeruntur, aut promittuntur. Itaque concludebant, non omni juramento interdicere Chriſtum, etiam illo, quod in aſſerendo veritatem, in promittendo juſtitiam, utrobique judicium ſeu diſcretionem ſervat: ſed eo ſolùm, quod per deos falſos, vel creaturas propriè fit; vel per verum Deum quidem, ſed temerè aut leviter. Idcirco negant, juramentum eſſe rem bonam, & per ſe expetendam: negant item, eſſe rem malam, & omnimodis averſandam: ſed cenſent, eſſe rem ἀδιάφορον, attamen periculoſam; eoque cautè uſurpandam, ac tum demum, cum aliqua urget neceſſitas.

ETiam veterum aliqui omni juramento Chriſtianis interdictum putant. Quos inter Baſilius comm. in illud Pſalmi XIV: *Qui jurat proximo ſuo, & non decipit.* Verba ejus Latinè ſolùm apponam. *Quid hoc tandem eſt? hoc juramentum homini perfecto inter eas virtutes, quæ illum decent, concedi videtur: in Evangelio vero prorſus prohibetur. Quis incolet tabernaculum tuum, & quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui jurat proximo ſuo, & non decipit. Illic verò: Ego autem dico vobis, ne juretis omnino. Quid igitur dicemus? Quod ubique Dominus tam in veteri, quam in novâ lege eandem habet præceptionis conſiderationem. Cupit enim peccatorum effectibus occurrere, & à primis initiis malignitatem exſcindere. Ut enim vetus lex ait, Non mœchaberis: Dominus vero, Non concupiſces: illa item, Non occides: Dominus perfectiora inſtituens, Non iraſcaris: ſic quoque in hoc loco contentus abit Propheta juramento, quod juſtum ſit ac rectum: Dominus vero vel occaſionem ipſam reſecat perjurii. Qui enim vel rectè jurat, forte & is poſſit interdum falli: qui verò non jurat, periculum vitavit perjurii. Nominat item Propheta multis adeò locis juramentum immutabilem firmamque rei ac propoſiti cujuslibet confirmationem: ut eſt illud, Juravi, & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ. Item, Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum. Non quod Deum ad teſtimonium dictorum, fidemque dubietati faciendam induxerit: ſed quod is immutabili ac firmo decreto gratiam promiſſionis Davidi confirmavit. Sic & hîc dictum eſſe poteſt illud; Qui jurat proximo, & non decipit: hoc eſt, qui promiſſa affirmat proximo, & non decipit: ut cum Servatoris dicto conveniat; Sit ſermo veſter, Eſt eſt, Non non. De ejuſmodi rebus dum adſtruis & affirmas, annue: de his verò, quæ non ita ſe habent, etſi omnes homines adhortarentur, & obſecrarent, nunquam illo pacto inducaris, ut contra naturæ veritatem affirmes. Non facta eſt res? negatio ſequatur. Facta eſt? conſenſu firmetur. Citra ullam verborum implicationem* a, *ipſam per ſe veritatem ſtudeto exprimere, ſimplici ac nudâ uſus aſſertione. Qui vero ſic affirmanti minime crediderit, ipſe viderit; damnum ſentiet incredulitatis. Turpe enim, & omnino ſtultum, ſeſe ut fide indignum accuſare, & ad juramenti ſecuritatem confugere. Sunt autem quædam ſermones, juramentorum quidem figuras habentes, qui tamen juramenta omnino non ſint, ſed remedia potius perſuadendi: ut Ioſeph, Ægyptium familiarem ſibi reddere cupiens, per ſanitatem juravit Pharaonis. Et Apoſtolus, caritatem ſuam erga Corinthios oſtendere volens, ait: Per gloriam veſtri, quam habeo in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Non enim Evangelicæ doctrinæ immorigerus fuit, & inobediens ii, cui concreditum erat Evangelium: ſed ſimplici ſermone, ſub formâ juramenti reddito, gloriationem, quam in ipſis habebat, omnino ſibi pretioſiſſimam eſſe, hoc verborum tropo uſus, oſtendit.* Similiter Chryſoſtomus homil. XVII. in Matthæum, ubi fusè hac de re tractat. Summam complexus Theophylactus his verbis b: Τὸ ὀμνύειν, φησὶ, τέλεον ὂν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ἐστι, ὅτι, ἐξ ἀρχῆς [illegible] ἐστιν. αὐτὸ δ' ὅτι καὶ λοιπὸν ὁ νόμος κελεύει, κελεύων ὀμνύειν, πονηρός ἐστι; μάθε οὖν, ὅτι τότε οὐκ ἦν πονηρὸν τὸ ὀμνύειν. μετὰ δὲ Χριστὸν, ἐστὶ πονηρόν. ὥσπερ καὶ τὸ περιτέμνεσθαι. καὶ ἁπλῶς τὸ Ἰουδαΐζειν. ἐπεὶ καὶ τὸ θηλάζειν, τοῖς μὲν παιδίοις ἁρμόζει, τοῖς δὲ ἀνδράσιν αἰσχύνη. *Iurare, inquit, & adjicere amplius ad Etiam vel Non, à diabolo eſt. Porrò ſi dixeris, quod & lex Moſi mala eſt, quoniam jurare jubet: diſce, quòd tunc non erat malum jurare: poſt Chriſtum autem malum eſt, ſicut & circumcidi, & in ſummâ quicquid eſt Iudaicum. Sugere enim puero convenit, viro minimè.* Eadem mens imperfecti ſcriptoris in Matth. qui Chryſoſtomo eſt adſutus. Vide eum homil. XII. ubi poſt longam diſſertationem adverſus eos qui vel jurant, vel jurare compellunt: *Audite*, inquit, *vos clerici, qui jurantibus Evangelia ſancta porrigitis: quomodo poteſtis ab illo juramento eſſe ſecuri, qui ſanctum perjuris datis? Si erat bene juſtum, juſte, dicebatis, quia dedimus illis Evangelium, ut jurent, non ut pejerent: nunc autem, cum ſciatis, quia & bene jurare peccatum eſt, quomodo poteſtis eſſe liberi, qui occaſiones datis, unde peccetur in Deum? Ceſſet ignis, & incendium non fit: ſubtrahe gladium, & homicidium non committitur: ſic tolle juramentum, & perjurium non fit.* Videtur quoque idem ſenſiſſe Hieronymus lib. II. in epiſt. ad Gal. cap. IV: *Cùm* ABBA *Pater Hebræo Syroque ſermone dicatur, & Dominus noſter in Evangelio præcipiat, nullum Patrem vocandum, niſi Deum: neſcio quâ licentia in monaſteriis vel vocemus hoc nomine alios, vel vocari nos acquieſcamus. Et certe ipſe præcepit hoc, qui dixerat, non eſſe jurandum. Si non juramus, ne patrem quidem quempiam nominemus.* Idem in cap. v. Matth. ſic ſcribit: *Hoc quaſi parvulis fuerat conceſſum: ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent: ſic jurare permitterentur in Deum: non quod rectè hoc facerent; ſed quod melius eſſet, Deo id exhibere, quam dæmonibus. Evangelica autem veritas non recepit juramentum, cum omnis ſermo fidelis pro jurejurando ſit.* Etiam Gregorius presbyter ſcribit in vitâ Gregorii Nazianzeni, ſanctum hunc patrem legem ſibi indixiſſe nunquam jurandi quàm diu viveret: atque id per omnem vitam ſervaſſe. Communior interim ſententia fuit, Chriſti verba reſtringi debere ad certum juramenti genus. Sed etiam, qui in hoc conſentiunt, quomodo fieri id oporteat, diſſentiunt. Quidam arbitrantur, Chriſtum prohibere duntaxat juramentum, quod non per Deum fieret, ſed creaturas. Mirum vero, hoc etiam apud Hieronymum legi, atque id eo in loco, ubi ait, Judæis conveniſſe juramentum tanquam parvulis, Chriſtianis non item. Quod eorum videtur firmare ſententiam, qui eum loqui putant de ſolo juramento per cælum, terram, Hieroſolymam, aut caput ſuum. Mihi magis veriſimile fit, alterutrius opinionis verba ab alio ad oram fuiſſe adjecta, quæ poſtea recepta ſint in contextum. Verba Hieronymi quæ dicebamus, ſunt iſta a: *Conſidera, quod hic Salvator non per Deum jurare prohibuerit, ſed per cælum & terram & Hieroſolymam, & per caput ſuum.* Sed adverſus hanc ſeu Hieronymi, ſeu alius ſententiam, ab aliis objicitur, quod ſubjungat Chriſtus: *Sit ſermo veſter, Eſt, eſt; Non, non.* Quare iis de quocunque juramento loqui Chriſtus videtur. Hinc Chriſtianus Duthmarus, qui ante annos vixit octingentos, dicere mavult, conſilium eſſe, non mandatum. Nam ſuper eundem Matthæi locum ſic ſcribit: *Ne Iudæi per idolorum nomina jurarent, permiſit eos Dominus jurare per nomen ſuum. Nec nobis etiam inhibuit, ſed perfectionem nos docuit; quod ea fides ſit habenda inter Chriſtianos, ut non ſit neceſſe teſtem nomen Domini interponere. Perjurium & illis & nobis prohibitum eſt.* Similiter Bernardus ſerm. LXV. in Cantica: *Quod ad cautelam conſultum eſt, videlicet non jurare omnino, hoc iſti mandati vice tam contentioſe obſervant.* Sed huic reſponſo obſtat, tum quòd ſatis liqueat, Chriſtum aliquid prohibere, quod Phariſæi & Scribæ licitum putarent; tum quòd veriſimile non ſit, Paulum, quem juraſſe ex epiſtolis conſtat, neglecturum fuiſſe conſilium Chriſti, cùm perfectionis præbere debuerit exemplum.

Quare

a Raphaël Volaterranus periodum hanc vertere neglexit. Godefridus Tilmannus vertit, Citra verborum implicationem ad aliud reſpiciens, per ſe veritatem &c. Scribere potius debuerat, nec ad aliud reſpiciens. Apud Baſilium eſt, χωρὶς τῆς πρὸς ἕτερον ἐπιπλοκῆς. Hoc eſt, non admiſcendo alia. Sive, ut Muſculus tranſtulit, Citra alterius cujuſquam connexionem.

b In Matt. cap. 5.

a In cap. 5. Matth.

Quare Auguſtinus exiſtimabat, prohiberi duntaxat, ne vel falſò, vel temerè, aut leviter juremus. Sic enim ſcribit T. 4. lib. de mendacio ad Conſentium cap. xv: *Juravit ipſe Apoſtolus in epiſtolis ſuis, & ſic oſtendit, quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt: Dico vobis, Non jurate omnino: ne ſcilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, & ex facilitate ad conſuetudinem, atque ita ex conſuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur juraſſe, niſi ſcribens; ubi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem. Et hoc utique à malo, ſicut dictum eſt. Quod autem amplius eſt, à malo eſt: non tamen ſuo, ſed eorum infirmitatis, quibus etiam ſic fidem facere conabatur. Nam quod loquens juraſſet, dum non ſcriberet, neſcio utrùm aliqua de illo Scriptura narraverit. Et tamen Dominus ait, Omnino non jurate. Non enim conceſſit, ut id liceret ſcribentibus: ſed quia præcepti violatorem Paulum, præſertim in epiſtolis conſcriptis, atque editis ad ſpiritualem vitam, ſalutemque populorum, nefas eſt dicere: intelligendum eſt, illud, quod poſitum eſt, Omnino, ad hoc poſitum, ut quantum in te ſit, non affectes, non ames, non quaſi pro bono cum aliquâ delectatione appetas jusjurandum.* Idem docet epiſt. LXXXIX. ad Hilarium: qui inter quæſtiones à Cœleſtio in Siciliâ ſparſas illam eſſe dixerat, ne jurare liceret. Quàm verò cautè juramentum permittat, inter alia oſtendunt verba illa: *Jurationem cave, quantum potes. Melius quippe nec verum juratur, quàm jurandi conſuetudine, & in perjurium ſæpe caditur, & ſemper perjurio propinquatur.* Et poſt aliqua: *Multo tutiùs, quantum ad nos attinet, nunquam juramus: ut ſit in ore noſtro, Eſt, eſt, Non, non, ſicut Dominus monet. Non quia peccatum eſt, verum jurare; ſed quia graviſſimum peccatum eſt, falſum jurare: quo citius cadit, qui conſuevit jurare.* Idem T. 4. lib. 1. de Sermone Domini in monte, cùm varia Apoſtoli loca adduxiſſet, in quibus juraſſe cognoſcitur, iſta ſubjungit: *Ita intelligitur, præcepiſſe Dominum, ne juretur; ne quiſquam ſicut bonum appetat jusjurandum, & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, ſed neceſſariis jurationem habendam; refrenet ſe quantum poteſt, ut non eâ utatur, niſi neceſſitate; cum videt, pigros eſſe homines ad credendum, quod eis utile eſt credere, niſi juratione firmetur.* Cenſet igitur Auguſtinus, quantum poſſumus, fugere nos juramentum debere, tanquam rem nec bonam, nec amandam; cùm ſemper, ut Chriſtus ait, ab aliquo procedat malo; ſeu proprio, quale eſt levitas & irreverentia numinis divini; ſive alieno, cujuſmodi eſt incredulitas & diffidentia. Interim cùm non omnis diffidentia ſit irrationabilis: ut ſi cujus fides meritò ſit ſuſpecta: aut irrationabilis quidem ſit, ſed non niſi juramento ſatisfieri aliis poſſit: fatetur Auguſtinus, aliquando juramentum & exigi, & deferri poſſe ad gloriam Dei, & magnum aliquod Reip. aut proximi bonum. Ob leve autem ac minutum aliquid juramenta planè ſunt illicita: quod etiam Hieronymus indicat, in illud Hierem. cap. IV. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & judicio, & in juſtitiâ. Animadvertendum,* inquit, *quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium atque juſtitiam: ſi iſta defuerint, nequaquam erit juramentum, ſed perjurium.* Nempe cùm duplex ſit juramentum, aſſertorium, & promiſſorium: in illo requiritur veritas, ne quid juremus falſi: in hoc exigitur juſtitia, ne quid ſpondeamus illiciti: in utroque opus eſt judicio ſeu diſcretione, ne juremus facilè ac leviter: cùm jurandum non ſit, niſi ubi gravis urget neceſſitas. Plura veterum, Auguſtini imprimis, de juramento teſtimonia vide ſis in Collectaneis Gratiani Cauſ. XXI. qu. 1. Sed, inquiunt nonnulli, de Auguſtiniano ævo & proximis ſeculis nolle ſe contendere: ſed aliter ſenſiſſe eos, qui propius ab Apoſtolis abfuerunt. Nos verò nec hos ab omni juramento abhorruiſſe, inde colligimus, quòd Cyprianus ſermone de lapſis, ubi de enervato corruptoque diſciplinæ vigore conqueritur, ac peccata cauſſam fuiſſe dicit, cur Deus permiſerit & immiſerit Decianam perſecutionem, inter alia peccata recenſet, *non jurare tantùm temerè, ſed adhuc etiam pejerare, &c.* quomodo puto locutus non eſſet, ſi juramentum ἁπλῶς damnaſſet. Idem inde colligimus, quia militare Chriſtiani non poterant; niſi juramento priùs ſe obſtrinxiſſent Imperatori. At non demum militiæ nomen dedere ſub Imperatoribus Chriſtianis; quibus *jurabant per Deum, & per Chriſtum, & per Spiritum S., & per majeſtatem Imperatoris, quæ ſecundùm Deum generi humano diligenda eſt & colenda:* ut teſtatur Vegetius lib. II. cap. v. ſed longè antè ſub gentilibus ipſis: ut clarè oſtendit Dio in M. Antonino. Tertullianus lib. de corona militis cap. 1. itemque Euſebius Hiſtor. Eccleſ. lib. v. cap. v. Diſſentire tamen hac parte videtur Joh. Baptiſta Hanſenius lib. de juramento veterum, cap. XXIX. *Simile,* inquit, *veri eſt, Chriſtianos illos aurei ſeculi, & purioris animi, non juraſſe. Id Tertullianus Apolog. cap. XXXII. inſinuare videtur, apud quem gentes, ad exaggerandam invidiam contra Chriſtianos, Majeſtatis eos læſæ inſimulabant, quòd cogi non poſſent, ut per Genios eorum adjurent.* Sed hoc cùm dicit, ipſe, quæ objicit, ſolvit. Nam aliud eſt ἁπλῶς jurare nolle, aliud, nolle in gentilium gratiam loco veri Dei jurare per genium Principis: quod ſatis teſtantur illa Tertulliani verba cap. XXXII; *Sed &* JURAMUS, *ſicut non* PER GENIOS *Cæſarum, ita* PER SALUTEM *eorum, quæ eſt auguſtior omnibus Geniis.* Quid verbis iſtis apertius? Rationem diſcriminis mox adjungit; *Neſcitis, Genios dici Dæmones, & inde diminutivâ voce Dæmonia? Nos judicium Dei ſuſcipimus in Imperatoribus, qui gentibus illos præfecit. Id in eis ſcimus eſſe: ideoque & ſalvum eſſe volumus, quod Deus voluit; & pro magno juramento id habemus. Cæterum Dæmones, id eſt Genios adjurare conſuevimus, ut illos de hominibus exigamus: non dejerare, ut illis honorem divinitatis conferamus.* Nec ſolùm *per Genium Principis* jurare recuſabant Chriſtiani, verùm etiam *per Fortunam Principis:* ſive quia Fortuna etiam inter Deos, ſive quia hac ratione ſignificetur, Cæſarem in manu ſuâ habere fortunam, quod Dei eſt unius. Itaque de Polycarpo legimus, Præſide urgente illud Ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, maluiſſe eum vivicomburium pati, quàm ut, gentilium ritu, per Cæſaris juraret fortunam. Teſtis Smyrnenſis Eccleſiæ apud Euſebium hiſtor. Eccl. lib. IV. cap. XIV. Nempe hæc abnegatio fuiſſet veri numinis: quia (ut de formulâ illâ, per fortunam, aut genium alicujus jurandi, nihil nunc dicam) nationes volebant, ut Chriſtiani Deum Iſraëlis & Chriſtum abjurarent; inque ejus locum ſurrogarent Cæſarem; quem ipſæ pro præſenti colebant Deo, etiam templa ei erigentes & aras, ad quas per numen ejus jurarent. Unde Horatius od. v. lib. III.

—— *Præſens Divus habebitur*
Auguſtus. Et epiſt. ad Auguſtum:
Præſenti tibi maturos largimur honores,
Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.

At verbum Dei, jurantes per Deos alienos ex populo Dei exſcindendos, docet. Vide Exod. XXIII. 13. Deuter. VI. 13. & X. 20. Joſ. XXIII. 7. Jeſ. XLV. 23. Jer. IV. 2. V. 7. XII. 16. Sophon. 1. 5. & Pſal. LXIII. 10.

Milites Chriſtianos jurare ſolitos Deo & Imperatori, docet nos Vegetius lib. II, cap. 5; *Picturis in cute punctis, milites ſcripti, cum matriculis inſeruntur, jurare ſolent: & ideo ſacramenta dicuntur. Jurant autem per Deum & Chriſtum & Spiritum Sanctum, & per Majeſtatem Imperatoris, quæ ſecundùm Deum generi humano diligenda eſt & colenda.* Et mox; *Jurant autem milites, omnia ſe ſtrenuè facturos quæ præceperit Imperator, nunquam deſerturos militiam, nec mortem recuſaturos pro Romanâ rep.* Arnobius lib. IV. *Jurat per humani generis jura atque ipſius mortalitatis conſortia.* Baronius ad annum CCXCVII. a arbitratur, Tertullianum ad juramenti formulam à Vegetio commemoratam reſpexiſſe, cùm lib. de Coronâ militis cap. XI. ita ſcribit; *Credimus, humanum ſacramentum divino ſuperinduci licere, & in alium*

a T. X p. 695.

Dominum reſpondere poſt Chriſtum. Sed ſub gentilibus Imperatoribus milites verbis iſtis juramentum concipere ſolere, planè veriſimile eſt. Longeque veriſimilius exinde colligit Godſcalcus Stewechius *a*, Vegetium ſub Chriſtiano Imperatore vixiſſe; quod veriſſimum eſt. Nam commentarios ſuos dedicavit Valentiniano Auguſto, Valentiniani filio.

In primitivâ Eccleſiâ per Euchariſtiam fuiſſe juratum, oſtendit ſactum Novati, quod Dionyſius Alexandrinus epiſcopus, Cypriani σύγχρονος, verbis iſtis deſcribit apud Euſebium hiſt. Eccl. lib. VI, cap. 35; *Cum feciſſet oblationes, & ſingulis partem ſacramenti diſtribuiſſet, porrexiſſetque, miſeros homines & infelices, pro benedictione & gratiarum actione, juſjurandum dare coëgit, ac ſua utriſque manibus manus accipientis prehendens, non prius dimiſit, quam hoc jurejurando eum obſtrinxiſſet, (illius enim verbis utar) Jura mihi per corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti, te nunquam nec me deſerturum, nec ad Cornelium reverſurum. Atque miſer homo non ante guſtavit, quam ita illi ſe devoviſſet.* Etiam epiſcopi Catholici, qui Ariminenſi concilio fuerant decepti, fraude agnitâ, ut Nazianzenus ſcribit, *conteſtati ſunt corpus Domini, & quidquid in Eccleſiâ ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſuâ fide ſuſpicatos.*

Atque hæc, quæ veterum Chriſtianorum de juramento opinio fuerit, non obſcurè oſtendunt. Sed quæ ſit mens verborum Chriſti apud Matth., nondum clarè ſatis ex iis dilucet. Cùm autem de ea juniorum judicia varient, & quid ſinguli ſenſerint, commemorare longum ſit, meliuſque ea apud ipſos legi poſſint: tantùm nunc commemorabimus, quid ſibi hoc de loco videri ſignificarint nobis viri quidam longè doctiſſimi.

In confeſſo eſt, lege divina vetitum eſſe, jurare per Belum, Aſtarten, Molochum, Belſamen, aliaque falſorum deorum nomina: quia nullius in juramento nomen, ut Dei, uſurpari debeat, præter unius Dei Iſraëlis. Cæterùm non convenit, an juramenta per caput ſuum, per animam ſuam, per ſalutem Principis, illegitima habita ſint. Negant id viri illi eruditi. Nam, inquiunt, per ſalutem Principis juraſſe Joſephum legimus Gen. XLII. 15. Unde colligunt, non fuiſſe id interdictum ante tempora Moſis. Poſt Moſen idem licuiſſe, probant ex Annæ exemplo 1 Sam. I. 26. Abneri 1 Sam. XVII. 55. & aliorum aliis in locis. Fuit etiam hæc ſententia, cùm aliorum Scholaſticorum, tum Thomæ in ſecundâ ſecundæ quæſt. LXXXIX. art. VI. *Duplex*, inquit, *eſt juramentum. Unum quidem, quod fit per ſimplicem conteſtationem; in quantum ſcilicet teſtimonium Dei. Et hoc juramentum innititur divinæ veritati, ſicut & fides. Fides autem eſt per ſe quidem, & principaliter, de Deo, qui eſt ipſa veritas; ſecundario autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet. Et ſimiliter juramentum principaliter relucet ad ipſum Deum, cujus teſtimonium invocatur: ſecundariò autem aſſumuntur ad juramentum aliqua creaturæ; non ſecundum ſe, ſed in quantum in eis divina veritas manifeſtatur. Sicut juramus per Evangelium, id eſt, per Deum, cujus veritas in Evangelio manifeſtatur. Alius autem modus jurandi eſt per execrationem. Et in hoc juramento inducitur creatura aliqua, ut in quâ divinum judicium exerceatur. Et ſic ſolet homo jurare per caput ſuum, aut per filium ſuum, aut per aliquam aliam rem, quam diligit. Sicut & Apoſtolus juravit 2 Cor. I. dicens, Ego teſtem Deum invoco in animam meam. Quod autem Joſeph per ſalutem Pharaonis juravit; utroque modo intelligi poteſt, vel per modum execrationis, quaſi ſalutem Pharaonis obligaverit Deo: vel per modum conteſtationis, quaſi conteſtando veritatem divinæ juſtitiæ, ad cujus executionem principes terræ conſtituuntur. Ad primum ergo dicendum, quod Dominus prohibuit jurare per creaturas, ita ut eis adhibeatur reverentia divina. Unde Hieronymus* (in cap. V. Matth. cùm dixiſſet, Conſidera, quòd hic Salvator non per Deum jurare prohibuit, ſed per cœlum & terram) *ibidem ſubdit, quod Judæi per Angelos, & cætera hujuſmodi jurantes, creaturas venerabantur Dei honore. Et eâdem ratione punitur ſecundum canones clericus per creaturam jurans: quod ad blaſphemiam infidelitatis pertinet. Unde in ſequenti capitulo dicitur: Si quis per capillum Dei, vel per caput juraverit: vel alio modo blaſphemiâ contra Deum uſus fuerit: ſi in Eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur.* Non diſſimilis mens eſt Cl. Theologi Petri Martyris. Nam Comm. in Gen. XXI. 24. juramentum ab eo definitur *confirmatio voluntatis teſtimonio Dei, vel divinarum rerum.* Et in Gen. XLII. 15 explicans verba Joſephi, *Vivit Paroh. Per creaturam*, inquit, *videtur jurare; ſed ſi excutias diligenter, per Deum jurat, qui vivit in illâ eximiâ creaturâ.* Sed imprimis clara ſunt ejuſdem verba, quæ infrà citabo. Erat autem perſuaſum poſterioribus Judæis, in rebus tenuioribus non eſſe jurandum per Deum immortalem; ſed per parentes, quaſi domeſticos magiſtratus, per Terram, Solem, Aſtra, Cœlum, Univerſum. Locus eſt illuſtris Philonis initio περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων: qui lucem affert Matthæi loco. Oſtendit enim Chriſtus, juramenti non neceſſarii æquè reum eſſe, qui per iſta juravit ἀπαγορεύματα a, ut Philo loquitur, θείας δυνάμεως b, quàm qui auſus ſit directè ἐπὶ τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἀναφέρειν c. Atque in Thalmudicis auctoribus ſimilia legere eſt iſti Philoneo. Quare in Chriſti verbis ὅλως non caſus omnes includit, quibus juramentum exigi ſolet; ſed formulas omnes, adverſus diſcrimen excogitatum ab his, qui poſt Eſdram fuere, magiſtris; quos Hebræi vocant [illegible], Helleniſtæ modò πρεσβυτέρους, ut Matth. XV. 2, modò ἀρχαίους appellant, ut hoc loco. Illud autem ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι non malè convenit ei, quod idem Philo *d* tradidit, Οὐ πίστεως ἡ πολυορκία τεκμήριον, ἀλλ' ἀπιστίας e. Et quod libro περὶ τῶν δέκα λογίων ſcribit, Κάλλιστον, καὶ βιωφελέστατον, καὶ ἁρμόττον λογικῇ φύσει, τὸ ἀνώμοτον, οὕτως ἀληθεύειν ἐφ' ἑκάστου δεδιδαγμένῃ, ὡς τοὺς λόγους ὅρκους εἶναι νομίζεσθαι. δεύτερος δέ φασι πλοῦς τὸ εὐορκεῖν. ἤδη γὰρ ὅ γε ὀμνὺς, εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται f. Et quæ ibi ſequuntur, digna legi circa τοὺς ἐπὶ πονηρᾷ καλ[illegible] καὶ ἀνοσιωτάτοις ὀμνύοντας ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν g. Illud verò ſanè præclarum, Ἐκ πολυορκίας ψευδορκία h. Et, ὁ δὲ ἀνώμοτος λόγος, ὅρκος ἐστὶ βεβαιότατος, ἀκλινὴς, ἀψευδέστατος i. Nempe τὸ ναὶ ναὶ, τὸ οὒ οὔ. *Eſt, & non.* Illud verò imprimis Judaicæ ſtultitiæ eſt argumentum, quòd quaſdam juramenti formulas putarent vim obligandi ac perjurii pœnam non habere. Vide omnino Hieronymum De ſanctâ fide lib. II. *k* ubi oſtendit, ex Thalmud, ut liberis Judæis occaſionem præbeat pejerandi votaque irrita reddendi. quæ inſania hodieque manet: unde in Italia Germaniaque delectæ ſunt formulæ, ex Thalmudicis libris depromtæ, quibus adigantur, ne irritum ſit vinculum contemtu religionis. Imprimis ſanctum illis eſt juramentum חי אלהי *Vivat Deus.* Jeremias cap. IV: *Et jurabis, Vivit Dominus, in veritate: in judicio & juſtitiâ.* Ad quem locum ita Bullingerus *l*: *Forma juramenti eſt; Vivit Dominus. Id quod perinde eſt, ac cum hodie dicimus, Sic me Deus adjuvet. Vivere enim Dei, noſtra eſt conſervatio: juxta illud Apoſtoli, Per ipſum vivimus, movemur, & ſumus.* Addit ibidem, ſe de hac jurandi formulâ copioſius diſſeruiſſe in cap. Apocal. X. Martialis *m* in Epigrammate corruptè extulit, *Jura, Verpe, per Anchialam.* Qua de re vide, quæ in caſtigatiſſimâ Martialis ſui notavit editione, maximoque Scaligero accepta refert doctiſſimus & amiciſſimus Petrus Scriverius. At etiam diſcrimen ſuperſtitiòſi invenit inter ea juramenta, quæ Deum disertè non nominarent: qualia erant, per cœlum, per terram, per urbem ſanctam, per caput: item per templum, per altare, per Corban, cujus ſacramenti etiam Sanchoniathon meminit in Phœniciis. Ac quidem juramentum κορβᾶν aliis prætulerunt, etiam ei, quod per altare, templumve perhiberetur: citra omnem rationem, ut Chriſtus monſtrat Matth. XXIII. 16. Nam cùm juramenta per res alias ſanctimoniam à Deo acci-

a Notis in præfat. Veget.

a Effigies & ſimulachra. b Divini numinis ac poteſtatis. c Ad ipſum Creatorem parentemque univerſorum recurrere. d Ibidem. e Conſuetudo crebro jurandi argumentum eſt perfidiæ, non fidei. f Pulcherrimum ac utiliſſimum fuerit, & rationali naturæ convenientiſſimum, veriùs abſtinere à juramento, & ſic veritati aſſueſcere, ut ſimplex ſermo vim juramenti habeat. Secundo verò, juxta proverbium, navigatur eſt, rectè jurare. Jam enim qui jurat, ſuſpectus eſt de perfidia. g Mala conſuetudine, affatim, & ſine delectu, jurant de rebus quibuſvis. h Ex frequenti juramento naſcitur perjurium. i Sermo viri boni, per nullum juramentum, credi debet, cùm ejus verbum ſit firmum, rigidum, & undecunque veraciſſimum. k P. 163. & ſeq. edit. Tig. a. 1552. l Concione 13. in Jerem. pag. 85 m Lib. 11. epigr. 95.

accipiant; quò res quæque ad Deum propiùs accedit, eò efficacior eſſe debet ad imprimendam juranti reverentiam divini numinis. Quo ipſo in loco Chriſtus non dicit, flagitium eſſe jurare per creaturas, relatas nempe ad Deum; ſed dicit, iis omnibus formulis, quæ creaturas nominant, implicitè fieri, quod alioqui fit explicitè: nam in ſuperioribus jurandi formulis tacitè Dei nomen contineri: E. G. per caput ſignari eum, in cujus tutelâ ſit caput; per altare, & munus, eum, unde illa ſanctimoniam ſuam accipiunt; per templum ſimiliter eum, qui præſidet templo; per cœlum, eum cujus majeſtas in cœlo relucet, quomodo nimirum in cœlum peccari dicitur Luc. xv. 18. 21. & Baptiſmus Johannis ex cœlo eſſe Matth. xxi. 25. Itaque mens Chriſti fuerit, nihil referre, temere quis, aut falsò per illa, an per Deum immortalem juret. Hanc interpretationem verborum Chriſti (quam penſiculandam iis propoſuimus, qui eruditione & judicio in talibus valent) amplexus etiam fuit doctiſſimus ille Theologus, cujus anteà meminimus, Petrus Martyr. Verba ejus apponam ex comment. in cap. xxi. Geneſ. *Ne te moveat, quod Chriſtus in verbis ſuis habeat, Omnino; quia potiſſimùm ejus ſermo ferebatur contra Scribas & Phariſæos; qui audebant dicere, rata & firma eſſe juramenta, quæ per nomen Dei exhiberentur: quæ per cœlum, terram, altare, templum, & hujuſmodi, non eſſe valida, & ideo licere illa tranſgredi. Chriſtus ita refutat, & juramenta hujuſmodi omnia vult eſſe magni momenti; & iccirco ſuadet, quantum in nobis eſt, ut ita vivamus, ſimuſque eo pacto comparati, ut noſtro vitio juramentum non arceſſatur. Neque juramenta per creaturas, ut illi faciebant, contemnenda ſunt; cùm non condita ſint ad hoc, ut illis abutamur, tanquam teſtibus noſtri mendacii. Debent eſſe organa virtutum, non vitiorum; iiſque ſi hoc pacto abutamur, fit non levis injuria; idque maximè, quia, cùm in juramento ut teſtes vocantur, in eas noſter refertur animus, quà ipſa ad Deum pertinent, viſque divina in illis elucet. Juramentum enim ſemper fit per quidpiam majus jurante, ut habetur ad Hebræos: creaturæ verò ſunt hominibus inferiores, niſi ſpectentur quà ſunt exercitus Dei, & illi inſerviunt: & ita per creaturas jurare non eſt interdictum: unde utimur ſacris Evangeliis, corpore Chriſti, fide & aliis ejuſmodi verbis, cùm juramus. Joſephus per ſalutem Pharaonis juravit. Et Moſes atque Prophetæ vocant teſtes cœlum & terram eorum verborum, quæ populo erant locuturi. Sunt ergo iſta juramenta contra Scribarum & Phariſæorum ſententiam rata & firma; & quod ad noſtram converſationem attinet, ita vivamus, ut neque per Deum, neque omnino per quidpiam aliud jurare opus ſit.* Idem Martyr in lib. 1. Sam. c. xxv. 26. ubi David ait Abigael; *Vivit Dominus, vivit anima tua: Annotare*, inquit, *debemus, Deum advocari teſtem interdum non ſimpliciter, ſed vel cum votis & precibus, vel cum diris & exſecrationibus. Cum precibus, ut cùm dicimus, Ita vivam, ita me Deus adjuvet. Sic Joſeph juravit, Vivat Pharo: ac ſi diceret, Ita vivat Pharo, ut hoc verum eſt quod dico. Et conſueverunt olim jurare per genium Cæſaris, & per ſalutem filiorum ejus. Sed ea formula ſublata eſt in Codice. Diræ autem ſunt hujuſmodi, Male mihi ſit, aut diſperеam. Ita David in Pſalmis, Si feci, inquit, iſtud, &, ſi eſt iniquitas in manibus meis, auferat hoſtis gloriam meam, & conculcet ad terram vitam meam. In iſtis duabus formulis, nihil obſtat, quo minus interponi poſſit nomen alicujus creaturæ, cui aut bene volumus aut male. Nomen autem illud creaturæ, obliquè tantùm interponitur. Neque enim eſt directum aut plenum juſjurandum. Ita enim reſolvi poteſt: Ita vivam, hoc eſt, Ita Deus det mihi vitam, aut, ita diſperеam, hoc eſt, ita me perdat Deus. Hic nomen Dei ſupprimitur, cum revera univerſa vis & atteſtatio jurisjurandi ad illum ſolum refeatur. è diverſo, cùm dicimus: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, exprimitur nomen Dei: res autem ipſa reticentur. Hæc ergò Papiſtas nihil juvant, ut hinc efficiant, licere Divos mortuos adhibere ad jusjurandum.*

Atque hæc de quæſtione illâ, An liceat jurare, pro inſtituto noſtro ſufficiant. Cætera, quæ hujus loci propria non ſunt, vide ſis apud Lombardum, & Scholaſticos lib. III. diſt. xxxix. Item Cl. Theol. Hieronymum Zanchium; qui T. iv. in explicatione præcepti tertii ſuſiſſimè, nec eruditè minùs, omnem hanc controverſiam pertractavit.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Quamquam Concilio Epheſino (quo cum Neſterianâ hæreſi Pelagiana ſimul condemnata fuit) nihil ſpeciatim de juramento ſtatutum fuit, tamen quæ ejus Concilii ſententia fuerit, inde cognoſcimus, quod à Neſtorio juramentum exegit, cum ejus dictis fidem non haberet. Etiam Concilium Toletanum VIII. *(quod anno habitum* IↃCC XCIII.*) juramenta eſſe licita oſtendit cap.* II. *quod eſt de incauto juramento.*

TAntum verò abeſt, ut Conciliis iſtis adverſentur Carthaginenſe iv, aut Trullanum, ut idem potiùs confirment. Nam Carthaginenſe illud non ἁπλῶς juramento, ſed ſolo interdicit gentili juramento. Verba enim ejus ſunt: *Clericum per creaturas jurantem acerrimè eſſe objurgandum: quod ſi perſtiterit in vitio; excommunicandum decernimus.* Qui canon citatur à Gratiano Decret. part. II. cauſ. xxii. quæſt. I. can. Clericum: item à Thomâ Aquinate, qui ut eum de creaturis, quà talibus, ſive non relatis ad Deum, interpretetur, ſuperius vidimus. Synodo verò Conſtantinopolitanâ in Trullo ſtatutum eſt, τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὁ κανὼν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει, καὶ ἡμεῖς τούτοις τὸν ἀφορισμὸν ὁρίζομεν. *Jurantes juramenta gentilia canon pœnis ſubjicit, & nos eoſdem excommunicandos decernimus.* Ioan. Baptiſta Hanſenius lib. De juramento Veterum cap. xxviii. pro Ἑλληνικοὺς legere jubet Ἐθνικούς: ſed nihil mutandum: quando, ut Hieronymi utar verbis in cap. III. ad Gal. *Pro Græco gentilem accipere oportet, quia* Ἕλλην, *& Græcum, & ethnicum ſignificat.* Ita Marius Victorius de Homouſ. recip. *Græci, quos* Ἕλληνας, *vel paganos vocant, multos Deos dicunt.* Et apud Socratem legimus hiſtor. Eccl. lib. III. Ἕλλην ὢν τὴν θρησκείαν. & alia infinitis locis. Quorum imitatione doctiſſimus Budæus tres libros inſcripſit, *De tranſitu Helleniſmi ad Chriſtianiſmum.* Ex his concludimus, Synodum iſtam non omni juramento, ſed ſolùm Græco ſive gentili abſtinendum putâſſe.

Thesis II.

Etiam Pelagii dogma erat, Divitibus baptizatis, niſi omnibus abrenuncient, nihil prodeſſe, quæ bona fecerint, cùm non poſſint ingredi regnum cœlorum.

HIlarius epiſt. ad Auguſtinum, quæ inter Auguſtinianas eſt lxxxviii, inter dogmata à Pelagianis in Siciliâ ſparſa, hoc refert: *Divitem, manentem in divitiis ſuis, regnum Dei non poſſe ingredi, niſi omnia ſua vendiderit; nec prodeſſe eidem poſſe, ſi fortè ex ipſis divitiis fecerit mandata.* Quæ eiſdem verbis reponit Auguſtinus epiſt. ſeq. quâ Hilario reſpondet. Idem dogma Pelagianis tribuit Auguſt. epiſt. cvi. ad Paullinum. Superque eodem accuſatus eſt Pelagius in Synodo Dioſpolitanâ; ut conſtat ex libro Auguſtini De geſtis Palæſtinis cap. xi. xxxiii & xxxv. Item lib. II. De gratia Chriſti, ſive De peccato originali cap. xi. Idem quoque oſtendunt verba iſta Critobuli Pelagiani apud Hieronymum lib. I. Dialogorum adverſus Pelagianos *a*: *Nec mihi Abraham & cæteros,* a P. 263.
quos in Veteri Teſtamento divites legimus, exemplo proponas, qui divites ingreſſi ſunt regna cœlorum; cum ipſis divitiis ad bona utentes opera divites eſſe deſierint: immò cum non ſibi, ſed aliis divites fuerint, & diſpenſatores & ſeq. edit. Baſ. 1553.

magn

magis Dei, quàm divites appellandi ſint. Sed nobis Euangelica perfectio requirenda eſt, in quâ præcipitur, Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Similiter Pelagius, ſive Pelagianus ſcriptor brevium ſcholiorum in epiſt. Pauli, qui in I Tim. VI. ad verba illa, *Theſaurizare ſibi fundamentum bonum*, ſcribit in hunc modum: *Vende omnia, da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Hoc perfectionis eſt fundamentum.* Quæ etiam legas apud exſcriptorem ejus Primaſium. Similiter Cœleſtius epiſt. De ſcientiâ divinæ Legis; quæ quarto Hieronymi Tomo legitur: *Paupertati, non nobilitati futurorum beatitudo promittitur.* Et poſt aliqua: *Cum omnibus æqualiter legis data ſit gratia, gehenna ſeu cæli regna promiſſa ſint: alii de divitiis, alii de virtutibus meditantur.* Et mox: *Revera ſi amator pecuniæ ſum, dum illi omni ſtudium meæ voluntatis impendo, Domino ſervire non poſſum, quia, duobus dominis neminem ſervire poſſe, ſcriptum.* Quorum etſi pleraque commodam capiant ſententiam, tamen liquet, quâ mente à Cœleſtio dicantur. Ex profeſſo verò, neque ineruditè, aut ineleganter hoc dogma defendit ſcriptor libelli De divitiis; quem licet ſub Xyſti III. nomine editus ſit, tamen hominis eſſe Pelagiani, vel hinc etiam cœco apparet.
a T. 5. bibl. PP. ed. 2. col. 794. Inter alia a: *Advertendum eſt*, inquit, *non antiquorum imitatores oportere eſſe, ſed Chriſti; nec Veteris Teſtamenti præcepta magis ſervare debere, quam Novi. In quo ergo nobis Chriſtus imitandus eſt? in paupertate, niſi fallor, non in divitiis: in humilitate, non in gloriâ ſeculi; non concupiſcendo, ſed contemnendo. Et quæ Novi Teſtamenti* PRÆCEPTA *obſervanda ſunt? Imprimis illa, quibus per divitiarum contemtum peccatorum aufertur occaſio. Unde Dominum, eum ſequi cupientibus, & ſuo diſcipulatui ſe offerentibus, nihil prius præcepiſſe invenies, quam divitiarum mundique contemtum.*
b Col. 796. Et poſt multa b: *Cur Ananias & Sapphira, ob ſubtractam pecuniæ partem, morte mulctati ſunt, ſi ne hoc ipſum quidem, quod obtulerant, offerre debuiſſent? Mentiti ſunt: inquies. Quid Apoſtolus de re ſuperfluâ voluit eſſe ſollicitus, vel quid tam gravi ſupplicio ejus fallaciam condemnavit? Tam enim contemni debet mendacium rei non neceſſariæ, quàm nec veritas exigit.* Et aliquanto
c Col. 797. pôſt c: *Nemo quod non diligit, tantâ cupiditate tenet, aut quærit. Si quis autem dilexerit mundum, non eſt caritas Patris in illo. Quid amplius dicere potuit, quàm, non eſſe amorem Dei, in quibus amor ſit ſeculi? Ergò, in-*
* *quies, divitiæ à Deo non ſunt? Ego divitias ſupervacuam non neceſſariæ poſſeſſionis affluentiam dico. Quæ utrum ex Deo ſit, quem fontem æquitatis atque juſtitiæ credi neceſſe eſt, tuo judicio derelinquo. Conſtat enim, Deum aurum & argentum creaſſe cum omnibus; non tamen ut unus infinitâ poſſidendi affluentiâ locuples fieret, & alius nimiâ conſtrictaretur inopiâ: ſed ut omnes æquali lance, & pari*
d Col. 798. *jure poſſiderent, quod æquitatis auctor indulſerat.* Idem d: *Sicut divitem illo in tempore aliquem diſcipulorum Chriſti fuiſſe nego, ne ejus fallax videatur eſſe ſententia, quâ definitum eſt, non niſi ſua contemnentes poſſe eſſe diſcipulos: ita non perſecutionis, ſed religionis cauſſâ eos ſua diſtraxiſſe*
e Col. 805. *& erogaſſe contendo.* Idem e, cùm verba Chriſti adduxiſſet, de camelo facilius ingreſſuro per foramen acus, quàm dives veniat in regnum cœlorum: *Quid*, inquit, *de tam evidenti loco diutius aliquid diſputare neceſſe eſt, niſi, tantum divites admonere, ut tunc demum ſciant ſe cæleſtis gloriæ poſſeſſores fore, cum aut tam magnam acum repererint, per cujus foramen camelo ſit tranſire poſſibile; aut tam modicum camelum, cui etiam acus anguſtiſſimus aditus penetrabilis ſit: aut ſi hoc penitus impoſſibile eſt, quomodo illud, quod adhuc impoſſibilius deſinitur; niſi fortè bene diſpenſatis opibus ſuis dives, ſufficiens aut pauper ingredi contendat, quo opulentus intrare non poterat.*

ANTITHESIS II.

Catholici contrà ſtatuebant, divites, etiamſi in ſuis divitiis manerent, poſſe ingredi in regnum cælorum. Atque id probabant ex eo, quòd Chriſtus iſta diſtinguat, Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. &, Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. *Unde concludunt, venditionem & diſtributionem non eſſe præcepti, ſed conſilii: quomodo Apoſtolus I Cor. VII. conſulit, ut perpetuam ſervemus virginitatem; de quâ præceptum Domini non habere ſe fatetur. Præterea Pelagianam ſententiam eo evertebant, quòd Apoſtolus I Tim. VI. inter ea, quæ divitibus ſunt præcipienda, non reponat illud, ut vendant ſua, & in pauperes diſtribuant: ſed contentus ſit dicere:* Divitibus hujus ſeculi præcipe, I. non efferri animo. II. neque ſpem ponere in divitiis incertis, ſed in Deo vivente (qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum) bene agere. III. divites fieri in bonis operibus. IV. facilè impertiri. V. libenter communicare. VI. theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. *Ubi per fundamentum bonum Catholici non intelligunt, omnium bonorum venditionem & diſtributionem in pauperes, prout Pelagiani capiebant: ſed opes ſpirituales, puta virtutes Chriſtianas; quas tanquam bonum firmum & certum incertis divitiis opponit Apoſtolus.*

HInc Theophylactus ad hunc locum: *Ubi fundamentum eſt, ibi omnia ſunt ſtabilia, firma & immobilia. Quia verò virtus & futuri ſeculi bona ſtabilia ſunt, eam ob cauſſam fundamenti meminit.* Similiter Chryſoſtomus, Theodoretus, alii. Venditionem verò bonorum, & diſtributionem in pauperes divitibus non præcipi, ſed conſuli; pluribus locis ait Auguſtinus. Ut ſerm. LXI. de tempore. *Aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, ut virginitas conſervetur, ut à vino & carnibus abſtineatur, ut vendantur omnia, & pauperibus erogentur: præceptum verò datur, ut juſtitia cuſtodiatur, ut omnis homo divertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur, Qui poteſt capere, capiat: de juſtitiâ verò non dicitur, Qui poteſt facere, faciat: ſed, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exſcindetur, & in ignem mittetur. Conſilium qui libenter audierit, & fecerit, majorem habebit gloriam: præceptum qui non impleverit, niſi pœnitentia ſubvenerit, pœnam evadere non poterit.* Similia habet T. X. ſerm. XVIII. de verbis Apoſtoli. Item T. 6. lib. de ſanctâ virginitate cap. XIV. & XXX. Sed fusè imprimis, & ex profeſſo hac de controverſiâ agit T. 2. epiſt. LXXXIX. ad Hilarium: ex quâ hæc excerpſimus. *Cui enim Dominus hæc præcepit? Profectò, illi diviti, qui vitæ æternæ conſequendæ conſilium quærebat accipere. Hoc enim Domino dixerat: Quid faciam, ut vitam æternam conſequar? Ille autem non ei reſpondit: Si vis venire ad vitam, vade, vende omnia, quæ habes: ſed, Si vis venire ad vitam, ſerva mandata. Quæ juvenis cùm ſibi à Domino ex lege commemorata ſe ſervaſſe dixiſſet, & quæſiſſet, quid adhuc ſibi deeſſet, reſponſum accepit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et ne ſe illa, quæ multum amabat, hoc modo perdere exiſtimaret: Et habebis, inquit, theſaurum in cælis. Deinde addit, Et veni, ſequere me: ne cuiquam, cum hæc fecerit, aliquid prodeſſe exiſtimetur, ſi non ſequitur Chriſtum. At ille quidem triſtis abſceſſit: qui viderit, quemadmodum illa legis mandata ſervaverat. Puto enim, quòd ſe arrogantius quàm verius ſervaſſe reſponderat. Veruntamen magiſter bonus mandata legis ab iſtâ excellentiore perfectione diſtinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, ſerva mandata: hic autem, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, &c.*

* *Cur*

Cur ergò negamus, divites, quamvis ab illa perfectione abſint, venire tamen ad vitam, ſi mandata ſervaverint, & dederint, ut detur illis, & dimiſerint, ut dimittatur illis? Credimus enim, miniſtrum Novi Teſtamenti fuiſſe a 1 Tim. 6. *Apoſtolum, cum ſcribens ad Timotheum a diceret: Præcipe divitibus hujus mundi, non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum. Benefaciant divites, ſint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam: de quâ & illi adoleſcenti dictum eſt, Si vis venire ad vitam. Puto quod iſta præcipiens, divites inſtruebat, non fallebat Apoſtolus; qui non ait, Præcipe divitibus hujus mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & ſequantur Dominum: ſed, Non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum. Iſta ſuperbia divitem illum, qui jacentem ante januam ſuam contemnebat pauperem juſtum, & iſta ſpes in incerto divitiarum, quâ ſe propter purpuram, byſſum, & epulas ſplendidas beatum putabat, non ipſa divitiæ perduxerunt ad inferni tormenta. An fortè quia Dominus adjunxit, Amen dico vobis, difficile dives intrabit in regnum cælorum: &, Iterum dico vobis, faciliùs intrabit camelus per foramen acus, quàm dives in regnum cælorum: ideo putant iſti, divitem, etiamſi faciat, quæ divitibus præcipienda ſcripſit Apoſtolus, in regnum cælorum intrare non poſſe? Quid ergò eſt? Utrùm Apoſtolus contra Dominum loquitur, an iſti neſciunt quid loquantur? Quid horum credat, eligat Chriſtianus. Puto, melius nos credere, iſtos neſcire quid loquantur, quàm, Paulum contra Dominum loqui. Deinde cur non in conſequentibus etiam ipſum Dominum audiunt dicentem diſcipulis pro miſeria divitum contriſtatis: Quod hominibus impoſſibile eſt, Deo facile eſt? Sed ideo, inquiunt, hoc dictum eſt, quia futurum erat, ut audito Evangelio, divites vendito patrimonio, erogatoque pauperibus, Dominum ſequerentur, & intrarent in regnum cælorum, atque ita fieret, quod difficile videbatur; non ut manentes in divitiis ſuis, præcepta Apoſtoli cuſtodiendo, id eſt, non ſuperbè ſapiendo, neque ſperando in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo, benefaciendo, facile tribuendo, & communicando indigentibus, veram apprehendant vitam; ſed etiam iſta præcepta Apoſtolica venditis omnibus ſuis rebus implerent. Hæc ſi dicunt, (ſcio quippe eos illa dicere) non attendunt primitus, quemadmodum Dominus contra eorum dogma ſuam gratiam prædicaverit. Non enim ait, Quod hominibus impoſſibile videtur, facile eſt hominibus ſi voluerint, ſed, Quod hominibus, inquit, impoſſibile eſt, Deo facile eſt: oſtendens quando iſta rectè fiunt, non fieri hominis potentiâ, ſed Dei gratiâ. Hæc ergo attendant iſti, & ſi reprehendunt eos, qui gloriantur in divitiis ſuis, caveant ipſi in virtute ſuâ confidere. Simul enim utrique re-* b Pſal. 48. *prehenduntur in Pſalmo* b: *Qui confidunt in virtute ſuâ, & qui in abundantiâ divitiarum ſuarum gloriantur. Audiant itaque divites, Quod hominibus impoſſibile eſt, Deo facile eſt: & ſive manentes in divitiis ſuis, ſive illis venditis, & per indigentias pauperum diſtributis, intrent in regnum cælorum, gratiâ Dei tribuant, non propriis viribus bonum ſuum. Quod enim hominibus impoſſibile eſt, non hominibus, ſed Deo facile eſt.* Fusè etiam hac de re adverſus Pelagium diſputat Proſper epiſt. ad Demetriadem: ubi inter alia a inquit: *In populo Dei multi ſemper, qui* a Fol. 351. edit. Duac. 1577. *divitiis benè uterentur, extiterint, nec ullo modo vel dici, vel cogitari liceat, quod Abraham & Iſaac & Iacob, quorum ſe eſſe Deum Dominus proteſtatus eſt, ideo verâ humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt.* Et mox: *Abſit ab animis fidelium tam irreligioſa perſuaſio, ut cuiquam ſanctorum, quibus Deus & divitias eſt largitus, & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulentia obfuiſſe, vel dignitas; cum eis ad hujus virtutis profectum utraque profuerint. Quamvis enim tota vita hominis tentatio ſit ſuper terram, & tam abundantia quàm inopia materia ſoleant eſſe peccati, cùm vel dives extollitur ad ſuperbiam, vel pauper proſilit ad querelam: extiterunt tamen in omni tempore, & in noſtrâ quoque ætate non deſunt, ſicut & boni pauperes, ita & boni divites. Nec fruſtra B. Apoſtolus Paulus Timotheum admonet, dicens, Divitibus hujus mundi &c.* Cæterùm etiam Clemens Alexandrinus librum ſcripſit, cujus inſcriptio erat, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, *Quis ille dives ſit, qui ſalvatur*: ut Euſebius teſtatur lib. VI. hiſtor. Eccleſ. cap. XI: & ex eo Hieronymus in ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Sed ut alia ejus ſcriptoris, atque item aliorum Patrum multa, liber iſte injuriâ temporum deperiit.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Divites, manentes in divitiis ſuis, poſſe ingredi in regnum cælorum, ſtatuit ſynodus Palæſtina: ubi Pelagius ipſe cum ſanctis Epiſcopis, qui concilio intererant, contrariam ſententiam anathematizavit.

TEſtis Auguſtinus epiſt. CVI. ad Paullinum, ubi ſic ſcribit: *Præter illa, quæ, quomodo potuit, auſus eſt qualicunque ratione defendere, objecta quædam ſunt, quæ niſi remotâ omni tergiverſatione anathematizaſſet, ipſe anathematizatus eſſet. Objectum eſt enim, eum dicere, Divites baptizatos, niſi omnibus abrenuncient, ſiquid boni viſi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere poſſe regnum Dei.* Et poſt aliqua: *Hæc omnia Pelagius ſic anathematizavit, quod ſatis geſta ipſa teſtantur, ut nihil ad ea quoquo modo defendenda diſputationis attulerit: unde fit conſequens, ut quiſquis ſequitur illius epiſcopalis auctoritatem judicii, & ipſius Pelagii confeſſionem, tenere debeat, Divites baptizatos, etiamſi divitiis ſuis non careant, & ſint tales, quales ad Timotheum deſcribit Apoſtolus, non eos regno Dei poſſe privari.* Quia verò ad geſta Palæſtina hîc provocat Auguſtinus, vide quæ hac ipſâ de ſynodo idem refert lib. de geſtis Palæſtinis cap. XI. XXXIII. & XXXV. item lib. de peccato originali cap. XI.

APPENDIX

De aliis ad actualem vitam pertinentibus, ab Hieronymo in Pelagio damnatis.

Etiam in Pelagio improbatum ab Hieronymo fuit, quòd diceret, gloriam veſtium & ornamentorum Deo eſſe contrariam. Quibus verbis non aliud ſignificabat, quàm divites pro veſtibus ſplendidis plebeias & ignobiles induere debere: ut nihil hîc diverſi dicatur ab iis, de quibus antea vidimus. In eodem damnabat, quod feminis concederet, ut pſallerent Deo. Quod ſi in templis fieri Pelagius voluit, fatendum eſt, dixiſſe aliquid, quod mori ejus ſeculi repugnaret. Sunt & alia non pauca, eaque ſimiliter ad vitæ actiones pertinentia, quæ in eodem Hieronymus culparet: ſed, ſi candide & citra præjudicium ſtatuere de iſtis velimus, cogemur fateri, pleraque omnia aliter cepiſſe Pelagium; ſaltem aliter capere potuiſſe, quàm ea intellexit Hieronymus. Unde factum putamus, quòd nec in ſynodo ullâ quicquam de iis adverſus Pelagium ſtatutum fuit; atque adeo Pelagio ea objectare pepercerint etiam Auguſtinus, Oroſius, Proſper, alii, infeſtiſſimi licet Pelagii adverſarii.

a P. 274. HIeronymus lib. 1. adverſus Pelagianos *a*: *Ubique mediocria ὑπερβολικῶς tranſis, & magna ſectaris. Unde adjungis, gloriam veſtium & ornamentorum Deo eſſe contrariam. Quæ ſunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, ſi tunicam habuero mundiorem: ſi epiſcopus, presbyter, & diaconus, & reliquus ordo Eccleſiaſticus in adminiſtratione ſacrificiorum candidâ veſte proceſſerint? Cavete clerici, cavete monachi, viduæ & virgines: periclitamini, niſi ſordidas vos, atque pannoſas vulgus adſpexerit. Taceo de hominibus ſeculi, quibus aperte bellum indicitur, & inimicitia contra Deum, ſi pretioſis atque nitentibus utantur exuviis.* Hæc verba reſpiciens, ſic in an-
b P. 309. tidoto ſcribit Eraſmus *b*: *Calumnioſius videtur inſectari, quod Pelagius ſcripſerat, gloriam veſtium & ornamentorum Deo eſſe contrariam. Non enim dixit, veſtes ornatas aut ſplendidas Deo contrarias, ſed gloriam veſtium. Quod ſi maxime dixiſſet, quid erat flagitii? Quaſi Hieronymus non plurimis locis hoc idem dixerit. Verum hæc calori diſputantis ſunt condonanda.* Baronius aliud voluiſſe
c P. 379. edit. ult. Moret. Pelagium arbitratur. Nam T. 5. Annal. *c prodigioſum* ait fuiſſe *Pelagii inventum, quod omnes homines craſſioribus, ut monachos, uti veſtibus vellet.* Nicolaus Sanderus libb.
d P. 364. de viſibili Eccleſiæ monarchiâ *d* exiſtimat, eum diſcrimen ſuſtuliſſe veſtium, quo ſacerdotes a laïcis diſtinguebantur. Unde cùm ſuperiorem Pelagii ſententiam ex Hieronymo commemoraſſet, iſta ſubjungit: *Hoc ferè opinantur Calviniſtæ, ac præſertim Puritani, hoc eſt, ii Calviniſtæ, qui cæteris puriores in Angliâ videri cùm velint, pro ingenti piaculo habent, ut in adminiſtratione ullius ſacramenti veſte candidâ miniſter Dei utatur.* Nos cum Eraſmo putamus, non aliud voluiſſe Pelagium, quàm non debere nos gloriam captare ex veſtium ſplendore: ut divites hujus ſeculi ſolent. Itaque omnino idem dixerit, quod Pelagianus ille ſcriptor libri De divitiis, Xyſto III. adſcripti,
e Col. 794. T. 5 bibl. PP. ed. 2. quando ait *e*: *In quo ergo Chriſtus imitandus eſt? in paupertate, niſi fallor, non divitiis: in humilitate, non in gloriâ.* Confirmat me in hac ſententiâ armiger Pelagii Cæleſtius, cujus hæc verba epiſtolâ De ſcientiâ divinæ Legis: *Paupertati, non nobilitati futurorum beatitudo promittitur.* Et mox: *Diſplicet amicis, ſi, poſt ambitioſi habitus cultum, plebeia & ignobilia indumenta mutentur. Sed ſi hominibus placere vellem, aut Apoſtolus, Chriſti ſervus non eſſem.* Et paullo pòſt: *Eſaias vir in ſuâ gente nobiliſſimus, qui ſocer regis Ezechiæ fuiſſe refertur, juſſu Dei depoſito cilicio, nudus incedit: nec tam arduis præcepti pudore deterritus eſt, quo minus Dei imperium ſequeretur: quia nihil honeſtius eſſe homini, quam Creatori ſuo parere judicabat. Joannes quoque Baptiſta, nobilis & in carne & in ſpiritu natus, cilicium à pueritiâ in habitum, & locuſtas elegit in cibum: qui nec peccati conſcientiâ, nec paupertatis inopiâ, ad hujus gloriam oneris, ſed ſolâ futuri ſeculi beatitudine trahebatur.* Multa etiam alia, ad actualem vitam pertinentia, in Pelagii Eulogiarum ſive Teſtimoniorum libris occurrebant, quæ Hieronymus in eo damnaret; alia quidem ut ſimpliciter erronea, alia verò quaſi talia, quæ ferri minimè poſſent. Sed ſi etiam in gratiæ inimico æquitatem judiciorum ſectari non ſolùm licet, ſed etiam oportet: fatendum profectò eſt, pleraque omnia, quæ ab Hieronymo taxantur, ejuſmodi eſſe, ut meliorem interpretationem admittant: ſimiliaque inveniantur apud eos, qui Pelagium oppugnarunt, etiam Auguſtinum, atque adeo Hieronymum ipſum. Ne tamen non omnia commemoraſſe dicamur, quæ in Pelagio damnarint Veteres: ne illa quidem præteribimus; ſed bene longam de iſtis περικοπὴν ex Hieronymo adſcribemus. Sic igitur ſanctiſſimus ille Pater ſcribit lib. 1. adverſus Pelagianos. *Libet ſententias tuas parumper diſcutere, ut intelligant ſectatores tui, quam divinum in te mirentur ingenium. Dicis,* SINE PECCATO ESSE NON POSSE, NISI QUI SCIENTIAM LEGIS HABUERIT: *per quod magnam partem Chriſtianorum excludis à juſtitiâ: & qui prædicator es impeccantiæ, omnes propè peccatores eſſe pronuncias. Quotus enim quiſque Chriſtianorum habet Legis ſcientiam: quam in multis doctoribus Eccleſiæ, aut rarò, aut difficulter invenias? Verùm tu tantæ es liberalitatis, ut favorem tibi apud Amazonas tuas concilies, ut in alio loco ſcripſeris,* SCIENTIAM LEGIS ETIAM FEMINAS HABERE DEBERE: *cùm Apoſtolus doceat, eſſe tacendum mulieribus in Eccleſiâ: &, ſiquid ignorant, domi viros ſuos debere conſulere. Nec ſufficit tibi, dediſſe agmini tuo ſcientiam Scripturarum: niſi earum voce & canticis delecteris. Jungis enim & ponis in titulo, quod* ET FEMINÆ DEO PSALLERE DEBEANT. *Quis enim ignorat, pſallendum eſſe feminis in cubiculis ſuis, & abſque virorum frequentiâ & congregatione turbarum. Verùm tu donas, quod non licet, ut quod verecunde facere debeant, & abſque ullo arbitro, magiſtri autoritate proclament.* DECIMOQUARTO TITULO *addis præterea*, SERVUM DEI NIHIL AMARUM DE ORE SUO, SED SEMPER, QUOD DULCE EST ET SUAVE, DEBERE PROFERRE: *& quaſi alius ſit ſervus Dei, alius doctor & ſacerdos Eccleſiæ, prioris oblitus ſententiæ, ponis in alio* TITULO, VIGESIMO SECUNDO, SACERDOTEM SIVE DOCTOREM OMNIUM ACTUS SPECULARI DEBERE, ET FIDUCIALITER CORRIPERE PECCANTES, NE PRO IISDEM RATIONEM REDDAT, ET EORUM SANGUIS DE SUIS MANIBUS REQUIRATUR. *Nec ſemel dixiſſe contentus, id ipſum replicas, & inculcas* TRIGESIMO PRIMO TITULO, SACERDOTEM SIVE DOCTOREM NEMINI ADULARI DEBERE, SED AUDENTER OMNES CORRIPERE, NE ET SE, ET EOS, QUI EUM AUDIUNT, PERDAT. *Tantane eſt in uno opere diſſonantia, ut, quid prius dixeris, neſcias? Si enim ſervus Dei nihil amarum de ſuo debet ore proferre, ſed ſemper quod dulce & ſuave eſt: aut ſacerdos & doctor ſervi*

Dei

Digitized by Google

Dei nenerunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, ſed audacter omnes increpare: aut ſi ſacerdos & doctor non ſolum ſervus Dei, ſed inter ſervos ejus principalem tenent locum, fruſtra ſervis Dei blanditias & dulcedines reſervaſti, cum hoc proprium hæreticorum ſit, & eorum, qui decipere cupiunt audientes. Et poſt aliqua: SEPTUAGESIMO SECUNDO TITULO. *Illud vero, quod inſequenti ponis capitulo,* IN DIE JUDICII INIQUIS ET PECCATORIBUS NON PARCENDUM, SED ÆTERNIS EOS IGNIBUS EXURENDOS, *ferre quis poteſt, & interdicere te miſericordiam Dei, & ante diem judicii de ſententia Judicis judicare: ut ſi voluerit iniquis & peccatoribus parcere, te præſcribente non poſſit? Dicis enim, Scriptum eſt in centeſimo tertio Pſalmo: Deficiant peccatores à terrâ, & iniqui, ita ut non ſint. Et in Eſaia: Comburentur iniqui & peccatores ſimul, & qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Et non intelligis, conſummationem Dei interdum ſonare clementiam. Non enim dicit, æternis ignibus exurendos, ſed à terrâ deficere, & iniquos eſſe ceſſare. Aliud enim eſt, ipſos à peccato & iniquitate deſiſtere, & aliud, ipſos perire in perpetuum, & æternis ignibus concremari. Denique Eſaias, de quo ponis teſtimonium: Comburentur, inquit, peccatores, & iniqui ſimul. non addit, in æternum. Et qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Propriè hoc de hæreticis loquitur, qui rectam fidei tramitem relinquentes, conſummabuntur, ſi noluerint ad Dominum reverti, quem reliquerunt. Quæ ſententia & tibi parata eſt, ſi neglexeris ad meliora converti. Deinde cujus eſt temeritatis, iniquos & peccatores impiis jungere? Omnis peccator & iniquus etiam impius eſt. Impietas enim propriè ad eos pertinet, qui notitiam Dei non habent, vel cognitam tranſgreſſione mutarunt. Peccatum autem & iniquitas, pro qualitate vitiorum, poſt peccati & iniquitatis vulnera, recipit ſanitatem. Sine lege impius eſt, qui in æternum peribit. In Lege, peccator credens in Deum, qui per Legem judicabitur, & non peribit. Si peccatores & iniqui æternis ignibus exuruntur, non times ſententiam tuam, qui iniquum & peccatorem te eſſe dicis?* Et poſt aliqua: *Jungis præterea duo capitula inter ſe diſcrepantia: quæ ſi vera ſint, os aperire non poteris:* NON HABENTEM SAPIENTIAM ET INTELLECTUM SCRIPTURARUM, NISI QUI DIDICERIT, SCIRE NON POSSE. TIT. XX. & *iterum:* SCIENTIAM LEGIS NON USURPARE DEBERE INDOCTUM. *Aut enim magiſtrum, à quo didiceris, proferre cogeris, ut tibi ſcientiam Legis liceat uſurpare: aut ſi magiſter talis eſt, qui ab alio non didicerit, & docuerit te, quod ipſe ignorabat; reſtat, ut non rectè facias, qui indoctus uſurpas ſcientiam Scripturarum, & magiſter prius quàm diſcipulus, eſſe cœpiſti. Niſi fortè humilitate ſolitâ, magiſtrum tuum jactitas Dominum, qui docet omnem ſcientiam, & cum Moyſe in nube & caligine facie ad faciem audis verba Dei, & inde nobis cornutâ fronte procedis. Nec hoc ſufficit, ſed repentè mutaris in Stoicum, & de Zenone nobis tonas ſupercilio,* TIT. LXXIII. CHRISTIANUM ILLIUS DEBERE ESSE PATIENTIÆ, UT SI QUIS SUA AUFERRE VOLUERIT, GRATANTER AMITTAT. *Nonne nobis ſatis eſt, patienter perdere quod habemus, niſi violento atque raptori agamus gratias, & eum cunctis benedictionibus proſequamur? Docet Evangelium, ei, qui nobiſcum velit judicio contendere, & per lites ac jurgia auferre tunicam, etiam pallium eſſe concedendum: non præcipit, ut agamus gratias, & læti noſtra perdamus. Hoc dico, non quod aliquid ſceleris in hac ſententia ſit, ſed quod ubique mediocria ὑπερβολικῶς tranſeas, & magna ſeceris.* Et poſt aliqua: TIT. CLXIV. *Audiamus & cætera.* INIMICOS UT PROXIMOS DILIGENDOS. *ſtatimque oppreſſus graviſſimo lethargo, ponis & dicis,* TIT. CLXI. a INIMICO NUNQUAM ESSE CREDENDUM. *Quod ſibi eſſe contrarium, etiam me ſilente, perſpicuum eſt. Sed dices, utrumque vocibus Scriptura contineri: non animadvertens, quo ſenſu in ſuis locis dicta ſint. Præceptum eſt mihi, ut diligam inimicos, & orem pro perſecutoribus. Nunquid juſſum eſt, ut ita diligam, quaſi proximos, & conſanguineos, & amicos, ut inter æmulum & neceſſarium nulla diſtantia ſit? Si inimicos diligo quaſi proximos, amicis quod amplius exhibebo? Aut ſi hoc dixeris, illud tacere debueras, ne contraria ſibi in eodem loco dicere videaris, inimico nunquam eſſe credendum. Sed quomodo diligatur inimicus, & Lex docet: Jumentum adverſarii ſi ceciderit, ſublevandum. Et Apoſtolus: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, da illi potum. Hoc enim faciens carbones ignis congregabis ſuper caput ejus, non in maledictum & condemnationem, (ut plerique exiſtimant) ſed in correctionem & pœnitudinem, ut ſuperatus beneficiis, excoctus fervore caritatis, inimicus eſſe deſiſtat.* Et poſt nonnulla: *Atque ut magnitudinem tuæ virtutis oſtendas, quod ſcilicet de bono conſcientiæ theſauro eructare credaris, ponis in* TITULO CENTESIMO VIGESIMO TERTIO, NE LEVITER QUIDEM ESSE PECCANDUM. *Et quid ſit hoc Leviter, ne fortè in Opere te aliquis dixiſſe exiſtimaret, adnectis* CENTESIMO TRIGESIMO PRIMO TITULO, MALUM VERO NEC COGITANDUM: *neque illius ſententiæ recordaris: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſervo tuo: cùm Eccleſia etiam ea, quæ per ignorantiam delinquimus, & ſolâ cogitatione peccamus, delicta eſſe fateatur: in tantum ut hoſtias pro errore jubeat offerri, & pontifex, qui pro cuncto populo deprecatur, antè pro ſe offerat victimas: qui certè nunquam pro aliis juberetur offerre, niſi juſtus ipſe eſſet: nec rurſum pro ſe offerret, ſi peccato careret ignorantiæ.* Hactenus Hieronymus, ex quo iſtos Pelagiani operis titulos nunc præterivimus, de quibus in controverſiâ De neceſſitate gratiæ, vel Perfectione hominis, dictum fuit.

a Serm. CLXV.

Sunt qui aliorum etiam inſimulent Pelagium. Nam Alphonſus Ciacconius lib. I. De vitis & geſtis Pontificum in vitâ Innocentii *b* de Pelagio ſcribit: *Contra reliquias ſanctorum præcipuè invehebatur, cinerarios eos & idololatras, qui eas ſuſcipiunt, appellans. Martyrum ſepulchra negabat veneranda.* Sed errat Ciacconius. Nec enim hæc docuit Pelagius, ſed Vigilantius; ut cùm ex aliis, tum iſtis imprimis, quæ Hieronymus adverſus eum ſcripſit, clarè à nobis oſtenſum fuit, cùm *de invocatione ſanctorum* tractaremus.

b P. 112.

FINIS LIBRI QUINCTI.

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER SEXTUS;

QUI EST

DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM,

& quæſtione adnexâ, an Gratia poſſit amitti.

His demonſtratis, quæ ἀμέσως hominem ſpectant, ſupereſt ut conſiderationem intendamus ejus, quæ Catholicis cum Pelagianis & Semipelagianis, de divino decreto circa hominis finem, controverſia erat. ubi primùm de prædeſtinatione ſanctorum acturi ſumus: deinde ad reprobationem veniemus. De priori hæc ordine proſequemur.

I. Quæ inter Pelagianos, Semipelagianos, & Catholicos quæſtio fuerit de prædeſtinatione.

II. Quæ fuerit ſententia Pelagii.

III. IV. Quæ Iuliani.

V. VI. Quæ Maſſilienſium, in quantum Pelagianum retinent errorem.

VII. Quæ eorundem, quà Pelagianum augent errorem.

VIII. Quæ Patrum communiter ante Auguſtinum.

IX. X. Quid Auguſtinus huic addiderit ratione converſionis.

XI. Quid idem addiderit ratione perſeverantiæ.

XII. An patres putarint, gratiam poſſe amitti.

XIII. An, cum aiunt, poſſe amitti, loquantur de quâcunque ejus menſurâ.

XIV. An utrumque hoc omnibus Catholicis ſuæ ætatis potuerit perſuadere.

XV. An utrumque hoc additamentum cum priorum Patrum ſententiâ pugnet, necne.

XVI. An cum quoquam verba fuerit commutaturus, qui, errore Pelagiano & Maſſilienſium rejecto, non communem Catholicorum ſententiam, ſed tantummodo illam particularem Auguſtini opinionem improbaret.

XVII. An additamenta illa, vel Romanorum Epiſcoporum, vel Synodicâ authoritate, fuerint comprobata.

XVIII. Utrùm, quemadmodum Pelagiana ſententia hæreſis credita eſt, ita & Semipelagiana pro tali habita ſit, an duntaxat pro ſimplici errore.

LIBRI

LIBRI SEXTI,

Qui eſt de Prædeſtinatione, & quæſtione adnexâ, An gratia poſſit amitti,

THESIS I.

Inter Pelagianos, Semipelagianos, & Catholicos, de prædeſtinationis cauſâ controverſia hujuſmodi fuit, Utrùm prævisa liberi arbitrii merita ſint ratio, cur Deus huic potius quàm illi, hac potiùs quàm illâ menſurâ, ſupernaturalis gratiæ & gloriæ dona largiri decreverit.

NOn dubium eſt, quin detur cauſa aliqua gloriæ & mediorum, quibus ad gloriam & beatitudinem æternam perducamur. Quæſitum igitur fuit, utrùm ea cauſa ſit bonus uſus liberi arbitrii ex naturæ viribus proficiſcens, eoque omnem ſupernaturalem gratiam & gloriam præveniens: an contrà fatendum ſit, prædeſtinationis, quoad integrum effectum tam gratiæ, quàm gloriæ, nullam dari cauſſam ex parte prædeſtinati. Dico, quod ad integrum effectum. Nam prædeſtinatio bifariam conſideratur: vel quà comprehendit omnes effectus ſuos; qui ſunt, vocatio, juſtificatio & glorificatio; vel quatenus includit tantùm effectum ultimum, nempe gloriam æternam. Controverſia veterum vel de prædeſtinatione erat, quà gratiæ præparationem ſignificat; vel ſi quando de prædeſtinatione ad gratiam & gloriam ſermo eſt, non tamen aliud quæritur, quàm utrùm cauſſam habeat merita ex naturæ viribus profecta: ſive utrùm ex parte prædeſtinati cauſſam habeat ſecundùm omnes effectus, etiam gratiæ vocantis, & juſtificantis. Quod nunc ſtrictim dictum, infra apertius fiet.

THESIS II.

Pelagii ſententia erat, bonum uſum virium ex creatione inſitarum eſſe prædeſtinationis cauſſam.

QVæ Pelagianorum de prædeſtinatione opinio fuerit, facilè eſt conjecturâ aſſequi ex iis, quæ de gratiâ dicebant. Habet enim ſe prædeſtinatio ad gratiam, uti cauſſa ad effectum. Auguſtinus lib. de prædeſtinatione cap. x. *Inter gratiam & prædeſtinationem hoc tantùm intereſt, quod prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio: gratia verò, jam ipſa donatio. Quod itaque ait Apoſtolus: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur: ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis: gratia eſt. Quod autem ſequitur: Quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus: prædeſtinatio eſt.* Mox prædeſtinationem à præſcientiâ eo diſtinguit, quòd hæc etiam ſit peccatorum: illa tantùm ſit eorum, quæ Deus fuerat facturus. Poſtea ſubjungit: *Quocirca prædeſtinatio Dei, quæ in bono eſt, gratiæ eſt, ut dixi, præparatio: gratia verò eſt ipſius prædeſtinationis effectum.* Quare ea iis, quæ de gratiâ Pelagius ſcripſit, optimè ejus de prædeſtinatione ſententiam cognoſcemus. Atqui Pelagius credidit, homines penè omnes (ita cur loquamur, inferiùs exponemus) viribus ea creatione inſitis ſeſe convertere ad Deum, juſtificari, perſeverare, & vitam tandem æternam adipiſci. Conſequitur ergò, ut, ſecundùm eum, propè in omnibus, cauſſa prædeſtinationis ad vitam, ſit prævisa converſio & perſeverantia viribus propriis præſtita. Hinc Auguſt. lib. de prædeſtin. ſanct. c. XVIII. *Præſciebat ergò, ait Pelagianus, qui* FUTURI *eſſent ſancti & immaculati* PER LIBERÆ VOLUNTATIS ARBITRIUM, & IDEO *eos ante mundi conſtitutionem in ipſâ ſuâ præſcientiâ, quâ tales futuros eſſe præſcivit, elegit. Elegit ergò, inquit, antequam eſſent, prædeſtinans filios, quos futuros ſanctos immaculatoſque præſcivit: utique* IPSE NON FECIT, NEC SE FACTURUM, *ſed illos futuros eſſe prævidit.* Et mox: *Cernitis procul dubio, cernitis, quantâ manifeſtatione Apoſtolici eloquii defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid* PRIOR *det, ut retribuatur ei. Elegit ergò nos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum, non quia* PER NOS *ſancti & immaculati eramus: ſed elegit prædeſtinavitque ut eſſemus.* Ex his liquet, ut capere oporteat Pelagium, ſive Pelagianum brevium ſcholiorum ſcriptorem in omnes epiſtolas Pauli, quæ Hieronymo falsò tribuuntur. Verba ejus hæc ſunt in c. IX. ad Rom. *Non ſolùm Iſmaël & Iſaac, qui quamvis ex uno quidem patre, diverſâ tamen matre ſunt generati, non ſunt unum apud Deum: ſed etiam Iacob & Eſau, qui ex uno ſunt de Rebeccæ nati concubitu,* ANTEQUAM NASCERENTUR, FIDEI SUNT APUD DEUM MERITO SEPARATI, *ut propoſitum Dei de eligendis bonis, & refutandis malis, etiam in præſcientia maneret. Ita ergò & nunc, quos* PRÆSCIVIT DE GENTIBUS CREDITUROS, ELEGIT, *& ex Iſraël rejecit incredulos.* Et paullo pòſt: *Prophetia eſt de his, qui futuri erant boni aut mali, ex ipſis operibus* a *aut odium Dei habere, aut miſericordiam ejus conſequi.* Et aliquanto pòſt: *Hoc,* MISEREBOR, CUJUS MISEREBOR, *recto ſenſu ita intelligitur:* ILLIUS MISEREBOR, QUEM PRÆSCIVI POSSE MISERICORDIAM PROMERERI; *ut jam tunc illius ſim miſertus.* Item in cap. 11. *Illam plebem non repulit,* QUAM PRÆSCIVIT ESSE CREDITURAM. Et poſt pauca: *Electio gratiæ fides eſt, ſicut opera electio legis. Cæterùm quæ electio, ubi nulla diverſitas meritorum?* Quicunque hæc verba pro conditionata prædeſtinatione, tanquam B. Hieronymi, laudant, (quod ab Ægidio Hunnio, & aliquot aliis clari nominis viris factum fuit) ficulnâ machærâ pugnant; quandoquidem commentarios illos vel Pelagius ipſe ſcripſit, vel ſectatorum ſaltem aliquis è Pelagio magnam partem exſcripſit: quemadmodum oſtendimus, cùm de Pelagii ſcriptis ſermo eſſet *b*.

[a *Sic habet Frobeniana an.* 1553. & *Pariſina a.* 1609. *atque alia. Sed deeſt verbum* mereturi, *aut ſimile. Nempe ut hunc in modum verba concipiantur: Proph. e. de h. q. f. e. b. a. m. & ex ipſis operibus mereturi aut odium Dei habere, aut m. e. c.*]

[b *Lib.* 1. *c.* 4.]

THESIS III.

Juliani opinio fuit, cauſſam, cur aliquis ad gratiam prædeſtinetur, hanc eſſe, quòd naturali virtute incipiat benè operari: nec enim ad conatum boni operis, ſed ad impletionem ſolùm gratiam eſſe neceſſariam ducebat.

PElagii de Prædeſtinatione opinionem perſpeximus ex iis, quæ de gratia docuit. Similiter autem cognoſcere licet, quæ Juliani de prædeſtinatione fuerit ſententia. Atqui ille conſtituebat initium boni operis in naturâ. Quippe qui diceret *a*, per ſe incipientibus bene operari, meritò bonæ voluntatis in opere bono gratiam ad perficiendum illud conferri. Quare, ea ejus mente conatus & initia boni operis, prædeſtinationis ad gratiam cauſſa erunt. Ita intelligere oportet hæc Juliani verba apud Auguſtinum lib. 1. Reſp. poſter. adverſ. Iulian. *b* *Quod autem Deus dictus eſt figulus ex eadem maſſâ faciens aliud vas in honorem, aliud in contumeliam; à te commemorari omnino non debuit; quia ut à nobis conſequenter exponitur, ita tibi totum repugnat. Nam cùm alii in honorem, alii in contumeliam*

[a *Vide ſup. lib.* 3. *part.* 2. *Theſ.* 11.]

[b P. 178.]

fieri dicuntur : juvatur ſenſus Catholicorum , quo SECUNDUM DIVERSITATEM VOLUNTATIS HUMANÆ, DIVERSUS ETIAM VASORUM EXITUS PRÆDICATUR. Loquitur nempe Julianus de præſcientiâ bonorum operum, quæ initium debeant naturæ, conſummationem gratiæ. Quod ſi eſt, prædeſtinatio ſecundùm omnes effectus ſuos ex parte prædeſtinati cauſſam habet.

THESIS IV.

Interim Julianus , vel ſaltem Pelagianorum plerique, fatebantur , non omnes prædeſtinari ex recto uſu virium naturalium : ſed hoc locum habere aiebant in penè omnibus. Apoſtolos enim excipiebant : quos Apoſtolatus gratiam non fuiſſe commeritos fatebantur : in cæteris verò dicebant gratiam pro meritis uniformiter adminiſtrari : contrariam doctrinam fatum inducere, & Deum facere προσωπολήπτην, *contendebant.*

MEritò ſuperius dicebamus, ex ſententiâ Pelagianorum, non omnes, ſed penè omnes prædeſtinari ad gratiam ex operibus naturæ. Nam prædeſtinatos in claſſes duas diſpeſcebant : in una eos collocabant, in quibus bonus uſus naturæ fuiſſet cauſſa prædeſtinationis, tum ad gratiam, tum ad gloriam. In alterâ ſtatuebant, quibus gratia divina utriuſque foret prædeſtinationis cauſſa. In poſteriore hac ponebant Apoſtolos, quibus Deum aiebant tot & tanta gratiæ auxilia deſtinaſſe, ut ſalvâ arbitrii libertate non poſſent non ſalutis æternæ fieri participes. In alteram referebant cæteros ad vitam electos. Docet hoc nos ſcriptor Hypognoſticωn lib. VI. in fine : *Prædeſtinationem igitur negare, quam apud Deum eſſe breviter probavimus, immanis blaſphemia eſt ; quam* NON TANTUM, SICUT SOLETIS DICERE, IN APOSTOLIS *debemus accipere ; ſed in Patriarchis, & Prophetis, & Martyribus, & Confeſſoribus, &* IN OMNIBUS SANCTIS, *& dignè ſervientibus Deo.* Cæterùm ſententia hæc longo intervallo diſtat ab illâ Ambroſii Catharini, quam & diſcipulus ejus Sixtus Senenſis *a* decennium totum in concionibus ſequutus fuit. Nam ut mittam, quòd Catharinus præter Apoſtolos (quos ſolùm excipiebant Pelagiani, ſaltem in N. T., ut ſuperioribus verbis oſtendit ſcriptor Hypognoſticωn) etiam alios, licet numero paucos, abſoluto Dei decreto ſalvari credebat : illud hos manifeſtè diſcernit, quòd Catharinus putabat, multo maximam electorum partem ex operibus per gratiam factis ad gloriam prædeſtinari : Pelagiani verò dicerent, eos electionem ſui tam ad gratiam, quam ad gloriam, naturæ viribus promereri. Atque hoc in cauſſa eſt, cur Scriptor Hypognoſticωn iſtam Pelagianorum ſententiam immanem blaſphemiam appellet ; & contrà commendat, neminem viribus naturæ, vel fidem, vel juſtificationem, vel gratiæ adjutorium, vel vitam æternam mereri, aut conſequi poſſe : eoque neminem, vel ad gratiam, vel ad gloriam prædeſtinari ex operibus naturæ : ſed tum hanc, tum illam gratiæ nos divinæ debere. Quæ & Auguſtini ſententia fuit ; unde iſtam doctrinam ſuam certâ fide teneri voluit. Sic enim ſcribit cap. XVII. lib. de perſeverantiâ : *Hoc ſcio, neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundum Scripturas Sanctas defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe.* Quod verò antea dicebamus, Pelagianos, etſi hactenus diſparilem gratiæ diſpenſationem agnoſcerent, quòd majorem eſſe Apoſtolis deſtinatam putarent : cæteris tamen cenſuiſſe eam uniformiter, & æqualiter, pro cujuſque merito conferri : id etiam iſtis Cæleſtii verbis cap. III. comprobatur : *Dei gratiam ſecundum merita noſtra dari, quaſi* (l. quia) *ſi peccatoribus illam det, videtur eſſe iniquus.* Eadem mens Juliani apud Auguſtinum lib. II. adverſus poſter. reſponſ. cap. CXVI *b*. *Graviter nos in fidem commiſiſſe jactabas, qui dicimus, gratiam quidem Chriſti uniformiter eſſe tradendam ; nec debere verba ejus & inſtituta concuti ; ſed æqualiter cunctis à ſe imbutis adoptionis & ſanctificationis promotionisque dona conferre.* Idem, quando Deus dicitur facere, quod vult, miſereri cujus vult, indurare quem vult : hic, velle, exponebat, debere, quia ſemper rationabilis eſt voluntas Dei. Hæc Juliani verba ſunt ejuſdem libri cap. CXXX. *a* *Cum de Deo dico, facit quod vult, nihil aliud dico, quam facit quod debet ; quia ſcio, nihil eum velle, quam quod debet. Ubi ergò inſeparabiliter voluntas hæret æquitati ; quamcumque de illis nominavero, utramque ſignavi.* Idem ejuſdem operis lib. I. apud Auguſtinum c. XXXVI. *b* *Eſt igitur proculdubio juſtitia, ſine quâ divinitas non eſt ; quæ ſi non eſſet, Deus non eſſet. eſt autem Deus. eſt itaque ſine ambiguitate juſtitia. eſt autem virtus omnia continens & reſtituens ſuum cuique, ſine fraude, ſine gratiâ.* Quæ verba diluit Auguſtinus parabola Matth. XVIII. ubi non minùs ei denarius datur, qui horam unam, quàm qui totum diem in vineâ laboraſſet. Mox concludit : *Neminem fraudat divina juſtitia, ſed multum donat non merentibus gratiam.* Exinde etiam diſparilem gratiæ ſortem probat calcato infantium exemplo *c* : *In hoc profundo*, inquit, *eſt, quòd ille parvulus in honorem adoptatur per regenerationis lavacrum : ille in contumeliâ relinquitur non admittendus ad regnum ; cùm amborum in neutram partem ſit meritum per voluntatis arbitrium.* Pluribus poſtea idem argumentum tractat, & ſubjungit : *Magna eſt gratia Dei, & verax juſtitia. Sed quare ille potius, quam ille, inſcrutabilia ſunt judicia Dei.* Laudat & illud Ambroſii : *Quos dignatur, vocat ; & quem vult, religioſum facit.* Sed de Auguſtini mente infrà pluribus. Ad Pelagium redeo, qui vocationem diſparilem fati nomine traducebat. Auguſt. lib. II. contra duas Pelag. epiſt. cap. V. *Aſſertores fati eſſe criminantur, quia non dicimus gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari.* Addebat, Deum ſic fore προσωπολήπτην. Verba ſunt Juliani apud Auguſtinum lib. I, adverſ. poſt. reſp. cap. CXXIX. *d* : *Reddens ſuum unicuique ſine fraude, ſine gratiâ, id eſt ſine cujuſquam acceptione perſonæ : quod exprimit nomen gratiæ in definitione juſtitiæ.* Ubi licet loquatur de judicio extremo : tamen ſatis indicat hic locus, ut ἀντίθεσιν ſtatuerit inter gratiam, & προσωποληψίαν, quam fore cenſet, ſi gratia uni præ altero conferri dicatur in hac vitâ. Et alibi ſanè diverſam gratiæ diſtributionem impugnat ; non ἁπλῶς, ut putamus, ſed eam, quæ illos omnis omnino relinqueret remedii expertes. Sic enim loquitur Julianus *e* : *Modus ejus (juſtitiæ) eſt vel ſtatus, quòd nec cuiquam amplius, quàm vires patiuntur, indicit ; vel quòd miſericordiam non retundit.* Et mox : *Eſt igitur procul dubio juſtitia, ſine quâ divinitas non eſt : quæ ſi non eſſet, Deus non eſſet. Eſt autem Deus. eſt itaque ſine ambiguitate juſtitia. Non eſt autem aliud, quàm virtus omnia continens, & reſtituens ſuum unicuique ſine fraude,* SINE GRATIA. Videri autem Pelagius poſſit hac parte deceptus à Patribus prioribus, qui ſic loquuntur interdum. Ut alios inter Epiphanius, cùm hæreſi LXIX. *f* ſic ſcribit : Τοῦτο δὲ βούλεται παραστῆσαι ὁ θεῖος αὐτοῦ καὶ σοφὸς λόγος, ὅτι οὐ κατὰ προσωποληψίαν γίνεται τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τῷ ἑαυτὸν ἄξιον πεποιηκότι. *Hoc vult oſtendere divinus ejus ac ſapiens ſermo, quòd non ſecundùm perſonarum acceptionem res ea fit, ſed ei qui ſe fecerit dignum.* Et mox : Οὔτε ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, οὔτε ἅγιον πνεῦμα κατὰ προσωποληψίαν καλεῖ, ἢ δίδωσιν, ἢ παρέχει, ἢ ἀξίαν δίδωσιν, (*g* ἀλλὰ καθὼς ἑαυτὸν ἄξιον ἕκαστος κατασκευάζει. τουτέστιν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι,) ἀλλ' ἐὰν κάμητε, ἔσται ὑμῖν ἡτοιμασμένον παρὰ τοῦ πατρός μου. *Neque Pater, neque Filius, neque Spiritus Sanctus juxta perſonarum acceptionem vocat, aut dat, aut exhibet, aut dignitatem tribuit ; ſed prout quiſque ſe dignum reddiderit : hoc eſt, non eſt meum dare, ſed ſi laboraveritis, erit vobis præparatum à Patre meo.* Similiter ſcriptor commentariorum in epiſt. Pauli Ambroſio tributorum, quem Damaſi ætate vixiſſe non ſemel diximus. Is comm. in verba illa c. IX. ad Rom. *Jacob dilexi, Eſau odio*

a Lib. 6. bibl. cap. 248.
b P. 303.
a P. 181.
b P. 32.
c Julian. poſter.
d P. 184.
e P. 31.
f P. 334. ubi agit de loco Matth. 20. 23.
g Qualinem miſſo, vertere neglexerat Cornarius.

odio habui: Hoc, inquit, *quaſi præſcius, non perſonarum acceptor. Nam neminem damnat, antequam peccet; & nullum coronat, antequam vincat.* Sed Patres illi, ut putamus, nihil aliud volunt, quàm προσωποληψίαν fore, ſi pios deſtinet ad pœnas, impios ad gloriam.

Theſis V.

Maſſilienſes ſeu Semipelagiani retinebant hactenus Juliani ſententiam, quod cum eo exiſtimarent, eſſe in homine cauſſam, cur ad gratiam prædeſtinetur. In eo autem diſſenſus aliquis erat, quod Julianus prædeſtinationis cauſſam ſtatuebat eſſe conatum & initia operis boni: Maſſilienſes, fidem vel initia & affectum fidei. Nam incrementum fidei Deo tribuebant: at à nobis eſſe dicebant affectum quendam credulitatis, & initia aliqua bonæ voluntatis. Propter hæc aiebant, hominem ad gratiam prædeſtinari, non quaſi hæc initia tam illa mereantur, ſed quia tanta ſit Dei φιλανθρωπία *& miſericordia, ut propterea hominem gratiâ regenerationis dignari velit.*

UT in Pelagio & Juliano fecimus, eorum de prædeſtinatione ſententiam ex doctrinâ de gratiâ colligendo: ita in Maſſilienſibus quoque facto opus eſt. Atqui dicebant Maſſilienſes, hominem ad gratiam, quâ renaſcimur in Chriſto, pervenire occaſione actuum, qui per naturalem conatum petendo, quærendo, pulſando fiunt: item ajebant, hominem ex ſe habere perſeverandi poteſtatem. Vtrumque horum ex Caſſiano & aliis ſolidè evicimus *a*, cùm de neceſſitate prævenientis gratiæ tractaremus. Certo igitur certius eſt, ſecundum Maſſilienſium ſententiam, prædeſtinationem ad gratiam factam eſſe ex præſcientiâ recti uſus liberi arbitrii, nullis gratiæ donis adjuti: ac ex mente eorundem, prædeſtinationem ad gloriam fluere ex præſcientiâ perſeverantiæ propriâ præſtitæ virtute. Sic interpretari oportet Proſperi verba, cùm ad Auguſtinum ſcribit: *Hæc ipſorum definitio ac profeſſio eſt, univerſis hominibus propitiationem, quæ eſt in ſacramento ſanguinis Chriſti, ſine exceptione eſſe propoſitam, ut quicunque ad fidem, & baptiſmum accedere voluerint, ſalvi eſſe poſſint. Qui autem* CREDITURI *ſunt, quive* IN EA FIDE, *quæ* DEINDE *per Dei gratiam ſit* JUVANDA, MANSURI SUNT, *præſciſſe ante mundi conſtitutionem Deum, & eos prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos gratis vocatos* DIGNOS FUTUROS ELECTIONE, *& de hac vitâ bono fine* EXCESSUROS *eſſe prævideret: ideoque omnem hominem ad credendum & ad operandum divinis inſtitutionibus admoneri, ut de apprehendendâ vitâ æternâ nemo deſperet, cùm* VOLUNTARIÆ DEVOTIONI REMUNERATIO SIT PARATA. Vide & Hilarii ad Auguſtinum literas, & quæ Proſperi ac Hilarii literis Auguſtinus reſpondit. Nihil ex iſtis omnibus clarius erit, quam Maſſilienſium geminum fuiſſe errorem; unum de gratiâ præveniente, & prædeſtinatione ſanctorum; alterum de perſeverantiâ in bono. Cæterùm prior controverſia quodammodo duplex cenſeri poteſt. Nam partim eſt de gratiâ præveniente, ſeu initio fidei naturæ viribus orto, ſed deinceps à gratiâ perficiendo: partim de prædeſtinatione ſanctorum ad gratiam regenerationis. Magis tamen una quæſtio eſt, quia ſi homo viribus naturæ fidem & ſanitatis deſiderium adipiſcitur, perque hæc regenerationis gratiam promeretur; ſimul conſequitur, eum ad converſionis & regenerationis gratiam prædeſtinari ſecundum fidei & bonæ voluntatis merita prævila. Auguſtinus contrà putavit, divini hoc eſſe muneris, eoque ſuppliciter eſſe à Deo expoſcendum. Altera controverſia eſt planè ſimplex. Nam in hoc uno conſiſtit, quòd cauſſam perſeverantiæ ſolam ſtatuerent hominis voluntatem, eamque ex naturæ viribus manantem: Auguſtinus contrà putaret, iſtam divini eſſe muneris, ut ſupplices eam à Deo expoſtulare, & impetrare debeamus. Vtramque Maſſilienſium opinionem oppugnat Auguſtinus. Adverſus priorem eſt liber De prædeſtinatione ſanctorum. Nam quamquam totus in eo conſumitur, ut oſtendat, initium fidei non eſſe à naturâ, ſed à gratiâ præveniente: tamen eum de prædeſtinatione Sanctorum inſcripſit, quia, uti dicebamus, ſi initium fidei, & bonæ voluntatis, fuerit à naturâ, jam prædeſtinatio fiet ſecundùm merita prævila; quod Auguſtinus refellit. Adverſus errorem alterum alter eſt liber, qui De bono perſeverantiæ inſcriptus eſt. Hanc Maſſilienſium de prædeſtinatione ſententiam ſecutus etiam Fauſtus lib. I. cap. VI. Vbi explicans verba illa, *Quia major ſerviet minori: In ſeniore*, inquit, *Judas arrogantia reprobatur: in juniore fides gentilis eligitur.* Eodem pertinet, quod ait cap. XII. *Sicut ſui criminis eſt, quod longè pii parentis* (Dei) *refugit oculos: ita* SUÆ EST DEVOTIONIS, QUOD PER INSITUM SIBI BONUM DELIBERANS ET ASSURGENS, AD PATERNOS RECURRAT AMPLEXUS. Et lib. II. cap. III. *Præſcientia itaque gerenda prænoſcit: poſtmodum prædeſtinatio retribuenda deſcribit.* Item: *A præſcientia divina, quæ ſunt noſtra, produntur: à prædeſtinatione, quæ ſunt Dei, præparantur. Ac ſic, niſi præſcientia exploraverit, prædeſtinatio nil decernit.*

Theſis VI.

Interim nec Maſſilienſes putabant, Deum ſemper expectare naturæ conatus; ſed fatebantur, ut plurimum præveniri hominem à Deo: unde conſequitur, nec ſtatuiſſe eos ad gratiam prædeſtinationem, ex præſcientiâ recti uſus liberi arbitrii, niſi in quibuſdam.

EX Maſſilienſium ſententia duæ erant hominum claſſes: quorum alii à miſericordia Domini prævenirentur; alii eam prævenirent: quod ſatis liquet ex Caſſiani collat. lib. XIII. cap. XII. & Concil. Arauſ. II. can. VIII. atque aliis: quemadmodum oſtendimus, cùm de neceſſitate gratiæ ageremus *a*. Atque inde eſt quòd Proſper ad Auguſtinum ſic controverſiæ ſtatum proponit: *Vtrum præſcientia Dei ita ſecundum propoſitum maneat, ut ea ipſa, quæ ſunt propoſita, ſint accipienda præſcita: an per genera cauſſarum, & ſpecies perſonarum iſta varientur: ut, quia diverſæ ſunt vocationes, in his, qui nihil operaturi ſalvantur, quaſi ſolum Dei propoſitum videatur exiſtere: in his autem, qui aliquid boni acturi ſunt, per præſcientiam poſſit ſtare propoſitum: an verò uniformiter, licet dividi præſcientia à propoſito temporali diſtinctione non poſſit, præſcientia tamen quodam ordine ſubnixa ſit propoſito.* Ubi ſtatum trimembrem facit. Nam aut prædeſtinatio in omnibus eſt uniuſmodi, aut variat. Si uniuſmodi, aut ſimpliciter conditionata eſt, in quâ propoſitum pendet à præſcientia: vel ſimpliciter eſt abſoluta, in quâ præſcientia nititur propoſito. Varia autem fuerit, ſi partim hujus, partim illius ſit generis: hujus in infantibus, & aliquibus adultis, ubi gratia prævenit naturam: illius in adultis aliis, ubi natura prævenit gratiam. Poſtrema hæc Semipelagianorum ſententia erat: media fuit Auguſtini. Prima ſubdividi debet. Nam Dei propoſitum vel nititur præſcientiâ eorum, quæ proveniunt à viribus gratiæ; ut Catholici communiter docuerunt: vel eorum, quæ fluunt à virtute naturæ: idque vel ſecundùm omnes actus, ut voluit Pelagius: vel ſolum quod ad fidem, & initium operum juſtitiæ ex fide, ut Julianus exiſtimabat. Ex his ſatis liquet, Semipelagianorum fuiſſe ſententiam, homines à Deo ad gratiam eligi: (de hac enim, non de prædeſtinatione ad gloriam Proſpero ſermo eſt) eligi, inquam, ſecundum præſcientiam fidei, & ſanationis deſiderium: quæ & primò Auguſtini ſententia fuit. Itaque Maſſilienſes, Hilario teſte *b*, ſua ei verba objectabant: uti, quod in quæſtione contra Porphyrium ſcripſerat, *Tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat, & ubi ſciebat, eſſe, qui in eum fuerant credituri.*

Et

a Lib. 4. part. 1. theſ. 1. & 2.

a Lib. 4. part. 1. theſ. 1.

b Epiſt. ad Auguſt. De reliquiis Pelag.

Digitized by Google

Et in expoſitione quarundam propoſitionum Epiſt. ad Rom. *Patem prima merita fidei & impietatis, quomodo Deus præſcientiâ eligat credituros, & damnet incredulos; nec illos ex operibus eligens, nec iſtos ex operibus damnans; ſed & illorum fidei præſtans, ut bene operentur, & iſtorum impietatem deſerendo obdurans, ut male operentur.* Et antè in eoipſe libro: *Æquales omnes ſunt ante meritum, nec poteſt in rebus omnimodo æqualibus electio nominari; quoniam Spiritus Sanctus non datur, niſi credentibus. Non quidem Deus elegit opera, quæ ipſe largitur, cùm dat Spiritum Sanctum, ut per caritatem bona operemur; ſed tamen elegit fidem; quia niſi quis credat, & in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, id eſt, Spiritum Sanctum, per quem infuſâ caritate bonum poſſit operari. Non ergò eligit Deus opera cujuſquam in præſcientia, quæ ipſe donaturus eſt: ſed fidem eligit in præſcientia, ut quem crediturum eſſe præſcivit, ipſum elegerit, cui Spiritum Sanctum daret, ut bona operando etiam æternam vitam conſequeretur. Dicit enim Apoſtolus, Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Quod enim credimus, noſtrum eſt: quod autem operamur, illius.* Hæc ſatis oſtendunt, ut Auguſtinus non minus, quàm Maſſilienſes, inter fidem & juſtitiæ opera diſtinxerit; & fidei quidem initium naturæ aſſignarit, ſed merito fidei hominem putarit accipere Spiritum Sanctum, qui caritatem accendat in cordibus noſtris, ut per hanc piè ſancteque poſtea vivamus. Sed ſententiam iſtam poſtea correxit lib. 1. Retract. cap. XXIII. unde & ſua verba exſcribit lib. 1. de prædeſt. ſanct. cap. III. Imò toto hoc libro ex profeſſo ſententiam iſtam refellit: ut antea quoque dicebamus. Poſtea etiam hæc Maſſilienſium opinio, quâ ALIQUOS ſecundùm fidem, quaſi ea ſit ex nobis, ad primam gratiam eligi putabant, damnata fuit Concilii Arauſicani can. VIII. ubi ſtatuitur, *non* ALIOS *per miſericordiam,* ALIOS *per liberum arbitrium ſalvari; ſed* NEMINEM *venire ad Chriſtum niſi quem Pater attraxerit.* Sic enim canonem hunc legi debere, alibi oſtendimus. Eodem pertinent, quæ canone ultimo dicuntur, de latronis, & Cornelii centurionis, & Zachæi fide divinitus collata. Nam in his putabant Maſſilienſes fidei & bonæ voluntatis principium eluxiſſe, antequam divinâ gratiâ vocarentur: ut liquet ex Caſſiani collat. XIII. cap. XI.

THESIS VII.

Et hactenus quidem Semipelagiani Pelagianorum errorem molliebant: cæterum erat, in quo eum augerent. Neque enim dubitabant dicere, infantes prædeſtinatos eſſe ad præmium, vel pœnam, pro vitâ cujuſque, quam acturus fuerat, ſi ad ætatem adultam perveniſſet.

PEculiaris hic Semipelagianorum error erat, ut infantes ſalventur ex meritis præſcitis, nec futuris. Quo de ſic Proſper ad Auguſt. *Cum innumerabilium illis multitudo objicitur parvulorum, qui utique, excepto originali peccato, ſub quo omnes homines ſimiliter in primi hominis damnatione naſcuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non ſine Dei judicio ſecernuntur; ut ante diſcretionem boni ac mali, de uſu vitæ iſtius auferendi, alii per regenerationem inter cæleſtis regni aſſumantur hæredes; alii ſine Baptiſmo inter mortis perpetuæ tranſeant debitores:* TALES AJUNT PERDI, TALESQUE SALVARI, QUALES FUTUROS ILLOS IN ANNIS MAJORIBUS, SI AD ACTIVAM SERVARENTUR ÆTATEM, SCIENTIA DIVINA PRÆVIDERIT. Porro Auguſtinus lib. De prædeſt. ſanct. cap. XIII. dicit, eos hac parte graviùs erraſſe ipſo Pelagio: qui, ſi iſtoc ſenſiſſet, Catholicis originale peccatum inde probantibus, quòd infantes abſque Baptiſmo morientes damnarentur; reſpondere potuiſſet, conſtringi reatu, non peccati originalis, ſed peccatorum actualium, quæ facturi erant, ſi ſupervixiſſent. Subjungit poſtea Auguſtinus: *Sed quia hominis futura, quæ non ſunt futura, proculdubio nulla ſunt merita, & hoc videre facillimum eſt: ideo nec Pelagiani hoc dicere potuerunt: & multo magis nec iſti dicere debuerunt. Dici enim non poteſt quàm moleſte feram, quod viderunt Pelagiani eſſe falſiſſimum & abſurdiſſimum, hoc non vidiſſe iſtos, qui nobiſcum errorem illorum hæreticorum Catholicâ authoritate condemnant.* Hanc eorum opinionem fuſè refellit cap. ſeq. h. e. XIV. Totam verò diſputationem ſic concludit: *Quocirca non debent huic Pelagiana in tantum favere opinioni, quâ opinantur, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: ut quod illi audire non poſſunt, ſententiam veram planè & antiquitùs Chriſtianam; Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus; deſtruere moliantur, & id adſtruere, quod, non dico crediturum, ſed ſomniaturum neminem putaremus: ſecundum ea ſcilicet judicari quemquam mortuorum, prout geſturus fuerat, ſi tempore prolixiore vixiſſet. Ita quippe claret, invictum eſſe, Gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari, ut hunc veritati contradicentes ingenioſi homines, hæc ab omnium auribus & cogitationibus abigenda dicere cogerentur.* Fulgentius lib. 1. De veritate prædeſtinationis *a*: *Illam* a P. 15.
quoque abſurditatem quibuſdam irrepſiſſe, multum miror & doleo, quâ gratiæ Dei in tantum inimici eſſe non dubitant, aſſerentes, futurorum operum merito parvulos baptizari: ut è contrario dicant, illis quoque parvulis, qui ſine Baptiſmate moriuntur, divinâ benignitate conſuli, ut abſque ſacræ ablutionis gratia rapiantur ad pœnam: in quibus ſcilicet Dominum futura eorum mala, ſi aliquanto diutiùs hic viverent, præſciſſe contendunt, & bonitate ſuâ præripuiſſe præſentis vitæ curriculo. De Pelagianis & Semipelagianis hactenus: nunc cum horum ſententiâ diſtinctè Catholicam conferamus.

THESIS VIII.

Græci Patres ſemper, Patrum Latinorum verò illi, qui ante Auguſtinum vixerunt, dicere ſolent, eos eſſe prædeſtinatos ad vitam, quos Deus piè recteque victuros prævidit: ſive, ut alii loquuntur, quos prævidit credituros, & perſeveraturos, τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον: *ut eſt 1 Tim. 1. quod ita interpretantur, ut prædeſtinatio ad gloriam facta dicatur ſecundùm præſcientiam fidei & perſeverantiæ. Verùm non intellexere præſcientiam eorum, quæ homo acturus erat ex viribus naturæ, ſed quæ eſſet facturus ex viribus gratiæ, tum prævenientis, tum ſubſequentis: eoque antiquitatis ille conſenſus nihil vel Pelagianos, vel Semipelagianos juvat. Nam utrique illò crediderunt, prædeſtinationis cauſſam dari ex parte hominis ſecundum omnes effectus. At Catholici agnoverunt, gratiam primùm non ex merito, ſed gratis conferri. Quare nec putarunt, ex parte hominis cauſſam dari prædeſtinationis ad gratiam prævenientem. Perquam etiam veriſimile eſt, vel omnes, vel pleroſque, cùm fidem electione faciunt priorem, non tamen conſiderare fidem ut cauſſam electionis propriè dictam, quaſi Deus dignitate fidei motus, aliquos elegerit ad ſanctimoniam & vitam; ſed quia reſpexerit meritum Chriſti; hoc autem abſque fidei dono neminí proſit. Itaque, ſecundùm eos, prædeſtinatio non minùs eſt gratuita, etſi poſterior ſit fide, quàm juſtificatio gratis ſit, etſi eam fides ordine naturæ antecedat.*

QVæ de prædeſtinatione ad gloriam Patrum fuerit ſententia, utcumque in locis ſuis communibus expreſſit Johannes Chaſſanio, Theologus Gallus, cùm ſic ſcribit: *Hoc doctrinæ caput vetuſti ſcriptores vix attigerunt. A Clemente tamen Alexandrino, lib. VII.* Στρωματέων, *dictum*

Google

dictum iſtud eſt: Deum prædeſtinaſſe, quos juſtos cognovit ante mundi conſtitutionem. Quem ſenſum MULTI *poſtea ſecuti ſunt, prædeſtinationem ex præſcientiâ pendere exiſtimantes, quaſi rerum futurarum cognitio prædeſtinationis eſſet cauſſa.* Nec ſolùm Alexandrinus Clemens, ſed etiam Romanus pro hac ſententiâ citari ſolet ex Recogn. lib. III *a*. Sed cùm Recognitiones iſtæ ſint idem ille liber, qui antiquitus Circuitus Petri inſcribebatur, & Eunomio faveat, atque à Gelaſio quoque in LXX epiſc. Concilio inter Apocrypha ſit relatus, etiam à Sixto Senenſi, Peterio, Bellarmino, Baronio rejiciatur; ſtultum ſit, ei immorari. Uti & Hippolyti Martyris libro De conſummatione ſeculi: cujus autoritate eandem tuetur ſententiam Gregorius Valentianus Diſp. I. De prædeſtin. quæſt. XXIII. Punct. IV. §. 6. Sed eſſe ſuppoſititium ſcriptorem, ſatis oſtendit doctiſſimus Juellus contra Hardingum art. I. ſect. V. Potius igitur à Clemente Alexandrino veniemus ad diſcipulum ejus Origenem. Quamquam nec de hujus ſententiâ res ſit ſatis certa. Nam veterum multorum opinio eſt, putaſſe eum, animas corporibus vel prædeſtinatorum, vel reproborum uniri, pro iis, quæ bene vel malè egiſſent ante conditum corporeum hunc mundum. Quam hæreſin ei tribuunt, cùm alii multi, quos lib. I. cap. IV. adducebamus, tum Hieronymus lib. III. adverſus Pelag. *b* Auguſtinus lib. XI. De Civ. Dei cap. XXIII. ubi fusè errorem eum refellit, Iſidorus lib. VIII. Origin. cap. V. item Damaſcenus homil. De ſabbatho ſancto *c*, & lib. II. fidei orthodoxæ cap. XII. & Alexander Monachus περὶ εὑρέσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ. Sed quia Origeniſtarum quidem opinionem hanc fuiſſe conſtat: de Origene verò adhuc diſputatur: non repugnamus, quo minùs verba ejus ita capiamus, prout ab eruditis viris accipiuntur: præſertim quando interpretem Rufinum conſtat ab eo errore abhorruiſſe; ut qui illum Hieronymo objiciat; unde ſanctus ille Pater non contentus ab illo ſe purgare, refellere eundem coactus eſt, apolog. I. adverſus Rufinum. Verba autem Origenis ſeu Rufini, quæ conditionatam prædeſtinationem adſtruunt, habemus lib. III. περὶ ἀρχῶν cap. I. *d* Ubi diſputationem hac de re iſtum in modum obſignat: *Itaque concluditur ex hoc, quia prius geſtorum uniuſcujuſque cauſſa præcedit, & pro meritis ſuis unuſquiſque a Deo vel honoris vas efficitur, vel contumeliæ: Unumquodque igitur vas, ut vel ad honorem à Creatore formetur, vel ad contumeliam, ex ſeipſo cauſſas & occaſiones præſtitit Conditori.* Et mox: *Juſta hæc videtur aſſertio, & cum omni pietate concordans, ut ex præcedentibus cauſſis unumquodque vas vel ad honorem, vel ad contumeliam præparetur.* Plura ibidem in hanc mentem. Et lib. VII. in epiſt. ad Rom. cap. VIII. Primùm, ubi de cognoſcendi vocabulo: & mox, ubi de vocatione ſecundùm propoſitum tractat. Item in cap. IX. ubi de vaſis iræ & contumeliæ. & alibi paſſim. Unde V. Cl. Th. Beza, qui hoc conditionatæ electionis dogma cum abſoluto decreto, quale Auguſtinus ſtatuit, pugnare judicabat, ſic hac de re ſcribit notis in epiſt. ad Rom. IX. 39. *Eſt etiam hic locus diligenter obſervandus adverſus eos, qui fidei, vel operum prævisionem faciunt electionis cauſſam. In quem errorem ſane turpiſſimum Origenes veteres pleroſque, tum Græcos, tum Latinos adegit; donec tandem Dominus Auguſtinum per Pelagianos, ad hunc agnoſcendum & corrigendum errorem, excitaret.* Calvinus ſimiliter lib. III. Inſtit. cap. XXIII: *Sic interpoſito præſcientiæ velo electionem non modo obſcurant, ſed originem aliunde habere fingunt. Neque verò hæc vulgo recepta opinio ſolius vulgi eſt. Habuit enim ſeculis omnibus magnos authores. Quod ingenue fateor: ne quis cauſſæ noſtræ magnopere obfuturum confidat, ſi eorum nomina contrà opponantur.* Ubi non dubium, quin è Græcis vel maximè Chryſoſtomum intelligat. Quem exiſtimaſſe, Jacobum ob præviſa opera dilectum, Eſavum fuiſſe reprobatum, etiam Peterius fatetur in cap. IX. ad Rom. etſi Auguſtini ipſe ſententiam Chryſoſtomianæ præferat. Verba Chryſoſtomi ſunt initio homil. LI. in Geneſin:

a Pag. 46. edit. Pariſ. Sixti. a. 1568.

b Vid. ſup. lib. 2. part. 1. theſ. 5.

c P. 199 edit. Græco-Lat. à Pantino procuratæ.

d P. 829. edit. Baſ. 1536.

Τοῦτο δὲ ἐγίνετο οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησις διὰ τῶν ἔργων πληρωθῇ, ἡ λέγουσα, Τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα. Ἐπειδὰν γὰρ ὡς Θεὸς τὰ μέλλοντα προειδὼς, προανεφώνησε καὶ τούτου τὴν ἀρετὴν, κἀκείνου τὴν γνώμης τὴν μοχθηρίαν. *Hoc autem non temere factum, ſed ut prophetia compleretur, quæ dicit: Jacob dilexi, Eſau verò odio habui. Nam cum Deus futurorum ſit præſcius, prædixit & illius virtutem, & mentis hujus malitiam.* Et in cap. Matth. XXV. homil. LXXX. ad illa verba, *Venite benedicti Patris mei*, &c. Πόσης ταῦτα τιμῆς, πόσης μακαριότητος τὰ ῥήματα; καὶ οὐκ εἶπε, Λάβετε, ἀλλὰ, Κληρονομήσατε, ὡς οἰκεῖα, ὡς πατρῷα, ὡς ὑμέτερα, ὡς ὑμῖν ἄνωθεν ὀφειλόμενα. πρὶν ἢ γὰρ ὑμᾶς γενέσθαι, φησὶ, ταῦτα ὑμῖν ἡτοίμαστο, καὶ προητοίμαστο, ἐπειδὴ ᾔδειν, τοιούτους ὑμᾶς ἐσομένους. *O quanta gloria, quanta beatitudinis hæc verba ſunt? Nec dicit, Accipite, ſed, Hæreditate poſſidete, quaſi propria, quaſi paterna, quaſi veſtra, quæ vobis a principio debebantur. Nam antequam nati ſitis*, QUIA SCIEBAM, VOS HUJUSMODI FUTUROS, *hæc vobis a me præparata fuere.* Et in cap. IX. ad Rom. *a Nec dicit, quandoquidem hic bonus, ille autem malus, idcirco in honoribus aſſequendis, prapoſitus eſt, ut ne illi ſtatim hoc obſiſteret. Quid? boni ii fuere, qui à gentibus potius, quam qui à circumciſione? Et, ſi* ITA HABEBAT REI IPSIUS VERITAS, (οὕτως εἶχεν ἡ τοῦ πράγματος ἀλήθεια) *tamen nondum hoc ponit. Invidioſius enim videbatur, ſed* IN DEI COGNITIONEM REM TOTAM REJECIT, (ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν τὸ πᾶν ἔῤῥιψεν) *cum quâ depugnare nullus audeat, ne ſi valde quidem inſaniat. Nondum enim genitis illis, ait, dictum eſt illi, Major ſerviet minori: ac declarat, nobilitatem eam, quam caro adfert, nihil prodeſſe,* SED ANIMÆ VIRTUTEM QUÆRENDAM ESSE, QUAM VEL ANTE IPSA OPERA DEUS NOVIT. (ψυχῆς ἀρετὴν δεῖ ζητεῖν, ἣν καὶ πρὸ τῶν ἔργων ὁ Θεὸς οἶδε.) *Nondum enim natis pueris ait; cum neque boni quippiam, neque mali, feciſſent, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, dictum eſt illi, Major ſerviet minori. Hoc* ENIM PRÆSCIENTIA EST, *ab eorum videlicet partu electionem facere, ut appareat, inquit,* DEI ELECTIO SECUNDUM PRÆSCIENTIAM FACTA, ἵνα φανῇ, φησὶ, τοῦ Θεοῦ ἡ ἐκλογὴ ἡ κατὰ πρόγνωσιν γενομένη. Idem in cap. XI. ad Rom. *b* Τὸν λαὸν ὃν προέγνω, τοῦτ᾽ ἔστιν, ὃν ᾔδει σαφῶς ἐπιτήδειον ὄντα, καὶ τὴν πίστιν δεξόμενον. *Populum ſuum, quem antea cognoverat, hoc eſt, quem clare cognoverat aptum fore, fidemque recepturum.* Similiter Theodoretus in illud Pauli ad Rom. cap. IX. *Major ſerviet minori*: & illud, *Jacob dilexi*. Item Oecumenius ad Rom. cap. VIII. ad illa verba, *Omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: &* iſtud, *Quoniam, quos præſcivit, etiam prædeſtinavit.* Et Theophylactus in eundem Apoſtoli locum: item in illud XXII. Matth. *Multi ſunt vocati, pauci verò electi.* Quæ illius verba adſcribam, quia ea in tralatione ſuâ præteriit Oecolampadius: Πολλοὺς *c* καλεῖ ὁ Θεὸς, μᾶλλον δὲ πάντας. ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ, ὀλίγοι γὰρ οἱ σωζόμενοι. καὶ ἄξιοι τοῦ ἐκλογῆναι παρὰ Θεοῦ, ὥστε τὸ μὲν Θεοῦ, τὸ καλεῖν· τὸ δὲ ἐκλεκτοὺς γενέσθαι ἢ μὴ, ἡμέτερόν ἐστι. *Multos vocat Deus, vel potius omnes, Pauci verò electi: pauci quippe ſalvantur, dignique à Deo eligi: ita ut Dei quidem ſit vocare; noſtrum verò, electos fieri, vel non fieri.* Nec eſt quòd dicamus, à Clemente deceptum Origenem, ab utroque Chryſoſtomum, ab illo juniores. Nam Clemente antiquior, & Apoſtolorum temporibus proximus Irenæus, ſimiliter ſenſit. Cùm enim lib. IV. cap. LXXVI. dixiſſet, in hominis eſſe poteſtate, ut vel divinæ gratiæ beneficio viſum recuperet, vel ejuſdem contemptu in cæcitate permaneat: (neque enim Deum cogere hominem, ut credat, & legi pareat, vel in infidelitate ac inobedientiâ perſiſtat) ſubjungit, ex præſcientia futurorum, & credituris cælum, & non credituris

a P. 192. edit. Commel.

b P. 215.

c Pag. 94. edit. Rom.

gehennam deſtinaſſe: *Deus*, inquit, *omnia præſciens, utriſque aptas præparavit habitationes, &c.* Similiter Juſtinus Martyr apolog. pro Chriſt. ad Antoninum

a Pag. 62. edit. Commel.

Pium *a*, ubi negat, *τὰ γινόμενα γενέσθαι ἐκ τοῦ πεπρωμένου προεγνωσμένα b.* Nec Græcorum duntaxat, ſed etiam Latinorum ea opinio fuit. Tertullianum mitto, quem lib. II. adverſus Marcionem cap. XXIII. electionem facere poſteriorem prævisis operibus, etiam Vir Cl. Abrahamus Scultetus monuit T. I. Medullæ Patrum cap. XLII. Nihil verò clarius iſtis Hilarii verbis Comment. in Matth. extremo cap. XXII. in illud Matth. *Multi vocati, pauci electi: non eſt*, inquit, *paucitas in invitatis; ſed raritas in electis: quia in invitante ſine exceptione publicæ bonitatis humanitas eſt; in invitatis verò, de* JUDICII MERITO, *probitatis* ELECTIO EST. Apertè etiam Ambroſius lib. V. de fide cap. II. circa finem explicans illud Matth. *Non eſt meum dare vobis: Non eſt meum*, inquit, *qui juſtitiam ſervo, non gratiam. Denique ad Patrem referens addidit: Quibus paratum eſt: ut oſtenderet, Patrem quoque non petitionibus deferre ſolere, ſed meritis, quia Deus perſonarum acceptor non eſt. Unde & Apoſtolus ait; Quos præſcivit, & prædeſtinavit. Non enim ante prædeſtinavit quàm præſciret; ſed quorum merita præſcivit, eorum præmia prædeſtinavit.* Similiter ſenſit Hilarius Diaconus, vel quiſquis ſcripſit comment. in Epiſt. Pauli, qui Ambroſii vulgò creduntur. Verba ejus hæc ſunt in cap. VIII. ad Rom. *Iſtos quos præſcit futuros ſibi devotos, ipſos elegit ad promiſſa præmia capeſſenda.* Idem in cap. IX: *Vult intelligi, illos eſſe dignos, qui filii promiſſionis ſunt: id eſt, quos præſcit Deus promiſſionem ſuam ſuſcepturos.* Mox alia addit, ut oſtendat, prædeſtinationem fieri ſecundùm præſcientiam, quam ſic definit, *Præſcientia Dei eſt, quâ definitum habet, qualis uniuſcujuſque futura voluntas erit, in quâ manſurus eſt, per quam aut damnetur aut coronetur.* Poſtea ſubjicit: *Miſerebor ejus, cujus miſertus ero: hoc eſt, ejus miſerebor, cui præſcius eram, quod miſericordiam daturus eſſem, ſciens converſurum illum, & permanſurum apud me. Et miſericordiam præſtabo ei, cui miſericordiam præſtitero: id eſt, ei miſericordiam dabo, quem præſcii poſt errorem recto corde reverſurum ad me.* Et aliquibus interjectis: *Non injuſte judicat, qui omnes ſalvos vult, manente juſtitiâ.* Et poſt aliquàm multa: *Ita & Deus, cum omnes ex unâ atque eâdem maſsâ ſimus in ſubſtantiâ, & cuncti peccatores, alius miſeretur, & alterum deſpicit non ſine juſtitia. In ſingulo enim ſola voluntas eſt: in Deo autem voluntas cum juſtitiâ. Scit enim, cujus debeat miſereri.* Item poſt pauca: *Hos quos vocavit, præparavit ad gloriam, ſciens, permanſuros in fide.* Idem in cap. XI: *Ne omnem Iſrael dixiſſe diffidentem putaretur, oſtendit, non repuliſſe Deum hæreditatem ſuam, quam præſciit, id eſt, filios Abrahæ, quos fideles ſibi futuros ſciit. Nec enim promitteret iis regnum, ſi ſciret, nullum ex iis crediturum.* Et mox: *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſciit. Hoc eſt, quod dicit Salvator: Pater, quos dediſti mihi, cuſtodivi, & nemo ex his periit, niſi filius perditionis. Ita & hi, quos præſciit Deus credituros, nemo ex his à promiſſione repulſus eſt: quia ſic factum eſt, ſicut præſciit Deus futurum.* Hieronymum quoque, etſi acrem Pelagii adverſarium, tamen hac parte priores eſſe ſecutum, agnoſcere cogitur Pererius *c*, quamquam, ut diximus, ipſe Auguſtinum ſequi malit. Verba Hieronymi ſunt in cap. I. Malachiæ: *Iſrael vult dilectionis ejus in ſe ſcire rationem, Dominuſque reſpondit, Eſau & Iacob de unâ ſtirpe generatos.* Et paullo poſt: *Dilectio & odium Dei vel ex præſcientiâ naſcitur futurorum, vel ex operibus: alioquin novimus, quod Deus omnia diligat, nec quicquam eorum oderit, quæ creavit: ſed propriè eos ſua vindicet caritate, qui vitiorum hoſtes ſunt & rebelles. Et è contrario illos odit, qui a Deo deſtructa cupiunt rurſum extruere.* Idem Hieronymus ad Hedibiam: *Alioquin unus eſt ſolis calor: &, ſecundum eſſentias ſubjacentes, alia liqueſacit, alia indurat, alia ſolvit, alia conſtringit. Liquatur enim cera, & induratur lutum: & tamen caloris non eſt diverſa natura. Sic & bonitas & clementia Dei, vaſa iræ, quæ apta ſunt in interitum, id eſt, populum Iſrael, indurat: vaſa autem miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam, quæ vocavit, hoc eſt, nos, qui non ſolùm ex Iudæis ſumus, ſed etiam ex gentibus,* NON SALVAT IRRATIONABILITER *& abſque judicii veritate, ſed* CAUSSIS PRÆCEDENTIBUS: QUIA *alii non ſuſceperunt* FILIUM DEI; *alii autem recipere ſuâ* SPONTE VOLUERUNT. *Hæc autem vaſa miſericordiæ, non ſolùm populus gentium eſt: ſed etiam hi, qui ex Iudæis credere voluerunt, & unus credentium effectus eſt populus. Ex quo oſtenditur,* NON GENTES ELIGI, SED HOMINUM VOLUNTATES. Idem Hieronymus, ſuper verba Rom. VIII. His qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, ſic ſcribit: *Secundum quod* (propoſitum) *propoſuit, ſolâ fide ſalvare, quos præſciverat credituros; & quos gratis vocavit ad ſalutem, multo magis glorificabit ad ſalutem operantes.* Item in cap. XI. verba illa, Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit: *Illam*, inquit, *plebem non repulit, quam præſcivit eſſe credituram.* Item in illud capitis I. ad Gal. *Qui me ſanctificavit ab utero matris meæ: Inveniunt*, inquit, *locum hæretici, qui diverſas naturas eſſe prætendunt, ſpiritualem videlicet, & animalem, & χοϊκὴν, & aliam ſalvari, aliam perire, aliam in utramque conſiſtere, quod nunquam aut juſtus eligeretur antequam aliquid boni faceret, aut peccatum odiretur ante delictum, niſi eſſet pereuntium & ſalvandorum natura diverſa. Ad quod poteſt ſimpliciter reſponderi, hoc ex Dei præſcientiâ evenire, ut quem ſcit juſtum futurum, prius diligat quàm oriatur ex utero, & quem peccatorem, oderit antequam peccet. Non quo & in amore, & in odio, iniquitas Dei ſit: ſed quo non aliter eos habere debeat, quos ſcit vel peccatores futuros eſſe, vel juſtos. Nos ut homines tantum de præſentibus judicare: illum, cui futura jam facta ſunt, de fine rerum, non de exordiis ferre ſententiam.* Sed quid coacervare teſtimonia multa attinet, quando communis hæc ſententia fuit? Unde Philippus Melanchthon in cap. IX. ad Rom. *Scriptores veteres omnes, præter unum Auguſtinum, ponunt, aliquam cauſſam electionis in nobis eſſe.* Addere potuit, ita ipſum ſenſiſſe Auguſtinum, priuſquam adverſus Pelagium ſcriberet. Sic enim ille lib. quæſtion. LXXXIII. ſuper illud, *Dilexi Iacob, Eſau odio habui: Cujus*, inquit, *vult miſeretur, & quem vult indurat. Verùm hæc voluntas Dei injuſta eſſe non poteſt: venit enim de occultiſſimis meritis.* Quæritur nunc, an non idem ſenſerint ac Maſſilienſes ſive Semipelagiani. Nam ſuperius diximus, ſtatuiſſe hos prædeſtinationem ſecundùm præſcientiam eorum, quæ homo eſſet facturus. Oſtenſumque hoc ex epiſt. Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum: item libris Auguſtini de Prædeſtin. ſanct. & Perſeverantiæ bono. Item ex lib. Fauſti de gratiâ & libero arbitrio. Qui lib. I. cap. XIII. cùm ſibi objeciſſet illa verba, *Miſerebor, cujus voluero*: interpretationem hujuſmodi affert, *Voluero, id eſt, quem juſtum eſſe cognovero.* Ubi bonum uſum liberi arbitrii prædeſtinatione clarè priorem facit. Idem lib. II. c. VI. cùm objeciſſet ſibi illud Pauli, *Cum adhuc non egiſſent aliquid boni aut mali*: reſpondet, *Quid mirum, ſi quorum actus prævidit, eorum exitus præſignavit? & ideo ſicut eos curſum vivendi pro arbitrio proprio diſpoſituros eſſe conſtabat: ita pro Dei potentiâ prænoſcuntur, pro juſtitiâ præordinantur: hoc totum de iis prædicitur, non præfinitur?* Verùm minimè idcirco exiſtimandum eſt, Patres eos, qui ante Pelagianam controverſiam vixere, ſi ſententiam ſpectes, in Pelagianorum, aut Semipelagianorum caſtra deſcendiſſe. Siquidem, ut antè dictum, Patres merita intelligunt ex gratiæ viribus profecta. Fidem quoque, ex cujus prævisione electionem factam dicunt, tam initium, quam conſummationem ſui gratiæ viribus debere

b *Fieri, quæ fiunt, perinde ac ſi eo quod prævisa ſint, etiam fuerint decreta.*

c *In cap. IX. ad Rom.*

bere arbitrantur. Non igitur quotquot in hoc generali pronunciato conveniunt, ut prædeſtinatio ſecundùm præſcientiam facta eſſe dicatur, in eo quoque conſentiunt, ut vel ſalus tota, vel ſaltem aliquod initium ejus tribui naturæ viribus debeat. Quin ſi Patres ejuſce ſententiæ conſulamus, compertiſſimis indiciis planum fiet, eos neceſſitatem gratiæ ad ſingulos actus requirere, ipſumque ſalutis noſtræ initium divinæ gratiæ aſſignare. Quod de Cypriano tam clarum eſt, ut ejus potiſſimùm authoritate ex Semipelagiano (ut ἐκ προλήψεως ſic loquamur) Ca-
a Lib. 1. de præd. ſſ. cap. 3. tholicum plane ſe factum dicat Auguſtinus *a*. De Chryſoſtomo verò, & Græcis aliis, eùm antiquitatis ſententiam de neceſſitate gratiæ explicaremus, liquidò oſtendimus, quoties gratiam à nobis præveniri docent, ſtrictius χάριτος voce uti, pro gratiâ ſpiritus regenerantis & inhabitantis: alibi enim ipſos agnoſcere, hac priorem eſſe divinam mentis illuminationem & ſtupentis impulſum ac excitationem voluntatis, quam rarius quidem χάρισμα, ſed tamen τοῦ πνεύματος ἐνέργημα, vel etiam τὴν ἀναμόρφωσιν appellant. Quare ſatis liquet, Patres qui ante Auguſtinum vixêre, ſtatuere quidem decretum ſecundùm præſcientiam; ſed eam, quæ ſit actuum gratiæ viribus præſtitorum: quo Catholici illi à Semipelagianis diſtinguuntur.

Simul ex hiſce videmus, communem quidem ante Auguſtinum ſententiam fuiſſe, cauſſam prædeſtinationis ad gratiæ incrementum & gloriam dari ex parte hominis: non tamen putaſſe, dari ejus cauſſam ſecundùm omnes gratiæ effectus, cùm ſaltem prima gratia, ex quâ ipſum fidei initium & imperfecta boni cupiditas oritur, non detur propter aliquid in homine prævilum, ſed ex Dei liberalitate conferatur. Cujus reſpectu nec ipſi dubitaſſent ſubſcribere verbis iſtis Auguſtini lib. ſ. contra poſt. reſp.
b P. 105. Jul. cap. ult. *b* *Hoc ſi attenderes, non extolleres cum gratiâ merita voluntatis, ubi audis, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Non ergò ideo miſertus eſt Deus, quia voluit & cucurrit Iacob: ſed ideo voluit & cucurrit Iacob, quia miſertus eſt Deus.* Verùm, uti diximus, de gratiæ incremento, & de præmio vitæ æternæ ſecus ſenſerunt. Sed hoc ad quæſtionem eam, quæ cum Pelagianis aut Maſſilienſibus fuit, parùm facit. Imò quid de eo Auguſtinus ipſe ſenſerit, adhuc diſputatur. Nam libris ad Simplicianum expreſsè loquitur de electio-
c T 4. circa medium quæſt. ne ad gloriam. Et tamen ait lib. 1. quæſt. 11. *c*. *Nemo eligitur, niſi jam diſtans ab illo, qui rejicitur. Unde quod dictum eſt, Quia elegit nos Deus ante mundi conſtitutionem, non video quomodo ſit dictum, niſi præſcientiâ ſc. meritorum, id eſt, fidei & operum pietatis.* Et de Jacobo loquens inquit, *Non electus eſt, ut fieret bonus, ſed bonus factus eligi potuit.* Et ſerm. VII. de verbis Dom. ſecundùm Matth. ait: *Elegit autem Deus (ſicut inquit Apoſtolus) ſecundùm ſuam gratiam, & ſecundùm illorum juſtitiam.* Neque retractavit hæc Auguſtinus, ſed diſputationem illam ipſam in Retractationum libris commendat.

Contra idem in libris de corrept. & grat. & libris de prædeſtinat. & perſeverantiæ bono, etſi imprimis de prædeſtinatione ad gratiam agat, tamen ſubinde adſpergit, quæ ſignificent, eum etiam abſolutam credidiſſe prædeſtinationem ad gloriam. Nam de corrept. & grat. cap. VII. ait: *Profectò electi ſunt per electionem, ut dictum eſt, gratiæ, non præcedentium meritorum.* Ubi de electione ad gloriam loqui indicat, quod ſubjungit: *Electi autem ſunt ad regnandum cum Chriſto.* Et paullo pòſt: *Illos elegit ad obtinendum regnum ſuum.* Et cap. XIII: *De his loquor, qui prædeſtinati ſunt ad regnum Dei.* Et lib. de bono perſeverantiæ cap. XIV. dicit, multis non dari auxilium ad credendum, quia Dei altiori judicio à perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti.

His & ſimilibus penſiculatis, putamus, eum in ſcriptis ultimis, etſi noluerit apertè improbare ſententiam priorem, tamen eò magis inclinaſſe, ut gratiæ augmentum, perſeverantia & vita æterna non ex meritò, ſed ex gratiâ conferri dicantur. Objiciat aliquis, quòd etiam in ſcriptis poſtremis gloriam ait operibus deberi. Sic enim ait lib. priori contra poſteriorem reſponſ. Juliani cap. CXXXI *a*. a P. 189.
Denique apertiſſime dicit, eos bona eſſe facturos; ſed ſe faciente ut ea faciant. Ait quippe inter cetera: Et faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis, & faciatis. His certè operibus merces imputatur ſecundum debitum. Debetur enim merces, ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant. Debetur enim bona merces operibus hominum bonis: ſed non debetur gratia, quæ ipſos homines bonos operatur ex malis. Sed facile eſt his occurrere, quia cenſet, gloriam non noſtris, ſed gratiæ operibus rependi, atque ut ea gratioſè promiſſa eſt, ita ex gratiâ conferri. Sic enim ſcribit epiſt. CV. ad Sixtum presbyterum: *Quid habes, quod non accepiſti? Quapropter, ô homo, ſi accepturus es vitam æternam, juſtitiæ quidem ſtipendium eſt; ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa juſtitia. Tibi enim tamquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet juſtitia, cui debetur. Nunc ergò de plenitudine ejus accepimus, non ſolum gratiam, quâ nunc juſte in laboribus uſque in finem vivimus, ſed etiam gratiam pro hac gratiâ, ut in requie poſtea ſine fine vivamus. Hoc nihil ſalubrius fides credit, quia nihil verius intellectus invenit.* Sed quæcunque de hoc Auguſtini fuerit ſententia, illud extra controverſiam poni debet, non fuiſſe ei quæſtionem cum Pelagio aut Semipelagianis, utrùm ad incrementum gratiæ, vel vitam æternam prædeſtinemur ex operibus gratiæ prævìſis: ſed an electio ad gratiam & gloriam facta, ſit ex operibus naturæ, ſive ſimpliciter ſecundùm initium & perfectionem, ſive ſecundùm initia ſaltem, etſi non ratione conſummationis.

Multa ad hanc Theſin octavam loca adjecerat author ad Prædeſtinationem conditionatam pertinentia ac ſuo quandoque loco inſerenda, quæ nos hic, prout oblata ſunt, adponemus. Origenes lib. 3. περὶ ἀρχῶν cap. 1. *Alibi dicit Apoſtolus Paulus: In domo autem magnâ non ſunt tantummodo vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea & fictilia, & alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam. Si ergò quis emundaverit ſemet ipſum ab his, erit vas ad honorem ſanctificatum & utile domino ad omne opus bonum paratum. Ergò qui ſe emundaverit, efficitur vas ad honorem: qui autem immunditias purgare contempſerit, efficitur vas ad contumeliam. Ex quibus ſententiis nullatenus (ut opinor) cauſſa geſtorum ad creatorem referri poteſt. Nam facit quidem creator Deus quoddam vas ad honorem, & facit alia vaſa ad contumeliam: ſed illud vas quod ſe purgaverit ab omni immunditiâ, illud facit vas ad honorem, quod verò ſe vitiorum ſordibus maculaverit, illud vas ad contumeliam facit. Itaque concluditur ex hoc, quia priùs geſtorum uniuſcujuſque cauſſa præcedit, & pro meritis ſuis unuſquiſque à Deo vel honoris vas efficitur, vel contumeliæ. Unde unumquodque igitur vas, ut vel ad honorem à creatore formetur vel ad contumeliam, ex ſe ipſo cauſſas & occaſiones præſtitit conditori.* Mox ibidem addit Origenes: *Juſta hæc videtur aſſertio & cum omni pietate concordans, uti* EX PRÆCEDENTIBUS CAUSSIS *unumquodque vas vel ad honorem vel ad contumeliam præparetur.* Et in capitis fine: *Cum Deus fingit vaſa, alia quidem ad honorem, alia verò ad contumeliam, putandum eſt, quod non honoris vel contumeliæ cauſſas, tanquam materiam quandam, noſtras vel voluntates, vel propoſita vel merita habeat, ex quibus vas ſingulorum noſtrorum, vel ad honorem vel ad contumeliam fingat, dum motus ipſe animæ vel propoſitum mentis de ſe ipſo ſuggerat illi quem non latet cor & cogitatio animi, utrum ad honorem fingi vas ejus, an ad contumeliam debeat.* Origenes lib. VII. in epiſt. ad Rom. cap. VIII: *In præſenti loco conſtat, Apoſtolum ſecundum ſcripturæ ſacræ conſuetudinem poſuiſſe ſermonem cognoſcendi, ut illos oſtenderet præcognitos à Deo, in quibus* SCIENS QUALES ESSENT:

amorem ſuum Deus affectumque poſuiſſet, ſecundum etiam illud quod ſcriptum eſt, Cognovit dominus eos qui ſunt ſui. Et ibidem : *Supereſt nobis adhuc illius quæſtionis abſolutio, quomodo quos vocavit, illos & juſtificavit, cum ſecundum ea quæ ſupra diximus, conſtet, multos eſſe vocatos, paucos vero electos. Sed videtur mihi eſſe quædam vocationis differentia, quia omnes quidem vocati ſunt, non tamen omnes ſecundum propoſitum vocati ſunt. Nam hi* QUI SECUNDUM *propoſitum bonum, &* BONAM VOLUNTATEM, QUAM CIRCA DEI CULTUM GERUNT, *vocantur,* IPSI SUNT *qui ſecundum propoſitum vocati dicuntur, & iſti ſunt, qui vocati juſtificati ſunt.* BONO *enim* EORUM PROPOSITO *deerat ſola vocatio. Hi vero qui non habent bonum fixumque propoſitum, vel erga divinum cultum, vel erga opus bonum, vocantur quidem & ipſi, ne eis excuſatio relinquatur, & hac ipſi* POSSINT *cauſſare cum judicantur, Quia & nos, ſi vocati fuiſſemus,* POTUISSEMUS *utique juſtificari ; & non ſolum juſtificari, ſed & glorificari. Ideo ergo vocantur quidem & ipſi, ſed quaſi ſi in terrâ petroſâ ſeminetur ſemen, cito quidem exoritur; increſcente autem tribulationum ſole, quia non habent altam radicem* BONI PROPOSITI, *continuo areſcunt & pereunt : & ipſi ſunt, de quibus dicit Apoſtolus, qui naufragaverunt à fide. Quos ergo vocavit, id eſt, quos ſecundum* PROPOSITUM *vocavit,* BONI, *illos & juſtificavit.* QUODSI PROPOSITUM AD DEUM REFERATUR, *hoc eſt, ut ſecundum* DEI *propoſitum,* QUI SCIENS IN EIS RELIGIOSAM MENTEM & *ſalutis ineſſe deſiderium, vocati dicantur, non videbitur his quæ expoſuimus, etiam hoc eſſe contrarium. Hoc ergo pacto neque in præſcientiâ Dei vel ſalutis vel perditionis noſtræ cauſſa conſiſtit, neque juſtificatio ex ſolâ vocatione pendebit, neque glorificari de noſtrâ penitus poteſtate ſublatum eſt. Nam etſi communis intellecta de præſcientia ſentiamus, non propterea erit aliquid quia id ſcit Deus futurum; ſed quia futurum eſt, ſcitur à Deo antequam fiat. Nam etſi (verbi gratiâ) fingimus Deum non prænoſcere aliquid futurum ſine dubio, erat quod ita, ut puta Judas proditor factus eſt, & hoc ita futurum prophetæ prædixerunt. Non ergò quia Prophetæ prædixerunt, idcirco prodidit Judas, ſed quia futurus eſſet proditor, ea, quæ ille ex propoſitis ſuis nequitiâ geſturus erat, prædixerunt Prophetæ, cum utique Judas in poteſtate habuiſſet ut eſſet ſimilis Petro & Ioanni ſi voluiſſet, ſed elegit pecuniæ cupiditatem magis quam Apoſtolici conſortii gloriam: & hanc ejus voluntatem futuram prævidentes Prophetæ librorum tradiderunt monumentis. Ut autem ſcias, non in præſcientiâ Dei unicuique ſalutis cauſſam poni, ſed in propoſito & actibus ſuis, vide Paullum, verentem ne forte, cum aliis prædicaverit, ipſe reprobus efficiatur, macerare corpus ſuum, & ſubjicere ſervituti hoc.* Origenes in cap. 9. ad Rom. *Certum eſt, Deum non ſolum ſcire uniuſcujuſque propoſitum ac voluntatem, ſed & præſcire. Sciens autem & prænoſcens, tanquam bonus diſpenſator & juſtus, uniuſcujuſque motibus & propoſito utitur ad ea opera perficienda, quæ uniuſcujuſque animus ac voluntas eligit.* Et aliquam multis interjectis : *Audi Paullum in his, in quibus non habuit protervum contradictorem, quomodo vaſorum diverſitates aperuit. Nam ibi ubi auditor non erat dignus, ſed contradictor erat, ſola fictilia vaſa commemorat : hic autem & aurea dicit eſſe & argentea, & lignea, & fictilia : & alia quidem eſſe ad honorem : alia vero ad contumeliam. Similiter & hic memoravit rationem, quare alia ad honorem, alia vero ad contumeliam fiant : ibi ſiluit, hic aperuit. Si enim quis emundaverit ſemet ipſum, inquit, ab his ſine dubio peccati ſordibus, erit ad honorem vas ſanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum. Reſtat igitur ut qui ſe non emundaverit, nec per pœnitentiam peccati maculam abluerit, ſit vas ad contumeliam. Quod & ſi auxerit malitiam, & converſi, per duritiam mentis & cor impœnitens omnino contempſerit, erit jam non ſolùm vas contumeliæ, ſed & vas iræ. Ita ergò rationem, quam ibi indignè poſcentibus claudit, hic digne deſiderantibus pandit: per quam etiam illud, quod paullo ante de Iacob & Eſau propoſuit, apertius explanatur. Ut enim Iacob eſſet vas ad honorem ſanctificatum, & utile domino ad omne opus bonum paratum, anima ejus emundaverat ſemet ipſam : & videns Deus puritatem ejus, (poteſtatem enim habens ex eâdem maſſâ facere aliud vas ad honorem, aliud ad contumeliam) Iacob quidem, qui (ut diximus) emundavit ſemet ipſum, fecit vas ad honorem ; Eſau vero, cujus animam non ita puram nec ita ſimplicem vidit, ex eâdem maſſâ fecit vas ad contumeliam. Ut autem ſcias, quod pro puritate & ſimplicitate animæ Iacob factus fuerit ad honorem vas, audi quale ei divina ſcriptura ſimplicitatis teſtimonium perhibet. Et erat, inquit, Iacob homo ſimplex habitans domum. Ideo ergò Apoſtolus dicit de eis : Quia priuſquam naſcerentur, dicitur de eis, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

Tatianus orat. contra gentes *a* ait, multos per pœnitentiam & mortificationem veteris hominis gratioſe conſequi vocationem divinam, quæ eos reddat immortales. Hanc enim puto eſſe illorum verborum mentem: Οἱ δὲ ἄνθρωποι, μετὰ τὴν τῆς ἀθανασίας ἀποβολὴν, θανάτῳ τῷ διὰ πίστεως τὸν θάνατον νενικήκασι, καὶ διὰ μετανοίας κλῆσις αὐτοῖς δεδώρηται. *Homines vero, poſt immortalitatem amiſſam, morte per fidem ſuperavere mortem, ac propter pœnitentiam divina iis vocatio donata eſt.* a P. 303.

Baſilius in Pſalm. 32 *b.* ad illa verba, *Miſericordiâ Domini plena eſt terra.* Οὔτε ἐλεημοσύνη ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. πρὸ τῆς κρίσεως ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χαυνότητα ἐμποιήσῃ, μήτε μόνη ἡ κρίσις ἀπόγνωσιν ἐνεργάσηται. βούλεταί σε ἐλεῆσαι καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρμῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής· ἀλλ' ἐὰν ἴδῃ σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τεταπεινωμένον, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαιόμενον ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις. ἐὰν δὲ ἴδῃ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. ὡς γὰρ ἰατρὸς ἐμμελὴς καὶ φιλάνθρωπος, καταντλήμασι πρότερον καὶ ἐπιπλάσμασιν ἁπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἴδημα· ἐπειδὰν δὲ ἴδῃ ἀνενδότως καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὄγκον, ῥίψας τὸν ἔλαιον, καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἱρεῖ λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. *Neque miſericordia (Dei) ſine judicio eſt, neque judicium ſine miſericordia. Ante judicium quidem diligit miſericordiam, & poſt eam prorogatam ad judicium venit. Hæc enim inter ſe conjuncta ſunt; miſericordia cum judicio ; ne miſericordia ſola gignat ſecurum animi faſtum, aut judicium ſolum deſperationem in animis operetur. Vult tui miſereri judex, teque miſerationibus ſuis complecti, ſed ſi poſt peccata repererit humilem, contritum, maleficiaque ſua plurimum deplorantem. Si vero conſpexerit, in corde haud agere pœnitentiam, ſenſibus atque animo eſſe elatum, haud credere ſeculum futurum, nec timere judicium : tunc diligit in te judicium. Sicut medicus dexter, & humanus, prius fomentis & infuſionibus, & illinendo molle aliquod medicamentum, tumores ac tubera exſiccare conatur : ubi autem viderit, excreſcentem illam molem non remittere à tumore, ſed medicamentis iſtis renitentem viderit; miſericordiâ, mollioreque curâ abjectâ, eligit eum, qui reliquus eſt, ferri uſum.* Si Deus ante judicium diligit miſericordiam, nec ad judicium accedit niſi poſtquam homo miſericordiam contemſit, minimè, ex Baſilii ſententiâ, abſolutè hominem reprobavit Deus, ſed demum quos miſericordiam contemturos prævidit, juſto judicio ſuo pœnæ deſtinavit. Baſilius homiliâ, Quòd Deus non eſt autor malorum *c.* Κἂν λέγῃ μοί τι ὁ Ἀπόστολος, σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, μὴ κατασκευήν τινα πονηρὸν οἰέσθω εἶναι τοῦ Θεοῦ ἔργα. a P. 163 & 165

χρεῖαι. οὕτω γὰρ ἐπὶ τὸν κατασκευάσαντα δικαιότερον ἡ αἰτία μετενεχθήσεται. ἀλλ' ὅταν ἀκούσῃς σκεύη, νόει ὅτι πρός τι χρήσιμον ἕκαστος ἡμῶν πεποίηται. Καὶ ὥσπερ ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ τὸ μέν τι χρυσοῦν ἐστι σκεῦος, τὸ δὲ ἀργυροῦν, τὸ δὲ ὀστράκινον, τὸ δὲ ξύλινον· τῆς προαιρέσεως ἑκάστου τὴν πρὸς τὰς ὕλας ὁμοιότητα παρεχομένης· καὶ χρυσοῦν μέν ἐστι σκεῦος, ὁ καθαρὸς τὸν τρόπον καὶ ἄδολος· ἀργυροῦν δὲ, ὁ ὑποδεέστερος ἐκείνου κατὰ τὴν ἀξίαν· ὀστράκινον δὲ, ὁ τὰ γήινα φρονῶν, καὶ πρὸς συντριβὴν ἐπιτήδειος· καὶ ξύλινον, ὁ εὐκόλως διὰ τῆς ἁμαρτίας καταῤῥυπούμενος, καὶ ὕλη γινόμενος τοῦ αἰωνίου πυρός. Οὕτω καὶ ὀργῆς σκεῦος ὁ πᾶσαν τὴν τοῦ διαβόλου ἐνέργειαν ὥσπερ ἀγγεῖον χωρήσας, καὶ διὰ τὴν ἐγγενομένην αὐτῷ ἐκ τῆς φθορᾶς δυσωδίαν οὐκ ἔτι ἀχθῆναι πρὸς χρῆσιν δυνάμενος, ἀλλ' ἀφανισμοῦ μόνου καὶ ἀπωλείας ἄξιος. Διόπερ ἐπειδὴ ἔδει συντριβῆναι αὐτὸν, ὁ φρόνιμος καὶ σοφὸς τῶν ψυχῶν οἰκονόμος διωκήσατο αὐτὸν περιφανῆ γενέσθαι, καὶ πᾶσιν ἐξάκουστον, ἵνα ἄλλοις γοῦν ὠφέλιμος διὰ τοῦ πάθους γένηται, ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπὸ τῆς ἄγαν κακίας ἀνίατος ἦν. ἐσκλήρυνε δὲ αὐτὸν τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τῇ τῆς τιμωρίας ἀναβολῇ, ἐπιτείνων αὐτοῦ τὴν κακίαν, ἵνα εἰς τὸν ἔσχατον ὅρον αὐξηθείσης αὐτοῦ τῆς πονηρίας, τὸ δίκαιον ἐπ' αὐτῷ τῆς θείας κρίσεως διαφανῇ. διὰ τοῦτο ἀπὸ μικροτέρων πληγῶν ἀεὶ προστιθεὶς καὶ ἐπιτείνων τὰς μείζους, οὐκ ἐμάλαξεν αὐτοῦ τὸ ἀντίτυπον· ἀλλ' εὕρισκεν αὐτὸν καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦντα, καὶ τὰς ἐπαγομένας αὐτῷ δεινοῖς ὑπὸ τῆς συνηθείας ἐμμελετήσαντα. καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν παρέδωκε τῷ θανάτῳ, ἕως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐποίησεν ὑποβρύχιον ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ τῆς καρδίας αὐτοῦ, τὴν τῶν δικαίων πορείαν κατατολμήσας, καὶ νομίσας ὥσπερ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ αὐτῷ βάσιμον ἔσεσθαι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν. *Quanquam dicit Apoſtolus, vaſa iræ aptata in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuiſſe exiſtimemus. Nam ita culpa juſtiùs transferetur in ipſius conditorem. Sed ubicunque audiveris vaſa, intellige quod noſtrûm quilibet ad aliquem factus eſt uſum. Quemadmodum in magna domo, vas aliud eſt aureum, aliud argenteum, aliud teſtaceum, ligneum aliud. Hujuſcemodi ergò materiis voluntas cujuſque comparatur. Nam vas aureum is eſt, qui mente moribuſque ſimplex ac ſine dolo eſt. Argenteum item, qui illo paullo eſt inferior dignitatis ac pretii æſtimatione. Teſtaceum eſt ac figulinum, qui terreſtria ſapit, & frangi conterique ſit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile ſordet; & igni æterno materiem præbet. Sic etiam iræ vas eſt, qui omnem in ſe Diaboli operationem quaſi vas quoddam ſuſcepit, & propter fœtorem quem habet ex corruptione, ad nullum uſum aptari poteſt, ſed dignus eſt qui pereat. Quamobrem quando jam ipſum Pharaonem conteri erat opus, ſapiens animarum noſtrarum rector uſque adeò illum ſuſtinuit, ut clarum celebreque omnibus exemplum eſſet, & aliis utilis ob mala tolerata (quando ipſe propter nimiam malitiam inſanabilis erat) redderetur. Obduravit eum, longanimitate ac pœnæ dilatione ipſius aggravans malum, ut ad extremum ejus iniquitate ad ſummum gliſcente, juſtius ſuper eum Dei judicium oſtenderetur. Iccirco plagas modice quidem ab initio infligens, ac paullatim adaugens ejus duritiem, minime flexit, quin reperit eum & initio Dei contemtorem, & illatas poſt pœnas ex conſuetudine tolerantem. Et ne ſic quidem morti illum tradidit; donec ipſe ſeſe præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter juſtorum auſus eſt ingredi, ac exiſtimavit, quemadmodum populo Dei, ſic & ſibi mare rubrum permeabile fore.*

a P. 696. Gregor. Nazianz. a oratione 42. quæ ſecunda eſt in Paſcha. Τὸν παράδεισον ἐπιστεύθημεν, ἵνα τρυφήσωμεν· ἐντολὴν ἐλάβομεν, ἵν' εὐδοκιμήσωμεν ταύτην φυλάξαντες· οὐκ ἀγνοοῦντος τοῦ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ νομοθετοῦντος τὸ αὐτεξούσιον. *Paradiſus fidei noſtræ commiſſus eſt, ut deliciis frueremur. Mandatum accepimus, ut eo ſervato gloriam aſſequeremur: non quod Deus id, quod futurum erat, ignoraret, ſed quod arbitrii libertatem lege ſanciret.*

Chryſoſtomus in cap. Matth. 20. homil. 66. ad illud Chriſti, *Sedere à dextris & à ſiniſtris non eſt meum dare, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Quibus,* inquit, *paratum eſt? illis videlicet, qui fulgentiſſimis operibus evaſuri ſunt. Verùm ut clarius fiat, quod dicimus, exemplo id ante oculos ponamus. Ad editorem igitur munerum atque certaminis, quo multi atque præclari athletæ confluant, duos quoſdam ipſi præcipuâ familiaritate conjunctos acceſſiſſe fingamus, qui amicitiâ principis freti poſtulare audeant, ut victores ipſi præconio declarati coronentur: quibus ille reſpondeat, Non eſt meum id dare, ſed quibus labore atque ſudore præparatum eſt. Num igitur quaſi non potentem illum id facere condemnabimus? Nequaquam; ſed juſtitiam ejus admirabimur: & quoniam non perſonam, ſed rem reſpicit, laudabimus. Quemadmodum igitur editionis munerum atque certaminis principem, non quia non poteſt, ſed quia non vult luctationis tranſgredi leges & juſtitiæ ordinem conturbare: ſic utique Chriſtum id dixiſſe affirmamus. Ita undique illos compellebat, in gratiâ Dei primùm, deinde in laboribus propriis* a *omnem ſalutem & gloriæ ſpem* b *reponere. Ideo dixit, quibus paratum eſt.* Chryſoſtomus in cap. ix. Rom. c ubi Jacobi dilectionem ait factam propter virtutem, ἣν καὶ πρὸ τῶν ἔργων ὁ Θεὸς οἶδε. atque hæc, inquit, eſt ἡ ἐκλογὴ ἡ κατὰ πρόγνωσιν γενομένη. Quæ ſanè durius dicuntur: ſed mentem ejus alibi explicamus.

a Nempe virtute gratiæ factis.
b Non quaſi opera noſtra quicquam propriè mereantur, ſed quia Deus ſecundum ea ſe judicaturum promiſit, ac nos quoque in operibus noſtris de fide noſtrâ certi ſimus.

Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 240. d: *Si Deus malorum auctor eſt, qui fit, ut ſuper te pluat, ac ſolem oriri faciat, atque ad ſenilem uſque ætatem hic tibi vitam prorogarit, qui multis mortibus jampridem dignus eras? Verùm* OB IPSIUS MISERICORDIAM *ad hoc uſque ætatis* POENITENTIÆ AC RESIPISCENTIÆ CAUSSA SERVATUS ES. δι' ἀγαθότητα δὲ αὐτοῦ φυλαχθέντα εἰς τήνδε ἡλικίας πρὸς μετάγνωσιν καὶ νῆψιν.

Theodoretus in illud Paulli cap. 8. ad Rom. *his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Admodum accuratè vocationi propoſitum adjunxit. Non enim vocat ſimpliciter, ſed eos qui habent propoſitum. Et ideo Corinthi quidem dicit Apoſtolo: Loquere, & ne taceas; populus enim eſt mihi multus in hac civitate. In Myſia autem loqui verbum prohibuit. In Aſia verò primum quidem prohibuit, poſtea autem juſſit hoc facere. Et ideo Hieroſolymis quoque dixit ipſi; Feſtina, & exi hinc velociter; non enim recipient tuum teſtimonium. Et ideo hic quoque dicit, iis qui ſunt vocati ſecundum propoſitum.*

c P. 192. edit. Commel.
d P. 56.

Cyrillus lib. 10. Theſauri cap. 6. locum illum Matth. 20: *ſedere ad dextram meam & ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo:* ſic explicat, *Non eſt,* inquit, *meum, dare ſupremum honorem vobis petentibus, qui reſervatus eſt in præſcientia patris illis, quos exceſſus certandi commendaverit.*

Locum Act. 13. *Et crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam,* interpretatur Theophylactus de ordinatione ſecundùm præſcientiam. Scribit enim, κατὰ πρόγνωσιν μὲν οἱ τεταγμένοι εἰς ζωὴν ἦσαν ἀφωρισμένοι, ὅσοι ἐπίστευσαν, πλὴν οἰκείᾳ γνώμῃ καὶ προαιρέσει. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρόγνωσις, οὐκ ἀναιρεῖ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως τὸ αὐτεξούσιον. ὅπου πρὸ καταβολῆς κόσμου προορισθεὶς ὁ Παῦλος κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόγνωσιν σκεῦος ἐκλογῆς ἔσεσθαι &c. *Juxta præſcientiam quidem ordinati erant ad vitam ſegregati, hi crediderunt, veruntamen ex proprio arbitrio ac electione. Nam præſcientiam Dei non tollit noſtræ voluntatis liberum arbitrium. quandoquidem ante conſtitutionem mundi deſtinatus Paullus ſecundum Dei præſcientiam, ut vas fieret electum &c.* Theophylactus in illud Matth. cap. 20; *Sedere ad dextram meam & ſiniſtram, non eſt meum dare, ſed quibus paratum eſt à patre meo.* Τὸ δὲ καθίσαι οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται. τουτέστιν, ἐὰν εὑρεθῇ τις μετὰ τοῦ μαρτυρῆσαι, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν ἔχων, ἐκεῖνος λήψεται τὴν δωρεάν. ἐκείνῳ γὰρ ἡτοίμασται τῷ κοπιάσαντι. [e ὥσπερ καὶ τοῖς ἀθληταῖς οἱ στέφανοι ἑτοιμάζονται. ὥσπερ οὖν ἀγῶνος δρομικοῦ προκειμένου, καὶ ἀγωνοθέτου ὄντος τοῦ βασιλέως, ἐὰν προσέλθῃ τις μηδαμῶς ἀγωνισάμενος, καὶ εἴπῃ,] Δός μοι τὸν στέφανον ὦ ἀγωνοθέτα τῷ μὴ ἀγωνισαμένῳ, εἴποι δὲ αὐτῷ ἐκεῖνος, Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι κατὰ χάριν τὸν στέφανον, ἀλλ' ᾧ ἡτοίμασται, τι-

e Quæ lineis incluſa, mirum ab Oecolampadio omiſſa eſſe in tralatione ſuâ.

τίσι τῷ δραμόντι, καὶ νικήσαντι· οὕτω δὴ κἀνταῦθα φησὶν ὁ Χριστός, ὅτι οὐκ ἐγὼ κατὰ χάριν δύναμαι δοῦναι ὑμῖν τὴν ἐκ δεξιῶν μου καθέδραν. ἄλλων γὰρ, τῶν κοπιασάντων ἐστὶ, καὶ ἐκείνοις ἡτοίμασται. *Sedere vero non eſt meum dare, ſed quibus præparatum eſt. hoc eſt, ſi inveniens fuerit quis, præter veritatis teſtificationem, etiam omnem aliam virtutem habens, ille accipiet donum. Illi enim præparatum eſt, qui laboraverit, ſicut & certantibus coronæ ſunt præparatæ. Quemadmodum enim certamine curſus propoſito, ſi quis qui nequaquam certarit, eum qui certamini præeſt, accedat, ac dicat, O certaminis hujus præſes, dona mihi coronam qui non certavi; dicet hic illi, Non eſt meum dare ad gratiam coronam, ſed illi cui præparata eſt, hoc eſt illi qui cucurrerit & vicerit: ſic & hic dicit Chriſtus, Ego non poſſum ex gratia vobis dare ſeſſionem ad dextram meam. aliorum enim eſt, qui laboraverint, & illis præparata eſt.*

Oecumenius in illud epiſt. ad Rom. cap. 8. *Omnia cooperantur in bonum his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt.* Οὐ πᾶσι τυχοῦσι, φησὶ, τοῦτο συμβαίνει, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ Θεοῦ κληθεῖσιν. εἶτα ἵνα μὴ νομισθῇ μονομερῶς ὁ Θεὸς ἐνίους καλέσαι, φησὶ, τοῖς κατὰ πρόθεσιν, τοῖς κατὰ γνώμην ἤτοι προαίρεσιν ἀξιωθεῖσι τῆς κλήσεως, δεικνὺς ὅτι πάντες μὲν ἐκλήθημεν, ἐκεῖνοι δὲ ὑπήκουσαν. διὸ καὶ βοηθοῦνται οἱ κατὰ οἰκείαν πρόθεσιν γενόμενοι κλητοί. *Neque enim hoc quibuſlibet contigit, inquit, ſed his dumtaxat qui à Deo vocati ſunt. Deinde ne putaretur tantum ex parte quoſdam vocaſſe, dicit: His qui ſecundum propoſitum; id eſt, qui ſecundum decretum, ſecundum electionem nacti ſunt vocationem: oſtendens quod omnes quidem vocati ſimus: ſed illi obedierunt. Ideo etiam adjuvantur, qui ſecundum proprium propoſitum vocati fuerunt.* Ibidem, ad illud, *Quoniam quos præſcivit, etiam prædefinivit.* Ὅτι οὓς, τουτέστι τούτους τοὺς κατὰ οἰκείαν πρόθεσιν κλητοὺς ὄντας, προέγνω, ἀπὸ κοινοῦ, κατὰ πρόθεσιν κλητοὺς ὄντας. *Quoniam quos, id eſt hos qui ſecundum* PROPRIUM *propoſitum vocati fuerunt, præſcivit, ex communi ſenſu repetendum eſt, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt.* Et aliquanto pòſt: Ὅτι οὓς προέγνω, αὐτὸ δὲ, τούτους τοὺς κατὰ πρόθεσιν, οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε, τοὺς κατὰ πρόθεσιν. καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσε, τοὺς κατὰ πρόθεσιν. καὶ οὓς ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε, πάλιν τοὺς κατὰ πρόθεσιν κλητοὺς ὄντας. ἵνα μὴ ἄτοπόν τι ἀπαντήσῃ, εἰ ὁ Θεὸς τινὰς μὲν εὖ ἐποίησε, τινὰς δὲ οὔ. τὸ δὲ κατὰ πρόθεσιν συνυπακουόμενον, αὐτῶν μὲν τὸ κατόρθωμα τῶν κατὰ οἰκείαν πρόθεσιν πιστευσάντων, καὶ προσωποληψίας αἰτίας ἀπαλλάττει τὸν Θεόν. *Quoniam quos præſcivit, hos etiam prædefinivit, qui ſecundum propoſitum ſunt: quos autem prædefinivit, eoſdem & vocavit, qui ſecundum propoſitum ſunt: quos verò juſtificavit, hos & glorificavit: rurſum qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. ut nihil abſurdi occurrat, ſi quibuſdam Deus benefacit, quibuſdam verò non. Quum autem ſubauditur, ſecundum propoſitum, ſtatuitur illorum virtus, qui ſecundum* PROPRIUM *propoſitum crediderunt; & à perſonarum reſpectu Deus liberatur.*

Theophylactus in illud Pauli cap. VIII. ad Rom. *Quoniam quos præſcivit, & prædefinivit conformes fieri imaginis filii ſui. Præcognoſcit vel præſcit Deus eos, qui vocatione digni ſunt; deinde ſic prædeſtinat: prior itaque eſt præſcientia, poſtea ſequitur prædeſtinatio. Prædeſtinationem autem intelliges, impermutabilem Dei bonam voluntatem. Prænovit itaque, Paullum vocatione dignum eſſe, ſicque præfinivit ſeu prædeſtinavit, hoc eſt, impermutabiliter decrevit, adeoque ſtatuit vocare ipſum.*

Addamus ſuperioribus Clementem Romanum: & Euſebium Emiſſenum: ut quidem inſcriptio habet. Nam quin ea fallat, minime dubitamus. Verba Clementis ſunt
a P. 46. edit. Pariſ. in 8. Recognitionum lib. 3. a *Deus poteſtatem dedit unicuique arbitrii ſui, ut hoc eſſe poſſit, quod vult. Et prævidens, quia iſta poteſtas arbitrii, alios quidem faceret eligere bona, alios verò mala, & per hoc in duos ordines neceſſario propagandum eſſet hominum genus, unicuique ordini conceſſit & locum & regem quem vellet eligere. bonus enim rex bonis gaudet, & malus malis.* Qui locus oſtendit, Clementem hunc ſenſiſſe, non fieri à Deo hominum diſcretionem, niſi poſt operum prævisionem.

Euſebius Emiſſenus, cujus nomine circumferuntur homiliæ in Euangelia: ubi hæc de conditionatâ prædeſtinatione invenias. *Qui ad vitam prædeſtinati ſunt, illi nullatenus perire poſſunt. Fit autem conditionaliter prædeſtinatio Dei, nihilque ſine aliquâ conditione prædeſtinatum eſt. Prædeſtinatum eſt enim, ut ſalvaretur mundus, ſed per aquam baptiſmatis, & mortem filii Dei. Prædeſtinati ſunt omnes boni ad gloriam, eâ tamen conditione, ſi fidem tenuerint, ſi caritatem, ſi humilitatem, ſi ſapientiam, ſi miſericordiam & pietatem, & his ſimilia habuerint. Tales enim eos futuros prævidit, quos Deus ad vitam prædeſtinavit: & quaſi prædeſtinando eis diceret, Ego quidem vos ad vitam prædeſtino, ſi tamen tales fueritis, ſi mea mandata cuſtodieritis, ſi fidem & miſericordiam habueritis, & ſi in bono tandem inventi fueritis. Qui igitur talis eſſe non vult, qui mandata Dei cuſtodire non nititur, ideo non venit ad prædeſtinationem, quia non ſervat conditionem. Noli ergo attendere ad prædeſtinationem Dei, quam ignoras, attende ad verba quæ audis & intelligis. Sicut enim in prædeſtinatione ſuâ verus eſt Deus, & mutari non poteſt, ita & verba ejus vera ſunt, vel mutari non poſſunt. Unde & in Euangelio Dominus ait, cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Sed audiamus quæ ſint hæc verba: Peccator (inquit) quâcunque horâ converſus fuerit, & ingemuerit, vitâ vivet, & non morietur. itemque; Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: quodſi nolueritis, gladius devorabit vos. & in Euangelio: Qui crediderit (inquit) & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Et iterum; Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater veſter cœleſtis peccata veſtra. Ne quæras aliam prædeſtinationem. In his enim verbis omnis & vitæ & mortis prædeſtinatio conſiſtit. Si hæc feceris, eſto ſecurus, & crede indubitanter, quod ad vitam prædeſtinatus es. Quod ſi indurato corde hæc facere nolueris, & in hac malitiâ perſeveraveris, pro certo ſcias, te ad mortem eſſe prædeſtinatum. Quamvis enim nullus homo ad peccatum ſit prædeſtinatus, omnis tamen homo ad gloriam aut ad ſupplicium prædeſtinatus eſt.* Et aliquanto pòſt: *Prædeſtinati ſunt mali ad mortem propter malitiam ſuam, ſicut boni ad vitam pro bonitate ſuâ.*

Tertullianus adverſus Marcionem lib. 2. cap. 23. *Quis hominum ſine delicto, ut eum Deus ſemper adlegeret, quem nunquam poſſet recuſare? vel quis item ſine aliquo bono opere, ut eum Deus ſemper recuſaret, quem nunquam poſſet adlegere? Exhibe bonum ſemper, & non recuſabitur: exhibe malum ſemper, & nunquam adlegetur.* Citat hæc verba quoque ſcriptor Medullæ Patrum cap. 42. indeque ſextum colligit Tertulliani errorem, quaſi malè ſenſerit de Prædeſtinatione, nempe quia electionem ac reprobationem poſteriorem facit prævisis operibus. Verùm non hæc Tertulliani unius, ſed aliorum quoque antiquiorum patrum ſententia fuit, ut liquet partim ex iis, quæ jam adduximus, partim illis quæ deinceps citabuntur.

Hieronymus in illud Eſaiæ cap. 1. *Si volueritis, & audieritis me; bona terræ comedetis: ſi nolueritis, & non audieritis, gladius devorabit vos. Liberum ſervat arbitrium, ut in utramque partem* NON EX PRÆJUDICIO DEI, SED EX MERITIS SINGULORUM *vel pœna vel præmium ſit.* Nec ſententiam hanc poſtea mutavit: ſed eandem retinuit cùm adverſus Pelagium diſputaret. Sic enim ſcribit. lib. III. dialogorum contra Pelagianos: *Quærit hoc Marcion, & omnes hæreticorum canes, qui Vetus laniant Teſtamentum, & hujuſcemodi ſyllogiſmum texere conſueverunt: Aut ſcivit Deus, hominem in paradiſo poſitum prævaricaturum eſſe mandatum illius, aut neſcivit. Si ſcivit; non eſt in culpâ is qui præſcientiam Dei vitare non potuit; ſed ille qui talem condidit, ut Dei non poſſet ſcientiam devitare. Si neſcivit; cui præſcientiam*

tollis,

tollis, aufers & divinitatem. Hec enim in genere in culpâ erit qui elegit Saul, futurum poſtea regem impiiſſimum. Et ſalvator aut ignorantia, aut injuſtitia tenebitur reus, cum in Evangelio ſic locutus: Nonne vos duodecim ego elegi Apoſtolos, & unus de vobis diabolus eſt? Interroga eum, cur Judam elegerit proditorem, cur ei loculos commiſerit, quem furem eſſe non ignorabat. Vis audire rationem? Deus præſentia judicat, non futura. Nec condemnat ex præſcientiâ, quem noverit talem fore, qui ſibi poſtea diſpliceat: ſed tanta bonitatis eſt & ineffabilis clementia, ut eligat eum, quem interim bonum cernit, & ſcit malum futurum, dans ei poteſtatem converſionis & pœnitentiæ: juxta illum ſenſum Apoſtoli; Ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ſecundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus. Neque enim ideo peccavit Adam, quia Deus hoc futurum noverat: ſed præſcivit Deus, quaſi Deus, quod ille erat propriâ voluntate facturus. Hieronymus epiſt. CXLVI. *Cumque adhuc longè eſſes, vidit eum pater ejus, & miſericordiâ motus eſt, antequam digna operibus, & verâ pœnitentiâ, ad patrem rediret antiquum. Deus, apud quem cuncta futura jam facta ſunt, & qui eſt omnium præſcius futurorum, ad ejus præcurrit adventum, & per verbum ſuum, quod carnem ſumſit, ad ejus præcurrit adventum, reditum filii ſui junioris anticipat.*

Auguſtinus tractatu in Johannem XLII. *Quoniam præſciverat, qui fuerant credituri, ipſos dixit ex Deo, quoniam regenerationis adoptione naſcerentur ex Deo. Ad hos pertinet, qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Quod verò ſequitur, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis, eis dictum eſt, qui non ſolum peccato vitioſi erant, (nam hoc malum erat commune omnibus) ſed etiam* PRÆCOGNITI *quòd non fuerant credituri eâ fide, quâ ſolâ poſſent à peccatorum obligatione liberari. Quapropter* PRÆSCIEBAT, *illos, quibus talia dicebat, in eo permanſuros, quod ex diabolo erant, id eſt, in ſuis peccatis atque impietate morituros, in qua ei ſimiles erant, nec venturos ad regenerationem in qua eſſent filii Dei, hoc eſt, ex Deo nati, à quo erant homines creati. Secundum hanc prædeſtinationem locutus eſt Dominus, non quòd aliquem hominum invenerit, qui vel ſecundum regenerationem jam eſſet ex Deo, vel ſecundùm naturam jam non eſſet ex Deo.*

a Apud Ambroſ. t. 9. Scriptor de Vocatione gentium lib. II. cap. XXIX. a: *Qui* (Deus) *ſicut præſcivit ante ſecula, quanta totius mundi multitudo, vel communibus uſa donis, vel ſpecialibus adjuta præſidiis, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingreſſura eſſet latitudinem erroris & mortis: ita ſemper præcognitum habuit quantus piorum numerus per opem gratiæ, & per ſervitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: ut nullo excidente de plenitudine promiſſorum, qui nec provectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus, quos elegit ex omnibus.*

b Cap. 10. apud Ambroſ. Idem cap. XXXIII. b: *In electione quicquid hominum in Chriſto præcognitum non eſt, nulla eidem ratione ſociabitur.* Auguſtinus in Actis cum Felice Manichæo lib. II. cap. VIII: *Non eſt ergò indignum, ut Deus dicat; Ite in ignem æternum: eis, qui ejus miſericordiam per liberum arbitrium reſpuerunt: & dicat; Venite benedicti Patris mei: percipite regnum: eis, qui per liberum arbitrium fidem ejus ſuſceperunt, peccata ſua confeſſi ſunt, pœnitentiam egerunt, diſplicuerunt ſibi quales fuerunt, & quales per eum facti ſunt, illi placuerunt.*

THESIS IX.

Nec Patres ante Auguſtinum, vel alii, quia conditionatum prædeſtinationis decretum docent, idcirco diffitentur, eſſe inſuper decretum quoddam ſublimius ἀνεξιχνίαστον ϗ ἀνεξερεύνητον, quod verſetur circa adminiſtrationem mediorum ordinatorum ad ſalutem. Nam Scripturis & experientiâ edocti, clare agnoſcunt, quamquam Deus velit omnes ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; viam tamen, quam ad hoc init, magnâ ſui parte penitus abſconditam eſſe: quemadmodum vel inde ſatis cognoſcimus, quòd ad alios ſermo Evangelii mittatur, ad alios non mittatur. Hujus diverſæ adminiſtrationis cauſſam ab Apoſtolo Paulo ad Rom. XI. referri dicebant ad inſcrutabilia judicia, & ſapientiæ imperveſtigabilem abyſſum.

Hieronymus epiſt. ad Cteſiphontem a: *Solet nobis objicere contubernalis veſter Porphyrius, quâ ratione clemens & miſericors Deus ab Adam uſque ad Moyſen, & à Moyſe uſque ad adventum Chriſti, paſſus ſit univerſas gentes perire, ignorantiâ Legis & mandatorum Dei. Neque enim Britannia, fertilis provincia tyrannorum, & Scoticæ gentes, omneſque uſque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes, Moyſen Propheta ſque cognoverunt. Quid neceſſe fuit, eum in ultimo venire tempore, & non priuſquam innumerabilis periret hominum multitudo? Quam quæſtionem beatus Apoſtolus, ad Romanos ſcribens, prudentiſſime ventilat, ignorans hæc, & Dei concedens ſcientiæ. Dignare & tu iſta neſcire. Concede Deo potentiam ſui. nequaquam te indiget defenſore.* a P. 255. Addam ſimilem locum Auguſtini, ſed ex iis, quæ dictavit, cùm necdum agnoſceret decretum prædeſtinationis abſolutum. Sic enim ſcribit lib. octoginta trium quæſtionum, quæſt. LXVIII. *Hæc vocatio, quæ ſive in ſingulis hominibus, ſive in populis, atque in ipſo genere humano per temporum opportunitates operatur, altæ & profundæ ordinationis eſt. Quò pertinet etiam illud: In utero ſanctificavi te, & cum eſſes in renibus patris tui, vidi te. Et, Jacob dilexi, Eſau autem odio habui: cùm dictum ſit, Antequam naſcerentur. Nec comprehendi poteſt, niſi fortè ab eis, qui diligunt Deum ex toto corde, & ex totâ animâ, & ex totâ mente ſuâ, & diligunt proximos ſuos tanquam ſe ipſos.* Quòd verò hæc dictaſſe dicebam, cùm ſolùm conditionatum ſalvandi decretum doceret: liquet ex lib. I. Retractat. cap. XXVI. ubi ait, ſe quæſtiones eas, *ab ipſo primo tempore converſionis, poſteaquam in Africam venerat, ſicut interrogabatur à fratribus, nullâ ſervatâ ordinatione dictaſſe, ſed epiſcopum iam colligi, & unum ex eis librum fieri juſſiſſe.* Quæ ſimul oſtendunt, falli Eraſmum, cùm cenſet b, *opus hoc à ſtudioſo quopiam ex omnibus Auguſtini libris eſſe collectum.* b Cenſura in librum 83. qu.

THESIS X.

Cæterùm Auguſtinus, ut fortius premeret Pelagium, communi Patrum, & à ſe iam Epiſcopo, defenſæ ſententiæ appendicem hanc annexuit, quod gratia uni præ altero offeratur, inque uno magis quàm alio efficax ſit, id ab abſoluto Dei decreto provenire. Hoc enim cùm deficere non poſſit, eos omnes ac ſolos ſalvari, quibus Deus gratiam converſionis & perſeverantiam abſolutô ſalvandi voluntate deſtinavit. Quod ut melius intelligatur, diſtinctè prius de converſione, deinde de perſeverantiâ agemus. De priori hujuſmodi quæſtio eſt, cur vocatorum unus præ altero convertatur. Patres ante Auguſtinum, & ipſe prius Auguſtinus, contenti fuiſſent dicere, id eſſe à recto uſu liberi arbitrii. Senſere quippe, gratiam dici efficacem ab eventu ſive cooperatione humanâ: quaſi quæ cæteroquin gratia ſit ſufficiens, ea cooperatione hominis reddatur efficax. Sed Auguſtinus porrò quærebat, cur, cùm uterque ſit vocatus, hic præ altero gratiâ rectè uti velit. Atque ajebat, id eſſe à voluntate Dei ſecretâ, quâ unum præ altero elegerit ad vitam, ac propterea uni media ad ſalutem, quæ efficacia fore præviderit, præ alio deſtinarit. Cujuſmodi decretum cùm fruſtra eſſe non poſſit, conſequitur, ut cuius cor à Deo, ex abſolutâ illâ con-

ver-

vertendi intentione, tangitur, is certiſſime vocationi conſentiat: ſive ea efficacia ſit ex congruitate gratiæ ad liberum arbitrium: ſive à vi gratiæ majori ſecundùm ſe: quorum utrùm Auguſtinus ſenſerit, etiamnum diſputatur.

AUguſtini ſententia fuit, Deum ab æterno ſtatuiſſe certis hominibus gratiam ita congruam ſive potentem date, ut quibuſcunque fuerit donata, illud in iis certò operetur, cujus cauſâ confertur: ut quæ non ſolùm vires largiatur ad agendum, & in omni actione bonâ cum voluntate concurrat: ſed infallibiliter hominem ad operandum impellat. Quam Auguſtini ſententiam his verbis expreſſit Stapletonus lib. IV. De gratiâ & libero arbitrio cap. XIV. *Non ſanctus Auguſtinus voluntatis libertatem in reluctando gratiæ excludit; ſed infallibilitatem operationis ejus docet. Rurſum cauſſam quidem, cur alius venit, alius non venit, ponit gratiam, quia illa eſt potiſſima & efficacior cauſſa. Negat, voluntatem eſſe cauſſam diſcriminis, non quia nulla cauſſa eſt, ſed quia poſterior & inferior cauſſa eſt.* Et mox: *Notandum eſt ergo, aliud eſſe, quærere, an voluntas, adjuta à Deo, gratiam de facto repudiet; aliud, an repudiare poſſit. Ideoque non diximus, adjuvanti gratiæ à voluntate reſiſti, ſed reſiſti poſſe, ſi velit: quod verum erit, quamquam nunquam propter gratiæ efficaciam reſiſtat.* Ut hanc eſſe Auguſtini mentem pateat, aliqua illuſtriora teſtimonia congeremus. Auguſtinus lib. I. ad Simplic. quæſt. II. *Non poteſt effectus miſericordiæ Dei eſſe in hominis poteſtate, ut fruſtra illi miſereatur, ſi homo nolit. Quia ſi vellet etiam ipſorum miſereri, poſſet ita vocare, quomodo illis aptum eſſet, ut & moverentur, & intelligerent, & ſequerentur. Verum eſt ergò, Multi vocati, pauci verò electi. Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem, qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non ſecuti, quamvis vocati. Item verum eſt, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei; quia etiamſi multos vocet, eorum tamen miſeretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt, ut ſequantur. Falſum eſt autem, ſi quis dicit, Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis, atque currentis eſt hominis: quia nullius Deus fruſtra miſeretur: cujus autem miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat.* Et poſt aliqua: *Cum ergo alius ſic, alius autem ſic moveatur ad fidem, eademque res ſæpe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat; aliumque moveat, alium non moveat: quis audeat dicere, defuiſſe Deo modum vocandi, quo etiam Eſau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in quâ Jacob juſtificatus eſt?* Et mox: *Cùm enim Deus deſerit, non ſic vocando, quomodo ad fidem moveri poteſt; quis etiam dicat, modum, quo ei perſuaderetur ut crederet, etiam Omnipotenti defuiſſe?* Poſtea ſubjungit: *Tenaciſſime firmiſſimeque credatur, quod Deus, cujus vult, miſeretur, & quem vult obdurat; hoc eſt, cujus vult, miſeretur; & cujus non vult, non miſeretur: eſſe alicujus occultæ, atque ab humano modulo inveſtigabilis æquitatis.* Idem pluſculis interjectis ſic ſcribit: *Quis poteſt credere, niſi aliquâ vocatione, hoc eſt, aliquâ rerum teſtificatione tangatur? Quis habet in poteſtate tali viſo attingi mentem ſuam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem? Aut quis habet poteſtatem, ut vel occurrat, quod eum delectare poſſit; vel delectet, cùm occurrerit? Cum ergò nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inſpiratur hoc, & præbetur gratiâ Dei: non nutu noſtro, & induſtriâ, aut operum meritis comparatur.* Idem epiſt. CVII. ad Vitalem: *Si ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo Legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio; neque vocatione illa altâ atque ſecretâ ſic ejus ageret ſenſum, ut idem Legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum: procul dubio eam legere, vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare ſufficeret, nec opus eſſet orare, ut Deus ad fidem ſuam infidelium corda converteret.* Idem lib. De correpṫ. & grat. cap. XIV: *Volenti ſalvum facere, nullum hominum reſiſtit arbitrium. Sic enim velle, aut nolle, in volentis, aut nolentis eſt poteſtate, ut divinam voluntatem non impediat, neque ſuperet poteſtatem.* Et poſt aliqua: *Non eſt itaque dubitandum, voluntati Dei humanas voluntates non poſſe reſiſtere, quo minus faciat ipſe quod vult: quandoquidem etiam de ipſis hominum voluntatibus, quod vult, facit.* Et mox: *Sine dubio habet humanorum cordium, quo placeret, inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem.* Denique: *Magis habet in poteſtate voluntates hominum, quam ipſi ſuas.* Idem libro de grat. & lib. arbitrio c. V. *Ut Paulus de cœlo vocaretur, & tam magnâ & efficaciſſimâ vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola.* Et cap. XIV: *Hæc gratia, ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili ſuavitate credatur infundere.* Et cap. XVI. *Certum, nos facere cum facimus: ſed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati: qui dixit, Faciam, ut in juſtificationibus meis ambuletis.* Idem lib. De grat. Chriſti contra Pelag. & Cœleſt. cap. XXIV. *Legant ergò & intelligant, intueantur & fateantur, non lege atque doctrinâ inſonante forinſecus, ſed internâ atque occultâ, mirabili ac ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Idem lib. De prædeſt. ſanct. cap. VIII. *Hæc gratia, quæ occultè humanis cordibus divinâ largitate tribuitur,* A NULLO DURO CORDE RESPUITUR. *Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Et aliquanto poſt: *Si illos, quibus ſtultitia eſt verbum crucis, ut ad Chriſtum venirent, docere Pater voluiſſet, procul dubio venirent & ipſi.* Et mox: *Quare non omnes docet? Si dixerimus, quia nolunt diſcere quos non docet: reſpondebitur nobis, Et ubi eſt, quod ei dicitur? Domine, tu convertens vivificabis nos.* Idem lib. De bono perſeverantiæ cap. VIII. *Ex duobus parvulis originali peccato pariter obſtrictis, cur iſte aſſumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iſte ita vocetur, ut vocantem ſequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, ut vocantem ſequatur; inſcrutabilia ſunt judicia Dei.* Idem de Spiritu & Literâ cap. XXXIV; cum dixiſſet, *viſorum ſuaſionibus agere Deum, ut velimus & credamus,* idque etiam *intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate, quid ei veniat in mentem:* adjicit, *Sed conſentire, vel diſſentire, propriæ voluntatis eſt.* Mox de peculiari electorum gratia ſubdit: *Jam ſi ad illam profunditatem ſcrutandam quiſquam nos coarctet, cur illi ita ſuadeatur, ut perſuadeatur; illi autem non ita: duo ſola occurrunt, quæ reſpondere mihi placeat: O altitudo divitiarum! &, Nunquid iniquitas apud Deum? Cui reſponſio iſta diſplicet, quærat doctiores; ſed caveat, ne inveniat præſumptiores.*

Porrò hæc Auguſtini teſtimonia non omnes ſimiliter interpretantur. Nam aliqui efficaciam gratiæ in hominis converſione arbitrantur eſſe à congruentiâ divinæ vocationis: hoc eſt, proportione, quæ eſt inter vocationem & liberum arbitrium: quia Deus, qui cognoſcit hominem melius, quàm ipſe ſe, etiam novit, quis modus illi ſit accommodatus; ut ſi illo cor ejus tangatur, conſentiat & emolliatur. Alii verò putant, velle Auguſtinum, efficacem gratiam conſiſtere in peculiari vi & efficaciâ, quam adæquatè habeat ad inducendam voluntatem, ut conſentiat re ipſâ. Utrum Auguſtinus ſenſerit, acriter in ſcholis diſputatur. Interea ferè inter omnes convenit, ex ejus ſententiâ gratiam dici efficacem, non ab eventu ſimpliciter, ſed ab intentione prædeſtinantis Dei. Tum conſenſum, tum diſſenſum iſtum aperit Ruardus Tappetus Loc. De lib. arbitr. a *Hujus propoſiti & divinæ gubernationis habita conſideratione, & non ſolum principii divinitus immiſſi, quo agimus noſtram ſalutem: impoſſibile eſt, quod duo ſimiliter vocentur, & unus vocationem ſequatur, & non alter. Qui enim ſequitur, vocatur & dirigitur ſecundum æternum Dei propoſitum & directio-*

a P. 311. edit. Lovan. 1555.

Digitized by Google

directionem: alius autem non ſic vocatur. Quid autem, & an aliquid poſitivum neceſſario requirat, vel ponat hoc propoſitum Dei in voluntate ante aſſenſum, ſive voluntatis determinationem, in eo, qui ſecundum ipſum vocatur; obſcurum eſt.

Oſtendimus hactenus, in quo Auguſtini ſententia differat à doctrinâ priorum Patrum, illis etiam Græcorum, qui poſtea vixerunt. Quod tamen non ita accipi velim, quaſi ex iis nihil adduci poſſit, quod gratiam ex abſolutâ convertendi voluntate collatam inſinuare videatur. Nam ſcio, huic probandæ ſententiæ à Petro Diacono & aliis, qui in cauſâ fidei Romam miſſi erant, egregium Baſilii locum adferri. Ipſum audiamus, libello De incarnatione & gratiâ Chriſti cap. VIII. *Beatus Baſilius, Cæſarienſis Epiſcopus, in oratione ſacri altaris, quam pene univerſus frequentat Oriens, inter cætera, Dona, inquit, Domine, virtutem ac tutamentum, malos quæſumus bonos facito, bonos in bonitate conſerva. Omnia enim potes, & non eſt, qui contradicat tibi. Cùm enim volueris, ſalvas; & nullus reſiſtit voluntati tuæ.* Etiam memotabile eſt illud Ambroſii lib: VI. in Luc. cap. XLVI: *Deus, quos dignatur, vocat; &, quem vult, religioſum facit.* Quod dictum mirificè prædicat Auguſtinus, cùm alibi, tum lib. I. De gratiâ Chriſti, contra Pelag. & Cœleſt. Ac ſubjicit: *O ſenſum hominis Dei, ex ipſo hauſtum fonte gratiæ Dei! Videte, ſi non Propheticum illud eſt, Miſerebor, cujus miſertus ero, & Apoſtolicum illud, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.*

a P. 123. 124. 126. edit. Lugd. 1609. Franciſcus Cumel *a* in primam P. & primam ſecund. Thomæ, & alii quidam, multa ſe in hanc mentem inveniſſe apud antiquos jactant. Laudant enim Dionyſium Ariopag. lib. De divinis nominibus cap. IV; Juſtinum Martyrem in expoſitione fidei; Irenæum lib. IV. c. LXXVI. & lib. II. c. XLV; Athanaſium ad Eph. II. in illud Pauli, *Ipſius factura ſumus, creati in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus*; Ephrem Syrum, in confeſſione ad Deum; Hilarium Arelat. in epiſt. ad Auguſtinum; Gregorium Nyſſenum lib. VIII. De provid. cap. I. & Chryſoſtomum De laudibus Pauli homil. IV. item homil. de Adam & Evâ; ut eos mittam, qui poſt Auguſtinum vixerunt. De ſingulis borum ordine dicemus. Dionyſii (quisquis ille tandem, aut quacunque

b Fol. 121. edit. Ven. cum com. Ficini. ætate vixerit) hæc ſunt verba *b*, ὁ ἔρωτος γὰρ αἴτιος, καὶ ὥσπερ προβολεύς, καὶ ἀπογεννήτωρ. Ubi urget Cumel, quòd Deus dicatur cauſſa amoris noſtri, non ſolùm ſicut emiſſor, ſed etiam ſicut progenitor. Ac Thomas quoque in Comm. hinc colligit, cùm Deus amabilis ſit, amorem Dei à Deo provenire. Quæ ut præfinientem gratiam ſolidè evincant, nondum video. Etiam laudant Dionyſii locum è cap. V. ejuſce libri: ubi ait, *in Deo eſſe bonas voluntates, juxta quas omnia prædeſtinavit, & produxit.* Sed de rebus per primam creationem loqui, rectè obſervarunt ejus Scholiaſtæ, Pachymerius & Maximus. Ubi in Dionyſio parùm præſidii vident, ad partes advocant Juſtinum Martyrem, vel alium, expoſitione fidei De rectâ con-

c P. 304. edit. Commel. feſſ. qui ſic ſcribit *c*: Πῶς δὲ ὅλως οὐ δεδιατε τὴν τόλμαν, τὰ θεῖα διευθύνειν ἐπιχειροῦντες; ἢ τῆς θείας οὐκ ἀκηκόατε λέξεως, οἵ τοὺς καθ' ὑμᾶς τῶν τοιούτων ἐγχειρημάτων ἀνείργοντας, τὴν τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ κεραμέως ἡμῖν εἰκόνα προέστησαν; ταύτῃ παιδεύοντες, μὴ δεῖν ἡμᾶς περιέργους, ἢ ἐξεταστὰς τῶν θείων καθίστασθαι, ἀλλ' εἴκειν τῇ βουλήσει τῇ θείᾳ, καθάπερ τὸν πηλὸν τῷ κεραμεῖ. Id eſt, *Ac quomodo in univerſum non metuitis audaciæ crimen, dum res divinas ad regulam exigere aggredimini? An divinum non audiſtis Verbum, quod ſimiles veſtri ab hujuſmodi cœptis deterrens, luti nobis & figuli imaginem propoſuit: ut eo modo admoneret, hautquaquam nos curioſos eſſe, aut in res divinas inquirere, ſed divinæ potius cedere debere voluntati, quemadmodum figulo lutum?* Reſpicit Juſtinus locum illum Paulinum cap. IX. *Atqui, ô homo, tu quis es, qui contendas judicio cum Deo? num dicet fictile figulo, cur me ſic feciſti?* Ex quibus verbis plurimi abſolutiſſimam colligunt prædeſtinationem, qui ſententiam eſſe volunt: Quemadmodum figulus habet poteſtatem ex luto vas fingendi, quale volet: ita Deo jus eſſe creandi hominem, quâ lubuerit conditione ac fine. Aliter tamen hoc de loco ſenſit Juſtinus: quemadmodum & Chryſoſtomus ad hunc locum: quorum uterque non abſolutiſſimam poteſtatem ſtatuendi de hominum fine, his verbis doceri putavit: ſed eam germanam eſſe loci ſententiam credidit, quòd in exigendâ à Deo actionum ſuarum ratione, perinde nos affici oporteat, ac lutum ratione figuli: eoque, ut lutum non obloquitur figulo, quacunque circumagatur: ita neque nos Deo obloqui, curioſeque divinæ voluntatis cauſſas exquirere debere. Præterea nec videtur hic ſcriptor eſſe Juſtinus Martyr; cùm Euſebius, Hieronymus, Photius, ac Honorius nullam ejus libri faciant mentionem: ac ſeu vocabula, ſeu rem ſpectes, de Trinitate, ac Deitatis in Chriſto inhabitatione, ſimilius ſcribat illis, qui circa Arrii ac Neſtorii tempora vixerunt. Non tamen diffiteri poſſumus, antiquum omnino ſcriptorem eſſe, quando tanquam germanum Juſtini fœtum laudat Leontius Hieroſolymitanus in Ἀπορίαις πρὸς τοὺς μίαν φύσιν σύνθετον λέγοντας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. qui liber MS. in Palatinâ extat Bibliothecâ. Item Euthymius Zigabenus, Panopliæ dogmaticæ titulo XVI, qui eſt περὶ μονοφυσιτῶν.

Præterea laudant iidem Irenæum, qui lib. IV. cap. LXXVI. ſic ſcribit: *Oportet te quidem primum ordinem hominis cuſtodire, tunc deinde participare gloria Dei. Non enim tu Deum facis, ſed Deus te facit. Si ergo opera Dei es, manum artificis tui exſpecta, opportunè omnia facientem: opportunè autem, quantum ad te attinet, qui efficeris.* Et mox: *Manus ejus liniet te ab intus, & à foris, auro puro & argento, & in tantum ornabit, ut & ipſe rex concupiſcat ſpeciem tuam.* Sed hæc ut gratiæ, etiam prævenientis, neceſſitatem oſtendunt: ita minimè probant, præſente auxilio prævenienti, liberum arbitrium ſemper operari. Imò contrarium docet eodem cap. Item LXXI. ubi hæc inter alia: *Dedit ergò Deus bonum, (quemadmodum & Apoſtolus teſtificatur in eâdem epiſtola) & qui operantur quidem illud, gloriam & honorem percipient, quoniam operati ſunt bonum, cùm poſſint non operari illud: hi autem qui non operantur, judicium juſtum recipient Dei, quoniam non ſunt operati bonum, cùm poſſint operari illud.* Citant etiam ejuſdem locum ex lib. II. cap. XLV. ſed hic divinam quidem providentiam adverſus Gnoſticos prædicat: nihil autem ſpeciatim de operibus ex gratiâ ſupernaturali provenientibus dicit.

Ad Athanaſium in Paulinas epiſtolas quod Cumel provocat, fruſtra eſt. Nam cùm commentarii illi ſint epitome Chryſoſtomi, & in iis etiam Baſilius, & Gregorius citentur: Athanaſii eſſe minimè poſſunt. Sed deceptus eſt tum à Tritthemio Abbate, tum editionibus Athanaſii, quæ ante CIↃIↃXXIX. annum, primùm Romæ, pòſt Lutetiæ, Argentinæ, Baſileæ in lucem prodierunt; in quibus Athanaſio adſcribuntur. Sed in Commelinianâ Athanaſii edit. fruſtra quæras. Reverà autem eſſe Theophylacti, monuit, præter Beroaldum, Eraſmus ſuper Epiſt. Pauli ad Rom. cap. I. verſ. 4. item Joannes Faber in malleo contra Lutherum tract. V. Quos autores ſecuta Theophylacto eos prima vindicavit editio Colonienſis Petri Quentelii A. CIↃIↃXXIX. ac triennio pòſt Cervicorni, & eopſe anno Lugdunenſis, atque exinde aliorum editt. aliæ atque aliæ. Præterea neque Theophylacti verba multùm opinionem eorum juvant: quod patebit Loniceri potiùs interpretationem legenti, quàm Porſenæ, interpretis planè infelicis, ut vel ejus Agathias oſtendit.

Quod ad Ephrem Syrum, is quidem confeſſione ad Deum ait, *gratiam facere, ut cor fructificet juſtitiæ fructum:* at non addit, hoc Deum facere per gratiam, quæ determinet voluntatem ante operum præviſionem, ſive (ut ſic loqui liceat) independenter à libero arbitrio. Adde quòd graves habemus dubitandi cauſſas, ecquid ge-

minium exſtet. Ephremi non pauca ſaltem ſuppoſititia eſſe, fidem fecerunt, quæ in Critico ſuo ſacro notavit vir eruditus, Andreas Rivetus.

Quæ Hilarii verba citant ex epiſtolâ de reliquiis Pelagii ad Auguſtinum, non ſunt Pictavienſis Hilarii, cujus temporibus Pelagius notus necdum erat: ſed ejus, qui Arelatenſis poſtea epiſcopus fuit.

Nec jure majori provocant ad libros Nyſſeni de philoſophiâ, quando ejus non ſunt, (erſi in hoc falſus quoque Sixtus Senenſis) ſed Nemeſii, ut Bellarminus de ſcriptoribus Eccleſ. & Poſſevinus in Apparatu agnoſcunt, ac Nicaſii Ellebodii Græcolatina editio comprobavit.

Chryſoſtomi verò quòd autoritate ſe communiunt, planè putidum eſt; cùm eum contrarium ſenſiſſe vel ſola docere poſſit homilia XII. in epiſt. ad Hebr. Nec homilia IV. de laudibus Pauli aliud probare propoſitum habet, quàm in ejus Apoſtoli converſione eluxiſſe divinam atque ineffabilem virtutem crucifixi. Homilia verò de Adamo & Evâ (cujus patrocinio ſe defendunt, quotquot Chryſoſtomum in ſuam ſententiam pertrahere conantur) Græcè non invenitur, planeque a Latino ſcriptore, vel potius exſcriptore conſarcinata eſt ex Gennadii de dogmatibus Eccleſiaſticis libro, atque aliis ſcriptoribus Latinis.

Thesis XI.

Alterum, quod communi priorum Patrum ſententia Auguſtinus adjecit, perſeverantiam reſpicit. Siquidem non contentus dicere, eſſe eam gratia donum, quod Catholici omnes fatebantur, addebat, illam fluere ab abſoluto ſalvandi decreto: ac proinde, quòd ex duobus fidelibus, juſtificatis, & ſecundùm Deum viventibus, unus regenerationis gratiâ finaliter excidat; alter in ea vel perſeveret, vel ante mortem reſipiſcat; hoc eſſe dicebat à ſecretione ante omnia ſecula facta, quâ Deus alios ad certum gratiæ gradum, alios ad ipſam æternam vitam deſtinaſſet: hos ſtatuerit cuſtodire, ne labantur; vel lapſorum decreverit miſereri, ut reſurgant: illorum lapſum (quem in præſenti rerum ordine, ſe impedire nolente, certò futurum prævidit) decreverit permittere; nec tamen illam gratiam lapſuris deſtinarit, quâ certò reſurgerent à peccato, & in poſterum fideliter Chriſto adhærerent. Talem crediturorum diſcretionem occulto quidem, planeque mirando judicio à Deo factam ajebat, ſed tamen juſto: ac juſto quidem, quia Deus neminem deſerere decrevit, niſi à quo prius deſeretur: occulto autem, quia cur unum è vitâ rapiat, antequam à mundo corrumpatur; alterum vivere permittat, donec cadat: è lapſis unius miſereatur, alterum obduret: hujus cauſſam aſſignare nemo poſſit, ut quod hominis intelligentiam longiſſimè tranſcendat.

ANtea dicebamus, duplicem Auguſtino controverſiam fuiſſe cum Maſſilienſibus, unam de fidei & bonæ voluntatis initiis, alteram de perſeverantiâ in fine. De priori ſatis dictum: nunc de alterâ videamus, quâ quæritur, utrum perſeverantia in fide humanæ virtuti tribui debeat, an gratiæ divinæ. Maſſilienſes aſſerebant prius: qui Auguſtinum ſequerentur, poſterius. Auguſtinus enim, ut Catholicam ſententiam validiùs probaret, argumento eam iſtiuſmodi tuebatur. Quod divinæ eſt effectum prædeſtinationis, qua nos Deus ante omnia ſecula elegit in Chriſto, hoc eſt effectus gratiæ, non virtutis noſtræ. Sed ut fidei initium, ita etiam perſeverantia in fide, effectus eſt prædeſtinationis divinæ. Non igitur virtuti noſtræ, ſed divinæ gratiæ debetur. Hic minus pronunciatum negabant Maſſilienſes: quippe qui ut prævisionem fidei priorem putabant prædeſtinatione ad gratiam: ſic prævisionem perſeverantiæ priorem ducerent prædeſtinatione ad gloriam. Atque hanc dicebant fuiſſe ſententiam Catholicorum Patrum, qui præceſſiſſent. Auguſtinus verò minus illud pronunciatum eo probabat, quòd, ſcripturâ & experientiâ teſtante, ex duobus fidelibus unum Deus patiatur cadere; alterum conſervet, ne ruat: item ex iis, quos cadere permittit, unum tollat è vitâ, dum ruinâ jacet oppreſſus; alteri nihilo meliori, interdum etiam deteriori, vitam protoget, & reſipiſcentiæ gratiam donet. Hujus diſparilitatis cauſſam ab humano arbitrio peti poſſe negabat Auguſtinus: unde colligebat, aſcendendum eſſe ad ſublime Dei decretum, quo de omnibus, prout exequitur in tempore, ab æterno diſpoſuerit modis ineffabilibus, & cauſſis humano ingenio incognitis. Vide eum libro de perſeverantiæ bono, quo ubertim atque ex profeſſo adverſus iſtam Maſſilienſium ſententiam diſputat. Nos ex amplâ ſegete ariſtas pauxillas decerpemus. Cap. VIII. ſic ſcribit: *Ex duobus autem* PIIS, *cur huic donetur perſeverantia uſque in finem, illi autem non donetur, inſcrutabiliora ſunt judicia Dei.* Ubi veramne, an fictam pietatem deſignet, oſtendit, quod anteceſſit paullo antè: *Ab ipſo quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat* FIDEM, QUÆ OPERETUR PER DILECTIONEM. Et poſt pauca ſubdit: *Nonne utrique vocati fuerant, &* VOCANTEM SECUTI, *utrique ex impiis* JUSTIFICATI, *& per lavacrum regenerationis utrique* RENOVATI? Idem cap. XIII. *Ipſos quoque* REGENERATOS *alios perſeverantes uſque in finem hinc ire, alios quouſque decidant, hic teneri: qui utique non decidiſſent, ſi antequam laberentur, hinc iſſent: & rurſum quoſdam lapſos, quouſque redeant, non exire de hac vitâ, qui utique perirent, ſi, antequam redirent, exirent.* Unde liquet, loqui de ſtatu, quo niſi excidiſſent, conſecuti eſſent vitam æternam. Similiter cap. XIV. *Sed quare aliis concedatur, ut ex hujus vitæ periculis, dum* JUSTI *ſunt, auferantur: alii vero juſti, donec à juſtitiâ cadant, in eiſdem periculis vita productiore teneantur: quis cognovit ſenſum Domini?* Nihil igitur certius, quàm ſtatum controverſiæ eſſe, cur ex duobus vocantem Deum ſecutis, habentibus fidem, quæ per caritatem eſt efficax, eoque piis, regeneratis, juſtificatis, juſtis, inque eo ſtatu conſtitutis, in quo ſi manſiſſent, ſalvati fuiſſent (cujuſmodi fidelium circumlocutionem ex ipſis Auguſtini verbis contexuimus) unum concedatur cadere, qui nunquam reſurgat; alter præſervetur à caſu, vel ſi cadere permittatur, etiam detur ei, ut reſurgat. Ejus rei cauſſam adæquatam ex parte hominum adferri poſſe, negat Auguſtinus: ſed pertinere illud ait ad Dei decretum, quo ab æterno ut impiorum unum ad gratiam converſionis elegit, altero præterito; ita piorum uni perſeverantiæ bonum deſtinavit, altero neglecto.

Quomodò verò hæc neceſſitatem gratiæ ad perſeverandum evincant, docemur cap. XIII. ubi cùm dixiſſet. *Ipſos quoque* REGENERATOS, *alios perſeverantes uſque in finem hinc ire: alios quouſque decidant, hic teneri:* aliaque quæ paullo antè adducebamus, continuò iſta ſubjungit: *Unde ſatis dilucidè oſtenditur, & inchoandi, & uſque in finem perſeverandi gratiam Dei, non ſecundum merita noſtra dari, ſed donari ſecundum ipſius ſecretiſſimam, eandemque juſtiſſimam, beneficentiſſimam, ſapientiſſimam voluntatem. Quoniam quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit, vocatione illa, de qua dictum eſt; Sine pœnitentia, ſunt dona, & vocatio. Ad quam vocationem pertinere nullus eſt homo ab hominibus certâ aſſeveratione dicendus, niſi cum de hoc ſeculo exierit. In hac autem vitâ humanâ, quæ tentatio eſt ſuper terram, qui videtur ſtare, videat ne cadat. Ideo quippe, ſicut jam ſuprà diximus, non perſeveraturi perſeveraturis, providentiſſimâ Dei voluntate, miſcentur, ut eſſe diſcamus non alta ſapientes; ſed humilibus conſentientes, & cum timore & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur. Deus eſt enim, qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate. Nos ergò volumus, ſed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, ſed Deus in nobis operatur & opera-*

by Goog

operari pro bonâ voluntate. Hoc nobis expedit & credere, & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, ut ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo. Vbi etiam non obſcurè indicat, cur perſeveraturis miſceat Deus non perſeveraturos. Nempe ut quiſque cogitet, evenire ſibi poſſe, quod alteri contigiſſe videt, atque eo magis ſibi caveat ſemper à peccatis, quibus excutitur Spiritus Sanctus. Quod idem clarè docet cap. VIII. *Deus autem melius eſſe judicavit, miſcere quoſdam non perſeveraturos certo numero ſanctorum ſuorum, ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri. Multos enim à pernicioſâ elatione reprimit, quod ait Apoſtolus: Qui propter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate autem ſuâ cadit, & voluntate Dei ſtat, qui ſtat.* Et cap. XXII. a *De vitâ æternâ, quam filiis promiſſionis promiſit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi cùm conſummata fuerit iſta vita, quæ tentatio eſt ſuper terram; ſed faciet nos perſeverare in ſe, uſque in ejus vitæ finem, cui quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem.* Vnde etiam liquet, qualis ſecuritas ab Auguſtino intelligatur, cùm eam negat expedire in hac vitâ. Nam addit, ſecuritatem eam demum contingere, cum ex hac vitâ excedimus. Nempe perſeverantiæ certitudinem deſignat: quomodo ſe interpretatur lib. XI. De civitate Dei cap. XII. *Quis primos illos homines in Paradiſo negare audeat beatos fuiſſe ante peccatum: quamvis de ſuâ beatitudine, quàm diuturna, vel utrùm æterna eſſet, incertos? Eſſet autem æterna, niſi peccaſſent: cùm hodie non imprudenter beatos vocemus, quos videmus* JUSTE AC PIE, *cum ſpe futuræ immortalitatis, hanc vitam ducere, ſine crimine vaſtante conſcientiam, facilè impetrantes peccatis hujus infirmitatis divinam miſericordiam. Qui licet de ſuæ perſeverantiæ præmio certi ſint* b, DE IPSA *tamen* PERSEVERANTIA *ſuâ reperiuntur* INCERTI. *Quis enim hominum ſe in actione profectuque juſtitiæ perſeveraturum uſque in finem ſciat,* NISI *aliquâ* REVELATIONE *ab illo fiat* CERTUS, *qui de hac re, juſto latentique judicio, non omnes inſtruit, ſed neminem fallit.* Vbi obſervandum, ut non dicat, nullum eſſe certum, ſed NON OMNES, quia aliquos REVELATIONE certos fieri non diffitetur. Similiter epiſt. CVII. ad Vitalem, circa medium: *Ut perſeverent in eo, quod eſſe cœperunt, etiam pro ſe ipſis orant fideles. Utile eſt quippe omnibus, vel* PENE OMNIBUS, *propter humilitatem ſaluberrimam, ut quales futuri ſint, ſcire non poſſint. Ad hoc dicitur, Qui videtur ſtare, videat ne cadat. Propter hujus timoris utilitatem, ne regenerati &* PIE VIVERE INCIPIENTES, *tanquam ſecuri alta ſapiamus, quidam non perſeveraturi perſeveraturis, Dei promiſſione vel proviſione ac diſpoſitione, miſcentur; quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam juſtam, donec ex hac vitâ, quæ tentatio eſt ſuper terram, transeamus ad aliam, ubi jam non ſit elatio comprimenda, nec contra ejus ſuggeſtiones tentationeſque luctandum. Sed de hac re, id eſt, cur quidam* NON PERMANSURI IN FIDE ET SANCTITATE *Chriſtianâ, tamen* ACCIPIANT AD TEMPUS HANC GRATIAM, *& dimittantur hîc vivere, donec cadant, cum poſſint rapi de hac vitâ, ne malitia mutet intellectum eorum, quod de ſancto immaturâ ætate defuncto ſcriptum eſt in libro Sapientiæ, quærat quiſque ut potuerit.* Clarè indicat, paucos eſſe fideles, qui certò ſe perſeveraturos ſciant. Hoc enim verbis illis voluit, OMNIBUS, VEL PENE OMNIBUS. Nempe fidei quendam gradum agnovit, quem etiam ante exitum hujus vitæ certitudo perſeverantiæ comitetur. Quare & ἐμφατικῶς videri poſſit, quod dicit, PIE VIVERE INCIPIENTES. Nec enim tales perſeverantiæ certitudinem habere cenſet, quia necdum illum ſint fidei gradum conſecuti, quem certitudo perſeverantiæ conſequatur, etſi per gratiam Dei contendere ad eum debeant, & poſſint. Abunde ex his liquet, Auguſtinum libro De perſeverantiæ bono concedere, multos, qui non tantùm gradum aliquem, quo eatur & perveniatur ad fidem Chriſtianam, ſed ipſam fidem, juſtificationem, regenerationem ac pietatem ſint adepti, retrorſum ferri, nec redire ad Chriſtum: cur verò Deus hoc in uno potiùs, quàm in alio permittat, id ad imperſcrutabilem divinæ ſapientiæ abyſſum referre. Vtrumque horum clarè idem docet libro De correptione & gratia. Quod ne faciliùs quàm veriùs dixiſſe videamur, loca aliquot apertiſſima ob oculos ponemus. Cap. VI. ait: *Si autem jam* REGENERATUS ET JUSTIFICATUS *in malam vitam ſuâ voluntate relabitur, certè iſte non poteſt dicere, Non accepi: quia* ACCEPTAM GRATIAM *Dei ſuo in malum libero* AMISIT *arbitrio.* Et mox ſubdit: *Fides quæ* PER DILECTIONEM OPERATUR, *ſed uſque in finem non perſeverat.* Idem cap. VII: *Multi vocati, & non inii, de quibus dictum eſt; Pauci vero electi. Et tamen quis neget, eos electos, cùm* CREDUNT, *& baptizantur, &* SECUNDUM DEUM VIVUNT? *Planè dicuntur electi à neſcientibus, quid futuri ſint; non ab illo, qui eos novit non habere perſeverantiam, quæ ad beatam vitam perducit electos; ſcitque illos ſic ſtare, ut præſciverit eſſe caſuros.* Et ibidem cap. VIII: *Hic ſi à me quæratur, cur eis Deus perſeverantiam non dederit, qui* EAM, QUA CHRISTIANE VIVERENT, DILECTIONEM DEDIT: *me ignorare reſpondeo.* Et eodem capite: *Mirandum eſt quidem, multumque mirandum, quod* FILIIS SUIS *Deus quibuſdam,* QUOS REGENERAVIT IN CHRISTO, QUIBUS FIDEM, SPEM, DILECTIONEM DEDIT, *non dat perſeverantiam: cum filiis alienis ſcelera tanta dimittat, atque impertitâ gratiâ ſuâ faciat filios ſuos. Quis hoc non miretur? Quis hoc non vehementiſſime ſtupeat?* Et cap. XIII: QUIS *enim ex multitudine* FIDELIUM, *quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? quia id occultari opus eſt in hoc loco, ubi cavenda eſt elatio.* Et mox: *Similia multa dicuntur propter hujus utilitatem ſecreti, ne fortè quis extollatur, ſed omnes etiam, qui benè currunt, timeant, dum occultum eſt quò perveniant. Propter hujus ergò utilitatem ſecreti, credendum eſt, quoſdam de filiis perditionis, non accepto dono perſeverandi uſque in finem* IN FIDE, QUÆ PER DILECTIONEM OPERATUR, INCIPERE VIVERE, ET ALIQUAMDIU FIDELITER ET JUSTE VIVERE, *& poſtea cadere; neque de hac vitâ, priuſquam eis id contingat, auferri. Quorum ſi nemini contigiſſet, tamdiu haberent homines iſtum ſaluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, donec ad Chriſti gratiam, quâ pie vivitur, pervenirent, deinceps jam ſecuri, nunquam ſe ab illo eſſe caſuros. Quæ præſumtio in iſto tentationum loco non expedit, ubi tanta eſt infirmitas, ut ſuperbiam poſſit generare ſecuritas.* Sententia eſt: Si ſoli illi, qui ad pietatem contendunt, deficere poſſent, jam ubi quis illam gratiam, quâ piè vivitur, adeptus eſſet, de reliqua foret vita ſecurus. Atqui videmus, defeciſſe aliquos ex illis ipſis, qui piè ſancteque viverent. Proinde non quotquot piè & ſecundùm Deum vivunt, præſumere ſtatim debent, ſe eſſe ex numero electorum.

Procul omne præjudicium animique pertinacia abeſto: quis non clariſſimè ex iſtis videt, tria hæc pro certis habuiſſe Auguſtinum. Primum, Aliquos Dei filios regeneratos in Chriſto, habentes fidem, ſpem, dilectionem, & piè, juſtè, ſecundùm Deum viventes, deficere à Deo, æternùmque perire. Deinde, Cui uni magis quàm alteri conferat Deus perſeverantiæ donum, eſſe inter occulta Dei. Denique, Plurimis aliquem Chriſtianæ fidei ac juſtitiæ adeptis gradum in hac vitâ expedire, ut neſciant æternam electionem ſui, ne carnis infirmitate reddantur ſecuri. Vide alia in hanc mentem apud eundem T. 2. epiſt. CXXI. ad Probam. T. 4. lib. II. quæſt. 1. ad Simplic. T. 5. lib. XX. de Civit. Dei cap. VII. T. 6. contra Fauſtum lib. XXII. cap. LXXXI. & LXXXVIII. & De ſanctâ virginitate cap. XXXVIII. & Tom. X. lib. Quinquaginta homi-

a *Citat hæc verba Hier. Zanch. lib. V. de Nat. Dei cap. II. col. 503. Atque ait, Auguſtinum loqui de ſecuritate experientiæ & ſenſus, eâque ſemper velle nos ſimus in metu peccati: non autem loqui de ſecuritate fidei.*

b *Etiam hunc Auguſtini locum citat Zanchius ibidem. Similiterque addit, Auguſtinum de* certitudine ſcientiæ non autem fidei & ſpei loqui: & de tali perſeverantia, qua ſine peccato perſeveres in profectu juſtitiæ. Hoc enim neminem ſcire, ſe non amplius peccaturum, ſed in actione juſtitiæ conſtanter perſeveraturum.

homiliarum, homil. ult. cap. quincto, & adverſus poſteriorem reſponſionem Juliani lib. 1. cap. cxxviii. a Quem ſolum locum ponam, quia libri illi ante paucos demum annos inventi, nec ita multis cogniti ſint. *Habes adhuc*, inquit, *quod ſuggeras conſiliarius Dei pro* FILIIS EJUS, QUOS REGENERAVIT, QUOS ADOPTAVIT, *& tamen malos atque damnandos fore prævidit; ut antequam veniant in ream vitam, vita ipſius productione priventur, & ad regnum ejus, non ad ſupplicia æterna pertineant. Cùm enim* b *te in judicio ſe dicere putaverit, Deum creare quos damnet; cogita, quanto invidioſius poſſit dicere, alias ſimiliter vanus,* DEUM REGENERARE QUOS DAMNET, *cùm ſit in ejus omnipotentia poteſtate,* ANTEQUAM DAMNABILES FIANT, *eos de tentationibus mortalis vitæ hujus auferre.* Auguſtinus de bono perſeverantiæ cap. vi. CUM *perſeveraverit quiſque uſque in finem, neque hoc donum poteſt amittere, nec alia, quæ poterat ante finem. Quomodo poteſt amitti, per quod fit, ut non amittatur etiam, quod poſſet amitti? Sed ne fortè dicatur, uſque in finem perſeverantiam non amitti quidem, cùm data fuerit, id eſt, cum perſeveratum fuerit uſque in finem: ſed tunc amitti quodammodo, quando* AGIT HOMO PER CONTUMACIAM UT AD EAM PERVENIRE NON POSSIT: *ſicut dicimus, hominem, qui non perſeveraverit uſque in finem, amiſiſſe* VITAM ÆTERNAM, *vel regnum Dei, non quod jam acceperat & habebat, ſed quod* ACCIPERET ET HABERET, SI PERSEVERASSET: *verborum controverſias auferamus, & nonnulla etiam, quæ non habentur, ſed haberi ſperantur, poſſe dicamus amitti.*

a P. 183.
b *Locus corruptus, quem ſic emenda,* Cùm enim ſine judicio me dicere putaveris, Deum creare quos damnet. *Nam Julianus, cui nunc reſpondet Auguſtinus, dixerat paullò ante:* Veſtra Eccleſia dicit, ſine juſtitia, ſine judicio, ſine miſericordia Deum conditorem malorum formare quos puniat; atque ob hoc punire, quòd eos ex Adam ipſe formaverit.

Hanc Auguſtini ſententiam ſecutus etiam fuit B. Proſper. Non jam per lata & læta Proſperi vireta exſpatiabimur: ſed intra parvum nos concludemus libellum ejus reſponſionum & ſententiarum ad objectiones Gallorum. In eo, reſponſione ad capitulum ii. ſic ſcribit: *Omnis homo, qui* CREDENS *in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum,* REGENERATUR *in Baptiſmo, tàm à propinquis peccatis, quæ malâ voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à parentibus traxit,* ABSOLVITUR. *Sed* RELAPSUM *poſt Baptiſmum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuiſſe purgatum, tam falſa opinatur, quam qui eundem adſerit non* ÆTERNA MORTE ESSE DAMNANDUM. *Qui enim recedit à Chriſto, & alienus à gratiâ finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? ſed non in quod remiſſum eſt recidit, nec in originali peccato damnabitur, qui tamen propter poſtrema crimina eâ morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remiſſa ſunt, debebatur.* Hæc Proſper: qui clare docet, ut illi, qui veram habent fidem, hoc eſt, eam per quam originalis & actualium peccatorum remiſſionem ſunt conſecuti, ſi à fide hac deficiant, excidant à gratia Dei, &, ſi impœnitentes moriantur, æternùm puniantur, non propter peccata remiſſa, ſed propter ea, quæ commiſere, poſtquam à fide deſciverunt. Idem evincitur ex reſponſione ad objectionem ſeptimam, quæ ejuſmodi erat: *Quòd Deus quibuſdam* FILIIS SUIS, QUOS REGENERAVIT IN CHRISTO, QUIBUS FIDEM, SPEM, DILECTIONEM DEDIT, *ob hoc non det perſeverantiam, quia non ſunt à maſſâ perditionis, præſcientiâ Dei, & prædeſtinatione, diſcreti.* Ad hæc reſpondet Proſper; *Ex* REGENERATIS *in Chriſto Jeſu quoſdam, relictâ* FIDE *& piis moribus, apoſtatare à Deo, & impiam* VITAM IN SUA AVERSIONE FINIRE, MULTIS *(quod dolendum eſt)* PROBATUR EXEMPLIS. *Sed horum lapſum Deo adſcribere, immodicæ pravitatis eſt.* Idem docet in ſententiis ſuper capitulis Gallorum. Vide ſentent. ii. iii. vii. & ix: cujus ſolius verba adſeram: *Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemtione Salvator ſit crucifixus, non ad ſacramenti virtutem, ſed ad infidelium reſpicit partem, cùm ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti pretium totius mundi ſit. A quo pretio extranei ſunt, qui aut delectati captivitate redimi noluerunt, aut* POST REDEMTIONEM AD EANDEM SUNT SERVITUTEM REVERSI. Sed hæc non amplius evincunt, quàm certum fidei & regenerationis gradum à pleriſque amitti: non item docent, cur Deus non donet perſeverantiam, quibuſcumque initium dedit. At reſponſione ad objectionem tertiam, cum Auguſtino illud ad occulta Dei judicia refert. Cùm enim dixiſſet, A SANCTITATE *ad immunditiam, à* JUSTITIA *ad iniquitatem, à* FIDE *ad impietatem pleroſque tranſire* NON DUBIUM *eſt:* ſubjicit mox: *Quòd autem illos non eo tempore, quo in* FIDE RECTA, ET BONIS MORIBUS, ERANT, *ab hac vitâ abſtulit, ad* OCCULTA *ejus* JUDICIA, *quæ tamen nunquam ſunt injuſta, referendum eſt.* Injuſta verò cur non ſint, cauſſam hanc addit: *Non relicti ſunt à Deo, ut relinquerent Deum; ſed reliquerunt, & relicti ſunt, & ex bono in malum propriâ voluntate mutati ſunt. Atque ab hac licet fuerint* RENATI, *fuerint* JUSTIFICATI: *ab eo tamen, qui illos tales præſcivit, non ſunt prædeſtinati.*

Κενοφυγέλος quorundam de fide ſimulatâ à quâ deficiatur, plane evertit Auguſtinus epiſt. lix. ad Paulinum: *Non ſunt in iſtâ* (ſecundum propoſitum) *vocatione, qui in fide, quæ per dilectionem operatur, etiamſi aliquantulum ambulant, non perſeverant uſque in finem: & utique potuerunt rapi, ne malitia mutaret intellectum eorum ſi ad illam prædeſtinationem & vocationem, quæ ſecundum propoſitum & ſine pœnitentiâ eſt, pertinerent. Ac ne quiſquam* PRÆSUMTOR *itade occultis judicet alienis, ut dicat, Ideo non rapti ſunt ex hac vitâ antequam eſſent fidei deſertores,* QUIA *in eadem vitâ non fideliter ambulabant, & hoc in eorum cordibus noverat Dominus, quamvis hominibus aliter appareret: quid dicturus eſt de infantulis parvulis, qui plerique accepto in illâ ætate Chriſtianæ gratiæ ſacramento, cum ſine dubio pertinerent ad vitam æternam vel regnum cælorum, ſi continuo ex hac vita emigrarent, ſinuntur creſcere, & nonnulli etiam apoſtatæ fiunt? Unde? niſi quia non pertinent ad illam prædeſtinationem & ſecundum propoſitum ac ſine pœnitentia vocationem.*

Thesis XII.

Ex altero hoc Auguſtinianæ ſententiæ additamento ſatis clarè liquet, tam Auguſtinum & Proſperum, quam Pelagium & ejus reliquias, ſuper eo conveniſſe, quòd fides juſtificans, & gratia regenerans amitti poſſit; & à pleriſque amittatur: ſed ſanctos illos Patres præterea contendiſſe, Deum ab æterno ſtatuiſſe, quoſdam infallibilibus mediis perducere ad vitam æternam, quorum iccirco fides & caritas vel nunquam deficiat, vel amiſſa certo reſtituatur ante finem vitæ, cùm Dei propoſitum de iis ſalvandis, quos ſemel elegit ad vitam, neutiquam irritum fieri poſſit. Neutiquam igitur antiquitatis mentem aſſequuntur, qui cum apud Auguſtinum & alios legunt, electos Dei vel deficere nunquam, vel ad Deum ante obitum redire; inde colligunt, ex eorum ſententiâ fideles ſemper in fide perſeverare, aut ſaltem nunquam penitus divinâ gratiâ excidere. Quorum argumentum hac nititur hypotheſi, quòd fideles & electi ἀντιστρέφειν, cùm juxta Auguſtinum non reciprocentur electi & fideles, ſed fideles perſeverantes. Imò omnis illa diſputatio, quæ Auguſtino cum Pelagio & Maſſilienſibus de perſeverantiâ ſanctorum fuit, hypotheſin plane contrariam habet. Nam niſi concedatur, quoſdam fidelium & piorum deficere, nec redire; cadere, nec ſurgere; ceſſabit penitus hæc quæſtio, cur aliqui eorum perſeverent, alii non item; de quo inter Auguſtinum & adverſarios tantopere diſceptatum fuit. Quid quod antiquitas tota indefectibilitati adverſatur? nec quemquam, quan-

quantum meminiſſe valemus, veterum invenire eſt, qui fideles omnes omnimodam de perſeverantiâ ſuâ certitudinem habere arbitraretur. Fatentur quidem, animos filiorum Dei dubitationis anxietate cruciari non debere; cùm ſpei fiduciam habeant, quæ ſufficienti conſolatione & lapſuros ſuſtentet, & lapſos levet: at nihilominus negant, poſſe quemvis, exinde quòd impræſentiarum fidelium ſe in numero eſſe ſciat, tantum ſibi de reliquo vitæ tempore favorem Dei pro certo polliceri, ut tanquam divinâ revelatione de ſe edoctus ſpondere auſit, nunquam ſe adulterii, homicidii, idololatriæ reum fore, quamquam David, Salomon, alii tantopere à viis Domini declinarint; vel ſi cum illis in tantum ſcelus prolabatur, tum uti David, ita ſibi quoque prorogatum iri vitæ tempus, uſque dum ſeriò pœnitentiam agens reconcilietur Deo. Cujuſmodi omnimodam certitudinem negant infirmis expedire in hac vitâ tot tentationibus obnoxiâ: ubi tanta eſt infirmitas, ut, niſi perpetua adſit ſollicitudo cuſtodiendi gratiam, quam ſemel accepimus, facillimè obrepat carnis ſecuritas; per quam, velut bipatentibus portis, undique vitiorum ſe inſinuent caterva.

COmmunem fuiſſe antiquitatis ſententiam quam diximus, ſoli hodie negare poſſunt, qui cætera fortaſſe viri ſunt non ineruditi, ſed in antiquitate tamen planè ſunt hoſpites: vel animum habent unius & alterius ſententiis ita mancipatum, ut eorum oculis videre malint quàm ſuis, cumque iis errare præoptent, quam cum aliis bene ſentire. Singulos veterum hic adducere & ſingulatim iis obviam ire, quæ aliqui frigidè objectant, longioris ſit inſtituti: quem tamen laborem, ſi viros pios & eruditos requirere à nobis videbimus, nunquam defugiemus. Ita Irenæus lib. I. cap. XXVII. Tertullianus de præſcript. atque alii, aiunt, Nicolaum, qui unus è ſeptem diaconis fuit, qui omnes (ut Actor. VI. legimus) *pleni* erant *Spiritu Sancto & ſapientia* fuiſſe auctorem hæreſios quæ Nicolaitarum vocatur. Interim, ſis, adi Irenæum lib. IV. cap. LXXII. Juſtinum Martyrem dialogo cum Tryphone *a*, Clementem Alexandr. *b* lib. II. ςρωμα. Origenem περὶ ἀρχῶν lib. I. cap. III. & XIII. & ad Rom. lib. VII. cap. VIII. Macarium homil. *c* IV. XV. XXIV. XXVI. & XXVII. Athanaſium contra Arrianos *d* orat. IV. Baſilium homil. in Pſalm. CXIV. I. *e* & homil. in principium Proverb. *f* & aliâ in aliquot Scripturæ locos *g*, homil. de Spiritu Sancto & *h*, homil. de Pœnitentia *i*. Gregorium Nazianzenum orat. XL. quæ eſt in ſanctum Baptiſma *k*, Chryſoſtomum in Job. cap. I. homil. X. ad illa verba, *Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri*. & epiſt. V. quæ paræneſin continet ad Theodorum lapſum. & homil. LXXVII. ad Antiochenos, juxta vulgatem inſcriptionem. Revera enim, ut alibi diximus, poſtremæ octo & quinquaginta ad Antiochenos orationes tantùm ſunt excerpta quædam ex Chryſoſtomo in homiliæ formam digeſta. E Latinis vero conſulantur Tertullianus lib. adverſus hæreſes cap. III. & lib. de pœnitentia cap. VI. Cyprianus de unitate Eccleſ. cap. XII. & lib. I. epiſt. VII. ad Rogatianum. & lib. IV. epiſt. VII. ad Magnum. & ſcriptor commentar. in epiſtolas Pauli Ambroſio tributorum in epiſt. ad Rom. cap. IX. Chromatius in cap. V. Matth. &c. Fidem ac juſtitiam non poſſe amitti, error fuit Joviniani; ut Hieronymus ſecundo adverſus Jovinianum libro oſtendit. Atque iſti cùm Græci, tum Latini, ante exortam Pelagianam controverſiam ſcripſerunt. Quorum ſententiæ inſiſtere Auguſtinum & Proſperum, jam antè vidimus. Et ſimiliter ſcriptor de vocatione gentium lib. II. cap. XXVIII. Salvianus Maſſilienſis lib. II. contra avaritiam *l*, Gregorius M. lib. XX. Moral. cap. IV. lib XXXIV. cap. IX. & X. & in lib. I Reg. cap. XVI. Iſidorus Hiſpalenſis lib. II. ſententiarum de ſummo bono cap. VI. quod eſt de Prædeſtinatione, item cap. VII. Eodemque pertinet illud cap. X: *Multos*

a P. 206. & 207. edit. Commel.
b P. 162. & 166. edit. Commel.
c Homil. 4. p. 51. homil 15. p. 178. 190. 202. 210. 215. homil. 24. p 313. hom. 26. p 342. hom. 27. p. 368. & 373. edit. Morell. Gr.
d P. 270. edit. Commel.
e P. 136. edit. Baſ. Gr.
f P. 187.
g P. 216.
h P. 242.
i P. 245.
k P. 662. ed. Morell.
l Pag. 53. edit. Rittersh.

remiſſa converſio in priſtinos errores reducit, ac vivendi tempore reſolvit. Ubi pro *tempore* (quomodo omnes editt. habent, quas vidi) ex MSO meo lego *tepore*. Sequitur ibidem: *Horum ergo exempla quiſque converſus evita, ne dum timorem Dei à tempore incipis, rurſus mundanis erroribus immergaris.* Ubi itidem pro *tempore* (prout editt. veteres habent) aut pro *torpere* (ut nupera Pariſina correxerit) ex MSO eodem *tepore* emendo. Sequitur enim, *Tepidus in converſione otioſa verba noxia eſſe non conſpicit.* Adi & Chriſtianum Druthmarum cap. LII. in illud Matth. cap. XXII. verſ. 14: Haimonem in Apoc. cap. II. verſ. 4. & 5. item cap. III. verſ. II. Imò Haimonis hujus ætate, anno nempe IↃCCCXLVIII, idem ſtatutum eſt à ſynodo Moguntina, cui & Haimo intererat, ac præerat Rabanus Maurus. Nam ea ſynodus damnavit Godſcalcum Monachum, cujus inter dogmata erat, eos qui pereunt, etſi prius crediderint, & baptizati fuerint, non niſi ſigno tenus redemtos fuiſſe à Chriſto; nec unquam à perditionis maſsâ fuiſſe ſecretos. Atque hoc Moguntinæ ſynodi judicium mox ſecutum eſt Eccleſiæ Remenſis, cui præerat Hincmarus, & aliorum Galliæ Belgicæ epiſcoporum concilium. Imò Eccleſia Lugdunenſis, etſi in plериſque Godſcalco magis quàm præfatis ſynodis aſſentiret; in hoc tamen capite utriuſque ſynodi ſententiam approbavit. Nam ait, eos qui ſemel fide ſunt juſtificati, à perditionis maſsâ eſſe ſecretos ſecundùm ſtatum præſentem; non ſecundùm præſcientiam Dei, qui non præſentia tantùm, ſed etiam futura intuetur. Verba ejus adponam *a*: *Sollicitius & diligentius eſt quærendum, ſi reprobi nunquam ſunt à perditionis & damnationis maſsâ diſcreti, quomodo, ſicut hic dicitur, tam multi ex eis in Eccleſia per gratiam baptiſmi ſunt renati & juſtificati? Si enim, ut dictum eſt, nunquam ſunt à maſsâ damnationis & perditionis diſcreti, quomodo in Eccleſiâ verè ſunt renati & juſtificati? Quid enim ſunt renati, niſi regeneratione baptiſmi innovati? Et quid ſunt juſtificati, niſi per eum, qui juſtificat impium, à ſuâ impietate mundati? Quomodo ergò in eis perficitur, dum in morte Chriſti baptizantur, & in ejus ſanguine à peccatis abluuntur, vera innovatio & vera mundatio, ſi adhuc in damnationis & perditionis maſsâ concreti, & non diſcreti detinentur? Apoſtolus ramum ſylveſtris & inculti oleaſtri prius de natali oleaſtro dicit exciſum, & poſtea in bonam olivam inſertum, atque ita ſocium radicis & pinguedinis oleæ effectum; quem tamen poſtea vehementer admonet & terret, dicens: Vide ergò bonitatem & ſeveritatem Dei; in eos quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem; in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Alioquin & tu excideris. Quod quid eſt aliud, niſi ut exciſus à bonâ olivâ, cui inſertus fueras, cum ſilveſtri & fero atque amaro oleaſtro ignibus deputeris? Juxta quam ſimilitudinem melius fortaſſis creditur & dicitur, quod qui verè ad Chriſti fidem accedunt, & verè in baptiſmo ejus gratiâ regenerantur, & verè accipiunt indulgentiam tam originalium quàm actualium peccatorum: verè per hæc & à naturali oleaſtro credendi ſunt exciſi, id eſt, à perditionis & damnationis maſsâ diſcreti, & in bonam olivam inſerti, id eſt, Eccleſiæ incorporati. Et tamen, ſi digna exciſione commiſerunt, etiam poſt iſta omnia ab iſta oliva exciduntur, & cum illa damnationis & perditionis maſſa, à qua fuerant originalis & actualis peccati indulgentia diſcreti, velut cum naturali oleaſtro æterna uſtioni deputentur. Unde namque illa damnationis & perditionis maſſa, niſi originalis peccati reatu & conſperſione, effecta eſt? Cùm ergò in quolibet fideliter credente, & veraciter renato atque expiato, vera ſit ejuſdem peccati originalis remiſſia, quomodo ipſe in maſſa originalis peccati remanet, qui inde ejuſdem peccati remiſſione probatur eſſe diſcretus? Quod autem in verbis ſanctorum Patrum legitur, quod tales, id eſt, gratiam Chriſti in ſe irritam facientes, & ita pereuntes, nunquam ab illa maſſa diſcreti ſunt; ad Dei præſcientiam pertinet: qui licet ad præſens in Eccleſia* COMMUNEM EIS CUM ELECTIS REGENERATIONIS GRATIAM *tribuat; ibi tamen eos prædeſtinationis ſuæ judicio jam*

a T. 2. auctorii biblioth. PP. col. 1204.

 depu-

deputat, ubi prævaricationis ſuæ merito damnandos videt. Idem in Valentino Galliæ concilio ab ejuſdem Lugdunenſis Eccleſiæ, ac prætereà duarum Eccleſiarum, Vienneſis & Arelatenſis, epiſcopis conſtitutum eſt canone V. qui ſic habet: *Item firmiſſimè tenendum credimus, quòd omnis multitudo* FIDELIUM *ex aqua & ſpiritu* REGENERATA, *ac per hoc* VERACITER ECCLESIÆ INCORPORATA, *& juxta doctrinam Apoſtoli in morte Chriſti baptizata, in ejus ſanguine ſit* A PECCATIS ABLUTA. *Quia nec in eis potuit eſſe* VERA REGENERATIO, *niſi fieret &* VERA REDEMTIO; *cùm in Eccleſia ſacramentis nihil ſit caſſum, nihil ludificatorium; ſed prorſus totum* VERUM, *& ipſa ſui veritate ac ſinceritate ſubnixum. Ex ipſa tamen multitudine* FIDELIUM ET REDEMTORUM, *alios ſalvari æterna ſalute, quia per gratiam Dei in redemtione ſua fideliter permanent, ipſius Domini ſui vocem in corde ferentes, Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit: alios, quia noluerunt permanere in ſalute* FIDEI, QUAM INITIO ACCEPERUNT, REDEMTIONISQUE GRATIAM POTIUS IRRITAM FACERE *prava doctrina, vel vita, quàm ſervare, elegerunt, ad plenitudinem ſalutis, & ad perceptionem æternæ beatitudinis* NULLO MODO PERVENIRE. *In utroque ſiquidem doctrinam pii doctoris habemus: Quicunque* a *baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus.* Et b: *Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Et iterum c: *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, adſperſi corda a conſcientia mala; & abluti corpus aqua munda, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem.* Et iterum d, *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia.* Et iterum e: *Irritam quis faciens legem Moſis ſine ulla miſeratione duobus aut tribus teſtibus moritur. Quanto magis putatis, deteriora mereri ſupplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & Spiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Similiter qui propè trecentis poſt hanc ſynodum annis vixit, Bernardus, de Reſurr. Dom. ſerm. 1 f. *Vita quidem corporis eſt anima, per quam movetur & ſentit: vita verò fidei caritas eſt, quia per illam operatur, ſicut in Apoſtolo legis, fides, quæ per dilectionem operatur. Unde &, refrigeſcente caritate, fides moritur, ſicut corpus anima recedente. Tu ergo, ſi videris hominem in bonis operibus ſtrenuum, & fervore converſationis* g *hilarem: vivere in eo fidem non dubites, indubitata* h *tenens vitæ illius argumenta. Sed ſunt nonnulli, qui, cùm ſpiritu cœperint, heu, carne poſtea conſummantur. Scimus autem, quia jam non permaneat in eis ſpiritus vitæ, quia ſcriptum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. Quodſi non permanet ſpiritus, haud dubium quin excidat caritas; quæ nimirum diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. Porrò fidei vitam (ut jam diximus) in caritate conſtituit, qui fidem per dilectionem perhibuit operari. Hinc ergo colligitur, recedente ſpiritu, fidem mori: quoniam ſpiritus eſt, qui vivificat.*

a Rom. 6.
b Gal. 3.
c Hebr. 10.
d Ibid.
e Ibid.
f Col. 169. & 170.
g F. Converſionis
h Vide obiter, ut verſus ſpondiacus excidere Bernardo.

Neque tamen exiſtimandum, hanc Bernardi, vel aliorum fuiſſe ſententiam, quòd occinentes nobis illud vatis gentilis, *Neſcia mens hominum fati ſortiſque futuræ* i, vitam hanc agere debeamus in perpetuâ animi anxietudine, & infernalium cruciatuum timore, graviore profectò omnibus morborum cruciamentis & carnificum tormentis: ſed planè confitendum, etiam antiquos illos tantam fidelibus ſpei fiduciam tribuere, quanta ſufficere poſſit ad expellendam iſtiuſmodi animi anxietatem, quâ tanquam deſperationis abyſſo abſorberemur tandem. Apertè enim docent, fiduciam, quam in Deo benigno Patre, & Chriſto Mediatore repoſitam habemus, nos in moleſtiis & tentationibus cunctis conſolatione, melle quovis dulciori, ſalubriter ſuſtentare; per quam etiam perſuaſum habemus, nunquam eum perpeſſurum, ut ſupra vires tentemur. Solùm, quia in fœdere divino non Deus ſolùm gratiam ſuam nobis promittit, ſed etiam ut nos coram eo integrè ambulemus requirit, & vita hæc tentatio perpetua eſt ſuper terram, & triſtiſſimos plurimorum ſanctorum caſus novimus, & propriæ infirmitatis quotidianâ admonemur experientiâ: eo talem & tantam fiduciæ iſtius certitudinem eſſe negant, ut quia nos ſpiritu cœpiſſe videmus, eo certiſſimi ſimus, nos eodem conſummaturos, ac proinde polliceri ſeu aliis ſeu nobis poſſimus, quantumcunque ad tempus vita nobis prolongetur, nunquam fore ut deſeramus Deum; vel, ut hoc contingat, nihilominus Deum miſericordem nobis tamdiu prorogaturum vitam, uſque dum cum filio prodigo revertamur ad cæleſtem Patrem, iterumque in gratiam recipiamur. Qualem certitudinem, ut ſuprà vidimus, expedire in hac vitâ negat Auguſtinus; negat etiam is, cujus ante meminimus, Bernardus ſerm. 1. in Septuageſimam. Ipſum loquentem a audiamus: *Quis poteſt dicere, ego de electis ſum, ego de prædeſtinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc, inquam, dicere poteſt? reclamante nimirum ſcripturâ: neſcit homo, ſi ſit dignus amore, an odio. Certitudinem utique non habemus: ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data ſunt ſigna quædam, & indicia manifeſta ſalutis, ut indubitabile ſit, eum eſſe de numero electorum, in quo ea ſigna permanſerint. Propter hoc, inquam, quos præſcivit Deus, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui,* UT QUIBUS CERTITUDINEM NEGAT CAUSSA SOLLICITUDINIS, VEL FIDUCIAM PRÆSTET GRATIA CONSOLATIONIS. *Hoc enim eſt, unde ſemper ſolliciti & in timore & tremore humiliemur neceſſe eſt ſub potenti manu Dei; quoniam, quales ſimus, noſſe poſſumus, vel ex parte; quales autem futuri ſimus, id noſſe penitus nobis impoſſibile eſt. Itaque qui ſtat, videat ne cadat: & in formâ, quæ ſalutis indicium eſt, & argumentum prædeſtinationis, perſeveret atque proficiat.*

a Col. 105. ed. Ant.

THESIS XIII.

Illud interim maximoperè in conſiderationem venit, quòd, cùm Patres fidem poſſe amitti, eoque ex fide haut rectè æternam electionem colligi poſſe contendunt, non omnes de quacunque fidei menſurâ loquuntur: cùm plurimi eorum diſtinguant tres fidei gradus: quorum primus dat fidei eſſentiam, ſecundum quam juſtificat, & dicitur fides viva; atque oppoſitam habet fidem mortuam ac putatitiam; qualis hypocritarum: alter gradus addit durationem, quâ ratione ſalvificat; ſibique oppoſitam habet fidem (ut vulgò loquimur; quod de hominibus dicit Scriptura, fidei eorum per κατάχρησιν tribuentes) πρόσκαιρον ſive temporariam, qualis eſt apoſtatarum: tertius gradus ſuperaddit ſoliditatem, & dicitur perfecta, ſolida, radicata; quæ quocunque vitæ tempore certificat: hoc eſt, ut Gregorii Magni b *verbis utar,* ſic confirmat, ut quis ulterius cadere non poſſit, & HOC DE SESE CERTISSIME SCIAT. *Cui gradui opponitur fides debilis, qualis etiam multorum eſt electorum. Patrum loca, quibus dicunt, fidem veram quidem amitti poſſe, ſed nunquam non reparari, ſemper loquuntur de ſecundo fidei gradu: at illa quibus aiunt neutiquam poſſe amitti, omnino intelligi debent de gradu tertio. Cum quibus minimè pugnat, quod univerſi aliàs dicunt, multos per defectionem à fide æternum perire: nam intelligunt fidem primi gradus: hoc eſt formaliter, ſive eſſentialiter veram, ſive, quod idem eſt, juſtificam, etſi non ſalvificam: ſed juſtificam κατ' οὐσίαν, per quam quis in præſentia eſt juſtus: non juſtificam κατ' ὑπομονὴν, quando, ſi veritatem ſinis ſpectemus, verè juſtifica non eſt, quæ aliquando deſinit juſtificare, quia non aliam habet promiſſionem vitæ æternæ, quàm quæ perſeverat.*

b Apud Gratianum decret. part. 2. diſt. 2. fol. 395. b. 2.

Multi,

i Virgil. Æn. 5. 501.

MUlti, quia negare non poſſunt, amiſſibilitatem gratiæ apertè à Patribus adſtrui; duplici hoc diſtinctiunculâ eludere conantur. Primùm aiunt, loqui Patres de amiſſibilitate ratione naturæ, non gratiæ. Sed hoc reſponſionem non meretur, cùm etiam cæco pareat, utrumque eos dicere, & quid homo poſſit, & quid fiat: nam aiunt, fidelium, juſtificatorum, regenitorum, piorum multos, excuſſis gratiæ donis, æternùm perire. Præterea reſpondent, Patres loqui de fide ſimulata, non verâ. At hoc quoque facilè diluitur diſtinctione veri. Nam, ut optimè ante nos jam alii obſervarunt, trifariam aliquid verum dicitur. Primùm κατ' οὐσίαν ſive formaliter, cùm res habet quicquid ad eſſentiam requiritur, eoque proprios actus exercere poteſt: quâ ratione ei opponitur falſum aut putativum; unde hoc verum ab Auguſtino definitur *a*, *id quod eſt, non autem videtur.* Deinde verum eſt κατ' ἐπιμονὴν ἢ ἐπιτέλεσιν, ſive quod ad conſecutionem finis ultimi: quod verum à Gratiano *b* exponitur perſeverans, & ad vitam æternam ducens. Optimè ſanè: nam & è perſeverantiâ meritò rei veritatem metimur, quia, ut Juriſconſulti *c* aiunt, *Nihil videtur actum, ſi quid ſupereſt quod agatur.* Quò illud quoque Baſilii *d* pertinet, Τὸ γὰρ ὀλίγον γεγονὸς, οὐ γέγονε *e*. Et à fine, ad quem res ordinatur, (quomodo fidei finis eſt vita æterna) ἅπαντα προσαγορεύειν, δίκαιον *f*, ut Ariſtoteles *g* ait: ut idcirco ſingulari ratione ea ſolùm fides vera dicenda ſit, quæ ad vitam perducit æternam. Huic vero opponitur inutile, fruſtraneum: quomodo negandum eſt, veram fuiſſe fidem eorum, qui fruſtra crediderunt: ut legimus 1 Cor. xv. ſive τὸ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεξαμένων: ut eſt 2 Cor. vi. Tertiò eſt verum κατ' ἐπίτασιν, ſive ſecundùm intentionem gradualem: quomodo veri voce utitur Quinctilianus, cùm lib. 1. cap. iv. præcocibus ingeniis negat *veram vim ineſſe*, hoc eſt, ut ipſe continuò exponit, *quæ penitus immiſſis radicibus innititur.* Quomodo fides vera eſt, quæ vulgo radicata dicitur, quia altè radices egit. Eaque ratione vero opponitur infirmum, debile.

a 2 Soliloq. c. 5.
b Decreti 2. par. De pœnitentiâ. diſtinct. 2.
c L. pronunc. C. ad SC. Syllan.
d Baſil 2. de Baptiſ. c. 9.
e Quod ſere fit, non fit.
f Omnia denominari, a quoque.
g Lib. 2. De anima cap. 4.

Patres vero cùm docent, fidem poſſe exſtingui, non loqui de fide fictâ, ſed verâ & vivâ, ſive juſtificante: tum illa arguunt, quæ diſtinctionis cauſâ addunt; ut cùm eam vocant fidem regenitorum, aut fidem per caritatem efficacem: tum quòd alios quidem admonent, ut hac in fide perſeverent, idque præmio vitæ æternæ illis propoſito: alios verò increpent, quòd ab ea defecerint, gehennæque iis minentur ſupplicium, niſi à Deo pœnitentia ac precibus ἁμαρτίας remiſſionem, prioriſque Spiritus Sancti gratiæ reparationem conſequantur. In diſputatione nempe de perſeverantia ſanctorum generales reſponſiones ſunt hæ: I. Promiſſiones Dei ſæpe habere tacitam conditionem. quod probatur partim eo, quòd alioqui fruſtra aliis locis ea conditio exprimeretur: partim quia alioqui Deus meritò poterit mendacii inſimulari. Ex. gr. 1 Sam. 2, 3. ubi Deus dicitur promiſiſſe Heli & domui ejus fore ut coram ſe ambulet in æternum. At nunc, inquit Deus, longe id à me abſit: nam honorantem me honorabo, & ſiquis me contemſerit, idem contemnetur. Non ſequitur igitur, Deus promittit hæc ex parte ſua, & Deus eſt fidus: ergò nec homo deerit ex parte ſua; & utut ille defuerit ſibi, Deus explebit promiſſum. Nam, uti dixi, promiſſio hæc eſt conditionalis. II. Si abſolutè, quibus putatur, locis promitteretur continuatio donorum Spiritus S. ſemel collatorum, tum Spiritus S. ſibi contradiceret, nervoſque incideret argumentorum, quibus hortatur, terret, obſecrat, ne ſibi fideles deeſſe velint. Nam ἀσυλλογία eſt; Vivite ſanctè, & retinete fidem ad finem uſque. Hoc oro vos, & obſecro, ad hoc hortor. Niſi feceritis, parata vobis gehenna. Interim ſcitote, non poſſe vos non retinere fidem ad finem uſque, ideoque nihil vobis eſſe periculi à gehenna. Sic qui loquatur, quod unâ manu ſtruat, id alterâ deſtruat; quæ impudentia non cadit in virum ſapientem, nedum in ſapientem Deum. Quæ omnia apertiſſimè nos docet Bernardus epiſt. xlii, quæ ad Henricum Senonenſium Archiepiſcopum ſcripta eſt: *Jam verò quod reſtat de fide non ficta, & item quod ex alio loco in mentem venit, fides ſine operibus mortua eſt: duo iſta mittunt nos ad quandam fidei trifariam diviſionem; ut dicatur fides mortua, ficta, probata. Et mortuam quidem Apoſtolus definit eam eſſe, quæ ſine operibus eſt, id eſt, quæ non operatur ex dilectione, quaſi non habens animam ipſam dilectionem, quâ vegetetur & moveatur ad opera. Fictam autem ego arbitror illam vocari fidem, quæ ſuſceptâ quidem ex caritate vitâ moveri inchoat ad bene operandum; ſed non perſeverans deficit, & moritur tanquam abortiva. Eo utique ſenſu fictam dixerim nominatam, quo vaſa figuli vocamus fictilia; non quia videlicet utilia non ſint, quamdiu durant; ſed quia fragilia cum ſint, diu minimè durant. De hac fidei fictione puto illos notari in Evangelio a, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Interroga eos, qui dicunt, caritatem, à quo ſemel accipitur, nequaquam ultrà recedere. Ait veritas de quibusdam; Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Unde & quo recedunt? Utique à fide in infidelitatem. Item quæro, Poterantne in illa fide ſalvari, an non poterant? Si non poterant, quæ injuria Salvatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant, ubi ſalus non ſit? Siquidem nec Salvator zelatur, niſi ſalutem; nec malignus invidet, niſi ſaluti. Si autem poterant, quomodo aut ſine caritate ſunt, quamdiu in illa fide ſunt, cum ſine caritate ſalus eſſe non poſſit: aut deſerentes fidem, non etiam deſerunt caritatem; cum caritas & infidelitas ſimul eſſe non poſſint? Recedunt ergò quidam à fide, quia veritas aſſerit. Conſequenter & à ſalute, quia Salvator redarguit. Inde nos colligimus, quod & à caritate, ſine qua ſalus eſſe non poterit. Et hi, inquit b, radicem non habent. Nec negat, eos habere bonum, ſed in bono potius radicatos non eſſe cauſſatur. Denique ſequitur, & ait c, Quia ad tempus credunt. Bonum eſt, ſed utinam duraturum. Non enim qui cœperit, ſed qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati, ſi interim rapti fuiſſent, antequam malitia mutaret corda eorum. Nunc vero væ prægnantibus & lactantibus in illis diebus: teneros utique fœtus geſtantibus, & de vita recenti facilè in periculis exturbandos. Tales ſunt animæ parvam adhuc & teneram habentes caritatem, & ob hoc earum fidem vivam, ſed fictam, neceſſe eſt in tentatione deficere. Vaſa figuli, ait, probat fornax, & homines juſtos tentatio; illos videlicet, qui ex fide vivunt. Juſtus nempe ex fide vivit; ſed ex fide, quæ vivat. Neque enim quæ mortua eſt, vitam dare poteſt. Dæmonum fides non adducitur in examinationem; vacua quippe caritate, mortua eſt. Credunt quidem & contremiſcunt, ſed timor non eſt in caritate. Proinde in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellantur: non quod extinctæ fidei nulla jam debeatur probatio, ſed reprobatio. Solam utique juſtorum fidem, id eſt, vivorum vivam, fornax tentationum ſuſcipit examinandam. Sed non omnium juſtitia manet in ſeculum ſeculi: quoniam ſunt, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Qualis ſit cujuſcunque fides, tribulatio probat. Si cujus deficit, (deficit enim, cum in caritate non perſeverat) ficta eſſe dignoſcitur. Si cujus perſeverat, probata & perfecta cenſetur. Liquet ex his ſatis, (ut arbitror) non omnes, qui habuerint caritatem, habere & perſeverantiam in caritate. Alioquin fruſtra commoneret d diſcipulos Dominus, Manete, inquiens, in dilectione. Aut enim, ſi needum diligebant, non debuerat dicere, Manete, ſed, Eſtote in dilectione meâ: aut ſi jam diligebant, neceſſe non erat moneri de perſeverantiâ, quâ, ſecundum iſtos, privari non poterant. Curet igitur ſervus bonus & fidelis, fide ſervare non fictâ caritatem de corde puro, & conſcientiâ bonâ: pluris æſtimans animæ vitam, quàm corporis: minus horrens carnis mortem, quàm fidei.*

a Luc. 8.
b Ibid.
c Matth. 10.
d Ioan 15.

Cùm verò juſtificantem fidem deficere poſſe, & reapſe interdum deficere ſancti Patres docent: intelligunt hoc ratione actuum, qui è potentiâ ſive habitu fidei emanant.

Nam

Nam potentiam hanc, quam dicere poſſumus ſemen fidei actualis, haut planè tolli, ſaltem in electis, minimè diffitentur: ſed otioſam fidei aut caritatis potentiam, fidei aut caritatis nomine haut dignantur, eò quòd talis non ſufficiat ad ſalutem. Unde optimè Martinus Cellarius ſive Borrheus, libro De operibus Dei *a*: *Fides virtus non jacet iners, non languet, non friget, ſed* NEGOTIOSA *eſt; fervet ac calet, & omnes venas cordis, calore lucis ſua penetrat.* Et ut ſeculi noſtri ſcriptores mittamus, Gregorius homil. XXX. habita die feſto Pentecoſtes: *Nunquam eſt Dei amor otioſus. Operatur enim magna, ſi eſt: ſi verò operari renuit, amor non eſt.* Ubi otioſus amor dicitur, qui cùm operari poteſt, ac debet, minimè operatur: quam otioſi definitionem dat Jul. Scaliger Exerc. VI. thremate 9. Eſtque hæc ratio, cur Gregorius non opponat operari & non operari; ſed operari & renuere operari: unde patet, non ideo fidem, aut caritatem otioſam eſſe dicendam, quia in ſomno, vel aliàs etiam, non operetur, modo, quoties exigitur ejus actus, non renuat operari.

a Fol. 69. edit. anni 1527.

Quòd verò dicebamus, potentiam ſive habitum fidei non planè extingui, etiam cùm fides renuit operari, eoque ſalvifica non eſt: id mirè ob oculos ponit immenſam Dei bonitatem. Nam quid magis ejus nobis miſericordiam commendet, quam quòd, licet homo atrocibus peccatis (uti homicidio, adulterio, idololatriâ, abnegatione Chriſti) horrendum in modum Deum offendit, planeque ob ſummam ἀχαριστίαν deſeri à Deo meruit; Deus tamen relinquat in homine fidei quaſi ſemen; unde per increpationes, minas, adhortationes, Spiritu Sancto ſeſe verbo externo ſociante, ſalutaris fidei actus facilè eliciatur: cujus rei exemplum habemus in Davide & Petro, quorum uterque (ille à Nathane, hic galli cantu monitus) culpam ſtatim agnovit, pœnitentiam egit, & ita divinæ rurſum gratiæ reſtitutus fuit.

Atque ex his cognoſcere fuit, quatenus, judicio noſtro, veteres putarint, cùm alios, tum ipſos electos à verâ ac vivâ fide poſſe deficere. Interea iidem Patres fatentur, fidem eam, à quâ quis deficit, veram *b* appellari non poſſe, ſi veritatem accipiamus in ſecundâ notione, quæ non eſſentiam reſpicit, ſed conſecutionem proprii finis, ut fides vera ſit idem quod ſalutaris, aut ducens ad vitam æternam. Quo ſenſu dixit Auguſtinus *c*: *Tunc verè ſunt quod appellantur, ſi manſerint in eo, propter quod ſic appellantur: ſi autem perſeverantiam non habent, id eſt, in eo, quod cœperunt eſſe, non manent; non verè appellantur, quod appellantur, & non ſunt: apud eum enim hoc non ſunt, cui notum eſt, quod futuri ſint, id eſt, ex bonis mali.* Quâ ratione & Jeſus Chriſtus apud Johannem ait *d*, *Si manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis.* Hæc ratio eſt, cur nemo coram Deo cenſeatur mundus, niſi qui talis perſeverat; nec item immundus, niſi qui in immunditie perſiſtit. Hinc Iſychius in cap. V. Levitici: *Quia autem in* LXX *tranſlatione non dixit ſimpliciter à beſtia captum, ſed addidit, immundum, qui eſt à beſtiâ captus, putas, non eſt omnimodo & immundus? Et dicimus, Nequaquam. Neque enim omnis, qui à beſtiâ capitur, jam omnino ab eâ & occiditur. Forſitan enim, & poſtquam capitur, liberatur, ſicut Petrus. Incidit enim in diaboli laqueum tempore negationis. Sed reſipiſcens evaſit. & dicet cum David, Anima mea, ſicut paſſer, erepta eſt de laqueo venantium. Hic ergò immundus non eſt.* Similiter dicere poſſumus, eum qui triticum, hoc eſt, fidelis eſt in ſe, hunc coram Deo eſſe zizania, ſi præſciat Deus, eum in lolium ſteriles que avenas degeneraturum: ac contrà qui eſt infidelis, ac proinde zizaniorum loco à nobis meritò habetur, eum, ſi crediturus, & in fide perſeveraturus à Deo præſciatur, triticum in ejus præſcientiâ cenſeri. quò pertinet illud B. Auguſtini lib. De unitate Eccleſiæ cap. XIX: *Quicunque boni in æternum futuri ſunt, etſi ad tempus mali ſunt, non zizania, ſed triticum ſunt in præſcientiâ Dei.* Par ratio in illo Tertulliani lib. De præſcript. adverſus hæreticos cap. III. *Nemo Chriſtianus, niſi qui ad finem perſeveraverit.* Cujus loci ſententia eſt, ſiquis Chriſtianam religionem, quam ſemel amplexus fuit, deſerat poſtea; vel prius fuiſſe hypocritam, vel ut non ſimulârit religionem, nihilominus in præſcientiâ Dei non fuiſſe Chriſtianum, cùm ea reſpiciat finem; qui niſi bonus, priora non veniunt in cenſum apud Dominum. At non hoc velle Tertullianum, eum qui ſemel fuerit Chriſtianus, nunquam à Chriſtianiſmo deficere; arguit quod paullo antè dixerat, nihil eſſe mirandum, ſi quiſpiam antea probatus, poſtea excidat. Eundem verò reſpicere præſcientiam Dei, oſtendit, quod continuò ſubjicit: *Tu*, inquit, *ut homo, extrinſecus unumquemque noſti: putas quod vides. Vides autem quouſque oculos habes; ſed oculi*, inquit, *Domini, alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo cognoſcit Dominus, qui ſunt ejus*, &c. Quibus verbis idem planè ait, quod Auguſtinus ſuperiùs dicebat, *Apud eum hoc non ſunt, cui notum eſt, quod futuri ſint, id eſt, ex bonis mali.* Similiter Gregorius Magnus ſcribit, lib. XXXIV. Moral. cap. VIII: *Quòd hi, qui ante humanos oculos, quaſi aurum, ſingularitate ſplendere juſtitia videbantur, ſed ſic cadunt, ut non pœniteant; ante Dei oculos nunquam aurum, ſed lutum fuerunt.* Nec enim Gregorium hoc velle, fidem illam nec eſſentialiter veram eſſe; ſatis cognoſcimus ex ſeqq. duobus capitibus: item lib. I Reg. cap. XVI. *Sciri*, inquit, *non poteſt, an quis in gratia, quam recipit, perſeverare in perpetuum debeat.* Et paullo pòſt: *Multi quidem poſt remiſſionem peccatorum, peccata ad mortem faciunt, in quibus nimirum Spiritus in reliquum dirigi non videtur. Dirigitur ergò Spiritus in electis tantùm in die illa in reliquum; quia reprobis in exortu fidei per Spiritum Sanctum peccata dimittuntur; ſed Spiritus Sancti gratiam poſtmodum per iniquitatem perdunt.* Ac licet à Gregorio diſſentiat, eam tamen fuiſſe illius ſententiam agnoſcit Jo. Calvinus lib. III. Inſtit. cap. XXIV. §. 9. Negat autem Gregorius certitudinem electionis, non in quibuſcunque fidelibus; ſed quorum infirma eſt fides, & caritas imperfecta. Nam de ea, quæ pro modulo hujus vitæ perfecta eſt, ſic ſcribit ſuper Ezech. homil. XVII. *Unum ſignum eſt electionis* SOLIDITAS CARITATIS, qua de re infrà pluribus. Cæterùm non tantùm fides ea, quæ nec eſſentiam fidei juſtificantis habet, ſed habere videtur, ſimulata fictave fides appellatur: ſed etiam ea, quæ vera eſt κατ' οὐσίαν, at non κατ' ὑπομονήν. Sic de caritate dixit quiſquis ſcriptor eſt Commentariorum in epiſtolas Paulinas apud B. Ambroſ. *a* *Simulata caritas in his eſt, qui in neceſſitate deſerunt fratres.* Ubi ſimulatam dicit, quæ ſimilis quidem ſit caritati ei, quæ ad vitam perducit æternam, (qualis ea ſolùm eſt, quæ perſeverat) at revera non conſequitur hunc finem, ob perſeverantiæ defectum. Sanè vel hoc dicendum, vel ſtatuendum, non deſcribi ab eo fidem ſimulatam, ſed per exemplum declarari. Alioqui pugnabit ſecum, ut liquet ex iis, quæ ſcribit in cap. IX. epiſt. ad Rom. Pugnabit item cum Auguſtino, lib. De corrept. cap. IX. ubi ait, filios Dei, qui perſeverantiam non habuerunt, non vere fuiſſe filios, NON QUIA JUSTITIAM SIMULAVERUNT, SED QUIA IN EA NON PERMANSERUNT. Similiter FICTÆ vocabulum exponi debet, quando Gratianus decret. parte II. de pœnitentiâ diſt. II. apud Ambroſium epiſt. II. ad Cor. legi ait: *Ficta caritas eſt, quæ deſerit in adverſitate.* Nec aliter interpretatur Gratianus, ut qui aliquanto pòſt dicat: *Caritas, quæ in adverſitate deſeritur, ficta, id eſt, fictilis & fragilis eſſe perhibetur: ſicut fides, ex quâ caritas procedit, ficta, id eſt, fragilis apud Apoſtolum eſſe negatur.* Ac ante eum Bernardus quoque ſimiliter ſcripſerat, epiſt. XLII. ex quâ ſuperiùs hæc verba citabamus: *Fictam ego arbitror illam vocari fidem, quæ ſuſceptâ quidem in caritate vitâ, moveri inchoat ad benè operandum; ſed non perſeverans deficit, & moritur tanquam abortiva. Eo itaque ſenſu fictam dixerim nominatam, quo vaſa figuli vocamus fictilia; non quia videlicet nulla non ſint quamdiu durant; ſed quia fragilia cùm ſint, diu minimè durant.* Porrò quòd hi *fictam* interpretantur *fictilem*, in eo non tam Grammaticam vocis notionem ſpectant, quàm rem ipſam.

b Eo ſenſu accipere poſſumus quod verè dixit Oecolampadius in Ezech. XVIII. 15. Quia eu ſine cenſura ſit hominis, ſequitur, juſtum non perſeverantem nunquam verè juſtum fuiſſe.

c De corrept. c. 9.

d Ioh. 8. 31.

a In 1. ad Corinth. cap. 6. ad illud, In caritate non ſimulata.

ipſam. Quippe eo ſignificant, cùm fidem temporariam appellant *fictam* aut ſimulatam, non eſſentiæ veritatem à ſe negari, ſed firmitatem ac durationem: eoque illud ſolum inficiari, fidem eam idoneam eſſe ad conſecutionem finis, qui eſt vita æterna. Satis igitur ex his patet, quo ſenſu Patres interdum ſcribant, veram fidem, vel firmam ſemper & inconcuſſam perſtare: vel ſi homicidio, adulterio, idololatriâ intercidatur, ſemper tamen ante vitæ finem reparari. Nam quanquam hoc verum non eſt de fide verâ κατ' οὐσίαν, verum tamen eſt de fide eâ, quæ perducit ad vitam æternam: quæ iccirco rectè amiſſibilis negatur; nempe non vulgari amittendi notione, ſed quâ Juriſconſulti negant, rem amiſiſſe, qui aliquando recuperaturus eſt. Pertinet huc Auguſtini illud lib. De corrept. & gratiâ cap. VII: *Quicunque ab illâ originali damnatione, iſtâ divinâ gratiæ largitate diſcreti ſunt: non eſt dubium, quod procuratur eis audiendum Evangelium, & cùm audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, uſque in finem perſeverant, &, ſi quando exorbitant, correcti emendantur, & quidam eorum, etſi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerant, redeunt.* Item in eodem: *Firmum Dei fundamentum ſtat immobile, habens ſignaculum hoc, Scit Dominus, qui ſunt ejus. Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profectò aut omnino non deficit: aut ſi qui ſunt, quorum deficit, reparantur, antequam vita finiatur iſta, & deletâ iniquitate, quæ intercurrerat, uſque in finem perſeverantia deputatur.* Item cap. VIII: *Nullus eorum ex bono in malum commutatus finit hanc vitam.* Et eodem: *Talibus Deum diligentibus, omnia cooperantur in bonum; uſque adeo prorſus omnia, ut, etiamſi qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipſum faciat eis proficere a in bonum.* Quæ Auguſtini loca etiam Gratianus adducit decreti part. 2. diſtinct. 2. idque ut oſtendat, (verbis ejus utar) *caritatem, quæ in Petro ante negationem herba fuit, & in ſingulis naſcitur antequam roboretur, ante ſui perfectionem amitti & reparari.* Quæ de electis ſolis, ac fide ad æternam vitam perducente, intelligi debent, ut ſatis Auguſtini verba oſtendunt.

Interdum verò Patres ἁπλῶς negant, fidem, ſpem, caritatem, poſſe deficere: & totaliter, inquam, & finaliter: quod intelligunt de fide conſideratâ in ſe, ſive κατ' ἐπίτασιν, καὶ πληρότητα. Nec enim negare poſſumus, fidem, formamque omnem, conſiderari vel in ſe, ac ratione eſſentiæ, vel ratione particularis inexiſtentiæ, ſive ut à ſubjecto participatur: ac poſteriori hoc modo ſpectari eam, vel ſecundùm univerſam latitudinem ſuam, vel cum relatione ad perfectiſſimum receptionis gradum. Si fides conſideretur in ſe, fixa ſtabiliſque dicenda eſt: ut quæ fundamentum ſit religionis Chriſtianæ. Ἡ πίστις θεμέλιον, τὸ δὲ λοιπὸν οἰκοδομή b, ut inquit Chryſoſtomus c ad Hebr. cap. VI. homil. IX. Nec inde conſequi putarunt Patres, fidelem ſemper in fide fixum eſſe ac ſtabilem, ſed hoc ſolùm inde colligunt, quod quis ſuper eo fundamento exſtruat, id ſtabiliter ac inconcuſſè permanſurum: non item ſtabile futurum, quod quis, deſerto hoc fundamento, ædificare cœperit ſuper arenas. Simile eſt, quod idem in epiſt. ad Corinth. cap. VI. homil. XVIII d. fidem vocat petram firmam atque inconcuſſam. Nam hoc quoque ſimiliter non de fideli quovis, ſed de fide in ſe, ſive eſſentiæ ratione ſpectata, intellexit: ac proinde non, ſi fidelis naturam mutet, eo fidei naturam mutari credidit: quomodo non, ſi homo animi mobilitate deſiliat de petra, eo petra deſinit eſſe ſtabilis atque immobilis: nec ſi domus aliqua petræ leviter ſuperſtructa à domino ſuo deſtruatur; eo petra ipſa minùs fuerit firma. Fuiſſe eam mentem Chryſoſtomi, pertinaciæ fuerit negare. Nam jubet nos retinentes eſſe τῆς πίστεως, τῆς πέτρας τῆς ἀρραγοῦς e: atque addit, ὅτι f γὰρ ποταμοὶ ἄνεμοι προσρηγνύντες, δυνήσονταί τι λυμήνασθαι ἡμῖν· ἑστήκαμεν γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας ἀπερισάλευτοι. At quorſum hæc? nempe ut perſpectâ fidei neceſſitate, tum huic ut firmæ petræ inſiſtamus, tum etiam firmiter inſiſtamus; quod fiet, ſi ſedulò caveamus, quæ nos poſſunt ab hac petrâ dejicere. Explicat enim Chryſoſtomus illa Apoſtoli verba, ἐκτρεπόμενος a τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. Ex quibus colligit Chryſoſtomus, non debere vanis objectamentis ac quæſtionibus reſponderi: quippe, inquit, τῆς b πίστεως ἐκβάλλουσι, οὐκ ἀφιᾶσιν ἑστάναι βεβαίως, οὐδὲ πεπηγότας. Hinc colligit, nos debere, iſtis quæſtionibus omiſſis, operam dare, ut fidem retineamus: quam ſervantes ſalvi erimus. Μὴ, inquit, τούτων ἐχώμεθα, ἀλλὰ τῆς πίστεως, τῆς πέτρας τῆς ἀρραγοῦς c. Similiter item T. 5. ſerm. in BB. Job. & Abraham d: INEXPUGNABILE *ſcutum pia fides.* Nemo igitur expugnari poterit, quamdiu ſcuto hoc pugnabit. At nihil hoc ad ῥιψάσπιδας, quibus nec Vulcania proſint arma, nec Orci galea, ut οἱ ἔξωθεν loquuntur. Idem homil. XXV. in Geneſin fidem vocat ancoram, quæ undique mentem ſuſtentet ſibi inhærentem. Ἡ πίστις, inquit, ἡ εἰς θεὸν καταθέντες ἄγκυρά τις ἀσφαλής. Sed quid hoc ad eos, qui ancoras præciderunt? quod Judæ contigiſſe idem Chryſoſtomus e ait: *Unus*, inquit, *infelix Judas ab hujuſmodi ancorâ ſe divulſit, oſculo lupus prodens ovem, & triginta argenteis vendens Dominum.* Par ratio iſtius apud Commentatorem epiſt. Pauli, qui vulgò Ambroſius putatur, in 2. ad Corinth. III. *Fides æterna res eſt. à Spiritu ſcribitur, ut maneat.* Hujuſmodi enim elogia fidei in abſtracto, ut loquuntur, non in concreto, intelligi debent. Quemadmodum & de ſpe, ut in naturâ ſuâ conſideratur, ac qualem Deus à nobis requirit, accipiendum eſt illud Hilarii in Matth. cap. VI f: *Regnum cœlorum, quod Propheta nunciaverunt, Ioannes prædicavit, Dominus noſter in ſe eſſe poſitum eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertæ voluntatis ambiguitate ſperari. alioqui juſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ipſa ſiat ambigua.* Nempe, ut paullo pòſt ſubjicit Hilarius: *In dictis Dei veritas eſt, & rerum creandarum efficientia omnis in verbo eſt. Itaque nec quod ſpopondit, ambiguum eſt; nec inefficax, quod locutus eſt.* Similiter intelligi debet, cum ſpes vocatur πληροφορία ἀναμφίβολος, *certa ac minime anceps perſuaſio*: quo eam elogio ornat Proclus in celebri illâ, ac Cyrillo g quoque laudatâ epiſtolâ ad Armenos de fide: quæ Cyrilli adverſus Neſtorium libris in Romanâ editione h ſubjicitur. Verba Procli ſunt: Ἡ δὲ ἐλπὶς οὐκ ὀνειροπολεῖν ἀξιοῖ, ὡς ἄν τις εἴποι, ἀλλὰ γενναίως κρατεῖν ἐν τοῖς παροῦσι παρασκευάζει τὰ μέλλοντα, τῆς ἀναμφιβόλου πληροφορίας τὸ μήπω παρὸν τῷ χρόνῳ, ὡς ἐναργὲς ἤδη, τῷ λογισμῷ ἐγχειριζούσης, καὶ σχεδὸν τὰ προσδοκώμενα ὑπ' ὄψιν ἀγούσης. Ὑπερβᾶσα γὰρ ἡ ἐλπὶς τὰ ἐμποδὼν κωλύματα, συνάπτει τὸ ποθοῦν πρὸς τὸ ἐρώμενον, τὸ παραῤῥέον δὲ χρόνου τῇ τοῦ μέλλοντος σχέσει νικῶσα. *Spes verò efficit, non ut bellè ſomniemus, ut ita dicam: ſed ut in præſentibus ſtrenuè teneamus futura; cùm indubitata illa certaque perſuaſio, quod in præſentia nondum eſt, tanquam præſens, cogitationi exhibeat, & penè ſub adſpectum ea deducat, quæ exſpectantur. Spes enim objecta tranſcendens impedimenta, connectit deſiderans cum deſiderato, fluxumque tempus comprehenſione futuri exſuperat.* Idem dicit Macarius homil. XVIII i, quâ de Chriſtianis ſic ſcribit: Μήπω γὰρ τὴν τελείαν κληρονομίαν λαβόντες τὴν ἀποτεταμιευμένην αὐτοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, ἀσφαλεῖς εἰσιν ἀπὸ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, οὗ ἐδέξαντο νῦν, ὡς ἤδη ἐστεφανωμένοι, καὶ βασιλεύοντες. *Licet integram hæreditatem, ſibi in illo ſeculo præparatam, nondum adierint; certiſſimè tamen ſunt ex arrhabone, quem modò receperunt, ac ſi jam coronati eſſent, & regni clavum tenerent.* Nempe quod de anchorâ dictum, id in arrhabone etiam locum habet. Certos nos dicunt de vitâ æternâ, quamdiu habemus arrhabonem Spiritus Sancti: ſed arrhabonem hunc ſi quis abjiciat, hunc certitudinem ſimul ſalutis amittere. Eſt & ejuſdem Macarii homil. XIV: Ἐξ ἀνάγκης ἡ δύναμις ψυχῆς ὅπου καταλύσει, πλεονεκτούμενος γίγνεται, ὡς χρῆμα ἀναφαίρετον.

a Puta occaſionaliter, quia humiliores redeunt atque doctiores, ut Auguſtinus ſubjicit: ſive quia fortiores reſurgunt: uti ad hunc locum notat Gratiani Gloſſographus.
b Fides eſt fundamentum, reliqua ſunt ædificium.
c P. 1819. edit. Commel.
d P. 1612. edit. Commel.
e Fides, quæ petra eſt infracta.
f Neque enim fluvii, neque venti irruentes, poſſunt nobis obeſſe; ſtamus enim ſuper petram inconcuſſi.

a Devitans profanas vocum novitates & obj. ſtiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam profeſſi, ut ea circa fidem exciderunt.
b Dejiciunt à fide, neque permittunt ſtare firmum firmumque.
c Non his adhæreamus, ſed fidei petræ infractæ.
d P. 269.
e T. 5. homil. in 12. ſanctos Apoſt.
f P. 261.
g Epiſt. ad Anaſtaſium, & cæteros monachos, & epiſt. ad Ioannem Hieroſolymitanum.
h P. 125.
i P. 245.

Neceſſario enim virtus divina, quocunque diverterit, illic perſeverat, velut poſſeſſio, quæ auferri nequit. Cui geminum hoc Clementis Alexandrini lib. 1. Pædagogi cap. VII: Ἡ ἀγωγὴ ἡ θεία, κτῆμα ἐστιν εἰς ἀεὶ παραμένον. *Divina vitæ inſtitutio eſt in æternum permanens poſſeſſio.* Et hoc Ambroſii libro II. de Cain & Abel cap. III. *Ut nos faceret in Dei poſſeſſione numerari, ſicut ſcriptum eſt, Domine, poſſide nos. Ea eſt enim ſola poſſeſſio, quæ nullis obnoxia tempeſtatibus, perpetua gratiæ ferat fructus.* Nempe loquuntur hi omnes de poſſeſſione perfectâ ac ſolidâ: quod ſatis tranſlatio, qua Ambroſius utitur, indicat. Nam ſi latè poſſeſſionis voce utamur, quis non videt, ea quoque noſtra dici, quæ tempeſtatibus vel aliter eripi nobis poſſunt? Verùm gratia Spiritus Sancti longè firmius poſſidetur, quàm ullæ mundi poſſeſſiones. Nam has vel dextra rapax, vel læva fugax, vel diluvio aliqua, aut alia calamitas, auferre nobis poteſt. Divina autem gratia caſibus hujuſmodi obnoxia non eſt: ſed, ubi ſemel eſt noſtra, permanet noſtra; niſi ſcientes volentes eam decoquamus: cujuſmodi amiſſio, non divinæ gratiæ fragilitati, ſed mutabili hominis tribui debet voluntati. Invenimus & ſimilem de fide & caritate locum apud anonymum in hymno, quem ex membranis apud Marcum Velſerum deſcripſit Conr. Rittershuſius, & Marguni hymnis Anacreonticis ſubjecit. In eo ſic legitur:

Eſt fides integerrima
Ad omne bonum patula,
Quæ nunquam ſcit deficere
A pietatis opere.

Et aliquanto pòſt:

Hæc eſt perfecta caritas,
Quam nulla ſternit feritas.

Ac hujuſmodi quidem eſt divina gratia, ſi eſſentiæ ratione conſideretur. Videamus deinceps, ut ſe habeat ratione particularis inexiſtentiæ, ſive ut à ſubjecto recipitur. Spectatur hac ratione vel ſecundùm univerſam latitudinem, ſive ſecundùm diſtinctos gradus, per quos à ſubjecto recipitur: vel κατ' ἀκρότητα, ſive ultimam perfectionem. Priori modo conſiderata omnino eſt inæqualis. Siquidem, ut apud Macarium eſt homil. XVI. Τῇ χάριτι εἰσὶ μέτρα. *Sunt gratiæ menſuræ ac gradus.* Atque ut Cyrillus ſive Joannes Hieroſolymitanus ait Catech. I: Ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου κοινωνία κατὰ ἀναλογίαν δεδώρηται τῆς ἑκάστου πίστεως. *Communicatio Spiritus Sancti ſecundum fidei uniuſcujuſque proportionem donatur.* Item Heſychius in Levitici cap. XIV. *Fides ad mentis noſtræ menſuram datur, quæ non capit amplius quàm unicuique à Deo eſt diſpertita cognitio: quod minus eſt, aut amplius, ad infidelitatem tendit.* Nec in diverſis modò hominibus, diſpar fidei menſura obtingit: ſed in eodem quoque fides, & incrementa ſua habet, & decrementa. Quo verò remiſſius ſubjecto ineſt, eo faciliùs perit: quo intenſiùs ab eo recipitur, hoc firmiùs inhæret: adeò ut cum proximè ad perfectionem pervenerit, fieri propemodum ampliùs non poſſit, ut deletâ fide ac virtute ad vitia feratur animus: quod etiam indicat hic locus Nazianzeni orat. XXXI: Ἀλλὰ τὸ μὲν σὺ λόγον κινήσας, ἀλλὰ τὸ σπινθῆρας τοῦ καλοῦ διὰ τῆς προαιρέσεως ἀνάψας, ἑαυτὸν ὀνυχίσας, τὴν ῥίζαν ἐξέτεμες, τὰ ὄργανα τῆς κακίας ἐξώρισας, τοσαύτην ἕξιν ἐκτήσω τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ ΣΧΕΔΟ'Ν ἀδύνατόν σοι γενέσθαι τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον φοράν. *At tu rationem tibi inſitam movens, ac ſcintillas virtutis per animi liberam electionem exſuſcitans, te ipſum exſecuiſti, radicem excidiſti, inſtrumenta vitiis depuliſti, tantum tibi virtutis habitum comparaſti, ut jam* PROPEMODUM *fieri amplius non poſſit, ut ad deteriora animus feratur.* Quod ſi fidem poſteriori modo, hoc eſt, non κατὰ τὸ πλάτος, ſed κατ' ἀκρότητα conſideremus: jam negandum eſt, eam recipere intenſionem aut remiſſionem: utpote perfectam ac omnibus numeris abſolutam, eoque firmam, ſtabilem, conſtantem, imò ipſam ſtabilitatem, & conſtantiam; quæ & cauſſa fortaſſe eſt, cur Apoſtolus a fidem appellet ὑπόστασιν, quaſi fulcimentum aut baſin rerum ſperandarum dicas. Eodem igitur recidit, ſive de fide loquamur ſecundùm eſſentiam conſiderata, ſive ſecundum ſummum hunc inexiſtentiæ gradum. Utroque enim modo eſt perfectum quid, latitudinis expers. Hoc verò pacto res conſiderari debent in definitionibus: unde eas numeris, quibus nihil addi aut demi poteſt, ſimiles dixit Ariſtoteles VIII. Metaph. context. X. Hinc quoque juſtitia Juriſconſultis definitur, *conſtans & perpetua voluntas ſuum cuique tribuendi.* Parque ratio eſt omnis accuratæ tractationis: unde de perfecta demonſtratione potiſſimùm agere voluit Ariſtoteles: ac perfectam Remp. deſcribere adnixus Plato, perfectum Oratorem Tullius. Similis verò ratio ineunda in habitibus Theol. Unde Cliniacenſis l. de vinculo caritatis: *Qui de caritate loqui inſtituit, de perfectâ loqui nititur.* Atque hinc eſt, quòd vera fides, vera caritas, vera ſpes appellari ſoleat, quæ pro vitæ quidem hujus ratione perfecta eſt. Quare rectè hac veri notione dixit Auguſtinus b: *Crediderunt vere, id eſt, quomodo credendum eſt, inconcuſsè, firmè, ſtabiliter, fortiter, non jam in propria redituri, & Chriſtum relicturi.* Vir magni nominis, de inamiſſibilitate gratiæ tractans, hoc loco oſtendere conatur, nec Auguſtino fidem, quæ amittitur, veram cenſeri; in quo nos ſibi aſſentientes habet, ſi intelligat veram κατ' ἐπιμονὴν ἢ ἐπίτασιν, non item ſi loquatur de vera κατ' οὐσίαν. Nam etiam fidem debilem ac infirmam ab Auguſtino veram οὐσίας ratione haberi, argumento eſſe poteſt calcatum illud ejuſce Patris, *Petrum fides defecit in ore, non in corde.* Quod ſine dubio de fide οὐσιωδῶς vera accipi debet. At ea fides non fuit inconcuſſa ac ſtabilis. Quare, juxta priorem veri notionem, nec ἁπλῶς vera fuerit neceſſe eſt. Sed quid multis? Auguſtinus ipſe, cùm fidem veram interpretatus eſſet inconcuſſam, firmam, ſtabilem, fortem; mox negat, talem fuiſſe Apoſtolorum fidem, priuſquam Pentecoſtes feſto miraculosè acciperent Spiritum Sanctum. Hæc enim continuò ſubjicit: *Adhuc ergò diſcipuli non erant tales, quales eos dicit verbis præteriti temporis, quaſi jam eſſent: prænuncians quales futuri eſſent, accepto ſcilicet Spiritu Sancto, qui eos, ſicut promiſſum eſt, doceret omnia. Quem priuſquam acciperent, quomodo ſervaverunt ejus ſermonem, quòd de illis, quaſi fecerint, dixit; quando primus eorum ter eum negavit, cum ex ore ejus audiſſet, quid futurum eſſet homini, qui eum coram hominibus negaviſſet?* Clariſſimum igitur eſt, non loqui Auguſtinum de fide verâ ſimpliciter, ſed de fide verâ κατ' ἐπίτασιν, ſive de fide in ſe conſideratâ: quâ ratione ὁ ἐγκρατὴς c Ariſtoteli lib. VII. Eth. Nicomach. cap. IX. dicitur, τῷ ἀληθεῖ λόγῳ καὶ τῇ ὀρθῇ προαιρέσει ἐμμένων d: nempe non quia nemo unquam ex continenti fiat incontinens, quod experientia reclamat: ſed quia hæc continentiæ ſit natura, ut ſecundùm eam homo, ſequens rationem rectam, abſtineat ſe à voluptatibus, licet repugnante cupiditate: quique verè, hoc eſt perfectè continens eſt, is nunquam ita ab animi ſtatu deturbetur, ut ſuccumbat voluptatibus iis, quas ratione adverſante cupiditas ſuggeſſit. Similiter igitur rectè dicitur, eam veræ fidei naturam eſſe, ut ſecundùm hanc conſtanter credamus promiſſionibus divinis: verumque fidelem eſſe, qui ſemper in fide manet. Neque ſolus ſic locutus Auguſtinus: ſed etiam Gregorius Magnus homil. XXX. habita feſto Pentecoſtes: *Qui Deum* VERE *diligit, qui ejus mandata cuſtodit; in ejus corde Dominus & venit, &* MANSIONEM FACIT: *quia ſic eum divinitatis amor penetrat, ut ab hoc amore tentationis tempore* NON RECEDAT. *Ille ergò* VERE *amat, cujus videlicet mentem delectatio prava ex conſenſu* NON SUPERAT. Nam nunquam negaſſe caritatem veram κατ' οὐσίαν deficere, ſed eam ſolùm quæ κατ' ἐπίτασιν vera eſt; jam antea liquere diximus ex lib. XXXIV. Moral. cap. IX. & X. & lib. I. in Reg. cap. XVI. Qui hanc fidei ἀκρότητα habent, eos Cyprianus pene initio libri de unitate Eccleſiæ

a Hebr. 11. 1.

b Tom 9. tractatu 106 in Ioh.

c Continens.

d Qui in vera ratione, & recto conſilio permanet.

cleſiæ dicit *fortes & ſtabiles ſuper petram robuſtâ mole fundatos, contra omnes tempeſtates & turbines ſeculi, immobili & inconcuſſa firmitate ſolidatos.* Recte quoque Auguſtinus lib. I. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. *Spiritales non eunt foras, ſed in ſolidâ unitatis petrâ fortiſſimo caritatis robore radicantur.* Ubi duo indicat 1. petræ ſoliditatem. 2. noſtri in petrâ fortem radicationem. Semper petra ſolida eſt, ſed non omnes in eâ radicantur. Verùm hic Auguſtinus loquitur de ſpiritalibus, dum tales ſunt: quos hypocritis opponit, qui manentes quales erant, foras prodeunt. Talium fides dicitur confirmata, ſeu roborata, ſive, ut vulgo appellant, radicata: qualis non ſolum Apoſtolorum erat, poſtquam miraculoſe Spiritum Sanctum acceperant: ſed & olim multorum ſanctorum fuit, & nunc eſt, in quibus fidei donum paullatim precibus ac crebris actibus piis ita eſt auctum, ut tandem fidelem reddiderit ſtabilem ac inſuperabilem. Hæc res adhortari nos debet, ut (quemadmodum jubet Petrus *a*) *per bona opera certam vocationem & electionem faciamus.* Fieri hoc quotidianis pœnitentiæ, patientiæ, aliorumque bonorum operum exercitiis, aſſiduis & ferventibus precibus, firmo animi propoſito: quibus ſemina chariſmatum, plantæque virtutum, certis & ordinatis provehuntur augmentis: donec ad perfectionem ſui habitus per ſuccedentia ſibi incrementa pertingant. *Nec enim facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio*; ut eſt apud ſcriptorem de vocat. gentium lib. II. cap. XI. De hujuſmodi fide roborata, plurima apud Patres leguntur: quorum aliqua adſcribere viſum eſt: ut pateat magis, cùm Patres dicunt, fidem aut caritatem ita fixam ac radicatam eſſe, ut non poſſit evelli; ita firmam ac ſolidatam, ut nullâ vi poſſit labefactari; ita fervidam ac æſtuantem, ut nullo poſſit frigore exſtingui: minimè eos loqui de quovis fidei aut caritatis gradu, ſed de chariſmatibus perfectis, ac κατ᾽ ἀκρότητα conſideratis. Primus eſto Clemens lib. VI. Stromat. *b* Ἀδύνατον γὰρ, τὸν ἅπαξ τελειωθέντα δι᾽ ἀγάπης, καὶ τὴν ἀπλήρωτον τῆς θεωρίας εὐφροσύνην ἀϊδίως καὶ ἀκορέστως ἑστιώμενον, ἐπὶ τοῖς μικροῖς καὶ χαμαιζήλοις ἐπιτέρπεσθαι. τίς γὰρ ὑπολείπεται ἔτι τούτῳ εὔλογος αἰτία, ἐπὶ τὰ κοσμικὰ παλινδρομεῖν ἀγαθὰ, τῷ τὸ ἀπρόσιτον ἀπειληφότι φῶς; κἂν μήδεπω κατὰ τὸν χρόνον, καὶ τὸν τόπον, ἀλλ᾽ ἐκείνῃ γε τῇ γνωστικῇ ἀγάπῃ, δι᾽ ἣν καὶ ἡ κληρονομία, καὶ ἡ παντελὴς ἕπεται ἀποκατάστασις, βεβαιοῦντος δι᾽ ἔργων τοῦ μισθαποδότου, ὃ διὰ τῆς ἐκλογῆς γνωστικῶς, διὰ τῆς ἀγάπης φθάσας προείληφεν ὁ γνωστικός. *Fieri c enim non poteſt, ut, qui jam ſemel eſt* CONSUMMATUS PER CARITATEM, *& inexplebilem contemplationis delectationem æternè & inſatiabiliter percipit, eâque fruitur, parvis & humilibus quibuſdam & abjectis delectetur. Quænam juſta ei amplius reſtat cauſſa, cur ad bona mundana revertatur, qui eam acceperit lucem, ad quam non patet aditus? etſi nondum tempore & loco, at illâ quidem certe cognitione præditâ caritate, propter quam ſequitur hæreditas, perfectaque & abſoluta reſtitutio: per opera confirmante eo, qui reddit mercedem; quod quia elegit per cognitionem, prius per caritatem accepit is, qui eſt cognitione præditus.* Atque hinc lucem capit alter Clementis locus eodem libro, ubi ſic ſcribit: Οἱ πολλοὶ δὲ καθάπερ οἱ παῖδες τὰ μορμολύκεια, οὕτως δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς. εἰ δὲ τοιαύτη παρ᾽ αὐτοῖς ἐστιν ἡ πίστις· οὐ γὰρ ἂν γνῶσιν εἴποιμι· ἵνα λυθῇ πιθανολογίᾳ, λυθήτω διὰ τούτους μάλιστα, ὁμολογούντων οὐχ ἕξειν τὴν ἀλήθειαν. ἀνίκητος γὰρ, φησὶν, ἡ ἀλήθεια. ψευδοδοξία δὲ καταλύεται. αὐτίκα πορφύραν ἐξ ἀντιπαραθέσεως ἄλλης πορφύρας ἐκλεγόμεθα. ὥστ᾽ εἴ τις ὁμολογεῖ καρδίαν μὴ ἔχειν διηκριβωμένην, τράπεζαν οὐκ ἔχει τὴν τῶν ἀργυραμοιβῶν, οὐδὲ μὴν τὸ κριτήριον τοῦ λόγου. καὶ πῶς ἔτι τραπεζίτης οὗτος, δοκιμάζειν μὴ δυνάμενος, καὶ διακρῖναι τὸ ἀκίβδηλον νόμισμα τοῦ παρακεχαραγμένου; κέκραγεν δὲ ὁ Δαβὶδ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται ὁ δίκαιος· οὔτ᾽ οὖν ἀπατηλῷ λόγῳ, οὔτ᾽ οὖν πεπλανημένῃ ἡδονῇ. ὅθεν οὐδὲ τῆς οἰκείας κληρονομίας σαλευθήσεται. *Vulgo e autem, non ſecus ac pueri larvas, timent Græcam Philoſophiam, dum verentur, ne eos abducat. Sed ſi talis eſt apud eos fides, (non dixerim enim cognitionem) ut probabilitate orationis per eos diſſolvatur, fateantur, ſe non eſſe habituros veritatem. Nam veritas, ut aiunt, eſt inſuperabilis: diſſolvitur autem falſa opinio. Jam enim eligimus purpuram per comparationem alterius purpuræ. Quare ſi quis fatetur, ſe non habere cor recte informatum & explicatum is non habet menſam argentariorum: ſed neque rationem, quæ habet vim judicandi. Et quemadmodum erit adhuc trapezita, qui non poteſt probare & diſcernere probum nummum a falſo & adulterino? Clamavit autem David: In æternum non commovebitur juſtus. Neque ergo oratione fallaci, neque falsâ voluptate: unde neque movebitur à ſuâ hæreditate.* Similiter dicit Origenes in illud epiſtolæ ad Rom. cap. VIII *a*. *Quis nos ſeparabit? Cum*, inquit, *princeps mundi, aliaque virtutes, quæ ſub ipſo ſunt, retinere certabunt animam de corpore proficiſcentem; ſed non poterunt retinere eas, quibus* PERFECTA CARITAS, *quæ eſt in Chriſto Ieſu*, FORAS MITTIT TIMOREM. Et mox: *Si in eis* PERFECTA *ſit* CARITAS; *nec ulla, quæ futura ſunt, poterunt eos ab ipſa ſeparare.* Et poſt pauca: *Nec ipſæ virtutes ſeparare nos poterunt à caritate Dei, ſi* RADICATA *ſit, &* FUNDATA. Et pauculis interjectis: *Neque ulla prorſus creatura adverſante, à caritate Dei ſe poſſe divelli dicit, nec ex ullo tot adverſariorum capere metum; ut verum oſtenderet, quod* PERFECTA CARITAS FORAS JAM MISIT TIMOREM. Ac poſt paucula: *Ideo præ ceteris omnibus carnis inſidiæ formidandæ ſunt, & ille, qui de nobis procedit hoſtis, cavendus eſt ipſe*, DONEC IN TANTUM PROFECTUM VENIAT ANIMA, UT DULCEDINE CARITATIS DEI ADSTRICTA, *corporis blandimenta, & carnis illecebras abhorreſcat, unus cum Deo Spiritus facta.* Idem lib. VI. in cap. VI. ejus epiſtolæ, hanc cauſſam adfert, cur ſalvâ arbitrii libertate poſt hanc vitam peccaturi non ſimus, quòd caritas perfecta ſit peccati futura obſtaculum. Sic enim ſcribit *b*: *Caritas, quæ ſola omnium maxima eſt, omnem creaturam continebit a lapſu, tunc cum erit Deus omnia in omnibus. Ad hunc namque perfectionis gradum adſcendebat Apoſtolus, & in hoc ſtans, confidens dicebat, Quis enim nos ſeparabit à caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? tribulatio, an anguſtia &c. Ex quibus omnibus evidenter oſtenditur, quia ſi hæc omnia, quæ enumeravit Apoſtolus, ſeparare nos non poſſint a caritate Dei, cùm in illud quis culmen perfectionis adſcenderit, multo magis libertas arbitrii nos ab ejus caritate ſeparare non poterit. Quamvis enim ſit etiam virtus, & maneat in naturâ, tamen tanta caritatis vis eſt, ut ad ſe omnia trahat, omneſque ſibi ſociet vindicetque virtutes: maxime cum caritatis cauſſas, prior nobis dederit Deus, qui unico filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, & cum illo omnia nobis donavit. Unde vel ille, qui lucifer fuit, & in cælo operabatur, vel ille, qui immaculatus fuit à nativitate ſuâ, & cum Cherubim poſitus, labi potuit, antequam erga beneficia Filii Dei caritatis vinculis ſtringeretur: poſtea vero quam caritas Dei diffundi in cordibus omnium cœperit per Spiritum Sanctum, certum erit illud, quod pronunciavit Apoſtolus, quia caritas nunquam cadet.*

Eſt & cap. ſeq. locus de caritate Chriſti perfectâ, per quam fiat, ne ultra in nobis regnare poſſit peccatum. *Certum eſt*, inquit, *quia, ubi mors Chriſti circumfertur, non poteſt regnare peccatum. Eſt enim tanta vis crucis Chriſti, ut, ſi ante oculos ponatur, & in mente fideliter retineatur, ita ut in ipſam mortem Chriſti intentis oculis mentis adſpiciatur, nulla concupiſcentia, nulla libido, nullus furor, nulla ſuperare poſſit invidia; ſed continuo, ad ejus præſentiam totus ille, quem ſupra enumeravimus, peccati & carnis fugatur exercitus.* De hujuſmodi quoque caritate loquitur ſcriptor imperfecti operis in Matthæum, Chryſoſtomo tributi; cujus illuſtrem de perſeverantiâ

a 1 Petr. 1. 10.

b P. 276. edit. Commel.

c P. 208.

d P. 278. edit. Commel.

e P. 114.

a P. 464. edit. Baſil. 1536.

b P. 430.

perfectæ caritatis locum reperimus homil. 11. in cap. 11. Quamquam verò non ignoro, ſcriptorem illum fuiſſe Arrianum, aut ſaltem (quemadmodum etiam in bibliotheca ſanctâ monuit Sixtus Senenſis) multa illi eſſe aſſuta, quæ à Montani, Manichæi, Arrii, Donati, ac Pelagii hæreſibus aliena non ſint: tamen, cùm doctiſſimus, & benè antiquus ſit, & hac in parte commodum capiat interpretationem, locum integrum apponere non defugiam.
a Tom. 2. Chryſ. p. 312. edit. Beller. Sic igitur ſcribit: a *Qui enim, relicto Chriſto, vadunt ad Herodem*, FREQUENTER *revertuntur ad Chriſtum: qui autem, relicto Herode, ad Chriſtum veniunt* TOTO CORDE, NUNQUAM *revertuntur ad Herodem. Id eſt qui de Chriſto ad diabolum tranſeunt per peccatum*, FREQUENTER *per pœnitentiam revertuntur ad Chriſtum: qui autem relicto diabolo venit ad Chriſtum*, DIFFICILE *revertitur ad diabolum. quia qui nunquam fuit in malis, ſed in innocentia, dum neſcit quid ſit malum*, FACILE *decipitur, & tranſit ad diabolum: ſed cum expertus fuerit malum quod invenit, & recordatus fuerit bonum quod perdidit; compunctus redit ad Deum, unde receſſit. Qui autem in malis fuerit, & converſus eſt ad bonum; dum gaudet de bonis quæ invenit, & recordatur mala quæ evaſit*, DIFFICILE *redit ad malum. Sed quid? quia* MULTI, CUM, CHRISTO RELICTO, PECCAVERUNT, NON AGUNT POENITENTIAM: ILLI TALES NUNQUAM FUERUNT CHRISTI. *Ideo ſuperius dixi, qui* TOTO CORDE *à diabolo venit ad Chriſtum. Qui enim poſt peccatum non pœnitet, non quaſi homo carne deceptus peccavit; ſed arbitrio ſuo, cum eſſet malus, malum egit. Nam malus, quod malum eſt, non putat malum. Ideo nec pœnitet, cum fecerit malum.* Duo dicit hic ſcriptor. Nam ait, eos, qui toto corde, hoc eſt perfectè ad Chriſtum ſunt converſi, difficulter redire ad diabolum: &, ſi ad diabolum revertantur, citò, culpâ agnitâ, actâque pœnitentiâ, ad Chriſtum denuo converti. Præterea hinc colligit, ſi qui facile ad eum deficiſcant, vel deficiſcentes ad Chriſtum non redeant; non fuiſſe verè Chriſti: nempe quia vel hypocritæ fuerint, ſolumque religionem ſimulârint: vel ut habuerint veræ fidei & ſanctimoniæ initia, non tamen perfectè Chriſtum amarint. Atque addit, hanc eſſe cauſſam, cur non de omnibus, ſed de iis ſolùm diſertim ſit locutus, qui *toto corde* à diabolo veniunt ad Chriſtum. Etiam perfectè fidelem luculentè nobis deſcribit Cyprianus lib. 11. epiſt. 11. ad Donatum: *Una igitur placida & fida tranquillitas: una* SOLIDA & FIRMA, & PERPETUA SECURITAS, *ſi quis ab his inquietantis ſeculi turbinibus extractus, ſalutaris portus ſtatione* FUNDATUS, *ad cælum oculos tollat à terris, & ad Domini munus admiſſus, ac Deo ſuo mente jam proximus, quicquid apud cæteros in rebus humanis ſublime ac magnum videtur, infra ſuam jacere conſcientiam glorietur. Nihil appetere jam, nihil deſiderare de ſeculo poteſt, qui ſeculo major eſt. Quàm* STABILIS, *quàm* INCONCUSSA *tutela eſt, quàm* PERENNIBUS *bonis affluens cæleſte præſidium, implicantis mundi laqueis ſolvi, in lucem immortalitatis æternæ de terrenâ fæce purgari! Viderit, quam nos prius infeſtantis inimici pernicies inſidioſa graſſata ſit. Plus amare compellimur, dum & quod futuri ſumus ſcire conceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc pretii, aut ambitu, aut manu opus eſt, ut hominis ſumma, vel dignitas, vel poteſtas, elaborata mole pariatur: ſed gratuitum de Deo munus, & facile eſt. Ut ſponte ſol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat, ita ſe ſpiritus cæleſtis infundit. Poſtquam auctorem ſuum, cælum intuens, anima cognovit; ſole altior, & hac omni terrenâ poteſtate ſublimior, id eſſe incipit, quod ſe eſſe credit. Tu tantum, quem jam ſpiritualibus caſtris cæleſtis militia ſignavit, tene incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam: ſit tibi vel oratio aſſidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum: ille te præceptis ſuis inſtruat, ille diſponat: quem ille divitem fecerit,* NEMO PAUPEREM FACIET. PENURIA ESSE NULLA JAM POTERIT, CUM SEMEL PECTUS CÆLESTIS SAGINA SATURAVERIT. *Jam tibi auro diſtincta laquearia, & pretioſi marmoris cruſtis veſtita domicilia ſordebunt; cum ſcieris, te excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc eſſe potiorem, quam Dominus inſedit templi vice, in quâ Spiritus Sanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum pigmentis innocentiæ, illuminemus luce juſtitiæ.* NON HÆC UNQUAM PROCUMBET *in lapſu ſenio vetuſtatis, nec pigmento parietis, aut auro exoleſcente fœdabitur. Caduca ſunt, quæcunque fucata ſunt, nec fiduciam præbent poſſidentibus ſtabilem, quæ poſſeſſionis non habent veritatem.* HÆC MANET *cultu* JUGITER *vivido, honore integro, ſplendore diuturno:* ABOLERI NON POTEST, NEC EXSTINGUI: *poteſt tantum in melius corpore redeunte formari.* Similiter Hilarius in illud Matth. cap. VII a. *Omnis ergò, qui audit* a Can. 6.
verba mea & facit, ſimilem æſtimabo viro ſapienti, qui ædificat domum ſuam ſuper petram. Per comparationis exemplum, PERFECTÆ *in ſe* FIDEI *hominem exponit. Quod is, qui verba ſua & audit, & facit, ſuper petram ſit ædificatus, &* FUNDAMENTO STABILI FIRMOQUE *incidentium tempeſtatum impetu* NON POSSIT DISSOLVI. *In petra ſe ipſum Dominus ſignificat, validum excelſi ædificii fundamentum: eum autem, qui ex ſe in ſublime opus exereverit*, MOVERI NON POSSE *vel pluviis, vel fluminibus, vel vento. In pluviis, blandarum & ſenſim illabentium voluptatum illecebras ſignificat, quibus primùm fides rimis patentibus immadeſcit. Poſtquam torrentium procurſus, id eſt, graviorum cupiditatum motus incurrit; atque exinde tota ventorum vis circumſtantium deſævit; univerſus ſcilicet Zabolicæ poteſtatis ſpiritus infertur. Sed fundamento petræ homo ædificatus inſiſtet*, NEC MOVERI LOCO SUO POTERIT. *Stultus verò hæc audita diſſimulans, tanquam ſuper arenam opus ædificationis impenderit, infideliter ſtat, citò pluviis illabentibus ſubluendus, & fluminibus propellendus, & ventis differendus, ſecundùm naturam, ſuper quas ædificatus eſt, arenarum, cum gravi ruina ſuæ ſtrage ſolvendus.*

Hieronymus ad verba illa Matth. cap. XXV: *Fatuæ autem ſapientibus dixerunt, Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ exſtinguuntur: Quæ*, inquit, *lampades ſuas queruntur exſtingui, oſtendunt, eas ex parte lucere, & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animam virginalem, & amator eſt pudicitiæ, non debet* MEDIOCRIBUS *eſſe contentus*, QUÆ CITO EXOLESCUNT, *& exorto cauſmate areſcunt: ſed* PERFECTAS VIRTUTES *ſequatur, ut lumen habeat ſempiternum.*

Auguſtinus b ſerm. XIII. De verbis Apoſtoli: *Timor* b Tom. 10. col. 316.
ſervus eſt, caritas libera eſt, & ut ſic dicamus, timor eſt ſervus caritatis. Ne poſſideat diabolus cor tuum, præcedat ſervus in corde tuo, & ſervet dominæ venturæ locum. Fac, fac vel timore pœnæ, ſi nondum potes amore juſtitiæ. Veniet domina, & SERVUS ABSCEDIT, QUIA CONSUMMATA CARITAS FORAS MITTIT TIMOREM. Et aliquanto pòſt: *Non modo quæritur, quanta ſit ipſa caritas, utrùm magna aut parva, an mediocris: utrum vel ſit, quæro. Si nata eſt, latendo creſcit, creſcendo perficietur*, PERFECTA PERMANEBIT. *Non enim perfecta vergit in ſenium, & à ſenectute veniet ad mortem. Ad hoc perficietur*, UT ÆTERNA PERMANEAT.

Scriptor De vocatione Gentium lib. II. cap. XI: *Donum ipſius caritatis non ſemper ejuſmodi eſt, ut quicquid ad plenitudinem ipſius pertinet, ſimul à percipiente ſumatur. Eſt enim amor, qui poteſt alio amore ſuperari, & ſæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marceſcit*, NISI AD EUM FERVOREM, SPIRITU INFLAMMANTE, PROFECERIT, QUI NULLO EXSTINGUI FRIGORE, NULLO POSSIT TEPORE LANGUESCERE. *Cum itaque*

in

in hoc inenarrabili dono Dei omnium ſumma donorum, & quadam ſit cunctarum vita virtutum: ad hoc cætera conferuntur, ut habeat anima fidelis intentio, per quam ad PERFECTAM CARITATEM *perveniat.* QUÆ *quoniam non ſolum ex Deo, ſed etiam Deus eſt,* STABILES IBI PERSEVERANTES ATQUE INSUPERABILES FACIT. Aliquammulta etiam loca ſimilia congeſſit Gratianus *a* Decreti ſecundâ parte diſtinct. II. Ex quibus
a Fol. 368 & 369 edit. Pariſ. 1518. potiſſima hîc adferemus, idque eo ordine, quo apud Gratianum leguntur. Auguſtinus ad Julianum Comitem: *Caritas, quæ deſeri poteſt, nunquam vera fuit.* Item ſuper epiſtolâ Johannis: RADICATA *eſt caritas, ſecurus eſto, nihil mali procedere poteſt.* Gregorius in Moralibus: *Valida eſt, ut mors, dilectio. Virtus enim mortis, dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam ſemel ceperit, à dilectione mundi* PENITUS OCCIDIT. Proſper De contemplativâ vitâ: *Caritas eſt, ut mihi videtur, recta voluntas, & ab omnibus terrenis ac præſentibus* PRORSUS *averſa, juncta vero Deo* INSEPARABILITER, *& igni atque quodam Spiritus Sancti, à quo eſt, & ad quem refertur incenſa: inquinamenti omnis extranea, corruptionis neſcia: nulli vitio* MUTABILITATIS *obnoxia: ſuper omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelſa: affectionum omnium potentiſſima: divinarum contemplationum avida: in omnibus ſemper* INVICTA: *ſine quâ nullus Deo placuit: cum quâ aliquis peccare non potuit, nec poterit, &c.* Aliquanto pòſt *b* adfert idem Gratianus hoc
b Fol. 389. b. Auguſtini ſuper epiſtolam Johannis: *Unctio inviſibilis Spiritus Sanctus eſt: unctio inviſibilis caritas eſt: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit. Quæ, quamvis ardente Sole, areſcere non poteſt. Nutritur calore ſolis, non areſcit.* Paucis verò interjectis, adducit idem illud Gregorii ſuper Ezechielem homil. v: *Poteſt diſcurſus atque mobilitas Spiritus Sancti ſic intelligi. In ſanctorum quippe cordibus, juxta quaſdam virtutes, ſemper manet; juxta quaſdam verò receſſurus venit, & venturus recedit. In fide enim, ſpe, atque caritate, & aliis bonis, ſine quibus ad cæleſtem patriam non poteſt perveniri, ſicuti eſt humilitas, caſtitas, juſtitia, atque miſericordia,* PERFECTORUM *corda non deſerit. In prophetiæ verò virtute, doctrinæ facundiâ, miraculorum exhibitione,* ELECTIS *ſuis aliquando adeſt, aliquando ſe ſubtrahit.* Et paullo pòſt: *In his itaque virtutibus, ſine quibus ad vitam minime pervenitur, Spiritus Sanctus in* ELECTORUM *ſuorum cordibus* PERMANET; *unde rectè* STABILIS *dicitur. In his verò, per quas ſanctitatis virtus oſtenditur, aliquando miſericorditer præſto eſt, aliquando miſericorditer recedit.* Citat ibidem *c* quoque hoc Ambroſii in II. ad Corinth.
c Fol. 350. *Ficta caritas eſt, quæ deſerit in adverſis.* Vbi ficta, ex Gratiani interpretatione, notat fictilis & fragilis: ſive, ut exponit gloſſographus ejus, non finalis, non vera, reſpectu permanentis. Porrò ex his, & aliis aliorum Patrum locis, ſic concludit Gratianus: *Ex præmiſſis itaque apparet, quod caritas ſemel habita ulterius non amittitur. Qui enim caritatem ſemel habuerit, criminaliter ulterius peccare non poterit: ut ad gratiam, non ad naturam impoſſibilitas referatur.* Ac ne quis de quavis caritate Gratianum loqui putet, ſubjicit paullo pòſt: *Hæc quæ de caritate dicuntur, de* PERFECTA *intelligi poſſunt, quæ ſemel habita, nunquam amittitur.* Deinde ut meliùs intelligatur, quid per fidem aut caritatem perfectam ſignetur, ſubjicit quædam de virtutum gradibus. Ex Gregorio quidem ſuper Ezechielem hæc inter alia laudat: *Alia ſunt exordia virtutis, aliud virtutis profectus, aliud perfectio. Si enim & ipſa fides ad perfectionem ſuam non quibuſdam gradibus duceretur; ſancti Apoſtoli minime dixiſſent: Auge nobis fidem. Et quidam venit ad Dominum, qui curari filium ſuum voluit; ſed requiſitus an crederet, reſpondit: Credo, Domine; adjuva incredulitatem meam. Penſate, rogo, quod dicitur, ſi credebat, cur incredulitatem dicebat? ſi vero incredulitatem ſe habere noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inſpirationem gratiæ, meritorum ſuorum gradibus fides creſcit: uno eodemque tempore is, qui nondum* PERFECTA *crediderat, ſimul & credebat, & incredulus erat.* Et poſt aliquammulta ex eodem hæc adducit: *Eadem terra primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum producit in ſpicâ. Herbam quippe producere, eſt inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad ſpicam vero herba venit, cùm ſe virtus animo concepta ad profectum boni operis protrahit. Plenum vero frumentum in ſpica fructificat, quando jam in virtus proficit, ut eſſe robuſti & perfecti operis poſſit.* Et poſt pauca: *Cùm igitur deſideria bona concipimus, ſemen in terram mittimus. Cùm verò operari recta incipimus, herba ſumus. Cùm autem ad perfectum boni operis creſcimus, ad ſpicam pervenimus. Cumque in ejuſdem operationis* PERFECTIONE SOLIDAMUR, *jam plenum fructum in ſpicâ proferimus. Herba enim Petrus fuerat: qui paſſionis tempore per amorem Dominum ſequens, hunc Deum confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia credebat Dominum omnium redemtorem: ſed valde adhuc* FLEXIBILIS *pede conculcabatur timoris. Jam in ſpicâ ſurrexerat, quando eum, quem moriturum confiteri timuerat, nunciante angelo in Galilæâ viventem videbat. Sed ad plenum granum in ſpicâ pervenerat, quando de superveniente ſpiritu, & ſuam mentem illius amore roborante, ita ſolidatus eſt, ut vires perſequentium caſus deſpiceret, & Redemtorem ſuum libere inter flagella prædicaret. Nullus itaque, qui per propoſitum bonum adhuc in mentis teneritate eſſe conſpicitur, deſpiciatur: quia frumentum Dei ab herbâ incipit, ut granum fiat.* Adducit deinde quædam ex Auguſtino: uti inter cætera hoc ſuper epiſtolâ Johannis: *Siquis tantam habuerit caritatem, ut paratus etiam ſit pro fratribus mori,* PERFECTA *eſt illa caritas. Sed nunquid mox, ut naſcitur, jam prorſus perfecta eſt? Ut perficiatur, naſcitur. Cùm fuerit nata, nutritur. Cùm fuerit nutrita, roboratur. Cùm fuerit roborata, perficitur, cum ad perfectum venerit, quid dicit? Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum.* Et ſuper eadem epiſt. *Forte nata eſt in te caritas, ſed nondum perfecta, noli deſperare, nutri eam, ne forte ſuffocetur.* Item hoc ad Hieronymum: *Caritas* IN QUIBUSDAM *eſt* PERFECTA: *in quibuſdam* IMPERFECTA. PERFECTISSIMA *autem in hac vitâ haberi non poteſt.* Hæc fusè adeo proſequi viſum fuit: ut pareat, quàm diligenter veteres fidei aliorumque cariſmatum gradus diſtinguant, nec cuivis hoc fidei aut caritati tribuant, quod ſit inſuperabilis; ſed roboratæ ac perfectæ: non item ei, quæ adhuc ſemine concluſa latet, aut quæ vixdum aliqua habet incrementa. Vt omnino graviſſimi erroris arguendi ſint, qui cùm apud pleroſque antiquorum legunt, non eſſe fidem veram, quæ deficiat, vel quæ non reparetur ante finem, eo hanc eorum eſſe ſententiam putant, fidem veram vel nunquam deficere, vel defectam ſemper inſtaurari. Quæ ſententia toti repugnat antiquitati, ut ſæpiùs diximus.

THESIS XIV.

Nihilominus hanc communis ſententiæ appendicem minimè potuit Auguſtinus Catholicis omnibus perſuadere. Siquidem eorum, qui Pelagium damnarent, duo genera erant: unum illorum, qui prævenientem gratiam negarent; atque hi Semipelagiani dicuntur: alterum eorum, qui hanc agnoſcerent, ac ſolum abſolutum ſalvandi decretum reprehenderent; aliqui ut incertum; alii ut falſum; utrique ut novum, nec prædicandum.

TUm ex literis Proſperi & Hilarii, quibus Maſſilienſium ſententiam Auguſtino perſcribunt; tum ex literis auguſti doctoris, quibus amborum literis reſpondet; clarè cognoſcere eſt, non eos tantum Auguſtinianæ ſe oppoſuiſſe ſententiæ, qui gratiam prævenientem tollerent; ſed etiam, qui ſalutis noſtræ principium, progreſſum,

ac

ac perfectionem divinæ gratiæ tribuerent. Nempe non ſolùm Pelagius, & ejus reliquiæ; ſed inſimul Catholici multi ſententiam Auguſtini improbabant. Verba ſunt Hilarii ad Auguſtinum: *Ad ſummum, fatigatis omnibus nobis, ad id profectio eorum, vel potius querela convertitur,* CONSENTIENTIBUS ETIAM IIS, QUI HANC DEFINITIONEM IMPROBARE NON AUDENT, *ut dicant: Quid opus fuit,* HUJUSCEMODI DISPUTATIONIS INCERTO *tot minus intelligentium corda turbari?* NEQUE *enim* MINUS UTILITER SINE HAC DEFINITIONE, *ajunt, tot annos, a tot tractatoribus, tot præcedentibus libris, & tuis, & aliorum, cum contra alios, tum maxime* CONTRA PELAGIANOS, CATHOLICAM FIDEM FUISSE DEFENSAM. Qui locus lucem majorem accipiet, partim ex iis, quæ dixerat prius; partim illis, quæ apud Proſperum leguntur. Nam clarè antea Hilarius indicarat, eos, qui ab Auguſtino diſſentirent, primùm ejus ſententiam impugnaſſe ut falſam, & pernicioſam: deinde adjeciſſe, ut vera eſſet, tamen & novam eſſe, & quæ nullo firmiorum periculo reticeatur, magno autem infirmiorum periculo tradatur. Quod ipſum de iis teſtatur Proſper: *Eo,* inquit, *poſtremò pervicaciæ tota deſcendit, ut fidem noſtram ædificationi audientium contrariam eſſe definiant; ac ſic etiam,* SI VERA SIT, NON PROMENDAM: *quia & pernicioſè non recipienda tradantur, & nullo periculo, quæ intelligi nequeant, conticeantur.* Præterea nunc, ut vidimus, addit Hilarius, fuiſſe alios, qui non auderent ſententiam ejus improbare, ac nec in eo quidem accederent cæteris, ut illam erroneam dicerent: attamen hactenus ſubſcriberent, ut nova ſit, & incerta, & ſine quâ fides Catholica adverſus Pelagium integra, & inviolata poſſit conſervari. Quæ etiam cauſa eſt, cur Proſper ab Auguſtino petat, *ut,* QUIA PLERIQUE NON PUTANT, CHRISTIANAM FIDEM HAC DISSENSIONE VIOLARI, *quantum periculi ſit in eorum perſuaſione, patefaciat.* Saltem aliquos iſtorum agnoviſſe prævenientis gratiæ neceſſitatem, oſtendit idem Proſper his verbis: *Quidam verò horum in tantum à Pelagianis ſemitis non declinant, ut, cùm ad confitendam eam Chriſti gratiam, quæ omnia præveniat merita humana, coguntur, ne, ſi meritis redditur, fruſtra gratia nominetur, ad conditionem hanc velint uniuſcujuſque hominis pertinere, in quâ eum nihil prius merentem, quia nec exiſtentem liberi arbitrii, & rationalis gratia creatoris inſtituat, ut per diſcretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus, poſſit ſuam dirigere voluntatem, atque ad hanc gratiam, quâ in Chriſto renaſcimur, pervenire; per naturalem ſcilicet facultatem, petendo, quærendo, pulſando: ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturæ uſus, ad iſtam ſalvantem gratiam initialis gratiæ ope meruerit pervenire.* Dixerat antea, adverſarios Auguſtini dogma de conſtitutione divinâ, quæ humanas præveniat voluntates, ædificationi audientium contrarium putare. Subjicit nunc, QUOSDAM eorum propè adeò ad Pelagium accedere, ut ad Dei cognitionem, & ſanationis deſiderium, non aliâ nos gratiâ a Deo dicant præveniri, quàm naturæ noſtræ inſitâ, per cujus uſum rectum nos regenerationis gratiam cenſeant promereri. Ubi cùm QUOSDAM ita ſenſiſſe ait, non obſcurè ſignificat, fuiſſe item alios, qui licet præfinitionis dogma reſpuerent, non tamen prævenientem gratiam negarent. Imò cùm QUOSDAM dicit, hoc amplius colligere licet, ſi non multis partibus plures, ſaltem nec numero fuiſſe pauciores, qui gratiam prævenientem agnoſcentes, ſolum abſolutæ prædeſtinationis dogma impugnarent. Itaque idem non QUIDAM, ſed MULTI ait, quando ſimul complecti viſum eſt, tam eos, qui gratiam præviam ponerent, quàm qui tollerent. Ita enim ſcribit eadem epiſtola: MULTI SERVORUM *Chriſti, qui in Maſſilienſi urbe conſiſtunt,* CONTRARIUM *putant* PATRUM OPINIONI, ET ECCLESIASTICO SENSUI, *quidquid de vocatione electorum ſecundum Dei propoſitum diſputaſti.* Unde liquet, ut tam Catholicorum quidam, quam Semipelagiani, Auguſtini ſententiam, ut novam, damnarint. Pergit ibidem Proſper: *Obſtinationem ſuam* VETUSTATE *defendunt, ut ea, quæ de epiſtolâ Apoſtoli Pauli Romanis ſcribentis ad manifeſtationem divinæ gratiæ prævenientis electorum merita proferuntur,* A NULLO UNQUAM ECCLESIASTICORUM ITA ESSE INTELLECTA, *ut nunc ſentiuntur, adfirment.* Nec veteres ſolùm, ſed Auguſtinum ipſum Auguſtino opponebant. Hilarius ad eundem: HOC NON SOLUM ALIORUM CATHOLICORUM TESTIMONIIS, *ſed* ETIAM *ſanctitatis tuæ diſputatione antiquiore ſe probare teſtantur, ubi tamen eandem gratiam non minore veritatis perſpicuitate docueris.* Et poſt aliquammulta addit, etiam eos, qui dogma prædeſtinationis abſolutæ non reſpuerent, tamen conſenſiſſe iis, qui dicerent; *Non minus utiliter, ſine hac definitione,* TOT ANNIS, A TOT TRACTATORIBUS, TOT PRÆCEDENTIBUS LIBRIS, ET TUIS, ET ALIORUM, *cum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, catholicam fidem fuiſſe defenſam.* Cæterùm Proſperum non potuiſſe eâ parte Maſſilienſibus reſpondere, indicant hæc ejus verba in eadem epiſtolâ: *Illud etiam qualiter diluatur, quæſumus patienter inſipientiam noſtram ferendo demonſtres, quòd retractatis* PRIORUM *de hac re opinionibus,* PENE OMNIUM PAR INVENITUR ET UNA SENTENTIA, *qua propoſitum & prædeſtinationem Dei ſecundum præſcientiam receperunt: ut ob hoc Deus alios vaſa honoris, alios contumeliæ fecerit; quia finem uniuſcujuſque præviderit; & ſub ipſo gratiæ adjutorio, in quâ futurus eſſet voluntate & actione, præſcierit.* Nempe non occurrebat Proſpero, aliud eſſe gratiam prævenientem ſimpliciter; aliud gratiam prævenientem, datam ex abſolutâ convertendi intentione. Non quidem negamus, quod ait Proſper, PENE OMNES ſtatuiſſe prædeſtinationem ex præſcientiâ: ac proinde non agnoviſſe hujuſmodi gratiam prævenientem, quæ daretur abſolutâ convertendi voluntate. Sed tamen hoc non impedit, quo minùs agnoverint gratiam prævenientem ſimpliciter ſpectatam, & ex conſequenti, prædeſtinationem ad gratiam ſtatuerint ex præſcientiâ eorum, quæ homo beneficio gratiæ prævenientis facturus eſſet. Hæc duo nec ſatis diſtinguebant Semipelagiani, qui cùm ante motum ab Auguſtino abſolutæ Prædeſtinationis dogma, gratiam prævenientem ſincerè agnoviſſent, poſtquam viderunt, ab Auguſtino per prævenientem gratiam intelligi eam, quæ abſolutâ convertendi intentione conferretur, ita ab hoc dogmate fuerunt alieni, ut, metuentes, ne alioquin præfinitionem abſolutam ſimul probare cogerentur, maluerint in totum prævenientem gratiam negare, quam hactenus ex majorum doctrinâ ſincerè amplexi eſſent. Hoc ita eſſe, ibidem Proſper docet, his verbis: *In iſtam verò talis gratiæ prædicationem, hi quorum contradictione offendimur,* CUM PRIUS MELIORA SENTIRENT, *ideo ſe vel* MAXIME *contulerunt: quia, ſi profiterentur, ab eâ omnia bona merita præveniri, & ab ipſâ, ut poſſint eſſe, donari, neceſſitate concederent, Deum ſecundum propoſitum & conſilium voluntatis ſuæ, occulto judicio, & opere manifeſto aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo niſi per gratiam juſtificetur, & nemo niſi in prævaricatione naſcatur: ſed refugiunt iſtud fateri.* Cur verò fateri iſtoc refugerint, duo prætexebant, contrarium antiquitatis judicium, de quo antea ſatis dictum: & quod eo dogmate fatalis præfinitio induci, ac pietatis fundamenta convelli viderentur. Quod his verbis declarat Proſper: *Hoc propoſitum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipſâ conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta diſcretio, ut, ſecundum quod placuit creatori, alii vaſa honoris, alii vaſa contumeliæ ſint creati: & lapſis curam reſurgendi adimere, & ſanctis occaſionem teporis adferre: eo quod in utramque partem ſuperfluus labor ſit, ſi neque rejectus ullâ induſtriâ poſſit intrare, neque electus ullâ negligentiâ poſſit*

exci-

Google

excidere. *Quoquo enim modo ſe egerint, non poſſe aliud erga eos, quam Deus definivit, accidere, & ſub incertâ ſpe curſum non poſſe eſſe conſtantem: cum ſi aliud habeat prædeſtinantis electio, caſſa ſit annitentis intentio. Removeri itaque omnem induſtriam, tollique virtutes, ſi Dei conſtitutio humanas præveniat voluntates: &, ſub hoc prædeſtinationis nomine, fatalem quandam induci neceſſitatem: aut diverſarum naturarum dici Dominum conditorem, ſi nemo aliud poſſit eſſe, quàm factus ſit.* Similibus armis poſtea pugnavit Fauſtus. Sic enim ſcribit lib. I. de gratiâ & lib. arbit. c. IV. in fine: *Quomodo ſi, ſub prælato meriti civis habitu, ſubito hoſtis appareat; aut ſi ſe inimici doloſa ſubtilitas transfiguret in angelum lucis: ita ſub pietatis fronte,* GENTILITATIS MALUM, *& intra gratiæ vocabulum, abſconditum erat* FATALE DECRETUM. *Si ergò unus ad vitam, alter ad perditionem (ut aſſerunt) deputatus eſt; ſicut quidam ſanctorum dixit: non judicandi naſcimur, ſed judicati; neque ulla ſibi, juxta hæc, poterit æquitas conſtare judicii. Nam ſi nihil Deus famulo dedit, à famulo qui repoſcit?* Et cap. IX: *Neque enim in unam partem trahit prædeſtinatio, ubi utriuſque partis defertur electio.* Et cap. X. exponens iſtud, *Et tunc reddet unicuique ſecundum opera ſua: Adverte,* inquit, *quia dum dicit ſecundùm opera ſua, ſalutem hominis non in prædeſtinatione factoris, ſed in operatione famulantis largitor gratiæ collocavit.* Et cap. XI: *Igitur dum liberi arbitrii in alterutram partem omnia ex prædeſtinatione ſtatuta & definita eſſe pronunciat: etiam ſuprema remedia pœnitentiæ ſenſu abrupta pietatis evacuat.* Et cap. XII: *Apertè oſtendit, ſtatum hominis in diverſa, non pro conſtitutione Dei, ſed pro arbitrii libertate poſſe verſari.* Et cap. XVI: *Si, quemadmodum abrupta blaſphemat impietas, alii ad mortem præordinati, alii prædeſtinati videmur ad vitam: nullam Chriſtus veniendi cauſſam, nullam moriendi, quam pietas ejus invenit, habuit neceſſitatem. Novum ergò remedium nihil agere potuit, ſi ante ſæcula res humanas definitio vetuſta præfixit.* Idem lib. II. cap. II: *Præſcientiam & prædeſtinationem Dei malè intelligunt, adſtruentes: quod inde humanorum actuum* CAUSSA *naſcatur.* Et poſt aliqua: *Sed revolvit, & dicit: Præſcientia & prædeſtinatio humanorum actuum & meritorum præfixit, & excitat cauſſas. Non ita eſt. Magis de origine voluntatis humanæ genus præſcientiæ derivatur.* Et mox: *Sed adhuc dicis, quia opera ac voluntates hominum de nutu & impulſu præſcientiæ cæleſtis incipiant. Non ita eſt. Hoc potius agnoſce, quòd præſcientia Dei de materiâ humanorum actuum ſumat exordium. Quid de nobis præſcire, ac præordinare debeat Deus, quantum pertinet ad futurum, in profectu hominis, defectuque conſiſtit.* Vide plura cap. VI. & VII. ubi ſic tandem concludit: *Illud ergò, quod aſſeris, ſpeciale decretum, excluditur per generale judicium.* Sed ad Maſſilienſes redeo, quorum alios Semipelagianos fuiſſe diximus, qui prævenientem gratiam negarent; alios planè Catholicos, qui faterentur: utriſque diſplicuiſſe Auguſtini ſententiam. Erant autem, ut alibi *a* etiam retulimus, non animæ viles, vel numero paucæ, quæ ſic ſentirent: ſed viri, & numero multi, & pietate, eruditione, dignitateque præſtabiles. Unde Proſper eos vocat *multum claros & egregios in omnium virtutum ſtudio viros.* Ejuſdem verba ſunt: *Ad autoritatem talia ſentientium non ſumus pares, quia multùm nos, & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper ſummo ſacerdotii honore ſupereminent: nec facile quiſquam, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos aſſertores, tantis ſuperiorum diſputationibus auſus eſt contraire. Ex quo non ſolum his, qui eos audiunt, verùm etiam ipſis, qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculum: dum & multos reverentia eorum, aut inutili cohibet ſilentio, aut incurioſo ducit aſſenſu; & ſaluberrimum ipſis videtur, quod penè nullius contradictione reprehenditur.* Similiter Hilarius ad eundem: *Sunt ex parte tales perſonæ, ut his conſuetudine Eccleſiaſticâ laicos ſummam reverentiam neceſſe ſit exhibere.* Et mox: *Tuæ ſancta prudentia eſt diſpicere, quid facto opus ſit, ut* TALIUM, ET TANTORUM *ſuperetur, vel temperetur intentio.* Idem de iiſdem Eccleſiæ Lugdunenſis, poſt annos quadringentos & amplius, judicium fuit. Sic enim ſcribit libro de tribus epiſtolis *a*: *Si beatus Auguſtinus prædeſtinationis verbum in parte reproborum, ut durum & incongruum, vel etiam falſum, in ſuis ſcriptis repudiare & damnare voluiſſet; multo major & formidoloſior extitit occaſio, ut hoc in libris, quos de prædeſtinatione ſanctorum, & dono perſeverantiæ ad Proſperum & Hilarium ſcripſit, facere cogeretur: compellente ſcilicet tantâ ſuper hac re querimoniâ, & perturbatione* MAGNORUM ET SANCTORUM APUD GALLIAS VIRORUM, *qui diſputationibus tantum permoti fuerunt, & quodam tædio affecti, ut prædeſtinationis ſenſum,* b *conſtanter & inſtanter prædicabatur, vel quaſi falſum, vel quaſi periculoſum, potius tacendum eſſe judicarent. Sed nec tanta perturbatione & permotione* FIDELIUM *ab intentione veraciſſima & fideliſſima doctrina ſua frangi potuit, aut revocari.* Quibus ex verbis is, qui auctarium bibliothecæ PP. edidit, colligit, Semipelagianos non fuiſſe in hæreticorum numerum relatos: ſed pro Catholicis, licet hac parte errantibus, ab Eccleſiâ Dei habitos fuiſſe. Sic enim ad marginem libri adnotavit: *Ex hoc habetur, Semipelagianos non fuiſſe hæreticos, ſed Catholicos.* Porrò inter Gallos eos, qui ab Auguſtino, etiamnum ſuperſtite, diſſentire auſi eſſent, præter alios Hilarius Arelatenſis epiſcopus fuit; ſi fidem habemus vulgariis editionibus epiſtolæ Proſperi ad Auguſtinum. Nam in eâ hæc legas: *Unum eorum præcipuæ autoritatis, & ſpiritualium ſtudiorum virum, ſanctum Hilarium, Arelatenſem Epiſcopum, ſciat beatitudo tua admiratorem, ſectatoremque* IN ALIIS OMNIBUS *tuæ eſſe doctrinæ: &* DE HOC, QUOD IN QUERELAM TRAHIT, *jampridem apud ſanctitatem tuam ſenſum ſuum per literas velle conferre. Sed utrùm hoc facturus, aut* QUO FINE SIT FACTURUS, INCERTUM EST. Sed, ſine dubio, corruptè ita legitur, cùm epiſtola illa exarata ſit anno CCCCXXVI: Hilarius autem, aliquot demum annis pòſt, Arelatenſis epiſcopus factus ſit. Præterea Auguſtinus Proſperum & Hilarium vocat *filios dilectiſſimos.* At qui ſcriberent ad coëpiſcopos, eos fratres ſolent appellare. Saltem Proſperum nondum fuiſſe epiſcopum, omnes conſentiunt. Quocirca ſi Hilarius ſummi ſacerdotii honore fuiſſet ornatus, Proſpero abſque dubio præponeretur. Nunc contrà factum videmus, & ab Auguſtino lib. de Prædeſt. & à Cœleſtino epiſt. ad Gallos. Itaque ſuſpicari aliquis poſſit, τὸ *Arelatenſis epiſcopus*, ex orâ in contextum irrepſiſſe, occaſione eâ, quòd aliquis annotârit, non eſſe hunc, qui Pictavienſi, aut Narbonenſi præfuit eccleſiæ; ſed eum, qui poſtea Arelatenſis epiſcopus ſit creatus. Fuit in hac ſententiâ Cæſar Baronius. Et pro ea eſt, quòd molliùs de Maſſilienſium ſententiâ loquitur Hilarius, quàm Proſper. Nam tum tolerationis, tum temperandæ ſententiæ ſubinde meminit. Ita inter alia inquit: *Ut, quidquid de hac re contradicitur, quatenus* REFELLI, *vel ſi* ID NON POTEST, TOLERARI *deberet, audirem.* Item: *Tua ſancta prudentia eſt, diſpicere quid facto opus ſit, ut talium & tantorum ſuperetur, vel* TEMPERETUR *intentio.* Et mox: *Tuum erit decernere, quomodo ſit in hoc eorum* CONTRADICTIO TOLERANDA. At quanto aliter Proſper? *Ac primum,* inquit, *quia* PLERIQUE NON PUTANT CHRISTIANAM FIDEM HAC DISSENSIONE VIOLARI; QUANTUM PERICULI SIT IN EORUM PERSUASIONE, PATEFACIAS *&c.* Sed objiciat aliquis, Proſperi verba non poſſe intelligi de Hilario pòſt Arelatenſi epiſcopo, eo quòd hic Auguſtini doctrinam retinuerat. Sic enim ad Auguſtinum Hilarius ſcribit: *Nolo autem ſanctitas tua ſic arbitretur, hæc me ſcribere,* QUASI DE IIS, *quæ nunc edidiſti,* EGO DUBITEM. *Sufficiat mihi pœna mea, quòd a præſentia tua deliciis exulans, ubi ſalubriter tuis uberibus nutriebar, non ſolùm abſentiâ tuâ crucior, verùm etiam* PERVICACIA

a Lib. 4. part. 2.

a In Auctario biblioth. PP Col. 1194.

b L. qui conſtanter?

QUO-

QUORUNDAM, QUI *non tantum* MANIFESTA RESPUUNT, *ſed etiam* NON INTELLECTA REPREHENDUNT. Manifeſtiùs etiam ſe à talibus ſegregat, cùm ait: *Cæterùm hac ſuſpicione* (quaſi de iis, quæ nunc ediditi, dubitem) *in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, quâ tales parum patienter fero, notabilem putem.* Facilè tamen hæc conciliantur. Non dicam, mutaſſe opinionem: neque illud aſſinuabo, quòd non ſatis auſus fuerit ſententiam ſuam apud Auguſtinum profiteri, eoque in alienâ perſonâ ſuam comprehendat. Illud magis veriſimile puto, quòd in dogmate abſolutæ prædeſtinationis quædam non caperet, & qui animum ſcrupulus pungeret, apud nonneminem aperuerat. Interea partim auctoritate, partim vi argumentorum Auguſtini compulſus, utcunque videret, præter illud conditionatum ſalvandi decretum, eſſe aliquid amplius ſtatuendum; & quamquam, quale illud eſſet, non ſatis perſpiceret; tamen in præceptoris ſui ſententiâ acquieſcendum putaret. Nam Auguſtini fuiſſe diſcipulum, ſatis paret ex illis verbis: *Sufficiat mihi pœna mea, quòd à* PRÆSENTIÆ TUÆ DELICIIS EXULO, UBI SALUBRITER TUIS UBERIBUS NUTRIEBAR. Quamquam verò hæc ſic ſatis veriſimiliter dici poſſunt, tamen & alia quædam in mentem venerunt, quæ longè putem veriora. Nempe ut in verbis Proſperi, vel in nomine, vel in loco ſit peccatum. In nomine, ut pro *Hilario* ſcribatur *Honoratus*, qui eopſe anno in Arelatenſi Epiſcopatu Patroclo ſucceſſerat. In loco, ſi pro *Arelatenſi* ſcribatur *Narbonenſis*, ut intelligatur Hilarius ille Narbonenſis, ad quem octava Zoſimi, & tertia Bonifacii epiſtola ſcripta eſt. Unde etiam tum temporis vixiſſe veriſimile eſt, cùm Proſper & Hilarius ad Auguſtinum ſcripſerint tertio Cœleſtini anno, qui Bonifacio ſucceſſerat. Quamquam verò ea etiam editio, quam ad vetuſti codicis fidem ſedulò caſtigavit Georgius Caſſander, Hilarii nomen retinet: tamen ex duobus iſtis longè magis placet, ſi pro *Hilario* ſcribatur *Honoratus*. Primùm, quia proclivis admodum hic lapſus fuit. Nam qui in Proſperi epiſtolâ legunt, Arelatenſem Epiſcopum de Maſſilienſium dogmate ad Auguſtinum ſcribere velle: & vident, epiſcopi Arelatenſis epiſtolam iſtis Proſperi literis continuò ſubjungi: quid aliud poterant credere, quàm eundem Arelatenſem utrobique intelligi? Atqui hoc falſum erat. Proſper enim de eo loquitur, qui Arelatenſis erat epiſcopus: qui an unquam ad Auguſtinum ſcripſerit, incertum eſt: epiſtola verò literis Proſperi adnexa, eſt ejus, qui Arelatenſis poſtea epiſcopus factus eſt. Hoc igitur dum non cogitat librarius, pro *Honorato* apud Proſperum *Hilarium* ſcripſit. Præterea nonnihil huic opinioni favet, quòd Honoratus iſte ex abbate Cœnobii Lirinenſis, Arelatenſis epiſcopus factus fuit. Nam profectò ut Maſſilia, ita Lirina ſemper habuit, qui Auguſtino contradicerent. De Maſſiliâ quidem clarè Proſper & Hilarius teſtantur: unde & Semipelagiani, dicti Maſſilienſes. De Lirinâ non negabit, qui cogitarit, Fauſtum Epiſcopum Rheginenſem, prius fuiſſe abbatem Lirinenſem. ſed & Vincentium Lirinenſem non probâſſe Auguſtini ſententiam, alibi *a* oſtendimus. Quid quod doctiſſimus Eſpencæus, Commentariis in epiſt. Pauli ad Timoth. pro *Hilario* hìc legat *Honoratus*? quod ſive ille ex MSSorum fide, ſive ex ingenio fecit, nobis quidem ſententiam ſuam impenſe probat.

a Lib. 1. cap. 9.

THESIS XV.

Poſtquam ſatis egimus de amiſſibilitate gratiæ, quâ hypotheſi Auguſtinianam ſententiam niti diximus, proximum eſt, ut diſquiramus, an quæ ſua jam epiſcopi, & communi Patrum priorum ſententia adſeruit Auguſtinus, ea adverſentur illis, quæ antiquiores dixerunt, & ipſe prius, etiam cùm jam agnoſceret, fidem eſſe donum Dei, dixerat Auguſtinus. Noſtro quidem judicio, nulla hìc ἀντιλογία eſt. Nam quæ inter hæc duo pugna eſſe poſſit: Deus prædeſtinavit, quos credituros & perſeveraturos prævidit: &, Deus prædeſtinavit eos, quos prævidit credituros & perſeveraturos per gratiam congruam, eoque certò efficacem in actu ſecundo, quam occultas ob cauſſas, his potiùs, quàm aliis, conferre decrevit? Plus quidem hic dicitur; ſed contrarium non dicitur. Illic decretum eſt: Salvabo; ſi crediderit & perſeveraverit: & quia ex ſe hoc præſtare non poteſt, vires largiar, quibus poſſit. Hic inſuper accedit, Vires largiar, quibus non ſolùm hoc poſſit, ſed etiam certò hoc agat, hoc eſt, infallibiliter credat, & perſeveret. Imo, quantum nobis videtur, niſi negare volumus, Deum præſcire quid homo, pro quibuſque circumſtantiis, ſit acturus: fateri etiam cogimur, Deum certis hominibus gratiam præparaſſe, quâ certò & infallibiliter ſalventur; aliis verò hujuſmodi gratiam non præparaſſe. Nec enim Deus hunc rerum ordinem, quo omnia fluxere, & porro decurrent, neceſſario elegit: ſed poterat res aliter diſponere, in quo ordine futurum erat, ut multi qui nunc credunt & perſeverant, vel non crederent, vel non perſeverarent, eoque damnarentur: multi item, qui infideles & impœnitentes de vitâ excedunt, & crederent & perſeverarent, eoque ſalvarentur. Quare hic ſimiliter penè ſe ratio habet, ac in ſyllogiſticâ illatione. E. G. Conditionata hæc propoſitio eſt; Si Ariſtoteles ambulat, movetur. At abſoluta eſt aſſumtio, Ariſtoteles ambulat. Unde concluſio ſequitur abſoluta, Ariſtoteles movetur. Itidem in mente divinâ, ex modo concipiendi noſtro, conditionata eſt propoſitio: Si Titium aut Mævium conſtituero in hujuſmodi ordine; Sejum autem & Sempronium in tali ordine collocaro: prævideo fore, ut illi pœnitentes & fideles; hi infideles & impœnitentes moriantur: eoque illi gratis ſalventur, hi juſtè damnentur. At aſſumtio hæc abſoluta eſt: Volo autem iſtos in iſto, hos verò in hoc ordine collocare, non in alio. Unde colligitur concluſio abſoluta: Ergò ſimpliciter volo illis conferre ſalutem, & propter hanc, gratiam talem, quâ certò ſalventur: his verò non ſtatuo ejuſmodi gratiam conferre, ſed iſti hujuſmodi duntaxat, cujus neglectu, etſi id non intendam, futuri ſint ἀναπολόγητοι. Ita videmus, ut decretum ex ſe conditionatum, accedente voluntate abſolutâ de mediis ad finem cum præſcientiâ certâ de mediorum eventu, quodammodo tranſeat, ultimoque reducatur, in abſolutam Dei voluntatem de gratuita quorundam ſalute, & aliorum juſta morte.

SApientiſſimus Deus infinito intellectus ſui lumine non ea ſolùm percipit ac novit, quæ poteſt, aut quæ vel ipſe, vel creatura aliquando aget: ſed etiam, quæ pro circumſtantiarum varietate ageret creatura; nunc autem, quia circumſtantiæ iſtæ non erunt, eò nec aget unquam. Hoc ita eſſe, Tertullianus, Nazianzenus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, atque alii agnoverunt; ut jam à Suarezio, & aliis oſtenſum fuit. Idem Scriptura ipſa clarè arguit: ut liquet ex incolis Ceilan Davidem tradituris, ſi manſerit. 1 Sam. XXIII. Tyriis & Sidoniis ſe converſuris, ſi apud eos facta eſſent miracula, quæ facta ſunt in Bethſaida & Capernaum. Matth. XI. Unde Martyr *a*: *Ecce*, inquit, *Deus prævidit, iſtas gentes acturas fuiſſe pœnitentiam, ſi ea vidiſſent & audiſſent, quæ illis civitatibus fuerant conceſſa & prædicata.* Et poſt aliquàm multa (pag. 513:) *Optimè ſciebat Chriſtus, Tyrum, Sidonem, & Sodomam fuiſſe permovendas ad pœnitentiam, ſi adhibuiſſet miracula & doctrinam, quæ Judæis conceſſit.* Item illo Ezech. III: *Si ad illos mitteres, audirent te.* Et Joh. V: *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Et ſimilibus locis. Quare non dubitamus hæc quatuor diſtinctè conſiderare in præſcientiâ divinâ: Quid poſſet Deus in homine condendo: Quid facturus

a In ad Rom. c. 9. & Loc. comm. de Prædeſt. p. 500.

Digitized by Google

rus eſſet homo, ſi crearetur: Iterum, quid poſſet Deus præſtare homini lapſo: Quid item acturus eſſet homo, quem Deus gratiæ ſuæ auxilio dignaretur. Primùm enim ſcivit illud Deus, poſſe ſe condere hunc mundum, inque eo conſtituere hominem liberi arbitrii. Deinde ſcivit, ut homo conditus, & in hoc, illove ordine conſtitutus, eſſet lapſurus; in alio aliquo, eſſet perſeveraturus in bono. Præterea ſcivit Deus, poſſe ſe pro bonitate ſuâ mittere nobis Filium, qui pro peccatis humani generis ſatisfaciat, & omnibus mereatur vitam, ſed ſolis credentibus eam conferat: & quandoquidem propriis viribus ad Filium venire non poſſimus, poſſe ſe hominibus gratiæ auxilia conferre, idque pro libertate ſuâ, diſpari admodum menſura; neminem tamen relinquendo omnis gratiæ expertem. Scivit denique Deus, qui pro his illiſve circumſtantiis, aut credituri eſſent, & perſeveraturi; aut credituri, at non perſeveraturi; aut credituri nunquam. Hæc omnia novit, qui nihil non novit. Cumque pro ſumma ſua libertate ex innumerâ circumſtantiarum varietate, aliam rerum ſeriem & conſtitutionem eligere poſſet, ſecundum quam alia rerum facies, longeque alii eventus forent; placuit ei eligere illum rerum ordinem, quo res omnes à mundi origine ad hoc tempus fluxêre, & ad mundi uſque finem decurrent. Unde colligimus, duos actus in Deo eſſe diſtinguendos; quorum priori, qui eſt intellectûs, prævideat, quid libere acturus ſit homo pro hac illâve, alia item, aliave rerum conſtitutione: poſteriori autem, qui eſt voluntatis, præ ordine alio, quem eligere poterat, eum eligat, quem nunc elegit. Hos duos actus ſi in prædeſtinatione divinâ diſtinguamus: patebit, duas iſtas ſententias, quarum una conditionatam ſtatuit prædeſtinationem, altera abſolutam, poſſe conciliari. Nullam eſſe pugnam, oſtendit, quòd etiam, qui abſolutum decretum ſtatuunt, tamen ſecundum præſcientiam, factam eſſe docent. Gregorius M. in Cant. cap. III. *Secundum præſcientiæ ſuæ gratiam Chriſtus ſanctam Eccleſiam de in æternum permanſuris ſanctis conſtruxit.* Nam quatenus decretum de hoc illove ſalvando aut damnando, factum non eſt ſine præviâ ſcientiâ, & conſideratione eorum, quæ homo pro arbitrii libertate, ſeu benè ex viribus gratiæ, ſeu male ex naturæ corruptione acturus eſſet: fatendum eſt, illud niti præſcientiâ Dei conditionatâ: nec alios eſſe electos, quàm in quibus gratiæ ſuæ auxilia efficacia fore prævidit. Sed ſi intueamur, ut Deus liberrimus eum occaſionum auxiliorumque ordinem eligere potuerit, ſecundùm quem, qui nunc liberè credit, & perſeverat, liberè non crediturus, aut non perſeveraturus erat; negari non poteſt, eo reſpectu prædeſtinationem factam eſſe, ex abſoluto decreto conferendi illa media, per quæ Deus hominem certò ſalvandum prævidit. Nam ut ait

a P. 41. Fulgentius lib. I. De verit. prædeſt. a *Dei diſpoſitionem nemo mutat:* atque ut idem lib. II. ait b. *Non aliter implet*
b P. 108. *diſpoſita, quam diſpoſuit implenda; quia ſicut diſpoſitionis divinæ ordinatio ſemper habuit, ſic ordo rerum in divinis operibus currit.* Atque hinc eſſe arbitramur, quòd prædeſtinatio ab Auguſtino lib. De bono perſeverantiæ cap. XIV. definitur, præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. Nam his verbis oſtendit, prædeſtinationem non tantùm ſuperaddere providentiæ præſcientiam omnium, quæ homo ſub his illiſve circumſtantiis ſit acturus; ſed etiam electionem ordinis, in quo hominem certò ſalvandum videt. Quod etiam voluiſſe videtur Thomas q. VI. De verit. art. II. in corp. ubi ſic ſcribit: *Non poteſt dici, quod prædeſtinatio ſupra certitudinem providentiæ, nihil aliud addat, niſi certitudinem præſcientiæ: ut ſi dicatur, quod Deus ordinat prædeſtinatum ad ſalutem, ſicut & quemlibet alium, ſed cum hoc de prædeſtinato ſcit, quod non deficiet à ſalute. Sic enim dicendo, non diceretur prædeſtinatus differre à non prædeſtinato* EX PARTE ORDINIS, *ſed tantum ex parte præſcientiæ eventus, & ſic præſcientia eſſet cauſſa prædeſtinationis, nec prædeſtinatio eſſet per electionem prædeſtinantis; quod eſt contra auctoritatem Scripturæ, & dicta ſanctorum.* Alii aliam adferunt rationem conciliandi Auguſtinum cum Patribus Græcis, & illis Latinorum, qui ante Auguſtinum vixerunt: quam neque nos commemorare pigebit. Docent, æternam Dei electionem biſariam conſiderari; ut eſt intentio dandi gloriam, & ut eſt diſpoſitio executionis, ſive executio ipſa ab æterno in mente Dei concepta. Si conſideremus electionem ſecundùm ordinem intentionis, quam Auguſtinus propoſitum vocare ſolet; ea in ſigno rationis antecedit præſcientiam fidei & perſeverantiæ: nam gloria in genere cauſſæ finalis prior eſt gratiâ, quæ ducit ad gloriam. Sin loquamur de electione, ut per modum executionis diſpoſita eſt in mente Dei, poſteaque impletur in tempore: jam electio ad gloriam poſterior eſt præſcientiâ mediorum, & eorum diſpoſitione ad beatitudinem conſequendam. Vide Bellarminum lib. II. De grat. & lib. arbitr. c. XIV. Franciſcum Suarez lib. III. De auxil. grat. cap. XVI. I. Didacum Alvarez lib. V. De auxiliis gratiæ diſp. XXXVII. numem. XIX. Franciſcum Cumel diſp. ult. ad primam ſecundæ Thom. atque alios.

THESIS XVI.

Quod autem dicebamus, ne Pelagii quidem reliquiis accenſeri, qui ita abſoluta electionis decretum negant, ut interim gratiam præviam agnoſcant: hoc minus mirabimur, ſi cogitemus, non principalem, ſed incidentem de hoc decreto controverſiam fuiſſe. Nam Pelagio, & reliquiis ejus, contendentibus, vel omnes, vel aliquos actus bonos, aut ſaltem initia eorum, & in bono perſeverandi poteſtatem, viribus naturæ tribui debere: exiſtimavit Auguſtinus, optimè hanc refelli ſententiam, ſi probaret, etiam fidei initium & perſeverantiæ bonum eſſe prædeſtinationis effectum. Si enim prædeſtinatio ad fidem, ut tempore, ita naturâ, prior eſt fide: & decretum de perſeverantiæ dono, perſeverantiam ipſam naturâ antecedit: omnino conſequitur, quòd homo convertatur & perſeveret, id divinæ gratiæ tribui debere. Quam concluſionem ſi Pelagius & Maſſilienſes fateri voluiſſent; non de abſoluto ſalvandi decreto, unde eam colligebat, verba cum iis commutaſſet Auguſtinus, ac multò minus Hieronymus.

VUlgaris opinio eſt, controverſiam, quæ Auguſtino cum Pelagio & ejus reliquiis fuit, fuiſſe πρῶτον ſive ζήτημα, hoc eſt, quæſtionem principalem, cùm reverâ fuerit κελνόμενος tantùm, ſive κεφάλαιον εἰδικὸν, quam *incidentem quæſtionem* vocant. Propriè enim controverſia hæc erat, Utrùm quiſquam per vires naturæ implere Legem, juſtificari, & ſalutem conſequi poſſit; ut Pelagius voluit: vel ſaltem ſuis viribus credat, & bonum opus inchoët, ut Julianus putabat: aut denique virtute naturali per initia fidei & imperfectam boni cupiditatem ſe ad primam gratiam diſponat: ut Caſſianus & Semipelagiani crediderunt. Hæc ita eſſe, prolixis diſputationibus concluſum antea fuit: ſimulque oſtenſum, hoc imprimis argumento pugnâſſe Catholicos, quòd Scriptura ſacra initium, progreſſum & complementum omnis boni, divinæ gratiæ adſcribat. Cæterùm Auguſtinus, quamquam & ipſe his armis uteretur, tamen illud etiam telum in adverſarios librabat, Quòd beatitudo, & quicquid ad beatitudinem conſequendam ordinatur, hoc divinæ ſit prædeſtinationis effectus: ut probabat ex Rom. VIII. 28. 29. 30. & Eph. I. 4. 5. & ſimilibus locis. Et quia adverſarii Auguſtinianam verborum Pauli interpretationem rejiciebant, aliterque cùm antiquiores Patres, tum Auguſtinum ipſum, ea oſtendebant accepiſſe; hinc laborabat, ut genuinam Apoſtoli ſententiam à ſe adductam eſſe comprobaret: ac quamquam ipſa Scripturæ verba urgeat paſſim; tamen, quia & ipſe, & antiquiores, aliter erant interpretati, eo

ad duo argumenta, experientiâ ipſâ, ut credebat, ſubnixa, tanquam ad ſacram anchoram confugere ſolet: nec unquam ſibi fortiùs adverſarios ſtringere videtur, etiam cùm ex iis abſolutum ſalvandi decretum oſtendit. Eorum prius hac hypotheſi nititur: Quòd omnes infantes baptizati à peccato abluantur; omnes non baptizati, ante mortem in peccato moriantur, ac propter illud damnentur. Atqui, inquiebat, videmus, & infidelium liberos interdum Chriſtianorum beneficio ante mortem conſequi baptiſmum: & fidelium liberos, nulla parentum incuriâ, ſed ſolo Deo ſic diſponente, non percepto Baptiſmo de hac vita diſcedere. Unde concludebat, eſſe quoddam ſublime Dei decretum, quo infantium unum ad vitam elegiſſet gratis, alterum occulto judicio morti deſtinaſſet æternæ. Alterius argumenti hæc hypotheſis fuit, quòd etiam fideles, juſtificati, regeniti, & pii deficiant à fide & pietate. Jam autem, inquiebat, experientia teſtatur, aliquos poſt lapſum, antequam reſipuerint, ex hac vita evocari, alios contrà tam diu in vita conſervari, uſque dum pœnitentia actâ reconcilientur Deo. Hujus quoque diſparilitatis cauſſam non aliam adferri poſſe, ajebat Auguſtinus, præter liberrimam Dei voluntatem, qua ab æterno fidelium alios vitæ, alios morti deſtinaſſet.

Ex his cognoſcimus, & cur abſolutam prædeſtinationem ſtatuerit Auguſtinus, & cur eo adverſus Pelagium, & ejus reliquias pugnarit argumento. Nempe, niſi gratiæ adverſarii negaſſent, omnes actus bonos gratiæ deberi, nihil opus fuiſſet quæſtione illa, de prædeſtinationis cauſſa. Nunc illis, vel omnes actus bonos, vel ſaltem aliquos eorum tribuentibus viribus naturæ, omnia arma expedire voluit Auguſtinus, ad probandam ſententiam Catholicam de ſalute hominis deſtinata, non ſecundùm merita naturæ, ſed beneplacitum Dei. Illam igitur de prædeſtinatione abſoluta, ſolum incidentem, non principalem fuiſſe controverſiam, ſatis liquet. Quæ & cauſſa eſt, cur Auguſtinus, quoties ea commemorat, de quibus inter ipſum, & Pelagianos diſceptatum fuit, prædeſtinationis nullus meminerit. Ut lib. De prædeſt. ſanct. cap. II. *Tria*, inquit, *ſunt, quæ* MAXIME *adverſus Pelagianos Catholica defendit Eccleſia. Quorum eſt unum, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, quoniam Dei dona ſunt, & Dei gratiâ etiam conferuntur merita univerſa juſtorum. Altera eſt, in quantâcunque juſtitiâ ſine qualibuſcunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium eſt, obnoxium naſci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obſtrictum, niſi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione ſolvatur.* Tria in quæſtione eſſe ait. I. De neceſſitate gratiæ, tam prævenientis, quàm ſubſequentis. II. De imperfectione hominis in hac vita. III. De peccato originali. De quibus etiam ſolis in concilio Carthaginenſi adverſus Pelagium actum fuit. Nam canon primus & ſecundus loquuntur de peccato originali: tertius, quartus, quinctus, de gratiæ neceſſitate ad omnes actus bonos: ſextus, ſeptimus, & octavus, de hominis imperfectione in hac vita. De prædeſtinatione verò nihil eo ſtatutum fuit; niſi quatenus ea includitur in quæſtione de gratiæ neceſſitate: uti antea oſtenſum. Similiter quòd cum Semipelagianis de prædeſtinatione ad gratiam diſputabatur, id non aliâ de cauſſâ factum eſt, quam quia putarent hi, initium fidei, & perſeverantiam ejus, eſſe ea nobis. Adſcetam ex Auguſtini adverſus eos libellis locum unum vel alterum, ut pateat, verè à nobis controverſiam aſſignari. Sic igitur ille De bono perſeverantiæ cap. XVII: NEQUE *enim* PELAGIANI SUNT, *ut adverſus iſtam perſpicuam veritatem durâ &* HÆRETICA *perverſitate contendant. Sed hæc, inquiunt, ut à Deo demur nobis,* FIDES *impetrat, quæ* INCIPIT A NOBIS: *quam fidem & incipere habere, &* IN EA USQUE IN FINEM PERSEVERARE, *tanquam id non à Domino accipiamus,* NOSTRUM ESSE CONTENDUNT. Quibus in verbis clarè dicit, ex Maſſilienſium ſententiâ, ut fidem, ſic perſeverantiam in fide, ex alio fonte manare, quàm gratiam, qua renaſcimur in Chriſto. Similiter cap. XXII. *Videant, utrùm ibi non ſatis egerimus, etiam initium fidei eſſe donum Dei: & utrum ex iis, quæ ibi dicta ſunt, non conſequenter eluceat, etſi non ſit expreſſum, etiam uſque in finem perſeverantiam non niſi ab eo donari, qui nos prædeſtinavit in ſuum regnum, & gloriam.* Similia loca ſunt in eo libello plurima. Contenti erimus decerpſiſſe epilogum. Sic enim diſputationem totam concludit, cap. ult. *Sed quid plura? Satis docuiſſe me, exiſtimo, vel potius plus quam ſatis,* DONA DEI ESSE, ET INCIPERE IN DOMINO CREDERE, ET USQUE IN FINEM IN DOMINO PERMANERE. Cur verò Maſſilienſium ſententiæ ſe oppoſuerit Auguſtinus, indicant hæc verba cap. XXI: *Quiſquis dicere gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, ſicut Catholicus fidelis, exhorret: nec ipſam fidem ſubtrahat Dei gratiæ, quâ miſericordiam conſecutus eſt, ut fidelis eſſet, ac per hoc gratiæ Dei tribuat perſeverantiam quoque uſque in finem, quâ miſericordiam conſequitur, quam poſcit quotidie, ut non inferatur in tentationem.* Nec Proſper in alio conſtituit Semipelagianiſmum, quod ſatis hæc ejus verba ad Auguſtinum docent. *In iſtis Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur; ſi principium ſalutis male in homine collocatur; ſi divinæ voluntati impie voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur, quia voluit; non ideo, quia adjuvatur, velit; ſi originaliter malus receptionem boni non à ſummo bono, ſed à ſemet ipſo inchoare male creditur; ſi aliunde Deo placetur, niſi ex eo, quod ipſe donaverit.* Atqui hæc omnia Catholici illi agnoſcebant, qui & bonum voluntatis initium Deo tribuebant. Non alios igitur Pelagii reliquiis accenſet Proſper, quàm quos antea dixerat propè adeo ad Pelagium accedere, ut non aliam præter Dei gratiam agnoſcant, quàm naturæ inſitam, ut per quam ſolam aliqui ad regenerantem gratiam pertingant. Apertè igitur eò Maſſilienſium ſententiam improbat, quia naturæ merita non excludit, quiſquis ſibi tribuit fidei initium, & perſeverandi virtutem. Nempe quòd Pelagiani & Maſſilienſes meritum humanum prædicarent, hoc illud eſt, quod Auguſtinus & Proſper tantopere damnabant. Et, ad hunc errorem jugulandum, primus vel docuit, vel urſit Auguſtinus dogma de abſoluto decreto, cujus effectus eſſet fidei initium, & perſeverantia ejuſdem. Hinc cap. XX. lib. de bono perſeverantiæ: *Hæc eſt prædeſtinatio manifeſta, & certa ſanctorum: quam poſtea diligentius, & operoſius,* CUM JAM CONTRA PELAGIANOS DISPUTAREMUS, *defendere neceſſitas compulit. Didicimus enim, ſingulas quaſque hæreſes intuliſſe Eccleſiæ* PROPRIAS QUÆSTIONES, *contra quas diligentius defenderetur Scriptura divina, quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret. Quid autem coegit, loca Scripturarum, quibus prædeſtinatio commendata eſt, copioſius & enucleatius iſto noſtro labore defendi: niſi quod Pelagiani dicunt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: quod quid aliud eſt, quam gratiæ omnino negatio?* Unde ſatis liquet, Auguſtinum non fuiſſe urſurum dogma de abſoluto decreto, ſi Pelagius & ejus reliquiæ recedere voluiſſent ab iſtâ doctrina, quâ ſtatuunt, gratiam ſecundùm merita dari: quod etiam illi docent, qui dicunt, fidei initium & perſeverantiam eſſe ea nobis. Idem Auguſtinus alibi nihil ultra exigit, quàm ut fateantur, nihil nos poſſe ſine auxilio Dei, hoc eſt, ſine ſubminiſtratione Spiritus Sancti, quam nobis paſſione & morte ſua promeritus eſt Jeſus Chriſtus. Sic enim ſcribit lib. de gratia Chriſti cap. XLVII. *Si ergo conſenſerit nobis, non ſolum poſſibilitatem in homine, etiamſi nec velit, nec agat bene; ſed* IPSAM *quoque* VOLUNTATEM ET ACTIONEM, DIVINITUS ADJUVARI, *ut ſine* ILLO *adjutorio* NIHIL BENE *velimus, & agamus; eamque eſſe* GRATIAM DEI PER JESUM CHRISTUM, *in quâ nos ſuâ, non noſtrâ juſtitiâ juſtos facit; ut ſit vera juſtitia, quæ nobis ab illo eſt:* NIHIL *de* ADJUTORIO GRATIÆ DEI (*quantum arbitror*) INTER NOS CONTROVERSIÆ RELINQUETUR.

Nempe

Nempe fatebatur Pelagius, poſſibilitatem ipſam, quæ eſt naturæ, adjuvari doctrina & exemplo Chriſti: ſed diffitebatur, ſubminiſtrari Spiritum Sanctum, ut voluntatem & actionem noſtram juvet. Contrà Catholici ajebant, ſine hoc adjutorio nihil nos poſſe. Atque addit Auguſtinus, hoc ſi & ipſe fateri Pelagius velit, nihil ſe videre, quo minùs in dogmate de gratia Catholicus ſit futurus. Similiter Hieronymus in iis, quæ adverſus Pelagium ſcripſit, nuſquam urget, ut fateatur abſolutum decretum. Imò in dialogo III. adverſus Pelagianos duo facit hominum genera, quorum alii auxilium Dei requirant, ſed non ad ſingula: alii doceant, nos eo ad ſingulos actus indigere. Sic enim apud eum loquitur Critobulus Pelagianus: *Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratiâ conditionis & legis ſentiri auxilium Dei, ne liberum frangeretur arbitrium: cæterum ſunt pleriquе noſtrorum, qui omnia, quæ agimus, dicunt fieri præſidio Dei.* Reſpondet Atticus Catholicus: *Qui hoc dicit, veſter eſſe ceſſabit. Aut ergò & tu iſta dicito, ut noſter eſſe incipias; aut ſi non dicis, alienus eris cum his, qui noſtra non dicunt.* Diſcrimen, ut quis ex Pelagiano Catholicus fiat, hoc ſolùm in iſta controverſia requirit, ut fateatur, nos auxilio Dei per ſingula indigere. Sed quid de Hieronymo tricamur, cùm & ipſe paſſim non aliud doceat ſalvandi decretum, quàm ſecundùm præſcientiam eorum, quæ ex viribus gratiæ facturus quiſque erat? Vide eum in Eſai. c. I. ubi ait, *non ex præjudicio Dei; ſed ex meritis ſingulorum, vel pœnam, vel præmium eſſe.* Et in cap. I. Malach. cùm de Jacobi dilectione, Eſavi odio dixiſſet, addit, *dilectionem & odium Dei, vel ex præſcientiâ naſci futurorum, vel ex operibus: alioquin omnia Deum diligere, nec quicquam eorum odiſſe, quæ creavit.* Et cap. I. ad Gal. *a* cùm hæreticorum opinionem poſuiſſet de hominibus ſpiritualibus, animalibus & χοϊκοῖς, pro quorum diverſa natura exiſtimant illi, Deum vel amare, vel odiſſe hominem, antequam quicquam fecerit boni vel mali: negat Hieronymus, hanc eſſe Apoſtolicam ſententiam, ſed (ut ejus utar verbis) *hoc ex præſcientiâ Dei evenire, ut quem ſcit juſtum futurum, prius diligat, quàm oriatur ex utero; & quem peccatorem, oderit, antequam peccet, non quòd in amore & odio Dei iniquitas ſit, ſed quòd non aliter eos habere debeat, quos ſcit vel peccatores futuros eſſe, vel juſtos.* Et ad Hedibiam: *Non ſalvat Deus irrationabiliter, & abſque judicii veritate, ſed cauſſis præcedentibus: quia alii non ſuſceperunt filium Dei, alii autem ſuâ ſponte voluerunt.* Et mox: *Ex quo oſtenditur, non gentes eligi, ſed voluntates.* Quod (ne ſecum pugnet Hieronymus) non de voluntatibus gratiam omnem prævenientibus, ſed à gratiâ præveniente adjutis, intelligi debet. Vt ſententia ſit, rectè mentes gratiâ præveniente eligi à Deo ad gratiam regenerationis, & in eâ perſeverantes eligi ad gloriam. Nec dici poteſt, Hieronymum poſtea ſententiam mutaſſe: quando, qua facilitate hoc diceretur, eadem rejiceretur. Quin potius contrarium patet ex tertio dialogorum libro adverſus Pelagianos; ubi de præſcientia Dei, & electione Saulis, ac Judæ, adverſus Marcionem, alioſque hæreticos diſputans, apertè voluntatem hominis electione priorem facit: *Eligit*, inquit, *eum, quem bonum cernit.* Sed fortaſſe aliquis à Proſpero, (quando is, ut poſtea oſtendemus, adverſus Semipelagianos durior quàm Auguſtinus fuit) majus cauſſæ ſuæ ſubſidium ſperet. At neque eum à Catholicis illos ſegreges exiſtimaſſe, qui non aliam agnoſcerent prædeſtinationem, quàm conditionatam, argumento eſt, quòd hoc de dogmate non intendat litem vel Pelagianis, vel Semipelagianis; uti fidem nobis fecerit vel unus liber adverſus Collatorem. Quem qui integrum percurrere gravantur, ſaltem oculis animoque præſentibus legant, quam ipſe ejus ſcripti ἐπίλογον concinnavit. Nam certis definitionibus Caſſiani doctrinam eſt complexus, iiſque cenſuram ſuam addidit: quam penè extremo adverſus Collatorem libro legere eſt. Verba ipſa apponeremus, niſi libellus penè in omnium manibus eſſet, & jam alii ante nos commentationibus ſuis locum illum celebraſſent. Fatemur quidem, haut magis Semipelagianis, quàm Pelagianis, de abſoluto illo ſalvandi decreto conveniſſe cum Auguſtino aliiſque ejus dogmatis fautoribus. Sed, uti ante diximus, decretum iſtud non erat Catholicis αἴτιος, ſive κεφάλαιον ἀρχικώτατον; verum unum aliquod ex κεφαλαίοις ἐνδικοῖς, quo ruente, nihilominus firma ſtaret concluſio: quæ erat, GRATIAM DEI NON DARI SECUNDUM HOMINUM MERITA. At corruit ea concluſio, ſi homo viribus naturæ poſſit gratiam Dei prævenire, ac Dei adjutorium ad perfectionem promereri: quæ, ut vidimus, Caſſiani, & aliorum Semipelagianorum ſententia fuit. Itaque hoc illud eſt, in quo pedem figebat Proſper, quodque uno ore in iis damnabant Catholici: non autem quòd minimè agnoſcerent decretum ſalvandi abſolutum.

De Proſpero ſatis. Videamus de Maxentio & Fulgentio, quorum uterque adverſus Fauſtum ſcripſit. Sanè Fauſtus prædeſtinationem abſolutam quacunque penè occaſione acerrimè impugnarat: neque dogma hæreticum, blaſphemum, atque impium dubitarat appellare. Minimè tamen hoc Fauſti judicium vel verbulo uſpiam Maxentius culpat: quod argumento eſt evidentiſſimo, vel eum hac in parte Fauſti approbaſſe ſententiam, vel ſaltem non fuiſſe auſum, velut errorem, objicere, in quo tantum Catholicorum videret diſſenſum.

Etiam Fulgentius, cùm libros tres ſcriberet de veritate prædeſtinationis, omnibus ſalutis ſuæ amantibus prædeſtinationis doctrinam commendabat: ſed ubi promendum eſt, quid doctrinæ adeò neceſſariæ nomine intelligat, non jam ad abſolutum decretum aſſurgit, quod ipſe ſtatuebat; ſed ſolùm requirit, ut ſine prævenienti, ac ſubſequenti gratiâ fateamur ſalvari poſſe neminem. Verba ejus ſunt de prædeſt. lib. II. *a* *Omnes, qui vitæ deſiderant fieri æternæ participes, oportet ſanctorum Patrum divinitus inſpiratis informari & adhærere ſententiis, qui gratia divina ſic illuminati ſunt dono, ut indubitanter aſſererent,* (ſ. aſſeverent) *in hominis voluntate nihil bonæ cogitationis oboriri, niſi quod beneficio gratiæ prævenientis infunditur; nihil in melius augeri, niſi quod ſubſequentis juvamine roboratur; nihil bene conſummari, niſi quod eâdem operante atque opitulante perficitur. Hæc itaque Catholicorum Patrum Apoſtolicis inſtitutionibus tradita permanet in Eccleſiis ſine aliquâ dubitatione doctrina, quam Græci Latinique Pontifices, ſancti Spiritus infuſione firmati, uno atque indiſſonabili ſemper tenuere conſenſu. In quâ beatus Auguſtinus, indutus virtute ex alto, abundantius illis omnibus laboravit: non autem ipſe, ſed gratia Dei cum illo. Ipſius enim miniſterio Dominus uberiorem hujus rei fidelibus ſuis inſtructionem præbuit.* Hoc etiam argumento erit, quibus potiſſimùm adverſetur Fulgentius, quòd neget negari prædeſtinationem, niſi ab iis, qui divinam præſcientiam negant. Atqui Patres, qui ante Auguſtinum vixere, utramque conjungunt, certam præſcientiam omnium, & prædeſtinationem ex præſcientiâ. Non igitur eos potavit Fulgentius prædeſtinationem tollere, qui docent, certum eſſe prædeſtinatorum numerum ad vitam, certum item ad mortem; utrorumque ex præſcientiâ; illorum perſeverantiæ & fidei, horum perſeverantiæ in impœnitentiâ. Verba hæc Fulgentii ſunt lib. III. *b* *Quiſquis veritatem prædeſtinationis divinæ negare contendit, mutabilem Deum ſine dubio prædicat, cui temporalium actuum humanorum temporalem cognitionem perverſus aſſignat. Nam ſi Deus incommutabilis eſt, quod dubitandum non eſt: omnia futura ex æternitate incommutabiliter novit, & omnia opera ſua incommutabili ordinatione diſpoſuit. Nec potuit eſſe diſpoſitionis ejus aliquando mutatio, ubi diſpoſitorum ſine initio manet æterna cognitio. Proinde apud Deum, ſicut nunquam defuit futurarum præſcientia rerum: ſic nunquam defuit ſempiterna & incommutabilis operum, vel donorum prædeſtinatio futurorum.* Iſta oſtendunt, hoc illud fuiſſe, quod concoquere non poſſet Fulgentius, ſi diceretur,

a In verbo illo. qui me ſanctificavit ab utero matris meæ.

a P. 109.

b P. 129.

Deum, aut quæ homo eſſet acturus, neſciſſe; aut quæ ipſe eſſet facturus, non decreviſſe: ac vel in illis poſſe falli, vel in his poſſe mutari. Quale nihil ſtatuunt, qui cum antiquioribus Patrum conditionatam ſolùm prædeſtinationem admittunt; illud verò additamentum Auguſtini ignorant.

Thesis XVII.

Neque hæc Auguſtini appendix, ſuperſtite illo, proximove poſt ejus abitum ſeculo, vel ſynodali, vel Romanæ aut Orientalis Eccleſiæ decreto approbata unquam fuit. Interim fatendum eſt, à celebratiſſimis Occidentalis Eccleſiæ antiſtitibus eſſe defenſam: ſed ita defenſam, ut nec pauci eruditione præſtabiles, in Galliis imprimis, diſſentirent; & qui eam tuerentur, non uno omnes modo, ſed alii durius, mollius alii interpretarentur. Cur verò nihil communi autoritate ſtatuerint, tum illud in cauſâ fuit, quòd hæc quæſtio eſſet inter eas, de quibus ſalvâ caritate diſſentire liceret; eoque hujus, vel illius ſententiæ condemnatione ſchiſma in Eccleſiâ Dei concitari non deberet: tum etiam quod exiſtimarent Patres, non Pelagium tantùm, ſed Maſſilienſes quoque, abunde refelli, ſi iis obducerentur illa Scripturarum loca, quibus docetur neceſſitas gratiæ ad ſingulos pietatis actus, etiam fidei imperfectæ & initierum bonæ voluntatis: utut ad abſolutæ Prædeſtinationis dogma minimè recurratur.

MAgna jam Auguſtini & Proſperi temporibus concertatio in Eccleſia fuit de abſoluto ſalvandi decreto: ſed non his verbis controverſia proponi tum ſolebat, verùm *δυνάμει* continebatur ſub quæſtionibus iſtis, utrùm Deus ſalvari omnes velit, an ſolos electos: num Chriſtus pro omnibus ſit mortuus, an credentibus duntaxat: utrùm omne, an pars ſolum humani generis vocetur ad ſalutem: & quatenus ſententiæ in ſpecie diſſidentes conciliari inter ſe poſſint. à quorum intelligentiâ dependet controverſia, quæ abſolutæ & conditionatæ prædeſtinationis appellatione ſignatur vulgò. Quamquam verò quæſtiones iſtæ intercurrere ſoleant in defenſione gratiæ adverſus Pelagianos: non tamen de his ſtatutum quicquam fuit in ullo conciliorum iſtorum, quæ contra Pelagianos, vel Semipelagianos, vel Auguſtini ævo, vel ſeculo proximo convenerunt. De Dioſpolitano quod diximus, ſatis liquet ex Auguſtini libro de geſtis Palæſtinis, & epiſt. cvi. ad Paullinum, & lib. ii. de Grat. Chr. cap. xi. Idem judicandum de primo Carthaginenſium illorum, quæ hanc cauſſam ſpectant. Eo enim (ut Auguſtinus ait lib. de peccato originali cap. ii. & iii.) duo hæc in Cæleſtio damnata ſunt. i. quòd peccatum Adæ ipſum ſolum læſerit, & non genus humanum. ii. quòd infantes, cùm naſcuntur, in eo ſtatu ſint, quo Adam fuit ante prævaricationem. Neque negamus, eo aliud quicquam decretum fuiſſe, ſed contendimus, quidquid tunc in Cæleſtio damnatum eſt, idem poſtea fuiſſe anathematizatum in concilio Carthaginenſi ſecundo, quo prius Carthaginenſe recenſitum eſt: ut oſtendunt verba hæc Patrum concilii ii. Carthaginenſis ad Innocentium I. *Unde factum eſt, ut recenſendum peteremus, quid ante ferme quinquennium ſuper Cæleſtii nomine hic apud Eccleſiam Carthaginenſem fuerit agitatum.* Ac nec ſynodus Carthaginenſis ii. pro abſoluta prædeſtinatione ſtatuit quicquam. Uti nec Milevitana. Quod inde cognoſcimus, quia quæ utráque fuerunt decreta, ſimiliter recenſita, & approbata ſunt Carthaginenſi iii. quæ vulgo Milevitana vocatur. Ejus canones ſunt octo adverſus Pelagium: quorum primi duo ſunt de peccato originali: tres ſequentes de gratiæ neceſſitate: tres ultimi de hominis imperfectione in hac vitâ. Epitome eorum his verbis proponitur ab Hadriano I. a

a In Epitome canonum ad Carol. Magn.

i. Quòd Adam non neceſſitate naturæ, ſed pro peccati merito moreretur.

ii. Quòd parvuli in remiſſionem peccatorum baptizentur.

iii. Quòd gratia Dei non ſolùm tribuat remiſſionem peccatorum; ſed etiam præſtet adjutorium, ne peccetur.

iv. Quòd gratia Chriſti non ſolùm ſcientiam tribuat, quid agamus; ſed etiam dilectionem nobis inſpiret, ut quod ſcimus, implere valeamus.

v. Quòd ſine gratiâ Dei nihil boni implere valeamus.

vi. Quòd ſancti cum S. Johanne non ſolùm pro humilitate, ſed etiam pro veritate. Quem locum his verbis ſuppleo: *dicant, quod non ſint ſine peccato.*

vii. Quòd in oratione Dominicâ ſancti pro ſe dicant, Dimitte nobis debita noſtra.

viii. Quòd veraciter dicatur à ſanctis, Dimitte nobis debita noſtra.

Idem de Arauſicana ii. judicium eſto. Quamvis nonnulli inde quædam pro abſoluta prædeſtinatione afferre ſint conati: ut quod dicitur can. ix. *Deus in nobis, ut operemur, operatur.* Atqui nihil aliud hic vult, quàm quod can. xx. dicitur: *Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo: nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præſtet, ut faciat homo.* At ut in converſione operetur Deus ex Intentione abſolutâ, eoque in hac habeat locum gratia prædeterminans, non tamen in omnibus actibus locum habere dicent, niſi amplexari velint dogma *χθὲς καὶ πρώην* natum, non poſſe mortalem quemquam plus minuſve boni facere, quàm facit. Similiter pro ſe adferunt, quòd converſio can. xv. vocatur *mutatio dexteræ Excelſi.* Quaſi divinæ potentiæ opus non ſit, niſi abſolutâ intentione operetur Deus. Concilium verò Arelatenſe & Lugdunenſe, quorum utrumque circa annum cccexc. habitum eſt, ſi Auguſtini ſententiam non damnavit, quod nos factum putamus: ſaltem propius eſt, ut damnaſſe, quàm approbaſſe dici debeat. Qua de re lib. primo vidimus, & ſequenti libro iterum dicturi ſumus. De conciliis, quæ propter hoc dogma convocata ſunt circa annum octingenteſimum quinquageſimum, ſeorſim libro proximo commodius agemus, ubi referemus cauſſam Godſcalci, & ea quæ illi adnexa ſunt.

Quod ad Romanos Epiſcopos attinet, nihil de abſoluto decreto Innocentius in literis ſuis ad Carthaginenſe, aut Milevitanum concilium habet. Nihil Cæleſtinus epiſtolâ ad Epiſcopos Galliæ, vel libello, qui ei ſubjici ſolet. Imò poſt diſſertationem de gratiæ tam prævenientis, quàm ſubvenientis neceſſitate, his verbis libellum claudit: *Profundiores difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis reſtiterunt,* SICUT NON AUDEMUS CONTEMNERE, ITA NON NECESSE HABEMUS ADSTRUERE. *quia* AD CONFITENDAM GRATIAM DEI, *cujus operi ac dignationi nihil penitus ſubtrahendum eſt,* SATIS SUFFICERE CREDIMUS, *quidquid ſecundum prædictas regulas Apoſtolicæ ſcripta docuerunt, ut prorſus non opinemur Catholicum, quod apparuerit præfixis ſententiis eſſe contrarium.* Nam quæ illæ, quæſo, intercurrentes quæſtiones, quàm iſtæ, ad quas paſſim Auguſtinus coactus eſt reſpondere: item Proſper adverſus Genuenſes, Vincentium, & Gallos? Nempe, quomodo Deus omnes velit ſalvos fieri, & tamen non omnes ſalvet: quomodo Chriſtus pro totius mundi redemtione ſit mortuus, & tamen non omnes captivitate eruantur: quo ſenſu omnes vocentur, nec omnibus prædicetur Evangelium: quomodo præſcientia & prædeſtinatio concordet cum libero arbitrio, & ſimilia. à quorum explicatione,[b] uti paullo antè dicebamus, dependet, utrùm conditionata, an abſoluta prædeſtinatio ſtatui debeat, & quo ſenſu utraque poſſit admitti. Neque hæc cùm dicimus, eo pacto interpretamur Cæleſtini verba, quo à Semipelagianis fiebat olim. Nam (quemadmodum ex iis conſtare poteſt, quæ lib. i. diximus, cùm de Vincentio Lirinenſi tractaremus) Semipelagiani laudationem Cæleſtini trahebant ad priora ejus ſcripta, non ad poſteriora: nos etiam ad poſteriora, ſed quoad ſummam defenſi dogmatis, non quoad particulas, quas nec probare, nec dam-

Digitized by Google

damnare Cæleſtinus inſtituit. Hoc autem iſtius judicium eo majoris apud nos ponderis eſſe debet, quia epiſtola illa Cæleſtini, & libellus ei annexus, (ſive is Cæleſtini ſit, ſive Gallorum, ſed a Cæleſtino tamen approbatus, de quo ſententiam noſtram lib. 1. retulimus) magno ſemper apud Catholicos in pretio fuit: quod ex Proſpero, Vincentio Lirinenſi, Petro Diacono, atque aliis conſtat; qui tum judicium ejus magnificè laudant, tum vel literis, vel libello iſto veritatem Catholicam defendunt. Imò ſcriptor homiliæ de Adam & Eva (quæ apud Chryſoſtomum *a* legitur, atque ut ejus à doctis citari ſolet, cum omnino Latini ſit ſcriptoris, & quidem diu poſt Chryſoſtomi tempora ex variis compilata) αὐτολεξεὶ habet ea, quæ proximè citavimus: ac eccleſia quoque Lugdunenſis lib. de tribus epiſtolis ad eadem verba provocat adverſus Hincmarum, ut oſtendat, in hoc prædeſtinationis dogmate aliqua relinqui controverſa, de quibus ſancti nihil conſtituerant: uti de morte Chriſti pro omnibus, de divina voluntate omnes ad ſe vocante, ut ſalventur: in quibus, ait, non debere alios ab aliis condemnari: quamquam id Hincmarus & alii Galliæ Belgicæ Epiſcopi in damnando Godeſcalco jam facere erant aggreſſi.

a T. 1. pag. 307. edit. Belier.

Sed enim dicat aliquis, Cæleſtinum in eopſe libello cap. III. & epiſtolâ præmiſsâ cap. II. tueri Auguſtinum adverſus illos, qui eum gratiam prædicando neceſſarium modum dicerent exceſſiſſe: item Gelaſium, cum concilio Epiſcoporum LXX, Auguſtini & Proſperi ſcripta probaſſe; Caſſiani & Fauſti inter apocrypha retuliſſe: Hormiſdam ſimiliter Fauſti libros cum cautelâ legi velle, Catholicum dogma ex Auguſtino peti jubere. Pugnat his Alvares*b*, ut oſtendat, Auguſtini de prædeſtinatione ſententiam fuiſſe comprobatam, cùm ab aliquot Urbis epiſcopis, tum etiam concilio Romano LXX. epiſcoporum. Facilè verò iſtis occurritur. Ubique enim cauſſa Auguſtini cum Semipelagiana confertur, & illa Auguſtini melior fuiſſe judicatur: quod ratione quæſtionis principalis, non omnium intercurrentium, intelligi debere, ipſe nos Cæleſtinus docet, uti vidimus. Itaque etiam Fulgentius lib. II. *c* de Prædeſtinatione, explicaturus in quo ſupra alios Auguſtini opera illuxerit, fuiſſe id ait, quòd *indutus ex alto abundantius omnibus laboravit*; ut oſtenderet, *in hominis voluntate nihil bonæ cogitationis oboriri, niſi quod beneficio gratiæ prævenientis infunditur.* Dubium igitur non eſt, quin cùm Pontifices illi Auguſtini adverſus Maſſilienſes ſententiam probarunt, hoc intelligi debeat, non de gratiâ prædeterminante, vel prædeſtinatione abſoluta, quam nec damnarunt, nec probarunt; ſed de non promeritâ gratiæ collatione, ſive de gratuitâ prædeſtinatione; quæ duo tantùndem valent, quia unum ex altero infertur; ut initio hujus libri vidimus.

b Lib. 1. de auxiliis gratiæ diſp. 5.

c P. 109.

THESIS XVIII.

At non illi Patres, qui in decretis ſuis abſoluta prædeſtinationis dogma reliquerant indeciſum: ſimiliter animati fuerunt erga Maſſilienſes, qui, negando gratiam prævenientem, prædeſtinationis cauſſam in homine collocabant. Horum enim ſententia, uti antea oſtenſum eſt, ſynodico & Romanæ Eccleſiæ ſuffragio damnata fuit: non tamen ut hæretica, ſed tantum ut erronea. Unde eſt, quòd ejus patroni haberentur pro Catholicis, pro fratribus, pro coepiſcopis & compresbyteris dilectis: cùm Pelagiani contrà in hæreticorum numerum referrentur, ſacerdotii dignitate orbarentur, etiam urbibus expellerentur.

SCite intereſt, quanto aliter ſenſerit Eccleſia Dei de negantibus gratiæ prævenientis neceſſitatem, quàm Pelagianis, qui ſimpliciter neceſſitatem gratiæ tollebant. Nec enim Pelagianos Eccleſiaſticâ communione dignabantur, ſed tanquam peſtem mortiferam, & ſacerdotio depellebant, & urbibus extrudebant. Pelagium Chriſtianorum numero excludit Auguſtinus. Nam lib. de gratiâ Chriſti, cap. X. ait; *Hanc* (interiorem) *debet Pelagius gratiam confiteri, ſi vult non ſolum vocari, ſed eſſe Chriſtianus.* Idem T. 2. epiſt. XCIV. ad Hilarium; *Quam ſint hac inimica gratiæ Chriſti, & quemadmodum totius fidei Chriſtianæ fundamenta evertere moliantur, pervidet nobiſcum venerabilitas veſtra.* & tuxtus epiſt. CC. propè initium ad Aſellicum epiſcopum; *Hoc genus hominum capita ſibi invenerat Pelagium & Cæleſtium, impietatis hujus aſſertores acerrimos. Qui recenti judicio Dei, per diligentes & fideles ſervos ejus, etiam Catholicâ communione privati ſunt, & propter cor impœnitens, adhuc in ſuâ damnatione perſiſtunt.* Innocentius de Pelagianis epiſt. ad Concilium Milevitanum ait *a* *Eccleſiaſticâ communione privari, Apoſtolici vigoris auctoritate cenſemus, donec reſipiſcant à diaboli laqueis*, &c. Et mox: *Abſcondendi enim ſunt, qui vos conturbant & volunt convertere Evangelium Chriſti.* Et *b* ad Concilium Carthaginenſe: *Quiſquis ergò in hac aſſentiens videtur eſſe ſententiæ, ut dicat, adjutorio nobis non opus eſſe divino, inimicum ſe Catholicæ fidei, & Dei beneficiis profitetur ingratum: nec noſtrâ communione ſunt digni, quam prædicando* TOTALITER *polluerunt.* Et ibidem: *Separetur ergo à ſano corpore vulnus inſanum, remotoque morbi ſævientis afflatu, cautius quæ ſunt ſincera perdurent, & grex purior ab hac mali pecoris contagione purgetur.* Cæleſtinus (in Proſpero *c* ait) *Cæleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi: adeò & præceſſorum ſuorum ſtatuta, & decreta Synodalia, inviolabiliter ſervanda cenſebat, ut quod ſemel meruerat abſcindi, nequaquam admitteret retractari.* Leo Magnus epiſt. LXXXIV *d*. ad Nicetam Aquilejenſem: *Qui de Pelagianorum, Cæleſtianorumque conſortio in communionem Catholicam eâ imprudentiâ ſunt recepti, damnent apertis profeſſionibus ſui ſuperbi erroris auctores, &, quidquid in doctrinâ eorum univerſalis eccleſia exhorruit, deteſtentur, &c. Nihil in verbis eorum obſcurum, nihil inveniatur ambiguum: quoniam novimus, hanc iſtorum eſſe verſutiam, ut in quâcunque particulâ dogmatis execrandi, quam à damnandorum ſocietate diſcreverint, nihil ſibi ſenſuum ſuorum exiſtiment eſſe non ſalvum.* Gelaſius epiſtolâ ad Honorium tribuit *Pelagianæ peſti mortiferum furorem*: atque addit, *Pelagium non tantùm Eccleſiæ Catholicæ legibus, ſed principum quoque Romanorum, damnatum, ut nec uſquam terrarum vivendi locum ejus ſectatores habere ſinerentur.* Etiam in decreto LXX. Epiſcoporum anathema dicit Cæleſtio & Juliano. Et tale Catholicorum de Pelagio judicium erat. At quanto benigniùs mitiùſque cum Caſſiano, Fauſto, & horum ſectatoribus actum eſt! Tantum enim abeſt, ut ſolum vertere juberentur, ut nec Catholicâ quidem communione excluderentur. Nam cui hac parte magis credamus, quàm Auguſtino? Ejus autem judicium unde melius cognoſcamus, quàm duobus libellis ad Proſperum, & Hilarium, quibus ex profeſſo Maſſilienſium ſententiam refellit? Atqui, in iis hæreticorum eos numero eximi tam clarum eſt, quàm cùm meridie ſol lucet. Sic enim ſcribit lib. II. cap. XVII: *Neque enim Pelagiani ſunt, ut, adverſus iſtam perſpicuam veritatem, durâ &* HÆRETICA *perverſitate contendant: ſed hæc, inquiunt, ut à Deo dentur, nobis fides impetrat, quæ incipit à nobis*, &c. Similiter & Pelagianis opponit, fratrumque ſuorum in numero habet lib. I. cap. XIV: *Quocirca non debent* FRATRES NOSTRI, *qui nobiſcum Catholicâ fide perniciem Pelagiani erroris impugnant, huic Pelagianæ in tantum favere opinioni, quâ opinantur, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari*, &c. Similiter loquitur idem lib. II. cap. XXIV: *Hoc donum* (gloriandi in Domino) *Pelagiani optamus, ut habeant:* ISTIS AUTEM NOSTRIS, *ut plenius habeant. Non itaque ſimus in diſputationibus prompti, & in orationibus pigri. Oremus, dilectiſſimi, oremus, ut Deus gratiam etiam det inimicis noſtris* (Pelagianis,) *maximeque* FRATRIBUS ET DILECTORIBUS NOSTRIS, *intelligere, confiteri, poſt ingentem & ineffabilem ruinam, quâ in uno omnes cecidimus,*

a Epiſt. 90. apud Auguſt.

b Epiſt. 31.

c Adverſus collatorem cap. 41.

d Al. 86.

cidimus, neminem niſi gratiâ Dei liberari; eamque non ſecundum merita, tanquam debitam, reddi; ſed tanquam veram gratiam, nullis meritis præcedentibus, gratis dari. Ubi eos, qui prævenientem gratiam negabant, & regenerationis donum ſecundùm merita dari putabant, nunc NOSTROS, nunc FRATRES ſuos appellat. Cùm verò DILECTORES ibidem vocat, eo reſpicit, quòd Proſper ſcripſerat, *Unum eorum præcipuæ auctoritatis, & ſpiritualium ſtudiorum virum, ſanctum Hilarium Arelatenſem, ſciat beatitudo tua* ADMIRATOREM *ſectatoremque* IN ALIIS OMNIBUS TUÆ ESSE DOCTRINÆ. Et Hilarius quoque: *Sed plane illud tacere non debeo, quod ſe dicant tuam ſanctitatem*, HOC EXCEPTO, IN FACTIS ET DICTIS OMNIBUS ADMIRARI. Admiratores ſui, non audebat cum Proſpero & Hilario dicere Auguſtinus, *amatores* dixit, quaſi judicium illud amori tribueos, quod modeſtiæ erat. Habes & locum ſimilem cap. XXI: *Videant tamen ii, quibus* AMANTIBUS ME *ingratus eſſe non debeo, qui præter a hoc, quod in quæſtionem venit, omnia mea, ſicut ſcribitis, ſe profitentur complecti: videant, inquam, utrum in primi libri poſterioribus partibus eorum duorum, quos mei epiſcopatus initio, antequam Pelagiana hæreſis appareret, ad Simplicianum Mediolanenſem epiſcopum ſcripſi, remanſerit aliquid, quod vocetur in dubium, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari*, &c. Quia Maſſilienſium aliqui dicebant, ſe excepto dogmate de prævenienti gratiâ, & prædeſtinatione abſoluta, in cæteris Auguſtinum amare, & ſequi: (quod Proſperum & Hilarium de iis referentes audivimus: reicit eo Auguſtinus ait, ſi ſequi ſe volent in omnibus, quæ ante exortum Pelagium ſcripſerat, in hoc etiam ſequi debere, quandoquidem in libb. ad Simplicianum apertè profiteatur, fidem eſſe donum Dei: nec gratiam ſecundùm merita conferri. Sed de Auguſtino ſatis. Vehementior eo fuit Proſper: ſic tamen ut Maſſilienſes ſanctorum & Catholicorum nomine utcumque dignetur. Audiamus eum epiſt. ad Auguſtinum: *Quidquid in libro hoc, ex contradicentium ſenſu, ſanctitas tua ſibi oppoſuit; quidquid etiam, in libris contra Julianum, ab ipſo ſub hac quæſtione objectum, potentiſſime debellaſti; hoc totum* AB ISTIS SANCTIS *intemoſiſſime conclamatur.* Idem libro adverſus Collatorem, ſic eum, hoc eſt, Caſſianum compellat, cap. III: DOCTOR CATHOLICE, *cur profeſſionem tuam deſeris?* Et cap. XXXIII: *Quis hæc prædicari a* CATHOLICIS *inter Catholicos crederet, niſi quæ in colluctationibus domeſticis ſæpe defenſa ſunt, etiam ſcripta legeremus?* Denique idem, in peroratione, de hujus ſententiæ fautoribus ſic ſcribit: *Quorum tamen, dum adhuc non ſunt a fraterna ſocietate diviſi, toleranda magis eſt intentio, quàm deſperanda correctio.* Interea quo loco eos habendos putârit Proſper, ſatis indicat, quod ut Pelagianos, lupos apertos; ita Semipelagianos, nunc hypocritas, nunc lupos occultos nominare non dubitat. Nempe quia Semipelagiani prope totum, quod adverſus Pelagium diſputabatur a Catholicis, ipſi quoque integris adverſus Pelagium libris tuebantur, & interea portionem noxii dogmatis retinebant. Unde paullo antè verba, quæ proximè adduximus, hunc in modum Proſper ſcribit: *Igitur hujuſmodi hominum pravitati, non tam diſputationum ſtudio, quam auctoritatum privilegiis, eſt reſiſtendum; ut de proſtrati dudum dogmatis corpore nullum membrum ſinatur aſſurgere. quia notum eſt, ita ſe falſitatis iſtius habere verſutias, ut ſi eis liceat prætenta correctionis imagine aliquod ſibi faventium radicis ſuæ germen excipere, totam ſe poſſit in exiguâ ſui parte reparare. Ubi enim non aliud habet ſumma, quam portio, non eſt devotionis dediſſe* PROPE TOTUM, *ſed fraudis retinuiſſe vel minimum. Quod ne* HYPOCRITARUM *obtineatur inſidiis, confidimus Domini protectione præſtandum; ut quod operatus eſt in Innocentio, Zoſimo, Bonifacio, Cæleſtino, operetur & in Xyſto, & in cuſtodiâ Dominici gregis.* HÆC *ſit* PARS *gloriæ huic* RESERVATA *paſtori, ut ſicut ille* LUPOS *abegeret manifeſtos, ita hic depellat* OCCULTOS. Sed Romani Epiſcopi hoc Proſperi judicium non ſequebantur: interea tamen eos pariter cum Proſpero damnabant, ſed ut errantes, non ut hæreſi infames. Ita Gelaſius in decreto cum LXX. Epiſcopis habito, Hieronymum, Auguſtinum, & Proſperum, tanquam doctrinæ Catholicæ teſtes idoneos, legendos decernit: Caſſianum Galliarum presbyterum, & Fauſtum Regienſem, (uti & Clementem Alexandrinum, Arnobium, Lactantium, quos nunquam pro hæreticis Eccleſia habuit) inter apocryphos recenſet: hoc eſt, quorum auctoritate ſtare non liceret: ſcripta verò Cæleſtii, & Juliani Celenenſis non ſolùm repudiat, ſed etiam *cum ſuis auctoribus, auctorumque ſequacibus, ſub anathematis indiſſolubili vinculo, in æternum confitetur eſſe damnata* a. Unde planum fit, aliter multò Gelaſium & Concilium de Pelagianis, quàm de Semipelagianis ſenſiſſe: hos enim improbaſſe: at Pelagium, Julianum, Cæleſtium, in hæreticorum numerum repoſuiſſe.

Simile judicium Hormiſdæ fuit: quod ut liqueat, hiſtoriam iſtorum temporum paullo fuſius proſequemur. Erat Epiſcopus Africanus, nomine Poſſeſſor, qui, conſule Fl. Ruſtico, hoc eſt, anno ID. XX. conſuluit Hormiſdam de Fauſti libro b: *Arbitror*, inquit, *veſtram beatitudinem non latére, quantis in Conſtantinopolitanâ urbe Eccleſia laboret inſidiis, & ad morem veteris morbi, in ſanieṁ vulnus iterum quærat erumpere, quod obductum credidur cicatrice. Unde cum quorundam fratrum animus, de codice Fauſti cujuſdam, natione Galli, Regina civitatis Epiſcopi, qui de diverſis rebus, & frequentius de gratia Dei, diſertè viſus eſt diſputare, in ſcandalum moveretur, aliis, ut ſe habent humana ſtudia, in contrarium renitentibus, me crediderunt de hoc ambiguo conſulendum. Dixi quidem, ea, quæ à tractatoribus pro captu proprii ingenii diſputantur, non ut canonica recipi, aut ad Synodalium vicem pro lege ſervari, ſed habere nos certa, quæ veteri lege vel nova conſcripta, & generalibus Patrum ſunt decreta judiciis, ad fundamentum fidei, ac religionis integram firmitatem. Hæc autem, quæ Antiſtites diverſi conſcripſerunt, pro qualitate ſui, ſine præjudicio ſolere cenſeri. Sed cùm hæc, quantum in eorum frequenti poſtulatione perſenſimus, magis eis excuſatio videretur, vel pro eorum prece, vel pro obſequii occaſione, reddendi Apoſtolatui veſtro, per Juſtinum diaconum meum præſumſi apices meæ parvitatis ingerere, quibus principaliter orationum veſtrarum munimen expoſcens, quæſo ut conſulentes, quæ c de præfati auctoris dictis videatur, auctoritate Apoſtolicæ reſponſionis agnoſcant: maximè quòd filii quoque veſtri, Vitalianus, & Juſtinianus, præcipuè ſuper hac re reſcripto beatitudinis veſtræ ſimiliter informari deſiderant.* Satis ex his liquet, quàm varia de Fauſti libro judicia fuerint, atque ut Poſſeſſor, ab aliis conſultus, judicium de eo ferre non ſit auſus; ſed Hormiſdam ipſe conſulendum putarit. Quid autem ad hæc Hormiſdas? Auguſtinum commendat: nec tamen anathema Fauſto dicit, ſed tantùm ait: *Quòd, de Fauſti cujuſdam Galli Antiſtitis dictis conſuluiſſe, literis indicaſtis, id ſibi reſponſum habeant: Neque illum* d, *neque quemquam, quos in auctoritate Patrum non recipit examen Catholicæ fidei, aut eccleſiaſticæ diſciplinæ ambiguitatem poſſe gignere, aut religioſis præjudicium comparare.* Auctoritatem nempe eam Fauſti libro demit, quam Patres illi habent, quos Romana eccleſia approbavit. Itaque continuò ſubjicit: *Fixa ſunt à Patribus, quæ fideles ſectari debeant inſtituta. Sive interpretatio, ſive prædicatio, ſeu verbum populi ædificatione compoſitum, ſi cum fide rectâ, & doctrinâ ſanâ concordat, admittitur: ſi diſcordat, abolétur.* Induſtriam interim probat: *Errat*, inquit, *à viâ, qui ab eo, quod Patrum electio monſtravit, exorbitat: nec tamen improbatur diligentia per multa diſcurrens, ſed animus à veritate declinans.* Quatenus verò utilis ejus lectio ſit, poſtea dicit: *Sæpe*, inquit, *de his neceſſaria providetur, de quibus ipſi æmuli convincantur, reſponſio: nec vitio dari poteſt, noſſe quod fugias: atque ideo non legentes incongrua*

a Sic rectè habet Baſ. a. 1528. & Venetæ a. 1550. pro quo in Lovan. a. 1544. & Baſil. a. 1556. vitioſe editum eſt, propter hæc.

a *Objici poſſit, quod etiam phylacteria diabolica cenſeantur inter apocrypha. Sed locus, meo judicio, eſt corruptus: cum in primis rite anathematizata mereantur locum. Quare delenda duæ voces apocrypha & Hær. Nempe ut locus ſic concipiatur:* Phylacteria omnia (quæ non angelorum, ut illis confingunt, ſed dæmonum magis arte conſcripta ſunt) & omnia his ſimilia, quæ Simon Magus, &c.

b *Relatio ne inter* 69 & 70 *Hormiſdæ Epiſtolam*

c *Leg. quid.*

d *Ita rectè habet editio prima quæ procurante Cochlæo, Norimbergæ prodiit an.* 1522. *ſed Colonienſis in opera Severini Binii in Conciliorum collectione poſt illos, nullo ſenſu recepit, inſerſit.*

congrua in culpam veniunt, ſed ſequentes. Quod ſi ita non eſſet, nunquam doctor ille gentium acquieviſſet nunciare fidelibus: Omnia probate: quod bonum eſt, tenete. Exinde docet, unde, quæ eccleſiæ Catholicæ ſententia ſit, diſci debeat: *Non improvide*, inquit, *veneranda Patrum ſapientia fideli poſteritati, quæ eſſent Catholica dogmata, definiit: certa librorum etiam veterum in auctoritatem recipienda, Sancto Spiritu inſtruente, præfigens, ne opinionis ſuæ lector indulgens, non quod ædificationi Eccleſiaſticæ conveniret, ſed quod voluptas ſua concepiſſet, aſſereret.* Ubi per libros *in auctoritatem receptos*, non ſolùm Scripturas canonicas, aut Conciliorum, vel Pontificum decreta intelligit; ſed etiam Patrum illorum libros, quos eccleſia pro idoneis hiſtoriæ vel doctrinæ ſuæ teſtibus haberet. Hujuſmodi ſtatuit Gelaſius eſſe Hieronymum, Auguſtinum, Proſperum: non item Euſebium Pamphili, (quamquam falſus antea eſſet, *propter rerum notitiam ſingularem, ad inſtructionem pertinere, atque ideo uſquequaque non renuendum*) neque item Fauſtum Regienſem, quos inter Apocryphos reponit: hoc eſt, eos, quorum indicio in narrando, vel judicio in docendo ſtare minimè oporteret; ut ſuperius quoque interpretabamur. Poſtea Hormiſdas Fauſtum reprehendit, quòd orthodoxis doctoribus impingeret opiniones, quas non haberent: ac interim ipſe ea in controverſiam vocaret, quæ priorum jam deciſiſſet auctoritas: *Quid*, inquit, *calumniantibus opus erat, extra conſtitutos eccleſiæ terminos porrigere quæſtiones* [a], *& de his, quæ habentur dicta, quaſi dicta non ſint, movere certamina: cum Chriſtiana fides canonicis libris, & Synodalibus præceptis, & Patrum regularibus conſtitutis, ſtabili & inconcuſſo tramite limitetur.* Denique epiſtolam clauſurus Maxentius oſtendit, doctrinam Catholicam hauriri poſſe, tum è libris duobus Auguſtini, uno de prædeſtinatione, altero de bono perſeverantiæ; quos adverſus Maſſilienſes ad Hilarium & Proſperum ſcripſit: tum è capitibus eccleſiaſticis Cæleſtini Papæ; quibus itidem non Pelagiani ſolùm, ſed etiam Maſſilienſes refelluntur: tum ex Apoſtolo Paulo, cujus teſtimonio gratiæ tam prævenientis, quàm ſubſequentis neceſſitas, adverſus utrumque dogma demonſtratur. Verba Hormiſdæ apponam: *De arbitrio tamen libero, & gratiâ Dei, quod Romana, hoc eſt, Catholica ſequitur & aſſeverat Eccleſia, licet in variis libris B. Auguſtini, & maximè ad Hilarium & Proſperum, poſſit cognoſci: tamen in ſcriniis Eccleſiaſticis expreſſa capitula continentur: quæ ſi tibi deſunt, & neceſſaria credis, deſtinabimus: quamquam qui diligenter Apoſtoli dicta conſiderat, quid ſequi debeat, evidenter cognoſcat.* Reſcripſit hæc Hormiſdas Idibus Auguſti, cùm Poſſeſſoris literas xv. Kal. Auguſti accepiſſet. Ergò ut Poſſeſſoris, ita etiam Hormiſdæ epiſtola, ſcripta eſt conſule Ruſtico: ut etiam Norinbergenſis editio habet, quam antè annos 11c. Cochlæus edidit. In eâ legitur, *Ruſticio ac conſulibus*. Sed Margarinus in Biblioth. PP. habet, *Ruſticio ac Olybrio* COSS. In Faſtis tamen Onuphrii lego, Fl. Ruſticium & Fl. Valerium tum COSS. fuiſſe. Et hac propter fortaſſe Rom. editio, quam Colonienſis Severini Binnii expreſſit, conſulum nomen planè omiſit. Cæterùm ubi epiſtola hæc in Maxentii manus venit, duo imprimis, quibus nigrum theta præfigeret, invenit. Unum erat, quòd monachos Scythas, cùm conſultum ſedem Romanam, ab Conſtantinopoli uſque, moleſtiſſimo itinere veniſſent, in Dioſcori gratiam urbe exire compuliſſet: nec eo contentus, mordaci & mendaci illos epiſtolâ traduceret innocentes. Alterum fuit, quòd de Fauſto homine à Patrum doctrinâ devio, judicium ſuum apertè proferre non auderet. Scrupulum etiam injicere conatus eſt, quaſi epiſtola ea Epiſcopi Romani non eſſet: ſed tamen, cujuſcunque eſſet, hominis illam hæretici videri voluit. *Fertur*, inquit, *ab inimicis ubique epiſtola, quaſi à Romano Epiſcopo deſtinata.* Et mox: *Primò obſecro, eadem epiſtola à paſtore eccleſiæ, an ſit potius ab inimicis, videamus, compoſita. Ambigo enim, quomodo illa ſacerdotales literæ approbandæ ſint, quæ nullâ luce radiant veritatis &c.* Et paullo pòſt: *Certè auctorem hujus epiſtolæ hæreticum eſſe, quiſquis ille eſt, & inimicum Catholicæ veritatis, non eſt dubium.* Etiam accuſat, quòd ad Neſtorianos ſcribat, & eos a fidei fervore laudet. *Poſſeſſorem enim, ad quem, & de quo hoc ſcribit, non confiteri Chriſtum filium Dei vivi unum ex individua Trinitate.* Quod per calumniam dictum putamus ab eo, qui in Eutychianas partes propenderet. Quin inſimulare Hormiſdam non veretur, quaſi occultè Pelagio faveret. Nempe propter hæc epiſtolæ verba: *Proficiemus inter adverſantes* PROPRIIS BONIS, *ſi non involvamur erroribus alienis.* Unde ſic Maxentius: *Callide tuam niteris occultare perfidiam: ſed te ſplendore ſuo detegit Catholica veritas, & juxta cætera mala etiam ſuperbiſſima Pelagiana perfidia involutum erroribus, cunctorum oculis anteponit, qui inter adverſantes, non Dei munere, ſed propriis bonis proficere te poſſe tumidâ elatione confidis.* Ubi candorem iterum in Maxentio requirimus. Nam cùm propria bona non Dei donis, ſed erroribus opponat alienis: illud ſolùm Hormiſdas voluit: Si non communicemus malo erroris alieni, maxima nos divinæ gratiæ incrementa capere poſſe: Deo ſcilicet perficiente in nobis opus bonum, quod cœperat. Poſtquam verò monachos abunde defendiſſet: accedit tandem ad alteram epiſtolæ partem, quæ eſt de Fauſti libris. *His*, inquit, *ita finitis, multa & non neceſſaria de libris Fauſti cujuſdam, Galli Epiſcopi, in conſequentibus loquitur: nec ad id quod quæritur reſpondens, ſed alia neſcio quæ, ad rem non pertinentia, inani & prolixo ſermone digerit. Nam cùm de ipſis libris, non utrum legendi ſint, ſed utrùm ſint Catholici, vertatur quæſtio: iſte, non de ipſis quid ſentiendum ſit, ſed eos, quamvis non in auctoritate habendos, tamen legendos eſſe decernit.* Atqui cùm eos in auctoritate habendos negat, planè inter apocrypha reponit: ut omnino eadem mens fuerit Gelaſii, & Hormiſdæ. Nam Hormiſdam quoque cenſuiſſe, non è Fauſto, ſed ex Auguſtino, Catholicæ eccleſiæ ſenſum peti debere; cùm ea indicant, quæ antea citavimus; tum Maxentius quoque agnoſcere cogitur. Sic enim ſcribit: *Verùm tamen eos libros, quos B. Auguſtinus Epiſcopus ad Hilarium ſcripſit & Proſperum, in fine hujus epiſtolæ Romanam teſtatur ſuſcipere eccleſiam: & quid de gratiâ Dei, & libero humano arbitrio, eadem teneat & ſervet eccleſia, ex ipſis libris abunde poſſe ſciri aſſerit.* Quærat igitur aliquis, quid impulerit Maxentium, ut negaret, decerni ab Hormiſdâ, quid de Fauſti libris ſentire oporteret? Nempe judicamus, iccirco non ſatisfeciſſe, quia non tanquam hæretico anathema diceret Fauſto: ſed contentus eſſet, illis accenſere, qui propter errorem aliquem majori cum judicio legi deberent. Hoc inde etiam apparet, quòd agnoverat Hormiſdas, libris Auguſtini ad Hilarium & Proſperum Catholicæ fidei ſententiam contineri: ſciebat autem, Fauſtum ab Auguſtini doctrinâ, minùs quidem quàm Pelagium & Cæleſtium, ſed tamen ab eâ recedere. Errare igitur Fauſtum putabat, at verò nec tantum, nec tanti errorem hunc judicabat, ut iccirco hæreticus dicendus eſſet: vel ſaltem non ita hoc ei clarum videbatur, ut peremptorium de eo judicium ferre ſuſtineret. Maxentii contrà opinio erat, tantopere illum à Catholicæ fidei veritate deflectere, ut minimè dubium eſſet, quin inter hæreticos reponi deberet. Verba Maxentii ſunt: *Omittentes ea, quæ ſuperfluè & prolixè in ipſâ digeſta probantur epiſtolâ, convenienti credidi, aliqua tam de Fauſti, quam de antedictis libris ejuſdem S. Auguſtini, certa capitula decernere, & huic noſtro opuſculo inſerere, ut, cùm in brevi collata ab invicem contraria ſibi reperta fuerint,* EVIDENTER CLAREAT, LIBROS FAUSTI ESSE HÆRETICOS. Ita videmus, ut, quod dicere non audebat Romanus epiſcopus, hoc auſus fuerit monachus, ut creditur, Eutychianus. Sed bene eſt, quòd non Maxentii, verùm Gelaſii, Hormiſdæ, & ſimilium judicium trecentis & triginta annis pòſt approbavit Eccleſia Lugdunenſis; quæ tamen abſolutum prædeſtinationis decretum maximâ animi contentione defendebat, & ita defendebat,

[a] *Sic rectè editum in Colonienſi edit. ou Severini Binnii. At Norimbergenſis Cochlæi. & Pariſienſis Margarini malè pro* quæſtiones *habent*, quæ rationis.

ſcendebat, ut palam profiteretur, non acquieſcere ſe in molliori verborum Auguſtini interpretatione, quam Hincmarus ſequebatur; ſed aliquid in ſpeciem durius ſonare ea arbitraretur. Et tamen Eccleſia hæc, libro de tribus epiſtolis, Maſſilienſes iſtos, adverſus quos Auguſtinus ſcripſit librum de prædeſtinatione ſanctorum & perſeverantiæ bono, appellat a *fideles, magnos & ſanctos apud Gallias viros.* Tantum intereſt inter judicium publicum & privatum; liberum & affectui mancipatum.

a *Auctar. bibl. PP. T. 2. col. 1194. & 1195.*

Ut igitur poſt longam adeò diſſertationem relegam tandem veſtigia mea: ex iis, quæ hactenus diximus, colligere eſt, aliter multo Eccleſiam Dei judicaſſe de iis, qui abſolutam prædeſtinationem negarent, attamen gratiam prævenientem agnoſcerent; aliter de Semipelagianis, qui gratiam præviam tollerent, ſed tamen neceſſitatem gratiæ ἀναλώσ ſpectatæ prædicarent: aliter denique de Pelagianis, qui gratiam non neceſſariam, ſed duntaxat utilem eſſe arbitrarentur. Pelagiani enim non eo Pelagiani erant, quia abſolutum decretum & gratiam præviam negarent; ſed quia neceſſitatem gratiæ tollerent. Quales Catholicorum numero expungebantur, munere Eccleſiaſtico orbabantur, Imperiali etiam auctoritate proſcribebantur. Semipelagiani autem dicti ſunt, non quòd abſolutam prædeſtinationem impugnarent, ſed quia præviam gratiam non agnoſcerent. Quales pro Catholicis habebantur, & docere populum permittebantur: ſententia tamen eorum ſynodali & Romanæ Eccleſiæ decreto fuit damnata: libri quoque relati ſunt inter apocryphos, & non ſine cautelâ legendos. Qui verò abſolutum duntaxat decretum improbarent, hi non dico hæreſios, ut Pelagiani; ſed nec erroris, ut Semipelagiani, vel ab Epiſcopo Romano, vel ſynodo ullâ, Auguſtino ſuperſtite, aut proximis ſeculis, damnati unquam fuerunt. Sed qui abſolutum decretum docerent, patiebantur eos in ſuo ſenſu abundare: hoc ſolo contenti, ut ſi dogma de abſoluto decreto odioſè ab iis traduci atque impias inde concluſiones elici viderent, animosè & voce & ſcriptis reſponderent. Quod à Proſpero Aquitanico factum fuit. Qui libellis ſuis omnibus omnium adverſus abſolutum decretum objectionibus occurrit. Nam non ſolùm ei negotium fuiſſe cum iis, qui prævenientem gratiam negarent, ſed etiam qui illam faterentur: alias ex epiſtola ejus ad Auguſtinum oſtenſum fuit. Quodſi abſoluti decreti impugnatores eò uſque procederent, ut, ſeu ſoli ſeu Semipelagianorum ſuffragiis adjuti, ſynodicâ autoritate dogma hoc damnatum irent: non deerat aliis animus, quo minus antiſynodo, & Semipelagianos illos damnarent, & tam horum, quàm aliorum calumniis ſeſe liberarent, negantes, eam eſſe ſententiam ſuam, quam illi impingerent: cujuſmodi imprimis erat prædeſtinatio hominis ad peccatum. Exemplum capere poſſumus ex ſynodis Arelatenſi & Lugdunenſi. Nam qui ſciat, quas partes ſuſtinuerit Fauſtus, nunquam negabit, tam Semipelagianos eis interfuiſſe, quàm qui prævenientem gratiam agnoſcerent. Utraque autem pars cùm Auguſtini ſententiam damnaſſet, paullo pòſt Gelaſius, in concilio LXX. Epiſcoporum, Auguſtini & Proſperi libros comprobavit; Caſſiani & Fauſti inter Apocryphos retulit. Etiam aliquanto pòſt concilium Arauſicanum damnavit Semipelagianos, & falsò hoc Catholicis impingi dixit, quaſi docerent, hominem prædeſtinari ad malum. Quamquam enim ſubinde invenirentur, qui eò dementiæ prorumperent, ac fortaſſe etiam Catholicorum nonnemini in diſputationis æſtu tale quid excidiſſet: tamen à pluribus, & Auguſtinianæ ſententiæ intelligentioribus, pro impio habebatur. Unde eſt, quòd cautè adeò ſynodus ea loquitur a; SI SUNT, *qui tantum mali credere velint, cum omni deteſtatione in illos anathema dicimus.* a Can. ult.

Hæc fusè adeò proſequi viſum fuit, ut intelligamus, quatenus, in hac controverſiâ, Auguſtini verba, nunc communem Catholicorum, nunc peculiarem quorundam, ac Auguſtini imprimis, ſententiam comprehendant: quatenus item Pelagiani nunc particularem aliquorum, nunc communem Catholicorum omnium, ſententiam impugnent. Et ſanè ſi quis cum judicio in Auguſtino & Proſpero verſari, deque Pelagianiſmo, aut Semipelagianiſmo judicium ferre volet: cum duo hæc, non malo quorundam more confundere; ſed curate, veterum exemplo, diſtinguere opus eſt. Atque hæc de electorum prædeſtinatione dicta ſunto.

FINIS LIBRI SEXTI.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSII

HISTORIÆ

DE

CONTROVERSIIS,

QUAS

PELAGIUS EJUSQUE

reliquiæ moverunt,

LIBER SEPTIMUS;

QUI EST

DE REPROBATIONE.

DEcurſo tot quæſtionum ſpatio anfractuoſo, tanquam è carceribus propè ad metam læti pervenimus. Nunc ultimam promiſſi noſtri partem, quæ de Reprobatione eſt, alacriter exſolvamus. Erit verò labor hic noſter bipartitus. Primùm quid de eâ ſenſerit Catholica Eccleſia, generatim exponemus. Deinde diſtinctè & ſeorſim hiſtoriam de cauſâ Godſcalci, & quæ huic ſunt annexa, commemorabimus. Prior pars de triplici erit controverſiâ. Nam primùm quæritur de amplitudine gratiæ, utrùm omnes & ſinguli eligere, atque ingredi viam poſſint, quæ ſeu proximè ſeu remotè ad ſalutem ducat. Deinde quæſtio eſt de arbitrii libertate; an qui gratiosè accepit bene agendi poteſtatem, nolle poſſit ſalutis viam ingredi, gratiamque ſibi donatam per ejus contemtum reddere valeat inefficacem. Denique in controverſia eſt de cauſâ reprobationis, utrùm ea ſit gratiæ contemtus, an abſoluta Dei voluntas. Ex his primum ſecundumque etiam pertinet ad quæſtionem de Electione: ſed hoc loco potiſſimùm de iis agemus, quia in Electionis doctrina vix eorum uſus apparet; Reprobationis verò dogma abſque illis explicari, vel intelligi minimè poteſt. Ab amplitudine igitur gratiæ initium ſumemus: quia ſi ea reprobis non offertur, nec reſpui ab illis poteſt: & ſi non reſpuitur, nec contemtus illius cauſſa erit, cur homo à Deo reprobetur. Contrà ſi contemtus gratiæ, fuerit cauſſa reprobationis: jam ut perituris ea oblata fuerit, conſequitur. Itaque ſimplex hominis, duplex Dei actus in conſiderationem hic venit. Hominis quidem ratione, gratiæ neglectus: at Dei reſpectu, actus unus neglectum gratiæ præcedens, qui eſt miſericordiæ: & alter contemtum gratiæ conſequens, qui actus eſt juſtitiæ. Hunc ordinem, quem multi, & temere, & periculosè confundunt, diſtinctè deinceps ſequemur.

LIBRI SEPTIMI

PARS PRIMA;

Quæ eſt de Amplitudine gratiæ.

THESIS I.

Actus Dei circa reprobos partim ſiunt ex ratione generalis providentiæ: partim ſunt ipſius reprobationis; quã præſcientiam providentiæ ſuperaddit. In utriſque actibus ob imbecillitatem noſtram ordinem aliquem conſtitui oportet. Ordinem verò illum natura ipſa nos docet: ut priores, ſint actus generalis providentiæ: poſteriores verò, ſint reprobationis, quà talis. Actuum generalis providentiæ primus reſpicit finem; alii verò ſunt de mediis ad conſequendum finem ordinatis. De fine eſt ſalvandi voluntas. De mediis eſt voluntas dandi Chriſtum in λύτρον *peccatorum: item voluntas vocandi omnes ad participationem gratiæ ſalutaris. Quæritur igitur, an actus iſti ſecundum aliquem gradum reprobis cum electis ſint communes. Quod ut liqueat, de his tribus ordine videbimus.* I. *An Deus voluntate antecedente perire quemquam velit.* II. *Ecquis per Chriſti mortem non ſit reconciliabilis Deo* III. *Numquis inveniatur, quem Deus non ſeriò vocet ad amorem numinis, æternamque animæ ſuæ ſalutem.*

QUamquam Deus quocunque inſtante æternitatis, quo creare homines voluit, eorum alios cœleſti regno, alios pœnis deſtinavit æternis: (nec enim voluntas divina unquam eſt ſuſpenſa, & indeterminata: quod ejus perfectioni repugnat:) tamen in intellectu humano prior eſt conſideratio Dei, ut nihil extra ſe vult: poſterior, ut ſe liberè determinat: prior, ut ante prævisa opera nec admiſſionem ad regnum, nec excluſionem è regno vult voluntate efficaci: poſterior, ut poſt opera prævisa voluntate poſitivâ & efficaci excludere vult è regno cœleſti. Hunc ordinem obſervat etiam Tertullianus lib. de Reſurrect. carnis, cùm ait, *Deus de ſuo optimus, de noſtro juſtus.* Et manifeſtius B. Baſilius in Pſalm. XXXII a: Οὔτε ἐλεημοσύνη ἄκριτ☉, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. πρὸ τῆ κρίσεως ὃν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. *Neque miſericordia* (Dei) *ſine judicio eſt: neque judicium ſine miſericordiâ. Ante judicium quidem diligit miſericordiam: & poſt eam prorogatam ad judicium venit.* Pluta ibidem in hanc mentem habes, quæ apud eum legi poſſunt. Similiter Auguſtinus lib. LXXXIII. quæſtionum, quæſt. LXIII: *Qui vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmii ut vocaretur, ſic inchoat meritum ſupplicii, cùm vocatus venire neglexerit. Ita erunt duo illa, Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine. Ad miſericordiam pertinet vocatio, ad judicium pertinet ſupplicium eorum qui venire neglexerint.* Rupertus Tuicenſis lib. de omnipotentiâ Dei cap. XI; *Omnipotentia Dei non unâ tantum manu ſuos actus expendit, ſed duabus: ſcilicet miſericordiæ & judicii: eâ nimirum lege, ut* PRIUS *utatur manu miſericordiæ operari; &, ubi iſtâ manu,* SUPERBIA SIBI OBSISTENTE, *virtutem illam facere non potuerit, tunc demum manu alterâ, manu judicii, exerta, quos emollire non potuit, confringat tanquam vaſa figuli.* Vide ibidem & alia in hanc ſententiam: ubi oſtendit, non hoc in Adamo tantùm habuiſſe locum, ratione primi fœderis ante lapſum: ſed etiam in poſteris, ratione ſecundi fœderis poſt lapſum. Hoc ordine obſervato, conciliare eſt multa ἐναντιόφανῆ, cùm in Scripturis, tum Patribus antiquis, etiam Auguſtino. Nimirum veteres primùm in Deo conſiderant decretum de actibus poſitivis providentiæ divinæ, quibus creaturæ ſuæ bene vult, etiam in ordine ad beatitudinem æternam. Siquidem ſub hac conditione, niſi per eos ſteterit, beatitudinem iis ſtatuit conferre: & quia viribus propriis conſequi illam non poſſunt, deſtinat illis media ad eam adipiſcendam idonea. Hinc iidem ſpectant in Deo præſcientiam, quam prædeſtinatio divinæ providentiæ ſuperaddit. Denique in eo conſiderant voluntatem, quâ, etſi videat ab homine neglectum iri gratiam, quam nunc offert, non tamen ei deſtinat aliam gratiæ menſuram, aut modum, quo certò ſalvetur: ſed, ob prævisum ſuæ miſericordiæ contemtum, juſto eum judicio prædeſtinat ad pœnam. Hæc ita eſſe, ordine deinceps oſtendemus.

a *Addita verba.* Miſericordiâ Domini plena eſt terra. pag. 84. edit. Baſ.

THESIS II.

Veteris hæc Eccleſiæ ſententia fuit, velle Deum converſionem ac ſalutem omnium: at pro ea adferre ſoles illud Apoſtoli 1 *Tim.* II. 4. Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire. *Ubi non tantùm genera ſingulorum, ſed etiam ſingulos generum intelligi, colligitur ab ea ex ſermonis contextu. Nam primùm univerſè hortatur Apoſtolus* fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: *verſ.* 1. *Deinde generi illuſtrem ſubjicit ſpeciem*: Pro regibus, *inquit*, & omnibus in ſublimitate conſtitutis: *quam ſpeciem, cur ſeorſim proponat Apoſtolus, ipſe cauſſam hanc adfert*, ut quietam & tranquillam vitam degamus in omni pietate & honeſtate. *verſ.* 2. *Poſt hæc exhortationis ſuæ cauſſam adtexit:* Hoc enim pulchrum & acceptum coram ſalvatore noſtro Deo. *verſ.* 3. Qui omnes homines vult ſervari, & ad agnitionem veritatis venire. *verſ.* 4. *Argumentum Apoſtoli eſt: Cùm pulchrum ſit, ut voluntas noſtra divinæ ſit voluntati conformis: Deus autem velit, omnes homines, etiam omnes in eminentiâ conſtitutos, ſalvari, & ad agnitionem veritatis venire: etiam nos hoc velle, eoque pro omnibus orare Deum debemus. Atqui non pro generibus ſingulorum, ſed pro univerſo genere humano: nec pro aliquibus è Magiſtratibus, ſed pro omnibus, & ſingulis eorum orare nos jubet Apoſtolus. Ergò, nequid depereat de vi argumenti Apoſtolici; fateri oportet, Deum velle omnes & ſingulos ſalvari. Idem probatur altero Apoſtoli argumento, petito ab univerſalitate meriti Chriſti, verſ.* 5. *&* 6. *De quo poſtea dicendum.*

Etiam

Etiam urgent veteres illud 1 *Pet.* III. 9. Deus non vult, aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti. *Nempe, ex mente eorum, ſententia eſt: Velle miſericordem Deum, ut omnes ac ſinguli pœnitentiam agant, ne pereat quiſquam. Atque inde eſſe aiunt, quod reprobos ad pœnitentiam invitet, teſte Paulo ad Rom.* II. 4. 5. Num divitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans, quòd Dei benignitas te invitat ad pœnitentiam? Tu verò ſecundùm duritiem & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in diem iræ & revelationis juſti judicii Dei.

Hanc beneficam Dei voluntatem, Scriptura verbis teſtatam, etiam probat juramento hoc divino Ezechiel XXXIII. 32. 33. Quare moriemini, domus Iſraël? dicit Dominus. Vivo ego. Nolo mortem impii, ſed ut convertatur & vivat. *Negat Deus, ſe eorum velle perditionem qui moriuntur & pereunt. Nec loquitur de ſolâ morte temporali, quæ reſipiſcentibus cum impœnitentibus eſt communis; ſed etiam de eâ morte, quam per converſionem effugimus. Nam anteceſſit, verſ.* 11. Convertimini, convertimini, à viis veſtris malis: ut quid moriemini, domus Iſraël? *Agit igitur de morte, quæ ſtipendium eſſe peccati dicitur Rom.* VI. *verſ. ult. Atque hujusmodi non eſt ſola mors temporalis, ſed etiam æterna. Præterea ſi tanta eſt Dei* φιλανθρωπία, *ut non delectetur morte temporali, quam ſolam deſignari aliqui hodie arbitrantur: quanto minus ille abſolutè & ſimpliciter vult, ut pereat aliquis morte æternâ? Et iſtoc Deus non contentus dixiſſe, etiam juramento ſancit,* Vivo ego, dicit Dominus. *Atqui divinus ſcriptor epiſt. ad Hebræos* VI. 16. 18. Homines, *inquit*, per majorem ſe jurant, & omnis controverſiæ eorum finis ad confirmationem eſt juramentum. Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non poteſt, ut mentitus ſit Deus, validam conſolationem habeamus. *Unde & Hieronymus epiſt.* XLVI: Iccirco jurat, ut, ſi non credimus promittenti Deo, credamus ſaltem pro ſalute juranti. *Et ante eum Tertullianus lib. de Pœnitentiâ cap.* IV: Invitat præmio ſalutem: jurans etiam, Vivo, dicens; cupit credi ſibi. O beatos nos, quorum cauſsâ Deus jurat! O miſerrimos, ſi nec juranti Domino credimus!

His compulſi Catholici, ſtatuerunt, quamquam multos damnare Deus velit, quatenus eos conſiderat ut peccatores, & contemtores gratiæ divinæ: tamen velle eorum ſalutem, quatenus illos ſpectat ut homines ad imaginem ſuam conditos, præſcindendo intellectum à peccato & gratiâ neglectu.

Hæc diſtinctio divinæ voluntatis (quæ in ſe ſimpliciſſima eſt, ſed reſpectibus variat) oritur ex admirabili temperamento divinæ miſericordiæ ac juſtitiæ. Nam à miſericordia Dei media ſunt ad ſalutem ordinata: quæ etiam reprobis offeruntur. Horum reſpectu dicitur voluntas Dei antecedens, quia obedientiam vel inobedientiam hominis antecedit. A juſtitia verò divina eſt deſertio, æternaque hominis punitio: cujus reſpectu dicitur voluntas Dei conſequens, quia naturâ ſuâ inobedientiam hominis conſequitur: unde hic conſiderantur media, non prout ad ſalutem à benefica Dei voluntate ordinantur, ſed prout ab homine reſpuuntur.

QUi dicunt, Deum omnium ſalutem velle voluntate revelatâ ſive ſigni, non item arcanâ, ſeu placiti: idem iis, quæ diximus, dicunt: dummodo per voluntatem priorem intelligant eam, quam Deus revelat in verbo: ex quo, tanquam ſigno divinæ voluntatis certiſſimo, apertiſſimè elucet propoſitum Dei generale de ſalvandis omnibus non reſpuentibus gratiam vocationis cœleſtis: dummodo item voluntatem arcanam ſeu placiti vocent eam, quâ Deo placuit certos homines, ipſi ſoli cognitos, ob prævifum gratiæ contemtum, & finalem impœnitentiam, deſtinare morti æternæ. Clarior tamen videtur eorum diſtinctio, qui aiunt, Deum velle omnes ſalvari προηγουμένως, electos ſolos ἑπομένως: quemadmodum è junioribus etiam loquuntur Petrus Martyr in epiſt. ad Rom. cap. IX. Loc. *a* de Prædeſt. Hub. Sturmius de Prædeſtinat. *b* Franciſcus Junius comment. in Ezech. cap. XVIII. item Daniel Tilenus, atque alii. E Patribus, primus eam uſurpavit Chryſoſtomus: quem ſecutus Damaſcenus: ut poſtea de utroque liquebit. Damaſcenum verò imitati Scholaſtici. Etiam Thomas part. I. q. XIX. art. VI. ubi cùm verba Apoſtoli, dicentis, Deum velle ut omnes ſalventur, trifariam exponi dixiſſet, de tertiâ interpretatione ita ſcribit: *Tertiò ſecundùm Damaſcenum intelligitur de voluntate antecedente, non de voluntate conſequente. Quæ quidem diſtinctio non accipitur ex parte ipſius voluntatis divinæ, in quâ nihil eſt prius, vel poſterius; ſed ex parte volitorum. Ad cujus intellectum conſiderandum eſt, quod unumquodque, ſecundum quod bonum eſt, ſic eſt volitum à Deo. Aliquid autem poteſt eſſe in primâ ſui conſideratione, ſecundùm quod abſolutè conſideratur bonum vel malum, quod tamen, prout cum aliquo adjuncto conſideratur, quæ eſt conſequens conſideratio ejus, è contrario ſe habet. Sicut hominem vivere eſt bonum, & hominem occidi eſt malum, ſecundum abſolutam conſiderationem. Sed ſi addatur circa aliquem hominem, quod ſit homicida, vel vivens in periculum multitudinis, ſic bonum eſt eum occidi, & malum eſt eum vivere. Unde poteſt dici, quod judex juſtus antecedenter vult omnem hominem vivere; ſed conſequenter vult homicidam ſuſpendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem ſalvari; ſed conſequenter vult, quoſdam damnari ſecundùm exigentiam ſuæ juſtitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, ſimpliciter volumus, ſed ſecundùm quid: quia voluntas comparatur ad res ſecundum quod in ſe ipſis ſunt; in ſe ipſis autem ſunt in particulari. Unde ſimpliciter volumus aliquid ſecundum quod volumus illud, conſideratis omnibus circumſtantiis particularibus: quod eſt conſequenter velle. Unde poteſt dici, quod judex juſtus ſimpliciter vult homicidam ſuſpendi, ſed ſecundum quid vellet eum vivere: Scilicet in quantum eſt homo. Unde magis poteſt dici velleitas, quam abſoluta voluntas. Et ſic patet, quòd, quicquid Deus ſimpliciter vult, fit: licet illud, quod antecedenter vult, non fiat.* Similiter Bonaventura I. Sentent. diſt. XLVII. art. unico quæſt. III. & Gregorius Ariminenſis ibidem: item Scotus in I. d. XLVI. quæſt. unica, & Ocham, Richardus, ac Gabriel ibid. quæſt. I. & Durandus quæſt. I. n. 5. Herveus diſt. XLVI. quæſt. 2. atque alii. Quamquam verò aliquid eſt diſcriminis in diverſo diſtinctionem hanc exponendi modo: tamen in eo conveniunt omnes, ut non quicquid Deus velit voluntate antecedente, hoc etiam velit conſequente: quâ de re vide Gregorium de Valentiâ T. I. diſp. I. quæſt. XIX. quæ eſt de Voluntate Dei, puncto II. Atque ex his ſatis liquet, ut etſi voluntas Dei in ſe ſit ſimpliciſſima, tamen ratione objecti duplex ſit, quia aliqua abſolutè vult & ſimpliciter: quomodo creare mundum voluit, & extremo die volet reſurrectionem carnis: de quâ voluntate intelligi debet illud Pſaltæ CXV. 3. *Deus noſter in cœlo, quæcunque voluit, fecit.* Et Apoſt. ad Rom. cap. IX. 19. *Voluntati ejus quis reſiſtit?* Aliqua item vult cum conditione, quæ iccirco in effectum non prodeunt, niſi conditione impletâ. Quomodo omnes homines ſalvari vult, ſed per & propter Chriſtum fide apprehenſum. Atqui non omnes fide apprehendunt Chriſtum, ſed abſque pœnitentiâ ac fide plurimi de hoc mundo decedunt. Quo reſpectu tales in æternum ſtatuit damnare. De conditionatâ illa Dei voluntate exſtant

a In Loc. comm. p. 54 & 516.
b P. 182.

longè plurima apud veteres ſcriptores. Aliqua hoc loco adſcribemus.

Theophilus ad Autolycum lib. III. ait, divinæ erga
a P. 336. in Orthodoxogr. Baſ. an. 1555. omnes miſericordiæ plenas eſſe Scripturas *a*, Ἀεὶ γὰρ Θεοῦ βουλομένου ἐπιστρέφειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν. *quia ſemper voluit convertere humanum genus à peccatis.* Aliaque in hanc mentem habet, quæ infra adferemus.

Multa etiam de eâ legas apud Clementem, non ſolùm Romanum, (cujus mirè illuſtrem habemus locum lib.
b Al. 49. II. Διαταγῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων cap. XLV *b* : ſed cùm ſcriptor iſte antiquus quidem, attamen ſuppoſititius, & mendaciorum multorum manifeſtus ſit, planè ob fidem ſubleſtam indignus videtur, cujus multùm ratio habeatur) verùm etiam Alexandrinum illum, Pantæni diſci-
c Pag. 24. edit. Commel. pulum. Ejus hæc verba ſunt ἐν Προτρεπτικῷ *c* : Ὁ γὰρ Θεὸς ἐκ δούλων υἱὸς ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται· οἱ δὲ υἱοὶ γενέσθαι ὑπερηφανήκασιν. ὢ τῆς ἀπονοίας πολλῆς! τὸν Κύριον ἐπαισχύνεσθε. ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλεται· ὑμεῖς δὲ εἰς δουλείαν ἀποδιδράσκετε. DEUS *ex ſervis* VULT *nos fieri filios: illi autem etiam filii effici contemſerunt. O magnam arrogantiam!* DOMINUM PUDORE AFFICITIS. LIBERTATEM POLLICETUR : *vos autem aufugitis in*
d Pag. 32. *ſervitutem.* Et ibidem *d* : Πρόκειται δὲ ἀεὶ τῷ Θεῷ, τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην σώζειν. ταύτῃ καὶ τὸν ἀγαθὸν ποιμένα ὁ ἀγαθὸς ἀπέστειλε Θεός. *Deo ſemper eſt propoſitum, ſervare genus hominum, & ideo paſtorem bonum bonus Deus miſit.* Idem ibi iſtiuſmodi ſimilitudine hunc Dei affectum declarat : Ὁ γὰρ Θεὸς ἐκ πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας, ἀντέχεται τοῦ ἀνθρώπου, ὥσπερ ἐκ καλιᾶς ἐκπίπτοντος νεοττοῦ ἡ μήτηρ ὄρνις ἐφίπταται. εἰ δέ που καὶ θηρίον ἑρπυστικὸν περιχάνοι τῷ νεοττῷ, μήτηρ δὲ ἀμφιποτᾶται, ὀδυρομένη φίλα τέκνα. ὁ δὲ Θεὸς πατὴρ, καὶ ζητεῖ τὸ πλάσμα, καὶ ἰᾶται τὸ παράπτωμα, καὶ διώκει τὸ θηρίον, καὶ τὸν νεοττὸν αὖθις ἀναλαμβάνει, ἐπὶ τὴν καλιὰν ἀναπτῆναι παρορμῶν, &c. *Deus enim ex multâ benignitate & clementiâ hominem retinet & complectitur, ſicut cum pullus è nido excidit, mater avis è nido advolat. Siquando autem ſerpens pullo devoraturus inhiet, circumvolat mater, natos, cariſſima pignora, deflens. Deus autem Pater & ſuum quærit figmentum; & ei quod lapſum eſt, medetur, & feram perſequitur, & pullum rurſum in nidum recipit, ut rurſus advolet*
e P. 294. *incitans*, &c. Idem lib. VI. Stromat. *e* Εὐποιεῖν ἐθέλει τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεός. ἐθέλει δὲ πάντοτε. διὸ συγκινεῖ τοὺς ἐπιτηδείους εἰς τὴν ὠφέλιμον ἐξεργασίαν τῶν πρὸς ἀρετήν τε καὶ εἰρήνην καὶ εἰς εὐποιΐαν συντεινόντων. *Vult Deus benefacere hominibus: vult autem ſemper. & ideò movet eos, qui ſunt apti ad ea utiliter efficienda, quæ pertinent ad pacem, &*
f P. 299. *virtutem, & beneficentiam.* Idem lib. VII. Stromat. *f* Θεὸς δὲ κακίας πάντῃ πάντως ἀναίτιος. πρὸς γὰρ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν τῷ τῶν ὅλων Κυρίῳ πάντ᾽ ἐστὶ διατεταγμένα, καὶ καθόλου, καὶ ἐπὶ μέρους. *Deus vero nullâ ratione fuit autor & cauſſa mali: ad univerſi enim ſalutem, ab eo qui eſt univerſorum Dominus, omnia ſunt ordinata, & universè, &*
g P. 300. *ſigillatim.* Et aliquanto pòſt *g* : Μόνῃ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ Θεὸς ἥδεται. *Deus enim ſolâ noſtrâ ſalute delectatur.*

Idem Clemens lib. I. Pædag. cap. VIII. de Dei in ſcripturis increpatione loquens : Ὁρᾶτε πῶς ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ὑπὸ φιλαγαθίας ζητεῖ. ἐνδείκνυται τε διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀπειλῆς ἡσυχῇ τὸ φιλάνθρωπον τὸ ἑαυτοῦ. Ἀποστρέψω, φησὶ, τὸ πρόσωπόν μου ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ δείξω τί ἔσται αὐτοῖς. Οὗ γὰρ τὸ πρόσωπον Κυρίου ἐπιβλέπει, εἰρήνη καὶ ἀγαλλίασις· οὗ δὲ ἀπέστραπται, παρείσδυσις γίνεται πονηρίας. Οὐ βούλεται οὖν ἐφορᾷν τὰ κακά. ἀγαθὸς γάρ ἐστι. Παρορῶντος δὲ αὐτοῦ ἑκόντι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν ἀνθρωπίνην, γένεσιν ἴσχει κακία. Ἴδε οὖν, φησὶν ὁ Παῦλος, χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ. ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σὲ, χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι, τουτέστι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει. Ἕπεται δὲ τῷ ἀγαθῷ, ᾗ φύσει ἀγαθός ἐστιν, ἡ μισοπονηρία. Διὸ καὶ κολάζειν μὲν αὐτὸν ὁμολογήσομεν τοὺς ἀπίστους. ἡ γὰρ κόλασις, ἐπ᾽ ἀγαθῷ καὶ ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ κολαζομένου. ἔστι γὰρ ἐπανόρθωσις ἀντιτείνοντος. τιμωρεῖσθαι δὲ μὴ βούλεσθαι. Τιμωρία δέ ἐστιν ἀνταπόδοσις κακοῦ, ἐπὶ τὸ τοῦ τιμωροῦντος συμφέρον ἀναπεμπομένη. οὐκ ἂν δὲ ἐπιθυμήσειε τιμωρεῖσθαι ὁ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς προσεύχεσθαι διδάσκων. *Videte quomodo Deus propter ſuam bonitatem requirit pœnitentiam, & in ipſa minarum intentione tacitè oſtendit ſuam in homines benevolentiam. Avertam, inquit, faciem meam ab ipſis, & oſtendam quid erit ipſis. Ubi enim Domini facies reſpicit, illic eſt pax & exultatio. Ubi autem faciem averterit, ingreditur vitium. Non vult igitur mala intueri : bonus enim eſt : ſed eum ipſe oculos avertit, ſuâ ſponte propter humanam infidelitatem ortum habet vitium. Vide ergo, inquit Paullus, bonitatem & ſeveritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, ſeveritatem; in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, hoc eſt, fide in Chriſtum. Eum autem qui bonus eſt, quatenus bonus eſt, ſequitur odium vitii. Et ideo fatebor quidem, eum caſtigare infideles. Caſtigatio enim eſt bono & utilitati ejus qui caſtigatur: eſt enim ejus qui reſiſtit correctio : ulciſci autem non vult. Eſt autem ultio, retributio mali quod emittitur ad utilitatem ejus quod ulciſcitur. Ulciſci autem non deſideraverit, qui pro iis, qui nobis faciunt injuriam, nos orare docuit.*

Origenes tractatu XXXIV. in Mattheum *a*: *Conſidera,* a P. 194.
quoniam regnum quidem non aliis præparatum dicit à conſtitutione mundi, niſi juſtis, & ideo reddet eis ipſum rex eorum Chriſtus. Ignem autem æternum NON ILLIS, *quibus dicitur, Diſcedite à me, maledicti, paratum oſtendit, ſicut regnum juſtis,* SED DIABOLO *& angelis ejus. Quia,* QUANTUM AD SE, *homines* NON AD PERDITIONEM *creavit,* SED AD VITAM ET GAUDIUM : *peccantes autem conjungunt ſe diabolo: & ſicut qui ſalvantur, ſanctis angelis coæquantur, & fiunt Filii reſurrectionis, & Filii Dei, & Angeli; ſic qui pereunt, diaboli angelis coæquantur, & fiunt filii ejus.* Similiter ea Chriſti verba interpretantur Chryſoſtomus,
Theophylactus, Euthymius. Solius Theophylacti *b* verba b In cap. 25. Math.
ponam : Ὅρα ὅτι οὐχ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τὸ πῦρ τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ τὴν κόλασιν ἔκτισε δι᾽ ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διάβολον. ἐγὼ δὲ ποιῶ ἐμαυτὸν τῇ κολάσει ὑπεύθυνον. *Vide quod Deus ignem non præparavit hominibus. ſupplicium enim non fecit propter nos, ſed propter diabolum, ego autem me ipſum ſupplicio facio obnoxium.* Sed inſtitutum ordinem perſequamur.

Celſus præfatione in altercationem Jaſonis & Papiſci, de Græco in Latinum tranſlatâ ſermonem : quæ præfatio
Cypriani operibus eſt adſuta *c* : *Cùm doceat Dominus, &* c P. 584. edit. Gen.
oſtendat, dicens, Ego ſum lumen ſæculi, qui me ſecutus fuerit, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ: quæ, malum, ratio eſt, oſtenſum divinitus vitæ lumen omittere, & mentis cæcitate malle tenebras mortis eligere, ut oſtendat, damnationis ſuæ propriæ voluntatis liberam & illicitam perditionem contra Deum etiam illa nolle, quæ proſint. Secundùm quod & per Domini vocem increpatam Hieruſalem, quod colligi noluerit, Domino illam volente colligere, loquitur Spiritus Sanctus, & bonitatem
Dei manifeſtat peccatoribus ſubvenire jugiter velle d: *Hie-* d Math. 23. 37.
ruſalem, Hieruſalem, quæ interficis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui colligere filios tuos, ſicut gallina colligit filios ſuos ſub axillas ſuas, & noluiſti. Adeo Dei voce manifeſtâ perfidi populi contumacia denotatur, ut etiam ſalutem propriam ſuam ſemper adverſus clementem miſericordiam Domini ſprevisse doceatur. Propheta item alius, benevolentiam Dei exhortatione offerens, prædicatione inſinuans, proclamat & ſuadet, di-
cens e: *Revertimini ad me, & ego revertar ad vos, di-* e Zach. 13.
cit Dominus. Alias quoque ſimiliter miſericordiam ſuam
Deus ſempiternam manere demonſtrans, addidit, dicens f: f Ezech. 18. 23.
Nolo mortem morientis, quantum ut revertatur & vivat, dicit Dominus. Quid eſt ergò reverti, quàm in Chriſtum credendo, per eum, qui eſt via veniendi ad Patrem, Deo reconciliatum poſſe ſalvari? Quomodo autem reverti ad Deum poſſunt, qui ei, per quem eſt agnitio & reverſio ad Deum, voluntatem Dei prædicanti credere

noluc-

tiuerunt? aut quomodo Deum ſatisfactione placare potuerunt, qui eum, qui eſt ſatisfactio & placatio pro nobis apud Patrem, ſacrilegâ impugnatione perſequi maluerunt?

a T. 1. p. 45. Athanaſius orat. De incarnat. Verbi Dei a: Τί δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίει τούτους, ὑφ᾽ ὧν οὐκ ἤθελησεν γινώσκεσθαι; *Aut cur ita Deus eos condidiſſet, ſi ab illis cognoſci non affectabat?* Non de primis ſolum parentibus loquitur, ſed univerſo genere humano: ut oſtendunt, quæ de vocatione hominis multiplici ſubjungit.

b P. 130. Macarius homil. xxvi, cùm dixiſſet, ſingulos, ſi velint, per gratiam ad bonum ſe convertere, converſosque certò recipi a Deo, cauſſam hanc adjungit b, Ὁ γὰρ Θεὸς, ἵνα δείξῃ τὰ ἑαυτοῦ σπλάγχνα, πάντας δέχεται, πᾶσαν προαίρεσιν. *Deus enim, ut intima amoris viſcera demonſtraret, omnes recipit, omnemque voluntatem.* Apertius etiam fuſiuſque hac de re agit homil. xxx. ubi docet, ut Chriſtus omnium ſalutem impensè deſideret, & quantopere doleat, quòd homines remedia negligant ſalutaria.

c Thes. ſeq. d P. 53. Verba ejus infrà c adducemus. Etiam de hac miſericordiâ divinâ agit hom. iv. ubi agit d: Ὁ γὰρ Κύριος πολὺ φιλανθρωπεύεται σπλαγχνιζόμενος, πότε ἐπιστρέψωμεν ὅλοι ἐξ ὅλου πρὸς αὐτὸν, παύων τὸ ἐναντίον ἑαυτοὺς ἐξαίροντες. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ πολλὴν ἀγνωσίαν καὶ νηπιότητα καὶ πρόληψιν κακίας ἀποστρεφόμεθα τὴν ζωὴν, καὶ ἐμπόδια πολλὰ τίθεμεν ἑαυτοῖς, μὴ βουλόμενοι ἐξ ἀληθείας μετανοεῖν· αὐτὸς πολὺ σπλαγχνίζεται ἐφ᾽ ἡμᾶς, μακροθυμῶν, πότε ἐπιστρέψαντες προσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπον φωτισθῶμεν, ἵνα μὴ καταισχυνθῶσι τὰ πρόσωπα ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Εἰ δὲ καὶ δύσκολον ἡμῖν καταφαίνεται διὰ τὴν σκληρότητα τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ συμβουλίαν τοῦ ἀντικειμένου, ἰδοὺ αὐτὸς σπλαγχνίζεται καὶ μακροθυμεῖ ἐκδεχόμενος τὴν ἡμετέραν ἐπιστροφὴν, καὶ ἁμαρτάνοντας ἡμᾶς ἀνέχεται, ἀναμένων τὴν μετάνοιαν ἡμῶν, καὶ πίπτοντας ἡμᾶς οὐκ ἐπαισχύνεται πάλιν δέχεσθαι, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; μόνον ἡμεῖς διανήψωμεν ἔννοιαν ἀγαθὴν κτησάμενοι, καὶ ἐπιστρέψωμεν ὀξέως καὶ ὀρθῶς, βοήθειαν παρ᾽ αὐτοῦ ἐπιζητοῦντες. Καὶ αὐτὸς ἐστὶ σῶσαι ἡμᾶς ἕτοιμος. ἐκδέχεται γὰρ τὸ θέλημα ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ζέουσαν ὁρμὴν, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, καὶ τὴν ἐκ προαιρέσεως ἀγαθὴν πίστιν καὶ προθυμίαν· τὴν δὲ κατόρθωσιν πᾶσαν αὐτὸς ἐν ἡμῖν ἐργάζεται. *Dominus enim in benignitatem & miſericordiam compoſitus, mirè deſiderat, quando toti prorſus ad eum convertamur, ab omni contrarietate nos eripientes. Quamvis enim nos per ſummam ignorantiam, infantiam, ac præſumtionem malitia averſemur veram vitam, ac impedimenta multa nobis ipſi gignamus, revera reſipiſcere nolentes: ipſe tamen multum miſeretur noſtri, longanimiter exſpectans, quando converſi accedamus ad eum, & internum noſtrum hominem illuminemus, ne confundantur facies noſtra in die judicii. Quodſi difficile ac moleſtum nobis id videtur, propter duram virtutis exercitationem, magis verò propter ſuggeſtionem ac conſilium adverſarii: nihilominus ipſe ſummâ commiſeratione motus, iram ſuam cohibet, exſpectans noſtram converſionem, atque peccantes nos tolerat, ac noſtram pœnitentiam deſiderat, & lapſos nos recipere non erubeſcit, ut dixit Propheta, Nunquid, qui cadit, non reſurgit, aut qui averſus eſt, non revertitur? modo nos bono corde præditi, in ſobrietate vivamus, & ſtatim ac verè implorato ejus auxilio convertamur. Promtiſſimus verò eſt ipſe ad noſtram ſalutem. Excipit enim benevolè ferventem voluntatis noſtræ ad illum, quantum in noſtris viribus eſt, appetitum, & bonam fidem ac promtitudinem ex voluntate noſtrâ manantem: directionem vero omnem ipſe in nobis operatur.* Poſtrema verba, quæ præterire poteramus, adjicere viſum fuit, ut obiter iis facem e In Medulla Patrum parte tertia, pag. 453. luceamus. Vir enim eruditus e non dubitat ea improbare, quaſi ſic nimium hominis viribus tribuatur. Meritò ſanè, ſi de naturalibus viribus loquatur Macarius. Verùm cùm pater ille ait, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, indefinitè ac communiter δυνάμεως vocem uſurpat. Nempe quæcunque ab hominis arbitrio dependent, ſive ea naturæ, ſive gratiæ debeantur, opponit illis, quæ circa nos, ſine nobis, operatur Deus: cujuſmodi directionem divinam eſſe ait. Minimè verò exiſtimaſſe, præveniri divinam gratiam ab hominis voluntate, clarum eſt ex aliquot περικοπαῖς, quas x Lib. 4. part. 2. ſupra x attulimus. Eo autem minùs hoc loco illas reponere attinet, quia idem ille agnoſcit, alibi eum de libero arbitrio & hominis corruptione optimè ſentire: verùm, ſollemne ſuum obtinens, *contradicit*, inquit, *ſibi Macarius.* Quod cur veriſimile haut fiat nobis, ſatis inde evidens puto, quòd ſanctiſſimo Patri nihil aliud propoſitum ſit, quàm excutere hominibus pigris veternum; qui ſemper differunt emendationem ſui, quaſi otioſè exſpectent efficaciam Spiritus ſanctificantis, cùm interea communiora ac præparantia Spiritus dona negligant. Unde continuò pòſt ſic ex ſuperioribus concludit: Σπουδάσωμεν τοίνυν, ἀγαπητοὶ, ὡς τέκνα Θεοῦ, ἀποδυσάμενοι πᾶσαν πρόληψιν καὶ ἀμέλειαν καὶ χαύνωσιν, γενναῖοι καὶ ἕτοιμοι γενέσθαι ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτοῦ, μὴ ἀναβαλλόμενοι ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπὸ τῆς κακίας ἀπατηλευόμενοι. *Diligentiam igitur adhibeamus, ô dilecti, tanquam filii Dei, ut omni occupatione, negligentiâ ac pigritiâ exuti, fortes ac promtiſſimus ad ſequendum eum, ne de die in diem rejectatâ, a malitiâ præveniamur.*

b P. 80. Baſilius homiliâ in Pſalm. xxix: b Ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ] Τιμωρία, κατὰ τὸ δίκαιον κρίμα τοῦ Θεοῦ. Ζωὴ δὲ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ. Τί οὖν φησιν; ὅτι ὁ μὲν θέλει ὁ Θεὸς, τοῦτό ἐστι, πάντας μετέχειν αὐτοῦ τῆς ζωῆς. Τὰ δὲ περιστατικὰ, οὐχὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐνεργεῖται, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τῶν ἡμαρτηκότων ἐπάγεται. Τὴν μὲν οὖν ζωὴν ὁ Θεὸς τῷ ἰδίῳ θελήματι ἑκάστῳ χαρίζεται· τὴν δὲ ὀργὴν, αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτῷ θησαυρίζει ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. *Ira in indignatione ejus] Pœna, ſecundum juſtum Dei judicium; vita verò eſt, quam ille vult. Quid ergo dicit? nempe velle hoc Deum, ſuæ ut vitæ participes* OMNES *fiant. Circumſtantia verò pœnarum non ipſius voluntate fiunt, ſed pro merito eorum, qui peccaverunt, inferuntur. Vitam igitur Deus ex ſuâ voluntate unicuique gratioſè largitur: Iram verò ſibi quiſque theſaurizat in die iræ, & revelationis, & juſti judicii Dei.*

c P. 234. Gregor. Nazianz. orat. xv. c quæ eſt in plagam grandinis. Οἶδα τοῦτο σαφῶς, ἐγὼ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐγγυητής. καὶ ὃ μὲν παρὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῷ τῆς ὀργῆς ἀφήσει, ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν χωρήσει τὸν ἔλεον. εἰς ἐκεῖνο μὲν γὰρ, ὑφ᾽ ἡμῶν βιάζεται, πρὸς δὲ τοῦτο τὴν ὁρμὴν ἔχει. *Ego verò id planè ſcio: ego divinæ miſericordiæ ſponſor. Nam certè miſſâ factâ irâ, quæ ipſius naturæ repugnat, ad miſericordiam, quæ ipſius naturæ conſentanea eſt, ſe conferet. Ad illud enim a nobis vi adigitur: ad hoc autem ſuâpte naturâ fertur.*

d P. 636. Idem extremâ orat. xl. quæ eſt in ſanctum Baptiſma d: Οὐδενὶ τοσοῦτον χαίρει Θεὸς, ὅσον ἀνθρώπου διορθώσει καὶ σωτηρίᾳ, ὑπὲρ οὗ λόγος ἅπας, καὶ ἅπαν μυστήριον. *Nullâ re Deus perinde delectatur, ut hominis, pro quo omnis ſermo, & omnia myſteria, reſipiſcentiâ & ſalute.*

e P. 459. Vide & quæ diſſerit Nazianzenus orat. xxvi. de Moderatione in diſputationibus ſervanda: ubi fusè tractat de bonitate Dei, tum in iis, quæ ad terreſtrem, tum quæ ad ſpiritualem vitam pertinent, atque alia inter ait e, Πολλῶν ὄντων ἐφ᾽ οἷς θαυμάζεται, οὐδενὸς οὕτως, ὡς τοῦ πάντας εὐεργετεῖν, ἰδιοῦται. *Cum* [Deus] *multis nominibus admirabilis nobis, & ſuſpiciendus occurrat; nihil tamen tam proprium habet, quam omnes beneficiis afficere.*

Ambroſius lib. iii: De interpellatione David cap. ii: *Quam bonus, inquit David, Deus Iſrael rectis corde! Non ergò omnibus bonus eſt Deus? Ille quidem omnibus bonus eſt, quia Salvator eſt omnium hominum, maximè fidelium. Et ideo venit Dominus Jeſus, ut ſalvum faceret, quod perierat. Venit ergò, ut peccatum mundi tolleret, vulnera noſtra curaret. Sed quia non omnes medicinam expetunt, ſed plerique refugiunt, ne medicamentis compungatur vis ulceris; ideo volentes curat, non adſtringit invitos. Accipiunt ergò ſanitatem, qui medicinam expetunt. Illi autem, qui refutant medicum, nec requirunt,*

runt, bonitatem medici, quam non experiuntur, ſentire non poſſunt. Qui autem curatur, etiam ſanatur. Ideoque iis bonus eſt medicus, quos ſanavit: iis ergò bonus Deus, quibus peccata donavit. Qui autem inſanabile peccatum habet mentis ſuæ ulcere, quomodo poteſt medicum bonum æſtimare, quem refugit? Pulchre itaque Apoſtolus, ut præmiſimus, explanavit, quia & omnibus bonus eſt Deus, qui vult, omnes homines ſalvos fieri; & maximè fidelibus divina bonitatis prærogativa ſervatur, quibus & voluntas Dei opitulatur, & gratia.

Hilarius diaconus, ſive alius apud Ambroſ. ſcriptor Comm. in epiſt. Pauli ad Rom. cap. III: Hoc dicit, quia in Chriſto propoſuit Deus, id eſt, diſpoſuit, ſe propitium futurum humano generi, ſi credat. Idem in cap. IX: Non injuſtè judicat, qui omnes vult ſalvos fieri, manente juſtitiâ. Idem ad I Tim. II: Si Deus utique, qui omnipotens dicitur, omnes homines ſalvos vult fieri, cur non impletur ejus voluntas? ſed in omni locutione ſenſus eſt, conditio latet. Unde dicit Petrus Apoſtolus, Omnis ſcriptura indiget interpretatione. Vult enim Deus, omnes ſalvos fieri, ſed ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult, ut nolentes ſalventur; ſed vult, illos ſalvari, ſi & ipſi velint. Nam utique Legem omnibus dedit, nullum excepit à ſalute. Numquid non medicus idcirco proponit in publico, ut omnes ſe oſtendat velle ſalvare, ſi tamen ab ægris requiratur? Quæ hujus ſcriptoris verba, tanquam Ambroſii, etiam citat & probat Rupertus Tuitienſis lib. de omnipotentia Dei cap. XII.

a P. 1556. edit. Com.

Chryſoſtomus in I Tim. cap. II: a Μιμοῦ τὸν Θεόν· εἰ πάντας θέλει σωθῆναι, εἰκότως ὑπὲρ ἁπάντων δεῖ εὔχεσθαι. εἰ πάντας αὐτὸς ἠθέλησε σωθῆναι, θέλε καὶ σύ· εἰ δὲ θέλεις, εὔχου. Imitare Deum tuum: ſi omnes ille vult ſalvos fieri, meritò pro omnibus oportet orare: ſi omnes ille vult ſalvos fieri, velis & tu: ſi & tu vis, ora pro iis. Jubet cum Apoſtolo Chryſoſtomus, ut oremus pro omnibus & ſingulis, quia Deus omnes & ſingulos velit ſalvari. Hoc faciendo dicit nos imitari Deum, quia voluntas noſtra cum divinâ voluntate concordat. At quomodo imitamur Deum, aut noſtra voluntas congrua cum divinâ, ſi nos ſingulos velimus ſalvari, eoque pro ſingulis oremus, Deus contra non vult ſingulos ſalvare, ſed tantùm ex quocunque genere aliquos? Similia habet T. 3. homilia ultimâ b, quæ eſt de ferendis reprehenſionibus & converſione Pauli: ſi modo ea Chryſoſtomi fuerit: nec enim Græcè arbitror inveniri, ac ne interpretis quidem nomen ſcitur. Circa ejus finem hæc legas: Si Deus vult, nos autem non volumus, ad noſtram ſalutem nihil proficiunt ea, quæ alioquin efficacia ſunt: non quia infirma ſit ejus voluntas, ſed quia cogere neminem vult. Et poſt pauca: Ipſe quidem vult, omnes ſalvos fieri c: at non omnium voluntas ejus voluntati obſequitur. Unde & ad Hieruſalem ſic dicit: Hieruſalem d, Hieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti? Quid ergo? Ecce e relinquetur domus veſtra deſerta: Vides quod Dominus ſalvare nos vult: nos autem, quia nos ei non adjungimus, manemus in interitu. Deus enim paratus eſt ad ſalvandum hominem, ſed voluntarium. Sed quia de homiliæ iſtius ſcriptore non immeritò ipſi dubitamus. potius vide ſis Chryſoſtomum in c. XXV. Matth. homil. LXXX. item T. V. epiſt. V. quæ eſt parænefis ad Theodorum lapſum. Utrobique ait, hominem à Deo condi, non in hoc, ut in gehennam conjiciatur, ſed ut regnum participet: verùm, dum ſe regno indignum reddit, detrudi in gehennam; qui alioqui diaboli, non hominum cauſâ factus ſit. Imprimis autem conſideratio tioni merentur, in quibus diſtinctionem illam agnoſcit divinæ voluntatis; de quâ ſuperiùs dicebamus. Eſt verò de hac memorabilis Chryſoſtomi locus in epiſt. ad Epheſ. cap. I. homil. I: f Κατὰ τὴν εὐδοκίαν, φησί, τοῦ θελήματος αὐτοῦ· τουτέστι, διὰ τὸ σφοδρῶς θελῆσαι, ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, ὡς ἄν τις εἴποι, αὕτη ἐστί. πανταχοῦ γὰρ εὐδοκία, τὸ θέλημα ἐστι τὸ προηγούμενον. ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο θέλημα· οἷον θέλημα πρῶτον, τὸ μὴ ἀπολέσθαι ἡμαρτηκότας· θέλημα δεύτερον, τὸ γενομένους κακοὺς ἀπολέσθαι. οὐ γὰρ δὴ ἀνάγκη αὐτοὺς κολάζει, ἀλλὰ θέλημα. Τοιοῦτον καὶ ἐπὶ Παύλου ἐστὶν ἰδεῖν, οἷον ὡς ὅταν λέγῃ, θέλω, πάντας ἀνθρώπους εἶναι, ὡς καὶ ἐμαυτόν. θέλω πάλιν, νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν. Εὐδοκία οὖν, τὸ πρῶτον θέλημα, φησί, τὸ σφοδρὸν θέλημα, τὸ μετὰ ἐπιθυμίας θέλημα, ὃ ἐφ' ἡμῶν. (οὐ γὰρ παραιτήσομαι καὶ καινοτέρᾳ λέξει χρήσασθαι σαφηνείας ἕνεκεν τῶν ἀφελεστέρων.) ὃ λέγομεν ἡμεῖς πόθημα, καὶ κατὰ τὸ πόθημα ἡμῶν· τουτέστι, σφόδρα ἐφίεται, σφόδρα ἐπιθυμεῖ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Τίνος ἕνεκεν οὖν φιλεῖ; ἀπὸ ἀγαθότητος μόνης. ἡ γὰρ χάρις ἀγαθότης ἐστί. Secundum propoſitum, inquit, voluntatis ſuæ. Hoc eſt, propterea quod valde velit. Hoc eſt, ut ita dicam, ejus deſiderium. Ubique enim εὐδοκία (hoc enim vocabulum hîc uſurpat Paulus) eſt voluntas princeps & quæ præcedit. Eſt enim etiam alia voluntas. Ut puta, voluntas prima eſt, ut non pereant, qui peccarunt. Voluntas ſecunda eſt, ut qui facti ſunt mali, pereant. Non enim eos caſtigat neceſſitas, ſed voluntas. Id etiam videre licet in Paulo. ut quando dicit, Volo, omnes homines eſſe ſicut me ipſum. Volo rurſus juniores nubere, filios procreare. Εὐδοκία ergò, prima, inquit, voluntas, vehemens voluntas, voluntas quæ eſt cum deſiderio, quæ eſt in nobis. (non enim recuſabo dictione uti recentiore, ut ſimplicioribus res ſit dilucidior.) quam, inquam, nos dicimus πόθημα, & κατὰ τὸ ἡμῶν πόθημα, & convenienter noſtræ perſuaſioni. id eſt, valde cupit, valde deſiderat noſtram ſalutem. Cur ſic diligit? A ſolâ bonitate. Gratia enim eſt bonitas. Idem docet commem. ad Hebr. cap. X. homil. XVIII. a Nam cùm dixiſſet, divinum ejus epiſtolæ ſcriptorem ante omnia quidem commendare virginitatem aut cælibem vitam: ſed quandoquidem luxuriarentur quædam contra Chriſtum, jubere ut tales nubant, & liberos gignant: prius illud eſſe voluntatem προηγουμένην ſive antecedentem: magiſque propriè dici voluntatem, quàm πεπτωκυῖαν βούλησιν, ſive imperatam voluntatem, quæ ex peccato poſtea occaſionem cœpit: ſimiliterque addit, ſe rem habere, cùm dicit Deus nolle mortem peccatoris, ſed ut ſe convertat & vivat: quo indicat, hoc de voluntate Dei προηγουμένῃ debere intelligi, non eâ quæ ob finalem hominis impœnitentiam conſequitur. Verba Chryſoſtomi apponam: Sicut dicit Paulus, Volo omnes homines ſicut me ipſum eſſe in continentiâ: & rurſus dicit, Volo juniores nubere, liberos procreare. Duas ſ enim voluntates b: ſed non ambæ ſunt ejus, etiamſi jubeat. ſed hæc quidem eſt ejus, & ideo ponit eam ſeorſum: illa autem non eſt illius, ETIAMSI VELIT c, & ideo adjecta eſt cum cauſâ. Nam cùm prius eas accuſaſſet, quòd contra Chriſtum eſſent luxuriatæ, tunc dicit, Volo, juniores nubere, filios procreare. Ita hîc quoque non erat ejus antecedens d ac primaria voluntas, quòd fierent ſacrificia, SICUT ETIAM DICIT, SE NOLLE MORTEM PECCATORIS, ſed ut ipſe convertatur & vivat. Dicit autem alibi, ſe non ſolùm voluiſſe, ſed etiam deſideraſſe. Atqui imperata e voluntas eſt contraria. Quomodo ergò NON VIS? quomodo alibi DESIDERAS? Quod quidem ſignum eſt, quod VALDE VELIS. Ita & hîc. Geminus locus ejuſdem Chryſoſtomi tom. 5. epiſt. 5. quæ eſt parænefis prior ad Theodotetum lapſum; A lapſu tam pernicioſo perquam amanter eos (Galatas) recepit (Apoſtolus.) Nam dicit, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. oſtendit nimirum, vel ab ultimâ deſtructione poſſe Chriſtum ſuperiorem reformari in nobis. Non vult enim mortem peccatoris; ſed ut revertatur & vivat. Revertamur itaque, amicum caput, & voluntatem Dei perficiamus. In hoc quidem nos creavit, ac in iſtud eſſe produxit, quo nos æternis bonis participes ſ utque tribueret regnum cælorum, non ut in gehennâ detrudat, aut ignibus dedat, qui quidem facti ſunt propter diabolum, non propter nos, non aliter atque noſtri gratiâ paratum eſt regnum cælorum. Utrumque ſubindicat, cùm dicit illis, qui à dextris adſtabunt, Venite, benedicti patris mei, poſſidete regnum patris mei, poſſidete regnum paratum vobis ab exordio mundi: à ſiniſtris autem conſtitutis, Diſcedite à me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus

Margin notes (left): b In Frobeniana, edit. a. 1547. ſed in impera Belleri exſtat P. 331. — c I Tim. 2. — d Luc. 13. 3. — e Ibid. — f Pag. 1036. edit. Commel.

Margin notes (right): a Pag. 1876. edit. Commel. — b Δύο θελήματα τίθησι. — c Εἰ καὶ βούλεται. Quomodo non eſt ejus βούλησις, ὡς βούλεται? Sed loquitur de principe voluntate, quali ſola antecedente, quæ non habet cauſam in hominis ſubſequentia. — d Οὐκ αὐτῷ θέλημα ἦν προηγούμενον. — e Καίτοι γε ἐναντία ἡ ἐπιτεταγμένη βούλησις. Πῶς οὖν οὐ θέλεις; πῶς ἀλλαχοῦ ἐπιθυμεῖς; Ὅ τῆς σφοδρᾶς θελήσεως σημεῖον. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα.

tus eſt; non addit, vobis, ſed, diabolo & angelis ejus. Quâ de cauſâ non eſt gehenna inſtituta propter nos, ſed propter adverſarium & angelos ejus: regnum autem cælorum ab exordio mundi propter nos adornatum, modo ne nos reddamus indignos ad hoc, ut cum ſponſo ingrediamur. Similiter Theodoretus in illud Pauli ad Romanos cap. IX. *Major ſerviet minori.* & illa, *Jacob dilexi.* Oecumenius Rom. VIII. ad illa verba, *Omnia cooperantur in bonum his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt.* & illud, *Quoniam quos præſcivit, etiam prædeſtinavit.* Theophylactus in eundem Apoſtoli locum. Item in illud Matth. XXII. *Multi vocati.*

Hieronymus adverſus Pelagianos extremo lib. II: *Miſeratur humano generi Deus, & non vult perire, quod fecit.* Idem in capitis primi ad Epheſios verba illa, *Secundum propoſitum ejus, qui univerſa operatur, ſecundum conſilium voluntatis ſuæ &c. Vult Deus, quæcunque ſunt plena rationis atque conſilii: vult ſalvari omnes, & in agnitionem veritatis venire. Sed quia nullus abſque propria voluntate ſalvatur; (liberi enim arbitrii ſumus) vult, nos bonum velle; ut cum voluerimus, velit in nobis & ipſe ſuum implere conſilium.* Idem ad Ezechielis XVIII, 23; *Ergò Dominicæ voluntatis eſt, omnes ſalvos fieri, & ad notitiam veritatis venire; ubicunque autem Dei videtur ſevera & truculenta ſententia, non homines, ſed peccata condemnat.* Theodoretus ad Ezech. XVIII, 23; *Non mortem, inquit, inqui, ſed pænitentiam cupio. Neque enim ut punirem, hominem ipſum creavi, ſed ut cum eo vitam communicarem. Et rebus verba teſtimonia dant. Siquidem neque Prophetas ſuo Numine afflâſſet, aut Apoſtolos miſiſſet & ſcriptas leges tradidiſſet, polliceretùrque bona, & gehennam minaretur, ſi punire cuperet; ſed permiſiſſet homines eo ferri, quocunque vellent. Nunc autem omnia hæc facere perſeverat, ut ab iis calamitatibus, quas minatus eſt, vindicet.* Idem præfat. in XII. proph. *Non eò Deus pænas minatur, ut eas, quibus minatur, inferat; ſed ut metu perterrefactos ad reſipiſcentiam revocet, &, cùm nequitiâ, quam committunt, eos liberaverit, eis ſalutem adferat: non enim minatus fuiſſet, ſi punire vellet. Cùm minationibus agit, oſtendit, ſe ſervare, non perdere velle.*

Auguſtinus ſerm. XXXVIII. de Sanctis: *Hoc eſt auditum malum, quod audituri ſunt impii: Diſcedite à me, maledicti in ignem æternum. Inevitabilis enim ſententia erit, quæ à piiſſimo Deo ideo multo antè prædicitur, ut à nobis totis viribus caveatur. Si enim nos Deus noſter vellet punire, non nos ante tot ſecula commoneret. Invitus quodammodo vindicat, qui, quomodo evadere poſſimus, multo antè demonſtrat. Non enim te vult percutere, qui tibi clamat, Obſerva.* Sed de Auguſtini mente, quia non deſunt, quæ objici poſſunt, pleniùs aliquanto dicendum eſt nobis. Sanctiſſimus & doctiſſimus ille antiſtes quadri-
a 1 Tim. 2. fariam interpretatus fuit verba illa Apoſtoli *a*, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri.* Primùm, ut dicatur, velle omnes ſalvare; quia nullus fit ſalvus, quem non velit Deus ſalvare. Nempe quâ ratione dicere ſolemus, Præceptor hic omnes in civitate Muſicam docet: non quaſi omnes Muſicam diſcant, ſed quia diſcentium ſit nullus, qui non ab eo diſcat. Ita interpretatur epiſt. CVII. ad Vitalem, in Enchir. ad Laurentium cap. CII. lib. de prædeſt. ſanct. CVIII. lib. de corrept. & grat. cap. XIV. lib. IV. contra Jul. c. VIII. item ſcriptor Hypognoſticon lib. VI. circa finem. Altera interpretatio eſt, ut *omnes* accipiatur diſtributivè pro generibus ſingulorum: ut ſententia ſit, ex omni natione, ætate, ſexu, ac conditione Deum velle aliquos ſalvare: quomodo dicitur omne animal fuiſſe in arca Noë, hoc eſt, cujuſcunque ſpeciei animal. Sic exponit Auguſtinus in Enchirid. ad Laurent. cap. CIII. uti & Fulgentius lib. de Incarnat. & grat. Chriſti cap. XXXI. Item Beda, Anſelmus, aliique. Tertia expoſitio eſt, ut eò dicatur velle omnes ſalvari, quia facit ut ſalventur qui ſalvantur; quomodo ad Rom. VIII. legitur, *Spiritus poſtulat pro nobis*: h. e. poſtulare facit. Sic explicat Auguſt. lib. de corrept. & grat. cap. XV. & Anſelmus libello de Dei voluntate: quos inter tamen hoc diſcriminis eſt, quòd Auguſtinus explicet, Vult omnes ſalvari, quia facit ut ſalventur omnes ſancti; Anſelmus autem, Vult ſalvari omnes, quia facit ut ſancti velint ſalvari omnes. Verba enim Anſelmi ſunt, *Vult omnes ſalvos fieri, eſt dicere, Facit, ſanctos velle ut omnes ſalvi fiant.* Et mox; *Voluntas Dei accipitur pro voluntate ſanctorum, qui volunt & injuſtos caritative ſalvari.* Atque hæ omnes interpretationes in eo conveniunt, ut intelligatur voluntas abſoluta ſive conſequens. Quarta ejuſdem Auguſtini interpretatio eſt, ut loquatur Apoſtolus de voluntate antecedente & conditionatâ. quomodo judex voluntate antecedente vult hominem omnem vivere, hoc eſt, quatenus hominem conſiderat ante peccatum: ſed voluntate conſequente vult, hunc vel illum morte mulctari: quatenus nempe ſpectat, ut adulterum, aut homicidam. Ita interpretatur Auguſt. etiam in iis ſcriptis, quæ poſt exortam Pelagii hæreſin ſcripſit. Vti in libro de ſpiritu & literâ ad Marcellinum cap. XXXIII. Vbi hujuſmodi quæſtio proponitur: *Si voluntate quærimus, de hac quæritur unde ſit. Si naturâ, cur non omnibus, cùm ſit idem Deus omnium creator. Si dono Dei, etiam hoc, quare non omnibus, cùm omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Ad hanc quæſtionem ſic reſpondet: *Vult Deus, omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non ſic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel benè vel malè utentes juſtiſſime judicentur. Quod cùm ſit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cùm ejus Evangelio non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verùm ſe ipſos fraudant magno & ſummo bono, malìſque pœnalibus implicant, experturi in ſuppliciis poteſtatem ejus, cujus in donis miſericordiam contempſerunt. Ita voluntas Dei ſemper invicta eſt: vinceretur autem, ſi non inveniret, quid de contemptoribus faceret, aut ullo modo poſſent evadere, quod de talibus ille conſtituit. Qui enim dicit, verbi gratiâ, Volo ut hi omnes ſervi mei operentur in vineâ, & poſt laborem requieſcentes epulentur, ita ut quiſquis eorum hoc noluerit, in piſtrino ſemper molat: videtur quidem, quicunque contempſerit, contra voluntatem Domini ſui facere: ſed tunc eam vincet, ſi & piſtrinum contemnens effugerit: quod nullo modo fieri poteſt ſub Dei voluntate.* Etiam Anſelmus in libello qui de voluntate Dei eſt; *Approbans in Deo voluntas eſt, qua vult, omnes ſanctos fieri; quoniam nullum prohibet, quantum ad ſe, ſalvum fieri: immò, ſi quis adhoc adlaboret, adprobat.* Et circa finem, (niſi fortè alius iſta quæ ex Gregorio citantur attexuit.) *Vult omnes ſalvos fieri, id eſt, non cogit aliquem damnari.*

Quamquam verò ex his ſatis liquet, non rejeciſſe Auguſtinum (uti nec Anſelmum) interpretationem eorum, qui Apoſtolum de antecedente Dei voluntate loqui putarent: tamen poſt obitum ejus variæ in Galliis calumniæ ſpargebantur, quaſi ἁπλῶς docuiſſet, Deum nolle omnes ſalvare, ſed majorem hominum partem creare, ut non Dei, ſed diaboli faciat voluntatem: imò quaſi voluntas Dei ſit, ut magna Chriſtianorum pars ſalva eſſe nec velit, nec poſſit. Calumniis iſtis occurrit B. Proſper, optimus Auguſtinianæ ſententiæ interpres: ex quo iccirco iſta ad verbum deſcripſimus.

In Præfatione reſponſionum ad Objectiones Vincentianas: *Contexunt ineptiſſimarum quarundam blaſphemiarum prodigioſa mendacia, adſerentes, talia in noſtro eſſe ſenſu, qualia diabolico continentur indiculo: quæ falsò in nos, ad excitandam invidiam, jactitari, facile & ſufficienter ſubſcriptione unius probaremus anathematis, niſi malignitas eorum, qui ſe gravari putant, ſi de nobis bene ſentiatur, ipſam ſubſcriptionis noſtræ brevitatem ſuſpectam eſſet habitura.* In diabolico verò illo prodigioſorum mendaciorum indiculo objectio ſecunda hujuſmodi erat: *Quòd Deus nolit omnes ſalvare, etiamſi omnes ſalvari velint.* Reſpondet Proſper inter alia, *Remotâ diſcretione, quam divina ſcientia intra ſecretum juſtitiæ ſuæ continet, ſinceriſſimè credendum atque profitendum eſt, Deum*

velle

Google

velle ut omnes homines ſalvi fiant. Siquidem Apoſtolus, cujus iſta ſententia eſt, ſollicitiſſimè præcipit, quod in omnibus Eccleſiis piiſſime cuſtoditur, ut Deo pro omnibus hominibus ſupplicetur: ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium eſt meritum: quòd multi ſalvantur, ſalvantis eſt donum.

Objectio tertia eſt: *Quòd Deus majorem partem generis humani ad hoc creat, ut illam perdat in æternum.* Reſpondet idem, *Omnium quidem hominum Deus creator eſt: ſed nemo ab eo ideo creatus eſt, ut periret: quia alia eſt cauſſa naſcendi, alia pereundi. Ut enim naſcantur homines, conditoris eſt beneficium: ut autem pereant, prævaricatoris eſt meritum.*

Objectio quarta eſt: *Quod major pars generis humani ad hoc creetur à Deo, ut non Dei, ſed diaboli faciat voluntatem.* Reſpondet, *Inſanum omnino & contra rationem eſt, dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri: & damnatorem diaboli, ejuſque famulorum, velle ut diabolo ſerviatur.*

Objectio ſeptima eſt: *Quòd hæc ſit voluntas Dei, ut magna pars Chriſtianorum ſalva eſſe nec velit, nec poſſit.* Reſpondet, *Nullo modo credendum eſt, homines in hujuſmodi deſperationem* (ut ſalvi eſſe nolint, & quamdiu ſalvi eſſe nolunt, ſalvi eſſe non poſſunt) *ex Dei voluntate cecidiſſe, cum potius allevet Dominus omnes, qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Dei ergo voluntas eſt, ut in bonâ voluntate maneatur: qui & priuſquam deſeratur, neminem deſerit: & multos deſertores ſæpe convertit.*

Objectio duodecima eſt: *Quod Dei prædeſtinatione efficiantur de Filiis Dei filii diaboli, & de templo Sancti Spiritus templa dæmonum, & de membris Chriſti membra meretricis.* Reſpondet: *Deus nec quos illuminavit, obcæcat; nec quæ ædificavit, deſtruit; nec quæ plantavit, evellit. Sine pœnitentiâ enim ſunt dona & vocatio Dei. Nullo igitur modo prædeſtinatio Dei facit, ut aliqui ex Filiis Dei filii ſint diaboli. Hi autem, de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum: voluntate exierunt, voluntate ceciderunt. Et quia præſciti ſunt caſuri, non ſunt prædeſtinati. Eſſent autem prædeſtinati, ſi eſſent reverſuri, & in ſanctitate ac veritate manſuri. Ac per hoc prædeſtinatio Dei multis eſt cauſſa ſtandi, nemini eſt cauſſa labendi.*

Objectio decimaſexta eſt: *Quòd magna pars illa fidelium atque ſanctorum, quæ ad æternam mortem prædeſtinata eſt, quando dicit Deo in oratione Dominicâ, Fiat voluntas tua, nihil aliud, quàm contra ſe petat: id eſt, ut cadant & ruant, quia voluntas Dei hæc eſt, ut æternâ morte pereant.* Reſpondet: *Si per generalitatem vocationis, & per abundantiam bonitatis Dei etiam non perſeveraturi perſeveraturis admixti ſunt, hi cùm à pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex ſuâ voluntate deficiunt, nec impelluntur ut cadant, nec ejiciuntur ut deſeram: caſuri tamen & receſſuri ab eo, qui falli non poteſt, præſciuntur.*

Hæc ſatis oſtendunt, nec ſi locum Apoſtoli ad Timotheum de conſequenti voluntate interpretemur, eo ſequi, Deum voluntate antecedenti damnare quemquam velle: imò quod ex diametro huic adverſatur ſententiæ, clarè ait Proſper, nullos prædeſtinari ad peccandum, ſed peccatum multorum præſciri, & quia præſciuntur peccaturi, eo nec ad vitam prædeſtinari. Quod & clarè adſtruunt hæc verba, quibus libellum claudit: *Qui* VOLUNTATEM DEI SPREVERUNT INVITANTEM, VOLUNTATEM DEI SENTIENT VINDICANTEM. Atqui invitatio ad ſalutem, cùm in Deo non poſſit eſſe non ſeria, omnino argumento eſt, velle Deum, ut homo ſe convertat & vivat. Aliis igitur verbis idem dixit Proſper, quod Chryſoſtomus, cùm is ait, Deum velle omnium ſalutem voluntate antecedenti: reproborum nolle voluntate conſequenti. Nam *invitans voluntas*, ut loquitur Proſper, non eſt alia ab antecedente, nec *vindicans*, à conſequente: quorum hanc à juſtitiâ manare clarum eſt, illam verò eſſe *generalis vocationis, & ab abundantiâ bonitatis Dei* proficiſci, paullo antè idem dixerat Proſper.

Sed imprimis operæ fuerit audire ſcriptorem de vocatione gentium: quando optimus & doctiſſimus Henricus Bullingerus a omnes à concertationibus alienos, nec vel Deo peccatum, vel homini bonum ſpirituale tribuere volentes, eo ex ſcriptore genuinam antiquitatis ſententiam diſcere, atque illam, tanquam inter Scyllam & Charybdim, tutiſſimam inſiſtere viam jubet. Sic igitur Theologus ille antiquus lib. I. cap. I: *Quæritur, Utrùm velit Deus, omnes homines ſalvos fieri. Et,* QUIA HOC NEGARI NON POTEST, *cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur.* Et mox: *Quæritur, cur hoc donum, ſine quo nemo ſalvus eſt, ab eo, qui omnes ſalvari vult, non omnibus conferatur.* Quam ad quæſtionem ſic reſpondet cap. VIII: *Fixâ hac fide in cordibus noſtris, immobiliterque fundatâ, quâ ſaluberrime credimus, omnia bona, ac maximè ea, quæ ad æternam vitam provehunt, Dei munere cuſtodiri, puto quod pius ſenſus non debeat in eâ quæſtione turbari, quæ de omnium, & de non omnium hominum converſione generatur: ſi ea, quæ clara ſunt, non de his, quæ occulta ſunt, obſcuremus, & dum procaciter inſiſtimus clauſis, excludamur ab apertis, cum ſufficere debeat, ut in eo, quò pervenimus, ambulemus.* Ubi pro *converſatione*, quomodo in excuſis legitur, ſcripſimus *converſione*; ſententiâ hoc requirente. Nam continuò ſequitur, *Quid enim mirum, ſi quidam ad vitæ ſacramenta non perveniant? de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum.* Eſt igitur mens hujuſce ſcriptoris, quòd non convertantur omnes, quos Deus vult ſalvari, id eſſe à cauſſis in divinâ præſcientia ac prædeſtinatione latentibus: nec quia, quòd occultum eſt, neſcitur, eò negari debere, quod apertum eſt; quale eſt illud, quòd non omnes ſalventur, quamvis Deus omnes ſalvari velit. Atque hoc pleniùs cognoſcimus ex cap. XII. & XIII. ubi ſic ſcribit, *Sed cùm legerint hæc, vel audierint, qui amant calumnioſa certamina, dicent, nos per hujuſmodi diſputationes Apoſtolo contradicere, definienti, quòd Deus omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apoſtoli ita nos* INTEGRE PLENEQUE SUSCIPIMUS, *ut nihil de præcedentibus, ſive ſubjectis, quæ ad ipſam pertinent, ſubtrahamus.* Et poſt aliqua: *De hac doctrina Apoſtolica regulâ, quâ* ECCLESIA UNIVERSALIS *imbuitur, ne in diverſum intellectum noſtro evagemur arbitrio, quid ipſa* UNIVERSALIS *eccleſia ſentiat, requiramus.* Et paullo pòſt: *Supplicat ergò* UBIQUE *Eccleſia Dei non ſolùm pro ſanctis, & in Chriſto jam regenitis, ſed etiam* PRO OMNIBUS INFIDELIBUS, ET INIMICIS CRUCIS CHRISTI. Et initio cap. ſeq. *Quod ſi aliquos (ſicut videmus accidere) ſalvantis gratia præterierit, & pro eis oratio Eccleſiæ recepta non fuerit, ad* OCCULTA DIVINÆ JUSTITIÆ *referendum eſt.* Et cap. XIX: *Omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ſecundum eas menſuras, quibus Deus dona generalia ſpecialibus novit cumulare muneribus.* Vide & cap. XXIII.

a Comm. in 1 Tim. 2.

Et hæc ſatis oſtendunt, quid eruditus ille, & edecumati planè judicii ſcriptor ſenſerit. Nunc ad alios nos convertamus.

Primaſius in illud 1 Tim. II. *Deus omnes homines vult ſalvos fieri: Conſtat Deum omnia bona velle, ſed homines ſuo vitio præcipitantur in malum.* Item: *Pater & Filius, & Spiritus Sanctus, omnium hominum Deus eſt, & ideo cupit omnes ſalvari, quos fecit.*

Arnob. in Pſalm. XC: *Conſtat, Deum velle, omnes homines ſalvos fieri: unuſquiſque autem proprio fit iniquus arbitrio.*

Bernardus ſuper Cantica ſerm. LV; *Per hinnulum, ſalientis deſiderium; & per capream, eligentis exprimitur judicium. Chriſtus nempe juſtus & miſericors, ſalvator & judex; & quia amat, vult omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem venire; & quia judicat, novit qui ſunt ejus, & ipſe ſcit quos elegit à principio.*

Da-

by Google

Damaſcenus lib. II. Orth. fid. c. XXIX: Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς ὁ Θεὸς προηγουμένως θέλει πάντας σωθῆναι, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τυχεῖν. οὐ γὰρ ἐπὶ τὸ κολάσαι ἔπλασεν ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὸ μεταχεῖν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ὡς ἀγαθός. ἁμαρτήσαντας δὲ θέλει κολάζεσθαι ὡς δίκαιος. Λέγεται οὖν τὸ μὲν πρῶτον προηγούμενον θέλημα καὶ εὐδοκία, ἐξ αὐτοῦ ὄν. τὸ δὲ δεύτερον ἑπόμενον θέλημα, καὶ παραχώρησις ἐξ ἡμετέρας αἰτίας. *Sciro verò oportet, Deum antecedenter velle, omnes ſalvari, & ejus regno potiri. Neque enim ad pœnam nos condidit, ſed ut bonus bonitatis ſuæ participes nos reddat. Peccantes autem puniri vult, ut juſtus. Dicitur igitur prima, præcedens voluntas & beneplacitum ex ipſo exiſtens: ſecunda vero voluntas ſequens, & permiſſio ex nobis cauſſam habens.* Idem Damaſcenus contra Manichæos a: Ἀγαθὸς δὲ ὁ δικαιοσύνη. οὐ γὰρ θέλων κρινεῖ, ἀλλ᾽ ὁ ΚΑΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΘΕΛΗΜΑ, ἀλλὰ ΚΑΤΑ ΕΠΟΜΕΝΟΝ. Προηγούμενον μὲν ἐστι θέλημα, ὅπερ ἐκ αὐτοῦ ἑαυτῇ θέλει· ἑπόμενον δὲ, ὅπερ ἐκ τῆς τῶν γενομένων αἰτίας. Προηγουμένως γὰρ ἐξ ἑαυτῆς θέλει ὁ Θεὸς πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· ἁμαρτανόντων δὲ ἡμῶν, θέλει παιδεύεσθαι ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον. Καὶ τὸ μὲν προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγαθότητος ἐστι· τὸ δὲ ἑπόμενον, τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. *Bonum verò quid eſt juſtitia. Quamvis enim volens judicat, non tamen id facit ex* VOLUNTATE ANTECEDENTE, *ſed* CONSEQUENTE. *Voluntas* ANTECEDENS *eſt, quod quis à ſe ipſo vult.* CONSEQUENS, *quod ex eorum, quæ fiunt, cauſâ proficiſcitur. Nam præcedente voluntate vult Deus omnes ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis pervenire: verum nobis peccantibus, vult nos caſtigari prout conducit. Ac præcedens quidem voluntas Dei, bonitatis eſt: ſequens vero eſt juſtitia ejus.*

a P. 375. edit. Leunclaviana. Baſ. an. 1578.

Theophylactus in illud Joh. III, 16. 17; *Sic Deus dilexit mundum:* Προηγουμένως ἐπὶ τὸ σῶσαι τὸν κόσμον ἦλθε. καὶ τοῦτο σκοπὸς ἦν αὐτῷ. κατὰ συμβεβηκὸς δὲ κρίνει τοὺς μὴ πιστεύσαντας. Ὁ μὲν γὰρ Μωσαϊκὸς νόμος προηγουμένως εἰς ἔλεγχον τῆς ἁμαρτίας ἦλθε καὶ κατάκρισιν τῶν παραβαινόντων. οὐδενὶ γὰρ συνεχώρει, ἀλλ᾽ ἅμα τὸ εὑρεῖν ἁμαρτάνοντά τι, καὶ ἅμα τὴν δίκην ἐπῆγεν. Ἡ μὲν οὖν πρώτη παρουσία οὐκ εἶχε σκοπὸν τὸ κρῖναι, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς τοὺς ἀπιστοῦντας. οὗτοι γὰρ ἤδη κέκρινται. *Voluntate antecedenti ad hoc venit, ut mundum ſervaret: atque hæc intentio ejus fuit: per accidens autem judicat eos, qui non crediderunt. Lex enim Moſaica præceſſit, ut reprehenderet peccatum, & condemnaret prævaricantes. Nulli enim ignoſcit, ſed ſimul atque invenerit peccantem in aliquo, pœnam infert. Itaque primus adventus* [Chriſti] *non propter judicium factus, niſi per accidens, judicans eos qui non crediderunt, qui jam judicati ſunt.*

Oecumenius ad I Tim. 2: Εἰ θέλει ὁ Θεὸς (πάντας εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,) τί μὴ γίνεται ὁ θέλει; Οὐ γίνεται, ὅτι ἐκεῖνοι οὐ θέλουσιν· Οὐδὲν γὰρ πρὸς ἀνάγκην ποιεῖ ὁ Θεός. *Si Deus vult (omnes in cognitionem veritatis venire,) cur non fit, quod vult? Non fit, quia illi nolunt. Nihil enim ex neceſſitate facit in nobis Deus.* Idem itidem ad hunc locum; *Imitare*, inquit, *Dei propoſitum. Ipſe enim vult omnes homines ſalvos fieri: & tu pro univerſis precare hominibus.*

Operæ etiam eſt audire Anſelmum: qui, quam Chryſoſtomus & Damaſcenus primam & antecedentem vocant voluntatem, eam ipſe appellat voluntatem miſericordiæ: quamque illi nominant voluntatem ſecundam, vel conſequentem, hanc idem vocat juſtitiæ voluntatem. Sic enim ſcribit in Matth. c. VI: *Duæ ſunt voluntates in Deo: una miſericordiæ, quæ non eſt cogens, nec aliquid libero arbitrio aufert, quâ omnes homines vult ſalvos fieri, quod tamen in libera voluntate illorum poſitum eſt. Eſt alia, quæ eſt de effectibus rerum, de quâ dicitur: Omnia, quæcunque voluit, fecit. Huic nemo poteſt reſiſtere. de quâ dicitur: Voluntati ejus quis reſiſtit? Hæc providentiæ concordat ſemper: alia verò non ſemper. Si enim velit per miſericordiam de aliquo pravo quod ſit juſtus, & conferat ei gratiam ſuam, & tamen ille per liberum arbitrium contradicat, nec gratiæ Dei conſentiat: hæc voluntas Dei non concordat providentiæ, quia quamvis per dulcedinem gratiam conferat, tamen ſcit, non conſenſurum. Quæ autem de effectibus eſt, alia eſt permittens, alia approbans. Permittens eſt, quod efficiat malum, quandocunque vult. Approbans autem eſt, quod faciat bonum, quandocunque vult. Et utraque eſt ex juſtitia. Itaque homines reſiſtunt voluntati miſericordiæ, & non reſiſtunt voluntati juſtitiæ. In Paulo tamen videtur cogens voluntas Dei. Sed non eſt; quia licet ſit percuſſus, tamen voluntas erat libera, ut reſiſteret, ſi vellet. In cælo ſunt omnes Dei voluntates, & nullus ibi voluntati Dei reſiſtit, ſed in terrâ multi contradicunt voluntati Dei: illi ſcilicet, quæ eſt ex miſericordiâ. Cum enim vellet pravos etiam ſalvare, ſi vellent; tamen ipſi contradicunt operibus huic voluntati. Orat ergo iſte, quod, ſicut voluntas Dei eſt in omnibus civibus cæli, ita faciat ſe & alios terrenos tales, qui nullo modo voluntati Dei reſiſtant: quod in nullo perfectè completur, niſi in cæleſti vitâ: & tamen aliquo modo in hac vitâ completur in ſanctis, etſi non per omnia, quia nullus ſine macula vivere poteſt.*

Eadem mens B. Bernardi ſerm. V. in natali Domini: *Deus ex ſe ſumit ſeminarium miſerendi. Quod judicat & condemnat nos, eum quodammodo cogimus, ut longe aliter de corde ipſius miſeratio, quàm animadverſio procedere videatur.* Idem ſerm. I. in purif. Mar. *Omnibus offertur, & in communi poſita eſt Dei miſericordia: nemo illius expers eſt, niſi qui renuit.* Quod dictum memorabile vocat Matth. Dreſſerus lib. de Feſtis a, atque addit, *Hinc ſatis perſpicuum eſſe, non procul Bernardum abfuiſſe ab eâ luce, quam Chriſti conciones & Apoſtolorum ſcripta præbent.* a P. 149.

Quamquam verò præſtantiſſimi illi Eccleſiæ doctores crediderunt, Deum ſeriò & minimè ſimulatè velle, ut omnes ſalventur: nunquam tamen hanc Dei voluntatem (uti ſeculo noſtro Samuel Huberus fecit) electionem nominant univerſalem: quippe, qui loqui mallent cum Scripturis, dicentibus: *Multos eſſe vocatos, paucos electos:* qui item ſcirent, Electionis vocem repugnare univerſalitati; ut quæ indicet ſeparationem: quemadmodum rectè monet Bonaventura, lib. I. Diſt. XL. qu. 2. art. 2. *Notandum*, inquit, *quod in Deo idem ſunt propoſitum, prædeſtinatio, & electio ſecundum rem: tamen differunt ſecundum rationem intelligendi. Nam propoſitum ſimpliciter dicit voluntatem faciendi aliquid. Ille enim dicitur proponere, qui firmiter vult aliquid facere. Electio vero, & prædeſtinatio addunt ſuprà conceptionem, ſed differenter: quia prædeſtinatio addit ordinem & directionem in finem: ſed electio diſcretionem ſive ſeparationem à ſuo oppoſito. Unde propoſitum dicit firmam voluntatis conceptionem: prædeſtinatio cum conceptione dicit præordinationem, & electio quandam diſcretionem.*

At enim dicat aliquis, ut electio dici univerſalis non poſſit, prædeſtinationem tamen poſſe, quia ſi Deus ſalutem omnium velit, ad ſalutem etiam omnem deſtinet hominem, utut multi fine iſtoc ſuâ excidant culpâ. Verùm, ut dixi: nobis loquendum cum Scripturâ, quæ prædeſtinationem, quando eam perſonis aptat, ſolam novit electorum ad vitam. Ut Rom. VIII. 29: Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Et verſ. 30. Οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε. Et Eph. I. 5: προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν. Et verſ. II: προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν. Itaque & Budæus b autor eſt, προωρισμένους Latine dici poſſe ſelectos Dei, & deſignatos, hoc eſt, ἀπολέκτους, ἀφωρισμένους, ἀποτεταγμένους. Sanè ſcriptores antiqui omnes prædeſtinationem, vel de electis tantùm accipiunt: vel ſi qui etiam ad reprobos extendant, non eos ad peccatum, ſed ſupplicium prædeſtinatos dicunt; quo de loquendi modo inferiùs dicemus. b Comm. Lin. Gr. p. 710. edit. R. St.

Sed ut Huberus, ſaltem ſi vocabula ſpectes, nimis gratiam extendit, cùm reprobos etiam in electorum numerum reponit: ita è contrario nimis illam reſtringunt, qui non aliam agnoſcunt gratiam, quàm quæ ab abſoluto fluat electionis decreto, certoque hominem ad æternam ſalutem perducat; cæteros verò, quos Deus hac gratiâ non dignatur, illi ab æterno fuiſſe exoſos exiſtimant: nec

 alio

alio conditos fine, quàm ut exitio ipſorum divina juſtitia appareret. Quorum hæc ſententia eſt, hi adverſus ea, quæ hactenus è ſanctis Patribus adduximus, tanquam Gorgonis caput, objicere ſolent Apoſtolicum illud ad Rom. IX. 11. 12. 13: *Cum enim nondum eſſent nati, neque quicquam feciſſent boni vel mali: ut propoſitum Dei, quod pertinet ad electionem, maneret: non ex operibus, ſed ex vocante, dictum eſt ei, Major ſerviet minori. Sicut ſcriptum eſt, Jacob dilexi, Eſau vero odio habui.* Eorum hanc ſententiam eſſe dicunt, Eſavum fuiſſe exoſum Deo, non ob opera mala, quæ feciſſet, ut qui, priuſquam natus eſſet, odio habitus dicatur: neque ob opera futura, quia alioqui colligere Apoſtolus nequaquam valuiſſet, electionem non eſſe ex operibus, ſed ex vocante: verùm quia ſic Deo viſum fuit, qui pro jure, quod ut figulus in lutum, ita ipſe, tanquam creator, in creaturas habet, unum vitæ, alterum morti deſtinarit: atque illi ideirco fidem & caritatem decreverit donare: hunc verò abſque ullo ullius, vel ſaltem ſine actualis peccati reſpectu, à nutritia verbi divini, & ſanctificatione Spiritus ſui ſtatuerit excludere. Quæ ſanè ſi ita ſunt, corruunt, quæcunque legimus apud antiquos de ſerio & conſtanti affectu, quo Deus omnium ſingulorumque converſionem deſiderat ac

a Lib. 1. adverſus Rufinum c. 6.

ſalutem. Quare cum, ut Hieronymus a ait, *commentatoris ſit officium, multorum ſententias ponere*; noſtri vel maximè id muneris fuerit, ut quid vani Eccleſiæ doctores de Apoſtoli verbis ſenſerint, exponamus.

Anastasius epiſcopus Nicenus Quæſtionibus in ſcripturam non pauca habet ad providentiam Dei pertinentia. Legantur quæ ſcribit ad quæſt. 16. quæ eſt, An quæcunque mala faciunt nobis gentes, ea faciant juſſu Dei. Item ad quæſt. 17. quæ eſt, Utrùm omnes qui præcipitantur, aut demerguntur, aut obtruntur, ex divinis minis, & juſſu hoc patiantur, an ex maligni operatione. Idem quæſt. 29. docet, quomodo ſit intelligendum, *Ego indurabo cor Pharaonis.* Summa reſponſionis eò redit, Lenitate Dei induratum Pharaonem, quia improbis dilatio flagellum facit, ut callum in nequitiâ contrahat animus. Similiterque eum locum interpretatur Fauſtus Rhegienſis libro 2. de gratiâ Dei & libero arbitrio, qui docet, ſimile planè eſſe loquendi genus, ac cùm heri famulis nequam dicunt, Ego manſuetudine meâ te peſſimum feci. Ego meâ lenitate te reddidi ſuperbum &c. Quod in domino eſt bonitatis teſtimonium, in improbitate ſervi fieri vitium. Eam interpretationem probat illis verbis ſermonis divini: *Videnſque Pharao, eo quòd data eſſet requies, ingravavit cor ſuum.* Unde colligit, indultam requiem induraſſe cor Pharaonis. Fuſius hac de re ibidem diſſerit. Ipſum, ſi lubet, vide. Quodſi Fauſti minor apud nos ſit autoritas, quia ejus ſcripta inter apocrypha retulit Gelaſius, & aliorum quoque multorum judicio Pelagianæ hæreſi clàm videtur favere; at Chryſoſtomus audiatur, qui eodem modo interpretatur, ut docet locus citatus ab eodem Anaſtaſio quæſt. 59. ubi quæritur, quomodo demum intelligendum ſit, quod dicitur Deus induraſſe cor Pharaonis. Etiam Baſilius M. ita accepit. cujus verba citat Theobilus ad cap. 9. epiſt. ad Rom. Etiam Hieronymus in cap. 9. epiſt. ad Rom, ad illa verba, *Quodſi Deus, volens oſtendere iram &c.* ſcribit in hunc modum: *Quia illum diu ſuſtinuit, diu blaſphemantem &c.* Et mox addit; *Competens reſponſum, quia patientia & ejus bonitas facit eos qui propriam habent voluntatem vivendi, ſive vaſa iræ, ſive miſericordiæ.*

b P. 196. e bi. Comment.

Etiam Chryſoſtomus ad cap. idem: *Pharao*, inquit b, *Dei lenitatem ingentem nactus, melior nequaquam evadebat, ſed incorrectus manebat: itaque illum non ſolum iræ vas vocavit, ſed & ad perditionem præparatum, h.e. apparatum à ſe quidem & ſuopte ingenio:* NEQUE ENIM DEUS *quicquam prætermiſit eorum, quæ ad illius correctionem emendationemque facerent: neque ille quicquam omiſit eorum, quæ ipſum perderent, omnique venia privarent. ſed tamen hac Deus cum probe noſſet, tulit multâ lenitate, volens ipſum ad pœnitentiam adducere. &c.* Apoſtulus ex Moſe citat, *Major ſerviet minori:* ex Malachiâ item, *Jacob dilexi, Eſau vero odio habui:* ubi diſtinctè ſpectare convenit, quos Moſes per majorem & minorem intelligat, & de cujuſmodi dominio ac ſervitute loquatur: item quos Malachias ſignet per Jacobum & Eſavum; cujuſmodi denique dilectionem atque odium intelligat. Atqui per majorem minoremque apud Moſen non ſoli capiendi Jacobus & Eſavus, ſed una cum ipſis poſteritas comprehenditur. Item ſermo eſt, non de prædeſtinatione ad vitam vel mortem æternam, ſed dominio ac ſervitute hujus ſæculi. Utrumque probatur ex Geneſ. XXV, 23. *Deus dicit,* DUÆ GENTES *ſunt in utero tuo:* & DUO POPULI *ex ventre tuo dividentur,* POPULUSQUE POPULUM *ſuperabit; & major ſerviet minori.* Idem liquet ex benedictione Iſaaci facta tum Jacobo Gen. XXVII. 29. *Et ſerviant tibi populi, & adorent te tribus: eſto Dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ.* tum Eſavo, Gen. XXVII. 37: *Dominum tuum illum* (Iacobum) *conſtitui, & omnes fratres ejus ſervituti illius ſubjugavi.* Et verſ. 40: *Vives in gladio tuo, & fratri tuo ſervies: tempuſque veniet, cùm excutias & ſolvas jugum ejus de cervicibus tuis.* Denique idem cognoſcimus ex prophetiæ hujus impletione. Nam 2 Sam. VIII. 14. legimus; *Et facta eſt univerſa Idumæa ſerviens David.*

Hæc loca ſatis oſtendunt, tum ſermonem eſſe de ſervitute corporali; tum non Iacobi aut Eſavi perſonas ſignificari, ſed populum Iſraëliticum & Idumæum. Nam in ſtirpe ipſâ vaticinium iſtud impletum non eſt. Nunquam enim Eſau ſervivit Iacobo: imò Iacob e Meſopotamiâ rēdux, aliquoties Eſavum vocavit Dominum ſuum, eumque prono vultu & corpore ſepties honoravit, gratiamque ejus ſibi muneribus eſt aucupatus; ut narratur Gen. XXXII. & XXXIII. In poſteris verò impleta eſt prophetia: tum nempe cùm Edomæi ſubacti ſunt ab Iſraëlitis: ut dicebamus antè ex 2 Sam. VIII. 14. Atque inde eſt quòd Deus diſertim ait, Utero Rebeccæ duos ineſſe populos, & populum unum ab altero ſuperandum; ut antè vidimus.

Similiter in verbis Dei apud Malachiam per Iacob & Eſau intelliguntur Iſraëlitæ & Idumæi. Prophetæ enim verba hæc ſunt: *Dilexi vos, dicit Dominus: & dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſau Jacob, dicit Dominus? & dilexi Jacob, Eſau autem odio habui, & poſui Seir montes ejus in ſolitudinem, & hæreditatem ejus in deſertum draconis. Quodſi dixerit Idumæa, Deſtructi ſumus: ſed revertentes ædificabimus, quæ deſtructa ſunt: hæc dicit Dominus exercituum; Iſti ædificabunt, & ego deſtruam: & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus eſt Dominus, uſque in æternum.* Diſcrimen facit Deus inter populum Iſraëliticum & Idumæum; quia, etſi utrique iratus fuit, utrumque item paſſus eſt à Chaldæis in exilium deportari; tamen Iſraëlitas, propter fœdus quod pepigerat cum Iacobo, poſt ſeptuageſimum captivitatis annum in patriam reduxit & libertati reſtituit: Idumæos verò in captivitate reliquit, ac terram eorum, in ſolitudinem redactam, draconibus habitandam dedit. Unde liquet, verba illa, verſ. 11, *Cùm nondum nati eſſent,* non referri ad illa verba, *Jacob dilexi, Eſau odio habui;* quia Malachias illa ſcripſit annis poſt mille amplius ducentis. Satis igitur liquet, loqui Prophetam de amore quo Deus complexus eſt Iacobi poſteros, & odio erga poſteros Eſavi. Odiſſe verò more Hebræo ponitur pro minùs amare, vel alteri poſthabere. quomodo Gen. XXIX, 31. Lea dicitur à Iacobo odio habita, hoc eſt, præ Rachele neglecta. Et Chriſtus Luc. XIV. 26. ait; *Siquis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem & uxorem & filios, & fratres & ſorores, adhuc autem & animam ſuam: non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Pro quo apud Matth. cap. X. 37. dicitur; *Qui amaverit patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Similiter odiſſe dicitur Deus Idumæos comparatione Iſraëlitarum, quos majori fuerat gratiâ dignatus: ut quos non ſolum donârit terrâ Canaan, ſed inde abductos à Chaldæis, poſtea in patriam reduxerit.

Mini-

Minimè verò vel Moſen vel Malachiam loqui de prædeſtinatione ad vitam & mortem, multa ſatis clarè oſtendunt. Nam ſi ea prophetiæ mens fuiſſet, intellexiſſent illud Jacobus & Rebecca. At hoc ſi eſſet, quo mœrore infantem lactaſſet mater; quibus oculis uterque parens intuiti ſemper puerum eſſent; quem gehennæ ignibus ſempiternis deſtinatum noſſent! Aliter igitur intellexerunt: nempe de externâ prærogativâ primigenituræ, & promiſſione terræ Canaan. Atque hæc de ſenſu literali. Certum verò eſt, Apoſtolum ex electione Iſraëlitarum præ Idumæis allegoricè aſſurgere ad prædeſtinationem eam quæ fit ad bona ſpiritualia atque æterna. Quare deinceps conſiderandum eſt, annon Apoſtolus per verba allata allegoricè intellexerit electionem perſonalem ad vitam & reprobationem ſingulorum ad mortem. Hoc verò negant viri illi docti. Nam, inquiunt, cùm per Jacob non ſolus Jacob, ſed omnes Iſraëlitæ, nec per Eſau ſolus Eſau, ſed Idumæi, ſimul intelligantur, ſequeretur, cum Jacobo omnes Jacobi poſteros eſſe ſalvatos, cum Eſavo omnes Idumæos eſſe damnatos. At de Iſraëlitis omnibus nemo hoc dicere auſit, cùm tot in populo Iſraëlitico fuerint duri & incircumciſi cordis. Neque de Eſavo & Idumæis verum hoc eſſe poteſt. Quid quod maximorum virorum ea ſententia eſt, Eſavum non eſſe condemnatum? Id verò inde colligere ſibi poſſe videntur, quia circumciſione eum ſunt dignati: ut conſtat ex Geneſ. XVII. 10. 12. at ſi ſciviſſent, eum diaboli eſſe mancipium, ſanè gratiæ divinæ ſigno talem dignantes, ſacramentum profanaſſent. Idem inde probant, quia fratri fuit reconciliatus. Nam Geneſ. XXXIII. ſepulturam patris cum fratre curavit: quod Conradus Pellicanus, Tigurinus profeſſor, factum ait, *in ſignum pietatis, fidei & reconciliationis*: Nec poſt reconciliationem iſtam fratri unquam adverſatus eſſe legitur. Audiamus quid hac de re ſenſerit etiam ſervus ille Dei Martinus Lutherus comment. in Geneſ. c. XXXV: *Conveniunt*, inquit, *fratres Eſau & Jacob ad ſepulturam. & ponitur Eſau in textu ante Jacob: neque verò dubium eſt, quin etiam antea viſitarit patrem, & pater eum ſæpe amanter caſtigarit, & monuerit, ut deponeret odium & vindictæ cupiditatem. Ideo venit ad funus, ut obedientiam & reverentiam ſuam erga patrem declararet. Et eſt ſignum certum, rediiſſe eum in gratiam cum fratre, & ſe adjunxiſſe veræ Eccleſiæ, ut fieret particeps promiſſionis ſpiritualis, ſi non ex promiſſione, tamen ex gratiâ.* Idem in cap. XXXIII. ait, *Quòd veriſimile ſit, Eſau tandem ſalvatum eſſe.* Oecolampadius quoque in cap. 1. Malach. *Non auſim*, inquit, *ipſum Eſau propter hoc dictum dicere reprobum: quandoquidem hic per temporalia magis ſpiritualia ſignificantur.* Et Mollerus ibidem: *Ex Geneſi veriſimiles conjecturæ ſumi poſſunt, quæ oſtendunt, Eſau non ita eſſe rejectum à Deo, ut ſit damnatus; ſed converſum egiſſe pœnitentiam, & vitæ æternæ factum fuiſſe hæredem. Nam & reconciliatus eſt fratri, & poſtea fuit ſocius funeris patris, nec poſt reconciliationem fratri unquam adverſatus eſt.* Sed ut probari poſſet, Eſavum eſſe damnatum: tamen id ſatis non eſſet, quia, cùm per Eſavum intelligantur Eſavi poſteri, omnes eos eſſe damnatos, [illegible] tetur, ſi hic ſermo eſſet de prædeſtinatione ad mortem. Atqui ex poſteris Eſavi etiam B. Job fuit: ut docent Origenes, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Sedulius, Gregorius, atque alii. Extant etiam vaticinia de vocatione Idumæorum ad regnum Chriſti, Pſal. LX. 10. CVIII. 10. Eſai. XI. 14. Ac primitias ejus prophetiæ habemus Marc. III. 7. meſſis verò conſecuta, poſtquam univerſalis Evangelii promulgatio ad omnes gentes mandata eſt Apoſtolis, Matth. XXVIII. 19. & Marci XVI. 15.

Ex his concludunt viri docti, nec allegoricè Apoſtolum intellexiſſe electionem perſonalem ad vitam, & reprobationem ſingularum ad mortem. Contrà verò loqui Apoſtolum ajunt de electione Chriſtianorum præ Judæis, ſive eorum, qui in Chriſtum credunt præ illis, qui in eo, quòd ex Abrahamo deſcenderent, & legis juſtitiam ſectarentur, fiduciam ſuam collocarent. Hoc ita eſſe, probant ex ſcopo Apoſtoli. Propoſitum ſibi Apoſtolus habet epiſtolâ ad Rom. docere decretum illud, quo Deus non ex operibus, ſed ex fide in Chriſtum, ſtatuit hominem juſtificare. Ex eo *ἀμέσως* ſequebatur, magnam partem Judæorum rejectam eſſe; ut quæ non crederet in Chriſtum, ſed ex operibus juſtificari ſe poſſe putaret. Unde objiciebant Iudæi, Si populum noſtrum Deus abjecit, excidit verbum Dei; hoc eſt, vana eſt promiſſio illa fœderis facta Abrahamo, *Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.* Reſpondet Apoſtolus, illos Iudæorum, qui rejecti eſſent, non eſſe filios Abrahæ, quia tales non cenſeantur qui ſecundum carnem ex Abrahamo deſcendant, etiamſi ex lege juſtitiam quærant, ſed filii promiſſionis. Quod probat duplici typo. Prior eſt Iſaaci & Iſmaëlis, quia etſi uterque filius eſſet Abrahæ, ſecundum carnem, tamen dictum eſt, *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*; Gen. XVIII. 10. Ac quia dici poterat, Iſmaëlem eſſe ex ancillâ, Iſaacum ex liberâ: additur typus alter Iacobi & Eſavi, qui ex unis iiſdemque parentibus nati erant. Ac ne quis objiceret, Iacobum ob opera prælatum, adjungitur, juniorem majori prælatum. 1. nondum natis pueris. 2. antequam feciſſent quicquam mali aut boni. 3. non ex operibus. 4. ſed ex vocante, ut propoſitum ſecundum electionem maneret. Unde conſequitur, filios Abrahæ non cenſeri ex carne aut meritis, ſed promiſſionis verbo. Promiſſionis autem filii ſunt, qui credunt in Jeſum Chriſtum.

Sequitur apud Apoſtolum objectio iſtiuſmodi: Iniquum fore Deum, ſi Judæos, Abrahæ filios, legis juſtitiam ſectantes, rejiciat; & gentes idololatricas atque à regno Iſraëlis alienas ad Meſſiæ regnum vocet, atque in filios adoptet. Reſpondet Apoſtolus, miſericordiam ſuam nulli genti, nullis meritis eſſe adſtrictam, ſed totam eſſe gratuitam. Iccirco juſtum eſſe Dominum tam erga ſalvandos, quos ex miſericordiâ damnat, quàm non ſalvandos, quos juſto judicio indurat: ut factum in Pharaone. Quem Deus per Moſen & Aaronem edocuit voluntatem ſuam, etiam ſtupendis miraculis eum ad pœnitentiam vocaſſet; ſed illo in contumaciâ perſtendente, Deum quidem non ſtatim eum ſuſtuliſſe ob impietatem; ſed feciſſe ut reſtaret, hoc eſt conſervaſſe eum, idque hoc fine ut in eo oſtenderet potentiam ſuam. Unde concludit, Deum miſereri quorum vult, & quos vult, indurare. Quorum autem miſereatur, & quos induret, hoc loco non dicitur, ſed Scriptura tota teſtatur, miſereri credentium in Chriſtum, indurare eos qui Evangelii gratiam contemnunt. Sequitur deinde tertia Iudæorum objectio. Si Deus non æqualiter omnium miſeretur, ſed quoſdam obdurat, quid de obſtinatione eorum conquerimur? Ita argumentantes objurgat Apoſtolus; quòd factorum à Deo auſint exigere rationem: mox rem declarat ſimilitudine & argumento à minus ad magis. Si figulo jus eſt ex unâ maſſâ effingendi nunc vas in honorem, nunc ad dedecus: quanto magis Deus poteſtatem habet vaſa iræ, hoc eſt, eos qui gratiam Dei contemnunt, poſtquam multâ cum patientiâ eos toleravit, deſerere, ſatanæ indurandos tradere & æternum abjicere? Atque hæc dicta ſunto de variâ expoſitione loci Paulini ad Rom. c. IX. Ea autem adduximus, ut liqueret, locum illum non præbere argumentum firmum ad convellendum dogma de voluntate Dei antecedente, quâ omnes vult ſalvare. Nam interpretationem Chryſoſtomi planè cum eâ ſententiâ congruere, ſatis apertum eſt. Nec Auguſtini expoſitio ei adverſatur, præſertim ſi eam conciliemus cum Chryſoſtomo per ſcientiam mediam. Multo minus juvabit eos hic locus ſi ne quidem de prædeſtinatione ſingulorum in eo agitur, ſed duntaxat de decreto, quo Deus, ut Sedulius ſcribit in 1. cap. ad Tit. *ante mundi omnia tempora apud ſe propoſuit per filium ſalvare* CREDENTES.

Theſis III.

Veteris Eccleſiæ judicium fuit, Chriſtum pro culpâ univerſali hominibus providiſſe à remedio univerſali, ſolvendo λύτρον *infiniti pretii, ne ejus defectu periret quiſquam. Quod colligebat ex iis Scripturarum locis, quibus pro* OMNIBUS *dicitur guſtaſſe mortem, ut Rom.* v. 8. 2 *Cor.* v. 14. 1 *Tim.* II. 6. *Heb.* II. 9. *vel pro* MUNDO, *ut Joh.* I. 29. *&* III. 9. *&* IV. 42. *& cùm* κατὰ μερισμὸν 1 *Joh.* II. 2. *vocatur* propitiatio non tantùm pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi peccatis. *& imprimis cùm infideles & impœnitentes redemti dicuntur: ut Rom.* XIV, 15. Noli cibo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt & 1 *Cor.* VIII. 11. Peribit infirmus frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt. *&* 2 *Petri* II. 1. Erunt in vobis magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negabunt, adducentes ſibi celerem perditionem. *Et verſ.* 3. quorum interitus non dormitat. *Neque cum hiſce teſtimoniis ea pugnare loca credebant, quibus pro Eccleſiâ ſe tradidiſſe docemur, ut Eph.* v. 24. *aut quibus beneficia mortis Chriſti ſolis credentibus vindicantur, ut Joh.* III. 36. *atque alibi. Nam, ut iidem Eccleſiæ doctores non obſcure docent, bifariam mors Chriſti conſideratur in Scripturis: vel quod ad virtutem ac vim mortis, & tum Chriſti morientis, tum Patris eum mittentis voluntatem, quam antecedentem vocant: vel quod ad effectum fructumque ex eâ promanantem, & voluntatem Chriſti ac Patris, quam dicunt conſequentem ſive efficacem. Si paſſio & mors Chriſti priori modo conſideretur, Chriſtus pro omnibus & ſingulis, nemine excepto, mortuus fuit: omnes item & ſingulos redemit. Nam & virtus ejus ſufficit ad omnes liberandos; & prima ſive antecedens Chriſti voluntas fuit, ut omnes liberaret. Sin ſpectemus effectum, quia ad hunc non ſolùm Chriſti patientis, ſed etiam hominis meritum ſibi applicantis voluntate opus eſt; ac multi oblatum à Chriſto beneficium reſpuunt: eo reſpectu fatendum, ut fructus mortis ad omnes non pertingit, ita neque Chriſtum pro omnibus mortuum dici poſſe. Non redemit igitur omnes, quia non ſolvitur omnibus captivitas: ſed redemit omnes, quatenus ſolvitur omnibus captivitatis neceſſitas. Cæterum hæc de adultis vera eſſe, etiam Pelagius fatebatur. Sed controverſiam Catholicis movebat de infantibus, pro quibus Chriſtum eſſe mortuum negabat: quippe qui, cùm peccatum non habeant, medico non indigeant. Ergò adverſus eum Catholici contenderunt, nec infantes excipi debere: quippe qui, ut alibi oſtendimus, peccato originis obnoxii teneantur: nec, niſi hoc debito, propter Chriſti ſatisfactionem, deleto, cæleſtis fiant regni participes.*

VEteris Eccleſiæ magiſtri non ſolùm fatebantur, Chriſti λύτρον adeò eſſe precioſum, ut ſufficiens eſſe potuerit pro totius mundi peccatis, ſi Chriſto illud pro omnibus viſum fuiſſet expendere: ſed præterea concedebant, Chriſtum revera pro omnibus & ſingulis ſatisfeciſſe, ideoque nec eſſe quemquam non reconciliabilem Deo. Quod verò non omnes Deo reconcilientur, vel captivitate liberentur, hoc eſſe ajebant à vitio hominis, qui carcere exire, & Chriſtum ſequi, ac Deo reconciliari non vult. Hoc ita eſſe, luculentis veterum teſtimoniis planum faciemus.

Irenæus lib. v. cap. XVI: *In noviſſimis temporibus in amicitiam reſtituit nos Dominus per ſuam incarnationem, Mediator Dei & hominum factus, propitians quidem pro* OMNIBUS *Patrem, in quem peccaveramus, & noſtram inobedientiam per ſuam obedientiam conſolatus, nobis autem donans eam, quæ eſt ad factorem noſtrum, converſionem.* Ubi, ſi Valentiæ a credimus, reſpicit Apoſtolicum effatum, quo docet, Deum velle, omnes ſalvari: poſtrema verò verba, ut idem ait, intelligit de Deo, quantum in ipſo eſt, ſive ratione virium gratioſe collatarum, ut per eas ad ſalutem homo poſſit pervenire. a T. I. D ſo I. quæſt 3. De univ. grat. punct 4.

Apertius idem aſſerit Clemens, Pædagogi cap. XI. ubi cùm Chriſtum grano ſinapis aſſimilâſſet, ait, illud *univerſa humana natura plurimam largiri ſalutem:* παμπληθῆ τὴν σωτηρίαν ἁπάσῃ χαρίζεται τῇ ἀνθρωπότητι. Et lib. VII. Στρωματέων· b Οὐκ ἂν οὖν μισοίη ὁ σωτὴρ μισανθρωπῶς, ὅς γε διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν, σαρκὸς ἀνθρωπίνης ἀπάθειαν οὐχ ὑπεριδών, ἀλλ' ἐνδυσάμενος, ἐπὶ τὴν κοινὴν ἀνθρώπων ἐλήλυθε σωτηρίαν. *Nunquam ergò Servator habet odio homines, qui etiam propter ſuam excellentem benignitatem & in homines caritatem, non deſpectâ carnis humanæ imbecillitate, ſed eâ indutus, ad communem venit hominum ſalutem.* Et eopſe libro c: Λόγος αἰώνιος ἰδίᾳ τε ἑκάστῳ καὶ κοινῇ πᾶσιν εἷς ἐστι σωτήρ. *Verbum æternum privatim ſingulis, & communiter omnibus, eſt unus Servator.* b P. 298. c P. 300.

Origenes lib. I. in Jobum: *Chriſtus, ad terras veniens, in humano corpore paſſiones ſuſtinuit, pro omnium hominum ſalute.* Et lib. II. in eundem: *Deſcendens de cœlo unigenitus Deus, in noviſſimo tempore terreni corporis teſtâ ex virgine ſe induens, totius mundi saniem, immunditiem, ac putredinem raſit & mundavit, omnium peccata ſupportando, cujus livore etiam omnes ſanati ſunt.* Quamquam profectò libri iſti meritò abjudicantur Origeni, cùm ſcriptor eorum meminerit Luciani martyris, & ſectæ Homouſianorum: imò homo ſit Latinus, & quidem Arrianus, ut ab Eraſmo, Sixto Senenſi, Baronio, Poſſevino, & aliis rectè eſt animadverſum. Afferamus igitur alia iis ex libris, quos nemo in dubium vocaverit. Ut illud ex lib. IV. contra Celſum d: Παρῆν δὲ τέλος πάντως μεγάλη ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐπανόρθωσις, οὐ τοὺς ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς οἰκουμένης βελτιωθέντος μόνους θεραπεύσοντος, ἀλλά, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοὺς πανταχοῦ. σωτὴρ γὰρ ἦλθε πάντων ἀνθρώπων. *Acceſſit poſtremò magna correctio per Jeſum, non unius tantum terrarum anguli medicum,* SED UNIVERSORUM, QUANTUM IN IPSO EST. *Servator enim venit omnibus hominibus.* Idem eodem libro e: Χριστιανοὶ ἐδιδάχθησαν, ὅτι συνίστησι τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι, ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε. καίτοι γε μόγις ἔτι ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀποθανεῖται. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. νυνὶ δὲ ὑπὲρ τῶν πανταχοῦ ἁμαρτωλῶν (ἵνα καταλίπωσι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πιστεύσωσι τῷ Θεῷ ἑαυτούς) ἐπιδεδημηκέναι κεκήρυκται ὁ Ἰησοῦς. *Chriſtiani ſunt edocti, Deum in hoc approbaſſe nobis caritatem ſuam, quâ nos complectitur, quod Chriſtus pro nobis mortuus eſt, etiam tum peccatoribus. Atqui vix pro juſto quiſquam mors ſuſtinet. Siquidem pro bono forſitan moreretur aliquis. Nunc* PRO OMNIBUS, QUI USQUAM SUNT, *peccatoribus, ut relictis peccatis credant ſeſe Deo, adveniſſe prædicatur Jeſus.* Idem Origenes lib. VIII. contra Celſum f: Οἷος δ' ἂν πατὴρ ὁ τοῦ Ἰησοῦ πατήρ, τοῦ ἰδίου μὴ φεισάμενος υἱοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παραδοὺς αὐτόν, ἀμνὸν ὄντα ἑαυτοῦ, ἵν' ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ὁ ὑπὲρ πάντων αὐτὸς ἀποθνήσκων ἀμνὸς Θεοῦ. *Pius itaque pater eſt ille Jeſu pater, qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus eum tradidit, agnum ſuum; ut peccatum mundi tolleret agnus Dei, moriens pro eo univerſo.* d P. 169 e P. 184. f P. 41

Rectè igitur Centuriatores Magdeburgenſes, centur. II. cap. IV. de Patribus proximi ab Apoſtolis ſeculi, in hunc modum ſcribunt: *Eſtque memorabile, quod univerſaliter omnibus applicant remiſſionem peccatorum, ſi credant.* Id ipſum deinde probant autoritate Ignatii, Juſtini, & Clementis Alexandrini. Nec eſt, quòd dicat quis, neminem Chriſtianum eſſe, qui credenti omni remiſſionem peccatorum promiſſam non norit & agnorit. Nam

amplius

amplius eos velle, indicant, quòd alioqui non dicerent, memorabile planè eſſe, nulli non peccatorum remiſſionem applicari, modò credere velit. Quare hæc verba non obſcurè docent, agnoſcere eos gratiam univerſalem, quatenus omnibus ſolvitur captivitatis neceſſitas: etſi eadem particularis illorum culpâ fiat, qui beneficio tanto frui nolunt. Sed repugnat huic ſententiæ vir eruditus: qui de Juſtini Martyris doctrinâ tractans: velle eum ait, Chriſtum pro fidelibus tantùm mortuum eſſe: id ipſum verò probatum it verbis illis, Dialogo cum Tryphone Judæo: ὁ Χριστὸς προσφορὰ ἦν ὑπὲρ πάντων τῶν μετανοεῖν βουλομένων ἁμαρτωλῶν. hoc eſt, *Chriſtus oblatus factus eſt pro cunctis, per pœnitentiam reſipiſcere volentibus peccatoribus.* Verùm quid manifeſtius, quàm Juſtinum hic non Chriſti meritum, ac jus impetrationis reſpicere, ſed applicationis efficaciam? Itaque idem eo ipſe Dialogo a αἰπλῶς ait, Chriſtum σταυρωθῆναι ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. *crucifixum propter genus humanum.* Nempe quia hic non applicationem reſpicit paſſionis, ſed voluntatem Chriſti antecedentem.

a P. 246.

Scriptor ſermonum de cardinalibus Chriſti operibus Cypriano tributorum, ſermone de circumciſione; *Supererat poſt mortem carnis, animæ labor & afflictio ſpiritus: nec poterat ullâ ratione abſolvi illa damnatio, niſi mortis omnium* VITA OMNIUM *ſubveniret: & pro generali morbo gratia Dei ſingulare propinaret antidotum.* Idem ſcriptor ſermone qui eſt de ablutione pedum: *In originalibus enim corruptio naturæ abjici & exterminari merebat: ſed quia non erat voluntas in culpâ, providit Deus generali damnationi remedium, & ſua ſententiam juſtitiæ temperavit, hereditarium onus à ſobole removens, & miſericorditer ablutione & unctione medicinali, corruptionis primitivæ fermentum expurgans. Sed in eos, qui indulgentiæ hujus gratiam voluntariè per peccatum evagatè ſunt; qui proprio abutuntur arbitrio; & voluntate, non neceſſitate, ducuntur; indignatio & ira non immeritò redit: nec in morte Chriſti aliquis eis ſupereſt quæſtus; ſed juſtiſſimè eos beneficia contemta condemnant.*

b P. 397. Macarius homil. 222: b Τοῖς πατράσιν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸς, καὶ σπουδὴ πᾶσα γέγονεν περὶ τὸ γεννῆσαι τέκνα, καὶ σχεῖν κληρονόμους. καὶ εἰ μὴ ἐγέννησαν, μεγίστην λύπην καὶ ὀδύνην ἂν εἶχον· ὅτε πάλιν ἐγέννησαν, χαρὰν εἶχον, χαίρουσι δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ γείτονες. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν φροντίσας, πᾶσαν οἰκονομίαν καὶ σπουδὴν ἐπετέλεσεν ἐξ ἀρχῆς, διὰ πατέρων πατριαρχῶν, διὰ νόμου καὶ προφητῶν· ἔσχατον καὶ αὐτὸς παραγενόμενος, καὶ σταυροῦ αἰσχύνης καταφρονήσας, ὑπέμεινε θάνατον. καὶ ὅτος ὅλος ὁ κάματος, καὶ ἡ σπουδὴ αὐτοῦ γέγονεν, ὅπως γεννήσῃ ἐξ ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, τέκνα ἐκ τοῦ πνεύματος, ἄνωθεν εὐδοκήσας γεννηθῆναι ἐκ τῆς αὐτοῦ θεότητος. καὶ ὥσπερ οἱ πατέρες ἐκεῖ, ἐὰν μὴ γεννήσωσι, λυποῦνται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος, ἀγαπήσας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὡς ἰδίαν εἰκόνα, ἠθέλησεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος γεννῆσαι τῆς θεότητος. εἴ τινες οὖν μὴ θελήσωσιν εἰς τοιαύτην γέννησιν ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τῆς γαστρὸς τοῦ πνεύματος τῆς θεότητος γεννηθῆναι, πολλὴν λύπην ὁ Χριστὸς ἀναδέχεται, παθὼν δι' αὐτοὺς καὶ ὑπομείνας, ἵνα τούτους σώσῃ. πάντας γὰρ ἀνθρώπους θέλει ὁ Κύριος τῆς γεννήσεως καταξιωθῆναι ταύτης. ὑπὲρ πάντων γὰρ ἀπέθανε, καὶ πάντας εἰς ζωὴν ἐκάλεσεν. *Omnis ſcopus patrum, & omne ſtudium ab initio eò tendit, ut procreent liberos, ac heredes habeant; & niſi genuerint, ſummâ triſtitiâ ac mœrore afficiuntur: ſicut è diverſo, ubi procreaverint liberos, gaudio perfunduntur, gaudent quoque cognati & vicini. Eodem modo Dominus noſter Jeſus Chriſtus de hominis ſalute ſollicitus, omnem diſpenſationem ac ſtudium perfecit à principio, miniſterio Patrum, Patriarcharum, Legis ac Prophetarum; poſtremò quoque ipſe adveniens, crucis ignominiâ ſpretâ, mortem pertulit. Omnis itaque labor ille & ſtudium ejus in eo fuit, ut generaret ex ſe ipſo, è ſuâ ipſius naturâ, filios è ſpiritu, placidè acquieſcens, ſi supernè naſcerentur è ſua divinitate. Et quemadmodum patres hi, niſi genuerint, triſtitiâ & dolore afficiuntur: eodem modo Dominus, qui dilexit genus hominum, ut propriam imaginem, voluit eos ex ipſo ſemine divino procreare. Si qui ergo renuerint ad hujuſmodi generationem venire, & de ventre Spiritus divini naſci, ſummum dolorem ſuſcipit Chriſtus, qui propter eos paſſus eſt ac pertulit, ut eos ſervaret. Omnes enim homines vult Dominus hanc nativitatem conſequi. Pro omnibus ſiquidem mortuus eſt, & omnes ad vitam vocavit.*

Euſebius Cæſarienſis lib. x. De demonſtrat. Euangel. in præfat. a Ἔδει γὰρ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἀναληφθέντα, ὑπὲρ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ἀμνῶν, καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπείας ἀγέλης, θυσίαν τῷ Θεῷ προσενεχθῆναι. *Oportebat agnum Dei, qui à maximo Pontifice aſſumtus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, victimam offerri.* a P. 287. edit. R. St.

Athanaſius de Incarnatione Verbi b: Θανάτου γὰρ ἦν χρεία. καὶ θάνατον ὑπὲρ πάντων ἔδει γενέσθαι· ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὀφειλόμενον γένηται. ὅθεν, ὡς προεῖπον, ὁ Λόγος, ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν, (ἀθάνατος γὰρ ἦν) ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν, ἵνα ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸ προσενέγκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ πάντων πάσχων, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ ἐπίβασιν, καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον. *Morte enim opus fuit, & mortem pro omnibus inferri neceſſum erat, ut, quod ab* OMNIBUS *debitum erat, lueretur. Quamobrem, ut dixi, Verbum, quoniam mori non poterat, utpote immortale, corpus ſibi ſumpſit, quod mori poterat, illudque ut ſuum pro* OMNIBUS *obtulit, ut ita pro* OMNIBUS, OMNIBUS *ipſe corpore contentus, mortem patiens compeſceret eum, qui habet mortis imperium, hoc eſt, diabolum.* Et inferius eodem libro c: Ἀπέθανε δὲ τὸ ὑπὲρ πάντων λύτρον. *Mortuus eſt ad* OMNIUM *redemptionem.* Et moa: Καὶ τὸν διδόμενον θάνατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας αὐτόθεν τελειῶσαι. *Mortem ſibi illatam pro* OMNIUM *ſalute celeriter conſummavit.* Et paullo poſt d: Μὴ ἀποθανεῖν μὲν οὐκ ἠδύνατο, ἅτε δὴ θνητὸν ὂν καὶ ὑπὲρ πάντων προσφερόμενον εἰς τὸν θάνατον. *Ut non moreretur, fieri non poterat, quum mortale* [ejus corpus] *eſſet, & pro* OMNIBUS *in mortem eſſet offerendum.* Et poſtea eodem libro e: Ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πάντων ἔλαβε σῶμα, καὶ τὴν μὲν οἰκουμένην περὶ πατρὸς ἐδίδαξε, τὸν δὲ θάνατον κατήργησε, πᾶσι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν ἐχαρίσατο διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἀναστάσεως. *Ad ſalutem* OMNIUM *corpus ſumpſit, ac mundum de Patre edocuit, mortemque abolevit,* OMNIBUSQOE *incorruptibilitatem promiſſa reſurrectione largitus eſt.* Et moa: f Καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου, ὅτι μὴ δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πάντων ἀθανασίας καὶ σωτηρίας ὑπέμεινε, οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν. *Et cauſſam mortis, quòd, non ſui gratiâ, ſed pro* OMNIUM *ſalute & immortalitate eam ſuſtinuerit,* [Prophetæ] *nihil veriti ſunt dicere.* Et poſt aliquammulta g: Τίνος δὲ τῶν ἁγίων προφητῶν ἢ τῶν ἄνωθεν πατριαρχῶν ὁ θάνατος ἐν σταυρῷ γέγονεν, ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας; ἢ τίς ἐτραυματίσθη καὶ ἀνῃρέθη ὑπὲρ τῆς πάντων ὑγιείας; *Cui* [quæſo] *Sanctorum prophetarum aut retrò Patriarcharum, mors in cruce accidit pro* OMNIUM *ſalute? Aut quis ſaucius factus & ſublatus eſt ad* OMNIUM *ſanitatem?* Et mox: Τίς δὲ τῶν ἐν τῇ γραφῇ μνημονευομένων σταυρῷ τετελείωται ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας; *Quis omnium de quo Scriptura teſtimonium præbet cruce confectus fuit pro* OMNIUM *ſalute?* Et poſt paucula: Ὁ δὲ σημαινόμενος ἐν ταῖς γραφαῖς ὑπὲρ πάντων πάσχειν, οὐχ ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ζωὴ πάντων λέγεται. *Ille autem, quem Scripturæ indicant pro* OMNIBUS *paſſurum, non ſimpliciter homo, ſed* OMNIUM *vita dicitur.* Et paullo poſt h: Καὶ τῷ πάντως τοῦ θανάτου τρόπῳ ἡ σωτηρία πᾶσι γέγονε, καὶ ἡ κτίσις πᾶσα λελύτρωται. Οὗτος ἐστὶν ἡ πάντων ζωὴ, καὶ ὁ, ὡς πρόβατον, ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας, ἀντίψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδούς. *Hujus morte* OMNIUM *ſalus comparata eſt, &* CREATURA OMNIS *liberata. Hic eſt* OMNIUM *vita, qui ut ovis, pro* OMNIUM *ſalute, vicarium ſuccedaneumque ſuum corpus in mortem tradidit.* Et poſt aliquammulta i: Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προεφήτευσαν, ἕως ἂν ἔλθῃ ἡ αἰωνοδικαιοσύνη καὶ ὁ λυτρούμενος τὰς

b P. 52. edit. Commel.
c P. 54.
d P. 61,
e P. 62.
f P. 63.
g P. 65.
h P. 66.
i P. 68.

ὠπεῖλαι ἁμαρτίας. *Nam ob hoc ipſum & euſque præva-
ricabantur, donec ipſiſſima juſtitia, & is qui* OMNIUM
a Pag. 78. *peccata redempturus erat, ſuperveniret.* Et multo poſt a:
Τίς ὁ τοὺς μισοῦντας ἀλλήλους εἰς εἰρήνην συνάψας, εἰ μὴ ὁ
ἀγαπητὸς τοῦ πατρὸς υἱὸς, ὁ κοινὸς πάντων σωτὴρ Ἰησοῦς Χρι-
στός. *Quis odio inter ſe infeſtos populos pace copulavit? ni-
ſi dilectus Dei Filius*, COMMUNIS *ille ſalvator* OMNIUM
b P. 395. *Jeſus Chriſtus?* Idem Athanaſius in Expoſitione fidei b:
Τὸ παθητὸν σῶμα ἐφόρεσεν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας
παντός. *Patibile corpus (Filius) geſtavit pro univerſi
c Pag. 1. mundi ſalute.* Idem oratione contra gentes c. Οὐκ ἂν
γὰρ, ὥσπερ ἔστι καὶ αὐτοὶ γνησίως ἐπιστήσαντες αὐτοῦ τῇ θεό-
τητι τὸν νοῦν, ἐχλεύαζον τὸ τηλικοῦτον· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ
αὐτοὶ τοῦτον ἐπεγίνωσκον ΣΩΤΗΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ, καὶ
τὸν σταυρὸν μὴ βλάβην, ἀλλὰ θεραπείαν τῆς κτίσεως γε-
γονέναι. *Neque enim, ſi recte ad cognoſcendam ejus divini-
tatem mentem applicuiſſent, rem tantam riſui haberent;
ſed potius* SALVATOREM UNIVERSITATIS, *crucemque
ejus, non noxam, ſed* REMEDIUM CREATURÆ *fuiſſe
agnoſcerent.* Idem epiſtolâ ad Adelphium contra Aria-
d P. 332. nos d: Τὴν τοίνυν προσληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λόγου σάρκα,
ἐπὶ τῇ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερώσει, καὶ πάντων ἐκ νε-
κρῶν ἀναστάσει, καὶ ἁμαρτίας λυτρώσει θεώρει. *Carnem igitur
à Verbo aſſumptam eſſe vides ad omnium hominum liberta-
tem & ad* CUNCTORUM *hominum excitationem è mor-
e P. 333. tuis, & redemtionem è peccatis.* Et aliquanto poſt e:
Ἡ γὰρ ἔνσαρκος παρουσία τοῦ Σωτῆρος, θανάτου λύτρον, καὶ
κτίσεως πάσης σωτηρία γέγονε. *Adventus enim Salva-
toris in carnem, mortis liberatio eſt,* & UNIVERSÆ
f P. 335. *creaturæ ſalus.* Et poſt aliquammulta f: Γενόμενος δὲ
αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος, ἵν' ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἐλευθερώσας,
τὸν κόσμον προσαγάγῃ τῷ πατρὶ, καὶ εἰρηνοποιήσῃ τὰ πάν-
τα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. *Homo factus, ut in eo*
OMNIA *in libertatem vindicans, Mundum Patri recon-
ciliaret*, OMNIAQUE *pacificaret, quæ in cœlis & quæ
in terris ſunt.* Idem epiſtolâ ad Marcellinum de Interpre-
g P. 746. tatione Pſalmorum g: Ἄνθρωπος γὰρ δι' ἡμᾶς γενόμενος,
τὸ μὲν ἴδιον σῶμα, ὑπὲρ ἡμῶν προσήνεγκεν εἰς θάνατον, ἵνα
πάντας ἀπαλλάξῃ τοῦ θανάτου. *Homo enim ille propter nos
factus, ſuum corpus pro nobis obtulit in mortem, ut* OMNES
liberaret à morte. Idem in Paſſionem & crucem Domi-
h P. 791. ni h: Ἔδει γὰρ τὸν Κύριον, ἀνακαινῶσαι θέλοντα τὸν πρῶτον Ἀ-
δὰμ, ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ παθεῖν, ἵνα ἐκείνου λύων τὴν ἁ-
μαρτίαν, ἀπὸ παντὸς αὐτὴν ἄρῃ τοῦ γένους. *Congruum enim
erat, Dominum, quum vellet renovare primum Adam,
in eo loco pati, ut illius abolito peccato, ab* UNIVERSO
ejus genere illud profligaret. Idem in hoc dictum, *Omnia
i P. 326. mihi tradita ſunt* i: Ἐπειδὴ γὰρ ἥμαρτε καὶ πέπτωκεν ὁ ἄν-
θρωπος, καὶ πεσόντος αὐτοῦ τὰ πάντα τετάρακται, ὁ
θάνατος ἴσχυσεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Χριστοῦ, ἡ γῆ κεκατή-
ραται, ὁ ᾅδης ἠνοίγη, ὁ παράδεισος ἐκλείσθη, ὁ οὐρανὸς
ὠργίσθη, καὶ τέλος ἐφθάρη ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπεκτηνώθη,
ὁ δὲ διάβολος ἐνήλλετο καθ' ἡμῶν. τότε δὴ ὁ θεὸς, φι-
λάνθρωπος ὢν, καὶ μὴ θέλων ἀπολέσθαι τὸν κατ' εἰκόνα ἄν-
θρωπον, ἔλεγε, Τίνα ἀποστείλω; καὶ τίς πορεύσεται; πάν-
των δὲ σιωπώντων, ὁ υἱὸς ἔλεγεν, Ἰδοὺ ἐγὼ, ἀπόστειλόν με.
καὶ δὴ τότε λέγων, Βάδιζε, παρέδωκεν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον,
ἵνα γένηται αὐτὸς ὁ Λόγος σὰρξ, καὶ προσλαβὼν τὴν σάρ-
κα κατὰ πάντα διορθώσηται. παρεδόθη γὰρ αὐτῷ, ὡς ἰατρῷ,
θεραπεῦσαι τὸ δῆγμα τοῦ ὄφεως, ὡς ζωῇ ἀνεγεῖραι τὸ νεκρὸν,
ὡς φωτὶ καταυγάσαι τὸ σκότος, καὶ Λόγῳ ὄντι ἀνακαινίσαι
τὸ λογικόν. ὡς οὖν παρεδόθη αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ γέγονεν
ἄνθρωπος, εὐθὺς διωρθώθη καὶ ἐτελειώθη τὰ ὅλα. ἡ γῆ ἀν-
τὶ κατάρας εὐλογεῖται, ὁ παράδεισος ἠνοίγη, ὁ ᾅδης
ἔπτηξε, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνοίγη ἐγειρομένων τῶν νεκρῶν, αἱ
πύλαι τοῦ οὐρανοῦ ἐπῄρθησαν, ἵν' ὁ ἐξ Ἐδὼμ παραγένηται.
ἀμέλει τὸ πῶς παρεδόθη αὐτῷ πάντα. σημαίνειν θέλων αὐ-
τὸς ὁ σωτὴρ, ἐπήγαγεν, ὡς ὁ Ματθαῖος ἔφη, Δεῦτε πρός
με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύ-
σω ὑμᾶς. παρεδόθη τε γάρ μοι, ἵνα κοπιάσαντας ἀναπαύ-
σω, καὶ νεκρωθέντας ζωοποιήσω. συνᾴδει δὲ τούτῳ καὶ τὸ, Ὁ
πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐ-
τοῦ. δέδωκε γὰρ, ἵν', ὥσπερ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονεν, οὕ-
τως ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα ἀνακαινισθῆναι δυνηθῇ. οὐ γὰρ ἵνα
ἐκ πτωχοῦ πλούσιος γένηται, οὐδ' ἵνα, ὡς μὴ ἔχων, ἐξου-
σίαν λάβῃ, παρέλαβε τὰ πάντα· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα μᾶλ-
λον, ὡς σωτὴρ, τὰ πάντα διορθώσῃ. ἔπρεπε μὲν γὰρ, τὴν
μὲν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας δι' αὐτοῦ γενέσθαι εἰς τὸ εἶναι αὐ-
τά. τὴν δὲ διόρθωσιν ἐν αὐτῷ ἔχειν. διαφορὰν τῶν λέξεων.
ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ δι' αὐτοῦ γέγονεν εἰς τὸ εἶναι· ὕστερον δὲ, πε-
σόντων πάντων, γέγονεν ὁ Λόγος σὰρξ, καὶ ἐνεδύσατο αὐ-
τὴν, ἵνα ἐν αὐτῷ τὰ ὅλα κατορθωθῇ. πάσχων γὰρ αὐτὸς
ἡμᾶς ἀνέπαυσε, καὶ πεινῶν αὐτὸς ἡμᾶς ἔτρεφε, καὶ εἰς τὸν
ᾅδην καταβαίνων ἡμᾶς ἀνήνεγκε. τότε γοῦν γενομένων πάν-
των, πρόσταγμα ἦν τὸ γενέσθαι. οἷον τὸ, ἐξαγαγέτω, καὶ
γενηθήτω, ἐπὶ δὲ τῇ διορθώσει παραδοθῆναι πάντα ἔπρεπεν,
ἵνα αὐτὸς γένηται ἄνθρωπος, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἀνα-
καινισθῇ. ἐν αὐτῷ γὰρ ὢν ὁ ἄνθρωπος, ἐζωοποιεῖτο.
διὰ τοῦτο γὰρ συνεπλάκη ὁ λόγος τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα ἡ
κατάρα μηκέτι ἰσχύσῃ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
ἐν ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ τοὺς αἰτοῦντας ἔφη τὸν θεὸν,
περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, Ὁ θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ
βασιλεῖ δὸς, &c. *Poſtquam enim peccarat & lapſus eſ-
ſet homo, ejuſque lapſu, perturbatis omnibus, mors in-
valuiſſet ab Adam uſque ad Chriſtum, terraque execratio-
ni data eſſet, infernus apertus, paradiſus clauſus, cœ-
lum infenſum, & tandem, corrupto & interemto homi-
ne, inſiluiſſet Diabolus contra nos; tum demum Deus, ho-
minum amator, ac nolens perire hominem ad ſuam ima-
ginem conditum, in hæc verba locutus eſt, Quem emit-
tam? & quis proficiſcetur? Omnibus obticentibus, locu-
tus eſt Filius: Ecce ego, emitte me. Quo tempore illi re-
ſpondit Pater, Vade ergò. Tum, inquam, dedit illi ho-
minem, ut ipſum Verbum caro fieret, carnemque aſſum-
tam in omnibus inſtauraret. Tradita enim ſunt illi ut me-
dico, qui ſanaret morſum ſerpentis; & ut vitæ, quæ ex-
citaret mortuum; & ut luci, quæ illuminaret tenebras;
& ut rationi, quò redintegraret vim rationalem. Poſt-
quam igitur tradita illi ſunt omnia, & factus eſt homo, cor-
recta ſunt omnia: & perfecta terra, pro maledictione be-
nedictionem obtinuit, paradiſus reſeratus eſt, infernus ſe
metu contraxit, monumenta aperta ſunt reſurgentibus mor-
tuis, portæ cœli elevatæ ſunt, ut intraret ille ex Edom.
Certè, quâ ratione ſibi omnia tradita eſſent, indicare vo-
lens Salvator, per Matthæum ſubintulit: Venite ad me
omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.
Datum enim eſt mihi, ut fatigatos reficiam, & mortuos
vivificem. Conſentit cum iſtis etiam illud dictum: Pater
diligit Filium, & omnia dedit in manus ejus. Dedit
enim, ut, quemadmodum per eum facta ſunt, ita in eo
omnia refici poſſent. Non enim, ut ex paupere dives fieret,
neque ut qui non haberet poteſtatem, acciperet, aſſumpſit
omnia: abſit: ſed quo omnia, utpote Salvator, inſtau-
raret. Decebat enim, exordium creaturæ per eum fieri,
ut eſſe poſſet: & inſtaurationem in eo fieri, ut corrigere-
tur. Vide verborum differentiam. In principio enim crea-
ta ſunt per eum, ut eſſent: poſtea verò lapſis omnibus,
Verbum caro factum eſt, & carnem induit, ut in eo omnia
inſtaurarentur. Ipſe enim patiendo, nos refocillavit: &
eſuriendo, aluit: & ad inferos deſcendendo, extulit.
Tunc igitur, rebus omnibus creatis, præceptum datum eſt,
ut fierent: quale illud eſt, Producat, &, Fiat. Ad
emendationem autem tradi illi omnia decuit: ut homo fie-
ret, & in ipſo omnia renovarentur: eo enim ipſo quo homo
erat, humanitas noſtra vivificabatur. Nam ideo con-
junctum eſt Verbum homini, ne maledictio ulterius vim
ſuam in hominibus haberet. Ideoque in ſeptuageſimo pri-
mo Pſalmo ad iſtum modum inducuntur loqui, qui ſuper
humano genere ad Deum preces fundunt: Deus, judi-
cium tuum Regi da, &c.* Idem in Paſſionem & crucem
Domini a: Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν ἀθάνατος καὶ ἄφθαρ- a P. 790.
τός ἐστι. καὶ ὥσπερ ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος, οὕτως ἀγα-
θὸς καὶ φιλάνθρωπος. ἀγαθοῦ γὰρ πατρὸς ἀγαθὸς ὁ λόγος
ὑπάρχει. διὸ οὐ παρεῖδεν ἀπολέσθαι τὸ γενόμενον, οὐδ'
ὑπέμεινε τὸ αὐτοῦ ποίημα ἄλλου γενέσθαι κύριον. *Do-
minus immortalis & incorruptibilis, & pro immortali-*
tate

Digitized by Google

tate & incorruptibilitate ſua bonus & amans humani generis, utpote boni Patris bonum Verbum, creaturam ſuam negligendam non putavit, neque permiſit alium quempiam ſuorum operum Dominum eſſe.

a P. 62. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi III. *a*: Ὥσπερ Ἰησοῦς, τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναλαβὼν, ἀπέθανεν. *Ut Jeſus, orbis univerſi peccata ſuſcipiens, mortuus eſt.*

b P. 130. Similiter Catecheſi VI. *b*: Ἔδει τὸν δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα, τῷ δεσπότῃ τῶν ἁπάντων προσαγαγεῖν τὰ πάντα. *Oportuit, ut per quem omnia facta fuerant, is univerſorum domino cuncta offerret.* Rurſus Catecheſi XIII. *c*: Ἔλυσε δὲ πάντας τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεχομένους, καὶ κόσμον ὅλον ἀνθρώπων ἐλυτρώσατο. καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ κόσμος ὅλος ἐλυτρώθη. οὐ γὰρ ἦν ἄνθρωπος ψιλὸς, ἀλλὰ υἱὸς Θεοῦ μονογενὴς, ὁ ὑπεραποθνήσκων· καίτοι γε ἴσχυσεν ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἁμαρτία θάνατον ἐνέγκαι τῷ κόσμῳ. *Vinctos à peccatis ſolvit, & univerſum genus humanum in mundo redemit. Neque mireris, totum eſſe per illum mundum liberatum. Non enim ſimplex homo fuerat, ſed filius Dei unigenitus pro illo moriens: quandoquidem etiam unius viri Adam peccatum potuit mortem adferre mundo.*

c P. 281.

d P. 310. Idem Cathecheſi eadem *d*: Ὁ μὲν ταῦτα ὑπέμενεν, ἐπὶ σωτηρίᾳ ἐλθὼν πάντων. ὁ δὲ λαὸς κακὴν ἀντιμισθίαν ἀπεδίδε. *Ille* [Salvator] *quidem hæc ſuſtinuit, pro ſalute* OMNIUM *veniens. Populus verò malam illi mercedem reddidit.*

e P. 99. edit. Commel. a. 1599. Optatus Milevitanus lib. III. contra Parmenianum *e*: *Et vultis ſcire quod meruit, qui poſt ſe attendit, & qui ante ſe? Recordamini Sodomorum fugitivos, Loth & uxorem ejus: quæ poſt ſe attendit, in ſtatuam ſalis mutata eſt: qui ante ſe proſpexit, evaſit. Quid eſt ergò, quod dicitis, Attendite poſt vos? Nam & cùm dicitis, Redimite animas veſtras: unde illas emiſtis, ut vendatis? Quis eſt neſcio quis angelus, qui nundinas fecit animarum, quas ante ejus adventum diabolus poſſidebat? Has ſanguine ſuo Chriſtus ſalvator noſter redemit, Apoſtolo dicente, Emti eſtis pretio magno. Conſtat enim, ſanguine Chriſti omnes redemtos.*

f P. 456. edit. Morell. Gregor. Nazianz. Oratione 26. quæ eſt de Moderatione in diſputationibus ſervandâ *f*: Τῷ Θεῷ χάρις, ὅτι καὶ τὰ ἐξαίρετα δίδωσι, καὶ διὰ τῶν κοινῶν σώζειν ἐπίσταται. καὶ τοῦτο οὐ περὶ λόγους μόνον τὸ θαῦμα· ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν δημιουργίαν αὐτὴν, εἴπερ κατανοήσεις. οὔτι ἐν τοῖς κτίσμασι τὰ πλούσια πλείω ἐστὶν, ἀλλὰ πάντων, καὶ κοινὴ χάρις τοῦ ἑνὸς πλάσματος. οὔτι ἐν τῇ πίστει τὰ σώζοντα τῶν δυνατωτέρων, ἀλλὰ τῶν βουλομένων. τί κάλλιον ἀέρος, πυρὸς, ὕδατος, γῆς, ὑετῶν, καρπῶν ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων, στέγης, ἐνδύματος; τούτων ἡ μετουσία κοινὴ, τῶν μὲν καὶ παντάπασι, τῶν δὲ μετρίως. καὶ οὐδεὶς οὕτω τύραννος, ὥστε μόνος ἀπολαύσαι τῆς κοινῆς χάριτος. ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ὁμοτίμως, βρέχει πλουσίοις καὶ πένησι, κοινὴ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐναλλαγὴ, κοινὸν δῶρον ὑγίεια, κοινὸς ὅρος ζωῆς, κοινὸν μέτρον καὶ χάρις σώματος, κοινὸν αἰσθήσεων δύναμις. τάχα δὲ καὶ πλεῖον ὁ πένης ἔχει, τὸ ἐπὶ τούτοις πλεῖον εὐχαριστεῖν, καὶ ἀπολαύειν ἥδιον τῶν κοινῶν, ἢ τῶν ἐκ περιουσίας οἱ δυνατώτεροι. ταῦτα μὲν οὖν κοινὰ καὶ ὁμότιμα, καὶ Θεοῦ δικαιοσύνης γνωρίσματα. ὁ χρυσὸς δὲ καὶ οἱ διαφανεῖς λίθοι καὶ ἀγαπώμενοι, καὶ τὸ ἐσθῆτος ὅσον μαλακὴ καὶ περίεργος, φλεγμαίνουσα καὶ ἐκμαίνουσα τράπεζα, καὶ τὰ περιττὰ τῶν κτήσεων, ὁ πόνος τῶν κεκτημένων, ὀλίγων ἐστὶν ἐγκαλλωπίσματα. τοῦτο καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐγὼ θεωρῶ. κοινὰ, νόμος, προφῆται, διαθῆκαι, λόγια διαθηκῶν, χάρις, παιδαγωγία, τελείωσις, πάθη Χριστοῦ, καινὴ κτίσις, ἀπόστολοι, εὐαγγέλια, διανομὴ πνεύματος, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, εἰς Θεόν τε καὶ ἐκ Θεοῦ. καὶ οὐ πρὸς μέτρον ὡς ἡ τοῦ μάννα ποτὲ δωρεὰ τῷ ἀχαρίστῳ Ἰσραὴλ καὶ ἀγνώμονι· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἕκαστος βούλεται, ἀνάβασις, ἔλλαμψις· ὀλίγη μὲν ἡ ἐντεῦθεν, τρανοτέρα δὲ ἡ ἐλπιζομένη. Τὸ μέγιστον, ἡ πατρὸς, καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἐπίγνωσις, καὶ ὁμολογία τῆς πρώτης ἡμῶν ἐλπίδος. τούτων τί μεῖζον, τί δαὶ κοινότερον; *Deo gratia habeantur, quod, ut eximia largitur, ita per communia ſaluti hominum conſulere norit. Atque hoc miraculum non in doctrina tantum ac diſputationibus, ſed in ipſa quoque mundi effectione locum habere comperies, ſi animum adverteris. Neque enim in rebus creatis excellentiſſima quæque nonnullorum duntaxat, ſed omnium mortalium ſunt, atque ad unum idemque figmentum communis Dei gratia dimanat: neque in fidei ratione ea, quæ ſalutem afferunt, potentiorum ſunt, ſed volentium. Quid pulchrius aere, igne, aquâ, terrâ, pluviis, fructibus, ſativis juxta & agreſtibus, tecto, indumentis? Atqui hæc ſunt ejuſmodi, ut omnes iis communiter utantur, partim quidem omnino communiter, partim ad quandam mediocritatem: nec quiſquam adeò tyrannus eſt, ut communi beneficio ſolus fruatur. Deus enim ſolem ſuum æque omnibus oriri facit, divitibus ac pauperibus pluit, communis dies noctiſque alternatio & viciſſitudo, commune donum ſanitas, communis vitæ terminus, communis menſura & gratia corporis, communis ſenſuum vis & facultas. Ac fortaſſe hoc nomine meliori quoque conditione pauper eſt, quod pro his beneficiis ampliores Deo gratias agat, jucundiuſque communibus, quam potentiores ſuperfluis minimeque ad vitam neceſſariis, fruatur. Atque hæc quidem communia, omnibuſque expoſita ſunt, Deique juſtitiam perſpicuo argumento teſtantur. At aurum & pellucidi & deamati lapides, & molles ac ſupervacaneæ veſtes, & turgida menſa, furorcque animos afficiens, & redundantes opes, quæ dominos labore conficiunt, paucorum hominum ornamenta ſunt. Hoc autem etiam circa fidem ipſe animadverto. Communia ſunt, Lex, Prophetæ, Teſtamenta, Teſtamentorum oracula, gratia, puerilis inſtitutio, perfectio, Chriſti paſſiones, nova creatio, Apoſtoli, Evangelia, Spiritus diſtributio, fides, ſpes, caritas, eaque tum erga Deum, tum ex Deo, nec ea ad menſuram data, quemadmodum olim manna illud ingrato & improbo Iſraeli donatum, ſed ad uniuſcujuſque voluntatem, aſcenſus item, illuminatio, ſubobſcura quidem hæc, quæ in hac vitâ contingit, clarior autem illa, quam ſpe conceptam habemus, denique, quod maximum eſt, Patris, & Filii & Spiritus Sancti agnitio, ac primaria noſtra ſpei confeſſio. Quid his majus ac ſublimius, quid rurſus communius?* Idem Oratione 31. quæ eſt in dictum illud Evangelii, *Quum conſummaſſet Jeſus hos ſermones &c.* Matth. 19: *a* Γίνεται τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδάνῃ· τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ· τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενὴς, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς σώσῃ. γίνεται πάντα πᾶσιν, ἵνα τοὺς πάντας κερδάνῃ. *Judæus fit* [Ieſus] *tanquam Judæus, ut Judæos lucrifaciat: his, qui ſub lege ſunt, tanquam legi ſubjectus, ut eos, qui ſub lege ſunt, redimat: infirmis tanquam infirmus, ut infirmis ſalutem afferat. Omnia omnibus efficitur, ut omnes lucrifaciat.* Idem orat. 42, quæ ſecunda eſt in Paſcha *b*: Τὸ μέγα καὶ ἄθυτον ἱερεῖον (ἵν' οὕτως εἴπω) ὅσον ἐπὶ τῇ πρώτῃ φύσει ταῖς νομικαῖς θυσίαις ἐγκαταμίγνυται, καὶ οὐ μικροῦ μέρους τῆς οἰκουμένης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ διαιωνίζον καθάρσιον. *Magna illa, &, quantum ad primam naturam, immactabilis, ut ita loquar, victima, legalibus ſacrificiis immixta eſt; illa, inquam, non exigua cujuſdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, ſed totius mundi nunquam intermoritura expiatio.* Idem ibidem *c*: Ῥανίδες αἵματος ὀλίγαι κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσι, καὶ γίνονται καθάπερ ὀπὸς γάλακτι πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς ἓν ἡμᾶς συνδέουσαι καὶ συνάγουσαι. (In Chriſto) *exiguæ cruoris guttæ orbem univerſum inſtaurarunt, atque idem, quod lactis coagulum, hominibus præſtiterunt, in unum nos conjungentes & conſtringentes.*

a P. 496.

b P. 685.

c P. 696.

Ambroſius lib. de Paradiſo c. VIII. *Accipiant, quâ ratione Dei filius, vel prævaricaturo mandaverit, vel elegerit proditurum. Venerat Dominus Jeſus* OMNES *ſalvos facere proditurus: etiam circa impios oſtendere ſuam debuit voluntatem. Et ideo nec proditurum debuit præterire, ut adverterent omnes, quod in electione* ETIAM PRODITORIS SUI, *ſervandorum* OMNIUM *inſigne prætendit: nec in eo læſus eſt vel Adam, quia mandatum accepit: vel Judas, quia electus eſt. Non enim neceſſitatem Deus, vel illi prævaricationis, vel huic proditionis impoſuit: quia uterque ſi* QUOD ACCEPERAT *cuſtodiſſet, à peccato* POTUIT *abſtinere. Denique nec Judæos omnes*

omnes credituros ſciebat, & tamen ait : Non veni, niſi ad oves perditas domus Iſrael. Ergo non in mandante culpa eſt : ſed in prævaricante peccatum eſt. ET QUOD IN DEO FUIT, OSTENDIT OMNIBUS, QUOD OMNES VOLUIT LIBERARE. Idem lib. V. de Fide cap. III. *Sed* ECCLESIASTICA FIDE, *& Dei patris & David, idem atque unus eſt filius* : QUIA *incarnationis Dei myſterium* UNIVERSÆ SALUS *eſt* CREATURÆ, *ſecundum quod ſcriptum eſt* a, *Ut ſine Deo* PRO OMNIBUS *guſtaret mortem. Id eſt, quòd* CREATURA OMNIS, *ſine paſſione aliqua divinitatis, Dominici ſanguinis redimenda ſit precio. ſicut alibi habes,* OMNIS CREATURA *liberabitur à ſervitute corruptionis.* Item in Pſalm. XXXIX. verſ. 1. qui eſt, *Exſpectans exſpectavi Dominum ; Mortem unigeniti Filii Dei,* factam ait, *pro totius humani generis abſolutione.* Et mox alia addit in hanc mentem. Idem in Pſal. XXXIX: *Quis iſte ſit agnus, audiſtis dicentem, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt, qui occiſus eſt ab omni populo Judæorum; quem adhuc hoſtili odio perſequuntur. Et illum quidem oportebat pro* OMNIBUS *mori, ut in ejus cruce fieret remiſſio peccatorum, & ſanguis ipſius* MUNDI *inquinamenta lavaret.* SED VÆ ILLIS, *qui auctorem* PROPRIÆ SALUTIS *negaverunt.* Idem in Pſalm. CXVIII. ſerm. VIII. penè extremo, ubi verba illa, *Miſericordiâ Domini plena eſt terra;* ſic explicantur : *Myſticus ſol ille juſtitiæ omnibus ortus eſt, omnibus venit, omnibus paſſus eſt, & omnibus reſurrexit. Ideo autem paſſus eſt, ut tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Chriſtum, generali beneficio ſe fraudat : ut ſi quis clauſis feneſtris radios ſolis excludat, non ideo ſol non ortus eſt omnibus, quia calore ejus ſe ipſe fraudavit : ſed, quod ſolis eſt, prærogativam ſuam ſervat : quod imprudentis eſt, communis a ſe gratiam lucis excludit.* Idem Ambroſius lib. II. de Cain & Abel cap. III : *Ipſe, qui pro* SALUTE UNIVERSORUM *exſpectatus advenit, pro me eſt utero editus originali, pro me oblatus, pro me guſtavit mortem, pro me reſurrexit. In quo* OMNIUM HOMINUM *ſuſcepta eſt* REDEMTIO, *aſſumpta eſt reſurrectio.* Et mox : *Videbat enim, laborantes* NON POSSE *ſine remedio ſalvari, &* IDEO *medicinam tribuebat ægris.* IDEO OMNIBUS *opera ſanitatis detulit, ut quicunque perierit, mortis ſuæ cauſſas ſibi adſcribat, qui* CURARI NOLUIT, CUM REMEDIUM HABERET, QUO POSSET EVADERE. *Chriſti autem manifeſta* IN OMNES *prædicetur miſericordia, eo quòd ii qui pereunt, ſuâ pereunt negligentia : qui autem ſalvantur, ſecundum Chriſti ſententiam liberentur, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Illuſtrem etiam Ambroſii locum ſuperiùs citabamus ex tractatu de ſecundâ interpellatione David cap. II. Item ex lib. de Paradiſo cap. VIII.

a Heb. 2. 9. Ubi Ambroſius pro χάριτι Θεοῦ legit, χωρὶς Θεοῦ, ut & Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius. Quæ ſententia ſit, Chriſtum pro omnibus, etiam angelis, Diabolo excepto, mortuum eſſe.

b P. 105.

Epiphanius hæreſi LV b: Πρῶτον μὲν ἑαυτὸν προσενήνοχεν, ἵνα λύσῃ θυσίας παλαιᾶς διαθήκης, τὴν ἐντελεστέραν ζῶσαν ὑπὲρ παντὸς κόσμου ἱερουργήσας. *Et primum quidem ſe ipſum obtulit, ut ſolveret ſacrificium veteris Teſtamenti, cum perfectius & vivens pro toto mundo obtulerit.*

Andreas Cæſareenſis ad cap. 1. Apocal. *Illum decet honor, gloria, & imperium, qui ardenti caritate incenſus, ſua morte genus noſtrum à mortis vinculis liberavit, ſanguiniſque vivifici, & aquæ effuſione à peccatorum ſordibus nos abluit, ac in regium ſacerdotium cooptavit.*

Scriptor commentariorum in epiſtolas Pauli Ambroſio tributorum, in epiſt. ad Epheſ. cap. II : *Pro omnibus tam Judæis quàm gentilibus mortuus eſt. Omnibus enim profecit mors ſalutaris. Reſurgens enim à mortuis damnata morte, quæ tenebat omnes, oſtendit, quam ſpem haberent credentes in eum. Hinc mandavit prædicationem, quâ omnes convocarentur ad Deum Patrem in unitate ſpiritus.* Idem in 1 Cor. VIII. 11 : *Et ineris occaſio mortis fratris,* (de animæ morte loquitur) *quem Chriſtus ut redimeret, crucifigi ſe permiſit.*

Gregorius Nazianzenus orat. XXXVIII. quæ panegyrica eſt in Chriſti nativitatem a. Πρὸς ταῦτα τί φασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται, οἱ πικροὶ τῆς θεότητος λογισταί, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινετῶν, οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα; *Quid ad hæc dicunt nobis ſycophantæ, acerbi illi divinitatis expenſores, rerum laudandarum accuſatores, tenebroſi circa lucem, circa ſapientiam imperiti,* PRO QUIBUS CHRISTUS GRATIS MORTUUS EST, INGRATÆ CREATURÆ, DIABOLI FIGMENTA? Eadem iiſdem verbis repetit orat. XLII. quæ ſecunda eſt in Paſcha. Idem orat. XLI b: Ῥανίδες αἵματος ὀλίγαι κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσαι, καὶ γινόμεναι καθάπερ ὀπὸς γάλακτι πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς ἓν ἡμᾶς συνδέουσαι καὶ συνάγουσαι. Ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερόν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον! *Exigua ſanguinis guttæ orbem totum inſtaurarunt, omnibuſque hominibus ſunt id quod lactis coagulum, in unum nos colligantes ac conjungentes. O paſcha magnum & ſanctum, totiuſque mundi piaculum.*

a T. 1. pag. 620.

b T. 1. pag. 696.

Chryſoſtomus in 1 Tim. cap. II. ait c, Chriſtum etiam mortuum eſſe pro gentilibus, hoc eſt, iis, qui in infidelitate moriuntur. De his enim loquitur, quia dicit, Chriſtum feciſſe quantum in ſe eſt, ut qui etiam mortuus ſit pro credere nolentibus : quòd verò nihil iis paſſio Chriſti proſit, id ipſorum fieri culpâ, quia credere nolint. Nam cum antecesſiſſet, Χριστὸς ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων d, hoc pacto quærit, τί οὖν καὶ Ἑλλήνων; εἰπέ μοι e : atque id ubi affirmarat, iterum quærit hoc modo, πῶς οὖν οὐκ ἐπίστευσαν f : ac reſpondet, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν· τὸ δὲ αὐτοῦ μέρος ἐγένετο g.

c P. 1557. edit. Commel.

d Chriſtus qui ſemet ipſum dedit redemtionem pro omnibus.

e Num etiam pro gentilibus? dic mihi.

f Quomodo igitur non crediderunt?

g Quia noluerunt. Ille tamen, hoc eſt, Chriſtus, partes ſuas eſt exſecutus.

Syneſius epiſt. LVII : Ἔδει γὰρ ὑπὲρ τῶν ἁπάντων ἁμαρτίας σταυρωθῆναι Χριστόν. *Oportebat enim pro peccatis omnium in crucem tolli Chriſtum.*

Auguſtinus Enarratione in Pſalm. XCV : *Tenebantur homines captivi ſub diabolo, & dæmonibus ſerviebant; ſed redempti ſunt à captivitate. Vendere enim ſe potuerunt, ſed redimere non potuerunt. Venit redemptor, & dedit pretium, fudit ſanguinem ſuum, & emit orbem terrarum. Quæritis quid emerit? Videte quid dederit, & invenite quid emerit. Sanguis Chriſti pretium eſt. Tanti quid valet? Quid niſi totus orbis? Quid, niſi omnes gentes? Valde ingrati ſunt pretio ſuo, aut multum ſuperbi ſunt qui dicunt, aut illud tam parvum eſſe, ut ſolos Afros emerit: aut ſe tam magnos eſſe, pro quibus ſolis illud ſit datum. Non ergo exultent, non ſuperbiant : pro toto dedit, quantum dedit. Novit quid emerit, quia novit quanti emerit, & quantum dederit.*

Iſidorus Peluſiota lib. III epiſt. CCXIII : Ὁ καλλίνικος τῶν οὐρανῶν βασιλεύς, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐπιδημίαν τῇδε ποιησάμενος, πᾶν τὸ ἁμαρτάνον ὡς βάρβαρον χειρωσάμενος, ὡς οἰκεῖον μετὰ τὴν νίκην ᾤκτειρε. *Ille victoriæ pulchritudine inſignis cælorum rex, qui ob hominum ſalutem peregrinationem huc inſtituit, poſtquam* OMNE QUOD PECCATUM FUIT, *tanquam barbarum,* DEVICIT, *miſeratus eſt parta victoria, tanquam miſereri ejus proprium eſſet.*

Cyrillus epiſtol. ad Ægypti Monachos, tom. 1. concil. Epheſ. cap. I h: Εἷς ὑπὲρ πάντων, ὁ πάντων ἀξιώτερος, τὴν ἰδίαν τέθεικε ψυχήν, ἵνα ἐν τοῖς ἁπάντων ἀπονήσῃ σώμασιν ἡ φθορά, καὶ τὸ τοῦ θανάτου καταλύοιτο κράτος. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθησόμεθα. *Unus,* OMNES *dignitate præſtans, pro* OMNIBUS *animam ſuam poſuit, quo hac nimirum ratione corruptio in* OMNIUM *corporibus enervaretur, mortiſque imperium diſſolveretur. Etenim, ut in Adam omnes moriuntur, ſic è contrario in Chriſto omnes vivificantur.* Idem lib. IV. adverſus Neſtorium i: Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ἔμελλέ τε χάριτι θεοῦ διὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ὑπὲρ παντὸς γεύσασθαι θανάτου, καὶ δυσάντητον αὐτοῦ καταλύειν κράτος, ζωοποιήσας ὡς θεὸς τὸν ἴδιον ναὸν &c. *Quia unigenitus Dei Sermo factus eſt homo, & gratiâ Dei pro omnibus mortem erat guſtaturus, & inexpugnabile diſſoluturus robur ejus,*

h Pag. 9. edit. Commel.

i Pag. 83. edit. Rom.

ejus, viviſicando, ut Deus, templum ſuum &c. Ait πάντως, mortuum Chriſtum pro omnibus: addit, eum, viviſicando ſemet ipſum, ſolviſſe robur mortis, quatenus nempe, ut ſe interpretatur epiſtolâ ad Succeſſum de Fide, *primogenitus factus ex mortuis, & ipſi humanæ naturæ aperuit aditum immortalitatis.* ἵνα, inquit, γένηται πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐδοποιήσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδόν. Non dicit, fidelibus aut credituris ſolùm immortalitatis aditum patefactum, ſed τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, quia nempe omnibus & ſingulis hæc via monſtratur, eamque ingrediendi poteſtas confertur. Similiter idem libro adverſus Anthropomorphitas cap. VIII: Ἡ τῶν πάντων καὶ γενικωτάτη λύτρωσις ἐν Χριστῷ τετέλεσται. *Omnium, & quidem generaliſſima redemptio in Chriſto perfecta eſt.* Idem Cyrillus in Iohan. lib. II. cap. LIII: *Magnum autem crimen incredulitatis eſſe oſtendit, quoniam unigenitus ipſe ſit Dei Filius. Nam quanto præſtantius eſt, quod contemnitur: tanto majoribus, qui ſpernit, ſuppliciis ſubjacet. Judicatum vero jam eſſe ait incredulum, quod ipſe in ſe ipſum, quoniam largitorem indemnationis non ſuſcepit, condemnationis intulit ſententiam.*

c P. 114. edit. Rom.

b P. 240. edit. Rom. a. 1535.

Theodoretus Serm. x. de Providentia *b* ſic Dominum inducit dicentem: Ἀποδέδωκα γὰρ ὑπὲρ τῆς φύσεως τὸ χρέος. *Debitum perſolvi pro genere humano.* Et mox: Ἀποδέδωκα τοίνυν τὸ τῆς φύσεως ὄφλημα. *Natura ergò debitum perſolvi.* Item, βλέπε τὸ γραμματεῖον τῆς φύσεως ἀπηλειμμένον, ὦ πικρὲ θάνατε. *Vide naturæ chirographum ſublatum, ô amara mors.* Idem in 1 Cor. VIII. 11: *Tu qui à Chriſto accepiſti cognitionem, eum, qui ab ipſo ſervatus eſt, dono interimis.*

c Subjecta ea Cyrilli libris adverſus Neſtorium, in edit. Rom.

d Extrema pag. 128

Proclus Conſtantinopolitanus, epiſt. *c* ad Armenos de fide *d*: Καὶ κενοῖ ἑαυτὸν ἐν δούλου μορφῇ, μηδεμίαν τῆς θεότητος περιγραφὴν ὑπομείνας, καὶ οὕτω σώζει πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος. *Et inanit ſeipſum in formâ ſervi, nullam deitatis circumſcriptionem ſuſtinens, & hoc modo* SERVAT OMNE HUMANUM GENUS.

Proſper quoque multa pro hac ſententiâ ſcripſit. Quod quâ occaſione fecerit, docet nos Fulgentius lib. 1. ad Monimum: *Præterito*, inquit, *tempore illi luculentiſſimo ſancti Auguſtini operi à quibuſdam Gallis objectum, quòd B. Auguſtinus in aſſertione prædeſtinationis divinæ peccatores non ad ſolum prædeſtinatos diceret judicium, ſed etiam ad peccatum: cujus dicta, quia ipſe celeri præventus eſt obitu, Proſper, vir eruditus & ſanctus, rectè defendit, fideli & copioſo ſermone.* Inter ea Gallorum capitula, quæ in Auguſtino damnabilia ſe reperiſſe jactabant, nonum hoc erat: *Quod non pro totius mundi redemtione Salvator ſit crucifixus.* Ad hoc reſpondet Proſper, generatim quidem in præfat. ubi, de hoc & cæteris capitulis loquens, negat, *talem ſenſum ſcriptis Catholici ineſſe doctoris, qualem eum, qui fruſtra calumniantur, oſtentant*, particulatim verò in reſponſione ad cap. IX. ubi ait: *Nullus omnino eſt ex omnibus hominibus, cujus natura in Chriſto, Domino noſtro, ſuſcepta non fuerit.* Et mox: *Cùm itaque rectiſſimè dicatur Salvator pro totius mundi redemtione crucifixus, propter veram naturæ humanæ ſuſceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem:* POTEST *tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipſius profuit.* Et paullò pòſt: *Diverſa ab iſtis* (qui Chriſtum receperunt) *ſors eorum eſt, de quibus dicitur: Mundus eum non cognovit ut poſſit ſecundùm hoc dici, Redemptor mundi dedit pro mundo ſanguinem ſuum, & mundus redimi noluit, quia lucem tenebræ non receperunt.* Idem Proſper in ſententiis (quas reſponſionibus ad capitula Gallorum ſubjecit) ſuper hoc nono illorum capite ſic ſcribit: *Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemtione Salvator ſit crucifixus, non ad ſacramenti virtutem, ſed infidelium reſpicit partem: cùm ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti pretium totius mundi ſit: à quo pretio extranei ſunt, qui aut delectati captivitate redimi noluerunt: aut poſt redemtionem ad eandem ſunt ſervitutem reverſi.* Etiam Vincentius inter objectiones ſuas poſuerat, *Quòd Dominus noſter Jeſus Chriſtus non pro omnium hominum ſalute & redemtione ſit paſſus.* Generatim ad hoc cæteraſque objectiones reſpondet Proſper in præfatione, his verbis: *Ineptiſſimarum quarundam blaſphemiarum prodigioſa mendacia diabolico continentur indiculo, quæ falſo in nos, ad excitandam invidiam, jactitari, facilè & ſufficienter ſubſcriptione unius probaremus anathematis, niſi malignitas eorum qui ſe gravari putant, ſi de nobis bene ſentiatur, ipſam ſubſcriptionis noſtræ brevitatem ſuſpectam eſſet habitura.* Particulatim verò reſpondet ad eam in hunc modum: *Quod ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet cauſſam generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi. Sed qui hoc ſeculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis ſacramento pertranſeunt, redemtionis alieni ſunt. Cùm itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium cauſſam à Domino noſtro in veritate ſuſceptam,* RECTE OMNES DICANTUR REDEMTI, *& tamen non omnes à captivitate ſint eruti: redemtionis proprietas haud dubie penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras.* Et mox: *Quod per unicum exemplum geſtum eſt* PRO UNIVERSIS, *per ſingulare ſacramentum celebratur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtrâ,* (hoc eſt, naturâ humanâ, quam Chriſtus aſſumſit) *& veritate divinâ, habet quidem* IN SE, *ut omnibus proſit: ſed ſi non bibitur, non medetur.*

Scriptor libb. de vocatione Gentium, lib. II. cap. XVI. (cujus capitis hoc lemma: *Quòd Chriſtus pro omnibus impiis mortuus fuerit*) ſic ſcribit: *Nulla ratio dubitandi eſt, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum pro impiis & peccatoribus mortuum, à quorum numero liber inventus eſt. Nonne pro omnibus mortuus eſt Chriſtus? Sed prorſus pro omnibus mortuus eſt Chriſtus.* Et poſt aliqua: *Sive ergò circumciſio, ſive præputium, peccato univerſaliter concludebatur, unuſque omnes reatus obſtrinxerat, & inter magis minuſque impios nemo erat, qui poſſet abſque Chriſti redemtione ſalvari: quæ redemtio univerſo ſeſe intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit.*

Salvianus Maſſilienſis lib. II. contra Avaritiam: *Licet generale ſit debitum, & ſpeciale tamen eſſe, non dubium eſt: licet ſit commune omnium, eſt tamen peculiariter ſingulorum. Ita ad omnes æqualiter pervenit, ut tamen de ſummâ unicuique nil recedat. Chriſtus enim, ſicut pro omnibus paſſus eſt, ſic pro ſingulis: & cunctis ſe impendit, pariter & ſingulis. Et totum ſe dedit univerſis, & totum ſingulis: Ac per hoc quicquid paſſione ſuâ Salvator præſtitit, ſicut totum ei debent univerſi, ſic totum ſinguli: niſi quod propè hoc plus ſinguli, quam univerſi; quod tantum acceperunt ſinguli quantum univerſi. Ubi enim hoc unus accipit, quod univerſi, etſi par eſt menſura, major invidia eſt.* Quem ad locum ſic ſcribit in commentariis ſuis vir Cl. Conradus Ritterſhuſius: *Hic quoque locus probe notandus eſt, ad refellendos quoſdam, qui id negant. Neque enim ideò non pro omnibus credi debet Chriſtus paſſus, etiamſi non ad omnes redundet ac perveniat paſſionis ejus fructus, ſed nimis multi damnentur ac pereant. Nobis autem orandum eſt in hunc modum:*

Participes fac nos meritorum, ô Chriſte, tuorum,
Ne careat fructu paſſio morſque tua!

Primaſius quoque in illud 1. ad Timoth. cap. II. *dedit redemtionem ſemet pro omnibus*, etſi velit, *omnes*, συνεκδοχικῶς accipiendum, ſi de applicationis efficaciâ intelligatur; tamen de univerſis & ſingulis capiendum putat, quantum ad pretii expenſi meritum attinet. *Conſtat*, inquit, *Deum omnia bona velle; ſed homines ſuo vitio præcipitantur in malum.* Et mox: *Pro omnibus quidem effuſus eſt ſanguis Chriſti: ſed credentibus prodeſt: incredulis vero erit in condemnationem.* Similiter accipit Gaudentius Brixienſis, qui tempore Ambroſii vixit, tractatu 8. qui primus eſt de lectione Euangelii.

In his verò & ſimilibus patrum locis, quibus Chriſtus univerſorum hominum Servator ex Apoſtolo Paulo dicitur, non hoc ſic intelligi debet, quaſi reapſe effecerit, ut omnes actu ſerventur: ſed quia omnia effecit neceſſaria ut ſervari poſſent. Nam quamquam non omnes ingrediantur ſalutis viam, culpa tamen hæc Chriſti non eſt, cum is viam hanc patefecerit; ſed culpa eorum eſt, qui ingredi nolunt.

Imp. Juſtinianus edicto publico, quod fidei ejus confeſſionem continet: *Ipſe igitur verus Filius Dei* OMNES *nos indutus eſt*, UT OMNES INDUAMUR UNUM DEUM. Chriſtus, inquit, eandem omnibus carnem induit, ut prodeſſe poſſet omnibus. At qui natus pro omnibus, is quoque paſſus pro omnibus.

Clemens, *συνεργὸς* S. Paulli, in Euangelii propagatione, ut legimus Philipp. IV. 3. epiſt. ſuppoſititia ad Jacobum Domini fratrem *a*; Myſterium incarnationis Filii Dei, qui pro SALUTE HUMANI GENERIS *à patre de cælo deſcendens, de virgine naſci dignatus eſt*, &c. Extat ea epiſtola fol. 132. operum Clementis edit. Sonnii an. 1568. & concil. general. tom. 1. pag. 28. edit. Colon. 1606. Suppoſititiam verò eſſe, cùm alia argumento ſunt, tum quòd veteres ejus non meminerunt, item quod Iacobus Domini frater ſeptennio ante B. Petrum obiit, ut ei Clemens mortem ac Cygneam Petri concionem epiſtolâ hac nunciare haut potuerit.

a P. 138.

Anaſtaſius Sinaïta epiſcopus Antiochenus de rectis fidei Catholicæ dogmatibus lib. IV. qui eſt de paſſione & impaſſibili Deitate Chriſti *b*; *Effuſus eſt ſanguis ejus, qui multis redimendis ſufficeret: forſan melius fuerit dicere omnibus; ſunt ſiquidem & omnes multi.*

b T. 1. Biblioth. Patrum, edit. 2. col. 396.

Damaſcenus quoque Chriſtum pro omnibus mortuum cenſuit, unde oratione de Sabbato Sancto, quæ Antverpiæ cum Plantini interpretatione nuper prodiit, paſſionem ejus vocat *c* ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἱερεῖον *d*. & aliquanto antè *e*, παθὼν τὸ πάθος τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον *f*. nempe non ratione eventus, quaſi omnes qui in Adamo perierant, ſalventur per Chriſtum, ſed ratione finis propriè dicti, quia propoſuerat ſibi Chriſtus, ἵνα τὸν νεκρωθέντα τῇ ἁμαρτίᾳ ἄνθρωπον, καὶ πάντας περιοριζομένους σειραῖς λύσῃ τῶν δεσμῶν, καὶ ἀφήσῃ ἀνέτους *g* ut idem inibi ait *h*.

c P. 264. d Sacrificium pro mundo. e P. 236. f Supplicium toti mundo ſalutare. g Ut hominem in peccato mortuum, ejuſque conſtrictum catenis, vinculis his liberatum dimitteret. h P. 246.

Hſychius in Levitici cap. XVI: *Lex filios Iſrael reos maledicto & mortis conſtituit, ut propterea neceſſariam haberent expiationem, & pro eis quidem principaliter unigeniti immolaretur ſacrificium. Immolatur autem & pro omnibus hominibus, ita ut Caiphas diceret: Oportet ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quodque dictum erat, confirmans, ſimulque & corrigens Euangeliſta Iohannes, addidit: Hoc autem à ſemet ipſo non dixit, ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetavit, quia moriturus eſſet Ieſus* PRO GENTE, ET NON SOLUM PRO GENTE, SED UT *Filios Dei qui diſperſi erant, in unum colligeret*: GENTES *videlicet.* Et paullo pòſt: *Pro ſenſibili Iſrael Ieſus immolatus, &* PRO OMNI HUMANO GENERE *ad expiationem immunditiarum noſtrarum obtulit.*

Maximus monachus in capit. Theologicis centur. 1. cap. LXXI: Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, τὴν αὐτὴν ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ἐνδεικνύμενος, ὑπὲρ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἔπαθεν, καὶ πᾶσιν ἐξ ἴσου τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἐχαρίσατο. *Ideo Dominus noſter & Deus Jeſus Chriſtus, eâdem caritate nobis oſtensâ, pro univerſo genere humano paſſus eſt, & omnibus ex æquo ſpem reſurrectionis gratuito largitus eſt.*

Concilium Toletanum VI. (quod anno Dom. IƆCXXXVIII. ex Hiſpaniæ Galliæque epiſcopis coactum fuit) cap. 1: *Ex tribus divinitatis perſonis ſolum Filium fatemur ad redemtionem humani generis, propter culparum debita, quæ per inobedientiam Adæ originaliter & noſtro libero arbitrio contraxeramus, reſolvenda, à ſecreto Patris arcanoque prodiiſſe.*

i T. 2. Com. col. 216. edit. Morell.

Elias Cretenſis ad orat. 1. Nazianz. *i*. *Chriſtus dictus eſt redemtio, ut nos peccato venditos in libertatem aſſerens, & quia pro totius orbis expiatione tanquam redemtionis pretium ſe ipſum dedit.*

M. Albinus in Joh. cap. III. ad illa verba, *Non miſit Deus Filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum;* QUANTUM, inquit, IN MEDICO *eſt, ſanare venit ægrotum: ſe interimit, qui præcepta medici obſervare non vult.*

In conſtitutionibus Caroli Magni *a*: *Item prædicandum eſt, quomodo Dei Filius incarnatus eſt de Spiritu Sancto & ex Mariâ ſemper virgine, pro ſalute & reparatione humani generis paſſus, ſepultus, & tertiâ die reſurrexit, & adſcendit in cælos, & quomodo iterum venturus ſit in majeſtate divinâ judicare omnes homines.* &c.

a P. 158. edit. Moguntinæ a qua Romana ſubjunctur.

Theophylactus ad Rom. XIV. 15: *Propter cibum perdis & ſubvertis fratrem, quem tanti Chriſtus facit, ut pro ipſo mortem obire dignatus ſit. Animadvertens enim, te manducare porcinam carnem, quâdam tui erga ipſum contentione redditur pertinacior, adeoque periclitatur* A CHRISTO, DEFICIENDO, *ut ſeſe legi tandem* TOTUM *tradat aſſigatque.* Idem ad 1 Cor. VIII. 11: *Fiet occaſio interitus fratri, propter quem Chriſtus etiam obiit. Chriſtus quidem pro ipſo non detrectavit mori: tu verò ne à cibis quidem abſtines, ut ne offendatur.* Et quid apertius iſtis in epiſt. ad Hebr. 11. 9. *Deus Filium ſuum nobis dedit in mortem, non pro fidelibus tantum, ſed pro univerſo terrarum orbe. Etſi enim non omnes ſunt ſervati, ipſe tamen, quod ſui officii erat, implevit.*

Oecumenius in eundem locum: Εἰ γὰρ καὶ μὴ πάντες ἐσώθησαν διὰ τὴν οἰκείαν ἀπιστίαν, αὐτὸς μὲν τὸ οἰκεῖον ἐπὶ πάντας καὶ ὑπὲρ πάντων ἐποίησε. *Quamquam enim non omnes ſalvi facti ſint, ob ſuam incredulitatem, ipſe tamen, quod ſuum erat, ad omnes & pro omnibus fecit.*

Nicetas Choniates in annalibus in Joanne Comneno *b*: Τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως πτῶμα πεσὸν ἀνήγειρεν ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ τὰς χεῖρας δοὺς, καὶ μικραῖς ῥανίσι κόσμον ὅλον εἰς ἕνωσιν ἀγαγών. *Chriſtus, extenſis in cruce manibus, naturæ noſtræ ruinam ſuo caſu erexit, & parvis guttis totum mundum univit.*

b P. 12. edit. Baſ. 1557.

Manuel Palæologus orat. VI *c*: Φιλεῖ ὃν ἔπλασε χερσὶν ἰδίαις ἀπὸ πηλοῦ, παραγαγὼν καὶ τοῦτον ἐξ οὐδενὸς, καὶ πάντας θέλει σωθῆναι δι' οἰκείαν ἀγαθότητα· ἐφ' ᾧ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ πέπονθεν ὑπὲρ ἡμῶν. *Amat* (Chriſtus) *quem propriis manibus ex luto finxit: quòd ipſum prius ex nihilo produxerat: & omnes vult ſalvari propter bonitatem ſuam: ob quam & homo factus, & pro nobis paſſus eſt.* Et mox: Εἰ τοίνυν θέλει πάντας σωθῆναι μετανοήσαντας, δύναται δ' ὅσαπερ θέλει, οὐδὲν τι δήπου λείπεται τοῖς ἐν ἁμαρτίαις πρὸς τὸ σωθῆναι, ἢ τὸ θελῆσαι μετανοῆσαι, καὶ ἔργα δεῖξαι τῆς μετανοίας. *Itaque ſi vult, omnes ſalvos fieri, & poteſt, quæcunque vult; nihil, ut ſalventur, deeſt iis, qui conſtituti ſunt in peccatis, quàm ut reſipiſcere velint, & oſtendere opera pœnitentiæ.* Habet ſimilia eadem orat. *d* Item orat. matutina Dei celebrationem continente *e*: Καὶ θανάτῳ σαυτὸν ἐξέδωκας, καὶ ἔσωσάς γε τῷ σῷ θανάτῳ, τὸ σὸν, ἐξ ἴσου πάντας ἀνθρώπους. *Pro omnibus morti te ipſum tradidiſti, ac morte tuâ ſervaſti, quod in te quidem eſt, omnes omnino homines.* Hæc dicta ſunto de controverſiâ, An Chriſtus pro omnibus paſſus ſit: de quâ Pelagio quæſtio non erat cum Catholicis ratione adultorum, ſed duntaxat ratione infantium, pro quibus Chriſtum eſſe mortuum negabat. Quâ de re ſatis diximus lib. II. part. II. Theſ. IV.

c P. 301. & 302.

d P. 330. e P. 421.

THESIS IV.

Quemadmodum verò, quæ obedientiâ ſuâ Chriſtus acquiſivit, ea omnes homines tangunt: ita illa omnibus in verbo offerri, antiqui Patres judicarunt. Atque huc referunt illud Eſaiæ LXV. 2. Tota die expandi

pandi manus meas ad populum incredulum, &c. *Et hoc Matth.* XX. 16. Multi vocati, pauci electi. *Item quod Roman.* 11. 4. *dicitur*, μακροθυμίαν *Dei etiam illos invitare ad pœnitentiam, qui theſaurizant ſibi iram. Et ſane teſtimoniorum hujuſmodi plena eſt Scriptura; quæ aperte oſtendunt, per verbi prædicationem non electos ſolum, ſed etiam reprobos, ſecundum quandam ſupernæ bonitatis & miſericordiæ menſuram, vocari ad participationem gratiæ ſalutaris. Nec Dei voluntatem eſſe, ut aliquibus, ſed ut omnibus Euangelium prædicetur, qui audire illud poſſunt; clare docemur mandato Chriſti, qui omni creaturæ in quaque gente prædicare illud jubet,* Matth. XXVIII. 19. & *Marc.* XVI. 15. *Cui mandato obtemperare aggreſſi Apoſtoli, dicuntur* Actor. XVII. 30. *omnibus ubique* (πάντας πανταχοῦ) *hominibus denunciare, ut reſipiſcant: Et ratio divinæ voluntatis continuò ſubjungitur, quia omnes judicaturus eſt extremo die per Chriſtum. Atqui etiam reprobi ſunt judicandi. Ut Paullinum hoc plane geminum ſit dicto iſti* 1 Petri III. 9; Non tardat Dominus promiſſum (*de adventu ſuo ad judicium extremum,*) ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti. *Eſt igitur vocatio univerſalis, ratione Dei mandantis, ut omnibus Euangelium prædicetur, & exigentis, ut ab omnibus audiatur ac recipiatur. Quodſi quibus illud non annuncietur, defectus iſte Deo tribui non debet: ſed partim prædicatorum incuriæ, quorum non ea eſt induſtria ac fides in diſpenſatione verbi, quæ debebat: partim majoribus illorum, à quibus non annuntiatur: (ut quorum negligentiâ verbi veritas paullatim ſit amiſſa; unde fiet, ut juſtus Deus ab illorum manibus totius poſteritatis ſanguinem repoſcat:) partim ipſorum peccatis, quæ Deus, ob cauſſas nobis ignotas, in unâ gente magis quàm aliâ, privatione Euangelii vindicat. Itaque in parabolâ Matth.* XIII, *non in ſeminante, ſed in terrâ, culpa eſſe dicitur, quòd ſemen non fructificet. Et Luc.* XIV. 18. *non in patremfamiliâs vocantem ad cœnam, ſed in vocatos, culpa conjicitur quòd non fruantur beneficiis quæ offeruntur. Nec interea Deus nationes iſtas, quibus Euangelii lux non affulget, omnis omnino gratiæ relinquit expertes. Nam Apoſtolus ad Rom.* 1. *ait, gentes Deum ex operibus cognoſcere: & Rom.* 11. *dicuntur naturâ facere, quæ legis ſunt: & Act.* XIV. *docetur, Deum non reliquiſſe gentes ſine teſtimonio bonitatis ſuæ: & ex Act.* XVII. *diſcimus, eò hoc teſtimonium illis relictum eſſe, ut quærerent Deum, ſi fortè palpando invenirent, quamvis non longè abſit ab unoquoque noſtrûm. Hanc verò gratiam iis Deus fecit, non hoc fine, ut ſint inexcuſabiles: (quando Deus donorum ſuorum uſum intendit, non abuſum: ac ſecus ſi agat, tam homines inexcuſabiles futuri non ſint:) ſed ut pro menſurâ gratiæ glorificent Deum. Quod ſi facerent, non deſunt viri ſancti & eruditi, quibus veriſimile videatur, tales non merito quidem ſuo, ſed tamen miſericordiâ Dei, perducendos eſſe ad Euangelii cognitionem: ſive id futurum eſſet modo ordinario per prædicationem verbi à presbyteris factam, ſive modo extraordinario, ut per Angelorum miniſterium, aut aliqua alia ratione hominibus ignotâ. Sed antiqui, iſtac conjecturâ ſuperſeſſâ, ferè contenti ſunt dicere, etiam gentes iſtas habere aliquam revelationis vocationiſque divinæ menſuram, cui non reſpondeant: quod verò eos magis quàm nos deſtituat gratia Euangelicæ prædicationis, id eſſe à juſto Dei judicio, ſed occulto & imperſcrutabili.*

QUod ad vocationem attinet, docent Patres, valde quidem inæqualem eſſe gratiam vocationis; ſed tamen univerſos homines aliquam habere revelationis vocationiſque menſuram. atque id probant cùm ex aliis Scripturæ locis, tum imprimis ad Rom. 1. ubi Apoſtolus ait, Gentes Deum ex operibus cognoſcere. & Rom. 11; ubi dicuntur naturâ facere quæ legis ſunt. tum Act. XIV; ubi Deus dicitur non reliquiſſe Gentes ſine teſtimonio bonitatis ſuæ. & Act. XVII; quo in loco dicitur, hoc teſtimonium eò illis relictum eſſe, ut Deum, ſi fortè, palpando invenirent, quamvis non longè abſit ab unoquoque noſtrûm. Nec cum hac ſententia pugnare arbitrantur quòd nullis non prædicatur Euangelium, per quod *ἀμέσως* confertur gratia actu ſalutaris: verùm ſtatuunt, quia lex ducendo ad pœnitentiam præparat ad Chriſtum, (unde ab Apoſtolo dicitur pædagogus ad Chriſtum) eo dici quoque poſſe, homines per legem vocari ad ſalutem: non quaſi aut immediatè ea ſalutem conferat, quod unius eſt Euangelii; aut quaſi in ſe id faciat, cùm per ſe iram operetur, & mortis ſit miniſterium: ſed quatenus ex ordinatione Dei per hoc medium homines diſponuntur ad gratiam, pro quâ gratiâ proximè & immediatè diſponit ad gratiam regenerantem. Hujuſce vocationis duas faciunt partes. unam externam, per verbum; alteram internam, per Spiritum Sanctum: quæ duo ordinariè docent concurrere, eo quòd Verbum citra Spiritum inutile ſit *a*, ac Deus nolit ut verbum ſuum inutiliter prædicetur *b*. Unde & cùm Scriptura dicit, homines reſiſtere Spiritui Sancto, non id interpretantur de ſolo verbo Spiritus ductu prædicato, ſed etiam de internâ operatione Spiritus verbo adſiſtentis. Quòd autem dixi, ea ordinariè ac communiter concurrere, id ſententiam habet, non quidem negâſſe Patres, fieri poſſe ut Spiritus iis in auditoribus quieſcat, qui contemtu Euangelii ſe vitâ æternâ reddidere indignos, ſed ſenſiſſe tamen, Spiritum à verbo nunquam in iis ſeparari, qui primò ad ſalutem vocantur, neque diuturnâ rebellione ac protervâ contumaciâ meriti ſunt ut deſinat in iis Spiritus operari, ſuiſque eos deſideriis relinquat: ut nempe hîc quoque locum habeat Proverbium vetus *c*, *Qui non vult, cùm poteſt; non utique poterit, cùm volet.* Quòd, niſi ordinariè Spiritus cum verbo in vocatione hominis concurrat, conſequi veteres putârunt ut hypocriſis cadat in Deum: nec enim quicquam magis ſinceritati aut etiam æquitati repugnare, quàm ut quis juramento firmet, nolle ſe mortem peccatoris, ſed ut vivat; nec tamen vires peccatori tribuat, per quas præſens mortis periculum, ſi velit, evadat: aut ut cum debitore qui omnia decoxerit, (quales nos omnes nunc coram Deo ſumus) novum ſe fœdus ſeriò inire paratum dicat, nec tamen ei conditionem præſcribat præſtabilem.

a 1 Cor. III. 7.
b Eſa. LV. 11.
c Io. Sariſberienſis lib. VIII. Policratici, cap. 17.

Ex his omnibus nihil aliud conſequitur, quàm docere Patres, ſaltem omnibus per Euangelii prædicationem vocatis offerri gratiam ſalutarem, idque non externè modò, ſed etiam internè. Nunc addo, velle eoſdem, non ſolùm per Euangelii prædicationem vocatis, verùm univerſis quoque totius Orbis incolis, qui ſunt, fuerunt, erunt, offerri, & oblatum iri gratiam, quæ licet non ſufficiat ad immediatè ingenerandam fidem, ſufficiens tamen ſit ad id, ut hominem proximè quidem ad gratiam communem, remotè autem ad gratiam regenerantem poſſit diſponere. Hanc ejus gratiæ ſufficientiam & vocationis univerſalitatem relucere docent in univerſalibus naturæ documentis, quatenus nempe omnes homines inſculptam habent legem in cordibus ſuis; quatenus item univerſis hominibus ex rebus creatis manifeſtum eſt, quicquid de Deo cognoſci poteſt: quorum utrumque non fit ſimpliciter ut homines ſint inexcuſabiles, (quando Deus donorum ſuorum uſum intendit, non abuſum; ac ſi Deus ipſe abuſum intendat, jam homines inexcuſabiles eſſe non poſſunt) ſed ut pro menſurâ gratiæ Deum glorificent, & pro viribus eum glorificantes ampliorem Dei benignitatem conſequantur, uſque dum tandem ad

ſalu-

ſalutarem Chriſti cognitionem gratioſe deducantur: ſin autem veritatem in iniquitate detineant, inexcuſabiles reddantur; quippe qui eo ipſo quòd gratiam hanc contemſere, mereantur privari cognitione Chriſti, quando qui in pauco eſt infidelis, majori ſe gratiâ reddit indignum. Quæ tamen omnia non ſic accipi volumus, ut exiſtimemus, Patrum mentem eſſe, hominem ex innatis viribus ſoliſque naturæ conatibus, ut talibus, ſe poſſe poſitive infallibiliterque diſponere ad gratiam prævenientem ac primam vocationem, (quam ſententiam inferius pluribus diluemus) verùm ut iccirco in cujuſvis poteſtate ſit ſalvari, quia Deus generalieâque liberaliſſimâ largitudine ſtet ad omnium oſtium & pulſet, omnibus non ponentibus obicem divinæ gratiæ, divitias gratiæ oſtendat & conferat, nec deſerat quemquam, niſi prius ab ipſo deſeratur. Hoc veterum fuiſſe judicium, luculentis teſtibus comprobabimus.

Irenæus lib. IV. cap. LXXVI. *Facere enim, proprium eſt benignitatis Dei; fieri autem, proprium eſt hominis natura. Si igitur tradideris ei quod eſt tuum, id eſt fidem in eum & ſubjectionem, percipies ejus artem, & eris perfectum opus Dei. Si autem non credideris ei, & fugeris manus Dei, erit cauſſa imperfectionis in te qui non obediſti, ſed non in illo qui vocavit. Ille enim miſit, qui vocarent ad nuptias: qui autem non obedierunt ei, ſemet ipſos privaverunt regiâ cœnâ. Non igitur ars deficit Dei, (potens eſt enim de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ) ſed ille, qui non conſequitur eam, ſibimet ſuæ imperfectionis eſt cauſſa. Nec enim lumen deficit propter eos, qui ſemet ipſos excæcaverunt: ſed illo perſeverante, quale & eſt, excæcati per ſuam culpam in caligine conſtituuntur: neque lumen cum magnâ neceſſitate ſubjicies ſibi quemquam; neque Deus cogit eum, qui nolit continere ejus artem. Qui igitur abſtiterunt à paterno lumine, & tranſgreſſi ſunt legem libertatis, per ſuam abſtiterunt culpam, liberi arbitrii & ſuæ poteſtatis facti.*

Tatianus orat. contra Græcos, poſtquam docuerat, nos in primis parentibus amiſiſſe Spiritum Dei, abſque quo intellectus noſter in ſupernaturalibus nihil ſit, niſi tenebræ; ac ſine quo nemo veram immortalitatem, quæ in noſtri cum Deo commercio ſita eſt, conſequi poſſit: addit, non ita deſperatam eſſe noſtram conditionem, ut non in eum ſtatum, unde ſemel excidimus, reſtitui valeamus: tantùm enim opus eſſe, ut denuò amiciamur cæleſtis Spiritus indumento: eoque induti, ad priſtinam cognationem recurramus. Nequis verò objiciat, non eſſe in manu noſtrâ, ut hujusmodi veſte ornemur, ait, Deum nulli ad priſtinam cognationem aditum præcludere, ſed paratum eſſe omnibus Spiritus ſui indumentum donare, qui modò illud non reſpuant. Δυνατὸν πᾶσι γυμνητεύουσι, κτήσασθαι τὸ ἐπικόσμημα, καὶ πρὸς τὴν συγγένειαν τὴν ἀρχαίαν ἐπαναδραμεῖν. *Poſſunt omnes nudati, hunc ſibi ornatum comparare, & ad priſtinam cognationem recurrere.*

Theophilus etiam ad Autolycum lib. I. non dubitat à gentili expoſcere, ut cordis ſui auribus verba Dei haurire velit, Δεῖξον ἀναβλέποντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὰ ὦτα τῆς καρδίας σου ἀκούοντα. *Animi tui oculos præbe videntes: cordis tui aures da operam ut audiant.* Vocat autem oculos cordis, quibus homo δύναται Θεὸν θεάσασθαι b: ut mox adjungit. Ac nequis, cur non videat Deum, defectui gratiæ adſcribat, ſolùm requirit, ne homo oculos occludat. Βλέπεται γὰρ Θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἐπὰν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεῳγμένους τῆς ψυχῆς. Cujus loci ſententiam ſic expreſſit interpres: *Deus non ab omnibus videtur: verùm illi ſoli ejus adſpectu frui poſſunt, quibus datum eſt: ii nempe, qui animi oculos offerant non clauſos, ſed apertos.* Mox ibidem gratiam comparat Soli, cujus lumen totum irradiat orbem: mentes verò humanas oculis confert, qui in aliis habent videndi facultatem, in aliis non item: ac nequis cæcitatem eam inevitabile malum putet, ait, hanc inde provenire, quòd homo peccatis ac ſceleribus quaſi occludat cordis feneſtras, ut eos lumen cæleſte irradiare intus non poſſit. Aliquanto etiam pòſt, nihil aliud ab homine requirit, quàm ut velit illuminari a; Εἰ θέλεις, δύνασαι θεραπευθῆναι. ἐπίδος σεαυτὸν τῷ ἰατρῷ, καὶ παρακεντήσει σου τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. τίς ἐστιν ὁ ἰατρός; ὁ Θεός, ὁ θεραπεύων καὶ ζωοποιῶν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας. *Si vis, poteris ſanari. Medico temet ipſum committe, & oculos animi tui cordiſque aperiet, viſumque eis reſtituet. At quis ille medicus? Deus, qui ſanat, & vivificat per ſermonem & ſapientiam ſuam.* Similiter lib. II. hoc ſolum exigit, ut velit ſalvari: Καθάπερ b παρακούσας ὁ ἄνθρωπος θάνατον ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο, οὕτως ὑπακούσας τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ὁ βουλόμενος δύναται περιποιήσασθαι ἑαυτῷ τὴν αἰώνιον ζωήν. *Quemadmodum ſuâ inobedientiâ homo ſibi mortem attraxit: ſic qui Dei voluntati obtemperare vult, poteſt æternam ſibi vitam parare.* Sed imprimis illuſtris eſt Theophili locus lib. III c: ubi ait, à Jeſaiâ diſertim quidem Judæos, ſed communiter omnes, ad pœnitentiam vocari: Περὶ οὖν τῆς μετανοίας Ἠσαΐας ὁ προφήτης, κοινῶς μὲν πρὸς πάντας, διαῤῥήδην δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγει. Adfert deinde luculenta Prophetarum teſtimonia: quibus oſtendatur, quantopere Deus omnes omnino peccatores, ne eorum pereat quiſquam, ad pœnitentiam exhortetur. Poſt quæ ſubjungit: Πολλὰ μὲν οὖν, μᾶλλον δὲ ἀναρίθμητά ἐστι τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις γραφαῖς εἰρημένα περὶ μετανοίας, ἀεὶ τοῦ Θεοῦ βουλομένου ἐπιστρέφειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν. *Plurima ſunt, & numerum ferè omnem excedunt, quæ in Scripturâ ſacrâ, de pœnitentiâ agendâ, comprehenduntur. Nam ſemper Deus voluit convertere humanum genus ab omnibus ſuis peccatis.* Alia quoque in hanc mentem adſert ibidem, quæ brevitatis cauſſâ omitto.

Clemens Alexandrinus ἐν προτρεπτικῷ d: Φιλάνθρωπος δὲ ὢν ὁ Κύριος, πάντας ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας παρακαλεῖ. *Dominus autem, cùm ſit amans humani generis, adhortatur omnes ad agnitionem veritatis.* Idem in eodem e: Ἀκούσατε οὖν οἱ μακράν, ἀκούσατε οἱ ἐγγύς. οὐκ ἀπεκρύβη τινὰς ὁ λόγος. Φῶς ἐστι κοινόν, ἐπιλάμπει πᾶσιν ἀνθρώποις. οὐδεὶς Κιμμέριος ἐν λόγῳ. Σπεύσωμεν εἰς σωτηρίαν, ἐπὶ τὴν παλιγγενεσίαν. *Audite ergò, qui eſtis longè; audite, qui propè. Nullis celatum eſt verbum, lux eſt communis: omnibus illuceſcit hominibus. Nullus eſt in Verbo Cimmerius. Feſtinemus ad ſalutem, ad regenerationem.* Et eodem opere f: Ἀΐδιος οὗτος, Ἰησοῦς εἷς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς Θεοῦ τε ἑνός, τοῦ αὐτοῦ καὶ πατρός, ὑπὲρ ἀνθρώπων εὔχεται, καὶ ἀνθρώποις ἐγκελεύεται. Κέκλυτε μυρία φῦλα, μᾶλλον δὲ ὅσοι τῶν ἀνθρώπων λογικοί, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες. Τὸ πᾶν ἀνθρώπων γένος καλῶ, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς θελήματι πατρός. ἥκετε πρός με, ὑφ' ἕνα ταχθησόμενοι Θεόν, καὶ τὸν ἕνα λόγον τοῦ Θεοῦ. καὶ μὴ μόνον τῶν ἀλόγων ζώων πλεονεκτεῖτε τῷ λόγῳ. ἐκ δὲ τῶν θνητῶν ἁπάντων ὑμῖν ἀθανασίαν μόνοις καρποῦσθαι δίδωμι. ἐθέλω γάρ, ἐθέλω καὶ ταύτης ὑμῖν μεταδοῦναι τῆς χάριτος, ὁλόκληρον χορηγῶν τὴν εὐεργεσίαν, ἀφθαρσίαν. καὶ λόγον χαρίζομαι ὑμῖν, τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, τέλειον ἐμαυτὸν χαρίζομαι. τοῦτο εἰμὶ ἐγώ, τοῦτο βούλεται ὁ Θεός, τοῦτο συμφωνία ἐστί, τοῦτο ἁρμονία πατρός, τοῦτο υἱός, τοῦτο Χριστός, τοῦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, βραχίων Κυρίου, δύναμις τῶν ὅλων, τὸ θέλημα τοῦ πατρός. *Æternus hic, eſt Jeſus unus, qui, magnus Pontifex, & unius Dei, qui idem quoque eſt pater, orat pro hominibus, & hortatur homines. Audite, gentes innumerabiles, vel potiùs, quicumque ex hominibus eſtis ratione præditi, & Barbari, & Græci. Voco omne genus hominum, quorum ego ſum opifex voluntate patris. Venite ad me ſub uno Deo collocandi, & uno Dei Verbo: nec ſolâ ratione ſuperate expertia rationis animantia, ſed etiam ex univerſis mortalibus do fruendam vobis immortalitatem. Volo enim, volo vos hac quoque impertiri gratiâ, plenum & integrum præbens beneficium, ut ſitis interitus ac corruptionis expertes. Sed & Verbum vobis largior, Dei cognitionem; perfectum me ipſum largior.*

a P. 285.
b Id Poteſt Deum adſpicere.
a P. 289.
b P. 310.
c P. 335. & 336.
d P. 63. edit. Commel.
e Pag. 85.
f Pag. 33.

gior. Hoc ſum ego, hoc vult Deus. Hoc eſt conſenſio, hoc
eſt concentus & harmonia Patris. Hoc Filius, hoc Chri-
ſtus, hoc Verbum Dei, brachium Domini, poteſtas uni-
a P. 65. verſorum, voluntas Patris. Idem eopſe libro a: Φιλάν-
θρωπος δὲ ὢν ὁ Κύριος, πάντας ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν
τῆς ἀληθείας παρακαλεῖ, ὁ τὸν παράκλητον ἀποστέλλων. Τίς
οὖν ἡ ἐπίγνωσις; θεοσέβεια. θεοσέβεια δὲ, πρὸς πάντα ὠφέ-
λιμος, κατὰ τὸν Παῦλον, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν,
καὶ τῆς μελλούσης. Πόσου ὡμολογήσατε, ὦ ἄνθρωποι, εἰ ἐπι-
πράσκετο σωτηρία ἀΐδιος, ὠνήσασθαι ἄν; οὐδὲ, εἰ τὸν Πα-
κτωλὸν τις ὅλον, τοῦ χρυσίου τὸ ῥεῦμα τὸ μυθικὸν, ἀπομετρή-
σῃ, ἀντάξιον σωτηρίας μισθὸν ἀριθμήσει. Μὴ οὖν ἀποκά-
μητε. ἔξεστιν ὑμῖν, ἐὰν ἐθέλητε, ἐξωνήσασθαι τὴν πολυτίμητον
σωτηρίαν οἰκείῳ θησαυρῷ, ἀγάπῃ καὶ πίστει ζωῆς. ὅς ἐστιν
ἀξιόλογος μισθός. ταύτην ἡδέως τὴν τιμὴν ὁ Θεὸς λαμβάνει.
ἠλπίκαμεν γὰρ ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώ-
πων, μάλιστα πιστῶν. Dominus autem cùm ſit benignus, ad-
hortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui mittit
paracletum. Quænam eſt ergo agnitio? Pietas ac Dei cultus.
Eſt autem pietas ad omnia utilis, ex Pauli ſententiâ, ha-
bens promiſſionem vitæ præſentis & futuræ. Quanti, ô ho-
mines, profiteremini eos eſſe emturos, ſi ſalus æterna ven-
deretur? Ne, ſi Pactolum quidem, qui totus aureo, ut eſt
in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro ſalute juſtum
pretium numeraverit. Ne ergo defatigemini: LICET
VOBIS, SI VELITIS, pretioſiſſimam ſalutem emere
proprio theſauro, caritate & fide vitæ, quod quidem eſt
juſtum pretium. Hoc pretium Deus libenter accipit. Spe-
ravimus enim in Deo vivo, qui eſt ſervator omnium ho-
minum, maximè autem fidelium. Item: Τίς δαὶ, υἱὸς εἶ-
ναι δυνάμενος τοῦ Θεοῦ, δουλεύειν ἥδεται; Quis autem, cùm
poſſit eſſe Dei filius, delectatur ſervitute? Idem Pædagogi
cap. IX: Νουθέτησις μὲν οὖν ἐστι, ψόγος κηδεμονικὸς, νοῦ
ἐμποιητικός. τοιοῦτος ὁ παιδαγωγὸς νουθετῶν, ὡς ὅταν τῷ
εὐαγγελίῳ, λέγων· Ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα
σου, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς· καὶ οὐκ ἠθελή-
σατε! Αὖθίς τε ἡ γραφὴ νουθετεῖ· Καὶ ἐμοίχευσαν, λέγουσα,
τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. καὶ ἐθυμίασαν τῇ Βάαλ. μέγιστον γὰρ
τεκμήριον τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, ὅτι, καίτοι σαφῶς εἰ-
δὼς τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ ἐκλακτίσαντος λαοῦ, καὶ ἀποσκιρτή-
σαντος, ὅμως τὴν μετάνοιαν παρακαλεῖ. Καί φησι διὰ τοῦ
Ἰεζεκιήλ· Υἱὲ ἀνθρώπου, ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς·
πλὴν λάλησον αὐτοῖς, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ
Μωσῇ, Πορεύου, φησὶ, καὶ εἰπὲ τῷ Φαραὼ, ἵνα ἐξαπο-
στείλῃ τὸν λαόν. ἐγὼ δὲ οἶδα ὅτι οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ αὐτούς.
Ἐμφαίνει γὰρ ἄμφω, καὶ τὸ θεῖον προγνωστικὸν τὸ ἐσόμενον, καὶ
τὸ φιλάνθρωπον τὸ αὐτοῦ, τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς ἀφορ-
μὰς μετανοίας χαριζόμενος. Eſt ergò admonitio, cum
curâ conjuncta vituperatio, mentis ſapientiam inſerens.
Talis eſt (Chriſtus) pædagogus admonitor, ut quando
dicit in Evangelio: Quoties volui congregare filios tuos,
ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluiſtis! Et rurſus
Scriptura admonet: Et mœchati ſunt, dicens, in lignum
& lapidem, & ſuffumigarunt Baal. Maximum autem
ſignum eſt ejus benignitatis, quòd licet apertè ſciret impu-
dentiam populi, qui recalcitrabat & reſiliebat, apertè
tamen adhortatur ad pœnitentiam. Et dicit per Ezechiel:
Fili hominis, in medio ſcorpionum tu habitas. Veruntamen
loquere ipſis, ſi fortè audierint. Quin etiam Moſi dicit:
Vade, & dic Pharaoni, ut emittat populum: ego autem
novi, quòd non emittet eos. Utrumque enim apertè oſten-
dit, & Deum præſciviſſe futurum, & ejus benignitatem
libero animi arbitrio largiri occaſionem pœnitentiæ. Idem
b P. 135. lib. I. Stromat. b Πάντων τοίνυν ἀνθρώπων κεκλημένων, οἱ
ὑπακοῦσαι βουληθέντες, κλητοὶ ὠνομάσθησαν. Cùm ergo
omnes homines vocati ſint, qui voluerunt obedire, nomi-
c P. 293. nati ſunt vocati. Item lib. VI. Stromat. c Οὐκ ἄτοπον καὶ τὴν
φιλοσοφίαν ἐκ τῆς θείας προνοίας δεδόσθαι, προπαιδεύου-
σαν εἰς τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν, ἐὰν μὴ ἐπαισχύνηται γνῶσιν
βαρβάρῳ μαθητεύουσα φιλοσοφία προκόπτειν εἰς ἀλήθειαν.
Non eſt abſurdum, datam quoque eſſe Philoſophiam à di-
vinâ providentiâ, prius erudientem ad eam, quæ eſt per
Chriſtum, perfectionem, ſi non erubeſcat à barbarâ cogni-
tione diſcere Philoſophia profectum ad veritatem. Docet,
Deum ſibi ſemper proponere hominis ſalutem, eoque
gentibus quoque datam philoſophiam, ut iis eſſet manu-
ductio ad Chriſtum: eoque ne hos quidem omnis eſſe vo-
cationis expertes. Similiter eopſe libro a: Εἰκότως οὖν Ἰου- a P. 195.
δαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς παρουσίας.
ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης
λαὸν, κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν, συναγόντος δι' ἑνὸς
τοῦ Κυρίου, τοῦ μόνου ἑνὸς ἀμφοῖν Θεοῦ Ἑλλήνων τε καὶ βαρβά-
ρων, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Meritò ergò
Judæis quidem Lex, Græcis autem data eſt Philoſophia,
uſque ad adventum: hinc autem eſt univerſa ac generalis
vocatio, ad peculiarem populum juſtitiæ, per eam quæ eſt
ex fide, doctrinam, per unum congregante Domino, eo
qui eſt unus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet &
Barbarorum, vel potius totius humani generis. Idem
lib. VII. Stromat. b Πρὸς δὲ ὅσον ἐπιτήδειος ἕκαστος b P. 298.
ἄχει τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν εὐεργεσίαν, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις,
καὶ τοῖς ἐκ τούτων προωρισμένοις μὲν, κατὰ δὲ τὸν οἰκεῖον καιρὸν
κεκλημένοις πιστοῖς τε καὶ ἐκλεκτοῖς. οὔτ' οὖν φθονοίη ποτ' ἄν
τισιν ὁ πάντας μὲν ἐπ' ἴσης κεκληκὼς, ἐξαιρέτους δὲ τοῖς ἐξαι-
ρέτως πιστεύσασιν ἀπονείμας τιμάς. Pro eâ autem, quam
habet unuſquiſque, aptitudine, ſuum diviſit beneficium,
& Græcis & Barbaris, & iis qui ex eis prædeſtinati qui-
dem fuerant, ſuo autem tempore ſunt vocati, fideles &
electi. Neque ergò unquam aliquibus inviderit, qui omnes
quidem ex æquo vocavit: iis autem qui eximiè credide-
runt, honores tribuit eximios. Et ibidem c: Ὁ θεῖος λό- c P. 298. & 299.
γος, καὶ ἡ τούτου πρόνοια, πάντα μὲν ἐφορᾷ, μηδενὸς δὲ
τὴν οἰκείαν ἑαυτῆς, παρορᾷ τὴν ἐπιμέλειαν· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ
ἑλόμενοι οἰκεῖοι εἶναι αὐτῷ, οἱ διὰ πίστεως τελειούμενοι. οὗτος
ὁ πάντων τῶν ἀγαθῶν, θελήματι τοῦ παντοκράτορος πατρὸς,
αἴτιος ὁ υἱὸς καθίσταται, πρωτουργὸς κινήσεως, δύναμις
ἄληπτος αἰσθήσει. οὐ γὰρ ὃ ἦν, τοῦτο ὤφθη τοῖς χωρῆσαι μὴ
δυναμένοις, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός. αἰσθητὴν δὲ ἀναλα-
βὼν σάρκα, τὸ δυνατὸν ἀνθρώποις κατὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντο-
λῶν δείξων ἀφίκετο. Verbum & ejus providentia omnia
quidem reſpicit, nullius autem ex iis, qui ad eam pertinent,
deſpicit curationem. Is autem, qui ad ipſum pertinere,
& ei eſſe conjuncti elegerunt, erunt qui per fidem initian-
tur. Hic omnium bonorum, voluntate Patris omnipoten-
tis, author & cauſa Filius, eſt primus effector motus, po-
teſtas quæ ſenſu non poteſt comprehendi. Non enim id quod
erat, viſus eſt iis, qui non poterant capere, propter imbe-
cillitatem carnis. Cùm ergo ſenſilem carnem accepiſſet,
venit oſtenſurus hominibus, ſufficienter eſſe eorum vires,
ut poſſint obedire mandatis. Ubi δύναμις ac ſufficientia
intelligi debet, non ea, quæ ſit à viribus naturæ, ſed à
gratiâ Dei per Dominum Jeſum Chriſtum collata. Idem
eodem libro, cùm dixiſſet, Deum ſolâ noſtrâ ſalute de-
lectari, ſubjicit d: Πᾶσι γὰρ πάντα ἴσα κεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ, d P. 301.
καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀμεμφής. Omnibus enim omnia à Deo pro-
poſita ſunt æqualia, & eſt ipſe alienus à reprehenſione.

Origenes lib. III. contra Celſum e: Ἀλλὰ προσίτω μὲν e P. 145.
πεπαιδευμένος, καὶ σοφὸς, καὶ φρόνιμος, ὁ βουλόμενος.
οὐδὲν δ' ἧττον προσίτω καὶ εἴ τις ἀμαθὴς, καὶ ἀνόητος, καὶ
ἀπαίδευτος, καὶ νήπιος. καὶ γὰρ τοὺς τοιούτους προσελθόντας
ἐπαγγέλλεται θεραπεύειν ὁ λόγος, πάντας ἀξίους κατασκευά-
ζων τοῦ Θεοῦ. Ψεῦδος δὲ καὶ τὸ, μόνους ἠλιθίους καὶ ἀγεννεῖς, καὶ
ἀναισθήτους, καὶ ἀνδράποδα, καὶ γύναια, καὶ παιδάρια,
πείθειν ἐθέλειν τοὺς διδάσκοντας τὸν θεῖον λόγον. καὶ τούτους μὲν
γὰρ καλεῖ ὁ λόγος, ἵνα αὐτοὺς βελτιώσῃ. καλεῖ καὶ τοὺς πο-
λὺ τούτων διαφέροντας. ἐπεὶ σωτὴρ πάντων ἐστὶν ἀνθρώπων
ὁ Χριστὸς, καὶ μάλιστα πιστῶν, εἴτε συνετῶν, εἴτε ἁπλουστέρων.
καὶ ἱλασμός ἐστι πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
οὐ μόνον δὲ περὶ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.
Imò accedat vel doctus, vel ſapiens, vel prudens, quicun-
que vult: ſed nihilominus accedat etiam indoctus, & in-
ſipiens, & rudis, & infans. Nam talibus, ſi acceſſerint,
medicinam pollicetur Verbum Dei, omnes reddens Deo
idoneos. Falſum autem eſt & illud, ſolos fatuos, igna-
vos, inſenſatos, mancipia, muliercuulas, pueros, capta-
ri à verbi divini prædicatoribus. Vocat quidem etiam hos

prædicatio, ut meliores reddat: ſed vocat etiam multò his præſtantiores: quoniam ſervator eſt omnium hominum Chriſtus, præſertim fidelium, ſive cordatorum, ſive ſimpliciorum: propitiatio erga Patrem pro peccatis noſtris: nec ſolum pro noſtris, ſed & pro mundi totius. Idem eo-
a P. 151. dem libro: *a* Εἶτα ὡς μὴ πάντων καλουμένων ὑπὸ τοῦ Λόγου, φησὶν, Ἐχρῆν ἂν ἁπλῶς πάντας καλεῖν, εἴ γε πάντες ἁμαρτάνουσι. καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δὲ παρεδείκνυμεν, τὸ Ἰησοῦν εἰρηκέναι, Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. πάντες οὖν ἄνθρωποι, διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας φύσιν κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καλοῦνται ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἀνάπαυσιν. *Deinde quaſi non omnes vocentur ad hanc noſtram doctrinam, Oportebat, inquit, omnes omnino vocari, ſiquidem omnes peccato ſunt obnoxii. Atqui jam ſuperius oſtendimus, Jeſum dixiſſe, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; ego reficiam vos. Itaque omnes homines, ob innatam ad peccandum proclivitatem laborantes & onerati, vocantur à ver-*
b P. 171. *bo Dei ad quietem capeſſendam.* Et eopſe opere *b*: Ἦλθεν οὖν, κἂν μὴ βούληται Κέλσος, μετὰ πολλοὺς προφήτας, ἐπανορθωσόμενος τὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκείνου, ἐπανορθωτὴς ὅλου τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς, οὐ δεόμενος κατὰ τὴν προτέραν οἰκονομίαν τῶν κατ' ἀνθρώπων χρήσεως μαστίγων, καὶ δεσμῶν, καὶ βασανιστηρίων. ἀρκεῖ γὰρ ἡ διδασκαλία, ὅτε ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν, ἵνα σπείρῃ τὸν λόγον πανταχοῦ. *Venit igitur Chriſtus, quantumvis Celſus reclamet, poſt multos Prophetas, ad corrigendum Iſraelis illum populum, atque etiam* ORBIS TOTIUS, *nihil opus habens in priore diſpenſatione, quâ erga homines uſus eſt, flagris, tormentis, & vinculis. Sufficiebat enim doctrina, quo tempore exiit ſeminator ad ſeminandum, ut ſemen ſuum* UBIQUE *ſpargeret.* Idem lib. VII. in epiſt. ad Rom. cap. VIII: *Si ad communem referatur intelligentiam hoc quod dicit, quia quos vocavit, illos & juſtificavit, ingentem feneſtram patefaciemus iis, qui negant,* ESSE IN HOMINIS POTESTATE, UT SALVUS FIAT. *Aiunt enim, ſi Deus, quos præſcit, illos & prædeſtinavit; & quos prædeſtinavit, illos & vocavit; & quos vocavit, illos & juſtificavit; nihil culpæ habent ii, qui non juſtificantur, quia nec vocati ſunt, nec prædeſtinati, nec præcogniti.* Ex eopſe libro; *Non quia Prophetæ prædixerunt, icciro prodidit Judas, ſed quia futurus eſſet proditor, ea, quæ ille ex propoſiti ſui nequitiâ geſturus erat, prædixerunt Prophetæ: cum utique Judas in poteſtate habuiſſet, ut eſſet ſimilis Petro & Joanni ſi voluiſſet: ſed elegit pecuniæ cupiditatem magis, quàm Apoſtolici conſortii gloriam.*

Cyprianus in ſerm. de lapſis, ex inſtituto probat, neminem eſſe adeò peccatorem, qui non poſſit per ſalutarem pœnitentiam reconciliari Deo: atque etiam poſſe omnes cum Dei auxilio in pietate & obſervatione mandatôrum progredi, ſatis indicat illâ oratione, ſub finem ſermonis: *Excitemus*, inquit, *nos, quantum poſſumus, fratres dilectiſſimi, & abrupto inertiæ & ſecuritatis ſomno, ad obſervanda Domini præcepta vigilemus: quæramus totâ mente, quod perdidimus, & invenire poſſumus, quia quærenti, ait Scriptura, dabitur, & pulſanti aperietur.* Et clariſſimè epiſt. LIX. ad Fidum: *Deus*, inquit, *ut perſonam non accipit, ſic nec ætatem, cùm ſe omnibus ad cœleſtis gratiæ conſecutionem æqualitate libratâ præbeat parem.* Idem epiſtolâ LXXVI. ad Magnum: *Si dies omnibus æqualiter naſcitur, & ſi ſol ſuper omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto magis Chriſtus, ſol & dies verus, in eccleſiâ ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cujus æqualitatis Sacramentum videmus in Exodo eſſe celebratum, cùm cœlo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cœleſtis, & cibum Chriſti venientis, oſtenderet. Illic enim ſine diſcrimine vel ſexus, vel ætatis, gomer a ſingulis æqualiter colligebatur. Unde apparebat, Chriſti indulgentiam, & cœleſtem gratiam poſtmodum ſecuturam, æqualiter omnibus dividi ſine ſexus varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ, ſuper omnem Dei populum ſpiritualis gratiæ munus infundi. Plane eadem gratia ſpiritualis, quæ æqualiter in baptiſmo à credentibus ſumitur, in converſatione atque actu noſtro poſtmodum vel minuitur vel augetur. Ut in Euangelio Dominicum ſemen æqualiter ſeminatur, ſed pro varietate terræ aliud abſumitur, aliud in multiformem copiam vel tricoſimi, vel ſexageſimi, vel centeſimi numeri fructu exuberante cumulatur. Adhuc verò cùm ſinguli ad denarium vocentur, quid eſt ut, quod à Deo æqualiter diſtribuitur, humanâ interpretatione minuatur.*

Arnobius adverſus gentes lib. II: *Sed ſi generis Chriſtus humani (inquitis) conſervator advenit, cur omnino non omnes æquali munificentiâ liberat? Non æqualiter liberat, qui æqualiter omnes vocat? aut ab indulgentiâ principali quemquam repellit, aut reſpuit, qui ſublimibus, infimis, ſervis, feminis, pueris, uniformiter poteſtatem veniendi ad ſe facit? Patet, inquit, omnibus fons vitæ, neque ab jure potandi quiſquam prohibetur aut pellitur. Si tibi faſtidium tantum eſt, ut oblati reſpuas beneficium muneris &c.*

Gerſon cancellarius Pariſienſis ſerm. De verbis Domini, Venite ad me omnes, qui laboratis: *Iſtud* QUI *non eſt* DISCRETIVUM, *ut videlicet referri debeat ad eos tantum, qui laboraverunt & onerati fuerunt, quaſi innuens, aliquos fuiſſe laboris & oneris expertes, & ipſos non eguiſſe miſericordiâ Domini vocantis. Eſt autem accipiendum* CAUSALITER: *ut ſit ſenſus, Venite ad me omnes, quia laboratis & onerati eſtis, id eſt, quòd vos omnes laboratis & onerati eſtis. Concluſit enim Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Omnes quippe peccaverunt, & eguerunt gratiâ Dei.* Et mox: *Laborantes itaque & oneratos poſſumus accipere: primò utrumque populum, Judaicum videlicet ac gentilem; dehinc utrumque ſexum, virum ac mulierem; deinde divitem ac pauperem, religioſum ac ſecularem, ſubditum & prælatum, ſenem atque juvenem. Ut inexcuſabilis ſit omnis homo, cujuſcunque ſit ſectæ, conditionis, ætatis, & ſexus.* SICUT *enim nullus inventus eſt ſine onere aut labore; ita* NULLUS PRÆTERMISSUS EST ABSQUE VOCATIONE.

Etiam magnus Athanaſius, orat. de Incarnat. Dei *a*, a T. 1. p. 45. edit. Commel.
fusè diſſerit de multiplici vocatione divinâ. Qui verò ea reprobationem abſolutam clariſſimè convellunt; digniſſima duximus, quorum bona pars hîc etiam legeretur: verbis interim interpretis, quia locus prolixior eſt, erimus contenti *b*: *Aut cur ita Deus eos condidiſſet, ſi ab illis* b T. 1. p. 41. edit. Commel.
cognoſci non affectabat? Quamobrem ne hoc fieret, quum bonus eſſet, ſuam imaginem, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, illis impertitus eſt, creavitque illos ſecundum ſuam ipſius imaginem & ſimilitudinem, ut per eam gratiam, imaginem, nimirum Patris Rationem agnoſcentes, etiam ad Patris intelligentiam contenderent; quo ita cognito ſuo creatore, verè beatam & felicem viverent vitam. Verùm ſtulti ex negligentiâ tanta ipſis impenſa gratia, miris modis ſeſe à Deo averterunt, menteſque ſuas quaſi luto contaminarunt, ut non ſolummodo in oblivionem venerint cognitionis divinæ, ſed alia ex aliis ſibi finxerint. Et mox: *Gratia enim imaginis ad ſimilitudinem Dei hominibus impreſſa, idonea ſatis fuit, quæ Verbi notitiam faceret, idque per Verbum Patris. Attamen, cùm ſciret Deus hominum imbecillitatem, etiam huic negligentiæ remedium prævidit; ut ſi quando negligerent, ex ſui ipſorum intuitu Deum agnoſcere poſſent, ſaltem ex naturæ operibus opificem intelligere. Sed cùm paullatim negligentia hominum in pejus procederet, rurſum etiam huic infirmitati Deus conſuluit, omittens ad eos legem & Prophetas ipſis familiares, ut ſi gravarentur in cœlum ſuſpicere, haberent de proximo doctrinam. Homines enim ex hominibus propius addiſcunt, quid in rem ſit utile. Licebat igitur oculis ad cœli magnitudinem ſublatis ac naturæ ordinem rerumque inter ſe congruentiam animadvertentibus, cognoſcere ejus principem moderatricemque Patris Rationem, quæ ſuâ in omnia providentiâ Patrem omnibus patefacit, & propterea univerſa movet, ut per*

ipſum

ipſum omnes Deum cognoſcere poſſint. Aut ſi illis id grave eſſet, licebat vel ex colloquio Sanctorum ad eam ſcientiam pervenire, ut & omnium opificem Deum, Chriſti Patrem, cognoſcerent, & inde idolorum cultum intelligerent nullo omnino numine ſubnixum eſſe, & impietate ſcatere. Poterant quoque ex legis inſtitutione à ſceleribus averti, & vitam ſecundùm virtutem vivere. Non enim in Judæorum gratiam duntaxat lex illa introducta fuit, aut Prophetæ ad ſolos Judæos miſſi, à quibus affligebantur; ſed in hoc deſtinati, ut univerſi orbis magiſtri ac pædagogi eſſent, & pro publicâ ſcholâ & ſacroſanctâ, tam in iis, quæ pertinent ad Dei notionem, quàm in iis, quæ ſpectant ad animæ diſciplinam, haberentur. Cæterum quantacunque eſſet Dei bonitas, homines tamen victi præſentariis voluptatibus, dæmonumque præſtigiis & impoſturis, nihilo propinquius ad veritatem accedebant; imò pluribus adhuc malis ſceleribuſque ſeſe ingurgitabant: adeò ut jam amplius rationales non viderentur, ſed bruti ex moribus irrationaleſque cenſerentur. Ad juſtum igitur modum obbruteſcentibus mortalibus, atque ita dæmoniaca ſeductione occultante & obtenebrante veram Dei cognitionem, quidnam à Deo fieri oportuit? Et paullo pòſt: *Annon multo avidius, tenaciuſque Deus tuebitur res à ſe ipſo creatas, ne à ſe aberrent, & rebus nihili ſerviant? præcipuè cùm ejuſmodi error cum eorum pernicie demolitioneque conjunctus ſit. Non decebat eos, divinæ ſemel imaginis conſortes, in exitium abire. Quid igitur Deo conveniebat, ut faceret? aut quid par erat, ut fieret? niſi ut exemplar imaginis renovaret, ut per id denuo ipſum homines cognoſcere poſſent? de eo autem quomodo confici potuit, niſi ipſa imago Dei, Salvator noſter Chriſtus, ſuperveniret? Per hominem ſanè id agi nequibat, quandoquidem & ipſi ad imaginem creati erant. Sed neque per angelum, quippe cùm angeli imagines non ſint. Ergò, quod ſupererat, Dei Ratio ipſa advenit, ut imago Patris hominem, qui ad*
a P. 61. *imaginem figuratus erat, recuperaret.* Idem eodē libro *a*: *Tanta quotidie Salvator facit, dum trahit ad pietatem, virtutem perſuadet, immortalitatem perdocet, ad cœleſtium deſideria excitat, Patris notitiam revelat, vim contra mortem inſpirat,* SINGULIS *ſeſe exhibet.* Τὴν τε κατὰ τοῦ θανάτου δύναμιν ἐμπνέων, ἑκάστῳ δεικνύων ἑαυτόν. Idem mox: Ὁ μὲν γὰρ Θεοῦ υἱὸς ζῶν καὶ ἐνεργὴς ὤν, καθ᾽ ἡμέραν ἐργάζεται, καὶ ἐνεργεῖ τὴν πάντων σωτηρίαν. *Filius Dei vivus & efficax quotidie operatur,* OMNIUMQUE *ſalutem efficit.* Idem Athanaſius in Paſſionem & Crucem
b T. 1. p. 789. Domini *b*: Ἐὰν λέγῃ πάλιν, οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι γέγραπται τὰ κατ᾽ αὐτῶν· μὴ τὸ ἀδύνατον τῇ προαιρέσει τῶν πταιόντων δῷς· ἐδύναντο γὰρ καὶ μεταβάλλεσθαι· ἀλλὰ τὸ ἀδύνατον τὸ μὴ ψεύδεσθαι τοῦ προφήτου. *Quod ſi rurſus dicat, impoſſibile erat Judæos credere, quia hoc de illis ſcriptum erat; ne impoſſibilitatem iſtam voluntati, delectuique agentium tribuas,* QUI SE MUTARE POTERANT; *ſed illam ſtatuas in verbis Prophetæ, quatenus ille mentiri non poterat.*

c P. 9. Cyrillus Hieroſolymitanus in præfatione Catecheſeon *c*: Οὐδὲν ἄλλο παρ᾽ ἡμῶν ζητεῖ ὁ Θεός, εἰ μὴ προαίρεσιν ἀγαθήν. μὴ λέγε, πῶς μου ἐξαλείφονται αἱ ἁμαρτίαι; ἐγώ σοι λέγω, τῷ θέλειν, τῷ πιστεύειν. τί τούτου συντομώτερον; *Nihil aliud à nobis Deus requirit, præter voluntatem bonam.. Ne dixeris, quomodo mea delebuntur peccata? ego affirmo tibi, quòd volendo & credendo. Quid autem hoc*
d P. 31. *facilius?* Idem Catecheſi II: *d* Λέγει που σαφῶς ὁ προφήτης. Ἐγὼ σε ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινήν. πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; ἡ φυτεία καλή, ὁ καρπὸς κακός. ἐκ προαιρέσεως τὸ κακόν. ὁ φυτουργὸς ἀναίτιος. ἡ δὲ ἄμπελος κατακαυθήσεται πυρί, ἐπειδὴ εἰς ἀγαθὸν ἐφυτεύθη, καὶ εἰς κακὸν ἐκαρποφόρησεν ἐκ προαιρέσεως. *Dicit quodam in loco Propheta, Ego te plantavi vineam fructiferam, totam veram: quomodo converſa es in amaritudinem, uti vinea aliena? Plantatio quidem bona, ſed fructus malus. Nempe ex voluntate malitia eſt. Atque ideo plantator quidem inculpâ non eſt, vinea autem igni comburetur, quoniam in bonum plantata eſt, & in malum fructificavit voluntariè.* Diſtinguit Cyrillus finem Dei ab eventu. Nam Deum dicit plantare vineam in finem bonum: ſed eam præter voluntatem ac intentionem Dei malam fieri humani arbitrii libertate: unde & paullo antè dixerat idem, peccatum eſſe κακὸν αὐτεξούσιον, βλάστημα προαιρέσεως, *malum liberi arbitrii germenque voluntarium.* Sanè ſi Deus ideò bona ſupernaturalia homini confert ut his utens ſalvetur: minimè dici poteſt, ideò hæc conferre ut his abutens damnetur. Ruit igitur abſoluta reprobatio, quà docetur, Deum innumeris velle prædicari Evangelium, non quidem ut per id convertantur, quandoquidem interiores ad converſionem vires conferre non vult, ſed ut poſtea infidelitatem eorum puniendo juſtitiam ſuam declaret. Idem Cyrillus ibidem
aliquanto pòſt, à deſperatione dehortans, inter alia ait *a*: a P. 35.
Εἶτα ὄφις μὲν ἀποτίθεται τὸ γῆρας· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀποθησόμεθα τὴν ἁμαρτίαν; καὶ ἀκανθώδης γῆ γεωργηθεῖσα καλῶς, εἰς καρποφορίαν μεταβάλλεται· ἡμῖν δὲ ἀδιόρθωτος ἡ σωτηρία; ἡ μὲν οὖν φύσις ἐπιδέχεται τὴν σωτηρίαν, ζητεῖται δὲ λοιπὸν ἡ προαίρεσις. *Deinde poteſt ſerpens deponere ſenectutem: cur nos peccatum non deponamus? Ac terra quoque ſpinoſa, cum fuerit bene exculta, in frugiferam tranſmutatur: noſtra autem non inſtaurabitur ſalus? Natura itaque eſt capax ſalutis: ſed requiritur deinceps voluntas.* Docet, etſi nihil in negotio ſalutis poſſimus per nos, non tamen deſperandum eſſe, quia per gratiam Dei omnes, quantumcunque corrupti, ad ſalutem valeant pertingere. Nam ſi, inquit, ſerpens exuvias poteſt deponere, ſi ager ſente ſqualleque obſitus in agrum fertilem commutari poteſt: cur homo per aſſiſtentem gratiam Dei nequeat exuere naturæ pravitatem? Hinc colligit, cùm duo hæc ſint diſtinctiſſima, poſſe, & velle; non potentiam obtemperandi Deo deeſſe homini, ſed voluntatem.
Item Catecheſi XVIII: *b* Πολύτροπός ἐστιν, ἣν κατέλιπεν b P. 498.
διὰ τὸ πλῆθος, τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡ εὕρεσις. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Κύριος, οὐ μίαν, οὐδὲ δευτέραν μόνην, ἀλλὰ πολλὰς τὰς εἰσόδους τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἤνοιξε θύρας, πρὸς τὸ πάντας ἀπολαῦσαι, τὸ ὅσον ἐπ᾽ αὐτῷ, ταύτης ἀκωλύτως. *Multimoda ſanè quædam relicta eſt ratio conſequendæ vitæ æternæ, propter multitudinem. Benignus enim cùm ſit Dominus, non unam, neque alteram tantum, ſed multas æternæ vitæ januas aperuit,* UT OMNES, QUANTUM IN IPSO EST, *abſque impedimento illâ potiri poſſent.*

Hilarius comment. in illud Matth. cap. XXII. *Multi vocati, pauci verò electi: Non eſt paucitas in invitatis, ſed raritas in electis: quia in* INVITANTE SINE EXCEPTIONE, *publicæ bonitatis humanitas eſt: in invitatis verò, de judicii merito, probitatis electio eſt.* Idem Hilarius in Pſal. CXVIII. literâ Lamed: NEMO *noſtrum eſt, qui non* INTERDUM DONUM SPIRITUALIS GRATIÆ *ſentiat, qui non* ALIENANDO *in ſe habeat Dei verbum: cùm ſobrius, cùm tranquillus, cùm continens eſt, cùm benevolus eſt, cùm miſericors eſt. In his enim cùm ſumus, manet in nobis Dei verbum, cùm præceptis ejus bonarum rerum obeditione famulamur. Sed ſubrepentibus turbidarum affectionum motibus, cùm ſubit pecunia, cùm æſtus turpis laſcivæ cupiditatis accenditur, cùm irâ pectus commovetur, cùm ebrietas deſideratur, jam non in nobis manet verbum Dei.* Et poſt aliqua: *Si verò hæc commemorata vitia ſemper in nobis erunt, ne introire quidem polluta corporum domicilia dignabitur. Adeſt autem unicuique proximum, ut dictum eſt. Stat enim ad oſtium Dei, & pulſat oſtium animæ noſtræ, & dicit: Ecce ſtans ante oſtium pulſo: ſi quis aperiat mihi, ingrediar ad eum.* VULT *ergò* SEMPER INTROIRE; *ſed* A NOBIS, *ne introeat,* EXCLUDITUR. *Claudimus enim per hæc corporis vitia animæ noſtræ aditum. Qui ſi cœperit emundatis omnibus patere, illico introibit, modo ſolis, qui clauſis feneſtræ valvis introire prohibetur, patentibus verò totus immittitur. Ipſi quidem* SEMPER, *ut illuminet, promtum eſt: Sed* LUMEN *ſibi* DOMUS IPSA OBSERATIS ADITIBUS EXCLUDIT. *Eſt enim verbum Dei ſol*

juſti-

juſtitiæ, ADSISTENS UNICUIQUE, UT INTROEAT, *nec moratur lucem ſuam apertis ædibus infundere.*

a P. 61. Baſilius homil. *a* in Pſalm. VII: *a* Πάλιν εἴρηται, κεκάθισται τὸν Κύριον περὶ πᾶσαν σάρκα κρίσιν, ἐν τῷ ἐξετασμῷ τῶν βεβιωμένων ἑκάστῳ, ἑαυτὸν ὑποβαλεῖ τῇ κρίσει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ προστάγματα ἀντιπαρεξάγει τοῖς πεπλημμεληκόσιν ὑπὸ τῶν ἡμαρτηκότων, ἀπολογούμενος μετὰ ἀποδείξεων, ὅτι πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἥκοντα, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κρινομένων πεποίηκεν, ἵνα πειθόμενοι οἱ ἡμαρτηκότες ὡς ἔνοχοι τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀποδεχόμενοι τὴν θείαν δίκην, ἑκόντες προσίενται τὸ ἐπιβάλλον ἐπιτίμιον. *Rurſus dicit: Judicio contendet Dominus adverſus omnem carnem:* hoc eſt, *in exquirendâ ratione eorum, quæ cuique, dum viveret, acta ſunt, unuſquiſque judicio ſe ipſum ſubjiciet, & ſua præcepta eorum, qui peccarunt, factis obducet, vi demonſtrationum ſe velut* EXCUSANS, *propterea quòd* IN SALUTEM *judicandorum*, QUÆ SE DECEBANT, CUNCTA FECERIT. *Ut certo ſibi perſuadeant peccatores, quòd rei & obnoxii criminibus divinum ſuſtinentes judicium, incidentem ſibi pœnam ſponte ſubeant.* Et

b P. 95. homilia in Pſalm. XXXIII *b* Τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι πᾶσιν ὁ Κύριος ἐγγίζει, μακρυνόμεθα δὲ ἑαυτοὺς ἡμεῖς, διὰ τῆς ἁμαρτίας. *Suâ ipſius bonitate Dominus prope eſt* OMNIBUS: *contrà, nos ipſos per peccatum longius avellimus.* Idem in Pſalm. XLVIII. ad verba illa, *Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite, omnes qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filii hominum: ſimul in unum, dives, & pauper:* fuſè docet, univerſos homines divinitus ad

c P. 112. ſalutem vocari: atque inter alia quærit *c*, Τίνα τοίνυν ἔξω καταλίπε τῆς ἀκροάσεως; *Quem igitur reliquit extra hoc*

d P. 129. *auditorium?* Idem in Pſalm. CXV. *d* dicit, Deum ſolùm requirere τὴν ἀπὸ διαθέσεως καὶ καρδίας ἀληθινῆς ἐξομολόγησιν, ἣν μέτεστι πᾶσιν ἐξ ἴσου τοῖς βουλομένοις· *confeſſionem, quæ ex affectu & corde nihil fucato proficiſcitur, quæ quidem ex æquo ſe impertit* OMNIBUS, *tantum* SI VELINT.

Gregor. Nazianz. oratione XL, quæ eſt in ſanctum

e P. 641. Baptiſma *e*: Πρώτην καθάρσεων κοινὴν οἶδα πᾶσι καὶ ἀμοχθον, καὶ ὁμότιμον, δούλοις, δεσπόταις, πένησι, πλουσίοις, ταπεινοῖς, ὑψηλοῖς, εὐγενεστέροις, ἀγεννεστέροις, ὀφείλουσιν, οὐκ ὀφείλουσιν, ὡς ἀέρος πνεῦσιν, καὶ φωτὸς χύσιν, καὶ ὡρῶν ἀλλαγὰς, καὶ κτίσεως θέαν, ὃ μεγάλην καὶ κοινὴν πᾶσιν ἡμῖν ἐντρύφημα, καὶ ἰσομοιρίαν πίστεως. *Prima purgatio omnibus communis eſt, & labore vacua, cunctiſque ex æquo patet, tam ſervis, quàm heris; tam egentibus, quàm copioſis; tam abjectis, quàm ſublimibus; tam genere claris, quàm ignobilibus & obſcuris; tam ære alieno obſtrictis, quàm iis, qui nihil æris alieni conflârunt; non ſecus atque aëris hauſtus, & lucis profuſio, & temporum viciſſitudines, & rerum creatarum aſpectus, magni, inquam, illius omnibuſque communis oblectamenti, ac denique fidei æqua portio.* Ex eo quòd externus Baptiſmus omnibus offeratur; hunc verò in legitimo uſu ſemper gratia comitetur Spiritus Sancti; colligit, quemadmodum aëre & luce omnibus frui licet; ſic omnibus patere viam ad remiſſionem peccatorum, & gratiam Spiritus Sancti. Itaque eâdem oratione ad Baptiſmum ad-

f P. 643. hortans ait *f*: Βαπτισθῶμεν σήμερον, ἵνα μὴ αὔριον βιασθῶμεν, καὶ τὸ χάρισμα ναυαγήσωμεν. *Baptizemur hodie, ne una cum navi demergamur, ac gratiam naufragio amittamus.* Et continuo poſt: Πρόσδραμε τῷ δωρήματι, ἕως οὐκ ἐπ' ἄλλοις κεῖται τὸ σὸν ἀγαθὸν, ἀλλ' αὐτὸς εἶ τούτου κύριος. *Ad donum accurre, quamdiu bonum tuum non in aliis ſitum eſt, verùm in tuâ ipſius poteſtate.*

Victor Antiochenus ad cap. IV. Euang. Marci, quò refertur parabola de ſeminante: *Hæc ea autem de cauſâ proponuntur, ut hinc intelligamus, Chriſtum Dominum copioſè & candidè, citra ullam prorſus perſonarum acceptionem, divinum illud Verbi ſemen ſpargere, omnibuſque proponere. Ut enim illi, qui agrum ſeminant, inter hanc & illam agri partem non ſecernunt, ſed ſimpliciter & indiſcriminatim ſemen dejiciunt; ita Servator noſter, quod ſuarum erat partium, omnibus promiſcue cœleſtis verbi pabulum offerebat: eſto,* (f. etiſi) *quod de multis futurum erat, non ignoraret. Denique ita hic ſe geſſit, ut meritò dicere potuerit, Quid debui facere, & non feci?*

Similiter Scriptor Comment. in epiſt. Pauli, qui Ambroſii creduntur, in epiſt. ad Epheſ. cap. II. Verba ejus adduximus Theſ. III.

Chryſoſtomus in Joh. cap. I. homil. VII: Εἰ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, πῶς ἀφώτιστοι μεμενήκασι τοσοῦτοι; οὐ γὰρ δὴ πάντες ἐπέγνωσαν τοῦ Χριστοῦ τὸ σέβας. πῶς οὖν φωτίζει πάντα ἄνθρωπον; τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον. εἰ δέ τινες ἑκόντες τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς μύσαντες, οὐκ ἠθέλησαν παραδέξασθαι τοῦ φωτὸς τούτου τὰς ἀκτῖνας, οὐ παρὰ τὴν τοῦ φωτὸς φύσιν ἡ σκότωσις ἐκείνοις, ἀλλὰ παρὰ τὴν κακουργίαν τῶν ἑκόντι ἀποστερούντων ἑαυτοὺς τῆς δωρεᾶς. ἡ μὲν γὰρ χάρις εἰς πάντας ἐκκέχυται, οὐκ Ἰουδαῖον, οὐχ Ἕλληνα, οὐ Βάρβαρον, οὐ Σκύθην, οὐκ ἐλεύθερον, οὐ δοῦλον, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ πρεσβύτην, οὐ νέον ἀποστρεφομένη· πάντας δὲ ὁμοίως προσιεμένη, καὶ μετὰ τῆς ἴσης καλοῦσα τιμῆς. οἱ δὲ οὐκ ἐθέλοντες ἀπολαῦσαι τῆς δωρεᾶς ταύτης, ἑαυτοῖς δίκαιοι ταύτην ἂν εἶεν λογίζεσθαι τὴν πήρωσιν. ὅταν γὰρ τῆς εἰσόδου πᾶσιν ἀνεῳγμένης, καὶ μηδενὸς τοῦ κωλύοντος ὄντος, ἐθελοκακοῦντές τινες ἔξω μένωσι, παρ' οὐδένα ἕτερον, ἀλλ' ἢ παρὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν ἀπόλλυνται μόνον. *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines ſine lumine permanent? Neque enim omnes Chriſtum cognoſcunt. Quomodo ergò illuminat omnem hominem? Illuminat profectò, quantum in ipſo eſt. Si qui autem ſponte ſuâ mentis oculis conniventibus ad hujus lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis naturâ in tenebris perſtiterunt: ſed malitiâ ſuâ, qui ſponte tanto ſe dono indignos reddiderunt. Nam ſi gratia in omnes diffuſa eſt; non Judæum, non Græcum, non Barbarum, non Scytham, non liberum, non ſervum, non virum, non mulierem, non ſenem, non juvenem, effugit, aut dedignatur; omnibus eadem eſt, omnibus ſe facilè exhibet, omnes pari honore advocat. Qui autem ejus munere frui negligunt, hanc ſuam cæcitatem æquo librent examine. Cùm enim omnibus aditus pateat, & à nemine prohibeantur; perditi quidam & nequam homines, propriâ duntaxat malitiâ, ingredi recuſant.* Idem ad Heb.

cap. IX. homil. XVI. *a* Οὐκ ἔστι γὰρ εἰπεῖν, οὐ δύναμαι, οὐδὲ κατηγορῆσαι τοῦ δημιουργοῦ. εἰ γὰρ ἀδυνάτους ἡμᾶς ἐποίησεν, ἄτοπα ἐπιτάττει, κατηγορία αὐτοῦ ἐστι. Πῶς οὖν, φησι, πολλοὶ οὐ δύνανται; πῶς οὖν πολλοὶ οὐ θέλουσιν; εἰ γὰρ θέλουσι, πάντες δυνήσονται. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος φησί, Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι, ὡς καὶ ἐμαυτόν, ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι πάντες ἠδύναντο εἶναι ὡς καὶ αὐτός. οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ γε ἀδύνατον ἦν, τοῦτο εἶπε. *Non licet enim dicere, Non poſſum; nec accuſare opificem. Nam ſi nos fecit imbecillos & impotentes* b, *jus eſt accuſatio. Quomodo ergò, inquit, multi non poſſunt? quomodo ergo multi nolunt?* NAM SI VOLUNT, POSSUNT OMNES. *Propterea Paulus quoque dicit, Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum: quoniam ſciebat, omnes poſſe eſſe ſicut erat ipſe. Neque enim hoc dixiſſet, ſi fieri non poſſet.* Vide etiam eundem in Pſal. XLV. & CXX. Item in Joh. cap. VI. homil. XLV.

a P. 186.

b Adde, & poſtea præcipue quæ vim ha omiſit vulgatus interpres.

Hieronymus lib. III. adverſus Pelagianos: *Interroga eum* [Salvatorem] *cur Judam elegerit proditorem? Cur ei loculos commiſerit, quem furem eſſe non ignorabat? Vis audire rationem? Deus præſentia judicat, non futura. Nec condemnat ex præſcientiâ, quem noverit talem fore, qui ſibi poſtea diſpliceat: ſed tanta bonitatis, & ineffabilis clementiæ, ut eligat eum, quem interim bonum cernit, & ſcit malum futurum, dans ei poteſtatem converſionis & pœnitentiæ, juxta illum ſenſum Apoſtoli: Ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ſecundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram, in die iræ & revelationis juſti judicii Dei.* Dicit Hieronymus, etiam iis poteſtatem converſionis & pœnitentiæ ineffabili Dei bonitate conferri, quos interim videt in du-

citiâ

titiâ & corde impœnitenti perſeveraturos. Vide etiam eundem lib. XIII. Comment. in cap. XLIX. Eſaiæ.

Auguſtinus lib. III. De libero arbitr. cap. XIX. querimoniæ eorum, qui ſe concupiſcentiam & ignorantiam vincere poſſe negant, occurrit in hunc modum: *Quibus breviter reſpondetur, ut quieſcant, adverſus Deum murmurare deſiſtant. Rectè enim fortaſſe quererentur, ſi errorís & libidinis nullus hominum victor exſtiteret. Cum verò ubique ſit præſens, qui multis modis per creaturam ſibi Domino ſervientem averſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud, quod vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis.* Locus planè eſt illuſtris. Nec dici poteſt, Auguſtinum hæc verba retractaſſe, cùm eadem legantur lib. De naturâ & gratia contra Pelagianos cap. LXIX. Idem lib. II. De peccat. merit. & remiſſ. c. XVIII: *Divina gratia hominum adjuvat voluntates* (ſc. ſufficienter;) *quæ ut non adjuventur* (puta efficaciter,) *in ipſis itidem cauſſa eſt, non in Deo.* Et lib. I. ad Simplicianum, quæſt. II: *Noluit Eſau, & non cucurrit: ſed ſi voluiſſet, ac cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet: qui etiam velle & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contemtâ ipſe reprobus fieret.* Idem in Pſal. XLV, explicans verba illa, *Deus in medio ejus: Quid?* inquit, *eſt Deus in medio ejus? Hoc ſignificat, quod æquus eſt omnibus Deus, & perſonas non accipit. Quomodo enim illud, quod in medio eſt, paria habet ſpatia, ad omnes fines: ita Deus medius eſſe dicitur, æqualiter omnibus conſulens.* Vbi cùm Deum æqualiter conſulere dicit, ſententia eſt, citra exceptionem conſulere: cùm ait, perſonas non accipere, hoc vult, neceſſarium auxilium denegare nemini. Idem lib. I. de Geneſi contra Manichæos, cap. III: *Intelligamus, aliam lucem eſſe, in quâ Deus habitat, unde eſt illud lumen, de quo in Euangelio legitur: Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Nam ſolis iſtius lumen, non illuminat omnem hominem, ſed corpus hominis, & mortales oculos; in quibus nos vincunt aquilarum oculi, qui Solem iſtum multo melius, quàm nos, dicuntur aſpicere. Illud autem lumen non irrationabilium animalium oculos paſcit; ſed pura corda eorum, qui Deo* CREDUNT, *& ab amore viſibilium rerum, & temporalium, ſe ad ejus præcepta ſervanda convertunt; quod* OMNES HOMINES POSSUNT, SI VELINT; *quia illud lumen omnem hominem illuminat venientem in hunc mundum.* Poſtrema verba citat lib. I. Retract. cap. X. *Quod,* inquit, *dixi, Omnes homines poſſunt, ſi velint: non exiſtiment novi hæretici, Pelagiani, ſecundùm eos eſſe dictum.* VERUM *enim eſt,* OMNINO OMNES HOMINES HOC POSSE, SI VELINT: *ſed præparatur voluntas à Domino, & tantùm augetur, munere caritatis, ut poſſint.* Vbi non aliud requirit Auguſtinus, quàm ut fateamur, neminem velle, niſi voluntas ejus per Dominum præparetur. Cæterùm omnino verum eſſe ait, poſſe omnes, ſi velint. Atqui dixerat, ideò poſſe, quia *lumen illud omnem hominem illuminat venientem in hunc mundum.* Quare vel ἀντιλογία eſt in Auguſtini verbis, vel hoc vult, nemini negari vires ad obtemperandum Deo.

Nec interea exiſtimandum, credidiſſe Auguſtinum, poſſe omnes per gratiæ vires, quas habent, credere Euangelio, & in fide perſeverare: ſed illud ſolùm putavit, alios quidem ἀμέσως, alios verò ἐμμέσως hoc poſſe. Mediatè eos illud poſſe credidit, qui nondum ſunt regenerati, attamen per ſanctas inſpirationes excitantur à Deo, orantes ut à Deo trahantur & ab eo regenerationis Spiritum accipiant. Itaque in Joh. tract. XXVI. ait: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Magna gratia commendatio. Nemo venit, niſi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle judicare, ſi non vis errare. Semel accipe, & intellige.* NON TRAHERIS? ORA UT TRAHARIS. *Quid hic dicimus, fratres? Si trahimur ad Chriſtum, ergò inviti credimus? ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur? Intrare quiſquam Eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere poteſt ſacramentum nolens, credere non poteſt, niſi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus; ſed non corpore creditur.* Etiam cùm Julianus Scripturarum teſtimoniis probandam ſumſiſſet definitionem peccati, ab Auguſtino allatam, (dixerat autem, eſſe *voluntatem admittendi* a, *quod juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere*) reſpondet ei Auguſtinus b hoc pacto: *Hæc teſtimonia propter illam voluntatem dicta ſunt, in quâ quiſque id quod vult, agit; ut ſi non habetur, ab eo poſcatur, qui in nobis operatur & velle. Si autem habetur, fiant opera juſtitia, & ei qui illum* (leg. illam) *operatus eſt, agantur gratiæ.* Et eodem libro: *Propterea per Prophetam dictum eſt: Si nolueritis, & non audieritis me, gladius vos comedet; & cætera hujuſmodi: ut, cum inveniſſent in ſe ipſis victrices cupiditates ad propellendum in malum, ſcirent, à quo deberent poſcere auxilium.* Nempe habentes ſpiritum legis putabat habere à Deo poſcendi poteſtatem: ſed à ſpiritu Euangelii, quæ eſt gratia Dei, conferri dicebat ipſam caritatem. Hinc idem ibidem: *Homo Pelagiane, caritas vult bonum, & caritas ex Deo eſt; & non per legis literam, ſed per ſpiritum gratiæ in hoc eſt prædeſtinantis adjutorium litera, quia jubendo, & non juvando, admonet infirmos confugere ad ſpiritum gratiæ, ſi lege legitimè utantur, quibus bona eſt, id eſt, utilis. Alioquin per ſe ipſa litera occidit, quia jubendo bonum, & non largiendo caritatem, quæ ſola vult bonum, reos prævaricationis facit.* Similiter idem epiſt. LXXXIX. ad Hilar. *Valet liberum arbitrium ad opera bona, ſi divinitus adjuvetur; quod fit humiliter petendo & faciendo.* Et poſt aliqua: *Deſinant ergò ſic inſanire, & hoc ſe intelligant habere, quantam poſſunt, liberum arbitrium, non ut ſuperbâ voluntate reſpuant adjutorium, ſed ut pia voluntate invocent Dominum.* Et ibidem: *Jubet ideo, ut facere juſſa conati, & in noſtrâ infirmitate ſub lege fatigati, adjutorium gratiæ poſcere noverimus, & ſi quid facere potuerimus operis boni, ei, qui adjuvat, non ſimus ingrati.* Idem lib. de Natur. cap. XLIII: *Non Deus impoſſibilia jubet, ſed jubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis. Jam nunc videamus unde poſſit, unde non poſſit. Iſte dicit, voluntate non eſt, quod naturâ poteſt. Ego dico, voluntate quidem non eſt homo juſtus, ſi naturâ poteſt; ſed medicinâ poterit, quod vitio non poteſt.* Quemadmodum verò docuit Auguſtinus, iis, qui regeniti non ſunt, vires præberi à Deo, quibus poſſint à Deo poſtulare regenerationis donum: ita regeneratos omnes ajebat vires habere poſtulandi à Deo perſeverantiæ bonum. Auguſtinus lib. de corrept. & gratiâ cap. VII: *Juſtior videtur excuſatio dicentium, Non accepimus audientiam* (fidei,) *quàm dicentium, Non accepimus perſeverantiam: quoniam poteſt dici homini, In eo, quod audieras, & tenueras, in eo perſeverares,* SI VELLES: *nullo autem modo dici poteſt, Id quod non audieras, crederes, ſi velles.* Et ſerm. XXIX. de verbis Domini: *Dominus noſter Jeſus Chriſtus, inter nos petitor, cum Patre dator, non utique nos hortaretur, at peteremus, niſi dare vellet.* Et adjicit: *Erubeſcat humana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos accipere.* Cujuſmodi ex locis paret, voluiſſe Auguſtinum, Deum paratum eſſe omnibus conferre perſeverantiæ donum: quod ſi qui illud non conſequantur, eo fieri, quia gratiam priorem abjiciunt, nec perſeverantiam à Deo petunt, aut non inſtanter petunt. Vnde etiam liquet, quâ mente dicat, poſſe nos illud donum emereri. Sic enim ſcribit. lib. de bono perſeverantiæ cap. VI: *Hoc* (perſeverantiæ) *donum* SUPPLICITER EMERERI *poteſt, ſed, cum datum fuerit, amitti contumaciter non poteſt. Quomodo enim poteſt amitti, per quod fit, ut non amittatur etiam quod poſſet amitti?* Vbi *emereri* eſt divinâ remuneratione gratioſè conſequi: quomodo veteres hac voce uti ſolent,

a Ita legendum ut ab Auguſt. lib. 1. contra poſt reſp. Jul. c. 42. & 43. ubi in excuſis eſt amittenda

b Cap. 42. lib. 1. contra poſt. reſp. Jul.

Idem igitur voluit Auguſtinus, ac de baptizatis ait Concilium Arauſicanum II ult. *Hoc etiam ſecundum fidem catholicam credimus, quod, acceptâ per baptiſmum gratiâ, omnes baptizati, Chriſto auxiliante & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere.* Unde viciſſim lucem accipit illud Auguſtini de peccat. mer. & remiſſ. lib. I. cap. XXXIX: *Si poſt baptiſmum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit: ibi* (concupiſcentiam) *habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo ſuperet, ſi non in vacuum gratiam ejus ſuſceperit, ſi reprobatus eſſe noluerit.* Hæc ſatis oſtendunt, Auguſtinum irregenitis adſignare gratiam, quâ expoſcere & conſequi valeant ſpiritum regenerationis: inque regenitis agnoſcere vires, per quas accipere poſſint perſeverantiæ bonum. Quod ſi quis tamen adeò ſit ſententiæ tenax, quam ſemel imbiberit, ut Auguſtinum ſentire putet, defectu gratiæ perire gentes quibus Evangelium non prædicatur; ſaltem de baptizatis hoc dici non poteſt. Nihil enim manifeſtius quam Auguſtinum putare, omnes, qui in infantia baptizantur, regenerari, &, dimiſſo originali debito, inſeri Chriſto; qui tamen hoc ſtatu excidant, cùm ad ætatem pervenerint, ſi impii eſſe voluerint. Libro de bono perſeverantiæ, cap. XI; *Videmus, parvulis non niſi per Dei gratuitam gratiam regenerationem donari, &, ejus occulto, juſto tamen, judicio, quoniam non eſt iniquitas apud Deum, quoſdam etiam poſt baptiſmum peſſimè vivendo perituros, in hac tamen vita, quouſque pereant, detineri: qui non perirent, ſi eis corporis mors, lapſum eorum præveniens, ſubveniret: quoniam nullus mortuus judicatur ex bonis ſeu malis, quæ fuerat, ſi non moreretur, acturus &c.* Clarè ait, regenitos fuiſſe & in eo ſtatu conſtitutos, in quo, ſi manſiſſent, ſalvi fuiſſent. manſiſſent autem, ſi uti voluiſſent gratiâ quam acceperant in baptiſmo. Ab Auguſtino nunc ad alios accedamus.

Similia Auguſtino ſenſit Hypognoſticon ſcriptor lib. IV; *Lex Dei etſi jubendo non juvat, tamen ſuâ ſanctitate & juſtitiâ malum eſſe concupiſcentiam, quod neſciebam, oſtendit: quia, Peccatum, ait, non cognovi, niſi per Legem; & me docuit, ad ſuperandos ejus illicitos appetitus, cùm in me deficio, debere divinum auxilium implorare.*

Paulinus epiſt. I. ad Aprum: *Hinc in omni loco plura quotidie mirabiliora ſolito ſigna crebreſcunt, ut omnem, quantum in ipſo eſt, hominem ſalvum faciat. Oſtendit in raris, quod omnibus, ſi velint, proſit. Sufficit enim univerſorum inſtitutioni forma paucorum, quæ in utrumque proponitur, ut credentibus exemplo ſit, indurantibus teſtimonio.*

a P. 723. edit. Col. n. 1582. Oroſius in apologet. contra Pelag. de arbitr. libertate *a*: *Mea ſemper hæc eſt fidelis atque indubitata ſententia, Deum adjutorium ſuum, non ſolum in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, cui ſpecialia, ob credentium fidem, gratiæ ſuæ dona largitur: verùm etiam univerſis in hoc mundo gentibus longanimem ſuam æternamque clementiam ſubminiſtrare, non ut tu aſſeris cum diſcipulo tuo Cæleſtio, cui jam apud Africanam ſynodum occulta illa impiorum dogmatum natura contuſa eſt, in ſolo naturali bono, & in libero arbitrio, generaliter univerſis unam gratiam contributam: ſed ſpeciatim quotidie per tempora, per dies, per momenta, per ἄτομα,* ET CUNCTIS, ET

b P. 724. SINGULIS *miniſtrare.* Et poſt aliqua *b*: *Quantum ergò de Dei adjutorio gaudeam, per id metire, quod miniſtrari per ſingula etiam gentibus probo.* Refert deinde ex Jobi hiſtoriâ tum ſollicitudinem diaboli ad perdendum, tum gratiam Dei ad conſervandum. Atque addit: *At verò ut adeſſe adjutorium Dei, & per ſingula, & per ſingulos, manifeſtius probem: en ipſe diabolus, dum teſtatur de univerſitate, de uno interrogatur: Animadvertiſti, inquit Deus, in puerum meum Job? &c.* Et aliquanto pòſt: *Habes, ut arbitror, etiam in gentibus ſufficientem cooperantis gratiæ probationem. accipe manifeſtam quoque ſignificantiam de illo præcipuo dono, quod Eccleſia & corpori ſuo peculiare largitur.* Hinc geminum Pauli & unum Petri adducit locum. Denique concludit, *Ex quo evidentiſſimè declaratum eſt, nomini hominum deeſſe Dei adjutorium, præſertim cum & ſeductor inſiſtat, & inſit infirmitas.*

Cyrillus Alexandrinus lib. I. in Joannem cap. XI: *Quemadmodum*, inquit, *quamvis univerſis ſol oritur, nihil tamen inde cæcus utilitatis conſequitur, nec propterea merito quiſpiam ſplendorem ſolis accuſabit, ſed non videndi culpam cæcitati attribuet: ſic, ut arbitror, de unigenito etiam intelligendum eſt. Lux enim vera ille profectò eſt, & ſplendorem ſuum ad omnes emittit: ſed hujus ſæculi Deus* (ut ait Paulus) *mentes infidelium hominum obcæcavit, ne illuminatio cognitionis Dei in ipſis fulgeat.*

Dionyſius cognomento Areopagita (quem ut credam Theodoſii Junioris temporibus vixiſſe, veriſimilibus adducor conjecturis) lib. de cæleſti hierarchiâ cap. IX. *a*: a P. 76. edit. Morell. 1562.
Οὐδὲ γὰρ ἠναγκασμένην ἔχομεν ζωήν, οὐδὲ διὰ τὴν τῶν προνοουμένων αὐτεξουσιότητα τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμψεως ἀπαμβλύνεται· ἀλλ' ἡ τῶν νοερῶν ὄψεων ἀνομοιότης τὴν ὑπερπλήρη τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος φωτοδοσίαν, ἢ παντελῶς ἀμέθεκτον ποιεῖ, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἀντιτυπίαν ἀδιάδοτον, ἢ τὰς μετουσίας ποιεῖ διαφόρους, μικρὰς ἢ μεγάλας, ἀμυδρὰς ἢ φανάς, τῆς μιᾶς, καὶ ἁπλῆς, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχούσης, καὶ ὑπερπληρωμένης πηγαίας ἀκτῖνος· ἐπεὶ ὅτι γε καὶ τῶν ἑτέρων ἐθνῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς ἀνενεύσαμεν ἐπὶ τὸ πάντων ἑτοίμως εἰς μετάδοσιν ἀναπεπταμένον τῆς θεαρχικῆς φωτὸς ἄπειρόν τι καὶ ἄφθονον πέλαγος, οὐκ ἔκφυλοί τινες ἐπεστάτουν θεοί. *Neque b enim vita nobis data eſt,* b Ex interpr. Perionii.
cui vis illata ſit, aut impoſita neceſſitas: nec eorum, quæ providentur, libertate, divini radii illuſtrationis, quæ à providentiâ manat, vel obruuntur, vel obſcurantur: ſed oculorum mentis diſſimilitudo facit, ut effluens paternæ benignitatis lucis largitio, vel omnino communicare, eapíque non poſſit, & propter eorum obſtaculum ac repugnantiam infundi: aut communiones facit diſſimiles, parvas aut magnas, obſcuras vel claras, cùm unus ſit & ſimplex, eodemque modo ſemper habeat, & valde explicatus fuſuſque ſit divinæ fontis radius: præſertim cùm aliis gentibus, ex quibus nos quoque ad immenſum copioſumque divinæ lucis profundum, quod omnibus ultro ſe communicandum offert, emerſimus, non alieni dii præfuerint. Qui locus & gratiæ ſufficientiam & arbitrii libertatem declarat. Sententia verò verborum hæc eſt. Quæſtio apud Dionyſium erat, quare ſoli Judæi ante Chriſti adventum coluerint Deum: ac reſpondetur, id factum eſſe gentilium inertiâ, pravâque voluntate, qui divinum lumen adſpicere, aut in eo permanere noluerint, cùm illud omnibus pateat, neque aliud requiratur, quàm ut quod offertur, ab iiſdem etiam recipiatur; non quaſi cenſeat, viribus naturalibus id excipi, ſed quia Deus auxilium omnibus præbeat, per quod homines, ſi velint, oculos aperire, & illuminari poſſint. Idem aliquanto pòſt, quòd Angeli præeſſe gentibus dicuntur, id ita accipiendum negat, quaſi Deus imperium inter ſe & Angelos diſtribuerit, *ſed quod una quidem de omnibus altiſſima providentia omnes homines ſalutis cauſâ angelis ſuis ad ſe deducendos diſtribuerit.* c c P. 58
τῆς μιᾶς ἁπάντων ὑψίστης προνοίας πάντας ἀνθρώπους σωστικῶς ταῖς τῶν οἰκείων ἀγγέλων ἀναγωγικαῖς χειραγωγίαις διανεμηθείσης.

Iſid. Peluſiota non uno loco indicat, Naturæ humanæ aſſumtionem à ſecundo Adamo factam, ſuſtuliſſe ab omnibus peccandi neceſſitatem, in quam, primi Adami culpâ, inciderant. Hæc mens loci hujus lib. I. ep. 272: *d* d P. 61.
Ὁ πρῶτος πέπονθεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ δεύτερος αὐτὸν τῆς προτέρας μορφῆς ἀποδέδωκεν, ἐν ἐκείνῃ ἀφράστως γενόμενος, καὶ ταύτην θεοπρεπῶς διορθωσάμενος. *Primus homo perpeſſus eſt, verùm ſecundus priorem ei formam reſtituit, in quâ extitit ratione ineffabili, formamque eam modo divinitati conſentaneo correxit.* Idem eodem lib. ep. 103: *e* Ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπεία, ὅτι ἀνεπίδεκτός ἐστι κακῶν, ὅτι φυσικῶς κέκτηται τὰ κακά, ἀλλὰ γνώμῃ καὶ ῥᾳθυμίᾳ τὴν ἀπόκλισιν ὑπέμεινε τῶν χειρόνων· ὅπερ καὶ ὁ πρῶτος e P. 6.

πεπο-

περιπεσὼν ἄνθρωπος, καὶ τῶν ὅρων τῆς σωτηρίας ἐξέπεσεν, ὃν αὐτὸν πάλιν ὁ δεύτερος ἐξ αὐτοῦ ἀποδίδωσιν ἄνθρωπος, ὁ τὴν ἀληθῆ φύσιν ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ἐπιδεξάμενος. *Natura humana neque non admittere poteſt malum, neque natura vi malum habet: verum voluntate ac negligentiâ ſocordiâque prolapſionem à bonis ſuſtinet. Quod & primus homo paſſus eſt, qui ſalutis finibus excidit: quam ſalutem homo ſecundus, ex eo ortus, qui veram noſtram naturam in ſe ſuſcepit, ei reddidit.* Idem lib. 2. epiſt. 61. *a* Ὅτι τὸ μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπωλώλαμεν, τὸ δ' ἐπὶ τῷ Χριστῷ σεσώσμεθα, δῆλον ἐστὶν ἅπασι. δίκην γὰρ ὀφείλοντας διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐδικαίωσε, καὶ οὐρανίοις χαρίσμασιν ἐκόσμησεν. ὅτι δὲ, εἰ τὰ παρ' ἡμῶν μὴ ἕψοιτο, οὐδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης πραγματείας καὶ χάριτος κερδανοῦμεν, ἀλλὰ καὶ μείζονα δώσομεν δίκην, ἅτε μηδὲ τῇ τοιαύτῃ εὐεργεσίᾳ βελτιωθέντες, καὶ τοῦτο δῆλον. *Quòd, quantum in nobis fuit, periimus; quantum autem in Chriſto attinet, ſalutem conſecuti ſumus, omnibus perſpicuum eſt. Nam cùm ſupplicium mereremur, ipſe per baptiſmum nos juſtificavit, ac cœleſtibus gratiæ donis exornavit. Quòd, niſi ea quæ noſtrarum ſunt partium conſequentur, nihil ex iſtiuſmodi negotio ac gratiâ lucrabimur, ſed graviores etiam pœnas luemus, (quippe qui nec tanto beneficio meliores facti ſumus) & hoc perſpicuum eſt.*

a P. 116.

Imperator Manuel Palæologus orat. VI. quâ ut nemini deſperandum doceat, ſic ſcribit inter alia: *b* Οὐ χαλεπὸν δ' οἶμαι εὑρεῖν τὸ κατάλληλον τοῦτο φάρμακον. χορηγεῖ γὰρ οἴκοθεν αὐτὸ ἡ τοῦ σωτῆρος φιλανθρωπία, ἡ μόνη πάντων ἰατρὸς τῶν γε τοιούτων ἀρρωστημάτων. ἧς τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων τοσοῦτον ἔλαττον ἔχει, ὅσον οὐδ' ἔστιν ἐνθυμηθῆναι. ὡς ἀπὸ βαλβῖδος, φασὶ, τὸ ζητούμενον ἡμῖν εὕρηται. *Nec difficile arbitror invenire conveniens illud medicamentum. Id enim ex ſeſe nobis ſuppeditat Salvatoris ergà homines amor. hæc enim ſola hujuſmodi morbis medetur. quo ſunt tanto minora hominum delicta, quantum nec cogitatione concipi poteſt. Quare ab ipſo, quod dicitur, limine, inventum nobis eſt quod quærebamus.* Idem aliquanto pòſt *c*: Πρόσεστι δὲ κἀκεῖνο τὸ ἀγαθόν. ἐπειδὰν γὰρ ἡμεῖς ὀλίγον ἐν προσενέγκωμεν τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, αὐτίκα πᾶς ἡμῖν παραγίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴ, καὶ τὸ τελείως θελῆσαι παρ' αὐτῆς δίδοται. καὶ τί λέγω, ἐπειδὰν προσενέγκωμεν; ὅπου γε καὶ μὴ βουλομένους ἐλαύνει πρὸς τἀγαθὸν ὁ δημιουργὸς ἅπασι τρόποις, ἄνευ μέντοι τοῦ βιάζεσθαι. *Accedit nos illud ipſum bonum. nam cùm nos primi attulerimus vel puſillum bonæ voluntatis, confeſtim quodammodo nobis adeſt Dei impulſio, per quam perfectum velle nobis tribuitur. Et quid dico, cùm primi nos attulerimus? quando* ETIAM NON VOLENTES *opifex ille rerum impellit ad bonum* OMNIBUS MODIS, *abſque coactione tamen & violentiâ.* Idem eadem oratione *d*: Διὰ τοῦτο καὶ προτείνει πᾶσιν ἑξῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ σωτὴρ κἀκεῖνον ἀφθόνως τὸν θησαυρὸν, ὃν ἐκεῖνος ἀφίκετο φέρων ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τὸ εἰς ἐκεῖνον ἧκον οὐδείς που τῶν ἀνθρώπων ἐστέρηται τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας, ἀλλὰ ῥεῖ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐκχεῖται πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, καὶ ἔξεστι τοὺς πάντας προῖκα πλουτεῖν, καὶ ἀπονί τι τῶν ἀγαθῶν ἐμφορεῖσθαι. ἔδωκε γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. εἰ δὲ τἀγαθὸν τις ὁρῶν ἐπ' αὐτὸν ὥσπερ αὐτομολοῦν, ἅτε διαπτύει τοῦτο καὶ ἀποστρέφεται, οὐ λογιστέον τοὔγκλημα τῷ γε διδόντι τὴν χάριν, ἀλλὰ τοῖς μηδὲ τὴν ἀρχὴν δεξαμένοις, ἢ καὶ μετὰ λαβεῖν ἀτιμάσασι καὶ παραπεμψαμένοις, οὕτω μὲν ὂν ἀγαθὸν, οὕτω δὲ μέγα, καὶ προσέτι μόνιμον, καὶ ῥᾳδίως ἐπιδιδοῦν, εἴ τις τοῦτο βούλοιτο. *Propterea etiam Salvator ille præter alia bona cuncta & theſaurum illum jugiter offert, quem ipſe è cœlo deſcendens ſecum attulit. Et quidem, quantum ad ipſum attinet, nullus hominum privatur tanto beneficio, ſed fluit hoc bonum, & effunditur ubique terrarum, ac licet omnibus gratis diteſcere, ac abſque labore bonis ſaturi. dedit enim iis, inquit, poteſtatem ut fiant filii Dei. Si quis autem, ubi cernit bonum illud, quaſi ſponte ad ſe venire, mox illud reſpuat ac averſetur, non imputandi illa culpa ei, qui beneficium dedit, ſed iis qui nec initium ejus acceperunt, vel poſtquam accepiſſent, cum ignominiâ repulerunt rem adeo bonam, adeo magnam, & durabilem præterea, & facilè augeſcentem, ſi quis hoc velit.* Et paulo pòſt: Οὐδὲ θέλει κακῶς ἔχειν, οὓς ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε, καὶ ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἔπλασεν· ἀλλ' εὐποιεῖ τούτους διηνεκῶς, διὰ πάντων, τῶν τε δεξιῶν φημὶ καὶ ἀριστερῶν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ὀρθῶς βιοῦντας, καὶ μή. ὥσπερ ἀμέλει καὶ ὑετὸν, καὶ ἥλιον τούτοις παρέχει, καὶ αὖθις γε πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ὁρῶν, ἐπὶ καιρόν τινα ταῦτα ἐπέχει. καὶ ὅλως, οὐ διὰ μιᾶς ὁδοῦ, ἀλλὰ πολλῶν τε καὶ διαφόρων, καὶ πραγμάτων ἐναντίων ἔσθ' ὅτε, πρὸς ἓν τέλος ἡμᾶς ἐνάγει, τὸ ζῆν ὀρθῶς δυνηθῆναι. πῶς ἂν ἄλλως εἰκὸς ἦν πράττειν, ὃς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε, σταυρὸν μὲν ὑπομείνας καὶ γύμνωσιν; *Non volet illis eſſe malè, quos ex nihilo produxit, manibuſque propriis finxit, ſed benefaciet iis aſſiduò, ac per omnia, dextrâ inquam & ſiniſtrâ, juxta divinum Apoſtolum, ſive rectè vivant, ſive non, quemadmodum &, minimè id diſcrimen curans, & pluviam & ſolem iis ſuppeditat, & rurſum, eorum reſpiciens utilitatem, ad tempus aliquod ea inhibet. Ad ſummum, non unâ viâ, ſed multis ac diverſis, & per res contrarias nonnunquam, ad unum nos finem perducit, ut rectè vivere poſſimus. Et quo pacto conſentaneum eſſet, aliter eum agere, qui pro univerſis eſt mortuus, crucem quidem ſuſtinens ac nuditatem? &c.*

b P. 296. & 298.

c P. 306.

d P. 350.

Proſper epiſt. ad Demetriadem *a*: *Manifeſtiſſimè & Prophetica, & Evangelica, & Apoſtolica doctrina, nec* SUPERBOS *nos vult eſſe, nec* DESIDES: COOPERATORES *nos eſſe oportet gratiæ Dei, ut illam excitantem, juvantem, locupletantem, & quotidie provehentem, vigilanter & ſobriè* SUBSEQUAMUR. Et mox: *In omnibus enim monitis Dei atque mandatis, una eademque ratio eſt & divinæ gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud unquam* DATUR PRÆCEPTUM, *niſi* UT QUÆRATUR PRÆCIPIENTIS AUXILIUM. VOCES *enim* DOCENTIUM, ET LITERÆ PAGINARUM, *quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo ſerviunt,* NON CARENT EJUS VIRTUTE, CUI SERVIUNT: *& quando, id quod jubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus divini operis declaratur.*

a Fol. 355. edit. Duac. 1577.

Sed imprimis clarè fuſeque de generali vocatione egit auctor librorum de Vocatione gentium: ex quo caſtigatiſſimi judicii ſcriptore antiquitatis nos ſententiam diſcere Bullingerus voluit, ut antea monebamus. Eum igitur audiamus ſic loquentem l. II. cap. IV: *Non ita ſe æterna creatoris bonitas ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoſcendum ſe, atque metuendum, nullis ſignificationibus admoneret.* Et mox: *Etſi longè eſt à peccatoribus ſalus,* PRÆSENTIA *tamen* SALUTIS *ipſius ac virtute nihil vacuum eſt.* Et paullo pòſt: *Sicut dicit Propheta, Miſericordia Domini plena eſt terra; quæ nullis unquam ſeculis, nullis generationibus defuit.* Et poſt pauca: *Sicut illa gratiæ largitas, quæ in omnes noviſſimè effluxit, non evacuat eam, quæ ſuper unum Iſraël ſub lege roravit; nec præſentes divitiæ fidem præteritæ abrogant parcitati: ita* NEC *de illâ curâ Dei, quæ patriarcharum filiis propriè præſidebat, conjiciendum eſt, gubernacula* DIVINÆ MISERICORDIÆ CÆTERIS *hominibus fuiſſe* SUBTRACTA. *Qui quidem in comparatione electorum videntur abjecti, ſed nunquam ſunt* MANIFESTIS OCCULTISQUE BENEFICIIS *abdicati.* Et cap. X: *Manifeſtarunt enim divinorum eloquiorum multæ auctoritates, & continua omnium ſeculorum experimenta docuerunt, juſtam Dei miſericordiam, miſericordemque juſtitiam, nec alendis unquam corporibus hominum,* NEC DOCENDIS JUVANDISQUE EORUM MENTIBUS DEFUISSE. Et cap. XV: *Adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſuperna menſura doctrinæ, quæ etſi* PARCIORIS OCCULTIORISQUE GRATIÆ *fuit,* SUFFICIT *tamen* QUIBUSDAM AD REMEDIUM, OMNIBUS AD TESTIMONIUM. Memorabilis etiam locus ille cap. XVII: *Etiam nunc in extremis mundi partibus ſunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia Salvatoris illuxit. Non ambigimus etiam, circa illas occulto judicio Dei tempus vocationis eſſe diſpoſitum, quo Evangelium,*

quod nondum viderunt, audiant atque ſuſcipiant. Quibus tamen ILLA MENSURA GENERALIS AUXILII, *quæ* DESUPER OMNIBUS SEMPER HOMINIBUS *eſt præbita, non negatur: quamvis tam acerbo natura humana vulnere ſauciata ſit, ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio ſpontanea* PLENE *valeat erudire, niſi obumbrationem cordis vera lux diſcuſſerit, quam inſcrutabili judicio Deus juſtus & BONUS NON ITA præteritis ſeculis, quemadmodum in noviſſimis diebus, effudit.* Et cap. XIX: *Omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ſecundùm eas menſuras, quibus Deus dona generalia ſpecialibus novit cumulare muneribus.* Idem cap. XXIII. de infantibus ante baptiſmum mortuis, eoque, ex communiori quidem ſententiâ, ab regno cœleſti excluſis, ſic ſcribit: *Non irreligioſe arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod iſti paucorum dierum homines ad* ILLAM *pertineant* GRATIÆ PARTEM, QUÆ SEMPER UNIVERSIS EST IMPENSA NATIONIBUS: QUA UTIQUE SI BENE EORUM UTERENTUR PARENTES, ETIAM IPSI PER EOSDEM JUVARENTUR. Et cap. eodem: *Præter illam* GENERALEM GRATIAM PARCIUS ATQUE OCCULTIUS OMNIUM HOMINUM CORDA PULSANTEM, *excellentiori opere, largiore munere, potentiore virtute, vocatio ſpecialis exeritur.* Et cap. XXV: *Sive igitur contemplentur ſecula, ſeu prima, ſeu media, rationaliter & pie creditur, omnes homines ſalvos fieri Deum velle, ſemperque voluiſſe: & hoc non aliunde monſtratur, quàm de iis beneficiis, eâque providentiâ Dei, quam univerſis generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim, ac ſunt hujuſmodi donata generalia,* UT *per ipſorum teſtimonia ad quærendum verum Deum* POSSENT *homines adjuvari: quibus donis autorem ſuum per omnia ſecula proteſtantibus, ſpecialis gratiæ largitas ſuperfuſa eſt. Quæ licet copioſius nunc quàm antè præſtetur, cauſſas tamen diſtributionum ſuarum Dominus apud ſcientiam ſuam tenuit, & intra ſecretum potentiſſimæ voluntatis occuluit: quæ ſi omnibus uniformiter affluerent, non laterent. Et quàm nulla eſt ambiguitas de benignitate generali, tam de ſpeciali miſericordiâ nihil, quod ſtupendum eſſet, exiſteret; ac proinde illa eſſet gratia, iſta non eſſet. Deo autem placuit, & hanc multis tribuere, & illam à nemine ſubmovere, ut ex utraque appareat,* NON NEGATUM UNIVERSITATI, *quod collatum eſt portioni; ſed in aliis prævaluiſſe gratiam, in aliis reſiluiſſe naturam.* Et cap. XXIX: *Præſcivit ante ſecula, quanta totius mundi hominum multitudo,* VEL COMMUNIBUS USA DONIS, VEL SPECIALIBUS ADJUTA PRÆSIDIIS: *declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingreſſura eſſet latitudinem erroris & mortis.*

Atque hæc clarè oſtendunt, ut generalem gratiam eruditus ille ſcriptor agnoſcat: quam tamen à ſpeciali illâ regeneratorum non minus apertè alibi diſtinguit. Ut cùm lib. I. cap. VII. ait: *Etſi* NATURALI INTELLECTU CONATUS SIT VITIIS RELUCTARI, *hujus tantùm temporis vitam ſteriliter ornavit.* Et eodem *a*: *Dilectionem Dei amator mundi corde captivo non poteſt concipere. Plenus eſt enim amore vanitatum; quas* ETIAMSI POTUERIT EX ALIQUA PARTE VITARE, ET TRANSCENSIS TEMPORALIBUS AC VISIBILIBUS AD ÆTERNA ET INVISIBILIA INTELLIGENDO PROFECERIT, A COLENDIS QUOQUE SIMULACRIS RECESSERIT, *& venerari cœlum ac terram, omniaque mundi hujus elementa deſtiterit; fidem tamen dilectionemque Chriſti, conturbatus de ejus ipſa humilitate, non capiet, & ſcandalum Dominicæ nativitatis ac mortis proprio judicio non evincet.* Poſt luculentum hunc ſcriptorem ſimilia multa à multis ſcripta fuerunt: ſed majori judicio, ut arbitror, à nemine. Nimium verò quantum diſtat inter hanc ſententiam, eorumque, qui in naturæ viribus conſtituunt, ut per eas homo ſalvetur, ſi velit: quaſi is poſſit propriis conatibus de facto, ut loquuntur, poſitivè ac infallibiliter ſe diſponere ad converſionem ac regenerationem ſui: ut Scholaſticorum quorundam opinio fuit. Nihil, inquam, commune habet hæc ſententia cum doctrinâ ſcriptoris antiqui, quem laudavimus. Nam generalem ille vocationem agnoſcit quidem: ſed ut homo reſpondeat vocationi iſti, non naturæ viribus tribuit, verùm generali gratiæ, hoc eſt, virtuti ſupernaturali, nec tantùm ſupernaturali, ſed etiam omnino gratuitæ: ut quæ nullâ ratione fundetur in noſtris, hoc eſt, naturæ noſtræ operibus, nullumque planè reſpectum habeat ad opera innatis viribus præſtita, contrà quam illi volunt, qui hominem cenſent per liberi arbitrii actus diſponere ſe poſſe ad gratiam regenerationis: quia faciendo naturæ viribus quod in ſe eſt, ſupernaturalem gratiam conſequatur, ſi non ex merito de condigno, ſaltem ex merito de congruo, ſive ex lege quadam, quâ Deus ſtatuerit omnibus, quod in ſe eſt, ex vi naturæ facientibus, conferre gratiam ſupernaturalem. Quæ ſententia repugnat autoritati Ambroſii ſuper Lucam lib. II. cap. XII: & lib. VI. c. XXXII: & lib. X. cap. XCVI: & ſcriptoris in epiſt. Pauli, qui inter Ambroſii opera legitur, in epiſt. ad Epheſ. cap. I: Hieronymi lib. I. contra Pelag. & epiſt. ad Damaſum Papam: Auguſtini lib. I. de prædeſtin. ſanct. cap. VII: Gregorii lib. XVI. Moral. cap. XI: & lib. XXXIII. cap. XXV: & Bernardi ſuper Cantic. cap. VIII. A quibus, iſtis & aliis pluribus locis, clarè docetur, ipſum ſalutis initium tribui debere primæ gratiæ, hoc eſt ſupernaturalibus actibus, quibus Deus immediatè mentem illuminat, ſanctas cogitationes inſpirat, voluntatem ac affectus excitat, liberumque arbitrium ita ſupra naturam ſuam occultâ ratione elevat, ut cùm ante ex natura ſuâ non poſſet non ſe opponere divinæ gratiæ, jam potens aptumque fiat ad non repugnandum vocationi divinæ. Nempe viderunt Patres, ſi dicatur, gratiam ſupernaturalem pendere ab merito de congruo, nec ſimpliciter fateamur, eam omnimodis eſſe priorem omni hominis operatione, quæ quidem ad converſionem ac juſtificationem qualemcumque ex ſe habeat reſpectum, planè conſequi, ut divina gratia exſpectet conatum naturæ, atque ita initium ſalutis ſit ex nobis, quia initium operum ad ſalutem diſponentium ſit ex nobis.

a In ſupplemento ex codice Cambronenſi: quod apud Ambroſium non habes: ſed Proſperum, Duac. edit.

THESIS V.

Iis qui negarent, Deum velle omnes ſalvare, aut Chriſtum pro omnibus eſſe mortuum, aut qui periit, potuiſſe per gratiam ſalvari: anathema dixit Synodus Arelatenſis.

FAuſtus, adhuc planè Catholici nomine latens, epiſtolam ad Lucidum presbyterum ſcripſit, quam etiam Synodus Arelatenſis approbavit. In ea anathematiſmi ſunt iſti:

Anathema illi, qui per Dei præſcientiam in mortem hominem deprimi dixerit.

Anathema illi, qui dixerit, illum, qui periit, non accepiſſe, ut ſalvus eſſe poſſet.

Anathema illi, qui dixerit, quod vas contumeliæ non poſſet aſſurgere, ut ſit vas in honorem.

Anathema illi, qui dixerit, quòd Chriſtus non pro omnibus mortuus ſit, nec omnes homines ſalvos eſſe velit.

Sequitur deinde: *Nos autem per illuminationem Chriſti veraciter & confidenter aſſerimus, & eum, qui periit per culpam, ſalvum eſſe potuiſſe per gratiam, ſi gratiæ ipſius famulatus laboris obedientiam non negaſſet. Et eum, qui per gratiam ad bona conſummationis metas ſervitio obſequente pervenit, cadere per deſidiam & perire potuiſſe per culpam. Nos ergò per medium, Chriſto duce, gradientes, poſt gratiam, ſine quâ nihil ſumus, laborem officioſæ ſervitutis aſſerimus: ſed omnimodò arrogantiam & præſumptionem laboris excludimus: ut totis viribus deſudantes, ne gratia in nobis evacuetur, quicquid de manu Domini ſuſceperimus, donum pronunciemus eſſe, non pretium; ſcientes, laboris ipſius fructum*

officiô

Digitized by Google

officii rem eſſe, non meriti; cum Evangeliſtâ dicentes; Servi inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus. Paullo pòſt: *Gravem namque in authorem retorquemus invidiam, ſi dicamus, quod ei poſſibilitatem capeſſendæ ſalutis noluerit dare, qui perit, ei duntaxat, qui capere jam poſſit arbitrii libertatem: cùm minime negare poſſimus, quod mandati prævaricatorem in judicii ſui examinatione damnabit. Qui enim non eſt obnoxius de ſuſcepto, quomodo reus eſſe poſſit de perdito? Ac ſic peccantes in Deum, cujus imprimis incautius aſſerimus gratiam, in poſtremis ejus videbimur impugnare juſtitiam.* Literas iſtas ante Synodum Arelatenſem ad Lucidum miſerat Fauſtus: ut verba iſta oſtendunt; *Hujus epiſtolæ exemplar mecum retineo, in conventu ſanctorum Antiſtitum, ſi ita neceſſe fuerit, proferendum.* Intelligit conventum Arelatenſem; cui cùm poſtea literarum exemplar (quod hic facturum ſe ait) obtuliſſet, conventus is literis & anathematiſmis iſtis ſubſcripſit. Hoc cùm Fauſto ex animi ſententiâ ſucceſſiſſet, (quid mirum, quando, dum ſana accipiantur ſententiâ, Catholicam anathematiſmi iſti ſententiam continent?) ad alia etiam animum adjecit. Nam in Synodo Lugdunenſi, quæ paullo poſt Arelatenſem habita fuit, ita cauſſam adverſus priorem Lucidi, hoc eſt, Prædeſtinatianorum ſententiam, egit, ut aliqua anathematiſmis in Arelatenſi Synodo ſtatutis adjicienda viderentur, pleneque exponendi ſententiam Catholicam provincia Fauſto mandaretur. Qui quâ fide in hoc ſe negotio geſſerit, teſtes ſunt libelli duo, quos de gratiâ & libero arbitrio ſcripſit: in quibus ita Pelagianum dogma oppugnat, ut ejus portionem retineat. Unde eſt, quòd Fulgentius, Petrus Diaconus, Alcimus Avitus, atque alii, adverſus hunc ejus errorem ſcripſerunt. Quare, ut fatemur, Lugdunenſe concilium Arelatenſis Synodi anathematiſmos approbaſſe, (quod ex præfatione Fauſti apertius eſt, quàm ut negari poſſit) ita minimè putamus, ſubſcripturum fuiſſe omnibus iſtis, quæ libro ſuo Fauſtus complexus fuit. Imò fortaſſe nec literis Lucidi (etſi is ſcribere ſe dicat *ſecundum recentia ſtatuta concilii*) calculum adjeciſſet, quandoquidem quæ fuſius diſſerit Fauſtus, penè omnia hæc à Lucido paucis comprehenſa videmus. Facilius tamen iis, ob ambiguitatem verborum, qualecunque mantelum invenire eſt, quàm libro Fauſti. Quare de hoc non odiosè contendemus: ſed ſententiam noſtram expoſuiſſe contenti ſumus. Solùm igitur ea ex epiſtolâ ejus adponemus, quæ Arelatenſis Synodi anathematiſmis clare conſentiunt. Cujusmodi ſunt iſta: *Iuxta prædicanda recentia ſtatuta Concilii, damno vobiſcum ſenſum illum;*

Qui dicit, quod Chriſtus Dominus Salvator noſter mortem non pro omnium ſalute ſuſceperit.

Qui dicit, quod præſcientia Dei hominem violenter compellat ad mortem, vel quod Dei pereant voluntate, qui pereunt.

Qui dicit, alios deputatos ad mortem, alios ad vitam prædeſtinatos.

Hæc omnia, quaſi impia & ſacrilegiis repleta condemno.

Aſſero autem, Eum qui periit, potuiſſe ſalvari.

Chriſtum etiam, Deum ac ſalvatorem noſtrum, quantum pertinet ad divitias bonitatis ſuæ, pretium mortis pro omnibus obtuliſſe.

Et quia nullum perire velit, qui eſt ſalvator omnium hominum, maxime fidelium, dives in omnibus, qui invocant illum.

Et quia in tantis rebus conſcientiæ ſatisfaciendum, meminimus me dixiſſe, quod Chriſtus pro his tantum, quos credituros præſcivit, adveniſſet: nunc ſacrorum teſtimoniorum autoritate, quæ abunde per ſpatia divinarum Scripturarum inveniuntur, ex ſeniorum doctrinâ ratione patefactâ, libens fateor, Chriſtum etiam pro perditis adveniſſe. Quia eodem nolente perierunt. Neque enim fas eſt, circa eos ſolos, qui videntur eſſe ſalvati, immenſæ divitias bonitatis ac beneficia divina concludi. Nam ſi Chriſtum his tantùm remedia attuliſſe dicimus, qui redempti ſunt; videbimur abſolvere non redemptos; quos pro redemptione contemtâ conſtat eſſe puniendos. Hactenus Lucidus.

LIBRI SEPTIMI

PARS ALTERA;

Quæ eſt de Arbitrii libertate.

Thesis I.

Diximus, quid ſenſerit Eccleſia Vetus de amplitudine gratiæ. Deinceps videndum, an eadem crediderit, ineſſe homini naturâ poteſtatem, per quam reſpuere poſſit gratiam oblatam, atque eam reddere valeat inefficacem. Dependet hæc quæſtio ex doctrinâ de arbitrii libertate, quæ, juxta veteres, non ſolùm eſt libertas à coactione, ſed etiam à neceſſitate. Nam docent illi, quemadmodum homo poteſt quidem per naturam velle bonum morale aut civile, ſed voluntas ejus, ad volendum illud naturâ ſuâ, non eſt determinata: atque idcirco etiam illud poteſt non velle: & reapſe ſæpe non vult, cùm poſſit velle: ſimiliter hominem per eandem voluntatis naturam hoc habere, ut poſſit nolle bonum ſpirituale, etiam cùm ad illud volendum & præſtandum ſufficientes à Deo vires accepit. Itaque à gratiâ quidem accipere liberum arbitrium, ut poſſit bonum, quod non poterat prius: ſed à naturâ liberi arbitrii eſſe, quod oblatam poſſit gratiam repudiare, & reſiſtere Spiritui Sancto.

QUæſtio de libero arbitrio, ut præclarè ait Auguſtinus lib. I. de gratiâ Dei contra Pelag. cap. XLVII. & lib. IV. contra Julianum cap. VIII. ita difficilis eſt ad diſcernendum, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri. Ne verò in alterutrum præcipitium rueret, ſedulò cavit pia antiquitas. Nam ne gratiam tolleret, docebat, vires liberi arbitrii, non dico peccatorum laqueis ſic eſſe implicatas, ut homo ſe inde extricare non poſſit; (nam qui non aliud dicat, is fatebitur, vires hominis tantummodo eſſe impeditas, eoque ruptis vinculis in actum exi-

turas) verùm, quod ad ſpiritualia, planè deletas & extinctas: ac proinde gratiam non ſolùm excitare vires ſopitas, quaſi, antequam excitaretur, aliquas homo habueritvires, per quas, ſi excitetur è ſomno, conſentire valeat vocationi: ſed novas vires gratioſè conferre. Unde Auguſtinus lib. III. contra duas Pelagianorum epiſt. cap. IV. ait, *promiſſionis Filius Spiritum S. non ſolum eſſe adjutorem,* (*quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimant*) *verum etiam largitorem dicimus virtutis: quod iſti negant.* Et lib. II. cap. IX: *Hominis bonum propoſitum adjuvat quidem ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia.* Et in Enchiridio ad Laurent. cap. XXXII: *Totum Deo debetur, qui voluntatem hominis bonam præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam.*

Sed ut Patres iſta, ne gratiæ eſſent ingrati, haut inviti agnoſcebant: ita ne libertatem arbitrii convellerent, fatebantur, eam in naturalibus ac civilibus non eſſe deletam, ſed attenuatam. Fatebantur, media, quibus ad ſpiritualem vitam perducimur, uti ſunt auditio Verbi, & Scripturarum lectio, eſſe in poteſtate hominis non renati. Fatebantur, inſpirationibus & excitationibus, quibus Deus occultè cor hominis pulſat, poſſe reſiſtere, atque ita converſioni ſuæ, ut Auguſtinus loquitur, obicem ponere. Fatebantur denique, etiam converſos poſſe ignaviæ ſe dare, ruereque in fœda peccata, quæ per collatam gratiam vitare & poterant & debebant. De hujusmodi libertate hoc loco agimus: cujus doctrina ut melius intelligatur, plenius aliquanto hæc explicabimus.

Quod Latini liberum appellant arbitrium, hoc Græci appellant αὐτεξούσιον. Nam propriè αὐτεξούσιος, qui ſuæ eſt autoritatis. Ita vertit Spartianus in Adriano Cæſ. *Decoctores,* inquit, *bonorum ſuorum, ſi ſuæ autoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro & dimitti juſſit.* Hoc eſt, ſi eſſent αὐτεξούσιοι. Libertatem verò arbitrii, non externi ſolùm, ſed etiam Theologi, αὐτεξούσιον vocant. Apoſtolus I Cor. VII. 37, nominat ἐξουσίαν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, *poteſtatem propriæ voluntatis.* Cujus exemplo αὐτεξουσίου vox (dum commodè accipiatur) retineri in Eccleſiis poteſt. Nam habemus hic poſteriorem compoſiti partem, quæ eſt ἐξουσία, & pro alterâ habemus aliquid ἰσοδυναμοῦν. Nam idem ſunt αὐτεξουσία, & ἰδίου θελήματος ἐξουσία. Tantùm cavendum, ne ſic eam capiamus, ut vel tollat ſervitutem peccati, cui omnes naturâ obnoxii ſumus: vel Dei nutum atque imperium excludat, à quo qui voluntatem hominis negant dependere, non homines liberos, ſed ſe faciunt ſacrilegos: ut optimè ait Auguſtinus lib. V. de Civ. Dei cap. IX.

Variè autem libertatis vox accipi poteſt. Nam eſt libertas ab imperio præcipientis, & obligatione præſtandæ obedientiæ. Eſt & altera libertas ab inſpectione, curâ, & gubernatione ſuperioris. Utraque abſolutè accepta ſolius eſt Dei, cui iccirco αὐτεξουσία tribuitur. Creaturæ verò omnes imperio & gubernationi divinæ ſubjiciuntur. At κατά τι utraque libertas etiam in hominibus locum habet: utpote quorum alii liberi, alii ſervi: alii item magiſtratus, alii ſubditi. Sed ad civilem vitam plurimùm refert, ecquis præſit, an ſubſit; ſervus ſit, an liber: ad beatitudinem autem conſequendam nihil planè intereſt: unde Apoſtolus ad Corinthios I. VII. 21: *Servus vocatus es? non ſit tibi curæ; ſed &, ſi potes fieri liber, magis utere.* Quare de neutrâ hac libertate nunc agimus.

Qui hac parte diſſentiunt à nobis, Deum aiunt liberè eſſe bonum, libereque Filium genuiſſe, eoque ſufficere ad libertatem, ut quid ſpontaneum ſit, quamvis voluntas ſit determinata. Verùm nos ſcimus, κυρίως loquendo, Deum nec voluntate, eoque nec liberè, ſed naturâ, ac proinde neceſſariò, eſſe bonum. Etiam, ſi retinere volumus vocum proprietatem, naturâ, non voluntate, Deus genuit Filium; eò quòd operationes hujuſmodi ſimpliciter ſint neceſſariæ, contrà quàm in creatione ac ſimilibus uſu venit, quæ non habent neceſſitatem, niſi ex hypotheſi. Quare non multum abſimile eſt hoc loquendi genus, ac eſt, ſi dicatur quis liberè habere cerebrum aut ſentiendi facultatem.

Eſt præterea triplex libertas a. Una à neceſſitate, ſive illa ſit à cauſâ externâ cogente, ſive à naturâ intrinſecus determinante: altera à dominio peccati: tertia à miſeriâ. Prima eſt naturæ, altera gratiæ, tertia gloriæ. De primâ eſt illud ad Corinth. I. VII. 37: *Non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis.* De ſecundâ hoc ad Rom. VI. 18: *Liberati à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ.* De tertiâ iſtud eâdem epiſt. cap. VIII. 21: *Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Tertiam hanc libertatem habebat homo, cùm necdum in peccatum incidiſſet: conſequetur denuo, cùm animo corporeque in cæleſtem vitam transferetur. Eoque nec de hac nobis nunc ſermo eſſe poteſt. Superſunt prima ſecundaque not[illegible]; quarum de utraque dicemus: ac priùs de neceſſitate naturæ. Quæ duplex eſt, una à coactione, altera à neceſſitate. Libertas à coactione competit omni volitioni. Nam actio quidem externa coacta eſſe poteſt: at volitio non poteſt. Libertas verò à neceſſitate non eſt cujuſvis volitionis, ſed ſolius electivæ. Nam voluntas ſimplex eſt neceſſaria, utpote ad unum determinata. Hoc pacto finem, uti felicitatem, volumus: ut quam non poſſimus non velle. At voluntas, ut principium eſt electionis, planè libera eſt. Elegantiſſimè hanc rem expreſſit Nemeſius, Epiſcopus ac Philoſophus Chriſtianus, lib. περὶ φύσεως ἀνθρώπου b. Ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους ἐστίν· ἡ δὲ προαίρεσις τῶν πρὸς τὸ τέλος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ἣν ἔχει τὸ βουλητὸν πρὸς τὸ βουλευτόν. Βουλητὸν μὲν γὰρ τὸ τέλος, βουλευτὰ δὲ τὰ πρὸς τὸ τέλος. *Voluntas enim eſt ipſius finis, electio verò eorum, quæ ad finem pertinent, ſecundum eandem analogiam, quam habet id, quod ſub voluntatem cadit, ad id, quod ſub conſultationem. Nam ſub voluntatem cadit finis: ſub conſultationem, quæ ad finem referuntur.* Quid, quòd ἀντιλογίαν implicet, ut voluntas in conſultatione libera non ſit, cùm electio minimùm ſit è duobus? Nam, ut ſcitè idem Nemeſius ait, προαιρετόν ἐστι τὸ ἕτερον πρὸ ἑτέρου αἱρετόν. *Electio eſt ejus, quod præ altero legitur,* hoc eſt capitur.

a Bernardus lib. De gratia ac libero arbitrio.

b Cap. 33. quod eſt de electione.

Quodſi quis non aliam hominis libertatem agnoſcat, quàm illam à coactione, is talem ponat libertatem, quæ homini communis ſit cum beſtiis: quippe quæ & ipſæ ſponte ac non coactè multa operentur. Quare, juxta illum ſenſum, non aliud erit diſcrimen inter hominem & beſtiam, quàm quòd beſtiæ actus prodeunt à ſenſu appetitivo, hominis à voluntate propriè dictâ: ambo verò conveniunt, quòd habeant adjunctum modum neceſſitatis. Atqui homo etiam à beſtiâ differt, quòd ſolus ἐκ προαιρέσεως ac electione agat. Quare ipſis infantibus ac amentibus amplius tribuendum, quàm à coactione libertas. Ut verò putemus, ſanis haut plus competere, hoc verò ab omnibus ſanis longiſſimè abeſſe debet. Majorem enim cuncti libertatem in ſe ipſis experimur, etiam pueri & ſequior ſexus: & abſque hoc eſſet, periret imperium paternum, herile, civile: quando, utut ſponte homines agant, tamen, ſi neceſſariò agant, non mandato aut prohibitioni, non præmio aut pœnis, ullus ſit relictus locus. Itaque hoc argumento Patres plerique omnes (quos inferiùs laudabimus) adſtruere ſolent arbitrii libertatem adverſus Manichæos; qui & ipſi abſque dubio ſponte, nec coactè, hominem agere fatebantur, ſed neceſſariò omnia agere credebant.

Nec tamen exiſtimandum, antiquos iſtos doctores, cùm adverſus Manichæos diſputant, voluntatem vocaſſe liberam, ratione omnium ſuorum actuum. Quippe inficiari non poſſumus, multos ſæpè actus nobis ſubrepere, quos voluntas nequit impedire. Verùm horum reſpectu minimè liberam vocarunt; ſed eorum ſolùm ratione, quos potuit non elicere. Unde ſatis patet, quid judicarint de operationibus Dei, quas vocant ad extra, deque actioni-

bus

bus noſtris in patriâ, aut actionibus dæmonum: quatenus hæc omnia in genere conſiderantur. Nam neque hoc reſpectu poſuere in iis libertatem, ſed tantùm qua agunt ex ϖροαιρέσει, ſeu ratione actuum in particulari. Nam diabolus, etſi in genere non poſſit non peccare, quæ infelix neceſſitas eſt: multa tamen & omittere & committere poteſt, quæ nec omittit, nec committit: in quibus libertas ejus cernitur. Homo quoque felici quadam neceſſitate in vitâ æternâ non poterit non Deum diligere: poterit tamen dilectionem aliis atque aliis actibus teſtari: atque ea eatenus aget liberè. Similiter angelus bonus, ex communi Patrum ſententiâ, non poteſt non bene agere: ſed multos tamen actus facit, quos poſſit non facere, & contrà; quod eſt libertatis. Denique Deus ipſe, etſi in operibus ad extra neceſſariò bene agat, tamen non neceſſariò, ſed liberè, hoc vel illud agit. Unde liquet, etſi in his exemplis non ſit libertas, quod ad ſpeciem actus; quâ nempe is bonus eſt aut malus: manere tamen libertatem, quod ad actus exercitium: quod ad naturam libertatis ſufficit. Quamobrem ſic concludimus, ut philoſophis antiquis, ita etiam Patribus orthodoxis, liberum arbitrium vocari poteſtatem naturæ intelligentis, quâ, poſitis omnibus requiſitis ad eligendum & agendum, ſic eligere agereque poteſt, ut poſſit non eligere, ac non agere. Ad cujus deſcriptionis intelligentiam tria hæc diſtinctè conſiderare oportet, ſubjectum, objectum, actum.

Subjectum eſt natura intelligens, ut Deus, angelus, homo.

Objectum ſunt media ad finem ordinata. Nam finem quidem volumus, ſed neceſſariò, quomodo felicitatem volumus, nec aliter quàm velle poſſumus: media verò (ſaltem non omnino liquida ac certa) liberè volumus; quia ſic volumus, ut non velle poſſimus.

Actus liberi arbitrii eſt electio; eaque aut perfectior, quando duobus vel pluribus propoſitis unum præ alio eligitur; quæ dicitur libertas contrarietatis, vel quod ad ſpeciem actus: aut imperfectior, quâ unum idemque aut acceptatur, aut reſpuitur; quæ vocatur libertas contradictionis, vel quod ad exercitium actus.

Atque hæc dicta ſunto de libertate naturæ: quâ voluntas omnium hominum libera eſt à neceſſitate, tum cauſſæ externæ cogentis, tum naturæ ad unum determinantis. Deinceps aliquid addendum de libertate gratiæ, ſeu libertate Chriſtianâ: quâ homo liberatur à ſervitute peccati ac Legis: peccati quidem, tum ratione reatus ac condemnationis, quam peccato meriti ſumus: tum ratione dominii ac tyrannidis, quam exercet in nobis peccatum inhabitans: Legis autem partim moralis, quæ rigida ſui exactione deſperationem præſtandæ Legis in homine gignit; atque ita ad agnoſcendum peccati dominantis tyrannidem adducit: partim cæremonialis, quæ debiti noſtri chirographum fuit, reatuſque ad condemnationem certa obſignatio.

Hac notione libertatem arbitrii homini irregenito abjudicant Patres univerſi: ſed cùm hanc libertatem intelligunt, clarè eam ab altera diſcriminant: ut qui plurimùm eodem in loco homini & libertatem tribuant naturæ, & libertatem adimant gratiæ. Ita Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum lib. I. cap. II. *Quis*, inquit, *noſtrûm dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum; ſed illa, quæ in Paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate juſtitiam: propter quod natura humana divinâ indiget gratiâ, dicente Domino, Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene juſteque vivendum.* Et lib. II. cap. V: *Peccato Adæ liberum arbitrium de hominum naturâ periiſſe non dicimus; ſed ad peccandum valere: ad benè autem pieque vivendum non valere, niſi ipſa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, ſermonis, cogitationis adjuta.* Sed imprimis illuſtris eſt locus Scriptoris Hypognoſticon lib. III. *Eſſe*, inquit, *fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo, aut inchoare, aut certè peragere; ſed tantùm in operibus vitæ præſentis, tam bonis quàm malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, &c. Malis verò, ut velle idolum colere, velle homicidium,* &c. Neque alia antiquorum Patrum ſententia fuit, quando, quiſquis neceſſitatem gratiæ, tam prævenientis, quàm ſubſequentis, agnoſcit, is non aliam ſtatuere poteſt arbitrii libertatem, quàm hic factum ab Auguſtino, vel Hypognoſticôn ſcriptore. Unde facile eſt conciliare ea Patrum loca, quibus liberum arbitrium negant, cum iis, quibus idem defendunt. Nam defendunt libertatem naturæ: de quâ intelligendum illud Scriptoris Hypognoſticôn lib. III. circa medium: *Liberum arbitrium quiſquis eſſe negaverit, Catholicus non eſt.* Et prope finem: *Liberum arbitrium hominibus eſſe,* CERTA FIDE *credimus, & prædicamus indubitanter.* At adimunt naturæ vitibus libertatem gratiæ: de qua capiendum Auguſtini illud in Enchiridio cap. XXX: *Libero arbitrio male utens homo, & ſe perdidit, & ipſum.*

Planiora hæc fient ex diſtinctione bonorum, & diverſi hominum ſtatus. Bonorum enim alia ſunt naturalia, alia moralia, alia civilia. Naturalia voco ea, quæ humanus intellectus appetit, quatenus animal eſt vitæ particeps: quæ Scriptura & Patres vocant τὰ βιωτικὰ, Ariſtoteles τὰ ϖρὸς τὸ εἶναι ἀναγκαῖα, *neceſſaria ut ſis.* Hæc partim ſunt homini cum beſtiis communia, uti incedere, edere: partim ſunt actiones civiles, conſideratæ abſtractè à bonitate, vel vitio morali; ut colere agros, exſtruere domum, gerere bellum, &c. Alterum genus bonorum (quod morale vocabamus) conſtituunt actiones virtutis participes, quæ Philoſophus appellat ἀναγκαῖα ϖρὸς τὸ καλῶς εἶναι, quia non ſolùm faciunt, ut vitam degas, ſed etiam ut honeſtam. Tertium genus eſt illorum, quæ appetit intellectus, quatenus, originis ſuæ memor, ad cœleſtem ſe beatitudinem comparat. Hæc vocantur bona ſpiritualia. Status item hominis eſt triplex: primævæ integritatis, in quo conſtitutus: inſecutæ corruptionis, in quo priori juſtitia deſtitutus: renovatæ juſtitiæ, in quam per Chriſti gratiam reſtitutus. In primo tertioque ſtatu homo libertatem habet ad quodcunque boni genus; nec ſolum libertatem à coactione, ſed etiam à neceſſitate. Secundus verò ſtatus bifariam ſpectatur; nempe tum in ſe, & ante omnem gratiam; tum cum aliqua gratia, diſponente ad generationem. Priori modo conſideratus, in naturalibus libertatem habet magnam, in moralibus minorem, in ſpiritualibus nullam. Poſteriori ſi modo ſpectetur, pro gratiæ præparantis menſura, minorem majoremve habet libertatem. Loquor autem de libertate ad actus, qui ab homine præſtantur: non de ipſa vocatione, inſpiratione, illuminatione, excitatione: ad quæ merè ſe habet paſſivè: unde & divinam hanc vocationem neceſſariò ſentit: ſolùm ut vocationi conſentiat, non neceſſitatis eſt, ſed libertatis. Quæ duo apertiſſime diſtinguit Auguſtinus De Spiritu & Litera cap. XXXIV: *Viſorum ſuaſionibus agit Deus; ut velimus, & ut credamus: ſive extrinſecus per Evangelicas exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, ut ad gratiam juſtificantem credendo confugiat: ſive intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate, quid ei veniat in mentem: ſed conſentire vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergo modis, quando Deus agit cum animâ rationali, ut ei credat: (neque enim credere poteſt quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio, cui credat:) profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia ejus prævenit nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolum non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes, quod non accepiſti? verùm etiam confirmat: Accipere quippe & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc audit, niſi conſentiendo: ac per hoc, quid habeat, & quid accipiat,*

Dei

Dei eſt: accipere autem & habere utique accipientis & habentis eſt. Et ſanè paſſim docet Auguſtinus, ineſſe homini iſtiuſmodi libertatem, qua in poteſtate ſua habeat, ut vocationi divinæ vel conſentiat, vel diſſentiat. Quæ non eſt libertas ſolùm à coactione, ſed etiam à neceſſitate. Unde & idem plurimis locis oſtendit, non agere hominem ſemper bonum, quod per vires naturæ poſſit agere: nec ſpirituale ſemper bonum operari, etiam cùm vires ad hoc gratioſe accepit. Ac niſi utrumque horum eſſet, negat Auguſtinus, mandato, aut interdictis; obedientiæ, aut inobedientiæ; præmio, aut pœnis, locum fore. Hoc ut ita eſſe liqueat, pluſcula Auguſtini loca congeſſimus.

Tom. 1. lib. 1. Retract. cap. XXIII. ait: *Quod dixi, Noſtrum eſt, credere & velle: illius autem, dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, per quem caritas diffunditur in cordibus noſtris: verum eſt quidem, ſed eadem regula & utrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & utrumque noſtrum, quia non fit, niſi volentibus nobis.* Tom. eod. lib. III. De lib. arb. cap. I: *Motus, quo huc aut illuc voluntas convertitur, niſi eſſet* VOLUNTARIUS, *atque in* NOSTRA *poteſtate: neque laudandus, cùm ad ſuperiora; neque culpandus homo eſſet, cum ad inferiora detorquet, quaſi quendam cardinem voluntatis: neque omnino monendus eſſet, ut, iſtis neglectis, æterna vellet adipiſci, atque ut malè nollet vivere, vellet autem bene. Hoc autem monendum non eſſe hominem, quiſquis exiſtimat, de hominum numero exterminandus eſt.* Ibidem cap. III: *Voluntas noſtra nec voluntas eſſet, niſi eſſet in* NOSTRA POTESTATE. *Porro quia eſt in poteſtate, libera eſt nobis.* NON *enim eſt nobis* LIBERUM QUOD IN POTESTATE NON HABEMUS, *aut poteſt non eſſe, quod habemus.* Idem Tom. eodem, De verâ religione cap. XIV: *Et quoniam peccari non dubium eſt, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim ſervos ſuos meliores eſſe Deus judicavit, ſi ei ſervirent liberaliter. Quod nullo modo fieri poſſet, ſi* NON VOLUNTATE, SED NECESSITATE *ſervirent.* Idem Tom. eodem, lib. II. De libero arbitrio cap. I: *Deus cùm peccantem punit, quid videtur tibi aliud dicere, niſi, cur non ad eam rem uſus es liberâ voluntate, ad quam tibi eam dedi, hoc eſt, ad rectè faciendum? Deinde illud bonum, quo commendatur ipſa juſtitia in damnandis peccatis, rectèque factis honorandis, quomodo eſſet, ſi homo careret libero voluntatis arbitrio? Non enim aut peccatum eſſet, aut rectè factum, quod non fieret voluntate. Ac per hoc & pœna injuſta eſſet, & præmium, ſi homo voluntatem non haberet liberam.*

Idem Tom. 2. epiſt. XLVI. ad Valentinum: *Niſi libero arbitrio intelligeremus, atque ſaperemus: non nobis præciperetur, dicente Scripturâ; Intelligite ergo, qui inſipientes eſtis in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Eo ipſo quippe, quo præceptum & imperatum eſt, ut intelligamus, atque ſapiamus;* OBEDIENTIAM *noſtram requirit;* QUÆ NULLA *poteſt eſſe* SINE LIBERO ARBITRIO. Et epiſt. XLVII. ad Valentinum: *Quantum potuimus, egimus cum iſtis, & veſtris, & noſtris fratribus, ut in fide ſanâ Catholicâ perſeverent; quæ neque liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in bonam; neque tantum ei tribuit, ut ſine gratiâ Dei valeat aliquid, ſive ut ex malo convertatur in bonum, ſive ut in bono perſeveranter proficiat.* Et epiſt. CVII. ad Vitalem Carthaginenſem: NEQUE FIDELES FIUNT, NISI LIBERO ARBITRIO; *& tamen illius* GRATIA FIDELES FIUNT, *qui eorum à poteſtate tenebrarum liberavit arbitrium.* Et epiſt. LIV. ad Macedonium: *Pertinet ad nos, ut boni ſimus, accipere & habere quod dat qui de ſuo bonus eſt. Quo quiſquis neglecto, de ſuo malus eſt.*

Tom 3. de Spiritu & Litera cap. XXXI: *De illâ fide quærimus, utrum in poteſtate ſit, quâ credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim ſcriptum eſt: Credidit Abraham Deo, & deputatum eſt illi ad juſtitiam. Et, credenti in eum, qui juſtificat impium, deputatur fides ad juſtitiam. Vide nunc, utrùm quiſque credat, ſi noluerit: aut non credat, ſi voluerit. Quod ſi obſurdum eſt, (quid eſt enim credere, niſi conſentire, verum eſſe quod dicitur?) conſenſio autem utique volentis eſt: profecto fides in poteſtate eſt.* Et initio capitis ſequentis: *Ergo fides in poteſtate eſt: quoniam cum vult, quiſque credit, &, cùm credit, volens credit.*

Tom. 4. Libro octoginta trium quæſtionum, quæſt. LXVIII: *Ad illam cœnam, quam in Evangelio dicit Dominus præparatam, nec omnes, qui vocati ſunt, venire voluerunt: nec illi, qui venerunt, venire poſſent, niſi vocarentur. Itaque nec illi debent ſibi tribuere, qui venerunt: nec illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, ſed tantum ſibi, quoniam* UT VENIRENT VOCATI, ERAT IN LIBERA POTESTATE. *Vocatio ergo ante meritum voluntatem operatur. Propterea & ſi quiſquam ſibi tribuit, quòd venerit vocatus, non tamen ſibi poteſt tribuere, quod vocatus eſt: qui autem vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmii ut vocaretur, ſic inchoat meritum ſupplicii, cùm vocatus venire neglexerit.* Et eod. Tom. ad Simplicianum quæſt. II: *Noluit Eſau, & non cucurrit: ſed & ſi* VOLUISSET, *& cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet: qui etiam* VELLE ET CURRERE VOCANDO PRÆSTARET, NISI VOCATIONE CONTEMTA REPROBUS FIERET. Et eodem Tom. in expoſitione quarundam propoſit. ex epiſt. ad Rom. propoſ. XLIV: *Quod autem ait* (Apoſtolus:) *Non enim quod volo, hoc ago, ſed quod nolo, hoc facio. Si autem, quod nolo, hoc facio, conſentio legi, quia bona eſt. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur; ſed cavendum, ne quis arbitretur, his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium. Quod non ita eſt. Nunc enim homo deſcribitur ſub lege poſitus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus ſuis juſtè vivere conatur, ſine adjutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet, ut* CREDAT LIBERE, *& accipiat gratiam, ut jam, illo, qui eam donat, liberante & adjuvante, non peccet: atque ita deſinat eſſe ſub lege, ſed cum lege, vel in lege; implens eam caritate Dei; quod timere non poterat.*

Tom. V. de Civit. Dei lib. XII. cap. VI: *Si enim aliqui duo æqualiter affecti animo & corpore, videant unius corporis pulchritudinem, quâ viſâ unus eorum ad illicitè perfruendum moveatur, alter in voluntate pudicâ ſtabilis perſeveret: quid putamus eſſe cauſſa, ut in illo fiat, in illo non fiat? voluntas mala, quæ illam res fecit? in quo facta eſt? neque enim pulchritudo illa corporis. nam eam non fecit in ambobus, quandoquidem amborum non diſpariliter occurrit aſpectibus. An caro intuentis in cauſſa eſt? cur non & illius? an verò animus? cur non utriuſque? ambos enim, & corpore, & animo, æqualiter affectos fuiſſe prædiximus. An dicendum eſt, alterum eorum occultâ maligni ſpiritus ſuggeſtione tentatum? quaſi non eidem ſuggeſtioni, & qualicunque ſuaſioni propriâ voluntate conſenſerint. Hanc igitur conſenſionem, hanc malam, quam male ſuadenti adhibuit voluntatem, quæ in eo res fecerit, quærimus. Nam ut hoc quoque impedimentum ab iſtâ quæſtione tollatur, ſi eadem tentatione ambo tententur, & unus ei cedat, atque conſentiat: alter idem, qui fuerat, perſeveret: quid aliud apparet, niſi unum voluiſſe, alterum noluiſſe, à caſtitate deficere? Unde, niſi propriâ voluntate? ubi eadem fuerat in utroque corporis & animæ affectio, amborum oculis pariter viſa eſt eadem pulchritudo, ambobus pariter inſtitit occulta tentatio.*

Idem Tom. VI. de fide contra Manich. cap. IX. & XI: *Totum quod vocatur malum in hominibus, peccatum eſt, & pœna. Peccatum hic ab animâ rationali, cui liberum voluntatis arbitrium eſt. Et pœna infligitur juſtitiâ Dei, qua nihil facit injuſte. Adverſus hæc ſolitô cæcitate Manichæi latrant, &, cum convincuntur, naturam non eſſe malum, ſed in poteſtate eſſe hominis, facere bene, aut male, dicunt, non eſſe animæ liberam voluntatem, & non vident cæcitatem ſuam. Quis enim non clamet, ſtultum*

eſſe,

eſſe præcepta dare ei, cui liberum non eſt, quod præcipitur facere: & iniquum eſſe, eum damnare, cui non fuit poteſtas, juſſa complere? & has injuſtitias, & iniquitates, miſeri non intelligunt Deo ſe adſcribere. Sed quid verum eſt, niſi & Dominum dare præcepta, & animas liberæ eſſe voluntatis, & malum natura non eſſe, ſed eſſe averſionem à Dei præceptis, & eſſe juſtum Dei judicium, quo damnet peccantes? Et eod. Tom. in actis cum Felice Manichæo lib. II. cap. VIII: *Libera voluntate faciunt homines conſuetudinem: quam cum fecerint, facile ſuperare non poſſunt. Ipſi ergo ſibi de ſeipſis fecerunt, quod contraria lex habitet in membris eorum. Sed qui concipiunt timorem Dei, &* PER LIBERUM ARBITRIUM SUBDUNT SE *ſanandos optimo medico, & ſicut bono curatori, ita & miſericordi creatori, per humilitatem confeſſionis & pœnitentiæ ſanantur.* Et paullo pòſt: *Non eſt ergò indignum, ut Deus dicat, Ite in ignem æternum: eis, qui ejus* MISERICORDIAM PER LIBERUM ARBITRIUM RESPUERUNT.

Tom. 7. de peccat. mer. & remiſſ. lib. II. cap. V: *Nec ideò tamen de hac re* (de domandâ concupiſcentiâ malâ) *ſolis votis agendum eſt, ut non ſubinferatur adnitendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adjutor enim noſter Deus dicitur; nec adjuvari poteſt, niſi qui aliquid ſponte conatur, quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.* Et eod. Tom. de naturâ & gratiâ cap. LXV: *In rectè faciendo ideò nullum eſt vinculum neceſſitatis, quia eſt libertas caritatis.* Et eòpſe Tom. de gratiâ & lib. arb. cap. II. cùm celebrem illum ex cap. XV. Eccleſiaſtici locum citâſſet: ſubjungit iſta: *Ecce apertiſſimè videmus expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quod tam multis locis omnia mandata ſua cuſtodiri & fieri jubet Deus? Quomodo* JUBET, SI NON EST *liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Pſalmus dicit, quod in lege Domini fuit voluntas ejus? nonne ſatis indicat, voluntate ſuâ hominem in lege Dei conſiſtere? Deinde tam multa mandata, quæ ipſam quodammodo nominatim conveniunt voluntatem; ſicut eſt: Noli vinci à malo: &, Noli deficere à diſciplinâ Domini: & innumerabilia talia, in veteribus libris divinorum eloquiorum, quid oſtendunt, niſi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam novis Evangelicis & Apoſtolicis quid aliud oſtenditur? ubi dicitur, Qui vult venire poſt me, abneget ſe ipſum. Et, Noli negligere gratiam, quæ in te eſt. Item, Nolite diligere mundum &c. Hujuſmodi nempe, ubi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum, in divinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Nemo ergo Deum cauſſetur in corde ſuo, ſed ſibi imputet quiſque cum peccat.* NEQUE *cùm aliquid ſecundùm Deum operatur,* ALIENET HOC A PROPRIA VOLUNTATE.

Tom. 9. in epiſt. Joan. tract. IV: *Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, ut diceret, Caſtificat ſemet ipſum. Quis nos caſtificat, niſi Deus? ſed Deus, te nolente, non caſtificat. Ergò quod adjungis voluntatem tuam Deo, caſtificas temet ipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo qui venit, ut habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum eſt. Ideo autem tibi tributum eſt, ut dicas ſicut in Pſalmo: Adjutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, Adjutor meus eſto, aliquid agis. Nam ſi nihil agis, quomodo ille adjuvat?* Item tractatu LIII. in eundem: *Quare non poterant credere* (Judæi,) *ſi à me quæratur, citò reſponderem,* QUIA NOLEBANT. *Malam quippe eorum voluntatem prævidit Deus, & per Prophetam prænunciavit ille, cui abſcondi futura non poſſunt.* Et eod. T. Scalæ Paradiſi cap. X: *Sine Patre luminum nihil poſſumus facere, ſed ipſe in nobis facit opera, non tamen omnino ſine nobis. Cooperatores quidem Dei ſumus, ſicut dicit Apoſtolus. Vult ſiquidem Deus, ut eum oremus, & ut ei advenienti & præſtolanti ad oſtium aperiamus ſinum voluntatis noſtræ, & ei conſentiamus.*

Tom. 10. lib. quinquaginta homiliarum, homil. XVI: *In tuo arbitrio Deus poſuit, cui pares locum; Deo, an diabolo: cum paraveris, qui poſſidebit, ipſe imperabit.*

Atque hæc, cujuſmodi Auguſtini fuerit ſententia, ſatis oſtendunt. Nec aliter diſcipulus ejus Proſper adverſus Collatorem cap. XXVI: *Non eſt ab ipſo, quamvis non ſine ipſo ſit iſta converſio: nec propriâ virtute ad principia ſalutis enititur: ſed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum ſavillis, torrem obruti cordis exagitat, & deſiderio veritatis inflammat, non ut invitum hominem ſubigat, ſed ut intelligentem, ſequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod utique cum ipſo homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus ſuis, in quas neglectâ Dei lege defluxit, non a ſe ipſo, ſed à creatore mutatur, ut quicquid in eo in melius reficitur, nec ſine illo ſit qui ſanatur, nec niſi ab illo ſit, qui medetur.* Nec aliter ſcriptor librorum de vocatione gentium, qui vulgò Proſper putatur. Verba ejus ſunt lib. II. cap. XXVIII: *Ad obediendum ſibi, ipſum velle ſic donat, ut à perſeveraturis mutabilitatem, quæ poteſt nolle, non auferat.* Et ibidem: *Fit manifeſtum, quod diverſis atque innumeris modis omnes homines vult Deus ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: ſed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, ſuâ pertinaciâ reluctantur.*

Leo Magnus Serm. II. in ſolemnitate Epiphaniæ D. N. Jeſu Chriſti: *Et nos de cordibus noſtris, quæ Deo ſunt digna, promamus. Quamvis enim* OMNIUM BONORUM SIT IPSE LARGITOR, *etiam* NOSTRÆ *tamen* FRUCTUM QUÆRIT INDUSTRIÆ. *Non enim dormientibus provenit regnum cælorum, ſed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus, ut SI* DONA ILLIUS NON IRRITA FECERIMUS, PER EA, QUÆ DEDIT, *mereamur accipere, quod promiſit.*

Atque hæc adduximus ex ipſis illis, qui ſtrenue rem geſſere adverſus Pelagium. Ex quibus abunde liquet, quantopere ab eorum opinione abfuerint, qui naturæ non aliam, quam à coactione libertatem agnoſcunt; Deumque arbitrantur, quibuſcunque hoc dederit, ut ad veram fidem poſſint pervenire, vel perſeverare in bono, hos certò infallibiliterque gratiâ tantâ dignari, ut etiam omne illud, quod poſſint, velint; nec miſericordiam Dei per liberum arbitrium reſpuant; aut dona, quæ acceperunt, unquam negligant, irritaque reddant. Quod ſi antiquiores his etiam audire animus eſt: non clarè minùs ſuper hoc doctrinæ capite ſententiam dicunt, *Quàm Solis eſſe radii, cum ſudum eſt, ſolent.* Paucorum verba adduxiſſe, erimus contenti.

Irenæus lib. IV. cap. LXXI: *Qui operantur bonum, gloriam & honorem percipient, quoniam operati ſunt bonum, cùm poſſint non operari illud: hi autem qui illud non operantur, judicium juſtum recipient Dei, quoniam non ſunt operati bonum, cùm poſſint operari illud.*

Scriptor eruditus quæſt. & reſp. ad Orth. (qui vulgo Juſtinus creditur) quæſt. CIII: Διὰ τὸ μὴ αἱρεῖσθαι, κ᾽ οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἁμαρτάνομεν ἄνθρωποι. *Eo quod non velimus, non eo quod non poſſimus, peccamus homines.*

Tertullianus lib. II. adverſus Marc. c. V: *Nec boni, nec mali merces jure penſaretur ei, qui, aut bonus, aut malus, neceſſitate fuiſſet inventus, non voluntate.*

Clemens Alex. in Protrept. a Ἕως πότε, ὀκνηρὲ, κατάκεισαι; πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ; Ἐὰν δὲ ἄοκνος ᾖς, ἥξει σοι ὥσπερ πηγὴ ὁ ἀμητός σου, ὁ λόγος ὁ πατρικὸς, ὁ ἀγαθὸς λύχνος, ὁ κύριος ἐπάγων τὸ φῶς, τὴν πίστιν πᾶσι, καὶ σωτηρίαν. *Quouſque, piger, jaces? quando autem ex ſomno excitaberis? Sin autem fueris impiger, veniet tanquam fons meſſis tua, verbum paternum, bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem, fidem omnibus, & ſalutem.* Duo hoc loco docemur; fidem nempe ſalutemque eſſe à Deo: a Pag. 23.

donati

donari autem hac omnes eos, qui contemtu gratiæ præparantis non reddiderunt ſeſe regeneranti gratia indignos. Idem Clemens paullo poſt: a Ὁ Θεὸς ἐκ δούλων υἱοὺς ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται. οἱ δὲ υἱοὶ γενέσθαι ὑπερηφανήκασιν. *Deus ex ſervis vult nos fieri filios: illi autem etiam filii effici contemſerunt.* Idem lib. VI. Στρωματ. b Κἂν μὴ μεταγνώσωσι, κρίνονται. οἱ μὲν, ὅτι δυνηθέντες, οὐκ ἠθέλησαν πιστεῦσαι τῷ Θεῷ. οἱ δὲ, ὅτι καὶ θελήσαντες, οὐκ ἐξεπονήσαντο πιστοὶ γενέσθαι. *Quod ſi non fuerint ducti pœnitentiâ, judicantur: aliqui quidem, quòd* CUM POSSENT, NOLUERUNT DEO *credere; alii verò, quòd cum vellent,* NON ELABORAVERUNT, *ut fierent fideles.*

a P. 24.
b P. 154.

Cyprianus lib. I. epiſt. III. ad Cornelium: *Et tamen Chriſtus non increpuit recedentes, aut graviter comminatus eſt; ſed magis, converſus ad Apoſtolos ſuos, dixit: Nunquid & vos vultis ire? ſervans ſcilicet legem, quâ homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſe vel mortem appetit, vel ſalutem.* Idem lib. III. ad Quirinum Teſtim. LII: *Credendi, vel non credendi libertatem in arbitrio poſitam; in Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, &c.*

c P. 169. Cyrillus Catecheſ. VII: c Οὐκ ἀνάγκῃ, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως εἰς τὴν τοιαύτην ἁγίαν υἱοθεσίαν ἐρχόμεθα. *Non neceſſitate, ſed voluntate, in ejuſmodi ſanctam adoptionem devenimus.*

Arnobius adverſus Gentes lib. II: *Chriſtus ſublimibus, infimis, ſervis, fœminis, pueris, uniformiter poteſtatem veniendi ad ſe facit. Patet omnibus fons vitæ, neque ab jure potandi quiſquam prohibetur, aut pellitur. Si tibi faſtidium tantum eſt, ut oblati reſpuas beneficium muneris, quin imò ſi tantum ſapientiâ prævales, ut ea, quæ offeruntur à Chriſto, ludum atque ineptias nomines: quid invitans peccat, cujus ſolæ ſunt hæ partes, ut ſub tui juris arbitrio fructum ſuæ benignitatis exponat? Sortem vitæ eligendi nulli eſt (inquit Plato) Deus cauſa, neque alterius voluntas adſcribi poteſt cuiquam rectè, cùm voluntatis libertas in ipſius ſit poſita poteſtate, qui voluit. An nunquid orandus es, ut beneficium ſalutis ab Deo digneris accipere, & tibi aſpernanti fugientique longiſſimè, infundenda in gremium eſt divina benevolentiæ gratia? Vis ſumere, quod offertur, atque in tuos uſus convertere? conſulueris tu tibi. Aſpernaris, contemnis, & deſpicis? tu te muneris commoditate privaveris. Nulli Deus infert neceſſitatem, imperioſâ formidine nullum terret. Neque enim neceſſaria noſtra illi ſalus eſt, ut compendii aliquid, diſpendiive patiatur, ſi aut Deus nos fecerit, aut ad nihilum redigi, corruptionis diſſolutione, permiſeris. Imò (inquitis) ſi Deus eſt potens, miſericors, conſervator, convertat nobis mentes, & invitos faciat ſuis pollicitationibus credere. Vis ergo eſt iſta, non gratia; nec Dei liberalitas principis, ſed ad vincendi ſtudium puerilis atque inanis contentio. Quid eſt enim tam injuſtum, quàm repugnantibus, quàm invitis extorquere in contrarium voluntates; inculcare quod nolint, & quod refugiant animis; prius nocere, quam proſis? & priore detracto, in alienum habitum ſententiamque traducere? Tu qui te verti, & vim deſideras perpeti, ut id, quod nolis, efficias, atque arripias coactus; cur reſpuis aſſumere voluntate id, quod verſus deſideras, atque immutatus, efficere? Nolo (inquis,) & voluntatem non habeo. Quid ergò criminaris Deum, tanquam tibi deſit? Opem deſideras tibi ferre, cujus dona, & munera non tantùm aſperneris, & fugias, verùm in alia verba cognomines, & jocularibus facetiis proſequaris?*

d *Aliquanto ante medium, ſeu p. 4. ed. Baſ. 1570.*

Hilarius lib I. de Trinitate d, *Eſſe autem Filios Dei, non neceſſitatem eſſe,* inquit, *ſed poteſtatem, quia propoſito univerſis Dei munere, non natura gignentium aſſeratur, ſed voluntas præmium conſequatur.*

Hieronymus in illud Eſaiæ cap. I: *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: ſi nolueritis, & non audieritis,* (ſive, ut in Hebræo habetur, & me ad iracundiam provocaveritis) *gladius devorabit vos: Liberum,* inquit, *ſervat arbitrium: ut* IN UTRAMQUE PARTEM *non ex præjudicio Dei, ſed ex meritis ſingulorum vel pœna, vel præmium ſit.* Idem apologiam ſuam pro libris adverſus Jovinianum iſtâ claudit ſententiâ: *Lazarus & dives diverſa poſt mortem tenent loca. In noſtro arbitrio eſt, vel Lazarum ſequi, vel divitem.*

Quod ſicui etiam poſt iſta nondum liqueat ſatis: ſciat, hac parte conſpirare omnes antiquos. Oſtendunt hoc ex Græcis iſti:

Ignatius ad Magneſianos.

Irenæus lib IV. cap. IX. XXIX. XXX. LXXVI.

Juſtinus Martyr. apolog pro Chriſt. ad Senatum Rom. *a* & apolog. ad Antoninum Pium *b*: & dialog. cum Tryphone Iudæo. *c*

Scriptor quæſt. & reſp. ad Græcos Iuſtino Martyri falſò tributarum, Reſp. I. Et apud eundem Iuſtinum, ſcriptor quæſt. & reſp. ad Orthodoxos reſp. VIII.

Athenagoras legat. pro Chriſtianis.

Tatianus orat. contra Græcos. *d*

Theophilus Antiochenus epiſt. III. Paſchali. *e*

Clemens Alexandr. in προτρεπτ. *f* & lib. I. Pædag. cap. VIII. & Στρωματέων libris *g* paſſim.

Origenes contra Celſum lib. IV *h*: lib. III. περὶ ἀρχῶν, homil. XII. in Num. tract. XXXIII. in Matth. ad illud Ioh. VIII. 21. *Ego vado, & quæretis me.* in epiſt. ad Rom. cap. VI. lib. VI. & lib. VII. cap. VIII.

Euſebius Cæſarienſis lib. VI. præparat. Euang. c. V.

Macarius homil. XV. *i* XXVI. XXVII. XXIX. XXXVII.

Antonius Abbas epiſt. II. ad fratres ſuos Arſenoitas. *k*

Athanaſius orat. contra gentes *l*, orat. IV. contra Arrianos *m*, orat. in paſſ. & crucem Dom. *n*, & de Sementе *o*, & de vita Antonii. *p*

Cyrillus Hieroſolym. præfat. in Catech. *q* & Catech. I. *r* IV *s*. VI *t*. VIII *u*. XV *x*. XVI. *y*

Baſilius εἰς τὴν ἑξαήμερον hom. VI *z*. & X *a*. in Pſalm. VII *b*. & LXI *c*. & homil. Quòd Deus non eſt auctor malorum *d*, & in exhortat. ad baptiſmum *e*, & homil. de *f* Pœnit. & homil. Quomodo aliquis baptizetur in Euang. Chr. *g* & orat. περὶ αὐτεξουσίου *h*, & in cap. I. & XIV. Eſaiæ. *i*

Gregorius Nazianzenus in apolog. *k* orat. XVI. quæ eſt de pauperum amore *l*, orat. XXVI. quæ eſt de moderatione in diſp. ſervandam *m*, orat. XXXI. quæ eſt in dictum Euang. Matth. XIX *n*. orat. XXXVII *o*. quæ eſt de Spir. S. orat. XL. quæ eſt in ſanctum baptiſma. *p*

Nemeſius lib. de nat. hom. cap. XXXIX. & XL.

Epiphanius lib. I. T. I. hæreſ. V *q*. XVI *r*. LXIX. *s*

Gregorius Nyſſenus De opif. hominis cap. XVI. *t*

Chryſoſtomus T. I. in Gen. IV. homil. XIX. & ſerm. De Iacob & Eſau, & Pſalm. CXXIV. & T. II. in Matth. c. IX. homil. XXX. & Matth. XVIII. homil. LX. ad illud, *Neceſſe eſt venire ſcandala.* & in Fragmentis ex Euang. Matt. cap. XXIII. & in Luc. cap. XVI. De Lazaro homil. II. & T. III. in Iohan. cap. I. homil. X. & XI. & Ioh. cap. VI. homil. XLV. ad illa verba, *Nemo poteſt venire ad me,* &c. & homil. De ferendis reprehenſ. & T. IV. ad Rom. cap. IX. homil. XVI. & I. ad Cor. cap. I. homil. II. & cap. IV. homil. IV. item homil. XVII. item cap. IX. homil. XXII. ad Epheſ. cap. II. homil. IV. & T. V. ſerm. De virtut. & vit. & epiſt. VI. ad Theodorum Monach. & homil. II. De incomprehenſibili Dei nat. item homil. LV. & LXXVII. ad Pop. Antioch. quamquam duæ iſtæ homiliæ Chryſoſtomi non ſint. Nam viginti tantùm, vel ſummum duas & viginti ad Antiochenos habuit: cæteræ quinquaginta octo ſunt ἐπανθίσματα ſeu deflorationes ex Chryſoſtomo. Similiter Scriptor imperfecti

operis

a Pag. 37. edit. Sylburg. b Pag. 52. edit. ejuſd. c P. 146. 247. 257. 250. d In Orthodoxographis pa. 194. 195. 197. 198. e Biblioth. PP. 2. ed. T. 3. col. 516. f Edit. Commel. p. 27. 28. 34. g Lib. 1. p. 135. lib. 2. p. 160. 166. 167. lib. 3. p. 192. lib. 4. p. 229. l. 6. p. 272. 281. 287. lib. 7. 298. 299. 301. 302. h P. 15. & 16: edit. Auguſtanæ Gr. i Hom. 15. p. 19 & 215 hom. 26. p. 330. hom. 27. p. 366. hom. 29. p. 381. hom. 37. p. 449 ed. Morell. k T. 3. bibl. PP. edit. 2 col. 113. l Ed. Commel. p. 4. m P. 26. n P. 783. & 788. o P. 139. p T. 2. col. 451. q P. 4. ed. Græco-Lat. r P. 20. s P. 63. 87.

t Pag. 149. u Pag 169. x Pag. 361. y P. 417. 421. z P. 27. edit. Baſ. Gr. a P. 48. b P. 61. c P. 123. d P. 163. 164. e P. 190. 191. f P. 244. verſ. 1. g P. 587. h P. 608. i P. 747. k T. 1. ed. Morell. p. 8. & 9. l P. 256. 257. m P. 456. 457. n P. 504. 505. 506. 508. o P. 607. p P. 644. 657. 1. q Edit. Græc. p. 12. r Pag. 21. s Pag. 331. verſ. 7. t Pag. 170. ed. Baſil.

operis in Matth. falſò Chryſoſtomo tributi hom. xv. in c. v. & in cap. xxii. homil. xli.

a P. 185. ed. Ingolſt. b P. 548. 661. 735. 897. edit. Pariſ. a. 1572. c Col. 201. d P. 263. ed. Commel.

Cyrillus in Oſ. cap. vi *a*. & vii *b*. & in Julianum Apoſt. lib. iii *c*. & in Joh. lib. ii. cap. liv. & lib. iv cap. vii. & lib. ix. cap. x.

Theodotus Ancyræ Epiſcopus homil. in Natalem Salvatoris, quæ exſtat in Concilio Epheſino. *d*

Dionyſius cognomento Areopagita (quem Cyrillo jungimus, quia Valentiniani ſecundi tempore vixiſſe veriſimile eſt) lib. De cæleſti Hierarchiâ cap. ix.

Iſidorus Peluſiota lib. ii. epiſt. lxxii. item lib. iii. epiſt. clxxvii. & ccclxiii.

Oecumenius ad illud 1 Tim. ii. *Qui cunctos homines vult ſalvos fieri*.

Imperator Manuel Palæologus orat. vi.

E Latinis ſimiliter ſentiunt iſti:

Tertullianus lib. ii. adverſus Marcionem c. vi. & viii. & lib. iv. adverſus eundem cap. xxxv. lib. De animâ cap. xxi. libro De monogamiâ cap. xiv. lib. v. De exhortatione ad caſtitatem cap. ii. Quodſi Tertullianus de Fato librum vulgavit, quæ Pamelii, & aliorum opinio eſt: non dubium, quin eo multa etiam plura, illuſtrioraque pro libero dixerit arbitrio. Sed an hujusmodi quid ſcripſerit, non mediocriter dubito. Lego quidem apud Fulgentium, expoſitione antiquorum ſermonum: e *Nam & Tertullianus libro, quem De fato ſcripſit, ita ait; Redde huic fati primum problematis mancipatum.* Verùm hujuſce hominis autoritate parùm moveor, quando ei inſolens non eſt, falſos laudare ſcriptores: ut qui nobis citet Pacuvii Pſeudonem, Plauti Caciſtum, Taciti librum facetiarum, Græcos ſcriptores De Latinis vocibus explicandis, ac ſimilis farinæ nugas: Quemadmodum in ſuis ad eum notis obſervavit eruditiſſimus Joſias Mercerus. Sed à Tertulliano ad alios veniamus. Uti ſunt,

e Voce Problem.

Apud Cyprianum incertus ſcriptor, præfat. lib. De cardinalibus Chriſti operibus.

Hilarius Comment. in illud Matth. c. xii. *Multi vocati, pauci electi*. item in vii. caput Matth. item in Pſalm. ii. & li, & cxviii. in n & ɔ & n.

Optatus Milevitanus lib. vii. contra Parmenianum.

Victor Antiochenus in Marci cap. viii.

Gaudentius Brixienſis ad Neophytos tract. xii. & in Exod. tract. iii.

Hieronymus T. ii. epiſt. ad Cteſiphontem, & in Hierem. cap. xxvi. illa verba, *Forſitan audient, & convertentur*. Et lib. i. in Matth. extremo cap. v. ad illud, *Ut ſitis filii*. Et T. iii. epiſt. ad Damaſum, cujus initium, *Beatitudinis veſtræ* &c. Et adverſus Pelag. lib. i. & imprimis iii.

Scriptor libri De prædeſtinatione & gratiâ (quem falſò credi Auguſtinum, diximus alibi *f*) cap. xv.

f Lib. i. c. 16.

Leo Magnus ſerm. ii. in ſollemnitate Epiph. D. N. Ieſu Chriſti, & ſerm. xvi. De paſſ. Dom.

g Fol 11. a. h F. 152. b. i P. 450. & 451. Microprest. bytus. ſive T. 3. bib. PP. ed. 2. col. 1072.

Iſychius in Levit. cap. i *g*. & xxv *h*.

Albinus quæſt. in Geneſ. *i*

Carolus Magnus, & epiſcopi Synodi Francofurtenſis Capitulari De non adorandis imaginibus lib. iii. cap. i.

Sed tandem allegandi veteres finis eſto, quando, non dico, ſi omnia omnium indicare velimus, (quod ne poſſemus quidem) ſed vel ſola, quæ poſſumus, nullus ſit futurus finis. Et eo minus labore iſtoc opus, quando maximus Calvinus hanc fuiſſe antiquitatis ſententiam non obſcurè agnoſcit lib. ii. Inſtit. Chriſt. cap. iii. §. ii. ubi ſic ſcribit: *Ac voluntatem movet Deus, non qualiter* MULTIS SECULIS TRADITUM EST, *ut noſtra ſit electionis, motioni Dei obtemperare, aut refragari.* Nam ne de Scholaſticis id capiendum putes, mox oſtendit, ſe etiam de iis ſeculis loqui, quibus præcipuè per orbem univerſum floruit religio Chriſtiana. Subjungit enim: *Illud ergò à Chryſoſtomo toties repetitum repudiari neceſſe eſt, Quem trahit, volentem trahit.* Chryſoſtomum unum nominat, ſed idem etiam ab aliis Patrum doceri, doctiſſimum virum minimè fugit, ut ſatis liquet ex iis, quæ & ipſe, & præcedenti capite dixerat. Et ſanè, ſi Chryſoſtomus, aut alii, ita in hominis poteſtate poſuerunt, vel aſſentiri vocationi, vel diſſentire, ut aſſenſus ex naturæ viribus promanet: damnati omnes, tanquam hac parte Πελαγιανίζοντες, debent. At longiſſimè à Pelagio abſunt, ſi cum Auguſtino aiunt quidem, nihil tam in poteſtate noſtrâ eſſe, quàm voluntatem noſtram; eſſeque in homine facultatem in melius mutandi voluntatem: at ſimul cum eodem fatentur, poteſtatem hanc eſſe nullam, niſi à Deo donetur: quomodo priora poſterioraque ſcripta ſua paſſim conciliat ſanctus ille antiſtes in Retractationum libris. Sic enim & voluntas manet libera, & omnia gratiæ tribuuntur. Quam rem paullo pleniùs explicabimus.

Conſtat, duplex nobis ineſſe principium, carnem ſive naturæ corruptionem, & ſpiritum ſive principium gratiæ. Caro præſentibus, & brevibus gaudet: ſpiritus futuris & perpetuis. Inter ea media eſt voluntas, ut à quâ homo habeat velle, &, quà libera eſt, liberè velle. A carne, hoc eſt, corruptione naturæ, eſt, malè velle. At, ut poſſit bene velle, à ſpiritu habet. Ad hanc bene volendi potentiam homo ſe habet merè paſſivè: quippe quæ tota ſit Spiritus Sancti donum. Ad uſum verò hujus potentiæ habet ſe etiam activè, quia homo cooperatur Deo, ex gratiæ iſtius principio. Nec idcirco bonitas operis, partim Deo, partim nobis tribui debet: quia, ut dicebamus, uſus quoque iſtius gratiæ eſt ex gratia. Sic enim Deo cooperatur homo, ſic cum gratia concurrit liberum arbitrium, ut concurſus omnis ac cooperatio ſit, non ex viribus, quas naturâ habet; ſed aliis, quas accipit à gratiâ. Ergò opus bonum eſt ab hominis voluntate. Volens enim homo illud efficit. Eſt & à libero arbitrio, quia liberè efficit. Eſt præterea à gratiâ, quia non naturæ, ſed gratiæ viribus efficit. Nam tribus his modis voluntas conſideratur: quà voluntas eſt; quomodo voluntariè agit, hoc eſt, ſpontè, & non coactè: quà libera; quomodo liberè agit, & ita, ut poſſit non agere: quà gratiæ principio instructa; quomodo agit opus bonum ac ſupernaturale. Ergò à voluntate quidem habemus velle generatim conſideratum. Item cùm voluntas hominis libera ſit, ab eâ eſt, quòd, qui bene vult per ſpiritum, poſſit malè velle per carnem, & contrà. At opus bonum & ſupernaturale, quà tale, à naturâ hominis eſſe non poteſt, eo quòd bonitas iſta naturæ vires excedat, nec creatum quicquam poſſit ultra id, ad quod vires accepit. Quemadmodum igitur corpus noſtrum nullam habet vim illuminandi, ſed contrà habet vim offuſcandi: ita liberum arbitrium naturâ, ſive à ſe, nullam vim habet operandi bonum, ſed tantùm impediendi bonum. Ut igitur illuminatio poſitivè eſt à Sole: à corpore verò noſtro non eſt, niſi privativè, quà id non impedit lumen Solis: ita omne opus bonum, quà tale, poſitivè eſt à Spiritu Sancto: quia quicquid entitatis habet, quà bonum & ſupernaturale, id à gratiâ habet: à libero verò arbitrio ſolùm eſt privativè, quatenus non reſiſtit gratiæ, cùm poſſit reſiſtere: quod ipſum ut reſiſtere poſſit, ex ſe habet, uti, quòd poſſit nolle reſiſtere, habet ex gratiâ. Sepoſitâ igitur conſideratione operis boni, quà opus, vel liberum opus: non magis illud exiſtentiæ ſuæ quicquam debet voluntati, ſive libero arbitrio; quàm lumen ſuum aër radiis ſolaribus illuſtratus debet corpori maximè opaco.

Cùm hac ratione libertatem in ſpiritualibus docent, ſatis clarè oſtendunt, etiam ſe aliqua in homine bona agnoſcere, quæ ne privativè quidem libertati noſtræ tribui poſſint; uti ſunt vocationes, illuminationes, inſpirationes; quæ ſolius Dei totaliter eſſe fatentur. Unde eſt quòd Auguſtinus non uno loco libri de Spiritu & literâ dicat, *Sentire divinam vocationem, in nobis neceſſariò fit; conſentire autem, liberè contingit.* Similiaque legere eſt libro de Spiritu & animâ cap. 48. & de Prædeſt. Sanct. cap. 13. & in Enchir. cap. 32. Idemque voluiſſe videtur Concilium Arauſionenſe, cum can. 20. dicit, *Multa in*

 homi-

homine bona fiunt, quæ non facit homo: nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præſtet ut faciat homo. Et ſanè ipſa vocabula vocationis, inſpirationis, illuminationis, excitationis, ſatis oſtendunt, res illas à Deo fieri totaliter. Quid quòd, ſi non omnes, præcipui ſaltem ex antiquis, ipſam converſionis gratiam ſic à Deo eſſe agnoſcant, ut ne in hac quidem liberum arbitrium privativam eſſe converſionis cauſſam agnoſcam. Plerique enim volunt, cùm Deus hominem convertit, non conferre eum homini gratiam cui homo de facto, ut vulgo loquuntur, poſſit reſiſtere, quæque ſolùm ab eventu & cooperatione liberi arbitrii efficax dicatur, cùm ex ſe non niſi ſufficiens ſit: verùm docent, efficaciam regenerantis gratiæ eſſe ab intentione & beneplacito Dei, ac propriâ quadam ejus gratiæ conditione, quæ naturâ ſuâ iſtiuſmodi eſt, *ut nullum cor durum reſpuat, ut quæ ipſa ſit illa gratia quæ cordis duritiem aufert*; ut de eâ loquitur Auguſtinus lib. 1. de Prædeſt. cap. 8. Quomodo & idem libro De corrept. & gratiâ cap. 14. ait, *Deo volenti ſalvum facere, nullum hominum reſiſtit arbitrium.* Et libro De gratiâ ac libero arbitrio cap. 5: *Ut Paulus de cælo vocaretur, & tam magnâ atque efficaciſſimâ vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola.* Et cap. 16: *Certum eſt, nos velle, cùm faciemus; ſed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis.* Quæ ſatis oſtendunt, non hanc antiquitati ſententiam tribui poſſe, quaſi dicant, nihil ſupernaturale in homine produci à Deo ſine cooperatione liberi arbitrii. quod manifeſtè falſum, cùm fateantur, hominem ad primam vocationis gratiam, ſanctaſque cogitationes à Deo immediatè inſpiratas, & voluntatis excitationem, ac ſimilia, habere ſe merè paſſivè: imò, uti vidimus, Auguſtinus, & qui eum ſecuti, ſenſerunt, ne quidem Deum ſic converſionem ipſam operari, ut liberum arbitrium de facto poſſit reſiſtere. Quare hoc tantùm dicimus, inter primam vocationem & perfectam converſionem (perfectam dico, non perfectione graduum, ſed eſſentiæ) ſtatui ab iis actus intermedios, quibus homo, poſtquam à Deo illuminatus, excitatus, & ad actus aliquos ſupernaturales præſtandos habilis ac potens redditus eſt, diſponatur ad perfectam converſionis ſive regenerationis gratiam; inque hiſce intermediis actibus agnoſcere omnes arbitrii libertatem, cujus reſpectu gratia Dei rectè dicatur reſiſtibilis. Hoc, inquam, omnium judicium eſt; ubi Deus ſanctas cogitationes inſpiravit, voluntatem & affectus hominis excitavit, ac omnia illa egit, quæ neceſſariò requiruntur, ut homo poſſit non reſiſtere Deo vocanti, poſſe nihilominus hominem vocationi divinæ repugnare, atque (ut Auguſtinus quoque loquitur) obicem ei opponere: quod ſi non faciat, majora eum à Deo auxilia conſequi, quibus vehementius etiam excitetur ac moveatur; uſque dum, ſi nec iſtis repugnârit, paratâ jam ad converſionem viâ, ipſam conſequatur perfectæ regenerationis gratiam: ſive quòd Deus tantùm operetur gratiâ ex ſe ſufficienti, quæ efficax fiat per cooperationem humanam; ſive quòd gratia iſthæc efficax ſit, idque habeat à voluntate & intentione Dei donantis, & propriâ hujus gratiæ conditione: quorum utrum verius ſit, aliàs fortaſſe commodior ſe offeret dicendi locus.

T H E S I S II.

Deus non prædeſtinat ad peccandum, ſed præſcit liberè peccaturum: nec quia præſcit Deus, peccabit homo; ſed quia homo peccabit, Deus præſcit.

AD docendum, Prædeſtinationem non eſſe ad peccatum, pertinent loca, quibus dicitur, præſciri peccatum, quia futurum; non futurum, quia præſcitur. ſecus ſi eſſet, Deus fiat peccati author; quia tali decreto homini imponeretur peccandi neceſſitas.

Juſtinus Martyr apologiâ pro Chriſtianis ad Antoninum Pium *a*: Ὅπως δὲ μή τινες ἐκ τῶν προλελεγμένων ὑφ' ἡμῶν δοξάσωσι, κατ' εἱμαρμένης ἀνάγκην φάσκειν ἡμᾶς τὰ γενόμενα γενέσθαι, ἐκ τοῦ προειπεῖν προεγνωσμένα, καὶ τοῦτο διαλύομεν. *Ceterum ne aliqui, ex his quæ retulimus, autument, ex fati neceſſitate nos dicere fieri quæ fiant, perinde atque quod prædicta ſint* CONSTITUTA *quoque,* ATQUE DECRETA *habeantur, id etiam refellemus.* Clarè negat hic Juſtinus, eo quòd Deus aliquid præſciverit, iccirco idem etiam decreviſſe; atque hoc in cauſſâ eſſe ait, cur Dei præſcientia minimè inducat fatalem neceſſitatem. In peccato igitur præſcientiam quidem Dei agnoſcit, prædeſtinationem non item. Rectè itaque centuriatores Magdeburgenſes, cùm centuriâ ſecundâ cap. 4. de Patribus qui proximo ab Apoſtolis ævo vixerunt, hunc in modum ſcribunt: *De prædeſtinatione ita docuerunt, ut quantum ad utrinſque, hominis ſcilicet & diaboli, lapſum attinet, negârint, eum fatali neceſſitate contigiſſe: nec prædeſtinationem in eo Dei, ſed præſcientiam ſolam admiſerunt.* Quòd veriſſimè ab iis dici, indicat etiam hic locus ejuſdem Juſtini Martyris dialogo cum Tryphone *b*: Οὐκ αἰτίᾳ δὲ τοῦ Θεοῦ οἱ προγινωσκόμενοι καὶ γενησόμενοι ἄδικοι εἴτε ἄγγελοι εἴτε ἄνθρωποι γίνονται φαῦλοι, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν ἕκαστος αἰτίᾳ τοιοῦτοί εἰσιν ὁποῖος ἕκαστος φανήσεται, &c. *Non Dei culpâ qui præſciti ſunt ac futuri iniqui, ſive angeli ſive homines, improbi ſiunt, ſed ſuâpte pro ſe quiſque culpâ talis eſt, qualis apparebit.* Et mox: Εἰ δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ προμηνύει πάντως τινὰς καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους κολασθήσεσθαι μέλλοντας, διότι προεγίνωσκεν αὐτοὺς ἀμεταβλήτως γενησομένους πονηρούς, προείρηκε ταῦτα, ἀλλ' οὐχ ὅτι αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοιούτους ἐποίησεν· ὥστε ἐὰν μετανοήσωσι, πάντες βουλόμενοι τυχεῖν τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐλέους, δύνανται. καὶ μακαρίους αὐτοὺς ὁ λόγος προλέγει, εἰπών, Μακάριος, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν. τοῦτο δέ ἐστιν, ὡς μετανοήσας ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, τὴν τῶν ἁμαρτημάτων παρὰ τοῦ Θεοῦ λάβῃ ἄφεσιν. *Quodſi verbum Dei præmonſtrat, fore omnino ut angeli quidam & homines excrucientur, eo quòd præſcierit, illos immutabiliter malos futuros, id ipſum prædixit; non autem quòd Deus eos tales fecerit. Quapropter ſi pœnitentiam egerint, omnes miſericordiam à Deo conſequi volentes, præſtare id & aſſequi poſſunt; & beatos ipſos verbum prædicat, dicens, Beatus cui non imputaverit Dominus peccatum. Id autem eſt hujuſmodi, quod quem pœnituerit commiſſorum delictorum, remiſſionem is illorum ſit conſecuturus.*

Anonymus ſcriptor quæſtionum Juſtino martyri falsò tributarum, cùm in iis non Juſtini modò, ſed etiam Manichæorum & Origenis fiat mentio; quæſt. 58: *c* Εἰ ἔδει τὸν Χριστὸν δι' ἑνὸς αὐτοῦ μαθητῶν παραδοθῆναι, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, δηλονότι αἴτιός ἐστιν ὁ Χριστὸς τῆς ἐκπληρώσεως τῆς γραφῆς, καὶ οὐ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα. ταύτης γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰούδας ἦν αἴτιος. ἣν μέλλουσαν ὁ Θεὸς προειδώς, προεῖπε διὰ τῆς γραφῆς· καὶ οὐκ ἔστιν ἡ πρόγνωσις αἰτία τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι, αἴτιον τῆς προγνώσεως. οὐ γὰρ τῇ προγνώσει ἕπεται τὸ μέλλον, ἀλλὰ τῷ μέλλοντι ἡ πρόγνωσις· καὶ οὐδαμῶς ὁ προγινώσκων αἴτιός ἐστι τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι. ὥστε οὐχὶ ὁ Χριστὸς αἴτιός ἐστι τῆς προδοσίας, ἀλλ' ἡ προδοσία αἰτία τῆς τοῦ Κυρίου προγνώσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ πρωτοπλάστου ὁ αὐτὸς λόγος. *Si oportuit, ut Chriſtus ab uno diſcipulorum ſuorum proderetur, ut impleretur ſcriptura, videlicet Chriſtus cauſſa fuerit, cur ſcriptura impleretur, non cur proderet Judas. Proditionis enim Judas ipſe cauſſa fuit, quam cùm Deus fore prænoſceret, per ſacram ſcripturam prædixit. Et non eſt præſcientia cauſſa ejus quod futurum eſt, ſed id quod futurum eſt, cauſſa eſt præſcientiæ. Neque enim præſcientiam ſequitur id quod futurum eſt, ſed quod futurum, conſequitur præſcientiam; & nequaquam præſciens cauſſa eſt futuri. Quare non Chriſtus cauſſa eſt proditionis, ſed proditio cauſſa eſt Domini præſcientiæ. Ac de diabolo & primo homine par ratio eſt.*

Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 56: Οὐκ ἐπειδὴ προεῖπεν ὁ Κύριος τὴν τοῦ Ἰούδα προαίρεσιν, ἐκεῖνος πρὸς τὴν προδοσίαν ἠλάθη, ἀλλ' ἐπεὶ ᾔδει τὴν ἐπιβουλὴν ὁ ἀλη-

a P. 62.
b P. 192.
c P. 33

ἀλιτήριος, ὁρῶν τὰ κρύφια τῆς καρδίας κινήματα, τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα προέφηνε. *Non quia Dominus Judæ voluntatem, ac inſtitutum prædixit, ille in proditionis crimen lapſus eſt, ſed quoniam parturit proditionem homo nefarius, ideo qui occultos cordis motus videbat, futura tanquam præſentia præmonſtravit.*

Auguſtinus Tom. 1. de lib. arb. lib. 3. cap. 4: *Sicut memoriâ tuâ non cogis facta eſſe quæ præterierunt: ſic Deus præſcientiâ ſuâ non cogit facienda, quæ futura ſunt. Et ſicut tu quædam quæ feciſti, meminiſti, nec tamen quæ meminiſti, omnia feciſti: ita Deus omnia quorum ipſe auctor eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe auctor eſt: quorum autem non eſt malus auctor, juſtus eſt ultor.* Ibidem: *Non eſt conſequens, ut ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſſarum, ideo nihil ſit in noſtra voluntatis arbitrio. Et ipſa quippe noſtra voluntates in cauſſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, ejuſque præſcientiâ continetur: quoniam & humanæ voluntates humanorum operum cauſſa ſunt. Atque ita qui omnes rerum cauſſas præſcivit, profectò in eis cauſſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit, quas noſtrorum operum cauſſas eſſe præſcivit.* Ibidem: EVODIUS. *Nondum video, quomodo ſibi non adverſentur hæc duo: præſcientia Dei de peccatis noſtris, & noſtrum in peccando liberum arbitrium. Nam & juſtum Deum neceſſe eſt fateamur, & præſcium. Sed ſcire vellem, qua juſtitia puniat peccata, quæ neceſſe eſt fieri; aut quomodo non ſit neceſſe fieri, quæ futura eſſe præſcivit. Aut quomodo non creatori deputandum eſt, quicquid in ejus creaturâ fieri neceſſe eſt?* AUGUSTINUS. *Unde tibi videtur adverſum eſſe liberum arbitrium noſtrum præſcientia Dei? quia præſcientia eſt, an quia Dei præſcientia eſt?* EVODIUS. *Quia Dei potius.* AUGUSTINUS. *Quid ergò ſi tu præſcires, peccaturum eſſe aliquem, non eſſet neceſſe ut peccaret?* EVODIUS. *Imò neceſſe eſſet, ut peccaret. Non enim aliter eſſet præſcientia mea, niſi certa præſciret.* AUGUSTINUS. *Non igitur, quia Dei præſcientia eſt, neceſſe eſt fieri, quæ præſcierit: ſed tantummodo quia præſcientia; quæ ſi non certa prænoſcit, utique nulla eſt.* EVODIUS. *Conſentio. Sed quorſum iſta?* AUGUSTINUS. *Quia, niſi fallor, non continuò tum peccare cogeres quem peccaturum eſſe præſciros. Neque ipſa præſcientia tua peccare illum cogeret, quamvis ſine dubio peccaturus eſſet. Non enim aliter id futurum eſſe præſcires. Sicut itaque non adverſantur ſibi hæc duo, ut tu præſcientiâ tuâ noveris quod alius ſuâ voluntate facturus: ita Deus neminem ad peccandum cogens, prævidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergò non vindicet juſtus quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim memoria tuâ non cogis facta eſſe quæ præterierunt: ſic Deus præſcientiâ ſuâ non cogit facienda, quæ futura ſunt. Et ſicut tu quædam, quæ feciſti, meminiſti, nec tamen quæ meminiſti omnia feciſti: ita Deus omnia quorum ipſe auctor eſt præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit ipſe auctor eſt: quorum autem non eſt malus auctor, juſtus eſt ultor.* Ibidem: *Non eſt conſequens, ut ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſſarum, ideo nihil ſit in noſtra voluntatis arbitrio. Et ipſa quippe noſtra voluntates in cauſſarum ordine ſunt; qui certus eſt Deo, ejuſque præſcientiâ continetur: quoniam & humanæ voluntates humanorum operum cauſſa ſunt, atque ita qui omnes rerum cauſſas præſcivit, profectò in eis cauſſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit, quas noſtrorum operum cauſſas eſſe præſcivit.* Idem Tom. 5. de civitate Dei lib. 5. cap. 9: *Non ergo propterea nihil eſt in noſtrâ voluntate, quia Deus præſcivit, quid futurum eſſet in noſtrâ voluntate. Non enim qui hoc præſcivit, nihil præſcivit. Porro ſi ille qui præſcivit, quid futurum eſſet in noſtrâ voluntate; non utique nihil, ſed aliquid præſcivit: profectò & illo præſciente eſt aliquid in noſtrâ voluntate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retentâ præſcientiâ Dei, tollere voluntatis arbitrium: aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas eſt, negare præſcium futurorum: ſed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur. Illud, ut bene credamus: hoc, ut bene vivamus. Malè autem vivitur ſi de Deo non bene creditur. Unde abſit à nobis, ejus negare præſcientiam, ut liberi eſſe velimus, quo adjuvante ſumus liberi, vel erimus. Proinde non fruſtra ſunt leges, objurgationes, exhortationes, laudes & vituperationes, quia & ipſas futuras eſſe præſcivit, & valent plurimum, quantum eas valituras eſſe præſcivit: & preces valent ad ea impetranda, quæ ſe precantibus conceſſurum eſſe præſcivit: & juſta præmia bonis factis, & peccatis ſupplicia, conſtituta ſunt. Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præſcivit: Imò ideo non dubitatur ipſum peccare, cùm peccat: quia ille, cujus præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe præſcivit, qui ſi nolit omnino, non peccat; ſed ſi peccare noluerit, etiam hoc ille præſcivit.*

LIBRI SEPTIMI
PARS TERTIA;

Quæ eſt de cauſſa Reprobationis.

QUæ diximus de arbitrii libertate in contemnendâ vocatione Dei, facilem & expeditam reddunt controverſiam ſequentem, quæ eſt de cauſsâ Reprobationis. Ubi triplex quæſtio ſe offert. Prima eſt, cur Deus hominem adjudicet pœnis æternis. Et reſpondent veteres, ob prævisâm infidelitatem, vel imperſeverantiam in fide. Iterùm quæritur, cur Deus fide non regeneret hominem, vel regenito non conferat perſeverantiæ donum. Et reſpondent iidem, hominem, quia contemnit vocationem Dei, reprobum fieri, & quia prior deſerit Deum, deſeri à Deo. Denique quæritur, cur Deus unum magis, quàm alterum, deſtituat ſalutaris gratiæ bono, cùm ſæpè pariter ſint improbi, & indigni, vel quandoque etiam, quem gratiâ dignatur, altero deterior ſit. Et reſpondent, hoc pertinere ad occulta judicia Domini; nec quia neſcitur, quod occultum eſt, eo negandum eſſe quod manifeſtum eſt. Hæc quæ paucis nunc complexi ſumus, piæ antiquitatis fuiſſe ſententiam, apertiſſimis teſtimoniis planum faciemus. Ordiemur à quæſtione primâ, de quâ tale antiquitatis judicium fuit.

Theſis L

Senſit Eccleſia vetus, eo reprobos detrudi in gehennam, atque ibi luere pœnas æternas: non quia vitâ obedire Deo non potuerunt, ſed quia noluerunt. Itaque & anathema illis dixit, qui exiſtimarent, hominem prædeſtinari ad malum, hoc eſt, qui prædeſtinatione Dei putarent hominibus imponi peccandi & pereundi neceſſitatem.

Quemadmodum in electis conſiderantur duo, Prædeſtinatio ad gratiam, & ad gloriam; ita in reprobis duo ſpectantur, Non deſtinatio ad gratiam, ſive præteritio, & Non deſtinatio ad gloriam, ſive excluſio è regno cœleſti, & conjectio in pœnas gehennæ. Sed hoc diſcrimen eſt inter actus illos circa electos, & hos circa reprobos; quòd illic uterque actus Dei ſit poſitivus & effectivus, hic verò prior ſit negativus ſive permiſſivus, poſterior ſolùm poſitivus ſive effectivus. Unde reprobationem vulgo diſtinguunt in reprobationem negativam & poſitivam. Magis tamen propriè poſitiva illa nomen reprobationis meretur; quia cùm reprobatio & approbatio opponuntur, propriè reprobatio ejus eſt qui rejicitur tanquam indignus præmio: quod propriè convenit illis, qui propter actus malos è cœlis excluduntur, & pœnis inferni addicuntur. Rectius igitur Non prædeſtinatio ad gratiam ſtatuatur conditio prævia reprobationis ex parte Dei, quàm ejus pars vel effectus. Niſi quatenus Non prædeſtinatio gratiæ includit excœcationem ſive obdurationem propter actus præcedentes malos liberè & evitabiliter commiſſos, in quibus homo pertinaciter perſeverat. Nam hic quoque eſt actus Dei, ut judicis, hominem propter gratiæ prioris contemptum reprobantis ut gratiâ majori indignum. At diſſimiliter ſe habet permiſſio peccati vel peccatorum, quibus homo derelictionem ſui promeretur. Quæ ut melius intelligantur, diſtinctè dicendum erit, primùm de cauſſâ Non electionis ad gratiam, ſive, ut vocant, reprobationis negativæ: deinde de cauſſâ Non electionis ad gloriam, ſive reprobationis poſitivæ. Auguſtini ſententia fuit, etſi Deus non prædeſtinet hominem ad gratiam, habita ratione meriti boni; non tamen præteriiſſe, h.e. privare decreviſſe gratia ſalutari & perſeverantia in bono, citra reſpectum meriti mali. Imò tantum abeſt ut hoc ſenſerit, ut nec verum putarit de ipſis infantibus, in quibus meritum propriæ voluntatis locum habere non poteſt: nam quamvis putarit, eos, ſi de vita non baptizati diſceſſerint, cœlorum regno excludi, tamen in his etiam originale peccatum poſuit meritoriam damnationis cauſſam. At longè res planior eſt de adultis, de quibus ſolis ſermo nobis erit. In his conſideratur duplex cauſſa; una primi peccati actualis in ſingulis, altera perſeverantiæ in malo. Quod ad prius attinet, etſi actus malus liberè atque evitabiliter ab homine fiat, eoque culpabilis ſit, tamen permiſſio ejus non habet neceſſario cauſſam meritoriam ex parte hominis. Sanè primi peccati in Adamo permiſſio, vel in alio quocunque, ſaltem in eo cui peccatum originale in baptiſmo eſt remiſſum, (quod in infantibus baptizatis perpetuum eſt) non poteſt cauſſam habere peccatum ullum; cùm hoc ipſo, quòd primum ſit, aliud antecedere non poſſit. Quare permiſſio ejus eſt non à juſtitia Dei conditionata, ſed à ratione generalis providentiæ, qua Deus non impedire decrevit, quo minus cauſſa ſecunda liberè ſuos agat motus. Sed de poſterioribus peccatis diſſimilis ratio eſt. Nam ſæpè Deus in pœnam prioris peccati permittit aliud peccatum, hoc gravius poſtea puniturus; ſimiliterque ob contemtum gratiæ prioris deſerit hominem, nec confert ei gratiam ſalutarem vel perſeverantiæ bonum. Eſt hæc unanimis patrum ſententia, etiam Auguſtini, qui ſemper credidit; quòd multi ſalutem non conſequantur, non culpam eſſe Dei, vires conferre nolentis, ſed hominis nolentis bonum, quod poterat & debebat velle. Clemens Alexandrinus lib. VI. Στρωματ. a Κἂν μὴ μετανοήσωσι, κρίνονται. οἱ μὲν, ὅτι δυνηθέντες, οὐκ ἠθέλησαν πιστεῦσαι τῷ θεῷ· οἱ δὲ, ὅτι καὶ θελήσαντες, οὐκ ἐξεπόνησαν προσγενέσθαι πιστοί. *Quodſi non fuerint ducti pœnitentiâ, judicantur: aliqui quidem, quòd,* CUM POSSENT, NOLUERUNT *Deo credere: alii verò, quod, cùm vellent,* NON ELABORAVERUNT, *ut fierent fideles.* Chryſoſtomus ad Epheſ. cap. II, homil. 4; Ἔστι μὲν νέκρωσις σωματικὴ, ἔστι δὲ καὶ ψυχική. ἀλλ' ἐκείνης μὲν οὔτε ἔγκλημα μετέχειν, οὔτε κίνδυνος. φύσεως γὰρ, οὐ προαιρέσεως τὸ πρᾶγμά ἐστι. Γέγονε μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παραβάσεως, λοιπὸν δὲ εἰς φύσιν τὸ πρᾶγμα ἐξέπεσεν. ἄλλως δὲ καὶ ταχέως λυθήσεται. αὕτη δὲ ἡ νέκρωσις ἡ ψυχικὴ, προαιρέσεως οὖσα, ἔγκλημα ἔχει, καὶ λύσιν οὐδεμίαν. *Eſt quidem mors corporis, eſt verò & animæ. Sed illius eſſe participem, nec eſt crimen, nec periculum habet; res enim eſt naturæ, non voluntatis atque electionis. Nam orta eſt ex tranſgreſſione protoplaſti, deinde verò res ceſſit in naturam; alioqui verò & citò ſolvetur. At animæ mors, quæ à libero pendet arbitrio, crimen habet, ac ſolutionem nullam.* a P. 184.

Irenæus de noviſſimis hominis loquens, ἐναργεστάτοις καὶ ἐνεργεστάτοις verbis ait lib. IV. cap. 71; *Judicium* JUSTUM *recipient*, QUONIAM *non ſunt operati*, CUM POSSENT *operari illud.*

Theophylactus ad 1 Timoth. 2. 4. ad illa verba, *qui omnes homines vult ſalvari*, infert, *Quomodo igitur non ſervati ſunt omnes? Quia nolunt.* At enim dicat adverſus hoc aliquis, eſſe hominem neminem qui non ſalvari velit. Verùm in iis qui media ad ſalutem utilia negligunt, potiùs ſalvandi eſt velleitas quàm voluntas. Velleitatem appello eorum volitionem, qui ſalvari volunt, ſub hac conditione, ut ſibi nihilominus in peccatis liceat impunè progredi. Hæc dicitur voluntas imperfecta Hieronymo lib. I. adverſus Pelagianos b; ATT. *Si ergò (ut dicis) homo ſum,* b P. 263. *quomodo, cùm velim & ſatis cupiam non peccare, delinquo?* CRIT. *Quia voluntas imperfecta eſt. Si enim verè velles, verè utique non peccares.* Voluntas autem quæ dici poteſt voluntas perfecta, eſt volitio eorum, qui parati ſunt omnia agere neceſſaria ad ſalutem. Unde Iſidorus Peluſiota lib. II. epiſt. 27; Εἰ σωτηρίας ἐρᾷς, πάντα ποίει τὰ εἰς ταύτην ἄγοντα. *Si ſalutem amas, fac omnia quæ ad eam ducunt.* Quemadmodum igitur recto gratiæ uſu eadem augetur, ita ejus contemtu augetur morbus ſpiritualis, non quidem culpâ medici Chriſti, qui omnibus mederi paratus eſt, ſed hominis medicum aſpernantis. Unde Iſidorus Peluſ. lib. III. epiſt. 177; *Etſi medicinæ officina* (τὸ ἰατρεῖον) *communis eſt, omnibuſque auxilium proponitur, non tamen propterea communis eſt ipſa curatio; quandoquidem pro voluntate utentium fit. Qui enim auxilium adhibuit, vulnerique impoſuit, fructum capit ex medicamento. Qui verò id facere neglexit, is majorem gravioremque reddidit morbum, ac miſerrimo exitu finit vitam.*

Auguſt. T. 6. in actis cum Felice lib. II. c. VIII: *Non eſt ergo iniquum, ut Deus dicat, Ite in ignem æternum, eis,* QUI EJUS MISERICORDIAM PER LIBERUM ARBITRIUM RESPUERUNT.

Apud Proſperum ſimilia legas. Nam quæſtio erat, num quia quis prædeſtinatus non eſt, moriatur infidelis & impœnitens: an quia arbitrii libertate malè utens, infidelis & impœnitens moritur, eo ad gloriam prædeſtinatus non ſit. Priorem ſententiam, quæ Prædeſtinatianorum eſt, Auguſtino impingebant Galli. Sic enim habet objectio eorum ſeptima: *Quòd Deus, quibuſdam filiis ſuis, quos regeneravit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit,* OB HOC *non det perſeverantiam,* QUIA *non ſunt à maſſâ perditionis, præſcientiâ Dei, & prædeſtinatione, diſcreti.* Sed poſteriorem Auguſtino ſententiam diſertim adſcribit Proſper, quando ſic reſpondet, *Horum lapſum Deo adſcribere, immodica pravitatis eſt, quaſi ideo ruinæ ipſorum impulſor atque auctor ſit,* QUIA *illos* RUITUROS PROPRIA VOLUNTATE *prævidit; &* OB HOC

à filiis

à filiis perditionis nullâ prædeſtinatione diſcrevit. Clarè non infidelitatem, prædeſtinationis ad pœnam, ſed prædeſtinationem ad pœnam, prævilæ infidelitatis effectum facit. Idem capitulo XIV: *Infidelitas non credentium Evangelio, nequaquam ex Dei prædeſtinatione generatur. Bonorum Deus auctor eſt, non malorum.* Fulgentius lib. I. ad Monimum: *Sicut ergo peccatum in eo non eſt, ita peccatum ex eo non eſt: quod autem ex eo non eſt, opus ejus utique non eſt: quod autem nunquam eſt in opere ejus, nunquam fuit in prædeſtinatione ejus. Non ergò prædeſtinati ſunt mali ad hoc, quod male operantur, à concupiſcentiâ ſuâ abſtracti & illecti; ſed ad hoc quod juſtè patiuntur inviti. Prædeſtinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactitia neceſſitas exprimitur; ſed miſericors & juſta futuri operis divini ſempiterna diſpoſitio prædicatur.* Idem ibidem: *Proinde fidelibus congruit credere & fateri, Deum bonum & juſtum præſciſſe quidem peccaturos homines, quia nihil eum latere potuit futurorum, (neque enim vel futura eſſent, ſi in ejus præſcientiâ non fuiſſent) non tamen prædeſtinaſſe quemlibet hominem ad peccatum; quia ſi ad peccatum aliquod hominem Deus prædeſtinaret, pro peccatis hominem non puniret. Dei enim prædeſtinatione, aut peccatorum præparata eſt pia remiſſio, aut peccatorum juſta punitio.* Ibidem: *Prædeſtinatio igitur Dei ſemper in bono eſt, aut ad retributionem juſtitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ.*

Eadem quoque conciliorum iſtorum mens, quæ Pelagii & Maſſilienſium etiam ſententiam condemnarunt. Uti Arauſicani II. can. ult. cujus hæc verba: *Aliquos ad malum divinâ poteſtate prædeſtinatos eſſe, non ſolum non credimus: ſed etiam, ſi ſunt, qui tantum malum credere velint, cum omni deteſtatione in illos anathema dicimus.*

Sed omnium apertiſſimè hac de re loquitur Concilium Valentinum, habitum in Gall: anno IↃCCCLV. cap. II. de quo parte IV. dicemus. Verba ejus ſunt: *Non ex præjudicio Dei aliquem, ſed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. Nec ipſos malos ideo perire, quia boni eſſe non potuerunt; ſed quia boni eſſe noluerunt, ſuoque vitio in maſsâ damnationis vel merito originali, vel etiam actuali, permanſerunt.* Quod plenius explicatur cap. III. ubi dicitur: *Aliquos ad malum prædeſtinatos eſſe divinâ poteſtate; videlicet ut quaſi aliud eſſe non poſſent, non ſolum non credimus, ſed etiam ſi ſunt, qui tantum mali credere velint, cum omni deteſtatione, ſicut Arauſicana ſynodus, illis anathema dicimus.* Atque hæc de quæſtione primâ.

THESIS II.

De quæſtione alterâ, Patrum, tam Latinorum, quàm Græcorum, hoc judicium fuit, in homine cauſſam eſſe, quòd non regeneretur, vel non perſeveret. Quippe qui vocatus, venire cùm poſſit, venire negligat; donaque Dei prior reprobet, & irrita reddat, quàm à Deo reprobetur; prior deſerat Deum, quàm à Deo deſeratur.

HOc ita eſſe, primùm ex iis oſtendemus, qui ante Auguſtinum vixerunt: deinde ex Auguſtino ipſo: denique ex iis Patrum, qui doctrinam Auguſtini adverſus Pelagianos, vel Semipelagianos tuendam ceperunt. *Ac Irenæi* quidem illuſtrem locum ex lib. IV. cap. LXXVI. ſuperiùs *a* adduximus. Eundem etiam vide cap. XLVIII. ejuſdem libri: ubi docet, ut Deus in tenebris relinquat, qui eas ſponte eligunt: atque id Solis ſimilitudine illuſtrat. *Unus*, inquit, *& idem Deus, his qui non credunt, ſed nullificant eum, infert cæcitatem: quemadmodum ſol, qui eſt creatura ejus, his, qui propter aliquam infirmitatem oculorum non poſſunt contemplari lumen ejus: his autem, qui credunt ei & ſequuntur eum, pleniorem & majorem illuminationem mentis præſtat.* Atque ita accipete jubet, cùm Deus in Scripturis dicitur *excæcare*, 2 Cor. IV. 4. *tradere in reprobum ſenſum*, Rom. I. 21. *immittere operationem erroris*, 2 Theſſ. II. v. II. *indurare* Rom. IX. 18.

a Part. 1. theſ. 4.

Similiter Athenagoras legatione pro Chriſtianis *a*: Ποιηταὶ μὲν γὰρ καὶ φιλόσοφοι, ὡς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπέβαλον στοχαστικῶς, κινηθέντες μὲν κατὰ συμπάθειαν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ πνοῆς, ὑπὸ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἕκαστος ζητῆσαι, εἰ δυνατὸς, εὑρεῖν καὶ νοῆσαι τὴν ἀλήθειαν· τοσοῦτον δὲ δυνηθέντες ὅσον περινοῆσαι, οὐχ εὕρωνται οἱ τὸ ὂν παρὰ θεοῦ τὰ περὶ θεοῦ ἀξιώσαντες μαθεῖν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ ἕκαστος. διὸ καὶ ἄλλος ἄλλως ἐδογμάτισεν ἕκαστος αὐτῶν καὶ περὶ θεοῦ, καὶ περὶ ὕλης, καὶ περὶ εἰδῶν, καὶ περὶ κόσμου. ἡμεῖς δὲ, ὧν νοοῦμεν, καὶ πεπιστεύκαμεν, ἔχομεν προφήτας μάρτυρας, οἳ πνεύματι ἐνθέῳ ἐκπεφωνήκασι καὶ περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ περὶ τῶν τοῦ θεοῦ. *Etenim poëtæ & philoſophi, qui probabiles quaſdam, & ſuo conſentaneas ingenio rationes, ut aliis quoque in rebus indagandis, ſequi ſe oportere putabant: impulſi quidem divinitus primùm ut hoc aggrederentur, ſuâ quiſque & propriâ intelligentiæ vi Deum inquirere, tanquam inventuri*, nimiâ de ſe fiduciâ conati ſunt. *Non tamen illum, cujus vis adeo immenſa patet, vel reperire, vel animo & cogitatione complecti potuere:* meritò quidem, quòd Dei notitiam non ab ipſo peterent Deo, ſed intra ſe quiſque eam diſquireret. Hinc adeo *factum eſt, ut alii aliter pronunciarent de Deo, de materiâ, de formis, de mundo. At nos ſententiæ fideique noſtræ teſtes habemus Prophetas, qui ſpiritu divino de Deo, ac rebus divinis, diſſeruerunt.*

a P. 10. ed. H. St. Sequor autem emendationem Geſneri.

Duo ex hoc Athenagoræ loco diſcimus. Unum eſt, ut etiam gentiles non omnino gratiæ cæleſtis ſint expertes: ut qui divinâ inſpiratione impellantur ad quærendum Deum. Alterum eſt, quòd non inveniant Deum, id fieri vitio, non Dei, ſed ipſorum. Nam cùm agnoſcant, divina multum caliginis habere, menteſque noſtras in iis, uti etiam de clariſſimis Ariſtoteles ſcribit, habere ſe inſtar oculorum veſpertilionis, debuiſſe eos modeſtè humiliterque de ſe ſentire, divinumque auxilium ſuppliciter expoſcere: nunc verò eos, Deo inſuperhabito, ſui ſolius fiduciâ rem tantam fuiſſe aggreſſos, atque ita, dum omnia rationis ſuæ modulo ſtultè metiuntur, in varios ac ſpiſſos errores juſto Dei judicio eſſe prolapſos.

Similiter Tatianus orat. contra Græcos *b*, cum dixiſſet, velle ſe priſtinam improbitatem exuere, ut pueris & infantibus ſimilis reddatur, addit, utut peccatum minimorum ſeminum inſtar facilè vires capiat, idem tamen rurſum diſſolvi, ἡμῶν πειθομένων λόγοις θεοῦ, καὶ μὴ σκορπιζόντων ἑαυτούς. *modò verbum Dei credamus, neque diſſipemus nos ipſos.* Quo ſignificat, quòd multi non liberentur regno peccati, id eò fieri, quia ſeſe σκορπίζουσι, dum gratiam Dei contemnunt.

b P. 111.

Etiam Theophilus ad Autolycum lib. I. fuſè oſtendit, unde ſit, quòd multi non videant verum Deum; atque ait, id inde eſſe, quòd vitiis ſe immergentes, ſponte ſe excæcent. Δεῖξον, inquit Theophilus *c*, βλέποντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὰ ὦτα τῆς καρδίας σου ἀκούοντα· *Animi tui oculos præbe videntes, & aures cordis tui audientes.* Ubi manifeſtè ſatis alludit ad illud Chriſti, *Qui aures habet ad audiendum, audiat.* Unde paret, duplices eſſe aures, exteriores capitis, & interiores cordis ſive animi. Quamvis autem omnes non habeant aures cordis, tamen non dubitat Theophilus ab homine gentili poſcere, ut cordis etiam auribus verba ſua haurire velit. Nempe quia omnes eas quoque aures nanciſcuntur à Deo, qui eùm per gratiam Dei velle poſſe acceperunt, actu ejuſmodi aures deſiderant, eoque illas à Deo poſcunt. Par ratio oculorum cordis, ὀφθαλμοῖς τῆς ψυχῆς, quibus homo δυνάται τὸν θεὸν θεάσασθαι *d*, ut mox ait Theophilus. Longè igitur diſſidet ab iis, qui ex Chriſti verbis colligere ſolent, Deum non juſto judicio, quomodo Patres loqui amant, ſed ſolum, quia ſic lubet, quibuſdam aures cordis dare nolle. Quam ſententiam etiam refellunt hæc Theophili verba quæ ibidem leguntur; Βλέπεται γὰρ θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾶν, ὅταν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεῳγμένους

c P. 285.

d Poteſt Deum aſpicere.

μένους τῆς ψυχῆς. Cujus loci ſententiam ſic expreſſit interpres: *Deus non ab omnibus videtur, verum illi ſoli ejus aſpectu frui poſſunt, quibus datum eſt: is nempe qui animi oculos offerant non clauſos, ſed apertos.* Mox ibidem gratiam illam mentes noſtras illuminantem comparat Soli, cujus lumen clariſſimè lucet omnibus; at mentes humanas confert oculis, qui in his quidem videndi habent facultatem, in aliis verò non item, quemadmodum in cœcis apparet. Et ne dicat aliquis, cœcitatem illam maximæ hominum parti, nempe omnibus non electis, inevitabilem eſſe, non quidem dicit, eſſe ab aliquo divino quorundam non miſerendi decreto quòd illi non illuminentur, ſed ait, hoc eſſe à propria culpâ, quia tales peccatis & ſceleribus quaſi occludunt feneſtras cordis, ſic ut cœleſte lumen eos intus irradiare non poſſit. Quæ omnia ſatis oſtendunt, quoſcunque Deus non dignatur ſpiritu ſuo illuminare, hos ab eo præteriri juſto judicio, quòd ſeſe ad gratiam majorem noluerint, per minorem quam habent gratiam, diſponere: vel ſaltem, quòd abſtinentes ab evitabilibus peccatis, nolint ſeſe minùs malè diſponere ad gratiam cœleſtem. Hanc eſſe Theophili mentem, ſatis oſtendunt ſequentia. Πάντες μὲν γὰρ ἔχουσιν ὀφθαλμούς, inquit
a P. 286. Theophilus ibidem *a*, ἀλλ' ἔνιοι ὑποκεχυμένους, καὶ μὴ βλέποντας τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. καὶ οὐ παρὰ τὸ μὴ βλέπειν τοὺς τυφλούς, ἤδη καὶ οὐκ ἔστι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φαῖνον· ἀλλὰ ἑαυτοὺς αἰτιάσθωσαν οἱ τυφλοί, καὶ τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμούς. οὕτω καὶ σύ, ὦ ἄνθρωπε, ἔχεις ὑποκεχυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν πράξεών σου τῶν πονηρῶν. ὥσπερ ἔσοπτρον ἐστιλβωμένον, οὕτω δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν καθαρὰν ψυχήν. ἐπὰν οὖν ᾖ ἰὸς ἐν τῷ ἐσόπτρῳ, οὕτω καὶ ὅταν ᾖ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν Θεόν. δεῖξον οὖν καὶ σὺ σεαυτόν, εἰ οὐκ εἶ μοιχός, εἰ οὐκ εἶ πόρνος, εἰ οὐκ εἶ κλέπτης, εἰ οὐκ εἶ ἅρπαξ, εἰ οὐκ εἶ ἀποστερητής, εἰ οὐκ εἶ ἀρσενοκοίτης, εἰ οὐκ εἶ ὑβριστής, εἰ οὐκ εἶ λοίδορος, εἰ οὐκ ὀργίλος, εἰ οὐ φθονερός, εἰ οὐκ ἀλαζών, εἰ οὐχ ὑπερόπτης, εἰ οὐ πλήκτης, εἰ οὐ φιλάργυρος, εἰ οὐ γονεῦσιν ἀπειθής, εἰ οὐ τέκνα σου πωλεῖς· τοῖς γὰρ ταῦτα πράσσουσιν ὁ Θεὸς οὐκ ἐμφανίζεται, ἐὰν μὴ πρῶτον ἑαυτοὺς καθαρίσωσιν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ. καὶ σοὶ οὖν ἅπαντα ἐπισκοτεῖ, καθάπερ ὕλης ἐπιφορὰ ἐὰν γένηται τοῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· οὕτω καὶ σοί, ὦ ἄνθρωπε, ἐπισκοτοῦσιν αἱ ἀσέβειαι πρὸς τὸ μὴ δύνασθαί σε ὁρᾶν τὸν Θεόν. *Omnibus quidem ſunt oculi, at quorundam adeò ſunt obſcurati, ut Solis lucem intueri nequeant. Cæterum non propterea ſolares radii fulgore carent, quod à cæcis non videntur; imò ſe ipſos & ſuos oculos potius culpent cæci. Pari ratione, ô homo, animi tui oculis offuſa eſt caligo, cujus cauſſam nullam aliam quàm tua ſcelera & peccata dicito. Ut ſpeculum ſplendidum, ſic hominis animum purum & mundum eſſe oportet. Si rubigo invaſerit ſpeculum; quod hoc patitur, idem & tibi accidit, ubi peccatum te occupaverit. Talis, ut dicam quod ſentio, Deum cernere nequaquam valebit. Si itaque deſideras ut Deum meum tibi ob oculos ponam, primum peto temet ipſum mihi oſtendas, ut ſciam, ſis ne adulter, ſcortator, fur, raptor, ſpoliator, cinædus, contumelioſus, calumniator, iracundus, invidus, & ſuperbus: ſis ne contemtor, percuſſor, avarus, parentibus parum obtemperans, plagiarius, tuoſque liberos vendas. His, qui prædictis criminibus ſunt innexi, nequaquam apparet Deus, niſi prius ab omni inquinamento ſe repurgarint. Hæc omnia tenebras oculis tuis inducunt, non ſecus ac ſi humor aliquis in oculos exteriores influat, qui obſtat quo minus Solis lucem diligentius contemplari queant. Haud diſſimili ratione, ô homo, impietas tua te occæcat, quo fit ut nequeas Deum videre.*

Etiam de ἀχαριστίᾳ gentilium, (per quam majori ſe gratia reddunt indignos) locus eſt illuſtris Origenis lib.
b P. 144. III. *b* contra Celſum: Φιλαλήθης δ' ὢν ὁ Παῦλος, φησὶ περί τινων ἐν Ἕλλησι σοφῶν ἐν οἷς ἀληθεύουσιν, ὅτι γνόντες τὸν θεόν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρίστησαν. καὶ μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐγνωκέναι θεόν· λέγει δέ, καὶ τοῦτ' οὐκ ἀθεεὶ αὐτοῖς γεγονέναι, ἐν οἷς γράφει τό, Ὁ θεὸς γὰρ αὐτοῖς ἐφανέρωσεν. αἰνιττόμενος, οἶμαι, τοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἐπὶ τὰ νοητά, ὅτε γράφει, ὅτι τὰ ἀόρατα τοῦ θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις, καὶ θειότης· εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· διότι, γνόντες τὸν θεόν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρίστησαν. *Quum enim veritatis amator ſit Paulus, dicit de quibuſdam Græcorum ſapientibus, quatenus vera docent: quod cùm Deum cognoverint, non ut Deum glorificaverunt, neque grati fuerunt. Et teſtatur, ab eis Deum cognitum, at non niſi favente numine, ſic ſcribens: Deus enim eis manifeſtavit: ſubindicans, opinor, eos qui à viſibilibus adſcendunt ad intelligibilia: quandoquidem ſcribit, quòd quæ ſunt inviſibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, perviderint, ipſamque æternam ejus potentiam divinitatemque, in hoc ut ſint inexcuſabiles, propterea quòd cùm Deum cognoverint, non ut Deum glorificaverunt, neque grati fuerunt.*

Archelaus Meſopotamiæ epiſcopus, diſputatione adverſus Manem, apud Cyrillum ſive Joannem Hieroſolymitanum Catecheſi VI: Ἰησοῦς δὲ αὐτὸς οὐκ εἴρηκε, Διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι; μὴ μισῶν αὐτούς, ἤθελεν μὴ βλέπειν; ἢ διὰ τὸ ἀνάξιον, ἐπειδὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν; ὅπου γὰρ αὐτοπροαίρετος πονηρία, ἐκεῖ καὶ ἀποχὴ τῆς χάριτος. τῷ γὰρ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται. *Jeſus ipſe nonne dixit, Ideo ipſis in parabolis loquor, ut videntes non videant? Odione eos proſequens, volebat ut non viderent? an quia indignum erat, quoniam oculos ipſi ſuos occluſerant? ubi enim voluntaria malitia, illic & gratiæ donum abeſt. Habenti enim dabitur: ab eo autem qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur.*

Baſilius homiliâ in Pſalm. 61. *a* Ἀμήχανόν ἐστι, χωρητικοὺς ἡμᾶς γενέσθαι τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας a P. 122.
πάθη προκατασχόντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἶδον ἰατροὺς ἐγώ, μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμέτοις ἀποκενῶσαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην, ἣν ἐκ πονηρᾶς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθεντο. ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατειλημμένον ὑπὸ ἰχῶρος δυσώδους ὑγροῦ, μὴ ἐκπλυθέν, οὐ μὴ δέξηται τοῦ μύρου τὴν ἐπιρροήν. δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ προϋπάρχοντα, ἵνα δυνηθῇ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα. *Impoſſibile eſt ut capaces divinæ gratiæ reddamur, niſi perturbationes & vitia noſtras animas poſſidentia prius ejiciamus. Vidi ego medicos non prius medicinas ſalutares dare, quàm vomitu materiam illam morbi cauſſam evacuaſſent, quam ex malo diætæ genere homines intemperantes ſibi ipſis creaverant. Sed & vas quod humore quopiam odoris tetri & graveolentis præoccupatum fuerit atque imbutum, ni id elueris diligenter, odorati cujuſpiam unguenti influxum neutiquam poterit recipere. Opus itaque, ea quæ prius inſunt, effundere, ut eorum fiat capax, quæ immittere conſtituiſti.* Idem prooemio in librum Ethicorum, quod eſt de Judicio Dei *b*; Ὅ γε μὴν μακάριος b P. 359.
ἀπόστολος Παῦλος, σφοδρότερον ἐπιστρέψαι εἰς φόβον τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων τοὺς μὴ ἀπηλγηκότας τὴν καρδίαν, τοῦτο ἀντὶ τιμωρίας ὁρίζεται, καταδικάζεσθαι τοὺς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἠμεληκότας. τί γάρ φησι; Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσης ἀδικίας, πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας, μεστοὺς φθόνου, καὶ τῶν ἑξῆς. Καὶ τοῦτο διοικεῖσθαι οἶμαι τὸν ἀπόστολον τὸ κρῖμα οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, Χριστὸν γὰρ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ἀλλ' ἐξ ἐκείνης αὐτοῦ τῆς φωνῆς ὁδηγηθέντα, ἐν ᾗ φησι, διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς λαλῶ τοῖς ὄχλοις, ἵνα μὴ νοήσωσι τὰ θεῖα τοῦ εὐαγγελίου μυστήρια, ὅτι φθάσαντες αὐτοὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ ἐπαχύνθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, ἵνα ἔχωσιν ἀντὶ τιμωρίας ὑπομεῖναι τὸ ἐπὶ τὰ μείζονα ἀβλεψίαν, οἱ προφθάσαντες ἑκουσίως τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἀποτυφλώσαντες ὑπονοήθησαν. *Beatus verò Apoſtolus Paulus, cum eos, qui nondum omnino eſſent depravati, ad pertimeſcenda Dei judicia vellet inducere, pœnæ loco hoc multari aſſerit illos, qui veram Dei cognitionem neglexerint. Sic enim eſt apud,*

cum:

enim: Et ſicut non probaverunt Deum habere in notitiâ, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant ea, quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, avaritiâ, nequitiâ, plenos invidiâ, & cæteris. Quanquam hoc ipſum judicium neutiquam Apoſtolum ipſum per ſe arbitror excogitaſſe; Chriſtum enim in ſe loquentem habebat: ſed ex eâ illius voce inductum, quando ait, propterea ſe in parabolis loqui ad turbas, ne divina arcana intelligant, quoniam priores ipſi oculos clauſerant, & auribus graviter audiverant, & incraſſatum erat inſipiens cor eorum: quò videlicet hoc eſſet ipſis loco pœna, ut in rebus majoribus cæcutirent, qui voluntariè ipſi priores mentis lumine excæcato ſibimet ipſis caliginem offudiſſent. Significat Baſilius, in ipſis culpam eſſe, qui minoris gratiæ contemtu ſe majori indignos reddant: Deum verò culpari non poſſe, quando aliquâ eos gratiâ ſit dignatus, & rectè priori utentibus majorem conferre ſoleat. Unde & Theodotus Ancyræ epiſcopus initio orat. in Salvatore a ait: Δίδοται δαψιλὴς ἡ χάρις τοῖς μετ' εὐχαριστίας αὐτὴν ὑποδεχομένοις· καὶ ποιεῖ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς περιέχεσθαι, ὅσον τὸ μέγεθος τῆς εὐχαριστίας ἐστὶ τῶν κομιζομένων τὴν χάριν. *Ubertim iis gratia dari ſolet, qui grato eam animo recipiunt; ac eâ menſurâ donum præbetur, quæ eſt magnitudo gratitudinis illorum, qui dono potiuntur.*

a Concilii Epheſ. pag. 260. edit. Commel.

Hilarius, vel quiſquis apud Ambroſ. ſcriptor comment. in epiſt. Pauli ad Rom. cap. III: *Olim decreverat liberare genus humanum per Chriſtum, ſicut promiſit per Hieremiam Prophetam, dicens: Propitius ero iniquitatibus eorum, & delictorum illorum non memorabor. Et ne fortè donum hoc ſolis Judæis promiſiſſe videretur, per Iſaiam Dominus dicit: Domus mea domus orationis vocabitur in omnibus gentibus. Quamvis enim Judaiſmo facta promiſſio ſit, præſciens tamen Deus, quòd* DONUM *ejus* REPROBATURI *eſſent impii Judæi, gentes ſe ad percipiendam gratiam ſuam promiſit admittere, quorum æmulatione in iram miſſi cruciarentur impii Judæi.* Ait, reprobatos à Deo Judæos eſſe, quia donum ejus reprobaſſent.

b P. 196. edit. Commel.

Chryſoſtomus in cap. IX. epiſt. ad Rom. b Οὔτε γὰρ ὁ Θεὸς ἐνέλιπέ τι τῶν εἰς τὴν κατόρθωσιν ἡκόντων τὴν ἐκείνου, οὔτε αὐτὸς ἐνέλιπέ τι τῶν ἀπολλύντων αὐτὸν, καὶ πάσης ἀπεστερημένων συγγνώμης. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς ὁ Θεὸς, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ, βουλόμενος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν ἀγαγεῖν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἤθελεν, οὐδ' ἂν ἐμακροθύμησε. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἠθέλησεν εἰς μετάνοιαν τῇ μακροθυμίᾳ χρήσασθαι, ἀλλ' ἀπήρτισεν ἑαυτὸν εἰς ὀργήν· ἐχρήσατο αὐτῷ εἰς τὴν ἑτέρων διόρθωσιν. *Neque enim Deus quicquam prætermiſit illorum, quæ ad correctionem illius* (*Pharaonis*) *conducerent: neque ille quicquam omiſit eorum, quæ ipſum perderent, omnique privarent venia. Sed tamen hæc cùm probè Deus noſſet, tulit cum multâ lenitate, volens ipſum ad pœnitentiam adducere. Si enim hoc noluiſſet, non tantâ fuiſſet lenitate. Poſtquam autem noluit ille lenitate ad pœnitentiam uti, ſed præparavit ſe ipſum ad iram, uſus eſt eo Deus ad aliorum emendationem.* Ait, Pharaonem eſſe ad iram præparatum, quia cùm Deus ſeriò vellet eum ad pœnitentiam adducere, hanc invitationem divinæ bonitatis neglexit.

Atque hi ante Auguſtinum vixerunt: à quo non receſſiſſe ſanctum illum antiſtitem, infinitis penè locis comprobatur. Eorum aliqua adſcribemus. Ad Simplicianum lib. I. qu. II. circa medium: *Nemo credit non vocatus: ſed non omnis credit vocatus. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Utique ii, qui* VOCANTEM NON CONTEMSERUNT, *ſed credendo ſecuti ſunt. Volentes autem ſine dubio crediderunt.* Et poſt pauca: *Noluit ergò Eſau, & non cucurrit. Sed &,* SI VOLUISSET, *& cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet, qui etiam velle & currere vocando præſtaret,* NISI, VOCATIONE CONTEMTA, REPROBUS FIERET. *Aliter enim Deus præſtat, ut velimus; aliter præſtat, quòd voluerimus. Ut velimus enim, & ſuum eſſe voluit, & noſtrum: ſuum, vocando; noſtrum, ſequendo. Quòd autem voluerimus, ſolus præſtat, id eſt,* POSSE *benè agere, & ſemper beatè vivere.* Idem de pecc. mer. & remiſſ. lib. II. cap. XVII: *Gratia Dei eſt, quâ hominum adjuvat voluntates: quâ* UT NON ADJUVENTUR, IN IPSIS ITIDEM CAUSSA EST, *non in Deo, ſive damnandi prædeſtinati ſint, propter iniquitatem ſuperbiæ: ſive contra ipſam ſuam ſuperbiam judicandi & erudiendi, ſi filii ſunt miſericordiæ.* Idem lib. LXXIII. quæſtionum, qu. LXVIII: *De Pharaone facilè reſpondetur, prioribus meritis, quibus afflixit in regno ſuo peregrinos, dignum effectum, cui obduraretur cor, ut nec manifeſtiſſimis ſignis jubentis Dei crederet. Ex eâdem ergo maſsâ, id eſt, peccatorum, & vaſa miſericordiæ protulit, quibus ſubveniret, cùm eum deprecarentur filii Iſrael: & vaſa iræ, quorum ſupplicio illos erudiret, id eſt, Pharaonem & populum ejus: quia quamvis eſſent utrique peccatores, & propterea ad unam maſſam pertinerent, aliter tamen tractandi erant, qui uni Deo ingemuerant, ut eis ſubveniret; & aliter illi, quorum injuſtis oneribus ingemuerant. Pertulit ergò in multa patientiâ vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem. Et eo ipſo, quod ait, in multa patientia, ſatis ſignificavit priora eorum peccata, in quibus eos pertulit, ut opportunè tunc vindicaret, quando de illorum vindictâ ſubveniendum erat his, qui liberabantur, & ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Hic fortaſſe conturbatus ad illam quæſtionem redis, Cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: quid adhuc conqueritur? Voluntati enim ejus quis reſiſtit? Prorſus cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat. Sed hæc voluntas Dei injuſta eſſe non poteſt.* VENIT ENIM DE OCCULTISSIMIS MERITIS, *quia & ipſi peccatores cùm propter generale peccatum unam maſſam fecerint, non tamen nulla eſt inter illos diverſitas. Præcedit ergò aliquid in peccatoribus, quo, quamvis nondum ſint juſtificati, digni efficiantur juſtificatione: & item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni ſint obtuſione. Habes eundem Apoſtolum alibi dicentem: Quoniam non probaverunt Deum habere in notitiâ, dedit illos Deus in reprobum ſenſum. Quòd eos dedit in reprobum ſenſum, hoc eſt, quod induravit cor Pharaonis. Quod autem illi non probaverunt Deum habere in notitia, hoc eſt, quòd* DIGNI EXTITERUNT, QUI DARENTUR IN REPROBUM SENSUM. *Tamen verum eſt, quia non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quia etiamſi levioribus quiſque peccatis, aut certè quamvis gravioribus & multis, tamen magno gemitu & dolore pœnitendi, miſericordiâ Dei dignus fuerit; non ipſius eſt, qui ſi relinqueretur interiret, ſed miſerentis Dei, qui ejus precibus doloribuſque ſubvenit. Parum eſt enim velle, niſi Deus miſereatur: ſed Deus non miſeretur, qui ad pacem vocat, niſi voluntas præceſſerit, quia in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et quoniam nec velle quiſquam poteſt, niſi admonitus & vocatus, ſive intrinſecus, ubi nullus hominum videt, ſive extrinſecus per ſermonem ſonantem, aut per aliqua ſigna viſibilia; efficitur, ut etiam ipſum velle Deus operetur in nobis. Ad illam enim cœnam, quam Dominus dicit in Evangelio præparatam, nec omnes, qui vocati ſunt, venire voluerunt: neque illi, qui venerunt, venire poſſent, niſi vocarentur. Itaque nec illi debent ſibi tribuere, qui venerunt; quia vocati venerunt: nec illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, ſed tantum ſibi; quoniam* UT VENIRENT VOCATI, IN LIBERA ERAT VOLUNTATE. *Vocatio ergo ante meritum voluntatem operatur. Propterea &, ſi quiſquam ſibi tribuit, quod venit vocatus; non ſibi poteſt tribuere, quod vocatus eſt: qui autem vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmii ut vocaretur, ſic* INCHOAT MERITUM SUPPLICII, CUM VOCATUS VENIRE NEGLEXERIT. *Ita erunt duo illa, Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine. Ad miſericordiam pertinet vocatio: ad judicium pertinet beatitudo eorum, qui venerunt vocati, & ſupplicium eorum, qui venire noluerunt. Nunquid ergò*

latebat Pharaonem, quantum boni conſecuta fuerint terra illa per adventum Joſeph? Illius ergo rei geſta cognitio, vocatio ejus fuit, ut populum Iſrael miſericorditer tractans non eſſet ingratus. QUOD *autem huic* VOCATIONI OBTEMPERARE NOLUIT, *ſed exercuit crudelitatem in eis, quibus humanitas & miſericordia debebatur:* MERUIT POENAM, UT INDURARETUR *illi cor, & tantam cæcitatem mentis pateretur, ut tot & tantis, tamque manifeſtis Dei ſignis non crederet: quo poſſet ejus ſupplicio, ſive obdurationis, ſive ultima viſibilis ſubmerſionis, erudiri populus, cujus afflictione ille & occulta obtuſionis, & manifeſta ſubmerſionis, meritum ſibi compararet.*

Tom. 9. tract. LIII. in Euan. Ioann. *Sed quæ ſequuntur Evangelii verba, plus urgent, & profundiorem faciunt quæſtionem. Adjungit enim, & dicit: Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Eſaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & intelligant corde, & convertantur, & ſanem illos. Dicitur enim nobis: Si non potuerunt credere; quod peccatum eſt hominis non facientis quod non poteſt facere? Si autem non credendo peccaverunt, potuerunt ergo credere, & non fecerunt. Si ergo potuerunt, quomodo dicit Evangelium, Propterea non poterant credere &c.* Et paullo pôſt: *Audiſtis, fratres mei, propoſitam quæſtionem; nempe quàm profunda ſit, cernitis: ſed reſpondemus, ut poſſumus. Non poterant credere, quia hoc Eſaias Propheta prædixit: hoc autem propheta prædixit, quia Deus hoc futurum eſſe præſcivit. Quare autem non poterant, ſi à me quæratur, cito reſpondebo, quia nolebant: malam quippe eorum voluntatem prævidit Deus, & per prophetam prænuntiavit ille, cui abſcondi futura non poſſunt. Sed aliam cauſſam, inquis, dicit propheta, non voluntatis eorum. Quam cauſſam dicit propheta? Quia dedit illis Deus ſpiritum compunctionis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant, & excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum. Etiam hoc eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo. Sic enim excæcat, ſic obdurat Deus, deſerendo, non adjuvando, quod occulto judicio facere poteſt, iniquo non poteſt.*

Atque hæc Auguſtini ſententiam ſatis oſtendunt. Similiter apud eum a ſcriptor incertus lib. de Prædeſtin. & grat. cap. IX: *Ne vero rurſum homo, in ultimam facem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, &, quamvis adjuvante gratiâ Dei, non niſi labore gradiendum, inertiæ ſibi crederet poſſe deſerri; & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet: ita inter ſe atque homines Deus tempora officiaque diſtribuens, ordinavit, ut vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus; vocati autem atque illuminati, vias mandatorum ejus boni ingenii intelligentiâ noſceremus; & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio.* Et poſt pauca: *Deus in peccati duriſſimam ſervitutem libero à juſtitia voluntatis arbitrio defluentes, ſecundùm ſuam juſtitiam derelinquit.* Et mox: *Eos qui Dei in ſe bona ſervantes, ad ſpiritualia exercitia omne ſtudium contulerunt; & in agone hujus vitæ certantes, adjuvat, & coronas vincentibus largitur æternas. Ipſe rurſus delinquentes deſerit, reſiſtentes indurat, contemnentes condemnat.* Idem cap. XV: *Unde Nabuchodonoſor pœnitentiam meruit fructuoſam? Nonne poſt innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum, quod perdiderat, rurſus accepit? Pharao autem ipſis flagellis eſt durior effectus, & periit. Hic mihi rationem reddat, qui divinum conſilium nimium altum ſapienti corde dijudicat, cur medicamentum unius medici confectum, aliis ad interitum, aliis valuerit ad ſalutem, niſi quod Chriſti bonus odor, aliis eſt odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem? Quantum ad naturam, ambo homines erant; quantum ad dignitatem, ambo reges &c. quid ergò fines eorum fecit eſſe diverſos, niſi quod unus manum Dei ſentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra miſericordiſſimam Dei veritatem pugnavit arbitrio.*

a T. 7. Auguſt.

Similiter ſcriptor de vocat. gentium lib. I. cap. V: *Secundum Scripturam credimus, & piiſſimè confitemur, quod nunquam univerſitati hominum divina providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſtitutis; nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit, ut propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obſequiis ac teſtimoniis accepiſſe.* UNDE & *inexcuſabiles facti ſunt, quia deos ſibi dona fecerunt, & quæ creata erant ad utendum, venerati ſunt ad colendum.*

Gregorius Magnus lib. XI. Moral. cap. V: *Cain divinâ voce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpâ malitiæ jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat.*

Iſidorus Hiſp. de viris Illuſtr. cap. XIV: *Extant & duo ejuſdem* (Fulgentii) *libri de veritate Prædeſtinationis ad Epiſcopos miſſi, in quibus demonſtrat, quod Deus quoſdam prædeſtinationis ſuæ munere juſtificans prælegit: quoſdam verò in ſuis* REPROBIS MORIBUS *occulto quodam* JUDICIO *derelinquit.*

Quòd verò de regenerationis gratiâ diximus, idem in perſeverantiâ locum habet. Nam nulli non perſeverantiæ donum confert Deus, niſi qui deſerendo Deum, cùm poſſet non deſerere, hoc commeritus ſit ut deſereretur, nec conſequeretur perſeverantiæ donum. Auguſtinus lib. de bono perſeverantiæ cap. VI: *Voluntate ſua quiſque deſerit Deum, ut merito deſeratur à Deo. Quis hoc negaverit?* Et tractatu II. in Ioh. *Opus eſt, ut tu non recedas ab eo, qui nunquam recedit. Opus eſt, ut tu non deſeras, & non deſereris. Noli cadere, & non tibi occidet. Si tu feceris caſum, ille tibi facit occaſum. Si tu autem ſtas, præſens eſt tibi.* Idem oſtendit locus antea adductus ex lib. II. de peccat. meritis & remiſſ. cap. XVII.

Nec aliter Proſper. Cujus hæc verba reſponſione ad objectionem Vincentii XIV: *Si* (à bonis ſtudiis) *receditur, & ad vitia atque peccata tranſitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & receſſurum non deſerit, antequam deſeratur: & facit plerumque, ne deſerat: aut etiam, ſi diſceſſit, ut redeat.* Idem dicit ſententiâ ſuper ſeptimo Gallorum capitulo. Verba ejus ſuprà poſuimus.

Item ſcriptor de Vocat. gent. lib. II. cap. XII: *Certiſſimè noverimus, nullum fidelium a Deo non diſcedentem relinqui.*

Ad juſtam hanc deſerentium deſertionem pertinet obduratio peccantium in Spiritum Sanctum. quo de peccato ita ſcribit Auguſtinus lib. I. de Serm. Dom. in monte: *Peccatum ergò, fratres, ad mortem puto eſſe, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quiſque oppugnat fraternitatem: & adverſus ipſam* GRATIAM, QUA RECONCILIATUS EST DEO, *invidentiæ facibus agitatur.* Et paullo pôſt: *Et hoc eſt peccare in Spiritum Sanctum, id eſt per malitiam & invidiam, fraternam oppugnare gratiam* POST ACCEPTAM GRATIAM SPIRITUS SANCTI: *quod peccatum Dominus, neque hic, neque in futuro ſeculo remitti dicit.* Et mox: *Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & poteſt eis dimitti, ſi converſi fuerint, & ei crediderint, & Spiritum Sanctum acceperint:* QUO ACCEPTO, *ſi fraternitati invidere, &* GRATIAM, QUAM ACCEPERANT, *oppugnare voluerint, non eis dimittitur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro.* Ubi videmus, ut peccatum hoc conſtituat in fraternæ caritatis oppugnatione per invidiam: atque addat, fieri poſt amiſſam gratiam Spiritus Sancti, quâ reconciliatus erat Deo. Alibi verò illud in aliis conſiſtere ait, atque id variè adeò, ut Scholaſtici hacpropter ſex ejus peccati ſpecies enumerent. Nos Theologorum illorum ſententiæ accedimus, qui id committi volunt per abnegationem veritatis agnitæ contra conſcientiam ex malitiâ ſuſceptam, & cum hoſtili impugnatione conjunctam.

Fina-

Digitized by Google

Finalis verò impœnitentia (in quo peccatum hoc Auguſtinus non uno conſtituit loco, uti & ſcriptor libri de fide ad Petrum, atque horum exemplo Joh. Huſſus in 1 Joh. v. *a*) non ejus formale eſt, ſed conſequens. Nam ſic peccantes deſerit Deus; deſerti in impœnitentiâ perſiſtunt; perſiſtentes in peccatis miſericordiâ ſuâ non dignatur Deus; quippe qui, ut veteres dicere amant, non infundat oleum miſericordiæ niſi in vas contritum.

a P. 219. edit. Norib. a. 1559.

Thesis III.

Supereſt quæſtio tertia; in quâ, judicio antiquitatis, ſumma eſt caligo omnibus ingeniis humanis. Quamquam enim, ſi abſolutè quæratur, cur Deus aliquem deſtituat gratiâ regenerante, aut perſeverantiæ dono, cauſſa ex parte hominis adſignari poteſt, uti vidimus: Tamen ſi quæratur comparatè, cur hos magis, quàm illos, nihilo deteriores, vel quandoque etiam minus malos, privet Evangelii luce: ex iis item, quibus Evangelium prædicatum eſt, non hunc æquè ac alium in eo ordine conſtituerit, in quo crediturus erat: ex credentibus item non unum æquè ac alterum è vita vocet, priuſquam labatur: vel lapſorum uni non æquè ac alteri vitam proroget, donec reſipiſcat: horum omnium negant cauſſas ab humanis ingeniis poſſe adferri: ſed latere illas ajunt in theſauro ſapientiæ divinæ.

QUemadmodum principe uni facinoroſorum delictum condonante, alteri non item, ſi ἁπλῶς & abſolutè quæratur, cur reus ſupplicio afficiatur, facinus ejus in cauſſa eſſe dicitur: ſin quæſtio comparatè inſtituatur, cur unus præ altero puniatur, jam, ſi cætera pares appareant, ad placitum principis, cui occultæ cauſſæ ſubeſſe poſſunt, recurri neceſſum eſt: Itidem ſi controverſia ſit, cur Deus multis non revelet veritatem cœleſtem; vel Spiritum ſuum, aut perſeverantiam non donet: peccata hominis, ac prioris gratiæ contemtus, in cauſſa eſſe dicuntur: Sin quæſtio ſit, cur hunc minus quàm alium, vel Evangelii gratiâ dignetur, vel in eo ordine conſtituerit, in quo credidiſſet & perſeveraſſet: jam ex parte hominis cauſſam adferre non poſſumus, ſed recurrendum eſt ad occultam Dei diſpenſationem: qui etſi decreti ſui cauſſas habet circa ſingulos, cùm voluntas ejus nunquam ſit irrationabilis; tamen hæ ſcrutandæ non ſunt, cùm eas Deus non revelarit in verbo. Hinc Ambroſius lib. v. de Fide cap. III: *Quomodo, inquiunt, filius Dei, ſolus verus Deus, poteſt eſſe ſimilis Patri, cùm ipſe dixerit filiis Zebedæi; Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem ad dextram meam, vel ad ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo? Hoc igitur veſtrum divinæ, ut vultis, inæqualitatis eſt argumentum, cum in eo magis venerari Domini clementiam, adorare gratiam, deberetis: ſi tamen virtutis atque ſapientiæ Dei profunda ſecreta poſſetis advertere.* Auguſtinus in Evang. Joh. tract. XXVI: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit, niſi tractus. Quem trahat, & quem non trahat; quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle judicare, ſi non vis errare.* Et tamen hoc non impedire, quo minùs, qui non trahuntur, culpâ ſuâ non trahantur: argumento eſt, quòd continuò ſubjicit iſtis hæc verba: *Semel accipe, & intellige. Non traheris? Ora ut traharis.* Idem Auguſtinus lib. I. contra poſteriorem Juliani reſponſ. *a In eis, quos liberat, amplectamur miſericordiam: in eis autem, quos non liberat, agnoſcamus judicium, occultiſſimum quidem, ſed ſine ullâ dubitatione juſtiſſimum.* Et eodem *b*: *Ideo dictum eſt, Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, quia plures ibi erant, quos obduratione & deſertione judicaverat dignos, occulto judicio, juſto tamen.*

a P. 48.

b P. 134.

Proſper reſp. ad Object. Vincent. art. XIV: *Si in ſanctitate vivitur, ſi in virtute proficitur, ſi in bonis ſtudiis permanetur: manifeſtum eſt munus Dei, ſine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata tranſitur: nihil ibi Deus mala tentationis immittit, & receſſurum non deſerit, antequam deſerat, & facit plerumque ne deſerat, aut etiamſi diſceſſerit, ut redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat; nec poſſibile eſt comprehendere, nec licitum inveſtigare; cùm ſcire ſufficiat, & ab illo eſſe, quòd ſtatur; & non eſſe ab illo, quòd ruitur.*

Etiam ſcriptor de vocatione gentium, cùm lib. I. cap. I. dixiſſet, *Supplicat ubique Eccleſia Dei, etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti*: ſubjungit initio cap. ſeq. *Quodſi aliquos, ſicut videmus accidere,* SALVANTIS GRATIA PRÆTERIERIT, *& pro eis oratio Eccleſiæ recepta non fuerit: ad* OCCULTA DIVINÆ JUSTITIÆ *referendum eſt.* Ubi videmus, ut non-deſtinationem gratiæ ſalutaris (quam reprobationem negativam vocant) ſcriptor ille appellet *præteritionem*: uti hodieque faciunt eruditi quidam Theologi. Porro non exiſtimat, gratiam aliquos in totum præterire, (quippe qui paſſim *c* doceat, nullum eſſe in orbe locum, ubi Deus non ſeriò hominem, ſaltem per gratiam generalem, ad agnitionem, & cultum numinis vocet) ſed præteriri ait aliquos à gratiâ ſalvantis, hoc eſt, eâ quæ fidem & juſtitiam confert. Adhæc præteritionis iſtius cauſſam refert non ad ſimplicem Dei voluntatem, ſed Dei juſtitiam, ac proinde ad voluntatem conſequentem. Denique quia ratio diſpenſationis diverſæ captum hominum omnium excedit; non ἁπλῶς eam ad juſtitiam Dei refert, ſed ait, ad OCCULTA divinæ juſtitiæ pertinere.

c Uti cap. 5. ejuſd lib. & lib. 2. cap. 4. 10. 15. 17. 19. 23. 25. 29.

LIBRI SEPTIMI
PARS QUARTA;

Quæ eſt, De cauſſa Godeſcalci, & iis, quæ huic ſunt adnexa.

THESIS.

Expoſuimus univerſè ſententiam Eccleſia veteris, de gratiâ Dei omnes vocantis, libero arbitrio hominum, gratiam contemnentis, & juſtitiâ Dei, contemtorem gratia reprobantis. In quibus illi etiam, qui Auguſtinum ſequerentur, conſenſerunt. Huic verò doctrina poſt Lucidum presbyterum (de quo antea dictum) primus ſe oppoſuiſſe creditur Godeſcalcus monachus. Is cœnobio egreſſus, variis in terris prædicare cœpit, nolle Deum, ut alii, quàm electi, ad veritatis agnitionem veniant, ac ſalventur; nec pro aliis mori Chriſtum voluiſſe: cæteros, etſi baptizentur, tamen tantùm ſigno tenus redemtos dici poſſe: quia nunquam à damnationis maſſâ fuerint diſcreti. Etiam ſententia ſua libellum obtulit Synodo Moguntinæ, quæ juſſu Imperatoris Lodovici anno IↃCCCXLVIII. *coacta fuit. Hac occaſione ſententia Godeſcalci à Rabano Mauro, Archiepiſcopo Moguntino, & Haimone Halberſtadienſi, cæteriſque Germania epiſcopis fuit condemnata. Inſuper iidem cum literis Synodalibus Godeſcalcum ad Hincmarum Remenſem Archiepiſcopum miſerunt. Eò ut venit, non cum loco ſententiam mutavit, ſed idem dogma magno cum ſtudio defendit. Ergò Remenſis Eccleſia, & Galliæ Belgicæ provinciarum epiſcopi convenerunt, Godeſcalci ſententiam iterum excuſſerunt & damnarunt. Cumque ille epiſcopis ſe irreverentiùs opponeret, virgis caſus; &, ne alios in ſententiam ſuam pertraheret, cœnobio, velut carcerali cuſtodiâ, concluſus, & annos complures detentus fuit. Multi tum adverſus Godeſcalcum ſcripſere: interque alios librum novendecim capitulorum adverſus eum edidit Joannes Erigena Scotus. Hæc peſſimè habuere eccleſiam Lugdunenſem, cujus tum Archiepiſcopus erat Remigius. Ergò libro ea Erigenæ reſpondit, eumque prævenientem gratiam negare, multaque non παράδοξα ſolùm, ſed etiam ἄδοξα docere, oſtendit. Etiam aliis reſpondit adverſariis Godeſcalci: ac potiſſimùm quatuor Hincmari capitula, Godeſcalcano dogmati oppoſita, expendit. Nec his contenta, unà cum Arelatenſis & Viennenſis Eccleſia epiſcopis, in Synodo Valentinâ, anno* IↃCCCLV, *canones aliquot ſancivit, quibus, quid in Godeſcalco, quid item in adverſariis ejus, vel probaret, vel improbaret, expoſuit. Negat dari prædeſtinationem ad peccatum; nec reprobos perire cenſet quia boni eſſe non potuerunt, ſed quia ſalutis viam inſiſtere noluerunt. Fatetur etiam, malè Godeſcalcum docuiſſe, baptizatos, ſi fuerint extra numerum electorum, tantùm ſigno tenus remiſſionem peccatorum accipere, nec verè inſeri Eccleſiæ Dei. Nam, inquit, hoc ſi eſſet, jam ſacramenta Dei ludicra & fallacia forent. Unde concludit, etiam ſecundùm præſentem ſtatum, verè fuiſſe fideles, juſtificatos, & à damnationis maſſâ ſecretos, qui poſtea, per pravitatem ſuam, Dei gratiam amittunt, & æternùm pereunt. De dogmate, an Deus velit omnes & ſingulos ad agnitionem veritatis, & animarum ſuarum ſalutem pervenire, nihil Synodus definit; cum tamen hoc imprimis eſſet, de quo inter Hincmarum & Godeſcalcum certaretur. Nempe de genuino Paulinorum verborum ſenſu nec Synodi ejuſce Patres videntur conveniſſe. Cæterùm de illo, an Chriſtus pro omnibus ſit mortuus, apertè tuentur, pro fidelibus eſſe mortuum, partim quia Scriptura hoc apertè dicat, partim quia nimium à veritate abhorrere videatur, ut Chriſtus pro iis pati propoſuerit, qui, antequam crucifigeretur, vel etiam in terras veniret, in gehennam fuerant conjecti. In quo, quod pace eorum liceat dixiſſe, non ſatis Hincmari, & aliorum ſententiam intellexiſſe videntur. Nec enim epiſcopi illi voluerunt, Chriſtum in cruce ſibi propoſuiſſe, ut gehennâ eximeret eos, qui infideles & impœnitentes de hac vita diſceſſiſſent: ſed hoc putarunt, Chriſtum ab æterno deſtinatum fuiſſe λύτρον pro omnium redemtione; ſed ſolis profuturum, qui gratiam ſalutarem non contemſerint: eoque non redimi omnes, quatenus non ſolvitur omnibus captivitas: at redimi omnes, quatenus ſolvitur omnibus captivitatis neceſſitas: atque id quoque de his qui ante paſſionem Chriſti in peccatis ſuis mortui eſſent, hactenus verum eſſe, quatenus ab his, dum viverent, ſublata fuit pereundi neceſſitas: ut qui non perierint, quia Chriſtus pro iis noluerit mori; ſed quia, cùm per gratiam Dei poſſent, exemplo ſanctorum ſui temporis, ſalutis viam inſiſtere noluerunt: abſque quo eſſet, etiam illos fuiſſe ſalvandos, propter ſacrificium Jeſu Chriſti; cujus virtus non minus ad Veteris Teſtamenti tempus, quàm Novi ſe extendat. Nec hæc ita decernere Valentinæ Synodo ſatis fuit: ſed etiam condemnavit quatuor capitula, ab Hincmaro dogmati Godeſcalcano oppoſita; item librum ab Erigena Scoto ſcriptum adverſus Godeſcalcum. Hac antiſynodo valde fuerunt commoti animi eorum, qui Hincmaro faverent. Nec enim latêre hæc eos poterant: præſertim Carolo Rege canones Valentinæ Synodi, unà cum adverſariis Lugdunenſis Eccleſiæ ſcriptis, Hincmaro exhibente, cum mandato, ut quamprimùm, quid de iis ſentiret, perſcriberet. Sed Hincmarus id facere aliquamdiu diſtulit, eo quòd Remigius, colloquio, aut generali Synodo meliùs, quàm ſcriptis ἐγγράφοις, componi poſſe controverſiam putaret. Verùm de Synodo fruſtra injecta ſpes fuit, ſive eam prudentiores epiſcoporum diſſuaſerint, ſive rex Carolus impedierit,*

eo

eo quòd ab animis adeò exacerbatis nihil ſalubre exſpectaret, & controverſias has ejuſmodi eſſe exiſtimaret, ut nihil de veritate quæſtionis in hanc vel illam partem decidi opus eſſet. Gliſcente autem indies animorum diſſenſu, rex Carolus triennio poſt, hoc eſt, anno IↃCCCLIX, *capita Valentinæ Synodi iterum Hincmaro dedit, cum mandato, ut ad ea quamprimum reſponderet. Ergò Hincmarus libro integro hac de controverſiâ diſſertavit, eumque ad regem miſit, unà cum literis, quibus de injuriâ ſibi & ſuæ ſententiæ Epiſcopis à Valentinâ Synodo factâ conqueritur, ac ſingulos pene canones ejuſce Concilii expendit. Atque hujuſmodi quidem tempeſtas prædicatione Godeſcalci in Galliis excitata fuit. Poſtquam verò reſponſum ſuum Carolo regi tranſmiſerat Hincmarus, deſiiſſe ea paullatim videtur, interponente, ut credibile eſt, rege autoritatem ſuam: qui eo faciliùs componere potuit hos animorum motus, quòd Lugdunenſis Eccleſia parata eſſet deſiſtere ab damnandâ Hincmari & Galliæ Belgicæ epiſcoporum ſententiâ, dummodo ne illi Lugdunenſis, Arelatenſis & Viennenſis Eccleſiæ epiſcoporum ſententiam, tanquam hæreticam, uti in Godeſcalco jam facere occœperant, condemnarent.*

Godeſcalcus jam, antequam Hincmarus ad epiſcopatum vocaretur, quod, teſte Flodoardo a, anno contigit IↃCCCXLV, in Remenſis Eccleſiæ monaſterio vivens, habitu monachus, ſed mente efferus, quietis impatiens, & novitatis amator fuit: ſi Abbatis & monachorum, quibuſcum vixerat, judicio ſtandum putamus: quos hoc teſtatos de eo eſſe, ſcribit Hincmarus epiſt. ad Nicolaum Papam b. Ubi etiam refert, ut à Remorum chorepiſcopo contra canones presbyter ſit ordinatus, atque è monaſterio, adverſus regulam monaſticam, egrediens, disjunctiſſimas terras peragrarit, ſuam de Prædeſtinatione ſeminans doctrinam. Tandem cum rex Ludovicus (non Lotharius, ut in Hirſaugienſi chronico Tritthemius ſcribit) Synodum Moguntiæ convocaſſet: etiam eò Godeſcalcus venit, & Concilio ſententiæ ſuæ libellum obtulit: quod anno contigit IↃCCCXLVIII. quamquam in annum proximum rejiciat Sigebertus. Eo libello hæc capita continebantur. I. Quòd Deus, ſicut quoſdam prædeſtinavit ad vitam, ita quoſdam prædeſtinarit ad mortem. Quodque Deus non vult omnes homines ſalvos fieri, ſed eos ſolùm, qui ſalvantur. II. Quòd Chriſtus non ſit mortuus pro omnibus, ſed ſolis electis. Quodque in illis Petri verbis, *Eum, qui emit illos, Dominum negantes*, Baptiſmi perceptionem Apoſtolus redemtionem vocat; quia qui pereunt, verè nunquam, ſed tantùm ſacramento tenus fuerunt redemti. Addit Hincmarus, hanc fuiſſe opinionem veterum Prædeſtinatianorum, quæ in Adrumetinis monachis ab Auguſtino in Africâ fuerat condemnata, poſteaque in Galliis anathematizata eſt à B. Proſpero, cùm ea Auguſtini, & eorum, qui hunc ſe ducem ſequi profiterentur, ſententia eſſe à Vincentio, Gallis, & Genuenſibus diceretur. Verba Hincmari adſcribam ex epiſt. ad Nicolaum Papam, ubi Godeſcalci doctrinam fusè exponit: *Si veſtra ſapientia Catholica vult ſcire, quæ contra Catholicam fidem ex veteri hæreſi Prædeſtinatianorum (quæ primùm in Africâ, poſtea in Galliis, per idem tempus, quando & Neſtoriana hæreſis eſt exorta, & tempore Cæleſtini Papæ, ipſius auctoritate, & inſtantiâ ſancti Proſperi, eſt revicta) dicere videatur: de multis pauca vobis numero, ſed non pondere, capitulatim ſignificamus.*

Dicit, quod & veteres Prædeſtinatiani dixerunt, quoniam ſicut Deus quoſdam ad vitam æternam, ita quoſdam prædeſtinavit ad mortem æternam.

Dicit, quòd & veteres Prædeſtinatiani dixerunt, quoniam non vult Deus omnes homines ſalvos fieri, ſed tantùm eos, qui ſalvantur: omnes autem ſalvari, quoſcunque ipſe ſalvare voluerit: ac per hoc, quicunque non ſalvantur, penitus non eſſe voluntatis illius, ut ſalventur: quoniam ſi non omnes ſalvantur, quos vult Deus ſalvos fieri, non omnia quæcunque voluit, fecit; & ſi vult, quod non poteſt, non omnipotens, ſed infirmus eſt. Eſt autem omnipotens, qui fecit quodcunque voluit, dicente Scripturâ, Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit in cælo, & in terrâ, in mari, & in omnibus abyſſis: & item, In voluntate tuâ, Domine, cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit reſiſtere tuæ voluntati: ſi decreveris ſalvare nos, continuò liberabimur.

Dicit, quod & veteres Prædeſtinatiani dixerunt, quòd non pro totius mundi redemtione, id eſt, non pro omnium ſalute & redemtione Dominus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus ſit crucifixus & mortuus, ſed tantùm pro his, qui ſalvantur.

Dicit quoquomodo diſpari traditione, ſed pari errore, quod & veteres Prædeſtinatiani dixerunt, exponens ſententiam Apoſtoli Petri, Eum, qui emit eos, Dominum negantes; Baptiſmi, inquit, ſacramento eos emit, non tamen pro eis crucem ſubiit, neque mortem pertulit, neque ſanguinem fudit. Quòd autem Baptiſmi perceptio redemtio nuncupatur, doctor gentium manifeſte fatetur: Nolite contriſtare, inquit, Spiritum Sanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemtionis. At illa, quæ propria & ſpecialis eſt ſolorum omnium electorum, quam eis tantummodo crucifixus impertivit, pius redemtor ipſorum; ſicut à præteritis, ita nimirum à præſentibus, natos & naſcituros, vivos & mortuos, videlicet omnes pariter electos, redemit, eruit, abluitque peccatis. Et idem alibi idem Godeſcalcus ſcribit: Abſit procul à me, ut vel illud ſolummodo velim ſomniare, nedum ſemel ſuſurrare, ut ullum eorum perpetualiter ſecum periturum antiquus rapere valeat anguis, pro quibus redimendis tam pretioſus Deo Patri, Domini noſtri, Filii ſui, fuſus eſt ſanguis. Amen. Et idem loquens ad Deum: Claret itaque ſatis apertè, quòd nullus tibi perit, quiſquis redemtus eſt per ſanguinem crucis tuæ. Hactenus Hincmarus. Ex quibus liquet, eadem docuiſſe Godeſcalcum, quæ in Lucido presbytero Arelatenſis, & Lugdunenſis Synodus, ante annos propè trecentos, damnarant. His lectis & penſiculatis à Synodo Moguntinâ (cui præerat Rabanus Maurus Archiepiſcopus, vir ætatis ſuæ doctiſſimus, ac intererant Haimo epiſcopus Halberſtadenſis, multique alii præſtantes epiſcopi & abbates, quorum aliquos in Hirſaugienſi Chronico recenſet Trithemius) ab univerſis condemnatus, & cum Synodicis literis ad Metropolim Remorum, cui Hincmarus præerat, miſſus eſt. Quà de re ſic à Pythæo editus Francicorum Annalium ſcriptor, qui iiſdem temporibus vixit a: *Circa Kal. Octobris generale placitum* (Rex Ludovicus) *habuit apud Moguntiacum; in quo legatos fratrum ſuorum, & Nordmannorum Sclavorumque ſuſcepit, audivit & abſolvit. Homines etiam Rabani Epiſcopi, adverſus Dominum ſuum conſpirantes, publicè convictos cum eo pacificavit. Godeſcalcus quoque quidam Presbyter, de prædeſtinatione Dei pravè ſentiens, & tam bonos ad vitam, quam malos ad mortem perpetuam, inevitabiliter à Deo prædeſtinatos eſſe affirmans, in conventu rationabiliter, ut plurimis viſum eſt, convictus, & ad proprium Epiſcopum Ingumarum Remis tranſmiſſus eſt, prius tamen juramento confirmans, ne in regnum Chludovici ultrà rediret.* Et Hincmarus epiſt. ad Nicolaum Papam b: *Peragratis regionibus plurimis, & exitioſa ſemina ſator peſſimus ſeminans, tandem in Moguntina civitate, habita Synodo, & Rabano Archiepiſcopo, libellum ſui erroris porrigens, damnatus ab omnibus Germaniæ epiſcopis, cum literis Synodalibus ad Metropolim Remorum, cui jam, auctore Domino, præeram, eſt remiſſus.* Quid exinde contigerit, continuò ſubjicit Hincmarus: *Poſtea*, inquit, *à Belgica Remorum ac Galliarum*

a Lib. 3. c. 1.

b Apud Flodoardum lib. 3. c. 14.

a P. 41.

b Apud Flodoardum lib. 3. c. 14.

rum provinciarum (lego, à Remorum ac Galliæ Belgicæ aliarum provinciarum) *Epiſcopis auditus, & inventus hæreticus, quia reſipiſcere à ſuâ pravitate non voluit, ne aliis noceret, qui ſibi prodeſſe nolebat, judicio præfatarum provinciarum epiſcoporum, in noſtrâ parochiâ, (quoniam Rothadus, de cujus parochia erat, illi neſciebat reſiſtere, & novitatis amans timebatur à nobis, ne diſceret prava ſentire, qui noluit diſcere recta docere, neve idem Godeſcalcus, cum aliis communem vitam ducens, errori ſuo faceret eſſe communes) monaſteriali cuſtodia mancipatus eſt, docente Apoſtolo, Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem devita, ſciens, ſubverſum eſſe hujusmodi, & proprio judicio condemnatum.* Idem opuſculo ad Hincmarum Laudunenſem cap. XLIII: *Dum laudari hæretici, tanquam de excellenti ingenio, cupiunt, quaſi nova quædam proferunt, quæ in antiquorum Patrum libris veteribus non tenentur; ſicque fit, ut, dum videri ſapientes deſiderant, miſeris ſuis auditoribus ſtultitiæ ſemina ſpargant. Et quoniam hæc egiſſe Godeſcalcus in conventu epiſcoporum* (Galliæ Belgicæ) *revictus fuit; idem Concilium (ſicut ſcriptum eſt, Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat:) ſilentium ei impoſuit, mihique illum ad cuſtodiendum commiſit; ſicque complexum ejus, qui jam ſicut vermes in putredine ſcatentes ebulliebant, ira partim ſunt mitigata, & congregata ſunt à Domino quaſi in utrem aquæ maris; cùm amaritudo perverſarum mentium nondum apud nos de his, quæ Godeſcalcus eos docuerat, erumpit exterius in vocem pravæ libertatis.* Ita videmus, ut Godeſcalcus, non tantùm in Synodo Moguntinâ ab omnibus Germaniæ epiſcopis; ſed etiam à Remorum, & aliarum Galliæ Belgicæ Eccleſiarum præſulibus, ſit damnatus, & carcerali cuſtodiæ à Synodo mancipatus. Godeſcalcum verò, quibuſdam Proſperi & aliorum ſententiis malè intellectis, in errorem fuiſſe impulſum, ſcribit Flodoardus lib. III. cap. XXVIII. ubi & reprehenditur, quòd docuerit prædeſtinationem ad mortem. *Scripſit*, inquit, *Hincmarus Godeſcalco monacho, qui erat prolapſus in hæreſin, de quibusdam ſententiis auctorum, quas ille non bene intelligebat, vel exponebat, maximè Proſperi: quarum ſenſum* (Hincmarus) *per ſententias præcipuè beati Auguſtini exponit, & cæteros idoneos proponit teſtes Apoſtolicæ fidei doctores: quorum ſequendam in omnibus admonet eſſe doctrinam. Oſtenditque teſtimoniis manifeſtis, Deum & bona præſcire, & mala: ſed mala tantùm præſcire, bona verò, & præſcire, & prædeſtinare. Unde præſcientia eſſe poteſt ſine prædeſtinatione: prædeſtinatio autem non poteſt eſſe ſine præſcientiâ, & quia bonos præſcivit & prædeſtinavit ad regnum, malos autem præſcivit tantùm, non prædeſtinavit, nec, ut pereant, ſua præſcientiâ compulit. Cui definitioni ſubſcribere idem Godeſcalcus pertinaciſſimè recuſavit.* Sanè ſi Godeſcalcus aſſeruit, prædeſtinari hominem ad malum culpæ, meritò eſt damnatus: cùm ea ſententia & Scripturis repugnet, & canone ult. Synodi Arauſicanæ II. anathemate feriatur. Sin ſolùm intellexit prædeſtinationem ad malum pœnæ, ob prævisum peccatum infligendæ: verè fuerit λογομαχία: Godeſcalco quidem prædeſtinationis nomen extendente ad omnia, quæ Deus facere decrevit: Hincmaro autem eo ſolam gratiæ præparationem intelligente.

Inter eos, qui ad reſtinguendum hoc incendium concurrerunt, etiam Lupus fuit. de quo ſic Sigebertus in catalogo cap. *Lupus Servatus librum compoſuit de tribus quæſtionibus, id eſt, de libero arbitrio, de prædeſtinatione bonorum & malorum, de ſanguinis Chriſti ſuperfluâ quadam taxatione vel redemtione uſque ad ſalutem impiorum. Nam ſuper hac re orta eſt quædam fidei turbatio, anno Chriſti octingenteſimo quadrageſimo nono.* Sex verò adverſus Godeſcalcum ſcripſiſſe, teſtatur Eccleſia Lugdunenſis libro de tribus epiſtolis. Hos inter fuit Ioannes Erigena Scotus: de quo in floribus Hiſtoriarum ſic ſcribit Matthæus Weſtmonaſterienſis ad annum DCCCLXXXIII; *Eodem anno venit in Angliam magiſter Joannes, natione Scotus, vir perſpicacis ingenii, & facundia ſingularis. Hic dudum relictâ patriâ ad partes Gallicanas tranſiens, Carolum Calvum a adiit, atque in magnâ ab eo dignatione ſuſceptus, individuus comes ei fuerat, & menſæ & cubiculi. Hujus autem ingenii & ſcientiæ magnitudo ac lepóris exempla uſque hodie manent.* Hinc aliqua ab eo lepide dicta factaque commemorat: quibus iſta ſubjungit; *Iſte Ioannes, rogatu ejusdem regis, Hierarchiam Dionyſii Areopagitæ de Græco in Latinum b tranſtulit; quo fit, ne intelligatur Latina litera, cùm volubilitate magis Græcâ, quam compoſitione conſtruitur Latinâ.* Id ipſum & Sigebertus tradit in catalogo, cap. XCV; *Ioannes Erigena, jubente Carolo, Ludovici imperatoris filio, libros Dionyſii Areopagitæ in Latinum tranſtulit.* Sequitur deinde apud Weſtmonaſterienſem; *Compoſuit etiam librum, quem περὶ φύσεων μερισμοῦ, id eſt, de naturæ diviſione c intitulavit, propter perplexitatem quarundam quæſtionum ſolvendarum bene utilem; ſi tamen ignoſcatur ei in quibusdam, in quibus à Latinorum tramite deviavit, dum in Græcos acriter oculos intendit; unde & hæreticus à quibuſdam putatus eſt. Scripſit enim contra eum quidam Florus, qui & ejus ſcripta depravando damnavit.* Hic eſt Florus ille, cujus expoſitio miſſæ extat Tom. VI. bibliothecæ PP., quemque Sigebertus in catalogo, cap. XCIV. epiſtolas Pauli verbis Auguſtini, quæ hinc inde collegerat, expoſuiſſe ait. Tantus Auguſtini amator, quid mirum ſi oppoſuerit ſe Erigenæ? Hinc ſubjicit Monaſterienſis; *Sunt enim revera in libro Peri phyſicôn perplurima, quæ, niſi diligenter diſcutiantur, à fide Catholicâ aliena judicantur. Hujus autem opinionis particeps eſſe cognoſcitur Pontifex Romanus, qui in epiſtolâ ad Carolum miſſa dixit: Relatum eſt apoſtolatui noſtro, quòd Opus Dionyſii Areopagitæ, quod de divinis nominibus, & de cæleſtibus ordinibus Græco deſcripſit eloquio, quidam vir Ioannes, genere Scotus, nuper tranſtulit in Latinum. Quod juxta morem Eccleſiæ nobis mitti, & noſtro judicio debuit approbari: præſertim cum idem Ioannes, licet multæ ſcientiæ eſſe prædicetur, olim non ſanè ſapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. Propter hanc ergò infamiam idem Iohannes Franciam relinquens, regem Alfredum petivit, cujus munificentia illectus, & magiſterio, ut ex ſcriptis ejuſdem regis intelligitur, Meldunî magiſter reſedit. Ubi poſt aliquot annos à pueris, quos docebat, graphiis perforatus, animam exhalavit tormento gravi & acerbo. Jacuit autem aliquamdiu in humili ſepultura, in beati Laurentii baſilicâ corpus ejus collocatum. Sed ubi divinitus cecidit ſuper ejus ſepulturam radius ignis cæleſtis: monachi de talibus animati revelationibus, in majorem eum tranſtulerunt Eccleſiam, & ad ſiniſtram altaris partem honorabiliter locaverunt.* Eadem legas apud Guilielmum Malmesburienſem lib. II. de geſtis regum Anglorum cap. IV. ubi & Epitaphium ejus adſcribit: *Succedentibus*, inquit, *annis munificentiâ Alfredi allectus venit in Angliam, & apud monaſterium noſtrum à pueris, quos docebat, graphiis, ut fertur, perforatus, etiam martyr æſtimatus eſt: quod ſub ambiguo ad injuriam ſanctæ animæ non dixerim, cùm celebrem ejus memoriam ſepulchrum in ſiniſtro latere altaris & epitaphii prodant verſus, ſcabri quidem, & moderni temporis limâ carentes, ſed ab antiquo non adeo deformes,*

Clauditur hoc tumulo ſanctus ſophiſta Iohannes,
Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro.
Martyrio tandem Chriſti conſcendere regnum
Quo, meruit, ſancti regnant per ſecula cuncti.

Dogma mirum, quo ditatum fuiſſe Scotum ait, cujus item cauſsâ à diſcipulis interemtus eſt, Euchariſtiæ dogma fuiſſe, putat Genebrardus d; cui nos aſſentimus. Nam de eo idem, quod antea Bertramus, ac Berengarius poſtea, docuit; ut cognoſcimus non modò ex Philippo Bergomate Chronici Suppl. lib. XI. ad annum DCCCLXXXI, & Jo. Balæo Centuriâ II. cap. XXIV; ſed etiam (cur enim non

ad

a Exrefelletur error Gregorii de Valentiâ, qui diſp. 6. quæſt. 3. de præſentia Chriſti in Euchariſtiâ, punct. 1. hunc Io. Scotum vixiſſe anno 800, ac Caroli Magni præceptorem fuiſſe ait.

b Ea translatio cum Dionyſii Carthuſiani commentariis excuſa eſt Coloniæ, anno MDXXXVI.

c Fallitur igitur Geſnerus bibliothecæ T. 1. qui ſcriptorem de animæ diviſione alium Ioannem Scotum facit ab eo, qui Dionyſii Hierarchiam tranſtulit.

e In lov. gam Dionyſii.

ad veteres potiùs, longè locupletiores teſtes, recurramus? ex Lanfranci libro de Euchariſtiæ ſacramento; ubi ſic Berengarium alloquitur: *Igitur cum à quodam Remenſi clerico Romam perlatas literas recitator legeret, intellecto quod Ioannem Scotum extolleres, Paſchaſium damnares, communi de Euchariſtiâ fidei adverſa ſentires: promulgata eſt in te damnationis ſententia.* Et mox: *Dehinc declarata eſt Synodus Vercellenſis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præſidente pontifice, eſt celebrata Vercellis: ad quam vocatus non veniſti. Ego verò, præcepto ac precibus præfati Pontificis, uſque ad ipſam ſynodum ſecum remanſi. In quâ in audientiâ omnium, qui de diverſis hujus mundi partibus illuc convenerant, Ioannis Scoti liber de Euchariſtiâ lectus eſt, ac damnatus: ſententia tua expoſita ac damnata: fides ſancta Eccleſiæ, quam ego teneo, ac tenendam adſtruo, audita, & concordi omnium aſſenſu confirmata.* Ex his ſatis intelligi arbitror, quis fuerit iſte Joannes Erigena Scotus, cujus ſcriptorum catalogum, ut & alia de eodem, legere potes apud Balæum centur. II. ſcriptorum Britanniæ cap. XXIV. Mirum verò, Balæum non meminiſſe libri, quem adverſus Godeſcalcum ſcripſiſſe dicebamus. Conſtabat autem Scoti liber novemdecim capitulis: quorum definitiones quæ fuerint, non aliunde nunc quàm ex adverſario Eccleſiæ Lugdunenſis ſcripto a cognoſci poteſt. Ex eo verò diſcimus, primi capituli definitiones fuiſſe duas. Secundi quot fuerint, Eccleſia Lugdunenſis in vulgatis codd. non expreſſit: nempe aliqua deſiderantur proximè ante illa verba: *Docet beatus Auguſtinus, ſicut ſapientiam, ita & prudentiam Domini rectè dici &c.* Interim ex iis, quæ ſuperſunt, ſeptem aut præterpropter definitiones fuiſſe cognoſcimus. Tertii capituli quatuor à Lugdunenſibus commemorantur definitiones. Quarti quinque, quincti totidem, ſexti tres, ſeptimi una, octavi, ut videtur, quatuor, noni duæ, decimi quatuor, undecimi minimum tres, duodecimi quatuor, decimitertii tres, ut putamus, decimiquarti una, decimiquincti, ut videtur, quinque, ſextidecimi duodecim; ſeptimidecimi ſeptem, duodevigeſimi, ut putamus, octo, undevigeſimi quatuor ſtatui poſſunt. Quibus omnibus hoc egit Scotus, ut oſtenderet, unam eſſe tantum prædeſtinationem, eamque talem, quæ non adferat homini neceſſitatem, ſed ſalvam relinquat ei arbitrii libertatem.

a *Extat in biblioth. PP. auctario.*

Ac unam duntaxat prædeſtinationem eſſe, eo probabat Scotus cap. II. quòd prædeſtinatio de Deo dicatur ſubſtantialiter, eoque, ut eſſentia Dei multiplicari non debet, ſimiliter nec multiplicanda ſit prædeſtinatio divina. Item, quia præſcientia una eſt, at præſcientia & prædeſtinatio ſint unum idemque. Item cap. III. quia ſi prædeſtinatio eſt ad mortem, jam Deus mortis cauſſa erit, & ſi mortis, etiam peccati, cujus mors ſtipendium eſt. Et cap. XI. quia ſi reprobi propriè prædeſtinati ſunt ad pœnam, neceſſariò peribunt: quod ſi eſt, quomodo juſtè judicabit mundus, quem neceſſitas prædeſtinationis cogit perire? Item, quòd ſanctæ Scripturæ ABSOLUTAM prædeſtinationem (ſic loquitur Scotus) non niſi in his, quos Deus elegit, inveniuntur poſuiſſe, eoque, ſi Auguſtinus reprobos quandoque prædeſtinatos vocet, id à contrario ſive κατ' ἀντίφρασιν faciat: Et cap. XII. quòd ipſe Auguſtinus huic faveat ſententiæ: ut cui prædeſtinatio nihil aliud ſit, quàm gratuiti doni præparatio: pœna autem inter gratuita dona non inveniat locum, quia torquet hominem, non liberat. Eoque, ut cap. XIII. etiam ſcribitur, ſic reprobi dicantur prædeſtinati, ut à Chriſto Iudas electus, & in parabolâ ejuſdem amicus vocatur, qui ſemper inimicus. Imò, ut cap. XIV. dicitur, Auguſtinus reprobos prædeſtinatis diſertim opponit, ut cùm dicit, *Neſcientes quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum.* Et iterum, *Qui prædeſtinatos à non prædeſtinatis diſcernere non valemus.* Item, *Qui cadunt & pereunt, in prædeſtinatorum numero non fuerunt.* Et, *Pœnam prædeſtinatam peccatoribus; ipſos verò præſcitos tantùm, non prædeſtinatos.* Item, quia humanæ etiam leges homines non prædeſtinent ad pœnas, ſed pœnam peccaturis deſtinent, ut proni ad peccandum ſuppliciorum terreantur atrocitate. Et cap. XVIII. quia prædeſtinatio Græcè ſit προορισμὸς, hoc verò ſit ab ὁρῶ, id eſt videre, definire, deſtinare: mors autem & pœnæ videri, definiri, deſtinari non poſſint, quia nihil ſint.

Prædeſtinationem verò non adferre neceſſitatem, probat idem Scotus hunc in modum. cap. IV. quia tria hæc, Eſſe, Scire, Velle, ſint hominis ſubſtantia, quam is peccando non amiſerit: nec enim naturam ullam perire poſſe, eoque nec liberum periiſſe arbitrium, quod de hominis naturâ eſſe dixerat: quod ſi id non perierit, ſemper inchoare poſſe naturam, etſi perficere ipſa non poſſit, ſed gratia ad id requiratur. Item cap. V. quia ſicut Deus neminem compellat peccare, ita nec bene vivere. Et cap. VI. quia peccatum omne, eoque & pœna omnis, à propriâ hominis voluntate promanet, libero male utentis arbitrio. Nec ſapientis ſit, in dubium vocare velle, utrùm humana voluntas ſit ſecundum naturam, quam conſtat eſſe ſubſtantiam rationalem. Et cap. VII. quia liberum arbitrium inter media Dei dona debeat collocari. Et cap. VIII. quia Auguſtinus ipſe teſtetur, ſubſtantialem interioris hominis trinitatem conſiſtere in iſtis tribus eſſentiâ, ſcientiâ, voluntate, ac proinde libertas arbitrii ſit homini naturalis. Et cap. XV. quia Deus non tollat naturalia. Et cap. XVI. quia in ipſo igne æterno inſita maneat naturaliter cognitio beatitudinis, & deſiderium ejus, cujus de abſentia cogitatio ſit pœna miſerorum in gehennâ. Item, quia illud punitur, quod peccavit: non puniri autem naturam, quia à Deo eſt, & ſi peccaſſet, perituram fuiſſe, nunc eam permanere: peccaſſe autem voluntatem per motus ſui perverſitatem, atque idcirco eam puniri, dum iis, quæ appetit, jure fraudatur. Item cap XIX. quia in ipſo gehennæ igne, excepto quòd beati non ſunt, cætera cunctis reluceant bonis. Quo in dogmate diluendo, quia multa eſt Eccleſia Lugdunenſis, viſum eſt ipſa Scoti verba adſcribere. Contendebat igitur, *Ignem æternum eſſe ipſum quartum mundi elementum, ubi corpora ſanctorum in æthercam mutentur qualitatem; impiorum corpora in aëream ſint qualitatem tranſitura: in eoque naturarum intra ſe mirabile perfici gaudium, malarum verò voluntatum ineffabile tormentum: & ita impiorum omnium angelorum, hominumque corpora, ſupplicia ignis æterni perpeſſura, ut integritate eorum ſubſtantia nullo modo peritura, eorum pulchritudine nullo modo defuturâ, eorum naturali incolumitate permanſurâ, omnibus deinde naturæ bonis ad univerſitatis ornamentum mirabili ordine refulſuris, (exceptâ beatitudine, quâ privabuntur) ſuperioris ignis corporei cum inferioris aëris corporibus qualitate conluctante, naturalibus reſervatâ, infelicium animarum intentio de corporibus ſuis æternas patiatur ærumnas: ita videlicet, ut idem ipſe ignis omnibus corporibus fiat gloria, quo, damnandis animabus intrinſecus iniquitate propria, extrinſecus cumulabitur pœna.*

Atque hæc, quæ Joannis Scoti fuerit ſententia, clarè oſtendunt. Adverſus quem Eccleſia Lugdunenſis demonſtrat, duplicem eſſe prædeſtinationem; unam electorum ad vitam, alteram deſtinatorum ad mortem. Nec hominem naturâ habere liberum arbitrium, niſi ad malum; eoque electos compelli ad bonum: nec tamen reprobos compelli ad peccandum; ſed tantùm ad ſubeundam pœnam, quam peccatis meruerunt.

Eſſe etiam prædeſtinationem ad mortem, probat inde, quia quicquid Deus exequitur in tempore, hoc facere decrevit ab æterno: & quia Scotus dicebat, nuſquam Scripturam prædeſtinationis voce de reprobis uti: reſpondet, ut hoc verum ſit, nihil tamen ſententiæ ſuæ derogare, quia ſatis eſt, ſi rem dicat: uti cùm ad Rom. cap. IX. Apoſtolus ait, Eſavum à Deo odio habitum eſſe, priuſquam natus eſſet, & quicquam feciſſet mali: ſimiliaque in eodem capite, quæ non minus reproborum, quàm electorum, prædeſtinationem oſtendant. Negat etiam, Auguſtinum facere pro Scoto, ut qui non uno loco reproborum prædeſtinationem clarè agnoſcat; ac proinde, cùm

præ-

prædeſtinationem definit præparationem gratiæ; cùm item prædeſtinatis non prædeſtinatos opponit; prædeſtinationis nomine utatur κατ' ἐξοχὴν de ea, quæ eſt ad vitam. Quòd verò Ioannes Erigena, ut unam eſſe prædeſtinationem probet, ait, prædeſtinationem ſubſtantialiter dici de Deo: hoc temere ab eo aſſeri affirmat. Quamquam enim Deus ſit infinitus, ac proinde extra ſe agere non poſſit: tamen, cùm prædeſtinatio ſit libera Dei operatio, eoque potuerit non eſſe, quod de divina eſſentia dici non poteſt: non tam eam eſſe in Deo, quàm à Deo; eoque reſpectu non intra, ſed extra divinam eſſentiam conſtitui debere.

Præterea paſſim diſputat adverſus ea, quæ pro libertate arbitrii dixerat Erigena: quamquam, ſi verum dicere licet, non ſemper eum intellexiſſe videtur: cùm interdum, ubi ille de naturali loquitur libertate, hæc de ſervitute ad bonum reſpondeat. Negat autem hæc Eccleſia, in homine remanſiſſe libertatem ad bonum: eoque ait, nec poſſe hominem inchoare bonum; quod dixerat Scotus. Æque falſum eſſe dicit, quòd natura corrupta non ſit, aut in gehennâ non ſubibit pœnas: aut quòd electos in elemento ignis crederet innovandos; cùm eos iſtic loci, ubi reſurgunt, in ictu oculi divinâ virtute immutatum iri dicat Scriptura: nec ullo eſſe fundamento ſubnixum, quod ait, corpora reproborum in igni aereâ eſſe qualitate donanda, cùm de eorum mutatione taceat Apoſtolus: nec credibile videri, quod de incolumitate naturæ, & pulchritudine ejus prædicat, quando & animæ vitiis futuræ ſint deformes, & corpora erunt in æterno triſtitiæ horrore, æternâ ignis exuſtione, æternâ vermium dilaceratione: nec reprobos ſolùm æternæ beatitudinis fore expertes, quaſi inter miſeros & beatos media eſſe conditio poſſit, qualem infantium abſque baptiſmo decedentium Pelagius eſſe dicebat; ſed in ſempiternâ eos miſeriâ fore: nec ignem æternum corporibus reproborum gloriam allaturum, quia in eum retrudantur ad ſupplicium, non ad gloriam. Magnæ etiam inconſtantiæ arguit, quòd nunc reproborum corpora igni agnoſcat torqueri; nunc pœnas eorum in ſolo animi cruciatu conſtituat.

Ut liquidiora hæc fiant, aliquam multa adſcribemus ad verbum ex ipſo Lugdunenſis Eccleſiæ libro. Nec ignoro, ut illaudata fere eorum ſoleat eſſe diligentia, qui bene longis aliorum παρεμβολαῖς commentationes ſuas farciunt: ſed viciſſim ſcio, ut plurimi quadam ſegnitie, vel ſocordia, haut temerè ea adire ſoleant loca, ad quæ à ſcriptoribus remittuntur. Eo autem magis, non dico honori noſtro velificabimur, ſed alieno commodo inſerviemus, quòd paucis is liber viſus, aut cognitus eſt, paucioribus lectus. Interim in exſcribendo hunc tenebimus modum, ut intra prima quatuor capitula conſiſtamus. Nam quæ cæteris diſputantur, ſatis intelligi poſſunt ex iis, quæ vel deinceps excerpemus, vel antea κατ' ἐπιτομὴν propoſuimus.

a Col. 1063. *Primo a capitulo iſtiuſmodi proponit definitionem* (Scotus.) *Quadruvio regularum totius philoſophiæ quatuor omnem quæſtionem ſolvi. Duaſque prædeſtinationes non eſſe. Cui fides Eccleſiæ contrario reſpondet, veritatem æterni judicii, & ordinationis Dei, non eſſe requirendam à Philoſophis; ſed ab Apoſtolis, & Prophetis Dei: nec in mundana doctrina quadruviis, ſed in una & vera via, quæ dicit de ſemet ipſa, Ego ſum via, veritas, &*
b Col. 1064. poſt pauca. *vita. Prædeſtinationem* b *autem, & æterni Conſilii, & judicii Dei, ſive in remuneratione juſtorum, ſive in damnatione iniquorum, & propter unam ac ſimplicem ſcientiam divinam, in qua ſimul, atque æternaliter, de omnibus præordinatum atque præfinitum eſt, unam veraciter dicimus: & propter duplicem ejus efficientiam, qua alii miſericorditer liberantur, alii juſte damnantur, duas dicere non timemus; fideliter cum Pſalmiſta ipſi judici univerſorum dicentes, Miſericordiam, & judicium cantabo*
c Col. 1065. aliquanto poſt ſuperiora. *tibi, Domine. Nullum* c *(autem) certamen, nulla contentio eſſe debet de numero, ſive pluraliter de Prædeſtinatione Dei dici poſſit, ſive aliqua veraci ratione non poſſit: dummodo certiſſime conſtet, duplicem eſſe ejus effectum; vel in electis ſcilicet miſericorditer præordinatis ad vitam, vel in reprobis juſte præordinatis ad pœnam.*

Poſt hæc, ut ſuperius quoque monebamus, quædam judicio noſtro deſiderantur. Nempe pars ea, quæ μεταξὺ continebat à primo capitulo, & definitiones ſecundi capituli ordine recenſebat, deque eo ubertim diſſertabat, utrùm prædeſtinatio ſubſtantialiter de Deo dicatur. Nam infrà de eo, ut potuit, dictum eſſe dicitur. Interim ex iis, quæ de ſecundo capitulo ſuperſunt, ſatis clarum eſt, eo definitiones iſtas fuiſſe complexam, Prædeſtinationem dici ſecundum ſubſtantiam, quæ uti una eſt, ita unam quoque eſſe prædeſtinationem. Item, unam eſſe ſcientiam Dei: at præſcientiam & prædeſtinationem eſſe unum idemque: ergò unam eſſe prædeſtinationem: nempe eam, quâ ad Deum perveniamus, ſed non ſine laboris ſtudio, & cooperantis gratiæ dono. Videamus quid ad hæc reſpondeat Eccleſia Lugdunenſis: *Ecce doctor eximius* (Auguſtinus a, cujus verba adduxerat) *eximie de* a Col. 1065.
Deo ſentiens, & loquens, confidenter dixit, Deum eſſe ſcientiam: ubi autem venit ad hoc, utrùm ſimiliter Deus dicendus ſit providentia, quæ utique ſic Dei eſt, & in Deo, ut ad gubernationem referatur, noluit velut temerè aliquid hac de re definire: ſed velut in magnâ difficultate & anguſtiis deprehenſus, maluit eandem diſputationem admirationis & orationis ad Deum exclamatione finire. Quo exemplo etiam nos omnes penſare, & dicere b *debemus, quam pie nobis de Deo ſit ſentiendum, quam* b Lug. diſcere.
moderate & diſciplinatè loquendum, quàm caute & trepidè definiendum. Poſt hæc jam dictus diſputator, more ſuo, velut definiendo, ſubjungit: Et præſcientiam & prædeſtinationem unum idemque eſſe. *Nos autem repudiato hujus novitatis errore, teneamus certiſſimam & firmiſſimam fidei regulam: &, Deo adjuvante, fideliter diſcernamus, aliquando dici præſcientiam, quæ omnino prædeſtinatio eſſe non poſſit. Quia omnipotens Deus, ſicut bona, ſic etiam mala, id eſt,* PECCATA *hominum, vel angelorum, futura præſcivit: quæ tamen ut fierent, juſtus &* SANCTUS PRÆDESTINARE NON POTUIT. *Prædeſtinatio autem ejus, vel ad conditionem & gubernationem pertinet creaturarum; quæ utique bona & juſta eſt, vel præcipuè ac maxime ad opera, vel judicia ejus, quæ agit ſive acturus eſt in creaturâ rationali, angelicâ videlicet, & humana: dum ex eis alios per gratiam juſtificat & beatificat; alios per juſtitiam deſerit, & condemnat. Quia & eorum bona, id eſt, ſanctorum hominum & ſanctorum angelorum, ejus ſunt dona, vel præmia: & iſtorum mala, id eſt, æterna ſupplicia, ejus eſt juſtè omnia diſponentis juſta vindicta. Et idcirco prædeſtinatio ejus* SEMPER IN BONIS, SEMPER *in operibus ſuis, quæ in creaturâ (ut dictum eſt) rationali vel miſericorditer, vel juſte exercet, accipienda eſt; quâ ipſe &* PRÆDESTINANDO PRÆSCIVIT, ET PRÆSCIENDO ÆTERNALITER PRÆDESTINAVIT. *Unde manifeſtum eſt, prædeſtinationem Dei ſine præſcientiâ non eſſe: præſcientiam verò, & cum prædeſtinatione eſſe in bonis, & juſtis operibus Dei: & ſine prædeſtinatione in malis operibus hominum, & angelorum iniquorum.*

Subjungit idem diſputator, & dicit c, *hominem ad* c Col. 1069.
Deum, quem libero arbitrio ſine labore deſeruerit, ſine laboris ſtudio & cooperantis gratiæ dono pervenire non poſſe. In quibus verbis quòd dicit, primum hominem libero arbitrio Deum deſeruiſſe; jam utique in deſerente Deum, & deſerto à Deo, non erat liberum arbitrium ad bonum. d d Paulo poſt.
Quia deſerens Deum, incepit habere in membris ſuis legem, repugnantem legi mentis ſuæ, & captivantem ſe in legem peccati, amiſſâ gratiâ veræ libertatis, quâ Deo poterat cohærere. e *Quod autem dicit, ſine laboris ſtu-* e Ibid.
dio, & cooperantis gratiæ dono, hominem ad Deum pervenire non poſſe: aliter fides Catholica tenet, quæ certiſſimè credit, juxta Evangelicam & Apoſtolicam veritatem, nullo bono opere, nullo bono merito præceden-

te,

te, ſola gratia divinæ beneficio hominem ſalvari, & ve-
a Col. 1068. nire ad Deum. a Aliter ſentire, non eſt Catholicum, ſed
b Paullo poſt. Pelagianum. Addit poſt hæc ille, & dicit b, prædeſti-
nationem in Deo ſecundum ſubſtantiam eſſe, relative au-
c Poſt aliqua. tem fieri non poſſe. c At non aliquis unquam tam abſur-
de, & importunè contentioſus fuit, ut Deum omnia diſ-
ponentem, diceret eſſe diſpoſitionem; omnia gubernantem,
diceret eſſe gubernationem: putamus, quod nec omnia præ-
deſtinanda prædeſtinantem quiſquam dixerit eſſe præde-
ſtinationem: cum hæc omnia magis ad opera, vel ad ope-
rationem Creatoris referenda intelligantur. Sed iſte,
etiamſi novâ conſenſione affirmare conetur, ita eſſe Deum
ſubſtantialiter prædeſtinationem, ſicut veritatem, bonita-
tem, juſtitiam, ut per hoc ſingulari tantum numero præ-
d Col. 1069. deſtinatio dicenda d videatur, ſicut ſingulari tantum nu-
mero dicitur Deus veritas, bonitas, juſtitia: non tamen
iſta argumentatione efficere poteſt, ut prædeſtinatio Dei
etiam ſubſtantialiter Deus dici poſſit, non (leg. cùm)
duplicem habeat effectum & operis diſtributionem, ſcili-
cet vel in præparatione juſtorum ad vitam, vel in præordi-
e Poſt pauca. natione impiorum ad interitum. Dicit e, Sicut duas eſ-
ſentias, ſapientias, ſcientias, virtutes, cæteraque omnia,
quæ de Deo dicuntur, geminari vel triplicari impium eſt:
ita prædeſtinationes duas aſſerentem, reatu impietatis li-
gari. Quibus verbis nos reſpondemus; Verum quidem
eſſe, quando de Deo dicuntur, non ſunt iſta dicenda plu-
raliter: tamen, quando ad diverſam diſpoſitionem, vel
operationem Dei ad creaturas referuntur, manifeſtè quæ-
dam ex eis etiam pluraliter & multipliciter dicuntur: ſic-
ut eſt illud, Quoniam Deus ſcientiarum Dominus eſt.
Narrantur laudes Domini, & virtutes ejus: Quis lo-
f Aliquanto poſt. quetur potentias Domini? Subjungit, & dicit f: U-
nam eſſe divinam prædeſtinationem, ſicut unam divinam
operationem, ſapientiam, ſubſtantiam, voluntatem.
Quantum apparet, operationem Dei ipſum Deum vult
intelligi. Diligenter conſiderandum eſt, quid de hac
re juxta regulam fidei ſentiendum ſit. Rectè dici-
mus, operationem Dei, utique in creaturis, quas ope-
ratur. Et rectè dicere poſſumus, operationem ex Deo:
quoniam ſicut Apoſtolus dicit, ex ipſo, & per ipſum, &
g Col. 1070. in ipſo ſunt omnia: ſed nunquid rectè dicere poſſumus g,
operationem in Deo, cùm Deus in ſe nihil operetur, ſed
extra ipſum (id eſt) extra ejus naturam, ſit omnis crea-
tura, quam operatus eſt, & in quâ uſque modò operatur?
Cùm tamen alio modo etiam in ipſo dici poſſit eſſe creatu-
ra, quia utique in ejus potentiâ & virtute ſubſiſtit. Unde
Apoſtolus ait, quod jam dictum eſt, quia in ipſo ſunt
omnia. Et in alio loco, In ipſo enim vivimus, & move-
mur, & ſumus. Cùm ergo Deus in ſe ipſo, id eſt, in
ſubſtantiâ ſuâ, nihil operetur: ſed omnis ejus operatio in
creaturis, quæ non ejuſdem cum eo naturæ vel ſubſtantiæ
ſunt, intelligatur: quomodo rectè dici poteſt operatio in
Deo? Et ſi non rectè dicitur operatio in Deo, quanto
minus rectè dici poteſt ipſe Deus operatio? Quamquam
idem omnipotens Deus, ſicut apud ſe, & in ſe, omnia
diſponit; ſic apud ſe, & in ſe, omnia operatur: quia
ut hæc agat, non extra ſe uſque egreditur, nec à ſe
excedit, cujus velle feciſſe eſt: ſed ipſa potius, quæ
operatur, vocat ad ſe: ut ex eo, qui ſummè eſt, acci-
piant eſſe, ſingula juxta modum ſuum: & fiat, quod
Apoſtolus dicit, Qui vocat ea, quæ non ſunt, tanquam
quæ ſint. Ergò utique aliquid extra ſe operatur, qui ſo-
lâ, & æternâ voluntate, abſque ullo conatu, abſque ul-
lo labore, abſque ullo artificio, omnia operatur. Nec
iterum aliquid in ſe operatur, qui in ſuæ ſubſtantiæ per-
fectione & æternitate nihil efficit, nihil auget, nihil mi-
nuit, nihil mutat. Nec tamen, quia ejus velle, feciſ-
ſe eſt: ideo & ejus velle, & feciſſe, unum eſt. Quia
in hoc non Creatoris & creaturæ ſignificatur unitas; ſed
ſolius Creatoris poteſtas. Quomodo igitur operatio in
Deo, vel ipſe Deus, ſubſtantialiter (ut iſte aſſerit) ope-
ratio intelligi poteſt? niſi forte eo modo dicitur Deus
operatio, non quod ipſum, vel in ipſo aliquid, ſed ipſe
omnia operetur. Sed quia hoc nimis eſt inuſitatum, nec
de Scriptura ſancta authoritate ſumptum, & vehemen-
ter fidei periculoſum; ne forte, cum Deus operatio eſſe
dicitur, juxta impium Arrianorum errorem, qui hoc de
Filio & Spiritu Sancto ſenſerunt, ab aliquo factus eſſe cre-
datur: profectò prohibenda, & coercenda eſt tanta ver-
boſitatis præſumtio, & inter cæteras vocum novitates,
ſicut attentiſſime admonet Apoſtolus, devitanda. Sub-
jungit & dicit, Ex neceſſitate prædeſtinationis nihil com-
pelli, ſicut nec voluntatem. Quod utrumque, id eſt, præ-
deſtinatione, & voluntate Dei, nihil compelli, aper-
tiſſima veritate falſum eſt. Quia & bonitate prædeſtina-
tionis Dei frequenter diverſis flagellis, & laboribus, &
tribulationibus compelluntur electi, ſive ut convertantur
ad Deum, ſive ut vivant ſecundum Deum. Sicut com-
pulſus eſt Apoſtolus Paulus, cùm adhuc eſſet Saulus, cæle-
ſtis vocis terrore proſtratus, divina percuſſione cæcatus,
tanto terrore à ſuo errore & crudelitate coercitus, utique
ut converteretur ad Deum. Et tamen jam converſus, jam
Apoſtolus, jam magiſter gentium effectus, adhuc caſti-
gatur, adhuc colaphizatur, ne magnitudine revelatio-
num extollatur. Et ejuſdem divinæ prædeſtinationis ju-
dicio, & æquitate, reprobi compelluntur, etſi non ad ini-
què, & impiè vivendum, tamen ad æternum, pro ipſis
iniquitatibus & impietatibus ſuis, ſupplicium luendum.
Similiter & bonitate voluntatis Dei, in quâ eſt utique æ-
terna prædeſtinatio Dei, & electi flagellantur tempora-
liter ad correctionem vel probationem: & ejuſdem divi-
næ voluntatis ſeveritate reprobi flagellantur æternaliter ad
punitionem.

Tertio capitulo a hujuſmodi definitionem poſuit, mor- a Col. 1071.
tem, peccatum, miſeriam à Deo non eſſe. Bene dixit iſte
diſputator, peccatum non eſſe a Deo. Et tamen b hoc ipſum b Col. 1072.
ſuperfluè poſuit, cum de prædeſtinatione divina definiret:
quia NEMO fidelium dicit, Deum peccata prædeſtinaſ-
ſe. Quod autem adjunxit, mortem & miſeriam ſimiliter
non eſſe a Deo: manifeſtè Scriptura contradicit, dicen-
ti, Bona & mala, vita & mors, paupertas & hone-
ſtas à Deo ſunt. Sed quia iterum Scriptura dicit, Deus
mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum: vi-
gilanter nobis quærendum eſt, quomodo utrumque fideli-
bus intelligendum ſit. Videlicet, & quod Deus mortem
non fecit: & quod mors & vita à Deo ſunt. Ita ergò
utrumque rectè intelligi poteſt. Quòd Deus mortem non
fecit, qui hominem immortalem, ſi non peccaſſet, crea-
vit. Et iterum, mors à Deo eſt, quia peccantem homi-
nem juſtâ morte damnavit. Sicque mors non eſt ab illo
creatione: & tamen ab illo veraciter eſt ultione. Sicut
autem mors iſta corporalis, quæ & prima intelligitur, à
Deo eſt, quia ab eo peccanti homini juſtè eſt illata: ita
& mors ſecunda in gehenna homini permanenti in pec-
catis ab illo juſtè eſt inferenda. Quarto capitulo c po- c Col. 1074.
nit definitiones quinque, hoc ordine: Tres hæreſis:
unam Pelagianorum liberi arbitrii, ſine gratia com-
mendatione: alterum, gratiæ ſolius: tertium Gode-
ſcalcanam, prædeſtinationibus neceſſitatem etiam infe-
rentem. Subſtantiam hominis eſſe tria: id eſt, eſſe,
velle, ſcire. Et hanc peccando non amiſiſſe. Nullam
naturam poſſe perire. nec liberam voluntatem eam per-
didiſſe, id eſt naturam ſuam. Libertatem hominis poſt
peccatum remanſiſſe: vigorem & poteſtatem ejus per-
didiſſe: eâ ſemper naturam inchoare poſſe, & perfi-
cere non niſi per gratiam. De tribus hæreſibus quas
dicit, primam, id eſt Pelagianorum, qui liberum ar-
bitrium ſine Dei gratiâ homini ad ſalutem poſſe ſuffi-
cere dixerunt, bene novit & condemnat Eccleſia. Se-
cunda d hæreſis, quam dicit eſſe gratiæ ſolius, quæ ſit, d Paullo poſt.
vel fuerit in Eccleſia, quæ ita prædicaverit, ſolâ Dei
gratiâ hominem ſalvare, ut liberum hominis negaret vel
deſtrueret arbitrium: nobis minimè compertum eſt. Ni-
ſi e quia (ut nobis videtur) diſputator iſte, vel beatum e Col. 1075.
Auguſtinum latenter, quaſi hæreticum, accuſat, eo quod
manifeſtè juxta veritatem Scripturarum, ſolâ Dei

gra-

gratiâ oſtendat & doceat hominem poſſe ſalvari: nec ad ipſam ſalutem æternam aliquid humanum arbitrium poſſe, niſi per eandem gratiam fuerit reformatum, ſanatum, illuminatum, ac roboratum. Aut certe eos, qui ſecundum ejus venerabilem & Catholicam doctrinam nunc de gratiâ Dei ſentiunt, & docent, quaſi minus illius dicta intelligentes, hæreticos vocat. Videlicet quaſi ille non ita de libero arbitrio ſenſerit, nec iſti recte ejus verba intelligant: & ideo errent ex occaſione verborum ejus, dum ea aliter intelligunt, quam ille qui ſcripſit. Hæc de cauſâ nobis videtur, quod callidiſſime omnino & verſutiſſime velut hæreſim ſolius gratiæ poſuerit; nec tamen auctorem, vel ſectatores ejus ullâ ſignificatione manifeſtaverit. a *Denique ut manifeſte agnoſcamus, non eum de antiquiori aliquâ hæreſi dixiſſe, quod ſolius gratia fuerit prædicatrix: non poſuit hanc hæreſim ante Pelagianam, ſed poſtea, id eſt, a temporibus ſancti Auguſtini uſque nunc. Nec poteſt inveniri toto hoc tempore, quod fuit inter illum & nos, aliquam talem hæreſim in Eccleſia extitiſſe; niſi quod vel ipſum, ut jam diximus, beatum Auguſtinum, vel nos, qui eum ſequimur, iſtius erroris accuſat. Tertiam hæreſim ponit prædeſtinationibus neceſſitates & vim inferentem. Cujus, ut ſibi videtur, auctorem non tacet, vocans eam Godeſcalcanam, à quodam videlicet miſerrimo & infeliciſſimo monacho, jam dudum illic (neſcimus quo ordine) damnatu, ergaſtulo retruſo, nomine Godeſcalco, quaſi aliquid tam grande & periculoſum contra fidem Catholicam dicere præſumſerit, ut neceſſariò, ſynodali judicio, tali ac tantâ damnatione plecteretur. Profecto dignum fuerat,* JUXTA ANTIQUUM ECCLESIÆ MOREM, *ut tantus error, propter cautelæ ſtudium, ne eo plures inficerentur,* CÆTERIS ECCLESIIS *in diverſis regni partibus conſtitutis, &, ſi non in initio, quando tantum malum eſt deprehenſum, vel in fine, quando tanta eſt ſeveritate damnatum; ſaltem poſtea* PER LITERAS SYNODICAS ET ECCLESIASTICAS AD FRATRUM ET COEPISCOPORUM NOTITIAM PERFERRETUR. *Quod ſi,* MORE, *ut diximus,* ECCLESIASTICO SEMPER A PATRIBUS OBSERVATO *factum fuiſſet: melius nunc ſciremus, & paratiores eſſemus ad redarguenda, & convincenda, quæ iſte eum docuiſſe proponit, dicens, eum* (docuiſſe hæreſin b) *Prædeſtinationibus neceſſitates & vim inferentem. Quod ergò de Prædeſtinationibus, velut pluraliter dictis, eum accuſat, manifeſtum eſt, ſicut jam multis ſuperius demonſtravimus, quod non ei tantum diſpliceat hujus nominis, id eſt prædeſtinationibus, pluralis numerus, quantum ipſius prædeſtinationis vere pluralis, id eſt duplex effectus.* c *Quod autem dicit, præfatum Godeſcalcum prædeſtinationibus neceſſitates & vim inferentem: ſi hoc dicit, quaſi illa prædeſtinatio reproborum ad interitum alicui eorum vim & neceſſitatem imponat ad malum, id eſt,* UT INEVITABILITER MALI SINT, ET OMNINO ALIUD ESSE NON POSSINT; HOC OMNINO ALIENUM EST A FIDE CATHOLICA: *quia omnipotens Deus, qui neminem vult eſſe malum. Majus abſurdum & impium eſt, ut dicatur, quod aliquem cogat & compellat eſſe malum, &, de quo ſcriptum eſt, Juſtus Dominus juſtitias dilexit, aliquem compellat eſſe injuſtum. Sed hoc agitur novo* d *omnibus reprobis, de peccatis eorum, & ſupplicio extremo, quod actum eſt in primo homine peccante judicio primo: ut ſicut ille nullâ Dei impulſione, vel compulſione, aut prædeſtinatione compulſus eſt ad peccandum, ſed ſuâ tantum ſponte peccavit: judicium tamen, & damnationem ipſius peccati nolens invitaſque ſuſcepit, quod fuit ſupplicium hominis primum: ita & omnis reproborum multitudo, quæ ex illâ damnatione deſcendit, non Dei prædeſtinatione compellitur ad peccandum, cum Deus nulla peccata prædeſtinaverit, ſed tamen ipſius divina prædeſtinationis juſto, & æterno judicio compellitur ad luendum ſupplicium, recipiens à Deo vim & neceſſitatem juſtæ damnationis, quæ nullam habuit vim, aut neceſſitatem perpetrandæ iniquitatis. Neque enim illi, qui à ſiniſtris ſtabunt in judicio, & puniendi ſunt igne æterno, volentes ſuſcipient tale ſupplicium: ſed utique nolentes, & inviti, & irremediabiliter dolentes, ac trementes, divinæ majeſtatis nutu & angelico miniſterio illuc præcipitabuntur.* a *Ecce qualem vim & neceſſitatem divinæ prædeſtinationis erga reprobos Eccleſia Dei juxta Evangelicam veritatem credit, id eſt vim & neceſſitatem judicii, non vim & neceſſitatem peccati.* b *Qui autem vim & neceſſitatem peccandi Deum intuliſſe homini vel inferre dicit, manifeſte horribiliter in Deum blaſphemat, quem, ad peccata compellendo, utique auctorem peccati eſſe, confirmat.*

Poſt hæc iſte ſubjungit, ſubſtantiam hominis eſſe tria, id eſt, eſſe, velle, ſcire: & hanc peccando non amiſiſſe. Nos autem ſubſtantiam hominis non aliud eſſe dicimus, quàm quâ ſubſiſtit & vivit, animam ſcilicet & corpus ſibi vitaliter connexum. Videtur tamen ex diſputationibus Auguſtini in libris de Trinitate occaſionem dicendi iſta ſumſiſſe. Sed non dicit, ſubſtantiam eſſe hominis hæc tria, ſed in ſubſtantia eſſe hominis; non exterioris, ſed interioris, docens, ea eſſe in ipſa mente rationali, & intellectuali, naturaliter & ſubſtantialiter à Deo inſita. Unde & rectiſſime in eiſdem diſputationibus dicit, hæc tria unius cum ipſa & in ipſa mente eſſe ſubſtantiæ. Quia videlicet ipſa mens, ſicut ſubſtantialiter habet eſſe, ita ſubſtantialiter (habet ſcire *c*) *habet velle: id eſt, ſubſtantialiter, & naturaliter habet ſcire poſſe, & velle poſſe. Magnum eſt utique bonum iſtud naturæ, ab optimo conditore bene & mirabiliter condita. Sed ſi hoc ſolum habeat mens hominis, ut poſſit eſſe, poſſit velle; & non habeat ex dono ejuſdem conditoris ſui, ut poſſit bene & beate eſſe, poſſit pie & recte de auctore ſuo ſcire, poſſit amando illum cum illo eſſe velle: quid proderit ei, habere eſſe, ſcire, velle; cùm totum hoc malo ſuo habeat, ſi illud donum creatoris ſui non habeat? Habebit enim eſſe infeliciter, ſcire fallaciter, velle pernicioſe & nequiter. Sicut etiam Angelica natura in diabolo & angelis ejus damnata utique habet hæc tria in ſubſtantiâ ſuâ ſpirituali, id eſt, eſſe, ſcire, velle: ſed tamen eſſe ei pœnale eſt: ſcire autem & velle totum ad errorem, totum ad malum converſum eſt. Quid eſt ergò, quòd iſte gloriatur, naturam humanam peccando iſta non amiſiſſe, id eſt, ut poſſit eſſe, ſcire, velle; cùm omnium horum bonum & felicitatem omnino amiſerit, eſſe incipiens miſera ex beatâ, ſcire amittens divina, & velle perdens cæleſtia; niſi quantum poſtea adjuvit & erexit gratia conditoris, ut amiſſa bona recognoſceret, recognita doleret, dolendo & pœnitendo divinum auxilium imploraret; atque ita, quod amiſerat ſuo vitio, divinâ bonitate reciperet. Subjunxit ſtatim poſt iſtas duas propoſitiones ſibi cohærentes, & ait* d, *Nullam naturam poſſe perire, nec liberam voluntatem eum perdidiſſe, id eſt naturam ſuam. In quibus verbis, quod definit, nullam naturam poſſe perire: quod utique generaliter de omnium rerum naturâ dixit, unde didicit? cùm manifeſte omnis rerum natura* e, *ſicut voluntate creatoris potuit ex nihilo ſubſiſtere, ut eſſet, quæ antè non erat: ita etiam, ſi ipſe velit, poſſit perire, & redire in nihilum, ut non ſit. Subjunxit* f, *nec liberam voluntatem hominem perdidiſſe, id eſt, naturam ſuam. Nos autem, juxta fidei Catholicæ veritatem, dicimus, quod natura illius primi hominis ante peccatum erat libera ad bonum: poſt illam miſerabilem ruinam per ſe ipſam non potuit libera eſſe, niſi ad malum. Quod* g *autem dicit iſte, peccantem hominem non amiſiſſe libertatem, ſed ipſius libertatis vigorem, & poteſtatem: non rectè dicit, quia nec rectè ſentit. Non enim bonum libertatis ex parte tenuit, & ex parte amiſit: ſed ſicut vigorem & poteſtatem libertatis, ita ipſam perdidit libertatem; ut jam ipſe ad verum bonum, unde cecidit, liber eſſe non poſſit. Subjungit* h *aliam concluſionem, & ait,*

a *Poſt aliqua.*

b *Duo hæc verba interſerenda putamus. Sic ſuprà:* Tertiam hæreſin Godeſcalcanam, prædeſtinationibus neceſſitates inferentem. *Unum tamen obſtare videtur, quod poſtea, ut quando poſt verſu loquebatur, ſimiliter loquitur. Sed ſi ita non ſcripſit, Eccleſia Lugdunenſis ſaltem ſcribere debuerat.*

c *Col. 1076.*

d *Pro novi puto nunc in reſcribi debere.*

a *Paulo poſt.*

b *Col. 1077.*

c *Duo hæc verba interſerenda arbitror.*

d *Col. 1078*

e *Fortaſſe Eccleſia Lugdunenſis non [illegible] philoſophiæ. Nam dicere voluit, accidentia quidem ad [illegible] & ab ſe ſine ſubjecti interitu, [illegible] naturam tamen eoque, ſicuti eſt, liberum habere arbitrium, cum illud ſit naturale. Quare [illegible] quæ [illegible] Eccleſia [illegible] probat, [illegible]*

f *Col. 1079*

g *Col. 1081*

h *Poſt aliqua.*

ait, ſemper naturam inchoare poſſe, & perficere nonniſi per gratiam. Quod ſi ita dicit, quaſi natura hominis per liberum arbitrium ſuum ſemper poſſit bonum inchoare, ſed non niſi per gratiam Dei perficere; ut inchoatio totius boni ſemper homini deputetur, Deo autem tantummodo ejus perfectio, ut primam partem boni agendi ſibi vendicet homo, ſecundam Deus: talis ſenſus omnino Pelagianus eſt, & contrarius Evangelicæ & Apoſtolicæ veritati. Aut a *ſi iſtius verba alium ſenſum habent, oſtendat qui ſcripſit.* Atque hæc de concertatione inter Io. Scotum, & Eccleſiam Lugdunenſem ſufficiat excerpſiſſe.

a Col. 1083. aliquanto poſt ſuperiora.

Secundus Eccleſiæ Lugdunenſis liber eſt de tribus epiſtolis: quem ipſi Remigio, Lugdunenſi Epiſcopo, tribuit Maldonatus. tum in Matth. cap. xx. 28. (ubi nec affirmare veretur, videri illum in eodem errore hæſiſſe cum Godeſcalco & Prædeſtinatianis.) tum etiam in Joh. xvii. 9.

Occaſio & argumentum ejus operis proponitur initio libri, his verbis *b*: *Quorundam venerabilium virorum, trium videlicet Epiſcoporum, ad Eccleſiam noſtram, id eſt Lugdunenſem, epiſtolæ perlatæ ſunt. Ex quibus duæ priores ſimpliciter & ſinceriter, de quâdam profundâ & perplexâ quæſtione, quæ jam per aliquot annos inter plures multâ & variâ diſceptatione, vel etiam contentione, verſatur, (de veritate ſcilicet divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis) &, quid ipſis videretur, aperuiſſe, & expoſuiſſe videntur* c: *& quid præfata Eccleſia noſtra, Deo inſpirante atque auxiliante, de eâdem re ſentiat, ut eis verè & fideliter reſpondeatur, attentius flagitare, & exigere noſcuntur. Quorum unus, qui & in his tribus ponitur, etiam cujuſdam miſerabilis monachi, qui, inquietâ & inſolenti præſumptione, hujus quæſtionis, vel potius ſcandali, excitator, & exagitator extitiſſe dicitur: qualiter videlicet in duobus Epiſcoporum Conciliis, & auditus fuerit, & judicatus, atque damnatus, diligenter, & breviter in epiſtola ſua expoſuit, atque digeſſit. Et ſingulis ejus propoſitionibus, quid vel ab ipſo, vel à cæteris, ſive tunc objectum fuerit, ſive uſque hodie apud eos objiciatur, pariter exſecutus eſt. Secundus autem etiam quoſdam, qui adverſus eum ſcripſerunt, fere ſex numero, memoravit. Nec tamen aliquem eorum ad rem, de qua quæritur, ſufficienti ratione ſatisfeciſſe, conqueſtus eſt. Nam tertius, non ad Eccleſiam noſtram, ſed ad quendam alium Epiſcopum, ſpecialiter ſcripſiſſe, & quid de hac re illi tenendum, ſive docendum eſſet, ſicut ei viſum eſt, expoſuiſſe, & definiiſſe cognoſcitur. Quæ omnia cùm legiſſemus, & prout Dominus dedit, ſollicite, & fideliter tractaſſemus: viſum omnino nobis eſt, quòd & interrogantibus, ut dictum eſt, venerabilibus viris; & ipſarum opinionum, quæ tam lacinioſa, & involuta ponuntur, neceſſitate cogente; nec non & ſimpliciorum & ignorantium fratrum, quos talium quæſtionum incerto fluctuare cognoſcimus, perturbatione compulſi; nullatenus, qualem donare Dominus dignatus fuerit, reſponſionem fidei, non ex noſtro ſenſu, ſed ex Scripturarum ſanctarum immobili veritate, & beatiſſimorum Eccleſiaſticorum Patrum fundatiſſimâ auctoritate, ſubtrahere debeamus.* Deinde ſingulatim ſingulorum epiſtolas expendit. Ac primò quidem reſpondet ad narrationem de actu, doctrinâ, & damnatione Godeſcalci, atque ait, parùm veriſimilia, nec benè cohærentia videri, quæ de miſerabili illo monacho dicerentur: quod verò ad quinque ſententias, quas prædicaſſe dicitur, ut, quid de iis ſentiendum ſit, appareat, ſeptem de prædeſtinatione regulas proponit, eaſque primùm quidem Scripturæ, poſtea verò Patrum auctoritate probat. Ex his verò colligit, non unam tantùm eſſe prædeſtinationem, nempe electorum ad gloriam, quam ſcriptor epiſtolæ agnoſcebat; ſed præter eam, alteram reproborum; qui prædeſtinati ſunt, non ad culpam, ſed ad pœnam. Cujuſmodi prædeſtinationem illius epiſtolæ ſcriptor negabat. Sequebatur in dictâ epiſtolâ, (verbis Eccleſiæ Lugdunenſis utor *a*) *præfatum monachum dixiſſe, atque docuiſſe, quod Deus non vult omnes homines ſalvos fieri, ſed eos tantùm, qui ſalvantur. Et quod dicit Apoſtolus, qui vult omnes homines ſalvos fieri: illic dici, omnes, qui tantùm ſalvantur.* Ad hæc ſic reſpondet: *Hæc quæſtio eſt valde perplexa, & in ſanctorum Patrum ſcriptis multùm verſata, & multipliciter expoſita.* Et mox: *Hunc obſcuriſſimum, & difficillimum locum, in quantum noſtræ puſillitatis memoriæ occurrit, quatuor modis in ſcriptis Catholicorum Patrum invenimus explanatum. Videlicet, ut vel ita intelligamus* b *dictum, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, ut omnes homines omnium hominum genera accipiamus, id eſt Judæorum & gentium, liberorum & ſervorum, virorum & mulierum, & quæcunque hujuſmodi: aut* c *ita accipiamus dictum, Qui vult omnes homines ſalvari, ut illos ſolos ſalvari intelligamus, quos ipſe ſalvari voluerit, id eſt, non quod omnes ſalventur, ſed quod nemo, niſi miſerationis ejus voluntate, ſalvetur. Vel* d *certè ita intelligamus, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, qui hoc ſanctos ſuos per ſpiritum ſuum velle facit, id eſt, velle eis inſpirat, ut omnes homines, ſicut ſe ipſos, ſalvos fieri optent: ſicut & de Spiritu Sancto intelligendum eſt, quod idem dicit Apoſtolus, Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Poſtulat namque ſpiritus, quia, ut beatus Gregorius exponit, ad poſtulandum eos, quos repleverit, inflammat: & gemit atque deſiderat ſpiritus, quia ſanctos in orationibus gementes & deſiderantes facit. Quarto* e *autem modo ita à ſanctis Patribus intellectum invenitur, quod dictum eſt, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, ut ſimpliciter hoc accipiatur de omnibus hominibus, quantum in ipſo eſt, Deum velle, eo quòd omnes ſalvari velit bonitate creatoris: ſed quia liberi arbitrii eos condidit, expectet, ut hoc etiam ipſi velint, &, ſi voluerint, juſtè ſalventur; ſi noluerint, juſtè puniantur.* De quadruplici verò hac interpretatione judicium ſuum fusè promit. quòd paucioribus tandem complectitur, his verbis *f*: *In tribus itaque prioribus modis intelligentia eorum verborum, quibus de Deo dicitur, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, nulla abſurditas, nulla repugnantia fidei invenitur. Quia ſive omnes homines, quos vult ſalvos fieri, omnia genera hominum accipiantur: ſive omnes homines ſalvos fieri Deum velle ita intelligatur, quia omnes, qui ſalvantur, non niſi ejus voluntate ſalvantur: ſive eo modo dictum credatur, omnes homines Deum velle ſalvos fieri, quia in ſanctis ſuis ipſe hoc vult, qui eis talem voluntatem inſpirat, ut omnes homines velint ſalvos fieri, ſicut ſe ipſos: in his, inquam, omnibus* g, *& vera omnino, & ſalubris intelligentia eſt.* Deinde ad quartum modum accedit: in quo duo expendit: quòd dictum erat, Deum expectare hominum voluntates: &, quòd dicitur bonitas creatoris velle, ut omnes ſalventur. De priori ſic ſcribit: *In quarto autem modo illud ſine dubio cavendum, quia & occaſionem Pelagianæ pravitati præbet, quod Deum, ut ſalvet homines, humanas expectare aſſerit voluntates. Contra quem errorem in antiquis Patrum Conciliis legitur definitum.* Subjungit deinde Canonem iv. Concilii Arauſicani II. Poſtea ad alterum accedit: de quo hæc habet; *Quod autem ibi ſimpliciter intelligitur, Deum omnes homines velle ſalvos fieri, bonitate ſcilicet creatoris, ita, ut putamus,* FIDELITER POTEST RECIPI, SI *voluntatem bonitatis ſuæ erga ſalutem hominum non credatur, humanâ obſiſtente voluntate, implere* NON POSSE; SED, *obſiſtente humanâ iniquitate, implere* NOLLE. *Quæ omnia cùm tam obſcura ſint, & tam profunda atque perplexa, nollemus inter fratres, & cariſſimos noſtros, aliquid de his contentioſè ventilari, vel temere definiri: ſed potius, quod in eis certum eſt, ſine dubitatione defendi: quod autem* ETIAM INTER MAGNOS, DIVERSO MODO, SED NON DIVERSA PIETATE SENTIENTES, AMBIGUUM

b Col. 1157.

c Sic reſcripſimus pro videtur.

a Col. 1169.

b Col. 1169.

c Col. 1170.

d Ibid.

e Col. 1171.

f Col. 1572.

g Ita reſcripſimus pro nominibus.

ATQUE INCERTUM REMANSIT, *etiam apud nos & reverenter honorari : quia* NEUTRUM *eorum videtur* FALSUM, VEL FIDEI CONTRARIUM : & MAGIS *in talibus inquietos & contentioſos* AD *tranquillitatis & ſobrietatis* MODESTIAM PROVOCARI, QUAM *pro inuſitatis, & minus elucentibus rebus*, ALIQUEM *immoderatâ auſteritate ac ſeveritate* DAMNARI.

a Col. 1172. Accedit deinde ad alteram quæſtionem, his verbis *a*: *Adjungitur poſt hæc in præfata epiſtola, quòd prædicaverit ille miſerabilis monachus, quia Chriſtus non venit, ut omnes ſalvaret, nec paſſus eſt pro omnibus, niſi ſolummodo pro his, qui paſſionis ejus ſalvantur myſterio. Sed & de hac quæſtione nihil confuſe, & inconſiderate dici, vel definiri vellemus. Habet enim & ipſa profunditatem ſuam, non noſtra præſumptione, ſed Scripturarum ſanctarum veritate, & Orthodoxorum Patrum auctoritate diligentius perſcrutandam, & in quantum Dominus aperire dignatur, fideliter intelligendam.* Urget poſtea ea Scripturæ loca, quibus Chriſtus dicitur animam poſuiſſe pro ovibus ſuis, dediſſe animam ſuam in redemtionem pro multis, ſimiliaque: unde colligit, Chriſtum pro electis ſolis mortuum eſſe. Tandem tamen ita concludit, ut nec eorum damnet ſententiam, qui pro ſingulis mortuum putant. Sic enim ſcribit : b Col. 1179. *Quodſi* b *inveniantur aliqui Patrum, qui etiam pro impiis in ſua impietate permanſuris Dominum crucifixum dicant : ſi hoc divina Scriptura veriſſimis & clariſſimis documentis probant, erunt ergò illa, quæ ex verbis Domini de hac re commemoravimus, aliter intelligenda. Quod eſt omnino mirum, vel potius incredibile, poſſe fieri. Si autem abſque ullis Scripturæ, ut dictum eſt, non ambiguis, quæ & aliter intelligi poſſint, ſed certis omnino teſtimoniis hoc dixiſſe inveniuntur: quis non videat, potiorem illam eſſe auctoritatem, quæ & tam evidenti ratione, & tam multiplici Scripturarum atteſtatione firmatur ? Si autem placet, ſicut & nobis* MULTUM PLACET, UT ETIAM ISTORUM SENTENTIA, EX PIETATE VENIENS, PROPTER PACEM, ET VENERABILEM PIETATEM BEATISSIMORUM PATRUM, NON RENUATUR : NULLA ERGO CONTENTIONE PRO ALIIS ADVERSUS ALIOS LITIGETUR, NON UNA SENTENTIA PRO ALTERA DAMNETUR. ET QUIA VERE *fieri poteſt, ut ignorantiam & imperitiam noſtram in hac re aliquid lateat*, NIHIL TEMERE DEFINIATUR, *ut, quolibet quis acquieſcat modo, non ſit hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat.*

c Col. 1179. Continuò ſubjungit Eccleſia Lugdunenſis c: *Additur adhuc in præfata epiſtola, dixiſſe illum miſerabilem monachum, quod poſtquam primus homo libero arbitrio cecidit, nemo noſtrum ad bene agendum, ſed tantum ad male agendum, libero poteſt uti arbitrio. Quod eſt utique non ſolum mirabile, & inauditum; ſed, quantum nobis videtur, etiam incredibile, ut homo inter fideles & à fidelibus nutritus & eruditus, & in Eccleſiaſticorum Patrum ſcriptis non parum exercitatus, hoc dicere, vel ſentire potuerit : quòd, poſt primi hominis lapſum, nemo etiam fidelium ad bene agendum libero poſſit uti arbitrio, ſed tantum ad male agendum : tanquam in nobis non ſit liberum arbitrium, niſi ad malum : ad bonum autem ſola in nobis Dei gratia abſque libero arbitrio operetur. Si enim dixiſſet generaliter, Nemo hominum, & addidiſſet, Sine Dei gratia, & ita ſubjungeret, Libero bene uti poteſt arbitrio ; eſſet Catholicus ſenſus, & Catholica omnino aſſertio. Cum autem dixiſſe arguatur, quod nemo noſtrûm, id eſt fidelium, niſi tantummodo ad male agendum, libero uti poſſit arbitrio : quid aliud tali dicto, & tali novitatis præſumptione aſſeritur, niſi quod humanæ mentis arbitrium, quod ante peccatum ad verum bonum amandum, & deſiderandum, & fruendum erat liberum, ita primo homine peccante vitiatum ſit, & perierit, ut deinceps tantummodo ad malum remanſerit in homine liberum : ad bonum verò agendum, ſive habendum, nullum ſit hominis liberum arbitrium, ſed tantum divina gratia donum. Quod genus erroris, nec apud hæreticos, nec apud quemquam Catholicorum, nos cognoviſſe, vel audiſſe meminimus: ita ut etiam de iſto hoc nobis, ut jam diximus, incredibile videatur.* Aliquantò pòſt citat Eccleſia Lugdunenſis hæc verba Epiſtolæ *a*. a Col. 1181. *Quapropter ad Epiſcoporum eum præſentiam, qui tunc regio mandato pro negotiis regis apud Cariſiacum arceſſiti erant, in præſentiam etiam Domini Wenilonis, qui illuc convenerat, producere ſtuduit : ubi multis audientibus nihil dignum ratione vel dixit, vel interrogatus reſpondit. Sed ut arreptitius, cùm, quid rationabiliter reſponderet, non habuit, in contumelias ſingulorum prorupit : & propter impudentiſſimam inſolentiam ſuam, per regulam ſancti Benedicti, à monachorum abbatibus, vel cæteris monachis dignus flagello adjudicatus, &, quia contra canonicam inſtitutionem civilia & Eccleſiaſtica negotia perturbare ſtuduit indefeſſus, & ſe noluit recognoſcere, vel aliquo modo humiliare, proſuſus, ab epiſcopis, & ſecundum eccleſiaſtica jura, damnatus.* Ad hæc epiſtolæ verba ita reſpondet : *In quibus verbis imprimis illud videtur abſurdum, quòd præfatum miſerabilem monachum, in judicio Epiſcoporum productum, prius Abbates monaſteriorum, qui præſentes aderant, ad cædes, & flagella judicaſſe referuntur, & deinde Epiſcopi, juxta Eccleſiaſtica jura, damnaſſe. Cum* b *homo ante reddebatur hæreticus, juxta antiquam Eccleſiæ obſervantiam atque auctoritatem, ad Epiſcopale tantummodo judicium pertineret, ſive damnandus, ſive abſolvendus : nec prius ab inferioris loci hominibus, juxta Eccleſiaſticam & ſacerdotalem, ſive monachalem verecundiam, obſervari debuerit : ipſi potius apud ſe judicent. Quod autem in Epiſcoporum contumelias dicitur proruppiſſe, verè hoc & impium eſt, & inſanum, & omnino juſta ultione damnandum : licet meliùs ab aliis, quam ab ipſis. De aliis verò ſententiis, quas & antea prædicaſſe, & tunc in Synodo propoſuiſſe, nec ullatenus mutare voluiſſe firmatur : ignoſcat nobis unuſquiſque lector, ignoſcat etiam reverendus ille epiſtolæ ſcriptor : quia, ſicut jam ſuperius, & ex divinâ, & ex paternâ auctoritate ſatis oſtendimus ; videtur nobis ſine dubio, quòd illa, quæ de divinâ prædeſtinatione dixit, juxta regulam Catholicæ fidei vera ſint, & a veridicis Patribus manifeſtiſſime confirmata* c, *nec ab ullo penitus noſtrûm, qui Catholicus haberi vult, reſpuendo ſive damnanda. Et ideo in hac re dolemus, non hunc miſerabilem, ſed Eccleſiaſticam veritatem eſſe damnatam. In illâ autem Apoſtoli ſententiâ, quâ de Deo ait, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire : putamus, eum, ſenſum beatiſſimi Patris Auguſtini ab omni ſemper Eccleſiâ venerabiliter recepti, & uſque in finem ſæculi recipiendi, ſecutum fuiſſe ; qui de tantâ quæſtione tractans, & conlatis inter ſe duobus teſtimoniis, Apoſtolico videlicet, & Prophetico, qualiter juxta ſanam fidei intelligentiam utrumque verum eſſe accipiendum ſit, & in plerisque aliis librorum ſuorum locis, & maximè in libello, qui Enchiridion dicitur, evidentiſſime declarat.* d *Et quid et de re tantâ, & poſtmodùm ab Epiſcopis debuerit condemnari, ſed & de ipſis flagellis & cædibus, quibus ſecundum regulam ſancti Benedicti dicitur adjudicatus, quibus & omnino fertur atrociſſime, & abſque ulla miſericordia, pene uſque ad mortem, dilaceratus. Quæ moderatio & menſura juxta pietatem probabilius videatur manifeſta. Cujus omnino veridicum ſenſum non oportuit, ſub perſona alicujus hominis, à Catholicis Dei ſacerdotibus condemnari : ne jam non iſte, qui errare putatur, ſed ille potius, cujus auctoritatem ſequitur, hæreticus eſſe judicetur. Et licet alii quidam ſancti & venerabiles Patres ſimpliciter illa Apoſtoli verba accepiſſe inveniantur :* UTRORUMQUE

TAMEN

b Locus ſic corrige & interſtingue. An non homo cum reddebatur hæreticus, j. a. e. o. a. a. e t. j. p. ſ. d. ſ. abſolvendus: nec prius i. h. j. e. c. ſ. ſ. m. v. o. debuerit: ipſi p. a. ſ. j.

c Male vulgatum, confirmatum.

d Locus plane corruptus. Videtur verba illa de Epiſcopali condemnatione & flagellatione Godeſcalci aliunde huc migraſſe. Sane commode omnia fiunt, ſi ita præſcripta legas. In libello, qui Enchiridion dicitur, evidentiſſime declarat. Cujus (Auguſtini) veridicum ſenſum &c.

TAMEN SENTENTIA FUERAT HONORANDA, NEC, *ut jam ſuperius dictum eſt*, UNA PRÆ *a* ALTERA DAMNANDA: *quia* ET ILLA *ex divinâ auctoritate* VERA *eſſe monſtratur*: *&* ISTA *quadam piâ ratione* NON ABHORRERE A VERITATE FIDELITER CREDITUR. *Jam illud de Dominici ſanguinis pretio, quod pro his tantum, qui credere voluerint, datum ſit; manifeſta eſt, ſicut ſuprà ſatis oſtendimus, eorundem beatorum Patrum ſententia. Quam eſſe, ut putamus, & legendo didicerat, & damnare metuebat; unde etſi inventi ſunt alii aquè Patres, qui illud glorioſum pretium, etiam pro nunquam credituris, & in ſuâ impietate perituris, datum eſſe non abnuant;* MELIUS, *ut credimus,* UTRIQUE HONORARENTUR, NEC PRÆ *b* ALIIS ALII DAMNARENTUR. *Quia illud manifeſtè divinâ auctoritate firmatum eſt: &* ISTUD, *ſi piè ſentitur,* NON EST ABNUENDUM. *Quod vero dixiſſe firmatur, ad malè tantummodo agendum, liberum nos habere arbitrium; ad bene vero agendum non habere: ſi veritas* c *ſenſit, & dixit, hoc vero non eſt ex divinâ auctoritate ſumptum, neque ex ſanctorum Patrum dogmatibus tractum, ſed aperte ex proprio errore prolatum. Quia liberum nobis arbitrium, quod peccato fuerat ſubjugatum, non ablatum eſt, ſed liberatum, & ipſum nobis per Dei gratiam excitatur ad bene agendum, ut & ipſi ejuſdem gratia cooperatores ſimus. De quâ re, ſi iſte tam abſurdè & inſipienter erravit, manifeſta eſt Apoſtoli ſententia, dicentis: Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.* Et paullo pòſt *d*: *Quapropter iſtud prorſus omnes non ſolùm dolent, ſed etiam horrent: quia inaudito irreligioſitatis & crudelitatis exemplo tam diu ille miſerabilis flagris & cædibus trucidatus eſt, donec, ſicut narraverunt nobis, qui præſentes aderant, accenſo coram ſe igni, libellum, in quo ſententias Scripturarum, ſive ſanctorum Patrum, ſibi collegerat, quas in concilio efferret, coactus eſt jam penè emoriens ſuis manibus in flammam projicere, atque incendio concremare: cum omnes retro hæretici verbis, & diſputationibus victi atque convicti ſint. Et ſic pravitas, quæ videbatur, hominis fuerit coercenda, ut nulla divinis rebus inferretur injuria. Maxime cùm illi ſenſus, qui ipſo continebantur libello, excepto uno, quod extremum ponitur, non eſſent ſui, ſed Eccleſiaſtici: nec ignibus damnandi, ſed piâ & pacificâ fuerint inquiſitione tractandi. Sed & illa ejuſdem miſerandi hominis tam longa, & inhumana in ergaſtulum per tot annos damnatio, aliquâ, ut credimus, compaſſionis benignitate, & conſolatione, fuerat temperanda, vel etiam removenda, ut frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt, per caritatem & ſpiritum manſuetudinis potius lucraretur, quàm abundantiori triſtitiâ abſorberetur. Quod illuc* e, *ut Dominus novit, in quantum ipſe inſpicere dignatur, ſuggerimus caritate, quam nobis beatus Joannes Apoſtolus commendat, dicens: In hoc cognovimus caritatem Dei, quod ille pro nobis animam ſuam poſuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

a Ita legimus. non pro alteri: ut eſt in edit. Pariſina.

b Male hic etiam in Pariſina eſt pro aliis.

c Provenitas ſenſit, puto, verè ita ſenſit. repoui debere. Nam plerisque locis in dubium vocat Eccleſia Lugdunenſis, an Godeſcalci ſententia fideliter commemoretur ab adverſariis.

d Col. 1184.

e Sic corrige: Quod illac (ut Dominus novit, in quantum ipſe inſpicere dignatur) ſuggerimus caritate &c.

Poſt pauca, citat hæc ex eadem epiſtola *f*: *Dicunt, & firmiter credunt, qui ſanius apud nos ſapere videntur, quia Dominus omnes homines vult ſalvos fieri, ſecundum Apoſtolum, qui neminem vult perire, licet non omnes ſalventur. Nam & lux in tenebris lucet, licet eam tenebræ non comprehendant. Et Chriſtus pro omnibus paſſus eſt, ſecundum eundem Apoſtolum, ſcribentem ad Timotheum, Qui dedit ſemet ipſum redemptionem pro omnibus: licet non omnes paſſionis ejus myſterio redimantur. Quia effuſio juſti ſanguinis Chriſti tam dives fuit ad pretium mundi, ut ſi univerſitas captivorum in eum crederet, nullus ſub mortis imperio remaneret. Et quia non omnes tam ditiſſimo pretio redimuntur, ad infidelium reſpicit partem: non ad pretium ſeculi copioſum.*

f Col. 1184.

Ad hæc reſpondet Eccleſia Lugdunenſis *a*: *Senſum illorum Apoſtoli verborum, quibus ait, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri; etiam nos ſuperius commemoravimus, &* FIDELITER POSSE ACCIPI DIXIMUS. SI TAMEN ET ILLE SENSUS BEATI AUGUSTINI, *quem ille, juxta alterius divinæ Scripturæ auctoritatem, diligenter inquirit, & multis ac veracibus modis exponit,* PARITER RECIPIATUR: *nec propter iſtum ille damnetur, ſed potius* UTRIQUE SENSUI, *propter veracem, & piam Patrum auctoritatem, fideliter* OBEDIATUR. *Quia omnino, & quos verè vult Deus ſalvos fieri, ſine dubio ſalvos facit; qui, ut Scriptura teſtatur, omnia, quæcunque voluit, fecit;* ET, SI CÆTEROS ITA VULT SALVOS FIERI, UT TAMEN NON EOS SALVOS FACIAT, SED OMNINO PERIRE PERMITTAT; UTRUMQUE *hic evidenter apparet, & erga creaturam ſuam ſcilicet* BONITAS *creatoris,* ET *erga ejuſdem creaturæ iniquitatem* SEVERITAS *judicis. Quod autem Dominum noſtrum etiam pro impiis, in ſuâ impietate perituris, eſſe mortuum, uno ſimiliter Apoſtoli teſtimonio confirmare videtur, quo ait, Qui dedit ſemet ipſum redemtionem pro omnibus: profectò non recoluit, nec diligenter conſideravit, ita hæc Apoſtoli verba eſſe accipienda, ut conſonent Domini verbis, quibus ſe in Evangelio ad hoc veniſſe dicit, ut animam ſuam daret redemtionem pro multis. Et de pretio ſui ſanguinis ſimiliter ait, Qui pro vobis, &, Pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Et ideo ita vere accipiendum eſt, quod Apoſtolus ait: Qui dedit ſemet ipſum redemtionem pro omnibus: ut iſti* omnes *intelligantur* multi: *ſicut & alibi idem Apoſtolus dicit. Sic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Qui etiam alio loco, quos dixit* omnes, *eoſdem continuò expoſuit intelligendos eſſe* multos. *Cùm enim dixiſſet de Domino, quòd per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ: ſtatim ſubjunxit, Quia & per obedientiam unius hominis, ipſius videlicet Domini Jeſu Chriſti, conſtituentur multi: quia, ut omnino manifeſtum eſt, ita per eum omnes homines efficiuntur juſti, ut ipſi, qui in ſuo genere omnes ſunt, ex comparatione alterius generis eorum, qui propter infidelitatem ſuam non juſtificantur, potius multi ſint. Quod etſi aliqui Patrum pro omnibus omnino hominibus Dominum paſſum intellexerunt,* HONORETUR ET ISTE VELUT PIUS SENSUS; *dummodo ille prior, qui eſt certiſſimus, & divinâ veritate firmatus, nulla præſumptione contemnatur, vel, quod eſt gravius, damnetur.* Poſt aliquammulta ex eâ ipſa epiſtolâ hæc verba ſubjungit *b*: *Dicunt, quia qui omnes homines vult ſalvos fieri, & neminem vult perire; & qui pro omnibus paſſus eſt; neminem prædeſtinavit ad interitum, vel ignem æternum: ſed ex maſſa peccati quoſdam, ſicut præſcivit, ita gratia præparavit ad vitam & regnum; & illis vitam ac regnum prædeſtinavit, id eſt* c, *gratiam præparavit æternam; Evangelio teſte, qui* d *dicit; Venite, benedicti, id eſt, de prima maledictione, gratiæ erepti, electi, & prædeſtinati, percipite regnum quod vobis præparatum eſt, id eſt, quod vobis prædeſtinatum eſt ab origine mundi: quoſdam autem, ſicut præſcivit, non ad mortem, neque ad ignem prædeſtinavit: ſed in maſſa peccati, & perditione juſtè deſeruit; à qua eos prædeſtinatione ſua, id eſt, gratiæ præparatione, occulto, ſed non injuſto judicio, nequaquam eripuit. Quia, ſicut beatus exponit Auguſtinus, prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio: gratia autem eſt ipſa donatio, id eſt, prædeſtinationis effectus. Et beatus Proſper, in hac re ſancti Auguſtini expoſitor, cum cæteris orthodoxis concordans Patribus, dicit; Non eſt prædeſtinatio, niſi quod ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem juſtitiæ.*

a Col. 1185.

b Col. 1186.

c Sic lego. Vulgati habent, gratia præparavit æternum.

d Pro qui malim ubi.

His ita occurrit Eccleſia Lugdunenſis: *In quibus verbis quod dicitur, quia qui omnes vult ſalvos fieri, & neminem vult perire, & qui pro omnibus paſſus eſt, neminem prædeſtinaverit ad interitum, vel ignem æternum:*

num: apertiſſimè contrarium eſt fidei: quâ verè, & fideliter creditur, & definitur, quod omnipotens Deus omnia opera ſua, quæ erat ipſe facturus, (quæ utique nunquam eſſe poſſunt, niſi juſta & recta, ſicut in Pſalmo canitur: Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis) ante omnia ſecula, & veriſſimè, præſcierit futura, & immobiliter prædeſtinaverit, id eſt, ſtatuerit, & præfinierit futura. Juſta quippe impiorum, & iniquorum in æternâ morte, atque in æterno ignis damnatio, opus eſt proculdubio juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus. Et idcirco ſemper apud eum extitit, & verè præſcitum, & juſte prædeſtinatum, qui, atteſtante Propheta, fecit, quæ futura ſunt. Nam ſi hoc in æterna ejus præſcientia & prædeſtinatione non fuiſſet: nunquam ejus opus eſſet, nunquam temporaliter fieri potuiſſet. Quia omne opus ſuum ille præſciendo, & prædeſtinando, prævenit. Et ideo nihil eſt in ejus operibus futurum, quod ipſe non præſciret, & prædeſtinaverit, ſe eſſe facturum. Deinde contrarium eſt etiam doctrinæ, & definitionibus ſanctorum Patrum: qui in utramque partem, tam videlicet electorum, quàm reproborum, (quia & illorum glorificatio, & iſtorum condemnatio, juſtum Dei opus eſt) divinam prædeſtinationem ponere non dubitant: ſicuti jam ſupra ſatis à nobis oſtenſum eſt. Et ideo multùm neceſſe eſt, ut agnoſcant, qui ita ſentiunt, manifeſtam fidei veritatem, & fundatiſſimam beatorum Patrum auctoritatem: & quod eis nullatenus expedit, non ſpernant, neque abjiciant illos, de quibus Dominus ait, Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.

His ut occurrat Eccleſia Lugdunenſis, oſtendit, rectè ſtatui duas prædeſtinationes, modò prædeſtinatio reproborum non ſit præparatio malitiæ, ſed tantummodo pœnæ: ſicut illa bonorum eſt præparatio gratiæ. Pugnat verò eo argumento, quòd prædeſtinatio ſe ad Dei quodcunque opus extendit, quia quicquid facit in tempore, hoc facere decrevit ab æterno. Atqui in tempore reprobos tradit morti æternæ. Nec obſtare ait, quòd prædeſtinatio ab Auguſtino definiatur gratiæ præparatio: nam loqui eum de prædeſtinatione ſanctorum. quod oſtendit iſtis Auguſtini verbis: *Prædeſtinatio Dei, quæ in bono eſt, gratiæ eſt, ut dixi, præparatio: gratia verò eſt ipſius prædeſtinationis effectus.* Idemque evinci ait Proſperi verbis, cùm inquit, *Non eſt prædeſtinatio, niſi quod ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem juſtitiæ.* Ubi prædeſtinationis effectus dicitur in electis quidem præordinatio ad æternam gloriam; in reprobis autem præordinatio ad æternam pœnam. Imò ex adverſarii verbis id colligi poſſe ait, quod deſtruere conatur. Nam ſi fatetur, reprobos occulto, ſed juſto judicio in damnationis maſsâ eſſe derelictos: omnino divinum erga eos judicium agnoſcit. At quicquid divino eſt judicio definitum, hoc eodem conſtat eſſe prædeſtinatum.

a Col. 1186. & 1187. *Quod a ſi ideo*, inquit, *eis videtur abſurdum, quia omnipotens Deus reprobos prædeſtinaverit ad interitum, & ignem æternum, quoniam valde incredibile videtur, ut qui omnes vult ſalvari, & qui pro omnibus mortuus creditur, aliquem eorum prædeſtinaverit ad damnationem: recogitent attentius, quia etſi illa verba Apoſtoli ſimpliciter intelligantur, quibus de Deo dicit,* QUI VULT, OMNES HOMINES SALVOS FIERI, DUOBUS MODIS HOC AGERE *certiſſimum eſt: dum* ALIOS ITA *vult ſalvos fieri, ut ipſe omnino faciat ſalvos, ſicut omnes electos:* ALIOS *verò* ITA *velit ſalvos fieri, ut eos omnino non ſalvet, ſed in æternum perire permittat: ſicut utique omnes reprobos, quos, juxta hunc ſenſum, & ut benignus creator ſalvari voluit, & ut juſtus judex æternæ perditioni tradidit. Sicut ergo & bonitatem ſuam eis oſtendit, quia eos ſalvari voluit: & tamen bonitas ejus non impedivit ſeveritatem ejus, quâ eos juſte damnavit: ita eadem bonitas ejus nullatenus impedivit prædeſtinationem ejus juſtitiæ, dum quos ille ſalvos fieri voluit, & iniquos futuros ſemper præſcivit, & in iniquitate ſuâ permanſuros juſte ad interitum prædeſtinavit. Ita, etſi pro omnibus, etiam in ſuâ impietate perituris, Chriſtus mortuus eſt; ſic eis exhibuit bonitatem paſſionis ſuæ, ut tamen hujuſmodi impios, in ſuâ impietate permanſuros, juſto ſuo judicio condemnaverit. Sicut ipſe ait; Qui non credit, jam judicatus eſt. Et ideo bonitas ejus, quia etiam pro talibus paſſus creditur, non evacuavit erga eos prædeſtinationem ejus: quia eos ſemper & præſcivit in ſuâ impietate permanſuros, & prædeſtinavit juſte perituros.*

Poſt hæc fusè diſſertat de prædeſtinatione reproborum ad pœnam: ac ſimul argumentis, quæ contra objicerentur, reſpondet: quæ inter erat, quod Hypognoſticôn, vel potius Hypomneſticôn ſcriptor (qui falsò Auguſtinus eſſe putatur) electos quidem ad gratiam, at non item reprobos ad pœnam prædeſtinatos eſſe aſſerit.

Denique quia in eâdem Epiſtolâ ſcriptum erat, *Arbitrium liberum in primo homine non fuit emortuum, ſed vitiatum; & non reſuſcitatum, quia non emortuum, ſed vitio corruptum, & gratiâ ſanatum:* reſpondet in hunc modum: *Mortua eſt anima per peccatum, non amittendo naturam ſuam, ſed amittendo veram vitam ſuam, quæ illi Deus eſt: unde ad Deum converſa vivificatur, & vivit Deo: à Deo autem averſa moritur Deo, & vivit peccato.*

Ad iſtud verò, quod in eâdem dicitur, *Per liberum arbitrium gratiam ſubſequimur, ut bene agamus, gratiâ adjuvamur, ut bene agere poſſimus, quod arbitrio volumus:* reſpondet Lugdunenſis Eccleſia his verbis a: *Neſcimus quid diviſionis, vel cujuſdam diſtributionis, unius atque ejuſdem boni inter Deum & hominem ſonat. Quaſi ex parte ſit Dei, & ex parte noſtrum. Sicut toto iſto ſermone aſſerere videtur ſcriptor epiſtolæ; ut quaſi initium boni noſtri ſit Deus; effectus verò liberi humani arbitrii: licet hunc errorem velut gratiæ adjunctione, non etiam plenitudine, temperare conetur, cum verè totum ſit Dei, ſicut ipſa veritas dicit: Sine me nihil poteſtis facere: & Apoſtolus, Quid enim, inquit, habes, quod non accepiſti? Unde beatus & glorioſus martyr Cyprianus ita definivit, dicens: In nullo gloriandum, quando nihil noſtrum ſit. Bonum itaque noſtrum totum Dei eſt, quia totum ex Deo eſt: & nihil boni noſtri noſtrum eſt, quia nihil boni noſtri ex nobis eſt. Et ideo manifeſte, ut juxta formam paternæ doctrinæ potius loquamur, Omne bonum noſtrum, & totum Dei eſt* b *donando, & totum noſtrum fit accipiendo.* a Col. 1198.

b Congo ſc. Omne bonum noſtrum, & totum Dei. Totum Dei eſt donando, & totum noſtrum fit accipiendo.

Atque hæc de epiſtolâ primâ. Tranſit deinde ad ſecundam, ex quâ refert, ut quinque adverſus Godeſcalcum ſcripſerint, & eos inter Amalarius: cumque inter ſe illi diſſentirent, Joannem Scotum, qui in palatio regis erat, ſcribere coëgerint: atque ut ex horum ſcriptione controverſia orta ſit, utrùm liber ὑπογνωστικῶν, ſive ὑπομνηστικῶν verius, quo negatur, quenquam eſſe prædeſtinatum ad pœnam, ipſius ſit Auguſtini: utrùm item liber de induratione cordis ſit Hieronymi. Quorum illum ait incerti eſſe auctoris; hunc ſe nondum vidiſſe, Eccleſia Lugdunenſis agnoſcit. De Amalario vero, & Joanne Scoto, ſic reſpondet: *Quòd* c *inter cæteros, qui de tantâ quæſtione, divinæ ſcilicet præſcientiæ & prædeſtinationis, apud eos ſcripſiſſe memorantur, etiam Amalarius ponitur, & Scotus Joannes ab eis ad ſcribendum compulſus eſſe refertur: multum moleſte & dolenter accepimus, ut Eccleſiaſtici, & prudentes viri tantam injuriam ſibimet ipſis fecerint, ut Amalarium de fidei ratione conſulerent, qui & verbis, & libris ſuis, mendaciis & erroribus, & phantaſticis, atque hæreticis diſputationibus plenis, omnes pene apud Franciam Eccleſias, & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in ſe fuit, infecit, atque corrupit; ut non tam ipſe de fide interrogari, quàm omnia ſcripta ejus, ſaltem poſt mortem ipſius, debuerint igne conſumi; ne ſimpliciores quique, qui eos multum* c Col. 1200.

dili-

Digitized by Google

diligere, & legendo frequentare dicantur, eorum lectione & inaniter occuparentur, & pernicioſe fallerentur, ac deciperentur. Et a, quod majoris eſt ignominia, atque opprobrii, Scotum illum ad ſcribendum compellerent. Qui, ſicut ex ejus ſcriptis veriſſime comperimus, nec ipſa verba Scripturarum adhuc habet cognita. Et ita quibuſdam fantaſticis adinventionibus, & erroribus plenus eſt, ut non ſolum de fidei veritate nullatenus conſulendus, ſed etiam cum ipſis omni irriſione & deſpectione dignus ſcriptis ſuis, (niſi corrigere & emendare feſtinet) vel, ſicut demens, ſit miſerandus, vel, ſicut hæreticus, anathematizandus.

a Pari, legendum, Et majus eſt ignominiæ atque opprobrii, quod Scotum illum, &c. *Niſi malis, hæc ſuperioris periodi partem eſſe.*

Poſt hæc ad tertiam epiſtolam tranſit, in qua primò culpat, quòd, cùm controverſia ſit, utrùm Deus hominem prædeſtinarit ad pœnas æternas necne, ſcriptor hujus epiſtolæ operoſe probet, Deum non prædeſtinare quemquam ad peccatum; quaſi non Catholici omnes illud tanquam impium deteſtentur. Item quòd pariter damnet hæc duo, ut prædeſtinatio cauſſa ſit, cur aliquis non poſſit damnari, & cur aliquis non poſſit ſalvari: cùm verum quidem ſit, prædeſtinationem facere, ut aliquis ſe ad Deum convertat, eique ſtabiliter adhæreat: at nulli malè agendi, & in malo perſeverandi neceſſitatem imponat: eoque, quòd impii ad gehennam vadunt, proprium ipſorum ſit vitium, non divinæ autoritatis præjudicium: ſolumque prædeſtinatio agat, ut qui volens peccat, volens perſeverat, volens juſto judicio puniatur. Poſtea tangit magnam, ut vocat ipſe, quæſtionem, utrùm peccata in baptiſmo remiſſa redeant & imputentur ad pœnam, ſi homo damnetur: quorum illud credidit Auguſtinus in expoſitione Pſalm. & Eccleſia Lugdunenſis, uti & Hugo Victorinus lib. II. de ſanctis parte XIV. cap. ult. & gloſſa Gratiani de Pœnitent. diſtinct. IV. canone, Qui recedit: hoc verò maluit epiſtolæ iſtius ſcriptor, cui Eccleſia Lugdunenſis reſpondet: & ante eum Proſper reſponſ. ad object. II. Gallorum: item Thomas qu. LXXXVIII. 3. part. art. I. & alii Scholaſtici in IV. diſt. XXII. Qui priorem ſententiam ſequuntur, nituntur parabola de ſervo ſemel dimiſſo, ac poſtea damnato, apud Matth. XVIII. Quibus Proſperi placet judicium, laudant Apoſtolicum illud, Dei dona ἀμεταμέλητα. Quomodo & Juriſconſulti ajunt, Obligatio ſemel extincta non reviviſcit: de quo vide Guil. Fornerium lib. I. Selectorum cap. XVI. Interim fatentur, redire prius delictum per ſubſequens peccatum, ratione ἀχαριστίας, quæ illud majus & damnabilius reddit.

Poſtea quæſtionem tractat, an ſemel verè innovati, & à peccatis abluti, ſed poſtea juſtificationis gratiam per peccata amiſſuri, & in peccatis perituri, juſtificationis & regenerationis tempore fuerint à maſſâ perditionis ſecreti: ac reſpondet, fuiſſe ſecretos, ſi præſentem ſtatum intueamur; non fuiſſe, ſi præſcientia Dei ſpectetur; quæ non præſentia ſolùm, ſed etiam ſimul futura cuncta intuetur.

Mox reprehendit, quod cum Hypomneſticôn ſcriptore prædeſtinationem tantùm in electorum parte ponat, cùm tamen ea prædeſtinarit Deus, quæ ad judicium, quam quæ ad miſericordiam pertinent. *b* Laudat deinde, quòd *prolixè omnes fideles, omiſſis ejuſmodi obſcuris & difficillimis quæſtionibus, ad benè vivendum, & benè agendum cohortatur:* quam piam, fidelem & ſalubrem cohortationem vocat. Adfert poſtea hæc epiſtolæ verba *c*; *Quomodo iſti vaniloqui garriunt, quod nihil proſit homini fides, & bona operatio, quoniam niſi prædeſtinatus ſit quis, non venit ad vitam:* hoc verum eſſe reſpondet, quod dicitur, neminem, niſi prædeſtinatum, venire ad vitam; falſum autem, quod additur, fidem, & bonam operationem, nihil prodeſſe. *Verè*, inquit *d*, *proſunt, & verè hominem ſalvant, ſi illud eis adjungatur, quod Dominus dicit, Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Ad illud, quod in eâdem epiſtolâ dictum erat, *Si non vult Deus mortem impii, quomodo prædeſtinat eum ad mortem?* abundè ſe antea reſpondiſſe ait, eoque contentus eſt dicere, *illud non velle bonitate creatoris, iſtud autem facere judicis æquitate; ut & ſalvare velit, quod creavit, & tamen creatura vitium non relinquat impunitum.* Denique clauſurus librum, proponit ſeptem theſes, quas ut blaſphemas epiſtolæ ſcriptor damnarat: uſque obducit ſeptem alias; quibus quia nihil profert, quod ex prioribus non abundè intelligatur, commemorandis non inſiſtemus.

b Col. 1205.

c Ibid.

d Col. 1206.

Liber tertius inſcribitur, *Abſolutio cujuſdam quæſtionis.* Quæſtio ea in ipſo libri ingreſſu proponitur his verbis *a*: *Nuper quæſtio habita eſt, quomodo rectè, & fideliter poſſit intelligi tota humani generis maſſa merito primæ tranſgreſſionis ad æternum interitum damnata? Cum proculdubio omnium electorum numerus ex ipſâ eſſet aſſumendus divinâ prædeſtinatione ac præſcientiâ æternaliter præcognitus, & præordinatus ad vitam æternam. Si enim iſte beatorum & ſanctorum numerus nullâ b, erat ad interitum divino judicio condemnatus, quomodo velut è contrario divinâ miſericordiâ beneficio ad vitam prædeſtinatus? Et utrumque atque æternaliter, atque immobiliter, in ejus æterno & incommutabili conſilio, qui juxta Prophetam fecit, quæ futura ſunt.* Ut verò hanc ſolvat quæſtionem, breviter ex iſtis verbis percipi poteſt: *c Si & hoc exigitur, ut de Scripturis aliquod teſtimonium proferamus, ubi ſimul aliquid in divinis operibus geſtum legitur, (ſcilicet ut, quod judicii ſui æquitate & ſeveritate decrevit, bonitatis & miſericordiæ ſuæ poteſtate indulſerit, atque in bonum converterit,) illud in præſenti occurrit, quod beatus Moyſes populo, cui regendo & ducendo præerat, de eodem omnipotente Deo dicit: Timui enim indignationem ejus, & iram, quâ adverſum vos excitatus delere vos voluit. Et poſt aliqua, cum ſupplicationis ſuæ, quam pro illius offenſionis indulgentiâ apud Deum fuderat, humilitatem & inſtantiam commendâſſet, ſubjunxit, atque ait: Et exaudivit me Dominus etiam hac vice, & te perdere noluit. Ecce populum contumacem & rebellem omnipotens Deus juſtâ indignatione commotus delere voluit: quod utique eum voluiſſe, non, quod abſit, fallaciter, ſed veraciter Scriptura dicit. Et tamen id ipſum poſtea, fidelis famuli prece & ſupplicatione placatus, liberâ bonitate & miſericordiâ ſuâ noluit. Non quòd in ejus voluntate ulla ſit mobilitas, apud quem, juxta Apoſtolum, non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio: ſed quia illud ita juſtâ ſeveritate decreverat, ut id poſtea mirâ pietate, & juſtâ interveniente cauſſâ, relaxaret. Tale eſt illud, quod & in eodem Scripturæ loco de Aaron ſacerdote, qui ſacrilegio populi in vituli fabricatione, & celebritate, licet invitus, ceſſerat, dicitur: Adverſum Aaron quoque vehementer iratus voluit eum conterere: & pro illo ſimiliter deprecatus ſum. Sicut ergò in his evidentibus rebus, & aliud juſtitiâ decrevit, & aliud bonitate fecit; nec ſibi juſtus & miſericors aliquid contrarium egit, dum & ibi juſtitiam, & hic miſericordiam conſervavit: ita profectò & in illâ deſtinatione totius maſſæ damnatæ ad interitum, quod juſtâ ſeveritate generaliter ſtatuit, ſpecialiter inde, quos voluit, eligendo, miſericorditer temperavit: non cujuſquam ſupplicatione, ſed, quod eſt ineffabiliter gratius & magnificentius, ſolâ bonitatis ſuæ dignatione, & miſeratione. Utrumque tamen ſimul in æterno Dei conſilio ſemper fuiſſe, nulli fidelium dubitare licet. Quia, quamvis juxta ordinem rerum temporalium procedat in genere humano juſta illa damnatio, & ſubſequatur illa miſericors exinde liberatio: apud æternam tamen, atque incommutabilem veritatem (ubi nihil eſt ante, nihil poſtea; ſed omnia æqualiter, & ſimul tam præcedentia ſcilicet quàm ſubſequentia, in rebus mutabilibus non cernuntur intuitu, non diſponuntur nutu) utrumque, ut dictum eſt, & ſempiternâ præſcientiâ præcognitum,*

a Col. 1209.

b Vel τὸ nulla delendum: vel ſcribendum nullâ miſericordiâ.

c Col. 1212.

&

Digitized by Google

& ſempiternâ diſpoſitione conſtat eſſe præfixum, ac præfinitum.

Liber quartus expendit quatuor capitula eorum, qui Hincmaro faverant. Inſcribitur vulgo: *Libellus de tenenda immobiliter Scripturæ ſanctæ veritate, & ſanctorum orthodoxorum Patrum autoritate fideliter ſectanda.*

a Col. 1221. Orditur à querelâ, quòd *a*, *ſciſſa unitate Eccleſiæ, generalia ſacerdotum concilia intermittantur: ac Scripturarum veritate, & Patrum contemta autoritate, per quos Eccleſia Dei ædificatur & illuſtratur, præſumant aliqui de rebus præcipue ad fidem pertinentibus, ex propriis ſenſus temeraria præſumtione, quæ apertiſſimè contraria ſunt divinæ veritati, & ipſi docere, & aliis tenenda ſtatuere, atque conſcribere.*

b Col. 1221. Paullo pòſt occaſionem exponit, quâ ad ſcribendum venerit. *Hæc b*, inquit, *ideirco dicimus, quia pervenerit ad nos, id eſt ad Eccleſiam Lugdunenſem, quædam ſchedula, ſtudio fidelium & bonorum virorum, qui & ſua & alterum ſalute devotè ac laudabiliter ſollicitudinem gerunt, in noſtram notitiam perlata, atque, ut ad eam ſedulo reſpondere deberemus, attentius commendata. In qua inſunt quatuor capitula maxime novarum definitionum, nuper, ut comperimus, in quodam fratrum noſtrorum Epiſcoporum conventu tractata, digeſta, atque conſcripta, velut ad comprimendam & retundendam cujuſdam garruli & inquieti hominis loquacitatem, qui novarum, ut fertur, quæſtionum avidus, & indiſciplinatus ventilator, & aliis non parvam perturbationem, & ſibi ipſi ærumnam miſerrimæ cladis induxit. Quorum capitulorum ſeries, ſicut ad nos perlata eſt, ita ſe habet.*

Caput I.

DEus omnipotens hominem ſine peccato rectum cum libero arbitrio condidit, & in paradiſo poſuit: quem in ſanctitate juſtitiæ permanero voluit: homo, libero arbitrio male utens, peccavit, & cecidit, & factus eſt maſſa perditionis humani generis. Deus autem bonus & juſtus elegit ex eadem maſſa perditionis ſecundum præſcientiam ſuam, quos per gratiam prædeſtinavit ad vitam, & vitam illis prædeſtinavit æternam. Cæteros autem, quos juſtitiæ & judicio in maſſa perditionis reliquit, *perituros præſcivit; ſed non, ut* perirent, prædeſtinavit: *pœnam autem illis, quia juſtus* eſt, prædeſtinavit *æternam. Ac per hoc unam Dei prædeſtinationem tantum dicimus, quæ ad donum pertinet gratiæ, aut retributionem juſtitiæ.*

Cap. II.

LIbertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Chriſtum Dominum noſtrum recepimus. Et habemus liberum arbitrium ad bonum præventum, & adjutum gratia: & habemus liberum arbitrium ad malum, deſertum gratia. Liberum autem habemus arbitrium, quia gratia liberatum, & gratia de corrupto ſanatum.

Cap. III.

DEus omnipotens omnes homines ſine exceptione vult ſalvos fieri, licet non omnes ſalventur. Quòd autem quidam ſalvantur, ſalvantis eſt donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium eſt meritum.

Cap. IV.

CHriſtus Jeſus Dominus noſter, ſicut nullus homo eſt, fuit, vel erit, cujus natura in illo aſſumpta non fuerit: ita nullus eſt, fuit, vel erit homo, pro quo paſſus non fuerit; licet non omnes paſſionis ejus myſterio redimantur. Quia vero omnes paſſionis ejus myſterio non redimuntur, non reſpicit ad magnitudinem, & pretii copioſitatem; ſed ad infidelium, & ad non credentium ea fide, quæ per humanæ ſalutis dilectionem operatur, reſpicit partem: quia poculum, quod confectum eſt infirmitate noſtra, & virtute divinâ, habet quidem in ſe, ut omnibus proſit; ſed ſi non bibitur, non medetur.

Hæc igitur cum legiſſemus, & adjunctio nobis fratrum noſtrorum, Deo donante, bene ſtudentium, & rectè intelligentium collegio, pia & fide a attentione ſingula a L. fidei.
pertractaſſemus: graviter perculſi & confuſi animo, vidimus in eis, & Scripturæ ſanctæ certiſſimam veritatem, & beatiſſimorum Patrum, præcipueque ſancti Auguſtini, reverendam, & in omni Eccleſiâ Catholicâ receptiſſimam auctoritatem, novo conatu, & auſu nimis temerario impugnari, &, quantum in ipſis fuit, improvidè atque inſolenter labefactari. Unde ipſa caritate provocati, & commoti, per quam in uno Chriſti corpore omnes unum eſſe debemus, ut, ſicut Apoſtolus dicit, invicem pro ſe ſollicita ſint membra, & ſive gloriatur unum membrum, congaudeant omnia membra: hæc, inquam, caritatis affectione viſum eſt nobis atque complacuit, ut hæc qualiacunque ſunt, & ad commotionem noſtram, & ad eorum, qui legere voluerint, ædificationem, & confirmationem, compendioſo & lucido, prout Dominus adſpirare dignatur, ſermone ſcriberemus.

Hinc ſingulatim ad capita quatuor reſpondet. Ac in primo quidem capitulo hæc reprehendit. Primum quòd rectè quidem dicat, Adamum potuiſſe permanere in integritate; ſed non addat, potuiſſe per gratiam. Deinceps igitur oſtendit gratiæ, tam in angelis, quàm in homine, neceſſitatem ad perſiſtendum in bono. Concludit eam partem his verbis *b*: *His itaque de prima* b Col. 1225.
quæſtione breviter adnotatis, quiſquis ſincere, & pure, & catholice, de illa primi hominis ſive Angelica conditione, vel beatitudine, ſentire cupit; attendat fideliter divinam auctoritatem, attendat fideliſſimos Eccleſiæ Patres fideliſſimè diſputantes, attendat etiam conciliis aggregatis id ipſum firmiſſime definientes: & non, juxta impium Pelagianum errorem, credat, primum hominem ſolo ſuo arbitrio in bono, quod acceperat, permanere potuiſſe: ſed etiam ipſum, quamdiu ſtetit, divinâ gratiâ adjutum fuiſſe: nec omnipotentem Deum, ut idem homo in ſanctitate & juſtitia permaneret, tantummodo voluiſſe; ſed ut permanere poſſet, etiam adjutorium dediſſe. Deinde probat, quòd dicatur Deus *elegiſſe, ſecundùm præſcientiam ſuam, quos per gratiam prædeſtinavit ad vitam:* ſed culpat, quòd non dicitur, *Deus ex gratiâ elegiſſe;* quaſi gratiæ ſit, *quod electis vita eſt præparata; ut autem eligerentur, non fuerit gratia, ſed tantùm præſcientia.* Deinceps igitur oſtendit, *Quod omnipotens Deus in electione eorum, quos prædeſtinavit, & vocavit ad vitam, non eorum merita præſcivit, tanquam ideo eos elegiſſet, quia ex* SEMET IPSIS *bonos futuros præſciret: ſed ipſa electio gratia fuit.* Concludit autem his verbis: *Non itaque ſecundùm præſcientiam meritorum elegit Deus ex maſſa perditionis, quos faceret filios adoptionis: ſed gratis elegit, quos ab illâ juſtâ damnatione æqualiter omnibus debitâ miſericorditer liberavit.* Præterea damnat, quòd dicitur Deus præſciſſe perituros, nec tamen prædeſtinaſſe. *Quaſi*, inquit, *omnipotens Deus, quid juſto judicio ſuo de electis eſſet facturus, & præſcierit & prædeſtinaverit: quid autem eodem judicio de reprobis eſſet geſturus, præſcierit tantùm, nec prædeſtinarit.* Mox verò hæc ita reſtringit *c*: *Nec tamen eâdem prædeſtinatione ſuâ, ut* c Col. 1227.
mali eſſent, vel in malis perſeverarent, coegit. Et hæc eſt apud illum æquitas, ut qui volentes perſtiterunt in malis, nolentes puniantur in ſuppliciis. Se ipſum ergò homo mutet, ſe ipſum, dum tempus eſt, corrigat, & emendet, quia omnipotentem atque æternam præſcientiam, & prædeſtinationem mutare, vel deſtruere non valet. Si quis enim neget, eſſe apud Deum præſcientiam & prædeſtinationem, manifeſte infidelis eſt: SIQUIS

DICIT,

DICIT, QUOD præſcientia & prædeſtinatio ejus aliquem compellat, ut malus ſit, & ALIUD ESSE NON POSSIT, HORRIBILITER BLASPHEMAT. Qui autem fideliter confitetur, & præſcientiam, & prædeſtinationem, æternam eſſe apud Deum, nec tamen aliquem per hæc ad malum cogi; ſed TANTUMMODO quales quiſque futurus ſit, PRÆSCIRI, & prout geſſerit, judicari, iſte prorſus Catholicè ſentit. Denique probat etiam Patrum auctoritate, prædeſtinationem non ſolum eſſe præparationem gratiæ, quomodo ii capiebant, adverſus quos ſcripſit: ſed ea voce ſignari omnem divini operis diſpoſitionem, quæ etiam ad improborum pœnas ſe extendit.

In ſecundo capitulo reprehendit, quòd confuſe de libero arbitrio loquatur, cùm de eo extent tot clariſſimi canones Synodorum, quibus nec addendum fuerat, nec demendum quicquam. Eorum, exempli cauſſa, aliquos adducit. Atque ex iis concludit, Catholicos non negare liberum arbitrium, ſed negare, eo bene uti quenquam, niſi è ſervitute peccati à filio Dei liberetur. Jam, inquit a, quanta abſurditas eſt in eo, quod ſequitur, ut, poſtquam dictum eſt, Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Chriſtum Dominum noſtrum recepimus; ſtatim ſubjungeretur, Et habemus liberum arbitrium ad bonum, præventum & adjutum gratia; & habemus liberum arbitrium ad malum, deſertum gratiâ: quaſi poſtquam per gratiam Chriſti Domini regenerati ſumus, tunc cœperimus habere, ſicut liberum arbitrium ad bonum, ita liberum arbitrium ad malum, deſertum gratia: quaſi ex illa regeneratione, cùm gratiâ prævenimur, & adjuvamur, habeamus liberum arbitrium ad bonum: & cùm eadem deſerimur gratia, habeamus liberum arbitrium ad malum. Quæ hic ratio & conſequentia ſenſus inveniri poteſt? Nunquid ante illam regenerationem nullum omnino habebamus liberum arbitrium, nec ad bonum, nec ad malum? nunquid illius regenerationis gratia hoc egit in nobis, ut exinde acciperemus, ſicut ad bonum, ita etiam ad malum, liberum arbitrium? Jam illud, quod in eadem definitione ponitur, liberum arbitrium ad bonum præventum & adjutum gratiâ, & liberum arbitrium ad malum, deſertum gratiâ, quomodo intelligi poteſt? Si enim, quando regenerati ſumus in baptiſmo, tunc libertatem arbitrii in Adam perditam, in Chriſto recepimus: nunquid tunc tantùm prævenit, & adjuvit nos Dei gratia? aut eadem Dei gratia, ſicut ſemel nos adjuvit, ut efficeremur liberi ad bonum, ita ſemel nos deſerit, ut efficiamur liberi ad malum? Quæ eſt iſta tam obſcura, & ambigua, ac penè nulla gratiæ prædicatio? Nonne melius erat, ut præfatorum Patrum ſententia, qua de hac re pleniſſime, & clariſſime definiunt, aſſumerentur, vel eorum verbis iſta eorum definitio contexeretur: & aperte ibi eſſet poſitum, qualiter nos præveniat, & adjuvet hæc Dei gratia: id eſt, utrùm ſemel nobis in baptiſmate tanta tribuatur, quæ ad totum tempus vitæ noſtræ ſufficiat; an quotidie imploranda & accipienda ſit: & utrùm ea ad aliqua bona, an ad omnia, indigeamus? Certe nihil horum in hac definitione apparet; & ideo melius fuerat tacere, quàm de re tanta tam inepte, & inutiliter loqui. Extenditur verò ſecunda hæc libri pars uſque ad illa verba: Cùm ergò hæ duæ opiniones, &c. ubi quiſquis attendit, deeſſe pluſcula cognoſcet. Nec enim habes tranſitionem à ſecundo capitulo ad tertium: nec reperit capitulum tertium; imò initium diſputationis de tertio capite deſideratur. Interim ex iis, quæ ſuperſunt, hæc Eccleſiæ Lugdunenſis ſententia fuiſſe cognoſcitur; damnandos eos, à quibus tanquam hæretica damnaretur interpretatio illa verborum Apoſtoli, ut dicatur Deus omnes velle ſalvari, qui ſalvantur. Nec tamen condemnandos eos, qui contrà dicunt, Deum velle ſalvari omnes, & ſingulos. Quanquam enim hunc Pauli ſenſum eſſe non putaret: tamen utramque interpretationem retineri poſſe; ac licet, ut ambæ conveniant, ſit operoſæ diſquiſitionis, tamen, cùm hic diſſenſus non faciat hæreticum, ita utrimque ſententiam defendi poſſe, ut alter alterum patiatur in ſuo ſenſu abundare. Sed audiamus loquentem ipſam Eccleſiam Lugdunenſem a: Cùm ergò hæ duæ opiniones in præfato libello de hac re propoſita & expoſita fuiſſent, a Col. 1243.
ſubjunctum eſt protinus VALDE UTILITER, & DICTUM, QUOLIBET QUIS ACQUIESCAT MODO, NON EST HÆRETICUM, niſi contentione hæreticum fiat. Similem quoque ſententiam B. Papa Cœleſtinus de quibuſdam profundioribus quæſtionibus in decretis ſuis poſuit, dicens de eis: Quæ ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere. SIT ergò INTER NOS etiam de hac re ISTIUSMODI PIA CAUTELA ET MODERATIO, quatenus & ſanctis Patribus debitus ſervetur honor, &, QUOLIBET QUIS ACQUIESCAT MODO EX ILLIS SENSIBUS, qui de hac ſententia ab eis poſiti ſunt, NON JUDICEMUS ESSE HÆRETICUM: SED POTIUS VITEMUS CONTENTIONIS MALUM, per quod etiam de pacificis & Eccleſiaſticis ſenſibus poteſt, qui contentioſus eſſe voluerit, hæreticum efficere, quod ſentit. Itaque in rebus talibus cohibeamus nos ipſos ſalubri moderatione, ut nec contemnere audeamus, nec quaſi neceſſario b affirmare conemur: memores ſemper illius Apoſtolicæ ſententiæ, Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. b F. neceſſaria.
Legamus ergò pacificè, & quantum Dominus donat, intelligamus dogmata Eccleſiaſticorum virorum, NEC PRO ALIIS DOCTORIBUS ADVERSUS ALIOS LITIGEMUS, QUIA ET IPSI INTER SE PACIFICI UNUSQUISQUE IN SUO SENSU ABUNDAVERUNT, alius quidem ſic, alius verò ſic, EXSPECTANTES fideliter atque humiliter, quod Apoſtolus promittit, dicens: Et ſi quid aliter ſapitis, hoc vobis Deus revelabit. Nam qui non tranquillè, & pacificè moderatur quod ſentit, ſed STATIM PARATUS eſt ad contentiones, diſſenſiones, & ſcandala, ETIAMSI NON HABEAT HÆRETICUM SENSUM, CERTISSIME HABET HÆRETICUM ANIMUM. Quam pietatis moderationem, ſi etiam iſti boni viri, qui hanc definitionem ſtatuerunt, ſervare voluiſſent, melius hanc rem ſilentio præteriiſſent, & unicuique de eâ ſecundum fidem ſuam, & auctoritatem, cui magis acquieſcendum putaret, ſentiendum permitterent, finiſque inter eos tam longa, & perniciosa contentionis jurgio, pax & unitas Chriſti Eccleſiæ reformaretur. Ecce enim aliquis ſentiat & dicat, ſicut etiam antiquitus & ſenſum eſt, & dictum: Non dixit Apoſtolus univerſaliter & generaliter, & ut iſti addiderunt, ſine exceptione, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri: ſed ſpecialiter ad eos retulit, de quibus ſupra dixerat, Pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in ſublimitate ſunt: ut, quod dixit, Omnes, omnia genera hominum intelligi voluerit: omnium ſcilicet generum, ſexuum, conditionum, ordinum, dignitatum. QUID HABET hæc intelligentia inconſequens, aut contrarium veritati? Item alius dicat, & ſentiat, ſicut etiam à quibuſdam majoribus dictum, & ſenſum reperitur, Apoſtolus cùm ſuperius orari juſſiſſet pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in ſublimitate ſunt, poſt illa omnia generaliter de univerſo genere humano ſubjunxit, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri. QUID HABET MALI, AUT PERICULI, ETIAM ISTA INTELLIGENTIA? Neque enim, qui ita ſentit, putat, voluntati Dei, quia vult, omnes homines ſalvos fieri, aliquem reſiſtere, & contraire, ut non poſſit implere quod velit. Et AMBO ſibi, & iſte videlicet, & ille, licet diverſa ſentientes, fideliter atque unanimiter CONCORDANT: Quod, quolibet modo dixerit Apoſtolus de Deo, Qui vult, omnes homines ſalvos fieri, tamen nullus hominum, niſi gratuitò ejus miſericordiâ, ſalvetur, nullus niſi juſto ejus judicio perire per-

mittatur. Certè illud in hac quæſtione manifeſtum eſt, quòd, etiamſi generaliter, & indifferenter, omnes homines Deus vult ſalvos fieri: in aliorum tamen cordibus benignitate miſericordia ſua ipſe operetur eandem bonam voluntatem ſuam, ut & ipſi ſervari velint, atque ſalventur: qualibus & Apoſtolus dicit, Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini: Deus eſt enim, qui operatur in vobis, & velle, & perficere, pro bona voluntate: in aliorum autem cordibus ſeveritate juſti, & occulti judicii ſui non operatur hanc ſalutarem voluntatem, ſed dimittit eos ſuo arbitrio: ut quia noluerunt credere, juſta ultione damnentur. Et hoc quidem de illis dici poteſt, qui verbum Evangelii audierunt, ſed duritiâ incredulitatis ſuæ recipere noluerunt. Quid verò dicendum eſt de tanta multitudine impiorum, qui fuerunt ab exordio mundi uſque ad adventum Chriſti, & adhuc non negandi ſunt eſſe in extremis partibus orbis terræ, ad quos nullus unquam prædicator acceſſit, nullum unquam verbum Dei audierunt? qui utique nullatenus potuerunt credere ei, quem non audierunt, neque audire ſine prædicante, nec a prædicatu-

u Sic legendum pro ne præd.

rem recipere, qui nullus ad eos miſſus eſt. Nunquid & tales propterea damnabuntur, quia non crediderunt, qui nunquam audire potuerunt? Et tamen omnino damnabuntur pro aliis peccatis ſuis, & principaliter pro illo primo & originali peccato, in quo omnes peccaverunt: quia non fruſtra ſcriptum eſt; Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt. Et Apoſtolus dicit, Dantis vindictam in flamma ignis his, qui non noverunt Dominum. Si quis & de talibus interroget, quid in eis egerit voluntas Dei, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, quid reſpondebitur? Nonne homo cautus, & pius, magis eliget tacere, aut certè cum Propheta, & Apoſtolo exclamare: Judicia tua, abyſſus multa: &, O profundum divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! De hoc ergo capitulo ſit finis. Atque hæc ſola ſunt, quæ de capitulo tertio ſuperſunt.

Accedit deinde ad capitulum IV. In quo tria conſiderare jubet, his verbis b: *In hac nova & inuſitata quæſtione tres nobis quæſtiones proponuntur. Prima, quòd dicitur, quia nullus homo eſt, fuit, vel erit, cujus natura in Chriſto aſſumpta non fuerit. Secunda, quòd affirmatur, quòd nullus eſt, fuit, vel erit homo, pro quo Chriſtus paſſus non fuerit, licet non omnes paſſionis ejus myſterio redimantur. Tertia, quòd adjungitur, quia ejuſdem paſſionis ejus myſterio non redimantur, non ſolum infideles, ſed neque ipſi fideles, niſi illi ſoli, qui eam fidem habent, quæ per dilectionem operatur.* Ad primam quæſtionem reſpondet, Chriſtum non aſſumſiſſe naturam humanam neceſſitate naturæ, uti in cæteris hominibus fit, ſed poteſtate propriâ, ac miſericordi voluntate: eoque, quemadmodum naturam aſſumſit, vitium non aſſumſit; itidem nec aſſumſiſſe omnes, qui ex Adamo generatione deſcendentes ejuſdem habent naturæ veritatem; ſed eos duntaxat, quos miſericordi voluntate regenerat, ac ſalvat. *Quos c indignos illa miſericordia judicavit, hos,* inquit, *alienos ab illa mirabili ſuſceptione dereliquit.* Et poſt multa d: *His ſolis præſtitit, ut habeant communem naturam cum Chriſto, qui aſſumentem recipiunt, & eo Spiritu ſunt regenerati, quo eſt ille progenitus.* Hinc ad ſecundam quæſtionem accedit, iſtis verbis e: *De ſecunda vero, quæ in illis capitulis definitum eſt: Quòd nullus hominum fuit, eſt, vel erit, pro quo Chriſtus paſſus non fuerit: quid aliud reſpondere poſſumus, niſi ut primum ipſos, qui hoc definierunt, ſedulo interrogemus, & admoneamus, ut vigilanter, & fideliter penſare ſtudeant, ne forte minus conſiderando, quod dicendum erat, contra fidem, & conſcientiam ſuam, talia dixerint, & ſcripſerint. Nam, ut taceamus de his, qui nunc ſunt, vel adhuc uſque ad finem ſeculi futuri ſunt, in quibus utique & Antichriſtus erit: certe de illa innumerabili multitudine impiorum, qui fuerunt ab initio mundi uſque ad adventum Chriſti, & in ſua impietate mortui in æternis pœnis ſunt condemnati; nec ipſos, qui hæc dixerunt, credere putamus, quòd pro eis in ſua impietate mortuis, & æterno jam judicio condemnatis, Dominus paſſus eſſe credendus ſit. Si enim pro eis paſſus eſſe creditur, cur etiam non pro diabolo, & angelis ejus, ſimiliter paſſus eſſe credatur? Quia ſicut de eiſdem refugis, & immundis ſpiritibus ſcriptum eſt, quod Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos ſub caligine tradidit in judicium cruciandos reſervari: & idcirco veriſſimè creduntur irrevocabili divino judicio ad pœnas & interitum perpetuum prædeſtinati: ita & illi homines impii in ſuâ impietate mortui eodem irrevocabili divino judicio jam erant pœnis perpetuis condemnati. Sicut ergo pro illis impiis & damnatis angelis nullatenus Dominus Jeſus Chriſtus dicendus eſt paſſus: ita pro iſtis impiis & damnatis hominibus, abſit omnino, ut paſſus eſſe credatur.* Concludit verò hanc partem illis verbis a: *De cæteris verò, qui in ipſa infidelitate, atque impietate ſua perſeverantes ſunt perituri, ſi de Scriptura Sancta auctoritate, quod etiam pro talibus Dominus paſſus ſit, certiſſimis & clariſſimis teſtimoniis nobis demonſtrare potuerint boni viri, qui talia definierunt, dignum omnino eſt, ut credamus & nos. Si verò non potuerint, ceſſent contendere pro eo, quod non legunt. Pudeat eos definire, quod neſciunt. Timeant ſtatuere, quod nullum ſanctorum Patrum concilium, nullum Apoſtolicæ ſedis Pontificum, nullum Eccleſiaſticorum dogmatum decretum, hactenus inveniant ſtatuiſſe. Quod & ſi quid à ſanctis & venerabilibus Eccleſiæ doctoribus, vel ſcriptum, vel dictum, unde hujuſmodi ſenſus occaſio ſumi poſſe videatur, inveniunt: ſalvâ eorum debitâ reverentiâ, cohibeant ſe potius, & ſubmittant ſe humiliter divinæ auctoritati: & rem tam obſcuram, tamque inuſitatam, divinæ reſervent humiliter majeſtati. Hoc namque & Paſchalis agni ſacra illa epulatio myſticè nobis commendat, cùm dicitur: Si quid reſiduum fuerit, igni comburetis: ſicut beatus Gregorius exponit, dicens: Quod ex agno remanet, comburimus, quando hoc, quod de myſterio incarnationis ejus intelligere, vel penetrare non poſſumus, poteſtati Spiritus Sancti humiliter reſervamus; ut non ſuperbè quis audeat, vel contemnere, vel denuntiare, quod intelligit; ſed hoc igni tradat, cùm ſancto Spiritui reſervat.*

b Col. 1241.
c Col. 1244.
d Col. 1246.
e Col. 1246.
a Col. 1250.

Ad tertiam verò quæſtionem ſic reſpondet: *Jam de tertia quæſtione, quæ definitum eſt, quia ſicut infideles non redimuntur myſterio ſanguinis Chriſti: ita nec fideles redempti ſunt, qui non habuerint eam fidem, quæ per dilectionem operatur: quid neceſſe eſt aliquid dicere? Cùm ex his, quæ ſuprà jam dicta ſunt, manifeſtiſſimè oſtendatur, & omnibus infidelibus nullam eſſe redemtionem in Chriſto, & omnes fideles, qui fideliter accedunt ad fidem & gratiam regenerationis, ibi accipiant veram redemtionem, vel veram regenerationem. Quia nec verè poſſunt regenerari, niſi eos & à poteſtate diaboli, & à ſervitute peccati verè conſtet redimi: nec verè poſſunt redimi, niſi lavacro indulgentiæ expiati*, u
& à reatu delicti, & à dominatu principis mundi efficiantur abſoluti. Niſi quod hoc in iſta definitione abſurdiſſimum eſt, quòd Dominus Jeſus Chriſtus etiam pro impiis in ſua impietate pereuntibus dicatur paſſus, & fidelis quiſque, fideliter baptiſmo ejus regeneratus, myſterio paſſionis ejus affirmetur non eſſe redemptus. Deinceps ad ea, quæ contrà objici poterant, reſpondet, ſuamque ſententiam Catholicorum Patrum dictis conſonam eſſe oſtendit.

De tribus Lugdunenſis Eccleſiæ libris (quos ab ejuſdem Eccleſiæ antiſtitibus, non tamen iiſdem, ſcriptos fuiſſe, diverſum de una re judicium oſtendit) ſatis multa

dixi-

diximus. Nec Eccleſiæ huic ſcripſiſſe iſta ſatis fuit, ſed Synodica etiam autoritate, conciliorum, quibus Godeſcalcus damnatus erat, authoritatem imminuendam putavit. Itaque (ut ipſis Valentinæ ſynodi verbis utar) *Anno* ↄcccLV, *Lothario Imperatore apud urbem Valentinam, cum propter cauſſam epiſcopi civitatis ipſius criminibus diffamati, ex juſſione præfati principis, trium provinciarum epiſcopi in unum collecti reſediſſent, id eſt, Lugdunenſium, Viennenſium & Arelatenſium, numero* XIV, *quibus præfuerunt Epiſcopi metropolitani, videlicet Remigius Lugdunenſis, Egilmarus Viennenſis, Rodlandus Arelatenſis, conlaborante eis quam maximè Ebbone Gratianopolitano epiſcopo, adjuncto etiam venerabili cœtu presbyterorum, diaconis quoque adſtantibus, pauca in Chriſti nomine, quæ ſubter adnexa ſunt, ad commonitionem ſui, cæterorumque fidelium, devotâ & ſollicitâ pietate adnotarunt.*

Ut verò conſtaret, quid Valentina ſynodus ſtatuerit, ſequentia ex ea excerpſimus.

CAP. I.

DE præſcientiâ Dei, & prædeſtinatione, & de quæſtionibus aliis, in quibus fratrum animi non parum ſcandalizari probantur, illud tantùm firmiſſimè tenendum credimus, quòd in maternis Eccleſiæ viſceribus nos hauſiſſe gaudemus.

CAP. II.

FIdeliter tenemus, Deum bonos præſciſſe omnino per gratiam ſuam bonos futuros, & per eandem gratiam æterna præmia accepturos: malos præſciſſe per propriam malitiam malos futuros, & per ſuam juſtitiam æterna ultione damnandos. Nec prorſus ulli malo præſcientiam Dei impoſuiſſe neceſſitatem, ut aliud eſſe non poſſit; ſed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille, ſicuti Deus, qui novit omnia antequam fiant, præſcit ex ſua omnipotentia & incommutabili majeſtate. Nec ex præjudicio ejus aliquem, ſed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. NEC IPSOS MALOS IDEO PERIRE, QUIA BONI ESSE NON POTUERUNT; SED QUIA ESSE NOLUERUNT, *ſuoque vitio in maſſa damnationis, vel merito originali, vel etiam actuali permanſerunt.*

CAP. III.

FIdenter fatemur prædeſtinationem electorum ad vitam, & prædeſtinationem impiorum ad mortem: in electione tamen ſalvandorum, miſericordiam Dei præcedere meritum bonum; in damnatione autem perituorum, meritum malum præcedere juſtum Dei judicium. Prædeſtinatione autem Deum ea tantùm præſciſſe, quæ ipſe vel gratuitâ miſericordiâ, vel juſto judicio facturus erat. In malis verò ipſorum malitiam præſciſſe, quia ex ipſis eſt: non prædeſtinaſſe, quia ex illo non eſt. Pœnam ſanè, malum meritum eorum ſequentem, uti Deum, qui omnia proſpicit, præſcivisse: & prædeſtinaſſe, quia juſtus eſt. Verum aliquos ad malum prædeſtinatos eſſe, divinâ poteſtate videlicet, ut quaſi aliud eſſe non poſſint; non ſolùm non credimus, ſed etiamſi ſunt, qui tantum mali credere velint, cum omni deteſtatione, ſicut Arauſica ſynodus, illis anathema dicimus.

CAP. IV.

ITem de redemtione ſanguinis Chriſti, propter nimium errorem, qui de hac cauſſa exortus eſt, ita ut quidam, ſicut eorum ſcripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio uſque ad paſſionem Domini in ſua impietate mortui, & æterna damnatione puniti ſunt, effuſum definiant: illud nobis tenendum placet, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipſe Dominus noſter dicit: Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Porrò capitula IV, *quæ Concilio fratrum noſtrorum minus proſpectè ſuſcepta ſunt, propter inutilitatem, vel etiam noxietatem, & errorem contrarium veritati; ſed & alia* XIX. *ſyllogiſmis ineptiſſimè concluſa, &, licet jactetur, nulla ſeculari literatura nitentia, in quibus commentum diaboli potius, quàm argumentum aliquod fidei deprehenditur; à pio auditu fidelium penitus explodimus: &, ut alia ſimilia caveantur, per omnia, autoritate Spiritus Sancti, interdicimus. Novarum etiam rerum introductores, ne diſtrictius feriantur, caſtigandos eſſe cenſemus.*

CAP. V.

ITem firmiſſimè tenendum credimus, quòd omnis multitudo fidelium ex aquâ & Spiritu Sancto regenerata, ac per hoc veraciter Eccleſiæ incorporata, &, juxta doctrinam Apoſtolicam, in morte Chriſti baptizata; in ejus ſanguine ſit a peccatis ſuis abluta. Quia nec potuit eſſe vera regeneratio, niſi fieret & vera redemtio; cum in Eccleſiæ ſacramentis nihil ſit caſſum, nihil ludificatorium; ſed prorſus totum verum, & ipſa ſui veritate ac ſinceritate ſubnixum. Ex ipſa tamen multitudine fidelium, & redemtorum, alios ſalvari æterna ſalute, quia, per gratiam Dei, in redemtione ſuâ fideliter permanent, ipſius Domini ſui vocem in corde ferentes, Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit: alios, quia noluerunt permanere in ſalute fidei, quam initio acceperunt, redemtioniſque gratiam potius irritam facere pravâ doctrinâ vel vita, quam ſervare elegerunt; ad plenitudinem ſalutis, & ad perceptionem æternæ beatitudinis, nullo modo pervenire.

CAP. VI.

ITem de gratia, per quam ſalvantur credentes, & ſine qua rationalis creatura nunquam beatè vixit: & de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, ſed per gratiam Domini in fidelibus ejus redintegrato & ſanato: id ipſum conſtantiſſimè & fide plena fatemur, quod ſanctiſſimi Patres, auctoritate ſacrarum Scripturarum, nobis tenendum reliquerunt: quod Africana, quod Arauſica Synodus profeſſa eſt: quod beatiſſimi Pontifices Apoſtolicæ ſedis Catholica fide tenuerunt. Sed & de natura & gratia in aliam partem nullo modo declinare præſumentes, ineptas quæſtiunculas, & aniles penè fabulas Scotorum, quæ plures puritati fidei nauſeam inferentes, periculoſiſſimis & graviſſimis temporibus, ad cumulum laborum noſtrorum, uſque ad ſciſſionem caritatis, miſerabiliter, & lacrymabiliter ſuccreverunt: ne mentes Chriſtianæ inde corrumpantur, & excidant à ſimplicitate, & caſtitate fidei, quæ eſt in Chriſto Jeſu: penitus reſpuimus, & ut fraterna caritate cavendo à talibus auditum caſtigent, Chriſti amore monemus.

Hactenus Lugdunenſis, Viennenſis & Arelatenſis Eccleſiæ antiſtites: qui canone ſecundo, cùm præſcientiam etiam peccatorum eſſe dicunt, damnant Erigenæ Scoti opinionem, docentis, unum idemque eſſe præſcientiam & prædeſtinationem. Canone tertio, contra eundem concludunt, Prædeſtinationem etiam reproborum eſſe ad pœnas. Simul cum Arauſionenſi ſynodo damnant, quod Godeſcalcus docuiſſe dicebatur, prædeſtinari hominem ad malum. Canone IV. probant, quod Hincmarus, & alii in Epiſcoporum Galliæ Belgicæ concilio damnatant, Chriſtum mortuum eſſe pro ſolis credentibus. Præterea de quatuor ejuſce concilii capitibus univerſè pronunciant, eſſe ea improvidè ſcripta, damnoſa, falſa. Item de Joannis Erigenæ Scoti XIX. capitulis judicant, ea eſſe inepta, indocta,

Digitized by Google

impia: ſcriptoremque eorum Eccleſiaſticam mereri cenſuram. Cap. quincto, quia Godeſcalci adverſarii, ut probarent, Chriſtum non ſolùm redemiſſe eos, qui ſalvantur, objicerent, quòd ſaltem omnes credentes ſint redemti, nec tamen omnes, qui ſemel crediderunt, ſalvantur: reſpondent, non ſolos electos eſſe redemtos, ſed ſolos ſalvari: quia ſoli perſeverant: interim veram fuiſſe redemtionem eorum, juſtificationem, inſitionem in Eccleſiam Dei, qui in fide non permanent, eoque in redemtione non perſeverant. Can. VI. amplecti ſe dicunt ſynodum Carthaginenſem & Arauſicanam II, de gratiâ & libero arbitrio: Scotorum verò, hoc eſt Joannis Scoti quæſtiunculas, iterum tanquam noxias condemnant.

Multum autem in re maximi momenti falluntur, & Cæſar Baronius, & Severinus Binius, quando uterque hanc ſynodum congregatam dicunt ad condemnandos Prædeſtinatianos. Nam in ea ſic Godeſcalci dicta quædam damnantur, ut an Godeſcalcus iſta docuerit, dubitetur: *Si*, inquit, *ſunt, qui tantum mali credere velint.* Præterea clarè aliqua eorum, quæ tanquam hæretica ab Hincmaro, & ejus fautoribus rejecta erant, in ea ſynodo, tanquam rectè à Godeſcalco dicta, comprobantur: quale illud, quod Chriſtum pro ſolis electis mortuum dixerat Godeſcalcus. Imò cùm dicitur capitulo IV, minùs proſpectè à fratribus in concilio eſſe ſcripta: quatuor illa capitula notantur, quæ Hincmarus, aliique Galliæ Belgicæ epiſcopi adverſus Godeſcalcum conceperant. Quemadmodum & cùm iidem Patres novendecim ſyllogiſticas concluſiones, tanquam diaboli commentum, reſpuunt: librum ſignant, quem adverſus Godeſcalcum ſcripſerat Joannes Erigena Scotus, qui novendecim capitulis conſtabat: unde & poſtea ſe Scotorum quæſtiunculas damnare diſertim dicunt. Nihil igitur clariùs, quam concilium hoc magis Godeſcalci, quam adverſariorum ejus, patrocinium ſuſcepiſſe.

Porrò hujuſce concilii capitula tranſmiſit Carolus Calvus Rex ad Hincmarum. *Qui ea occaſione ad eundem Carolum regem* (ut Flodoardus ſcribit lib. III. cap. XV.) *compoſuit volumen ingens, plures continens libros de prædeſtinatione Dei, & libero arbitrio, contra quoſdam reprehenſores ſuos Epiſcopos; maximeque contra Godeſcalcum, atque Ratramnum, monachum Corbejenſem.*

Multa verò in hoc Valentino concilio reprehendit Hincmarus. Primum, quòd ſe abſente, & ignaro, nec admonito prius, præter caritatis fraternæ officium, quatuor capitula ſynodicâ autoritate damnaſſent, quæ ab ipſo & coepiſcopis in ſynodo ſcirent comprobata. Præterea, quòd dum unà cum Hincmari capitulis Joannis Erigenæ capitula conjungunt, videantur Hincmarum reum agere eorum, quæ Erigena ſcripſiſſet, cùm tamen, ne fando quidem, de iis quicquam accepiſſet. Adhæc quòd quæ ſcripſerat, in aliam detorqueant mentem: quod inprimis dixiſſe putamus de iſto capite, An Chriſtus mortuus ſit pro omnibus. Nam cùm concilium iſthoc ait, hoc ſine veniſſe Chriſtum, non ut ſalvarentur, qui impœnitentes & infideles ante ſacrificium Chriſti mortem oppetiiſſent; ſed ut ſoli, qui in Chriſtum credidiſſent, vel eum fide eſſent amplexuri; ſatis clarum eſt, loqui illud de efficaciâ mortis Chriſti: non de merito, de quo ſermo erat Hincmaro. Inſuper reprehendit, quòd altum apud eos ſilentium ſit de quæſtione iſta, An Deus velit omnes ſalvari; quam & ipſam inter Hincmarum & Godeſcalcum controverſiam eſſe ſcirent. Item quòd ſtatuerent, non eſſe ludificationem in ſacramento, cùm credentes baptizantur: ſed verè omnes remiſſionem peccatorum accipere, regenerari, & Chriſto inſeri; utut poſtea aliqui eorum deſerant fidem, & æternum pereant. Quæ nunquam ſe negaſſe ait. Denique male eum habet, quòd Africanam & Arauſicanam ſynodum ſe dicant approbare, quaſi non & ipſe utramque ſynodum probet; ac Auguſtini & Proſperi ſententiam ſequatur, ſolumque Prædeſtinatianos condemnet, qui Auguſtini mentem malè intelligentes, ea dogmata ſequerentur, quæ Catholica Eccleſia improbaret. Hæc omnia, ut manifeſtiora fiant, adſcribemus partem epiſtolæ Hincmari ad Carolum Regem a.

a Apud Flodoardum lib. 3. cap. 15. fol. 209.

Non enim nos adverſus fratres noſtros habemus, ſi talia contra nos ante collationem ſcripſerint. Sed credendum eſt, ſi illa ſcripſiſſent ad nos, contra quos illa ſcripſerunt, tranſmiſiſſent. Nunc autem illis quomodo reſcribere poſſumus, cum, utrum illa ſcripſerint, ignoremus? Verum tamen, ne ſine reſponſo noſtro veſtra dominatio maneat, vobis, de cujus manu illa accepimus, corde, ore, & ſtylo, non formidantes carpentium nos derogationem, reſpondere curamus. Primo ſcilicet mittentes ea, quæ ab eiſdem fratribus noſtris in Synodo conſcripta fuiſſe leguntur, licet hinc ante alia fuiſſe conſcripta reperiantur. Sed quia hæc in ſugillationem noſtram, & contra excerpta à nobis capitula confecta noſcuntur, ea primùm judicavimus ponere, quæ majoris nominis, licet non autoritatis, quia partim non veritatis, propter tamen ſynodalem protitulationem dignum duximus manifeſtare. Deinde illa, quæ à pluribus, & per aliorum manus de pluribus, ex his cauſſis accepimus. Propter quam neceſſitatem ex Catholicorum Patrum, ut diximus, ſenſibus, & verbis, capitula illa quatuor excerpere procuravimus, eâ conditione, ut de ſingulorum ſcriptis ex ſingulis ſententiis, quæ in à nobis excerptis capitulis continentur, quædam, prout neceſſe viderimus, ponamus. Poſt hæc, capitula à nobis excerpta de Patrum ſenſibus, & verbis, ut illa excerpſimus, ponere procurabimus. Et poſt aliqua: b *Et quia libellum de ſcrinio bonæ memoriæ fratris veſtri Lotharii ſine nomine autoris ſuſcepimus, in quo ſigillatim per loca ſingula capitula à nobis excerpta ſunt poſita; & aſſenſu illius, quiſcunque ille fuerit, reprehenſa ſunt & damnata: cùm de Catholicorum Patrum dictis noſtra capitula, ſi poterimus, confirmare curabimus, ipſius etiam reprehenſiones ponemus, & eas, quantum Dominus dederit, confutare ſtudebimus. Tunc demum ponemus de capitulo confratrum noſtrorum quincto, unde notam nobis quaſi tacitè & è latere impegerunt, quod in Godeſcalci ſcriptis invenimus, poſtquam capitula quatuor ſæpe memorata excerpſimus; & quid inde ſentiamus, Domino inſpirante, dicemus. Et ſic tandem ſubjiciemus illa decem & ſex capitula* c*, pro quibus de Scotorum pultibus confratres noſtri ſine culpâ noſtrâ in hac duntaxat cauſſa nos paſcere decreverunt: & quid de eiſdem capitulis ſentiamus, ex Catholicorum Patrum ſenſibus oſtendemus.*

b P. 211.

c Lege, decem & novem. Tot enim fuere capitula Joannis Erigenæ Scoti, uti ſupra vidimus.

Idem Hincmarus: (ut teſtatur Flodoardus cap. ſeq.) *Etiam aliud edidit volumen inſigne, contra eundem Godeſcalcum, & cæteros Prædeſtinatianos, de quo ad ipſum Carolum Regem ſcripſit epiſtolam.* Integram Epiſtolam adſcribit Flodoardus: ex quâ ſequentia excerpſimus: *Nuper,* d *elapſo menſe Junio, per indictionem ſeptimam, anno incarnationis Dominicæ octingenteſimo quinquageſimo nono, dediſtis nobis quædam capitula, ſicut noſtra dixiſtis humilitati, à Remigio reverendiſſimo Lugdunenſi Archiepiſcopo veſtræ porrecta ſublimitati: jubentes, ut tempore congruo de his vobis redderemus reſponſum, ſi unanimes, uno ore, eorundem capitulorum ſenſu concordaremus: an, quia vobis à ſanâ Patrum fide in quibuſdam diſſentire videbantur, noſter ſenſus, quem à Catholico tramite non deviare credebatis, ab eis aliquo diſſideret. Quæ* e *ſiquidem capitula in conventu Epiſcoporum habito in territorio Tullenſi, in villâ, quæ dicitur Saponarias, ante biduum quàm vobis porrecta fuerint, ſunt recitata, proferente, & deponente ea ſynodo Domino Remigio, Lugdunenſium Archiepiſcopo: quæ, ſicut dixit, & in epigrammate eorundem capitulorum continetur, in hoc ipſo anno in Kalendis nihilominus ibidem deſcriptis, & in ſuburbio Lingonicæ urbis, ad inſtructionem Dominici populi ipſe, & ſibi comprovinciales Epiſcopi, ediderunt: & in caſtrina alia quædam capitula, de quibus poſt locu-*

d Fol. 211.

e F. 212.

locuturi ſumus, relecta fuere; ſuper quibus, ſicut quibusdam ex fratribus viſum eſt, quorundam ſenſus eſt motus. Nam, ut verè & nos fateamur, noſtra conſcientia ſuper pridem capitulis, quæ ut diximus, Remigius Archiep. ſynodo præſentaverat, recitatis, Catholicorum ad memoriam reducentes doctorum traditiones, non modicè ſe concuſſerunt. Unde noſtrorum quidam fidei Chriſtianæ zelo ſuccenſi, aliqua ſynodo voluere ſuggerere: ſed motus noſtri ab eodem venerabili Archiepiſcopo Remigio Lugdunenſium ſunt modeſtè compoſiti; eo venerabiliter perorante, ut, ſi quorundam noſtrorum ſenſus ab eiſdem prolatis capitulis in aliquo diſſentiendo ſe commoveret; ad proximè futuram ſynodum Catholicorum libros doctorum quique deferre curaremus, & ſicut melius ſecundum Catholicam, & Apoſtolicam doctrinam in commune invenerimus, de cætero omnes unanimiter teneamus. In cujus devotione, Coepiſcoporum ipſius Diœceſeos, (quorum etiam, & ante ordinationem, mentem Catholicam atque doctrinam, ſicut & vos non latet, cognovimus) quantum ſenſus puſillitatis noſtræ fidem accommodare audemus, percepimus, quia non ex ipſis, ut non dicamus, per ipſos, ſynodo capitula ipſa fuere prolata. Et [a Fol. 214.] aliquibus interjectis: a *Hæc eadem namque capitula ſicut facile reminiſci poteſtis, ante triennium nobis in villâ Rhothomagenſis epiſcopi, quæ Nelpha dicitur, quando in excubiis contra Normannorum infeſtationem degebamus, ſub titulo, quaſi in Valentianâ ſynodo conſcripta fuerint, anno incarnationis Dominicæ octingenteſimo quinquageſimo quinto, ſub Lothario imperatore dediſtis; ut ad illa, quæ nobis viderentur, Catholicè & orthodoxorum magiſterio reſponderemus, cum aliis quorumcunque ſcriptis, quæ hinc ad veſtram notitiam pervenere. Quorum quædam ſcripta recepimus; ſed ea publicare noluimus, ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis, donec cum eis, qui vobis illa transmiſerant, familiari colloqueremur ſermone, & eos, ſi aliquo modo valeremus, ab hac pravâ intentione ad Catholicæ fidei unitatem, cooperante Domino, revocaremus. Sed quia partim occupationibus præpediti, partim autem in fraternis ſuaſionibus, minus quàm neceſſe fuerat, obauditi, eos, quos monere diſpoſuimus, à ſuâ intentione revocare nequivimus: unde (quia, ſicut dicit Apoſtolus, Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, & quæ aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt) adeo quorundam excrevit diſſenſio, ut hæc diſſonantia ad veſtram perveniret notitiam, & ſynodali decreto pro zelo fidei, & unanimitatis amore, antequam hæc nobis perſcrutanda committeretis, quatuor capitula Epiſcopali definitione vobis de Catholicorum Patrum dictis colligi, & ſingulorum exigeretis manibus roborari. Poſtea verò & quorundam ex his, qui eiſdem capitulis ſubſcripſerant, & aliorum etiam, in tantum eſt accumulata vecordia, ut neceſſe foret, & juſſionis veſtræ inſtantiâ, & executionis noſtræ obedientiâ, huic eorum, quos præmiſimus, ſcriptis, & propoſitionibus literali officio reſpondere. Inter quæ, & his capitulis, quæ nobis nuper dediſtis, pro noſtri ingenioli capacitate, ſub dubietate tamen reſpondimus, quia non credimus, ut fratres, & coepiſcopi noſtri, contra regulas Eccleſiaſticas adverſum nos talia debuiſſent conſcribere: præſertim cùm non ignorarent, Dominicis inſtitutionibus, & legibus promulgatis, præfixum eſſe, qualiter, ſi in ſæpe fatis capitulis fidei obloqueremur, nos compellare, & tunc ſynodali judicio nos, noſtraſque ſententias à ſuâ debuiſſent conjunctione explodere. Nunc verò, quia certi ſumus, cujus compoſitionis debemus de ſæpè nominatis quæſtionibus reſpondere, ſervatis relationum abſolutionibus contra eos, quibus à veſtrâ dominatione, pro impoſito nobis miniſterio, juſſi ſumus reddere rationem: contra hæc tantum capitula, quantum ex nobis eſt, cum omnibus pacem habentes, ex ſanctarum Scripturarum auctoritate, & Catholicorum Patrum ſententiis, ſimpliciter reſpondere curabimus; ut cui forte omnia illa legere non licuerit, vel non libuerit, hic compendioſas pro tempore capitulorum reſponſiones inveniat.* Hæc excerpſimus ex epiſtolâ Hincmari, quam ſuo adverſus Prædeſtinatianos libro præmiſit. Ipſum verò librum nondum vidimus: ſed exſtare in Gallicis bibliothecis, colligo ex iſtis verbis Maldonati in Joh. XVII. 9: *Idem Prædeſtinatiani alii docuere, qui, auctore Godeſcalco quodam, ſub imperio Lotharii exſtiterunt; ut in manuſcripto Hincmari Remenſis libro adverſus Prædeſtinatianos lego.* Ejuſdem etiam libri meminit in Matth. cap. XX. 28.

Poſt hæc à ſe ſcripta Hincmarus annis vixit XXIII: nempe annis XXVI. poſt obitum Rabani, à quo Godeſcalcum in ſynodo Moguntinâ damnatum fuiſſe, ſuperius dicebamus. Nam deceſſit Rabanus anno IↃCCCLVI, teſte Sigeberto: Hincmarus autem, non quidem anno IↃCCCLXXXV. ut Sigebertus voluit, ſed IↃCCCLXXXII. ut teſtis eſt is, cui in hiſtoriâ ſui temporis fides magis haberi debet, Flodoardus lib. III. cap. XXX. Cæterùm hic diſſenſus & concertatio ſuper cauſſa Godeſcalci, ſatis oſtendit, quantopere de eo judiciis variatum ſit in Galliis: quæ & cauſſa eſt, cur Sigebertus, a, cùm rationabiliter eum [a Is ſecutus Annalium Francicorum ſcriptorem à Pythæo editum, cujus verba adduximus pag. 781.] damnatum à Rabano dixiſſet, mox non omnium, ſed multorum de eo judicium ſequi ſe profiteatur. Sic enim ſcribit ad annum IↃCCCXLIX. (ad priorem annum referendum id fuerat, ut ex annalibus Francorum à Pythæo editis conſtat.) *Godeſcalcus hæreticus à Rabano archiepiſcopo* RATIONABILITER, UT MULTIS VISUM EST, *convincitur; ſed tamen in ſuo perſeverat errore.* Cùm verò Godeſcalcus à Rabano damnatus ſit anno IↃCCCXLVIII, Hincmarus autem anno IↃCCCLIX. reſponderit capitibus ſynodi Valentinæ: videmus, hanc de Godeſcalco, & ejus dogmate controverſiam annis duraſſe undecim. Poſt hæc tranſit Flodoardus ad annum IↃCCCLXVII. quo in ſex Galliæ provinciarum ſynodo apud Trecas de ordinatione clericorum Remenſium ab Ebbone factâ actum eſt. Quare cùm deinceps de iis, quæ inter Lugdunenſem & Remenſem Eccleſiam in cauſſâ Godeſcalci acciderunt, altum apud eum ſilentium ſit: deſæviiſſe illa his temporibus tempeſtas videtur. Nam ſanè ſecus ſi eſſet, puto, non hoc ignorare nos ſiviſſet Flodoardus, ſcriptor diligens, & quo nemo melius ejus temporis hiſtoriam ſcire potuerit: quippe qui ipſe non multo pòſt presbyter & canonicus fuerit Eccleſiæ Remenſis: nempe tempore Artoldi, qui anno IↃCCCCXXXI, hoc eſt undequinquageſimo poſt Hincmari obitum anno, in archiepiſcopatu Remenſi ſurrogatus eſt Fulconi, ſucceſſori Seulfi, cujus deceſſor Hervêus, prædeceſſor Fulco, qui anno IↃCCCLXXXII. ſucceſſerat Hincmaro. Turbas verò, quæ in Godeſcalci cauſſâ ortæ erant, poſt iſtas Hincmari commentationes reſediſſe, minimè miramur. Nam cùm is conqueratur, verba ſua à concilio Valentino aliovorſum torqueri, quàm ſcripſerat: non dubium eſt, quin clarè oſtenderit, quo ſenſu dixiſſet, Chriſtum pro ſingulis mortuum eſſe. Cumque Lugdunenſes hoc imprimis improbarint, quòd Hincmarus & Galliæ Belgicæ epiſcopi Godeſcalcum damnando, multorum etiam Catholicorum ſententiam condemnarint: cæterum fateantur, illorum ſententiam à variis Catholicæ Eccleſiæ doctoribus approbari: ac eo ſint contenti, ut illis ſuâ frui liceat ſententiâ, dummodo hoc abſque aliorum diverſa ſentientium præjudicio fiat: quid profectò mirum, ſi Hincmarus & Galliæ Belgicæ epiſcopi, quamquam in Godeſcalco quaſdam illorum fratrum ſententias damnaſſent, tamen nunc, pacis ſtudio, tam æquo poſtulato acquieſcendum putarint? Veriſimile etiam eſt, ad eos motus compeſcendos acceſſiſſe autoritatem Caroli Regis: qui quantum in hoc animorum diſſenſu Eccleſiæ curam geſſerit; argumento illud erit, quòd ipſe, ut ex Hincmari apud Flodoardum literis antea cognovimus, capita Synodi Valentinæ cum ſcriptis aliis adverſariis (Lugdunenſium, ut putamus) Hincmaro dederit, ſimul jubens, ut, quid de iis ſentiret, exponeret: cùmque is ob ſpem ſynodi à Remigio

factam, quâ melius omnia componi poſſe arbitrabatur, regis voluntati obſequi diſtuliſſet, iterum triennio pôſt eadem capitula à Remigio ſibi porrecta tradiderit Hincmaro, cum altero, ut reſponderet, mandato. Cui ille morem gerens, librum adverſus Godeſcalci ſententiam ſcripſit, eumque ad Regem miſit, unà cum literis, quæ etiamnum apud Flodoardum leguntur, ac quarum nos partem antea deſcripſimus.

JAmque monumentum exegi, non are perennius, nec quod edax non poſſit abolere vetuſtas: quemadmodum de poematis ſuis nobiles duo vates, hac ſaltem parte non vani, cecinerunt olim: ſed quale mihi, ingenio tam imbecilli, & exigua eruditione inſtructo, inter moleſtias & labores muneris publici, inter tot gemitus & ſuſpiria, quæ triſte Eccleſiæ ſchiſma quotidie expreſſit, ſincero amore veritatis, & ſerio concordiæ ſtudio, ſcribere conceſſit miſericors ille Deus. Te verò, quiſquis legere non gravaberis chartas has noſtras, per communem Salvatorem Chriſtum etiam & etiam oro atque obteſtor, ut, ſi qua exciderint mihi; (nam in difficili adeò Opere, qui fieri aliter poſſit?) non idcirco, more temporum, quibus vivimus, odioſe differas; multo minus, ut fieri ſolet, bene dicta per calumniam traducas: ſed errantem, melioraque diſcere paratum, amice caſtiges. Quodſi verò non ingrata, vel inutilis videbitur hæc opera noſtra: pro gratia non aliud rependi poſtulo, quàm ut in precibus tuis miſeri mei peccatoris memor ſis apud Dominum.

SEPTIMI, EJUSQUE ULTIMI, LIBRI FINIS.

GERAR-

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

FRAGMENTUM

DE

MANICHÆIS ET STOICIS.

QUem hîc tibi damus, Benevole Lector, tractatus integer non eſt, ſed (ut ex illius initio liquet) majoris, de Gratiâ Dei, *fragmentum, qui an alicubi integer lateat, nobis incompertum eſt. Fragmentum hoc ipſâ Voſſii manu exaratum habemus; & quia Manichæorum ſententiam, ex antiquorum monumentis erutam, perſpicuè repræſentat, illud, qualecunque eſt, reliquis illius tractatibus Theologicis jungi operæ pretium duximus. Quoniam vero hujus & Hiſtoriæ Pelagianæ argumentum non prorſus eſt diverſum, huic eum proximè ſubjunximus, ut tanquam illius appendix legi poſſit.*

B. Auguſtinus lib. I. contra adverſarium legis & Prophetarum cap. I: *Manichæi quamvis librum Geneſeos non accipiant, atque blaſphement: Deum tamen bonum fabricaſſe mundum, etſi ex aliena natura atque materia, confitentur.*

HÆc teſtimonia non obſcurè oſtendunt, quid crediderit antiqua Eccleſia de gratiâ univerſali & libero arbitrio: ſed plurimùm tamen lucis fœnerabunt, ſi nonnulla adjiciamus de philoſophis ac hæreticis, adverſus quos Eccleſiæ doctores arbitrii libertatem potiſſimùm prædicarunt.

Bifariam enim circa hoc dogma, uti nunc, ita olim peccatum fuit: his nimis derogantibus, illis nimium arrogantibus naturæ. Nimium quantum arrogarunt omnes ii, qui bonum ſupernaturale & impotentiam hominis circa illud neſcientes, viribus ſuis cœlum ſe ſcandere poſſe exiſtimarunt: quæ communis τῶν ἔξωθεν opinio fuit. Nimium quoque tribuerunt Pelagiani: quippe qui, uti fusè inferius oſtendemus, homini putarint ineſſe naturâ potentiam eligendi & operandi bonum ſalutare. At contra nimis derogarunt, qui vel planè vel penè arbitrii libertatem ſuſtulerunt. Utrumque à quibuſdam gentium philoſophis; utrumque item ab aliquammultis hæreticorum ſectis factitatum. E philoſophis prius feciſſe legimus Democritum[a]: poſterius Chryſippum; unde ille ſervum, hic ſemiſervum arbitrium dictus ſtatuiſſe: uti ex Oenomao notat Euſebius lib. VI. præparationis Evang. cap. VI. Idem indicat Cicero in laceris illis reliquiis de Fato, quæ nunc ſola habemus. Verba ejus apponam: *Ac mihi quidem videtur, cùm duæ ſententiæ fuiſſent veterum philoſophorum, una eorum qui cenſerent, omnia ita fato fieri, ut id fatum vim neceſſitatis afferret, in quâ ſententiâ Democritus, Heraclitus, Empedocles, Ariſtoteles a fuit: altera eorum, quibus viderentur ſine ullo fato eſſe animorum motus voluntarii: Chryſippus tanquam honorarius arbiter medium ferire voluiſſe: ſed applicat ſe ad eos potius, qui neceſſitate motus animos liberatos volunt.*

a *Ex Ethicis Nicomachiis & aliis ejus philoſophi ſcriptis, nihil tale, imo contrarium clare pares. Quare aut dicendum, Ciceronem hac in parte falli, (quod ei inſolens non eſt, cum de Ariſtotelis dogmatis judicium fert:) aut credendum tale quid à ſummo philoſopho ſcriptum fuiſſe in ἐξωτερικοῖς: in quibus vulgarem ſententiam ſequi ſolet.*

Dicemus prius de opinione Democriti, quem omnia neceſſitati ſubjeciſſe, non hic tantum Cicero teſtatur, ſed alibi quoque eopſe libello tradit, ac à Plutarcho etiam proditum eſt lib. I. de placitis Philoſophorum, cap. XXV. ſive *De neceſſitate.*

Fuit autem Democriti opinio iſtiuſmodi: Omnia cenſebat ab antecedentibus cauſſis pendère; eoque omnia naturali colligatione conſertè conteateque fieri: ac proinde omnia evenire neceſſitate, nec quicquam eſſe ἐφ' ἡμῖν. Etiam opinio hæc plerorumque Stoicorum fuiſſe videtur. Sanè & ipſi contendebant, mundum ſibi conſentire ac conſpirare, omniumque, etiam humanarum actionum, cauſſam eſſe iſtam (ut Cicero *a* loquitur) rerum contagionem, h. e. convenientiam ac quaſi contactum: inque hac ipſa contagione duo iſthæc plurimùm poſſe, materiæ naturam, & ſiderum conſtitutionem atque affectionem. Quod de materia dixi, eo minus mirandum, quia eam cenſebant Deo coævam: in quo Stoicos ſecutus Hermogenes, Hermogenianæ ſectæ princeps: unde Tertullianus, libro quem adverſus eum ſcripſit *b*, *A Chriſtianis,* inquit, *converſus ad philoſophos, de Eccleſiâ in Academiam &* PORTICUM, *inde ſumſit à Stoicis materiam cum Domino ponere, quæ & ipſa ſemper fuerit, neque nata, neque facta, nec initium habens omnino nec finem, ex quâ Dominus omnia poſtea fecerit.* Idem ad eam Hermogenis hæreſin alludens lib. de Præſcript. adverſus hæreticos cap. VII. inquit: *Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis diſciplina.* Marcion quoque hac re eoſdem ſecutus fuit: unde idem Tertull. lib. V. adverſus Marc. cap. penult. *Collocans,* inquit, *& cum Deo creatore materiam de porticu Stoicorum.* Eodem alludens lib. de præſcr. cap. VII. *Noſtra,* ait, *inſtitutio de porticu Salomonis.* Nec aliter ſenſit Valentinus. unde idem Tertullianus adverſus Valentinianos cap. XV: *Age nunc diſcant Pythagorici, agnoſcant Stoici, Plato ipſe, unde Materia, quam innatam volunt, & originem & ſubſtantiam traxerit.* Quo ex loco cognoſcimus non Stoicos modò, ſed & Pythagoram ac Platonem hac in ſententiâ fuiſſe. Ab his verò potius quàm à Stoicis deceptus fuit Valentinus. Nam Ire-

a *Lib. de Fato.*

b Cap. I.

Digitized by Google

Irenæus lib. II. cap. XIX. autor eſt Valentinianos fuiſſe Pythagoricorum imitatores. Ac Tertullianus lib. de præſcript. cap. VII. ut Marcionem à Stoicis, ita Valentinum à Platonicis veniſſe ait. Quo etiam pertinet illud ejuſdem *a*: *Quid Academiæ & Eccleſiæ!* Sed & Philaſtrius *b* Pythagoricum, Iſidorus *c* Platonicum eum appellat, Stoicum, quod ſciam, nemo. Contrà à Stoicis potiùs quàm Platonicis hauſerat ſuum dogma Marcion: quemadmodum indicant, cum ea quæ ex Tertulliano de Marcione jam diximus, tum quòd Iſidorus *d* Stoicum fuiſſe philoſophum clarè ſcribit. Ita videmus ut tum Pythagoricorum ac Platonicorum, tum Stoicorum philoſophia ſtatim ab Apoſtolorum temporibus abſurdas in Eccleſiam hæreſes invexerit.

a Ibid.
b Cap. de Valentino.
c Lib. 8. Orig. cap. 5.
d Ibid.

Porrò cenſebant iidem Stoici ab hac materiâ eſſe interna mala, h.e. peccata. nam Deum quidem omnia ad finem bonum finxiſſe formâſſeque: ſed malitioſam materiæ vim in pluimis Deo repugnâſſe, eumque invitum aliò traxiſſe. Hinc Seneca præfat. in lib. I. quæſt. natural. *Utrum Deus, quod vult efficiat, an in multis rebus illum tractanda deſtituant, & à magno artifice* FORMENTUR PRAVA MULTA; *non quia ceſſat ars, ſed quia id* IN QUO EXERCETUR (materia puta) *inobſequens arti eſt.*

Neque ſolum ex materiæ naturâ fatalem provenire neceſſitatem Stoici putarunt, ſed etiam ex ſiderum conſtitutione affectioneque, quam φύσιν καὶ διάθεσιν vocant Græci. Quin ſolam hanc aſtralem neceſſitatem agnoſcebant Chaldæi ſeu Mathematici: quorum nobis ſententiam elegantiſſimis verſibus expreſſit Manilius lib. IV. Nec enim audiendus præſtantiſſimus Lipſius, qui lib. I. Stoicæ philoſophiæ diſſertat. XIV. cenſet eum Chryſippi mentem tanquam germanum Chryſippeum optimè aperuiſſe. Nam Manilius non externa modò, ſed humanæ etiam mentis arbitrium, (id quod Chryſippus non concedebat, uti poſtea parebit) à ſideribus vult pendere; ac quia objici ſolet, hoc ſi eſt, nec bonos amore, nec improbos odio magnopere dignos eſſe; negat hoc inde conſequi, quia, inquit, & impensè amemus bona, & oderimus venena, quamquam ambo naturâ ſint iſtiuſmodi, non arbitrii libertate. Sed ipſum canentem audiamus.

Fata regunt orbem: certâ ſtant omnia lege.
Longaque per certos ſignantur tempora caſus.
Naſcentes morimur, finiſque ab origine pendet.
Tunc & opes & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſque datæ, MORESQUE CREATI, ET VITIA, *& clades, damna & compendia rerum.*

Et aliquantò pòſt:

Aſtra novant formas, cœlumque interſerit ora.

Et mox:

Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve ſuis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortiferas quiſquam minus oderit herbas,
Quod NON ARBITRIO *veniant, ſed ſemine* CERTO.
Gratia nec levior tribuetur dulcibus eſcis,
Quod natura dedit fruges NON ULLA VOLUNTAS.
Sic hominum menti tanto ſit gloria major,
Quod cælo gaudente venit, rurſuſque nocentes
Oderimus magis IN CULPAM POENASQUE CREATOS.
Nec refert, ſcelus unde cadat. ſcelus eſſe fatendum.
Hoc quoque fatale eſt, ſic ipſum expendere fatum.

Atque hæc quidem dicta ſunto de iis, qui ſervum planè arbitrium ſtatuerunt. Nunc de iis videamus, qui ut Euſebius prodit, ſemiſervum poſuerunt. Fecit id, ut dicebamus, Chryſippus, Cleanthis in Zenonia ſcholâ ſucceſſor, ac Stoicorum facilè princeps. Hic fato omnia fieri volebat: & tamen voluntati non omnino libertatem adimebat: ſaltem non adimere videri volebat. Sententiam verò ſuam explicabat hunc in modum. Cauſſarum (quemadmodum libro de Fato Cic. teſtatur) alias dicebat eſſe perfectas & principales: alias adjuvantes & proximas: cumque alii fatum conſtituerent in principalibus & neceſſariis cauſſis (quæ vera fati notio eſt) ille ne aut fatum, aut arbitrii libertatem negare cogeretur, aſſerebat cùm omnia fato fieri dicuntur, non intelligi ſemper debere cauſſas principales & neceſſarias, ſed interdum adjuvantes & proximas ſolùm. nam à cauſſis quidem primis ac neceſſariis eſſe principium actionis ac motus; puta inclinationem, quâ quis talis aut talis naturâ atque ingenio eſt: at ipſam actionem non eſſe ſimpliciter ab illis cauſſis, verùm à voluntate, quæ illam naturæ inclinationem non quidem tollere, ſed tamen leviter poſſit temperare ac flectere. Hanc rem illuſtrabat cylindri ſimilitudine, quam Ciceronis verbis proponam. *Ut*, inquiebat, *qui protruſit cylindrum, dedit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit; ſic viſum objectum imprimet illud quidem, & ſpeciem ſuam quaſi ſignabit in animo, ſed aſſenſio noſtrâ erit in poteſtate: eaque quemadmodum in cylindro dictum eſt, extrinſecus pulſa, quod reliquum eſt, ſuapte vi & naturâ movebitur.* Quam ipſam ſimilitudinem ex Chryſippo etiam adducunt Agellius lib. II. cap. II. & Alexander Aphrodiſienſis lib. de Fato. Cùm verò ſic diſputaret Chryſippus, magis de vocabulo quàm de re quæſtio erat. Nam ne videretur ab iis diſcedere, qui omnia fato fieri volebant, fatum neceſſitate liberabat, contra omnium ſententiam; qui per fatum intelligebant ſempiternam quandam & indeclinabilem rerum ſeriem & catenam, ſeſe tam in voluntariis quam naturalibus volventem & implicantem per æternos conſequentiæ ordines è quibus connexa eſt. Atque hoc nomine meritò Chryſippus reprehenditur ab Alexandro. Optimè verò Cicero cùm judicat eum, utut profiteatur ſe velle ſequi mediam inter eos ſententiam, qui vel omnia fato fieri negant, vel libertatem arbitrii tollunt; reverâ tamen ſe applicâſſe ad eos potiùs, qui neceſſitate motus animorum liberatos volunt. Quæ & Auguſtini ſententia eſt, lib. V. de Civ. Dei cap. X. *Unde*, inquit, *nec illa neceſſitas formidanda eſt, quam formidando Stoici* (ſaltem Chryſippei) *laboraverunt, cauſſas rerum ita diſtinguere, ut quaſdam ſubtraherent neceſſitati: atque in his quas eſſe ſub neceſſitate noluerunt, poſuerunt etiam noſtras voluntates, ne videlicet non eſſent liberæ, ſi ſubderentur neceſſitati.*

Interea idem ille Chryſippus, ſiquando de fato diſſereret, tantam ei vim ac neceſſitatem tribuebat: ut intelligi non poſſet, quâ ratione retineret arbitrii libertatem. Hinc ſic de eo Cicero ibidem: *Dum autem Chryſippus verbis utitur ſuis, delabitur in eas difficultates, ut neceſſitatem fati confirmet invitus.* Quod ipſum pluribus docet Plutarchus libro de Stoicis contrarietatibus *a*. Et fortaſſe hac de cauſâ non omnes Stoici Chryſippum ſequebantur. Sanè hanc Chryſippeam de libertate arbitrii doctrinam non omnium ſed plerorumque Stoicorum fuiſſe, ſcribit quoque magnus Turnebus commentat. in Cic. lib. de Fato *b*. Quod ſi ita eſt, profectò à Stoicis quoque acceperit Marcion, quòd negabat arbitrii libertatem. Nam Marcionem Stoicum fuiſſe philoſophum ſupra oſtendimus. Indeque idem quoque hauſerit Hermogenes, vel ab iis ſanè, qui à Stoicis venerant, quemadmodum de Marcione loquitur Tertullianus. Ac hinc fortaſſe etiam Hermogenem (qui & ipſe negabat liberum arbitrium, ut inferius oſtendemus) ab Eccleſiâ ad Porticum, hoc eſt Stoicos, converſum, ſcribit Tertullianus. Nempe non ſolùm quia cum iis ſtatuebat materiam Deo coævam, ſed fortaſſe etiam quia cum Stoicis minùs Chryſippi ſubtilitates capientibus aut probantibus, fatalem agnoſceret humanarum actionum neceſſitatem. Ita hinc quoque pareat, ut Stoica philoſophia plurimùm ſemper mali dederit philoſophiæ Chriſtianæ.

a P. 1940. ed. H. St.
b P. 61. edit. Commel.

Quod verò de Stoicis dicimus, idem intelligi volumus

de

Digitized by Google

de omnibus illis qui fatum tuebantur: eoque non minus ejus culpæ reos putamus Chaldæos ſive Mathematicos. Sanè ut à Stoicis Marcion & alii, ita à Chaldæis hæreſin ſuam hauſiſſe videntur Colarbaſus & Bardeſanes; qui Aſtrologorum fatum in Eccleſiam invehere conati: ut inferius dicemus. Porrò dubitari etiam poſſit, num à Stoicis, aut Platonicis, an potius magis Chaldæis acceperint pleriqueh æretici, quod duo ſtatuebant principia: quod dogma cum doctrina ſervi arbitrii optimè conſpirat. Sanè qui ſimpliciter duo principia ponebant, uti Valentinus βυθὸν καὶ σιγὴν, Marcus σιγὴν καὶ λόγον, hi venenum id potius ſuxiſſe videntur ex Platonicis ac Stoicis. Quippe Valentinum fuiſſe Platonicum jam antè diximus. At tum Stoici, tum Platonici duo ſtatuere principia, Deum beneficum & materiam, ſive in eâ ψυχὴν ἄτακτον καὶ κακοποιὸν, ἐναντίαν καὶ ἀντίπαλον τῇ ἀγαθοεργῷ φύσει, *Incompoſitam, maleficam, adverſariam & reluctantem benefica natura.* ut eam Plato vocat in libb. de Legg. At qui non ſimpliciter duo principia fecere, ſed duos Deos, unum bonum, alterum malum; hi potiùs à magis Chaldæis dogma hoc videntur hauſiſſe. Nam magi iſti unum bonum Deum ſtatuebant, Jovem, ſive Oromaſdem; unum item malum, Plutonem ſeu Arimanium: quod ex Ariſtotele Hermippo & aliis teſtatur Laertius in præfat. idem tradit Plutarch. lib. de Iſide & Oſiride. Ab his igitur venerit Cerdo, qui duos ſtatuebat Deos contrarios, unum bonum, alterum juſtum: ubi per bonum intelligit miſericordem, per juſtum, immiſericordem: quomodo hæc duo quoque opponuntur apud Euſebium lib. IV. hiſtor. Eccleſ. cap. II. & Theodoret. lib. I. hæret. fabul. Ut omnino falli eos neceſſe ſit, qui pro *juſto* apud Auguſtinum *a* *injuſtum* legendum cenſent. Ab iis quoque venerit Marcion: qui & ipſe duos inducebat Deos: ut teſtantur Epiphanius, Optatus, *b* Auguſtinus, & ante omnes Irenæus lib. IV. cap. LVII. *Examinabis*, inquit, *doctrinam Marcionis, quomodo accipiat duos Deos eſſe infinitâ diſtantiâ ſeparatos ab invicem.*

a Lib. de hæreſibus.

b Lib. 4.

Hactenus tantum diximus de iis gentium Philoſophis, qui arbitrii libertatem ſuſtulerunt: niſi quòd obiter aliquid orſi fuimus de hæreticis iſtis, quos ab his in doctrina de fatali neceſſitate ac duobus principiis deceptos fuiſſe palam eſt. Nunc illam de hæreticis telam redordiemur, ac curatius paullò diſſertabimus, tum de iis, quæ dixi, hæreticis, tum aliis, qui & ipſi τὸ αὐτεξούσιον impugnarunt.

Imprimis autem errorem hunc errarunt Gnoſtici, Manichæi, Priſcillianiſtæ. Gnoſtici id ſibi nomen impoſuerunt ἀπὸ τῆς γνώσεως *c*, h. e. rerum divinarum cognitione, ut qui altiùs quàm cæteri in myſteria Dei ſeſe penetraſſe dicerent, cùm reverâ, ſi boni ſalutaris notitiam ſpectes, nihil illis eſſet imperitius ac ſtultius.

c Epiph. contra Valen.

Fuiſſe autem Gnoſticorum nomen commune multis hæreticis, clarè indicat hic locus Epiphanii hæreſi XXXI; ubi contra Valentinianos diſputans, ſic inter alia ſcribit: Πάντες γνωστικοὺς ἑαυτοὺς αἰνίσσονται, Οὐαλεντῖνός τε φημὶ, καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ γνωστικοὶ, ἀλλὰ καὶ Βασιλείδης, καὶ Σατορνῖλος καὶ Κολορβάσος, Πτολεμαῖός τε καὶ Σεκοῦνδος, Καρποκρᾶς, καὶ ἄλλοι πλεῖους. *Omnes ſe Gnoſticos nominarunt, Valentinus dico; & qui ante eum Gnoſtici. ſed & Baſilides, & Saturnilus, & Colorbaſus, & Ptolomaus & Secundus, & Carpocrates, & alii complures.* Idem Epiphanius hæreſi XXVI. Gnoſticorum originem arceſſit à Nicolaitis: quorum meminit Joannes Apocalypſ. II. verſ. 6. & 15. Sed alii à Simone Mago, cujus in actis fit mentio, fluxiſſe cenſent. Sanè Simon iſte non ſolùm omnium, qui ex Euangelio hæretici eſſe voluerunt, primus fuit, quemadmodum Tertullianus ſcribit lib. de præſcript. cap. XLVI. & Epiphan. hæreſ. XXI. ſed etiam hæreſeon, quæ conſecutæ, fons ac caput fuiſſe creditur: uti tradunt Irenæus lib. I. cap. XXX. & præfat. lib. II. & ex eo Euſeb. lib. I. hiſtor. Eccleſ. XIII. item Auguſtinus lib. II. contra adverſ. Leg. & Prophet. Videtur autem ex actis colligi poſſe, Simonem Magum hæreſin ſuam ſpargere cœpiſſe circa annum ſextum a paſſo Chriſto. Verùm non diu ea ſub Simonianorum nomine ſe jactavit. Nam Menander, primarius ejus diſcipulus, ac conterraneus uterque (unde Samarites) quædam in ſectâ magiſtri immutavit; unde factum ut, qui ex hac ſcholâ erant, pro Simonianis mox Menandriani vel etiam Menandrianiſtæ dicerentur. Contigit id tempore Titi, h. e. circa annum à paſſo Chriſto quadrageſimum. Quemadmodum verò Menander Simonis nomen magnam partem obſcuravit, ita mox Menandri luminibus obſtruxit Saturnilus, ſive potiùs Saturninus. Priori enim modo vocant Epiphanius & Theodorethus: poſteriori, Irenæus, Tertullianus, Euſebius. Quin Baſilides qui ex eâdem Menandri ſcholâ profectus erat, non tantùm Menandri, ſed Saturnini quoque nomen offuſcavit novis dogmatibus, quibus Simonianam ſectam interpolavit. Ita factum, ut (quemadmodum ab Epiphanio *a* proditum eſt) paullo poſt Menandri exceſſum, Simoniana hæreſis biceps fieret, quæque priùs Simoniana tantùm, aut poſtea etiam Menandriana vocaretur, hæc tunc in Saturninianam & Baſilidianam divideretur. Cùm autem Baſilides Menandri, Menander Simonis fuerit diſcipulus ac ſucceſſor: obſcurum eſſe nequit, unde ſit, quod nunc Simon, nunc Menander, nunc Baſilides ſtatuatur Gnoſticorum parens. Nam Simonem quidem ejus ſectæ parentem facit Irenæus lib. IV. cap. LXIX. Menandrum idem ejus fontem appellat lib. III. cap. IV. Baſilidi verò id tribuunt Euſebius & Hieronymus. Duorum horumce ſcriptorum verba adſcribam, ut ſimul pareat de Baſilidis ætate. Euſebius quidem in Chronicis ſic ſcribit ad annum Chriſti 134. *Baſilides hæreſiarches in Alexandriâ commoratur, à quo Gnoſtici.* At Hieronymus in Catalogo, ubi de Agrippâ Caſtore: *Mortuus*, inquit, *eſt Baſilides, à quo Gnoſtici in Alexandriâ temporibus Hadriani, quâ tempeſtate & Cochebas dux Judaicæ factionis Chriſtianos variis ſuppliciis enecavit.*

a Lib. 4. c. 7.

Hæc de eorum ſententiâ, qui Gnoſticorum ortum à Simone, ejuſve diſcipulis arceſſunt. At alii, ut ex Auguſtino *b* cognoſcimus, originem eorum petere malunt à Carpocrate, quem Saturnini ac Baſilidis contemporaneum ac æqualem fuiſſe docebit Euſebius lib. IV. cap. VIII. Quicum conſentit Theodoretus, ut qui tempore Adriani Cæſ. vixiſſe dicat. Porrò Carpocratiani iſti (ut Auguſtini *c* verbis utar) *docebant omnem turpem operationem, omnemque adinventionem peccati: nec aliter evadi atque tranſiri principatus & poteſtates; quibus hæc placent, ut poſſit ad cælum ſuperius perveniri.* Sanè non aliunde plus aut ignominiæ allatum, aut odii in Chriſtianos conflatum, quàm nefandâ iſta hæreſi: unde ſic de iis Epiphanius *d*: Εἰσὶ δ' ἐκ τοῦ Σατανᾶ ἀπεσκευασμένοι καὶ προβεβλημένοι εἰς ὄνειδος καὶ σκάνδαλον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας: *Sunt verò ex Satana præparati ac introducti ad dedecus & ſcandalum Eccleſia Dei.*

b Lib. de hæreſ. cap. de Gnoſticis.

c Ibid.

d Hæreſ. 27.

Sed ſive à Simone aut Menandro, aut Baſilide, ſive etiam à Carpocrate Gnoſticorum originem deducere libet: ſatis paret Gnoſticos eſſe Valentino antiquiores: nec Gnoſticos à Valentino, ſed hunc à Gnoſticis quædam dogmata hauſiſſe: quod & Irenæus clarè teſtatur lib. I. cap. V: ubi ait *Valentinum ab eâ hæreſi, quæ Gnoſtica appellatur, principia accommodâſſe ad ſuum ſcholæque ſuæ characterem.* Quamquam autem Gnoſticorum appellatio, multò antè Valentinum erat, peculiariter tamen hoc nomen Valentinianis tributum fuit, poſtquam is ſubtilioribus ſuis deliriis priorum Gnoſticorum nomen propemodum extinxit. Vixit autem Valentinus eodem tempore ac Cerdo, ejuſque diſcipulus Marcion: hoc eſt circa annum Chriſti centeſimum quadrageſimum. Docet hoc nos Irenæus lib. III. cap. IV: *Valentinus enim venit Romam ſub Hygino, increvit verò ſub Pio, & prorogavit tempus uſque ad Anicetum. Cerdo autem, qui ante Marcionem, & hic ſub Hygino, qui fuit octavus Epiſcopus. Marcion autem illi ſuccedens invaluit ſub Aniceto, decimum locum epiſcopatus continente.* Similiter Cyprianus ad Pompejum contra epiſtolam Stephani: *Necdum quoque Marcion de Ponto emerſiſſet, cujus magiſter Cerdon ſub Hygino tunc epiſcopo,*

qui in urbe nonus fuit, Romam venit, quem Marcion ſecutus &c. Et Euſebius in Chronicis ad annum Chriſti 141: *Sub Hygino Romanæ urbis epiſcopo Valentinus hæreſiarches & Cerdo magiſter Marcionis Romam venerunt.* Et ad annum 144: *Valentinus hæreticus agnoſcitur, & permanet uſque ad Anicetum:* h. e. uſque ad annum 154. Porrò (ut tandem de dogmatis ipſis aliquid dicamus) & Valentiniani & Marcionitæ arbitrii libertatem convellebant.

De Valentinianis id clarè docet Auguſtinus lib. de hæreſibus. *De triceſimo*, inquit, *ſæculo dicit diabolum genitum, & à diabolo alios natos qui fecerint hunc mundum. Et ideo malitiam non arbitrio tribuit, ſed naturæ mundi.* Aliter quoque id comprobatur. Nam dividebat Valentinus homines in tria genera: quam Valentinianam trinitatem aut hominis trinitatem vocat Tertullianus. *a* Primum genus ei erant, quos πνευματικοὺς ſive ſpirituales vocabat: alterum appellabat ψυχικοὺς ſive animales. Tertium nominabat σαρκικοὺς ſive carnales, vel etiam ὑλικοὺς ſive materiales, aut item χοϊκοὺς ſive terreſtres. Cenſebat autem ſpirituales non præelectione tales fieri, ſed eſſe naturâ iſtiuſmodi; quia Deus tales formârit. Itaque contendebat ut ſcylla non ſit roſa, nec aquila ſit columba, aut contra, ita neque ex Choico fieri poſſe ſpiritualem, aut è ſpirituali Choicum: ſed naturam eorum eſſe immutabilem: eoque illos quidem non poſſe non damnari; hos verò non poſſe non ſalvari. Soli tertio generi hanc tribuit poteſtatem, ut per arbitrii libertatem, nempe vel credendo obediendoque ad ſalutem, vel infidelitate ac inobedientia ad exitium poſſit pervenire: eoque & pro hoc ſolo genere Chriſtum eſſe mortuum adſerebat. Horum omnium locupletiſſimos teſtes dare poſſumus, Irenæum *b*, Tertullianum, Clementem Alexandrinum, ac Epiphanium. Sed verba eorum nunc non adſcribam, quia & inferius illa adducendi ſe commoda offeret occaſio, cùm de Gnoſticorum, Valentinianorum ac Manichæorum prædeſtinatione agendum erit.

a Lib. de anima cap. 21. & lib. de præſcript. cap. 7.

b Irenæus lib. 1. cap. 1. Tertull. adverſus Valentin. cap. 24. & aliquot ſqq. imprimis 29. Clementem Strom. lib. 2. Epiph. Tom. 2. hæreſi 31.

Negabat quoque arbitrii libertatem Marcion Ponticus, quem Stoicum fuiſſe philoſophum ſupra dicebamus. Quâ occaſione ab Eccleſia defecerit, docebit Epiphanius hæreſi XLII. Ex epiſcopo apoſtatam factum tradit Optatus Milevitanus lib. IV. Sed non epiſcopum, verùm epiſcopi filium fuiſſe, tradit, qui eo antiquior, Tertullianus lib. de præſcript. cap. LI. eumque Epiphanius & alii hac in re ſequuntur.

Marcionem verò hoc in dogmate ſecutus fuit Hermogenes, qui adhuc Tertulliani ætate ſuperſtes erat: ut cognoſcimus ex libro ejus de præſcript. cap. XXX. Utrique verò hanc hæreſin tribuit lib. de anima cap. XXI: *Hæc*, inquit, *erit vis divinæ gratiæ, potentior utique naturâ, habens in nobis ſubjacentem ſibi liberam arbitrii poteſtatem, quod αὐτεξούσιον dicitur. Ineſſe autem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter,* JAM ET MARCIONI OSTENDIMUS ET HERMOGENI. Quo loco reſpicit Tertullianus ea quæ de hominis arbitrio tum ante tum poſt peccatum libero ſcripſerat lib. II. adverſus Marcionem cap. V. VI. VII. Bardeſanes quoque Syrus, quamquam prius adverſus hunc Marcionitarum ſcripſiſſet errorem, poſtea tamen à Valentinianis corruptus, in horum hæreſin incidit, factumque quod prius impugnarat, ipſe amplexus fuit: uti præter Epiphanium *c*. Euſebium *d*, Theodoretum *e* indicat Auguſtinus his verbis libro de Hæreſibus *f*: *Bardeſaniſtæ à quodam Bardeſane, qui in doctrina Chriſti priùs extitiſſe perhibetur inſignis: quamvis poſtea per omnia in Valentini hæreſin lapſus eſt, addens de ſuo, ut fato adſcriberet converſationes hominum.* Hanc vero hæreſin ſuam ſeminare cepit Bardeſanes circa annum Chriſti 163: quemadmodum Euſebius in Chronicis teſtatur. Eo anno Antonino in imperio ſucceſſerant M. Aurelius & L. Verus, quos Divos fratres vocant. Quare cum Theodoretus lib. 1. hæreticarum fab. Bardeſanem ait vixiſſe tempore Severi & Marci Cæſaris, pro *Severi* omnino legendum *L. Veri* Vir doctus *g*, qui Librum Auguſtini commentariis illuſtravit, cenſet Bardeſanem veniſſe Romam circa annum 144. tempore Soteris Papæ, & eorum quos diximus Cæſarum. In quibus magna eſt ἀναχρονισμία. Nam obiit L. Verus tempore Aniceti Papæ anno Chriſti 171. Aniceto vero ſucceſſit Soter anno Chriſti 174. Quare ſi Veri tempore Romam venit, non venit tempore Soteris, aut ſi Soteris tempore, poſt obitum Veri adveneriт neceſſe eſt. Itaque dicendum potius fuerat, M. Aurelii & Soteris tempore veniſſe Romam, circa annum 175. At longè omnium turpiſſimus error Franciſci Horantii Hiſpani, qui lib. 1. locorum catholicorum cap. XXXII. Bardeſaniſtis mediam inter Manichæos & Pelagianos tribuit ætatem, nec ſcribere veretur, Bardeſaniſtas ſurrexiſſe poſtquam Manichæi gladio Auguſtini feliciter erant confoſſi. Nam quis neſcit Auguſtinum demum floruiſſe circa annum Chriſti quadringenteſimum, h. e. pluſquam ducentis annis poſt iſtos Bardeſaniſtas! Præterea Manichæi non poſſunt eſſe antiquiores Bardeſaniſtis, cum demum ceperint circa tempora Aureliani, annis puta centum poſt Bardeſanem.

c Hæreſi 56

d Lib. 4 cap. 29.

e Lib. 1. hæret. fab. cap. de Bardeſane.

f Cap. 35.

g L. Dan.

Porrò, per idem ac Bardeſanes tempus, vixere hi Valentini diſcipuli ac ſectatores; Secundus, unde Secundiani; Ptolomæus, unde Ptolomæani; Marcus magus, unde Marcitæ, (Μαρκωσίους vocat Epiphanius) Colarbaſus, unde Colarbaſiani; Heracleon, unde Heracleonitæ: de quibus omnibus copioſe ordine tractat Auguſtinus libro de hæreſ. Cæterum hos quoque, Gnoſticorum nomine contineri, planum facit is Epiphanii locus, quem ſuperiùs adducebamus. Etſi verò probatu difficile ſit, ſingulas iſtas ſectarum, liberum negâſſe arbitrium: tamen de aliquibus conſtare poteſt: ac præcipuè de Colarbaſianis: de quibus ſic Auguſtinus *a*, *Colarbaſus*, inquit, *vitam omnium hominum in ſeptem ſideribus conſiſtere affirmabat.* Ut omnino liqueat Bardeſanem & Colarbaſum eandem ſoviſſe hæreſin: quod nihil mirum, quando ex eâdem Valentinianâ ſcholâ prodibant. De Gnoſticis ſatis: accedo nunc ad Manichæos, de quorum dogmatis quia imprimis controverſia eſſe ſolet, fuſius aliquantò dicendum erit. Sed priùs de nomine ac origine ejus ſectæ videamus.

a Lib de hæreſ.

Nomen ei eſt non ab illo, cui primordia ſed cui propagationem debet. Nam, ut narrat Epiphanius, primus eam condidit Scythianus, mercator Saracenus, qui quatuor eam libris comprehenderat. Sed, Scythiano mortuo, libros eos clanculum domi ſuæ diutiſſimè habuit ejus diſcipulus Terebinthus, qui & Budda dictus fuit. Poſt hujus obitum (à Satana de tecto domus deturbatum, atque ita mortuum tradunt) libros Scythiani pro ſuis edidit hæreſinque iis contentam palam docuit, ac fortiſſimè propugnavit, quidam conditione ſervus, qui Manetis ſibi nomen impoſuerat, cum prius non Manus vocaretur, ſed Cubricus, ut Epiphanius & Socrates teſtatur; pro quo apud Auguſtinum (quem multi ſequuntur) minus rectè Urbicus legi videtur, cum ea Romana, non barbara ſit appellatio. Porro Manes hic ab Auguſtino, Suida, aliis etiam *Manichæus* vocatur: ſed diſcipulis geminato NN *Mannichæus* potius dicebatur, quaſi manna fundens, nempe ad vitandum μανίας ſeu inſaniæ nomen. Cœpit vero hæreſis ea primum innoteſcere in Perſide, Arabia & Ægypto: idque ſub Aureliano anno Chriſti 277. ut ſcribit Euſebius & Epiphanius confirmat. Nec recedit Auguſtinus, cùm Manetem ſub Probo vixiſſe ait lib. XIII. contra Fauſtum cap. IV. Nam Probus tantum biennio poſt id tempus ſuſcepit imperium, nempe anno Chriſti 279. Varii autem hujus hæreſeos feruntur errores: iique partim mirè impii, partim ſupra modum ridiculi. Præcipuos excerpemus.

Primum genus errorum reſpicit eſſentiam Dei, ejuſque unitatem in perſonarum trinitate. Nam ſtatuêre Manichæi duo principia diverſa & adverſa, æterna, ac coæterna, unum omnis boni, quod bonum Deum vocabant: alterum omnis mali, quod malum Deum nominabant. A poſteriori hoc voluit eſſe legem Moſis,

pro-

prophetias, conjugium. Boni Dei ſubſtantiam dicebant fruſtulatim diffuſam eſſe per cœleſtia terreſtriaque, ſed in his inquinatam detineri, verùm ab electis (ſic ſe appellant) per alimoniam in ſtomacho purgari. Quia vero bona anima ſit ſubſtantia Dei, eaque ſemini omni inſit, icirco horrendo ſcelere ſolent plerique in Venerio concubitu farinam ſubſternere, inque eo τὴν γονὴν excipere, atque hinc facere Euchariſtiæ ſacramentum, vel potius execramentum. Chriſtum negabant verum Deum, ſed eum dicebant eſſe ſerpentem iſtum, qui decepit primos parentes. Ajebat præterea Manes, ſe eſſe Spiritum Paracletum, qui ſit promiſſus à Chriſto.

Alterum genus errorum eſt de ſcriptura canonica. Nam Vetus Teſtamentum reſpuebant, ut quod eſſet à malo Deo. Novum mutilabant ac pervertebant.

Tertium tangit creationem. Nam mundum quidem à Deo eſſe concedebant, ſed de commixtione boni & mali, quæ facta initio, utràque inter ſe naturà pugnante, poſteaque utriuſque parte in unum coaleſcente. Cœleſtes ſphæras nugabantur eſſe corpora principum tenebrarum t. Nam bonum Deum crucifixiſſe, ac excoriaſſe eos, éque corporibus eorum feciſſe orbes cœleſtes. At nihilominus eos vivere: ac pulcherrimæ virginis amore accendi, ſed hac evaneſcente unum principum præ irà ex ſe diffundere nubes, ut orbi tenebras inducat: interdum etiam ſic affligi, ut ſudet, eumque ſudorem à nobis pluviam vocari: alium principum præ iracundiâ ſuccidere vitæ humanæ radices in cœlis alligatas: atque hinc in genere humano peſtilentiam oriri, morteſque hominum provenire. Solem & Lunam eſſe duas naves, in quas animæ certis cadis, dum cœlum circumvolvitur, hauſtæ, infundantur, ut in iis navibus undique ab angelis purgatæ Dei ſedibus reddantur. Addunt unam ſpecie eſſe animam hominis, beſtiæ, plantæ, eamque eſſe de ſubſtantia Dei: atque icirco abſtinent à carnibus, beſtiarumque mactatione, etiam ovis & lacte: atque adeò agriculturam execrantur ob cædes. Quia enim plantæ eandem ſpecie animam habent ac homo, in metendâ ſegete, putandis vitibus, arboribus cædendis, quaſi homicidium committi volunt. Eapſe de cauſſa nec panem edere ſuſtinent, niſi priùs hac oratione eum ſint affati: *Ego te neque meſſui, neque molui, neque expreſſi, neque in clibanum miſi: ſed alius fecit, & attulit mihi: ego ſine culpâ, comedo.* Siquis beſtiam, aut plantam occiderit, in eam poſt mortem converti ajunt,* atque ita fieri lilium, quercum, bovem, murem. Vinu etiam abſtinent, quia id fel eſſe putent ac ſordes principis tenebrarum.

Quartus error eſt de Chriſto Mediatore, quà perſonam, quà officium ſpectes. Nam præterquam quod divinitatem ejus negant, uti dictum, eundem quoque haut verè ſed imaginariè crucifixum ajunt, verumque ejus corpus contineri dicunt ſolis globo. Neque totum hominem, ſed ſolam animam ſuà morte redemiſſe pertendunt.

a P. 362. Cyrillus ſive Joh. Hieroſolymitanus catech. xv: a Παυσάσθωσαν οἱ ἐκ Μανιχαίων ἐπιστρέψαντες, καὶ τοὺς φωστῆρας μηκέτι θεοποιείτωσαν, μηδὲ τὸν σκοτισθησόμενον τοῦτον ἥλιον, τὸν Χριστὸν εἶναι δυσσεβῶς νομιζέτωσαν. *Diſcant illi, qui ex Manichæis converſi ſunt, & luminaria non faciant Deos, neque eum, qui obſcuratur, ſolem, Chriſtum eſſe impiè putent.*

Quinctus error eſt de libero arbitrio. Nec enim peccata oriri volunt à libertate arbitrii, ſed à neceſſitate naturæ. Duas enim homini dicunt animas ineſſe, unam bonam, alteram malam: hanc eſſe propriam carnis, eſſeque à gente tenebrarum, uti & carnem ipſam: at bonam eſſe ex adventitia Dei parte, quæ cum tenebrarum gente conflixerit, atque utrumque miſcuerit: à bona quidem anima neceſſario bonas actiones prodire, uti à mala malas: bonam autem animam ſæpius confligere cum mala, quam carnis propriam dicebamus: atque id eſſe quod ſcriptura vocat certamen ſpiritus & carnis. Neque hominem carnali hac concupiſcentia liberari per ſanationem vitioſi accidentis, ſed per ſeparationem malæ ſubſtantiæ.

De his Manichæorum erroribus legi poſſunt Epiphanius hæreſi LXVI. Cyrillus Hieroſol. Catech. VI. Auguſtinus integris voluminibus contra Fauſtum & alios Manichæos, & de hæreſi cap. XLVI. & alibi. Item Theodoretus de hæret. fabulis, & alii. Ex iis verò erroribus, quinctus propriè ad inſtitutum noſtrum pertinet: Quare cætera miſſis cum firmare viſum verbis Auguſtini ex cap. XLVI. lib. de hæreſi: *Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis, ſed ſubſtantiæ tribuunt gentis adverſæ: quam dogmatizantes eſſe hominibus mixtam; omnem carnem non Dei, ſed malæ mentis perhibent eſſe opificium, quam à contrario principio Deo coæternam eſſe ajunt. Carnalem concupiſcentiam, quâ caro concupiſcit adverſus Spiritum, non ex vitiatâ in primo homine naturâ nobis ineſſe infirmitatem, ſed ſubſtantiam volunt eſſe contrariam, ſic nobis adhærentem, ut quando liberamur atque purgamur, ſeparetur à nobis, & in ſuâ naturâ etiam ipſa immortaliter vivat. Eaſque duas animas, vel duas mentes, unam bonam, alteram malam, in uno homine inter ſe habere conflictum, quando caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem. Nec in nobis ſanatum hoc vitium, ſicut nos dicimus, nunquam futurum: ſed à nobis ſejunctam atque ſecluſam ſubſtantiam iſtam mali, & finito iſto ſeculo poſt conflagrationem mundi in globo quodam, tanquam in carcere ſempiterno eſſe victuram. Cui globo affirmant acceſſurum ſemper & adhæſurum, quaſi coopertorium atque tectorium ex animabus, naturâ quidem bonis, ſed tamen, quæ non potuerant à naturæ malæ contagione purgari.* Hæc Auguſtinus.

Hæc teterrima hæreſis, etſi ut ante dicebamus primum in Perſide ac Arabiâ Ægyptoque ſolùm graſſabatur, mox tamen à Manetis diſcipulis per totum orbem diſperſa fuit. Itaque & ejus ſectatores aliquoties reſcriptis Impp. fuere proſcripti: uti anno 287. à Diocletiano & Maximiniano, cum per Africam invaluiſſent: item à Valentiniano & Valente an. 372. cum inventi eſſent Romæ conventus agere. Sed & Valentinianus ac Theodoſius Impp. an. 389. adverſus eos ſanxere. Ac Leo Romanus epiſcopus concilium adverſus illos in Urbe habuit anno 444. in quo flagrantiſſima flagitia ſua ſunt confeſſi, præſentibus non epiſcopis modo ac presbyteris, ſed etiam Senatoribus ac parte plebis: quemadmodum ſcribit Leo ipſe epiſt. 11, quæ ad epiſcopos Italiæ, & Serm. v. de jejunio decimi menſis, atque alibi. Cedrenus quoque auctor eſt, Juſtinum Imperat. legem adverſus eos tuliſſe circa an. 523. eodemque tempore Cabadem Perſarum regem, quoſcunque ejus ſectæ in regno ſuo invenire poterat, trucidaſſe. Etiam circa annum 600. in Sicilia graſſatos, patet ex Gregorii Magni epiſt. VI. lib. IV. & P. Diaconi lib. 15. Hiſtor. Sed imprimis in Oriente viguit, etiam Nicephori tempore, h. e. circa annum 800. Quin anno 845. à Theodorâ Imperatrice integer exercitus conſcriptus fuit, ad eos exſtirpandos. Tantopere eo tempore in Orientis imperio deteſtanda hæreſis iſtæc invaluerat. Sed de Manichæis tandem pauſam faciamus. Supereſt dicamus de Priſcillianiſtis, in quibus erimus breviores.

Nomen hæc ſecta accepit à Priſcilliano: de cujus vitâ morteque eleganter ſcribit Sulpitius Severus extremo libro II. hiſtoriæ ſacræ. Refert Sigebertus hanc hæreſin ad annum 386. Sed videtur is propagationis magis rationem habuiſſe quam ortus. Nam Euſebius refert ad annum Chriſti 381. Verba ejus ſunt: *Ea tempeſtate Priſcillianus Epiſcopus de Gallæciâ ex Manichæorum & Gnoſticorum dogmate hæreſin nominis ſui condidit.* De iiſdem ſic Auguſt. cap. LXX. lib. de hæreſibus: *Priſcillianiſtæ, quos Hiſpaniâ Priſcillianus inſtituit, maximè Gnoſticorum & Manichæorum dogmata permixta ſectantur. Quamvis & ex aliis hæreſibus in eas ſordes tanquam in ſentinam quandam horribili confuſione confluxerint.* Iſidorus lib. VIII. Orig. cap. V: *Priſcillianiſtæ à Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Gnoſticorum & Manichæorum permixtum dogma compoſuit.* In quibus vero cum Gnoſticis & Manichæis conſentiant, quæ ab aliis hæreſibus acce-

ceperint, quæ quaſi propria habeant, (quale illud eſſe videtur, *Jura, perjura, ſecretum prodere noli*) docebit Auguſtinus libro de hæreſibus, ac libro ad Oroſium contra Priſcillianiſtas, & Leo Magnus epiſt. XCIII. ad Turibium, Aſturienſem epiſcopum, in quâ ille Priſcillianiſtarum hæreſin ad certa capita revocavit, curatiuſque de iis tractat, quam alius quiſquam: Nos ex tam variis erroribus illum tantummodo ponemus, qui liberum tangit arbitrium.

Voluere enim hominem ſiderum impulſu bene maleve agere: quâ de re ſic Auguſtinus *a*: *Adſtruunt etiam fatalibus aſtris homines colligatos, ipſumque corpus noſtrum ſecundum duodecim ſigna cæli eſſe compoſitum ſicut hi qui Mathematici vulgo appellantur.* Eadem de re ſic Leo eâ quâ dixi epiſtolâ: *Priſcillianiſtarum impietas non contenta eorum recipere falſitates, qui ab Euangelio Chriſti, ſub Chriſti nomine deviarunt, tenebris ſe etiam paganitatis immerſit, ut per magicarum artium profana ſecreta, & mathematicorum vana mendacia religionis fidem, morumque rationem in poteſtate dæmonum & effectu ſiderum collocaret.* Optime verò hanc hæreſin ibidem refellit. *Hoc*, inquit, *ſi & credi liceat, & doceri, nec virtutibus præmium, nec vitiis pœna debebitur, omniaque non ſolum humanarum legum, ſed etiam humanarum conſtitutionum decreta ſolventur: quia neque de bonis, neque de malis actibus ullum poterit eſſe judicium, ſi in utramque partem fatalis neceſſitas motum mentis impellit: & quicquid ab hominibus agitur, non eſt hominum, ſed aſtrorum.* Idem ſic hac de re ſcribit cap. 11. ejuſdem epiſtolæ: *Undecima ipſorum blaſphemia eſt, qua fatalibus ſtellis & animas hominum, & corpora opinantur obſtringi: per quam amentiam neceſſe eſt, ut homines paganorum erroribus implicati, & faventia ſibi (ut putant) ſidera colere, & adverſantia ſtudeant mitigare.* Hæc Latinus ille Chryſoſtomus. Meminit & ejuſdem erroris Gregorius Magn. diverſarum in Euangel. prælectionum homil. X: *Priſcillianiſtæ hæretici naſci unumquemque hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum putant.* Hunc verò errorem ſolide ibidem refutat Gregorius. Sunt verò argumenta iſtæc ſedulo penſiculanda, quia etſi adverſus aſtralem neceſſitatem promantur, tamen omnem fatalem neceſſitatem evertant. Quod cogitare illi debent, qui quæcumque pro libertate arbitrii à Patribus diſputantur, nihil ad ſe pertinere contendunt, eo quod ipſi ἀμέσως à Deo ejuſve decretis, non verò per aſtra aut materiæ naturam hanc voluntati afferri doceant neceſſitatem. Sed ut ad Priſcillianiſtas redeam, quemadmodum in Hiſpaniâ primò hæc hæreſis fuit ſeminata (quod ii ſcriptores docent, quos ante adduximus) ſic etiam diutiſſimè in eâdem pullulavit. Sane Oroſii quoque ac Auguſtini temporibus ejus in Hiſpania reliquiæ erant; ſed quarum multi ex Priſcillianiſtis in Origeniſtas mutarentur; uti indicat Auguſtini ad Oroſium liber contra Priſcill. & Orig. qui ſexto Auguſt. tom. exſtat. Quin in eâdem Leonis Magni tempore hunc peſtilentis hæreſeos morbum exarſiſſe, oſtendit elegans ejus epiſtola ad Turibium, Aſturienſem epiſcopum. Quamquam vero etiam extra Hiſpanias hæreſis ſe latè extendit: ſemper tamen ſe Occidente continuit: unde eſt quod ejus nulla fiat mentio apud Græcos ſcriptores.

a Lib. de hæreſ. cap. 70.

Hactenus quod, pro inſtituto noſtro, ſatis eſt, diximus de Gnoſticis, Manicharis, Priſcillianiſtis: cujus rei hiſtoria non tantum ad hoc utilis erit, ut meliùs intelligantur ea Patrum loca, vel gemina iis, quæ de libertate arbitrii ſuperius citabamus; verum etiam ut clarè perſpiciamus quatenus cum veteribus hæreticis in dogmate de arbitrii libertate conveniant aut diſconveniant illi, qui ſeculo noſtro liberum arbitrium impugnarunt. Nam ut nunc de Gnoſticis ac Priſcillianiſtis nihil repetam, ex illis, quæ fusè de Manichæis dicebamus, elucet ſenſiſſe eos

1. Peccata non provenire à libero arbitrio,
2. Ut quo homo deſtituatur;
3. Sed provenire ea à neceſſitate naturæ,
4. Quia ipſa hominis ſubſtantia mala ſit;
5. Nec hominis ſubſtantiam, unde mala oriuntur, creatam à bono Deo,
6. Sed à principio alio, quod Deo ſit coæternum.

Ab hiſce omnibus abhorruerunt Patres Orthodoxi: noſtro autem ſeculo aliqui quædam ex iis admiſere, atque adeò propugnarunt: qui idcirco, utut in aliis Manichæiſmum execrentur, hâc tamen in parte ſocietatem cum Manichæis habere deprehenduntur. Sed eſt ea ſocietas in his major, in illis minor. Major fuit Flaccii Illyrici, quia excepto ſolo capite ſexto, quod eſt de principio mali æterno, cætera omnia fatetur ac propugnat. Quippe vult is unà cum Manichæis, ipſam hominis ſubſtantiam eſſe malam, quam non fecerit Deus, eamque ſubſtantiam eſſe cauſſam omnium peccatorum. Diſcrimen verò eſt in eo, quod Manichæi volebant ſubſtantiam ſemper fuiſſe malam, idque à principio quod Deo ſit coæternum: ſed Illyricus voluit naturam prius à Deo creatam bonam; diabolum autem eam depravaſſe, ac ut ipſe dicebat, totam quaſi ex cibo optimo in retrimenta cibi convertiſſe, ita ut forma ſubſtantialis perierit, nec quicquam de imagine Dei reliquum ſit, ſed ſolum ſuperſit imago diaboli.

Hanc ſententiam ſuam tuebatur Illyricus iis ſcripturæ locis, quibus ea in deſcriptione peccati originalis, utitur verbis ſubſtantiam ſignificantibus, ut Geneſ. VIII. *Figmentum cordis humani malum eſt ab adoleſcentia.* Et ad Rom. VI. *Vetus homo noſter crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati.* Et ſimilibus locis. Aliis quoque argumentis utebatur, quæ nunc nec repono, nec diluo, quia & libri ejus in manibus verſantur, & ſolidè illis à variis eſt reſponſum.

Minorem vero cum Manichæis ſocietatem habent quidam egregii aliqui doctores, qui tria iſtæc, quæ poſteriori loco ponebamus, penitus averſantur: at tria, quæ initio collocabamus, non item. Quippe volunt

1. Peccata non ducere originem à libertate arbitrii,
2. Ut quæ nulla ſit in homine, quandiu actu regenitus non eſt,
3. Sed oriri ea à neceſſitate naturæ ad unum determinatæ.

Quandoquidem verò ii, de quibus nunc ſermo eſt, quâ parte à nobis reprehenduntur, multis de cauſſis nominari minimè debent: atque adeò nec loca ipſa hic reponi attinet, quando fecere hoc ante nos alii, (nonnulli quidem ut amicè monerent, complures verò ut inimiciter exprobrarent, & ex iis quæ παράδοξα vel etiam ἄδοξα eſſent, præjudicium illis afferrent, quæ ὀρθόδοξα forent) ſuperſedebo commemorandis ipſis præclarorum virorum nominibus ac verbis: quod facturi alioqui eramus, non quidem detrahendi animo, quod à moribus noſtris alieniſſimum eſt: ſed quo cuivis pareat cautè eos ſcriptores hoc in dogmate legendos eſſe, oportereque ut ſimus, quod dicitur, inter ſpinas calceati.

FINIS.

IN-

I N D E X

eorum, quæ in Opere

HISTORIÆ PELAGIANÆ

ET

F R A G M E N T O

DE MANICHÆIS ET STOICIS
continentur.

Numerus paginam, littera *a* primam, *b* ſecundam columnam denotat.

A.

ABrahæ filii non cenſentur ex carne aut meritis, ſed promiſſionis verbo. Promiſſionis autem filii ſunt, qui credunt in Jeſum Chriſtum. 779.b

Actus Dei circa reprobos partim fiunt ex ratione generalis providentiæ: partim ſunt ipſius reprobationis; quæ præſcientiam providentiæ ſuperaddit. 770.a Actus vitioſi aliter ſunt à voluntate, aliter à concupiſcentia, hoc eſt, concupiſcentiæ exceſſu: concupiſcentia item aliter eſt à natura animæ, aliter à carentia juſtitiæ originalis: carentia denique aliter eſt à Deo, aliter ab Adami peccato. 626.b

Adæ peccatum imputatur omnibus ab eo deſcendentibus, ſecundum vim generativam, quod ſic ſunt membra ejus; propter quod vocatur peccatum originale. 597. a. Adæ inobedientia non imitatione ſolùm, ſed imputatione etiam in omnes qui ab eo generantur corporaliter, traducitur. 600. b. ejus poſteri, originali juſtitia, qua Adam præditus fuit. natura deſtituuntur, unde provenit in omnibus inordinata potentiarum animæ diſpoſitio. 614.a

Adam, ſive peccaſſet, ſive non peccaſſet, moriturus fuiſſet, Pelagianorum dogma. 614.b. niſi peccaſſet, non fuiſſet moriturus, Catholicorum dogma. 615.a licet non peccaſſet, poterat tamen Deus creare hominem ad finem naturalem, eoque & gratiæ in hac vita, & poſt hanc vitam gloriæ expertem. 597. b. ſolus actuali voluntate peccatum commiſit; nobis vero communicatur per generationem. 597.b

Adami peccato, præter Adamum, læſum eſſe neminem, Pelagianorum fuit ſententia. 613. b. ejus poſteros peccatu promeritos eſſe mortem æternam, non agnoſcebant Pelagiani. 614.b

Adamo peccante, omnes in ejus lumbis fuimus. 613.a

Adamum ſic creatum, ut etiam ſine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, ſed neceſſitate naturæ, dicunt Pelagiani. 614.b

Adamus primus confertur cum ſecundo, atque infantes ſine actione propria, ob primorum parentum inobedientiam ipſis imputatam, cenſentur peccatores. 597.b. per primos progenitores talem communicavit naturam, qualem ipſa habuit poſt peccatum, eoque unà cum natura ſimul vitium naturæ transfudit. 625.b. potuit permanere in integritate per gratiam. 824.b

Adjutorium. Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei utendum eſt adjutorio; ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare literis, tacere, loqui, flere, ridere, & cætera hujusmodi, niſi Deus juverit, non poterimus. 662.a

Adrumetinorum monachorum ſententia de Arnobio juniore. 569. b. horum & Maſſilienſium error. 571.b

Adrumetum civitas eſt Africæ. 571.b

Aere & luce, quemadmodum omnibus frui licet; ſic omnibus patet via ad remiſſionem peccatorum & gratiam Spiritus Sancti. 791.a

Afflictio ſpiritus, qualis & quanta hæc ſit poſt mortem, nemo veterum auſus eſt definire. 637.a

Afri univerſi, non alii quam Soli & Lunæ ſacrificant. 676 a

Africæ univerſale concilium Zoſimi tempore habitum. 578. b. ejus concilium particulare ſub Zoſimo. 586. b. ejuſdem univerſale. *ibid. ſeqq.*

Africanorum Patrum ſententia, de infantibus abſque baptiſmo diſcedentibus, durior viſa fuit. 638.b

Agapetus ad Cæſarium ſcripſit epiſtolam De non alienandis bonis Eccleſiaſticis. 593.a

Agellius & Alexander Aphrodiſienſis, ſimilitudinem cylindri ex Chryſippo adducunt. 832.b

Agricola Pelagianus; Severiani Pelagiani epiſcopi filius, Eccleſias Britanniæ dogmatis ſui inſimulatione corrupit. 581 a

Ægyptii à Sole & Luna mundum regi arbitrantur. 676 a

Ætas intempeſtiva & alioquin inexperta, malorum expers non erat, ſed ſtatim & ab incunabulis omnes malum hoc prælium certabant, contendentes, ut malis operibus alter alterum ſuperarent. 599.b

Alaricum Wiſigothorum regem occidit Clodovæus. 592.b

Alaricus Gothorum rex urbem Romam cepit anno Chriſti ccccx. 555.b

Alaricus Wiſigothorum rex à Clodovæo, primo, Chriſtianæ religionis, Rege Franciæ occiſus, anno Chriſti D V I I. 592.b

Albinæ ejusque genero Piniano Auguſtinus duos miſit libros adverſus Pelagium. 571.a

Alphredus Magnus, rex Anglorum doctiſſimus, *Hormeſtam Pauli Oroſii* in Anglicam linguam tranſtulit. 573.a

Alexander Dario victo, puellas quod remiſerit intactas: id non virtutis amore factum eſt, ſed duntaxat ad aucupandum populi favorem, & inanem gloriam comparandam. 677.a

Altercationis liber tribuitur Juliano. 561.a

Alypius à Bonifacio miſſus ad Auguſtinum. 571.b

Amalarius verbis & libris ſuis, mendaciis & erroribus, & phantaſticis atque hæreticis diſputationibus plenis, omnes pene apud Franciam Eccleſias, & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in ſe fuit, infecit atque corrupit. 822.b

Ambroſio defuncto, Pelagiani exorti ſunt. 575.b

Ambroſius multa præclare ſcripſit, quibus vel peccatum originale vel gratiæ adſtruit neceſſitatem. 609. a. Auguſtinus ipſum ſæpiſſime citat adverſus Pelagium, Cœleſtium, & Julianum, *ibid.*

Amorem Dei verum, quo omnia in illum, tanquam finem ultimum, referimus, & quæ ejus dilectioni adverſantur, exoſa habemus, donum eſſe Spiritus Sancti: Catholicorum erat ſententia. 658.a

Anathema primum adverſus Pelagianos, Siſtus presbyter, in Petrum, coram Zoſimo, conſeſſu, inclamavit. 571. a. vetus Eccleſia illis anathema dixit, qui exiſtimarent, hominem prædeſtinari ad malum, hoc eſt, qui prædeſtinatione Dei putarent hominibus imponi peccandi & pereundi neceſſitatem. 806.a

Anaſtaſius epiſcopus Nicenus, Quæſtionibus in ſcripturam non pauca habet ad providentiam Dei pertinentia. 778.a

Anaſtaſius Sinaita, epiſcopus Antiochenus. 786.a

Andreas Duvalius, Doctor Sorbonicus &c. confundit ſcriptorem Hypognoſticôn

cum eo qui de Eccleſiaſticis Dogmatibus ſcripſit. 568 b. ſeq.
Angelus bonus, ex communi Patrum ſententia, non poteſt non bene agere: ſed multos tamen actus facit, quos poſſit non facere, & contra, quod eſt libertatis. 799. a
Aniceto Papæ ſucceſſit Soter, anno Chriſti 174. 834. b
Anima an cum corpore propagetur, & quæ ſit cauſa phyſicè efficiens peccati originalis, quæſtio eſt, quæ Auguſtinum mirè vexavit. 524 b. omnis anima cenſetur in Adam, uſque dum recenſeatur in Chriſto, nec recenſetur in Chriſto, niſi cum regeneretur à Chriſto: non regeneratur autem à Chriſto, niſi per baptiſmum 638. a
Animæ origo. Quæſtio de origine animæ valde gravis eſt, nec valet ab homine comprehendi: quia ſi de Adam ſubſtantia animæ cum carne naſcitur, cur non etiam cum carne moritur. Si vero cum carne non naſcitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata eſt, obligata peccatis tenetur. 621. b. ejus ſimilitudo: Quemadmodum vina vaſi acido infuſa aceſcunt, ita animas corpori vitioſo infuſas, ipſas quoque fieri vitioſas, putant aliqui Theologi. 625. a
Animæ vel traducuntur, & in earum generatione ſimul ingeneratur peccatum, vel creantur à Deo, ſed inficiuntur à ſemine, vel carne. 624 b. Animæ natura: Quemadmodum ex ferro oritur rubigo, ſi oleum & cura hominis abſint. ſimiliter quoque ea eſt animæ natura, ut ſi juſtitia originalis & gratia Dei abſint, ſpirituali quaſi rubigine obducatur. 626. a. ejus facultas duplex, una ſuperior λογική, altera inferior ἄλογος, quæ nobis cum beſtiis eſt communis. 626. a. ſuperior facultas, originalis expers juſtitiæ, Deo ſolet rebellare. 626. a. inferior facultas ſive concupiſcentia, per ſe eſt indifferens ad bonum malumve concupiſcendum, ut quæ natura appetat, quod ſenſibus adblanditur, quale quale illud ſit. &c. 626. a. b
Animam à corpore infici, id non uno modo explicatur, inprimis a Doctoribus Scholaſticis. 625. a
Animas quotidie à Deo fieri, inque corpora mitti, maxima Latinorum Theologorum pars cenſent; quæ & Ariſtotelis ſententia fuit. 625. a
Annalium Eccleſiaſticorum ſcriptor anno 1581. in lucem prodiit. 573. a
Annianus quis & ubi ille fuerit, ſatis eſt obſcurum. 581. b
Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus circa annum ↀↀC ſcripſit de Concordia gratiæ & liberi arbitrii. 577. b
Antibellarmini author valde errat, quando ſcribit, Proſperum de Maſſilienſium ſæcibus aliquid hauſiſſe. 574. a
Antiqui, qui juſtitia claruerunt, antequam Chriſtus veniret in carnem, non per naturam, ſed gratia Chriſti ſalvati ſunt. 669. a
Antiquorum ac Scholaſticorum de parvulis citra baptiſmum diſcedentibus, opinio 635. b
Antonino in imperio ſucceſſerunt M. Aurelius & L. Verus, quos Divos fratres vocant, anno Chriſti 163. 834. a
Anſelmus Cantuarienſis, qui obiit anno MCVI, Mariam non tantum conceptam, ſed etiam in originali peccato natam ſcribit. 634. b
Ἀπαθείας dogma foviſſe Evagrium, teſtatur Hieronymus ad Cteſiphontem. 555. a
Apiarius presbyter, qui ab Urbano epiſcopo Siccenſi excommunicatus erat, communioni redditus eſt à Zoſimo. 578. b
Aquileja Rufinus profugus, ob cladem patriæ illatam in Siciliam abiit, inibique obiit. 555. b
Aquitanus ſive Aquitanius vocatur Proſper à patria, non ab epiſcopatus loco. 575. a
Arauſicana ſynodus II. & Palæſtina ſtatuit: Poſſe hominem per Dei gratiam ſervare Legem Dei. 721. b
Arauſicano concilio præfuit ac interfuit Hilarius. 575. a
Arauſicanum concilium ſecundum, ordine decimum tertium, in cauſa Pelagiana. 592. a. de hujus tempore Hiſtorici valde diſſentiunt. ibid. Auguſtini ſententiam de peccato originali approbavit. 602. b
Arbitrii libertate ſublatâ, juſtitia Dei convellitur. 533. a
Arbitrii libertas & doctrina legis non ſufficit: ſed Divina inſuper requiritur Gratia: neque Gratiâ ulli liberum tollitur arbitrium, ſed perficitur: Catholicorum judicium. 652. a. in naturalibus ac civilibus non eſt deleta, ſed attenuata 798. a
Arbitrio ſuo unumquemque regi, ſtatuebant Pelagiani. 663. a. quod dogma Hieronymus Sacrilegum vocat. ibid.
Arbitrium liberum non habere, dicit ſcriptor Hypognoſticôn, non in iis, quæ ad Deum pertinent, ſed operibus vitæ præſentis, tam bonis quam malis, ſubjungens hæc: bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, quæ non ſine gubernaculo divino ſubſiſtunt. 663. b. in primo homine non fuit emortuum, ſed vitiatum; & non reſuſcitatum, quia non emortuum, ſed vitio corruptum, & gratia ſanatum. 821. b
Arcadii & Honorii tempore vixit Olympius, Hiſpanus Epiſcopus. 608. h
Arelatenſe concilium, ordine nonum, adverſus Pelagii dogma. 589. a. illud, cui interfuit Fauſtus, annis minimum XXIV. recentius fuit illo, cui præfuit Cæſarius. 591. a
Arelatenſis ſynodus anathema dixit iis qui negarent, Deum velle omnes ſalvare, aut Chriſtum pro omnibus eſſe mortuum, aut qui periit, potuiſſe per gratiam ſalvari. 796. b
Arnobii liber: Conflictus cum Serapione de Deo trino & uno. 569. b
Arnobius, Pſalmorum interpres. 569. a. in controverſiam vocari poteſt, annon faverit Maſſilienſibus. ibid. negare non potuit, nos gratia intrinſeca etiam ad fidei initia præveniri. 569. b
Ars Pelagii, qua ſuam propagavit doctrinam hæc fuit: *apertè negare, occultè docere.* 556. a
Arſacius epiſcopus Conſtantinopolitanus ac ſucceſſor Chryſoſtomi, Arcadio VI. & Probo I. coſſ. hoc eſt, anno Chriſti 406. in exilium pulſus eſt. 584. b
Aſſumtio naturæ humanæ a ſecundo Adamo facta, ſuſtulit ab omnibus peccandi neceſſitatem, in quam, primi Adami culpâ, inciderant. 794 b
Aſylum facinoroſorum, Roma facta eſt per Zoſimum. 579. b
Athanaſius, homo hæreticus, ac Alexandrinus epiſcopus, tempore Gelaſii 585. a
Athanaſius, de incarnatione verbi Dei, contra Arrianos. 605. b
Athanaſius magnus, fusè differit de multiplici vocatione divina. 790. b
Atella, ſecundùm Plinium, Strabonem, Ptolomæum, & Servium, Campaniæ oppidum eſt. 560. b
Atellanum Epiſcopum fuiſſe Julianum credibile eſt. 560. b
Attici nomen, Catholico imponi poſſe, Deſiderius conjectat. 570. a
Atticum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, Proſper in Carmine ſuo, ob ſuſceptum fortiter gratiæ patrocinium contra Pelagianos commendat. 701. a
Atticus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, Hieronymo in Palæſtina fortiter rem agente, maxime Conſtantinopoli adverſabatur Pelagianis. 570. a. vixit in epiſcopatu annos XXI. 584. b. initium ejus epiſcopatus in Innocentii, medium in Zoſimi & Bonifacii, finis in Cœleſtini tempora incidit. ibid. fuit cum Hieronymo alter Gratiæ patronus in Oriente. ibid. Arſacio epiſcopo Conſtantinopolitano in exilium pulſo, anno Chriſti 406. ſurrogatus fuit. 584. b
Auctor operis, quod inſcribitur, De vocatione gentium. 575. b
Auguſtini ſententiæ de Prædeſtinatione abſoluta, adverſatus eſt Gennadius, 567. a. ejus indefeſſum ſtudium in tuenda gratia adverſus Pelagium & Cœleſtium. 571. a. ejus & Proſperi ſcripta in Romano concilio commendantur; Caſſiani & Fauſti improbantur. 591. b. ejus argumentum contra Donatiſtas. 600. b. ejus & Proſperi temporibus magna concertatio in Eccleſia fuit de abſoluto ſalvandi decreto. 764. a. ejus adverſus Pelagium & Cœleſtium ſcripta. 570. a. ejus ſcripta contra Julianum. 571. b. ejus adverſus Adrumetinorum & Maſſilienſium errorem ſcripta. 571. b. ejus ſententia de Chryſippo. 631. b
Auguſtinus valde amavit Julianum, etiamnum adoleſcentem, Eccleſiæque diaconum. 561. a. patriâ Tagaſtenſis. 570. a. anno CCCCXV. ad Aurelium Carthaginenſem librum ſcripſit De Geſtis Pelagii. 570. b. in quo non agitur de illis quæ in vita ſua dixerit vel fecerit Pelagius: ſed ſolùm quid in cauſa Pelagiana actum ſit à ſynodo Palæſtina. ibid. ſcripſit præclarum opus adverſus Pelagium de Natura & Gratia. 570. b. ad Marcellinum ſcripſit tres libros de peccatorum meritis, ac peccatorum baptiſmo. 570. b. ſcripſit etiam librum de Spiritu & Litera. ibid. ad Eutropium & Paullum epiſcopos, de Perfectione juſtitiæ contra Cœleſtium, librum ſcripſit. 571. a. idem an. CCCCXVI. Paullino Epiſcopo Nolenſi literas miſit de Hæreſi Pelagiana. ibid. duas ad Sixtum presbyterum epiſtolas ſcripſit, quarum altera uberrim eum inſtruit ad Pelagii hæreſin refellendam. 571. a. concilii Carthaginienſis literis ad Innocentium addidit privatas, tum ſuo, tum Aurelii, Alipii, Euodii & Poſſidii nomine ſcriptas. 571. a. duos adverſus Pelagium edidit libros, unum de Gratia Chriſti, alterum de Peccato Originali. ibid. quatuor ſcripſit libros contra Julianum, eoſque Bonifacio dicavit. 571. b. ſcripſit librum ad Julianum de Nuptiis & Concupiſcentia. ibid. dum ſe ad octo Juliani libros reſpondere paravit, in obſidione Hipponenſis civitatis, præclaro operi immortuus eſt. ibid. non eſt author libelli de Prædeſtinatione Dei. 572. a. Traducianæ rationis primus vocatus ab Juliano. 613. b. ſpargentibus Pelagianis, aſſertores peccati originalis damnare nuptias, ſcripſit libellum de nuptiis & concupiſcentia ad Valerium comitem. 619. a. à multis inconſtantiæ arguitur, quia nunc hominem per concupiſcentiam reum fieri ſcribat, nunc vero reatum, non concupiſcentiæ, ſed tantum primi lapſus, effectum eſſe velit. 631. a. librum ſcripſit ad Marcellinum de ſpiritu & litera; cujus initio oſtendit, multa eſſe, quæ fieri poſſint, nec unquam facta futurave ſint. 717. b. ut fortius premeret Pelagium, communi Patrum, & à ſe jam Epiſcopo, defenſæ ſententiæ appendicem hanc annexuit, quod gratia uni præ altero offeratur, inque uno magis quam alio efficax ſit, id ab abſoluto Dei decreto provenire. 743. b
Avitus Viennenſis epiſcopus fide lucidiſſima ſcripſit contra Fauſtum. 577 a
Aures duplices ſunt, exteriores capitis, & interiores cordis ſive animi. 807. b
Auxanius, Concilio Arelatenſi, anno Chriſti 461. habito, præfuit. 590. b
Auxilii divini neceſſitas, non in ſpiritualibus tantum, ſed etiam in naturalibus & civilibus jure defendit Hieronymus. 663. b. ſupernaturalis auxilii neceſſitatem Ju-

Julianus non negavit ſimpliciter, ſed ejus duntaxat, per quod poſſit homo tentare atque aggredi aliquid præclari. 669. b

Auxilium Dei cùm conſideretur, vel quà ſupernaturale, vel qua gratuitum: de utroque ſemper diſſenſit Pelagius. 656. b. Dei auxilium ad ſingulos actus bonos non requiſiverunt Pelagiani; quod tam de naturalibus ac civilibus, tum etiam de ſupernaturalibus actionibus intelligi debet. 665. a. Dei auxilium in ſupernaturalibus ſe non tantùm habet per modum concurſus, quod commune eis eſt cum actibus, qui ex principio naturæ fluunt; ſed etiam per modum principii propter virtutem novam, quam potentiæ animæ accipiunt à Spir. S. 664. a. Dei auxilium ad ſingulos pietatis actus requiri, & abſque eo nos nihil omnino poſſe, conſtitutum eſt variis Conciliis, Romanaque Eccleſia ſuper hoc conſenſit. 664. b. divinum auxilium præſtare, ut homo facilius poſſit, putavit Pelagius; Julianus vero aliquam agnovit gratiam eſſe neceſſariam. 670. b

B.

BAbylonis aureo calice, Pelagiani ſententiarum ſuarum virus propinarunt incautis. 617. b

Baptiſmi virtus non tum integre ab iis agnoſcatur, qui concupiſcentiam carnis, non virtutem naturæ ſed vitium eſſe putant. 619. a

Baptiſmum parvulis neceſſarium, non propter remiſſionem peccatorum, ſed tantummodo propter regnum cælorum, Pelagianorum dictum. 618. a

Baptiſmus inviſibili er adminiſtratur, quem non contemtus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit. 639. a

Baptiſtæ Mantuani duplex ſententia eorum, qui ſine originali peccato Mariam negant conceptam; alterum eorum, qui adverſam ſententiam tuentur. 633. b

Baptizati qui non ſunt, non ſunt cenſendi de populo fidelium, ſive de Eccleſia; extra quam ſalus non eſt. 638. a

Bardeſanes Syrus, quanquam prius adverſus Marcionitarum ſcripſiſſet errorem, poſtea tamen à Valentinianis corruptus, in horum hæreſin incidit, ſatumque quod prius impugnarat, ipſe amplexus fuit. 834. a. hæreſin ſuam ſeminare cepit circa annum Chriſti 136. ibid.

Bardeſaniſtis, mediam inter Manichæos & Pelagianos, Franciſcus Florentius Hiſpanus, tribuit ætatem. 834. b

Baronius memoria lapſus, cum Bedam quoque Pelagiu tribuiſſe dicit. 562. a. humani aliquid patitur, cum ſcripſit Proſperum in Aquitania fuiſſe epiſcopum. 575. a

Baſilides qui ex Menandri ſchola profectus erat, non tantùm Menandri, ſed Saturnini quoque nomen offuſcavit novis dogmatibus, quibus Simonianam ſectam interpolavit. 833. b

Baſilienſe concilium comprobavit immaculatam B. Mariæ conceptionem. 632. a. determinavit feſtum Conceptionis Mariæ ac ſub plumbo publicavit an. CIↃ CCCC XXXIX. 633. a

Beda, in temporum ratione plurimum deceptus, dum ait, Julianum fuiſſe puerulum, quo tempore Hieronymus ſcribebat Dialogum Attici & Critobuli. 562. a

Beda presbyter eruditam atque uberem in Cantica præfationem edidit, quam de Gratia Chriſti adverſus Julianum inſcripſit. 577. b

Begardorum & Beguinarum ſententia, de Perfectione caritatis, damnata eſt celebri illo trecentorum & amplius epiſcoporum concilio Viennenſi. 722. b

Bellarminus fatetur, non ſolùm Alexandrum VI. Julium II. & Leonem X. ordinem quendam in honorem immaculatæ Conceptionis inſtitutum confirmaſſe & privilegiis ornaſſe. 635. b

Bene dicit, ſed male probat, vetus proverbium. 599. a

Bernardus abbas Clarævallenſis, de Gratia & libero arbitrio librum vulgavit. 577. b

Bethlehemi apud Hieronymum latuit Oroſius ad conſulendum eum ſuper hæreſi Pelagiana. 573. a

Bethlehemiticos infantes, licet incircumciſos, pro martyribus habuit Eccleſia. 639. b

Blaſphemia duplex Pelagianæ ſententiæ de Gratiæ vocabulo inerat. 716 b

Blaſphemum eſt, ſi dicatur: Non poſſe legem à ſingulis ſervari, ſed tantùm in communi, ſingulis nempe in aliquo deficientibus. 719. b

Bonaventura rectè monet, electionis vocem repugnare univerſalitati. 777. b

Boneffenſis Abbatiæ apud Namurcum, Proſpero tribuit libros, De vocatione gentium. 575. b

Bonifacius, Zoſimi ſucceſſor, epiſtolas duas Juliani, per Alypium ad Auguſtinum miſit. 571. b. vixit tempore Auguſtini & Juliani. ibid. ad ipſum prolixa extat epiſtola Auguſtini de Correctione Donatiſtarum. ibid. nihil quidem adverſus Pelagium ſcripſit: ſed tamen poſtulatu ejus duabus Pelagianorum epiſtolis libris quatuor reſpondit Auguſtinus. 580. b

Bonorum alia ſunt naturalia, alia moralia, alia civilia. 799. b

Bonum opus eſſe negatur, non tantùm, quod diſertim prohibetur lege divina: ut furtum, adulterium, aliaque id genus: ſed etiam cultus divinus, arbitratu humano inſtitutus. 674. a

Bradwardinus nonnihil ab Auguſtino receſſit & ad Stoicos propius acceſſit. 578. a obiit epiſcopus Cantuarienſis anno Chriſti 1348. ibid.

S. Brigitta opinioni de immaculata Mariæ conceptione, magnam auctoritatem revelationibus ſuis conciliavit circa annum CIↃ CCC LX. 633. a

Britannis, natale Pelagii ſolum, ubi iſtere, & hæreſin ſuam facilius inſtillare potuerunt Pelagiani. 587. b

Burgundiones & Franci maximam Galliarum partem obtinuerunt. 592. b

C.

CAbades Perſarum rex, quoſcunque Manichææ ſectæ in regno ſuo invenire poterat, trucidavit. 835. b

Cæleſtii ſcripta. 560. a. b. hujus nomen cum nomine Cæleſtini, Epiſcopi Romani ſæpius confunditur. ibid. ejus doctrina eadem ac Pelagii de peccato originali. 613. b. ejus ſententiam: *Quod peccatum Adæ ipſi ſoli obfuerit, & non generi humano.* Item, *Quod infantes qui naſcuntur in eo ſtatu ſint, in quo fuit Adam ante tranſgreſſionem*, damnavit Concilium Carthaginenſe. 621. b

Cæleſtini epiſtola, Vincentius & Proſper diverſimode uſi ſunt. 566. a. ejus tempore, prope profligatum fuit Pelagianum dogma. 580. b

Cæleſtinum Pontificem cum Cæleſtio malè confundit Genebrardus. 580. b

Cæleſtinus ſucceſſit Bonifacio. 580. b. Germanum Antiſiodorenſem ad Pelagii hæreſin delendam in Britanniam miſit. 581. a

Cæleſtium quoque agnoviſſe redemptionem infantium, Carthaginenſe Concilium agnoſcit. 615. a

Cæleſtius degebat in Sicilia. 556. a. Pelagii quidem diſcipulus, ſed jam magiſter ac doctor exercitur. ibid Cæleſtius & Pelagius ſimulationis ac mendacii artificio fallebant eos, quibuſcum ſererent ſermonem. 556. a. ſed ſcripto ſi ſententiam ſuam inſtillare vellent, ſub aliena hoc perſona faciebant, non quid ipſi ſentirent, ſed quid aliqui dicerent exponentes. ibid. quo dolo Pelagius luſit in expoſitione Epiſtulæ ad Romanos. ibid. Cæleſtius, vir acerrimi ingenii appellatur ab Auguſtino. 560. a. adhuc adoleſcens, antequam ad Pelagium concurreret, ad parentes ſuos *De Monaſterio Epiſtolas* in modum libellorum *tres*, omni Deum deſideranti neceſſarias. 560. a. Carthagine ſententiam ſuam, & apertè profiteri, & acriter propugnare cœpit. 556. a. Hieronymo ſcriptorum ſuorum fulminis comminatus eſt. ibid. ſcripſit libellum, in quo originale peccatum negavit, ſed rectè tamen confeſſus eſt, per baptiſmum Chriſti etiam parvulorum fieri redemptionem. 560. a. b. item Epiſtolam de duobus filiis, frugi, & luxurioſo. ibid. poſtquam Carthaginenſi concilio damnatus eſſet, in Aſiam profugit. 560. b. anno CCCCX. Româ ab Alarico captâ, ſub velamento quæſtionum quarundam, magno molimine ſuam in Sicilia ſpargebat doctrinam. 570. a. primarius Pelagii diſcipulus. 585. a. in libello quem Romæ edidit, fateri coactus fuit: Infantes baptizari in remiſſionem peccatorum, ſecundum regulam univerſalis Eccleſiæ, & ſecundum Evangelii ſententiam. 603. b. negat, mortem primi peccati pœnam eſſe. 614. b. dixit: Filios Dei eſſe non poſſe, qui eſſent abſque peccato. 721. b. condemnavit hanc ſententiam Palæſtina Synodus. 721. b

Cæſar Baronius & Severinus Binius, quando uterque ſynodum Arauſicanam congregatam dicunt ad condemnandos Prædeſtinatianos, multum falluntur. 858. a

Cæſarius ſub Symmacho, an. CCCCXCVIII. Urbis epiſcopus factus. 584. a

Cæſarius Arelatenſis librum edidit de gratia & libero arbitrio adverſus Fauſtum. 577. a. concilio Arelatenſi anno Chriſti 519. habito, præfuit. 590. a

Cajetanus librum de Conceptione ſcripſit. 635. b

Cain divina voce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ jam intus Deus eum reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat. 685 a

Calviniſtæ, ac præſertim Puritani, hoc eſt ii Calviniſtæ, qui cæteris puriores in Anglia videri cùm volint, pro ingenti piaculo habent, ut in adminiſtratione alicus ſacramenti veſte candida miniſter Dei utatur. 730. b

Calvinus antiquitatis ſententiam non obſcure agnoſcit, quando ſic ſcribit: Ac voluntatem movet Deus, non qualiter multis ſeculis traditum eſt, ut noſtræ ſit electionis, motioni Dei obtemperare, aut refragari. 803. a

Cambronenſis Abbatiæ manuſcriptum, Proſpero tribuit libros, De vocatione gentium. 575. b

Caritas Dei & proximi, unde eſt in hominibus, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non eſt ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. 658. b

Carnaliter quicquid propagatur, id natura ſua tantùm carnalia ſapit, eoque quo ſpirituale fiat, indiget regeneratione per Spiritum S. 600. b

Caro præſentibus & brevibus gaudet, ſpiritus futuris & perpetuis. 803. b

Caroli Regis auctoritas acceſſit ad compeſcendos motus à Godeſcalco excitatos. 819. b

Carpentoractenſi concilio Proſperum interfuiſſe volunt nonnulli. 574. b

Carpocrates, à quo nonnulli Gnoſticorum originem petere malunt, tempore Adriani Cæſaris vixit. 833. b

Carpocratiani docebant omnem turpem operationem, omnemque adinventionem

nem peccati. 835. b.

Carthagine primum judicium in Pelagiana Cæleſtianaque cauſa factum eſſe, certum eſt. 555. a. ibidem primum concilium habitum fuit contra Pelagianam hæreſim, anno Chriſti CCCCXII. 585. a

Carthaginenſe concilium Auguſtinum præ cæteris idoneum declaravit ad ſcribendum contra Pelagium. 571. a. Carthaginenſe I. Dioſpolitanum, Carthaginenſe II. Milevitanum, Carthaginenſe III. Arauſicanum II. & alia concilia Pelagianam de peccato originali ſententiam damnarunt. 621. b

Carthaginenſi concilio condemnata eſt Pelagii ſententia de Gratia. 657. b. Carthaginenſi, Sardiniano, Arauſicano, item Cœleſtini decreto approbatur Catholicorum ſententia de Amore Dei. 653. b

Carthaginenſis concilii ordem ſententia, de Pelagiana cauſa, tum epiſcoporum Urbis, tum Patriarcharum Orientis. 583. a. Carthaginenſis II. concilii ſententia contra Pelagianos: Quicunque negat, parvulos per baptiſmum Chriſti à perditione liberari, & ſalutem percipere ſempiternam, anathema ſit. 621. b. Carthaginenſis ſynodus II. Milevitana & Carthaginenſis III. ſtatuit contra Pelagium: Neminem legem Dei ſervare. 721. b

Caſparus Caſelius Conimbricenſis, Didacus Alvarez, atque alii defendunt Pelagium contra Bellarminum, qui putat, quod generale Dei auxilium ad ſingulos actus negaverit. 661. b

Caſſiani ſcripta. 562. b. ſeqq. ejus errores, Caſſiodorus Ravennatum ſenator, purgare volens, non ad plenum omni ex parte potuit. 563. a. ejus inſignis laus eſt in Proſperi Chronicis ad an. CCCCXXXII. 563. a

Caſſianum integritati reſtituit & eruditis Notis illuſtravit Petrus Ciacconius. 563. b. tempore Honorii, ex Hieroſolymitana Eccleſia ab hæreticis ejectum, Maſſiliam veniſſe, Raphael Volaterranus ſcribit. 564. a. eum & Fauſtum prævenientem gratiam negaſſe, communis eſt ſententia. 567. b

Caſſianus, prius diaconus Conſtantinopolitanus, poſtea Maſſilienſis presbyter, maximus fuit inter Semipelagianos. 562. b. vocatur quoque *Pelagianus* à Thoma Bradwardino. *ibid.* vocatur ab eodem *Vir magnus*, & quanquam cum Pelagio deliravit, negatur tamen hæreticum eſſe. 562. b. ſcripſit de inſtitutis cœnobiorum, & octo principalium vitiorum remediis libros XII. 563. a. item Collationes decem Patrum in Scythi æ eremo commorantium libros XXIV. *ibid.* Item de Incarnatione adverſus Neſtorium. 563. b. à clericis Conſtantinopolitanis in cauſa Chryſoſtomi una cum Germano presbytero Romam legatus miſſus fuit ad Innocentium Papam, 564. a. non à Chryſoſtomo, ſed una cum Chryſoſtomo & aliis, Patris hujus partes ſequentibus Conſtantinopoli expulſus creditur. 564. a. ad vitæ finem uſque ſtudioſus fuit præceptoris ſui Chryſoſtomi. 564. a. habitus Maſſilienſium princeps. 700. b. gratiæ prævenientis neceſſitatem tum ponit, tum tollit. 568. a

Caſſiodorus in Pſalm. LXX. facundiſſimum Caſſianum, non in omnibus ſequendum monet. 563. a

Catholica eccleſia ſemper judicavit primorum parentum peccatum imputari omni poſteritati. 596. a

Catholici obviam eunt Pelagianorum calumniis ab naturâ, quæ Dei opus eſt, vitium ejus diſtinguunt, quod primi hominis peccato eſt contractum. 618. a. Pelagianorum ictum excunt, diſtinguendo inter nuptias divini inſtituti, & libidinem, quæ eſt concupiſcentiæ exceſſus. 619. a. judicarunt, propter arctiſſimam conjunctionem noſtri & Adami, primum peccatum non Adami ſolius eſſe, ſed omnium noſtri, eoque juſte nobis a Deo imputari. 620. b. inquiebant: Quod non habemus per naturam, hoc, partim in hac vita, partim in altera per gratiam conſequemur. 621. a. negabant, doctrinam de corruptione naturæ efficere, ut, de perfectione deſperantes, in pietatis curſu ſegneſcamus. 621. a. credebant, non ſolùm opus eſſe, ut, quid facere oporteat, ſciamus; ſed etiam Spiritus S. auxilium implorare debere, ut, quod facto opus eſt, facere diligamus & valeamus. 656. b. non contenti erant ſeſe à Manichæis ſegregare; ſed verò Pelagianos inſuper cum Manichæo & Priſcilliano ſapere dicebant: nec cum his ſolum, ſed etiam Origene, Joviniano & Rufino. 720. b

Catholicorum dogma de morte Adami, tum temporali, tum æterna, cum omnibus morbis & cruciatibus qui è primo peccato profluxerunt. 615. a. magnus conſenſus de baptizandis infantibus. 516. b. *ſeq.* aliqui, licet gratiæ prævenientis neceſſitatem negent, tamen non aliam quam prædeterminantem ſignant. 568. a. bonam cauſſam Proſper ab obitu Auguſtini, nihilo ſegnius tuebatur. 573. a. ſententia de ſalute hominum: Iſti qui ſub naturæ lege vixerunt, non per legem ſalvantur, ſed per gratiam Chriſti, quæ conſiſtit in remiſſione peccatorum propter ſanguinem Chriſti, & virtute Spiritus S. adjuvante ne peccemus. 667. a. Catholicos nuptias damnare, atque ea opere Dei facere opus diaboli, liber quidam, Vrlecii Comitis manus incidens, docebat. 571. b

Cauſſam in homine eſſe, quod non regeneretur, vel non perſeveret, Patrum tam Latinorum quàm Græcorum judicium fuit. 807. a

Celene ſeu Celemne, Campaniæ urbs, teſte Virgilio. 560. b

Celenenſium nulla vel obſcura memoria fuit ævo Auguſtini. *ibid.*

Centuriatores Magdeburgenſes errores Pelagii ad viginti & unum capita revocant. 713. a

Cerdo, duos ſtatuebat Deos contrarios, unum bonum, alterum juſtum: ubi per bonum intelligit miſericordem, per juſtum, immiſericordem. 833. a

Chaldæi ſeu Mathematici ſolam aſtralem neceſſitatem agnoſcebant. 832. a

Chaldæi magi unum bonum Deum ſtatuebant, Jovem, ſive Oromaſdem; unum item malum, Plutonem ſeu Arimanium. 833. a

Charitatis radix eſt fides. 675. a

Chriſti paſſionem non fuiſſe neceſſariam, ex Pelagii ſententia, apertè oſtendit Caſſianus. 716. b

Chriſtianis etiam jurare licere, communior Patrum ſententia fuit. 723. b

Chriſtianus Druthmarus dicere mavult, juramentum conſilium eſſe non mandatum. 724. b

Chriſtianus nemo eſt, qui credentibus omnibus remiſſionem peccatorum promiſſam eſſe non norit & agnorit. 780. b

Chriſtum ſolùm à peccato originali fuiſſe immunem, ex variis antiquorum locis docetur. 634. a. pro omnibus guſtaſſe mortem, ex variis Scripturarum locis colligitur, 780. a. pro adultis mortuum eſſe, fatebatur Pelagius, pro infantibus autem, negabat: quippe qui peccatum non habeant, medico non indigeant. 780. a

Chriſtus vocatur propitiatio non tantùm pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi peccatis; & imprimis cùm infideles & impœnitentes redempti dicuntur, Rom. XIV. 15. 780. a. mortuus eſt pro gentilibus, hoc eſt, iis, qui in infidelitate moriuntur. 784. b. non aſſumpſit naturam humanam neceſſitate naturæ, uti in cæteris hominibus fit, ſed poteſtate propria, ac miſericordi voluntate. 826 a

Chryſippi ſententiam de fato non omnes Stoici ſequebantur. 832. b

Chryſippus, arbitrium, *ſemiſervum* ſtatuit. 831. a. meritò reprehenditur ab Alexandro. 832. b. tantam vim ac neceſſitatem fato tribuebat, ut intelligi non poſſet, qua ratione retineret arbitrii libertatem. 831. b. fato omnia fieri, volebat: & tamen voluntati non omnino libertatem adimebat: ſaltem non adimere videri volebat. 832. a. cylindri ſimilitudine hanc rem illuſtrabat. *ibid.* b

Chryſoſtomi varia ac præclara loca de peccato originali & gratia, contra Pelagianos. 606. b. *ſeqq.*

Chryſoſtomum valde extollit Caſſianus, eique quamcunque Scripturarum intelligentiam habuit, attribuit. 564. a

Chryſoſtomus, Arabiſſi Armeniæ oppido exſulans, mortique proximus, quomodo Pelagii caſum deploret! 554. a. non ſolùm, ſed etiam Auguſtinus Pelagii pietatem, ſanctimoniam & tolerantiam prædicavit. 554. b. idem, etiam Auguſtinus, ante Epiſcopatum, licet ſimilia Pelagio ſcripſerunt, non tamen hæretici fuerunt. 562. b. exiſtimavit, Jacobum ob prævisa opera dilectum, Eſavum reprobatum fuiſſe. 737. a

Cicero, in laceris reliquiis de Fato, indicat ſententiam Democriti & Chryſippi, de arbitrio. 831. a

Ciceronis judicium de Chryſippo. 832. b

Circumciſio ac baptiſmus validum eſt Catholicorum argumentum, quo probant peccatum originale contra Pelagianos. 603. a

Civilis vitæ. ad civilem vitam plurimùm refert, ecquis præſit, an ſubſit; ſervus ſit, an liber: ad beatitudinem autem conſequendam nihil plane intereſt. 798. a

Claſſes hominum duæ erant ex Maſſilienſium ſententia: quorum alii a miſericordia Domini prævenirentur; alii eam prævenirent. 735. b

Cleanthis in Zenonia ſcholâ ſucceſſor, ac Stoicorum facile princeps, Chryſippus, arbitrium, *ſemiſervum* ſtatuit. 832. a

Clemens Alexandrinus, peccatum originale non ſatis intellexit & ab errore excuſari non poteſt. 607. b. docet, Deum ſibi ſemper proponere hominis ſalutem, eoque gentibus quoque datam philoſophiam, ut iis eſſet manuductio ad Chriſtum: eoque ne hos quidem omnis eſſe vocationis expartes. 789. b.

Clerus Romanus, defuncto Severino Papa, anno 639. literas, Pelagianam hæreſin condemnantes, miſit ad Scotorum gentem. 584. a. cautè quidem negat hominis perfectionem; ſed illam quæ eſt ex viribus naturæ, non gratiæ. 722. b

Clodoveus contra Alaricum bellum geſſit anno 1021. 577. a. primus ex Franciæ regibus, qui Chriſtianam religionem amplexus fuit, occidit Alaricum Wiſigothorum regem. 591. b

Colarbaſus & Bardeſanes, qui Aſtrologorum fatum in Eccleſiam invehere conati ſunt, à Chaldæis hæreſin ſuam hauſiſſe videntur. 833. a. Colarbaſus, Valentini diſcipulus fuit, unde Colarbaſiani. 834. b

Collatio inter Pelagianam & Catholicam doctrinam, de Gratiæ neceſſitate. 650. a. inſtituitur inter Adamum, inobedientiæ ſuæ merito .... & Chriſtum merito ſuæ obedientiæ, regeneratione ſpirituali .... 599. a. Pelagianæ & Catholicæ ſententiæ de peccato originali. 612. a

Colonia, Celena nominatur in Vaſpaſiani nummo, teſte Goltzio. 560. b

Concupiſcentia propriè eſt ab animæ natura; haud aliter ac rubigo à ferro. A carentia autem juſtitiæ originalis eſt per modum removantis obſtaculum, quomodo

Digitized by Google

modo robigo eſt ab humana voluntate ferrum non erante. 627. a. ex natura ſua vitium non eſt, in vitio tamen eſt ejus exceſſus. 619. b. peccatum dici poſſe [illegible], quia primi peccati eſt affectus, & propriorum delictorum ſit cauſa, ſi ei non reſiſtetur. 619. b. non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur. 620. a non parit, niſi conceperit, non concipit, niſi illexerit: hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis aſſenſum. 618. b. Auguſtino impropriè peccatum dicitur in irregenitis. 629. a

Concupiſcentiam carnis remanere in renatis, quò in ea erudiantur & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ: Cathol. ſententia. 619. b.

[illegible] operum bonorum requiſitæ [illegible] gentilium operibus non inveniuntur. 677. a

Conſiliorum noſtrorum ſucceſſus non tantum ſunt incerti; ſed etiam tanta eſt mentium noſtrarum caligo, ut multa in naturalibus ac civilibus, quanto enim magis in ſpiritualibus, neſciamus. 663. a

Conſtantini M. & Silveſtri Papæ temporibus habitum eſt concilium Arelatenſe & Lugdonenſe. 589.

Conſtantinopolim atque in Aſiam profugerunt Pelagiani ſedibus depulſi. 561. b

Conſtantius Imperator anno ccccxxi. Edictum edit adverſus Pelagianos. 595. b

Continentia Alexandri & Scipionis non eſt magis virtus, quam prudentia avarorum. 677. a

Controverſia duo habet conſideranda; à quo aliquid dicatur, & quid dicatur. 554. a. Catholicorum cum Pelagianis, partim hominem, partim Dei circa hominem decretum, reſpicit. 596. a. de origine animæ, inter ſanctos Patres non parva verſata eſt: ſed utrum ipſa ab Adam deſcenderit, an certè ſingulis detur, incertum remanſit; eamque in hac vita inſolubilem faſſi ſunt eſſe quæſtionem. 621. b. de prædeſtinationis cauſa inter Pelagianos, Semipelagianos & Catholicos quæ? 733. a. de Godeſcalco & ejus dogmate duravit annis undecim. 829. b

Converſi poſſunt ſe ignaviæ dare, ruereque in fœda peccata, quæ per collatam gratiam vitare & poterant & debebant. 798. a

Cor. Cujus cor à Deo ex abſoluta convertendi intentione tangitur, is certiſſime vocationi conſentit. 743. b

Cordis cogitatio cuncta intenta ad malum omni tempora. 599. a

Cornelius à Lapide, vir multæ lectionis. 583. b

Corpus. Quemadmodum corpus à corpore formatur, ita animam ſtatuunt aliqui ab anima accendi, ac ſicut è leproſo parentum corpore lepram trahunt liberi, ita à ſpirituali leprâ, quæ parentum animis ineſt, leprâ inficì animas liberorum. 625. a

Credentibus imputat Deus obedientiam filii ſui, etiamſi nec ipſa ſit perſonaliter noſtra. 610. b

Critobuli nomen ex κρίνειν & βουλὴ conflatum Hieronymo, deſignat Pelagium. 570. b

Critobulus Pelagii perſonam ſuſtinuit. 615. a

Cteſiphon Hieronymum conſuluit ſuper quæſtiones à Pelagio Cœleſtioque prolatas. 570. a. in Oriente, Hieronymum, Hilarius vero in Occidente, excitabat Auguſtinum contra errores Pelagiani. 570. b

Cubricus, conditione ſervus, ac Manetis nomen ſibi imponens, libros Scythiani pro ſuis edidit, hæreſinque iis contentam, palam docuit ac fortiſſime propugnavit. 834. b. hic Manes ab Auguſtino, Suida, aliis etiam *Manichæus* vocatur. *ibid.*

Culpa. Non Dei culpâ qui præſciti ſunt ac futuri iniqui, ſive angeli ſive homines, improbi ſunt; ſed ſuapte pro ſe quiſque culpâ talis eſt, qualis apparebit. 804. b quod multi ſalutem non conſequuntur, non culpam eſſe Dei, vires conferre nolentis, ſed hominis nolentis bonum, quod poterat & debebat velle. 806. a

Cypriani operibus adſuitur liber de cardinalibus Chriſti operibus ad Cornelium Papam. 608. b

Cypriano tribuuntur ſcripta ſermonum de cardinalibus Chriſti operibus. 781. a

Cyprianus, Cæſarii diſcipulus, præceptoris ſui vitam literis conſignavit. 591. b. ſcripſit de peccato originali contra Pelagianos. 608. a. probat neminem eſſe adeò peccatorem, qui non poſſit per ſalutarem pœnitentiam reconciliari Deo: atque etiam poſſe omnes cum Dei auxilio in pietate & obſervatione mandatorum progredi. 790. a

Cyrilli Hieroſolymitani dictum: Nihil aliud è nobis Deus requirit, præter voluntatem bonam. Ne dixeris, quomodo mea delebuntur peccata? ego eſſi[illegible] tibi, quod volendo & credendo. 791. a

Cyrillus Epheſinæ ſynodi præſes. 585. a. hac ſynodo unà cum Neſtorianis condemnati ſunt Pelagiani. *ibid.*

Cyrillus Hieroſolymitanus, contra Pelagianos. 606. a. videtur fidem gratiâ priorem facere. 700. b

Cyzicenus author eſt hiſtoriæ de Synodo Nicæna & libri de duabus in Chriſto naturis. 583. b

D.

DAniel Arvonius contra Pelagianos ſcripſit circa annum 521. Vortigorio in Britannia regnante. 577. b

Dardanus ab Auguſtino epiſtolam adverſus Pelagianum accepit. 571. a

David Menevienſis contra Pelagianos ſcripſit & anno 1021. ſub rege Arturo obiit. 577. b

Decreti Honorii & Theodoſii Impp. ſeveritas contra Pelagium & Cœleſtium. 595. a

Defectus duplex eſt in bonis gentilium operibus. unus phyſicus, alter moralis. 680. a

Dei cognitio duplex eſt: prior ſimplex, quâ ſcitur eſſe Deum, eumque ſapientem, bonum, potentem, colendum, juſti remuneratorem, injuſtitiæ vindicem: altera verò applicata ad certum ſubjectum, puta Deum Iſraelis. 675. b

Delicta ignorantiæ quædem eſſe, comprobabant Catholici. 713. a. eaque à Deo puniri, ingenti teſtimoniorum ſylva oſtendit Hieronymus. *ibid.*

Democritus, arbitrium, *ſervum* ſtatuit. 831. a. omnia cenſebat ab antecedentibus cauſſis pendêre; eoque omnia naturali colligatione conſertè contexteque fieri: ac proinde omnia evenire neceſſitate, nec quicquam eſſe ἐφ' ἡμῖν. 831. b

Deſiderius conjectat, *Attici* nomen Catholico imponi poſſe. 570. a

Deſiderius Eraſmus Mariam virginem immunem à peccato originis fuiſſe, ſentit. 635. a

Deum diligere ſuper omnia, eſt eum præferre omnibus, nullo excepto: eoque eſſentialiter includit propoſitum abſolutum non amplius peccandi, ſed ſe ſuaque omnia componendi ad placitum divinum. 676. a. eſſe ſummè bonum, ſummè amabilem, peccatum ſummè deteſtabile, naturæ lumine cognoſci communiter docetur. 676. b. poſſibilis mandaſſe, & quidem ſenſu iſto, quod & ſingula & omnia ſinguli omneſque fideles per gratiam Dei implere valeamus; Auguſtinus non dubitabat fateri. 718. b. ſeriò & minime ſimulatè velle, ut omnes ſalventur, præſtantiſſimi crediderunt Eccleſiæ Doctores: nunquam tamen hanc Dei voluntatem nominant electionem univerſalem. 777. b. verum quod multi non videant, Theophilus fusè oſtendit, unde ſit, atque ait, id inde eſſe, quod vitiis ſe immergentes, ſponte ſe excæcent. 807. a

Deus quod potuit abſolutè, idem potuit relatè, ſcilicet, cum reſpectu ad primum primorum parentum delictum. 597. b. eſt oratus, ut non tantum vitam & vires nobis conſervet, ſed etiam voluntatem noſtram dirigat, nec id modo in negotio ſalutis, ſed illis quoque, quæ ad præſentem vitam pertinent. 663. a. nihil facit in nobis ex neceſſitate. 777. a. ex ſe ſumit ſeminarium miſerendi. 777. b. ſi dicatur leges præſcribere, quas implere humana non poſſit infirmitas: vel ignorare eum quid poſſimus: vel inique exigere, quod exequi non poſſumus, hoc concludebat Pelagius ex vulgari dicto: Ad impoſſibile neminem obligari. 718. a. ſolâ noſtrâ delectatur ſalute: Omnibus enim omnia à Deo propoſita ſunt æqualia, & eſt ipſe alienus à reprehenſione. 789. b. paratus eſt omnibus conferre perſeverantiæ donum: qui autem illud non conſequuntur, eo fit, quia gratiam priorem abjiciunt, nec perſeverantiam à Deo petunt, aut non inſtanter petunt. 793. b. non prædeſtinat ad peccandum, ſed præſcit liberé peccatum, nec quia præſcit Deus, peccabit homo; ſed quia homo peccabit, Deus præſcit. 804. a. cur unum magis quàm alterum deſtituat ſalutaris gratiæ bono, cum ſæpe pariter ſint improbi & indigni, vel quandoque etiam, quem gratia dignatur, altero deterior ſit. 805. b. cur hominem adjudicet pœnis æternis? Veteres reſpondent, ob prævifam infidelitatem, vel imperſeverantiam in fide. 805. b. etſi non prædeſtinet hominem ad gratiam, habita ratione meriti boni; non tamen præteriiſſe, hoc eſt, privare decreviſſe gratia ſalutari & perſeverantia in bono, citra reſpectum meriti mali. 806. a. utrum hominem prædeſtinarit ad pœnas æternas nec ne? 823. a. omnipotens omnes homines ſine exceptione vult ſalvos fieri, licet non omnes ſalventur. Quod autem quidam ſalvantur, ſalvantis eſt donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium eſt meritum. 824. a

Diabolus, etſi in genere non poſſit non peccare, quæ infelix neceſſitas eſt: multa tamen & omittere & committere poteſt, quæ nec omittit, nec committit: in quibus libertas ejus cernitur. 799. a

Didacus Alverez putat Pelagium Catholicis litem moviſſe de voluntatis dependentia à motione Dei prævia, per quam Deus movet res ad operandum, quaſi applicando formas & virtutes rerum ad operationes, ſicut artifex applicat ſecurim ad ſcindendum. 662. b

Dionyſius Areopagita ſcriptor quidem vetus & doctus, Auguſtino tamen antiquior non eſt. 604. b

Dionyſius cognomento Areopagita, Theodoſii Junioris temporibus vixit. 794. b

Dioſpoli in Palæſtina anno ccccxiv. in cauſa Pelagii collecta eſt ſynodus provincialis quatuordecim epiſcoporum. 585. b

Dioſpolitana ſynodus anno ccccxvi. Pelagium abſolvit. 570. a. *miſerabilis* vocatur ab Hieronymo, quia Pelagium Catholicum pronunciaverat. 585. b

Dioſpolitanæ ſynodi acta popoſcit Auguſtinus, ſimulque, quia Pelagio nimium quantum favebat, ut ab eo ſibi caveret, ſedulo commonuit. 570. b

Dioſpolitani, Carthaginenſis II. Milevitani, item Innocentii, Zoſimi & Cœleſtini eadem ſententia fuit cum Auguſtino de tentationibus. 661. b

Dioſpolitanum Concilium anno ccccxiv. ha-

habitum à quatuordecim epiſcopis in cauſa Pelagii. 587. b
Diſpoſitio ad gratiam duplex eſt, alia remota, alia propinqua. 684. b. eſt pars converſionis noſtræ: converſio autem eſt opus divinum. 695. a
Divites pro veſtibus ſplendidis, plebejæ ac ignobiles induere debere; Pelagii ſententia. 730. a. etiamſi in ſuis divitiis manerent, poſſe ingredi in regnum cœlorum; Catholicorum ſententia erat. 728 b
Divitibus baptizatis, niſi omnibus abrenuncient, nihil prodeſſe, quæ bona fecerint, cùm non poſſint ingredi regnum cœlorum; Pelagii dogma erat. 727. b
Doctrina de libero arbitrio à nonnullis in dubium vocatur. 533. a. juxta veteres, non ſolùm eſt libertas à coactione, ſed etiam à neceſſitate. 797. b. Chriſti doctrinam vel exemplum non ſufficere, ſed neceſſariam eſſe inſpirationem Spiritus S. ſtatutum fuit Carthag. ſynodi. 634 b
Dogmatum Eccleſiaſticorum liber, ab Eccleſia Lugdunenſi, Pelagio addictus habetur. 569. a
Dominus juſtus eſt tam erga ſalvandos, quos ex miſericordia damnat, quàm non ſalvandos, quos juſto judicio indurat: ut factum in Pharaone. 779. b
Dubricius Guinius Vagenſis contra Pelagianos ſcripſit librum unum. 577. b
Δυναμις ac ſufficientia intelligi debet, non ea, quæ eſt à viribus naturæ, ſed à gratia Dei per Dominum Jeſum Chriſtum collata. 789. a
Duo in ſalutis negotio conſideranda ſunt, initium ſcilicet & perfectio. 689. b. cùm in actu quocunque ſpectentur, quid fiat, & quomodo fiat; utrumque etiam in operibus pietatis conſiderari debet. 674. a

E.

ECcleſia vetus quid de peccato originali crediderit, & cur ita ſenſerit. 596. a. b. ſeqq. Bernardi tempore anno ccccxxx. non credidit immaculatam Mariæ conceptionem: nec feſtum conceptionis ſed nativitatis celebravit. 634. b. quæ ſit, de qua ſcriptum eſt, *non habere rugam aut maculam*. 705. b. an crediderit, ineſſe homini naturâ poteſtatem, per quam reſpuere poſſit gratiam oblatam, atque eam reddere valeat inefficacem? 797. b. ſenſit, eò reprobos detrudi in gehennam, atque ibi luere pœnas æternas: non quia in vita obedire Deo non potuerunt, ſed quia noluerunt. 806. a
Eccleſiæ Catholicæ judicium de libero arbitrio. 535. a. Eccleſiæ veteris magiſtri non ſolùm fatebantur, Chriſti λύτρον adeò eſſe pretioſum, ut ſufficiens eſſe potuerit pro totius mundi peccatis; ſed præterea concedebant, Chriſtum revera pro omnibus & ſingulis ſatisfeciſſe. 780. a. judicium fuit, Chriſtum pro culpa univerſali hominibus providiſſe à remedio univerſali, ſolvendo λύτρον infiniti pretii, ne ejus defectu periret quiſquam. 780. a
Eclanum non in Campania, ſed in Apulia Peucetia veteres & recentes Geographi conſtituunt. 561 a
Edomæi cùm ſubacti ſunt ab Iſraëlitis, impleta eſt prophetia de Eſavo, ad 2 Sam. viii. 14. 778 b
Electio gratiæ fides eſt, ſicut opera electio legis: cæterum quæ electio, ubi nulla diverſitas meritorum? 733. b. Dei æterna bifariam conſideratur; ut eſt intentio dandi gloriam, & ut eſt diſpoſitio executionis, ſive executio ipſa ab æterno in mente Dei concepta. 761. b
Electionis certitudinem negat Gregorius, non in quibuſcunque fidelibus; ſed quorum infirma eſt fides, & caritas imperfecta. 752. b. non repugnat univerſalitati; & indicat ſeparationem. 777. b
Elogium, quo Hieronymus Cæleſtinum inſignivit. 556. a
Emereri eſt divina remuneratione gratioſè conſequi: quomodo Veteres hac voce uti ſolent. 793. b
Ἐνεργούμενοι qui ſint? 604. a
Epheſina pſeudoſynodus. 588. b
Epheſinum concilium à Neſtorio juramentum exegit, cum ejus dictis fidem non haberat. 727. b. œcumenicum, atque ordine octavum in cauſa Pelagiana, habitum anno Chriſti ccccxxxi. 588. b
Epiphanius & Philaſtrius, Græci ſcriptores, Pelagio fuerunt juniores. 701. a
Epiphanius Gnoſticorum originem arceſſit à Nicolaitis, quorum Johannes meminit Apocalypſ. II. 833. a
Epiſcopi Romani, Innocentius, Zoſimus, Cœleſtinus unà cum clero Urbis, Africanorum Patrum judicium contra Pelagianos probarunt. 682. b
Epiſcoporum ſeries, qui Arelatenſi concilio interfuerunt. 590. a
Epiſtola *De ſcientia divinæ legis* non à Cœleſtio, ſed Pelagio ſcripta eſt. 588 b
Eraclenſem non Eclanenſem, Epiſcopum fuiſſe Julianum credibile eſt. 561. a
Ἡράκλειον, in Campania eſſe conſtat, Strabone & Dionyſio teſte. 561 a
Eraſmus putat Pelagii ſententiam de veſtibus, nihil aliud voluiſſe, quam non debere nos gloriam captare ex veſtium ſplendore, uti divites hujus ſeculi ſolent. 730. b
Error eorum qui gratiam impugnant, ſtatim improbo ſe tumore prodit. 533 a
Errorem Pelagii de Gratiæ vocabulo, tolerabilem fore non pauci putarunt. 715. b
Eſavi parentes ſi ſciviſſent, eum diaboli eſſe mancipium, ſanè gratiæ divinæ ſigno talem dignantes, ſacramentum profanaſſent. 779. a
Eſavum non eſſe condemnatum, maximorum virorum ſententia eſt; idque inde colligere ſibi poſſe videntur, quia parentes circumcidere eum ſunt dignati. 779. a. porro quia fratri fuit reconciliatus; & quia ſepulturam patris cum fratre curavit. *ibid.*
Eſavus exoſus fuit Deo, non ob opera mala, quæ fecit, ſiquidem priuſquam natus eſſet, odio habitus dicitur: neque ob opera futura, quia alioqui colligere Apoſtolus nequaquam valuiſſet, electionem non eſſe ex operibus, ſed ex vocante. 778. a. nunquam ſervilit Jacobo: imò Jacob è Meſopotamia redux, aliquoties Eſavum vocavit Dominum ſuum, eumque prono vultu & corpore ſepties honoravit, gratiamque ejus ſibi muneribus eſt aucupatus. 778. b. noluit, & non cucurrit: ſed ſi voluiſſet, ac cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet: qui etiam velle & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contempta ipſe reprobus fieret. 793. a
Ethnicorum infantes non baptizati, neque in regnum ingrediuntur: neque etiam rurſus in pœnam: peccatum enim non commiſerunt. 636. a
Evangelii ſermo ad alios mittitur, ad alios non mittitur. 743. b
Evangelio credere & in fide perſeverare, omnes poſſe per gratiæ vires, quas habent, non credidit Auguſtinus. 793. a
Evangelium, ut omnibus qui audire illud poſſunt, non ut aliquibus prædicetur; voluntas Dei eſt. 787. a
Eucherius, Lugdunenſis Eccleſiæ presbyter, Caſſianum emendaſſe à nonnullis putatur. 563. b
Euſebius notat, Democritum, arbitrium, *ſervum*, Chryſippum, *ſemiſervum*, ſtatuiſſe. 831. a
Euſebius Emiſſenus ſub Conſtantio vixit. 617. a. non eſt author Homiliarum de Paſchâ. *ibid.*
Exorciſmi & inſufflationis ſymbolis ſignificabatur mali ſpiritus expulſio, & boni ſpiritus afflatio. 604. a

F.

FAuſti epiſtolæ ad Lucidum ſubſcripſit ſynodus Arelatenſis undecim epiſcoporum. 565. a
Fauſtus librum ſcripſit de Spiritu Sancto. 564. b. item de Gratia Dei, & libero humanæ mentis arbitrio. *ibid.* item parvum libellum adverſus Arrianos ac Macedonianos. *ibid.* item aliam adverſus eos qui dicunt eſſe in creaturis aliquid incorporeum. *ibid.* item epiſtolam in modum libelli ad Diaconum quendam Gratum nomine. *ibid.* item epiſtolam ad Felicem præfectum. *ibid.* libros ſuos de gratia & libero arbitrio, adverſus Auguſtinum ſcripſit. 566. b. opus egregium de gratia Dei, qua ſalvamur, & libero humanæ mentis arbitrio, in quo ſalvamur, ſcripſit. 568. a. æque ac Caſſianus inter ſcriptores apocryphos reponitur. 568. a. Arelatenſis epiſcopus factus circa annum Chriſti ccccLxxii. 591. a. prædeſtinationem abſolutam quacunque pene occaſione acerrimè impugnavit: neque dogma hæreticum, blaſphemum, atque impium dubitavit appellare. 763. b. adhuc planè Catholici nomine latens, epiſtolam ad Lucidum presbyterum ſcripſit, quam etiam ſynodus Arelatenſis approbavit. 796. b
Fauſtus Semipelagianus cum Fauſto Manichæo confunditur. 564. b
Fauſtus, Lirinenſis abbas, Maximo, epiſcopo Regienſi in epiſcopatu ſucceſſit. 564. b
Fauſtus Rhegienſis libro 2. de gratia Dei & libero arbitrio, interpretatur locum hunc: *Ego indurabo cor Pharaonis.* 778. a
Felicitates duas æternas faciebant Pelagiani: unam in regno Dei, alteram extra regnum Dei. 616. a
Felix Papa Cæſarii libro ſuam præmiſit epiſtolam, quâ eum Catholicis commendaret. 577. a
Felix IV. Papa Pelagianorum errores condemnavit. 584. a. Cæſarii Arelatenſis librum de Gratia & libero arbitrio, per ſuam epiſtolam roboravit. *ibid.*
Ferdinandus Mendoza, Gennadium Maſſilienſem ex probatis ſcriptoribus eſſe, negat. 587. a
Feſto novo Conceptionis Mariæ ſe oppoſuit Bernardus, qui eam ſine originali culpa natam, at non conceptam arbitrabatur. 633. a. irrepſit opinio hujus feſti poſt annum Chriſti milleſimum centeſimum. *ibid.*
Feſtum Nativitatis B. Mariæ prior fuit quam Conceptionis. 633. a. Conceptionis B. Mariæ, jam ante annos nongentos in Hiſpania celebrari ſolere, ſcribit Tritthemius. 633. a. ſed fidem non meretur. *ibid.*
Fide & caritate deſtituti, vel operantur ſine malo: vel ſi bono aliquando, ſane non niſi ob bonum particulare: non item propter Deum; quia non in Deo, ſed ſe ipſis, ultimum finem conſtituunt. 676. b
Fidei res & objecto & actu ſunt ſupernaturales, eoque humanæ animæ virtus ad eas neutiquam poteſt pertingere. 691. b. Fidei & bonæ voluntatis initia, atque operandi effectum divinæ gratiæ tribuit Cœleſtinus. 696. a. Fidei gradus tres: primus dat fidei eſſentiam, ſecundum quam juſtificat, & dicitur fides viva: alter gradus addit durationem, qua ratione ſalvificat: tertius gradus ſuperaddit ſoliditatem, & dicitur perfecta, ſolida, radicata. 750. b
Fidejuſſor pro reo, ob voluntariam conjunctionem puniri poteſt. 597. b
Fidem juſtificantem, cùm ſancti Patres, deficere poſſe, & reapſe interdum deficere, docent, intelligunt hoc ratione actuum, qui è potentia ſive habitu fidei emanant. 751. b. Fidem, ſpem, & caritatem, interdum Patres ἁπλῶς negant poſſe deficere: & totaliter & finaliter: quod intelligunt de

Google

de fide conſiderata in ſe. 753. a. Fidem temporariam, cùm Patres aliqui appellant fictam aut ſimulatam, non eſſentiæ veritatem à ſe negari, ſed firmitatem ac durationem ſignificant. eoque illud ſolùm inficiari, fidem eam idoneam eſſe ad conſecutionem finis, qui eſt vita æterna. 753. a

Fides non nititur geometricis probationibus, quas neceſſitates vocitant: ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione Spiritus Sancti. 647. b. eſt donum Dei: intellige autem non donum naturæ, ſed gratiæ viribus obtingens. 675. b. ſicut fidei initium, ita etiam perſeverantia in fide, effectus eſt prædeſtinationis divinæ. Non igitur virtuti noſtræ, ſed divinæ gratiæ debetur. 746. a. quando docetur à Patribus, quod fides poſſit extingui, tum non loquuntur de fide ficta, ſed vera & viva, ſive juſtificante. 751. a. ea non tantùm quæ nec eſſentiam fidei juſtificantis habet, ſed habere videtur, ſimulata ficta-ve fides appellatur: ſed etiam ea, quæ vera eſt κατ' οὐσίαν, at non κατ' ἐνέργειαν. 752. b. ea, à qua quis deficit, vera appellari non poteſt; ſi veritatem accipiamos in ſecunda notione, quæ non eſſentiam reſpicit, ſed conſecutionem proprii finis, ut fides vera ſit idem quod ſalutaris, aut ducens ad vitam æternam. 752. a. ſi conſideratur in ſe, firma ſtabiliſque dicenda eſt: ut quæ fundamentum ſit religionis Chriſtianæ. 753. a. Apoſtolorum fides, priuſquam Pentecoſtes feſto miraculosè acciperent Spiritum Sanctum, non fuit inconcuſſa, firma, ſtabilis & fortis. 754. b. fides ut caritas ita fixa ac radicata eſt, ut non poſſit evelli; ita firma ac ſolidata, ut nulla vi poſſit labefactari; ita fervida ac æſtuans, ut nullo poſſit frigore extingui. 755. a. fides ſeſeque eſt à Deo: donantur hac omnes iis, qui contemtu gratiæ præparantis non reddiderunt ſeſe regeneranti gratiæ indignos. 801. b. *ſeq.*

Figulo ſi jus eſt ex una maſſa effingendi nunc vas in honorem, nunc ad dedecus: quanto magis Deus poteſtatem habet vaſa iræ deſerere, ſathanæ indurandos tradere & æternum abjicere. 779. b

Figulus, quemadmodum habet poteſtatem ex luto vas fingendi, quale volet: ita Deo jus eſt creandi hominem, qua libuerit conditione ac fine. 745. b. ſicut figulus jus habet in lutum, ita ipſe Deus, tanquam creatur, jus in creaturas habet, unum vitæ, alterum morti deſtinari. 778. a

Filios Dei eſſe ſine peccato, non quidem quia peccarint nunquam, attamen quia deſierint peccare, putarunt Pelagiani. 706. b

Flaccus Illiricus, omnia Manichæorum capita, excepto ſolo ſexto, fatetur ac propugnat. 836. b

Fœminas pſallere Deo in templis, mori repugnavit ſeculi Pelagii. 730. a

Franciſcus Cumel errat, dum probare conatur, Ambroſii ætate viguiſſe controverſiam Pelagianiſmi. 575. b

Franciſcus Horantius Hiſpanus, Bardeſaniſtis mediam inter Manichæos & Pelagianos, tribuit ætatem. 834. b

Fulgentii libri ſeptem contra Fauſtum temporum injuria perierunt. 576. a. ejus libri de Prædeſtinatione ad Monimum. 576. b. ejus diſcipulus ſcripſit præceptoris ſui vitam ad Felicianum illius ſucceſſorem. 576. a

Fulgentius ſcripſit librum De incarnatione & gratia Chriſti; ſeu de gratia & libero arbitrio ad Petrum Diaconum. 576. a fulgentiſſimum Eccleſiæ ſidus, Fauſtum vehementer oppugnavit. 576. a. ſcripſit De gratia Dei & libero arbitrio, libros Reſponſionum ſeptem. *ibid.* omnibus ſalutis ſuæ amantibus, prædeſtinationis doctrinam commendavit. 763. b

G.

GAbriel Biel & alii, tam in infantibus, quam adultis, votum baptiſmi pro baptiſmo habendum putant. 638. b

Galli & Maſſilienſes Semipelagiani dici ſolent. 562. a

Gallicanum concilium, tempore Cœleſtini, habitum anno CCCCXXIX. Florentio & Dionyſio coſſ. 587. b

Gaudentius Brixienſis, tempore Ambroſii vixit. 785. b

Gelaſii Decretum in concilio cum 70. epiſcopis factum, quo Auguſtinum & Proſperum ut Catholicos laudat; Cœleſtium & Julianum damnat. 583. b

Gelaſio Papæ falsò tribuuntur, ſcholia in epiſtolas Pauli, ſiquidem in iis paſſim adſtruitur Pelagianum dogma. *ibid.*

Gelaſius anno 492. Felici III. Gregorii Magni atavo ſucceſſit. 583. a. Honorio Dalmatiæ epiſcopo epiſtolam ſcripſit ad delendam Pelagianorum peſtem. *ibid.* obiit anno CCCCXCVI. 584. a

Genebrardus male confundit Cœleſtinum Pontificem cum Cœleſtio. 580. b

Gennadii verba, etſi Pelagianum ſenſum habeant, tamen Catholicum ſenſum admittunt. 567. a. ejus libri adverſus Pelagium non exſtant. *ibid.* ejus liber de Dogmatibus Eccleſiaſticis, licet ab Lugdunenſi Eccleſia fuit rejectus; tamen & olim & ſeculo noſtro ab innumeris Eccleſiæ Doctoribus, tanquam Catholicus laudari ſolet. 568. a

Gennadio parum credibile videbatur, Caſſianum virum ingenio & eruditione pollentem, in ſcripto elaboratiſſimo, turpiter adeo ſecum pugnaſſe. 568. a

Gennadium Maſſilienſem inter ſanctiſſimus pontifices repoſuit Hadrianus. 567. a. ex probatis ſcriptoribus eſſe, negat Ferdinandus Mendoza. 567. a. in Semipelagianorum numerum reponere, ſatis gravis cauſa non eſt. 568. b

Gennadius Maſſilienſis, Arnobius Junior & Vincentius Lirinenſis, an accenſeri debeant Semipelagianis, diſquiritur. 565. b. idem & Beda refutati, ob id quod Julianum, Epiſcopum Campanum fuiſſe ſcripſerint. 561. a. idem & Honorius Auguſtodunenſis affirmant Caſſianum Conſtantinopolitanæ urbis diaconum fuiſſe ordinatum. 564. a. Gennadius in Catalogo ſuo Eccleſiaſticorum ſcriptorum, S. Auguſtinum, via ab hæreſi abſolvit. 567. b. negligentius vel cum præjudicio aliquo legit Fauſtum, quapropter ei Catholicum ſenſum attribuit. 568. a. librum ſuum de Eccleſiaſticis dogmatibus ad Gelaſium Papam miſit. 568. b. teſtatur Proſperum Leonis notarium fuiſſe, epiſcopatus ſui vero non meminit. 575. a

Genſericus deprædavit Romam, anno Chriſti CCCCLV. *ibid.*

Gentes non norunt verum Deum, etſi aliquid norunt veri Dei. 675. b. ex viſibili creatura cognoverunt Dei inviſibilia, ſed in ratiocinationibus ſuis evanuerunt. 675. b. Deum ex operibus cognoſcunt. 787. a. dicuntur naturâ facere, quæ legis ſunt. *ibid.* & non reliquit Deus gentes ſine teſtimonio bonitatis ſuæ. *ibid.*

Gentiles, & quotquot Dei ſpiritu deſtituuntur, hi, ſi examinentur juxta legem perfectionis illius, quæ in ſcripturis promiſſionem habet vitæ æternæ; nec veras virtutes habent, nec, quod boni faciunt, faciunt bene. 667. a. amore Dei tangi, cùm negatur, non fit ſermo de dilectione Dei, ut eſt bonum commune, à quo omne bonum particulare dependet: ſed de dilectione Dei ſuper omnia ſimpliciter. 676. a. non omnino gratiæ cæleſtis ſunt expertes: ut qui divina inſpiratione impelluntur ad quærendum Deum. 807. b. quod autem non inveniant Deum, id fit vitio non Dei, ſed ipſorum. *ibid.*

Gentilium opera bona quo ſenſu Patres negent: nempe quæ bonum ſumitur pro utili ad vitam æternam. 679. b

Genus humanum omne maledictioni obnoxium eſſe invenitur juxta legem Moſis. 607. a

Germani alios Deos fando non acceperant quam Solem, Lunam, Vulcanum. 676. a

Germanus Autiſſiodorenſis epiſcopus miſſus à Cæleſtino in Britanniam ad dirigendam Catholicam fidem. 587. b. ſecundò iter in Britanniam inſtituit, aſſumto ſecum Severo, ad delendam Pelagianam hæreſin. 588. a

Gerſon, Cancellarius Pariſienſis, explicans verba Domini: *Venite ad me omnes, qui laboratis*; iſtud *qui*, non diſcretive, ſed cauſaliter intelligi vult. 700. b

Gilbertus de Sempbringham circa annum 1180. librum de Prædeſtinatione & libero arbitrio ſcripſit. 578. a

Gnoſtici, id ſibi nomen impoſuerunt ἀπὸ τῆς γνώσεως, h. e. rerum divinarum cognitione, ut qui altius quàm cæteri in myſteriis Dei ſeſe penetraſſe dicerent, cùm revera nihil illis eſſet imperitius ac ſtultius. 833. a. ſunt Valentino antiquiores: nec Gnoſtici à Valentino, ſed hic à Gnoſticis quædam dogmata hauſit. 833. b

Gnoſticorum nomen multis hæreticis commune fuit. 833. a. originem Epiphanius arceſſit à Nicolaitis. 833. a. alii verò à Simone Mago fluxiſſe cenſent. *ibid.* ortum aliqui petere malunt à Carpocrate, quem Saturnini ac Baſilidis contemporaneum ac æqualem fuiſſe Euſebius docet. 833. b. parens, nunc Simon, nunc Menander, nunc Baſilides cur ſtatuatur? *ibid.*

Godeſcalci ſententia à Rabano Mauro, Archiepiſcopo Moguntino, & Haimone Halberſtadienſi, cæteriſque Germaniæ Epiſcopis fuit condemnata. 812. a. ejus ſententia à Remenſi Eccleſia & Galliæ Belgicæ provinciarum Epiſcopis iterum excuſſa & damnata. 812. a

Godeſcalcus, cùm ſe Epiſcopis irreverentius opponeret, virgis cæſus, &, ne alios in ſententiam ſuam pertraheret, cœnobio, velut carcerali cuſtodia concluſus & annos compiures detentus fuit. 812. a. cum litteris Synodalibus è Germania ad Hincmarum Remenſem Archiepiſcopum miſſus. *ibid.* cœnobio egreſſus, variis in terris prædicare cœpit: Nolle Deum, ut alii quàm electi, ad veritatis agnitionem veniant, ac ſalventur, nec pro aliis mori Chriſtum voluiſſe. *ibid.* in Remenſis Eccleſiæ monaſterio vivens, habitu monachus, ſed mente efferus, quietis impatiens, & novitatis amator fuit. 813. a. eadem docuit, quæ in Lucido presbytero Arelatenſis & Lugdunenſis ſynodus, ante annos, prope trecentos damnavit. 813. b

Græcæ Romanæque appellationes omnes Deorum, ad Solem referuntur: omnia Dearum nomina, Lunam ſpectant. 676. a

Græci Patres an prævenientem gratiam agnoſcant aut Latinorum illi, qui tribus proximis poſt Apoſtolos ſeculis in Eccleſia docuerunt. 699. a. niſi cautè legantur & intelligantur, præbere poſſunt occaſionem errori Pelagiano. 700 b. hi ſemper, Latini verò qui ante Auguſtinum vixerunt, dicere ſolent, eos eſſe prædeſtinatos ad vitam, quos Deus piè rectèque victuros prævidit. 736. b

Græcos Patres doctrinam de Gratiæ neceſſitate intellexiſſe, qui negant, graviſſimam illis injuriam faciunt. 646 a

Gratia Cum gratia, ſed ſub gratia tamen, conſpirat amicè arbitrii libertas. 533. a. Si non eſt Dei gratia, quomodo ſalvat mundum? & ſi non eſt liberum arbitrium, quomodo judicat mundum? *ibid.* Maligniùs peccant, qui Dei negant gratiam, quam qui hominis tollunt libertatem. 553 a. Dicere autem quid ſola poſſit gratia, quid cum & ſub gratia liberum

 poſſit

poſſit arbitrium, hoc verò opus, hic labor eſt. 533. b. Gratia alia naturam conſequitur, quæ idcirco naturalis dicitur, alia naturæ ſuperadditur, quæ ſupernaturalis vocatur. 644. b. Gratia Dei & adjutorium non ad ſingulos actus datur, ſed in libero arbitrio eſt, vel in lege ac doctrina; Cœleſtii verba. 650. b. quæ efficit ne peccemus, confertur nobis abſque merito bonorum operum. 672. a. divina quomodo in animam agat, fidemque ei inſpiret, difficile eſt explicatu. 691. b. intrinſeca eſt confirmatio in gratia: ut cum homini ſpeciale robur confertur ad tentationes exſuperandas. 698. a. quâ juſtificamur, & variis virtutibus ornamur, non ſufficit: ſed ad perſeverandum in bono, gratia requiritur ſpecialis. 698. a. Per gratiam prævenientem intelligimus non eam tantùm, quæ prior ſit opere bono: ſed quæ præveniat fidem, atque adeò credulitatis affectum & converſionis deſiderium. 699. b. Gratia dicitur efficax, non ab eventu ſimpliciter ſed ab intentione prædeſtinantis Dei. 744. b. præveniens, alia ſimpliciter, alia data ex abſoluta convertendi intentione. 758. b. Si non eſt Dei gratia, quomodo ſalvat mundum? & ſi non eſt liberum arbitrium, quomodo judicat mundum? 533. a. mentes noſtras illuminans, comparatur Soli, cujus lumen clariſſimè lucet omnibus; at mentes humanæ conferuntur oculis, qui in his quidem videndi habent facultatem, in aliis verò non item, quemadmodum in cæcis apparet. 808. a

Gratiæ neceſſitatem clarè agnoverunt ſcriptores Latini, qui Pelagii tempora anteceſſerunt. 644. b. naturali & externæ, tertiam, quâ peccata ignoſcantur, tanquam equum παρήορον ac funalem, adjunxit Pelagius. 653. b. neceſſitatem ad quoſvis actus pietatis agnoſcit Synodus Arauſicana. 668. b. ſubſequentis utilitatem agnovit Julianus, at non neceſſitatem ejus; prævenientem verò ſimpliciter negavit. 670. b. ſinceri & integri patroni contendebant, non ob gratiam conferri, quia benè quis voluerit, ſed eò voluiſſe benè, quia Deus gratia ſua eum prævenerit, inque eo excitarit cupiditatem boni. 672. a. vocabulo longè aliter utebatur Pelagius quam Catholici. 715. b. amiſſibilitas apertè à Patribus adſtruitur. 752. a. ſufficientiam & arbitrii libertatem declarat locus Dionyſii Areopagitæ. 794. b. divinæ capaces ut reddamur impoſſibile eſt, niſi perturbationes & vitia noſtris animis poſſidentia prius ejiciamus. 808. b

Gratiam qui impugnant, eorum error ſtatim improbo ſe rumore prodit. 533. a Dei ſemper & invitare & præcedere & adjuvare voluntatem noſtram, docet Fauſtus 568. a. planè voluit te noſtra præveniri, electionemque ex fide fieri docet Arnobius. 569. a. non tantùm requiri quæ ignoſcat peccata, ſed etiam quæ adjuvet ad non peccandum: Patrum judicium fuit. 653. b. Dei non ſolùm peccata dimittere, ſed etiam adjuvare, ne committantur: ſtatuit ſynodus Carthaginenſis. 654. a. Salvatoris noſtri non in eo ſolùm conſiſtere, quod doctrina & exemplo ejus ad hoc adjuvemur, ne peccemus: ſed etiam quod nobis Spiritum S. donet, qui intellectum illuminet, & voluntati vires conferat ad non peccandum: Catholici dicebant. 654. b. utilem duntaxat, non item neceſſariam credidit Pelagius. 657. b. dari, non ut facilius poſſimus, quaſi etiam ſine gratia poſſimus, ſed eam ut poſſimus ſimpliciter eſſe neceſſariam: Catholici ſentiebant. 657. b. Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina: Cœleſtius dicebat. 661. a. dari, non ut poſſimus, ſed ut facilius poſſimus; non Pelagius ſolùm, ſed Julianus etiam putabat. 669. b. non dari ſecundum merita, etiam Synodo Palæſtina & Arauſicana II. eſt conſtitutum. 673. a. penitus non excludit Julianus, ſed tamen non neceſſariam putat. 697. b. prævenientem aliquando negaſſe Auguſtinum, conſtat: nec tamen omnes in hunc errorem impegiſſe, qui ante Auguſtinum vixerunt. 700. a. pro meritis uniformiter adminiſtrari: contrariam doctrinam fatum inducere, & Deum facere προσωπολήπτην, contendebant Pelagiani. 734. a. prævenientiam agnoſcentes, ſolùm abſolutæ prædeſtinationis dogma impugnarunt. 758. a

Gratiarum trigam non omnibus neceſſariam putabat Pelagius, quia non omnes delinquerent, aut ſaltem abſque delicto tranſigere hanc vitam poſſent. 653. b

Gregoriani dictum: In præcipitio pedem porrigit, qui menſurarum ſuarum limitem non attendit. 533. b

Gregorius Turonenſis, Maxentii abbatis Pictavienſis mentionem facit. 576. b

Gregorius Caſſiodor vir emunctæ naris. 577. b

Gregorius Nazianzenus, contra Arrianos. 606. a

Gregorius presbyter ſcribit in vita Gregorii Nazianzeni, ſanctum hunc patrem legem ſibi indixiſſe nunquam jurandi quamdiu viveret; atque id per omnem vitam ſervaſſe. 724. b

M. Grunnii Corocottæ Porcelli teſtamentum, a cirratis pueris olim cum riſu multo excipiebatur in ſcholis. 554. b

Grunnius, idem eſt ac Rufinus. 554. b

H.

Habitus vitioſus ex evitabilium actuum conſuetudine generatur in homine. 626. b

Hadrianus, Gennadium Maſſilienſem inter ſanctiſſimos pontifices reponit. 567. a

Hadrianus Papa, Pelagianorum hæreſin damnaſſe dicendus eſt. 584. a. obtulit altero Epiſcopatus ſui anno, h. e. DCCLXXXIII Carolo Magno epitomen Canonum adverſus Pelagium. ibid.

Hæretici qui duos Deos, unum bonum, alterum malum ſtatuerunt, hi a magis Chaldæis dogma hoc videntur hauſiſſe. 833. a

Heracleenſis fundi mentio fit apud Tullium. 561. a

Heracleon, Valentini diſcipulus fuit, unde Heracleonitæ. 834. b

Hericus Benedictinus Antiſiodorenſis, Sancti Germani vitam carmine ſcripſit ante annos ſeptingentos. 650. a

Hermogenem, ab Eccleſia ad Porticum, hoc eſt, Stoicos, converſum, ſcribit Tertullianus. 832. b

Hermogenes, Hermogenianæ ſectæ princeps, Stoicos ſecutus. 831. b

Hermogenes, qui Tertulliani ætate ſuperſtes erat, Marcionis dogma ſecutus fuit. 834. a

Hieremias ſanctificatus ab utero nunquam peccaſſe conceditur. 706. b. afflictiones eſſe perpeſſum, non ob ullum actuale, ſed ob originale peccatum. ibid.

Hieronymi magni ſalſum ingenium quinam ſit? 603. b. objectiones contra Pelagianos, de imputatione primi peccati. 613 a. verba de dolo & fallacia Pelagii. 556. a. ejuſdem ad Cteſiphontem. ibid. ſcripta adverſus Pelagium & Cœleſtium. 570. a

Hieronymo in Palæſtina fortiter rem agente, Atticus Conſtantinopolitanus epiſcopus, maxime adverſabatur Pelagianis. 570. a

Hieronymus, cùm antea Rufinum oppugnaſſet, anno CCCCX, vel proximo cœpit Pelagio adverſari. 536. a. expoſtulatione ſua in Pelagium hoc tandem conſecutus eſt; ut in lucem, oculoſque omnium protraheret è vepretis ſuis nitedulam, quæ occulte antea Eccleſiam roderet. 556. a. tres libros adverſus Pelagium affabre elucubravit. 570. a. in ſcriptis ſuis contra Pelagium, nominibus pepercit, ſibique Attici, adverſario autem Critoboli nomen attribuit. 572. a. Bethlehemi incola. 584. b. de peccato originali ſæpe citatur ab Auguſtino contra Julianum. 612. a. cùm negaret, nos ſine peccato vivere poſſe; fatebatur nihilominus, Deum poſſibilia mandaſſe. 719. a. non pauca ad vitæ actiones pertinentia, quæ culparet in Pelagio, aliter intellexit, quam Pelagius ipſe cepit. 730. a. acris Pelagii adverſarius. 738. a

Hieroſolymam, à ſacerdotibus Palæſtinis evocatus eſt Oroſius. 573. a

Hieroſolymitani epiſcopi magna erat authoritas. ibid.

Hilarii Arelatenſis adverſus Semipelagianos induſtria. 575. a. ad Auguſtinum epiſtolam, quam rectè antea Arelatenſi adjudicaverat Poſſevinus, poſtea tribuit Pictavienſi. ibid.

Hilario Pictavienſi tribuitur carmen in Geneſin ad Leonem Papam. ibid.

Hilario Arelatenſi nonnulli tribuunt libros, De vocatione gentium. 575 b

Hilarius Quæſtiones errorum Pelagii ad Auguſtinum perſcripſit 570. b. in Occidente Auguſtinum, Cteſipho vero in Oriente excitabat Hieronymum contra errores Pelagiani. 570. b. B. Auguſtini diſcipulus de Honorati vita librum ſcripſit 575. a. præfuit ac interfuit concilio Arauſicano. ibid. mollius de Maſſilienſium ſententia loquitur quàm Proſper. 759. b

Hilarius Pictavienſis, præclarus ſcriptor Romanus. 608. b. ejus tria de peccato originali loca adducit Auguſtinus contra Pelagianos. ibid.

Hilarius diaconus, ſcriptor Commentariorum in epiſtolas Pauli, qui Ambroſio falſò tribuuntur. 610. b. Auguſtinus ipſum citat contra Pelagianos. ibid. ſenſit, prædeſtinationem fieri ſecundum præſcientiam. 738. a

Hilarius Arelatenſis, Auguſtino defuncto, cum Proſpero ad Cœleſtinum Urbis epiſcopum profectus rogavit eum, ut authoritate ſua Maſſilienſium ora compeſceret. 575. a

Hilarus Leoni ſucceſſit anno CCCCLX. 575. a. Hilari tempore defunctum eſſe Proſperum putatur. ibid.

Hildephonſus Archiepiſcopus Toletanus erat anno DCLX ac viriliter ſe oppoſuit Pelagianæ & Elvidianæ hæreſi. 577. b. de virginitate & parturitione B. Mariæ librum ſcripſit; ſed ne is quidem putavit, Mariam ſine originali peccato natam eſſe. 623. a

Hippo Regius, & Hippo Africanus. 570 a

Hipponenſis civitas obſeſſa, Theodoſio XIII. & Valentiniano III. Coſſ. 571. b

Hiſpalienſe concilium, quinque diverſa loca adducit ex Fulgentii libro de Incarnatione & Gratia Chriſti. 576. a

Hominem ſe præparare ad regenerationem: ſed præparationem eam fieri ajebant Catholici virtute Spiritus Sancti. 670. a. per generoſum virtutis amorem dignum reddi gratia Dei, perque eum Spiritus Sancti auxilium promereri, credidit Julianus. 670. b. legem perfectè poſſe implere, & facilè poſſe, Pelagianorum ſententia erat. 713. b. mitigarunt autem poſtea hanc ſententiam dicentes: per Dei gratiam poſſe nos eſſe ſine peccato. 714. b. vivere poſſe ſine peccato, eo potiſſimum argumento Pelagiani probabant, quod divinæ repugnet juſtitiæ, ferre legem, quam nemo valeat præſtare. 718. a. cur Deus fide non regeneret, vel regenito non conferat perſeverantiæ donum. 805 b

Homines à Deo ad gratiam eligi ſecundum præſcientiam fidei, & ſanationis deſiderium; Semipelagianorum ſententia fuit. 735. b. omnes qui præcipitantur, non demer-

merguntur, aut obruuntur, utrum ex divinis minis, & juſſu hoc patiantur, an ea magni operatione. 778. a
Homini hujuſmodi libertas ineſt, qua in poteſtate ſua habeat, ut vocationi divinæ vel conſentiat vel diſſentiat. 800. a
Homo conditus fuit, ut Deum intellectu agnoſceret, agnitum voluntate atque affectu amaret, & opere coleret. 596. e per originale peccatum dignus redditur vel ſupplicio ac tormentis gehennæ; vel ſaltem perpetua ſeparatione à facie Dei. 637. b. in natura corrupta conſtitutus, comparatur homini mortuo. 695. a. non poteſt precibus ſe ad gratiam diſponere, niſi communiori Spiritus Sancti auxilio præveniatur, mitaturque. 704. a. primus perpeſſus eſt, verùm ſecundus priorem ei formam reſtituit, in qua extitit ratione ineffabili, formamque eam modo divinitati conſentaneo correxit. 794. b a gratia quidem accipit liberum arbitrium, ut poſſit bonum, quod non poterat prius: ſed à natura liberi arbitrii eſt, quod oblatam poſſit gratiam repudiare & reſiſtere Spiritui Sancto. 797. b. felici quadam neceſſitate in vita æterna non poterit non Deum diligere: poterit tamen dilectionem aliis atque aliis actibus teſtari: atque eatenus aget liberè. 799. a. non ſemper agit bonum, quod per vires naturæ poteſt agere: nec ſpirituale ſemper bonum operatur, etiam cùm vires ad hoc gratiosè accepit. 800. a
Honoratus Arelatenſis epiſcopus, in hoc uno capite, quod eſt de prædeſtinatione abſoluta, repugnavit Auguſtino. 566. b. primus fuit abbas Lirinenſis, unde Lirinenſe monaſterium hodieque *Sancti Honorati* appellatur. *ibid.*
Honorius, Auguſtodunenſis eccleſiæ presbyter dialogum ſcripſit, cujus titulus *Inevitabile*, ſive de *prædeſtinatione & libero arbitrio.* 577. b
Honorius & Theodoſius Imperatores per Decreta damnarunt Pelagium Cœleſtiumque. 595. a
Hormeſta, nec Latina nec Græca vox eſt. 573. a
Hormeſtam Paulli Oroſii in Anglicam linguam tranſtulit Alphredus Magnus, rex Anglorum doctiſſimus. *ibid.*
Hormiſda anno DXIV. Romanus Epiſcopus factus. 583. ſcripſit epiſtolam ad Afrum epiſcopum. *ibid.* doctrinam Catholicam ex Auguſtino & Proſpero, non item è Fauſto diſci debere, profitetur. *ibid.*
Hoſtis humani generis communis varie ſemper objicere ſtudet impedimenta, propter quæ nos in omnibus & ſingulis actibus divina protectione indigemus. 663. a
Hypognoſticôn libri ab Eccleſia Lugdunenſi pro Catholico habentur. 569. a. falsò tribuuntur Auguſtino. 572. a
Hypomneſticon rectè, non autem Hypognoſticon, ut vulgo, vocantur illi ſex libri ab Eccleſia Lugdunenſi. *ibid.*
Huberna, gratiam nimis extendit, è contrario nimis illam reſtringunt, qui non aliam agnoſcunt gratiam, quàm quæ ab abſoluto fluat electionis decreto, certoque hominem ad æternam ſalutem perducat. 777. b

I.

JAcob. Cùm per Jacob non ſolus Jacob, ſed omnes Iſraelitæ, nec per Eſau ſolus Eſau, ſed Idumæi, ſimul intelligantur, ſequeretur, cum Jacobo omnes Jacobi poſteros eſſe ſalvatos, & cum Eſavo omnes Idumæos eſſe damnatos. 779. e
Jacobi & Eſavi nomina, non perſonas, ſed populum Iſraeliticum & Idumæum ſignificant. 778 b
Jacobus & Timaſius miſerunt Auguſtino Pelagii librum de Natura. 573. b
Jacobus Solanius Margitanus ſub Xyſti III. nomine tres Pelagianas Commentationes edidit. 582. b
Idumæos in captivitate reliquit Deus, ac terram eorum, in ſolitudinem redactam, draconibus habitandam dedit. 778. b
Illuminatio intellectus, virtus voluntatis, & ſales totius hominis a Deo fluit. 619 a
Immunditia naturarum quantulacunque ſit, nullum crimen eſt nuptiarum: bonum quippe diſcernitur proprium nuptiarum à quolibet vitio naturarum. 619. a
Imperator Manuel Palæologus nemini deſperandum docet. 795. e
Implementum legis Divinæ Pelagiani tribuunt viribus naturæ; Catholici autem gratiæ divinæ. 659. a. b
Impoſſibile: Ad impoſſibile nemo obligatur; in baptiſmate locum habet. 638. b
Imputatio alieni peccati injuſta credi non debet. 597. b
Incunabula Pelagii prima, ac ejus magiſtrorum, & Pelagianæ hæreſios. 554. a
Indurare. *Ego indurabo cor Pharaonis*; quomodo ſit intelligendum, docet Anaſtaſius. 778 e
Infantes in hac vita & morborum cruciatibus & morte ipſa puniuntur, & niſi regenerentur in Chriſto, priuſquam vitæ exceſſerint, æternùm à Deo rejecti, cum reprobis pœnas luent. 602. e. niſi obnoxii eſſent peccato, Chriſtus eorum ſalvator non erit. 603. a. cur baptizari debeant, & qua conditione eſſe mereantur, qui ſine baptiſmo diſceſſerint. 615. a. abſque baptiſmo diſcedentes, & à ſupplicio eliciti obnoxii ſint, num apud inferos efficiantur pœna damni, an etiam ſenſus. 635. b. qui non dimiſſo peccato moriuntur, non ſunt abſque omni dolore ac moleſtia. 637. e. ex fidelibus parentibus nati, ſi ante perceptum baptiſma denaſcantur, in cœlos non recipiuntur. 638. a. Bethlehemiticos, licet incircumciſos, pro martyribus habuit Eccleſia. 639. b. infantes etſi non teneantur reatu primi peccati, tamen cum deſtituantur uſu liberi arbitrii, & præcepti capaces non ſint, diſpari conditione naſcuntur, quam Adam conditus fuit. 666. b. omnes baptizati à peccato abluuntur; omnes non baptizati, ante mortem in peccato moriuntur, ac propter illud damnantur. 761. e
Infidelium opera non conducunt ad beatitudinem æternam. 679. e. quæ nunc bona dicuntur, quomodo laudanda, ſancta & Dei dona dicantur, & quomodo eadem falſa bona, vitioſa opera & immunda, atque adeo peccata dicantur. 681. b
Infirmitas, quam peccando meruimus, vocatur peccatum habitans in membris noſtris. 601. a
Iniquitas. Ecce in iniquitate formatus ſum, & in peccato concepit me mater mea. 600. a
Innocentii adverſus Pelagium triplices extant literæ. 578. b
Innocentio ab Urbe abſente, Romam cepit Alaricus, anno CCCCX. 570. a
Innocentius, primus Epiſcoporum Urbis, qui Pelagio ſe oppoſuit, vel adverſari potuit. 578. b
Inſpirationibus & excitationibus, quibus Deus occultè cor hominis pulſat, poteſt homo reſiſtere, atque ita converſioni ſuæ obicem ponere. 798. a
Joachimi abbatis liber V. de Trinitate, ut hæreticus eſt damnatus, ſed ſcriptor non item; quia ſua omnia Eccleſiæ judicio ſubmiſit. 562. b
Joannes Erigena probat, prædeſtinationem hominum tantum eſſe ad gratiam, non item ad interitum. 572. a
Joannes Erigena Scotus, novendecim ſcripſit capitula adverſus Godſcalcum Prædeſtinatianum. 595. a
Joannes Taleida, quintus à Cyrillo epiſcopus Alexandrinus. 585. a
Joannes Antiochenus presbyter, vir eruditus, adverſus Fauſtum ſcripſit. 577. e
Joannes, Hieroſolymitanus epiſcopus, Pelagianam cauſam, ut ſuam ſuſcepit. 573. a
B. Job ex poſteris Eſavi fuit. 779. a
Joannes Sariſberienſis, de Chaldæis, in Policratico ſuo quid ſcribat. 553. a
Johannes Maxentius de vitioſitate naturæ contra Pelagianos. 614. b
Johannis Gerſonis ſententia de infantibus, qui nec re ipſa, nec voto vel ſuo, vel eorum, in quorum fuerunt poteſtate, baptiſmum ſunt conſecuti 638. b
Joſephus Vicecomes dicit, Pelagianos ſpernere baptiſmum Chriſti. 615. a
Joviniani error operâ Victorini & Pammachii Romæ à Siricio fuit condemnatus. 555. a. ejus ac Rufini dogmata cùm reviviſcere cœperit, fuit poſt Urbem à Gothis captam. 555. b
Jovinianus docuit, virgines, viduas, & maritatas ejuſdem eſſe meriti, ſi cæteris vitæ operibus non diſcreparent. 555. a. item, verè baptizatos non poſſe relabi in peccatum. *ibid.* refutatus ab Hieronymo. *ibid.*
Irenæi duo præclara loca adverſus Julianum. 605. a
Irenæus Lugdunenſis epiſcopus, non longè à temporibus Apoſtolorum fuit. 605. a. Apoſtolorum temporibus proximus. 737. b. autor eſt, Valentinianos fuiſſe Pythagoricorum imitatores. 831. a. Simonem Magum, Gnoſticæ ſectæ, parentem facit. 833. b. Menandrum idem ejus fontem appellat. *ibid.*
Irregeniti dicuntur mortui, quia uti homine mortuo, corpus ſeparatum eſt ab anima, ita anima peccatis ſerviente ea à Deo ſeparata eſt. 695. a
Irregenitis Auguſtinus aſſignat gratiam, quâ expoſcere & conſequi valeant ſpiritum regenerationis: inque regenitis agnoſcit vires, per quas accipere poſſint perſeverantiæ bonum. 794. a
Iſidorus clarè ſcribit, Marcionem, Stoicum fuiſſe philoſophum. 831. a
Iſraëliticus populus à Chaldæis in exilium deportatus, à Deo, propter fœdus quod pepigerat cum Jacobo, poſt ſeptuageſimum captivitatis annum in patriam reductus & libertati reſtitutus eſt. 778. b
Iſychius presbyter Hieroſolymitanus, contra Pelagianos. 606. b
Judæi a Jeſaia diſertim quidem, ſed communiter omnes, ad pœnitentiam vocantur. 788. b. ſoli, quare ante Chriſti adventum coluerint Deum? 794. b
Judæorum liberi non damnabantur lege Divina ſi ante octavum diem necdum eſſent circumciſi: quemadmodum neque ſi poſt eum diem circumciſione carerent, ſi modo impediiſſet neceſſitas: uti Iſraëlitis contigit in deſerto. 638. b
Judicium Eccleſiæ Catholicæ de libero arbitrio. 533. a
Julianæ, Demetriadis matri, primum ſuum antidotum propinavit Pelagius. 570. b
Juliani epiſcopi Campaniæ ſcripta. 560. b. *ſeqq.* ejus argumento de propagatione animæ, quomodo occurri debeat, certant Theologi & adhuc ſub judice lis eſt. 615. a
Juliano tribuitur liber Altercationis. 561. e. nihil inſolens minus, quam ut Auguſtinum, & qui cum eo naturam eſſe corruptam ſentirent, Manichæorum idcirco nomine appellaret. 618. a
Julianum, etiamnum adoleſcentem, Eccleſiæque diaconum, valde amavit Auguſtinus. 561. a. Atelanum epiſcopum fuiſſe, credibile eſt. 560. a. Eraclenſem etiam, non Eclanenſem epiſcopum fuiſſe, dicitur. 561. a
Julianus epiſcopus Campanus, ſed cujus civitatis, incertum eſt. 560. b. Gelaſius tamen & Beda eum Celanenſem vocant. *ibid.* filius Memorii, epiſcopi Capuani. 561. e. vocatur *piiſſimus & ſanctiſſimus Eridica epiſcopus.* 561. b. fuit ingenii, doctri-

doctrinæ, facundiæ præcellentis, adeo ut Romanus Demoſthenes vulgo haberetur. 561. a. præter *Altercationis* libros, adhuc octo contra Auguſtinum ſcripſit. 561. a. b. item Epiſtolas duas; unam Romam ad Zoſimum, alteram ad Theſſalonicenſem Epiſcopum. 561 b. ſcripſit librum de Amore. *ibid.* item Commentarium in Salomonis Cantica. *ibid.* item librum de bono Conſtantiæ. 562. a pro Pelagio ſcripſit verba *tinnula* & *emendicata*, hoc eſt, leneis lepide compoſitas, & à veterum poetarum atque oratorum peno deprumptas. 562. b. Capuanus epiſcopus, *cui erat ingenium rapido ferventius amni*, duas ſcripſit epiſtolas contra Zoſimum clerumque Romanum. 571. b. poſt Imperatorum Edicta Epiſcopatu dejectus. 595. b. deſertor, riſit exorciſmum. 604. b Pelagianorum cauſſam magnis imprimis conatibus egit. 613. b. conſtituebat initium boni operis in natura. 733. b. ex ejus mente, conatus & initia boni operis, prædeſtinationis ad gratiam cauſſa ſunt. *ibid.*

Juramenta per caput ſuum, per animam ſuam, per ſalutem Principis, an illegitima habita ſint, non convenit. 726. a. eſſe licita, oſtendit Concilium Toletanum VIII. cap. II. quod eſt de incauto juramento. 727. b

Juramenti non neceſſarii æque reum eſſe, qui per ſimulachra jurarit, quàm qui ancus ſit directè ad ipſum creatorem, patremque univerſorum recurrere. 726. b. quaſdam formulas, vim obligandi ad perjurii pœnam non habere, Judaicæ ſtultitiæ argumentum eſt. *ibid.*

Juramento omni non interdicere Chriſtum, concludebant Patres, ſed eo ſolùm quod per deos falſos, vel creaturas propriè ſit; vel per verum Deum quidem, ſed temerè aut leviter. 724. a

Juramentum quanquam in Veteri Teſtamento fuerit conceſſum, in Novo tamen prohibitum putarunt Pelagiani. 723. a

Juramentum rem bonam eſſe, & per ſe expetendam, negant Patres, negant item, eſſe rem malam, & omnimodis averſandam. 724. a. ſed cenſent rem eſſe *ἀδιάφορον*, attamen periculoſam; eoque cautè uſurpandam, ac tum demum, cùm aliqua urget neceſſitas. 724. a. duplex eſt: aſſertorium & promiſſorium, in illo requiritur veritas, nequid juremus falſi: in hoc exigitur juſtitia, ne quid ſpondeamus illiciti. 725. a

Jurandum non eſſe, Pelagianorum ſententia fuit. 723. a. Jurandum non eſſe per Deum immortalem in rebus tenuioribus; ſed per parentes, quaſi domeſticos magiſtratus, per terram, ſolem, aſtra, cœlum; perſuaſum erat poſterioribus Judæis. 726. b

Jurare per Deum, non prohibuit Salvator, ſed per cœlum & terram & Hieroſolymam, & per caput ſuum. 724. b. per Genium Principis non recuſabant Chriſtiani, verum etiam per Fortunam Principis: ſive quia Fortuna etiam inter Deos, ſive quia hac ratione ſignificetur, Cæſarem in manu ſua habere fortunam, quod Dei eſt unius. 725. b. per Belum, Aſtarten, Molochum, Belſamen, aliaque falſorum Deorum numina: quia nullius in juramento nomen, ut Dei, uſurpari debeat, præter unius Dei Iſraelis. 726. a. per ſalutem Principis, ante & poſt tempora Moſis licuiſſe probatur. *ibid.*

Juratum fuiſſe per Eucharistiam in primitiva Eccleſia, oſtendit factum Novati. *ibid.*

Juravit Joſephus per ſalutem Principis. *ibid.*

Juſti, qui ante incarnationem Chriſti vixerunt, eodem Chriſti merito ſalvabantur, ejuſdemque ſpiritu regebantur, quo ſancti Novi Teſtamenti. 667. a

Juſtitia Dei, ratione & Auguſtino teſte, abſque libero arbitrio, nulla eſt, ac ejuſdem miſericordia, quam lubet jactant Gratiæ inimici. 533. a

Juſtitia alia eſt ſecundum legem naturæ, alia ſecundum legem Moſis, alia ſecundum Chriſtum. 680. a

Juſtitiæ veræ proprietas eſt, ut promiſſionem habeat regni cæleſtis. 675. a

Juſtini Martyris locus eſt è libro Quæſt. & Reſp. ad orthodoxos, contra illuſtris Græciæ Patrum loca, de peccato Originali. 607. b

Juſtino Martyri falſò tribuuntur Anonymi Scriptoris Quæſtiones, cùm in iis non Juſtini modò, ſed etiam Manichæorum & Origenis fiat mentio. 804. b

L.

LAërtius ex Ariſtotele Hermippo & aliis teſtatur, Chaldæos magos duos ſtatuiſſe Deos, unum bonum, alterum malum. 813. a

Lambertus Danæus dicit, Pelagianos negare baptiſmum parvulis fidelium dandum. 615. a

Latini, quod *liberum* appellant *arbitrium*, hoc Græci appellant *αὐτεξούσιον*, hoc eſt, qui ſuæ eſt authoritatis. 798. a

Legem Dei neminem per omnem vitam ſervaſſe, ſed omnes eſſe peccato, eoque maledictioni, obnoxios; Catholicorum judicium fuit. 607. a

Legem æque mittere ad regnum: attamen non ſicut Evangelium mittere ad regnum, Pelagii ſententia erat. 666. b

Lenitate Dei induratus Pharao, quia improbis diutius flagellum facit, ut callum in nequitia contrahat animus. 778 a

Leo I. cognomento Magnus, Xyſti ſucceſſor fuit. 582. b. ejus erga Pelagianos opera prædicatur. *ibid.* ejus rogatu Caſſianus contra Neſtorium ſcripſit. *ibid.*

Leo Romanus epiſcopus concilium adverſus Manichæos in Urbe habuit anno 440 in quo flagrantiſſima flagitia ſua ſunt confeſſi. 835. b

Leone adhuc vivente, Pelagiana hæreſis Proſperi opera plane fuit deleta. 583 a

Leonis notarius fuit Proſper, à nonnullis verò factus eſt epiſcopus Regil. 574. b. ſcripta adverſus Pelagianos. 583. a. ejus Epiſtola memorabilis ad Nicetam Aquileienſem. *ibid.*

Leporius Agricola malè vocatur *Agricola Pelagianus*. 581. a

Leporius, qui Pelagianæ hæreſeos in Gallia adſertor erat primus, tandem ab errore fuit liberatus. 595. b

Lex adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus caritatem, implet caritas legem. 675. a

Lia dicitur à Jacobo odio habita, hoc eſt, præ Rachele neglecta. Gen. XXIX. 31. 778. b

Liberi arbitrii doctrina à nonnullis in dubium vocatur. 533. a. ejus merita prævisa, utrùm ſint ratio, cur Deus huic potius quàm illi, hac potius quàm illa menſura, ſupernaturalis gratiæ & gloriæ dona largiri decreverit. 733. a

Liberius baſilicæ Arauſicanæ conſtructor. 592. b

Libertas triplex eſt: una à neceſſitate, ſive illa ſit à cauſſa externa cogente, ſive à natura intrinſecus determinante: altera à dominio peccati: tertia à miſeria. Prima eſt naturæ, altera gratiæ, tertia gloriæ. 798. b

Libertatem arbitrii ſibi non ſufficere, ne quidem Legis doctrina adjutam, cùm Romanorum Epiſcoporum, tum Conciliorum variorum judicium fuit. 653. b

Libertatis vox variè accipi poteſt; nam eſt libertas ab imperio præcipientis, & obligatione præſtandæ obedientiæ; eſt & altera libertas ab inſpectione, curâ, & gubernatione ſuperioris. 798 a

Liberum arbitrium. Tolle liberum arbitrium, non erit quod ſalvetur; tolle gratiam, non erit unde ſalvetur. 533. a. comparatur jumento. 673. b

Lignum viride magis eſt indiſpoſitum ad formam ignis, quam aridum: ſed tamen nec lignum aridum per ſe diſpoſitum eſt ad formam ignis; verum neceſſe eſt, ut per calorem ab igne, aliave ſuperiori cauſa ad hoc diſponatur. 695 b

Lipſius, qui cenſet eum Chryſippi mentem tanquam germanum Chryſippeum, optimè aperuiſſe, non audiendus. 831. a

Lovanienſis ſchola Gennadium Maſſilienſem ſatis Catholicum eſſe negat. 567. a. Cæleſtio adſignat Epiſtolam *De ſcientia divinæ legis*. 570. b

Lucta inter mentem, & carnem. 601. a

Ludovici Imperatoris juſſu an. DCCCXLVIII. coacta fuit Synodus Moguntina. 812. a

Lugdunenſe concilium, ordine decimum, adverſus Pelagianam hæreſin. 589. a

Lugdunenſis Eccleſiæ judicium de Gennadio Maſſilienſi. 567. a

Lugdunenſis Eccleſia ante annos octingentos oſtendit Hypognoſticon libros tres non eſſe Auguſtini. 571. a. etſi in plerisque Godeſcalco aſſenſit; in capite tamen Fidei ipſi contradixit. 649. b. ait enim: eos qui ſemel fide ſunt juſtificati, à perditionis maſſa eſſe ſecretos ſecundum ſtatum præſentem; non ſecundum præſcientiam Dei, qui non præſentia tantùm, ſed etiam futura intuetur. *ibid.*

Lugduni habitus eſt conventus epiſcoporum viginti ſeptem. 655. a

Lumen illud, quod omnem illuminat hominem venientem in hunc mundum, quale? 793 a

Lupus, unus ex eis fuit, qui ad reſtinguendum incendium Godeſcalci cucurrerunt. 814. a

Λύτρον Chriſti adeò pretioſum eſſe, ut ſufficiens eſſe potuerit pro totius mundi peccatis, à permultis veteris Eccleſiæ magiſtris probatur. 780. a. b. *ſeqq.*

M.

MAcarius Epiſcopus Hieroſolymitanus. 605. b

Macarius Ægyptius deſcribens hominem fidelem, ait, eum, cùm prius omni ſibi videatur virtutum genere florere, tunc ſibi tantopere diſplicere, ut ſe ſummum eſſe peccatorum reverà arbitretur. 708 a

Maldonati ſpiſſus error in Joh. 17: 9. ubi Fauſtum Semipelagianum cum Fauſto Manichæo confundit. 564. b

Maldonatus affirmare non veretur, videri Remigium Lugdunenſem Epiſcopum in eodem errore hæſiſſe cum Godeſcalco. 819. a

Mandata Dei poſſibilia ſunt Eccleſiæ toti, non ſingulis ejus membris. 719. a

Manes ab Auguſtino, Suida & aliis *Manichæus* vocatur: ſed diſcipulis geminato *νν* *Mannichæus* potius dicebatur, quaſi manna fundens, nempe ad vitandum *μανίας* ſeu inſaniæ nomen. 834. b

Manichæa hæreſis primum cœpit innoteſcere in Perſide, Arabia & Ægypto: idque ſub Aureliano, anno Chriſti 277. *ibid.*

Manichææ hæreſeos varii feruntur errores: iique partim mirè impii, partim ſupra modum ridiculi. *ibid.* quinque præcipuorum errorum genera. *ibid.* & 835. a. b.

Manichæi malam putant eſſe naturam, nec hominem Dei opus eſſe confitentur. 617. b. tantæ hominem perfectionis finxerunt, ut non amplius affectibus eſſet obnoxius, quibus ad peccandum impellimur; ſed abſque ullo viveret peccato. 701. a. non poſſunt eſſe antiquiores Barde-

Google

deſaniſtis, cùm demum ceperint circa tem ora Aureliani, annis puta centum poſt Bardeſanem. 834. b
Manichæorum hæreſis per totum orbem diſperſa fuit, quare ejus ſectatores aliquoties reſcriptis Imperatorum proſcripti fuere. 835. b
Manilius Chaldæorum ſententiam aſtralis neceſſitatis, elegantiſſimis verſibus expreſſit. 832. a. non æterna modo, ſed humanæ etiam mentis arbitrium, a ſideribus vult pendere. *ibid.*
Marcellinus Comes & Martyrologium Romanum teſtantur Proſperum epiſcopum fuiſſe. 575. a
Marcion quoque Stoicorum ſententiam ſecutus fuit. 831 b. 832. b
Marcion Ponticus negabat arbitrii libertatem. 834. a
Marcionem Ponticum ex epiſcopo apoſtatam factum, Optatus tradit. 834. a. Tertullianus verò tradit, eum non epiſcopum, ſed epiſcopi filium fuiſſe. *ibid.*
Marcionis dogma ſecutus fuit Hermogenes, qui adhuc Tertulliani ætate ſuperſtes erat. 834. a
Marcus magus, Valentini diſcipulus fuit, unde Marcitæ. *ibid.* b
Margarinus Bigneus, Patrum opuſcula in triplicem Bibliothecæ editionem congeſſit. 573. a
Maria, mater Domini, utrum in originali peccato fuerit concepta, ab aliquibus diſputatur. 632. a. benedicta ab Angelo vocatur, non quidem ratione originis, cum & ipſa fuerit caro peccati, ſed ratione Spiritus ſupervenientis, ex quo conceptura eſſet Salvatorem. 632. a. b
Mariæ immaculata conceptio, Bernardi primùm ætate defenſa, & feſtum in ejus honorem, ſed privata authoritate celebratum fuit. 632. a. immaculatam conceptionem comprobavit concilium Baſileenſe. *ibid.*
Mariam in peccato & conceptam & natam eſſe credebant, quicunque credebant peccatum originale. *ibid.* in originali peccato conceptam negant recentiores, è contra ſenſerunt id antiqui. 635. a
Martyribus non baptizatis, pro baptiſmo fluminis eſt baptiſmum ſanguinis. 638. b
Maſſigetæ, Scytica natio, olim unum Solem pro Deo habebant. 676. a
Maſſilienſes Cæleſtini elogium ad priores Auguſtini libros pertinere, cenſuerunt. 566. a. primitus neceſſitatem gratiæ prævia agnoviſſe, teſtatur Proſperi epiſtola ad Auguſtinum. 567. b. prævenientis gratiæ neceſſitatem ſimpliciter negaſſe, ſequitur ex Proſperi dictis. 568. a. Maſſilienſes ſive Semipelagiani de peccato originali cum Catholicis conſentiebant. 614. a. Proſper eos ſeparat à damnatis, hoc eſt Pelagianis. *ibid.* Pelagianum errorem ex parte correxerunt, ex parte item retinuerunt. 682. b. unde reliquiæ Pelagii, item Semipelagiani vocantur. *ibid.* dicebant, hominem ad gratiam, quâ renaſcimur in Chriſto, pervenire occaſione actuum, qui per naturalem conatum petendo, quærendo, pulſando fiunt: item ajebant, hominem ex ſe habere perſeverandi poteſtatem. 735. a. putabant in latrone, Cornelio centurione & Zachæo fidei & bonæ voluntatis principium eluxiſſe, antequam divina gratia vocarentur. 736 a. ſtatuerunt prædeſtinationem ſecundum præſcientiam eorum, quæ homo eſſet facturus. 738. b. pro Catholicis, pro fratribus, pro coepiſcopis & compresbyteris dilectis habiti. 765. a
Maſſilienſium dogma partim reſpicit præparationem ad ſpiritum ſanctificantem: partim perſeverantiam in bono. 683. a. in ſententia Gratiæ, geminus error: prior reſpicit auxilium divinum, quà ſupernaturale, alter quà gratuitum. 690. a. χρονοφιζεινω damnatur Concilio Arauſicano II. 696. a. geminus error; unus de gratia præveniente, & prædeſtinatione ſanctorum; alter de perſeverantia in bono. 735. a. ſententia ſynodico & Romanæ Eccleſiæ ſuffragio damnata fuit: non tamen ut hæretica, ſed tantùm ut erronea. 765 a
Maximo, epiſcopo Regienſi, in epiſcopatu ſucceſſit Fauſtus, Lirinenſis abbas. 564. b
Maxentii abbatis Pictavienſis mentionem facit Gregorius Turonenſis. 576. b
Maxentius temporibus Fulgentii ac Diaconi vixit. 576. b. adverſus Fauſtum epiſtolam ſcripſit ad Hormiſdam Papam. *ibid.*
Maxentius Pictavienſis confunditur cum Maxentio Conſtantinopolitano. 576. b
Media, quibus ad ſpiritualem vitam perducimur, uti ſunt auditio verbi & ſcripturarum lectio, ſunt in poteſtate hominis non renati. 798. a. ad ſalutem nullis qui negligunt, in iis potius ſalvandi eſt velleitas quam voluntas; velleitatem appello eorum volitionem, qui ſalvari volunt, ſub hac conditione, ut ſibi nihilominus in peccatis liceat impune progredi. 806 b
Medium ſe interponens, duobus inimice concurrentibus, dirimendæ pugnæ, amborum in ſe iram atque impetum convertit. 533. b
Melaniam & Albinam ſcripta Pelagii obtinuiſſe, ait Puſſevinus. 571. a
Memorii, epiſcopi Capuani, filius Julianus. 561. a
Menander, primarius Simonis Magi diſcipulus, quædam in ſecta magiſtri immutavit, unde factum eſt, qui ex hac ſchola erant, pro Simonianis nos Menandrini, vel etiam Menandrianiſtæ dicerentur. 833. b
Mereri, Pelagio illud dicitur, cujus intuitu aliquid à Deo confertur. 671. a. nihil aliud eſt Antiquis, quam mercedis loco conſequi à Deo, eoque cùm merita naturæ damnant Patres, ἁπλῶς eo nomine intelligunt quicquid iſtiuſmodi eſt, ut ejus intuitu donetur. 672. b.
Merita naturæ excluduntur per prævenientem gratiam: nampe ſi prævenimur à Deo, non meremur gratiam conſequentem: ſin per naturæ vires meremur gratiam conſequentem, jam non prævenimur gratia. 669. b
Michael Servetus ex loco Hilarii probare conatur, non eſſe peccatum originale. 610. b
Milevitanum ſive potius, Carthaginenſe concilium, negantis infantes baptizari in remiſſionem originalis peccati, anathema dixit. 603. b. Milevitanum concilium in cauſa Pelagiana habitum, 586. a. ubi habitum, diſputatur. *ibid.* plerique tamen putant in inſula Melita celebratum fuiſſe. *ibid.*
Milites Chriſtianos jurare ſolitos Deo & Imperatori, docet nos Vegetius. 715. b
Miſericordia Dei nulli genti, nullis meritis eſt adſtricta, ſed tota eſt gratuita. 779. b.
Miſericordiâ Domini plena eſt terra; quæ nullis unquam ſeculis, nullis generationibus defuit. 795. b
Mogonſai, Badſi & Colmacci, populi in extima Tartaria, Solem Lunamque adorant. 676. a
Moguntina ſynodus Godeſcalcum monachum damnavit; cujus inter dogmata erat: Eos qui pereunt, etſi prius crediderint & baptizati fuerint, non niſi ſigno tenus redemtos fuiſſe à Chriſto; nec unquam à perditionis maſſa fuiſſe ſecretos. 649. b
Monaſteria crebro mutabat Pelagius, ut dogma ſuum longius latiuſque ſeminaret. 554. b
Morbus animæ ubi jam vetuſtuit, mali item exercitatio ſimul atque occalluit diuturnitate, vix ullam admittit medelam, aut certe immedicabilis ſit prorſus: quum in his, ut in pleriſque aliis, conſuetudo mutetur, & abeat in naturam. 626. b
Mors tranſiit ad poſteros, ob imitationem ſcilicet, non generationem. 614. b. eſt diſſolutio corporis, cùm anima à corpore ſeparatur; eſt & alia mors, quæ ſecunda dicitur in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, ſed ejus occaſione propriis peccatis acquiritur. 635. b. Chriſti bifariam conſideratur in ſcripturis: vel quoad virtutem ac vim mortis: vel quoad effectum fructumque ex ea promanentem. 780. a
Mortem primi peccati pœnam eſſe, negat Cœleſtius. 614. b. temporalem eſſe ex neceſſitate naturæ, nec propter peccatum primorum parentum redundaſſe in genus humanum: ſed Adamum ipſum moriturum fuiſſe, etſi non peccaſſet; Pelagianorum dogma. 614. b
Moſes vel Malachias, quando de Jacobo & Eſavo loquuntur, minime de prædeſtinatione ad vitam & mortem, ſed de externa prærogativa primigenituræ & promiſſione terræ Canaan, loquuntur. 779. a
Mundus cenſetur nemo coram Deo, niſi qui talis perſeverat; nec item immundus, niſi qui in immunditie perſiſtit. 752. a

N.

NAſcentibus cùm dicitur primum peccatum imputari: non actum reſpicimus qui præteriit; ſed reatum qui remanſit. 597. a
Nationes iſtas, quibus Evangelii lux non affulget, omnis omnino gratiæ, Deus non relinquit expertes. 787. a
Natura hominis mire proclivis ad malum, & infirma ad bonum. 601. a. homines neque non admittere poteſt malum, neque naturæ vi malum habet: verum voluntate ac negligentia ſocordiaque prolapſionem à bonis ſuſtinet. 795. a
Naturâ quanquam aliqua de Deo norimus: veruntamen Deum non novimus, niſi per revelationem divinam. 675. b
Naturam malam eſſe atque nullo modo immutari poſſe, Manichæorum dogma erat. 710. a
Neſtoriana hæreſis orta eſt ex Pelagiana. 585. a
Neſtorianæ atque Pelagianæ hæreſios epitaphium ſcripſit Proſper. 564. a
Neſtorianis ſe ſociarunt Pelagiani in ſynodo Epheſina, eoque pariter condemnationem meruerunt. 561. b
Neſtorius, Semipelagianiſmi infamatus. 564. a
Nicephori tempore, h. e. circa annum 800, imprimis viguit Manichæorum ſecta. 835. b
Nicolaus, unus è ſeptem diaconis, qui omnes pleni erant Spiritu Sancto & ſapientia, auctor fuit hæreſeos quæ Nicolaitarum vocatur. 649. a
Nicolaus Sanderus errores Pelagii decem numero facit. 713. a
Nicolaus Serrarius, contra Florentinum Puccium ſcribens, fictitia nomina ſibi adverſarioque attribuit. 570. a
Noachidas Semi poſteros, atque id in familia Heberi, Hebræorum parentis, Hebero, Semo, ipſoque Noacho, ſuperſtitibus, idololatria tenuit. 676. a
Noachus defunctus anno Abrahami LVIII, Sem annis CXXV. poſt mortem Abrahami, Heber poſt ejus mortem annis LXV. *ibid.*
Notam communem Semipelagianiſmi, non ſolum illi ipſi; ſed unà cum illis Catholicorum plurimi rejiciebant. 567. b
Nuptiæ damnantur, ſi aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur. 618. b

O.

OBedientia Adæ non imitatione ſolùm; ſed imputatione etiam in omnes qui ab eo generantur corporaliter, traducitur. 600. b. Quemadmodum verò, quæ obedientiâ ſuâ Chriſtus acquiſivit, ea omnes homines tangunt: ita illa omnibus in ver-

bo offerri, antiqui Patres judicarunt, 786. b
Occaſio controverſiarum, quas Pelagius ejuſque reliquiæ moverunt. 533. a
Odiſſe, more Hebræo, ponitur pro minus amare, vel alteri poſthabere. 778 b. Odiſſe dicitur Deus Idumæos comparatione Iſraelitarum, quos majori fuerat gratia dignatus: ut quos non ſolùm donarit terrâ Canaan, ſed inde abductos à Chaldæis, poſtea in patriam reduxerit. 778. b
Olympius, Hiſpanus Epiſcopus, Arcadii & Honorii tempore vixit. 608. b. vir magnæ in Eccleſia & in Chriſto gloriæ. *ibid.* citatur ab Auguſtino contra Julianum. *ibid.*
Opera bona gentilium ſterilia ſunt, quia cùm temporalis ſolùm boni causa fiant, temporalem duntaxat remunerationem habent. 666. b. bona ſunt ratione effectus, quia honeſtant vitam præſentem, & à Deo conſequuntur mercedem temporalem. 677. a. multa laudari ſolent, quæ ne natura quidem ſua referri ad Dei gloriam poſſint: ut quæ fecere ad cultum idolorum; vel ambitione ducti: cujuſmodi quin peccata ſint, dubitat nemo 676. b. laudatiſſima, nomen bonorum operum amittunt, ſi per bonum intelligatur, quod eſt utile ad vitam æternam. 679. a. Opera infidelium cur non ſint bonum ſalutare, causa eſt, quod nec ex fide proficiſcantur, nec caritate animentur, nec ad Dei gloriam dirigantur. 680. a
Operibus gentilium quanquam Julianus non audebat promittere mercedem æternam, non tamen eos, qui clari fuiſſent virtutibus, in gehennam detrudi putabat. 667. a. non conveniunt requiſita bonorum operum. 675 b
Operis boni ſeu ſalutaris prima conditio eſt, ut fiat ſecundum Legem Dei. 674. a. altera conditio eſt, ut fiat ad gloriam Dei. 674. a. duobus verò modis referri aliquid ad Dei gloriam dicitur; primùm formaliter & explicitè, deinde virtualiter & implicitè. *ibid.* tertia conditio eſt, ut caritate illius fiat, qui præcepit, ut fiat. 674. b. convenit hoc elogium Apoſtolicum trifariam dilectioni divinæ; primùm reductivè, deinde effectivè, & denique formaliter. *ibid.* quarta conditio eſt, ut etiam ex fide oriatur, quæ per caritatem eſt efficax. 675. a
Opinio eorum antiquior eſt, qui B. Mariam ſine originali peccato natam, quam qui ſine eo conceptam eſſe arbitrantur. 623. a. Opinio antiquorum ac ſcholaſticorum de parvulis citra baptiſmum diſcedentibus. 635. b. alii eos in cœlum admittunt, alii eos pœnæ apud inferos obnoxios fore ajunt. *ibid.*
Orientis lumina, patriarchæ omnes vel Conſtantinopolitani, vel Alexandrini, Atticus, Acacius, Siſinnius, Photius, &c. 701. a
Origenem, Pelagianorum amaſium & magiſtrum τὸν ἀρχαῖον appellavit Hieronymus. 721. a
Origenes contra Celſum. 605. b. Pelagianorum *amaſius & magiſter*, ab Hieronymo vocatus fuit. 603. b. putavit, animas corporibus vel prædeſtinatorum, vel reproborum uniri, pro iis, quæ bene vel malè egiſſent ante conditum corporeum hunc mundum. 737. a. deceptus à Clemente, ab utroque Chryſoſtomus, ab illo juniores. 737. b
Origeni abjudicantur libri in Jobum, cùm ſcriptor eorum meminerit Luciani martyris, & ſectæ Homouſianorum. 780. b
Origenis περὶ ἀρχῶν libri manu Scorpii, hoc eſt, Rufini, fuerunt emendati. 555. b
Origeniſtæ cauſarunt Pelagianam hæreſin. 585. a
Origeniſtarum peſtilens hæreſis Leonis Magni tempore in Hiſpania exarſit. 836. a
Originale peccatum vel eſt prorſus negandum cum Pelagio, vel per injuſtitiæ imputationem, quæ fuit in Adamo, peccatores conſtituimur, quia originale peccatum eſt peccatum imputatum. 597. a. quatuor ex Scripturæ locis probatur a B. Hieronymo. 602. a. regenitis ineſſe, negant Catholici, quia reatus omnis per baptiſmum ſublatus eſt. 619. b
Originalem naturæ defectum nullum eſſe, ſed in ea perfectione unumquemque procreari, in qua Adam fuit ante lapſum, Pelagianum eſt. 613. b
Ὁρμαθὸς, catenam ac ſeriem notat. 573. a
Ὁρμεύτης, piſcatorem notat. *ibid.*
Oroſii hiſtoriarum libri adverſus Paganos, Auguſtini poſtulato, ipſique dicati ſunt. *ibid.* ejus ac Hieronymi conſultatio ſuper gravi quæſtione, *De animæ traduce.* *ibid.*
Oroſius, Bethlehemi apud Hieronymum latuit, ad conſulendum eum ſuper hæreſi Pelagiana. *ibid.* presbyter Hiſpanus. *ibid.* ad Auguſtinum in Africam venit, cum patriam Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum erroribus miſere turbari videret. *ibid.* Presbyter, ſanctiſſimus & ſtudioſiſſimus juvenis interfuit Concilio Carthaginenſi ſecundo in cauſa Pelagiana. 585. b
Oſtrogothi exiguam ſolùm portionem Narbonenſis Galliæ occuparunt. 592. b

P.

PAlæſtina ſynodus ſtatuit, filios Dei etiam eſſe qui peccatum haberent: ipſeque Pelagius, qui concilio huic interfuit, veritatem Catholicæ ſententiæ non potuit diffiteri. 721. b. porro ſtatuit: Divites manentes in divitiis ſuis poſſe ingredi in regnum cœlorum; ubi Pelagius ipſe interfuit, & contrariam ſententiam anathematizavit. 728. b
Parvuli citra baptiſmum diſcedentes, utrum certò excludantur cœlorum regno, & ut ibi iis non pateat locus, num media ſint conditione inter præmium ac ſupplicium? 635 b
Parvulorum animas nexu originalis peccati obſtrictas, obſervandum & tenendum: omnibuſque neceſſarium eſſe ſancti baptiſmatis ſacramentum, quo dimittitur peccati originalis vinculum, & amiſſa in primo homine, per ſecundum hominem recipitur adoptio filiorum. 622. a. Parvulorum abſque baptiſmo diſcedentium, mitiſſimum fore dolorem, ut ſic eſſe malint, quam omnino non eſſe opinabatur Auguſtinus. 635. b
Parvulus qui baptizatur, gratuita Dei bonitate ſalvatur, qui vero ſine baptiſmate moritur, propter peccatum originale damnatur. 622. a
Patres ſancti quantum diſſenſerint à Pelagii doctrina de perfectione actuali. 705. b. qui ante Pelagianam controverſiam vixerunt, in Pelagianorum aut Semipelagianorum caſtra non deſcenderunt. 738. b. neceſſitatem gratiæ ad ſingulos actus requirunt, ipſumque ſalutis noſtræ initium divinæ gratiæ aſſignant. 739. a. qui ante Auguſtinum vixerunt, ſtatuerunt quidem decretum ſecundum præſcientiam; ſed eam, quæ ſit actuum gratiæ viribus præſtitorum. *ibid.* ante Auguſtinum; vel alii, quia conditionatum prædeſtinationis decretum docent, idcirco non diffitentur, eſſe inſuper decretum quoddam ſublimius, quod verſetur circa adminiſtrationem mediorum ordinatorum ad ſalutem. 743. a. cùm fidem poſſe amitti, eoque ex fide haut rectè æternam electionem colligi poſſe contendunt, non omnes de quacunque fidei menſura loquuntur; ſiquidem pluſimi eorum diſtinguunt tres fidei gradus, 750. b. docent, omnibus per Evangelii prædicationem vocatis offerri gratiam ſalutarem idque non externè modò, ſed etiam internè. 757. b
Patrum aliqui Pelagii ſententiæ de juramento adſenſiſſe videntur. 723. b
Paulinus, epiſcopus Nolanus, vir non pietate minus quam doctrina excellens, amavit Pelagium. 554. b
Paupertati, non nobilitati, futurorum beatitudo promittitur. 728. a
Peccata ignorantiæ, Pelagiani non habebant pro peccatis, idque ut facilius tuerentur perfectionem hominis in hac vita. 712. b
Peccatores non naſcuntur propriè, ſed originaliter. 596. b
Peccatorum exercitatio diuturna, præſertim ſtudio ſi fit & certa deſtinatione, animabus ſolet habitum ingignere vix unquam deſiturum & ægerrimè mobilem. 626. b
Peccatum habere & reum eſſe peccati, unum idemque eſt. 597. a. item non imputari peccata, remitti peccata & auferri reatum. *ibid.* primorum parentum imputari omnibus, ac reatu tenere totam poſteritatem, Catholicorum contra Pelagianos ſententia fuit. 613. a. Peccatum originale eſt privatio mera, nempe juſtitiæ originalis carentia, ſive potius habitualis à Deo averſio ex defectu originalis juſtitiæ promanans. 624. b. plerique Veterum cenſent eſſe aliquid poſitivum, ſive habitum, ſive aliam qualitatem. 624. b Peccatum quod originaliter trahimus, quodque in baptiſmate parvulorum remittitur, eſt ipſum Adami peccatum: recteque dicitur voluntarium, quia commiſſum eſt voluntate primi parentis, in quo omnes eramus. 618. a. Peccatum primi hominis nocuit poſteris exemplo, non propagatione. 666. b. Peccatum nullum poſt baptiſmum ſanctos habere, Pelagianorum error eſt. 710. a. Peccatum originale tria potiſſimum habet conſideranda. 596. a., quatenus imputari veteres exiſtimarint. 597. b. à Pelagianis Auguſtini commentum appellabatur. 604. b. an judicio antiquitatis ſit peccatum propriè dictum. 627. b. cùm ponitur pro ſola averſione à Deo, quæ ex originalis juſtitiæ privatione manat, & habitualem inferiorum virium rebellionem adverſus rationem & voluntatem ſecum trahit; proprii nominis peccatum dici poſſit. 627. b. eſt moralis deflexio à lege creationis. 627. b. per ſe non mereri pœnam exitii, ſed exilii; non incluſionem in carcerem gehennæ, ſed excluſionem à regno cœlorum. 635. b. eſt peccatum propriè & preſſè dictum ſi per illud intelligatur peccatum primum, quod imputatione eſt noſtrum. 632 a
Pelagiana hæreſis mater fuit Neſtorianæ. 564. b. radicitus evelli non potuit, ſed ſobole denſa ſubinde pullulavit. 577. b. poſt Germani & Lupi diſceſſum è Britannia, ibi repullulavit. 588. a. quæ vult, non ex Deo nobis, ſed ex nobis eſſe caritatem, qua bene ac piè vivimus, evertitur. 601 a
Pelagianæ hæreſios patriarchæ & incunabula. 556. a. Pelagianæ & Elvidianæ hæreſi viriliter ſe oppoſuit Hildephonſus Archiepiſcopus Toletanus. 575. b
Pelagianam doctrinam Rufinus & tota Melaniæ domus, fovit. 554. b. Pelagianam hæreſin damnaſſe dicendus eſt Hadrianus Papa. 584. a. eandem cauſarunt Origeniſtæ. 585. a. Pelagianam de peccato originali ſententiam damnarunt Concilia: nimirum Carthaginenſe I. Dioſpolitanum, Carthaginenſe II. Milevitanum, Carthaginenſe III. Arauſicanum II. & alia 621. b
Pelagiani, Imperatorum legibus damnati, profugerunt in Britanniam, natale Pelagii ſolum. 587. b. ſedibus depulſi, Conſtan-

Google

ſtantinopolim atque in Aſiam profuge-runt. 561. b. in ſynodo Epheſina Neſtorianis ſe ſociarunt, eoque pariter condemnationem meruerunt. *ibid.* errores, Syracuſis ſub quæſtionum involucris, ſparſerant. 570. b. Ambroſio defuncto, exorti ſunt. 575. b. negabant Adami peccatum imputari poſteritati, & Catholicis id docentibus verba Apoſtoli ad Rom. 5: 12. ad imitationis exemplum reſtringebant. 612. e. vocari ſolebant *Traducianos*, quia peccati traducem ſtatuebant. 613. b. dicunt, Adam ſic creatum, ut etiam ſine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, ſed neceſſitate naturæ. 614. b. non agnoſcebant, poſteros Adami, ejus peccato promeritos eſſe mortem æternam. *ibid.* Catholicos cum Manichæis comparant, quia docent: *naturam eſſe corruptam.* 617. b. urgendo originale peccatum, haberi volebant naturæ patroni & nuptiarum. 617. b. aureo Babylonis calice ſententiarum ſuarum virus propinarunt incautis. *ibid.* Catholicis varia crimina impingebant, quia originale peccatum docerent & nuptias damnarent. 618. b. ex Catholicorum ſententia colligebant: *Per baptiſmi gratiam crimina non auferri, ſed radi, nec plenam peccatorum remiſſionem impetrari.* 619. b. Deo iniquitatem adſcribunt, ob originale peccatum, quod parvulis imputatur. 620. b. litem movebant Catholicis, quod ſtatuendo originale peccatum, perfectionis deſperationem gignant; cum naturam mutare in nemini ſit poteſtate. 621. a. in controverſia liberi arbitrii, arma ab Origene mutuari ſolebant. *ibid.* negabant originale peccatum, Gratiæ neceſſitatem, & hominis imperfectionem in hac vita. 721. b. non ignorabant, etiam ex Apoſtolo aliquos objici, quibus juraſſe doceretur: verum hæc illi pro juramento non habebant, ſed vehementi aſſeveratione. 723. b. auſi ſunt dicere, Gratiam eſſe naturam, in qua ſic creati ſumus, ut habeamus mentem rationalem. 650. b. in hæreticorum numerum relati, ſacerdotii dignitate orbati, etiam urbibus expulſi ſunt. 765. e. putarunt, homini ineſſe naturâ potentiam eligendi & operandi bonum ſalutare. 831. a

Pelagianiſmi controverſiam, Ambroſii ætate viguiſſe, Franciſcus Camel erroneè probare conatur. 575. b

Pelagianorum reliquiæ in Galliis, maxime tamen Maſſiliæ viserunt, unde & Maſſilienſes dicuntur. 571. a. ſententia fuit: Adami peccato, præter Adamum, læſum eſſe, neminem. 613. b. eorum cauſſam magnis inprimis conatibus egit Julianus. *ibid.* eorum ac Catholicorum contraria ſententia de Gratia. 657. b. tripartita eorum controverſia. *ibid.* Pelagianorum controverſia, ex peccati originalis dogmate; videlicet de origine animæ. 621. e. argumenta ſive quæſtiones quinque quas contra Catholicos in medium protularunt. 617. b. *ſeqq.* plerique fatebantur, non omnes prædeſtinari ex recto uſu virium naturalium; ſed hoc locum habere ajebant in pena omnibus. 734. a

Pelagianos ut lupos apertos: ita Semipelagianos, nunc hypocritas, nunc lupos occultos nominare non dubitat. 766. a

Pelagianum dogma Cœleſtini Pontificis tempore prope profligatum fuit. 580. b

Pelagii caſum quomodo deploret Chryſoſtomus; Arabiſſi Armeniæ oppido exulans, mortique proximus. 554. a. Pelagii, ac ejus magiſtrorum, & Pelagianæ hæreſios prima incunabula. 554. a. Pelagii pietatem, ſanctimoniam, & tolerantiam non ſolùm Chryſoſtomus, ſed etiam Auguſtinus prædicavit. 554. b. illuſtris locus, Præfat. lib. IV. in Hieremiam. 555. a. Scripta. 556. a. b. *ſeqq.* diſcipulus Cæleſtius in Sicilia degebat. 556. a. ara, quâ ſuam propagavit doctrinam hæc fuit: *apertè negare, occultè docere. ibid.* reliquiæ, vocantur Semipelagiani, a Proſpero. 562. b. Pelagii Cæleſtiique inter quæſtiones una hæc erat: Utrum peccatorum radicem ita quiſquam valeat evellere, ut reliquiæ ejus nullæ ſuperſint. 570. a. Pelagii hæreſis per epiſtolam ejus ad Demetriadem, cui aperte venenum ſuum ſuffuderat, multis innotuit. 570. b. ſcripta obtinuiſſe Melaniam & Albinam, ait Poſſevinus. 571. a. Pelagii Cæleſtiique hæreſis: tum univerſali Africæ concilio, tum Zoſimi Papæ literis, tum Honorii Imperatoris edicto condemnata. 571. b. Pelagii librum de Natura, Jacobus & Timaſius miſerunt Auguſtino. 573. e. aſſeclæ una cum Neſtorio in concilio Epheſino damnati ſunt. 588. b. argumenta & objectiones contra peccatum originale. 612. a. b. dictum de infantibus ſine baptiſmo mortuis: *Quo non eant ſcio, quo eant neſcio.* 616. a. error non tantum Decretis Eccleſiaſticis, ſed etiam lege Imperiali eſt condemnatus. 683. b

Pelagio cum clarè oſtenderent Patres, Scripturam non de naturali Gratia loqui, ſed ea, quæ excederet vires naturæ: ille quaſi ſingulari equo bigas jam præſurens, cum naturali Gratia pariter currere juſſit ſupernaturalem; ſed ſolam externam, quam in doctrina legis collocabat. 650. a. adverſari cœpit Hieronymus anno CCCCX. vel proximo. 656. e. non ſatis erat dicere, poſſe hominem, viribus ſuis brevi tempore facile præcepta ſervare: verum contendebat, graviſſimis ſemper tentationibus poſſe reſiſtere. 660. b. non tantum de operibus pietatis, ſed etiam de actibus naturalibus ac civilibus, controverſia fuit. 662. a

Pelagium multi egregii viri amarunt. 554. b. Pelagium demum, poſtquam in Oriente compertum erat, aliquid eum moliri alere, Romam profectum eſſe, credibile eſt. 554. b. ibique de fonte Origenis depromptum errorem defendere cœpiſſe. *ibid.* de Trinitate rectè ſenſiſſe, paret ex libello fidei ejus. 556. a. abſolvit Dioſpolitana ſynodus anno CCCCXVI. 570. a. Pelagium Cæleſtiumque per decreta damnarunt Honorius & Theodoſius Imperatores. 595. a. Pelagium, eò quod peccatum originale negaret, varii variarum Eccleſiarum antiſtites damnarunt. 621. b. Inprimis autem B. Auguſtinus Hipponenſis præſul, quo nemo Gratiam animoſius & fortius defendit. *ibid.* generale auxilium negaſſe, non putandum, ſed aſſentiendum Caſpari Caſelio Conimbricenſi & Didaco Alvarez; quibus parum fit veriſimile, eum ſtolte adeò ſapuiſſe ſed duntaxat negaſſe, voluntates noſtras à Deo regi, ac ut in vitæ & virium conſervatione, ita etiam in agendo à Deo dependere. 661. b. Joviniani filium appellat Oroſius. 721. a

Pelagius profeſſione monachus, natione non Gallus Brito, ſed Scotus. 554. a. ſemina Doctrinæ ſuæ primum ſparſit in Occidente. *ibid.* è Britannia expulſus. *ibid.* b. ut dogma ſuum longius latiuſque ſeminaret, monaſteria crebro mutabat. 554. b. urbis Romæ vaſtationem prædixit. *ibid.* ſtolidiſſimus & Scotorum pultibus prægravatus, ab Hieronymo dicitur. *ibid.* docuit ἀπάθειαν καὶ ἀναμαρτησίαν, hoc eſt, poſſe hominem eo perfectionis pervenire in hac vita, ut affectibus vacuus omni careat peccato. 555. a. ante Carthaginenſe concilium Catholici velamine amictus delitueſcebat. *ibid.* quibus locis peſtilentiæ cathedram erexerit. 556. a. tres ſcripſit libros De fide Trinitatis, qui Studioſis apprime conducibiles eſſe ait Gennadius Maſſilienſis, licet Pelagium in hæreticorum numerum reponat. 556. a. ſcripſit librum Ἐκλογῶν ſive honeſtorum ſermonum de actuali converſatione. *ibid.* item XIV. Expoſitionum libros in Epiſtolas Paulinas. 556. b. item Epiſtolam de Virginitate ad Demetriadem. 557. b. item Epiſtolam ad Viduam. 558. b. item librum de naturæ. *ibid.* item librum de libero arbitrio. *ibid.* item Epiſtolam ad Paulinum. *ibid.* item Epiſtolam ad Conſtantiam. *ibid.* item Literas & Libellum fidei ad Innocentium. *ibid.* ad peſtilentiæ ſuæ cathedram, Rhodum inſulam in Oriente, in Occidente Siciliam elegit. 556. a. Pelagius & Cæleſtius ſimulatione ac mendacii artificio fallebant eos, quibuſcum ſererent ſermonem. *ibid.* Pelagius in Dioſpolitana ſynodo reſpondere coactus fuit ad diverſa libri ſui capita. 560. a. Pelagius, Cæleſtius, Julianus damnantur à Vincentio Lirinenſi. 565. b. & hoc etiam factum à Fauſto & Semipelagianis omnibus. *ibid.* Pelagius anno CCCCX. Roma ab Alarico capta, ſub velamento quæſtionum quarundam, magno molimine ſuam Romæ ſpargebat doctrinam. 570. a. primum ſuum antidotum propinavit epiſtolâ ad Julianam Demetriadis matrem. 570. b. verborum involucris Palæſtinos Patres decepit. 586. a. in concilio Palæſtino damnavit quidem doctrinam de morte Adami ſine peccato, ſed non veraci corde. 614. b. negabat infantes per baptiſmum accipere remiſſionem originalis delicti, vel de poteſtate tenebrarum in regnum Dei transferri. 615. a. inter gehennam & regnum cœleſte ſtatum medium fingebat, quo digni ſint, qui utroque ſunt indigni: neque hunc ſtatum ſolùm poſſibilem, ſed actu eſſe ſtatuebat. 616. e. volebat, infantes, quia abſque delicto ſint, nec præmium mereri, nec pœnam: ſed ut præmium conſequantur, baptizari eos debere. 638. a. nec idem de Gratia ſemper ſenſit, nec dixit; primitus omnia naturæ tribuebat, poſtea objurgatus, quod gratiam Dei non agnoſceret, eam quoque nominare cœpit, ſententiam tamen non mutavit. 650. a. per Gratiam intellexit poſſibilitatem naturæ à Deo conditæ, hoc eſt, rationalem voluntatem. *ibid.* ut opinionem ſuam de Gratia facilius animis inſtillaret; ſub laudatione liberi arbitrii & legis Divinæ, eam plurimum proponebat: illos qui contra ſentirent, liberum negare arbitrium, & cum Manichæis ſentire dicebat. *ibid.* gratiæ naturali & externæ, tertiam, qua peccata ignoſcuntur, tanquam equum παρήορον ac funalem adjunxit. 653. b. dicebat, eos, qui deliquiſſent, naturæ viribus pœnitentiam agere, naturamque ſuam inſtaurare poſſe. unde liquet, ſic quoque excluſiſſe interiorem gratiam Spiritus Sancti. *ibid.* tandem fateri cœpit virtutis divinæ auxilium intus per Spiritum S. in homine operantis; ſed illud in ſola illuminatione collocabat. 654. b. quanquam in deſultoria ſua ſententia eam in melius ſemper mutarit, nunquam tamen in totum Catholicis adhæſit. 656. b. credidit, gratiam utilem duntaxat, non item neceſſariam eſſe. 657. b. aſſerebat gratiam ſpiritualem utilem quidem, at non neceſſariam eſſe ad diligendum Deum. 657. b. Dilectionem Dei abſolute & universè

tribuebat virtuti naturæ. *ibid.* homini tribuit perfectionem, quæ non ex viribus gratiæ ſed naturæ proveniat. 662. a. lingua temeraria auſus eſt proferre: *Unumquemque arbitrio ſuo regi; & ſuo deſiderio unumquemque dimitti.* 661. b. negabat, hominis voluntatem, vel in naturalibus, vel in ſupernaturalibus, pendere à directione & gubernatione Dei. *ibid.* Pelagius Brito, dogma nominis ſui, contra gratiam Chriſti, Cæleſtio & Juliano adjutoribus exerit, multoſque in ſuum errorem trahit; prædicans, unumquemque ad juſtitiam voluntate propria regi. 663. a. Pelagius iis, quæ Catholici dicebant de gratiæ neceſſitate ad perfectionem & ſingulos pietatis actus, obducebat tum laudatos inter gentiles viros, quos veras perfectaſque habuiſſe virtutes credebat: tum quos ab Adamo uſque ad Moſem juſtitia claruiſſe narrat Scriptura: quos ipſos ſolius naturæ bono tales fuiſſe contendebat. 665. a. multos ante adventum Chriſti, per legem fuiſſe ſalvatos ſine gratia Chriſti, dixit. 666. e. Catholicos ancipiti voce ludificatus eſt. 666. b. quid de actuali perfectione docuerit: & quid pro cauſa ſua adferre ſolent. 705. b. merum hominem æquiparabat Deo, vel Chriſto *θεανθρώπῳ*, cui uni è mortalibus gratiam iſtac menſura admenſus Deus fuit, ut vivere perpetuo poſſet omnis expers delicti. 717. a. credidit, homines pene omnes, viribus ex creatione inſitis ſeſe convertere ad Deum, juſtificari, perſeverare, & vitam tandem æternam adipiſci. 733. a

Per, particula, cauſſam efficientem ſignificet. 600. h

Perfectio imperfecta, pro modulo hujus vitæ perfecta dicitur, ſed ſi ad judicii divini ſtateram examinetur, defectibus ſuis laborare, & vitiis miſceri cognoſcitur. 709. b. Perfectio ſanctorum imperfecta eſt, non ſolum ratione actus, ſed etiam ratione potentiæ. 719. h

Perfectionem quibuſdam tribui in ſcripturis, negare non poterant Catholici, ſed dicebant, eam non fuiſſe à virtute naturæ, ſed gratiæ. 607. e

Perfectionem hominis in hac vita qui negant, regiam inſiſtunt viam inter Manichæos, naturam damnantes, liberumque arbitrium auferentes, & Pelagianos, credentes hominem per naturam ſuam perfecte juſtum eſſe; quod unius Dei proprium eſt. 720. h

Perfectionis fundamentum hoc eſt: Vende omnia, da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. 728. a

Perſeverantia utrum in fide humanæ virtuti tribui debeat, an gratiæ divinæ? 746. a

Perſeverantiæ donum ſuppliciter emereri poteſt, ſed cùm datum fuerit, amitti contumaciter non poteſt. 793. h

Perſeverantiam divinæ gratiæ deberi, etiam Epiſcopi Clerique Romani, & Concilii II. Carthaginenſis, atque Arauſicani II. ſententia fuit. 699. a

Petri Damiani Ravennatis monachi, tres in feſtum Nativitatis Mariæ ſermones extant. 633. a. ejus ætate, hoc eſt, anno Chriſti milleſimo ſexageſimo, feſtum Nativitatis Mariæ celebratum fuiſſe. *ibid.*

Petrus Ciacconius Caſſianum integritati reſtituit & eruditis Notis illuſtravit, non adſcripto nomine ſuo, atque Romæ in lucem prodire juſſit. 563. h

Petrus Diaconus eadem ac Fulgentius ætate vixit. 576. h. ſcripſit ad Fulgentium librum de Incarnatione & gratia. *ibid.* Fauſtum diſertim damnat. *ibid.*

Petrus Lombardus oppoſuit ſe Feſto novo Conceptionis Mariæ circa annum MCXL. 633. a. hunc proximo ſeſquiſeculo defenderunt Scholaſtici, nempe Thomas Aquinas & S. Bonaventure. *ibid.*

Petrus Aureolus & Franciſcus Maronis Scoti opinionem de immaculata Mariæ conceptione defenderunt circa annum MCCCX. *ibid.*

Pharao Dei lenitatem ingentem nactus, melior nequaquam evadebat, ſed incorrectus manebat. 778. e. ad iram præparatus fuit, quia cùm Deus seriò vellet eum ad pœnitentiam adducere, hanc invitationem divinæ bonitatis neglexit. 809. a

Pharaonem Deus per Moſen & Aaronem edocuit voluntatem ſuam, etiam ſtupendis miraculis eum ad pœnitentiam vocavit. 779. h

Pharaonis cor induravit indulta requies. 778. a

Photiniani & Bonifacii damnati. 589. h

Plutarchus etiam ſecundùm opinionem Democriti, omnia neceſſitati ſubjecit. 831. a

Pœna mortis inflicta Adæ pro tota poſteritate, teſtatur peccatum, cujus eſt pœna, imputari ei & poſteritati. 597. e. Pœna omnis cui obligamur, conſiſtit in privatione tum juſtitiæ originalis, cum homo naſcitur; tum vitæ temporalis, quando denaſcitur; tum gloriæ æternæ, poſtquam erit denatus. 598. a. Pœna originalis peccati eſt carentia viſionis Dei: actualis vero pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus. 635. h

Pœnarum tria genera ſtatuit Gregorius Nazianzenus. *ibid.*

Pœnitentia ſine inſpiratione Spiritus Sancti & ejus auxilio eſſe non poteſt. 693. a

Pœnitentiam Dei dono obtingere ſtatuit Synodus Palæſtina, ac poſtea Cæleſtinus. 697. e

Poſſeſſor, Epiſcopus Africanus, conſuluit Hormiſdam de Fauſti libro. 766. h

Poſſevini ingens oſcitantia. 575. a

Poſſevinus vir multijugæ lectionis, ſpiſſum errorem committit. 571. h. Hilarii ad Auguſtinum epiſtolam, quam rectè antea Arelatenſi adjudicaverat, poſtea tribuit Pictavienſi. 575. e

Poſſidius Auguſtinianorum ſcriptorum callentiſſimus excuſatur. 571. a

Poteſtatem converſionis & pœnitentiæ ineffabili Dei bonitate etiam iis conferri, quos interim videt in duritia & corde impœnitenti perſeveraturos; dicit Hieronymus. 792. h

Præceptum diligendi inimicos non ſic excedit vires ſanctorum, ut non pro tempore aliquo ab aliquibus impleatur. 719. h

Prædeſtinari ad gratiam ex operibus naturæ non omnes, ſed pene omnes; Pelagiani dicebant. 734. a

Prædeſtinatio ſe habet ad gratiam, uti cauſa ad effectum. 733. a. bifariam conſideratur: vel quà comprehendit omnes effectus ſuos, vel quateous includit tantùm effectum ultimum, nempe gloriam æternam. *ibid.* Prædeſtinatio ad gratiam, ſecundum Maſſilienſium ſententiam, facta eſt ex præſcientia recti uſus liberi arbitrii, nullis gratiæ donis adjuti; &, prædeſtinatio ad gloriam fluit ex præſcientia perſeverantiæ propriâ præſtitæ virtute. 735. a. non minus eſt gratuita, etſi poſterior ſit fide, quàm juſtificatio gratis ſit, etſi eam fides ordine naturæ antecedat. 736. h. quemadmodum Maſſilienſes prævisionem fidei priorem putabant prædeſtinatione ad gratiam: ſic prævisionem perſeverantiæ priorem ducebant prædeſtinatione ad gloriam. 746. a. definitur ab Auguſtino, præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicunque liberantur. 761. e. de Prædeſtinatione ita docuerunt Patres qui proximo ab Apoſtolis ævo vixerunt, ut quantum ad utriuſque hominis ſcilicet & diaboli lapſum attinet, negarint, eum fatali neceſſitate contigiſſe: nec prædeſtinationem in eo Dei, ſed præſcientiam ſolam admiſerunt. 804. b. Quemadmodum in electis conſiderantur duo, Prædeſtinatio ad gratiam, & ad gloriam; ita in reprobis duo ſpectantur, Non-deſtinatio ad gratiam, ſive præteritio, & Non-deſtinatio ad gloriam, ſive excluſio è regno cœleſti, & conjectio in pœnas gehennæ. 806. e. nihil aliud eſt, quàm gratuiti doni præparatio: pœna autem inter gratuita dona non invenit locum, quia torquet hominem, non liberat. 815. a. facit, ut aliquis ſe ad Deum convertat, eique ſtabiliter adhæreat. 813. a

Prædeſtinationem hominum tantùm eſſe ad gratiam, non item ad interitum. 571. a. abſolutiſſimam colligunt plurimi ex verbis Pauli: O homo tu quis es, qui contendas judicio cum Deo? num dicet fictile figulo, cur me ſic feciſti? 745. e. abſolutam cur ſtatuerit Auguſtinus, & cur eo adverſus Pelagium & ejus reliquias pugnarit argumento. 768. e. ſcriptores antiqui omnes vel de electis tantùm accipiunt: vel ſi qui etiam ad reprobos extendunt, non eos ad peccatum, ſed ſupplicium prædeſtinatos dicunt. 777. h. duplicem eſſe, demonſtrat Eccleſia Lugdunenſis; unam electorum ad vitam, alteram deſtinatorum ad mortem. 815. h. 822. a. unam duntaxat eſſe, probavit Scotus. 815. a. huic ſententiæ favet Auguſtinus. *ibid.* non adferre neceſſitatem. *ibid.* h. dari ad peccatum negat Remigius, nec reprobos perire cenſet quia boni eſſe non potuerunt, ſed quia ſalutis viam inſiſtere noluerunt. 812. a.

Prædeſtinationis cauſſa ad vitam, prope in omnibus, eſt præviſa converſio & perſeverantia viribus propriis præſtita. 733. a. cauſam ex parte hominis dari ad gratiam prævenientem, non putarunt Catholici. 736. b. cauſſam dari ex parte hominis ſecundùm omnes effectus; crediderunt Pelagiani & Semipelagiani. 736. a. et Catholici agnoverunt, gratiam primam non ex merito, ſed gratis conferri. *ibid.* b. cauſſa ad gratiæ incrementum & gloriam datur ex parte hominis. 739. e. effectus dicitur in electis quidem præordinatio ad æternam gloriam, in reprobis autem præordinatio ad æternam pœnam. 811. a

Prædeſtinatianorum ſententiam Auguſtino impingebant Galli. 806. h

Prædeſtinatos in duas claſſes diſpeſcebant Pelagiani. 734. a

Prædeſtinatus. Num quia quis prædeſtinatus non eſt, moritur infidelis & impœnitens: an quia arbitrii libertate malè utens, infidelis & impœnitens moritur, eo ad gloriam prædeſtinatus non ſit. 806. b

Prædicatio verbi externa, aut ſcripturarum lectio minime ſufficit ad Gratiam; ſed inſuper requiritur Spiritus Sancti illuminatio. 646. a. per verbi prædicationem non electos ſolùm, ſed etiam reprobos, ſecundùm quandam ſupernæ bonitatis & miſericordiæ menſuram, vocari ad participationem gratiæ ſalutaris; ſcripturæ teſtimonia oſtendunt. 787. a

in Præſcientia divina hæc quatuor diſtincte conſideranda ſunt. 1. quid poſſet Deus in homine condendo. 2. quid facturus eſſet homo, ſi crearetur. 3. quid poſſet Deus præſtare homini lapſo. 4. quid acturus eſſet homo, quem Deus gratiæ ſuæ auxilio dignaretur. 760. b. *ſeq.*

Pri-

Digitized by Google

Primorum parentum peccatum an imputetur omni poſteritati, & quetenus imputetur. 596. a
Principium duplex nobis ineſt, caro ſive naturæ corruptio, & ſpiritus ſive principium gratiæ. 803. b
Priſci homines ſunt, ſecundùm Tatianum, Adam & Eva. 605. a
Priſcillianiſtæ à Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Gnoſticorum & Manichæorum permixtum dogma compoſuit. 835. b. ſtatuerunt hominem ſiderum impulſu bene maleve agere. 836. a
Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum erroribus Hiſpania miſere fuit turbata. 573. a. Priſcillianiſtarum reliquiæ Oroſii quoque ac Auguſtini temporibus adhuc in Hiſpania erant, multi autem ex Priſcillianiſtis in Origeniſtas mutabantur. 836. a
Privatio: Non privatio, ſed contemtus ſacramenti damnat, in baptiſmate locum habet. 638. b
Problemata quædam, in quibus vel obſcura, vel diſſidens eſt Patrum ſententia. 614. b
Prophetarum luculenta teſtimonia, quibus oſtenditur, quantopere Deus omnes omnino peccatores, ne eorum pereat quiſquam ad pœnitentiam exhortetur. 788. b
Proſper ſcribere non veretur, cauſam Pelagii primùm Romæ examinatam & damnatam eſſe. 555. a. Pelagianæ atque Neſtorianæ hæreſeos epitaphium ſcripſit. 564. a. non ſolum de abſoluta prædeſtinatione, ſed etiam de præria gratia in libro adverſus Collatorem diſputat. 567. b. ab obitu Auguſtini nihilo ſegnius tuebatur bonam Catholicorum cauſam. 573. a. Vincentii, Camilli & Theodori objectionibus reſpondit. *ibid.* B. Leonis notarius fuit, è notario vero factus eſt epiſcopus Regii. 574. b. interdum Regii vel Regienſis, interdum Regini vel Reginenſis, epiſcopus vocatur. 574. b. quamdiu vixerit, quidam certant incerti. 575. a. ſecundum Gennadium vixit uſque ad annum Chriſti CCCCLV. *ibid.* Aquitanus ſive Aquitanicus vocatur a patria, non ab epiſcopatus loco. *ibid.* in palæſtra adverſus Pelagianam hæreſin maxime fuit exercitatus. 583. a. Proſper & Hilarius vocantur filii dilectiſſimi ab Auguſtino. 759. b
Proſperi Chronicon ad conſulatum Theodoſii XVIII. & Feſti. 561. b. epiſtola ad Auguſtinum, Maſſilienſes primitus neceſſitatem gratiæ præriæ agnoviſſe, teſtatur. 567. b. nobile opus adverſus Caſſianum, quem Collatorem vocat à ſcriptis Collationum libris. 573. a. liber ad Demetriadem, inter Ambroſianas epiſtolas extimum locum occupavit. 574. a
Proſperum de Maſſilienſium ſecibus aliquid hauſiſſe, erroneè dicitur ab Antibellarmini authore. 574. a. concilio Carpentoracteuſi interfuiſſe, volunt nonnulli. 574. b. ſubſcripſiſſeque Vaſenſi ſeu Vaſionenſi concilio. *ibid.*
Providentiâ Dei ſingulari, non tollitur arbitrii libertas. 663. a
Pſallendum eſt fœminis in cubiculis ſuis, & abſque virorum frequentia & congregatione turbarum. 730. b
Ptolomæus, Valentini diſcipulus fuit, unde Ptolomæoi. 834. b
Pythæanus Proſperi codex, Lodoicenſis vocatur à Pontaco. 575. a
Pythagoricorum, Platonicorum, ac Stoicorum philoſophia, ſtatim ab Apoſtolorum temporibus, abſurdas in Eccleſiam hæreſes invexit. 832. a
Pythagoras & Plato, in eadem, cum Stoicis, ſententia fuerunt. 831. b

Q.

QUadrigam gratiarum ex triga fecit Pelagius: nempe faciendo tribus illis gratiam Chriſti. 654. a
Quæſtio de libero arbitrio ita difficilis eſt ad diſcernendum, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri. 797. b
Quæſtiones errorum Pelagii, ad Auguſtinum perſcripſit Hilarius. 570. b
Querimoniæ eorum, qui ſe concupiſcentiam & ignorantiam vincere poſſe negant, occurrit Auguſtinus. 793. a
Quidquid poſſumus, hoc naturæ beneficio nos poſſe, Pelagius arbitrabatur. 665. a

R.

RAphaël Volaterranus ſcribit Caſſianum tempore Honorii, ex Hieroſolymitana eccleſia ab hæreticis ejectum, Maſſiliam veniſſe. 564. a
Ratio a Deo homini ideo eſt data, ut eſſet concupiſcentiæ moderatrix: ac in ſtatu quidem integritatis ab juſtitia originali ſic eam frenari potuiſſet, ut facile obſequeretur rationi, &c. 616. b
Rationes quibus peccatum originale adſtruitur. 602. a. *ſeqq.*
Regenerantur omnes, qui in infantia baptizantur, & dimiſſo originali debito, inſeruntur Chriſto. 794. a
Regenerati omnes habent vires poſtulandi à Deo perſeverantiæ bonum. 793. b
Regium Lepidi ſitum eſt in Æmylia, Italiæ provincia. 574. b
Regnum Dei non poteſt ingredi dives, manens in divitiis ſuis, niſi omnia ſua vendiderit: nec prodeſſe eidem poteſt, ſi forte ex ipſis divitiis fecerit mandata. 717. b
Rejos, vulgo pro *Regium* Galliæ. 574. b
Remigius fatetur, male Godeſcalcum docuiſſe, baptizatos, ſi fuerint extra numerum electorum, tantùm ſigno tenus remiſſionem peccatorum accipere, nec verè inſeri Eccleſiæ Dei. 812. a. Archiepiſcopus eccleſiæ Lugdunenſis, libro Erigenæ reſpondit, eumque prævenientem gratiam negare, multaque non ὀρθόδοξα ſolùm, ſed etiam ἄδοξα docere oſtendit. 812. a
Reprobatio vulgo diſtinguitur in reprobationem negativam & poſitivam 806. a. Reprobatio & approbatio cùm opponuntur, propriè reprobatio ejus eſt qui rejicitur tanquam indignus præmio: quod propriè convenit illis, qui per actus malos è cœlis excluduntur & pœnis æternis addicuntur. 806. a
Reprobationis cauſa triplicem quæſtionem affert. 805. b
Reticius Auguſtodunenſis epiſcopus, vixit tempore Conſtantini Magni. 608. b. magnæ authoritatis fuit in Eccleſia. *ibid.* Donatum in concilio Romano primò damnavit, Cæcilianum verò abſolvit. *ibid.*
Rhodum inſulam in Oriente, in Occidente Siciliam elegit Pelagius, ad peſtilentiæ ſuæ cathedram. 556. a
Ritus varii erant Eccleſiæ veteris in baptiſmo, quorum nulla in ſcripturis fit mentio. 604. a
Româ ab Alarico captâ, corda multorum mœrore propemodum tabeſcebant. 570. a. Roma per Zoſimum facta eſt aſylum facinoroſorum. 579. b
Romæ deprædatio à Genſerico facta, incidit in annum Chriſti CCCCLV. 575. a
Romam urbem cepit Gothorum rex Alaricus, anno Chriſti CCCCX. 555. b
Romani Epiſcopi qui quinto ſextoque ſæculo vixerunt ſumma ope ſtuduerunt, ut contrarium Pelagii dogma radicitus evellerent ex orbe Chriſtiano. 621. b
Romanum concilium, ordine undecimum, in cauſa Pelagiana habitum an. CCCCXCIV. 591. b. huic Gelaſius cum LXX. epiſcopis interfuit. *ibid.*
Rufini ac Joviniani dogma cùm reviviſcere cœperit, fuit poſt Urbem à Gothis captam. 555. b
Rufinus Pelagii doctrinam ſavit. 554. b. ejuſque præcurſor ab Hieronymo vocatur. *ibid.* ab Hieronymo, *Grunnius* vocatur. *ibid.* Origeniſtarum cauſam juvit, transferendo Evagrii præceptoris ſui libros. 555. b. eandemque propagavit vertendo fraudulenter Origenis libros περὶ ἀρχῶν. *ibid.* alium per dolum etiam animos hominum circumduxit, dum librum Xyſti Pythagorei hominis abſque Chriſto atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris & Romanæ Eccleſiæ epiſcopi prætitulavit. *ibid.* huncque librum ſolita temeritate & inſania ANNULUM nominavit. *ibid.* iſteque per multas provincias legitur, & maxime ab his, qui ἀπάθειαν & impeccantiam prædicant. *ibidem.* Aquilejâ profugus, ob cladem patriæ illatam in Siciliam abiit, inibique obiit. 555. b. anno CCCCIX. defunctus. 570. a
Rufus, Theſſalonicenſis epiſcopus, vir pius & Catholicus, cujus nomine in Epheſina ſynodo ſubſcripſit Flavianus. 561. b

S.

SAlvator præter alia bona cunctis & theſaurum illum jugiter affert, quem ipſe è cœlo deſcendens ſecum attulit. 795. a
Salus non in ulla hominis aut potentia, aut ſapientia, ſed in gratia Dei conſiſtit. 647. b. etſi longè eſt à peccatoribus, præſentia tamen ſalutis ipſius ac virtute nihil vacuum eſt. 795. b
Samuel Hubertus valde errat, cum ſcribere non veretur, Proſperum, Hilarium atque alios Occidentis epiſcopos, commonuiſſe Auguſtinum, ut magis ſibi caveret à noxiis Manichæorum erroribus, quos non penitus exuiſſet. 570. a
Sancti, utrum perfectè præſtent Legem Dei in hac vita. 705. b
Sancti, quorum præconia in Veteri Teſtamento habemus, cenſuit Pelagius ſalvatos eſſe obediendo legi ſeu naturali ſeu Moſaicæ: ac ſi deliquiſſent, remiſſionem ſimpliciter à Deo poſtulando, inque poſterum ſe corrigendo: quod omne naturæ eos viribus poſſe putabat. 665. b. ſine peccato vivere hanc vitam, Pelagiani conabantur adſtruere exemplis eorum, quibus perfectæ legis præſtatio tribuitur in Scripturis. 706. a
Sardinienſe concilium, ordine duodecimum, in cauſa Pelagiana, Africanorum patrum in Sardinia exulantium. 591. b
Saturnilus ſive potius Saturninus Menandri nomen magnam partem obſcuravit. 833. b
Scholaſtici in vocatione ad fidem duos prævenientis gratiæ motus conſiderant: unum in intellectu, alterum in voluntate. 691. b. negant, nos nova gratia indigere ad ſingulos actus ſupernaturales diviſè ſumptos. 708. a. item nos per gratiam vitare poſſe omne peccatum, ſi omnes actus conſideremus collectivè. *ibid.*

 Scipio

Scipio, quod virginem bello captam Allucio ſponſo ſuo reſtituerit: id non virtutis amore factum eſt, ſed duntaxat ad aucupandam populi favorem, & inanem gloriam comparandam. 677. a
Scorpius vocatur Rufinus ab Hieronymo. 555. b
Scotus, atque alii adverſus Godeſcalcum ſcripſerunt. 571. b. primùm opinionem de immaculata Mariæ conceptione in Scholas introduxit, ſed timidè, circa annum CIϽCCC. 633. a. ad ſcribendum compulſus, ipſa Scripturarum verba cognita non habet; & ita quibuſdam fantaſticis adinventionibus & erroribus plenus eſt. 823. a
Scripta Auguſtini adverſus Pelagium & Cæleſtinum. 570. a. ejuſdem contra Julianum. 571. b
Scriptores veteres omnes, præter unum Auguſtinum, ponunt aliquam cauſſam electionis in nobis eſſe. 738. b
Scriptura, quando prædeſtinationem perſonis aptat, ſolum novit electorum ad vitam. 777. b
Scripturis & experientia edocti, clarè agnoſcunt, quanquam Deus velit omnes ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; viam tamen, quam ad hoc init, magnâ ſui parte penitus abſconditam eſſe. 743. b
Scythianus, mercator Saracenus, primus propagator Manichæorum fuit. 834. b
Secula, quæ vel ante, vel poſt Auguſtinum & Fulgentium fuere, melius ſperarunt de ſalute infantium non baptizatorum quam ab Africanis patribus factum eſt. 641. b
Secundus, Valentini diſcipulus fuit, unde Secundiani. 834. b
Semen: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es. 599. b
Semipelagiani, Pelagii reliquiæ vocantur à Proſpero. 561. b. non dubitabant dicere: infantes prædeſtinatos eſſe ad præmium vel pœnam, pro vita cujuſque, quam acturus fuerat, ſi ad ætatem adultam perveniſſet. 736. a. non fuerunt in hæreticorum numerum relati, ſed pro Catholicis habiti. 759. b. dicti ſunt, non quod abſolutam prædeſtinationem impugnarent, ſed quia præviam gratiam non agnoſcerent. 768. a
Semipelagianis an accenſeri debeant Vincentius Lirinenſis, Gennadius Maſſilienſis & Arnobius Junior, diſquiritur. 565. b
Semipelagianiſmi propria nota eſt, negatio prævenientis gratiæ neceſſitas. 567. b. communis nota ejuſdem eſt, ſi abſoluta ſalvandi præfinitio improbetur. *ibid.* communem notam, non ſolùm illi ipſi, ſed unà cum illis Catholicorum plurimi rejiciebant. 567. b
Semipelagianorum peculiaris error erat, ut infantes ſalventur ex meritis præſcitis, nec futuris. 736. a
Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia. 599. a
Serpens, ſi exuvias poteſt deponere, ſi ager ſente ſquallentque obſitus, in agrum fertilem commutari poteſt: cur homo per aſſiſtentem gratiam Dei nequeat exuere naturæ pravitatem? 791. b
Servator univerſorum hominum, cùm ab Apoſtolo Paulo dicitur, non hoc ſic intelligi debet, quaſi reapſe effecerit, ut omnes actu ſerventur: ſed quia omnia effecit neceſſaria ut ſervari poſſent. 786. a
Sethus Calviſius valde errat dum ſcribit, Pelagium in Concilio Dioſpolitano pœnitudine ductum ad Eccleſiam rediiſſe. 585. b
Severiani Pelagiani epiſcopi filius, qui Britanniam infecerat, Agricola fuit appellatus. 588. a
Severinus Binnius, vir & eruditus & induſtrius. 589. a. de celebratione Arelatenſis & Lugdunenſis concilii valde errat. *ibid.*
Severinus Papa obiit anno Chriſti 639. 584. a
Sextus Pontifex diſertis verbis pronunciat. Nondum eſſe quæſtionem iſtam de Conceptione B. Virginis ab Eccleſia Romana & Apoſtolica ſede definitam, & ideo pœnam excommunicationis ſtatuit in eos, qui alterutram ſententiam, ut hæreticam damnare audent. 635. a
Sigebertus, octingentis poſt Caſſianum annis vixit. 564. a
Simonem Magum hæreſin ſuam ſpargere cœpiſſe circa annum ſextum à paſſo Chriſto, ex Actis colligi poſſe videtur. 833. a
Simon Magus non ſolùm omnium, qui ex Evangelio hæretici eſſe voluerunt, primus fuit, ſed etiam hæreſeon, quæ conſecutæ, fons & caput fuiſſe creditur. *ibid.*
Simoniana hæreſis poſt Menandri exceſſum, biceps facta, & in Saturninianam & Baſilidianam diviſa eſt. *ibid.* b
Simonis Magi hæreſis non diu ſub Simonianorum nomine ſe jactavit. *ibid.*
Siſinnius, Attici ſucceſſor in epiſcopatu Conſtantinopolitano. 484. b. vir vitæ ſanctimoniâ & fidei ſimplicitate clarus Catholicæque religionis præco inſignis. *ibid.*
Sixtus presbyter, in Patrum coram Zoſimo conſeſſu, primus adverſus Pelagianos anathema inclamavit. 571. a
Sixtus IV. feſtum conceptionis B. Mariæ coli præcepit, cujus ſententiam etiam concilium Tridentinum amplexum fuit. 632. a
Socinus negat peccatum originale nobis imputari. 597. a
Sollicitudo diaboli ad perdendum, & gratia Dei ad conſervandum, patet ex hiſtoria Jobi. 794. a
Sordes: Quis enim mundus eſt à ſorde? nemo, ſi vel unius diei ſit vita ejus ſuper terra. 600. a
Spiritum legis habentes putabat Auguſtinus habere à Deo poſcendi poteſtatem: ſed à ſpiritu Evangelii, quæ eſt gratia Dei, conferri dicebat ipſam caritatem. 793. b
Status hominis eſt triplex: primævæ integritatis, in quo conſtitutus: infectæ corruptionis, in quo privari juſtitia deſtitutus: renovatæ juſtitiæ, in quam per Chriſti gratiam reſtitutus. 799. b
Stoici & Platonici duo ſtatuerunt principia, Deum beneficum & materiam. 833. a. Stoici putarunt, non ſolùm ex materiæ natura fatalem provenire neceſſitatem, ſed etiam ex ſiderum conſtitutione affectioneque, quam χίνησιν Δειμαρμένην vocant Græci. 832. a
Stoicorum plerumque opinio *de arbitrio* eadem fuit ac Democriti. 831. b
Subditi ut puniantur pro rege, aut unum Reipublicæ membrum pro reliquo corpore, licitum eſt. 597. b
Superſtitio Judaica diſcrimen invenit inter ea juramenta, quæ Deum diſertè non nominarent: qualia erant, per cœlum, per terram, per urbem ſanctam &c. 726. b
Syllabus ſcriptorum Fauſti apud Gennadium. 564. b
Symmachus ad univerſos Galliæ epiſcopos epiſtolam miſit. 593. a
Synodi Carthaginenſis II. Milevitanæ, Carthaginenſis III. item Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, & Gelaſii idem judicium fuit cum Catholicis de legis impletione. 659. b
Synodus Arauſicana II. maximam in laudatiſſimis gentilium operibus imperfectionem agnoſcit, cum illa ex caritate Dei, aut propter Deum fieri negat. 669. a
Syracuſis ſub quæſtionum involucro, ſparſi erant errores Pelagiani. 570. b

T.

TAtianus docuit, nos in primis parentibus amiſiſſe Spiritum Dei, abſque quo intellectus noſter in ſupernaturalibus nihil ſit, niſi tenebræ. 788. a
Templariorum ordinem, ad poſtulatum Philippi Francorum regis, aſſentiente Clemente V. condemnavit Concilium Viennenſe. 711. b
Tentationibus graviſſimis hominem poſſe reſiſtere, contendebat Pelagius; Catholici vero, ſolius gratiæ beneficio tentationes vinci poſſe, dicebant. 660. b. 661. a
Terebinthus, qui & Budda dictus fuit, Scythiani mortuo, libros ejus clanculum domi ſuæ diutiſſimè habuit. 834. b
Tertullianus, ſcriptor Latinus antiquiſſimus. 608. a. electionem facit poſteriorem prævitis operibus. 738. a. librum adverſus Hermogenem ſcripſit. 831. a. ait: ut Marcionem à Stoicis, ita Valentinum à Platonicis veniſſe. 831. a
Teſtamentum vetus etſi apertè promittat terrena, tamen ſymbolicè promittit etiam cœleſtia. 666. a. fratribus dicitur, quod in monte Sinai pepigit Deus cum populo carnali, & promiſſiones terrenas habet: Novum vocatur, quod per Evangelium eſt prædicatum, ac promiſſiones habet ſpirituales. 666. a
Thara, pater Patriarchæ Abrahami & Nachoris, coluiſſe dicitur Deos alienos, cum miſericors Deus, ex Ur Chaldæorum, vocaret Abrahamum, unde etiam Abrahamum tum temporis fuiſſe idololatram, rectè colligitur. 676. a
Theodoricus Veronenſis, Gothorum & Italiæ rex, in Italia imperavit annis XXXIII. 591. a. anno DXVIII. Galliarum partem Francis ademit. 593. b
Theophilus epiſcopus Alexandrinus anno Chriſti 412. factus. 585. a. ſtudium ejus ſingulare adverſus Origeniſtas, ex quibus Pelagiani prodierunt. *ibid.* non dubitat à gentili expoſcere, ut cordis ſui auribus verba *Dei* haurire velit. 788. a
Theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendatur vera vita; aliter à Catholicis quàm Pelagianis intelligitur. 718. b
Thomæ Bradwardini judicium de Gennadio Maſſilienſi. 567. a
Thomas ſtatuit, Deum ante ſimultaneum concurſum operari in natura & hominis voluntate triſariam. 661. b. aſſentiunt ipſi Thomas Capreolus, Ægidius Cardinalis, Cajetanus, Ferrerienſis, Socinas atque alii. *ibid.*
Thomas Bradwardinus vocat Caſſianum Pelagianum, & è 12. Propoſitionibus, quas ex Proſpero excerpſit, unam quidem catholicam, ſed undecim *hæreticas & Pelagiano veneno prægnantes* eſſe ait. 562. b. egregius theologus adverſus Pelagium inſurrexit circa an. CIϽCCCXXX. 578. a
Timaſio & Jacobo dicavit Auguſtinus opus ſuum præclarum de Natura & Gratia. 570. b. miſitque Romam ad Innocentium, & Hieroſolymam ad Joannem epiſcopum. *ibid.*
Timaſius & Jacobus deſeruerunt Pelagium veterem magiſtrum, ac ſecuti ſunt Catholicos. 618. a. Auguſtinus ſcripſit ipſis elegans opuſculum de natura & gratia. *ibid.*
Titillatio ac delectatio quædam ante omne peccatum eſt, quæ animo inſidet; ſed ea

ea non eſt veri nominis peccatum, niſi accedat aliquo modo conſenſus, 628. b
Toletanum concilium ea Hiſpaniæ Galliæque Epiſcopis coactum fuit anno ꝏcccLxxxvIII. 786. b
Traduciani vocari ſolebant Pelagiani, quia peccati traducem ſtatuebant. 613. b
Tria pro certis habuit Auguſtinus. 747. b
Tridentinum concilium permiſit opinandi libertatem circa quæſtionem de immaculata Beatæ Virginis Mariæ conceptionem. 635. a
Tritthemii atque Sigeberti opinio de Caſſiano, à Chryſoſtomo Conſtantinopoli ejecto, veriſimilis non eſt. 564. a
Tritthemius ac Geſnerus librum Oroſii adverſus Paganos appellant, *De Hormeſta mundi Chronicam*. 573. a. Sutiridum, Polleviοum multoſque alios in errorem induxit. 592. b
Triumviri, Grunnius ſive Rufinus, Evagrius Ponticus, & Jovinianus Pelagii dogma e fontibus Origenis mundo propinarunt. 555. a
Turbantius epiſcopus ab erroris ſemita in veritatis viam revocit. 595. b
Turnebus magnus ſcribit, Chryſippeam doctrinam de arbitrii libertate, non omnium, ſed plerorumque Stoicorum fuiſſe. 831. b

V.

VAlentina ſynodus de dogmate, an Deus velit, omnes & ſingulos ad agnitionem veritatis, & animarum ſuarum ſalutem pervenire, nihil definivit; cùm tamen hoc imprimis eſſet, de quo inter Hincmarum & Godeſcalcum certaretur. 812. b. quatuor capitula, ab Hincmaro dogmati Godeſcalcano oppoſita, condemnavit: item librum ab Erigena Scoto ſcriptum adverſus Godeſcalcum. *ibid.* in Valentina ſynodo, anno ꝏcccLv. Remigius canones aliquot ſancivit, quibus, quid in Godeſcalco, quid item in adverſariis ejus, vel probaret, vel improbaret, expoſuit. 812. a
Valentinæ ſynodi Patres de illo, an Chriſtus pro omnibus ſit mortuus, apertè tuentur, pro fidelibus eſſe mortuum. 812. b
Valentinianos Pythagoricorum imitatores fuiſſe, autor eſt Irenæus. 832. a
Valentinianum concilium anno ꝏcccLv. imperante Lothario, Valentiæ in Galliis coactum fuit. 594. b
Valentino & monachis Adrumetinis, duos miſit Auguſtinus Commentarios, unum de Gratia & libero arbitrio, alterum de Correptione & gratia. 571. b
Valentinus eandem cum Stoicis ſententiam habuit. 831. b. potius à Pythagora ac Platone, quàm à Stoicis deceptus fuit. *ibid.* Valentinus & Marcus, qui ſimpliciter duo principia ponebant, id venenum ſuaſiſſe videntur ex Platonicis & Stoicis. 833. a. Valentinus ſubtilioribus ſuis deliriis priorum Gnoſticorum nomen propemodum extinxit. 833. b. vixit eodem tempore ac Cerdo, ejuſque diſcipulus Marcion, hoc eſt circa annum Chriſti cxL. *ibid.* homines dividebat in tria genera: quam Valentinianam trinitatem, aut hominis trinitatem vocat Tertullianus. 834. a. primum genus ei erant, quos *πνευματικὰς* ſive ſpirituales vocabat: alterum appellabat *ψυχικὰς* ſive animales: tertium nominabat *σαρκικὰς* ſive carnales, vel etiam *ὑλικὰς* ſive materiales, aut etiam *χοϊκὰς* ſive terreſtres. *ibid.* cenſura ejus de tribus hiſce generibus. *ibid.*
Valerii Comitis manus incidit liber, quo docebatur, Catholicos nuptias damnare, atque ex opere Dei facere opus diaboli. 571. b
Vaſenſi ſeu Vaſionenſi concilio ſubſcripſiſſe Proſperum, volunt nonnulli. 574. b
Velleitas eſt volitio eorum, qui ſalvari volunt, ſub hac conditione, ut ſibi nihilominus in peccatis liceat impune progredi. 806. b
Venditionem & diſtributionem bonorum ad conſequendam beatitudinem æternam, non eſſe præcepti, ſed conſilii, concludebant Catholici. 728. b
Veſtium & ornamentorum gloriam Deo eſſe contrariam; Pelagii ſententia. 730. a
Veteres nonnunquam per peccatum originale intelligunt peccatum primum; quod quin peccatum ſit propriè dictum, nemo ambigit 627. b. per peccatum originale non ſemper intellexerunt aliquid nobis ſuo modo inhærens. 628. a. agnoverunt, nihil eſſe noſtrum, ſed à divina gratia eſſe id omne quod poſſumus. 699. a
Verum aliquid dicitur triſariam: primum *κατ' ὕπαρξιν* ſive formaliter; deinde *κατ' ἐπίνοιαν καὶ ἐπίζευξιν*, ſive quoad conſecutionem finis ultimi; tertiò *κατ' ἐπίτασιν* ſive ſecundùm intentionem gradualem. 751. a
L. Verus obiit tempore Aniceti Papæ anno Chriſti 171. 834. b
Victor Martyritanus Caſſianum ab erroribus purgare aggreſſus fuit. 563. a
Victor & Apollonius, ſcriptores Latini antiquiſſimi. 608. a
Vincentii, Camilli & Theodori objectionibus reſpondit Proſper. 573. a
Vincentium Lirinenſem ſub Peregrini nomine Commonitorium ſuum edidiſſe, ex præfatione cognoſcitur. 565. b
Vincentius & Proſper diverſimode Cæleſtini epiſtola uſi ſunt. 566. a. ſcripſerunt Elogia ſua ſub Xyſto Papa. *ibid.* b. Vincentius, Proſperum & diſcipulos Auguſtini licet acriter impugnaret, & abſurdiſſimarum opinionum reos ageret, Auguſtinum tamen magno in pretio habuit. 566. b. Fulgentium contra Fauſtum Pelagianis occulte conſentientem ſcripſiſſe teſtatur. 576. a
Vincentius Lirinenſis, contra Pelagianos. 611. a. in Lirinenſi cœnobio vixit, unde etiam Lirinenſis dictus. 566. b. Auguſtini ſententiæ adverſabatur. *ibid.* ſcriptor videtur, tum Commonitorii, tum objectionum Vincentianarum. 565. b. de vitioſitate naturæ contra Pelagium & Cœleſtium. 614. a
Vincentius Victor, à Donatiſtis converſus, non arctè adeo Catholicis adhæſit. 637. b
Vineam plantat Deus in finem bonum, ſed ea præter voluntatem ac intentionem Dei mala fit humani arbitrii libertate. 791. b
Vires illæ undecunque ſint, per quas ſancti obediunt Deo, quæritur. 607. a. hominum in ſpiritualibus nullæ ſuperſunt, quare non mirum eſt, quod Patres interdum in hujuſmodi non dubitarint liberum arbitrium appellare ſervum. 695. b. præbentur à Deo iis, qui regeniti non ſunt, quibus poſſunt a Deo poſtulare regenerationis donum. 793. b
Viri egregii multi Pelagium amarunt. 554. b
Virium ex creatione inſitarum bonum uſum prædeſtinationis eſſe cauſſam; Pelagianum erat. 733. a
Virtus Chriſti ſufficit ad omnes liberandos; & prima ſive antecedens Chriſti voluntas fuit, ut omnes liberaret. 780. a
Virtute naturæ neminem implere legem: neminem per gratiæ vires tranſegiſſe vitam omnem ſine peccato: neminem ad eum pietatis & ſanctimoniæ gradum perveniſſe in hac vita, ut omne omnino peccatum longiſſimo tempore evitaret; Catholicorum ſententia fuit. 607. a
Vitioſi actus ſunt propriè à voluntate liberè eos efficiente per modum principii activi & interni: à concupiſcentia, hoc eſt peccati pronitate, ſolum inclinativè per modum principii objectum intus proponentis, & ad iſtud incitantis. 627. a
Vitium inolitum, auferri non poteſt, niſi per eum, cui omnia poſſibilia ſunt. 621. a. naturæ ex actu voluntario promanat, ipſum autem formaliter voluntarium non eſt. 627. b
Vocatio univerſalis eſt, ratione Dei mandantis, ut omnibus Evangelium prædicetur, & exigentis, ut ab omnibus audiatur ac recipiatur. 787. a
Vocationem diſparilem fati nomine traducebat Pelagius. 734. b
Vocationis gratiam valde quidem inæqualem eſſe; ſed tamen univerſos homines aliquam habere revelationis vocationiſque menſuram; docent Patres. 787. b. Vocationis ad gratiam regenerationem duæ ſunt partes: una externa, per verbum; altera interna, per Spiritum Sanctum, *ibid.*
Vocatorum unus cur præ altero convertatur. 743. b
Vocatus. Quippe qui vocatus, venire cum poſſit, venire negligat; donaque Dei prior reprobet, & irrita reddat, quàm à Deo reprobetur; prior deſerat Deum, quàm à Deo deſeratur. 807. a
Voluntas pro facto; in baptiſmate locum habet. 638. b. Voluntas, quæ à Chryſoſtomo & Damaſceno vocatur prima & antecedens, ea vocatur ab Anſelmo voluntas miſericordiæ: quæque ab illis vocatur voluntas ſecunda vel conſequens, ab hoc juſtitiæ voluntas dicitur. 777. a. Auguſtinus requirit ut fateamur, neminem velle, niſi voluntas ejus per Dominum præparetur. 793. a. Voluntas inter carnem & ſpiritum, media eſt, ut à qua homo habeat velle, & quà libera eſt, liberè velle, à carne eſt male velle, at ut poſſit bene velle; à ſpiritu habet. 803. b. quæ dici poteſt voluntas perfecta, eſt volitio eorum, qui parati ſunt omnia agere neceſſaria ad ſalutem. 806. b
Voluntatem hominis à Deo non exſpectari, quaſi à ſe aliquid poſſit boni: nec demum adjuvari in opere bono, quaſi per ſe inchoare illud poſſit: ſed hominis voluntatem à Deo præparari, eique ut velit bonum inſpirari; Arauſicana Synodo II. conſtitutum eſt. 670. a
Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & fervens cupiditas ad delicta ſolet allicere, quæ ante peccandi actum inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facilè, hac via veniendum eſſe, quo gliſcimus. 628. b
Uno in homine peccaſſe omnes, ſecundum Apoſtolum, bifariam intelligi poteſt. 597. b
Vortigorio in Britannia regnante, Daniel Arvonius contra Pelagianos ſcripſit. 577. b
Votum baptiſmi, pro baptiſmo habendum, putant Gabriel Biel & alii, tam in infantibus, quam adultis. 638. b
Uterque cùm ſit vocatus, cur hic præ altero gratia rectè uti velit. 743. b

W.

WAldenſes, Pelagianorum opinionem amplexos eſſe de juramento, ſcribit Guido Carmelita. 723. b

X.

XYſti ſucceſſor fuit Leo I. cognomento Magnus. 582. b

Digitized by Google

INDEX.

Xyſti verſus pro peccato originali adverſus Pelagianos, baſilicæ Conſtantinianæ octangulari in lapide inſcripti. 582. a. b
Xyſtus octennio Epiſcopatum geſſit. 566. b
Xyſtus III. ſucceſſor Cæleſtini. 582. a. epiſtolam ſcripſit ad omnes Orientales. *ibid.* libros etiam duos ſcripſit; unum de Divitiis, & alterum de Caſtitate. *ibid.* magno cum zelo reſtitit Pelagianis. *ibid.*

Y.

Υ'πομνηστὴς, Latinè Memoratorium interpretatur. 572. a

Z.

Ζαβάλλειν pro διαβάλλειν, olim dixere Græci. 570. b
Zabulus, pro diabolus legitur apud Paulinum, Hilarium, Cyprianum & alios. 270. b
Zarritus pro Diarrytus. 570. b
Zeta, olim dixerunt pro diæta. *ibid.* a
Zoſimi ſucceſſor Bonifacius, epiſtolas duas Juliani, per Alypium ad Auguſtinum miſit. 571. b. Zoſimi tempore concilium Africæ univerſale habitum. 578. b
Zoſimus, Romanus epiſcopus factus eſt, anno ccccxv. 562. a. ſucceſſor Innocentii, adverſus Pelagianos epiſtolam ſcripſit ad univerſi orbis epiſcopos. 578. b. cum tuendi Cæleſtii rationem videret nullam, nec ſanandi ſpes reliqua eſſet, una eum cum Africanis patribus condemnavit. 580. a

FINIS.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DISSERTATIO EPISTOLICA DE JURE MAGISTRATUS IN REBUS ECCLESIASTICIS.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,

Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM, & GOETHALS.

M DCC I.

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII
DISSERTATIO EPISTOLICA
DE
JURE MAGISTRATUS
IN REBUS
ECCLESIASTICIS.

QUoties cùm animo meo reputo prima reformationis tempora, eaque cum proximis, & illa item cum noſtris compono; toties, Magnifice Ampliſſimeque Domine, ſe maximum mihi offert argumentum infirmitatis humanæ: neque dubito, quin idem tibi uſu veniat ſæpiſſimè. Quid enim magis Luthero, aliiſque piis doctoribus primitus objici ſolet, quàm Papæ, & Eccleſiarum multarum diſſentientium autoritas? Sed Doctores noſtri ab Eccleſiis ad Scripturæ iudicium, à Papa ad Magiſtratus judicium provocabant. Bona cauſſa multis locis triumphavit. Sed cùm Lutherus homo quoque eſſet, à quo iccirco humani nihil alienum putari debet, factum, ut cum bono ſemine zizania alicubi ſeminaret. Vidêre hoc alii, fortaſſe nec pietate nec eruditione inferiores: qui idcirco ſedulò ſibi adlaborandum judicarunt, ut à bono ſemine zizania diſtinguerentur. Hic qui in Lutheri ſententiam juraſſent, quaſi quæ de ſcripturarum unico ac perfectiſſimo canone dicta eſſent, adverſus Pontificios ſolùm valerent, ecce iiſdem, vel geminis planè armis aggredi eos auſi ſunt, qui zizania in Eccleſiis ſuis recens orta eruncare vellent. Nam ut Pontificii Pontificem, ita hi Lutheri ſectatores Lutherum; ut illi Eccleſiam Romanam, ita hi Eccleſias Saxonicas, & alias; ut illi mediæ ferè, aut infimæ antiquitatis concilia aliquot, ita hi, tanquam quod conciliorum ſibi multorum inſtar eſſet, confeſſionem Auguſtanam urgere adverſus diſſentientes cœperunt. Habuit hoc alios peſſimè: inprimis eos, qui in re Sacramentariâ ab iis diſſentientes, hac parte Zvinglium, & Calvinum ſequi ſe profiterentur. Aurem igitur iſtis vellere, memoriamque priorum temporum refricare; quibus armis iſtiuſmodi pugnandum fuiſſet, cauſſa longè fuiſſent longè inferiores. Sed ſurdo canebatur fabula. Nam qui quaſi rerum dominarentur, hi, ut Pontificii olim, ita jam ipſi quoque in omnes à ſe diſſentientes de umbone, tanquam de plauſtro omnis generis convicia jactare cœperunt: communitati etiam omni in poſterum renuntiarunt. Atque in his tuebantur ſe Lutheri ipſius (quanti alioquin viri!) exemplo: qui ut multa iſtius farinæ omittam, (commemorare enim tædet) paullò ante exceſſum ſuum, ad Jacobum Probſt, paſtorem Bremenſem, virum, quod nec qui Lutherum tantopere ſectabantur diffiteri poterant, eximiæ pietatis, ſcribere hunc in modum non dubitavit: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio Sacramentariorum: & in viâ Zvinglianorum non ſtetit, & in cathedrâ Tigurinorum non ſedit.* Quod cum illis aureolum, & tacteatum quoddam dictum videretur, omnes, qui animum non habent affectibus impeditum, vident eſſe, non dico bullatas nugas, aut ineptam ac puerilem alluſionem, ſed impiam, & horribilem Pſalmi perverſionem. Nec intra convicia aut anathemata res ſtetit: ad carceres, ad exilia deventum, uti vel ſola indicium faciet Peucceriana carcerum hiſtoria, quam optimus, & doctiſſimus Pezelius ſcripſit. Tantum non quidem religio, ſed perpetuus affectus potuit ſuadere malorum. Tandem divinâ miſericordiâ, in Britanniâ, in Germaniâ, in Galliis, in Belgicâ efflореſcere etiam Eccleſiæ cœperunt, quæ Papæ ſic jugum excuterent, ut à Luthero ſimul in *εὐωχίας* dogmate diſſentirent. Ac aliquantiſper quidem hæ memores priſtinæ conflictationis & cum Papiſtis, & cum Lutheranis, nihil aliud urſère, quàm Prophetica & Apoſtolica ſcripta, ſummumque in Eccleſiaſticis judicium magiſtratibus ſponte detulerunt. Sed poſtquam pleríque earum Doctores rem omnem in vado eſſe viderunt, inque veterum multorum locum jam ſucceſſerant oratores novi, adoleſcentuli, quam in Papiſtis prius, ac mox Lutheranis tantopere damnârant, hanc ipſi, cum alibi, tum imprimis in Belgicâ hac, calcare viam cœperunt. Si quod enim dogmatum ſuorum in dubium vocaretur, non jam ad ſcripturas ſolas, imò nec ad primævam antiquitatem provocari ſe patiebantur: ſed ut Lutherani illi Lutherum, ita hi Calvinum, aut Bezam: ut illi Auguſtanam Confeſſionem, ita hi Confeſſionem Belgicam, vel Catecheſin Palatinam: ut illi Saxonicarum, ita hi Reformatarum in provinciis hiſce jactabant conſenſum. Et quod dolendum inprimis erat, non minus quam priores, omnes à ſe ſententiis diſcrepantes, tanquam hæreticos differebant, & quos poſſent ſedibus ſuis deturbabant. Quæ quoties cogito, propè animum meum metus ſubit, ne & illi qui nunc, ob aliquem in Prædeſtinationis dogmate diſſenſum, tamquam [illegible] traducuntur, ſi ſuperiores aliquando fiant, (liberè cur non apud te loquar?) ſimiliter excepturi ſint eos, qui diſſentire ab ipſis audebunt. Quippe & illi homines ſunt non minus quàm priores: & ſemper ſic, ut alios mittam, cum ipſo eruditorum vulgo ita comparatum fuit, ut, contemptis iis qui moderata ſuggererent conſilia, iis qui extrema ſequerentur ſe potius applicarent. Sed huic ſpero malo providebunt tempori viri aliquot præſtantes, qui inter ipſos plurimùm poſſunt: ac inprimis Magiſtratus ſummus, quem hæc antecedentium exempla poſſunt reddere cautiorem. Quod autem nunc illi qui receptiorem ſententiam tuentur im-

pensè

penſè negant, vel tranſverſum ſe unguem deflectere ab illâ diſſerendi ratione quam ſequebantur qui primi Eccleſias Belgicas, vel domi, vel in exilio, docuerunt, hoc iſtiuſmodi eſt, ut meritò dubites, utrum magis imprudentiæ, an impudentiæ tribui debeat. Hoc cur dicam, cum alia multa, etiam in vulgus notiſſima, teſtatiſſimum faciant, tum imprimis hiſtoria iſthæc, quam nomine nobiliſſimi Johannis à Laſco, Belgicæ Eccleſiæ in Angliâ Epiſcopi: item Martini Micronii, eruditiſſimi, & fideliſſimi paſtoris, & omnium Belgarum, aliorumque peregrinorum Londino profugorum, ſcripſit, divulgavitque nobilis & inſignis vir Johannes Utenhovius, Eccleſiæ Belgicæ ſenior. Quanto profectò aliter, quàm hodie hic fit, diſputabant illi, cum Lutheranis Coldingæ, Wiſmariæ, Hamburgi, atque alibi. Non viſum hic univerſam iſtorum temporum hiſtoriam percurrere; ſed contentus ero, ex multis aliqua delibaſſe, è quibus de cæteris non obſcura fiat conjectatio. Coldingenſes quidam paſtores erant, nomine Paulus Noviomagus, & Henricus Sylvæducenſis. Cum his noſtri pium aliquod colloquium poſcebant. Negabant contra illi, eo quicquam opus eſſe, cùm nec Rex, nec ipſi minimum de Regni Danici doctrinâ dubitarent. Nempe ſimiliter ac (lubet enim iſthæc cum noſtris temporibus conferre) dicentes audivimus quoſdam, poſſe Pyrrhonios iſtos, ut vocabant, inter ſeſe catecheſin examinare ad ſcripturarum ſtateram: ſibi hoc factu nihil opus eſſe, qui nec de particulâ ejus minimâ dubitarent. Sed quid hic à Laſco, Micronius, Utenhovius? Nempe tales præjudicio peccare arbitrabantur, planeque ſtatuebant, non tantùm cum zizania ſponte aut fortuitò oculis ſeſe offerunt, de evellendis iis conſilium capi oportere, ſed ſollicitè etiam inquirendum, nihilne zizaniorum uſpiam reperiamus, cùm inimicus homo ea ſoleat ſpargere, dormientibus iis quibus cura agri Dominici incumbit. Sed pergamus. Dicebant Lutherani, negari à noſtris clara Scripturæ verba: HOC EST CORPUS MEUM. Nempe ſimili ratione, ac Eccleſiaſtæ illi, qui cùm de Electionis & Reprobationis abſolutæ dogmate diſputant, clara eſſe ajunt verba Apoſtoli Rom. IX. ac Reprobationem aliquam conditionatam inducentibus, priuſquam quod volunt perſuadeant, totum illud caput è ſacris literis ſurcillandum eſſe. Sed quid in ſimili controverſiâ A Laſco, & alii, quos diximus? *Ipſum Noviomagum ſuperiori concione docuiſſe, & quidem rectè*: VERITATEM *cujuſque doctrinæ probandam non eſſe unius alicujus loci in Scripturis teſtimonio, ſed unanimi totius Scripturæ conſenſu.* Objiciebant deinde noſtris, quod omnia carnis judicio metirentur. Quis neſcit hodie oggeri illis, qui abſolutam Reprobationem negant? Sed audiamus A Laſco, & alios. *Multa ſunt alia in religione noſtrâ capita, magis multò rationis noſtræ judicio repugnantia, quæ tamen nos omnia per Dei gratiam indubitatâ fide amplectimur, abnegato omni rationis noſtræ judicio, eo quod illa certis divini verbi teſtimoniis niti atque inſiſtere videamus: idem & hic multò libentiſſime facturi, ſi idem videamus.* Objiciebant item, quod per Daniæ Regnum jam alia de Cœnâ ſententia obtineret: nempe ut nunc quidam in Prædeſtinationis dogmate Eccleſiarum Belgicarum, (quàm verè non diſputo) autoritate ſe tuentur. Reſponderunt noſtri Lutheranis iſtis; *Doctrinæ ſanæ veritatem petendam nobis eſſe, non ſanè è regnorum, ſed ex verbi divini certâ ac ſolidâ autoritate.* Criminabantur item noſtros, quod diſſentirent à Luthero, ac Saxonicis Eccleſiis; quod Auguſtanâ Confeſſione damnarentur. Nempe haut aliter, ac nunc quidem ſemper crepant Calvinum, Eccleſias Belgicas, Confeſſionem, aut Catecheſin: quæ fortaſſe tamen non uſque adeò illis patrocinantur. Sed quid hic iidem illi laudatiſſimi viri? Dicimus, inquiebant, *Lutherum ac Saxonicas Eccleſias, denique & Auguſtanam Confeſſionem non eſſe Catholicam Eccleſiam: nos Lutherum pro inſigni Dei organo habere, ſed illi nihilominus Spiritum Sanctum juxta menſuram datum fuiſſe: hunc honorem ſolis nos Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis deferre, ut nihil contineant quod non certâ fide ſit amplectendum: cæterum, in ſcriptis Lutheri* (de Calvino idem dicere poſſumus) *luculenta extare teſtimonia, illum ſibi non perpetuo, neque per omnia conſtare. Quare & Lutheri ſcripta, & ipſam adeo Auguſtanam Confeſſionem, ad ſcripturæ regulam & legitima Eccleſiarum judicia revocanda eſſe: neque ex Lutheri dogmatis, aut etiam ex Auguſt. Confeſſionis autoritate, ita præjudicandum eſſe, ut ſcindantur Eccleſiæ, utve ſanctorum communio in Catholicâ Dei Eccleſiâ (contra fidei noſtræ confeſſionem) violetur.* Verba profectò aurea. Porro quia Paullus Noviomagus hæreſios accuſârat noſtros publicè in concione; reſpondête ad illud in hunc modum a: *Contra doctrinam Evangelii* (a P. 71.) *fructum dicimus; quandoquidem nemo de alterius condemnatione pronunciare aut poteſt aut debet in Eccleſiâ, quem non conſtet publicè à fundamento Apoſtolicæ Confeſſionis, Petri ore proditæ, excidiſſe.* b Et aliquanto (b P. 72.) poſt addunt: *Nos hujus controverſiæ nomine neminem unquam averſati ſumus, ſed in fraternâ charitate tulimus; & ferendos eſſe putavimus omnes, quimodo nos viciſſim ferre volent, donec Dominus controverſiam hanc per gratiam ſuam componat, eo quod omnes fundamentum Confeſſionis Apoſtolicæ pariter retineamus.* Quod ipſum in Prædeſtinationis controverſiam multò etiam juſtiùs dici poſſit. Alia quoque hujus generis in iſtoc Coldingenſi colloquio legi poſſunt. Sed nihil noſtros ulla juvit defenſio ſui: verum extremâ in afflictione, mediæ hyemis tempeſtatibus, ſexaginta circiter familiæ, (quos inter decrepiti, pueri, matronæ gravidæ) ſummo cum vitæ periculo regno ejecti ſunt. Sed operæ etiam fuerit delibare diſſertationem, quam Hamburgi Micronius habuit cum Joachimo Weſtphalo, eo adverſus quem & Calvini exſtant quædam. Is tanquam Achilleum c argumentum (c P. 195.) objiciebat Micronio, *De veritate doctrinæ noſtræ Sacramentariæ nihil eſt ambigendum, cum ea in omnibus Saxonicis & Orientalibus Eccleſiis, ut à ſanctiſſimis viris & præceptoribus ſuis eam acceperunt, unanimi conſenſu tradatur. Falſa igitur & repudianda eſt contraria Zwinglii ſententia, quæ in prædictis Eccleſiis eſt damnata.* Præclarè reſpondet Micronius d: *De controverſâ aliquâ doctrinâ non ex unanimi multarum Eccleſiarum conſenſu, ſed tantùm ex concentu Propheticæ & Apoſtolicæ ſtatui debet.* (d P. 196.) ALIUQUI TRIUMPHABIT PAPA. Tum Weſtfalus: *Eccleſiæ noſtræ Saxonicæ ſunt Eccleſia Dei.* Hic Micronius: *Eccleſia Dei ex loco æſtimari non debet. Utque Londinum non facit Eccleſiam Dei, ita nec Hamburgum, aut Lubeca. Nulla præterea eſt Eccleſia præter Propheticam & Apoſtolicam, quæ non in quibuſdam hallucinari quandoque poſſit, quod ipſum quoque Lutherus docuit.* Addimus, *Et Calvinus.* Sed quid Weſtfalus hic? *Quod Lutherus Eccleſiam ſcribit errare poſſe, de Papiſticâ non de Chriſti ſenſit Eccleſia.* Reſpondet Micronius: *Imò de vera Chriſti Eccleſia loquitur Lutherus, quæ ex humanâ quadam imbecillitate in quibuſdam nonnunquam impingit. Ex parte enim prophetamus. Et fit aliquando, ut eximius aliquis doctor alicubi turpiter hallucinetur, quem mox deinde alii, præpoſtero quodam zelo incitati, temerè & pertinaciter imitantur. Hinc etiam ſæpè errores in Eccleſia oboriuntur.* Veriſſimè, veriſſimè. Quare optimè ibidem ſic colligit Micronius: *Proinde approbanda venit doctrina Eccleſiæ omnis, non ex Eccleſiarum aliquot conſenſu, ſed verbi divini autoritate.* Objiciebat Weſtphalo Micronius: quod in libello ſuo, cui titulum feciſſet DE RECTA FIDE, doctrinam ſuam ſacramentariam Eccleſiæ judicio ſubjeciſſet, eoque examen ejus ſubterfugere non deberet. (e P. 201.) Reſpondet Weſtfalus e: *Ego doctrinam meam ſacramentariam non Londinenſi, ſed Eccleſiæ Dei Hamburgenſi judicandam propoſui.* Similiter hodie multi in Prædeſtinationis dogmate nullis ſe Eccleſiis ſubjicere volunt, niſi quas idem ſecuti ſentire habeant (f P. 206.) perſuaſum. Ait idem Weſtfalus f: *Si dubia adhuc eſſet noſtra doctrina, graviter peccaſſet Senatus noſter, &*

Sere-

Digitized by Google

Sereniſſimus Daniæ Rex, qui adverſum vos decreta tulerunt. Optimè reſpondet Micronius: SIMILIBUS ARGUMENTIS FACILE OMNES VICERIT PAPA. a P. 214. Ait Weſtphalus *a*: *Contra veſtram doctrinam Comitiis Auguſtanis pronunciatum eſt.* Micronium hic audiamus: *Non video vos juſtam habere cauſſam tantopere gloriandi de Auguſtanis Comitiis, cùm ea in eum finem inſtituta non ſint, ut ibi audita prius utraque parte certi aliquid de re ſacramentaria ſtatueretur: ſed fuit tantum nuda fidei confeſſio, quæ nullo modo Concilii legitime congregati autoritatem obtinere poteſt.* Quod ipſum de Belgica Confeſſione dicere poſſumus. Quemadmodum & quod continuo ſubdit: *Siquidem Concilia omnia adhuc ſubjacent ſcripturarum autoritati, quanto magis Confeſſio Auguſtana!* Alibi quoque recenſetur in eadem hiſtoriâ colloquium à Micronio habitum Wiſmariæ cum Doct. b P. 146. Smetenſtedio. Hic, cum Micronius dixiſſet *b*, *Magiſtratus poſſit colloquii teſtis eſſe ac* JUDEX: reſpondet Doctor ille, *Magiſtratus? quid ille de religione intelligit? Petamus Roſtochium & ad Doctores aut Superintendentem proficiſcamur, qui de colloquio judicare poterunt.* Nempe non alios judices admittit, niſi à quibus certam ſibi victoriam videt. Quid Micronius autem ad hæc? *Siccine*, inquit, *Magiſtratum contemnis Doctor?* QUO JUDICE, PRECOR, PAPAM PRINCIPIO VICIT LUTHERUS, AB OMNIBUS TUNC DOCTORIBUS SCHOLASTICIS PASSIM DAMNATUS? Sed exſcribillandi modus tantum eſto. Abundè ſanè ea, quæ adduximus, oſtendunt quod ſuperius dicebam, illos qui primi Eccleſias Belgicas collegerunt repurgaruntque, ſemper à Doctorum quorundam ſenſu, Eccleſiarumque quarumdam conſenſu ad Scripturarum judicium, & Magiſtratus judicium provocâſſe contra eos, quibuſcum illis Doctoribus noſtris negotium fuit; haud ſecus ac hodie quidam occipiunt è noſtris. Nam ovum ovo ſimilius non eſt, quam illa quæ vidimus Lutheranorum argumenta, & iſta noſtrorum, qui abſolutam tuentur prædeſtinationem, nec Magiſtratus judicium in Eccleſiæ rebus admittunt. Nec tamen par omnium hîc immodeſtia: ſed quò imperitior quiſque, hoc minus rationi locum præbet. Ἀεὶ γὰρ ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν c A'λιευ. Δύσμαχος, οὐδὲ θέλουσι τὸ ἀτρεκὲς πείθεσθαι: *c* ut optimè olim Oppianus. Atque ut ingenioſiſſimus poëta alicubi ait, *Non plus his cordis, ſed minus oris adeſt.* Plus modeſtiæ (quemadmodum & eruditione pleroſque ordinis ſui vincit) retinuit Anton. Wallæus, cujus ſcriptum de jure Magiſtratus in Eccleſiaſticis dicere poſſum ἀνέγνων καὶ ἔγνων, τὸ κατέγνων ἁπλῶς addere non poſſum, ne merito audiam illud quod deſertori Juliano reſpondebat Baſilius, ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως, εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως. Ita multa in eo ſcripto reperi, quæ meliorem mentem, majoremque modeſtiam ſpirent. Sanè ſiquis ea ex opere excerpta in unum congerat, ſimulque oculis ſubjiciat, vix ampliùs aliquid requiſiturus videatur. Sed tamen duobus nominibus peccat graviſſimè. Nam adverſarii ſui mentem, quam non capit, carpit; eumque ſe oppugnare credi vult, cùm ſuum oppugnat ſomnium. Adhæc quæ ſcribit minimè videntur ἀκόλουθα καὶ ὁμόφωνα. Nam cum ſummum in Eccleſiaſticis imperium neget eſſe penes αὐτοκράτορα, ea tamen paſſim dicit, ex quibus colligere hoc potuiſſet, ſi mens non læva fuiſſet. Omnis erroris fons & caput, quòd confuſè indiſtinctèque ſingula conſideret & tractet, cùm hîc vel maximè habeat locum illud Stagiritæ philoſophi, Οὐκ ἐπιστήμης τὸ διαιρεῖν. Id quò pareat, priùs quidem univerſè ac generatim oſtendam Magiſtratui ſummo etiam in Eccleſiaſticis competere jus ſummum: deinde verò aliquammulta, imò præcipua ferè Wallæani operis ad trutinam Scripturæ, & rectæ rationis expendam. Nec ignoro quàm tu hæc longè melius me intelligas, ſed nec ingratum me facturum ſpero, ſi meum quoque hac de re judicium perſcribam.

Ac penes Principem quidem ſeu Magiſtratum ſummum eſſe imperium ſupremum rerum Eccleſiaſticarum; quatenus quidem penes mortalium quemquam poteſtas earum eſſe poteſt, ſolidè comprobatur, partim Dei ipſius mandato, annexaque promiſſione, & comminatione: partim exemplis piorum Principum, quæ nobis in S. Scripturâ proponuntur, & commendantur: partim rationibus, quibus Magiſtratus circa Religionem tum indirectim, tum directim habere imperium oſtenditur: partim exemplis Chriſtianorum Principum, quæ ſcriptoribus Eccleſiaſticis continentur: partim auctoritate veterum, recentiorumque Patrum, qui poteſtatem hanc tribuunt Magiſtratui ſummo: partim judicio, ac confeſſione ſcriptorum externorum, qui & ipſi, velut rationis quodam ductu, imperium circa impiam religionem ſuam tribuunt Principi ſuo: ac Principum ipſorum, qui in impiâ religione ſuâ jus illud uſurpârunt. Hæc omnia quidem cum cura tractare velle, ſcio res fuerit ingentis commentarii. Verùm nos ex immenſâ ſylvâ tantummodo paululam ſtruem congeremus. Ut igitur inde ordiamur, jubet Chriſtus Matth. VI. 33. ut primum quæramus regnum Dei, ac fore ſpondet, ut cætera omnia adjiciantur nobis. Quod mandatum, cùm privatum quemque tangat, tum eos inprimis, quibus non ſui tantùm, ſed publici etiam cura incumbit: quibus regnum Dei in Remp. inducendum, promovendum, curandum, conſervandum. Itaque & Pſ. II. 10, 11, 12, ſic eos per Davidem compellat: *Nunc ergo, Reges, animadvertite, eruditionem excipite, ô Judices terræ. Colite Jehovam cum reverentiâ, & exultate cum tremore. Oſculamini filium ut non iraſcatur, & pereatis in viâ, cùm exarſerit vel minimùm ira ejus. Beati omnes, qui ſe recipiunt ad eum.* Ubi reges compellat Deus, non velut aliquos ex ſocietate humanâ, ſed tanquam Reges; quos non ſibi tantùm colere pietatem velit, ſed curare, ut eandem ſubditi exerceant: quemadmodum optimè ea verba declarat Auguſtinus, ut infra videbimus. Huc quoque pertineat, ſi recta interpretatio, locus ille Pſ. XXIV, 7. *Attollite portas, principes, veſtras, & elevamini portæ infernales, & introibit rex gloriæ.* Pſ. LXXV. 4, ait David, *ſolutas columnas terræ aptabo.* Ubi Spiritus S. (ut quidam aptè ſatis eum locum expoſuit) columnas terræ vocat ſtatum ſecularem, & eccleſiaſticum, ſive imperium in rebus civilibus, & eccleſiaſticis: quæ duo imperii ſtatumina, & firmamenta per diuturnas Saulis clades attrita, ac penè confracta inſtaurare ſe velle ait David. Huc pertinent quoque illuſtria Magiſtratus elogia, ut quod Eſ. XLIX. 23. dicuntur *nutritii Eccleſiæ*: quodque Pſ. LXXXII. audiunt *Dii eſtis, & filii altiſſimi.* Nam ideò Deus hoc eos titulo dignatur, quia munus gerant divinum, præcipuaque imperii pars verſetur circa ea, quæ ad Dei gloriam, & animarum ſalutem pertineant. Quod ſi exempla petuntur, ſuppetunt ea in Davide, Salomone, Aſa, Joſaphata, Ezechia, Joſia, Jehu, aliis. Non inhærebo iis commemorandis, partim quia omnium inculcantur libris, partim quia ſelectiſſima illa teſtimonia ſufficiunt, quæ ad edictum Ill. Ordd. adſcripta ſunt, ex 2 Chron. VIII. 2. XVII. 6, 7. XXIV. 4. XXIX. 4. XXX. 1. XXXIV. 3. XXXV. 2. Nec pœnarum exempla, quibus Deus punivit ejus mandati neglectum, quiſquam arbitror requirat, qui vel hoc ſolum cogitet, propter Salomonis idololatriam regnum ejus fuiſſe diviſum: multoſque Samariæ Reges ob Religionis neglectum periiſſe, ipſaſque tandem decem tribus hac propter funditus propè fuiſſe deletas.

Scripturarum autoritati ſuccedat pondus rationis.

Nam ſi vel temporalia ſolum curare Reges ſeriò velint, ne ſic quidem Religionis cultum negligere debeant, cùm cultus divini contemtus ac negligentia fons ſit infelicitatis ac multorum malorum: uti contra ſincerus Dei cultus in temporalibus quoque magnam adfert felicitatem. Quâ de re vide integrum Deuteronomii

cap.

cap. xxviii. quo nihil illuſtrius. Similiaque legas 2 Chron. xvii. 3, 4, 5. &c. xxvi. 5, 6, 7, 8. xxvii. 3, 4, 5, 6, 7. xxviii. 6, 7, 8, 9, 10. xxix. 6, 7, 8. xxxi. 21. xxxii. 27, 28, 29, 30. &c. Itaque Conſtantinus M. (uti Nicephorus ſcribit lib. vii, cap. xlvi, *publicitus omnes cohortatus eſt, ut imprimis divinum numen piè colerent: ita enim fore, ut omnia eis abunde prorſus ſuppetant: omniaque cœpta cum ſpe optimâ feliciter cedant: ſin à pietate tali, & veri Dei religione aberrarent, nihil eos & pace & bello, quàm res adverſas exſpectare debere confirmans.* Etiam Theodoſius moriens (uti idem Nicephorus ſcribit lib. xiii. Eccl. Hiſt. cap. 1.) nihil aliud filiis mandavit, quàm ut veram pietatem ſervarent illibatam, eoque eos argumento quoque inflammabat, *quòd per hanc habituri eſſent pacem, bellum ſopituri, trophæa excitaturi, & victoriam à Deo conſecuturi.* Cui geminum illud Cyrilli penè initio libri de rectâ fide ad Theodoſium: *Impii reges plurimum miſeri ac mali malè perierunt: contrà verò pietatis cultores ſine labore vincebant inimicos, & adverſariis prævalebant.* Fusè deinde è Scripturis idem probat. Addamus & illud Leonis Magni ad Martianum Imp. epiſt. xlii. *Magnam materiam gratulationis accepi, quia ſtudioſiſſimos vos Eccleſiaſticæ pacis agnovi: cui ſancto deſiderio dignâ æquitate confertur, ut quem ſtatum cupitis eſſe religionis, eundem habeatis & regni. Nam inter principes Chriſtianos ſpiritu Dei confirmante concordiam, gemina per totum mundum fiducia roboratur: quia perfectus charitatis & fidei, utrorumque armorum potentiam inſuperabilem facit, ut propitiato per unam confeſſionem Deo, ſimul & heretica falſitas, & barbara deſtruatur hoſtilitas, glorioſiſſime Imperator.* Pertinet huc quoque illud Tullii de Aruſpicum reſponſis p. ccxlviii. *Nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo ejus gentis ac terræ domeſtico nativoque ſenſu Italos ipſos ac Latinos; ſed pietate ac religione, atque hac ſapientiâ, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perſpeximus, omnes gentes nationeſque ſuperavimus.*

Jam verò non tantum indirectè & propter temporalem felicitatem, curatu religionis rex debet: ſed etiam directè & propter ſe, ut quæ pars principalis ac quaſi anima ſit imperii. Quippe ut Ammianus lib. xxix. ait, a *Nihil aliud eſt imperium, ut ſapientes definiunt, niſi cura ſalutis alienæ.* Atque ut idem ait lib. xxx. *Finis juſti imperii, ut ſapientes docent, utilitas obedientium æſtimatur, & ſalus.* Atqui, qui illud ſatirici novit, *optandum eſt ut ſit mens ſana in corpore ſano*, is ſciat ſalutem non ſolius eſſe corporis, ſed etiam animæ: ac quanto anima præſtantior corpore, tanto hujus ſalutem potiorem cenſendam corporis ſanitate. Si igitur ſapientes, ut Ammianus ait, ſalutem alienam finem eſſe ſtatuunt Imperii; potiſſimum animæ ſalutem curare debet Princeps: præcipua autem, imo vera animæ ſalus eſt æterna animæ ſalus: quam idcirco optime finem Principis facit Thomas Aquinas ſive alius libro de regimine Principis, cum alibi, ut infra videbimus, tum cap. ult. ubi ait, *divino cultui rex toto conatu incumbere debet, tanquam debito fini, non ſolum quia homo eſt, verum etiam quia dominus & rex eſt.*

a P. 421. editionis Wouwer. p. 462.

Idem quoque eo evincitur, quòd Magiſtratus Homero dicuntur ποιμένες λαῶν. Cui conſentit Xenophon, cùm lib. viii. de inſtit. Cyri, *ſimilia eſſe* ait *opera boni paſtoris & regis: nam & paſtorem præſtare, ut pecora habeant feliciter, & iis uti, ſi pecudum ulla felicitas eſſe poſſit: & regem iiſdem urbes hominesque facere beatos, atque iiſdem uti.* b Τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι, ἔφη, εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς (ἡ δὴ προβάτων εὐδαιμονία) τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. Quantum igitur εὐδαιμονίαν pecudum (ſic loqui liceat) curat paſtor: tantum rex procurabit hominum εὐδαιμονίαν: atqui hæc non corpus ſolum reſpicit, ſed animam quoque; atque id imprimis: ut etiam in Nicomachiis Ariſtoteles ſentit. Sed fortius etiam idem probat, quòd Princeps & dicitur & eſt patriæ parens: ut Auguſtinus ait lib. xix. de C. D. cap. xiv. *Imperant qui conſulunt, ſicut vir uxori, parentes filiis, Domini ſervis.* Quod igitur jus competit patrifamilias in domo ſuâ, idem aut majus etiam (nam paternum jus à principali determinari poteſt) convenit Principi in Rep. Atqui patris boni officium eſt curam gerere non corporis ſolum, aut bonorum terrenorum: ſed etiam & cumprimis quidem eorum quæ animam tangunt: hæc verò inter quin Religio familiam ducat, quis ſanus dubitat?

b P. 124. editum. H. St. c. 1571.

Quod ſi exemplis etiam Chriſtianorum principum movemur: inde quoque clariſſimum evadet, Principis munus eſſe publicitus Religionem inſtituere, inſtitutam conſervare & defendere. Conſtantinus M. in literis ad Eccleſias apud Euſebium lib. iii. c. xvi. Τοῦτο προὔγε πάντων ἕνεκα εἶναί μοι προσήκειν ἐνόμιζον, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πλήθεσι πίστις μία, καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη, ὁμογνώμων τε περὶ τὸν παγκρατῆ Θεὸν εὐσέβεια τηρῆται.

Idem Conſtantinus legem tulit, ut baſilicæ Catholicorum, quas Donatiſtæ occupaſſent, Catholicis redderent, nec quas ipſi fabricaſſent retinere permitterentur: cujus rei meminit Auguſtinus epiſt. clxviii, ad Januarium, & contra Parmenianum lib. 1, cap. ult. & contra Petil. lib. ii, cap. xcii. Etiam edictum contra Arrium tulit, in quo hæc inter alia: *Si quid compoſitum ab Arrio reperiatur, ut igni id tradatur volumus. Illud etiam mandatum, ut, ſi quis librum ab Arrio compoſitum occultaſſe deprehenſus ſit, & eum non ſtatim in medium adductum igne combuſſerit, morte multetur.* Vide Socrat. lib. 1, cap. vi. Sozom. lib. 1, cap. xx, & Niceph. lib. iix, cap. xxv. Etiam apud Euſebium de vita Conſtant. lib. iii, cap. lxii. & lxiii. Lex ejuſdem exſtat adverſus hæreſes omnes. In cujus fine hæc legere eſt: *Noſtra enim proſpera, ac beata vita rationi, quâ Dei beneficio fruimur, eſt admodum conſentaneum, ut qui ætatem bonâ ſpe ſuſtentatam degant, ab omni vago, & cæco errore, ad rectam viam, à tenebris ad lucem, ab inſcitiâ ad veritatem, à morte denique ad ſalutem traducantur. Ac quo proviſio hæc in curandis erroribus robur & firmitatem ſibi neceſſariam aſſequatur, mandavimus, ut ſupra dictum eſt, ut omnia ſuperſtitionis veſtræ loca, in quibus convenire ſoletis, omnia dico hæreticorum templa, (ſi modo templa appellare convenit) ſine recuſatione, aut controverſiâ diruantur, & diruta abſque morâ catholicæ tradantur Eccleſiæ, reliqua loca publico Reip. uſui addicantur, ne ulla vobis in poſterum conventus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum ſtatutumque, ut poſt hunc diem in nullo loco, vel publico, vel privato nefarii veſtri conventus, in unum coire audeant.* Hujus legis occaſione hæreticos, & ſchiſmaticos paullatim ad Eccleſiam rediiſſe, præter Euſebium eodem & ſeq. capite, auctores ſunt Sozom. lib. ii, cap. xxx; & Nicephorus lib. viii, cap. lii. Etiam filius hujus Conſtantius, priuſquam Arrianus fieret, Epiſtolâ ad Tyri epiſc. hæc inter alia ſcripſit: *Certi ſitis, me omni ope adniſurum, ut ea quæ ſunt legis Dei, quàm maximè inoffenſa, illabefactaque, ſerventur, profligatis ſcilicet, & contritis ſemel inimicis legis, qui ſub ſpecie ſancti nominis, multiplices & diverſas blaſphemias inferunt.* Vide Athanaſ. apol. 2. Idem adverſus Donatiſtas Macarium præfectum ſuum miſit: qua de re Optatus lib. iii. adverſus Parmen. Conſtantio ſucceſſit Julianus deſertor: huic Jovinianus, de quo ſic Gregorius Nazianz. Orat. xxi, quæ eſt in laudem Athanaſii, a ὃ δὲ ἵνα ἀρίστην ἑαυτῷ προκαταβάλοιτο τὴν βασιλείας κρηπῖδα, &c. *Qui Jovinianus, ut pulcherrimum imperii ſui fundamentum jaceret, rectamque legum ſanctionem, unde conveniebat, auſpicaretur, cum omnes alios Epiſcopos, tum eum ante omnes, qui omnibus virtute præſtabat, ac citra dubitationem ullam* a P. 394. Ed. Morell.

pieta-

pietatis cauſſâ oppugnatus fuerat, ab exilio revocat. Quin etiam fides noſtra veritatem à multis laceratam & perturbatam, atque in ſexcentas opiniones parteſque diſtractam, ſibi tradi poſtulavit: ut maxime quidem univerſus orbis, ſi fieri poſſet, in fidei negotio conſentiret, Spiritûſque auxilio in unum coiret: ſin minùs, ipſe certe optimæ parti ſeſe adjungeret, ſimulque & ei robur afferret, & ab ea viciſſim acciperet, excelsè ſimul & magnificè de rebus maximis cogitans. Valentinianum etiam contra Donatiſtas legem tuliſſe ſcribit Auguſt. epiſt. CLXVI. Gratiani, Valentiniani junioris, & Theodoſii ſenioris lex eſt apud Theodoretum Eccleſ. Hiſtor. lib. V, cap. II, & Sozom. lib. VII, cap. IV. *Cunctos populos, quos Clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus religione manere, quam divinum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio huc uſque ab ipſo inſinuata declarat, quamque pontificem Damaſum ſequi claret, &c.* Item iſta: *Epiſcopis tradi omnes Eccleſias mox jubemus, quos conſtabit communione Nectarii Epiſcopi Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ eſſe ſociatos, &c.* Aliam quoque vide Cod. de ſumma Trinit. lib. 2. De Donatiſtis etiam quædam à Gratiano & Theodoſio conſtituta eſſe docet Auguſtinus epiſt. CLXVI. Idem Gratianus edictum emiſit, quo univerſi hæretici, non Eccleſiis tantum, aut urbibus excedere juberentur, ſed etiam extra terras omnes propellerentur: quâ de re vide Sulpitium Severum Hiſt. ſacræ lib. II, num. 69. Idem Theodoſius Magnus Demophilum Arrianorum Epiſcopum Eccleſiis Conſtantinopolitanæ urbis juſſit excedere: eaque ratione factum, ut reliquas etiam Eccleſias recuperarent Catholici, quas ſexaginta jam annis Arriani occupârant. Vide Sozom. lib. VII, cap. V; & Niceph. lib. X, cap. IIX. Idem Sozom. lib. VII, cap. XII; & Niceph. cap. X, lib. XV, teſtantur ab Theodoſio Magno legem latam, ut ſectarii neque conventus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neque Epiſcopos, aut alios ordinarent. Quæ lex exſtat in cod. Theod. uti & aliæ multæ ad Religionem pertinentes: unde Hieronymus Epiſt. ad Paulinum, panegyrici pro Theodoſio mentionem faciens his verbis: *Et utilitatem legum futuris ſeculis conſecraſti.* Illuſtre etiam eſt, quod Socrates de eo narrat lib. V. Hiſtor. Eccleſ. cap. X. *Determinata*, inquit, *die cujuſque religionis Epiſcopi ad aulam vocati convenerunt. Aderant igitur Neſterius & Agelius Homuſianæ fidei antiſtites: Arriana vero Demophilus: Eunomianæ ipſe Eunomius: Macedonianæ Eleuſius Cyzicenus. Ubi conveniſſent excipit eos Imperator, & accepto cujuſque dogmatis ſcripto, ſeorſim Deum impensè orat, ut ſe ad eligendam veritatem adjuvet. Deinde lecto cujuſque dogmatis ſcripto: reliqua omnia, tanquam ſeparationem ſanctæ Triadis inducentia reprehendit, accarpit, ſolum verò, quod homuſianam fidem continebat, laudat & complectitur.* Hic verò videmus, ut etiam ſolus Imperator, Religionis controverſiam decidit. Finem de Theodoſio faciam, ubi adjecero hæc verba Ambroſii, de ejus obitu: *Theodoſium Imperatorem dilexi: virum, qui cum jam corpore ſolveretur, magis de ſtatu Eccleſiarum, quam de ſuis periculis angebatur.*

Ejus verò zelum, hac parte imitati quoque filii ejus Arcadius, & Honorius, quorum hic etiam inter duos Epiſcopos judicans, falſo epiſcopo depoſito, verum reſtituit, ut ait Turrecremata lib. IV. Summæ, part. I, cap. 9. Ac quemadmodum Theodoſium Arcadius, & Honorius: ita Arcadium quoque ſuus ſecutus filius Theodoſius Junior, hunc item Marcianus: quorum de Religione leges, & plures ſunt, quàm ut hic congeri poſſint, & obviæ magis, quàm ut nunc referri debeant. Non poſſum tamen prætetire hæc Theodoſii, & Valentiniani verba, ad Hormiſdam Papam: *decere arbitramur noſtrum imperium, ſubditos noſtros de religione commonefacere, &c.* Et illa imprimis: *Inquiſitio veræ religionis præcipua eſt ſollicitudo majeſtatis imperialis.* Item hæc eorundem Ep. XVII, eatum quæ vel Cyrilli, vel inter Cyrillianas leguntur: *A pietate, quæ in Deum eſt, Reip. noſtræ conſtitutio pendet, &c.* Sed nihil illuſtrius verbis eorundem, quæ ad Ill. Ordd. edicta citantur ex lib. II. Novellarum Theodoſii tit. 2. De Marciano verò tantum dicam, Evagrium Eccl. hiſt. lib. II, cap. I; & Niceph. XV, cap. I, teſtari, inprimis hoc eum ſtuduiſſe, ut ſublatis hæreſibus vera Religio, & rectus Dei cultus doceretur. Ejus quoque ſucceſſor Leo, conſtitutiones priorum Cæſarum, pro orthodoxâ Religione confirmavit: ut ſcribunt Epiſcopi Ægyptii Epiſt. lib. I. ad Leonem Imp. Eadem mens Juſtini Senioris: cujus legum pro Religione meminit Niceph. lib. XVII, cap. 2. Juſtinianus quoque Epiphanio Archiepiſcopo ſcribens: *Nos*, inquit, *maximam habemus ſollicitudinem, circa vera Dei dogmata, & circa ſacerdotum honeſtatem.* Et conſtitutione Novella XLII. de Epiſcopis, & Clericis, reſtituta ab Antonio Auguſtino: *Sed nos omni providentiâ curam Eccleſiarum gerimus: per quas, & imperium noſtrum ſuſtineri, & publicas res per clementiam Dei, ac gratiam muniri credimus.* Extat etiam, ut cætera mittam, Juſtiniani edictum, *de ſummâ Trinitate, & fide Catholica:* quo, ut in argumento ejus merito ſcribit Ant. Contius, *vix quiſquam patrum, aut epiſcoporum, pleniorem, ac luculentiorem fidei expoſitionem emiſit.* Procopius verò minimè audiri debet, cum Imperatorem ſummum eo nomine ſugillat, quod intra Palatii ſecreta de myſteriis fidei cum Sacerdotibus, quàm de re bellicâ cum Senatoribus colloqui mallet. Mitto Juſtini Junioris, Conſtantini Pogonatæ, aliorumque Conſtitutiones, de quibus ex Novellis, Nicephoro, & cæteris conſtat. Nempe Socrates lib. V, ſcribit in proœm. *Ἀφ' οὗ οἱ βασιλεῖς χριστιανίζειν ἤρξαντο, τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα ἤρτητο ἐξ αὐτῶν, καὶ αἱ μέγισται σύνοδοι, τῇ αὐτῶν γνώμῃ γεγόνασί τε καὶ γίνονται.* Similiterque poſtea animati fuerunt Theodoricus Italiæ Rex, qui ſecundum Symmachum judicans ſchiſma ſuſtulit: ut agnoſcit Turrecremata loco ante citato. Item Karolus, Ludovicus, Lotharius, uti Eccleſiaſticæ leges oſtendunt, ab Anſegiſo collectæ. Nec putandum, vel eos quos diximus hactenus, vel Principes Chriſtianos, (quos omnes recenſere ſit longum) hoc ſibi juris vindicâſſe Epiſcopis invitis. Imo verò illud ſuſcepiſſe volentibus epiſcopis, oſtendunt ea SS. Patrum loca, quibus Cæſares ad illud capeſſendum adhortantur, & gnaviter eo fungentes, ſummis laudibus extollunt. Hujuſmodi jam adduximus aliqua multa: Addam verò & alia, quo res fiat manifeſtior. Juſtinus ſanè Martyr apologia ad Antoninum Imper. *a* cum paratum ſe dixiſſet denuo de Chriſtianâ Religione cum Imp. colloqui, addit hujuſmodi *κοινωνίας τοῦ λόγου βασιλικὸν εἶναι ἔργον.* Clarius etiam Gregorius Nazianzenus. *b* Cum conſummaſſet Jeſus hos ſermones, &c. *Ταῦτα καὶ λαικοῖς νομοθετῶ· ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἐπιτέλλομαι, ταῦτα καὶ τοῖς ἀρχὴν πεπιστευμένοις· βοηθήσατε τῷ λόγῳ πάντες, ὅσοις τὸ δυνατὸν βοηθεῖν ἐκ Θεοῦ. εἰ τοῦτο ὁ ἐμὸς λόγος δυνήσεται πληρῶσαι ὑπὲρ τῆς ἁγίας τριάδος, ὅσον τὸ σπούδασμα.* Auguſtinus contra literas Petiliani cap. XCII. *Habent ergo Reges, excepta generis humani ſocietate, eo ipſo quo reges ſunt, unde ſic Domino ſerviant, quomodo non poſſunt, qui Reges non ſunt.* Et lib. II, contra Creſconium Grammaticum, cap. LI: *Reges cum in errore ſunt, pro ipſo leges contra veritatem ferunt; cùm in veritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa veritate decernunt: ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Rex Nabuchodonoſor perverſus legem ſævam dedit ut ſimulacrum adoraretur: idem correctus, veram, ne Deus verus blaſphemaretur. In hoc enim Reges, ſicut eis divinitus præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt; ſi in ſuo regno bona jubeant, mala prohibeant, non ſolùm quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem.* Quibus gemina habet de correctione Donatiſtarum, ad Bonifacium cap. VI. Idem ipſe h. e. de Donatiſtarum correctio-

a P. 37. ed. Com.

b P. 509. ed. Morel.

ne libro cap. XIII. *Nondum autem agebatur quòd paulò poſt in eodem Pſalmo dicitur. Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo Reges Domino ſerviunt in timore, niſi ea quæ contra juſſa Domini ſunt, religioſa ſeveritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſervit quia homo eſt, aliter quia etiam & Rex eſt. Quia homo eſt, ei ſervit vivendo fideliter: quia verò etiam Rex eſt, ſervit leges juſta præcipientes & contraria prohibentes, convenienti vigore ſanciendo. Sicut ſervivit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa quæ contra præcepta Dei fuerant conſtructa deſtruendo: ſicut ſervivit Joſias talia & ipſe faciendo: ſicut ſervivit Rex Ninivitarum, univerſam civitatem ad placandum Dominum compellendo: ſicut ſervivit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos ejus leonibus ingerendo: ſicut ſervivit Nabuchodonoſor, de quo jam diximus, omnes in regno ſuo poſitos a blaſphemando Deo, lege terribili prohibendo. In hoc ergo ſerviunt Domino Reges, in quantum ſunt Reges, cum ea faciunt ad ſerviendum illi, quæ non poſſunt facere niſi Reges. Cum itaque nondum Reges Domino ſervirent temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania, adverſum eum & adverſus Chriſtum ejus, ut Prophetarum prædicta omnia complerentur, non utique tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed potius exerceri; hic enim ordo temporum volvebatur, ut & Judæi occiderent prædicatores Chriſti, putantes ſe officium Deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus, & gentes fremerent adverſus Chriſtianos, ut omnis patientia Martyrum vinceret. Poſteà verò quam cœpit impleri quod ſcriptum eſt, Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſervient illi: quis mente ſobrius Regibus dicat, Nolite curare in regno veſtro, à quo tueatur vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri, non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe religioſus, ſive ſacrilegus? quibus dici non poteſt, Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus?*

Hæc Auguſt. apud quem & alia ejus generis non pauca legas. Leo Magnus ad Theodoſium Auguſtum Epiſt. XI: *Pro integritate fidei Chriſtianiſſimum principem convenit eſſe ſollicitum.* Vide & Ep. XXV, ad eundem. Idem Epiſt. LXXV. ad Leonem Auguſtum: *Cum enim Clementiam tuam Dominus tantâ ſacramenti ſui illuminatione ditaverit, debes incunctanter advertere, regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad Mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam,* &c. Gregorius magnus quoque Mauritium Auguſtum laudat, *quod conſervandæ ſacerdotali charitati, & cuſtodiæ fidei, rectitudine ſtudii ſpiritualis, præcipua ſollicitudine invigilet.* Vide lib. IV. epiſt. LXXVI, & CLXIII, quatum utraque ad Mauritium ſcripta. Iſidorus Hiſpalenſis lib.
a P. 686. III. Sentent. cap. LI a: *Cognoſcant principes ſeculi, Deo debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſive augeatur pax, & diſciplina Eccleſiæ, per fideles principes; ſive ſolvatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam credidit.* Bernardus ſerm. XLVI. ſuper
b Col. 904. ed. Antuer. Cantica b. *Quomodo namque ſtabunt Ordines clericorum, & adminiſtrationes eorum, ſi non principum, tanquam tignorum beneficio & munificentiâ ſuſtententur, & potentiâ protegantur.* Arnulphus Epiſcopus Le-
c Fol. 75. b. ed. Pariſ. an. 1585. xovienſis, ſermone in ſynodo habito c. *Juſtitia regiæ majeſtatis, per diſcretionem ſcientiæ dirigit, & informat. Informat ad virtutem, dirigit ad ſalutem.* Et quid multis opus? cum Chriſtiani Epiſcopi etiam ad gentilem Cæſarem provocârint? Nam, uti Euſebius ſcribit lib. VII, 24; & Niceph. lib. VI, 17, *& ſeqq.* cum Paulus Samoſatenſis, à ſynodo Antiochenâ damnatus, Epiſcopi ædes relinquere ſucceſſori nollet, non dubitarunt Chriſtiani Epiſcopi provocare ad Imp. Aurelianum, qui decrevit, ut illis Eccleſiæ domus tribueretur, quibus eam Urbis, & cæteri Italiæ Epiſcopi adjudicaſſent.

Nec recentiores Eccleſiæ reformatæ doctores hac parte a veteribus diſſentiunt. Oſtendunt hoc ea loca Muſculi, Martyris, Buceri, Joelli, Whitakeri, Bilſoni: & Epiſcopi Ciceſtrienſis. Item Confeſſiones Belgicæ, Helveticæ, Baſileenſis, quæ citantur ad Ill. Ordd. edicta. Ad
dam locum M. Buceri ex defenſione Chriſtianæ reformationis Hermanni Archiepiſcopi Colonienſis a. *Ad unumquemque magiſtratum præcipuè pertinet, ante omnia providere, diligentiſſimeque, & efficaciſſimè conſtituere, ut populo Chriſti, quoad curam animarum, rectè conſulatur.* Eadem mens eſt H. Zanchii Miſcell. a P. 432.
Tom. 2. b. *Primum,* inquit, *magiſtratus munus, ordinare tam illa, quæ ad religionem, & cultum Dei attinent, quàm quæ ad publicam pacem, honeſtatem, & juſtitiam.* Sexcenta hujuſmodi ſunt, in Germanorum, & Helvetiorum Locis communibus, ut Polani, & aliorum, cap. de Magiſtratu. Nec ῥήσεις aliquot, ſed libros integros deſcribere oporteret, ſi adferre vellem, quæ hac de re, Burrillus, Tockerus, aliique Angli Theologi ſcribunt adverſus Jeſuitas. Unius tantùm ex multis paucula ponam. b P. 277. ed. Neoſtad. an. 1608.

L. Ciceſtrienſis ad M. Torti librum reſponſione, pag. 364. *In Iſraële autem, nondum os reperi tam durum, quod negare etiam auderet, præcipuas in religionis partes, penes Regem extitiſſe: vel uno hoc argumento, quod per ſacræ hiſtoriæ ſeriem totam, mutato novi Regis animo, mutata ſemper eſt facies Religionis. Eaque in Religione mutatio Regi ſemper adſcribitur, quaſi factum ejus. Nec Pontifices unquam vel præſtare poterant, ut fieret mutatio in melius, vel ne fieret in pejus, impedire. Penes vos autem, ſi Religionis tum ſumma fuiſſet, aliquis aliquando Pontifex, etiam Rege ſecus affecto, præſtitiſſet hoc tamen, ut cultum Dei illibatum, pars aliqua populi ſaltem, retineret.* Et pag. ſeq. *Regi id ſemper, Eccleſiæ nunquam, vitio datum legimus quod Excelſa ſteterint. Regi ergo, ſive declaret hoc, ſive non declaret, etiam ante Eccleſiæ declarationem, id ex officio munus incumbit, deque eo neglecto, Deo rationem redditurus eſt.* Et pag. 373. *Conveniunt illa Regi, dare Judices in cauſſis Eccleſiæ; dare Judicum Præſidentes; abuſus in Religione & corruptelas tollere; Arcam reportare, & prætere reportanda; Templa dedicare, & ad eam rem, Cœtus indicere; libro Legis recitato præcipere Pontifici de repurgando Dei cultu; fœdus renovare de Religione reformanda; Templum ingredi, & æneum ſerpentem confringere; Miſſiones Sacerdotum facere; Pontificem ipſum ejicere, atque exauthorare, ne ſit Pontifex: Hæc ſi Regi omnia ſic conveniant, convenit & Regimen Eccleſiaſticum.* Et pag. 380. *Religionis cura, res Regia eſt, non modò Pontificia, & in Regiis prima; quamque ille non ſolùm foris ab externa vi, ſed & domi ab incuria hominum aſſerere teneatur. Vos quidem ipſi, ſi vis inſtet ulla, rem Regiam clamatis: Ille verò, ſi collapſa ſit diſciplina, non minus Regiam.*

Quod ſi etiam τὰς ἔξωθεν audire lubet. Hi quoque Religionis curam potiſſimam faciunt imperii curam. Ita Plato II. de Rep. ait, præcipuè eum qui publico præſidet, Religionis curam ſuſcipere debere: & eandem IV. de Rep. propugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII. de LL. nominat vinculum legum, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falsâ falsò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III. od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſa.* Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII. de Rep. cap. IV; Danæum lib. I. Polit. & alios.

Atque

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantia ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII. 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, 1 epiſt. II. 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII. 1; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcripſit Theophylactus. Idem ibidem: *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII. quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios: ſed planè iis refelluntur, quæ antea de Jure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale κενοφωνίαν, etiam ab aliquibus ſtudioſè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare: hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium tetractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti: hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπὴν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam bene aptari nobis poſſit, quod Gregor. Nazianz. ſcribit

a P. 170. ed. Morell.

Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos a: *Nos, fratres, dum officium ipſi deſerentes, magiſtratus poteſtatem inique animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtra leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus: Ἡμεῖς τοίνυν τι πάσχομεν, ἀδελφοί, μὴ τὰ ἑαυτῶν κατορθοῦντες, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐξουσίαν δυσχεραίνοντες, ὥσπερ ἂν εἴ τις αἰτιῷτο τὸν ἀγωνοθέτην ὡς μοχθηρόν, αὐτὸς ἐκπαλαίων, ἢ τὸν ἰατρὸν ἀμαθῆ καὶ θρασὺν ταῖς τομαῖς καὶ ταῖς καύσεσι κεχρημένον, αὐτὸς πονήρως διακείμενος, καὶ τῶν αὐστηροτέρων δεόμενος φαρμάκων. Tandem verò ſapere diſcamus, & (ut hortatione Nazianz. ea eadem oratione hanc partem claudam:)

b P. 169.

b *Submittamus nos, tum Deo, tum alii aliis; tum iis, qui imperium in terra gerunt: Deo quidem, omnibus de cauſſis: alis autem aliis, propter charitatis fœdus: principibus denique, propter ordinem, publicæque diſciplinæ rationem: idque tantò etiam magis, quantò facilioribus illis ac benignioribus utimur.*

Atque hæc generatim de Jure ſummi Magiſtratus in Eccleſiaſticis præmittere viſum fuit. Porro nec abhorreat animus à ſpeciali ejuſdem juris conſideratione: nempe qua illud circa Synodos, vel Paſtorum vocationem, vel Legum lationem, vel Juriſdictionem occupatur. Sed cum accuratè adeò hoc omne perſequaris gemino ſcripto tuo, ut nihil, (niſi fortè quis mole ac numero inſaniens exemplorum teſtimoniorumque ſtruices ampliores requirat) deſiderare ultra poſſit: atque adhæc quæ ſuperius diximus, pro inſtituto quidem noſtro, ſufficere nunc temporis poſſint: ſpeciali illa conſideratione vel omiſſâ, vel in aliud tempus rejectâ, accedam deinceps ad ipſum ſcriptum Walæi, ac ſi qua ejus hoc mereri nobis videbuntur, & recenſebo, & cenſebo paucis.

In ipſo operis ingreſſu multus eſt in probando, reipſa diſtingui Magiſtratus munus à munere Eccleſiaſtico: idque ut oſtendat (quemadmodum paſſim indicat) Miniſtros verbi non eſſe ſui Magiſtratus ſed Dei legatos, ac ἀμέσως à Deo vocari, non ut Magiſtratuum obeant vicem, ſed ut tam Magiſtratus quàm cæteros, imò Magiſtratus præ cæteris, Dei verbo paſcant. Atqui hæc vera falſane dicam incertus hæreo, an potius utrumque horum. Quam in ſententiam magis animus inclinat, quia pro diſcrimine poteſtatis ac judicii diverſimodè hæc ſe habent. Poteſtas enim eorum qui publicâ ſunt vocatione inſtructi, vel Civilis eſt, vel Eccleſiaſtica. Civilis procurat humanum bonum, uti εὐδαιμονίαν πολιτικήν. Atque hoc reſpectu ſocietas hominum non Eccleſia, ſed Reſp. vocatur. Poteſtas verò Eccleſiaſtica procurat ſpirituale bonum, uti beatitudinem cœleſtem. Atque eo reſpectu hæc ipſa ſocietas non jam Reip. ſed Eccleſiæ nomen obtinet. Poteſtas verò Eccleſiaſtica eſt duplex: una interior; altera exterior. Interior verſatur in his quatuor, verbi prædicatione, ſacramentorum adminiſtratione, ordinatione paſtorum per impoſitionem manuum, & uſu clavium. Exterior poteſtas in externâ gubernatione conſiſtit, quâ Religio publicè ſancitur, omniaque procurantur quæ ad bonum religionis, qua publica eſt, pertinent. Prior illa poteſtas propria eſt Eccleſiaſtarum: poſterior primò & per ſe competit Magiſtratui. Quod optimè intellexit Conſtantinus Magnus. Is enim in ſermonibus ſuper menſam, cui accumbebant plurimi Epiſcopi, & in his Euſebius Pamphili, dixiſſe fertur, ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην. Ubi τὰ εἴσω, ſive res interiores ab Conſtantino vocantur, verbi divini annunciatio, baptiſmi & euchariſtiæ exhibitio, impoſitio manuum ſive miniſtrorum ordinatio, & uſus clavium: uti antea dicebam. Τὰ ἔξω verò, ſive res exteriores, vocat Conſtantinus (ut optimè ejus verba interpretatur vir Cæſarei juris intelligentiſſimus, Melchior Goldaſtus) defenſionem Eccleſiæ, cuſtodiam diſciplinæ Eccleſiaſticæ rectè atque ordine gerendæ, conciliorum ſeu ſynodorum indictionem, legum Eccleſiaſticarum ſanctionem, emendationem cultus divini, abrogationem ſuperſtitionum & idololatriæ, obſervationem ceremoniarum Eccleſiaſticarum, notationem vitæ & honeſtatis clericorum, punitionem impiè & flagitioſè viventium, miniſtrorum bonorum procurationem, & malorum depoſitionem: & ſi qua id genus alia. Hanc Conſtantiniani dicti interpretationem confirmat illud, quod ipſe ſe dixerit ὅτι τινα κοινὸν ἐπίσκοπον ἐκ θεοῦ καθεσταμένον. Quo clarè indicabat, ſe Epiſcopis etiam in Eccleſiaſticis præeſſe, nempe non interioris (directè quidem) ſed exterioris juriſdictionis ratione. Cujus etiam ratione (non tantum ratione civilium legum) ſe miniſtrum eſſe Dei dicebat, ſeque habere poteſtatem Epiſcopos improbos coërcendi, ut eſt apud Theodorum etiam lib. 1. cap. XIX. Quomodo etiam capiendum calcatum illud, *Rex eſt perſona mixta cum Sacerdote.* Neque aliud volunt illi qui dicunt, Magiſtratum, etſi primò cura ei competat rerum Eccleſiaſticarum, non ſemper tamen per ſe exercere, ſed ferè hanc

aliis committere. Quod de ſolâ exteriori juriſdictione intelligant. Ut omnino immeritò hos ſugillet Wallæus.

Hoc ut ita eſſe pateat, adferam aliquot recentiorum loca ſuperius à nobis omiſſa: quibus interiorem juriſdictionem Chriſto, ejus miniſterium ac functionem Paſtoribus, exteriorem verò in Eccleſiaſticis juriſdictionem & principalem miniſterii curam ſupremo Magiſtratui committunt. Hier. Zanchius Tom. 2. Miſcellan. a
a P. 228. ed. Neoſ. *Illud, quo regnum hoc Chriſti inſtauratur, conſervatur, propagatur, eſt ſacrum, ſeu, ut vocant, Eccleſiaſticum miniſterium, cujus* MINISTERII *quidem* TOTIUS, NON FUNCTIO, SED CURA *penes principes eſſe debet, ut in exemplis piorum Regum Juda, imò ante hos, in ipſo Moſe, videre eſt. Is ut princeps & dux totius populi, curam imprimis, ex mandato Dei, ſuſcepit religionis, & totius ſacri miniſterii: ipſam vero miniſterii ſacri functionem, à Politicâ ſeparavit, & unam ſibi retinuit, alteram Aaroni Pontifici, ejuſque liberis, Le-*
b P 1378. P. 432. *vitis injunxit.* b Muſcul. Loc. Comm. de Magiſtratu: *Quid igitur miniſtris Eccleſiarum, epiſcopis, ac preſbyteris relinquitur, inquiunt, ſi magiſtratui competit, ut curam gerat Eccleſiarum, miniſtrorum, doctrinæ, ſacramentorum, rituum ac cæremoniarum, conſiſtorii, ſcholarum, ac bonorum Eccleſiaſticorum? Reſpondeo: relinquuntur illis miniſteria, ad quæ obeunda eliguntur ac conſtituuntur. Neque docet magiſtratus, neque adminiſtrat ſacramenta, ſed faciunt hæc miniſtri. In ſchola non docet Magiſtratus, ſed docet Ludimagiſter. In conſiſtorio non judicat Magiſtratus, ſed qui ad id officii ab illo ſunt conſtituti. Et tamen* SUPERIOR *horum omnium autoritas & poteſtas ad patremfamilias, labores verò & miniſteria ad œconomum & familiam pertinent. Hac diſtinctione ſatis multum relinquitur Eccleſiarum miniſtris. Utinam officia ſua fideliter, utiliter, & prudenter obeant.*

L. Ciceſtrienſis reſponſione ad Matthæum Tortum, pag. 370. *In gubernando primatum ponimus, non docendo, & regem non doctorem ſummum, ſed gubernatorem dicimus: ut jam dirimi poſſit lis in docendi munere, quod propriè pertinet ad primatum ſuum: in gubernandi rex, quod ille ſibi ſolum vendicat, ut rex: nec illum alterum pontificatum docendi invadet unquam.*
c P. 110. Idem eodem libro, (quem locum & Walæus citat.) c *Docendi munus, vel dubia legis explicandi Rex non aſſumit, vel conciones habendi, vel res ſacra praeundi, vel ſacramenta adminiſtrandi, non vel perſonas ſacrandi, vel res, non vel clavium jus, vel cenſura: quæ ad ſacerdotale munus ſpectant, ſeu poteſtatem ordinis conſequuntur. At in iis quæ exterioris Politiæ ſunt, ut præcipuat, ſuo ſibi jure vendicat, noſque adeo illi libenter meritò deferimus. Religionis enim curam rem regiam eſſe, non modo pontificiam, &* IN REGIIS PRIMAM, *quamque ille non ſolùm foris ab externâ vi, ſed & domi ab incuria hominum aſſerere teneatur. Nam cum lege ipſa Dei, cuſtos ſit, ac vindex, non ſecunda modò tabula, ſed & prima, prima quoque curam ad ſe pertinere putat, & primam prima.* Clarè etiam Guilelmus Theolog. Prof. & Decanus Lichtfeldenſis, duello contra
d P. 59. Becanum Jeſuitam pro primatu regis d. *Tota controverſia, & lis noſtra verſatur de ea poteſtate, quæ ſeri exte-*
e P. 23. *rioris eſt.* Quod idem ſic explicat e. *Rex non eſt ſupra ſacramenta, & verbum: nec ſuper Eccleſiæ ſpiritualia chariſmata, & tamen eſt ſupremus Eccleſiæ gubernator: quia primaria regni cura agenda eſt pro rebus, ac cauſſis Eccleſiaſticis, primatuſque regis in eo munere perfungendo potiſſimum conſiſtit.* Et pag. 15, 16. *Regia ſublimitas conſtituenda eſt ſuper omnes perſonas, licet ſint Apoſtoli, ſint Prophetæ, ſint Doctores, Evangeliſtæ, ſint denique Paſtores, non quidem ſupra res ipſas, utpote verbum Dei, ſacramenta, fidem, pœnitentiam, quæ ſunt ſpiritualia: per hæc enim ſpirituale regimen animarum Chriſti eſt proprium, etſi exerceatur per ſacerdotale miniſterium. Itaque miniſtrorum functio, & diſpenſatio, quæ concredita eſt illis, regum, ac principum minoris antecellit perfectione, & ſolatio: non tamen poteſtatis eminentia, quæ omnia bona, & ſalutaria jubet pro Chriſto, & Eccleſia, & prohibet contraria.*

Atque ex his teſtimoniis conſtare arbitror, quid judicii ferri debeat de iis, quæ de diſcrimine Civilis, & Eccleſiaſticæ poteſtatis diſputat Wallæus uſque ad p. XII. Imò ex iiſdem facile etiam diluuntur, quæ deinceps uſque ad pag. XVIII. diſſerit, ut oſtendat judicium de rebus Eccleſiaſticis competere Eccleſiaſticis. Nam confundit judicium quod ſimplex ſententiæ dictio eſt, & illud quod cum imperio eſt conjunctum. Optime idem Guilielmus Tooker adverſus Becanum Jeſuitam pag. 50, & 51. *Eſt quiddam quaſi perpetuo regni coronæ adnexum quod directivam cum aliis, coactivam ſolus habeat poteſtatem.* Atque addit, hoc eſſe quod dicit, *eum primatum Chriſtianum Chriſtiani principis in Eccleſia Chriſti ſub Chriſto habere.* Quare objicit, quod Wallæus, Sacerdotum fuiſſe judicare de leprâ tam internâ quam externâ; de priori illo judicio, quod directivum ſeu ſuaſivum optimè vocatur, veriſſimum eſt: ſed hoc non prohibet, quo minus ſolis Magiſtratibus primò & per ſe competat judicium imperativum ſeu coactivum; quandoquidem eorum eſt Sacerdotes, ſi vel munus ſuum non intelligant, vel negligant, officii commonefacere, in locum immorigerorum vel non idoneorum alios ſurrogare, leges pro Religione ferre, quæ omnia cum non cæco impetu ad nutum alienum, ſed poſt diſquiſitionem certam fieri debeant, omnino prævium judicium requirunt.

Reſpondent aliqui, judicium quidem Magiſtratibus competere, cum quævis actio conſequatur judicium intellectus: nec quod judicium privatis conceditur, Magiſtratibus eripi poſſit: verùm magiſtratus hoc judicium, rectè ſentientium Paſtorum judicio conforme eſſe debere. Sed non cogitant hi, illud ipſum eſſe, de quo judicare oportet Magiſtratum, qui illi ſint rectè ſentientes paſtores. Nec enim ideo ὀρθόδοξοι ſunt, quia tales ſe eſſe profitentur, cum idem faciant ἑτερόδοξοι. Nec ideo tales habendi, quia numero vincunt, cum ſæpe hæreticorum numerus ſit major: ut olim cum ingemiſceret mundus, ſeque Arrianum factum eſſe miraretur, ut Hieronymus ſcripſit. Initio item reformationis, & omni eo tempore, quo Waldenſes ſe, totis nempe trecentis annis, & quinquaginta ante Lutherum Synagogæ Pontificiæ oppoſuerunt. Nihil igitur manifeſtius, quàm Magiſtratum ponderare, non numerare ſententias debere. Unde colligere eſt, quoties Paſtorum ſuorum potius quam aliorum, aut plurium quam pauciorum judicium ſequitur Magiſtratus, non ideò ſequi, quia paſtores illud dicunt, ſed quia perſuadent, quod dicunt.

Pag. XXI, quadrifariam probare occipit duo diſtincta collegia ordinari Deuter. XVII, unum Eccleſiaſticum, alterum Civile. Verum ut duo diſtincta collegia fuiſſe concedamus, (ſanè utramque in partem, non adſpernanda video argumenta) non tamen rite evincat, quod vult. Nec enim hoc impediret, quo minus, & prius Judices, & poſt hos Reges, utrique fuerint collegio, nec res duntaxat Civiles, ſed etiam Eccleſiaſticas gubernarint, Cultum divinum fovendo, collapſum inſtaurando. Quam piorum fuiſſe Principum curam, argumentum illud validiſſimum eſt, quod pro Judicum, ac Regum, vel pietate, vel impietate, ſemper Religio aut floruit, aut jacuit, ut & ante dictum eſt.

Inter alia verò ait, niſi fateamur, fatendum eſſe, quod apud Evangeliſtam dicuntur, non minus Sacerdotes, quàm populi Seniores, conveniſſe ad judicandum Chriſtum; conſecuturum etiam Sacerdotes, ac Levitas habuiſſe jus necis. Verùm duplici ratione id abſurdum non eſt. Uno nomine, quia *erant quædam* (verbis utar Burchilli è cap. XXVIII. pag. 294.) *privilegia Sacerdotum Veteris Teſtamenti, quorum erat & in rebus civilibus de jure reſpondere: etiam Deum conſulebant in dubiis tam civilibus quàm Eccleſiaſticis.* Altero verò nomi-

nomine, quia dici poteſt, non habuiſſe jus necis, qua Sacerdotes, (nec enim omnes jus hoc habuere) ſed qua pars erant ſummi Synedri, cujus ſolius erat *judicare, tribum, ſceptrum, pſeudo-prophetam, & ſacerdotem magnum*: ut ex Thalmudiſtis refert Petrus Galatinus. Joſephus etiam adverſus Appionem lib. II. diſertim ſcribit, Sacerdotes inſpectores omnium, judices controverſiarum, punitores damnatorum fuiſſe à Moſe conſtitutos. Pag. XXV. argumentum inde pro ſententiâ ſuâ ducit, quòd Eccleſiaſtis ſolis jus clavium committatur. Sed diſtinctione hic opus, ad quam nobis præit Marſilius Patavinus Secundæ partis, cap. VI. uno tamen hoc labens, quod ſatisfactionem Eccleſiaſticam, errorem ſui ſeculi ſecutus, convertit in ſatisfactionem pro pœnis purgatorii. Ipſum audiamus: *In peccatore, inquit, vere pœnitente aliqua ſolus Deus operatur etiam abſque Sacerdotis aliquo proveniente miniſterio*, MENTIS *videlicet illuminationem*, CULPÆ *ſeu maculæ peccati purgationem*, & ÆTERNÆ DAMNATIONIS *remiſſionem. Alia vero ſunt quæ Deus in eodem peccatore non ſecundum ſe ſolum operatur, ſed per miniſterium ſacerdotis: ſicut oſtendere in Eccleſiæ facie, quis ſolutus vel ligatus à peccatis habeatur in hoc ſeculo, ligandus aut ſolvendus in alio, id eſt, cujus peccata Deus retinuerit aut dimiſerit. Amplius, eſt & aliud quod Deus operatur circa peccatorem per miniſterium ſacerdotis* &c. Alterum hoc eſt ſatisfactio, ſeu quorundam pietatis operum à Sacerdote impoſitorum præſtatio, quibus ſe pœnitentiâ peccatorum verè duci declararent. Tertium, ut ibidem Marſilius ait, eſt, quod *à ſacramentorum communione per ſacerdotem excludantur contumaces, & reſipiſcentes admittuntur*. De tribus quæ à Deo *ἀμέσως* præſtantur, nulla eſt controverſia: ſed tantum de illis tribus poſterioribus. Quod ad primum, quià Sacerdos peccata non quidem remittit aut retinet, ſed, ut optimè Marſilius dicit, remiſſa aut retenta eſſe oſtendit, ſive annunciat, de hoc litem non movemus. Nam jam anteà hoc reſpectu faſſi ſumus, adminiſtrationem clavium eſſe juriſdictionis interioris, non exterioris, quam ſolam Paſtoribus tribuimus. Quid mirum? cum prædicatio Evangelii his ſolis conveniat: adminiſtratio verò clavium, reſpectu hujus primæ partis, nihil aliud ſit, quàm ſingularis Evangelicæ prædicationis applicatio, quâ alii intromittuntur in Eccleſiam, alii ex ea ejiciuntur: intromittuntur pœnitentes & fideles: ejiciuntur impœnitentes & apoſtatæ. Unde & idem Marſilius Patavinus ſecundæ partis cap. VI. hanc clavium auctoritatem vocat judiciariam poteſtatem: eamque eſſe ex Hieronymo, & Auguſtino definit, *diſcernendi ſcientiam & potentiam, qua (Sacerdos) dignos recipere, & indignos excludere debet à regno*. Nempe ex pronunciato generali Scripturis contento, quod in ſyllogiſmo majus eſt pronunciatum, & ex cujuſque perſonæ qualitate, qua vel fidelis, vel infidelis eſt (hæc res minus conſtituit pronunciatum) concludit, quâ quiſqoe conditione ſit apud Deum, num regni particeps, an exſors; ſive, cum damnatione peccato ſolutus, an conſtrictus. Unde miniſterii uſus ſive jus hoc ſingularis applicationis, non modò clavibus, quibus claudimus & aperimus, ſed etiam vinculo comparatur, quod vel ſtringitur, vel ſolvitur. Ad priorem tralationem pertinet, quod Chriſtus ait: *Tibi dabo claves regni cælorum*. Ad alteram referendum quod dicit: *Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum in cælis: & quodcunque ſolveris in terris, erit ſolutum in cælis*. Utrumque igitur ſingulari Evangelicæ prædicationis applicatione fit, ut tum aperiamus, vel claudamus: tum ligemus, vel ſolvamus: ſed aperimus, & claudimus ratione perſonarum: ligamus, & ſolvimus ratione rerum, h. e. peccatorum. Quomodo optimè judicio meo, Chriſti verba explicat Junius in analyſi ad hunc locum: ubi ſic ſcribit: *Miniſterio ſervorum Dei, tum perſonæ in Eccleſiam intromittuntur, aut ejiciuntur: tum res ligantur, ſolvunturque, id eſt, peccata tenentur, aut condonantur*. Secundum erat ſatisfactio, quæ pœnitentiæ quædam ſigna, in delictis gravioribus præſcribebantur: de cujuſmodi ſatisfactione agit Cyprianus Epiſt. XII. & LIV. & alibi. Hæc ſigna ſuadere ſacerdos poteſt, *κυρίως* verò loquendo imperare non poteſt: cùm penes eum ſolum, qui imperium habet, ſit vis coactiva. Tertium eſt abſtentio à cœnâ, ſive nonexhibitio ſigni ſacramentalis: qua miniſter non de alienâ actione judicat, ſed de ſuâ: peccet enim contra charitatem, ſi ei præbeat ſigna, ad quem ſcit non pertinere. Eoque nec ullum hic imperium, ſed tantummodo miniſterium eſt. Atque hinc liquet, quatenus clavium uſus ſolis conveniat paſtoribus: & tamen horum quoque ratione ad Magiſtratus indirectè pertinet, h. e. non quoad uſum ipſum, ſed quoad curam circa eum, qua publicus eſt. Nam veræ religionis cura CUMPRIMIS pertinet ad curam, & poteſtatem Magiſtratus, ut Muſculus ait *a*. quomodo & idem antea dixerat *b*: *Cura religionis publica ad magiſtratum non ſimpliciter, & utcumque, ſed cumprimis pertinet*. Quo loco non hæc Muſculi mens eſt, magis Magiſtratum religionem, quam res civiles curare debere: ſed verò curam Religionis, qua publica, ad Magiſtratum magis, quam miniſtros pertinere. Unde idem ait *c*, penes Magiſtratum eſſe *Superiorem religionis poteſtatem, & curam*. Atque ex his quoque liquet nihil efficere Walæum, ſeu vulgatam, ſeu illam Bilſono, & aliis aliquot eruditis viris probatam ſequamur interpretationem loci iſtius Matth. XVIII: de quâ Walæus agit pag. XXV, uſque ad pag. XXIX.

a Loc. Comm. p. 1369.
b Pag. 1363.
c Pag. 1372.

Illud verò invidioſè & prope dixeram malignè, quod pag. XXVIII. ait, eos qui diſciplinæ Eccleſiaſticæ exercitium Magiſtratui primò dicunt convenire, novum cudere Chriſtianiſmum, novamque planè Eccleſiæ faciem inducere; qualis nec apud ipſos obtineat hæreticos. Nam diſciplina Eccleſiaſtica, & qualis in primitivâ obtinuit Eccleſiâ, & qualis nunc nonnullis locis eſt, partim divinæ eſt inſtitutionis, partim humanæ. Divinæ eſt, quod paſtor impœnitenti & incredulo cœlum regnorum claudit, h. e. quod tanquam legatus Chriſti regnum cœlorum ei clauſum eſſe denunciat. Item quod palàm hæretico aut facinoroſo non exhibet ſigna ſacramentalia. At humanæ inſtitutionis eſt, quod qui peccarit, licet pœnitentia facti ducatur, præfinito tempore ſeorſum à cæteris inter pœnitentes jubeatur conſiſtere: atque alia id genus omnia habentia pœnam poſitivam. Poſteriora hæc non conveniunt Eccleſiaſtis qua tales, ſed ubi Magiſtratus eſt Chriſtianus, jus omne circa ea habent à Magiſtratibus, quibus ſolis convenit juriſdictio propriè dicta. At priora competunt quidem Eccleſiaſtis, ut tales ſunt: ſed hoc non impedit, quo minus Magiſtratus ſit procurare ne paſtores in munere ſuo ſint negligentes, vel etiam ſeu odio ſeu alio affectu, conſolatione debitâ, vel ſacramentalis ſigni exhibitione fraudent, quos non oportebat. Nam (ut verbis utar Gregorii M. in Johan. cap. XX. homil. XXVI. *Sæpe agitur ut indignus epiſcopus vel damnet immeritos, vel alios ipſe ligatus ſolvat. Sæpe in ſolvendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſſarum merita ſequitur. Unde fit, ut ipſâ hac ligandi, & ſolvendi poteſtate ſe privet, qui hanc pro ſuis voluntatibus, & non pro ſubjectorum moribus exercet*.

Peccat igitur Wallæus cum diſciplinam Eccleſiaſticam poſteriori tantum modo conſiderat, cum jus ejus Magiſtratui priorum ratione imprimis tribuatur: nempe quia hæc proprii imperii ſunt, ſolus autem Magiſtratus vim habet cogendi. Interim illud bene eſt, quanquam ſatis non eſt, quòd paullo poſt, pag. nempe XXX, agnoſcit ipſe, ſatis parere è verbo Dei, Magiſtratus officium eſſe curam gerere, ut rectè exerceatur univerſum miniſterium Eccleſiaſticum, ac proinde etiam diſciplina Eccleſiaſtica. Quamquam fallitur, cum exiſtimat ſic Magiſtratus eſſe curare, ne quid hic peccent Presbyteri, quomodo presbyterorum videre eſt ne quid delinquant Magiſtratus. Nam Magiſtratus cura eſt principalis, quia imperii eſt, directi quidem circa priora illa, quæ humani

ſunt inſtituti: indirecti verò circa poſteriora, quatenus procurat, ut fiant quæ inſtituti ſunt divini. Quod ait, non conſequi ex iis quæ confeſſus erat, ſi jure ſuo abutantur presbyteri, poſſe ad Magiſtratum, κυρίως loquendo, appellari: in eo illi minimè adſtipulamur. Nam omnino Magiſtratus cùm ſuperior eſt, ut bene Muſculum dicentem vidimus. Quid verò appellare aliud eſt, quam ab inferiori Judice ad ſuperiorem provocare, ſeu voce illud fieret, ſeu libello? ut eſt l. 14. C. de Appellationibus. Quomodo & in veteri Gloſſario legere eſt: *Appellatio eſt proclamatio ab inferiori ad ſuperius tribunal, vel gravaminis relevatio per clamationem ex minori ad majorem Judicem factam, prætextu iniqui gravaminis, vel injuſtæ ſententiæ.* Et quid infirmius iſtac argumentatione, cum ſic colligit: Ad Magiſtratum ſummum non appellari niſi in iis quæ per ſe ſubire poſſit Magiſtratus: non poſſe autem Magiſtratum prædicare Evangelium, aut ſacramenta adminiſtrare: eoque in his ad eum appellari minime poſſe. Nam & multa ſunt miniſteria civilia quæ per ſe obire Magiſtratus ſummus minime debeat; in quibus tamen ad eum licet appellare: cujuſmodi ſunt ea quæ ſui vilitate offuſcarent vel etiam ludibrio proſtituerent ſummi imperii Majeſtatem. Verum eſto ſanè, ut appellationis vox apta ſatis non ſit: ſaltem concedat, ſi presbyteri diſciplinam injuſtè exerceant, poſſe unumquemque de injuriâ conqueri apud Magiſtratum: ac quamquam hujus non ſit facilè querimoniis iſtis habere fidem, tamen nec facile debere illis aurem obſtruere: imò nec magis perpeti debere injuſtum clavium uſum in Conſiſtorio, quam hæreticam inſtitutionem in templo. Quæ diffiteri non poteſt: ut qui ipſe pag. xxx. ſcribat, ſi tempora incidant, quibus diſciplina corrigi debeat, Magiſtratus eſſe facti rationem exigere à presbyterio, excommunicationem innocentium ſui autoritate imperii impedire: quomodo Athanaſio à ſynodo condemnato, Conſtantinus, (ut Socrates teſtatur lib. 1.) alios inſtituit conventus, quorum operâ, ut & virorum aliquot doctorum, res denuo cognoſceretur: quomodo item Magiſtratus pii noſtro ſeculo Eccleſias reformatas adverſus excommunicationem Pontificis & concilii Tridentini defenderunt: hodieque per Dei gratiam tuentur. Atque hoc etiam (pag. xxxiii.) Th. Bezam agnoviſſe ait, ubi hæc ejus citat verba adverſus Eraſtum: *Cùm etiam rectè à conſtituto conſiſtorio poſſit reis delatis injuria fieri, in anguſtioribus territoriis citra ullam ordinis Eccleſiaſtici violationem Chriſtianus Magiſtratus, ut tabulæ utriuſque & Eccleſiaſticæ εὐταξίας cuſtos & vindex, proſpicere poteſt conquerentibus.* Mox etiam (pag. eapſe, & ſeq. xxxiv.) ait Magiſtratum tantumdem juris in ſynodos ac Concilia quæcumque obtinere, cum uſu non rarò venerit, ut his quoque decernerentur, quæ verbo Dei repugnarent. Eoque id ſi fiat, talibus conſtitutionibus obviam ire & poſſe, & debere. Quæ omnia præclarè ab eo dicuntur, ac iſtiuſmodi ſunt, ut principalem Eccleſiæ curam penes Magiſtratum ſummum eſſe evincant. Præſertim eum (verſ. 10, & 11, pag. hujus xxxiv.) dicat ſe ſemper loqui de iis quæ ad ὁσίαν religionis pertinent, quæque verbo Dei diſertim præcipiuntur. Nam ſi circa hæc Magiſtratui tribuit imperium indirectum, quo jubeat quæ Deus jubet, eò quod Deus jubet: non dubitandum videtur, quin directum etiam imperium Magiſtratui conceſſurus ſit in iis, quæ ad ædificationem quidem Eccleſiæ pertinent, ſed ſpeciatim verbo Dei non præcipiuntur. Et ſanè propter hæc & alia iſtiuſmodi factum credo, ut vir quidam præſtans, (quemadmodum præſente D. Heinſio mihi retulit Colonius) judicium hoc tulerit de ſcripto Wallæi; tam multa eum adverſariis largiri, ut propè non videat quid in controverſiâ relinquatur. Ac etiam Clariſſimus P. Bertius præſente collegâ meo dixit mihi, ſe ex iis quæ hactenus eo in ſcripto legiſſet, judicare aliud non poſſe, quam cum Wtenbogartio in re ipſâ conſentire. Quod pag. eapſe ait Muſculum, & aliquot alios ejus populares ab unanimi Chriſtiani orbis ſententia pauxillum deflexiſſe, idque odio Anabaptiſticæ diſciplinæ factum videri: mihi quidem veriſimile non ſit, ſed potiùs cenſeo, impugnatam ab iis eam diſciplinæ rationem quæ Genevæ obtinet, quam & alii alibi inductum ire voluerunt. Ac ſic ut ſentiam magis faciunt verba cap. xviii. Confeſſionis Helveticæ, quæ ipſe citat pag. xxxv. Sunt verò iſtiuſmodi: *Cumque omnino oporteat in Eccleſiâ eſſe diſciplinam, & apud veteres quondam uſitata fuerit excommunicatio, fuerintque judicia Eccleſiaſtica in populo Dei, in quibus per viros prudentes & pios exercebatur hæc diſciplina,* MINISTRORUM *quoque fuerit ad ædificationem diſciplinam hanc moderari, pro conditione temporum ſtatus publici ac neceſſitate, ubi ſemper tenenda eſt regula, omnia fieri debere ad ædificationem, decenter, honeſtè, ſine tyrannide & ſeditione.* Et ſanè nihil Muſculus dicit, quod non aliis quoque reformatæ Eccleſiæ doctoribus videatur; ut omnino non φιλόκαινος, qualem Wallæus videri vult (nempe hanc mercedem reportant qui diligentius veritati indagandæ incumbunt;) ſed φιλαλήθης dici debeat. Quod verò pag xlii. ait, malignè Wtenbogartium adverſariis ſuis impingere ſtudium collateralis imperii: utinam verum eſſet! Nec enim diu fœdo hoc ſchiſmate inconſutilis Chriſti toga apud nos ſcinderetur. Sed quis, niſi partium ſtudio penitus occæcatus, non videt, quid rerum agatur? nec enim muſſant, ſed apertè dicunt, nec dicunt tantum, ſed palam ſic omnia ſua componunt, ut quamquam dicis gratiâ nonnihil Magiſtratibus in rebus Eccleſiaſticis tribuere videantur, tamen ſummum ſibi in Eccleſiaſticis imperium arrogent. Nempe unicuique in arte ſuâ credendum ajunt: Theologorum verò artem eſſe Theologiam: eoque Magiſtratus, quos rerum Theologicarum neſcientes fingunt, adverſus ſuam adverſari ſententiam nefas putant. Illum demum Magiſtratum omne punctum tuliſſe videri volunt, qui judicio ſuo diffidens omnia de Paſtorum judicio exequatur. Quod quid aliud eſt, quàm Magiſtratus in Eccleſiaſticis ſubjicere Eccleſiaſtis, &, quod ſe facere negant, duo non ſubordinata, ſed collateralia ſumma imperia inducere in Rempublicam? Interea placet quod Wallæus ibidem & pag. xliii. agnoſcit, collaterale imperium civilis & Eccleſiaſticæ poteſtatis noxium eſſe Reip. planeque doctiſſimorum virorum judicio repugnare. Rectè item quod ex Eſdræ vii, 25. probat Magiſtratum tabulæ utriusque eſſe cuſtodem & vindicem: ac quamquam circa ſpiritualia ſpiritualem non habeat poteſtatem, circa tamen ea, ut Eccleſiaſtica ſint, poteſtatem Eccleſiaſticam obtinere. Quod & Bezæ autoritate ipſe (pag. xliii.) confirmat, ut qui in fine libri adverſus Eraſtum agnoſcat, Magiſtratus officium eſſe Paſtores negligentes ſui muneris admonere, pertinacibus pœnam infligere, ac ut meliores ſurrogentur in pejorum locum procurare. Pag. xliv. rurſum συμμαχεῖ, cum tanquam aliquid magnum, probat Eccleſiaſtas non eſſe vicarios Magiſtratus, ſed Chriſti ſervos: nec Magiſtratus circa ſpiritualia poteſtatem habere internam ac ſpiritualem, ſed externam & corporalem. Nec enim aliud pii Magiſtratus poſcunt, eoque nihil ſupereſt, quam ut omnes ſe hoc agnoſcere & ſermone & vitâ teſtentur.

Sed veniamus ad ſtatum quæſtionis, quem pag. eâdem adſignat. Ait in hoc controverſiam omnem poſitam eſſe, num ſoli Magiſtratus, an verò etiam Paſtores ἀμέσως ſub Deo collocentur. Negat mox ſic miniſtros verbi eſſe ſub Magiſtratu, quomodo Urbis præfectus ſuberat Trajano. Quod Magiſtratus ſummi poteſtatem ἀμέσως à Deo eſſe concedit, in hoc rectè à Pontificiis diſſentit. Similiterque Theophilus lib. 1. ad Autolycum in Orthodoxogr. pag. 291: ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γέγονεν. Et mox eum vocat ἄνθρωπον ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον. Rationem quoque ſubjungit, τρόπῳ γάρ τινι παρὰ Θεοῦ οἰκονομίαν πεπίστευται. Et Epiphanius imprimis hæreſi xl, quæ adverſus Archonticos, pag. 131: Διάκονος γάρ (ἡ ἐξουσία) ἐστιν εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐκ Θεοῦ τεταγμένος τοῦ τὸ κακὸν περιστέλλειν. καὶ ὁρᾷς ὡς ἡ ἐξουσία αὕτη ἡ κοσμικὴ ἐκ Θεοῦ τέτακται, καὶ μάχαιραν

ἔλαβε

ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν; ΟΥ'Κ Α'ΛΛΑΧΟΘΕΝ ἢ πόθεν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ. Apertè indicat, ut ut applicatio poteſtatis ad perſonam, quam ordinationem dicimus, ab hominibus ſit, ipſam tamen hominibus imperandi poteſtatem *non aliunde* Regibus obtingere, quam à ſummo illo Rege, cujus vicem obeunt in terris. Et ratio idem evincit. Nam homo homini poteſtatem dare poteſt, ut ſuo ſubjectivo loco imperet: at ut loco regat ejus, qui ſibi non ſubjiciatur, minimè dare poteſt. Atqui Deus homini non eſt ſubjectus, ſed homo Deo. Non igitur hominis, ſed ſolius Dei eſt dare, ut imperet loco Dei. Ac quod Walæus cenſet ſimilem penitus eſſe Eccleſiaſtarum rationem, non ſatis hac parte à Pontificiis recedit. Diſtinguere enim debuit inter ea quæ interna, quæque externa ſunt: prioris generis diximus eſſe prædicationem Evangelii & jus adminiſtrandi ſacramenta: poſteriores verò actiones omnes ad politiam Eccleſiæ ſpectantes, quarum περίστασις, uti locus, tempus, numerus, modus, verbo Dei non definiuntur, eoque ab hominibus determinantur, prout ad cujusque Eccleſiæ ædificationem maximè conducit. In poſterioribus his Magiſtratus directum imperium à Deo habet, nec Deo, ſed Magiſtratui ἀμέσως ſubjecti ſunt Eccleſiaſtæ. In prioribus alterâ diſtinctione opus: quia vel poteſtas in ſeſe conſideratur, vel communicatio poteſtatis, vel principalis circa eam communicationem cura. Poteſtas ipſa ἀμέσως eſt à Chriſto, cujus Eccleſiaſtæ ſunt Legati. In hoc igitur conveniunt Eccleſiaſtæ & ſummi Magiſtratus, quòd non minus jus Eccleſiam docendi, quàm Remp. gubernandi à ſolo eſt Deo. Imò conveniunt quoque quod ad poteſtatis communicationem. Nam ut poteſtas quidem ſummo cum imperio gubernandi ἀμέσως eſt à Deo, at nihilominus applicatio ad perſonam, quam electionem dicimus, ab hominibus, E. G. in Cæſare ab Electoribus: ita etſi jus docendi & adminiſtrandi ſacramenta, & imponendi manus, clavibusque utendi ἀμέσως ſit à Deo, tamen Paſtoribus (Prophetas & Apoſtolos ἀμέσως hoc quoque reſpectu vocatos excipio) per hominum conſenſum applicatur.

At ratione tertii diſconveniunt, nimirum ratione curæ principalis procurandi ea, quæ ad publicum veræ religionis exercitium pertinent. Cum enim publica omnia, qua publica, ei ſubſint, qui publicis ſummo cum imperio præeſt; etiam univerſam Religionis curam, qua publica eſt, ſummo Magiſtratui ſubjectam eſſe neceſſe eſt. Eoque reſpectu fatendum, Eccleſiaſtas ſecundùm interiora illa, nempe prædicationem Evangelii, adminiſtrationem ſacramentorum, impoſitionem manuum, & jus clavium, à Magiſtratu ſummo dependere. Quod cum dico, non tantùm Eccleſiaſtas Magiſtratui ſubjicio, quatenus in horum arbitrio eſt, quæ religio publicè debeat obtinere; ſed etiam quatenus eorundem eſt procurare, quæ ad Religionis puræ primitus inſtitutæ conſervationem, aut collapſæ inſtaurationem pertinent. Atque hinc planiſſimum ſit, non in eo tantum diſcrimen eſſe inter Magiſtratus, & Eccleſiaſtas, quod illorum munus in imperio, horum in ſola directione, ac miniſterio ſitum ſit; ſed etiam quod Eccleſiaſtæ, in Eccleſiaſticis immediatè, non Deo, ſed Magiſtratibus ſubſint, nempe qua Religio publica eſt, directè quidem ratione exteriorum, in quibus propriè dictum imperium habent, indirectè verò in cæteris, in quibus improprium habent imperium, ut quod ſolùm conſiſtat in procurando ea, quæ Deus imperavit. Illuſtremus hæc exemplo de Cœnâ Dominicâ: in quâ tum eſſentialia ſpectantur, tum quæ extrinſecus accedunt. In prioribus jus Eccleſia non habet, aliquid omittendi, vel mutandi: eoque nec Magiſtratus, qui ſupremus eſt Eccleſiæ gubernator, poteſtatem habet hic aliam, quam procurandi, ut à Presbyteris obſervetur Dominicum inſtitutum. Si igitur Presbyteri vel ſolum calicem populo præbere velint, quod nuſquam fieri arbitror, vel ſolum panem, uti in Pontificiâ Eccleſiâ obtinet conſuetudo: eſt pii Magiſtratus, (quidquid contra diſputent Presbyteri, quamcumque etiam in rebus Eccleſiaſticis, & ſcientiam, & poteſtatem ſibi arrogent, Magiſtratibus derogent) iſtiusmodi dimidiati ſacramenti abuſum omnimodis impedire. Sed de externis, & acceſſoriis, habet Eccleſia, eoque & qui Eccleſiam moderatur Magiſtratus, poteſtatem inſtituendi, quæ vel ad locum, vel tempus, vel numerum, vel modum pertinent. Ratione loci, ut in quibus ea templis debeat celebrari. Ratione temporis, uti, quod licet Chriſtus Cœnam Dominicam veſperi celebrarit, tamen eum jubeat Scriptura omnia facere πρὸς οἰκοδομὴν: ſatius ſit adminiſtrari eam, quo tempore homines etiamnum jejuni eſſe ſolent: ut quod ad religionem piamque devotionem longè ſit accomodatius. Ratione numeri, ut quoties in anno ea debeat celebrari: num Dominicis diebus, an etiam aliis, (in quo vetus Eccleſia variavit) & ſi Dominicis tantùm, num ſingulis, an quibuſdam, & quibusnam.

Ratione denique modi; ut cujuſmodi adhibendæ ſint preces, gratiarum actiones, hymni, ceremoniæ: quæ quia in poteſtate ſunt Eccleſiæ, noſtro quoque ſeculo, in ipſis quoque Eccleſiis reformatis, non parum varietatis cernere eſt. In hujusmodi igitur omnibus Eccleſiæ jus concedunt definiendi, ac canones conſtituendi: Magiſtratui directum, ac propriè dictum imperium conceditur. Atque hac eſſentialium, atque accidentalium, directi, & indirecti imperii diſtinctione, in fumos abit, quod Wtenbogartio quidem pag. verſ. antep. objicit Walæus, tantam veritatis vim eſſe, ut ei ſubinde veritas excidat invito, ut qui interdum agnoſcat Paſtores ἀμέσως muneris ſui mandatum habere à Deo, & tamen aliàs contendat, eos, ab & ſub Magiſtratibus conſequi exercendi muneris ſui poteſtatem.

Pag. XLV. agnoſcit non poſſe Magiſtratum ſummum, renunciare ſummo in civilibus imperio, niſi ſimul ſummus deſinat eſſe Magiſtratus. Optimè. Sed idem in Eccleſiaſticis locum habet. Imò in his tantò magis, quantò temporalibus præſtant æterna. Nec enim civilis tantummodo beatitudo, ſed etiam cœleſtis, ac hæc quidem imprimis, finis eſt regiæ poteſtatis: ut antea oſtendimus, ac rectè agnoſcit Iſidorus Peluſiota lib. III. Epiſt. 249. quæ ad Iſidorum Diaconum: Ἐξ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας τὸ πράγματος συνέστηκεν· εἰ γὰρ καὶ πολὺ ἀλλήλων διαφέρουσι, (ἡ μὲν γὰρ ὡς ψυχὴ εἶναι, ἡ δὲ ὡς σῶμα) ἀλλ' εἰς ἓν ὁρῶσι τέλος, τὴν τῶν ἀρχομένων σωτηρίαν. Cui conſona ſcribit Thomas Aquinas lib. I. cap. XIV, & cap. III. lib. III. de Regimine Principum. Quanquam is liber, etſi in Romana quoque editione legatur, Thomæ tamen falſò tribuatur; ut in quo Rodolpho Adolphus, Adolpho Albertus ſucceſſiſſe dicatur, quorum hoc contigit annis poſt Thomæ obitum XXV. Sed iſtoc ut ut eſt, optimè eo quo dixi libro legere eſt: *Finis ad quem principaliter rex intendere debet in ſeipſo, & in ſubditis, eſt æterna beatitudo, quæ in viſione Dei conſiſtit: & quia iſta viſio, eſt perfectiſſimum bonum, maximè movere debet regem, & quemcumque dominum, ut hunc finem ſubditi conſequantur.* Quod ſi beatitudo ſupernaturalis ſit principalis Regis, ac regni finis, ſanè cum regnum non ſit ob Regem, ſed Rex propter regnum, (quomodo non oves ob paſtorem, ſed paſtor eſt propter oves) liquet Regis eſſe omnes ſubditos ſuos regere, tam in Eccleſiaſticis, quàm civilibus, nec poſſe hoc imperium ſummum in Eccleſiaſticis in alterum transferre, quin alienet principalem imperii ſui partem, ac proinde Magiſtratus ſummus eſſe deſinat, ut qui ſe abdicet eo, quod, non dico imperii ſummi, quarto modo proprium ſit, ſed quod de eſſentiâ eſt imperii, & quidem, ut dicebamus, principalis imperii ſummi pars. Quod hoc loco, & alibi Walæus ait, poſſe Magiſtratum in civilibus per ſe exequi ea munera, quæ alteri mandat: ſed non poſſe per ſe obire prædicationem Evangelii, & ſacramentorum adminiſtrationem: eoque neutiquam Magiſtratui id juris competere in Eccleſiaſticis, quod obtinet in civilibus; hoc quanquam imperitum aliquem movere poſſit, revera tamen nihil officit iis, quæ hactenus diximus. Nam

jam

Digitized by Google

jam antea confeſſi ſumus, miniſtros jus docendi, aliaque ei neceſſariò connexa agendi, non minus *ἀμέσως* à Deo obtinere, quàm Magiſtratus ſummum imperium immediatè habet à Deo. Sed non de eſſentialibus miniſterii, verùm de imperio diſceptatio eſt, h.e. quæritur, an non Eccleſiaſtæ directo Magiſtratus imperio ſubſint in rebus exterioribus, ſive in actionibus, ordinem, ac *πολιτείαν* Eccleſiæ ſpectantibus: indirectè verò in interioribus, quatenus ejus eſt procurare, ut à Paſtoribus fiant, quæ Deus juſſit; atque ad hoc habet vim coactivam. Nec quidquam ad rem facit, quod Magiſtratus per ſe non poteſt exſequi munus presbyterorum: quia nec Magiſtratus multa munia ob vilitatem ſui obire per ſe poſſit: nec tamen id impedit, quo minus ſupremum circa ea habeat imperium. Hinc Buttrillus cap. XXI. pro Tortura torti: *Supremi*, inquit, *in quovis genere gubernatoris non eſt, exequi ſingulorum officia, ſed curare, ut ſuum quiſque officium exequatur. Utque in ſupremo gubernatore, in rebus conjugalibus non requiritur, ut poteſtatem habeat conjugalem: ita nec in ſupremo gubernatore, in rebus ſacerdotalibus requiritur, ut habeat poteſtatem ſacerdotalem.*

Pag. XLVI. ait, ſi Magiſtratus jure ſuo abutens, ſeu falſis Paſtoribus, ſeu aliter Eccleſiam Dei perditum ire velit, Eccleſiam hoc juris habere, ut vel invito Magiſtratu, novos, ac ſanos ſibi eligat Paſtores. Sed confundit Eccleſiam quà talis, & quà publica. Nam jus hoc quidem Eccleſiæ concedimus; ut ſi Imperator hæreticus lupum Chriſtiano ovili præficere velit, ſibi cavere à lupo, deque vero animarum Paſtore proſpicere poſſit. Sed miniſter iſte, Eccleſiæ quidem miniſter erit, publicæ verò Eccleſiæ miniſter non erit. Ut efficeret, quod vellet, probare debuit, miniſtros Eccleſiæ, quà publica eſt, non à Magiſtratu ſolo, jus conſequi publicè docendi, aliaque exercitia Religionis publicè obeundi.

Quod in fine ejuſdem pag. ait, ſic novum invehi Papatum, imo tot Papas novos ſtatui, quot ſint ſupremi Magiſtratus: id à Jeſuitis quoque objici ſcimus Theologis Anglis: à quibus id ſemper negatum fuit. Audiamus Guilielmum Tookerum, S. Theologiæ profeſſ. & Decanum Eccleſiæ Lichtfeldenſis, in duello ſuo cum Becano Jeſuitâ pag. 13. *Cum*, inquit, *Regem Eccleſiæ præponimus, primatumve & regimen in Eccleſia ſupponimus; nec Pontificatum veterem, nec Papatum novum invehimus in Eccleſiam.* Quod plenius declarant verba Sereniſſimi Jacobi Magnæ Britanniæ Regis à Tookero pag. 5. adducta: *Regibus*, inquit, *Chriſtianis Eccleſiam intra fines ſuos, non minus quàm reliquum populum eſſe gubernandum, ut qui cuſtodes ſint utriuſque tabulæ, non quidem novos articulos fidei condendo, (id enim Papæ munus eſt) ſed efficiendo, ut Dei Verbo publicè obtemperetur, religionem repurgando, juxta divinam voluntatem in ſacris pateſactam, & temperalem gladium in beneficium ſpiritualis poteſtatis diſtinguendo, abolendo corruptelas, Eccleſiaſticam autoritatem ſanciendo, quæſtiones frivolas & ſchiſmatum licentiam, vel componendo, vel coërcendo tollendoque, quod Conſtantinus factitavit, denique decorum quoddam tuendo, & leges, ac jura præſcribendo, de adiaphoris rebus omnibus, ordinis gratiâ: ad quem ſolum ſcopum collimat hoc juramentum primatus.* Hactenus Rex, qui & paullò ante dixerat: *Reges Veteris Teſtamenti cuncta moderatos eſſe, quæ ad Eccleſiaſticum regimen quoquo modo pertinerent.* Atque uti nec plus, nec minus, quàm Sereniſſimo Regi, debetur ſupremo noſtro Magiſtratui: ita neque minus, vel amplius ei tribuimus, nec ipſe plus ſibi vindicat.

Nec enim ſibi infallibile tribuit judicium in rebus Religionis, quod facit Papa: nec poteſtatem condendi capita fidei, quæ conſcientias obligent: ſed tantum jus ſanciendi quæ Religio publicè debeat obtinere, procurandique ea quæ ad *ὀρθοδοξίαν* & ædificationem Eccleſiæ judicat pertinere. Non ſe facit ſpirituale Eccleſiæ caput, quod ſcit ſolius eſſe Chriſti: non ipſe obire vult miniſterium Eccleſiaſticum; quia ſcit ſe ad hoc non vocatum à Deo: verum quia ſcit officium ſummi Magiſtratus præcipuè verſari circa Religionem & cultum divinum, (ut qui imprimis debeat procurare, ut ſubditi conſequantur beatitudinem æternam) eo conſcientiam ſuam ſic arbitrio eorum, quos falli ſcit poſſe & ſolere, alligare non vult, ut ad nutum alienum omnia in Eccleſiæ rebus exſequatur. Scit ſibi à Deo commiſſum eſſe officium dirigendi regimen ſuum in finem verum, qui eſt beatitudo cœleſtis: ſcit hoc Principale officium ſuum eſſe: hoc igitur ſe munere abdicare non vult, nec aliis reſignare ſalvâ conſcientiâ poteſt, qui ad iſtud vocati non ſunt, plurimum etiam ut ad illud vocentur idonei non ſunt. Non novum Papatum invehunt, qui hoc Magiſtratui tribuunt, ſed qui adimunt. Nam inter elogia, quibus Antichriſtum inſignit Scriptura, illud eſt quod ſe efferat ſupra omne id quod dicitur Deus. Magiſtratus autem in Scripturis dicitur Deus. Ac eundem hæc jubent eſſe cuſtodem & vindicem tabulæ utriuſque. Hoc igitur qui vel ſermone, vel facto eripit Magiſtratui, is mores induit Antichriſti. Facit verò illud, qui potiorem imperii ſummi partem ſibi vindicat. Summa autem imperii pars eſt quæ circa Eccleſiaſtica verſatur. Hanc igitur qui Magiſtratui aufert, Antichriſto ac Papæ hac ſaltem parte quin ſimilis ſit dubitandum non eſt. Pag. XLVIII. *ἀσύστατον* eſſe ait, velle alicui, quem fatearis poſſe errare, tribuere ſummam in Religione poteſtatem: Atque hoc cum probè aſſequerentur Pontificii, eorum pleroſque, quia Papam errare poſſe faterentur, Concilio eum ſubjeciſſe: Sed horum longè deteriorem eſſe opinionem, qui inſimul & Magiſtratui tribuant judicium fallibile, & ei tribuant ſupremum jus in negotio Religionis. Mira ſanè argumentatio, cum negare non poſſit, etiam ſynodos ſæpenumero falli: eoque ſiquid ponderis huic inſit argumento, fateri ipſe cogatur, nec penes ſynodum ſupremum illud jus fore. Sanè ſi ſynodi falli poſſint, quis non videt Magiſtratum non debere credere propter ſe, ſed quia conſentiant cum Scripturis & canonibus antiquis? In quaſcumque igitur nos partes verſemus, effugere illud non poſſumus quin de ſynodis *ἐπίκρισιν* competat Magiſtratui. Si enim unicuique etiam privato, ex Theologorum ſententiâ, judicium convenit in cauſâ Religionis, quomodo hoc Magiſtratui non competet? Ac ſi nec privatus quiſquam adſtringitur judicio ſynodico, quomodo non diſſentire ab eo licebit ſummo Magiſtratui? Paterfamilias, non tantum poteſt, ſed etiam debet examinare ſynodica decreta ad lydium lapidem Scripturarum; nec humanis decretis facilè nimis fidem habens, & ſe errori involvat, & in eundem familiam compellat: Et Magiſtratui, parenti patriæ non idem faciendum erit, ne ejus ſegnitie, nimiave credulitate, errores noxii in Eccleſiam ſpargantur univerſam? Utrumque igitur verum eſt, & penes ſynodum *κρίσιν* & penes Magiſtratum ſummum *ἐπίκρισιν* eſſe; item & hunc & illam errori eſſe obnoxiam: ſed hoc non impedit, quo minus tum ſynodi officium ſit dirigere intellectum in cognitione veri, tum Magiſtratus ſit imperare quod rectum eſt & ſalutare. Quod ſi illa diriget malè, non ideo hic imperabit malum: & ſi hic imperet malum, non ideò ſubditi parere debent in malo: ſed & Magiſtratus & ſubditus unuſquiſque aget, quod ſui eſſe officii & ſcriptura, & Eccleſiæ Catholicæ conſenſus, & recta ratio perſuaſerint. Eapſe pag. XLVIII, adverſus illud quod dixerat, non bene convenire, nec in unâ ſede morari, *ἀναμάρτητον* non eſſe in judicando, & tamen ſupremam habere judicandi poteſtatem: objicit ſibi ipſi quod ſolvere poſtea non poteſt. Fatetur enim & in civilibus poſſe Magiſtratum decipi, nec impedire hoc quo minus ſummum in his habeat imperium. Reſpondet autem diſparem hic rationem eſſe, quia utut ſubditi in his damnum faciant Magiſtratus ſui errore, muſſare tamen hoc & concoquere cogantur: verùm ſi

Magi-

Magiſtratus hæreſes introductum defenſumque eat, fideles Paſtores ſilentium tenere minimè debere: quia hic agatur de re omnium precioſiſſimâ, animarum nempe ſalute. Diſcrimen hoc & ipſi agnoſcimus, ſed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Nec enim ſi Deus imperium habeat ſupra Reges, eo Reges in Eccleſiaſticis imperium non habere conſequitur, ſed illud tantum evincitur, non ἁπλῶς ſummum imperium habere: quod à nemine in controverſiam vocatur. Fatemur igitur, ſi aliud Rex jubeat terrenus quam cœleſtis, hunc, non illum audiendum eſſe: poſſeque tum nos dicere cum B. Polycarpo, δεδιδάγμεθα ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ προσῆκον τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν. Sed hoc non impedit, quo minus nullum in Eccleſiaſticis imperium ſit penes mortalem quempiam quàm ſolum Regem, vel eum quem Rex (ſummo ſibi ſemper imperio reſervato, cui renunciare non poteſt, niſi rex ſimul eſſe deſinat) ſub ſeſe juſſerit imperare. Quamobrem hic & imperare illud debet quod in verbo juſſit Deus, ac pœnarum etiam comminatione obſtringere ad illud ſubditos poteſt: & imperandi etiam ea jus habet, quibus repugnans nihil in verbo jubet Deus. Nec vel in his vel in illis imperium detrectare cuiquam licet. Ollas lippit, qui hinc conſequi non videt, tam in Eccleſiaſticis quam civilibus omne imperium eſſe penes ſolum Regem, hoc eſt ſummum quemque Magiſtratum. Cùm negat pro ſynodis haberi quæ non congregantur juſſu aut conſenſu Magiſtratus: addere debuerat, cujuſmodi de Magiſtratu loquebatur, num de eo qui Chriſtianam Religionem probet aut toleret: an qui eam perſequatur. Nec enim quiſquam in dubium unquam vocavit, an concilia ante Conſtantini tempora, (uti Hieroſolymitanum primum, cujus Act. xv. mentio fit, Carthaginenſe de rebaptizandis, de quo Euſeb. VII. 2. quod tamen ab Eccleſiâ improbatum; Elibertinum item atque alia) conciliorum nomen mereantur: verum duo hæc interim dicimus. Unum eſt, quæ hujuſmodi conciliis ſunt decreta, canonum κυρίως loquendo, non legum vim habere, quia penes ſolum Magiſtratum ſit vis νομοθετικὴ καὶ ἀναγκαστική. Alterum eſt Chriſtianum Magiſtratum permittere non debere, ut citrà mandatum vel conſenſum ſuum ſynodi celebrentur: quæ autem ſine hujuſmodi Magiſtratus conſenſu concilia fiant, hæc illegitima eſſe ſuſtinuerunt Proteſtantes de nullitate concilii Tridentini: ſed & cum Magiſtratus in concilium conſenſit, ejuſdem eſt ſynodos dirigere per ſe, vel legatos ſuos: nec debet decretis ſynodicis vim legis addere, niſi de quorum veritate ſit perſuaſus in animo ſuo. Quæ quidem quam utiliter moneantur, multis ex hiſtoriâ Eccleſiaſticâ exemplis oſtendi poſſit, niſi unius Athanaſii temporibus hæc liquidò comprobarentur. Deinceps rurſum paginis aliquot probat, Eccleſiaſtas non eſſe ſervos aut legatos Angelorum, nedum hominum, ſed ipſius Dei. Rectius operæ & oleo pepercisſet, nec enim ejus inſtitutum juvant quicquam. Sanè ipſi quoque agnoſcimus hæc veriſſima eſſe, tum ratione mandati, quod à Deo, non creaturis habent, tum legationis, quam Chriſti, non Magiſtratuum nomine ſuſtinent. Sed hinc minimè conſequitur, Magiſtratum ſummum, qui vicem Dei obit in terris, non imperare iis debere, ut tum mandatum Dei fideliter exequantur, tum legationem, nomine Chriſti, bonâ fide agant: adhæc negligentes, & immorigeros pœnis poſſe afficere: poſſe item eos legibus adſtringere de rebus ad politiam Eccleſiæ pertinentibus; quarum περιστάσεις non definiuntur in Verbo. Quæ omnia oſtendunt, Eccleſiaſtas etiam in Eccleſiæ rebus ſubeſſe Imperio Magiſtratus, partim directò, partim indirectò, ut aliquoties jam declaravimus.

Quod pag. LVII. ait, Conſtantinum Magnum non voluiſſe ſapere ſupra concilium Nicænum: ſed & poſt alios ſententiam dixiſſe, & Patrum Nicænorum ſententiæ ſubſcripſiſſe: id eam minimè vim habet, ut icciro Magiſtratus ſequi ſemper debeant Judicium ſynodicum. Nec enim ſynodi ſententiam approbavit Conſtantinus, quia ſynodus eam diceret, ſed quia rationum pondere ſententiæ ſuæ veritatem ei perſuaſiſſet. Alioqui enim quot ſynodi pro errore ſententiam tulerunt! Etiam his calculum ſuum addere debeat Magiſtratus? Quis ſanus hoc dixerit? Quamquam igitur non facile Paſtorum ſuorum judicium improbare debeat Magiſtratus: nec tamen eis temere ac leviter aſſentire debet, eoque omnino opus ut poſt κρίσιν συνοδικὴν conſequatur ἐπίκρισις Magiſtratus.

Quod pag. LIIX, & alibi Conſtantium pro Arriano habet (quo argumento & alii negant rectè Conſtantii facto Magiſtratus in convocandis ſynodis autoritatem comprobari) id ut aliquid eſt, non tamen tanti, quam plerique putant, ponderis putari debet. Nec enim ex Orthodoxis patribus defuere, qui exiſtimarent non tam Arrianum fuiſſe Conſtantium, quàm cùm videret ſe Arrianos ſine Reip. exitio delere non poſſe, conſilia iniiſſe de pace cum iis ineunda. Sanè Gregorius Nazianzenus poſt obitum luculentè eum non ſemel tanquam optimum ac Chriſtianum Principem laudavit, nec malitiâ, ſed ſimplicitate & unionis Eccleſiaſticæ ſtudio Eccleſiæ ſtatum aliquanto perturbatiorem feciſſe arbitratur. Inter alia verò ſic ſcribit invectivâ primâ adverſus Julianum pag. 21, edit. Savilianæ, ſive pag. 64. edit. Morell. ὅς γε καὶ εἴ τι παρελύπησεν ἡμᾶς, οὐ φιλοφρονῶν, οὐδὲ ὑβρίζων, οὐδὲ ἄλλοις τισὶ πρὸς ἡμᾶς χαριζόμενος, ἀλλ' ὥστε πάντας ἓν εἶναι, καὶ συμφρονεῖν παρελύπησε, καὶ μὴ διασχισθῆναι, μηδὲ διαστῆναι τοῖς σχίσμασιν. Quem locum & Nicephorus citat lib. IX. Hiſtor. Eccl. cap. L. pag. 463. At minimè loci mentem perſpexit Morellius, cum ad oram interpretationis ſuæ adnotat, Cauſſam à Nazianzeno reddi, cur Deus Orthodoxos nonnihil afflixerit. Nam nihil clarius locum inſpicienti, quam de Conſtantio ſermonem eſſe, quem partim ſimplicitate quadam, partim concordiæ ſtudio exorbitaſſe cenſet: non item, quod Arrianum dogma magis quam Orthodoxum approbaret. Itaque idem nec dubitat Conſtantium vocare θειότατον βασιλέων, καὶ φιλοχριστότατον, pag. 19. edit. Savil. ſive pag. 63. edit. Morell. In iis quæ pag. LXV, & deinceps de excommunicatione diſſerit, confundit abſtentionem à Cœnâ, ſive non dationem ſigni ſacramentalis cum inflictione pœnæ poſitivæ. Poſterius hoc humani eſt inſtituti, eoque ad directum Magiſtratus imperium pertinet. Prius verò non negamus canone præcipi divino: eoque nonniſi indirectè ſubjacere Magiſtratus imperio. Quamobrem ſi quiſpiam, vel Imperator ipſe eſto, impœnitens, ſignum petat ſacramentale, non Imperatorem hic Epiſcopus audiet, ſed Deum, qui ſupra eſt Imperatorem. Nec enim is ab Epiſcopis ſymbola fœderis divini cuiquam porrigi vult, quem ex confeſſione & vitâ conſtet ad fœdus minimè pertinere. Scit præterea Epiſcopus adverſus charitatem eſſe vel maximè, ut ſymbola hæc iis exhibeamus, qui eorum participatione judicium ſibi Domini arceſſunt, condemnationemque ſibi edunt ac bibunt. Sed de pœnâ poſitivâ ſimiliter judicari non debet. Ut ſi Imperator, vel alius etiam, peccati pœnitens, certum tempus extra reliquorum fidelium cœtum in Eccleſiâ conſiſtere jubeatur, quâ de re nullum præceptum exſtat in Scripturis: eoque & hoc & hujuſmodi alia vim legis habere nequeunt, niſi ſanciente ſummo Magiſtratu, qui & legem iſtiuſmodi antiquare poteſt cum viſum. Improbat poſtea quod Wtenbogartius dixerit, Ambroſianum exemplum viam muniiſſe ad tyrannidem Papalem. Ac putat ſe illud abunde refutaſſe, ſi tergeminum aperiat diſcrimen inter Ambroſii factum, & Papæ excommunicationem. Sed fallitur.

Nec enim vitia intra prima conſiſtunt initia, verum, ut ſcriptor Romanus ait, ubi ſemel à virtute deſcitum, non gradu ſed præcipiti curſu ad vitia tranſcurritur, vetus diſciplina deſeritur, nova inducitur. Et ſanè quis-

Digitized by Google

quis Romanæ ſedis typhum habet perſpectum, ignorare non poteſt, ut Epiſcopi ejus loci, poſtquam tantum facinus Ambroſium videre auſum & feliciter quidem auſum, majores conceperint ſpiritus ad efferendum magis & magis ſe ſupra omne id quod dicitur Deus. Nec icirco ἀπλῶς Ambroſii factum damnamus. Tantum dicimus id nec penitus approbatum: neque id ulli imitandum Epiſcopo ſaltem non alii niſi qui & ſpiritum habeat Ambroſianum, & cui negotium ſit cum eo Principe qui ſpiritum habeat Theodoſianum. Sanè ſi vel à ſchiſmate, vel perſecutione, vel etiam à ſcandalo metus ſit: omnino in perſonâ Regis indulgentiâ opus eſt: quâ de re vide quæ Burhillus ſcribit adverſus Becanum cap. XIII, pag. 127, 128, 129. Pag. LXVII & LXVIII, repetit quod antea etiam dixerat, non Paſtores minus quam Reges ἀμέσως à Deo vocari. Sed ex iis quæ antea diximus, cognoſcere fuit, quatenus hoc admitti poſſit. Interum expendamus duo argumenta, quæ obiter firmandæ ſententiæ infercit. Unum eſt, quod Prophetæ ac Sacerdotes itidem ac Reges ſoleant inungi in V. T. alterum quod æquè illi ac hi typi fuerint Servatori noſtri. Sed præſtantiam muneris Paſtoralis non male hinc adſtruas, quam quivis bonus agnoſcit. immediatam verò vocationem non item. Nec enim inunctio aliud ſignabat vel obſignabat, quàm quod uti oleum externum reficit corporis membra, atque ad exſequendas res multas vegeta reddit atque idonea: itidem is qui Rex, Propheta, aut Sacerdos ordinaretur, licet naturâ tanto muneri neutiquam par eſſet, tamen à Spiritu ſancto vires conſequeretur ad adminiſtrationem muneris ſibi divinitus commiſſi. Nihil magis ἄμεσον vocationem inde evincas, quod typi fuerint Chriſti. Nam & Iſaac puer typus fuit Chriſti, quo tempore nec rex, nec propheta, nec ſacerdos fuit: & æneus quoque ſerpens in deſerto aliaque geſſerunt typum Chriſti. Imo contrà, ſi horunce munerum naturam conſideremus, clarè conſpiciemus, ſummum in Eccleſiaſticis imperium Epiſcopis, ac Presbyteris tribui non poſſe. Nam Sacerdotum tum docere erat, quod cum Prophetis eis fuit commune, tum ſacrificare, tum intercedere pro populo apud Deum. At Regum erat gubernare Eccleſiam, ſummoque cum imperio, verſari circa ea, quæ ad animalem, aut ſpiritualem vitam pertineant. Atqui Presbyteri, & Epiſcopi, non Regibus Veteris Teſt. ſucceſſere, ſed Sacerdotibus: ut qui & ipſi doceant, & μνημονευτικὰ ſacrificii Chriſti ſigna adminiſtrent, & pro Eccleſiâ, ſingulisque ejus membris, in precibus, & gratiarum actionibus intercedant, apud Deum: unde & ἱερεῖς, ac ſacerdotes, ab omni antiquitate appellantur. Gubernatio igitur principalis, non his ſed Magiſtratui competit. Neque obſtat, quod à Paulo, inter Eccleſiaſticas functiones κυβερνήσεων mentio fiat. Nam eſt Epiſcoporum, & Presbyterorum quidem regere, verum Miniſterio, non imperio, quod ſolius eſt Magiſtratus: Unde illud poetæ: *Tu regere imperio populos Romane memento.* Aut ſi quod etiam imperium habeat, id ſub hoſtili Magiſtratu eſt, ubi eorum qui Eccleſiæ præſident, eſt ea præſtare quantum licet, quæ alioquin erant Magiſtratus. Sub Chriſtiano autem magiſtratu, ſi quod imperium, vel jus in rebus externis habet, à Magiſtratu habet, quod ideirco non ſummum erit, ſed ſubordinatum.

Quam rem his verbis expreſſit Gulielmus Tooker duello cum Becano Jeſuitâ pag. 63, & 64. *Mixtum jus & reſultans ex utroque jure & regio, & epiſcopali eſt legum ſanctio, & ſynodorum indictio, & præſidendi in iis prærogativa, & controverſiarum deciſio, & beneficiorum collatio, & Clericorum inveſtitura, & Epiſcoporum conſtitutio & depoſitio, aliorumque actuum, qui his finitimi ſunt. Exercitium, quæ fere ab origine primatus regii deſcendunt, & communicantur ſacerdotibus, & ex favorabilium legum indulgentiâ, bonâ eum veniâ, Principum maximè derivantur.*

Hactenus vidimus primam & potiorem Wallæani ſcripti partem. Accedit deinde ad ἀνασκευὴν libri Wtenbogartii, ſed non video quid multum attineat illi immorari, cum ex iis quæ hactenus diximus nullo negotiò pleraque omnia ſolvantur.

Ad exemplum Moſis reſpondet, fuiſſe non tantum ſummum Magiſtratum, ſed & Prophetam Aarone majorem, quod probat ex Num. XII. 6, 7, 8. Sed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Nam qua Propheta major, judicium habuit directivum: qua Magiſtratus, imperativum. Qua Propheta ſcientiam habuit: qua Princeps, poteſtatem. Audiamus quod Becano, cum ſimiliter occurriſſet Epiſcopo Elienſi, reſpondeatur à Burrhillo cap. 27 pro Tortura torti, pag. 278. *Prophetam ut Moſem probes fuiſſe, recitas locum longiuſculum ex* Num. XII, 6. *Quaſi verò nobis horum aliquid aut negaretur, aut neſciretur: Summum quoque Sacerdotem fuiſſe probas. Sed hoc oblitus es turpiter, in exemplo Moſis ad primatum regium non tam quæri utrum ſummus ſacerdos fuerit, quam utrum poſt conſecratum Aaronem fuerit. Scimus enim Moſi in Eccleſiaſticis, poſt conſecratum Aaronem, obeditum ut ſupremo gubernatori: nec ut legiſlatori, aut Prophetæ credo dixeris. Reſtat ergo ut obeditum dicas Moſi in hoc negotiorum genere vel tanquam Principi ſeculari, vel tanquam ſummo ſacerdoti. Nec tamen poſt conſecratum Aaronem facile perſuaſeris Moſem permanſiſſe ſummum ſacerdotem; ne duos ſummos, quaſi Antipapas, faciens, bicipitem facias Eccleſiam ſub Moſe.*

Ad Ioſuæ exemplum reſpondet Wallæus, Moſem Num. XXVII, 28, voluiſſe ut Ioſua omnia faceret ad verbum Eleazari; quem icirco, ſiquid agendum, conſulere deberet. Quo etiam argumento pugnat Becanus adverſus Epiſcopum Elienſem. Sed cum ibidem addatur Eleazarum debuiſſe conſulere Deum, liquet Ioſuam à Deo accepiſſe reſponſum per ſacerdotem geſtantem Urim ac Thummim. Quare hoc quoque indicat certitudinem directivi judicii in Eleazaro: imperium non item. Egregiè verò hoc loco adverſus Becanum ſcripſit Robertus Burrhillus cap. XXVII, pag. 280, & 281: ubi hæc inter alia, quæ Wallæanum reſponſum planè infringunt: *Si (ut videris velle) ex eo quod dicitur* Num. XXVII, 18. *Ad verbum ejus (id eſt, ut exponis, Eleazari) egredietur, & ingredietur Joſua: id modo effici cupis, non quidem ut in gubernatione civili, ſed tantum ut in Eccleſiaſticarum rerum gubernatione ſubſit Joſua Eleazaro: reclamabunt verba contextûs: quæ non modò de Eccleſiaſticis negotiis loquuntur: ſed etiam de omnibus, de quibus Deus conſulendus per ſacerdotem fuerat. Nec tamen ita de his omnibus, ut in iis omnibus Joſuam imperio Eleazari ſubjiciant: ſed oraculo divino: cujus tum certus interpres Eleazarus: & poſt eum ejus ſucceſſores ejus fuerant. Si Papa* (idem de Paſtoribus Eccleſiarum dici poteſt) *itidem certus interpres eſſet voluntatis divinæ, fateremur & ad verbum Papæ, Principibus egrediendum & ingrediendum. Nec tamen ideo diceremus Principibus omnia facienda ex conſilio Papæ: nec enim de omnibus Deum conſulebant per ſacerdotem: nec cum per os ſacerdotis divinum reſponſum acciperent, Sacerdotis imperio paruiſſe dicuntur. Ut nec fecialis, ſed Regis imperio paret, qui feciali, Regis mandatum deferenti paret. Nec tamen damus, quod tuo more, ſine probatione ſumis, illud ad verbum ejus, exponendum potius ad verbum Eleazari quam ad verbum Domini. Certè enim in Hebræo hoc antecedens propius, & interpretes etiam veſtri ſtant ab hac interpretatione &c.* Et poſt aliqua: *Aut non omnino jubetur ad verbum ſacerdotis egredi & ingredi, ſed ad verbum Dei; quod probabilius videtur: aut ſaltem non abſolutè, ſed ad verbum ejus pendens à conſultatione Domini, id eſt, quatenus internuncius eſt voluntatis divinæ.*

Deinceps reſpondet quoque, ad exempla Davidis, Salomonis, Ioſaphati, Ezechiæ, Ioſiæ: quibus non Wtenbogardus tantum, ſed etiam Rex Sereniſſimus Iacobus, & Theologi Angli, ſupremam in Eccleſiaſticis curam Regi competere, variis ſcriptis adverſus Pontificios oſten-

Digitized by Google

oſtenderunt. Itaque qui ſciat, ut Theologi illi, exempla ea, à Pontificiorum reſponſis vindicarint; is ſimul nôrit, quid ad exceptiones illas Wallæanas debeat reſponderi. Quare non viſum huic argumento ultra inſiſtere: ſed remittere malo ad Guil. Tookerum, qui in duello ſuo, cum Becano Jeſuitâ, non tantum Regium in Eccleſiaſticis regimen ac primatum exemplis his fusè probat, ſed etiam ad ea omnia, quæ oggeſſerat Jeſuita, ſolidè reſpondet. Vide eum à pag. 113. uſque ad pag. 175. Ac eo lubentius hanc partem prætereo, quia idem video, à Buthillo factum, libro pro Torturâ Torti, ut qui & ipſe cap. XXVIII, pag. 292. nos remittere malit ad reſponſionem Doctiſſimi Decani Lichfeldenſis, qui non alius eſt, ac Guilielmus Tookerus. Adde, quod etiamſi Walæus evinceret, ſingula exempla per ſe non ſatis validè probare, quod Wtembogartius volebat; tamen alia attulerat, quæ nec argumentorum ſubtilitate eludat, nec robore elidat. De cæteris cogitandum illud poëtæ veteris, *Et quæ non proſunt ſingula, multa juvant.* Quod verò ad illam teſtimoniorum ſylvam, quam Wtembogartius teſtimoniis obducit, mihi quidem magnam partem videntur ea ſententiam noſtram confirmare. Itaque quamquam jam ſcribendo laſſus ſtrigare malim, quàm pro telo ducere: tamen adferre viſum aliquot iſtorum teſtimoniorum, ut pareat quàm is non cum adverſâ ſententiâ, ſed quemadmodum Romani tyrones, Vegetio teſte, ſolent, adverſus palum plurimùm pugnet.

Pag. XCV agnoſcit Helveticam confeſſionem Magiſtratui imprimis Religionis curam demandare. Reſpondet hanc mentem confeſſionis eſſe, non quidem Magiſtratui modo excellentiori hanc curam demandari quàm Paſtoribus, ſed potiorem Magiſtratui Eccleſiaſticorum quam civilium curam habendam eſſe. Sed quem meliorem confeſſionis Helveticæ interpretem habere poſſumus quam Wolfgangum Muſculum, qui Superiorem Magiſtratus, ſubordinatam Paſtorum in Eccleſiaſticis curam facit: ut antea vidimus. Nec alia Bullingeri, aliorumque, Helvetiorum ſententia eſt.

Pag. CXV, & CXVII agnoſcit Regem ab Anglicanâ Eccleſiâ habitum pro capite Eccleſiæ. Verum his verbis ſupremam Eccleſiæ gubernationem ei tribuiſſe. At neque nos Magiſtratum ſpirituale Eccleſiæ caput facimus: ſed hoc ipſum quod Anglicana voluit Eccleſia, quodque à L. Ciceſtrienſi tribui Regi docet ipſe pag. CXVIII. Item ex Buthillo pag. CXXI, ubi hæc verba inter alia citat. *Regem poſtquam ab* ECCLESIASTICIS CONCILIIS *aut* (SI HÆC NON SATISFECERINT) *ab auctoribus ob fidem & harum rerum peritiam idoneis, quorum os conſulere tenetur, ſatis edoctus fuerit, præcipuum eſſe Dei ſervum, & exequendæ voluntatis divinæ* SUPREMUM GUBERNATOREM. Et ex eodem aliquanto poſt cum plurima enumeraſſet: *Hæc ferè omnia, certè maxima, in primatu Regio quod ad ſpiritualia agnoſcimus.* Item pag. CXXII, CXXIII, & CXXIV, quibus locis exteriorem Eccleſiæ curam Regi tribuit, licet Verbo limitatam: item ait & Paſtores & Regem habere ſpiritualium curam, ſed hujus curam, etſi ſpiritualium ſit, non eſſe ſpiritualem. Optimè item pag. CXXV. Buthillum inducit declarantem verba Auguſtini in quæſtionibus veteris & Nov. Teſt. *Rex habet imaginem Dei*, regnantis in cœlis: *Epiſcopus Chriſti*, ſed miniſtrantis in terris. Nempe quia ſacerdos legatione fungens nomine Chriſti; precibus & hortatibus agit, non imperio regit: ut Paullus oſtendit 2 Corinth. V, 20. Dicendum & aliquid de teſtimoniis veterum quæ à Wallæo adducuntur.

Pag. CLIV. verſ. antepen. Cypriani locum citat ad probandum plebem ab Epiſcopis conſuli ſolere, antequam aliquem ordinarent. Sed ipſe locus hic indicat, non fuiſſe id perpetuum, cum dicat hac in cauſſâ ſe facere id noluiſſe. Pag. CLVII, & CLVIII inſignia duo loca adducit è Concilio Nicæno & Conſtantinopolitano, quibus decernitur ne ulli conſtituantur Epiſcopi, niſi de voluntate Epiſcoporum Provinciæ. At nihilominus Nectarium à Theodoſio Juniore electum conſtat ex Sozomeno lib. VII, cap. VIII; pluraque iſtiuſmodi adducis, Magnif. Domine, in Pietate tuâ à pag. 89, uſque ad 97. Quæ exempla oſtendunt hoc tantum voluiſſe Patres præſcribere, quid maximè expediret, non item quod liceret. Sanè cum canones Eccleſiaſtici nonniſi à ſummo Magiſtratu vim legis accipiant, obſtringere eum, niſi volentem, minimè poſſunt. Et ſi canon iſte obſervandus fuiſſet in Eccleſiarum noſtrarum reformatione, quales nunc Epiſcopos & Presbyteros haberemus? Quin igitur extra ordinem aliter poſſit Magiſtratus, minimè dubium videtur. Pag. CLXV, & CLXVI, illuſtria duo Magni Leonis loca adfert, Calvino quoque probata, quibus oſtendit, in Paſtorum electione nec honoratorum ac imprimis Magiſtratus judicium negligendum eſſe. Sed diſtinctè de quatuor his ſententiam ſuam promere debuit. I. Quid ſummo Magiſtratui conveniat ut membro Eccleſiæ: in quo nihil a fideli cerdone differat: II. Quid ei tribui poſſit, ut membro honorato; quod ei commune eſſe poſſit cum viro antiquæ nobilitatis, aut claræ eruditionis, aut eximiæ virtutis, aliove nomine præter cæteros conſpicuo; non tamen Remp. capeſſenti: III. Quid præterea ei competat, ut membro habenti imperium, h. e. ut Magiſtratui ejus loci, ubi Paſtor eligendus: ſed tamen iſtiuſmodi Magiſtratus, qui ſuperiorem agnoſcat. IV. Denique quid illi debeatur ut Magiſtratui ſummum imperium habenti. Adhæc diſtinguere debuit quid illi competat ordinariè, quid item extra ordinem. Nam plus et ſchiſmatis tempore tanquam pacis & concordiæ cuſtodi tribui debere, agnoſcit ipſe pag. CLXXI ſub finem. Non ſatis autem intelligo quid ſibi velit, cum pag. CLXXXVIII ait, etiam magno loco habenda eſſe judicia non Paſtorum, ſeu politicorum, ſeu aliorum, qui donum habeant Prophetiæ, eò quod Paſtorum judicio plurimum ab his roboris accedat. Nam videri poſſit hoc velle, tantum ſententiam eos rogari debere, cum non obſcuris indiciis conſtet in Paſtorum ſententiam ituros. Verum quid ſi Prophetæ illi Paſtorum ſententiam probare non poſſint, jam futurum ut potius detrerant aliquid de auctoritate judicii Paſtoralis. Ait Prophetas Prophetis ſubjectos eſſe debere. Sed quæritur, an Propheta quiſque Prophetas ſuæ ditionis præferre debeat alienæ Provinciæ Paſtoribus ac Prophetis? item an noſtri ſeculi Prophetæ præferendi ſint Prophetis Eccleſiæ antiquæ? Hæc quidem conſideratio ad electionem Paſtorum, de quâ nunc ſermo, non pertinet primò & per ſe: ſed tamen valde cum eâ eſt conjuncta. Nec ſolum in miniſtrorum vocatione, ſed etiam controverſiarum dijudicatione ad Paullinum illum locum provocari ſolet. Meritò igitur quærimus, an negari debeat eum Prophetarum judicio ſe ſubjicere, qui cum Prophetis conſentit Eccleſiarum non ignobiliorum noſtrâ: imò quicum faciunt Prophetæ omnes Eccleſiæ antiquæ? atque ut ad exteros aut veteres non abeatur, quæritur an Prophetarum judicio ſe non ſubjiciat, qui facere ſecum videt minorem quidem numerum ex iis qui vel nullius, vel exiguæ ſint eruditionis: ſed majorem ex eruditorum flore, eorumque qui animum habent in Scripturis ſubactum, idque non judicio ſolum ſuo, ſed etiam adverſariorum ipſorum, qui idcirco calcatum illud in eos vibrent, quo doctrinâ quiſque inſtructior, hoc eſſe impuriorem perverſioremque in dogmatis fidei? Sed perpetuus eſt hic & ſcriptoris hujus & aliorum innumerorum error, ut ſuæ tantum ſententiæ homines æſtiment, cæteros loco habeant nullo aut parvo.

Atque inde eſt, quòd ſiquis diſſentiat in re ullâ à majore Paſtorum parte ejus, in quo ipſe vivat, loci: hunc, licet & ſuæ provinciæ doctiores, & exterorum plures, & veterum omnes ſibi habeat conſentientes, nihilominus

minus ab Eccleſiâ dicant diſſentire : in quo Donatiſtarum eos ſimiles eſſe, quis non videt? Sed redeo ad veterum teſtimonia, à quibus me, occaſione ejus quod de ſubjiciendo ſe Prophetis dixerat, paullum video deflexiſſe. Citat pro ſe Concilium Nicænum II, pag. CLXXVII. Sanè qui ab Conſtantii exemplo argumentum peti nolunt; non debent provocare ad Pſeudo-Nicænam, quæ idolorum cultum ſtabilivit. Pag. CXC. commemorat obiter Synodos quinque, Nicænam adverſus Arrium, Conſtantinopolitanam adverſus Macedonium, Epheſinam adverſus Neſtorium, Carthaginenſem adverſus Pelagium, Chalcedonenſem adverſus Eutychem. Sed præterquam, quod Epheſinæ malè poſtponit Carthaginenſem, cum hæc antiquior ſit, cauſæ nihil video quid inter quatuor illas œcumenicas, quas tamquam quatuor Evangelia venerari ſe dicebat Gregorius M. & ex eo Iſidorus, mediam interſerat Carthaginenſem, quam adverſus Pelagium celebratam rectè dicit. Num quia apud imperitos antiquitatis Eccleſiaſticæ, tum qui Remonſtrantes nunc dicuntur, malè audiunt tanquam intermortuam Pelagii aut Semipelagianorum ſententiam in Eccleſiis reformatis ab Orco revocantes, eo credemus tacitè inſinuare voluiſſe, eoſdem ferè qui nunc ſupremam Magiſtratus auctoritatem in Eccleſiaſticis agnoſcunt, ac quibuſcum ſibi nunc negotium eſt, olim jam SS. Patrum conciliis fuiſſe condemnatos? Sed ego divinus aut verator non ſum: ariolentur illi, qui μαντικὴν didicerunt.

Atque hic tandem pauſam faciamus, ego ſcribendi, tu legendi. Occurrebant quidem & alia multa: eaque duûm generum: alia momenti nullius, uti illud: (ex pluſculis exemplis unicum adferam) quod pag. CIII, uti Oecolampadium, ita Bucerum inter Helvetios numerat, cum hic fuerit Seleſtadienſis: Seleſtadium vero quis neſcit civitatem fuiſſe Alſatiæ, unde & nomen ei quaſi Elſiſtede, ut docuit ipſe Seleſtadienſis Beatus Rhenanus. Verum hujuſcemodi ſi conſector, nec cauſſam juvero multum, nec rationem habeam occupationum utriusque noſtri. Alia etiam quædam erant momenti majoris: ſed præterquam, quod ex iis, quæ dixi, eorum parere invalentiam arbitrabar, ſciebam ea omnia & eruditè & nervosè refutaſſe, aureo hac de controverſiâ libello tuo, quem lucem quam primum adſpicere, & Eccleſiæ, & Reip. intereſt. Non deerunt fortaſſe, qui auſint Anticatonem aliquem ſcribere: nam quid intentatum relinquit humana ambitio? Sed ſpondeo me velle defenſionem ejus, quovis tempore ſuſcipere, & ore, & calamo: modò tu, Vir Ampliſſime, me idoneum huic rei, nec Collegio hoc, aut Eccleſiæ damnoſum judicabis. Vale.

F I N I S.

INDEX

I N D E X

eorum quæ in hac

DISSERTATIONE EPISTOLICA

DE

JURE MAGISTRATUS

in Rebus Eccleſiaſticis continentur.

Numerus paginam, littera *a* primam, *b* ſecundam columnam indicat.

A.

AMbroſianum exemplum viam munivit ad tyrannidem Papalem. 869. b

Ambroſii factum non ἁπλῶς damnandum, nec etiam penitus approbandum. 870. a

Anglica Eccleſia Regem habuit pro capite Eccleſiæ. 871. a

Antichriſto elogium inſigne tribuit Scriptura: ſc. quod ſe efferat ſupra omne id quod dicitur Deus. 868. b

Antonius Walleus ſcriptum de jure Magiſtratus in Eccleſiaſticis edidit. 859 a. duobus nominibus peccat graviſſimè. *ibid.*

Appellare nihil aliud eſt, quam ab inferiori Judice ad ſuperiorem provocare, ſeu voce illud fieret, ſeu libello. 866. a

Appellatio eſt provocatio ab inferiori ad ſuperius tribunal. 866. a

Arcadius & Honorius, filii Theodoſii Magni, in parte Religionis, zelum patris imitati ſunt. 861. a

Argumentum humanæ infirmitatis. 857. a

Aurelianus imperator decrevit, ut Chriſtianis Eccleſiæ domus tribueretur. 862. a

B.

BEcanus, argumento Wallæi pugnat adverſus Epiſcopum Elienſem. 870. b

Belgicæ Eccleſiæ Calvinum aut Bezam, ut Lutherani Lutherum; vel Confeſſionem Belgicam & Catecheſin Palatinam, ut Lutherani Auguſtanam Confeſſionem, jactabant. 857. b. non minus quam Lutherani, omnes à ſe ſententiis diſcrepantes, tanquam hæreticos differebant, & quos poſſent, ſedibus ſuis deturbabant. *ibid.*

Bertii, viri clariſſimi judicium de ſcripto Wallæi. 866. a

Buceri locus ex Defenſione Chriſtianæ reformationis Hermanni Archiepiſcopi Colonienſis. 862. b

Borhillus ſcripſit adverſus Becanum, de indulgentia in perſona Regis. 870. a

C.

CÆſares ac Principes Chriſtiani, zelum Religionis, inſtitis Epiſcopis, non exercuerunt. 861. b

Calvinum & Zwinglium ſequentes, & in re Sacramentaria à Lutheranis diſſentientes, Lutheranorum procedura peſſimè habuit. 857. a

Carcerum hiſtoria Peuceriana, ab optimo & doctiſſimo Pezelio ſcripta. 857. b

Cauſa bona multis locis triumphavit. 857. a

Ciceſtrienſis, reſponſione ad M. Torti librum, loci præclari de regia poteſtate in Eccleſiaſticis. 862. b

Clavium uſus ſolis quidem convenit paſtoribus; aſt indirectè quoque pertinet ad Magiſtratus. 865. b

Colonii, viri præſtantis, judicium de ſcripto Wallæi. 866. a

Concilia quæ ſine Magiſtratus conſenſu fiunt, hæc illegitima eſſe ſuſtinuerunt Proteſtantes. 869. a

Conſtantini Magni ſermones, de poteſtate Eccleſiaſtica, ſuper menſam, cui plurimi accumbebant Epiſcopi. 863. b

Conſtantinus Magnus publicitus omnes cohortatus eſt, ut imprimis divinum Numen piè colerent. 860. a. legem tulit, ut baſilicæ Catholicorum, quas Donatiſtæ occupaſſent, Catholicis redderent, nec quas ipſi fabricaſſent, retinere permitterentur. 860. b. indicat, ſe Epiſcopis etiam in Eccleſiaſticis præeſſe, ſeque poteſtatem habere Epiſcopos improbos coercendi. 863. b

Conſtantio ſucceſſit Julianus deſertor. 860. b

Conſtantium pro Arriano habet Wallæus. 869. b

Conſtantius, Conſtantini filius, priuſquam Arrianus fieret, ad Tyri epiſcopum quid ſcripſerit? 860. b. Macarium præfectum ſuum adverſus Donatiſtas miſit. *ibid.* Arrianos ſine Reipubl. exitio delere non potuit. 869. b

Cultus divini contemtus ac negligentia, fons eſt infelicitatis ac multorum malorum. 859. b

Cura religionis publicæ ad magiſtratum non ſimpliciter & utcumque, ſed cumprimis pertinet. 865. b. Cura Magiſtratus eſt principalis, quia imperii eſt, directi quidem circa priora illa, quæ humani ſunt inſtituti: indirecti verò circa poſteriora, quatenus procurat, ut fiant quæ inſtituti ſunt divini. 865. b. *ſq.*

D.

DEmophilus, Arrianorum epiſcopus, à Theodoſio Magno Eccleſiis Conſtantinopolitanæ urbis excedere juſſus fuit. 861. a

E.

ECcleſiæ tandem, divinâ miſericordiâ, in Britannia, in Germania, in Galliis, in Belgica efflorescere etiam cœperunt, quæ Papæ ſic jugum excuterent, ut à Lutheri ſimul in ὀυσίας dogmate diſſentirent. 857. b. hæ, memores priſtinæ conflictationis & cum Papiſtis, & cum Lutheranis, nihil aliud aſſerunt, quàm Prophetica & Apoſtolica ſcripta, ſummumque in Eccleſiaſticis judicium Magiſtratibus ſponte detulerunt. *ibid.* Eccleſiæ Reformatæ recentiores doctores, quoad zelum Supremi Magiſtratus in Religione, à Veteribus non diſſentiunt. 862. b

Eccleſiaſtæ ſecundùm interiora, à Magiſtratu ſummo dependent. 867. a. in Eccleſiaſticis immediatè, non Deo, ſed Magiſtratibus ſubſunt. 867. a non ſunt vicarii Magiſtratus, ſed Chriſti ſervi: nec Magiſtratus circa ſpiritualia poteſtatem habent internam ac ſpiritualem, ſed externam & corporalem 866. b. etiam in Eccleſiæ rebus ſubſunt imperio Magiſtratus, partim directò, partim indirectò. 869. a

Eccleſiaſtica diſciplina, partim divinæ eſt inſtitutionis, partim humanæ. 865. b

Edictum Conſtantini contra Arrium. 860. b

F.

FAmiliæ circiter ſexaginta Reformatæ religionis, mediæ hyemis tempeſtatibus, ſummo cum vitæ periculo, Daniæ regno ejectæ ſunt. 858. b

G.

GRatianus edictum emiſit, quo univerſi hæretici, non Eccleſiis tantùm, aut urbibus excedere juberentur, ſed etiam extra terras omnes propellerentur. 861. a

Gregorius Nazianzenus Conſtantium poſt obitum non ſemel tanquam optimum ac Chriſtianum Principem laudavit. 869 b

Guilielmi Tockeri *Duellum* cum Becano Jeſuita. 870. a

H.

HEnricus Sylvæducenſis, Coldingenſis paſtor. 858 a

Homero Magiſtratus dicuntur ποιμένες λαῶν. 860 a

Hormiſda Papa, quibus verbis à Theodoſio & Valentiniano allocutus fuerit? 861. a

I.

JAcobus Probſt, paſtor Bremenſis, eximiæ pietatis vir. 857. a

Imperii juſti finis, ut ſapientes docent, utilitas obedientium æſtimatur, & ſalus. 860. a

Imperium, ut ſapientes definiunt, nihil aliud eſt, niſi cura ſalutis alienæ 869. a. Imperium collaterale civilis & Eccleſiaſticæ poteſtatis, noxium eſſe Reipublicæ, planeque doctiſſimorum virorum judicio repugnare, bene agnoſcit Wallæus. 866. b

Imperium in Eccleſiaſticis nullum eſſe debet penes mortalem quempiam, quàm ſolum Regem. 869. a

Inunctio Regum, Prophetarum & ſacerdotum quid ſignabat vel obſignabat. 870. a

Johannes à Laſco, Belgicæ Eccleſiæ in Anglia Epiſcopus, diſputavit cum Lutheranis Coldingæ, Wiſmariæ, Hamburgi, & alibi. 858. a

Johannes Utenhovius, nobilis & inſignis vir, Eccleſiæque Belgicæ ſenior, ſcripſit divulgavitque Hiſtoriam Johannis à Laſco, & Martini Micronii, cum Lutheranis. *ibid.*

Joſua à Deo accepit reſponſum per ſacerdotem geſtantem Urim ac Thummim. 870. b

Iſaac puer typus fuit Chriſti, quo tempore nec Rex, nec Propheta, nec ſacerdos fuit. 870. a

Juliano deſertori reſpondebat Baſilius, ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως, εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως. 859. a

Junii optima explicatio verborum Chriſti: *Tibi dabo claves regni cœlorum.* 865. a

Juriſdictio eccleſiaſtica interior Chriſto; ejus miniſterium, Paſtoribus; exterior verò ſupremo Magiſtratui committitur ab Hier. Zanchio atque aliis recentioribus. 864. a

Juſtiniani edictum de ſumma Trinitate & Fide Catholica. 861. b

L.

LEo, conſtitutiones priorum Cæſarum pro orthodoxa Religione confirmavit. 861. b

Lutherani Lutherum, Eccleſias Saxonicas, & Confeſſionem Auguſtanam, adverſus diſſentientes urgere cœperunt. 857. a. Lutherani, ut Pontificii olim, in omnes à ſe diſſentientes, omnis generis convitia jactare cœperunt: communitati etiam omni in poſterum renuntiarunt. *ibid.*

Lutheranorum objectiones de Cœna, & Reformatorum reſponſiones. 858. a

Luthero, aliiſque piis doctoribus nihil magis quàm Papæ & Eccleſiarum multarum diſſentientium autoritas primitus objici ſolebat, 857. a. Luthero, nec pietate nec eruditione inferiores viri, ſedulò ſibi adlaborandum judicarunt, ut à bono ſemine zizania diſtinguerentur. *ibid.*
Lutherum, pro inſigni Dei organo habent Reformati, ſed illi nihilominus Spiritum Sanctum juxta menſuram datum fuiſſe: hunc enim honorem ſolis Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis deferunt. 858. a
Lutherus, cùm homo quoque eſſet, à quo idcirco humani nihil alienum putari debet, factum, ut cum bono ſemine zizania alicubi ſeminaret. 857. a. paulò ante exceſſum ſuum ad Jacobum Probſt, paſtorem Bremenſem hunc in modum ſcripſit: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio Sacramentariorum, & in via Zuinglianorum non ſtetit, & in cathedra Tigurinorum non ſedit.* *ibid.*

M.

MAcarius Conſtantii præfectus adverſus Donatiſtas miſſus fuit. 860. b
Magiſtratibus primò & per ſe competit judicium imperativum ſeu coactivum, ut negligentes ſacerdotes, officii commonefaciant, & in locum immorigerorum, alios ſurrogent. 864. b
Magiſtratui ſummo etiam in Eccleſiaſticis competit jus ſummum. 859 a. Magiſtratui hoc ſolide comprobatur, partim Dei ipſius mandato: partim exemplis piorum Principum: partim rationibus, quibus Magiſtratus circa religionem imperium habere oſtenditur: partim auctoritate veterum recentiorumque Patrum: partim judicio ac confeſſione ſcriptorum externorum. 859. b. Magiſtratui directum ac propriè dictum imperium in Eccleſiaſticis, ratione modi, conceditur. 867. b
Magiſtratum Scripturæ vocant Deum, ac eundem jubent, eſſe cuſtodem & vindicem tabulæ utriuſque; hoc igitur, qui vel ſermone, vel facto eripit Magiſtratui, is mores induit Antichriſti. 868. b
Magiſtratus illuſtria elogia: *Nutritii Eccleſiæ; Dii & filii Altiſſimi.* 859. b. Magiſtratus officium eſt curam gerere, ut rectè exerceatur univerſum miniſterium Eccleſiaſticum, ac proinde etiam diſciplina Eccleſiaſtica. 865. b. Magiſtratus munus diſtinguitur à munere Eccleſiaſtico. 863. b Magiſtratus eſt facti rationem exigere à presbyterio, excommunicationem innocentium ſui autoritate imperii impedire. 866. a. Magiſtratus pii, noſtro ſeculo, Eccleſias reformatas adverſus excommunicationem Pontifici, & Concilii Tridentini defenderunt: hodieque per Dei gratiam tuentur. 866. a. Magiſtratus utriuſque tabulæ cuſtos & vindex eſt. 866. b. Magiſtratus officium eſt Paſtores negligentes ſui muneris admonere, pertinacibus pœnam infligere, ac ut meliores ſurrogentur in pejorum locum, procurare. *ibid.* Magiſtratus authoritas in convocandis ſynodis ab aliquibus non comprobatur. 869. b. Magiſtratus judicium in electione Paſtorum non eſt negligendum. 871. b
Marſilii Patavini de jure clavium, loca aliqua præclara. 865. a
Martini Micronii diſſertatio, quam cum Joachimo Weſtphalo Hamburgi habuit, de Eccleſia, Fide, Prædeſtinatione &c. 858. *b. ſeq.*
Martinus Micronius, omnium Belgarum, aliorumque peregrinorum Londini profugorum, fideliſſimus paſtor, diſputavit cum Lutheranis Coldingæ, Wiſmariæ, Hamburgi, atque alibi. *ibid.*
Melchior Goldaſtus, vir Cæſarei juris intelligentiſſimus. 863. b
Miniſteria civilia multa ſunt quæ per ſe obire Magiſtratus ſummus minime debet; in quibus tamen ad eum licet appellare. 866 a
Miniſtri verbi non ſunt Magiſtratus, ſed Dei legati. 863. b
Moſes non tantùm ſummus Magiſtratus fuit, ſed & Propheta Aarone major. 870. b
Muſculum & aliquot alios ejus populares ab unanimi Chriſtiani orbis ſententia paullulum deſteciſſe, ait Wallæus. 866. a. b

O.

OMnes ſic ferè ſumus; ut, quaſi Veritas Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. 863. a
Ovum ovo ſimilius non eſt, quam Lutheranorum & Reformatorum argumenta, qui abſolutam tuentur prædeſtinationem, nec Magiſtratus judicium in Eccleſiæ rebus admittunt. 859. a

P.

PApatum novum non inveхunt qui Eccleſiaſticum regimen Magiſtratui tribuunt, ſed qui adimunt. 868. b
Paullus Noviomagus, Coldingenſis paſtor. 858. a. Reformatos publicè in concione hæreſios accuſavit. 858. b. reſponſio. *ibid.*
Paulus Samoſatenſis, à ſynodo Antiochena damnatus, epiſcopi ædes ſucceſſori relinquere noluit. 862. a
Patrum SS. loca, quibus Cæſares ad capeſſendum Religionis zelum adhortantur. 861. *b. ſeq.*
Pezelius, optimus & doctiſſimus vir, Peucerianum carcerum hiſtoriam ſcripſit. 857. b
Plato ait, præcipue eum qui publico præſidet, Religionis curam ſuſcipere debere. 862. b
Pontificii, ut Pontificem, ita Lutherani Lutherum; ut illi Eccleſiam Romanam, ita hi Eccleſias Saxonicas & alias, ut illi mediæ ferè, aut infimæ antiquitatis Concilia aliquot, ita hi, tanquam quod Conciliorum ſibi multorum inſtar eſſet, Confeſſionem Auguſtanam urgere adverſus diſſentientes cœperunt. 857. a
Poteſtas eorum qui publica ſunt vocatione inſtructi, vel Civilis eſt, vel Eccleſiaſtica. 863. b. Eccleſiaſtica duplex eſt: una interior; altera exterior. *ibid.* interior competit Eccleſiaſtis, exterior Magiſtratui. *ibid.*
Princeps & dicitur & eſt patriæ parens. 860. b præ aliis tam perſonis, quam rebus, de Religione & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitus eſſe debet. 863. a
Principes gentiles, præcipuam religionis curam habuiſſe, demonſtrant Greg. Tholozanus & Danæus. 862. b
Principis munus eſt publicitus Religionem inſtituere, inſtitutam conſervare, & defendere. 860. b
Prophetæ ac ſacerdotes itidem ac Reges ſolebant inungi in Vet. Teſtamento. 870. a
Pſeudo-Nicæna Synodus, idolorum cultum ſtabilivit. 872. a

R.

REformatæ Eccleſiæ doctorum loca, quibus ſummus Magiſtratus ad Religionis zelum adhortatur. 862. b
Reformati doctores ab Eccleſiis ad Scripturæ judicium, à Papa ad Magiſtratus judicium provocabant. 857. a. dicebant, Lutherum ac Saxonicas eccleſias, denique & Auguſtanam confeſſionem non eſſe Catholicam Eccleſiam. 858. a. Reformati cum Lutheranis paſtoribus Coldingæ, pium aliquod colloquium poſcebant. 858. a. dicebant Lutherani, negari à Reformatis clara Scripturæ verba: *Hoc eſt corpus meum.* *ibid*
Reformationis tempora. 857. a
Regi ſupremam in Eccleſiaſticis curam competere Theologi Angli, variis ſcriptis adverſus Pontificios oſtenderunt. 870. b
Regiæ poteſtatis imprimis finis eſt, beatitudo cœleſtis. 867. b
Regis officium in rebus Eccleſiaſticis. 868. b
Regium in Eccleſiaſticis regimen, exemplis fuſe probat Tockerus. 871. a
Regnum cùm non ſit ob Regem, ſed Rex propter regnum, liquet Regis eſſe omnes ſubditos ſuos regere, tam in Eccleſiaſticis, quàm civilibus. 867. b
Religionis controverſiam ſolus Imperator Theodoſius decidit. 861. a. Religionis ſuperior poteſtas & cura penes Magiſtratum eſt. 865. b. Religionis cura univerſa, quæ publica eſt, ſummo Magiſtratui ſubjecta eſt. 867. a

FINIS.

Rex eſt perſona mixta cum ſacerdote. 863. b. in rebus Religionis infallibile judicium ſibi non tribuit, quod facit Papa, nec poteſtatem condendi capita fidei, quæ conſcientias obligent. 868. a. præcipuus Dei ſervus, & exequendæ voluntatis divinæ, ſupremus gubernator. 871. a. habet imaginem Dei, regnantis in cœlis: Epiſcopus Chriſti, ſed miniſtrantis in terris *ibid.* Robertus Borbillus Wallæanum reſponſum planè infringit. 870. b

S.

SAcerdotes non minus, quàm populi Seniores convenerunt ad judicandum Chriſtum. 864 b. unde Wallæus vult conſequi, tam Sacerdotes, quàm Levitas habuiſſe jus necis. *ib.* Sacerdotes inſpectores omnium, judices controverſiarum, punitores damnatorum fuerunt à Moſe conſtitutores. 865. a
Sacerdotum fuit judicare de lepra tam interna quam externa. 864. b
Salomonis neglectio Divini mandati, & abominabilis idololatria cauſavit regni ejus diviſionem, multique Samariæ Reges ob Religionis neglectum perierunt. 859. b
Serpens æneus in deſerto, typum Chriſti geſſit. 870. a
Synodos quatuor œcumenicas, tanquam quatuor Evangelia venerari ſe dicebat Gregorius M. 872. a

T.

THeodoricus Italiæ Rex ſchiſma Religionis ſuſtulit. 861. b. item Carolus, Ludovicus & Lotharius. *ibid.*
Theodoſius moriens, nihil aliud filiis mandavit, quàm ut veram pietatem ſervarent illibatam. 860. a
Theodoſius Magnus Demophilum Arrianorum Epiſcopum Eccleſiis Conſtantinopolitanæ urbis juſſit excedere. 861. a
Theodoſius junior, Arcadii filius, patrem in Religionis zelo ſecutus eſt. *ibid.*
Thomas Aquinas libro de regimine Principis ait: *Divino cultui rex tanto conatu incumbere debet, tanquam debito fini, non ſolùm quia homo eſt, verum etiam quia dominus & rex eſt.* 860. a

V.

Valentinianus contra Donatiſtas legem tulit. 861. a

W.

WAldenſes ſe, totis trecentis annis, & quinquaginta ante Lutherum Synagogæ Pontificiæ oppoſuerunt. 864. b
Wallæani operis aliquam multa, imò præcipua ad trutinam Scripturæ & rectæ rationis expendenda. 859 a
Wallæus oſtendens, judicium de rebus Eccleſiaſticis competere Eccleſiaſtis, refutatur. 864. b. exiſtimat Magiſtratus eſſe curare, ne quid peccent presbyteri quomodo presbyterorum videre eſt, ne quid delinquat Magiſtratus. 865. b. ait, non conſequi, ſi jure ſuo abutantur presbyteri, poſſe ad Magiſtratum, *κυρίως* loquendo, appellari. 866. a. Item controverſiam omnem Eccleſiaſticæ poteſtatis, in hoc poſitam eſſe: Num ſoli Magiſtratus, an vero etiam Paſtores *ἀμέσως* ſub Deo collocentur? 866. b. 867. a. Item tot Papas novos ſtatui, quot ſint ſupremi Magiſtratus. 868. a. contradicit autem ipſi Tockerus. *ibid.* probat Eccleſiaſtas non eſſe ſervos aut legatos Angelorum, nedum hominum, ſed ipſius Dei. 869. a
Wolfgangus Moſculus, confeſſionis Helveticæ interpres. 871. a
Wtenbogartius non tantùm ſed etiam Rex ſereniſſimus Jacobus & Theologi Angli, ſupremam in Eccleſiaſticis curam Regi competere, variis ſcriptis, adverſus Pontificios oſtenderunt. 870. b

X.

XEnophon *ſimilia eſſe ait opera boni paſtoris & regis.* 860. a

Z.

ZUinglium & Calvinum ſequentes, & in re Sacramentaria à Lutheranis diſſentientes, Lutheranorum procedura peſſimè habuit. 857. a

GERARDI JOANNIS VOSSII

Reſponſio ad Judicium

HERMANNI
RAVENSPERGERI,

DE LIBRO,

AB

HUGONE GROTIO, V. CL.

pro Catholica fide *de Satisfactione Jeſu Chriſti*,
ſcripto adverſus *Fauſtum Socinum.*

AMSTELODAMI,

Ex Typographia P. & J. BLAEV,
Proſtant apud JANSSONIO-WAESBERGIOS, BOOM,
& GOETHALS.
M DCC I.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

IN confeſſo eſt apud omnes, hæreticis eum melius quam Catholicis conſulere qui callidum fidei Chriſtianæ hoſtem ita in tabella populo ſpectandum offert, quaſi dogmati faveat Catholico, cui bellum ἄσπονδον indixit: ſtrenuum autem veritatis defenſorem ita depingit, quaſi cum hæretico colludat, quem fortiter oppugnat. Aut qui de manibus excutere conatur argumenta valida munitaque, quibus ad incitas redigi adverſarius poſſit: & ubi quaſi decretoria adſunt arma, pugnare illis jubet, quæ apta magis ſint ad ludendum, quam lædendum. Nihil vero horum in graviſſima controverſia de Satisfactione Chriſti, facere veritus eſt, non myſtes primo ſuo quadriennio in ſubdivali hærens, ſed epopta aliquis, vel etiam ſupra epoptam, cujus animus, in diſceptatione ejus quæſtionis contra *Socinum*, tanta caligine obſeptus fuit, ut neque ea vidiſſe videatur, à quorum conſpectu nec initiati ipſi prohibentur. Eſt is *Hermannus Ravenſpergerus*, Theologus *Groningenſis*, qui libello quodam oppugnandam cæpit Defenſionem Catholicæ Fidei de Satisfactione Chriſti adverſus *Socinum*, ſuſceptam ab Ampliſſimo, & non divinarum minus quam humanarum rerum ſcientiſſimo, *Hugone Grotio*. Hoc libello ſuo Cenſor iſte ea, quæ certa ſunt, in dubium vocat, de quibus in Eccleſia Dei diſputatur, inter certiſſima reponit; quæ dixit *Grotius*, dixiſſe negat; quæ non dixit, dixiſſe comminiſcitur; &, quod caput eſt, dum credibile faciat, vidiſſe ſe aliquid *Grotio* inviſum, nihil dixiſſe *Grotium Socino* indictum, parum penſi habet, ſi in cardine controverſiæ, ubi longiſſime à Catholicis abeſt *Socinus*, fingat eos conſentire: aut ſi Scripturas, quibus velut amentatis haſtis valide pugnatur in *Socinum*, ex ejus mente exponat, & contra eum pugnaturis pro gladiis acutis præbeat hebetes & plumbeos. Hoc ut liqueat omnibus, intereſt Catholicæ veritatis, ne ejus & defenſores & hoſtes alba, ut dicitur, linea ſignentur, & ſine cura diſcriminis legantur: intereſt ſtudioſæ juventutis, ne ab hoc Cenſore diſcat male rem gerere adverſus *Socinum*: intereſt *Grotii*, Cui ſi pro utili opera honorem habere nolumus, ſaltem ne malam rependi Gratiam ſinamus: intereſt multorum præſtantium virorum, qui autores fuerunt Ampliſſimo Viro, ne præclarum laborem ſuum diutius publico invideret: intereſt denique noſtra, qui hoc ipſum ſuaſiſſe nos, proloquio operi *Grotiano* præmiſſo, publice jamdudum teſtati ſumus: ut cum *Ravenſpergerus* inclementer adeo in *Grotium* dicit, non ejus ſolum dignitati illudat, quod per ſe ipſum grave erat, ſed eadem tum Catholicæ veritati injurius ſit, tum omnibus ejus ſtudioſis plurimum incommodet, tum tacite tot magni nominis virorum judicium reprehendat, tum, ſi hoc quoque in rationem venire æquum eſt, non obſcure immanis inſcitiæ me reum agat. Etſi igitur minime placent, qui avium κεπφῶν inſtar, niſi alienis inſideant humeris, quieſcere non poſſunt: ac multum eorum mores ſemper quidem averſatus, qui criminando viros præclare de Rep. vel Eccleſia merentes ad honorem graſſantur (à qua culpa quam immunis ſit Cenſor, rectius alii judicabunt) tamen hoc tempore, ut ipſe potiſſimum acerbiſſimæ *Ravenſpergeri* accuſationi reſponderem, paſſus ſum mihi perſuaderi à viris aliquot piis juxta ac eruditis: qui judicabant, nebulas, controverſiæ de Satisfactione

Digitized by Google

Chriſti à Cenſote offuſas, ocyus eſſe detetgendas: atque id ob eam quam dixi cauſſam, à me potiſſimum fieri debere. Sane ut verum dicam, propriis quidem papulis mederi malim quam alienis: & minus moleſtiæ capiam cum hoſte Eccleſiæ confligendo, quam ejus injuriis occurrendo, quem alioqui ut fratrem amem, & æſtimem ut virum cruditum. Sed tamen æquum fuit retundi à nobis gladium, quem Cenſor in virum incomparabilem ſtrinxit, eumque non de humanitaris ſtudiis ſolum, ſed & Rep. Eccleſiaque præclare admodum merentem: cui nunc ille ptoterve adeo inſulrat, quaſi in controverſia hac, in qua nihil niſi cucurbitas lippit, videat ſolus: tot clari Dei ſervi, atque alii non dignitate minus quam eruditione præſtabiles, qui præclare admodum de *Grotii* libro ſentiunt, citcumvolitent tanquam umbræ. Nec ſatis fuit Cenſori, ſi inſcitiam, qua ipſe laborat, *Grotio* exprobraret: etiam candidiſſimam animam malitiæ ſuſpectam facit: in quo ut fidem facilius inveniret, ad *Græcanicas* artes ſe convertit. Fas unde hauſerit, ſcire non laboro: ſed in mentem venit comparis ejus apud feſtiviſſimum *Horatium*, quo nemo vel venuſtate, vel induſtria majori mores hominum expreſſit: adeo ut quam laudem apud *Athenæum Theophraſto* tribuit æqualis ejus *Hermippus*, hanc inter *Latinos* ſuo ſibi jure vindicet poëta ille *Venuſinus*. Inter alios vero χαρακτηρισμοῖς habemus εἰκόνα hominis maligni, qui rogatus de Petillio, primum ejus comitatem, & quæ alia ſunt hujus farinæ ptædicat: mox mirari ſe ait, judicio fuiſſe abſolutum, cum coronæ è Capitolio ſublatæ accuſaretur.

—— *Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt*
Ærugo mera: inquit Poëta.

Placuiſſe exemplum videtur *Ravenſpergerò*. Nam ptius extollit ingenium admirandum, & multijugam eruditionem *Grotii*: quæ, eo etiam tacente, nemo ignorabat. Mox melleis verbis, non

—— *Abſinthia terra medentum*;

Ut poëta canit, ſed, uti terribiles novercas facere, ait Poëta alius, lurida miſcet aconita. Nam ea ſubjunxit, quibus ſuſpicionem injiciat imperitis, quaſi vir ille non minus pietate & numinis reverentia quam ingenio & omnigena etuditione ſpectabilis, non quidem imprudens (quod ſi diceret, præceps judicium laudare non poſſemus, ferremus tamen, cum homo etiam *Grotius* ſit, & errare poſſit) ſed veto, ut Cenſoris utar verbis, *ſciens Socino ſuppetias ferat, eumque imitetur, qui oſculo prodidit os veritatis*: qua cæca ſuſpicione, quod magis venenatum relum in *Grotium* jacere potuiſſet? aut quid de ipſo *Socino*, & quibuſque infeſtiſſimis Catholicæ fidei hoſtibus (quorum mulri cum *Paulo* ex ignorantia Eccleſiam ſunt perſecuti) atrocius valuit ſuſpicari? Minus miraremur, ſi tenuiſſimæ ſuſpicioni *Grotius* dediſſet locum. Nunc quis non ſtupeat prorſus, hæc de illo concipere potuiſſe, qui in Illuſtrium *Hollandiæ* Ordinum Pietate aperte eſt profeſſus, *cum hæreſis ſit venenum Eccleſiæ, & quidem præſentiſſimum: ſed tamen hæreſeos aliqui ſint gradus, ut ſit hæc illa nocentior, pejorem aliam non reperiri hæreſi Socini, ad cujus etiam mentionem pii omnes exhorreant*. Tamen hic aqua hæret cenſori; eoque ad Deum cordium ſcrutatorem provocandum ſcilicet putavit: *Socino*, inquit, *iterum iterumque ſuppetias fert: quod an conſulto ſcienſque faciat, judicet judex ille ſummus & tremendus*,

mendus, *qui juſte judicat*, *& judicabit omnia.* Sane *Grotius* quoque Deo καρδιογνώστῃ atrocem hanc injuriam committit: cui hac parte innocentiam ſuam ſcit eſſe compertiſſimam. Inſcitiæ vero culpa utrum ipſum teneat an cenſorem: (nam malitiæ illum accuſare etſi forte poſſit, abſtinere tamen mavult) illis judicandum relinquit, qui argumentum intelligunt, & pravis affectibus non abripiuntur. Poſt illa profitetur *Ravenſpergerus*, *velle ſe totum illum à Dn. Grotio conſcriptum librum in calamo adhuc hærere ſcriptorio.* Quod votum illi commune eſt partim cum *Socini* amaſiis, qui magis quam ante periclitari cauſſam ſuam vident: partim cum iis, quibus ægre eſt tantam in quoquam Remp. capeſſente rerum ſacrarum intelligentiam inveniri: partim iis, qui rebus ſuis ſic expedire cenſent, ſi calumnia iſta inveniat locum apud vulgus, quaſi proceres illi, qui moderatione aliqua pia & neceſſaria Eccleſiæ paci conſultum volunt, à *Socini* dogmate non ſint alieni. At eorum nos judicio accedimus, quos nec *Socini* amor abripit, nec alienæ eruditionis ſplendor ſtrabones facit, nec infelicitas temporum, quam omnes peccatis noſtris promeruimus, ad poteſtati ſummæ maledicendum compellit. Sane quibuscunque is animus eſt, ſive harum ſive illarum partium fuerint, uno ore prædicant; pulcherrimum hunc ſummi viri fœtum maximo Eccleſiæ bono natum eſſe. Quem cum Cenſor ille negat, vel chartis concipi, vel conceptum in lucem edi, vel editum tellure ſuſcipi, vel ſuſceptum in acta referri debuiſſe: quid mirum, ſi nunc conceptum, editum, ſuſceptum, actis inſertum, tam inclementer & inhumane cenſoriis ſuis virgis caſtiget, ut etiam cæco appareat, quæ fuerit illi votorum ſumma. Nempe quæ alia, quam, ut quia in manu ejus non erat, ut qui natus erat, hemerobiorum inſtar, denaſceretur quamprimum; ſaltem tanquam quarta luna natus ærumnabilem vivat vitam, lateraque inhoneſtis vibicibus à Cenſore ſuo inuſta circumgeſtans, atque ab eodem in Ceritum tabulas relatus, non jam ad genitoris ſui gloriam per ora hominum viveret, ſed ad perennem contumeliam. At bene eſt, quod cenſuram hanc exercet ſine ſuffragio eorum, qui illum ut ætate, ita rerum Theologicarum peritia longe antiſtant: quibus non ſuadentibus tantum, ſed & impellentibus, non quidem librum hunc edidit Vir Ampliſſimus, ſed ut ederetur permiſit. Horum numerum inire animus non eſt. Sed tamen partim propter eos, qui autoritate magis, quam ratione ducuntur, partim etiam honoris cauſſa, aliquos eorum nominabimus, qui diatribam illam *Grotii*, cum cura legerunt, ac præclarum de ea judicium tulerunt. Fecit hoc Vir Cl. *Johannes Polyander*, S. Theologiæ in *Lugdunenſi* hac Academia Profeſſor, & nunc temporis Rector Magnificus: qui Ampliſſimo Viro librum ſuum de Satisfactione Chriſti remittens, reſcripſit in hunc modum:

Diſputationem tuam adverſus Socinum non minus aptis & homogeneis, quam eruditis & ſolidis argumentis, perſpicuiſque diverſarum vocum ac phraſium interpretationibus exornaſti: ex quibus, ſicut te legum, divinæ ſcilicet & humanæ, linguarumque peritum: ſic Socinum aut earum fuiſſe imperitum, aut ſi eas intellexit, veritatem ſibi cognitam ἐν ἀδικίᾳ *detinuiſſe, quilibet inſignes tuas obſervationes, abſque præjudicio perlegens, facile animadvertet.* Et mox: *Gaudeo quod hoſtilia arma adverſus Immanuelis hoſtem capitalem indueris, atque opto, ut alii, veſtigiis tuis inſiſtentes, errores ipſius pernicioſiſſimos ſimilibus ſcriptis refellant.*

Fecerat idem præſtantiſſimus vir, *Antonius Thyſius*, S. Theologiæ in Illuſtri *Hardervicena* Schola Profeſſor, qui eodem de libro judicium ſuum

 per-

perſcripſit ad Ampliſſimum Virum *Fredericum Sandium.* Eſt vero iſtiusmodi :

Scriptum illud eruditiſſimi viri ſuper Redemptione & Satisfactione Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti in Socinianam blaſphemiam conſcriptum (quantum quidem ego judicare poſſum) varia eſt eruditione expolitum, Socinianas hypotheſes, iiſque firmandis adducta argumenta ſeu ſophiſmata ex linguæ Hebrææ, Græcæ, Latinæque proprietate, Sacræ Scripturæ teſtimoniis, Philologorum ſermocinationibus, ac Philoſophorum ratiocinationibus, atque Juris & Naturalis Gentiumque & Civilis (quantum quidem humana cum divinis componere licet) collatione & conſenſu, eleganter & ſolide refutat.

Idem etiam factum ab eximiæ virtutis & eruditionis viro, *Antonio Walæo,* fido Deo ſervo in Eccleſia *Middelburgenſi :* cujus hæc ſunt verba ad Ampliſſimum Virum : *Defenſionem, quam ad me miſiſti, non tantum diligenter, ſed etiam cum voluptate legi. Adeo & docte & ſolide ſententiam orthodoxam in ea affirmas, & contrariam infirmas. Deus animum illum tibi perpetuum ſervet, ut ſimilia pietatis & doctrinæ monumenta nobis plura publicentur, quibus veritas ſalutaris ab hæreticorum malitia vindicetur.* Et aliquanto poſt : *Argumenta noſtrorum à violentis Socini torſionibus egregie vindicas, & ea quæ à natura & autoritate humana petuntur, meo judicio ſatis plene refutas.*

Tergeminum hoc Clarorum Theologorum judicium, eo adduxi, quia vel Cenſore judice, τῆς ὀρθοδοξίας *ſunt retinentiſſimi : cumque provinciis totis ſint diviſi, tamen ſententiis inveniuntur concordes.*

Heic τριάδι τετράδα *adjungam, ut ita compleam* τὴν ἑπτάδα, *quam tanti fecere* Pythagorici, *ut nunc* σεπτάδα *vocarint. tanquam numerum* σεπτὸν *ac veneratione dignum : nunc etiam* Ἀθηνᾶν : *ut* ἑπτὰς *iſta præſtantiſſimorum virorum vere nobis eſſe poſſit, quod proverbio dicitur* τῆς Ἀθηνᾶς ψῆφος, Minervæ calculus. *Commemorabo autem tales, qui (ne Cenſor de compacto rem agere cauſſetur, uti in velabro olearii ſolent) majori etiam locorum intervallo disjungantur, quam quos produxeram prius.*

Familiam horum ducat Reverendiſſimus, noſtraque laude major *Johannes,* Epiſcopus *Coventrienſis* & *Lichfeldenſis :* cujus hæc verba ſunt literis ad *H. Grotium : Cæterum quod ad tuos libros attinet, Clariſſ. D. magnum ſane & Juriſperitum & Theologum & Politicum te præſtitiſti. Defenſionem tuam fidei Catholicæ de Chriſti D. N. ſatisfactione adverſum Socinum, non poſſum non plurimum probare & laudare.*

Alter eſt Nobilis & Ampliſſimus Vir, *Georgius Michael Lingelshemius,* Electori *Palatino* à conſiliis arcanis, cujus verba ipſa apponemus ex epiſtola ejus ad Ampl. *Grotium : Ternas tuas prim. Kal. 3. & 8. Sept. datas recte accepi, cum longe gratiſſimo munere Apologiæ tuæ de Satisfactione Chriſti, ad quas ideo tardius reſpondeo, ut deſiderio tuo ſatisfacere poſſem. Summa cum voluptate & fructu legi tractatum tuum, in quo admirabilem induſtriam in tuenda cœleſti veritate adhibuiſti, & rectam rationem propugnandæ veritatis oſtendiſti. Omnia ex fundamentis ſacræ Scripturæ, & rationibus ita demonſtraſti, ut dubii nullus amplius locus relictus ſit. Non tu hic pro more aliorum adverſarium exagitaſti, ut invidiam conciliares, aut in improbitatem adverſarii invectus es : rem ipſam clare & perſpicue exhibuiſti, & demonſtrationibus ita firmaſti, ut veritas nuda pateat & fallaciæ omnes profligentur. Idem judicium eſt omnium, qui laudatiſſimam hanc tuam lucubrationem legerunt. cumque hactenus doctrinam tuam in*

bonis

bonis literis ac ſcientiis admiratus ſim, jam etiam exactam peritiam tuam in ſacris ſuſpicio & exoſculor. Det tibi Dominus vitam & vires, ut porro de Eccleſia & Rep. optime mereri poſſis.

Tertius eſt è vicina *Geldria*, Ampliſſimus & doctiſſimus *Fredericus Sandius*, ὁ μακαρίτης, qui Clariſſimi *Thyſii* judicinm, quod ante adſcripſimus, in *Bataviam* tranſmiſit, ſuoqne calculo approbavit. Eo vero libentius *Sandii* meminimus, quia Cl. Theologus, *Sibrandus Lubertus* in ſcripto nupero, hoc eum elogio ornat, ut virum excellentem ac præſtantem appellet, magnaſque dignitates magna cum laude obiſſe teſtetur.

Quartus eſto Clariſſimus *Geverartus Elmenhorſtius*, vir ſine ambitione doctiſſimus, deque Patribus antiquis optime merens, quod inter alia oſtendunt ejus *Arnobius* & *Gennadius*, & teſtatius facient *Zonaras* in Concilia, *Euthymius*, Concilium *Chalcedonenſe*, aliaque plurima, quæ ejus beneficio, magno Eccleſiæ bono, propediem adſpicient lucem. Is *Hamburgo* ad virum maximum inter alia hæc ſcribit: *Nemo hac ætate extitit qui tam dextre hanc partem tractaverit: quod vere, non oratorie dico.*

Simile plane judicium tulerunt complures alii, atque hi partim in *Batavia*, (ubi ſi numerare occipiam ſuffragiornm puncta,

Ante diem clauſo componat Veſper Olympo: ſed, ne quaſi domeſticos teſtes cauſſaretur, Cenſori hoc dandum putavi ut in ea præter unum nominarem neminem:) partim etiam extra *Bataviam*: neque iſti homines vulgares, ſed qui in inclytis *Germaniæ* ac *Belgicæ* Academiis vel Scholis illuſtribus, alii S. Theologiam, alii alias facultates & ſcientias magna hactenus cum laude profiteantur. Hæc etiam adducere in proclivi erat; cum ſponte judicium ſuum in *Bataviam* perſcripſerint: ſed non omnia ſacra ſua ſimul pandit *Eleuſis*. Vel, ut apertius promam, quod jamdudum cogito, putidius ſit iſtis diutius immorari, quando vera virtus alienis præconiis non eget. Et ſane ea, quæ antea adduximus, commemoravimus prope inviti. Sed temporibus aliquid dandum fuit: quoniam quibus nunc vivimus, magis à quibus dicatur, quam qnid dicatur, ſpectare homines ſolent. Nobis verò φίλος Πλάτων ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια.

Sed porro Cenſoriæ præfationis verba perſequamur. Scripſeram præfatione, quam Ampliſſimi viri libro præmiſeram, exiſtimaſſe eum *facturum ſe rem Chriſtiano juriſconſulto non indignam, ſi ea, quæ à jure petuntur arma, Catholicæ fidei adverſario extorqueret.* Ad hoc reſpondet Ravenſpergerus: *Perſuaſum ſe eſſe, ita adverſario ſatisfactionis arma illa ex jure petita extorqueri, ut reliqua ejusdem, ex ſcripturis præſertim deſumta, non leviter firmentur.* In quo quantopere eum fallat opinio ſua, reſponſo, quod nunc damus, oſtendere propoſitum fuit. Imo non tantum hanc accuſationem ejus exarmabimus, ſed etiam docebimus, cujus ille criminis Ampliſſimum Virum reum agit; hnjus ipſum meliori jure peragi reum poſſe.

Præfatione eadem etiam diffidentes Bataviæ fratres ad pacem & concordiam adhortatur Ravenſpergerus: quod dum facit, atrocibus quibuſdam ſuſpicionibus, nt ego quidem cenſeo, mirum in modum indulget. Verum iſtæc iis examinanda relinquo, qnos ea res proprie tangit. Interim moderationem illam animi, qua ſchiſma diſſuadet, non poſſum non utroque, ut ajunt, pollice laudare. Siquidem unice hoc ſemper habui in votis, ut Eccleſiæ homines charitate potius quam odiis certent: nec tam ea conſilia ſectentur, per quæ cauſæ adverſæ oppreſſionem, ſuæque certiorem victoriam ſperent: quam hoc agant, ut citra Catholicæ fidei jacturam, concordibus animis iterum coaleſcamus: quod faxit ille miſericors Deus in Chriſto cum Spiritu S.

 Atque

Atque hæc ea ſunt, quæ præfari viſum fuit partim ut argumentum commentatiunculæ noſtræ exponerem: partim ut judicium refellerem, quod præfatione ſua de Grotii diatriba perperam tulerat Ravenſpergerus. Nunc ad ipſam ejus diſſertationem accedo: in cujus examine non verborum profluvium conſectabimur, ſed operam dabimus, ut ea ſolum dicamus, quibus illuſtretur doctrina de pleniſſima Chriſti ſatisfactione pro peccatis noſtris: & honos fideſque libri ejus vindicetur, qui nobile hoc beneficium Chriſti contra Catholicæ fidei adverſarium fortiter defendit.

GER. JOANNIDES VOSSIUS
Coll. Regens.

GERARDI JOANNIS VOSSII

Reſponſio ad Judicium

HERMANNI RAVENSPERGERI,

de libro,

Ab HUGONE GROTIO V. CL. pro Catholica fide de Satisfactione Jeſu Chriſti ſcripto adverſus *Fauſtum Socinum.*

Caput I.

Reſpondetur Ravenſpergero, *cenſenti* Tekel *poſſe inſcribi operi Grotiano, neganti item modum ab eo quæſtionis attingi: ad hæc reprehendenti quod multa magnaque, & ea inter de Merito quæſtionem, omittat.*

PRodiit his diebus in lucem diſſertatiuncula Hermanni Ravenſpergeri, Theologi Groningenſis, quæ illuſtri titulo omnium in ſe oculos ſtatim convertit. Nam uti januæ antiquorum vel Apolline ornari ſolent, quem mythologi ſolem interpretantur, vel Aotheliis, quorum etiam in nomine ſol relucet: ita in libri ejus ingreſſu, Clariſſimi & plane incomparabilis viri Hugonis Grotii nomen late radiorum ſuorum lumine reſplendebat. Sed non ſolum Ægyptiorum templa, verum iſte etiam illepidus novus libellus exemplo fuerit, quam multa extrinſecus pulcra appareant, quæ intus fœda inveniantur. Eo enim ſumma ope nititur Ravenſpergerus, ne exiſtimationem fidemque inviolatam relinquat luculentæ defenſioni, quam Ampliſſimus Grotius pro fide Catholica de Chriſti ſatisfactione, ſuſceperat adverſus Socinum. Nec diffiteri poſſum ſtatim ipſo opuſculi, quo nos beare ſcilicet placuit Cenſori, titulo perlecto, aliquid fuiſſe me ſuſpicatum. Verumtamen exſpectabam, ut Chriſtianæ charitatis doctor, nec verbo à viro ſummo laceſſitus unquam, ubi cum eo conſentire non poſſet, modeſte diſſentiret, quædam eum non vidiſſe, humanitus aliquid paſſum eſſe diceret. Sed nimium quantum ea me ſpes fefellit. Nam in præfatione ſua ad Hollandicarum Eccleſiarum presbyteros, cum prius magnifice Grotium laudaſſet, mox ambigit, utrum ut perditionis ille filius prodidit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ipſa eſt veritas: ita Grotius Catholicam veritatem de Chriſti ſatisfactione prodiderit Socino. Et in ipſo libelli veſtibulo affirmare iterum non erubeſcit, niſi præclaræ illæ ingenii dotes & multijuga eruditio obſtarent, *non peccaturum eum, qui tractatui ejus* adverſus Socinum *inſcriberet interpretamentum illud vocis* Tekel, quod *eſt apud Danielem*: quaſi Grotius, qui adeo ſobrie, pie, religioſe, ac Theologorum quiſquam tractavit illum *ſacræ Theologiæ* (ut cenſor ipſe appellat) *principem locum*; elogium hoc commeritus fuerit, quod rex Balthazar, cum ei ebrio & impuris manibus impie tractanti ſacra templi vaſa, *apparuerunt digiti, quaſi manus hominis, ſcribentis in pariete aulæ regiæ*, Tekel: hoc eſt, ut propheta Daniel interpretatur, *appendit, appenſus fuiſti lancibus, & inventus es minore pondere.* Qua ipſa nocte, horrendo Dei judicio, Babylon capta, rex interemptus, & imperium ejus Dario, Medorum regi, & Cyro, Perſarum principi, traditum fuit. Hæc ejuſmodi animum ſpirent, me etiam tacente, omnes intelligunt. Quid ergo, num propterea Ravenſpergero ſuum Tekel reponemus? num ſimili dolo & vere arte Pelaſga, dubitare nos fingemus, an non cenſor ipſe mereatur comparari cum Juda Iſcariote? Minime vero. Aliud ſigni inſuſurrare vultis, ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι. Apage illam erga ſuos in Chriſto fratres Atticam hoſtilitatem. Apage iſtam à piis omnibus, quibus aliquando factorum dictorumque omnium accurata coram Deo ratio reddenda erit, apage, inquam, iſtam male Chriſtianam malum malo redhoſtiendi voluptatem. Nec profecto ſubſidiis iſtis cauſa hæc eget. Nam quod fortaſſe credat Cenſor, apud viros bonos & eruditos majoris fore judicium ſuum de ſummo viro, quam hujus de ipſo: jure equidem metuo, ne ut Suffenum Catulli, aut Horatii Mævium, ita illum decipiat *Cæcus amor ſui*. Sed difficile profecto eſt ventos cuiquam de pulmone revellere; præſertim ea, qua nunc Cenſor eſt, ætate. Νέοι γὰρ εἰδέναι πάντα οἴονται, καὶ διϊσχυρίζονται: ut veriſſime ſcripſit Ariſtoteles. Sed videamus, quid in ſcenam afferat, ut audaci iſti, de Ampliſſimo viro, aſſertioni faciat fidem. *Primum*, inquit, *nodum, quod ajunt, raro & leviter attingit: tantum abeſt, ut ſcindat, aut reſecet.* Sed nodumne tangat Grotius, an ipſe potius controverſiam totam egregius ſcilicet cenſor, ignoraverit; planum ex iis fiet, quæ ad ſingula deinceps reſpondebimus. Ecquid amplius? *Plurima ait, & longe præcipui, in hac ſatisfactionis doctrina, momenti præterit.* Quæ illa? Quæſtionem de merito Chriſti intelligere, ex iis, quæ ſubjungit, apparet. Sed de hoc jam dixeram præfatione ea, quam diatribæ Grotii præfixi. *Imo*, inquit ille, *non ſatis commode excuſat autor præfationis, cum ſcribit*, *D. Hugonem Grotium, relicta alia meriti quæſtione, eam, quæ de ſatisfactione eſt, tractandam ſuſcepiſſe.* Quamobrem vero incommode hoc dictum arbitratur? Ex iis, quæ ſubjungit, liquet, putare illum, me ſatisfactionem à merito diſparâſſe. At fallitur plane. Non enim diviſi, ſed diſtinxi. Hæc ſiquidem eſt ſententia noſtra, Chriſtum obedientia ſua utrumque præſtitiſſe, ut non tantum à pœna debita liberaret, ſed etiam præmium indebitum conferret. Ubi duplex Chriſti beneficium ſe oſtendit. Prius eſt ablatio mali: quo liberamur per ſatisfactionem. Nam malum illud ſunt debita noſtra; quomodo etiam in ſcripturis peccata hominum appellantur. At ſatisfactio, ut ex relatorum natura conſtat, eſt pro debito ſatisfactio: non proprie, præmii adeptio. Alterum igitur, & diſtinctum Chriſti beneficium eſt, quod etiam acquiſivit præmium vitæ æternæ. Atque hoc meritum vocamus proprie & ſtricte, ut ſatisfactione non includitur, ſed ab eadem diſtinguitur. Nihil ergo clarius eſt, quam, etſi ſatisfactio & meritum ſint indiviſa, non tamen eſſe indiſtincta. Quid autem prohibet, quo minus de iis, quæ

diſtincta

diſtincta ſunt, diſtincte etiam agatur? Atqui hoc ſolum volui, cum ſcriberem, de Satisfactione tractaſſe virum Ampliſſimum, de Merito, alteri agendum reliquiſſe. Mirabilis autem eſt Cenſoris argumentatio. *Si ſatisfactio & meritum diſparantur, cur*, inquit, *hic agitur de reconciliatione & redemptione?* Ipſe in iis, quæ addit, objectionem non firmat, ſed ſolvit. *Satisfaciendo*, inquit, *hoc eſt pœnas pro peccatis noſtris ſolvendo, & mortem perferendo, reconciliationem noſtri cum Deo & redemptionem nobis acquiſivit.* Quid enim hinc aliud ſequitur, quam ſatisfactionem, etiam citra meritum, tractanti, non omittendam fuiſſe reconciliationis & redemptionis quæſtionem? Nec quicquid aliquis acquirit ac parit, hoc eſt meritum proprie dictum, quando per fidem acquirimus ſalutem, & plerique Eccleſiæ noſtræ doctores exiſtimant, Chriſtum per obedientiam vere acquiſiviſſe ſummam dignitatem ac gloriam: promeritum vero non eſſe. Ut aliquid pro inſtituto afferret, dicere debuerat Cenſor, redemptione & reconciliatione meritum vitæ æternæ contineri. Quod etiamſi daretur, non tamen evinceret, ſatisfactionem ſeorſum à merito explicanti, reconciliationis & redemptionis omittendam fuiſſe quæſtionem, cum ad ſatisfactionem illa ipſa pertinere negari non poſſit. Proprie autem directeque vocibus iſtis, præſertim ſi ſcripturarum loca penſiculatius conſiderentur, ſatisfactionem magis pro pœna, quam adeptionem præmii denotari, ſatis ea oſtendunt, quæ Ampliſſimus Vir ſeptimo & octavo libri ſui capite diſputavit.

Cap. II.

De aſteriſco & obelo agitur adverſus Cenſorem qui ἀντιδιῃρημένας iſtas Cenſorum notas confundit.

POſtquam reprehendit Ravenſpergerus, quod aliqua Grotius omiſit: ea ſe aggredi velle ait quæ commiſit, & aſteriſco digna ſunt. O nove Ariſtarche,

- - - ποῖον ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

Sic cenſuram exercere vis, ut iis, quæ Grotius dixit, apponas notam, quaſi non dixerit? Aut etiam, quæ male judicio tuo dixerit, notare vis, quaſi laudabiliter dixerit? Sane hoc dicis. Nam cum eum reprehendiſſes, quod quædam præteriiſſet, & negaſſes hoc commode à me excuſari, ſubjungis iſta: *Sed valeat excuſatio præteritorum: nunc commiſſa quædam Dn. Grotii, quæ aſteriſco digna videntur, annotabimus.* At præterita aſteriſco notantur: vel dicta quidem, ſed laudabiliter dicta. Audi doctiſſimum Theſſalonicenſium epiſcopum Pag. 599. *edit. Rom.* εἰς τὴν Η ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδ. Τεθείκασιν ἐνταῦθα οἱ παλαιοὶ, ἀστερίσκον, ὅς ἐστιν ἀστὴρ σημεῖον γραφικὸν, ἔχων ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις στιγμὰς, καὶ τίθεται ἐπὶ τῶν ἄριστα ἐχόντων ἐπῶν, καὶ ἀστεροειδῶς λαμπόντων ὡς ἐν καλῷ τόπῳ κειμένων. Similiter P. 1627. εἰς τὴν Ι. ῥαψῳ, τῆς Ὀδυσ. Δηλοῖ τὸ σημεῖον ὁ ἀστερίσκος, ὡς ἀστέρα ἐν τῷ τόπῳ κεῖσθαι τὸ ἔπος, καὶ οἷον ἐκλάμπειν. Aperte ait, iis, quæ egregie & ſuo loco dicerentur, aſteriſci ſive ſtellulæ notam ſolere apponi, quod inſtar ſtellæ relucerent. Sed etiam præteritorum, eoque addendorum, ſignum erat. Hieronymus præfat. in Paralipomena. *Origenes in editione Septuaginta, Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis deſignans, quæ minus fuerant, virgulis, quæ ex ſuperfluo fuerant, appoſita.* Cur vero vel omiſſis, aſteriſcus: vel male additis, obelus ſive virgula ſoleat apponi; docet idem Hieronymus ad Suniam & Fretelam: *Ubi quid minus habetur in Græco ab Hebraica veritate, Origenes de tranſlatione Theodotionis addidit, & ſignum poſuit aſteriſcum, id eſt ſtellam, quæ quod prius abſconditum videbatur, illuminet & in medium proferat. Ubi autem, quod in Hebræo non eſt, in Græcis codicibus invenitur,* ὀβελὸν, *id eſt, jacentem præpoſuit virgulam, quam nos Latine Veru poſſumus dicere: quo oſtenditur, jugulandum eſſe, & confodiendum, quod in authenticis libris non invenitur: quæ ſigna & in Græcorum Latinorumque poematibus inveniuntur.* Auguſtinus ſimiliter aſteriſci & obeli notam diſtinguit lib. XVIII. de Civ. Dei cap. XLI: *Addiderunt, quæ in Hebræis inventa, apud LXX non erant, eaque ſignis quibuſdam in ſtellarum modum factis ad capita eorundem verſuum notaverunt, quæ ſigna, aſteriſcos vocant. Illa vero, quæ non habent Hebræi, habent autem LXX, ſimiliter ad capita verſuum, jacentibus virgulis, ſicut ſcribuntur unciæ, ſignaverunt. Et multi codices Græci, has notas habentes, uſquequaque diffuſi ſunt, & Latini. Iſidorus Origin. lib. 1. cap. XIX. Aſteriſcus apponitur in iis, quæ omiſſa ſunt, ut illuceſcant per eam notam, quæ deeſſe videntur. Stella enim ἀστὴρ Græco ſermone dicitur, à quo Aſteriſcus, ſtellula, eſt derivatus. Obelus, id eſt virgula jacens, apponitur in verbis, vel ſententiis, ſuperflue iteratis: ſive in iis locis, ubi lectio aliqua falſitate notata eſt, ut quaſi ſagitta jugulet ſupervacua, atque falſa confodiat. Sagitta enim Græce* ὀβελὸς *dicitur.* Et ante hos omnes idem ſcripſerat Epiphanius lib. περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν: Ὁ ἀστερίσκος σημαίνει τὸ ἐμφερόμενον ῥῆμα ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κεῖσθαι καὶ ἐμφέρεσθαι παρὰ Ἀκύλᾳ καὶ Συμμάχῳ, σπανίως δὲ καὶ παρὰ Θεοδοτίωνι· οἱ δὲ ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευταὶ παρῆκαν, καὶ οὐχ ἡρμήνευσαν. Et mox: Ὠριγένης ἀποκατέστησε τῷ ἑκάστῳ τόπῳ τὸ ἐλλεῖπον τοῦ λόγου, παρέθετο δὲ αὐτοῦ τὸν ἀστερίσκον. Et poſt aliqua: Ὀβελὸς κέκληται κατὰ Ἀττικὴν χρῆσιν, ἄλλοις δὲ καλεῖται δόρυ, ὅ ἐστι λόγχη. παρετέθη δὲ ταῖς τῆς θείας γραφῆς λέξεσι, ταῖς παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευταῖς κειμέναις, παρὰ δὲ τοῖς περὶ Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον μὴ ἐμφερομέναις. Ἀφ᾽ ἑαυτῶν γὰρ οἱ ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευταὶ ταύτας τὰς λέξεις προσετέθηκαν. Hæc fuſius ſumus proſecuti, partim quia facem allucent plurimis cum aliorum, tum Eccleſiaſticorum ſcriptorum locis: partim quia viſum neceſſarium habent in præclara illa editione Joſuæ, quam cum aſteriſcis, obeliſcis, lemniſcis, Origenis exemplo, repræſentavit doctiſſimus & diligentiſſimus Andreas Maſius. Mirum vero, Ravenſpergerum, qui κρίσιν & cenſuram alieni operis profitetur, & quid aſteriſco vel obelo dignum ſit pronunciare auſit: ne quidem, quid aſteriſcus notet, ſciviſſe: cum eo veteres Critici ac cenſores, non perperam dicta, ut hic Cenſor credidit, ſed vel addenda, vel laudabiliter dicta ſignificarint. Sed quid mirum, ſi in notis erret, qui ubique judicio peccat in rebus ipſis: ac dicta pro indictis, indicta pro dictis habet, optimeque dicta tanquam male aut periculoſe dicta traducit? Quod ut veriſſime à nobis dici, omnes videant: Prius, quæ Socinianorum de Satisfactione fuerit ſententia, ipſorum verbis oſtendemus: deinde à Cenſore ſtatum ipſum quæſtionis minime fuiſſe intellectum, comprobabimus.

Cap. III.

Socinianorum de Chriſti ſatisfactione doctrina, ipſorum verbis explicatur, & cum ea, Petri Abaillardi ſententia confertur.

VErba ſunt Socini, diſputationis de Chriſto Servat. part. 1. cap. 1. *Ego cenſeo Jeſum Chriſtum ideo ſervatorem noſtrum eſſe, quia ſalutis æternæ viam nobis annunciaverit, confirmaverit, & in ſua ipſius perſona, cum vitæ exemplo, tum ex mortuis reſurgendo manifeſte oſtenderit, vitamque æternam nobis ei fidem habentibus ipſe daturus ſit. Divina autem juſtitia, per quam peccatores damnari mereremur, neque illum ſatisfeciſſe, neque ut ſatisfieret opus fuiſſe affirmo.* Atque hæc ſumma eorum eſt, quæ quatuor de Servatore libris, probare conatur Socinus. Similiter ſummam eorum, quæ in prælectionibus Theologicis fuſe tractat, complectitur his verbis cap. XV. ejus operis: *Quærimus, utrum*

in

in juſtificatione noſtra, per Chriſtum peccata noſtra compenſatione ſeu ſatisfactione aliqua deleantur, an vero remiſſione & condonatione? Plerique ſatisfactione interveniente id fieri arbitrantur: nos vero ſimplici condonatione. Nam quod ſatisfactionem cum remiſſione ea in re conjunctam fuiſſe aſſerunt, plane nugatorium eſt. Cur vero paſſioni ac morti Chriſti liberationem noſtri à peccatis tribuat ſcriptura: hanc adfert cauſam prælectionum Theolog. cap. XIX: *A peccato liberamur, id eſt, ſectatores bonorum operum efficimur, ſi Chriſti verbis fidem adhibeamus, qui nos pœnitentiam agere juſſit, & novos homines fieri, cœleſtis hæreditatis præmio propoſito. Atqui Chriſti reſurrectio potiſſima cauſa eſt, cur ejus verbis fidem adhibeamus: ad reſurrectionem vero non niſi per mortem pervenire is poterat: & ſimul ejus in cœlis gloria atque potentia, ad quam, ita Deo ſtatuente, per violentam mortem eum perduci neceſſe erat.*

Similiter ſenſit Socini diſcipulus, Valentinus Smalcius, lib. de divinitate Chriſti cap. XI. *Salus æterna ut nobis* ANNUNCIARETUR & CONFIRMARETUR, *ideo D. Jeſus in mundum miſſus fuit. At his peractis duo reſtabant. Primum, ut nos ſalutem illam amplecteremur, hoc eſt crederemus ita rem ſe habere, quemadmodum Chriſtus promiſerat. Alterum, ut eandem ſalutem tandem re ipſa conſequeremur, hoc eſt ex morte reſuſcitati ad æternam vitam transferremur. Hæc duo ut effici poſſent, ideo Chriſtus mori non dubitavit: & ſic vere noſtri cauſa mortuus eſt. Siquidem, morte ejus interveniente, ſalutem æternam amplectendi, & tandem eam conſequendi ſpem certam habemus, vel ſaltem habere poſſumus. Quis enim rem deſiderabiliſſimam, qualis eſt vita æterna, ſi certa ſit, non libenter amplecteretur? Ac quis modus confirmationis certior eſſe poteſt, quam ſi is, qui primus eam annunciârat, & aliis eam antea rationibus demonſtrârat, mortem etiam truculentiſſimam ſponte ſua in hunc ipſum finem ſubeat, ut eandem confirmet? Magis etiam movent oſtenſa, quam promiſſa. At ipſa ſalus oſtenſa eſt quodammodo hominibus, dum Chriſtus ex morte reſuſcitatus, & deinde exaltatus fuit. Quia vero ſalus hæc noſtra, hoc eſt reſurrectio, oſtendi non poterat, niſi mors anteverteſſet, ideo ut nobis ea oſtendi aliquo modo poſſet, ſponte ſua Chriſtus mortuus eſt. Ad ſalutem vero re ipſa conſequendam, maxime opus eſt, ut ipſe D. Jeſus poteſtatem habeat nobis eam donandi. Facilius enim homo mortalis credit datum ſibi iri vitam æternam, ſi Jeſus Chriſtus, qui & ipſe olim mortalis, & mortuus, & dux fidei fuit, poteſtatem habeat eam dandi, quam ſi ipſe Deus eam daturus ſit. Hanc igitur ſpem conſequendi ſalutem æternam ut habere poſſimus, ideo Chriſtus mortuus eſt, & ſic veriſſime pro nobis, & noſtri cauſa mortuus eſt. Hic vero notandum eſt, quod in tota hac re maximi momenti eſt: nempe per quandam metonymiam tribui id ſæpiſſime cauſæ efficienti & antecedenti rei, quod effecto ſive conſequenti rei tribuendum erat: hoc eſt, morti D. Jeſu tribui id, quod eam conſecutæ reſurrectioni & omnium maxime poteſtati ejus divinæ tribuendum erat. Quamvis enim ipſa etiam mors vim habeat eamque non vulgarem, in nobis excitandi cupiditatem & deſiderium ſalutis, & ſpem conſequendi illam: tamen multo plus hac in re valet ipſa Jeſu Chriſti reſurrectio, vel ſumma ejus potentia, quam ipſa mors. Nam ad Hebr. IX. videre eſt liberationem à peccatis contigiſſe hominibus, non per ipſam quidem Chriſti mortem (hæc enim nobis ſpem omnem iſtius felicitatis eripere potius potuiſſet) ſed, ut ipſe autor ait, morte interveniente per ejuſdem reſurrectionem & exaltationem, vel divinam poteſtatem, quæ mortem conſecuta eſt. Apertiſſime igitur conſtat, poſtquam mortuus fuit Chriſtus, factum eſſe id, unde liberatio à metu mortis promanare perpetuo poterat omnibus credentibus: nempe Chriſti reſurrectio & divina poteſtas conſecuta eſt: quod utrumque plane ab omni metu mortis liberare poteſt eos, quicunque Deo per Jeſum Chriſtum confidunt & eidem obediunt. Atque ita certum eſt, Chriſti morti id tribui in negotio ſalutis noſtræ, quod reſurrectioni, & divinæ Chriſti potentiæ, quæ mortem ejus conſecutæ ſunt, tribuendum erat. Hactenus Smalcius.*

Catecheſis Polonica Loco de prophetico Jeſu Chriſti munere cap. VIII. P. 223.

Qui ſanguis aut mors Chriſti nobis voluntatem Dei confirmavit?

Duplici ratione: primum, quod nos manifeſte ac ingenti in nos charitate certos reddiderit, idque ideo, quod Deus velit nobis id donare, quod in novo fœdere promittat: unde etiam ſanguis novi fœderis eſt dictus, qui præſtantiora loquatur, quam ſanguis Abel: & ipſe Chriſtus teſtis verax, & fidelis dictus eſt: deinde, quod reſurrectione Chriſti, quæ non niſi morte ipſius intervenienti fieri potuit, de reſurrectione noſtra & porro vita æterna conſequenda certiores facti ſumus, ſi præceptis Domini Jeſu pareamus.

Nonne eſt etiam aliqua alia mortis Chriſti cauſa? P. 227.

NULLA PRORSUS. *Etſi nunc vulgo Chriſtiani ſentiunt, Chriſtum morte ſua nobis ſalutem meruiſſe, & pro peccatis noſtris plenarie ſatisfeciſſe, quæ ſententia fallax eſt, & erronea, & admodum pernicioſa.*

Hæc ſatis oſtendunt, varios à Socinianis modos agnoſci, quibus nos ſervet Chriſtus: at modum ſatisfactionis per ſolutionem pœnarum, qui familiam ducit, eos pertinaciter diffiteri. Nempe exiſtimant, remitti nobis peccata, nulla interveniente ſatisfactione aut pœna: imo non contenti negare ſatisfactionem vel neceſſariam fuiſſe, vel à Deo poſtulatam: contendunt eam eſſe ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Atque in hoc argumento, quod unum eſt ex quatuor iſtis, quibus imprimis ſatisfactionem impugnant, multum præſidii collocant. Ipſum vero triplici fulciunt tibicine: primum, quia injuſtum ſit, ut unus pro altero corporales pœnas luat: deinde, quia peccato meremur pœnas æternas: at qui caput futurus erat Eccleſiæ ſuæ, æternum puniri non potuerit: ac denique, quia & præcepto legis, & decreto divinæ voluntatis adverſetur, ut alius anima moriatur, quam qui peccavit, Deut. XXIV. 16. Ezech. XVIII. 20. Hæc ita eſſe, iterum Socini verbis oſtendemus. Sic igitur ille Prælectionum Theolog. cap. XV. QUÆRIMUS, *utrum in juſtificatione noſtra per Chriſtum, peccata noſtra compenſatione ſeu ſatisfactione aliqua deleantur, an vero remiſſione & condonatione? Plerique ſatisfactione interveniente id fieri arbitrantur: nos vero ſimplici condonatione.* Nam quod ſatisfactionem cum remiſſione ea in re conjunctam fuiſſe aſſerunt, plane nugatorium eſt.

RATIONES, *cur ita ſtatuamus, quatuor ſunt.* UNA *eſt, quod nuſquam in ſacris literis eĩtius ſatisfactionis ſit mentio, nec alterius rei cujuſquam, quæ tantundem valeat.* ALTERA, *quod compluribus in locis aperte teſtantur ſacræ literæ, nullam in juſtificatione noſtra per Chriſtum ſatisfactionem interveniſſe.* TERTIA, *quia ſatisfactio iſta Dei gloriam maxime obſcurat, & Chriſti poteſtatem labefactat.* QUARTA *vero, & ultima, quia fieri nullo modo poteſt, ut, ſalvis nobis, pro peccatis noſtris Deo ſatisfactum fuerit, non per ipſum Chriſtum quidem.*

De quarta vero ratione, ſcribit in hunc modum cap. XVIII. NON POTUIT *per pœnarum ſolutionem pro peccatis noſtris ſatisfieri*, DUPLICI *potiſſimum* DE CAUSA: *quarum* UNA *hæc eſt: quod pœna noſtris peccatis debita mors æterna erat; mors autem æterna corporalis pœna eſt. At corporales pœnas nemo pro altero pendere poteſt. Pecuniaria pœna ideo pro altero*

Xxxxx *pendi*

pendi poſſunt, quia unius pecunia alterius effici poteſt: & , cum quis pecuniam pœnæ nomine pro alio quopiam ſolvit, tunc is, pro quo ſolvitur, tacite reipſa prius ea pecunia donatur, ipſeque eam ſolviſſe cenſetur. At mors unius, corporiſve ulla vexatio, alterius fieri non poteſt. ALTERA CAUSA *eſt, quod cum unusquiſque noſtrum propter peccata ſua æternam mortem deberet, (ſic enim, ut rem diligentius explicemus, loquendum nobis eſt) unus autem quiſpiam non niſi unam æternam mortem ſolvere poſſit, neceſſe fuiſſet totidem invenire, qui æternam mortem ſubirent, quot nos ſumus; qui ipſi ſcilicet nihil peccaſſent, neque ei pœna pro ſe ipſis ſolvenda obſtricti eſſent.* ADDE QUOD, *etiamſi maxime fieri potuiſſet, ut alterius ſive unius, ſive plurium innocentium æterna morte pro nobis noſtriſque peccatis Deo ſatisfieret; id tamen ut fiat, nulla ratio patitur. Quid enim iniquius, quam inſontem pro ſontibus* PUNIRI, *præſertim cum ipſi ſontes adſunt, qui ipſi puniri poſſunt? Quod ſi ex Dei ipſius ſententia atque decreto, nec filius ipſe propter patris peccata, nec pater propter peccata filii puniri debet: quomodo tandem fieri poteſt, ut ipſe Deus* POENAS *peccatorum noſtrorum ab alio ullo repoſcere voluerit? Atque hoc pro Tertia cauſa eſſe poteſt, cur pro peccatis noſtris, ſalvis nobis Deo ſatisfieri non potuerit.* Propter hæc non dubitat Socinus, dogma de ſatisfactione Chriſti vocare frigidum, falſum, abſurdum, fœde ſummeque injuſtum & horribiliter blaſphemum. Sic enim ſcribit libro III. de Servatore, cap. X. *Vides igitur præter cætera iniqua & abſurda, in quam horribilem blaſphemiam incideris, dum Chriſto peccata noſtra imputari potuiſſe contendis? Paulo poſt iſta ſubjungit: Jam quid tibi tandem de tuo illo axiomate videtur: Nemo moritur, niſi pro peccatis aut ſuis, aut alienis: ſive priorem ejus, quam nos fecimus, ſive poſteriorem partem ſpectes; præſertim, ſi ad Chriſti perſonam accommodari debeat? Potuitne aliquid alicui in mentem venire, quod vel magis falſum, vel magis abſurdum, atque adeo impium ſit? Num aliud, aut inſulſius, aut frigidius, quod attinet ad quæſtionem noſtram, excogitari potuit? Uter tandem noſtrum imprudens Deo fœdiſſimam injuſtitiæ notam inurere tentat? An ego, qui Chriſtum a Deo, ut ea ratione nobis æterna ſalus compararetur, turpiſſimæ & ſæviſſimæ morti traditum fuiſſe affirmo,* QUAMVIS NULLA PRÆTEREA ANTECEDENS CAUSA ESSET: *an potius tu, qui ideo Chriſtum ex Dei decreto, morti traditum fuiſſe ais, quia illi peccata noſtra univerſa imputata fuerint: quod ſine ſumma injuſtitia fieri nullo modo potuit.*

Atque hæc (quibus omnibus ſolide reſpondet Ampliſſimus Grotius in Defenſione Catholici dogmatis) ex Socinianorum ſcriptis in eorum gratiam excerpſimus, quibus ea legendi hactenus vel otium aut occaſio defuit, vel voluntas. Porro (ut hoc ἐκ παρόδου addamus) eadem, ſaltem in præcipuo capite, ante annos quingentos ſententia erat Petri Abaillardi. Siquidem Abaillardus ille (ut teſtatur Bernardus Clarævallenſis epiſt. CXC. ad Innocentium Papam) primus docuit, non alio fine apparuiſſe Chriſtum in carne, aut mortem ſubiiſſe, quam ad inſtructionem noſtri per verbum, & teſtationem charitatis ſuæ per mortem: myſterium vero incarnationis, quod poſt Apoſtolos ab omnibus doctoribus creditum eſſe fatebatur, partim eo impugnabat, quod nulla opus fuerit ſatisfactione, quia ſola verbi prædicatione potuerit Deus inſtaurare genus humanum: partim quod crudele & iniquum ſit, ut per cruentam & ignominioſam mortem ejus, qui innocens & ipſius Dei filius ſit, pro alienis peccatis Deo ſatisfiat.

Abaillardi verba erant: *Sciendum eſt, quod* OMNES DOCTORES NOSTRI POST APOSTOLOS IN HOC CONVENIUNT: *quod diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem & jure eum poſſidebat: ideo ſcilicet, quod homo ex libertate arbitrii, quam habebat, ſponte diabolo conſenſit. Ajunt namque, quod ſiquis aliquem vicerit, victus, jure, victoris ſervum conſtituitur. Ideo, inquit, ſicut dicunt doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt Filius Dei, ut homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis, jure liberaretur à jugo diaboli. Sed* UT NOBIS VIDETUR *ait, nec diabolus unquam jus aliquod in hominem habuit, niſi forte Deo permittente ut carcerarius; nec Filius Dei, ut hominem liberaret, carnem aſſumſit.* Aliquanto poſt, ſic de Abaillardo ſcribit Bernardus: TOTUM, *quod Dominus gloriæ ſemetipſum exinanivit, quod minoratus eſt ab Angelis, quod natus de fœmina, quod converſatus in mundo, quod expertus infirma, quod paſſus indigna, quod demum per mortem crucis in ſua reverſus; ad id ſolum putat & diſputat redigendum, ut traderet hominibus formam vitæ, vivendo & docendo; patiendo autem & moriendo charitatis metam præfigeret. Et poſt aliquammulta: Dicit,* TOTUM *eſſe, quod Deus in carne apparuit, noſtram de verbo & exemplo ipſius inſtitutionem, ſive (ut poſtmodum dixit) inſtructionem:* TOTUM, *quod paſſus & mortuus eſt, ſuæ erga nos charitatis oſtenſionem, vel commendationem.* Ut vero ſatisfactione liberaremur, neceſſarium fuiſſe negat Abaillardus, his verbis: *Sine injuria diaboli, jure Deus perfugam ſuum, ſi vellet, miſereri, repetere, & ſolo verbo eripere poſſet. Quæ itaque neceſſitas, aut quæ ratio, aut quod opus fuit, cum ſola juſſione ſua divina miſericordia liberare hominem à peccato poſſet; propter redemptionem noſtram, filium Dei, carne ſuſcepta, tot & tantas inedias, opprobria, flagella, ſputa, denique ipſam crucis ignominioſam & aſperrimam mortem ſuſtinere, ut cum iniquis patibulum ſuſtineret? Idem Abaillardus: Cur per ſanguinem, quod potuit facere per ſermonem?* Nec contentus erat dicere, modum ſatisfactionis non fuiſſe neceſſarium, ſed (uti poſtea Socinus) ajebat eſſe impoſſibilem, utpote naturæ Dei repugnantem. Verba Abaillardi ſunt: *Cui non crudele & iniquum videtur, ut ſanguinem innocentis in pretium* ALIQUOD *quis requiſierit, aut ullo modo ei placuerit, innocentem interfici? nedum Deus tam acceptam filii mortem habuerit, ut per ipſam univerſo reconciliatus ſit mundo.*

Mirari vero ſubit, quod Abaillardus dicat, DOCTORES NOSTROS POST APOSTOLOS *aliter omnes docuiſſe*: ut ex verbis apparet, quæ primo loco citabamus. Nam annis circiter ſeptingentis ante Abaillardum idem docuiſſe videtur Pelagius: ut qui & ipſe gratiam Chriſti ſtatuere ſoleat in doctrina & exemplo Chriſti: quemadmodum ſexcenta Auguſtini loca evincunt. Unde etiam Joh. Driedo Pelagium Abaillardi præcurſorem facit initio lib. de captivitate & redemptione generis humani: *Fuerunt*, inquit, *iam olim Pelagiani hæretici, qui injuriam facientes divinæ gratiæ, docuerunt Chriſtum non liberaſſe genus humanum ab ulla captivitate, non ab ullo carcere, aut vinculis, non ab ulla ſervitute; ſed eundem ſolum in hoc veniſſe, ut demonſtraret nobis viam ſalutis, & vitæ æternæ traderet documenta, præberetque ſalutaris vitæ exempla, doceretque nos evangelium vitæ æternæ, & voluntatem patris ſui, ſe ipſum proponens nobis in humilitatis & patientiæ exemplum, quod ſpectemus, quod imitemur, in quo & erudiamur, ut caveamus elationem atque ſuperbiam. Paulo poſt vero ſubjungit: Uſque adeo hæc pernicioſa peſtis ſua contagione Eccleſiam Chriſtianam tempore Auguſtini infecerat, ut ad tempora uſque Bernardi, remanſerint hujus peſtis reliquiæ: quod manifeſtum eſt ex his, quæ vir ille ſanctus ſcribit adverſus Petrum Abaillardum.*

CAP.

Digitized by Google

Cap. IV.

Refellitur cenſoris opinio, exiſtimantis à Socinianis agnoſci, Chriſtum pro nobis pœnas pependiſſe.

EX iſtis, quæ Sociniana, atque adeo etiam Abaillardi ac Pelagii fuerit ſententia, omnes intelligunt. Nunc videamus, quantopere claro meridie cæcutiat Ravenſpergerus. *Socinus*, inquit, *non negat Chriſtum pœnas pependiſſe, eamque penſionem eo quodammodo prodeſſe, ut nos à pœna mortis æternæ liberaremur.* Et mox: *Nullus Socinianorum negabit, Deum conſtituiſſe, ut Chriſtus pœnas penderet pro peccatis noſtris.* Niſi oculis noſtris crederemus, eccui, prope jurato teſti, tantum fidei haberemus, ut hæc à Ravenſpergero eſſe ſcripta, perſuadeat nobis? Nam quid ex iis, quæ diximus, apertius eſt, quam à Socinianis negari, Chriſtum quicquam pro nobis eſſe perpeſſum, quod pœnæ rationem haberet? Siquidem paſſionis ac mortis Chriſti cauſam fuiſſe ajunt, ut nos ejus verbis crederemus: alias cauſas prætereunt: imo alias fuiſſe diſertim negant. Etiam dicunt, poſſe quidem unum pro altero ſolvere mulctam pecuniariam: ſed quemquam pro altero corporales pœnas ſubire poſſe, hoc vero fateri nolunt: & quamobtem nolint, hanc afferunt cauſam, quia contra quam in pecuniis ſit, unius corporale ſupplicium alterius fieri non poſſit. Unde, ut Chriſtus inſons in corpore puniatur pro ſontibus, divinæ ajunt juſtitiæ repugnare. Et quam aperte omnem pœnam tollit Socinus, part. II. de Servat. cap. VII, ubi ait, NUNQUAM *Deus aliena peccata in* QUOQUAM VERE PUNIT, *qui culpa affinis non ſit.* Etiam ejuſdem partis cap. IV. ferre peccatum ſæpe idem valere agnoſcit, quod pœnam ſubire, ſed in Chriſto interpretationem hanc rejecit, aliamque ſubjecit de ablatione peccatorum. Idem paſſim negat, ullum verum pretium, aut quicquam, quod vero pretio reſpondeat, interveniſſe. Ut cum ejuſdem partis cap. I. diſertim ait: *redemptionem noſtram per Chriſtum factam eſſe metaphoricam, id eſt, in ea peragenda* NULLUM *verum pretium interveniſſe, ſive* NIHIL *cuiquam pro nobis ſolutum eſſe. Et in capite ipſo. Nihil aliud eſt redimere, quam liberare, aut ſibi aſſerere, quamvis veri pretii vera ſolutio* ALIQUA *non interveniat. Item: Quemadmodum Moſes, Deo ita jubente, Iſraëlis populum potentia & authoritate ſibi ab eo tradita, non autem alicujus pretii ſolutione ex ſervitute redemit, & ipſi Deo aſſeruit: ſic Chriſtus ſuprema potentia & auctoritate ſibi à Deo conceſſa nos ex peccati & mortis ſervitute, Deo ita jubente,* NULLO *vero pretio cuiquam ſoluto redemit, & ipſi Deo aſſeruit, ac poſtmodum in cœli poſſeſſionem nobis promiſſam ipſe introducet. Et poſt aliqua: Cum legis nos ab iniquitatibus noſtris & ex noſtra vana converſatione fuiſſe redemtos: qui fit ut non videas aperte, verbum redimendi uſitatiſſima & frequentiſſima metaphora liberationem ſimpliciter ſignificare, ſine* ULLA *veri pretii ſolutione? Alioqui nonne ipſis iniquitatibus, nonne ipſi vanæ converſationi, de quarum manibus redempti dicimur: vel ſaltem alicui, qui nos in ipſis detineret, pretium reſolvere oportuiſſet? quo quid ineptius dici, vel excogitari poteſt? Perlege omnes locos novi fœderis, in quibus redemptionis fiat mentio: & nullum invenies, ubi de* VERI ALICUJUS PRETII SOLUTIONE, ſeu de SATISFACTIONE ALIQUA *evidenter agatur. Sed in omnibus (de iis loquor, de quibus inter nos poteſt eſſe controverſia) manifeſte deprehendes, de ſimplici liberatione ſeu aſſertione verba fieri. Et eodem: Tunc demum rite redimendi metaphora procedit, & abſolute ſuis partibus conſtat, cum in ſimplici liberatione* ALIQUID *intervenit, quod per tranſlationem* ALIQUO PACTO *pretio reſpondeat.* Similia eodem capite alia quoque compluria habet, quæ ſciens omitto. Præterea quid planius dici potuit, quam cum negat idem, aliquid interveniſſe, quod Deum placaverit? Ita enim ſcribit ejuſdem libri cap. XXVI. *Non ſolum ſatisfaciendi verbum, cum de ſalute nobis per Chriſtum parta agitur in ſanctis ſcripturis, ut ipſe fateris, nuſquam apparet: ſed* NIHIL EJUSMODI, *ne ſemel quidem, expreſſe in eis ſcriptum reperitur. Quale eſſet, quod Chriſtus morte ſua nobis Deum reconciliâſſet; vel quod pœnas univerſas noſtris iniquitatibus debitas moriendo divinæ juſtitiæ perſolviſſet: vel quod nos è manibus juſtitiæ divinæ ſanguinem ſuum redemptionis noſtræ pretium ille dans liberâſſet: vel quod ſcelera noſtra obedientia ſua compenſâſſet: vel quod, ut remiſſionem peccatorum Deus largiretur, digne commeritus eſt, vel denique ſaltem, quod* ALIQUA RATIONE *Dei iram nobis placâſſet.* Idem ſive alius, in ἀνωνύμῳ de juſtificatione, edita ſub nomine Gratiani Turpionis Gerapolenſis: *Expurgare noſtra peccata & nos à peccatis noſtris redimere dicitur Chriſti ſanguis, quia ut nos à peccato ceſſemus, efficit. Quod profecto longe aliud eſt, quam pœnas noſtris peccatis debitas eo perſolutas fuiſſe, nec cum ea re* QUICQUAM *commune habet.*

Quis ex iis omnibus non videt, juxta Socinum, in liberatione noſtri, nullam ſatisfactionem, nullam pœnam veram, nullum verum pretium, aut quod vero pretio reſpondeat, interveniſſe: nec perpeſſiones Chriſti quicquam cum iſtis habere commune? Quanta igitur in Charybdi laborandum erit Cenſori, ut doceat nos, paſſionem & mortem, ex Socini ſententia, habere rationem veri ſupplicii! Et tamen ait, *Socinus non negat Chriſtum pœnas pependiſſe.* Nec eo contentus, *Nullus*, inquit, *Socinianorum negabit, Deum conſtituiſſe, ut Chriſtus pœnas penderet pro peccatis noſtris.* Quod profecto nullus Socinianorum fatetur: ac Socinus etiam pro execrabili errore habet: uti vidimus. Quid illum in hac cauſa videre credamus, qui nec ſtatum controverſiæ Socinianæ intelligit? Aut quam judicii æquitatem deinceps ab eo expectabimus, qui in ipſo tractationis ingreſſu Ampliſſimum virum ſugillat, quia laborem ſuſceperit probandi adverſus Socinum, id in quo controverſiæ cardo verſatur?

Cap. V.

Oſtenditur ſuperiorem Cenſoris errorem inde profluxiſſe, quod non diſtinxerit inter afflictionem & pœnam proprie dictam.

NOn abs te vero erit, ſi oſtendamus, quid præcipitem adeo egerit Ravenſpergerum, ut vix iter egreſſus turpiter ceciderit, vereque fuerit, quod dici ſolet, cantherius in porta. Fons igitur caputque erroris eſt, quod non animadvertit, diſtinguere Socinum inter afflictionem & veram pœnam. Atqui quemadmodum philoſophi, cum rerum naturam deſcribunt, veri hominis naturam exponunt, non mortui aut picti: ita nec Theologi cum Satisfactionem Chriſti, pœnarum perſolutione factam docent; aut Socinus, cum eandem negat, alias intelligit pœnas, quam veras: unde lib. II. de Servat. cap. VIII. ait: *Nunquam Deus aliena peccata in quoquam* VERE *punit, qui culpa affinis non ſit.* Nempe fatetur potuiſſe Chriſtum affligi, præſertim volentem, quod & bono noſtro factum ait: ſed negat eam afflictionem habere rationem veræ pœnæ, quam eo ab afflictione diſtinguit, quod etiam inſons, ſi in noſtra ſit poteſtate, affligi poſſit vel invitus; dum evidens inde capiatur emolumentum: at puniri inſons pro noxio non poſſit, ne quidem ſi ipſe ſubire ſupplicium ſit paratus. Itaque ſic inter alia ſcribit lib. XIII. cap. X. *Quemadmodum, ut quis vere puniri poſſit, non ſatis eſt, quod ipſe puniri velit, niſi delictum aliquod commiſerit: (relativa enim ſunt pœna & delictum, ita ut, ubi delictum non eſt, ibi*

pœna eſſe nullo modo poſſit) ſic, ut alicui vere aliena peccata poſſint imputari, non ſatis eſt ipſum ita velle; niſi imputationis antecedens alia digna cauſa ſubſit. Poteſt quidem is, qui nihil deliquit, affligi, nec injuria; non modo ſi ipſe velit, ſed etiam invitus, ſi is in alterius poteſtate ſit, qui optimo aliquo conſilio, & fortaſſis illi ipſi ſalutari, ipſum licet & immerentem & invitum, affligi velit: ſed ea afflictio Nulla Prorsus *ratione pœna ſive punitio cenſenda erit. Sic etiam, qui nihil aut facit, aut in ſe habet, quare aliena peccata ſibi imputari merito poſſint: poteſt quidem, ſine injuria affligi: ſed interim ea afflictio nullo modo imputatio ſive effectus imputationis alienorum peccatorum eſſe cenſebitur. Hinc fit, ut ſi Chriſto a Deo aliena peccata vere imputata fuerunt; non ſatis fuerit, ipſum Chriſtum id fieri alacri animo voluiſſe; ſed neceſſe ſit, ipſum, ut ea ſibi imputarentur commeruiſſe: quo nihil execrabilius excogitari poteſt. Idem Socinus Prælectionum Theologicarum cap.* XXI. *P. 135. At enim, inquiet aliquis, ibidem apud Eſaiam ſcriptum eſt, caſtigationem pacis noſtræ ſuper Chriſtum fuiſſe: quod ſatis oſtendere videtur, in Chriſto fuiſſe punita peccata noſtra, atque ea ratione ea ipſa peccata id eſt eorum pœnas in ipſo poſita, unde factum ſit, ut nos pacem habuerimus, & cum Deo in gratiam redierimus, eique reconciliati ſimus. Reſpondeo, Caſtigationis verbum hoc apud Eſaiam loco non punitionem ſignificare, ſed afflictionem, id quod antitheſis verbi Pacis ſatis demonſtrat: neque enim recte paci punitio opponitur, ſed afflictio rectiſſime. Siquidem pax apud Hebræos ſæpe nihil aliud, quam quietem & felicitatem declarat. Caſtigationem autem pro afflictione ſumi (ii enim qui caſtigantur, affliguntur) docet* Pſalm. LXXIII. 14. *ubi ſcriptum eſt:* Et fui flagellatus tota die, & fuit caſtigatio mea ſingulis matutinis: *quem locum ſic interpretatus eſt Vatablus:* Nam quotidie plagas fero, ſingulisque matutinis afflictio mea eſt. *Eandem autem pacis & afflictionis antitheſim habes* Jerem. XXIX. 11. *Itaque loci noſtri ſenſus eſt, Chriſtum afflictionem ſubiiſſe, quæ nobis quietem & felicitatem peperit. Hactenus Socinus.*

Nihil igitur certius eſt, quam negare Socinum, ullas à Chriſto pœnas eſſe perſolutas pro peccatis noſtris: & hoc cum negat, veras pœnas intelligere, non pœnas καταχρηστικῶς acceptas, quatenus pœna idem eſt quod afflictio. Nam, uti vidimus, Chriſtum bono noſtro afflictum fuiſſe agnoſcit: ſed negat afflictionem illam habere rationem pœnæ: quæ ab afflictione differt, ut ſpecies à genere: quia omnis pœna eſt afflictio, at non contra omnis afflictio eſt pœnalis. Quod ſi pœnæ vocem late adeo extendamus, ut etiam non veram pœnam, hoc eſt univerſe afflictionem ſignet; negari non poteſt, Socinianos eſſe faſſuros, Chriſtum pro nobis eſſe punitum. Sed ſi iſtiuſmodi κατάχρησιν ludere viſum eſt, etiam iidem fatebuntur, non per ſimplicem peccatorum remiſſionem, quod ubique contendunt, ſed per ſatisfactionem aliquam, & quidem à nobis præſtitam, à peccatis non liberari: nempe quatenus vitæ integritas ab omnibus requiritur, quibus ignoſcuntur peccata. Sed hæc vera ſatisfactio non eſt. Unde ipſe Socinus in prælect. Theol. cap. XVII. *Deum nulla vera ſatisfactione accepta peccata condonare docebimus. Veram autem ſatisfactionem ubique nomino, quia nihil dubito, quin Deus ab iis, quibus peccata ignovit, ſemper aliquid requiſiverit, ſive aliquid in ipſis eſſe voluerit, quod ſatisfactionis cujuſdam loco cenſeri poſſit. Id autem nihil aliud eſt, quam vitæ puritas atque innocentia, eaque vel jam præſens, cum errata committuntur, quæ ignoſci debent: vel ipſa errata ſubſequens.*

Cap. VI.

Contra Cenſorem probatur, caput controverſiæ inter Socinum & Catholicos minime in eo conſiſtere, quod neget Socinus, Chriſtum pro nobis pependiſſe pœnas æternas. Eodem demonſtratur, quod à nonnullis aſſeritur, Chriſtum eſſe perpeſſum cruciatus infernales, vel magnitudine infinitos, id pro dogmate univerſalis Eccleſiæ haberi non debere.

VIdimus in quo exiſtimarit Cenſor, Socinum cum Catholicis probe convenire. Nunc de iis videamus, in quibus negat conſpirare. Quæ ita tractat, ut contradicendi ſtudium magis magiſque eluceat. Nam eo occœcatus, meliorem Socino, quam unquam habuit, ſententiam adfingit. Duo inquit, inficiatur Socinus. Prius eſt, *Chriſtum pœnas æternas, ſive duratione, quod utrinque eſt in confeſſo, ſive intentione, pependiſſe.* Sed hoc ſponte corruit ex ante dictis. Socinus enim, uti oſtendimus, non ſolum negabat, Chriſtum pro nobis ſolviſſe pœnas æternas; ſed nullas ſubiiſſe pœnas contendebat. Præterea, quod ait Cenſor de pœnis intentione æternis, id Boetium ænigma eſt. At rebus natura obſcuris conveniſſet magis λόγος ἄδηλος, non ille Heracliti, cujus illud, Σκοτεινὸν: nec ille Catini, vel Lycophronis, vel aliorum, qui ſtudeant,

- - - Tenebras inducere rebus.

Quod cum dico, non ignarus ſum, non neminem alium ſimiliter hodie loqui. Sed hac parte eum Cenſor imitari non debuerat. Nam plane novum eſt, ut æternitas ex intentione, quantitas nempe ex qualitate definiatur. Siquidem æternitas durationis eſt vocabulum: ut quod temporale eſt, eo ipſo quod hujuſmodi ſit, æternum (niſi dura admodum κατάχρησιν) dici minime poſſit. Forte illud voluit Cenſor, quanquam Chriſtus non ſit paſſus tempore infinito, tamen infinitam pertuliſſe acerbitatem. Sed ignorare non poteſt, loquendi hunc modum plurimis Catholicorum diſplicere. Nam, inquiunt, unumquodque quod recipitur, ad modum recipientis recipitur: natura autem humana ſecundum ſe eſt finita, eoque cruciatuum natura ſecundum ſe infinitorum capax neutiquam fuit. Unde & eſſe contendunt, quod damnati in gehenna, cum perpeti non poſſint pœnas in ſe infinitas, patiantur pœnas duratione infinitas. An illud potius voluit Cenſor, Chriſtum eſſe paſſum pœnas infernales? Sane non ſolum corporis dolores, ſed etiam maximos & inenarrabiles animi angores perſenſiſſe, conſtat. Hoc enim, Evangeliſtæ & Apoſtoli ſignificant verbis iſtis λυπεῖσθαι, ἀδημονεῖν, ἐκθαμβεῖσθαι, id eſt, *contriſtari, graviſſime angi, expaveſcere.* Item Chriſtus ipſe, cum animam ſuam fuiſſe ait περίλυπον, id eſt, *mœrore obſeſſam*: pluraque alia in hanc mentem apud eos legere eſt. Quare, ſi non aliud Cenſor per pœnas infernales intelligit; nemo, puto, controverſiam ei de hoc movebit. Sin autem, quia illi qui in inferno ſunt, peccatorum ſuorum conſcientia ſe excruciant, favore divino excidiſſe ſe dolent, nec in tantis malis conſolationis quicquam perſentiſcunt, ſed de divina gratia & liberatione à pœnis penitus deſperant: eo perſuadeat ſibi, Chriſtum, qui pœnas noſtras pertulit, vel cuncta hæc, vel aliqua etiam ex iſtis, fuiſſe perpeſſum, non expoſcam, ut advocet ad partes, qui ſeculo noſtro hujuſmodi aliquid ſenſerint, vel ſcripſerint (nam ſuperſedere Cenſorem iſtis commemorandis non uno nomine malo) ſed illud exquiram, utrum hanc putet Catholicam eſſe ſententiam, à qua abit Socinus, & quam ſolam, non ſingulas doctorum opiniones, tuendas Grotius ſuſcepit. Nunquam, ſpero os ita perfricabit, ut hoc dicat. Quanquam ſi faciat, nihil proficiat. Nam trecentos poſſumus laudare, qui ſecus ſenſerint. Sed eorum nominibus abſtinebimus,

ne

ne occaſionem demus cenſori viciſſim obducendi oobis illos, quibus illiuſmodi aliqua exciderunt, quæ fortaſſe æterna ſilentii nube ſepeliri, quam in apertum proferri ſatius ſit. Iccirco unum tantum, eumque nuperum ſcriptorem laudabimus, qui fuſe hanc quæſtionem pertractavit. Eſt is Robertus Locus, Exonienſis Eccleſiæ Theſaurarius, in Effigiatione veri Sabbatiſmi, quam dicavit Sereniſſimo Jacobo, magnæ Britanniæ Regi. Sic enim ille inter alia ſcribit: *Non ſolum charitatem, ſed normam charitatis, religionem, vehementer à nobis flagitare arbitramur, ut reformatores noſtros amice de iis moneamus: quæ turbulenter in pacem, improbe in Chriſtianam pietatem ſæpius effuderunt. In quibus illud primo reprehendendum occurrit; quod cælorum gloriam, terrarum ſalutem, inferorum terrorem, Chriſtum, tartareos in cruce cruciatus ſubiiſſe dicunt. Tartareos enim cruciatus, vel cum dulcis ſpei ſolatio conjungi, vel à diſcruciante deſperatione ſeparari, omni omnino rationi repugnat. Sed virtutum perfectionem, Chriſtum, de amoris in ſe amore vel leviter dubitaſſe, horret animus cogitare. Interea fatetur idem tantum doloris ſubiiſſe Chriſtum, quantum cadere potuit in animam, quæ beata ſibi præmia deſtinari cognovit.* Fatetur, cum Damaſceno lib. III Orthod. Fid. cap. xx. *quod omnia mala ſuſcepit Chriſtus, quæ nec ſcientiæ obſcurant lucem, nec perfectioni reſiſtunt gratiæ. Fatetur ſubtracta illi ad tempus fuiſſe ſolatia, quibus ſemper antea ſanctiſſime fruebatur: luctuoſa illa tenebrarum hora occuluiſſe ſe majeſtatem Dei, & uſitata ad Chriſtum ſolatia non permiſiſſe defluere: eoque in lachrimabilem illam (quæ à deſperatione tamen non minus eſt aliena, quam pietatis & amoris plena) querelam erupiſſe, Mi Deus, mi Deus, quare me dereliquiſti? Solum negat, ſanctum Dei filium, vel de ſanctiſſimi Patris amore leviſſime dubitaſſe: vel cum beata aliis promitteret gaudia, ne æternis ipſe opprimeretur doloribus, timuiſſe: vel affectionum modum ac moderationem in timore non tenuiſſe: vel nimia perturbationum vehementia dulcem virtutum harmoniam in ſua ipſius anima violaſſe. Contendit item nequitia nexu & tyrannide diaboli homines eſſe liberatos per cruciatus Chriſti, non quod tempore* AUT MAGNITUDINE *fuere infiniti, ſed quod infinita fuit ejus perſonæ dignitas, quæ tam acerba pro indigniſſimis ſupplicia patiebatur.* Et ſane, ſi antiquos etiam Patres audimus; vel omnes, vel prope univerſi, quoties ſermo eſt de ſatisfactione culpæ, ita ſoluti pretii magnitudinem ei, quod debebatur, reſpondere, & cumulate reſpondere agnoſcunt, ut interea infinitum illum valorem non petant ex ſola paſſione & morte Chriſti ſimpliciter, ſive intrinſece & ſecundum naturam ſuam conſiderata, (quamquam & inde vim maximam trahere fateantur) verum etiam, & multo magis ex perſonæ virtute ac dignitate, quæ infinite erat ſancta, infinite Deo grata: ut merito Deus Chriſtum (utpote verum, naturalem, & unigenitum filium ſuum) non minus amârit, quam univerſam ſceleratorum colluviem oderat: vitaque ejus non minoris, imo majoris multo debuerit æſtimari, quam vita omnium mortalium. Hinc Cyrillus Hieroſolymit. Catech. XIII. Μὴ θαυμάσῃς, εἰ κόσμος ὅλος ἐλυτρώθη· οὐ γὰρ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ υἱὸς Θεοῦ μονογενὴς, ὁ ὑπεραποθνήσκων. Alter Cyrillus, puta Alexandrinus, epiſt. ad Ægypti monachos T. I conſilii Epheſini cap. I. Ἤρκεσεν εἷς ὑπὲρ πάντων ἀποθανὼν, ὁ πάντων ἀξιώτερος. Et commentariis in Joh. (qui Græce nondum prodierunt) lib. II. cap. I. *Unum pro omnibus, quoniam & omnes ſunt in ipſo, & omnibus ipſe melior eſt.* Similiter idem Homil. Epheſi in Neſtorium dicta, Ambroſius in cap. VII. Lucæ, Proclus Conſtantinopolit. Homil. de Chriſti nativitate, Anſelmus lib. II. cur Deus homo, & alii, (quos enumerare ſit longum) imprimis interpretes in cap. V. ad Rom. & illud Pſalmi, *Apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemtio.* Atque eadem Scholaſticorum mens. Thomas Aquinas III. diſt. XX. 3. *Vita corporalis Chriſti habebat quendam infinitum valorem ex conjuncta divinitate, in quantum non erat vita puri hominis; ſed Dei & hominis.* Idem 3. par. quæſt. XLVIII. art. 2. *Ille proprie ſatisfacit pro offenſa, qui exhibet offenſo id, quod æque, vel magis diligit, quam oderit offenſam. Chriſtus autem ex charitate & obedientia patiendo, majus Deo aliquid exhibuit, quam exigeret recompenſatio totius offenſæ humani generis. Primo quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo propter dignitatem vitæ ſuæ, quam pro ſatisfactione ponebat: quæ erat vita Dei & hominis. Tertio propter generalitatem paſſionis, & magnitudinem doloris aſſumti. Et ideo paſſio Chriſti non ſolum ſufficiens, ſed etiam ſuperabundans ſatisfactio fuit pro peccatis humani generis: ſecundum illud 1 Joh. II. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.* Nec aliter Bonaventura in Breviloq. p. IV. cap. VII. Trecenti etiam ſunt è reformatæ Eccleſiæ doctoribus, apud quos eadem legas: ſed contentus ero nominare Clariſſ. præceptorem & ſocerum meum Franciſcum Iunium, qui aperte cum Cyrillo docet non tam redimi nos ſanguine ac paſſione Chriſti, ut eſt hominis innocentis, quam ut idem eſt Chriſti θεανθρώπου. Sic enim ſcribit Parall. lib. III. in cap. IX. ad Hebr. *Quia potuiſſent nonnulli objicere, materialem illum ſanguinem Chriſti, qui profuſus eſt in remiſſionem peccatorum, non minus per ſe carnalem eſſe ſubſtantia ſua, quam ſit animalium ſanguis, quæ Lex imperaverat: propterea ſanctiſſima quadam occupatione oſtendit Apoſtolus, maximum diſcrimen eſſe inter hæc duo comparationis membra: quia ſanguis Chriſti non eo ſimpliciter nos purgat & abluit à peccatis noſtris, quia ſanguis materialis eſt; ſed quia ſanguis Chriſti eſt, ſermonis illius æterni, qui carnem ſibi aſſumſit in unitatem perſonæ ut ea ipſa caro filii Dei in ipſo ſubſiſteret: ac proinde vis æterna filii Dei in eo ſanguine, cum eo & per eum, ſervata utriuſque naturæ proprietate, operatur ad purgationem & ſanctificationem noſtram: quemadmodum virtute illa divina totus ipſe Chriſtus, & per conſequens, ſanguis ipſius Deo acceptus eſt, & conſummata noſtra redemptio. Atque hoc illud eſt, quod ſibi volunt hæc (Apoſtoli) verba, Chriſtum per ſpiritum æternum, id eſt Deitatem ſuam, ſecundum quam ſpiritus eſt coëſſentialis & coæternus Patri & Spiritui S. ſe ipſum obtuliſſe inculpatum Deo. Sic enim conſtat, non carnale, ſed ſpirituale Chriſti ſacrificium habendum eſſe: quamvis materia carnis & ſanguinis, quam Chriſtus propterea aſſumſerat, ab eo ſacrificio excludi pie nullo pacto poſſit. Nam quantulum eſt illud, quod de carne & ſanguine Chriſtum in ἱλαστικῷ hoc ſacrificio pro nobis oblato prædicatur, ſi cum perſona ipſa Filii Dei comparetur, quæ aſſumſit carnem & ſe ipſam obtulit Deo ad remiſſionem peccatorum & reconciliationem noſtram. Et paulo poſt: Non ſimpliciter ſanguis, ſed ſanguis Chriſti appellatur, determinatione tam neceſſaria quam quicquam eſſe poſſit: quia (ut ex Cyrillo ante dicebamus) non eo purgat, quod ſanguis eſt; ſed tantum, quod ſanguis eſt Chriſti, qui ſe ipſum tradidit pro nobis & ſanguinem ſuum effudit.* Atque hæc ſatis oſtendunt, eos, quos diximus, effuſionem ſanguinis, hoc eſt, corporis & animi pœnas à Chriſto perſolutas, ita æternis ſuppliciis dixiſſe æquales, ut æqualitatem eam non à pœnarum intenſione, ſed perſonæ dignitate deducant: Et ſane hoc magis rationi videri conſentaneum, etiam ea evincunt; quæ diſputat vir Ampliſſimus in fine cap. 8.

CAP. VII.

Oſtenditur Cenſorem incidiſſe in ſuperiorem errorem, quod non diſtinxerit inter id, quod præcipue Socinus intendit, & quod ex eo conſequitur, atque ad ejus probationem affertur.

EX his vel cæco perſpicuum eſt, cum in eo conſtituit Cenſor caput controverſiæ, utrum Chriſtus ſubierit

pœnas æternas, ſive Tartareas aut intentione ac magnitudine infinitas; atque hoc ſolum negaſſe contendit; nihil vel à vero alienius, vel de Socino benignius, ſcribere potuiſſe. Ut qui illi tribuat opinionem, quæ non ſolum præſtantium ſeculo noſtro virorum, ſed ſaniorum etiam ſcholaſticorum; & vel omnium, vel prope omnium veterum Eccleſiæ doctorum fuit. Quid eum in errorem iſtum induxerit, hoc loco explicabimus, ne poſtea alius eodem implicetur. Nempe uti, cum non diſtingueret inter afflictionem, & veram pœnam, credidit Socinum, quando Chriſtum pro nobis afflictum fuiſſe concedit, etiam conceſſiſſe, punitum fuiſſe pro nobis: ita cum videret, ſubinde à Socino negari, Chriſtum æternas pœnas ſubiiſſe; nec (quod Socinus facit) inter principalem & incidentem quæſtionem ſatis diſtingueret; hoc caput fuiſſe controverſiæ putavit. Atqui principalis quæſtio eſt, utrum Deus pœnas ullas pro peccatoribus exegerit, an vero, nulla interveniente pœna aut ſatisfactione, offenſam depoſuerit. Hoc aſſerit, illud negat Socinus. Atque ut ſuam ſententiam probet, eo pugnat argumento, quod peccatum ex ſententia noſtra mereatur pœnam æternam: Chriſtus autem non ſubierit pœnam æternam: unde concludit, eum non ſatisfeciſſe, ſive non punitum eſſe pro nobis. Σπίως igitur ſive principalis quæſtio eſt, an Chriſtus pœnas pependerit pro peccatis noſtris. Κεφάλαιον ειδικὸν ſive quæſtio incidens eſt, An punitus ſit pœnis, vel æternis, quod nemo aſſerit; vel quæ pretii magnitudine reſpondeant æternis; uti Catholicorum ſententia eſt. Hæc ita eſſe, oſtendunt loca, quæ ex Socino ſupra citabamus: imprimis illuſtris ille Prælect. Theolog. cap. XV. & XVIII. quem non repono, ne fiat, quod dici ſolet, Crambe repetita.

Cap. VIII.

Oſtenditur falli Cenſorem, cum contendit, non negaturum Socinianorum quempiam, Chriſtum eſſe punitum ad demonſtrationem alicujus juſtitiæ divinæ.

Vidimus de priori capite, in quo Ravenſpergerus exiſtimabat, Socinianos à Catholicis potiſſimum diſſidere. Ad alterum accedamus, quod in eo idem conſtituit, quia Socinus neget, *illa pœna* (intentione æternæ) *penſione ſeu perpeſſione divinæ juſtitiæ pro nobis, ſeu pro pœnis, quas nos debebamus, ſatisfactum eſſe.* Sed nihilo rectius Socini hac parte mentem intellexit, quam in illis, de quibus antea diximus. Nec enim, qui Chriſtum pro peccatis noſtris vere pœnas pependiſſe fateatur, ſatisfeciſſe pro nobis inficias iverit; quando pœnam pendere & ſolvere idem eſt. Atque idcirco Socinus, ne ponat ἀσύςατα, quod à Cenſore fit, non minus pœnas pependiſſe, quam ſatisfeciſſe pro nobis negat. Verum, ut aliquid dicere videatur, diſtinguere Socinum ait, inter juſtitiam perpetuam, & non perpetuam: quarum illam exerceat Deus erga impœnitentes; hanc erga ſimpliciter peccatores, cum, non expectans eorum pœnitentiam, punit illos, etſi nondum contumaces aut deſperatos. Chriſtum igitur, ex Socini ſententia, punitum pro nobis eſſe arbitratur ad demonſtrationem juſtitiæ, quam non perpetuam vocârat. Sed profecto illa juſtitiæ diſtinctio ſolum hoc fine à Socino adfertur, ut oſtendat aliquam in Deo eſſe juſtitiam, qua uti poſſit, poſſitque non uti. Nuſquam vero vel Socinus, vel ejus ſectatores accommodant illam ad perpeſſiones Chriſti; neque, niſi pugnantia dicere voluiſſent, facere id potuiſſent. Siquidem alias aſſignant paſſionis mortiſque Chriſti cauſas, & ita aſſignant, ut præter illas eſſe alias negent: quod imprimis liquet ex iis, quæ antea citabamus è Catecheſeos Polonicæ Loco de Prophetico Chriſti munere cap. VIII. Et tamen non dubitat Ravenſpergerus, tanquam è tripode, pronunciare, neminem id Socinianum negaturum: quod profecto fatebitur nemo. Ita ille adſpectu Attico etiam in certiſſimis *tam aperto capite* adverſus Grotium ſententiam fert,

Quam in tribu aperte capite ſontes condemnant reos:

Ut ait ille. Atqui ſi Socinus vel aſſeclarum quiſquam fateretur, eſſe in Deo juſtitiam, ad cujus demonſtrationem Chriſtus pœnas pependerit: non negarent paſſim, ullam in eo juſtitiam eſſe, cui quicquam fuerit perſolutum. Uti cum Socinus diſputationis de Jeſu Chriſto Servatore part. II. cap. VII. ait: *Ego nego Chriſtum juſtitiæ Divinæ* QUICQUAM *pro nobis ſolviſſe. Et ibidem: Fateor Jeſum Chriſtum propter iniquitates noſtras & pro peccatis noſtris mortuum eſſe; ſed inde tamen conſequi conſtanter nego, ipſum Chriſtum* ALICUI *divinæ juſtitiæ pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, ſive id ſolviſſe, quod nos propter peccata noſtra ſolvere debuiſſemus. Mori enim propter peccata, ſeu pro peccato alicujus,* NIHIL ALIUD *eſt, quam cauſa ſive occaſione peccatorum iſtius mori. Cauſa autem ſive occaſione peccatorum alicujus is certe moritur, qui ideo moritur, ut quis à peccatis ſuis retrahatur, atque illi fides fiat, peccata ſibi, ſi ab illis ſe retraxerit, condonatum iri, ac præterea, ut is fructum ejuſmodi condonationis, & ita ipſam condonationem re ipſa ſentiat & conſequatur. Atqui, ut nobis hæc omnia evenirent, mortuus eſt Chriſtus,* & cap. VIII. *Reconciliandi verbum non divinæ* ALICUI *juſtitiæ ſatisfaciendi vim habet: ſed noſtram* TANTUMMODO *ad Deum converſionem, quam ipſe procuravit, atque hac ratione cum eo renovatam vel potius initam amicitiam ſignificat.* Et ſane, cum Socinus totum illud de punitione pro nobis præfracte neget, uti abunde oſtendimus; quomodo potuiſſet in Deo juſtitiam aliquam conſtituere, ad cujus demonſtrationem Chriſtus pœnas pro nobis pependerit? Miro ſane affectu præpeditum eſſe Cenſorem oportuit, qui hoc de argumento acturus, quid illud ſit, quod Socinus dicat aut neget; quodque controverſiæ caput eſt, plane prætervidit, egregie ſcilicet ad agendam cenſuram comparatus. Nempe hoc eſt vere, quod ſcripſit Ennius: *Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, aliis monſtrant viam.*

Cap. IX.

Oſtenditur contra Cenſorem, Grotium & manifeſte & directe contradicere Socino: breviter quidem, cum ſententiam Catholicam explicans, Chriſtum dicit pœnas pependiſſe, hoc eſt ſolviſſe pro nobis & demonſtrataſſe hoc pacto juſtitiam divinam: fuſius autem, cum argumenta, quibus hoc colligitur, pertractat.

At bellus ille pictor, qui Socinianos nobis καθολικωτέρως ac meliores multo depingit, quam ſint, vel haberi velint: idem, fortem Socinianorum adverſarium ita nobis deſcribit, quaſi idem, quod Socinus, dicat. Sane patritiæ iſtæ artes ſunt, (cum inter Socinum & Grotium tanta ſit diverſitas, quanta inter Æthiopem & Belgam ſolet;) ut concolores videantur, illum quidem pigmentis quibuſdam dealbare, hunc aliis denigrare. Hoc vere eſt fucum facere lectori. Sed nos pigmenta illa abluemus, ut nativi appareant colores. Primum, quod Socinum ait in eo cum Catholicis conſentire, quod Chriſtus pro nobis pœnas pependerit: hoc falſiſſimum eſſe, ſatis antea evicimus. Deinde quod hic negat Grotium, Catholicæ fidei caput defendere adverſus Socinum, hoc æque eſt à veritate alienum. Atqui, inquit, non affirmat Grotius, Chriſtum pœnas æternas pependiſſe.

Credo equidem: nec vana fides. - - -

Nam Chriſtianus qui eſſe volet, neceſſe eſt, ſtatuat Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlos, ſedere ad dextram Patris; Æternis vero pœnis fuiſſe addictum

- - - Credat Judæus Apella:

Chri-

Chriſtianorum nemo. At dicet ſe loqui de pœnis intentione æternis: atque ita ſe explicaſſe. Ego verius dixerim implicaſſe. Verum ne de verbis velitari, atque, ut Madaurenſis ille loquitur, verbigerare velle credamur, intellexerit ſanè vel tartareos cruciatus, vel magnitudine infinitos; quando ea quorundam ſententia eſt: quid? non ipſa Grotiani operis inſcriptio docere eum poterat, Ampliſſimum virum, uti antea etiam dicebamus, non particulares doctorum opiniones, ſed veritatem Catholicam defendendam ſuſcepiſſe? Atqui an pœnæ, quas Chriſtus eſt perpeſſus, ob magnitudinem ſui: an potiſſimum, ob perſonæ dignitatem, æternis fuerint æquales: hoc illud eſt, de quo nondum ſatis convenit inter Eccleſiæ doctores. At in eo conſpirant univerſi, quod pœnæ à Chriſto perſolutæ, etiamſi fuerint temporales, æternis tamen, pretio ac dignitate reſpondeant. Æqualitatem vero inter pœnam Chriſti & pœnam nobis debitam, clare probat Grotius cap. v. ubi de pœnæ relaxatione per compenſationem tractat: item cap. VIII. ubi pretii vox explicatur, atque ejus hoc eſſe proprium dicitur, ut tanti, quanti res eſt, æſtimetur. Verum picturæ ſuæ alium etiam colorem inducit Ravenſpergerus. A Grotio, inquit, non affirmatur, *illa pœna penſione ſeu perpeſſione, divina juſtitia pro nobis, ſeu pro pœnis, quas nos debebamus, ſatisfactum eſſe: quod liquido hic affirmandum erat, ubi contra blaſphemum Socini placitum Catholica Sententia ponitur.* Imo, quia Catholica hic ſententia ponitur, eo æternæ pœnæ perpeſſione Deo eſſe ſatisfactum, affirmare hic nihil attinebat: quando iſtoc, uti vidimus, Catholicum dogma non eſt, ſed illud potius, ſatisfactum eſſe divinæ juſtitiæ ſolutione pœnarum, quæ tempore æternis eſſent pretio æquales. Abſit vero, ut hujusmodi pœnis divinæ eſſe juſtitiæ ſatisfactum, non agnoſcat Vir Ampliſſimus. Totus enim liber hoc potiſſimum agit, ut probet, perpeſſiones Chriſti fuiſſe ſatisfactorias. Hac autem ſatisfactione demonſtratam eſſe juſtitiam divinam, prolixe docet cap. 1. pag. 32. ubi contra Socinum aſſerit, Dei ſeveritatem juſtitiæ etiam nomine in ſacris literis nuncupari. Etiam cap. 5. pag. 160. oſtendit pœnarum retributionem naſci ex juſtitia Dei. Imo ipſa illa Ampliſſimi Viri verba, *ſalva divina juſtitia demonſtratione*, quæ Socino adverſari Cenſor negat, è diametro ei repugnant. Nam inficiatur Socinus, juſtitiam Dei, qua pœnæ infliguntur, demonſtratam eſſe morte Chriſti: quippe quæ non habeat rationem pœnæ. Unde & idem Socinus lib. II. cap. II. juſtitiæ nomine non illam, quæ puniendo oſtenditur, ſed veracitatem Dei, vel juſtitiam noſtram intelligi cenſet Rom. III. 24. Quare in afflictionibus Chriſti nec perpetuam, nec arbitrariam juſtitiam agnoſcit Socinus. Imo ubique negat, motum eſſe Deum perpeſſionibus Chriſti ad peccata nobis remittenda. Et hic eſt errorum ejus fons ac radix; non illud, quod Cenſor Socino affingit, quod eſt plane *ἀσύστατον*.

Cap. X.

Oſtenditur, falſo Grotium accuſari, quaſi cum Socino dicat, præter fidem & pœnitentiam, nullo alio medio interveniente, liberari hominem à peccato.

PErgit Cenſor, *Socinus* inquit, *ſecuritatem noſtram à rigore divinæ juſtitiæ ad reſpectum ſive conditionem fidei in Chriſtum aſtringit: hoc eſt, docet, juſtitiam fidei per fidem in Chriſtum & pœnitentiam,* NULLO ALIO INTERVENIENTE MEDIO, *mutari.* Negat deinde Grotiana verba huic commento repugnare. Sane de diſcretis Myſorum ac Phrygum terminis celebre eſt illud:

Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα,
Τὸ δὲ διορίζειν χαλεπὸν ——

Fines ſeorſum Myſiæ ſunt & Phrygum,
Finire vero eſt arduum ——

Sed de Socinianæ & Grotianæ, hoc eſt Catholicæ ſententiæ finibus, hoc dici non poteſt.

—— Πολλὰ γὰρ ἐν μεταιχμίῳ
Νότος κυλίνδει κύματ᾽ εὐρείης ἁλός.
—— *Inter has enim Noto*
Volvuntur undæ plurimæ vaſti maris.

Siquidem Socinus, ut ipſe Cenſor agnoſcit, *nullo alio medio interveniente*, hanc fidei attribuit ſecuritatem: id eſt liberationem à pœna. Grotius vero aliud ſtatuit medium intervenire: nempe perpeſſiones Chriſti, habentes rationem pœnæ, propter quas Deus nos à pœnis velit liberare. Grotio igitur prius eſt medium ſatisfactionis, quam fidei: at Socino ſolum medium eſt fides, non ſatisfactio: quæ inter ſi pugna ἄσπονδος non eſt,

Nil intra eſt oleam, nil extra in nuce duri.

Adde quod Ampliſſimus Vir, cum fidem VERAM ait intercedere, fidem eam intelligit, quæ ſatisfactionem ipſam apprehendit: qualem Socinus non agnoſcit. Hujuſmodi vero fidem intervenire ante ultimum ſatisfactionis effectum; & ſcriptura manifeſte oſtendit, & nemo Orthodoxus negat. Lucillianum igitur illud,

Pergula pictorum veri nihil, omnia falſa,

Veriſſime de Ravenſpergero dici poteſt, quando is ait, *Nullum Socinianorum negaturum, Deum conſtituiſſe, ut Chriſtus pœnas penderet pro peccatis noſtris, ut ſalva divina juſtitia demonſtratione, nos, intercedente vera fide, à pœna mortis æterna liberaremur.* Nullus enim eorum fatebitur, Chriſtum vere eſſe punitum, ſed illud de pœnis in totum omnes negant: nullus etiam fatebitur, id factum eſſe ad demonſtrationem divinæ juſtitiæ, cum in Deo hic non agnoſcant juſtitiam ullam, quæ puniendo oſtendatur: nullus denique fatebitur, Chriſtum pependiſſe pœnas, ut intercedente vera fide liberemur à peccatis: quia ſi ad hiſtoriam Evangelicam pertinet, quod Chriſtus pro nobis pœnas pependerit, hiſtorica etiam fides (quàm à Socino intelligi, ait Cenſor) iſtud agnoſcere debet: at Sociniani ſatisfactionem in totum negant, nedum in ea fiducia certa recumbant; quod veræ & ſalvificæ fidei Theologi communiter adſcribunt.

Cap. XI.

Inique uſum vocis PLACITI, *Grotio objici comprobatur.*

DE placiti autem vocabulo prope eſt indignum, quod moneamus. Dicendum tamen propter Cenſorem, qui Virum Ampliſſimum reprehendit, quia eo utatur, cum de noxio Socini dogmate ſermo eſt. Satis grave eſſe vocabulum negat: &, quaſi id ſemel monuiſſe non ſit ſatis, etiam poſtea ſemel iterumque uncialibus illud literis amat objectare. Atqui PLACITUM, τοῦ δόγματος vocabulo reſpondet: quod, ut neque Grammaticorum pueri neſciunt, univerſe notat philoſophorum ſententias, etiam abſurdiſſimas, & noxias plane: cujusmodi ſunt δόγματα ſeu placita Epicureorum, & aliqua Stoicorum. A qua generali notione eſt, quod philoſophi univerſi à Laërtienſi Diogene dividuntur in δογματικοὺς, Ἀκαδημαϊκοὺς, καὶ σκεπτικοὺς, & à Sexto philoſopho in δογματικοὺς, καὶ σκεπτικοὺς, quodque à Galeno (ſi illius eſt liber περὶ φιλοσόφου ἱστορίας) quatuor ſtatuuntur τῆς φιλοσοφίας αἱρέσεις, δογματικὴ, σκεπτικὴ, ἐριστικὴ, καὶ μικτή. Interdum autem τοῦ δόγματος vocem reſervant Latini, inter-

interdum vertunt decreta, quod Tullio imprimis placuit lib. IV. Tuſc. Quæſt. & IV. Academ. Quæſt. interdum item Placitum transferunt: unde Gloſſ. vet. *Placitum*, δόγμα ἀρέσκει. Atque hinc Plinius Veronenſis, etiam opiniones medicorum, quas damnat, hoc nomine appellat lib. XIV. cap. XXII, quo, de vitanda ebrietate tractans, inter alia inquit, *Tiberio Claudio principe ante hos annos* XL. *inſtitutum, ut jejuni biberent, potuſque vini antecederet cibos, externis & hoc artibus, ac medicorum placitis, novitate aliqua ſeſe commendantium.* Quod autem Latini ſic vocarunt, hoc ipſum fecerunt imitatione Græcorum, qui dicunt τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις. Ita Plutarchi (forte junioris alicujus, quando Chæronenſis illius & dictio & ſententia longe alia eſt) quinque habemus libros, cum inſcriptione ejuſmodi, περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις. Doctiſſimus Budæus, qui eos Latinos fecit, vertit: *De placitis decretiſque philoſophorum.* Sed miſſo hoc pulvere Grammatico, ad ea, quæ majoris ſunt momenti, tranſeamus.

Cap. XII.

Cauſa ſatisfactionis impulſiva, explicantur.

POſtquam Cenſor impugnavit, quæ ad ſtatum controverſiæ inter nos & Socinum conſtituendum, pertinent; gradum ad ea effert, quæ de cauſis Satisfactionis à Grotio dicuntur. In his ita verſatur, ut omnia confundat,

Delphinum ſylvis appingens, fluctibus aprum.

Nam cum ſatisfactio ſit pretii ſive pœnæ perſolutio pro peccatis noſtris, ut nos à miſeria liberemur: oportet diſtincte conſideremus, tum malum, quod paſſus eſt Chriſtus; tum bonum, quod obtigit nobis. Bonum illud eſt placatio Dei Patris, ſive liberatio noſtri à miſeria. Malum quod Chriſto obtigit, eſt paſſio & mors: quæ vel conſideratur ſimpliciter & in genere, ut eſt punitio; vel ut eſt punitio pro alio, ſive tranſlatio pœnalis. Singulorum cauſas ordine conſiderabimus.

Liberatio à malo univerſe ſpectata, non includit liberationis modum, quia etiam liberatio ſit, ſi non interveniente ſatisfactione, ſimplici peccatorum condonatione, conſequamur vitam æternam. Citra hunc modum conſiderata, προηγουμένην ſive internam cauſam habet, bonitatem & miſericordiam Dei: προκαταρκτικὴν vero ſive externam, miſeriam noſtram.

Cauſa meritoria hujus liberationis noſtræ, eſt ſatisfactio Chriſti: quam conſiderari diximus, vel ut punitio, vel ut pœnæ eſt tranſlatio.

Punitio omnis qua talis, ſive imperſonaliter ſpectata, cauſam προηγουμένην habet juſtitiam Dei ἀνταποδοτικὴν ſive retributivam: προκαταρκτική vero cauſa ſunt peccata, itidem imperſonaliter & in genere ſpectata, ſine determinatione, num quis pro ſuis peccatis patiatur, an alienis.

Punitio vero, qua pro alio eſt, ſive ut eſt tranſlatio pœnæ, plane miſericordiæ divinæ opus eſt, quia hæc impellit Deum, ut filium det nobis: ut autem filium, quem dare vult nobis, etiam pati velit bono generis humani, impellunt Deum peccata noſtra. Ergo cur pœna transferatur in Chriſtum, προηγουμένη quidem cauſa eſt bonitas & miſericordia Dei, quæ, ne periremus, filium nobis dedit. προκαταρκτικὴ vero cauſa ſunt peccata noſtra ſatisfactionem exigentia: per quæ fit, ut non ſimpliciter à miſeria liberemur, ſed per tranſlationem liberemur.

Hæc omnia, quaſi παντοπώλιον miſcendum eſſet, confudit Ravenſpergerus: quemadmodum ex iis liquebit, quæ deinceps dicemus.

Cap. XIII.

Caſtigatur error Cenſoris, Grotium culpantis, quod peccata pœnam commerentia retulerit inter cauſas ſatisfactionis.

TErgeminum ſe errorem Grotii obſervâſſe ait in explicatione cauſarum. Primus eſt, quod ſcripſerit, *cauſamque Deum movit, eſſe peccata pœnam commerentia.* Atqui ſcriptura ſic loquitur, quæ Chriſtum mortuum eſſe dicit, propter peccata noſtra. Verum, inquit, Cenſor, *Res, de qua agitur, eſt ſatisfactio, ut apparet vel ex libri titulo.* Imo res eſt totum illud, nempe noſtra liberatio per ſatisfactionem. Duo Dei actus totidem cauſas requirunt. Actus noſtræ liberationis divinam bonitatem cauſam habet. Sed alter actus, exactio nimirum pœnæ per modum ſatisfactionis, cauſam eam habet, quæ ad pœnam exigendam irritat, id autem eſt peccatum. Quare, qui peccato cauſam hujus ſatisfactionis aſſignat, non habet neceſſe id dicere, quod vult Cenſor, *peccata pœnam commerentia eſſe illud, quo Deus extrinſecus motus & provocatus ſit ad mittendum miſericorditer filium ſuum, qui pro nobis ſatisfaceret:* (hoc enim eſſet cauſam reddere totius complexi, non membri unius) ſed peccatis Deum motum, ne nos liberaret aliter, quam de filio pœnas exigendo. Totius autem complexi, nempe quod Chriſtus miſſus ſit, datuſque in mortem ad noſtram liberationem, cauſæ ſunt & bonitas Dei, & peccata noſtra. Bonitas Dei donum eſt, quod liberare nos voluit: quod vero aliter, quam tali modo, liberare nos noluit, peccatorum noſtrorum eſt meritum. Primus hic Cenſoris lapſus eſt, quod diſtincta ſententiæ totius membra non diſtinxit, & eandem ſtatuit cauſam miſerendi, quæ cauſa fuit pœnam exigendi.

Cap. XIV.

Oſtenditur contra Cenſorem, juſtitiam Dei à Grotio inter cauſas ſatisfactionis reponi: item άνόμως eſſe, quæ de immutabili Dei judicis poſtulato & moderamine ejuſdem, à Cenſore dicuntur.

EXinde reprehendit Grotium, quod qui peccata in cauſis Satisfactionis explicandis ponat, juſtitiam Dei in iis non ponat. *Quid*, inquit, *animi, cordatos viros gerere putat ſuper ſilentio illo ſuo, quo juſtitiam tacitus præteriit?* Atque hic, ait, alter eſt Grotii lapſus, ſubtilior quidem, ſed periculoſior. Nos etiam alterum, eumque gravem hic lapſum videmus, ſed Cenſoris, qui dum, reprehendendi ſtudio Hypſea cæcior factus, nec ea, quæ ante oculos ſunt, videt, dixiſſe Grotium negat, quæ ab eo dici etiam luſcitioſi vident. Nonne enim dicit, Chriſtum pœnas pependiſſe pro peccatis noſtris? Atqui hic dupliciter juſtitiam includit: primum, quia punitio eſt actus juſtitiæ: deinde quia peccata ſunt, quibus juſtitia pœnam retribuit. Sed cum ob peccata Chriſtum traditum eſſe dicat ſcriptura, cum ipſa, quam extra ipſam loqui Grotius maluit. Etiam juſtitiam ibidem expreſſit, quando, cum eadem ſcriptura ait, à Deo punitum eſſe Chriſtum *ad demonſtrationem juſtitiæ ſuæ*, Rom. III. 26. pro quo verſ. ſeq. dicitur, *ut ſit ipſe juſtus.* Uterque enim hic loquendi modus ſuapte vi finem ſignificat: ut alter ille, *ob peccata*, impulſivam. Non igitur juſtitiam tranſmiſit Grotius, ſed ſuo eam loco collocavit. Nec idcirco negat juſtitiam eſſe cauſam impulſivam, quia demonſtrationem ejus cauſam finalem, peccata vero impulſivam cauſam facit. Nam illud quoque fatetur cap. I. ubi diſertim teſtatur, *juſtitiæ nomine ſignificari illam Dei proprietatem, quæ Deum* MOVET *ad peccata punienda.* At in illa brevi ſententiæ ſuæ explicatione iis uti locutionibus voluit, quibus ſcripturæ verba directe reſponderent.

Fate-

Fatetur mox Cenſor, peccata poſſe dici cauſam eaternam, irritantem Dei juſtitiam, ut poſtulet ſatisfactionem. Cur ergo Grotium reprehendit in eo, quod verum agnoſcit? Propterea, inquit, quod juſtitiam non facit cauſam impulſivam. Imo vero facit, alibi claris verbis: eo vero, quem reprehendit, loco implicite. Nam, uti diximus, demonſtrationem juſtitiæ facit cauſam finalem: quod qui dicit, præſupponit juſtitiam eſſe cauſam προκαταρκτικήν. Etiam Chriſtum ait pœnas pependiſſe: punitio autem eſt actus juſtitiæ. Dicit punitum ob peccata, quæ Deum moverint ad puniendum. At ſecundum quam proprietatem? Sane eam, quæ eſt retributiva, quam in ſcripturis ſacris appellari juſtitiam, à Grotio adverſus Socinum oſtenſum eſt. Idem ergo dixit, quod Cenſor; ſed ſententiam ſuam paucis complexurus, maluit proxime ſequi veſtigia ſcripturæ. At Chriſtum datum eſſe in mortem ob juſtitiam divinam (ita enim προκαταρκτικὴ cauſa ſignificaretur) ut ſatis commode dicatur, certe cum ſcripturis non dicitur.

Parcere igitur operæ potuit Cenſor, cum probandum ſibi putavit, juſtitiam inter ſatisfactionis cauſas poni debuiſſe. Sed tamen, quo id argumento oſtendat, videamus. *Juſtitia Dei, inquit, pœnam peccatis promeritam irrogari homini: miſericordia Dei, hominem e miſeria liberari volebat. Ergo juſtitia prius, & quidem* IMMUTABILITER, *ſatisfactionem poſtulabat: miſericordia poſtea per Chriſtum eam fieri procurabat.* Paulo poſt de juſtitia miſericordiaque ſubjicit iſta: *Hic locum eſt diſtinctioni inter poſtulatum Dei judicis, quod* IMMUTABILITER NOS URGET *ad ſatisfactionem: &* MODERAMEN *Dei patris, quo fit, ut ſatis ſit, unum, nempe Jeſum Chriſtum, ſatisfacere pro nobis omnibus.* Ubi ſi non aliud voluit, quam punitivæ ſeu vindicativæ juſtitiæ eam eſſe naturam, ut exigat ſatisfactionem pro culpa; atque hoc ei immutabiliter competere: rem certiſſimam dicit, quando quod formale ſeu eſſentiale eſt, idem immutabile eſt. Sin illa potius, (uti, quæ inferius dicet, ſatis oſtendunt) ejus mens eſt, talem eſſe juſtitiæ naturam, ut Deus, vi illius impulſus, neceſſario puniat peccatum, ac niſi pœnas exigat, mutabilis ſit dicendus: illud ſibi ſumit, de quo nondum convenit inter eruditos. Nam plurimi contra pertendunt, cum bonitas & miſericordia Dei non minus proprietas ejus ſit, quam juſtitia: ac quanquam ex miſericordia non egiſſet, ſed puniviſſet univerſos, minime eo mutabilis, vel etiam immiſericors potuerit dici: ſimiliter neque, extra decreti conſiderationem, mutabilem vel injuſtum dici potuiſſe, quanquam ignoviſſet univerſis citra ullam ſatisfactionem. Atque hoc qui dicunt, ſatisfactionem, ante decretum Dei, conſiderant ut liberam; in decreto, ut magis congruam; poſt decretum, ut neceſſariam: quam ſententiam ſanctis etiam Patribus placuiſſe, inferius oſtendemus.

Sed aliud etiam eſt in proxime citatis verbis; quod ei, dum animus in Batavia peregrinatur, excidiſſe credibile eſt. Nam quod ait, juſtitiam Dei, ſive poſtulatum Dei judicis nos (nos ipſos, inquam, qui peccavimus) IMMUTABILITER ad ſatisfaciendum urgere, nec recte dicitur, nec congruenter illi, quod addit de moderamine Patris, quo fiat, ut ſatis ſit unum pati pro omnibus. Quod enim ulla Dei proprietas immutabiliter exigit, id moderamen non recipit. Siquidem moderamen immutat aliquid: puta perſonam, quæ pœnam ferat. At Dei proprietates, ut diſtinctæ ſunt, ita minime inter ſe pugnant: eoque non poteſt una immutabiliter poſtulare, quod per alteram immutetur. Gravis hic eſt Cenſoris lapſus, & divinæ naturæ ſimplicitati injurius.

CAP. XV.

Refellitur Cenſoris tergeminus error, quod peccata neget eſſe cauſam ſatisfactionis προκαταρκτικήν, quod ſanguinem Chriſti dicat eſſe cauſam ſatisfactionis meritoriam, quodque naturam potius quam morbum dicat impellere ad ſanationem.

TErtium in explicatione cauſarum errorem Grotii facit, quod dicat, *peccata eſſe cauſam impulſivam & meritoriam pœnæ. Nam,* inquit, *hoc à propoſito alienum eſt: quia non quæritur de cauſa procatarctica meritoria pœnarum, ſed de procatarctica meritoria ſatisfactionis.* At nos contra pertendimus, de cauſa pœnarum propterea agi, quia agitur de cauſa ſatisfactionis. In ipſa enim pœnarum ſusceptione ſatisfactio eſt. Peccata vero ſatisfactionis eſſe cauſam, etiam ſcriptura indicat, cum ait, Chriſtum eſſe traditum pro peccatis noſtris. Liberationis autem, quæ per ſatisfactionem fit, aliam eſſe cauſam, nempe bonitatem divinam ſuperius diximus: atque id ipſum à Grotio tum hoc loco, quem Cenſor reprehendit, tum etiam cap. v. pag. 101. clare explicatur. Nempe, ut iſtis in locis dicitur, aliud eſt quærere, cur Deus remittere nobis voluerit pœnas æternas: aliud, cur aliter, quam punito Chriſto, remittere eas noluerit. Utrumque diſtincte explicandum, non vero à Cenſore confundendum fuit.

Sed qui Grotium culpat, quia peccata ſtatuat ſatisfactionis cauſam, videamus ſane, quam ipſe ejus cauſam eſſe arbitretur. *Procatarctica,* inquit, *meritoria cauſa ſatisfactionis eſt pretioſus Chriſti ſanguis pro nobis effuſus, quo ſatisfactum, ſive ſatisfactio promerita eſt.* Dictio omnino durior: pro qua dixiſſe poterat, cujus merito ſatisfactio eſt acquiſita. Sed de verbis non erimus ſolliciti: res ipſa ſane quam inepta ac ridicula. Nam cauſa impulſiva ſatisfactionis impulit Chriſti voluntatem ad ſatisfaciendum. Sed ſanguis Chriſti non impulit eum, ut ſatisfacere vellet. Cauſa impulſiva eſt cauſa antecedens. At ſanguinis effuſio non anteceſſit ſatisfaciendi voluntatem. Cauſa impulſiva & meritoria eſt cauſa externa. At ſanguis Chriſti non eſt aliquid extrinſecum Chriſto. Etſi igitur ſanguis Chriſti eſt illud, cujus merito Chriſtus acquiſivit nobis liberationem à miſeria, placationem Dei patris, reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum: non idcirco tamen is impulit, vel promeritus eſt, ut vel Deus Chriſto imponeret pœnas noſtras: vel Chriſtus eas ſuſciperet, & pro nobis pateretur, ſanguinemque ſuum effunderet; quemadmodum & pretium quod pro captivo ſolvitur, promeretur quidem liberationem è carcere: ſed non impellit, aut meretur, ut ſatisfacere quis velit. Omnis error ex eo eſt, quod non diſtinxit cauſam procatarcticam meritoriam in ordine ad efficientem, & in ordine ad effectum ipſum. Quæ dum confundit, ea dicit, quæ manifeſte contradictionem involvant. Nam ſi ſatisfactio eſt pretii ſeu pœnæ ſolutio: pretium autem pro peccatis perſolutum, eſt ſanguis Chriſti pro nobis effuſus: ſane pretioſi ſanguinis effuſio erit ipſa ſatisfactio. Hoc ſi eſt, qui dicit, pretioſum Chriſti ſanguinem ſive effuſionem ſanguinis eſſe cauſam impulſivam meritoriam ſatisfactionis, idem dicit, effuſionem ſanguinis impuliſſe & promeritam eſſe, ut ſanguis Chriſti effunderetur: quomodo idem erit cauſa ſui ipſius: quod ἄνω καὶ αὐλαφανιόν. Sed eo ineptiarum prolabi ſolent, quos illa prurigo tenet contradicendi etiam iis, quibus ob ingenium admirandum & eruditionem undecunque majorem, faſces ſubmittere oportebat.

Poſt hæc fatetur, morbo & debito aſſimilari peccatum: at ſequi negat, ut morbus medicum ad curam; debitum, ſponſorem ad ſponſionem; ſic peccata movere Deum ad miſericordiam. Atqui peccatis Deum moveri ad miſericordiam, nemo dicit, ſed moveri iis ad pœnæ expe-

expetitionem, dicit Grotius. Quare cum umbra ſua Cenſor luctatur. Nec enim de cauſa boni, quod obtigit nobis; ſed de cauſa mali, quod Chriſto inflictum eſt, agit Grotius, cum de peccatis agit. Ad totius autem negotii explicationem, & mali hujus, & boni iſtius cauſas allatas, oportuit, ut ſatisfactionis, & eam ſecutæ liberationis natura explicaretur.

Ibidem contendit Cenſor, durius dictum videri, morbum eſſe impulſivam ſanationis cauſam. Quamobrem vero? *Si*, ait, *morbus, qua morbus, impellit, cur non æque morbus bruti animalis, quam rationalis hominis impellit extrinſecus medicum ad curam? Impellit igitur*, inquit, *medicum extrinſecus dignitas creaturæ ad imaginem Dei conditæ; ſive miſeria digniſſimæ illius & nobiliſſimæ creaturæ, in quam per morbum incidit.* Sed his facile eſt occurrere. Nam qui hoc medico propoſitum eſſe ait, ut morbum hominis depellat, idem ei propoſitum dicit, ut præſtantem illam naturam conſervet. Imo rectius morbus, quam natura, ad ſanandum impellere dicitur, quia ſi natura ut talis impelleret, jam in omnibus, qui ejuſdem naturæ ſunt, impelleret. At hoc non fit, quia, ut Salvator noſter ait, ſanis non opus eſt medico. Quemadmodum igitur homo riſibilis dicitur, non qua animal, quia alioquin omne animal riſibile foret; ſed qua rationalis, unde ſolum rationale riſibile eſt: ita natura hominis non impellit ad ſanandum, qua talis, quia alioqui etiam impelleret in ſanis; ſed qua morbida, cujuſmodi ſola exigit ſanationem. Unde illud Medicorum, Morbus exigit, natura permittit. Sed neque ſolius hominis natura medicinæ eſt objectum, verum etiam ignobilior illa beſtiarum, quando *Mulomedicina apud Græcos Latineſque autores, non ſuit cura poſtrema*: ut Vegetius ait, cujus de arte veterinaria quatuor libros habemus. Quemadmodum & quæ de eodem argumento Apſyrtus, Hierocles, Tiberius, Eumelus, Theomneſtus, Anatolius, aliique τῶν ἱππιατρικῶν ſcriptores Græci ſcriptis conſignarunt.

Cap. XVI.

Oſtenditur, qua ratione Sociniani exponant particulam PRO & PROPTER, *cum Chriſtus pro peccatis, aut propter peccata noſtra mortuus dicitur.*

DE cauſis ſatisfactionis impulſivis ſatis dictum puto. Deinceps controverſiam Cenſor movet de ſignificatione particulæ PRO & PROPTER, cum Chriſtum pro peccatis noſtris, aut propter ea mortuum Scriptura teſtatur. Digna plane eſt hæc quæſtio, cui pauxillum inſiſtamus. Ergo tria hæc diſtincte agemus. Primum Socinianam ſententiam proponemus. Hinc eam refellemus. Denique reſpondebimus Ravenſpergero, qui hac parte prope à Socino abeſt.

Quæſtio igitur iſtiuſmodi eſt, utrum cum Chriſtus pro peccatis noſtris, aut propter ea mortuus dicitur, PRO & PROPTER ſignificent cauſam antecedentem, eamque meritoriam: an vero cauſam finalem. Poſſe peccata dici cauſam antecedentem mortis Chriſti, fateri videtur Socinus, cum Prælect. Theolog. cap. xx. ait: *Propter peccata per ſe nihil aliud unquam ſignificat, quam cauſa ſive occaſione peccatorum. Quod ad locos apud Jeſaiam, dictio Hebræa, quæ reddita eſt propter, eſt* מן *quæ non cauſam finalem, (quam vocant) ſed efficientem declarat: ut nihil aliud ex Eſaiæ verbis his colligi poſſit, quam Chriſtum à peccatis noſtris quodammodo occiſum fuiſſe; id eſt peccata noſtra, Chriſti mortis antecedentem cauſam fuiſſe, non autem Chriſtum mortuum eſſe, ut inde effectus aliquis noſtra peccata reſpiciens, conſequeretur; ut certe neceſſe fuiſſet, ſi idcirco mortuus fuiſſet, ut vel pro peccatis noſtris ſatisfaceret, vel in ipſo quomodocunque peccata noſtra punirentur.* Eadem pene iisdem verbis legas part. II. de Servatore cap. VII. ubi & inter alia inquit: *Mori propter peccata, ſeu pro peccatis alicujus, nihil aliud eſt, quam cauſa ſive occaſione peccatorum illius mori.* Atqui occaſio, ſi inter cauſas locum meretur, cauſa fuerit antecedens ac impulſiva. Quare exiſtimare aliquis poſſit, etiam ex Socini mente peccata eſſe cauſam antecedentem, nempe occaſionalem. Sed quia occaſio cauſæ non meretur nomen, aut vix ſane; eo alibi, (niſi contradicere ſibi dicendus ſit) negat peccata eſſe cauſam mortis antecedentem. Ut cum parte II. de Servat. cap. x. clare ait: *Chriſtum à Deo turpiſſimæ & fœdiſſimæ morti traditum, ut ea ratione nobis æterna ſalus compararetur:* QUAMVIS NULLA PRÆTEREA ANTECEDENS CAUSA ESSET, *cur ille eam mortem perferre deberet.* Nec eſt, quod oggerat quiſquam, voce DEBENDI neceſſitatem ſignificari. Nam univerſe antecedentem excludi, argumento eſt, quod eodem cap. dixerat. *Ut quis vere puniri velit, non ſatis eſt, quod ipſe puniri velit, niſi delictum aliquod commiſerit, ſic, ut alicui vere aliena peccata poſſint imputari, non ſatis eſt ipſum ita velle, niſi imputationis antecedens alia digna cauſa ſubſit.* Et eodem cap. diſertim ſcribit, aut nullam eſſe legitimam cauſam antecedentem mortis Chriſti, aut eam eſſe, ut ipſe Chriſtus mortem ſit commeritus; quod blaſphemum eſt. *Addis*, inquit, *Nulla cum legitima cauſa. Quæ verba, cum de finali cauſa intelligi nequeant, de antecedente ut intelligantur, neceſſe eſt. Unde apparet, te antecedentem aliquam legitimam cauſam mortis Chriſti, præter Dei & ipſius Chriſti voluntatem (quippe quod ſibi, in Chriſtum morti tradendo Dei ipſiuſque Chriſti voluntas ſatis eſſe non videatur) omnino ſtatuere. Ea vero nulla alia eſſe poteſt, niſi quod Chriſtus id meritus fuiſſet.* Ex his ſatis liquet, juxta mentem Socini, cum ſcriptura ait, Chriſtum mortuum eſſe PROPTER PECCATA noſtra, intelligi cauſam vere finalem; non antecedentem legitimam, qualis eſt cauſa meritoria. Sed cum Chriſtus PRO PECCATIS mortuus dicitur, negat ullo pacto antecedentem vocari poſſe: quia etſi PROPTER nunc antecedentem, nunc finalem cauſam ſignet, PRO tamen ſemper indicet cauſam finalem. Verba ſunt Socini Prælect. Theolog. cap. 20. *Sequitur, ut de dictione* PRO *videamus. Sciendum eſt autem, ubicunque ea eſt, quod ad locos attinet, de quibus quærimus, ejus loco dictionem* PROPTER *reponi potuiſſe: quod tamen propterea factum non eſt, quia in illis locis dictiones Hebrææ aut Græcæ ejuſmodi erant, quæ nonniſi finalem cauſam ſignificare poterant: verum dictio* PROPTER *non finalem tantum, ſed efficientem quoque cauſam ſignificare poteſt: dictio autem* PRO *tantummodo finalem. Cum igitur ſcriptum legimus, Chriſtum pro peccatis noſtris paſſum & mortuum fuiſſe, intelligendum quidem eſt, id propterea factum eſſe, ut inde effectus aliquis noſtra peccata reſpiciens conſequeretur, non tamen, ut pro illis divinæ alicui juſtitiæ ſatisfieret, ſed, ut dictum eſt, ut nos à peccatis retraheremur, utque nobis fides fieret, peccata noſtra; ſi ipſi Chriſto obediremus, nobis divina benignitate remiſſum iri, ac denique, ut remiſſionem peccatorum iſtam re ipſa, ejuſque fructum ſentire & conſequi poſſemus.* Eadem iisdem pene verbis habet parte II. de Servatore cap. VII. Similiaque legas apud Valentinum Smalcium lib. de Chriſti divinitate cap. XI. Nunc hæc veritatis trutina expendamus.

Cap. XVII.

Superior Socinianorum interpretatio refellitur.

AC recte quidem Socinus, cum Chriſtus ob vel propter peccata noſtra mortuus dicitur, cauſam interdum antecedenteden-

Digitized by Google

recedentem vocat: ſed male intelligit cauſam καταχρηστικῶς dictam: meram puta occaſionem, quæ ſecum trahat effectum ad hominem potius quam ad peccatum pertinentem. Nempe quaſi ſententia ſit, peccata effeciſſe, ut Chriſtus nec mortem recuſarit, quo homines à peccatis retraheret. Nam Catholica ſententia eſt, peccata eſſe cauſam vere efficientem, ut Chriſtus neque mortem recuſaret, quo pro peccatis ipſis ſatisfaceret. Siquidem peccata merentur afflictionem per modum pœnæ: ut liquet ex Levit. XXVI. 21. Deuteron. XVIII. 12. & I Reg. XIV. 16. Pſal. XXXVIII. 12. LXXXI. 19. CVI. 17. & ſexcentis aliis locis. Atque hic primus eſt Socini error, quod etſi interdum videatur peccata habere pro cauſa antecedente, tamen antecedentem legitimam, hoc eſt, vere proprieque dictam, extra voluntatem, agnoſcat nullam: ideoque in ſola finali cauſa acquieſcat.

Alter error eſt de locutione illa PRO PECCATIS. Nam non tantum cum *ob* vel *propter* peccata, ſed etiam cum *pro* peccatis mortuus dicitur Chriſtus, ſignificatur cauſa efficiens, quia ſententia eſt, peccata noſtra effeciſſe, ut Chriſtus affligeretur: eoque particula *pro* non accipitur, uti ſi jubeamur vigilare pro animabus fratrum, ubi cauſa finalis ſive utilitas indicatur: ſed prope quemadmodum cum dicimur pati pro nomine Chriſti, hoc eſt, propterea quod nomen Chriſtianum profiteamur. Atque hoc inde etiam liquet, quia Chriſtus non ſimpliciter pro nobis mortuus dicitur, (quæ locutio quo minus utilitatem, vel vicariam ſucceſſionem in pœnam ſignet, minime repugnamus) ſed quod, ut peccator, vel pro peccatoribus mortem dicitur oppetiiſſe. Ita enim Iſai. LIII. 6. legimus: *Poſuit Dominus in eo iniquitates omnium noſtri.* Rom. V. 6. *Pro impiis mortuus eſt.* 2 Cor. V. 21. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur juſtitia Dei in illo.* Gal. III. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia ſcriptum eſt, maledictus omnis qui pendet in ligno.* 1 Petr. III. 18. *Paſſus fuit juſtus pro injuſtis.* Quemadmodum autem cum miles pro patria fortiter rem gerens occiditur, ut miles occubuiſſe, non ut ſceleratus, mortuus perhibetur, ac tum demum ſic de eo loqui poſſumus, ſi propter delicta ſua, vel aliena in ſe recepta, oppetat mortem: ſimiliter credendum eſt, Chriſtum peccatorum noſtrorum pœnam in ſe ſuſcepiſſe: quia non ſimpliciter pro nobis, ſed ut peccator, ſive pro peccatoribus mortuus dicitur. Sed quid opus eſt multis? Locutio illa *ob* vel *propter peccata*, vel *pro peccatis*, quoties perpeſſionibus jungitur, nec in ſcripturis, nec in idoneo quoquam ſcriptore finalem unquam, ſed ſemper antecedentem, eamque meritoriam ſignificat cauſam. Sane quamdiu contrarium exemplum obducet nemo, citius Herculi, quod ajunt, clava, quam hoc nobis argumentum de manibus extorquebitur.

Neque eſt, quod dicat aliquis, parum referre, utrum finalem, an efficientem meritoriam intelligi dicamus. Nam niſi, quod de finali cauſa dicitur, reſtringatur ad impetrandam remiſſionem peccatorum: certe poſſunt hæ cauſæ majori diſtare intervallo, quam τὸ Μαῤῥᾶ καὶ Σιλωὰν ῥήματι. Siquidem qui cauſam dicit finalem, non idcirco fatetur efficientem: quia non ſi Chriſtus in bonum noſtrum mortuus eſt, eò pœnas ſubiit pro nobis: cum alii eſſe fines mortis poſſint, quos Socinus agnoſcit. At vero qui cauſam dicit efficientem meritoriam, is finalem & antecedentem comprehendit: ac primario quidem & directe antecedentem, ſecundario autem ſignificat & indirecte finalem: nam ſi peccata noſtra fecere, ut Chriſtus afflictionem, tanquam pœnam peccatis noſtris debitam, in ſe reciperet; conſequitur, ut loco noſtri ſit punitus, eoque in gratiam ac bonum noſtrum mortuus ſit.

Cap. XVIII.

Occurritur iis, quæ de uſu particularum PRO & PROPTER *à Ravenſpergero dicuntur ad infirmandum argumentum, quod Grotius produxerat adverſus Socinum.*

HActenus oſtendimus particulam PRO in præſenti materia, ubi aliquis pro peccatis mortuus dicitur, non ſolum aliter, quam Socinus & congreges exiſtimarunt, poſſe exponi: ſed vero etiam firmum præbere argumentum ad ſtabiliendam Catholicorum, & evertendam Socinianorum ſententiam. Nunc videamus, utris in hac palæſtra aggregare ſe maluerit Ravenſpergerus. Affirmare is veretur, verba iſtæc *pro peccatis, aut propter peccata, quoties adhærent perpeſſionibus, diverſum à cauſa impulſiva ſenſum non recipere.* At cur, quæſo, non audet, cum neque ſcripturæ ſacræ, neque idonei ullius ſcriptoris loco, contrarium appareat: & Socini errorem nullo argumento facilius ſit revincere? Cui nunc ſuppetias fert, cum eximio cuidam Theologo aſſentitur, qui verbis illis PRO PECCATIS aut PROPTER PECCATA utilitatem ait ſignificari. Nam quid pro Socino aptius dici poſſit? Imo quid aliud eſt, quod urget Socinus, uti antea vidimus? Certum quidem eſt, ex eo quod propter peccata noſtra mortuus ſit Chriſtus, redundaſſe ad nos utilitatem maximam; ſed non hoc quæritur: verum an locutione iſtac PRO PECCATIS primo ac directe utilitas ſignificetur, aut cauſa finalis: quod merito cum Ampliſſimo Viro negamus. Nam finis ſemper habet rationem boni. Τὸ τέλος ἐςὶ φύσει ἀεὶ ἀγαθόν: ut inquit Philoſophus lib. II. Eudemiorum cap. X. Malum vero culpæ ſimpliciter eſt malum. *Solum enim eſt peccatum, quod animæ nocet:* ut Euthymius ait in cap. XV. Matth. Εἷς θάνατος, ἡ ἁμαρτία, ψυχῆς τῶ ὄλεθρος, ut Nazianzenus inquit, orat. in laudem patris. Quare & idem ille eximius, quem Cenſor indicat, Theologus, rectius alibi, ex probatis linguæ Latinæ ſcriptoribus oſtendit locutione ea, PRO PECCATIS, cauſam ſignificari impulſivam; uti illo Comici Andr. V. Sc. III. *An ut pro hujus peccatis ego ſupplicium ſufferam?* Et Eun. Act. V. Sc. IV. *Ego Pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus, Ulciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.* Similiterque Plautus, *Caſtigare pro commerita noxia:* Tullius, *Supplicia pro maleficiis metuere, & alia alii.* Idcirco, ſi tanti Cenſor putat, ut etiam juniores advocentur, ſane & Otho Caſmannus, in Antiſocino ſuo, PRO & PROPTER *efficientem impulſivam, inque ea imputationem indicare agnoſcit.* Et Jacobus ad Portum adverſus Oſtorodum ſcribens, *Chriſtus*, inquit, *cum mortuus dicitur pro peccatis noſtris, cauſa impulſiva mortis, nempe peccatorum noſtrorum imputatio, ſine qua peccata noſtra ipſi mortis cauſa exiſtere non potuerunt, denotatur.* Et profecto, ubi voces iſtæ pro peccatis, vel propter peccata, perpeſſionibus junctæ, alium habeant ſenſum, nec in ſcripturis, nec veterum ſcriptorum quoquam, uſpiam arbitror inveniri. Ut autem finalem cauſam ſignent, plane à ratione abhorret. Nam peccator quidem eſt finis ᾧ, ac peccati remiſſio eſt finis οὗ: peccata vero ipſa neutro modo ſunt finis: quia, uti dicebamus, cauſa finalis bonum eſt aliquod, peccata ſunt malum omni modo. Quod autem dicat forte Cenſor, per peccata intelligere ſe expiationem vel remiſſionem peccatorum: hoc vere eſſet per opus diabolicum intelligere opus divinum. Atqui ſapientis & ſinceræ veritatis patroni non eſt, ad iſtiuſmodi κατάχρησιν confugere, quando non ſolum nulla exigit neceſſitas: ſed etiam verba proprie accepta fortius munitiusque argumentum præbent ad adverſarios refellendos.

Cap. XIX.

Probatur contra Socinum & Ravenſpergerum, in loco Pauli ad Gal. II. 21. δωρεὰν non ſignificare privationem cauſæ finalis, ſed antecedentis. Coarguitur etiam gravis error Cenſoris, contendentis ea interpretatione firmari dogma Socini, quo Chriſtum eſſe mortuum ſtatuit, ut fieret objectum fidei N. T.

ABunde evicimus, cum Chriſtus pro peccatis, aut propter peccata mortuus dicitur, ſignificari cauſam impulſivam, eamque meritoriam: non cauſam finalem, ut credunt Sociniani, & cum illis Ravenſpergerus. Ex his vero multum lucis acceſſerit quæſtioni ſequenti: quæ eſt de verbis Paulinis Gal. II. 21. *Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus δωρεὰν eſt mortuus.* Ubi iterum Socino patrocinatur, non contra Grotium modo, ſed etiam virum illum eruditum, qui locum iſtum in Socinum torſerat olim: ut fatetur Socinus lib. II. de Servat. cap. XXIV. Socinus enim in ſuperiori Apoſtoli loco intelligi vult privationem cauſæ, non antecedentis, ſed finalis: ac tale cenſet eſſe Apoſtoli argumentum. Si per legem eſt juſtitia; ſane cum Chriſtus miſſus ſit ad vitæ emendationem hominibus, veniæ ſpe commendandam, jam finis ille nullus erit. Atque ita eluſit vim argumenti objecti ſibi à viro illo erudito, quem non nominat Socinus. At doctus ille vir hanc Paulini loci ſententiam eſſe ajebat: Si per legem eſt juſtitia, nihil fuit, quod requireret Chriſti pro nobis ſatisfactionem: quando pro innocentibus pœnalis ſatisfactio locum non habet. Hæc interpretatio & verbis & ſententiæ Apoſtoli examuſſim convenit. Δωρεὰν ita ſumi, negare Socinus non poteſt. At, inquit, illa vox *ſine cauſa* ſignificat. Non negatur id quidem, ſed qualis ſit cauſa, quæritur. Antecedentem ea voce removeri, liquet ex verbis Chriſti Joh. XV. 25. & illis Davidis, (quæ ſibi Chriſtus applicat) Pſal. XXV. 19. *Oderant me δωρεὰν*, hoc eſt, cum odii cauſas illis nullas præbueram. Proprietas vocis eodem nos trahit. Eſt enim à δωρεά, quod donum ſignificat. Donatio autem finales cauſas habet, antecedentes non habet, qua donatio eſt. Quanquam vero hæc ſatis ſint aperta, Cenſor tamen cum Socino δωρεὰν idem hic eſſe vult, quod fruſtra: nec cauſam impulſivam, ſed finalem eo removeri exiſtimat. At cur tandem? *Alioquin*, inquit, *infirmatur Apoſtoli argumentatio.* Sed toto errat cœlo. Sententia enim Apoſtoli hæc eſt: Si ex lege eſt juſtificatio peccatorum remiſſiva, neceſſum non erat Chriſtum mori propter peccata. At opus fuit, ut propterea moreretur. Nec enim legale pactum, ſed ſolus Chriſti ſanguis remiſſionem peccatorum poterat præſtare. Unde ſcriptor commentariorum Ambroſio adſcriptorum in ſuperiorem Apoſtoli locum ſic ſcribit: *Nil tamen apertum, quia ſi per legem potuiſſet homo juſtificari, Chriſtum non oportuerat mori. Sed quia lex dare remiſſionem peccatorum non poterat, idcirco Chriſtus mortuus eſt, ut ea præſtaret, quæ lex non poterat: ac per hoc non gratis mortuus eſt. Mors enim ejus juſtificatio peccatorum eſt.* Etiam Cajetanus ita Apoſtoli verba exponit: *Si per obſervationem legis tam in moralibus, quam in judicialibus & ceremonialibus, juſtitia hominis, qua juſtificamur, qua remittuntur peccata, eſſet; haberetur juſtificatio remiſſiva peccatorum ſine morte Chriſti.* Satis indicat uterque, hoc velle Apoſtolum, ſi ex lege juſtitiam ac remiſſionem peccatorum conſequi poſſemus: nihil opus fuiſſe, Chriſtum mori ob peccata noſtra, morteque ſua impetrare nobis peccatorum remiſſionem. Et tamen ait Cenſor, Apoſtoli argumentum infirmari à Grotio. Atqui ſi ficulna pugnat machæra, qui ita ratiocinatur, nonne idem locum habet, ſi dicatur, Apoſtolum hoc ſolum velle, mortuum eſſe Chriſtum, ut impetret nobis remiſſionem peccatorum? præſertim cum hic finis conſtitui non poſſit, niſi insimul ſtatuatur, peccata eſſe cauſam impulſivam mortis. Sane eodem recidit, ſeu dicas, Chriſtum fruſtra eſſe mortuum, quia remiſſionem peccatorum ac juſtitiam non impetraverit nobis: ſive dicas, nullam fuiſſe mortis cauſam antecedentem, hoc eſt, neceſſum non fuiſſe, ut Chriſtus propter peccata noſtra moreretur, ſi ex lege juſtitia haberi poſſet. Quare, ſi firmum eſt argumentum Cenſoris, fateri cogitur, infirmum eſſe argumentum Apoſtoli. Ergo illud Burdigalenſis poëtæ cogitet nunc ſecum Cenſor:

> *Tibi, quod intriſti, exedundum eſt: ſic vetus verbum jubet,*
> *Compedes quas ipſe fecit; ipſus ut geſtet faber.*

Sed audiamus, quo pacto probet Apoſtolicum à Grotio argumentum infirmari. *Argumentatio*, inquit, *talis eſt: Si per legem eſt juſtitia, Chriſtus fruſtra eſt mortuus. At Chriſtus non eſt fruſtra mortuus. Ergo per legem non eſt juſtitia.* Verum iſtiuſmodi eſſe argumentationem Apoſtoli, ſumit ſibi, non probat. Quare τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνει, cum ſic colligit: Δωρεὰν eſt fruſtra, quia Apoſtolus dicit, ſi per legem eſt juſtitia, Chriſtus fruſtra eſt mortuus. Nam τὸ δωρεὰν rectius transfertur *ſine cauſa*, quam *fruſtra*: ut optime monet Clariſſimus Beza, probante etiam hanc expoſitionem Dominico Soto in IV. Sentent. diſtinct. II. quæſt. 2. artic. 4. Removetur enim ab Apoſtolo cauſa antecedens: ut liquet ex iis, quæ ſupra diximus. Quare nos dicimus, ita potius argumentari Apoſtolum: Si per legem eſt juſtitia, nulla erit cauſa antecedens, ob quam Chriſtus moreretur. At cauſa aliqua eſt antecedens. Non eſt ergo per legem juſtitia. At, inquit, Cenſor, *quamquam ex lege & ejus obſervatione juſtitia eſſet* (etiamſi ex lege eſſet, dictum oportuit, ſi vellet intelligi) *poſſet tamen eſſe cauſa antecedens mortis Chriſti alia, &, ſi Socino credimus, hac unica, ut fœdus viamque ſalutis morte ſua confirmaret, utque nos fidem in Jeſum Chriſtum haberemus.* Hoc quod ait, & ipſi & Socino, cui auxiliares manus præbet, plurimum nocet, & eam, quam Grotius poſuit, interpretationem ſtabilit. Nam quo Chriſtus eſt miſſus ad fœdus confirmandum, finalem cauſam ponit, non antecedentem. Quare recte contra Socinum argumentatur vir ille eruditus, apud Socinum de Servat. part. II. cap. XXIV. *Paulus qui juſtitiam ex lege proficiſci non poſſe, oſtendere volebat; ſi dixiſſet, alioqui Chriſtum fruſtra, vel ſine cauſa mortem ſubiiſſe, nihil egiſſet. Potuiſſet enim illi reſponderi! quamvis per legem ſit juſtitia, non tamen Chriſtum fruſtra vel ſine cauſa mortem ſubiiſſe. Mortuum namque eum fuiſſe, ut nos ad ipſam legem ſervandam, reſurrectione deinde conſecuta magis accenderet, fide videlicet immortalitatis facta, quam adepturi ſint ii, qui legem ſervaverint.* Optime, neque potuit hinc ſe extricare Socinus, ut illud ſuum interpretamentum, quo δωρεὰν fruſtra exponit, defenderet, niſi dicendo Paulum pro confeſſo ponere, Chriſtum juſtitiam conſequendi viam docuiſſe longe à via legis diverſam. Hoc autem quomodo confeſſum fuerit apud Galatas pro legis obſervandæ neceſſitate certantes, plane non video. Imo id ipſum potius erat, quod inter Apoſtolos, & illos Chriſtianos Judaizantes, præcipue diſputabatur. Ergo pro eo, quod dicit Cenſor, infirmam eſſe conſequentiam, ſi δωρεὰν idem eſſet, quod ſine cauſa antecedente, ego verius & rectius dicam, infirmam fore conſequentiam, ſi δωρεὰν idem ſit quod fruſtra. Nam plures cauſæ dari poſſunt, quarum ergo Chriſtus ſit mortuus, etiamſi ex lege eſſet juſtitia; puta ad dandum patientiæ, humilitatis & obedientiæ exemplum; at nulla alia cauſa antecedens. Et ipſa δόκησις, quam adfert Cenſor, ad finalem, non ad antecedentem pertinet cauſam: quod mirum eſt à Cenſore non viſum, qui in Ampliſſimo viro ea quoque videt, quæ non ſunt.

Nec contentus genuinam hanc interpretationem negare, quæ vocis proprietatem pro ſe habet: etiam alius ſuper-

ſupercilium tollit, & orthodoxam negare audet gravis Cenſor. Quod ut credibile faciat, ridicule adeo turpiterque ſe dat, ut multum quidem ejus miſerear: ſed magis tamen miſericordiam ſui commoturæ ſint Eccleſiæ noſtræ, ſi unquam talibus definitoribus credere cogatur, quid ſit orthodoxum, quid hæreticum. Sed nolo tanquam unguis eſſe temporibus ſatis exulceratis. Quare hoc agamus. Ait igitur Cenſor: *Interpretationem illam, Chriſtum δωρεὰν, id eſt, ſine antecedente cauſa eſt mortuum, non ſatis eſſe orthodoxam, niſi caute admodum & commode explicetur. Nam inquit, accedit prope ad errorem Socini, non juſtificatos eſſe Patres in V. T. fide in Chriſtum, ſed fide in Deum. Cui commento, ut ait, interpretatio Grotii probe ſubſervit.* Quid ſi eſſet, ut Grotiana interpretatio vocis & ab hæretico ad hæreticum ſenſum, & à Catholico ad Catholicum poſſet accommodari: an idcirco falſa eſſet talis alicujus vocis explicatio? Et hæc ab eo dici, qui verba Apoſtoli ita plane interpretatur, ut facit Socinus? Nam Socinus finalem cauſam amoveri ait: quod Cenſor concedit. Idem Socinus de antecedenti cauſa agi negat, non facturus, ſi id ſententiæ ipſius inſerviſſet, acutiſſimus diſputator. Sed cor Zenodoti audiamus. *Si ex lege, hoc eſt ex fœdere legali, quod Deus per Moſem dedit, eſt juſtitia, fruſtra, id eſt abſque cauſa antecedente, Chriſtus eſt mortuus. Nam ſi per fidem, quæ in fœdere legali erat tantum in Deum, nos ſub N. fœdere juſtificari debuimus, quid movit Chriſtum, ut mortem ſubiret, ſi inquam morte ſua non obtinuit, ut fides etiam ipſum reſpiciat?* Quid facias homini iſti, qui cum ita argumentatur, non videt in ſuum ſe mucronem incurrere, proque Grotio pugnare apertiſſime? Nam qui Chriſtum eſſe mortuum dicit, ut morte ſua obtineret, eſſe objectum fidei: is cauſam finalem, non antecedentem adfert. Mirum, quoties ipſe faciat id, cujus Ampliſſimum virum accuſat, ut Socino ferat ſuppetias, ſed inutiles. Pergit mox, *Finis mortis Chriſti fuit, ut nobis mereretur remiſſionem peccatorum.* Verum dicit: atque id ipſum ab Ampliſſimo Viro cap. 1. P. 36. abunde eſt demonſtratum. Sed nec minus verum eſt, fatente Cenſore, cauſam impulſivam ſive προκαταρκτικὴν mortis Chriſti, qua pœna eſt, fuiſſe peccata noſtra. Cur ergo hunc ſenſum rejicit, cum tamen vox δωρεὰν proprie removeat cauſam antecedentem?

CAP. XX.

Oſtenditur contra Cenſorem, non detrahere pretio mortis Chriſti, qui eam brevi momento peractam ait.

AB loco illo Apoſtoli accedit Cenſor ad illa Grotii verba: *Exemplum ſanctimoniæ, tota vita Chriſti præbuit magis, quam mors ipſa, quæ brevi momento peracta eſt.* Iis cenſuram iſtiuſmodi apponit: *Illa num Theologi vox ſit, Chriſti mors brevi momento peracta eſt, ipſius Dn. Grotii, poſtquam rem accuratius in timore Domini perpenderit, arbitratus eſto.* Sed quod de brevi momento objicit, hoc parvi ſane, vel nullius potius momenti eſſe ſcimus. Nec primus tamen in notione hujus vocis errat Ravenſpergerus, in qua jam ante ſeculum à Badio notari meruit Vallenſis. Non utar patrocinio Accurſii, qui Imp. Conſtantinum ad Proclum (Cod. lib. VIII. Tit. LIII.) voce ea uti cenſet pro *tempore, quo roboratur conſuetudo, ſcilicet annorum*: de momento enim non temporis, ſed ponderis loqui cenſeo Imperatorem. Neque item ad partes advocabo eruditiſſimum Rob. Stephanum, qui ſcribit, *Momentum eſſe qualecunque ſpatium temporis, & qualecunque pondus, ſeu magnum, ſeu parvum*: neque enim repugno, quo minus momentum, quoties de tempore uſurpatur, breve ſemper ſpatium notet. Tantum dico, non ſemper, imo nec proprie ſignare punctum temporis. Nam Latini veteres uſurpant de tempore longiuſculo, ſi in ſe ſpectetur: ſed brevi, ratione reliqui temporis, quicum inſtituitur collatio. Exempli gratia, Digeſt. Lib. XLVII. Tit. X. ſic ſcribit Ulpianus: *Tantum ad meritoria, vel ſtabula non pertinebit, cæterum ad hos pertinebit, qui inhabitant non momenti cauſa, licet ibi domicilium non habeant.* At ſane in diverſoriis, non dico horis, ſed etiam ut diebus aliquot negotiantes morentur, ſæpe uſu venit? Quod omne tempus tamen, momenti appellatione à Juriſconſulto cenſetur, quia id confert cum tempore, quo iſtic habitamus, ubi proprie domicilium habemus, nec hoſpitio excipimur alieno. Sic Cod. lib. III. Tit. XII. Conſtantinus ad Elpidium ſcribit: *Omnes judices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia, venerabili die ſolis quieſcant. Ruri tamen poſiti, agrorum culturæ libere licenterque inſerviant, quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus mandentur, ne occaſione momenti pereat commoditas cœleſti proviſione conceſſa.* Ubi momentum pro diei Dominicæ tempore dici, etiam Accurſius obſervat. Nempe de brevi momento, longoque tempore verum eſt, quod de magno & parvo, multo & pauco Philoſophus dicit lib. Categor cap. VI. ubi ea contraria eſſe negat, quando ad diverſa fit relatio: quomodo (ut Philoſophi ipſius utar exemplis) mons parvus, milium magnum nominatur: atque Athenis pauci, in ædibus multi eſſe dicuntur. Similiter Vir Ampliſſimus, cum brevi momento Chriſti mortem peractam dixit, locutus eſt comparate ad vitam, quam conſtat pluſquam triginta fuiſſe annorum. Nam trigeſimo quinto ætatis ſuæ anno, qui æræ Dionyſianæ eſt tertius ſupra trigeſimum, paſſus Servator noſter fuit. Imo ſi vel ſoli anni prædicationis Chriſti ſumantur, merito mors ejus, etiam ſumpta cum omnibus προπαθείαις, momenti vicem obtinebit: quippe cum inter cœnam & exſpirationem dies unus civilis minime interceſſerit. Quare abſit, ut vir Ampl. pretium mortis Chriſti extenuet, cujus dignitatem fortiter aſſerit. Sed vere contra Socinum (cui rurſum opitulatur Cenſor) dicit, vitæ, quam mortis à vita diſtinctæ, aptius & convenienous fieri mentionem, ubi agitur de exemplis ſanctimoniæ, cum hæc per omnia ſe officiorum, quæ Deo hominibuſque debentur, genera extendat. Adde jam, quod totum illud ſpatium, quod poſt cœnam exſpirationem Chriſti anteceſſit, ſicut μετωνυμικῶς mortis nomine appellatur, ita proprie ad vitam pertinet.

CAP. XXI.

Notatur error Cenſoris, concedentis Socino in loco Petri I. ep. II. 24. ἀναφέρειν interpretandum auferre, atque ita inſigne Catholicæ veritatis teſtimonium eripientis pugnaturus adverſus Socinum.

ACcedo ad locum Petri I epiſt. II. 24. Ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, Ubi τὸ ἀναφέρειν vel eſt præferre, quomodo ἀναφέρειν κινδύνους legimus apud Thucydidem: vel in propria notione accipitur, ut ἀναφέρειν ſit ἄνω φέρειν, quod eſt ſurſum ferre, atque, ut Catullus & alii veterum loquuntur, ſuſtollere: unde Theodorus Beza, Nicholaus Serarius, atque alii, verti poſſe ajunt, *Qui in corpore ſuo peccata noſtra ſuſtulit in lignum*: Socinus tamen part. II. de Chriſto Salvat. cap. VI. pertendit, ἀνήνεγκεν omnino *abſtulit* verti debere: uti factum in illis verbis Hebr. IX. 28. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. Quæ ſic tranſtulere Eraſmus & Beza: *Ita & Chriſtus ſemel oblatus, ut multorum peccata tolleret; rurſus* (ſive altera vice) *abſque peccato conſpicietur iis, qui ipſum exſpectant.* Ubi *tolleret*, explicat *auferret*. Morte autem Chriſti peccata noſtra auferri, ubique agnoſcit: non quidem, quod is pro peccatis noſtris pœnas ſolverit, Deoque ſatisfecerit; ſed quia, (ut paſſim in libro declarat) maximo-

pere nos de veritate doctrinæ Evangelicæ id ipſum confirmet, quod ad teſtimonium ei perhibendum non recuſaverit mori: quod item morte ſua nobis patientiæ & obedientiæ præbuerit exemplum: tum autem, quod moriendo ſit conſecutus remittendi nobis peccata poteſtatem: ac denique quia mors, quatenus eam conſecuta eſt reſurrectio & in cœlum aſcenſus, veritatem doctrinæ ab eo prædicatæ teſtatam facit, ac quale pietatem & ſanctimoniam maneat præmium, clare ob oculos ponit. Concludit igitur Socinus (ut ejus ex argumento capitis verba retineam) in loco Petri *nec verbis, nec ſententia dici, Chriſtum ſuo corpore peccatorum noſtrorum pœnas ſuſtinuiſſe.* Similiter interpretatur Socini diſcipulus, Valentinus Smalcius, lib. quem de divinitate Chriſti inſcripſit cap. XI. *Chriſtus moriens abſtulit in corpore ſuo peccata noſtra in lignum: quia ſcilicet ex ipſa Chriſti morte, & ea interveniente, ex poteſtate, quam per mortem ſuam Chriſtus conſecutus eſt, colligimus, nos peccatorum noſtrorum pœnas nullas luituros: ſed tandem eorum remiſſionem plene & re ipſa conſecuturos.* Quomodo autem hoc ex Chriſti morte colligatur, dixerat paulo ante. Summa eo redit, cum Catholicis auferre peccata, ſit peccati meritum ſive reatum tollere pœnas ferendo; Socino, & ſibi auferre peccata nihil eſſe aliud, quam retrahere à peccatis, atque ita reatum auferre. Ad hujus interpretationis ſuæ confirmationem, illud etiam adfert Socinus, quod Petrus, in loco ante citato, propoſitum non habeat, commendare ſatisfactionem Chriſti, ſed virtutes ejus, ac patientiam imprimis, unde exemplum capere omnes poſſimus.

Sed cuncta hæc Grotius umbone fortiter repellit. Primum ait ἀναφέρειν nuſpiam accipi pro auferre: cujus verba, ſi τῆς Ἀθηνᾶς ψῆφον ſibi eſſe negat; ſane nec nudam ſuam affirmationem, folium Sybillæ eſſe nobis ſciat. Ergo æquum eſt, laborem probandi ſumat, ſic ab idoneo quoquam ſcriptore uſurpari. Præterea de Petri loco reſpondet Grotius, non agi de ablatione pœnæ ſimpliciter, ſed de ablatione per modum ſatisfactionis. Quod ita eſſe, inde colligit, quia ſermo eſt de patientia: hæc autem in ferendo, non vero immediate auferendo oſtenditur. Quare Apoſtoli mens erit, Chriſtum peccatorum noſtrorum onus bajulaſſe: atque ita proprie & per ſe non liberationem ipſam tradit, ſed liberationis cauſam, hoc eſt ſatisfactionem ſive ſolutionem pro peccatis, cujus fructus eſt ablatio peccati. Porro apud divinum ſcriptorem ad Hebræos ἀναφέρειν non pro auferre, ſed ſurſum ferre, uſurpari, eo evincit, quia ἀντίθεσιν inſtituat inter primum Chriſti adventum & ſecundum, ac diſertim dicat, adventurum Chriſtum χωρὶς ἁμαρτίας: ubi ſi *abſtulit*, vertas, nulla erit oppoſitio; quæ manifeſta erit, ſi hunc in modum exponas: Qui prius peccata noſtra in crucem tulit, ſive in corpore ſuo bajulavit.

Hæc cum Petri locum non ſolum vindicent ab interpretamento Socini, ſed etiam non poſſe aliter accipi oſtendant: tamen perfunctorie à Grotio refutari Socinum, bis ait Ravenſpergerus. Et hæc is dicit, qui ipſe Socinum non refutat, ſed refutantibus arma eripit. Cum enim in eo cardo rei vertatur, an cum Chriſtus Petro dicitur ἀνενεγκεῖν noſtra peccata, ea vox ferre ſignificet, an auferre: Socinus interpretatur auferre: atque in hoc ei Cenſor accedit, cum tamen interpretatio ea non lædat Socinum. Nam ablata eſſe à Chriſto peccata, ſæpius agnoſcit. Negat autem, ferendo abſtuliſſe. Atqui hoc eſt, quod nos docet Petrus. Ergo, cum à Grotio ſtet verbi proprietas; Socinus, & qui manibus pedibuſque in ejus ſententiam diſceſſit, Ravenſpergerus, probare uterque debuerunt, ſic unquam hoc verbum uſurpari. At, inquit Cenſor, *Etſi Petrus reſpectu effecti, verbo utatur removendi aut auferendi, nullam tamen hinc contra nos proferre poterit Socinus demonſtrationem. Conſtituto enim effectu, nulla ſit abnegatio cauſæ; ſed neceſſario plane ſubintelligitur.* Hæc vere quidem à Cenſore dicuntur, ſed hoc loco (quod pace ejus dixerim) inſulſe adferuntur. Non enim Socinus Petri verbis contra nos pugnat primario, ſed nos contra Socinum. Prior enim Covetus produxerat, atque in eo (ut initio capitis Socinus ait) *poſuerat maximum ſuæ ſententiæ fundamentum.* Ita vero Petri locum citarat: *Eadem ratione dicit Petrus Prioris II. Chriſtum paſſum eſſe pro nobis, & peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum pertuliſſe.* Socinus hoc in Petro haberi negat. Abſtuliſſe enim Chriſtum peccata, non pertuliſſe dici ait, lib. II. cap. VI. Hoc Socino concedit Ravenſpergerus: quod qui facit, nonne præclarum teſtimonium eripit firmandæ veritati? Sed ſi is tam liberalis eſt, nos ſane non erimus. Nam quid opus, cum doceri non poſſit, ea ro eſſe, quam Socinus vult, & Cenſor concedit, vocis ἀναφέρειν ſignificationem; Hæc cum per ſe clara ſint apertaque, tamen quæri ab Ampliſſimo viro: ut ſane ἀναφέρειν ſignificaret ferre; an quia Chriſtus tulerit peccata, conſequi putet, non abſtuliſſe? Hoc ſcilicet rogandus erat, qui toto opere docet, Chriſtum & tuliſſe peccata, & ferendo abſtuliſſe. Aut id oſtendendum fuit, ablata eſſe à Chriſto peccata, quaſi id quiſquam, aut etiam Socinus neget. Et tamen Cenſor hoc comprobandi ſuſcipit laborem: quod quid aliud eſt, quam λύχνον ἐν μεσημβρίᾳ ἅπτειν, inaniaque verba funditare, ut mortuaria gloſſaria, quemadmodum de Philoſophis M. Cato ajebat? Nempe non rem negat Grotius, ſed hoc negat iſta voce ſignificari: quod ſi concedamus cum Cenſore, jam non recte eo loco pugnabimus. Nam quod dicit, *niſi Chriſtus peccata noſtra in ſe recepiſſet, non abſtuliſſet:* id nullam contra Socinum vim habet. Eſt enim petitio ejus, quod in principio eſt. Quare ea vocis ſignificatione, non ex tali præſuppoſitione, (quæ vera quidem eſt, ſed ab ipſo non agnoſcitur) convincendus eſt adverſarius. Qui ita Socinum refutat, non perfunctorie refutat, ut Grotium agere falſo ait, ſed plane nihil agit. At, inquit, dictum à Grotio oportuit, non ſi Petrus dicat, Chriſti mortem præbere nobis patientiæ exemplum, conſequi inde, non alios ejus mortis fructus eſſe. Sæpius enim plures eſſe unius rei fines: atque illud locum hic habere, quia mors Chriſti non tantum ſit imitationis exemplum, ut Petrus teſtatur: ſed etiam ſatisfactio pro peccatis, unde redemptionis pretium dicitur, Matth. XX. 28. & ſacrificium expiationis, Hebr. IX. 26. 28. & X. 10. 14. Atque iſto quia non dixit hoc loco Grotius, in acutos reprehenſoris murices incurrit. Sed vidit vir ille acutiſſimus, hoc qui dicat, reſpondere Socino, non Socinum argumentis urgere, quod hic faciendum eſt. Noſter enim eſt locus ille, à Coveto & noſtris in Socinum tortus. Eſſe vero plures fines & ſcit, & agnoſcit, & oſtendit Grotius, tum hic, tum p. 142. ubi apertiſſime explicatur, quomodo ſatisfactio excludatur patientiæ exemplo.

Cap. XXII.

Cur probato opus ſit, pœnam in beſtias cadere, vera contra Cenſorem cauſa adfertur.

NEc in hoc uno, ſed ſubinde accidit Cenſori, ut argumentantis & reſpondentis partes non diſcernat: quemadmodum ex iſtis etiam planum fiet, quæ nunc dicemus. Ferre peccata eſſe pœnam ferre, multis ſcripturæ locis Catholici evincunt. Sed negat Socinus, hanc eſſe perpetuam ejus locutionis ſignificationem. Profert locum de hirco expiatorio ex Lev. XVI. 22. ubi is dicitur peccata populi ferre: quæ, ſi Cenſorem audimus, non perferat, ſed auferat duntaxat. Hic negat Grotius, à recepta verborum interpretatione recedi debere. Cum vero objici poſſit, pœnam in beſtiis locum non habere: ne huic argumento obviam iretur, oſtendi opus fuit, falſo id ſumi. Eſt ergo hic ἀνθυποφορὰ, non autem ratiocinatio hujuſmodi, qualem ſibi fingit Cenſor: Si pœna generatim ſumpta etiam in beſtias cadit, utique hircus expiatorius vere pertulit peccata populi. Mox idem cum

Grotio

Grotio fatetur, hircum peccata populi, hoc eſt, peccatorum pœnas pertuliſſe: ſed negat, fundamentum ejus rei eſſe, quod etiam beſtiæ puniantur. Nos contra dicimus, hoc fundamentum poni debere, non quidem, ut eo alterum probetur, ſed ne improbetur. Quemadmodum enim non ſiquid ſentiat, idcirco homo erit; ſed tamen, niſi ſentiat, homo non erit: ita non ſi in beſtia pœna habeat locum, eo pœnam hominis perferat, ſed tamen, niſi illa in eas cadat, jam pœnas perferre non poſſit. Quod vero ſubjungit, hircum illum expiatorium, de quo Levit. XVI. agitur, typum ac figuram fuiſſe Chriſti, pœnas ferentis peccatorum noſtrorum: id etiam Grotius fatetur: ſed, quod Cenſor non attendit, argumento ex iſto Levitici loco pugnare contra Socinum non licet. Nec enim ille figuram hujuſmodi agnoſcit. Aliis igitur ſcripturæ teſtimoniis probari illud debet, quæ pag. XLV. & deinceps à Grotio adferuntur.

Cap. XXIII.

Oſtenditur Vetus Teſtamentum proprie & directe, carnalia ac temporalia, ſed in figura promittere ſpiritualia ac æterna.

Hinc illa aggreditur, quæ diſputaverat Grotius de ἀναλογίᾳ inter veteris Teſtamenti victimas, & ſacrificium Jeſu Chriſti. Habet ea res diſquiſitionem non utilem minus, quam jucundam: ſed profecto palato Cenſoris nihil ſapit, quod antea ſibi appoſitum non meminit. Videamus tamen, an hac etiam parte ὀρέξιν illi facere poſſimus. Veteri populo, ſi cuſtodire Dei ſtatuta, nec in gentium viis ambulare vellet, carnalia ac temporalia promitti, multa ſcripturarum loca oſtendunt. Ut Lev. XX. 24. *Ut hæreditate poſſideatis iſtam terram fluentem lacte & melle.* Et XXVI. 3. *Si in decretis meis ambulaveritis, & præcepta mea ſervaveritis, & feceritis ea, dabo pluvias veſtras tempore ſuo, dabitque terra fructum ſuum, & arbores agrorum dabunt fructum ſuum, apprehendetque vobis tritura vindemiam*: & quæ deinceps ſequuntur. Item Exod. XIII. 26. Deut. IV. 5. 22. 26. 40. & VII. 13. 14. 15. 16. 21. XI. 8. 9. 10. Iſ. I. 19. Agg. II. 20. Malach. III. 10. &c. Quanquam vero hæc rei temporalis & caducæ promiſſio foret; non tamen exiſtimare oportet, Judæos ad terreſtrem duntaxat vitam fuiſſe ſaginatos, grundilis inſtar pecoris, cui animam pro ſale datam eſſe, Chryſippus, & ex eo Varro, dicebant. Nam ſancti, ut optime inquit Radulphus, per ſpiritum edocti, hanc vitam ad terram viventium in cœlis referebant: uti ille, qui canebat Pſ. 26. (al. 27. verſ. 53. *Credo videre bona in terra viventium.* Et Tobias cap. II. 18. *Filii ſanctorum ſumus, & vitam illam exſpectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo.* Terreſtria igitur promittebantur, ſed per ea ſignificabantur æterna ac cæleſtia. Quo pertinet illud effatum divini ſcriptoris ad Hebr. X. I. *Lex umbram habuit futurorum bonorum.* Item quæ de ſpe meliori facta per Chriſtum, deque Chriſto, melioris teſtamenti ſponſore dicuntur ejuſdem epiſt. cap. VII. 19. 21. Nempe lex divina bifariam ſpectatur, carnaliter & ſpiritualiter: carnaliter quidem, qua inſtrumentum erat carnali populo ordinatum ad temporale bonum: ſpiritualiter autem, quatenus ſpiritu Dei præditis, ſub carnalium rerum typis, cœleſtia promittebat. Hæc ipſius Auguſtini ſententia fuit, quod quia parum veriſimile iis videtur, qui juniores ejus mentem ſemper aſſecutos putant; luculenti hujus ſcriptoris pluſcula congeſſimus. Sic igitur ille T. 2. epiſt. CXX. ad Honoratum: *Volens Deus oſtendere, etiam terrenam temporalemque felicitatem ſuum donum eſſe, nec aliunde, niſi ab ipſo, ſperari oportere, pro omnibus ſeculi temporibus diſpenſandum judicavit Teſtamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, a quo iſta vita neceſſe eſt incipiat. Sed illa felicitates patrum, Dei beneficio conceſſa prædicantur, quamvis ad iſtam vitam tranſitoriam pertinentes. Illa quippe terrena munera in manifeſto promittebantur, & tribuebantur. In occulto autem illis omnibus rebus Novum Teſtamentum figurate prænunciabatur, & capiebatur intelligentia paucorum, quos eadem gratia propheticæ munere dignos fecerat. Nam & quando temporalem felicitatem agebant; & æternam, veram & præferendam intelligebant: & iſtam miniſtrabant in myſterio, ut illam conſequerentur in præmio.*

Idem Tom. 4. quæſt. ſuper Exod. quæſt. XCII: *Quamvis iſta promiſſiones poſſint & ſpiritualiter intelligi, tamen cum ſecundum temporalem hominum felicitatem intelliguntur, ad vetus teſtamentum pertinent: ubi quanquam præcepta, exceptis his, quæ in ſacramento aliquid ſignificant, eadem ad mores bonos pertinentia reperiantur, promiſſiones tamen carnales atque terrena ſunt. Unde in* Pſal. LXXII. *pene lapſos & effuſos greſſus ſuos homo Dei dicit, cum zelaret in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Ea quippe cernebat abundare impiis, quæ ipſe ſecundum Teſtamentum vetus exſpectabat a Domino Deo, cui hac mercede ſerviebat. Et cum hinc eis ſubrepere cœpiſſet ſenſus impius, quod Deum non curare exiſtimaret humana, correptum ſe dicit, dum auctoritatem ſanctorum non eſt auſus improbare, & incepit cognoſcere, & ait: Hoc, labor eſt ante me, donec introeam in ſanctuarium Dei, & intelligam in noviſſima. Ibi enim præmia dabuntur ad novum pertinentia Teſtamentum, quæ impii non accipient: & pœnæ tunc futura ſunt impiorum, quas nullus piorum ſenſurus eſt.*

Idem Auguſtinus T. 4. expoſ. epiſt. ad Gal cap. III. *Lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea, vivet in illis. Non ait, qui fecerit eam, vivet in ea: ut intelligas legem in hoc loco pro ipſis operibus poſitam. Qui autem vivebant in his operibus, timebant utique, ne, ſi non ea feciſſent, lapidationem, vel crucem, vel aliquid hujuſmodi paterentur. Ergo qui fecerit ea, inquit, vivet in illis: id eſt habebit præmium, ne in iſta morte puniatur: Et poſt aliqua: Qui omnino non juſtificatur, nec illa ſervat, quæ temporale habent præmium; nec illa, quæ æternum. Qui autem in operibus legis juſtificatur, non apud Deum juſtificatur, quia temporalem inde exſpectat viſibilemque mercedem. Sed tamen eſt etiam iſta, ut dixi, quædam, ut ſic dicam, terrena carnaliſque juſtitia: nam & ipſe Apoſtolus eam juſtitiam vocat, cum alibi dicit: Secundum juſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus quiſ fuerim ſine querela.*

Idem in ejuſdem epiſt. expoſ. cap. VI. *Manifeſtum eſt etiam illam ſcripturam, quæ priori populo data eſt, legem Chriſti fuiſſe, quam venit implere charitate, quæ non implebatur timore. Eadem igitur ſcriptura, & idem mandatum, cum bonis terrenis inhiantes premit ſervos, Teſtamentum vetus: cum in bona æterna flagrantes erigit liberos, Teſtamentum novum vocatur.*

Idem lib. X. de Civ. Dei. cap. XV. *Hæc lex cum diſtributione temporum data eſt, quæ prius haberet promiſſa terrena, quibus certo ſignificarentur æterna, quæ viſibilibus ſacramentis celebrarent multi, intelligerent pauci.*

Idem lib. XVIII. de Civit. Dei. cap. XI. *Educto populo in monte Sina (Moſes) divinitus acceptam tradidit legem: quod Vetus dicitur Teſtamentum, quia promiſſiones terrenas habet: & per Jeſum Chriſtum futurum fuerat Teſtamentum novum, in quo regnum cælorum promitteretur. Hunc enim ordinem ſervari oportebat, ſicut in unoquoque homine, qui in Deum proficit, id agitur, quod ait Apoſtolus, ut non ſit prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpirituale, quoniam ſicut dixit, & verum eſt: primus homo de terra terrenus: ſecundus homo de cælo cæleſtis.*

Idem T. 6. lib. IV. contra Fauſtum Manich. cap. II. *Temporalium quidem rerum promiſſiones Teſtamento veteri contineri, & ideo vetus Teſtamentum appellari, nemo noſtrûm ambiget, & quod æterna vita promiſſio,*

regnum

regnumque cælorum ad novum pertinet Teſtamentum: ſed in illis temporalibus figuras fuiſſe futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis ſeculorum obvenit, non ſuſpicio mea, ſed Apoſtolicus intellectus eſt, dicente Paulo, cum de talibus loqueretur, hæc omnia figura noſtra fuerunt, &c. Et poſt pauca: *Non itaque ſpes noſtra in temporalium rerum promiſſione defixa eſt, quandoquidem nec ipſos illius temporis ſanctos & ſpirituales viros, Patriarchas, & Prophetas, his terrenis rebus fuiſſe deditos credimus. Intelligebant enim, revelante ſibi ſpiritu Dei, quid tempori illi congrueret, & quibus modis Deus per illa omnes res geſtas & dictas futura figuranda & prænuncianda decerneret, magiſque deſiderium eorum de novo Teſtamento erat; ſed præſens functio corporalis ad ſignificanda nova futura pollicitationibus veteribus præbebatur. Ita illorum hominum non tantum lingua, ſed & vita prophetica fuit. Carnalis autem populus promiſſis vitæ præſentis inhærebat. De quo tamen etiam populo nihilominus ſignificabantur futura.*

Idem contra eundem lib. XIX. cap. ult. *Denique quod non temere dixerim, neſcio utrum quiſquam in illis libris inveniat nomen regni cælorum, quod tam crebro nominat Dominus. Dicit quidem ibi, Diligite ſapientiam, ut in æternum regnetis. Et ipſa vita æterna, ſi non illic in manifeſto prædicaretur, non diceret Dominus etiam malis Judæis, Scrutamini ſcripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere, ipſæ teſtimonium perhibent de me. Quo enim niſi ad hoc pertinet, quod ibi ſcriptum eſt? non moriar, ſed vivam, & enarrabo opera Domini: &, illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: &, juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum: &c. Proinde teſtimoniis vitæ æternæ, & reſurrectionis mortuorum abundat illa ſcriptura: ſed hoc nomen, id eſt regnum cælorum, de nullo inde loco mihi occurrit. Hoc enim proprie pertinet ad revelationem novi Teſtamenti: quia ea corpora, quæ terrena fuerant, mutatione illa, quam Paulus apertius commemorat, in reſurrectione fiant ſpiritualia, ac per hoc cæleſtia, in quibus poſſideamus regnum cælorum.*

Idem T. 6. contra adverſ. Legis & Prophet. lib. I. cap. XVII. *Quamvis in Vet. Teſt. propter temporalium bonorum promiſſionem, malorumque comminationem, ſervos pariat temporalis Hieruſalem: in novo autem, ubi fides impetrat charitatem, qua lex poſſit impleri, non magis timore pœnæ, quam dilectione juſtitiæ liberos pariat æterna Hieruſalem: tamen & illis temporibus fuerunt juſti ſpirituales, quos non occidebat litera jubens, ſed vivificabat ſpiritus juvans.*

Idem T. 7. lib. I. de baptiſmo contra Donatiſtas c. XV. *Ex ipſo animali ſenſu, quia homo animalis non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei, omnes diſſenſiones & ſchiſmata generantur. In quo ſenſu, perſeverantes Apoſtolus dicit ad Vetus Teſtamentum pertinere, id eſt, ad terrenorum promiſſorum cupiditatem, in quibus quidem ſpiritualia ſignificantur, ſed animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei. Quocunque ergo tempore tales homines eſſe cœperint in hac vita, jam divinis pro ſeculorum diſtributione ſacramentis imbuti, ſi adhuc tamen carnaliter ſapiant, & carnalia de Deo, ſive in hac vita, ſive poſt hanc vitam, ſperent atque deſiderent, animales ſunt; Eccleſia vero, quod eſt populus Dei, etiam in iſtius vitæ peregrinatione, antiqua res eſt, in aliis hominibus habens animalem portionem, in aliis autem ſpiritualem. Ad animales pertinet vetus Teſtamentum, ad ſpirituales Novum. Sed primis temporibus utrumque occultum fuit, ab Adam uſque ad Moſem. A Moſe autem manifeſtum eſt vetus, & in eo ipſo occultabatur novum, quia occulte ſignificabatur. Poſtea vero quam in carne Dominus venit, revelatum eſt novum: veteris autem ſacramenta ceſſarunt, ſed concupiſcentiæ tales non ceſſaverunt. In illis enim ſunt, quos Apoſtolus jam per ſacramentum novi Teſtamenti natos, adhuc tamen dicit, animales non poſſe percipere, quæ ſunt ſpiritus Dei. Sicut enim Sacramentis Veteris Teſt. vivebant quidam ſpirituales, ad novum ſcilicet Teſtamentum, quod tunc occultabatur, occulte pertinentes: ſic & nunc in ſacramento novi Teſtamenti, quod jam revelatum eſt, plerique vivunt animales. Qui proficere ſi nolunt ad percipienda quæ ſunt Spiritus Dei, quo eos hortatur ſermo Apoſtolicus, ad vetus Teſtamentum pertinebunt: Si autem proficiunt, & antequam capiant, ipſo profectu & acceſſu ad novum pertinent. Et ſi priusquam ſpirituales fiant, ex hac vita rapiantur; cuſtoditi per ſacramenti ſanctitatem in terra viventium computantur, ubi eſt ſpes noſtra & portio Dominus.*

Idem T. 7. contra duas Pelagianorum epiſtolas lib. IV. ad Bonifacium cap. V. *Qui fecerit ea, vivet in illis. Quod ex lege teſtimonium commemoratum ab Apoſtolo propter vitam temporalem intelligitur, propter cujus amittendæ timorem, faciebant homines legis opera non ex fide, quia tranſgreſſores legis eadem lege a populo jubebant occidi. Aut ſi aliter intelligendum eſt, propter vitam æternam ſcriptum eſſe, qui fecerit ea, vivet in illis, ideo ſic expreſſum eſt legis imperium, ut infirmitas hominis in ſe ipſa deficiens ad facienda, quæ lex imperat, de gratia Dei potius ex fide quæreret adjutorium, cujus miſericordia etiam fides ipſa donatur.*

Idem T. 8. in Pſal. LXXIII. *Cum, ſecundum promiſſa Dei ad vetus Teſtamentum pertinentia, expectares felicitatem terrenam; animadvertit eam abundare apud impios, &c.* Et poſt aliqua: *Sed ne quiſquam putaret, ab alio factum eſſe hominem terrenum, ab alio cæleſtem; ideo Deus oſtendens ſe eſſe utriuſque creatorem, etiam utriuſque Teſtamenti ſe voluit eſſe auctorem: ut & terrena promitteret in veteri Teſtamento, & cæleſtia in Nov. Teſtam.*

Idem T. 9. ſuper Johannem tract. XXV. *Aliquid plus iſte (Chriſtus) promittebat, quam Moſes. Per Moſen quippe promittebatur regnum & terra fluens lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, ſalus corporis, & cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen ſpiritualia: quia veteri homini in veteri Teſtamento promittebantur. Attendebant ergo promiſſa per Moſen, attendebant promiſſa per Chriſtum. Ille plenum ventrem promittebat in terra, ſed cibo qui perit: iſte promittebat cibum non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.*

Nec ſolus ita credidit Auguſtinus: ſed eadem aliorum Patrum ſententia fuit. Unum, alterum, ex ingenti turba producemus. Hieronymus lib. II. comm. in epiſt. ad Galat. ad illa verba cap. V. *Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, &c. Ex eo tempore, quo Evangelium in toto orbe radiavit, ſuperflua eſt circumciſionis injuria. Quæ tunc, ut cætera quoque legis, valuit, quando & benedictiones carnales legem ſervantibus ſpondebantur: quo ſcilicet, ſi implêſſent eam, benedicti eſſent in civitate, benedicti in agro, plena haberent horrea, & multa alia, quæ in repromiſſionibus continentur. Nos autem in Chriſto Jeſu valere volumus, confortari, id eſt in vera circumciſione, &c.* Idem lib. I. Dialog. contra Pelag. *Perſpicuum eſt, regnum cælorum primum in Evangelio prædicari per Joannem Baptiſtam, & Dominum ſalvatorem, & Apoſtolos.* Hæc ille adverſus Pelagium, qui dixerat, *regnum cælorum in veteri Teſtamento repromitti:* uti ibidem ait Hieronymus. Junilius Africanus epiſc. lib. de partibus divinæ legis ad Primaſium cap. XVII. *Veteris Teſtamenti figura ad Novum intentione reſpiciunt. Novum autem futuræ vitæ beatitudinem repromittit: & ſic omnia ad futuri ſeculi ſpem ex ipſa intentione currunt.* Iſidorus Hiſpalenſis lib. II. de differentiis ſpiritualibus diff. XXVIII. *Inter legem & Evangelium hoc intereſt, quod in lege litera, in Evangelio gratia: illa habet umbram, iſta imaginem: illic Chananæitidis regnum & promiſſiones rerum temporalium continentur, hic vita æterna regnumque cælorum promittitur.*

Etiamne

by Google

Etiamne Scholaſticorum de hoc judicium deſiderat quiſquam ? En ipſum Lombardum lib. III. ſentent. diſt. IV. lit. B. *Diſtat Evangelii litera à legis litera, quia diverſa ſunt promiſſa: illic terrena, hic cœleſtia promittuntur.* Similiter Thomas Aquin. 1. 2. quæſt. 91. art. 5. *Lex vetus directe ordinabat ad bonum ſenſile & terrenum: lex nova ad novum intelligibile eſt & cœleſte.* Biel in lib. III. ſent. diſt. XL. q. un. *Æterna bona in nova lege manifeſte promittuntur: in veteri, non niſi ſub quibuſdam figuris.*

Trecenta hujuſmodi non ex Scholaſticis modo, ſed etiam Patribus antiquis, adferre poſſum; quæ clare oſtendant, exiſtimaſſe eos, Deum veteri populo, Moſaicæ legis obſervanti, promittere vitam longævam, & felicitatem temporalem: atque tranſgredienti legem comminari omnis generis calamitates, & mortem violentam: & licet mere carnales ultra iſta non aſſurgerent, tamen qui ſpiritum Dei haberent, intellexiſſe, per hujus vitæ conſervationem ſignari vitam æternam: & per deletionem è numero viventium ſciſſe indicari deletionem è libro electorum ad vitam æternam.

Cap. XXIV.

Exponitur, quid temporale illud ſit in victimis veteris Teſtamenti, quo repræſentent ſpiritualem effectum à Chriſti ſacrificio promanantem.

QUæ autem univerſe hactenus de lege diximus: eadem diſtincte etiam in ſacrificiis conſiderare oportet. Nam Catholici conſentiont, ea eſſe typos *crucis ac paſſionis Dominicæ: in qua omnia recapitulantur*: ut ait Hieronymus in cap. 2. ad Epheſ. & cap. V. ad Matthæum. Atque ut Auguſtinus ait lib. XX. adverſus Fauſtum cap. XVIII. *Offerentes Deo in victimis pecorum, celebrabant futuram victimam, quam Chriſtus obtulit*: quibus genuina habet lib. X. de Civit. Dei. cap. XX. & lib. I. contra adverſarium Legis & Prophet. cap. XVIII. & in Pſal. L. atque alibi. Quare ſi lex univerſa promittit carnalia, ſed quibus ſpiritualia deſignentur; etiam in victimis carnalis effectus diſtingui debet ab eo, quod ſpiritualiter adumbrant. Spiritualis autem effectus eſt, ſolutio à reatu æterno & pœnis infernalibus: quam ſacrificia adumbrant, non præſtant. Unde Auguſtinus lib. XVIII. contra Fauſtum cap. VI. *In ſacrificiis figura noſtra fuerunt, quia noſtra mundatio & Dei propitiatio nobis ſine ſanguine nulla eſt: ſed illarum figurarum veritas Chriſtus eſt, cujus ſanguine redempti & mundati ſumus.* Et epiſt. LIX. ad Paulinum. *Dimiſſionem peccatorum* (nempe quod ad reatum æternum) *cinis vaccæ, & adſperſio ſanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarum ſignificabat, non efficiebat. Ideo deinceps dicit, Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus, id eſt illorum ſacrificiorum quæ immolabantur in figura ſanguinis Chriſti.* Sed ſi ſacrificia adumbrant ac ſignificant ablationem reatus æterni: neceſſe eſt ſubſternatur effectus temporalis, per quem ſpiritualis ille effectus repræſentetur. Is vero eſt ablatio reatus, ratione pœnæ temporalis. Quod ita eſſe, non difficulter probatur. Nam lex, quatenus eſt inſtrumentum civilis ſocietatis, ad beatitudinem πολιτικὴν ordinatum, longævam iis vitam pollicetur, qui ſecundum legem vivunt: ut Levit. XVIII. 5. ubi temporalem vitam directe ſignari, veteres arbitrantur, juxta illud Rom. XIII. 3. *Vis non timere poteſtatem? quod bonum eſt, facito.* Et ſane etiam Chaldæus Paraphraſtes Levitici locum vertit, *Quod faciens homo vivet in eis vita ſeculi*, hoc eſt longæva. Quamquam pro eo in Complutenſibus ac Regiis Bibliis transferatur, *Vivet vita ſempiterna.* Ut autem vitam diuturnam legis obſervantibus Deus promittit, ita violentam ejus tranſgreſſoribus mortem minatur: ut cognoſcimus ex Exod. XX. 7. Verum miſericors Deus, ſummus νομοθέτης, ne peccantium ſuppliciis paullatim populus omnis deleretur, ſtatuit, ut atrociora quidem delicta non niſi morte expiarentur, ſed pro hominibus carne immundis, vel minori peccato contaminatis, victimæ mactarentur: unde pro talibus Levit. XVII. 11. dicitur *ſanguinem* animalis eſſe, *qui homini pro piaculo eſt*: ex quo colligit Euſebius lib. I. de demonſtratione Evangelica cap. X. loco hominis, mortem merentis, animal illud offerri, quod ſacrificatur. Verba ejus ſunt, Σαφῶς γὰρ ἀντὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὸ τῶν σφαγιαζομένων ζώων αἷμά φησιν ἐξιλάσκεσθαι. Et mox: ἀντίψυχα τῆς αὐτῶν ψυχῆς προσάγειν τὰ ζωοθυτούμενα. Sed uti antea monebam, hæc carnalis ἀπολυτρώσεως minime in quibuſvis delictis locum habebat; quod clare nos docet antiquus ſcriptor quæſt. & reſponſ. ad Orthodoxos, quæ Juſtino Martyri tribuuntur. Ejus verba ex reſponſ. XCVII. quia Græce adduxit Grotius, Latine nunc ſolum apponam. *Cæterum*, inquit, *in delictis aliis, quæ vitæ aut conſuetudini civili hominum damnum adferunt, veniam non dat, neque per baptiſmos, neque per irrationalium victimarum oblationes: ſed juſtam atque dignam per jus æquum talionis* (διὰ τῆς ἴσης τῆς ἀντιπλήξεως) *delinquentibus refert compenſationem: Animam*, inquit, *pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente. Ubi vero æquum retributionis jus minus convenienter adminiſtratur, ibi peccantibus igne, vel ſaxo, vel ferro mortis infertur ſupplicium. Nam filiam ſacerdotis fornicantem, igne comburit: laici autem, lapidibus enecat: conjugem vero* (ὕπανδρον) *gladio percutit. Neque aliquam habet lex poteſtatem, ut ejuſmodi criminis reum quemquam per benignitatem, baptiſmorum luſtrationibus & rebus divinis faciendis ſolvat. Gratia autem permagna eſt adverſus delinquentes vis & potentia. Hac namque lege adhuc dominante, niſi regem Davidem duplici capitali peccato implicatum excepiſſet, eique pœnitentiæ fores aperuiſſet, non inveniſſet ille apud legem, quæ peccatores ſervare poſſet, humanitatem.* Cæterum quod carnalem mundiciem & ſalutem in delictis quibuſdam victimæ præſtarent: hoc, uti dicebamus, illud eſt, quo mundationem ſpiritus, & ſalutem æternam adumbrabant. Audiamus divinum ſcriptorem ad Hebr. c. IX. 13. 14. *Nam ſi ſanguis taurorum hircorumque, & cinis juvencæ adſpergens inquinatos, ſanctificat eos ad carnis puritatem: Quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſe ipſum obtulit inculpatum Deo, purgaturus eſt ab operibus mortuis conſcientiam veſtram ad ſerviendum Deo vivo?* Quem in locum ſic ſcribit Franciſcus Junius Parall. lib. III. *Apoſtolus*, inquit, *per comparationem minoris confirmat hoc ſuum dictum de æternitate redemptionis Chriſti, elegantiſſimo ἐπιχειρήματι: cujus quidem proſyllogiſmus, evidentiæ cauſa, ponendus eſt ab ἀναλογίᾳ, in hunc modum: Quarum rerum inſtitutio eſt ἀνάλογος, quamvis in diverſo genere, earum vis & efficacitas, pro ratione generis ſui, major aut minor dicenda eſt. Sanguinis taurorum, hircorumque cineris, & cæterarum expiationum legitimarum ritus eſt ἀνάλογος cum aſperſione ſanguinis Chriſti. Ergo pro ratione utriuſque generis alia eſt hujus, quam illius efficientia. Ex hoc proſyllogiſmo conficitur argumentatio, quam hic conſtituit Apoſtolus: Infinite major eſt rei ſpiritualis & æterna efficientia, quam rei carnalis, quamvis cum altera habentis analogiam. Sanguis taurorum hircorumque & cinis juvencæ, quibus inquinati ex lege aſpergebantur, ſanctificavit ad carnis puritatem. Infinite igitur major eſt efficacitas ſanguinis Chriſti.* Hujuſmodi cum divini ad Hebræos ſcriptoris mens ſit, ſatis patet, aliam eſſe efficaciam, quam rufæ vaccæ cinis aquæ luſtrali inſperſus præſtaret carnaliter: aliam vero, quam ſignificaret ſpiritualiter. Carnaliter conſideratus Judæos ſecundum carnem ſanctificabat, cum ob contactum cadaveris, vel ullius rei impuræ, judicabantur immundi, eoque à ſacro cœtu excludebantur: ſpiritualiter autem ſpectatus denotabat per ſanguinem Chriſti animas hominum purgari, ne excluderentur è regno cœlo-

cœlorum. Neque eſt quod aliquis dicat, ſolum hic victimis tribui, quod inſtituto divino tollere poſſint immunditiem carnis ceremonialem, qualis illa quæ ex rei immundæ contactu proveniebat. Nam etiam per victimam expiabantur, qui diſſimulaſſent blaſphemiam, aut temere juraſſent, aut fidem depoſiti fefelliſſent, aut furtum feciſſent: ut liquet ex Levit. cap. v. ubi de iſtis dicitur: *Expiabit eos ſacerdos, & remittetur eis.* Quod ipſum firmatur ex Levit. xvii. 11. ubi tria hæc diſtincte docemur, animam ſeu vitam pecoris eſſe in ſanguine; ipſum illum ſanguinem, in quo vita eſſe dicitur, vim habere expiandi animas; atque idcirco ſanguinem pecoris poni debuiſſe ſuper altare, ut ibi combureretur ad expiationem animarum. Itaque non tantum carnis mundationem, ſed etiam mortalium delictorum remiſſionem, victimarum eſſe effectum ſtatuit Nicolaus Lyranus in cap. ix. Numer. ubi ſic ſcribit: *In lege erant duæ purificationes. Una ab immunditie ſpirituali: quæ contigit ex peccatis: & iſta, quæ erat gravior, purificabatur per oblationes & ſacrificia: ut habetur* Levit. iv. & v. *Alia autem erat ab immunditia corporali, quæ contingit ex tactu alicujus rei immundæ, vel alia immunditia corporali, per quam efficiebatur homo ineptus ad ingrediendum locum cultus divini, ita quod tales immunditiæ erant, quaſi quadam irregularitates impedientes accedere ad locum divini cultus, quamdiu manebant tales. Et purificabantur per aſperſionem aquæ luſtrationis, in qua commiſcebantur cineres vaccæ combuſtæ.* Aperte victimis duplicem tribuit efficaciam, purgandi carnem ab immunditie ceremoniali, & expiandi a reatu delicti moralis. Quemadmodum igitur carnem mundandi, ita & moralem culpam expiandi communis eſt victimis effectus cum Chriſto; ſed ἀνάλογος, modoque longe præſtabiliori competens antitypo, quam typo. Typo enim carnis mundatio, quæ præſentem ſpectat vitam, tribuitur; ſed antitypon præſtat mundationem conſcientiæ. Similiter igitur typo non alia conveniet expiatio moralis delicti, quam corpus ſpectans, in quod terrenus judex habet poteſtatem: non item illa, quæ tollit reatum æternum, quo (niſi per ſatisfactionem Chriſti liberemur) animæ una cum corpore conjiciendæ ſunt in gehennam. Interim quomodo ſcriptor ad Hebræos docet, per mundationem carnis ſignari mundationem conſcientiæ: ſic per vitæ præſentis converſationem adumbratur conſecutio vitæ æternæ: atque ita, quemadmodum Hieronymus ſcribit in Zachar. cap. xiii. *De lege tranſeuntibus ad Evangelium, de umbra ad veritatem, pro brevibus & præſentibus futura & æterna ſuccedunt.* Quod etiam voluit ſcriptor commentariorum in Epiſtolas Paulinas, quæ etſi Ambroſio tribuuntur quoque in actis ſynodi Aquiſgranenſis, anni ↀCCLXXII: tamen ejus eſſe non poſſunt, ſed potius Hilarii ſunt diaconi, qui B. Hieronymi tempore vixit: ut alibi oſtendimus. Ejus hæc verba ſunt in epiſtol. ad Galat. cap. iii. *Omnia legis manifeſta ſunt, ut ſervans legem vivat. Si quo minus, neceſſe eſt plectatur, quia, quod ſcivit vitandum, admiſit.* Et mox: *Verum eſt, quia nemo per legem juſtificatur, ſed apud Deum. Juſtificatur autem apud mundum ut ſecurus ſit in vita præſenti. Si autem apud Deum juſtificari vult, ſequatur fidem. Alioqui hic ſecurus, reus erit in futurum.* Atque idem voluiſſe videtur in cap. ix. ad Hebr. *Omnia permutata ſunt: ibi ſanguis hircorum diluit peccata carnis, hic ſanguis Chriſti abluit peccata ſpiritus: quia æterna redemptione inventa, oſtendit in prioribus ſacrificiis & legalibus ceremoniis, non eſſe æternam retributionem.* Et poſt aliqua: *Quod vero ait, Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio: ſed ſemiplena in minima parte.* Et mox: *Propter hoc etiam omnia ſacrificia veteris Teſtamenti leguntur, ut hoc unum ſacrificium deſignarent, per quod vera eſt remiſſio peccatorum, & mundatio animæ in æternum.*

Etiam Auguſtinus, cum totius legis Moſaicæ promiſſiones & minas reſpicere hanc vitam dixiſſet: convenienter ſibi docet, ſacrificiis veteris populi auferri pœnam, quam terrenus judex infligit: paſſione vero Dominica, quæ per victimas adumbratur, tolli reatum æternum. Cognoſcere hoc eſt ex iſtis verbis in Numeros, quæſt. xxxiii. *Eadem ſunt in vetere & novo Teſtamento, ibi obumbrata, hic revelata: ibi præfigurata, hic manifeſtata. Nam non ſolum ſacramenta diverſa ſunt: verum etiam promiſſa. Ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpirituale præmium occulte ſignificatur. Hic autem manifeſtiſſime ſpiritualia promittuntur & æterna. Temporalium autem bonorum atque carnalium, & ſpiritualium atque æternorum, quæ clarior certiorque diſtinctio eſt, quam paſſio Domini noſtri Jeſu Chriſti: ex cujus morte ſatis conſtitit, non iſtam terrenam tranſitoriamque felicitatem à Domino Deo pro magno munere ſperandam & optandam; quandoquidem in unigenito Filio ſuo, quem tanta ille perpeti voluit, longe aliud à ſe peti expectarique oportere declaravit.* Quæ verba citat etiam Beda, Collectaneis ex Auguſtino in cap. ix. ad Hebr. Nec eſt quod dicat aliquis, de ſacramentis ſolis hic agi; nam, ut è junioribus Herbrandus, & ex eo Oſiander ad cap. vi. Levitici, optime ſcribunt, *Sacrificia ratione effectus ſimul etiam fuere ſacramenta, hoc eſt, ſigilla vera expiationis peccatorum coram Deo, quatenus ſacrificia Chriſtum reſpiciebant. Unde in Apocalypſi cap. xiii. dicitur, agnum eſſe occiſum ab origine mundi: nimirum typice, & ratione effectus.* Auguſtino conſentit Sedulius Scotus, Collectaneis in cap. x. ad Hebr. in illud, *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem: Umbra, inquit, fuit, non veritas. Nam requieſcebant peccata ad tempus, non remittebantur.* Quibus verbis non aliud voluit, quam victimam pro peccato offerentes, temporalem pœnam effugiſſe: cæterum, niſi fide & pœnitentia præditus quis eſſet, fuiſſe remiſſionem non remiſſionem, hoc eſt dilationem pœnæ verius, quam ablationem. Eademque mens fuit Brunonis, qui ante annos vixit quingentos, in cap. ix. ad Hebr. *Serviebant in juſtitia, ſed carnis, quia carnales ſunt juſtitia, corpus quidem à pœna legis liberantes, ſed animam in vinculis peccati deſerentes. Et ibidem: Probat hoc Apoſtolus à minori, dicens, Vere per ſanguinem Chriſti inventa eſt redemptio: quia ſi ſanguis hircorum & taurorum, & ſi cinis vitulæ combuſtæ, aſperſus ſuper populum, ſanctificat inquinatos, id eſt mundat pollutiones peccatorum: ſanctificat, dico, valens ad emundationem, non utique animæ, ſed carnis tantum, quia carnem liberat à pœna legis, anima polluta remanente: ſi, inquam, ſanguis illorum animalium aliquo modo ſanctificat, quanto magis ſanguis Chriſti emundavit nos?* Quæ poſtrema Brunonis verba, ſimiliter atque illa Sedulii interpretamur.

Nec antiquiores ſolum, ſed etiam juniorum plerique ſic ſenſerunt. Unum alterumque ad partes adducemus. Philippus Melanchton Loc. com. cap. de Sacrificiis. *Dicebantur quædam ex lege propitiatoria ſacrificia propter ſignificationem ſeu ſimilitudinem, non quod mererentur peccatorum remiſſionem coram Deo, ſed quia ſignificabant futurum ſacrificium. Cæterum ibi merebantur remiſſionem peccatorum in* EXTERNA CONVERSATIONE, *ne illi excluderentur ex Politia Moſis.* Similiter in loc. comm. Eraſmus Sarcerius, *Sacrificium propitiatorium coram politia Moſis valens, eſt opus, quod redimebat juſtitiam legis, hoc eſt, ne is qui peccaverat, excluderetur è Rep. Moſaica: & eſt typus veri propitiatorii ſacrificii pro peccatis coram Deo.* Et poſt aliqua: *Effectus propitiatorii ſacrificii Moſaici ſunt. I. Redimere juſtitiam legis. II. Reconciliare politiæ Moſaicæ, & Judaico populo. Hi effectus, certe ſunt exempla illorum, qui his ſacrificiis reconciliati ſunt reip. Moſaicæ. Item quia epiſtola ad Hebr. adimit*

illis

Digitized by Google

illis ſacrificiis expiationem peccatorum coram Deo, reliquit illis redemptionem juſtitiæ coram politia Moſis, III. *Sanctificare ad carnis purgationem. ad* Hebr. c. IX. *Nam ſi ſanguis taurorum, &c.* IV. *Eſſe typica veri propitiatoris ſacrificii, ad* Hebr. c. IX. *Nam lex umbram obtinens futurorum bonorum, &c. Idem: Duo ſunt ſacrificia propitiatoria pro peccatis: alterum Moſaicum, alterum Chriſti: ſed hoc diſcrimine, quod Moſaica propitiatoria tantum ſteterint pro peccatis coram judicibus Moſaicis, & pro redimenda juſtitia coram Rep. Iſraelis. Propitiatorium autem ſacrificium Chriſti ſtetit ſemper, & adhuc ſtat pro peccatis coram Deo, & pro vera juſtitia, qua placatur ira Dei.* Idem voluit Brentius, & ex eo Andreas Oſiander, notis in cap. IV. Levitici: *Non inſtitutum fuit hoc ſacrificium, ut expiet peccata coram Deo. Ex epiſtola enim ad Hebræos notum eſt, quod nec ſanguis taurorum, nec cinis vitulorum poſſint auferre peccata. Sed inſtitutum fuit, partim ut eſſet externa & politica reconciliatio eorum, qui errore quodam peccaverant, partim ac maxime omnium, ut eſſet typus ejus reconciliationis, quam Chriſtus erat præſtiturus.*

Nec in Moſaico ſolum ſacrificio hæc *ἀναλογία* cernitur, ſed etiam illo Abrahami, loco Iſaaci ſacrificantis arietem. Nam cum Chriſtus nos liberet à morte æterna, aries iſte divinitus in vepribus monſtratus, qui, ut Euſebius Emiſſenus, ſive Eucherius potius, *pro Iſaaco, occulta myſterii diſpenſatione ſupponitur*, non liberavit Iſaacum, niſi à morte temporali: quod aperte ab antiquis dicitur, & clarius eſt, quam ut probato ſit opus. Hinc Ambroſius de fide Reſurr. orat. II. *Ovem pro homine demonſtravit, ut & filium patri redderet, nec periret hoſtia ſacerdoti.* Arietem vero iſtum typum fuiſſe Chriſti, non Martyr ſolum, & plerique juniorum fatentur, ſed etiam aſſerit Chryſoſtomus in Geneſ. homil. XLVII. *Quomodo vidit Abraham Chriſtum qui temporibus præceſſit? Per figuram, per umbram. Sicut enim hic ovis oblata eſt pro Iſaac, ita & rationalis agnus oblatus eſt pro mundo. Oportebat enim in umbra deſcribi & præſignari antea veritatem.* Item Auguſtinus lib. XVI de Civit. Dei cap. XXXII. *Quis erat ille aries, quo immolato impletum eſt ſignificativo ſanguine ſacrificium? Quis illo figurabatur, niſi Jeſus Chriſtus?* Similiter idem lib. XII. adverſus Fauſtum, & ſerm. LXXI. de tempore. Item Ambroſius lib. I. de Abraham cap. VIII. Prætetea Origenes, Procopius, Eucherius, Rupertus, alii. Itaque in hoc quoque typo videmus communem eſſe effectum typi & antitypi; ſed *ἀνάλογον*, ariete quidem liberationem præſtante à morte temporali; Chriſto autem, qui agnus eſt tollens peccata mundi, liberationem ab æterna morte promerente: ut illuſtriori modo effectus iſte competat Chriſto, quia, ut Hieronymus ait T. 2. lib. II. Comm. in cap. XI. Oſeæ, *Typus partem indicat: quod ſi totum præcedat in typo, jam non eſt typus, ſed hiſtoria veritas appellanda.*

Cap. XXV.

Reſpondetur iis, quæ à Cenſore dicuntur adverſus iſta, quæ Grotius docuit de ἀναλογίᾳ inter victimas Veteris Teſtamenti, & ſacrificium Jeſu Chriſti.

QUæ fuſe hactenus attulimus de effectu analogo victimarum & ſacrificii Dominici: ea, tanquam ventus farfari folia, longiſſime diſcutiunt ac difflant, quæcunque adverſus Grotium de ſacrificiorum efficacia objicit Cenſor. Primum obducit, quod *λύτρωσις αἰωνία* per victimas ſignificetur. Verum quis Catholicus hoc in dubium vocat? Et tamen de Grotio Cenſor anceps hæret, *καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος*: cum is non ſolum diſertim idem dicat, ſed divinis etiam teſtimoniis confirmet. Non igitur hoc quæritur: ſed, quod Cenſor aut non vidit, aut diſſimulavit, longe aliud eſt, de quo controverſia ſit nobis. Quale illud ſit cognoſcemus, ſi audierimus, quid Catholicis objectet Socinus lib. II. de Servat. cap. X. & apertius etiam in Prælect. cap. 22. ubi in hunc diſſerit modum: *Aut volumus in victimis illis antiquis vim aliquam ſatisfaciendi peccatis fuiſſe, unde per collationem argumentari liceat, hanc eandem vim in Chriſti morte fuiſſe: aut concedimus in illis victimis revera vim iſtam non fuiſſe: ſed tamen contendimus ea dicta de illis eſſe, quæ ſatisfactionem iſtam ſignificent, quam neceſſe ſit, cum in re adumbrante non fuerit, in re adumbrata reperiri, & ſic ex ipſa tantum adumbratione argumentari volumus.* Poſtea ſubiungit: *In eo valde peccatur, quod pro conceſſo ſumitur, rem adumbrantem ea qualitate penitus carere poſſe, quam in re adumbrata præfigurat. Quamvis ejuſmodi ſit, ut ſi cum eo, quod præfigurat, comparetur, imago quadam veritati oppoſita eſſe videatur.* Poſt, exemplis hoc declarat: uti illo ab æneo ſerpente, qui ita exaltatus fuit, ſicut Chriſtus: ubi utrobique intuitus, utrobique ſalus fuit: item ab arca Noæ, quæ antitypon fuit baptiſmi Chriſti: ubi utrobique eſt ſalus, illic ingredientium arcam; hic accipientium baptiſmum. Tandem ita concludit: *Oportet igitur, ſi in victimis illis antiquis aliqua adumbratio fuit ſatisfactionis pro peccatis per Chriſti mortem, in iiſdem quoque victimis aliquam ſatisfactionem pro peccatis fuiſſe. Sed nulla prorſus fuit. Ergo neque ullam etiam ſatisfactionis iſtius adumbrationem in iſtis fuiſſe dicendum eſt, quicquid de illis dictum fuerit, quod (ſi ipſa verba ſpectemus) ſatisfactionem illis tribuere videatur.* Huic argumento ita in ſua Sacrificiorum ſchola Diſput. XV. occurrit doctiſſimus Wolfgangus Franzius, S. Theol. in Wittebergenſi Academia Profeſſor: *Male noſtras Eccleſias accuſat Socinus, quaſi pro conceſſo ſumant id, quod plane falſum eſt; nimirum quod in ſacrificialibus pecoribus, nulla fuerit ſatisfactio pro peccatis. Præſupponimus enim id, quod eſt veriſſimum, & quod à Spiritu S. affirmatur* Levit. XVII. II. *Anima carnis in ſanguine eſt: & ego dedi illum vobis, ut ſuper altare in eo expietur pro animabus veſtris, & ſanguis pro anima piaculo ſit. Ex divina igitur miſericordia, divina voluntate, divina inſtitutione, in pecore puniuntur peccata hominum.* Hæc Franzius. Sed cum pœna alia ſit temporalis, alia æterna: quæſtio eſt, utrum pro peccatis per victimas hac, an illa pœna ſatisfiat. Pro æternis pœnis ſolus ſatisfecit Chriſtus: ergo victimæ non præſtant liberationem, niſi à reatu temporali: neque hoc faciunt vi ſua, ſed ex inſtituto divino. Atque hæc ſatisfactio pro pœna corporis temporali eſt illud quod adumbrat ſatisfactionem Chriſti pro reatu æterno. Hæc ſatis oſtendunt, non illud eſſe in controverſia, quod Cenſor putavit, ſed, cum paſſim urgeat Socinus, figuram tanquam imaginem reſpondere veritati, eo quæri, num victimæ ſola perpeſſione Chriſtum figuraverint, an vero, aliquo etiam effectu perpeſſionis iſtius. Nos arbitramur cum Grotio, ut plena ſit figuræ ratio, hoc etiam requiri, ut tale aliquid citra figuram promiſſum ſit morti victimæ, quale id ſit, quod ob Chriſti mortem contingat: ita tamen, ut effectus mortis Chriſti tanto ſit major, quanto Chriſtus victimas illas antecellit. Hanc non noſtram primitus fuiſſe ſententiam, ſed Chriſtianiſmi veteris, atque etiam plerorumque è junioribus, oſtendunt ea, quæ ſuperius adduximus. Imo ubicunque aliqua perſona aut res (puta ſerpens in deſerto) dicitur Chriſti typus fuiſſe, ibi inveniemus aliquod bonum temporale, aut mali alicujus averſionem, perſonæ aut rei adhæſiſſe, quæ æterno bono, aut æterni mali averſioni per Chriſtum præſtandæ reſponderet. Videat ergo Cenſor, qua fiducia neget, victimas per ſe ullam præſtitiſſe ſanctificationem, aut Deum, ex fœdere legali, moviſſe ad carnalem pœnam remittendam. Contrarium enim evincunt exempla, quæ in hanc ſententiam adduxit Grotius pag. 185. & 186. &c. Certe hæc qui tollit, & comparationem in epiſt. ad Hebr. obſcurat, & ab antiquitatis judicio recedit, & ſine juſta cauſſa Socino gratificatur.

Cap. XXVI.

Refelluntur longe plurimi errores Cenſoris in iſtis quibus probare conatur, Deum in ſatisfactionis negotio conſiderandum eſſe, ut creditorem & judicem.

AB luculenta illa quæſtione de analogo ſacrificiorum effectu, deventum nunc ad nobilem illam controverſiam de partibus, quibus fungitur Deus, in exigenda à Chriſto peccatorum pœna, nobiſque remittenda. Oſtendit Grotius eum hoc loco conſiderandum eſſe, ut rectorem ſummum. Sed neque hic ſatisfacere potuit Cenſori. *De rectore*, inquit, *res clara eſt: ſed nimis licenter D. Grotius, conſiderationem Dei, ut creditoris & judicis, ab hoc negotio removet. Non uno, ſed tribus illis modis Deus eſt conſiderandus, quia σχέσιν in hoc actu triplicem ſcriptura Deo tribuit: videlicet, ut rectori, ut creditori, ut judici.* Sed non uno nomine peccat Cenſor. Neque enim σχέσιν judicis removet Grotius, cum rector omnis, qua rector eſt, judicet: eoque, rectorem qui dicit, judicem includat. Solam igitur à Deo removet σχέσιν judicis ὑπευθύνου, ac formulæ adſtricti: quales ſunt in regno magiſtratus infra regem poſiti: aut in Rep. conſules & prætores. Verba Grotii ipſius ſunt: *Damus hoc poſtulanti Socino, Deum non eſſe hic ſpectandum, ut judicem ſub lege conſtitutum. Nam talis qui ſit judex, is nocentem non poſſit a pœna liberare etiam pœnam in alterum transferendo: non quia id per ſe injuſtum ſit, ſed quia legi non congruat, cujus ipſe miniſter electus eſt. Æquitas enim eſt adſtricti formulæ judicis, ut clementia proprie ita dicta, non eſt, niſi ſummi in quaque communitate Rectoris. Agnovit hoc diſcrimen Auguſtinus: Judicibus ſtatutum eſt, ne liceat in reum datam ſententiam revocare: Nunquid & ipſe Imperator ſub hac erit lege? nam ipſi ſoli licet revocare ſententiam, & reum mortis abſolvere, & ipſi ignoſcere. Et Symmachus: Alia eſt conditio magiſtratuum, quorum corrupta videntur eſſe ſententia, ſi ſunt legibus minores: alia Divorum Principum, quos decet acrimoniam ſeveri juris inflectere.* Ex his cum luce ipſa clarius ſit, illud ſolum Grotium dicere, Deum in hoc negotio non eſſe conſiderandum tanquam judicem ſub formula conſtitutum; miror multumque miror, Cenſorem ſic ejus verba capere potuiſſe, quaſi σχέσιν judicis, citra illam reſtrictionem, σχέσει rectoris opponat.

Similiter cum probatum it, Deum fungi partibus creditoris, non quidem ἐν δυσὶ τρία βλέπει, quod dici ſolet, ſed in tribus videt unum. Nam aliud longe eſt quærere, an Deus aliqua ratione creditor noſter ſit proprie, ut in exigenda obedientia: aliud item, an in pœna exigenda aliquid habeat creditori ſimile, atque ideo recte eo quoque reſpectu creditori comparetur (quod lubens largitur Grotius p. 56 61. & 69.) aliud denique quærere, quo reſpectu Deo proprie, primo, ac per ſe competat punire, aut pœna liberare. Hoc dum non attendit Cenſor, paſſim umbram ferit. Videt à Grotio concedi, Deum peccata condonantem conferri cum creditore; videt item cauſas, in quibus ea comparatio conſiſtat, ab eo adferri luculentiſſimas. Cur ergo, inquit, *Deum in Satisfactionis negotio conſiderandum negat, ut creditorem?* Dicam: quia ubi accurate res examinanda eſt, utendum eſt vocibus propriis, non metaphoricis. Non ergo ſic ratiocinamur, ut Cenſori placet: *Parabola, qua Deus cum rectore comparatur, præſtantior eſt, quam illa, qua cum creditore confertur: Ergo Deus non conſideratur, ut creditor.* Minime vero. Sed in illo ponit ſententiæ ſuæ firmamentum, quod cum Deus in remiſſione peccatorum creditori comparatur, parabola eſt ac ſimilitudo: at cum in eodem actu rector ipſe ſive ſummus liberrimuſque judex vocatur, non parabola utimur, ſed loquimur κατὰ τὸ ἀκριβέστατον. Sic Grotius in hoc argumento (ut ſane retineamus exemplum, quod [illegible] huic afferre placuit Cenſori) proprie eſt Catholicæ fidei defenſor: miles autem, vel advocatus, nonniſi tralatitiè.

Huic iſtiuſmodi ratione pugnat Ravenſpergerus: *Profecto cum Jeſus Chriſtus appoſitiſſime in ſatisfactionis negotio dicatur potioris fœderis ſponſor* Hebr. VII. 22. *ſequitur infallibiliter, Deum appoſitiſſime in eodem ſatisfactionis negotio creditorem dici, nos vero debitores. Eſt enim perpetua σχέσις inter creditorem, ſponſorem & debitorem. Neque commodior in ſuos terminis conſiderata ſimilitudo excogitari poteſt, qua in negotio hoc ſatisfactionis conſideretur, quam illa de creditore & debitore, interque illos intervenient ſponſore.* At nos ex eo, quod Chriſtus ſit fœderis ſponſor, negamus directe ſequi, Deum eſſe creditorem. Poteſt enim ſponſor eſſe, atque etiam eſt inter Deum, ex liberali promiſſione debitorem; & nos, ex eadem promiſſione creditores. Sane debitorem hoc ſenſu Deum vocat Cyprianus lib. de opera & eleemoſynis, Auguſtinus in Pſal. XXXII. XCII. CIX. Paulinus epiſt. ad Victricium, Fulgentius prologo lib. ad Monimum, atque ipſum concilium Arauſicanum II. cap. XVIII. Attamen creditorem quoque eſſe Deum, faſſi jam ſumus. Verum proprie creditorem eſſe, Qua punit, aut pœnam remittit, dici non poteſt. Nam quod alicui convenit καθ' αὑτὸ (hujuſmodi autem ſignat particula Qua, cum dicitur creditor qua punit) id omni convenit & ſoli. At neque omnis creditor jus habet puniendi, neque ſolus. Rectores autem & ſoli, & omnes (remoto impedimento juris poſitivi) punire homines poſſunt.

Poſtea reprehendit Cenſor; quod Grotius dicat, nunquam cum juſtitia pugnare, ut quis de jure crediti cedat. Hoc & alienum eſſe ait, & falſum: in quo bis peccat. Alienum non eſſe, infra probabimus. Falſum autem non eſt, *quia hac eſt natura proprietatis, ut ea tam uti, quam non uti, liceat.* Loquimur autem de credito, qua creditum; quomodo procul dubio intellexit Grotius. Per accidens enim fieri poteſt, ut id cum juſtitia pugnet. Expreſſit hoc ipſe pag. 108. cum ait, *Suum donare, creditum remittere, nunquam non per ſe honeſtum eſt. Per ſe cum dicimus, ea qua adſunt κατὰ συμβεβηκὸς excludimus: qualis eſt ipſius donantis indigentia.* Quare fruſtra eſt Cenſor, cum probare nititur, ut debitum remittatur (rectius creditum dixiſſet: quia & pœna debetur) interdum cum juſtitia pugnare. Id enim ex crediti ipſius natura non contingit. Cauſa eſt, quia creditum qua creditum ita eſt proprium creditoris, ut diſponere de eo, qua creditum eſt, poſſit abſolute, quod de arbitrio rectoris in pœnam dici non poteſt: quia pœna, qua pœna eſt, relationem habet ad bonum aliquod commune. Vide quæ hac de re dixit Grotius pag. 108. & antea p. 50. ac 51. Nec firmo ſatis nititur fundamento; quod ait, ſi debitum lædat honorem creditoris, non poſſe creditorem de jure crediti cedere. Nam quid ſi is qui læſit, factum nolit, ac ſeriam pœnitentiam teſtetur: non ſuus læſo honos redditur? Uti enim facto læditur honor, ita contratio ejus reparatur. Quanquam, quid eſt lædere honorem creditoris, qua talis? Num convitio maculam honeſto ejus nomini adſpergere, vel aliud quid facere, quo famæ floris cacumen, ut Laberius loquitur, frangatur? Sane non alia quam moralis læſio intelligi hic poteſt. At vero tantum abeſt, ut hunc in modum læſus, pœnam à lædente exigere debeat, ut à Chriſto jubeatur convitia ferre, offenſam condonare, & iis, qui læſerant, bene precari. Et ratio, cur id facere jubeatur, in mundo eſt, quia nos non fungamur partibus rectoris: contra quam in Deo ſe res habet. Alia igitur creditoris, alia rectoris ratio eſt: in illo, ſi ea ſepares, quæ κατὰ συμβεβηκὸς fiunt, nunquam iniquum eſt, creditum remittere: in rectore vero injuſtitia eſſe poteſt, ſi pœnas non exigat. Mox cum honore conjungit naturam Dei, quaſi hæc tantundem valeant: cum honos

Dei

Dei extrinſecus ei proveniat à creaturis, eoque citra eum ſalva permaneat natura ſive eſſentia divina. Sed neque ad rem facit, quod ait, peccatum naturæ & gloriæ Dei adverſari. Neque enim hic agitur de peccatu, quæ eſt actio à lege exorbitans; ſed de obligatione ad pœnam. Quod autem de pœnali hac obligatione non poſſit abſolute diſponi, hoc neutiquam inde provenit, quia Dei naturæ & gloriæ repugnet: (quod de peccato recte dicitur, de reatu non item) ſed inde quia ordo univerſi ſæpe exigat, ut peccata puniantur: & quia id ordo requirit, idcirco à pœna omnino abſtinere, ſæpe pugnaret cum natura gloriaque divina. Nam natura Dei illam in ſe rectitudinem complectitur, ex qua oriuntur retributiones juſtæ, quibus deinde pateſit gloria divina.

Poſt iſta ſcribit Cenſor in hunc modum: *Non ſine gravi præjudicio fidei Catholicæ, Dn. Grotius pro æquipollentibus accipit jus offenſæ partis, jus creditæ partis, jus crediti & jus dominii.* Sane hoc ſiquis faceret, erraret quidem: non tamen, ut Cenſor ſine cauſa ſtatuit, cum præjudicio Catholicæ veritatis erraret. Grotium vero ſic ſentire, falſo ait idem. Nam jus abſoluti dominii & jus crediti aperte diſtinguit: ut pag 62. *Nam jus abſoluti dominii, ut & jus crediti, comparatum eſt ejus gratia, qui id jus habet.* Quare ubi ponuntur hæ voces, *jus dominii* aut *jus crediti*, ponuntur disjunctive, non æquipollenter, quamquam interim verum eſt, & in uſu communi, & in jure, voce dominii interdum creditum, & voce domini creditorem intelligi, ſicut ſæpe genus innominatum, nomen à ſpecie nobiliori accipit, aut generis nomen ſpeciei adhæret. Genus utriusque eſt jus proprium, ſive ſuum: ſicut Juriſconſulti meorum ac tuorum appellatione ajunt etiam actiones contineri. L. xe1. de Verb. ſignif. Hujus ergo generis ſpecies ſunt dominium, quod reſpicit res, & creditum, quod actiones. Inter ſpecies crediti eſt jus illud, quod offenſæ parti competit adverſus eam, quæ offendit, ad damni reſtitutionem. Aut Grotium non legit, aut non intelligit, qui miſceri hæc ab eo putat. Neque video, quo tendant, tria illa argumenta, quæ Cenſor ſubjungit. Primum eſt, *Etſi punire non eſt actus competens parti offenſæ, qua tali, poteſt tamen competere vi contractus, creditori, qua tali.* Illud, qua tali, verum non eſt. Nam ſi jus puniendi per contractum creditori tribuatur, prius eſt, ut per talem contractum creditori tribuatur ὑπεροχὴ, regimen atque judicium in debitorem. ac proinde & jus puniendi non competet illi, ut creditori, ſed quatenus ſuperior eſt conſtitutus. Deus autem, ut jus regiminis (cui jus puniendi ineſt) pacto ullo quæreret, neceſſe nihil fuit: quandoquidem ex naturæ ſuæ præſtantia ac relatione ad res creatas intellectu utentes, neceſſario id ipſum habet. Plane neſcio, quem ſcopum ſibi Cenſor hic proponat. Alterum ejus argumentum eſt: *Etſi naturaliter pars offenſa; qua talis, jus nullum habet in pœna* (quod Grotius aſſerit) *poteſt tamen habere creditor, qua talis, & habet revera dominus, qua talis.* Multa hic ſunt errata. Nam pars offenſa, ſi jus ſpectetur, quod contra offendentem habet, nihil aliud eſt, niſi creditrix, quare quod creditori, qua tali, competit, etiam parti offenſæ, qua creditrix eſt, competet. At jus puniendi, certum eſt non competere creditori, qua tali. Neque enim omni, neque ſoli competit. Idem autem eſt dicere competere, qua tali, aut tali omni ſolique competere. Quod ait, dominum, qua talis eſt, jus in pœna habere, concedi non poteſt, ſi vox domini accipiatur proprie. Alioqui ſequetur, jus puniendi etiam in rebus inanimis locum habere. At ſi domini voce rectorem intelligit, improprie loquitur: neque enim omnis dominus eſt rector, ut qui res inanimes poſſideat: neque rector omnis dominus, ut in civili regimine apparet: ac præterea idem dicit improprie; quod proprie Grotius dicit: nempe punire aut à pœna liberare, eſſe rectoris, qua talis. Accidit quidem domino proprie dicto, ut & rector ſit, ſi id, quod in dominio habet, objectum ſit paſſivi regiminis capax: ſed ſi accurate loqui volumus, dominus ſervum quoque, non qua dominus eſt, punit, primo, inquam, per ſe ac proxime, ſed qua rector; Miniſterio ſervi utitur, ut dominus: punit autem non ut dominus, ideoque nec pro arbitrio, ſed ut rector, atque idcirco pro modo culpæ.

Adſit
Regula, peccatis quæ pœnas irrogat æquas:
Nec ſcutica dignum horribili ſectere flagello.

Tertium, quod addit Cenſor hoc eſt, *Etſi jus puniendi in rectore non eſt jus crediti, aut domini: jus tamen puniendi in abſoluto domino eſt jus abſoluti dominii.* Si hoc voluit, ut quia ineſt aliquid abſoluto domino, eo jus ſit dominii abſoluti: multum fallitur. Nec enim hoc magis ſequitur, quam ſi contendat regi aliquid competere qua tali, quia ineſt regi. Sane Alexander M. hiſtoriam naturæ & rerum cauſas noverat; ſed ut philoſophus, non ut rex. Neque probatio iſta ſolum eſt infirma, ſed aſſertio plane falſa. Etſi enim idem eſſe poſſit & abſolutus dominus & rector; idem quoque actus poſſit peragi tum ex vi dominii, tum ex jure puniendi: tamen actus talis, ſi pœna eſt, ei qua pœna eſt, non ex jure abſoluti dominii, ſed ex jure regio proficiſcitur. Si vero ratione abſoluti dominii exerceatur, jam eatenus pœnæ rationem non habet. Abſolutum enim dominium neque peccatum exigit, neque relationem mali inflicti ad malum patratum: at punitio utrumque requirit. Non ergo eſt idem, jus abſoluti dominii, & jus puniendi: etſi iſta quosdam poſſunt habere effectus aut ſimiles, aut etiam communes. Minime ergo oſtendit, quod intendit Cenſor, Deum in negotio ſatisfactionis (pœnalis puta, de qua agimus) conſiderari ut creditorem; proprie nempe: nam per ſimilitudinem ita dici, cum Grotio agnoſcimus. Sed in diſputationibus adhibenda eſt ἀκριβολογία. Non *eſſe* autem *alienum*, ut Cenſor vult, quod creditoris proprie dicti χέσιν à χέσει rectoris Grotius diſtinguat, quilibet videt, qui Socinianum argumentum à creditore petitum intelligit. Creditor enim nihil contra officium facit, etiamſi de maximo credito nullam exigat ſatisfactionem; quod in Cenſore circa pœnam aliter ſe habet, fatente cenſore.

Poſt hæc redit eo Ravenſpergerus, ut χέσιν judicis in hoc negotio Deo adſcribat: quod uti dixi, volente & fatente Grotio facit. Rector enim judicem includit, ſi non addatur judici reſtrictio poteſtatis ad legem poſitivam. At, inquit, *ſic ſcribit Socinus: quid aliud Grotius?* Ingens ſane facinus, aliquid dicere, quod vi veritatis victus fateri cogatur Socinus. Et tu Cenſor, nonne cum Socino idem hic dicis? Hac ipſa Socini confeſſione cum utatur Grotius, ut neget Deum proprie tanquam creditorem conſiderari oportere, in hoc quoque ipſum fruſtra, & cum bonæ cauſæ detrimento Socino largiris: quanto in Socinum benignior, ne uſquam tua in Grotium malignitas claudicaret? At inquit idem, *Certum eſt, Deum in negotio ſatisfactionis conſiderari, ut principem & dominum, cui non eſt lex lata, ſed cujus voluntas ei pro lege eſt, inde tamen non recte colligitur, Deum non conſiderari, ut judicem. Unum enim horum, alterum non tollit, aut perimit.* Atque tantum abeſt, ut hoc Grotius neget, ut amplius etiam Cenſore ipſo dicat. Nam ex eo, quod ut rector ſpectatur, neceſſario ſequitur, ut judicem conſiderari. Rectoris tamen nomen uſurpare Grotius maluit, quam judicis, quia actus liberandi peccatorem à pœna, non tam recte tribuitur judici, quam actus puniendi. Quare vocem eam prætulit, quæ utrumque comprehendat. Adjungit iſtis, *Certum eſt Deum paſſim in ſcriptura comparari cum judice, qui mundum judicet in juſtitia, qui judicet vivos & mortuos, qui judicet unumquemque ſecundum opera ſua.* Imo non judici mundi, aut vivorum, mortuorumque comparatur: ſed ipſe juſtus mundi judex futurus, & vivos, mortuosque

judicaturus dicitur. Nec ſi judici comparetur, eo intelligi oporteat ὑπεύθυνον ac delegatum; ſed ſupremum, qui legibus non ſubjacet alienis: quod diſcrimen mox ipſe agnoſcere cogitur Cenſor. Quod ergo hic colligit, *recte conſiderari Deum in puniendis ac remittendis delictis, ut judicem*: id niſi de judice ὑπευθύνῳ intelligatur, quod nunquam dicit, neutiquam Grotio adverſatur; quia ſupremus judex in ſummo rectore includitur: ut antea diximus.

Cap. XXVII.

Diluuntur ea, quæ dixit Cenſor de actu Dei in negotio ſatisfactionis, & quid inter diſpenſationem & legis executionem: & quid inter derogationem, abrogationem, ſubrogationem, & obrogationem: quidque inter diſpenſationem, & legis interpretationem κατ' ἐπιείκειαν interſit, oſtenditur.

Hinc tranſit Cenſor ad quæſtionem illam accurate, ut omnia, à Grotio pertractatam, Qualis ſit Dei actus in hoc negotio. Dixerat Grotius, actum illum eſſe legis relaxationem ſive diſpenſationem: non autem vel executionem legis, vel abrogationem, vel interpretationem κατ' ἐπιείκειαν. Ubi tria iſta oppoſite intelligi, quatenus diſpenſationi opponuntur, res ipſa loquitur. Cenſor tamen, *Quæ hæc*, inquit, *eſt ſubtilitas?* Cujuſmodi cum lego, cogito ſubinde mecum;

O frater, frater, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo eſt.

Niſi frondes meras aut labruſcas exſpectare non vis ab ingenio tuo, quod amamus, ætatem cogita tuam, & illud Corvatis, μακρὴ τέχνη. Noli damnare, quæ non intelligis: noli ridere, quæ diſcere adhuc debes: noli ſic placere tibi, ut etiam in iſtis, quæ ex juris ſcientia dependent (hujuſmodi enim quæſtio eſt iſta, de qua hoc capite agendum eſt nobis) acutius videre te credas, quam ipſe ille, quem præfatione illa tua eminentiſſimum Juriſconſultum appellas, & inferius, Juriſconſultum magni apud omnes nominis haberi agnoſcis. Scis enim, opinor, illud quod Stagirita philoſophus primo ad Nicomac. dicebat, Ἕκαστος κρίνει καλῶς, ἃ γινώσκει, καὶ τούτων ἐστὶν ἀγαθὸς κριτής.

Hinc ſubjungit Cenſor: *Dei in poſtulatione ſatisfactionis actio, eſt pœna peccatis promerita exactio: quæ ſi Impersonaliter conſideretur, cur peccator puniendus ſit, finis ejus eſt divinæ juſtitiæ demonſtratio: ſi vero Perſonaliter cur Chriſtus punitus ſit, finis ejus eſt, ut per Chriſti punitionem nos impunitatem conſequamur.* Hæc veriſſime ab Cenſore dicuntur: interim candorem ejus requiro, quod cum hæc iiſdem pene verbis apud Grotium legerit pag. 32. unde ea hauſerit, diſſimulet: nec diſſimulet tantum, ſed Grotio ipſi, quaſi iſta docendus eſſet, obducat.

Sequitur paulo poſt apud Cenſorem: *Fruſtra eſt, quod D. Grotius ait, actum illum Dei non eſſe legis executionem, nec abrogationem, nec interpretationem per ἐπιείκειαν: ſed legis relaxationem, ſeu diſpenſationem. Eſt enim hæc omnia.* Expendemus ſingula. Ac primum male ait Cenſor, eſſe executionem legis, quæ verius eſt gratioſi decreti executio. Nec enim diſpenſatio illa lege continetur, ſed Evangelio. Quod qui negat, Vetus & Novum Teſtamentum, ſive legem & gratiam confundit. Error Cenſoris ex eo profluxit, quod non cogitavit, quando executio legis diſpenſationi opponitur, totius legis executionem intelligi: quod Grotius addita voce OMNINO explicuit. *Si Deus*, inquit, *legem omnino exequeretur*: Ergo, cum diſpenſatione exequi, eſt partem legis exequi, non legem totam, ὡς κοινῇ, Hoc vellicare, quid aliud eſt, quam cavillari? Exinde reprehendit Grotium, quod neget eſſe abrogationem. Atqui ſolide hoc eo evicit Grotius, quia lege abrogata nemo teneretur: infideles autem adhuc obnoxii ſunt legi. Tamen noſter egregius Cenſor: *Quæ hæc*, inquit, *eſt ſequela, ſi lex infidelibus non eſt abrogata, ergo lex fidelibus non eſt abrogata?* Quaſi ſummus vir ita ſtulte ſapiat, ut ſic argumentetur. Eo ineptiarum redegit Cenſorem, quod de abrogatione auſit diſſertare, cum ne quidem quid abrogatio ſit, intelligat. Patiatur igitur ſe hoc doceri à nobis: vel potius ab antiquis Grammaticis ac Juriſconſultis, è quibus nos iſta hauſimus. Apud Romanos idem in tollendis, quod in ferendis legibus ſolenne erat: quia ſeu ferenda eſſet lex, populus rogabatur, an ferri vellet; ſeu tollenda, rogabatur, an tolli eam placeret. Hinc rogari lex dicebatur, quæ ferebatur: quia magiſtratu interrogante ferebatur: ut dicit Ulp. Tit. 1. Regul. Eademque de cauſa abrogari dicebatur, cum antiquaretur: quod Græcis eſt ἀποψηφίζεσθαι τὸν νόμον. Ab eadem cauſa legi dicebatur derogari, cujus pars tolleretur. Paulus Diaconus ex Feſto: *Derogare proprie eſt, cum quid ex lege veteri, quo minus fiat, ſancitur lege nova; Derogare ergo detrahere eſt.* Græci id παρεισφέρειν dicunt: hoc eſt, ut Budæus exponit, παρείσακτον νόμον φέρειν: quaſi legem cum lege, & rogationem cum rogatione conferre. Hoc abrogationis & derogationis diſcrimen, etiam nos docet Modeſtinus in Tit. de Verb. & Rer. ſignif. leg. CII. *Derogatur legi, aut abrogatur: derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi, cum prorſus tollitur.* Subrogationem vero ab utroque iſtorum, & obrogationem ab omnibus his differre, indicat Ulpianus Tit. 1. Reg. *Lex aut Rogatur, id eſt fertur, aut Abrogatur, id eſt, prior lex tollitur: aut Derogatur, id eſt, pars primæ tollitur: aut Subrogatur, id eſt, adjicitur aliquid primæ legi: aut Obrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege.* Hinc Cicero lib. III. de Rep. apud Lactantium lib. VI. cap. VIII. *Huic legi nec obrogari fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt.* Ita enim in Baſilienſi Betulei edit. optime expreſſum: pro quo, unius literæ errore, in antiquo Thomaſii codice legebatur, *Huic legi nec abrogari fas eſt.* Tria etiam iſta conjunxit Tullius epiſt. 1. lib. III. ad Att. Atque ex his ſatis liquet, in ſatisfactionis negotio actum Dei judicis non abrogationem eſſe, ſed obrogationem: nec enim lex tota tollitur, quæ abrogatio foret; ſed manet lex, quod ad quoſdam; quod vero ad alios, tollitur ejus effectus, eoque diſpenſatio, relaxatio, obrogatio hic locum habet. Spiſſus etiam ille eſt error, cum, nec ſibi quidem conſtans, eundem actum dicit eſſe legis executionem, & abrogationem: quo nihil dici potuit magis ἀσύστατον. Audiat Ciceronem epiſt. 1. lib. III. ad Att. *Vides nunquam eſſe obſervatas ſanctiones earum legum, quæ abrogantur.*

Præterea negat Grotius, diſpenſationem illam, eſſe interpretationem legis κατ' ἐπιείκειαν. *Siquidem ea interpretatio oſtendit aliquod factum, aut perſonam ſub legis obligatione nunquam fuiſſe comprehenſam.* Hic iterum Cenſor: *Quæ hæc*, inquit, *argutia eſt?* Equidem diſcrimen inter diſpenſationem, & interpretationem legis κατ' ἐπιείκειαν, non intelligi à cenſore, minime miror, utpote in iſtis rebus neutiquam verſato: neque etiam hoc in eo culpo: ſed illud non ſolum miror, verum etiam vehementer reprehendo, quod, quæ non didicit, tanto cum ſupercilio attingit. Sed quod factum eſt, infectum fieri non poteſt. Quod vero poteſt, ſaltem ne gravetur nunc,

Aures vacivas ſi ſint, animum advertere.

Dupliciter fit, ut aliquis, verbis legis non exemptus, effectui eximatur per interpretationem κατ' ἐπιείκειαν, & per relaxationem vinculi legalis. Imperitiores confundere iſta ſolent, quæ tamen & à Juriſconſultis politioribus, & à Thoma Aquinate, ac Scholaſticis, optima ratione, nec ſine uſu diſcriminantur. Actus ἐπιεικείας,

eſt

eſt correctio legis, qua aliquid ei deeſt, propterea quod generatim loquitur: ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου: ut optime explicat Ariſtoteles lib. v. Nicomachiorum cap. xv. Leges enim ob τὸ ἀόριστον τῆς ὕλης univerſalibus verbis concipiuntur: atque inde evenit, ut ſæpe occurrat ea rerum ἀνωμαλίας, quam certum ſit, utcumque verba late pateant, mente legis primitivæ non contineri. Declaravit hoc Grotius appoſito exemplo ex ſactis literis, de lege, quæ Sabbato operari vetat. Quamvis enim lex iſta, religionis ac miſericordiæ opera verbis non excipit; ea ipſa tamen, mente ac propoſito excludit: ita ut ab initio latæ legis, cuilibet æquo æſtimatori liquere potuerit, legem minus late, quam verba præ ſe ferunt, intelligi oportere. At aliter cum eo comparatum eſt, qui lege ſolvitur, ſive à legis vinculo relaxatur. Is enim ab initio, & verbis & ſententia legis fuit comprehenſus. Sane ἐπιείκειαν adhibere cujusvis eſt: at lege ſolvere, ſolius eſt legiſlatoris, aut cui νομοθέτης id ipſum conceſſit. Recte igitur à Grotio dictum fuit, relaxationem ſive diſpenſationem, hoc eſt, ſolutionem aliquorum à lege, locum hic habere: non autem interpretationem per æquitatem. Nam apertum eſt, agere eum de liberatione noſtri à pœnis, quos lex puniri præcipiebat. Quibus pœnis quod liberamur, non inde eſt, quod legis generalitas non æque nos ac cæteros comprehendat: ſed quia Deus, legis vinculum, quod ad nos, relaxet. Nihil his clarius, nihil certius, nedum reprehendi mereatur. *At*, inquit Cenſor, *Interpretatio per ἐπιείκειαν, non neceſſario oſtendit factum aut perſonam, ſub legis obligatione nunquam fuiſſe comprehenſam: ſed hoc oſtendit, legis obligationem, quæ erat ad mortem, ab omnibus hominibus Dei Filiis adoptivis, in unam perſonam, puta in Filium Dei unigenitum Jeſum Chriſtum, fuiſſe tranſlatam.* Sed iterum immane quantum errat. Neque enim interpretatio legis, poteſt eſſe pœnæ tralatio: neque interpretatio legis primitivæ, poteſt oſtendere pœnæ tralationem. Siquidem legis hujus interpres, talem ejus ſententiam eſſe monſtrat, ut omnes nos comprehendat: at non oſtendit, quid poſtea facturus ſit legiſlator.

Novum deinde argumentum ponit, quo *Grotii aſſertionem perire* confidenter jactat. *Oſtendit*, inquit, *diſpenſatio divina perſonam Jeſu Chriſti, qui ſub obligatione legis ad mortem ſive pœnam non fuit comprehenſus, quia ipſe legem non eſt tranſgreſſus: noſtri autem cauſa, qui ſub legis obligatione eramus, legi factus eſt obnoxius.* Quid hoc ad rem? Chriſtus enim lege illa, quæ peccatorem ſubjiciebat pœnis, neque ſecundum mentem, neque ſecundum verba, tenebatur: ita ut interpretatio κατ' ἐπιείκειαν, quæ generalitatem τοῦ ῥητοῦ reſtringit τῇ διανοίᾳ, in ipſo locum habere non poſſit. Quod igitur ipſe pro nobis ſubiit legis pœnam, mutationem à legiſlatore circa legem eſſe factam oſtendit: non autem arguit verborum legis interpretationem. Aliud nempe eſt oſtendere ἁπλῶς, perſonam ſub legis obligatione non comprehendi: aliud, oſtendere id per interpretationem, quæ fiat κατ' ἐπιείκειαν. Pergens ille, *Diſpenſatio*, inquit, *quid eſt, niſi legis per ἐπιείκειαν interpretatio, abrogatio, executio?* Imo vero diſpenſatio (ut recte eam Grotius definit pag. 71.) eſt actus ſuperioris, quo legis manentis obligatio, circa quasdam perſonas aut res tollitur. Si legis manentis, non ergo abrogatæ, hoc eſt, in totum abolitæ. Si item obligatio tollitur, non contingit executio legis, ὡς κεῖται. Adhæc, ſi ea tollitur, prius obligationem fuiſſe neceſſe eſt: quod in interpretatione κατ' ἐπιείκειαν locum non habet: quandoquidem ibi ab initio nulla fuit obligatio, etſi id verba legis præ ſe ferre videbantur. Nec diffitemur, ἐπιείκειαν etiam latius ſumi, ut clementiam quoque illam, ex qua diſpenſationes oriuntur, includat. Hoc enim oſtendit iſte Sopatri locus, quem adduxit Grotius pag. 77. Sed in diſputationibus ἀκριβῶς loquendum eſt. Proprie autem, quid ἐπιείκεια ſit, diximus ex Ariſtotele, quem cæteri ſequuntur. Præterea non de quavis ἐπιεικείᾳ hic agimus, ſed ea, quæ conſiſtit in verbis legis interpretandis: quæ circa eundem actum cum diſpenſatione συμπίπτειν nequit, non magis ſane, quam fieri poteſt, ut ingenuus qui ſit, is jure manumittatur.

Cap. XXVIII.

Probatur multos & veteris & recentis eccleſiæ doctores, non aliam ſatisfactionis neceſſitatem agnoviſſe, quam ratione decreti divini.

PErduxit nos ſeries nunc ad quæſtionem ultimam, An lex pœnalis ſit relaxabilis. Quod cum affirmat Grotius, apertum eſt loqui eum de lege illa, quam his verbis expreſſit: Omnis homo peccans, pœnam ferat mortis æternæ. Legem iſtam potuiſſe relaxari, argumento invicto eſt quod fuit relaxata. Sed objici potuit ex lege, ὡς κεῖται, agi oportuiſſe, tum quia naturale ſit puniri eum, qui deliquit: tum quia veracitas Dei exigere hoc videatur, ut comminatio, ita uti pronunciata eſt, adimpleatur. Ad utrumque ita reſpondet Grotius, ut neutrum impugnet cenſor. Sed aliam hic quæſtionem admiſcet: An Deus, non accepta ſatisfactione, ſontes potuerit dimittere impunitos. Hoc contendere Grotium, ſibi perſuadet, & quaſi ea ſententia nova ſit in Eccleſia Dei, non dubitat hoc nomine indigne atque illiberaliter admodum increpare virum illum, ad cujus laudes non adſpirat, præcipuum ſane inter eruditos non ſuæ modo Batavaviæ, ſed totius Belgicæ ornamentum. Sed audiamus cenſoriæ verbera linguæ: *Hic*, inquit, *niſi me fallit conjectura, in gravem apud Theologos bonos reprehenſionem incurret Dn. Grotius, quod ipſe Juriſconſultus magni apud omnes nominis, advocatum acturus fidei Catholicæ, illud adverſario ſuo Socino largiatur, quod hactenus ſincerorum Theologorum largitus eſt nemo. Liberalis ſit Dn. Grotius erga adverſarios ſuos in cauſis forenſibus: in cauſis Theologicis, ultra quam juſtum & rectum eſt, liberalem eſſe, eſt veritatis cauſam prodere.* Nempe magis aſſeverate nunc promit, quod cum conditione dixerat in præfatione, *Si Socino iterum iterumque ſciens ſuppetias ferat, videri imitari eum, qui oſculo os veritatis prodidit.* Sed ſi Servator noſter Chriſtus, cum dæmonia ejiceret, per Beelzebub ea ejicere dicebatur: æquum ſane eſt, ut (cum diſcipulus non ſit ſupra magiſtrum) etiam Grotius patienter ferat, ſibi fortiter Chriſti cauſam tuenti, objectari, quaſi Judæ Iſcariotæ ſimilis ſit, qui, diabolo inſtigante, prodidit Salvatorem. Nec magis illo Cenſoris ſchemate moveri oportet, cum Theologis bonis opponit fidei advocatum: eumque, quaſi ultra peram ſapiat, in forenſibus, non Theologicis cauſis liberalem eſſe jubet. Sane verum eſt, eum, qui nunc Reip. Roterodamenſi eſt à conſiliis, & in Collegio delegatorum ab Ill. Hollandiæ & Weſtfriſiæ Ordinibus Senator: hunc antea ob eximiam juris ſcientiam Hollandici fiſci advocatum ab iiſdem Ill. Ordinibus fuiſſe conſtitutum. Sed nec fori gloria, nec civiles ulli honores, ita ingenii magnitudinem, aut eruditionem ejus omnigenam attriverunt, ut non idem in rerum ſacrarum intelligentia credatur à ſummis viris longe amplius Deo debere, quam multi, qui unum hoc agunt, ac docendo ſcribendoque nomen producunt ſuum. Quod cum dico, animus non eſt vel urbanatim, vel ruſticatim, ut loquitur ille, tangere Cenſorem: qui quantus ſit, aliis judicandum relinquo, qui illum melius norunt: ipſe interim facile concedo, eſſe virum majorem, quam eum metiremur ex hac Cenſura: ubi ille, ſeu affectus aciem ingenii præſtrinxerint, ſeu, ut morem gereret amicis nimium in ſcribendo feſtinarit, ſeu alius caſus tantopere præcipitem egerit: (mille enim modis humanus animus de gradu ſuo labefactatur) cenſuram adeo infeliciter exercet, ut non arbitrer quemquam controverſiæ hujus intelligentem, & æquum Grotianorum verbo-

rum

rum interpretem, reperturum unum aliquid, ubi is ſummum virum jure reprehenderit. Eſt hæc res nova & inſolens plane: quando, ut in lege Mænia dicebat Varro: *Neque in bona ſegete nullum eſt ſpicum nequam, neque in mala non aliquod bonum.* Sed, his miſſis, rem ipſam videamus.

Primum illud miror, quod dicat ſincerorum Theologorum largiri hoc neminem, quod mox fatetur ſenſiſſe Wolfangum Muſculum, virum, ut ipſe appellat, ſummæ & eruditionis & authoritatis, & vere magnum. Sed magis etiam miror, quod de omnibus hoc pronunciet, cum tamen multi & antiquæ & recentis Eccleſiæ doctores reperiantur, qui illud, quod Cenſor ut falſum & inſolens averſatur, pro compertiſſima habuerint veritate. Quod ne facilius quam verius dixiſſe videar, en teſtes locupletes.

Cyprianus, vel alius potius probus & antiquus ſcriptor, lib. de Cardinalibus Chriſti operibus, ſerm. XIV. qui eſt de Paſſione Chriſti: *Hoc vis intelligi, quæ ſit cauſa mortis, quæ quæſtus; ut, utraque re cognita, peccatum appareat & gratia; & quanti ponderis ſit, utrumque, rerum probet effectus: cum originali morti nullum niſi in Chriſti morte potuerit eſſe remedium; nec reconciliare Deo potuerit exules & damnatos qualibet oblatio, niſi ſanguinis hujus ſingulare ſacrificium. Et ſine hoc holocauſto poterat Deus tantum condonaſſe peccatum; ſed facilitas veniæ, laxaret habenas peccatis effrenibus, quæ etiam, Chriſti vix cohibent paſſiones, quæ vix, ſceleratos animos à voluptatum face avellunt.*

Athanaſius Tom. 1. ſerm. 3. contra Arrianos pag. 239. edit. Commel. Ἠδύνατο ᾗ μὴ δ' ὅλως ἐπιδημήσαντος αὐτοῦ μόνον εἰπεῖν ὁ Θεὸς, καὶ λῦσαι τὴν κατάραν· ἀλλὰ σκοπεῖν δεῖ τὸ τοῖς ἀνθρώποις λυσιτελὲς, καὶ μὴ ἐν πᾶσι τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ λογίζεσθαι. *Poterat, ſine ullo adventu Chriſti, ſolummodo loqui Deus, & ſolvere maledictionem. Cæterum ſpectandum eſt iſtuc, quid hominibus ſit utile, non quod ſitum ſit in viribus Dei.*

Auguſtinus lib. XIII. de Trinit. cap. X. *Eos itaque qui dicunt, itàne defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miſeria mortalitatis hujus, ut unigenitum filium Deum ſibi coæternum, hominem fieri vellet, induendo humanam animam & carnem, mortalemque factum, mortem perpeti? parum eſt ſic refellere, ut iſtum modum, quo nos per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, Deus liberare dignatus eſt, aſſeramus bonum & divinæ congruum dignitati: verum etiam ut oſtendamus, non alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cujus poteſtati cuncta æqualiter ſubjacent, ſed ſananda noſtra miſeria, convenientiorem modum alium non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe.*

Et cap. XVI. ejuſdem lib. *Cur ergo non fieret mors Chriſti? Imo cur non prætermiſſis innumerabilibus modis, quibus ad nos liberandos uti poſſet omnipotens, potiſſimum eligeretur ut fieret, ubi nec de divinitate ejus aliquid imminutum eſt aut mutatum, & de humanitate ſuſcepta tantum beneficii collatum eſt hominibus.*

Idem Auguſtin. libr. de Agone Chriſtiano cap. XI. *Sunt autem ſtulti, qui dicunt: Non poterat aliter ſapientia Dei homines liberare, niſi ſuſciperet hominem, & naſceretur ex fœmina, & à peccatoribus omnia illa pateretur? quibus dicimus: poterat omnino: ſed ſi aliter faceret, ſimiliter veſtra ſtultitia diſpliceret.*

Leo M. ſermone de nativitate Chriſti: *Verax namque miſericordia Dei, cum ad reparandum humanum genus ineffabiliter ei multa ſuppeterent, hanc potiſſimum conſulendi viam elegit, qua ad deſtruendum opus diaboli, non virtute uteretur potentiæ, ſed ratione juſtitiæ.*

Gregorius M. lib. XX. Moral. cap. XXVI. *Tunc plena eſt cordis noſtri compaſſio, cum malum inopiæ pro maximo ſuſcipere non metuimus, ut illum a paſſione liberemus. Quam videlicet paſſionis formam, mediator nobis Dei & hominum dedit. Qui* CUM POSSET NOBIS ETIAM NON MORIENDO SUCCURRERE, *ſubvenire tamen moriendo hominibus voluit. Quia nos videlicet minus amaſſet, niſi & vulnera noſtra ſuſciperet; nec vim nobis ſuæ dilectionis oſtenderet, niſi hoc, quod à nobis tolleret, ad tempus ipſe ſuſtineret.* Et mox: *Annon* IN DIVINITATIS SUÆ DIVITIIS *nobis inviſibiliter permanens*, MIRIS NOS POTUIT VIRTUTIBUS DITARE? *Sed ut ad internas divitias rediret homo, foras apparere dignatus eſt pauper Deus.* Etiam Bernardus Clarævallenſis, liberationis modum per ſatisfactionem magis fuiſſe convenientem ait, quam ſi abſque ea Deus remiſiſſet homini peccata: *Hoc*, inquit, *fuit de miſericordia liberantis, ut, quod congruebat remedio liberandi, juſtitia magis contra invaſorem, quam potentia uteretur.* Interea agnoſcit, potuiſſe etiam liberare, non interveniente ſatisfactione. Sic enim ibidem; hoc eſt, Epiſt. CXC. ad Innocentium ſcribit adverſus Petrum Abaillardum, cujus dogma, ab Orco revocavit Socinus: *Deinde* (Abaillardus) *laborans docere & perſuadere, quod ſine injuria diaboli, jure Deus profugum ſuum, ſi vellet, miſereri, repetere, & ſolo verbo eripere, poſſet* (QUASI HOC QUIS DIFFITEATUR) *poſt multa aliquando infert: Quæ itaque neceſſitas, aut quæ ratio, aut quid opus fuit, cum ſola juſſione, ſua divina miſeratio, liberare hominem a peccato poſſet; propter redemptionem noſtram, Filium Dei carne ſuſcepta tot & tantas inedias, opprobria, flagella, ſputa, denique ipſam crucis ignominioſam & aſperrimam mortem ſuſtinere, ut cum iniquis patibulum ſuſtineret? Ad quæ Abaillardi verba ita reſpondet Bernardus: Ratio hujus facti fuit dignatio facientis.* QUIS NEGAT *omnipotenti ad manum fuiſſe* ALIOS ET ALIOS *modos noſtræ redemptionis, juſtificationis, liberationis? Verum hoc non præjudicat hujus*, QUEM E MULTIS ELEGIT, *efficaciæ.* ET FORTASSE IS PRÆSTAT, *per quem in terra oblivionis, gravedinis, lapſus noſtri, tot & tantis gravaminibus reparatoris, fortius, & vivacius admoneremur. Alias autem nemo hominum novit, nec noſcere ad plenum poteſt, quid boni ad gratiam, quid* CONGRUENTIÆ *ad ſapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad ſalutem, penes ſe ipſam contineat hujus venerandi myſterii inſcrutabilis altitudo. Poſt aliqua, hæc Abaillardi verba adducit: Cur per ſanguinem, quod potuit facere per ſermonem? Reſpondet Bernardus: Ipſum interroga. Mihi ſcire licet, quod ita: cur ita, non licet.*

Eadem permultorum noſtri ſeculi doctorum ſententia fuit. Afferam è plurimis paucos. Calvinus Inſtitutionis Chriſtianæ lib. II. cap. XII. paragraph. I. *Jam magnopere noſtra interfuit, verum eſſe & Deum & hominem, qui mediator noſter futurus eſſet. De neceſſitate ſi quæritur, non ſimplex quidem, ut vulgo loquuntur, vel abſoluta fuit: ſed manavit ex cœleſti decreto, unde pendebat hominum ſalus. Cæterum quod nobis optimum eſt, ſtatuit clementiſſimus pater.*

Idem Comment. in Joh. cap. XV. 13. *Poterat nos Deus verbo aut nutu redimere, niſi aliter noſtra cauſa viſum eſſet, ut proprio & unigenito filio non parcens, teſtatum faceret in ejus perſona, quantam habeat ſalutis noſtræ curam.*

Similiter Wolfangus Muſculus in Loc. Comm. loco de Juſtific. cap. III. Sed quia de Muſculo Cenſor fatetur, verba ejus non apponemus.

Hier. Zanchius lib. II. de incarnatione cap. III. quæſt. I. *Etſi vero Deus ſervare nos poterat ſolo ſuo imperio, peccata ſimpliciter ex ſua miſericordia condonando: noluit tamen, ſed ſapientiſſime conſtituit, ſicut juſtitia ipſius exigebat, peccata non condonare, niſi vere per effuſionem ſanguinis humani prius piarentur.*

Da-

Daniel Tilenus, Theologus Sedanenſis, Diſp. de Incarnatione Filii Dei: *Reſtituere ſive recreare hominem, non minus liberum fuit Deo, quam creare. Nulla enim actionum tranſeuntium neceſſaria eſt in Deo, niſi ex hypotheſi, ratione decreti. Cumque viſum fuerit ipſi, peccatum, quod quidem ſolo imperio, tanquam nubem tollere poterat (Jeſ. XLIV. 22.) non niſi perfecta & adæquata ſatisfactionis interventu expiatum delere: hanc longe ſapientiſſimam invenit rationem, qua & juſtitiam ſuam in repetenda pœna, & miſericordiam in ſubmittendo vade, luculentiſſime demonſtraret.* Otto Caſmannus Anti-Socini ſui part. II. cap. I. *Licet concedamus juſtitiam punientem peccata, & miſericordiam ea condonantem, utramque ſcilicet eſſe liberrima Dei voluntatis effectum: tamen ſatisfactionem pro peccatis, ad condonanda ea non eſſe* ULLO MODO *neceſſariam, non concedimus. Neceſſitas enim ſatisfactionis, de qua hic agimus, eſt* HYPOTHETICA, *propter immutabile decretum Dei.*

Wolfangus Franzius, SS. Theologiæ Doct. & Profeſſ. in Academia Witebergenſi, diſputat. de Sacrificiis XIV. Theſi LXIII. & LXIV: *Quæritur, utrum non Deus potuerit primos parentes & omnes homines ex mortis imperio eximere & in gratiam recipere, ſed Sola voluntate, citra Mediatoris ſatisfactionem ullam. Et reſpondetur,* OMNINO POTUISSET, *niſi prius & antea protuliſſet* DECRETUM SUUM *comminatorium. Ut igitur juſtitiæ ſua prolata, cum tanta majeſtate tandem plus ſatisfieret, tum non amplius ex ſola voluntate ſua illud voluit & potuit facere. Et quod hæc omnino vera ſint, inde conſtat, quia ſeſe ita revelavit, quod tunc omnino citra ſatisfactionem promiſſam hoc non fecerit. Simul etiam voluit oſtendere, quantopere iraſcatur peccatis, & quantopere toti generi humano vitanda ſint peccata, ut etiam viceverſa, quanta ſit ipſius erga homines creaturas ſuas dilectio, quod nec proprio Filio voluit parcere, ſed tradidit illum pro nobis inimicis ſuis, cumprimis ne diabolus haberet anſam calumniandi ſine intermiſſione Deum, quaſi tam facilis fuiſſet, antea ſeverus erga ſe ipſum, ſed jam & ſui ipſius & ſuæ juſtitiæ ac etiam comminatorii decreti ita oblitus fuiſſet.*

Huc etiam inclinat non obſcure Jacobus ad Portum, SS. Theologiæ Profeſſor in Academia Reipubl. Bernenſis, qui ante quatuor hos annos, hoc eſt, biennio poſt luculentas Sibrandi Lubberti commentationes adverſus Socinum editas in lucem, ipſe etiam fidei catholicæ defenſionem adverſus Socinianas Oſtorodii Inſtitutiones Genevæ divulgavit. Ipſum audi cap. XXXV. ſic ſcribentem: *Cum ipſa Scriptura Sacra, totum redemptionis myſterium, & univerſam ejus adminiſtrationem, ac ſalutis tum diſpenſationem, tum fundamentum, principium, medium, ac finem, in liberrimam Dei voluntatem & εὐδοκίαν, tanquam primam ac ſupremam cauſam tranſcribat: ideo hic pedem ſiſto, & in hoc ſpeculum, fidei meæ adſpectum defigo, ne altius, quam ſas eſt, evolando, in profundiorem, quam mea & aliorum ſaluti conducat, labyrinthum ſe demergat: ac proinde quæſtionem illam controverſam: An, videlicet, ſatisfactio pro peccatis noſtris ſit abſolute neceſſaria, & dependeat non tantum à neceſſitate & infallibili certitudine decreti divini, ac liberæ ordinationis, verum etiam à neceſſitate naturæ divinæ, ſic, ut Deus nullum peccatum condonare poſſit ulli, niſi plena ſatisfactione pro eo a Chriſto accepta: aliis, quibus uberior Spiritus S. revelatio contigit, tractandam & explicandam relinquo. Ego in libero illo decreto Dei & gratuita executione ipſius, tantam φιλανθρωπίας opulentiam, tantumque miſericordiæ & gratiæ divinæ theſaurum invenio, ut habeat fides mea, quod contempletur, quod miretur, & in quo acquieſcat, nec penetrare altius deſideret: quod tamen abſque præjudicio dictum, neque derogatum quicquam volim iis, quæ à præſtantiſſimis atque clariſſimis Viris hac de re ſcripta exſtant.* Atque hi quidem, ſententiam ſuam monumentis publicis conſignarunt. Adjungam etiam unum alterumve, qui judicium ſuum literis perſcripſerunt.

Reverendiſſimus Joannes, Coventrienſis & Lichfeldenſis epiſcopus, epiſtola ſua ad Ampl. Grotium: *Quæſivit à me D. V. aliquid de hujuſmodi ſatisfactionis & redemptionis noſtræ neceſſitate: de qua, nos in ſententia Auguſtini acquieſcimus; non defuiſſe Deo pro ſua omnipotentia & ſapientia alios modos poſſibiles: ſed hunc convenientiſſimum eſſe viſum.*

Cl. V. Antonius Tyſius literis ad ampliſſimum Sandium: *Cum rectorem hunc Deum, ut juſtitia ſua convenientiſſime agentem* (Grotius) *inducat: idque forte ſecundum B. Auguſtinum lib. XIII. cap. X. de Trinit. qui convenientiorem alium modum nec fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe aſſerit: ſane & hoc principio firmiter everti Socinianam blaſphemiam arbitror.*

Atque hæc judicia tum antiquorum Patrum, tum reformatæ Eccleſiæ Clariſſimorum luminum ſatis oſtendunt: longiſſime à vero abeſſe, quod Cenſor contendit, Theologum ſincerum neminem, illud concedere, Deum citra ſatisfactionem condonare peccata potuiſſe. Nam impudens ſit qui neget, à Socini dogmate alienos fuiſſe tot veteris Eccleſiæ doctores, etiam magnum Athanaſium & Auguſtinum: tot noſtri ſeculi præclare de Eccleſia partim meritos viros, etiam magnum Calvinum, partim adhuc merentes. Atqui plerique omnes docent, quod neminem dicere Cenſor putavit: & qui minimum ex iis dicunt, ſatis oſtendunt, in hanc ſe magis inclinare ſententiam, aut ſaltem exiſtimare, abſque dogmate de abſoluta ſatisfactionis neceſſitate, ſufficienter defendi Catholicam fidem adverſus Socinum. Quid quod, ut ἐν παρόδῳ hoc dicamus, etiam in Eccleſia Romana, idem Scholaſtici ſenſerunt? Ut Thomas p. 3. q. 46. art. 2. *Quod Deus poſſet ſine ſatisfactione hominis, remittere peccata, cum non habeat aliquem ſuperiorem. Biel. 3. ſent. diſt. 20. qu. un. Quod poſſit Deus remittere peccatum per ſolam non imputationem: ac proinde rationes Anſelmi in libris, Cur Deus homo, nihil probare, niſi præſuppoſita divina ordinatione.* Similiter Petrus Tataretus in IV. ſentent. diſt. XV. fol. 524. Noſtroque ſeculo non ſolum Antonius Poſſevinus lib. X. biblioth. ſelectæ cap. IX. atque alii extra ordinem, ſed illi ipſi, qui contra πρόδρομον Socini, Abaillardum, vel ipſum Socinum atque ejus aſſeclas, eruditos commentarios edolarunt, nullam de hoc vel Abaillardo, vel Socinianis controverſiam movent, ſed in Auguſtini ſententia acquieſcunt. Audiamus Joannem Driedonem, qui, libro de captivitate & redemptione generis humani, Abaillardi ſententiam ex Bernardo exponit, quæ pro eo dici poterant, opponit, ſolideque omnibus occurrit. Verba ejus inter alia hæc ſunt. Tract. III. fol. 69. *Quamvis alius modus liberandi genus humanum, Deo fuerat poſſibilis, non tamen inde conſequens eſt, quod iſte fuerit, aut irrationabilis, aut ſupervacuus.* Continuo quatuor cauſas adjungit, cur modus iſte, divinæ ſapientiæ maxime fuerit conſentaneus. Atque inter alia Auguſtini, hæc verba adducit: *Alius modus liberandi poſſibilis, Deo non defuit, ſed ſananda noſtra miſeria convenientior modus non fuit, quam iſte, in quo nobis contulit & remedium, ac humilitatis, patientiæ & dilectionis præbuit exemplum.* Et aliquibus interjectis ait idem Driedo: *Deus (ut inquiunt Auguſtinus & Bernardus) quanquam ſecundum ſuam benignitatem, ſapientiam, & juſtitiam potuiſſet opus iſtud redemptionis aliter, ſicuti placuiſſet, perficere: placuit tamen ei, potius hominem ſibi reconciliare eo modo & ordine, quo noverat illum cecidiſſe, ut quemadmodum Adam in mortem cecidit per Evam feminam; ita rurſus ſpem vitæ acciperet per feminam Mariam. Et poſt aliqua multa: Si rogos, cur hoc modo potius quam modis aliis voluerit ſapientiam ſuam, juſtitiam & miſericordiam declarare, cum alius modus hæc eadem declarandi poſſibilis illi non defuerit: Reſpondet Bernardus: Mihi, inquit, ſcire licet, quod ita fecerit: ſed cur hoc modo, & non aliter fecerit, mihi curioſe ſcrutari non licet. Quomodocunque aliter feciſſet, inquit Auguſtinus, ſemper ſtulta creatura diceret, Cur iſto modo, & non aliter fecit, qui innu-*

 meros

miros apud ſe modos tenet? O homo, tu quis es, qui contra reſpondeas Deo? Et poſt nonnulla: Convenientius erat divina ſapientia ita miſericorditer hominem à poteſtate diaboli liberare, ut in ipſa liberatione ſervaretur juſtitia quædam ſapienter in puniendo peccatum, quantum ſatis eſt Deo irato, ſecundum ordinem ſuæ juſtitiæ peccatum non dimittentis inultum: divina tamen juſtitia non ita abſolute erat ad hunc faciendi modum coarctata: quia & ipſa manente ſalva, Deus ſi ſecundum ſuam benignitatem aliter & abſque ſatisfactione hominem liberare voluiſſet, decenter utique & juſte feciſſet, ex ſua miſericordia pro nihilo, id eſt, abſque pretio ſanguinis omnia peccata delens, & hominem in priorem ſtatum conſtituens. Exinde occurrit iis, quæ adverſus hanc ſententiam objici ſolent. Inter alia ad illud, quod ſi peccatum dimitteretur impunitum, Deus foret injuſtus, reſpondet hoc pacto: *Deus cum ſit judex & dominus omnium, non eſt intelligendus quemadmodum alius quiſpiam judex, qui ſervus eſt, atque ſubjectus juſtitiæ, ſed eſt ipſa juſtitia, & fons ac plenitudo, conſummatio & finis omnis juſtitiæ: & idcirco ipſe non eſt in ullam aliam juſtitiam ordinabilis. Quamobrem neque poteſt, aut eſſe, aut fieri debitor ulli juſtitiæ, ſed creatura univerſa debitores ſunt ipſi. Proinde & ipſe, ſi injuriam in ſe commiſſam abſque ſatisfactione ſibi facta remittat, non facit neque contra ullam juſtitiam, neque ulli alteri injuriam.* Plura ibidem in hanc mentem legere eſt.

Similiter Martinus Smiglecius lib. de Chriſti ſatisfactione ſcripti adverſus Valentinum Smalcium cap. xi. *Poterat Deus nobis clementiam ſuam alia ratione, hoc eſt ſine ulla redemtione oſtendere: at ſtatuit, eam potius in redemptione exhibere: tali inquam redemptione quæ eſſet divinæ in nos charitatis & gratiæ pleniſſima. Et ibidem: Utrumque Deus potuit, & abſque ulla ſatisfactione & cum ſatisfactione peccata nobis remittere. De facto tamen elegit hoc poſterius, ut non niſi accepta ſatisfactione peccata hominibus remitteret: ut ea ratione & juſtitiam ſuam in peccatis vindicandis, & charitatem in remittendis per tale medium, quod immenſum Dei charitatem continet, declararet. Majoris, inquit, clementiæ fuiſſet ſine ſatisfactione remittere. At non minoris clementiæ erat, talem redemptionem ſumma charitate plenam charitate procurare, & ſimul juſtitiam clementiamque demonſtrare. Etſi enim in Deo talis juſtitia non ſit, quæ teneatur abſolute peccata vindicare: (poteſt enim tanquam Dominus, jure ſuo cedere, & offenſas voluntate ſua ſimplici remittere:) tamen ſi jus ſuum, ut poteſt, exigere velit, certum eſt talem juſtitiam in Deo eſſe, quæ poſſit peccatis reddere pœnam, quæ illis juſte debetur. Huic juſtitiæ ſatisfieri non niſi Chriſti ſanguine potuit, cum nullus alius ſanguis vim habuerit ullam ad tollenda peccata, & emundandas conſcientias noſtras: ut probat Paulus in epiſt. ad Hebræos. Ut igitur intelligerent homines, peccati gravitatem eſſe tantam, ut non poſſit, niſi ſanguine filii Dei, redimi; nec ulla ſatisfactio alia par ei eſſe poſſit: exegit à Chriſto ſatisfactionem, ut ita & peccata impunita non eſſent, & homines à peccatis tanto magis deterrerentur.*

Ex his conſtare omnibus poteſt, etiamſi id Grotius dixiſſet, quod Cenſor putavit, nihil tamen cauſæ fuiſſe, cur tantopere ei inſultaret: nunc vero ne id quidem dixit: ſed cum pro utraque opinione rationes non adſpernandas adferri videret; utrimque item viros magnos ſtare animadverteret: ſententiam privatam communi ac catholicæ fidei permiſcere nec voluit, nec debuit. Non bene caſtra ſua tutatur, qui ex tali præſidio dimicat. Ut verum maxime eſſet, tamen conſultum non eſſet, eo, quod tantos viros diſſentientes habet, hoſtes aggredi argumento. Audiamus, quid hac de re literis ſuis judicarit Clariſſimus Sandius, cujus ſuperius etiam fecimus mentionem: *Opinor, inquit, quod tandem inter noſtræ Eccleſiæ doctores ſit prævalitura hypotheſis, quæ ſtatuit, ante decretum maximam convenientiam, in decernendo libertatem ac ſapientiam, ac poſt decretum, neceſſitatem, rejecta receptiori noſtrorum doctorum ſententia de neceſſitate juſtitiæ divinæ, quæ ſit prior decreto; quæ ſane hypotheſis in hac Sociniana controverſia nimis periculoſe pro ſtatuminanda ὀρθοδοξίᾳ inducitur.* Cenſor tamen, quia Grotius hoc ſententiæ ſuæ fundamentum non ponit, eo, Socino ait largiri, quod non oportet, atque adeo cauſam prodere veritatis. Atqui nihil is adverſario largitur, qui illa, de quibus adhuc diſputatur inter Catholicos, in medio relinquit: Sed qui præclarum fidei noſtræ dogma poſitionibus ſuperſtruit vel non ſatis firmis, vel ſaltem non evidentibus ſatis: is potius, quod falſo in Grotio accuſat Cenſor, cauſam prodit veritatis.

CAP. XXIX.

Exponitur, cujuſmodi lex relaxabilis ſit, cujuſmodi non ſit: quantum item diſtet inter ea, quæ Grotius, & quæ Muſculus dixit: præterea quantum inter Grotii & Gittichii verba interſit. Quæ omnia Cenſor confundit.

SEd videamus, quid moveret Cenſorem, ut hoc Grotium dixiſſe putaret, quod non dixit. *Grotius,* inquit, *legem Dei poſitivam & pœnalem, abſolute eſſe relaxabilem dicit*, pag. 73, 74. Dicit ſane: ſed id cum facit, non hoc vult, omni ex parte eſſe relaxabilem: verum illud *abſolute* opponit conſiderationi hypotheticæ decreti definiti: ut ſententia ejus hæc ſit: Si decretum de non revocando, quod ſtatuerat, removeatur (quale decretum de quibuſdam legibus non mutandis Deus fecit) leges poſitivæ, qua poſitivæ, ſunt relaxabiles. Et hoc quidem univerſe dicit. Nec enim in ſpecie agit Grotius de lege tali, *Peccata puniantur, niſi intercedat ſatisfactio:* ſed de lege hac: *Omnis homo peccans, pœnam feras mortis æternæ.* Locus ipſe, quem Cenſor citat ex pag. 74. clare hoc expreſſit: *Objici poteſt, juſtum eſſe naturaliter,* IPSOS SONTES PUNIRI *pœna tali, quæ delicto reſpondeat: ac proinde id non ſubjacere libero arbitrio, neque* ESSE RELAXABILE. Reſpondet deinde Grotius per explicationem vocis *naturalis*, ac concludit; *ut puniatur* QUIVIS PECCATOR, *pœna* TALI, *quæ culpæ reſpondeat, non eſt neceſſarium ſimpliciter & univerſaliter, neque proprie naturale, ſed naturæ ſatis conveniens: unde ſequitur nihil obſtare, quo minus lex,* HOC IPSUM *imperans, ſit relaxabilis.* Hæc lex, quæ in omnium peccatorum perſonas directa eſt (de hac enim Grotius agit) quin relaxabilis ſit, dubitare minime poſſumus, cum fuerit relaxata. Neque item poteſt negari, à liberrimo Dei arbitrio proficiſci, quod eam relaxarit, hoc eſt, quod, cum punire nos poſſet, ſapientiſſimo modo à pœna nos liberarit. Quare & certum eſt, hoc ipſum eidem ſubjectum fuiſſe arbitrio ante factum decretum. Muſculum excuſat Cenſor iſthoc dicentem, quod Grotius nec ait, nec negat. Et Grotium tamen accuſare non veretur: quæ ſi non iniquiſſima eſt ψευδομαρτυρία, quid nomen hoc mereatur, fateor me non intelligere. Atque hoc ipſum magis elucebit, ſi in cæteris etiam, quantum interſit, videamus. Muſculus enim, creditoris ſimilitudine ſuam ſtabilit ſententiam; quod arripit Socinus. Pag. 60. 74. 106. Grotius vero, non poſſe ſimilitudinem illam eo uſque extendi, ut peccata punire & non punire, ſit ἀδιάφορον, & dixit ſæpe, & argumentis evicit. Grotius etiam, cauſam, graviſſimam & juſtiſſimam, cur Deus ſatisfactionem exegerit, fuiſſe agnoſcit: addit, nullum dari potuiſſe modum convenientiorem: quod Muſculus non dicit. Et tamen vapulat. *Atqui*, inquit Cenſor, *Dn. Grotius, cum irrelaxabile dixiſſet eſſe, vel abſolute, vel ex hypotheſi, neutro modo legem pœnalem irrelaxabilem dici poſſe ſtatuit.* Ita ſane, illam legem, quæ pœnam in omnes dirigit peccatores. Nam ea abſolute irrelaxabilis

Digitized by Google

bilis non eſt, quia alioqui ex vi materiæ impoſſibile eſſet, peccatori cuiquam contingere liberationem. neque irrelaxabilis dici poteſt ex hypotheſi ſive ex vi decreti irrevocabilis: quia tum ſequeretur, Deum, liberando nos, revocaſſe decretum irrevocabile: quod mutationi & inconſtantiæ Deum faceret obnoxium. De lege vero ſatisfactionem aliquam ſive commutationem requirente, Grotius hoc loco non agit. Nam decretum de hac ſatisfactione certum & irrevocabile eſſe, vel cœco liquet: ac diſertim id agnoſcit Grotius pag. 122. Ex iſto igitur decreto ſequitur neceſſitas: quia quæ Deus definite decernit, ea relaxari non poſſunt, vel κυριωτέρως loquendo, nunquam relaxantur. Nam decretum Dei non quidem tollit potentias rerum, ſed tamen actum removet: eoque non facit, ut lex in ſe irrelaxabilis fiat; facit tamen, ut ne relaxetur unquam. Sed de loquendi ratione, dum de ſententia conſtet, non controverſabimur. Grotium ergo calumniatur Cenſor, dum decretum, quo Deus aut ſimpliciter, aut digniſſime ſibi per Chriſtum ſatisfieri voluit, vel maligne, vel temere confundit cum lege illa, quæ in perſonas peccatorum dirigitur, & quam non indefinite, aut irrevocabiliter in omnes latam eſſe, ex ipſo conſtat eventu. Sed quomodo Cenſori neſcio quid perturbationis, judicium expectoraverit, vel id quod ſequitur oſtendit: *Scire ego velim, quid hoc ſit aliud, quam quod Gittichius Socini diſcipulus ſcribit, ſatisfactionem pro peccatis noſtris per pœnarum in ſe derivatarum ſolutionem reſpectu Dei impoſſibilem fuiſſe. Certe fuit impoſſibilis, ſi lex pœnalis abſolute, ut inquit Dn. Grotius, fuit relaxabilis.* Primum hinc apparet, derivationem pœnarum à Socinianis negari, eoque nec agnoſcere eos, Chriſtum pro nobis pœnas tuliſſe; quod tamen Socino Cenſor adſcribit. Deinde loquitur Grotius de ISTA lege pœnali, quæ peccatorem ad pœnam deſignat. Pronomen n. ISTA addiderat, ut quaſi δακτυλοδεικτῶς indicaret legem ita conceptam: Omnis peccator pœnam ferat mortis æternæ. Hanc igitur legem tum abſolute ſive quod ad materiam: tum ex hypotheſi decreti divini, relaxabilem fuiſſe ait: minime vero agit de exigendæ ſatisfactionis decreto: quod ipſum lex proprie dici non poteſt, cum ſit diſpenſatio legis. Adde quod ordo ſcriptionis Grotianæ clare iſta ſeparat. Num enim lex iſta relaxabilis fuerit, tractat cap. III. An vero cauſa fuerit exigendæ ſatisfactionis, & quæ fuerit, exponit cap. V. Sed pone dixiſſe Grotium, quod non plane dixit: Deum, nulla ſatisfactione accepta, potuiſſe nobis peccata noſtra condonare: (pro quo Cenſor à Grotio poſitum ait, legem pœnalem fuiſſe relaxabilem, quæ duo plurimum differre jam vidimus) eone ſequetur, idem hoc eſſe ac quod Gittichius ſcripſit, Satisfactionem eſſe impoſſibilem? Hæne, inquam, enunciationes idem valent?

Poſſibile Deo fuit ſatisfactionem non accipere:

Et,

Impoſſibile Deo fuit accipere ſatisfactionem.

Plane hoc tale eſt, ac ſi dicat, idem eſſe: Potuit à Deo mundus non condi, quod Dei indicat libertatem, Et, Non potuit à Deo mundus condi, Quod Deum arguit impotentiæ. Vel, ut Auguſtinus ait, lib. XX. de Civit. Dei, cap. XXX. *Liberum arbitrium, quod homini datum eſt, quando primum creatus eſt, potuit non creare.* Et, Non potuit Deus hominem creare liberi arbitrii. Quod qui Auguſtinum dixiſſe dicat, quia prius illud dixit, atrocem ſanctiſſimo epiſcopo injuriam facit. Item: Poſſum non ambulare, non mentiri, non navare operam ſtudiis. Et, Non poſſum horum facere quicquam, Ovum enim ovo ſimilius non eſt, quam his ſunt iſta, Potuit Deus non liberare nos per ſatisfactionem, Et, Deus non potuit nos per ſatisfactionem liberare. Quæ tamen Ravenſpergero tantundem valent. Ut alius, cui cum Cenſore negotium eſſet, genuinum in illo frangeret, ſpiſſi adeo erroris iſtic convicto, ubi atrociſſime ſummum virum accuſabat! Unquamne tam infrunitum atque invenuſtum hominem reperiet Cenſor, cui ſolidi aliquid crepare hoc argumentum ſuum perſuadeat? Non dixerat Grotius, Potuiſſe nos à Deo liberari citra ſatisfactionem. Cenſor tamen dixiſſe comminiſcitur. Hoc ſatis non eſt. Mirifice inde colligit illud, quod nullo in gradu cum eo habeat affinitatem. Tantundem, inquit, hoc eſt, ac ſi cum Sociniano illo Gittichio dicat, Non potuiſſe nos à Deo liberari per ſatisfactionem: quod impium dogma à Grotio ſolide refellitur, & ab eo quod dixit, vel etiam dixiſſe dicitur, amplius diſtat, quam Sarmatiæ juga ab inſula Batavorum. Si porro in hunc modum indicta pro dictis habere & quidvis è quovis colligere licebit: quis in poſterum tam caute ſapiet, ut in Socinianorum gregem conjiciendus non ſit? Et tamen ſerpit indies hæc gangræna, magno cum dolore eorum, quibus unice cordi eſt pax Eccleſiæ. Neque enim talibus non poteſt non ægre eſſe, quod homines in tantum fraternæ charitatis oblivisci vident, ut *Tros Rutulusve fiat, nullo diſcrimine agentes,* etiam Catholicæ fidei retinentiſſimos, imo defenſores acerrimos, & ſermonibus, & libris ſuis Socinianiſmi ſuſpectos reddere adlaborent: tantum quia non in omnia illorum verba jurent, aut fortaſſe ſtudiis eorum, Eccleſiæ Reipublicæque interdum damnoſis, vel tantillum incommodare credantur.

CAP. XXX.

Expenditur argumentum, quo Cenſor probat, ſatisfactionis neceſſitatem fluere ex natura divina: & quædam adferuntur, quibus veriſimile fiat, pendere eam potius à decreto divino.

POſtea ad Muſculum redit Cenſor: *Miſſam,* inquit, *faciam controverſiam hanc, ubi de ſententia Muſculi pauca monuero. Muſculus vir magnus fuit, ab omni tamen errore, non magis ac alii viri pii, liber aut immunis. Neceſſitatem ſatisfactionis Chriſti pro peccatis, ipſe ſancte credidit: eam tamen non ex abſoluta Dei natura, ſed libero decreto pendere exiſtimavit. Qui error tolerabilis eſt.* Si Muſculus tolerabiliter erravit, Grotiuſne intolerabiliter, qui ne hoc quidem dixit; ſed totum iſtud reliquit indefinitum? Cæterum ſi ſufficit cum Muſculo affirmare neceſſitatem ex decreto, plane eam pleneque ſtatuit Grotius. Credit enim omnino, certo, & irrevocabili decreto ſtatuiſſe Deum, non remittere peccata, niſi accepta ſatisfactione: addit, ut ita decerneret, convenientiſſimum fuiſſe & Deo & nobis. Quod ſi etiam neceſſitatem abſolutam ex Dei natura ante decretum, probare Cenſor poſſit, facile Grotium habiturus eſt aſſenſorem. Argumentum unicum adferri ab eo video, his verbis: *Quod ſi Deus, minus haberet libertatis in peccatorum remiſſione, quam creditor in remittendo debito, propterea quod peccata ſine juſtitiæ ſuæ offenſione condonare nequeat: ſane & in eo minus liber erit, qui, bonus & verax exiſtens, nullo pacto ſine naturæ ſuæ læſione poſſit eſſe malus & mendax. Cauſa hæc eſt, quia in utroque eſt eadem ſimilitudo. Nam qualis in peccatorum remiſſione abſque juſtitiæ Dei læſione impoſſibilitas eſt, talis etiam plane Deo ineſt in converſione bonitatis, veritatiſque ipſius in malitiam, & mendacium.* Quibus in verbis duo facit. Primum ſibi objicit iſtud argumentum Socini: Niſi Deus peccata poſſit remittere ſine offenſione juſtitiæ, minus Deo libertatis fore in remittendis peccatis, quam creditori eſt in creditis exigendis. Sed iſtud ſane argumentum, facile ex eo ſolvitur, quod (uti Grotius non fruſtra oſtendit) Deus ratione pœnæ creditor non eſt. Nam inde liquet, longe graviores Deo fuiſſe exigendæ pœnæ cauſas, quam crediti exigendi eſt creditoribus. Atque hoc contra Socinum ſatis eſt, nec neceſſe fuit ultra procedere. At Cenſor, mirum, cum abſolutam exigendæ ſatisfactionis cauſam ad-

ſtruat, ſimul tamen ſpectare in hoc ipſo Deum jubet, ut creditorem: quod, cum natura crediti conſiſtere non poteſt. Præterea in iiſdem verbis Cenſor, tale pro ſententia ſua adfert argumentum: quod quemadmodum Deus per naturam nequit eſſe mendax aut malus, ita nec peccata queat remittere, niſi ſatisfactione adhibita: nam alioqui, inquit, remiſſio juſtitiam læderet. Sed hoc eſt, quod quæritur; non, an juſtum ſit ſatisfactionem accipi, ſed, an injuſtum ſit non accipi. Non enim ſequitur, ſi miſericors eſt Deus hoc vel illud agendo, eo immiſericordem fore non agendo. Sæpe enim inter iſta eſt medium aliquod. Parentes certe, & Reges, minime ſe obſtrictos putant, ut pro omnibus delictis ſatisfactionem accipiant. Scio, quanto perfectior ſit Dei juſtitia, quam hominum: attamen mens humana impreſſas habet notitias, divinæ naturæ imagines. Præterea omne agens, quod agit naturaliter, agit in objectum ſuæ actionis naturaliter receptivum: quare ſi punire, eſſet naturale (illa nimirum acceptione, quæ ſecum fert neceſſitatem) non poſſit actio talis de perſona peccatoris in perſonam alteram tranſire. Neque etiam ſapientia Dei, quæ in hoc negotio maxime elucet, locum habitura videtur, ſi per naturam nequiſſet Deus aliter agere. Sapientia enim, eſt electrix mediorum. Maxime autem miror eos, qui, ejus libertatem divinam eo uſque extendunt, ut decernere potuerit homini pœnas æternas, & graviſſimas, etiam citra peccati rationem; eoſdem, Deo in partem alteram, tantillum libertatis non concedere, ut culpam ullam citra ſatisfactionem poſſet condonare: cum tamen hoc non tam clare pugnet cum juſtitia, quam illud pugnare videtur cum bonitate divina. Ego hæc non dico, ut quicquam aſſeram: ſed ſiquis, id, quod Grotius decidere auſus non eſt, cum Cenſore voluerit definire: ei cogitandum cenſeo, quomodo, quæ contra objecimus, ſolvi poſſint, & quibus id argumentis probetur, quod veteris Eccleſiæ doctores, multi etiam præſtantes ſeculi noſtri ſcriptores, aut ignoraverunt, aut etiam negarunt.

FINIS.

Aoi 1467944

Di[illegible]